Saal 2 fol

167/92

Gessner 6

LEA/S/M.

LEA/S/M.

*The Dibner Library
of the History of
Science and Technology*

SMITHSONIAN INSTITUTION LIBRARIES

Science and Technology

SMITHSONIAN INSTITUTION LIBRARIES

carefully

There is a reference to the mind world
in the Apocryphic ps. 19 & there are
almost certainly others.

in the Appendix p. 19 & there are
almost certainly others.

almost certainly Pharus

40

Fine copy

Graesse III 67

With Appendix (1554)

CONRADI GESNERI

medici Tigurini Historiæ Anima
lium Lib. I. de Quadru
pedibus uiuiparis.

OPVS Philosophis, Medicis, Grammaticis, Philologis, Poëtis, & omnibus
rerum linguarumq; uariarum studiosis, utilissimum si-
mul iucundissimumq; futurum.

AD LECTOREM.

HABEBIS in hoc Volumine, optime Lector, non solum simplicem animalium historiam, sed etiam ueluti com-
mentarios copiosos, & castigationes plurimas in ueterum ac recentiorum de animalibus scripta quæ uidere hactenus nobis
licuit omnia: præcipue uero in Aristotelis, Plinij, Aeliani, Oppiani, authorum rei rusticæ, Alberti Magni, &c. de animalibus
lucubrationes. Tuum erit, candide Lector, diligentissimum & laboriosissimum Opus, quod non minori tempore quàm
quidam de elephantis fabulantur, conceptum efformatumq; nobis, diuino auxilio nunc tandem in lucem edimus, non modo
boni consulere, sed etiam tantis conatibus (ut alterum quoq; Tomum citius & alacrius absoluamus) ex animo fauere ac be-
ne precari: & Domino Deo bonorum omnium auctori seruatoriq;, qui tot tantasq; res ad Vniuersi ornatum, & uarios ho-
minum usus creauit, ac nobis ut ea contempleremur uitam, ualetudinem, otium & ingenium donauit, gratias agere maximas.

TIGVRI APVD CHRIST. FROSCHOVERVM,
ANNO M. D. LI.

CONTRAT DE CÉSSION

Entre les soussignés

Monsieur de C...

et Monsieur de C...

En présence de Monsieur de C...

Monsieur de C...

ADJUGÉ

Le présent contrat a été fait et passé en la ville de Paris, le ... jour du mois de ... l'année ...

En témoin de quoi, les soussignés ont signé et apposé leurs signatures et sceaux.

ANNO 17...

AMPLISSIMIS ET MAGNIFICIS VIRIS. PIETATE. PRVDENTIA.

omniq[ue] uirtutum genere spectatissimis, Consulibus & Senatoribus Reipub.

Tigurinæ, Dominis suis uenerandis, Conradus

Gesnerus Tigurinus S. D. P.

NI VERSA quidē Philosophia, Amplissimi uiri, undiquaq[ue] optima & pulcherrima, omnibus sui partibus amore cultuq[ue] mortalium, ceu clientum & amatorum, dignissima est, ut opti mi & sapientissimi quique omnibus seculis iudicarunt, Sed quoniam ingenia hominum dissident, & multas in nobis opi nionum uarietates, educatio, conuersatio, consuetudo, & uitæ uictusq[ue] commoditas, & aliæ forsitan complures causæ, effici unt, quæ suis plerunq[ue] præiudicijs mentes humanas, non in li teris tantum & religione, sed ferè nusquam nō occupant : hinc

Occasio ex inia crementum O peris.

adeo fit ut alij aliam partem literarum sequantur, quam scilicet uel omnino, uel pro occa sione & statu rerum præsentī commodiorem sibi statuerint. Sic factum est ut ipse à puero, à cognato rei medicæ studio educatus, professionis istius amorē ab adolescen tia imbiberim, Et quanquam progressu ætatis uariarum rerum cognitionem degusta rem, nonnullis etiam immoratus rem medicam plus quàm par erat relinquerem, redij ta men postea, requirente id etiam rei domesticæ cura, ad medicinæ studiū. Cum uerò ma ximam huius scientiæ cum naturali philosophia cognitionem animaduernerem, nec ul lum egregium aut certe doctum medicum haberi, qui non altius prima methodi meden di rudimenta ex libris de natura tanquam fonte hausisset, cœpi & ipse philosophorum qui de rebus naturalibus commentati sunt scripta cognoscere : In quibus illa semper in primis me delectabant, quæ de metallis, plantis & animalibus tractata reperiēbam. Idq[ue] duplici nomine : Primum, quia certior de istis scientia haberi potest, quàm de meteoris, & alijs quibusdam, uel nimium subtilibus & argutis, ac procul à sensu remotis, uel eiusmodi ut firmam eorum cognitionem nec ratione nec sensu satis sperare liceat. Deinde quod non solum ad medicinam, sed rem familiarem quoq[ue] administrandam & alias artes, mul to utilior & propemodum necessaria, mediocris saltem istarum rerum contemplatio uia deretur. Itaq[ue] plurimum hoc in studio temporis posui, ita ut succisuiis horis (quibus uul gus hominū, & literati etiam multi, otiose abutuntur, deambulant, ludunt, cōpotant) & quotiescunq[ue] ab alijs studijs aut negotijs recreari desiderabam, ad istos tanquam amores meos cupidē multis iam annis deflexerim, Et quanquā de plantis permulta obseruari, alijs ante me non animaduersa, certe in lucem à nemine me priore prodita, (indicio fuerit Catalogus plantarum noster quatuor linguis, ueluti rudimentum quoddam & progym nasma iusti aliquando uoluminis parandi, ante decennium editus : & passim hoc ipso in Opere digressiones) minus tamen necessarium uidebatur in præsentia de eis conscribere, cum multi hodie eruditē & utiliter de plantis scripserint & etiamnum scribant, ut de metallis etiā doctissime utilissimeq[ue] Ge. Agricola, uir uel eo nomine multa laude dignis simus. Quamobrem ad animalium historiam perpaucis nostri seculi, & ferè per partes tantum tractatam, animum adieci. Hic cum uiderem parum me præstiturum, nisi do mesticis studijs & lectionibus peregrinationes quoque adiungerem, aliquot Germaniæ loca (non multa quidem illa) primum adiij, mox etiam Italiæ pauca, non hoc tantum no mine, sed insuper Bibliothecæ nostræ, quam tum in manibus habebam, ut omne scripto rum genus enumerarem, locupletandæ. Quod si Meccenas aliquis contigisset, uel maior fortuna mea fuisset, multa profectō maris terræq[ue] remotissima loca, animalium in primis historiæ, deinde plantarum pariter aliarumq[ue] rerū cognitionis posteritati tradendæ gra

Epistola

tia, etsi non firmæ valetudinis homo, Deo secundante, iam peragrasssem. Id quoniam nō licebat, feci quod potui, aliquot in diuersis Europæ regionibus mihi comparavi amicos, qui benigne, candide, liberaliter, multas animantiū omne genus effigies ad uiuum repræsentatas, quarundā etiam nomina in diuersis linguis & historias, mecum cōmunicarunt. Ego interim non solum à uulgo, & quibusuis peregrinis, qui ex uarijs nationibus ad nos uentitabant, aut hac fortè transibant, plurima subinde quæsitā annotaui: & simul omnia ueterum ac recentiorum, quæcūq; de animalibus multis & diuersis linguis, siue ex professo, siue etiam obiter edita poteram nancisci, conferebam diligenter & in unum quasi corpus componebam. Ita paulatim creuit opus, magno quidem & diuturno labore meo, nec paruo pro meis fortunis sumptu. Hoc cum ad iustam magnitudinem tandem aliquando peruenisse iam uideretur (quamuis opus propè infinitū appareret, & cui semper accedere multa possent) excolere tandem quicquid haberem & publicare decreui: ne si diutius differrem, plura potius inquirendo quàm quæ adeptus essem perficiendo occupatus, humanitus aliquid mihi accideret, ac tot tantiq; labores nostri perirent. Volui autem primo loco Librum de quadrupedibus uiuiparis (quæ non ouum, sed perfectum animal & concipiunt & in lucem edunt) emitte: qui simul maximus, simul cæterorum utilissimus uidetur, postulante id etiam ipsorum animalium dignitate. sunt enim hæc cæteris sine dubio digniora, perfectiora, & homini tū corporis partibus & affectibus, tum animi facultatibus ac moribus propinquiore. De reliquis omnibus (hoc est quadrupedibus ouiparis, auibus, piscibus, serpentibus & insectis) alterum Tomum huic, ut coniicio, magnitudine parem futurum, si diuina fauerint, breui dabo, materiam enim omnem in promptu iam habeo. Hæc de Operis prima occasione, incremēto editione q; dixerim.

Fructus & operæpretium.

Ad rem medicā.

¶ Sed mirabitur fortè non nemo, & quos fructus, quantum operæpretium, tantū uolumen, tanti labores secum ferant, inquireret. Cui responderim: Primum hanc naturalis philosophiæ partem plurimum prodesse medicinæ, idq; uarijs modis. Vno, in genere ferè circa pleraq; animantes, quoniam plurimæ uel integræ, uel ex parte aliqua in cibo sumuntur, aut ad medicamenta intra extrāue corpus humanum requiruntur. altero, priuatim circa quadrupedes uiuiparas, quæ propter similitudinem temperamenti & corporis humani multos eosdem cum homine morbos patiuntur, quos in pecoribus armentis iumentisq; pastores ac ueterinarij curant, sed & animalium quædā seipsa, multa enim morborū auxilia ab eis inuenta constat. hinc multa ad hominis quoq; salutem medicus non indoctus transferre potest. Iam serpentium & lacertorū ferè genus, & insecta quædā, & quadrupedes etiam nonnullæ, præsertim in rabie, nec non pisces, morsu suo ictūue, aut si in cibo sumantur, seu quauis, seu certa aliqua parte sui, hominē aut uehementer lædunt, aut interimunt, hic maxima medicorum diligentia opus est. neq; enim par omniū curandi ratio. Præterea circa cibum, potū, somnū, uigiliam, motum, quietem & animi affectus, aliasq; res naturales, quarū usu decente sanitas conseruatur, secus corrumpitur, plurima passim à brutorum exemplis in usum hominis est deriuare. Ego certe maximā medicinæ partē inter prima huius artis rudimenta à brutis transumpta uideo, tum ab ijs rebus quas illa per naturam faciebant, aut fortuito patiebantur, tum illis quas homines in ipsis experiebantur. Nam tuto & citra impietate periculum remedij noui dubijue in bestia facere conceditur, in homine non item. Postremò cum uaria medicamenta ex plerisq; (ut dixi) animalibus habeantur, quæ nos in singulorum historijs uno in loco ordine recensemus, hac cōmoditate fruatur medicus, ut cum aliquod animal ad manus eius peruenerit, quas nam eius partes præcipue ad usum medicū referuare debeat, inspecta illa ex partibus singulis remediorū enumeratione, intelligat. Idem & coquus in uniuscuiusq; historia legit, quæ nam ad cibū & quomodo, quo apparatu, & quàm salubriter ueniant. Quod si singulatim considerare libet, permultæ se offerent ad uitam homini sustinendā necessariæ artes, quæ omnes circa animalia earūue partes occupantur. Nempe cibi gratia pisces omne aquatiliū genus uenātur, partim sibi, partim ut uēdant. Rei pecuariæ studiosi, omne pecorū genus emunt, alunt, diuendunt; & qui Lactarij uocantur, caseos, butyrū, & alia

Ad apparatus ciborum.

Ad uarias artes illiteras.

Nuncupatoria.

alia ex lacte pecorū opera cōficiunt, qui maximus montanæ Helueticæ imò necessarius usus & quæstus est, hic scientia de curandis bobus, ouibus & capris requiritur. in alijs quidem regionibus alia etiam animantes, equi, asini, alces, rangiferi, cameli, lactis & qui inde fiunt ciborum gratia nutriuntur. Venatores feras capiunt diuersas. Sunt qui corpus muniendi causa coria & pelles elaborant, alutarij, pelliones, coriarij, calceolarij, & qui thoraces aliasq; pelliceas uestes, & qui ephippia, marsupia, & huiusmodi cōficiunt. Quidam uenà cum pilis diuersarum quadrupedū pelles ad uestimenta hyberna parant. Alij lanas & pilos tondent curantq; similiter ad uestes & stragula, ut ouium, caprarū, camelorū. Bobus & iumentis agricolæ utuntur, lumentorū quidem usus, præsertim equorū, latissime patet, necessarius agricolis, ut dixi, ad arandū: hīdem & alijs hominibus ad uecturas, ad itinera in pace belloq; cōficienda. Est enim equitatus res in pace ciuitatibus & principibus decora, in bello necessaria, terribilis, & ubi camporū planicies patet, planè magni momenti. Sunt & in ædificijs, & alijs operibus multa, ubi nisi iumenta uehendi aliosq; labores obirent, (equos dico, mulos, asinos, camelos, elephantos, alces & rangiferos,) nonne hominū opera, nec satisfactura tamen, pro bestijs requireretur? lam canum q; multiplex sit utilitas quis nescit? Domos, pecora, homines, custodiunt, defendunt, amāt. Venantur hīdem, & feras aut fugant, aut retinent, aut occidunt. Sed quid in singulis hæreo, in re minime obscurā? Sat fuerit in summa affirmasse, ad multas & diuersas artes multorū animalium magnū imò necessarium usum esse, & posse tractari unumquodq; melius, & ad usum felicius conuerti, ab eo qui naturā eius tum alijs in rebus, tum hīs quas naturales (ut dixi) medici appellant, plenè perspectā habuerit. Sed in ipso Opere qui nam ē singulis animantibus homini usus contingere possint, ad remedia, ad cibum, ad uestes, ad uecturam, ad prognostica tempestatū, ad uoluptatē & ludos, ad alia diuersa, satis in singulorū historia explicatur, nec opus est minutatim in præsentia persequi omnia, & quasi obtrudere Lectori. Quinetiā mores ac uirtutes in homine formandi exempla & documenta ab animalibus abunde suppetunt, quod quidem cum alijs quidā eruditi, tum longè doctissimus ille Theodorus Gaza ubi in Aristotelis de animalibus libros à se conuersos præfatur, copiose & eloquenter declarat. Vnde nos eius uerba præfationi nostræ ad Lectorem subiiciemus. Cæterum ad œconomicā institutionē, quantum conferat animalium historia, si pluribus demonstrarem, meritò prolixus & uerbosus existimarer, nam cum iam antea agriculturæ, rei rusticæ, pecuariæ & coquinariæ, ut ita uocem, quibus res familiaris cōseruatur simul & augetur, longè utilissimam hanc cognitionem esse docuerim, eadem opera œconomiæ utilem esse ostendi.

*Ad philosophiā
de moribus.*

Ad œconomicā.

¶ Porro quanquam non magnæ nec multæ utilitates ab animalibus ad hominē redierent, eaq; tanto maiores, quanto qui utitur eis naturæ ipsorum peritior est: non parua tamen in eorū contemplatione uoluptas, homini bene ac liberaliter instituto, tam uaria & mira animalium discrimina inter se consideranti oboritur: siue ea in corpore, siue animo & utriusq; actionibus spectes. Quid admirandū magis quarundam auicularū extemporaneo cantu? cuius suauitatē ne numerosissimus quidē Musicorum hominū uocibus simul & instrumētis quibusuis summa arte utentiū chorus ne longo quidē interuallo attigerit. Quantus est in unius luscinia admiratione summus ille & exquisitæ in huiusmodi rebus doctrinæ uir Plinius? Quis formicularū mirifica & apicularū corpuscula, ingenia, opera, & in tantillis membris tantas animas, satis digne uel admiretur uel prædicet? Atqui nullū est animal in quo non aliquid suū, illustre, rarū: imò non aliquid, ut ita dicam, diuinitatis spectetur. Quamobrē ineptus sim, si pluribus in præfatione ea tractē, quæ passim in ipso opere copiosissime refero. Aristoteles ille philosophorū princeps, inter cætera generosi & liberalis animi argumenta, hoc etiā ponit, animalibus, præcipue rari, iucundi aut admirandi quippiā præferentibus, oblectari. Illiberalis hercle & sordidus est animus, quisquis ubiq; utilitatē & lucrū spectat. Quam plurima enim & pulcherrima nullum de se emolumentū afferunt possidenti, sed ipsa sui pulchritudine sola placent, & animos sibi deuinciunt. Sic gemmæ pretiosissimæ, adamantes, topazij, hyacinthi, smaragdī, chrysolithi, &

*Dignitas & nobilitas animalium
historia ad contemplationem
& admirationem
operum Dei.*

Epistola

aliæ innumeræ, non quòd morbos gestatæ aut alia quedam pericula auertant, (quod quidam superstitiose ne dicā impie credūt,) sed sola illa splendoris & luminis in quocūq; colore purissima pulchritudine, quā in minimo eodēq; solidissimo corpore illibatā ppetuò seruire uidentur, tanq; cœlestis materiæ quædā particulæ aut stellæ quædā terrenæ, in hominum thesauros ueniunt, & ipsæ sibi pretium sunt, nec alium de se fructū præbent. Inter saxa uulgaria ædificijs, molares pistrinis, cotes ferro acuendo, quāuis non utilem tantum sed necessariū uitæ usum præstent, stupidissimus tamen habeatur & gallo Aesopi similis, qui ea gemmis nobilitate aut prætulerit aut etiā æquarit. Atqui hæc inanimata sunt corpora, immobilia, ignaua, inertia. Longe plus admirationis animalibus debetur: & inter animalia plurimū illis, quæ in angustissimo corpore tam multiplex organorum genus, quæ ad motus & actiones corporis requiruntur, conclusum habent. Nam & præclari artifices ingenij uim in exigua magis quàm ampla materia ostentant. Alexander Magnus (ut Solinus refert) Iliadem ita subtiliter in membranis scriptam habuit, ut testis clauderetur. Myrmecidæ Milestij & Callicratis Lacedæmonij opera (ut scribit Aelianus) propter nimiam exilitatem in admiratione habentur. quadrigas enim fecerūt quæ sub musca possent abscondi, & in sesamo distichon elegium literis aureis inscripserunt. Solinus Callicratē formicas ex ebre ita scalpisse scribit, ut portio earū à cæteris secerni nequiuert. Sic natura in paruis quibusdam & inutilibus (ut uidetur) animalculis, maiori nisu & cōtentione quantū præstare possit, & experiri ipsa & nobis ostētare uidetur. Nam in omni re quæ ex materia et forma cōponitur, præstātior huius, uilior illius dignitas est. At corpus materiæ rationē habet; anima uerò eiusq; sentiendi, mouendi, & agendi facultas, formæ, quare ubi eadē omnes secundū formā & animā facultates, motus, actionesq; fuerint in minimo & propè nullo corpore, quale formicarū, apicularum & similiū est, naturam se quantū fieri potuit à materia abstrahere uoluisset, & ueluti nudā ostentando formam, si nō utile opus, dignū tamen admiratione cōtemplationeq; efficere, omnino uerisimile est. Hi tanquā ludi quidam naturæ nō cōtemnendi nobis sed spectandi proponuntur. Quòd si hominē miramur, qui paruo corpore omniū in natura rerū imaginē gerat, animo uerò patris & opificis Dei, pximo certe post hominē loco in admirationē animalia uenient, quæ & corporis partibus & animæ facultatibus hominē imitantur. Certè natura rerū omnium parens, (ut inquit Plinius, non rectè naturā pro Deo nominans) nullū animal ad hoc tantū ut palceretur, aut alia satiare, nasci uoluit, artesq; salutare inseruit & uisceribus, quippe cum surdis etiā rebus inseruerit, iam si quæ animalium homini utilia sunt, ut pecora, iumenta, & alia multa, in illis non tantū cōtemplabimur naturæ imò Dei sapientiā ac potentiā, sed insuper gratias agemus benignitati eius qui tam uarias animantes in usus humanos produxerit, earūq; species perpetuò conseruet. Si quæ uero inutilia uidebuntur, in illis tantū admirationi accedere, quantū utilitati decedit, existimare debemus. Non enim cōmunes solum animi corporisq; motus, uires & sensus, in minutis illis animalculis habentur omnibus, nō minus q; in boue aut elephanto, quod ipsum per se satis magnā admirationē mereretur: sed insuper in quibusdā eorū longe excellentiora ingenij opera, q; in ullis magnis reperiātur bestijs. Vide q; mirifice domicilia sua parent apes et similia eis genera, et formicæ, quantū industriæ, quantū artis in illa cōferunt. Quæ obsecro eloquentia satis insectorū istorum assiduitatē, prouidentiam, & ciuile illam ac perpetuò concordē unius operis administrationē, aliasq; uirtutes, siue à ratione aliqua profectas, siue naturales potius, edisserat? Nō est autē quod ideo minus aliquis admirationi habenda hæc animalcula putet, si uirtutes istæ non propriæ, hoc est, non ex ratione & uoluntate ipsorum oriri uideātur: neq; enim ideo minus mirabimur opera Dei, quibus per naturam indidit, ut illius sponte eadem multa prrficiāt, quæ homines uix longo tempore docti exercitatiq; præstare possunt. Luculēta certe hæc omnia diuinitatis nihil non ubiq; replentis testimonia sunt: & mirabilis est Dominus Deus in operibus suis, siue per naturam, siue per rationē aut uoluntatem, (quæ utraq; etiā ab ipso pendent,) siue nullo intercedente medio moueat. Quomodo uerò usquam abessent potentia, sapientia & bonitas di-

Nuncupatoria.

tas diuina, uel quomodo usquam in mundo cessarent, nedum in hominē, quæ in contem-
ptissimis istis & minimis corpusculis, sepe tantillis ut uisum fallāt, nec absunt, nec cessant,
sed illustria præsentiæ suæ indicia edunt. Nam quòd mouentur & agunt, potentiæ est:
quod sensibus utuntur, & inde utilia sibi cognita sequuntur, contraria uitant, quod domi-
cilia struunt, quod prouident de uictu, sapientiæ est: quòd foetus fouent & alunt, quòd se
in uicem amant aut amare uidentur, dum degunt gregatim, dum omnes ad unū opus con-
sentiant, dum hostes aut fures cōiunctis uiribus repellunt, bonitatis. Harum uirtutū, aut
quomodocunq; appelles, primū & perfectissimum exemplum, aut ut philosophi loquun-
tur, prima idea, causa & origo in Deo est. Hæc igitur tam miranda in uilissimis etiā & sæ-
pe ex putredine nascentibus animalculis Deum opt. max. non fortuito aut temere nobis
exhibuisse credemus, sed ut hoc argumēto nobis constaret, omnia diuinitatis esse plena,
(cum ne passerulus quidē ullus sit cuius non meminerit, aut qui citra uoluntatem ipsius
in humum cadat,) & uerē quamuis ethnicū poētā Aratum scripsisse, *Μετὶ δὲ Διὸς πάσαι μὲν
ἀγναι, πᾶσαι δ' ἀνθρώπων ἀγνοῖα, μετὶ δὲ δαίμονα.* Non possum hīc mihi temperare, quin Ari-
stotelis uerba ex primo de partibus anim. libro, quoniā optime huc faciunt, adscribam:
neq; uitio mihi dabit aliquis, si quid rectē quanquam alienis uerbis protulerim, non enim
tam spectādum est quis dicat, quā quid dicatur, quāq; cōmode & opportune. Sic igitur
scribit: In ijs etiam quæ in animantium genere minus grata nostro occurrunt sensui, ,,
natura parens & author omnīū miras excitat uoluptates hominibus, qui intelligunt cau-
sas, atq; ingenue philosophantur, absurdum enim, nullaq; ratione probandum est, si ima-
gines quidem rerum naturalīū, non sine delectatione propterea inspectamus, quod inge-
nium unā contemplamur quod illas condiderit, id est, artē pingendi aut fingendi. Rerū
autē ipsarū naturæ ingenio, miraq; solertia constitutarū contemplationē non magis per-
sequamur atq; exosulemur, modo causas perspicere ualeamus. Quā ob rem uiliorū ani-
malium disputationē perpensionemq; fastidio puerili quodā spreuisse, molesteq; tulisse
dignū nequaq; est, cum nulla res sit nature, in qua non mirandū aliquid inditū habeatur. ,,
Et quod Heraclitū dixisse ferunt ad eos, qui cum alloqui cum uellent, quod fortē in casa
furnaria quadā caloris gratia sedentē uidissent, accedere temperarunt, ingredi enim eos
fidenter iussit, quoniā, inquit, ne huic quidem loco dii desunt immortales. Hoc idem in-
indaganda quoq; natura animantiū faciendū est. Aggredi enim quæq; sine ullo pudore
debemus, cū in omnibus naturæ numen, & honestū, pulchrumq; insit ingenīū. Quippe
cum naturæ operibus iunctū illud præcipue sit, ubi nihil temere, uiceq; fortuita cōmitta-
tur, sed alicuius gratia omnia agantur, finis autē, cuius gratia quicq; uel constat, uel condi-
ditū est, boni, honestiq; obtinet rationem. At uero si quis cæterorū animalium cōtempla-
tionem ignobilē, abiectamq; putat, iam hīc de se quoq; idem arbitrari debet. Non enim
fieri potest, ut ea sine magna abominatione inspiciamus, ex quibus corpus constat huma-
num, ut sanguinē, carnē, ossa, uenas, reliqua generis eiusdē. Omnino ita censendū, ut qui-
de quauis corporis parte, aut de uase aliquo disputat, nō de materia, aut eius materiæ gra-
tia doceat, sed formæ totius ratione, sicut & cum de ædibus agitur, nō de lateribus, nō de-
luto, nō de lignis, sed de forma ipsarū ædium docemus. Pari ratione, qui de natura agit,
de cōpositione, totaq; substantia tractet, nō de ijs, quæ nunquā euenit ut à substantia sepa-
rentur, Hæc ex Aristotele, prolixē quidē, sed non præter institutū nostrum, qui omnia il-
lius de animalibus scripta in hoc Opus cōgerenda, pposui, quamobrē ea etiam quæ præ-
fationis loco ad cōmendationem totius Historiæ pertinebant, nequaq; omittenda duxi.
Hæc cū ita se habeāt, singulas animalīū historias, singulos quasi hymnos æstīmabimus di-
uinæ sapientiæ & bonitatis, à qua tanquā perenni & purissima scaturiginē, quicqd usquā
bene, pulchre, & sapiēter fit emanat, per mentes primū cœlestes & spiritūū angelorūq; or-
dines, deinde hominū animos, à præstātissimis ad infimos progrediendo, (nam in homi-
nibus etiā donorū Dei & excellentiæ non una ratio est,) & ab homine descēdendo per di-
uersos animalīū gradus ad zoophyta & plantas ad inanimata usq; corpora, ita ut inferio-
ra semper ad imitationē superiorū tanquam umbræ quædā quodāmodo componantur,

Epistola

Sic quidē diuinitas in res tum supra naturā sitas tum naturales descendit: nos uerò ad eius contemplationē uice uersa per eosdem gradus cōscendimus. Ipsa interim diuinitas perpetuò una eademq; & sibi nunquā non similis perseverat, nec in seipsa decrescit: sed in corporibus tanq; speculis, p̄ materiæ formarūq; diuersitate magis minúsue lucidis aliter atq; aliter refulget. Sic in corporibus nostris anima, licet tota toti insit corpori, nec ulla pars ea careat, illustrius tamen facultates alias in alijs exercet partibus. Verū anima ita cōnexa est corpori, idq; mouet ac perficit, ut aliquid ab eo uicissim patiat, & damna eius nōnulla sentiat, & corpore suo ceu loco & domicilio circūscribatur, quorū nihil in Deū cadit: qui ita omnibus se cōmunicat, ut neq; substantia neq; pars eorum ulla sit, nec afficiatur ab eis quicquā, neq; includatur, sed ita sit ubiq; & omnia in omnibus ut extra omnia emineat, et mundū uniuersum ac cœlos omnes superior ipse terminet ac cōcludat. Verū hec neq; uerbis neq; cogitatione humana, satis exprimi aut cogitari possunt. nō ideo tamen ab omni cōtemplatiōe absterri & abstinere nos cōuenit. Quin potius aliquousq; cōtemplando progressos, potentiā eius humiliter agnoscere, infirmitatē nostram boni consulendo: sapientiā eius admirari, nostram inscitiam emendando: deniq; bonitati eius gratias agere, malitiā nostram deprecando oportet. Quod si ita affecti, circa inferiora ista & ueluti posteriora Dei, pio & simplici animo uersemur, omnia hæc diuinitus nobis producta cum gratiæ actione agnoscere, nec immoremur tamen, sed subinde ad ipsū opificē erigamur, & rebus alijs omnibus occasionis tantū & admonitionis loco aut tanq; stimulis & calcaribus de authore ipsarū cogitandī utamur, q̄niam tales sumus in hoc mundi theatro ut admoneri & incitari ad cōtemplationē rerum diuinarum semper indigeamus: relictis paulò post aut certe post hanc mortalē uitam externis istis & inferioribus & posterioribus, per gratiā Dei patris duce domino nostro Iesu Christo, qui primus & unus hanc uiam nobis morte sua præparauit & ostendit, ad ineffabilis illius intimi, summi & primi boni consortiū admitteremur. Atq; hic est finis & scopus tum rerum omniū naturalium considerationis, tum uniuersæ hominū uitæ. Sed ne fortassis quisquā arbitretur, nostra hæc tantū aut philosophorū gentiliū dicta esse, nec ullis Sacræ scripturæ testimonijs defendi, pauca quædam ex sacris literis mihi adferenda sunt. Primum igitur in ipso mundi exordio, Deus hominem creaturus, qui in hoc mundo quasi theatro quodam spectaret omnia, omnibus uteretur, omne prius animalium genus produxit, ut in domicilium undique instructum & absolutū homo ingrederetur. Deinde omnibus animalibus ad eum adductis, nomina singulis ab eo imponi uoluit. & quanquam credimus nō animalia tantum sed reliqua etiam omnia ab homine, suo quodq; nomine duraturo in posterum, appellata, Scriptura tamen per excellentiam quandam de solis animalibus hoc prædicat. Exprimit etiam diserte, omne animalium genus, pisces, aues, pecora siue quadrupedes, & reptilia, in eum finem productum esse, ut hominis imperio, (non frustra scilicet, nec inutili,) subiceretur. Idem mox in benedictione, quam Deus in hominem confert, repetitur. Et iterum post diluuiū in benedictione Noë & filiorum eius: Timore (inquit Deus) & metu uestri afficietur omne animal, terrenum & uolucres, & quodcunq; terra producit, aut in mari degit. Omnia iuris uestri sunt. Quicquid mouetur & uiuit, ad cibum uobis permittitur. Et iam instante diluuiō iussus est Noas omne animalium genus, quod in aqua uitam degere non potest, in arcam inducere, de auiibus quidem & animalibus puris, septena singulorum coniugia, de impuris uerò singula, nimirū ut species eorum conseruarentur, quas hominis causa Deus produxerat. Vbi illud animaduertendum impura etiam animalia, non contempta fuisse. Porro in historia Regum de Salomone legimus, contulisse ei Deum tantam sapientiæ facultatem, ut doctissimos quosq; & celeberrimos uiros longo à se interuallo relinqueret. mox inter fructus & opera sapientiæ illius commemorantur Parabolarum tria millia, Carmina quinque supra mille, Historia plantarum à cedro usq; ad hyssopum, postremò Historia animalium, auium, reptilium & piscium. Quid est homo (inquit Dauid Psalmo 8.) ut memoriam eius habeas? Præfeciisti illum operibus manuum tuarum, & omnia subiecisti pedibus eius: oues & boues & animalia

Testimonia
sacra.

Nuncupatoria.

animalia ruris, uolucres quoque & pisces maris, & quicquid per æquor transit. Et rur-
sus Psalmo 148. Laudate Dominum de terra, dracones & omnes abyssi, feræ & cuncta
pecora, reptilia & aues alata, &c. Atqui bestiae Deum agnoscere uel laudare non pos-
sunt; nos igitur admonemur, Deum propter illas laudare, & gratias ei agere, bonitatē &
sapientiam eius in omnibus istis rebus quas ad uniuersi ornatum, nostrumq̃ usum pro-
duxit agnoscentes. Hinc est quod D. Paulus ad Romanos scribit, ethnicos etiam inexcusa-
biles esse, quod cum Deum agnouerint ex operibus eius, quantum inde scilicet homini
cognoscere datur, non tamen ut Deum coluerint, neq̃ grati fuerint. Siquidem quæ sunt
inuisibilia Dei (inquit) ex creatione mundi, dum per opera intelliguntur, per uidentur, ip-
saq̃ æterna eius potentia ac diuinitas. Postremò locus extat copiosissimus & luculen-
tus de prouidentia Dei, qua animalia bruta dignatur ac prosequitur, historiæ lobi capite
38, & 39. quem ne sim prolixior hoc in loco omittam. Hæc hæctenus de dignitate & ex-
cellentia historiæ animalium: quibus ubi subiecero clarissimorū uirorum circa eandem
studij exempla, ut non modo homine liberali, sed principe etiam dignam, imò regiam
hanc cognitionem esse appareat, finem præfandi faciam.

*Integrum hunc
locum post præ-
stationem ad Le-
ctorem pone-
mus.*

¶ Alexandro Magno rege inflammato cupidine animalium naturas noscendi, dele-
gataq̃ hac cōmentatione Aristoteli, summo in omni doctrina uiro, aliquot millia homi-
num in totius Asiæ Græciæq̃ tractu parère iussa, omnium quos uenatus, aucupia, pesca-
tusq̃ alebant; quibusq̃ uiuaria, armenta, aluearia, piscinæ, auaria in cura erant: ne quid
usquam genitum (aliās, gentium) ignoraretur ab eo: quos percontando, quinquaginta
fermè uolumina illa præclara de animalibus condidit: quæ à me collecta (inquit Plinius)
in arctum cum ijs quæ ignorauerat, quæso ut legentes boni cōsulant, in uniuersis rerum
naturæ operibus, medioq̃ clarissimi regū omniū desiderio cura nostra breuiter peregri-
nantes, Hæc ille. Alexander Macedo Aristoteli historiam animalium ei offerenti ses-
ptingenta, uel ut inquit Athenæus (libro nono Dipnosophist. *πολυτάλαντον πραγµατεῖαν* hoc
Aristotelis opus appellans) octingenta talenta rependit. Regium enim munus eam ideo
existimauit, quod inter plurima regia quæ hîc traduntur, præcipuè colligi possint, & equi-
randi, & uenandi, & aucupandi rationes, quæ sunt regię exercitationes, Niphus. Ale-
xander Magnus dono dedit Aristoteli octoginta, (Viues etiam octoginta legit. malim
octingenta cum Nipho, ex nono Athenæi ubi *ὀκταεῖς* legitur: sed apparet ex pretij æsti-
matione, quæ mox subiicitur, erratum esse librarij non authoris, quod octoginta hoc lo-
co legitur) talenta (auri,) quadringentis octoginta coronatorum millibus æstimanda.
Hæc autem æstimatio ita colligitur: Centum enim talenta Attica ex abaco ualent sexa-
ginta coronatorum millia: quæ multiplicata ogdoade, numerum constituunt hoc loco
repositum, Robertus. Cenalis. Eadem Guil. Budæi æstimatio est libro secundo de Asse.
Quod si hodie uiueret Alexander, intelligeret profecto & miraretur inter innumera eius
regia opera, nullius merito tantam ad posteros gloriam & famam ipsius transmissam,
quantam ex hoc uno apud uulgus hominum contempto opere. Orbem ferè terrarum
uicit, amplissima regna subegit, urbes ingentes condidit. sed regnum eius in multas par-
tes eo defuncto diuisum, in potestatem Romanorum, aliorumq̃ regum uenit. urbes aut
deletæ, aut mutatis nominibus, aut barbaris incolis habitatæ literarum & historiarum o-
mnium imperitis, conditorem suum non agnoscunt. Interciderunt etiam quàm plurimi
scriptores, qui gesta eius literis mandarunt, ut uix unus aut alter ex postremis extet. At
animalium historia, cura & sumptu eius perscripta, conseruata tot hæctenus seculis, annis
ferè mille nongentis, maximo semper apud omnes bonos & eruditos in pretio fuit, &
magnæ semper gloriæ cum ipsi regi tum conditori eius Aristoteli. Non solum uero glo-
ria maior ex hac in philosophum regis liberalitate ad posteritatem manauit, sed etiam fru-
ctus longè uberior, quàm ex multis illis uictorijs & regnis ab eo partis. quid enim inde
adiuari posteri potuissent, quod illius etiam seculi homines uehemèter sibi damnosum
experiebantur. Multa hominum millia ut suum pro libidine imperium unus Alexander
propagaret subinde occidebantur, res publicæ mutabantur, uastabantur regiones, &

*Exempla claris-
simorum uirorū
qui animalium
historiam con-
tulerunt.*

Epistola

alia multa publica priuataq; mala, ut solent in bellis, multis magnisq; regnis obueniebāt. Nihil igitur tam honestum & gloriosum, nihil tam utile quod ad nostram durārit memoriam, rex ille regum perfecit, quā quod elegantissimos illos de animalibus libros conscribendi liberalissimus author Aristoteli fuit. Omnem ferē animalū historiam (inquit Petrus Gillius) uel à regibus studiose animaduersam, uel ab ijs qui hanc ipsam conscripserunt, iisdem religiose dicatam & consecratam uideo. Nam ut omittam alios nobilissimos reges, non optimos solum & diligentissimos pecuarios habitos, uerum etiam curiosos in exquirendis animalium naturis fuisse: Iuba, Hieron, Attalus, Philometor, Archelaus reges de ui naturaq; animalium diligenter perscripserunt, Hæcille. Quæ uerò nostra super regum istorum scriptis sententia sit, exponam in fine Catalogi ueterum nō extantium, qui de animalibus scripserunt. Oppianus Anazarbenis poëta longē doctissimus, cum sua de animalibus poemata Antonino imperatori Seueri filio Romę obtulisset, postulare iussus quod uellet, non reditum modo patris exulantis, quem solum petebat, facile impetrauit, sed etiam pro singulis uersibus singulos numos aureos accepit, quod dono exhilaratus poemata sua aureis literis exarauit, ut meritò aurea appellentur. Sunt autem duorum eius poematum, de piscibus & de uenatione, quorum utrūq; ad Antoninum scripsit, circiter quinquies mille & octingenti uersus. C. Plinius Secundus Historiam mundi, in qua cætera breuiter, plantas & animalia copiosissime tractat, Vespasiano imperatori dedicauit, cui charissimus & familiaris erat. Auicenna uir in re medica & omni scientiarum genere excellens Vziro Persarum regi à consilijs fuit, à qua dignitate pleriq; eum principem nominarunt, non dubitauit tamen aliquot de animalibus libros edere, & multa de iisdem Aristotelis scripta interpretari. Non mirum autem maius olim cognitionis animalium ac totius eorum naturæ studium fuisse: siquidem (ut Varro scribit lib. 2. de re rust.) de antiquis illustrissimus quisque pastor erat, ut ostendit Græca & Latina lingua, & ueteres poëtę, qui alios uocant *πολύαγρος*, alios *πολυμήλας*, alios *πολυβάτης*, qui ipsas pecudes propter caritatem aureas habuisse pelles tradiderunt, ut Argis Atreus, ut in Colchide Aetes, &c. Romanorum uerò populum à pastoribus esse ortum quis non dicit? quis Faustulum nescit pastorem fuisse nutricium, qui Romulum & Remum educauit? non ipsos quoque fuisse pastores obtinebit, quod Parilibus potissimum condidēre urbem? non idem, quod multa etiamnum ex uetere instituto bubus & ouibus dicitur: & quod æs, antiquissimum quod conflatum, pecore est notatum? Et quod nomina multa habemus ab utroq; pecore: à maiore, & à minore, ut sunt, Porcius, Quinius, Caprilus, Equitius, Taurus: item cognomina, ut Annij Capræ, Statilij Tauri, Pomponij Vituli, Hæcille. In sacris quidem literis Abrahamum pecoris ditissimum fuisse legimus, & Dauidem patris sui greges pauisse. Huc pertinet etiam quod proditum est, summos olim uiros anatomes, hoc est dissectionis partium corporis humani perquam studiosos fuisse, & pueros etiamnum inter prima mathemata literarum in ea exercuisse. Petebant autem cognitionem illam partium corporis nostri, non ex ipsis statim humanis corporibus, sed aliarum animantium, ut simiarum, porcorum, canum, & aliarum quadrupedum inspectis, ut his rudimentis imbuti, promptius deinde ac certius in dissecando humano corpore uersarentur. In primis autem Marcus Romanorum imperator, corporum confectionis, & singularum partium naturæ peritus fuisse memoratur. Aegyptij reges suis ipsi manibus anatomen administrare non dubitarunt. Iam Boëthius & Paulus Sergius Romanorum consules, & alij quidam principes uiri, Galeno animalia dissecanti sæpe adfuisse leguntur.

Dedicatio.

¶ Hoc igitur & huiusmodi Opus, & tantorum uirorum studijs nobilitatum, Historiam inquam animalium cum elaborarem, & primam eius partem de quadrupedibus uiuiparis hoc tempore in publicum darem, Excellentiae uestrae clarissimi & prudentissimi uiri, omnino multis de causis consecrandum existimaui. Primum publico nomine, quod omnes bonas literas fauore uestro dignemini, & studia tum sacra, tum quæ illis subseruiunt linguarum & philosophiæ, liberaliter in repub. uestra iuuetis atque promoueat.

Deinde

Nuncupatoria.

Deinde meo priuatim, quòd ciuis sum uester, quòd Academiæ uestre à puero alumnus, & nunc in eadē philosophiæ naturalis professor, quòd hæc omnia in ciuitatē uestra multis subinde beneficijs per uos affectus, conscripsi & ædenda curaui. Has omnes ob causas æquissimum uidebatur, ut Opus meorum operum, nisi fallor, præstantissimum, sub nominis uestri auspicio in lucem ueniret. Vos pro beneuolentia uestra & humanitate, ita accipietis hanc dedicationem, (quæ ut uobis honesta & gloriosa esset, quantum ingenio & labore efficere potui, nihil ferè intermisi) ut externi etiam homines qui pietatem, prudentiam & fortitudinem uestram mirantur, propensum animum uestrum in bonas literas quoque earumq; cultores patrociniū non uulgare intelligant. Quod si feceritis, & me amplitudini uestre commendatum habebitis, ad reliquos etiam animalium

historiæ libros maiore animo & alacritate absoluendos

accedam. Valete. Tiguri anno Salutis

M. D. LI. Mense Augusto.

TYPOGRAPHVS LECTORI, DE Epitome huius Operis.

DABIMVS breui, si deo placuerit, Epitomen huius Operis, omissis scilicet ijs quæ ad Philosophiam & Linguas pertinent, ut illis etiam quorum tenuior est fortuna, ac ijs qui occupationes sunt alijs grauioribus studijs, quàm ut in istis oblectari eis liceat aut libeat, per nos consulatur. Et, ut hoc obiter dicam, dedissemus forte etiam primi Tomi Bibliothecæ ex officina nostra superioribus annis publicatæ Epitomen, nisi iam à nescio quo inscijs nobis id fieri audiremus, qui nostris in compendium redactis, aut potius plurimis quæ in uolumine nostro erant, (ut sunt præfationes, censura, argumenta, &c.) omissis, aliquot authorum nomina adiecit, quæ quidem per se ædi & paucis folijs comprehendi potuerant. Verum nos eadem omnia seorsim cum alijs quamplurimis ueterum recentiorumq; scriptorum nominibus, primo quoq; tempore in lucem dabimus, quod ad hoc usq; tempus distulimus ut eò copiosorem Appendicem istam colligeremus. Vale, & faue illis potius qui magnis sumptibus primi in publicum alicuius operis ædendi authores extiterunt, quàm qui lucrispe beluino more aliena inuolant, præter hominis Christiani officium, (quo quidem inter nos, si boni uiri essemus, uel citra leges & priuilegia sponte nos uti oportebat) quasi in tanta rerum & literarum copia omnis alia honesti lucris ratio & occasio desit, nisi quæ cum iniuriâ & damno aliorum suscipitur. Iterum Vale.

QVAE ANTE OPERIS INGRESSVM TRACTANTVR.

- 1 DE Operis ratione ad Lectorem admonitio.
- 2 De prouidentia Dei circa animalia, ex historia lobi.
- 3 De fructu ex animalium historia percipiendo, ex Theodori Gazæ præfatione in conuersionem suam Aristotelis de animalibus librorum.
- 4 Catalogus ueterum non extantium, qui de animalibus scripserunt.
- 5 Catalogi librorum extantium, quibus ad hoc Opus usi sumus.
- 6 Catalogus doctorum uirorum nostri sæculi, qui aliquid ad animalium historiam (imagines, nomina in diuersis linguis, descriptiones) nobiscum communicarunt, gratitudinis ergò institutus.
- 7 Ordinis ratio, quem per singulas ferè animalium historias in capitum partitione secuti sumus.
- 8 Enumeratio quadrupedum uiuiparorum, eo ordine quo in hoc uolumine describuntur, cum numeris paginarum.
- 9 Eorundem copiosior index alphabeticus.
- 10 Eorundem indices aliquot alphabetici in diuersis linguis, Hebraica, Chaldaica, Arabica; Persica, Græca, Italica, Hispanica, Gallica, Germanica, Anglica, Illyrica.

IN OPERIS FINE.

Paralipomena quædam cum figuris aliquot.

Additiones & castigationes.

CONRADVS GESNERVS

CANDIDIS LECTORIBVS S.

In epistola nuncupatoria, qua occasione ad hoc Opus accesserim, quantum in eo elaborauerim, qui inde fructus sperari possint, & quanto studio tum reges & principes, tum multi magni & doctissimi uiri animalium historiam excoluerint, satis mihi iam explicatum est. Hic reliqua de quibus admonendum Lectorem in Operis ingressu duxi, separatim proponam. neque enim in dedicatione ad Reip. nostrae uiros principes facta, prolixior me esse decebat.

Et quoniam ipsa libri magnitudo, antequam legatur quicquam, de prolixitate apud multos me accusatura uideatur, haec ante omnia mihi excusanda fuerit. Prolixitas excusatur. Primum igitur non mirum est magnum euasisse Volumen, in quod omnia omnium, quotquot habere potui ante nos de animalibus scripta summo studio referre conatus sum: ueterum inquam & recentiorum, philosophorum, medicorum, grammaticorum, poetarum, historicorum, & cuiusuis omnino authorum generis: nec eorum duntaxat qui Latine aut Graece, sed quorundam etiam qui Germanice, Gallice aut Italice lucubrationes suas adiderunt: Et diligentissime quidem illorum, qui de animalibus ex professo aliquid scripsere, minori uero cura aliorum qui obiter tantum, ut historici & poetae, nonnunquam de iisdem meminuerunt. His plurimas observationes proprias adieci, cum nullo pudore a quibusuis, doctis, indoctis, ciuibus, peregrinis, uenatoribus, piscatoribus, aucupibus, pastoribus, & omni hominum genere, multa subinde interrogando colligerem. Per literas etiam ab hominibus doctis, quas illi ex diuersis regionibus ad me dederunt non pauca cognoui. Imagines quoque animantium, operis molem auxerunt. Praecipue uero primus liber, quem nunc damus, de quadrupedibus uiuiparis, excreuit immodice, quoniam hoc animalium genus, ut homini familiarius, ita notius (praecipue nostro orbi) & utilius. & multi de singulis libellos aut etiam libros iustos scripserunt, ut de equis Hippia tri Graece, Latine, & alijs in linguis recentiores, &c. De canibus etiam multi multa prodiderunt: de pecoribus & armentis, bubus, capris, ouibus, suis, plurima rei rusticae conditores Graece Latineque. Dicat aliquis non fuisse ex omnibus sed ex optimis tantum libris conscribendam historiam. Ego uero nullius scripta contemnere uolui, cum nullus tam malus sit liber, ex quo non aliquid haurire boni liceat, si quis iudicium adhibeat: quod potissimum sit, collatis melioris notae scriptoribus, Graecis cum Latinis, ueteribus cum nouis. Itaque licet nullum genus scriptorum praeterierim, & a barbaris etiam & obscuris in diuersis linguis non pauca excerptim, non temere tamen id feci: ita ut neque negligentior iudicari possim, qui temere fidem quibusuis habuerim: neque arrogans aut parum modestus, qui ullius lucubrationes contempserim. Ea sane quae falsa aut quouis modo absurda occurrebant, uel prorsus omisi, uel ita posui ut arguerem: aut si quando id non feci, siue per ignorantiam, siue aliam ob causam, quod tamen rarius commissum puto, (praeterquam in ijs quae ad medicinam pertinent, ubi saepe multa tum falsa tum superstitiosa retulimus, ut amuleta forte & alia, quae eiusmodi sunt, ut a mediocriter etiam eruditis uiris bonis facile agnoscantur) ex ipso authoris nomine quantum quidem fidei mereatur ferè iudicabit Lector. neque enim ego fidem meam ubique astringo, contentus aliorum uerba & sententias recitasse. Quamobrem diligenter & religiose caui, ne usquam nomen authoris omittere, quamquam in paruis etiam & uulgo notis rebus: ut licet dubitationis nihil rebus inesset, de uerbis tamen & locutionibus constaret, a quo proficiscerentur authore, si quis imitari uellet. Itaque copiosior saepe fui, ut non solum rerum cognitione prodessem: sed ijs etiam qui soluta aut numerosa oratione Graece Latineue differere aut scribere uellent, syluam uocabulorum locutionumque suppeditarem. Ceterum ut omnia Latine & pure scriberentur fieri satis comode non potuit, cum quaedam ex barbaris desumpta iisdem penè uerbis recitarem, praesertim si quae obscura uel dubia erant: reliqua uero ab illis descripta, ad mediocrem linguam Latinam usum deflexi, non quod melius non possem, sed quod tales authores talis elocutio magis decere uideretur. Quae uero ex bonis & Latinis authoribus transcripsi, illorum nihil mutauim. De meo quidem stilo, non aliud dicam, quam hoc praecipue mihi curae fuisse, ut si non eleganter & grauitur, nec ad ueteris alicuius imitationem, mediocriter tamè Latine & clare dicerem. Nam neque otium erat stilum excolendi, cum in rebus ipsis tam uarijs tam innumeris occupatissimus essem: & ferè ad praelum describerem ea quae annis aliquot prius congesta reposueram, ut si excudi contingeret, non res amplius inquirendae admodum, sed scriptio ferè tantum, & ordo, & cura ne quid frustra repeteretur, me detinerent. Quin & argumentum operis non grauem & ornatum stilum, sed perspicuum & mediocrem requirebat, & plerumque grammaticum, hoc est interpretationi aptum. Non enim recitare tantum uerba authorum uolui, sed plerumque etiam, ubi opus uidebatur, explicationem adieci, ita ut hoc Volumen non tantum Historia sit animalium, sed etiam expositionis loco in plerisque omnes qui de animalibus aliquid prodiderunt, futurum. Nam qui librum aliquem explicandum suscipiunt, duo praecipue curant, ut uerba & sensus authoris declarent, & aliorum similes locos conferant, quorum posterius quoniam in hoc opere summo studio perfecimus, collatis tum aliorum tum unius authoris eadem de re diuersis in locis dicta, minus operae pretium fuit pluribus declarari authorum uerba, cum ipsi inter se loci tam diligenter collati mutuam lucem afferant. Sicubi tamen opus uide-

Præfatio

batur, uerba etiam & sententias pro mediocritate mea, tum alias, tum per parentheses, ut uocant, exposui. Accedit præterea quod natura à nimio stili cultu & omni affectatione sim alienus, hac cura illis relicta quibus uerba magis quam res sunt cordi. Sed ut copiosius dicta paucis repetam, prolixum hunc librum fieri oportuit, primum quod ex innumeris authoribus confectus est; deinde quod sæpe multa de meo declarandi causa adieci. Poterat tamen sic quoque multò breuior esse, si Philologiam non attigissem, in qua me nimium fuisse fateor; sed hanc quoque diligentiam, si non admodum utilem, iucundam tamen grammaticis & alijs quibusdam fore spero. mihi certe magno labore, multis uigijs constitit. Philologiam autem appello, quicquid ad grammaticam, & linguas diuersas, prouerbia, similia, apologos, poetarum dicta, denique ad uerba magis quam res ipsas pertinet. Hæc & huiusmodi magna ex parte ad octauum siue ultimum de unoquoque animante caput reieci: aliquoties tamen in priora etiam capita irreperunt, partim quod ego uoluptate quadam ad digressiones eiusmodi leui occasione inuitabar, partim quod lucis nonnihil authorum locis commode illic recitatis afferre uiderentur; ut cum alibi tum secundo capite, ubi de partibus animalium scribebam, ex grammaticis, medicis & alijs sæpe pluscula attuli. In tertio, ubi de cibis animalium & morbis agendum erat, sæpe ad plantas (quibus illa uel nutriuntur salubriter, uel fortuito gustatis læduntur aut etiam necantur) copiosius describendas diuertit; & similiter in quinto capite, si quæ tales erant stirpes, ut ijs per uenatores cum aliqua esca obiectis animalia perirent. Ex professo uero in ipsa philologia, plantas illas nominare & interdum multis describere solitus sum, quæ quouis modo nomen suum ab aliquo animali traxerunt. Iam capite septimo, quod est de remedijs ex animalibus, & noxis quas morfu ictuue aut in cibo sumpta inferre solent curandis, non raro multa altius repeto, rei medicæ illustrandæ studio. Est ubi loca authorum deprauata & restituenda, digrediendi occasionem præbuerunt. Breuiter, ubicunque rarum aliquid, aut alijs inditum, se offerebat, quod explicatum communes literas illustrare uideretur, facilius ad id enarrandum ab instituto decessi. Nam cum à puero in grammaticæ & philologiæ studijs Græcis Latinisque educatus sim, & adolescens adhuc eadem profiteri cœperim; donec adultus ad maturiorem philosophiæ præsertim naturalis & rei medicæ professionem accessi, quanquam ex illis quoque philologiam non parum auxi ac solidiorem effeci; & audidissime semper uarijs lectionibus me exercuerim, posse me aliquid amplius in rerum & dictionum uariarum explicationibus quam uulgi studiosorum præsertim ætate inferiorum, & alijs occupatorum studijs, mihi persuaseram. Quamobrem liberius sæpe & copiosius multa scripsi, ueteres ac recentiores reprehendi, nullo profecto uel obrectandi aliena, uel mea ostentandi animo, sed candidè & simpliciter, ut quantum in me esset publica studia promouerem. Quod si nemo improbat illorum libros, qui nullo ordine ut quidque in mentem uenerit, uariorum authorum uerba & locutiones in utraque lingua enucleant, ut apud ueteres Macrobius, Gellius, Cassiodorus, & quicunque uaria scripserunt, quorum plurimos in secunda Bibliothecæ nostræ parte recensui; & apud recentiores cum alij multi, tum præcipue Guil. Budæus, Cælius Rhodiginus & Calcagninus, Politianus, Erasmus Rot. &c. sed tanquam optimè meritis quicunque uir bonus & uel mediocriter doctus, magnas agit gratias: non uideo quo iure uituperetur noster hic labor, in quo multa quidem ab alijs dicta, sed confuse, multa à me primum prodita, ita digessi & disposui, ut propemodum nihil non suo loco redditum sit. Si quidem omnium non solum sua sunt capita, sed capitum etiam partes, & certi ordines, priores, posteriores, mediæ, uno ferè & perpetuo per uniuersum Opus ordine seruato. Et quoniam non rareret incidebat, ut aliquid diuersos in locos ex illis quos institueram referri posse uideretur, ne nimius essem repetendo, ferè ab uno loco ad alterum lectorem remissi, nisi res tota paucis repeti posset. Hæc & alia quædam (ut diuersorum authorum uerba, & stili uarietas) inæquale, interruptum, & salebrosum ut ita dicam Opus, & (ut aliquis forte obijciat) scopis simile dissolutis reddiderunt: quod uitium ego etsi animaduertentem, committere tamè non recusaui, dum ita prodessem. Erit autem hoc quicquid est uitij multò minus, si quis secum reputet, me ista omnia non eo instituto composuisse, ut continua lectionis serie cognoscerentur à studiosis; sed ita temperasse, ut quicquid aliquis super quouis animante nosse desyderaret, id suo statim loco repertum, per se etiam legere & clarè intelligere possit. Itaque si quis tantum ad inquirendum per interualla hoc Opere uti uoluerit, qui Dictionariorum & aliorum huiusmodi communium librorum usus est, hoc rectè facere poterit, quod si perpetuò ferè nobis obseruati ordinis non meminerit, indicem alphabeticum consulat, quem in totius Operis, id est sine secundi Tomi, utriusque Tomo communem ademus, si nihil interim aliud, ut homines sumus, acciderit. Idem ferè Plinius in Naturæ historia cauit; nam in præfatione ad Vespasianum, Quia occupationibus tuis (inquit) publico bono parandum erat, quid singulis contineatur libris huic epistolæ subiunxi, summaque cura ne perlegendos hos libros haberes operam dedi. Tu per hoc & alijs præstabis ne perlegant; sed ut quisque desiderauerit aliquid, id tantum quærat, & sciat quo loco inueniat. Hoc ante me fecit in literis Valerius Sorianus in libris quos *ἑπὶ τῷ ἰδίῳ* inscripsit, Hæc Plinius. Qui in arte grammatica proficere cupiunt, & alicuius linguæ usum sibi comparare, illi ab optimis grammaticis qui methodo compositiua (ut uocant) artem tradunt, à literis & syllabis ad dictiones & octo sermonis partes, & postremo sermonem ipsum, & syntaxin progressi, artis notitiam petunt, interim tamen Lexicorum (in quibus singulæ dictiones locutionesque enumerantur longe aliter quam in præceptis artis, ubi nec omnia singillatim nec eodem ordine recensebantur) utilitatem non negligit, non ut à principio ad finem perlegat, quod opus

Ad Lectorem.

operosius quàm utilius fieret, sed ut consulat ea per intervalla. Ita qui animalium historiam cogniturus est, & continua serie perlecturus, petat illam ab Aristotele, & si qui similiter scripserunt: nostro uero Volumine tanquam Onomastico aut Lexico utatur. Non enim me latet quod Aristoteles docet de partibus animalium 1. 4. multo præstare (ad philosophicam descriptionem) & eruditius esse, de animalibus ita scribere, ut tum partes tum affectus pluribus communes simul tractentur, per locos quosdam communes explicata eorum historia, primum ea persequendo quæ communissima sunt, ac paulatim ad minus communia, postremo ad ea quæ certis tantum generibus ac speciebus infimis propria fuerint, descendendo. nam si in singulis animalibus partes & affectus aliquis singulatim consideret, multa subinde repetenda erunt, quod perabsurdum (inquit) & prolixum fuerit. Hoc ego discrimen quamuis (ut dixi) animaduertentem, uolui tamē animalium historiam singulatim persequi, quod id nostro tempore, quo nomina plurimorum non amplius intelliguntur, multo utilius futurum iudicarem: & nonnulla frequentius repeti minus absurdum putarem, propter ordinem eiusmodi institutum, ut inquisitioni magis quàm continuæ lectioni seruiat hoc Opus, nō tamen omnia quæ communiter alicui generi insunt, in singulis etiam animalibus posui, tum quod quædam nulli non nota sint, ut communissimæ quadrupedū partes: tum quod in quibusdam si quis dubitauerit, facile ad Aristotelis locos, in quibus generatim illa tractantur, recurrere possit, & fortassis nos etiam aliquando de animalibus secundum genera & species nō nihil commentabimur. Adde quod commodius erat per singula animalia historiam à nobis condi eo etiam nomine, quod non physicè aut philosophicè tantum, sed medicè etiam & grammaticè de unoquoque tractare statueram. Nec caret tractatio ista exemplis eruditorum. de plantis enim uix unus aut alter, ut Theophrastus, Ruellius, iuxta methodum illam quæ cōmunibus partibus & affectibus plantas singulas subijcit, aliquid prodidit: singulas uero separatim plurimi descripserunt & olim & nostro seculo, præcipuè medici. Vnus Ruellius ferè in utroque elaborauit, ut Galenus quoque, sed in facultatibus tantum describēdis. Fateor equidem potuisse me quamuis instituto meo manente, in multis multò breuiorem esse, nisi præter cetera exquisitum etiam istud diligentia meæ studium me oblectasset. Vbi in mentem uenit Liviū illud quodam uolumine sic orsi: iam sibi satis gloria quæsitum, & potuisse se desinere, nisi animus inquires pasceret opere. Quanquam, ut inquit Plinius, maius meritū esset, operis amore (quod ipsum non suæ sed Romani nominis gloria composuisse decuit) nō animi causa perseverasse: & hoc populo Romano præstitisse non sibi. Ego quamuis Liviū non solum uel animi gratia uel quærendæ sibi gloriae, sed magis etiam historiae ueritatis & populi Rom. illustrandi causa, scribendi labores sustinuisse existimo: modestius tamen dixisse iudico, ita ut dixit: ne si eo modo quem Plinius requirit dixisset, arrogantior uideri potuisset, ut qui clarissimo totius orbis populo & gentium uictori ornamentū quippiam suis scriptis accessurum de se prædicasset. Ego similiter etsi totum hoc Opus qualecunque est, non mihi sed Reip. & Academiae nostræ moderatoribus (qui me à puero sua liberalitate fouerunt, fouentque etiam nū, et ad ea quæ cœpi alacriter perficienda hortantur) uniuersum deberi uolo, ac si quid inde gloria nasci potest, ad illos potissimum recidere: modestius tamen, ni fallor, hæc rectico, & aliorum relinquo iudicij, an laudis & gloriosæ famæ ex opere quanquam non illaudabili, Senatui & Academiae multo iam tempore multis nominibus pietatis, doctrinæ & uariarū uirtutum clarissimis, accedere quicquam possit.

¶ Sed nimium forte hic etiam prolixus sum, dum Operis prolixitatem excuso, quanquam obiter simul alia quædam egi, ut commoditates quasdam eius ostenderem, ac stylum nostrum qualemcunque excusarem. Pergo ad reliqua. Et quanquam de immenso labore nostro ex antedictis satis cōstare possit, ac ipsa Voluminis tum magnitudo, tum uarietas & difficultas explicatarum in eo rerum pro me loquatur, addam tamen nonnulla, si ita fortassis æquiores ac benigniores mihi censores contingant homines docti, (nam de indoctis parum curæ,) sicubi me offendisse animaduertierint. Magni enim & ardui conatus, etsi non per omnia respondeant, ueniam merentur: & (ut ille ait) opere in magno fas est obrepere somnum. Plinius se naturalem historiam suam confecisse scribit ex exquisitis authoribus centum, adiectis rebus plurimis, quas aut ignorauerūt, aut postea inuenierat uita: nec dubitamus (inquit) multa esse quæ & nos præterierint. Eadem de hoc nostro uolumine accipi uelim: quamuis non solum ex authoribus centum, sed multò pluribus id mihi concinnatum sit, ut facile est computare ex catalogo eorum quem infra posui. Erat autem primò perquam laboriosum omnia diligenter & cum iudicio legere, deinde excerpere, & ad suos redigere ordines: ac rursus inter Opus scribendū conferre, cum permulti eadem dicerent, alij ab alijs mutuati expressis authorum nominibus, alij suffurati suppressis. Quàm uero & difficile & tædio plenum sit authorum scripta sic inter se conferre, ut omnia in unum quasi corpus redigantur, nihil omittatur, nihil repetatur temerè, nemo facile intelligit nisi expertus, hoc quidem ita contingit, uel duos aut tres tantum libros conferendo, multò maximè uero complures ut nos fecimus: idque tam diligenter, ut ad alios authores super ipsidem rebus minime posthac sit recurrendum, sed qui Volumen nostrum habuerit, omnia de ipsidem scripta habere se persuasus esse debeat, unum scilicet pro bibliotheca, unum πολλὰν ἀντάθειον ἔλλαν. Hoc cum ante nos Petrus Gillius fecisset, sed in paucis authoribus, Græcos, inquit, qui de animalibus scripserunt, non modo Latinos fecimus, quod facillimum fuisset: sed Dionysium etiam Cassium, qui Magonem conuertit, imitati, ordinem & iudiciū adhibuimus. Sed hæc ego multò iustius de nostris dixi.

Præfatio

rim, qui & ordinem multò commodiorem sequutus sim, & longè plura contulerim inter authorum scripta, tum alia (ut supra dixi) tum pleraq; ex Græcis translata, & ab alijs & ab ipso Gillio. Itaq; sæpius Græca apposui, ubi uel interpretes lapsi uidebātur: aut uocabula loquutionesue rarum aliquid aut pulchrum, aut rei præsentī peculiare continebant. Multa etiā ipse conuerſi, uel quod translata hæcenus non essent, uel quod obuiū in Græcis locum ipse potius transferre, quàm apud interpretem diutius inquirere uolebam. Ex Germanicis etiā, Gallicis, & Italicis quædam Latīna feci. Hos lucubrandi labores, legendo, colligendo, conferendo, transcribendo, multis annis sustinui: qui certe quales & quanti fuerint, non facile credi potest, nisi ab expertis. etsi an quisquam rem similem tentarit, ut omnia omnium, quotquot haberi possent unius argumenti scriptores, in unum corpus redigeret, non facile dixerim, nam qui ex multis quædam conscripserint quosdam noui, qui ex omnibus neminem. Quamobrem possum illud de laboribus meis dicere, quod Aristides de elegantia Smyrnæ urbis, quam nemo nisi qui uiderit cogitatione possit assequi: *δοκεί δ' ἔμ μοι τις καὶ ὄργανον ποιεῖν, ὥσπερ τὸν ἄνθρωπον ὃς ἐκείνης φασὶ πλεονέχοντα μὴ ἐθέλειν ἑτέρῳ λέγειν ἄλλ' ὅστις ἀπεράται, οὗτω ποιεῖ τὸ πόλεως καλῶν ἰδόντι μόνῳ κρινούδαι, ἢ μέλλοντι γὰρ αὐτῇ.*

¶ Quod ad stilum attinet, etsi in præcedentibus quædam dixerim, obiter digressus, hic priuatim quædam adijciam. Vt sum igitur dictione humili & minimè affectata, ob causas superius enumeratas. Nam in his scriptis in quibus rerum cognitio quæritur (ut Massarius inquit in simili argumento,) non luculentæ orationis lepos, sed incorrupta ueritas exprimenda est. Certe huiusmodi lucubrationes (ut cum Plinio dicam) nec ingenij sunt capaces, quod alioqui nobis perquam mediocriter erat: nec admittunt excessus aut orationes, sermonesue, aut casus mirabiles, uel euentus uarios, aut alia iucunda dictu, aut legentibus blanda. Sterili materia rerum natura, hoc est uita narratur, & hæc sordidissima quoque sui parte, ut plurimarum rerum aut rusticis uocabulis aut externis, imò barbaris, etiā cum honoris præfatione ponendis, Hæc Plinius. Quod si ille homo doctissimus idemq; omnij iudicio eloquentissimus, quiq; castitatem linguæ Latine cum lacte hauserat, & alijs commoditatibus usus, & unde plurimum excitari feruor ingenij poterat Mecænate adiutus imperatore Vespasiano, de stili angustia & ruditate, in simili ferè argumento excusationem instituere uoluit: multò causatius ipse hoc facerem multas ob causas, quas ne sim prolixior non enesimo. Cur quædam passim in hoc Opere diuersis in locis reperantur, rationem reddidi iam ante, nempe quod ita postulare institutus à nobis ordo, & capitum partiumq; in singulis diuisio: ut non negligentia nostra, sed accurate potius curiosaq; interdum diligentia id adscribendum sit. Sed repetuntur quædam aliquando eodem in loco, quæ uideri eadem possunt obiter cognoscenti: si quis uerò pressius consideret, non nihil (quantulumcunq;) interesse intelliget, uel in re, uel in uerbis. nam loquutio quandoq; peculiaris, aut elegantia uerborum, ut id facerem, inuitabat: ut haberet etiā quod dicendo imitaretur, si quis eadem de re aliquid quouis modo dicere aut scribere conaretur. Parentheses quoq; (ut uocant grammatici) ad stilum pertinent, quæ passim in toto Opere plurimæ sunt, idq; plures ob causas, aut quia uaria erat lectio, aut scribendi modus dissidebat, aut nostra aliorumue castigatio addebatur, aut ut interpretarer, aut ut de meo explerem, si quid deesset: aut ut Græca adderem, siue quod elegantia sua placerent, aut peculiariter ad rem præsentem facerent, siue quod Latīna ex eis non satis bene redita uiderentur: deniq; simpliciter ad clariorem intellectum illorum quibus interseruntur. Quantum ad orthographiam, non semper eadem uocabula eodem modo scripsi, sed secundum autores quorum uerba recitabam nonnunquam uariaui.

¶ Hæc de stilo & elocutione. Quod ad res ipsas, earumq; ueritatem & certitudinē, fidem meam in plurimis non astringo, authorum (penes quos ea esto) nomina posuisse contentus. Ea certe magna ex parte fidem merentur, quæ multorum & eruditorum multis iam seculis consensu muniuntur, ut hæc etiā gratia autores à nobis complures nominatos, & quædam fortassis non magno alioqui fructu repetita non sit poenitendum. A multis enim reſibus res una si uerbis iisdem dicatur, eò fide dignior est. Fateor nonnulla leuicula esse, (ut Gillius etiā in Aeliano suo, quem nos in nostrum Opus tranſtulimus,) sed ea non multa sunt, & cum alijs infinitis grauibus & doctis compensantur: ac tanquam navi in articulo pueri delectabunt Alcæos, hoc est non stultos alieni operis æſtimatores. Ego uilitigatores non curo, tales enim potissimum sunt, ut Cato pronunciat, homines ueræ laudis expertes. Quod si non ad plenum satisfecerim, (utor iisdem uerbis, quibus in sua de piscibus scripta Massarius) non erit culpa desiderij mei, quod sanè ardentissimum est, sed quod plus facere hoc tempore non potui. Aequi lectores boni cōsulent tam diffusæ materiæ quam suscepimus maximam partem à nobis traditam esse, neq; enim tantæ rei satisfacturū me unquam speraui. Quin prius quam nos in iuuandis bonis artibus fecimus, alij tantum quoq; faciant, ac deinde blaterent. Nec enim animo feremus, iniquo, si ad hanc immensam difficillimamq; à nobis susceptam prouinciā in auxilium peritiores aduenerint, nosq; etiā superauerint. Pædaretum ferūt egregium illum uirum, qui quum in trecentorum numero lectus non esset, qui ordo apud Lacedæmonios honore præſtabat, abiretq; hilaris ac subridens, reuocatur ab Ephoris: interrogatusq; quid rideret, respōdit: Quoniam equidem ciuitati gratulor, quæ ciues trecentos habeat meipso meliores. Iam etsi professus sum omnia ferè omnium hæcenus quæ ad manus meas peruenerunt de animalibus scripta, in nostris lucubrationibus comprehendī: nō tamen idcirco superfluos aut inutiles posthac aliorum libros haberi uelim,

Ad Lectorem.

uelim, neque enim id ut efficerem unquam cogitavi. Quin omnibus suum locum, suum honorem manere & æquum est, cum prodesse omnes uoluerint, & ipse omnino cupio. Meretur enim alij propter antiquitatem, religiose ut obseruentur; alij etiam propter methodum philosophicam & dialecticam, aut aliam à nostra diuersam, alij propter elocutionem, quidam propter hæc omnia. Græcos sanè imprimis linguæ ipsorum fauentes obseruabimus. Sunt qui Aristotelem, Plinium, & alios ueteres (inquit Gillius) omnem animalium naturam scriptis comprehendisse prædicabunt, à quibus adeò dissentio, ut ab eis præclare inchoatam multam animalium uim, non planè perfectam audeam dicere. Cur enim tot tantisque religiosissimis authoribus de ui & natura animalium extinctis, non amplum locum hominibus minime inertibus ad nouam commentationem relictum esse arbitremur? cum sexcentis apium scriptoribus nondum perditis, Aristarchum Solensem constet duodequadraginta annos nihil aliud egisse, quàm earum mores tum obseruasse, tum scriptis mandasse.

¶ Res ardua (cum Plinio loquor) uetustis nouitatem dare, nouis authoritatem, obsoletis nitorem, obscuris lucem, fastiditis gratiam, dubijs fidem; omnibus uerò naturam, & naturæ suæ omnia. Itaque etiam non assecutis, uoluisse, abunde pulchrum atque magnificum est. Certe peculiaris in studijs causa eorum est, qui difficultatibus uictis, utilitatem iurandi prætulerunt gratiæ placēdi. Quid uerò laudabilius ex omni humanitatis studio quàm suscipere tam liberale tamque laudabile munus renouandæ uetustatis, uel ab interitu potius uendicandæ, & nomina rebus, & res nominibus reddendæ? Magna debetur gratia ijs qui ufas publicas curant, sternunt, muniunt, repurgant, aperiunt, complanant, expleant, dirigunt, ut faciles uiatoribus, iumentis & curribus sint, ac sine impedimentis sine periculo peragantur; etsi non omnia illi impedimenta, sed maiora tantum sustulerint. Nec parum in re literaria merentur, qui Opus aliquod publicæ utilitatis ergò susceptum ita excolunt, ut reliquis in eodem argumento nihil aut minimum difficultatis in posterum sit futurum. Quod ego si circa institutum meum, ut uolebam sum consequutus, ualde gaudeo: sin minus, aliquid est magnam me partem præstitisse, ut non magno negotio excitati à nobis homines docti quod reliquum est aliquando absoluant. Fauete igitur optimi & æquissimi Lectores Operi laborioso, honesto, iucundo, utili, uario; & Deo opt. max. gratias agite, & orate ut si diutius in hac mortali uita degendū sit, quoniam otiosi non prodest, in naturæ potius indagacione & operum Dei ac patris nostri gratia celebratione, quàm alijs quibusuis quæ uel ambitio uel auaritia dicat studijs, sancte pieque uersetur, & multò conquisita labore posteritati communicemus. Interim obsecro bonos & studiosos omnes, si qui habuerint quicquam quod ad huius Operis perfectionem momenti aliquid afferre possit, ut sunt, cuiusuis generis animalium imagines, aut historiæ, hoc est quicquid ad earum naturam plenius cognoscendam facit; aut reprehensiones eorum in quibus nos hallucinati sumus, quæ certe multa esse, qui homo sim, non dubito, ingenuè & candidè nobiscum ut communicent, & tanquam publicum Opus ac in medio positum illustrent; quæ res & ipsi gloriosa, & mihi iucunda, & hominibus studiosis perpetuo utilis est futura. Certe Operis egregij, quantulumcunque iuueris, participem fuisse, in gloria ducetur. Ego etsi in paucissimis uel una tantum in re, aut admonitus de errore, fuero, candide mox emendabo; aut aliquid noui edoctus, adiciam, siue ad secūdum de reliquis animalibus Tomum, siue seorsim in Appendice: Et ne ingratus in illos uidear qui aliquid contulerint, præter amorem quo illos perpetuò prosequar, si aliud nihil (ut tenuis est fortuna nostra) beneficij in eos referre dabitur, candida saltem commemoratione nominibus ipsorum in catalogo illorum per quos profeci enumeratis, animum meum declarabo. Quod si qui uel desituti occasione ad nos scribendi mittendū aliquid, aut alia causa affectiue impulsus, publicè etiam errata aliqua nostra castigare uoluerint, quod scio multos facere posse grauitè simul & doctè, atque ut faciant opto, illis quoque gratias habebo. hoc unum oro, ut candidè & modeste scribant, quicquid aduersum me scribere uilum fuerit, atque ita ut rempub. literariam promouendi magis, quàm uel suam ambiendi gloriam, uel nos reprehendendi causa id fecisse, ut uiros decet magnanimos, uerè uideantur. Ego omnino ex quorumuis iustis castigationibus mea emendare, nec sua laude quenquam priuare paratus sum. Spero enim, absit inuidia, ad omnem posteritatem duraturum hunc laborem nostrum, non quidem doctrinæ nostræ, quæ exigua est, sed diligentiae merito, quæ tot tantasque lucubrationes ex innumeris authoribus in unum quasi thesaurum accuratissimè coniunxit. Valete.

Epilogus.

DE CVRA ET PROVIDENTIA QVA

DEVS BESTIAS RATIONIS EXPERTES
dignatur & prosequitur, locus lectu dignissi-
mus ex Iobi capitibus 38. & 39.

Cap. 38.

NVM tu uenaberis **LEONI** prædam, & pastum catulis eius suppeditabis? Quis **CORVO**
de cibo prospicit, cum pulli eius famelici ad Deum clamantes oberrant?

Cap. 39.

Noſtine tempus quo **CAPRAE FERAE** in rupibus pariunt? An obſeruasti partum **CERAE**
VARVM, aut numerum menſium quos implent, & parturiendi tempus? Submittunt ſe illæ, in-
curuataeq; foetum magnis doloribus ædunt. Tum hinnuli adoleſcunt, & pabulo iam confirmati re-
licta matre non redeunt. Quis **ASINVM** ſylueſtrem (pere) liberum dimiſit, aut quis **ONAGRI**
(arud, Hebræi tum pere tum arud aſinum ferum interpretantur) uincula ſoluit? Ego domicilium eius in ſolitudine po-
ſui, & cubile in loco ſterili. Itaq; ridet turbam oppidanam, nec audit clamores agaronis. Paſcua ſibi
in montibus diſquiri, & ſtirpes omne genus uiuentes ſectatur. Volente **MONOCERO** ſibi
ſeruire, aut morari ad præſepe tuum? An loro ipſum uincies, ut ſequendo te ſulcos aratro imprimere,
aut glebas frangere uelit? Auſiſne illi credere, tantoq; robore præſtanti tuum permittere laborem?
Sperabiſne meſſem tuam ab eo conuehendā, ut condatur in horreum? En pulcherrimas **STRV-**
THIONIS (pauonis ſecundum alios, aut galli ſylueſtris) alas, quantum ſuperant pennas, & alas **CICONIAE**?
(Quidam uertit: An [deſtiti] alas planſibiles pauonibus, aut pennas ciconiæ & plumas?) Sed deſerit in terra oua ſua, ut in pul-
uere foueantur: nec cogitat pedibus ea diſſipari, & à beſtijs conculcari poſſe. Ita immittis eſt in pullos
ſuos, ac ſi ſui non eſſent; & ita pro eis ſolicita nō eſt, ut peperiffe fruſtra uideatur. Nullam enim me-
tem aut intellectum diuinitus accepit. Quo tempore uero ſublimes euolat, ridet equū ſimul & equi-
tem. Tūne **EQVO** dabis ut generoſus & bellator ſit: ut alta ceruice ferociat, & hinnitum ædat?
An ſperes te illum excitare aut terrere poſſe inſtar locuſtæ? At qui nares eius ferociam ſpirant: calci-
bus ſolum fodicat, & fortitudine ſua ſuperbus armatis occurrit. Metum omnem contemnit, nō fran-
gitur animo, non expaueſcit micantem gladium. Non pharetræ ſonitum, non haſtam uiſatam, non
lanceam aut cuſpidem curat. Dumq; fremitus & tumultus cietur, terram fodit, nec tubæ ſono mo-
uetur. Claſſico tubæ ſigno animoſe adhinnit, ac eminus prælium, & ducum clamorem tumultumq;
tanquam odorans percipit. Num per tuam ſapientiam ſit, ut **ACCIPITER** uolans alas ſuas
uentis committat? Tuōne iuſſu ſublimes **QVILA** fertur, & nidum in alto ſtruit? Incolit illa
(Vultur incolit petras, &c. LXXX. Sed cadaueribus paſci Matthæi etiam cap. 14. aquila non uulturi adſcribitur) petras, & inaccessas
rupium ueluti arces: inde ſibi de eſca prouidet, longe lateq; perſpicaciſſima circumſpectans. Pulli
eius ſanguinem ſorbent: ipſa cadaueribus ubicunq; fuerint, aduolat.

DE FRVCTV EX ANIMALIVM HISTORIA

PERCIPIENDO, EX THEODORI GAZAE
præſatione in conuerſionem ſuam Ariſtotelis
de animalibus librorum.

Phyſicus quo-
modo uerſetur
in historia ani-
malium, & in
quem ſinem.

OMnis philoſophandi ratio naturalis, ubi à primis illis naturæ initijs, materiā dico, formā,
finem, agens, & motum (ut ita loquar) emerſerit, hic uerſatur, ac diutiſſime immoratur, hic ſuas
uites exercet, atq; multiplicem, uariā, & admirabilem rerum conſtitutionem ampliſſime explicat.
Perſequitur ordine diſcrimina omnia, quibus natura ſuas animantes differre inter ſe uoluit: colligit
ſumma genera, reliqua ſigillatim exponit: partitur in ſpecies genera: & ſingula, quæ circiter quin-
genta numero in his continentur libris, deſcribit: pergit quæq; explanans, quemadmodum oriātur,
ſiue terreſtria, ſiue aquatica: quibus nam conſtent membris, quibus uſcantur alimentis, quibus aſſi-
ciantur rebus, quibus moribus prædita ſint, quantum uiuendi ſpaciū datum cuiq; eſt, quanta cor-
poris magnitudo, quod maximum, quod minimum eſt: quæ forma, quis color, quæ uox, quæ inge-
nia, quæ officia: deniq; nihil omittit, quod in animalium genere natura gignat, alat, augeat, & tuea-
tur. Quæ omnia eō ſpectant, ut, quod ſanctiſſimus quoq; author ille, quem deus ſibi ueluti ſuppelle-
tilem quandam preciōſam elegerat, admonet, ex ijs, quæ à natura proueniunt, deum immortalē,
ex quo ipſa pendet natura, intelligamus, admiremur, atq; colamus: qua re nihil pulchrius, nihil gra-
uius, nihil dignius hominī eſſe poſeſt. Tantus fructus horum librorum eſt. Nec audiendū ſunt, qui
inquiūt: Multa Ariſtoteles de muſca, de apicula, de uermiculo, pauca de deo. Per multa enim de deo
is tractat, qui doctrina rerū conditarū exquisitiſſima, conditorē ipſum declarat: nec uero muſca, nec
uermiculus omittendus eſt, ubi de naturæ mira ſolertia agitur. Vt enim artificis cuiuſuiſ, ſic naturę in-
genium in minutiffimis potius contemplantū eſt. Quinetiam cum rerū cauſas cognoscere pul-
cherrimū ſit (hac enim una cognitione, homo perfici, abſoluiq; poſeſt, ut deo immortalī ſimilis, quo-
ad eius fieri poſeſt, euadat) his ſanē libris plene docemur, cur quæq; res in animalium genere ita ſit:
planeq; felicitatem aſſequimur illam nobiliorem, quæ in actione animi conſiſtit, quam ſapiens quoq;
poëta

Minutorum ani-
malium contem-
platio non ſper-
nenda.
Cauſarū cogni-
tio quam no-
bilis.

poëta prædicans : Felix, inquit, qui rerum potuit cognoscere causas. Quid de anima loquat, de qua toties publice, priuatimq; disputatur? Nusquam suorum librorum, tam aperte philosophus hic suam opinionem exponit, quam in his libris, quid anima sit, undeq; in corpus recipitur. Ad hæc *utilitas his moribus illi, & uirtutum officia, quibus uirum appellamus bonum, laudeq; prosequimur, longe melior animalium ad* lius hinc accipi possunt, q̃ uel à rhetore, quem Græci sophistam uocant, uel à prædicatore, nomine *mores & uirtutis* iam trito Latinis auribus. his enim sæpenumero uita discrepat à præceptis, & melius hortantur alios, *tum officia.* quam ipsi officio fungantur: ut interdū frustra illa uirtutis egregia laus recitata sit, prolixaq; eorum præceptio uacet, & iaceat, cum exempla desiderentur uitæ præceptoris & autoritas, quam qui respicit, facilius & mouetur ad uirtutem, & in officio tenetur. At uero in contemplandis animalium moribus exempla suppetunt omnium officiorum, & effigies offeruntur uirtutum summa cum auctoritate naturæ omnium parentis, non simulata, non commentitiæ, non inconstantes & labiles: sed uere ingenuæ atq; perpetuæ. Quis enim tam peruersa natura hostis sui generis est, quin emendetur, & mitigetur, cum nullum animal occidi à sui generis bestia uideatur? Quis tam in parentes impius, ne cum ciconiæ auis, aut meropis pietatem erga parentes intelligat, pientior efficiatur? Quis adeo inhumanus, illiberalisq; est, quem ossifragæ benignitas in pullos aquilæ non faciat benigniorem? Quis tam piger, iners, & segnus est, quin excitetur ad uitæ munera, cum formicarum, aut apum labores, atque industriam intuetur? Quem non pudeat per metum peccare, cum non solum leonis animum inuictum cogitat, sed etiam reguli auiculæ, quæ cum aquila pugnat, certatq; de imperio? Quis principem bonum non colat atq; obseruet, cum si rex apū in itinere aberrauerit, omnes eum inquirere, odoratuq; sagaci persequi, donec inuenerint, cognitum habeat gestari: etiam regem à plebe, cum uolare non potest, & si perierit, omnes discedere? Nunquid parum exempli ad boni principis siue desiderium, siue obseruantiam datur? Quis princeps non ad clemētiam facile inuitetur, cum reges apum armari quidem aculeo, sed eo nūquam uti intelligat? Quæ fides, quis amor in canibus? Quanta in elephantis mansuetudo? Quæ in anserē uerecundia? Quantum studium ornatus, ac polituræ in pauone? Quanta opera uocis amœnæ, suauisq; in luscinia? Quid de iustitiā apum dicam, quæ colligunt quidem ex ijs, quibus aliquid dulcedinis inest, sed sine ullo fructu detrimento? Quid de castitate elephantis, qui quam impleuerit coitu, eam rursus non tangit? Aut columbæ, quæ neq; coire cum pluribus patitur, neq; coniugium iam inde à primo ortu initum deserit, nisi uidua, aut cœlebs? Disciplina autem & eruditio elephantī, quem non faciat studiosiorem? Omnino nulla pars uitæ humanæ est, quæ non suorum officiorum exempla commodissime hinc accipiat. Nam, ut omittam artes illiberales, quæ & ipsæ ingenijs animalium non parum iuuantur, ualitudinis exempla quæ *Ad ualitudinem tuendam.* so unde commodius peti, quam ex animalibus possint? Loca pro temporis conditione solent illa mutare; non plus edunt, aut bibunt, quam sibi salubre sit; non diutius dormiunt, quam ratio ualitudinis postulat: modū mouendi, quiescendiq; seruant: nouit sua quodq; medicamenta; uiuit sua quodq; forte contentum, & gaudet hæc late à medicis præcipiuntur. At uero exempla, in quibus uis maior, quam in præceptis est, ab animalibus certiora præbentur. Adde utilitatem, quæ in dicendi facultate ex hac animalium ratione afferri potest. Comparationes enim, assimilationesq; illæ, quas Græci *Ad dicendi facultatem.* parabolas uocant, quæ plurimum orationem exornant, auditoremq; tenent, hinc uarie, copiose, aptissimeq; accipi possunt: ut siue oras, siue cōmunem partiris cum alijs sermonem, eloquens, aptus, suauisq; esse possis. Poëta uero unde nam pulchrius sua illa rara & mira accipiat, quam ex his libris, qui naturæ arcana rimantur, enarrant, aperiunt? Medicus autem, quod fatetur, se sua inde *Ad poëticam. Ad rem medicam.* ordiri, ubi philosophus definit, nusquam plenius, quam hic uiderit: quodq; à Galeno medicorum principe traditur, Aristotelem primum anatomen, hoc est, membrorum dissectionem scripsisse, hic agnoscet: & quod idem & primus, & optimus fuerit author, percipiet. Iam & philosophi nostræ *Ad primā physicā tamen.* ætatis, qui quadrisariam rerum causam ex prima illa librorum naturalis auscultationis institutione, sic partem de accipiunt quidem communī quadam ratione: sed quemadmodum his natura utatur, in constitutione *causis.* ne, generationeq; animalium, parum, authore Aristotele, uident, inopia scilicet exemplaris Aristotelici quod legere possint, hic uidisse aliquando gaudebunt, & Physici, quos se appellant, dignius de cætero profitebuntur. Rationes enim ideo quærimus uniuersales, ut demum res particulares, & sensuales teneamus. Accedit ad hæc uoluptas, qua iuuari, ac perfici quamuis actionem Aristoteles ait, *Voluptas.* quam in contemplandis rebus naturæ auidissime capimus. Nam si pictor nos uehementer oblectat, cum animal scite pinxerit: quanto uehementius natura ipsa afficiet uoluptate, cum eius tam multa & uaria animalia, mira membrorum convenientia, inauditaq; moderatione & elegantia facta cernamus? Cum hos legimus libros, cōtemplamur profectò quàm uariis, ac pulcherrimis fructus horum librorum, & utilitas amplior, quam ut uerbis exprimi possit, Hæc Theodorus Gaza,

Catalogi

CATALOGVS VETERVM

NON EXTANTIVM, QVI

de animalibus scripserunt.

ARISTOTELIS librum *ἱστορίᾳ τῶν ζῴων*, Athenæus alicubi citat, non peculiararem ullum puto librū quo careamus intelligens, sed partem aliquam hīstorīæ animalium, in qua de piscibus tractatur. Nam & libro septimo Aristotelis uerba de pisce anthia citat ex libro *πρὸς Ζῶων ἁδων*, quæ tamen apud Aristotelem leguntur hīstorīæ animalium libro 9. cap. 37. quod caput Gaza aut aliū Latīnè inscripsit de ingenio marinorum & fluuiatilium piscium pro ratione commodioris uitæ. Circa finem quidem librī septimi Athenæus, ex Aristotelis libro quinto hīstorīæ animalium uerba hæc recitat, *ὁμοίως ἡ γὰρ τῶν ἰχθυῶν οἱ πλείους ἀπαρτίζονται, οἱ δὲ χυτοὶ, οἱ δὲ δικτύω ποιεῖσθαι, ἡρόμις, ἡντῆρα, βύνυθον, &c.* quæ uerba eo in libro, capite nono apud Aristotelem inuenio. Alibī tamē eodem in libro Athenæus citat Aristotelis uerba quæ legantur *ἐν τῷ πρὸς Ζῶων* alphesten piscem esse *μονάκευτον καὶ κερύον*, quæ nos apud Aristotelem nusquā reperimus, ut suspicemur quædā ipsius de animalibus scripta, præsertim de piscibus, nobis amissa. Plinius libro octauo Aristotelem quinquaginta præclara uolumina de animalibus condidisse affirmat, atqui Theodorus Gaza libros de animalibus octodecim esse ait, nouem scilicet de hīstorīa animalium, quatuor de partibus, quinque de generatione, his Plinium libros etiā de anima, & parua naturalia (ut uocant) adnumerasse apparet, sic enim omnes erūt quinquaginta, Niphus. Nicandri Scholiastes in Alexipharmacis in aconiti mētionē, Aristotelis ex libro decimonono de animalibus uerba citat de panthera, quod sumpto aconito ad excrementum humanum in arbore suspensum à uenatoribus assultando tanquam ad remedium exhausta tandem extinguatur. Quod Aristoteles nō alibi quā in nono libro cap. 6. hīstorīæ animalium refert, quamuis etiā in Mirabilibus meminerit. Diogenes Laërtius author est scripsisse Aristotelem, etiā de compositis animalibus librū unum, item de fabulosis animalibus librum 1. & Anatomicos octo, & Selectum anatomicum unum, hī omnes nobis interciderunt. Cæterum cōposita animalia intellexerim, quæ ex parentibus genere aut specie diuersis nascuntur. ¶ Alexandri Myndij liber de animalibus, & hīstorīa iumentorū, memorantur ab Athenæo. ¶ Antipatri librum de animalibus citat Plutarchus in libro de causis nat. probl. 38. Antipho rhetor scripsit de pauonib. Athenæus. ¶ Archestratus de uarijs animalibus ad cibum aptis, eorumq; ad gulam & uoluptatem apparatu carminibus scripsit, quæ persæpe recitat Athenæus. Cæclus Argiuus de piscibus scripsit carmine, Athenæus. ¶ Callisthenis librum tertium de uenatione citat

Plutarchus in libro de fluuijs.

- ¶ Epicharmus Syracusanus pecudum medicinas diligentissimè conscripsit, Columella.
- ¶ Leonides Byzantius scripsit de piscibus oratione soluta, Athenæus.
- ¶ Numenij librum Theriacum citant Scholia in Nicandrum.
- ¶ Numenius Heracleotes de piscibus poëma condidit, Athenæus.
- ¶ Petrichi Ophiaca adducit Scholiastes Nicandri.
- ¶ Pancratius Arcas Halieutica reliquit carmine: item Posidonius Corinthius, Athenæus.
- Seleucus Tarsensis Halieutica ædidiit prosa, Athenæus.
- ¶ Sosstratus scripsit de natura animalium, ut Athenæus & Nicandri Scholiastes citant. Eiusdem secundum de uenatione librū citat Stobæus in Sermonē quo Venus uituperatur.
- ¶ Strato Lampfacenus physicus scripsit de generatione animalium. item de animalibus, de quibus dubitatur, & de fabulosis animalibus, Laërtius.
- ¶ Theophrastus Eressius (Laërtio teste) scripsit de diuersitate uocis animalium eiusdem generis lib. 1. De animalibus quæ sapere dicuntur, unum. De his quæ in sicco morantur, duos. De animalibus, septem. De his quæ colores immutant, unum. De his quæ latibula faciunt, unum. De automatis (sicputo uocat, quæ non ex coitu, sed ex putredine nascuntur) animalibus, unum. Compensidij ex Aristotele de animalibus libros 6. De animalium prudentia & moribus, unū. De fructibus & animalibus uersus mille centum & octogintaduos. Horum nonnullos etiā Athenæus citat, nempe *ὅν πρὸς Ζῶων, πρὸς τὴν ἐν τῷ ξηρῷ ἰσχυρίζοντων ζῶων, πρὸς τὴν φωλόνοντων, πρὸς τὴν μεταβαλλόντων τὰς χροάς, item πρὸς τὴν διακρίτων καὶ βλητικῶν.*
- ¶ Xenocratis librum de utilitate quæ ab animalibus capitur citat Galenus libro 10. cap. 4. de simplicibus.
- ¶ Augustinus Niphus in præfatione commentariorum quos in Aristotelis de animalibus libros edidit, complures alios authores ueteres, quorum libri de animalibus scripti non extant, enumerat, mutuatus ex Indice Plinij qui loco primi librī habetur. Authores enim aliquot quos octauo præcipuè libro Plinius nominat, tanquam omnes de animalibus simpliciter scripserint à Nipho numerantur, cum illi obiter tantum in operibus suis uel res gestas uel rem rusticam continentibus, animalium quorundam meminerint. Iuba, Hieron, Attalus, Philometor & Archelaus reges de ui naturaq; animalium diligenter perscripserunt, Gillius. Ego regum istorum nomina citari quidem apud Plinium reperio, de animalibus uerò ex professio eos scripsisse nusquam legere memini. Hiero quidem, Philometor, Attalus & Archelaus de cultura agri scripserunt.

Authorum.

scripserunt, ut refert Plinius 18. 3. Iuba uero tum alia, tum de Arabia siue Arabica expeditione, eodem teste 6. 27. & 12. 14. in quibus libris multa eos de animalibus scripsisse conficio, ex professo nusquam.

CATALOGVS AVTHORVM EXTANTIVM, QVORVM SCRIPTIS AD HOC OPUS USI SUMUS.

C Plinius Secundus in suo de natura Volumine authorum quos sequitur nomina, & passim adijcere, & in fronte Operis ad finem capitum cuiusque libri prætexere uoluit. Est enim benignum (inquit) ut arbitror, & plenum ingenui pudoris, fateri per quos profeceris, non ut plerique ex ijs, quos attigi, fecerunt. Scito enim conferentem me autores, deprehendisse à iuratis animi, & proximis ueteres transcriptos ad uerbum, neque nominatos. Obnoxij profecto animi, & infelici ingenij est, deprehendi in furto malle, quam mutuum reddere, cum præsertim fors fiat ex usura; Hæc Plinius, quem nos etiam secuti authorum per quos profecimus catalogum adscribemus. Enumerabuntur autem illi tantum quorum scripta extant, nam si illos etiam nominare uellem, qui ab alijs, præsertim ueteribus citantur, etsi non sine exemplo id facerem, tamen catalogum nimis augerem, & hominis ambitiosi ac ostentantis suspicionem de me relinquerem. * Asterisco notauimus illos, ex quibus omnia quæ de animalibus habebant desumpsimus, siue quod toti de animalium historia conscripti essent, siue multa passim ex instituto, aut etiam obiter de animalibus pauca continebant; ita ut nihil amplius ad particulares animantium singulorum historias ab ijs petendum sit. Nam ex historicis, poetis & alijs authoribus, non omnia quaecumque de animalibus apud eos haberentur excerpti, quod id prolixius quam utilius futurum uideretur, (cum nihil ferè noui in rebus ipsis apud illos tradatur, sed elocutio tantum uariet, sed ea tantum quæ fortuito siue in ipsorum libris, siue apud grammaticos citantes occurrebant. Si quæ tamen ad res ipsas facere iudicabam, ex omni genere authorum sedulo transcripsi.

LIBRI HEBRAICI.

1. ¶ Vetus Testamentum cum annotationibus Seb. Munsteri.
2. Eiusdem Munsteri Dictionaria, Hebraicolum, & quadrilingue.
3. Epistola presbyteri Ioannis, ut uocant, hoc est Aethiopicæ regis ad Pontificem Romæ, de rebus Aethiopicis.

¶ ARABICOS, hoc est ex Arabica lingua translatos, nominabo inferius inter obscuros.

GRAECI.

4. * Actuarius liber de Serpentibus & uenenis,

breuiter ex Dioscoride contractus est.

5. * Adamantij Physiognomica.
6. Aeschyli tragœdiæ.
7. Aëtij non omnia sed pleraque euolui & excerpti: integrum uero librum 13. qui est de uenenis & uenenatis animalibus.
8. * Aeliani historia animalium, Petro Gillio interprete, cum eiusdem additionibus ex Oppiano, Plutarcho, Porphyrio & Hesiodoro, ut libri titulus habet. Sic autem Aeliani omnia adiecta sunt, ut nihil ad rem pertinens omitteretur. nam si quando stilus luxuriari uidebatur, & leuiter euagari, aut hominem cum brutis confereudo reprehendere, (quod sæpius facit, ut qui professione rhetor fuerit) plerumque contraximus.
- * Eiusdem uariæ historiae libri 14.
- * Eiusdem de instruendis aciebus liber.
9. * Alexandri Magni epistola ad Aristotelem de rebus Indicis Cornelio Nepote interprete.
10. * Alexandri Aphrodisiensis problematum libri 2.
11. Alexander Trallianus medicus.
12. Ammonius de differentijs uocum.
13. * Annonis Periplus.
14. Apollonij Argonautica, cum Scholijs.
15. Apostolij Byzantij parœmiæ.
16. Appianus historicus.
17. Aratus, cum Scholijs.
18. Aristides rhetor.
19. Aristophanis comœdiæ, cum Scholijs.
20. Aristotelis libri integri, quod particulares historias attinet, * De historia, de generatione & de partibus animalium. Physiognomica. De mirabilibus. De coloribus. Parua naturalia, ut uocant. Problemata. In cæteris libris, aut nullum aut rarissimum ullius animantis nomen occurret.
21. Michaëlis Ephesij Scholia in libros de generatione, quæ Ioannis Philoponi nomine publicata sunt. Niphus scribit Michaëlis Ephesij Scholia in libros de generatione extare, expositionem non extare.
22. * Arriani Periplus Euxini Ponti.
- * Eiusdem Periplus rubri maris.
- Eiusdem de rebus gestis Alexandri historie.
- * Eiusdem Indica.
23. * Athenæi Dipnosophistæ.
24. Biblia sacra, hoc est Vetus & Nouum Testamentum Græce.
25. Callimachi poemata quædam.
26. Cl. Galeni libri: alij quidem multi sparsim a nobis cogniti: integri uero propter animalium historiam, qui sequuntur.
- * Libri de simplicium facultatibus. De antidotis. De iheriaca ad Pisonem. De cibis boni & mali succi. De alimentorum facultatibus tertius. De parabilibus libri tres, quorum primus incipit, Cum ars

Catalogi

- medica circa nullas unquam urbes. Secundus, ad Solonem, acephalus. Tertius Galeno adscriptus, incipit: De gurgulionis uitis.
27. Diodorus Siculus historicus.
 28. Diogenes Laërtius de uitis philosophorū.
 29. Dion historicus.
 30. Dionysius Afer de situ orbis, et Eustathius interpres.
 31. * Dioscorides.
 32. Epigrammatum Græcorum authores diuersi.
 33. Epistolarum Græcarum authores diuersi, quos Aldus olim uno uolumine coniunxit.
 34. Etymologicon.
 35. Euripidis tragœdiæ.
 36. Eustathius in priores quinque Iliadis libros.
 37. * Geoponicorum, id est de re rustica ad Constantinum Cæsarem librorum authores diuersi.
 38. * Heliodori Aethiopicæ historiæ libri decem.
 39. * Heraclidis descriptiones rerum pub.
 40. Herodoti historiæ.
 41. Hesiodi poemata, cum Scholijs.
 42. * Hesychij Lexicon.
 43. * Hippia tri Græci, Absyrtus, Hierocles, Pelagonius & alij uno uolumine coniuncti.
 44. Hippocrates, præcipue libri de natura muliebri, de morbis muliebribus, de internis affectionibus.
 45. Homerus, cum Scholijs.
 46. Iosephus.
 47. Ioannis Tzetza uaria historia.
 48. * Iulius Pollux.
 49. Lucianus.
 50. Lycophron cum Scholiaste.
 51. * Nicædri Theriaca & Alexipharmaca, cum Scholijs.
 52. Nicolai Myrepsi medicamenta composita secundum genera, Leonharto Fuchsio interprete.
 53. * Oppiani libri de piscibus, & de uenatione. * In eiusdem libros de aucupio paraphrasis.
 54. * Orpheus.
 55. * Ori uel Hori Hieroglyphica.
 56. * Palæphatus de fabulis.
 57. Paulus Aegineta medicus. Succidanea cum eiusdem, & cum Galeniorum peribis coniungi solita.
 58. Pausaniæ libri de regionibus Græciæ.
 59. Philes qui de animalibus senarios iambicos condidit, omnia ab Aeliano mutuatus.
 60. Philostrati Icones. * Eiusdem libri de uita Apollonij.
 61. * Phurnutus de dijs.
 62. Pindarus, cum Scholijs.
 63. Plato.
 64. Plutarchi uitæ, et alij uarij libelli: integri uerò, * Virum terrestria aut aquatilia animalia sint sapientiora. * Gryllus, uel quod bruta ratione utantur.
 - * Liber de Iside & Osiride.
 - * Causæ naturales.
 65. Polyæni strategemata.
 66. Polybius historicus.
 67. Procopius Gazæus sophista in octateuchum ueteris Testamenti.
 68. Q. Calaber poëta.
 69. Theophrasti opera.
 70. Theocritus.
 71. Xenophontis opera diuersa. * De uenatione. * De re equestri. * Hipparchicus.
- LATINI AVTHORES
Veteres.
72. Ael. Lampridus.
 73. Ael. Spartianus.
 74. Alb. Tibullus.
 75. Ammianus Marcellinus.
 76. Aulus Gellius.
 77. Aulus Persius.
 78. Aur. Cornelius Celsus.
 79. * Cæl. Apicius de re culinaria.
 80. C. Iul. Cæsar.
 81. C. Iulius Solinus.
 82. * C. Plinij Secundi Historia mundi.
 83. C. Suetonius Tranquillus.
 84. C. Val. Catullus.
 85. Decius Ausonius.
 86. Fl. Vegetius Renatus de re militari. * Eiusdem Mulomedicina.
 87. Fl. Vopiscus historicus.
 88. Graetij liber de uenatione.
 89. Iul. Capitolinus historicus.
 90. Iunius Iuuenalis poëta Satyricus.
 91. L. Annaeus Seneca.
 92. L. Apuleius.
 93. L. Iunius Moderatus Columella de re rust. & hortensi.
 94. Macrobius Ambrosius Aur.
 95. * Marcellus medicus Empiricus, quem simpliciter Marcelli nomine citato inter re media ex animalibus intelligi uolo, non Marcellum Vergilium illum nostri seculi qui Dioscoridem transtulit, & annotationis illustrauit.
 96. M. Actius Plautus Comicus.
 97. M. Annei Lucani Pharsalia.
 98. M. Aurelij Olympij Nemesiani poëta de uenatione liber.
 99. M. Cato de re rust.
 100. M. Manlij Astronomicon libri.
 101. * M. Terentius Varro de re rust. * Idem de lingua Lat.
 102. M. Valerij Martialis epigrammata.
 103. M. Vitruuius de architectura.
 104. Nonius Marcellus de lingua Lat.
 105. Palladius de re rust.
 106. Pomponius Mela.
 107. P. Vergilij Maronis Bucolica & Aeneis. * Eius.

Authorum.

- * Eiusdem Georgica.
- 108. P. Ouidij opera.
- * Eidem falso adscripta, Philomela de uocibus animalium, & Pulex.
- * Eiusdem Halieutica.
- 109. Quintus Horatius Flaccus.
- 110. * Q. Serenus Samonicus.
- 111. Seruius in Vergilium.
- 112. * Sextus Platonius de remedijs ex animalib.
- 113. Sexti Aurelij Propertij Elegia.
- 114. Sextus Pompeius Festus de lingua Lat.
- 115. Sexti Iulij Frontini Strategemata.
- 116. Silius Italicus poeta.
- 117. Statius Papinius Neapol. poeta.
- 118. Titi Calphurnij Siculi Bucolica.
- 119. T. Liuius historicus.
- 120. Valerius Maximus.

LIBRI LATINE QUIDEM EDITI, sed admodum impure, ut ex Arabica lingua conuersi plerique superioribus seculis, & illorum quales authores imitantur: in quibus frequentissima etiam circa res ipsas errata sunt, partim authorum, partim interpretum imperitia.

- 121. Aesculapius nescio quis, ex animalibus remedia descripsit, quae pleraque eadem apud Sextum Platonium reperio.
- 122. * Alberti Magni de animalibus libri, innumeris erroribus inquinati, ita ut Niphus totidem fere errores inesse scribat quot uerba.
- 123. Alexander quidam author obscurus, ab alijs eiusdem farinae authoribus citatur, ipse non uidi: ut & Rodolphus in Leuiticum.
- 124. Arnoldus de Villa noua, in ijs quae de animalibus scribit, ut in libro de theriaca, Arabum eorumque interpretum tum nomina tum errores sequitur.
- 125. * Bartolemai Anglici de proprietatibus rerum libri 19.
- 126. Auerrois libros Aristotelis de generatione & de partibus paraphrastice reddidit, licet meo iudicio perperam interpretes, Niphus. Ego cum ex his scriptis nihil egregij sperarem, neque apud nos reperirem, accersere nolui, ut neque Auicennae de animalibus libros, in quibus pleraque omnia Aristotelis esse puto: & si quid praeter illa adiectum est, in Alberti lucubrationibus, (quibus nos usi sumus,) contineri.
- 127. * Auicennae opera medica. De eiusdem libris animalium in Alberti Magni mentione iam dixi.
- 128. * Elluchasem Elimithar medici de Baldath Tacuini.
- 129. * Ferdinandus a Ponzeto cardinalis, de uenenis.
- 130. * Iacobus Dondus Patavinus, quem uulgo Aggregatorem uocant.
- 131. Iorachi cuiusdam liber de animalibus, ab Alberto Magno saepe citatur, (& ab alijs obscu-

- ris.) ait autem et frequenter falsa scribere.
- 132. Kiranides etiam nescio quis ab Aggregatore & alijs recentioribus, in remedijs praecipue ex animalibus subinde citatur.
- 133. * Matthaei Syluatici Pandectae medicales.
- 134. R. Moses.
- 135. * Petrus Aponensis de uenenis.
- 136. * Rasis in libro de sexaginta animalibus.
- 137. Semeryon uel Haren Semeryon, ab Alberto Magno in historia animalium frequenter citatur.
- 138. Serapio.
- 139. * Vincentij Belluacensis de animalibus libri 7, nempe decimusseptimus Speculi naturalis cum sex sequentibus. Speculi doctrinalis etiam libro decimosexto rursus de iisdem breuiter agit.
- 140. Liber de natura rerum authoris innominati, passim apud recentiores illos quorum impurus sermo Latinus est citatur, Vincentium, Albertum: ex quibus nos omnia quae non prorsus absurda erant mutuati sumus.
- 141. * Andreae Bellunensis Glossmata in Auicennam, utilia sane & erudita, quauis dictio nis non admodum pura, fuit enim linguae Arabicae peritus, ita ut orthographiae etiam scriptarum ab eo dictionum maior sit habenda fides, quam ab alijs quorum plerique miserè illam corruerunt.
- 142. Laurentij Rustici Hippocratica peritissime scripsit, quanquam stilo non satis Latino.
- 143. Isidorus Etymologici sui libro 12. de animalibus quaedam scripsit non inutilia, meretur autem medium fere locum, nisi fallor, inter classicos & barbaros authores.
- 144. ut & Monachi illi quorum commentarij in Mesuen ante annos circiter octo Venetijs excusi sunt.
- 145. * Eiusdem ordinis fuerint & Petri Crescensienensis de re rust. libri.

LIBRI RECENTIORVM MEDIORUM, aut etiam egregio stilo Latine editi, quorum authores aut nostra memoria uixerunt uel etiam num uiuunt, aut paucis ante nostram memoriam annis e uita excesserunt.

- 146. * Aeneae Syluij Asiae & Europae descriptio.
- 147. * Alexandri ab Alexandris I. C. Neapol. Dierum geniales.
- 148. Alexandri Benedicti Veronen. de morbis curandis opus.
- 149. * Aloisij Cadamustij nauigatio.
- 150. * Aloisij Mundellae epistolae medicales.
- 151. * Americi Vesputij nauigationes.
- 152. * Andreae Alciati Emblemata.
- 153. * Andreae Vesalii opus Anatomicum.
- 154. * Angeli Politiani opera.
- 155. * Antonij Musae Brasauoli libri de medicamentis usitatis simplicibus & compositis.
- 156. Antonius Thylesius.

Catalogi

157. * Augustini Niphi commentarij in libros Aristotelis de animalium historia, generatione, & partibus.
* Eiusdem de augurijs liber.
158. * Baptistæ Fieræ Mantuani cœna.
159. * Baptistæ Platinæ Cremonensis de honesta uoluptate & ualitudine libri.
160. * Bassianus Landus Placentinus de humana historia.
161. * Belisarius Aquinius Aragoneus Neritini dux de uenatione, ex Oppiano
* Eiusdem de aucupio liber. (ferè,
162. * Brocardus monachus de Terra sancta.
163. * Cælij Calcagnini opera.
164. * Cælij Rhodigini Antiquarum lectionum uolumen: quod frequentissime in Opere nostro Cælij simpliciter nomine citatur.
165. * Cælius Aurelianus Siccensis, (hic pertinet ad ordinem ueterum.)
166. * Cælij Secundi Curionis Araneus.
167. * Caroli Figuli dialogi, alter de mustelis, alter de piscibus in Mosella Aufonij.
168. * Caroli Stephani scripta de uocabulis rei hortensis, Seminarij & Vineti.
169. * Christophori Columbi Nauigatio.
170. * Christophori Oroscij Hispani Annotationes in Aëtium & eius interpretes.
171. * Desiderij Erasmi Rot. opera.
* Eiusdem Chiliades adagiorum.
172. * Erasmus Stella de Borussia antiquitatibus.
173. * Francisci Marij Grapaldi Parmensis de partibus ædium libri 2. Tractat autem de animalibus libri primi capitibus. 6. 7. 8. 9
174. * Francisci Massarij Veneti in nonum Plinij de naturali historia Castigationes & Annotationes.
175. * Francisci Nigri Bassianatis Rhætia.
176. * Franciscus Robertellus Vtinensis.
177. * Gabrielis Humelbergij commentarij in Samonicum, in Sextum de medicinis animalium, & in Apicium.
178. * Gasparis Heldelini ciconiæ encomium.
179. * Georgij Agricolæ libri de metallis. De ponderibus & mensuris.
* Eiusdem liber de animantibus subterraneis.
180. * Georgij Alexandrini priscarum apud auctores rei rusticæ enarratio.
181. * Guilielmi Budæi Commentarij linguæ Græcæ.
* Eiusdem Philologia.
182. * Gul. Philandri Castilionij Galli in Vitruuium annotationes.
183. * Guilielmi Turneri Angli liber de auibus.
184. * Gyberti Longolij dialogus de auibus.
185. * Hermolai Barbari Castigationes in Plinij.
* Corollarium in Dioscoridem. * Physica.
186. * Hieronymi Cardani de subtilitate libri.
187. * Hieronymi Vidæ poëma de bombycibus.
188. * Iacobi Syluij libri de medicamentis simplicibus deligendis & præparandis.
189. * Iani Cornarij Annotationes in Galenū de comp. pharm. secundum locos.
190. * Ioachimi Camerarij Hippocomus, Rhetorica.
191. * Ioachimi Vadiani Commētarij in Melam.
192. * Io. Agricolæ Ammonij de simplicibus medicamentis libri 2.
193. * Io. Boëmus Aubanus de moribus omnium gentium.
194. * Io. Brodæi annotationes in epigrammata Græca.
195. * Io. Fernelijs Ambianus de abditis rerum causis.
196. * Io. Kufnerus medicus Germanus.
197. * Io. Iouinianus Pontanus.
198. * Io. Manardi Ferrariensis epistolæ medicinales.
199. * Io. Rauisij Textoris Officina.
200. * Io. Ruellij historia plantarum.
201. * Io. Vrsini prosepocœia animalium carmine, cum annotationibus Iac. Oliuarij.
202. * Iodoci Vuillichij Annotationes in Georgica Vergilij.
203. * Iulianus Aurelius Lessignienensis de cognominibus deorum gentilium.
204. * Lazarus Baysius de re uestiaria, de re nautica, de uasculis.
205. * Leonelli Fauentini de Victorijs, de medendis morbis liber.
206. * Liliij Gregorij Gyraldi Syntagmata de dijs.
207. * Ludouici Vartomani Romani patrij Nauigationum libri VII.
208. * Marcelli Vergilij in Dioscoridem Annotationes.
209. * Marci Pauli Veneti de regionibus Orientis libri 3.
210. * Matthias à Michou de Sarmatia Asiatica atque Europæa.
211. * Medicorum recētiorum cum aliorum tum qui parum Latine de curandis morbis singulatim scripserunt libri diuersi.
212. * Michaël Angelus Blondus de canibus & uenatione.
213. * Nicolai Erythræi Index in Vergilium.
214. * Nicolai Leonici opera.
215. * Nicolai Leonici Thomæi Varia historia.
216. * Nicolai Perotti Sipontini Cornucopia.
217. * Othonis Brunfelsij Pandectæ medicinales.
218. * Paulus Iouius de piscibus.
219. * Idem de Moschouitarum legatione.
220. * Petrus Crinitus.
221. * Petri Gallissardi Araquæ pulicis Encomium.
222. * Petri Gyllij Galli Additiones ad Aeliani libros de animalibus à se translatos.
* Eiusdem liber de Gallicis nominibus piscium.
223. * Petri Martyris Oceanæ decades, de nauigationibus noui Orbis.
224. * Philippi Beroaldi Annotationes in Columellam.
225. * Pinzoni nauigationes: & Magellani ad insulas Moluchas.
226. * Polydorus Vergilius de Anglia.

* Idem

Authorum.

*Idem de rerum inuentoribus.

- 227. *Raph. Volaterranus.
- 228. *Robertus Cenalis de ponderibus & mensuris.
- 229. *Roberti Stephani Appendix ad Dictionarium Gallicolatinum.
- 230. *Scribonius Largus.
- 231. *Sebastiani Munsteri Cosmographia universalis.
- 232. *Sebastiani Sigmarij cicadæ Encomium.
- 233. Strozij poëta, pater & filius.
- 234. Theodosius Trebellius ForoIulienſis, concinnator Dictionarij quod Promptuarium inſcripſit.
- 235. *Valerius Cordus de medicamentis compoſitis apud Pharmacopolas uſitatis.

GERMANICI.

- 236. Balthazaris Steindel Dillingenſis Opſartica.
- 237. Eberhardus Tappius Lunēſis de accipitribus.
*Eiuſdem prouerbia Germanica cum Latinis & Græcis collata.
- 238. *Hieronymi Tragi hiſtoria plantarum.
- 239. Ioannis Elię ſcripta de uocabulis uenatorijs in libro eius de ſcientia ſcribarum publicorum.
- 240. *Io. Stumpfij Chronica Heluetiæ.
- 241. *Michael Herus de quadrupedibus.
- 242. Olai Magni tabula & libellus de inſulis & regionibus Oceani Septentrionalis Europæ.
- 243. Varij libelli Hippiatrici, Medicinales, et alijs, partim excuſi, partim manuſcripti.

ITALICI.

- 244. Franciſci Alunni (nō Arlunni, ut ſæpe ſcripſimus in hoc Opere) Ferrarienſis Fabrica mundi.
- 245. Petri Andreæ Matthæoli Senenſis cōmentarij in Dioſcoridem.
- 246. Terræ ſanctæ deſcriptio authoris innominati.

GALLICI.

- 247. Gulielmus Tardius de accipitribus & canibus uenaticis.
- 248. Andreæ Furnerij liber de decoratione humanæ naturæ.
- 249. Io. Goeurotus, de Conſeruatione uitæ.
- 250. ¶ Thomæ Eliotæ Dictionarium Anglicolatinum.
- 251. Sigifmundi Gelenij Lexicon ſymphonũ Latinæ, Græcæ, Germanicæ & Illyricæ linguarum.

CATALOGVS DOCTORVM VIRORVM, QUI VT OPVS

hoc noſtrum & rempub. literariam illuſtrarent, uel aliunde imagines animalium, aut nomina & deſcriptiones miſerunt; uel præſentes comminicarunt. Horũ nonnulli ſuperius quoq; nominati ſunt, quod inſuper ſcriptis eorum publicatis adiutus ſim.

Achilles P. Gaſſarus medicus Germanus.
 Alexander Peſjer Scaphuſianus.
 Aloisius Mundella Brixienſis medicus.
 Andreas Martinus Roſtochiienſis.
 Antonius Eparchus Corcyraus, Græcæ linguæ profeſſor Venetijs.
 Antonius Muſa Braſauolus illuſtriſſimi Ferrariæ ducis Herculis Eſtenſis archiãtros.
 Antonius Stuppa Rhætus.
 Arnoldus Peraxylus Arlenius Germanus.
 Bartolemaus à Caſtromuro canonicus Curienſis in Rhætia.
 Cælius Secundus Curio Italus.
 Cælius Sozinus Senenſis.
 Caſpar Hedio eccleſiaſtes Argentinenſis.
 Chriſtophorus Clauſerus Tigurinus archiãtros.
 Cornelius Sittardus medicus Germanus.
 Dominicus Montheſaurus medicus Veronēſis.
 Florianus Suſz Rolitz à Varſhauia, Polonus.
 Franciſcus Belinchettus mercator Bergomenſis.
 Ge. Agricola conſul Kempnici.
 Ge. Fabricius poëta, Scholæ rector Miſenæ.
 Giſbertus Horſtius Amſterodamꝰ medicus Roꝰ.
 Gregorius Mangolt Conſtantienſis. (maꝰ)
 Guilielmus Gratarolus Bergomenſis, medicus.
 Guilielmus Turnerus Anglus medicus.
 Henricus Stephanus Roberti filius, Pariſienſis.
 Hieronymus Fracaſtorius Veronenſis medicus.
 Hieronymus Frobenius Baſiliēſis typographus.
 Hieronymus Tragus Germanus.
 Io. Altus Heſſus.
 Io. Culmannus Goppingenſis.
 Io. Dernſchwam Germanus.
 Io. Eſtwycus Anglus.
 Io. Falconerus medicus Anglus.
 Io. Kentmannus Dresdenſis medicus.
 Io. Oporinus Baſilienſis typographus.
 Io. Ribittus ſacrarum literarum interpres Latinæ ſannæ.
 Iuſtinus Goblerus I. C. & principi Naſſauienſi à conſilijs.
 Lucas Gynus medicus Italus.
 Michael Alyſius Gallus Trecenſis medicus.
 Nicolaus Gerbelius Phorcenſis I. C.
 Petrus Daſypodius Græcarum literarum profeſſor Argentorati, præceptor meus.
 Petrus Gyllius Gallus.
 Petrus Merbelius Germanus, Carolo v. à conſilijs Mediolorani.
 Petrus de Meſnil Gallus.
 Petrus Paulus Vergerius, olim epiſcopus Iuſſitanopolitanus.

Ordo

Sebastianus Munsterus Hebraicæ linguæ professor Basileæ.

Sigismundus Gelenius Bohemus.

Simón Lithonius Valesius.

Theodorus Bibliander sacrarum literarum apud nos professor.

Thomas Gybson Anglus, medicus.

Valentinus Grauius uir doctus & senator Misenæ.

Vincentius Valgrisius Germanus, typographus Vencijs.

¶ Lucas Schân pictor Argentoratenſis aues plurimas ad uiuum nobis expreſſit, & quarundam hſtorias quoq; addidit, uir picturæ ſimul & aucupij peritus.

¶ Hi ferè ſunt quorum diligentia beneuolentiaq; erga me pariter & bonas literas, tū ipſe plurimum debeo, tum omnis ſtudioſorū poſteritas debitura eſt. Quòd ſi forte alicuius per quē profeci nomen in præſentia præterij, id ille obliuioni potius & ex temporaneæ ſcriptioni, quàm ingratitudini ut adſcribat etiam atq; etiam oro.

ORDINIS RATIO. QVEM PER SIN-

CVLAS FERÈ ANIMALIVM HISTORIAS ſecuti ſumus.

DE PICTVRIS ANIMALIVM
in hoc Opere.

ROMANI imperij principes olim adhuc maximæ orbis terrarum partis domini, multa peregrina ſubinde animalia populo ſpectanda offerrebant, ut ita illius animos ſibi deuinciret. Atqui illa non niſi breui tempore, quo ſcilicet durabant ſpectacula, inſpicere et conſiderari poterant. Noſtræ uero icones, quas omnes ad uiuum fieri aut ipſe curauit, aut ab amicis fide dignis ita factas accepi, (niſi aliter admonuerim, quod rarum eſt,) quouis tempore & perpetuo ſe ſpectandas uolentibus, abſq; labore, abſq; periculo, offeret. Nam animalia quædam uiua, propter periculum ex crudelitate ipſorum aut ui ueneni, quis comminus inſpicere ſuſtineat? ſu ſauos leones, urſos immanes, crudeliſſimas tigres, rabidas pantheras, infeſtiſſimos crocodilos, & in mari canes, ſiluros, lamias, cete: deniq; uenenata uiperarum, aſpidum, chelydorum, et alia ſerpentium ferarumq; genera, quæ uel ſolo aſpectu, cornibus, riſtu, dentibus, unguibus, calcibus, aut aliter uulnera & mortes minitantia, protinus homini ſe inimica declarant. Atqui eadem picta non modo ſine terrore, uerum & iucundè ſpectamus: & tanto maiori quàm innoxias animantes uoluptate, quanto minus uiua accuratè & de proximo inſpicere ſuſtinemus: Cuius rei cauſam Ariſtoteles etiam in problematis inquiri. Optaſſem equidem cum ſuis coloribus excudi potuiſſe effigies: quod quoniam fieri non potuit, typographus pro ijs qui ſumptum facere aliquanto maiorem non recusabunt, exemplaria aliquot pictoris manu coloribus illuſtranda ad archetypum noſtrum curauit. Minora animalia, inter aues, piſces, & inſecta præcipuè, ea qua uiuunt magnitudine plerunq; expreſſa ſunt, ſi ſibi uel chartæ ſpatium admittebat. Maiora uero neceſſariò imminuta ſunt: quod ſi non ſatis certa proportione inter ea ſeruata ubiq; facta eſt imminutio illa, excuſare me poterit, partim pictorum diuerſitas quibus uſi ſumus, idq; diuerſis temporibus & locis: partim occupationes plurimæ, quæ me tum libro conſcribendo tum aliàs intricabant, ut picturis operam dare ſatis non poſſem, eamq; curam ferè in typographos reiſcerem. Sed de magnitudine, & magnitudinum inter ſe proportione nō admodum reſert, dum cætera bene habeant, in quo quidem curando pro mea parte diligentia nihil intermiſi.

DE PRIMO CAPITE A.

SINGVLORVM ferè animalium hſtoriam, (per paucis exceptis ubi id commodè fieri non poterat, ut ab initio ſtatim in Alce, propter multas diuerſasq; authorum de ea ſententias) per octo capita, octo prioribus Alphabeti Latini literis maiuſculis inſignita partiti ſumus, ut A. ſit primum caput, B. ſecundum, & ſic deinceps. Vltimum uerò caput H. ruruſus in totidem partes per minores literas diuiſi, ut Philologia quoq; eodem ordine tractaretur, per a. b. c. d. e. f. g. & h. literas, quanquā g. quæ pars de medicamentis eſt, per r. in Philologiam uenit, cum aliquod forte g. maioris id eſt ſeprimi capitis paralipomenon ſe offerebat. Sed ſingulorum capitū argumenta ordine proſequamur.

A. igitur quamuis cæteris collatum capitibus breuiſſimum ſit, plurimum tamen plerunq; in eo laborandum erat. continet enim nomina diuerſarum gentium, Hebraica ferè primum & Hebraicis finitima, (ut Arabica, Chaldaica, Saracénica;) deinde Perſica, Græca, Italica, Hiſpanica, Gallica, Germanica, Anglica, Illyrica, ubi hæc omnia habere potui, quod in quadrupedibus facilius fuit. In aui- bus ſanè multis, & piſcibus, ſerpentibus, ac inſectis, aliquando unius tantum aut alterius linguæ nomina reperi, & forte aliquando nullius, ut uel innominatum fuerit relinquendum animal, uel nomen ei fingendum. Initio quidem ſtatim de Latino nomine conſtituendo laborandum erat, id quod per

Capitulum.

perdifficile est hoc seculo. Neque mirum hoc uidebitur hominibus doctis, cum Plinius uir tantus & in ipso literarum linguarumque flore natus, similiter conqueratur, in hac uerba: Illud satis mirari non queo, intercidisse quarundam arborum memoriam, atque etiam nominum, quae authores prodidere, notitiam. Quis enim non communicato orbe terrarum maiestate Romani imperii, profecisse uitam putet commercio rerum ac societate festae pacis, omniaque etiam quae occulta ante fuerant, in promiscuo usu factae? At hercule non reperiuntur qui norint multa ab antiquis prodita, desidia rerum internitione memoriae inducta. Huius quidem ignorantiae praecipua uideri causa debet linguarum mutatio, neque enim Italia iam Latine loquitur, Gothorum & Langobardorum ut bellis oppressa, & coloniis occupata, sic uocabulis inquinata. Graecia Turcarum seruitio premitur, nec amplius Graece sed barbarè loquitur, adeo ut non rerum modo, sed etiam locorum illustrium nomina sint nouata. Quam obrem nemo nobis uitio dabit, si aliquando uocabulis destituti noua sinxerimus, tum in uernacula lingua, tum Latina, aut Graeca, quod tamen nisi admonito lectore, ut par est, nusquam fiet, in auium, piscium, serpentium & insectorum duntaxat historiis, & in illis quoque raro: in quadrupedibus nunquam aut rarissime.

Hebraica uocabula, cum suis interpretationibus praceptor noster Theodorus Bibliander sacrarum literarum in gymnasio nostro professor, magnae doctrinae & incredibilis diligentiae uir, pleraque nobis suppeditauit. Inquisiui autem & ipse nonnulla, cum aliunde, tum ex Arabum libris qui in re medica extant, & multa animalium nomina continent, quae ex Graecis transtulerunt, quamuis Graeca nomina persaepe retineant ita plerumque detorta & deprauata ut uix agnoscantur, qualia plurima ex Aristotele Auicenna transtulit, ut apud Albertum legimus: quod indicium illius etiam seculi infestitiae est, ut non sit mirum doctissimos etiam Iudaeorum hodie nihil certi de rerum nominibus, ut animalium, plantarum, metallorum, uestium, instrumentorum, &c. docere posse. Certe R. Abraham aben Ezra, qui clauit anno Salutis 1217, huiusmodi rerum nomina Hebraica prorsus obscura esse alicubi scribit, quod in rebus naturalibus diuersae regiones diuersa proferant, in ijs uero quae artes faciunt longinquitas temporis plurimum immutat. Reliquarum linguarum uocabula partim ipse usu cognoui, Gallica enim & Italica mediocriter intelligo, partim ex dictionariis, partim ex amicis diuersis didici.

DE B. LITERA.

CAPVT secundum docet quibus in regionibus animalia quaeque reperiuntur, & quomodo secunda illas differant: & si species eius diuersae reperiuntur, aut aliae quaedam differentiae, ut in equis secundum gressum & celeritatem, &c. illas etiam explicat. Praecipue uero corpus describit, & primum corporis magnitudinem: deinde partes singulas, simplices primum, externas internasque, solidas & liquidas, ut sunt, pellis, pili, (& qui accidit eis color,) sanguis, adeps, medulla, ossa, uenae, nerui, &c. deinde compositas a capite ad pedes, ut caput, cornua, cerebrum, oculos, aures, nasum, os, linguam, dentes, pectus, dorsum, cor, pulmones, uentriculum, hepar, fel, lienem, intestina, genitalia, crura, pedes, ungues uel ungulas, &c. (quanquam cornua & ungues, & alia quaedam ex praedictis simplices esse partes non ignoro, hoc ordine tamen collocaui propter situm.) In quibusdam quae ab hominibus aluntur, ut pecoribus, iumentis, canibus, electionis etiam notas in hoc caput inserui.

DE C. LITERA.

TERTIO capite comprehenduntur naturales corporis actiones, quae uel ad uitae conseruationem, uel speciei propagationem pertinent, singulatim uero, Animantis cuiusque, Vox, Sensus, Cibus, Potus, Somnus, Somnia: Excrementa alui, uesicae, genitalium, sudor, menses, lac: Loci in quibus uersantur, ut montes, syluae, paludes, frigidi, calidi, &c. latibula: Actiones corporis quod ad motum & quietem, ingressus, cursus, uolatus, serptio, natatio, cubatio: Sanitas, & eius signa, & conseruatio, praecipue circa pecora, & ea quae ab homine aluntur animalia, (quanquam hanc tuenda sanitatis partem quae sita est in hominis cura, ad quintum ferè caput reieci.) Libido, Coitus, Conceptus, Gestatio & praegnantium cura, Abortus, Partus, Foetarum cura, Foetus eiusque educatio, Aetas, & eius dignotio. Vitae spatium. Morbi, eorumque causae, signa, praecautiones, remedia. Et ex illis communes primum toti corpori, siue quod uniuersum occupent, ut febres, pestis, uenena, siue quod in quauis eius parte fieri possint, ut uulnera, ulcera, scabies, abscessus: deinde particulares a capite ad pedes, Quae ad ornatum magis quam sanitatem pertinent, ferè ad quintum caput differuntur.

DE LITERA D.

CAPITE quarto de animi affectibus, moribus & ingenijs agitur, quae singulorum animi bona aut uirtutes, quae mala aut uitia sint, tum inter se, tum erga foetus suos, erga hominem. Sympathiae & antipathiae, hoc est naturales quaedam concordiae & dissensiones singulorum, primum ad alias animantes, deinde ad res inanimatas.

DE LITERA E.

CAPVT quintum est de usu ex animalibus percipiendo, extra cibum tamen ac remedia. De

Ordo

uentione animalium, & quomodo capiantur, Quomodo domentur uel cicutentur, Quomodo tra-
dentur siue curentur, & nutrantur, & sanitatis tuendæ præcepta : & in pecoribus quæ ad pastores
greges & stabula pertinent, De instrumentis quibus ad usum eorum homini præstandum opus est,
ut in boue de aratro, in equo de re curuli, quamuis illam in Equo ad e. id est quintam partem Philo-
logiæ retulimus. Exhibitio eorum in ludis & spectaculis. Precium & pecunia quæ ex ipsis eo-
rumue partibus uendendis habetur. Vtus diuersi hominibus utiles ex singulis partibus, ut pelli-
ad uestes, cornuum aut ungularum suffitus ad fugandos serpentes, excrementorum ad steroran-
dam terram, &c. Prognostica tempestatum, & alia si quæ ex ipsis habentur commoda.

DE F. L I T E R A.

S E X T O capite tractatur de alimēto ex animalibus, tum integris, tum per singulas partes: sim-
pliciter primum quæ in cibum admittantur, aut non, deinde medicæ quàm salubriter id fiat, & qua-
le alimentum ex singulis corpori accedat, & si quid aliud huiusmodi medici scriptum reliquerunt.
Tertio de apparatu & condimentis singulorum, ex Apicio, Platina, Athenæo, uulgo, &c. Opfar-
tytica, id est cibos & obsonia parandi condiendiq; artē apud ueteres Græcos scripserūt, Acesias qui-
dam, Mithæcus, duo Heraclidæ Syracusani, Glaucus Locrus, Dionysius, Agis, Epænetus, Hege-
sipus, Erasistratus, Euthydemus, Criton, Stephanus, Archytas, Acestius, Diocles, & Philistion, enu-
merati ab Athenæo libro 12. Idē sapissimē multos Archestrati uersus recitat, ex poemate eius quod
Gastrologiā uel Dīpnologiā uel Opsopœiā inscribunt, de uarijs cibis ad uoluptatem & gulam
parandis condito. Melefermus etiam, Suida teste, scripsit *μαγειρικὴ ἐπιστολὴ*, id est de re culinaria
epistolarum librum unum. Sed hos omnes intercidisse non est quod magnopere doleamus. plus
fatis enim huius uoluptuariæ artis, & multorum tum animi tum corporis uitiorum causā, non loca-
ples solum sed pleriq; etiam ē uulgo periti sunt: & extant passim huius argumenti libelli in uulga-
ribus linguis, Italicè, Gallicè, Germanicè, quos ipse uidi, nec dubito quin aliæ etiam omnes linguæ
hodie usitatæ similes habeant, cum pleriq; non edant ut uiuant, sed uice uersa. De alimētis ex ani-
malibus multa quidem diligenter, sed parum Latine, conscripsit Antonius Gazius medicus, in Co-
rona sua florida, ut inscribit, sed magna ex parte ueterum tantum testimoniā affert, quæ nos ex ipsis
fontibus petere maluimus.

DE L I T E R A G.

S E P T I M V M caput remedia ex animalibus hominī utilia comprehendit, idēq; ordine, pri-
mum ex integris animalibus, deinde ipsorum partibus tum simplicibus tum compositis, eadem fere
serie quam in partibus enumerandis capite secundo sequor. Et quoniam sæpe ab una parte multa ua-
riarū medicamenta sumuntur, in morbis etiam quibus resistunt percensendis, ordine certo utor, ut
prius communes morbi, deinde particulares à capite ad pedes progressu factio commemorentur.
Authores ferme citantur isti, Plinius, Marcellus, Sextus, Rasis de sexaginta animalibus, Galenus &
secuti eum medici tum Græci tum Arabes, &c. Scripsit & Xenocrates olim librum *περὶ τῶν
ζῴων ὠφελείας*, ut citat Galenus de simplicibus 10. 4. Caterum quod superstitiosa non rarò posue-
rim, cum alibi sæpe, præsertim in Philologia, tum hoc in capite imprimis, excusatione utar, si quis re-
prehendat, partim communi, omnia omnium congerere me uoluissē: partim quod cum quādā eius-
modi sint, ut non omnibus, etiam eruditis forte, superstitiosa uideantur, simpliciter omnia mihi recla-
tanda, iudiciū lectori relinquiendum existimarim. Ego quidem amuleta omnia & huiusmodi su-
perstitiosa in uniuersum damno, ita ut reiiciendo potius modum excedere uelim, ac simul etiam non
inutilia quædam sed superstitiosis similia excludere, quàm ex reuera superstitiosis (qualia certe innu-
mera sunt, quæ uulgius eiusmodi esse non putat) uel unum aut alterum duntaxat admittere. Se-
cundo post remedia ex animalibus loco, de morbis uel ictibus animalium in homine curandis tra-
cto: & methodum medendi primum in genere præscribo, deinde per singula medicamenta diligen-
tissimè apud authores obseruata.

DE H. L I T E R A, H O C E S T D E P H I L O - logia eiusq; partibus.

O C T A V V M caput, quod totum philologicum & grammaticum est, (nisi forte cum paralipo-
mena quædam præcedentium capitum inseruntur, quod rarò fit,) ex Græcis Latinisq; dictionarijs
inter se collatis, & alijs lectionibus uarijs confectum, similiter in totidem partes dissectui, minoribus
notatas literis, a. b. c. d. e. f. g. h. a. id est prima pars Philologiæ, in sectiones septem plerunq; di-
strahitur. Prima nomina habet, Latina & Græca præcipuè, quæ scilicet minus usitata sunt, ut poë-
tis aut alicui dialecto peculiaria, aut etiam ficta & ridicula, & nominum etymologias, ex Græcis La-
tinisq; dictionarijs magna ex parte. Item propria animalium nomina, ut Persa canis, &c. Secun-
da est de epithetis, primum Latinis, deinde Græcis. Tertia, de metaphorico nominum usu, deq;
deriuas

Capitum.

deriuatis Latinis, & Græcis separatim, substantiuis etiam & adiectiuis ferè seſunctis. Quarta, de imaginibus animalium alicubi pictis, ſculptis, ſiſis, aut aliter expreſſis. Poterant huc etiam emblemata quædam Alciati referri, quæ ad finem Philologiæ differre placuit. Quinta, de lapidibus, ſed potiffimum de plantis, quæ ab aliquo animali denominantur. Sexta, de animalibus alijs, quæ nomen à præſenti deducunt: aut aliqua ex parte ei conferuntur, quod poſterius tamen aliquando ad b. retulimus. Septima, de nominibus proprijs ab animalis præſentis nomine ſumptis, aut certe ita ſimilibus, ut inde ſumpta uideri poſſint, hominum primo, uirorum & mulierum in utraq; lingua ſoriſim, deinde regionum, oppidorum, fluuiorum, &c.

b. c. d. e. f. g. eiſdem argumenti ſunt, quibus eiſdem literis notata, ſed maioribus, præcedentiâ capitâ; hoc tantum intereſt, quod hic grammatica ſolum, philologica & poëtica, in e. uero & g. etiam ſuperſtitioſa quædam attigimus; & aliquando præcedentium paralipomena. Pars quidem g. hoc eſt de medicamentis, rarò inuenitur, quod omnia huius argumenti ferè ſemper ad ſeptimum caput relata ſint.

h. hoc eſt ultima pars Philologiæ, uaria continet, ea maximè quæ ad nullam partem præcedentem commodè referri poterant. Diuiditur autem ferè in quinque ſectiones. Prima habet hiſtorias tum ueras tum fabuloſas. Secunda ad prædictiones pertinet, de prodigijs, oſtentis, portentis, monſtris, (quanquam in c. etiam ubi de partu, aliquando monſtra poſuimus,) ominibus, auſpicijs, augurijs. Tertia ad religionem: De animalium quorundam ſepulturis, quæ quibus dijs ſacra ſint, de ſacrificijs ex eis, & ſi quid huiusmodi eſt, cum aliunde, tum ex Gyraldi Opere de dijs, & obſervationibus proprijs. Quarta enumerat prouerbia ab eis ſumpta, ordine literarum ferè: ubi ſape quædam adieciſimus ab Eraſmo non animaduerſa, quædam prolixius, quædam breuius quàm ille reddimus, quædam caſtigamus. His ſubiſciuntur quandoq; prouerbia quædam aut eis affinia, ex uulgaribus linguis aut Sacris deſumpta literis. Quinta & ultima complectitur interdum paucas ſimilitudines, Alciati emblemata, & apologos ſi qui apud authores alios occuriſſent. Illos enim qui Aefopi nomine circumferuntur, ne prolixior eſſem, omiſi.

Haſtenus enumerauî ſingula capita, eorumq; partes & ſectiones triginta aut amplius ſi minus tius diuidas, quæ in magnis & communibus animalibus, ut quadrupedibus ferè, pleræq; reperiuntur: quibusdam plures, alijs pauciores deſunt, ubi nihil ad eas referendum occurrebat, ſunt quibus integra deſint capita. quædam fortaiſis unum duntaxat & alterum, ut de nominibus, & corporis deſcriptione caput habebunt, ſi modo nomina mihi ulla cognita ſint, nam corporis deſcriptio ſemper aliqua futura eſt. Huius uarietatis gratia literis ut capita eorumq; partes deſignarem uti uolui potius quàm numeris, abſurdum enim uidebatur, quartum caput nominare ubi tertium deeſſet, nec placebat quod in una hiſtoria tertium fuiſſet de corporis actionibus, id in alia de ingenio & moribus aut alio diſſimili argumento ſub eodem numero proponere: cum ſtatuiffem ſub eadem litera aut eodem numero, idem ſemper argumentum afferre. Sed neque capitum partiumq; ſingularum inſcriptiones integras apponere libuit, ut uerbis parcerem in opere alioqui ſatis uerboſo. In literis uerò aliquam ponere, præcedente omiſſa, minus abſurdum quàm in numeris uidebatur. Quod ſi non ubiq; propoſitam hîc partitionem exactè ſecutus ſum, quod fortè in prioribus quibusdam quadrupedibus, antequam prorſus hunc ordinem mihi confirmaffem, non multis tamen commiſſum eſt: in nonnullis uerò propter uarias & conſuſas ſcriptorum opiniones, ut ab initio ſtatim in Alce, ſeruari recte non potuit: eſt quando uoluptas ſtudioſum me quaſi oblitum mei ad digreſſiones & philologiâ, non ſuo loco, ut prioribus ſeptem capitibus, admixcendam inuitauit: in omnibus tamen aliquam ordinis rationem ſecutus ſum, ut facile à bonis & eruditis Lectoribus,

qui operis molem & materiâ adeò copioſam recte diſponendi difficultatem æſtimauerint, ueniam mihi benigne datum iri perſuaſus acquieſcam.

Nomina

ENVMERATIO QVADRVPEDVM VIVIPARVM

RORVM, EO ORDINE QVO IN HOC VOLVME

describuntur. Numerus adiectus paginam designat.

A.		Canes priuatarum & publica-	Lamia	638
LCE	rum ædium custodes: & pri-	Leo	642
	Alcida fera fabulosa	um de custodibus quædã	Lepus	681
	igniuoma	in genere	Luca uel luci boues, id est ele-	
	Asinus	40. Canis inutilis, & ædium	phantes	410
	Hinnus, innus, & ginnus	priuatarum custos	75. Lupus	717
5. Onager	19	Canis mimicus	Lupo congeneres, Thos, Pan-	
Asinus uel onager Indicus	22	Capra	ther, Lycopantheros, Lupus	
Onocentaurus	23	Hircus	Armenius, Cicalus, Lupus	
Axis fera Indica, maculosa, hin-		Hœdus	canarius, Lycaon, Pathio,	
nuli pelle, nec aliud	23	45. Capræ syluestres: & Ru-	766. & deinceps.	
B.		picapræ figura	Lupus ceruarius, Chaus, Lynx	
Boryes & pantheræ in Africa,		Strepsiceros	769	
nec aliud	23	Caprea, capreolus, dorcas	Lupus Scythicus	775
10. De Boue in genere, &		Pygargus	Lutra	775
Vacca priuatim	24	Bubalus caprearũ generis	80. Lutræ cõgeneres, Latax,	
Taurus	103	50. Ibex, uulgo capricornus	Satyrium, Satheriũ, Porcos,	
Vitulus	124	331	777	
Bubalus qui uulgo buffalus	139	Dama Pliniĩ, cornibus in aduer-	M.	
Boues feri diuersi	142	sum curuatis	Maſolus, animal quadrupes in	
15. Bison	143	Dama recentiorum, id est dora-	India, uitulo simile, nec a-	
Bonafus	145	cas seu caprea platyceros	liud	778
Catoblepon, Libyca fera tauro		335	Meles, uulgo taxus	778
uel uitulo similis	152.	Castor seu fiber	Monoceros	781
Boues feri Indiae	154	Catus seu feles	Moschi capreolus	786
Libyci boues	155	55. Catus syluestris	85. Mulus	793
20. Tarandus	156	Ceruus	Mus	808
Vrus	157	Colos	Mures diuersi	828
C.		Cuniculus	Mus maior domesticus, uulgo	
Cacus	159	D.		
Calopus 160. recentioribus bar-		Dicrys	rattus	829
baris memorata fera, ignota.		E.		
Camelopardalis	160	60. Echinus seu erinaceus	Mus aquaticus	830
25. Camelus	163	400	90. Mus peregrinus	830
Camelus dromas	171	Eale	Mures agrestes	830
Canis in genere	173	Elephas	Mus syluaticus	833
Canes diuersi 235. & inter cate-		Equus	Mus auellandarum	833
ros de Cerbero quoq.		G.		
Canes uenatici in genere	239	Genetha	Mus napelli	834
30. Canis uenaticus robustus		65. Glia	95. Sorex	834
aduersus magnas aut fortes		Gulo	Mus Noricus uel Citellus	835
feras	247	H.		
De cane sagace, & animalium		Hyæna	Cricetus	836
inuestigatione	250	Hyænae partim cõgeneres, par-	Mures diuersi secundum regio-	
Canis uelox	255	tim nominibus tantum disse-	nes, ordine literarum	837
Canes aucupio seruiantes, & a-		rêtes, Alzabo, Ana, Belbus,	Põticus seu Venetus mus, uul-	
quatici	259	Lacta, Lupus uespertinus,	gò Varius	839
Canes mixti uel bigeneres	259	Zilio, Crocuta, Lamia, Leu-	100. Mus alpinus	840
35. Canis focius & fidelis uel		crocuta, Mantichora, 629. &	Mus Lafficius	844
post mortem domini	260	deinceps.	Mus araneus	844
Canis defensor hominis & bel-		Ad hyænam accedere uidetur	Mustela	851
licosus	263	& lupus aureus	Mustelæ syluestres diuersæ: &	
Canes custodes, & primum de		Hystrix	primum de mustela syluestri	
pastorali	265	I.		
Canis uillaticus & nauticus		70. Ichneumon	seu rustica in genere, mox	
267		L.		
			de Viueria, Furone, Ictide,	
			862. & deinceps.	
			105. Martes	865
			Putorius, iltissus uulgo	868
			Mustela Sobella, Noërza, Vor-	
			mela, Chiurca	869
			Neades	

Latina.

N.	
Neades uel Neides	870
O.	
Oryx	870
no. Ouis	872
Aries	912
Veruex	925
Agnus	927
Musimon uel musimon, fera nō abfimilis oui, caprino uillo, &c. 934. Oues fera, lbid.	
P.	
115. Panthera feu Pardalis, Par dus, leopardus	935
Feles zibethi	948
Pœphagus	950
R.	
Rangifer uel raingus	950
Raphius	770
120. Rhinoceros	952
S.	
Sciurus 955 Simia 957	
Simiæ diuerfæ	966
Simia caudata, cercopithecus,	
125. Cēpus 969 (967.	
Callithrix fimia caudata barba- taq̃	969
De fimijs uel cercopithecis Pra fianis & alijs magnis	970
Cynocephalus	971
De fatyro fimia, deq̃ Satyris dæ monibus	974
130. Monftrum in ditione epi- fcopi Salceburgenfis in saltu Hanesbergio captum, anno Salutis 1531.	978
De Sphingē fimia	979
De Sphingē fabulofa	Ibid.
Simiuulpa	981
Subus	982
135. Sus	982
Aper	1040
T.	
Talpa	1055
Tigris	1060
V.	
Vrfus	1065
140. Vulpes	1081
¶ Paralipomena, in quibus cō- tinentur,	
De alce & uris quædam.	
Capræ Indicæ imagines. item	
Capreoli, Ibicis, Damæ feu ca- preæ platycerotis.	
Tragelaphi, cum hiftoria.	
Genethæ pellis.	
Melis feu taxi figura.	
Appendix de cornu monocero	
Muris agreftis icon. (tis.	
s v m m a hiftoriarum, centum quadraginta.	

INDEX EORVN- DEM ANIMALIUM AL- phabeticus, & copiofior, infer- tis etiam alijs parum Latinis nomīnibus, quæ recen- tiores quidam u- furpant.

A.	
FRICANA, id est, pā- thera	936
Agnus	927
Alce 1. & quædam in Paralipo menis.	
Alpinus mus	840
Alzabo, id est hyæna	625
Ana	629
Anabula 160 Aper 1040	
Araneus mus	844
Aries	912
Armellini	852
Asinus	4
Asini cornuti in Scythia & A- frica	22
Asinus Indicus	22 & 781.
Axis	23
B.	
Belbus, id est hyæna	630
Bifon	143
Bonafus	145
Boryes	23
Bos	24
Boues feri diuerfi	142
Boues feri Indici	154
Boues Libyci	155
Boues Pæonici	158
Boues Troglodytici	157
Bubalus de genere boum, uul- gò buffalus	139
Bubalus ueterum, de genere ca- prearum	330
Burdo 19. & 794. in B.	
C.	
Cacus	159
Callithrix fimia	969
Calopus	160
Camelus simpliciter, uel Bactria na	163
Camelus dromas uel Arabica	171
Camelopardalis, uel Camelus Indica	160
Campe	173
Caniceps, id est cynocephalus,	
Canis 173 (971	
Canes diuerfi	235
Canes aquatici, hoc est in aquis mergi & natare cōfueri	259
Canes aucupio feruientes	259
Canes bellicofi	263
Canes bigeneres uel mixti	259
Canes custodes in genere	265

& 268. Custodes priuatarū & publicarum ædium	268
Priuatarum	269
Canis defensor hominis	263
Canis fidelis uel post mortē do- mini	260
Canis fluuiatilis. i. lutra	775
Canis inutilis	269
Canis mimicus	270
Canes mixti uel bigeneres	259
Canis nauticus	267
Canis pastoralis	265
Canis sagax, & de inuestigatio- ne animalium	250
Canis socius & fidelis	260
Canis uelox	255
Canes uenatici in genere	239
Canis uenaticus robustus, ad- uersus magnas aut fortes fe- ras	247
Canis uillaticus	267
Capra	270
Capræ Indicæ imagines, in Pa- ralipom.	
Capræ syluestres	319
Caprea, capreolus	324
Capreoli figura in Paralip.	
Capreolus moschi	786
Capricornus, uide Ibex.	
Cartazonus	781
Castor	336
Catoblepon	152
Catus seu feles	344
Catus syluestris	333
Catus paludis	775
Centauri 550. & deinceps	
Cēpus	969
Cercopithecus	967
Cercopithecī Præsiani et alijs ma- gni	970
Ceruus	354
Ceruus subulo	355
Ceruus Achæines	Ibid.
Chaus	769
Chiurca mustelarum generis,	
Chæropithecī 966. (870.	
Cicalus	766
Citellus uel mus Noricus	835
Colos	393
Cricetus de genere muriū	836
Crocota	630
Cuniculus	394
Cynocephalus	971
D.	
Dama Plinij, cui cornua in ad- uersum adunca	334
Dama recentiorum, id est ca- prea platyceros	335
Dama uel damula pro mustela,	
Dictys 399 (852	
Dorcas, id est caprea	324
Dromas camelus, uulgò dro-	

Nomina

medarius	171	Mulus	793	Mus	808	S.	
E.		Mures agrestes	830			Satherium	777
Eale	399	Muris agrestis maioris icon, in				Satyrum	Ibid.
Echinus terrestris	400	Paralip.				Satyrus simia	974
Elephas 410 Emptra	840	Mus alpinus	840			Satyri daemones	Ibid.
Equus	443	Mus aquaticus	830			Scismi	867
Erinaceus uel echinus	400	Mus araneus	844			Sciurus	955
F.		Mus auellanarum	833			Serapha	161
Feles seu catus	344	Mus cæcus, qui & araneus,				Sesquiuiolus	778
Feles zibethi	948	844. accipitur etiam pro tal-				Simia	957
Fiber seu castor	336	pa	1055			Simia callithrix	969
Furo 862. aliàs furettus, furunculus, fretta.		Mures diuersi	828			Simia caudata	967
G.		Mures diuersi secundum regiones ordine literarum	837			Simia diuersæ	966
Genetha	619	Mus Indicus	655			Simia Prasiæ & aliæ magnæ	
Genethæ pellis expressa in Paralip.		Mus maior domesticus, uulgo				970	
Ginnus 18 (ralip.		rattus	829			Simiuulpa	981
Giraffa 161 Glis 619		Mus Lafficius	844			Singularis pro apro	1040
Gorgon 152 & deinceps.		Mus napelli	834			Sobella è genere mustelarum	
Gulo	623	Mus Noricus uel Citellus	835			869	
H.		Mus peregrinus	830			Sorex	834
Hinnus	18	Mus Pharaonis	655			Sphinx simia	979
Hippardium	550	Mus Ponicus seu Venetus, uulgo Varius	839			Sphinx fabulosa	Ibidem
Hippelaphus 311. 312. 550.		Mus syluaticus	835			Spiriolus	956
Hircoboues	334	Mus Venetus	839			Strepsiceros	325
Hircus 301 Hoedus 314		Musmon uel Musimon	934			Subus	982
Hystrix	631	Mustela	851			Suillus pro ichneumone	655
I.		Mustela rustica	862			Sus	982
Ibex 331. Ibicis figura maior in		Mustela syluestres diuersæ	862			T.	
Ichneumon 635 (Paralip.		Mustela Sobella	869			Talpa	1055
Ictis 862 Innus 18		N.				Tarandus 156. & in Rangifero	
L.		Nabis	160			950	
Lacta	630	Neades uel Neides	870			Taurus	103
Lamia 630. & 638		Nitedula. i. mus agrestis	830			Taxus, uide Meles	
Lardironi	870	Noërza mustelarum generis	869			Thos	766
Lafficius mus	844	O.				Thuro	156. in Tarando
Latax	777	Onager	19			Tigris	1060
Lauzanum 937 Leo 642		Onager Indicus	22. & 781			Tragelaphus 311. & 312. Eiusdē	
Leopardus 935. & priuatim de		Onocentaurus	23			pictura cum historia appen-	
Lepus 681 (eo 938		Orassus uel Orassius	161			dice in Paralipom.	
Leucrocuta 630 Lupus 717		Oryx	870			V.	
Lupus Arabiæ	625	Ouis	872			Vacca	24
Lupus Armenius	767	Oues feræ 935. & 161. ouis fera				Variæ, id est panthera	956
Lupus canarius	Ibid.	pro camelopardali.				Varius, id est mus uel sciurus	
Lupus ceruarius 769. & 767		P.				Ponicus aut Venetus	839
Lupus uespertinus	625	Panther	766			Veruex 925 Vitulus	124
Lutra	775	Panthera uel pardalis, pardus				Viueria	862
Lutræ congeneres	777	Pathio	768			Vormela uulgo dicta è genere	
Lycæon	767	Pirolus	956			mustelarum	869
Lycopantheros	768	Poëphagus	950			Vncia	937
Lynx	769	Porcos	777			Vrsus	1065
M.		Putorius uulgo dictus	868			Vrus 157. Et quædam in Para-	
Mæsolus	778	Pygargus caprearum generis				lipomenis.	
Mantichora 631 Martes 865		Pygmai	966			Vulpes	1081
Meles, uulgo taxus 778. Eiusdē		R.				X.	
dem effigies in Paralip.		Rangifer uel raingus	950			Xandarus	157
Monoceros 781. Appendix		Rhinocephalus	955			Z.	
de cornu eiusdē in Paralip.		Rhinoceros	952			Zabo, id est hyæna	625
Monops	152	Rhizes	159			Zilio	630
Monstrum in ditione episcopi		Rupicapræ figura 319. historia				Zibethi feles	948
Salceburgen. captum	978	321				Zobella generis mustelarum	869
Moschi capreolus	786					Zubro	152
						1 N=	

Hebraica.

INDICES alphabetici nominum quibus animalia in diuersis linguis appellantur. Numerus paginae designat, qua quaeque hoc in Opere reperiuntur. Non est autem ullus tam copiosus aut perfectus animalium catalogus & index, quam Latinus iam prius à nobis positus, in Graecis enim uocabulis quanquam aequè copiosus esse poterat, non uisum est tamen necessarium eum ad eò extendere, cum rariora ut poetica & dialectis peculiaria, ad Indicem toti Operi communem differre liberet. In ceteris linguis, partim incititia mea, partim earum inopia, quòd multis praesertim peregrinis animalibus nomina desint, indices nominum imperfectos facit. Germanicus etiam, ut uernaculus, ceteris praesertim barbaris, copiosior à me confici potuit. In reliquis externi homines sui quisque patrii sermonis uocabula, si quae omisimus adiciet, & in ijs quae posuimus orthographiae errata emendabit. Hoc etiam quisque secum aestimabit, multas cuiusque linguae dialectos esse: & in eadem etiam dialecto, barbaros praecipue homines, hoc est, alia quam Graeca aut Latina lingua utentes, alios aliter scribere: ideoque facilius mereri me ueniam, qui à diuersis & maxime peregrinis hominibus diuersa nomina conquisiui, si non per omnia satisfecerim.

INDEX NOMINVM HEBRAICAE LINGVAE

ET AFFINIVM, CHALDAICAE, ARABICAE, SARACENICAE:

quae saepe articulo tantum, (al. articulum Arabes praepone solent) aut terminatione sola, (Chaldaei ferè aleph in fine adijciunt) aliaue exigua mutatione uariant. Apponemus

autem discernendi gratia Chaldaicis Ch. & Arabicis Ar. Saracenica pauca tantum & Latinis literis scripta habemus, (puto aut eadem Arabica esse.)

Cetera Hebraica sunt. Syriacā quoque linguam à Chaldaica in paucis differre audio.

BENA VIN Syris 630

104 אביר

443 אבירים

Adubul uel Adulbus, Ar. 632

851. 968 אורח

851 אורחין

162. 794. Chal. ארשתונים

23 אר

23 איה

23. 353. ארים

354. 873. 912 איל

354 Ch. אילא

355 אילה

873 Ch. אימר

872 Ar. אבאל

912 אל

Alierha Ar. 632

26 אלה

395 Ar. אלרוב

Anse 171. Sarac. Vox orta, ut uidetur, ab Hebr. ע, uel

Chald. עא

336 אוקה

401 האוקה

& 844 האוקה

642 Ar. אסר

331 אקר

957 Ch. אקמותא

330 Ar. אריו

642 ארי uel אריה

642 Ch. אריא

642 Ch. אריו

Archa Ar. Alberto pro rhinocrote, (uox corrupta mihi ui-

detur à karas, קרש.) quanta alibi uocem Graecam facit, ut sic animal dicat quasi archos, id est princeps, sed ridiculè.

681 Ar. ארוב

Arneph lepus Saracen. Ibid.

681 Ch. ארובא

681 ארובה

1055 Ch. אשותא

3 Ar. אהאן

3 אהונה

912 Ar. בארה

ברח & 301

912 בבשה

409 Ar. בהאין

409 בהמה

957 בוגיאה

787 בשם

443 Ar. ביל

162. 325 בברה

Bakera Ar. 26

Baccara Saracenis 26

787 בסס

794 Ar. בעאל

409 Ch. בעריא

25 בקר

873 ברה

783 Ar. ברכאן

301 Ar. ברה

Scribitur & בארה

Beruet Persicum aut Ar. uidetur, 766. pro thoe apud Aucennam.

787 בשם

Gazel, gazella, Ar. 325. 332

Sed Arabice consilio על scribi, nam ain literam aliqui per gamma pronunciant, ut ab

ע, id est capra, descenderit, quonia capreoli genus est.

16 Ar. גאמים

314. 927 גרי

Gadeia Ch. 314

643 גיר

Algiazar 164

3 גירור

162 גמול

162 Ch. גמולא

872 Ar. גואס

716 Ch. דאבה

Dabha uel dahab Syris 630

778 Ar. דאראש

716 Ar. דב

Adib Ar. 717

Δαδελ Ch. ursus, 1065. ex

Hesychio, uox transposita uidetur pro aldube.

Aldub Ar. 1065

1065 דוב

Dubbe Ar. & Saracenicæ, 1065

160. & 716. Ch. דיבא

330 & 783 דיבאן

812 Ch. דיבון

409 Ch. דיפיל

401 & 844 האוקה

Hebraica.

Hanub Syluatico, hircus	301	162	כורנון	uox Hebr. & Ar.	פ
nescio cuius lingue. Anubín	356	356	כח	פ	פ
quidem Aegyptij colunt ca-	957	Ar.	כטאת	620	פאר
píte canino. Sunt qui lingua	173		כלב	& 808. est autem mus, Sara	
Aegyptia anubín canem dici	173	Ch.	כלבא	cenis hodie fara. apud Aui-	
affirmant.	173		173	cennæ interpretem far.	
Alhauar, 164. Ar. puto. Bellu-	851	Ar.	כלרה	Alfhed Ar. 936. quidā alpheth	
nensis camelum exponit.	893	Ar.	בנויר	scribunt, uel alphec, uel al-	
Alhamel, Ar. puto. Bellunen-	643		בפיר	pheil: nullum probo.	
arietem interpretatur.	301 & 783. & 912		כר	409	Ch.
Hefel Sarac. uítulus, si recte le-	Alchercheden (Ar.) id est uni-	783	ברברות	794	פיררה
gitur. Hebraicè quidem עגל,	cornis, Bellunen-	783	כשב	1055	פירות
egel, scribitur.	162		כתול	642	Ar.
162	873		ל	26	פער
His & hyrzus, uoces Persicæ	344		Ch.	124	פרכן בקר
uel Ar. pro mustela, apud A-	642	Ch.	לבר	19	פרא
uicennam.	642		לביא	794	פיר
395	Ar.		לביאה	162	פיריס
331	Ar.		לילית	409 & 1060. Iudæis, quod tigris Gra-	
401	Ar.		ליש	cis, Hefych. 1060. Ego hanc	
716	זאב		ליהא	uocem factā esse puto à פיר	
716	זאבה		למס	Hebr. quod mulum, non ti-	
Alfebha Ar.	643	מ		grim significat.	
19	זיו שרי	Ar.	מאז	26	פיה
1 & 160. & 310.	זמר	Ch.	מריא	394	פריטיה
160	זראפה		מרווא	872	ציאן
395	חגס	Alnegib	787	625	זכוע
983 & 1039.	חזיר	164	Ar.	Zabo & alzabo Ar.	625
983	חזירא	851		324	זכר
983	חזרה	23 & 641		& foemininum זכיה	Ibid.
851	חילרה	936		271 & 872	צין
851	חולרא	Ar.	זמר	23 & 967	צייס
851	חלר	Ch.	936	1055	Ar.
3	חמיר	936	זמרא	872	צמכר
1055	חפרפרות	442	ס	301	צנה
324	טבר	442	סוס	271	צפיר
324	טביא. pro	Susuatha	סוסה	Ch.	צפירה
quo Actorum nono	aliás ששגיא	778	ססגיא	ק	קוח
legitur.	ע	26 & 124		851 & 957. & 967	קופרא
967	טורס	873	Ar.	401	Ch.
873	טלה	26		400	Ar.
395	טפוא	271		395	קפר
19. & 140. & 310.	יחמור	271	Ch.	400	קפיר
Iachmura	19	Azel, uide Gazel superius.	עזא	Kipod	775
401	יילא	271	עזא	400	קפיר
401	ילא	23	עזא	400	קפיר
15 & 794	ימים	3	עזא	401	קפיר
332	יעל	3	עזא	783 & 952	קפיר
331 & 332	יעלא	620 & 808	עזא	873	קשיטח
3	כאר	Achbera Ch.	עזא		
Katt Saracenis	344	1060	עזא	783 & 952	ראס
872	כבש	872	עזא	872	רחל
912	כבשא	325	עזא	783	ריס
872	כבשה	19	עזא	330	Ch.
794	כגעל	19	עזא	783	רימא
794	כורנא	271 & 301	עזא	794	רימא
			עזא	& 442 Syris	רבש
			עזא	443	רמבה
			עזא	395	אלרוב
			עזא	271	שאח
			עזא	1055	שאחין
					643

Perſica. Linguae diuerſae.

643	Ar.	שבל
873		שח
344		שונרא
1081		שועל
25 & 104		שור
642 & 768 & 636		שחל
643	Ch.	שחזאי
Shymel Saracen.		164
Alshali		767
Samada, id est simia, Syluati-		957
cus, (Ar. puto.)		שממית
917		שן
409		שור
344		שער
23 & 171 & 301 & 974		שעירים עים
271		שפן
681		ששגזא
778	Ch.	alij initium per duplex sa-
		mech scribunt,
140 & 870		תא
967		תור
26	Ch.	תור
26	Ch.	apud recentiores,
		masculin, & torata foemin,
778		תחש
140		תוא
301		תויס
301 & 873		תויש
301	Ch.	תוישא
26		תכש
1035		תושמת
1081	Ch.	תעל
Thealaia	Ch.	1081
1081	Ar.	תעלב
Tharnegul	Ch.	19
3		תרתק
VOCES ALIQVOT QVAS		
Rabini aut Iudaei recentiores, ex		
alijs linguis, (ut Latina, Gallica,		
Graeca,) mutuati sunt,		
tum alijs, tum Hebrai-		
cas interpretandi		
gratia.		
בברא 336 pro fibro.		
הריצון 400. Gallica uox est: he		

riffon p hericio uel echino.	851
1060. tigris.	1055
talpa.	His & hyrzus, uoces Persicae
400 tartuga, id est testudo, Italicum & Gallicum	uel Arabicae pro mustela apud Auicennam,
est.	160
717 pro Graeco lycos, id est lupus.	872
851 mustela.	ט. Tigris 1060. uox Persica, alij
967 pro uulgi uoce	Armenicam, Indicam aut Medicam faciunt.
Italica maimon, id est simia	681
caudata.	ברגוש
851 marturo, pro mar-	3
te mustela, uox Italica.	983
967 pauo.	620 & 808
851 furo, mustela.	Nadgaueha 26. alias Madagaueha,
400 Gallica uox ciue-	912
ta, id est nocturna.	173
778 pro Gallica uoce	301 & 912
resson, quae taxum, id est mellem significat.	19 & 140 & 331
	642
	162

PERSICA.

PRAEPONVNT autem Persae saepius an articulum, ut Arabes al.

314	אחר
301	אסתבן
443	אסתבא
778	אסתך
164	אסטר
271	בז
271	בז גלוי
330	בז ברחי
Buskahale busan	314
271	בזון
3	בורח הא
409	בז
395	בזגרה
Beruet 766. Auicenna thos, Persica uel Arabica uox uidet.	783
642	גזר
354	גזון
872	גזכבר

851	גורבח
1055	אן גורבח רר
His & hyrzus, uoces Persicae	
uel Arabicae pro mustela apud Auicennam,	
160	זרפה
872	חומישן
ט. Tigris 1060. uox Persica, alij	
Armenicam, Indicam aut Medicam faciunt.	
681	ברגוש
3	ברי
983	מר אן בור
620 & 808	אן מורש
Nadgaueha 26. alias Madagaueha,	
912	נרמיש
173	סג
301 & 912	פרכחן
19 & 140 & 331	קרן ברחי
642	שר
162	שתר
Guzden, irbea, habeniū, pelagoz, colty, koky, 1055. Persicae uidentur aut Arabicae uoces.	

VOCES aliquot in diuersis peregrinis & barbaris linguis.

AEGYPTII canem anubin uocant: selem bubastum	344
AETHIOPIAE nabis camelopardalin sonat	160
Tigris uocabulum est linguae Persicae: uel Armenicae, uel Indicam, uel Medicam	1060
INDIS cartazonus est monoceros 781 & sandabenamet, rhinoceros	952
MEDI canem spaca uocant	173
PARTHIS σιμωρ est genus quoddam muris syl.	
PHRYGII lingua exis uel exin erinaceus dicitur.	
PVNICA lingua mures quidam	
συνελαι dicit	828
scythis κυνελαι canis est	174

Italica.

Hispanica.

Gallica.

Musca, simia	957
Musca, uittulus	124
Musca uel mustela	852
Mus	808
Mus, ouis	873
Mus, canis	173

ITALICA.

A Gno	927
Alicorno	783
Lafino	3
Afini bastardi uel nani	18
Ballottula	852
Beccho	301
Bertuccia	958
Biuro uel beuero	336
Bue	26
Bufalo	39
Camello	164
Cane	174
Capra	271
Capretto	314
Capriolo uel cauriolo	324
Castoreo	336
Castrone uel castrato	925
Cauallo	442
Caureto uel capretto	314
Ceruo	334
Ciacco Florentinus	953
Ciauaello	314
Cinghiale uel cinghiare	1040
Conigli	396
Daino uel danio	335
Donnola	852
Dromedario	171
Foino	852
Galero 621. glis	
Gatto	344
Gatto maimone	968
Ghiro uel gliero	621
Histrice	633
Istrice	633
Lardirone uel lardiolo	621
Leocorno	783
Leofante	409
Leone	643
Leonpardo	936
Lepre	682
Lieuora	Ibid.
Liocorno	783
Lionfante	409
Lodra lodria uel lontra	775
Lonza	937
Lupo	717
Lupo ceruario	767
Maiale	983
Marturo, uel martaro, uel mar-	
turello	864 & 865
Montone uel ariete	913 & 925
Mulo	794

Musco	787
Muserain uel muzeraigne Rhe	845
tis	845
Mustela Rhætis Latinū nomen	852
retinet	1065
Orso	808
Pantegana Venetis, mus ma-	808
ior domesticus	938
Pardo	873
Pecora	983
Porca fatrice	983
Porco	983
Porco castrato	983
Porco syluatico	1040
Porco spinoso	633
Rato di casa	808
Riccio uel rizo	401
Schiriuolo uel schirato	956
Scrofa	983
Simia	958
Sorgo morgange	830
Sorgio molchardino	830
Sorice aliās sorgio	808
Sourco	808
Stainbucc	331
Talpa	1055
Taffo 778. Rhætis tafsch.	
Tigre uel tigra	1060
Topo	808
Topo ragno	845
Toro	104
Troia uel troiata	983
Vacca	16
Vesina Rhætis ibex foemina	331
Vitello	124
Vlzol	314
Volpe	1081
Vnicorno	783
Zebelli uel zibelli	869

Esquilo 956. sciurus	
Furam 863. uiuerra	
Gamo	335
Gato	344
Gato montes	353
Harda 956. sciurus	
Huron 863. uiuerra	
Iauali 1040. aper	
Leon	643
Leonpardo, uel leon pardal	936
Liebre	682
Liron	621
Lobo	717
Marta	865
Mona	958
Mulo	794
Musco	787
Nutria 776. lutra	
Orso uel oso, uel osso	1065
Oueia	873
Perro	174
Puerco	984
Puerco siluestro, uel Puerco	
montes	1040
Puerco espin	633
Raposa	1081
Rat	808
Raton	808
Raton pequenno 834. in So-	
rice, & 845	
Sorce	834
Tafugo 778. meles	
Ternera 124. uittulus	
Texon 778. meles	
Topo	1056
Vaca	26
Vnicornio	183
Ximio	958
Zorlito	324

GALLICA.

HISPANICA.

A Sno	3
Abuey	26
Bufano	141
Cabra	271
Cabruto	314
Cabron	361
Cabronzillo montes	324
Camello	164
Carnero	913
Cauallo	443
Cieruo	355
Comadreja	852
Concio	396
Cordero	927
Corza	335
Dromedario	171
Elephante	409
Erizo	401

A Gneau	927
Asne	3
Babion	971
Baccal circa Metas mustela uo-	
cant, (Gallice puto.)	852
Bedouo 778. meles	
Belette, belotte, balotte	852
Belier	913
Beuf	26
Beuffle	141
Biche	355
Bieure 336. fiber	
Blaireau, aliās blaureau	778.
meles.	
Bouc	301
Brebis	873
Caion	984
Cerf	355
Chameau	164
Chas	344

Gallica.

Cheual	447
Cheureuel chieure	271
Cheureau	314
Cheureuil	324
Chien	174
Chiens augues	247
Chien limier	247
Coche	984
Cochon	984
Connin	396
Dain uel daïm	335
Dromedere	171
Elephant	409
Efcurieu uel escureau	956
Foina uel fouina	865
Furon, furet, uel fuson, fuset	863
Grifart	778
Herminne	852
Leopard uel lyopard	936
Lerot	833
Leure Sabaudis lutra	776
Loir	621
Loup	717
Loup ceruier	767
Loup chatt, 770. (Vide in Ad- ditionibus & castig. super ea dem pagina.)	
Loutre	776
Lieure	682
Licorne	183
Lyon	643
Liron uel rat liron	621
Martre	865
Martes foublines	869
Mouton	925
Mulet, mulus. fœmina, mule	794
Mullot	831
Musc	787
Muserain, uel muzeraigne	845
mus araneus	
Muset, uel musette, idem Sabau dis	845
Ours	1065
Porc chastre	984
Porc sanglier	1040
Porc espic	633
Porceau	984
Porcelet	984
Poutois uel poytois	868
Pouttet	868
Ran	913. aries.
Rangier uel ranglier	950
Rat	808
Rat d'eau	830
Rat liron uel rat ueul	621
Regnard	1081
Sanglier	1040
Sery Burgundis mus araneus	845
Singe	958

Germanica.

Souris	808	Fuchs	1081
Taffon, taiffon, taixon, tesson		Fuchsfaff	982
778		Furette	863
Taulpe	1056		
Tigre	1060	G.	
Toreau	104	Galtz	984. 999
Truye	984	Geiß 271.	Indische geissen
Vache	26	1097. 1098	
Veau	124	Gems	319. 321
Verrat	984	Genithkatz	619. 1102
¶ Cestica uetus lingua cerco- pithecos uocabat ἀβέρκας		Gize	314
968		Grauwerc	839
		Greul	621

GERMANICA.

A.		Hälemir	852
		Hagen	104
		Hammel	913. 925
		Hamster oder hamester	836
		Harnball	844
		Haß oder haas	682
		Haselmus 833.	Grosse ha selmus 621. 836
		Heilwider	913
		Helfant	409
		Hermelin	852
		Herzhünd	258
		Hyr	355
		Hinde/hindkalb	355
		Hirz/hirs/hirsch	355
		Hodenwider	913
		Hauptbär	1065
		Hund	174
		Hundsigel	401
		Husmarder	865
		I.	
		Jagbhünd	258
		Ybsch oder ybschgeiß	331
		Igel	401
		Itris	864. 868
		Isereu verk	401
		K.	
		Kalb	124
		Kameel oder kämelthier	164
		Katz 344.	Wilde katz 313
		Kiglein	314
		Knütscher	925
		Kornfärle	836
		Künele/künigle/kunlein	396
		Kü	26
		Kurshünd 248.	Corfici eas nes
		L.	
		Lamb	927
		Lassiz	844
		Lefrat	936. 938
		Leidhünd	251
		Leem oder lemmer murit ge- gus in Norduegia uocatur	828
		Leppard	936
		Lew	643
		Liechtmarder	867
		Lochbündle	255
			2005

U. Ctermus
Ueber
Uff

Ulp
Uuwerods

Vabion
Vär oder beer

Varg

Viber

Vilchmus

Visenthier

Vock

Vogner

Voll

Voummarder

Voumrüter

Bracken

Brandhirz

Büffel 139. Wilde grosse büf-
fel

Büchmarder

S. Sam/dämlin/damhirz/dan
hirz

Says

Sornschwein

E. Eichorn uel eychorn

Einhorn

Elch/ellend

Elg

Ellend

Erasmus

Esel

F. Färle oder väre

Farr oder varr

Feeb oder veech

Feldmarder

Feldmus

Fiechtmarder

Frette oder frettel

Frischling

Germanica.

Anglica.

Zooß	984
Zuchs oder luy	767.770
Zuckmuß	831
M.	
Marder oder marder	865
Wild marder	867
Meerkatz 968. Kleine meer-	
Fazzen	970
Meerschwyn	633
Mistbellerle	840
Mol oder molmuß 1056. Flan-	
drice. Mollmuß	845.
Hollandis.	
Moor	984
Mülleresel	3
Multhier/mulesel	794
Mulwerf oder molwurff	1056
Saxonice	
Mummeltier	104
Murmeltier / murmentle	
840	
Muß	808
Mürzer	844
N.	
Nörz	869
Nülmuß oder nielmuß	831.
1104	
D.	
Dchs	16
Otter	776
P.	
Pantherthier	936
Pile	835
Porcopick	633
Pundren	839
R.	
Ramchen	913
Ratz	808.829
Reh oder reech	324. 1098 ca-
preolus. Et 355. pro hinnulo	
cerui	
Rell oder Rellmuß	621
Reen/rein/reynere/rainger/ren	
schieron	950
Rind	16
Rosß	444
Rüden	248.265.267

S.

Schaaff	873
Schar oder scharmuß	1056
Schorrmuß	831
Schrettele	975
Schwyn/schwein 984. Wild	
schwyn	1040
Schemmikel oder simme	958
simia Flandris	
Slaep ratte 833. Flandricum.	
Spanfärle	984
Spizmuß	845
Spürhünd	251
Strachelschweyn	633
Steinbär	1065

Steinbock	331. 1099
Steinmarder	865
Stier	104
Stoßmuß	831
Suw/su/saw	984
Sewigel	401
T.	
Tachmarder	865
Tachs	778. 1103
Taran	633
Thannmarder	867
Thierwolf	767.770
Tigertier	1060

V.

Varr/farr	104
Värle/färle/verk	984
Vech/fech	839
Vilfrass	624
Visent oder wisent (aliäs voë-	
sent) 139. 144. 159. Grosse	
visent 158	
Vogelhünd	259
Vorstend hünd	259
Vos 1081. Vulpes Flandrice	
Vrochs	158

W.

Waldesel	19
Wasserhünd	259
Wassermuß	830
Werck	839
Wider	913.925
Wilprecht	355. cerua
Windspil 158. Türkische	
wind	258
Wisele	852
Wolff	717
Wormlein	869
Wücherstier/das wücher	104

Z.

Ziberhtatz	948
Zysel oder zeisel	835. 845.
Zisemeuß die grossen	836.
845	
Zyrtü	124
Zobel	869
Zündmarder	867

ANGLICA.

A P E	958
Asse	3
Babons	971
Badger uel bagert	778
Barowe hogge	984
Bauson	778
Beer uel beare	1065
Beuer	336
Bor uel boore 984. Bore	1040
Brocke	778
Bugill	141
Bugle uel buffe	158

Calfe	124
Camel	164
Cat 344. Catum montantum	
Angli pro leopardo dicunt	
938.	
Cony	396
Cow	26
Deer	778
Dogge	174
Dormusz	833
Erdshrew, Vide Shrew.	
Falduue deere	335
Feret uel ferrette	863
Fitsche	868
Foxe	1081
Geldid sit	984
Gote	271
Gotebucke	301
Gray	778
Hare	682
Harte	355
Heffar	124
Heggehogg	401
Hogg, hogge, hog	927. 984
Horse	444
Kydd	314
Lambe	927
Lybarde uel leparde	936
Libdhog	948
Libdsu	984
Marmoset	968
Mineuer	852
Molle	1056
Mows uel mouse	808
Mule	794
Munkai	968
Muske katte	787
Olyfant	409
Otter	776
Oxe	26
Pygge	984
Pork	984
Porkepyne	633.
Ram	913
Rat uel ratte	808. 829
Roo	324
Sheepe	873
Shrew, shrewe, shrow, erd-	
shrew	845
Squyrrell	956
Su uel sowe	984
Tup	913
Vnycorne	783
Vrchin	401
Want	1056
Watterratte	830
Wesel, uel wesyll, uel weasyll,	
852	
Wether shepe	925
Wolfe	717

Illyrica.

ILLYRICA.

Extenditur autem hæc lingua
hodie per innumeras gētes. Bo
hemi, Poloni & Moscovitæ pe
culiaria quædam habent nomi
na in hac lingua, ut ple
rump notauimus.

B Abion	971
Bauwol	141
Beram	925
Bobr	336
Ceruiro	770
Gaynus Brussis martes est	867
Gednorozecz	183
Gelen	355
Gefs	401
Gezwecz	778
Ielijenij Polonicum	355
Iunecz	104
Keret Polonicum	845
Koczka	344
Kolczawa	852
Konij	444
Koza	271
Kozel	301
Koziel Polonicum	314

Kozoroziecz	331
Kralik uel krolijk	396
Krticze	1056
Kun Bohemicum	444
Lanij	335
Lanij(cerua)Polonicum	355
Lasica Polonicum	844
Lew	643
Lewhart	936
Lifka	1081
Loni 152. Bohemicum.	
Los	1
Malox	401
Mezeck	794
Myfs	808
Morska koczka	968
Nedwed Bohemice	1065
Niemegka myfs	845
Nouogrodela Polonicum	844
Opicze	958
Ofel	3
Otzijfchax	401
Owcz	873
Pes uel pas	174
Pouuod Polonicum	1
Porcospino	633
Prase	984
Rys	770
Roffomak animal apud Litua	

nos & Moscouitas	623
Sarna	324
Sczurek Polonicum	621
Sczurcz	808. 829
Sysel Bohemice	836
Skop	873
Skrzeczek	836
Slon	409
Sniatky Moscouiticum	393
Sobol uel Sobol	869
Srna	324
Swinie	984
Tchorz	868
Tur uel thuro Polonicum	156
Tzuuijerzako	401
Vijdra Polonicum	868
Vislij canes robustissimi Polo nis	248
Vuelblud	164
Weprz	1040
Wewer Polonicum	1065
Wewerka uel wijewijerka	956
Vuydra	776
Wlka	717
Wul	26
Zagicz	682
Zubr uel zubro	158 & 159

FINIS.

CONRADI GESNERI TI

GVRINI HISTORIAE ANIMALIVM

LIBER I. DE QVADRVPEDIBVS

VIVIPARIS.

DE ALCE.

Picturam hanc à pictore quodam accepi, quam ueram esse testantur oculati testes: ut etiam cornua, quæ gemina habet. Nos unum hic seorsim pinximus.

ALCES, alcis: uel alce, alces: ἄλκυ, paroxytonum potius quàm oxytonum: Germanice *Elch* uel *Ellend*, aliqui l geminant, alij aspirationem præponunt, ut apud Latinos etiam nonnulli, quod non probo. Illyrice Los, Polonice similiter, & apud alios Pouuod, ut ex indigena quodam nuper accepi. Illyrij etiam ceruum Gelen uocant, & fieri potest ut inde nomen huius animantis ad Germanos translatt sit, propter similitudinem eius cum genere ceruino. Nullum huius animalis nomen aliæ gentes habent, cum peregrinum omnibus sit præterquam Scandinaviæ, quod sciam: proinde non assentior Iudæis illis, qui Deuteronomij cap. 14. זמרזמר zamer alcen interpretatur: quâquam alij pro eadem rupicapram, alij camelopardalim reddunt: mihi ad postremam animus magis inclinât. In tam rara igitur & longinqui soli fera authores inter se uariare, minus mirabimur. Ego singulorum uerba apponam seorsim, cum alioqui satis commode conciliari non possint. Inter Græcos solus Pausanias (qui Antonini tempore clauit) in Eliacis differens de elephanti uulgo creditis dentibus, quod cornua sint nō dentes, haud omnibus enim eodem loco cornua nasci; argumento sunt, inquit, Aethiopici tauri, & alce feræ Celticæ, ex quibus mares cornua in supercilijs habent, femina caret. Sed forte hoc loco Pausanias alcen confundit cum quadrupede illa quam hodie rangiferum uocant, cui cornu è media fronte procedit, ut suo loco dicemus. Eiusdem in Bœoticis uerba hæc sunt: Alce nominata fera, specie inter ceruum & camelum est, nascitur apud Celtas, explorari inuestigariq; ab hominibus animalium sola non potest: sed obiter aliquando, dum alias uenantur feras, hæc etiam incidit. Sagacissimam esse aiunt, & hominis odore per longinquum interual-
 20 lum percepto, in foueas & profundissimos specus sese abdere. Venatores montem uel campum ad mille stadia circundant, & contractio subinde ambitu, nisi intra illum fera delitefeat, non alia ratione eam capere possunt. Hæc Pausanias, qui ut pleriq; ueteres Germaniam totam & Septentriona-
 les finitimas regiones uno Celticæ nomine comprehendit.

¶ Caesar lib. 6. Commentariorum de bello Gallico: Sunt item in Hercynia sylua quæ appellatur Alces, harum est consimilis capris figura, & uarietas pellium: sed magnitudine paulo antecedunt, mutilæq; sunt cornibus: & crura sine nodis articulisq; habent: neq; quietis causa procumbunt:

neq; si quo afflictæ casu conciderunt, erigere sese aut subleuare possunt. His sunt arbores pro cubilibus, ad eas se applicant; atq; ita paulum modo reclinatæ quietem capiunt, quarū ex uestigijs cum est animaduersum à uenatoribus, quò se recipere consueuerint, omnes eo loco, aut à radicibus subruunt, aut absciunt arbores tantum, ut summa species earum stantium relinquatur; huc cum se consuetudine reclinauerint, infirmas arbores pondere affligunt, atq; unà ipsæ concidunt. Sub Gordiano Romæ fuerunt Alces decem, Iulio Capitolino teste; qui totidem quoque fuisse scribit in Gordiani sylua memorabili picta in domo rostrata Cn. Pompeij. C. Plinius natural. historiæ li. 8. cap. 15. Septentrio fert Alcen, ni proceritas aurium & ceruicis distinguat, iumento similem. Item notam in Scandinauia insula, nec unquam uisam in hoc orbe, multis tamen narratam, machlin, haud dissimilem illi, sed nullo suffraginum flexu; ideoq; non cubatē, sed accliuem arbori in somno, eaq; incisa ad insidias capitur, aliàs uelocitatis memoratæ. Labrum ei superius prægrande; ob id retrogi aditur in pascendo, ne in priora tendens inuoluatur. Hæc Plinius, & apparet eum de alce & machli tanquam diuersis animalibus scripsisse ea, quæ Cæsar in unam Alcen coniunxit. Sunt qui conijciant machlin feram illam esse, quæ uulgo *reiner* appellatur: de qua in Rangifero dicemus: alij uero tarandum. In figura quam damus alcis etiā labrum superius perq̃tiam crassum apparet; & Olaus Magnus Gotthus uir propter eruditionē ac regionis uicinatē fide dignus, uelocissimas esse alces testatur, ut paulo post dicam. Quamobrē cum solus quod sciam Plinius machlin feram nominauerit, nec de ea quicquam scripserit, quod alij authores alcibus non attribuant, animus mihi inclinatur non animalis sed nominis tantum differentiam esse; nisi forte lectio corrupta est, quod potius crediderim; in quibusdam enim codicibus non machlin sed iterum alcen legitur: quanquam propter præcedentia uerba sic legi non possit. Ioannes Ammonius Agricola legit, multis tamē narratam alcen, haud dissimilem bubus syluestribus, & nullo suffraginum flexu. Solinus simia Plinij sic scribit cap. 23. Sunt & alces multis comparandæ, adeò propenso labro superiore, ut nisi recedentes in posteriora uestigia pasci non queant. Scandinauia insula ē regione Germaniæ mittit animal quale Alces, sed cui suffragines, ut elephantis, flecti nequeunt: propterea non cubat cum dormiendum est. Tamen somnolentum arbor sustinet, quæ propē casura secatur, ut fera, dum assuetis fulcimentis innititur, faciat ruīnam. Ita capitur; alioqui difficile est eam manu capi. Nam in illo rigore poplitum incomprehensibili fuga pollet.

¶ Nunc ueterum scriptis subdam recentiora. Matthæus Michauanus in descriptione Sarmatiarum: Apud Moschos Bifontes sunt & Alces, quarum crura absq; articulis prælonga. Moschi appellant Lozzos, & Germani *Hellend*. Erasmus Stella in libro de Origine Brufforum: Ibidem inquit sunt Alce, non tamen ex asinorum agrestium genere: nam illi tantum in Africa & Asia reperiuntur. Alce autem quasi medium genus inter equos & ceruos, cornua quotannis amittit, & propter timiditatem gregarium est. Apud Albertum Magnum, uirum in rerum cognitione non infelicitè uersatum, nominibus uero imperitissimè abutentem, libro historiæ animalium 22, ubi quadrupedum historiam ordine literarum exponit, pro alce primum Alches scribitur, deinde Aloy, postea in Elitera, Equiceruum duorum generum facit, unum quem Germani uocitant *Elent*, cuius tamen nomenclaturæ testem nullum producit; & alterū à Solino descriptum, de quo infra dicemus. Cæterum libro 2. eiusdem operis de Alce in hanc sententiam scribit, & uerè ut ego iudico: Equiceruus nobis cognitus equo similis est, sed altior, uulgo *Elent*, & ad equitandi usum cicuratur: tantundem enim uno die spaci, quantum equus triduo perficit. Cornua eius solida & ramosa sunt,

colore quo cerui. Ab initio ubi enascuntur ad tres uel quatuor digitos rotunda sunt, deinceps laeta & tenuia afferis instar, & circa finem multos produciunt ramos. Facit hæc latitudo ut scabellis idonea sint. Ponderis cornuum ingens. Magnus horum animalium numerus est in syluis Prussiae, Vngariae, & Illyriae. Maiora sunt ceruis & hirsutiora, simili tamen pilo, in cæteris cauda solum ceruis similia. Frontis latitudo ad duos palmos. Hæc Albert. Videtur aut palmum pro dodrante dicere.

¶ Nunc reliqua addam, quæ uulgo apud nos feruntur. Cornua singula libras circiter duodecim appendunt, longitudine fere duorum pedum, non ramosa ut ceruorum, mucronibus tamen aliquot diuisa, dodrantem lata, armis potius quam cornu figura, aduehuntur ex Lituania. Germanicum nomen miseriam significat: & uerè miserum est animal, si credendum est quod sæpe audiui mus, quotidianum ei morbum comitalem ingruere, à quo non prius leuetur quam dextri (si bene memini) posterioris pedis ungulam auriculæ sinistrae immiserit: quod ego si fit fortuito fieri suspicor, conuulsis & distortis morbi magnitudine membris. Ungulam habet ut bos bisulcam. Illam, uel partem eius, aut annulum inde factum, eiusdem morbi amuletum gestant; unde fit ut maximo prætio ueneat. Scio id non raro profuisse, sæpius tamen frustra tentatum: causam alij in morbi discrimen rejiciant, ego animi persuasionem superstitiosis rebus magis minusue aut nullo modo confisam effectus rerum maxime uariare crediderim. Capta uel modico uulnere læsa, expirat statim, prætimiditate nimirum. Pro ungula eius argyrtæ nonnulli bouinam uendunt, probatur odore, raditur enim & bene olet, ut fertur, bouis foetet. Alutarij pellem eius ad thoraces piscium adipe (ad hunc usum alumini præferendo) præparant, ut imbres arceat. Veneunt singule, ut audio, tribus aut quatuor denarijs aureis. A ceruina, cui similis est, inspirata discernitur, fertur enim transmittere spiritum ut ab opposita manu percipiatur, cum sit plena meatibus & pili in ea concaui. Ego ungulam integram cum ima tibiæ parte pilosa uidi, nec ullam in pilis cavitatem reperi: quamuis fieri potest ut meatus quidam qui in uiuis erant, mortuis collabantur, præsertim longo post tempore. Densa & solida est adeo, ut uehementes etiam icibus punctim casimque factos auertat, & ferrei thoracis instar hodie experatur: quod Aelianus Tarandò etiam attribuit, qui ex bouum syluestriū genere est: quam & Alces medici quidam & seplasiarij hodie tarandulos uocitent, ut Ioannes Agricola Ammonius scribit: qui etiam de ungulis huius feræ prodidit: suspensas ita ut nudam cutem attingat, epilepsiam curare, & ab accessione eius liberare hominem, quamuis iam ore spumantem. Audio præterea ramenta uel scobem ungulæ aduersus eandem noxam in Polonia propinari. In Scandinauia, ut dixi, plurimæ sunt Alces, quæ gregatim degunt, & supra aquas gelu astrictas, irruentes in eas montanos lupos excipiunt: hanc pugnam uenatores obseruant, & partem uictam persequuntur. Trahuntur à cicuratis homines in uehiculis per niues & glaciem in Suedia: quod in Gothia non licet, ne tanta uelocitate exploratores frui possint. Alces uiuæ captæ principibus aliquando inter munerera mittuntur. Elegans & argutum est Andreæ Alciati epigramma, ideoque huc adscribendum:

Alciata gentis insignia sustinet alce,

Constat Alexandrum sic respondisse roganti,

Nunc (inquit) differre uolēs, quod & indicat alce.

Unguibus & unde fertur auct. Bartholomæus.

Qui tot obuiisset tempore gesta breui.

Fortior hæc dubites, ocyor an ne fiet.

ALCIDA FERA FABULOSA.

DIODORVS Siculus lib. 4. de fabulosis antiquorum gestis: Mineruam ferunt alcidam peremisse feram stupendam, ex terra natam, & antea, ut quæ natura plurimum ignis ex ore euomeret, insuperabilem pugna. Ea primum in Phrygia apparuit, regionem quandam comburens, quæ hucusque exusta Phrygia dicta est. Deinde ad montem Taurum transcendens, sylvas continuas usque ad Indos incendio uastauit. Postmodum per mare in Phœniciam reuersa, sylvas Libani incendit: perque Aegyptum in Libyam profecta, ad loca peruenit occidua. Postremo syluis circa Ceraunia destructis, omni incensa regione, cum homines partim flamma absumpti essent, partim timore patriam linquentes ad remotiora diffugerent loca, Mineruam ferunt eam feram necasse, pellem pectori circumdedit. At uero alcidæ morte terra commota, deorum hostis, gigantes peperit. Hæc ille, Lilius lib. 1. Decadis 5. Mineruam Alciden cognominatam scribit.

DE ASINO.

A.

SINVS, Græcis ὄνος & οἶνος, Hebræis חמור chamor Deut. 5. Persis Carey. Interpres Græcus ferme ὄνος uertit. Caterum אטונות atonot asinae, in multitudinis numero ubique ponitur. Nō placet quod LXX. μύλος, id est mulos uertunt, et Hieronymus asinos genere masculino. Inuenio & a posterioribus Iudæis pro asino poni tria hæc uocabula, גאידור gaiedor, תרתק tartak & באר caar. Est & איר air asini pullus uel asellus, Genes. 32. ubi translatio Chaldaica עילי ilī habet, Persica بوره borah ha, Arabica آتان atan, LXX. πῶλος simplici- ter uertunt: & Iudicum 10. aliqui pullos equorum etiam exponunt. Italis lasino, Hispanis asno, Gallis ung asne, Germanis Esel, Maul, Müllersel, Illyrice osel, Anglice an asse. Asellus, ονιδιον, ονιδιον enim insectum est) ab asino forma diminutiua; quanquam simpliciter etiam pro asino

per contemptum ponatur. Nascuntur aut parui, uel uteri uitio, uel aliam ob causam præter naturam, uel propter loci frigiditatem. Columella ab initio lib. 7. Principiū (inquit) tenebit minor Arcadia, uilis hic uulgarisq; asellus, Minor Arcadia, id est Arcadico asino, qui & maior & pretiosus est, 30

B.

Asinus animal gerulum, plagarum & penuriæ inter iumenta tolerantissimus, tardius reliquis armentis deficit, laboris & famis maxime patiens, corpore macilento & deformi. Frigoris impatiens est: quapropter Pontica & Scythica terra & finitimæ asinis carent, ut etiam Celtica (Gallia supra Hispaniam sita) propter immodicū frigus. Parui sunt in Illyria, Thracia, & Epiro, cum cæteras quadrupedes Epirotica terra magnas ferat. ¶ In mulis etiam, asinis communia quædam dicemus. Asini speciosi & mularum generi seminando commodissimi forma, in mulis infra describitur. Ab aspectu (inquit) non aliter probari debet, quàm ut sit amplissimi corporis, ceruice ualida, robustis ac latis costis, pectore musculofo & uasto, seminibus lacertosis, cruribus compactis, coloris nigri uel maculosi, aut etiam rubei, secundum Palladium. Nam murinus cum sit in asino uulgaris, tum etiam non optime respondet in mula. Murius apud Varronem: Ego, inquit, de asinis potissimum dicam, quod sum Reatinus, ubi optimi & maximi fiunt, è quo seminio ego hic procuravi pullos, & ipsis Arcadibus uendidi aliquoties. Igitur asinorum gregem qui facere uult bonū, primum uidendum ut mares, foeminasq; bona etate sumat, utiq; ut quàm diutissime fructum ferre possint, firmos, omnibus partibus honestos, corpore amplo, seminio bono, ex his locis, unde optimi exeunt; quod faciunt Peloponneses, cum potissimum eos ex Arcadia emebant, in Italia ex agro Reatino. Non enim si murenæ optimæ flutæ sunt in Sicilia & helops in Rhodo, continuo hi pisces omni mari similes nascuntur. Et alibi apud Varronem: Quod similes parentum gignantur, eligendi, & mas & foemina cum dignitate ut sint. In mercando item (ut cæteræ pecudes) emptionibus, & traditionibus dominium mutant, & de sanitate ac noxa solet cauere. ¶ Asino & tauro inter ea quæ animal generant 50 crassissimus & nigerrimus sanguis est. Plinius asinis pinguisimum, homini tenuissimum esse scribit. Caput græde (quanquam Aristoteles in Physiognomonicis paruū id facit;) aures longè lataq;. Tum mas, tum foemina trigesimo mense dentes mittit priores; secundos autem sexto mense, atque etiam tertios quartosq; eodem: gnomonas hos quartos à dijudicanda etate nuncupant. Quo dñs prius peperere quàm decidant postremi, sterilitas certa. Cor ei pro portione maximum, ut omnibus timidis, aut propter metum maleficis. Venter unicus, ut & reliquis quæ solidas habent ungulas. Felle caret, ut solipeda omnia. Mammæ binas gerit inter femora, in anteriore dorsi parte circa scapulas debiliior, ubi & crucis figura in eo apparet; posterius & circa lumbos ualidior. Caudam habet quàm equus longiorem. Cur pili è cicatrice nascantur eis, ijq; candidi, Aristoteles quærit Problema te 29. & 31. sectionis 10. Corpore asinorum exanimato scarabeos gigni putant. ¶ Stygis aqua ex pe- 60 tra profluens insigni frigiditate est, dissiliens uasis omnibus, asini modo ungula excepta, aut mular, sicuti alij prodidere, ni mendosa sunt Græcorum exemplaria. Certe in libro de primo frigido Plutarchus

tarchus de asini ungula intellexit, quod facit in historijs item Ioānes monachus in Alexandri mentione. At libro tricesimo Plinius, mularum ungulis contineri modo Stygis aquam prodit, facilis lapsus: nam Græce ὄνος asinus est; mulus autem uel mula, ἴμιον. Aut utrunq; est; aut forsan labitur Plinius. Nam in Alexandro Plutarchus ὄνος καλῶν dicit: quanquam interpres equi ungulam reddidit, Coelius Rhodig. Vitruuius etiam libro 8. mulina tantum ungula Stygis aquam conservari posse dicit; Iustinus lib. 17. seu Trogus, equi. Curtius autem lib. 10. dum iumentum ait, in mediū relinquit, Aelianus non ungulis sed cornibus asinorum Scythicorum contineri scribit.

C.

- Tardus & piger incessu asinus, eoq; uerberibus promouendus, inter quæ durissimus est. Rudissim¹⁰ ma & absona uoce rudit, de qua plura mox in Philologia. ¶ Ferule asinis gratissime sunt in pabulo, ceteris uero iumentis præsentaneo ueneno: qua de causa id animal Libero patri assignatur, cui & ferula. Ocimum Venerē stimulat, ideo etiā equis asinisq; admissurę tempore ingeritur. Spinis quoq; adhuc teneris uestitur asinus, & fructibus arborū. Quin & eo rure (Columella teste) quod pascuo caret, cōtineri potest exiguo, & qualicunq; pabulo cōtentus. Quippe uel folijs spinisq; uel perticis salignis alitur, uel obiectio falce sarmentorū. Paleis uero, quibus ferē omnes regiones abundant, etiā gliscit. Q. Hortensius maiorē curam sibi habet ne eius esuriant nulli in piscinis: quā ego habeo ne mei in Rosea esuriant asini, &c. Ego enim uno seruulo, ordeo, non multa aqua domestica; meos multum mos alo asinos, Varro; & alibi, Commode (ait) pascuntur farre & fursuribus ordeaceis. Eadem ferē in pastu obseruantur quæ in equis. Aqua potu pinguescere eos ferunt, & ex cibo eō magis
- 20 proficere quo plus biberint. Pullum asinæ à partu recētem subiiciunt equæ, cuius lacte amplior sit, & hipbothelas uocatur: præterea educant eum paleis, fœno, hordeo. Non nisi assiretos potant fontes, qui sunt in pecuarijs, atq; ita ut sicco tramite ad potum eant. Nec pontes transeunt per raritatem eorum translucentibus fluuijs. (Hic pro eorum aliās legitur planearū in Plinio: quæ uox etiam Gallica est, & pontium tabulas significat: ut non approbemus illos qui placarum, aut ut Hermolaus phalangerum legere malunt.) Mirumq; dictū, sciunt: & si immutetur aqua, ut bibant, cogendę exonerandę sunt, Plinius. Apud Afros pastorales asini reperiuntur impoti, id est, qui nunquam bibunt, Herodotus lib. 4. De asini pastu & potu uide etiam in equis. ¶ Non nisi spaciōsa incubitant laxitate. Varia namq; somnio uisa concipiunt, ictu pedum crebro: qui nisi per inane emicuerit, repulsu durioris materiæ claudicat illico affert. Asini cur plus excrementi sicci egerant quā humidi Aristoteles inquiri Problemate 38. sectionis 10. Asinæ tenuiorem reddunt urinam quā mares. Purgantur mensibus, amplius quidem quā oues & capræ, sed multo ex proportione minus.
- ¶ Anna socer Esau primus equis asinos copulauit, ut ludæi asserunt. Isidorus, Multus est in coitu asinus, minus tamē quā equus. Tam mas quā fœmina mense tricesimo coit: sed magna ex parte nequeunt generare: uerum in bimatu, aut trimatu & semisse. Sed iam uel anniculā uentrem gessisse asellam aiunt, ita ut quod pepererat, educari ac perfici potuerit, Aristoteles. Et Plinius similiter, Partus (inquit) à tricesimo mense ocyssimus, sed à trimatu legitimus: totidē quot equę & eisdem mensibus, & simili modo. De asinis ad coitum idoneis lege Constantinum lib. 16. cap. 20. item cur equæ in Elide ex asinis concipere non potuerint, Leoniceum 1. 62. Asinus nisi à prima dentium mutatio ne generare incipiat, nunquam post generat, sed sterilis omnino perdurat, Aristot. Superstitiosē à
- 40 quibusdam proditum est, asinas non concipere tot annis, quot grana hordei muliebris purgationis sanguine contracta ederint. Non equinoctio uerno, ut equæ & cætera pecua, admissarijs iunguntur asinæ: sed æstiuo solstitio, propter naturæ frigiditatem, ut tempore calido pulli nascantur, eodē enim tempore parit, quo coierit, Aristot. Admittuntur ante solstitium, ut eodem tempore alternis annis pariant, duodecimo enim mense conceptum semen reddunt, Varro. Mares in remissione operis deteriores ad generationem sunt, quam obrem ab opere non disiungunt. Asinus equam superueniens citius implet quā equus. Si equus superuenierit asinam, quā inierit asinus, non peruertet asini initum: sed si asinus superuenierit equam, quā equus inierit, peruertet (ita ut abortus sequatur, Plin.) propter seminis sui frigiditatem, Aristot. Et alibi, Asinus quidem equi genituram corrumpit, sed equus asini minimē, cum equa iam asini initu conceperit. Cum uel equus cum asina, uel asinus
- 50 cum equa inierit, multo magis abortus consequitur, quā cum unigenæ inter se iungantur: uerbi gratia, equa cum equo, aut asina cum asino. Euenit etiam tempus gerendi uteri, cum equus cum asino coierit, maris norma: id est, ut quanto spacio temporis mas perficitur suo in genere, tātō etiam fœtus, quem ipse procreat, absoluitur. At magnitudine corporis, specie, & uiribus, magis fœminę, quā mari simile euadit quod nascitur: si frequenter coeant, neq; ullo interposito tempore cessent, quæ ita iunguntur, breui fœmina sterile scit: qua de causa non frequenter ita coniungunt, qui curam huic adhibent rei, sed tempus aliquod interponunt. Non asinum equa, ut asina equum recipit, nisi asinus sit, qui equam suxerit. Admittunt de industria quos hipbothelas uocant, ac si equi mulgos cognomines, qui in pascuis modo equorum uiribus bonis superantes coeant. Reijcit asina semen à coitu nisi interpelletur: quam obrem statim à coitu uerberat insectanturq; Aristot. Plinius
- 60 rem eandem his uerbis exprimit. Incontinens uterus urinam genitalem reddit, ni cogatur in cursum uerberibus à coitu. Parit duodecimo mense (annū uterum fert & asina & equa) singulatim magna ex parte procreat prolem: ea namq; natura est, ut unum pariat, sed nonnunquam gemellos etiam

ædit, rarissime tamen. Mulus ex asina & onagro genitus omnes antecellit. Parere uel in conspectu hominis, uel in luce nolit, sed tenebras quarit (aliàs in tenebras ducitur) cum parturit. A partu die septimo mari iungitur, eoq; die iuncta maxime recipit initum, sed postmodum etiam patitur. Solet hæc, nisi priusquam gnomonem amittat, peperit, nunquam postea initum recipere: sin antea pepererit, parere tota sua ætate potest. Gignit tota uita (teste Plinio) quæ est ei ad trigessimum annum. Ad mularum maxime partus, aurium referre in his & palpebrarum pilos aiunt: quamuis enim unicolor reliquo corpore, totidem tamen colores quot ibi fuere, reddit. Pregnantes opere leuant. Venter enim labore nationem reddit deteriore. Marem non disiungunt ab opere, quod remissione laboris fit deterior. Secundum partum pullos anno non remouent à matre. Proximo anno noctibus patiuntur esse cum his, & leuiter capistris, aliaue qua re habent uinctos. Admittuntur ante solstitium, ut eodem tempore alternis annis pariant: duodecimo enim mense conceptum semen reddunt. In pastu eadem ferè obseruant quæ in equis. Partus charitas summa, sed aquarum tedium maius, per ignes ad fœtus tendunt. Eadem, si riuus minimus intersit, horrent, ita ut pedes omnino caueant ungere. Dolent eis à fœtu mamma: ideo sexto mense arcent partus, cum equæ anno propè toto præbeant. Lac grauidæ habent mense decimo, uel ut Plinius scribit, prægnantes continuo lactescunt. Pulis earum, ubi pingue pabulum, biduo à partu maternum lac gustasse laterale est. Genus mali uocatur colostratio. Crassissimum asinæ lac est, ut quo coaguli uice utantur: tenuius equæ, tenuissimum cameli. Hæc Plinius, quomodo autem crassissimum sit asinæ lac paulò post differemus. Vita asinis ad trigessimum annum (aliàs amplior annis triginta) fœmina uiuacior mare est. ¶ Vno maxime morbo laborant, quem malida uocant, quod uitium in capite oritur, facitq; ut per nares pituita multa, rufa q; effluat, quæ si ad pulmonem descenderit, moriuntur: sed si in capite solum est, non infert interitum. Soli inter animalia pilosa, non à pediculo tantum, uerum etiam rediuo immunes sunt. Plinius oues etiam à pediculis infestari negat. ¶ Asino moriente uiso celerrime deficiunt: raro aliqui morbis afficiuntur. Grammatici Græci maliasmon esse dicunt catarrhum per nares in asinis: & tormina etiam eis accidere: à neutro morbo eos euadere. Malie, *μαλιν*, apud eosdem, affectus iumentorum cum rufiunt: & malis, aphtha, id est, oris ulcus, inflammatio. Absyrus de morbis equorum cap. 2. Maxima (inquit) ægritudo est, à quo equi non facile conualescunt, quam pleriq; malin, alij catarrhum, Romani sumperium uocant, est autem reuera articularis morbus, deinde eius signa & curationem subiicit. Nos plura de hoc morbi genere in Boue dicemus. Si oues utantur stabulo, in quo mule, aut equi, aut asini steterunt, facile incidunt scabiem, Columella. Circa Abderam & limitem qui Diomedis uocatur, equi nascentibus illic herbis pasti, inflammantur rabie, circa Potnias uero asini, Plinius. Asini in Thuscia depasti cicutam, tam graui somno premuntur, ut stupidi sensuq; priuati, cadauera uideantur. Et sæpe accidit, ut dum à rusticis propter pellem excoriarentur, iam dimidia parte detracta, tum primum expergiscerentur, excoriantibus inde uehementer cõsternatis, Petrus Andreas Matthæolus. Ad urinæ difficultatem asini, ut Suidas scribit, superstitiosi quidam hæc uerba immurmurabant, Gallus bibit & non meijt, myxus non bibit & meijt. Ego pro myxo hic myxum id est bufonem accipio, ut suo loco repetam copiosius. Ad morbos particulares in equis, asinis, & mulis, sanguinis detractioe utendum est, Hippocrates in Geoponicis. Eidem ferè morbi asinis & equis infesti sunt, & similiter curantur: proinde asinos curaturus ad equos transibit.

D

Asinus ineptissimis est moribus, & de genere animo, in primis mansuetus, ingenij placidi, stolidus, nec ulla utcumq; magna & iniqua onera detrectat. Obuijs in uia cedere nescit. Vocem hominis consuetam intelligit, & meminit iter quod aliquoties ingressus est. Maurusij asini primum ut se in uiam dederunt, incredibiliter incitata celeritate iter conficiunt, ut euolare, non excurrere uideantur. Deinde eos cito fessos de uia, & pedes & spiritus deficiunt, ac pedum tarditate ad currendum cõstricti insistent, & acerrimas profundunt lachrymas, non tantopere, meo iudicio, ob futuram mortem, quàm ob pedum infirmitatem, quare ut captiui ad equos alligati trahuntur, Aelian. ¶ Asino & tauro coruus aduersatur, quippe qui aduolans feriat, & eorum oculos laceret. Cum salo etiam auicula prælium ei est: Spinetis enim se scabendi causa atterens, nidos eius dissipat: item cum spino, cui uictus à uepribus, quas asinus tenellas adhuc pascit. Sunt & lupi eis inimici, ut qui carne alantur, itaq; ab illis circumueniuntur. Cum lupum asinus præsentem uiderit, caput in latus uertit, ne aspiciat, & uisu auerso inuaditur. Præterea colore hostis est: dormit enim colorem in præsepibus, & na rem subiens asini, ne comedat, impedit. Plura de colota lib. 2. in Stellione docebo. Querunt asini asplenon herbam, ut minuam atram bilem. ¶ Ammonianus Syriano cognatus, poetarum interpretationi & Græcæ linguæ elegantia deditus erat, atq; asinum sapientia auditoem possidebat, Suidas. Quod asini etiam discernant genus, speciem ac indiuiduum, Galenus cõfirmat lib. 2. Methodi, his uerbis: Adeoq; (inquit) est euident, ac omnibus natura insitum, tum hominibus, tum brutis, ut aliud quid ceu in substantia subiectum, aliud ceu specie unum intelligat: ut uel asinorum (qui tamè omnium brutorum stupidissimi uidentur) aliud esse specie unum, aliud numero, notitiam non fuggiat. Conspecta namq; camelo, asinus se retrahit, & fugit, ac timet, si nunquam ante camelum conspexit: sin autè uidere iam assueuit, quamuis aliam aliamq; illi demonstres, tamen propter consuetudinem non amplius timet, sed ueluti unam speciem intuetur, & illam cui insueuit, & hanc quæ nunc primum

primum apparet. Ad eundem modum nec homines timet propter consuetudinem: sed hos quoque uelut unam speciem uidet. Verum si curatorem inspexit, non solum ut hominem, sed etiam ut hunc hominem agnoscit, & micat auribus, & caudam quatit, & rudis, & lasciuus, cum eum aspexit, utique indicans se familiarem agnoscere. Hunc itaque tum ut hominem, tum ut familiarem noscit. Eum autem quem primum iam uidet, ut hominem similiter, ut familiarem non similiter. Et paulo post. Eodem modo uiam norunt, non tantum absolute ut uiam, sed etiam ut hanc aliquam uiam. Nam in ingressu uiam quam non nouit, asinum statue; attendeque ut illam perambulet, ac totam peragat, in neutram partem declinans, nisi sicubi in diuersa scinditur, utique declarans se speciem ipsam uiam meminisse & clare agnoscere. Quippe inambulat eam, quae trita est; quatenus autem ignorat, fallitur. Neque enim
 10 ex recordatione eius, quae insectilis unaque numero est, hanc quam non nouit, peragere potest: & quae sequuntur reliqua. ¶ Huius loci sunt etiam quae in Physiognomonicis Aristotelis legimus, ubi ex aliqua hominis & partium eius ad asinum similitudine de ingenio pronunciat. Asinis, inquit, & suis communis est intemperantia circa Venerem: Asinis proprium, cura & sollicitudine carere. Qui asinos referunt capite paruo, ferè sunt stupidi: Qui facie carnosa, timidi: eadem magna, tardi: Qui fronte rotunda, stupidi: Qui eminentibus oculis, simplices: magnis, asinini: Qui labijs crassis, & superioribus magis eminentibus, stulti: denique uoce magna & graui, contumeliosi, uel (si Graece uauis) *ὕβρις*. Admantius etiam illos quorum oculi sicut asinis prominent, dementes & contumeliosos esse coniicit.

E.

Tertio anno domare incipiunt ad eas res, ad quas quisque eos uult habere in usu. Greges eorum
 20 non sanè fiunt, nisi ij, qui onera portant, ideo quod plerique deducuntur ad molas, aut ad agriculturam, ubi quid uehendum est, aut etiam ad arandum, ubi leuis est terra, ut in Campania. Greges fiunt ferè mercatorum, ut eorum qui è Brundisio aut Apulia asellis dosuatijs comportant ad mare oleum, aut uinum, itemque frumentum, aut quid aliud, Varro. Caterum Columella lib. 7. initio: Principium (inquit) tenebit minor Arcadia, uilis hic uulgarisque asellus, cuius plerique rusticarum rerum autores in emendis tuendisque iumentis praecipuam rationem uolunt esse: nec iniuria: nam absque ullo ferè sumptu alitur (ut supra explicauimus) & imprudentis custodis negligentiam fortissime sustinet. Huius animalis tam exiguae tutelae plurima & necessaria opera supra portionem respondent: cum & facilem terram, qualis in Batia totaque Libye sit, leuibus aratris proscindat. In Byzacio Africae illi centena & quinquagena fruge fertilem campum, nullis cum siccus est arabilem tauris, post imbres uili
 30 asello, & a parte altera iugi anu uomerem trahente, uidimus scindi, Plinius. Ad haec uehacula non nimio pondere trahit. Saepè etiam ut celeberrimus poeta memorat, Tardi costas agitator aselli, Vilibus aut onerat pomis, lapidemque reuertens Incussum, aut atrae massam picis urbe reportat. Iam uero molarum & conficiendi frumenti penè solennis est huius pecoris labor. Quare omne rus tanquam maxime necessarium desiderat asellum: qui, ut dixi, pleraque utensilia, & uehere in urbem, & reportare collo, uel dorso commodè potest, Columella. Apud nos molitores maxime asellis utuntur, & rustici ad lignationem, & rebus suis uehendis mendici. Quicquid per asellum fieri potest utilissime constat, Plin. Mulis, equis, asinis ferè nullae, nisi si in familia sunt, Cato. Quot iuga boi, mulorum, asinorum habebis, totidem plostra esse oportet, Idem. Alibi quoque asinos plostrarios, & asinum molarium: & iugum asinarium apud Catonem nominari reperio. Asinum 400. nummum emptum Q. Axió Senatori, autor est M. Varro, haud scio an omnium pretio animalium uicto, Plin. Quæstus ex ijs opima praedia exuperat. Notum est in Celtiberia singulas quadragenis milibus nummorum enixas (alias emi) Plin. Asini Arcadici in Graecia nobilitati, in Italia Reatini, usque eo ut mea memoria asinus uenierit sestertijs millibus sexaginta, & una quadriga Romae constiterint quadringentis millibus, Varro. Et alibi, Optimum est (inquit) Reatinum seminum, ubi tricenis ac quadragenis millibus h. s. admissarii aliquot uenierunt. Quadraginta sestertia ualent aere Gallico bis mille libras Turonicas, hoc est mille solatos bilibres. Tanti comparata referunt asinam Reatinam gerulam, aratricem & prolificam. Quo fit ut sexaginta milia sestertiorum nummorum, quibus asinum sua memoria emptum Varro miratur, solatorum mille quingentorum compleant aestimationem, ut Robertus Cenalis calculauit. Et quoniam asini propter mulorum generationem praecipue utiles ac pretiosi sunt, multa hic quae ad eam & asinos admissarios pertinent, dici poterant, nisi commodius uideretur in mulorum usque mentionem ea differri. Ex onagro & asina genitus omnes antecellit, Plinius. Carmani propter equorum inopiam asinis in bello plurimum utuntur: & asinum Marti sacrificant, quem solum Persae ex omnibus dijs colunt, & bellicosi sunt, Strabo lib. 15. ¶ Asinum lac miscent ad Phrygium caseum conficiendum, Aristot. ¶ Stercus asinorum primum est maxime hortis: deinde ouillum, & caprinum, & iumentorum, Palladius. Brassicis simum asinum maxime conuenit, Plin. Quidam bubulo iumentorum simum praefert, ouillumque caprino: omnibus uero asinum, quoniam lentissime mandant: è contrario usus aduersus utrumque pronunciat, Idem. ¶ Tibiae ludicrae nunc è loto ossibusque asini & argento fiunt, Plinius: & alibi, Asinorum (inquit) ossa ad tibias canora sunt. Tibiarum artifices ceruinis ossibus, quorum olim usus erat, asina preponunt, tanquam
 40 argutiora: & Aesopus apud Plutarchum in sapientum conuiuium miratur tam crassum & a Musis alienum animal ossa maxime tenuia & musica habere. Niloxenus etiam eodem in libro: Busiridae inquit Naucratis nos accusant, quod ex asinis ossa tibijs adhibere coepimus, cum ipsis uel tubam

audire nefas sit, quod asini uocem asinimilet, qui propter Typhonem eis exosus est. Colysanemas cognominatus est Empedocles Laertio teste: Nam cum Agrigentini uento infestarentur, illum auertisse dicitur circumpositis urbi pellibus asinorum innumeris. Apud Cumanos mulier in adultério deprehensa ducebatur in forum, ut illic lapidi insistens omnibus esset conspicua. Deinde impositam asino, atque ita per totam ciuitatem circumductam, reducebant ad lapidem, ut ibi rursus esset omnibus spectaculo. His actis habebatur infamis per omnem uitam, & ignominia gratia *ὀνομασθέν* dicebatur, quod asinum equitasset. Lapis autem nefastus ac detestabilis habebatur in quo steterat mulier, Plutarchus in Problematis. Quadrabit hæc nomenclatura adagij instar in quamuis profuturæ famæ. In Varini Camertis Lexico onobostides & onobatides eodem sensu legimus. Oneabates, Stephano *ὀνεβάτης*, Aegypti urbs est. Maxima etiā apud Parthos ignominia ducebatur, nudum asino inuehi, Suid. ¶ Mesha Arabice nominatur pannus contextus ex pilis asinorum & caprarum, uel caprinis tantum: unde Arabes solitudinum incolæ tentoria & saccos sibi conficiunt, Andreas Bellunens. Equæ caluaria, sed non uirginis, intra hortum ponenda est, uel etiā asine. Creduntur enim sua præsentia fecundare quæ spectant, Palladius. Columella lib. 10. inter rusticorum remedia aduersus tempestates, sic scribit: Hinc caput Arcadici nudum cute fertur aselli Tyrrenus fixisse Tages in limite ruris.

F.

Pullos asinarum epulari Meccenas instituit, multum eo tempore prælatos onagris: post eum interijt autoritas saporis, Plin. Aristophanis interpres in Vespis scribit asinos Athenis in cibum uenisse, super his uerbis poetæ: *ὅταν φάγῃς ἀσυνάσπιον γέροντα ἢ λιγυρὸν, ἀντὶ τοῦ εἶναι αὐτῷ ἀσυνάσπιον ὄντα ἢ βοός.* ¶ Sunt qui asinorum domesticorum, etiam cum senuerunt, carnes mandāt: quæ pessimi sunt succi, ac concoctu difficillimæ, stomachumque ledunt, & præterea inter edendum sunt insuaues: quemadmodum equorum ac camelorum carnes, quibus etiam ipsis homines, animo & corpore asinini ac camelini, uescuntur, Galenus lib. 3. de alimentorum facultatibus. ¶ Lac muliebre temperatissimum est, mox caprillum, hinc asininum, ouillumque, postremo uaccinum, Aegineta. Archigenes & Philagrius omne lac incommodum esse calculosis pronuntiāt, præter asininum, quod substantia tenuissimum est, & facultatis facillimè dissoluentis. Igitur mirabiliter articulorum tumores & nodos (quos ad callosæ duritiæ modum ex uitiosi lactis usu pueri sustinere coguntur) leuigat & delet: unde admonendum duxi ut ipsum calculosis assidue hemina mensura exhibeatur, post matutinas deambulationes, atque id præseruandi à lapidis generatione gratia, præ omnibus alijs fiat. Meminit horum Aetius in curatione lapidis uesicæ. Idem scriptor alibi de suppuratis renibus tractans, his uerbis utitur: Lac itaque cum melle post puris eruptionem eis præbendum: & primum quidem asininum aut equinum, ad ulcera enim repurganda conducit: quum uero repurgatione amplius opus non habent, & morsus fiunt obtusiores, indigetque æger nutrimento, tunc etiam bubulum lac eis exhibendum duarum aut trium heminarum mensura. Bubulum, asininum, & equinum lac, uentri magis idonea sunt, sed ipsum turbant, Dioscorides. Maxime perpurgat lac equinum, tum asininum, deinde bubulum, tum caprinum, Varro. Pullum asininum à partu recentem subiiciunt equæ, cuius lacte ampliores fiunt: quod id lac quàm asininum, ac alia omnia dicunt esse melius. Idem. Dulcissimum ab hominis lacte camelinum, efficacissimum ex asinis, Plin. Bubulum lac pinguisimum est, ouinum & caprinum multo minus, asinarum minimum pingue habet. Quamobrem perraro alicui in uentre coagulatur, si recens mulsu & calidum adhuc bibatur: quod si sal & mel adijciantur, fieri non poterit ut amplius coaguletur in uentre. Eandem ob causam aluum magis subducit, quod serum ei copiosius insit, minus autem de casei natura, cuius ratione lac aluum sistit, Galenus lib. 3. de alimentorum facultat. Et alibi, Equinum lac ocys descendit, similique modo asininum. Quæritur apud recentiores medicos, an asininum lac sit omni alio tenuius: quoniam Galenus secum etiam in hoc pugnare uidetur, lib. 6. de sanitate tuenda inter omnia lactis genera tenuissimum dicens: tertio autem de alimentorum facultat. paulò ante citatum iam locum camelinum & equinum ei in tenuitate præferens, Aristotelem tertio de animalium historia secutus. Hos locos Ioan. Manardus in epistolis ita conciliat: Sexto de sanitate tuenda, inquit, Galenus asininum lac leptomerestaton, id est, maxime tenuium partium affirmat: in tertio uero de alimentis, camelinum asinino, non in tenuitate sed in humiditate præfert, hygrotaton enim dicit. Quare nisi fateri uoluerimus Aristotelem aliud sensisse quàm Galenum, dicere oportebit, quod per tenuissimum non intellexerit tenuissimarum partium, sed maxime humidarum. Hæc ille. Ego Galeni uerba sic accipio, asininum lac tenuissimum recte dici, si comparetur animalium lacti quæ apud nos & plerumque gentes mulgeri solent, uaccarum nempe, ouium, & caprarum: simpliciter uero, & comparatione ad animalia quorum inusitatum ferè ad cibum & potum in Europa lac est, ut camelii & equi non tenuissimum, sed crassius. Sic etiam Plinius tenuissimum lac camelis esse scribit, mox equabus, crassissimum asinæ, ut coaguli uice utantur. Crassissimum dixisse uidetur, pro crassius quàm camelii & equæ. Leptomeres, id est, tenui partium uocatur, quod non crassis neque uiscosis partibus constet, & cito ac facile corporum meatus subit: id quod lacti eò magis conuenit, quò liquidius est, minusque caseosæ substantiæ habet, ut Galenus ipse exponit. Sed ne sim longior, & si plura hoc in loco contra Manardum dicenda haberem, ad rem media transeo quæ ex asino & diuersis eius partibus apud scriptores celebrantur.

G.

Ex eadem aqua, de qua bos aut asinus biberit paululum sumptum & potatum, tollit efficaciter capitis dolorem, Marcellus & Plin. Ad comitiale prodest asini cerebrum ex aqua mulsa, infusum prius in folijs, semuncia per dies potum, Plinius lib. 28, cap. 16. Numerus dierum in exemplaribus uulgatis non est expressus: ex sequentibus tamen constat non pauciores esse quam 30. Ridiculum est quod apud eundem legitur: Si quis asino (inquit) in aurem percussus à scorpione se dicat, transire malum protinus tradunt. Est genus februm quod amphemerinum uocant, hoc liberari tradunt, si quis è uena auris asini tres guttas sanguinis in duabus heminis aquæ hauserit: item uenena omnia accenso asini pulmone fugere, Plin. Idem si tritus bibatur ad anhelitum & tussim commendatur ab Haly Arabe. Sunt qui ex asino mare nigroq; cor edendum cum pane sub dio prima aut secunda luna præcipiant contra morbum comitiale, Plin. Iecur inassatum esu comitialibus prodest, sed ieiunis edendum præcipitur, Dioscorides. Alij admixta modice panace, ori instillandū docent, idq; diebus quadraginta: sic à comitialibus morbis & alijs infantes tueri, Plin. Aridum tritum cum petroselinis partibus duabus, & nucibus iuglādibus tribus purgatis ac melle illitis (alijs ac melle tritum) in cibo datum hepatico ieiuno mirabile est, Plinius & Marcellus. Cinis ex eo cum oleo ad scrophulas utilis est: item ex hepate & carne eius cinis ad fissuras frigore contractas, ut Auicenna scribit: ego Dioscoridem magis approbo, qui utraq; hæc remedia ungularum cineri attribuit, ut etiam Rasis. Ad lienis uitium efficacissime datur inueteratus lien asini, ita ut in triduo sentiat utilitas, Plin. Si lienosus de splene asini arefacto quotidie ieiunus pauxillum manducet, ita potenter sanabitur, ut intra triduum utilitas remedij huius appareat, Marcel. Splen contritus & ex aqua impositus mamillis lac prouocat, Sextus. Lien inueteratus ex aqua illitus, mammis abundantiam facit, uulvas suffitu corrigit, Plin. Splenis asinini leuissimus puluis, cum seuo ursino & oleo ad mellis crassitieri redactus, & illitus, supercilijs pilos restituit, Rasis. Renes inueterati tritiq;, & in uino mero dati, uesicæ medentur, & urinæ incontinentiam cohibent, Plin. Eidem arefacti atq; exusti tritiq;, id est in puluerem tenuissimum redacti, & ex mensura conchulæ unius cum uini meri cyathis duobus stragurioso potui dati efficaciter medentur, Marcellus. Cinere genitalis asini spissari capillū putant, & è canicie uindicari si rasis illinatur, plumboq; tritis cum oleo, Plinius. Coitus stimulat dexter asini testis in uino potus pro portione, uel adalligatus brachiali: nec non eiusdem à coitu spuma collecta roseo panno, & inclusa argento, ut Osthane tradit. Salpe genitale (asinini) in oleum feruens mergi iuber septies, eoq; perungi pertinentes partes: Bialcon cinerem ex eodem bibi. Testes sale asseruati, & aspersi potioni, in asinarum maxime lacte uel ex aqua, ad comitalem profunt, Plinius. Fel tauri uel asini utrumq; per sese aqua infractum, maculas in facie tollit, euitatis solibus ac uentis post detractam cutem. Sanguis asini sedat fluxum sanguinis ex uelamine (id est, cerebri tunica, ni fallor) Barbarus quidam; (Dioscorides hanc uim cerebro gallinaceorum attribuit) Eiusdem tres uel quatuor guttæ cum uino haustæ, febres quotidianas sanant, Aesculapius quidam, Plinius, ut paulò ante retuli, idem scribit de tribus guttis sanguinis ex uena auris, in duabus heminis aquæ haustis. Sanguis asinini pulli ex uino, regio morbo medetur, Plin. Adipem tradunt cicatrices corpori concolores reddere, Dioscorides: uel ut alij, uestigia cutis abolet: ut Plinius, cicatrices nigras reducit ad colorem. Sanat & uuluarum exulcerationes idem inueteratus, & in uellere appositus duriciem uuluarum emollit: per se uero recens & inueteratus ex aqua illitus, psilothri uim obtinet, Plin. Sime dulla asini aut seuo, is qui comitalem patitur, loco calido inungatur plurimum iutabitur, Rasis. Scabiem hominis asinina medullæ maxime abolet, Plin. Seuo cicatricibus ac licheni leprisq; maxime color redditur: Sole adusta eodem aptissime curantur, Plin. Coitus stimulat anseris masculi adipe permixto illitum, Plin. Sextus similiter, qui non seuum sed adipem rectius uocat, & ad anum hoc medicamentum apponi iubet. Pellis infecta impauidos infantes facit, Plin. Ossa confracta & decocta contra leporis marini uenenum dantur. Ungularum asini cinis per dies multos (toto mense, Plinius) binis cochlearibus (uel ut Rasis habet, pondere trium aureorum & dimidij) potus, prodatur comitales adiuuare: eadem oleo subactæ strumas discutunt, & illitæ (puluis siccus illitus) per nionibus medentur, Dioscorid. & Galenus lib. 11. de simplicibus pharmacis. Perniones Græci chimetla uocant, aliqui in iam citato Galeni loco non recte phygetla legunt. Strumas discutit ungulæ asini uel equi cinis, ex oleo aqua illitus, & urina calefacta, Plin. Curat etiam ea quæ serpunt ulcera, inspersus, Idem, Ungulæ asinina suffitæ partum maturant, ut uel abortus euocetur: nec aliter adhibetur, quoniam uiuentem partum necant, Plin. Cinis ex eisdem cum asinæ lacte inunctus, cicatrices oculorum & albugines tollit, Vt leucomata oculorum efficaciter discutias, ungulas asini uiuentis lima, & scobe earum quàm tenuissimo, qui leuitate sua oculos non offendat, cum lacte muliebri mixto, frequenter inungito, Marcellus. Annulum ex ungula asini, in quo nigri nihil sit, ab epileptico gestatum, prohibere aiunt ne concidat. Hodie idem pollicentur de annulo ex ungula alces. Capilli & barbæ nascuntur etiam glabro, si lichenem asini, id est collectionem duram quæ est circa crura eius, comburas, & teras, & puluerem illum ex oleo uetere imponas: hoc ita ualidum est, ut si mulieri inde maxillam unxeris, barbas ei nasci scias, Idem. Lethargicos excitat illitus ex aceto, Plin. Ex quacuncq; causa grauedinem capitis exortam, quæ intempestiuum concitet somnum, sine dolore discutit, si quis impetigines in asini cruribus naturaliter natas detrahat, easq; in scobē delimatas,

immixto aceto naribus penitus obstitet, Marcell. Carnes ex iure sumptæ phthificis medentur. Hoc genere maxime in Achaia curant id malum, Plinius. Simile quid apud Auicennam legitur. Sunt qui carnem asini, sanguinem alij aceto dilutum, per dies 40, bibendum contra morbum comitalem præcipiunt, Plin. ¶ Asininum lac cum melle potui datum, uentrem facile & sine periculo soluit, Marcel. Dioscorides & alij simpliciter aluum mollire scribunt, Bubulum, asininum, & equinum lac, uentri magis idonea sunt, sed ipsum turbant, Dioscorid. Asininum peculiariter collutos dentes gingiuasq; stabilis, Idem. Eodem lacte percussu uexatos dentes, aut dentium eiusdem cinere, confirmari notum est, Plin. Non solum enim dentibus innoxium est, sed ob tenuitatem etiam abstergendo conducit. Comitialibus morbis utiles tradunt testiculos arietinos inueteratos tritosq; dimidio denarii pondere in aqua, uel lactis asinini hemina. Interdicitur uini potus quinis diebus ante & postea, Plin. Ad comitiales (ut diximus) coagulum uituli marini bibunt, cum lacte equino asinino uel, aut cum punici succo: quidam ex aceto mulso; nec non aliqui per se pilulas deuorant, Idem. Lac asininum melle mixtum Galenus iuueni, qui ferè cõtabuera, à balneo statim exhibuit. Suspiriosis ante omnia efficax est potus equiferorum sanguis: proxime lactis asinini tepidi cum bulbis decocti, ita ut serum ex eo bibatur, addito in tres heminas cyatho nasturtij albi, perfusi aqua, deinde melle diluti, Plin. Si dolent ubera, lactis asinini potu mulcentur: quod addito melle sumptum & purgationes mulierum adiuuat, Idem. Stomachum exulceratum lactis eiusdem potus reficit, item bubuli, Plin. Aristolochia uel agaricum, obolis ternis ex aqua calida, aut lacte asini pota, stomachi uitia sanat, Idem. Heraclides orthopnoicis dedit anisi seminis, quod ternis digitis prehenderit, tantundem hyoscyami cum lacte asinino, Plin. Comendatur etiam ad tussim, extenuationem, sputum sanguinis, hydropem & duritiem splenis. Capiti tamen infirmo, & uertigine aut tinnitu laboranti non conuenit. Priuatim prodest contra gypsum, & cerusam, & sulphur, & argentum uiuum: item duræ aluo in febris. Gargarizatur quoq; faucibus exulceratis utilissime: & bibitur ab imbecillitate uires recolligentibus, quos atrophos uocant. In febris etiam quæ careat dolore capitis. Pueris ante cibum lactis asinini heminam dari, aut si in exitu cibi rosionem sentirent, antiqui in arcanis habuerunt: si hoc non esset, habuerunt è caprino, Plin. Eiusdem potus utilis est coeliacis & dysentericis, addito melle, Plin. Tenesmus (id est crebra & inanis uoluntas egerendi) tollitur potu lacte asinino, item bubulo, Idem. Sunt inter exempla qui lac asininum bibendo liberati sunt podagra chiragra uel: Alij uero feri asinini potu eosdem morbos prorsus euasere, Plin. Aqua mulsa contra hyoscyamum salutaris est cum lacte, maxime asinino, Idem. Asinino lacte potu uenena restinguuntur. Peculiariter si hyoscyamum potum sit, aut uiscum (chameleon ixias potius) aut cicuta, aut lepus marinus, aut opocarpium, aut pharicon, aut dorycnium: & si coagulum alicui nocuerit: nam id quoq; uenenum est in prima lactis coagulatione. Sed meminisse oportet recenti utendum, aut non multo postea tepesfacto. Nullum enim celerius euanescit, Plin. Cancris fluuiatiles triti potius ex aqua recentes, seu cinere adseruato, contra uenena omnia profunt, priuatim cõtrea scorpionum ictus cum lacte asinino: uel si non sit, caprino, uel quocunq; Addi & uinum oportet, Idem. Rupta, conuulsa, cancri fluuiatiles triti in asinino lacte maxime sanant, Idem. Asininum lac conferre aliquid candori in mulierum cute existimatur. Poppea certe Domitij Neronis coniunx, quingentas per omnia secum foetas trahens, balnearum etiam folio totum corpus illo lacte macerabat, extendi quoq; cutem credens, Plinius: & rursus alibi, Cutem (inquit) in facie erugari & tenerescere, & candorem custodire lacte asinino putat. Notumq; est quasdam quotidie quingentarum custodito numero fouere: Poppea hoc Neronis principis instituit, balnearum quoq; sic folio temperato, asinarum gregibus ob hoc eam comitantibus. ¶ Vrina asini attritus calcamentorum cum luto suo illita sanat: item scabiem hominis, & ungues scabros, Plin. Lepras ac fures tollit tauri, uel addito nitro urina asini circa canis ortum, Plin. Asini urina traditur nephriticis siue renum uitij mederi in potu, Dioscorides. Eadem cum melanthio prodest contra omnes impetus & suppurationes siue panos & apostemata, Plin. Alij ulceribus exedentibus & humidis utilem prædicant. Sideratis urina pulli asinini nardo admixto perunctione prodesse dicitur, Plinius. Eadem capillum densari putant, admiscuntq; nardum fastidij gratia, Idem. Vrina muli uel mulæ uel asini cum suo luto illita, & clauos abolet, & callis medetur, Marcel. ¶ Fimum asini recens cum rosaceo in grauitate aurium tepidum instillatur, Plin. Vlceras capitis subito nata sanantur, si asini stercoris succo, & scillæ contritæ quantum satis uidebitur, & bubulæ adipis tantundem miscueris, atq; ad capitis ulcera ueluti ceroto usus fueris, Marcel. Tam asinorum quam equorum fimum, siue crudum, siue crematum, addito aceto, sanguinis eruptiones cohibet, Dioscorid. Stercus asinæ aridum naribus infictum sanguinem sine intermissione fluentem cito compescit, Plin. Idem si recens imponatur, profluvia sanguinis mire sedare dicitur: item cinis ex eo. Qui uulua etiam prodest impositus, Plin. Ad sanguinem undecunq; fluentem adhibetur: si è naribus profluat, succus expressus instillatur ac retinetur. Si obstruantur eo uenarum uel arteriarum aperta oscula, sanguis continetur. Fimus asini calidus uino miscetur, cui intincta ut affatim succum combibant linamenta gossampina, ad fluxum sanguinis coercendum locis affectis immittuntur, Rasis. Emplastrum ex eodem fronti impositum fluxionem auertit, Rasis. Armentarij equi uel asini, qui herba pascitur, siccum fimum liquatum in uino, mox potum, contra scorpionum ictus magnopere auxiliatur, Dioscorid. Asinini fimi cinis ex uino coeliacis & dysentericis confert, Plin. Fimum asinini pulli, quod primum ædidit à partu, polean uocant Syri, dant in aceto mulso contra lienis uitium: Idem coeliacis & dysentericis confert: In sapa decoctum, colo magnopere prodest;

dest: Datum fabæ magnitudine è uino medetur morbo regio intra diem tertium: Eadem et ex equino pullo similiterq; uis est, Plinius. Eruptionibus pituitæ asinini simi cinis illinitur cum butyro, Plinius. Equarū uirus à coitu Anaxilaus pdidit in lychnis accensum equinorum capitum uisus representare monstrifice: similiter ex asinis, Plin. Membrana partus earum, præcipue si marem pepererint, olfacta, accedente morbo comitialium resistit, Plinius.

H. Philologia de asino.

¶ a. Asinus Græcis ὄνος dicitur παρὰ τὴν ὄνησιν, quod hominum opera iuuat, unde & iumenta Latinis dicta. Ἀσπράβη ὄνος, mulus est. Cyrenenses asinum βερκόμ uocitant: Cretenses δ' ἄλισον: quidam βόταλον, quidam κιλόν, alij μεράμνονα à nimia uocis absurditate. ὀνέριον, ὀνείδιον, et κανθίς, diminutiva sunt. Asella pro ala quoq; siue axilla reperitur, unde illud in sacris, Prouer. 19. & 26. Abscondit piger manū sub asella: sic à qualo quasillum dicimus. Κωθύλους Varinus asinos interpretatur, quæ uox ad canthelios accedit. Inueniuntur & hæc nomina apud Græcos, κανθών, unde uocatus cantharus, id est scarabeus, qui ex asini simo sobolem sibi parat: κίλλα, quod talum quoq; significat: μέμνον apud Varinum, haud scio quàm rectè scriptum, Μονίος, ut D. Cyrillus in Osee propheta exponit, alij uero magnam belluam, quæ propter feritatem solitaria pascatur, proprie tamen aprum significat, qui solitarius degit. Suidas etiam lupum solitarium interpretatur, ρελίος, asinus fuscus, Etymologicon. Πατρεὼν πορδικάδαι, ὅτι πατέρων εἰσιν ὄνων ἡμίονοι, apud Varinum, Τερύνης, asinus labore & senio cōfectus: accipitur etiam pro hōmine sene & ætate exhausto. ὀκρίβας, asinus, uel aries agrestis, Suid. ὀκρίβαντες etiam pulpita dicuntur, ἐφ' ᾧ ἄκρω ἐσῶσιν οἱ ὑποκρίται, ὅπως ἄκριβαντες, Camers. Aristophanes in Vespis, ὧς ἑμοί' ἰνδ' ἄλκεται ὁμοίότατος κλητῆρος εἶναι πωλίῳ. Κλητῆρες dicuntur ministri publici qui homines ad iudicia uocant, item testes qui uocantur: sed poëta κλητῆρος hic dixit παρ' ὑπόνοιαν ἀντι τῷ ὄνου ἡμίονος. Et alibi in eadem comœdia, Εἰκάς ὦ πρεσβύτα νεοπλότῳ τρυγί Κλητῆρί τ' εἰς ἀχυρῶνας ἀποδιδρακόντι. Hic item κλητῆρι dixit pro asino, est autem scommma in senem φιλοδικαστήν. Γρωδώνη, anus putida, uel asina uetula: φρωγέως, asinus regius, Varinus. Μυχλός, libidinosus, mœchus, ut μάχλος: Phocæes asinos quoq; admissarios mychlos nominant. ¶ Asini epitheta apud poëtas leguntur, tardus, onerarius, dofluarius, uilis, plaustrarius, molaris, piger, pandus, uulgaris, Arcadicus, Mænalius, ignauus, lentè gradiens, auritus, iners, rudens, segnis, horripilus, turpis, clitellarius, lentipes, quadrupes, insulsus, miserandæ sortis. Et apud Græcos νωδής, παλιντρίβης, ὀγκυήης, βραδύπους: λεπτεργος, πολύσκαρμος: ῥινηλάτῃ ὄνον interpretantur Grammatici τὸ καθικνόμενον τῇ ὀσμῇ, quod epitheton cani sagaci aptius est. Extat egregium Palladæ epigramma in asinum segnem, non indignum hic legi.

Ἀντίπασσον ἐμοὶ τις ὄνον μακρόθυμον ἱσώλιν,

τῶν βασιλευμένων θεμον ὁδοιπορῆς.

Υἱὸν γὰρ βραδύτητος, ὄνον, πόνον, ὄκνον, ὄνερον,

τῶν ἀνακαμπόντων ὑσάκτιον, πρὸς τὸδον.

¶ De asello infecto multipede, & eiusdem nominis pisce, suis locis dicitur: utrumq; etiam Græci ὄνδ uel oniscon uocant: utriq; à cinereo (quem Germani etiam asininum uocant) colore nomen. Asinius & Asellius nomina propria uirorum leguntur. Heratia insula est, quæ antea dicebatur Onus, Plin. Asine, Ἀσίνη, Peloponnesi uel Achaïæ urbs iuxta Messeniam, unde sinus Asinaeus: Lucanits, Quas Asine cautes, & quas Chios asperat undas. Est & Laconica urbs dicta ab Asine filia Lacedæmonis, item Cypri & Ciliciæ. Præterea uasis genus est ὄνος apud Aristotelicos inter exempla homonymiæ, quod à figura sic dictum conficio, ut orcham à bellua marina. In signo cancri duæ sunt stellæ paræ uæ Aselli appellatæ, Plinius libro 18. Exiguum inter illas spatium obinet nubecula, quod præsepe dicitur, Lactantius. In cancri deformationis parte, ut Hyginus scribit, sunt quidam qui asini appellantur, à Libero in testa cancri duabus stellis figurati Liber enim à lunone furore obiecto, dicitur mentē captus fugisse per Thesprotiam, cogitās ad Iouis Dodonæi templum peruenire, unde peteret responsum, quo facilius ad pristinum statum mentis rediret: sed cum uenisset ad quandam paludem magnā quam transire non posset, de quibusdam duobus asellis obuijs factis dicitur unum deprehendisse eorum, & ita esse transuectum, ut omnino aquam non tetigerit. Itaq; cum uenisset ad templū Iouis Dodonæi, statim dicitur à furore liberatus, & asellis gratiam reulisse, & inter astra eos collocasse. Nonnulli etiam dixerūt asino illi quo fuerat uectus, uocem humanam dedisse. Itaq; postea eum cum Priæpo de natura contendisse, & uictum ab eo interfectum. Pro quo Liberum eius misertū, in sideribus annumerasse. Et ut sciretur id pro deo, non pro homine timido (quā lunonem fugerit) fecisse, supra cancrum constituit, qui deæ beneficio fuerat affixus astris. Dicitur etiam alia historia de asellis, ut ait Eratosthenes: Quo tempore Iupiter bello gigantibus indicto, ad eos oppugnandos omnes deos conuocauit, uenisse Liberum patrem, Vulcanum, Satyros, Silenos, asellis uectos: qui cum non longe ab hostibus abessent, dicuntur aselli pertimuisse, & ita pro se quisq; magnum clamorem & inauditum gigantibus fecisse, ut omnes hostes eorum clamore in fugam se cōiecerint, & ita sint superati, Hæc Hyginus. Postremam fabulam Varinus etiam in Lexico suo in asini mentione affert: & hanc ob causam asinis hunc honorem habitum inquit, ut in cancri sydere occasum uersus collocarētur. Acharnici asini, de magnis asinis dicebatur, Varinus ὀνένδ uerbum apud Thucydidem Aelius Dionysius mouere & circumagere exponit: et apud Hippocratem ὀνένδαι est τὸ ἐξ ὄνων ἐπιστροφῆς τείνδν, ὅνοι enim sunt funes ductarii ex cânabi stappa aut lino, nimirum ad machinas uel ergatas idonei, uel alioquin ad trahendum aliquid. Nam & cameli funes magni uocantur, à quibus anchoræ suspenduntur. Ἀφονες etiam, id est uectes machinarum, ὄνοι nominantur. Latini suculas uocant tractorij generis machinas

quæ constant tereti ligno duobus aut pluribus uectibus traiecto, utrinque æqua extantibus longitudine: quæ dum uersantur funis ductarius circa eas obuoluitur. Galli turnos dicunt, Germani *haspel*, genus illud earum quo ex hypogeis cupæ subuehuntur, uel in ea demittuntur. *ὄνος ὑπὸ πᾶσι* scilicet in crassi & rudis ingenij hominem apud Aristophanem, nimirum à funibus iam dictis tractum. Apud Suidam *ὄνος σὺν πᾶσι* legitur diuisis dictionibus per π simplex, cum tamen apud eundem in Σ , per π geminum *stypfax* (quod magis placet) sine interpretatione habeatur. Caterum ergata machina tractoria uel hoc à fucula differt quod axe est recto. Nam etiam uectibus sicut fucula uersatur, non id quidem brachiorum ductu, sed obnitentibus & ambientibus uectarijs: Itali arganum uocant, ut Guliel. Philander scribit in Viruuium: Germani *ein winden*. Ad hæc *ὄνος* unitas est in cubis uel tesseris. Polluce teste (ut canis in talis) quæ etiam cubus dicebatur, eodem nomine quo integræ ipsa tessera: & eo sensu accipitur in prouerbio *ἢ τρεῖς ἐξ ἢ τρεῖς κύβοι*, hoc est uel maxima uel minima summa. Merito autem aliquis per iocum miretur in ipsdem Midam, cui auriculæ asininae, felicissimum fuisse iactum, cum asinus ipse infelicissimus fuerit, *ὄνισκος*, serra fabrilis, Varinus. *τὸν δὲ νῦν μυλοκόπτον, ὀνοκόπτον Ἀλέξει εἰρηκέν ἐν Ἀμφωτίδι*, Pollux. Superior molæ lapis qui circumuertitur, Latine catillus, Græce *ὄνος*: inferior Latinis meta. Xenophon libro 1. de expeditione Cyri: *οἱ δὲ ἑνοικῶντες ὄνος ἀλέτας ἐρύττουσι*: apud Pollucem etiam *ὄνος ἀλέθων* legitur similiter pro lapide molari. Cato molarium asinum, & Paulus lurecon sultus asinum molendinarium appellat, non lapidem, sed ipsum iumentum. Asinaria mola, quæ ab asino circumagitur: ut Matt. 18. Qui offenderit unum de pusillis istis, qui in me credunt, præstaret ei suæ spendi molam asinariam à collo eius, ac demergi in profundum maris. Græce est *μύλος ὀνικός*. Hippocrati chirurgicum est instrumentum oniscus, luxatorum curationi accommodum. Asini nomen in ludis literarijs illi imponitur, qui in studijs uel moribus deliqueritis: enim protensis indice & auriculari digitis asinum uendere iubetur: hoc est tantisper hac ignominia notari, donec in alium propter simile peccatum eam transferat. Sunt qui è collo stipitem, asini uel nomine tantum, uel etiam figura onoccephalum, eandem ob causam pueris appendant. Similiter et alij quandoque derisuri quempiam, digitis ut dixi protensis auriculas asini imitantur, & sibilum addunt. Hinc Persius:

O Iane, à tergo quem nulla ciconia pinxit, Nec manus auriculas imitata est mobilis albas. *ἐπὶ νηπιον ἢ ὄνος, ἐφ' ὧν ἔνθασι*, Pollux: rotulam nendi instrumentum intelligo. Licebit etiam *ὄνον* uocitare, quem girgillum Latini, instrumentum quo fila reuoluuntur. *Ἀπόρραξις* apud Pollucem ludus genus est, in quo pila ad pauimentum uel parietem ui illidebatur, & percussa manu ludentis subinde reieciabatur, cui plures continui pilæ saltus successissent, rex appellabatur, & imperabat: uictus autem asinus, & imperata quæuis exequabatur. Alius apud eundem ludus puerilis ostracinda describitur, in quo deprehensus in fuga similiter asinus dicebatur. Testa erat ab interiori parte pice illita: eā aliquis ad lineam in terra ductā eminus proieciabat, simul pronuncians, nox, dies, propter colores testæ diuersos, quorum alterum altera sibi factio eligebat: persequabatur illa fugientem alteram, cuius in proiecta testa color eminebat. Plato in Theæteto: *ὁ δὲ ἁμαρτῶν καθιδέσται, ὥσπερ φασὶν οἱ σφαιρίζοντες, ὄνος: ὃς δ' αὖ περιγένηται ἀναμάστιγτος, βασιλεὺς ἡμῶν*. Commodus Cæsar (ut Lampridius refert) habuit hominē cuius prominebat penis ultra modum animalium, quem onon appellabat, id est asinum, sibi charissimum, quem & ditauit, & sacerdotio Herculis rustici proposuit. Hinc etiam onobelos dici conieciat: sunt autem hi qui uiriliores uidentur, ut in Heliogabalo sentit Lampridius, uelut asini telum præferentes, Cælius. Euclio ille Plautinus paupertatem simulans ad Megadorum diuitem filiam eius amicientē in Aulularia sic loquitur: Nunc si filiam locassim meā tibi, in mentē uenit, Te bouē esse, & me esse asellū, ubi tecum cōiunctus siem, Vbi onus nequeam ferre pariter, iaceā ego asinus in luto. Tu bos me haud magis respicias, gnatus quā si nunquā siem: Et te utar iniquiore, & me meus ordo irrideat. Neutrobi habēā stabile stabulū: si quid diuorij suat, Asini mordicib, scindāt, boues incur sent cornibus. Hoc magnū est periculū me ab asinis ad boues transcedere. Christiani cur asinarij per ignominia nominati sint, & Christus onochelus, mox in onagris docebimus. De Aristone Ephefio & Onoscelide eius filia absurdior est historia in Plutarchi Parallelis, quæ ut hinc referri debeat. Ab asino descendisse mihi uidentur Græcorum uocabula, *ὄνειδος*, *ὀνόσαι*, *ὀνοςός*, *ὀνοτάζειν*, & alia huiusmodi. Lapis specularis in quibusdam Italiæ locis uulgo speculum asini dicitur. ¶ Onopordon herbam si comederint asini, crepitus reddere dicuntur. Trahit urinas & menses, aluum sistit, suppurationes & collectiones discutit, Plinius: nec alibi aliud, ut ignota sit hodie, sicut etiam onocichla, cui flos diuturnior per partes florenti apud eundem. Inter uuas damnantur uisui cinerea, & rabuscula & asinifca à colore nimirum dicta: cui eadem forte fuerit *ὀνύχλη* Varino memorata. Asinastra, si bene memini, inter ficorum genera nominantur. Pruna seriora maioraque, asinina cognominata à uilitate, eodem colore sunt quo hordearia, Plin. Auriculam asini Galli quidam uulgo uocant symphytum alterū: Sabaudi lotū pratensem, panem asini. Inter stirpium nomenclaturas Dioscoridi attributas, onomordō helxine est: asini sanguis Aegyptijs, filix: asinus ichrei Magis, sampsuchum. Onitis etiam herba exorigani generibus, asinum nomine præ se fert: Nicander *ὄνον πῆλινον* uocat, quod folium eius asinis pabulo gratum sit. Onobletum herba linguæ similis Hippocrati contra foeminarum profluuiā in uel lere apponitur. Onopyxus folio & caule spinosus est, Plin. Anonin quidā anonida malunt uocare, Idem. Grammatici *ὀνώνιν* exponunt *τὴν τῶν ὄνων ὠφέλειαν*. Huic nomine similis onuris est, aliās cenothea dicta, quæ in potu data feras quoque mitigat, Plin. Onogyrus planta est male olida, quā alij anagyrū uocant,

uocant, prouerbio etiam celebris; item uiri nomē. A bubus Athenis Buzuges nobilitatus, Argis Onogyrus, Varro. Onophyllon eadem anchusæ est, quæ Arabicæ linguæ autoribus etiam asini lactuca uocatur. Anchusam ipsam quoque Græci onocleam uocant, & folijs lactucæ describunt; Lycopsis etiam a nonnullis anchusæ uocatur, lactucæ folijs; quæ et onosmati herbæ apud Dioscoridem tribuntur. Anchusæ genus alterum apud Dioscoridem onochiles appellatur, alij onochilō uel onochelīm scribunt. Eadem est Alcibiadion Dioscoridis contra serpentes, præcipue uiperas, efficax: nec aliud Alcibiō Plinij lib. 25. cap. 5. quamuis ille qualis ea herba esset apud authores sibi repertum neget. Barbaræ & Arabica quæ anchusæ siue lactucæ asinina & generibus eiusdem tribuuntur nomina, quæ in Arabicorum nominum interpretatione in Auicēnam Andræ Bellunenſis, & antiquioris cuiusdam innominati reperitur, hæc sunt: Achatini, hearphilus, fesula, almiphai, anſadius, ſenuat, ſenchar, ſengiar, alſangiar: ſimarē uel ſincareū genus anchusæ cæteris maius: ahugileſe, lactucella maior: abugileſa, argialeſus, abūchaleſa, achasunas. Ceterū onocardio, dipſacus intelligitur (quasi asininiūs carduius, ille nimirū qui in prouerbii abijt, Similes habēt labra lactucas;) à quo lōgē diſtat anacardium fructus arboris Indicæ. Dipſacum nonnulli etiam uirgā paſtoris uocāt, & lactucam asini cū ea confundūt. Onobrychis folia habet lentis, &c. Dioscorides. Onocécidas Galenus à ruſticis ſcribit appellari gallas eas, quæ grandefeunt fungoſæ, quaſi asininas, quod ignauæ ſint & minus efficaces. Asinaria feſtum erat Syracuſis mēſe Maiō, ab Aſinaro fluuiō appellatione ducta, apud quem Athenienſium imperatores Nicias & Demotheſes capti. Eiufdem nominis comœdia extat Plautina, in qua mercator pro asinis emptis pretium numerare introducit Leonidæ ſeruo, qui Sauriam atrienſem, cui numerari debuerat, ſe ſingebat: De hac poëta in prologo ſcribit; à Demophilo prius Græcè editam onagri nomine. Onoſander philoſophus fuit Platonicius, cuius librum de optimo imperatore habemus. ¶ b. *ὄνεια κρέα*, asinina carnes; Varinus. *ἀσινὸς* cutis uel pellis asini; *ὄνεια*, n. paroxysmum, idem, uel forma asini, Varinus. *ὄνις* uel *ὄντος*, ſimus asini; poſterior etiam de bubulo Homerus dixit, Pollux. *ὄνιδες* uel *ὄνιδες*, excremēta equi, ut *ὄνιδες* asini, Varinus, *μύκλαι*, lineæ nigrae in asinorū collis & pedibus naſcentes, Idem. *μύκλος*, reduplicatio quædam in asinorum & boum collo; Idem. Asini colorem refert tarandus, cum ei libuit ſui coloris eſſe; quem ſape immutat. Cercopithecus piloleſt asinino. Leucrocuta asini ſerè magnitudine eſt, Plin. plerique legunt asini ſerī, id eſt onagri. Ad Cadaram rubri maris peninſulam belluæ exeunt quædam asinorū capitibus, alia alijs, & depaſcuntur ſata, Plin. ¶ c. Vox aſino apprime rudis, ut merito ruderē Latinis dicantur: hinc & Græcorum onomatopœia, *βρωμῶν*, *βρωμῶν* (quod de mulis etiam dicitur) & *ὄνιδες*; poëta quidam aſinos *ὄνιδες* cognominant, *ὄνιδες* asini clamor, *βρωμῶν* Grammatici exponūt de aſinis maribus; cum præſame exclamant, *παρὰ τὸ βρωμῶν* uel *παρὰ τὸ βρωμῶν* dicitur, Varinus citans Pauſaniam. *βρωμῶν* uel *βρωμῶν* n. *ὄνις*, *ὄνις*, *ὄνις* *βρωμῶν*, uel *βρωμῶν*, aſinus rudens per eſuriam, aut pabulum edens uel aueniam; quam Græci brōmon appellant. Perſius Sat. 3. Findor, ut Arcadiæ pecuaria ruderē credas. Ouid. lib. 3. de Arte: Ut rudit à ſabra turpis aſella mola. Abuſiue etiam de leonibus & de hominibus dicitur apud Vergiliū, In Philomela poematē obſcūri authoris hic uerſus legitur, Quirritat uerres: tardus rudit, oncat aſellus. Oncare uocem Græcam eſſe dixi, nec apud ullum Latinorum legiſſe memini. Nullus in terra Scythica neque aſinus neque mulus gignitur, ac ne ullus quidem uiſitur propter frigora. Itaque rudētes aſini perturbabant Scytharū equos: & cum Scythæ ſapenumero Perſas adorirentur, eorū equi exaudita aſinorum uoce, coſternati auertebantur, arrectis auribus ſtupefacti, utpote inſolentia tum uocis, quā prius non audiſſent: tū formæ, quam nunquā inſpexiſſent, Herodotus lib. 4. Onocrotali aues ab aſinino clamore nominantur, *ὄνιδες* de aſinis proprie dicitur cum equas inſcendunt, Pollux. Homerus ut aſini tardum & ne per uim quidem celeritatis capacem inceſſum ſignificaret, uel ut Græcè dicam *βροδῖον* uel *βροδῖον* πορείαν ἐν τῷ κατεργεῖν, hoc uerſu uſus eſt, *ὅς δ' ὄνις* *παρὰ βροδῖον* *ὄνις* *βροδῖον* *παιδίας*. ¶ d. *ὄνιδες*, aſininus, aſini inſtar ſtupidus. ¶ e. *μονοφῶν*, *μονοφῶν*, *ὄνις*, Varinus: doſſuarios aſinos intelligo, quos *νοτοφῶν*, *νοτῶν*, & *σκοτοφῶν*, Græcis uocitare uſitati uſus eſt. Clitellæ ſunt quibus ſarcinæ colligatæ mulis uel aſinis portantur. Hinc clitellarium & clitellatum iumentum dicunt. Cato cap. 10. Aſinos inſtratos, clitellarios, qui ſtercus uectent, tres. Et Plautus in Moſteli. Nam muliones mulos clitellarios Habent; ego homines habeo clitellarios: Magni ſunt oneris, quicquid imponas, uehunt. Sed quas homines baiuli gerunt clitellæ, muli Mariani potius dicuntur; ſerculæ ſcilicet, quibus reliq̄tas ſarcinas uiatores geſtant. Frōtinus libro 4. Strategematum: C. Marius recidendorum impedimentorum gratia, quibus maxime exercitus agmē oneratur, uafa & cibaria militum in faſciculos aptata ſurcis impoſuit, ſub quibus & habile onus & facilis requies eſſet. Græci hæc aut ſimilia inſtrumēta *ἀναφόρα*, *ἀναφόρα*, & *ἀμφικύβητα* nūcupāt. Aliqui iumentorum clitellas etiam *ἐποάγματα*, *σαβμάτια*, & *ἀσπράβας*. Varinus *ἀσπράβας* *ἀσπράβας* interpretatur, cum dubitatione tamen an totum potius iumentum, non ſolæ clitellæ, hoc nomine accipiendum ſit apud Demotheſen contra Midiam; cum alioqui mulum ſemper ſignificet. Mulorum, equorum, aſinorumque genus ſub ſellis aut ſagmis ſolo tergore præſtat officiū, Vegetius 2. 39. *Κανθλία*, *σαβμάτια* *ὄνων*, & quæ eis imponuntur ex uimine contextæ; & ligna incurta in puppi nauis ad inſtruendas ategias: & montes Bithyniæ, Varinus. Sagma, ſagma: uel ſagma ſagmatis, ſella quam uulguſ (apud Italos & Gallos) baſtum uocat, ſuper quo componuntur ſarcinæ; uel inſtratum, quo mollior fiat ſellio: ſed et præ ſarcina quandoque ponitur, Cælius libro 11. Forte hinc etiam patrio ſermone equos & aſi-

nos clitellarios uocant *soumross* & *soumesel*: ut Græci Latiniq; *sagmarios*: & *sarcinam iumentū eīn* *soum* (ut Itali *somam*: Græci puto etiam *γόμεν*) & *sellam ipsam eīn soumsattel*. *Palma* in Babylone ad iugerī spatium extenduntur, & pondere depressæ superius curuantur ueluti asini canthelī, *Xenophon*. *Varinus* canthelios magnos asinos interpretatur: & prouerbialiter canthelium pro stupido tardiōq; ingenij homine. *Polybius*. Εἰ γὰρ τοῖς ἐπιδιδόμενοις φορτίοις τὰ κανθίλια λαβόντας ἐκ τῆς ἐπιδοῦ προθεδαιπρόει τὴν ἐκείλοισι τὸς πεζὺς, ὃ γινόμενον συνέβη παρὰ πάντας χάρακας ἀσφαλίσασθαι γινώσκον πρόβλημα. *Per* canthelia clitellas intelligo, *Φυσίου*, τὸ κανθίλιον, *Varinus*. ὄνον ἐπισάσαι, asinum ad iter parare sella uel sarcina imposita, *Herodotus*: *Xenophon* de equo etiam hoc uerbum usurpauit, *Pollux*. ἐπισάσαι, ἐπὶ τὴν βῆναι ὑπὸ τῆς ἵππου, *Varinus*. ὄνοον, stabulum asinorum, *Varinus*. Asinariū qui pascit uel ducit asinos, ut *agafo* qui equos curat: apud Græcos *ὀνηλάτης*, *ὀνηγίστης*, *ὀναγρός*, *ὀνοφορός*, *ὀνοκίνδυνος*, ut *Varinus* habet; uel *Dorice* *ὀνοκίνδης*, ut *Suidas* & *Pollux*: pro eodem *κιλακίτης* similiter *Dorice* apud *Varinum* legitur, quod probō, nam *κιλλόν* & *κίλλα* supra asinum esse diximus: apud *Pollucem* *κυννακτής*, quod non placet in hac significatione: pro uenatore tamen, qui & *κυνηγός*, recte dici puto: ut *Varinus* quoq; errauerit *κιλλακτής* tum asinariū tum uenatorem exponens. *ὀνηλατής* uerbum *Polluci*, asinum agere. *Κλωγμός*, ὁ δὲ τῆς γλώττης πρὸς τὸ τρανίσκον ψόφος, ὃν λακκίστην τινὲς φασιν, ὅιον οἱ ὀνηλάται ποιοῦνται κυρίως, id est sonus qui ore editur ab asinarijs ad fistulæ imitationem, *Κλώξ* (ὡς καὶ ἀποσυνείληται λέγονται οἱ ἐν θεάτροις νικῶμενοι, καὶ κλωγμόν παύειν, *Varinus*. ¶ *f*. *Lityersas* rex *Celænarum* fuit, uir uoracissimus, de quo *Sositheus* *Tragicus* apud *Athenæum*, ἔδιδε γὰρ αὐτὸς τρεῖς ὄλους (forte ὄνους) κανθίλιες, τρεῖς τῆς βραχέας ἡμέρας. ¶ *h*. *Simonides* poeta perquam festiuius pro diuersis mulierum ingenijs alias ex alijs animalibus natas fingit, & inter cæteras ex cinere & asino natam his senarijs depingit: Τὴν δ' ἐκ τε ἀνδρῶν καὶ παλιν τρεῖς ὄνους, ἢ σὺν τ' ἀνάγκῃ, σὺν τ' ἐνὶ πύσιν μόγῃς, ἔρρεχν ἔν' ἀπαντα, καὶ πονήσατο, Ἀρετὴν τὸ φρενὸν δ' ἐδίδε μὲν ἐν μυθῷ, προνύξ, προῦμαρ, ἐδίδε δ' ἐπ' ἐχάρη. Οὕτως ἢ καὶ πρὸς ἔργον ἀφροδίσιον ἔλθοντ' ἐταίρου ὄντι νῦν ἐδέξατο. *Alexandro* *Macedoni* quum reddita fors esset: Eum qui primus occurrisset, interimeret: ubi quendam præ se agentem asellum uidit, arripi hominem ex oraculo confestim imperauit. At is iam iam iugulandus, intellecta mortis ratione, proclamauit: Anteambulonem suum nō se peti ex re sponso, quando is obuiam latus esset prior. Perquam lepida apud *Nicandrum* de asino fabulā legitur, qui iuuentutem à loue hominibus donatam, & sibi impositā, cum ualde sitiret, dipsadi ad fontem moranti, ut ad potum innoxius admitteretur, tradidit. Hinc est quod dipsas senectute exuta iuuenescit, & propter asini deriuat in se sitim, eandem hominibus morsu infligit. Sed ipsos poetas uersus propter elegantiam non omittemus. Ἀφρονες, ὃ μὲν τὸλε κακοφραδῆς ἀπὸ νῆας, καὶ γὰρ καμύοντες ἀμὸς βδύοντο λιπαργῶ δῶρα, πολὺς καρφύμος ἢ κακαίμενος αἰχὴνὰ δίψῃ ῥῶτο, καὶ τὰ λοιπά. *Λιπαργον* interpretes exponunt ὄνον, παρὰ τὸ τὴν λαγόναν ἔχειν λυγρὴν. Et paulo post, *Νῆσον δ' ἀργαλίην* βρωμύματος εὐχόμεν ἦν δέξατο. Asinum *Coptitæ* apud *Aegyptios* præcipitem agunt, & homines rufos iniurijs afficiunt in contumeliam *Typhonis*, quem rufi & asinini coloris fuisse ferunt *Busiritæ* & *Lycopolitæ* tubas nō admittunt, ut quæ sonum rudentis instar asini edant. In summa, asinum impurum & dæmonicum animal esse credunt propter similitudinem cum *Typhone*, tum colore tum animi stultitia & improbitate: & cum placentas faciunt in sacrificijs *Payni* & *Phaophi* mensium, insigniunt eas nota asini ligati. *Perfarum* etiam regem *Ochum* uehementer eis inuisum, asini cognomine notauerunt (aliās, *Artaxerxæ* cognomen fuit *Ochus*) unde commotus ille, Atqui asinus iste (dixit) bouem uestrum uorabit & *Apin* mactauit. Illi uero qui dicunt *Typhonem* super asino ex pugna euasisse, & cum septem diebus itinere aufugisset, filios procreasse *Hierosolymum* & *Iudæum*, res Iudaicas manifestis fabulis implicant, Hæc *Plutarchus*, ut nos transulimus ex libro de *Iside*: paulò aliter *Aelianus*, qui *Petro Gyllio* interprete ita scribit: *Busiritæ*, *Abydus*, *Lycopolis*, idcirco tubæ sonitum ab auditione sua de testantur, atq; execrantur, quod ab asino rudente eius clangor dissimilitudinem non habet: & simul eis qui *Serapidis* religionem obseruāt, odio est asinus, atq; acerbitati. Cuius rei non ignarus *Ochus* *Perfes*, *Apin* quidem interfecit, asinum autem & consecrauit, & sanctissima religione coli iussit, *Aegyptios* ut molestia afficeret. Sed is sanè tanti sceleris sacro boui perfoluit pœnas, nec iniustas, neq; minus graueis, quàm *Cambyses* dedisset, qui primus bello sacrilego religionibus indictio eiusmodi impietatem commiserat, Hactenus *Aelianus*. Cur in *Consualibus* festis equos & asinos coronant & otari sinunt? An quia *Neptuno* equestri festum hoc peragunt, & asinus cum equo libertate communi fruitur? Aut quies ista iumentis concessa est, quod mare tranquillum & nauigationi commodum se præbuisset? *Plutarchus* in quæstionibus Romanis cap. 47. *Onosceli* dæmones sunt in aquosa & arida corporibus arefcentibus frequentantes, asininis cruribus. Hi sese mares plurimum exhibent, interdum quoq; leonem & canem induere uidentur, *Cælius*. Lectum in historia est ab *Hyperboreis* item *Apollini* asinum immolari, cui sententiæ astipuletur *Callimachus*, τρεῖς ποταμοὶ λιπαρὰ φοῖβον ὀνοσφαγίαι, id est pingues *Apollinem* oblectant asinorum iugulationes. Sed & de *Hyperboreis* *Pindarus* in *Pythijs*, παρ' οἷς ποτε Περσεύς ἐδ' αἶσατο λαγέτας. Δώματ' ἐστὶ λῶν κλειτὰς ὄνων ἐκατόμβας. *Lactantius* lib. 1. de falsa religione cap. 21. ait *Lampsacenos* *Priapo* asinum in ultionem et ludibrium mactare consueuisse: quod quum is deus *Vestæ* dormientis pudicitia insidiaretur, illa intempestiuo aselli clamore sit excitata, & detecta insidiatoris libido. *Quidius* *Fastorum* 6. prolixius hanc fabulam persequitur, & asinum in deæ *Vacunæ* festo ferari, & e pane monilibus floribusq; coronari solitum testatur in *Vestæ* gratiam, Idem *Fastorum* 1. simillimam de *Sileno* eiusq; asello et *Loride* nymp̄a fabellā recitat.

recitat: & lib. 1. de Arte, Silenum asino delabentē inducit, cum Bacchū in Ariadnēs raptu comitare
 tur. Asinos à Scythīs Marti immolari, Apollodorus & alij prodiderunt, teste Arnobio. Phornutus
 scribit propter bellicum clamorē uociferationemq; asinos Marti immolatos. Gentes quædā olim, ut
 ait D. Athanasius, in dīs suis humana cum brutis miscebant, & quæ in natura dissimilia erant, deos
 suos fecerunt, cynocephalos, ophiocephalos, onoccephalos, criocephalos: hoc est, qui canis, serpētis,
 asini, & arietis essent capitibus. Non est hic silentio prætereunda mirabilis illa Bileami asina in sa-
 cris libris Numerorum cap. 22. celebrata, cui & angelum Dei uidere, & dominum insidentem allo-
 qui diuinitus datum est. An non etiam ipse rerum dominus Christus, dum suum ipse ingenium ab
 omni fastu alienissimum ostendit, & indomito adhuc asello uehitur, ut diuus Zacharias olim futu-
 10 rum prædixerat, maximam huic quadrupedi gloriam adiecit? Extat Luciani liber Lucij uel Asini
 titulo, & L. Apuleij libri undecim Asini aurei: idem utrisq; argumentum, sed Apuleius omnia co-
 piofius tractat & multa intermiscet. Institutum est naturā mortalium & mores humanos obiter de-
 signare, ut admoneremur ex hominibus asinos fieri, quando uoluptatibus belluinis immerfi asinali
 stoliditate brutescunt, nec ulla rationis uirtutisq; scintilla in eis elucescit. Sic enim homo, ut docet
 Origenes in libris periarchōn, fit equus & mulus: sic transmutatur humanum corpus in corpora pe-
 cuina. Rursus ex asino in hominē reformatio significat calcatis uoluptatibus exutisq; corporali-
 bus delicijs rationem resipiscere, & hominem interiorem, qui uerus est homo, ex ergastulo illo coe-
 noso ad lucidum habitaculum uirtutibus & religione ducibus remigrasse, ita ut dicere possimus iu-
 uenes illicio uoluptatum possessos in asinos transmutari: mox senescentes, oculo mentis uigente, cū
 20 uirtutes iam maturefcunt, exuta bruti effigie humanam resumere. Proclus nobilis Platonicus mo-
 net multos esse in uita lupos, multos porcos, plurimos alia quadam bruti specie circumfusus. Quod
 minimē mirari nos oportet, cum terrenus locus Circes ipsius sit diuersorium, in quo animæ aut uni-
 guentis delibutæ, aut pharmacis epotis inebriatę, transfigurentur in brutas animates. Pharmaca au-
 tem sunt obliuio, error, inscitia: Quibus anima consopita brutescit, donec gustatis rosīs, hoc est scien-
 tia (quæ mentis illustratio est, cuiusq; odor suauissimus) auide hausta in humanā formam, hoc est ra-
 tionalē intelligentiā, reuertatur: Hæc Beroaldus in Apuleij Asinum, Asini encomium scripsit Hen-
 Cornelius Agrippa, in postrema parte libri de uanitate scientiarum. Aegyptij in Hieroglyphicis
 onoccephalum pingunt, hominem rudem & nunquam peregrinatum significantes, ut qui nec histori-
 as cognouerit, neq; ea quæ alibi fiūt persentiscat, Horus. Appion Posidonij & Apollonij Molonis
 30 mendacia secutus, ut Iosephus secūdo aduersus ipsum libro redarguit, Iudæos Hierosolymis in tēp-
 plo aureum asini caput ingentis pretij coluisse scribit: idq; deprehensum esse ab Antiochō Epiphane
 cum templum spoliaret. Atqui cum uarij casus (inquit Iosephus) nostram ciuitatē uexauerint, &
 Theos ac Pompeius magnus ac Licinius Crassus, & postremo Titus Cæsar ciuitatē cepērint, ni-
 hil huiusmodi illic inuenire, sed purissimam pietatem. Antiochus uero pecuniarum inops, cum non
 esset hostis, sed fœdere iunctus, socios & amicos nos aggressus est, nec aliquid in templo derisione di-
 gnum inuenit, ut multi & fide digni scriptores testantur, Polybius Megalopolitanus, Strabo Cappa-
 dox, Nicolaus Damascenus, Timagenes, Castor Chronographus & Apollodorus: qui omnes An-
 tiochum pecunijs indigentem & fœdera uiolasse, & templum auro argentoq; plenum spoliasse scri-
 bunt. Hæc Aegyptius Appion cōsiderare debuerat, nisi cor asini ipse potius habuisset, & impuden-
 40 tiam canis, qui in Aegypto affolet coli, Hæc Iosephus. Meminit historiæ huius Nic. Leoniceus eti-
 am lib. 3. cap. 30. Plutarchus Sympoticorum lib. 4. problemate 3. Probabile uidetur (inquit) Iudæos
 suem colere, utpote seminandi & arandi magistrum, ut asinum quoq; colunt, quod aquæ fontem eis
 aperuerit. Huc facit Petri Criniti ex primo libro de honesta disciplina caput 9. Verba sunt (inquit)
 Cornelij Taciti, quo loco historiā de Iudæorum origine & moribus scribit. Assensere Iudæi Mosi du-
 ci, latq; omnium ignari fortuitum iter incipiunt: sed nihil æque quā inopia aquæ fatigabat: iamq;
 haud procul exitio totis campis procubuerant, cum grex asinorum agrestium, e pastu rupem nemo
 re opacam conscendit. Secutus Moses, coniectura herbidi soli, largas aquarum uenas aperit. Hic uul-
 gatissimi codices deprauati sunt: sed ita legendum esse constat ex Apologetico Tertulliani; ubi ille,
 Refert (inquit) Tacitus Iudæos Aegypto expeditos, siue (ut putauit) extorres, trastis Arabiæ aquarū
 50 locis egentissimos, cum siti macerarentur, onagris, qui forte de pastu potum petitori existimaban-
 tur, indicibus fontium usos, ob eamq; gratiam consimilis bestiæ superficiem consecrassse. Sed hæc me-
 ra mendaciæ sunt. Nos in sacris legimus Geneseos 36. quod Ana focer Esau dum pascit asinos patris
 sui in deserto, inuenerit יַמִּים iemim, mulos interpretantur rabini Saadias & Salomon, ut etiā Steu-
 chus & Sanctes ex nostris. Hieronymus aquas calidas, secutus quorundam Iudæorum opinionem.
 Sic enim scribit in Quæstionibus: Alij putant iemim maria appellata, & uolunt illum aquarum con-
 gregationes reperisse, quæ iuxta idioma linguæ Hebraicæ maria nuncupantur. Et paulò post: Non
 nulli putant aquas calidas iuxta Punicæ linguæ uiciniam, quæ Hebrææ cōtermina est, hoc uocabu-
 lo signari. Sunt qui arbitrentur onagros ab hoc admissos esse ad asinas, & ipsum istiusmodi reperisse
 se concubitu: ut uelocissimi ex his asini nascerentur, qui uocantur iemim. Pleriq; putant quod e-
 60 quarum greges ab asinis in deserto ipse curauerit primus inscendi, ut mulorum inde noua contra
 naturam animalia nascerentur. Aquila, Symmachus, Theodotion & LXX. uocem Ebraicam reli-
 querunt, quæ tamen à librarijs uitiata est, dū alij scribunt יַמִּים, alij סַמִּים, Chaldaica translatio habet

גִּבְרָאָה gibrāā, id est fortes: Arabica كِبَالٌ kegal; Persica Mar an astarta. R. David Kimhi in libro Radicum mulos exponit, quem doctiores hodie sequuntur. Caterum Romani ueteres pari causa & Christianos æque ac Iudæos asinarios uocant, obstinato uidelicet in Christi nomen odio, quem per ignominiam etiam Chrestum per e literā appellabant. Sed et figuris picturis q̄ Christianis illudebant, quando infando etiam picturæ genere Deum nostrum sic depictum spectanti populo proposuerunt, ut is foret auribus asininis, pede altero inungulatus, librum gestans & togatus. Cui flagitio ut scelus adderent, tali titulo Christi effigiem dedecorauerunt: Deus Christianorum ὁ θεὸς χριστός: qua in re uel ipse quidem Tertullianus agrè à risu abstinuit, cum nomen ipsum & formam conspiceret, Hæc Crinitus. Non mittenda est hoc loco Simsonis historia, quæ in sacris Biblijs libro Iudicum cap. 15. proponitur. Simson uir apud Iudæos omnium fortissimus, cum in ipsum inermem Philistæi irruerent, maxilla asini arrepta quamuis iam marcida hostes mille prostrauit: inde cum nimia siti laboraret, proiecta maxilla, preces ad Deum fudit, & aquæ ex dente molari profluentis scaturiginem impetrauit. Sunt qui uocem Hebraicam שֶׁמֶרְחֵל hamaçesch, non uerum dentem molarem, sed saxum dentis specie interpretentur, quod fuerit in loco illo tum recēs à re gesta Lēhi, id est maxilla, appellato. Notum est lapides quosdam molares uocitari, non solum qui iam in usu molæ sunt, sed quoniam illius sunt generis, ex quo præstantiores fiunt molares siue catilli, quos asinos etiam Græci nominant.

Andreas Alciati Emblema in auaros.

Septitius populos inter ditissimus omnes,	Arua senex nullus quo magis ampla tenet,
Defraudans geniumq̄ suū, menfasq̄ paratas,	Nil præter betas, duraq̄ rapa uorat.
Cui similē dicā hunc, inopē quē copia reddit:	An' ne asino? Sic est, instar hic eius habet.
Nanq̄ asinus dorso pretiosa obsonia gestat,	Sedq̄ rubo aut dura carice pauper alit.

Σακάνδρου, ὄνος λαλεῖ.

Τίπτ' ἔτ' ὀγκνησὴν βραδὺ πρὸν ὄνον ἄμμιγ' ἐν ἵπποις,
Ὅυχ' ἄλλ' ὅτι μύλοιον πρὶ δρόμου ἄχθος ἀναγκησ,

Ἀλλ' ἔτι καὶ πώλοισιν ἐρίσμεν; ἢ ῥ' ἔτι λοιπὸν

Γυρὸν ἀλωενάϊς ἐφέλατε δρόμον;
Σπερσολὸν σκοτούς κυλιδόλιωκτ' ἔχω,
Ἢ μοι τὴν σκολιὴν αὐχένι γαῖαν ἄρῃ.

PROVERBIA.

Asinus Aegyptius, pro eo qui derisui sit omnibus, quemq̄ omnes insectentur, conuellant, lacerēt, Cælius Rhod. Asellam agas, Asinus alia portat, alia Lacon. Antronius asinus. Asinus inter apes, de ijs qui in mala inciderunt, Erasmus & Suidas. Sus fuit pulcher, asinus alino. Asinus auis, Eras. & Suid. Asinus auriculas mouens, Erasmus & Suid. ἡλίθιος τε γὰρ ὑπερφυῶς ἦν, καὶ νοθὺς, ὅναι ἐμφορὴς μάλιστ', καὶ διὰ τῷ χαλινῷ ἐλκοντι πίβεται, συχνὰ δὲ σιομένῳ τ' ὥτῳ: Verba hæc apud Varinum ex auctoritate innominato citantur. Auriculis demissis, prouerbiū à iumentis ductum, cui aduersari uidetur illud, Auribus arrectis. Horatius Serm. 1. Demitto auriculas, ut iniquæ mētis asellus. Quum grauius dorso subijt onus. Nos etiam aures illum demittere dicimus, qui spe sua frustratur, *Er laßt die oren hangen.* Asini aures, uide paulò inferius in Mida. Asinus balneatoris, in eos qui ex suis laboribus ipsi nihil fructus capiunt: sic Germani, *Ein Farger reycher ist Salomons esel.* Ab asinis ad boues transcendere, est ex humiliori conditione ad ditiorum partes transire, apud Plautum in Aul. ut supra recitauimus. Asini homines pro stupidis & stolidis apud eundem in Pseud. Camelus uel scabiola complurium asinorum gestat onera, Erasmus. ἡ κάμηλος φαρῖσσά (aliās καὶ φαρῖσσα) πολλὰν ὄνον ἀνατίθεται φορτία, εἰς ἀγλαίην ἢ χθονὶ κατεμμένη, πρὶ λαίδ' ἐτάρας, Suidas & Varinus. De Laide meretrice dictum puto, quæ iam uetula speculum Veneri cōsecrauit, ut Alciatus Emblemate perquam lepido expressit. Si uel asinus canem mordeat, litem mouebit. Canthelius, tardus ingenio, rudis, uel magnus asinus, Suidas. καυθῆλος, ὁ μωρός, Varinus: forte legendum, καυθῆλος ὄν, μωρός. Asini caput ne laues nitro. Similia nobis sunt, *Es ist nitrot das man die sauw schirt/man pfleckt oder sengt sy doch wol. & Wan sol die seck nit mit seiden nehen.* Asini cauda. Asinus compluitur: Cephisodorus apud Suidam, Σκώπτει μ' ἐγὼ δὲ τοῖς λόγοις ὄν: ὅμαι: in eos qui maledictis nihil omnino cōmouerentur. Nam asinus ob cutis duritiem adeo pluuia nihil offenditur, ut uix etiam fustem sentiat. Huic affinia sunt apud nos, *Ich bin so nass als ich werden mag: & Wenn ich den rock schüttel/so fallet es alles ab.* Asinus Cumanus, uel apud Cumanos, ὄν: εἰς. Κυμαίνω, Erasmus & Tzetzes in uaria historia 4. 10. & 11. de rebus raris & inopinatis dicitur, Apostolius. Asinos non curo. Ab asino delapsus. Ab equis ad asinos. Equus ex asino. Asinus esuriens fustē negligit: Huic respōdet Germanicū, *Hungerige fliegen oder mücken beissend scharpf.* Fabulam narrare surdo asello, Horatius 2. epist. Suidas etiā refert in prouerbio, ὄν: τὰ ὅτα κινῶν. Asinum sub freno currere doces, hoc est indocile doces. Nam equus ad cursum idoneus, asinus ad equestrem cursum inutilis. Horatius, Infelix operam perdas, ut si quis asellum. In campum doceat parentem currere freno. Vtere curru tuo de asinis nihil laborans, Ἀπονέμω τ' οὐς ἐμάχης, τ' δ' ὄνων εἰσὶν μέλις hoc est, Cura res tuas hisq̄ fruiere, nihil inquirens de alienis. Nam cui plaustrum est domi, non opus habet deportandis oneribus asinos aliunde conducere. Asini lana, Ab asino lanam, & Asinum tondes, ὄν: πόνος uel πόκος, ὄνον κείρειν, de inutili uel impossibili labore. Asinus in pelle leonis: Notus est Aesopi apologus. Asinus ad lyrā: ὄνος λύρας, scilicet ἀκροῦς. ὄνος λύρας ἀκῶν κινεῖ τὰ ὅτα: in imperitos & laudem digna non approbantes, uel ea laudantes quæ non intelligunt, secundum illud, Asinus auriculas mouens, Apud Menandrum sic effertur, ὄν: λύρας ἤκει, καὶ σάλπιγγ' ὤς. Pythagorei de animalibus solum

asinum

asinum afferunt ad harmoniam non factum esse, proinde absurdam bestiam nullo sensu ad lyrae sonitum affici, Aelianus. Miretur sane aliquis cum natura aurículas longiores illis addiderit animantibus, quas auditu præcellere oportebat, & sonos promptissime apprehendere, cur non eadem sonos simul argutius discernant: certius enim discernit & afficitur, asinus non item. An non tam ad cognitionem & uoluptatem aurita sunt animalia quædam, quam ad corporis incolumitatem tuendam: præsertim cum timida ea omnia sint. Proinde in stupidum & ea quæ non intelligit se intelligere simulantem prouerbiū hoc conuenient: *ὥς γὰρ αὖ γένοιτο πάντα ἐγνωκέναι καὶ πρὸ τοῦ λαλῆθαι αὐτῷ, καὶ ὅτ' αὐτὸς μὲν λαλῶν ἐχέει καθ' ἑαυτὸν ὄν*; Suidas. Eiusdem argumenti sunt apud Suidam, Asinus ad tibiā, Asinus tubam audit, *ὄν* & *πῶς αὐλόν*, *ὄνος ἀκροῖται σάλπιγγος*. Malo asino uehitur, *ἐπ' ὄνα πονηρὸς ὄχρῳ με* 10 *ν*, in eum cui res sunt parum secundæ: felices enim eximij equis insidere gaudent: nec inscite iacietur in hominem parum feliciter coniugatum. Simile est illud Vespthalorum, *He rytte eyn geel perdt*. Nos uulgo hominem irā temere commotum asino inequitare dicimus. Asini maxilla uel mandibula, *ὄνου γνάθος*, iocus in hominem uoracem apud Eupolidem. Eiusdē nominis Laconia promontorium est, quod stadiis ab Asopo ducentis distat, Pausania teste, à figura forsitan appellatū. Midas aurículas asini, Suidas & Varinus in Midæ mentione: in stolidos & crassis auribus pinguique iudicio homines: uel cōtra, qui aliquid emittis audiunt, quibus uulgo aures tenues esse dicimus: tyrannos præsertim, qui corycæos & auscultatores quasi oblongas aures habent, quæ prouerbij figurā longæ etiam regum manus dicuntur. Nullum aliud animal acrius asino audire ferūt, mure tantum excepto. Lucianus in libello cui titulus, non esse facile credendum delatoribus, Calumnia depin-

gens imaginem, Midæ aures illi tribuit. Argo poëta complures oculos attribuunt, quod homo so-

lers ac perspicax & *πολυπράγμων* fuerit: sic auditioni præcipue intentum asini aures habere dicimus. Midæ aures quomodo abierint in asininas Ouidius libro 11. Metamorphoseon graphice de-

pingit. Asini mortes, *ὄνου θανάτους*, de ijs qui narrarent absurda ridiculaque dictu, ut Apuleius in Asino suo. Muli asinis quantum præstant. Asinus mysteria portans, *ὄνος ἄγων μυστήρια*, in eum qui præ-

ter dignitatem in munere quopiam uersatur: ut si quis ignarus literarum bibliothecæ præficiatur. Athenis olim res quibus ad peragenda sacra Eleusinia opus erat, asino impositæ deportabatur. Huc pertinet apologus ille, quem Alciatus inter Emblemata uersibus illustrauit, sub titulo, Non tibi, sed

religioni.

Isidis effigiem tardus gestabat asellus, Pando uerenda dorso habens mysteria.

Obuius ergo deam quisquis reuerenter adorat, Piasque genibus concipit flexis preces.

Asi asinus tantum præstari credit honorem Sibi, & intumescit admodum superbiens:

Dōnec eum flagris compescens dixit agaso, Non es deus tu (aselle) sed deum uehis.

In Mysia rari reperiuntur asini quibus recta sint ilia: inde nato adagio ut *ὄσφ' ὄν κατ' ἡγῶς, ἡ γού κατ' ἡγῶς*, id est ile fractum habens, dicatur, ex Mysia asellus, Cælius Rhod. Asino ossa das, cani paleas. Asi-

nus in paleas, *ὄν* & *εἰς ἄχυρα*, in eos qui præter spem in bona quædam incidunt, ijsque fruuntur abunde. De asini prospectu, *ὄνον παρὰ κύν' ὤσας*, in eos qui ridendo titulo quempiam calumniantur, aut de fri-

uolis rebus aliquem in ius uocant. Prouerbij occasionem alij aliam referunt, ut Erasmus recenset, ego ne nimius sim, ad reliqua pergo. Rex aut asinus: id est uictor aut uictus: Tractum est adagium à

sphæræ ludo, de quo supra diximus. Eodem sensu nostri quidam, *Er wil künig oder drack sin*.

40 Prouerbiū olet quod scribit Horatius in Epistolis:

Qui male parentem in rupes protulit asellum, Et merito: quis enim inuitū seruare labore?

Quadrabit in quosdam peruerso natos ingenio, qui cum ipsi non sapiant, nolint tamen bene consilientium monitis obtemperare. Asinus inter simias, ubi stolidus aliquis incidit in homines nasutos & contumeliosos. Simile habent Germani, *Ein eule vnder einem buffen frähen*. Asinus stramen mauult quàm aurum. De asini umbra, *πρὸς ὄνον σκιάς*: in illos qui temere quamuis ob causam sine fructu contendunt, quod nostri dicunt, *Umb ein tubend' drack haderen*. Ridiculam historiam ex qua ortum est prouerbiū paræmiographi referunt. Archippus comædiam scripsit titulo Umbræ asini. Asinus in unguento, *ὄν* & *ὄν μύρω*, Erasmus & Suidas. *Ἐννάγει ὄνον ἢ τὸ θωμύχρα*, Torquet piger funiculum, prouerbiū apud Ionas celebratum, ut Pausanias scribit in Phocicis, cuius uerba

50 paulò aliter quàm ab Erasino translata subscribam. Ex Polygnoti picturis (inquit) hæc etiam est. Vir quidam (apud inferos) sedet, quem titulus Ocnon esse indicat. Factus est autem ad hunc modum, ut ipse funiculū torqueat, astante asella, quæ quod tortum fuerit assidue abrodat. Hunc Ochitum aiunt hominem fuisse industriū operique intentum, sed uxorem habuisse sumptuosam & prodigam, quæ omnia illius labore corrasa mox absumperit. Cognitum autem est mihi etiam ab Ionibus dici sole-

re, si quem conspexissent in re quapiam elaborantem, quæ nihil adferret emolumentū. Hic homo funiculum Ocnī contorquet. Picturæ hoc genus Delphis consecratum fuit. Plinius inter Socratis pictoris argumenta, Et piger, inquit, qui appellatur Ocnos, spartum torquens quod asellus arrodit. Er-

rat Varro qui desidem & ignauum hac pictura significari putauit, cum laboriosus potius & industrius, sed cui uxor prodiga sit, designetur, quam obrem asina, non asinus, in pictura est: quod Pausa-

60 nias de industria annotauit, authores reliqui neglexerunt. Idem argumentum marmore cælatum, Romæ duobus uisitari locis, nēpe in Capitolio & in hortis Vaticanis Hermolaus Barbarus testis est. Hoc interim admirandum, non solum cur Plinius, ut Erasmus putat, sed Pausanias etiam & alij, ipsum hos

minem Ocnon, id est pigrum appellauerint potius quàm asinum, cui conuenit tum res ipsa nempe pigrítia, tum nomen, cum onos & ocnos una tantum litera differant; & Propertius non Ocnon torquere funem, sed illum ipsi toqueri his uersibus confirmet; Dignior obliquo funem qui torqueat Ocnos, Aeternusq; tuam pascat aselle famem. Plutarchus in libro de animi tranquillitate: *ἄλλ' ὡς αὖτε ὅν τινι παρὶσις ἐπιβοσκομένη καταναλίσκει τὸ πλεόνικον*, &c. Hoc est, Quemodmodum apud inferos depictus is qui funem torquet, permittit asino ut depascens absumat id quod tortum fuerit; ita pleriq; rudes obliuiosi & stupidi homines, nulla præteritorum ratione habita, futura semper expectant, & præsentia abolent. Hæc prolixius adiſcio ut quæ Erasmus nec Græce rectè legít, nec aptè Latine reddidit, emendentur. Sunt qui ex hoc figmento (referente Suida, Erasmus enim præterijt) prouerbium *ὄνου πόκαι* de rebus nullo fine perficiendis interpretentur, ut *πόκαι* non ipsa asini uellera sint, sed funiculi quos abrodere & quasi tondere fingitur. Quinetiam prouerbium *τὰ γ' ἔδου*, id est, Quæ apud inferos, Aristophanis interpretes ad eandem fabulã referunt: quasi nō in genere ad omnia pertineat, quæ de inferis poëtæ nugantur, ut omnia inania somnijsq; similia aptè sic nominemus. Mihi sanè qui primū hæc confinxerunt, Cratinus & Aristophanes, ueterum poetarum & Homerī maxime fabulas imitati uidētur, qui alias quoq; apud inferos pœnas similiter perpetuas & infinitas celebrarunt, ut cribra Danaïdum, Sisyphi saxum, & Tityi iecur, & in Caucaſo Promethei: ut hic ipse perpetuus in torquendis funibus labor, pœna illius fuerit, qui uiuus uel in uxorem luxuriosam, uel in meretricem prodigus fuisset. Extat Alciasi Emblema hoc titulo: Ocnī effigies: De his qui meretricibus donant, quod in bonos usus uerti debeat.

Impiger haud cessat funem contexere sparto,

Sed quantū multis uix torquet strenuus horis,

Fœmina iners animal, facili congesta marito

Humidatq; artificij iungere fila manur.

Protinus ignauū uentris asella uorat,

Lucra rapit, mundum prodigit inq; suum.

Sed desino tandem Ocnī funē torquere, si prius monuero ocnon etiã dici Græcis auem ex ardearum genere maximam & pulcherrimam, teste Pausania, quam Aristoteles stellarem uocat, & olim ē seruo in auem transiſſe fabulam narrari scribit, quoniam ut cognomen sonat iners otiosaq; sit. Empusa mutabilior, prouerbiij loco ab Erasmo refertur. Aristophanes enim meminit in uarias eã formas mutari, ut bouis, muli, canis, & rursus mulieris formosæ. Interpretes scribit spectrum quoddam esse quod ab Hecate soleat emitti uidendum miseris & calamitosiſ. Quidam existimant meridianis horis apparere solitum ijs qui parentant manibus. Fit autem in sacris etiam Psalmis mentio meridiani dæmonij. Sunt qui hanc ipsam Hecaten affirmant esse; narrant autem uno uideri pede, unde & nomen additū putant *Ἐμψαλα* ueni *ἐν ἰπποδῶ*: Hæc Erasmus. In Etymologico legimus Empusam esse dictam *παρὰ τὸ ἐμψαλίσαι*, ἢ ἀπὸ τοῦ ἑτέρου πόδα χαλκῶν ἔχειν, ἢ ὅτι ἀπὸ σκοτεινῶν τόπων ἐφαίνετο τοῖς μυθικοῖς. ἐκαλεῖτο ἡ αὐτὴ καὶ ὄνο πόλην. Suidas habet sic dictam *παρὰ τὸ ἐν ἰπποδῶ ἔχειν ἢ ἑτέρου πόδα χαλκῶν ἔχειν*: quæ lectio similiter in Etymologico restituenda est. Vocabatur etiam *ὄνοκῶλη* ab asinino pede, quem *βολίτινον* uocant: *βόλιτ* enim proprie asinorum fimus est. Cæterum dæmones quosdam onoscelos dictos supra anno tauimus. ¶ Nunc Germanica quedam adagia, in quibus asini mentio fit subnectemus, & quæ eis respondent Latina, nulla tamen eiusdem animatis mentione. *Ein esel heisset den anderen saccktrager*, id est, Asinus asinum saccigerulum uocat: quo sensu illud usurpatur, Loripedem rectus deridet. *Si steln sind des esels salat kreüter*/id est, Cardui asino acetarij loco sunt: cui conuenit, Similes habent labra lactucas. *Vil sect sind des esels todte*/id est, Multi facci asinum opprimunt uel enecant: Huiusmodi est, Cedendum multitudini. *Man riſſt den esel nit zu hofe/er sol dann secte tragen*, id est, Asinus non uocatur ad aulam nisi pro saccis portandis: Latini similiter monent, Porro à loue atq; fulmine. *Wenn dem esel zu wol ist/so geht er auff das eyß tanzen / vnd bricht ein bein entzwey*, id est, Cum asinus lasciuit, in glaciem saltaturus progreditur, & crus perfringit. Eiusdem argumēti est illud, Viro Lydo negotium non erat, sed ipse egressus emit.

DE HINNO. INNO. ET GINNO.

HINNUS, & ginnus, animalia nobis per Germaniam ignota sunt (nisi, quis uiles & paruos asellos etiam sic nominare uelit, uteri uitio nanos) quanquam ne aliarum quidem gentium nomina præter Græca reperio, à quibus Latini quoq; mutuati sunt. Nam Itali qui nanos & bastardos asinos uocant, circumloquuntur. Qui ex equo & asina concepti generantur, quamuis à patre nomē traxerint quod hinni uocatur, matrī per omnia magis similes sunt. Columel. Equo & asina genitos mares, hinnulos antiqui uocabant: cōtraq; mulos quos asini & equæ generarent, Plin. Hinnulus, fœtura capreolorū, caprarum, damarū, leporum, similitumq; itē ex equo & asina genitus. Idem. Inulos accipiunt nonnulli ceruinos pullos: hinnos autē & hinnulos cū flauti ac duplici cōsonante, ex asina cōceptos mares equi seminio, Cælius Rhod. Muli & hinni bigeneri atq; insitij, nō suo pte genere ab radicibus: ex equa enim & asino, fit mulus: cōtra ex equo & asina hinnus, uterq; eorū ad usum utilis, partu, fructu, uentre. Et paulō post: Hinnus minor est quàm mulus corpore, plerumq; rubicundior, auribus ut equi, iubam & caudā similem asini habet. Item in uentre est, ut equus, menses duodecim. Hosce itē ut equulos & educant & alunt, & atate eorū ex dentibus cognoscunt, Varro. Himus, hima, & himulus, & himula uocatur, qui ex equo & asina nascunt, quos quidā burdones appellant, Perot. Ego in quatuor his dictionibus librariorum culpa factū puto, ut m pro duplici

duplici n legatur. Burdo autem dictus uidetur ἀπὸ τῶν φόβων, id est, oneribus: nam & Græce apud quosdam recentiores ὁ φόβων legitur; uel quod bardum, id est stupidum & fatuum sit animal; aut forsitan ab Hebraica uoce pered quæ mulum significat, ut pirdah mulam. Sunt enim hinni etiam multi quidam, cum ἡμίονοι, id est, ex altero parente asini sint. Latini grammatici hominem bardum dici putant à Græco βραδύς, qui tardus ingenio sit. Manni seu mannuli equi dicebantur, haud ita magni, ac præmites, uulgi (uti scribit Porphyrio) burdos uocabat; Burdones dici uidentur quoque ab lure, consulto, Digestorum tricesimo secundo, ac De legatis tertio, Cælius Rhodig. Peculiare quoddam mulorum genus in Gallia circa Gratianopolin haberi audire aliquando memini, quod ex asina & tauro natum uernacula lingua iumar appellant. In Heluetiæ alpibus supra Curiam ad pagum Spelugam
 10 ex equa & tauro natum equum ex uiris fide dignis accepi. Hoc tempore in aula regis Galliarum animal nutrirī aiunt ab anteriore parte asini, posteriore ouis specie. Sed præter institutum est bigenera hic omnia persequi. Ferrariæ in aula principis inter peregrina animalia aselli etiam pumili aluntur. De mulis pomilijs Martialis distichon extat:

His tibi de mulis non est metuenda ruina,

Altius in terra penè sedere soles.

¶ Mulus cum equa coniunctus innum procreauit; post deinde superuenire nō solet, Aristoteles in interprete Gaza; Græci cōdices γίνου habent cum gamma & hic, & mox de equo nano. Plinius 8. 44. hæc ita reddit: In plurimum Græcorum est monumentis, cum equa muli coitu natum, quem uocauerint hinum, id est paruum mulum. Hinum scribit per n simplex. Prodeunt quos ginnos uocant ex equa, cum in gerendo utero ægotauit, more pumilionum in ordine hominum, aut porcorum quos
 20 postumos uocant; & quidem ut pumilio, sic ginnus modum suo genitali excedit. Aristot. 6. 24. hystoriæ animalium. Et alibi in libris de partibus animalium: Ex equo & asino ginni proueniunt, cum conceptus in utero ægotauit. Aliqui non ginnum sed γίνου scribunt pro manno uel equo pumilo. Ginni apud Aristotelem deminuta forma equi dicuntur: quos & gygenios ab Strabone nuncupari, putant nonnulli; quanquam & mulorum genus sic in Liguria uocetur, Cælius Rhod. inus apud Græcos filium uel nepotē significat; & fieri potest ut ab hac uoce iumenta nana quæuis Græce γίνου & γιννοi dicantur, quod pullorum magnitudinem nunquā excedant; & apud Latinos hinni & hinnuli, & forte ginni quoque. Quanquam apud eos complurimum quadrupedum fœtus, similiter, ut supra diximus, sic appellentur. Etymologiam literatores afferunt quod hinniant & uocem reddant equine similem, quam ego nō probō; neque enim in ceruis & leporibus, & alijs huiusmodi talem percipimus uocem;
 30 & Græcæ magis quàm Latinæ originis uocabulum apparet. Vt mulus sic & burdo sterilis est. Hic equum magis refert, & uocem edit equi; ille asinum, Albertus Mag.

DE ONAGRO SIVE ASINO SYLVESTRI.

N A G R V S apud Varronem, imitatione Græca, ὄναγρος: Latinis usitatius onager dicitur, asinus est ferus aut syluestris: regionibus nostris ignotus, dici tamen potest uernacula lingua ein Waldesel. Historiæ Iob capite 6. פֶּרֶד pere exponunt onagrū Latini & Græci: item Hieremiæ cap. 14. Pere uero in eadem lingua mulus est. Prophetæ Osee cap. 8. legitur פֶּרֶד בֹּרֵד, pere bored lo, Latini transferunt Onager solitarius apud se. Septuaginta omnino nūl
 40 lum hic animal nominant. Varinus meminit Cyrillum in huius prophetæ interpretatione μονιὸν aliam num exponere: alios uero magnam belluam, quæ ob ferocitatem sola pascatur, Μονιὸς alioqui aprum solitarium significat. Ego hanc uocem in translatione LXX. interpretum siue uulgata Græca non reperio: si in aliqua alia reperitur, ad hunc omnino locum capitis 8. pertinere puto. Non cōuenit autem onagrum gregarium animal solitarium uocari: nisi quis ita accipiat, quod licet gregatim in solitudine tamen degat. Et forte diuersa onagri genera sunt. Ego præter hoc genus monerem onagrum legi, de quo paulò post dicemus. Dictio פֶּרֶד pere, ponitur etiam adiectiue pro syluestri, ut פֶּרֶד אָדָם pere adam, id est syluestris homo, Geneseos cap. 6. פֶּרֶד שִׁיזיז schadai, Psalmo 80. Græcus interpres transtulit μονιὸς ἄγριος. Chaldaus tharnegul, id est gallus syluestris. Ebraeorum alij autem omnium maximam interpretantur, alij ferarum omnium commune nomen. יַחְמֹר iachmur Deut. 14. animal est simile magnæ capræ, teste R. Iona, cui etiam apud Arabes nomen idem. Chaldaica translatio habet iachmura, Persica kutz cohi. Septuaginta & Iosephus, bubalus. Est autem bubalus etiam de caprearum genere. Sunt ex nostris qui suspicentur asinum ferū significari, פֶּרֶד אֲרֹד arod cōstanter omnes onagrum uertunt; & פֶּרֶד ere etiam Iob 39. De uoce iemim, quam in Genesi quidam mulos ex onagris & asinibus natos interpretantur, supra diximus. מֶרֹדָה meroda & אֲרָדָה arda quoque à Seb. Mun
 50 stero onagri nomine redduntur. Martialis libro 3.

Dum tener est onager, solacj lalisio matre

Pascitur, hoc infans, sed breue nomen habet.

Nostra memoria rex Saracenorum, qui apud Tunim in Africa imperitat, Ferdinando regi Neapolitano asinum ingentem, forma conspicua ac uaria dono misit, Raph. Volaterranus. Onagri in Phrygia & Lycaonia præcipui sunt, sed pullis eorum tanquam sapore præstantibus Africa gloriatur: hos lalisiones appellant, Plin. Onagrorum in Phrygia & Lycaonia sunt greges multi, Varro. Angermania ducatus, tenet septentrionalia ad confinia Laponiæ: eius tractus est totus syluosus, & ibi in præcipuis feris uenantur uros & bisontes, quos patria lingua dicunt elg, id est asinos syluestres, Iacobus Zieglerus in Schondia, Alces feras quosdam inepte onagros interpretari reprehensum est supra.

Fuerunt sub Gordiano Romæ præter alias feras onagri uiginti: & triginta in Sylua Gordiani primi (depicti tantum puto) Iulius Capitolinus. Asinorum greges ferorum Asia fert & Africa, Plin. In Lycia onagri non transeunt montem qui Cappadociam à Lycia diuidit. Amant locos excelsos & rupes. Hieron. 14. Onagri (peraim Heb.) steterunt in locis excelsis, & attraxerunt auram sicut dracones, defecerunt oculi eorum quod non esset herba. Septuaginta uertunt, ὄναγροι ἐσησαν ὡς δράκοντες. Hinc sumpta occasione obscuri quidam authores onagrum beneficio uentorum absque aquis uiuere scribunt, tanquam propheta per naturam id ipsum facere dicat, non potius necessitate & inopia aquarum: hoc enim multis animalibus per sitim commune est, ut ore hiant frigida capient aerem. Isidorus & Iorath quidam scribunt onagrum æquinoctio uerno, uel 25. die Martij, per singulas noctis & diei horas semel rugire, & inde æquinoctium cognosci; item terram pedibus terere & fodere, atque inde ad sitim & fugam prouocari. Apparet autem istos oryxem uel cynocephalum pro onagro somniare. Errant & alij recentiores qui scribunt domari non posse hoc animal, & hominum consuetudinem ei intolerabilem esse. Nam, ut M. Varro testatur, onagrus ad seminationem idoneus est, quod è fero sit mansuetus facile, & è mansuetus ferus nunquam. Sed illi forsan Indicum & unicornem onagrum cum uulgaribus confundunt. Epitheta onagri reperiuntur asininus, timidus (Verg. lib. 3. Georg. ubi canes alendos consulit, Sæpe etiam cursu timidos agitabis onagros) & segnis. At fide digni authores, minime segnem, sed uelocissimum faciunt; ut claret his Oppiani uersibus, quos libentius propter alia etiam epitheta adscribo,

Ἐξείης γὰρ πωμὸν εὐσφυρον, ἡδρόντα,

ὅστε πῆλαι φαιδρός, δέμας ἀγνόν, θυρὺς ἰσίδου,

Κρατύνον, ἀλλοπόδιν, κρατὸρ ὠνυχον, ἀπὺ ὄναγρον,

Ἀργύρεον χοιλίῳ, δολιχότατον, ὀξύτατον δαῖμον.

In his carminibus attribuuntur ei ungulae bonæ & robustæ, uelocitas uento comparanda, corpus satis amplum, latum, & pulchrum aspectu, aures longæ, color argenti: ego cinereum splendidum intelligo, ut ἡδρόντα eodem pertineat: nisi quis ita accipiat ut Vergilij aeripedem ceruam, quod minus probo; neque enim quenquā hoc sensu usurpasse memini. Grammatici apud Græcos poetas aereum exponunt obscurum, nigrum, nebulosum. Nebulae color utpote cinereus asino conuenit: uidetur autem idem asini & onagri color esse, ut conijcio ex Polluce, cuius hæc uerba sunt, Κίλιον color est uesitium, quem nunc onagrium uocant. Dorsum enim asinum cillon uocant. Quod autem onager non totus sit albus, quamuis ἀργύρεον χοιλίῳ à poeta dictus, apparet ex sequentibus, Ταυρίν δὲ μέλαινα μέσῳ γάχῳ ἀμφιβέβηκε Χιονέως ἐκὰς τὸν πεδιστοῦ μετὰ τὴν σφάνησιν, id est, uitta nigra medium occupat dorsum, quam ambiunt lineæ utrinque niuæ. Nam si totum corpus album esset dorso excepto, frustra candida illæ lineæ memorarentur. Magnus tamen ille & unicornis Indicus onager, ut Philes testatur, toto corpore albet, capite tantum rubet. Sed adijciam reliqua etiam ex Oppiano, ita ferè ut à Petro Gyllo Latine expressa sunt. Onagri pastu aluntur herbarum, quas abunde fundit terra, fortibus feris opima præda sæpe fiunt, magna foeminarum multitudine gaudent, quoquo maritus ducit, foeminae sequuntur, siue is ad pastiones, siue ad fontes proficiscitur, atque ad uesperam unā cum ipso ad domesticam sedem redeunt. Ex æmulatione & rivalitate tantopere laborat, ut sui pulli de matre sint ei suspecti. Itaque foeminae parienti proximus assidens, partum expectat, ac si foemina editur, amat partum, & lambens ipsum lingua conformat: Sin autem editum marem uidet, tum sanè animo incitatur, & ex agritudine laborare incipit, quod alter mas natus sit, qui matre aliquando potiri possit. quamobrem furenti animo & prompto pullorum terribiles oculos aggreditur abscindere: Mater etsi pariendi doloribus debilitata, suo tamen infelici filio contra patrem auxiliari molitur: & quemadmodum in bello cum hostes filio interfecto matrem retrahunt, quæ gnatum adhuc cæde palpitantem amplexa magno gemitu plorat, genasque lacerans infra mamillas sanguinem effundit: Sic illa uidens pullum uicinum ad moriendum, miserabiliter lamentatur, & lugenti persimilis est. Diceret miseram suum partum circumuegentem suauis & supplicis locutione dicere: Marite, cur tuus aspectus tam truculentus? Cur oculi tui, qui ante lucidi essent, sanguinei apparent? An ne Medusæ faciem uides, quæ homines in saxa conuertit? an immanis draconis uirulentum foetum? an leonæ catulum montiuagæ? Itaque ne filium communi susceptum uoto castrabis? O me miseram quæ partum edidi infelicem ob scelus paternum. O filium hoc miseriorem, quod non unguibus leonum, sed plus quam hostilibus patris dentibus obriualem inuidiam castraris. Post hæc elegantissima est epiphonesis poetæ in æmulationis & zelotypiæ uim, cuius partem quin subscribam temperare mihi non possum:

Ζεῦ πάτερ ὅσον ἐφύλῃσι πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις ἡ πόρ.

Ὅπως ἀνὰ δὲ πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις ὁρᾷ.

Ὅν πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις φίλους γλυκὺς οἶος ποικίλῃ,

Ὅππότεν ἀργαλὸς τε καὶ ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου.

Καὶνον καὶ φύσιν κρατὸρ ὠνυχον ἐσφράδαται

Δεξιτέρῳ δὲ φέρειν ἀσπιδόεντα ὡπλισσάμενος.

Ὅχι ἐταρὸς, πᾶσι τε μολῶν, ἐκ οὐδὲν ὁμαίμης,

Sitis impatientem esse hanc feram, constat ex

Psalmo CIIII. Dominus, inquit psaltes, fontes immittit fluuijs, ut inter montes prætermeent: bibunt inde animalia cuncta, & sitim suam extinguunt. Onagri, id est onagri. Nam cum in regionibus calidis siccisque tantum reperiatur, & ob timiditatem subinde locum mutat magna cum celeritate, præsertim cum natura corpore sicco sit, asinini nempe temperamentum (sunt enim syluestria eadem qua urbana temperie, sed sicciora ferè calidiora) necesse est sepe sitim pati. Videndum est tamen ne oryx, quem physiologi ueteres & boni authores perpetua siti ardere scribunt, non item onagrum, à recentioribus & imperitis cum onagro hac in re confundatur. Vt unquam sanè Africæ siticulosa regionis pe-

nis peculiare animal est, sed magis oryx. Metuit & fugit feras omnes carniuoras, ideoq; ut pleraq; timida, uelocitate ualet. Venatio leonis onager in solitudine, & pascua diuitum pauperes, Sirach cap. 13. & Oppianus, *κράτος ἀγαθὸν βόσις ἐπὶ λεῖο θηροί*. Addunt recentiores aquam purissimā tantum ab onagro bibi, nec facile aliam; & cum urgetur a canibus, excrementū alui odoratum reddere, circa quod illis detentis ipsum effugere: Fœminam nimis libidinofam esse, eoq; nomine mari saepe molesta; Mares libidine accensos, si fœminæ desint, montes scandere, uentum naribus haurire, & uoce terribili rugire: Cor onagri pinguiſſimum esse: Feram ipsam quanto magis capta mansueſcit, tanto efferatiorem esse antequam capiatur. Sed horum omnium grauem authorem habeo neminem: nisi quod Plinius testatur fœminas gaudere copia libidinis. In hoc genere singuli imperitant gregibus fœminarum, Aemulos libidinis suæ metuunt. Inde est quod grauidas suas seruant, ut in editis mari-
 10 bus, si qua facultas fuerit, generandi spem morſu detruncant: quod cauentes fœminæ, in secessibus partus occultant, & parere furto cupiunt, Solinus & Plinius. Asini feri gregatim pascunt; qui uenantur eos, equites persequuntur, ac defessos tandem anhelosq; & plurimo puluere excitato impeditos, partim iaculis conficiunt, partim uiuos capiunt & catenis uinciunt: partim nimia persecutione peraculosos attonitosq; equis alligant, quos illi præcurrentes sequuntur. Pollux. Martialis libro II.

Pulcher adest onager, mitti uenatio debet,

Dentis Erythræi iam remouere sinus.

Aelianus scribit onagros in Mauritania cursu pernices esse, citoq; desistentes & anhelos a uenatoribus capi, Raph. Volaterranus. Generantur ex equa & onagris mansuefactis mulae ueloces in cursu, duricia eximia pedum, uerum strigoso corpore, indomito animo, sed generoso, Plinius 8. 44. Hi
 20 forte sunt muli quos Aristoteles Syriæ peculiare scribit, celeritate præstantes, nec steriles ut proprie dicti muli; quibus tamen commune nomen sortiti sunt propter formæ similitudinem: ut asini feri uerbanorum nomen acceperunt, quibus tamen longe præstant celeritate. Onagro & asina genitus mulus omnes antecellit, Plin.

¶ Pullos asinorum epulari Mecœnas instituit, multum eo tempore prælatos onagris: post eum interijt autoritas saporis, Plin. Galenus libro 3. de alimentorum facultatibus; Ceruina caro, inquit, non minus quam bubula & ouilla, succum uitiosum generat ac cōcoctū difficilem: His syluestrium asinorum, bono habitu præditorū ac iuuenum, caro est propinqua. ¶ Plinius cum ex asinino lacte & ossibus remedia contra uenena quadam recensuisset: omnia eadem onagris effica-

ciora esse subiungit. Ad panos & apostemata in quacunque parte præcipuum remedium traditur in calculo onagri: quem dicitur cum interticiatur reddeie, urinam liquidiorē initio, sed in terra spissatā
 30 tem se. Hic adalligatus femini, omnes impetus discutit, omniq; suppuratione liberat. Est autem rarus inuentu, nec ex omni onagro, sed celebri remedio, Plinius 28. 15. Fel eius extirpat moriū, & super abscessuum uestigia utili er illinitur: Admisceatur etiam emplastris contra ignes sacros, quos curare dicitur: priuatim ad elephantiasin & uarices adhibetur: Adeps cum oleo castano cōmendatur ad renum & dorsi dolorem, quem crassi flatus produxerint: illinitur quoq; ad panos salubriter, Auicenna. Caro contra dolorem spinæ dorsi & coxendicum iuuat, Rasis. Caro dorsi asini syluestris cum oleo cataplasmatīs instar articulis dolentibus applicatur, Auicenna. Urina eius lapidem in uelica frangit, Galeno teste, ut Auicenna citat. Vngulæ crematæ cinis comitialibus prodest: idē oleo admixtus strumas dissoluit, & alopeciam emendat si cataplasmatīs instar adhibeatur, Vincētiū Bell. Medulla in-

uncta, podagras curat, & dolorem extinguit: Fimū uicello oui permixtum fronti illinitur, ut san-
 40 guis erumpens sistatur: Idem crispat capillos cum felle bouino inunctum: Aridum cum urino haustū contra scorpionis ictum maxime celebratur, Rasis.

¶ *ὄνα* uocantur pelles onagrorum, Suid. Asini feri magnitudine Leucrocota est, Plin. alij codices non feri, sed ferē habent. Fabulam apud Corn. Tacitum ludæos onagris indicibus fontium usos cum in desertis Arabiæ siti macerarentur, in Philologia de asino supra retulimus. Onagrum fabulam inscripsit Demophilus, quam Plautus tranſtulit Asinarie nomine, ut supra diximus. Onagri item machinæ sunt quæ & harpages uocantur, quibus iniectis accedentes quouis arripere & attrahere licebat, Suidas. Harpagem alioqui uocant & *λύκος* & *κράχρα*, instrumentum coquinarium, quod quidam fuscina interpretantur, *ἄγρα* uel *ἀγπήνη* paroxylonum, Latine harpago instrumentum est quo situlas & alia ē puteis extrahimus: item quod nauibus in bello nauali iniicitur, sicut coruus & manus ferrea. Licebit & unum a figura nominare. Ve-

getius 4. 23. lupum instrumentum quoddam describit in modum forficis dentatum, quo contra arietes in oppugnationibus oppidani funibus alligato utantur. Onagri nomen, sicut & creagræ & podagræ pedicæ, ἀπὸ τοῦ ἀγρεύει inditum apparet, quod uerbum comprehendere significat. Quamuis
 50 *ὄνα* etiam uectem sonat, non quemuis tamen, sed quo machinæ uersantur: & fieri potest ut improprie pertica etiam cui uncus inseritur *ὄναγρος* nuncupetur, quasi *ὄνος ἀγρεύων*, id est uectis ad comprehendendum aptus: sed nostra hæc coniectura sit. Nos huiusmodi onagros certis locis per ciuitatem publice expositos habemus, ut cum incendiū calamitas postulauerit, omnibus ad manum sint. Nunc de alio eiusdem nominis instrumento dicendum. Flavius Vegetius libro 4. de re militari capite 22. post descriptionem balistæ, quæ funibus, neruis, chordisq; tenditur, & quanto maior fuerit, tanto spicula longius mittit: Onager autem, inquit, dirigit lapides: sed pro neruorum crassitudine &
 60 magnitudine, saxorum pondera iaculatur. Nam quanto amplior fuerit, tanto maiora saxa fulminis enim grauioribus per onagrum destinatis, nō solum equi eliduntur & homines, sed etiam hostium

machinamenta franguntur. Cæterum scorpiones dicebantur, quas nunc manubalistas uocant, ideo sic nuncupati, quod paruis subtilibusq; spiculis inferant mortem, Hæc Vegetius, Ammianus Marcellinus libro 23, diligentissime hæc & alia bellica instrumenta describit: onagrum tamen à scorpione non distinguit. Idem enim instrumentum, tormentum (inquit) appellatur, quod ex eo omnis explicatio torquetur: scorpio autem, quoniam aculeum desuper habet erectum: cui etiam onagri uocabulū indidit ætas nouella, ea re, quod asini feri cum uenatibus agitantur, ita eminus lapides post terga calcitrando emittunt, ut perforent pectora sequentiū, aut per fractis ossibus capita ipsa displo-
dant, Hæc Marcellinus: Formam quærit ex ipso petat: ego hoc tantum adferam summitati eius uncos ferreos copulari, quibus pendet stupea uel ferrea funda: & quoniam uncos, ut ex Suida docuimus, onagros aliqui uocant, inde aliquis potius quàm à lapidum reiectione nomen instrumento factū coniecerit. *ὄναγρος* oxytonū, pro asinario exponitur: & *ὄναγροῖα*, loca pascendis asinis apta.

DE ASINIS SCYTHICIS, ET AFRICANIS.

IN SCYTHIA asini cornibus præditi nascuntur, quorum cornua Arcadiæ fluminis Stygis aquam continent, quæ transmittit uasa omnia, etiam si sint ex ferro. Hæc cornua à Sopatro apportata fuisse aiunt Alexandro Macedoni, & illum admiratum misisse Delphos, ut dedicarentur Pythiæ, Aelianus. Vide supra in B. de asino. Proprie dictos asinos supra ex Aristotele in Scythia reperiri negauimus. Apud Afros, qui Aratores cognominantur, asinos cornutos reperiri, Herodotus author est libro 4.

DE ASINIS, VEL ONAGRIS POTIUS, INDICIS.

SYLVESTRES asinos equis magnitudine non inferiores apud Indos nasci accepi, eosq; reliquo corpore albos, capite uero purpureo, oculisq; nigris (cæruleis uertit Raph. Volat.) esse, cornuq; in fronte gerere unicum: (Volaterranus addit sesquicubitale) cuius superius puniceum, inferius autem album, medium uero nigrum sit: atq; nō omnes quidem lados, sed potentiores, cum tanquam armillis quibusdam brachia, sic cornua auro, certis spatijs ornarunt, ex his ipsis bibere solere. Ex hoc cornu bibentem ab insanabilibus morbis tutum fieri, neque eum ipsum cōuulsionibus corripī, neq; sacro morbo tentari, neq; uenenis ullis ferunt. Quinetiam si quid prius pestilens biberit, tum id euomere, tumq; ad sanitatem redire. Cum autem cæteri asini, quibuscunq; in terris sint, tam domestici, quàm syluestres, tum solipeda animalia, non talos habeant, asinos Indicos cornigeros Ctesias inquit, talis primum, ijsq; nigris, præditos esse. Deinde si quis eos confregerit, interiora quæque nigra deprehensurum esse: neq; modo corporis uelocitate longe multumq; cæteros asinos superare, sed & uelocitate eadem multo equis & elephantis præstare. Cum autem in uiam se dederunt, tardius primo ingrediuntur, deinde paulatim tantum confirmantur ad contendendum iter, eos quidem ut sequi operosum sit, eorum uero cursum transcurrere nulli concedatur. Postea autem quam foemina pepererunt, patres circum pullos à partu recentes summa custodia uersantur, eorūq; commorationes locis Indiæ desertissimis sunt. Cum à uenatoribus Indis inuaduntur, pullos suos adhuc ætate infirmos à tergo suo pascentes habent, atq; pro eis propugnant: contra equites audent uenire, eosq; ferire. Tanto sanè hi robore existunt, nihil eis ut obsistere queat, quin statim & concidat, & perdat, equorumq; incursum latera discerpunt, ac lacerant, & uiscera dirumpunt: ex quo fit, ut ad eos equi appropinquare ualde metuant, appropinquatio enim capitalem utrisq; multam miserabiliter infert. Ex eo nanq; cōflictu non equi modo, sed & asini pereunt: pergrauiter calcibus pugnant: eorum morsus eatenus acerbiores existunt, ut quicquid comprehenderint, funditus diripiant: ex his uero qui sunt confirmata ætate incomprehensibiles sunt. Carnes eorum quod amarissimæ sint, haudquaquam esculentæ: Hæc Aelianus Petro Gyllio interprete, Raph. Volaterranus male transtulit hanc feram felle carere: & potionem ex hoc poculo ad ignem sacrum conferre. Nam & fellis uiscam habet, & potio illa contra morbum sacrum, id est, comitalem, non ignem sacrum prædicatur: ut in Græco Philæ codice legimus: à quo similiter, ut Aeliano, sed breuius describitur: *ὄναγρος οὐκ ἔστι φυτόν τῆς μέγας*. Facit autem ille Indorum regem ex cratere de huius animalis cornū confectio bibentem, quem splendidum (*δυνατὴν*) & cubitalem esse dicit: Feram ipsam inter solipedes solam & talum & bilis uescam habere. Asinus Indicus licet solipes corniger tamen est, sed singulare cornū gerit, & solus in solipedum genere talum possidet, Aristoteles, & Plinius. Cornigera ferè bisulca. Solida ungula & bicornè nullum: Vnicornè asinus tantum Indicus. Vnicornè bisulcum, oryx. Talos asinus Indicus unus solidipedum habet, Plinius: & alibi, Cornua solidipedum nulli, excepto asino Indico qui uno armatus est cornu. Recentiores quidam obscuri, onagrum Indicum, magnam & crudelem feram describunt, cornu unico, duro, acuto & longo: Robur ei tantum esse, ut ingentia saxa de rupibus euellat, idq; tantū uim suam experiundi gratia. Monoceros alius est simpliciter dictus, quem Indi Cartazonū uocant, nisi authores errauerint, quod in rebus adeò peregrinis facile sit: alius item rhinoceros, quem sæpe cum monocerotē quidam confundunt: alius deniq; oryx, omnes unicornes. Cornū quod tanto pretio hodie contra morbos quosdam & uenena celebratur, plariq; hodie rhinocerotis esse aiunt, alij monocerotis simpliciter: Aelianus & illū secutus Philes, scriptores Græci, non alterius unicornis quàm asini Indici, ut diximus, dotibus istis prædicant: in historijs sanè horū tritum, asini

asini Indici, monocerotis, & rhinocerotis, plurima communia reperio: pauca diuersa: ut suspicetur aliquis duo tantum diuersa animalia esse, unum rhinocerotem, & aliud monoceros ex media fronte, quod alij aliter nominauerint, & cum rhinocerotē imperiti quidam confuderint. Plura uide infra in Monocerote. Magnus Indorum rex quotannis diem unum proponit, tum hominum tum bestiarum certaminibus: committuntur autem pugnatūra inter se bestia, feri tauri, arietes mansueti, asini uno armati cornu, hyana, postremo elephantī, Aelianus.

DE ONOCENTAVRO.

ONOCENTAVRVM quisquis uidit, non incredibile ducet, quod fama peruagatū est, Cera-
 10 tauros fuisse, neq; fictores atq; pictores in eorum descriptione errasse. Verum siue reuera fuerint, siue
 ue omni cera flexibilior, & ad fingendum habilior, fama illos finxerit, prater eo. Quā uero de onocentauro fama accepi, hæc sunt. Eum homini ore & promissa barba similem esse, simul & collum, & pectus, humanam speciem gerere; mammas distantes tanquam mulieris ex pectore pendere; humeros, brachia, digitos, humanam figuram habere: dorsum, uentrem, latera, posteriores pedes, asino per similes; & quemadmodum asinum, sic cinereo colore esse: imum uentrem leuiter exalbescere; duplicem usum ei manus præstare: nam celeritate ubi sit opus ea manus præcurrunt ante posteriores pedes; ex quo fit ut non cæterorum quadrupedum cursu superetur. Ac ubi rursus habet necesse, uel cibum capere, uel aliud quiddam tollere, qui antea pedes essent, manus efficiuntur: tumq; non graditur, sed in sessione quiescit. Animal est graui animi acerbitate, nam si capiatur, non ferens seruitur.
 20 tem, libertatis desiderio ab omni cibo abhorret, & fame sibi mortē consciscit, licet pullus adhuc fuerit. Hæc de onocentauro Pythagoram narrare testatur Crates ex Mysio Pergamo profectus, Aelianus & Philes. Raph. Volaterranus scribit quod anticam corporis partem similem humanam habeat, posticam asinam, colore sit albo, idq; ex Aeliano se transfulisse: ex quo nos iam interprete P. Gyllio cinereum colorem ei tribuimus, imo uentri tantummodo albicantem. Ignobiles quidam authores onocentaurum aiunt monstrosū animal esse, quod non cum cæteris ab initio creatum, sed postea temere ex adulterina commixtione prognatum sit: uocem articulatam aliquatenus sonare, non tamen humanam; in persecutores ligna uel lapides reijcere: sed nihil horum autoritate muniunt. Lapidum certe reiectio onagris conuenit, ut supra docuimus. *Onocentauroi*, apud Aquilam trichiones, id est, pilosi dicti, dæmones quidam corporei, superficie obscura, *σένυ* quidā ex Hebraica uoce translulerunt, Varinus. Esaia capite 34. Hebraica uerba *וַיִּשְׁעֵר עַל רֵעֵהוּ יָקָרָא* Seb. Munsterus reddit, Occurrent sibi (bestia) syluestres & insulares, & satyrus uociferabitur ad socium suum: quin & lamia ibi quiescet. Vulgata translatio, Et occurrent dæmonia onocentauris, & pilosus clamabit alter ad alterum: ibi cubauit lamia. Septuaginta, *καὶ συναντήσουσι δαίμονια ὀνοκένταυροις, καὶ βοῶνται ἐπ' αὐτοὺς πῶς ἔτερον. ἐκὶ ἀναπάντοσαι ὀνοκένταυροι*. Munsterus in annotationibus, *שְׁעִירִים* (inquit) fauhi pilosi sunt, & monstra quædam deserti; Hebræi communiter interpretantur *שְׁעִירִים* dæmones: sicut & per *לִילִית* lilit, infaustum quoddam nocturnum intelligunt monstrum, puerperis maxime infestum: & multa stultissime de eo sibi persuaferunt. Porro per *יָקָרָא* Iam Jonathan intelligit *יָקָרָא*, catos ferales: Hæc Munsterus, per ferales puto feros & syluestres accipiens, *צִיָּה* tziah solitudinē significat, unde *צִיָּה* tzijm incolæ deserti, qui sunt Aethiopes: & animalia in locis desertis quæ *נִמְיוֹת* nemiot uocant: ego lamias interpretor; alij dæmonia, dracones, catos marinos, Idē in Dictionario suo. De lamis laruis, ex illarū genere quas Empusas & Mormolycias uocat, mirabilem historiam recenset Cælius Rhodiginus libro 29. cap. 5. ferunt eas in amorē & Venerem procliuēs esse, & humanas carnes uehementer expetere, Venereorūq; cupidine allicere multos, quos deglutiant mox. Dicuntur & Libycæ feræ quædam esse eiusdem nominis, de quibus in litera L. Onoscelos dæmonum quoddam genus supra nominauimus: & Empusam quoq; asinino pede fingi diximus: ex quorum genere forsan & onocentauri fuerint. Credibile est enim stultos & superstitiosos quondam homines, uarias apparitiones & dæmonum species naturali animalium generi temere adnumerasse. Quod si qui in rerum natura onocentauri, satyri, lamia & similes feræ extant, ex simiarum genere eas omnes esse crediderim: ut suo loco copiosius exequemur. Vlulæ, in
 30 Esaia cap. 13. ab omni translatione, nomine ipso Hebræo *יָמ* appellatur: pro his Septuaginta tantū onocentauros in translatione posuerunt, Eucherius. Eruditi quidam per *יָמ* ij bubonem intelligunt, à uocē querula dictum; nam & dolentis interiectio est. Dauid Kimhi etiā *אֵיָא* aia, id est, uulturem uel miluum esse suspicatur. Vlulæ sanē apud Hebræos etiā aliud nomen habent. Idem R. Dauid lilit exponit animal solitarium & noctu clamosum. Sunt qui auem magnam interpretentur, quæ uenato uictiter, & alio nomine *גְּמִלִיָּה* uocetur. Quidam deniq; Iudæorum furiam esse suspicantur.

DE AXI.

CETESIAS in India nasci scribit feram nomine axin, hinnuli pelle, pluribus candidioribusq; maculis, sacram Liberi patris, Plinius.

BORYES.

BORYES, panthera, thoes, & alia feræ diuersæ in Africa apud Pastorales populos Orientem uersus gignuntur, Herodot. libro 4.

De Quadrupedibus

DE BOVE SIMVL IN GENERE ET VACCA PRIVATIM.

BOS proprie dicitur qui castratus est ut aptior aratro fiat, aut ut saginetur: sed præter suum proprium significatum, taurum quoque uaccamque comprehendit, Valla lib. 4. ¶ In bubulo genere (ut scribit Varro) ætatis gradus dicuntur quatuor: Prima vitulorum, secunda iuuen- 60
corum, tertia bouum nouellorum, quarta uetulorum. Discernuntur in prima vitulus, & ui-
tula: in secunda iuuenus & iuuenca: in tertia & quarta, taurus & uacca. Quæ sterilis est uacca, tau-
ra appellatur: quæ prægnans, horda. Ab eo in fastis dies hordicalia nominantur, quod tunc hordæ
boves immolantur. Iuuenus (& iuuenca) qui iam (ut ait Varro) ad agrum colendum iuuare posset.
Plautus

Plautus Truc. Vidi equidem iuuentum ex indomito domitum Fieri, atq; alias belluas. Plinius lib. 8. Optime cum domito iuuentus imbuatur.

Vaccula, diminut. Verg. Vaccula nonnunquā secreta cubilia captans. Bucula, diminut. Βούδιον. Verg. 1. Georg. Aut bucula cœlum Suspiciens patulis captauit naribus auras. Plinius lib. 34. cap. 8. Myronem Eleutheris natum, & ipsum Ageladis discipulum, bucula maxime nobilitauit, &c. Et Cicero 6. Verr. Aut ex ære Myronis buculam? Idem i. de Diuinat. Itaq; ex eo auro quod exterebratum esset, buculam curasse faciendam, & eam in summa columna collocauisse. Verg. 1. Georg. Aut errans bucula campo. Buculus (aliàs bucolus) nouellus bos & tyrunculus. Columell. lib. 6. Quum deinde buculos comprehenderis, extra stabulum producito. ¶ Hebraice schor nominatur, שׁוֹר, Deut. 14. in masculino tantum genere, bos uel taurus exponitur: bakar uero בָּקָר, bos,

armentum, aut uacca. Thor Chaldaice, idem quod schor Hebræis, Danielis 4. inde nimirum Græci et Latini taurum dixerunt. Inuenitur & tora apud recentiores, תורה masculini generis, ut torata foemina. Aleph etiam תלה a docilitate & assuefactione ad labores dictus uidetur. Psalmo 8. pro alaphim, id est boues, Chaldaus reddit tore, id est tauri, Græcus βός, Latinus armenta: Arabs bakar. Alpha etiam Græci grammatici caput bouis exponunt. Sacrae literæ distinguunt pecus in duo genera, ut oues & caprae dicantur צאן tzon, id est greges: armenta uero & iumenta, בקר bakar, מריה meria, genus bouum magnorum, bubalus. Sunt qui bene saginatas pecudes, ut boues & oues, intelligant: nam uox מריה marah saginare significat, ut scribunt rabini Kimhi & Salomon in commentarijs Amos 5. Hieronymus pingui uertit. Abraham ex sententia R. Saadia, animal esse dicit maius boue, quod in hisce regionibus non extet: Arabica translatio habet גמרי. Eruditi apud nos meria pro nomine adiectiuo accipiunt, quod altile & saginatum sonet, ut etiam baria. תבש tachasch Exodus 25. animalis nomen uarijs coloribus distinctum. Onkelus uertit fagiona. R. Salomon Ezechia cap. 16. taxum exponit, quod eruditi ferè nostri temporis approbant: quanquam Hebraei quidam bouem exposuerint. Cæterum egela גלגל Gene. 15. & Ierem. 46. iuuenecam potius quam uaccam uerterim, cum גלגל egel uitulum significet. Exodus ca. 32. pro egel Hebraico Chaldaus & Arabs habent egela: Persa gosala: Septuaginta μοσχάριον, id est uitulum. Vaccæ etiam nomen ab Hebræis deductum non dubito qui bouem bakar uocant, ut uaccam Saraceni hodie baccara, quæ & para פרה Hebraice dicitur, ut par פרה iuuenecus, aut uitulus, cum additur ben bakar: simpliciter autem bos in genere. Genesios cap. 32. pro Hebraico parim, Chaldaus uertit tore: Arabs bakera, Persa nadgaucha, uel madagaueha, aut bos in genere. βός apud Græcos communis generis habetur, ut apud Latinos etiam, Italice bue, Gallice beuf, Hispanice buey, Germanice ochß & rind in masculino genere tantum: Anglice ope, llyricæ wul. Baulbulis pro urina bouis apud Syluaticum legi, ceu Arabicam uocem. ¶ Vacca, Italice etiamnum uacca, Gallice uache, Hispanice uaca, Germanice Kü uel Kühe, Anglice cow. Simili uoce in Italia quondam Altinæ regionis incolæ uaccas humilis stature & lactis abundantes ceuas appellabant, teste Columella. Iunx, iunicis, teneræ ætatis bos foemina, quæ iam cessauit uitula esse, necdum tamen ad summam magnitudinem peruenit. Persius Sat. 2. Tot tibi quum in flamma iunicum omenta liquefcat. Plautus Milite, Quam mox ad stabulum iunx recipiat sese pabulo. πότις uitula, quæ paulo adultiores factæ δαμάλεις, & poetis δαμάλαι dicuntur: neutra iugum, neutra Venerem expertæ: adultæ demum βόες, id est uaccæ dicuntur, Varinus. Vaccam Florentinus author Græcus βοθήλαια aut damalin reddit.

B.

Bos in lege Mosaica animal est sacrificijs & cibo concessum, quoniam ruminat & ungulam habet bifidam. De antiquis illustrissimus quisque pastor erat, ut ostendit Græca & Latina lingua, qui πολυβότας cognominant aliquos. Bos certe in pecuaria maxima debet esse autoritate: nec dubium, quin (ut ait Varro) cæteras pecudes honore superare debeat, præsertim autem in Italia, quæ ab hoc nuncupationem traxisse creditur, quod olim Græci tauros ἰταλός uocarent: & in ea urbe, cuius moribus condendis mas & foemina aratro terminum signauerunt: uelut pecus, quod item Athenis Cereris & Triptolemi fertur minister: quod inter fulgentissima sydera particeps cœli, quod deinde laboriosissimus adhuc hominis socius in agricultura: cuius tanta fuit apud antiquos ueneratio, ut tam capitale esset bouem necasse, quam ciuem, Hæc Varro. Hoc animal, tantæ apud priores curæ fuit, ut sit inter exempla damnatus a populo Ro. die dicta, qui concubino procaci rure omasum edisse se negante, occiderit bouem, actusq; in exilium tanquam colono suo interempto. Quare dicam de bubulo pecore, quam acceperim scientiam, ut si quis quid ignorat, discat: si quis scit, ubi nunc labar obferuet. Quod ad laudes & excellentiam bouum, alia etiam quædam infra dicemus. Quæ in emendis bubus sequenda, quæq; uitanda sint, non ex facili dixerim, cum pecudes pro regionis cœliq; statu, et habitum corporis, & ingenium animi, & pili colorem gerant: aliæ formæ sunt Asiaticis, aliæ Gallicis, Epiroticis aliæ: nec tantum diuersitas prouinciarum, sed ipsa quoq; Italia partibus suis discrepat. Campania plerumq; boues progenerat albos & exiles, labori tamen & culturæ patrij soli non inhabiles. Umbria uastos, et albos, eademq; rubros: nec minus probabiles animis, quam corporibus. Hetruria & Latium compactos, sed ad opera fortes. Apenninus durissimos, omnemq; difficultatem tolerantes, nec ab aspectu decoros. Quæ cum tam uaria & diuersa sint, tamen quædam quasi communia, & certa præcepta in emendis iuuentis arator sequi debet, eaq; Mago Carthaginensis ita prodidit, ut nos deinceps memorabimus. Martio mense comparandi sunt boues, qui tamen siue de nostris capiantur armentis, siue emantur, idcirco nunc comparabuntur utilius, quia necdum sagina temporis pleni, aut cælare possunt fallaciam uenditoris, & uitia sua, aut repugnando domiturae contumacem pleni roboris exercere fiduciam. Hæc signa spectanda sunt in bobus, seu de nostro seu de alieno grege fuerint comparandi, ut sint boues nouelli, quadratis & grandibus membris, & solido corpore, denso breuiq; musculis, ac toris ubiq; surgentibus, colore rubeo, uel fusco, tactu corporis mollissimo: cornibus proceris ac nigrantibus & robustis, ac sine curuaturæ prauitate lunatis (camuris, Vergil.) fronte lata & crispa, magnis & hirtis auribus: oculis & labijs nigris (subnigris, nigrantibus) naribus. resimis patulisq; ceruice longa, torosa & compacta (cui plurima ceruix, Verg.) palearibus amplis & penè ad genua promissis (circa genua fluentibus) pectore magno, armis uastis: capaci et tanquam im-

plente

plente utero (ventre non paruo) lateribus porrectis, lumbis latis, dorso recto planoq; uel etiam subside, clunibus rotundis; cruribus neruosis, solidis, cōpactis ac rectis; sed breuioribus potius quam longis; nec genibus improbis, ungulis magnis, caudis longissimis & setosis pilosisq;. Magni interest cuiusmodi quæq; pecus sit ad fructum: Itaq; potius bouem emunt cornibus nigrantibus quam albis, Varro. Nec mihi displiceat maculis insignis & albo: Aut iuga detrectans, interdumq; aspera cornu: Et faciem tauro propior, quæq; ardua tota, Verg. Optima toruæ Forma bouis; cui turpe caput, Idem. ¶ Vaccas etiam mense Martio maxime parabimus: & quanquā eadem ferè in ipsiſ desyderentur quæ & in maribus, priuatim tamen earum signa referemus, ut ueterum etiam aliqui fecerunt. Ergo qui uaccas aut gregem armentorum emere uult; obseruare debet primum, ut sint hæ

10 pecudes ætate nouellæ, & potius ad fructus ferendos integræ quàm iam expertæ: ut sint bene compactæ (corpore bene compactæ) ut integris membris, oblongæ, amplæ, magnitudine commoderata, forma altissima, ætatis maxime trimæ, saltem non minores anniculis: quia usq; ad decennium fœtura ex his procedet utilior: bima aut trima fructum ferre incipit: corium tactu non sit asperum ac durum: colore potissimum nigro, deinde rubeo, tertio heluo, quarto albo. Mollissimus enim hic, ut durissimus primus. De medijs duobus prior quàm posterior melior, utriq; pluris quàm nigri & albi. Probantur item uaccæ ceu maxime generosæ, flauescences colore, nigrisq; cruribus. Ad hæc per singulas partes commendantur, si fuerint cornibus nigrantibus uenustis & leuibus: latis (latissimis uel altis) frontibus; oculis magnis, patentibus & nigris; pilosis uel setosis auribus; compressis malis sublimisue, gibberi spina leuiter remissa (*σταμαλεις εκλεντιου γναθους συνεσθληδνας εχουσας, γνσιμυς, μη κυρτας*) apertis naribus, labris subnigris, ceruicibus crassis ac longis: amplissimis à collo palearibus demissis; bene costatæ (*βαδυνλευροι*) maximis & capacibus uteris, latis humeris, lato tergo; bonis clunibus: coda amplissima & profusa usq; ad calces, ut habeat inferiorem partem frequentibus pilis subcrispam: compactis cruribus (*βραχυιστοι*) hirsutis, nigris & modicis, potius breuioribus quàm longis: rectis genibus (*σκελεστοι*) & eminulis, distantibus inter se, pedibus non latis, neq; ingredientibus qui displodantur, (*ην τω βασιλει μη πλατυνομενους αγαυ ητοι μη παρατριβομενους*): ungulis modicis (breuibibus) quæ non diu aricent, & quarum ungues sint læues ac pares. Pulchrum sanè fuerit decorari signis omnibus naturalibus; sin minus, at certe pluribus. Omnis bos indigena longè melior est quàm peregrinus; nam neq; aquæ, nec pabuli, nec cœli mutatione tentatur, neq; infestatur conditione regionis, sicut ille, qui ex planis, & campestribus locis, in montana & aspera perductus est, uel ex montanis in campestria: itaq; etiam, cum cogimur ex longinquo boues accersere, curandum est, ut ex similibus patrijs locis traducantur. Illud ante uniuersa curandum est, ut uiribus ad trahendum comparentur æquales, ne ualentioris robur alteri procuret exitium. Dentes bimus emittit bos, nec uniuersos, ut equus. Nerui bubus præ cæteris animalibus duri; tauro duriores quàm boui castrato. Caro eis sicca & atribiliaria. Cornua tauris robustiora quàm uaccis, Aristot. circa finem libri 4. de histor. animalium: quo in loco Albertus Magnus contrarium habet, his uerbis; Cornua uaccarum fortiora & maiora & longiora sunt cornibus taurorum: deceptus fortè Plinij uerbis, qui tauris minora quàm bubus tenuioraq; esse cornua scribit, cum Plinius boum nomine non uaccas, sed boues exectos intelligat. Similiter & Rasis errat cornu robustius uaccis attribuens. Gerunt autem boues ectomia, id est castrati, cornua maiora, eadem ratione qua spadones calui effici nequeunt. Nam coitus cerebrum maxime debilitat & imminuit. Bubulo pecori castrato Democritus ait tortuosa, gracilia, longa nasci cornua. Contrâ testibus prædito enasci secundum radicem, crassa, recta, multoq; minus proluxa, eodemq; latiori, quàm alteros fronte esse: Nam hic ibidem cum multæ uenæ sunt, ab ijs ossa dilatantur, simul & cornuum eruptio quoniam crassior existat, frontem huic in latitudinem proferunt. Castrato uero quod sedes cornuum & initium enascendi perparuum habeat circulum, minus dilatantur. Pars cæua cornuum in bubus, ut alijs etiam ferè omnibus, ex cute potius oritur, quam solidum quiddam osse enascens subit, impletq; totam. Cornua uaccæ calefacta facile in quamuis partem flectuntur. Cornua iuniorum tepesacta in cera flectuntur, ducunturq; facile quod uolueris, Aristotel. Boum attritis ungulis, cornua unguendo aruina, medentur agricolæ: Adeoq; sequax natura est, ut in ipsiſ uiuentium corporibus feruenti cera flectantur, atq; incisa nascentium in diuersas partes torqueantur, ut singulis capitibus quaterna fiant, Plinius. Plura de cornuum natura, uide paulò post in bubus Nomadibus. Mutili dicuntur boues qui cornibus carent, Columella lib. 7. cap. 3. Lapillum habent in capite, ut fertur, quem expiunt si necem timeant. Dentes eis continui, & bis mutantur. Ruminant, nam superiore dentium ordine carent, id est, primoribus quatuor, ut oues etiam & omnia quæ ruminant. Oculi boum nigri sunt, Aristoteles: item lati planiq;. Cor sine osse omnium, quæ nos nouerimus, præterquam equi, & generis boum cuiusdam, quod in corde ossiculum continere aiunt, Aristot. In equorum corde & boum ossa reperiuntur interdum, Plinius. Neruosam uero cordis bubuli esse naturam, significatur uel eo osse quod in nonnullis gignitur; maxime uero taurorū cor eius modi est. Palearia à pelle dicuntur, quæ cum laxa proluxaq; à collo dependet, generositatis signum in boue est, Seneca in Hippolyto, Musco tenaci pectus ac palear uiret. Ouidius Metamorph. 7. Pen-

20 dula palearia dixit. Palearium uero locus est ubi conditur palea. Vacce mammas binas inter femora habent; capra etiam & cerua & reliqua generis eiusdem mammas parte eadem gerunt: Cuius rei causa est, qd hæc sursum uersus capiāt sui corporis incrementa. Itaq; ubi confluuiū & copia excrementi san-

guinis, qui locus sanè infra est, & circa effluentis materiæ ostia, ibi mammae à natura posite sunt. Quia enim parte motus agitur alimenti, inde etià capi alimentū potest, Aristot. Boves in feminibus mamas habent quaternas, Plin. Vaccis papillæ quaternæ sunt, Arist. De uentribus eorū dicendi locus erit alius, ubi de ruminantibus in genere agetur. Lapidem etiam qui reperitur in felle bouis, ad tauri fel differemus. Umbilicum uenæ contentæ in putamine complent, plures in maioribus animalibus, ut boue, ceterisq̃ generis eiusdem; binæ in mediocribus; singulæ in minimis, Aristot. Stumpili crassiores sunt quàm bubus & elephantis; quamuis tenuiorem quàm boues & elephantis cutem habeant, Idem. Vaccinum lac crassum est, unde facile coagulatur, Albertus. Animalia quædam colore uaria sunt; idq̃ uel genere, ut pauo; uel non genere toto, sed parte, ut boues & capræ interdum uariæ generantur, Aristot. Boum caudæ tenor longus, pili sunt breues; equis contra, Aristot. Horum caudis est longissimus caulis, atq̃ in una parte hirtus, Plin. Et paulo mox, Leoni infima parte setosus, ut bubus & sorici. Huic tantum animali omnium quibus procerior cauda non statim nato consummata, ut ceteris, mensuræ: crescit unī, donec ad uestigia ima perueniat, Camelopardalis pedibus & cruribus boui similis est. Boum pro sua magnitudine auctior in longitudinem lien est; ceteris omnibus bisulcis cornigeris rotundus. Bubulis similes sunt renes uituli marini, sed solidi non caui; item hominum renes, quippe qui tanquam compositi ex multis renibus exiguis consent, neq̃ æquabiles sunt quomodo renes ouium cæterarumq̃ quadrupedum, Aristot.

¶ Boum multa sunt genera, & uarij mores; Aegyptij qui accolunt Nilum, & colore nivei sunt, & magnitudine omnium præstantissimi. Veruntamen mites, & ad hominum genus mansueti, facile imperio audientes sunt, Aelianus. Aristoteles etiam boues in Aegypto maiores quàm in Græcia nasci scripsit. Aoniorum uarijs coloribus distinctorum perpetuè indiuisa q̃ ungulæ sunt, eorundemq̃ unicum cornu, quod ex mediâ fronte existit, Aelianus. Plurimum lactis est uaccis Alpina, quibus minimum corporis, plurimum laboris, capite non ceruice iunctis, Plinius. Columella idem scribit de Alpinis per t, quas incolæ eius regionis ceuas appellant; id quod magis probo. Altinum enim urbs olim in littore Venetiæ florentissima fuit iuxta Aquileiam, à qua Altinates populi dicti. Vaccæ Arabica propter alentium humorum confluxum, qui permultum generosæ propagationis nutrimentum cornibus præstat, eisdem excellent; quæ uero cornibus carent, os humorem capere solitum, solidius habent, & haudquaquam hunc ipsum sibi humorem recipere potest. Quare incrementi causa cornibus existit influentia, quam sanè plurimæ et crassissimæ uenæ humore, quantum ferre possunt, grauidatæ infundunt, Aelianus. Armenijs duplex cornu sic erraticis flexionibus tanquam hedera retorquetur; Ac si mucrone appetitur, ob corneam duritatem, non sine damno ferrum retunditur, Aelianus. Inquirendum est an genus hoc monocerotis sit (ut etiam Aonij boues) propter cornua in se reuoluta & mucronem eorum durissimum. Circa Bæotia urbem Pœmandriam, quæ & Tanagra dicitur, optimi boues nascuntur, Varinus; Apparet inde factum Pœmandriæ nomen. Carici in parte Asiae fœdi uisu, tubere super armos à ceruicibus eminente, luxatis cornibus, excellentes in opere narrantur; ceteri nigri coloris candidiue, ad laborem damnantur, Plin. (Similia uide mox in Scythicis.) Boves præcipue magnos fert Epirotica terra; quas incolæ Pyrrhicas uocant; pastum enim abunde præbet, & loca singulis anni temporibus accommodata habet, Aristot. In nostro orbe (inquit Plinius) Epiroticis laus magna, à Pyrrhi (ut ferunt) iam inde regis cura. Id cōsecutus est, nō ante quadrimatum ad partus uocando. Prægrandes itaq̃ fuere, & hodieq̃ reliquiæ stirpiū durant. At nunc anniculæ ad fœcunditatem poscuntur, tolerantius tamen bimæ, Plinius. Theopodorus ex Aristotele transtulit Pyrrhicas uaccas ab incolis per annos nouem intactas Venere seruari; ego cum Plinio annos quatuor potius quàm nouem legerim: facilis lapsus ex *α* in *θ*. Has numero quadringentās esse, et proprias regis accipimus, nec posse uiuere locis alijs, quanquam tentatum ab aliquibus est, Aristot. Fere in Epiro Pyrrhicae boues, quas atavros uocabant, intactas Venere, ut incrementum ampliter caperent, quasi setauras dicas. Sic uero creduntur dictæ ab ignea mobilitate, aut à colore: sunt qui diminutiuum putent ex forma Aeolica. Alij Pyrrhicas intelligunt Epiroticas, de regis Pyrrhi nomine, Cælius. Scribunt Græci Epiroticos boues Larinos dici ab Larino pastore, cuius meminit Athenæus quoq̃, qui ab Hercule redeunte ab Geryonis nece, exceperit educaueritq̃; unde Epirotica mox armenta sint celebrata. Etiam si sunt qui ab narium magnitudine dici larinos uelint, ut est ab interprete Aristophanis adnotatum, si quidem *λα* particula intendendi uim habeat, *π* uero nares sint. Ceterum Cestrini quoq̃ uocantur, qui Larini, Cælius. Athenæus libro 9. Larini boues (inquit) dicti sunt à *λαγινώδους*, quod est, *σπιζώδους*, id est saginari. Sophron, *Βόες δὲ λαγινώδους*; uel à Larine Epirotico uico: uel à Larino pastore. Hinc aliqui abusiue sues etiam larinos dixere, utiles nimirum & pingues. Epiroticæ uaccæ præ sua præcipua magnitudine, amphoras singulas singulæ implent lactis, mensuræq̃ eius dimidium mammis duabus præstant. Erectus qui mulget, aut paululum se inclinat: quoniam sedendo ubera contingere nequeat. Ceteras etiam quadrupedes magnas terra eadem Epirus gignit, excepto asino: sed præcipue boues & canes, atq̃ etiam oues Pyrrhicas, à Pyrrho rege cognominatas, Aristot. Erythraei boues mobilia similiter cornua ut aures habent, Aelianus: idem alij de Phrygijs scribunt. Argiuum Herculem missum esse ad Geryonem ut boues abigeret, Hecataeus scribit, non quidem ad terram Hispaniam, nec ad Erythiam ullam insulam: sed loca circa Ambraciam atq̃ Amphilochos Geryonem imperio tenuisse: indeq̃ abactas boues, quæ mira specie in illis comperiantur

tur locis, herbida regione & pascuis admodum lata, Cælius. Vaccæ in Frisia, Hollandia & Selandia, propter abundantiam pabuli in regionibus illis magna corpora habent; & omnes ferè quarum maculosa sunt pelles, lacte abundant, teste Alberto Magno. Boues quidam carniuori sunt instar luporum, Rasis. In India boues solidis ungulis unicornes Ctesias nasci scribit, Plinius. Aliqui etiam tricornes, Bubus Indicis camelorum altitudo traditur, cornua in latitudinem quaternorum pedum, Plin. Ptolemæo secundo ex India cornu allatum ferunt, quod tres amphoras caperet. Vnde conijcere possumus, bouem illum, à quo eiusmodi tantum cornu extitisset, maximum fuisse, Aelianus. In bubulo pecore, quod incitato cursu ualet, curam Indi ponunt; & simul de eorum uelocitate rex & permulti principes decertant, neque turpe ducunt pro huiusmodi animalium genere auro argenteæ sponsonem facere. Currendi meta bobus hæc constituitur, ut inter se nexi & iugati triginta stadia currant, Aequales et pares boues equis currunt, neque uelocitate boues ab equis internoscas; Ac si quando rex de suis bobus cum quopiam sponsonem fecerit, in tantum contentionis studium procedit, ut is ipse in curru sequatur, atque adeo aurigam incitet. Is sanè quidem equos stimulis cruentat, à bubus uero manus abstinet, siquidem ij nullis admotis stimulis incitatissimo cursu feruntur; Ac ni mirum tam ambitiosa est bubuli certaminis contentio, ut non diuites modò, sed inferioris status homines in eiusmodi concertaminibus permultum uersentur. Sunt item apud Indos alij boues, qui maximos hircos magnitudine non superare uidentur, li uel coniugati uelocissime currunt, nec minus strenue quàm Getici equi cursum conficiunt, Aelianus. Aristoteles ait Leucetricorum bouum cornua atque aures, ex una stirpe cognata & simul contexta esse, Aelian. Garamantum armenta obliquis ceruicibus pabulantur, Nam si reiecta (recta forte) ad pastum ora dirigant, officiunt prona in humum cornua & obnixa, Solinus; Vide in Troglodyticis mox, In Africa regio est (Garamantum aut uicina quædam) ubi boues præposterè pascuntur, quod cornua inflexa antè habent, et ob id cessim euntes pascuntur. Nam offensantibus in terra cornibus, progrediendo pasci nequeunt, alioquin nihil differentes à cæteris bobus, præter crassitudinem pellis atque duritiæ, Herodotus lib. 4. In Libya Indis finitima retrouersus pascuntium bouum esse armenta auditione accepi. Causa cur sic pascantur est, quod ante oculos cornua habent, & quæ ante pedes sunt, uidere non queant. Ex quo fit ut ingressione ad caudam retorquentes, herbam depascantur, Aelianus: ante quem primus & solus opinor Herodotus in Libya boues istos opisthonomos reperiri scripsit, id exprimentibus cornibus quæ adnuunt proclinanturque in ima; eius historiam conuellit Athenæus sub aliena persona, quoniã à nullo præterea historicorum sit cõprobata, Cælius. Apud Mysios, boues cornuum expertes sunt, non item in Scythia, ubi minime cornibus boues mutili sunt, Nec mihi molestus quispiam esse debet, quod contra scribam atque Herodotus, cum ait bubulo generi non esse in Scythia cornua: Iccircoque cornibus mutilum est, quod uniuersum caluariæ os nullas commissuras habeat, nihilque humorum confluentium propter duritiem resistentem capiat, & uero uenæ per hoc ipsum os pertinentes, propterea graciliores & debiliores, quia minus alantur: Itemque eorundem qui à cornibus nudi sunt, eò sicciorum ceruicem, ac minus fortem esse necesse est, quod ipsorum pertenuis uenæ sint. In Nomadibus, qui ad Meoticas paludes hyemant, & dies æstiuos in camporum equoribus uiuunt, ex bobus partim sine cornibus nascuntur, partim ferrula ideo exsecantur, quod hæc pars uim frigoris sufferre non queat, Aelian. Pusillæ buculæ quas Phasiana regio fert, singulæ abunde beneficio pabuli mulgentur, Aristot. Phœnicum libuli testantur, indigenas uaccas ea esse magnitudine, ut uel procerissimi pastores cum mulgent stare, atque adeo in scabellum ascendere habeant necesse, ubera ut possint pertingere, Aelianus; idem Aristoteles de Epiroticis. Boues in Phrygia et alibi sunt qui cornua perinde ut auriculas moueant, Aristoteles & Plin. Aelianus idè de Erythreis tradit. Boies Phrygiæ rubro colore & flammeo, altaque & torosa ceruice præstant, Eorum ab alijs cornua longe diuersa sunt; neque enim consistunt, sed flexibilia huc illuc flectuntur, Aelianus. Scythici in quorum dorso gibber est, & procerissimi & ex omni parte albi, per parujs cornibus sunt, & minime acutis; similiterque ut cameli eminenti dorso existunt: simul & cum dorso clitellæ imponuntur, perinde ut cameli genu flectunt, rursumque suscepto onere surgunt, quod ipsum hominum, qui ijs ad grauissimorum operum uectiones utuntur, disciplina facere solent, Querendum num quid differant à Caricis, de quibus paulo ante diximus ex Plinio: nec dissimilia de Syriacis nunc adferemus, ut suspicari quis posset authores confudisse, Syriacis non sunt palearia, sed gibber in dorso, Plin. Nodos scapularum flectunt ut cameli. Aelianus absque ulla gibberis mentione, hæc scribit; Syrii bellicosi sunt, magno robore, & lata fronte, cornibus robustis, aspectu truculento, non obeso corpore, neque rursus macilento, ad cursum & pugnam præstant, Aelian. Troglodytarum armentis cornua in terram directa sunt, qua de causa obliqua ceruice pascuntur, Plin. Idem Solinus de bubus Garamantum prodit.

C.

Boues dentibus superficiem tantum herbarum carpunt, radices non lædunt. Animalium soli & retro ambulantes pascuntur, apud Garamantas quidem haud aliter. Laudantur multi cibi edaces, uerum in eo conficiendo lentum; nam hi melius cõcoquunt; ideoque robora corporum citra maciem cõseruant, qui ex cõmodo, quam qui festinanter mandunt. Sed tam uitium est bubulci pingue, quàm exilè boue reddere; humilis enim, & modica corporatura pecoris operarij debet esse, neruisque et musculis robustis; non adipibus obesa, ut nec sui tergoris mole, nec labore operis degrauef. Vaccas pasci oportet in

locis uiridibus & aquosis: amant enim pascua locorum irriguorum. Quamuis butyrum, ut audio, colore saporeque præstantius sit ex pascuis siccioribus, quam palustribus. Si regionis ratio patitur, nullus melior cibus est quam uiride pabulum. Vbi uero deest, eo ordine ministretur, quo pabuli copia & laborum coget accessio. Maritima & aprica hyberna hoc armentum desiderat, quia melius frutetis & his herba internascente saturatur: æstate in opacissimis nemorum commonde pascetur, ubi uirgulta & frons multa: & in montium altis frondosisque magis quam planis pascuis. Nam melius nemoribus herbidis & frutetis & carectis, quam lapidosis locis durantur ungulae. Nec tam fluuios riuosque desiderant quam lacus manu factos: quoniam fluuiialis aqua, quæ fere frigidior est, parum abigit, & celestis iucundior est, Columella. Quamuis circa fluuios recte propter amœna loca pascantur: scetura tamen aquis tepidioribus adiuuatur, unde magis utilius habentur, ubi pluuiialis aqua tepentes format lacunas, Palladius. Omnis extremi frigoris tolerantior equino armento uacca est, ideoque facile sub dio hybernat. Boues autem recte pascendi non una ratio est: nam si ubertas regionis uiride pabulum sumministrat, nemo dubitat, quin id genus cibi cæteris præponendum sit: quod tamen nisi riguis, aut roscidis locis non contingit: itaque in his ipsis uel maximum commodum est, quod sufficit una opera duobus iugis, quæ eodem die alterna temporum uice uel arant, uel pascuntur: siccioribus agris ad præsepia boues alendi sunt, quibus pro conditione regionum cibi præbentur, Columella. Boues & fruge & herba uescuntur: pinguescunt his, quæ flatum cient, ut eruo, & faba fresa, atque etiam ipsa fabarum herba. Et seniores, si cute incisa spiritum adigas, deinde præbeas pabulum, pingues facies. Ad hæc hordeo uel integro, uel pinsito, & a gluma separato pinguescunt, & dulcibus, ut ficu, & pascuntur: uino etiam & frondibus ulmi: sed præcipue sole, & lotione calidæ aquæ, Aristot.

¶ Cytisum in agro esse quam plurimum maxime refert, quod bubus & omni generi pecudum utilissimus est, quod ex eo cito pinguescit, & lactis plurimum præbet ouibus: tum etiam quod octo mensibus uiridi eo pabulo uti, & postea arido possis: præterea in quolibet agro, quamuis macerrimo celeriter comprehendit: omnem iniuriam sine noxa patitur. Satio autem cytisi uel autumnus circa idus Octob. uel uere fieri potest. Cum terram bene subegeris, areolas facito, ibique uelut ocymy semen cytisi autumnus serito. Plantas deinde uere disponito, ita ut inter se quoquo uersus quatuor pedum spatia distent. Si semen non habueris, cacumina cytisorum uere deponito, & stercorata terram circum aggerato. Si pluuia non inceserit, rigato quindecim proximis diebus simulatque nouam frondem agere coeperit, sarrito, & post triennium deinde cadito & pecori præbeto. Equo abunde est uiridis pondus x v. bubus pondus uicena, cæterisque pecoribus pro portione uirium. Potest etiam ante Septembrem satis commodè ramis cytisi feri, quoniam facile comprehendit, & iniuriam sustinet. Aridum si dabis, parcius præbeto, quoniam uires maiores habet, priusque aqua macerato, & exemptum paleis permisceto. cytisum cum aridum facere uoles, circa mensem Septembrem, ubi semen eius grandescere incipiet, cadito, paucisque horis, dum flaccescat, in sole habeto: deinde in umbra exsiccato, & ita condito, Columella. Serenda in tenuiore terra quæ non multo indigent succo, ut cytissus & cicer, Plinius.

¶ Quoniam uero tam salutarem non omni solum pecudum generi, sed etiam homini fruticem, & non medicis modo, sed poetis quoque Græcis Latinisque celebratum, quinam hodie & ubi esset, nemo adhuc ex eruditis, quorum ego scripta legerim, nos docuit: commodum hinc digressus ea de re studiose candide quod habeo communicabo: recitabo autem primum aliorum opiniones. Primum igitur Marcellus Vergilius (qui Florentiæ in Italia uixit) in commentariis suis in Dioscoridem, cytisum hodie in Italia nusquam apparere, & in antiquum ac natale sibi solum reuersum, non paruum antiqua amantibus desiderium sui reliquisse: aut si sit, incognitum sine honore tacere conqueritur. Post hunc Ioan. Ruellius Gallus cytisum hodie in segetibus præcipue hordeaceis inueniri scribit, fruticem albi cantem, cui omnes ex descriptione Dioscoridis notæ conueniant: Sed alio in loco hunc cytisum surum meliloto tam similem facit, ut difficillimè discernatur: distinguit autem hoc modo, Cytisi (inquit) folia digitis friata subolent erucam, melilotus magis crocum iucundo sequitur odore. Gustus quoque discrimine facile proderit: namque cytissus mansu cicer relipit, Hieronymus Tragus Germanus trifolium pratense maius, asperiusque, folijs durioribus, oblongis, & mucronatis (in Italia nonnulli trifolium lunatum uocant) pro cytisso accipit. Postremo Petrus Andreas Matthæolus Senensis, in Italicis suis ad Dioscoridem commentariis, sic scribit, ut nos transtulimus: Cytissus hoc tempore copiosissimus per omnem Italiam prouenit, Dioscoridis ac Plinii descriptionibus undique respondens. Sunt qui uernacula lingua trifolium caballinum uocant, alij tribolum. Ramos primum cubitales producit, ac sæpe maiores, qui folijs ueri trifolij uestiuntur, cum costa e medio satis prominente. Frondes eius albicant, & si manu fricentur, acrem ceu erucæ odorem spirant: si mandas ciceris recentis gustum representat. Flores muscosi racematim hærent, alias flauis, alias candidis. Hæ notæ cytisum adeo exprimunt, ut quin ipsissimus sit negare possit nemo. Caballinum autem trifolium uocant, eo quod plurimum eius pabulo delectentur equi, qui liberi æstate pascuntur: id quod sententiæ nostræ confirmandæ accedit: nam (ut Plinius inquit) cytissus equis tam gratus est, ut præ eo hordeum negligant. Fuchsius & Monachi qui commentarios in Mesuën ediderunt, cum hanc stirpem uerum cytisum esse nescirent, trifolij odorati speciem fecerunt, Hæstæus Pet. Matthæolus. Præter illos qui nostra tempestate ullam cytissi mentionem faciat, reperio neminem. Est autem communis hic Ruellij, Tragi & Matthæoli error, quod cytisum arboreescere non animaduertunt, idque non modo proceritate, sed materia quoque lignola

lignosa, imò ossea. Sic enim Plinius scribit, Tota ossea est ilex, cornus, robur, cytisus, morus, ebenus, lorus, & quæ sine medulla esse diximus. Et quanquam alibi fruticem appellet, arbutis tamen potius adnumerare debuerat. Ruellius quidem cytisum suum fruticem nominat, sed cum laboret in distinguendo eo à meliloto herba, fruticis nomine eum abusum, ut sæpe fit, non est dubium. Ebeni duo genera facit Plinius, unum arboreum, alterum fruticosum cytisi modo, & tota India dispersum. Agit autem de cytiso inter peregrinas arbores: Frutex est, inquit, inuentus in Cythno insula, inde translatus in omnes Cycladas, mox in urbes Græcas, magno casei prouentur: propter quod maxime miror rarum esse in Italia. Quid est igitur quod Matthæolus per omnem Italiam copiosissimum esse scribit? Ego cum anno Salutis Christianæ 1542. Italiam ingressus Patavium uenissem, in horto Petri Bembi Cardialis arbusculam nunquam prius à me uisam, & omnibus qui mecum aderant ignotam, ut primum uidi gustauique, mox uerum cytisum esse intellexi. Proceræ erat, si bene memini, sex circiter cubitos, folia (quæ adhuc seruo) ubique terna, omnino loti siue trifolij pratensis, minora tantum: gustu dulcia & glutinosa, malum propemodum instar: id quod de cytiso Galenus (& post eum Aegineta) prodidit: Cytisi (inquit) folia uim habent discutiendi, sed aquoso tepidoque succo dilutam, quemadmodum etiam malum. Deinde cum per alpes in Germaniam redirem, non procul Tridento, idem omnino genus syluestre reperi, longe minus & fruticosius satiuo. Io. Quintinus, qui de insula Melite libellum ædidi, cytisum in ea abundare testatus nullam eius descriptionem adiunxit. Nos, ut à studiosis diligentius posthac animaduertatur, plura quæ tum formam tum facultates eius attinent, ex ueteribus repetemus, & primum ex Dioscoride. Cytisus frutex est albus in totum, ut rhamnus, ramos spargens cubitales, maior resque interdum, in quibus folia scæniogreci, aut loti trifolij, minora tantum, dorso medio prominente: ea digitis trita erucam olent, gustataque cicer (aliàs cicer uiride) sapiunt. Folia refrigerant, tumores inter initia discutiunt, si cum pane trita illinantur: decoctum eorum potum urinam ciet. Nonnulli, quod apes alliciat, prope aluearia serunt. Hæc Dioscorides: in cuius etiam codicibus nonnullis nomenclaturæ cytiso istæ attribuantur, teline, lotus grandis, trifolium, & apud Romanos trifolium maius: omnes scilicet à foliorum similitudine ductæ: nam telis scænumgræcum est. Columella cytisum & zeas, & carnicin, & trifarin uocari scribit: & esse geminam, hoc est satiuam, & alteram suæ spontis. Paulus Aegineta comam cytisi iubet præcordijs prægnantium contra uomitiones ex uetere uino imponi. Plinius libro 13. cap. 14. Frutex est (inquit) & cytisus, ab Aristomacho Atheniensi miris laudibus prædicatus pabulo ouium, aridus uero etiam suum: spondetque iugero eius annua HS. MM. uel mediocri solo redditus. Utilitas quæ eruo, sed ocyor satietas, per quam modico pinguescente quadrupede, ita ut fumenta hordeum spernant. Non ex alio pabulo lactis maior copia, aut melior, super omnia pecorum medicina à morbis omni usu præstante. Quin & nutricibus in defectu lactis aridum, atque in aqua decoctum, potui cum uino dari iubet: firmiores celsioresque infantes fore. Viridem etiam gallinis, aut si aruerit madefactum. Apes quoque nunquam defore cytisi pabulo contingente, promittunt Democritus & Aristomachus. Nec aliud minoris impendij est. Seritur cum hordeo, aut uere semine ut porrum, uel caule autumno ante brumam. Si semine, madidum. Et si desint imbres, satum spargitur. Plantæ cubitales feruntur scrobe pedali. Seritur post æquinoctia tenero frutice. Perficitur triennio. Demetit uero æquinoctio cum florere desinit, uel pueri, uel anus utilissima (forte utilissima) opera. Canus aspectus, breuiterque si quis exprimere similitudinem uelit, angustioris trifolij frutex. Datur animalibus post bi-

40 duum semper: Hyeme uero quod inaruit, madidum. Satiant equos denæ libræ, & ex portione minora animalia, obiterque inter ordines alium & cepe feri fertile est. Non estiuum, non frigorum, non grandinum, aut niuis iniuriam expauescit. Adhuc Hyginus, ne hostium quidem, propter nullam gratiam ligni, Hucusque Plinius. Idem alibi: Glaux cytiso & lenticulæ folijs similis (quod Dioscorides quoque scribit) &c. coquitur in sorbitione similaginis, ad excitandum ubertatem lactis, eamque qui hauserint, balineis uti conuenit. Et alio in loco: Glaucio quoque (inquit) lactis ubertas intermissa restituitur: sumitur eius rei causa ex aqua. Hic ego non glaucio, sed glauce legerim. Glaucij enim usus est extra corpus tantum applicati (cum sit odore tetro, & gustu amara) ad ophthalmiam maxime à principio, & ignes sacros non ualidos, Dioscoride & Aegineta testibus. Folia ramulosa sunt ulmo & cytiso, Plinius. Quid autem hic sibi uelit uox ramulosa non satis mihi constat: nec uideo quid ulmus cum cytiso circa folia commune habeat: digeruntur enim ulmi folia singula alternis ad ramulorum latera. Cornelius Celsus lib. 4. cap. 9. in curatione lienis: inter ea quæ urinam mouent & lienem profunt, ut trifolij semen, cuminum, apium, serpyllum, portulacam, & reliqua, cytisum quoque connumerat. A cytiso dulce & pingue lac producit. Mulieres quidem, si lactis inopia premuntur, cytisum aridum in aquam macerari oportet, & cum tota nocte permaduerit, postero die expressi succi ternas heminas permisceri modico uino, atque ita potandum dari: sic & ipsæ ualebunt, & pueri abundantia lactis confirmabuntur, Columella 5. 11. Fimum ad agros lætificandos alij aliud præferunt: quidam cuiuscunque quadrupedis ex cytiso. Molesta arboribus est & hedera adnascens, & uinciens: molestus & cytisus, nam omnia ferme necat: sed eo ualentior auro (alimò frutex) est: hic enim uel cytisum ipsum interimit, Theophrastus interprete Gaza. Et alibi, Spissa & roboris medulla, quod atrum cognominant, atque etiam magis

60 cytisi, quippe cum hæc proxima ad ebenum accedere uideatur. Principatus quidem ei in pabulis datur, propter lactis inde copiam bonitatemque: incommodum tamen tantisper dum floret, ut inquit Aristoteles, apium examina eliciuntur: quanquam Democritus prædicet, nunquam de flore cytisi pa-

bulum contingere. Hederæ modo uincit & strangulat, Ruellius. Apparet eum erroris huius occasionem ex Theophrasto sumplisse, qui loco iam citato libri 4. cap. ultimo sic scribit: *Φθορά δὲ καὶ ὑπὸ ἀλλήλων εἰσὶ τῷ παρὰ τὴν εἰσὶ τὰς τροφὰς, καὶ ὅν τοῖς ἄλλοις ἐμποδίζουσι, χαλεπὸς δὲ καὶ ὁ κυτῖος παραφυόμενος. χαλεπὸς δὲ καὶ ὁ κύτιος, ἀπολέσει (lego ἀπόλλυσι) γὰρ πάντα ὡς εἰπεῖν. ἰσχυρότερον δὲ τὸ τῷ ἄλλοις, ἀπόλλυσι γὰρ τὸ κύτιον.* Hic παραφυόμενος uox homonyma est; nam & innasci uel circumnasci significare potest, id quod hederæ conuenit; uel iuxta nasci, quod cytiso, cuius materia cum durissima & ossæa sit, adeo ut uel hebenum prouocet, minime apta est flecti & uincire. Sed iuxta nascens radicibus suis alimentum arboribus præripit, gustanti enim ut malua succi plenus apparet, ut plurimum attrahere opus sit. Sic orobanche uicina strangulat, non superficie circumuoluta, ut sciunt qui herbam nouerunt (quam quam Theophrastus alicubi per imperitiā proximis herbis cōuolui eam scribat, ut etiam Pet. Andreae Mattheolus recte obseruauit) sed radicibus, siue succum duntaxat terræ omnem attrahentibus illis, siue etiam circumuolutis. Sic & alimon frutex propinquum necat cytisum, non aliter quam sal fugine sua, cuius uis præsens cæteris affertur calamitas. Nam proxima inuadere & inuolui alimon, ex bonis authoribus nemo tradidit. Theodorus in hoc Theophrasti loco, de hederæ pro παραφυόμενος, id est adnascens, addidit, & uinciens: quod licet in hederæ congruat, erradi tamen ansam Ruellio dedit, ut idem uerbum ad cytisum transferret. Quod si quis contendat Theophrastum omnino sensisse cytisum arbores iuxta se ramis suis amplecti, errasse etiam in cytiso eum dicam similiter ut in orobanche. In Mysia, qua parte nostræ provinciæ finitima est, tractus occurrit, quem Britum nominant, in quo mel Attico simile penitus magna cum admiratione conspexi: quanquam deteriora planè mella ibi quoque proueniant. Extabat autem ibi monticulus quidam non magnus, saxosus totus, thymo & origano plenus, ad cuius radices agrī cytiso quamplurimo abundabat; ex eo collis dominus mel usque adeo colligebat, ut hac in parte Atticum etiam superaret, acre tamen ut Atticum non erat, statimque iccirco se gustantes auertebat, & nauseam cito commouebat, si paulo liberalius comestum fuisset. Hoc siquidem de cytiso scriptores uno ore tradunt, apes ex cytisi floribus plurimum mellis excerpere. Fruticosa uero planta cytisus est, eam altitudinem attingens, ad quam myrtus crescit; Hæc Galenus libro 1. de Antidotis, ubi optimi mellis indicia recenset. Necant inuicem inter sese umbra, uel densitate, atque alimenti rapina. Necat & edera uinciens. Nec uiscum prodest & cytisus, Plinius libro 17. cap. 24. circa finem, de morbis arborum loquens: transiit autem ad uerbum penè Græca Theophrasti uerba quæ paulo ante posuimus, hoc tantum interest, quod uisci mentionem addit: ut non immerito aliquis conijciat diuersam huius loci Theophrasti lectionem fuisse, eamque ab aliquo in margine uel uersuum interstitio annotatam, in textum ascitam. Ego certe Theophrasti Græca sic legerim: *Χαλεπὸς δὲ καὶ ὁ ἴσος παραφυόμενος. χαλεπὸς δὲ καὶ ὁ κυτῖος, ἀπόλλυσι γὰρ πάντα ὡς εἰπεῖν. ἰσχυρότερον δὲ τὸ τῷ ἄλλοις, ἀπόλλυσι γὰρ τὸ κυτῖον.* Hoc est, Nocet etiam uiscus si adnascatur: nocet item hederæ, quæ in uniuersum ferè omnia necat: alimon solum ea ualidius est; nam hederam quoque necat. Facilis transitus fuit ab ἴσος in κυτῖος, & ἀ κυτῖος in κύτιος; nam in Græcis quoque exemplaribus Dioscoridis aliquot, ubi glaucis herbæ folia cytiso comparantur, uti Plinius etiam exponit, κυτῖω pro κυτίω legitur. Huic lectioni confirmandæ accedunt Theophrasti uerba, quibus eiusdem rei causam enunciat lib. 5. de causis plantarum capite 22. quæ ex Theodori translatione huc apponam; conferendo enim recte conuersa animaduerti. Quæ autem (inquit) uicinatate iuxta satorum, aut contagione sponte se associantium, corruptiones cōferuntur, has alimenti prorsus rapina solet committere; eoque celerius, quod ualidiora pluraque sint quæ infestant, ceu quæ syluestria sunt, quæ radice numerosa cohaerent, quæ multo indigent alimento, quæ abscindere, amplecti, strangulare atque irrepere apta sunt, ut edera. Nam uiscum quoque, & omnino quæ aliquam plantam pro sede capiunt, interimere possunt. Edera & auro, nimio pabuli desiderio, falsugineque sibi ingenerata, arbores necant; sed auro perniciosior est, quod plus habet falsuginis, Hæc ille. Nulla hic cytisi mentio, ut uel cæco appareat, rectè à nobis emendatum esse tum Plinii locum, tum Theophrasti superiorem. Obtinuimus itaque rectam non inuolutam plantam esse cytisum. Hoc uel corollarij loco addam, non cytison, sed citton, id est hederam, omnia corrumpere, à Theophrasto hic scriptum esse. Nam libro 3. histor. cap. ultimo, ipsædem uerbis de hederæ scribit: *ἀπόλλυσι γὰρ πάντα καὶ ἀφανίζουσι, παρὰ τὴν τροφήν.* Notandus est insuper Marcelli Vergilij error, qui non modo cytisum cum Plinio & Theodoro & Herm. Barbaro apud Theophrastum inepte legit, quod tantis authoribus eum facere tolerandum erat; sed insuper ita uertit: Theophrastus (ait) testatur hederam alias arbores, hederam uero cytisum, cytisum tandem halimum enecare. Ridiculus iste κλίμαξ planè falsus est, & nusquam in Theophrasti neque integris neque corruptis codicibus reperitur. Sed forte Vergilij ex Bucolicis uersus in mentem ei uenerunt, Torua læna lupum sequitur, lupus ipse capellam, Florentē cytisum sequitur lasciuia capella: Et Theocritus, *Ἀλλ' ἔτι κύτισον, ὃ λύνει τὰν αἶγα δύναι.* Quare cum & ipse de cytiso scriberet, eandem figurā est imitatus. Sed quoniam commodum hos de cytiso Vergilij uersus recitauī, subiiciā & reliquos eiusdem, in quibus cytisi mentionem facit. Aeglo. 1. Non me pascente capellæ, Florentem cytisum, & salices carpetis amaras. Seruius super hoc loco cytisum genus fruticis uel herbam esse meminit, quæ nascatur inter campos & syluas in Cytiza ciuitate: sic enim scribitur, siue per authoris imperitiā, siue librariorum uitio; nos ex Plinio supra docuimus in Cythno insula una Cycladum primum inuentum hunc fruticem. Scribitur autem Cythnus rectè per t aspiratum, κύθινος apud Steph.

Stéph. cuius etiam Ovidius meminit libro 7. Metamorphos. Florentemq; Syron, Cythnon, planamq; Seripho. Cytisum uero Græcè omnes per t scribunt, non th; Latine uero indocti quidam per th. Et Aegl. 9. Sic cytisopastæ distendent ubera uacca. Aegl. 10. Nec cytiso saturantur apes, nec fronde capellæ. Et Georg. 2. Tondentur cytisi, tædas sylua alta ministrat. Postremo Georg. 3.

- At cui lactis amor, cytisum lotosq; frequentes Ipse manu, salsasq; ferat præsepibus herbas. Cytisi epitheta apud poetas leguntur, florens, uiridis, agrestis, tenuis, ut Ioan. Rauisius obseruauit. Eupolis poeta in fabula quæ inscribitur Aeges, inducit capras de cibis suis & alia quædam iactantes, καὶ πρὸς τῶν τοιούτων ἔτ' ἄλλ', διοὺς κύντισον τε, ἠδὲ φέρονον δὴν δ' ἡ, &c. ut Macrobius citat. Satis iam multus in cytiso fuisse mihi uiderer, nisi ex prædictis occasionem pauca quædam adiungendi haberem.
- 10 Nam quod supra diximus Democritum prædicare nunquam de flore cytisi pabulum contingere apes: admonet me laburni de qua Plinius lib. 16. cap. 18. Laburnum (inquit) aquas odit: Alpina & hæc arbor, nec uulgò nota, dura ac candida materie, cuius florem cubitalem longitudine apes non attingunt, Hæc Plinius: nec alibi apud ullum authorem laburni mentionem reperias. Nos arborem uidimus dependente flore luteo pedem longiore, forma qua pisorum flores: nam & siliquæ subnascuntur. Florem autem appellamus oblongam ex multis floribus pendulam congeriem. Folia ei terna, sicut in loto pratenfi aut cytiso, sed maiora. Rustici prope Orthodorum inter ortum Rhodani & Leumannum lacum leuit, aut lebit, sua lingua indigerant: & florem testantur apibus infestum, quo uel aluearibus imposito diffugiant, similiter clauo ex arboris materia impacto. Materiam ne sub terra quidem in ædificijs putredinem sentire. Reperitur etiam in montibus circa Toggenburgum Heluetiæ regionem; nec procul Bononia in Apennino. Hanc arborem si quis Alpinum cytisum nominet, propter foliorum materieq; similitudinem, & eundem aduersus apes effectum (si modo uerè scribit Democritus) meo quidem iudicio non errauerit. Cytisus auget lac, ut eruum; sed dum floret incommodus est, urit enim tantisper & extinguit lac, Aristot. lib. 3. hist. animal. cap. 21. Non mirum igitur si eo tantisper abstineant apes. Albertus Mag. eo in loco, ut solet inepte omnia, pro cytiso cocturem legit, & adhuc ineptius uiciam interpretatur. Præter cytisum & laburnum, arborem quæ folia similia, similiterq; digesta, hoc est terna habeat, anagyrin solam in monasterij cuiusdam horto Venetijs uidi. Hæc etiam fruticosa est arboris instar, & semen in corniculis gignit oblongis: sed graui tetroq; odore à laburno ac cytiso facile distinguetur. Fruticosum illud arbutum, quod Galli uocant bagenaulde, Germani alicubi (Basileæ enim in hortis uidi) *verbrünne Eißig* le: sic autem proprie nominant
- 30 placentarum genus turgidum & rotundum, spongiolum intus & imagine fauacea. Istis enim placentulis siue globulis figura & inanitate fruticis huius folliculi bellè respondent. Folia tamen ei non terna, sed bina, è regione, qualia in cicere, pisus, & alijs multis: neq; facultas ulla quæ in gustu maluæ comparari possit. Quanquam autem Dioscorides glaucis folia tam cytiso quam lenticulæ comparat: lenticulæ autem bina esse non terna constat, non tamen necesse est cytisi quoq; bina esse, figuram enim singulorum foliorum, non quo digeruntur ordinem, Dioscorides in ista comparatione respexit. At Plinius trifolio tam similem fecit cytisum, ut absq; similitudinis nota ipsum trifolij nomen ei tribuerit: breuiter enim (inquit) si quis exprimere similitudinē uelit, angustioris trifolij frutex est. Hoc est, finge trifoliū (angustiorib; tantū folijs) lignescere et adolescere in fruticē, cytisum habes. Sic alibi de ligustro: Eadē (inquit) arbor est quæ in oriente cypros, cum non eandem reuera, sed undiqua
- 40 que simillimam indicaturus esset. Sed redeo ad bagenauldam Gallorum, quæ hic & propter generis cum cytiso affinitatem, & usum ad pecora, si modo colutea Theophrasti est, omitti nō debuit. Colutea (inquit Theophrastus libro 3. historiæ plantarum cap. 17.) Liparæ propria traditur, arbor magnitudine præstans, fructum in siliqua ferens, magnitudine lentis, qui oues mirum in modum pinguefacit. Nascitur semine, & fimo præcipuè ouillo. Tempus ferendi, cum Arcturus occidit: ferendū semine præmadefacto, cum iam in aqua pullulare incœperit. Habet folium non absimile fœnogræco: germinat primo uniceaulis, triennio maxime; quo quidem tempore baculos decidunt. Elegantes enim illos proferre uidetur: & si ita quis (Ruellius nō recte legit, si quis nimis, quasi ad baculos tantum refertur, non ad cacumen) decurtauerit, mox arbor emoriatur: haud enim latere plantigera constat, Spargit deinde in ramos, quartoq; anno arborefcit, Hæc Theophrastus. Colutea (inquit Ruellius) iam etiam in Gallia prouenit, omnibus nota bagenaulde nomine. Nanq; frutex est quadriennio se in arborem efferens, ramis exilibus, folio fœnogræci, membraneo folliculo, pellucente, prætumido, & ueluti quodam spiritu distendente turgido, ita ut digitis si prematur, crepitans dissiliat: in quo semen atrum, durum, latū, lentis magnitudine, pisi gustu. Mauritanij sermone suo uernaculo sene nominant, duoq; eius faciunt genera, suæ spontis, & hortense. Nam & semine nascitur, in fimo præcipuè ouillo. Addunt ubiq; siliquas oblongas, quibus semina in ordinem utrinq; digesta clauduntur, tenui pendere pediculo. Ob id facile uentorum impetu deturbari, hærentesq; pertinacius perticis decuti. Caducas opiliones legunt, saginandis ouibus perquam utiles, Hæc Ruellius: cuius sententiam Leonardus Fuchsius etiā sequitur, nempe coluteam Theophrasti & sene Arabum eandem esse plantam. Manifestum autem illis est qui utranq; inspexerunt, stirpes toto genere diuersas esse. Nam colutea frutex est anno quarto arborefcens: sene uero herba cubitalis tantum & annua: folliculis etiam multum discrepant. Folijs forte aliquo modo conueniunt, & ut quidam scribunt purgandi uiribus. Describitur sene à Serapione, quod autem siliquæ tenacius hærentes perticis de-
- 60

cutiantur, ut Ruellius tanquam ex Mauritanis scribit, nusquam reperio. Petrus Andr. Matthæolus Senensis in commentarijs Italicis super Delphinio Dioscoridis, senam diligentissime describit, & Ruellij errorem refellit. Quamobrem non immorabor hic prolixius; sat fuerit hoc indicasse in præsentia, senam Græcis Latinisq; ueteribus fuisse incognitam; bagenauldæ uerò coluteam esse etiã ipse sentio, & nisi fallor Matthæolus quoq; eiusdem opinionis uidetur. Illud postremo circa cytisum adiiciemus, uideri nobis Matthæolum errare, cum herbam illam quam pro trifolio odorato in prima editione Fuchsius pinxit, eandem esse putat cum illa planta quam ipse pro uero cytiso accipit, flauis aut albis floribus. Nam trifolium illud Fuchsi (quod ille à me admonitus trifolium Dioscoridis non esse sed lotum syluestrem potius, in secunda editione quæ solas imagines habet, in lotum urbanam uertit) flauis floribus nuncq; apparet, imò ne albis quidem, sed canis, aut ex albo subcœruleis. Frequentissimum autem apud nos seritur propter quoddam casei secundarij genus, Claronensem uocant, quod nostri hac potissimum herba condire solent: De qua egi in Libello nostro de operibus lactarijs: & agam forsitan aliàs copiosius. Hactenus de cytiso & alijs quibuscūq; cytisi occasione herbis, prolixius quidem scripsi, non tamen præter institutū, quod ad animalium historiam. Non enim bubus solum, sed omni pecori, præcipue autem ouibus, capris, equis, apibus, gallinis, & ipsi etiam homini, maximus cytisi usus à maximæ authoritatis scriptoribus promittitur: & quæ hic uerbosius dicta sunt, in animalibus ceteris repeti nihil opus erit. Non difficile autem fuerit cytisum aliunde acersitam plantare, cum nullam regionem aspernetur: interim loco eius frondibus ulmeis potissimū utemur. Nam & Columella illam ceteris præfert frondibus, ut mox ex eius uerbis patebit: Et Aristoteles ulmum apibus gratam, & frondibus eius boues pinguescere testatur. Lucundissimum bubus pabulum adfert ulmus: capræ etiam & oues id appetunt. Varijs generibus soli prouenit: quam obrem à plerisq; seritur. Maxime autem commendatur Attinia, quæ procerior latiorq; quam nostras est.

¶ Cytiso aut Medica herba nutrimus boues lactantes; sic enim plus continebunt lactis, Sotion in Geoponicis Græcis. Aristoteles contra, lib. 9. histor. anim. cap. 21. Pabuli genus (inquit) aliud copiā lactis extinguit, ut Medica herba, & præcipue ruminantibus: aliud auget, ut cytisus & eruum. Idem libro 8. cap. 8. Herba Medica prima falx uitio datur, & cum foetida aqua rigatur, incommoda est. Et libro 9. cap. 40. Expedit consequi apud aluearia, pios, fabas, Medicam herbam, suriam, &c. Dioscorides, pratensis trifolio (inquit) similis Medica recens nata est: crescenti deinde contrahitur & angustius fit folium, proferitq; similes trifolio caules, in quibus semen lenticulæ simile, inflexumq; corniculorum modo: quod siccatum suauitatis gratia condimentario salī miscetur. Id uiride emplastrum modo impositum, prodest his quæ refrigeranda sunt. Tota autem herba pro gramine utuntur, qui quadrupedes & iumenta pascunt, Hæc ille ex translatione Marcelli Vergilij, qui mutilum corruptumq; hunc de siliquis & seminibus locum suspicatur. Ruellius & Matthæolus ita transfulerunt: Medica siliquas habet corniculorum modo intortas, in quibus semen lentis magnitudine dependet. Ex Hispania (scribit Marcellus in Annotationibus) integros herbe quam illi Medicam censent, cum suo semine caules afferri nobis curauimus. Est autem illius in Hispania quotidianus in iumentorum pabulo usus: caules cubitales geniculatosq; proferit, trifolio undiq; similes. Audiuimusq; ab ijs qui in Hispania rem obseruarunt, quod de ea ab antiquis fertur, quicquid in caule assurgit, in folijs contrahitur: nullo cibo prius magisq; lætari & pinguescere iumenta pecusq; omne: parcius dari, quoniam inflet & multum creet sanguinem, quem ducere postea necesse sit: deniq; nihil non ab antiquis traditum de ea nunc etiam inueniri. Quod non conuenit scriptori huic, semen est: quod hic lentis magnitudine indicat, & intortum: in illa uero exiguum, panici minus, papaueris uero semine nō adeo maius, cum rotunditate oblongum, colore flauescente uidetur: quorum nihil in Dioscoridis Medica semine est. Siliquam non licuit uidere, sed ut consicere ex seminis quantitate facile est, gracilem & uitæ siliqua graciliorem credere oportet, &c. Verba illa, ἡ φ' οὖς τὸ ἀνέμα πρὸς τὴν φωνὴν φανὸς τὸ μέγεθος, non eodem modo in cunctis leguntur, arguitq; uarietas uitiū, Hactenus Marcellus, Ruellius pro ἡ φ' οὖς legit λαβοῖς, id est siliquis. Nunc Petri Matthæoli ex commentarijs in Dioscoridem uerba subiiciamus: Medica (inquit) quanquam olim uulgaris fuerit, & per totam sata Italiam pro pecore, nostra tamen tempore prorsus nos deseruisse uidetur. Abundat hodie (ut quidam scribunt, in Hispania, & summa diligentia propter pecora colitur: uernacula lingua alfalfa uocant, quæ quidem uox originis est Arabica. Nam apud Auicennam in capite Cot, alfafasat (aliàs, alafeler; aliàs, alistiscat) nominatur. Hæc Matthæolus. Ego his diebus ab Hispano accepi patrio sermone alfalles uocari hanc herbā, ad duos aut tres ad summum cubitos ex crescere, folia terna loti pratensis instar proferre. Io. Rodericus Lusitanus, qui annotationes quasdam in Dioscoridem reliquit, Medicam Hispanicæ melguas uocitari author est. Alafest, authore Ebenbiter, uox Persica, idem significat quod falfafa, quæ est species trifolij, quod datur equis saginandis, & in Syria pabulum est pecorum omnium: siccum appellant cot, recens alrathbe, Andreas Bellum. Nunc Plinij uerba apponemus ex lib. 18. cap. 16. Medica (inquit) externa, etiam Græciæ, ut à Medis aduecta per bella Persarum, quæ Darius intulit, sed uel in primis dicenda: Tanta dos eius est, cum uno satius amplius quam tricenis annis duret. Similis est trifolio caule folijsq; geniculata: quicquid in caule assurgit, folia contrahuntur. Vnum de ea & cytiso uolumen Amphiloche fecit confusum. Solum in quo seratur, elapidatum purgatumq; subigitur.

ter autumno: mox aratum & occatum integitur crate iterum & tertium, quinis diebus interpositis,
 & fimo addito. Poscit autem siccum succosumq; uel riguum. Ita preparato seritur mense Maio, ali-
 as pruinis obnoxia. Opus est densitate seminis omnia occupari, internascentesq; herbas excludi: id
 præstant in iugera modica uicina. Cauendum ne aduratur, terraq; protinus integri debet. Si sit humi-
 dum solum herbosumue, uincitur, & desciscit in pratum. Ideo protinus altitudine unciali herbis o-
 mnibus liberanda est manu potius quam sarculo. Secatur incipiens florere, & quotiens reffloruit.
 Id sexies euenit per annos, cum minimum quater. In semen maturescere prohibendum est, quia pa-
 bulum utilius est usq; ad trimatum. Verno feri debet, liberariq; cæteris herbis: ad trimatum maris
 ad solum radi. Itaq; reliquæ herbæ intereunt sine ipsius damno, propter altitudinem radicum. Si ca-
 10 uerint herbæ, remedium unicum est aratro, sapius uertendo, donec omnes aliæ radices intereant.
 Dari non ad satietatem debet, ne repellere sanguinem necesse sit: & uiridis utilior est. Arescit surcu-
 lose, ac postremo in puluerem inutilem extenuatur. De cytiso cui & ipsi principatus datur in pabu-
 lis, affatim diximus inter frutices, Hactenus Plinius. Medica herba stercoris & urinæ causa perit,
 ut quidam dixere, Theophrastus. Et alibi: Herbæ quædam diminutæ tonsæq; meliores euadunt, ceu
 porrum, brassica, Medica, &c. tollitur enim acrodo & siccitas, & radices ualidiores redduntur. Mul-
 tis regionibus Medica natu satis morosa, alijs cumulatim emergit: cum seritur decem annis durat:
 per annum deinde quater recte, interdum sexies demetitur: agrum stercoret, omne emaciatum ara-
 mentum ex ea pinguescit: egrotanti pecori remedium est. Ad maciem equorum, ut Columella pro-
 didit, nulla res tantum quantum Medica potest. Flos in purpureum colore spectat. Hac herba (Ruelli-
 20 uerbis utor) pleriq; tractus Galliæ uident, quam uernacula consuetudine grande treflon, quasi tri-
 folium uocant. Alij quod allatum sit à Burgundionibus semen auorum nostrorum memoria, Bur-
 gundienae foenum agricolæ nominant. Rura quædam etiam apud nos foenaciam sermone patrio di-
 cunt. Ruris disciplinæ prudentes Medicam iactato semine serunt, adiecta nostratis atenæ portium
 cula: eam siquidem radiculis fundamenta iacere putant, quibus comprehendens firmitus nitatur.
 Sed & pleraq; prata scatent apud nos Medica, quæ uel nature sponte, uel cæli conditione nata est:
 nisi quædam olim illic satæ reliquiarum uestigia restent, quæ herbosæ (uti solet) cespitate uicta, desciscit
 in pratum. Hanc Marcellus Vergilius dum in lucem reuocare conatur, magis eius obliterauit co-
 gnitionem. Vereor sanè ne cytisum ille pro Medica uiderit: nam hac ferè facie, quam explicat, repre-
 sentatur, & Hispanijs etiam frequens. Fieri oleum ex Medica tradunt ad neruorum tremores effi-
 30 cax, Hactenus Ruellius. Quod autem oleum alcot ad tremorem maxime commendetur, author est
 Auicenna. Ego liquorem ex alfalfe Hispanorum ui ignis elicatum per instrumenta, egregiam ad-
 uersus calculum opem ferre audio. Medicæ herbe genus esse crediderim quam in Heluetia nostra
 quidam trifolium maius uocant, *grossen klee*. Hieronymus Tragus foenogracum syluestre: folia ei
 loti pratensis, sed bina: ternis aut quaternis per singulos ramulos binorum foliorum ordinibus: quo-
 rum in gustu dulcedo tanta, ut uel glycyrrhizam prouocent. Coliculi cubitales, & aliquando bicu-
 bitales, ab una radice plures exeunt, transuersi ferè per terram sparsi, subruffi, geniculati, multis ala-
 rum cauis. Flores candicant. Siliquæ modice incuruæ & lunatæ in mucronem exeunt, triangulæ, e-
 minente ab una parte angulo per longitudinem quæ duorum digitorum est, ab altera carinata: in
 quibus semina foenogracæ minora paulo, angulosa, specie renum, colore lutea, sapore uiciæ. Radix
 40 alba, cubiti aut sesquicubiti etiam altitudine descendit, crassitudine pollicari, lenta & tenax, uetu-
 state rufescit: minus dulcis quam superficies, imò subamara ferè. Nascitur iuxta uias, & locis siccis,
 ut montanis uel arenosis interdum. Herba omnino in multos annos uiuacissima. Hieronymus Tra-
 gus lotum syluestrem siue Libycam esse suspicatur: sed sapor medicatus abest. Ego iam olim & no-
 stro sæculo primus syluestrem lotum illam esse ostendi, quam nostri uocant *stundtraut*. Rustici qui-
 dam apud nos folia trifolij maioris sui ad uomitum prouocandum edunt, aduersus crapulam præ-
 fertim: nimia enim sui dulcedine & nescio qua indicibili qualitate nauseam ciet. Medica (inquit
 Hermolaus Barbarus) imperitia uulgi melica uocari cœpit. Hac quondam plena erat Venetia, sed
 pridem periit: nunc in eandem prouinciā reuerti eam quasi postliminio curauimus, ab annis mul-
 tis ferè non uisam in Italia, sed ne intellectam quidem magnopere qualis esset, allatam ex Africa in
 50 Campaniam. Semen eius sub dente phaseoli recentis saporem præsentat, Hac Hermolaus. Impulit
 eum opinor in hunc errorem Albertus Magnus, qui circa finem libri 3. de animalibus, Quædam
 pascua (inquit) lac minuunt, ut granum quod melega uocatur, & à nonnullis furigum. Aristoteles
 hoc Medicæ attribuerat: Alberto nominis uicinitas imposuit. Culmos melega (uel forgi, ut Fuchsi-
 us appellat: cuius hæc uerba sunt) quatuor aut quinque habet, altos, crassos, geniculatos, rubicundos,
 folijs uestitos longis, latis & in summitate acuminatis, harundini non dissimilibus: spicam quam
 panicum maiorem ac densiorem, rufam & barbatam, in qua semen rufum, rotundum, lentis magni-
 tudine, & acuminatum. Florem luteum. Radicem multis fibris capillatam. Semen dulce est, & gur-
 stu plane panicum refert, Hac Fuchsius. Ex iubis eius scopæ uestiariæ fiunt. Errat Ruellius cum
 scribit panicum in Italia melegam uocitari. Melega enim Longobardorum, non alia est quam sorgo
 60 alibi dicta, & in Hetruria sagina (nimirum à saginando pecore) Panicum uero per omnem Italiam
 priscum nomen Latinum retinuit, *μυδινὴ πρῶτα, ἢ τριφυλλοῦ*, *εἰ δὲ λατὸν κτίνεσιν ἀγορεύοντα*, Varinus: sed
 in huiusmodi rebus grammatici fide digni nō sunt. In Græcia tempore Eustathij archiepiscopi Theſ

Salonica Medica herba nomen uetus adhuc seruabat, ut ipse scribit in commentarijs in Dionysium; nec dubito quin hodieq; seruet. Hæc hæcenus de Medica. ¶ Bubus frondem populneam, ulmeam, querneam, ficulneamq; usq; dum habebis, dato, Cato. Folia populnea quernaq; animalibus Cato iubet dari non perarida: bubus quidem & ficulnea, iligna q; & ederacea: Dantur & ex harundine & lauro, Plinius: qui alibi etiam eruum bubus iumentisq; utilissimum esse scribit. Ex cibis nemo dubitat, quin optimi sint, uicia in fascem ligata, & cicercula, itemq; pratense fœnum. Minus commode tuemur armentum paleis, quæ ubiq; & quibusdam regionibus solæ præsidio sunt, eæ probantur maxime ex milio, tum ex ordeo, mox etiam ex tritico: sed iumentis iustam operam reddentibus, ordeum præter has præbetur. Quibus alimentis potissimum quæque pecudum pascatur habenda ratio: nec solum quod fœno satura sit equa, aut bos, cum sues hoc uitent, & quærant glandem: sed quod ordeum, & faba interdum sit quibusdam obijciendum, & dandum bubus lupinum, & lactarijs Medica, & cytisum, Varro. Fabæ largius datæ copiam efficiunt lactis, Aristot. Miratus sum aliquando cicuta etiam non abstinere boues, nec uiridi, nec arida, uidi enim magnos cicutæ fascēs ex pratis collectos pro cibo uaccis offerri. Nostri hanc herbam uocant *rossümich*, id est, carum equinum, alij *Farbenglen/zigerkrut/wutscherling*, & alij aliter. Hæc asinis quàm noxia sit supra retulimus. Rarunculo similem herbam, quam coronopodem aliqui putant, floribus aureis, inter uerna olera uulgarem, butyri colorem commendare credunt si a uaccis depasta fuerit: eam ob causam Germani inferiores nominant *butterblumen*, nostri à splendore *glyßblumen*, & *alpblumen*, quod in alpibus uaccis pergrata sit. Est & alia in palustribus nascens flore simili maiore, folio rotundo, crenato, radicibus albis capillatis, sapore ferè betæ: nostri uocant *maßblumen*, id est, flores palustres, alij *dotterblumen*, à colore uitelli, alij *schmårblumen*, quod tanquam uncti niteant: Galli pratenses bacinos: Nos idem genus in hortis dasypodion, id est densis confectisq; florum folijs, alimus. Ruellius chamaeleucen interpretatur: cui ego non assenserim. Chamaeuce enim uerius eadem quæ tussilago est. Butomon planta similis est arundini, quæ boues edunt, Suidas: de quo plura mox in H. dicemus. Galion herba est cubitalis, foliolis angustis & per genicula radiatis simul pluribus: flore flauo, confecto, muscoso, odorato, abstinere eo boues: ut et urticæ simili herba foetida, & marrubij quodam genere foetido, quod in aruis & noualibus nascitur, aliud quàm ballote, longioribus & in acutum eximtis folijs, crenatis. De alijs quibusdam herbis quæ bubus noxiæ aut uenenosæ sunt, mox in morbis eorum dicemus. Bobus (inquit Columella) pro tēporibus anni pabula dispensantur. Ianuario mense singulis fressi, & aqua macerati erui quaternos sextarios mistos paleis dare conuenit, uel lupini macerati modios, uel cicerculæ maceratæ semodium, & super hæc affatim paleas: licet etiam, si sit leguminum inopia, & elata, & siccata uinacea, quæ de lora eximuntur, cum paleis miscere. Nec dubium est, quin ea longe melius cum suis folliculis antequam eluantur, præberi possint: nam & cibi, & uini uires habent, nitidumq; & hilare, & corpulentum pecus faciunt: grano abstinemus. Frondis aridæ corbis pabulatoria modiorum uiginti sufficit, uel fœni pondo triginta, uel si non, modius uiridis laureæ, & iligneæ frondis: sed his, si regionis copia permittat, glans adijcitur, quæ nisi ad satietatem detur, scabiem parit: potest etiam si prouentus utilitatē facit, semodius fabæ fresæ præberi. Mense Februario plerunque eadem cibaria sufficiunt, Martio, & Aprili debet ad fœni pondus adijci, quia terra proscinditur: sat autem erit pondo quadragena singulis dari: ab Idibus tamen mensis Aprilis usq; in Idus Iunias uiride pabulum recte secatur: potest etiā in Calen, Iulias frigidioribus locis idem præstari: à quo tempore in Calen. Nouemb. tota æstate, & deinde autumno satientur fronde, quæ tamen nō ante est utilis, quàm cum maturuerit uel imbris, uel assidujs roribus: probaturq; maxime ulmea, post fraxinea, & ab hac populnea: ultimæ sunt iligneæ, & querneæ, & laureæ, sed post æstatem necessarie deficientibus cæteris, possunt etiam & folia ficulnea probe dari, si sit eorū copia, aut stringere arbores expediat: iligneæ tamen uel melior est querneæ, sed eius generis, quod spinas nō habet: nam id quoque uti iuniperus respuitur à pecore propter aculeos. Nouemb. mense ac Decembri, per sementem, quantum appetit bos, tantum præbendum est: plerunq; tamen sufficiunt singulis modij glandis, & paleæ ad satietatem datæ, uel lupini macerati modij, uel erui aqua conspersi sextarij v i i. permisti paleis, uel cicerculæ similiter conspersæ sextarij x i i. misti paleis, uel singuli modij uinaceorum, si ijs, ut supra dixi, large paleæ adijciantur, uel si nihil horū est, per se fœni pondo quadraginta, Hæc Columella. Fœnum alibi bis tantum, alibi ter aut quater etiam anno secatur. Armentorum id cura, iumentorumq; progeneratio suum cuiq; consilium dabit optimum, maxime quadrigarum quæstus, Plinius. Sufficiunt singulis bouum iugis erui modij quini sati, Martio mense satum, noxium esse bubus aiunt: item autumno grauedinosum: innoxium autem fieri primo uere satum, Idem. Bubus glandem circa brumam aspergi conuenit, in iuga singula modios 240. Largior ualetudinem infestari: & quocunq; tempore detur, si minus triginta diebus continuis data sit, narrant uerna scabiæ poenitere, Plinius. Lupini modij singuli bouem unum satiant, ualidumq; præstant, Idem. Palea plures gentium pro fœno utuntur: Melior ea quæ tenuior minutiorq; & pulueri propior: ideo optima è milio, proxima hordeo, pessima ex tritico, præterquam iumentis opere laborantibus. Culmum saxosis locis cum inaruit, baculo frangunt substratu animalium. Si palea defecit, & culmus teritur, Ratio hæc, maturius defectus muria diu respersus, dehinc siccatus in manipulos conuoluitur, atque ita pro fœnobubus datur, Plin. Vinaceos per autumnū quotidie recentes succernito: Lectos exsiccatos, restibus

restibus subtentis, cribro illi rei parato, siccos conculcato in dolia picata, uel in lacum uinariū picatum, id bene operito, iubet oq; oblini, uti habeas quod des bubus per hyemem, Cato. Hordei stipulam bubus gratissimam seruant, Plin. Maxime studendum est ut competentibus redūdantibusq; faturi semper habeantur & pingues. Omnis enim ægritudo exordium sumit ex macie. Exhaustum animal celerius labor frangit, æstus uexat, frigus penetrat. Non solum enim æstiuis mensibus pascuum sufficit, ubi frondes diuersi generis addantur, & minuat uarietas ipsa fastidium. Hyeme non tantum paleis, sed fœno quoq; & hordeo, & sæpius eruo saginandi sunt boues. Nullus autem uberiores ciborum repudiabit expensas, qui considerare uoluerit bouum per inopiam pereuntium quam cariora sunt pretia, Vegetius 3. i. M. Varro turdorum simo ex auarijs ad agros leuificandos principatum dat: quod etiam pabulo bouum suumq; magnificat, neq; alio cibo celerius pinguescere asseuerat, Plin. Boues quidam luporū instar carnitori sunt, Rasis. Theophrastus prodidit boues quoq; pisce uesci; sed non nisi uiuente. Apud Pæones qui Prasiadem paludem habitant, equis & subiugalibus pisces pro pabulo præbent, Herodotus. In Narbonensi prouincia nobilis fons Orge nomine est: in eo herbe nascuntur in tantum expetitæ bubus, ut inersis capitibus totis eas quærant. In remotissimis ad Septentrionem Oceani Germanici insulis boues adeo pinguescunt, ut periculum eis sit ne moriatur præ pinguitudine. Facile saginantur, si labore abstineant. Augentur iuuentæ amplius cum plus temporis expertes Veneris degunt, ut iam in Epiroticis diximus, Aristot.

¶ Boues & equi sorbendo bibunt, ut & reliqua animalia quorum dentes continui sunt, Aristot. & Plinius. Bos contra quam equus nisi aqua sit clara, frigida atq; limpida, bibere nolit, Aristot. A-
 20 quam quidem istius generis animal non requirit nitidissimam, nec usq; adeo læditur si sordidam biberit: Sed tamen bubulci diligentis est procurare, ut mundam semper & optimam bibat, Vegetius. Per æstatem boues aquam bonam & liquidam bibant, semper curato, ut ualeant refert, Cato. Theophrastus in Thurijs Crathin, candorem facere tradit, Sybarin nigritiam bobus ac pecoribus, Plin. Aestate ad aquam appellendum bis, hyeme semel, Varro.

¶ Bubus tantum fœminis uox grauior, in alio omni genere exilisior (tenuior & acutior) quam maribus, quod maxime in homine patet, Aristot. & Plin. Vitulis etiam uox grauior quam adultis, perfectisq;: quamobrem his castratis uox è contrario mutatur: transeunt enim quæ castrantur in fœminā. In cæteris animalibus uox maribus grauior, fœminis acutior est, Aristot. Albertus Magnus uaccam ait eò quod corpore attribiliario, id est frigida & crassa cōstitutionis sit, grauius sonare: tauros autem
 30 beneficio sexus magis ad temperamentum accedere, eiusq; gratia uocem habere acutiorem. Cætera omnia (inquit Aristot.) cum natu minora sunt, uocem mittunt acutiorem: uituli autem bubuli grauiorem, ut & uaccæ quam tauri. Vituli enim & uaccæ partem quam mouent non habent ualidam, alteri propter ætatem, altere propter fœminei sexus naturam. Vas nempe per quod primum spiritus fertur, amplum in ijs est, multumq; aëris mouere cogitur: multum autem, præsertim si tardè moueatur, graue sonat. Cæteris animalibus uas illud angustius est.

¶ Boues grauidas negant præterq; dextero uulua sinu ferre, etiam cum geminos ferant, Plin. Taurus quidam cum statim à castratione inisset, impleuit: quoniam nondum execti essent meatus, Aristot.

Boues etiam somnare palam est: ut omnia ferè quæ animal pariunt. Impendentem pestem, & terræ motum, & cœli salubritatem, & frugum fertilitatem præsentunt: Neq; tamen si ratione carent, ab
 40 eorum quæ sibi aut salutem, aut perniciem afferre queunt, intelligentia aberrant, Aelianus. Vita fœminis quindecim annis longissima: maribus uiginti: robur in quimatu, Plinius. Viuunt magna ex parte fœminæ annos quindecim, atq; etiam mares excisi: nonnullis ætas, uel ad uiginti annos, atq; etiam plures, si corpore bene habito sint: nam excisos assuefaciunt, & duces constituunt bouum, ut ouium, qui plus temporis quam cæteri uiuunt usu exercitij, & copia pabuli. Vigent quinquennes maxime: quocirca Homerum quidam recte dixisse aiunt, Quinquennem taurum, & bouis lustro florētis. Idem nanq; significari arbitrantur, Aristot. Aetas bouum dignoscitur ex dentibus: mutant enim anteriores anno euoluto & decem uel octo mensibus: deinde post sex menses paulatim amittunt proximis, donec intra triennium omnes mutauerint. Quo quidem tempore optimè habiti sunt, & in uigore ad decem usq; uel duodecim annos perseverant. Viuunt ad quatuordecim usq; uel quindecim
 50 annos. In statu dentes habent pulchros, longos & æquales: qui per senectutem eis imminuuntur, nigrescunt, & corroduntur, Pet. Crescentiensis. Nostri ex circulis quibusdam qui circa uaccarum cornua nascuntur supernè ferè, de ætate iudicant: illi in quimatu ferè terni sunt, postea plures. Sunt qui quoties fœta fuerit, toties singulos adnasci circulos existiment. Bubulum lac fertilius caseo est, quam caprinum. Cum enim ex amphora lactis caprini formagines obolæ unde uiginti conficiantur, bubulum eadem mensura triginta facit, ut pastores confirmant, Aristot. Bouis lac crassissimum est: cur autem paucius proportionem sui corporis sit, in caprini mentione infra dicemus ex Aristotele. Pusillæ buculæ quas Phasiana regio fert, singulæ abunde beneficio pabuli mulgentur: & Epiroticæ uaccæ præ sua præcipua magnitudine, amphoras singulas singulæ implent lactis, mensuræq; eius dimidium
 60 scit: quod ita accidit, nisi aqua admisceatur. Lac à partu utile est: antequam peperit, caret lacte, Aristot. Vacca purgantur menstruis mensura quidem amplius quam oues & capræ: proportionem autem multò minus, Aristot. In uaccis interdum purgatio menstrua quinto quoq; mense apparet in regio-

nibus ualde calidis, reliquo tempore cum urina excernitur; cuius rei indicium est, quod urina foeminarum omnium animalium tenuior est cum grauida sunt quam alias, Aristot. Vacca acriorem quam tauri reddunt urinam, Idem, Menses & uaccis fiunt, ut equabus, sed minus, Idem. Bos foemina cum coitum affectat, leuiter purgatur mensibus, quantum hemina dimidium, aut paulo plus. Tempus autem coeundi tunc potissimum est cum purgatur, Aristot. Adferemus & infra nonnihil de libidine & coitu taurorum praeter ea quae hic dicuntur. In Aegypti uico Schussa nuncupato, non magno quidem, sed certe eleganti, qui in Hermopolitae praefecturam censetur, Venerem religiose & sanctissime colunt, quam Vraniam appellant: Atque uaccam etiam ideo uenerantur, quia affinitatem & conuenientiam cum dea ipsa habere existimetur. Etenim huiuscemodi bestia tantopere ad Venerem incitata est, ut cum maris mugitum audit, ad coitum uehementissime exardescat. Atque adeo, sicut harum rerum experientes confirmant, taurum a triginta stadiis ipso mugitu amatoriam significationem, quasi tessera Veneris dantem, exaudiat. Itemque Isim bubulis cornibus Aegyptij & fingunt, & pingunt, Aelianus. Vacca cum appetit coitum (appetit autem non diutius quam tres horas) tum quam maximum potest, mugitum edit. Ac nisi hoc trium horarum spatio taurus accurrerit, in aliud certum tempus, quod per raro accidit, naturam claudit. Taurus autem uel longo loci intervallo, ex clamore illius appellationem auribus concipiens, celerrime ad coitum accurrere festinat, Aelianus. Vaccae ex foeminis potissimum, post equas, libidine incenduntur. Tauriunt enim & efferantur adeo, ut bubulci eas tenere aut capere nequeant. Indicium tum equarum tum uaccarum suae libidinis praestant, genitalis specie prominente. Vaccae etiam mingunt crebrius more equarum. Ad haec, uaccarum tauros superueniunt, & sequuntur sedulo, & assistunt. Turgent ad coitum prius minores natu, quam maiores, tum in equorum genere, tum in boum, Aristot. Mensem unum uel triginta dies ante admissuram obseruari solet, ne foeminae cibo & potione se impleant: quamobrem pabuli pars eis subtrahenda est; quod existimatur facilius graciliores & macrae (macescentes) concipere, ac semen attrahere; nimia uero corporis obesitas steriles reddit. Contra tauros, duobus mensibus ante admissuram herba & palea ac foeno pleniores facere conuenit, & a foeminis secernere, ut uires habeant & fortius ineant. Hoc et armentarii & opiliones obseruant. Vnum marem quindecim uaccis sufficere abunde est, Columel. Varro habere se tauros totidem scribit, quot Atticus, ad matricem septuaginta, duos, unum anniculum, alterum bimam. Hoc secundum astri exortum se facere, quod Graeci uocant lyram, fides Latini; tum denique tauros in gregem redigere. Iuuenca aliquando annicula peperit, ut educari augerique, quantum genus exigeret, licuerit. Recentior uero quam annicula non patitur Venerem, nisi ostento. Iam enim uel quarto aetatis mense coisse perspectum est, Aristot. Non minores oportet iniri quam bimas, ut trime pariant, eo melius si quadrimae. Pleraque pariunt in decem annos, quaedam etiam in plures, Varro. Cum exceperint annos decem foetibus inutiles sunt. Si tamen ante bimatum conceperint, partum earum remoueri placet, ac per triduum, ne laborent, ubera exprimi, postea mulctra prohiberi. Nec ante aetatem trimam tauros his oportet admitti. Sed erit studium diligentis, amotis senioribus, nouellas subinde conducere, & steriles aratro ac laboribus deputare, Pallad. Coitus a delphini exortu ad pridie nonas Ianuarij diebus triginta, aliquibus & autumnis; gentibus quidem quae lacte uiuunt ita dispensatus, ut omni tempore anni supersit id alimentum, Plin. Maxime idoneum tempus ad concipiendum a delphini exortu usque ad dies quadraginta aut paulo plus. Quae enim ita conceperint, temperatissimo anni tempore pariunt, Varro. Tempus admissurae optimum, secundum alios, medium ueris existit. Initium coitus plurimis quidem mense Aprili & Maio; sed nonnullae etiam ad autumnum usque tempus coeundi deducunt, Aristot. Mense Iulio foeminae maribus plerumque (maxime) permittende, (submittende) ut eo tempore conceptos proximo uere adultis iam pabulis edant; quia decem mensium partus sic poterit maturo uere concludi. Nam decem mensibus uentrem perferunt, neque ex imperio magistrum, sed sua sponte marem patiuntur. Atque in id ferre, quod dixi, tempus, naturalia congruunt desideria, quoniam post uernam pinguedinem gellientes, & pabuli nimietate exhilaratae lasciuiunt, Columel. & Pallad. Quod si aut foemina recusat, aut non appetit taurus (eadem ratione qua fastidientibus equis mox praecipimus) elicitur cupiditas odore genitalium admoto naribus, Columel. Si autem uaccarum non exceperint tauros, praecordium squillae, hoc est tenerrimae squillae partes, atque (ut quispiam dixerit) pingue ipsum aqua tundendum est, ex eoque, ubi fuerint abstergi, uaccarum sinus ungendi, Quintilij. De tauris ad libidinem excitandis seorsim etiam infra dicemus. In uaccis equabusque maxime conceptus indicium fit, cum menses cessarunt, spacio temporis bimestri, trimestri, quadrimestri, semestri: sed id percipere difficile est, nisi quis iandudum secutus, assuetusque admodum sit; quamobrem non desunt, qui menses in his animalibus negent, Aristot. Hoc admirandum, quod fertur, ex boue castrato etiam, si statim admiseris, uaccam concipere. Si abundantia pabuli est in regione, qua pascimus, potest annis omnibus in foeturam uacca submitti. Si uero indiget hoc genere, alternis temporibus onerandae sunt, maximeque, si eadem uaccarum alicui operi seruire consueuerunt, Palladius. Sed non dubium est, ubi pabuli sit latitia, posse omnibus annis partum educari: at ubi penuria est, alternis summitti: quod maxime in operarijs fieri placet, ut & uituli annui temporis spatio lacte satientur, nec fonda simul operis, & uteri grauetur onere. Vacca cum partum edidit, nisi cibis fulta est, quamuis bona nutritrix labore fatigata nato subtrahit alimentum. Itaque & foetae cytisus uiridis, & torrefactum ordeum, maceratumque eruum praebetur, uel tenero olere commisto, torrido, molitoque milio, & per unam noctem lacte

de macerato saluatur. Melius etiam in hos usus Altina vacca probantur, quas eius regionis incolae ceuas appellant; ea sunt humilis statura, lactis abundantes, propter quod remotis earum foetibus, generosum pecus alienis educatur uberibus; uel si hoc praesidium non adest, faba fresa, & uinum recte tolerat, idque praecipue in magnis gregibus fieri oportet, Columella. Boues foetae pinguescunt dum gerunt uterum, eduntque amplius, ut etiam aliae quadrupedes. Boues circa Toronam, paucis ante partum diebus, lacte carent; reliquo tempore habent perpetuo. Ventrem ferunt decem menses, Varro. Pariunt mense decimo: quicquid ante genitum, inutile est, & non uitale. Sunt authores, ipso complete decimum mensem die, parere, Plinius. Quandiu uiuunt & coire solent & parere. Pariunt singulos, geminos raro, Aristot. Ferunt uterum menses nouem, decimo pariunt. Sunt qui decem totos menses, exceptis paucis diebus, affirmant. Quod autem in lucem praecurrerit haec tempora, id abortiuum est, uitaleque minime, etiamsi paulo maturauerit partum; praemolli namque, imperfectaque ungula prodit, Aristot. Mas ubi iuuenecam superuenit, certis signis comprehendere licet, quem iexum generauerit, quoniam si parte dextra defiliuit, marem seminasse manifestum est; si laeva, foeminam; id tamen uerum esse non aliter apparet quam ubi post unum coitum forda non admittit taurum: quod & ipsum raro accidit. Nam quamuis plena foetu non expletur libidine, adeo ultra naturae terminos etiam in pecudibus plurimum pollent blandae uoluptatis illecebrae, Columella, Varro, & Africanus. Caeterum si desyderes ut id quod orietur sit masculus, quo tempore coeundum est, uinculo sinistrum testem excipito. Sin autem foemina, dextrum similiter deligato. At nonnulli id ipsum naturaliter faciunt: qui quidem si masculum nasci uolunt, spirante Borea congressus praeparant; sin contra, foeminam, aere existente Austrino, Africanus. Aprilis mense uituli nasci solent, quorum matres abundantia pabuli iuuentur, ut sufficere possint tributo laboris, & lactis. Ipsae autem uitulis totum molitumque milium cum lacte misceatur, saluiati more praebendum, Palladius. Cum parere coeperint, secundum stabula pabulum seruari oportet integrum, quod egredientes degustare possint, fastidiosae enim fiunt, Varro. Vaccae per aetatem foecundiores pluuiosam instare hyemem indicant. Alias, Cum uaccae plures grauidae sunt, & facile initum patiuntur, nimirum pro signo hyemis & imbrium id accipitur, Aristot. Neque enim fieri posset, ut Alberto placet, animal siccum foecundo & genitali humore abundare, nisi iam a coelesti influxu stellarum, quae annum regunt, humor in eis commoueretur. Tolerat frigus hoc armenti genus, et potest facile hybernare sub dio; prouidendum tamen quo recipiunt se frigidus locus ne sit; alior enim eas & fames macrescere cogit. Calore igitur sub dio, frigoribus intra tectum manere oportet. Sed laxo spatium conseptra facienda sunt, ne in angustiis stent, aut feriantur, aut concurrant, & ut inualida fortioris ictus effugiat, nec iniuria fiat grauidarum, & conceptum altera alterius elidat. Propter tabanos etiam & bestiolas quasdam minutas, aliqui solent includere septis ne concitentur. Octo pedes ad spatium standi singulis bouum paribus abundant, & in porrectione quindecim. Stabula equorum uel bouum meridianas plagas respiciant, non tamen egeant septentrionis luminibus, quae per hyemem clausa nihil noceant, per aetatem patefacta refrigerent. Optima sunt saxo aut glareae (glareis) strata, non incommoda tamen etiam sabulosa: (arenis strata) illa, quod imbres respuant; haec, quod celeriter sorbeant transmittantque; Sed utraque deuexa sint (propter ungulas animalium ab omni humore suspensa) ut humorem effundant, spectentque ad meridiem, ut facile siccentur, & frigidis uentis non sint obnoxia (uel, propter flatus glaciales, quibus aliquis resistere debet obiectus.) Substerni oportet frondem aliudue quid in cubilia, quo mollius conquiescant. Boues nitidiores fient, si focum proxime habeant, & ignis lumen intendant. Praeseptum oportet extructum esse diligenter, ne quid pabuli inter pedes animalium pereat. Bubilia bona beneque aedificata, bonas praesepe, falscas habeant clatratas. Clatros inter se oportet pede distare. Si ita feceris, pabulum boues non efficiunt, Cato. In incendiis si fimi aliquid egeratur e stabulis, facilius extrahi, nec recurrere oues bouesque fertur, Plinius. Hybernae stabulationi bouum praeparanda sunt stramenta, quae mense Augusto intra dies triginta sublatae messis praecisa, in acruum extrui debent: horum defectio cum pecori, tum agro est utilis; liberantur arua sentibus, qui aestiuo tempore per caniculae ortum recissi, plerumque radicibus intereunt, & stramentis pecoris subiecti plurimum stercoreis efficiunt. Haec cum ita curauerimus, tum & omne genus pabuli praeparabimus, dabimusque operam, ne penuria cibi macrescat pecus. Leuis autem cura pascui est: nam ut latior herba confurgat, fere ultimo tempore aestatis incenditur: ea res & teneriora pabula recreat, & sentibus uistis fruticem surrecturum in altitudinem compefcit. Ipsae uero corporibus affert salubritatem, iuxta conseptum saxi & canalibus sal superiectus, ad quem saturae pabulo libenter recurrunt, cum pastoralis signo quasi receptui canitur: nam id quoque semper crepusculo fieri debet, ut ad sonum buccinae pecus, si quod in syluis subliterit, septa repetere consuefcat: sic enim recognosci grex poterit, numerusque censeri, si uelut ex militari disciplina intra stabularij castra manserint, Columella.

De bouum sanitate tuenda complura sunt, quae exscripta ex Magonis libris, armentarius suus crebro ut legeret M. Varro curabat. Laborant armenta uehementius prouina sollicitata quam niue. Quocumque autem tempore, sed maxime aestate, si boues concitentur ad cursum, aut alius eorum ad perniciem soluitur, aut febriculae commouentur. Natura enim pigrum animal bos, & labori potius quam uelocitati accommodum, uehementer laeditur si ad opus cogatur insuetum, Colum. & Vegetius. Plantae oliuarum primo surculari debent, ita ut simplex stylus altitudinem maximi scrobis

excedat; deinde arando ne coxā bos aliamue partem corporis offendant, optimum est etiā constitutas plantas circumunire caueis, Columella. Cauendū precipue est, ne aut cursu nimio, aut longe itinere fatigentur, uel ullis grauioribus certe oneribus affligantur: nimiam enim lassitudinem sequitur egritudo, & omne animal est debile si rumpitur, Veget. Vt longauī & sani sint boues, bubulcū cōuenit prouidere uel dominum, ut à frigoribus calidissimo cubili muniantur, & si fieri potest, semper foco uicini sint boues. Quodam em̄ beneficio naturali eiusmodi animalibus semper ignis commodū est; siue q̄ inutilis & pestifer humor exudat, siue cōceptū ex pastu uel opere frigus expellit, siue in flammā halitu interna curant. Bouile loco sicco statuendū est, assidueq̄ mundandū, ita q̄ quotidie pabulū ad edendū inutile substernat, ut boues siccus & mollius cubēt. Parū quoq̄ fastidij est cū boues reuocant ex opere, ut colla eorū ex uino tepido perfundant, & diutissime perfricētur. Cū uero de uia uel pastu redeūt luculentia adhibita, priusq̄ deducant ad bouile, aqua diluendi pedes, ne inharētes corpori sordes ulcera generent, uel ungulas faciant molliores, uel certe molestiam manducantibus, uel inquietudinē afferant dormituris. Sed hyeme omni solertia frigus est prohibendū, uelut astiuis mensibus pura aura quarenda. Per diem igitur sub umbra, per noctem sub diuo boues stare conuenit. Non enim pauciores si astuauerint, quā si alserint, colligunt morbos, Veget. Omnes ferē incerti sunt obscurisq̄ animalū affectus. Qui enim discere aliquis possit, aut à quo percontari, quonā affectu aut morbo ipsum animal cōflicter? Si igitur sulphur cōtustum ex uino meraco et nigro in nares illis infundas, omnē obscurū affectū facile psanabis. Democritus aut cōsulit ut uere ipso incipiēte, squille atq̄ rhamni radicē boū poculo permisceamus, quatuordecim dierū spatio. Si uero manifesto morbo laborent, eleliphacū (id est saluā) montano ex loco collectū, prasiūq̄, in aqua, quā bibituri sunt boues, pari dierū numero infundēs offerēsq̄ illos restitues. Id q̄d nō solū bubus, sed etiā alijs pecoribus opitula. Sal præterea nutrimētis cōfustum, cōducit mire. (Multi largo sale miscēt pabula, Columel.) Iuuat et Medica herba, Paxamus. Inter exordia tædiātī boui aduersus omnes morbos potio ista succurrit: Tres semuncias squillæ minutatim cōcisas, præterea radices teneræ popinū (uox ut apparet corrupta) effossas & diligenter lotas, cōtundes in pila, et tria ex eis pondera (forte pondō) addito sextario salis, in uinī septē sextarios mittes, et per septē dies per os bobus singulos sextarios digeres. Quod si toto anno aduersus omnes ægritudines desperatas, boues stagnare (lego seruare, uel saluare, uel saluare) uolueris incipiēte uere, id est ab idib. Februarij quindecim diebus cōtinuis hanc potionē dabis, quæ usq̄ adeo salutaris est, ut approbatū sit integro anno boues sic curatos nullius morbi cōtagione tentari, Veget. in cap. de malide & morbis cōtagiosis boū. Non pderit tibi satiari pecora, nisi omni adiuuent diligentia, ut salubri sint corpore, uiresq̄ cōseruent: quæ utraq̄ custodiunt large dato per tridū medicamento, q̄d cōponitur pari pondere triti lupini, cupressiq̄ & cum aqua nocte una sub diuo habito; idq̄ quater anno fieri debet ultimis temporibus ueris, ætatis, autumnī, hyemis, Columel. Idem ferme remedium Vegetius sic describit: Foliorū lupini (sic enim lego, non caprina) foliorū myrti syluestris, foliorum cypressi, singulorum uncias tres diligentissime deteres, & infundes in congiū aquæ, & una nocte sub diuo manere patieris, & inde unicuiq̄ tepefactos per triduum singulos sextarios dabis, idq̄ quater in anno, ut prædictum est. Sæpe etiam langor & nausea discutitur, si integrum gallinaceum crudum ouum ieiunis faucibus inseras, ac postero die spicas ulpici uel alij cum uino conteras & in naribus infundas, Columel. Ouum crudum cum hemina salis & sextario uini per singula capita (septimo) diffundi per commodum est, Vegetius. Bos si ægrotare cœperit, dato continuo ei ouum unum gallinaceum crudum, integrū facito: postridie caput unum ulpici conterito, & id uase ligneo terito, & cum hemina uini facito bibat sublimiter: Bosq̄ ipse, & qui dabit, sublimiter stet, ieiunus ieiuno boui dato, Cato. Iuuat etiam si allium tunsum hircino misceas sepo, herbam quoq̄ uerbenam additam deteras, rutam herbam, etiam pollinem iniungas, & cum uino per os digeras, Vegetius. Boum morbis commendatur seuum, sulphur uiuum, allium syluestre, ouum coctum: omnia hæc trita in uino danda, aut uulpis adipem, Plinius. Quidam mar rubium dederunt cum oleo & uino, Vegetius id mane infundendum ait. Quidam porri fibras, alij grana thuris, alij sabīnam herbam rutamq̄ cum mero diluunt: eaq̄ medicamenta potanda præbent, Columella. Thuris puluerem cum mero siue per nares inieceris, siue per os dederis prodest, Veget. Nec minores medicīnæ bobus horum cōpia (malim, per illorum inopiā) subministrant. Nam porros, rutam, apium, & herbam sauīnam, si quis large deterat et misceat uino, ternasq̄ heminas præbeat ad potandū, ægrotanti subuenit, Idem. Multi caulibus uitis albæ & ualuulis erui bubus medentur, Columella. Plurimi caulem uitis albæ concisum, atq̄ serpyllū & squillā partē in aqua macerant, ternasq̄ heminas per tridū digerūt, quæ potio uentrē purgat, uires quoq̄ cōfirmat, Veget. Ne boues debilitent, orobū (id est eruū) cōminutum aqua distemperans, propina singulis mēsis, Cōstantinus. Bubus si morbum metues, sanis dato salis micæ tres, laurea folia tria, porri fibras tres, ulpici spicas tres, alij spicas tres, thuris grana tria, herbæ sabīnæ plantas tres, rutæ folia tria, uitis albæ caules tres, uini sextarios tres. Hæc omnia sublimiter legi, teri, dariq̄ oportet. Ieiunus fiet, qui dabit. Per triduum de ea potione unicuique boui dato. Ita diuidito, cum ter unicuique dederis, omnem absumas: Bosq̄ ipse, & qui dabit, facito ut uterque sublimiter stent: uase ligneo dato, Cato. Nonnulli pellem serpentis obtritā cum uino miscent, Columella, Anguina pelle & sale

sale & farre cum serpyllo contritis uno die, deiectisq; cum uino in fauces bouum uua maturascente, toto anno eos ualere quidam scripserunt: Vel si hirundinum pulli tres tribus offis dentur, Plinius. Similiter Cato, sed alijs uerbis: Vbi uua (inquit) uaria cœperint fieri, bubus medicamentum dato quotannis, uti ualeant. Pellem anguinam ubi uideris, tollito, & condito, ne queras cum opus fiet. Eam pellem, & far, & salem, & serpyllum, hæc omnia unâ conterito, cum uino dato bubus omnibus ut bibant. Est etiam remediū cum dulci uino tritum serpyllum, & concisa & in aqua macerata scilla. Quæ omnes prædictæ potiones trium heminarum (mensura) singulis diebus per triduum data, aluum purgant, depulsisq; uitijs, recreant uires. Maxime tamen habetur salutaris amurca, si tantundem aquæ misceas, & ea pecus insuescas: quia protinus dari non potest, sed primo cibi asperguntur; deinde exigua portione medicatur aqua, mox parâ mensura mista datur ad satietatem, Columella, Vegetius, Paxamus. De eadem Cato sic scribit: Boues uti ualeant, & curati bene fient; & qui fastidient cibum, uti magis cupide appetant: pabulum, quod dabis, amurca spargito, primo paululum, dum consuescant, postea magis; & dato rarerer bibere, commistam cum aqua æquabiliter quarto quinq; die: hoc si feceris, ita boues & corpore curatiores erunt, & morbus aberit. Votum pro bubus, ut ualeant, sic facito. Marti Syluano in sylua interdius, in capita singula bouum uotum facito: faris adorei libras tres, & lardi pondo quatuor, pulpæ pondo quatuor semis, uini sextarios tres semis. Id in urnas liceto coniungere, & uinum idem in unum uas liceto coniungere. Eam rem diuinam uel seruus, uel liber licebit faciat. Vbi res diuina facta erit, statim ibidem consumito. Mulier ad eam rem diuinam ne adsit, ne ue uideat quomodo fiat. Hoc uotum in annos singulos, si uoles, licebit uouere; Cato. Idem alibi, Dapem (inquit) pro bubus pyro florente facito. Eam hoc modo fieri oportet: Ioui dapali culignam uini quantum uis poluceto. Eo die feriæ bubus & bubulcis, & qui dapem faciunt. Cum polucere oportebit, sic facies. Iupiter dapalis, quod tibi fieri oportet, in domo familiæq; mea culignam uini dapi eius rei ergo. Maeste uino inferiori esto. Maeste hac illace dape polucenda esto. Manus interluito: postea uinum sumito. Iupiter dapalis, maeste istace dape polucenda esto. Maeste uino inferiori esto. Vestæ si uoles dato: daps Ioui assaria pecuina urnæ uini Ioui caste. Profanato sine contagione. Postea dape facta serito milium, panicum, lentum, allium. Hæc ex M. Catone utcunq; superstitiosa transcripsit: qui uolet obeliscum inducat. Non omittendum est etiam illud ex Vegetio remediū, quod diapente uocari potest, quoniam uno tantum pharmaco, betonica nempe, theriacam diatessaron apud ueteres antidotum excedit: Tres uncias baccarum lauri, gentianæ, aristolochiæ longæ, myrrhæ, & betonicæ, diligentissime detere & misce cum mero, ex quo trinas heminas triduo iugiter iumento per os dabis: Morbos ægritudinesq; depellit. Auris uulneratur, & sanguis eius in os datur ægrotanti boui. Sili uel fefeli Creticum quadrupedum quoq; alutem sistit, siue tritum potui infusum, siue mandendo commanducatum est sale; Bouum morbis tritum infunditur, Plin.

Druidæ Gallorum samolum herbam nominauere nascentem in humidis: & hanc sinistra manu legi à ieiuniis contra morbos suum bouumq; iussere, nec respicere legentem, nec alibi quàm in canali deponere, ibiq; contere poturis, Plinius lib. 24. cap. 11. nec alibi usquam hoc nomen hæcenus repertum. Hoc etiam Lectorem hic admonere operæ pretium uidetur, Flauium Vegetium, qui bouum remedia tradidit libro tertio Veterinariæ per quatuor capita, omnia ferè ad uerbum & eodem ordine (paucis ab initio exceptis) transcripsisse ex libro sexto Columellæ, à capite quarto illius libri usq; ad uicesimum, copiosius tamen sæpe quàm apud Columellam legantur. Codex Vegetij Basileæ olim excusus multis modis deprauatus est. Curantur & sanguinis detractioe quandoq; boues, incisis iuxta caudam & in rostro uenis. Nostratum quidam aridas iuniperi baccas & urticarum folia terunt, & pabulo aut sceno intermiscēt, ad uiscerum incolumitatem, pulmonis & iecinoris præcipue, conducere persuasi. Sunt qui pueri impubis urinam infundant. Abluuntur aliquando boues decocto ueratri albi in aqua cum saurina & axungia uetere, ut cum alijs sordibus ac molestijs tum pediculis liberentur: Iuuenas tamen hoc decocto tanquam uehementiore contingi uetant. Porro ne infestentur à muscis, lauri fructum contundens oleoq; incoquens, ex eo boues inungito: aut bubula etiam salina illine, Africanus. Bubus multæ ægritudines accidunt, tum occultæ, tum manifestæ: & lassitudines, quæ proueniunt ex nimio labore atq; calore, quæ cognoscuntur ex fastidio cibi, uel modo edendi mutato, & frequenti decubitu, & lingua ob calorem exerta, alijsq; mutationibus, quas facile animaduertūt illi qui sanos & incolumes eos prius cognouerint. Caterum boues sani, fortes, & agiles noscuntur, si facile se moueant cum tanguntur aut punguntur: membra eisdem plena, & auriculæ erectæ. Pulchros simul & ualidos iudicabis, quibus membra tum plena fuerint, tum proportionem inuicē bene responderint, Pet. Crescent. Apud antiquos erat pabuli genus, quod Cato ocymum uocat, quo sistebant (lego citabant) aluum bubus. Id erat è pabulis segete uiridi defecta anteq; gelaret, Sura Manilius id aliter interpretatur, & tradit fabæ modios decem, uiciæ duos, tantundem & eruiiæ in iugero autumno misceri & feri solitos: Melius & auena Græca, cui non cadit semē, admixta. Hoc uocitatum ocymum, bouumq; causa feri solitum. Varro appellatum à celeritate proueniendi, à Græco quod *ὀκνός* dicunt (Plinius) quod ualeat cito: similiter quoque ocymum (lego ocimum) in horto. Hoc amplius dictum ocymum, quod citat aluum bubus, Varro: nimirum intelligens de ocymo Suræ Manilij. Ocimum per iōta herba illa odorata est, quam uulgo nomine Græco basilicum, id est olus regium, etiam Germani appellāt: & hoc dictū uideri potest à uerbo *ὀζυ* quasi ozimū,

propter odoris in eo suauitatē. Ocymū uero per y, uel q cito pueniat dictū, uel q citet aliū bobus, qui
 bus purgandi gratia datur, farraginis uel pabuli genus est, nempe segetes seclae uirides antequā fili-
 quētur. Cōtrā, ex segete, ubi sata admista, hordeū, & uicia, & legumina, pabuli causa sunt. Inde quod
 far ferro cāsum, farrago dictū: aut quod primum in farracea segete seri coeptum. Ea equi, iumenta,
 uerno tempore purgantur, ac etiam saginantur, Varro. Plinius ocymum antiquos appellasse tradit
 pabulum, umbræ patiens, quod celerrime (tertio statim à satū die) proueniat. Cato in uinea uetere
 seri iubet, nisi macra sit. Quod secale atq; farrago appellatur (Gallis segle, Germanis roggen) occari
 tantum desiderat. Taurini sub alpibus asiam uocant, deterrimum, & tantum ad arcendam famem
 utile. Duplici ratione apud nos (inquit Ruellius) secale seritur, aut simplex, uel triticum aut far miscē-
 tur æquis ferē partibus. Miscellaneam hanc segetem Galli mistellam quasi miscellam nomināt. Con-
 dituamq; excussis etiam granis, farraginem rustici nostrates appellant: quemadmodum & faeces &
 manipulos inde compositos, farreum. Ea per hyemem iumentorū pecudumq; pabulo cedit, quibus
 etiam pro latamine est: id causæ fuit cur secale Plinio farraginis genus fuerit. Farrago ex recremen-
 tis farris prædensa seritur, admista aliquando & uicia. Eadē in Africa fit ex hordeo, unde hordeacea
 farrago dicitur. Farragini quæ ex hordeo est, Columella pabulorum secundas partes tribuit: eam in
 restibili stercoreatissimo loco & altero sulco serere cōuenit. Fit optima cum cantherini hordei decem
 modijs iugerum obseritur circa æquinoctium autumnale, sed impendentibus pluuijs, ut cōsita riga-
 taq; imbribus celeriter prodeat, & confirmetur ante hyemis uiolentiā. Nam frigoribus cum alia pa-
 bula defecerunt, ea bubus cæterisq; pecudibus optime dissecta præbetur, & si depascere sapius uo-
 les, usq; in mensem Maium sufficit. Quod si etiam semen ex ea uoles percipere, à Calendis Martijs pe-
 cora depellenda, & ab omni noxa defendenda est, ut sit idonea frugibus: Hactenus Ruellius. Hinc
 colligimus farraginis uocabulum ad diuersa tum pabula, tum remedia, tum simplicia, quā compo-
 sita pertinere. Farrago simplex est, ut secale, hordeum, ocymum, far aut farris recrementa potius: mi-
 xta, cum triticum, uel auena, uel quæuis legumina alicui iam dictorum miscentur in satione. Græci
 mixtam farraginem ad equos purgandos grastin uocant: sed quæ circa farraginem ad equos priua-
 tim spectant, in illis dicemus suo loco: Hic enim communia quædam libet de farragine adferre, quod
 ea non bubus solum, sed omni pecudi conueniat. Sementim facito ita, ocymum, uiciam, fœnum
 græcum, fabam, eruum, pabulum bubus serito, Cato cap. 27. Plinius lib. 17. cap. 22. circa finem, ocy-
 mum ipsum à ueteribus pabulum appellatum scribit, cum Cato & hic distinguat, & rursus cap. 34.
 his uerbis, Per uer cum arabitur antequam ocymum nascatur, des quod edant bubus pabulum. Id
 hoc modo parari, dariq; oportet. Vbi sementim patraueris, glandē parari, legiq; conuenit, & in aquā
 conijci. Inde semodios, singulis bubus indies dari oportet, aut modium uinaceorum, quos in dolium
 condideris. At si non laborabunt, pascantur, satius erit. Interdiu pascito, noctu fœni pondo xxv.
 uni boui dato. Si fœnum non erit, frondem iligneam & ederaceam dato. Paleas triticeas, & ordeas
 ceas, uiciam, acus fabaginum, uel de lupino, item de cæteris frugibus omnia condito. Cum stramen-
 ta condes, quæ herbosissima erunt in tecto condito, & sale superspargito. Deinde ea pro fœno dato.
 Vbi uerno dare cœperis, modium glandis aut uinaceorum dato, aut modium lupini macerati, & fœ-
 ni pondo xv. Vbi ocymum tempestiuum erit, dato primum, Manibus carpito, id renascetur: quod
 falcula secueris, non renascetur. Vsq; ocymum dato, donec areseat, ita temperato, post uiciam dato,
 postea panicum dato, secundum panicum frondem ulmeam dato. Si populneā habueris, admisceto,
 ut ulmea satis fiet. Vbi ulmeam non habebis, querneam & ficulneam dato. Nihil est quod magis ex-
 pediāt, quā boues bene curare. Boues nisi per hyemem cum non arabunt, pasci nō oportet. Nam
 uiride cum edunt, semper id expectant: Et fuscillas habere oportet, ne herbam sectentur cum arabūt,
 Hæc Cato: & alibi capite 60. Bubus cibaria annua in iuga singula lupini modios cxx. ac glandis
 modio cxxl. fœni pondo lxxx. ocymi tantundem: fabæ modios xx. uiciæ modios xxx. Præte-
 rea peneratim uideto uti satis uiciæ seras. Pabulum cum seres, multas sationes facito. Omne pabu-
 lum primum, ocymum, farraginem, uiciam, nouissime fœnum secari oportet, Varro l. 31. Eodem in
 loco Varronis erratum esse puto, quod ocymum in horto, hoc est basilicum, ut ego interpretor, simi-
 liter per ypsilon scribat, & ab eodem uocabulū *ωνύς*, quod ualet cito, deducat: Quod etsi admittam,
 per iōta tamen differentia causa scribi debuit, ut ueteres Græci omnes scribunt. Existimo certe ocy-
 mum sui generis plantam esse: deinde etiam quasuis segetes siue unius siue diuersorum generū quæ
 uirides secabantur pecudum uel pabuli uel purgationis causa eodem nomine dictas apud Varronē.
 Tertio etiam farraginem proprie dictam, hoc est seminum & leguminum diuersorum miscellam: po-
 stremo basilicum olus, quod recentiorum quidam cum ocymo pabulo cōfundit; et ocymum interpre-
 tatus genus illud frumenti, quod uulgo *heidencorn*, id est paganicum frumentum appellatur, (non
 alia ratione motus, quā quod pecudibus saginandis utile sit, in eumq; usum in nonnullis Germa-
 niæ locis seratur) eadem ei attribuit quæ scriptores ocimo oleri & herbæ odoratæ, à qua id prorsus
 non distinguit, ac per imperitiā illos reprehendit qui basilicon ocimum Dioscoridis faciunt. Sed
 nimis operosum foret omnes omnium præsertim nostri temporis errores reprehendere. Io. Ruellius
 idem frumentum paganicum, ueterum erysimon cereale uel irionem Plinij esse contendit: sed impro-
 batur à Matthæolo Senensi, inde quod irione uirente nullum animal uescatur, & folia ei sanguinea
 tribuantur; frumenti uero Turcici non folia sed caulis rubeat; nec eo abstineant pecudes, imò auidē
 uescantur;

trifolium: denique quod nihil sesamo commune aut simile habeat, Idem ab Italis circa Tridentum Formentone, & alibi Saracinum uocari scribit, Ruellius apud Gallos uelarium quondam, nunc ireon, & frumentum Turcicum, quod a uorum ætate à Græcia uel Asia uenerit, Folium ei hederacium, scapus grandis per fastigium paniculas exerit, triangulis rariuscule coaceruatis granis, quæ foliaceis membranæ concepta detinentur. Ea pecudem omnem ceteraque ueterina quàm optime saginant: & in candidissimam teruntur molunturue farinam, quæ cum annonæ premit inopia in panificia subinde cogitur. Cum ematuruit granum suis apludis explicitum faginæ glandis nucleo simile noscitur, quod incoquunt rustici, ut bubus, iumentis pecudibusque cedat in pabulum, cuius usu uehementer gliscit fagina: mire enim ab eisdem expetitur. Iam agri plerique in Gallia hac fruge rubent. Trionum constat ubique non irionem à Theodoro uerti, forsitan quod ei semen triangulum, Plinius herba oleoracæ, quæ erysimon quoque Græcis nuncupatur à cereali longe dissidens, uires permixtum assignauit, Hæc Ruellius. Et quanquam hæc ad superiorem locum de pabulo quadrare uideantur, irrepserunt tamē huc nobis ocymī & farraginis ratione, quibus ueteres ad medicandos boues & iumēta utebantur.

¶ Limeum herba appellatur à Gallis, quæ sagittas in uenatu tingunt medicamento quod uenum ceruarium uocant. Ex hac in tres modios saluati additur, quantum in una sagitta addi solet: ita ossa demittitur in boum faucibus in morbis. Alligari postea ad præsepia oportet, donec purgentur. Insanire enim solent. Si sudor insequitur, aqua frigida perfundi, Plinius. Herba limei mentionem nusquam alibi ullam reperi: existimo autem de generibus aconiti esse, quod Aristoteles in Miris narrationibus xenicum appellet. Nam id quoque uenenum esse scribit quo Celtæ sagittas inficiant, ceteros aliasque feras uenaturi. Toram hodie uocant, ut in Lupis occasione aconiti docebimus. In Gallia sanè ante non multos annos aconiti cœrulei radicibus ad purgationes etiam hominum periculosa & capitali incertitia utebantur: quod & Io. Syluius in Gallis suis reprehendit, & ipse in Sabaudia fieri obseruauit.

¶ In Galeni libello de medicinis parabilibus cap. 100. superstitiosam curam ut ne boues ægroterent huiusmodi legimus: Cerui cornu super Panis dei sacellumposito, candelaque desuper accendito, & ne interdum accensam obliuione demittito: & in tempore sanctum Demusarim inuocato ac tollito: armenta tua & uitam custodient. Nostrates quidam ualeitudinis gratia bubus conseruandæ pridie diui Martini, hoc est quarto idus Nouembris cepas præbent aut ingerunt. Sunt qui ad omnes occultos morbos, uiscerum præsertim, ut pulmonis & iecoris, tam hominum quàm pecorum, edendas offerant radículas rubiæ syluaticæ, quam uulgo uocamus *waldmeister* ab excellentia, & *läbertraut*, id est iecorariam. Nascitur in syluis tantum & umbrosis locis: alia quàm uulgaris rubia agrestis, congener tamen: breuior ea, caulibus rectis, folijs maioribus, similiter per genicula radiatis, candidis flosculorum corymbis, de qua plura in Cane rabido dicemus, ubi alyssi mentio incidet. Peritiores quidam nostratium, septimo quoque die, si domi sit pecus: sin absit in montibus, per singulos menses semel remedium hoc cum linctu (salem sic uocant) uorandum exhibent: quod ex hederæ terrestri uulgo dicta, baccis iuniperi, uisco de pyro arbore, & pulmonaria arboribus adnascens, te conficiunt: præseruat à morbis uiscerum. Ingeritur eis etiam contra omnes morbosas suspiciones gentianæ quædam species, flore cœruleo, radicibus albis amarissimis, & quasi de industria decussatim incisis, unde aliqui uernacula lingua radicē cruciatā uocitant, alij *modelgeer*. Nascitur in siccis, asperis, & saxosis collibus. Celebratur eius præconiū, *modelgeer*, *ist aller Kreuter ein eer*. Priuatim uero aduersus lumbricos & pestilentie luem laudatur.

Tempore uerno, & apud nos mense Maio potissimum, ros mellitus interdum cadit, Græci æromeli & drosomeli uocant, Ebraimannam, nostri *das himmelhung*, id est mel cœleste, hoc rore madidas herbas si pecora pascant, multi pestem se qui persuasi sunt. Chamæleontis nigri succus iuuenecas necat anginae modo: quare à quibusdam ulophonon uocatur, Plinius. Helleboro nigro equi, boues, sues necantur: itaque cauent id, cum candido uescantur. Idem. Circa Scytharum & Medorum dictam Thraciæ regionem, locum esse aiunt uiginti fere stadiorum spacio, qui hordeum producit, quo homines uescuntur, equi uerò & boues ceteraque animalia abstinent, Aristoteles in Mirabilibus. Gramen quod nascitur in Cilicia, ab incolis cinna dictum, inflammat boues quæ id frequenter comedunt dum est uiride, Dioscorides. Forsan & hæc aconiti aliqua species est: nam Theophrastus aconitum describit herbam breuē quæ nihil superuacui habeat, frumento similem, semine tamen non spiceo. Quod si ita est, nihil impedit quin etiam graminis simile, aut quædam eius species dicatur. Nam (ut obiter moneam) aconiti nomen ad uarias formis plurimum differentes herbas uagum uidetur, cum aliud cyclamini, aliud platani, aliud seridis aut iridis potius folijs aconitum ab antiquis commemoretur. Sola inexpugnabilis uenenis uis tabifica omnibus illis, ut uideo, communis est.

¶ Prouenit apud nos noxia quædam herba, quæ non ipsa solum boues abstinent, sed etiā gramine circumcirca nascente, licet eodem equi uescantur. Rustici quidam apud nos malum florem, alij malum Henricum appellat: ut atriplicis quoddam syluestre genus bonum Henricum. Caulis ei albus, pedalis, solidus, & substantia quadam humida molliorque infarctus. Flores hirsuti, purpurascens, in spicâ congesti ut in testiculo canis ferè, semina rotunda instar milij. Gustu subastringit. Radice albissima, nodis quibusdam exasperata & ueluti squamata (ut saxifraga alpina, cui folia quina sunt similia fraxini folijs: & ut sanicula alba Hessorum) longissima, ad quinque uel sex cubitos descendente: quàmuis raro integra effodiatur: recens planè frigida humidaque tactu percipitur. Vites uicinas corrumpit & frigore suo lædit. Quamobrem diligenter à uinitoribus

effossa in aquam reijcitur, ne in terra denuo comprehendere possit. Plurimum circa eam graminis abundat. Folijs caret. Vis enascenti tanta, ut uel per pauimentum, si quod oblistat, eluctetur. Vere tantum prodit. Flos solis impatiens, crassus, aquosus, intra triduum ui solis marcescit. Natales ei uinea colling, & prata syluis proxima. Autumno, ut audio, rursus erumpit. Eadē, nisi fallor, egoethros Plinij fuerit, de qua ille lib. 21. cap. 13. Herba est (inquit) ab exitio & iumentorū quidē, sed præcipue caprarū, appellata egoethros. Huius flores concipiunt noxium uirus aquoso uere marcescentes. Ita fit ut non omnibus annis sentiat hoc malum. Ex his floribus apes Heracleæ in Ponto mel uenentum conficiunt, Hec Plinius: Nec alibi quicquam de ea aliud proditum legi. Mel Heracleoticum (ut scribit Ruellius lib. 3. cap. 21.) ex herba fieri candida commemorant, quæ ægoethros uocetur: Similiter etiam Hermolaus Barbarus legit, tanq̃ ex Plinio. Quanquam autem illius nostræ superficies ex albo palleat, radix albilissima sit: ex Plinio tamen de colore eius nihil cognoui: sed alia Plinij libro 18. ca. 17. herba alba uidet, panico similis, occupās arua, pecori quoq̃ mortifera. Forſan & hæc aconito Theophrasti, quod frumento simile facit, congener fuerit. Hieronymus Tragus lib. 2. cap. 35. inter uitia frugum sexto loco describit herbam panico culmis nodisq̃ ac foliorum uaginis similem, prorsus inutilem & uitiosam, inter milium & panicum nascentem. Et mox aliam superiori non dissimilem, sed longē maiorem: cuius folia ab initio planē milium referant, longis & asperis aristis armata, quæ lapparum instar uestibus hæreant: in aruis milio & hordeo consitis frequentem. Hanc ait ualde noxiam esse, & euitari à bubus. Harum altera proculdubio erit illa Plinij herba alba panico similis. Hieronymus ipse alteram phalaridem Dioscoridis esse conijcit, quod ne sim prolixior in præsentia non refutabo: alteram miliariam Plinij, quā ille milium implicando enecare scribit, cum ex duabus illis ab Hieronymo descriptis neutra implicet. Forſitan autem illa posterior non aliam ob causam bubus noxia est, quā quod interiora partium suarum asperitate lædat. ¶ Herba iam dicta, quā ægoethron reor, perquam similis orobanche est, nisi radice differet: & caule magis purpurascente: & quoniam ea quoq̃ ad boues & alia quædam animalia pertinet, diligentius eam describemus. Orobanche (inquit Dioscorides) cauliculus est sesquipedalis, & interdum maior, subruber, hirsutus, tener, sine folio, pinguis, flore subalbido, & (aliās uel) in luteū uergente, radice digiti crassitudine, & cum ariditate flaccescit caulis, fistulosa (cum radix ariditate flaccescit scapus dehiscens in rimas dissilit, Ruellius.) Hanc inter quædam legumina nasci constat, & ea strangulare, unde orobanchæ sibi cognomētum usurpauit. Estur, ut olus, cruda, & in patinis, asparagi modo (dum tenera est, Plinius) de cocta: legumentis addita, coctionem accelerare creditur. Hæc Dioscorides, & Plinius similiter ferē. In quibusdam codicibus adduntur & istę nomenclaturæ: Sunt qui cynomorion, qui leonem appellant, Cyprij thyrsinen, lingua communis lupum, Plinius etiā libro 22. ca. ultimo ait à similitudine canini genitalis cynomorion ab aliquibus nominari: non mala neq̃ inconcinna similitudine, si plantā contempletur aliquis: quæ à radice surgens, nudo, glabro singulariq̃ caule, in summo folia aliquot confercta, & inter ea emergentes habet flores simul, & quasi in glomerem collecta omnia: qua forma caninum genitale in summo est, crassius & quasi galeritum. Vidimus nos eruianginā, nec quicquā inter segetes & legumina per æstatem frequentius inuenitur, Marcellus Vergilius. Miror autem quod cum orobanchen sibi notam profiteatur, nihil interim dicat in Theophrastum, cuius uerba citat, qui non recte de orobanche scribit quod circumligādo se herbas adnatas strāgulet (Marcellus etiā inepitū effert, cirris quibusdā circumligādo se, scribens) id quod Plinius quoq̃ Theophrastum, ut solet, imitatus, libro 18. cap. 17. his uerbis scribit, Est herba quæ cicer enecat & eruum circumligādo se, uocatur orobanche. Quāuis Matthæolus se aliquid huiusmodi apud Plinium legisse negat: qui & ipse super hoc errore Theophrastum non immerito arguit. Nam Theophrastus libro 5. de Caulis, cap. 22. sic scribit: Ἡ ὀροβάνη καλεῖται τὸν ὀροβὸν τῷ περισπένοντι καὶ καταλαμβάνει, ὃν τὸ λευκὸν ὄρου τὸ βένερας βύβης τῇ ῥίζῃ παραφυόμενον. Hæc Græce apponere malui, ne quis non authorem, sed interpretem erroris incusaret. Orobanche certe, ut sciunt oculati testes, nequaquā amplexicaulis est: sed sola præsentia sua non attactas etiā necat, ut Matthæolus sentit: ego radicis hoc maleficiū esse putauerim, aut quia alimentum omne uicinis subtrahit, ut apparet ex eo quod succi plenissima est. Nascitur autem non inter legumina solum, sed etiā in aruis frumento et cannabi consitis. Flores etiā ut caulis ad rubicundū colorem uergunt, minus tamen, magisq̃ albicāt. Cynomorion apte uocatur, quod summitate quæ flores continet crassiore, & infra eā caule tenuiore, genitale caninum referat, ut Matthæolus obseruauit: qui hæc etiā addit, à rusticis in Italia hanc herbā uocari lupā, eo quod plantas uicinas deuorare uideatur: alibi caudā leonis: alibi torā, quoniā certò constet ut primum uaccæ hanc herbā gustauerint, tauros ab eis requiri. Alias herbas toræ nomina in Lupo infra demonstrabo in mentione aconiti. Orobanchen frigidā & siccā esse in primo ordine Galenus & Aegineta scribunt. A recenti Græcia osprioleon, quasi legumen leoninum, aut leonteos botane (aliās leontobotanon) quod est herba leonina dicitur. In Parisiensi agro tenia, à tenendo, ut arbitror (inquit Ruellius) quod tenaci noxa fabā, cicer, eruum & uiciā obuoluat: cincinnisq̃ uel cirris tanq̃ brachijs strictim amplexetur, ut ea penitus obstrāgulet: uel quod pestis hæc pertinacius hæreat, ut manantia capitis ulcera, quæ uulgus appellat tineas, in pueris. In aruis (ut aiunt) non prodibit, si in quatuor eorum angulis, & medio, rhododaphnæ ramuli pangantur: hoc eodem remedio putat legumen omne à noxa uindicari. Qui uolūt hanc frugum pestem prorsus aboleri, quinque testas creta depingunt, Herculis effigiem leonem strangu-

strangulantis referentes, & in quatuor agrorum angulis atq; in medio collocant. Sunt qui delineatā eo modo testam in area tantum mediā, ut hanc amoliantur perniciem, iubeāt obrui. Democritus affirmat orobanchen herbā confestim abigi, si mulier quæ in menstruis est, solutis crinibus & nudo corpore, gallum in manibus tenens, aream circumeat. Ita ualidiora coalescere legumina testantur, qui hac superstitione sunt imbuti: quippe cum herba gallinaceum uerens gallum delitescat, Hæc Ruellius. Apparet autem non recte cognitā ei orobanchen fuisse, cum leguminibus eam obuolui, suisq; ea brachijs amplexari, Plinium & Theophrastū secutus, scribat: quod aut falsum est, aut alia Dioscoridis, alia Theophrasti orobanche fuerit, quod mihi uerisimile non sit: ferē enim una unius rei eadem ubiq; noxa est. Idem Ruellius libro 1. cap. 8. orobanche folia pingua tribuit, cum Dioscorides eam sine folijs faciat: sed excusari potest quod omnino breuissima caulicq; hæretia & alternis digesta habeat, ut nulla uideri possint nisi quis de proximo intueatur: quod autem in summo caule folia alia quot ei confercta sint, ut Marcellus testatur, nusquam uidi. Hoc insuper obseruauit gustu subdulcem esse, ut non sit mirum in cibis recipi solitam: floribus suauiter odoratis, cauis, oblongis, in tacumine spicatum hærentibus, sicut in cynosorchis: eundem radici thyrsi ac floribus colorē esse eluteo candēdum: radicem crassam, nodosam, plurimis capillatam fibris. Cyprios thyrsinen appellasse suspicor, quod tota ferē thyrsus sit, id est scapus planē rectus. Ab imperitis quibusdam falso hypocisthidis nomine appellatam olim audire memini. Qui picturam eius desiderat, in Germanico de plantis libro Hieronymi Tragi reperiet, inter satyria (ut uocat) nono loco: in quo mireris cur flores ei neget, cum eosdem imago adiecta depictos exhibeat: Nascitur (inquit) in humidis & umbrosis syluis mēse Maio, caule pingui satyrio simili, colore ligni aut fungorum in syluis nascentium, radice multis intricata fibris, ut in Phyt & elleboro nigro: Vitium omnino inter herbas, ut apparet: Hæc Tragus. ¶ Aconitum nullum pecus, nullum animal pascitur: etsi fructum & folium nil nocere prædicent, uim mortiferam in radice tantum haberi. Boues, oues, iumenta, omnemq; quadrupedem necat, imposita uerendū foeminei sexus radice, folio quidem intra eundem diem, Ruellius. Ego in montibus circa ipsa uacuarum stabula & tuguria pastorum magnam sæpe cœrulei præcipue aconiti copiam uidi, nam cum a bubus non attingatur, copiosissimum prouenit. Quemadmodum & alia quædam herba mire freuens circa eadem uiuet, qua similiter boues abstinent, bonam uel bonæ Germanice uocāt, cubitali aut altiore caule, erecto: folijs incanis lapathi quodammodo (si bene memini) figura, floribus luteis, odoratis, sed parum grato odore, calendulae similibus, minoribus tamen & angustioribus in capituli circuitu folijs. Herbam lixiuio inijciunt, ut flauo colore id commendet: Hanc caltham alpinam uocare licebit, donec alius aliud nomen adferat. Est & alia qua boues abhorrent, amplexicaulis, annua, conuoluolo similis natura folijsq; quæ etiam proxime ad paganicum frumentū hedere folijs supra descriptum accedunt, acutiora tantum nigrioraq; sunt: cuius & semen refert figura triangula, sed minus eo ac nigrius est: Hinc quoq; lingua uernacula *schwarz winden*, id est uolucrum nigrum appellatur: ab alijs *spin*, eò quod coliculis suis tanquam filis tenuibus proxima quæq; intricat, & irretita in solum deprimat. Radix palmi longitudinem non excedit, simplex, rotunda. Luxuria omnis in coliculos abit, quibus color spadiceus, genicula ut in polygono. Flores plurimi, albi, exigui, inodori, insipidi. Nascitur cum alibi, tum inter cannabin, eamq; inuadit. Hanc Hieronymus Tragus libro 2. cap. 33. orobanchen propter simile maleficium esse suspicatur, non affirmat tamen cum descriptio ueterum longe dissideat. Postremo quædam *blatzen* Germanis dicta, ut audio (personatam esse conijcio) folijs latis, cum rore madida a bubus depascitur, inflat eas adeò, ut aliquando rumpantur, nisi cursu agitati incalescant, & per alium rejiciant. In Burgundia frequentius hoc malum euenire aiunt, quod maior eius herbae illic copia sit. Cum rore non madet, obesse negant, & appeti alioqui ab ipsis. ¶ Conuenit huic loco etiam machinae descriptio, quāquam communis omnium maiorum quadrupedum, qua clausa iumenta bouesq; curentur. Machina igitur (inquit Columella) fabricanda est, ut & propior tutusq; accessus ad pecudem medentibus sit, nec in ipsa curatione quadrupes reluctando remedia respuat. Est autem talis machinae forma: Roboreis axibus (assibus) compingitur solum, quod habet in longitudinem pedes nouem, & in latitudinem pars prior dupondium semissem (pedes duos & semis, Vegetius) pars posterior quatuor pedes. Huic solo septenum pedum stipites recti ab utroq; latere quaterni applicantur: ij autem quatuor angulis affixi sunt, omnesq; transuersis sex temonibus quasi uacerræ inter seligantur, ita ut a posteriore parte, quæ latior est, uelut in caueam quadrupes possit induci, nec exire alia parte prohibentibus aduersis axiculis: primis autem duobus statuminibus imponitur firmum iugum (transuersum tigillum ad modum iugi, ad quod equorum capita uel bouum cornua religantur, Vegetius) ad quod iumenta capistrantur, uel bouum cornua religantur: ubi possunt etiam numelli fabricari, ut inserto capite descendentes per foramina regulis ceruix teneatur: ceterum corpus laqueatum, & distentum temonibus obligatur, sicq; immotum animal medentis arbitrio est expositum. Hæc hæcenus.

¶ Deinceps de morbis singillatim dicemus, generalibus primum & contagiosis, postea reliquis. Morbus qui appellatur malis (de quo etiam in Asino iam diximus) diuerso genere passionum emigrans, equini generis per plures contagione consumit, boues quoq; idem interficit, sed a diuersis diuerso nomine uocatur. Si quando bouem tentauerit, istis agnoscitur signis: Erit bos pilo horridus & tristis, stupentibus oculis, ceruice deiecta, saluiis assidue per os fluentibus, incessus pigrior, spina

gidior, fastidium maximum, pauca ruminatio: cui si inter initia subuenire tentaueris, discrimen euadet; si per negligentiam adhibeatur tardior cura, uetustioris morbi non potest superari pernicies roborata. Inter exordia igitur adhibebis remedia quæ supra descripsimus tanquam aduersus omnes morbos, quæ parantur ex scilla, uel lupino & cupresso, uel allio, uel marrubio, uel amurca: uel theriaca diapente, &c. Si porcinum sterus, præsertim suis agræ, bos deuorauerit, statim pestilentiam contagionis solius mallei (malidis) sustinet morbi. Qui cum semel in gregem uel armentorum uel domitorum inceserit iumentorum, statim omnia animalia quæ leuem suspicionem habuerint, de possessione tollenda sunt, & distribuenda illis locis, ubi nullum pecus pascitur, ut nec sibi inuicem nec alijs noceant. Confestim (inquit Columella) mutandus est cœli status & in plures distributo pecore longinquæ regiones petendæ sunt, atq; ita segregandi à sanis morbidis, ne quis interueniat qui contagione cæteros labefaciat. Nā pascendo herbas inficiunt, bibendo fontes, stabulo præsepia: et quamuis sani boues odore morbidorum afflante depereunt. Vsq; eò etiam mortua cadauera ultra fines uillæ proijcienda sunt, & altissime obruenda sub terris, ne forte ipsorum corporum (halitus) interna sanorum contingantur & pereant.

¶ Vno quidem uocabulo pestilentia appellatur, sed habet plurimas species quas enumerare non licet: facilius ipsa principia à diligentibus intelligi possint. Est itaq; humidus humor (humida malis) quoties per os & nares humor effluit bobus, & fastidium agritudoq; consequitur. Est siccus, quoties nullus humor apparet, sed animal quotidie macescit & fit deterius, nec iuxta consuetudinem appetit cibos. Est articularis, quoties interdum de prioribus, interdum de posterioribus pedibus claudicant boues, cum habeant ungulas sanas. Est & subrenal, quoties à posterioribus debilitas apparet, & lumbi dolere creduntur. Est sarciminosus, quoties per totum corpus bobus tubercula exeunt, aperiunt se, & quasi sanantur, & iterum in alijs locis exeunt. Est & subtercutaneus, quoties humor pessimus in diuersis partibus corporis bobus erumpit & decurrit. Est elephantiasis quoties uelut scabies minutæ cicatrices exeunt extra corium, & ad similitudinē lenticulæ. Est mania, quæ infectis bobus eripit sensum, ut nec audiant more solito, nec uideant: ex qua passione celerrime moriuntur, quamuis hilares pinguesq; uideantur. Hi omnes morbi contagione sunt pleni, & si unum animal apprehenderint, celeriter ad omnia transeunt, & sic interdum aut integris armentis, aut omnibus domitis afferunt interitus. Sed de malide morbo, eiusq; nominibus, differentijs & remedijs plura dicemus in Equis, nunc ex Vegetio & Columella bouum contra hanc pestem remedia subiungamus. Euincendi sunt igitur quamuis pestiferi morbi, & exquisitis remedijs propulsandi. Panacis & eryngij radices fœniculi seminibus miscendæ, & cum defruti ac moliti tritici farina, candentiq; aqua conspergendæ, eoq; medicamine saluandum agrotum pecus, Columella. Panacem à seplasiarjs compara. Eryngion autem herba dicitur, quæ in littore nascitur prope undam maris, florem habet quasi aureum uel galbineum, folia eius sunt quasi folia cardui syluestris, inter arenas littorum largissime spargitur: has effodies, & in umbra siccatas seruabis, aduersus morbum tam equorum q; bouum plurimum profunt. Potio ex eis componitur ista: Radicum panacis & eryngij & seminis fœniculi, singulorum uncias ternas pariter deteras diligenter, addasq; farinæ triticeæ sextarium, ita ut prius frumentum frangas & molas: quæ omnia de calida feruente consperges, & cum melle uel sapia nouenas offas singulis diebus digeres, Vegetius. Tum paribus casia myrrhaq; & thuris ponderibus, ac tantundem sanguinis marinæ testudinis miscetur potio, cum uini ueteris sextarijs tribus, & ita parua res infunditur. Sed ipsum medicamentum pondere sex unciarum diuisum, portione equa per triduum cum uino dedisse sat erit, Columella. Sanguinē marinæ testudinis colliges, & cum uino per os dabis: quā quia inuenire difficile est, uulgarium testudinum prodesse æstimant: Quod utrum bene opinetur, usus uiderit. Nam auctores de terrestri (marina legendum puto) testudine tractauerunt, Pulverem etiā casia fistulæ, nec non etiam thuris pro æqua parte admiscebis, ex eo unā semunciā cum sextario uini ueteris in die per nares bouis infundes: Quod medicamentum per triduum facies. Morbi quoq; quos superius nominauimus amari sunt, & non nisi amaris potionibus superantur. Nam contraria contrarijs potionibus curantur ratione medicina, ideoq; puluerem herbae absinthij & crudorum lupinorum, herbe quoq; centaureæ uel peucedani aquis ponderibus diligenter misceto, & in sextario uini ueteris trina cochlearia singulis diebus, additis uncijs tribus olei, per os dato, Veget. Nostri etiam pastores & opiliones absinthij flores aridos contritos saliq; permistos, ouibus ac bubus prebent, quotidiana experientia edocti, omne genus interiores morbos absinthio curari, dolores sedari, & excrementa purgari, Hieron. Tragus. Præsens aduersus pestem remedium cognouimus radicula, quam pastores cōsiliginem uocant (alijs pulmonariā, alijs tantundem radicula, Vegetius.) Ea in Marsis montibus plurimum nascitur, omniq; pecori maxime est salutaris. Læua manu effoditur ante solis ortum: sic enim lecta maiorem uim creditur habere. Vsus eius traditur talis: Aenea subula (acu uel acuto cuprino) pars auriculæ latissima circumscribitur (quasi in circulo signatur) ita ut manante sanguine tanquā o literæ ductus appareat orbiculus. Hoc & intrinsecus & ex superiore parte auriculæ cum factum est, media pars descripti orbiculi eadē subula transtuitur, & factio foramini prædicta radícula inseritur: quam cum recens plaga comprehendit, ita continet, ut elabi non possit. In eam deinde auricula momnis uis morbi, pestilensq; uirus elicitur, donec pars quæ subula circumscripta est, demortua excidat, & minimæ partis iactura caput conseruatur. Est

Est autem consiligo herba illa quam Germani *leuskrut*, id est pediculariam uocant (nam hac quoque ut ueratro albo contra pediculos pecorum utuntur) aliqui *schlangenwurz*; Galli pedem leonis, uel pomeleam, id est pulmonariam, Sabaudi Marficam herbam: Græci recētiore ueterinarij diapyron, id est feruidam & igneæ facultatis herbam. Est enim temperamēto calidissimo, per omnia fere iisdem quibus ueratrum nigrum uiribus prædita, Plinius à Marfis repertam scribit, & inde Sabaudicum nomen factum uidetur. Cum siligine nihil planè commune habet, ut suspicer Latinos cum Græcam uocem diapyron imitari uellent, & πρὸ τοῦ πυρρός, id est tritico, cuius species siligo est, uocem compositam credidisse; cum ab igne potius descenderit, ut iam ostēdi. Inest autem feruor ille radici & semini præcipuè. Non aliud uidetur enneaphyllon Plinij; conueniunt enim numerus foliorū & uis caustica. Li-

10 quore eius qui per ignem elicitur in uitreis uasis, in nonnullis Sabaudia locis aduersus pestem hominibus quoque propinant, ut sudores moueat. Cætera quæ de hac herba cognoui, quia nihil ad animalium historiam pertinent, in aliud tempus differo. Consiligo si desit, ellebori nigri radicibus eodē successu, non bubus solum, sed equis etiam & suis medicandis utemur. In equis tamen cuti pectoris foratæ radicem inserunt, non auriculæ ut in bubus & suis. Cornelius Celsus etiam uisci folia cum uino trita per nares infundere iubet, Columella. Suffimenta quoque plurimum iuant, sulphur, bitumen, allium, organum, semen coriandri, carbonibus insperge, & cooperta boum (capita) supra uas, in quo suffimenta incenderis, diutissimè continebis, ut fumus eorum capiat, ac nares impleat, atque ita ad cerebrum & interna salutari remedio penetret. Sed & totum suffire per commodum est, ut ab eodem morbo pernicies expellatur, & cætera pestilentia contagio non coinquinet. Vergilius in Ge-

20 orgicis boum pestem his carminibus describit:

Ecce autem duro fumans sub uomere taurus

Extremosque ciet gemitus: it tristis arator

Atque opere in medio defixa relinquit aratra.

Prata mouere animū; non qui per saxa uolutus

Soluunt latera, atque oculos stupor urget inerteis: Ad terramque fluit deuexo pondere ceruix.

In Rhætia Heluetica prope thermas Fabarias pagus est *Vattis* appellatus, ubi cum pestilentia pecori ingruit, schedas quasdam magicis characteribus descriptas & funiculo alligatas supra uiam extendunt, & pecudes ut subitus transeant impellunt; Sic pestem illico finire aiunt. Schedas illas à mago quodam ante annos centum dono se accepisse testantur, ut reconciliarentur, cum ille à uicino monte

30 deducto dracone herbas & fruges qua duxerat prostrauisset. Pestilentem in quadrupedibus luem rustici uarijs nominibus uocant, *Das sterben/ das gäch/ der schelm*. Est quando conquerantur pecora noxio uento afflata esse, *das vihe sye in ein gfolter oder bösen wind kommen*, quod ex insolito tremore apparet: Huic malo medentur asirantia siue imperatoria herba radice, quæ luna crescente effossa sit. ¶ De æstro quo boues infestantur, & in furorem aguntur nonnunquam, inter in secta tractabimus. ¶ Generalia igitur remedia aduersus morbos generales contagiososque retulimus, nunc aduersus ualitudines, quæ singulis animalibus accidunt, nec in alia transeunt, remedia subiungemus, Vegetius. ¶ Hactenus ex Vegetio & Columella de malide & pestilentibus morbis diximus;

quibus adhuc addendum uidetur malum quod Aristoteles *κατὰ γαστρί* uocauit, quam Theodorus Gaza, nescio qua ratione strumam transfudit: Euenit struma (inquit) ut calidius frequētiusque spiretur: quod

40 denique in homine febris, idem in boue struma est; indicium morbi, ut demissæ aures flaccæant, & ut comedere nequeant; breui moriuntur, adaperitisque pulmo inspicitur putris, Hæc Gaza ex Aristotele, libro 8. cap. 23. Grammatici *κατὰ γαστρί* exponunt liccum, aridum, & friabile; & *κατὰ γαστρί* morbum al uearium, cum uermes & aranei innascuntur. In suis etiam Aristoteles paulo ante de eodem morbo *κατὰ γαστρί* dixerat (si recte habent codices excusi) capitis dolorem & grauitatem definiens, qui plures simul inuadat, & tribus uel quatuor diebus perimat, interdum tamen uino per nares infuso curetur. Ventris etiam profluuium incurabile eodem nomine uocari scribit. Branchum etiam (Gaza raudinem reddit) in suis morbum esse Aristoteles ibidem prodit, in quo maxillæ præcipuè & partes circa branchias inflammentur; eumque in alijs quoque corporis partibus fieri, ut pede uel aure interdum; putrescere protinus membrum & ulcus serpere, donec ad pulmonem deueniat, quo facto, mor-

50 tem sequi; crescere hoc uitium celeriter, nec posse suum quicquam edere cum ita egrotat; curari à porcarijs cum malum adhuc modicum senserint, haud alio modo quam tota parte abscissa qua coeperit. Albertus Magnus Græca uoce corrupta *crocharon* inepte nominauit, ineptior etiam cum uocem Arabicam esse ait; rectè uerò, ut iudico, mali originem facit à defluxu capitis: addit experimento consistere, heptaphyllon (uel ut uulgo uocat, tormentillam) tum bubus tum equis saluberrime contra hanc luem in potu pastue dari. Hæc omnia hoc loco referre placuit: quoniam *κατὰ γαστρί* Aristoteli dictus morbus, tum in bubus tum suis, non alius mihi uidetur quam malis humida à Vegetio & recentioribus Græcis appellatus: quibus cum etiam branchus propter periculum, eiusque celeritatem & pulmonis noxam cōuenit, differt autem quod in quibusuis etiam extremis partibus incipiat, ijsque sectis curetur. Non alius etiam quam malis humida uidetur morbus ille boum, quem Itali uulgo, ut Petrus Crescentien- sis scribit, guttam robeam uocant. Is inuadit ex pabulo potuue nimio, præcipue post humidas depastas herbas, & propter otium & aëris humiditatem. Vultus & oculi inflantur; & nisi curetur, bos moritur. Curatur autem detractio sanguine sub lingua, hoc modo: Due glandule sub lingua

cultri acuti mucrone pluribus in locis secantur, & sanguis copiose demitur. Fit etiam suffitus cum thure ad nares bouis. ¶ Nullo autem tempore, & minime aestate, utile est boues in cursum concitari: nam ea res aut cit alium, aut mouet febrem. Sunt autem febricitantis bouis signa, calor totius corporis, maxime circa os, linguam, & aures, manantes lachrymæ, caput grauatum, & nutans, oculi lippi, compressi (semiclausi) et introrsum ceu in foueam recedenti: fluidum saluus os; calidus, longior, & cum quodam impedimento tractus spiritus, interdum & cum gemitu: uenarum inquietudo, cibi fastidium. Causæ sunt, immoderatus labor aut calor. Ferè enim agrotant boues cum laborauerint propter æstus, aut propter frigora, aut propter nimium laborem, aut otium diuturnum, aut si cum exercueris statim sine interuallo cibum potumue dederis. Conuenit autem febricitanti abstinere cibo uno die; Postero deinde exiguum sanguinem ieiuno sub cauda emitti, atq; interposita hora modica magnitudinis coctos brallia coliculos triginta ex oleo & garo (liquamine) saluati more demitti (digeri); eamq; escam per quinque dies ieiuno dari. Præterea cacumina lentisci aut oleæ, uel terrerimam quancq; frondem, aut pampinos uitis obijci, tum etiam spongia labra detergeri, & aquam frigidam ter die præberi potandam: Quæ medicina sub tecto fieri debet, nec ante sanitatē bos emittati, Columella. Ex umbrosis locis accipiens gramen & lauans, febrienti boui uorandum porrigito: aut uitis similiter folia. Aqua autem illi frigidissima danda est, eaq; in loco maxime umbratili, sed exposito sub dio. Quinetiam spongia perfusa aqua, tum aures tum nares ipsæ perfrigerandæ sunt. Alij faciem bouis, easq; partes quæ sub oculis collocantur, stignate inurunt: quas postea spongia lotio calido & ueteri madidata, bis fouent singulis diebus, donec decidant ipsæ escharæ, ulceribusq; cicatrix inducta fuerit. Aures etiam exasperantur, donec sanguis uideatur effluere. Sunt qui læugantes farinam uino, eam comedendam apponant. Alij ubi lauerunt muria, bouem amiculis tegunt & calefaciunt. Alij cytisum ex uino porrigunt, Didymus. Conducit eis uictus ratio frigida: quamobrem à labore cessent, & in loco frigido contineantur salicum frondibus & pampinis obtecti. In cibo etiam salicum frondes conueniunt, & quæ refrigerent herbæ, & hordeum infrigidatum. Si pleniore uidebuntur, detrahatur sanguis. Aquam bibant de malis acidis & prunis, ipsaq; mala & pruna comedant, Petr. Crescentiensis. Bos febricitans perfunditur aqua, & perungitur oleo & uino tepefacto. Sitienti datur frigida. Si hæc non proficitur, demitur sanguis maxime à capite, Varro ut Petrus Crescent. citat. Ego hæc nusquam apud Varronem reperi: neq; in his qui publicati sunt libris Varronis ulla pecoris remedia leguntur, neq; in Geoponicis Græcis ex eo quicquam inter remedia profertur.

¶ Bubus perfrigeratis uinum nigrum infundendum est, Florentinus. ¶ Bos ossa non deuorabit, si lupi caudam ad præsepe suspenderit, Paxamus. Suis fimum si forte deuoretur à bubus, lædit mirum in modum. Præcipue autē quod egerit suis ægra pestilentiam facere ualet, ut supra diximus: procul igitur à præsepibus sues arceantur; nec minus gallinæ. Nam bos cum gallinæ fimum inter pabula sumpserit, statim nimio uentris dolore torquetur, inflatusq; moritur: Cui hac ratione succurri conuenit. Apij seminis uncias tres, cumini sextarium semis, & duas libras mellis commisce, & tepidum per os infunde, ac tam diu ambulare compelle, & confricandum cura manibus plurimorum, donec uentrem potio moueat. Gifni (uox corrupta uidetur) quoq; cum uino deterere, & per os dare creditur salutare remedium. Lixiuum quoq; ex arbore ulmi uel cuiuscunq; generis ligni cinerem, dummodo bene coctum, cum oleo miscere, & liquidum ac tepidum diffundere per fauces, aduersus sterces (gallinæ) plurimum prodest, Vegetius. Pro Gifni forte legendum folia fici, nam Absyrtus quis hoc ueneno periclitantibus folia caprifici triduo ex aqua tepida bibenda præbet. Alia etiam contra hoc malum remedia equis adhiberi solita apud Veterinarios leges. Miretur autem aliquis cum adeo noxium sit sterces suillum, iumento tamen cui natura exciderit loco remedij in potu dari à Vegetio libro 3, cap. 9. ¶ Buprestin insectum si bubulum pecus deuorauerit, tantopere inflammatio nibus torquetur, ut & rumpatur, & non ita multo post efflet halitum extremum, Aelianus. In Græcis Geoponicis libro 17, cap. 17. Paxami uerba inscripta πῶς βεπρήσας duo Latini interpretes de bupresti uertunt, ego potius de uentris bouum inflatione uertendum iudico: ut nihil referat an βε particula hic intensiua sit, an ad boues proprie pertineat. Quanquam enim ex bupresti insecto uorato turgeat & infletur uenter, idem tamen affectus alias quoq; ob causas interdum inuadit: Mulomedici in equis κενόπρησι uocant, id est τὸ κενῶν & καὶ λαγόν & πρήσι ἥτοι ἐμφύσσειν: sit autem talis inflatio aliàs in uentriculo, aliàs in intestinis. Accedit quod in Geoponicis caput iam citatum πῶς βεπρήσας inscribitur per σ non per s in penultima: Et Columella tria in Geoponicis capita, de cruditate, bupresti, & torminibus inscripta, sub uno de cruditate comprehendit, nulla buprestis mentione facta, sonitum autem uentris & inflationem tanquam signa & symptomata cruditatis non omittit. Sed idem fortassis remedium utriq; malo conueniet, quod Paxamus ita præscribit: Aduersus hanc noxā quidam oleum in nares infundunt bubus: alij caprifici grossos aqua diluunt & naribus infundunt. Dioscorides certe post uomitiones & clysteres, caricas in cibo prodesse docet, & cum uino potum earum decoctum aduersus buprestin insectum: Caterum oleum bubus per nares infundi donec ruent ad inflationem sedandam, in Plinio legitur: Nec tamen negauerim oleum contra omnia uenena bibi cum aliàs, tum ad uomitum proritandum. Buprestin herbam magna inconstantia Græci in laudibus ciborum etiam habuere. Idemq; remedium tanquam contra uenenum prodiderunt: Et ipsum nomen indicio est, bouum certe uenenum esse, quos dissilire degustata fatentur: Quapropter nec

nec de hac plura dicemus, Hæc Plinius. Videtur autem animal buprestin, quod bubus uenenosum est, cum herba eiusdem nominis confundere, ideoq; Græcorum inconstantiam reprehendere. Legitur sanè apud Hippocratem buprestis nomen oleris syluestris: & grammatici quidam sinapi simile faciunt. Rarum in Italia (inquit Plinius) animal buprestis est, longipedi scarabeo simillimum. Fallit inter herbas bouem maxime, unde & nomen inuenit; deuoratumq; tacto felle ita inflamat, ut rum pat. Nouerunt nunc etiam (ut in commentarijs in Dioscoridis librum 2. scribit Marcellus Vergilius) Italiæ rura hoc malum: uidimusq; nos peremptum aliquando eo ueneno bouem. Non satis tamen ostendunt rustici eius animalis formam, diuersisq; appellationibus diuersis locis & diuersa forma describitur & appellatur. Hæc ille. Et rursus in librum 6. Buprestis (inquit) nunc frequentior Italia est, quam agrestis fortuna & res patitur, interempto quotidie boue inueniri agricolæ lamentantur. Sed de bupresti suo loco plura. ¶ Est etiam parua rana in arundinetis & herbis maxime uiuens, muta ac sine uoce, uiridis, si forte hauriatur, uentres bouum distendens, Plinius. ¶ Magnam etiam perniciem sæpe affert hircudo hausta cum aqua: ea adhærens faucibus sanguinem ducit (trahit) & incremento suo transitum cibus præcludit: si tam difficili loco est (interius) ut manu detrahi non possit, fistulam, uel arundinem inserto, & ita calidum oleum infundito: nam eo contactu animal cõfestum decedit. Potest etiam per fistulam deusti cimicis nidor immitti, qui ubi superponitur igni, fumum emittit, & conceptum nidorem fistula usq; ad hircudinem perfert, isq; nidor depellit hærentem. Si tamen uel stomachum, uel intestinum tenet, calido aceto per cornu infuso necatur. Has medicinas quamuis bubus adhiberi præceperimus, posse tamen ex his plurima etiam omni maiori pecori conuenire, nihil dubium est, Columella. Aduersus hircudinem ab equis hausta plura uide apud Hippiatros, & infra in Hircudine inter aquatica animalia. Incauti quoq; uorant interdum araneos, & reuomunt. Est etiam mortifer ihs serpentis ictus, est & magnorum animalium noxium uirus, nam & uipera, & cæcilia sæpe cum in pascua bos improuide supercubuit, laceffita onere morsum imprimi: Musq; araneus, quem Græci *μυγάλην* appellant, quamuis exiguis dentibus (parui quidem corporis Veget.) non exiguam pestem molitur. Venena uiperæ depellit super scarificationem ferro facta herba, quam uocant personatam, trita & cum sale imposita: plus etiam eiusdem radix contusa prodest: Vel Symonianum trifolium (caret eo Germania) quod inuenitur confragosus locis, efficacissimum, traditur, odoris grauis, neq; absimilis bitumini, & idcirco Græci eam *ἀσφαλτιον* appellant, nostri autem propter figuram uocant acutum trifolium: nam longis, & hirsutis folijs uiuet, caulemq; robustior rem facit, quam pratense. Huius herba succus uiuo mistus infunditur faucibus, atq; ipsa folijs, cum sale trita malagmatibus more, scarificatione intenditur (ipsa folia cum sale trita imponuntur, Veget.) uel si hanc herbam uiridem tempus anni negat, semina eius collecta, & leuigata cum uiuo dantur potanda, radicesq; cum suo caule tritæ, & farina (cum succo caulis & farina hordeacea, Veget.) & sale commistæ ex aqua malsa scarificatione superponuntur. Est etiam præsens remedium, si conteras fraxini tenera cacumina quinque librarum cum totidẽ uini, & duobus sextarijs olei, expressumq; succum faucibus infundas: itemq; cacumina eiusdem arboris cum sale trita læsa parti superponas. Cæciliæ morsus tumorẽ, suppurationemq; molitur. Idem facit etiam muris aranei. Sed illius sanatur noxa subula ænea, si locum læsum compungas, cretaq; cimolia ex aceto linas. Mus perniciem, quam intulit, suo corpore luit: nam animal ipsum oleomersum necatur, et cum imputruit, conteritur, eoq; medicamine morsus muris aranei linitur (confricatur.) Vel si id non adest, humorq; ostendit iniuriã dentium, cuminum conteritur, eiq; adijcitur exiguum picis liquidæ, et axungia, ut lentorem malagmatis habeat. Id impositum perniciem submouet. Vel si antequam tumor discutiat, in suppurationem conuertitur, optimum est ignea lamina (uel cauterio collectionem aperire, Veget.) refecare, & quicquid uitiosi est inurere, atq; ita liquida pice cum oleo linire: solet etiam ipsum animal uiuum creta figulari circumdari: quæ cum siccata est, collo bouum suspenditur: ea res innoxium pecus a morsu muris aranei præbet, Columella. Mures aranei, ut a rusticis nostris audio, apud nos quidem minus uenenosi sunt morsu: sed aliud malum inferunt, ungulas bouum in stabulis erodentes. Quod ad morsum, magis conqueruntur de mustelis: a quibus uulneratas partes, pelle mustelina eum in usum reseruata demulcent. Viperæ & colubri iniurias Vergilius in Georgicis exprimit, hisce uersibus:

50 Sæpe sub immotis præsepibus, aut mala tactu Vipera delituit: cœlumq; exterrita fugit;
Aut tecto assuetus coluber succedere, et umbre, Pestis acerba bouum, pecoriq; aspergere uirus,
Fouit humũ: cape saxa manu, cape robora pastor, Tollentemq; minas, & sibila colla tumẽntem
Deijce: iamq; fuga timidum caput abdidit alte, Cum medijs nexus, extremæq; agmina caudæ
Soluuntur, tardosq; trahit sinus ultimus orbes. Si bouẽ aut aliam quamuis quadrupedẽ serpens

momorderit, melanthij acetabulũ, & quod medici uocant smyrnium, conterito in uini ueteris hemina. Id per nares indito, & ad ipsum morsum stercus suillum apponito: Et idem hoc (si usus euenierit) homini facito, Cato. Non desunt hodie qui allium cum butyro coctum in aqua pecori a serpentibus morso exhibeant. Infestant boues tum rediuis, et pediculis, Arist. Rictus nunc in iumentis gignit, in bubus frequens, Plin. ¶ Est & infesta pestis bubulo pecori, coriaginẽ rusticis appellant, cum pellis ita tergori (dorso) adhæret, ut apprehensa manibus deduci a collis non possit. Ea res non aliter accidit: quam si bos aut ex languore aliquo ad maciem perductus est, aut sudans in opere faciendo refriguit, aut si sub onere pluuiæ madefactus est. Quæ quoniam perniciofa sunt, custodiendum est, ut

cum ab opere boues redierint, adhuc astutantes anhelantesq; uino aspergantur, & ossa adipis (ossula panis uino infusa, Veget.) faucibus eorum inserantur. Quod si prædictum uitium inhæserit, proderit decoquere laurū, & ea calida (& cum calida, Veget.) fouere terga, multoq; oleo & uino confestim subigere, ac per omnes partes apprehendere, & attrahere pellem (et uelut à costis separare, Vegetius.) Idq; optime fit sub dio sole feruente, (aut in loco calidissimo, Veget.) Quidam fraces uino, & adipe (axungia, Veget.) commiscet, eoq; medicamento (tepido, Vegetius) post fomenta prædicta utuntur. ¶ Scabies extenuatur trito allio defricto: eodemq; remedio curatur rabiosa canis, uel lupi morsus, qui tamen & ipse imposito uulneri uetere salsamento, æque bene sanatur. Et ad scabiem præsentior alia medicina est, cunila bubula, & sulfis conterunt, admistaq; amurca cum oleo, aqua (alias atq;) aceto incoquantur. Deinde tepefactis scissum alumen tritum spargitur. Id medicamentum candente sole illitum maxime prodest, Columella. Glans largior ualeitudinem infestat, & uernā ferē scabiem efficit, ut supra diximus; nostri lumbricos etiam inde generari autumant. Scabies atq; exanthemata boum, urina ueteri atq; butyro illita curantur. Alij ex resina & humida pice uino simul unitis ungunt, ac sic medentur, Florentinus. Sal pecorum scabiem & boum illitus tollit: daturq; lingendus, & oculis iumentorum inspuitur, Plinius. Corchoro Alexandrini cibi herba boum scabiem celerrime sanari inuenio, Idem. ¶ Vulnere boum curabis maluam arborecentem contundens admouensq; Democritus. Frutex quidam periclymeno non dissimilis tum folijs tum floribus, in sapis locisq; asperis & saxosis nascitur, ramulis albicantibus. Floribus acini rotundi omnes gemini subnascuntur, colore rubro: hunc gemellum appellemus licet: folia eius contusa boum ulceribus, ut audio, rustici imponunt. ¶ Ulceribus gallæ tritæ remedio sunt, nec minus succus marrubij cum fuligine, Columella. Si in ulcere sit pus collectum, ulcus ipsum est abstergendum, urinaq; calida prouecti bouis lauandum, lanaq; molli fouendum, ac deniq; ex tenui sale & pice humida imponendum emplastrum, Didymus. Suppuratio melius ferro rescindit, quā medicamento. Expressus deinde sinus ipse, qui eam continebat, calida bubula urina eluitur, atq; linamentis pice liquida, & oleo imbutis colligatur. Vel si collui (colligari, Vegetius) ea pars non potest, lamina candenti seuum caprinum aut bubulum instillatur. Quidam, cum uitiosam partem inusserunt, urina uetere (humana Veget.) eluunt, atque ita æquis ponderibus incocta pice liquida cum uetere axungia linunt, Columella. Malis sarciminosæ, quoties per totum corpus bobus tubercula exeunt, aperiunt se, & quasi sanantur, & iterum in alijs locis exeunt, dicta superius, ut etiam Elephantiasis. ¶ Solent etiam neglecta ulcera scatere uermibus, qui si mane perfunduntur aqua frigida, rigore contracti decidunt: uel si hac ratione non possunt eximi, marrubium, aut porrum conteritur, & admisto sale imponitur: id celerrime necat prædicta animalia: (uel calcis uiuæ puluis inspergitur, aut cucurbitæ uiridis succus cum aceto mittitur, Vegetius.) Sed expurgatis ulceribus, confestim adhibenda sunt linamenta cum pice, & oleo uetereq; axungia: & extra uulnera eodem medicamento circumlinienda, ne infestentur à muis, quæ ubi ulceribus infederunt, uermes creant, Columella. In Geoponicis Græcis recte legitur *ἄλκας* pro uermibus ulcerum, ut Cornarius etiam reddidit: Andreas à Lacuna inepte legit, & transfert *ἀλκας*, id est cicatrices. Puluis ueratri intritus suppurationibus cum oleo uel butyro, aut per se etiā necat uermes. Sunt qui hyoscyamum imponant ut excidant uermes. Commendatur & chelidonium eodem usui, & persicaria: Aliqui absinthij, marrubij, & phu decocto uerminantia loca abluunt. Sunt qui folia Persici contusa cum suo succo uulneribus indant: Alij castrangulam herbam urticæ similem (Germani **braunwurz** uocant) foetidam, nodosis radicibus, pecori uerminanti appendunt. Aliud item genus mali nostri uulgo uermem uocant, **Ser wurm vnd der vngnamp**: est autem genus ulceris maligni, & contumacissimi, quod artus præcipue extremos infestat, sed & alias partes, & ossa quoq; uitiat: cuius plurimas differentias faciunt. Id in Equo etiam memorabitur: hic satis sit monuisse in bubus contra hoc uitium herbas cōtusas imponi, chelidonium: uel clymenum, cui uulgo nomen **grüne nachtschatt**: uel gentianæ illam speciem quam paulo ante cruciatam à radicis incisæ figura nominavi. Alij aliter medentur: quidam incantationes adhibent, ut ad paronychias etiam hominū, quas uulgo eodem uocabulo appellat. ¶ Ferē omnis dolor corporis, si sine uulnere est, recens melius fomentis discutitur: uetus uritur, & supra ustum, butyrum, uel caprinus instillatur adeps, Columella. ¶ Si pecori sanguis per anum, aut uterum aut nares profluat, farinam triticeam cum ouo & butyro & lotio ex equili hausto permisce, & massam inde coactam in cineribus calidis coques ac pecori dabis. Sunt qui herbam, quam Germani columbæ ingluuiem uocant in aqua decoquunt, ac infundunt. De sanguine sistendo, qui cum urina aut lacte profluit, inferius dicam. ¶ Si qui boum artus luxati fuerint, in aqua natate compelluntur, ut commotione illa restituantur. ¶ Sæpe etiam uel grauitate longioris (uel ab asperitate itineris, Veget.) uel cum in proscindendo, aut duriori solo, aut obuiæ radici obluctatur conuellit armos. Quod cum accidit, e prioribus cruribus sanguis mittendus est: si dextrū armum læsit, in sinistro: si læuum, in dextro: si uehementius utrunq; uitiauit, item (etiam Veg.) in posterioribus cruribus uenæ soluent. ¶ Prefractis (Perfractis, Vege.) cornibus linteola sale, atq; aceto, & oleo imbuta superponuntur, ligatisq; per triduum eadem infunduntur. Quarto demum axungia pari pondere cum pice liquida (arida, Veget.) & cortice pineo, leuigatoq; imponitur: Et ad ultimum cum iam cicatricem ducunt, fuligo infricatur, Columella. ¶ Si in opere collum contusum erit, præsentissimum est remedium sanguis de aure emissus: aut si id factū non erit, herba, quæ uocatur aua, cum

cum sale trita, & imposita. Si ceruix mota & deiecta est, considerabimus quam in partem declinet, & ex diuersa auricula sanguinem detrahemus. Ea porro uena, quæ in aure uidetur esse amplissima, sarmento prius uerberatur: deinde cum ad ictum intumuit, cultello soluitur, & postero die iterum ex eodem loco sanguis emittitur, ac biduo ab opere datur uacatio. Tertio deinde die leuis iniungitur labor, & paulatim ad iusta perducit. Quod si ceruix in neutram partem deiecta est, mediæque intumuit, ex utraque auricula sanguis emittitur, qui cum intra biduum (triduum, Veget.) quam bos uitium coepit, emissus non est, intumescit collum, neruique tendunt, & inde nata duricies iugum non patitur. Tali uitio comperimus aureum esse medicamentum ex pice liquida, & bubula medulla & hircino seuo, & uetere oleo (Vegetius axungiam quoque ueterem addit) æquis ponderibus compositum, atque incoctum. Hac

10 compositione sic utendum est, cum distinguat ab opere, in ea piscina, ex qua bibit, tumor ceruicis aqua madefactus subsiccatur (lauatur, Veget.) prædictoque medicamento defricatur, & illinitur. Si ex toto propter ceruicis tumorem iugum recuset, paucis diebus requies ab opere danda est. Tum ceruix aqua frigida defricanda, & spuma argenti illinienda est. Celsus quidem timentæ ceruici herbam, quæ uocatur auiæ (ama, Veget. aliâs amati & amaticum, Veget.) ut supra dixi, contundi, & imponi iubet.

¶ Clauorum, qui fere ceruicem infestant, minor molestia est: nam facile operanti lucerna instillatur. (nam facile sanantur per ardentem lucernam oleo instillato, Veget.) Potior tamen ratio est custodiendi, ne nascantur: Neue colla caluescant, quæ non aliter glabra fiunt, nisi cum sudore, aut pluuia certum in opere madefacta est: itaque cum id accidit, ueteri lateri later conteritur, eoque intro prius quam dislingantur (pulvere lateritio trito priusquam delugantur, Veget. id est à iugo solutum,) colla conspergi oportet; deinde cum id siccum erit, subinde oleo imbui, Columella. Læditur collum

20 nimio iugis pondere, & maxime si pluuia accesserit. Interdum etiam collectis humoribus exulceratur locus affectus, pharmacis quæ consolident cutimque generet curandus, qualia in equis etiam usitata sunt: quamuis & peculiararia quædam habent quibus bubus medentur, qualia fere sunt ex quibus uigentum Agrippæ dictum componitur, Petrus Crescentiensis.

¶ Cum bos aures demittens non comedit, cephalalgia torquetur. Quare thymo uino commacato, alijsque & sale, ipsa lingua fricanda est. Hordeum etiam crudum ex uino sumptum opitulatur. Quin etiam foliorum lauri quantum manu apprehendi possit, in os inferens, aut tantundem corticis mali Punici, mire contuleris. Myrrham præterea ad magnitudinem fabæ cum duabus similiter hemi

30 nis uini distemperans, infundensque per nares, dolorem exterminabis, Paxamus. ¶ Mania bobus eripit sensum, ut nec audiant more solito, nec uideant, dicta superius inter species malidis. Nostræ infantiæ quoddam genus uocant *hirmutis*, à cerebri uitio, cui uertigo siue in orbem discursus adiungatur. Iuniores frequentius hoc morbo uexari putant, præsertim si inter cornua sapius aut uehementius feriantur: uel cornua nondum confirmata nimium contrectentur. Sic affectos si mactauerint lanij, carnem uendere non licet. Plures moriuntur, nonnulli uero curantur terebello iuxta cornua frontem uersus ad craneum usque adacto, ita ut sanguis effluat: sunt qui uermem etiam uiuum alij

quando ex uulnere illo egredi asseuerent, ut ex paronychijis hominum: Mihi quidem neutrum ueri simile fit. ¶ Oestra siue asili pungendo resonandoque boues in furorem adigunt: minime autem accedent eis, si quis contusas lauri baccas & aqua incoctas, per loca in quibus pascuntur boues eas disperferit: mox enim diffugient nescio qua naturæ uii. Quod si adhuc infestare non desinant, cerusam

40 bubus aqua leuigatam inungunt, Sorson. Plura de oestris inter insecta. ¶ Malis humida uocatur quoties per os & nares humor effluit, & fastidium agritudoque consequitur, de qua supra dictum est copiosius inter reliquias malidis differentias. Pituita pecoris curatur surculo hellebori nigri per aurem maturè traiecto, & postridie eadem hora exempto. ¶ Oculorum uitia plerumque melle sanantur: nam siue intumuerunt, aqua mulsâ triticeæ farinæ conspergitur, & imponitur: siue album in oculo est, montanus (fossilis Veget.) sal, Hispanus, uel Ammoniacus, uel etiam Cappadocius minute tritus, & immixtus melli uitium extenuat: facit idem trita sepiæ testa, & per fistulam ter die oculo inspirata: facit & radix, quam Græci *σέλφιον* uocant, uulgus autem nostra consuetudine laferpitium appellat: huius quantocumque ponderi decem partes salis Ammoniaci adijciuntur, eaque pariter trita oculo similiter infunduntur (cum fistula insufflatur, Veget.) uel eadem radix contusa, & cum oleo lenti

50 sci inuncta uitium expurgat: epiphoram (si genæ humorem profundunt, lachrymisque uisus confunditur, Veget.) supprimit polenta (ex hordeo, Veget.) conspersa mulsâ aqua; & in supercilia genasque imposita: pastinacæque agrestis semina, & succus armoracæ, cum melle collinita oculorum sedant dolorem (pastinaca quoque agrestis, quam armoracæam uocant, cum melle trita oculorum sedat dolorem, Veget.) sed quotiescunque mel, alijsue succus remedijs adhibetur, circumliniendus erit oculus pice liquida cum oleo, ne à muscis infestetur: nam & ad dulcedinem mellis, aliorumque medicamentorum non hæc solè, sed & apes aduolant (& uespæ, Veget.) Columella. Iumentorum et bouum oculis Tra

60 gasæum & Baticum salem antiqui laudabant, Plinius. Interdum & tumore palati cibos respuit, crebrumque suspirium facit; & hanc speciem præbet, ut bos in latus pendere uideatur: ferro palatum opus est lauciare, ut sanguis profluat, & exemptum ualuuilis eruium maceratum, uiridemque frondem, uel aliud molle pabulum, dum sanetur præbere, Columella. Hunc morbum recentiores hippiatrî lampasum, ut consilio, in equis uocauerunt. Interdum duriusculus tumor, qui postea suppura-

tur: proinde hanc ob causam nonnunquam maculantur, aut lanijs ad cultrum uenduntur.

¶ Solent etiam (periculosa addit Veget.) fastidia cibi asserre uitiosa incrementa linguae quas ranas ueterinarij uocant. Hæc ferro reciduntur, & sale cum allio pariter trito uulnera defricantur, donec lacessita pituita decidit. Tum uino perluitur os, (melius creditur si ad acutam cannam execes ranulam, post uino os lauatur, &c. Veget.) & interposito unius horæ spatio uirides herbae, uel frondes dantur, dum facta ulcera cicatrices ducant. Si neq; ranæ fuerint, neq; alijs citata, & nihilo minus cibos non appetet, proderit allium pinsitum cum oleo per nares infundere, uel sale, uel cunila defricare fauces, uel eandem partem allio tonso (tunso) & hæcula linire. Sed hæc his solum fastidiū est, Columella. Ranæ uitiū (ut à nostris accipio) instar lati ulceris linguam occupat, subnigrū, & non die nisi curet interimit; signum est salua defluens. Curatur cuspe lignea, qua rana rubeta transfixa sit, melius uero si in eadem aruerit. Sanatur etiam stercore canino candido, sale, ruta, fuligine, & salua pariter contritis, & exerta lingua infricatis. Caterum linguae pustulis ita medeberis: Bonè oportet collocare supinum, & capite reclinato linguam, an pustulas habeat, inspicere: quas quidem candenti ferro acutoq; exurere conuenit. Dein uerò agrestis oleæ folijs contulis, saleq; etiam, ulcera inungenda sunt; aut sale tenuissimo & oleo; aut butyro & sale: Aut cucumeris agrestis radix sicca contusa unā cum ficibus in pastum est apponenda: Aut etiam farinae hordeaceæ, triticiq; torrefacti pollinis, singulorum heminas duas uino madidatas offerito, Florentinus. ¶ Putrida oris ulcera, **die mundifile**, in quibus & uenæ sub lingua inflatæ apparēt, aceto & induratis uini fecibus aliquoties colluunt; uide paulò ante in linguae ulceribus. ¶ Abscessus quidam seu pustula in faucibus nascuntur, unde locus multò angustior fit, quidam nostra lingua uocant **das træt blüt**: illas uel digitis uel ligno inserto comprimunt, repurgantq; locum affectū: sanguis & humor foetidus effluit; nisi curarentur interituris: Quidam ad incantationes confugiunt. Haud scio an idem malum sit, uel coniunctum superiori, uel omnino diuersum, quod aliqui nominant **das gäch blüt**, hoc est subitum sanguinem: & de pecude sic affecta dicunt, **das blüt hats angestossen**, uidetur autem nihil aliud esse quàm inflatio subita, & cruditatis species (de qua nonnihil supra in buprestis dixi, & dicam etiam plura paulò post) quamuis imperitia uulgi nescio quem sanguinis impetum causetur. Huic morbo ut medeantur manum aliqui in aluum adigunt, uel statim, uel uirga præmissa, & sicca excrementa prouunt, interdum & grumos quosdam tanquam sanguinis, ut audio. Alij culinariæ colluuiæ a quam eis infundunt, & ad cursum propellunt, quo calefactæ sterces liquidum emittunt, & alleuantur. ¶ Pecori pulmonario nostratum quidam, agarico, gentiana, & rhapontico permixtis medentur. Afari contritæ radices cum sale tum ouibus ad pulmonis uitia & tussim dantur, tum bubus ut purgentur, Hieron. Tragus. Tussim & anhelitus angustiam nonnulli uinaceis aut iuniperi baccis sali admixtis in hoc animali curant. Alij aduersus easdem causas & lentam pulmonum pituitam beronica herba, cui uulgo nomen **eerenpreyß**, pollinem sali immiscunt, Hieron. Tragus: Qui eandem herbam Teucrion ueterum Græcorum esse consicit, partim alijs rationibus id ut crederet adductus, partim q; mira eius uis ad remedium lienis explorata sit, si quis uinum in quo maceretur per dies aliquot bibat. Ego quamq; ueronicam nostram rectè pro Teucrion usurpari posse admitto, nec admodum repugnauerim iudicio Tragici: magis tamen animus mihi inclinatur ad illam herbam quam Leonardus Fuchsius primus sic appellauit, cuius hic uerba subscribam: Teucrion (inquit) officinis ignotum Germanis **groß bathengel** (id est betonica maior, quod nomen puto ipse confinxit) dicitur. A Dioscoride chamædryes etiam nominatur, utpote chamædryi simillima, adeò ut uicissim etiam chamædryes hoc nomine dicta sit Teucrion. Maius tamen quàm chamædryes Teucrion est, ut merito Germanis betonica maior nuncupari queat. Nusq; quod sciam sponte in Germania prouenit. In Cilicia, Dioscoride teste, abundat. Ego id ante annos aliquot in hortis quibusdam Italiae uidi, nec unq; alibi. Iunio ac Iulio mensibus floret. Incidendi & tenuium partium facultatis est, quare lienes sanat, & ordine secundo calida, tertio sicca existimari potest, ut Galenus scribit. Herba est, inquit Dioscorides, uirga referens effigiem, chamædryi similis, tenui folio, non multum ciceri dissimile. Apud Plinium hemionitis quoq; Teucrion cognominatur, nimirum q; similiter lienosis medeatur. Inuenit & Teucer eadem ætate (qua Achilleon Achilles) Teucrion, quam quidam hermion uocant, spargentem iuncos tenues, folia parua, asperis locis nascentem, austero sapore, nunq; florentem: Neq; semen gignit. Medetur lienibus. Constatq; sic inuentam: Cum exta super eam proiecta essent, adhæsisse lienī, eumq; exinanisse. Ob id à quibusdam splenion uocatur. Narrant sues, qui radicem eius edunt, sine splene inueniri. Quidam ramis hyslopi surculosam, folio fabæ, eodem nomine appellant, & colligi florentem adhuc iubent, adeò florere non dubitant, maximeq; ex Cilicijs & Pisidiæ montibus laudant, Hæc Plinius 25. 5. Apparet autem Teucrion illud quod priore loco descripsit, & hermion à quibusdam uocari prodidit (codices quidam impressi non hermion, sed hermemon habent, Hermolaus recte restituit hemionion; hermion uero inter eryngij nomenclaturas apud Dioscoridem legimus, non etiam aspleni quod Hermolaus in Plinium scribit) omnino Dioscoridis hemionitin esse (utcumq; refragatur Massarius) quam & ipse splenion cognominat; & similiter sine flore, ac sine semine describit, petrosi nascentem locis, gustu astringente: cum aceto ad minuendos lienes bibi. In folijs solum non cōuenit eis, quæ Plinius parua esse scribit: Dioscorides dracunculo similia & *μυροειδῆ*, id est lunata: uel, ut Marcellus Vergilius transfert, lunæ nondum tumentis in globum figura, Sed uidetur Plinius eū diuersa

diuersa Teucrij genera non discerneret, alterius quod Dioscorides Teucrion uocat, folia, tenuia & ciceri similia, huic attribuisse. Aut error potius librariorum est, ut Hermolaus sentit, & legēdum ari uel curua; à Massario enim nō recte super hac castigatione reprehenditur. Porro alterum Plinij Teucrion ramis hyssopi surculosum, omnino cum Hermolao Dioscoridis Teucrium esse crediderim; nam id simile chamædryi scribitur, quam instar hyssopi ramis surculosam esse constat: Accedunt & natales eidem ex Ciliciæ & Pisidiæ montibus: nec obstiterit quod fabæ folium Plinius ei tribuat, Dioscorides ciceris. Nam ubi uno excepto omnia conueniunt, facilis excusatio est: præsertim in illis rebus quæ ex aliorum dictis pendent, ut hæc duo Plinij Teucria, quorū neutrum ab ipso cognitū uerba eius satis declarant. Quamobrem non probauerim illos qui fabam in uersam uulgo dictam alterū
10 hoc Plinij Teucrion esse suspicantur: refrigerat enim illa humectatq; (licet modicē simul astringat) ac portulacæ propemodum per omnia uires habet; tantū abest ut lienem obstructione liberare possit. Eadem ratio est cur non probem Antonium Brasauolam, cui Teucrion Dioscoridis pimpinella uulgo dicta uidetur, cum illi plurimum astringentis insit: Teucrion uero secundū Galenū incidat ac attenuet. Noui quidem astringentia plurima lienī prodesse, sed illis opus est acrimonia aliqua uel a maritudine coniuncta, ut ad locum tam remotum penetrare ualeant. Horum uero neutrum in pimpinella deprehendas. Proinde cum prius illud Plinij Teucrion, nō aliud q̃ Dioscoridis hemionitis sit, aut Plinius errauit; aut Fuchsius, qui lienis exinaniti historiam non hemionio Dioscoridis ut Plinius, sed eius Teucrio attribuit, Hemionion (inquit Hermolaus) aspleno similis est in tantum, ut difficile sit internoscere; eadem ferē Marcelli Vergilij sententia est. Ego & foliorum figura (ut sciunt qui
20 ueram asplenon uulgo ceterach apud Arabes et Italos adhuc dictum norunt) & aliās permultum interesse uideo. Quamq; Plinius asplenon etiam hemionion uocari scribat, lib. 27. cap. 5. Asplenon (inquit) sunt qui hemionion uocant, folijs trientalibus, multis; radice limosa, cauernosa, sicut filicis, candida, hirsuta; nec caulem, nec florem, nec semen habet. Nascitur in petris, parietibus opacis, humidis, laudatissima in Creta. Huius foliorum iure in aceto decocto, per dies quadraginta potio lienem absumi aiunt; quæ & illinuntur eadem uis (sic enim legendum, ex Dioscoride.) Sedant singultus. Nō danda fœminis, quoniam sterilitatem facit, Hæc Plin. Et libro 26. cap. 7. Singultus (inquit) hermionium sedat, legendum hemionium. Hoc etiam philologis annotatu non indignum uidebitur, ubi Dioscoridis interpretes scribunt Teucrion nasci in Cilicia eiusq; partibus quas Gentiadem & Cissadē uocant, in Græco codice impresso legi, ἢ Κιλικία τῇ ἡπείρω τῶν Τρωάδων καὶ Κισσιόθεν καλεσμένη: apud Plinium uero in Ciliciæ & Pisidiæ montibus; unde apparet Dioscoridis locum esse corruptum; ego Plinij lectio-
30 nem prætulerim. Nam neq; Cissadis neq; Cepidis ullius loci nomen usquam hæcenus legere memini. De aspleno Dioscorides eadem omnia quæ Plinius scribit; ac insuper, folia ei esse scolopendræ infecto similia, polypodij herbæ modo incisuris diuisa, inferne aspera & subflaua, supernè uiridia: Folia uesicæ stillicidio, & fellis suffusionibus subueniunt. Calculos uesicæ frangunt. Creditur sterilitatem facere asplenos per se, & si cum muli liene corpori adalligetur: iubentq; in hunc usum nocte effodi silente luna, Hæc Dioscorides. Theophrastus lib. 9. cap. 19 hemionon sic uocari scribit, q̃ muli libenter ea uescuntur; amare eam loca montana & petrosa; Radice tenui esse, & ad faciendam hominis sterilitatem dari, additis mulina ungula & corio; uel ut Gaza uertit, semine: nam ὄλεμα & σπέρμα Græcis finitima sunt. Scolopendrium herba (inquit Franc. Massarius) quam Dioscorides etiam
40 asplenon appellauit, gignitur in petris, & umbrosis etiam montium, & circa fontium ritulos maiore ex parte prouenit. Asplenon uocatum est, quod animalibus lienem absumat, hoc modo inuentum testante Vitruuio circa Potereum flumen, quod est Cretæ inter duas ciuitates Gnoson et Gortynā: dextra enim & sinistra eius fluminis pascebantur pecora, sed ex ijs quæ pascebantur proxime Gnoson splenem habebant; quæ autem ex altera parte proxime Gortynam, non habebant apparentem splenem; unde etiam medici quærentes de ea re, inuenerunt in ijs locis herbam, quam pecora rodendo imminuerant lienes: ita enim herbam colligendo curabant lienosos hoc medicamento: quam ob causam asplenon & splenion uocauere: non autem, ut ridiculè exposuit Marcellus, quod longitudine latitudineq; sua fasciolæ & emplastelli formam haberet. Pleriq; omnes medici hæcenus pro scolopendrio aliam omnino plantam acceperunt, (quam & alij uulgo & Germani linguam ceruinam uocant)
50 quæ prouenit folijs lapathi, longioribus duntaxat adultioribusq; modo senis, modo septenis, interius leuior, auersis annexos exiles ceu uermiculos præferens: in opacis hortisq; nascitur, austeri gustus, caule, flore, semine deficitur. Sed phyllitis hæc non scolopendrium uocatur à Dioscoride, quæ rectius & magis proprie quàm quæ scolopendrium appellatur, lingua ceruina à Latinis interpretaretur, ut Theodorum omnino taxem, qui scolopendrium in Theophrasto linguam ceruinam improprie conuerterit. Non desunt qui & hemionion (scilicet Theophrasti) esse scolopendrium affirmant, Hæc Fr. Massarius. Ego in iam citato Theophrasti loco, ubi de hemiono, id est aspleno Dioscoridis scribit, ὁμοίον δὲ τῷ φύλλῳ σκολοπενδρίῳ, id est folium scolopendrio simile (esse uel habere aiunt; neq; enim ipse herbam inspexit, ut ex uerbis eius apparet) uel librariorum erratum esse puto, ut scribendum sit σκολοπενδρίῳ, id est scolopendræ animalī multipedi, ut recte apud Dioscoridem legitur his uerbis, σκολοπενδρίῳ δὲ τῷ θηρίῳ, & res ipsa declarat: uel ipsius Theophrasti, quod facile fieri potuit, qui rem sibi non uisam, & ab alijs tantum auditam describat: uel scolopendrium uocem diminutiua formæ eodem sensu quo primitiua scolopendra, animal scilicet, accipiendā esse. Nullus certe ueterū usquam scolopendrij

herbæ seorsim tanquam ab aspleno diuersæ meminit. Quamobrem nouam Fr. Massarij opinionē ne quaquā probauerim, qui in cōmentarijs suis in nonū Plinij ad herbas digressus, dū hemionon Theophrasti ab aspleno siue scolopendrio Dioscoridis diuersam esse contendit, Theophrasti uerba, non Græca, sed ex translatione Theodori suis confirmandis adducit: ubi Theodorus hemionon radice numerosa & tenui constare transtulit, cum Græcus codex impressus *ῥίζας λεπτὰς*, id est radices tenues solum commemoret, non etiam numerosas. Deinde Dioscoridis uerba, cum ait aspleno multa esse folia ab una radice, *πολλὰ φύλλα ἀπὸ μιᾶς ῥίζης περιεχόμενα*, huc torquet ut simplicem & singularem radicem aspleno à Dioscoride tribui existimet, cum Dioscorides non id sentiat, sed ab una radice, id est uno radice summo principio (quod in plerisque plantis unum & singulare reperitur, licet inferiora in diuersas abeant partes) plura statim enasci folia, quod & in filice scemina fieri uidemus. Sed hemionios, inquit, 10 quam modo citherach recentiores appellant, ut res ipsa monstrat, radice est nigra, numerosa, tenui, ut capillamenti speciem referat: aspleno uero (quæ in omnibus ferè cum hemionio præterquam in radice conuenit) limosa, cauernosa, sicut filicis, candida, hirsuta (quæ omnia Plinius ei tribuit) itaq; diuersam esse necesse est. Addimus etiam (inquit) quod Dioscorides ipse myosotida radicem unam digiti crassitudinis multis capillamentis fibratam habentem, in totum scolopendrio comparauerit. Hæc duo postrema Massarij argumenta non difficile est refellere: nam quod colorē attinet, uariant aliquando authores, & colores ipsi pro natalibus ac ætate uariant: & cum superficies tantum unius coloris, interior uero pars tota alterius est, nil mirum si dissident authores, præsertim cum sæpe contingat radices non receter effollas, sed purgatas intueri. Postremo quod hemionon tenues radices habere scribit Theophrastus, de capillamentis quibus fibrata est accipi potest, præsertim cum ea tam numerosæ 20 sint, ut maior siue una siue plures, ijs inuoluta occultetur. Obtinuimus igitur nisi fallor hemionon Theophrasti non esse aliam quam Dioscoridis asplenen. Hemionitin uero Dioscoridis aliam quam hemionon esse, Massarius rectè fatetur. In Theodori translatione hoc etiam mihi displicet, quod hemionon montanas planicies amare conuertit. In Græco legimus *ὄρενα χορῖα καὶ περὶ ὁρίων*, id est loca montana & saxosa; neq; enim ut plana sint requiritur. Adeo difficile est hominem in rebus ipsis non exercitatum, utcuq; linguarum peritia polleat, boni interpretis officio satisfacere. Sic proximè antecitatum locū, cratei reddidit pro cratægoni, id est lini modo rufum nasci: in Græco est *φύεται δὲ τὸ πῶς περ λίνου πύρινον*, hoc est melampyro herbæ simile nascitur. Cæterum quomodo accipiendum sit natum hemionitidis folium, non facile dixerim; intelligi enim potest uel folio ad totum latum alterutrum in dimidiatum circulum contracto: uel qua latissimum est folium circa primum à pede ortum, 30 ut in aro conspicitur & anaxyride ob eandem figuram sic dicto rumicis genere, eminentibus utrinque tanquam cornibus. Alio modo lunata sunt dracunculi maioris folia, ratione caulis cui hærent incuruati. Linguam ceruinam uulgo dictam quamuis aliquando hemionitin esse credidi, (enascencia enim primum folia lunata sunt) nunc phyllitin potius esse persuasus sum, partim doctissimorum hominum Euricij Cordi, Petri Matthæoli, & Franc. Massarij sententiā secutus (quanquam Leoniceus, Massardus, Ruellius & Fuchs. aliter sentiāt) partim uerbis Galeni commotus, qui phyllitidi acerbitatē, id est, uehementem astrictionem tribuit, ut optima ratione diarrhœa & dysenteria eius potu iuuentur: hemionitidi uero, quam nulli hodie cognitam puto, astrictionem unā cum amaritudine, ideoq; cum aceto potam splenicis prodesse. Atqui in lingua ceruina nostra amaritudinis nihil percipimus. Quamobrem non subscribam Hieronymo Trago phyllitin & hemionitin unam & eandem herbam 40 à Dioscoride pro diuersis descriptas asserenti, eamq; linguam ceruinam nostram esse. Idem cum genus quoddam montanæ filicis polypodio simile longioribus folijs & acutioribus, ac pluribus circa unam radicem (quæ forte altera lonchitis Dioscoridis fuerit) uerum scolopendrium esse asseruisset, mox ceteræ etiam Italici dictum, herbā longè diuersam similiter scolopendrium uerum facit. Mattheo lus scribit se à quibusdam rei herbariæ peritis & fide dignis hominibus accepisse, hemionitin ueram abunde provenire in agro Romano, unde ipsi erutam in hortis plantauerint. Hemionitidi connumeranda uidetur filicula illa quam Hieronymus Tragus describit libro 2. ca. 184. rara inuentur, in syluis aliquando inter saxa prominet, radice capillata, ex qua plurimi funi setarum instar tenues enascuntur, trientales ferè, singuli singula folia in cacumine erigunt, angusta, breuia, & ab altera parte friabili quodam puluere, ut filicum genus solet, obsita: horum quædam modicè lunata sunt, 50 alia corniculorum instar finduntur. ¶ Obijciat aliquis, Quid hæc ad bouum remedia? Respondeo. Quoniam ueronicam uulgo dictam, celeberrimi in medicandis bubus experimenti herbam, nonnulli ueterum Teucrion esse credunt, & Plinius Teucrion à Dioscoridis hemionitide non satis distinguit, & alij hemionitin cum phyllitide et scolopendrio uel aspleno confundunt, de omnibus una eadēq; opera dicendi occasione me nactū existimasse, præsertim cum omnes ad animalia quædā pertinerent. Proinde quæ hic de scolopendrio herba attulimus, in scolopendra insecto non repetentur: neq; in mulo, quæ de hemiono & hemionitide; neq; in ceruo, quæ de lingua ceruina. Adde quod asplenos ad animalium omnium, non suum; & pecorum duntaxat lienem agrum, uim habet maximā bubulo etiam pecori proculdubio profuturam. Sed redeo ad ueronicam nostram et Teucrion. In Italia quidam circa Tridentum abrotono etiam ueronicæ nomen attribuunt. Sed nostræ ueronicæ à 60 uetonicæ (alij per u, alij per b scribunt; Latini per t simplex, Græci per duplex) quadam similitudine nomen factum suspicor; neq; enim una solum uetonica est, quæ uulgo apud omnes ferè gentes no-

men retinuit: sed etiam altera Pauli Aeginetæ, quam ille his uerbis describit: *Bettonica* ramulos pulegij spargit, tenuiores, gustu ferè insipido, nascitur maximè in petrosis. Vsus est eius inter nephritica medicamenta. *Βεττονική λεπτόκλωνός ὅτι πῶς*, Herm. Barbarus legit *μονόκλωνος* & unicaulem reddit. Hanc nostro tempore quæ esset hactenus nemo indicauit: neq; sanè ex breuibus adeò descriptionibus satis certum aliquid indicari potest. Oris apud nos in parietibus, et in asperis montanis locis herbula odorata pulegiò similis adeò, ut pulegium petraeum appellari possit: minor, tenuior, flosculis sub cœrulei coloris, gustu ferè fatua. Hæc sanè uideri posset Aeginetæ bettonica, licet in nullo apud nos usu & anonymos negligatur. Proxima quidem Aeginetæ descriptioni etiam pseudo-chamædrydrys est, qua multi hactenus falso pro chamædrye usi sunt: similis enim est, flore cœruleæ anagallidis: unde

10 cœruleam aut fatuam aut inodoram chamædryn nuncupare licebit. Germani uocant *blaumender lin/vergij mein nit/helst/frauwenbiß & schafftraut*: quod nomen postremum ab ouibus ei inditum est, quibus agris, in tussis præsertim, hac herba imedentur. Mirum in ea quod ad latera tantum flores aperiat, nunquam in medijs caulibus cacumine. Caule est recto, sed altera species eius in syluis reperitur & saxis, quod pulegij instar per humum se extendit. Quemadmodum & ueronica, una recta, altera supina est: quæ & ipsa fortassis alicui ad Aeginetæ bettonicam proxime accedere uidebitur. Ego ex tribus istis generibus ad nominis huius auctoritatem primo loco à me descriptum præceteris admiserim. Chamædryn fatuam siue cœruleam Hieronymus Tragus à Teucrio Dioscoridis non excludit: in qua sententia Matthæolus etiam fuisse uidetur, cum scribit uulgarem quandam & ubiq; nascentem herbam, chamædryi tam similem ut eam mentiri possit homini parum exercitato, sapius

20 se cogitalse Dioscoridis Teucrion esse. Sed de nominibus ueterum quæ quibus nostris plantis accommodari debeant, non ego cuiquam ualde contenderim: & uoluptatis gratia magis quæ ex isto studiorum genere mihi accedit, quam seridè uel tanquam contentiosus in eis immorari soleo. Duo tantum necessaria sunt, primum ut qua de re sermo sit nobis constet, quacumq; tandem illa uetere aut nouo aut inter nos fictio nomine ueniat: alterum ut certam de uniuscuiusq; facultate iudicandi methodum ex saporum, odorum, ac cæteris qualitatibus formis calleamus. Nam plurimi prorsus amethodi, imperiti & audacissimi homines de plantarum nominibus prolixè ac impudenter contendunt. Quippe ut aliud nihil nunc adferam, tales omnino sunt qui fatuam chamædryn, non solum nomine sed auctoritate ac uiribus cum uera coniungunt.

¶ Redeo tandem ad bouum circa thoracem morbos, additurus primùm reliqua de tussi & asthma

30 ut incoeperam. Recens tussis optime saluato farina ordeacea discutitur. (Si recens fuerit, sextarius farinae hordeaceæ cum uno ouo crudo & hemina passi per os datur ieiuno, Veget.) Interdum magis prosunt gramina concisa (tunsaq; Veget.) & his admixta fresa faba: Lentescit quoq; ualululis exempta, & minutè molita: miscetur aquæ calidæ sextarij duo, factaq; sorbitio per cornu infunditur. Veterem tussim sanant duæ libræ hyssopi macerati sextarijs aquæ tribus. Nam id medicamentum teritur, & cum lentis minutè, ut dixi, molita sextarijs quatuor more saluati datur, ac postea aqua hyssopi per cornu infunditur. Porri etiam succus cum oleo, uel ipsa fibra cum ordeacea farina contrita remedio est. Eiusdem radices diligenter lotæ, & cum farre triticeo pinstitæ, ieiunioq; data uetustissimam tussim discutunt. Facit idem pari mensura eruium sine ualululis cum torrefacto ordeo molitum, & saluati more in facies demissum, Columella. Hordeum redactum in pollinem mædefaciens, atq; pa-

40 leartum partes tenerrimas optime repurgatas, cum illisq; farinae orobi miscens heminas treis, diuidensq; totum in partes ternas, bubus tussientibus tribus uicibus edendum dato. Quidam Artemisiæ herbam purgantes, macerantesq; aqua, ex ea exprimunt succum, quem quidem ante aliud pabulum spatium septem dierum infundunt, Didymus. Pulmonariam quæ arboribus adnascitur, cum sale edendam bubus anhelosis & tussientibus uulgu nostrum commendat, maximè cum pulmo turgidior excreuerit, & ut ipsi loquuntur collum subiuerit. Nullam huius herbæ apud ueteres mentionem reperimus: pulmonis exulcerato & sanguinis spuito conferre creditur: siccat enim & astringit, ut Matthæolus testatur. Sunt qui insuper facultatem ei adscribant uulnera sanandi, & ulcera genitalium: & fluxiones uteri tum pituitosas tum cruentas, nec non dysenteriam & uomitus biliosos sistendi. Est & altera eiusdem nominis, folijs ferè borraginis, hirsutis & asperis, sed acutioribus figura,

50 maculis passim albis, gustu etiam borraginis. Natales ei syluæ & montes, lociq; opaci. Primo uere cauliculi dodrantes subcœruleos flores in corymbis proferunt, cynoglossæ floribus specie similes. Radices ei plures, nigrae, & glutinosæ. Hanc etiam ad explenda pulmonis ulcera eruditi celebrant. In Italiæ hortis maculosa uidi folia, apud nos uero semper absq; maculis: cætero nihil distabant. Eadem aut eiusdem generis proculdubio est Plinij pulmonaria, quam aliqui (inquit) pepanum uocant, buglossi folio, sed promissio magis atq; læuisci, colore insuper dilutiore, albicantibus maculis notato, instar pulmonis, inde nomen: nascitur in humidis. Volunt aduersus morbos uisceris sui nominis peculiari esse remedio, in cibo sumptam, uel potam, Hæc Plinius. In Hællia, ut audio, quidam Germanice uocant *blawen augentrost*, id est euphrasiam cœruleam. In Gallia quidam secundum genus auriculæ muris apud Dioscoridem esse putant: Videntur autem falli: nam folia oblonga & angusta non habet, quanquam quæ superius caulis adnascuntur talia, ferè sint: inferiora oblonga quidem, sed palmi plerumq; latitudine, circa extremitatem demum angusta in mucronem exeunt, subius albicant, plurima ab una radice, pediculis oblongis, per quos neruus transit, distractis etiam ipsis in-

teger, ut in pimpinella uulgo dicta. Ego ex omnium partium inspectione, & qualitatibus omnibus, collatis, certò asserere possum, hanc stirpem symphyti speciem esse, non petrei, sed alterius, nec aliud ab eo distare, nisi quod unde quæq; minor est: ideoq; non erraturum qui in medendo alteram in alterius locum substituerit. Huc etiã referri debet herba in Hispanijs frequens, præcipue in Galitia & circa Compostellam, cui folia sunt aspera, uerbasci communis uel symphyti potius folijs simillima, longiora quam borraginis, floribus & radicibus buglosso nostræ similibus: bubus gratissimam esse aiunt. Monachi qui in Italia commentarios in Dioscoridem nuper ediderunt, hanc ueram buglossum esse contendunt: licet borraginem quoq; eiusdem nominis commercio non excludant, cum & sapor & herba species conueniant. Vernacula lingua marrubium quoq; pulmonis herbam uocat. Est præterea ex lactuca seu sonchi syluestris genere herba cubitalis, lacte manans, florum corymbis luteis, quorum calyces nigricant, folijs hirsutis, angulosis maculosisq; asperis & saxosis locis & in parietibus emicat: eam quoq; docti in Gallia pulmonariam uocitant. Mirifica eius præconia sæpe audiui circa uulnera glutinanda, & reduciã hominum curandam. ¶ Perdicium, id est parietariam uulgare ueteres tum iumentis tum bubus ad tussim & anhelandi difficultatem dederunt, Hieron. Tragus. Mulieres quæ bubus medentur, parthenij, id est matricariæ uulgo dictæ, pollinem salis admiscunt uesperij ut lingant: Eo medicamento boues purgantur, respirandiq; difficultate & inflatione liberantur, Idem. Lienem quoq; obstructum & turgidum tussis comitatur, præcipue cum ad cursum adiguntur pecudes. ¶ Asthma Græci uocant angustiam & difficultatem respirationis, quam ferè sonitus quidam comitatur: Germani in quadrupedibus, ut equo & boue. *die hynsch*, per onomatopœian fortassis: Inde & herbis quibusdam, quæ remedium aduersus hanc noxam præstare creduntur, impositum nomen *hynschkraut*, ut aristolochiæ longæ: & solano perpetuo, quod bouum ceruicibus aduersus hoc malum pastores appendunt. Perpetuum autem à recentioribus genus hoc solani uocatum conijcio, inde quòd licet folia amittat, non tamen etiam caules ut reliqua solani genera, sed toto anno uirides uergetosq; conseruet. Vbiq; illã nostris appellari audio *ye lenger yelieber*: quanquam & chamæpityi nuper quidam nomen idem communicauerint, quod minimè probo: neq; enim ratio nominis eadem ei conuenit. Quippe solani perpetui corucem aut radicem quò quis mandit diutius, eò dulciore subinde sentit, unde nomen ei impositum: chamæpitys uero ut ab initio amara & insuauis est gustu, ita nihilo suauior sit quantumcunq; immoreris mandendo. Audio etiam mortale à quibusdam cognominari, cum ueneni minus quàm ullum solani genus habeat, ut ipse persuasus sum, nec unquam ab eius usu incommodi quicquam uel homini uel quadrupedi natum audiui. Et cum cætera solani genera, quæ Græci ueteres nobis describere (hortense, uesicarium, somniferum & insanum, ex quibus duo priora tantum nobis cognita sunt) omnia, teste Galeno, refrigerent, ideoq; noxia sint, præsertim copiosius sumpta, ut frigida uenena solent: illud de quo hic agimus, cum dulcissimum sit, & pulmonis iecorisq; obstructions expediat, ac pituitæ lentorem incidat, quod multis experimentis certum est, nequaquam refrigerare dicemus. Succum uero acinorum refrigerare, cum subacidus sit, & dissecare, ut Matthæolus refert, non negauerim: Addit idem ad maligna & contumacia ulcera, ac uulnerrum inflammationes, egregiam huius succi uim sese expertum. Damnauerunt in eo fortassis odoris grauitatem, quæ in folijs & baccis percipitur, qui primi mortalis cognomen addiderunt. Acini quidem omnibus solani generibus communes sunt, & foliorum ferè figura. Quod olim hortense fuit, in hortis iam coli desijt, sponte uero natum passim circa hortos satis copiosum habetur. Neq; enim al-
sentior Hieronymo Trago, qui solanum illud syluestre, radice maxima, acinis halicaccabi, sed nigris & nudis, quod inter cognita nobis solani genera nocentissimum est (in Italia solanum maius uel bella donna uocant, nos *schlaaffbeere*) pro hortensi capiendum docet: de quo plura inter suum remedia dicemus. Cæterum solani nostri perpetui nomen apud ueteres, nisi malacocissus Plinij fuerit, nullum agnosco. Malacocissus (inquit Plinius) Democritus aquilex mollibus hederæ folijs depingit, caule tenero, sese cuiuscunq; quod fuerit nactus inuolvente. Subesse aquam ubi reperitur affirmat. Hæc descriptio quamuis etiam conuoluolo conueniat, qui aquas & ipse amat, & hederæ folijs similior uidetur, malo tamen solanum nostrum antiquo isto nomine interim donare, donec aliunde certiora discamus. Nam Ruellij sententiam de frutice illo amplexicaule, quem sigillum D. Mariæ aliqui uocant, & ipse alibi malacocissum, alibi cyclaminon alterum facit, Matthæolus iam reprehendit, cui nos libenter subscribimus. Præterea ueratris nigri speciem, abrotoni folijs, quam Hieronymus Tragus describit lib. 1. cap. 135. itidem à simili effectu contra asthma quidam uocant *hynschkraut*: nec non gnaphalium herbam, quam aliqui *rürkraut*: quoniam torminibus medeatur: describitur autem ab eodem Trago lib. 1. cap. 109. ubi id polium alterum Dioscoridis esse conijcit, sed falsò. ¶ Iudæi hodie cum propter diuersos alios affectus carnem non sani bouis abominantur, de quibus in libris eorum Thalmudicis per multa præcipi audio, tum si pulmones costis adhæserint, uel omentum peritonæo: quos quidem adhæsus partium exulcerationem interdum sequi crediderim. Est autem & illa grauis perniciēs, cum pulmones exulcerantur: inde tussis & macies, & ad ultimum phthisis inuadit. Quæ ne mortem afferant, radix coryli inusta ita, ut supra docuimus, perforatæ auriculæ inseritur, tum porri succus instar heminae pari olei mensuræ miscetur, & cum uini sextario potandus datur diebus compluribus, Colu-
mella. Apud Vegetum uero sic legitur: radix consiliginis, succus porri, omnium hemina pari mensuræ olei miscetur, &c. Ego Columellæ lectionem prætulerim, De crauro siue struma (ut Theod. Gaza reddidit)

reddidit) affectu ut uidetur pestilente, cum tabe pulmonis coniuncto, in præcedentibus dictum est.

¶ Cruditatis signa sunt crebri ructus, ac uentris sonitus, fastidia cibi, neruorum intentio, hebetes oculi: Propter quæ bos neq; ruminat, neq; lingua se deterget. Remedio erunt aquæ calidæ duo congi, & mox triginta brassicæ caules modice cocti, & ex aceto dati. Sed uno die abstinendum est alio cibo. Quidam clausum intra tecta continent, ne pasci possit: Tum lentisci, oleastriq; cacuminum pond. iiii. & libra mellis una trita permiscant aquæ congio, quam nocte una sub dño habent, atq; ita fauci- bus infundunt. Deinde interposita hora macerati erui quatuor libras obijciunt, aliâq; portione (alio cibo uel portione, Veget.) prohibent. Hoc per triduum fieri, dum omnis causa languoris discutatur. Nam si neglecta cruditas est, & inflatio uentris & intestinorum maior dolor insequitur, qui nec ca-
10 pere cibos sinit, gemitus exprimit, locoq; stare non patitur, sæpe decumbere, & agitare caput (Ve- getius non agitare caput habet, sed uoluntate cogit,) caudamq; crebrius agere (commouere, Veget.) Manifestum remedium est proximam clunibus partem caudæ uinculo (resticula uel lino, Vegetius) uehementer obstringere, uiniq; sextarium cum olei hemina faucibus infundere, atq; ita citatum per mille & quingentos passus agere (bouem currentem trahere, Veget.) Si dolor permanet, ungulas circumsecare, & unctâ manu per anum inserta fimum extrahere, rursusq; agere currentē. Si nec hæc profuit res, caprisici aridæ conteruntur, & cum dodrante aquæ calidæ datur, Columella. (Vegetius sic legit, Si tardius proficit, tres partes lauri diu conteruntur, & cū duplici aquæ calidæ dantur.) Vbi
20 nec medicina processit, myrti syluestris foliorum duæ libræ deligantur (tunduntur in pila, Veget.) totidemq; sextarij (libræ, Veg.) calidæ aquæ misti per uas ligneum faucibus infunduntur: Atque ita
30 sub cauda sanguis emittitur (quatuor digitis ab ano percussa uena) qui cum satis profluxit, inhibea- tur papyriligamine. Tum concitate agitur pecus eousq; dum anhelet. Sunt & ante detractiōem sanguinis illa remedia: tribus heminis uini, tres (quatuor, Veget.) uncia pinisti alij permiscantur, & post eam potionem currere cogitur. Vel salis sextans, cum cepis decem (decem uncis ceparum, Ve- getius) conteritur, & admisto melle decocto collyria (longiora, ut uentrem resoluant, Veget.) immi- tuntur aluo, atq; ita citatus bos agitur, Columella. Eadem fermè remedia ad strophos, id est tormina, Paxamus præscripsit, ut paulò post referemus, etsi idem prius de cruditate seorsim agat. Bubus cru- ditate laborantibus (inquit Paxamus) medebimur aquam calidam propinâtes, brassicæq; aceto per- fusæ apponentes fasciculum unum. Aliqui partes teneriores brassicæ elixantes & contundentes, ex
40 oleo eas illis per cornu infundunt; stragulisq; simul bouem laborantem calefacientes, lenta illum ex- ercent deambulatione: Id quod non solum boues, sed omnia pecora iuuat. Alij rursus agrestis oleæ folia, aut coliculos aliarum arborum teneros contundentes, aquamq; inspergentes distemperant, ac tandem una & altera die sex heminas infundunt, Hæc Paxamus. Si cruditas & uentris distentio male habeant bouem, caudam eius deorsum magna ui trahito & extendito. Plura de inflatione dixi- mus retro in mētiōe buprestis, & rursus statim post pustulas faucium. Matricariam quoq; herbam, ut uocant, contra hoc malum cum sale misceri iam ante dictum est. Bos cum gallinæ fimum deuora- uerit, statim nimio uentris dolore torquetur, & inflatus moritur: huius etiā ueneni remedia su- pra requirēs: Hoc tamen hic adiiciemus, nostrates non tam de fimo quàm plumis gallinaceis con- queri, si boues fortè uorauerint. Inflantur boues (ut scribit Petrus Crescent.) uentribus ipsorum ob- structis aut flatu repletis, si manu uel digito feriantur partes circa ilia & coxas, tympani modo reso-
50 nant: uisu etiā inflati apparent & dolore torquentur, & quandoq; in terram se prosternunt, ac li- benter procumbunt. Curantur clystere uel cannula, ut equi etiā; aut manu pueri oleo illita extra- huntur stercora: aut uena caudæ acuto cultello inciditur, quæ parte inferiore quatuor ab ano digitis distat. Periculum & hoc uitij affert, quo uulgus interdum queritur, boues ruminandi facultatem ami- sisse. Ruminantibus enim omnis fere cibus ore elabatur, unde totius corporis macies statim consequi- tur. Curandum est igitur, ut manu inserta in fauces ingeratur, siue illud ipsum quod boui agro exa- ciderat, siue quod alteri ruminanti ex ore subtractum fuerit: ita tamen ne nimium uel omne alimenta- tum illi subtrahatur, ac idem qui in agro curatur affectus, in sano creetur. Absurdo rustici quidam pharmaco ruminationem restitui putant, sordibus uaginarum excussis & buccellæ panis ori inse- rendæ inspersis. Si bos cibum fastidiat, pabulum eius amurcæ sufficienti portione inspergito: Olei
50 etiā, resinæ aut terebinthinæ, singulorum æquis partibus mistis, ad radicem usq; cornua bouis de- ungito, Florentinus. Plærosq; sanæ affectus fastidij symptoma comitatur, ut malidem humidam, capi- tis dolorem, cruditatem, tumorem palati, alui profluium, tormina & uētris dolorē, &c. Vide etiā supra ubi de rana sub lingua diximus. Nullo autem tempore, & minimè æstate, utile est boues in- cursum concitari; nam ea res aut cit aluum, aut mouet febrem. Cholera affectis crura cauterio usque ad ungulas exurenda sunt, posteaq; lauacro calidæ aquæ assidue fouenda, contegendaq; stragulis, Florentinus. Ventris & intestinorum dolor sedatur uisu nantium (anseris, Veget.) et maxime anatis, quam si conspexerit, cui intestinum dolet, celeriter tormento liberatur. Eadem anas maiore profectu- mulos, & equinum genus conspectu suo (celeriter) sanat. Sed interdum nulla prodest medicina. Se- quitur torminum uitium: quorum signum est cruenta & mucosa uentris proluuius. Remedia sunt
60 cupressini quindecim coni, totidemq; gallæ, & utrorumq; ponderum uetustissimus caseus, quibus in unum tunsis admiscantur austeri uini quatuor sextarij, qui parī mensura per quatrimum dispen- sati dantur; nec desinit lentisci, myrtiq; & oleastri cacumina uiridis (ita ut lentisci myrtiq; & oleastri

cacumina præbeantur, Veget.) Alius corpus, ac vires carpit, operi^q inuilem reddit; quæ cum acci-
dent, prohibendus erit bos potione per triduum; primo^q die cibo abstinendus. Sed mox (secundo
die) cacumina oleastri, & arundinis (cannæ syluestris; Veg.) item bacæ lentisci, & myrti dandæ, nec
potestas aquæ (post triduum etiam, Veg.) nisi quàm parcissime faciendæ est. Sunt qui teneræ laurus
caulium libram, cum abrotani macerati (aliàs hortensis, Veg.) pari portione dent, cum aquæ calidæ
duobus sextarijs, atq; ita faucibus infundant, eadem^q pabula, ut supra diximus, obijciant. Quidam
uinaceorum duas libras torrefaciunt, & ita contèrunt, & cum totidem sextarijs uini austeri, potan-
dum medicamentum præbent, omni^q alio humore prohibent, nec minus cacumina prædictarum
arborum obijciunt. Quod si neq; uentris resisterit citata proluuius, neq; intestinorum ac uentris do-
lor, cibos^q respuet; & prægrauato capite, si sæpius, quàm consueuit, lachrymæ ab oculis, & pituita 10
à naribus profluent; usq; ad ossa frons mediâ urat, aures^q ferro scindantur. Sed uulnera facta igne,
dum sanescunt, defricare bubula urina cõuenit. At ferro rescissa melius pice & oleo curantur, Colu-
mella. Qui bos torminibus discruciat (inquit Paxamus; loquitur autem de illis quos Græci *σπόφες*
uocant) minime in uno loco consistit, nec cibum tangit, sed mugit. Parum igitur nutrimenti illi offe-
rendum est, caro^q circa ungulas usq; ad sanguinem perpungenda. Alij circa caudam solutionem fa-
cientes, donec effluat sanguis, postea linteolo deligant. Alij cepas cum sale tundentes admoventes^q
sedi quàm penitissimè fieri possit, postea boues impellunt, eos^q cogunt ad cursum. Alij terentes ni-
trum perfundentes^q (*διετρες*, subaudio *ὕδατι*, id est aqua resoluentes) per os iniiciunt, Hæc Paxamus;
plera^q autem eadem remedia superius ex Columella ad cruditatem descripsimus. Boues in Cy-
pro contra tormina hominum excrementis sibi mederi ferunt, Plin. Aduersus diarrhœam, rhamni 20
folia contundens, asphalto^q miscens, da comedenda. Quidam folia mali Punicæ macerata farinæ^q
mista offerunt. Alij farinæ hordei cotylas duas, & farinæ tritici torrefacti mediâ cotylæ partem mi-
scentes aqua, porrigunt, Paxamus. Hodie quidam ex nostris serpyllum contra uentris profluuium
commendant; alij bursam pastoris. Quidam boues foriolo & stercore liquido laborantes nostra lin-
gua uocant *rennis*. ¶ Lien bouum etiam quando^q lentis crassis^q humoribus infarcitur, unde nō
liberantur, & diuturnus fit affectus; dignoscuntur ex tussi, cum aliàs infestante, tum maxime quan-
do ad cursum aguntur, Petrus Crescent. ¶ Malis subrenalibus uocatur quoties à posterioribus debi-
litas apparet, & lumbi dolere creduntur, superius inter species malidis memorata. Eiusdem, ni fallor,
loci affectus est, quem nostrates uocant *die blatern vnder dem krüz*, & nescio quid concreti san-
guinis illic reperiri aiunt, foris nihil apparere; remedio esse urticæ fasciculum cum radicibus, quem 30
puto faucibus eorum ingerunt, ut rumpatur abscessus. ¶ Cum sanguinem mingunt boues, raro
euadunt. Aiunt autem cum prata pascuis aperiuntur, propter nimiam pabuli pinguitudinem sole-
re aliquando hunc morbum sequi, aucto nimirum sanguine ex alimenti copia; inde nomen etiam ei
apud Germanos *grasssiech*, id est morbus ex gramine; ferè enim oboritur cum à montibus uel macris
pascuis ad lætiora migrauerint. Remedia tentantur huiusmodi: hordeum in aqua decoquitur, si-
mul^q lardum & panis; decoctum istud infundunt. Aliqui blitum (quod circa fimetæ & solo pingui
prouenire solet, nomine sanguinariæ, caulibus & folijs rubris) tusum salitum^q præbent. Nascitur
& herbula quædam in collium montium^q humidis & glareosis locis, herba ipsa sessilis est, sine cau-
le, folijs ex uiridi pallidis, trium digitorum (si bene memini) pinguibus ac si oleo illita essent, flosculis
colore & figura ferè uiolarum, quas Martias dicimus, per singulos pediculos singulis: hanc aliqui 40
nostrorum à loco natali uocant *moßigele*, & ad sanguinis mictum commendant; & mulierum quo-
que mensibus sistendis. Alij secreto experimento iuglandiū nucamētā in ouo exhibēda celebrant.
Sunt qui ipsam cruentam urinam dum redditur excipiunt, ac rursus statim per os infundunt. Mu-
lierculæ quædam superstitiosæ spinæ appendicis (quam Galli spinam albam uocāt, nos *hagendorn*)
spinam unam in terra defigunt eo in loco, in quem lotium cruentum defluerit, si cum primum cru-
enta esse incipit id fecerint, malum desituru persuasæ. Præterea ad sistendū sanguinis mictum uix
quicquam efficacius esse aiunt herba Roperti uel gratia Dei uulgo dicta, quam eam ob causam pa-
stores in montibus nostris uocant *harnkraut*, id est urinale. Quamuis enim uerbum *harnen* sim-
pliciter urinam reddere significet; rustici tamen apud nos aliquando priuatim de cruenta urina eo
utuntur. Inserunt autem herbæ Roperti manipulos aliquot contusos. Alij tormētillæ herbam simul 50
& radicem terunt ac sali miscent. Alij muscum de nuce arbore in cibo præbent; & nisi profuerit, bu-
tyrum crudum admiscent. Alij (si bene memini) oxylapathi folia contusa salita^q ori immittunt. Opor-
tet autem hoc morbo periclitantes boues, in stabulo quiescere, ne subitaneus (ut uocant) sanguis su-
perueniat; & sceno tum alio tum cordo salubri pasci. Si membrum coxendicis uitio, alimentum
non sentiat, & contabescat, sæpe diu^q illines hoc unguento, quod recipit ceram iuglandis magnitu-
dine, axungiam de ruffo maiali, medullam sabuci arboris, bubulam medullam ac seuum & salēm,
quæ omnia ad ignem bullire & misceri debent. Alij de opima bubula carne, postquam diu bullie-
rit, innatantem pinguedinem auferunt, mox iure quod reliquum est, locum affectum lauant, dein-
de pinguedinem perfricando illinunt ad solem; aut si solis copia non sit, asserem igne calefactū mem-
bro admovent. Alij inungi iubent, allio, axungia, herba sabina & fuligine tritis mixtis^q, bobus simul 60
& equis utili medicamento.

¶ Est quando lac etiam cruentum excernitur: quo animaduerso, mulierculæ lac omne emulsum
aquæ

aquæ fluenti infundunt: aliæ mulctrali inuerso id est fundo immulgent, & signo crucis notant. Hec scribo ut aniles superstitiones istæ proditæ improbentur. Vaccam fuisse Pirinthis acceperimus, cui cibi excrementum extenuatum per uesicam transmittēbatur, dissectusq; anus denuo propere coalescebat, nec refecando euincere uitium poterant, Aristoteles. Boues gregales (ut Aristoteles scribit) morbis duobus tentantur, struma, de qua supra dictum est; & podagra affectu egre curabili; facit hæc ut pedibus intumescant; & quamuis non intereant, tamen ungulas amittant; ualent melius cornibus pice illitis calida, Hæc Aristot. Et alibi, Ungulas cum dolore articulorum laborat bos non amittit, sed pedes tantummodo intumescunt uehementer. Et rursus alibi, Nec pedum dolores sentiunt boues, si eorū cornua illinantur cera, aut oleo, aut pice, Bos attritis ungulis cornua ungendo aruina mentur agricolæ, Plinius. Non subteri pedes bouum si prius cornua pice liquida perungantur, reperimus, Idem, Boues pedes ne subterant, priusquam in uiam quoquam agas, pice liquida cornua infirma unguito, Cato. Per cornua hic ungularum substantiam intelligo, ut etiam uernacula lingua appellamus; licet Plinius non ita accepisse uideatur. Subtriti pedes eluuntur calefacta bubula urina; deinde fasce sarmentorum incenso, cum iam ignis in fauillam recidit, feruentibus cineribus cogitur insistere, ac pice liquida cum oleo, uel axungia cornua eius linuntur, Columella. Sanguis dimissus in pedes claudicationem affert; quod cum accidit, statim ungula inspicitur; tactus autem feruorem demonstrat; nec bos uitiatam partem uehementius premi patitur. Sed si sanguis adhuc supra ungulas in cruribus est, frictione assidua (ad triduum triti salis perfricatione, Veget.) discutitur: uel cum ea nihil profuit, scarificatione demitur. At si iam in ungulis est, inter duos ungues cultello leuiter (leniter) aperies. (& mundabis intus, Veget.) Postea linamenta (stuppa) sale atq; aceto imbuta applicantur, ac solea sparteæ pes induitur, maximeq; datur opera, ne in aquam pedem mittat, & ut sicce stabiletur. Hic idem sanguis nisi emissus fuerit, saniem creabit, qui si suppurauerit, tarde procurabitur: ac primo ferro circuncisus, & expurgatus (expurgatur ad uiuium, Veget.) deinde pannis aceto & sale & oleo madentibus inculcatis (aliàs impletur, Veg.) mox axungia uetere, & seuo hircino pari pondere decoctis (aliàs ferro candenti stillantibus, Veget.) ad sanitatem perducitur. Si sanguis in inferiore ungulis ad uiuium refecatur, & ita emittitur, ac lineamentis (stuppa uel linteolis cum sale & oleo & aceto infusis, Veget.) pes inuolutus sparteæ munitur. Mediam ungulam ab inferiore parte non expedit aperire, nisi eo loco iam suppuratio facta est. Si dolore neruorum claudicat, oleo & sale genua, poplitesq; & crura confricanda sunt, donec sanetur. Si genua intumuerunt, calido aceto fouenda sunt, & lini semen, aut milium detritum, conspersumq; (infusumq; Veget.) aqua mulsa imponendū: spongiæ quoq; feruenti aqua imbutæ, & expressæ, atq; melle litæ recte genibus applicantur, ac fasciis circumdantur. Quod si tumori subest aliquis humor, fermentum, uel farina ordeacea ex passio, aut aqua mulsa decocta imponitur; & cum maturuerit suppuratio, rescinditur ferro: eaq; emissæ, ut supra docuimus, linamentis curatur. Possunt etiam (ut Cornelius Celsus præcipit) lilij radix, aut scylla cum sale; uel sanguinalis herba, quam πολύγονον Græci appellant, uel marrubium ferro reclusa sanare. Ferè autem omnis dolor corporis, si sine uulnere est, recens fomentis melius discutitur; uetus autem uritur, & supra uulnus butyrum uel caprinus instillatur adeps, Columella. Si ob partis frigiditatem (inquit Florentinus) bos claudicet, pedem ablueri conuenit, locumq; affectum (ubi scalpello fuerit manifestatus) fouere ueteri urina. Dein uero sale cōspargere, atq; ex spongia peniculū uel alio mundare. His factis, adeps hircina, aut bubula, probe contusa, parti dolenti ex ferro calido instillanda est. Sin autem, q; calcarit erectum palum, aut aliquid simile, bos claudicare uideatur, cætera quidem omnia similiter faciendū sunt, ceram aut cum oleo ueteri, melle, & orobi farina, solutam refrigeratamq; ulceri imponere debes. Postea uero, accipiens incretam testulam, ficusq; aut mala Punica tundens atq; permiscens, ulceri circumponito; ac linteo aliquo deligato adeo curiosè, ut externarum rerū nihil subingrediatur, donec bos ipse firmiter possit stare. Sic siquidem percurabitur: tertia autem die simili medendi ratione succurrito. Si claudicet ob materiæ influxum, oleo & passio cōcoctis, pars ipsa calefacienda est, ac dein calida polenta hordeacea illi imponenda. Caterum ubi pars ipsa tenera & mollis est reddita, aperienda est, extergendaq;. Postea uero folia liliorum, aut squillam ex sale, aut polygonon, aut deniq; prassium contusum imponere expedit, Hactenus Florentinus. Si quid pedem aliamue partem bouis penetrauerit, curandum est ut extrahatur cum radicibus arundinis tritis, uel radicibus dictamni superpositis & fasciā alligatis, uel alijs medicamentis quæ spinis extrahendis adhibentur in equis, ut in illorum historia docuimus, Petrus Crescent. Si talum, aut ungulam uomer læserit, picem duram, & axungiam cum sulfure, & lana succida inuolutam candente ferro supra uulnus inurito. (aliàs inuoluito, & candente ferro supra uulnus imponito, & ungitō, Veget.) Quod idē remedium optime facit exempta stirpe, si forte surculum calcauerit, aut acuta testa, uel lapide ungulam pertulerit, quæ tamen si altius uulnerata est, latius ferro circunciditur, & ita inurit ut supra præcepi; deinde sparteæ calceata per triduum suffuso aceto curat. Item si uomer crus fauciarit, marina lactuca quam Græci πικνυλλιον uocant, admisto sale imponit. Minus claudicabunt armenta, si opere distinctis multa frigida lauent pedes: & deinde suffragines, coronæ, ac discrimen ipsum, quo diuisa est bouis ungula, uetere axungia defricet, Columella. Cū fissuræ in pedibus dehiscunt, pilusen oder Schrunden, sanguinem detrahi iubent. Hetruria myriophyllon (Hermolaus legit millefolia) appellat

herbam in pratis tenuem, à lateribus capillamenti modo foliosam, eximij usus ad uulnera: boum neruos abscessos uomere solidari ea rursusq; iungi addita axungia affirmans, Plin.

¶ His iam perscriptis cum à remedijs ad reliqua de bubulo pecore dicenda transiturus essem, in libellum quendam qui diuersa remedia manuscripta Germanicè continebat, incidit: quæ & ipsa corollarij uice præcedentibus adnectere operæpretium duxi. Sunt autem ista. Si pestilentia bubus ingruerit, radices asari in aqua decoquito & in potu exhibeto; uel ipsas contritas aquæ inspergito & faucibus infundito; uel testas limacum, sufficiunt autem singulis bubus singulæ. Alij herbam cruciatam gentianæ speciem, ut supra dixi, pariter cum limacum testis terunt, & per os infundunt. Alij uirgam auream (sic Itali uocant, nos *heidnisch wundkraut*) contritam pani imponunt et ori inserunt. Forsan hæc Dioscoridis Panaces Chironium est, flore aureo, folio non amaraci, ut in Dioscoride legitur, sed lapathi, ut in Plinio, maiore & hirsutiore; radix parua non altè demittitur, gustu acri; nascitur in montanis, siccis & asperis. Dioscorides serpentium ueneno potam radicem, uel illitam comam, resistere docet. Asclepion panaces et Chironion Heracleo calidiora sunt, (ego cum Galeno potius minus calida legerim) hinc floribus ipsorum & semine ad malefica ulcera & phymata utuntur, Paulus & Galenus. Arnoldus de Villa noua uirgam auream apprime laudat à uiribus urinæ ciendæ & calculi reatum frangendi; Itatorum quidam herbam Iudaicam uel paganam uocant, Auicenna per herbam Iudaicam eruum intelligit; recentiores etiam unam sideritidis speciem eodem nomine uocitant, quam alij tetrahit. Nostrates costum hortensem quoq; nominant *heidnisch wundkraut*, Tragus *frauenkraut*. Sic fit ut cum uel una res diuersis nominibus appellatur, uel rursus diuersa uno, magna apud plerosq; rerum incertitia & confusio nascatur. ¶ Boues si intumuerint, calendulæ succum cum aqua potandum eis misceto. Sanicula & eupatorium (quod uulgo agrimoniam uocat) in uino decocta, boum uulneribus imponuntur. Si bos à serpente morsus fuerit, butyrum de mense Martio cum sale ad focum permisce, & illine; uel pelle mustelina locum demulce. Si ulcus malignū, quod uulgo uerem appellamus, infestat, carduos edendos apponito, tum bubus, tum equis præcipue: aut radicem Valerianæ ore commansam superilligato, quod & hominibus prodest. Boui pulmonario herbam pulmonariam arboribus adnascentem, contritā, panisq; cum sale inspersam in fauces demittito. Aduersus malum, quod nostrates sanguinem subitaneum uocant, (de quo supra, ubi de inflatione diximus) urticarum radices ex tribus plantis collectæ, in cibo medentur. Cum sanguinem ex uesica reddunt boues, quieti in stabulo permittendi sunt, ne fortè sanguine subitaneo corripiantur. Si boui aut uitulo alius nimium fluat, tostam auenæ farinam faucibus immittes, & panem tostum insperso sale; oxylapathi quoq; semen in cibo iuuare certum est. Contrā, si excrementa alui retineantur, muscerdam & cannabis semen in fauces inserito; uel uaccinum lac calidum, uel coquinariam colluuiem ueterem infundito. Boum & uitulorum lumbricos expelles infuso succo quem expresseris è folijs & radicibus betæ rubæ; Idem medicamentum pueris etiam conducit. Alij pollinem bursæ pastoris dictæ aduersus eosdem commendant: quos ego errare iudico; alia enim herba est, quam uulgo Germani *wurmkraut* appellant, nasturtij syluestris genus, cui simillima seminum conceptacula bursæ pastoris sunt, ad lumbricos maximè commendata. Cum uacca foetauerit, ex auena fomentum statim admo uetor, ut prorsus liberetur. Si post foeturam uiribus exhausta erit, adeo ut consistere uix queat, flores foeni sacco salario infarcti & in aqua decocti, dorso lumbisq; bene calidi imponantur: bis die sal offeratur, & in solem progredi permittatur, ac cibus ibidem præbeatur. Si uaccam taurire uoles, sal sam bouis carnem iuglandis magnitudine in os ei ingerito. Vel, Cum uitulus mensis unius ætatem attigerit, salem uaccæ lingendum tam calefacito, quam ferre calidissimum manu potes, & quater aut quinquies uaccæ offerito, mox taurum desyderabit. Pediculos boum & uitulorum hoc ungento amolieris, quod constat cremæ lactis sesquifextario, butyri mensura quæ duas iuglandes æquet, & resinae pari, salem abunde addes, & pariter feruefacies: cum opus erit illines. ¶ Si quid noxij aut uenenosi boues deuorasse uidebuntur, quod cum ex alijs signis, tū inflato corpore, facile est consicere: præstantissimam antidotum & omnibus theriacis uulgaribus (nam illas quoq; pecori uenenato quidam infundunt) longè præferendam, & multis experimentis celebrem, ab amico quodam, dum hæc scriberem, excepi huiusmodi: Gentianæ radix in pollinem redacta, & stillatio liquoris ex fecibus uini (aquam ardentem uocant) permixta infunditur in fauces bouis: Aut si gentiana defuerit, liquor etiam solus. Idem pecori uehementer noxium esse aiebat genus illud glutinis ærei (sic enim appello, cum nomen aliud ignorem) quod colore subflauo, molle, & coagulatum in muris interdum & herbis adhærens inuenitur. Rustici quidam transcientibus in aëre stellis id nasci aiunt: & gramen etiam cui hæserit, licet aquis pluuijs ablutum, uenenosam uim retinere asserunt. Non desunt qui ius in quo hordeum diutissime coctum fuerit, unā cum cremore siue ipso hordeo, bubus contra quemuis ignotum morbum infundant.

D

Non probat Plinius illos qui subtilitatē animi constare non tenuitate sanguinis putant, sed cute operimentisq; corporum magis aut minus bruta esse: boum tergora, setas suum obstare tenuitati im meatu spiritus, nec purum liquidumq; transmitti. Sunt sanè boues ingenio miti, remissæ, & minime peruicaces, Aristot. Agnoscunt uocem bubulci, uocatiq; nominibus proprijs intelligunt, iussisq; armentarij aut præfecti parent & obsecundant, Florentinus. Mores in operario boue quales probentur,

tur, infra dicemus. Boues coelum olfactantes, seque lambentes contra pilum, tempestatem praesagiunt, Plinius. Susias boues numerandi scientiam tenere Ctesias Gnidius scribit. Na Susis regi singulae quotidie centum cados ad irrigandos hortos hauriunt. Quem quidem laborem, siue quod sit eis certus & constitutus, siue etiam quia diu multumque in eo se exercuerint, promptissime obeunt: Nullam enim earum ad opus remollescere uideres, neque ad alterum supra quam diximus cadum exhaustiendum, nec uerberibus, nec blanditijs inducere posses, Aelianus. Plutarchus etiam in libro terrestriane an aquatica animalia plus sapiant, idem scribit in hac uerba: Boues Susis hortos regiones uersatili machina & modiolis haustorijs numero certis rigant; centenos modiolos in dies singulos singuli bouum ducunt. E natura etiam bouis est, cum ex feritate ad mansuetudinem tractatus est, ut ad parandum facilis sit. Enimvero ad feretrum portandum sub iugum missus quietus manet, siue uelis eum erecto capite quiescere, siue ad terram inclinato abijci, tum in ceruice & dorso puerum puellamue gestari patitur. Equidem ipse uidi, qui supra nihil se commouentes tauros saltarent. Item boues instituti sese in theatris inclinant, & erigunt, & motus uel homini ipsi difficiles saltant, Aelianus. Bouem licet mansuetum, non facile tamen illius qui sibi stimulos admouet obliuio capit: at iniuriam animo ac memoria uel longissimo intervallo continens, poenas pro maleficio sibi illato sumit. Nam cum est sub iugum missus, lorisque constrictus, quodammodo similis est homini in uincula coniecto, & se quidem trahi quod impellitur, acquiescit. Ut uero solutus est, alias ad bubulcum uersus pedem suum laxans, aliquid illius membrum contriuit: alias saepe in cornua incitatus, in cursu illum interfecit. Cum tamen in caeteros subito mansuetus existat, ac quietus in stabulum ingrediat; neque enim ferus in eos existit, qui iram sibi non mouent, Aelianus. Boues & pascunt per societates atque consuetudines: & si unus aberrarit, reliqui sequuntur: quapropter boarum nisi prauenerint, totum armentum requirant, necesse est, Aristoteles. Eximia bouum aratorum in socios pietas animaduersa est: nam alter alterum, quo cum arare consueuit, si forte desit, requirit, & frequente mugitu desiderium testatur. Quanto fortius suos amore prosequantur uacca Oppianus his uersibus praedicauit,

Οἷον δ' ἐλκομένης πρὸς πόρτας ἀχαλῶσαι Μῆτρες, ἐκ ἀπάτης γυναικῶν στυγούσι
Κοκυτῶν, αὐτὸς δὲ συναλγύνει νομῆας. Rubram uestem non ferunt qui ad boues accedunt, ne

que splendidam qui ad elephantos, quod eiusmodi colore eas bestias constet efferari, Gyllius. Apud nos cum exacta hyeme uacca primum in pascua emittuntur, quauis proximam cornibus adoritur: quae tum uicta fuerit, totam deinceps aetatem alteri cedit. Sunt qui allium cum sale uaccis suis primum emittendis in cibo praebent, ut reliquae omnes propter odorem eas auersentur: sed minus placida inde fieri existimantur. Sunt qui nescio an allium an aliud quidpiam bubus edendum ingerant, ut a caeteris uitentur, & ipsi herbis abunde fruuntur. Boues lupus inuadit: alitur enim carne, Aristoteles. Si bos ferus fune laneo ligetur, mansuescet, Rasis. Βοὶ ἐπιφαίνεται σμινότης καὶ ἀκακία: hoc est, bos grauitatem quandam & simplicitatem uultu ac moribus praese fert, Adamantius. Aristoteles in physiognomonicis illos quibus facies carnosae est, remissi & negligentis animi esse cōiicit: quibus magna, ignauos seu tardos: quibus oculi magni, similiter: quibus admodum caui, mites: & illos etiam ignauos, quibus frons magna sit: postremo querulos & indignabundos, quibus uox primum grauis, in fine acuta fuerit: quod eadem omnia in bubus similiter se habeant.

E.

40 Multiplicem ex bubus utilitatem capi Philes poeta recentior istis uersibus complexus est:

Γάλακτος ἢ βὺς, καὶ κρέζει φορτία, Καὶ τὸς γεωγῶς ὠφελεῖ πρὸς τὸς πόνους,
Καὶ γάλα ποιεῖ, καὶ τραπέζας ἀρτυεῖ, Μετὰ τελευτῇ καὶ μελίσσας ἐξάγει.

Hoc est, Bouum usus extenditur ad uecturam, agri culturam, lac & opera lactaria, denique ad apum restaurandam sobolem. Quid, inquit Cicero, de bobus loquar? quorum ipsa terga declarant non esse ad onus accipiendum figurata: ceruices autem natae ad iugum, tum uires humerorum & latitudines ad aratra extrahenda, quibus quum terrae subigerentur fissione glebarum, ab illo aureo genere, ut poetae loquuntur, uis nulla unquam afferebatur. Ferrea tum proles exorta repente est, Ausaeque funestum prima fabricarier ensem, Et gustare manu uinctum domitumque iuuenicum. Tanta putabatur utilitas percipi ex bobus, ut eorum uisceribus uesci scelus haberetur.

50 Curandum est omnibus annis in hoc aequae atque in reliquis gregibus pecoris, ut delectus habeatur: nam & enixae & uetustae, quae gignere desierunt, summouendae sunt, & utique taurae, quae locum foecundarum occupant, ablegandae, uel aratro domandae, quoniam laboris, & operis non minus quam iuuenici propter uteri sterilitatem patientes sunt, Columella. Iuuenicus castratus aptior fit iugo, & mansuetior tractabiliorque, & laboris socium mirifice diligit, ut supra diximus. Bouum uulgarium quidam sunt maiores, quorum usus est in locis planis: alij minores, qui ferè ad montes remittuntur: mediocres utrisque conueniunt locis: Oportet autem adultos boues non iuniores laboribus destinare, Petrus Crescent. Quae in emendis bubus sequenda, quae uitanda sint, non ex facili dixerim (inquit Columella) cum pecudes pro regionis coeli statu & habitum corporis, & ingenium animi, & pili colorem gerant: aliae formae sunt Asiaticis, aliae Gallicis, Epiroticis aliae: nec tantum diuersitas prouinciarum, sed ipsa quoque Italia partibus suis discrepat. Campania plerumque boues progenerat albos & exiles, labori tamen & culturae patrii soli non inhabiles. Umbria uastos & albos, eademque rubros: nec minus probabiles animis quam corporibus, Heturia & Latium compactos, sed ad opera

fortes. Apenninus durissimos, omnemque difficultatem tolerantes, nec ab aspectu decoros: Quæ cum tam uaria & diuersa sint, tamen quædam quasi communia & certa præcepta in emendis iuuentis arator sequi debet; eaque Mago Carthaginensis ita prodidit, ut nos deinceps memorabimus. Parandi sunt boues nouelli, quadrati (uiribus magnis) grandibus membris, cornibus proceris (amplis) nigrantibus & robustis, fronte lata et crispa, hirtis auribus, oculis & labijs nigris, naribus resimis patulisque, ceruice longa & torosa, palaribus amplis, & penè ad genua promissis, pectore magno (lato) armis uasis, capaci & tanquam implente utero, lateribus porrectis, lumbis latis (crassis coxendicibus) dorso recto planoque, uel etiam subsidente, clunibus rotundis, cruribus compactis ac rectis, sed breuioribus potius quam longis, nec genibus improbis, ungulis magnis, caudis longissimis & setosis pilosisque, corpore denso breuique, colore rubeo uel fusco, tactu corporis mollissimo, Hactenus Columella de bouis aratoris electione. Bouem rubeum ab aratoribus probari discimus: qualis fortasse est, quem hodie Veneti agricolæ lorum suo uocabulo appellant: Nec enim idem prorsus color est rubeus, qui ruber à nobis, à Græcis *ερυθρός* dicitur, Nic. Erythræus. Talis notæ uítulos, id est iuuentos uel boues indomitos & rudes (inquit rursus Columella) oportet cum adhuc teneri sunt, consuescere manu frequenter tractari, ad præsepia religari, ut exiguius in domitura labor eorum, & minus sit periculi. Verum neque ante tertium, neque post quintum (quartum, Varro) annum iuuentos domari placet: quoniam illa ætas adhuc tenera est, hæc iam prædura, Columella & Pallad. Domitura bouum in trimatu, postea sera, ante præmatura, Plinius. Eos autem, qui de grege feri comprehenduntur, sic subigi conuenit. Primum omnium spatiosum stabulum præparetur, ubi domitor facile uersari, & unde digredi sine periculo possit. Ante stabulum nullæ angustiae sint, sed aut campus, aut uia late patens, ut cum producentur iuuenti, liberum habeant excursus, ne pauidi aut arboribus, aut obiacenti ciliabet rei se implicent, noxamque capiant. In stabulo sint ampla præsepia, supraque transuersi aliteres in modum iugorum à terra septem pedibus elati configantur, ad quos religari possint iuuenti (boues indomiti.) Diem deinde, quo domituram auspiceris, liberum à tempestatibus, & à religionibus (impedimentis omnibus) matutinum eligito: (quo capti perducantur ad stabulum) canabinisque funibus cornua iuuentorum ligato: sed iaculi, quibus copulantur, lanatis pellibus inuoluti sint, ne tenera fronte sub cornua lædantur: cum deinde buculos comprehenderis, extra stabulum producito, & ad stipites religato ita, ut exiguum laxamentum habeant, distentque inter se aliquanto spacio, ne in colluctatione alter alteri noceat. Si nimis asperi erunt, patere unum diem noctemque desæuiant (inter uincula mittantur ieiunantes) simul atque iras contuderint, manu producantur, ita ut & aliquis ante, & à tergo complures, qui sequantur, retinaculis eos contineant: & unus cum claua saligna procedens modicis ictibus subinde impetus eorum coerceat. Sin autem placidi & quieti boues erunt, uel eodem die, quo alligaueris, ante uesperum licebit producere, & docere per mille passus compositæ, ac sine pauore ambulare: cum domum perduxeris, arcte ad stipites religato, ita ne capite moueri possint: tum demum ad alligatos boues, neque à posteriore parte, neque à latere, sed aduersus placide, & cum quadam uocis adulatione (appellationibus blandis, & illecebris oblatorum ciborum) uenito (bubulcus admulceat) ut accedentem consuescant aspicere: deinde nares perfricato, ut hominem discant odorari. Mox etiam conuenit tota tergora & tractare, & respergere mero, quo familiariores bubulco fiant: uentri quoque, & sub femina manum subicere, ne ad eiusmodi tactum postmodum pauescant: & ut ricini, qui plerumque feminibus inhaerent, eximantur: idque cum sit à latere domitor stare debet, ne calce (aut cornu) contingi possit (quod uitium si in primordiis effectui sibi cessisse senserit, obtinebit.) Post hæc diductis malis, educto linguam, totumque eorum palatum sale defricato, libralesque offas in præsulæ adipis liquamine tinctas, lingula (in gulam, Pallad.) demittito, ac uini singulos sextarios per cornu faucibus infundito. Nam per hæc blandimenta triduo ferè mansuescunt, iugumque quarto die accipiunt, cui ramus illigatur, & temonis uice trahitur: interdum & pondus aliquod (leue) iniungitur, ut maiore nisu laboris exploretur patientia, post eiusmodi experimenta uacuo plostro subiungendi, & paulatim longius cum oneribus producendi sunt. Sic perdomiti mox ad aratrum instituantur, sed in subacto agro, ne statim difficultatem operis reformident, neue adhuc tenera colla, dura proscissione terræ contendant. Quemadmodum autem bubulcus in arando bouem instituat, primo (inquit Columella) præcepi uolumine: curandum ne in domitura bos calce, aut cornu quenquam contingat: nam nisi hæc caueantur, nunquam eiusmodi uitia, quamuis subacta, eximi poterunt. Verum ista sic agenda precipimus, si ueteranum pecus non aderit: Nam si aderit, expeditior, tutiorque ratio domandi est, quam nos in nostris agris sequimur: nam ubi plaustro, aut aratro iuuentum consuecimus, ex domitis bubus ualentissimum, eundemque placidissimum cum indomito iungimus, qui & procurrentem retrahat, & cunctantem producat. Si uero non pigeat iugum fabricare, quo tres iungantur, hac machinatione consequemur, ut etiam contumaces boues grauissima opera non recusent: nam ubi piger iuuentus medius inter duos ueteranos iungitur, aratroque iniuncto terram moliri cogitur, nulla est imperium respuendi facultas: siue enim efferatus profilit, duorum arbitrio inhibetur: seu consistit, duobus gradientibus etiam obsequitur: seu conatur decumbere, à ualentioribus subleuatus trahitur: propter quæ undique necessitate contumaciam deponit, & ad patientiam laboris paucissimis uerberibus perducitur. Est etiam post domituram mollioris generis bos, qui decumbit in sulco: eum non sauitia, sed ratione censeo emendandum: nam qui stimulis, aut ignibus, aliisque tormentis id uitium

tium eximi melius iudicant, ueræ rationis ignari sunt, quoniam peruicax contumacia plerumque facientem fatigat. Propter quod utilius est citra corporis uexationem fame potius & siti cubitorem bouem emendare; nam eum uehementius afficiunt naturalia desideria, quam plagæ. Itaque si bos decubuit, utilissimum est sic pedes eius uinculis obligari, ne aut insisteret, aut progredi, aut pasci possit: quo facto inedia, & siti compulsus deponit ignauiam, quæ tamen rarissima est in pecore uernaculo: longeque omnis bos indigena melior est quam peregrinus; nam neque aquæ, nec pabuli, nec cœli mutatione tentatur, neque infestatur conditione regionis, sicut ille, qui ex planis, & campestribus locis, in montana & aspera perductus est, uel ex montanis in campestria; itaque etiam, cum cogimur ex longinquo boues arcessere, curandum est, ut ex similibus patrijs locis traducantur; item custodiendum est, ne in corporacione (aliâs comparacione) uel statura, uel uiribus impar cum ualentiore iungatur: nam utraq; res inferiori celeriter affert exitium. Mores huius pecoris (bouis operarij) probabiles habentur, qui sunt propiores placidis quam concitatis; sed non inertes (arguti, mansueti, Pallad.) qui sunt uerentes plagarum, & acclamationum, sed fiducia uirium, nec auditur, nec uisu pauidi, nec ad ingredienda flumina, aut pontes formidolosi; multi cibi edaces, uerum in eo conficiendo lentî: nam hi melius concoquunt, ideoque robora corporum citra maciem conseruant; qui ex commodo, quam qui festinanter mandunt. Sed tam uitium est bubulci pinguem, quam exilem bouem reddere: humilis enim & modica corporatura pecoris operarij debet esse, neruisque & musculis robusta; non adipibus obesa, ut nec sui tergoris mole, nec labore operis degrauetur, Hacenus Columella. Nouellos cum quis emerit iuuenços, si eorum colla in furcas destinata incluserit, ac dederit cibum, diebus paucis erunt mansueti, & ad domandum proni. Tum ita subigendum ut minutatim assuefaciant, & tiro nem cum ueterano adiungant; imitando enim facilius domantur. Et primum eos æquo in loco, & sine aratro, tum eo leui simul arare faciant, & principio per arenam, aut molliorem terram dum consuecant. Quos ad uecturas alimus item instituendum, ut inania primum ducant plaustra, & si possis, per uicium, aut per oppidum, ubi creber crepitus sit, ac uarietas rerum consuetudine celeberrima, ad utilitatem adducito. Neque pertinaciter quem feceris dexterum in eo manendum. Quod si alternis sit sinister, sit laboranti in alterutra parte requies. Vbi terra leuis, ut in Campania, ibi non bubus grauibus, sed uaccis aut asinis quod arant, eo facilius ad aratrum leue adduci possunt, & ad molas, & ad ea, si qua sunt, quæ in fundo conuehant. In qua re alij asellis, alij uaccis ac mulis utuntur, exinde ut pabuli facultas est. Nam facilius asellus quam uacca alitur, sed fructuosior hæc. Cauto agricolæ hoc spectandum, quo fastigio sit fundus: in confragoso enim ac difficili hæc ualentiora parandum, & potius ea, quæ plus fructum reddere possunt, cum idem operis faciunt, Varro. Araturos boues quam arctissimè iungi oportet, ut capitibus sublati arent: sic minime colla contundunt. Si inter arbores uitæque aratur, fuscillis capistrari, ne germinum tenera præcerpant; Securiculam insituiam pendere, qua intercidantur radices. Hoc melius quam conuelli aratro, bouesque luctari, Hæc Plin., apud quem plura ad arandi disciplinam lege libro 18. cap. 18. & deinceps; & apud Columellam libro 2. ca. 2. 3. & 4. Bubulcus siue arator nunquam stimulo laceffat iuuençum, quod detrectantem calcitrosusque eum reddit: nonnunquam tamen admoneat flagello, Columella. Fortissima bouis pars caput est, ideoque cornibus predata, quæ iugo alligatur. Ceruix etiam ei firmæ robustæque carnis est, quamobrem non desunt qui iugum ceruici committant. Syria tenui sulco arat, cum multifariam in Italia octoni boues ad singulos uomeres anhelent, Plinius. Vno bouum iugo censi anno facilis solî quadragena iugera: difficilis tricena, iustum est, Idem. Saferna apud Varronem ad iugera ducenta arui, bouum iuga duo satis esse scribit: Cato in oliuetis ducentorum quadraginta iugerum boues ternos, ita fit ut Saferna dicat uerum, ad centum iugera, iugum opus esse, si Cato ad octogena. Sed ego neutrum horum, inquit Varro, ad omnem agrum conuenire puto, & utrumque ad aliquem. Alia enim terra faciliior aut difficilior est alia. Terram duram proscindere nisi boues magnis uiribus non possunt, & sæpe fracta bura relinquunt uomeres in aruo. Ne boues operantes lassentur, oleum & terebinthinam concoquens, ungitur cornua, Democritus. Boues ferijs coniungere licet: Hoc licet facere, trahant ligna, fabalia, frumentum quod non daturus eris, Cato. Tribula uel tribulum est tabula saxo uel ferro asperata, qua frumenta terentur: in frequenti etiam nunc Italiæ usu, Varro. E spicis in aream excuti grana oportet, quod sit apud alios

os iumentis iunctis & tribulo, &c. Varro 1. 32.

¶ Ne boues in area ad trituram accommodata spicas interim edant, dum proculcant, eorum bubulo fimo nares illinendæ sunt: Quæ astuta machinatio perficit, ab illarum ut sese esu abstineant. Hoc nimirum animal huiusmodi tetri odoris aspersione deterritum, nihil, ne si fame quidem acerrima premeretur, unquam ederet, Aelianus. ¶ Vaccarum alia sunt magnæ & mediocres, quæ sobolis gratia nutriri solent, ut uituli mactandi, ac boues plaustris & aratris necessarij, ex eis generentur. Harum lac, licet ad cibum & conficiendum caseum utile sit, tolli tamen eis non debet, sed pro nutrimento uitulis relinqui. Alia minores sunt, quæ lactis tantum & casei gratia nutriuntur: ideoque uituli quindecim a partu diebus elapsis occidendi sunt. Eligendæ sunt non nimium paruæ, & uberibus magnis (& caudis longis, ut aliqui addunt) Petr. Crescent. Non degeneres existimandi etiam minus laudato aspectu: plurimum lactis Alpinis, quibus minimum corporis, plurimum laboris, Plinius: Altinas apud Columellam non Alpinas legimus. Boues dicuntur matrices Varroni, quas & fructuarias recte appellatis: Cenomani & Orobij quidam quotidiano sermone Bergaminos appellat, quos Vaccarios alij dicunt:

Germani *señen*: & bergaminas ipsas uaccas quæ gregatim in montibus pascuntur: bergi enim Germani montem uocant; unde & Bergomum dictum quod in montibus situm sit; uidentur & Orobi populi illius regionis inde dicti etymo Græco, quod uita in montibus agant; & forte Cenomani Germanico, quasi *señmannen*, id est uiri uaccarii; uel ceuomani, à ceua, id est uacca, ut Germani hodie & olim in Italia Altini uocabant.

¶ Numerus de tauris, & uaccis sic habendus, ut in sexaginta unus sit anniculus, alter bimus. Quidam habent aut maiorem, aut minorem numerum gregum. Nam apud eum duo tauri in septuaginta matribus sunt. Numerum gregum alius alium facit. Quidam centenarium modicum putant esse, ut ego, Atticus centumviginti habet, ut Lucienus, Varro. Nostri Lactarii uaccas circiter triginta aut quadraginta ut plurimum in uno grege habent. Ut reliquis gregibus pecuarijs, sic & uaccis delectius quotannis habendus, & reijcula reijciunda, quod locum occupant earum, quæ ferre possunt fructus, Varro. Vacca cum uel sterilefcunt, uel aratrum & plaustrum reuunt, maciantur: & cum uetula iam dentibus amissis non amplius bene aluntur. Boues euadent habitiores, si calida subinde lauentur: & si quis incisa cute spiritum in uiscera harundine adigat, Plinius. Post laborem pinguescunt, at si ante laborem uictu & otio abundant, citius moriuntur. Nostri pragnantes etiam uaccas ad maciandum saginant, idem optimè fieri aiunt circa medium gestationis tempus. Pinguefacies boues (ut Sotion docuit) si prima die ubi redierint à pastu, comminuens brassicas, acetoq; acri perfundens, eas illis porrexeris: & postea paleis cribro transmissis surfur triticeum permiscens, id in dies quinque similiter apposueris. Cæterum sexta die hordei redacti in pollinem heminas quatuor apponens, paulatim curriculo dierum sex nutrimentum augebis. Sed tempus exhibendi alimenti bobus, hyeme erit, primò quidem, dum galli occidunt; secundo autem, circa matutinum crepusculum: quo tempore etiam dandus est potus; ac reliquum alimenti quod superest, id uesperis exhibendum est. At æstate, primo quidem, diluculo nutriendi sunt boues; secundo autem, post id, hoc est meridie, ac subinde potus est dandus. Quo quidem modo, circa horam nonam iam tertio cibans, denuo aquam administrabis. Verum hyeme quidem potus sit illis calidior aqua tepida autem æstate. Lotio etiam ipso rum buccas colluito, extrahens adnatam pituitam: linguamq; à uermibus repurgato, uolsella aurens (gignuntur siquidem uermes in linguis bouum) ac sale deniq; linguam ipsam inspergito. Hæc Sotion. Varro memorat iuuenecam quandam pinguitudine carnis adeo auctam esse, ut in eius corpore forex exesa carne nidum fecerit, & mures pepererit: Quod in sue etiam in Arcadia spectatum sit. Eruum boues impinguat, Dioscorides. Eruum uerū Lugduni uidi, ubi à rusticis feritur, ut Claudi-
dius Miletus medicus illic mihi retulit: id si sues nimium uorauerint, sanguinem per urinam eis moueri aiunt, quod ueteres etiam eruo attribunt in hominibus: accedit & color, qui cortice exteriori detracto intus rubet, quod in Lugdunensi illo legumine ipse obseruauit, & Actuarius de eruo scribit: Hypostasis orobea (inquit) à leguminis similitudine nomen habet in urina, cuius instar est globosa, ac eiusdem excorticati colorem refert, qui rubeus est, uittello oui rubeo similis. In Germania hætenus legumen hoc non uidi. Ciceris etiam genus alterum orobiaum uocant, ab erui similitudine, & quod similiter subamarum sit. Ciceram Columella non tam leguminibus quam pabuli generibus annumerat, quæ bubus erui loco detur fresa in Betica, nec hominibus inutilis, sapore nihil differens à cicercula: colore tantū discernitur, quo sordet, obsoletior uidelicet & nigro propior, Hermolaus Barbarus. Idem in Corollario ad Dioscoridis caput de lino, sic scribit: Oleo seminibus lini expresso fraces & re-
trimenta quoq; ipsa reponuntur, saginando iumentorum generi, præcipue bubus, obesitate sola insignibus futuris: Quales ad nos Mediolano coronati ueniunt, principibus quotannis officij gratia donantibus: uisceratione hinc solenni orta, magistratibus diuisa carne globulis: quos quia ferè pares sunt, sociolos consuetudo appellat: quidam non sociolos, sed succidulos à suilla uisceratione uocare malunt, quæ singulis annis ante curiam uenationis die agitur. Hæc Hermolaus. Quidam brassicæ capitatae folia, etiam ea quæ tanquam inutilia separantur, bubus plurimum alimenti conferre putant. Genus graminis in Cilicia nascitur, quod indigenæ cinnam appellant, quod uiride obiectum boues inflammat. Sunt tamen qui boues inde pinguescere contendunt, nato alterutris errore, quod alij *πικρὸν*, alij *ωίμπλοισι* legant, sensu longe diuerso, Ruellius. De cibis bouum copiosius egi supra, & de ocymo ac farraginis generibus seorsim, quibus non purgantur solum sed etiam saginantur boues.

¶ Verres, iuuenecos, arietes, hœdos decresciente luna castrato, Plinius. Mense Maio castrandi sunt uituli, sicut Mago dicit, tenera ætate, ut fissa ferula testiculi comprimantur, & paulatim confracta resoluantur. Sed hoc luna decresciente uerno, uel autumno fieri debere præcipit. Alij ligato ad machinam uitulo, duabus angustis regulis stagnæis, sicut forcipibus ipsos neruos apprehendunt, qui Græce *κεμασῖνες* dicuntur. His comprehensis tentos testiculos ferro refecant, & ita recidunt, ut aliquid de his capitibus neruorum suorum dimittatur hæere, quæ res & sanguinis nimietatem prohibet, & non omnino iuuenecos subducto robore uirilitalis effœminat. Nec admittendum est, quod pleriq; faciunt, ut statim castratos coire compellant, nam certum est ab eis generari, sed ipsos fluxu sanguinis interire. Vulnere uero castraturæ, cinere sarmentorum & spuma linentur argenti. Castratus abstineatur à potu, & cibis pascatur exiguis, & sequenti triduo præbeantur ei teneræ arborum summitates, & fruteta mollia, & herba uiridis coma; dulciora sagina roris, aut fluminis. Pice etiam liquida misto cinere, & modico oleo post triduum uulnera diligenter unguenda sunt. Sed melius genus castrationis
sequens

sequeus usus inuenit. Alligato enim iuuenco, atq; delecto, testiculi stricta pelle clauduntur, atq; ibi li-
gnea regula premente, deciduntur ignitis securibus, uel dolabris, uel, quod est melius, formato ad
hoc ferramento, ut gladij similitudinem teneat. Ita enim circa ipsam regulam ferri acies ardentis im-
primitur, unoq; ictu & moram doloris beneficio celeritatis absumit, & uitis uenis, ac pellibus à flu-
xu sanguinis strictis, plagam cicatrix quodammodo cum ipso uulnere nata defendit, Palladius. Ad
copiam lactis melius Alinae uaccae probantur, quas eius regionis incolae ceuas appellant: ex sunt
humilis staturae, lactis abundantes, Columella. Apud nos etiam humiles & breuioribus cruribus uac-
cas tanq; lacte fecundiores magis probant, Ouillum lac caprinumq; mox bubulum, commodum est
ad conficiendum reponendumq; caseum, Aristot. Bubulum lac caseo fertilius q; caprinum ex eadem men-
sura pene altero tanto, Plin. Ex Aristotele tamen non duplam, sed sesquialteram fere proportionem
colligimus. Casei bubuli maximi sunt cibi, & difficillime transeunt sumpti, Varro. Bos ante partum
lac non habet, quo tempore à nostris dicitur *zegust gaan*, per dies circiter decem, sub quod tempus
lac densius redditur, & grauius olet; quas ob causas, & ne foetui iam grandiori alimentum subtrahat,
mulgere desinunt. Ex primo semper à partu colostrum sunt, ni admisceat aqua, in pumicis modum coe-
unt duritia, Plin. Colostrum, id est primum à partu lac, Germani uocant *bienst*, rustici quidam *ein-
pfassen*. Improbare audio quod omnium primum est, illud uero quod statim sequitur inter delicias cen-
seri, utpote pinguius, Machid uaccinum (apud Arabes) est lac uaccinum, à quo propter multam eius in
utro aut alio uase concussionem extractum est butyrum, Andreas Bellunensis. Bubulci quidam siue
Vaccarij apud nos, uaccas à medio Aprilis plerumq; ad autumnum usq; conducunt, pro quo tempore
sex circiter mensium butyri libras fere septuaginta quinq; (libram dico duodecim unciarum) locatoribus
pendunt. Vaccas nonnulli emunt, & isdem rursus ad alios locant nutriendas, propter spem sobolis,
quae ad dominum & conductorem ex aequo pertinet. Quod si soboles quotannis non prouenit, certa
pecunia à conductore numeratur. Si quid damni nulla conductoris negligentia inciderit, hoc etiam
ex aequo ad utroq; spectat. Pecudes armenta q; iumenta, sale maxime sollicitant ad pastum, mul-
to largiore lacte, multoq; gratiore etiam in caseo dote, Plin. *Bōtup* & aut *Bōtupov*, siue maris, siue neu-
tro genere pronunciet, nihil refert: pinguis & oleosa lactis parte fit, interdum una cum caseis re-
linquitur, seiuncto solum sero: unde casei quandoq; tam optimi, ut adiposum humorem destillent. Bu-
tyrum à boue nominatur, è cuius lacte copiosissimum confit, ut miretur Dioscoridem Galenus q; ex ca-
prino & ouillo confici lacte dixerit. Ex caprino tamen fieri solere testis est Plinius, Hermolaus. Ego
butyri nomen quoties absolute ponitur, de bubulo semper acceperim; quod & nominis ratio & pe-
cudis huius excellentia postulant: optimum enim plurimumq; ex uaccino lacte fit. Authores si aliarum
pecudum butyrum intelligant, nomen illarum, ut caprinum aut ouillum, adijciunt: Inula in oleo discoc-
ta (inquit Marcellus Empiricus) & contrita, & cum butyro ouillo & melle imposita, cacoethe maligna e-
mendat. Sed quanq; butyri nomen simpliciter positum de bubulo semper accipiendum mihi uideatur,
non aliter tamen in hoc Opere de butyro agam, nisi per singula animalia ubi singulorum nomen addi-
tur: ut etiam de lacte, sero, & caseo. Nam quae de istis in uniuersum & communi quadam ratione di-
ci possunt, ea explicant in Libello nostro, quem de lacte & operibus lactarijs priuatim addidimus, &
si uita super sit, aliquando dabimus auctiorem.

¶ Boum cornua, magna praecipue & seniorum, apta sunt pectinibus: ossa tesseri & cultellorum ma-
nubris, Petrus Crescent. Boum cornibus ueteres pro poculis utebantur, ut in Philologia dicemus. Cor-
nua dicebantur olim, quae nunc tubae, eo q; ea quae iam sunt ex aere, tunc fiebant ex bubulo cornu,
Varro de Lingua Lat. Rauco strepuerunt cornua cantu, Vergil. Aeneid. 8. Hinc cornicines dicti. V-
titur hodieq; cornu in bello, mugitu terribili, Heluetiorum pagus Vria. Qui bombardas, ut uocant,
gerunt milites, puluerem accendendum in cornibus pulchre adornatis reconditum habent. ¶ Boum co-
rui glutinum excoquitur, taurorumq; praecipuum, Plinius: id Graeci taurocollam uocant, ut in Tauro
dicemus. Tergo bubulo lentor quidam mucosus abunde inest, ex quo glutinum facere solent, Arist.
Gummi albelat (ut Alchuius & Ebenbitar scribunt) res est composita ex glutine (quod est pellibus uac-
carum fit) & marmore trito. Sunt qui interpretetur pharmacum quoddam simplex quod ex India
afferatur: sed prima opinio uerior est, Andreas Bellunensis. Confectos casiae furculos corio bubulo
praefiunt, ut eo putrescente enati uermes lignum erodant, Theophrast. Coria bouum adulatorum so-
leis calceamentorum conueniunt, Petrus Crescent. Carbatinas Graeci uocant, ut Xenophon, calce-
os factos ex rudi corio bubulo, *ἐκ τῶν ῥωδ' ἀπ' αὐτοῦ βοῶν*, Varinus. Itali hodie calandrellos nominant.
Pollux calceamentum rusticum exponit, cui nomen à Caribus inditum sit, Hermolaus Barbarus in
Corollario ad saxifragam Dioscoridis, Carbatinis (inquit) legendum in secundo historiae animalium
uolumine Aristotelis cap. 1. (ubi camelos quae per exercitum longiore itinere fatiscunt, carbatinis
calceari scribit) non carbasinis est. Sunt autem carbatinae, quas Catullus ad Victium carpatinas cre-
pidas uocauit, calceamenti genus è Caria translatum, quod hodieq; uulgo sic uocatur, detractis uti-
que posterioribus syllabis, & s littera principio adiecta, ut assolet. Nam & carpisculus calceamenti
genus est, ut Fl. Vopiscus ait in Aureliani Caesaris uita. Quidam tamen carbasa etiamnum uocant
bouum coria, quae Caesar alutas appellauit: nam, ut Suidas ait, ubi defecissent calcei, carbatinis uteban-
tur, ex crudis bouum tergoribus recens detractis, ut illud Vergilianum: Vestigia nuda sinistra Insti-
tuere pedis, nudus tegit altera pero. Nostri hodie tergoribus bubulis utuntur etiam ad conficien-

dum puluerem tormentorum bellicorum, Nauigant Britanni uimineis alueis, quos circumdant am-
 bitione tergorum bubulorū (aliās bubalorū) Solinus. Malthæ frigidariæ compositio talis est: sangui-
 nem bubulū, florem calcis, scoriā ferri, pilo uniuersa contundes, & ceroti instar efficies, & curabis
 adlinire, sicuti frigida balnei inter rimas labetur, Palladius: qui etiam paulò ante ad maltham calida
 riam sanguinem taurinum requisierat. Est & luxuriosa ratio uites ferendi, ut quatuor malleoli
 uehementi uinculo colligentur in parte luxuriosa; atq; ita uel per ossa bubuli cruris, uel per colla fi-
 ctilia traieci, obruant binis eminentibus gemmis, &c. Plin. 17. 21. Scabritia chartarū leuigatur den-
 te cōchāue, sed caduca literæ fiunt, Plin. Nostri boū præcipue dentibus ad chartā poliendā utuntur.
 Βόκρυον Grammatici exponunt galeam factam ex capite bouis. ¶ Aduersus mures agrestes Apu-
 leius asserit semina bubulo felle maceranda anteq; spargas. Mures abiguntur cinere mustelæ, uel fe-
 lis diluto, & semine sparso, uel decoctarū aqua. Sed redolet (frumentum) uirus animalū eorū, etiā
 in pane: ob id felle bubulo semina attingi utilius putant, Plin. Si radici arboris fel uaccinū illinatur,
 non accedent ad eam formicæ, Rasis. Lycium adulteratur etiam amurca ac felle bubulo, Plin. Et ali-
 bi: Lycium Indicū aliqui felle bubulo adulterant, Extinguuntur cimices amurca & felle bubulo, le-
 ctis aut locis perunctis, Pallad. Boues ne infestentur à muscis bubulam saluam illine, Africanus.
 Corni arboris flore degustato, aluo concita moriuntur apes, remediū præbere eis urinam hominū
 uel boum. ¶ Circumlini alueos apum fimo bubulo, utilissimum. Aluearia hyeme stramento operi
 ri conducit, & crebro suffiri, maxime fimo bubulo. Cognatū hoc ijs innascentes bestiolas necat, ara-
 neos, papiliones, teredines; apesq; ipsas excitat, Plinius. Per uernos dies, ut Higinius ait (circa
 lendas Apriles, Palladius:) curandæ sunt apes adaperitis alueis, ut omnia purgamenta quæ sunt hy-
 berno tempore congesta, eximantur, & araneis qui fauos corrumpunt detractis, fumus immitta-
 tur, factus incenso (& sicco, Pallad.) bubulo fimo. Is enim quasi quadam cognatione generis, maxi-
 me est apibus (apium saluti) aptus, Columella, Tineæ & papiliones plerunq; fauis adhærentes deci-
 dunt, si fimo medullam bubulam misceas, & his incensis nidorem admoueas, Idem. Castrandis al-
 uearibus fumus admouetur ex arido fimo bubulo, quem in pultario factis carbonibus conuenit
 excitare, Palladius. Quidam agris examinibus apum, ne intereant, bubulam uel hominis urinam
 (sicut Higinius affirmat) alueis apponunt. Campas nonnulli ficulneo cinere persequuntur: si per-
 manserint, urina bubula & amurca æqualiter mista conferueant, & ubi refrigerint, olera omnia hoc
 imbre consperge, Pallad. Apes quomodo ex iuuenco perempto, uel (ut alij uolunt) ex uentribus bu-
 bulis, uel (ut alij) ossibus procreentur, explicabimus in historia Apum. Fimus bubulus stercoran-
 dis agris & arboribus ac uineis utilis est, Petrus Crescent. Acerrimus hominis fimus est, ut & Char-
 todras, omnium optimum eum esse asseuerat: secundum suillum, tertium caprarum, quartum otitū,
 quintum boum, sextum iumentorum, Theophrastus; & Plinius ferè similiter: qui tamē his omnibus
 à Varrone præferri scribit turdorū fimum ex auarijs; cui proximū (inquit) Columella è columbarijs
 facit, mox gallinarijs, &c. Et alibi, Quidam etiam bubulo iumentorū fimum præferunt, ouillumq; ca-
 prino. Ne quod animal pastu melefico decerpat frondem, fimo boum diluto aspergi solia iubent,
 quoties imber interueniat, quoniam ita abluatur uirus medicaminis, Plin. Area ad messē creta
 præparatur, Catonis sententia amurca temperata, Vergilij operosius. Maiore ex parte æquant tan-
 tum, & fimo bubulo dilutius illinunt: Id satis ad pulueris remediū uidetur, Plin. Cato argillæ
 uel cretæ harenam fimumq; bubulum admisceri, atq; ita usq; ad lentorem subigi iubet, idq; interpo-
 ni & circumlini, Plin. 17. 14. de insitione scribens.

F.

Bubula caro multum nutrit, & qui ab ea gignitur sanguis supra mensuram crassior est, propterea
 his qui temperamento sunt melancholico, diuersos & melancholicos morbos infert. Difficiliter etiā
 concoquitur & redditur. Sed si concoquatur, abunde (& probe) nutrit: & si cum ouilla carne com-
 paretur, frigida est, sanguinēq; melancholicū gignit. Si quis uero eam comedere expetat, uel cogat,
 eius læsionem quæ futura timet, sic moderetur: cum aceto alijs & ruta intingat, Solis hæc calidos (et
 ualentes) uentriculos habentibus cōfert, & his insuper qui ualde & cōtinenter exercentur, Symeon
 Sethi, Hirci & boues carnem quidem habent minimum humidam, pituitosam ac lentam; nocent ta-
 men admodum ob duritiem, & in alterando difficultatem, Galenus de attenuante uictu. Idem libro
 3. de alimentorum facultatibus cap. 1. Carnes bubulæ (inquit) alimentum corpori suggerunt non me-
 diocre, neq; dissipatu facile: sanguinem tamen generant, q̄ conueniat, crassioem. Quod si quis tem-
 peramento naturali melancholicus magis fuerit, affectu aliquo melancholico prehendetur, si largi-
 us his uescatur. Affectus autem melancholici sunt, cancer, elephas, scabies, lepra, febris quartana,
 & quæ peculiari nomine melancholia nominatur. Lien item quibusdam à tali succo intumuit: quā
 rem cachexia, id est prauus habitus, & hydropes sæpenumero sunt consecuti. Caterū quantū car-
 nes bubulæ totius suæ substantiæ crassitiæ suillā superant, tanto suillæ bubulas lentore antecedunt.
 Porro quemadmodū ex suis, qui ætate sunt florētī, ijs iuuenib. qui bono corporis sunt habitu, cō-
 ueniūt; sic & boū, qui nondū florentem ætatē attigerūt, Bos enim temperamento est q̄ sus, multo sic-
 ciores: quemadmodum & uir ætate florens, q̄ puer, lure igit ijs animalibus, quæ natura temperamen-
 to sunt sicciores, adolescens ætas ad mediocritatē ipsam confert; humidiorū uero natura, quod sibi ad
 probam ac conuenientem temperiem deest, ab ætate florenti adsumit. Non modo itaq; uiculi carnes
 habent

habent ad conficiendum perfectis bubus præstantiores, sed etiam hœdi capris. Et paulo post, Anima
 lia quæ herbas è terra emergentes, aut arborum furculos, aut germina depascuntur: ea omnia, cum his
 abundant, habitiora sunt, ac pinguiâ, nobisq; alendis accommodatiora: Quamobrem illa, quibus her
 bas densiores pasci est naturale, hyeme, uere primo ac medio fiunt gracilia, ac prauis succi: ut boues,
 qui procedente tempore manifesto fiunt obesiores, succiq; melioris, cum herbae augentur ac dense
 scunt, & ad semen producendum festinant. Quæ uero exigua & gracili herba nutririque queunt, ea pri
 mo ac medio hie præstant, ut oues: æstate prima ac media caprae, cum fruticum germina sunt frequen
 tissima. Et rursus eodem libro, Caro leporum sanguinem quidem gignit crassiore, sed melioris succi
 quàm bubula & ouilla. Itē in aphorismos 2. 18. Caro bubula tardius & paulatim alit. Frigidæ & siccae
 10 naturæ hæc caro est, impurum & atribiliarium præstat alimentum, & morbos eiusdē humoris alum
 nos creat, quartanas, scabiem, lepram, splenis uitia & hydropem, in illis præsertim quorum temperiem
 istis affectibus aptam inuenerit: tardē à uentriculo descendit, & alium sistit. Isaac & Platina. Præci
 pue autem bouum adultorum carnes uitiosum succum generant, & contumaces sunt coctioni, idq; eò
 magis quo seniores fuerint: Iuniorum enim temperatae sunt, corpus bene alit, roburq; & sanitatem
 eius tuentur, Petrus Crescent. Elixæ esse debet bubula & uaccina caro, Platina. Caules caprifici si ad
 dantur magno ligni compendio eam percoquunt, Plin. Quam ob causam pleriq; cibos crassos atque
 difficiles concoquere facilius possunt, ut carnes bubulas: faciles & succi compotes laudabilis, ut pi
 sces saxatiles, egrè concoquunt: Rationem alij ad consuetudinem referunt, alij ad habitum quendam
 naturalem ingenio humano inexplicabilem: alij uentris calore immodico cibos eòcoctu faciles ultra
 20 modum pro sua facilitate concoqui, itaq; perfringi corrumpiq; (subito corripit, deuri & fumigari, ut
 cruditatem penè quod accidit imitetur) censent: difficile uero & quod modice immutatur, concoqui
 tantum, non præterea quicquam uituari: Nam & palea quoniam perquam facile afficiuntur, in cine
 rem uertuntur ab igne largo & rapido: quod ligno querno accidere non potest. Materiam enim pa
 tientem causâ respondere efficienti conuenit: aliter fieri non potest ut effectus is prodeat, quem uel
 natura, uel hominis ingenium spectat, Alexader Aphrodis. 1. 32. & 2. 17. Bubula caro ualida est, sistitq;
 & difficulter concoquitur, quoniam crassi & multi sanguinis est hoc animal, caroq; & sanguis & lac
 graue est: Quorum lac tenue est, sic & sanguis & caro, ut Hippocrates libro 2. de ratione uictus testa
 tur. Celsus ex domesticis animalibus bubulam plurimū alimenti & stomacho aptissimam esse dicit, &
 inter ea connumerat quæ minime intus corrumpantur. In uitulinam siue bubulam cum porris succi
 30 daneis, uel cepis, uel colocasis: liquamen, piper, laser & olei modicum, Apicius. Charis albachar Ara
 bice, ab Andrea Bellunensi exponitur cibarium ex carne bouina. ¶ Genus farciminis est, quod no
 stri uocant *hirnwurst*, id est cerebri farcimen, & hoc ferè modo parant: Intestinum rectum bouis aut
 uituli cum bona parte salis in aqua bullit, mox pulmo, lardum & aromata minutatim conciduntur,
 & includuntur intestino, una cum cerebro, & ouis quatuor, & lactis sextario & apio: Sic paratum
 farcimen & feruifacitum in craticula torretur, unde uel siccum, uel cum dulci & aromatibus condito
 iuscule apponitur. ¶ Pinguisimum est lac bubulum: ouillum uero ac caprinum, habent quidem
 & ipsa pinguedinis quidpiam, sed multò minus, Galenus. Bubulum, asininum equinumq; lac, magis
 aluum emolliunt quàm ouillum, quod dulce, crassum & pingue est. Bubulum, asininum, & equinum
 lac uentri magis idonea sunt, sed ipsum turbant, Dioscorides. Lac & caseus ex uaccis non tam con
 40 ueniunt hominis nutrimento quàm ex ouibus, Petrus Crescent. Lac quod maxime perpurget est
 equinum, tum asininum, deinde bubulum, tum caprinum, Varro. Quod præstat: Caprae. Post
 Ovis. Inde: Bouis, Bapt. Fiera Mantuanus de lacte. Lac muliebri temperatissimum est, mox caprit
 lum, hinc asininum, ouillumq; postremo uaccinum, Aegineta. Caprinum lac substantia temperatū,
 purgando quidem bubulo imbecillius: ad reliqua uero satis idoneum. Lac bubulum pinguisimum,
 crassissimumq; nutriendo & moderate penetrando idoneum. Quædam exiguo gustu famem ac si
 tim sedant, conseruantq; uires, ut butyrum, hippace, glycyrrhizon. Caseorum maximi cibi sunt bu
 buli, & qui difficillime transeant sumpti, Varro. Equinus caseus multum nutrit, & bubulo quodam
 modo similis est.

G.

50 Ex cornu bubuli summis partibus cinis, tussim sanat, Plinius. Bubuli cornus mucronem exu
 stum duorum cochleariorum mensura, addito melle, pilulis deuoratis, phthisicis prodesse tradunt,
 Idem. Cinis de cornu uaccæ cum aceto illitus, impetiginem (morpheam soli contrapositam) curat: &
 naribus immixtus sanguinem profluentem sistit, Rasis. Cornum bouis combures ex ea parte, qua ca
 piti adheret, & in puluerem tenuissimum redige, atq; ex eo puluere cochlearia duo, cum aquæ cali
 dæ cyathis tribus, & paululo aceti, ieiuno splenitico per triduum da bibendum, Marcellus. ¶ Bo
 uis ungula cinis ex aqua (illitus) strumas discutit, Plinius. Ungula uaccæ usta & pota à muliere cui
 lac defecerit, restituit lac, & corpus lactantis corroborat, Rasis. ¶ Coxæ bouum uruntur bibunturq;
 ut sanguinem fluentem & menses cohibeant, Rasis: Galenus tauri femora usta sanguinem sistere scri
 bit. Vaccarum femora cremata, sanguinis & alui quoq; profluuium compescunt, Auicenna: Gale
 60 nus de scobe taurini cornu idem refert. ¶ Scobs de T A L O bouis uino excepta & dentibus mobi
 libus apposita eos confirmat, Galenus: alij non scobem tali, sed cremati cinerem, & dentes gingiuasq;
 laxas eo confricari iubent (ut Plinius: & Rasis & Haly, quorum interpretes pro talo calcaneum & os

bouile imperite uerterunt) dentes ita firmandos & mitigandum dolorem polliciti. Eiusdem cinis cū myrrha dentifricium est, Plin. Cum cera etiam et medulla ceruina ambustis medetur. Scobs eius cum melle pota lumbricum rotundum educit, Galenus: Cum uino & melle perimit lumbricos cucurbita granis similes, Rasis. Cum aceto mulso scobs eadem (aliās Os bouis in cinerem redactum) splenē minuit turgidulum, Galenus, Rasis, Haly. Tollit præterea leucas, id est impetiginem albam, Galen. Lepræ prodest, Haly. Venerem mediocriter excitat, Galen. & Haly. Friuolum licet uideatur, non tamen omittendum propter desyderia mulierum: Talum candidi iuueni quadraginta diebus noctibusq̃, donec resoluatur in liquorem, decoctum, & illitum linteolo, candorem cutisq̃ erugationem præstare, Plin. ¶ Aristolochia oblonga in summa gloria est, si modo à conceptu admota uuluis in carne bubula, mares figurat, ut traditur, Plin. Ius carnis bubulæ præpinguis coxendici boui & equorum alimentum non sentiēti quomodo conferat, supra in morbis explicauī. Ad hominis morsus car-¹⁰ nem bubulam decoctam imponi iubent: efficacius uituli, si non ante quintum diem soluantur, Plin. Bubula caro imposita tumorem sanat, Idem. Calida imposita panos & apostemata discutit, ut sanguis etiam & fel eiusdem pecudis, Plin. Caro uaccina (bubula, Plin.) recens ueretro imposita, ulcera eius & epiphoras mirè persanat, Marcellus. Eadem rancorem (rosiones, Plin.) stomachi temperat ex uini & aceti aqua portione discocta & cibo sumpta, Idem. Bubulæ carnis ius uentris fluxus ex flaua bile compescit, Symeon Sethi. Ius ē carne uaccina, ut medulla etiam, ulcera oris & rimas sanāt, Plin.

¶ Corij bubuli cinis cum melle phagedanas in ulcerum genere adrodit, Plin. Veteris soleæ crematæ cinis calceamentorū attritus sanat, Plin. & Dioscorides, qui ambustis etiam & intertriginibus hunc cinerem mederi ait, si illinatur: Hermol. Barbarus ex lini oleo illinendum transtulit. Perniones¹⁰ sanat corium combustū, melius si ex uetere calceamēto, Plin. De glutine ex corio bubulo eiusq̃ usu medicinali, uide infra in Tauro: nam Græci taurocollam uocant. ¶ Boum medulla & seuum neruis commotis conferunt, & molliunt si inungantur, Rasis. Medulla bubula ex dextro crure priore trita cum fuligine, pilis, & palpebrarum uitijis, angulorūq̃ occurrit: calliphlebariq̃ modo fuligo in hoc usu temperatur: optime ellychnio papyraceo, oleoq̃ sesamino, fuligine in nouo uase pennis deterfa. Efficacissime tamen euulsos ibi pilos coërcet, Plin. Lucernam fictile de papyro & medulla uaccina concinnato, atq̃ eius fumo siue fuligine, pro calliphlebaro utere, quo palpebras exesas & glabras sapius inungendo, decentissimas facies, Marcellus. Medulla bubulina (forte bubula aut bubalina à bubalo legendum) uel taurina liquefacta, tepensq̃ infusa auribus, plurimum prodest, Marcell. Vlcera oris emendat ceruina uel uaccina medulla cum resina, Plin. Ceruix boum si media intumuit comperimus aureum esse medicamentum ex pice liquida & bubula medulla & hircino seuo, & uetere³⁰ oleo aquis ponderibus compositum atq̃ incoctum, &c. Columella. Medulla uaccina cum farina tenui subacta, & uelut excoctus panis cibatuī data, mirè dysentericū sanat, maxime si & caseus bubulus recens manducetur, Marcellus. Vituli aut bouis medullæ excoquuntur cum farina & cera, ex quoq̃ oleo, ut sorberi possint, pro cœliacis & dysentericis. Medulla etiam in pane subigitur, Plin. Plura de medullis in genere ex Galeno dicemus infra in Vitulina.

¶ Seuum uitulinum seu bubulum contra uenena quæ exulceratione enecant, auxiliatur, Plin. Clauos seuum bubulum sanat cum thuris polline, Plin. Lepras, furunculos, lichenes & psoras sal emendat cum passa uua exempto eius ligno, & seuo bubulo atq̃ origano ac fermento uel pane, maxime Thebaicus, Plinius. Et alibi, In furunculis (inquit) illinitur seuum bubulū cum sale, similiq̃ modo⁴⁰ caprinum. Sole adusta seuo bubulo cū rosaceo aptissime curant, Idem. Suppuratio in bubus ferro rescinditur, expressus deinde sinus ipse, qui eam continebat, calida bubula urina eluit: uel si collui ea pars non potest, lamina candenti seuū caprinum aut bubulū instillatur, Columella. Boum medulla & seuum neruis commotis conferunt, & inuncta molliunt, Rasis. Sanguis bubulus concoquitur ab scessus, si cum seuo ad ignem emplastrum fiat: emollit etiam tumores duros, Rasis. Vlcera capitis furibito nata sanantur, si alini stercoris succo, & scillæ contritæ quantū satis uidebitur, & bubulæ adipis tantundem miscueris, atq̃ ad capitis ulcera ueluti ceroto usus fueris, Marcellus. Oculorum epiphoras bubulo seuo cum oleo cocto illinunt, Plin. Seuū bubulum cum adipe anserino tepefactum in auris grauitate infundunt, Idem. Seuū uituli uel bouis, cum adipe anserino impositum, rimas scissasq̃ oris optime iungit, Marcell. Vlcera oris ac rimas seuum uituli uel bouis cum adipe anseris et⁵⁰ ocimi succo emendat, Plin. Rigores ceruicum bubulo seuo (quod & strumis prodest cū oleo) optime perfricantur: nam continuo mollescunt & dolor omnis abscedit, Plinius & Marcellus. Datur & seuum uitulinū aut bubulum cœliacis & dysentericis, Plin. Adeps bouis efficax est uitijis sedis, Plin. Taurinus adeps, bubulus, & uitulinus aliquantum adstringunt, Dioscorides: Reprehenditur autē à Galeno libro undecimo de simplicium pharm. facultatibus cap. 4. quod adstringendi uocabulo abutatur, ut cum caprinum adipem suillo magis adstringere scribit, cum acriorem esse scribere debuisset: quæ tamen interpretatio iam citato Dioscoridis loco de tauri, bouis, & uituli adipe non conuenire uidetur. Porro bubulum seuum, renibus maxime detractum, exemptis membranis, aqua marina ex alto petita eluendum est: mox in pila tundendum diligenter, affusa maris aqua. Cum uerò dissolutum fuerit, in fictilem ollam consiciendum, & marina aqua, quæ non minus dodrante supereminet,⁶⁰ at, proluendum: decoquendum donec omnis aboleatur odor, additis ad singulas seui Atticas minas, quaternis Tyrrenicæ ceræ drachmis; excolatumq̃, detractis quæ pessum ierant sordibus, in nouo fictili

fictili reponendum, opertumq; soli interdū credendum, ut ad candorem reducatur, & odoris uir-
 rus euanescat, Dioscorides: Ex quo infra etiā quomodo taurorum pingue priuatim curari debeat,
 præscribemus. ¶ Si sanguis reijciatur, efficacem tradunt bubulum sanguinem, modicè & cum a-
 ceto sumptum. Nam de taurino credere temerarium est, Plin. Sanguis uaccinus uulneri infusus, e-
 manantem sistit sanguinem, Haly. Bubulus sanguis abscessus concoquit, si cum seuro ad ignem ema-
 plastrum fiat: emollit etiā tumores duros, Rasis. Panos idem & apostemata discutit, ut fel quoq; &
 caro bouis si calida imponatur, Plinius. Canum scabies sanantur bubulo sanguine recenti, iterumq;
 cum inarescat illito, & postero die abluto cinere lixiuio, Plin. ¶ Tradunt Arcades quidem non me-
 dicaminibus uti, sed lacte circa uer, quoniam tunc maxime succis herbæ turgeant, medicenturq; u-
 10 bera pascuis. Bibunt autem uaccinum, quoniam omniūoræ ferè sunt in herbis, Plin. Vt in Arcadia
 bubulum biberent phthisici, syntecticiq; & cachectæ, diximus in ratione herbarum, Idem. Stoma-
 cho accommodatissimum caprinum, bubulum medicatius, quo & alius maximè soluitur, Plin. Bu-
 bulum lac priuatim prodest his qui colchicon biberint, aut cicutam, aut dorycnium, aut leporem
 marinum, Idem. Cuncta uenenata expugnari eo tradunt Græci, maxime supra dicta (id est quæ ro-
 siones uisionesq; inferunt) & si ephemerum impactum sit, aut si cantharides data, uomitione omnia
 egeri, Plinius & Dioscorides. Cortex glandis (arboris, non fructus) decoctus lacte uaccino serpentis
 plagæ illinitur, Plin. Nitrum in facie exulcerationes sanat cum melle & lacte bubulo, Plin. Lac bu-
 bulum oris uulnera recentia ad sanitatem reducit, ut quidam citat ex Dioscoride. Lactē bubulo aut
 20 caprino tonsillæ & arteriæ exulceratæ leuantur: gargarizatur tepidum, ut est expressum, aut calefa-
 ctum: caprinum utilius cum malua decoctum & sale exiguo, Plinius. Lac caprinum uel bubulum
 uel ouillum recens mulsum, dum calet, uel etiā calefactum gargarizatum, tonsillarum dolores &
 tumores cito sedat, Marcellus. Lac bubulum recens mulsum & lento igne calefactum gargarizatq;
 arteriam constrictam infuso catarrho, & fauces exasperatas, pristinae sanitati restituta persanat, Mar-
 cellus. Picem præcoquam, siue quam uiscosam uocant, & rubricam Scythicam, quam alij pissasphal-
 tum uocant, cum seui ceruini remissi cyatho uno, & lactis bubuli, uel ouilli pari mensura, si quis iam
 periclitanti phthisico in potu uel in cibo quotidie dederit, mirè ei subuenit, Marcellus. Lac bubulū
 tepidum incoctum subinde sumptum, exulceratum quoq; stomachum sanabit, Marcellus. Stoma-
 chum exulceratum lactis asinini potus reficit, item bubuli, Plinius. Alui exulceratos fluores & te-
 30 nesmos, ouillum bubulūue aut caprinum lac sistit ignitis calculis (interpretis addit, marinis) deco-
 ctum, Dioscorides. Laborantibus tenesmo, id est qui de perfrictione assidue sedere cupiunt, & nihil
 deiciunt, lac bubulum decoctum frequenter potum, maxime prodest, Marcellus. Tenesmus, id est
 crebra & inanis uoluntas egerendi, tollitur potu lacte asinino, item bubulo, Plin. In biliosis fluxioni-
 bus lac bubulum aut caprinum tepidum recens mulsum auxiliatur in potu: aut ad ignem decoctū,
 assidueq; agitatum, donec ad tertias sit reductum: quod ipsum & per fluuiales silices (καχλυνας Græci
 uocant) ferriq; laminas igni candefactas ac in lacte extinctas, fieri potest. Cæterum in decoquendo
 superstantem concretionem siue spumam cochleari aut penna auferre oportet. Hoc enim nullum
 compendiosius remedium ad fluxiones biliosas reperire possis. Quandoquidem autem febricitanti-
 bus lac ipsum in nidorem aut etiā acorem conuerti consueuit, maiusq; nocumentum quàm com-
 40 moditatem inferret: tunc sanè in præsens, ipsum exhibere uitabimus: aquæ uero quarta parte ad lac
 ipsum affusa, decoctionem faciemus, donec dimidium eius cōsumatur, atq; hoc modo exhibebimus,
 Aëtius: Qui eadem ferè etiā in coeliacorum diæta tradit, ita exhibitum simul sistere ac temperare
 fluxiones inquit. Bubulum lac potum dysentericos iuuat, Galenus. Bubuli lactis decocti potus in-
 ter coeliacorum & dysentericorum remedia numeratur: dysentericis addi mellis exiguum præcipi-
 unt; & si tormina sint, cornus ceruini cinerem, aut fel taurinum cumino mixtum, & cucurbitæ car-
 nes umbilico imponere, Plin. Contra rosiones intestinorum a medicamentis factas lac infunditur:
 Et si urat dysenteria, decoctum cum marinis lapillis, aut cum ptisana hordeacea. Item ad rosiones in-
 testinorum bubulum aut ouillum utilius, Plin. Nostri ut dysenteria occurrant in uaccino lacte tepi-
 do stomoma siue aciem ferri optimam nouies candefactam extinguunt, idq; calidum propinant æ-
 gro. Nonnulli in aqua etiā agro bibenda aciem similiter extinguunt. Alij lac uaccinum in olla ad
 50 ignem ponunt, & duos lapides nigros fluuifiles simul & aciem candefaciunt, & lacti imponunt, ac
 ne exundet ebulliēdo cauent: Lac ita medicatū quàm calidissimū bibi præcipiunt. Aëtius de sup-
 puratis renibus tractans, Lac (inquit) cum melle post puris eruptionem eis præbendum; & primum
 quidem asininum aut equinum; ad ulcera enim repurganda conducit: quum uero repurgatione am-
 plius opus non habent, & morsus fiunt obtusiores, indigetq; æger nutrimento, tunc etiā bubulū lac
 eis exhibendum duarum aut trium heminarum mensura. Conceptus adiuuari aiunt uaccini lactis
 potu, Plinius. Vulnerato intestino respiratio prodit infernè incōspicua iuxta uulnus, & euacuan-
 tur pectora: Dato igitur lac & uinum, pari aquæ mensura ammixta, Hippocrates libro 2. Epidemio-
 rum sectione 6. Et alibi eodem libro, Capitis os (inquit) si doleat fractūue sit, lac uinumq; pari mo-
 60 do propinato. Nostro tempore aliqui aduersus quartanam remedium prædicant, si ex uino & lacte
 confusus liquor in balneo Mariæ (ut uocant) extractus per aliquot dies bibatur. Præterea Hippo-
 crates in libro de natura muliebri, Cum fluxus albus obortus fuerit, qui uel uentris mouet profluui-
 um, uel ad uterum uertitur, &c. pharmacum bibi iubet, a quo superna purgentur, & lac asininum.

Postquam autem (inquit) infra purgata fuerit, bubulum lac bibat ad dies quadraginta, si poterit, meracum (ut Cornarius transfert, in Græco est, ἀκρητον οἶνον) sub dio per noctem expositum, quarta aquæ parte ammixta, & quæ sequuntur: iubet autem aquam paulatim imminui, & eius loco plus lactis tepidi recens emulsi admisceri, donec rursus ferè merum lac fiat. Nam ἀκρητον non de uino solum dicitur, sed de quouis mero & non mixto. Totus sanè ille apud Hippocratem locus, difficilis mihi & obscurus uidetur. Hoc saltem nobis si non ex isto loco, ex superioribus tamen constat, uinum lacti permixtum inter remedia quondam fuisse. Sanos uero in cibo idem facere nostrates metris huic argumento accommodatis reprehendunt, quorum hic sensus est, Lac non Lyæo de iecore Est abluendum, sed liquidis Argenteisq; nymphis Ei, quid iū frui uolet Dextra uale tudine: Nimirum q̃ facile lac uino mixtum acescat, & simul in uentriculo corrumpantur; aut etiam forte coagulandi in eo lactis periculum sit. Auicenna certe Empiricos Indos aliosq; docere scribit, lac cum acidis uel acetosis edendum non esse, quoniam diuturni morbi inde oriatur, ut lepra, & alij. Aëtius de cura melancholiæ, Vtile est (inquit) lactis sero uentrem subducere: ueruntamen id non sit quod ex caseo fuerit expressum; melius est enim id, quod per decoctionem ex lacte separatur, præsertim equino uel bubulo, &c. Serum de lacte bubulo, adiecto melle & sale, quantum satis sit, potui sumptum, morantem aluum impellit, Marcellus. Idem ante omnia orthopnoicis prodest cum nasturtio, Plin. Medulla uaccina cum farina tenui subacta, & uelut excoctus panis cibatu data, mirè dysentericum sanat, maximè si & caseus bubulus recens manducetur, Marcellus. Ad omnes epiphoras uentris, caseum uaccinum mollem calidum imponi oportet, quo tempore dysentericis potiones ferro candenti calefactas dari conuenit, Idem. Caseus recens uaccinus coeliacis & dysentericis immittitur: Item butyrum heminis quatuor, cum resinæ terebinthinæ sextante, aut cum malua decocta, aut rosaceo. Sextus eosdem effectus caseo equino quos bubulo tradit, Plin.

¶ Bouis capiti lapillum tradunt inesse, quem ab eo expui si necem timeat: inopinatis præciso capite exemptum adalligatumq; mirè prodesse dentitioni; Item cerebrum eiusdem ad eundem usum adalligari iubent, Plin. Ex eadem aqua de qua bos aut asinus biberit paululum sumptum & potatū, tollit efficaciter capitis dolorem, Marcellus. In iuuenearum secundo uentre pilæ rotunditate nigricans tophus reperitur, nullo pondere: singulare (ut putant) remedium ægre parientibus, si tellurem non attigerit, Plin. Et alibi lapillum memorans qui in ceruis reperitur, subdit: Nam de pumice, qui in uaccarum utero simili modo inuenitur, diximus in natura bouum: non aliū quàm citatum iam locum significans. Linguae exulcerationi & arteriarum prodest ius omasi gargarizatum, Plin. bubuli accipiendum puto, de illo enim lacte proxime dixerat, quanq; simul etiam de caprino. Iecur uaccinum coeliacis & dysentericis medetur, Plin. Iecur bouisustum potumq; uentris & sanguinis profuturum inhibet, Haly. ¶ Lyciū Indicum aliqui felle bubulo adulterant, Plin. Vaccinū fel ualidius est quàm aliarū quadrupedū. Miscetur emplastris ad ulcera quæ erysipelati & dolori uehementi iungunt, Auicenna. Fel tauri calidius est magisq; desiccet q̃ boi castratorū, Galenus. Fel bouum mel li admixtū, ferrum infixum uel spinam extrahit. Bdellium in eo dissolutū iuncto aceto, & fistula infusum, iuuat, Rasis. Permixto alumine & myrrha fel bubulū ad crassitudinem mellis subactū & illitum, ea quæ uertris serpunt, mira celeritate per sanat: supra etiam beta uino cocta rectè imponit, Marcellus: apud Plinium uero li. 18. cap. 15. sic legitur, Vicia quæ in uerendis serpunt, fel bubulū sanant, cū alumine Aegyptio ac muria ad crassitudinē mellis subactū, insuper beta ex uino cocta imposita, ut caro quoq; bubula, Panos & apostemata in quacūq; parte fel bubulū discutit, ut sanguis etiā & caro bouis calida imposita, Plin. Strumas discutit fel aprinum, uel bubulū tepidum illitū, Plin. Marcellus non aprinū sed caprinū ad strumas commendat, his uerbis: Fel bubulū uel caprinū ad incipientes strumas optimè facere experientia docuerūt. Nam penitus crescere non sinētur, si eo assidue tangerent. Cicatrices nigras reducit ad candorem, cum felle bubulo eruca semen, Plin. Bubulū fel cū nitro & cimolia furfures amolitur, si caput inde lauet, Auicenna. In usu est etiam ad collyria contra ungues oculorū. Fel uaccæ nigræ, si eo illinant oculi debiles, scripturam amilli non percipientes, prodest, Rasis; quid sibi uelit uox amilli non assequor: sensus forsitan est, iuuari eos qui scripta remota legere non possunt, quos Græci μύωπας uocant, lusciosos uel luscitiosos Latini: Plinius tamen nyctalopas lusciosos interpretatur, eorūq; oculos felle capræ à quibusdam iungi scribit. In felle bouum inuenit aliquid lapidi simile, figura annuli, quod philosophi uocant alcheron, quod tritū & naribus attractum, aciem oculorū promouet, & prohibet ne quis humor descendens in oculis colligat: Item si magnitudine lentis inde capiat cum succo betæ, & hauriatur naribus, comitialibus prodest. Quod si desit alcheron, substituatur ei sesquidenarius de felle tauri nigri, Rasis. Hunc lapidem in felle bouis repertum, aliqui etiam guers & massatū uocant, ut Matthæus Syluaticus scribit, Arabica nimirum dialecto: Vide in felle tauri infra. Fel bouis tinnitui & sonis aurium intestinis medet, si cum gossipio imponatur: & si cū oleo instillet, contractū ex frigidityte dolorem aurium lenit, Haly. Aduersus grauitatem audiendi fel bubulū cū urina hirci, auriculæ quæ molestiam surdiginis patitur, instillabis statimq; subuenies, Marcel. Si grauitas sit audiendi, fel bubulū cum urina capræ uel hirci medet, uel si pus sit, Plin. Fel testudinū cum uernatione anguiū aceto admixto, unice purulentis auribus prodest: Quidam bubulū fel admiscunt, decoctarūq; carniū testudinis succū, addita æque uernatione anguiū; sed diu in uino testudinem excoquūt, Plin. Senectus serpentium (quæ non uetustior anno sit) feruente

feruente testa usta instillatur auribus rosaceo admixto, contra omnia quidem uitia efficax, sed contra graeolentiam praecipue; aut si purulentae sunt ex aceto, melius cum felle caprino uel bubulo aut testudinis marinae. Idem alibi, Aurium dolori & uitijs medetur fel apri uel suis uel bubulū, cum oleo cicino & rosaceo aequis portionibus; praecipue uero taurinū, cum porri succo tepidum, uel cum melle si suppurent; contraque odorem grauem per se tepidum in mali corio, Plin. Bouis felle palatum illinitur ad prouocationem, Auicenna; forte apophlegmatissimum, id est pituitae a capite detractionem prouocationis uocabulo accipere conuenit. Sunt qui morbum regium pellicredat fascia linea in bubulo felle calido tincta, & corpori sub costis incincta; quod triduo faciendum aiunt, ita ut quotidie renouetur medicamentum. Si mulier diu non concepit, mensibus apparentibus tertia aut quarta die,

alumen tritum unguento dilutum, lana exceptum apponat, & per tres dies appositum habeat; tertia uero die fel bouis radito, & ramentum oleo dilutum ac subactum, linteo exceptum apponito, & tres dies appositum habeat; sequenti uero cum uiro concumbat, Hippocrates in libro de natura muliebri. Induratum uuluum aperit fel bubulum rosaceo admixto, foris uellere cum resina terebinthina imposita, Plin. Fel bouis mixtum uino & medullae colocynthidis ac melli, ano illito, aluum proritat, Rasis. Hemorrhoides aperit, Auicenna; in quem usum Galenus & alij taurino praecipue utuntur. Mariscae aut fici, ut quidam scribunt, si felle bubulo linantur, indubitanter abolentur. Genus maligni & depascens ulceris, in tibijs praecipue, quod nostri lupum uocant, sanari quidam promittunt, imposito cataa plasmate, ex succo carlinae (qui radice contusa expressus sit) & chelidonij maioris & felle bubulo, ita ut partes singulorum aequales misceantur. ¶ Lien bubulus in melle editur, & illinitur ad lienis dolores: ad ulcera manantia cum melle, Plin. Inueteratus ex uino datur ad lienem sedandum; recens autem a suis uel elixus in cibo, Plin. ¶ Ulcera in facie tolluntur membranae partu bouis madida. ¶ In uesica bouis alij capita uiginti tusa cum aceti sextario imponuntur ad lienis dolorem, Plin. Aeris florem tritum bene cum sinapi, aut etiam solū, mittes in acetum, simulque in bucculari decoques; ita ut aliquandiu illic bulliant, & ad similitudinem pulticulę spissentur: postea in uaccinam uesicam calida ea transferes, ita ut duobus digitis liquori huic uesica maior sit, tum spleni satis calidum medicamen adpones, ligabis fascia, tertia die solues, mirabili gratulaberis remedio, Marcellus. Ad colicam remedium usu persape comprobatum ab amico quodam nuper accepti huiusmodi: Later ignitus & fascia madente inuolutus, pedibus aegri in lecto bene cooperiti applicetur: Mox lac caprinum prius feruesfactum in uesicam bubulam infundes et umbilico impones quam calidissimum. Hinc sudor copiosus manabit; proinde ne alius sistatur, simul etiam parum olei agro propinetur: quod et ipsum aliqui calidum bibi uolunt. ¶ Boues ne infestentur a muscis, bubulam saluam illine, Africanus. ¶ Aiunt si bouis castrati urinae cinis arboris myricae immisceatur, uel in potu, uel in cibo, Venerem finire; Carboque ex eo genere urina ea restinctus in umbra conditur; idem cum libeat accedere, resoluitur, Plin. Si quis se infundat in urina bouis, stomacho ob frigiditatem agro conducit: item ad hemorrhoides, Haly. Nostro tempore quidam militibus quos dira oris ulcera populari lue per exercitum grassata vexabant (nostri uocant **die brüne**) uaccarum lotium gargarisandum dedit, ac plerisque magno lucro suo curauit. Vulnere facta igne, dum sanescunt, defricare bubula urina conuenit, Columella ubi agit de cauterijs bouum ad epiphoras oculorum. Suppuratio bouum melius ferro rescinditur quam medicamento: Expressus deinde sinus ipse, qui eam continebat, calida bubula urina eluitur, &c. Columella. Corni arboris flore degustato, aluo concita moriuntur apes, remedium praebere eis urinam hominum, uel bouum, Plinius.

¶ Stercus animalium uim habet maxime digerentem. Verum stercus humanum ob foetorem abominandum est. At bubulū, caprinū, & ex alijs quibusdam animalibus, neque grauius olet, & multa experientia non tantum nobis, sed & alijs medicis me natu maioribus comprobatum est, Galenus de simpl. medic. facultatibus libro 10. cap. 17. Et mox cap. 23. Stercus bubulum (inquit) pro pastu uario exiguum habet differentiam, estque & ipsum facultatis exiccatoriae. Verum attractoriam etiam obtinet, ut monstrat dum apum uesparumque morsus iuuat. Quanquam haec ut a proprietate substantiae totius iuuentur fieri potest. Ceterum medicus quidam medicamentorum peritus, in Mysia quae in Hellesponto est, aqua inter cutem laborantes bubulo stercore oblinens, in solem exponebat. Atque hic ipse imposuit & partibus rusticorum phlegmone obsessis, humidum illud uere collectum, cum herbam boues pascuntur. Manifestum autem est hoc esse alio moderatioribus multo uiribus: dico autem aliud cum paleis uescuntur. Nam hoc medium est inter id quod modo diximus, & quod prouenit ab erui pastu. Liquet ergo, quemadmodum id quod ex pascuo herbaceo prouenit, ad phlegmonas accommodatur, sic istud aqua infestatis esse idoneum. Scire tamen oportet, omnia id genus medicamenta duris agrestium hominum corporibus aptari, nempe fossoribus & messoribus, & qui opus obeunt tam ualidum; in quibus utique Mysius ille medicus & ad chærades adhibeat, & ad tumores omnes scirrhusos, ex aceto in cataplasmatibus formam compositum imponens, Haec Galenus. Illinitur in his quae rumpere opus est, simum bubulum in cinere calefactum, aut caprinum in uino uel aceto decoctum, Plin. Medetur aduersus apum & uesparum ictus, Rasis; & Galenus, ut supra recitauimus. Omnes tumores & abscessus calidos cum aceto impositum sedat, Auicenna; & Galenus, ut paulo ante dictum est. Igni sacro uitulinum simum recens illinitur, uel bubulum, Plin. Armentariae bouis simum si recens admoveatur, uulnerum inflammationes mitigat; Folijs autem inuoluitur, &c.

calfactum cinere feruenti superponitur, Dioscorides. Illitum ex aceto duritias, panos, & strumas discutit, Idem. Abscessus crassos dissoluit, Haly. Fimum bubulum cum melle recentia uulnera non patitur intumescere, Plin. Quemuis tumorem sedari aiunt farina hordei cum stercore bubulo uel capri no cocta, Author obscurus. Ad ulcera antiqua tibiurum quidam hoc arido medicamento utuntur; testæ ouorum, ueteres calceamentorum soleæ, & bubulū fimum de mense Maio, arida teruntur, & insperguntur ulceri; superinditur etiam typha palustris; sic ulcus exiccare aiunt. Fimum bubulū naribus inflatum, sanguinis profluiū cohibet, Rasis. Aliqui ad eundem usum acetum addunt; Alij non ipsum, sed eius cinerem inflari iubent, ut Haly. Fimus bouis folio inuolutus & calefactus in cinere uaricibus applicatur, Rasis. Conuenit etiam abscessibus qui post aures fiunt, Auicenna. Bubulū fimum feruens ex aceto decoctū, strumas discutit, Plin. strumas & alios scirrhusos tumores, ut supra ex Galeno relatum est. Magi fimi bubuli cinere consperso puerorum urina illinūt digitos pedū, manibusq; leporis cor adalligant, contra quartanam, Plin. Fimo bubulo usto succū betæ admisceri, atq; inde caput porriginosum lauari oportet, Marcel. Phthisicis prodesse tradunt, fimi aridi sed pabulo uiridi pasto boue fumū harundine haustū, Plin. Stercus uaccinū est ex medicamentis, quibus pulmōni, eiusq; tabi, & similibus noxis medemur, Auicenna. Potum uel clystere infusum, uentri ob intestinorū ulcera fluenti salubre est, Rasis. Morbum arquatū pelli ferunt recentiores quidam, si ē bubulo fimo recente (aut uiridi, utrūq; enim ex lingua nostra transferri potest) liquor in chymistico instrumento separatus potetur. Ad colī dolorem: stercus bubulū recens exprime per linteum mundum, & succum eius in qualibet potione colico da bibendum, statim subuenies: quod remediū efficacissimū esse multa experimenta docuerunt, Marcellus. Germani (præsertim nostri) colicam etiam matricis uocabulo nominant, & qd absurdus est in uiris quoq; celebratur aut etiam apud nos medicamentū illud Marcelli iam dictum: Fimum uaccinū nempe uino permiscunt, succumq; linteo percolatum, ægroto calidum propinant. Alij hoc fīmū magnitudine oui dimidiati quinq; uncis uini permixtum colant, & minutim incisa addunt aromata, zingiber, caryophyllos, macis, & cinnamum; Hoc ægrū, ubi primū noxam senserit, una potione haurire, & insuper sudare præcipiunt. Bouis stercus aridum uisū, tribus cochlearijs potum hydropicos iuuat, Galenus ad Pisonem cap. 12. & Rasis. Hydropicis auxiliat fimi ceruini, maxime subulonis, sed & bubuli (de armentinis loquor) quod bolbiton uocant, cinis cochleariorū trium in mulsi hemina; bouis foeminae in mulieribus, & ex altero sexu in uiris, quod ueluti mysterium occultarunt magi, Plin. Hydropicus illitus fimo bubulo iuuatur, si diutius ad solem desiccetur, Antiquus quidam, & Galenus ut supra ex eo citauī. Hydropico plurimū prodest fimo bubulo inungi ad solē et confricari corpus totū, Rasis. Ex eodem arido, aceto optimo & aqua in mortario diligenter admixtis, cataplasma toti uentri calidū contra aquam citrinam (id est, hydropem) utilissimē imponitur, Rasis. Prodest & uituli fīmū, ut infra docebimus. Bouis fimum coxendicis cruciatu fōtu compescit, Dioscorides. Ischiadicis fimum bubulū imponunt, calfactum in folijs cinere feruenti, Plin. Fimum bubulū feruentem, quem in cinere ardētī calefeceris, coxarum dolori imposito, plurimū prodest, Marcell. Emplastrum ex eo fit ischiadi, Auicenna. Recens calidus podagram lenit, Marcel. Recens cataplasmatīs instar podagram impositus leuat, Rasis. Priuatim suffitu fimi, quod ā masculo boue redditum est, procidentes uulua reprimuntur, Dioscorides. Maximum beneficium præstat fimus masculi bouis, hystericis mulierū fumigatus propendentibus, Antiquus quidam. Aīūt & suffitu fimi ē mare boue, procidentes uuluas reprimi, partus adiuuari, Plin. Hippocrates in libro de natura muliebri, ubi medicamenta refert mensibus & secundis detrahendis idonea, cum odoramenta quædam, (croci, calamū, rosas, styracem, cneorū pauco melle subigenda) recensuisset, Hæc (inquit) suffiantur stercore bubulo; id uelut acetabulū oleariū formetur, habeatq; fundū tenue, & sit siccū. Ignis autem sit sarmentitius, in quo stercus iaceat, & ex illo mulier insidens (περιβάσῃ) contacta suffiatur. Et paulo post, Stercus bubulū, cedri ramenta, & bitumen suffito. Et rursus, Stercus bubulū contusum ac cribratū, aceti dimidia mensura, & decocti erui dimidia adiecta, leniter pro fomēto adhibeto, &c. Et paulo post initium eiusdem libri, aduersus aquam intercutem uteri, pharmacum (inquit) deorsum purgans bibendum dare oportet; post pharmacū uero, uteros bubuli stercoris fomen-
to fouere. ¶ Aqua pota, quæ de bouis aut asini potu relicta est, capitis dolores sanat, Plinius.

H.

Bos, ô bos, & datiuus pluralis bobus, uel secundū ueteres bubus, primam syllabam producent; reliqui casus omnes corripunt, Seruius. Βόρτις & πόρταξ (iuuenio & πόρις) pro iuuenca dicitur à Græcis: item δαμάλη Dorice uel δαμάλις, quam nos iunicem uocamus, δαμάλις uero iuuenca significat, quem in Alexandri Cæsaris uita Lampridiū damalionem uocauit. Vterq; sexus in moscho continetur. Photion damalin uocari omne animal existimat in iuuenta, Hermolaus Barb. & Aristophanes grammaticus; qui iuuenca etiam à Sophocle γυνὴ βέβαλις dictam testatur, & λεοντοχόρτα βέβαλις apud Aeschylū legi. Videntur sanè authores non semper uituli & iuuenici diferimē obseruare, quod ab ætate est, cum hic illo natu maior sit (ut diximus supra in A. circa principiū, & rursus circa finem.) Aristophanes iam citatus, τὰ δὲ νέα, δαμάλαι, δαμάλιες, μόχοι, πόριες, &c. Vnum nobis uocabulum est, das rinduihe, id est bubulū pecus, quo omnes eius secundum sexū & ætatem differentias comprehendimus. Iuuenca uocamus ein zeytochß, iuuenicam ein zeytē, reliquæ gentes circumloquuntur, Κορμινί boves sunt εὐπλόδοι, ισχυροί, θύριοι, id est robusti, quadrati, costisq; & coxis plenis, Varinus.

Varinus, *ἰρῆον*, quoduis animal quod immolatur: per excellentiam autem bos, Idem. Dionysius Siculus bouem nuncupabat garotan, Cælius, *Bēs* genitiuū facit *Boēs*, uel *Bē* poetice: accusatiuū *Boā* uel *Bē*, Iones & Attici in foeminino genere proferunt, ut etiam *οἷς*, *ἰππᾶς*, *ἡμίονος*, & *κύνος*. Significat autē non singulos tantum, sed etiam gregem aut armentum boum, Varinus. Græci *Bēs* nominari aiunt commissuras suturarum in tunicis, Pollux, *Bēs* etiam appellare licebit chytropodem, qui anthracium aliās, & *λάσανα τὰ*, et *ἐχάρα*, *ἐχάριον*, & *χυτροπόδον* uocatur, Idē. De boue pisce plano cartilagineo aliū est dicendi locus, Salpam quoq; piscem aliqui *Bēs* uocabant. Plinius libro 8. tradit elephantēs Italiā uidisse primum Pyrrhi bello, & boues Lucas appellasse, in Lucanis uisos. De boue placenta mox inter prouerbia dicemus. *Bēs* pro corio bubulo, totum pro parte, ut elephas etiam Græcis pro dente, solo, Eustathius. *Bēs* etiam, apud poetas præcipue, pro *Bēs* ponitur, & a grammaticis exponitur, scutū, pelta, *ὄπλον*, corium, piscis quidam, *Bēs* ἀγέλην apud Homerum, ut alibi *Boēs αἶας*, & alibi *Χαλκῆτε ἦν ὄντι βοῶν θυποικτῶν*, ad differentiam *ὦ μοβοῖων*, id est crudi corij bubuli, Varinus. *ῥοῖνα*, *Bēs* exponitur apud Suidam & Varinum. Mensem principis diei ratione Orpheus *μονοκέρωτα μόρον*, id est unū cornem uitulum nuncupauit: cuius rei meminit super Iliados primum Eustathius. Siquidem mensis simpliciter, ut generationis effector, bos appellatur. Quod uero habeat tunc primam substantiæ domesticæ *ἐκφωσιν*, molchos, id est uitulus, uel (ut inquit Eustathius) *διὰ τὸ νῆξεν αἰεὶ ὅς ποιεῖ*, Cælius. Armenti descriptio inter Claudiani poemata extat.

¶ Bubulus, idem quod bouinus, ut lac bubulum, Plin. libro 18. Stomachum exulceratum lactis asinini potus reficit: item bubuli. Sic bubulum pecus, Varro 2. de Re rust. Bubulū monumentū ioco dixit Plaut. Stich. Sunt qui & bouillū recte dici putant, & citant Plinij locū, Bouillæ carnis iure facile curatur, quem nos in Plinio nusq; reperimus. *βοῖδον* bucula est, trisyllabum pro tetrasyllabo *βοῖδον*. Ceruus est animal adeo simplex, ut equo aut bucula accedēte propius, hominem iuxta uenantem nō cernat: aut si cernat, arcū ipsum sagittasq; miret, Plin. Vaccinus adiectiuū nomē a uacca, lac uaccinū apud Pliniū. Quod scorta passim uaccas nuncupamus, ex antiquitate profluxit, in comœdijs quippe Aristophanis comperitur fuisse Athenis celebres meretrículas Cynnā & Salauacchā, Cælius. *πετάλα βēs*, καὶ πέτηλοι μόροι, apud Varinum: & *Bēs πετηνός*, qui cornua habet ἀναπεπταμένα, reflexa. Taurus uaccas steriles dici existimant, hac de causa, q; non magis q; tauri pariant, Festus. Columella lib. 6. Et utiq; tauræ quæ locū occupant foecundarum ablegandæ. Varro libro 2. de Re rustica, Quæ sterilis est uacca, taura appellatur. ¶ Bouis & uaccæ epitheta hæc reperimus: Arator, armosus, agrestis, agricola, Aeripes Ouidio, qui habeat pedes tanq; ex ære solidos. Albus, Horatius in carmine Seculari, Quiq; uos bobus uenerat albis. Cerebrofus, Columella 2. 11. Contumax. Crud. Horat. Epod. Candens. Corniger, Cornupeta, Decorī ab aspectu, Colum. Durus. Durissimī, Colum. Formosæ, Ouid. 1. de Arte. Ferus. Hirsutus. Immunis aratri, Ouid. Metam. 3. Incustoditæ, idem Fast. 1. Indigena, Ouid. Amor. 3. Indomita, Valer. lib. 4. Argo. & Porphy. Intacta, id est iugū non passa, Horat. Epod. 9. Lectus, Ouid. Metam. 6. Minaces, idem Metam. 11. Nitida & niuea, Ouid. Omniuoræ in herbis, Plin. 25. 8. Opimi, Varro de Re rust. 2. 1. Otiosus, Horat. Carm. 3. Passa iugum, Ouid. Metam. 3. Pasti, Verg. Aeg. 5. Patuli, quorū cornua in diuersum supra modum patent, Plautus. Pauli di, Claudian. Panegy. 3. Perdomiti, Colum. 6. 2. Piger, Horat. Epist. 1. Tolerantes laborū, Colum. Ruricolæ, Ouid. Fast. 1. Boues perpetuo epitheto toruos poeta uocant, q; præcipua frontis asperitas in hoc pecore apparet: Claudianus. Vitulam non blandius ambit Torua parens, id est uacca. Vnde Toruitas, ut Pompeio placet, quasi taurorū acerbitas ducta. Tardi, Ouid. Amor. 1. Trux. Tumidus. Tutus, Horat. Carm. 4. Validus. Vetulus, Iuuenalis Sat. 10. Armenti epitheta, bucerū, ualidū, montanum, toruum, spumans, lanigerū, discolor. Bucerig, boum greges, Lucret. lib. 2. Bucerigq; greges, Nonius. Bucerus, a, um, ut Ouid. 6. Metam. Armētāq; bucera paut, id est boues ipsos ualde cornutos. Lucret. lib. 5. Lanigerāq; simul pecudes, & bucera secla, hoc est boues. Iuenci & iuuencae epitheta, cornigeræ, formosæ, fortes, laborifer, lunati fronte, petulans, torua fronte, pulcher, rudes operum, toruus, ualidus. Iuencus de homine quoq; iuuenē, Horat. lib. 2. Carm. Te suis matres metuunt iuencis, Te senes proci, miserāq; nuper Virgines nuptæ, Porphyrio, Iuenci ergo nō tantum boues dicunt, sed homines: quamuis in usu sit, ut non nisi per diminutionem iuenculos dicamus, Catullus ad puerum, Epigr. Qui flosculus es iuenculorum. Ouid. Epist. 5. Graia iuuenca uenit. Plin. libro 10. Ex ijs iuuencae plura q; ueteres, sed minora oua pariunt: de auibus. *ἄγροι βοēs* apud Homerum, non albi, cum nigri mortuis immolarent; neq; ueloces, hos enim *ἐλίποδας* uocare solet poeta: sed qui iam excoriati propter pinguitudinem albi apparent. *οἶνοπες*, qui uini colorem referunt, nigri: quo sensu etiam *οἶνοπα πόντον* poeta cognominat. *βοēs ὀρθόκεραι*, quibus erecta sunt capita: nam *κεῖρα* Attice caput est. *ἐλίποδες βēs*, qui pedes inter ambulandum conuoluunt, Pausanias mulieres etiam *ἐλίποδας* uocat. *ἔλικες*, eodem sensu quo *ἐλίποδες*, uel quorum suffragines commode uoluuntur aut flectunt: uel nigri (ut & *ἐλικὸν ὕδωρ* aquam nigram interpretantur:) uel qui cornua habent *ἐλικοειδῆ*, hoc est intorta. Hæc omnia in Varini Lexico legimus. Pharos aratio est, & bovis etiam epitheton, Cælius ex eodem. ¶ Boarium, quod ad bouem pertinet. Arua boaria, in quibus boarium forum Romæ fuit. Propert. lib. 4. Eleg. Aruaq; mugitu sancite boaria longo. Festus tamen boarium forum Romæ dictum ait, q; ibi uenderentur boues: & Plinius bouem æreum ex Aegina captum in eo conspici scribit, & Herculis cognominati Triumphalis statuiam. ¶ Lappæ boariæ

radix è uino pota articulis medetur, Plin. Ego hanc Dioscoridis Arcion esse iudico, quam à Romanis personatiam & lappam uocari scribit. Accedunt etiā uires similes: Radix enim eius (eodem teste) concisa & emplastri modo imposita, obortos membrorum fractis ossibus circa articulos dolores sedat. Vulgo lappam maiorē & bardanā appellant. Boariā nomen ei factum crediderim, quod cū pro cera sit, bubus facile adhæreat; ut lappa canaria canibus, quæ à reliquis eiusdem nominis (Plinij uerbis utor) sola humilitate differt. Cunilam bubulam origanum syluestre Græcorū esse Io. Ruellius libro 3. ca. 25. de stirpibus ualidissimis argumentis conuincit. Ego bubulam appellatam conijcio, quod inter bouum remedia forte olim in usu fuerit, quanquā apud scriptores in Hippiatrica solum mentionem eius inueniam; sic enim scribit Columella lib. 6. cap. 30. Si bilis molesta iumento est, uenter intumesceat, nec emittit uentos. Manus unctā inseritur aluo, & obfessi naturales exitus adaperiuntur, exemptoq; stercore posita cunila bubula, & herba pedicularis cum sale trita, & decocta, melli miscentur, atq; ita facta collyria subiiciuntur, quæ uentrem mouent, bilemque omnem deducunt. Hæc ille. Est & butes origanum apud Cydoniātas, idem nimirum bubulo, ut uel nomine proditur. Crateuas apud Græcos Ligusticū falso cunilā appellat; ceteri ferè conizoides, cunilaginē, Plin. Nicander syluestre origanum cunilam (κονίλην) & panaces Heracleū uocat. Paronychiam herbam Romani bouinalem uocabant. Femur bubulū appellatur herba, neruis utilis, recens in aceto & sale trita, Plin. Videndum an eadem sit, quam alibi scribit myriophyllon dici, in Hetruria, qua bouum nerui abscissi addita axungia solidentur. ¶ Βοεία ῥήματα, id est, bouina uerba, grandia, sublimia, superba, & soni plena apud Aristophanem interpretantur. Βοείας, coria, scuta, & lora bubula exponunt; Βοεία, ὀδόν, & γρομιά. Cretenenses βοωνία uocant uestibuli ianuam, id est primā à uia ingredienti. ¶ Fœnogræcū aliqui bucceras uocant, quoniam corniculis semen est simile, Plin. Alibi apud eundem bucceros legitur, nimirum Βουκερος ut rhinoceros: sunt qui bucceron scribant. Apud Varinū pro eodem semine Βουκερας legitur: Buceraō appellari etiā anagallidem herbam Menetheus testis est, Galenus in Glossis. Βουκερας fons est Platearū; item Βουκερα lacus sic olim dictus, nunc uero genus herbæ. Vitē nigram aliqui buccarion uocant; idem nomen aliqui antirrhino tribuunt. Buglossos bouum linguæ similis, Plin. Ego similitudinem istam ad figuram pariter & asperitatem refero: utrunque borragini nostræ cōuenit; quanquā & alia quædam herbæ ad buglossi descriptionem accedant, omnes ferè uiribus eiusdem præditæ, ut supra ostendi. Cato cap. 4. de insitione loquens: Insper (inquit) lingua bubula obregito, si pluat, ne aqua in librū permeet: eam linguam insuper librum alligato, ne cadat. Citat hunc locū etiā Plin. 17. 14. & herbæ genus interpretat. Arabica & Persica nomina huius herbæ & generū eius inuenio, marmacor, marmues, sumuse, scalue, alsafrens sumuse, meisidas, keuzauguen. Syluaticus betonica quoque tribuit linguæ bubulæ uel equinæ nomen. Cirsio folia bouis linguæ similia, minora, subcandida, Plin. Aliqui buglossum magnam pro cirsio dixerunt. Βουανές & ἑπασον, genera sunt herbarum, Varinus. Bupthalmus similis bouum oculis, Plin. Romani olim boariā uocauerunt. Herba hæc apud nos in cibū uenit, Varin. Arabice chiaugesem nominat. Ebenus in lib. de simplicibus medic. albehar bupthalmū facit: cum alij ocimi genus esse scribant. Aizoon maius alij bupthalmō uocant, alij zoophthalmō, Plin. Apud Dioscoridē bubophthalmos inter eiusdē herbæ nomenclaturas legit. Boëphthalmō Osthani sideritis. Boanthemō Galenus in Glossis bupthalmō exponit, quod & chrysanthemō uocet. Bupleurū, genus oleris, Varin. Describit à Plinio herba sponte nascens, caule cubitali folijs multis longisque, capite anethi: laudata in cibis Hippocrati, et Nicandro in medicina. Meo quidē iudicio inter pastinacas erraticas censerī debet, quibus et descriptione & facultatibus fauet, Bupleurum, bouis costa, & est dubub, Syluaticus. Dubub autem quid sit nondum reperi. Βουπρασς uel Βουπρασς potius, genus oleris syluestris simile sinapi, Varinus. De hoc pluribus in buprestis insecto. Βουπριον, trifolium herba, Varinus. Butomo Theophrastus folium reddit arundinaceum, angulare: caulem inoffensissimum, qui malū magnitudine sidæ proximum in lacu producat: forminam sterilem esse, ad nexus utilē, &c. Democritus in Geoponicis est author butomum in paludibus nasci, folia ferre irinis proxima; quibus boues iucundē uescantur, unde nomen ei datum: ubicunque prodierit, solum excauandis aquilegijs idoneum fatetur. Herbarij & officinæ, ut Ruellio placet, uocant hodie iuncum cabacinum, quod folijs eius tegetes & sportulæ, sicut & sparto texuntur: nanque corbularum quibus ficus & uuas passas recondunt, corbas uel potius cabas solent appellare.

¶ Βου particula in compositione sæpenumero nihil aliud quā magnitudinem innuit, Græci βουπρασς uocant; sic etiā equi nomen propter corporis magnitudinem in compositis usurpatur, ut hipposelinon, hippolapathon, hippognomon. Tauri nomine apud ueteres omnia magna & uiolenta significabantur, unde & Βου particula, ut quibusdam uidetur, à boue ducta est, Eustathius. Lapathon generibus Solen bulapathon adiecit, radicis tantum altitudine differens, & erga dysentericos effectū, potu ex uino, Plin. Mihi quidē uerisimile sit eandē esse hippolapathon à Dioscoride dictam, quæ rumicum maxima locis prodit palustribus, nec uiribus à cæteris dissidet. Pro eadem hydrolapathon quoque acceperim, cuius loci natales nomine produntur. Dioscorides trium rumicum, agrestis oxylapathi, & oxalidis, semina in aqua uinōue contra intestinorū tormina utiliter bibi author est. Oxylapathum quanquā passim nascitur, lætius tamen copiosiusque in montibus, præsertim circa bouum stabula, ipsis intactū. Bumasti uuæ tument mammarum modo, in pergulis seruntur albæ nigraque, Plin. Varro bumammas uertit, Macrobius bumammias circa finem libri 3. Huius generis esse puto quas

quas Arabes & uulgi hodie cibibus uel zibibus uocant. Fraxinum amplissimam lentissimamq; bu-
meliam uocant in Macedonia, Plinius. Gaza apud Theophrastum bubulam fraxinum reddidit. Il-
lam esse puto ex qua mensae elegantiores conficiuntur. Bufelinon prodidere quidam differre bre-
uitate caulis à fatiui & radicis colore ruffo, eiusdem effectus, praualeare contra serpentes potum &
litum, Plin. Menas apud Varronem, Noui (inquit) maiestatem boum, & ab his dici pleracq; magna,
ut *βόσκον, βόπειναν, βόλιμον, βοῶπιον*. Sunt autem busyca grandiores & fatuae fici auctore Festo: uul-
go mariscas ficus nominant, Ruellius. Ego quasdam ficos mariscas coniunctis uocibus in Plinij, Ca-
tonis, & aliorum libris nominari inuenio.

¶ *Βουλασίαν* apud Homerum exponunt *ἀπ' ἑλασιν*, id est abactum, non boum solum, sed quorumuis
10 pecorum: Alibi pluribus uocabulis rem eandem exprimit poeta, *ὅν γὰρ ἐμὰς βὸς ἤλασαν*: & alibi abi-
geum uel abactorem *ἐλατῆρα βοῶν* appellat. *βούδ' ὅρα ἡμέτα* ab Hesiodo dicuntur frigidissimi dies, in
quibus flante Aquilone tum boues tum aliae quadrupedes excoriantur: Boreas enim inquit, *καὶ τὸ
ἐξ ἐμνοῦ βοὸς ἐρχεται, ἔδ' ἐμιν ἰχθ.* *βούδ' ὅρα νόμω*, de ijs qui boum instar excoriari mererentur, Suid. *βόδιος*,
stolidus, *βοῖδης*, mansuetus, simplex, apud Menandrum. *βουβόρας*, magnus & stupidus, *ἀνιδωτος*, su-
perbus, à nimia corporis mole dictus uidetur, &c. uide Etymologicon. *βουβών* glandula in inguine
tumida, à bu particula intendēte, & *βῶ τὸ βάλνω, τὸ πάθος τὸ εἰς ὑψὺς βάλνω*, Etymolog. Bubones antiquis
fuere tumores uniuersi praefer naturam: mox ita priuatiu nuncupati, qui in fœmoribus, alis protu-
berarent ac collo, Caelius. *βουλιμία, βούπεινα, βούβρωσις*, diuersa uocabula rem eandem significant, fa-
mem scilicet ingentem, & uniuersam: Indoctiores superiore saeculo medici bolissimum & famem uac-
20 cinam uocauerunt. Lud. Caelius libro 26, ab initio, multa scitè de bulimo scribit, tum alia, tum quid ab
appetitu canino differat. Gellius transtulit uim famis non tolerabilem. Sunt qui *καρδιωγμόν* quocq;
id est oris uentriculi morsum & famem intempestiuam, bulimon uocent, Cael. *Δορὲς καρδιώτην* di-
cūt, quod Xenophon *βουλιμῶν*, Pollux. Reperitur & *βούβοσις*, & *βούβρωσις*: siue à bu uocula intendēte,
siue ab ipsa quadrupede, quod ita affecti boues integros esurire uideantur (uel boues maciare cogantur)
ut de Herculis uoracitate legimus, Sūt qui bubrostin dolorē aut tristitiā ingentem aut misericor-
diā accipiant, unde cor & animus consumatur, apud Home. *Ἰλιάδος ω, ἔ κακὴ βούβρωσις ἐλάινη*. Eiusdem
praeterea nominis deam quandam uel daemone Ionum legimus, templo ei in Smyrna dedicato, a-
pud quam hostes deuuebant, *βουλιμῶν ἢ βουλιμώτην*, uehementer esurire. De bulimo plura Suidas:
De buphago mox inter prouerbia, *βουλιμῆς, οἱ καὶ βουλινῆς καὶ βουλινοί*, populi prope Liburnidas insu-
30 las, Dionysius poeta. *βουδ' ὅρα* accelerare exponunt, ut sit idem quod *βουδ' ὅρα* aut *βουδ' ὅρα*, cum cla-
more currere: nisi malis à bu particula ob uehementem cursum, *βουδ' ὅρα* aues quaedam sunt in
Ixeuticis Oppiani. Dedit & nostra lingua auibus nonnullis nomen à bubus: nam sturnos uocat *rin-*
derstaren, regulos *ochsenöugle*, & ardearum quoddam genus *moßkū* uel *vrind*. *Βουγενῆς* apes à
poëtis uocari dixi: Aristoteles etiam centauros uocat *βουγὴν* & *ἀνδρόπρωρα τέρατα*. *Βουκορυζα*, pituita
uel grauedo immoderata: & *βουκόρυς*, stupidus, nimis imperitus: quem & *κρίονυξ* eadem ratione di-
cimus, ut cui cerebrum muco ac pituita occupatum sit. *Βούπαις* est grandis puer, adolescens (qui ex
pueritia in pubertatē transit, quē & *ἀντίπαιδα* & *πάλικα* uocāt: Germanica uox eius ætatis *ein bub*,
proxima Græcæ est) & piscis quidam, Varinus: item apicula, sic dicta quod ex bubus nascatur. *Βού*
παλς, asinus. *Βουπαλίδης*, periscelides, femoralia. *Βούρευς*, amnis rapidus & ualde fluens, Varinus.
40 *Βουπρίονες*, magna præcipitia & colles, Idem. *Βουβάνης, βόχελος*, Varinus: uox nusquam alibi mihi com-
perta. *Βουφόρτων κοίρανοι* *εἰκοσῶν*, nauium ualde oneratarum principes, Suidas. *Βουχανδία*, capacissi-
ma: ut *Βουχανδὴς λέβης*, qui uel bouem caperet, in Epigrāmate. *Βούχλος*, fertilis, *ἀνθρώπος*, ut in carmine,
Γάνες βούχλου κρεῖντορες Αἰθαλῆς. *Βούχλου* autem nomen est loci, apud Suidam tamen similiter per
iōta scribit. *Βούπτερος* (*μανυρέσσαι ἔχουσι δὲ βράττα βούπτερος ὁ βελὸς ἴσα*, Suidas) boues feriens: *Βούπτερον, ψάκασρον*,
ὁδόν, ἀτραπόν, Varinus. *Βούπτερος, ὁ παχὺς ἢ παχύν*, Idem. *Βουτάνη*, pars nauis (longæ) cui clauus
alligatur: uel flagrum, ἢ *τάναις τ' βοείας: ἢ μάχη αἰδία*: sic enim lego apud Varinum: nimirum *ἀπὸ
τῶ σφόδρα τένει*, quod prædictis omnibus conuenit. Alexandri equum bucephalan uocauerunt,
siue ab aspectu toruo, siue ab insigni taurini capitis armo impressi, Plinius. De hoc plura dice-
mus in Equo. Bucephalum etiam inter tribuli nomenclaturas apud Dioscoridem legimus. Bupha-
50 gus, uorax, helluo, & leonis epitheton, siue per hyperbolen, tanquam qui boues integros uoret, ut
de Hercule fama est: siue à bu simpliciter intendente particula. Nam & in alijs quibusdam compo-
sitis apud Græcos dubitari potest, ab ipsis ne bubus, an qua diximus uocula, nominentur. Buprestis
siue scarabei genus boues instantis, siue alia uentris inflatio accipiat, æque ad ipsos boues ac mor-
bi magnitudinem, uocabuli etymon referri potest. Sic & buryncho pisci cetaceo apud Varinū, figu-
rāne nostri an amplitudo nominis causa fuerit, dubites. *Βουγάϊον* Iliadis lib. 13. Grāmatici exponūt, bo-
uē operarium, uel tardum & crasso corpore hominē: uel imperitū & stupidum (qualem Galli quocq;
sua lingua appellant grand uEAU, id est grandem uitulum) uel deniq; arrogantem & iactabundum,
& simpliciter *βούδην*, Varinus. Samij lacte uisitantem & imbecillū *βουγάϊον* uocant. Apud Herodo-
tum historiarum secunda obelisci bupori nominantur: quos Rhodopis quaestu ditata meretricio Del-
60 phis dicauit. Nec ambigitur apud Græcos, quin magnos intelligere oporteat, etiamsi assādis bobus
aptos Valla buporos accipit, ridiculè, ni fallor, Caelius. Busiris Aegypti rex (à quo ciuitati quocq; no-
men) ab auia Io in uaccam mutata hoc nomen forte inditū habet: uel *παγά τὸ βὸς ἔσθ' ὅ*, ut Etymologici

author conijcit, id est à conferendis et iungendis bobus, ut qui uel solus duos boues sub iugū includere possit; uel παρὰ τὸ βὺς καὶ τὴν σείρα, utpote adeò robustus ut bouem catena uinctum ducere ualeret, sicuti de Laërte fertur. Perpauca sunt quæ primam syllabam bu purum habent, nec tamen cū superioribus, ut uidet, quicūq; commune, ex quibus censeo quæ sequuntur. Βουκωνί, ἀνέμου ἢ τὸ ἀνθ' ὅ, κύριοι. Βούπρω, ἀδένεια, Βούρωμα, φρόνημα, Βουφάρας, γιφύρας, Βαλεψία, Varinus uidetur ἀντοχισίαν exponere: uocabulum rarum, nec alibi mihi reperiunt, apparet autem excoriationem sonare. Βουζός τις, ἰχθύς, ἢ ὁ ξηρός, Varinus; forte à magnitudine corporis. ζός enim corpus est: & Βούρωμα, forte à βοῦ & αἰχμημα. Budini, Βούνοι, Sarmatiae populi sunt, apud quos tarandus fera nascitur, Gelonis adnumerati, Eustathius in Dionysium, Pannonij, secundum aliquos Βούγαροι, Idem; Bulgari nimirum.

¶ Σύβρα ἐπὶ βοῶν, σημαίνει δὲ τὰς ὑπαγὰς π' ἐχέσας, Varinus. Boæ in Italia appellatae serpentes, in tantam magnitudinem exeunt, ut diuo Claudio principe, occisæ in Vaticano solidus in aluo spectatus sit infans. Aluntur primo bubuli lactis succo, unde nomen traxere, Plin. Apud eundem boa appellatur morbus papularum, cum rubent corpora: is sambuci ramo uerberatur: sanatur etiam ebuli folijs contritis & e uino uetere impositis.

¶ b. Homerus regiam & eximiam authoritatis in homine formam hoc uersu depingit, ἥν τε βὺς ἀγέληφι μέγ' ἐφοχ' ἐπλετο πῶντων. Tarādus fera apud Budinos in Sarmatia nascitur, magnitudine bouis, Eustathius, ῥήν τε βοὺς μέλονταις, Callimachus dixit, membra bouis elixantes. Ἄλφα Varinus exponit caput bouis: quod & Βούρανον una uoce dicitur, Bucephalus appellatur equus cuius coxis inuictū est Βούρανον (aliās Βουράνιον) id est bouis caput, Etymolog. ¶ Si oculi plani & lati fuerint, bouum oculis similes existimato, Adamantius. In Indico mari arbusculas nasci ferunt colore bubuli cornus, ramosas, &c. Plin. Plutarchus in Symplesiadicis Decade 7. Problem. 2. docet homines praefractus & asperis moribus, & intractabiles κερασβόλος uocari solitos, quam uocem haud satis commode uerteris Latine, Sumptam autem metaphoram ab agricolis, apud quos semina quæ priusq; in terram decidunt, incidunt in cornua bouum, κερασβόλα dicantur. (Hermolaus Barb. legumina inobsequiosa & contumacia uocat.) Hæc aiunt prouenire cæteris multò duriora, unde & ἀπεράμων uocantur. Qui scripsit Etymologicon indicat hanc uocē semel duntaxat usurpatam à Platone, sumptamq; à leguminibus, quæ nec igni nec aqua mollescant: cuiusmodi quædam uidemus admixta leguminibus minuta nigraq;. Locus est apud Platonem libro de Legi. 9. ubi interpret inepte uertit fulminis tactu prædurata, quasi κεραυνοβόλα dictum esset. Porro cur id accadat, ut semina quæ in cornua bouum impeerint, aut non proueniant, aut proueniant sicciora durioraq;. Plutarchus hanc adfert causam: qd ea quæ à manu calida statim excepta terra fouetur, magis adiuuant calore, qui seminibus est amicus. At quæ in cornua incidunt, proiecta magis uidentur quam seminata, & mora frigus colligunt. Theophrastus dubitat, num friuolum sit, quod de cerasbolis iactant agricolæ, Hæc Erasmus Roterod. in Chiliad. Homerus ἀπέραμον κῆρ appellat τὸ ἀτερὲς, καὶ σκληρόν, καὶ μὴ τέρεν. Τεράμων est tener et mollis, cui cōtrarius ἀπέραμων: nec enim ἀπέραμον in masculino genere profertur. Gaza apud Theophrastum ateramon incoctibile uertit. Ὑδωρ ἀπέραμον, aqua cruda. Μυδὸς ἀπενὴς ἄγαν γ', ἀπέραμων τ' ἀνίρ, Aristoph. in Vespis, pro uiro inexorabili, duro, & corneæ fibræ. Circa Philippos ateramon nominant in pingui solo herba, qua faba necatur: teramon, qua in macro, cum udam quidam uentus afflauit, Plin. Semina quæ dum sparguntur bouum cornibus attacta fuerint, non euadunt in bonam frugem, & grana producunt exigua, Rasis. Mihi quidem uerisimile sit ortam hanc persuasionem de seminum duritate, quod quæ dura & incoctibilia sunt, cornu duritiem ac tenacitatem & insuper colorem præ se ferant, tanq; uitio per contagium nato. Similiter falsam illorum credulitatem reor, qui satis ramentis de cornu arietis asparagus nasci tradiderunt: Nam illorum quoq; semina cornu substantiam repræsentant. Hermolaus Barbarus in Corollario ad fabam Dioscoridis, Plinius (inquit) Theophrastum intelligit, nonnunq; fieri ut teramos in ateramon transeat, cum uapore atq; halitu terræ madidam, indigena quidā uentus afflauerit. Aliter Theodorus, qui duo illa, teramō & ateramon siue ateramnō pro coctibili & incoctibili, non pro herbis ita nuncupatis accipit, Theophrastus certe alio loco facile significat ueriores Theodori q; Plinij sensum fuisse: Tantum Hermolaus, apud quem pro his Plinij uerbis, teramon qua in macro solo, librarij supposuerunt, de qua in Macrobio. Macrobius certe quod sciam nullam huius rei mentionem fecit: non alienum tamen ab istorum uocabulorum etymo est, quod idem ex Faborino scribit terenum Sabinorum ligua molle significare, unde Terentios quoque dictos putat Varro: Hinc & Horatium molle Tarentum dixisse; & Tarentinas oues nucesq; uocari, quæ sint terentinæ, id est molles. Apparet sanè Gregorum τέρεν Sabinos retinuisse, Romanos autem transpositis literis tenerum dixisse. τέραμον grammatici etiam tectum domus exponunt, &c. Bouum cornua cur in Auentino suspendantur, cum in cæteris Dianæ templis ceruorum tantummodo cornua affigantur, lege apud Plutarchum Problem. Roman. 4. Βοὺς κέρας apud Homerum esse aiunt cornu quod lineæ piscatoriæ iuxta hamum circumponitur, aliq; pilum, Varinus. Coronius appellatur bos, cui cornua sunt μιννοειδῆ, id est lunata, Cælius, κίμυξ, bos qui cornu alterum peruersum habet, Varinus. In Scythia maximum frigus mihi uidetur esse causa, cur omnino cornua bouino generi non succrescant, astipulante sententiæ meæ Homeri carmine Odysseæ quarto, quod ita habet: 60 Et Libyen, ubi sunt cornuti protinus agni. Quod recte dicunt in locis calidis mature cornua existere. Nam in uehementibus frigoribus, aut non oriuntur statim pecoribus cornua: aut si oriuntur, uix

oriuntur, Herodotus libro 4. Vergilius sanè in Georgicis meminit boues in Scythia nimio frigore perire, cum non in stabulis sed campis nivosis hyemem agant; Intereunt pecudes, stant circumfusa pruinis Corpora magna bouum. Cornu uox etiam ad ungulas propter substantiæ similitudinem transfertur, ut in uernacula lingua circa boues & equos, sic apud Latinos, Solido grauius sonat ungula cornu, Verg. Georg. 3. Hinc & equi cornipedes poetis dicti. Hoc non animaduerso deceptus uidetur Plinius cum scribit; Bouum attritis ungulis cornua unguendo aruina medetur agricolæ: adeoque sequax natura est ut in ipsis uiuentium corporibus feruenti cera flectantur, &c. ut singulis capitibus quaterna fiant, Apparet eum ex diuersis authorum locis, quæ alibi de proprie dictis in capite cornibus legerat, & alibi de cornu, id est cornea substantia ungularum, sine iudicio coniunxisse.

10 Quid enim ungulis cum cornibus capitibus ita commune, ut hæc illis attritis ungi debeant? In simili errore Græcos quosdam Grammaticos deprehendo; nam ubi Dionysius Afer πάντα κεράνυχæ cognominat, Eustathius exponit, non cornipedem (sicut etiam Latini poetæ capripedem & semicaprum πάντα uocitant) sed ὀξύκερω, id est qui acuta capitis habeat cornua, ὡς τὸ ὄνυχος ἔνταυθα (hæc eius uerba sunt) ὀξύτητι δὲ λέγεται, καὶ τὰ ὅτι ἀκρωνυχίου ὄρεος φασιν. Sed quid opus est longius interpretatione querere, ubi non deest proximior, ut ὄνυξ (id est unguis qui de multifidis pedibus proprie dicitur, uti de solidis ὀπλή id est simplex ungula) pro chela id est ungula bisulca accipiat. Miretur autem aliquis quod animal bisulcum, quale bos est, Græci δίχηνος uocent, cum illo numeri aduerbio nihil opus fuisset; nam χηλή per se de dionychis, id est bisulcis tantum dicitur, cuiusmodi pedem in crustatis forcipem appellamus. ¶ Μύκλος est reduplicatio quædam in asinorum & bouum collo, Varinus. Βόος βοέη, pleonasmus est apud Homerum pro corio bouis, quod & βοσέσιον uocatur, Varinus. Κόλλα est glutinum uel corium dorsi bubuli unde glutinum excoquitur, de quo plura mox in Tauro, taurocollæ uocis occasione. Collopas uocant Græci coria duriora circa ceruicem suam & bouum, ex quibus fiunt κόλλαβοι dicti, id est clauiculi quibus intenduntur & remittuntur fides in cithara, Varinus. Dionysius in Periegesi de Iberia, ἡ περὶ τοὺς κείνους ἰνέλην γῆν περὶ βοέην, id est Ibericam terram siue Hispaniam, corio bubulo assimilant: figura nimirum. Hyda mensura terræ apud Anglos, authore Polydoro Virbinate in Historia Anglicana, uiginti iugera Anglicana comprehendens, nomen sortita à corio bubulo (id Germani ferè hydam aut hutam appellant) quod in tenuissimas laminas sectum hydæ quantitatem circumscribere posse uideatur: quod si uerum est, longè abesset hyda à uiginti iugerum dimensione. Verum nihil prohibet eam dictionem ab una significatione in aliam fuisse translatam, ut centuriæ etiam. Verum authorem habeo Henricum archidiaconum Hintendunensem, qui asseuerat hydam tot in se capere iugera, quot uni aratro annuo cultu sufficere possent. Quod si uerum est, idem foret hyda apud Anglos, quod mansum apud Iureconsultos, Robertus Cenalis. Dido soror Pygmalionis, Agenoris filia, cum Synchæo marito Tyrum habitabat: Illum Pygmalion ut pecunias eius obtineret in peregrinatione clam occidit. Occisus ille uxorem in somnis monet ut fuga sibi caueret à fratre impio, qui maioris pecunias quam naturæ leges faceret. Itaque is in Libyam fugit, assumptis aliis quot Tyrijs & pecuniarum copia. Et cum Iarbas Nomadum rex non admitteret eam, tantum loci quantum bouis corium occuparet sibi uendendum petiit. Hoc impetrato, corium discidit in lorum angustum & oblongum, eoque loci quantum potuit longè lateque inclusit, ita ut maximam in eo ciuitatem conderet, quæ primum noua ciuitas, deinde Carthago dicta est; & arx eius Byrsa, id est corium; Eustathius in Dionysium. Cicerone libro 2. de Natura deorum, ciuitatem hanc à Carthagine Herculis filia dictam scribit, cum Byrsa prius diceretur. Reperitur & alia historia ab Eustathio ibidem prodita, quod cum Elisæ siue Didonis comites urbem condituri terram foderent, capite bouis inuento, coeptum reliquerint, perpetuos sibi labores et seruitutem illic futuram, quales bouum sunt, inde augurati: Postea cum alio loco effosso equinum caput inuenissent, bonum omen interpretati, tanquam & otium & uictus aliunde suppeditandus defutura non essent, Carthaginem illic extruxerunt, quæ eam ob causam uernacula lingua caccabe (κακκάβη) dicta uidetur, hoc est equi caput. Λωγέλιον, ἢ βοῶν ἢ ὑποῦ ἢ προάχιλον χάλασμα, Varinus: forte plearia. Item λωγέλιον μέγας τὸ σώματι. Idem. Κότταρον, ἢ ὅτι ἐκ δίων τὸ βοός, ἢ σάρεξ ὑπὲρ τὰ ἄρθρα, Idem: Forte sine distinctione legendum τὸ βοός ἢ σάρεξ: Nusquam alibi hanc uocem inuenio: conijcio autem esse partem illam carnosam, quam Latini lumbos, Græci ὄσφυς proprie uocant, der schluchbraten. Nostri bubulum uentrem multiplicem ruminationi destinatum nominant menigfalt: quo nomine puto comprehendunt, omnes illos uentres numero tres, in quibus ruminando alimentum præparatur, quorum singulos Græci suis nominibus efferunt. Eorum primus (inquit Aristoteles de partib. animalium 3. 14.) cibum recipit inconfectum, secundus aliquantulum confectum, tertius plenius, quartus perquam plenè confectum. Nomina hæc Græcè indita sunt, κοιλία, καὶ κεκρύφαλος, καὶ ἐχίνος, καὶ ἡνυστρον; quæ Latine, interprete Gaza, sic reddi possunt, uenter, ar sineum siue reticulum, omasum, abomasum. Sed de his alibi agendum erat, ubi de animalibus in genere tractabitur. Qui Germanica eorum nomina desiderat, si quæ sunt à bubularijs cognoscet: sic illos uoco qui intestina diuendunt. Nam Grunnius Porcellus in testamento ludicro bubularijs intestina sua donat, Græci ἀλλαντοπώλας eosdem uocant, non illos solum qui farcimina uendunt, ut

60 uel ex hoc Aristophanis in Equitibus loco patet, τί μ' ὦ γὰρ ὅν πλύνει εἰς τὰς κοιλίας, Φωλεῖν τε τὰς ἀλλαντάς; Echinum Eustathius exponit interna uentris seu uentriculum, Nicandri scholiastes bouis uentriculum proprie hac uoce signari ait; coniecerit autem aliquis eminentium partium asperitatē

causam huius nominis fuisse, Omasum grammatici exponunt pinguius atq; crassius intestinum, quod nonnulli bubulum esse credunt, Horatius Serm. 2. Seu pingui tentus omaso. Et rursus 1. epist. Patinas coenabat omasi Vilis, & agnini, tribus uris quod satis esset. De illo qui concubino procacitate omasum edisse se negati, bouem occidit, supra diximus ex Plinio. Abomasi uocabulum à Gaza fictum existimo, à situ: Reticulū uero imitatione uocis Græcæ à figura eum dixisse. ¶ Caterū membranas cum alias, tum diaphragma & peritonæum priuatim nostri appellant *lysten*: alij diaphragma priuatim *die Erste*, id est cornicem, nescio quam ob causam. Alia nomina uernacula partium illarum quæ in laniena seorsim uenire solent, paulo post adferam in f. litera.

¶ Pulmo elephantī quadruplo maior bubulo, Plinius. Bucardia gemma bubulo cordi similis Babylonē tantum nascitur, Idem. Homini renes bubulis similes, uelut è multis renibus compositi, Idem. 10 Camelo tali similes bubulis, sed minores paulo, Idem, *βοὸς πόδα* Attici bouis uiuentis pedem nominant, mortui autem *βοῖον πόδα*, Varinus & Ammonius. Hippopotami ungulæ binæ, quales bubus, Plinius. ¶ *Βόλβιτον* & *Βόλυνθον*, uel *Βόλιτον*, & *Βόλιτος*, bouis simus proprie à Grammaticis exponitur (improprie autem quorumuis animalium, Etymolog.) item *ὄνθος* apud Homerum, quæ uox ad asinum magis pertinere uidetur, ut *ὄνις* etiam, author Pollux. Boliton asellorum proprie dici retrimenta putant: sed & bouum superfluitates ita uocantur. Quod uerò boliton pronunciant Attici, reliqua Græcia (præsertim Iones, Etymologus) bolbiton, Cælius Rhod. ex Aristophanis interprete in *Batrachos*, ubi de Empusa legitur quod pedem alterum habeat *βολβίτινον*, id est asininum. Agnoscunt uocem Latini quoque: siquidem Pompeius Festus inde inflexum uerbum bulbitare putat, quod signet puerili stercore inquinare, Cælius. Aristophanes in *Acharenensibus*: *ἔπριφέντην ἐν πᾶσι βολιτίσι*: scholia 20 stes exponit, in omnibus delicijs & bonis, siue *παρ' ὑπόνοιαν*, nam sermo de bobus erat: siue quod stercoreata quæ plantantur aut feruntur omnia lætiora uegetioraq; proueniunt. Idem in *Equitibus*, *καὶ γὰρ ὅτ' ἐγνων τοῖς βολίτοις ἡ ψημῶν*, hic *βολίτοις* interpretatur *βοιδόις*, uel *ταῖς τῶν βοῶν ἐπαγγελίαις*: ubi & hæc uerba leguntur, *ἢ τῷ βοὶς κοιλία βόλιτον ἔχῃ*: item, *βολίτοι γὰρ οἱ ἀπέλειθοι τῷ βοῶν*, id est bouum stercorea. De Empusæ pede bolitino, id est asinino supra dixi. *Βολίτου δίκη*, prouerbium in eos qui ob nimia delicta puniuntur: extabat enim Solonis lex etiam aduersus fimi bubuli fures, Suidas, Aristophanis interpretes, & Erasmus in prouerbio Boliti poenam, ubi *βολίτινον σκέλος* ineptè exponit crus ueluti è bubulo stercore conflatum. *Βόλιτον* appellatur, quasi *βοὸς λίτον*: quod liquidiora sint bouis excrementa quàm cæterorum animalium, Etymolog. Citat autem & Hipponactem, qui *βολίτου κασιγνήτην* dixerit, sceminam opinor extremè contemptam. In Phrysiarum agris uidere est domos bolitinis 30 parietibus: in alijs bubulum stercore ad ignis materiam (propter ligninopiam) sicari: Quin & hoc die nostrates quem insigniter contemnunt, *βόλιτον* appellant, Erasmus Rot. *Βολέων*, fimetum uel sterquilinum est, *ὡπρῶν*, ubi bouum & iumentorum stercore reponitur: Significat etiam locum in portu ubi alligatae sunt anchoræ, Boeotia regio nomen habet à rege loci Boeoto, quem Arne mater mulier Aeolis enixa, ut patrem lateret, abiicit eis *βοδνα* (id est stabulū, ut ego interpretor: Cyrillo *βοῶν*, *δνος*, custodia est apud Alexandreos) unde nomen Boeoti illi impositum. Ouidius, *Metamorpho.* libro 6. Te quoq; muratum toruo Neptune iuuenco Virgine in Aeolia posuit, Pallas scilicet in tela sua. Euphorion, *τὸν γὰρ ποσειδάωνι δαμασσομένη τέκε μήτηρ, βοιωτὸν δ' ὀνόμηνε, τὸ γὰρ καλεῖται βοτῆρες, ὅτι γὰρ πατρώοι βοῶν ἀπέβηκατο ὡπρῶν*. Alij Boeotiam dictam malunt à boue, quam ex Apollinis oraculo Cadmus secutus est, & quo in loco illa moribunda procubuit, Thebas condidit: cum regio illa Aonia 40 prius diceretur, Etymologicon. Huic fabulæ qui prolixius immorari uoluerit, legat Ouidium libro tertio *Metamorph.* Bolbitinum & Bucolicum, duo sunt ex hostijs Nili, non genuina, sed effossa, Eustathius in *Dionys.*

¶ *Βόνομοι*, loci palustres uel alij bubus pascendis apti: apud Suidam legimus *βονόμον ἀκτῆν*, id est littus pascuum, & *βονόμους ἐπιστροφὰς*, loca in quibus boues pascuntur. *Μηλόβοτος κείμαι καὶ βονόμος*, in Epigrammate de Mycenis dirutis. *Βοβόσιον*, τὸ, pascuum: Strabo, *χώραν ἀρίστην βοβοσίου*. *Βουβέδ*, ἐν ᾧ τὸ πρῶν *βοὸς θέρος νέμονται*, Etymologicon. *Βότροκτον*, eruum, Varinus, malim per ω, in penultima: est enim eruū in bouum cibo laudatum. *Βουσία*, βοσκητήριον, καὶ γογγυλίδι ὅμοιον, Idem: pro posteriore significato legendum uidetur *βονία*. Lotus pratensis apud Dioscoridem, doctorum omnium consensu uulgare trifolium est, quo in quibusdam Italiæ locis, ut Brixia & alibi, etiam agri conferuntur: cum pecori, bubus 50 præsertim, plurimum optimumq; præster alimentum: est enim subdulce: & semel satum restitibi per aliquot annos fecunditate germinat. Lotus arborem (ut obiter dicam) alij alia facie describunt, quam ego in Prouincia Gallia sic priuatim nominata uidi circa montem Pessulanum, folijs referebat urticam maiorem ferè, baccis nigricantibus rotundis, paulo minoribus quàm ceraforum, exigua carne, dulcissimis: arbor est satis magna, uulguis illic ledonnier appellat. Gramen passim cognoscitur, geniculatis ramulis serpens, radicesq; ab ijs geniculatas & dulces spargens. Folia eius in tenuitatem cacuminata & dura, ut arundinis parua lata, bubus iumentisq; pabularium. Nec ulla iumentis herba gratior, siue uiridis, siue in sceno siccata, Ruellius. Vulgus nostrum graminis nomine plures usu facieq; consimiles herbas appellat, & Plinius quoq; tria facit genera, in quibus discernendis nostri temporis medici contendunt: Dioscoridis autem & ueterum medicorum gramē, unum & unitis 60 generis est, quod cum alijs notis, tum denticulatis præcipue radicibus, siue radicem micronatis generibus discernitur, & loca amat arenosa, Petrus Matthæolus reprehendit Ruellium & Leoniceum, qui

qui graminis gentis aculeatum à Plinio descriptum, coronopodem Dioscoridis esse arbitrantur. Gramen in officinis (inquit Ruellius) nomen seruauit, rura dentem canis & olitores appellant. Vulgaris est herba, nunquā se ab humo attollens, flagellis teretibus articulatis, exilibus folijs, & in cacumen fastigiatis, radice etiam geniculata, gustu non ingrata dulcedinis. Gramen aculeatum rura nostra etiam canarium dentem appellant: aliqui ē uulgo capriolam, q̄ capris grato sit pabulo: multi ab effectu sanguinariam, quod aculei foliorum quāni senue in echinatum fastigium unā conuoluti nares faciunt, eliciendi sanguinis gratia cum extrahuntur. Crus galli etiam Latini appellauere, quod stylus ē medijs folijs exurgens in pedem galli conformatus articuletur, reliquam exhibens cruris effigiem. Eadem ratione Græcis & Dioscoridi coronopus, id est cornicis pes ab eadem figura nominatur.

- 10 Nunc gramen aculeatum, crus galli, sanguinaria hæc, una & eadem est herba, quæ coronopus dicitur Dioscoridi, Tantum Ruellius. Plura uide in Cornice infra libro 3. De cunila bubula supra dixi: cuius mentionem hic repeto, ut Georgium Alexandrinū reprehendam, qui eandem esse quæ nunc cotula & bouis oculus appellet imperitissime scribit. Polygoni siue sanguinariæ maris genus quoddam est pusillum, cui Germanicum nomen *Enawel*, & frequentius reperitur æstatibus pluuijs per arua, præcipuè rapis consita. Herbula dodrantalis, fruticosa, pluribus ab una radícula alba inutili recta descendente cauliculis, quorum geniculis folia adnascuntur angusta, incana, & in omnibus alarum cauis flosculi minimi numerosi subuirides stellatq̄ prodeunt. In pabulo mire expetitur bubus, quamobrem multis in locis fascies eis collectos offerunt. In uino cocta & pota calculos imminuit, & urinæ stillicidium emendat. Describitur ab Hieronymo Trago li. 1. cap. 129. Quemadmodum & alia
- 20 ei similis ferè sed per omnia minor, semine plenissima botryos instar breuissimis foliolis, à quibusdam herba cancri dicta (alia tamen ab heliotropio) eiusdem ferè facultatis culus superior, eodem libro capite 128. Germani uocant *harnkraut*, id est urinalem, in Gallia aliqui centigraniā uel millegraniā: sapore est ferè betæ, uinoso, linguam & os uellicante. Licebit hanc polygonon minimam, illam minorem uel mediam appellare. Inter uitia frugum est, quod triticum uaccinum uulgo uocatur, *Einweyssen*, nostri *blauw klassen*, nescio qua nominis ratione: herba est caule pedali uel altiore, folijs nigricantibus, binis, mucronatis: spicam florum purpureā addit, folijs etiam insertis eiusdem ferè coloris, aspersis maculis quibusdam flauis: radice breui inutili, messis tempore postquam defloruit, in singulis conceptaculis bina ternæue semina, tritici simillima, colore tamen puniceo producit. Eodem colore panis, si forte immisceatur, infici solet. Prouenit in agris qui triticum uel zeam alunt, Describit eam Hieronymus Tragus libro 2. cap. 32. usu nullo.

- 30 ¶ *Βοκάπι*, præsepe bouum: καπτεν enim est edere, *Τρώσανα* sunt reliquæ & quisquilæ, quæ à præsepibus equorum, bouum, & aliorum pecorum uel iumentorum decidunt, Varinus. ¶ Vaccam fœtam Vergilius dixit: est autem fœta & grauida, & partu liberata, Seruius. Antiqui etiam fordā dixērunt bouem prægnantem, Ouidius li. 4. Fast. Forda ferens bos est fœcundaq̄ dicta ferendo. Et rursus, Pontifices fœda sacra litate boue. Eandem hordā appellabant, unde hordicalia Romæ festa, quo die hordæ boues immolabantur, Hermolaus. *φορβὰς βὸς, ἡ νομαὶς ἢ θυπραφὶς*, Varin. id est uacca quæ alitur & pinguescit. Forbeam antiqui omne genus cibi appellabant, quam Græci *φορβήν*. His uocabulis propinquum est Germanicum *fütter*, & Gallicum *fouirage*, nisi quis à farragine potius deducat. De caprifico, quo ita boues (uel tauri) edomentur, ut propè immobiles consistant,
- 40 res perquisita etiam Plutarcho in Sympliciis, iniuria temporum desideratur: Si quis curiosior rationes aut coniecturas requirat, adeat Cælij Calcagnini epistolicarum questionum libri 2. epistolam 15. Mugio, fictitium uerbum à uoce bouum. Ad Herenn. li. 4. Imitationis hoc modo: Ut maiores rudere, tiagire & mugire, & murmurare & sibilare appellauerunt. Litera mugiens, Quintil. li. 12. Inde cum actæ boues quædam, ad desiderium (ut fit) relictarum mugissent, &c. Liuius 1. ab Vrbe. Præcides implerunt falsis mugitibus agros, Verg. Aegloga 6. Dicitur etiam de alijs animalibus, ut monocero te apud Plinium: Et de inanimator, Terram mugire uidebis, Verg. Aeneid. 4. Malus mugit Africis procellis, Horat. 3. Carm. Equidem & montium sonitus, nemorumq̄ mugitus prædicunt, Plin. li. 18. Crebris mugitibus sonant amnes, Verg. Georg. 3. Mugitus bouum fumifici, luctifoni, rauci, & terrifici à poetis nominantur. Diros uictima mugitus edidit, Ouid. Metam. 7. Et uox assensu nemorum ingeminata remugit, Verg. Georg. 3. & in Aeneide, Sequitur clamor cœlumq̄ remugit. Est auis quæ bouum mugitus imitetur in Arelatenſi agro taurus appellata, alioqui parua, Plinius. Greges mugientium, pro bouum, Horatius. Boare, bouum uidetur proprium, etiam ab ipsa uoce, quemadmodum bauare canum: boire Pacuuius, Clamore & sonitu resonantes bount, sed hoc antiquum & inusitatum est. Bouare dicuntur boues, cum uocem emittunt, teste Varrone li. 6. de lingua Latina: boare tamē magis est in usu. Græci de bouum uoce *μύκημα* dicunt, *μυκηθμός*, *μυκάδαι*, *μυκόμενον*, Pollux: omnia per *υ*, *μυκάδαι* enim per *η*, caprarum est, *μυκηθμός δ' ἡ καὶ βοῶν*, Homerus: Idem Iliados ε, *Ἄμφι δὲ πύλαι μύκον ὕσαντο*, portæ cœli resonauerunt, id est apertæ sunt, Etymolog. Dicuntur & *βομυκαὶ* bouum mugitus, Varin. *Μοκῶται βὸς καὶ μυκῶται, καὶ ἀπὸ τούτου τὸ διὰ ταύτης τ' φωνῆς χλοῦν καὶ κατὰ μωκάδαι, τὸ κατὰ γέλωτ*, Varinus. Hanc uocem irridendi significatione etiam sermo Gallicus habet. *Ἡερὶ βοίας, παρὰ τῶ βοῶν, ὁ ὕψιλαλθ*, ἢ παρὰ τῶν βῶν, Varinus. Mycaleſſus, *μυκαλῆσος*, urbs mediterranea est Bœotie, Thucyd. lib. 6. sic dicta, quod uacca, quæ Cadmum cū exercitu Thebas duxit, mugitum illic ediderit. Est & alia Caria: item mons ē regione Sami, Stephanus. Mycale, mons quidam Didymo: Herodoto pro-

montorium in continenti situm; Stephano urbs Caria. Nomen inde natum, quod reliquæ Gorgones *μυκάμναι*, id est mugientes eo in loco reuocarint. Aliqui Mychalē nominant, quod sita sit *ἐν μυχῷ τῆς καρικῆς ἁλὸς*, id est in recessu Carici maris, Stephanus.

¶ d. Narratur Pythagoras, bouem ubi prope Tarentum conspexisset fabaciam segetem morsicā corrumpentem, tum etiam proterentem pedibus, bubulco insinuassee, Bouem moneret, frugibus parceret. Ridens busequa: Ego (inquit) bouatim non didici, tu qui uidere scholarum id genus experiens, obeas uicem meam. Euestigio Pythagoras auribus sese admouens, sui artificij quāpiam immurmurauit. Res additur mira: Obedientissimus bos, ut ab eo qui amplius saperet, edoctus, lacerare mox segetem destitit; quin etiam in futurum eiusmodi pabulo abstinuit; sed & bubulum desijt obsequium, factusq; de rurestri colono ambulator urbanus, Tarenti placide consenuit, de manibus hominum uiuitans, Cælius.

¶ e. Cuncta legumina siue frumenta bobus merito aratrisq; debentur: uinearum ipsarum usus periret nisi eorum adminiculis subuehendis carpenta sudarent. Quid de diuersorum onerum comparatione referamus, dum inter mobilia & quicquid grauius est, absq; uehiculis penē reddatur immobile? Reliqua quoq; animalia, ipsaq; cohortales aues, ex eorum capiunt labore substantiam. Vnde enim equis hordeum, unde cibum canibus; unde porcis pabulum dominorum solertia ministraret, ni pararentur bouum labore frumenta? Et ne longum faciam, bobus debet alimenta quicquid ali potest. Apud alios genus mulorum, apud alios camelorum, apud paucos elephantorum licet exiguus usus est, nulla potest natio esse sine bobus, Hæc Vegetius in prologo in librum 3. Veterinariæ. Multatio olim non nisi ouium boumq; impendio dicebatur, non omittenda priscarum legum beneuolentia. Cautum quippe est, ne bouem priusq; ouem nominaret qui indiceret multam, Plin. Multa etiamnum ex uetere instituto bubus & ouibus dicitur, Varro. Aes quod antiquissimum conflatum est, pecore est notatum, Idem. Seruius rex ouium boumq; effigie primus æs signauit, Plin. *Ἀλφειοβοῖαι* apud Homerū mulieres bene dotatæ, quæ boues multos pro dote acciperēt; nā *ἄλφειν* et *ἄλφαινεῖν* sonat inuenire, acquirere; & *ἄλφῃ*, *εὐρεῖσις*, *τιμὴ*, Varinus. Nota est illa Iliados sexto armorum permutatio, ubi Glaucus cum Diomede mutauit, *Χρυσία χαλκείων, ἑκάστῳ βοί, ὅντινα βοίωρ*: hoc est arma aurea pretij centum bouum, pro armis æreis quæ uix nouem bubus redimerentur. Hoc sensu etiam *δωδεκάβοιου* reperitur, quod duodecim boues pretio æquet, *ἑπτὰ μοῖ, βοῶντων*, bouis pretio redemptum, Varinus. *Βοῶνται*, ὅτι *ἀντὶ βοῶν ἡγορασμένα ἢ δόθοντα, παρὰ Κυπρίους δὲ ἀνάσια*, Idem. *πολυβότου*, diuites & qui multa armenta possideant, Varro & Varinus. Vrbs cum condita est, tauro & uacca qui essent muri definitum, Varro.

¶ Boues ad aratrum, Diodorus libro quarto & quinto, ait Dionysium secundum ex Ioue & Proserpina genitum, uel ut alij sentiunt, ex Cerere, primum iunxisse, cum terra prius manibus hominū coleretur. Plinio uero libro 7. teste, aratrum Briges Atheniensis inuenit, ut alij tradunt, Triptolemus, de quo Poëta in primo Georgicorum intellexit, cum dixit: Vnciq; puer monstrator aratri. Quo in loco Seruius: Alij, inquit, Triptoleum, alij Osirim, quod uerius est: nam Triptolemus frumenta diuisit. Tacuit aut de nomine, quia nō unus in orbe monstrator aratri fuit, sed diuersi in diuersis locis. Ex quo Trogus prodidit Habidem Hispaniæ regem barbarum populum primò docuisse boues aratro domare, frumentaq; sulco ferere. De Osiride ut ostendimus, sentit etiam Tibullus. Caterum omnia ferramenta rustica, quibus terra uertitur, simul, ut puto, cum aratro Cererem comperisse, Vergilius proculdubio hoc uersu demonstrat: Prima Ceres ferro mortales uertere terram Instituit. Quod uel Seruius approbat, dicens: Ceres prima omne genus agriculturæ hominibus indicauit: nam quamuis uel Osirim, uel Triptoleum aratrum inuenisse dicant, illa tamen omnem agriculturam docuit: quia ferrum dicendo, omnia agriculturæ ferramenta expressit. Verū aut illi quos commemorauimus, nouissimi, uel alij alibi hæc commonstrarunt: nam, ut Eusebij atq; Lactantij testimonio constat, ante multas tempestates quā esset Ceres, frumenti usus apud mortales erat, præsertim apud Hebræos & Aegyptios, uti ex Iosepho cognoscere licet, &c. Hæc Polydorus Vergilius de rerum inuentoribus libro 2. cap. 2. Baccho cornua attribui quidam iudicant, quod primus coniungendorum bouum author fuerit, Diodorus Siculus. Buzyges, Hercules, quod bobus iunctis terram arauerit, à quo familia Buzygia, Varinus. Alij Buzygen quendam heroē, arationem inuenisse, & familiæ nomen dedisse scribunt. Iugatinus deus colebatur, quod coniuges coniungeret, uel quod iuga committebantur, Augustin. libro 4. de Ciuit. Dei. *Βουρμία* dicta Minerua *παρὰ τὸ συναρμόσαι καὶ ζεύσαι*, id est quod cōiunxerit in iugum & aratrum boues. Colitur autem hoc nomine apud Bæotos, Varinus. Pallas *Βούλα* cognominatur, quia humana excogitatum prudentia est, bouum opera terram colere, Cælius. Bobus terra aranda est, & nulla cum eis altera animalia iungenda sunt: sed proprium hoc genus sit ad arandum. Semina sint munda & impermixta, Iosephus libro 4. Antiquitatum inter leges Moisaicas. Pharos aratio est, & bupharos terra quæ arari facile potest, Varinus. *Βουκάλῳ* arator, ὁ *σὺν βοῶν καίνων τὴν γῆν*; uel messor à bu uocula augente & *καίνω τὸ κόπῳ καὶ θελλῳ*; uel deniq; bubulcus. Iugerum uocabatur, quod uno iugo bouum in die exarari posset, Actus, in quo boues agerentur, cum aratur, uno impetu iusto. Hic erat cxx. pedum, duplicatusq; in longitudinem iugerum faciebat, Plinius. Mansum nonnulli terram esse asseuerant, culturæ annuæ unius aratri capacem: circiter uiginti iugera continentem, &c. Robertus Cenalis. Bos *γαῖῳ* dicitur ueluti colonus, à terra uidelicet: à qua

à qua etiam Caſi τείον nominatū putant: ſic enim Itali & Tarentini mercenariū, aut etiam rudem hō minem ac planē brutum uocabant, Cælius. ἰσοφόροι βόες apud Homerum Odyſſeæ libro 18. qui ex æquo progrediuntur, aut æquale pondus trahunt, Varinus. Genus quoddam ſcribendi βοσφοφολοί Græci uocant (ut Pausanias ait Eliacorum libro 1. arcam Cypſeli hoc modo inſcriptam fuiſſe tradēs) quod quidem tale fuit, à ſine uidelicet prioris uerſus, ſecundum uerſum conuertere, ut in διάλο cur ſu ſit. Dictum uero eſt ab arandi ratione, cum in extremo ſulci in alterum ſulcum boues conuertuntur, ut Grammatici obſeruant Græci. De hac eadem re ſic Liſidorus libro 6. Verſus autem uulgò uocati, quia ſic ſcribebant antiqui ſicut aratur terra: à ſiniſtra enim ad dextram primum deducebant ſtylum, deinde conuertebatur ab inferiore rurfus ad dextram uerſus, quos & hodie ruſtici uerſus uocant. Hæc Liſidorus, ut Lil. Greg. Gyraldus obſeruauit, Βουλῆτης eſt qui boues ſub iugo ducit, Pollux: qui & βουλῆτης uocatur: ſignificat etiam bubulcum, Βουκῆπιλλος apud eundem is uidetur qui uendit boues, Μεσσαβῆρ proprie eſt boues iungere, abuſiue uero etiam alia animalia, Μεσσαβα dicuntur inſiſura in iugo, quibus quadrupedum ceruices alligantur, Varinus. Πελένα, iugum boum, Idem. ζούγυλα, τὰ τῷ βοῶν ἢ ἡμιόνων ζούγυλα, Idem. Βόλυνον, τὸ, bouis iugum, Lexicon ſine auctore. Athenienſes ſolitos legimus arationes tres celebrare, quas ἀρότους nuncuparent ἱερός. Earum uerò prima in Sciro erat, uetuiſſimarum arationum monumentum: ſecunda in Rharia: tertia ſub Pelinto, qui locus Buzygion uocabatur. Omnium autem harum ſacraſſima eſt nuptialis ſatio, id eſt γαμήλιος πόθος, atq; aratio ὡς παιδοποικνῶσαι, hoc eſt quæ fiat ad liberorum procreationem. At dipolos terra, id eſt bis arata: & apud Homerum tripolos, id eſt tertiata, nil ad negotium præſens, Cælius. Ἄμπερ funis inter utrūq; bouem uel equum temonis uice protenſus: inuenio & ἄμπερ apud Varinum eiſdem ſignificationis, quod ita ſcribi tamen probo. ἄμπερ, τὸ χοινίον τὸ ἔλκουσιν οἱ βόες, ἢ μὲν δ' εἰώθασι λέγειν, ἥτοι παρανομίῃ μεγαλαφροῦτα, ἢ τὸ φύλον τὸ ὑποκείμενον τοῖς αἰχμασί τῷ ὑποζυγίῳ. Hinc uerbum ἄμπρόειν, apud Callimachum trahere ſignificat, apud Lycophronem κακοπαθεῖν, laboribus & arūnis fatigari: proprie autem cum curru progredi. Eſt & ἄμπυξ funiculus quo iuba equina colligitur, & ipſa habena, Ἄμαξα currus boum, ἄρμα mulorum, Varinus in Ζεύξει. Βαλντός, tempus ueſperinum quo boues à labore & aratro ſoluimus, Idē, & Tzetzes Chiliade 8. cap. 231. uti hac uoce Arrianus, citante Suida. Cubitor bos qui libenter decumbit in ſulco, & uitio decumbendi obnoxius eſt, Columella. Iaculatur Iupiter imbres. Grandine dilapidans hominumq; boumq; labores, id eſt arua & ſegetes, Idem. Βροσόν flagellum interpretatur Varinus. Βροπλήξ, ſtimulus quo punguntur boues: eſt autem prælonga arundo, aut haſtile cuſpide quapiam acuminatum, quo & hodie utuntur Itali. Βόκιντρον: unde buſſequæ βοκίνται dicuntur, Varinus: ut in prouerbio, Πολλοὶ βοκίνται, παῖδοι δὲ τῆ γῆς ἀροτῆρες. Suidas hunc uerſum citat poëtæ innominati, Κύντρα ὀπιθονυγῆ, καὶ βόσφοφα οἷσμά τινόντων. Βουπλήξ etiam flagrum eſt ex loro bubulo: item ſecuris qua bos occiditur, Varinus. Βόπληγες, paſſiue, à bubus iciti; βοπλήγες uerò actiue, qui feriunt boues, Idem: hoc penanflexum, illud proparoxytonum eſt. Ὑσσῆξ, ſtimulus & ſcutica: dicta qd fiat ex ſetis ſuillis, unde & ὕσριξ & ὕσριχιν nominatur. Μύωψ & infectum eſt bubus infectum, & ſtimulus quo urgentur ac punguntur ſimiliter ut ab infecto illo: pro utroq; melius per γ diphthongum ſcribitur μύωψ: pro luſcioſo autem, uel illo qui non niſi admota oculis uidet, μύωψ per ypsilon ſolum.

Erat & prioribus acæna dicta uirga, exagitandis bobus accommoda: ſed & eodem modo metiendis agris inſtrumentum dicebatur, pedum decem: ut ſcribit Apolloniῇ interpreter, ab Theſſalis excogitatum. Ex quo & Callimachus: Ἀμφότερον, κύντρον τε βοῶν, καὶ μέτρον ἀγρῶν. Quum ſtimulum ſignat, dicitur etiā bucentrū. Acæna agros metiri in Aegypto exorſus eſt primum Theſſalus quidā, nomine ab re indito, quia cognoſcentibus ſingulis agri ſui modū ſublata ſunt cædes: unde nuncupata acæna, quaſi σερῶσα αὐτὸς τὸ κἄνειν. Hinc & Pelasgida uocauit acænam Apolloniῇ uſ Argonauticōn tertio, ueluti ab Pelasgis comperatam, id eſt Theſſalis, Cælius. Multa hic de aratione adferri poterant, ſed quoniam illa præter boues ab aliquib. quoq; quadrupedibus, ut equis et aſinis per agit, differemus in alium locū, ad reliqua de bubus narranda hinc progreſſuri, ſi ueterē aratri figurā, et quale deſcribit Heſiodus, prius appoſuerimus: nihil autem impedit quod & alia quædam ruſtica inſtrumenta ſimul depicſta ſint.

Aratri partes à Polluce deſcribuntur li. 1. cap. 13. Ex tat Archiæ Epigramma in boues trahentes nauigia: Οὐ μόνον θύαροτρον βόες οἶδ' ἀμλν αὐλακὰ τέμνειν, Ἀλλ' ἴδ' εὖ κακὸν πόντον νῆας ἀφελκόμεθα. Ἐργα γὰρ εἰρήνης δ' ἐδιδόλ' αἰμὴν, καὶ σὺν θέλ' αἰσθε

Δελφίνας γὰρ ζεύξον ἀροτροφορεῖν. Item & Philippi Hexastichon eiusdem argumenti, sed trahens tibus tauris, quod infra recitabimus. ¶ Bubulcus, qui uel bobus arat (apud Columellam) uel boues fundi aratorios pascit. Cic. de Diuin. Eius aspectu cum obstupuisse bubulcus, clamoremq; &c. Ouid. 4. de Pon. Ipse uidet onerata ferox ut ducat lacis Per medias Istri plaustra bubulcus aquas. Sauromates bubulcus, Idem 3. Trist. Tardus, Verg. Aegl. 10. Iuniorum familia Bubulcum nominauerunt, qui bubus optime utebatur, Plin. Alius est opilio, alius arator: Nec si possit in agro pasci armentarius, non aliud ac bubulcus, Armentum enim id quod in agro natum non creat, sed tollit dentibus. Contrā, bos domitus causa sit, ut commodius nascatur frumentum in segete, & pabulum in nouali, Varro. Bubulcitari, bubulci officium facere, Plautus Mostel. Decet me amare, & te bubulcitari. Omnia secum Armentarius Afer agit, tectumq; laremq; Armaq; Amyclaeumq; canem, Cressamq; pharetram, Vergilius. Venit & upilio, tardi uenere bubulci, Idem Aegl. 10. Seruius & alij eo in loco legunt subulci, quos Nic. Erythraeus in Indice suo Vergiliano reprehendit, his uerbis: Tardi, id est pigri, quod epitheton Bootae propriū est, Iuuenalis. Frigida circumeant pigri sarraca bootae. Et Claudianus de Raptu Proserp. 2. Praecipitat pigrum formido Booten: quanq; hic etiam mathematica adest ratio. Potuit itaq; hoc epitheton, quod bubulci proprium, submonere doctissimū Seruium, & alios, bubulci hoc loco legendum esse, non subulci, quibus tardis esse non licet per porcorum celeritatem, quos sequuntur. Quorum pastorum etiam neglecta mentio consulto à uate fuit, cum nusq; eos etiam Theocritus introducat: & tria tantum sint, quod & Aelius Donatus scribit, pastorum genera, quae dignitatem in Bucolicis habeant, bucolici, opiliones, & omnium minimi apoli, id est caprarij. Quin & ille ipse Theocriti uersus, quem Vergilius amulatus est, nullam subulci mentionem habet, ἦλθον τοὶ βόται, τοὶ ποιμένες, ἀπόλοι ἦλθον, Hæc Nic. Erythraeus. Gergitius canis Geryonis, qui boues seruabat frater fuit Cerberi, Pollux. Titormus buissequa fuit corpore flatusosus, cuius historiam in Tauro adferemus. Βουκόλῳ, id est bubulcus, nomen habet, uel tanq; βοῦμόῳ (nam & hippocomum dicimus qui equos curat) uel quoniam Græci cibum etiam colon uocant: unde & colax, id est adulator appellatus, Βοῶν ὑπὸ βοκόλῳ ἀνὴρ, pleonasmus est apud Homerum, ut ἀπόλῳ ἀγῶν. Multa in Lexicis Græcorum bucoli synonyma reperimus, qualia sunt, βοτρώφῳ, βοφὸρ βός, βοπιλάτης, βοπόλῳ, βοονόμῳ, βοοσκηῳ, βοροσῳ, βότης, Ἀπικῶσ: βοσκός, βοονόμῳ, βενίτης, uel βενιτης oxyton, βονίτης, βονλάτης. Horum postremum Pollux à bubulco distinguit, & exponit pro eo qui boues iugo submittit: Videtur autem pro aratore magis accipiendum: sed potest pro utroq; ut & bubulcus Latinis, Βεκινῆσαι, boues agere, βότης, βοκόλῳ, καὶ ὁ τοῖς Διίπολοις τὰ βοφόνια δρῶν, καὶ παροιμία ὑπὸ τῷ φερίως συνπλεμῶν, Varinus. Ego sic uerterim: Butes, bubulcus est, & sacerdos qui in Dii polij festo Buphonia celebrabat, id est bouē macchabat: quod in prouerbiū etiam abiit, de illis rebus quæ sine apparatu & simpliciter (ueteri quodam ritu) fierent. Οὐ μὲν τοὶ κένους γε νομῆς ὠνοόσατο βότης, Dionysius de Mesopotamia. Hos uersus, Ἀντὴρ ὁ βότῳ Ἀντίῳ ἐκ πλαγίῳ ἰὲν, ὁ δὲ βοτῶν ἰγυρὸν ἀπικραίνει βοὸς κέρας, citat Suidas ex poeta innominato. Itē in Βεκολγός, is est qui uaccas mulget, Κέρας Βεκολγός τῶν τε κλάσων ἀπικραίνει. Βεκῶν alij messorē, alij aratorē, alij deniq; bubulcū accipiūt. Diphilus in Nicandri Theriacis nomē ppriū interpretat, Varin. Λαμπρὸς ἦν ὁ Βοώτης, καὶ αἱ μέγισται ἀρχαὶ ὑπὸ τῷ ἔχειροπονούντῳ, Demost. cōtra Midia. Bootes stella est iuxta Vrsam maiore, sic dicta q; instar bubulci plaustrū sequi uidet. Cicero 2. de Nat. deorum: Arcetophylax uulgo qui dicitur esse Bootes, Quod quasi temone adiunctā præ se quatit Arcūm. Ouidius, Arcetophylax formam terga sequentis habet. Iuuenal. Frigida circumagunt pigri sarraca Bootae. Aratus, Tardus in occasum sequitur sua plaustra Bootes. Sunt qui Arcadem Iouis ex Calistone filium in Booten mutatum dicant: Pluribus tamen placet Calistonem in Vrsam maiorem, Arcadem in minorem conuersum. Βοωτῶν, idem quod βοκλατῶν, id est boues agere, Bucolion filius Laomedontis fuit, testis Homero in Iliade. Guardalbia uel Guarum, id est bubulcus caninus, apud Matthæum Syluaticum legitur, haud scio quo sensu, Σίτῳ δὲ λέπαργῳ, ac clamatio est bubulcis usitata, & similiter Σίτῳ δὲ λέπαργῳ, Varinus: reperitur autem apud Theocritum, Βεκολεῖν est boues pascere, bubulcitari: Homerus improprie etiam de equis hoc uerbo usus est: Et Euripides, πολὺ βε δ' ἐνὶ λαβόντες ἵπποβοκόλοι. Dionysius de Nomadibus Libya populis, Ἄλλ' αὐτὼς ἀπὲς θῆρες ἀνὰ θύνα βοκωλέονται, quod paulo ante dixerat Βόσκονταὶ σὺν παισίῳ αὐτῷ ἡπειρόν τε καὶ ὕλην. Vsurpatur etiam βοκωλεῖν uerbum pro fallere & decipere, aliquem ueluti bouem & stupidum uana spe laetare: σοφίζεσθαι, παραλογίζεσθαι. Lucianus, Εὐ μάλα διαβοκωλεῖ αὐτὸν καὶ ἐλπίζει, ἡγυρ ἀπατᾷ καὶ εἰς ἐλπίδας ἄγει. Et alibi, Ἀλλότριοι κῶμοι τὸ τ' φύσεως ἀπρεπὲς βοκωλῶσιν: hoc est, Ascititius ornatus naturæ dedecus et turpitudinem fallit, mitigat, lenit. Et incertus quidam citante Varino, φθάνει τις ταῖς ἐλπίσιν ἡμᾶς ἀποβοκωλῶν. Βεκωλεῖν καὶ ἐξαπατᾷ διαφέρει. Βουκωλεῖν μὲν δὲ τὸ ὑπὸ πλείστον αἰεὶ παραλογίζεσθαι, ἐξαπατᾷ δὲ τὸ πᾶσι πρᾶγμα ταὐτὰ συναρπάζειν. Ammonius in Differētijs: Posterioris uerbi explicatio corrupta mihi uidet. Ego ita acceperim ut ἐξαπατᾷ quoquo modo decipere sonet, βοκωλεῖν autem cum quis longo tempore opinione uel spe ab aliquo fallitur: Germani dicunt, auff dem won lassen/sarzen/am narrenseil vmbziehen/&c. Ad hæc βοκωλεῖν capitur pro μεριμνᾷ, curare, fouere, multum amare. Hinc nomen βοκωλήμια, βεληνητρον, ἀποπλάνημα, ἀπάτημα, Varinus: hoc est, mulcimentum, lenimen, solatium, ut: ὁπως ἐχὺς τὸ βοκωλήμα τ' λύπης. Βεκωλίη, maledicentia, Varinus. Βεκωλὶς γῆ, terra pascendis bubus apta, Bucolicos, milites rusticos legimus apud Capitolinum, Cælius. Bucolicum carmen dictum à custodia bouum, id est ἀπὸ τῷ βοκόλῳ: præcipua enim sunt animalia apud rusticos, boues, Seruius. Ouid. 2. Trist. Bucolicis iuuenis

- inuenis luserat ante modis. Dianam Siculi Lyen cognominarunt, quoniam ab ea essent morbo infesto soluti; unde natum, ut rustica multitudo theatrum ingressa uictoriam caneret, quam de Syraci sanis mox adeptus est rex Hiero, quæ prima creditur Bucolicorum origo, quæ omnium princeps carmine Daphnis celebrarit, mox Theocritus, Cælius. Diomedes heroicum uersum, etiam hexametrum, & bucolium, alijsq; nominibus dici testatur. Bucolici tamen propriè dicti uersus hoc ferè à cæteris heroicis differunt, quod quintum locum dactylus claudit absoluta dictione, qualis est. Nos patriæ fines & dulcia linquimus arua. Bucolismus uel bucoliasmus, genus melopœiæ, id est cantionis & saltationis: utrumq; rusticorum, & à Theocrito descriptum est, Varinus. Bucolicum, Bucoliscus, Bucoli, Bucoliastæ, inscriptiones sunt Idylliorum aliquot apud Theocritum, nempe quarti, 6. 8. 9. 24.
- 10 Bolbitinum & bucolicum hostia Nili sunt manu effossa, cum cætera quinque natura aperuerit, Eustathius in Dionysium. *Βουκολί* uocabulum non bubulcos tantum significat, sed etiam animalia quædam, Etymologicon. Ego huius nominis animal nullum hactenus reperi: nisi quod bucolinen cinctum auem Varinus interpretatur. Panaces quod è Macedonia affertur, bucolicon uocant, armenarijs sponte erumpentem succum excipientibus: hoc celerrime euanesceat, Plinius. Dioscorides hoc panacis genus Heracleum uocat, ut ab Asclepio & Chironio distinguat: ex huius radice liquor densatus opopanax dictus nomen in officinis pharmacopolarum adhuc retinet. Herbam ipsam in hortis quibusdam Italiæ uidi, folio ferè fici, & per omnia sphondylion nostro (quod aliqui brancham ursinā, quæ acanthion est, non rectè uocant) simillimam. Cæterum panaces Heracleon Plinij, ne quis errer, planè diuersum est: ab Hercule (inquit) inuentum tradunt, alij origanum Heracleoticum syluestre
- 20 uocant, quoniam est origano simile, radice inutili. *Βουκολή*, urbs Pharsaliæ aut Thraciæ, Varinus.
- ¶ Bubile, locus ubi boues morantur, Plaut. Pers. Etenim metuo ne possim in bubile reiscere, ne uagentur. Quædam exemplaria hic legunt bubilem masc. genere. Columella lib. 1. Domitis armentis duplicia bubilia sint, hyberna atq; æstiuæ. Cato cap. 4. Bubilia bona, beneq; ædificata, &c. ut supra in C. Bostar, locus ubi boues stare consueuerunt, Calepinus sine authore. Bouilia dicuntur in quibus boues morantur, ut Calepinus probat ex Columellæ loco libro 3. in quo tamen nunc bubilia legitur. *Μεγὰρ δ' αὖ ἐν τῇ κατ' ἀρχὰς, Βουκόλια, ἀπόλια, ποιμνία. καὶ τὸ δὲ δι' οἱ βοῖς ἴστανται, Βασάθμα, Βοάδλια, Βασάσις; τὸ δὲ οἱ βοῖς καὶ ἀρχὰς, αὐλὴ καὶ σπηῖς.* Pollux lib. 1. cap. 12. *Βουκόλιον* igitur proparoxytonum, armentum uel gregem bouum significat: quo sensu etiam *Βουκόλια* apud Varinum legimus: *Βουκόλιον* uero penam flexum, & bubile & gregem ipsum, ut quidam scribunt, ego pro stabulo tantum acceperim. Bucolia
- 30 in Aegypto apud Hieronymum, ceu bubulcorum intelliguntur loca, Cælius. Hippostasium esse uidetur equorum stabulum, sicuti bouum bustasium, Cælius. *Βασάθμον καὶ Βασάδιον, τὸ Βουσασίον*, Suidas: forte *Βασάσιον* legendum non *Βασάδιον*. Sūt & alia synonyma, *Βασάθμορον, Βασάθνη, Βουσασία, κλείσιον, Βόαυλα, μάδισον*: & *Βοῶν*, ut infra dicam. *Αὐλὴ & σπηῖς* propriè de caulibus ouium & caprarum dicuntur, authore Polluce: sed inuenio in genere etiam usurpari, ut apud Varinum, *μάδισσαι σπηῖς βοῶν καὶ ἵππων*: Et apud Dionysium, *οὐδ' ἐν βοῶν μνηστῆρὸς ἐς αὐλίων ἐρχομένων*. Caula ferè pro ouili in usu est, uoce forsan deriuata à *καὶ αὐλῆς*: quæ uox Græcis ouile aut caprile notat, ut iam ex Polluce probauimus. Mandræ uocabulo ne Latini quidem abstinere, in significatione speluncæ, cubilis, & receptaculi pecudum: Iuuenalis Satyra tertia. Et stantis conuicia mandræ Eripiunt somnum Druso. Tanagra Bœotiæ mediterraneæ oppidum est nobile: quod prius Pœmandria dicebatur: producit autem boues præstantissimos,
- 40 Stephanus & Varinus. ¶ Sibas Indicam gentem ab exercitu Herculis illic relictam aiunt: nam pellibus amictuntur, scytalas (id est baculos uel scuticas) gerunt, & bubus clauæ notam inurunt, Arrianus lib. 8. Apiculam Græci *Βουγὴν* cognominant, quod ex bubulis ossibus gignantur, Varinus. Animas etiam in mysterijs gentium theologorum melissas & *Βουγῆς* appellatas, & Buclopum deum qui generationem latenter audiret, Cælius Rhod. prædit 22. 3. In ueterum scriptis mentio fit de eo foedere, quod inter Gabios & Romanos actum est, Tarquinio Romanum imperium regente: Vbi illud in primis notandum, quod in corio bubulo eius capita & conditionem exararunt præscis literis (ut refert Dionysius) cumq; instar clypei foret in templo Iouis locarunt. Qua in re Pompeius Sextus Dionysio accedit, ut in eius commentarijs probatur, quos à Verrio Flacco collegit: etiam iuramentum Dionysius uocat, in quo sanciendo eximium bouem immolarunt. Clypeum (inquit
- 50 Pompeius) ob rotunditatem ueteres corium bouis appellarunt, in quo Romanorum foedus cum Gabijs foret descriptum, Petrus Crinitus 16. 3. *Κέρας* prima significatione cornu, secundaria tum alia quædam tum poculum indicat. Antiquitus enim cornuum bubulorum pro poculis usus erat, antequam inuenta essent alia. Eam ob causam Bacchus quoq; cornutus fingebatur & taurus appellabatur, & in Cyzico effigie taurina colebatur. Hinc factum aiunt *κεράσαι* uerbum, quod est aquam uino permiscere: & *κρατήρ* poculum quasi *κρατήρ*. Eiusmodi pocula rhyta uocabant: Quale fuisse existimatur etiam Amaltheæ cornu, quod uulgaris fabula capræ attribuit. Eiusdem generis poculum quoddam *φινωτός*, id est annus dicebatur, à magnitudine nimirum & summa capacitate. Ingētia enim cornua quædam prægrandium bouum habentur: quales Pæonum & Molossorum fuerunt, ex quibus pocula conficiebant, labris eorum argento uel auro inductis. Maxima capacitas, cōgiortum Atticorum
- 60 quatuor, ut apud Athenæum & Varinum legimus. Aristoteles ab initio Mirabilium narrationum monopis syluestris in Pæonia bouis corpore amplissimi cornua singula dimidiati congij mensuram continere scribit. Cōuiualium cornuum mentio fit passim apud Xenophontem, his in locis, *Κέρατα δ'*

οἶνον ποδὶ ἐφίερον, καὶ πάντας ἐσέχοντο. Καὶ φέρον τὸ κέρας ὁ δὲ νοχὸς ἦκε. Καὶ λαβὼν κέρας μεσὺν, ἔπι πεπνύσσει. Et apud Aeschylum, cum inquit: Ἀργυρηλάτοις Κερασι χρυσᾶ σόμια πρὸς βελημελίοις. Pindarus quoque centaur-
ros inducit ἐξ ἀργυρέων κερατῶν πίνειν. Non est autem quod quis suspicetur pauperibus tantum in usum
cornua pro poculis fuisse: cum & reges ipsi uterentur: Philippum enim regem aiunt, illis quos be-
nignius excepturus esset, ἐ cornu propinasse. Κεράσαι, τὸ ὑπὸ χεὶρ δίνειν, πάλαι γὰρ ἐχθρῶν τὸ κέρατι ἀντὶ τοῦ πο-
χέαι, Varinus. Homerus Iliados θ, δῖον τ' ἐγχεράσασα πίνειν. Rhyta, id est, maxima pocula heroibus solis
olim attribuerunt: nunc uero etiam ex cornu facta sic appellant, Athenæus. Xenophon describens
conuiuium apud Scythā Thracē, sic scribit: ἡσυχάζοντο μὲν πρῶτον ἀλλήλους, καὶ ἦσαν ὁρᾶν νόμον κέρατα οἶνον
πρὸς δέον. Et alibi, καὶ ἐπὶ ποτὶ κερατῶν ποτῆταις. Sophocles in Pandora, καὶ πλήρης ἐκπίνοντι χρύσεον κέρας. Με-
τὰ δ' αὖ κεράς ἡ φύσας ἄλλο, apud poetam quendam citante Suida, ἀντὶ τοῦ κεραστικῶς, ἢ ἔκ τῶν κερασμάτων
ἄλλο ἡντλησεν, ἔκ τῶν ἀργείων γὰρ ὦ ἦν.

¶ Abstinebit cēione bubula, Plautus in Aulularia: id est scutica quæ ex corio bubulo fiebat, βοσκή-
νη, flagrum aut ictus: idem βοτάνη, & βοτλή, ut supra dixi. Iuuenalis Sat. 6. Taurea punit Continuo
flexi crimen facinusque capilli, scholiastæ scuticam ex corio bubulo exponunt, Zea uel zeteion uo-
catur locus quo seruitia puniendi mittebantur, ad quod allusit poeta noster comicus in Asinaria (nisi
fallor) cum dixit: Qui polentam pransitant, & ubi uiuos homines mortui incurfant boues, Hermol.
Barbarus. ¶ Seui bubuli maximus usus est ad candelas: laudatur præcipue ex iuuenis & circa
trimatam. ¶ Rura nostra uulgarī dicto uernum aut Maij mensis examen apum, uel bouis utilita-
tem æquare celebrant: *Ein Meyen ymb Ist als güt als ein rind.* ¶ Βοθύτης, qui boues immo-
lat aut mactat, & securi ferit, Varinus. Iudei non feriunt, sed cultro adacto iugulant. Butyos Argo
nauticorum secundo apud Apollonium dicitur, qui inter sacrificandum securim boui impingit, βο-
τυπος οἷα ποδὶα τανύων: proparoxytonum, ut Etymologicon habet, in quo etiam sacerdotis hoc offici-
um fuisse legimus: Alij penultimam acuunt, βοτύνθη δ' αὖ θυομύτης ἔς τῶν πελέκει τὴν πύλιν ἢ τὴν αὐχένθη:
uehementiorem autem ille ictum illidet si in summos pedum digitos sese erigat, Varinus. Βῶν ὑπὸ
ψωμ, ἐπὶ τῶν τοῦ τραχήλου πλῆθους, ὅθεν καὶ ἐπὶ τῶν ποτῶν παλαιῶς τὸ ἐπίψωμον, ὅπως ἰδιωτικῶς ὑπὸ νόμον λέγε-
ται, Varinus. Est autem truncus in quo coqui et lanij secant carnes: ὁρμὸς qui uis truncus est: ἐπίψωμον
autem dici conijcio ἔκ τῶν ὑπὸ ψωμ αὐτῶν τοῖς πληγαῖς. Lanionia mensa apud Suetonium in qua scindi-
tur caro machæra, Spartianus in Geta, Percussit hostiam popa nomine Antonius. Propertius, Suc-
cincti que calent ad noua sacra (aliàs lucra) popæ. Popæ dicebantur qui uictimas habebant uenales, &
ligabant eas ad altare, feriebantque. Suetonius in Calig. Admota altaribus uictima, succinctus Caligu-
la poparum habitu, elato altè malleo, cultrarium mactauit, Persius Sat. 6. Mihi trama figuræ Sit reli-
qua, ast illi tremat omento popa uenter, id est crassius & opimus, quales erant uictimarij. Lanus uel
lanio, qui carnes in carnario uendit, & pecora concidat, lanietque dictus. Lanij qui ad cultrum bouem
emunt, Varro. Laniena, officina in qua fiunt & uenduntur carnes. Qui succidiam in carnario su-
spenderit potius ab lanuario, quàm ex domestico fundo, Varro li. 2. de Re rust. Lanarium hic lanie-
nam exponunt, mihi uidetur de lanio etiam accipi posse. Cultrarius idem qui uictimarius, is qui ui-
ctimam cultro immolat. ¶ Apud Armenos nostro tempore (ut scribit Bartolemaeus Georgeus)
mulier adultera super asina uicatim ducit, & nuda flagris cæditur, & tandem intestina bouis in collo
gestans lapidibus obruitur. Cæterum uir adulter, iniectus carceribus, post aliquot menses pecunia
redimitur.

¶ H. f. Heluetici boues commendant à teneritudine carnis, cum alibi, tum iuxta Zofingam oppidū
agri Bernensis. In Sueuia quoque nobis uicina circa regionem Bar, pingues præcipue seuo habentur.
Pinguissimi Hungarici: qui hyemes etiam sub diuo transigunt, & liberi pascuntur, unde fit ut parū
mansueti sint, & minus tenera carne. Bubula absolute, subauditur caro, Plautus in Aulularia: Agni-
nam caram, caram bubulam. Pollux βοσκήν κρέας dixit carnem bubulam, ut suillam ὑέον: ego βοσκήν
& ὑέον malim, βοσκήν, κρέας βοσκήν, Varinus. Lanij nostri bouem primum in duas partes scindunt, ante-
riorem uocant *den vorderen schilt*: posteriorem, *den hinderen schilt*. Deinde anteriorem, siue tho-
racem, trifariam diuidunt: primum separant armos, & carnem adiunctam, ac in frusta aliquot secant.
Reliqui thoracis partem pronam & circa spinam, appellant *horruggen*, hoc est dorsum superius,
mit der ferey: supinam uero, quæ os *steyen* cōprehendit, in cæteris pecoribus, & uitis etiam, *die brust*,
id est pectus, *silt*: in bubus priuatim *das fiderstuck*. Appetitur ea pars propter pinguedinem, quæ
solidior esuque gratior est, *πιεμένης χορδῶδης*, *der brustkernen*: solent autem cum ea plerūque lanij scin-
dendo relinquere iuguli partem cruentam & ingratam emptoribus, *den stich*. Cæterum inferioris
dorsi partem, qua renes continentur, ex cæteris animalibus & uitis, quoniam assari solet cum sua
pinguedine, uocant *nierbraten*, id est assariam renum: in bubus uero *schluchbraten* uel *lummelen*,
quasi lumbos, id est partem carnosam & musculosam iuxta renes, osse uacuum: unde pingue uel fe-
uum potius separatur ad lucernas & alios usus. Coxas cum natibus uocant *das stögle*, & in duas
partes diuidunt: alteram, cui ubera in uaccis adherent, *das ober spelte*: & alteram ab ea separatam
carnosam, *das vunderspelte*. Posterior hæc pars, sicut & lumborum caro, cum ossibus careant, in ol-
lis assari solent, hoc modo. Caro lota in uase reponitur affuso aceto cum sale & iuniperi baccis, & sic
uel horis aliquot uel etiam diebus macerata, cum iure illo admixta aqua lixatur, donec modicum iu-
ris supersit: additur autem aliquid butyri cocti cum iuris pars ferè media consumpta uidetur. Sic &
tenerior

tenerior & palatogrator sit. Vbera elixa, mox incisa, torrentur in craticula, & sale et aromatibus (pipere & caryophyllis maxime) insperguntur. Similis & linguae apparatus est: & pedum, & oris siue buccae, uel si mauis, rostri. Alij has partes, pedes inquam & buccas, quae in carnario elixa emuntur, ex aceto frigida edere malunt cum cepitio & pipere. Lingua etiam per medium incisa, saliri ut reliqua caro & infumari solet, cibo diuitibus etiam grato. Quibusdam in locis bubulas linguas principibus debent: tanta earum aestimatio. Nouerunt nimirum etiam Mercurij olim sacerdotes hanc lautitiam, nec temere ex uictimis Mercurio deberi linguam assererant, nimirum tanquam deorum praconi & sermonis deo. Nam & alioqui lingua in sacrificijs praconibus donabatur. Hinc iocus ille Aristophanis in Plauto, ἡ γλῶττα τῷ κερυκί τ' τῶν τέμνεται, iucunda amphibolia, cum lingua tam praconis quam bouis intelligi possit. Idem in Pace, ἡ γλῶττα χοεὶς τέμνεται, quod interpretis admonet prouerbialiter dictum. Homerus, Odyssae li. 3. Ἄλ' ἄγε τέμνεται ἢ γλῶττας. Apud Plutarchum Antipater cum incidisset mentio de Demade iam senio imbecilli fractoque, uelut, inquit, ex immolata uictima, solus uenter & lingua superest. Apparet sane linguam ceu profanum membrum sacris adhiberi non solitum, quod ego quidem ad gulam hominum, praecipue sacerdotum, religionem praetextentium, retulerim. Praefertur autem in cibo bubula ceteris, & a nonnullis operosius paratur: nam condimentis farctam in ueru affant. Aliarum pecudum quia minores sunt, cum suis capitibus relinqui solent. Pars circa ceruicem durior & tenaciore neruosaque carne constat, difficilior concoctu. Intestina etiam elixa adferuntur ex laeniensina, & domi modico uino affuso, cum butyro, cepis, careo & aromatibus percoquuntur. ὅταν φάγῃς ὑπογάστριον γέροντα ἡλιασικῶ, Aristophanes in Vespiis: ἀντὶ τοῦ εἶπερ ὑπογάστριον ὄντα ἢ βοός. Sacerdotes Aegyptij nihil esse domestica consumunt, sed eorum singulis quotidie cibi sacri cocti praesto sunt, & carnis bubulae & anserinae satis abundeque, Herodotus. Antiquissimos boue aratore & immolando & comedendo abstinuisse, paulo post, ubi de sacrificijs bouum, dicemus, Hercules cum in Dryopia filio Hyla esurienti paucillum cibi a Theodamante peteret, nec ille quicquam daret, iratus bouem ei per uim abstulit, & maceratum epulando consumpsit. Hanc historiam siue fabulam prolixius describit Varinus in Ἡρακλῆος γήμας. Milo robustissimus athleta bouem aliquando in theatro gestauit, & eundem postea deuorauit, βοθόιναν Herculem ea in re imitatus, Eustathius in Dionysio. Hinc & buphagus alterum Herculis cognomen. Olympiae per stadium ingressus esse Milo dicitur, quum humeris sustineret bouem uiuum, Cicero de Senectute. Turcas in magnis epulis & nuptijs boues integros assare audio, set bubus insertam suem, sui gallinam, gallinae oua. Verua sane maxima, in quibus etiam boues assari possent, βοπύρες δεῖλος Graecis appellari supra diximus. Varinus etiam βοπύρες habet. Quod autem carnes bubulas ueribus transfixas ueteres assauerint, paulo post in sacrificijs bouum ostendimus. Boues castratos, ἐκτομίας & ὑποχιδόντας Graeci uocant; posterius apud Galenium legimus. Qui bubulam carnem apud nos sale coniungunt (quod ferè idibus Octobris uel circa festum D. Galli primum faciunt, & deinceps per hyemem tantum) in plenilunio incipiendum putant: sic enim maior uetere carnem permanens ut magis sapidam, si sub interlunium salietur. Si diutius seruari uelint (seruant autem multi integro anno) per dies circiter uiginti in uase salitam relinquunt, ac infumandam postea in camino suspendunt, ubi donec bene siccetur dies plus minus duodecim relinquitur, prout altius aut humiliter pependit, & plus minus uae ignis ac fumi passa est. Vbi primum suspensa est, accensis iuniperi ramis & mox extinctis plerique fumigant. Nonnulli carnis colorem commendari putant, & rubescere magis, si aridis urticae fascibus suffiatur. Qui seruare nolunt, uno die cum sale relictam suspendunt, & mox post unum aut alterum diem elixant: sic enim plerisque tenere ac in cibo sapidior fieri uidetur. Antequam suspendatur quae diutius in uase salita fuit, muria sua, quae ex sale & carnis succo confluit, diligenter abluunt: sunt qui frigida lauare malint. Optima quae de iuuentis aut uitulis sumitur, uetulorum nimis dura & ingrata, certe difficillima concoctu fit, cum fustis instar dure scat. Hoc etiam obseruari solet, ut caro salienda iuxta fornacem prius exposita aliquandiu incaleseat: inde salita opertaque in uase in penus collocat. Carnes ossibus adiunctae ceteris superponuntur, ut ad usum subinde auferantur: seruatae enim deteriores fiunt.

¶ Qui uaccas mulget, βομολγός Graecis est: nos uaccarium aut lactarium appellare possumus, ut superius etiam dixi: quanquam Lampridius in Heliogabalo lactarios nominauit qui cibos ex lacte conficiunt. Implebunt mulctralia uaccae, Vergil. in Georg. βούτυρον γάρ, butyrum est ex crema lactis: βούτυρον autem herba quaedam Dionysio, Varinus.

¶ h. A bobus dicta est Bubona dea, ut a bello Bellona, D. Augustinus. Pausanias in Messenicis circa finem, quanto in pretio boues olim fuerint, his uerbis exponit: In Pylo ciuitate agri Messenij spelunca est, in qua Nestoris & ante eum Nelei boues stabulatas aiunt. Videtur autem genus hoc bouum Thessalicum esse, & ab Iphiclo Protefilai olim patre descendisse. Has enim Neleus a procis filiae suae dono petebat: & harum causa Melampus ut fratri Bianti gratum faceret in Thessaliam uenit: ubi uinctus a bubulcis Iphicli, cum illi roganti uaticinium aperiret, boues pro mercede accepit. Hoc scilicet maximo fuit antiquis studio, ut equorum et bouum greges tanquam illius saeculi diuitias sibi compararent. Hinc est quod Neleus de acquirendis Iphicli bubus sollicitus fuit: Et Eurystheus Herculi Geryonis armenta ex Iberia, quorum percelebris erat fama, abigere praecipit. Videtur & Eryx Siciliae princeps tantopere boues ab Hercule ex Erythia abductos amasse, ut earum gratia cum Hercule luctaturus, uictor illius boues acquirere, uictus uero regnum suum amittere uoluerit. Homerus in super

in Iliade de Iphidamante Antenoris filio refert, cum inter præcipua dona socero centum boues pro sponsa contulisse. Quamobrem ueteres plurimum bubus delectatos fuisse constat. Pascabantur autem, ut ego conijcio, Nelei boues ut plurimum extra Pylum agrum: qui ubiq; ferè arenosus est, nec pascuis tam copiosis idoneus; id quod uel Homero teste probauerim, qui Nestorem toties Pyli arenosæ regem cognominat, Hæc Pausanias, ut nos ex tempore conuertimus. Βοδῶπις epitheton lunonis apud Homerum, q; bouum instar excelsos & rotundos oculos habeat; uel ut alij, magnos, quod in muliebri facie laudabatur, & inde etiam Europæ nomen impositum uidetur. Conuenit autem hæc appellatio aëri, quem sub lunonis nomine tegebant, ut qui longè lateq; pellucidus & uisui peruius circumquaq; pateat. Quidam à sono & uoce deducunt, παρὰ τῆς βοῆς καὶ ὅτι, propter sonitus qui in ære reddi solent, Varin. Etymologus in lunone exponit, formosam & pulchris decoram oculis. Thra- ces Dianam Βροβατῶν appellant, Varinus. Qui mysteria gentilium tractant, Βρυχῆς interpretantur in generationem pergentes animas: & Buclopus deum qui generationem latenter audiat, Cælius. Fluuiorum alios ἀνθρωπομόρφους, id est humana specie effinxere ueteres, alijs bubulam effigiem induxerūt. Vnde Βοκράνου Acheloum in Trachinijs uocat Sophocles, id est ταυρέκρανον. In ijs Erasinus est, Eurotas item apud Lacedæmonios, Asopus apud Sicyonios ac Phlyasios, apud Argiōs Cephissus. Hominis figuram præfert Alpheus, Cephissum Athenienses hominem monstrant utiq; sed ita, uti promant se nihilominus cornua. Auctor in Deorum natura Phurnutus, fluuios effingi plerumq; πρὸς γαστράδας καὶ ταυρῶπις, ex undarum uiolento impetu, qui mugitibus assimile insonet quiddam. Nam & de Scamandro Homerus, ἡ γένεσις ὡς ὅτι ταύρος. Quin & ratione eadem Neptunus Mycetas nuncupatur, cui & tauros immolabant παμμέλανες, ob maris colorem. Taurinæ formæ rationem illam promit Sophoclis interpres, q; ueluti boues flumina terram proscindant, uel quod fluuijs ferè adjacent pascua, Cælius. Cur Eleorum mulieres Dionysium precentur ut bouino ad se pede ueniat, Plutarchus explicat in Græcanicis problemate 36. De Iside quam uaccæ forma Aegyptij colebant, iam supra dixi ex Aeliano.

¶ Ex bobus uictimæ opimæ, & lautissima deorum placatio, Plin. Bouem uel boues sacrificare Græci his uerbis efferunt, βὲς θύειν, ἐοθυεῖν, βοτλέειν, βαιεῖν, βεφονεῖν. Victimam ipsam Βαθυσία, & uictimarius ἐοθυτής. Βαθυτον, ὁ πινὲς ἀμείμαστον, ἀχαιοὶ ἢ ἰσχυροῖν, ὡς Ἀεισοφάνης, Varinus. Ego istarum uocum nullam alibi usquam reperio. Βεμύτης apud Aetolos uocatur qui sacrificijs præfectus est, Idem. Boues altiles ad sacrificia publica saginati dicuntur epimi, Varro. Qui Anathan munimentum, quod fluentis Euphratis circumluitur, contra Iulianum & Romanos defendebat, cum Romanis se dedidissent, præ se bouem coronatum agentes, quod est apud eos susceptæ pacis indicium, descendere suppliciter, Ammianus Marcellinus libro 24. ¶ Quem aliqui, alij bouem uictoria potiti immolare consueuerunt, ut scribit Robertus Valturius de re militari libro 12. cap. 2. Deq; triumphato uiscera iossa boue, hoc est occiso in triumpho sacrificio, Ouid. Fast. 3. Prouerbiū, Bouem sacrificauit nemo unq; benefico præter Pyrrhiam, inferius require. Ceres ab Hermionensibus eximia colitur ueneratione, et festum eius Chthonium appellatum magnifice concelebrant. In his ferunt boues magnitudine uisenda & ferocia ad aram ex armento facile agi immolandos à Cereris sacerdote, quæ uetula plerumq; est, ac uiribus prætenuis. Super qua re carmina circumferuntur apud Græcos, quæ & apposui, auctore eorum Aristocle:

Δάματρός πολὺν ἄρεα, σὺ κ' ἐν Σικελίδῃσι γῆρα γῆς,
Ερμιονεύσι, τὸν δ' ἀγέλης γὰρ ἀφειδέα ταύρον,
Τὸτον γῆρας σείχστα μόνῃ μόνον ἔατο ἔλκει
Σὲν τὸδε δ' ἀμάτρε, σὲν τὸ δένει, ἴλασθ' αἴης,

Καὶ πᾶς ἑρεχθείσας, ὃν πῦρ κείνεται,
ὃν τ' οὐχ ἄρεσιν ἀνέρες οὐδὲ δέκα,
Τόνδ' ὡς βομόν, ὃ δ' ὡς ματρί παῖς ἐπέτα,
Καὶ πάντων θάλλοι ἱλάσθ' ἐν Ερμιόνει.

Taura, id est sterilis uacca, inferis immolatur, Idq; merito propter infœcunditatem: sic & ouis nō nigra tantum (ὡς μέλας, forte aries niger) sed nigerrima ipsa, propter tenebras inferorum, Varin. Peste olim Lacedæmonia diuexante redditum oraculum, ut Plutarchus refert, mali uisum cessaturam, si nobilem uirginem quorannis immolassent. Quum obtemperarent Lacedæmonij, ac fortè maclanda duceretur suo ornatu Helena, deuolans aquila gladium abreptum, & ad armenta, quæ Βινόλια uocant, delatum super iuuenecam demisit. Quo prodigio παρθενοκτονία, id est uirginum immolationem defuisse: quod Aristodemus auctor tradit. Idem obuénisse Romæ in Valeria Luperca, ratione confirmat, uolumine 19. Italicarum rerū Aristides prodidit, Cælius: ex Parallelis Plutarchi minoribus, quamuis ipse non citet, ut neq; alios authores solet. Si quis Mineruæ bouem sacrificasset, oportebat etiam Pandryso ouem unā cum boue sacrificare: quod sacrificij genus ἐπίβοιον uel ὠδ'βοῖον appellabant, eò quod post bouem immolatum celebraretur, ut scribunt Lycurgus in libro de sacrificando, & Philochorus lib. 2. (cuius uerba sunt quæ iam posuimus) & Staphylus lib. 9. de Athenis, Varin. ἐπίβοσθ', sacrificium ex boue, Idem. Hecatombe (apud Varinum) non quod uis, sed sumptuosum sacrificium est, & propriè quod bubus centum constat: id quod quis rectè etiam βόταν φόνον secundum Tragicū appellauerit: quali scilicet Clisthenes ille apud Herodotum filia suæ procos & ciues excepit. Sic & chiliombe à millenario numero dicitur. Improprè uerò hecatombe dicitur etiam de alijs animalibus siue pecoribus præter bouem: interim tamen per excellentiam tanq; solis bobus constaret nomen retinuit. Numerus quoq; centenarius pro multitudine simpliciter ponitur, ut cum dicimus ἐκατὸν ζυγὰ ναῶν, id est multorum iugorum nauem, Hecatombæon mensis dicebatur, qui apud Latinos Iunius, eò quod

eò quod plurimæ in eo hecatombæ fierent, Varinus. Hic mensis apud Athenienses Soli facer erat: cuius quia tunc magnus sit cursus, inde temporis factum nomen: quando numeris *ἑκατόν* signare magnitudinem aduertitur plerumque: fiebat autem in eo solstitium æstiuum. Idem & Cronion dicebatur à sacrificijs quæ Saturno fierent, Cælius. Hecatombæus Iupiter in Gortyna, ut Hesychius ait, appellatus est, & à Caribus, & à Cretensibus. Sunt qui putent primum Græcorumensem Hecatombæon uocatum ab Ioue, ut docuimus in libro de annis & mensibus, &c. Sed & hoc nomine Apollo nuncupatus ab Atheniensibus: quin Harpocratio, alijque libentius mensem ipsum Apollini attribuunt, Lilius Greg. Gyraldus. Idem alibi hunc mensem à Lacedæmoniis sic appellatum scribit, & Hiacyntia festa in eo celebrata. Igitur fuit hoc sacrum (inquit idem) interdum centum bouum: sed & ouium interdum, & caprarum, & suum. Fuerunt & qui ex omni genere hoc sacrum peragerent, qui etiam fycion, id est opacum & umbrosum nuncuparunt. Sunt qui centum pedum uictimarum dixerint. Inuenimus & bupreron sacrificium quoddam, ex centum ouibus & boue uno: alij & *βοῶν* dicunt, ut notat Hesychius. Sanè quidam non à uictimarum numero, sed quod centum Peloponnesi urbes id sacrum facerent, dici uoluerunt. Hæc quoque ratione qua hecatombe dicitur, & *ἑκατόβοια*, & poetice *ἑκατόβοια* sacrificia, ex uiginti bobus dicuntur, Hæc Gyraldus. Ego quidem hætenus *ἑκατόβοιον* aut alterius numeri eiusdem terminationis in *οιον* sacrificium nullum legi: sed omnia huiusmodi, ut *ἑκατόμοιον*, sic *πεντάμοιον*, *ἑννέαμοιον*, *δωδεκάμοιον*, *εἰκοσιμόιον* (si antepenultima recte per alpha legitur in Varino) & similia, de rebus illis dicuntur quæ totidem siue bouum siue numerum prætia æquarent, Varino teste. Nam aureos quosdam numos, boues appellatos Etymologus refert in Hecatombe. Sunt enim qui bouem in uocabulis istis compositis numum intelligunt, cui propter æquale pretium bouis effigies impressa fuerit: alij uerò certum pondus. Alij denique *ἑκατόμοιον* accipiunt, non quod exacte centum, sed quod multorum bouum, id est quorumuis pecorum, per synecdochen partis pro toto, pretio constet, Varinus. Heræa ciuitas est, quæ & Hecatombæa uocatur. Celebrantur autem ab Argiis Hecatombæa centum bubus deæ (nimirum Iunoni) immolatis. Præmium tunc certaminis scutum æneum proponebatur, & corona myrtea. Vel ut alij, in certamine Hecatombæorum Argis, æs præmium datur, quoniam Archinus qui rex Argiuorum fuit & huius certaminis author, cum apparatus armorum cura ei delegata esset, arma etiam præmij loco donari uoluit. Nomen Hecatombæis, inde quod in magna pompa boues centum præcederent, unde uisceratio ciuibus cunctis dari solebat, Pindarus Diagoram in Hecatombæis uictorem Argis maximè celebrat, Varinus. Hesychius ab Hecatombæo Apolline Athenis dicto Hecatombæa celebritatem & certamen nominata docet. *Βουβουσία* non solum sacrificium ex bubus est, sed quoduis regale & magnificum sacrum: uel conuiuium opiparum, & magnificus apparatus, ut Erasmus etiam meminit in prouerbio, Nemo bene merito bouem immolauit. Sic & *βοῦν* uerbum proprie est boues sacrificare, per catachresin uero uel à bû particula insidente, magnificos amplosque sumptus facere. Diuitum enim est, uel regum potius, boues immolare. *Ἐνδοξὸν βοῦν* ὕμνῳ τρέφοι καὶ κρεῖον ἑσφαιωμένος, Aristophanes in Pluto: abuiuit (inquit Scholiastes) buthysia uocabulo, ut sacrificij magnitudinem & perfectionem indicaret, quod hecatomben uocant. Perfectum enim sacrificium sue, tauro, hirco & ariete constat, quod tritryn appellant: Athenienses uero eodem nomine sacrificium ex reliquis tribus etiam abscque boue. *Τριῆνα* sacrificium à tribus animalibus dictum: constabat enim duabus ouibus & boue, Epicharmo teste: uel boue, capra & oue: uel hirco, ariete, & tauro. Hoc sacrificij genus *βόπρωπος* etiam dicebatur, eò quod bos præcederet, ut prora nauim. Videtur etiam tritryn quandam insinuare Aristophanes, cum Chorus inquit à Chremylo immolari suem, hircum, & arietem. Sic *δωδεκάς βοια* (uel *δωδεκάς* potius ut Gyraldus habet, uel *δωδεκάς* ut Suidas, alij *δωδεκάς*) à duodecim animalibus nomen accepit, Varinus: Apud Gyraldum *τριῆνα* & *τρίηνα* & *τρίηνα* legi, ego hæc omnia inepte scribi arbitror, & semper tritrys oxytonum, foemini generis scribendum, non in neutro plurali ut Gyraldus accipere uidetur. Nam cum à ternario dicatur, omnino iōta in prima syllaba retinere debet (sed hūc librariorum, non Gyraldi, errorem existimo) quemadmodum idem nomen cum tertiam partem tribus significat eodem planè modo *τριῆς* scribitur: & hoc postulat etiam analogia: sic enim à quaternario *τετραῆς* formatur. Quanquam autem *τριῆνα*, & in accusandi casu *τριῆνα* apud Varinum legatur, non satis tamen grauis ille author est quem sequamur: & apud Aristophanis scholiasten in Plutum, loco quem ipse citat, tritryn & tritrys legimus: sic etiam apud Suidam & Etymologum. Iam tritryn quoque pro tertia tribus parte, nonnulli per simplex t. perperam scribunt. Sed redeo ad Gyraldum (quem ut tribus istis modis, nec ullo rectè tritryn scriberet, Hesychius decepit & secutus eum Varinus) hic ex Hesychio annotat sacrificium hoc Enyalij, id est Martis esse, quod tribus animalibus cum testiculis, id est non castratis fieret: uel ut alij tradunt (Callimachus apud Etymologum) sue, ariete, tauro, ferè Romanis Solitaurilibus simile. Hoc ex Hesychio addendum, triadem alio nomine dici hoc sacrificium, nimirum eadem ratione qua aliud dodecadem supra uocari monuimus. Ister quidam, ut Etymologus habet, ex bubus, capris, & suis hoc sacrificium perfici author est: quæ quidem omnia mascula & trima essent. Apud Hesychium non rectè legitur, *βύτα* ἢ *πάντα τρία*, pro *τριῆνα*. Quanquam Latinorum quidam nullam hostiam maiorem minoremue bidente, id est, bima esse debuisse prodiderint. Sed nimis forte digredior, dum corrigenda authorum loca sequor audivis. *βόπρωπος* (inquit Varinus) sacrificium ex centum ouibus constabat, & boue uno: *οἱ δὲ τὴν ἡβώσαν ἢ βοῶν*.

σημαίνει δὲ καὶ τῆς βεπρώσωτον. Hecatombe (inquit Iulius Capitolinus) tale sacrificium est: centum aræ uno in loco cespitiæ extruuntur, & ad eas centum sues, centum oves macantur. Nam si imperatorium sacrificium sit, centum leones (uel ut aliqui legunt, oves, quod parum mihi placet, inquit Gyraldus) centum aquilæ, & cætera huiusmodi animalia centena feruntur. Quod quidem & Græci quondam fecisse dicuntur, cum pestilentia laborarent, & à multis imperatoribus id celebratum constaret. ὧν ἑκατόμβη, id est ouorum hacatombe, per iocum apud ueterem quendam legitur. Cinnamomum in Aethiopia gignitur, nec metitur nisi permiserit Deus: Iouem hunc intelligunt aliqui, Aslabi num (aliàs Sabin) illi uocant, quadraginta quatuor bouum caprarumq; & arietum extis impetratur uenia cadendi, Plin. Ἀρνῶν πρωτογόνων ῥέζειν ἑρῆν ἑκατόμβην, Homerus. Hecatomben aliqui perfectum sacrificium interpretantur, siue à centū bubus, siue à centū pecoribus, id est uiginti quinque animalibus, Etymologus. Apparet autē legendū esse, siue à centū pedib. pecorū uiginti quinque. Huc pertinet iocosus ille Aristophanis locus in Equit, loquitur autē quidā ad senatū Atheniensem: Ἀνδρες ἡδ' ἡ μοι δοκεῖ

ἐπὶ συμφορᾷς ἀγαθῶν εἰσὶν ἡμελῶναις,

ἐπὶ δούσερ εἰς ἐκείνον ἢ βολὴ πάλιν.

Διηροσίοισι βυσὶν ὑπερνήοντο;

Εὐχὴν ποίησαντα χιμάρων ἐσάνειον,

Εὐαγγέλια θύειν ἑκατόν βδς τῆ θεῶν.

Κἄγω' ὅτ' ἔγνων τοῖς βολίτοις ἡγήμην,

τῇ δ' ἀγροτέρᾳ ἡ χιλίῳ παρ' ἡνέκα

ἂν τριχίδες εἰ γυνόισθ' ἑκατόν τοι βολῶν.

Addit hīc scholiastes Callimachum imperatorem Dianæ uouisse tot boues immolandos, quot barbaros occidisset in Marathone; cum uero ingens eorum numerus cecidisset, nec ille tantum bouum haberet, capellas immolauit. Ἐρσολο δ' Ἀπόλλωνι τελευσας ἑκατόμβας ταύρων ἡδ' ἀγῶν, παρὰ θιν' ἄλως ἀπὸν γέπιο, Homerus Iliados lib. 1. Videtur autem perfectas dixisse hecatombas, quæ omnino centum perfectiora complecterentur, non simpliciter magnifica sacrificia: Nisi quis ad uictimarum potius q̃ numerum perfectionem referre malit. Oportebat enim perfecta animalia, id est integra & non mutila immolari. Est & alia ratio, qua tritryn supra dixi plenum perfectumq; sacrificium appellatum fuisse. Hostia si maior erat, auratis cornibus plerūq; immolabatur. s. c. extat de ludis Apollinaribus primum faciendis, quod Macrobius recitat primo Sat. in quo decemuiri preceptum fuit, ut Græco ritu hostijs sacrum facerent, Apollini boui aurato, & capris duabus albis auratis: Latonæ boue fœmina aurata: ludos in Circo populus coronatus spectare iussus est: hinc Ouidius ait, Indutaq; cornibus auro Vistima uota facit. Et alio loco, Blandis induta cornibus aurum Conciderant ictæ niuea ceruice iuuencæ, Iuuenalis, Frontemq; coruscat, dixit, ppter scilicet cornua aurata. Ascanius in decimo Aeneidos apud Vergiliū, Et statuam ante aras aurata frōte iuuenecum Candentem, pariterq; caput cum matre ferentem, Iam cornu petat, &c. Quo loco Seruius quæ Ioui conueniret uictima perbellè exponit, Tantum Gyraldus. T. Liuius lib. 1. quintæ Decadis, Quod caput iecinori defuisset, tribus bubus perlitasse nequiuit, senatus maioribus hostijs usq; ad litationem sacrificare iussit. Litare uerò est ritè sacrificare, & impetrare, ut authorum testimonijs Gyraldus probat. Hoc nimirum Græci dicunt καλλιερῆν, καλὸς τὰ ἑρᾶ ποιεῖν; Arrianus τὰ ἑρᾶ γίνεσθαι dixit cum exta apparerēt felicia. Xerxes in Pergamo Priami regia Mineruæ Iliadi mille boues immolauit, quarum libamine Magi heroibus parentauerunt, Herodotus libro 7. Hecatombonia ex lege immolari à Messenijs solita, in Septem sapientum conuiuio auctor Plutarchus est: tanq; ex hostibus centum interemissent, ut inquit Pausanias. Id sacrum obiit Aristomenes Ioui Ithomata, Cælius. Epigrammatum Anthologi libro 1. sectione 33. extat Philippi cuiusdam epigramma in iuuenecam, quæ cū Dianæ immolanda parturiret, quoniam hæc dea parturiginum præses est, dimissa fuit. ¶ Pythagoram proditur memorie cum noui quippiam excogitasset in Geometria, Musis bouem immolasse: quod (inquit apud Cicero, nem Cotta) non credo, quoniam ille ne Apollini quidem Delio hostiam immolare uoluerit, ne aram sanguine conspergeret, Cælius. Iulitiam alunt propter iumentorum (bouum) eadem uiolentam dea relictis terris ad syderum remeasse consortium, Veget. Ritus sacrificandi uarios, & quicquid de sacrificijs gentiliū afferri potest, copiose doctissimeq; profecutus est Lilius Greg. Gyraldus in Opere suo de dijs: nos hic pauca quædam, non de sacrificijs in genere, sed quæ ad boues sacrificandos priuatim faciunt adiungemus ex primo Iliadis Homeri libro: ubi is hecatomben cum Chryseide filia remissam patri, & Apollini immolandam his uersibus describit:

Αὐτὰρ ἐπεὶ εὐξαντο, καὶ ὀλοχύτας πρὸ βάλλοντο,

Μηρὸς τ' ἑστειταμόν, κατὰ τε κνίσσῃ ἐκάλυψαν,

Καὶ δ' αὖτ' ὠτὶ γίγνῃς ὁ γέρον, ὠτὶ δ' αὖθις παῖδον

Αὐτὰρ ἐπεὶ ἤδη μὴρ' ἐκέν, καὶ αὖτ' ἀγῶν ἐπίσαντο,

ὧτ' ἴσταν τε πεδὶ φρεσὶ δ' ἔως, ἐρύσαντό τε πάντα.

Δαίνυντ', οὐδ' ἐπὶ θυμὸς ἐδ' ὄντο δαυδὸς εἰσους.

boues mactatos scribit; addit autē præterea,

μοιο, ὅν γάρ ἔχον καὶ λονὸν εὐσέλμῃ ὠτὶ νηός.

Ἀλλ' ὅσῃσι σὺν δόντες ἐπ' ὤπῳ ἔρχεται πάντα.

minibus, immolantes precari primum & uota deo facere solitos; Deinde prothymata celebrare: sic uocant quæ ante sacrificium fieri consueuere: ut est uaporatio thuris, aut id genus primitiæ quæcunque, ut filigo, uel etiam placentiæ: item ulochyta, id est hordeum sale conspersum, quod ante sacrificium aris infundebatur, de quo plura Cælius Rhodig. 12. 1. & Gyraldus circa ultimā partem Operis

Ἀὐτὸν γὰρ μὲν πρῶτα, καὶ ἰσφασαν, καὶ ἰδεραν,

Δίητ' ἡ ποιήσαντες, ἐπ' αὐτὸ δ' ὠμοβήτησαν.

λεῖβε, νιοὶ ἡ παρ' αὐτὸν ἔχον πεμπῶν βολὰ χερσίν.

Μίσυλόν τ' ἄρα τάλλα, καὶ ἄμφ' ὀδυσσίου ἔπασαν,

Αὐτὰρ ἐπεὶ πάντων πόνος, τὸ τῶν πόνος τε δαῖτα,

Eisdē uersibus Odyssæa libro 12. ab Ulyssis socijs Solis

φύλλα ἡ δρεφάμνοι (aliàs δ' ἑρεφάμνοι) τέρενα θούος ὑψιπύ-

δὸν δ' ἔχον μέθυ λεῖλαι ἐπ' ἀβορμύοις ἑρῶσι;

Constat sanè, partim aliunde, partim ex his car-

sui de dijs. Vlochyta aliqui (ut Pollux) accipiunt ipsa uasa ex quibus ulæ fundebantur. Peractis precibus, & aliæ quædam ceremoniæ fiebant, ut sacerdotis ad dextram, uel apud Gallos ad la- uam conuersio; & manu osculatio apud Græcos; & sacrificulus setas inter cornua uictimæ manu excerptas, tanq̃ prima libamina in ignem mittebat; Tum uinum simpullo circumferebat, ut astan- tes pariter litarent (quod proprie λέειν uel σφύλλειν dicitur: hinc illa phrasis apud Pollucem, κατὰ βο- δὲς ἢ ἀλλὰ τὸ σφύλλειν). Mox uictimarius secespitam à fronte ad caudam uictimę ducere, & se ad orientē uertere solebat, quod in sacrificio habebatur primū. Secespitā alij cultrū, alij securim, alij dolabrā ex- ponunt. In quocunq; sacro faces adhibebantur ex tedæ ligno, quas solos mares ferre fas erat. Tum uictimam immolare succinctos ministros sacerdos iubebat. Hi autem uictimam supra uerticem, ple-
10 ritinq; infra iugulum seriebant, idq; pro dei uel animalis ratione. Græci quidem sic coelestibus deis immolarent, sic hostiæ caput statuebant, ut cœlum spectaret; (hinc illud Homeri, αὐτὸν ἔστυλεν) si uerò in- feris, ut despiceret terram. Interim cæsa uictima alij sphagia uasa, ut cruorem exciperent, cadenti ho- stia supponebant; alij uictimam decorabant, aliaq; peragebant. Mox aruspex, flamen, aut sacerdos, cultro ferreo uiscera & exta rimabatur, & extispicium fiebat. Et tunc exta reddi dicebantur, cū pro-
bata aræ supponebantur, ut notat Seruius. Vergilius Georg. 2. Lancibus & pandis fumantia reddi- mus exta. Eadem dicebatur profecta, cum aris dabantur ex fibris pecudum dissecta. Extis porro in- spectis, ex omni uiscere & membro primitias partesq; defectas farina farris inuolutas, in calathis sa-
crificanti offerebant; & tunc hostia perfecta dicebatur. Has sacerdos aris imponens accensis, igne cum burebat, addito igni thure & costo, alijsq; odoramentis, prout sacrum ferebat & ritus. In mari-
20 timis sacrificijs, quæ dijs marinis fiebant, exta in fluctus iactabantur, unde illud, Porricit in fluctus. Sanè exta ueru assa apponebantur, præterq; arietis quæ elixare mos erat. Sed etiam coxas cum in- guinibus cnissa, id est adipe operientes conburebant. Sic uictimarum quidem uiscera, licet nunquā abluta, elixa per sese fiebant: uinumq; aris postea fundebatur, & tunc porrici hostia dicebatur. Ex quo emanauit proverbium illud, Inter cæsa & porrecta. Ex reliquis autem hostiæ partibus seu mem-
bris coenam apparabant, quibus qui sacris interfuissent, uesci licebat. Hæc ex Gyrardo compendio quodam decerpimus. ¶ Apud Thussas in Aegypto, ubi Venus cornuta colebatur, uacca illi im-
molabatur. Idem. Mineruam Græcorum quidam Ἀγλαΐδα uocant, siue tanquam ducem populorū, siue quod indomita sit sicuti boues armentinæ, quas etiam præcipue ei sacrificabant, Phurnutus. In
hostijs quædam fuere quæ iniuges uocabantur, id est quæ nunq; domitæ ac iugo subditæ fuerunt. Harum & Vergilius meminit, Nunc grege de intacto septem mactare iuuenkos Præstiterit, toti-
30 dem lectas de more bidentes. Et ut iniuges euidentius exprimeret, adiecit, Et intacta totidem cer- uice iuuenecas. Manilius Chrestus in libro de hymnis deorum, ait Mineruæ iniuges boues sacrificari solitas, id est iugum quæ nunq; tulerunt; illa uidelicet causa, quod & uirginitas iugum nesciat mari- tale, & uirtus nunq; sit iugo prementi subiecta; Idem Fulgentius in libro ad Chalcidium repetit. Ex bobus, uitulis, & pecudibus, laudatissimæ uitulæ ad deorum placamenta habebantur. Idcirco Io-
uî à flamine omnibus idibus bos candidus, & ex agro Falisco, aut Meuania immolabatur; illos enim ad sacra saginabant, & deorum supplicijs seruabant. Bos autem qui iugo subactus fuisset, purus nō putabatur. Fœtus bouis non ante tricesimum diem idoneus sacris ac purus putabatur. Creditū quo-
que bouem quinquennalem, insignem Ioui uictimam esse. Aegyptij boues ruffas Typhoni mactare
40 soliti fuere. Προσακτίου βὲς ἄσυχας, Pollux. Bidentes non oues solum, sed omnes bestias bimas olim ap- pellabant, & antiquiores easdem bidenes, quasi biennes, quia neq; maiores aut minores licebat ho- stias dare, Macrobius. Nos & bouem quinquennem Ioui immolari iam diximus; & pecora trima in sacrificio quod tritryn uocauimus. Nullum etiam ex authoribus locum puto afferri posse, unde bi- dentem bouem dictum aliquis intelligat; de ouibus uero plerosq; omnes: Vnus Pomponij Atellana-
rum poeta locus Macrobio citatur, quo Marti uouet se facturum bidente uerre. De bidentibus igitur in Oue dicam; nam si ueteres & quorum libri non extant, de alijs etiam animalibus hac uoce uisi
sunt, nihil ad nos. Lucianus in libello de sacrificijs uaria esse sacrificia prodit pro personæ sacrifican- tis qualitate: Agricola, inquit, de boue rem diuinam facit, opilio de agno, æpolus de capra. Βόωνος apud
Suidam uocatur qui bubus ad sacrificia emendis publice præficietur: quod quidem hone-
50 stissimum erat munus, & imperatoribus præcipue deferri solitum. Diu seruatum apud Athenienses & Solonis lege interdictum, Ne bouem, cuius opera, uel aratro uel curru uterentur, omnino immo- larent, ὅτι καὶ ὅτος ἐν αὐτῷ γινώσκος, καὶ τὸ ἐν αὐτῷ ποιεῖ καμάτων νοινανός: id est, quoniam & hic colonus sit, ac laborum quoq; nostrorum particeps. Bouem aratorium immolasse, nefas censebatur summum. Athe-
nienses autem primos hisce non abstinuisse uel in cibis, auctor est nobis Theon. Vlyssis quoq; socios non temperasse, cecinit Homerus: quo sit nomine indignatus Sol, quippe ut Solem intueamur, cau-
sam uideri hoc bruti genus, quia sit τροφὸς ποριστῶν, id est alimenta suggerat, Cælius, Plinius author est, Omnia plenilunio maria purgari; quædam & stato tempore: circa Mesaniam & Mylas fimo simi-
lia expui in littus purgamenta. Vnde fabula, Solis boues illic stabulari. Meminit & loci & bouum Apollonij interpres libro 4. Mylæ (inquit) Siciliæ Cherronesus, in qua Solis boues pascebantur. Sed
60 & rem quoq; cum fabula recensuit in Naturalium Quæstionum libris Seneca. Has quidem Solis bo- ues Homerus Odysseæ primo uidetur nouisse. Verum scire conuenit, quandoq; prioribus recepti fuisse moris, Soli animalia dicare: quod apud classicos obseruatum auctores est. Nam & Apolloniæ

quæ in sinu Ionico est, sacras Soli oues fuisse, Græci scribunt, Cælius. Memini alicubi legere per Solis boues à focis Vlyssis deuoratos, annos significari: tunc enim obijisse illos, cum omnes ætatis anni, quos eis uiuere in fatis erat, exacti consumptique essent. Sol enim ætatis & temporis autor est. Et sicut in sulcis aratro designandis, boues ad certum progressi terminum retrogrediuntur, ita Sol etiam ad utrunque solstitium, tanquam *Βασροφνολόν*, suum peragit motum, ut uel hac ratione per nostram coniecturam boues pro annis Soli tribuantur. Cæterum Apollinem bubus delectatum fuisse, mox Pausaniæ uerbis declarabo. Supra etiam ex Eustathio docui mensem uitulum & bouem appellatum. Huc facit somnium Pharaonis, à Mose descriptum libro Geneseos cap. 41. Videbat ille in somnis boues septem egregias & opimas, quas totidem alia macie confectæ & turpes aspectu deuorabant. Accersitus Iosephus, boues opimas septem interpretatur annos totidem fecundos & abundantes annonæ, 10 quos mox alij septem steriles et inopiosi subsequuntur annos totidem fecundos & abundantes annonæ, 10 apud Suidam, quo quauis de bubus somnia inauspicata esse conijcitur. Apud Aegyptios quoque bouem marem Soli sacrum fuisse, paulò inferius in Apidis bouis historia dicam. Certe cum Lunæ propter cornuum speciem, (quæ ueluti minor Sol est, sed foemineæ naturæ) boues foemineæ consecrantur: ratio postulabat Soli tauros sacros existimare: Quamquam Homerus de Solis bobus in foemini no genere loquitur, καὶ αὖ Βόες θυμύετ' ὅττι, nimirum Attico more utrunque sexum ita complexus.

¶ Apud Aegyptios & Phœnices, sicut Porphyrius scribit, humanis carnibus potius usi fuissent, quam uaccam comedissent; & quamuis tauris haudquaquam abstinerent, tamē uaccarum usus non modo mensarum consuetudini, uerum etiam sacificationi interdictus fuit, Aelianus. Ab Aegypto ad Tritonidem lacum Pastoritij Afri sunt, carne uiscitantes ac lacte, nihil uaccinum gustantes (quia nec Aegyptij gustant suem) nec alentes quidem uaccā. Nec Cyrenææ foemina ferire sibi fas putant, ob Isidem quæ est in Aegypto, cui etiam ieiunia & dies festos agunt studiose. At mulieres Barcææ, non modo gustu uaccinæ carnis, sed etiam suillæ abstinent, Herodotus libro 4. Inter exēpla est damnatus à populo Romano die dicta, qui concubino procaciter rure omasum edisse se neganti, occiderit bouem; actusque in exilium, tanquam colono suo interempto. Huc referenda sunt etiam Ciceronis uerba, quæ supra posui in E. circa initium. Animal occidit primus Hyperbius Martis filius, Prometheus bouem, Plinius. ¶ Buphonia festum uetus, quod Athenienses post mysteria celebrabant per bouis immolationem, unde & nomenclatura. Aristophanes, Ἀρχαῖα γὰρ καὶ ἀμύπολιώδ' ἐκ καὶ περὶ γὰρ ἀνδρῶν καὶ κακείνου Βουφονίων. Sed & Iouis Poliei sacerdos, inquit Pausanias, buphonus est appellatus, Cælius: & alibi, Inuenio (inquit) in literis, Erechtheo imperante Athenis, à Buphono primum in Iouis Poliei ara immolatum bouem: quo peracto, securi relicta, mox se è regione Buphonis proripit. At in iudicium uocata securis est, ac absoluta: idque quotannis ut fieret, seruatum traditur. Meminit etiam Aelianus Variorum libro 8. *Βουφονία* Athenis agebantur scirrhophorionis, id est Martij mensis die quartodecimo, multis bubus immolatis, Etymologicon. Apud Varinum legimus Buphonia antiquissimum festum Athenis esse, inde ortum, quod in Dipsolij bos qui placentam sacrificio destinata uorauerat à Baulone quodam, qui forte cum securi aderat, occisus sit, idque ut deinceps ita serua retur institutum. Vocabatur autem *Βότης* qui in hoc festo buphonia peragebat. & Gyraldum in Opere de dijs, ubi sacrificia describit. *Διὸς Βός*, bos Ioui facer, festum Milesiorum, Varinus. Boalia, ludij dijs inferis consecrati, Sipontinus. Fiebant autem cum bubus, quemadmodum nunc quoque fieri solet apud Italos Septuagesimæ tempore, quod tempus quidam Carnipriuuium uocant. Bubetiæ siue bubetij ludi, quos ueteres à bobus pecoreque appellauerunt, qui & boalia, bouum gratia instituti, teste Plinio. In eo enim festo solennis bouum & taurorum uenatio fieri solebat, quemadmodum nunc quoque Venetijs, & ferè per totam Italiam, fieri solet eo die, quem Iouedi grassio appellant.

¶ Apides dij erant apud Aegyptios culti, uituli scilicet qui per longum temporis interuallum ex splendore lunæ (ἐκ τοῦ σέλαος τ' σελήνης) gignebantur: quo facto magna festiuitas agebatur, & sacerdotes circa bouem natum consecrati epulas publicas proponebant, Varinus. Fuit & Apis Aegyptiorum rex Phoronei filius: & eodem nomine insula ante Cretam sita, Idem. Sed quoniam passim apud authores Apidis bouis frequentissima mentio incidit, pleniorē eius historiam ex Plinij, Aeliani, & Herodoti scriptis hic adiungemus. Primum igitur Plinius libro 8. cap. 46. Bos (inquit) in Aegypto etiam numinis uice colitur, Apim uocant. Insigne ei in dextro latere candicans macula, cornibus lunæ crescere incipientis. Nodus sub lingua, quem cantharum appellant. Non est fas eum certos uitæ excedere annos, mersumque in sacerdotum fonte enecant, quæsituri luctu alium quem substituant, & donec inuenerint morerent, derasis etiam capitibus: nec tamen unquam diu quæritur. Inuentus deducitur Memphim à sacerdotibus. Sunt delubra ei gemina, quæ uocant Thalamos, auguria popolorum. Alterum intrasse latum est, in altero dira portendit. Responso priuatis dat, è manu consulentiū cibum capiēdo. Germanici Caesaris manum auersatus est, haud multo post extincti. Cætero secretus cum se proripuit in cætus, incedit summo lictorum, grexque puerorum comitatur carnem honoris eius canentium: intelligere uidetur, & adorari uelle. Hi greges repente lymphati futura præcunt. Foemina bos semel ei anno ostēditur, suis & ipsa insignibus, quamquam alijs: semperque eodem die & inueniri eam, & extingui tradunt. Memphi est locus in Nilo, quem à figura uocant Phialam, omnibus annis ibi auream pateram argenteamque mergentes, diebus quos habet natales Apis: septem hi sunt,

sunt, mirumque neminem per eos à crocodilis attingi: octavo post horam diei 6, redire beluæ feritatē, Hæc Plinius. Locum de cantharo sub lingua illustrat Porphyrius in libro de abstinentia carniū sic scribens: Scarabeum animal rerum diuinarū indocti abominantur, quod Aegyptij summopere uenerantur, animatam Solis effigiem putantes. Lunæ præterea taurum dedicarunt, quem Apin nūcupant, nigrum præ cæteris, & signa solis atque lunæ habentem. Mutuatur enim ex solē luna lumen. Solis symbolum est coloris nigredo (nam & solis ardor, nigriora reddit humana corpora) & qui sub lingua est scarabeus. Lunæ uero coloris diuisio. Adijcit in lside Plutarchus, ita cantharos pilulam ex crementitiam sensim in aduersum protrudere, sicuti contrarium mundo sol eursus agat, dum ab occasu in exortum fertur: Hæc ex Lodouici Cælij Rhodigini obseruationibus.

10 Nunc & Aeliani uerba subdamus. Apis (inquit) apud Aegyptios efficacissimus deus creditur, ex uacca quæ fulgure afflata conceperit nascitur, Epaphum Græci uocant. Atque huius generis antiquam stirpem repetentes, Io Argiuam Inachi filiam illius matrem fuisse testantur. Sed hunc sermonem Aegyptij ut mendacem rejciunt, temporis longinquitatem testem citantes. Epaphū enim multis post sæculis extitisse ferunt. Primum uero Apim permultis annorum milibus in homines uenisse. Insignes eius notas Herodotus, & Aristagoras explicant: Quibus Aegyptij non assentiuntur: non enim & uiginti eas huic sacro boui aptas, et consentaneas esse dicunt. Quanam sint, tum quem admodum per corpus sparsæ, tum ut ipsis quasi floribus insignitus sit, aliunde intelligendum. Cuius nam autem ex sideribus naturam unumquodque insigne per notas designet, Aegyptij satis superque declarant. Et enim Nili ascensum, unum insigne significare aiunt: aliaque insignia aliarum rerum significationes esse, haud profecto prophanis, & diuinæ historiæ imperitis intellectu facilia. Cum autem fama emanauit, Aegyptiorum deum exortum esse: ex scribis & sacerdotibus quidam, ut documentū procreationi à patre traditum insignium notarum indicium accurate exquirant, eō ubi diua uacca partum ex sese ediderit, accedunt, atque ibidem domum ad orientem solem, ubi sanè alatur, quatuor menses, excitant. Postea autem quā ibi nutritus est ex oriente luna, scribæ, sacerdotes, & prophetae eodem proficiscuntur, & simul naue huic sacram instruunt, eaque ipsum Memphim transportant, ubi sedes huic sunt & commorationes suauēs: tum curricula, puluerationes, exercitationes, & uaccarum formæ præstantia insignium ædes, tanquam thalami in quos ingreditur, quum quā amat superuenire appetit. Itemque est puteus, & fons aquæ potabilis. Nam eiusmodi huic semper conducere ministri & sacerdotes alserunt: non item ex Nili potione, ne propter dulcedinem in immensam molem pinguescat. Iam uero quas pompas, quæ sacrificia Aegyptij conficiant, cum notæ alluisionis aduentum, tum dei exortum celebrantes, quas etiam saltationes tum agant, quos conuentus habeant, tum quemadmodum omnes urbes & uiri immortaliter gaudeant, longum esset explicare. Is autem ex cuius armento hæc diuina bestia exorta fuerit, beatus habetur, summamque Aegyptiorum admirationem habet. Is bos præfensione ualeat: Nec sanè uel puellas, uel ancillas ad tripodem sessitantes habet, neque sacra potione implet: sed pueri diuino afflatu concitati, extra ludentes, atque inter se ad numerum saltantes, consulentibus futura prædicunt. Hactenus Aelianus. Cæterum Herodotus libro 2, de sacro isto Aegyptiorum boue in hæc uerba scribit: Sacerdotes in Aegypto boties mares Epaphi esse censent, eaque de re hunc in modum explorant: Si pilum in eo nigrum uel unum uiderent, nequaquam mundum censent. Explorat autem hæc sacerdotum aliquis, ad id constitutus, linguam pedis cum stantis erectæ, tum resupinatæ exerendo, si immunda sit, his signis, quæ ego alio referam in libro. Inspicit & caudæ pilos, nunquid habeat secundum naturam procreatos. Eam, si fuerit his omnibus munda, notat alligato cornibus cannabo (βύβλω) deinde applicata terra sigillari anulo impressa, atque ita abducunt. Nam immolare non notatam poena morte sancita est. Et hunc quidem in modum pecus probatur. Sacrificandi autem eis est ritus: Pecude, quæ obsignata est, ad aram ubi immolatur abducta, pyram incendunt: deinde supra pecudem libato contra templum (ἐπὶ τῷ ἱερῷ) uino ac deo inuocato, eam macant: macatæ caput asportant, & corpus reliquum excoriant. Caput autem multis uerbis execrati in forum si nundinæ sint, & eis Græci negotiatores affuerint, atque illis uendunt: qui si non affuerint, in flumen abijciunt. Execrantur autem capita in hæc uerba: Si quid malū aut ipsi immolantibus, aut uniuersæ Aegypto futurum sit, id in caput hoc conuertatur. Eodem ritu circa capita pecudum immolandarum, & uini libamina, omnes pariter Aegyptij ad omnia templa (ἱερῶν) uentur. Atque ex hoc ritu nemo Aegyptiorum de capite ullius animantis degustat. Est tamen sacrorū delectus, & alius apud alia templa adolendi modus ab eis institutus. Quem uero dæmonem maximum putant, & maximo festo colunt, hunc pærgam dicere. Posteaque ieiunauerunt ante festum, atque preces fuderunt, uaccam immolant, eamque corio extiunt, et toto alio uacillant. Viscera intra uentrē, adipemque linquunt, crura truncant, & externos lumbos armosque ac ceruicem. His actis, reliquum uaccæ corpus stipant panibus puris, & melle, & tura passa, & ficis, & thure, & myrrha, atque alijs odoribus. Vbi hæc infarserunt, adolent, multum uini, oleique infundentes, ieiuni tamen priusque sacrificet. Dum sacrificiū ardet, omnes uerberantur. Posteaque uapulauerunt, dapēs ex sacrificij reliquijs proponuntur. Boues mares eosdemque mundos, ac uirtulos uniuersi Aegyptij immolant. Foeminas eis immolare non licet, utpote lside consecratas. Nam lside simulacrum muliebre est, bubulis præditum cornibus, quemadmodum Io Græci describunt. Bouesque foeminas omnes itidem Aegyptij uenerant ex omnibus pecudibus longè plurimum: eoque nemo Aegyptius, Aegyptiæ, Græci uiri aut os sua-

uiaretur, aut cultro, uerūue, uel olla, uel pura bouis carne Græco cultro incisa uteretur. Boues qui demortui sunt, hunc in modum sepeliunt; Fœminas quidem in flumen abijciunt, mares autē in suburbanis singuli defodiunt, uno aut altero cornu extante, signi gratia, Vbi computruerunt, et statum tempus aduenit, præsto est ad singulas urbes nauis, ex insula nomine Prosopitide, quæ est in Delta, nouemq; schoenorum ambitus. In qua cum aliæ sunt frequentes urbes, tum ea unde proficiscitur naues ad ossa tollenda, nomine Atarbechis, ubi templum Veneris extructum est. Ex hac urbe alij permulti uagantur in alias urbes, Vbi effoderunt ossa, asportant, eaq; uno in loco cuncti sepeliunt. Quem in modum boues, in eundem defuncta alia pecora sepeliunt. Ita enim apud eos circa hæc legibus comparatū est. Hactenus Herodotus li. 2. Et rursus in eodem: Psammithicus potitus Aegypto, fecit in Memphim tum Vulcano uestibula ad uentum austrum uergentia, tum e regione uestibulo-
rum aulam Api, in qua, cum apparuit, Apis educat, undiq; columnis cinctam, ac figuris referentem: in qua aula loca stant columnarum colossi duodenū cubitorum. Apis autem, Græca lingua Epaphus est. Et rursus libro 3. Cambyse Memphim regresso, parte copiarum amissa, Apis apparuit. Aegyptij, ubi Apis extitit, uestimenta quàm pulcherrima ferre, & celebrando festo operam dare. Id tunc facientes Aegyptios Cambyse intuens, ratusq; ob res à se malè gestas, prorsus illos esse in his gaudijs, præpositos accersit Memphis, & insolitæ ab ijs lætitiæ causam requirit: Qui cum responderent, quo tempore deus illis appareret (longo autē intervallo apparere solitum) omnes Aegyptios solennem celebrare lætitiā; mentiri iussos morte mulctauit. Mox sacerdotibus eadem referentibus, dixit, Si quis deus mansuetus ad Aegyptios ueniret, fore ut se non lateret: & Apim eos adducere iussit. Est autem hic Apis, idemq; Epaphus e uacca genitus, quæ nullum dum alium potest concipere fœtum, quam Aegyptij aiunt fulgure istam concipere ex eo Apim. Habet hic uitululus, qui appellatur Apis, hæc signa: Toto corpore est niger, in fronte habens canderem figuræ quadratæ, in tergo effigiem aquilæ, cantharum in palato, duplices in cauda pilos. Posteaq; Apim sacerdotes adduxere, Cambyse ueluti uecordior, educto mucrone cum uellet ferire uentrem, femur percussit, cachinnasq; ad sacerdotes inquit: O capita nequam, huiusmodi dij existunt, sanguine atq; carne præditi, & ferrum sentientes; dignus nimirum Aegyptijs hic deus. Nos certe ludibrio habuisse non iuuabit. Hæc locutus, imperauit his quorum munus erat, ut sacerdotes quidem flagris caderent, Aegyptios autem (ut quencq; feriantem adipiscerentur) occiderent. Ita festum solutum est. Sacerdotes mulctati: Apis fauciatus femur, in templo iacens extabuit: quem e uulnere extinctū tumulauere sacerdotes, clam Cambyse. Ob hoc scelus (ut Aegyptij aiunt) continuo Cambyse insanit; cum ne compos mentis quidem fuisset, exorsus primum perpetrare facinus necando Smerdim germanū fratrem, & sororem quæ ei & uxor erat in Aegyptum usq; secuta, Hactenus Herodotus. Porro sicuti Memphitæ Apim bouem sacrum habuere: ita & Heliopolitani post Solis templum Mneuin bouem pro deo coluerunt, qui in septo quodam nutriebatur. Ammianus quoq; Marcellinus inter multa quæ de Apide scribit lib. 21. hist. & hoc ferè ait: Inter animalia ab antiquis, consecrata Neumis & Apis reponuntur. Neumis quidem Soli, Apis uerò Lunæ dedicatus: qui diuersis notarum figuris expressus, &c. quare considerandum an Mneuis pro Neumis legendum apud Marcellinum, apud quem & longe plura inuenies. Veneri Vranis uaccam sacram custodiebant in Hermopoli præfectura, in loco scussa nuncupato, Gyraldus in Apide; idem alibi, in Venere. Legimus quoq; (inquit) apud Thufas (sic enim ibi scribit non Scussa) in Aegypto cornutam Venerem cultam, cui & uacca immolabatur. Fortassis etiam ludæi ab Aegyptijs, cum recens ab eis migrassent, hoc idololatriæ genus acceperunt ut uituli aurei effigiem sibi colendam proponerent; & fieri potest ut inde occasio nata sit gentilibus calumniandi, aureum asini caput ab eis adoratum fuisse: schor enim bouem significat: literis uerò transpositis rosch, caput. De boue lignea Mycerini in Aegypto culta, paulò post dicemus. Caterum an Serapis eadē uocabuli origine nominatus sit, qua seraphim Ebraice angelorum genus ob ardorem amoris uel claritatem uisionis ita dictum, peritioribus huius linguæ discutiendum relinquo. Mihi quidem pulchre conuenire uidet, non solū uox in utrisq; sed uocis etiam ratio: cum alij à fulgure, alij Lunæ splendore Serapin concipi uoluerint. Vide Suidam, qui Sarapim uocat. Vsurpatur autem saraphi uerbum apud Ebræos pro ardere & urere. Aequius sanè est Aegyptio deo Ebraicum & congeneris linguæ nomen quàm Græcæ attribuire. Quamobrem non sentio cum Varrone, qui Nymphodorum secutus, ut frequenter circa etyma nugari solet, cur Apis post mortem Serapis appellatus sit, hanc rationem reddat. Quia enim arca (inquit) in qua mortuus ponitur, *σαρπς* dicitur Græcè, & ibi eum uenerari sepultum cœperunt, priusq; templum eius esset extructum, uelut Sorapis primo, deinde una litera commutata Serapis dictus est, &c. Ille autem bos (scribit hæc Augustinus lib. 18. de Ciuitate dei) quem mirabili uanitate decepta Aegyptus, in honorem eius delicijs affluentibus alebat, quoniā eum sine sarcophago uiuum uenerabatur, Apis non Serapis uocabatur; quo boue mortuo quoniam querebatur & reperiebatur uitulus coloris eiusdem, mirum quiddam diuinitus sibi procuratum esse credebant. Minus etiam probo Plutarchi coniecturam, cui Serapis dictus uidetur *παρα τὸ σάββατον* *ἡμέρῃ* *τῇ* *παρα τὸ πάντες ἀμα κίνησης*, q; deus ipse sit uniuersi motus auctor. Honoris boui impensi causam nō nulli eam tradunt, quòd Osiride à Typhone interfecto, Apis eius membra collegerit, collecta in bouem ligneum corio bouis albo circumtectum coniecerit, ideoq; ciuitatem Busiridem appellatam, ut scribit Diodorus; Alij aliam, Serapia præsci medici uocabāt, unde syruporum nomē ad nos manauit, ut ego

ut ego conijcio, quod manifestum sit ex Aetuario: nimirum quod agri à Serapidis sacerdotibus talia quædam medicamenta didicissent: unde etiam similia à posteris eodem nomine dicta. Solebant autem in Aegypto potissimum, uel in somnis, uel per oracula, remedia à dijs accipere, ut ex locis aliquot apud Gale. deprehendimus: Non raro enim egros à deo, cuius nomen non exprimit, monitos scribit.

Memphis Aegyptiorum regia Apidis templum habet, qui idem est quod Osiris. Ibi bos Apis in septo quodam alitur & pro deo habetur, albus frontem & quasdam paruas corporis partes, cætera uero niger, quibus signis iudicant, qui sit ad successionem idoneus, alio uita functo. Ante id septum aula quædam iacet, in qua est aliud septum matris eius. In hanc aulam nonnunquam Apis emittitur, præsertim ut peregrinis ostendatur. Videtur enim per fenestram quandam in septo, & extra etiam si uelint. Vbi uero paululum lasciuiert, rursus in propriam mansionem recipitur, Strabo libro 17. Taurum uero ad solem referri, multiplici ratione Aegyptius cultus ostendit, uel quia apud Heliopolim taurum Soli consecratum, quem Netiron (aliàs Neuton) cognominant, maxime colunt; uel quia bos Apis in ciuitate Memphi, Solis instar excipitur: uel quia in oppido Hermunthi magnifico Apollinis templo, consecratum Soli colunt taurum, Bacchin (aliàs Bacin) cognominantes, insignem miraculis conuenientibus naturæ Solis. Nam & per singulas horas mutare colores affirmatur, & hirsutus setis dicitur in aduersum nascentibus contra naturam omnium animalium: Vnde habetur ueluti imago Solis in aduersam mundi partem nitentis, Macrobius Sat. 1. 21. De alio boue ligneo in Sai, in quo Mycerini regis Aegyptiorum filia sepulta fuit, cui etiam odores omnifarii quotidie inferebantur, inferius dicam. Bouem adorant etiam hodie in Lac regno idololatræ Habraiam, in ultima parte Indiæ uersus meridiem. ¶ Est frequens in prodigijs præcorum bouem locutum: quo nunciato senatum sub diuo haberi solitum, Plinius. Tempore Ioannis Tzeræ uulgo ferebatur oraculi instar hoc dictum, Βοὺς βοῶσι καὶ ταῦτος θεννύσῃ: quod ipse ita interpretatur, ut per bouem in fœminino genere Constantinopolin (quæ ingenti exercitu Alemanorum, & aliorum, à Romanis nimirum missa tum temporis obsidebatur) intelligat, quæ à tauris, id est Italis siue Romanis condita est; nam taurum (inquit) Latini etiam Italum uocabant: Exclamante autem boue, id est Constantinopoli, nimirum bellico & classico clamore, taurum, id est Italiam repugnantem ploraturam inquit, Chiliadis 9. cap. 277. Βουτιά uicinus est tribus Oeneidis in Attica (uel ut Stephanus, Aegeidis, Varinus uicem illum Βουτιά appellat) cuius etiam incolæ Butadæ dicebantur, à Bute quodam sacerdote, cuius posterii Butadæ & Ereobutadæ uocati sunt, Etymologicon. Scira festum erat Mineræ, uel ut alij Cereris & Proserpine. In eo Erechthei sacerdos umbellam ferebat albam, quæ uocatur sciron. Agebatur autem Scirophorionis, id est Martij duodecima. Sunt qui scribant Palladis sacerdotem ac Solis, cū sciro ex arce prodire in locum quem dicunt Sciron. Umbellam ferre solitos, qui uocentur Eteobutadæ. Ii fuere nobiles & perillustres Athenis, à Bute sacerdote propagati: Ex qua familia producebantur sacerdotes. Id uero symbolicè apud illos institutum, dum quæque summonerent tacite, tempus ædificandi, & rectum aliquod sibi sustruendi iam iam appetere, Cælius. Βούτις, inde patronymicum Βουτιάς, Neptuni filius, Etymologicon. Apud Stephanum uiri nomen legimus Βούτις non Βούτις, Pandionis non Posidonis, id est Neptuni, filij (quod magis placet) à quo Butadæ uicinus in Aegeide dictus sit. Fuerunt & alij Butæ, quos in Onomastico memoramus. Βουπόδες ordo quidam sacerdotum inde nomen habuit, quod boues publice dijs immolandos nutrirer, Etymolog. De Buphago in prouerbijis mox dicam. Buzuges Athenis bubulo pecore nobilitatus est, Agis Onogyros, Varro. Inuenio Buzygiam Athenis fuisse familiam sacerdotio præditam à Buzye quodam heroë, (alij Herculi Buzygi idem attribuunt) qui omnium primus iunctis bobus arasse terram creditur, Cælius & Etymologicon. Athenienses tres facras arationes celebrabant, primam in Sciro, secundam in Rharia, tertiam sub Pelinto, qui locus Buzygium uocabatur, Cælius. Buzygæus mons est Thesaliæ, Plin. 4. 8. Anthemi Chij sculptoris filij fuerunt Bupalus & Anthemus, clarissimi in ea scientia, Olympiade sexagesima, Plin. Princeps omnium Bupalus Fortunæ simulacrum fecit polum in capite gestans, & manuum altera sustinens Amalthææ cornu, Cælius: Vide Onomasticon nostrum. Bassiadæ celebrantur in Aegina, generis auctore Basso: etiam si apud Pindarum Budidas legit Didymus, de Budione progenitore, Cælius.

¶ Βοὺς βοῶσι, Hellepontis urbs, Germanicopolis postea dicta, Plin. Boosura (bouis cauda) urbs Cyprici insulæ, uicina Palæpapho, Strabo. Pella urbs Macedonia, nomen acceptum refert boui, à quo inuenta est: πέλλη enim uocant bouem coloris nigri, ut & pelian asinum, Etymologus. Bosphorus, Græci Βόσπορος sine aspiratione scribunt, à bubus meabili transitu dictus est, propter angustias freti, ut Plinius docet. Sunt autem duo Bosphori, alter iuxta Byzantium, qui Thracius dicitur, omnium angustissimus: cui nomen, ut Valerius Flaccus scribit, à traiectu Iouis in uaccam deformata; alter in introitu Mæotidos paludis, per quem ipsa palus in Pontum defluit, qui Cimmericus & Mæoticus cognominatur, cum urbe eiusdem nominis. Τὴν δ' ἐπὶ Θρᾷκου σόμα Βοσπόρον, ὅν περὶ τὸν ἑρπυδιῶν ἐνέφατον πόρον ἐστίν, Dionysius Afer: Vbi Eustathius in Commentarijs suis præter cætera hoc fretum quatuor stadiorum esse scribit, & aliquando Mysium appellatum à minoris Asiæ populis, qui e regione Thracum habitant: postea uero Bosphorum Thracium dictum siue quod Io uacca æstro percita illic tranauerit: siue, ut alijs placet (Arriano teste) quod alia quædam uacca, quam Phryges monenteioratur, lo sequebantur, ut eam ducem itineris haberent, intrepide angustias illas maris inter Chalcedonem & Byzantiā traiecerit: quæ & illi tuto secuti sunt: ad cuius rei memoriā bos enea apud Chalcedonios

postea conflata est: & eandem fortassis ob causam locus quidam illic Damalis etiamnum uocatur. Cæterum Ionis uaccæ traiectus ad Bosphorum Cimmerium ab alijs refertur. Est & Indicus quidam Bosphorus. Et præterea eiusdem nominis portus iuxta Byzantium, qui literis quibusdam mutatis perperam ita uocatus est pro *φωσφόριον*. Nam cum Philippus in obsidione cuniculis actis locum ex improviso oppressurus esset, Hecate *φωσφόρος* dicta, lumen à facibus, quæ per cuniculos lucebant ciuibus ostendit; unde illi obsidione liberati Phosphorion ciuitatem nuncuparunt, Eustathius & Stephanus. Plura uide illic in Eustathij Commentarijs, & in Onomastico nostro. Varro inter bouum laudes recenset, quod Bosphorus unus Thracius, alter Cimmerius ab eis dicti sunt. *Βάβας*, uicus Aegypti, & dea. Nam Io Inachi filia in bouem mutata, & post multos terra maricæ errores Aegyptum ingressa, cum per humidum agrum incederet, uestigia luto impressit: quæ cum regi illius loci ab anterioribus pedibus iota literam, à posterioribus o mega præferre uiderentur, Io nomen uaccæ imposuit, & uicum à bouis gressu Bubasin nominauit, Etymolog. Et rursus, *Βάβας* πόλις *Αιγύπτου*, *Βάβας* τῆς πόλις: gentile Bubastites. In hac Diana, quam Bubastin nominant, clarissimum fuit templum, & c. ut in Onomastico dictum est. Cæterum Bubasus regio est Cariae, Bubasides uidere nurus, Ouid. Metamorphos. 4. Bubo ciuitas est Lyciae. Nascitur & in Lycia Creta circa Bubonem, Plinius 3. 5. *Βαβών* & *Βαλβύρα* Lyciae oppida, à Bubone & Balburo latronibus condita sunt, Stephanus. Bubo Lycaoniae ciuitas est, à Bubone latrone dicta, cuius ciuis *Βαβωνίδης* cum Bubonius dici debuisset. Muræna Balburam & Bubonem Lycijs adiecit, Strabo libro 13. Bubula cum alijs Cyrenes urbibus Plinio commemoratur li. 5. ca. 5. Bubeium natio est uel oppidum Cyrenes, Plinius ibidem. Bubetani, Campaniae populi Coriolanis uicini, Plinius 3. 5. Bubulcorum ciuitas quadam in Aegypto nominatur, Strabo lib. 16. *Βαδωρον* promontorium est Salaminii oppositum. Iuxta Istitæas & Cerinthum oppidulum in Aegolia Budorus amnis est, cuius appellationis montem habet Salamis in Atticam prospectantem, Strabo li. 10. Ephorus castellum in Salamine esse scribit, sed pro castello Budaron per a apud Stephanum legitur. Sunt & Budora insulae duæ prope Cretam, Plinius 4. 12. *Βαθόν*, ciuitas Illyriae sic dicta, q̃ Cadmus à Thebis fugiens iugo bouum inuectus celerrimè illuc peruenierit & ciuitatē condiderit, *ἀπὸ τῶν βοῶν καὶ τοῦ βοῶς φυγεῖν*: *Βαθόν* *Δελίων* *ὑπὸ περὶ χόσιν ἐν Ἰάδῃ*, Sophocles in Onomacle (iota nimirū propter carmen adiuncto) Alij dictam uolunt, *ἀπὸ τοῦ βοῦτος παραγενέσθαι* (addendum uidetur, *αὐτῇ τῇ καὶ δόμῳ*) uel à Buto uiro, t in th mutato, Etymolog. Sunt qui inepte Buthye per y scribant. *Βαθία* uero Ioniae ciuitas est & regio, Stephanus: qui paulo post etiam Buchiam exiguum Ioniae locum esse scribit. Buthrotum urbs est Epiri in Thesprotijs (prope Oricum portum, ut Eustathius habet in Dionysio, uel ut Strabo Orchimum, quod nō probo) in qua regnauit Helenus Priami filius: uel Epiri colonia non longe ab Ambracio sinu. Huic nominis causa fuit, ut Teucer Cyzicenus scribit: quod cum Helenus ex patria in Epirum uenisset & bouem pro felice ingressu immolare pararet, bos uulnere nō letali affectus aufugerit, & sinu quodam Epiri illic traiecto, in terram egressus, mox collapsus obierit. Quo in loco Helenum aiunt religione motum urbem condidisse, & ab euentu Butrotum nominasse, Etymologicon: plaricq̃ per θ scribunt: sed si à boue uulnerato dictam uelimus, per τ scribendū erit. Vide etiam in Stephano Græco. *Βόκκαι* urbs est Phocidis in Parnaso, sic dicta, inde quod cum Deucaliō & Pyrrho diluuiō ingruēte illuc fugissent seruatiq̃ essent, incolæ quotannis magnū bouē in struem lignorum accensam intrudant, patrio more *ἐρπετὸς* acclamantes, & comburant, *ἀπὸ τοῦ καὶ εἰν τῇ βῶν*, Etymologicon. Búcarteron inuenio montem esse Asiae, *Βόκκισ* palus quondam sic dicta, Etymolog. Et rursus, *Βακεγαίς* fons est Plataeis, sic appellatus: quoniam Polybus post diluuiū Deucalionis seculo ex Argis illuc uenisse fertur, bouem ex oraculo ducem secutus (ut quondam Cadmus quoq̃) qui cum procumbens terram cornu feriret, fons emicuit, ut scribit Theon in commentarijs in Callimachum, Etymolog. *Βαπερῆσιον* regio est Elidis Straboni: Stephanus non regionem solum Elidis esse scribit, sed etiam ciuitatem, & fluuiū, & uicum (*κατοικίαν*) non paruum, à Buprasio quodā principe. Buplanocistis apud Ilium tumulos in Alexandra uocat Lycophron, quod ex Mysia bouem in secutus Ilus, ibi demum urbem condiderit Ilium, ubi interquiescisset ea, Cælius. Bura, *Βύρα*, ciuitas Achaiae mediterraneæ in sinu Corinthio, hausta à mari, aliàs Buris dicta: Ouidius Metam. 15. Si quæras Helicen & Bûrin Achaidas urbes. Condidit eam Hexadius Centaurus, & illic armentorum suorum stabula habuit, proinde dicta est Bura *ἀπὸ τῶν τῶν βοῶν ὡρεῖν*, id est à custodia bouum, ut ex hoc ueteris cuiusdam uersu apparet, *Βύρα τὴν Δεξαμενίον βοῶσις ὀκιάδ' αὖ*, Etymolog. Videtur autem uel priore etiam loco Dexamenus pro Hexadio legendum, uel contra in uersu *ἐξαδίοιο* pro *δεξαμενίον*, quod minus placet, *Βόρεια* apud Theocritum fons est in Italia, à similitudine cum naribus botris, siue arte exciso lapide à Chalcone quodam ad bouini capitis similitudinem, ex cuius naribus aqua fluere: siue loco sponte ita formato: siue quod magna aquæ copia inde manaret: nam aliqui *Βόρεια* scribunt, *ἀπὸ τοῦ βοῦ ὑπὸ ταυτὶ, καὶ τοῦ βοῦ*: siue aliam ob causam. Lege Varinum: qui à nonnullis etiam *Βόρεια* scribi ait. *Βόρεια τὰ* (uel *Βαχέτιον τὸ*, ut Strabo uocat) urbs Epiri, cuius meminit Demosthenes in Philippicis: Hæc Philostephanus (aliàs Philochorus) sic nominatam putat eo q̃ Themis in Deucalionis diluuiō boue inuecta, *ὑπὸ βοῦς ὀχευμένη*, illuc deuenerit. Hinc gentile Buchetius, Etymolog. Termini regionis Megalopolitarum & Heræensium sunt circa fontes Buphagi fluuij: cui nomen inditum aiunt à Buphago heroë, Iapeti & Thornacis filio: quem in Pholoë monte pudicitiae eius insidiantem Diana sagittis cōfoderit, Pausanias in Arcadicis, *Βόνηα* idem quod bucephalus sonat: est autem nomen fluuij in Salamine

Iamine apud Lycophronem. Κατὰ τὴν εἰς βάλαρον ἐμβολὴν τὸ Βουκέφαλον ποταμὸν, Polybius. Bucephalas portus est Achaia uel Attica: Bucephalea urbs India ab Alexandro condita, & nomine equi sui illic sepulti appellata. Bouillæ oppidum fuit in Latio haud procul ab urbe Roma, uia quæ Ariciam ducebat: Ouidius, Orta suburbanis quædam fuit Anna Bouillis: sic dictum quasi bouis hilla, quod eò uulnerata bos sua trahens intestina deuenerit. Bouianum, Samnitum colonia uetus, Plin. 3. 12. Βόνεια τῆς, Bunema urbs Epiri ab Vlysse condita, &c. Stephanus. Bunomus uel Bunomia, Macedonia ciuitas, Pella postea dicta, Idem. Bunartis, Libya ciuitas, Idem. Eubœa insula Abantis olim dicebatur. Nam ut scriptis affirmat Aristoteles, profecti de Aba Phocidis ciuitate Thraces, insulam incoluere: unde illius inquilini Abantes dicti. Sunt qui ab heroë Abante ita nominatam primum dicant, sicut heroica indolis matronam Eubœam ei cognomen tradidisse postea. Fortassis autem quemadmodum & in littore situm antrum quoddam in Aegeum uergens Aula bouis uocatur, ubi Io Epaphum peperisse fertur, eadem ex causa hoc nomen adepta fuit insula: quam Hellopiam quoque nominauere ab Ionis filio Hellope, siue ab Aæcli & Cothi fratre, ut alij perhibent, qui aliam etiam condidisse Hellopiam dicitur in ea quæ nominatur Oria Isthia terra, Strabo libro 10. paulò post initium libri. ¶ De iuuenca ex Basan furibunda & æstro percita Io. Tzetzes mentionem facit Chiliade 10. cap. 306. & Basan secundum aliquos Scytharum ciuitatem interpretatur: Sed uersus eius aliquot recitabo:

Ὁ μελωδὸς τοῦ ποταμοῦ εἰς τὴν Ἥρωιδάδα,

ὃ τὴν πικρὰς δαμάλιος Βασάν ἐφομοκρίσας,

ὃ δὲ πικρὸν εἶρηκε πρὸς τὸ αὐτὸ ἰσχυρῶς,

Ἐάλιν ἐφρατὶ ὡς δαμάλις δεδιδ' ἀγυρὴν νέκ'.

Δαμάλις Μωαβίτις αἰετὶ Σαμαρείας,

ὃν νῦν τὴν παροίστησιν τὴν ποταμὸν μαινάδι,

ἐν τῷ πεφύγῃ δὲ αὐτὸς ἐχρῆτο τῷ λόγῳ. Et paulo post:

Ὁ Ἰσραὴλ παροίστησε ὡς δαμάλις οἰστροῦ:

Ἀμὼς πάλιν, Ἀκούσατε τὸν λόγον τῶν λέγων,

Ἐν τῇς δυναστέυσαι, τῶν ὡχρὸς πατακτοῦσαι.

De Nelei bobus uide Nic. Leonici Variā, 1. 33. & nos supra quædam attulimus ex Pausania circa finem Messenicorum. ¶ Myron celeberrimus fuit statuarius Eleutheris natus et Ageladis discipulus (Plinius 34. 8.) Syracusanus, cuius uacca seu bucula ex ære multorum poetarum epigrammatis celebratur. Propertius, Atque aram circumsteterant armenta Myronis Quatuor artificis inuida signa, boues, &c. Aeginetico ære Myron usus est, Deliaico Polyclethus, æquales atque condiscipuli: æmulatio autem & in materia fuit, Plinius. Anthologi epigrammatum Græcorum libro 4. Sectione 7. disticha sunt Elegiaca unum & triginta diuersorum poetarum, omnia in Myronis buculam, tetra-

sticha quatuor: hexastichon iambicum unum; In eandem apud Ausonium epigrammata decem legimus, ex quibus uel unum apponemus. Bucula loquitur: Vbera quid pulsas frigentia matris athenæ Ouitula, & succum lactis ab ære petis? Hunc quoque prestarem, si me pro parte parasset Exteriore Myron, interiore Deus. Epigramma in bouem & hircum cælatos in orbe uel quadra ex argento apud Suidam extat huiusmodi: Πῶς βῆς ἐπ' ἀσπερὶν αἰλάνης γῆς ὁ τέμνεις, Ἀλλ' ὡς παρὼν ἀγρότης ἐνελθὼν; Πῶς δὲ καὶ σὺ πρὸς νομῆς ἀπ' ἐπείχεις, Ἀλλ' ἀγροτὸν εἰδωλὸν ἐσθλὴν πρᾶγ'· Ἐσθλὴν τὴν δ' ἐλέγχων ἀργίαν; De hac re uide infra in prouerbio, Bos in quadra argentea. Leguntur quandoque & Atabyriæ boues, de montis Rhodij nomine sic nuncupatæ. Caterum aneæ fuerunt hæ, quas malo ingruente aliquo solitas mugire proditum est, Cælius & Io. Tzetzes Chiliade 4. cap. 138. Pindarum & Callimachum authores citans. Meminit etiam Leoniceus in Variā historia 3. 103. In templo quodam Elidis boues ærei duo dedicati uisuntur, alter à Corcyreis, ab Eretrienibus alter. Quamobrem uero Cor-

cyræi bouem unum Olympijs & alterum Delphis consecrauerint, dicam cum de Phocensibus sermo erit. Caterum de anathemate ipsorum in Olympia rem sic habere audio. Cum paruus puer sub hoc boue sederet demisso capite lusitans, & subito caput erigeret, æri illisum confregit, & non multis post diebus ex uulnere obiit. Quamobrem Eleis bouem tanquam homicidam ex Altu luco sacro deportaturis, Delphicum oraculum redditum est ut ritibus ijs bouem expiarent, quibus circa cædem inuoluntariam Græci uterentur, Hæc Pausanias circa finem primi libri Eliacorum. Phalaris Agrigentinorum tyrannus nimium crudelis admirandis & nouis tormentis homines cruciabat & torquebat; Quod animaduertens Perillus artifex iuuenecam ex ære fabricatam à se dono dedit regi, ut hospites in ipsam coniectos (subdito igne) uiuentes exureret; ædebat autem iuuenca mugitum naturali conasimilem. At Phalaris eo solum tempore iustus, ipsum artificem primum iniecit, Dorotheus libro 1. rerum Sicularum, ut recitat Stobæus in Vituperio tyrannidis. Plutarchus in Parallelis minoribus, iisdem ferè uerbis rem describit: utriusque damalin, id est iuuenecam fuisse conuenit: Ouidius tamen libro 1. de Arte, taurum facit, his uersibus: Et Phalaris tauro uiolentus membra Perilli Torruit, infelix imbuuit author opus. Item Plinius lib. 34. cap. 8. Addunt quidam huic boui iantram in latere fuisse.

¶ Mycerinum Aegypti regem Cheopis filiū ferunt, quod cum filiā defunctā excellentiori aliquo genere sepelire uellet, fecisse ligneam bouem uacuam, quam cum inaurasset, in ea filiam sepelisse defunctam. Neque humo bos hæc condita est, sed ad meam usque memoriam in propatulo fuit in urbe Sai apud regiam, in conclauī quodam exornato posita: Cui singulis diebus omnifarij odores inferuntur: noctibus autem perpetuo incensa lucerna astat. In altero contiguo conclauī imagines stant concubinarum Mycerini, ut in urbe Sai sacerdotes aiebant. Stant enim colossi, id est grandia simulacra, circiter uiginti, ligno fabricati, nudi plerique: qui quarum sint mulierum, non possum dicere, præterquam quæ narrantur. Sunt qui de hac boue & colossis hæc referant: Mycerinum amore filia suæ captum, uim illi intulisse: deinde illam cum præ mœrore se suspendisset, patrem in hac boue sepelisse: matrem

autem manus ministrarum, quæ filiam patri prodidissent, præcidisse: & nunc earum hæc esse simula-
 cra eius mali, quod uiuæ passæ fuissent. Hæc (ut ego opinor) dicunt nugatores, ut alia, ita et de mani-
 bus colossorum: quippe quas ipsi uidimus temporis diurnitate delapsas, quæ ad meam usq; ætatem
 ad pedes eorum strata uisebantur. Bos quoq; cum cæterum corpus operta est Phœniceo pallio, tum
 uero ceruicem & caput crasso admodum auro: Cuius inter mediâ cornua circulus annexus inest,
 Soli assimilatus. Neq; stans est bos, sed in genua cubans, magnitudine quanta est grandis uacca. Ef-
 fertur autem e conclaui quotannis. Et postq; Aegyptij uerberarunt deum quendam, quem in tali ne-
 gotio non puto mihi nominandum, tunc & bouem in lucem proferunt. Aiunt enim eam orasse pa-
 trem Mycerinum, ut defuncta quotannis semel solem intueretur, Hactenus Herod. ¶ Pasiphaë
 filia Solis, & uxor Minois regis Cretæ (ut est in fabulis) nefando tauri amore deflagrauit: cui opera
 Dædali concubuit intra uaccam ligneam inclusa, & septa iuuençæ corio; ex quo concubitu natus est
 Minotaurus, medius scilicet homo, mediûsq; taurus. Seruius scribit eam in domo Dædali cum Tau-
 ro scriba regio coisse, & hinc datam fabulæ occasionem, Verg. Aegl. 6. Et fortunatam si nunq; ar-
 menta fuissent, Pasiphaën niuei solatur amore iuuençæ. Et copiosius lib. 6. Aeneid. Hic crudelis
 amor tauri, &c. Meminit etiam Ouidius lib. 4. Metam. Minotaurus monstrum fuit, partim hominis
 partim tauri forma; quod Minos inclusit Labyrintho (ut scribit Homerus libro 8. Odyssæ) & cum
 uesceretur humanis carnibus, coëgit Athenienses, qui Androgeum filium suum interfecerant, ut
 quotannis septem filios ac totidem filias in Cretam mitterent ad alendum monstrum. Quò demum
 cum uenisset Theseus filius Aegei regis Athenarum, beneficio Ariadnes Minotaurum occidit, & e-
 gressus est Labyrintho, De Pasiphaë, Minoë, Minotauro, Dædalo & Icaro multa scribit Io. Tzetzes
 Chiliade 1. cap. 19. nos hæc pauca excerptimus: Cum Cretenses Minoi regnum non permitterent, Ne-
 ptuno uouit, si quid signi ad confirmationem eius ex mari appareret, se immolaturum: & cum statim
 taurus egregius apparuisset, ad regnum admissus est. Ipse uero taurum Neptuno alium immolauit,
 & illum qui apparuerat armentis suis immiscuit: ex hoc & Pasiphaë Minotaurum βοάνθρωπον θηρίον
 natum aiunt. Cæterum historiæ ueritas huiusmodi est: Cum Cretenses Minoi regnum negarent, Tau-
 rus imperator cum classe superuenit, & regnum ei confirmauit. Cum hoc imperatore, non in boue
 lignea, sed domo arte Dædali fabricata, Pasiphaë concubuit, Minotaurus in Creta facie bouis fuit,
 reliquo corpore uiri, Varinus in Scylla. Aquilam Romanis legionibus C. Marius in secundo consu-
 latu suo proprie dicauit. Erat & ante prima, cum quatuor alijs: lupi, Minotauri, equi, apriq; singulos
 (alijs, quæ singulos) ordines anteibant. Hinc egregium illud Alciati emblemata:

Limine quod cæco, obscura & caligine monstrum	Gnosiacis clausit Dædalus in latebris,
Depictum Romana phalanx in prælia gestat,	Semiuirorq; nitent signa superba boue:
Nosq; monent debere ducum secreta latere	Consilia; auctori cognita techna nocet.

Sed q; Minotaurus cum hoc epigrammate, anteriore parte humanum præferat corpus, posteriore bo-
 uinum, cū contra apud Phurnut. & Varin, legat, erratum forte fuerit. Aristoteles de generatione a-
 nimalium libro 4. cap. 3. iam puerum (inquit) ortum capite arietis aut bouis referunt: idemq; in cæte-
 ris membrum nominat animalis diuersi: uitulum capite pueri, & ouem capite bouis natam asseue-
 rant. ¶ Motye, μοτύη, urbs uel maritimum castellum Siciliæ, à Motye muliere nomen habet, quæ
 Herculi prodidit illos, qui boues eius abegerant, Stephanus. βοκτίδας Hercules inde dictus q; Geryo-
 nis boues Ioui adduxerit, Etymologicon. Ouidius Fast. 1. Ecce boues illuc Erythreidas applicat he-
 ros, id est Hercules, qui Geryoni iuxta Gades regnanti eas abstulit. Dionysius in Periegesi de Ery-
 thea & Geryone sic scribit:

Ἡ ποὶ τῆς γαίης βοοτρόφον ἀμφ' Ἐρυθραίῃ	Ἀτλαντὶ ποτὶ χθονὶ θεοδ' εἰς Αἰθιοπείας,
Μακροβίων ὕμης ἀμύμονες, οἳ ποτ' ἴδοντο	Γερύονα καὶ πότμον ἀγνόνον.

Hoc est, Aethiopes Macrobij circa Erytheam (uel etiam in ipsa) bubus abundantem insulam habi-
 tant, iuxta Atlanticum mare, qui quidem illuc post Geryonis mortem uenerunt. Nam dum ipse ui-
 ueret (ut Eustathius scholiastes ait) inhabitabilis erat propter ipsius inhospitalitatē. Fertur autem Her-
 cules boues eius abacturus æreo lebate in eam nauigasse, ut Euphorion testatur, χαλκείῳ ἀκέρῳ βωπλῆ
 τίῳ ὃς Ἐρυθραίας; item Alexander Ephesius, χαλκείῳ ᾧ λεβητὶ μέγαρ διενήξατο πόντον. Fortassis autem lebes
 nauigij genus fuerit, cui etiam lembi piratici uocabulum colludit: idq; æreum appellari potuit, pro-
 pter aliquid in eo ex ære factum, ut rostrum aratum, uel insigne aliquod æreum in prora puppiue.
 Sunt qui Erytheam insulam ipsas Gades interpretentur, contra Dionysij sententiam: alij insulam
 quandam uicinam, quæ à Gadibus freto unius stadij tantum distet: in quam sententiam eos addu-
 xit pascuorū illius loci ubertas: nā lac ouinū illic serum reddere negat, & adeo pingue uel crassum es-
 se, ut ad caseum conficiendum aquam copiosam affundi desyderet, & pecus intra dies triginta sus-
 focetur, nisi minuatur sanguis, Hucusq; Eustathius. Idem alibi in eundē poëtam, Hercules (inquit)
 cum proficisceretur abactum boues Geryonis, in Scythiam peruenit, ubi ex uipera mixopartheno
 (cui superna pars corporis mulieris, inferna serpentis erat) Gelonum, Agathyrsū & Scytham tres
 filios suscepit. Erythea uel Erythe, insula est Geryonis in Oceano, sic dicta ab Erythea Geryonis &
 Mercurij filia, teste Pausania, Stephanus, Theogoniæ Hesiodicæ interpretes, Herculis nomine Sola
 rem intelligūt potestatem: Geryonem uero, cuius boues ab illo orbi terrarum illatas fabulantur, hye-
 mem esse uolunt, καὶ τὸ γαργύρον, τὸ τ' ἐστὶ βοῶν, ob hyberni temporis tumultū. Hyemē uero Sol perimit
 ab

ab hyemali tropico ad uernum conuersus æquinoctium. At boum nomine tonitrua intelligunt, quædam soni similitudine: quæ Geryonis dicuntur, quod hyeme quidem non fiant, sed illam statim consequantur; uel quia ex humecta eius natura mox hæc protineant, Cælius. Vnde nam Geryonis boues Hercules adduxerit, ex Arriani sententia supra dixi in B. litera, ubi de Epiroticis bubus. Plura de Geryone & Erythea, uide in Onomastico nostro, Orthus canis Geryonis fuit in Erythea, qui canina capita duo habuit, draconum septem, Varinus in Scylla, Palæphatus Orum hunc canem uocat: de Cerbero eiusdem Geryonis cane, infra in cane dicam. Gergittium quoque unum ex Geryonis canibus supra nominaui. Leoniceus in Varijs 1.33. de Geryonis bobus scribit, quas Eryx habere cupiens ab Hercule fuit interfectus: & nos idem paulo post ex Pausania referemus. Plura uide in Palæphato capite 26. Io filia fuit Inachi regis Argiuorum, quam cum Iupiter ob formæ elegantiam maxime diligeret, ab Inacho fluuius redeuntem tenebris superinductis detinuit & oppressit. Iuno autem cum ex alto tenebras uideret, suspicata maritum suum alterius amore frui, in terras descendit, tenebrasque soluit. Quod Iupiter sentiens, ne pateret crimen, puellam in uaccam transformauit, eamque Iunoni poscenti agræ concessit. Iuno autem nec tum suspitionibus libera Argo centoculo custodiendam tradidit, quem Mercurius à Ioue missus sopitum interfecit. Quapropter Iuno dolens, uaccæ cæstrum immisit, quo per multa loca agitata, tandem in Aegyptum uenit, ibique præce Iouis à Iunone eadem formæ restituta est, & ab Aegyptijs Isis nominata Osiridi regi nupsit: post mortem uero pro dea culta est, cui anserem immolare, eiusque sacra Isiaca dicere solebant, Iuuenalis Satyra 6. Si candida iusserit Io, Ibit ad Aegypti finem, &c. In fabula Ius describenda prolixus est Ouidius libro 1. Metamorph. Meminit etiam Valerius Flaccus libro 4. Argonauticorum. Argis olea nunc etiam durare dicitur, ad quam Io in uaccam mutata Argus alligauerit, Plinius. De Epapho siue Apide filio paulo ante copiosissime dictum est, & quædam de ipsa etiam Ione. Qui historicam interpretationem requirunt, legant Palæphatum capite quadragessimotertio, Violam idcirco dictam ion Græci putant, quod cum Io in uaccam conuersa esset, terra florem illum pabulo bouis eius fuderit. Nostri quoque uiolam quasi uitulam, imitatione Græca uideri possunt appellasse. *τὴν διςπλην, ἢ ἄλλοτε ἰν' ἄγρῳ κέκον*, Varinus sine auctore. Mycenæ ciuitas Peloponnesi sic dicta est à mugitu, quem Io uacca, cum illuc uenisset, edidit, quanquam alij alia etyma proferant, Stephanus. Europa filia fuit Agenoris regis Phœnicum, quam Iupiter forma bouis aut iuueni raptam, abduxit in Cretam: ibique ex ea Minotem, Radamanthum, & Sarpedonem genuit. Vide Ouidium Metamorph. lib. 2. Iuno ab Argiuis colebatur olim in templo quodam extra urbem; eo mulier sacerdos curru bobus albis iuncto insidens solenni die quotannis uehi solebat. Cum autem boues albi quondam deessent, sacerdos filiorum mater duorum, iugo bouum loco eos submisit, & sic ad templum inuecta est. Cum autem à dea muneris aliquid pro hoc labore filiis suis petisset, filij ea nocte in somno e uiuis excesserunt, Palæphatus cap. ultimo, & Stobæus ex Plutarcho in Sermone de laude mortis. Thebani (auctor Pausanias in Arcadicis) Apollini Polio, id est cano, tauros olim immolabant. Et cum aliquando in festo taurus deesset, & diutius cunctarentur qui missi erant adducturi, de curru bubus iuncto, qui forte appulerat, alterum bouem deo immolauerunt, & inde boues etiam operarios sacrificandi mos eis inoleuit. Sunt qui narrent, Cadmum ex Delphis in Phocidem profectum boue duce itineris, quæ ex Pelagontis armentis empta fuerit: & in utroque bouis latere signum adhuc uisi album, lunæ orbi cum plena est con simile, Hæc Pausanias. De Cadmi boue Ouidius initio libri 3. Metamor. Noui (inquit Menas apud Varronem) maiestatem bouum: & bouem esse scio, in quem potissimum Iupiter se conuertit, cum exportauit per mare à Phœnice amans Europam. Hunc esse, qui filios Neptuni à Menalippa seruauit, ne in stabulo infantes grex bouum obtereret. Haud scio an hæc fuerit Menalippe illa Antiopes Amazonum reginæ soror, ab Hercule in bello capta. In Achaia (inquit Pausanias) templum est Apollinis & simulachrum eius nudum, calceos tamen pedibus induti: quorum altero bouis cranium calcatur. Apollinem enim bubus imprimis gaudere Alcæus scribit in hymno in Mercurium, quem etiam Apollini boues suffurantem inducit: & longe ante Alcæum Homerus fingit Apollinem armenta Laomedontis mercenarium pauisse: & Neptunus in Iliade Apollinem sic alloquitur, *οὐδὲ, σὺ δ' ἐκίπιδας ἐλίκας βὸς βοσκόλεσς*, Hæc ille. Est autem pleonasmus, *βὸς βοσκόλες*. Cæterum quamobrem Apollo Laomedonti seruerit, qua in re alij aliter sentiunt, explicatur à Varino in *Βίας βοσκόλες*. Apollo cur uocatus sit Nomius, uariæ redduntur causæ. Dicunt enim aliqui nomen hoc ideo tributum ei, quod Cyclopibus interfectis, amissaque diuinitate, regis Admeti armenta pauerit: *νέμεν* enim est pascere. Alij malunt dictum à legibus, hoc est *ἐκ τῶ νόμων*. Ipsum siquidem Arcadibus quondam imperasse, legesque eis dedisse, uerum ob nimiam earum seueritatem regno pulsum, ad Thessaliæ regem Admetum confugisse, ab eoque eam quæ circa Amphrysus est regionem impetrasse: indeque factum esse, ut eius pecora pauisse creditus sit. Iuno in uaccam mutata alicubi ab Ouidio in Metamorphosi describitur, si bene memini: & iuuenus in ceruum. Præter Abantis regis Argiuorum filius fuit, eiisque successit in regno. Hic teste Homero lib. 11. Odysseæ ex Antia uxore filias quatuor habuit: quæ (teste Pherecyde) quum in forma seu pulchritudine se Iunoni prætulissent, offensa dea eis furorem talem immisit, ut uaccas se esse arbitrentur, & aratra timentes syluas peterent. Hinc Vergil. in Sileno, Proetides implerunt falsis mugitibus agros. Harum furorem emendatum ferunt elleboro à Melampode: à quo ellebori genus nigrum appellatur Melampodion. Eudoxius apud Stephanum, fontem quendam in Azania Ar

cadia memorat, cuius aquam gustantibus uini ueniat tedium tantum, ut ne odor quidem eius feratur, q̄ in eam aquam Melampus abieciſſe credatur pimenta illa, quibus Proeti filias furentes luſtrauit. Ouid. lib. ultimo Metam. ſimiliter tradit, & fontem uocat Clitorium. Meminit et Plin. lib. 31. ca. 30. & Vibius Sequeſter. Vide præterea Lactantium lib. 3. Thebaidos Stati, ſive Lutatiū ut alij uolunt.

PROVERBIA CIRCA BOVES.

¶ Bos apud aceruum, *Βοὺς ἐπὶ σωρῶ*, de ſplendide ampliterq̄ uiuentibus, & ijs qui in ubere rerum affluentia prolixius faciunt ſumptum: Quo ſenſu noſtrates dicūt, *Wär in den rozen ſitz/der ſchneidet im pſeiſſen wo er wil.* Suidas ſcribit hoc adagium accipi poſſe etiam de ijs, qui in media rerum copia conſtituti, non ſinuntur præſentibus bonis frui: per tranſlationem à bubus ore obligato tritūram exercentibus: Id quod apud Iudæos nefas erat. Si bouem non poſſis, aſinum agas: huic finitimum illud noſtrum eſt, *Wär nie kälch hat/der müß mit leym mauren*: & aliud, *Man müß mit den pferden pflügen die man hat.* Equus in quadrigis, in aratro bos: Hoc eſt, unusquiſq̄ ad id negotij adhibeatur, ad quod natus uel inſtitutus eſt. Pindarus, *Ἐφ' ἄρμασι μὲν ἵππος, ἐν δ' ἀρότρῳ βῆς, παρὰ νεῦν δ' ἰβύνει τὰ χεῖρα δελφίς, καὶ πρῶ δὲ βοῶντι φόνον κύναι δ' εἰ τλαθῆναι ἐξούρῃ.* Sic Germani, *Ein müch iſt nergens beſſer dann im kloſter/ ein dieb nergens dann am galgen.* Conſine eſt illi, Bos ſub iugum, *Βῆς ἐπὶ ζυγόν.* Bos alienus ſubinde foras proſpectat, *Βοὺς ἀλλότριος τὰ πολλὰ ἔξω βλέπει*, de ijs qui apud alienos non ſatis ex animi ſententia tractantur, eoq̄ ſapius ſuos deſyderant: Huc alluſiſſe Plutarchus uidetur, cum *ἔξω βλέπει* illum ſcribit, qui non contentus ſuis aliunde pendet: Sic Satyricus, Nec te quaſiueris extra. Ab aſinis ad boues tranſcendere, eſt ex humiliori conditione ad ditiorum partes tranſire: cuius argumenti Plautinos uerſus recitaui in Aſino H. a. Homerī carmen Iliados α. *οὐ γὰρ πώποτ' ἐμὰς βῆς ἤλασαν, οὐδ' ἐμὴν ἵππον*, id eſt, Nunquam enim meos boues abegerunt nec equos, à Plutarcho prouerbiali figura uſurpatur, pro eo quod eſt, Nunquam me læſerunt aut affecerunt iniuria. Bos capite ultra Taygeton porrecto, uide inter prouerbia à tauro ſumpta. Oleum perdit & impenſas, qui bouem mittit ad ceroma, D. Hieronymus ad Pāmachiū. Ceroma dicitur unguentum quo olim ungebātur athlete: bos autem ad certamina inutilis eſt. Itaq̄ bouem ad ceroma mittere dici poteſt, qui docet indocilem: aut ad id muneris quempiam aſciſcit, ad quod obeūdum minime ſit idoneus. Bos in ciuitate, *Βοὺς ἐν πόλῃ*, ubi quis ad nouos honores euehitur. Nam Lyſias bouis imaginem aream in arce collocauit Athenis: quæ res in uulgi iocum ceſſit. Nam in agris bouum uſus, non in urbibus. Reſipit huius prouerbij naturam Germanicum illud, *Die ſtül vff die benck ſetzen.* Et il lud in indignè honoratos, *ein dieben vom galgen nemmen.* Solidos è clibano boues apponere, in prodigos: deuorare, in helluones dici poterit. Ariſtophanes in Acharnenſibus, *παρεπὶ δ' ἡμῶν ὄλεος ἐκ κριβάνου βῆς, καὶ τίς εἶδ' ἐν πώποτι βῆς κριβανίτας*. Antiphanes apud Athenæum facit quendam querentem de frugalitate Græcorum, qui paululum carniū apponerent, quum maiores ſolerent totos boues, ceruos & arietes aſſos apponere. Et ibidem ex Herodoto tradit, apud Perſas diebus natalitijs fuiſſe morem, ut diuites bouem, aſinum, equum, & camelum apponerent, totos in clibano aut cani no coctos. Hæc Erasmus Chiliade 3. Centuria 1. & rurfus Chiliade 4. Centuria 5. ſuper eodem prouerbio ſcribit, per obliuionem nimirum. Quintilianus Inſtitut. Orat. lib. 5. parœmiæ, quam ait eſſe ceu breuem apologum, hoc adfert exemplum: Non noſtrum onus, bos clitellas? Satis conſtat, inquit Erasmus, ex apologo ſumptum: uerum quis ſit is apologus, equidem nondum reperi. Poterit autem hoc prouerbium duplici forma efferri: Boui clitellæ impoſitæ ſunt, ubi mandatum eſt negotium parum apto. Et, Bos clitellas? ut ſubauidias, ferat: ubi quis deprecatur prouinciā, cui parū ſit idoneus, aut quam ſibi ducat indecoram. Boum ſanè terga non eſſe ad onus accipiendum figurata, ſupra in E. ex Cicerone diximus. Currus bouem trahit, *ἡ ἄμαξα τὸν βοῦν ἐλάυνει* de re quæ præpoſtere geritur. Lucianus in Terpſione, *νῦν δὲ τὸ παροιμίας, ἡ ἄμαξα τὸν βῆν πολλὰ κίς ἐκφέρει*. Simile eſt, canes ceruus trahit uel ducit: & apud Germanos, *die roß hinder den wagen ſpannen.* Cyprioboui merendam, Verſum hunc Sotadicum ex Ennio Feſtus Pompeius citat: oſtenditq̄ conuenire, quoties conuiuium ſordidus & inſipidus ſordido atq̄ inſipido accipitur conuiuium. Græci hoc prouerbium efferunt, *κύπριος βοὺς*, id eſt Bos Cyprius, quod Varinus ait conuenire *ἐπὶ τῷ προφαιγῶν καὶ ἐκάλειν*, hoc eſt in ſordidiſſimum & uiliſſimum hominem: uel ut Suidas habet, *χυδαίου καὶ ἀναιδντος*. Erasmus in brutum ac ſtolidum iaci ſolitum ait, propterea quod Cyprii boues magis bruti ferantur, quippe qui ſtercore humano paſcantur. Refertur à Diogeniano, Eudoxus etiam aſſerit Cyprios boues *προφαιγεῖν*: & Plinius libro 28. cap. ultimo, narrat Cyprios boues hominum excrementa appetere, non paſtus cauſa, ſed ut hoc remedio torminibus medeantur. Interpres Ariſtophanis in Plutum ſcribit Boeotios boues *σκατοφάγους* fuiſſe, id eſt oletum edentes. Ego ſanè in Ennii uerbis non merendam legerim, ut Erasmus, ſed merdam, ut res ipſa habet: & ſenſus inde prouerbio ſit clarior. Deinde quod ſtolidos & brutos hoc nomine Cyprios boues Suidas & ceteri eſſe aiunt, quod ſtercus uorent: ego potius ad ingenij ipſorum ſagacitatem retulerim, qui torminibus lætali ſæpe morbo ſic medeantur. Quis enim pardalin dixerit ſtupidam, quod aduerſus aconiti uenenum eodem remedio utatur? Quinetiam homines ipſi cum colidolor & uentris torſiones urgent, ad auxilium ab excrementis bouum (ut ſupra retuli) uel equorum, uel gallinarum ſæpe confugiunt. Miranda potius hæc ingenij ſolertia eſt, certam illi opem inuenire, ubi nemo ſperaffet. Redeo ad prouerbia. Expecta bos aliquando herbam, *Μένε βῆς ποτὶ βοτάνην*: Vbi quid ſerò contingit. Laborat enim bos in agricolâdo, ſed aliquando guſtatura herbam

bam enatam. Finitimum illi, Et adhuc tua messis in herba est. Boues messis tempus expectantes, *Βοὺς ἐμνήτον ἐπιτηρόντες*, uel *Βὺς εἰς ἐμνήτον*: dici solitum, ubi quis ingentium emolumentorum spe laborem sumeret. Nam boues messis tempore inter trituram pascuntur interim, & pabulum largius apponitur. Alijs uero temporibus molestior est arandi labor, quod nullo presente fructu leniatur. Bos in faucibus, explicabitur inferius in Buphago. Bos Homolottorum, *Βοὺς ὁμολοτῶν*, dicebatur in plurima distractus ac ueluti dissectus negotia. Poterit & ad rem referri, ut si quis argumentum nimis minutatim diuidat. Zenodotus prodidit Homolottos populos, dissecto in minimas partes boue, foedus iungere. Quem morem Scythijs fuisse testatur Lucianus in Toxaride: Hæc Erasmus, qui errat quod Homolottos facit populos, qui nulli sunt. Accipiendum autem de Molossis, & ὁ articulum esse, clarissimum est apud Suidam. Non probo etiam quod de homine multis negotijs distracto prouerbiū interpretatur: de rebus enim solum minutatim sectis semper usurpandum existimo: Suidas exponit *ἐπὶ τῷ εἰς πολλὰ διακρινένω καὶ κατὰ μέρος ποιεῖν πρᾶγμα*: atqui hominem *κατὰ μέρος ποιεῖν πρᾶγμα*, nemo opinor Græce peritus dixerit. Immolare boues, *Βόυνταιν*, de amplis & magnificis sumptibus, iam supra copiosius explicatum nobis est. Nemo bene merito bouem immolauit præter Pyrrhiam, *ὄνδρις θυγάτηρ βῶν ἐβουσε ἄλ' ἢ πυρρίαν*, in hominem gratum: Pyrrhiæ historiā Erasmus ex Plutarchi Quæstionibus Græcanicis recitat. Meminit etiam Aelianus in Varijs. Inuitos boues plaustro inducere, simile est Inuitis canibus uenari. Videtur autem ex Theognide sumptū, *Μὴ μ' ἀέκοντα βίη κεντῶν ὑφ' ἀμαξῶν ἔλκευε*. Tale dictum etiam uulgo perseverat, *Wit vnwilligen ochsen oder pferden ist nit gut pflügen*. Diuus Hieronymus ad b. Aur. Augustinum scribens, eumq; deterrere cupiens, ne iuuenis senem prouocet, Memento (inquit) Daretis & Entelli, & uulgaris prouerbij, quod bos lassus fortius figat pedem. A ueteri triturae more ductum apparet, cum circumactis à bubus super manipulos plaustris grana excutiebantur: partim à rotis in hoc armatis, partim à taurorum ungulis. Huiusmodi est illud Germanorū, *Wår sich an die alten Kessel reibt/der bescheyft sich gern*: nisi hoc forte magis ad reprehensionem, illud ad laudem senectutis facit. Necadmodum hinc abludit illud, *Ἄγρομας βὺς*, id est Lente (uel placide) bos, subaudiendum incedit, uel mouet pedem: nam sensim quidem mouet, at grauius premit. Congruet in illos, qui placide ac paulatim, citraq; tumultum, sed tamen assiduitate rem conficiunt. In sacris precibus tradit Plutarchus (in commentario de Osiride & Iside) mulieres Eleas publicis ac solennibus uotis ad hunc modum solitas Bacchum inuocare, ut accederet *βοῖω ποδῷ*, id est bubulo pede, siue quod huic animanti, cum sit uiribus immensis præditum, deinde tanta corporis mole, tamen peculiare uideatur molliter, quasiq; pedetentim ingredi, nulloq; strepitu: uel quod bouis pedes arua calcatu reddunt meliora, quum reliquorum animantium noceant. Boue uenari leporē, quale illud Homeri est, *Κυκάνη τοι βραδύς ὤκυρ*: & Germanorū, *Es wår ein schimpff/ das man ein basen mit der trummen sienge*. Lemniæ bouis latera Athos cælat, *Ἄθως καλὺν τῆς λεμνίας ἀλός*: ubi quis officit, aut molestus est, aut gloriam cuiuspiam obscurat, aut alioquin obsistit. Tradunt in Lemno bouis fuisse simulacrum ingens, candido factum lapide: Id Athos Thraciæ mōs, tamen si longo diffusus intervallo, tamen ob summam celsitudinem obscurat umbra sua. Nam, ut Stephanus scribit, ad stadia trecēta umbram iacit: ut Plutarchus, per septingenta fermē. Theocriti Scholiastes uersiculum hunc citat ex Sophocle, *Ἄθως σκιὰ δ' νῶτα λεμνίας ἀλός*, Athos obumbrat terga Lemnii maris. Bos in lingua, *βὺς ἐπὶ γλῶττις*, de ijs qui non audent libere quod sentiunt dicere. Translatum uel à robore animantis, quasi linguam opprimens non sinat eam loqui: uel hinc quod Atheniensium numisma quondam bouis obtinuit figuram. Hinc iactatum nouimus, ut quicumq; pecunia corrupti causam silentio prodant (quod fecisse quum oratores alios, tum uerò Demosthenem, subnotauit historia) dicamus, *βὺς ἐπὶ γλῶσσι βέβηκεν*, id est bos linguam inscendit. Ex qua loquendi figura facetissime Aristophanes, *Στόμα ἐπὶ βύσας κίερασι τ' ῥήτορων*, id est, Os rhetorum obturans stipe, Cælius. Philostratus in Scopeliano sophista: *καὶ τὸ χεῖρ βαυμάζειν, εἰ πεπεσμένοι τὴν γλῶττιν πινε, καὶ βῶν ἀφανίας ἐπ' αὐτὴν βεβλημένοι*. Aeschylus in Agamēnone, *τὰ δ' ἄλλα σιγῶ, βὺς ἐπὶ γλῶττις μέγας βέβηκεν*. Ita corruptos homines, eleganter buglossos appellabimus, ut apud Varinum obseruauī, qui scribit, *παροιμιώξεται δὲ ὁ βὺς, ὡς πρὶν ἐπὶ βυγλώσων, ἐν τῷ βῶν ἐπὶ γλῶσσις φέρει*. Apud Athenienses nummus erat bouis sculptura & nomine insignis, à Theseo institutus primum, Plutarcho tradere, uel ob Marathonium taurum, uel ob Minois ducem, uel quod ad agricolationem perlicere uellet ciues. Iulius Pollux etiam libro 9. scribit olim apud Athenienses numismatis genus à sculptura uulgo bouem dictum: ideoq; in spectaculo apud Delios, si cui munus dandum erat, præconem pronunciare solitum, tot boues illi donandos esse. Bouem autem ualuisse duabus drachmis Atticis: unde fuisse qui crederet hoc numisma Deliorum fuisse proprium, nō Atheniensium. Addit item in Draconis legibus extare mentionem, *περὶ τῷ ἀποτίνει δέκα βοίων*, id est de pendendis decem bubus, id est nummis decem. Neq; de fuisse qui senserint, Homerum quoq; de numismate locutum, non de animante, cum ait: *Χρυσὴα χαλκείων. ἐκαστόμ βοι ὄνεια βοίων*. Verum hanc opinionem alio in loco refellit Iulius Pollux, ostendens illam fuisse commutationem rerum citra nummos: Hæc Erasmus ex Polluce, apud quem *ἐκαστόμ βοι* pro *ἐκαστόμ βοι*, cum *οι* & apostropho corrupte legitur: unde Cælius Rhod. deceptus, nouem bouum hecatomben exponit, ignorans locum hunc esse de armorum Glauci & Diomedis permutatione. Philostratus in uita Apollonij, *ῥλῶ τὰ μὲν τε ὡς πρῶτος ἀνθρώπων συνέχε, βῶν ἐπὶ αὐτῇ σιωπῆς ἑυρῶν δόγμα*: de Pythagora loquitur silentij authore. Scholiastes in Homerum lib. 1. scribit præcos in altera parte nummi

matris bouem, in altera faciem regiam insculpsisse. Seruius rex ouium boumque effigie primus agnauit, Plinius libro 18.3. Hinc pecunia dicta, quod pecudes signatas haberet, quædam boues. Plautus in Persa, Boues bini hic sunt in crumena. Hæc hæctenus ex aliorum scriptis: nunc nostram coniecturam de bouis nummi pretio subiiciemus. Videtur sanè eius pretij hic nummus fuisse, quo tum temporis boues singuli uenire solebant. Quamobrem non æreum neque argenteum, sed aureum fuisse colligimus, eiusque sententiæ testimoniū ex Etymologo supra citauimus, qui in Hecatombes mentione hæc etiam scribit: *Βοῖον* alij ponderis nomen, alij pretium bouis interpretantur, alij didrachmū nummum boue insignem, alij pedem. Hinc nimirum formata composita illa, *ἐκατόμβιον*, *ῥινέα βοιον*, & reliqua huius terminationis. Iam cum Pollux scribat didrachmum eum fuisse Athenis, id est duas drachmas appendisse (quanquam de utro metallo sentiat non exprefferit, magisque de argento quam auro sentire uideatur: quod tamen bouis pretio minimè conuenit) ex ipso de pondere saltem, ex Etymologo autem & re ipsa de metallo constat. Nam quod didrachmus nummus non argenteus solum, sed etiam aureus fuerit, cum alij, tum Robertus Cenalis episcopus Abrincensis, uir in hoc argumento exercitissimus, pluribus ueterum testimonijs approbant. Valet autem (inquit Robertus) drachma auri fescunciam argenti, hoc est drachmas duodecim argenteas, quæ Gallico numismate æstimandæ sunt libris Turonicis duabus, & solidis totidem. Nunc autem urgente auri inopia, uel hominum seu temporum iniquitate, scutum coronatum ea æstimatione permutatur, pauloque amplius. Et rursus a libi, triplicem olim aureum solidum fuisse docet, unum drachmalem, alterum didrachmalem, tertium sextularem: est autem sextula, uncie sexta pars. His confirmatis, Aureus iste didrachmalis (inquit) æquabat pondere Philippeum nummum, qui olim apud nos erat: cui successit apud Anglos nummus Odoardeus, seu Nobilis ad rosam: nec obstat quod hodie pluris æstimetur. Cur autem bos dictus sit nummus, triplex mihi ratio reddi posse uidetur: una ab effigie, altera ab æquali pretio, & tertia forte à magnitudine nummi, quod is inter aureos maximus fuerit. Huiusmodi igitur bouem nummum olim fuisse, nec amplius etiam bouis communis pretium, hucusque dixerim. Redeo ad prouerbiū, Bos in lingua, ut moneam similia à Germanis celebrari ista: *Er ist mit einer silbernen büchsen geschossen: Er hat die geltsucht*. Quibus & illud proximum, Argentanginam patitur.

¶ Locrensis bos, *Λοκρινὸς βὸς*, de re uili, aut de munere leuiculo dici potest. Locreses enim aliquando publicum sacrum facturi, cum bouem desiderarent, composito ex minutis lignis bouis simulacro, dijs rem diuinam fecerunt. Ex ipso boue lora sumere, *ἐκ τοῦ βόως ὅς ἱμάντας λαμβάνειν*, illi dicuntur, qui quo lædunt quempiam, ex ipso quem lædunt accipiunt. Agricola enim lora cadunt è bouum tergoribus, quibus boues uinciunt. Asinus ad lyram prouerbiū, in Asino retulimus. Cæterum cum Cleon quispiam, cui nomen inditum Boui, scite caneret uoce, lyra uero non perinde uteretur: Stratonicus canentem audiens: Olim, inquit, asinus ad lyram dictus est, nunc uerò bos ad lyram. Bos marinus, uide paulò post Bos in stabulo. Boues messem expectantes, & Bos Molottus, uide in præcedentibus. Contra bouem ne opta, *Μὴ ὀτλὶ βόως ὄψῃ*, adagium, admonet non esse uitam instituendam iuxta uotum animi, neque quiduis sperandum à superis, sed ut ea duntaxat sibi quisque promittat, quæ possit industria consequi. Refertur in Collectaneis Diogeniani. Videtur autem ducta metaphora ab agricola, qui negligens adhibere bouis operam in colendis agris, optat ut citra suum laborem proueniat seges, Erasmus. Mihi quidem sensus clarior uideretur, si pro *κατὰ* prepositione legas *ἀνθ*, ut ita reddatur, Ne optes sine boue. Oppidò quod eleganter Horatius hoc carmine, Optat ephippia bos piger, optat arare caballus, uicium illud significat humanis ingenijs insitum, ut semper alienam sortem magis mirentur, suam contemnant ac fastidiant, optent in experta, experta damnent. Veteres bubus arabant non equis. Hesiodi carmen, *Μὴδ' ἂν βὸς ἀπλόιτ', εἰ μὴ γέτωρ καὶ βὸς εἴη*, id est, Nec bos intereat, uicinus si improbus absit. Columella tanque prouerbiale refert. Bos ad præsepe, *βὸς ὑπὸ φάτνῃ*, in emeritos dici consuevit, quicquid iam ob ætatem ocio atque abdomini seruiunt. Effertur item ad hunc modum, *βὸς ὑπὸ ἀλλίῳ γέτωρ*, Bos in stabulo senex. Rursum hoc modo, *βὸς ὧν ἀλλίῳ κάθη*, Bos in stabulo desides, de ijs qui molliter & in ocio uiuunt. Stratonicus inebriatus, dixit se ab illo qui ipsum inuitauerat, tanque bouem ad præsepe data coena occisum, ut copiosius ex Athenæo Erasmus refert. Cōgruet & in illos, qui in suum aluntur exitium: quemadmodum ij qui se uoluptatibus mundi explent, orco quid aliud quam uictimæ nutriunt? Bos aduersus seipsum puluerem mouet, *βὸς ἐφ' ἑαυτῷ κωνίεσται*, ubi quis ad suum ipsius malum uolens lubensque ducitur. Nam boues ut sunt mansueti, facile se præbent uinciendos, neque grauatim obtemperant iugo. *Κωνίειν* enim Græcis significat festinandi studio ciere puluerem. Quidam accommodant in eos, qui prudentes ac scientes, semet in prauisum periculum iniiciunt, bouis in morem, qui sibi patitur injici uincula, quibus ad cædem ducatur, refertur à Zenodoto, Erasmus: Ego *κωνίειν* & *κωνίεσται*, hoc cum circumflexo in penultima illud in ultima, Græce dici non puto: sed *κωνίειν* paroxytonum, & *κωνίεσται* proparoxytonum. Quanque enim à *κωνίζομαι* futurū *κωνίεμαι* formari possit, sensus tamen prouerbiij tempus præsens requirit. Bos in quadra argentea, in eos qui personam sustinent officium aliquod egregium pollicentem, nec ulli tamen sunt usui, nisi ad uoluptatem aut fastum. Simillimum est illi quod alibi retulimus Bos septimus, Erasmus. Deinde recitatis Suidæ uersibus, quos nos etiam supra Græce posuimus, *ὥς βὸς ὑπαρχων*, &c. subdit, Meminit huius bouis Iulius Pollux libro 6. cap. 11. tanque & bos in quadra placentiæ aut cibi aliquod genus sit, similiter ut bos septimus. Vnde apparet ipsum uel non animaduertisse, uel non intellexisse Suidæ uerba hæc

ha hæc, Ἐπιγραμμα εἰς βῶν καὶ τράγον ὑπὸ πίνακι ἀργυρῷ ἐγκυκλολαμνίδας, id est, Epigramma in bouē & hir-
 cum in tabella argentea (sic enim potius uerterim, q̄ quadram) celatos siue sculptos. Quod si ex epi-
 grammate uel apologo potius prouerbiū facere libet, conueniet in otiosos, & ignauos, quiq̄ exter-
 na specie tantum, non re ipsa, munus suū exercent, Iulius Pollux loco citato nullam huius apolo-
 gi, sed septimi bouis tantum, id est placentæ, mentionem facit. Regia uaccula uel bucula, Βασιλικὴ
 βοῦδος, de prodigiosa fœcunditate ferebatur, natum ē miraculo rei gestæ. Aetate Ptolemæi iunioris
 uacca quædam eodem partu sex ædidiuitulos, author Diogenianus. Bos senex non lugetur, τῶν
 βῶν ἀπὸ γῆρας ὁλομοῖσι: hoc est, senum mors q̄ tempestiua uideatur, non lugetur ab amicis. τῶν δὲ βῶν,
 τὰ δὲ ἔργα πολλὰ τοῦ βῶος, Bos consenescit; at opera multa sunt bouis, prouerbialis senarius, cum ob æta-
 10 tis imbecillitatem aliquis inutilis redditur ad obeundum munus, Senarij sensus clarius ita reddi pos-
 se mihi uidetur, Bos licet iam senecta inutilis, merito tamen illorum operum, quæ plurima iam olim
 confecit, reijci uel contemnī non debet. Bos septimus, ἑβδόμενος βῶς, olim in stupidos brutosq̄ dice-
 batur. Id hinc ortum esse tradunt, q̄ antiquitus post sextam lunam bouis imaginem ē farina pinsere
 consueuerint, qui septimam lunam cornibus referret, Sunt qui malint hinc natum, q̄ cum apud ue-
 teres sex animantium genera maciari dijs solerent, ouis, sus, capra, bos, gallina, anser: pauperes non
 habentes uiuum animal quod immolare, bouis simulachrum ē farina fingere consueuerint: is quo-
 niam sensu uitaq̄ careret, in stoliditatis abiit prouerbiū, Erasmus. Bos genus est placentæ, quæ da-
 batur antrum Trophonij subituris: eò q̄ in adyta descendentes mugitus audirent, Etymologus. Eras-
 mus dum ex Suida transfert, antiquos post sextam lunam bouis imaginem ē farina pinsere consue-
 20 uisse, qui septimam lunam cornibus referret, duplicem committit errorē. Scribit enim Suidas hanc
 placentam cornutam fuisse κατὰ μέγεθος τῶν πρωτοφῶν (πρωτοφῶν per u habet Varinus) σελήνης, hoc est
 instar lunæ quæ a coitu primum apparet; quo tempore eam Græci etiam ἀρτίπικρον & μηννοειδὴ uocant,
 Latini corniculantem; inde dichotomos, id est diuidua uel dimidio orbe cæsa uocatur, primo scilicet,
 ut nos loquimur, sui motus quadrante confecto. Sed fefellit Erasmus q̄ Suidas scribit, ὅτι ὑπὸ τῶν
 σελήνης ἐπεθύπο ὅπως ἐβολοῖτο: ubi ille per sex lunas non sex placentas, ut debuit: sed Lunarīs motus
 sex dies accepit; nec animaduertit q̄ mox ipse Suidas lunas interpretatur placentas latas & rotun-
 das, quales nostri uocant **fladen**. Easdem Pausania teste πελάγας uocabant, ut Varinus citat, ex quo
 etiam clarius q̄ Suida Erasmus hallucinatus deprehendetur. Solebant nonnulli etiam ὑπὸ τέσσαρσι πο-
 30 τάνοις, id est post quatuor placentas, communes scilicet, quinto loco bouem, id est placentam unam
 cornutam immolare, quanq̄ frequentius post sex: proinde eodem sensu prouerbiali quintum aut se-
 ptimum bouem aliquis proferat, nihil interest. Pollux pelanos placētas à bubus distinguit: nam dijs
 omnibus eas communiter immolari solitas ait, bouem uero (id est cornutam placentam) priuatim A-
 pollini, Dianæ, Hecata, & Lunæ. Addit præterea pelanos à figura dictas esse, ut etiam boues: sed qua-
 lis earum figura fuerit, nec ipse exprimit; nec alibi reperio, nisi quod Etymologus inter cætera pela-
 ni etyma, ἀπὸ τοῦ πεπλαντύναι deriuatum conijcit, id est à latitudine. At latitudo non figura est, sed figur-
 ra, aut quantitatis potius, accidens, Aristophanis interpres in Acharniensibus, cum exposuisset ἐλα-
 τῆρα placentam latam siue panem latum, quæ pulte superimposita immolaretur; subiicit, εἰσι δὲ καὶ λα-
 γαρόεις, παρὰ τὸ λαγαρόν: καὶ πελανοὶ παρ' εὐεπίδω: nimirum ut indicaret ex latis placētis huius gene-
 ris, alias uentrosas & intus inanes fieri, alias uero solidas. Empedoclem quoq̄ ferunt, cum Olym-
 40 pia uicisset equis, q̄ animatis ex præscripto abstineret, utpote Pythagoricus, ex myrrha, thure, & aro-
 matibus alijs bouem concinnasse, quem ad panegyriū conuenientibus distribuerit; quod parcemiæ
 quadam imagine usurpari à nobis potest, in ijs quæ de saccharo passim coaptari cōformariq̄ animad-
 uertimus, Cælius ex Athenæi lib. i. μέγας βῶς, bos ex farina confectus, Varinus. Seruabis bouem,
 uel bubulcus eris, Βουβόλις es; hoc uelut ænigmatē significabant exilium. Siquidem qui per ostracismū
 eiiciebantur, in Argiuam exulatum ibant: ac illic bos erat æneus insigni magnitudine. Refertur in
 Plutarchi Collectaneis: Hesychius testatur extitisse in Phasmate Menandri. Bos in stabulo, uide su-
 pra Bos ad præsepe. Erasmus quidem in Suida se legisse scribit βῶς θάλιος, id est Bos marinus: suspi-
 cari tamen uitium esse & θάλιος legendum. Apud me uero certum est, neq̄ θάλιος, neq̄ θάλιος,
 sed θνάλιος, id est in stabulo legendum. Nam sic habent excusa Suidæ, quæ nos hoc tempore inspexi-
 50 mus exemplaria, idq̄ bis repetunt: sic Apostolius Byzantiū, sic alij authores habent. πολλοὶ βουβόλιαι,
 παύροι δὲ τε γῆς ἀροτῆρες, Qui taurum stimulent, multi, sed rarus arator; in eos qui uirtutis insignia aut
 famam habent, sed uera uirtute uacant. In tergore bouis defecit, ἐπὶ βύρσις ἐκαθέζετο, id est supplex
 implorat auxilia. Natum à consuetudine Scytharum, ut testatur Lucianus in Toxaride. Nam apud
 hos si quis forte læsus esset, neq̄ suppeteret ulciscendi facultas, immolato boue carnes minutim se-
 ctas coquebat, ipse in tergore humi strato sedebat, manibus in tergum reductis. Idq̄ maximum sup-
 plicandi genus apud illos habebatur. Accedebat quicunq̄ uellet opitulari, & carniū portione gū-
 stata, dextroq̄ pede tergori imposito, pollicebatur pro uiribus auxilio futurum. Atq̄ hoc fœdus a-
 pud Scythas sanctissimum habebatur. Toto deuorato boue in cauda defecit, πάντα ἐκτραγῶν τὸ βῶν
 εἰς τὸ ὄρεον ἀπὸ τῆς καλῆς: hoc est, reliquo negotio peracto, in extremo fine delassatus est. Boui trituran-
 60 os non obligandum, Mosaisca lex, Deuteron. 25. prouerbij locum habebit, cum significabimus dignū
 esse mercede unumquemq̄ in quouis labore, & illo præcipue fructu qui ex eiusdem laboris genere
 percipi possit, priuari non debere. Vide supra in prouerbio, Bos apud aceryum, Boue uenari lepo-

rem, Plutarchus in commentario de animi tranquillitate, ueluti de re uerementer absurda, stulticia, ac præpostera usurpat, his uerbis: *οὐδ' ἔστι γὰρ ὁ τοῦ βουὸς ἀνόητος, καὶ τῶν βοῶν τὰ λαγὼν κυνεγεῖται, δυνεχὺς ἐστὶν: οὐδ' ἔστι γὰρ γελῶν καὶ σαγηνεύει ἐλαφροὺς καὶ λαμβάνοντι, καὶ εἰς δαίμων ἐναντιοῦται μοχθηρὸς, ἀλλὰ ἀβελτηρία καὶ μοχθηρία τοῖς ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦσι.* Ne si bos quidem uocem ædati Alciphron in epistola Glycæ ad Menandrum, *ἀλλὰ τοῦτο μὴ εἴδενι γρόπαι μὰ τὰς θεάς, οὐδ' εἰ βῆς μοι, τὸ λεγόμενον, φθέραιε, πειθεῖν ἄρ.* Nam in annalibus frequenter commemoratur bos humanam uocem reddidisse. Volentem bouem ducito, *τὸν θέλοντα βοῦν ἔλανε*; utere illorum opéra qui ex animo faciunt. Stultitia est uenatum ducere inuitas canes, ut ait Plautus. ¶ Sunt & alia quædam prouerbia, quæ in præcedentibus attingi, ut bulimia, buthysia, budoro more, & quæ à bolito, id est stercore bubulo sumuntur: de quibus qui legere copiosius uoluerit, Chiliadas Erasmi adeat. De buphago tantum nonnihil adijciamus, quanquam & supra leonis id esse epitheton monuerim, & de hominē uoracissimo dici, uide H. b. & Arcadiæ fluuium esse à Buphago Iapeti filio nominatum, & Herculem buphagon uel buthonem cognominari. Athenæus libro 10. indicat Iarum auem Herculi attributam à præcisis, quod & ille fuerit *ἀδ' ἀνθρώπος*, atq; itidem *βουφάγος* esse uocatam. Huc & illud pertinet, Bouem in faucibus portat, *βῶν ἐπὶ γνάθῳ φέρεται*, in hominem edacem, ut indicant Zenodotus & Suidas. Natum, uti conijcio (inquit Erasmus) uel à Theagene athleta Thasio, uel à Milone Crotoniata, quorum alter bouem solidū solus comedit, teste etiam Græco epigrammate, tum authore Posidippo apud Athenæum: alter, ut narrat apud eundem Theodorus Hierapolites, in Olympijs taurum quadrimum humeris sustulit, eumq; eodem die solus comedit: Cuius rei meminit & A. Gellius. Caterum Hercules ut buphagus, quod multi cibi esset, sic & polyphagus, et addephagus, & ab Orpheo in eius hymno pamphagus uocatur: & philopotes quod multum biberet, unde et scyphum eidem dicarunt, ut gauiam propter edacitatem. Apud Lindios pium est Buphagum, id est Herculem execrari; quod in dei cedere honorem creditur, si in eum multa conuicia dicantur, Gregorius Naz. aduersus Iulianum. De Buphonijs etiam multa retro dixi. Erasmus in prouerbio Cecidis & Buphonijs Aristophanis uerba in Nebulis citat, *Ἀρχαία δὲ καὶ ὅτι πολὺν ὄντα, καὶ πηλὸν ἀνάμειξε, καὶ Κικεύδης καὶ Βουφόνιος*: Quæ sic interpretatur: Prisca hæc sanè atq; obsita canis, nec non oppleta cicadis, Ac Cecide cum Buphonijs: cum *Διπολίωδ' ἢ* in emendatis codicibus legatur, id est quæ Diipolia resipiunt antiquissima Iouis festa, quorum aliquoties Gyraldus etiam meminit. Vnus prouerbii est de re magnopere prisca, & ob uetustatem iam pridem obsoleta defuncta, Buphonia festum erat, &c. Huiusmodi ludos adhuc durare uideamus apud Italos, præcipue Romanos, prisca uidelicet etiamnum infaniae uestigia, quos illi Taureos uocant. ¶ Buthus obambulat, *βῶτος περιφοιτᾷ*, de leuibus ac stolidis dicebatur: à moribus Buthi cuiusdam athletæ, qui uicit in Pythijs ludis; meminit Hesychius. Fieri potest ut ab edacitate id nominis ei inditum fuerit, ut etiam Herculi *βουόινος*: Vnde uidetur dici posse in edaces quoque, Erasmus. Apud Varinum *βουβός oxytonum* legitur, & exponitur *ἐπὶ τ' ἐνὶ βῶν καὶ παχυφρόνων*; & rursus alibi apud eundem sic legitur, *βουφός, ὅντι βουφός ἐπὶ φοιτᾷ*: qui locus apparet corruptus. Ego malim *βουβός*, ut apud Suidam quoq; legitur. Videntur sanè Græci à stulto & simplici bouis ingenio, ut Butalionis quod Etymologus alicubi scribit, sic etiam Buthi nomen finxisse. *βουβός, παρὰ Λυσίππου τὸ ὄνομα*: *Κύων δὲ τις ἐβόα διεμελὴς ὥσπερ βούβος*. Seleucus insipientem & stultum exponit, Hesychius. ¶ Animus heptaboeus, *ἑπταβόειος* apud Aristophanem, de forti magnocq; inuictio. Nam Homerus Aiæ clypeum hoc epitheto insignit, quod septem bouum tergoribus esset obductus, atq; ob id impenetrabilis. Ouidius, Dominus clypei septemplex Aiæ, Augiæ stabulum, *Αυγίου Βουσταῖα*, in hominem, aut in rem maiorem in modum inquinatam. Lucianus in Pseudomante ostēdit huius stabula tantum habuisse congesti fimi, quantum ter mille boues pluribus annis reddere potuerint. Seneca in libello de morte Claudij, In quos (inquit) si incidisses, ualde fortis licet tibi uidearis, maluisses cloacas Augiæ purgare, multo plus ego stercoreis exhausti. Pausanias Eliacorum libro 1. paulò post initium sic scribit: Eleorum princeps fuit Eleus filius Eurycydæ Endymionis filij, patre Neptuno, si quis credat. Posterij *Ἠλείου* nomen in *Ἠλίου* mutauerunt, & Solis non Elei filij faciunt Augeam, ut splendidius de eo loquantur. Augeas iste bouum caprarumq; greges tam numerosos habuit, ut magna pars regionis propter finem illorum inutilis iam esset. Proinde Herculi expurgandum illum persuadet, siue regionis parte, siue alio munere promisso. Quod ille mox fluuio Minyeia immisso perfecit. Caterum Augeas, cum res arte magis quàm labore confecta uideretur, mercedem negauit: & Phyleum maiorem natu inter filios, à quo tanquam iniquus in hominem bene meritum reprehendebatur, eiecit, &c. Græci hanc Augiæ stabuli repurgationem, inter duodecim eius labores numerant. Extat Epigrammatum Græcorum libro 1. sectione 46. ænigma elegantissimum de numero armentorum Augiæ. Octapedes, *ὀκταπόδες*, Scythico prouerbio dicebantur, qui duos possiderent boues & currum unum; meminit Lucianus in Scythia. Dicit poterit per iocum, in hominem qui sibi locuples uideatur: uel in eum cui rusticanæ sunt opes. ¶ Fœnum habet in cornu, longè fuge, Horatius in Sermon. conuenit in homines maledicos & feroces. Inde translatū, ut Acroni placet, quod antiquitus bubus cornipetis fœnum pro signo in cornu appenderetur, quo sibi cauere qui forte occurrissent. Idc̃q; ideo fieri solitum Plutarchus in problematis Roman. 71. autumat, quod copiosiore pabulo, non modo boues, sed & reliquæ animantes ferociant. Hic locus me admonet ut Ebreorum etiam leges de boue cornupeta referam, ex Iosephi Antiquitatum lib. 4. Bouem cornu percutientem (scribit

(scribit Iosephus, interprete Ruffino) dominus interficiat. Si uero aliquem interficiat percutiens taurus, ipse quidem lapidatus moriatur, & neq; ad cibum utilis habeatur. Si uero culpabilis etiam approbetur dominus, præcius eius naturæ, nec cauens, & ipse moriatur: tanq; ipse eius qui à boue peremptus est, autor mortis extiterit. Si uero seruum uel ancillam bos perimat, ipse quidem lapidetur: triginta uero siclos eius domino, lapidati dominus dare damnetur. Bos autem si à boue percussus mortuus fuerit, uendatur, & qui mortuus est, & qui percussit: & pretium amborum eorum domini sibi distribuant.

¶ Habent præterea Germani peculiaria sua prouerbia à boue facta, ex quibus nonnulla coronidis uice hîc adiecimus. Præponemus autē Latina uel Græca eodem sensu usitata, sine bouis mentione. Deo uolente, uel uimine nauigabis: Vuestphali dicunt, *Wann Gott wil so kalbet ouch wol ein ochse*: Si Deus uoluerit etiam bos uel taurus foetabit. Anis bacchatur: Vuestphali, *Sie olde koe wil byssen*, Vacca uetula mordere uel morsicatum ludere appetit, in præter ætatem indecorè lasciuientes. Camelus saltat: Germani, Vacca in grallis (ut quidam uocant) incedit. Dîj bona laboribus uendunt: Germani, *Gott gibt einem wol ein ochsen/ aber nit bey den hórneren*, Deis botiem alia quando donat, sed non cornibus apprehendendum. Non temere est quod uulgo dicunt: Germani, *Man heisset selten ein kû blümlin (oder blüme) sy hab dann ein punten flecken*, Bos raro floris nomine appellatur, nisi macula uel una insignis sit. Solent enim ruri maculosas uaccas flores appellare nostri, ut alias alijs nominibus, *blässe/böml/mörshle*. Rem odiosam & molestam, quam quis maxime fugiat, desyderari dicimus ut uespæ à uaccis: *Er laufft im nach wie ein kû den wespinen*. Hominem qui immoderate & uno haustu plurimum bibat, *εμυσι πίνειν* dicunt Græci, nostri instar uaccæ, *trincen wie ein kû*. Sic & Nicander in Theriacis de percusso à dipsade:

Αντίρ' οὐκ ἔστι τῶν βοῶν ποταμοῖο νεοδυκὸς

Χανδ' οὐκ ἀμέτροντο δέχεται ποτόν.

¶ Hæc hæcenus de boue & uacca dixerim: quibus immorari plixius uolui: quoniã bos principa tū inter animalia homini utilia semper obtinuit: & cum Heluetia nostra bouum armentis abundet, copiosius de eis scribendum mihi existimaui. Multo enim utilius iudico nostratiū animalium naturas habere perspectas, q̃ ipsi neglectis aut parcius tractatis, moram in peregrinis facere.

DE TAVRO.

A

TAURVS bos est ad procreandum reseruatus, dux & maritus uaccarum. Accipitur etiam simpliciter pro forti boue, Vergilius Georg. 1. Ergo age terræ Pingue solum primis extemplo à mensibus anni Fortes inuertant tauri. Sed nos hîc tantum de proprie dicto tauro loquemur, non de boue castrato. Quacumq; de boue in genere afferri possunt, quorum plurima ad tauros etiam pertinent, iam ante diximus. Græci etiam *ταύροι* uocāt, *βῆν τέλειον καὶ ὀρθόχην*,

id est bouem marem, adultum (ut à uitulo & iuuenco differat) & non castratum, Ebraei taurum uocant תור, aliqui bouem simpliciter interpretantur: Vide supra in Ebraicis nominibus bouis. Mathaeus Syluaticus taur exponit taurum, nimirum ex Arabica dialecto; nam & Chaldaei tor appellat. תור abir robustum significat, & per excellentiam uel antonomasiam abirum numero multitudinis, pro tauris robustis exponitur Psal. 22. alij caballos reddunt. Italicè toro, Gallice toreau, Germanice ein stier/ein wücherstier/das wücher/ein mummelstier/ein hagen. Aliqui taurum non castratum uocant ein varren uel farr, forsan à par Ebraica uoce, quæ & iuuencom & bouem simpliciter significat; alij ein bollen; nam et Angli dicunt a bulle, ut Illyrij wul bouem in genere; lidem taurum iunecz quasi iuuencom.

B.

Taurus animal robustissimum, præcipue colli & capitis robore ualeat; & frontē ualidam pugneq; idoneam habet. Cornua eis infesta natura dedit, Plin. Ea q; uaccis robustiora sunt, Aristotele teste; minora etiam tenuiora q; bubus, ut Plinius scribit. Plura uide supra in Boue in B. Homines castrati ita commutantur, ut etiam cæterarum animantium quæcunq; castrata. Nam & tauri, & uerueces sua cornua è contrario gerunt; q; foeminae quoq; eorum contra, q; mares armantur cornibus. Itaq; illi maiora excisi gerunt, hi minora. Aristoteles sectione 10. problemate 38. Et mox iterum eiusdem sectionis problemate 56. eandem dubitationem soluit cur boues castrati maiora cornua gerant. Tauri potissimum neruosi sunt, & durioribus q; castrati neruis. Cor etiam eorum neruosum esse in Boue dictum est. Collopa Græci uocant pellem in ceruice bouis, unde colla, id est glutinum fit, ut mox explicabimus capite quinto. Taurorum sanguis fibris refertus est; quare omnium celerrime coit & durefcit, Aristot. Et alibi, Tauro & asino, inquit, inter ea quæ animal generant, crassissimus & nigerrimus sanguis est, Venenosam eius naturam, & contra eam antidota capite 7. referemus. Arnobius libro 7. ridens antiquorum superstitiosa sacrificia: Non enim placet, inquit, carnem strebulam nominare, quæ taurorum è coxendicibus demitur. Strebula authore Festo, lingua Vmbrosum appellabatur partes carniū sacrificatarum. Taurorum colla & truces in sublime iactus, tigrium rapinas, &c. miramur, cum rerum natura nusq; magis q; in minimis tota sit, Plin. In felle bouis inuenitur lapis, quæ Arabes Guers appellant, de quo supra in G. diximus. Syluaticus tauri fel priuatiui mamacur uocari meminit; uide infra in G. ¶ Mense Martio, cui cordi est armenta construere, tauros comparabit, aut his signis à tenera ætate summitter: ut sint alti, membris amplissimis (ingentibus) moribus placidis, mediæ ætate (& magis quæ iuuentute minor est, q; quæ declinet in senium, cætera ferè eadem omnia in his obseruabimus, quæ in bubus eligendis; neq; enim alio distat bonus taurus à castrato, nisi quod huic torua facies est, uegetior aspectus, breuiora (parua) cornua, torosior ceruix, & ita uasta, ut sit maxima portio corporis, uentre paulo substrictiore, qui magis rectus, & ad ineundas foeminas habilis sit, Columella & Palladius. Addunt alij, generosum taurum probari, si facies sit minax: si anteriores pedes fortiter figat ac terrā fodiat; si cauda erecta, sed modice incuruata sit; si cornua in promptu ad feriendum. Obseruandum est, inquit Varro, ut boues mares seminis boni sint, quorum & forma est spectanda, & qui ex his orti sunt, ut respondeant ad parentum speciem. Et præterea quibus regionibus nati sunt, refert. Boni enim generis in Italia, pleriq; Gallici ad opus. Contra iugatorij Ligustici, Transmarini Epirotici non solum meliores totius Græciæ, sed etiam Italiæ, tametsi quidam de Italicis, quos propter amplitudinem præstare dicunt, ad uictimas faciunt, atq; ad deorum seruāt supplicia: Qui sine dubio ad res diuinas propter dignitatem amplitudinis, & coloris præponendi. Quod eò magis fit, q; albi in Italia nō tam frequētes q; qui in Thracia, ubi alio colore pauci, Varro.

¶ Diuersa bouum genera proposuimus supra in Boue cap. 2. Cæterum Oppianus poëta Græcus libro 2. de Venatione, ubi de tauris scribit, non boum sed taurorum (tauri nimirum nomine tanquam digniore omne bubulum pecus complectens) diuersa facit genera: & primum Aegyptios commemorat tauros, non aliter q; nos boues supra: mox etiam Phrygios similiter, qui colore sint flavo & flammeo. Deinde Aonios, Armenios, & Syrios similiter ut nos supra ex Aeliano. Syrios quidem etiam Assyrios & Pellæos uocat, & in Cherroneso nasci scribit: atq; hos ipsos esse, quos Herculem Geryoni in Erythea abstulisse fama sit. Est autem Pella ciuitas Syriæ, quæ aliàs Apamea, à Pella Macedonia sic dicta, & Berenice postea, Stephanus. Idem Cherronesum Syriæ ciuitatem, eandem Apameam facit. Secundum alios, Pella Coelesyriæ ciuitas est, quæ & Bûtis uocabatur. Pausanias tamē sentire uidetur, Herculem boues ex Macedonia Pella abegisse, cum loca circa Ambraciam atq; Amphilochos Geryonem imperio tenuisse tradat. Aethiopici tauri non alij q; rhinoceroses sunt: ut boues luci, elephantii: Vnde apparet bouis & tauri nomē ad quadrupedes syluestres maiores diuersorum generum à ueteribus applicatum fuisse. Cibyratici tauri apud Suetonium in Gordianis, nominantur à Cibyris. Stephanus Cabalidem urbem esse docet prope Cibyrā, iuxta dorsum Mæandri, & Cibyratas à Lydis ortos esse, qui regionē illā occupauerint. Meminit etiā Strabo.

C.

Vita bubus foeminis quindecim annis longissima, maribus uiginti: robur in quimatu, Plin. Græcis sacrificaturis moris erat, tauros explorare farina apposita. Nā si gustare abnuissent, concipiebant inde, haud ualere satis, Cælius. Lafer è silphio cauernis dentium in dolore indi cera inclusum, Plinius non suadet; quoniam tauros inflammet naribus illitum, & serpentes auidissimas uini admixtum rumpat.

rumpat. Si tauris oleo rosaceo nares inunctæ fuerint, obtenebrantur, Africanus in Geoponicis. Coire tum mares, tum fœminæ anno ætatis primo peractio incipiunt, quoad facultas sit procreandi: uerum quod magna ex parte fit, uel anniculi, uel nacti octauum mensem Venerem adeunt, Sedenim quod maxime confessum habemus, bimatu generant, Aristot. Qui quadrimis minores sunt (qui annum secundum non attigerint, Didymus) maioresq; q̃ duodecim annorū, prohibentur admissura: illi, quoniam quasi puerili ætate seminandis armentis parum habentur idonei; hi, quia senio sunt effœti, Columella. Idem de uaccis intelligendum est, Didymus. Generationem quadrimi implent, & singulis denæ eodem anno traduntur, Plinius, Tauri duo sufficiunt matribus seu matricibus septuaginta, uide supra in Boue cap. 3. Duobus ante congressum mensibus cum uaccis tauri pasci non debent; deinde admittendi sunt, nec impetus eorum coercendus. Sunt autem explendi herba. Quod si pastura non satis esse uideatur, cicera, aut orobos, aut hordeum macerare, & eis offerre conuenit, Didymus. Tempus admissuræ optimum, medium ueris. Neq; enim omni anni tempore Veneris libidine flagrat, sed decurso breuiter lasciui ardoris spacio, aliàs semper tanq; ratione quadam & modo se à coeundo abstinet. Salax minimè inter mares bos est, Aristot. Post conceptum uaccæ, nunquã cum illa coit. Quamobrem Aegyptij uirum fortem eundemq; temperatum significaturi, taurum integræ ualitudinis pingunt, Horus. Tauri non sapius q̃ bis die ineunt, Plinius. Seniores nec sapius quidem fœminam eandem, eodem superueniunt die, nisi ex interuallo. At iuniores, & eandem sapius cogunt, & pluries petunt ac superueniunt, uigore suæ ætatis, Aristot. Taurus tanto ardore genitalem neruum contendit ad uaccam adiunctus, ut sine motu ullo semen emittat; ac si à muliebri genitalli neruus in aliam corporis partem aberrauerit, uaccam rigidissima intentione uulnerat, Gyllius ex Horo Apolline. Bos uno initu implet; idq; merito, agit enim tam uehementer, ut fœmina uix toleras succumbat, Aristot. Taurorum ceruorumq; fœminæ uim non tolerant; ea de causa ingrediuntur in conceptu, Plin. Boues laboriosius q̃ equi coeunt, Aristot. Si forte conceptio pererrauerit, uicesimo post die marem fœmina recipit, Aristot. uel repetit, ut Plinius. Quod si tauri ad coitus torpescant, caudam ceruinam urens & conterens, atq; laeuigans cum uino, pudendum tauri atq; testiculos ungito: confestimq; uel ad insaniam usq; pruriet in Venerem. Quod quidem haud in tauris duntaxat, sed etiam in animalibus cæteris, in ipsorū hominum genere similiter usu ueniet. Soluit autem pruritum illum exorbitantem, oleum inunctum. Iam uero polyspermos, polygonusq; uocata herba, animalia ipsa reddet multis numeris fœcundiora, Quintilij. Ego unam & eandem herbam utrisque nominibus istis intelligo: Quanq; crataegonon quoq; diuersam à polygono herbam, & polycarpon appellari, & fœcunditatem augere inueniam. ¶ Taurus tempore coitus tantum cum fœminis pascitur, cæterosq; oppugnat mares; temporibus cæteris mares inter se cõuersantur: quod coarmentari dicitur. Iam Epiri prouinciæ tauri sapius trimestri temporis spacio non apparent, Aristot. Per libidinē tauri efferantur, ut etiam arietes, & hirci. Qui enim superiore tempore socij iugij concordia pascuntur, coitus tempore dissident, & alter alterum libidinis rabie inuadit, Idem. Coit qui uicerit; cumq; is Venere iam debilitatus languerit, aggreditur uictus ille languentem, & plerunq; superat, Aristot. Hanc taurorum concertationem elegantissimus poëta Oppianus lib. 2. de Venatione pulcherrimè describit, quem locum ut à Petro Gyllio translatus & Aelianij historiæ de animalibus historiæ insertus est, huc apponam. Sequitur (inquit) ut dicam, quemadmodum pro uaccis taurorum maxime riualis & perpugnax natio, acerrime inter se certet. Vnus præstantissimus in minorum taurorum & uaccarum armentum dominatur. Hunc magnum regem perhorret grex armentorum cornibus armatum, uaccæ hunc maritum suum impotenti ferocitate exultantem, eo maxime tempore timent, cum diuersorum armentorum tauri alij in alios mugiunt, & ab reliquis separati, ceruicem iactantes inter se minitantur. Tum sanè utrinq; uehemēs instat pugna. Primum infesto obtutu inter se intuentur, atq; agresti iracundia ardentes, ignem naribus spirant, & terram pedibus spargunt, & puluerulenta iactatione, & martiali spiritu contentissime uociferans uterque prouocat alterum. Ac posteaq; tuba signum dederunt, ad pugnam acerbam effreni impetu ruentes, inter se mutuis uulneribus cædunt. Et quemadmodum in pugna nauali duæ præstantes naues permultis militibus armatis fulgentes, & uehementi uento & remis propulsæ, contrarijs proris rostra inter se mutua allidunt, & concrepant armis, & strepitu uirorum: sic taurorum in cœlum tandiu sonitus fertur concurrentium, dum eorum alteruter ex certamine uictoriam retulerit. Victus cum dolens de pugna à se male pugnata, tum uerecundans in armento comparere, in syluam proficiscitur, & separatim à cæteris pascitur, ac in montibus aliquandiu se tanquam athleta quispiam exercet, dum collegerit uires, quibus cum se confirmatum sentit, statim uociferatur, adeo ut sylua ad eius mugitus uehementer resonet: Ac posteaq; ualidiorem suum q̃ hostis mugitus esse perceperit, iam robori suo cõsiderare incipit, & ad prælium descendens, facile ante uictorem uincit, ut qui passionibus se exercuerit, & remotus ab omni Venere uirum eneruatrice uixerit, Hactenus Gyllius ex Oppiano: Nos pauca circa postremam partem Græcis collata emendauimus. Rem eandem Vergilius Georgicorum libro 3. tanta uirtute poëtica describit, ut temperare mihi nequeam, quin ea quoq; operi nostro asciscam:

60 Sed nō ulla magis uires industria firmat, (a)feruat Q̃ Venerem, & caci stimulos auertere amoris: Siue bouum, siue est cui gratior usus equorum. Atq; ideo tauros procul, atq; in sola relegant Pascua, post montē oppositū, et trans flumina lata: Aut intus clausos satura ad præsepia feruant.

Carpit enim vires paulatim, uritque uidendo
 Dulcibus illa quidē illecebris, et sepe superbos
 Pascitur in magna sylua formosa iuuenca:
 Vulneribus crebris; lauit ater corpora sanguis:
 Cū gemitu; reboāt syluēque et magnus Olympus:
 Victus abit, longeque ignotis exulat oris:
 Victoris, tum quos amisit inultus amores:
 Ergo omni cura vires exercet; & inter
 Frondibus hirsutis, et carice pastus acuta:
 Arboris obnixus trunco, uentosque laceffit
 Post ubi collectum robur, viresque receptæ,
 Fluctu ut in (a? uti) medio cœpit cū albescere pōto
 Ad terras, immane sonat per saxa; nec ipso
 Vorticibus, nigramque alte subiectat (a? subuectat) arenam.

Plura uide infra in prouerbio, Abijt
 & taurus in syluam. Quam acute taurus audiat uaccam tempore libidinis mugientem, & spatio uel
 longissimo accurrat, in Boue supra dictum est cap. 3. Græci asserunt, si mares creari uelis, sinistrum
 tauri in coitu ligandum esse testiculum: si fœminas, dextrum; tamē tauros diu ante abstinendos (Ve-
 nere) ut cum tempus est acius in causas dilati feruoris incumbāt, Palladius in Martio: & Africanus.
 in Geopon. Græcis: qui & hæc addit: Vt masculus nascatur, spirante Borea quidam congressus præ-
 parant: ut fœmina, Austro. Si tauri post coitum ad dextram partem abeant, generatos mares esse
 tradunt: si in læuam, fœminas, Plinius: & Horus in Hieroglyphicis, Quamobrem Aegyptij, inquit,
 mulierem quæ filiam pepererit, significaturi, taurum pingunt sinistrorsum respicientē: sin filium, tau-
 rum qui se uertat dextrorsum. In Gallia circa Gratianopolin muli uel inni genus nasci audio ex
 asina & tauro, quod uulgō iumar appelletur. Apud nos etiā uiros fide dignos affirmantes audiui,
 uisum sibi equū ad pedem montis Spelugi (ut nos uocamus) in Rhætia ex equa & tauro generatum.

Fœmina: nec nemorū patit meminisse nec herba;
 Cornibus inter se subigit decernere amantes.
 Illi alternantes multa ui prælia miscet
 Versaque in obnixos urgentur cornua uasso
 Nec mos bellantes unā stabulare: sed alter
 Multa gemens, ignominiam, plagasque superbi
 Et stabula aspectans regnis excessit auitis.
 Dura iacet pernox (a? pernix) instrato saxa cubili,
 Et tentat sese: atque irasci in cornua discit.
 Ictibus: & sparsa ad pugnam proludit arena.
 Signa mouet: præcepsque oblitum fertur in hostem.
 Longius, ex altoque sinum trahit: utque uolutus
 Monte minor procumbit: at ima exastuat unda

Tauris in aspectu generositas, torua fronte, auribus setosis, cornibus in procinctu dimicationem
 poscentibus. Sed tota cōminatio prioribus in pedibus stat, ira gliscente alternos replicās, spargensque
 in altum harenam, (insperso puluere ad luctam procinguntur, Plutarchus) & solus animalium eo
 stimulo ardescens. Vidimus de imperio dimicantes, & ideo demonstratos rotari, cornibus cadentes
 excipi, iterumque resurgere, modo iacentes ex humo tolli, bigarumque etiam cursu citato uelut aurigas
 insistere, Plinius. Tauri animosi, iracundi, furibundi que sunt. Sanguis enim eorum fibris refertior est,
 quare omnium celerrime coit & durefcit, Aristotel. Contra, quorum sanguis tenuis & sine fibris est,
 ut leporis & cerui, timida sunt. Cur taurus iratus costas per caudam uerberet, in Leone qui idem fa-
 cit explicabimus. Taurus nisi castretur, ferocit & infestat cornibus: ad iracundiam facilis, præcipue
 si prouocetur. Extra armenta solitarius ferē, non longē tamen a uaccis pascit. Taurum color rubicun-
 dus ad iram excitat, ut amplius in Philologia dicemus. Non eadem in tauros (quæ in uaccas) exer-
 centur imperia, qui freti uiribus per nemora uagantur, liberosque egressus reditusque habent: nec reuo-
 cantur, nisi ad coitus fœminarum: Columella, cum dixisset de uaccis crepusculo reuocandis sono
 buccinæ. Animalia fortia grauiorem habent uocem, ut taurus & leo: timida acutam, Aristoteles in
 Physiognom. Nos in boue supra, ex ipso etiā Aristotele, docuimus tauri uocem acutiorē esse quā
 uaccæ. Proinde illam hoc in loco comparatione aliorum animalium grauem dicemus, non item uac-
 cæ. Cui obiectioni forsan ut occurrat, mox addit: Verum præstiterit fortassis non ex acumine aut gra-
 uitate uocis, animal timidum aut forte iudicare: sed ualidam uocē fortitudinis, remissam & infirmam
 timiditatis signum faciemus. *συνοειδὴς*, id est animosa sunt, quorum crassa & plena ceruix est: referun-
 tur enim ad tauros animosos, Aristot. ibidem. Taurus animo incitatus, eo impetu cornibus appetit,
 ea impotentis animi effrenatione fertur, nihil ut eum, neque bubulcus, neque metus ullus reprimere
 queat. Atqui eum quidē ipsum homo sistit, atque ab impetu continet, si dextrum ipsius genu fascia
 deligauerit, Aelianus. Hinc est forte quod Rasis scribit, bouem ferum si fune laneo ligetur, mansue-
 scere. Caprificus tauros quamlibet feroces collo eorum circumdata, in tantum mirabili natura com-
 pescit, ut immobiles præstet, Plinius. Huius rei rationem Cælius Calcagninus inquit libro 2. episto-
 larum. Gyllius ex Plutarcho citat si ad ficum (non caprificum ut alij) alligetur, mansuescere. Ego de
 caprifico intelligere malim: Nam & caules caprifici, si carni bubulæ inter elixandum addantur, ut
 Plinius alibi scribit, magno ligni compendio eam percoquunt. Hominem nouissima calamitate casti-
 gatum designaturi Aegyptij, taurum pingūt, caprifico illigatum: hic enim cum mugit, si de caprifico
 ligetur, redditur mansuetus, Horus Apollo. ¶ Mithridates Ponticus cum somnum caperet, sui cor-
 poris custodiam non modo armis & satellitibus excubitoribus committebat: sed & tauro & equo &
 ceruo, quos mansuefactos habebat. Ii enim ad custodiam eius dormientis aduigilantes, si quis accede-
 ret, illius sensum ex ipsa respiratione quam mox percipiebant, atque ille mugitū, alter hinnitū, alius sua
 propria uoce, eum a somno excitabant, Aelianus. ¶ Taurum ursus aperto Marte aggreditur, con-
 ferta iam pugna, sternit se resupinum, dumque taurus ferire conatur, ipse suis brachijs amplectitur cor-
 nua, ore morsum armis defigit, proster nitque aduersarium, Aristoteles. Vt si tauros, ex ore cornibusque
 eorum

eorum pedibus omnibus suspensi, pondere fatigant; Nec alteri animalium in maleficio stultitia soler-
tior, Plin. Tauri solent diuersi assistere clunibus continuati, & cornibus facile propulsare lupos;
Varro. Tauri cæteris animantibus satis mansuetos se præbent, præterq̃ illis, quæ rapacitate alias
adoriuntur. Has uiribus coniunctis sæpe impugnant; & linguas in certamine exerunt, Author ob-
securus. Tauro & asino aduersarius est coruus; quippe qui aduolans feriat, et eorum oculos laceret.

E.

Boum corijs glutinum excoquitur, taurorumq̃ præcipuum. Præstantissimum sit ex auribus tau-
rorum & genitalibus; Nec quicq̃ efficacius prodest ambustis. Sed adulteratur nihil æquè, quibusuis
pellibus inueteratis, calciamentisq̃ etiam decoctis. Rhodiæcum fidelissimum, eoq̃ pictores & medi-
ci utuntur. Id quoq̃ quo candidius, eo probatius. Nigrum & lignosum damnatur, Plinius. Et alibi,
Ichthyocollam (inquit) quidam ex uentre piscis eiusdem nominis, non ex corio fieri dicunt, ut gluti-
num taurinum. Collan, id est glutinum, aliqui xylocollan uocant, q̃ in ligno ferruminando eius sit
usus, alij taurocollan. Probatissimum Rhodium est. Ex boum corijs conficitur, colore candido, & lu-
cem transmittit; nigrum deterius, Dioscorides. Dædalo inuentori præter ferram, asciam, perpendicu-
lum, & terebrum, glutinum quoq̃ debemus (teste Plinio) quo tenaci nexu hæerent simul quæ alia
ratione coniungi aptius non poterant. Inest corijs omnibus mucosus lentor, alijs minor, alijs copio-
sior, ut in bubus; ex quo glutinum faciunt. Fabri affirmant, ubi conglutinata sunt ligna minus fran-
gi, quàm ubi continua. Collopa Græci uocant pellem taurinæ ceruicis (uel partis inferioris in cer-
uice) unà cum pinguedine adhærente, unde præsci collabos faciebant. Alij suum & boum duriora co-
ria circa collum interpretantur, unde collabi fierent. Sunt autem *κόλλα* fidium epitonia, id est clau-
culi in cithara, quibus intenduntur & remittuntur fides. *κόλλα το βοός*, pellis in dorso bouis, unde glu-
ten conficiebant, *κόλλα*, coriorum quædam segmenta ex quibus glutinum coquitur. Syluaticus tria-
selaicum (nescio qualem uocem, crediderim autem à taurocolla corruptam) gluten taurinum expo-
nit. De glutinandi ratione docet Plinius libro 16. cap. 43. Glutinum uulgare è pollinis flore tempera-
tur feruente aqua, minimo aceti aspersu. Nā fabrilis gummisq̃ fragilia sunt, Plin. Et alibi, Scammonii
(inquit) laudatur Colophonium, Mysium, Prienense; specie autem nitidum & quàm simillimum tau-
rino glutini. ¶ Taurorum felle aureus ducitur color, Plinius; Hermolaus addit, æramentis atque
pellibus, qualia cholobaphina cognominant. *χολοβάθη*, *χολοφάβιν*, *ἔτω γὰρ ὡς τὴν πλασματῶν δι' Ἀπριῶν τῶν*
χολοφάβιν ἐκάλειον, Pollux. Et Plinius alibi, Taurino præcipua potentia, etiam in ære, pellibusq̃ colore
aureo ducendis. ¶ Taurea, scutica ex corio bubulo; Iuuenalis Sat. 6. Taurea punit Continuo fle-
xi crimen facinusq̃ capilli. ¶ Malthæ calidariæ ad balnea compositio huiusmodi est, Sanguis tau-
rino & oleo florem calcis admisce, & rimas coniunctionis obducito. Item ficum, & picem duram, &
ostrei testas siccas simul tundes. His omnibus iuncturas diligenter adlines, Palladius libro 1. Tit. 41.
Ex eodem frigidariæ malthæ compositione, quæ cum cæteris sanguinem bubulum recipit, supra po-
suimus in Boue. Est sanè malthis aptus bubulus sanguis, quod q̃ cæterorum animalium crassior sit,
& cito coëat dureturq̃; præcipuè taurinus, qui eo nomine etiam inter uenena est: ideoq̃ is calidariæ
malthæ, ubi crassior et firmitior materia requiritur, frigidariæ autē bubulus simpliciter additur. ¶ E-
pigrammatum Græcorum libro 1. sect. 33. extat epigramma Philippi in tauros, qui trahebant naues.

F.

Tauris Aegyptij uescebantur, traccis non item, ut supra diximus. Hircorum caro tum ad coquen-
dum, tum ad succum bonum generandum, est deterrima; hanc sequitur, arietum; post, taurorum.
Porro in ijs omnibus carnes castratorum sunt præstantiores; uetulorum autem pessimæ, tum ad co-
quendum, tum ad succum bonum generandum, tum ad nutriendum, Galenus libro 3. de alimentor-
um facultatibus.

G.

Serpentium senectus in pelle taurina adalligata spasmos fieri prohibet, Plin. ¶ Taurini cornu
scobs cum aqua pota, sanguinem profluentem sistit, Galenus & Rasis. Similiter sumpra uentris etiā
profluuium sæpenumero cohibet, Galenus. Taurini cornus ueteris ex parte ima cinis, inspersus po-
tioni aquæ, aluum sistit, Plinius. Tauri cornu combures eo loco ubi serpentes fuerint, & statim fugi-
ent, Sextus & Aesculapius. ¶ Sanguis taurinus discutit mollitq̃ durities cum polenta illitus, Dio-
scorides. Panos & apostemata in quacuncq̃ parte taurinus sanguis aridus tritus discutit, Plinius; qui
idem etiam de bubulo simpliciter eodem in loco tradit. Galenus de medicam. simplicium uiribus li-
bro 10. cap. 4. reprehendens curiosum usum ex sanguine animalium quorundam, quorum loco faci-
liora paratur alia & præstantiora medicamenta habemus; Vrsorum (inquit) sanguis, si abscessibus im-
ponatur, fieri potest ut concoquat. Adijciam uero etiam caprinum, hircinum, taurinum. Licetq̃ tibi,
si uoles, præteritis sexcentis medicaminum parabilem, quibus concoquuntur abscessus: uersos, tauros
ac hircos mactare, quolibet scilicet usu. Nec enim quispiam semel imposito in partem medicamento,
promissum eius exiger; nec etiam si refrixerit ut iam cogatur. Tauri sanguis serpentes necat, Aescu-
lap. Maculas omnes illitus de facie tollit, Sextus & Aesculapius. Calidus ossa fracta fomētat, Innomi-
natus; fortè legendum ferruminat. Si sanguis reiiciatur, efficacem tradunt bubulum sanguinem, mo-
dice et cum aceto sumptum; Nam de taurino credere temerarium est, Plin. Taurinus sanguis aridus
tritus contra parotidas prodest, Plin. Magnificant quidam aduersus podagras sanguinem tauri per

se, Plinius. Aridus cum cotyledone herba phagedanis & fistulis immittitur, Plinius. Antidota aduersus taurini sanguinis uenenum, ultimo huius capitis loco proferam. ¶ Taurinæ pinguedinis frequens medicis usus est, quamobrem quomodo ea præparetur, & odoramentis imbuatur, repetā hic ex Dioscoride, præsertim cum ad aliorum quoque animalium pinguedines idem apparatus ex æquo pertineat. Priuatim (inquit) taurorum pingue sic curari debet: Renibus euulsū pingue profluente amnis aqua abluito, detractisque tunicis, sicili nouo, postque exiguum salem insperferis, liquefacito: dein in nitentem aquam excolato, & ubi concrefcere cœpit, manibus iterum confricando uehementer lauato, aqua sapius infusa refusaque, donec quamoptimè elotum uideatur, rursus in olla cum pari modo uini odorati decoquito, & cum iterum efferbuerit, dempto ab igni uase, ibidem finito pernoctare: postridie si grauiter adhuc oleat, noua olla repetitum, uino odorato perfundatur: eadem quæ prius fiant, dum omne uirus euanescat. Colliquatur & sine sale, præsertim affectionum earum causa, quibus sal aduersari solet, sed ita paratum non magnopere albescit. Eodem modo pardorum (παρδαλιω, id est pantherarum, ut etiam Plinius habet, & capitis in Dioscoride titulus) ac leonum pinguiā curari oportet: (In Græco additur, & apri, & cameli, & equi, & similia: quæ uerba interpretes omitunt, eam nimirum ob causam quod in titulo capitis non habeantur: Plinius tamen cameli adipem similiter curari testatur) Hæc Dioscorides, ex quo supra etiam bubuli seui curationem seorsim dedimus. Nunc eadem de re Plinium audiamus: Quæ ratio adipis (inquit) eadem in his quæ ruminant, seui est, alijs modis non minoris potentia. Perficitur omne, exemptis uenis aqua marina uel falsa lotum, mox in pila tustum, aspersum marina. Crebro postea coquitur, donec odor omnis aboleatur. Mox assiduo sole ad candorem reducitur. A renibus autem omne laudatissimum est. Si uero uetus reuocetur ad curam, liquefieri prius iubent; mox frigida aqua lauari sapius, dein liquefacere affuso uino quamodoratissimo. Eodemque modo iterum ac sapius coquunt, donec uirus euanescat. Multi priuatim sic taurorum, leonumque ac pantherarum, & camelorū pinguiā curari iubent, Vsus dicitur suis locis, Plinius. Cæterum odoramentis imbuendi, taurinum & uitulinum nec non ceruinum pingue, & eiusdem animalis (cerui) medullam, ratio hæc est. Pingue quod odoratū reddi debet, demptis, quo diximus modo, membranis, elotum & uino quamodoratissimo, nulla maris aqua diluto, seruefactum, pernoctare sinitur; alterum id genus uinum eadem mensura infunditur, colliquatur, et ex quisi te colatur: nouemque eius heminis, iunci Arabici septem drachmæ adijciuntur. Quod si ipsum odoris fragrantioris fieri uoles, quadraginta floris eiusdem drachmæ, cum paribus palmæ, calami, & casia modis adduntur, & xylobalsami, aspalathi singulæ drachmæ, cinnamomi, cardamomi, & nardi, singulæ uncie. Omnia exactius tunduntur, & affuso uino odorato, in uase operto, quod supra carbonibus firmiter collocatum sit ter effervescent, & semoto ab igni uase inibi pernoctat: postridie uinum effunditur, aliudque generis eiusdem adijcitur: ter simili modo bene conseruescat: deinde matutinis exempto adipe uinum effundatur: & abluto uase, si quid imo subsidens hæsit, detergatur: postremo eliquatum pingue & excolato, ad usus reconditur. Hoc autem modo odoramentis imbuatur, quod antea curatum est: uerum ante dicta prius inspissari solent, quod facilius sibi odoramentorum uires adfiscant. Itaque assumens quodcunque horum uoles, cum uino seruefacito, impositis unā myrti ramulis, serpyllo, cypero, item aspalatho plenius tuso: aliqui tamen ad hunc usum, uno duntaxat horum contenti sunt: cum autem ter efferbuit, exemptum leniter, & linteo colatum, aromatis, uti expositum est, imbuatur. Hactenus Dioscorides. Nunc de adipis siue seui taurini facultatibus, in genere primum agemus ex Galeno: deinde particulatim ex diuersis authoribus. Galenus igitur libro ii. de simplicium pharmac. facultatibus cap. 4. Taurorum adeps (inquit) suillo multo calidior est & siccior. Hoc interim addendum, marem foemina esse tum calidiorē, tum sicciorē; marem autem castratum adsimilari foeminae, uelut quicquid iuuenilis est ætatis. Et inter iuuenilia foemina mare humidior est, & minus calida. Sic & adeps uitulinus taurino minus tum calidus est, tum siccus. Cæterum quanto siccior calidiorque suillo est taurinus adeps, tanto superatur à leonino. Itaque tanquam in medio consistens, merito utriusque medicamentorum miscetur generi, & ei scilicet quod scirrholis medetur: & ei quod phlegmonas concoquit; cuiusmodi est tetrapharmacum quod uocant, ex cera, resina, pice, & adipe constans. Nam siue in hoc taurinum, siue uitulinum, siue hircinum, siue caprinum, siue suillum indideris, semper puri mouendo aptum, & concoctorium medicamen effeceris. Taurinus tamen forsoribus & messoribus, & omnibus carnem duram habentibus, siue ob naturalem temperiem, siue ex ratione ac forma uitæ, magis conuenit. Hæc Galenus: & alia quædam de adipe in genere: quibus explicatis reprehendit illos qui astringendi uocabulo apud Græcos abutuntur: ex quibus etiam Dioscorides non recte caprinum adipem suillo magis astringere scribit: item taurinum, bubulum, & uitulinum aliquantum astringere (quantumque posterioris huius dicti Galenus illic non meminit) cum potius aliquid caloris & acrimoniae habere dicendum ei fuisset: & caprinum suillo acriorem esse, & calidiorē sicciorēque. ¶ Vincit maculas in facie taurinum seuum uitulinumue fel, cum semine cunilæ, ac cinere e cornu ceruino, si canicula exoriente comburatur, Plinius. Sepum tauri cum resina & creta Cimolia impone, omnem duritiem discutit, Sextus: Aesculapius similiter, nisi quod pro creta Cimolia ceram habet: quod magis probo, cum ad Galeni iam dictum tetrapharmacum accedat, Arborum resinæ panos & similia cum seuo taurino & melle sanant, Plin. Parotides miro remedio comprimit adeps ursinus, pari pondere cum seuo taurino & cera permixtus, atque adpositus, Plinius

& Marcellus. Ruta emendat uirilignes, uerrucas, strumas, & similia, cum strychno & adipe suillo ac taurino seuo, Plinius. Ad foeminarum strumas cinis aspidum cum seuo taurino imponitur, Plin. Podagris medetur ursinus adeps, taurinumque seuum, pari pondere & ceræ: addunt quidam hypoci-
 10 fihidem & gallam, Plin. Medicorum aliqui axungia ad podagras uti iubent, admixto anseris adipe, taurorumque seuo, & cælypo, Plin. ¶ Taurina medulla tertio loco post ceruinam & uitulinam lauda-
 tur: sequuntur eam caprina & ouilla, Dioscorides. Ex medullis optimam semper expertus sum cer-
 uinam, deinde uitulinam. At hircorum et taurorum, tum acrior est, tum siccior. Itaque durities scirrho-
 fas emollire nequit, si qua etiam memoria manet eorum, quæ in quinto libro de his sunt prodita, Ga-
 lenus de simplicib. 11. 5. Tauri medulla in uino trita & potata, torminosos emendat, Sextus. Aescula-
 20 pius non torminosos habet, sed tremulos, quod forte magis probandum est, cum Rasis etiam ad ner-
 uorum contractiones ea utatur, quanquam foris illita, his uerbis: Medulla tauri ad ignem liquata, si mi-
 sceatur quarta pars myrrhæ rubentis, & olei laurini tantundem, manusque ac pedes inunguntur dilu-
 culo & uesperis, neruorum contractiones soluit, lenitque artus. Gliris pingue, & gallinæ adeps, & me-
 dulla bubulina, uel taurina, liquefacta tepensque, infusa auribus plurimum prodest, Marcellus.

¶ Taurinum fel Dioscorides ouillo, suillo, hircino atque ursino præfert: & postea, Ursinum (in-
 quit) ouillumue, eadem taurino potest, sed minore efficacia. Galenus de simplicium pharmac. lib. 10.
 cap. 12. Taurorum bilis (inquit) calidior & siccior est, quam bouum castratorum. Et quorundam ego tauro-
 rum bilem uidi cæruleam, flaua nimirum superaffata (quod ob nimiam fatigationem, & sitim fa-
 memque contingit) quam medicamento præparando inijci uetui. Facile autem est ex colore conijce-
 30 re, quodnam fel calidius acriusque sit, quod contra. Taurinum fel miscetur cum melle uulnerarijs em-
 plastris, theriacisque medicamentis quæ foris inunguntur, Dioscorid. Melle mixtum ulcera maligna
 sanat, Rasis. Vlcera cætera sanantur felle taurino cum cyprino oleo, Plinius cum de ulceribus cru-
 rum & tibiæ paulo ante locutus esset. Contra phagedænas cum melle utiliter inungitur, Diosc.
 Phagedænis & fistulis immittitur cum succo porri aut lacte mulierum, Plinius. Ambustis prodest
 fel tauri, Plin. Illitum super simiæ morsum, per sanat, Sextus. Vlcera in capite tanquam proprius morbus
 præcipue infantibus nascuntur, sed & uiros & mulieres grauiter molestant: hæc ergo felle taurino
 cum aceto tepesfactio illita, efficaci remedio sanantur, Marcellus. Mixtum cum nitro & uino & oleo,
 quod satis sit, ulcera capitis uel seruiescentem scabiem sanat, Marcellus. Alopecias felle taurino cum
 Aegypcio alumine tepesfactis illunt, Plin. Cum nitro cretaue cimolia, lepras furfuresque efficacissi-
 40 me exierit, Diosc. Fel tauri uel asini, utrumque per sese aqua infractum, euitatisque solibus ac uentis
 post detractam cutem, maculas in facie uincit, Plin. In faciem illitum, lentigines purgat. Comitiali-
 bus datur seuum caprarum cum felle taurino pari pondere decoctum, & in folliculo fellis reconditum,
 ita ne terram attingat, potum uero sub limine ex aqua, Plin. Alcheron, id est duram lapidis instar sub-
 stantiam, quæ in felle bubulo reperitur, comitialibus prodesse, & aciem oculorum promotuere, ac ne
 quid humoris in oculis colligatur prohibere, supra in Boue docuimus ex Rasi: Quod si desit alche-
 ron, substitueretur ei sesquidenarius de felle tauri nigri, eodem authore. Felle tauri cum oui albo colly-
 ria fiunt, aqua que dissoluta inunguntur per quatrídium, Plin. Cum melle & balsamo oculorum uitia
 curat, Aesculapius. Ego, ut apud Sextum reperitur, potius legerim, hoc modo: Cum mulso & melle
 Attico inunctum, suffusionem & caliginem oculorum sanat. Mulso infusum, & auribus instilla-
 50 tum, sanat earum dolorem, Sextus. Aurium dolori & uitij medetur præcipue fel taurinum, cum por-
 ri succo tepidum: uel cum melle si suppurent: contraque odorem grauem, per se tepesfactum in mali co-
 rio, Plin. Sanat purulentas aures, & in his rupta, cum caprino humano uel lacte instillatum, Diosc.
 Purulentæ & obtusæ auriculæ & dolorem toiles, & auditum confirmatissimum reddes, si prius eluas
 eam lasere cum recenti caprino aut mulieris lacte permixto, deinde instilles tepidum fel taurinum
 cum oleo cedrino æquis portionibus mixto, Marcellus. Fel tauri confert ulceribus in aure recentibus,
 Auicenna. Si duræ uel tres guttæ eius instillentur auri tinnienti, conducit, Rasis. Cum porri suc-
 co sibilis aurium medetur, Dioscor. Efficax habetur & caprino lacte colluientes, uel felle taurino,
 Plin. Contra anginas cum melle inungitur, Plinius & Dioscor. Melle permixtum & extrinsecus fau-
 cibis appositum, uel pro unguine inductum, anginas efficaciter sanat, Marcel. Fellis taurini, salis, a-
 60 ceti, mellis, olei ueteris, aquas partes in unum misceri oportet, & cum opus fuerit pinna perfricare
 fauces diutius laborantes, Marcellus. Bubuli lactis decocti potus, inter celiacorum & dysenterico-
 rum remedia numeratur: dysentericis addi mellis exiguum præcipiunt: & si tormina sint, cornus cer-
 uini cinerem, aut fel taurinum cumino mixtum, & cucurbitæ carnes umbilico imponere, Plinius.
 Ad lumbricos egerendos felle taurino madefactam lanam umbilico adpone, Marcellus. Sedis uitia
 usque ad cicatricem perducit, Dioscor. Sedis uitij præclare medetur in linteolis conceptis, rimasque
 perducit ad cicatricem, Plin. Vlcerebus ani prodest, Auicenna. Qui oclusas hæmorrhoides tauri-
 no felle aperiunt, ijs interdum imbecillum, interdum uero supra quam conueniebat acre apparuit: facile
 autem ex colore quodnam fel uehementius, quod remissius sit, discernetur, Galenus. In lana colle-
 ctum, & suppositum ano, uentrem soluit. Idem facit & infantibus super umbilicum positum, & lum-
 65 bricos proijcit, Sextus. Cum absinthio tritum ac subditum pastillo, aluum soluit, Plinius. Malagma
 purgatorium ad paruulos, si ob infirmitatem potionem purgatoriam bibere, aut sustinere non possunt:
 Lupinos crudos siccos in ollam nouam missos in furno torrebis, siccatosque ac tunfos uel molitos cu-

felle taurino uel uitulino miscebis & subiges: & pro malagmate ad imum uentrem, ab umbilico deorsum uersus impones. Nam si super umbilicum imposueris, stercus omne sursum uocabit: positum aut deorsum uersus, & bilem detrahet, & pituitam deducet, Marcellus. Contra genitalium & scroti dolores cum melle utiliter inungitur. Pterygia digitorum leuat aqua calida dissolutum: quidam adijciunt sulphur & alumen, pari pondere omnium, Plin. Butyro & medulla ceruina & felle taurino cum oleo cyprino aut laurino perfricta genua sanantur, Marcellus. Podagris (prodesse aut magi) spinæ hyænæ cinerem, cum lingua & dextro pede uituli marini, addito felle taurino, omnia pariter cocta, atq; illita hyænæ pelle, Plin. Illinuntur felle taurino uulua in dolore, Auicenna. Mulierum purgationes adiuuat lana succida appositum; Olympias Thebana addidit hyssopum & nitrum: Cornus ceruini cinis potus; item uuluas laborantes, illitu quoq; & fel taurinum cum opio appositum obolis binis, Plin. Tauri fel trium dimidiorum obolorum Atticorum pondere, in uino ieiunæ bibendum dato: & efformata quoq; ex ipso catapotia deuoranda, ut menses detrahantur, Hippocrates de natura muliebri. Cum aqua colocynthidis recentis datum mulieri in partu laboranti, cito partum educit, Rasis. Sterilitatem ob partus uexationem fieri certum est. Hanc emendari Olympias Thebana affirmat felle taurino, & adipe serpentium, & arugine, addito melle, medicatis locis ante coitus, Plin. ¶ Membrum tauri in aceto maceratum & illitum, splendidam facit faciem, Sextus: sic & glutinum ex genitalibus tauri, ut infra dicitur. Genitale tauri rubri aridum tritum, et aurei pondere propinatum mulieri, fastidium coitus affert, Rasis. Recentiores quidam contra ut in uiris Venerem excitent, tauri membrum cæteris huius facultatis medicaminibus admiscant. ¶ Femora tauri (ut cornua etiam) uista sanguinem cohibent, Galen. ¶ Tauri fimus tumores atq; durities soluit, Aesculap. Cum aqua calida potatus, omnes dolores sanat, Sextus. Calidum alopecij imponito, Sextus. Combustus & aspersus uino aut aqua feruente, combustum sanat, Sextus. Fimo taurino malas rubescere aiunt, non crocodileam illini melius: sed foueri frigida & ante & postea iubent, Plinius. Suffitu finis, quod a masculo boue redditum est, procidentes uulua reprimuntur, Diosc. ¶ Lepras ac furfures tollit urina tauri, uel addito nitro asini circa canis ortum, Plinius & Marcellus. Lotio taurino caput si laueris, porriginem uetustissimam tollit, Marcellus. Ad porriginem, utq; non tedia animalium capillis increscant, fel hircinum cum urina tauri prodest, Plinius. Capitis ulcera manantia urina tauri efficaciter sanat: si uero uetus sit, etiam surfures adiecto sulphure emendat, Plin. Urina tauri si cum myrrha instilletur, aurium dolores lenit, Dioscor. Si maior sit grauitas aurium, urina capri uel tauri, uel fullonia (id est humana) uetus calfacta prodest, uapore per lagenæ collum subeunte: admiscant et acetum tertiam partem, & aliquid urinae uituli, qui nondum herbam degustauerit, Plin. Bialcon ad Venerem stimulam tauri a coitu urinam bibi iubet, lutoq; ipso illini pubem, Plin. Purgatorium si mulier non concipiat, ex Hippocratis de natura muliebri libro: Tauri urinam (inquit) collige trium heminarum mensura. Deinde artemisiam herbam, aut parthenium, & adiantum, et laurum uiridem, & cedri ramenta simul contunde. Deinde in effossa scrobe carbones accende, & imposita olla urinam tauri infunde, & contusa in mortario adijce: postea fellam circumpone, & artemisiam herbam, aut hyssopum, aut origanum impone: & muliere super hæc collocata, donec sudet, foue. Vbi uero sudauerit, laua cum calida, & in lauacrum artemisiam & laurum immitte. Deinde subdititium medicamentum adhibe. Aut artemisiam, aut bulbium in uino albo tritum lanæ inuolutum subdat. Hæc ad tres dies faciat, & deinde cum uiro dormiat. ¶ De taurino glutino, & quodnam optimum sit, & quomodo adulteretur, supra dixi cap. 5. Præstantissimum fit ex auribus taurorum & genitalibus, nec quicquam efficacius prodest ambustis, Plin. Cum melle & aceto ambustis illini Auicenna iubet, Scabiem hominis abolet in aceto liquefactum, addita calce, Plin. Cum aceto illitum impetiginem tollit, & scabiem si profunda non fuerit, Auicenna. Aceto remissum, adiecto sulphure uiuo leni igne decoctum, ita ut ad mellis crassitudinem perducatur, surculoq; ficulno dum coquitur agitatum, ac bis per diem impositum, impetigines agrias, id est feras, potentissime sanat, Marcellus. Recentes plagas ferro illatas sanat, liquefactum & tertio die solutum, Plinius. Cum melle & aceto miscetur, eaq; lotionem lenes tolluntur, Auicenna. Membrum genitale tauri in aceto maceratum & illitum splendidam reddit faciem, ut scribit Sextus: fit enim hoc modo glutinum candidandæ cuti, & scabiei tollendæ idoneum. Medetur dentibus fabrilis glutinum in aqua decoctum illitumq; & mox paulo detractum, ita ut confestim colluantur uino, in quo decocti sunt cortices mali punici dulcis, Plinius. Glutinum taurinum tribus obolis cum calida aqua bibitur in uetere sanguinis excreatione, Plin. Ad eundem usum Marcellus Empiricus commendat glutinum quo charta glutinatur: hoc enim (inquit) calidum in modum sorbitionis hauritur: uel ex aqua calida sanguinem excreantibus datur. Glus taurina aqua calida resoluta, coeliaci uentris inflationi utiliter imponitur, Marcellus: Ego magis probo Plinij lectio nem, quæ huiusmodi est. Infundunt dysentericis & glutinum taurinum aqua calida resolutum: Inflationes autem discutit uitulinum fimum in uino decoctum.

¶ Sequitur ut de taurini sanguinis maleficio, eiusq; signis & antidotis, collatis authorum locis doceamus. Hic celerrime coit atq; durefcit (ut supra diximus) ideo pestifer potu maxime, Plin. Miror autem cur aduerbium maxime addiderit, quasi etiam aliter quam potus lædere posset, id quod authorum nemo tradidit, nec ratio indicat. Neq; enim tota substantia sua uenenosus est hic sanguis, non magis q; lac: sed ex accidenti, cum coagulantur: quod fit in sanguine priuatim cum recens bibitur, non alias: & ne

& ne tum quidem, exemptis fibris, quæ cōdensationis causam habent, Taurinus sanguis recens inter uenena est, excepta Aegira. Ibi enim sacerdos Terræ uaticinatura tauri sanguinem bibit, priusquam descendat in specus. Tantum potest sympathia illa de qua loquimur, ut aliquando religione uel loco fiat, Plin. De Terra dea eiusq; oraculis Gyraldus scribit in Opere de dijs cum alibi, tum Syntagma-
te 15, in Themide, Simile qd supra retulimus, nempe uaticini causa descensuris in Trophonij antrū bouem placentam dari solitam, eò quod intus mugitus quidam æderetur. Aegira urbs est inter Aeto-
los & Peloponnesiacos, Plinio & Pomponio testibus: est & Aegira insula apud Plinium. *Αἰγίρα* (in-
quit Stephanus) urbs est Achaia ab Homero Hyperesia dicta: Philon Ciliciæ urbem facit Aegeiran.
Midam illum ueterem multaq; temporum fabulofitate inuolutum, Plutarchus in libro de supersti-
tione scribit, contracta ex somniorum diritate animi agitudine, cum mali nullum se promeret alle-
uamen, tauri sanguine copiosius hausto, cōcessisse ab humanis: Quod item Strabo testat li. i. Taurini
sanguinis uenenum deprehenderunt in diuina re mortales, cum iugulatis ad sacrificium tauris, qui
aderant superstitioniores calentem adhuc biberent, Nullis tamen clarius hoc genus mortis quā The-
mistocles fecit: qui post pulsum ē Græcia Xerxen exul à patria, accepto ab Artaxerxe exercitu, siue
nolens, siue desperans quæ illi contra Græcos pollicitus fuerat præstare, in Ionia Magnesia decepto
cultrario ipse taurum in sacrificio tenens, (simulato Dianæ sacro, quam Leucophryn uocat, Cælius)
exceptum poculo sanguinem repente hausit. Hinc in Helena Sophocles, *Ἐμοὶ δὲ λῆσθαι αἷμα ταύρου γ'*
ἐκπιεῖν. Καὶ μὴ γὰρ πλείω τῶνδ' ἔχθρ' δυσφημίαν. Et Aristophanes in Equitibus, *Βέλπισον ἡμῖν αἷμα ταύρου*
πιεῖν. Ὁ Θεμιστοκλῆους γὰρ θάνατος αἰρετώτερος. Frequentius quondam taurini sanguinis periculum hoc
fuit: nostra ætate, nulla id afferente religionis occasione, nullum aut rarissimum est, Marcellus Vergi-
lius. Thucydides tamen Themistoclem mortuum modò scribit, & in Attica clam humatum. Tauri
recens iugulati sanguis epotus spirandi difficultatem strangulatumq; cōcitat: faucium tonsillarumq;
meatus præcludit cum neruorum distentione, lingua rubescit: dentes inficiuntur: quædam concreti
sanguinis uestigia, inter eorum commissuras restant, Dioscorides. Aegineta omnia Dioscoridis uer-
ba super hoc ueneno in suum codicem transcripsit: uariat autem in nonnullis, quæ ut hæc scribendo
obseruauit, breuiter annotabo, *μετὰ πνιγμοῦ ἰχυρὸς*, Aegineta pro *πνιγμὸς* habet *σπασμὸς*, idq; probò, nam
πνιγμὸς, id est suffocationis mentionem iam prius fecerat. Proinde etiam interpretes rectè non suffoca-
tionem, sed conuulsionem uel neruorum distentionem uerterunt. Et Nicander in Alexipharmacis,
ubi de hoc maleficio tractat, sic scribit, *Ὁ δὲ σπασμὸς ἐν ἄλλων Διὰ τοῦ αἵματος ἐκ τοῦ ταύρου γινώσκεις ἀφροῦ*
Hoc est, Ille uero conuulsionibus uexatus Subinde humi spuma pollutus palpitat. Posterius hoc
signum de spuma, quam ore nimirum reddit qui bibit, aliorum nullus commemorat. Sed non opus
est quod quis sollicitus sit de signis huius ueneni: neq; enim ita latere potest, aut cibis potionibusue
immisceri ut alia quædam uenena: Euenire tamen posset ut in stultis aut insanis hominibus, qui uel
sponte uel oblatum bibissent hunc sanguinem, aliquis horum signorū usus esset. Rursus ubi in Dio-
scoride rectè legitur, *ἰσθύντες βεβαμμένοι*, id est cruento colore infecti dentes: Aegineta & Aëtius perpe-
ram habent *βεβρωμένοι*, utriusq; interpretes quidam ineptissime reddunt corrosi. Nicandri scholiastes
Aristotelem citat de sanguine taurino, his uerbis, *Ὁν λαμβάνει ἢ πινόμενον, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα δηλητήρια πολλὰ*
κίς ἀγνοοῦνται: ἔστι γὰρ ἀπὸ τῶν πικρῶν τῶν ἄλλων ζώων αἷματος, ὡς Αἰετοῦ τῆς: διὸ καὶ ἀφροῦ αἵμα, πνὴς ἀποκαρτεροῦν
τες, πίνουσιν αὐτὸ καὶ τελευτῶσι. Et rursus paulò post, *Ἀπὸ τῶν ταύρων πάντων αἰμασίων Αἰετοῦ τῆς τὸ πρῶτον.* Ego
apud Aristotelem *ἔπνον* uocem, quæ infirmum significat, de taurino sanguine nusquam reperio: sed
libro 3. historiæ anim. ca. 19. ita legimus, *παχύτατον δὲ καὶ μελάντατον τῷ ζωτικῷ αἷμα, ταῦθ' καὶ ὄνος ἔχει.*
Quamobrem in Nicandri etiam scholiaste pro *ἀπὸ τῶν πικρῶν*, uel *παχύτερον*, uel *μελάντερον* leges, uel utrūq;
& similiter pro *ἀπὸ τῶν ταύρων* eadem uocabula in superlatiuo gradu. Hoc admissò, ut necesse est, uerbo-
rum quæ ex scholijs citauimus, hic sensus erit: Cum cætera uenena sæpe fallant, & lateant, ut uel ab
inuitis cautisq; sumantur: taurinus sanguis eiusmodi est, utpote nigerrimus & crassissimus in toto
sanguinis genere, Aristotele etiam teste, ut latere non possit, nec nisi à uolentibus sumi, quibus stulti-
tia aut desperatio hoc faciendum persuaserit: Quamobrem rectè Nicander dixit, si quis hoc uenenū
biberit *ἀφροσύνη*, id est suapte stultitia, non fraude & dolo aut insidijs. Transeo ad remedia. Vomi-
tum à sanguinis istius haustu (monente Dioscoride) uitabimus: sanguinis enim globi seu grumi, at-
tractu illo in sublime relati, magis gulæ inculcantur. Idem Aëtius & Aegineta præcipiunt. Cæterum
Galenus libro 2. de Antidotis cap. 42. Aduersus taurinum sanguinem epotum, inquit, remedium est
acetum bibere et uomere. Mihi quidem Dioscorides & alij uomitum rectè prohibere uidentur, illum
scilicet qualis post cætera uenena moueri solet, nempe ab usu dulcium pinguiumq; ut olei, hydrelai,
hydromelitis, &c. Galenus probat, sed à solo aceto, ut quod grumos dissoluat, neq; simpliciter educat
& gulæ infarciat. Certe à lacte coagulato in uentriculo, similiter uomitiones uitandas Dioscorides;
Aegineta, & Aëtius præcipiunt, ne hærens in gulæ angustijs coagulatum lac ad exitum eluctando
suffocet. Hoc etiam obiter monuerim, eadem ferè omnia quæ lac in uentre coagulatum dissoluunt, &
quæ sanguinem suum cuiusq; in uentriculo uel alibi concretum discutiunt, contra sanguinem tauri-
num quoq; antidoti locum obtinere. Statim autem (inquit Dioscorides) exhibenda sunt medica-
menta, quæ concretum sanguinem discutiunt, aluum subducunt: & rursus paulò post aluum resolu-
endam consulit, ut Galenus quoq; loco iam citato: & Nicander hoc uersu, *Ἡ καὶ ἐκφλοιοῖο καὶ ταχέος*
ἐργατικὰ γαστρός, id est uel etiam exprimas onerati excrementa uentris, medicamento scilicet purgante:

Nam quod scholiastes illic addit, *καὶ τὸ συνὴς φλοιὸν*, tanquam poëta de cortice fici hīc aliquid dicat, id ita accipi neq; sensus & constructio loci illius admittit, neq; cum alijs scriptoribus conuenit. Ibidem scholiastes scribit, *καὶ τὸ φλοιὸν τῆς γαστέρας*, id est poëta aluum clystere uacuatam monet. Et Aëtij interpres, Aluus (inquit) pinguibus & lubricis infusis eluatur: Ego certe licet clystēris usum inter huius ueneni remedia non reprehendam, auctores tamen nihil de eo præcepisse contenderim. Nam & Nicandri uerba commodius de medicamento purgante per os sumendo acceperis: & Aëtij locus apparet corruptus. Dioscorides enim, a quo is sua transcripsit, sic habet, *ἀεὶ τῆς κοιλίας ἐπεὶ γὰρ ἐν αὐτῇ τοῖς σκαμνίοις ἀπὸ τοῦ οἴνου δὲ τῆς ἀφροδισίας καὶ τοῦ οἴνου* (Aegineta melius, *καὶ τῶν οἴνων καὶ τοῦ οἴνου*) id est, Aluum soluere oportet. Nam ijs qui seruantur stercorosa & foetida per sedem egeri consueuerunt: Ruellius legit *καὶ τῶν οἴνων καὶ τοῦ οἴνου*, id est stercorosa & fluida. Præterea stomachum & uentrem hordeacea farina ex aqua mulsa perungere (*καὶ τὰ πλάσσειν*, id est in cataplasmatis formam redacta fouere) oportet, Dioscor. Proderit quoq; uentrem subducere, eundemq; lupinorum farina & nitro in oxymelite decoctis contingere, Galenus; nimirum ut inde fluat, ut solet ab epomphalijs dictis medicamentis. Forſan & apud Dioscoridem non *κοιλίῳ* sed *θερίῳ* legendum: Nam & ad aluum ciendam, & ad grumos dissoluentes quantū lupini hordeo præstent, medici omnes sciunt. Meminit huius ueneni etiā Ferdinandus Ponzettus cardinalis, sed nihil adfert egregiū, ut neq; alijs recētiore quorū libros in præsentia adiui. Nunc remedia quæ particulatim apud auctores inueni ordine literarum, subnectam, ut inuenire & conferre facilius sit. Acetum per se prodest ad uomitum ciendum, ut ex Galeno dixi: alijs id nequaquam ad uomitum exhibent, sed uel mero uel aqua diluto (poscam uocant) alia medicamenta quæ sanguinis grumos dissoluere possunt, admiscunt. Ad lac quoq; coagulatum acetum per se bibi Galenus consulit, non tamen ad uomitionem. Amarantus, Aëtio. Dioscorides hanc herbam heliochryson uel helichryson uocat. Quanam uero hæc nobis sit, uel quo nomine hodie dicatur, medici contendunt. Eurycius Cordus & Leon. Fuchs putant eandem esse quæ hodie uulgo stichas citrina nominatur, in qua ego abrotoni folia desydero, & potius ageraton Dioscoridis esse cōiicio. Io. Ruellius cotulam non foetidam, Ego Matthæoli Senensis sententiæ magis accefferim, qui helichryson apud Tuscos abunde nasci scribit, locis incultis, & pratis siccioribus, collibus, & arenosis fluminum ripis, altitudine cubiti, folijs abrotoni, per interualla digestis in caule quem rectum & solidum habet; umbella in cacumine aurea, quæ uulgaris millefolij aut eupatorij Mesuei speciem referat: flores uel aridi diutissime uigent, & seruant colorem, quamobrem initio ueris anteq; alijs proueniant, usus eorum ad corollas. Hæc ex Matthæoli commentarijs Italicè scriptis. Rara apud nos hæc herba est, aut nulla: apparet autem athanasia uel tanacetum uulgo dicti generibus adnumerandam esse, ut etiam Mesuei eupatorium, quod Monspeffuli herbam D. Mariæ uocant; in Italia quidam herbam Iuliam, contra lumbricos utentes. Omnibus una florum species, umbellæ uidelicet aureæ, florum corymbi sicci, quod pulchre cum Dioscoride facit; & hæc causa est, quod decerpti etiam longo tempore seruentur: nihil enim aut parum succi amittunt. Omnibus sapor acris cum amaritudine quadam: omnibus odor quidam suus est, non ingratus, & qui uel moschi aliquid resipere uideatur. Quare minimam in hoc genere suam moschatam nonnulli appellant, quam ex agro Mesauici oppidi uallis Tellinæ, ut uocant, amicus quidam ante annos aliquot ad me misit. Illa quam describit Matthæolus, aut certe congener prorsus, Basileæ proxime urbem locis arenosis emicat, qua torrens influit. Nos tanacetum nostrum in aliorum locum non minore effectū, cum ad alia præstanda quæ de helichryso ueteres promittunt, tum ad sanguinem ubicunq; resoluendum, substituemus. Helichrysi Galenus meminit in amaranto tantum, ut Aëtius quoque: Aegineta in Amaranto primum ex Galeno, deinde in Helichryso ex Dioscoride, quasi unam & eandem herbam esse nesciret. Amarantum (inquit Galenus) incidit & attenuat; coma eius cum uino pota menses detrahit (quod & Plinius scribit) Creditur & sanguinis grumos non in uentre solum, sed etiam uesica liquefacere, in quem usum cum uino mulso bibendum est. In summa, fluxiones omnes potum exiccat, sed stomacho nocet. Helichrysum Dioscorides etiam chrysanthemum & amarantum uocari scribit, eoq; simulacra deorum coronari: (quod diligentissimè seruauit Ptolemæus rex Aegypti, Plin.) Virga (inquit) est candida, uirens, recta, firma uel solida. Folia habet ex interuallo angusta, abrotono similia; comam aureæ lucis, in orbem; umbellam circinatam, quæ siccis ueluti corymbis constat, (ad solis percussum, aureæ lucis in orbem ueluti corymbis dependentibus, qui nunquam marcescunt, Plin.) radicem gracilem (& in superficie terræ, Theophr.) Nascitur in asperis & torrentium alueis (*χαράδρων δειν*, aquosis conuallibus, Marcellus Verg. Plinius in frutectis nasci scribit.) Coma cum uino pota medetur angustijs urinæ, serpentium moribus, coxendicis doloribus (lumborum uitijs, Plin.) & ruptis. Menses eadem trahit, concretumq; in grumos in uesica & uentre sanguinem cum mulso pota absumit. Catarrhum etiam sistit, trium obolorum pondere ieiunis data in diluta uini albi portione. Miscetur etiam uestibus, ut integras ab erosionum noxis tueatur, (Plinius addit, odore non ineleganti) Hæc Dioscorides. Duritias etiam & inflammationes discutit, Plin. Marcellus Vergilius in sua translatione uirgam ei breuem non rectè attribuit, ubi nos in Græco *καὶ τὸ λευκὸν*, id est uirgam albam legimus. Theophrastus certe lib. 9. cap. 21. tribuit ei *φύλλον λευκόν*, καὶ τὸ καυλὸν δὲ λεπτὸν καὶ σκληρόν, id est folium candidum, caulē uero tenuem & durum. Plinius lib. 21. cap. 11. Theophrasti uerba sic reddit, Heliochrysos florem habet auro similem, folium tenue; cauliculum quoq; gracilem, sed durum. Hoc coronare se magi, si & unguenta fumantur ex auro, quod apyron uocant, ad gratiam quoq; uitæ gloriamq; pertinere arbitrantur.

erantur. Hinc patet Plinium in Theophrasto neq; caulem neq; folium λεῖον, id est album, sed utrumque λεπθόν, id est tenue uel gracile legisse: Ipse præterea loquendi modus, καὶ τὸ καυλόν δὲ λεπθόν, id est caulem quoq; tenuem (sic enim potius uertendum, quam caulem uero) aliam quoq; partem de qua prius dixerit similiter tenuem esse oportere admonet. Græci quidem sæpenumero λεπθόν dicunt, nō solum quod crasso opponitur, sed simpliciter paruū. Conuenit etiam quod Dioscorides σενόν, id est angustum dixit, à Theophrasto λεπθόν appellari. Quod ad caulem, si legas in Dioscoride ut uulgaria exemplaria habent, λεῖον χλωρόν, id est candidum uiridem, absurdus erit sensus, nisi quis λεῖον χλωρόν, id est ex uiridi albicātem legi posse existimet, sicut μελάγχλωρον dicimus; sed præstiterit cum Theophrasto & Plinio λεπθόν legere, quam de noua lectione diuinare. Non probo etiam Ruellium qui *ρεβδίου* hic ex Dioscoride ramulum transfert, cum uirgam aut caulem debuisset; nam Theophrastus καυλόν habet, Plinius coliculum. Quanquam libro 21. cap. 25. quod totum de heliochryso est, Plinius etiam sibi dissimilis, ita scribit: Heliochrysum ramulos habet candidos, folia subalbida, &c. Sed nec illud quod reddit, ueluti siccis corymbis depēdentibus, quanq; aliū Plinij locum in hoc imitatus: neq; enim in Gracis dependere eos legimus: & res ipsa declarat in tanaceto & similibus herbis, umbellae siue corymbos (ambigunt enim ferē inter utrumq;) non pendulos sed rectos esse. Reprehendus est etiam Theodorus, qui in Theophrasti loco iam citato, pro heliochryso aureliam reddens, sic uerit; Aurelia folium habet candidum, fructum tenue durūq;: absurdissimus hic error est; quo pro caule semen supposuit. Seminis enim mentionem nullus scriptorum facit, caulem uero huiusmodi esse, omnibus conuenire satis ex antedictis constat. Venio ad uires amaranti: Utuntur eo ad serpentium morsus ē uino; & ad ambusta cremato & melli mixto, Theophrast. (Plinius simpliciter, ambustis cum melle imponitur.) Hæ uires ad herbae superficiem, & comam uel florem maxime pertinent: Theodorus uero ita transtulit, ut herba ne an radix accipienda sit in dubio relinquatur. Iam pro his uerbis Dioscoridis, ἔχδ' δὲ καὶ κατὰ ῥῆν, id est sistit etiam catarrhum uel destillationem à capite: ab Hermolao redditur, profluuiā mulierum sistere. Legitur sanē in manuscriptis quibusdā Græcis codicibus Dioscoridis, ut Marcellus Vergilius obseruauit, non κατὰ ῥῆν sed ῥῆν tantum, id est profluuium: & sic legit etiam Plinius, sed fluxionis uocem ad muliebrem tantum contraxit: Nam libro 21. cap. 25. Folia heliochrysi triū obolorum pondere mulierum profluuiā in uino albo sistere scribit. Nec aliter forte Galenus legit, scribens: καὶ πάντων ἐστὶν ἀπλῶς ῥοιμῶν φηραυτικῇ; sed melius q; Plinius, ad quemuis fluxum non muliebrem tantum, uim uocabuli extendit. Hoc etiam melius q; fluxiones usu eius, nō simpliciter sisti, ut Plinius & Dioscorides uerbum ἔχδ' usurpans (quod astringentium potius & obstruentium est) sed exiccare docet; memor scilicet incidendi, attenuandiq; & menses prouocandi facultatem ei se attribuisse. Aegineta heliochrysum catarrhis subuenire scribit. Quod si muliebria profluuiā exiccat, de pituitosis præcipue & albis (ut uocant) intellexerim; ea enim & diureticis & menses cientibus, ut asaro ac similibus, ab initio præsertim adhibitis, multo felicius quam astringentibus solis curantur. Inter Dioscoridis nomenclaturas, chrysocome etiam & centaurium minus amaranti cognomen habent, & ocimastrum amarantis cognominatur; nihilominus tamen & inter se & ab heliochryso diuersæ sunt omnes hæ plantæ: ut improbandus sit Aeginetæ interpres Andernacus, qui amarantum Aeginetæ (quod & Galeni amarantum, & heliochrysos Dioscoridis est) centaurium minus interpretatur, de quo tamen Aegineta alibi seorsum agit. Plinius 21. 11. heliochryson inter uernos flores commemorat; Sequitur (inquit) œnanthe, melanion, ex syluestribus heliochrysos; quem locum ex Theophrasti historiæ plantarum libro 6. cap. 7. transtulit. Est & alterum amaranti genus, quod Plinius libro 21. cap. 8. ita describit, Amaranto non dubiears à natura uincitur (hoc est nullum in uestibus æque formosum purpuræ splendorem ars ulla effingere potest, ac in amaranto natura nobis exhibuit.) Est autem spica purpurea uerius, quam flos aliquis, & ipse sine odore. Mirumq; in eo, gaudere decerpi, & lætius renasci. Prouenit Augusto mense. Durat in autumnum. Alexandrino palma, qui decerptus asseruatur. Mirumq; postquam defecere cum cti flores, madefactus aqua reuiuiscit, & hybernas coronas facit. Summa eius natura in nomine est, appellato, quoniam non marcescat, Hæc Plinius: Cuius postrema uerba, Summa eius natura in nomine est, sic interpretor, quasi medicinā inutilem hunc amarantum dixisset; nec ob aliud appetendum, quam quia & elegans flos est, & non marcescit: quæ summa eius laus uel ex nomine deprehenditur. Huius amaranti (quem Plinij, uel purpureum amarantum, cognominandum censeo, discriminis gratia) nec alius quisquam ueterum, nec ipse Plinius alibi, mentionem facit. Recentiores quidam florem amoris uocant, Germani rote tölblin / aliqui rausentshön: Galli talousiam, quasi zelotypam, & nobiles flores, & passeuelours, quod serici uillosi purpuram uincat: Itali fioruelluto, & alij fior di grana, id est florem serici uillosi, & florem cocci. De quo pluribus scriberem, si quid ad medicinam faceret, etsi iam nimis longè digressum me uideo. Hoc saltem prætereundum non duxi, duplicem in eo Matthæoli errorem esse: primum, quod Aëtij de amaranto uerba, quæ ille ex Galeno mutatus est; non intelligit omnino ad aureum amarantum, id est heliochrysum pertinere, & tanquam de purpureo accipi debeant, confidenter asserit; deinde, quod Ruellium & Fuchsiū immerito reprehendit, quod amaranti potione ē uino fluxus omnes sisti scripserint, quæ quidem non illorum, sed Galeni uerba sunt, ut supra ostendi. Accedit tertius error, quod Aëtium testem citat fluxiones omnes eo prouocari, cum ille non prouocari, sed contrā siccari scripserit, Galenum in hoc secutus;

Hieronymus Tragus amarantum purpureum Circeam esse suspicatur, helichrysum uero linariae speciem quandam, quos errores in praesentia alijs refellendos relinquo. Mihi satis sit in unica planta tam multos uariosque ueterum & recentiorum errores aliud agendo indicasse. Pergo tandem, ut coeperam, remedia illa ordine alphabeti recensere, quae contra taurinum sanguinem in uentre coagulatum à ueteribus commendantur. Brassicae semen confert, Dioscor. Nicander idem cum aceto copioso propinat. Brassicae sylvestris semen tostum auxiliatur, Plin. Caprifici fructus (Latini grossos, Graeci olynthos uocant) lacteo succo turgentes, ex posca, Diosc. Marcellus Vergilius pro olynthis eo in loco reddit ficorum caprificorumue grossos; quoniam Graeca uox (inquit) utriusque arboris immaturum adhuc pomum significet, & Dioscorides lib. 1. utriusque lac aequalem habere potestatem tradiderit. Grossi caprifici cum posca & nitro, Aegineta. Caprifici grossi aceto diluta, Galenus, & Nicander; qui grossos caprifici *ἐκινός* uocat, arbor ipsa *ἐκινός* dicitur: scholia *ἐκινός* exponit olynthos, uel ramos fici, quod minus placet. Grossi caprifici potae resistunt sanguini taurino potio, & lacti coagulato, Plinius. Grossi ex fico maxime sylvestri liquore pleni, cum nitro & posca, Aëtius. Aut fici succus eodem modo, Idem. Aut ramuli fici triti cum nitro & posca, Idem. At uero sylvestris fici succus etiam siccus comestus, euestigio grumos dissoluit, Idem. Aggregator citat ex Plinij libro 23. etiam lignum caprifici sumptum prodesse, ego eo in libro cap. 7. ubi de caprifico agit Plinius, ex grossis tantum remedium inueni. Ex fici lignorum cinere lixiuium, Diosc. & Aëtius. Prodest autem etiam contra lac coagulatum lixiuij genus quod *πλωποιντικόν* uocant, Dioscoride teste; interpretes eam uocem relinquunt, quidam luto traiectum aut uino factum reddit. Idem sic nominat Aegineta libro 3. cap. 2. & libro 5. cap. 57. & alijs multis locis; & Galenus circa finem libri 10. de compositione medicamentorum secundum locos, *ὕδωρ πλωποιντικόν* uocat; Item libro 6. secundum genera, & saepe alias Graecis medicis haec appellatio in usu est. Est autem nihil aliud quam lixiuium, quale figulis in usu est, Galenus libro 6. Methodi, Cum nullum medicamentum ad manum haberem, petiui constanter, id est lixiuium liquidum, ubi uidissem pelopoeon, id est figulum agro uicinum. Eadem est *πλωπία* & *πλωποικία* Aëtio libro 12. cap. 42. Haec ex Iani Cornarij commentarijs in Galenum de compos. secundum locos. Ego uero nullum lixiuij usum apud nostros figulos reperio; quod si quem Cornarius nouerat, quale id lixiuium esset indicare debuerat. Sed quorsum esset? ad lustrumne lauandum? frustra nimirum, quod uel prouerbiū monet, quo laterem lauare pro inanem sumere operam dicimus. Melius certe fecerunt, qui uocabulum hoc tanquam ignotum praeterierunt, & aquam lixiuā nobis simpliciter reddiderunt. Decepit ipsum (ut Linacrum etiam ante, libro 6. Methodi Galeni uertendo) quod passim omnes codices *πλωποιντικόν* per *π* scribunt, cum per *ι* deberent. Nam *πλωπ* per *π* lutum significat, unde *πλωπλάθω* & *πλωπίζω* aliqui figulos interpretantur; *πλωποιν* uero in ea significatione, nusquam haecenus legi. *πλωποικία* autem per *ι*, & inde formata uocabula *πλωποικός*, *πλωποικία*, *πλωποικία*, legimus apud Pollucem libro 7. cap. 30. Est autem pilopoeus hic artifex qui *πλωπ* uel *πλωπία*, uel *πλωπία*, id est pileos aut pileolos conficit ex lana, illa praecipue puto quam Feltriam uocamus, uulgo filz. Eundem artificem *πλωπτήν*, *συμπλωπτήν*, & *πλωπτήν* uocant, Pollux; aliqui etiam *πλωπταίον*; Germani *hutmacher*. Illorum opera *πλωπία* Graeci nominant, quod lanae inter se confectae conspataeque sint; *πλωπ* & *συμπλωπ*, densationem huiusmodi. Quamobrem non capitis solum, sed etiam pedum tegmina, uel tibialia sic parata Graeci *πλωπ* nominant. Nam cum reliqui ex lana panni, à textoribus contexti soleant, hoc genus conspando tantum fit. Pilotarij igitur isti, praesertim cum rubro uiridique colore lanas tingere uoluerint, lixiuiū utuntur, ex cinere quem uulgo clauellatum uocant, nostri *weidasschen*; qui combustis animalium ossibus fit. Audio alicubi pileos omnes iam factos, cuiuscunque coloris sint, tali lixiuiū ab eis ablui. Vtuntur eo & alij tinctores, ad certa colorum genera. Nostri praefertunt cinerem illum qui ex face uini in massas coacta cremataque sit. Haec lixiuij genera quoniam plus acrimoniae habent, & dissecantis abstergentisque facultatis sunt, uulgari lixiuiū non solum ad lactis aut sanguinis grumos in uentriculo concretos, sed ad alios etiam usus extra corpus, à medicis praeferrī debent, ut neruorum ulcera, scabiem malignam, &c. Haec admonere operae pretium uisum est, cum sex aut septem Dioscoridis, Galeni, & Aeginetae interpretes, hac in re omnes hallucinati sint. Aduersus lac coagulatum quidem lixiuium pilotariorum auxilio esse solus Dioscorides, & imitatus eum Aegineta scripserunt. Galenus, Aëtius & Nicander, ubi de eodem ueneno agunt, non meminere. Hoc omnino monendus est medicinae tyro, non temere lixiuium ullum, praesertim uehemens, intra corpus propinandum esse, cum erodendi & septicam uim propemodum habeat. Et si quando usum eius necessitas postulauerit, recuratione utendum per pinguis, & abluentia uel obtundentia morsus, ut butyrum, &c. Coagulum omne cum aceto, radiceque silphij seu laseris, aut eiusdem liquore, taurini sanguinis grumos dissipat, Diosc. Ego Aeginetae lectionem praefero, qui coagulum ex aceto seorsim commendat, & rursus silphij radicem cum liquore seorsim; sic enim habet, *καὶ σιλφίῳ ῥίζῃ σὺν τῷ ὀπῶ*. (Aduersus lac coagulatum quoque, coagulum quoduis cum aceto datur; aut silphij radix liquore cum posca, apud Diosc. Galenus coagulum ex aqua propinat, uel laserpitij et nitri aquas partes ex aceto mulso.) Nicander coagulum probat capreae (*πρωκός ὁ δὲ δροκός* &c. Scholia) uel hinnuli, uel hœdi, uel leporis: idque raro linteo percolari iubet & misceri, poscae nimium. Coagulum hœdi sumitur contra sanguinem taurinum, contra quem & leporis coagulum ex aceto, Plinius. Calamintha, id est nepetae arida solida, eorumque succum Dioscorides aduersus lac coagulatum

galatum auxiliari scribit: quamobrem crediderim in sanguinis taurini etiam periculo prodesse, præfertim cum remedia cætera pleræque utrisque eadem sint, Conyzæ folia cum pipere, Aegineta & Diosc. quibus etiam lixivium addit Aëtius. In excuso Dioscoride Græco non bene legitur *κονύζης ἀπὸ τοῦ πρὸ φύλλα*, ἄσαι δὲ ἢ ῥάδιον καὶ φλοιὸν κονύζης, Nicander. Ficus, uide supra in caprifico. Helichrysos in amaranto prædictus est. Laser uel silphij radix ex aceto, Aëtius. Laserpitij obolus semiobolusue, Galenus. Vide etiam paulò ante in Coagulo. Nitrum per se etiam prodest, Dioscorid. Nitri oboli duo in uino dissoluti, Galenus. Nitrum cum lasere datur, Plinius. *ἢ ἐν τῷ σῆδι ἢ ὁ δὲ τοῦ πρὸς τριπλόου ἄλβος* *ἐν τῷ βίῳ*, κίρνα δὲ ποτὶ ἐνὶ δόλκι (lege *ἐν δόλκι*, ex Scholiaste, id est sruai, uel uetere & subamaro uino) *βάκχος*, *ἐν καὶ σιφίονοςαν ὁποῖο τε μοιείδω λίτσην*, Nicander: id est æquas portiones radicis laseris eiusque liquoris admisceto. Baurach cum aniden sumptum, Auicenna. Spuma nitri cum aniden, Serapio citans Galenum ut Aggregator habet. Piper apud Nicandrum per se: Dioscorides conyzæ folijs admiscet. Posca, id est aqua aceto permixta, uide supra in Aceto. Petroleum recentiores quidam laudant ad sanguinis grumos dissoluendos; nec dubito quin ad taurinum quoque utile sit. Agathocles contra sanguinem tauri sonchi nigri succum demonstrat, Plin. Rubi succus ex aceto, Dioscorides & Aegineta; Nicander rubi germina conteri iubet, nimirum ad succum quoque exprimendum; Loniceri translatio semina habet pro germina, uitio forte typographico. Thymus cum & sanguinem concretum discutere, & lac coagulatum dissoluere prædicetur, in tauri quoque sanguine resoluendo non ignauus existimandus est.

H.

Ταῦρος δὲ τῷ βοῶν ἡγεμόν, Taurus armenti dux est, Pollux. Hinc est, quod Homerus libro 2. Iliados Agamemnonem Græcorum imperatorem tauro comparat: *ἢ ὅτε βὼς ἀγέληφι μέγ' ἔφορος ἔπλετο πάντων* Ταῦρος, ὁ γὰρ τε βόσκει μετὰ πρὸς ἀγροὺς ἀλκήσι: *βὼς ταῦρος* per appositionem dixit, quasi *βὼς ἀγέληφι*. Accipitur etiam improprie, pro quouis boue, tum à Latinis, ut supra dixi in A. tum à Græcis, ut in hoc uersu, *ἵπποι ῥ' σφικῶν γενεῖσι, ταῦροι δὲ μελίσσων*. Ταῦρος, inquit Etymologus, dictus est quasi *πανόνος*, à causæ extensione; uel quasi *γαῦρος*, id est superbus. Ego à tor Chaldaica uoce appellatum potius supra dixi. Italia à bubus nomen habere existimata est. Græcia enim antiqua (ut scribit Timæus) tauros uocabat *ἰταλός*, à quorum multitudine & pulchritudine & foetu uitulorum Italiam dixerunt. Alij scripserunt, quod à Sicilia Hercules persecutus sit eò nobilem taurum, qui diceretur Italus, Varro. Et alibi, Italia (inquit) à uitulis dicta est, ut scribit Piso. Tyrrhenorum lingua taurus dicitur Itali: Propterea ab uno ex tauris Geryonis abductis ab Hercule, dicta est Italia: quum prope Rhegium enataisset in Siciliam in Eryon campum, ac regnum Neptuni filij peruastasset, Cælius ex Græcis interpretibus ut ait, Italia olim armentosissima fuit, Perotus. *τῆρ*, taurus exponitur Hesychio & Varino. Suidæ *πῆρ* & *πῆρ*, nihil quàm eminentior montis pars est. *κωλαβοῖλαι*, tauri, Hesychius & Varinus. *ταυρίδιον*, paruius taurus, Suid. Tauras etiam uaccas steriles nominari supra indicauimus. Omnia magna & uiolenta Græci tauri nomine appellant, unde & *β* particula intendendi apud ipsos, (de qua multa superius) Eustathius in Dionys. & Stephanus in Tauri montis mentione, nam illum quoque à magnitudine aliqui sic dictum putant. Extat Ioachimi Camerarij in Exercitijs eius Rhetoricis de tauro elegans ænigma, huiusmodi: *Μοῦχος εἰς τοῦ βασιλέως: sed lignea membra sequebar. Et Cilicum mons sum, sed mons sum nomine solo. Et uehor in cælo, sed in ipsis ambulo terris.*

¶ Taurorum epitheta, Aeripedes, Ouidius, id est pedes are solidos habentes. Agrestes differunt à syluestribus, Plin. lib. 8. Alacres, Claudian. 2. Paneg. Acer, Silius lib. 23. Arator, Ouid. 1. Fastorum. Bellator, Stat. 3. Thebaid. Corniger, apud Cicer. de Nat. ex Poëta, & Ouidius 15. Metamor. Eximij præstanti corpore tauri, Verg. 4. Georg. Iners, Stat. 9. Thebaid. Ingens, Verg. 2. Aeneid. Macer, Aegl. 3. Nitens, Aeneid. 3. Toruus, Ouid. 8. Metam. Trux, 9. Metam. Validus, 7. Metam. Et apud Græcos, *πρηνέτιοντες*, ἀροτρούπῆρες ἀγροῦς, *παλαεργοί*, ὑπὸ λαίχνης ἡγῶν ἀπερριφανοί, *εἰμυνοί*, *εἰμυνοί*, *κραταίπους*, Pindaro. *Αἰθῶνες*, *κρατεροί*, *μεγαλιπτορες*, *θυρυμέταπ.*, *Ἀγροῦλοι*, *διναροί*, *κεραλκίτες*, *ἀγροῦλοι*, *μικητοί*, *βλοσυροί*, *ζηλῆμονες*, *θυρυμένους*: quæ omnia licet ab Oppiano Syrijs priuatim tribuantur, de omni taurorum genere dici possunt. Idem taurum uocat armenti *κεράων μέγαν ἡγεμόνα*, & *πόσην ἀγροῦντα*. ¶ Quintilianus libro 8. Sicut in his quæ homonyma dicuntur, ut Taurus animal ne sit, an mons, an signum in cælo, an nomen hominis, an radix arboris, nisi distinctum non intelligitur. De tauro sydere dicam infra in h. Ephesij pincernas appellare tauros solebant, Hesychius: non quoslibet tamen, nec ubiuis, sed in Neptuni tantum festo, ut repetemus infra. Est autem quæ bouum mugitus imitetur in Arelatensi agro taurus appellata, alioquin paria, Plinius. Tauri uocantur scarabei terrestres ricino similes, nomen cornicula dedere: alij pediculos terræ uocant, Plin. Ταῦρος pars est membri, & pro ipso membro per synecdochen accipi uidetur. Taurum & orrion, ut scribit Ammonius, Græci eam uocant partem quæ testiculos interiacer, quam in aubus orrhopygion uocant. ὄρος (malim ὄρος uoc per duplex r.) locus est secundum nates, *παρὰ τὸς γλῶττες*, quem aliqui taurum uocant, ut scripsit Herennius Philo, Varin. *τὸ δὲ ῥάφι μὲν προστοικός*, *ὑπὸ δὲ τῷ καυλῷ ἐστὶ τὸ ὄρεον μέση* *ὑπὸ τῷ ὀνομαζομένῳ ταύρου εἰς τὸ δακτύλιον κατὰ τὸν ὀνομαζέται, καὶ τῶν αἰσῶν, καὶ ὄρος*, Pollux. Quæ eius uerba ita intelligo, ut taurus ei sit locus ille qui inter anum & scrotum interiacer, linea autem media quæ sub cole est, ac inde per scrotum & taurum futuræ instar extenditur ad anum usque, tramis & orrhos & perinæon appelletur, nempe in homine. In aubus enim alia ratio est, quanquā in ijs quoque

locus inter testiculos medius, uel potius finis loci illius eminentior orthos nomine. Sic igitur taurus à cæteris tribus nominibus differt, quæ tamen aliqui cum tauro cōfundunt. Aliqui *πεινέου* per e scribunt; alii in masculino, alij in neutro genere proferunt. In Glossis Galeni hæc uerba legimus, *πεινέου, πόνειου*. Est autem locus (inquit) inter scrotum & anum, ubi uesicæ collum situm est. Et paulo post, *πεινέου & πόνειου*; in libro autem de hæmorrhoidibus & fistulis, anum sic appellare uidetur. Hesychius *πεινέου* exponit *πεινέου* & pudendum, ἀφ' ὃ καὶ τὸ περαινέσθαι. *πεινέου*, pudendum, Suidas, *πεινέου*, pudendum, penis, scrotum, scilicet taurus, Varinus, *Μηρὸ δὲ καὶ γλῶττι τὸ ὄντος, πεινέου*; *μηρὸν καὶ γλῶττι τὸ ἔξω, ὑπογλῶττι*, Aristot. libro i. hist. anim. Theodorus sic transfert, Pars interior femoris & natis communis, coles; exterior subnatale. Sed colis in hac significatione uocabulum fictum ab eo reor, ego in interfeminium potius appellāim, *Τεράμις* Suidæ anus est, cæteris ipsum ani foramen, τὸ τρήμα τὸ ἐξ ὧτος; in Hesychio corrupta uox est *τρήμα* pro *τρήματι*, δι' ὃ τὸ ἀπὸ τοῦ τήματος (lego *τόπος*) *μήχε* τὸ ἀρχὴς τοῦ βαλάνου *χωρίου*, id est, Alij uero tramin exponunt partem ab ano usq; ad initium balani, id est glandis: sic uocatur extrema ueretri pars, Accusatiuus *τράμις* per u in Hesychio & Etymologo perperam scribitur, cum deberet per iota. Postremo *τράμις* secundum aliquos interpretatur ὄρεος (quam uocem cum acuto in penultima semper scribere malim, ad ὄρεος, id est feri differentiam quod ultimam acuit) ὄντερον, ἡ ἰχθίον, Hesychius, *ταῦρον*, ὁ ὡς τὸ ἀρχαῖον *τόπος* ὅπως ὀνόμασαι παρὰ τὴν ἀνάστασιν, Etymologus. Hæc uerba non intelligens quidam, in Lexico Græcolatino, Taurum Achaia locum ridiculè interpretatur, cum non ὡς τὸ ἀρχαῖον, sed ὡς τὸ ὄρεον legendum sit. Vide ὄρεον & deinceps apud Varinum. Redeo ad taurum, id est penem uel interfeminium; ab hoc ἀπύρωτος uox pro casta & uirgine apud Tragicos conficta est, Pollux, *ὄντερος ἀπύρωτος* *δωρεῖν* & *βίον*, Suidas. Est autem Aristophanis uersus in *Lystrata*. Significauit eo (inquit Erasmus in prouerbio, Abijt & taurus in syluam) uitam cœlibem foeminae, negligētis taurum, id est maritum. Sic & Horatius pereat male quæ te Lesbía quærenti taurum, monstrauit inertem. Quod aut Erasmus impudicam tauri significationem omittit, modestiæ causa magis quàm per ignorantiam fecisse uidetur. Eodem sensu, sed alia ratione, *ἑταυροί* uel ἀπύρωτοι potius Aristotelis dicuntur Pyrrhicæ iuuenæ, Theodorus setauras transfert, quæ annis aliquot Venere intactæ seruabantur, ut incrementum ampliter caperent. A tauro uidetur etiam uerbum *ταῦρον* formari, unde & mulier ἀταῦρεται, quæ uiro coniuncta non fuerit, tanquam iuuenca taurum non experta, Varinus. Hippobinum Græci quidam uocant illum, qui meretricio amore debacchetur: aut qui inexplebiliter Venerea confectetur, quem Latinorum nonnulli etiam lastaurum dicunt, sed Græce tamen, ut ex Athenæo liquet. Nam eo uerbo Pompeius Leneus nobilissimo historico, uelut næuum inuissit. Id uero signare hominem libidinis ualidæ, in libro de grammaticis & rhetoribus auctor Suetonius est. Cuiusmodi narratur Proculus inter minusculos Romanorum tyrannos. Vocabuli ratio hæc, quia Græcorum lingua *λα* (Atticè, Etymologus) dictiones intendit; taurus uero est pudendorū pars, sicuti adnotatum à Galeno scimus, nec non à Quintiliano. Eam sub oscheo positam Eustathius interpretatur. Alij lastaurum dici putant quasi *λασιόταυρον*, quod hispido sit pudendo, ut idem Eustathius astruit, (& Varinus.) Nam lastaurocaccabum apud Chrysippum in libro *πὸς ἡλὸν καὶ ἡδονῆς*, legitur esse delicatioris edulij genus (ὡς ἂν τὸ κατὰ φύσιν αὐτῶν ὅσους πονεργατέρας, Suidas) uti est apud Athenæum, ut quod sit libidinis incentiuum. Lastarnos quidam (Hesychius) malunt scribere, ut sint δι' ὅπου τὸ ὄρεον διασείσιν καὶ πόνοι πνέει ὄντες, Cælius. Εἰ τις γὰρ τοῖς Ἕλλησι ἢ τοῖς βαρβάρους *lastaυρος* τὸ τρόπον, ὅπου πάντες ἐταῖροι τοῦ βασιλέως ἦσαν, Suidas ex authore innominato. Apud Etymologum & Varinum lego etiam, *lastaυρος*, τὸ ἰμάτιον, ἀναλογεῖ γὰρ τῇ λαπίᾳ, τῷ δέματι; uilis quædam uestis, uidetur autem ea uox à Latinorum lacerna interpolata, *lastaυ*, *πόνοι*, Hesychius. *ταῦρον* insuper *παιδεραστῆρ* exponit Hesychius, & muliebre pudendum. *ταῦρον*, *ταῦρον* *πίνον*, Varinus. *ἀπύρωτος*, *δρασινόμενος*, id est audacter & superbe aliquid dicens aut faciens, Varinus & Hesychius. Phanodemus hordeum scribit appellari *ταῦρον*, quoniam cornutum sit, Hesychius. Aristas forsitan quibus hordei spica armatur, cornua aliquis dixerit, Taurion est inter lychnidis coronariæ nomenclaturas apud Dioscoridem. De tora herba uulgò dicta apud Italos, quam Dioscorides orobanchen uocat, supra disserui in Boue capite 3. Est & altera tora, uulgò dicta, prima scilicet aconiti species, de qua in lupo dicemus. Hoc saltem in præsentia monendum lectorem duxi, lychnidi & aconito non solum nomina communia esse; cum illa taurion, hoc tora uel taura uocetur: sed etiam effectus, utrauis enim admota scorpiones torpescere Dioscorides tradit; & licet aliud nihil eis commune existimem, ad philologiam tamen hæc non taceri pertinebat. Taurus apocathemenes Magis, lychnis syluestris est, Dioscorides. Est & alia taura, de qua Hermolai Barbari uerba hæc sunt: Sunt qui oxyn putent esse quam uulgu tauram & triada, hoc est trinitatem, & sphragida, hoc est sigillum Salomonis appellauit: folio triplici, aut uno potius in terna disposito, radice capillamentis multiplici: flore cum maculis quibusdam candidis cœruleo. Astringit, ad stomachum dissolutum & enterocelas in cibo datur, Hermolaus Barb. ¶ De nauigij tauri nomine, infra dicam in h. ¶ A maiore pecore nomina habemus, Equitius, Taurus: & cognomina, Statilij Tauri, Pomponij Vituli, Varro. Taurus ille qui Europam Phœnissam rapuit, Creæ rex fuit, & Gortynā cōdidit. Tauri cuiusdā quæstoris ad Armeniā missi, meminit Ammianus Marcellinus libro 14. Taurus medicus celebris in Creta fuit, & alij quidā hoc nomine, Varinus, Taurus Berytius philosophus Platonius, uiuit sub Antonino Pio, &c. Suidas. De Tauro illo ex quo Minotaurus natus fertur, dixi supra in Boue cum Pasiphaë. Taurosithenes proprium uiri nomē est, de quo

De quo Aelianus in Varijs lib. 9. ca. 2. Taureas nomen propriū, Suidas, nec plura: Taureæ Iubellij Campani, uiri memorandae fortitudinis historiā, describit Liuius lib. 2. de bello Punico. Vide in Onomastico nostro, Tauriscum ſeuum tyrannum qui Gallias infeſtabat, Herculem Amphitryonis filium occidiſſe aiunt Galli, Ammianus Marcellinus libro 15. Tauriſci Cyziceni ſculptoris meminit Plinius libro 34. cap. 12. Tauriſcus pinxit Diſcobolum, Clytæmneſtram, Paniſcum, Polynicen regnum repetentem, & Capānea, Idem libro 35. cap. 11. Hermerotes Tauriſci, non cælatoris illius, ſed Tralliani, inter monumenta ſua ſpectari uoluit Pollio Aſinius, Idem 36. 5. Taurites quidam uir robuſtus fuit, unde apud Philetærum quidam de uiribus ſuis gloriāns, inquit: *τῶν αἰνῶν τῶν πόνων ἐπαρβαλῶν*, ſenarius eſt. Seuerō Alexandro imperante, Taurinus auguſtius effectus eſt, S. Aur. Victor: *ταυρόκτονος* proparoxytonum, à tauro occiſus; paroxytonum autem iſ qui occidit, Ammonius & Cyrillus. De taurea, id eſt ſcutica alibi dixi: Eutropius autor eſt Superbum Tarquiniū excogitaſſe primum uincula, taureas, ſuſtes, &c. Et feriunt molles taurea terga manūs, id eſt tympana, Ouidius libro 4. Faſt. dixit autem taurea pro taurina, id eſt ex corio taurino. Vergilius lib. 1. Aeneid. Taurino quantum poſſent circundare tergo, Lucanus libro 1. Tauriferis ubi ſe Lucania campis Explicat. Toruus à tauro dicitur, aſpectu ſeuerus & terribilis. Toruitas, ut Pompeio placet, quaſi taurorum acerbitas dicitur. Eſt autem toruus propriū bouis epitheton. Trux etiā quaſi taurux dictus exiſtimatur, id eſt ferox, crudelis; unde trucitas, truculentus, & trucido uerbum, Perottus.

¶ b. Ταυρόμορφον, Horatius Aufidum tauriformem dixit: Exprimebantur autem à præfets fluuiorū
 imāgines bucrani, id est boum capitibus, uel taurina forma, & cornuti, ut supra in Boue dixi. Flus
 10 uñ cur taurocrani, id est taurinis capitibus fingerentur, quatuor serè causas afferunt: unam, q̄ ubi se
 in mare exonerant, remugiunt: Homerus, τὸς δ' ἔκβαλλε θύραζε μυκῶμεν & ἵπτε τῶς & : alteram, quòd
 boum instar sulcant proscinduntq̄ tellurem; tertiam, quoniam pascua circa rīpas esse solent: postre
 mō, quoniam curuis ambagibus cornua imitantur, Varinius, Taurus, ut idem habet, Alpheo fluuio
 immolabatur, ut Neptuno quoq̄. In uniuersum enim taurus amnium naturæ conuenit cum aliās,
 tum quia uiolentum est animal, & cornibus terram reijcit. Ἐστὶ δὲ πᾶσι πλοῖα λύβια (sic habent impres
 si codices, Cælius reddit in Libya) λεγόμενα κριοὶ καὶ τράγοι, ὡς εἰκάσειν ὅτι τοῦτο μὴ πλοῖον καὶ ὁ ταῦς &, ὁ δ' ἔ
 20 εὐρώπην ἀγαγών, Pollux 1. 9. Europen qui rapuit Taurus apud Lycophronem, non aliud fuerit quā
 ταυρόμορφον τύπωμα πλοῖος, id est tauri forma præfighe nauigium, Cælius & Varinius. Nominabantur
 aut̄ naues nominibus illorū quæ prætendebant insignium: & maximè uerisimile est, centaurum pi
 30 strimq̄, & cuncta id genus, ea ratione dicta prolataq̄ à Vergilio in quinto, Baysius. Hac de re copio
 sius scribit Nic. Erythræus in Indice suo Vergiliano in Scylla. Taurocercuri, naues fluuiatiles, Sui
 das. Est autem cercurus, genus nauis breuioris, lembus, uide Baysium. ¶ Ταυρεῖν, pellis tauri, Vari
 nus: & galea ex pelle taurina, Hesychius. In uulgaribus Lexicis legitur ταυρεῖαι, tegmina ex taurina
 pelle, quibus caput & ceruix obuoluuntur, Sanguinem taurinum Græci dicunt ταῦρος αἷμα. Magi
 marrubium tauri sanguinem uocant, Dioscor. Alexandri equum bucephalan uocarunt, siue ab
 40 aspectu toruo, siue ab insigni taurini capitis armo impressi, Plinius. Ad Cadaram rubri maris pen
 insulam exeunt pecori similes belluæ in terram, pastaq̄ radices fruticum reimeant; & quadam equo
 rum, asinorum, taurorum capitibus, quæ depascuntur sata, Plin. Ταυρεῖν δὲ, κεφαλὴ, ἢ πᾶσι εἰς παρὰ τὰ
 50 ραντίοις, Hesychius: uidetur autem locus corruptus, Κόρων &, taurus ὁρθόκερως, ut κερῶν & bos cui cor
 nua sunt lunata; Cælius, Varinius, & Hesychius, Tauroceros tribulus cognominatur apud Diosco
 ridem, Κερστία, γαυεῖαι, superbi, per translationem ἐκ τῶ ὑψαυχέντων ταύρων, id est à tauris qui fero
 ciores & elata ceruice sunt, Hesych. ¶ Io. Tzetzes Chiliade 11. cap. 393. genus taurorum Scythico
 rum ῥῶς uocari scribit, & ῥωσολυφῆς exponit ταυρολυφῆς.

¶ c. Nicander in Theriacis de percussio à diptade, Ἀντὴρ δ' ἤντε τᾶς ὥπας ποταμοῖο νενδυνῶς
 - Χανδρὸν, ἀνέτροτον δέχεται ποτόν. τᾶς ὥπας ἰεὺ μνηλῶ & ἰεὺ μνηλῶ apud Varinum, taurus uehementius
 ædens mugitū; apud eundē, ἰεὺ μνηλῶ legitur, uox (ut mihi uidet) corrupta, τᾶς ὥπας φωνῇ, Suid. τᾶς ὥπας
 - βοῶν, qui uocem taurinā similem ædunt, Varinus, ἰεὺ γὰρ τᾶς ὥπας, taurus mugiens cum mactatur, uel
 sanguinem eructans dissecto iugulo; Homerus, ἦεν γὰρ ὡς ὅτε τᾶς ὥπας, &c. Varinus. Germani de uehe-
 menti illa bouis aut tauri per dolorem uel iracundiam emissā uoce, dicunt *brüllen*. Vergilius libro
 12. duodecimo Aeneidos: Mugitus ueluti cum prima in prælia taurus Terrificos ciēt: (atq; irasci in
 cornua tentat Arboris obnixus trunco: uentosq; laceffit Ictibus; & sparsa ad pugnam proludit a-
 rena.) Inclusa parenthesi leguntur etiam libro 3. Georgicorum ut supra citauimus, eadem prorsus,
 nisi quod prò tentat illic discit habetur. ¶ τᾶς ὥπας uaccarum est cum tauros appetunt, quasi tauri
 re dicas; sicut κατὰ, id est subare, cum scrophæ libidine pruriunt & apros desiderant: utraq; enim
 hæc uerba de foeminis tantum dicuntur, non etiam maribus ut quidam putauerunt. ἀπμαγέλαι dicun-
 tur tauri οἱ χαλεπώτατοι καὶ οἱ ἀκμηρὸν ἀνέχοντες, id est ferociiores & ualidiiores, qui etiam robore suo fre-
 ti solitarij pascuntur, Varinus. ἀπμαγέλαι est contemnere: inde nomen quod ἀγέλαι, id est gregem &
 gregatim pasci aspernentur. Hi etiam ἀπμαγέλαι (malim ἀπμαγέλας per s) apud Varinum dicun-
 tur. Κείρας Βοιωτὸς τᾶς βοῦς κλάσιν ἀπμαγέλαι. Cæterum cur tauri à riuatibus certamine uicti, grege de-
 60 seruo solitarij pascantur, ut copiose prosecuti sumus supra cap. 3. aliam rationem habet, neque recte
 quis illos ἀπμαγέλαι dixerit; neq; enim uel uirum fiducia, uel gregis & uaccarum contemptu, sed
 metu & dolore id faciunt. Aristoteles etiam scribit tauros cum ipsi inter se tantum absq; uaccis pas-

scuntur, ἀπμαγέλειν dici: quam uocem Gaza coarmentari reddit, contrario planè sensu, ut recte obseruauit Erasmus: de armentari enim potius uel ab armentari uertendum erat: & sic forsitan ille uertit, peruerterunt autem librarij, Theocritus in Bubulcis, *ἄμα βοσκόντο, καὶ ἐν φύλλοις πλανῶντο ὁὐδ' ἐν ἀπμαγελίνης*: Hunc locum Varinus explicans in Ἀπμαγ, negationem omittit, quā quidem omissa contrarius uerbi sensus euadet. Erasmus non recte ἀπμαγέλου scribit uocem proparoxytonam & per omicron: ἀπμαγέλας enim per α cum acuto penultimæ scribi debet. Deceptus uidetur inde q̄ apud Suidam ἀπμαγέλα legit, qui genitiuus ab utrouis nominatiuo formari potest. Taurus qui grege uaccarum spreto & relicto seorsim pascitur, in syluam abiisse dicitur: id quod in prouerbium etiam cessit, præsertim apud Græcos. Theocritus in Theonycho, *ἄνθ' ὅν τι λήγεται πρὶς ἑβὰ καὶ ταύρου αὐτὸν ἔλαρ*: queritur autem his uerbis amans quidam se iam pridem ab amica relictum, plurimumq̄ esse temporis quo illa alijs diuersos usus prouerbium trahere, ut si quis amicos pristinos, aut solita studia. Licebat etiam ad alios diuersos usus prouerbium trahere, ut si quis amicos pristinos, aut solita studia deferat: aut à conuictu hominum abhorrens secum uiuat. Scholia quæ feruntur in Theocritum, prouerbium interpretantur de his, qui abessent non reuerfuri. Taurus enim si semel aufugerit in syluā, capi non potest. Vnde non inconcinne quis dixerit maritum diutius ab uxore secubantem ἀπμαγέλειν: Tantum Erasmus. ¶ Bos initor, taurus est procreationi reseruatus. Pascite ut ante boues pueri, submittite tauros, Vergilius Aegl. 1. Submittere pro substituere accipit Palladius, & Iustinianus institutionum lib. 2. de Rerum diuisione: Sed si gregis, inquit, usum fructum quis habeat, in locum demortuorum capitum ex foetu fructuarius summittere debet, ut & Iuliano uisum est: & in uinearū demortuarum uel arborum locum, alias debet substituere. Megasthenes scribit in India serpentes in tantam magnitudinem adollescere, ut solidos hauriant ceruos taurosq̄, Plinius.

¶ d. & e. Odientis signum est limis oculis aspicere & taurine, ταυρινόμα, ut inquit Plato: de qua uoce mox plura inter prouerbia. ¶ Taurum color rubicundus excitat, urfos leonesq̄ mappa proritat, Seneca libro 3. de ira. Rubram uestem non ferunt qui ad boues accedunt, &c. quod eiusmodi colore eos constat efferrari: Gyllius ex Plutarcho, qui tamen in libro de Alexandri fortuna, & rursus in connubij præceptis, tauros, non simpliciter boues, hoc colore irritari scribit. Martialis in libro spectaculorum de rhinocerote, Quantus erat cornu cui pila taurus erat. Vestes uetustate dilabentes ac laceras (inquit Cælius) Aristophanes lacidas uocauit: Latini id genus pilares dicere uestes possent. Quod Martialis significat, quum Epigrammatum libro 2. de toga sua, quam pertritam conscissamq̄ intelligi uolebat, ita scribit: At me, quæ passa est furiosi cornua tauri, Noluerit dici quam pila prima suram. Erant siquidem, ut Sextus Pompeius scribit, pilæ uiriles effigies atq̄ item muliebres ex lana, quæ compitalibus suspendebantur in compitis, quod esse deorum inferorum putarent, quos uocant lares: quibus tot pilæ, quot capita liberorum, seruorum, mulierum circa compita habitabāt, ponebantur: ut essent ijs pilis & simulacris contenti, uiuisq̄ parcerent. Hisce uero imaginibus nulli us omnino pretij uestes circumponebantur. Proinde pannosos etiam quandoq̄ Martialis pilas uocat, ut Epigrammatum decimo in Laurum: Sed qui primus erat lusor, dum floruit ætas, Nunc postquam desijt ludere, prima pila est. Ab hac pilarum similitudine, ut scribit Martialis interpres, uestes quæ in spectaculo tauris obijcerentur irritandis, pilæ sunt nuncupatæ: quod à tauris peterentur, tanquam effigies hominum. Vel, inquit, pilæ dicebantur, quod in globum & lusoriæ pilæ speciem conuolutæ iactabantur: Quanquam rudis antiquitas, ut Pædianus auctor est, homines è stramine formaret aut eum usum. Postea, inquit, luxus in tantum auctus est, ut uestes etiam purpureæ obijcerentur. Quod duodecimo Metamorphoseon significasse Ouidius quoq̄ uidetur, quum ita canit, Haud secus exarsit, quàm circo taurus aperto, Cum sua terribili petit irritamina cornu, Phœniceas uestes, elusæq̄ uulnera sentit. Sed quod ille per luxum institutum ait ut phœniceæ obijcerentur: id minus ueritate connititur: nam ex natura rerum oborta consuetudo est: Quam & iureconsultus Vlpianus Digestis de furtis non ignorasse uidetur, ubi ait: Cum eo qui pannum rubrum ostendit, fugauitq̄ pecus, ut in fures incideret, furti actio est. Hoc & in Institutionibus relatum inuenies De obligationibus quæ ex delicto nascuntur, Hactenus Cælius. Martialis in libro spectaculorum, de rhinocerote scribens, Nanq̄ grauem gemino cornu sic extulit uersum Iactat ut impositas taurus in astra pilas. Et mox de Carpophoro qui ceruum & leonem in spectaculo telis confecerat, Ille tulit geminos facili ceruice iuuenecos. Extat in eodem libro Epigramma in Domitianum, quem Alciden uocat: Qui cum futurum cœlum & immortalitatem sibi uellet representare, tauro insidens superiores scenæ partes in speciem cœli confectas petijt æmulatione Herculis, cuius nomen etiam sibi indiderat: nam Alcides appellabatur. Qui taurum ex Creta in Atticam ducens eius dorso insedisse fertur, Domitius. Ornithônis ostium debet esse humile & angustum, & potissimum eius generis, quod cochleam appellant, ut solet esse in cauea, in qua tauri pugnare solent, Varro. Theffalorum gentis inuentum est equo iuxta quadrupedante cornu intorta ceruice tauros necare: primus id spectaculum dedit Romæ Cæsar dictator, Plinius. ¶ Κερατοεις uel κεραλκεις uel κεραλκί, qui tauros cornibus trahunt, Varinus & Hesychius. Καὶ κεραλκίς πινκς ἀνδρας εἶδ' οὐ ἐγὼ, Author innominatus. Supra inter epitheta tauri κεραλκίς, id est cornibus robusti, ex Oppiano posuimus. Κεραλκός, etiam exponitur qui cornibus trahit aratrum: taurus nimirum, id est bos robustus. Sic item uocant κερατῶρον καλῶν, id est funem antennarum (funes opiferos Latini dicunt) Hesychius: idem Apollinis cognomen est, Varinus.

Varinus. ¶ Ἰπποῖ Μ σφικῶν γένεσις, ταῦροι δὲ μελισσῶν: hic tauri nomen pro quouis boue ponitur, ut supra etiam monui. ¶ Veteres taurorum cornibus pro poculis usi sunt, ut in boue supra dixi, in H. e. ¶ Ταυρεῖν, scutum uocatur, à superficie quæ taureo tergore operitur, per synecdochen, Varinus. Supra quoque sic appellari diximus galeam ex corio taurino.

¶ h. Asphaltites lacus animal non habet, nihil in eo immergi potest: tauri etiam cameliq; impune ibi fluitant, Solinus. ¶ Alcibiades Emblemata ἀνέχῃ καὶ ἀπέχῃ, ad picturam bubulci taurum iuxta uaccas uinctum tenentis huiusmodi est: Et toleranda homini tristis fortuna ferendo est, Et nimium felix saepe timenda fuit. Sustine (Epictetus dicebat) & abstine, oportet Multa pati, illicitis absq; tenere manus. Sic ducis imperium uinctus fert poplite taurus In dextro: sic se continet à grauidis. ¶ Laetantius 4. Theb. comment. Hetruscos confirmare ait, nympham quæ cum nupta fuisset, prædicasse, maximi Dei nomen exaudire hominem per naturæ fragilitatem pollutionemq; fas non esse: quod ut documentis assereret, conspectu cætorum ad aurem Dei nomen nominasse, quem illico ut demencia correptum, & nimio turbine coactum exanimasse, & reliqua. De Titormo bulle qua Aetolo ferunt, quod stans in armento ferocissimi omnium maximiq; tauri pede correpto, furem ac inde se proripere adnitentem frustra, retinuerit constantissime: ac insuper manu altera prætereuntis forte tauri alterius pedem apprehenderit audacissime, ac compresserit ferociter. Id cum intueretur Milo Crotoniates, in cælum manibus sublati, exclamasse fertur: O Iupiter, an alterum profeminasti nobis Herculem hunc? Hinc prouerbij demanasse primordia memorant, Hic alter Hercules, Cælius. Polydamas Herculis æmulator leonem in Olympo inermis confecit: idem bouum ingressus armentum, inibi taurum magnitudine insignem ac præcipue ferum conspicatus, ex posterioribus alterum arripuit pedem, retinensq; pertinacissime, ferocientem, ac impetu prærabido profilientem non dimisit prius, quam indignabundus ac furens, tandem in Polydamantis manu chelam, id est ungulam reliquit, Cælius. Milo quum quotidie uitulum gestaret, eundem taurum factum citra negotium gestasse dicitur. De Apide tauro, & Minotauro, & tauro Minois (quem & Marathonium uocant, ex quo natum ferunt Minotaurum, uide plura in Onomastico nostro in Marathone, & ibidem in Hercule nono labore eius: & Leonicenum in Varijs 2. 27. & Pausaniam in Atticis, &c.) & æneo tauro Perilli quem Phalaridi donauit, supra in Boue egimus. Taurus Europæ raptor rex Cretæ Gortynem condidit, Eustathius. De Ioue tauro rapto Europæ lege Ouidium libro 2. Metamorphos. Nos iam prius ostendimus taurum istum ab eruditis nauem taurina forma insignem exponi. Idem hic taurus quod Europam incolumen transuexerit in Cretam, inter astra constitutus fertur, Euripide teste: de quo plura apud Hyginium & astrologos lege; alij hoc signum effigiem Ionis in uaccam mutata esse malunt, uide Varinum. Versus istos Vergilij ex primo Georgicorum, Candidus auratis aperit cum cornibus annum Taurus, & aduerso cedens canis occidit astro, Macrobius exponit li. 1. cap. 18. in Somnium Scipionis. Tauri sydus Veneri consecratum, ibidem 1. 21. Et Saturnaliorum capite 12. Cum primum signum aries (inquit) Marti assignatus sit, sequens mox Venerem, id est taurus accepit: & rursus eiusdem libri cap. 21. Taurum ad solem referri, multiplici ratione Aegyptius cultus ostendit, &c. ut supra in Apidis bouis historia recitauimus. ¶ Medea apud Ouidium Metamor. li bro 7. iugulato Pelia pennatis serpentibus per aërem super diuersa loca inuehitur, et inter alia super Cyneia tempe, Quæ subitis celebrauit olor: nam Phyllius illic Imperio pueri uolucresq; ferūq; leonem Tradiderat domitos: taurum quoq; uincere iussus Vicerat: & stricte toties iratus amor, Præmia poscenti taurum suprema negauit. Ille indignatus cupies dare, dixit: & alto Desiuit saxo cuncti cecidisse putabant: Factus olor nūeis pendebat in aëre pennis. ¶ Arnobius libro quinto, de Cerere à Ioue delusa in tauri forma: Parit, inquit, mensem post septimum, luculentam filiam corporis, quam ætas mortalium consequens, modo Liberam, modo Proserpinam nūcupauit. Quam cum uerueceus Iupiter bene ualidam, floridam, & succi esse conspiceret plenioris, &c. mox subdit, In draconis terribilem formam migrat, ingentibus spiris pauefactam colligat uirginem, & sub obtentu ferro molliss. ludit atq; adulatur amplexibus: fit ut & ipsa de semine fortiss. compleatur Iouis: sed non eadem conditione qua mater. Nam illa filiam reddidit lineamentis descriptam suis: at ex partu uirginis tauri specie fusa Iouialis monumenta pellaciæ. Auctorem aliquis desiderabit rei, tum illum citabimus Tarentinum, notumq; senarium, quem antiquitas canit, dicens: Taurus draconem genuit, & taurum draco. Ipsa nouissime sacra, et ritus initiationis ipsius, quibus Sebadijs nomen est, testimonio esse poterunt ueritati. In quibus aureus coluber in sinum demittitur consecratis, & eximitur rursus ab inferioribus partibus atq; imis, Hac quidem eruditè Arnobius. Porro & Eusebium audiamus de eadē re loquentem: Ceres, inquit, Persephonen peperit, educatur puella, ὡς scilicet (Pherephatten nonnulli appellant) cui Iupiter, qui genuit, draco factus coniungitur. Vnde in Sabaziorum mysterijs draco in spiram inuolutus, in sacrificijs, ad factorum memoriam, immò uero in testimonium tantæ turpitudinis, ut sic dixerim, adhibet. Peperit & Pherephatte tauriforme filium, unde poetæ quoque nonnulli taurū laudant draconis patrē, & draconē rursus tauri patrē. Et in montē arcana hæc facta ducentes, pastoralē stimulū celebrāt: pastoralē (ut puto) stimulū, ferulā, quod ligni genus bacchantes ferunt, appellātes: Hac ex Arnobio & Eusebio, ut à Gyraldo citant Syntagmate 6. in Proserpina. Scribit insuper Clemens Iouem commutatū in anguē intulisse Proserpinæ filiæ uitū, unde sit natus Dionysius. Quo argumento etiam Sabaziorum mystica draconem præferunt in orbem complicatum,

Hinc & poëta draconem tauri patrem dum concelebrant, symbolice aperteque Iouem innuunt, ex quo & filia natus hic sit tauri specie. Quare ab Lycophrone taurum uocari scimus, Cælius. ¶ Achelous Epiri, uel ut alij Aetoliæ fluuius, nomen sub Acheloo rege mutauit, cum Thoas antea uocaretur, authore Stephano. Hic cum Hercule duello certauit pro Deianira Oenei Calydoniæ regis filia: sed uidens Herculem fortiolem, se uertit primo in serpentem, deinde in taurum, cui Hercules amputauit cornu, quod Copiæ comiti Fortunæ datum est. Sed postea Achelous Amaltheæ cornu Herculi dedit, atque ita suum recepit. Tandem ab Hercule uictus se in sui nominis fluuius gemino cornu insignito occultauit. Nam reuera Achelous Græciæ fluuius est, duobus alueis, qui per fines Perrhebiæ in Maliacum sinum effunditur. Vide Ouidium Metamorph. libro 9. de Acheloi transformatione. Cerastræ incolæ Amathuntis hospites immolabant: unde Venus offensa, Dum dubitat quo mutet eos, ad cornua uultum Flexit, & admonita est hæc illis posse relinqui, Grandiaque in toruos transformat membra iuuenos, Ouidius Metam. libro 10. Tauros in Colchide ignem effiantes, suis se fabulantur poëta, quos uenefica ope Medæ Iason uicerit, de quibus Ouidius libro 7. Metamor. Ecce adamanteis Vulcanum naribus efflant Acripides tauri, &c. utque solent pleni resonare canini: Pectora sic intus clausas uoluentia flammæ, Gutturaque uista sonant, tamen illis Aesone natus Obuius it. Vertere truces uenientis ad ora Terribiles uultus, præfixaque cornua ferro, Pulueremque solum pede pulsare bisulco, Fumificisque locum mugitibus impleuere, &c.

¶ Venetiæ fluuius Silis ex montibus Taurisanis fluit, Plin. lib. 3. cap. 18. & mox cap. 19. Taurifanos Istriæ populos facit. Et rursus ibidem, In hoc situ (inquit) interiere, Carnis, Segeste & Ocræ: Tauriscis Noreia. Et cap. 20. Incolæ alpium multi populi, sed illustres à Pola ad Tergestis regionem, Secusses, &c. iuxtaque Carnos quondam Taurisci appellati, nunc Norici. Lepontios & Salafos Tauriscæ gentis Cato arbitratur. Taurisci, *Ταυρίσκοι* populi iuxta alpes (aliàs Taurini) Polybius lib. 3. Eratosthenes Teriscos, *Τερίσκος*, uocat: Dicebantur etiam *Ταῖροι*, Stephanus. De Noricis uel Oricis & Noricis plura scribit Eustathius in Dionysium: & Strabonem citat testem, in Tauriscis Noricis iuxta Aquileiam, ad duos sub terra pedes statim aurum inueniri fossile. Orici (inquit idem Eustath.) iuxta Polybium habitant circa initium Adriatici maris: Norici uero uel Noricij iuxta intum eiusdem recessum. Taurinum (ut hodie uocant) urbs Celtica est Massiliensium colonia, *Ταυρίνης* Stephano dicta: & ciues eius Tauroentij. Apollodorus scribit conditores huius urbis uectos esse nauis *ταυροφόρων*, id est cuius insigne erat taurus: qui à Phocensium classe reiecti, ad terram appellentes, urbem inde nominauerunt: Gentile Taurini, Stephanus. Taurini populi sunt Italiæ Transpadanæ in Alpium radicibus, Plinius 3. 7. Transpadanæ Italiæ colonia est Augusta Taurinorum, antiqua Ligurum stirpe, inde nauigabili Pado, Plinius 3. 17. Præter mediam & compendariam magisque celebrem Alpium uiam (per alpes Cottias scilicet) sunt etiam aliæ multo ante temporibus constructæ diuersis: primam Thebanus Hercules ad Geryonem extinguendum, ut relatum est, & Tauriscum lenius gradens, prope maritimas composuit alpes: hicque harum nomen indidit: Monæci similiter arcem & portum, ad perennem sui memoriam consecrauit, Ammianus Marcellinus libro 15. Tauri populi sunt Taurica Septentrionalis regionis in Europa incolæ, Iphigeniæ & Orestis aduentu maximè memorati: moribus sunt immanes, immanemque famam habent, solere pro uictimis aduenas cedere, Pomponius. Vide Onomasticum nostrum. Tauri Scythica gens ab Aegyptijs colentibus bouem & Apim oriundi, ut quidam ex Etymologico transulit, in quo nos hæc tantum uerba reperimus: *Ταῖροι το Σκυθικὸν ἔθνος, ὅτι τιμῶσιν Ἀγροῦται εἰς βόας καὶ ἄπιν*. Alij sic dictos aiunt à tauro, eo quod Osiris illic bubus iunctis terram arauerit: Apud hos est Taurica insula (uel Cherronesus potius) quæ & Mæotica nominatur: habitat quoque dictum Achillis cursum, &c. Eustath. Dionysius poeta de Bosphoro Cimmerico, *ὅτι πᾶσα πολλὰ Κιμμέριοι νοῦσιν ἐπὶ ψυχῶν περὶ ταῖρος*. Alius (inquit Eustathius) hic Taurus est, quam qui in Orientem uergit: aut Septentrionalis quædam eius portio est, sub qua Cimmerici habitant, gens Scythica: & Taurica Cherronesus ingens sita est uersus occasum Mæotidis faucibus adiacēs, quam aliqui aiunt tum figura tum magnitudine Peloponneso parem esse. Regionis illius incolæ Taurorocythæ uocantur à Tauro monte qui illic est: quod etiam Herodotus non ignorauit, cum et ipse de montibus Tauricis, id est Scythicis mentionem faciat, Eustath. De Tauroscythis ab Antonino Pio uictis historia refertur apud Iulium Capitolinum. Ad Syriam mons Taurus nomen à pecore habet, Varro. Taurus mons Asiæ, ab Eois ueniens littoribus, Chelidonio promontorio determinatur: immensus ipse & innumerarum gentium arbiter, dextero latere septentrionalis, ubi primum ab Indico mari exurgit, &c. Vide Onomasticum nostrum. Nomen ei uel à magnitudine: Nam ueteres tauroroscys uocabant omnia magna & uehementia: uel quod eius pars ad mare prominens, taurinam faciem (*πρὸς τμήν*) referat: Gentile Taurianus, Stephanus. Cælius non à tauro quadrupede, à quo & reliqua magna uiolentaque tauri dicuntur, ut Stephanus & Eustathius scribunt, Tauro monti nomen inditum putat: sed contra à Tauro monte magna uiolentaque omnia tauroroscys appellari ait: quod ego non probo, & Stephani Eustathijque uerba contrario quàm debebat sensu eum accepisse uideo. Dionysius Apher Taurum montem appellatum canit, *ὄννεα ταυροφανὺς καὶ ὀφθαλμὸν* (aliàs *ὀφθαλμοειδὲς*) *ὄννεον ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν*. Quæ uerba Rhemnius Fannius sic reddit, Cornua nam summus scopulis imitatur acutis. Suidas hunc montem tauro boui per similem ait, *σικετῶντι καὶ σικετῶντι εἰς ὀπίσθιος πόδας εἰς ὕψος, εἴτε δὴ τὸ αὐχὴν κατὰ τὴν ὀπίσθον*: id est, saltanti & posteriores pedes in altum reiectanti, &

mox collum incuruatum attollenti. Alius præterea Taurus mons uidetur de quo apud Etymologum & Varinum legimus ex authore innominato, Taurus mons regionis illius glandes producit pabulum suis: pendebant etiam ex monte illo tributa, quæ redditus Tauricos appellabant. Taurominium, *Ταυρομίνιον*, mons est Siciliae multis bobus abundans, & supra eum urbs eiusdem nominis, Perottus, Diodorus libro 16. in Philippî regis historia scribit, Andromachum Timæi historici patrem, coactis in unum qui cladi superfuissent, ab Dionysio Naxo eversa, Taurum urbi uicinum collem diutius incoluisse: quare Tauromenij nomē loco conciliatum, quæ mox opulentior fuit ciuitas, Taurominitanum litus cur Copria dictum sit, in Boue indicaui. Tauropolis, urbs Cariae, Stephanus. Taurania, urbs Italiae, Stephanus. In Campano agro intercidit Taurania, Plinius 3. 5. Taurianum, Brutiorum oppidum in Italia iuxta Rhægium, Mela lib. 2. Ad Brutium litus in Italia, intus in peninsula Metaurus amnis est, & Tauranium oppidum, Plinius 3. 5. Taururum Ptolemæo 2. 16. idem Taurunū Plinio 3. 25. alio nomine Alba Græca, Belgradum hodie, uulgo *Griechisch Wesserbürg*, ubi Danubio miscetur Sauris. Est autem Vngariæ urbs à Turca nuper expugnata, Tauri amphitheatrum apud Suetonium nominatur, in quo C. Cæsar Caligula munera gladiatoria aliquot ediderit. Tyburtina porta Romæ aliquando Taurina dicta est, à capite tauri, quod illic insculptū erat, Perottus. Alexandria Aegypti fallacibus uadis, tribus omnino aditur alueis, Tegamo, Posidonio, Tauro, Plinius 5. 31. Taurus item fluuius est apud Trœzenem, ex quo apud Sophoclem nominatur Tauria aqua, *Ταυρία ὕδωρ*, Varinus & Eustathius Iliad. λ. & Athenæus libro 3. addunt autem illi fontem etiam quendam Hyoëssan à Sophocle uocari: quæ uerba non intellexit Cælius ineptè red dens fontem Hyoëssan etiam uisi apud Trœzenem. *Ταυροῦ ποταμὸς, ὃν Ἀγριταύρος ποταμὸς περὶ Τροζηνῶν παρὰ Σοφοκλέϊ, παρὰ δὲ καὶ κρήνη ὕδατος*. Hæc uerba apud Hesychium & Varinum corruptissime leguntur, quamobrem hic emendata citare uolui. Emendaui autem tum ex Athenæo, tum alio Varini loco cuius initium *Ταῦρος* & *βουίνα*. Sic tauriformis uoluitur Aufidus, Horatius 4. Carm.

¶ Nunc de sacrificijs dicendum: Diximus autem iam in Boue præter alia quædam bubulo pecori sacrificando communia, boues mares ab Aegyptijs Epapho immolari, & quomodo ab eis explorentur an puri sint ad sacrificium, explicauimus ex Herodoti libro 2. Apud Homerum *ταῦροι κραιμελλότες* leguntur, id est selecti: tales enim sacrificari oportebat: Sic Vergilius, Maçant lectas de more bident res, Græcis sacrificaturis moris erat tauros explorare farina apposita. Nam si gustare abtulerint, concipiebant inde haud ualere satis, Cælius & Gyraldus. Druidæ uiscum omnia sanantem appellantes suo uocabulo, sacrificio epulisq; rite sub arbore præparatis, duos admovent candidi coloris tauros, quorum cornua tunc primum uinciantur, &c. fecunditatem eo potō dari cuiusq; animalis sterili arbitrantur, contraq; uenena omnia esse remedio. Tanta gentium in rebus friuolis plerumq; religio est, Plinius. Quoties aut thus, aut uinum super uictimam fundebatur, dicebant, Maçus est taurus, thure, uel uino: hoc est, cumulata est hostia, & magis aucta: id quod & Isidorus libro 10. scriptum reliquit, Gyraldus. Homerus, *Ἡρῶν γὰρ ἐλπίσμεν* & *ἑλίκωνιον ἀμφὶ ἄνακτα*: Tunc enim de sacris bene sibi promittebant lones, cum taurus maçandus magnum ederet mugitum, Varinus in Helice. Messenij taurum quem manibus Aristomenis maçaturi sunt, columnæ quæ in eius sepulchro est alligat: Quod si ille, dum uinculum euadere conatur & saliendo tumultuatur, columnam commouerit: lætum omen interpretantur: sin minus, triste, Pausanias in Messenicis. Cum Agamemnon in Aulide ceruum Dianæ ignarus occidisset, dea irata uentorum flatus amouit, ut nauigare non possent. Oraculum consulentibus responsum est Agamemnonio sanguine deam esse placandam. Missus igitur Vlysses Iphigeniam filiam astu à Clytæmnestra sub pretextu facti cum Achille matrimonij impetratam adduxit: cumq; iam immolari pararetur, dea miserta illam sustulit, ceruamq; pro ea supposuit, uirginem autem in Tauricam regionem transtulit, &c. Quidam in ursam scribunt mutatam esse, alij in taurum, alij in anum, in ceruam alij. Sed hæc meræ fabulæ sunt, res ipsa autem sic habet. Cum Iphigenia iam iam immolanda esset, accidit forte ut unum aliquod ex prædictis animalibus se obtulerit, quod comprehensum mox Iphigeniæ loco maçatum est. Non est autem absurdum rem ita cōtigisse credere, cum in sacris etiam literis Isaaci immolandi loco arietem se obtulisse legamus, Varinus in Neoptolemo, ubi plura etiam de Iphigenia affert ex Isaaci Tzetza in Lycophronem commentarijs deprompta, & Perottus in Cornucopiæ. Solitaurilium & quo pacto fiant, meminît Cafo de Re rustica cap. 14. 1. Simile eis sacrificium Græci trittyn uocant, de quo in Boue supra dixi, Trittys uel trias sacrificium constabat ex hirco, ariete, & tauro, Varinus. Populus Romanus cum lustratur Solitaurilibus circumaguntur uerres, aries, taurus, Varro. Perfectum sacrificium sue, tauro, hirco & ariete constabat: hoc hecatomben Græci & trittyn uocabant, ut supra exposui. Solitaurilia sacra fuere, quæ singulo perfecto lustrō per Censores celebrari mos fuit, ad lustrandam urbem, sue, oue, & tauro: aut uerre, ariete, & tauro, qui circum urbem ducebantur, tumq; multa religione lustrum condebatur. Solitaurilia, Festus inquit, hostiarum trium diuersi generis immolationem signant, tauri, arietis, ueris, quod omnes integri solidiq; corporis sint: solum enim lingua Oscorum significat totum, & solidum: hæc Festus, sed & Græci *ἅλυν* dicunt totum & integrum. Porro de Solitaurilibus meminit Liuius, Asconius, Quintilianus, alijq; Gyraldus. Tauri etiam & taurilia ludj erant in honorem deorum inferorum facti, qui hac de causa instituti sunt. Regnante Tarquinio Superbo cum magna incidisset pestilentia in mulieres grauidas, existimantes Romani eam factam ex carne taurorū diutius

populo uendita, prohibuerunt ne amplius uenderetur, et ob hoc ludos dijs inferis instituerunt: quos & boalia & bubetios aliquando uocatos inuenimus. Sed proprie hi ludī sunt boum gratia celebrati, Perottus, Tauri ludī dicebantur, qui deis inferis fiebant, Festus. Sed de Taureis ludis supra etiam in Boue diximus: Est & Tauria Neptuni celebritas, de qua paulò post. *Ταυρεῖν δ' αἰ κεφαλὴν, ἢ παυδεῖα* (forte legendum *παυδεῖα*, id est ludus) *παρὰ ταυραντίοις*, Hesych. Videtur sanè locus esse corruptus, *Ταυροχολία* dicebatur festum quoddam in Cyzico celebrari solitum, Hesychius & Varinus: nimirū in Bacchi honorem, qui in Cyzico tauriformis colebatur, ut mox repetemus: Ego *ταυροπολία* potius legarim, quamquam & Tauricæ Dianæ festum sic nuncupatur.

¶ Taurum ut Neptuno sic etiam fluuijs immolare solebant; præcipuè autem Alpheo taurum legimus immolatum: habet enim quandam affinitatem taurus cum fluuijs, ut supra in secūda huius capituli parte ex Varino protulimus. ¶ Homerus de Chryse scribit, eum tauros & capras Apollini immolasse. Sunt enim tauri coloni quidam terræ, & ad frugum prouētum Solis effectum suo labore adiuant. De capris & alijs animalibus cur Apollini immolarentur suis dicemus locis. Supra in Boue, ubi Cadmi mentio incidit, de taurorum etiam hostijs Apollini sacris nonnihil attuli. In Icaro insula maris Persici splēdidè colitur Apollo *ταυροπόλῳ*, uel eodem cognomine Diana, Eustathius in Dionysium, Apollini taurum, Ioui non item immolabant, uide paulo mox in tauris Neptuno sacris ex Macrobio. Ex eodem supra in Boue (ubi de Apide) taurū ad Solem referri docuimus: & ubi armentorum Solis meminimus. ¶ Bugenes, *Βυγῆναι Διόνυσῳ*, id est boue genitus Bacchus ab Argiuis colebatur. Hunc & Græcorum pleriq; *ταυρομορφον*, id est tauriformem Bacchum, & *ταυροκέφαλον*, id est tauricipitem, item *ταυρωπὸν* ab Orpheo (dictum) effingebant, & appellabant: natumq; ex Persephone, ut Clemens in Strom. & Eusebius in 2. Præp. Euang. tradunt (quorum uerba paulo ante adnumerauimus) ut alios mittam. Quinimo etiam taurus dictus est, & illi cornua attributa, & cognomen etiam factum *ταυρόκερος*, id est tauricornis, ut est apud Nicandri commēt. in Alexipharm. Idem & ab Orpheo in Hymnis *Βόκερος* & *Δίκερος* uocatur, id est bucerus & bicornis. Hinc Ouidius, Accedant capiti cornua, Bacchus eris. Ideo autem cornua Baccho sunt attributa, ut Diodorus lib. 5. tradit, quia primus boues iugo iunxerit, & Bacchus idem sit & Osiris. Idem tamen in quarto idcirco cornutum Dionysium prodidit, quod Ammonis filius fuerit, qui arietino capite cum cornibus fuisse dicatur. Sunt qui cornua pro audacia sumunt, ut Phurnutus, quod audaces trucesq; uinum faciat. Hinc Ouidius, Tunc pauper cornua sumit. Sunt qui & scribant cornua cristas uocari, &c. & cincinnos interpretentur: ac ideo Mosen cornutum Hebræis uisum putant, ut etiam Lyfimachum regem in eius nomīnatibus uidemus: sed Armenios adhuc & Lydos sacerdotes, cum huiusmodi cincinnis & capillis Romæ conspeximus. Porro & illud item legimus, ueteres cornu bouis pro poculo usos fuisse: & inde factum esse, ut non solum cornua Dionysio sinxerit antiquitas, sed etiam taurus ipse diceretur & tauriformis in Cyzico coleretur: & *κερᾶ*, id est cornutus dicatur à Nicandro, Gyrardus, Bacchus *κεραποῦν* & taurus dicebatur, &c. ut supra monui cum dicerem ueteres cornibus pro poculis usos. Athenæus libro 2. Plato (inquit) secundo de Legibus uini usum sanitatis gratia concessum ait. Verum ab ingenio hominum ebriorum, Dionysium tauro & pardali conferunt, eò quod inebriati sæpe quedam per uolentiam agere conentur. Alcæus, *Ἄλκοι μὲν μελιαδίῃ, ἄλκοι δ' ἐν τέρεσσι βολῶν* (lego *ἀντιβολῶν*) *ἀρρήτω μὲν* (forte *ἀρρήτω μὲν*) id est uino placidum aliquando ingenium cōtingit, aliquando uehemens & uiolentius quàm uerbis exprimi possit. Quidam etiam *θυμιοί*, id est feroces & animosi fiunt: qualis nimirum taurus est. Euripides, *Ταῦροι δ' ὑβρίζαι, καὶ ἐν κέρως θυμώμενοι*, id est, Tauri proterui sunt & cornibus ferociunt. Sunt qui natura pugnaces prorsus efferantur, ut pardalis effigies eis conueniat, Hæc Athenæus. Sophocles in tragoedia quæ inscribitur Tyro (Tereus perperam secundum Varinum) taurophagum uocat Dionysium, id interpretantur quia dithyramborum poetis in uictoria daretur bos, (in quo tamen aliqui Aristarchum mendaciū arguunt, Suid.) Alij crudelem & immitem (*ὠμνήν*) accipiunt, quando & Aristophanes Cratinum ita infamauit. Sed ad uiolentiam magis referendum alijs putant, quod philœnus esset is, hoc est uino indulgeret largius, uel audax Baccharum instar, Cælius, Varinus, Suidas, Etymologus. At forsitan *ὠμνήν* hic interpretari conueniet, non simpliciter crudelem & immitem, ut Cælius transtulit: sed *ὠμοφάγον*, id est qui cruda & non cocta uoret. Arnobius enim libro 5. aduersus Gentes, Bacchanalia etiam (inquit) prætermitemus inania, quibus nomen Omophagijs Græcum est, in quibus furore mentito, & sequestrata pectoris sanitate, circumplicatis uos anguibus: atq; ut uos plenos dei numine ac maiestate doceatis, caprorum reclamantium uiscera cruentatis oribus dissipatis. Suidas citat Aristophanis ex Ranis uersus, quibus Cratinum taurophagum uocat: & Bacchum eadem ratione moschophagum cognominat. ¶ De tauro quem uetula Cereris apud Hermionenſes sacerdos ducit & sacrificat, in boue supra diximus in H. h. ¶ Diana Taurica dicitur, Græcis etiam *Ταυρὰ* (ut habet Varinus) quæ à Tauris populis colebatur: eadem Thoantea uel Thoantis, Orestea, Fascelis, Aricina & Nemorensis apud Romanos dicta est. Nam Iphigenia iam immolanda, ut supra narraui, numinis miseratione subtrac̃ta, & ad Tauricam regionem translata, regi Thoanti tradita est, sacerdosq; facta Dianæ: ubi cum secundum statutam consuetudinem humano sanguine numen placaret, agnouit fratrem Orestem: qui accepto oraculo carendi furoris causa cum amico Pylade Colchos petierat: et cum is occiso Thoante simulacrū sustulisset, absconditū fasce lignorum, unde & Fascelis dicitur (ab alijs Facelis aut Facelina,

Facelina, siue à face cum qua pingitur, propter quod & Lucifera Diana, & φωσφόρος, & λατοφόρος dicitur; siue ἀπὸ τοῦ φακέλου, id est à lignorum onere & fasce) Ariciam detulit, &c. Gyraldus. Iphigenia etiam Diana à quibusdam cognominata, non alia quam Taurica uidetur. Tatiropolia Dianæ meminit etiam Diod. li. 5. Idem & Tauropolia sacrificia Dianæ & Martis apud Amazonas uocari scribit. Strabo quoque libro 14. ait in Icaria insula (Icaro Persici maris insula, Dionysius Afer) templum Dianæ fuisse. (Stephanus id ex eodem Strabonis libro, in Samo fuisse tradit) quod Tatiropolium à dea diceretur, id quod in decimosexto repetit, ubi fuit & oraculum. T. Liuius libro 4. quintæ Decadis, Amphipolim cum iam fama pugnae peruenisset, concursusque matronarum in templum Dianæ, quam Tauropolon uocant, ad opem exposcendam fieret, &c. Varinus, Tauropolon (inquit) Dianam dixerunt, quoniam ut taurus circumueat omnia; uel quod taurum Neptunus immiserit Hippolyto, furentem æstro per omnem ferè terram; uel quod Iphigenia è Scythia fugiens, in Attica simulachrum Dianæ constituerit, & Tauropolon Dianam appellarit, quod à Taurica gente tum primum uenisset. Dionysius Afer in situ Orbis, non à gente tantum, sed à tauro, Tauropolon Dianam denominatam ait; quia, ut Eustathius, ea regio armentis abundet, quibus præsit dea; seu quia Diana Luna credatur: quare & Tauropus, ταυρώπις, dicta est, quod sit ut taurus aspectu, Gyraldus. Cælius Eustathij locum melius sic reddit, uel quia cum Luna eadem sit, quæ tauris uectatur, & Tauropus dicitur. Sanè Hefychius non modo Tauropolam Dianam, sed & Mineruam uocat. Alij Tauropolam dictam aiunt, ὅτι ἐβαλε. ἡ δὲ καὶ ταυροβόλος: inde quod telum immiserit (tauro nimirum) unde & Taurobolos appellata est; quo nomine Mineruam quoque in Andro uenerabantur, Suidas. Alij non Tauropolon eam, sed Taurophagon nominauerunt, quod taurus pro Iphigenia in sacrificio suppositus sit, Etymologus. ταυροφάγῃ, quæ in Tauris Scythiæ colitur, sic dicta tanquam gregum & pecorum præses, per synecdochen à parte; uel quod non alia quam Luna est, & tauris inuehitur, quam et ταυρώπιον appellant. ἡ γὰρ τε ταυροπόλια ὁρμησεν ὑπὸ βῆς ἀγέλαας, apud Sophoclem in Aiace: Multos enim furentes poetæ fingunt à Luna affectos esse, eò quod illa spectris nocturnis præsit, Suidas. ¶ Ioui taurum immolare nefas existimatum, ut exponemus mox ex Macrobio. ¶ Mineruam quoque Tauropolam cognominari, ex Hefychio iam docui, Suidas eandem ταυροβόλῃ dictam in Andro coli scribit; idcirco quod Anius taurum Atridis dederit, & ubicunque ille de naui exiliret, Mineruæ ædem condendam iusserit, ita enim secundam fore nauigationem: Taurus autem in Andrum exiit. De bubus Mineruæ immolari solitis, in Boue dixi. ¶ Mirabile est Olympiæ sacro certamine, nubes muscarum immolato tauro deo quæ Myoden uocant, extra territorium id abire, Plinius. ¶ ταῦρος uel ταύρος, Neptunus, Hefychio: apud Suidam ταῦρος scribitur. ταῦρος, festum Neptuni, Hefych. & Varinus. καὶ ταύρος ἐννοσιγαιός, Hesiodus in Scuto; ubi Scholia addunt ταύρος epitheton Neptuni esse, Boeotice, quod ei deo tauri mactabantur in Helicone; uel ut alij dicunt, in Onchesio: idcirco uel propter undarum fluctuumque sonitum; ex quo etiam ταυρόκρανός, id est tauriceps dictus est, Gyraldus. Qui potus ministerio præficiuntur, dici quidem cenochoi solent; in Neptuni tamen festo (apud Ephesios) etiam tauros scio appellatos, Cælius ex Athenæo quem tamen non citat. Euangelus apud Macrobiu libro 3. cap. 10. Et ex his (inquit) quæ nota sunt nobis, Maronem pontificij disciplinam iuris nescisse constabit. Quando enim diceret, Coelicolu regi mactabam in littore taurum, si taurum immolari huic deo uetitum: aut si didicisset, quod Atteius Capito comprehendit: Cuius uerba ex libro 1. de iure sacrificiorum hæc sunt: Itaque Ioui tauro, uerre, aricte immolari non licet. Labeo uero libro 68. intulit, nisi Neptuno, Apollini & Marti, taurum non immolari. Ad hæc Prætextatus renidens, Quibus deorum immoletur tauro, si uis cum Vergilio communicare, ipse te docebit, Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo. Vides in opere poetæ uerba Labeonis? Igitur ut hoc doctè, ita illud argute. Nam ostendit i deo non litatum, ideo secutum. Horrendum dictu, & uisu mirabile monstrum. Ergo respiciens ad futura hostiam contrariam fecit. Sed & nouerat hunc errorem non esse inextinguibilem. Atteius enim Capito, quem in acie contra Maronem locasti, adiecit hæc uerba: Si quis forte Ioui tauro fecerit, piaculum dato. Committitur ergo res, non quidem impianda, insolita tamen. Et committitur non ignorantia, sed ut monstro locum faceret secuturo, Hucusque Macrobius. Pausanias in Corinthiacis mentione Danaï facta, eiusque solij, Ibidem (inquit) Bitonis imago est, humeris taurum sustinens: de quo Lyceas poeta scripsit, quod cum Argiui sacrificium Ioui in Nemeam ducerent, Biton uir admodum robustus, humeris sublatum gestauerit. Taurus ut fluuijs (causam superius indicauit) sic etiam Neptuno aptum sacrificium iudicatur, Varino teste. Immolabantur autem ei, tauri παμμέλανες, id est niger-rimi uel undequaque nigri, propter nigrum aquæ colorem: à quo poetæ πορφύρεον κύμα dicunt, & πόντον μέλανα, & ἡγεσιδέα, & ἰοειδέα, Varintis. Est autem carmen Homeri in Odyssea, ταύρος παμμέλανας ἤρως σίχθονι κυανοχάτη. In Pindaro ταῦροι ἀργαῖντες Neptuno sacrificantur, id est albi, quod quidem fieri potest ὅτι τὸ πλῆθος ἄλλα, id est propter canum maris colorem. Sed ueteres ἀργαῖντες intelligunt albos pinguedine: ut contra quadam pinguia p albis dicunt: qualia sunt κρόκενα λιπαρά, τὰ λευκά καὶ λεῖα, Varin. Pindarus insuper alibi Neptuno taurum immolandum cratæpoda uocauit, qui suis fuit Delphorum mos, Cælius, Homeri Scholiastes, Tauros (inquit) ei immolabant, propter maris uiolentiam: nigrus uero, propter aquæ colorem, ex maris profundo. Idem ferè scribit Phurnutus. Varinus in iερὰ καλὰ taurum Neptuno immolari solitū ait, ὅτι τὸ τὴν σφοδρότητα κινήσεως πληκτικόν, ἐπὶ καὶ ὅτι τὸ μυκητικόν, καὶ ὅτι τὰς ἐν τῷ ὕδατι κρημνίς, δίκην κροάτων. Pindarus in Olympijs ταῦροι ἀργαῖντες (forte ἀργαῖντες, ut

supra ex Varino) illi ascribit: quidam album interpretantur, propter maris spumas: alij non album, sed florentem, seu nitentem, aut procerum interpretantur. Ego uelocem expono: nam sic canes cognominatos uidemus: Sed de hac uoce cum alibi, tum in Argiphonte Mercurio plura dixi, Gyrالد. Iunoni de tauro albo antiqui rem sacram faciebant, (ut in Boue supra ostendi) uel de iuuenca potius alba ut docti autumant, quod Gyrالدus poetarum testimonijs comprobatur. Pindarus in Nemeis in laudem Alcimedidis Aeginete, *Εν Αμφικτυόνων Ταυροφόνων τριετηρίδι Τιμασε Ποσειδάωνιον ἄν τιμῶ*. Interpres taurophonon trieteridem exponit, in qua tauri Neptuno ferirentur: Repetebant autem Isthmiorum certamen tertio quoque anno. In maritimis sacrificijs exta in fluctus iactabantur, unde illud Silij libro 17. Cui numen pelagi placuerat hostia taurus, lactaque coeruleis innabant fluctibus exta. Graeci aliquot Neptuno de cruribus taurorum rem sacram faciebant: Vlysses ariete, apro, & tauro litauit. Non solos tamen tauros uel Neptuno uel Apollini, sed & alias quandoque uictimas immolabant. Heroibus tauro, capro, & ariete litabant, Gyrالدus. ¶ De lupo qui taurum confecit, quo auspicio Danaus regnum obtinuit, in Lupo dicemus.

PROVERBIA. Tauricum uel taurine tueri, *βλέπειν ταυρολόγ*, pro eo quod est toruere, *ἀγρίως*, Aristophanes in Ranis, de Aeschylu cuius irati faciem exprimit: *ἔβλεψεν δὲ ταυρολόγ ἐγκύπας κῆρας*. Plato demonstrat hunc Socrati fuisse morem, taurinis oculis obtueri. Optima toruere Forma bouis, Vergilius. *Ταυρολόγ ὑποβλέπειν* apud Pollucem legimus. Odij signum est limis oculis aspicere & taurine, ut inquit Plato. Vuestphali trucem aspectum hoc prouerbio notant, *Er sieht als ein och der dem fleischhouwer entlossen ist*: Tuetur instar tauri, qui ab ictu lanij euasit. Taurum tollet qui uitulum sustulerit: adagium in fornice natum, uti uidetur (inquit Erasmus) sed quod ad usum uerecundiores commodè torqueri possit, si quando significabimus maiora peccaturum adultum, qui puer uitijs minoribus assueuerit. In fragmentis Arbitri Petronij, Quartilla mulier omnium impudicissima, Infans (inquit) cum paribus inquinata sum, & subinde prodeuntibus annis, maioribus me pueris applicui, donec ad hanc aetatem perueni. Hinc etiam puto natum prouerbium illud, ut possit dicatur taurum tollere, qui uitulum sustulerit, Hac illa. Ceterum non absurdum uidetur adagium ad Milonis Crotoniatæ factum referri, qui quotidie uitulum aliquot stadijs gestare solitus, eundem taurum factum, citra negotium gestasse legitur: Atque ita quadrabit in eos, qui paulatim rebus etiam maximis assuescunt, Erasmus. Simile nostri prouerbium habent, *Es muß zeitlich krümmen/ das ein güter hagg sol werden*, Mature curuetur oportet lignum, quod commodus uncus euasurum est. *Ταῦρος ὑπεγκύπας ὁ ταύγετον ἐκ τοῦ Εὐρώτα ἐπιει*, id est, Taurus porrecto ultra Taygetum capite ex Eurota bibit, de re uehementer absurda, simillimum illi, Quid si coelum ruat? Prouerbium natum ex Apophthegmate Geradae Lacedaemonij: is ab hospite quopiam interrogatus, quæ poena foret adulteris apud Lacedaemonios, negauit ullos esse adulteros apud Lacedaemonios, At instans ille, Quid si quis existeret, inquit, quam poenam daret? Is, inquit, taurum maximum dependeret, qui producto ultra Taygetum montem capite, biberet ex Eurota. Cumque hospes arridens, Et unde taurus tam ingens? Lacedaemonius uicissim, At unde apud Lacedaemonios adulter? Refertur à Plutarcho in uita Lycurgi, Erasmus. Abijt & taurus in syluam, & *Ἀπμαγέλειν* prouerbium, superius enarraui capite 3. ¶ Germanicum dictum apud Hollandos, *Van drybe ein varren gen Montpelier/ Kumpter wider er blybt ein stier*, hoc est, Bouem etiam si longissime abducas, bos manet: Horatiani carminis sensum habet, Coelum non animum mutant qui trans mare currunt. ¶ Prouerbium, Non si te ru peris, ex apologo natum, ad Ranam differetur.

DE VITULO.

A.

VITULVS bos iunior dicitur. Discernuntur in prima aetate uitulus & uitula, in secunda iuuenus & iuuenca, Varro. Nos iuuenum & iuuenam supra comprehendimus in generali bouis uocabulo, hic de solis uitulis seorsim dicturi. Attulimus autem supra quoque nonnulla, quæ ut bubulo generi in uniuersum sic uitulis quoque conueniunt. ¶ Vitulum Ebraei uocant *עֵגֶל* egel, uel *בֶּן* par cum additur ben bakar: simpliciter enim positum par, bouem in genere significat, ut supra exposui in Boue. Rabi Salomon & Abraham Elra egel interpretantur unius anni bouem, nisi quis uertat primi anni. Graeci *πῆν* uocant *τὴν γυναικίσιαν καὶ μόνον ἐνὸς ἐνὸς βῆν*, id est bouem anniculam, Varinus. Saraceni, ut lego, uitulum hesel uocant. Graeci *μόχον*, quæ uox ad utrumque sexum pertinet, teste Ammonio: à qua diminutiuum extat *μοσχάριον*: Graeci uulgo hodie uitulum *μοσχάρι* nominant. Itali uitello, Galli ueau: Hispani ternera, nimirum à teneritudine: Germani *ein Kalb*, Angli a calfe. Vitulus in masculino genere *δαιμάλις*, *ταυρίδιον* etiam dici posse uidetur, Germanice *ein stierle*: Vitula in foeminino, bucula *δαιμάλις* & *βοίδιον*, Ebraice egela, de qua uoce pluribus supra docui: quidam Germanice exponunt *ein zeitēn*, quæ uox tamen ad iuuenam uitulo aetate paulo superiorem pertinet: Anglis an heffar or yonge cowe.

B.

Vituli ungula si in utero non absoluitur, moritur, author obscurus. Cetera quæ ad partes corporis, supra cum Boue requirunt.

De

C.

De cibo potuq; vitulorum, tride mox quædam in E. De fœtura & partu uaccarum etiam in Boue dixi. ¶ Vituli item cur grauius mugiant quàm boues, cum animalia cætera nouella tiocem acutiorem ædant, iam supra explicauimus. ¶ Adhæc, remedia vitulorum non pauca, bouum remedijs pariter coniunximus. Præter cætera, solent vitulis nocere lumbrici: qui ferè nascuntur cruditatibus. Itaq; moderandum est, ut bene concoquant; aut si iam tali uitio laborant, lupini semicrudi cõteruntur, & offæ saluiati more faucibus ingeruntur: Potest etiam cum arida fîco & eruo conteri herba Santonica, & formata in offam, sicut saluiatum demitti. Facit idem axungia pars una tribus partibus hyssopi permixta. Marrubij quoq; succus & porri ualer eiusmodi necare animalia, Columella. Vergilius in Georgicis pestem pecorum describens, Hinc lætis vituli uulgo moriuntur in herbis, Et dulces animas plena ad præsepia ponunt.

E.

Post partum cura in vitulos traducitur omnis: Continuoq; notas & nomina gentis inurunt. Et quos aut pecori malint submittere habendo: Aut aris seruire sacris, aut scindere terram, Et campum horrentem fractis inuertere glebis, Vergilius in Georgicis. Post hæc primum de domitura eorum præcipit, de qua nos supra etiam in Boue cap. 5. deinde de alimonia ipsorum his uersibus: Interea pubi indomitæ, non gramina tantum, Nec uescas salicum frondes, uluamq; palustrem: Sed frumenta manu carpes fata, nec tibi fœtæ Morè patrum niuea implebunt mulcralia uaccæ: Sed tota in dulces consumunt ubera natos. Si qua (matrîx) amisit vitulum, ei oportet supponere eos, quibus non satis lactis præbent matres. Semestribus vitulis obijciunt furfures triticeos, & farinam ordeaceam, & teneram herbam: & ut bibant mane & uesperî curant, Varro. In alimonijs armentitium pecus sic contuendum: lactentes cum matribus ne cubent, obteruntur enim. Ad eas mane adigi oportet, & cum redierint è pastu: Cum creuerint vituli, leuandæ matres, & pabulum uiride obijciendum in præsepis. Item his, ut ferè in omnibus stabulis, lapides substernendi, aut quid item, ne ungulæ putrescant. Ab æquinoctio autumnali unâ pascuntur cum matribus, Varro. Mense Aprilis vituli nasci solent, quorum matres abundantia pabuli iuuentur, ut sufficere possint tributo laboris & lactis. Iplis autem vitulis tostum molitumq; milium cum lacte misceatur saluiati more præbendum, Palladius.

¶ Iunio mense vituli rectè, ut dictum est ante, castrantur, Palladius: Quomodo autem castrari debeant, uerba eius ut in Maio docuerat, posui supra in Boue ca. 5. Hoc in loco aliorum etiam authorum de castratione sententias adiungam. Vitulis tempus castrandi anniculis est, alioquin minores deformioresq; euadunt, Aristoteles. Castrare non oportet ante bimatum: quod difficulter, si aliter feceris, se recipiunt. Qui autem postea castrantur, duri & inutiles fiunt, Varro & Sotion in Geopon. Castrare vitulos (inquit Columella) Mago censet, dum adhuc teneri sunt; neq; id ferro facere, sed fistula ferula comprimere testiculos & paulatim confringere (& paulatim confractis resolvere, Pallad.) Idq; optimum genus castrationum putat, quod adhibetur ætati teneræ sine uulnere. Nam ubi iam induruit, melius bimus, quàm anniculus castratur. Idq; facere (uerno, ut rectè addit Pallad.) uel autumno Luna decrescente præcipit, vitulumq; ad machinam deligare: deinde priusquam ferrum admoveas, duabus angustis ligneis (stagneis, Pallad. fortè stanneis, sed neutrum probo) regulis, ueluti forcipibus apprehendere testium neruos (quos Græci κριμασῆρας ab eo appellant, quod ex illis genitales partes dependent) quibus comprehensis, statim testes (tenios testiculos, Pallad.) ferro refecare, & expressos (Palladius simpliciter habet, ferro refecant, & ita recidunt) ita rescindere, ut extrema pars eorum adhærens prædictis neruis (capitibus neruorum suorum) relinquatur. Nam hoc modo nec erit ptione sanguinis periclitatur iuuenus, nec in totum effœminatur adempta omni uirilitate, formaq; seruata maris, generandi uim deposuit, quam tamen ipsam nō protinus amittit. Nam si patiaris eum à recenti curatione fœminam inire, constat ex eo posse generari: Sed minime id permittendum, ne profluuiò sanguinis intereat. Verum uulnera eius samentitio cinere (cinere simpliciter, Sotion in Geopon.) cum argenti spuma linenda sunt: abstinentusq; eo die ab humore (potu, Pallad.) & exiguo cibo alendus. Sequenti triduo uelut æger cacuminibus arborum, & defecto uiridi pabulo oblectandus (prebeantur ei teneræ arborum summitates, & fruteta mollia, & herba uiridis coma, dulciora sagina roris aut fluminis, Pallad.) prohibendusq; multa potione. Placet etiam pice liquida, & cinere, cū exiguo oleo (ut Sotion etiam habet) ulcera ipsa post triduum (à castratione scilicet) linire (uulnera diligenter ungere, Pallad.) quo & celerius cicatricem ducant, nec à muscis infestentur, Hæc Columella & Palladius. Sed melius genus castrationis (inquit Palladius) sequens usus inuenit, &c. quo feramentis ignitis testiculi deciduntur, ut supra in Boue cap. 5. recitauimus. Vitulis (inquit Aristot. lib. 9. historię anim. cap. 50.) tempus castrandi anniculis est, alioqui minores deformioresq; euadunt. Modus castrandi hic est. Tractos deorsum testes, atq; obtentos, pressosq; in imum scorti, cultello adacto, extrudunt: mox fibras sursum, quoad maxime fieri potest, reprimunt, & plagam infarciunt capillamentis, ut sanies effluere possit: & si inflammatur, ignem adhibent scorto, & respergunt. Si bos à recenti castratu ineat, procreare potest, Hæc Aristoteles interprete Gaza. Græca in codicibus impressis sic habent: οἱ μὲν μόχοι ἐκτέμνονται χειρὶσι, εἰ μὴ, ἀρχὴς καὶ ἐλπίδες γίνονται. αἱ δὲ δαμάλεις ἐκτέμνονται τῷ τρύπῳ τῶτον, καὶ τὰ κλινόντες καὶ ἀκτέμνοντες τὸ ὄρχος, καὶ τὰ ὄντα αὐτὸ ὄρχος ἀπὸ θλίβουσιν, εἴτα ἀνατέλλουσι τὴν ῥίζαν

ἄνω, ὡς καὶ λέγει, ὅτι τὸ πομῆν θείει βύσσιν, ὅπως ὁ ἰχθὺς ῥέει ἐξ ὧν καὶ φλεγμαίνῃ, καὶ τακύναντες τὴν ὁχέαν, ὑποπύθῃσιν ἡ
 οἱ ἡνίοχοι τὴν βοῶν καὶ ἐκτεμνῶσι, τὸ φανερὸν συγγενῶσι. In his uerbis multa corrupta, multa obscura sunt, &
 ab interpretibus uariè reddita; quibus ego pro uirili mederi conabor. Primū igitur post hæc uerba, καὶ
 ἡ μὴ, sic lego αἰχίς καὶ ἐλάτῃς γίνονται δι' ἀμάλῃς, ἐκτέμνοντα δέ, &c. De uitulis maribus loquitur, quos
 Græci proprie ἀμάλῃς (à recto ἀμαλῃς) uocant, teste Ammonio: quanquam à foeminino etiam ἀμα-
 λῃς, similiter ἀμαλῃς in plurali formari potest, εἰ ἡ μὴ, sin minus, id est si non castrantur cum annicu-
 li sunt, sed post illam ætatem, minores & deformiores euadēt iuuenti (quāuis enim μόχθ & ἀμαλῃς
 eandem significationem ferè habeant, sæpe tamen ἀμαλῃς pro iuuenco accipitur) quæ ætas proximè
 uitulum excipit, & ita conuenit hic interpretari. Dixerāt autem paulo ante, omnia animalia, si dum
 crescunt castrantur, maiora & elegantiora quàm non castrata euadere: sed si posteaq; adoleuerunt,
 & iam incremento constiterunt, castres, nihil præterea accedere ad magnitudinem potest. Proinde
 non assentior Augustino Nipho, qui ubi hunc Aristotelis locum interpretatur, Minores (inquit) de-
 formioresq; euadunt, scilicet si infra annum castrantur. Nam quod de castratione post anni primi æ-
 tatem, & quo tempore iam crescere desinunt, non ante illam facta Aristoteles loquatur, manifestum
 est ex iam dictis. Addit Niphus, si autem supra annum, non sine periculo agitur: at nos ex Sotione
 & Varrone iam docuimus, non ante bimatum castrandos esse: Sed esto ut posterius dictum Niphi,
 pugnantibus inter se auctoribus, uel excusandum, uel etiam uerum sit: prius certè omnino Aristo-
 telis sententiæ aduersatur, quod uel Albertus Magnus ipsum monere poterat. Genus illud castratio-
 nis, quo uitulorum, dum adhuc teneri sunt, testiculos fistula ferula comprimere, & paulatim confringe-
 re, Palladius & Columella ex Magone docent; minus frangere uires, ideoq; tutius esse in tenera æta-
 te existimauerunt, minus etiam effoeminare: cum testes eis non omnino demantur, sed atterantur tan-
 tum. Id quod testibus iam ætatis progressu durioribus, ut difficilioribus, ita nimio cum dolore fieret. Ho-
 minem ita castratum Græci θλασίην (uel θλαδίην quod minus placet) uel θλαβίην appellant, à contritis
 contusisq; coleis. Hic modus quoniam sine ferro fit, nec tantum dolorem affert, nec sanguinem pro-
 fundit, non pugnat illis qui anniculos aut bimos demum castrari uolunt: intelligunt enim illi de ca-
 stratione ferro aut cauterio facta. Varia spadonum inter homines genera, Alciatus in libro de uerbo-
 rum significatione proponit, Paulus Aegineta libro 6, cap. 68. duplicem castrandi modum explicat,
 alterum τὴν θλασίην, id est per contusionem, alterum κατ' ἐκτομήν, id est excisionem. Posterior ad Aristo-
 telis etiam uerba lucis nonnihil afferet, is huiusmodi est: Castrandus in sedili resupinatur, & scrotum
 cum testiculis sinistrae manus digitis premitur: & per scrotum ita extensum duas lineas rectas, per
 utrumq; testiculum unam, scalpello incidit: ubi exilierint testiculi, cute detracta excidentur, ita ut
 tenuissimum solum naturale uasorum commercium relinquatur. Atq; hic modus, eo qui per contu-
 sionem fit, magis probatur. Nam quibus testes solum contusi sunt, nonnuquam Venerem appetit:
 nimirum quod pars aliqua testiculorum contusionem subterfugerit. Hæc Aegineta: qui de contusio-
 ne etiam scribit, eam in infantibus solum fieri solere, &c. Quod sequitur apud Aristotelem καὶ τακύναν-
 τες καὶ ἀκτεμνοντες τὸν ὁχέαν, &c. sic uerto, Vitulis resupinatis, scrotoq; inciso, testes per inferiorem
 scroti partem exprimunt (& abscindunt uel excidunt, quod deest in Græco: addendum igitur, καὶ
 ἐκτέμνουσι, uel simile uerbum): deinde neruos à quibus pendebant, quàm penitissimè fieri potest sur-
 sum recondunt. Quod Aristoteles dixit, ἀκτεμνόντων, id est digitis uel instrumento aliquo extrudunt,
 Aegineta sic effert: ἐκτεμνόντων τὴν ὁχέαν οἱ διόδυμοι, ἐκτεμνόντων. Proprie sanè ἐκτεμνόντων dicimus τὸν ἐκτεμνόντων,
 ut pomorum nuclei digitis expressi, Græci ἐκτεμνόντων uocant proprio & eleganti uocabulo. Alber-
 tus Magnus totum hunc locum sic reddidit, Prosternitur ad terram uitulus, & diuiditur corium os-
 schei, & exprimuntur testiculi, & ligantur nerui testiculorum fortiter: & tunc abscinduntur testicu-
 li, & eriguntur (id est sursum reponuntur) radices neruorum, cineribus iniectis in uulnus: Et si co-
 quantur (id est urantur) nerui, melius erit contra sanguinis fluxum. Quæ pleraq; ad Aristotelis sen-
 tentiam quadrare puto: quanquam de suo adiecit neruos (scilicet cremasteres) præligari, ex uulgi ex-
 perientia nimirum: Nam quod cineres pro capillamentis supponit, cum ueteres rei rusticæ authores
 in hoc imitetur, facile condonabimus. Nam & in libro de simplicibus medicamentis ad Paternianū,
 qui inter nothos Galeni circumfertur, ita legimus cap. 148. Cinis in recentia uulnera penitus infar-
 ctus, sanguinem sistit: ideoq; omnibus pecoribus castratis cinis impositus prodest, omnibusq; abscis-
 sis. Theodorus Gaza pro καὶ τακύναντες legisse uidetur καὶ ἐκτεμνοντες, cum non opus esset quicquam mi-
 tare. Obscurum est etiam quod uertit, Et si inflammatur, ignem adhibent scorto, & respergunt: Pri-
 mum enim loco inflammato, ignem uel cauterium adhibere, uerè est ignem igni addere, & augere
 malum: deinde quod inflammationem respergi ait, nec quisquam unde uel quonam medicamento
 ea respergi debeat ex uerbis eius intelligere queat, reprehensione dignum mihi uidetur. Pastores (in-
 quit Niphus μεταφράζων Aristotelis uerba, ut aliquo modo Gazæ translationem fulciat) puluerem
 aut aliud medicamentum ad hoc præparatum inspergunt. Sed absurdum est Aristotelem remedij in-
 spergendi nomen tacuisse putare, præsertim cum eo omisso, obscura & ineptæ constructionis relin-
 quatur oratio. Albertus Magnus ridicule simul & indocte sic uertit: Si autem apostema acciderit in
 loco illo, puluerizatus testiculus & loco suprapositus, erit conueniens cura ipsius. Mihi post καὶ τα-
 κύναντες distinguendum uidetur, non post ὁχέαν ut Gaza fecit: & ita uertendum: Quod si locus in-
 flammetur, urunt, & scroto inspergunt: intelligo autem idem remedium quod proximè uulneri in-
 farciendum

parciendum dixerat, nempe *τελῆες*, id est capillamenta, aut lanas. Lanæ enim, Dioscoride teste, uulneribus à principio statim ex aceto, oleo, uinôte utiliter imponuntur, &c. crematarum præterea cinis crustas inducit, carnem excrescentem cohibet, & ad cicatricem ulcera perducit. Ab initio igitur, ubi sistere tantum sanguinem oportet, lana mollis simpliciter adhibetur: deinde ubi locus intumescit, (quod Aristoteles *φλεγμῶν* dixit, ut coniectio: sæpe enim hoc uerbo Græci partim proprie utuntur) & pus colligitur, uehementiore remedio, siccante expurganteq; opus est, quod quidem non amplius lanæ, sed uistarum cinis præstare potest. Postremo in citato Aristotelis loco uerba *ἐὰν ἐκ τρυφῶσι τὸ φανερόν συγγενῶσι*, proculdubio sic restitui debent, *ἐὰν ἐκ τρυφῶσι πρὸς φάτος, ἐπὶ γυνῶσι*: quod cū ex simili loco Aristotelis libri 1. de generatione anim. cap. 4. tum ex Gazæ conuersione, & Columellæ Palladijque uerbis confirmari potest. Hæc hæcenus dixerim super uitulorum castratione, non tam reprehendendi & emendandi aliorum scripta, q̃ negotium ipsum clarius explicandi instituto.

¶ Apes ex uitulis aut iuuēcis, &c. quo modo generentur, in Apū historia prosequemur. Apes creduntur non fugere, si sterus primogeniti uituli adlinamus oribus uasculorum, Palladius. ¶ Caseus fit lacte coagulato, hœdino imprimis uitulorum uie coagulo, Plinius. Pelles uitulinæ ad uarios usus parantur, uel cum pilis, uel ijs detractis: & uel diuersis coloribus tinctæ, uel natiuo relicte, ad culleos, peras, tibialia præsertim mulierum in Germania: uestiuntur eisdem libri, mira elegantia, præcæteris enim nitorem læuoremq; politæ admittunt.

Vitulos lanij ad cultrum emunt, Varro. In omni animalium genere, carnes uetulorum duræ, sicca, & concoctu difficiles sunt: iuniorum contra, humidæ, & molles, atq; idcirco commodius concoquuntur: his tamen exceptis, quæ ubi in lucem æditæ sunt, protinus in cibo sumuntur. Namq; omnes eiusmodi mucosæ sunt, ac præcipuè quæ suapte natura humidiores sint carne, ut agni & sues: uerum hœdi & uituli, ut qui natura sunt sicciores, multò melius concoquuntur nutriuntq;, Galenus in libro de boni & mali succi cibis. Ex eiusdem libro 3. de aliment. facult. supra in Boue de uitulina carne iudiciū recitauimus, nempe quod bubulæ præstet & facilius concoquatur. Vituli uaccarum illarum, quas lactis tantū & casei causa nutrimus, quindecim à partu diebus elapsis occidendi sunt: carnes eorum temperatæ sunt & faciles concoctu, salubresq; illis qui uitam degunt otiosam, Petrus Crescent. Hanc itaq; non iniuriā mensæ nobilitum crebro repetunt, Platina. Assiduos habeant uitulum tua prandia in usus, Cui madida & sapida iuncta tepore caro est, Bapt. Fiera. Elixatur uitulina ut reliquorum pecorum caro: quidam ut appetitui consulant excitando, eodem ferè modo quo pisces coquunt, in aqua primum elixant despumantq;, & saliunt (parcius autem ea saliri conuenit, in quibus ius magna ex parte feruendo consumi debet) & cum semicocta uidetur, uinū affundunt, deinde cepas per transversum concisas, postremo cum parum iuris iam superest butyrum feruescentum: aliqui butyro in sartagine farinæ aliquid addūt, & aceti modicum, & crocetum ex aromatibus pollinem, ipsasq; cepas. Similiter etiam extra parantur, sic uoco arteriam cum pulmone corde & iecore coherentibus: Germani in uitulo priuatim *das griet*, nostri etiam *griet*: Apponuntur enim aut simpliciter elixa, aut condimentario iure cum uino cocta, ut de carne iam diximus: sed ius illud cum carne semper coqui solet donec modicum super sit: cum extis uero interdum relinquitur copiosum, et aromatibus cum croco adiectis pani *παφανόλου* dissecto in patinis infunditur (*eini griet suppen*) idq; inter lauta etiam primæ mensæ fercula numeratur. Ventrem cum intestinis uituli, Germani priuatim in uitulis & hœdis nuncupant *das fröß*: quæ itidem elixa & aromatibus condita initio mensæ apponunt, Lixatur & uituli caput ad prima fercula prandiorum, idq; arietino longe præferitur, pretio superans sesquialtero, Cerebrum inde seorsim etiam in aqua modicè coctum, mox tunicis liberatum, in uino coquitur, & inspergitur aromatibus: Sunt qui cum lacte mixtum & cepis minutatim incisis, butyro frigunt, & aromatibus condiunt. De uitulina carne salienda supra in Boue dixi: relinquitur autem cum sale in uasis ferè non ultra diem antequam suspendatur in caminum. Gelu in patina fit tum ex pedibus uitulinis, tum metaphreni seu dorsi superioris carnib. Pedes etiam elixi cum aceto & pipere eduntur: uel friguntur cum butyro inuoluti confractis tudicula ouis. ¶ Apicius libro 8. cap. 5. uitulinæ carnis uarios apparatus præscribit, his uerbis: In uitellina fricta: Piper, Ligusticum, apij semen, cuminum, organum, cepam siccam, uitam passam: mel, acetum, uinum, liquamen, oleum, defrutum. In uitulinam siue bubulam cum porris succidaneis, uel cepis, uel colocasij: liquamen, piper, laser & olei modicum. In uitulinam elixam: Teres piper, ligusticum, careum, apij semē: suffundes mel, acetum, liquamen, oleum: calefacies, amylo obligas, & carnem perfundes. Aliter in uitulina elixa: Piper, Ligusticum, scœniculi semen, organum, nucleos, caryotam: mel, acetum, liquamen, sinapi & oleum. ¶ Elixum esse debet uituli pectus: Dorsum tamen seu spina assaturam requirit: Coxas eiusdem in pulpamentum rediges, Platina.

¶ Artocreas quomodo paretur ex carne uituli, &c. Platina libro 8. cap. 36. his uerbis docet: Aut uituli aut hœdi aut capi carnem elixabis: elixam & eneruatam, minutatim concides, & in mortario tundes. Huic deinde parum casei recentis, tantundem ueteris & triti, parum petroselinī & amaraci concisi, oua quinque bene diffracta, abdomen porcinum, aut huber uitulinum concisum, modicum piperis, plusculum cinnamī, minimum gingiberis, tantum croci ut colorem concipiat, addes. Curabis coquatur eo modo, quo albam diximus. Hoc edant Scæurus & Cælius, qui nimiam macilentiam

cum obesitate libenter permutarent. Vehementer enim alit, corpus obefat, hepar iuuat, obstru-
nem tamen & calculum facit. Et libro 6. cap. 9. Pastillum ex uitulo alijsue cicuribus animantibus
hunc in modum parat: Cicures (inquit) appello, omnia quæ domi aluntur, ut uitulum, capum, galli-
nam, & similia. Ex his pastillum sic facies: Carnis macræ quantum uoles sumito, minutatimq; gla-
diolis concidito. Vitulinum adipem cum aromatibus huic carni bene misceto, inuoluta crustillis in
furno coquito. Cocta ubi propè fuerint, duo uitella (uitella in plurali numero genere neutro sape nu-
mero profert) ab albore ouorum excreta cum modico agrestæ, cumq; iure perpingui bene tudicula
agitata, in pastillum infundes. Sunt qui modicum croci ad speciem addant. Fieri & hic pastillus in pa-
tella bene uncta, etiam sine crusta potest; capum, pullastram, & quicquid uoles, integrum & in frusta
concisum, in pastillo pro uoluptate optimè coques. In hoc & multum alimenti inest; tarde concoqui-
tur, pauca recrementa in se habet; cor, hepar, & renes iuuat, obefat, ac uentrem *ciet. Et mox ibid.
cap. 12. Pastillum (inquit) in olla sic facito: Carnem uitulinam cum adipe minutatim concisam, in
ollam ponito: pipiones & pullos, si uoles, adijcito. Ollam ipsam ad carbones longè à flamma, ne con-
citate efferueat, ponito. Vbi ebullire occeperit, despumato: passulas deinde imponito. Cepam postre-
mo minutatim concisam, cum larido frigito: Frictam in ollam indito. Vbi omnia propè cocta existi-
maueris, agrestam & aromata suffundito. Sunt qui & duo uitella ouorum bene agitata cum agrestæ
infundant. Multum alet, tardè concoquetur, nauseam faciet, stomacho nocebit, hepar & renes con-
calefaciet, sperma augebit, caput & oculos lædet. Idem Platina eodem libro 6. cap. 18. In pulpam ui-
tulinam: Ex coxa uitulina carnem macram abscindito, in frusta oblonga & subtilia concidito; batui
toq; cum gladioli costa, ita ne rescindantur: statimq; sale & fœniculo trito suffundito: amaracum de-
inde ac petroselinum cum larido bene concisum, & aromatibus sparsum super pulpas extendito:
easq; statim inuolutas in ueru ad ignem ponito: ne nimium desiccantur, caueto: coctas conuiuiis sta-
tim appones. Multum alet, corpus solidum reddet, pauca recrementa relinquet. In pulpam Roma-
nam, ca. 19. Carnem uitulinam in frusta non maiora ouo ita concidito, ne alterum ab altero rescinda-
tur: salemq; ac coriandrum, aut fœniculum tritum statim inspergito: aspersam, inter duas tabulas ali-
quātulum opprimito. Veru deinde traiecta cum tessella laridi, ne se contingant, neue nimium desic-
centur, ad ignem uoluito, donec coquantur. Multi hoc est & grossi alimenti, tardè etiam concoqui-
tur, & aluum astringit. Et subinde cap. 20. Esitium ex pulpa: Ex coxa uitulina pulpam accipito, e-
amq; uel cum adipe eiusdem, uel cum larido minutatim concidito. Amaracum & petroselinum con-
tundito, uitellum oui cum caseo trito tudicula agitato, aromata inspergito, corpus unum facito, ac o-
mnia cum ipsa carne misceto. In omentum deinde uel porcinum uel uitulinum tessellatim incisum,
hoc pulmentum ad oui magnitudinem inuoluito, ad focum in ueru lento igne decoquito. Mortadel-
lam uulgares hoc esitium uocant, quod certe parum incoctum quàm nimium, suauius est. Tarde ob
hanc rem concoquitur, obstruit, calculum creat, cor tamen & hepar iuuat. Rursus cap. 22. Farcim-
ina: Pulpæ uitulinæ atq; adipi suillæ bene tunsa, tritum caseum tum ueterem tum pinguem, aroma-
ta bene tunsa, duo aut tria oua tudicula agitata: salis tantum quantum res ipsa requireret, & croci quo
crocea sint, admiscebis: admixtæque in intestinum bene lotum, & perquam tenuatim produ-
ctum, insicies. Cocturam in cacabo requirunt. Bona non nisi biduo durant. Seruari tamen in dies
quindecim aut plures poterunt, si plus salis & aromatum addideris, siue ad fumum desiccaueris. Et
cap. 30. Caput uitulinum aut bubulum, inquit, aqua calida depilato, ut suem consuesti, si elixum uo-
les: ubi coctum fuerit, in alliatum mergito: si assium placuerit, repletum aromatibus, allio ac plerisq;
odoriferis herbis, in furno decoquito. Et mox cap. 31. In cerebrum uitulinum: Ex capite elixo ac co-
cto cerebrum erues, cum quo duo uitella ouorum tudicula bene agitata, modicum piperis, parum a-
grestæ, salis quantum sat erit, miscebis. Mixta hæc omnia in sartagine cum liquamine tantisper fri-
ges, donec, quod breui fiet, concreta simul fuerint. Comedi cito hoc pulmentarium debet: ubi refri-
xerit, nil insipidius. Item cap. 35. In uentriculum uitulinum: Vitulinum uentrem in angulo leniter
perforato, stercusq; ac sordes omnes eximito: in lotum uentrem, hæc quæ dicam, indito: Ex caseo ue-
teri oua quatuor bene facta (fracta) parum piperis leniter tumsi, croci modicum, passulas integras, pe-
troselinum, amaracum, mentam concisam. Mixta omnia et in uentriculum clausa, in cacabo bene co-
quantur. Et cap. 26. Pulmentarium in carbone: Carnem macram ex coxa uitulina in buccellas non
nimium subtiles concisam, cultri costa contundito: sale deinde & fœniculi semine bene trito utrinq;
aspersam, inter duas tabulas per dimidium horæ comprimito. Inde in craticula ad carbones conco-
quito, in utranq; partem crebro uertendo, addendoq; tessellas laridi, ne igne inarescat. Coqui non
admodum hoc pulmentarium debet: calidum item conuiuiis apponatur, quo magis appetentiam &
desiderium bibendi excitet. Hoc Bibulus utatur, qui sitim in se demortuam querit. Idem 5. 15. Non
displicuit mihi Palelli hospitis nostri patina, qui pedes uitulinos bene lotos, & coctos cum iusculo aro-
matibus insperfo, in cœnam more Romano attulit. Inditum quoq; aliquid ex aceto putarim: adeo
appetentiam excitabant. Apponi hæc patina prima mensa consueuit. Boni & facili extat alimentis:
pectori confert, tussim lenit, meatus urinæ exulceratos sanat, dysentericis prodest. A medicis tamē
anteriores magis quàm posteriores, animalium partes probantur. Esitium ex abdomine porcino
aut uitulino parandum, ex eodem Platina referemus in Porco. Genus farciminis quod nostri uo-
cant cerebri farcimen (cerebrum enim cum condimentis recto intestino bouis aut uituli infarcitur)

supra

supra in Boue descripsi. Circumfertur liber quidam Germanicus coquinarius, ubi eduliorum ex uitulo apparatus aliquot præscribuntur, quorum nomina hæc sunt, *Läbersulz von Kalbs gelung/ Lungenfischlin/ Gebachens von Kalberlungen/ Holbraten von Kalbfleisch.*

G.

Caro uituli recentia uulnera non patitur intumescere, Plin. Caro uitulina recens cum aceto cocta madidaq; alis imposita, foetorem hirci teterrimum tollit, Marcellus. Ad hominis morsus carnem bubulam coctam imponunt; efficacius uituli, si non ante quintum diem soluant, Plinius: & alibi, Canis rabidi morsu facta uulnera circuncidunt ad uiuas usq; partes quidam, carnemq; uituli admovent, et ius ex eodem carnis decoctæ dant potui; aut axungiam cum calce tusam, scilicet admovent, Cornel. Celsus lib. 5. cap. 27. agens de curatione communi aduersus omnes morsus serpentium: Si neq; qui exugat (inquit) neq; cucurbitula est, sorbere oportet ius anserinum, uel ouillum, uel uitulinum, & uo mere. Vituli ius uulgariter datum, inter auxilia coeliacorum & dysentericorum tradunt, Plinius. Carnē uituli si cū aristolochia inassatā edāt mulieres circa conceptū, mares parituras, pmittūt, Plin.

¶ Feminum uituli cinis sordida ulcera, & quæ cacoethe uocant, è lacte mulieris sanat, Plinius.

¶ Medullæ animalium uim habent dura & scirrho affecta corpora molliendi, siue muscoli, siue tendines, siue ligamenta, siue deniq; uiscera induruerint. Semper autem optimam expertus sum ceruinam, deinde iuuenorum seu uitulinam. Hircorum uero & taurorum acrior est magisq; desiccata, unde fit ut scirrhasas durities dissoluere non ualeat. Cæterum ex uitulina & ceruina medulla, pessi etiam mollientes ad matricis quædam uitia componuntur: & pharmaca ex medulla confecta mollientiaq; uel prædita foris quoq; utero imponuntur. Accipitur autem non tantum ossium medulla, quæ uerè medulla est, sed ex spina quoq; dorsii, quæ reliqua siccior squalidiorq; est, & eam ob causam seorsim utraq; repono. Hæc Galenus lib. 11. de facult. simpl. cap. 5. plura mox inferens de recondendi & seruandi medullas ratione. Communis ratio medullarum est: (Plinij uerbis utor) Omnes molliunt, explent, siccant, excalfaciunt. Pro his uerbis in Dioscoride legimus, Ἀπαντες ἢ εἰσι μαλακτικοί, ἀραιωτικοί, θερμαντικοί, πληρωτικοί ἐλκῶν. Pro θερμαντικοί legendum θερμαντικοί cum Plinio: Dioscoridis interpretes nostri seculi calfacere ex Plinio transferunt; uerum de Græco textu emendando nullus meminit, ἀραιωτικοί ἴδὲν rarefacere transferunt; & recte quidem meo iudicio fecerunt, quod non in hac etiam uoce Plinium imitati sint, qui θερμαντικοί legit. medullas autem siccare, neq; ratione neq; authoritate ulla niti opinor. Quanquam enim malactica, id est mollientia ea propriè dicantur, quæ calfaciūt, exsiccant, sed utrumq; moderate, magis tamen calfaciendo ea quàm siccando primi ordinis modum excedere posse scio. Nam Galenus mollientia conferens pus mouentibus: hæc æqualem calorem ei qui in homine secundum naturam est, efficere docet: illa multo maiorem. Proinde ut mollientia pleraq; ita medullas maxime, calfacere absolutè dici potest (quod meum est iudicium) siccare non item: nisi cum additione quod moderatè omnino & in primo ordine. Nihil enim eorum quæ scirrhii in morem indurata sunt (inqt Gal.) uel ualide siccantibus, uel excalfacientibus ualide, curari potest. Similiter ἀραιωτικά, id est rarefacientia Galenus calida moderate & tenuium partium esse scribit; καὶ ἡκιστα θερμαντικά, id est & minimè siccare: non quod non siccant, sed quòd minimum siccant, cuius generis chæmæmalum esse ait, ordine primo calidum & siccum. Verum Dioscorides, qui non raro Græcis uocabulis abutitur quod ad secundas medicaminum facultates, hac etiam uoce rarefaciendi pro laxandi abusus mihi uidetur in medullis: molliunt enim medullæ quæ dura sunt, laxantq; intensa, magis quàm rarefaciant densa, aut obstructa aperiant, præsertim cum pinguiusculæ sint & emplasticæ facultatis non nihil habeant, recentes præcipuè: accedunt enim medullæ natura in ruminantibus ad seuum, in cæteris ad adipem. Quamobrem rectè Galenus ubi de medullis agit, non calfacere, non siccare, non rarefacere aut aliud tale eas præstare scribit, sed molliere tantum: quanquam & διαλύει, id est dissoluere obiter eis tribuit, non satis propria significatione. In translatione Serapionis: pro ἀραιωτικοί habetur resolutiuæ, & pro θερμαντικοί, sedatiuæ: unde hoc saltem cōstat olim etiam hunc locum incertæ lectionis fuisse, ut minus mirū sit Pliniū quoq; & Dioscoridem, qui ab alijs nimirū hæc describere, nō eodē modo legisse. Porro qd Plinius medullā explere, Dioscorides ulcera explere dixit, nec ipse rectè dictū existimo, nec apud ullū ex probatis inuenio medicis. Nā quæ sarcotica, id est carnem generare & ulcera explere propriè dicunt, siccare modice & abstergere sine morsu debent: ego uero nullam in medullis absterfionem sentio. Fieri quidem potest ut per accidens aliquando carnem inducant, præsertim cum alijs mixtæ. Multa enim per se lædunt, alijs admixta eundem affectum sanant: Quod sarcoticis etiam contingit. Oleum sordes colligit, sic & cera: ærugo rodit: tria hæc mista, carnē regenerant, magis etiam si quid sarcotici adiungas. Scio Plinium commendare medullam ceruinam aut uaccinam ad ulcera oris, sed cum resina: item uituli uel bouis, ad dysentericos, sed alijs admixtis; & uitulinam priuatim ad exulceratas uulvas cum seuo, quibus tamen alia ratione quàm sarcotica prodest: aut si illa quoq; interdū, per accidens tamē. Sed satius est hisce relictis, uerā medullarū facultatem ex Galeni uerbis superius recitatis addiscere: quibus hæc addi possunt, Medullis (ut etiam adipem) recentibus laxando, ueteribus insuper discutiendo utendum esse. Medullarum (inquit Dioscorides) probatissima est ceruina, mox uitulina, post hanc taurina, tum caprina & ouilla. Laudatissima (inquit Plinius) ceruina, mox uitulina, dein hircina & caprina. Curantur ante autumnum recentes lotæ, siccataq; in umbra per cribrum, Dein liquatæ per linteum exprimuntur, ac reponuntur in fr.

cili locis frigidis. Vide etiam Dioscoridem quomodo ad usum parandæ sint medullæ. Vituli medullæ cum pari pondere ceræ & olei, uel rosacei, addito ouo, duritiæ genarum illinuntur, Plinius. Marcellus paulo aliter, Medulla (inquit) cum cera & oleo rosaceo æquis ponderibus liquefacta, & permixta, & ad emplastri modum imposita, duritiæ palpebrarum, & si qua illic in modum pilularum nascuntur, commollit ac discutit, Marcel. Vituli medulla admixto cumino trito infusa prodest in aurium dolore & grauitate, Plinius. Simile remedium uide mox in seuo. Recens uituli medulla cum cymino contrita infusaq, quamuis magnos dolores auriculæ statim releuat, & intra triduum tollit, Marcellus; ex quo in Boue etiam dixi, bubulinam (sic legitur) uel taurinam medullam liquefactam, repentemq, infusam auribus, plurimum prodesse. Medulla uituli, uel si uaccina sit, ulcera oris ac rimas emendat, Plin. Vituli aut bouis medullæ excoquuntur cum farina & cera, exiguoq, oleo, ut forberi possint, pro celiacis & dysentericis: Medulla etiam in pane subigitur, Plinius; Marcellus item uaccinam, cum farina tenui subactam, & instar excocti panis in cibo datam, mirè dysenteriam sanare scribit, maximè si & caseus bubulus recens manducetur. Manantia uerendorum ulcera sanat seuum cum medulla uituli, Plin. Medulla uituli in uino ex aqua decocta cum seuo exulcerationibus uuluarum imposita prodest, Plin. Componuntur ex ea medicamenta ad molliendum uterum, tum foris applicanda, tum pessis inditis, ut ex Galeno supra recitauit.

¶ Vitulinum pingue quomodo odoramentis imbui debeat, copiosè explicatè est supra in Tauro ex Dioscoride. Idè quomodo à putredine conseruet, uide in Anserino ex Dioscor. Vitulinum adipem aliquantum astringere Dioscorides scripsit, uide supra in bubulo adipe. Seuum uituli cum sale subactum utilisime adhibet pityriasi, Marcel. Cum sale tritum capitis ulceribus utilissimum est, Plin. Adipe uituli si palpebras crassiores perunxeris, extenuabis eas, & ad sanitatè perduces, Marcel. Seuum uituli cum anseris adipe & ocimi succo, genarum (palpebrarum) uitij aptissimum est, Plin. Idem remedium alibi ad aurium dolorem & grauitatem commendat, Plinius; & Marcellus quoq, qui tepidum infundi iubet. Et rursus alibi in Plinio idem remedium (nisi quod nihil differre ait, uituline an bouis seuum capiatur) ulcera oris & rimas emendare docet. Est & alia mixtura (inquit) seuo uituli cum medulla cerui, & albæ spinæ folijs una tritis: Idem præstat & medulla (uidelicet uitulina) cum resina, uel si uaccina sit. Vituli adipem succo ocimi adiecto, si pariter tepesactam auriculæ infuderis, amarissimo incommodo laborantem continuo liberabis, Marcellus. Cuminum syluestre auribus instillatur ad sonitus atq, tintinnus, cum seuo uitulino uel melle, Plinius: Quid si legas? uel medulla, ut supra habuimus ex eodem autore, & Marcello quoq. Vituli adeps ex femina (id est uitula: sed malim ex femine, ut paulo post ex inguinibus) sublata, cum aquæ cotylis tribus decocta, & sorbitionis more sumpta, celiacis plurimum prodest, Marcellus. Datur & seuum uitulinum aut bubulum, dysentericis & celiacis, Plinius. Manantia uerendorum ulcera sanat seuum cum medulla uituli in uino decoctum, Plinius. Inflationibus in sede seuum uituli auxiliatur, maximè ab inguinibus, cum ruta, Plin. Medulla uituli in uino ex aqua decocta cum seuo, exulcerationibus uuluarum imposita prodest, Plin. Testium tumor, cum seuo uituli, addito nitro cohibetur, Plinius. De eodem remedio Marcellus, Adeps uituli (inquit) & nitri modicum, una permixta, & ceroti modo imposita testiculis, tumores omnes & dolores persanare dicuntur. Ungues scabros seuum uituli emendat, Plinius. Sal prodest contra incipientes uerrucas cum seuo uitulino, Plin. Author quidam obscurus ex Plinio citat, seuum uitulinum podagricis & articularijs morbis prodesse: quod ego apud Plinium non de seuo, sed fimo uitulino, nec eo simpliciter, sed eius cinere legi, ut inferius recitabo. ¶ Leporino coagulo pares habent uires, hoedi, agni, &c. & uituli coagulum, Dioscor. Lethargicos coagulum uituli adiuuat in uino potum oboli pondere, Plinius libro 32. qui totus est de aquatilibus, proinde hoc in loco non uituli terrestres, sed marini, coagulum accipiendum est. ¶ A recentibus & calidis adhuc uituli extis (id est arteria, pulmo ne, corde & iecore) minutatim concisis, liquor in uasis chymisticis elicitur, cui æquales partes saluæ & melissophylli liquorum similiter extractorum, admiscuntur: inde membra frigida, uel resoluta, uel tabida, mane & uesperis aliquandiu perfricantur, & mox calidis pannis inuoluuntur. ¶ Iecur uituli masculi, & tantundem foliorum saluæ, minutatim pariter concidantur: collectus inde stillatus liquor potui datur tum uiris tum mulieribus, qui durum tumorem transuersum in imo uentre supra pudenda perceperint. ¶ Vincit lepras ac furfures uitulinum fel, cum semine cunilæ, ac cinere cornu ceruino, si canicula exoriente comburatur, Plinius. Felle uituli caput perunctum lendes exterminat, Marcellus. Alopecias sanat urina hominis uetus, si cyclaminum adijciatur, & sulphur; efficacius tamen & uitulinum fel: quo cum aceto calefacto tolluntur & lendes, Plin. Fel uituli calefactum cicatrices extenuat: Medici adijciunt myrrham & mel, & crocum, areaq, pyxide condunt; aliqui & florem æris admiscunt, Plinius libro 28. in fine capitis 18. imperitissime ad cicatrices cutis referens, cum ad oculorum cicatrices tantum pertineat, quod uel ipsa medicamentorum ocularium materia monere ipsum debuisset. Idem medicamentum Marcellus Empiricus inter oculorum remedia his uerbis describit: Fel uituli diligenter collectum ad corylæ mensuram in uas areum mittitur, tenuiq, igne admoto ita excoquitur ut spissetur, deinde mellis boni tantum mittitur, quantum fellis illius decocti remanserit: adijciuntur postea myrrhæ tritæ drachmæ duæ, & croci una, & aris flos pauxillum, ac postea simul omnia diu coagitata, ad tertias decoquuntur: quod medicamen in pyxide areæ debet reponi, satis utile & leucomatis & cicatricibus, & omnibus uitij oculorum, si adidue inde

H.

¶ Vitulus bos iunior est, à vitulando, id est lasciuendo dictus; uel ut Isidorus coniicit, à uiridi ætate, sicut uirgo (aut forte quia Græci uitulos olim *ιταλός*, & *πεταλός*, uel *πετηλός* dixerunt.) Sic & uitula uacca est uiridioris ætatis, necdum enixa; cum primum enim peperit nomine mutato iuuenca aut uacca dicitur. Sed hanc nominum proprietatem Latini non perpetuo seruant, Vergilius Ægloga tertia: Ego hanc uitulam (ne forte recuses, Bis uenit ad mulctram, binos alit ubere foetus) Depono. Et libro tertio Georgicorū, quos prius uitulos uocauerat, domituræ iam idoneos, hoc uersus: Iam uitulos hortare uiamq; insiste domandi, paulo post iuuenkos nominat, Iunge pares & coge gradum conferre iuuenkos. Nec poëtæ solum, sed etiam Columella, Talis notæ uitulos (inquit) id est iuuenkos uel boues indomitos & rudes, &c. Plinius alicubi uitulum masculum dicit, tãquam aliàs de uitula etiam intelligi potuisset: mihi quidem in cæteris casibus non opus uidetur sexus differentiam addere, cum inflectendi ratio uitulum à uitula ubiq; distinguat, præterquam in datiuo & ablatiuo pluralibus, proinde recte alibi Plinius uitulis maribus dixit; neq; enim ita uitulabus ut equabus apud authores reperitur. Apud Græcos etiam *μόχος* generis communis est, authore Ammonio. Apud Theocritum Daphnis Idyllio 9. *Ἄστυ μὲν ὁ μόχος γαρεύεται, ἄστυ δὲ χ' ἂν βῶς, Ἄστυ ἢ χ' ἂν σύνεργον, ἢ ὡς βοκήτης, ἄστυ ἢ κ' ἡνῶρ;* lego & *μόχος* uel propter carmen. Cæterum uituli nomen usurpatur etiã de alijs quadrupedibus maioribus, ut elephantis & balanis apud Plinium. Sic & damalín Græce Photion omne animal uocari existimat in iuuenta. Stulte quidam in Dictionarijs suis Vergiliū in carmine iam citato, iam uitulos hortare, &c. uitulos de equis interpretantur, cum proculdubio de bouū uitulis

illic intelligat poeta. Βῶν uocamus & uaccam, & taurum, & uitulum aliquando, Io, Tzetzes. Βῶν ὄνομα γρῦκόν, πόρις εἰδικόν, Varinus. Βοῖδον τὸ, et βῶδον apud Varinum et Hesychium, ad utrunq; sexum conuenire uidetur, de boue uel per ætatem uel aliter paruo; Latini buculum uel buculum (ut Columella habet) de mare, de foemina buculam dicunt, μόχθ, inquit Etymologus, dictus est uel quod μῶ uocem ædat: ἢ παρὰ τὸ ὁσμῶσαι τῇ μητρὶ, ἢ παρὰ τὸ μῶ τὸ ζῆτῶ, καὶ (lego δὲ) τῇ γέσῃ ἢ γέσῃ πρὸς τὰς μητέρας. Τῶν βοῶν τὰ νέα μόχοι καλεῖται, Poll. Diminutiua reperio, μοχάριον, & μοχίον, & πορτάκιον (malim πορτάκιον, ut ἀστυλαξ σκυλακίον) apud Varinum & Hesychium, δαμάλις & πόρις, uitulæ sunt, neq; Venere neq; iugo domitæ (ut per antiphrasin δαμάλις uocentur, contraria ratione quàm δαμαρ pro uxore) πόρις autem minores sunt quàm δαμάλις: uituli mares lactentes adhuc μόχοι appellantur, ijdem adulti tauri, Varinus. Vide supra in Boue, ab initio octauæ capitis. Apud Varinum δαμάχῃ uox corrupta est pro δαμάλις. Α πόρις foemínino licet, uox diminutiua fit πορτάξ in masculino genere, et ab hac rursus πορτάκιον, ut iam dixi, πόρις pro πόρις abundante τ litera. Dicitur autem πόρις, παρὰ τῇ πορείᾳ, σκιερῆτικῇ γὰρ ἡ δαμάλις, Varinus; uel potius ut Etymologus & Suidas habent, πόρις ἢ μικρὰ βῆς, ἢ ἀρξὴ μὲν νῦν τῇ νομῇ πορείας, uel δαμάλις ἢ ἀρξὴ πορείας δὲ δυναμένη. Ego porin à par Hebraïca uoce deduxerim, ὕπόπορις ἐστὶν, ἢ γὰρ πόρις ἢ βοῶς, apud Hesiodū, Varinus. Apud Lycophronem πόρις legitur per duplex rhō, ut Suidas & Varinus obseruarunt. πορίπα, πόρις, πορίσις, non in alio quàm Varini Lexico reperi. πορτάξ, δαμαλίξεται, Hesychius & Varinus: δαμαλίξεται uocem nusquam legi, uidetur autem idem significare quod uitulari apud Latinos, id est latari, uel iuueniliter exultare ut uitulæ solent. πορτίφοροι apud Hesychium & Varinum exponuntur, οἱ ἀερωντες τὰ κέρβρια ὑπὸ τῷ ὤμῳ; & quamquam ratio uocis compositæ interpretari postulat pro ijs qui uitulos humeris gestant; tamen uocabulum κέρβρια (pro quo κέρβια per iota legendum puto, id est μικρὰ κέρβια uel κέρβια) facit ut illos etiam qui pueros aut puellas humeris imponunt, ut sæpe per ludum fit, sic appellari putem, δαμαλίδιον, iuuenicula, apud Varinum legitur in κλινίδιον. Κνοφορεῖ δὲ ἡ δαμάλις μῆνας δέκα, sic legitur in Geoponicis Constantini ex Varrone, pro uacca Venerem experta & grauida, improprie. πέζας μόχους, ὅπως ἐκάλει τὰς μεθαρνύσας ἐπὶ τὰς χεῖρας ὀργάνων, Hesychius. Malim πέζας ut meretrices quæ organa musica non haberent, & organis tanquam equis carerent, πέζαι, id est pedites, utpote ignobiliores dicerentur; quemadmodum & πέζον λόγον, id est orationem pedestrem dicimus, cuius comparatione quæ numeris ligatur ἐποῖ quasi equo sublimis uocatur. πέζαι, μόχοι, ἐπὶ τὰς χεῖρας ὀργάνων εἰς τὰ συμπόσια φαίνονται, Varinus. Videtur sanè uox πέζαι tum de uitulis boū, tum de meretricibus illis dici posse, ut desit coniunctio uel ἢ post μόχοις in Lexicis Græcis. κολοβαίλη, ut Sigismundus Gelenius obseruauit, ad Germanicam uituli uocem accedit; ut ἱταλός (sic enim uitulos olim à Græcis uocatos Varro scribit) ad Illyricam tele. ἑλνὰς, νέας βῆς, Hesychius & Varinus, ἡνίς βῆς, bos annicula, (ἢ μόνος ἐνός ἐνον, mutato εἰν ἢ) genitiuum ἡνιδῶ facit, uel ἡνιῶ Ionice.

Achæus Eretrienſis in Aethone Satyrîco ſues πεταλίδας dixit, cum uitulî propriè πέταλοι dicantur à cornibus, ὅταν αὐτὰ ἐκπέταλα ἔχωσι, Athenæus libro 9. Cælius ecpetala interpretatur patula, uel parua exilia; ego posteriorem interpretationem priori contrariam improbo. Nam ut πέταλον pro paruo reperiatur (quod nusquam fieri puto apud Græcos, præterquam in πέτηλας, quas Hesychius exponit palmas paruas & fruticofas) sicut apud Latinos petilum, ἐκπέταλον tamen nunquam hoc sensu accipitur; sed patulum & planum & in latitudinem extensum semper significat, proinde plana & latiora pocula, quales pateræ sunt Latinis à patendo dictæ, & phialæ Græcis, ποτήρια ἐκπέταλα nominant. Quin & folia latiuscula πέταλα uel πέτηλα dicuntur; Et πέταλον τὸν, quod amplum uegetumq; fuerit. Inde & ſues πεταλίδες, nimirum opime, & petalus genus pilei lati, & alia plurima, quæ omnia à uerbo πετάω formantur, quod est extendere & dilatare. Et quoniam plana lataq; eadem supino situisse uidetur, πεταλῶσαι pro ἐπιπῶσαι καὶ τρυφᾶν exponitur Hesychio & Varino; cuius significatio nis etiam πεδᾶνδται uerbum apud eosdem extat, quam scripturam ego non probo. Πεταλίδων, ὥων, id est suum (sic enim legendum) per translationem à uitulis, qui πέτηλοι dicuntur, Varinus & Hesychius. Ἐκ τῇ δὲ ὀμνηκῶν πετάλων καὶ ποτήρια ἐκπέταλα, τὰ πλατέα, Varinus. Πετάκιον, ποτήριον, ἐκπέταλον δὲ αὐτὸ, καὶ πέταλον. Idem. Πεδῶν τὰ ἐκπέταλα, καὶ φιλοειδῆ (lego φιλοειδῆ) ποτήρια, Hesychius & Varinus. Sed hæc super ecpetali significatione sufficiant; præsertim cum ipse Cælius alibi ἐκπέταλα pocula latiora interpretetur, quoniam πέταλα folia per ampla sint. Debuerat sanè eum res ipsa monere ne ecpetala parua exiliaq; cornua redderet, aut reddi posse dubitaret, cum Athenæus ſues petalides, id est præpingues saginatosq; à petalis, id est uitulis quorum ecpetala cornua sunt translato nomine appellare testetur. Pingue uero paruo & gracili contrarium est. Ausus est quidam in Lexico Germanico ecpetala cornua ramosa exponere, & falsæ interpretationis illius Athenæum testem mentiri. At poterant hominem utcunq; Græci sermonis indoctum oculi sui docere, nunquam sibi ramosis cornibus aut bouem aut uitulum uisum. Πετάλα, ὀνόματα βύλαια, καὶ βῆς, Hesychius & Varinus; locus mihi parum integer uidetur.

¶ Vitulî epitheta, Ferox. Templis maturus, Iuuenal. Sat. 12. Imbelles, Stat. 8. Theb. Lactentes, Ouidius Metam. 10. Tener, Horat. 4. Carm. ¶ Apud Græcos, Ἀπαλός, Νεαλός Nicandro, Ἄγραιος πόρις Homero Odyss. κ. ¶ Mensẽ principis diei (νυμνίας) ratione Orpheus nuncupat μονοκέρας τὰ μόχον, id est unicornem uitulum, ut in Boue iam explicauimus in H. a. ¶ De moscho odorato uel aromatico, quem uulgo muscum uocitant, suo loco tractabo in M. litera. ¶ Μόχθ, καυλός δὲ τὸ φύλλον

φύλλον ἐξήγηται, Eustath. in Dionys. Moschos & pediculum significat, quo frondes & fructus ramis annexi pendent, qui & petiolus, & à Palladio tenax uocatur, Hermolaus. μήχος ὁ παρὰ τῷ φύλλῳ κήκος (lego καυλός) Varinus & Hesychius: apud Suidam μήχον nudum sine interpretatione legitur, μήχον etiam pro μήχον in Hesychio corruptum est, quod uel ordinis ratio prodit. Ρέσμα; πείσμα ἢ μόχος, ἐστὶ δὲ ἐξ τῷ φύλλῳ ἤρτηται, Hesychius: in Varino μόχος perperam legitur: Suidas non meminit. Dioscorides filicem marem describit his uerbis, φύλλα δὲ ἄκαυλα, καὶ ἀκαυτὴ, καὶ ἀκαυτὰ, ἐξ ἑνὸς μόχου περὶ πῆχυν τὸ μέγιστον, hoc est, folia sunt sine caule, sine flore, sine semine, ex uno pediculo cubitali magnitudine. Quod in filice (inquit Marcellus interpres) supra terram extollitur, pediculi foliorum, non caulis rationem habet. Quoniam negato illi semine, merito caulem natura etiam negauit: propter semen enim plerumque caulis est. Rursus in thelypteride, id est filice scemina, τὰ ἢ φύλλα πτέρεσσι ὁμοία, ὁ μόνος μόχος δὲ: hoc est, Folia mari similia habet, non tamen uno singulari pediculo harentia: μήχον in hac significatione saepe in Theophrasto legimus: facile autem ab alijs significationibus discernitur, quoniam semper cum folij aut fructus mentione profertur. Μίσχοι putamina & reiectamenta pomorum sunt, Pollux. ¶ Dicitur & moschos, siue quod idem est oschos, pampinus & capreolus, & clauicula, quæ Græci helicas & ligna & clemata, & amphidas quoque appellant, ut Galenus inquit, Hermolaus in Corollario. Sunt autem hæc uerba Galeni ex Glossis in Hippocratem: ὁ χίω, τὴ περὶ τὸ σῶμα τῶ μήτρου ἐλικοειδὲς ἐπαναστάς. ὁ χος γὰρ καὶ μόχος, τὰ κλήματα καὶ αἰ ἐλικες: τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ἀμφίδειον ὀνομάζει, καὶ λέγνα. In Hermolai translatione errores quatuor inuenio: quorum duo forte librariorum sunt, qui ligna pro legna, & amphidas pro amphideon supposuerunt: reliqui ipsius Hermolai, cui errandi animam dederunt exemplaria perperam uel scripta uel excusa: Nam hæc uerba ὁ χος γὰρ καὶ μόχος, non à nouo initio legi debent, ut in uulgatis exemplaribus leguntur, sed præcedenti uoci ὁ χίω coniungit: quod uel γὰρ præpositio addita ostendit. Cornarius Galeni uerba sic transfert: ὁ χίω, pampinoformi circa uteri osculum eminentiæ: ὁ χος enim & μόχος, sarmenta & pampini uitis. Idem etiam ἀμφίδειον nominat & λέγνα, τὸ αὐτὸ, scilicet ὁ χίω, id est, eandem muliebris pudendi partem, Hippocrates alibi amphideon uel legna uocat: helicas autem, id est capreolos plantarum, Græci nusquam uel amphidas uel legna appellant, ut male conuertit Hermolaus, nequaquam ita conuersurus, si Galeni uerba quibus in eodem libello Amphideon & legna ordine alphabetico interpretatur legisset: Ea (ut nos transtulimus) huiusmodi sunt. Amphideon orbicularis extremitas est osculi matricis, similis cucurbitæ labijs: ducta metaphora ab armillis muliebribus, quas Græci à circumligando & in orbem comprehendendo amphidea (ἀμφιδείας ὅν, Pollux) uocant. Et in Lambda, Legna (inquit) osculi matricis ora uel extremitates sunt, per translationem à legnis id est fimbrijs uestium: Has oras alibi amphidea nominat Hippocrates, Hæc Galenus. De Hermolai igitur erroribus constat. In Cornarij translatione non probo quod ἐλικες & κλήματα pampinos & sarmenta reddit, & helicoïdes pampinoforme. Melius eo Hermolaus capreolos & clauiculas Latine reddidit, sunt enim capreoli coliculi intorti ueluti cincinni quidam in ipsis pampinis tenerioribus, quibus uitis ueluti manibus quibusdam (inquit Cicero) adminicula complectitur ac comprehendit: Germani nostri à figura furculas uocant, à qua etiam (ut mihi uidetur) clauiculas Cicero & Plinius dixerunt: Varro capreolos à capiendo, Græci ab inuoluendo helicas, Plinius etiam crines & uiticulas appellat. Pampini autem uitium dicuntur uirgæ seu rami foliosi à brachijs uel palmitibus, atque adeo ipsis caulibus, & (ut inquit Plinius) à lateribus exeuntes: Videntur & frondes seu folia uitium ueteres quidam pampinos dixisse. Hæc huius uocabuli significationem propriam innumeris testimonijs confirmarem, si opus esset: ubi tæro pro capreolo accipi uideatur, unus tantum in Plinio locus est libro 9. Polyphi (inquit) paritunt uere oua tortili uibrata pampino: Hic forte synecdochice pampinum pro parte eius clauicula dixit. Sed hoc non defendit Cornarium: nam ubi multa propria uocabula suppetunt, ijs omissis improprio uti nemo laudauerit, Græcum uocabulum κλήμα, ubique apud authores pro pampino proprie dicto, & palmitæ, & sarmento legisse memini, pro capreolo nunquam: nec aliter Grammatici interpretantur. Proinde in ijs etiam plantis, quæ nec amplexicaules sunt, neque capreolos habent ullos, oblongos tenerioresque, & flagellorum instar flexiles ramulos clemata Græci frequentissime uocant. Galenus autem hoc in loco κλήματα & ἐλικες coniungit, non tanquam synonyma (nisi quis improprie & per synecdochem clemata pro helice capiat, quod apud authores factum non reperio) sed ut oschon uel moschon uocem utrumque significare doceret. Quanquam ea pampinum & cuiusuis arboris ramulum tenerum proprie significat, helica fortassis improprie, neque enim eo usu apud authores inuenimus: Latini tamen uiticulam utraq; significatione dicunt. Sed his relictis ad rem præsentem: Galeno sermo est de ore matricis, quod quia foris apparet orbiculare (eandem enim ob causam cucurbitæ oris ipsum comparat, & τὸ τῷ σῶμα τῶ μήτρου τὸ ἐν κύτῳ ἄκρον interpretatur) à figura ὁ χίω dici existimat: quoniam & in oschis, id est capreolis, ut ipse interpretatur, figura orbicularis apparet. Mihi certe hæc Galeni interpretatio & oschij muliebris etymologia parum arridet. Alia enim orbicularis figura est oris cucurbitæ, cui aptius extremum muliebre pudendum confertur, ab ipso etiam Galeno: alia uero clauicularum & capreolorum, quæ per spiras & anfractus in se non redeuntes sit. Præterea quod ad rem ipsam, amphideon ab Hippocrate dici totum quod foris apparet mulieris pudendum puto, ideoque in singulari numero poni: partes autem eius utrinque & oras legna in plurali: oschion uero aliam partem interiorem, nempe prominentem carunculam, quam Græci nympham quoque nominant, quæ

interdum adeo excrescit ut ferro secanda sit; hanc rectè *ἐπὶ τῷ ὀσφίον*, id est partem eminentem dixeris; sed non *ἐκινδυνεύει*, quod Galenus aut ipse finxit, aut ab alio confictum usurpauit, nisi meum me iudicium fallit. *ὄρχιον* autem eandem partem non à figura dixerim, ut Galenus: sed quoniam prominet, *ὄρχι* enim & *μόχοι* uocantur ramuli prominentes, teneri & molles præcipue; Vnde forsan & *ὀσθεο* uirili, id est scroto nomen inditum, quod Etymologus *ἐκ τοῦ ὀσφίον* deducit. Videtur autem natura carnem illam quam in uirīs circa scrotum consumpsit, in mulieribus ad ipsorum *ὀσφίον* quasi alterum scrotum transfuisse. Sed Galeno si errauit, errare facilius fuit, quod tres istæ partes muliebriis pendendi omnes coniunctæ loco & circa extremum eius osculum habeantur. Ego Hippocratem uirum parci sermonis & proprijs uocabulis uti solitum, de re eadē tria diuersa uocabula protulisse uix crediderim. ¶ *ὄρχοφῶρεα* celebritas seu festum Athenis fuit, cuius apud auctores, & in primis Plutarchum, crebra est mentio. In *ὀσφιοφῶρι* pueri ingenui pubescentes (hi duo erant genere & diuitijs eximij, *ὀσφιοφῶρι* dicti, Varinus) eligebantur, qui ferrent *ὄρχας*, id est ramos ac palmites cum suis racemis (sic Hesychius & Varinus interpretantur) in templum Mineræ *Σκίριδος*. Fuit & Athenis locus *ὀσφιοφῶριον* nuncupatus, à Phalero non procul, ubi Mineræ templum fuit, Hesychius & Nicandri interpretes in Alexiph. Ab his *ὀσφιοφῶρικα* carmina dicta, de quibus in primo de Historia poetarū egimus, Gyraldus. Galenus *ὄρχον* & *μόχον* synonyma facit, ut supra dixi, utriusque in masculino genere: in Lexicis Græcis omnibus *ὄρχι* foemininum legitur, & exponitur *κλήμα βότρυς ἐξηρτημένος ἔχον*; Suidas & Hesychius addunt eandem à quibusdam *ὄρχας* uocari. In neutro etiam genere, multitudinis numero *ὄρχες* apud Hesychium & Varinum pro ipsdem palmitibus scribitur.

¶ *Μόχοι*, *ἐπαλῶς*, Suidas: nomen adiectiuum pro tenero & nouello. Hinc illud apud Homerum, *μόχοισι λυγροῖσι*, teneris uiminibus: Appion & Herodorus translationem esse aiunt à teneris bubus, id est uitis, *ἐπὶ τὰ πρὸν φερέα καὶ λυγρόν τε φυτὰ*, id est ad molles & flexiles plantas (*ἐπὶ τὰ πρὸν φερέα τῶ βοῶν*, lege *φυτῶν* in Etymol.) Quanquam, ut ijdem addunt, lygos non de qualibet arbore uimen est, sed illa præcipue quæ Græcis agnos uocatur, Latine uitis uel Amerina salix: habet enim illa præcipue flexiles & utiles ramulos. ¶ Dicuntur etiam per se & substantiue *μόχοι*, nouelli ramuli ac teneri in quibusuis arboribus: *κλάδοι νέοι, βλαστήματα νέον φυτὰ, κλαδίον νεὸν ἢ λυγρὸν, ἢ πῶδες ἐπαλῶς*, Varinus: surculi recens enati, annotina germina & apta insitioni. Forsan & turiones aliquando reddere licebit: sic uocat Columella teneritates summas ipsarum arborum, quæ pecori in cibo conueniunt, ut hominibus etiam ex fruticibus & herbis quos Græci asparagos nuncupāt, de quibus Galenus libro 2. de facultat. alim. Siue aspharagos (inquit) Attico more, siue asparagos dicas, nihil interest. Sic autem uocant omnes fere Græci *ὄν ἐπαλῶς καυλῶς*, id est coliculos teneros, dum crescunt & ad fructum aut semen proferendum pergunt. Producent sanè *ἐκ βλαστήματα τοιαῦτα*, id est germina huiusmodi, tum olea multa, tum stirpes in genere, non ab omnibus tamen illis ad cibum decerpuntur. In brassica priuatim *κῦμα* quasi *κύνμα* per synæresin appellant: deinde de diuersorum olerum asparagis agēs, subiicit: Aliud asparagorum genus est in fruticosis plantis, ut rusco, chamædaphne, & oxyacantha: à quibus differunt (per excellentiam dicti asparagi) regius & palustris (Latine corruda) postremo bryoniæ, id est uitis albæ asparagi, Hæc Galenus. Cymas de brassica Latini etiam dicunt, Plinius libro 19. Brassica toto anno feritur, &c. cymas à prima sectione præstat proximo uere: hic est quidam ipsorum caulium delicatior teneriorque cauliculus. Itali etiamnum cymas aut cymolas uocant: hinc & Germanis natum uidetur suum *Eymen* & *Eymle*. Columella libro 10. Græcorum imitatione genere neutro protulit, Frigoribus caules & ueri cymata mittit. Quod autem *μόχοι* de holeribus quoque dicantur, ex Etymologo etiā probari potest, cuius hæc uerba sunt, *μοχύνεται, τρέφεται, κυεῖς τὰ μοχία, ἢ τῶν λεπτῶν λαχίνων φυτεῖα, ἢ φυτῶν*, hoc est, *μοχύνεται* uerbum nutriri & crescere significat: proprie autem dicitur de moschijs, id est teneris holerum aliarumue stirpium surculis. *μοχία* uocat, quæ alijs *μοχία*: pro *λεπτῶν* lego *ἐπαλῶν* ex Suida, qui *μοχόματα* exponit *ἐπαλῶς φυτὰ δένδρων καὶ λαχίνων*. Notandum autem *φυτῶν* uocem quæ totam plantam proprie significat, per synecdochen pro surculo accipi. In Etymologico etiam *φυτὰ* potius quàm *φυτεῖα* legerim, & *δένδρων* quàm *φυτῶν* ex Suida: ut talis sit lectio, *μοχύνεται, τρέφεται, κυεῖς τὰ μοχία, ἢ τῶν ἐπαλῶν λαχίνων φυτεῖα ἢ δένδρων*. Verum pro *μοχύνεται* etiam, *μοσχύνεται* mallet: Verbum enim *μοσχύνειν*, ut inferius dicam, sæpe apud authores legitur, *μοσχύνειν* nunquam, quod sciam. Huc formationis etiam analogia accedit. Nam sicut à *διδως*, *ὀδός*, *χωλός*, &c. uerba in *ένω* fiunt, sic & à *μόσχο* *μοσχύνω*: rarissima sunt in *ένω* à nominibus in *ος*, ut à *λεπτός* *λεπύνω*. *Μόσχια* (malim *μοσχία* paroxytonum, ut moris est in diminutiuis) *ἐπαλῶς φυτὰ*, id est plantæ teneræ: nimirum recens plantatæ uel insitæ, uel potius ipsi surculi, siue ad inferendum idonei, qui & *μοσχίδια* & *μοσχόματα* dicuntur, nec non *μόχοι*, ut iam docuimus. Moschia uocant item Græci conceptacula in cepis quædam semen adseruantia, & ad maturitatem perducentia, Cælius: Apud Hesychium & Varinum nihil aliud inuenio quod ad hanc rem, quàm *κρομύς τοῦ σπέρματος*. (Thallos ceparum uocat Columella 11.3. ut Beroaldus exponit.) Iidem *μόσχια* interpretantur *κρέα μοσχέως*, id est uituli carnes: in qua tamen significatione penultima per *ει*, diphthongum scribi debet. *μοσχίδια*, germina recentia, & uimina noua ac tenera, item fici nouellæ, id est nuper plantatæ, Varinus. *Νέα μοσχίδια συνίδων*, Aristophanes in Acharnensibus: interpretes exponit *μοσχόματα σύνκων*: *ὅτι δὲ καὶ λένονται αἱ νέαι συνκαί*. Flaggella dicuntur Latinis cymæ arborum & ipsarum summæ partes, quæ ad cuiuscunque uenti flatum mouentur: unde etiā nomen traxerunt, ab eo quod flatibus petatur, Verg. *Νέυε flagella Summa pete*.
Mibi

Mihi inde dicta videntur, quod flagellorū instar lenta flexiliaq̃ sint. Hæc quoq̃ moschos & moschia Græce dixerim. Quod si arbor inutili quadam fruticatione multos ueluti caudices emittere uideatur, cuiusmodi solent cerasus, prunus, corylus: tantum is caudex iuste appellabitur, qui est medius & robustior: alij autem uicini ab eadem radice prodeuntes, qui quidem defecari & transplantari solent, ut arbor crassior sit, & ne soboles luxurians parentem enecet, stolones appellantur, à uulgo in Gallia reiectionis quasi reiſcendi: Ab his (inquit Varro) Licinius Stolo primus cognominatus est, quod nulli in eius fundo reperiri possent stolones, quos circū arbores ē radicibus effodiebat. Huiusmodi stolones uocantur etiam soboles ab oleſcendo, Columellæ: In uineis appellantur pampini: unde pampinare uitēs, superfluos stolones reſecare. (In uite sobolem & rustico uocabulo suffragium nem uocant, Ruellius.) Eosdem Cato cap. 51. pullos arborum uocat: Ab arbore (inquit) abs terra pulli qui nascentur, eos in terram deprimito. Pullulos quoq̃ nominauit Plinius libro 17. Hinc pullulare & pullulascere uerba, quasi pullulos emittere, Carolus Stephanus in Seminario. Ego istos quoque stolones Græce *μόσχος* appellaueim, & moschidia &c. quanquam & *παραβλαστής* alijs & *παρασπῆς* Theophrasto dicantur: Pulli certe appellatio moschis pulchrè colludit, *παρασπῆς*, stolones adnascentes euellere, *μόσχος* in literis sacris interpretati sunt uitulamen, cum Latine uiuiradix dici possēt, Hermolaus. Virgulta appellat Vergilius, quæ quibusdam uulgo plantalia, alijs semina appellari placuit: nonnulli etiam palmites uocant: nempe surculos eos qui terræ committuntur, ut in arborē insurgant, Virgas interdum appellant Plinius & Columella, interdū etiam uirgas malleolares. His itidem *μόσχω* nomen non negabimus. Arborum surculi qui in terram panguntur, uel ſeruntur, uocantur etiam semina, & plantæ, plantaria, seminaria, & Græcis quoq̃ *σπέρματα*, quod Carolus Stephanus (sine auctore tamen) asserit. Quanquam seminaria & plantaria alioqui uocantur ipsi agri nouellis plantis nutriendis destinati. *ὁμοίως δὲ τῆς ἀμπέλης τὸ ἀπὸ τῆς γῆς ὥς τὸ ἐκ φύσεως τὸ κλημάτωρ τῆς δένδρου* (forte legendum, *τῆς ἀμπέλης τὸ ἀπὸ τῆς γῆς ὥς τὸ ἐκ φύσεως τὸ κλημάτωρ, ὁμοίως δὲ καὶ τὸ δένδρου*) *αἱ παραβλάστεις, ὡς ἔμπους ἀπὸ παραβλαστήματος, ἢ κατὰ Πλάτωνα ἀναβλαστήματα, αὐτομόλιναι καλῶνται, καὶ μολύβη τὸ ταύτης ὡς τῆς, ὡς τὸ τὰ πρέμνα πρέμνίζην: ἐν γὰρ τῷ Ἀθηναίῳ νόμῳ τῷ περὶ τῶν κτηνῶν γέγραπται, μὴ ἀνθρακίζην, μηδὲ μολύβην, μηδὲ πρέμνίζην*, Pollux libro 7. Et paulò post addit *μοσχόβην* de arborum nutritione dici, (aut si Græce mauis, *τὸ ἀνατρέφην τὰ φυτὰ*) quod moneo, ne quis forte uerbum *μολύβην* perperam scriptum existimet pro *μοσχόβην*. Automolias (id est, stolones, & pampinos) ut Pollux uocat, nusquam alibi hac uoce reperio: Pro *μολύβην* uero *μολέβην* apud Varinum, interpretatur autem *ἐκ τῆς ἀπὸ τῆς παραβλάστης*, id est pullorum sobolem recidere, pampinare. Ego *μολέβην* uerbum in ea significatione malim, quod planè usitatum est pro amputare, mutilare, & imminuere. Cæterum *μοσχόβην* idem significare mihi uidetur apud Theophrastum de causis plant. lib. 3. cap. 3. ubi cum docuisset phyteuteria, id est surculos inferendos læues & minimè scabros esse debere, nec ullos habere nodos, siue cæcos, siue etiam sanos & germinantes: quoniam uis in germina abeat & fruticando dispergatur: subdit, Eandem enim ob causam *ἐπὶ τῷ δένδρῳ ἐνίοι μοσχόβησι, οἱ δὲ περιαιροῦσι τὴν θαλάμην τῶν κλαδῶν*, id est arborum stolones circa truncum infra & radicem, aliqui reſecant, alij etiam luxuriantem in ramis germinationem abscindunt, nempe in superiore parte arboris. Et paulò post seminis, id est surculi inferendi, infirmitati consulendum monens: Ideo, inquit, qui inferunt curant, ut surculi ad eandem cœli regionem spectent, quam prius in arbore sua, & ut in simili uel meliore solo insitio fiat, deniq̃ ut à robustiore parte arboris surculi auferantur: tales autem sunt qui circa imum truncum & iuxta radices nascuntur (pulos & stolones uocant) quos reſectos inferunt, sic enim uertò *καὶ προμοσχόβοντες φυτεύουσιν*. Quasi diceret, eò tempore quo arbores à stolonibus purgant, eodem mox aliquos de ijs plantat. Eò autem robustiores sunt omnes ferè arborum surculi quo inferiores in trunco nascuntur: habent enim illi tanquam rudimenta quædam radicū, aut uim ad crescendum maiorem ob radicū uiciniam, (*τὰ ὑπὲρ ῥιζῶν*, Gaza non rectè uertit, quæ fibris suffulta sunt) *καθάπερ τὸ μεμοσχόβηλον*, id est quemadmodum stolo recisus. Cupio equidem studiosos cum Gazæ translatione conferre nostra & iudicare. Omnis autem illius error inde mihi ortus uidetur, quod *μοσχόβην* semper pro uiuiradices facere exponit, cum plærūq̃ simpliciter stolones recidere significet. Sed quid si uiuiradix de sola uite dicatur? (est enim hæc uitis surculus cum radice exemptus, quo ipso à malleolis & taleis differt) ut non Gaza solum, sed Hermolaus, Budæus, & alij recentiores hæc uocem decepti sint omnes: quod ego quidem in præsentia nondum assero, sed illis quibus orti plus est & rei rusticæ amor inquirendum propino: & hoc etiam inter cætera an Budæus uiuiradice rectè *φυτεύουσιν* Græce nominauerit, cum Theophrasto libro 3. cap. 6. de causis, *φυτευτήριον* uel *φυτὸν*, & alibi *φύτλημα*, surculum inferendū significet, quem & semen Latini dicunt, ut illic Gaza tranſtulit: Quanquam idem mox capite septimo: ubi lapides circumponi iubet *περὶ τὸ πρέμνον τῷ φυτεύτηρι*, transfert, circa stolonē plantæ, rectius translaturus circa truncum (ut Palladius etiam uocat) cui insitus est surculus. Mihi certè rectè nominari uidetur *φυτεύτηριον* in genere quicquid nouellum plantandū est, siue id uiuiradix sit, siue surculus, siue stolo, siue talea, siue aliud quàm propriè dictum semē, ut apparet ex fine capituli 2. & initio tertij, libri 2. historiarum plantarum Theophrasti. Quin & propagines forsitan tum uitium tum arborum, ad idem moschidiorū nomen admittuntur, quod quis ex huius Varini uerbis conſiciat. *μοσχόβην* (inquit) apud rusticos est palmites inuersos in scrobem imponere ut radices mittant, & postea transplantare: Aut si Græce mauis, *μοσχόβην παρὰ γεωργούς τὸ ἐν πλῆθει ἀνέστρεμμένως τὰ κλήματα ἐν ὀρύγματι γῆς*,

ἐπὶ τῷ ἐκφύσαι ῥίζας, εἰ δ' ὅπως ἐμφυτεύονται: lego μεταφυτεύονται. Nā Theophrastus libro primo de causis plant. cap. 2. ubi palmam arborem non semine solū nasci scribit, ut reliquæ arbores quæ sicca & simplici caule sunt, & circa imum truncum non pullulant, sed etiam uirgis eam Babylonios plantare, his uerbis utitur: Τὰς τε γὰρ ῥάβδους φασὶ μοσχόδῳ περιβαλὼν τὰς ἀπαλατάς, ἢ ἐπὶ ἐν βίῳ σῶσι μεταφυτεύουσι. καὶ ἐν τοῖς περὶ τῆς ἑλλάδος τόποις, εἰς ἀπὸ τοῦ φασὶ τὸ αὐτὸ φυτεύουσι, ῥίζουσι, &c. ἐπὶ δ' αὖ πάλαιος, ἐν ᾧ καὶ ἐνικμῶ ἢ γὰ τυγχάνει, &c. Hoc est, ut Gaza uertit, Virgas enim tenerimas Babylonios uiuiradices efficere, adultasq; transferre accepimus. Quin & Græciæ si quis ramos superne decisos serat, radix de mittitur, &c. Item si truncus inuersus deponatur, sitq; solum humectum, &c. Videri posset hic Theophrastus μοσχόδῳ uerbum aliter quàm aliàs unquam accipere, nempe pro eo quod est ramos à superiore arboris parte recidere, cum pullos siue stolones inferius nullos habeat. Ego uero hunc locum ita exponendum puto, palmam non semine solum nasci, sed aliter quoq; in Babylone enim stolones eam producere qui serantur, & cum in terra comprehenderint (ἐμβιδῶν uocat, cui synonymū ῥίζου) transferantur; In Græciā uero quanquam simplici & sine stolonibus trunco proueniat, illic tamen quoq; aliter quàm semine, nempe ramis superne resectis & terræ commissis plantari. Plinius certe libro 17. cap. 10. fruticationes à radicibus (à quibus ut etiam à trunco imo uirgulta plantanda sumuntur) palmis manifestè tribuit, ἵςq; ut similiter ulmis, arboris suæ & ramorum umbram nihil obesse ait: cum eadem in cæteris arboribus quæ hanc sobolem habent, umbra plerumq; pereant. Eandem rem in historia plant. lib. 2. cap. 2. Theophrastum ita tractare legimus, Ἀπὸ σπέρματος μόνου φύεται πᾶν τὸ κωνοφόρον, ἐπὶ δὲ φθίνει: πλὴν εἰ ἄρα ἐν Βαβυλῶνι καὶ ἄλλῃ τῇ ῥάβδῳ ὡς φασὶ τινες μολύδῳ: Gaza sic reddit, Ex semine tantum nascuntur omnes coniferæ, item palma: ni forte apud Babylonem è uirgis quoq; proueniat, sicut nonnulli asseuerant, pro μολύδῳ legendum censeo μοσχόδῳ, ut supra. Quod si quis obtineat Theophrastum omnino palmas absq; stolonibus esse intellexisse, & tamē μοσχόδῳ uerbum de eis usurpasse: concedam illi μοσχόδῳ interpretari pro eo quod est in seminarium uel plantarium (ueluti uitulum aut pullum ad nutricem) pangere & deponere ramum, ut iam adultus inde transferatur: quæ tamen expositio à nullo hæcenus clare prodita est: mihi quidem satis probatur. Est autem hoc quoq; notandum in superioribus uerbis, ubi Græce legitur in excusis codicibus, ἐπὶ δ' αὖ πάλαιος, Gazam uertisse, si truncus inuersus deponatur: cui uersioni nonnihil astipulantur Varini uerba hæc superius recitata, μοσχόδῳ τὸ φυτεῖναι ἀνεστρεμμένως τὰ κλήματα. Plinius libro 17. cap. 10. Folia palmarum (inquit) apud Babylonios feri, atq; ita arborem prouenire, Trogum credidisse demiror. At ego Plinium magis miror, qui cum ex illo Theophrasti loco ubi is de prouentu palmarum docet, multa in suum opus transtulerit, non obseruauerit Theophrastum hoc de uirgis palmæ non folijs (quod ridiculum esset) narrari scribere. Porro libro 2. cap. 3. historia plantarum, Theophrastus μοσχόδῳ nomine, plantam è semine propriè dicto satam: Amygdala quoq; inquit, semine sata degenerat, tum sapore, tum quod dura ex molli redditur: idcirco adultam inferere, aut plantam sapius transferre præcipiunt: hic pro moscheuma Theodorus plantam rectè conuertit. Quanquam igitur ut plurimum etiam uerbum μοσχόδῳ Theophrasto, non ad quasuis plantas ramosue aut surculos plantandos, sed stolones & pullos accommodetur, aliter tamen interdum ab eo accipi, nulla contentione negauerim (nam quæ hic scribo, dubitando magis & interim ipse mecum addiscendo inter tot authorum difficultates, quàm docendo asserendoue scribo) de insitione certe nusquam ab eo usurpari reperi. Habet enim insitio alia & sibi propria uocabula. μοσχόδῳ, πᾶν τὸ ἀπαλόν, Nicandri interpretes. μοσχόδους, γυνήσας, Hesychius & Varinus. μοσχόδῳ, μεταφυτεύων, transplantans, transferēs, Suidas: Qui etiam in his Eunapij uerbis, οὐτοι μὲν ὅδε μένοντες ὑπερμόσχον τὴν πόλεμον (id est, Illi quidem hoc in loco manentes bellum clam fouebant & nutriebant) exponit ὑπερμόσχον (lego ὑπερμόσχον) & ὑπερμόσχον. τὰ μοσχόματα δ' εἰς τὰς ἐπιμυβείας χώρας μάλλον ἐμβάλλειν, ἢ τὰ φυτεύματα πάντων τῶν δένδρων: ὅτι τὰς ῥίζας τὰς καθεύδοντας τῶν φυτευμάτων ἀδενεῖς ὅσας ἐκσκήπτει: τὰ δὲ μεμοσχόματα (sic enim lego) ἰσχυρότερα καὶ θυβὺς ἀνταμυβάνονται: τὰ δὲ πύχνη (forte παχέα) τῶν φυτῶν, εἰς μὲν τὰς ἐπιμυβείας ἀνείκεια, &c. Verba sunt Theophrasti libro 3. de causis cap. 17. Quæ quidem ego longe aliter quàm Gaza sic uerterim, Commune hoc omnium arborum est, ut moscheumata, id est auulsi à trunco inferiore rami, magis quàm reliqui (id est minores & superne decerpti surculi) solo humido mendentur. Ratio est, quoniam humor radices surculorum quæ deorsum emittuntur infirmæ, putrefacit: stolonum uero uel auulsionum plantæ cum robustiores sint, statim comprehendunt. Sunt autem crassiores plantæ humido solo aptiores. Artificiofas plantationes, quæ non sponte naturæ, sed arte & industria fiunt, præter insitiones Theophrastus de historia plantarum, initio libri 2. quinque commemorat, ἀπὸ παρασπασίδος, ἀπὸ ἀκρομόνου, ἀπὸ κλωνός, ἀπὸ αἰτῆς τελεχῆς, τὸ ξύλον κατὰ κοπέντος εἰς μικρὰ: hoc est, auulsionem, ramo, surculo, ipso trunco, ligno minutatim conciso, interprete Gaza. Hic licet ex professo & copiose de plantandi differentijs agatur, moscheumatum tamē nulla mentio: unde apparet, moscheumatismis propriè dicti & ex auulsionem plantationem eandem esse, (Plinius 17. 10. hunc Theophrasti de ligno minutatim conciso locum non intellexit, & manifesto errore ad insitionem illam transtulit quæ fillo arboris trunco fit.) Est autem eius quod auellitur, differentia triplex, aut enim radicis aliquid simul auellitur, aut saltem stipitis, aut nec huius nec illius quicquam: quo postremo modo punica et malus uerna exoriuntur, ut ibidem scribit Theophrastus. Et mox capite 2. Ἀπὸ παρασπασίδος δὲ καὶ ῥίζης ὅλην φύεται φασὶ τὴν μὴ παραβλαστάνοντων. Ἀπὸ τῶν δὲ ὅσων πλείους αἱ γενέσεις, ἢ ἀπὸ παρασπασίδος, καὶ ἐπὶ μάλλον ἢ ἀπὸ παραφυαίδος, ταχίστη τε καὶ θυμωδέστερ, εἰς ἄλλας ῥίζας

ῥίζης ἢ παραφυῶνς ἢ. Quæ Gaza sic uertit, Auulsione aut radice nihil ex ijs, quæ ab imis plantigera non sint, exoriri posse arbitrantur. Cunctorum autem, quorum generatio numerosior est, ea quæ auulsione, atq; etiam magis quæ sobole perfici potest, ocysissima, & auctu perfacilis est, si ab radice soboles accipiat. Constat igitur auulsiones trium generum esse, quæ licet omnes paraspades & moscheumata Græcis in genere dicantur, illā tamen quæ cū radice simul euulsa sit, priuatim παραφυῶνς nominari (sobolem ex Plinio apte reddit Gaza:) & hanc solam Latinis uiuiradicem nominari, idq; in uitis uel solum uel maxime: Græci ὑπορίζου uel ἐνείζου παράφυῶνς (ut Theophrastus de caus. 2. 2.) ἢ μόχθουα dicunt, tum in uitis tum in cæteris arboribus: Cæterum ea quæ ab imo plantigera non sunt, sed sicca, simpliciq; stipite (ἑκρά, μονοφυῖ, ἀπαράβλαστη) nec auulsione, nec ramo aut surculo plantari posse, docet Theophrastus libro 1. de causis cap. 1. Didymus in Geoponicis Græcis libro 5. qui de uitis est, uiuiradices uocat ἐνείζα φυτὰ, malleolos autē τὰ ἀπὸ κλήματος φυτὰ, propaginem ἀπώρυγοι κλήματος: surculos qui arboribus immittuntur uel inseruntur ἑνθεύματα, unde & uerbum ἑνθεύματα inserere: deniq; truncum in quem insitio fit, τὸ ὑποδέχον κλήμου φυτόν. Idem libro 10. quatuor modis arbores plantari docet, aut semine, aut ἀπὸ παρασπιδίου ἢ λεγομένου μόχθουατος, id est auulsione & uiuiradicibus (neq; enim distinguit ut Hermolatus, qui differre quidem partim ait, sed quomodo differat omittit: ego non aliter differre puto, quàm quod μόχθουα interdum de alijs etiam ramis soleat efferri, tanquam communius uocabulum: paraspades unam & certam significationem de imis circa truncum & radicem adnatis perpetuo retinent:) aut ἀπὸ πασσαίου, id est talea; aut ἀπὸ κλάδου, id est surculis. Transtulit hinc quædam Varro, libro 1. cap. 39. & 40. & paraspades uel moscheumata uiuiradices uidetur interpretari. Plinius libro 17. cap. 10. Natura & plantaria demonstraui, multarū arborum radicibus pullulante sobole densa, & pariente matre quas enecet, &c. Nullis uero tales pulli proueniunt, nisi quarum radices amore solis atq; imbris in summa tellure spatiantur. Omnia ea non statim moris est in sua locari, sed prius nutriti dari (hoc etiam μόχθουα Theophrastus dicere uidetur) atq; in seminarijs adolescere, iterumq; migrare, Hæc Plinius: sunt autem pulli illi ex radicibus paraphyades Theophrasti. Et mox paulò, Et aliud genus (inquit) simile natura monstraui, auulsiq; arboribus stolones uixere: quo in genere & cum perna sua auelluntur, partemq; aliquam e matris quocq; corpore auferunt secum fimbriato corpore: Hæc scilicet paraspades & moscheumata Theophrasti sunt: quas dum in arbore sunt παραβλαστήσεις etiam & πλάγια nominat, nepotes Gaza conuertit. Errat autem Carolus Stephanus qui stolones cum pullis Plinij confundit. Ex eodem euentu est (inquit Plinius ibidem) surculos abscissos serere. Viuiradicum certe in hac arborum plantatione nusquam meminit. Cæterum ramorum & surculorum plantaria ut Theophrastus, non distinguit: (nam Theoph. libro 1. cap. 10. de causis, Multa, inquit, ἀπὸ κλωνός nasci non possent, ἀπὸ ἀκρεμών ὅτ' possunt) quemadmodum & alia quædam aliter quàm Theophrastus quod ad hoc negotium attinet, eodem in loco tradit: Quæ nos lectori relinquimus: qui ista παρέργως à nobis rei rusticæ studio collecta utut sese offerebāt, boni consulet. ¶ Μοσχινῶν, σκιρτητικοί, Hefychius & Suidas: lasciui & exilientes uitulorum instar. ¶ Μοσχιδόν, in morem uituli, ut ταυρολόμ: Nicander in Alexipharmacis eum qui buprestin hauserit, lac ex mamillis sugere iubens, ita scribit, Ἡ ὄρνις καὶ θηλὴς ἀπὸ τοῦ βρέφους ἐμπιλάτοι τοῦ Ἀργυρέου, μόσχου ἢ ποτὶν μοσχιδόν ἀμείλγει. Μοσχινῶν apud Hefychium & Varinum exponitur ἐξ ὧν καὶ ἀνελλιπῶς, id est continuo deinceps ductu & sine intermissione, qualis forte & uitulorum succus est ex uberibus matris, ut propriè ad potum referatur, quo sensu tamen μόσχιδόν libentius dixerim & ἀμύνει. ¶ Μοσχίας, aries triennis, Eustathius. Moschiæ lepores uestigia habent odoratiora, quorum odore canes in furorem aguntur, Pollux. Violam idcirco dictam ion Græci putant, quod cum Io in uaccam à Ioue conuersa esset, terra florem illum pabulo bouis eius fuderit. Nostri quoq; uiolam quasi uitulam, imitatione Græca uideri possunt appellasse, Hermolatus. Μοσχονοσίπος, ὁ ἀπὸ ἐχέμου, καὶ χόρτος ὁ ἴδιος καὶ ποτὶν ἔχων, Hefychius: Varinus & Suidas non habent, nec mirum cum uox sit corrupta.

¶ Pomponius Vitulus uiri nomen apud Varronem. Idem circa finē libri 2. Discedimus (inquit) ego & Scrofa in hortos ad Vitulum Nigrum Turannium. Moschi sophistæ hydropotæ meminit Cælius Rhodig. lib. 6. in fine capitis 4. ex Athenæi libro 6. Moschus grammaticus Syracusanus, Aristarchi familiaris, alter à Theocrito Bucolicorum poëta, Suidas. Antiquum de atomis dogma (si Posidonio credimus) Moschi est, hominis Sidonij, qui ante Troianas res fuit, Strabo libro 16. Moschionis παρασίτου uel παραμασίτου mentio est apud Athenæum libro 6. & Moschionis coci celeberrimi libro 12.

¶ b. Μόσχος, animal quadrupes in India, uitulo simile, Varinus, Hefychius. Elephantum pariunt singulos magnitudine uituli trimestris, Plinius. Bubalos propriè dictos gignit Africa, uituli ceruiue quadam similitudine, Plinius. Μοσχὴ, ἢ τὸ μόσχου δερμα, id est pellis uituli apud Anaxandriden, Pollux. Μοσχὴν, idem. Ἐν δὲ νένεσσαι ἡ δυνάμει ἐν σαμαλάμ καὶ δὲ ῥεμαται: τὰς μοι ἀπάσας, λίψ' ὁμάρον προγούσας ἀπὸ σποπίας ἐπὶ νάξαι, Theocritus Idyllio 9. Aron herbam aliqui uulgo pedem uituli uocant, Syluaticus. Antirrhinon uocatur herba flore hyacinthi, semine uituli narium, Plinius: Hanc & bucranon uocant, Galenus in Glossis: Dioscorides etiam semen eius uituli naribus confert: Est et inter hippoglossi nomina antirrhinon.

¶ c. Οἶν' τ' ἐξ ὑμῶν νεαλὴς ὑπὸ ῥάπ'ι μόσχου βράζει, ἀνακράσσει χύσιν μενοεικέα θηλὴς, Nicander in Alexiphar, ubi contra Buprestis uenenum lac ex uberibus sugendum consulit. Iosephus author est

in mutatione legis sacrificiorum Hierosolymis in templo, uitulam inter manus sacrificantium peperisse agnam, Albertus Magnus. Vitulum aliquando capite pueri natum esse testatur Aristoteles de gener. animalium, libro quarto, capite tertio.

¶ d. *σις δ' ὅταν ἀγρῶνλοι πόδες περὶ βῆς ἀγλαίας*

ἐλθέσας ἐς κόπρον, ἐπὶν βοτάνης κρέσσονται,

Γᾶσαι ἅμα σκαίρουν θύαντια; ὅδ' ἐπὶ σπηδὶ

ἴσχω, ἀλλ' ἀδινὸν μνημόμηναι ἀμφιβέουσι

Μητράας; ὥς ἐμὲ κείνοι ἐπεὶ ἴδον ὀφθαλμοῖσι, &c. Loquitur autem Vlysses de socijs, cum ex belluina forma in homines rediissent, apud Homerum Odysseæ libro 10.

¶ f. Caro uitulina nominatur Plauto in Aulul. Cicerò libro 2. de Diuin. An tu, inquit, caruncula uitulinae mauis, quàm imperatori ueteri credere? Idem Pato lib. 9. Integram famem ad ouum asfero, itaq; usq; ad assum uitulinum (quidam hic uitellinum legunt, sed uetus exemplar uitulinum habet) opera perducitur. *κρέας μόσχου* Græci dicunt; Apicius uitellinam dixit, & Itali hodie pro uitulo uitellum. Imperator Valens legem Orienti dixerat, Ne quis uitulina mēstasse carnem uellet dum agricolationi consultum cuperet, Cælius. Aegyptios Agesilao uitulos saginatos misisse apud Athenæum alicubi legimus. In uitulis præcipue musculosam & superiorē femoris partem, nostrates uocant *roibraten*, quoniam os femoris in ea canna speciem refert.

¶ h. Bacchus cur *ταυροφάγος* & *μοσχοφάγος* dictus sit, ex Aristophanis interprete in Tauro ostendi. *Μοσχοφαγία*, sacrificium quoddam celebratum in Salamine Cypri, Hesychius & Varinus: apud Suidam per *τ. simplex* legitur: dubitauerit sanè aliquis an *μοσχοφαγία* scribi debeat: Monophagorū celebritatis apud Aeginēses Gyraldus meminit ex Plutarchi Quæstionibus Græcis: Est & alia *ἀμοσφαγία* dicta.

¶ Vitulam deam Victoriā dici Piso putauit: cuius rei hoc argumentum protulit, 10 quod postridie nonas Iulias re bene gesta, cum pridie populus à Thuscis in fugam uersus esset, unde Populifugia dicta sunt, post Victoriā certis sacrificijs fiebat uitulatio. Quidam interpretati sunt quod potens esset uitæ tolerandæ: hinc illi pro frugibus sacra fiebant, quod obseruat Macrobius, Hylus in lib. de Deis, Vitulam deam ait quæ lætitiæ præfesset: unde etiam Vitulatio & Vitulari, Varro in lib. Rerum diuinarum ait, quod pontifex in sacris quibusdā uitulari soleat, quod Græci *παυανίζω* uocant (Hinc illud Vergilij, Lætumq; choro pæana canentes.) Titius uero uitulari interpretatus est, uoce lætari. Quidam de hac dea Vergilium intellexisse uolūt, cum cecinit, Cum faciam uitula (pro uitulatione, sacrificio ob lætitiā facto) pro frugibus ipse uenitō. Hæc Gyraldus ex Macrobij lib. 3. cap. 2. Saturn. Vitulari ueteres dixerunt pro lætari, testibus Festo & Nonio. Plautus in Persa, Commodanti lubens, uitulorq; merito.

¶ De Apide uitulo, copiose in Tauro locuti sumus: ubi & 30 uituli aurei à Iudæis idololatræ in Choreb consecrati mentionem fecimus. ¶ Mactatos crederet illic Lactentes uitulos, Amathusiacasq; bidentes, Ouidius Metam. 9. Dum faciam uitula pro frugibus, Vergil. Sic Seruius uidetur legere, & Macrobius lib. 3. cap. 2. Sic Columella, Nisi prius catu- lo feceris. Alij malunt uitulam quarto casu legere, ut dicimus rem diuinam facere: sed illi à doctiori- bus non approbantur. Circa uitulos duæ sacrificantibus dictæ leges: Vitulum probari, si articu- lum suffraginis cauda contingat; breuiore non litari: Vitulos item ad aras humeris hominum alla- tos, non ferè litare; sicuti nec claudicante, nec aliena hostia deos placari, nec trahente se ab aris, Cæ- lius ex Plinio. Aristophanis interpres in Acharnensibus (ubi poëta dixerat *χοῖρον ἢ εἶναι θύσιμον ὅτι κέρνον ἢ ἔχον*, id est porcum non esse idoneum sacrificio, eò quod cauda careret) addit, colura, id est mutila non licere sacrificari.

Bouis foetus sacrificio tricesimo demum die purus est, Plinius. Boves 40 mares, eosdemq; mundos & uitulos, uniuersi Aegyptij immolant, Herodotus. Vide nonnihil etiam supra in sacrificijs ex boue. Ex bobus, uitulis, & pecudibus laudatissimæ uitulæ ad deorū placamen- ta habebantur, Gyraldus. Veteres Græci hædorum, agnorum, uitulorumq; inspectis intestinis, fu- tura prædicebant, Gyraldus, ex Pausania. In Lunæ deliquio Aemylus Paulus aduersus Macedo- nas imperator, undecim ei uitulos, id est moschos, immolasse narratur: etiam si eo uocabulo tauros ac cepit interpres, Cælius. De immolando porco, agno, uitulo, mentio fit apud Catonē cap. 141. Italiam à uitulis dictam Varro scribit, authorem citans Pisonem. Regionem tertiam Italiæ tenuerunt priua- tim dicti Itali, Plinius. Vitella, *βίττα*, oppidum Italiæ, unde Vitellinus, Stephanus. Moschouitas quidam interpretantur populos illos qui à Ptolemæo Hamaxobij, à Pomponio Mela Hamaxobitæ dicuntur, populi Sarmatiæ in Europa: qui ædium uice plaustris utebātur: hamaxa enim Græcis plau- strum est: quamuis alio hodie loco quàm olim siti uideantur.

¶ PR O uerbium, Taurum tollet qui uitululum sustulerit, in Tauro explicauit. *Μόσχος* ἄδων βοῖώπορον, Moschus canens Bæoticum, in multiloquos & inepte loquaces. Moschus hic citharædus fuit impe- ritus, qui citra respirationem uocem in longum producebat. Bæoticum autem uocant cantionis ge- nus ueluti Phrygiū aut Doricum, Erasmus, Suidas & Apostolius. Aristophanes in Acharnensibus, *ἂν' ἐπεὶ ἡδὴν, ἡνίκ' ἐπὶ μόσχῳ ποτὶ Δεξιθεῖος εἰσὶν ἂν' ἀσόμενος βοῖώπορον*: id est, Sed aliud est quod me oble- 60 clauit, cum scilicet ἐπὶ μόσχῳ Dexitheus ingressus est ut caneret Bæotium. Scholiastes ἐπὶ μόσχῳ expo- nit post Moschum, qui ineptus citharædus Agrigentinus fuerit: Alij propter uitulum, eò quod uicto- ri præmium daretur uitulus, Bæoticum autem melos Terpandrum inuenisse ferunt, sicut & Phry- gium. Cæterum Dexitheus optimus fuit citharædus, & uictor in Pythijs: alij eundem frigidum & ineptum fuisse aiunt, Hæc Scholiastes. Aliquid cito factum significaturi Vuestphali, dicunt, *Esbedann das Kalb sein augelect*, Antequam uitulus oculum lambat, ut Latini Citius quàm aspa- 60

ragi coquantur. Lusciosum Latini lolio uisitare prouerbiali ioco dicunt, Germani quidam in eundem, *Wo er recht in ein hauß sieht/ da werdend die kalber blindr*, Si oculos in domum conuertat, uirtulos excæcabit.

DE BVBALO.

A.

BVBALI nomen omnino incertum est, non hodie solum, sed iam Plinij seculo confusum. Alius enim Græcorum bubalus est, cui nullum aliud apud Latinos nomen contigit, ut peregrinis plerisque: de hoc alio loco inter capreas, quibus adnumeratur, docebo. Alius quem uulgo bubalum uocant, qui de bouum syluestrium genere est, nec ullū pecuariæ apud Græcos, quod sciam, nomen habet. Cum inter syluestres alij quidam certa habeant nomina, siue propria, siue à regionibus sumpta, ut bonasti, bisontes, Indici, &c. Accedit hoc etiam difficulatis, quod diuersos syluestres boues (ut Plinij tempore olim uros) hodie multi, præsertim in illis regionibus ad quas aliunde adducuntur uulgo bubalos appellat. Paucissima animalia (inquit Plinius libro 8.) Scythia gignit: pauca contermina illi Germania: insignia tamen bouum ferorum genera, iubatos bisontes, excellentique & uelocitate uros, quibus imperitum uulgo bubalorum nomen imponit: cum id gignat Africa uituli potius ceruicæ quadam similitudine, Hæc Plinius. Sed quanquam diuersi boues syluestres bubali nominentur à quibusdam, maxime tamen & à plurimis bos ille, cuius effigiem apposuimus à præstantissimo medico Cornelio Sittardo Norimberga ad me missam, bubalus appellatur: qui inter cicures & syluestres medius ferè mihi uidetur. Hunc Perottus apud ueteres in usu fuisse negat: & addit, ex Africa primum id animal allatum prodi. Ego Plinij uerbis iam recitatis, qui bus proprie dictum, id est Græcorum bubalum, in Africa gigni scribit, hominem deceptum suspicor. Quanquam bubali, quos priuatim sic uocamus, ex quibus locis primum aduecti sint, certi nihil habeam, Albertus Magnus meminit magnorum bubalorum syluestrium, qui uisunt apud Germanos appellantur, hos ego bisontes interpretor, de quibus pluribus dicam inferius. Erasmus Stella in libro de origine Brussorum, Buffelus, inquit, quadrupes habet barbam ueluti capra, alioqui similis boui per omnia, &c. Hunc ego urum esse docebo infra. Isidorus etiam bubalos caprearum generis cū bubalis bubus confundit: Bubali (inquit) uocati sunt eò quod sunt similes bouum, adeò indomiti, ut præferitate iugū ceruicibus non recipiant: hos Africa proceat. At illi qui caprarum syluestrium generis sunt bubali, quos in Africa nasci constat, neque bubus (uitulis tamen aliquo modo) similes esse, nil mirum si iugum non recipiant. Quod autem de nostris non Africanis agat bubalis Isidorus, uel inde ap-

paret, quod bifontibus eos coniungit. Martialis in Libro spectaculorum, Carpophorum quendam laudans, Illi cessit atrox bubalus atq; bison. Domitius interpretes recte bubalum exponit urum, illum dico qui inter boues sylvestres omnium maximus est, & proprie urus dicitur. Plinius bubalum uulgarem intelligere uidetur, ubi scribit e boue sylvestri nigro, si sanguine ricini lumbi perungantur mulieri tadium Veneris fieri dicit Osthane. Aristoteles apud Arachotos (Indiæ ciuitatem) boues sylvestres esse tradit, qui differant ab urbanis, quantum inter suos urbanos & sylvestres interest: colore atro, corpore robusto, rictu leuiter adunco, cornua gerunt resupinatoria. Hi bubalis forte congenere fuerint: consentiunt enim color, robur, & cornuum etiam figura, ut paulò mox dicetur. De rictu iudicabunt illi qui praesentes habent bubalos, quibus nostra regio caret. ¶ Sed relictis ceteris, tum Africano bubalo, tum sylvestribus bubus, de illo solum agamus hoc in loco, cuius imaginem adiunximus. Huius igitur nomen apud Ebraeos nullum reperiri puto, nisi quis sub כחית teo comprehendere arbitretur. Nam Dauid Kimhi exponit per כחית schor habar, id est bouem ferum Deuteronomij cap. 14. Chaldaica translatio pro eo habet turebalah, (nam tor uel tora taurum eis significat, balah (nisi fallor) ferum; unde & camelopardalis anabulah, id est ouis fera Chaldaice dicta uideri potest.) Arabice taietal, Persica badek, Septuaginta & Hieronymus orygem. Sunt autem uerba legis eo in loco: Vescimini bubus, ouibus & capris: item ceruo, caprea, bubalo, capricorno, unicorni, boue sylvestri, & alce, ut Sebastianus Munsterus transtulit. Vnde apparet teo animal fuisse purum, & in cibis concessum: quamobrem non poterit idem esse quod thòs, id est lupo ceruarius, ut quidam coniecerunt propter nominis affinitatem. Idem nomen כחית to scribitur Esaiæ cap. 31. Filij tui (inquit propheta, interprete Munstero) iacuerunt mœrore affecti in capite omnium platearum, sicut bos sylvestris reti (captus,) pleni furore Domini, increpatione Dei tui. Hieronymus hic orygem illaqueatum reddit, Septuaginta, σκυτλίον ήμιφλον, id est betam semicoctam. Meriah Ebraicam uocem in sacris literis aliqui bubalum reddunt, ut supra in Boue dixi: sed magis probauerim illos qui pecora (boues uel oues) bene saginata reddunt: nam marah saginare est. Propheta Amos capite 6. in translatione Hieronymi sic legitur, Nunquid currere equi in petras queunt, aut arari potest in bubalis? Error est, nam Ebraice bekariim legitur, id est bubus simpliciter. Septuaginta sic habent, ἐν δὲ ὄρεσιν αὐτῶν ἐν πέτραις ἵπτοι, εἰ παρὰ σιωπῆσόντων ἐν βελείαις. Ceterum Deuter. cap. 14. loco proxime iam citato, ubi bubalum reddiderunt Iosephus, Septuaginta, Hieronymus, & Munsterus, Ebraice legitur iachemur uel iachmur (quod Arabes etiā & Chaldaei similiter reddiderunt, Persae kutzcohi) aliqui ex nostris asinum ferum esse suspicantur, cum alia tamē onagrorum nomina Ebraica habeamus, bubali Graecorum uero nullum si iachmur demas. Ego certe iachmur bubalum proprie dictum à Graecis esse crediderim, de caprearum genere. Nam R. Iona animal simile magnae caprae interpretatur: et Iudei quidam, Munstero teste, capram rupicolam reddunt. Hoc certum est non esse bubalum uulgarem: primum quia Iosephus & Septuaginta βόβαλον Graece reddiderunt, quem de genere sylvestrium caprarum esse eruditorum nemo dubitat: deinde quia tertio Regum libro, cap. 4. inter lautiores Salomonis regis cibos adnumeratur: Quotidie enim consumebantur in aula Salomonis (ut illic legitur) decem boues saginati, & uiginti gregarii, atque centum oues, praeter ceruos, capreas & capras sylvestres atq; aues castratas: hic Munsterus iachmur non bubalos uertit, ut in Deuteronomio, sed capras sylvestres: Hieronymus hic quoque bubalos: Septuaginta omiserunt. Bubali uero uulgares nequaquam possunt inter lautos cibos censeri. Sed tandem, ut coeperam, concludo, aut nullum Ebraeis nomen esse bubali uulgaris, aut sub eo, id est boue sylvestri, tanquam speciem sub genere contineri. Syluaticus dictionem iamus bubalum exponit: uidetur autem corrupta à iachmur. Aufeac in ueteri Expositione alphabetica uerborum Arabicorum Auicennae interpretatur coagululum ceruinum, & genitum buffali: apparet autem genitum uocem corruptam esse. ¶ Sed ne Graeci quidem, quod sciam, quo bubalum nostrum appellent, nomen habent: Nam βόβαλος & βοβαλῖς oxytonum synonymae uoces caprearum generis sunt, quod saepe iam repetij: Quae autem his animalibus etymi ratio sit, non facile dixerim: sed barbarum & peregrinum utpote Africanis nomen esse puto: quod cum uulgius Italorum audiuiisset, & uocis similitudine deceptum bubuli pecoris genus esse sibi persuaderet, postea boues sylvestres ad spectacula adductos sic appellasse uidetur, tanquam Latino nomine. Aristophanes grammaticus scribit damalin, id est iuuentam, ab Aeschilo uocari λεονπρόχρητον βόβαλιν (proparoxytona uoce) quod praeda leonum exposita sit: & à Sophocle γηγενὴ βόβαλιν: ego γηγενῆ potius legerim, quanquam enim γηγενῆς uocem nusquam reperiam in Lexicis: dici tamen posse existimo (ut poetae multa huiusmodi uocabula praesertim composita & epitheta fingunt) pro γηγενῆ, ut etiam γηγαστρον eodem sensu: exponunt enim δάμαλιν τὸ νεογνὸν τῶ βοός γέννημα. Mea haec coniectura est, qui aliter cur γηγενῆς, id est terrigena dicatur iuuentia, non uideo: nisi forte quod ex terra & herbis alatur, quod nimis late patet. Apud Suidam legitur γέγειαι βόες, αἱ ἀρχαῖαι, καὶ ἀρσενικῶς γέγειος. Liceret & γηγενῆ δάμαλιν appellare, differentiae causa: cum damalis alioqui omne animal in iuuenta uocetur, Photione teste. Sed hoc nihil ad uulgarem bubalum, cum de uitula uel iuuentia tantum dicatur, ueluti uox diminutiva: uulgaris autem bubalus etiam adulto boue maior atq; altior sit: In Etymologico tamen in dictione βοβαλῖς, legimus βόβαλον, μέγα καὶ πολὺ: Hesychius βόβαλον exponit μέγα, quod magis probō: sed quod addit καὶ ὄνομα λεγόμενον ὄνθ, id est asinus ex Varino: & manifestius ex Suida, βο particula auget, πάλιν concutere est: magnum autem esse oportet quod ualde & uehementer concutitur: ut si quis βόβαλον δόρυ dicat, nemo de

de parua hasta intelliget. A sinus autem βεπλος apud Aristophanem dici mihi uidetur, ὅτι τὸ σφόδρα πύλλεσθαι τοῖς πληγαῖς. ¶ Postquam igitur Latini bubalū pro boue syluestri usurpare cœperunt, aliarum etiam linguarum prouinciæ idem nomen ab eis mutuata sunt: neq; id mirum, cum per paucis animalibus peregrinis alia nomina habeantur, quàm à Latinis uel Græcis accepta, licet illi plurima primum à barbaris, id est quibusuis alijs gentibus acceperint. Græci inquam, siue sua siue aliunde accepta uocabula Romanis & Latinis communicauerunt, illi postea nationibus cæteris præsertim à se deuictis. ¶ Visuntur Romæ permulti, ut audio, bubali; uulgi adhuc uocat bufalos, Galli beuffle, Hispani bufano, Germani büffel, Angli bugill, llyrica lingua bauwol.

B.

10 Bubali uulgaris (sic enim appellabimus ad differentiam Africani, & uri, & bifontis) descriptio nem in libris Alberti Magni, Petri Crescentiensis, & recentiorum quorundam, huiusmodi reperio. Bubali ex genere bouum syluestrium sunt, perquam robusti, & boue cōmuni maiores altioresq; corpore ualde crasso, cute durissima, membris macilentis: pilis nigris, paucis & paruis (minimis, ita ut in cauda ferè nulli sint, Albertus:) fronte aspera, crispa & intricata pilis: Capite ut plurimum prono ad terram, paruo si conferas ad reliqui corporis modum, Albertus: etsi author libri de natura rerum, simpliciter caput ingens eis attribuat. Intuitu simplicitatem & mansuetudinem præ se fert. Cornua eis longa, intorta, nigra: Albertus barbara dictione ualliculosa eis cornua tribuit, et nigra sicut capræ: Et rursus, Cornua eorum (inquit) parua sunt, sicut cornua capræ domesticæ, & aliàs interius iuxta collum dependent uersus internam pectoris partem: aliàs erecta sunt. Præterea collum bubalis crassum est, uel ut author quidam obscurus habet, longum: Inferior dorsi pars caudam uersus decliuis: cauda breuis, parua, & nullis ferè pilis: crura crassa, robusta, & reliqui corporis respectu breuia.

C.

Bubalus ungulis terram spargit. Mugitus ei terribilis. Vacca & boues syluestres, quæ rusticè dicuntur bufalæ, lac habent & tempore coitus, & in principio partus, Augustinus Niphus. In hoc genere uacca alterius quàm sui generis uaccæ uitulum non admittit uberibus, sed odore agnitum reijcit: sin autem uitulus uaccino stercore illinatur, odore decepta lactat, et pro suo educat, Albertus. In aquis morari gaudet, Petrus Cresc.

D.

0 Bubalus quanquam remissus aliàs & satis mansuetus, si tamen irritetur, perquam iracundus & indomitus euadit: Pugnat autem præcipue pedibus & ungulis, quas magno nisu desigit, & iterum iterumq; conculcat ea quibus irascitur. Persequendo recta fertur, neq; declinat, Albertus. Ira comotus aquam ingreditur & se mergit ad os usq; ut sanguis æstuans restinguatur: Nam & cæteri boues aqua refrigerari per æstum omnes desyderant, Petrus Crescent. Pueri multis in locis ludendo molesti sunt bubalis, qui insidentibus illis eorum dorso, aquam si quæ uicina sit ingressi se submittunt, unde pueri quandoq; periclitantur. Colore uario & rubro prouocantur: quæ de re pluribus egi in Tauro in H. d. Bubalus crocodilo infestus est, cumq; extra aquam repertum conculcat, Albertus ex Auicenna: Ego Auicennam de Africano bubalo locutum crediderim, cum pleraq; omnia sua ex Græcis descripserit: accedit quod crocodilus Africae peculiaris est.

E.

0 Bubalus quoniam robustus est & patiens laboris, passim ducendo currui, & uehendis oneribus, ac etiam terræ arandæ eo utuntur, Perottus. Ad plaustra & aratra non satis idonei sunt, sed in trahendis per terram magnis ponderibus exercentur, ligati artificialiter quibusdam catenis, Petrus Crescentiensis. Maximo conatu onera trahunt, adeo ut ad primi impetus nisum maiorem in gentra se demittant, & rursus erecti pergant. Vnus tantundem ponderis, quantum equi duo ferme, trahere ualet, Albertus. Quod si nimium sit onus in terram decumbit, & ne uerberibus quidem facile ad surgendum cogitur, nisi leuato prius onere, Author obscurus. Ferreus aut æreus circulus per nares ei traheatur, cui alligato fune uel habena ducitur ac regitur, quo minus homini repugnare possit. Coria bubalorum minus probantur quàm aliorum bouum, etsi ualde crassa, Petrus Cresc. Nauigant Britannii uimineis alueis, quos circundant ambitione tergorum bubalorum, Solinus: uide ne legendum sit bubulorum. In lege, Argumento sunt: Sed stragulas & bubolonicas, quæ equis inferni solent: Sunt qui sentiāt hoc in loco legendum, bubalinas, ut subintelligatur pelles esse non uestes: tanquam ex bubalorū pellibus stragulis ad equos fieri solitis. Ego uero (inquit Baysius in libro de Vasculis) legendum puto Babylonicas, quam lectionem mox testimonijs fulcit.

F.

Bubalus hinc abeat, neue intret prandia nostra, Non edat hunc quisquam, sub iuga semper eat, Baptista Fiera. Carnes bubalinæ nimium melancholicæ sunt, & ne boni quidem saporis, quare parum probantur: crudæ adhuc forma & colore non adeo indecoræ sunt, coctæ uero omnino, Petrus Cresc. Caseus de lacte bubali ualde solidus & terrestris est, Albertus.

G.

0 Ex ungulis uel cornibus bubali uulgaris, annuli fiunt, qui si in digitis uel manuum uel pedum subinde gestentur, mirifice à quibusdam laudantur aduersus neruorum conuulsiones seu spasmos. Sunt qui hsdem quaterna fila ex totidem metallis, auro, argento, ære & ferro fabricata innectant;

tanquam efficacioribus sic futuris, tum ad spasmos, tum ad alia quædam uitia. Aliqui tantum de sperant ex annulo confecto de solis istis filis inter se contortis. Non desunt qui insuper mentiantur annulos ex cornu uel ungula bubali in coitu dissilire, quod alioqui puto chrysolithis & smaragdis tribuitur. Reliqua ex bubalo remedia quæ recentiores ei adscripserunt, ad bubulum Africanum pertinent, de quo suo loco.

H.

Vulgare conuictum est, ut crassi & inepti homines, iuniores præsertim & serui, bubali apud Germanos appellentur.

DE BOBVS FERIS ET SYLVESTRIBVS DIVERSIS.

A.

B O V I S nomine ueteres multa peregrina & syluestria animalia, magna & cornuta præcipue, quorum propria nomina ignorabant, appellauerunt; ut elephantos, boues lucas, rhinoceros, Aethiopicos boues; Cæsar etiam alces & rangiferos bouum nomine comprehendere uidetur, nimirum propter animalium illorum magnitudinem & lactis usum.

¶ Tauri agrestes differunt à syluestribus: Plinius libro 8. Aethiopia, inquit, atrocissimos habet tauros syluestres, maiores agrestibus. Ego syluestres intelligo feros, ut sunt uri, bisontes, & alij, quos Græci ἀγρίους uocant, non tam à locis ab hominum consuetudine remotis, quam natura siue ingenio fero & syluestri. Agrestes ijdem ἀγροῦλος uocant, qui quanquam mansueti sint, & ex mansuetis nati, liberi tamen soluti in agrorum, sylvarum, aut montium pascuis relinquuntur, nec ad stabula reuocantur ut uaccæ, &c. ut supra in tauris ἀπὸ μαζέλης dixi. Homerus, ἡ περὶ ἀγροῦλοιο βοὸς κέρας ἐμβέβαια. ἀγροῦλος reddunt grammatici, in agris uersantes aut pernoctantes. Proinde & pastores ἀγροῦλοι cognominantur à poetis, quod sub dio morentur. Oppianus tamen libro 2. de uenatione hanc differentiam non seruat; nam de tauris domesticis coitus tempore pugnantibus canit, ὅπποτε μυκίσαντες ἀγροῖοι βοὸς, &c. Βόαγρια scuta sunt ex pellibus bouum syluestrium; item spolia ex bello relata, πρὸς ἐκβολῆς (ἡ γὰρ μάχης) ἀγροῦλοῦ λαφύρα, Varinus. Apud Helychiū Βόαγρια, ἀσπίς: malim in ὄρ γενere neutro, ut Varinus habet; & boagria numero plurali. Βόαγχο fluuius est, uel potius Βόαγχο, alluens Thronium situm in mediterraneis τῆς Κυννίδος: est enim Locrorum qui Epícnemidij dicuntur, Varinus. Meminit eius Homerus & Strabo libro 1. & pluribus libro 9. unde sua Varinus transcripsit. Videtur autem sic appellatus ab alluione subita: nam cum exiguus aliàs torrens sit, ut Strabo testatur, quandoq; ad bina late iugera effunditur, ut rectè impetuoso & fero boui comparetur. Κατὰ γόντες, οἱ Βόαγχοι, δάκνους, Varinus & Helychius.

¶ De Ebraica uoce το uel teo, quam bouem syluestrem exponunt, paulò ante in Bubalo dixi. Taurus Græcis & Latinis de boue mare non casirato dicitur: Varinus tamèn in uoce δαμάλης, ταύρου etiam syluestrem bouem priuatim significare admonet.

¶ E boue syluestri nigro si sanguine ricini lumbi perungantur, mulieri tadium Veneris fieri dicit Osthanes, Plinius.

¶ Supra in Bouum mansuetorum historia cap. 2. diuersa bouum genera enumeravi, quorum aliquot fera esse non dubito, ut Aonios & Armenios, quos tamen ab alijs non separavi, quoniam authores ferè ne an mansueti essent non satis expresserunt.

¶ Circa Pæonium agrum atq; Crestonicum super amnem Chidorum leones multi sunt, & boues agrestes prægrandibus cornibus qui ad Græcos ueniunt, Herodotus libro 7. Hi mihi bonasi siue monopes uidentur, ut infra ostendam.

¶ Tauri syluestris epíheta, αἰχίης, πανάμνη, βερχυῶ πυθόων, in Cynegeticis Oppiani.

¶ In taurum syluestrem qui Macedoniam uastabat ad pedem Orbeli montis Macedonia à Philip po rege iaculo (αἰγανίᾳ κυναγέτιδι) confossum, cuius deinde pellem & cornua ὄργυια uel ποσάρακα δὲ καὶ δωρα, in uestibulo templi Herculis consecrauit: extant epigrammata doctissima, Simmiae duo, & Antipatri unum, Anthologij Græci libro 6. Pollux libro 2. ἐκκαίδεκάδωρα κέρα exponit, quæ palmos, uel ut ipse uocat, palæstas quatuor digitorum, æquent numero sedecim: sed hæc nondum attingunt orgyian, id est ulnam. Dora uero quinque digitorum (palmum maiorem uel medium recentiores quidam uocant) numero sedecim, proxime ad ulnam accedunt. Sed non est necesse tam exactè has mensuras respondere, cum orgyion etiam simpliciter magnum exponatur; & poetis maior in uocabulis licentia sit. De orgyia & palmo mensuris paulò post in Bonaso copiosius agam.

¶ Taurus ille quem Phyllius uicisse fertur, ut superius retuli in Tauro ex Ouidij Metamorphoseon libro 7. syluestris fuisse uidetur.

¶ De bubus opisthonomis, id est qui retrocedendo pascuntur, meminit Aristoteles libro 2. de Partib. anim. cap. 16. de elephantis scribens, quod nisi naris eorum mollis aptaq; ad flectendum fuisset, impedisset eos in cibo capièdo longitudine sua, ut boues opisthonomos sua cornua nisi retrogrediantur: ubi autem illi reperiantur non meminit. Herodotus auctor est in Libya boues opisthonomos esse, id exprimentibus cornibus, quæ adnuunt proclinanturq; in ima, & oculos obumbrent, tamen si historiam conuellit Athenæus sub Vlpiani persona, quoniam à nullo præterea historiarum sit comprobata, Cælius. De alce etiam diximus, tam crassa ei prominere labra ut pascendo retrogredi opus habeat. Sed opisthonomos boues non puto syluestres esse cum armentorum nomen à Plinio & Solino eis tribuatur: & Herodotus excepta cornuum figura nihil à cæteris bobus differre ait præter crassitudinem pellis atq; duritiam, Solinus in Garamantum regione armenta obliquis ceruicibus

uicibus pasci scribit propter prona in humum cornuta & obnixa: Idem Plinius de Troglodyticis. Herodotus uero & Aelianus Libycos boues propter eundem cornuum situm, opisthonomos, id est re-
tropascentes uocant. Ego omnes de hisdem bubus locutos puto: Libyci enim omnes sunt, nec pug-
nat obliquis simul ceruicibus & retrogrediendo pasci. Sunt & alij Troglodytici feri, de quibus sta-
tim dicemus. ¶ Boues quidam syluestres habentur in Gallia iuxta mare mediterraneum prope
Montepessulanum, in parte loci quem Paludem uocant, muris cincta. Mansuetis longè maiores
sunt, ut audio, & capiuntur à uiris qui celerrimis equis insident cum hastilibus, hi uel statim confici-
unt boues, uel in angustum quendam locum adactos includunt: Sua lingua uocant beuf brau, per
onomatopœiam. ¶ Aethiopici tauri isdem qui rhinoceroses sunt Pausania in Eliacis, de quibus
scribit quod cornua in naribus producant. Errauit Angelus Politianus in Miscellaneis cap. 56, tau-
ros Aethiopicos quorum Pausanias in Bœoticis meminit, non ueros rhinocerosas esse asserens, sed
per similitudinem tantum à quibusdam ita uocatos. Atqui Pausanias illic non solum rhinocerosas
dictos tauros illos Aethiopicos scribit, sed addit singulos singula in naribus cornua habere; & insu-
per aliud superne exiguum, quod omnino proprie dictorum rhinocerotum est, ut uel ex pictura,
quam ad uisum factam dabimus, inferius patebit. Immerito igitur Domitium Martialis interpretem
reprehendit Politianus, reprehendendus ipse. Quanquam enim & alij quidam Aethiopici tauri syl-
uestres sint, à rhinocerotibus longe diuersi, ut iam dicemus, Pausanias tamen nequaquam de illis in-
tellexit: quod quidem ita manifestum sit collatis Pausania & aliorum scriptis, ut ne minimum qui-
dem dubitare quisquam possit. Aethiopia (inquit Plinius) atrocissimos habet tauros syluestres, ma-
iores agrestibus, uelocitate ante omnes, colore fuluos, oculis cœruleis, pilo in contrarium uerso, ri-
ctui ad aures dehiscente, iuxta cornua mobilia, tergori duricia silicis, omne respuens uulnus. Feras
omnes uenantur. Ipsi non aliter quàm foueis capti, feritate semper (malim, sua) intereunt. (Eadem o-
mnia scribit Solinus cap. 55, de Indicis tauris.) De hisdem Aeliani uerba in historia animalium Petro
Gyllio interprete, hæc sunt: Feri tauri Aethiopici, si cum Græcorum bobus conferantur, duplam ha-
bent magnitudinem, ac uelocitate corporis summè excellunt: tum rufis pilis uestiuntur, tum cæsis
oculis ornantur: & aliàs quemadmodum aures, sic cornua mobilia habent. At enim in pugna ita ani-
mi feruore contendunt & erigunt, pugna ut nulla flecti queant: Eius enim tergora tanto robore
sunt, ut nullis neq; spiculis, neq; telis penetrari possint. In equorum & bouum armenta & feras om-
nes inuadunt. Itaq; pastores ad tuendum suum pecus, occultas foueas in magnam altitudinem de-
pressas, machinantes, moliantur eis insidias. Hi cum deciderunt, acerbe ferunt, & atroci animi ex-
candescencia suffocantur. De eodem & ipse Gyllius in Corollario, sic scribit. Ferus taurus, sicut
Oppianus ait, omnium animalium maxime carnibus uestitur, & domesticis tauris maior est, ac cum
equo in uelocitatis comparatione coniungitur. Oris rictus ad aures usque pertinet: tum rubro colo-
re nitescit, & oculorum candore noctu fulget, similiter q; ut aures, cornua aliàs mobilia habet. In pu-
gna uero constanter firmat, pili contra naturam aliarum bestiarum ad caput uersus spectant. Inui-
cto robore cum alijs animalibus belligeratur, quæ postquam deuicit, exedit & conficit, egregieq;
pastorum uires & canum multitudinem contemnit: eius pellis ab ictibus esse dicitur inuicta. Non
ui comprehenditur, ac si in foueam incidit, aliæ uel dolosa machinatione capitur, pristinae libertatis re-
tinentissimus, sibi mortem consciscit. Troglodyta, apud quos huiuscemodi belua nascitur, præstan-
tissimam iudicant, cui insit leonis uis, equi celeritas, tauri robur: & quod magnam admirationem ha-
bet, ferro non concedit. Hæc Gyllius. Nil mirum autem si idem taurus Troglodyticus appelletur,
cum Aethiopiæ uicini sint Troglodyta. Quanquam & alios Troglodyticos ex Plinio supra com-
memorauimus, qui propter inclinata terram uersus cornua obliqua ceruice pascantur. Ea quæ Gyllius
scribit, nusquam apud Oppianum reperio, quem ipse testem citat. Phrygios tamen boues describit
Oppianus, qui ut Aethiopici iam descripti tum cornua habent mobilia, auricularum instar, tum si-
milem corporis colorem. Nam *φανθόν τε φλογέον τε*, ut Oppianus in Phrygijs habet: & fuluum, ut Plinius
in Aethiopicis, pro eodem accipio: Aelianus in Aethiopicis rufum facit, Gyllius in suis rubrum.
Cornua quidem Phrygijs mobilia etiam Plinius alibi tribuit, nec non Aristoteles, Aelianus Erythre-
is: de quibus aliud nihil legisse memini. Erythra urbs Ionum est, alia Libyæ, alia Locridis, alia Bœo-
tiæ, & alia Cypri quæ nunc Paphus, Stephanus. Phrygijs etiam præter mobilia cornua, & altam to-
rosamq; ceruicem, nihil aliud attributum inuenio. Quod ad Aethiopicorum oculos, Plinius cœrule-
os esse scribit, Aelianus glaucos, id est cæsius, Gyllius in suis noctu fulgentes, quæ omnia facile con-
ciliantur, ut nihil diuersum sit. ¶ Boues quidam luporum instar carnitori sunt, Rasæ: Idem Gyllius
de Aethiopico, uel (ut ipse uocat) Troglodytico scribit: quamobrem merito ei rictus ad aures us-
que dehiscit, ut Plinius & Gyllius testantur: Aelianus etiam omne genus animalium ab eis inuadi.
¶ Sūt & rhizēs apud Hesperios Aethiopes taurorū generis syluestriū, de quib. in fine capitis de uro.

DE BISONTE.

B I S O N T E M bouem esse syluestrem conuenit omnibus, qualis uero is sit, & quo hodie no-
mine appellandus, magna inter recentiores uarietas & inscitia est. Confundunt enim bi-
fontem alij cum bubalo, alij cum uro, alij cum rangifero appellato, alij deniq; cum bonaso,
uel tarando, uel uro. Ego quoad eius possum hæc genera distinguam. ¶ Scythia anima

lia gignit paucissima, inopia fructuum: pauca contermina illi Germania, insignia tamen boum ferorum genera, iubatos bisontes, excellentiꝫ & ui & uelocitate uros, quibus imperitum uulgus bubalorum nomen imponit, Plinius. In his Plinij uerbis Raphaël Volaterranus & alij, pronomen quibus non ad uros solum referunt, sed etiam ad bisontes, quod ego non probō, & ad uros tantum bubali nomen à uulgo tum temporis translatus opinor: proinde Martialis in hoc uersu, Illi cessit atrox bubalus atq; bison, bubalum pro uro (ut Domitius recte exponit) seorsim nominat. Sed idem euidentius conuincetur ex Solino, cuius hæc sunt uerba cap. 13. In tractu saltus Hercynij, & in omni Septentrionali plaga, bisontes frequentissimi sunt, boues feris similes, setosi, colla iubis horridi, ultra tauros pernecitate uigentes, capti assuescere manu nequeunt. Sunt & uri, quos imperitum uulgus uocat bubalos, Hæc Plinij simia Solinus. Sed licet obtineamus uros tantum, non etiam bisontes, olim bubalos à uulgo dictos, hodie tamen (ut supra monui) aucta nominum confusione & incertia rerum, bisontibus quoq; bubalorum nomen apud quosdam tribuitur: quemadmodum & bisontium nomen in lingua Germanica tum proprie dictis bisontibus tum uris, ut mox Alberti uerbis declarabitur. ¶ Bison cerui speciem similitudinemq; gerit, cuius à media fronte inter aures unum cornu in excelsitatem magis dirigitur, quam ea quæ nobis nota sunt cornua, &c. Hæc uerba Petrus Gyllius in Aelianum suum transcripsit ex libro 6. C. Iulij Cæsaris de bello Gallico, nulla authoris, ut solet, mentione facta. Ego eo in loco nihil prorsus de bisonte reperio: sic enim habent exemplaria nostra, Est (in Hercynia sylua) bos cerui figura, cuius à media fronte inter aures unum cornu existit excelsius, magisq; directum his, quæ nobis nota sunt cornibus; ab eius summo sicut palmæ, ramiq; late diffunduntur: eadem est fœminæ marisq; natura, eadem forma magnitudoq; cornuum, Hæc Cæsar. Hoc autem animal ego alibi docebo rangiferum hodie dictum esse. Nam quod non sit bison, ex ueterum descriptione, Oppiani præsertim, claret. In eodem errore uersatum deprehendo & alios recentiores & Io. Pinicianum in Promptuario uerborum eius, in quo bisontem unum habere cornu scribit ex media fronte. ¶ Apud Moschouitas multi sunt boues feri (*auwerchsen*) quos aliqui uros, alij bisontes uocitant, Olaus Magnus, Albertus magnus etiam urum cum bisonte confundere uidentur: nam libro 22. de animalibus, Vri (inquit: licet codices excusi habeant urni) quos nos Germanice *visent* uocamus, cornua ingentia duo gestant, quæ capacissima sunt, ita ut multi potum in ea infundant, & referuent etiam in eis. Idem alibi bubalos syluestres magnos *visent* apud Germanos uocari meminit. Vrsontes etiam apud eundem in v litera, ubi quadrupedes literarum ordine enumerantur, corrupte legitur pro uisontes (uel ut recentiores quidam scribunt, uesontes) & id rursus pro bisontes. Animal (inquit) est boui simile, collo setoso & iubis ut equus, sed pernecius & truculentius, ut captum domari uix uel nunquam possit: Hæc eum ex Solino transcripsisse apparet. Cæterum libro 2. cap. 2. Inueniuntur (inquit) in genere boum nigri, magni, qui à quibusdam uocantur bubali, & apud Germanos *uoessent* (sic enim illic scribitur, melius *visent* ut alibi habet) hi perquam robusti sunt, adeo ut irritati equum simul & equitem cornibus uentilent, magnitudine æquant magnum de xtrarium (sic egregium & insignem equum Itali uocant) & facies illorum boum (utor ipsius uerbis quanq; barbaris, quoniam obscuriora hoc in loco uidetur) aliquantulum declinat inferius: ita quod habent eminentiam super mediam lineam descendentem inter oculos: & declinatio artus illius est uersus os, & uersus frontem declinatio alia, & eleuatio in medio. Cornua eis maxima & ad dorsum recurua, ut facilius cum eis eleuare & uentilare seu reijcere possint quod inuaserint. Plura eorum genera sunt: quibusdam alta & longa cornua: alijs breuia, crassa & robusta. Nota hæc genera sunt Sclauis & Vngaris, & finitimis Germanis. Ex his Alberti uerbis manifestum est *visent* diuersa syluestrium boum genera appellari, ex quibus ego minores bisontes dixerim, quod uocis etiam cognatio declarat: maiores uero uros. Bonasi enim esse non possunt, quibus cornua ad pugnam inutilia sunt. Bisontes & alces apud Moschos reperiuntur, Matthæus Michauanus in descriptione Sarmatarum. In Brussia etiam bisontes sunt, sed non admodum multi nostro sæculo, tauris omnino adsimiles, & iubas habentes proximè cornua, Erasmus Stella in libro de origine Brussiorum. Angermaniæ ducatus tenet septentrionalia loca ad confinia Laponiæ: eius tractus est totus syluofus, & ibi in præcipuis feris uenantur uros & bisontes, quos patria lingua dicunt *elg*, id est asinos syluestres, tantè proceritatis ut summo dorso æquent mensuram hominis porrecti in brachia elata. Sed hæc altitudo uris conuenit, non proprie dictis bisontibus, qui minores sunt.

¶ Bisontes siue bisones, Græce *Bisowes* apud Pausaniam & Oppianum, quanquam excusi codices Oppiani *Bisowes* habent, quod uel carminis ratione reprehenditur: manuscripti quidam *Bisowas*, sed omnino legendum est *Bisowas*, nomen habet à Thracia, quæ alio nomine Bistonía uocatur, unde & Bistoniam gruem poetæ cognominant. Sunt enim Bistones Thraciæ populi à Bistone Ciconis filio dicti, Philostephano teste, Varinus. Est & *Bistonis λίμνη*, id est Bistonius lacus Dicææ proximus in Thracia, Herodotus lib. 7. Bistonía cithara, à Bistone filio Terpsichores, (sic enim legendum, cum Terpsichoræ Musæ cithara attribuatur) Varinus. Scribendum est autem per omicron. Ouidius, Fessaq; Bistonía membra lauabis aqua. Et alibi, Tuta tamen bello Bistonis ora fuit. Sunt qui uelint & stagnum & prouinciã à Bistone rege nomen accepisse, uide Stephanum. In Bistonio iuxta Abderam stagno cuncta natantia demergi legimus. ¶ Turpes effeda quod trahunt bisontes, Martialis libro 1. Tibi dant uariã pectora tigres, Tibi uillosa terga bisontes, Latisq; feri cornibus uri, Seneca in Hippolyto, Etrursus in eadem tragoedia, Amat insani Bellua ponti, luciꝫ boues Vendicat o-

mnēs natura sibi. Hic lucos boues quidam exponunt syluestres, ut sunt urī & bifontes: ego potius elephantos intellexerim, quos in foeminino genere boues lucas appellare usitatus est. ¶ De bifonte Oppiani aliquot uersus ex libro 2. de Venatione, hic recitabimus, tum quia perelegantes illi sunt, tum ut studiosi eos cum Petri Gyllij translatione conferre possint.

ἔστιν ἀμαυμάκητι φονίῳ ταύροισι γρήβλου,
βισόνι δ' ὀρέκῃς, ἀπὸ ἑλλασσοῦ εἶδα πῖα.
ἀνχέσι παλαιοῖσι, ὧς ἀπὸ ἀπαλοῖσι γρηύοις:
Ξανθοκόμοι, βλοσυροὶ, θηρῶν μετέοντες λέοντες,
Χαλκείοις γναμψοῖσι ἐπέκειλδοι ἀγκίστροισιν:
κῆδον συγερῶν κερῶν ὠνέκροισι ἀγκυρῇ.

Τὸς καλέουσι βίσωνας: ἐπεὶ πάσης τελέβου
φεικάλῃ χαίτην ἢ ἐπωμαδὸν ἀέβουστον
οἶδ' τε λαχύνοντες ἀειπρεπὲς εἶδος ἔχει
ὄφειται κερῶν ἢ πυριγλῶχινες ἀκωκάε
Ἄλλ' ἄχως ἐπείρουσι γναμψὶν ἀλλήλοισιν
Ἵππια δ' εἰδρόωντα πῶς ἀβέρε φόνια κέντρα, &c.

Hæc Gyllius ita reddidit, Bifontes ad faciendas cædes prompti, horribili ceruice & pingui, rubro pilo, & oculis terribilibus; cornuum mucronibus aduncis, & hamatis, non inter se reflexis, sed sursum uersus surgentibus. Eos cum impegerunt uel in hominem uel feram, in sublime tollunt. Eorum lingua quidem angusta, sed asperrima, tanquam ferrum limare potest, ut cum lingit, sanguinem eliciat. Hæc qui cum Græcis conferet, facile deprehendet, primum omiſſa poëtæ uerba, quibus bifontem iubam circa armos terribilem in crassa ceruice quaterere ait, nec nō circa maxillas aut mentum, ut ita uocem, ut barbatus uideatur: Deinde ubi iubatis siue hirsutis, & fuluis, & terribili aspectu leonibus bifontem comparat, hoc totum à Gyllio in bifontem congeri nulla interim leonis mentione: cū poëta præter iubā reliqua non conferat: Ego certe bifontes non ξανθὸς, id est fuluos, et multo minus rubros, ut Gyllius reddidit, esse puto, sed nigricantes: ut supra ex Alberto retuli. Quod ad cornua, Oppiani uerborum sensus hic mihi uidetur, ea non esse patula, uel extensa, ut in cæteris bobus, nec è regione in diuersum ad latera abire uel extendi, (epicarlion enim transuersum est:) sed rectā surgere, ita tamen ut Ἵππια sint, id est dorsum uersus inclinent: & circa finem hami instar tum recurua tum acuta esse: unde & κέντρα uocat ab acumine. Talis cornuum species, ut parua magnis conferam, in capreis nostris alpinis apparet, Gyllij uerba, non inter se reflexis, nullam in Græcis rationem habent. Quod autem ad dorsum recurua bifontum cornua sint, ex Alberti etiam uerbis paulo ante recitatis constat. Sic etiam boues syluestres apud Arachotas cornua gerunt ἐξυπνάζοντα, id est resupinatoria, ut Gaza ex Aristotele uertit. Ad hæc linguam bifontis Oppianus propter asperitatem limæ confert, non autē instar ferri limare posse dicit: ne quis forte intelligat, eam limarum quoque usum præstare. Ego me ante paucos annos bifontis cornu uidere memini, quod aurifaber quidam habebat, ut labra argento includeret ad usum poculi: nigredine splendebat, duos dodrantes longum, aduncum instar unguis in rapacium auium genere, unde imperiti quidam gryphis pedem esse conſciebāt: capiebat uini plus quàm duas libras. ¶ Reliquum est, ut quo uenationis modo bifontes capiantur ex Pausania perscribamus. Is igitur in Phocicis ita scribit: Bifonis tauri Pæonici caput ex ære factum Dropion (Δροπίων Διόντος forte Διόωντος τινος) rex Delphos misit. Sunt autem bifones illi ferarum omnium difficilissimi captu, nec ulla uī retium detineri possent. Locum igitur decliuem ac deuexum sepimentis primum uenatores circunclaudent, deinde totam decliuitatem, & id quod ad primum eius ingressum planiciem attingit pellibus recentibus detractis consternunt; ac si recentibus carent, siccæ coria ut lubrica efficiantur, oleo madefaciunt: Post uero qui maxime equitandi periti sunt, eiusmodi tauros in loci illius angustias undique compellunt: Ii autem ad primas pelles delabuntur, atque per accliuitatem usque eò præcipites aguntur, quoad in planiciem delati fuerint: quo abiecti primò non curantur: Dein de quarto aut quinto ad summum post diē, cum iam fames & labor eorum præcipuum animi robur fregerit, homines qui ad mansuefaciendas beluas præstant, ijs adhuc humi stratis, pīneos nucleos detractis inuolucris, neque enim alium cibum ab initio admitterent, edendos obſciant, ac denique uinculis cōstrictos abducunt, Hucusque Pausanias, ut Petrus Gyl, ferè cōuertit, Raphael Vola. li. 7. eodē plane modo bonasos à Lituanis capī scribit. ¶ Vros & bifontes Græci in experimentis non habuerunt, quanquā boue fero refertis Indiæ syluis: portio ne tamen eadem, efficaciora omnia (quā ex domesticis uel gregarijs bubus) ex his credi par est, uidelicet quod ad medendū uim, Plin. Fortassis etiā thuro Polonorum, quem mox in Tarando describam, bifontis genus est:

DE BONASO.

BONASVS, Βόναςος Aristoteli, per n. simplex & s. duplex, alibi uero contra per n. duplex, et s. simplex,

bos est syluestris, monops, uel monapios alio nomine dictus: de quo primum ueteri scripta recentiorum. ¶ Aristoteles de historia animalium libro 9. cap. 45. Bonasus (inquit) gignitur in terra Pæonia, monte Messapo, qui Pæonia, & Mediæ terræ collimitium est, & monapios (μόναπος) à Pæonibus appellatur, magnitudine tauri, sed corpore quàm bos latiore (ὀγκωδέστερος, ὅτι γὰρ πρὸ μίκτος ὄντιν) breuior enim, & in latera auctior est. Tergus distentum eius locum septem accubantium occupat. Cætera forma bouis similis est, nisi quod ceruix iubata armorum tenuis, (μέγχι δ' ἀκρωμίας) ut equi est, sed uillo molliore, quàm iuba equina, & compositiore: color pili totius corporis flauus: iuba prolixa, & ad oculos usq; demissa, & frequens (πυκνή, id est densa) colore inter cinereum & rufum: non qualis equorum, quosartos uocant, est, sed uillo supra squallidior, subter lanario, nigri aut admodum rufi nulli sunt: uocem similem boui emittunt: cornua adunca in se flexa, & pugnae in utilia gerunt, magnitudine palmari, aut paulò maiora, amplitudine non multo arctiore, quàm ut singula semisextarium capiāt, nigræ proba (pulchra & nitida) ἀντίε (προκίμοι) ad oculos usq; demisse, ita ut in latus potius quàm ante pendeant. Caret superiore dentium ordine, ut bos, & reliqua cornigera omnia: crura hirsuta, atq; bisulca habet: caudam minorem quàm pro sui corporis magnitudine, similem bubulæ: excitat puluerem, & fodit, ut taurus: tergo contra ictus praualeo est. Carnem habet gustu suauem: quamobrem in usu uenandi est. Cum percussus est fugit: nisi defatigatus nusquam consistit (ἐν ποταμῷ δὲ τὰν ἐξ ἀδυνατῆ) repugnat calcitrans, & proluiem alui uel ad quatuor passus (ὅς γινάσκει) proiciens: quo præsidio facile utitur, & plerunq; ita adurit, ut pili insectantium canum absumantur: sed tunc ea uis est in fimo, cum bellua excitatur, et metuit: nam si quiescit, nihil urere potest: talis natura & species huius animalis est. Tempore pariendi uniuersi (ἄνδρες) in montibus enituntur. Sed priusquam fœtum edant, excremento alui circiter eum locum in quo pariant, se quasi uallo circundant & muniunt: largam enim quandam eius excrementi copiam hæc bellua egerit, Hæcenus Aristoteles. Describit autem rursus hoc animal h̄sdem ferè uerbis ab initio libri Mirabilium narratio: num: ego quæ conferendo uti obiq; differre obseruauit, paucis notabo. In libro Mirab. narrat, ipsa fera non magnitudine tauri, sed boue maior & robustior describitur: pro bonaso, legitur bolinthus: pro Messapo monte, Hæcenus: pro μόναπος, μόνεπος: pro ἐπ' ἀκλινον, ἀκτάκλινον. Iuba prolixa ad oculos, additur à uertice. Cornua adunca, κατὰ σπῆρα μὲν, id est deorsum uersa, ἢ τὸ δὲν καὶ τὸ πρὸς τὰ ὦτα, ita ut mucro inferne iuxta aures sit: contra quàm in hoc poetæ uersu, patulæ camuris sub cornibus aures, etsi tum infra tum supra aures eis habeantur. Et pro μελανία καὶ καὶ λιπαρά, μέλας σφόδρα εἶναι, δὲ σπῆρα δὲ ὡς εἶναι λευκοσπῆρα, lego λευκοσπῆρα à uerbo λιπαίνω à quo & λιπαρός: hoc sensu, Cornua aiunt nigro colore adeò saturata esse, ut tanquam peruncta splendeant. Quod ad Gazæ translationē, miror eum in comparatione bonasi coloris ad ἵππος παρώας, in Helychio legitur παρώας oxytonum, Græcā uocem reliquisse (quamuis partes in uersione corrupte legitur pro paroos) cum alibi semper, etiam si desint, Latina fingere soleat. In Helychio et Varino legimus, παρώας λέγονται ἵπποι τινὲς τὸ χρομα πύρροι: id est, paroī dicuntur quidam equi colore rufi. Mihi animus inclinatur paroos dici qui inter rufum & cinereum colore sint equi, ut ἔχ negatio abundet: sic enim multo cōmodius cohærebit sensus, hoc patet: iuba bonasi inter cinereum & rufum colore est, qui in paroīs dictis equis conspicitur: hoc tamen interest, quod squalidior bonasis pilus est iuba (Gaza recte addit supra, id est foris) infra uero, id est intus, lanæ instar mollis. Vetus translatio pro κατὰ σπῆρα uertit, pili eius in alijs membris lanæ assimilantur: & pro cruribus hirsutis, rari pili, contrario sensu, quod cum negatione legerit ὁ δασέα. Item pro Græcis uerbis μετὰ τὸν πέφρον τὸν πυρρὸν, id est inter cinereum & rufum, ut Gaza uertit, habet inter nigrum & rufum: quod fortè probari potest propter sequentia, ubi neq; nigros admodum neq; rufos inueniri bonasos Aristot. scribit: quasi eisdem colores semper in eis misceri innuat. ¶ Iam quod τὸ μέγεθος ὁμοιωμάται transfert magnitudine palmari, melius dodrantali transtulisset: nam per spithamen eruditi dodrantem intelligunt. Et licet triplicem palmum faciant nonnulli, paruum, quatuor digitorum, quem παλαιστῆν masculino uel παλαιστῆνæ fœminino genere Græci uocant, Polluce teste: maiorem, quinq; δόρον Græce dictum, etsi Pollux δόρον & παλῆσιν pro eodem accipit: maximum octo digitorum: dodrans tamen tres minores & proprie dictos palmos continet, id est digitos duodecim. Polluci spithame extensio est à pollice ad minimi digiti finem, lichās uero ad finem lichani, id est indicis. Quamobrem partim uitandæ gratia homonymiæ, præstiterit spithamæon reddere dodrantale: partim ut proprie loquamur: nam pro duodecim digitorum mensura palmi nomen rarissimum est, pro quatuor usitatissimū. Porro dubitauerit aliquis quo nā modo cornua magnitudine dodrantalia sint, & ad quā dimensionē mensura ea pertineat, longitudinē ne an circumferentiā, an circūferentiæ diametrum: quod si quis capacitatem consideret quæ dimidiati congij est, omnino ad imæ circumferentiæ diametrum, qua cauitas orbicularis maxime patet, dodrantis mensuram pertinere intelliget. Neq; enim alijs duobus modis bonasi communes boues excedunt: cum illis plerunq; tum longiora dodrante tum ambitu etiam ampliora cornua sint, diametro autem imæ circumferentiæ dodrantali nunquam. ¶ Cæterum in eadem cornuum capacitatem pro Græcā uoce ἡμίχον; quæ dimidium congij significat, Gaza imperitissime semisextarium uertit: cum chūs, id est congius sextarium sexies capiat, unde & sextario nomē apud Latinos in Mirabilibus narrationibus legitur ἡμίχον πλείον, id est plus quàm dimidium congij. Est autem congius mensura liquidorum, quæ uini uel aquæ libras decem capit, teste Paulo Aegineta: qui etiam ἡμίχον sextario uncias uiginti attribuit. Alius est aridorum

dorum sextarius, *ἐκτός* apud Græcos, cuius dimidium *ἡμίκτηρ*. Huic nomen quod medimni Attici pars sexta sit; chœnices capit octo; constituunt autem chœnices octo modium Aegyptium uel Italicum, Chœnix xestas (id est sextarios liquidorum) duas capit. Quod si quis de illo intelligat, semisextarius chœnices quatuor capiet, id est sextarios liquidorum octo, qui uini uel aque libras tredecim & uncias quatuor caperent. Ita semisextarius aridorum ad semicongium liquidorum, duplus erit & supertripartiens quintas, ut uncias quatuor omitam. Sed chūs liquidorum est mensura, & Aristotelem de liquidis intellexisse uerisimilius est, quoniam cornibus huiusmodi pro poculis utebantur. Sed forte Gazam defenderit aliquis D. Hieronymi autoritate, qui commentariorum in Ezechielem libro 1. choā Atticum, sextarium Italicum esse scribit. At hoc authorum alius nemo scribit, ut omnino memoria uel rei incertitia lapsus Hieronymum aut librarium potius credam: qua de re ad uersus Alciatum Hieronymo patrocinantem, Georgius Agricola libro 2. de ponderibus & mensuris doctissime differit: ubi Plinium etiam erroris inculcat, qui in uini nectaritis apparatu ubi Dioscorides choās, id est congios sex habet, ipse siue ex Dioscoride siue alio Græco authore transferens, totidem sextarios reddit, quod itidem uel ipsius uel librariorum negligentia factum constat, cum alibi semper pro Græcorum sextario congium reponat. Sed Gazam fortassis offendeat nimia capacitas, si dimidium congij reddidisset. Atqui alia legimus longe capaciora cornua, qualia Plinius uerum esse scribit, ex quibus barbari septentrionales potant, urnasque binas capitis unius cornua implent. Amphora duas capit urnas, urna congios quatuor, Volusio teste, & approbante Ge. Agricola. Vnum igitur uri bouis cornu congios quatuor capere poterat, Aelianus Ptolemæo secundo ex India cornu allatum scribit, quod tres amphoras caperet, ut Aelianus tradit. Tres amphoræ congios uiginti quatuor efficiunt.

¶ Iam ne quis me reprehendat quod *δῆμα ἐπὶ κλινῶν* dissimulanter præteream, quamuis certum nihil habeo quantum hoc spatium sit, proferam tamen in medium coniecturas meas, & aliquot authorum loca, ut initium saltem & *ἡνδ' ὅσιμον* aliquod inquirendi studiosis præbeam, quod ante me nullus adhuc publice fecit, quod sciam. Quanquam enim de triclinio & similibus uocabulis, & triclinij forma, & ueterum accumbendi more, primus (ut profitetur) Gulielmus Philander in Annotationibus suis in librum sextum Vitruuij diligenter quasiuerit: de spatio tamen quod uel triclinon uel pentaclinon uel alijs huiusmodi uocabulis dictum à ueteribus sit, quantum illud fuerit magnitudine, nullus adhuc ne inquisiuit quidem. Quod autem ueteres certam mensuram hisce uocabulis designauerint, non minus quam si cubitos & pedes nominassent, apparet, ex iam citato Aristotelis loco ubi pellem bonasi extēsam spatium occupare ait *ἐς ἐπὶ κλινῶν*, Gaza uertit locum septem accubantium: in Mirabilibus narrationibus de eadem pelle scribitur, excoriatam *κατέχει τόπον ὀκτακλίνων*. In eodem libro fontem in Sicilia Paliscis (Palicis habet Stephanus) esse scribit *ὡς δὲ κλινῶν*, id est qui circiter decem accubantium obtineat locum. Veteres Græci *οἶκον* non modo domum, sed etiam domus partes cœnacula, uel cœnationes (quanquam distinguunt hæc scio) & cubicula uocabant: Hinc Pollux lib. 1. cap. 8. *λέγεται δὲ οἶκος τρίκλινος, πεντάκλινος, καὶ δεκάκλινος, καὶ ἀπλῶς πρὸς τὸ μέτρον τοῦ μεγέθους ὃ τῶν κλινῶν ἀριθμῶς*. Triclinium igitur non quoduis est conclauis aut quauis cœnatio, sed certi spatij tantum: posteriores tamen hoc uerbo abusi sunt non ad quasuis modo cœnationes, sed etiam ædificia quandoque. Seruius Aeneidos 1. scribit antiquos stratis tribus lectis epulari solitos: errareque eos qui triclinium dicunt ipsam basilicam aut cœnationem: quam eius sententiam de triclinij significatione Gulielmus Philander non approbat, cum Vitruuij eo ipso in loco, quem illic exponit lib. 6. cap. 5. uerba hæc sint, Tricliniorum quanta latitudo fuerit, bis tanta longitudo fieri debebit: Altitudines omnium conclauiorum quæ oblonga fuerint, &c. & paulo post, Sin exedrae aut oeci quadrati fuerint, &c. Quibus quidem uerbis ut triclinium, conclauium, exedram & œcon, synonyma facere alicui parum animaduertenti uideri potest: nam *οἶκον τρίκλινον* ex Polluce iam diximus: De exedra uero apud eundem sic legimus: *λέγεται δὲ ἁνδρῶν, ἵνα συνίασιν οἱ ἄνδρες: εἴτα ἐξέρχεται, ἵνα συγχεθῇνται. Τὸ δὲ συμπόσιον ἐν τῷ ἐργασίῳ ἀνομομαχίῳ καὶ συσίτιον καλεῖται, λέγεται δὲ οἶκος τρίκλινος*, &c. ut supra. Ego œcon tum apud Vitruuium & Pollucem, tum aliàs, communiori significatione accipio: triclinium uero, uel ut Græci dicunt *τρίκλινον οἶκον*, certæ formæ & magnitudinis œcon, aut mēsam saltem certæ magnitudinis cum tribus lectis, uel uno qui tres capiat. Vitruuius eodem in libro mox capite sexto, Fiunt autem (inquit) etiam non Italicæ consuetudinis oeci, quos Græci Cyzicenos appellant, &c. ita longi & lati, uti duo triclinia cum circuitionibus inter se spectantia possint esse collocata, habeantque dextra & sinistra lumina fenestrarum ualuata. Hunc Cyzicenum œcō, quoniam duo triclinia capit, hexaclinon aliquis forte nominandum suspicetur, & sic recentiores nonnulli exponunt: mihi secus uidetur, nam in hexaclinō spatio mensam unam collocari assero, quæ sex conuiuas cum suis lectis & circuitione recipiat: at oecus Cyzicenus duo triclinia inuicem spectantia habet, utramque cum sua circuitione. At iuxta unam mensam lectos duos triclinos ponere contiguos, aut hexaclinon unum, idem fuerit, Triclinia hyberna, æstiuā, & autumnalia ad quam quæque cœli regionem spectare debeant, idem mox ibidem cap. 7. præscribit, Pinacothecæ (rursus cap. 5. uti exedrae amplis magnitudinibus sunt constituendæ: Oeci Corinthij tetrastylis, qui & Aegyptij uocantur, longitudinis & latitudinis, uti supra tricliniorum symmetriæ scriptæ sunt (id est ut longitudo ad latitudinem dupla sit) ita habeant rationem: sed propter columnarum interpositiones, spatiosiores constituentur. Et paulo post, in oecis Aegyptijs

supra columnarum epistylia & ornamenta, lacunarijs ornantur, & inter columnas superiores fenestras collocantur, ita basilicarum ea similitudo, non Corinthiorum tricliniorum uidetur esse. Hic triclinia uocat, quæ paulo ante oecos Corinthios. Et inferius ca. 10. ubi de Græcis ædificijs loquitur, Circum autem in porticibus, triclinia quotidiana, cubicula etiam & cellæ familiaricæ constituuntur. Et paulo post: Græcorum domus habent triclinia Cyzicena, quæ ad septentrionem spectant: ad meridientem uero spectantes oecos quadratos tam ampla magnitudine, uti faciliter in eis, triclinijs quatuor stratis, ministrarum ludorumque operis, locus possit esse spatiosus. In his oecis fiunt uirilium conuiuium. Non enim fuerat institutum matres familiarum eorum meribus accumbere. Hæc ferè nec plura apud Vitruuium de triclinijs reperio. Valer. Max. et Quintil. quod Cicero lib. 2. de Orato. de Scopa loquens conclauē dixerat, triclinium interpretatur. Veteres pransuri aut cœnaturi (inquit Gul. Philander) solebant lectos nonnunquam tres sternere accubitorios, diuersos scilicet ab eis in quibus dormirent: (Nam Heliogabalum tradit Lampadius solido argento habuisse lectos triclinares & cubiculares) unde uocatum triclinium: aliquando duos, inde Plautus quarto actu Bacchidum, biclinium formauit. Antiphanes & Anaxandrides *τρικλινον* dixerunt, Phrynichus *ἐπὶ τρικλινον* & *ἐν τρικλινον* usurpauit, ut est apud Athenæum libro 2. Et apud eundem libro 5. scribit Callixenus ad proram nauis Philopatris fuisse *δύο τρισκαίδεκάκλινον*, ut coniecturæ sit locus plures aliquando stratos lectos pro conuiuiarum numero: Nam in Platonis symposio conuiuiæ uiginti celebrantur. Consueuisse autem in lectis ueteres discumbere & accumbere, uel ipsa nomina indicant, & authorum aliquot testimonij Philander comprobant. Sæpe tribus lectis uideas cœnare quaternos, Horatius, quem locum sic interpretantur aliqui, ut conuiuiatoris auaritia noletur, qui tribus lectis uoluerit cœnare duodecim, potius quam quartum lectum & mensam sternere, ceu non amplior esse deberet lectus quam qui tres caperet nisi angustie. At mihi uidetur potuisse quartus lectus addi, ut noua mensa non opus esset, nisi altera foret breuior. Lectis accumbere Germani etiam soliti sunt, sed mos ille paulatim soluitur: sunt autem illi sex ferè pedum longitudine, ut singuli tres conuiuias capiant: quanquam singuli tantum huiusmodi lecti in singulis zetis uel hypocaulis, ut uocant, nostris habeantur. Sedilibus tamen, quæ uel stragulis uel etiam puluinis aut lectis sternantur, circa mensas, quas ferè quadratas aut rotundas habemus, pluribus aliqui utuntur: Eorum nonnulla sic fabricata sunt, ut assers à dorso modicè inclinati accumbentes ac innitentes recipiant: Quidam sellis quoque profundioribus infrastratisque cum anaclintro, id est parte quæ dorso reclamationem excipiat, accumbunt magis quam assident mensis. Huiusmodi uidentur *κλισμοί* & *κλινήρες* Græcorum fuisse, de quibus apud Grammaticos legimus, *κλιντήρ, δ' ἴφεθ' ἀνακλιτὸς, εἰδ' θ' φορέας: ἢ κλινίδιον ἔχον ἀνακλίσας, οἷον τὸ νῦν κλινοναβέθριον*, Etymologus & Varinus, *κλισμός, ἢ καβέθρα: καὶ ὁ θρόνος ἔχων ἀνακλίσιν ἢ ἀνακλιντροῦ τὸ ὅ καὶ τῆς δὲ εἰς ἐπικείται, πρὸς κεφαλὰς διηλασθῆναι*, Varinus. Huiusmodi equidem *κλινὰς* singulas & earum mensuras intellexerim, à quibus *τρικλινον* & aliæ uoces formantur, ita ut in singulis conuiuiæ singuli sederent, non autem quales aut quanti Romanis lecti quidam fuerunt, in quibus tres aut quatuor discumbebant, qui non clinæ simpliciter, sed clinæ triclini uel tetraclini sunt. Verisimile est autem huiusmodi accubitorias sellas non ultra duos cum dimidio pedes latitudinem extendisse, ne mensæ spatia uacarent, cum amplitudo ista discumbenti sufficiat. Iam si sellas septem ordine ponas deinceps contiguas, longitudinem omnes efficient pedum $\times v$ cum dimidio. Hæc quoque bonasi pellis longitudine uideri poterit, neque id mirum cum uri multo longiores describantur à nostris. At Aristoteles quamuis pellem eius heptaclinon uel octaclinon faciat, animal tamen ipsum *τὸ μέγεθος ἴλιον ταύρου*, id est magnitudine tauro æquale esse scribit, & non oblongum sed in latera auctum. Mihi quidem in hoc erratum uidetur: nam in Mirabilibus idem animal multo maius simul & robustius boue facit: deinde fieri potest, ut caudæ quoque longitudo superiori mensuræ adiugenda sit. Heptaclinos igitur bonasi longitudo non breuior erit pedibus septendecim: quæ uero latitudo sit, ex proportionem longitudinis ad latitudinem in communium bouum pellibus deprehendetur. Ego certe eandem omnium istorum spatiorum, quæ à cline nomen habent, latitudinem fuisse persuadeor, & longitudine solum differre: quod mensis oblongis uterentur, non ut nostri frequentius quadratis rotundisque, quod ex Vitruuij etiam uerbis patere potest, qui triclinia propriè sic dicta longiora duplo quam latiora esse uult. Crediderim insuper ab uno tantum latere mensæ stratos fuisse lectos, non utrinque nec è regione. lubet enim Vitruuius triclinia duo in oeco Cyziceno se inuicem spectare, ubi per triclinia conuiuias accumbentes synecdochice accipio, uel lectos conuiuiis paratos: quos ab utraque parte stratos, non rectè se spectare, id est è regione esse diceret Commodius etiam erat ministris mensæ inseruire, ab altero latere uacuo: adhuc commodius auferre mensam. Toties enim mensas quoties fercula & obsonia mutari, & onustas à duobus ferri, conuiuiisque accubantibus apponi solitum fuisse, ex Alexi poeta apud Athenæum libro 9. & Plutarcho in uita Pelopidæ coniecimus, inquit Philander. Postremo si Græci suas clinas utrinque habuissent, pari semper numero spatium inde denominatum proferre debuissent, ut diclinon, tetraclinon, hexaclinon: Nunc quoniam etiam impari numero triclinon, pentaclinon, &c. dicunt, ab altero tantum mensæ latere lectulos ordine positos coniectio. Suetonius in Augusto, Neque cœnauit unam, nisi ut in imo lecto assiderent. Et post, Incerto casu spem mercantium uel frustrari uel explere solebat, ita ut per singulos lectos licitatio fieret. Valerius lib. 2. Fœminæ cum uiris cubantibus sedentes cœnitabāt. Romæ uidimus, inquit Philander, in æde D. Eustathij, & alijs locis, Mutine etiam

etiam, sculptum in marmoribus singulis iacentem in lecto hominem subiecto puluillo cubito, appo-
 sita ad lectum tripede mensa, aliquando monopodio: Hanc deinde rem (id est accumbendi apud uete-
 res ritum) duabus picturis appositis declarat. Soleas etiam (inquit) demere solitos esse, puluinisq; in-
 niti cœnantes, præter marmora, multis Martialis & aliorum locis probari potest. Plures tribus ali-
 quando in lecto accubitorio iacuisse, indicat Martialis Epigram. lib. 9. in Mamurram: Et testudine-
 um mensus quater hexaclinon, Ingemuit citro non satis esse suo. Querebatur Mamurra quod le-
 ctus quem comparare uelle uideri optabat, minus quadraret, cum sex tantum caperet, ipsius autem
 mensa amplior esset atq; capacior. Ex recentioribus quidam in Lexico Græcolatino clinen mensam in-
 terpretatur: quod sine auctore puto fecit, Cælius Rhod. Antiquarum lect. 27. 25. Obseruatum est (in-
 quit) ex Pollucis thesauris super quibus accumbamus dici κλινας, κλινίδας, κλινίδα, hoc est lectos, lectu-
 los ue, atq; item scimpodas, Σκίμπος, uel σκίμπος. Etymologo pars est grabati, & synecdochicè pro ip-
 so grabato accipitur. Apud Athenæum & Gellium scimpodium deminuta forma legitur. Libanius
 in libro de sua ipsius uita, Quum domi (inquit) sum, iaceo in lecto; ubi uero in schola, in scimpode, id
 est in lectica, ut Cælius interpretandum putat: qui & hoc à Græcis annotatum scribit, scimpodion si-
 gnificare τὸ χωλοκράβαττον, id est claudum grabatum: σκίμβειν, claudicare. Eruditus inter Græcos gram-
 maticus sic finit, σκίμπόδιον ὅτε λέγεται κλινίδιον μονοκλίτιον, id est scimpodion est lectulus uilior in quo de-
 cumbar unus modo, κλίνη, τὸ κρεβάτιον, Suidas & alij. Ἀνακτίτης ὁ βασιλεὺς ὁ δ' ἴδιος, κτίξιν ἄνθρωποι πρὸς
 κλινὸν τὴν βαλάντιον, ὅς μιν ἐξ ὁδοῦ ἀνακτικῶς λέγεται, Suidas. Hic τρικλινον, subaudi δίκον, basilicam si-
 ue regium ædificium intelligo: (quo abusu etiam architríclinum dixerunt, qui quancumq; conui-
 uio præflet) nam cum proprie dicta triclinia diuites solum construerent, ut mihi uidetur, in quibus
 epulabantur, integras diuitum domos postea per synecdochen aliqui ineptè triclinia uocauerunt, à
 parte totum: contra factum apparet in basilicæ nomine, quæ cum palatium aut integram domum, ut
 δίκων subaudias, regiam aut regie similem proprie significet: aliqui ad partem domus transfulerunt
 (ut ex Seruii supra citatis uerbis aparet) splendidiorē scilicet, qualem pleriq; hodie in diuersis lin-
 guis recepto uocabulo fallam appellant, siue corruptio à basilica nomine: siue à salutatione. Est enim
 basilica, ut Sipontinus scribit, locus amplius, ubi à diuitibus expectantur salutatores, & conuiuia fi-
 unt maximā, & saltationes, & ludi. Posteriores ædem sacram priuatim basilicam nominarunt. Ex
 nostris grammatici quidam triclinium interpretantur mensam quadratam, ad cuius tria latera singu-
 li sternantur lecti, quartum uero uacuum relinquitur: quod si tale triclinium est, quid heptaclinon
 & enneaclinon esse dicent? mensas nimirum octo uel decem laterum, in quibus uacuum relinqua-
 tur unum. Scio Seruium, ut supra citauī, antiquos stratis tribus lectis epulari solitos scribere: quod
 ut nulla auctoritate munit, sic mihi ridiculum uidetur: nam pro conuiuiarum numero uel tres uel
 plures sternebant: & locus ipse, quamuis nullos haberet lectos aut mensas, pro magnitudinis tamen
 ratione triclinos aut tetraclinos, &c. dicebatur: sunt enim hæc nomina adiectiua, & mensuræ, ac si pe-
 dalem aut cubitalem dicas. Proinde etiam mensam triclinon dicere licebit, non ipsam mensam, sed
 magnitudinem eius significantes. Item lectum triclinon, uel tetraclinon, qui tantus sit ut tres uel qua-
 tuor conuiuas capiat. Substantiue uero ipsum locum triclinium Latini dixisse uidentur, in quo tres
 huiusmodi clinæ commodè ponerentur, ab uno scilicet latere tantum. Rectè igitur & lectum unum
 triclinon appellabimus, in quo tres discumbant: locum uero aut spatium triclinon, siue quod unum
 maiorem lectum in quo tres accumberent cōtinet, siue tres minores & μονοκλίτες. μονοκλίνες enim non
 dum legi. Errat igitur etiam Grapaldus, qui triclinium interpretatur in quo tribus toris, uel quod
 magis ridiculum est, totidem mensis stratis comedebant. Plautus in Bacchidibus, In biclinio cum
 amica sua uterq; accubitus eat, Ita negotium est, atq; ibi in lectis stratis potetis cito: Qui locum
 ipsum biclinium hic accipere uolet, permittam: ego (ut Philander quoq;) lectum in quo bini discum-
 berent intelligere malo: ut etiam in Heliogabali triclinijs, quæ apud Lampridium uersatilia fuisse le-
 gimus: in quibus (inquit) quandoq; amicos suos ponere consueuit, eosq; uiolis & floribus obrutos
 opprimere, sic ut aliqui animam efflauerint. Cicero ad Atti, lib. 13. Villa ita completa militibus est, ut
 uix triclinium, ubi cœnaturus ipse Cæsar esset, uacaret. Plura apud Ciceronem loca, in quibus tricl-
 nij meminit, in Nizolij indice reperies. Lectos mulierum scimus iam pridem totos operiri argen-
 to, & triclinia quædam, quibus argentum addidisse primus traditur Caruilius Pollio eques Roma-
 nus, non ut operiret, aut Deliaa specie faceret, sed Punica: Idem & aureos fecit, Plin. 33. 11. Et paulo
 post, Cornelius Nepos tradit ante Syllæ uictoriam duo tantum triclinia Romæ fuisse argentea. Hic
 ipse Plinius triclinia lectos interpretatur: nam cœnationes totas argenteas fuisse quis credat? Item li-
 bro 34. cap. 2. Tricliniorum pedes & fulcra Deliaa ære exornari solita scribit: & mox cap. 3. Tricli-
 nia ærata Cn. Manlium primum inuexisse. Et libro 9, Testudinum putamina secare in laminas, le-
 ctosq; & repositoria his uestire, Carbilius Pollio instituit: hinc est quod testudineum hexaclinon di-
 xit Martialis. Repositorium grammatici interpretantur id quod super antiquorum mensa reponer-
 batur ad fercula collocanda, quæ subinde tinā cum ipso repositorio adferebantur & auferebantur.
 Plinius lib. 28. Bibente conuiuia mensam & repositorium tolli, inauspicatissimum iudicatur. Vider-
 tur autem per epexegefin addidisse & repositorium, innuens non integram mensam, sed repositori-
 um tantum cum ferculis auferri solitum. Proinde cum ueteres afferri & auferri mensas meminerūt,
 per synecdochen de repositorijs tantum intelligo, Solent etiam nostri mensis repositoria, id est opera-

cula lignea imponere, (quæ commodè eis demi reponi possunt, unde & appellata mihi uidentur) uel munimenti gratia, ut pretiosis; uel usus, ut calculatio per cretam super eis fiat: uel ornatus, ut cū diuersis coloribus florum alijs ue inducuntur: uel deniq; ut latiusculæ mensæ fiant: sunt enim repositoria ipsis quas tegunt mensis latiora, ut constat Plinij uerbis 33. 11. Repositorijs (inquit) argentum ad di sua memoria cœptum Fenestella dicit, qui obiit nouissimo Tiberij Cæsaris principatu. Sed & testudinea tum in usum uenisse. Ante se autem paulo lignea rotunda solida, nec multo maiora quam mensas fuisse. Se quidem puero quadrata & compacta, aut acere operta, aut citro cœpisse: mox additum argentum in angulis, lineasq; per commissuras. Quod si quis nec usu nec figura repositoria ueterum (quibus tamen nec ipsis certa figura fuit) nostris conuenire dicat, hoc certe conuenit (respondebo) quod utraq; mensis imponatur: & possent nostra, si moris esset, eundem præstare usum. Errat igitur grammaticus qui repositorium simpliciter exponunt loculos uel reconditoria ubi aliquid reponatur uel recodatur: Quod & Baysius ante nos animaduertit, qui in libro de uasculis repositoria dicta putat non solum in quibus opsonia, sed etiam in quibus mensæ collocarentur, citans uerba Plinij ex eodem capite, quo nos alia iam superius citauimus. Iam uero & mensas (inquit Plinius) repositorijs imponimus, & ad sustinenda opsonia interrādimus latera (mensarum intellige, ut addit Baysius) & interesi quam plurimum lima perdiderit. Ego suspicor legendum mensis repositoria, cum hac illis maiora fuerint. Repositorium ex Athenæo *βύβη* appellatum, ibidem docet Baysius: & id genus repositoria Gallicè chapeletz uocari, quorum usus sit ad sustinendas lances & discos: in quo quidem ipse sibi parum constare uidetur. Inuenio *βίβη* per iōia solum apud grammaticos pro calathō ex folijs cōtexto in arcæ uel cistæ formam. Tricliniarium, idem quod triclinium, uel quod ad triclinium pertinet. Varro 1. de Re rust. Quo elaborant ut speciem suā astitua tricliniaria ad frigus Orientis. Plinius lib. 19. Qua purpura quis non iam tricliniaria facit. Tricliniaris etiam adiectiuum in usu est, pro quo alij triclinaris dicere malunt. Plin. lib. 37. Lectos tricliniarios tres. Bellos conuiuas & conuictores faciles in candida, non pulla ueste accumbere decet: Tamen si cœnatoria & triclinaria conuiuiis dari antiqui moris fuit, Alexander ab Alex. Habentur & domesticæ ac cibariæ uestes, quales intra domestici cos parietes gestamus, quas triclinares & cœnatorias appellamus, Cælius Calcagn. Peristromata cū ad triclinia & cœnacula accommodantur, triclinaria appellantur: qualia Plinius triclinaria Babylo-nica nuncupauit. Idem. In triclinio choa apud Quintilianum, ænigmatice dictum in bibacem arbitratu Cælius Rhod. 29. Accumbere Græci *κατακλιῖσθαι*, *κατακλιῖσθαι*, & *κατακλιῖσθαι* dicunt, Varinus. Villicus sit frugalitatis exemplum, nec nisi ferijs diebus accubans cœnet, Columella 2. 1. Triclinium pro lecto discubitorio siue accubitorio etiā Varro dixit lib. de Re rust. 3. ca. 13. Erat locus (inquit) cellus, ubi triclinio posito cœnabamur. Et li. 1. ca. 59. in quo quidam etiā triclinium sternere solent cœnandi causa. Legi alicubi: (inquit Philander) nec succurrit locus, apud antiquos tres mensas fuisse, unde & triclinium uocatum esset: primam domini uxoris liberorumq; secundam hospitum: tertiam seruorum & domesticorum. Ego apud idoneum authorem de triclinio tale quid legi, uix crediderim. Iuuenalis, Tertia ne uacuo cessaret culcitra lecto, Vnā simus ait. Apuleius lib. 10. Iam deniq; cœnati ē triclinio domini decesseramus. Quintilianus, Vix eo limen egresso, triclinium illud supra conuiuas corruit: Cicero de eadem re, Hoc interim spatio conclauē illud concidit. In triclinijs cæterisq; cōclauibus maximus est usus luminum, Vitruu. Constat triclinium (inquit Calepinus, aut si quis adiecit) & lectos discubitorios, & ipsam cœnationem, id est locum ubi cœnaturi discumbebant, significare. Sed postea triclinium per abusionem apparatus ad mensam factus dici consueuit, & coacta in locum unum parandæ paucorum cœnæ suppellex necessaria. Idem triclinarium uocari dicit, in triclinio ministrū. ¶ Hæc sunt quæ dum solícite inquirō de heptaclino pelle bonasi, obiter se mihi obtulerunt; quæ licet parerga, lectori communicanda iudicaui, ne labor hic nobis periret, in ea præsertim re, de qua pleriq; grammaticorum uel nihil uel perperam docent: cum quintuplicem *τρικλίνιον* uocabuli significationem (de quauis cœnatione: de certæ formæ & magnitudinis cœnatione: de lecto qui tres accumbentes capiat: de certa mensura cuiuslibet rei, ut fontis, ut pellis; deniq; de toto conuiuij in triclinio apparatu) paucissimi intelligant. Redeo ad bonasum.

¶ Non placet quod orgyias Gaza uertit passus: quanquam & Valla apud Herodotum ita uertit, & uetus hoc in loco Aristotelis translatio, ut apparet apud Albertum Magnum in Enchyroliastro 22. Licet enim passus dictus uideri possit à passis, id est extensis manibus, secundum grammaticos; apud authores tamen in hac significatione nusquam inueniri puto: proinde à pedibus passis, id est quàm maximè sine periculo possunt diuarcatis extensisq; nomē hoc potius factum crediderim. Est enim ea mensura circiter quinq; pedes, uel paulò maior. Quod autem passum pro quinq; pedibus ueteres dixerint, facile est calculare ex Plinij libro 2. Stadium, inquit, cxxv. nostros efficit passus, hoc est pedes sexcentos cxxv. Est igitur passus duorum gressuum, ut sit gressus cubitus unius & pedis, hoc est pedum duorum semis. Orgyia uero Græcis est *ἡ μετὰ τὴν ἰδίαν χειρὸν μέτρον*, ut Suidas docet, id est mensura quæ manibus extensis fit, quæ sua cuiq; etiam statura uel proceritas esse solet. Est autem cubitorum quatuor, id est pedum sex: hinc uerbum *ὀργυῖον*, brachijs extensis metiri: & *ὀργυῖον* pro magno uel longo simpliciter. *ὀργυῖον* oxytonum, uel secundum ueteres Atticos proparoxytonum, extensio manuum est unā cum pectoris latitudine (quod & Pollux scribit libro 2.) dicta *πρὸς τὸ ὀργυῖον καὶ ἐκτείνου τὰ γυῖα, ὅθεν τὰς χεῖρας*, Varinus. Errant qui trium cubitorum orgyiam esse

esse scribunt. Nos ulnam potius interpretabimur: Est enim ulna spatium, ut Seruius inquit, quantum utraq; extenditur manus. ¶ Tradunt in Pæonia feram, inquit Plinius, quæ bonafus uocetur, equina iuba, cætera tauro similem, cornibus ita in se inflexis ut non sint utilia pugnae, quapropter fuga sibi auxiliari, reddentem ea simum, interdum & trium iugerum longitudine: cuius contactus sequentes, ut ignis aliquis, amburat. Hæc Plinius; qui orgyas iugera exponit ineptissimo sensu. Quis enim credat ad tantum spatium stercus bonafos eiaculari? Iugerum enim uocabatur, ut alibi scribit Plinius, quod uno die boum uno iugo exarari posset, uel ut Columella libro 5. Quadratus actus si duplicetur, facit iugerum; & ab eo quod erat iunctus, nomen iugeri usurpauit. Est autem actus quadratus, latus pedes centum uiginti & longus totidem, Varro lib. 1. de Re rust. Sed siue Plinii hic error sit, siue librariorum, aut illorum qui uocem non intellectam emendare uoluerunt, pro iugerum tum in Plinio tum Solino reponemus orgyiarum; quid enim obstat quo minus uoce Græca utamur? Solinus enim cap. 43. hunc bouem describens, statim post Phrygiæ & Lydiæ mentionem: In his locis, inquit, animal nascitur, quod bonafum dicunt, cui taurinum caput, ac deinceps corpus omne, tantum iuba equina: cornua autem ita multiplici flexu in se recurrentia, ut si quis in ea offendar, non uulneretur. Sed quicquid præsidij monstro illi frons negat, alius sufficit. Nam cum in fugam uertitur, proluuie citi uentris simum egerit per longitudinem trium iugerum: cuius ardor quicquid attigerit, ardet. Ita egerie noxia summouet insequentes, Hæc Solinus. ¶ Medi & Pæones (inquit Hermolaus in castigationibus Plinianis) in Europa sunt, à Pæone filio Endymionis Epei fratre, in Thraciam siue Macedoniam ad amnem Axium profecto; conuenerat autem inter fratres, ut qui cursu superatus esset, imperium uictori cederet, ut scribit Pausanias; meminit eorundem Trogus, Strabo, cæteri. At Solinus animal hoc circa Lydiam Phrygiamq; haberi tradit: quasi Mæoniam uideatur legisse, non Pæoniam. Sunt & Piones in Asia Mysia, quæ supra Caicum amnem sita est; ab urbe dicti, quam Pionis conditor Pioniam uocauit, ut libro 5. in Plinium exposui, quæ omnia Solino erroris occasiones fuere, Hæc ex Hermolao. Errores enim ueterum, quantumuis ipse multis in locis animaduertam; ubicunq; possum tamen, alienis eos uerbis arguere quam meis malo: quo minus ipse facili ad reprehensionem ingenio uidear. In manuscriptis quibusdam codicibus Plinii Mæonia pro Pæonia reperitur, quali lectione forsan Solinus etiam usus Mæoniam intellexit. Porro quod idem bonafi cornua multiplici flexu in se recurrere scribit, sine authore facit; ego in unum solum circulum imperfectum ea conuerti puto, cuiusmodi in effigie apparent, quam adieci: Misit autem eam ad nos Norimberga Cornelius Sittardus medicus, unâ cum bubali uulgaris pictura superius collocata. ¶ Cæterum quod ad Mediam regionem licet duobus in locis *Μεδία* per *u*, apud Aristotelem scribatur, nono inquam libro hist. anim. & ab initio Mirabilium: eandem tamen esse non dubito, quæ Stephano *Μαδία* per *ai*, diphthongum scribitur. Media (inquit) ciuitas est Thraciæ prope Macedoniam, à qua Mædi populi, diuersi à Medis Asiae. Hinc præfectura Mædica Thraciæ, uicina Pæoniæ. Horum nonnulli ad Macedones migrauerunt, Mædobithyni dicti. Est & alius Aristotelis locus in Mirabilibus, in quo sic scribitur, Circa Scytharum et Medorum (*Μεδών*, cum epsilo in prima syllaba & ô circumflexo in ultima) uiuent fluiuium esse Pontum nomine, &c. Hesenî, *Ησαῖον*, montis ut in Mirabilibus legitur, mentionem nusquâ inuenio: malim Mesiapi ut in Hist. anim. Gaza transfert, licet impressi codices *Μεσαπία* habeant. Apud Stephanum *Μεσάπιον* Eubœæ montem legimus, & Mesapiam Apuliam olim à Mesaipo rege dictam; sed hæc nihil huc faciunt. ¶ Bonafi Aristoteles meminit etiam libro 3. cap. 2. de partibus anim. Bonnasis (inquit, sic enim illic scribitur per *n*, duplex & s. simplex) quoniam cornua eis ad sese reflexa sunt, excrementi profusionem natura pro auxilio dedit: hoc enim cum metuunt sentiuntur. Hæc eadem profusione alia quoq; seruari certum est. In eo loco Gaza obscurius uertit, qui bus pari aduncitate cornua reflexa inter se orbem colligunt; possent enim accipi hæc uerba, tanquam de alijs quoq; similiter aduncorum cornuum animalibus eo in loco tractasset Aristoteles, quod tamē non apparet. Nam bubalis & capreis, de quibus proximè dixerat, licet aduica & parum utilia pugnae cornua forte sint, non pari tamē aduncitate, sed longè alia quam bonaforum sunt. Alijs item in locis, bonafum scribit syluestrem esse, bisulcum, capronatum equorum instar, iubam habere, & cornua bina orbem inflexu mutuo colligentia, ut Gaza uertit pro Græcis uerbis *γὰρ τὰ πρὸς ἄλληλα*: quæ itidem translatio obscurior est, intelligi enim potest ac si cornua pariter incuruata ambò in orbem colligantur, ut si quis brachia ante pectus extensa in gyrum uertat; cum per se utrumq; subtus aures curuatū *γὰρ τὸν*, id est aduncū potius quam orbiculare sit. Rursus alibi bonafum interiora omnia bubus similia continere tradit Aristoteles. ¶ Aelianus libro 7. interprete Gyllio, hoc animal à Pæonibus monopem uocari scribit, piloso tauro magnitudine similem; et stercus eius, quod præ uexatione acre & igneum reddit, si in uenatorem quempiam insequentem inciderit, mortem asserre: cum Aristoteles, Plinius & Solinus adurere tantum scripserint. ¶ Pausanias in Boeoticis Pæonios tauros Romæ in spectaculis sibi uisos meminit, qui tum reliquo corpore pilosi (*δαρῆς*) fuerint, tum maxime circa pectus & genyn, id est mandibulam. Hos ego non bonafos, sed bisontes esse crediderim: nam & alibi in Phocicis bisontem taurum Pæonium uocat ipse Pausanias; & Oppianus iubam eum gestare scribit, *Αὐχέσι παλαιοῖσι καὶ ἀμφ' ἀπαλοῖσι γένεσις*. Accedit quod apud authores bonafum uel monopem Romæ in spectaculis uisum nusquam legimus; bisontem uero sæpius. Ego certe bonafum genus bisontis crediderim: nam & Albertus, ut superius retuli, boum qui uulgo *visent* dicuntur, diuersas spe-

cies magnitudine solum differentes esse testatur: quippe excepta cornuum figura, & reiectione ster-
coris, reliqua uidetur omnia cum bisonte cōmunia habere. Bonasi certe solus Aristoteles meminit,
nam Aelianus & Plinius sua proculdubio ex Aristotele descripserunt, Solinus ex Plinio. Aliorum
uero authorum quotquot bisontis meminerunt, tum Græci tum Latini, bonasi nomen nunquam at-
tingunt; ut uerisimile uideatur boum syluestrium maximos tantum uros ab eis nominatos uel buba-
los, minores uero omnes bisontes. Cornuum quidem neq; magnitudo neq; figura generis differenti-
am statuere possunt, cum in domesticis cornutis pecudibus quantum, licet eiusdem generis uel spe-
ciei animantes cornibus differant, notissimum sit. Iam quod ad stercoreis reiectionem, plerūq; anima-
lium in cursu, prolixiore præsertim, id reijciunt, feruidiusq; quam in quiete solerent, & longius; inte-
stinis scilicet cursu calefactis, & ob calorem flatibus excitatis, ut sit in humore: quibus inclusis uiro-
lenta per angustum, magno impetu eruptio sit: Accedit & locorum compressio ex uehementi mo-
tu. Nonnulla etiam in metu, ut sepia suum atramentum, excrementa emittunt. Hæc adferre libuit,
ut illi quibus occasio est, & propius illas regiones habitant, de boum istorum differentia diligentius
inquirant. Augustinus Niphus bonasum scribit à recentioribus uaccam Indam uocari: in quo de-
cepit eum Albertus Magnus, qui Solini de tauris Indicis & bonaso diuersis in locis scripta, confun-
dit. Albertus Magnus circa finem libri 22. uro quem zubronem uocat, similem fimi ei aculationem
attribuit. Raphaël Volaterranus libro 7. bonasos eodem modo à Lituaniis capi scribit, quo nos su-
pra bisontes capi docuimus Pausaniæ uerbis. ¶ Bohemi, ut audio, monopem uocant Ioni, Germani
iubam uocant *mōne* (ut Angli etiam mane) inde factum monopis uel monapi nomen aliquis conie-
cerit, utpote bouis iubati. Nam Aristoteles certe nomen hoc non Græcum sed Pæonicum esse scri-
bit, Pæonum autem lingua eadem quæ Illyrica est. Apud Albertum Magnum libro 22. bonachus
pro bonaso corrupte scribitur: & rursus in eodem libro in e. litera, Enchytyos, ubi omnia quæ nos su-
pra recitauimus Aristotelis de bonaso uerba ex ueteri translatione recitant; alij enchires scribunt,
nescio quibus tam barbarè & absurdè scribendi occasionibus alijs, nisi quod ex Arabicis translatio-
nibus sumpta uidentur, qui Græcorum dictiones plerasq; absurdissime corrumpunt, adeo ut origi-
nem amplius non agnoscas. Alij tauro syluestri, quem duram uel daran uocant, eadem quæ bonaso
Aristoteles adscribunt; cum hæc nomina potius ad tarandum pertineant, de quo paulo post agemus.
¶ Superius in capite de diuersis bubus syluestribus bonasum mihi uideri dixi illum quem Philip-
pus rex Macedonum ad pedem Orbeli montis in Macedonia iaculo confodit, & cornua eius *ἐκκαυθε*
καὶ δωρα, id est sedecim palmorum in uestibulo templi Herculis consecrauit: Sed forsitan urus fuerit
potius: nam si bonasorum cornua in sese, ut diximus reflectuntur, minus conuenire eis uidetur ista
mensura.

DE CATOBLEPA VEL CATOBLEPONTE LIBY-

CA FERA TAURO VEL VITULO SIMILI.

VM multiplices & uarias Africa procreat bestias, tum Catoblepontem sic nuncupatum
parere existimatur. Tauro similis spectatur, truculentus, terribilisq; aspectu: alta ei & den-
sa sunt supercilia: oculi non perinde quidem magni ut bubuli subiiciuntur, sanguine suffu-
si: non directè, sed terram uersus intuetur: à uertice incipiens iuba, equinæ similis, per eius
frontem promittitur, quæ si usq; ad faciem pertinet, formidabilior eum reddit. Mortiferas depa-
scitur herbas; ac simul ut taurino aspectu conspexit, statim horret, & iubam erigit: Ea autem in ex-
celsum excitata, atq; apertis labris per guttur quiddam uehementer acutum & horrendum emittit,
ut aer supra caput obducatur, & inficiatur: animalia autem appropinquantia, quæ hoc cœlum hau-
riant, grauiter affligantur, & uocis usum amittant, in letalesq; conuulsiones incidunt. Hæc Aelianus
ab initio libri 7. Caterum Plinius lib. 8. cap. 7. Apud Hesperios (inquit) Aethiopes fons est, Nigris,
ut pleriq; existimauere Nili caput, ut argumenta quæ diximus persuadent. Iuxta hunc fera appel-
latur Catoblepas, modica alioquin, cæterisq; membris iners, caput tantum prægrauē agre ferens, id
deiectum semper in terram, aliàs internecio humani generis, omnibus qui oculos eius uidere confe-
ctum expirantibus, Hæc Plinius: ex quo etiam Solinus transcripsit in suum Polyistorem cap. 33. ubi
aliqui Tigrin pro Nigri fonte perperam legunt, ut Hermolaus annotauit. ¶ In Libya Gorgones
sunt animalia *κάτω βλέποντα*, id est semper despectantia, ouibus creduntur agrestibus similia, aut uiru-
lis, sicuti quidam uoluere. Pestilens ijs est oris halitus, quippe intereunt mox afflata omnia. Sed nec
innocentior ab oculis radius manans, ubi concussa, quæ à fronte in oculos propendet, coma, specta-
runt aliquid. Cognitū & à Marij militibus aduersus Iugurthā bellantibus, Cæl. Rhod. ex Atheni li. 5.
circa finē. Vbi Cæl. Rhod. uertit, Gorgones, sunt animalia *κάτω βλέποντα*, id est semper despectantia.
Græce legi, *τῶν γοργόνων τὸ ζῶον καλεῖται διὰ τὴν Λιβύαν νομάδες, ὅπου καὶ γίνονται κάτω βλέπον.* Hic post *γίνονται* di-
stinguendū est, ut rectius uertat: Gorgonē animal in Libya Nomades, apud quos etiā nascit, catoble-
pon uocat. Mirū est aut neq; Pliniū neq; Aelianū in huius animantis descriptione, eandē esse gorgonē
prodere: quod ne aliorum quidem scriptorum, quod sciam, ullus docuit. ¶ Caterum quod halitu
eam occidere uertit, & afflata omnia mox interire: quanquam ea Aeliani quoq; sententia fuisse uide-
tur, ex Athenēo tamen non rectè conuersum est: Cuius uerba adnumerabo, ut eruditi iudicent: *ἔχει*
ἵλι-

ἢ λέγουσι αὐτὸ τοιοῦτον ἀναπνοὴν, ὥστε πάντα τὰ ἐντυχόντα ἐξ ὧν διαφθείρεται. φέρεται δὲ καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ μετώπου καθεμένην (lego καθεμένην per s dipthongum in antepen.) αὐτὴν αὖθις ὀφθαλμοῖς, ἢ ὁπότε καὶ μόγις διασεισάμενη, εἴη τῇ βαρύνεσθαι ἐμβλέψῃ, κατείνε τὴν αὐτὴν θεωρηθῆναι, δὲ πνέουσα, ἀλλὰ τῇ γιγναμένη ἀπὸ τῶν ὀμμάτων φύσει φορεῖται καὶ νεκρὸν ποιεῖ. Hæc ego sic transfulerim, Aiunt autem uim quandam adeò uenenosam ab hac fera emitti, ut omnes qui in eam inciderint, enecet: iubam enim gestare à frõte demissam qua oculi obumbrantur: qua discussa, quod quidem ægre facit propter grauitatem, quemcunq; intuetur interimit; non spiritu aut halitu (oris) sed nescio qua uī ab oculis eius emissa. Obijciat aliquis ἀναπνοὴν oris halitum & spirationem significare: quod ut concedam, latius tamen pater, & ne quis in hoc errare possit, disertè & expositionis loco additur, δὲ πνέουσα, ἀλλὰ, &c. Mox addit, Quod autem res ita se habeat, hoc modo cognitum est. Cum milites quidam Marium contra Iugurtham secuti, gorgone uisa ouem feram esse putarent, cum & caput ad terram ei inclinaret, & ipsa motu tardo procederet, gladijs confecturi in eam irruerunt. Vnde illa turbata, iubam oculis incumbentem discussit, & milites irruentes mox necauit. (Nulla hic spirationis aut halitus ullius mentio.) Deinde cum iterum atq; iterum quicunq; aduersus feram pergebant, interirent omnes: quidam feræ naturam ab incolis didicerunt: unde Marij iussu Nomades quidam equites eminus per insidias eam iaculis confecerunt, & imperatori feram attulerunt. Quod autem talis, qualem descripsimus, ea fuerit, pellis etiam, & Marij exercitus, testimonio sunt. Hæc cum Vlpianus apud Athenæum dixisset, Laurentius Romanus, qui dipnosophistas excipiebat, assensit, & Marium ferarum illarum pelles Romam misisse addidit, de quibus cuiusnam animantis essent propter formæ insolentiam conijcere nemo potuerit: suspensas autem eas esse in templo Herculis, in quo imperatores triumphantes ciues epulo excipere soliti fuerint, ut multi Latinorum poetæ & historici tradiderunt. ¶ Gorgonis uocabulum apud Græcos pluribus modis in usu est, γοργών, ὄνομα γοργῶς, ὡς γοργόνη, ὄνομα: & Atticè γοργῶ, ὄνομα. ¶ Gorgones, ut poetæ fingunt, dictæ sunt Phorcyns filia (non Phorci, ut quidam recentiores scribunt, Medusam Phorcynidem Ouidius cognominat) & Cetus, scilicet Medusa, Sthenio (quam Hesiodus Sthenò uocat) & Euryale. Quæ Dorcades insulas in Oceano Aethiopico sitas habitasse dicuntur, contra Hesperidum hortos. Scribit Diodorus libro 4. Biblioth. fœminas fuisse in Africa bellicosas, aduersus quas Perseus bellum gesserit, et earum reginam Medusam debellauit ac interfecerit. Nominantur autem fœminæ istæ à Diodoro & alijs Amazones, diuersæ ab Amazonibus Sauromaticis uel Scythicis. Gorgonum & Hesperidum domicilia Strabo lib. 7. obiter nominat. Perseus læua supra aurigā tenet Gorgoneum ad summum caput, Vitruuius 9. 6. ubi sydera à zodiaco Septentrionem uersus describit. Gorgonum unam Perseus interemit lonchodrepano, id est hasta falcata, Suidas. Gorgonum capitata draconum squamis obrita fuisse dicuntur: dentes maximi, suum instar: item manus & alæ quibus per aëra ferri dicebantur: & in se intuentes in saxa uertere. Ex tribus uero Medusa mortalis fertur fuisse, ideoq; à Perseo decollata: reliquæ duæ sorores immortales Perseum nequiuerē cōsequi, quod Orci galea obtectus (ut ait Hyginus) non cernebatur: hinc illæ tandem eum persequi desinere. Mycale urbs Cariæ est, sic dicta quod reliquæ Gorgones mycomenæ, id est mugientes, Medusæ caput eo in loco reuocarint, cum Perseum insequerentur, Steph. Gorgonas Seruius, in extrema Africa circa Atlanticum montem fuisse scribit, unumq; omnes oculum habuisse, quo inuicem uterentur. Serenus tamen ait puellas eas fuisse unius pulchritudinis: quas cum uidissent adolescentes, stupore torpebant: unde fingitur, quod si quis eas uidisset, uertebatur in lapidem. Harum allegoriam in primo explicat Fulgentius, & eo subtilius lo. Zezes grammaticus in commentario in Hesiodum, Gyraldus. Grææ quoq; (ut idem scribit) Phorci (Phorcys uel Phorcynis) & Cetus filia in numero nympharum habitasse fuere, tres, Pephredo, Enyo, & Dinon: (Hesiodus Dinon non habet) sic nuncupatae, quod statim ut natae sunt, anus fuisse ferunt, & unicum tribus oculum, unicumq; dentem, quibus uicissim inter se uterentur, Gyraldus. Has aliqui cum Gorgonibus confundunt. Plura de Gorgonibus uide apud Palæphatum cap. 33. cuius super his laruis omnia in librum suum paroemiarum Apostolius transcripsit, in prouerbio γοργὼν Περσεύς ἐχειρώσεται: item apud Erasmus in prouerbio Orci galea: & Lucanum libro 9. & Onomasticon nostrum in Euryale, Medusa, & Pegaso. Persei & Medusæ fabulam prosequitur Ouidius Metam. lib. 4. Sanè uidetur Gorgonis nomen ad puerilia terriculamenta confictum, ut etiam Lamia ex eadem Africa mulieris: nam monstrosa pleraq; in Africam reijciebantur. Sic nostri aliquando nocturnas mulieres pueris minantur, sic ludæi de sua Liliti nugantur, ut in Onocentauro dixi. Gorgonem περσῶνδες ζῷον, id est monstrosum animal Etymologus expenit.

¶ Gorgones, pro uoraces, φοβεροὶ εἰς γαστριμαργίαν, Suidas: tales etiam lamia finguntur: Horatius, Neu pransæ lamia puerum uiuum extrahat aluo. Aristophanes in Pace, προσδύωμεθα πρῶτον τῇ θεῷ, ἢ περ ἡμῶν αὐτῶν λόφος ἀφ' ἧς εἰ πάς γοργὼν, scholia exponunt πᾶν σκεδῖν ἄρμόζον ἐν πολέμῳ. Καὶ γοργὸν ἐξ ἧς ἐργὸν ἐκ τῆς ἀσπίδος, Aristophanes: Gorgonem πᾶρ ὑπὸ νότον dixit pro κατὰ νότον ἢ ὀπίσθια ἐπὶ οἰκισμῷ αὐτῆς κεφαλῆς, Suidas. Ego in Acharnensibus Aristophanis carmen reperio, Τίς γοργὸν ἐξήγειρεν ἐκ τοῦ σάγματος, id est, Quis gorgonem excitauit ex theca uel hoplothece: ut scholiastes exponit: loquitur enim poeta de Lamacho, qui scutum gorgone insignitum habuit. καὶ πρὸς ἰόντας ὡς εἰπᾶν γοργὼν κατεσθίγαζαν, ἀλλῶς (sic lego apud Suidam) πρὸ λαλόν ὄντα ἐἰταμόν, Aelianus: uide Suidam in Gorgonis mentione. γοργὸς, φοβερός, Suidas: δεινός, τεχνός, ἀπὸ τῆς ἀργῆς, Etymologus, Varinus. Videntur & Gorgones dictæ περσῶν τοῦ γοργῶν τῷ ὀφθαλμῶν, id est, à terribili oculorū intuitu, εἴη γὰρ γοργότυτος καὶ ἐξ ὑπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἀπειλῇ

ταρ αὐτὸν δὲ ὄντας, terribili enim acri obtutu spectantium corpora in lapides uertebant, Etymologus. At Latinorum quidam, ut Serenus, cuius opinionem ex Gyrardo supra citauī, & nostro saeculo Caelius Rhod., non horribili sed formosa facie intuentes stupore quodam affectos aiunt: Hi sententiam à Grecis hausisse uident, & γοργόνη pulchritudinem intellexisse, quo sensu apud auctores nō reperitur. Nam ut γοργὸν adiectiuum in communi dialecto horribile significat, Attica uerò πρακτικὸν καὶ κεννὸν μόνον, id est agile uel actuosum ut ita dicam, & in actione promptum ac uelox: sic etiam γοργότης substantiuum utroq; sensu capitur. Hermogenes libro 2. de ideis ab initio, γοργότητα uocat illam formā orationis, quæ uiuida & concitator est, & animos auditorum erigit atq; excitat, remissæ supinæq; contraria, ἡ δὲ τοῦ τιμητικῶ γινόμενῃ τύπῳ, &c. Apud Ciceronem tamen in Verrem legitur, Gorgonis os pulcherrimum cinctum anguibus: Et Lamiam olim formosam fuisse mulierem annotatum est. Gorgus, paroxytonum uiri nomen est, cuius meminit Suidas. Gorgias rhetoris nomen fuit, à quo γοργῶς λέει, declamare, ἡτοιμασθῆναι. γοργὸν quidam interpretatur in Lexico Græcolatino schema rhetoricum, quod et parison & homœocatalecton dicatur: non rectè puto: latius enim patet γοργότης forma. γοργώδης dicendi genus arduum & laciniosum, ut quidam scribunt, à Gorgia rhetore. Fuit & statuarius Gorgias apud Plinium. Apelles pinxit Alexandria Gorgosthenem tragœdum, Plin. Plasta lautissimi fuere Damophilus & Gorgasus, iidemq; pictores, Plin. Pastillos Ruffillus olet, Gorgoniis hircum, Horatius. ¶ γοργῶπις, γοργόφθαλμος: & γοργώπων ἑστῶν, φοβερὰ καὶ βίβρα, Suid. γοργῶ, κατὰ πλῆθους, πικρία, αὐσκέλα, φόβος. Homeros Iliad. li. 8. γοργὸς ὄμματ' ἔχων, Etymolo. exponit γοργόνος ἢ γοργόπιος. ¶ γοργὸν βλέπειν, aliquoties apud Lucianum pro acribus oculis tueri sumptū ē fabula Persei & Gorgus. γοργὸν dictum putant ἀπὸ γοργῆς, quod irati acribus oculis obtineantur, Homeros Iliad. li. de Hecatore, γοργὸς ὄμματ' ἔχων, ἡ δὲ βροτολογεῖ ἄρην. Veteres (inquit Caelius Rhod.) pulchritudinem adeo admirati sunt, ut Gorgonem propter eximium uenustatis decus, stupidos reddentem spectatores, in saxa eos destituere fabuloso confinxerint inuolucro. ¶ γοργὸν Περσεὺς ἐχέτωσατο, Gorgonem Perseus adortus est, in Græcorum collectaneis tanquam prouerbium citatur, ubi quis egregium facinus inceperat, Erasmus. Apostolus hanc parœmiā exponit de ijs qui rem magnam & insignem strenue confecerint: & χειρὸν est uincere ac subigere, ut non solum ad eos qui adoriuntur aut incipiunt aliquid pertinere, sicut Erasmus interpretatur: etiam si apud illos quoq; dici possit, hortandi animandique gratia. ¶ γοργία, uel γοργεῖα potius & γοργωνεῖα, ut Suidas & Varinus habent, personæ sunt & laruæ, quales histrionum in tragœdijs erant. Aristophanes in Vespis Choro loquente ad Lamachum, οὐδὲν δ' ἐόμει' ἀνθρώπου τ' οἷς μορμὸν, Scholia addunt, πρὸς τὴν μορμὴν καὶ τὴν γοργίαν, ἢ ἔχον ὁ λαομαχὸς ἐπίσημος: ὅπως δὲ ἔλεγον τὸ ἐκφοβητρον, καὶ τὰ προσωπεῖα τὰ ἀρχαῖα μορμολύνειν, ἀπὸ τῶν τραγικῶν καὶ κωμικῶν. Alibi etiam in Scholijs huius poetæ Lamachum insigne scuti gorgonem habuisse legi: Proinde in Acharnensibus sic loquitur, φέρε δ' ὄντο γοργόνων ἀσπίδες κύκλον. ¶ Gorgona Mineruam Cyrenenses, ut Græci grāmatici notant: sed & hoc nomine eam Romani inuocabant. M. Tullius ad Equites: Τέτρα, inquit, Tritonia armipotens Gorgona Pallas Minerua, &c. Gyrard. Gorgonia autem Minerua dicta est, & apud Suidam γοργολόφος (ἀπὸ λόφου τῆς περικεφαλίας καὶ τῆς ἀσπίδος) quod ex amputato Gorgonis capite galeam habeat, Varin. Legendum est autem Gorgolopha absq; sigma, ut in Aristophanis Equitibus habetur, item in Acharnensibus. ¶ Gorgones insulæ obuertiæ sunt promontorio, quod uocamus Hesperionceras: has incoluerunt Gorgones monstra, & sanè adhuc monstrosa gens habitabat: distant à continenti bidui nauigatione. Prodidit deniq; Xenophon Lampfacenus, Hannonem Pœnorum regem in eas permeauisse, repertasq; ibi fœminas aliti pernecitate: atq; ex omnibus quæ apparuerant duas captas, tam hërto atq; aspero corpore, ut ad argumentum spectandæ rei, diuturni cutes miraculi gratia inter donaria lunonis suspenderit, quæ durauere usq; in tempora excidij Carthaginensis, Solinus cap. ultimo: transcripsit autem ex Plinij lib. 6. cap. 31. Timomacho pictori ars præcipue fauisse in Gorgone uisa est, Plinius. Gorgones Tithrasia apud Suidam cognominantur, à Tithraso fluuiio aut loco Libya ubi habitabant. Gorgonia gemma nihil aliud est quam corallium, nominis causa, quod in duritiā lapidis mutatur, Plinius. Ouidius lib. 4. Meta. coralij uirgas imposito Medusæ capite in littore primum induruisse fabulatur. Aspungitani populi ex Mæotis inter Phagôpis lacus, in Corintho apud Cratinum, Varinus. Propertius etiam alicubi Gorgonei lacus meminit. Syndicus, urbs contigua Scythiæ cum portu, aliqui Gorgipen uocant, Stephanus. Gorgippia, urbs Indiae, Idē. Gorgyia, locus in Samo ubi Dionysius Gorgyienſis colitur. Gorgythion apud Homerum Iliad. 8. Priami filius ex Castianira.

DE BOBVS FERIS INDIAE.

ARAMANTVM bubus cornua in terram directa esse, ideoq; obliqua ceruice pasci, ut Solinus scribit, &c. supra dixi inter diuersos boues feros, INDIA syluas boue fero refertas habet, Plinius. ¶ Magnus Indorum Rex quotannis diem unum proponit hominum cursibus & pugillationibus, tum luctationibus bestiarum, quæ sanè inter se cornibus appetentes, mirabili natura quadam eatenus strenue decertāt, quoad aduersarium funditus uicerint: Sicq; omni

omni neruorum contentione, quemadmodum athletæ, ut aut maximo afficiantur præmio, aut gloriam capiant certaminis, nituntur. Rationis quidem expertes sunt feri tauri, arietes mansueti, alini uno armati cornu, hyenæ, poltrei in certamen ueniunt elephantis inter se uulnerant, & alter sæpe alterum uincit, atq; adeò interimit: sæpe etiam uterque uulneribus confectus, simul decumbit, Hæc Aelianus. Cuius supra etiam alium locum recitauit in Boue cap. 2. de Indis qui bubus iunctis uelocissimo cursu in certaminibus ferantur: quoniam illic feri ne an mansueti essent hi boues non distinxerant. Hoc autem in loco omnino feros esse apparet: & res ipsa ostendit boues domesticos tanta uelocitate minime pollere. ¶ India generat boues solidis ungulis, unicornes, Plinius: Et proxime ante, Aethiopia Indicos boues (id est Indicis similes, nempe unicornes) unicornes, tricoronesq; gignit. Solinus utrunq; locum coniunxit, nescio quam recte: Boues (inquit) unicornes & tricorones solidis ungulis, nec bifidis, in India reperiuntur. Bubus Indicis camelorum altitudo traditur, cornua in latitudinem quaternorum pedum. Ptolemæo secundo ex India cornu allatum ferunt quod tres amphoras caperet, Aelianus. Sunt item apud Indos alij boues qui maximos hircos magnitudine non superare uidentur: si uel coniugati uelocissime currunt, nec minus strenue quam Getici equi cursum conficiunt. Idem. Hos etiam syluestres existimauerim. Rangiferum cerie nostrum, & boue syluestrem esse, & omnium in hoc genere uelocissimum, & ad certamina cursusq; aptissimum, & partim unicornem partim tricornerem dici posse, nec in Scandinauia solum, sed alijs etiam Asiæ regionibus inueniri, alias docebo: ut Indicos boues eiusdem generis credamus. Solinus non recte Indicos boues nominat, quos Aelianus Aethiopicos, & Plinius etiam lib. 8. cap. 21. ut supra in Aethiopicis dixi, quibus cornua mobilia, &c. Decepit eum fortassis quod paulo post sequitur apud Plinium, In India et boues solidis ungulis, &c. quasi & aliud antea quod in India nasceretur commemorasset, quod fecit quidem sed uox est corrupta: non enim eosdem legendum, sed Indos, in his uerbis, Apud eosdem nasci Ctesias scribit, quam mantichoræ appellat: quod constat ex Aristotele de hist. anim. 2. 1. Errorem hunc Hermolaus & alij non animaduertunt. ¶ Apud Arachotas (lego Arachotos) boues syluestres sunt, qui differunt ab urbanis, quantum inter suos urbanos & syluestres interest. Sunt colore atro, corpore robusto, rictu leuiter adunco (ἐπίγυτοι) cornua gerunt resupinatoria, Aristoteles. Arachoti, Ἀραχῶτι, Indiæ ciuitas est, ab Arachoto fluuiio sic dicta, qui ex Caucaaso profluit. Sunt & alij prope Massagetæ, Stephanus. Sed Arachotia potius uocatur ciuitas illa Massagetis uicina, à Semiramide condita, quæ etiam Cophen appellabatur, Steph. Cornua resupinata, ἐντρίχια, qualia sint, in bifonte explicauit. ¶ Animalia quæ Aristoteles ἡμερὰ uocat, id est mansueta, Theodorus urbana uertere solet: quod mihi parum arridet. Nam ut de plantis urbanum syluestri contrarium dicatur (sicut Plinius arbores urbanas dicere solet) animal tamen urbanum ad ἄγρια, id est syluestris discrimen, an apud idoneum auctorem ullum reperiatur, nescio: mansuetum uero hac significatione poni scio: Plinius lib. 11. Præterea cum apes sint neq; mansueti generis, neq; feri, &c. Cicero Philipp. 3. Illud quæro cur tam subito mansuetus in senatu fuerit, quum in edictis tam fuisset ferus. Plin. lib. 9. Lepores mansue scunt raro, cum feri dici iure non possint. Complura namq; sunt nec placida, nec fera, sed mediæ inter utrunq; naturæ, ut in uolucris hirundines, apes, in mari delphini. Cicer uero animal non tam mansuetum est, quam mansuefactum, quod prius scilicet ferum fuerit: unde cicurare, mansuefacere: uidetur tamen pro natura mansueto interdum abusu accipi. Cicero 2. de Nat. deorum, Quæ uero & quam uaria genera bestiarum, uel cicurum uel ferarum? Hoc obiter addam, cicur à Græcis mihi deriuatum uideri, ἀπὸ τῆς χειρὸς, ζῶον δὲ χειρῶδες, unde etiā χείρων & ἀποχείρων pro cicure mansuetoq; sed hæc latius patent: πῖλασθον uero ad animalia proprie, cui oppositum ἀπῖλασθον. Legimus etiā domesticum animal apud Plinium. Quamobrem miror cum uocabula propria Theodorum non deficerent, quibus redderet ἡμερὰ, urbanum dicere uoluisset: quod certe etiam si de animalibus simpliciter mansuetis dici concesserim, poterit tamen tam de illis quæ in urbe nutriuntur, quam de mansuetis, quæ ne ruri quidem desunt, intelligi. In plantis enim (ne quis illas mihi obijciat) alia ratio est.

¶ Cynamolgi, qui ab indigenis Agrii appellantur, comati & barbati sunt. Hi canes maximos alunt, quibus Indicos boues uenantur è uicina regione uenientes, siue à feris pulsos, siue pascuorum inopia, Strabo libro 16. Ctesias Cnidius in libro de rebus Indicis, apud Cynamolgos populos, innumeros boues feros degere scribit, qui quidem ab æstiuo solstitio ad hyemem usq; mediam, gregatim homines inuadere soleant. Cynamolgi canes eis opponunt, quos ea gratia plurimos alunt, Hyrcanis magnitudine pares. Hi bubus feris immixti, facile eos debellant & interemunt, Aelianus.

DE LIBYCIS BVBVS.

LIBYCORVM bouum tanta est innumerabilitas, tanta item celeritas, ut unum insequentes uenatores interdum fallantur, quod nimirum in alios feros incidant, & ille interim subdumeta, saltus ue subiens se subducatur, alij autem similes exoriantur, & uenatorum oculos fallant: quorum quempiam si quis ingrediatur insequi, ne equo quidem, sed fessum longinquitate temporis comprehendet. Quod si quis uitulum adhuc tenerum coeperit, & non statim occiderit, ex eo duplici commodo afficietur: Nam præterquam quod & ipse commoditatem affert, matrem suam in captiuitatem inducit. Postea enim quam uenator uitulum fune alligauit, ab eo secedit

illa filij desiderio inflammata, tanquam a filo stimolata fertur, cupiens dissoluta recte eum abducere: ac nimirum cornua compingit, ut uinculum laxet & distrahat: At enim cornibus in funis complicationem insertis, una cum uitulo constricta tenetur: Cuius uenator cum iecur detraxit, & ubera excidit, & pellem exemit, carnes relinquit aubus & feris, Hæc Aelianus. De Libycis bubus, quibus terram uersus diriguntur cornua, & eam ob causam retrocedendo pascentibus, ex Herodoto & Aelianus dixi superius, in capite de diuersis bobus syluestribus. Philes scribit eos ideo retrogrados esse, quoniam cornua lata oculos eis obumbrent, ut ad progrediendum uisus eis inutilis sit, retro non item.

DE TARANDO.

TARANDO magnitudo quæ boui, caput maius ceruino, nec absimile; cornua ramosa, ungula bifida, uillus magnitudine urforum (ursino colore, & pariter uillo profundo, Solin.) Sed cum libuit sui coloris esse, asini similis est. Tergori tanta duritia, ut thoraces ex eo faciunt. Colorem omnium arborum, fruticum, florum, locorumque reddit metuens, in quibus later: ideoque raro capitur. Mirum esset habitum corpore (id est cute) tam multiplicem dari, mirabilis & uillo, Plinius. Et paulo ante, Mutat colores (inquit) Scytharum tarandus, nec aliud ex ijs quæ pilo uestiuntur, nisi in Indis lycaon, cui iubata traditur ceruix. Ruborem, pallorem, liuorem, homini et bestiis cutem mollem habentibus, & minime uillosis, accidere, nihil mirum: Tarando uero animali, cui est tergus impenetrabile, & uillus urforum magnitudine, admirabile uideri debet: seipsum enim cum uillis suis hic uertit, milleque colorum species cum summo uidentium stupore reddit. Scythicum animal est, dorso & magnitudine tauro simile, eius corium ne spiculo quidem penetrari potest, Aelianus. Cæterum Solinus cap. 33. cum lycaonem dixisset Aethiopiam mittere, subdit, Mittit & tarandus: cuius erroris occasionem præter oscitantiam & negligentiam ipsius, nullam uideo: cum Plinius dilucidè Scytharum, id est Scythicum tarandum appellet: lycaonem uero non in Aethiopia, ut Solinus, sed in Indis nasci ibidem scribit. Hunc tarandum, addit Solinus, affirmant habitum metu uertere: & cum delitescat, fieri assimilem cuiuscunque rei proximauerit, siue illa saxo alba sit, seu fruteto uiuens, siue quam aliam præferat qualitatem. Faciunt hoc idem in mari polypi, in terra chamæleontes. Sed & polypus & chamæleon glabra sunt, & pronius est cutis leuitate speculi modo proximantia æmulari: in hoc nouum est ac singulare, hirsutiam pili colorum uices facere, Solin. Tarandus, *ταρανδός*, animal est ceruo simile, cuius pellibus ad thoraces (*χιτώνες*) Scythæ utuntur, Hesychius & Varinus. Burdini Sarmatiæ populi sunt: apud hos tarandus nascitur, animal admirabile, magnitudine bouis, facie (*ὅπου τὰ πρὸς ὤμους τὸν τρυγ*) ceruum representans: difficile captu, propter mutationem pilorum, quos pro loci colore immutat, ut chamæleon etiam & polypus, Stephanus in *εὐλωνόν*, Eustathius in Dionysium. Barbari quidam authores pro tarando corrupte parandrum & pyradum scribunt: aliqui etiam tanquam diminutiva uoce tarandulum, quod ridiculum est cum animal boui simile fateantur: quidam adhuc absurdius faciunt cum tarandum à tarandulo distinguunt. Ioannes Agricola Ammonius tarandulum interpretatur *elend*, quam nos supra alcen esse docuimus. Georgius Agricola rangiferum, *ein reen*. Et quanquam pleraque tarando & rangifero nostro eadem sint, libet tamen ab eo dissentire, non certe doctissimum uirum reprehendendi animo, sed ut hominibus studiosis diligentius inquirendi occasionem præbeam. Tarandum igitur esse existimo feram illam, quam Poloni tur uel thuronem appellant. Inuenitur in una solum parte regni Polonici, in ducatu Mazouie inter Oszezke & Garuolijn: maior boue mansueto, minor uro, ore dissimilis utriusque, præacutis in fine cornibus, perniciosissimo cursu, & ualde robusta. Descriptionem hanc nobis communicauit, nobilitate doctrina & omni uirtutum genere uir ornatissimus Florianus Sufliga Rolitz à Varshauia Polonus. Hæc fera si iubata esset, quod nondum certo scio, bisonti adscriberem: Nam recentiores quidam thuronem Polonorum, zubronis, id est uri speciem faciunt. Cæterum ut tarandum credam, plura concurrunt, primum magnitudo & species bouis, sed caput uel os absimile, deinde quod bouum syluestrium rarissima est, & in Sarmatia capitur uicina Gelonis, apud quos tarandum reperiri legimus: accedit etiam nominis affinitas, nam in barbarorum quorundam recentiorum libris, daran huius bouis nomen legitur: quamuis alij duran uel durau scribant, & bonasum interpretentur. Vnum est quod obijci potest, cornua thuronis non esse ramosa, qualia Plinius suo tribuit tarando. Respondeo, uideri mihi ueteres tarandum uel cum alce, uel cum rangifero forte confudisse: nam & alce & rangifer ramosa prætendunt cornua. Describunt autem alcen quoque ueterum alij aliter: quod in adeo peregrinis animalibus mirum non est: cum ea ferè soleamus ut ex diuersis auditu accepimus describere. Hæc si cui non satisfaciunt, uel tarandus pro rangifero accipiat, ut Ge. Agricola & ante ipsum Eliota Anglus, quibus cum ego super hac re non contenderim: aut si quid melius inuenerit, in communem proferat. Hoc addam pro corollario, ex Plinii descriptione tarandum animal inter ceruum bouemque medium uideri posse: cerui enim caput, cornua, & metum habet, cætera ferè bouis. Thuronem sane taurum non meticulosum, sed taurorum omnium præsertim syluestrium instar, animosum esse crediderim. Iam quod Plinius scribit caput ei maius ceruino esse, & magnitudinem bouis, rangifero satis conuenit, quoniam in uniuersum multo maior ceruo esse fertur. Capiuntur etiam apud Gelonos aut uicinos populos: quidam etiam colorem asinum ei tribuunt: præterea bisulcos esse

esse constat. Hæc tam multa cum conueniant, si de coloris etiam mutatione certior fiam, sine cunctatione rangiferum pro tarando accipiam; & Polonicum thuronem bisontibus adiungam. Nam quod de corio fertur, usum eius esse ad thoraces, ut quod ferrum non facile transmittat, nihil impedit; ple-
rasque enim magnas feras in regionibus frigidis huiusmodi pelles habere crediderim, quales etiam al-
ces habent, quæ ad hunc usum in Germania communiores sunt. Omnino quidem maiora minori-
bus, fera domesticis, & in frigidis regionum quam calidis, animalia pelles crassiores solidioresque ge-
runt. Sed rangiferi historiam integram in R. litera dabimus; in præsentia satis fuerit mihi non tam dis-
sentiendo quam dubitando de eruditorum quorundam interpretatione, uel ipsos, uel alios ad thuro-
nis simul & rangiferi historias maiore studio inuestigandas excitasse, & scepticorum instar in utrâque
partem rationes attulisse.

¶ De T R o glodytarum bubus, qui cornua terram uersus habent directa, eamque ob causam ob-
liqua ceruice pascuntur, supra dixi in capite de diuersis bubus syluestribus. ¶ X A N d a r u s, *Ξάνδαρος*,
animal simile boui, iuxta Atlanticum mare, Hesychius & Varinus. Omnino uox corrupta est à
tarando; nec obstat quod tarandi nomen apud eosdem suo loco legatur; nã & alia huiusmodi errata
innumera in ipsorum Lexicis deprehendimus. Dicat aliquis xandarum à tarando diuersum esse, quo-
niam ad Atlanticum mare nascatur, quod de tarando à nemine memoriæ proditum sit. Respondeo
tarandū in Scythia nasci, quæ Asia, & Europæ partim, maritimas ad Oceanum regiones complecti-
tur: Atlanticum mare autem dici, non solum occiduum illud & Africani partem Oceanus; sed uni-
uersum etiam Oceanum apud ueteres, ut apparet ex his uerbis Aristotelis in philosophiæ Compen-
dio ad Alexandrum: *Πελαγὸς δὲ τὸ μὲν ἔξω τῶ οὐκ ἐκ μέρους Ἀτλαντὶνῶν καλεῖται, καὶ ὁ ὀκεανὸς περιβρῖναι ἡμᾶς*; hoc
est, ut Guilielmus Budæus transulit, Porro autem pelagus quod extra orbem nobis habitatum fu-
sum est, & Atlanticum dicitur, & Oceanus, à quo ipsi circumluimur.

DE VRO.

In sylua Hercynia nascuntur, qui appellatur uri. Ii sunt magnitudine paulo infra elephan-
tos, specie & colore & figura tauri; magna uis est eorum, & magna uelocitas; neque homini,
neque feræ, quam conspexerunt, parcut. Hos studiose foueis captos interficiunt. Hoc se la-
bore durant adolescentes, atque hoc genere uenationis exercent; & qui plurimos ex his in-
terfecerunt, relatis in publicum cornibus, quæ sint testimonio, magnam ferunt laudem. Sed assuescere
ad homines, & mansuescere, ne paruuli quidem excepti possunt. Amplitudo cornutum, & figura, &
species multum à nostrorum bouum cornibus differt. Hæc studiose conquisita ab labris argento cir-

cuncludunt, atq; in amplissimis epulis pro poculis utuntur, Caesar libro 6, belli Gall. Paucissima Scythia gignit inopia fruticum; pauca contermina illi Germania, insignia tamen bouum ferorum genera, subatos bisontes, excellentiq; & ui & uelocitate uiros, quibus imperitum uulgus bubalorum nomen imponit, cum id gignat Africa uituli potius cerui ue quadam similitudine, Plinius. Vrorum cornibus barbari Septentrionales potant, urnasq; binas capitis unius cornua implent. Alijs præfixa his pila cuspidant. Apud nos in laminas secta translucent, atq; etiam lumen inclusum latius fundunt, multasq; alias ad delicias conferuntur, nunc tincta, nunc sublitera, nunc quæ cerostota picturæ genere dicuntur, Plinius. (Ego cochlearia tum nigra, tum rubra, & alia quadam uidi, quæ ex bubalorum cornibus facta aiebant.) Istis quos uiros dicimus, taurina cornua in tantum modum protenduntur, ut dempta ob insignem capacitatem inter regias mensas potuum gerula fiant, Solinus. Vros & bisontes Græci in experimentis non habuerunt, quanquam boue fero refertis Indiæ syluis: portione tamen eadem omnia ex his efficaciora (quàm ex bubus domesticis) credi par est, Plin. Tibi dant uariæ pectora tigres, Tibi uillosa terga bisontes, Latisq; feri cornibus uri, Seneca in Hippolyto. Et alibi in eadem tragœdia, Amat insani Bellua ponti, luci q; boues: Hic quidam lucos boues, syluestres exponit, ut sunt uri aut bisontes: ego pro elephantis potius acceperim. In carmine illo apud Martialem, Illi cessit atrox bubalus, atq; bison, bubalum pro uro exponunt ex Plinij uerbis proxime recitatis. Vergilius libro 2. Georgicorum, de uitium cultura, Texenda sæpes etiam, & pecus omne tenendum: Præcipue cum frons tenera, imprudensq; laborum, Cui super indignas hyemes, Solem q; potentem, Syluestres uri assidue, capreaq; sequaces Illudunt, &c. Syluestres uri (inquit Seruius) boues agrestes sunt, qui in Pyrenæo nascuntur monte, posito inter Gallias & Hispanias: Sunt autem exceptis elephantis, maiores cæteris animalibus, dicti uri & ὄρεος, id est à montibus, quod Isidorus etiam scribit. Idem libro 3. Georg. de pestilentia bouum, Tempore non alio, dicuntur regionibus illis Quæritas ad sacra boues Iunonis: & uris Imparibus ductos alta ad donaria currus. Hæc poëtæ uerba interpretes referunt ad historiam Cleobis & Bitonis, quæ ab Herodoto narratur lib. 1. & à Cicerone libro 1. Tusculanarum: Vide supra in Boue H. h. Exponunt autem hic quoq; uiros, boues syluestres: ego potius pro quibusuis magnis & egregijs bobus acceperim hoc in loco, ut tauri nomen etiam usurpatur: & Acheloi pro qualibet aqua. In Græcorum enim scriptis Argiua Iunoni, de qua hic mentio, simpliciter boues albos, sacros fuisse legimus; uide Palæphatum cap. ultimo de Iunone. Vergilius peregrina uerba non respuit, ut in illo, Syluestres uri assidue. Uri enim Gallica uox est, qua feri boues significantur, Cæcinnæ Saturnal. Macrobij libro 6. Cæterum uri uocabulum in Gallica lingua, quæ hodie sic uocatur, nusquam inuenio; in nostra uero retinetur, nusquam tamen simplex, sed in compositione semper, pro syluestri aut ueteri aut principali: dicimus enim *uerochsen* urum bouem, quem Sueui & Bauari & alij quidam Germani u. nostrum in au mutare soliti, *auwerochsen* appellant: & propter similem uocis mugitum auem quandam ardearum generis aliqui *uorind*, alij *moßtū* nuncupant. Sic *urban* quasi gallum urum, id est syluestrem dicimus: pro ueteri autem uel principali, ut in nominibus *uvalt* / *uâne* / *visprung* / *visach* / *uhab*: & uideri potest *u* in hoc sensu factum per syncopem à præpositione *uor*. Apud Moschouitas frequentes sunt *auwerochsen*, id est boues syluestres, quos aliqui uiros, alij bisontes interpretantur: sed supra docui uiros Germanice dici *grosse visent*, id est bisontes: uel *grosse wilde büffel*, id est bubalos syluestres magnos: ubi etiam Alberti Magni uerbis ostendi, in illorū præcipue cornibus (quæ maxima altissimaq; singulas quotannis rugas adnasci. Erasmus Stella in libro de origine Brufforum, Buffelus (inquit) quadrupes, habet barbam ueluti capra, similis alioqui boui per omnia, & est in Brussia quidem ferocissimus, Caligula Caesar hos primus Romæ exhibuit in theatro, quos populus putauit esse tauri syluestres. Sunt qui scribant boues syluestres Germanice dictos *auwerochsen* in Prussia nasci, si miles ferè mansuetis, nisi quod breuiora eis cornua sint, & barba sub ore proluxa: Hos perquam atroces esse, non homini nõ feris parcere: & si à uenatoribus, qui inter arbores se continent, telis & iaculis petantur, adeo exardescere & efferrari ubi se cruentos uident, nec ulcisci se posse hostem, ut crebro in ipsas arbores impetu se ipsi conficiant. Addunt, ea magnitudine esse, ut cornuum interuallum duos sedentes recipiat, Munsterus libro 3. Geographiæ suæ in descriptione Prussiæ. Dubitet autem aliquis ad urum: ne an bisontem descriptum his uerbis bouem potius referat. Uri enim magnitudo uideatur, & nomen Germanicum; cornuum uero breuitas, & barba, bisontis. Nam hominem & animalia omnia inuadere, plerisq; omnibus syluestribus bubus commune est. Barbatum uero esse bisontem conijcio ex Oppiano, qui *χέρνυ* ei attribuit, non solum circa ceruicem, sed etiam *ἀμφὶ ἀναλίσσει γυμναίς*. Et Pausanias boues Pæonicos circa pectus & *γύμνη* maxime pilosos facit: bisontes autem ex Pæonicorum bouum genere esse alibi dixerat. Ego certe suspicor, quoniam ex diuersis aduenis percunctari solemus, alium de alio, quem ipse uiderit uel audiuerit, syluestri boue respondere, & ita in unum animal congeri quod diuersorum est.

¶ Vrum Illyrica lingua audio uocari zubr uel zubronem: Eliota Anglus uiros sua lingua exponit bugles uel buffes, tanquam hoc nomen à bubalo diuersum sit, quem alibi a bugill interpretatur. In Angermannia ducatu Europæ maxime Septentrionali & cõfini Laponiæ, in præcipuis feris per syluas uiros & bisontes uenantur, quos patria lingua dicunt elg, id est asinos syluestres, tantæ proceritatis ut summo dorso æquent mensuram hominis porrecti in brachia elata, lae, Ziegler, in Schondia sua.

sua. Tur uel thuronem Polonis nominari bouem syluestrem domesticò maiorem, minorem uero, etiam supra monui. ¶ Zubrones, ut fertur, bouum sunt generis, longitudine aliquando quindecim cubitorum; Cornibus maximis, trium cubitorum longitudine, colore subnigris: tanta uelocitate, ut (cum impetu) reiectam alui proluuiem conuersum (retroactum) animal cornibus quandoque excipiat, antequam in terram cadat: (addunt quidam, & cornibus exceptam longius proiciat in canes.) In syluis maxime septentrionalibus degit, tanto robore ut equum cum equite (hominem & equum) cornibus in altum proiciat, iterumque excipiat donec enecauerit. Capi aliter non potest quam foueis, aut uenatore circa crassissimi trunci arborem circumeunte, & feræ infestantis latera interim uenabulo perforantis. Alui excrementum tanto cum flatu ei aculatur, ut insequentem canem aut uenatorem inquinatum inutilem reddat, uel ut alij, excacet: (quod item de bonaso Aristoteles scribit, sed adurere addit, & cornua eius pugnae inepta facit.) Hæc Albertus circa finem libri 22. parenthesis meis uerbis inserui. Ibidem paulo superius, Vri (inquit sic scribitur pro uri) sunt boues quos Germanice *visent* (alias *wisent*) uocamus; cornua ingentia duo gestant copiosi liquoris capacia; proinde nonnulli pro poculis utuntur: His iracundi hominem cum equo uentilant. Vide plura in Bisonte supra.

¶ Alba Russia siue Moscouia, qua iungitur Lithuania, uros in Hercynia sylua producit, Antonius Vued in tabula Moscouia. Alibi etiam legimus in Lithuania multos esse uros, qui hominem cataphractum etiam facile cornibus sublimem rapiant. Isidorus arbores & armatos milites cornibus eos eleuare scribit. Ioannes Boëmus urum in Polonia reperiri, author quidam obscurus in Boëmia. Ego Mogunia & Vuormacia, Germaniae ad Rhenum ciuitatibus, ingentia bouum syluestrium capita, duplo (ut mihi uidebantur) domesticis maiora, cum reliquijs quibusdam cornuum, ædificijs publicis affixa (ante sæcula aliquot, ut fertur) olim cum admiratione inspexi. Vrum aiunt quidam iuxta armos altiore esse, parte posteriore magis depressum, pilis subnigris. Ex corijs uorum apud Polonos fiunt cingula cum ipso pilo, qui nigerrimus est (ut ex nobili Polono audiui:) & commendantur tanquam morborum quorundam amuleta, ornant ea nobiles auro & argento.

¶ RHIZES uocantur, ut author est Iphicrates, belluæ forma tauris persimiles, uita uero & magnitudine, pugnandi uiribus, elephantes referunt. Nascuntur apud Hesperios Aethiopes, Strabo libro 17. Hi fortassis rhinoceroses sunt, qui & tauri Aethiopici appellantur, magnitudine etiam & uiribus elephantis similes: sed præstat diuersos credere, quoniam rhinocerotum libro 16. seorsim meminit Strabo, uisum à se describens.

DE CACO.

CACUM recentiores quidam inepte animalibus adnumerauerunt, occasione sumpta ex Aeneidos Vergilianæ libro 8. ubi poëta sic canit:
 Hic spelunca fuit uasto submota recessu Semihominis Caci: facies quam dira tegebat
 Solis inaccensam radijs, semperque recenti Cede tegebat humus: foribusque affixa superbis
 Ora uirum tristi pendebant pallida tabo. Huic monstro Vulcanus erat pater, illius atros
 Ore uomens ignes, magna se mole ferebat, &c. Et paulo post de cadauere e spelunca extracti Caci, Nequeunt expleri corda tuendo, Terribiles oculos, uultum, uillosaque setis
 Pectora semiferi, atque extinctos faucibus ignes, Grammatici aiunt hunc Cacum Latium undique latrocinijs & incendijs infestasse; demum Herculis quoque ex Hispania, occiso Geryone redemptis & apud Euandrum hospitantis, boues noctu cauda traxisse in antrum suum. Has cum mane diminutas cerneret Hercules, nec quorsum errassent scire posset, forte fortuna ad hoc antrum peruenit: sed cum uestigia omnia foras uersa uideret, cum reliquis abiit. Abeuntibus autem cæteris, occlusæ boues aliarum desiderio mugierunt. Hercules igitur audito mugitu, Caci fraudem cognouit, raptaque claua iratus recurrit: sed Cacus spelunca fretus in eadem se abscondit, clausis foribus ingenti saxo. Quod Hercules uidens, ad montis cacumen tendit, & ad extremum deiecta maxima montis parte, in antrum desiliens, Cacu strangulauit, bouesque suas recepit. Sunt qui affirmet hunc Cacu Euadri fuisse seruum, qui in eo loco Italiae omnia latrocinio & incendio uastauerit, & ob id Vulcani filium appellatum. Ouid, fabulatur illum tricipitem fuisse cum inquit, Menalio iacuit fusus tria tempora ramo Cacus, &c. Veritas tamē secundum philologos & historicos hoc habet, Huc fuisse Euadri nequissimum seruum ac furem. Nouimus autem malum à Græcis κακόν dici, quem ita illo tempore Arcades appellabant: postea translato accentu Cacus dictus est, ut ἑλένη Helena, Ignem autem dictus est uomere, quod agros igne populabatur. Hunc soror sua eiusdem nominis prodidit; unde etiam sacrum meruit, in quo ei per uirgines Vestæ sacrificabatur, Hæc Seruius enarrans iam citatum Vergilij locum. In huius rei memoriam Petitij & Pinarij Herculis sacrificuli Romæ constituti sunt, uide Macrobiū Saturn. 3. cap. 6. Alberti Magni & imitatorum eius nugæ de Caco, tanquam fera naturali, ualde ridiculas prætereo. Similis ferè huic est alcida fera fabulosa, quam ex terra natam, insuperabilem pugna, plurimum ignis ore uomuisse, & Phrygiā (que inde nomen exuste retinuit) combussisse ferunt, demum à Minerua occisam esse, ut supra ex Diodoro Siculo recitauimus.

DE CALOPODE. SI QVAE EST, A RECENTIO

RIBVS BARBARIS MEMORATA FERA.

ALOPVS apud Albertum Magnum, & eius imitatores, uel analopos, uel antaplon, uel aptalos (ut nominum corruptorum nullus est modus) animal est acutis, longis & serratis cornibus, quibus etiam arbores, licet magnas & altas, secare fertur: sepius autem dum rami & uirgulta cornibus adactis cedunt, eis inuoluitur, retineturque: unde fit ut uoce & clamore se prodat uenatoribus. In Syria iuxta Euphratem inuenitur, cuius aqua potui propter frigiditatem gaudet, astutum & mira uelocitate, ut uenatores facile effugiat. Hæc ferè Albertus auctor citans nescio quem Iorach, à quo tamen sapius tanquam parum probata fidei dissentit. Alij antaplon suum capreolo similem faciunt, corpore foetido, cui bina peracuta & falcata cornua sint: quibus post potum ex Euphrate alacrior tanquam ludendo, arbores (uel, ut alij, frutices & dumeta) secare soleat: esse autem genus quoddam fruticis, longis, tenuibus, lentisque uirgis seu uiminibus, quæ cum rescare conatur, implicari inuoluitque eius cornua: & ita ex uoce, quam indignabundus emittit, à uenatoribus deprehensum occidi. ¶ Ego apud ueteres & idoneos auctores neque hanc feram, neque similem ei ullam reperio, præter unum locum circa finem epistolæ Alexandri Magni ad Aristotelem de mirabilibus Indiæ, cuius translationem inscriptio Cornelio Nepoti tribuit: In illa statim post Gangis & Euphratis riparum mentionem, sic legimus: Euri uenti flatus secuti incidimus in malignas feras, de quarum capitibus uelut gladij à uertice acuta serrataque eminebant ossa. Et hæc arietino more aduersus homines currebant: Tum inuictæ plurimorum militum clypeos cornu suo transuerberabant. Quarum occisis ad modum octo millibus quadringentis quinquaginta, sic inde ad Porum exercitus meus cum summo tandem labore ac periculo meo peruenit. Hic proculdubio illorum calopus siue analopos est.

DE CAMELOPARDALI.

AMELOPARDALIN sacra litera uocant זמר zamer, Deuteron. 14. ubi

Chaldaica translatio habet צרפדה, Arabica زرافة saraphah, Persica زرافه sera phah, Septuaginta καμηλοπαρδαλις,

Hieronymus camelopardum. Dauid Kimhi præterea testatur Rabi Ionã scribere, zamer animal Arabice uocari sarapha. In tanto igitur ueterum interpre tum consensu, nihil mouebunt nos recentiores, siue Iudæi (qui merito magnarum omnium inscitia laborant) siue alij, qui rupicapram aut alcen Ebraicam uocem zamer exponunt. Alces enim Syriæ peregrinæ sunt, rupicapra uerò aliud Ebraicum nomen habent, ut suo loco dicemus. Numeratur autem zamer inter animalia cibo hominum concessa: nec obstat quod camelopardalin nusquam in cibum uenisse legerimus: raritas enim & peregrinitas facit ut cibo eam nemo experiatur. Camelopardalin Aethiopes nabîn uocant, à qua uoce recentiores fortassis Albertus & alij,

anabulam suam detorserunt: sæpe enim in Arabicis dictionibus a uel ha prima syllaba articuli ratione abundat, Pausanias camelum Indicam uocat. Reliquæ gentes, quod sciam, omnes non alia quam Arabica

Arabica uoce serapham appellant, sed alij aliter scribunt gyrapham, giraffam, zirafam: Albertus eiusq; simia, orasum & orasium dicere ausi sunt. Hieronymus, si illius est translatio uetus Biblica quam habemus, & recentiores quidam indocte camelopardum pro camelopardali efferunt. Furerunt sub Gordiano Romae elephantum 32. &c. camelopardali 10. & cetera huiusmodi animalia innumera & diuersa, quae omnia Philippus ludis secularibus uel dedit uel occidit, Iulius Capitolinus: camelopardalum dixit masculino genere, inflexione secunda (nisi uitiū librariorum est) cum auctores reliqui omnes, Graecos imitati, in foeminino genere & inflexione tertia tantum protulerint. Politianus chamelum & chamelopardalin per ch. scribit, antiquo more fortassis qui chenturionem pro centurione dicebant. Latine etiam ouis fera dici potest, ut ex Plinio patet: Perottus in Plinio ouem simpliciter legit, ferae nomen omittit: codices quidam fere aduerbium habent, id accipi posset pro plerumque uel apud multos camelopardalin ouem uocari. ¶ Camelorum aliqua similitudo in duo transfertur animalia: Nabim Aethiopes uocant, collo similem equo, pedibus & cruribus boui (uel ceruo, Albertus) camelo capite, albis maculis rutilum colorem distinguuntibus: Vnde appellata camelopardalis, dictatoris Caesaris Circensibus ludis primū uisa Romae. Ex eo subinde cernitur, aspectu magis quam feritate conspicua; quare etiam ouis ferae nomen inuenit, Plinius 8, 18. Alias oues feras, quibus cornu & cornuum species id nomen dedit, suo dicemus loco; nam camelopardalis praeter placidos & mansuetos mores nihil cum ouibus commune habet. In Lexico trilingui Sebastiani Munsteri in uenio *חמל* ana pro oue poni, Chaldaicam uocem existimo; inde potius anabula hoc animal quibusdam dictum uidetur, quam a nabi cum articulo, ut superius diuinabam. Quod si anabara uel anabura diceretur potius quam anabula, ouis ferae nomen ex integris duobus uocabulis Chaldaicis haberemus compositum: sed balah etiam uidetur syluestre significare: nam turebalah bouem syluestrem Chaldaei uocitant, ut supra annotaui. Albertus Magnus apud Plinium non nabim sed anabulam legit, & codices quidam Pliniani nabuna habent, ut Isidorus etiam legit: quanquam antiquior lectio sit nabim, quae apud Solinum quoque extat cap. 33. teste Hermolao per n. in fine, Strabo libro 16. camelopardalin *βόσκημα* esse scribit, id est pecudem uel ouem, & *θηρίον*, id est non feram, quod ingenij feri non sit. Hac ratione in Plinio legendum, ouis, non fera; ut post ouis distinguatur, & fera accipiatur substantiue. Porro Plinij uerba haec camelorum aliqua similitudo in duo transfertur animalia, cum solius camelopardalis, cui cameli similitudo conueniat, mentio subiungatur, obscura sunt: Praeter camelopardalin quidem struthiocamelum auem scimus a similitudine cameli dictam, sed nulla hic eius mentio, fortassis de equo & boue Plinius intelligi uoluit; huic enim cruribus, illi collo similis est. Camelpardi nascuntur ex his duobus, a quibus nomen habent; camelis minores & breuiiores collo: capite, oculis, colore, pilis, pardi similes: Ungulae fissura eadem quae cameli, cauda longa ut pardi, Diodorus libro 3. Biblioth. interprete Poggio. Graecum exemplar inspiciendum est, pardum ne an pardalin habeat: Quod ad caudam, Oppianus paruam ei tribuit ut mox subiiciam.

¶ Oppianus libro 3. de Venatione, camelopardalin (*καμήλων αἰδίου είδος, φαίδιμον, ἰμερόεν, πηλοσόν γένος*) ualde miratur: & eius descriptionem accuratam instituit; quam nos ita conuertimus: Camelopardalin mixtam ex pardali & camelo naturam habet. Corpus ei uarium, *σκήρυ*: collum oblongum, aures exiguae; caput etiam paruum, (*ψιλον*): pedes longi, uestigia (*παρσά*) lata, sed crurum & pedum inaequalis mensura est, maior (altior) multo prioribus, minor posterioribus, qui humiles & *δουλοεισι*, id est ad terram se submittentibus similes sunt. A medio capite iuxta aures utrinque in temporibus binæ eminentiae seu tubera, ueluti cornua exilia (*ἀβληχερά κεράττα*) recta procedunt. Os ei mediocre (*ἄρχιον*) & tenerum ut cerui; dentes parui & albi utrinque; oculi splendidi, cauda parua ut uelocibus capreolis (*δορκελίδεσσι*, ceruis, Gillius) & nigris in extremitate pilis hirsuta. ¶ Heliodorus libro 10. Aethiopicae historiae camelopardalin elegantissime depingit, nos ita conuertimus: Axiomitarum legati Hydaspī regi Aethiopum inter cetera peregrinum & mirabilis naturae animal donabant; cui proceritas & altitudo cameli erat; pellis color floridis uariis maculis, *φολίσσι*: partes posteriores & infra illa, humiles & leoninae formae; anteriores uero circa armos & pectus, & pedes priores, altiores multo quam pro ceterarum partium portione. Collum gracile, & licet a reliquo corpore crasso procedens, ad canini (*είς κύνειον φέρον γα*, ut habent libri impressi: Politianus legit *κύνειον*, quod praefero) uel olorini potius gutturis modum desinebat. Caput forma quidem cameli (Politianus haec non recte legit) magnitudine uero paulo maiori quam dupla ad struthiocameli caput. Oculis tanquam pictis *ὀφθαλμοὺς ὑπογεγραμμένους βλοσυρῶς σοβδῶσα*. (Politianus uertit, subscriptosque uelut oculos torue motans conuiebat.) Incessus longe alius quam animalium ulli uel terrestri uel aquatico: neque enim crura dextra & sinistra uicibus mouebat alternis, sed alterutra simul: ut dextra pariter ambo, inde sinistra (*συνηδόν*, id est iunctim; sic enim legendum, & statim *ὑπεραιωρεμένη πλυνῶ*) ita ut utrinque latus cum suis pedibus simul totum loco moueretur. Trahenti autem regentiq; magistro tam facile & mansuetum se dabat, ut tenui funiculo capiti circumuoluto, pro illius arbitrio quo modo & quocumque uellet ageretur, non minus ac si robustissimo uinculo ductum fuisset, Haec Heliodorus: ex quo transiunt hunc locum, Angelus Politianus Miscellaneis, & Petrus Gyllius cum Aeliano suo, utriusque in suis translationibus reprehendendi, Dion Prusensis Romanae historiae lib. 43. Caesarem hanc primo populo Romano spectandam dedisse commemorat: & addit, ex ceteris quidem partibus camelum uideri: crura uero disparia habere, nam posteriora prioribus breuiora sunt, ut a clunibus, quasi consensio-

nis gradus, eius excelsitas leuiter attollatur, corpusq; reliquū excelsum prioribus cruribus sustineatur. Colore similiter maculoso ut panthera distinguitur. Apud Hesperios Aethiopes tum aliæ feræ tum camelopardales gignuntur, Strabo libro 17. item libro 16. In ijs locis (inquit, circa mare rubrum puto) Camelopardales nascuntur, nullam cum pardali similitudinem habentes. Coloris enim traritate hinnulo simillima est, uirgatis pilis distincto: posteriora quoq; humiliora sunt anterioribus, ut à cauda federe uideatur, ad bonis altitudinem. Anteriora uero crura à cameli cruribus non superantur, collum rectum est, & in altum auctum, uerticem paulo sublimiorē camelo habet, unde propter hanc incommensurationem, nec tantam celeritatem habere eam puto, quantam dixit Artemidorus, qui eam excellentem facit. At nec fera est, *θηρίον*: sed pecus, *βοσκήμα*. Camelos Indicas colore similes pardalibus Pausanias in spectaculis Romanorum sibi uisus scribit in Bœoticis: ego non alias quàm camelopardales intelligo. ¶ Gyrapham, id est camelopardalē Laurentio Medici à Sultano Aegyptio donatam, Italia longo post uidit tempore, Egnatius. Hoc animal paucis ante annis in Hetruria uidimus, quod à rege Tunis ex Africa Laurentio Medici dono missum fuerat, Raph. Volaterranus. Diuersum confusa genus panthera camelo, Horatius in epistola ad Augustum: quā enim uocamus pantheram, Græci pardalē. M. Varro in libro de lingua Latina ad Ciceronem, Cameius (inquit) suo nomine Syriaco, in Latium uenit, ut Alexandria camelopardalis nuper adducta, quod erat figura ut camelus, maculis ut panthera. Camelopardalē Laurētio Medici missam mirati sumus habere cornicula, quanquam mas erat, quoniam de his nihil hactenus in ueteribus memorijs legeramus, donec Heliodori super hac re uerba legimus. Centum Gordiani principis ludis exhibitas feras oues accepimus, auctore Capitolino: Politianus, Videtur autem feras oues camelopardales exponere: de quo ut dubitem facit partim ipse Capitolinus qui alio loco camelopardalos decem sub Gordiano Romæ fuisse scribit: partim quoniam alias oues feras nouimus, de quibus alias. ¶ Orasius anteriori parte altus, ualde eminet, ita ut extenso capite uiginti cubitorum altitudinem possit attingere. In posteriori uero parte demissus est instar cerui. Collum habet extensum, caput equinum, licet minus: pedes & caudam ut ceruus: pellem uero sic omni colorum genere diuersimodē uariatam, ut homo frustra tentet artificio naturalem eius pulchritudinem imitari. Hoc animal nostris temporibus à Soldano Babyloniorum transmissum est imperatori Friderico Romanorum augusto, Hæc Isidorus: ex quo etiam Albertus Magnus descripsit: sed addit præterea, quod licet multis coloribus insignis sit orasius (sic legitur) album tamen & rubeum frequentiores habeat: & cum se spectantibus admirationi esse intelligit, huc illuc se uertere, & undiquaq; inspicendum præbere. Hoc animal (inquit) temporibus nostris uisum est, & Arabice seraph uocatur: Alij quidam obscuri authores anabulam colore ualde rutilo, & pellem eius propter ornatum in magno pretio esse scribunt. Quidam in descriptione Terræ sanctæ, ex qua etiam hanc imaginem mutuati sumus, girapham capræ comparat, & pellem eius in uentre piscatorio reti, ob uirgulas nimirum cancellatim digestas. ¶ Florentinus in suis Georgicis ait Romæ se uidisse olim camelopardalē, quod animal in Antiochia ego etiam uidi ab India translatum, Author Geoponicorum Græcorum.

DE CAMELO.

A.

AMELI nomen apud Aristotelem & ueteres absolute positum, non ad Bactrianam solum quam hodie simpliciter camelum nuncupamus: sed Arabicam etiam, quam Strabo camelum dromadem, recentiores dromedarium uocant, extenditur. Cum camelos quinquaginta annos uiuere percepi, tum Bactrianos ad centesimum annum, Aelianus: ex quibus uerbis apparet, cameli nomen commune esse, neq; Bactrianis duntaxat, quibus geminum in dorso gibber, proprium. Dicam igitur priore loco tum de camelo in genere, tum simul etiam de Bactriana: posteriore seorsim pauca de dromade, quoniam & figura dorfi præcipue differt, & cameli nomine apud recentiores non appellatur.

¶ Camelus Hebraicè גמל gamal, Deuteron. 14. Chaldaicè גמלא gamela, Arabicè گمل gemal, Persice شتر sethor. Manifestum est sanè linguas alias plerasq; hanc uocem debere Hebraicæ. Γαμάλ camelus uocatur à Chaldaeis, Hesychius & Varinns. Varro in libro de lingua Latina, Camelus inquit, suo nomine Syriaco in Latium uenit אכאסטרנים achastranim, Esther 8. Dauid Kimhi multos interpretatur, animalia magna & magni pretij ex equa & asino: Septuaginta prætermittunt: Hieronymus uerredarios: aliqui teste Abrahamo Esra פראדים peradim, id est mulos. R. Salomon ex camelis celeriter currentibus, בקרה bikra foemininum: Esaia 60. bikre plurale masculinum reperitur: ubi ab Hieronymo uertitur, dromedarij Madian: à Septuaginta ἀγέλαι καμήλων, id est greges camelorū: à Kimhi, cameli parui, (sunt autem dromades camelis ceteris minores): Chaldaice, חוגנין hogenain, id est dromedarij. Rursus uocem בקרה Kimhi camelum paruam interpretatur, Hieronymus capream: ab Aquila Symmacho & Theodotione θρομνός redditur, id est cursor, pro dromade uel dromedario nimirum: à Septuaginta σέρι, id est sero. Nobis ex Theodori Bibliandri sententia camelus dromas foemina uidetur. קרקרור kirkarot, Esaia 66. Chaldaicè קודאנוואן kudanuuan, quod Iudæi mulos interpretantur.

tur, item Septuaginta. Abraham Esra genus camelorum excellens: R. Salomon camelos aut alia animalia uelocissima: Eodem modo Kimhi explicat in libro radicum. Sed magis congruit interpretatio nostrorum hominum, ut currus aut carrucas intelligamus. Nam Hieronymus & Symmachus carrucas uerterunt, alij uoce consona φορεῖα: Septuaginta σκιαδίων, quæ Hieronymus umbracula & basternas interpretatur, & dormitoria. ¶ His sub iungam nomina quæ reperio in libris medicorum ex Arabica lingua, quanquam corrupta quædam ex illis & ineptè scripta uideantur. Gemel, camelus est, inde baul gemel, id est urina cameli, Syluaticus: Antiqua expositio uocabulorum Auicennæ zemel habet per z. Camelus alnegib, id est qui pascitur in locis syluestribus: secundum alios uero est camelus ualde uelox gressu & cursu suo, quem Latini dromedarium appellant, Andreas Bellunensis in Auicennam, in Camelo & in Alnegib. In Pandectis Syluatici legitur anegibus (corruptè pro alnegib) id est camelus, Alhauar, camelus, Andreas Bell. Algiazar, id est camelorum, Idem. Ebenars, camelus, Syluaticus. Astergar seu astergazi quid sit, inter authores Arabes non conuenit. Legitur enim in libro Benagi Albian quod sit radix aniuden (id est silphij) & in libello de simplicibus Alchamini, astergar esse uocabulum Persicum: quoniam astir (nos ἄσχητορ supra scripsimus ex Persica translatione in Deuteronomion) Persice idem sit quod camelus, & gar spina, ut astergar sit spina camelorum: Alij corticem radices aniuden exponunt, Andreas Bell. Bartolemaeus Georgieuitz camelum Saracenice shymel uocari scribit, quæ uox accedit ad zemel supra dictam, ea rursus ad gemel. ¶ Camelus Italice & Hispanice camello, Gallice chameau, Germanice Kämelhier, Anglice camel, Illyrice Vuelblud.

B.

Camelos inter armenta pascit Oriens, quorum duo genera, Bactriani & Arabici: differunt, quod illi bina habent tubera in dorso, hi singula: & in pectore alterum cui incumbant, Plin. Camelus proprium inter cæteras quadrupedes habet in dorso, quod tuber appellant: sed ita, ut Bactrianæ ab Arabijs differant. Alteris enim bina, alteris singula tubera habentur. Sunt etiam omnibus singula partima, quale in dorso, tubera, quibus incumbat reliquum corpus, & firmetur, quoties in genua inclinantur, Aristoteles interprete Gaza. Græca uerba, Διαφέρουσι δ' αὖ Βάκτρια καὶ Ἀραβίαι, αἱ μὲν γὰρ δύο ἔχουσιν ὕψος, αἱ δ' ἓνα μόνον, Plinius multò clarius quàm Gaza reddidit, ut non dubium sit quin Bactrianis duo dorfi tubera, Arabicis unicum sit: nam ut ille pronomen Latinis ad remotius, hic ad proximius refertur: sic Græcis δ' ἅ & δ' αὖ. Hæc differentia ex Gazæ translatione certa haberi non potest. Impulit eum fortassis Solinus, ut de industria ambigüe uerteret. Is enim errore manifesto contra quàm debuit, Arabicis tubera duo, Bactrianis unum attribuit, his uerbis cap. 51. Bactri (inquit) camelos fortissimos mittunt, licet & Arabia plurimos gignat. Verum hoc differunt, quod Arabici bina tubera in dorso habent, singula Bactriani. Errat etiam Sipontinus qui Bactrias camelos, quibus bina tubera, uulgo dromedarios uocari scribit. Albertus magnus in distinguendo à dromade camelum mecū sentit. Quod autem res contra se habeat, quàm Solinus scribit, facile Didymi etiam testimonio comprobauerim. Is enim Bactrianam camelum in ijs montibus, qui ad Indicam pertinent, concipere ex apris (σύντροφον) simul pascentibus, proficitur. Natus autem ex sue (τῶ σὸς) & camelo foemina camelus duplici gibbo est. Verum quemadmodum in equis & asinis plurimas notas patris fert mulus: sic camelus ortus ex semine suis tanquam indicium, uirtutis robur, pilorumq; densitudinem contra hit. Nec in luto em facile camelus talis dilabit, sed erigitur statim suis uiribus, ponderisq; fert duplicem quàm ceteri. Vocant aut ipsos, & meritò sanè Bactrianos, quod primo fuerint in Bactris orti. Hæc ex Geoponicis Græcis in fine libri 16. & mox de dromadibus seorsim. Vocat autem δίκυρον illum cui duo sint tubera: pro qua uoce mēdum est Bibliotheces tertio apud Diodorum: ubi ditili scriptum reperias pro dicyrti, Cælius. Vide an dityli forte legi possit, à tylo de quo paulo post. Arabia multa & diuersa camelorum præbet genera, tum pinguium tum macilentorum, quorum quidam ditili à gibbo duplici nominantur, &c. Diodorus interprete Poggio. Cameli in dorso tuber Græci uocant hybon, quanquam & eo nomine intelligitur collo qui est obtorto, Cælius. ¶ Boues Scythici similiter ut cameli eminenti dorso existunt: simul & cum dorso clitellæ imponuntur, perinde ut cameli genua flectunt, Aelianus. Boues in Syria nodos scapularum flectunt, ut cameli, Aristoteles. Bubus Indicis camelorum altitudo traditur, Plinius. Nabim Aethiopes uocant animal collo simile equo, camelo capite, &c. Plinius. ¶ Camelus inter bisulca maximum est, Aristoteles. Et alibi, Camelis opitula ta est natura magnitudine corporis: sufficit enim hæc ad necem arcendam. Colorem habent cameli pullum atq; natiuum, ob id uulgo pullum colorem camelinum uocant, Sipontinus. Buber, id est lana cameli, And. Bell. τύλη, τῆς καμῆλης ἀπὸ τῆς ῥάχεως τὸ ἄκρον δέρμα, id est suprema (dorfi) cutis post collū, Hesychius & Varinus: forte quia callosa sit: proprie enim tyli dicuntur, inquit Hesychius, callosæ partes animalium dossuariorum circa humeros, uel scapulas, ex frequenti affricu nimirum & compressione præter naturam. Potest tamen tylos etiam secundum naturam dici, ut apud Nicandrum caro protuberans, circum oculos anguium: inde τύλωμα Grammatici etiam tuber exponunt, & inferiorem pedis partem. Protagoras primus quam nuncupant τύλην, in qua onera portant, inuenit. Laërtius libro 9. Nihil igitur obstat quin apud Diodorum legamus δίτυλον, idq; elegantius meo iudicio, quàm δίκυρον, pro camelo cui geminum tuber. ¶ Cameli non sunt utrinq; dentati, quamuis cornibus careant: cuius rei causam reddit Aristoteles libro 3. de partibus animalium, cap. 14. Camelus una

una ex ijs quæ non sunt cornigera, in superiori maxilla primores non habent dentes, Plinius. Et alibi, Dentium (inquit) superiore ordine carent in utroq; genere, id est tum Bactrianæ tum Arabiæ. Cameli adiuvantur proceritate collorum, Cicero de Nat. Anhar, id est locus qui est in inferiori parte gula, Latine sonat uulneratio cum lancea: eò quod camelus ibi cum lancea percussus, citius quam ullo alio uulnere moritur, Syluaticus. Cameli uenter cur multiplex sit, declarat Aristoteles libro 3. de partib. cap. 14. Desenem, adeps zirbi, id est omenti cameli, Syluaticus. Camelus fel non discretum, sed uenulis quibusdam confusum habet, Aristot. lib. 4. cap. 2. Et paulo post, Camelus quia felle caret, diu uiuit, Plinius etiam camelos felle carere scribit. In uentre (uel ut alibi, inter femora) mammas duas cum papillis quatuor habet, modo uacæ, Aristot. Genitale camelis neruosum est, Aristot. Et alibi, Neruo (inquit) ita constat, ut uel ex eo confici possit (neruus) quo arcus fidissimè intendatur. Capreæ, καπραι, sunt in natura cameli prominentes carnes, Cælius: nos clarius ex Suida dicemus mox capite 5. ubi de castratione cameli. Caudam habet camelus asino similem, genitale retro, Aristot. Genua singula in singulis cruribus sunt, & flexus artuum, non ut quidam perhibent plures: sed propter alui interuallum plures esse uidentur. Habet etiam talum similem bubulo: clunes proportionè magnitudinis paruos. Bisulcum id animal est, nec utrinq; dentatum. Sed bisulcum sic est, ut pes parte superiore scissus paululum sit ad flexum digiti secundum: parte autem priore summa, quadripartito findatur discrimine paruo, quantum primotenus digiti inflexu, & quiddam inter fissuras, perinde ut in anserum pedibus adiectum contextat. Pes uestigio est carnosus, ut ursæ, qua de causa eas quæ per exercitum longiore itinere fatiscunt, caleant carbatinis, Aristoteles. Camelo tali similes bubulis, sed minores paulo. Est enim bisulcus discrimine exiguo pes imus cameli, uestigio carnosus ut ursæ, qua de causa in longiore itinere sine calciatu fatiscunt, Plinius. Coitus tota die est camelis solis ex omnibus quibus solida ungula, Plinius. Carbatinas calceamenti genus esse ex rudi uel recente corio bubulo supra docui in Boue cap. 5. Apud Varinum legimus etiam ἀραβύλας & ἀρβύλας, & ἀρμυλα secundum Cyprios, calceamentorum genera. Ἀναράβηλα, τὰ μὴ ὄζισμα, ἀρβύλα γὰρ τὰ ὄζισμα, Hesychius & Varinus. Ego ita potius legerim, Ἀναράβηλα, τὰ μὴ ὄζισμα ὄζισμα, ἀρβύλα γὰρ τὰ σμύλια. Nam ἀρβύλα alibi exponunt, σμυλίου σκυττῶν ποδαφίς. Herodotus scribit camelum in posterioribus cruribus gerere quatuor femora, & totidem genua, Aelianus. Ego per genua articulos intelligo, per femora uero ossa quæ inter articulos recta habentur. Hæc autem terna esse in prioribus cruribus, in posterioribus quaterna, ipse dum hæc scriberem in dromade obseruaui. Pedes nunquam atterunt: sunt enim illis reciprocis quibusdam pulmunculis uestigia carnulenta. Vnde & contraria est labes (id est lapsus uel lapsio) ambulantibus, nullo fauente præsidio ad nisum insistendi, Solinus. Auicenna auctor est camelos quosdam fissos habere pedes, alios uero equi instar solidos, Albertus. Camelus animal est deforme, collo & cruribus longis, Idem.

Genus camelorum utrumq; Bactrianum dico atq; Arabiū, pedatim (ἰπὶ σκέλει) incedit, cum pes sinister non transit dextrum sed subsequitur, Aristot. Omnia animalia à dextris partibus incidunt, sinistras incubant (id est sinistris interim innituntur): Reliqua ut libitum est gradiuntur: leo tantum & camelus pedatim, hoc est ut sinister pes non transeat dextrum, sed subsequatur, Plinius. Apparet autem eum non intellexisse locum Aristotelis qui est libro 2. cap. 1. historiæ anim. de gressu animalium: nam ubi Aristoteles dixit reliqua animalia ἰπὶ δάμπτρου ingredi, quod sit cum statim post anteriorem dextrum pedem sinister posterior progreditur, & post anteriorem sinistram dexter posterior: Plinius uertit, ut libitum est. ¶ Asefeleni, id est pastura camelorum, Antiqua expositio in Auicennam. Schoenuanthos aliqui passum uel fœnum camelorum uocant: nam ubi nascitur, longe lateq; omnia occupat, ita ut pascendi copiam abunde præbeat. Amant hordeum, cuius pabulū subito glutunt, & postea tota nocte ruminant: Si unus abstineat in stabulo, cæteri tanq; condolentes in stabulo simul abstinent, Albertus. Quædam præ sui corporis magnitudine, aut difficultate cibi non ad concoctionem idonei, sed spinosi & lignei, multiplicem habent uentrem, ut camelus. Et hæc quidem quanquam cornibus caret, ideo non superne dentata est, quod ei magis necessarium est uentrē talem habere, quàm dentes priores, &c. Ruminat etiam camelus more cornigerorum, quoniam uentres similes cornigeris habeat, Aristot. Pastus columbarum & camelorum, est herba habens granū simile grano myrti, qua pascuntur cameli, nec inde læduntur quicquam, cum sit uenenum uermibus, Syluaticus & Antiqua exp. in Auic. Astergar, id est spina camelorum, ut paulo ante dictum est cap. 1. Arabes Scenitæ pascua omnis generis pecorum, præsertim camelorum, optima habent, Strabo. Schoenuanthos quidam Arabice adcher appellant. ¶ Cameli & equi turbulentam & crassam aquam suauius bibunt, quippe quæ ne ex fluuio quidem prius hauriant, quàm pedes inturbent. Possunt uel ad quatuor dies tolerare sine potu, mox bibunt quàm multum, Aristot. Sitim & quatriduo tolerant: implentur cum bibendi occasio est, & in præteritum & in futurum, obturbata conculcatione prius aqua: aliter potu non gaudent, Plinius. Didymus in Georgicis ait triduum intergrum tolerare sitim camelum. Lutulētas aquas captant, puras refugiunt: deniq; nisi cœnosior liquor fuerit, ipsi assidua conculcatione limum excitant, ut turbetur, Solinus. Bactrii minus infestantur siti, ideoq; laboris patientiores sunt, Cælius. Irati strident horribiliter, Author obscurus. In auersum (ex auerso, ab auerso) mingit, & mas & fœmina: alioqui quadrupedum fœminæ omnes id faciunt, Aristot.

Feruidum animal camelus est, proindeque lasciuum: ex quo in Vespis Aristophanes festiuissime, Phocarum (inquit) odorem habebant, lamiae uero testiculos illotos, cameli autem podicem. Coitus auersus elephantis, camelis, tigribus, &c. quibus auersa genitalia, Plinius & Solinus. Cameli sedente foemina (ἡ θηλεία καὶ ἀντιπύριος) coeunt, nec auersi (ἡ ἀντιπύριος) sed complectente mare, ut caetera quadrupedes agunt, & coitum toto die exercent, Aristoteles. Errat igitur Plinius qui camelis auersum peragi coitum scribit, quod Hermolaus etiam in Castigationibus Plinianis obseruauit. Interim miror qui fiat quod auersa non coeant more aliarum omnium quadrupedum, quae genitale retro uertunt. Tempus coeundi in terra Arabia, mense Septembri. Incipit & mas & foemina coire in trimatu: foemina post partum uno interposito anno coit, Arist. A trimatu pariunt uere, iterumque post annum implentur a partu, Plinius. Vere pariunt, Aristot. Petunt recessuum solitudines cum libet coire, nec aliquis eo potest tuto accedere, praeterquam pastor armenti, Aristot. Coituri solitudines aut secreta certa petunt, neque interuenire datur sine perniciē. Coitus tota die est tantum ijs ex omnibus, quibus solida ungula, Plinius. Geniturae cupidine efferantur adeo, ut sauiant cum Venerem requirunt, Solinus. Camelus mas sauiit tempore coitus, siue homo, siue camelus accedat: nam equis quidem odio naturali aduersantur, Aristot. Massagetae cum uxoribus in propatulo concumbunt, ut Herodotus scribit: at cameli coeundam Veneris societatem nunquam palam inter se ducunt. Quod quidem facti ne uerecundia an admirabili naturae munere faciant, Democrito aliisque disputandum relinquo. Cum autem inter eos coniunctionis appetitum pastor exoriri sentit, aliquod concedit, Aelianus. Nec matri nec forori miscetur camelus, Didymus. Camelos in Admirabilium relatione tradit Aristoteles nunquam coisse cum matre. Obseruatum id & in nono Auicennae libro, qui est de animalibus, Caelius. Camelus cum matre nunquam concumbit: Cuius rei exemplo est pastor quispiam, is cum foeminam quoad eius fieri poterat, exceptis genitalibus obtexisset, deindeque filium matri sic opertae admisisset: hic ex latebris coitus appetitione falsus, matrem imprudens superuenit suam, quod ubi intellexisset, camelarium scelerati coitus admissarium, & mordicus premens, & ad terram abiectum genibus affligens, cum summis doloribus interfecit, atque seipsum praecipitem agens, uoluntariam mortem sibi consciiuit. At inter homines Oedipum cum matre commississe incestum, constat: & Telephum etiam commissurum fuisse, nisi eos diuino ductu draco diremisset, Aelianus ex Aristotelis de historia animalium lib. 9. cap. 47. Camelus uentrem fert menses duodecim, parit singulos, Aristot. & Plinius. Uniparum (sic legendum, non uiuiparum) nancque est, Aristot. lib. 5. cap. 14. historiae animal. Camelus fert uterum menses decem, Aristot. histor. anim. 6. 2. pro δὲ καὶ lege δὴ δὲ καὶ, ut loco iam citato: nam & Plinius ita legit. Separant prolem a parente anniculam, Aristot. ¶ Tenuissimum lac camelis, mox equabus, Plinius. Tertio loco asinae, Aristot. Lac camelinum liquidissimum, tenuissimum ac minime pingue, licetque plurimo sero abundet, tardius tamen secedere longa experientia compertum est. Cameli lac habent, donec iterum grauescant, Plin. Lac suum usque eo seruant, quod iam conceperint, Aristot. Syluaticus ausa lac camelinum exponit. ¶ Camelus quia felle caret, diu uiuit, Aristoteles: Et alibi, Viuit diu, plus enim quam quinquaginta annos. Et rursus alibi, Viuit magna pars camelorum annos triginta, sed multo plures nonnullae: nam uel ad centesimum annum facultatem uiuendi protrahunt. Viuunt quinquagenis annis, quidam & centenis: utiqueque rabiem & ipsi sentiunt, Plinius. Durant in annos centum, nisi forte trahati in peregrina, insolentia mutati aeris morbos trahant, Solinus. ¶ Scabies cameli cedria curatur, Didymus. Rabiem & ipsi sentiunt aliquando, Aristot. & Plinius. Camelis accidit rabies & podagra, unde facile moriuntur: quamuis enim non amittant ungulas, dolent tamen uehementer cum per itinera dura & salebrosa incedunt, Albertus & alij recentiores. Camelos necare traditur in Babylonis regione gramen id, quod iuxta uias nascitur, Plinius. Iuba tradit cetaceo pingui & omnium piscium adipe, negociatores in Arabia camelos perungere, ut asilos ab his fugent odore, Plinius.

D.

Quantopere incestum cum matre fugiat camelus, paulo ante dixi. Odium aduersus equos gerunt naturale, testibus Aristotele & Plinio. ¶ Cum Xerxes per Paonium agrum atque Crestoniam cum iter faceret super amnem Chidorum, leones impetum dederunt in camelos, qui commeatum portabant. Sub noctem enim relictis locis consuetis eo descenderunt: nulloque alio neque iumento neque homine tacto, in camelos grassati sunt. Cuius rei causam admiror: quod leones quoties aliunde eis est quo indigent, abstinent ab inuadendis camelis, quod animal nunquam antea nec experti fuerant illic, nec uiderant. Sunt autem per ea loca leones multi, Herodotus libro 7. Onerandi cameli si uel modice a camelario super genua calce percutiantur, statim flexis cruribus se submittunt.

E.

Camelos inter armenta pascit Oriens, Plin. Omnes iumentorum in ijs terris (Bactris & Arabia) dorso funguntur: atque etiam equitant in praelijs. Velocitas inter equos (id est aequalis equorum uelocitati) sed sua cuique mensura, sicuti uires. Nec ultra assuetum procedit spatium, nec plus instituto onere recipit, Plinius. Sunt alij oneri ferendo accommodati, alij leues ad perniciem: sed nec illi ultra iustum pondera recipiunt, nec isti amplius quam solita spatia uolunt egredi, Solinus. Currunt Cameli celerius quam equi Nissani, propter laxiorē sui gradus glomerationē, Aristot. Formicae Indicae Indos aurum ab ipsis congestum furantes, crebro lacerant, quamuis praeuolocibus camelis fugientes, Plinius. Camelis

melis iunctis Indi tendunt ad auri furta, quod custodiri aiunt à formicis, quæ uulpes excedant magnitudine, Herodotus. Adicit Philostratus Indos ad cursum camelis uti, hisq; uno die stadiorū mille iter conficere, Cælius. Thus collectum Sabotam camelis conuehitur, Plinius. Onera sexaginta camelorum memorantur in sacris literis libro 4. Regum cap. 8. & sex milia camelorum, Iob 42. & rursus quinque milia, primo Paralipomenon cap. 3. Nonnulli superioris Asiæ incolæ camelos uel ad tria milia possident. Ex ditylis camelis (id est quibus bina dorsi tubera prominent) quidam ferendis oneribus apti, supra decē frumenti minas, homines uero quinque in lecto iacentes uehunt, Diodorus lib. 3. Biblioth. interprete Poggio, quibus Græci codicis copia est, si uolent conferant. ¶ Castrantur camelii mares, ut pugnaciores sint, à Baetris populis, sic petulantia excisa robustiores fieri aiunt, (quod & Solinus scribit.) Quinetiam foeminis uulvas ferro exulcerari, ut partibus illis quæ ad furorem libidinis incitant adustis, ad bellum aptiores existant, Aelianus. Cameli etiam foeminæ castrantur, cum eis uti in prælio libet, ne concipiant utero, Aristot. Castrantur foeminæ suæ sic quoque uti cameli, post bidui in ediam, suspensæ pernis prioribus, uulua recisa, Plinius. Capreæ, καπρία, carnes sunt eminentes intra pterygomata pudendi, quas excindunt cum ad bellum parantur, ne amplius coire possint, Suidas. Pterygomata pudendi foeminei labra sunt, quæ καρυνοί ab Hippocrate uocantur, ambitus genitalis mulieris Cornelio Celso; intra hæc quæ prominet caro in camelis capreas uocant Græci, Hippocrates in mulieribus καρυνοί, aliqui nymphæ. Ad belli usum, camelorum quoque gerula opera expetitur; ex camelis etiam Baetrij pugnāt, quod sint equis celeriores, & magnitudinis ratione formidabiliores etiā, & hirsutiores; & quia non infestantur siti, ac laboris patietiores sunt, ad diuersos usus bellicos magis idonei, Cælius ex Pollucis libro primo. Camelos aliquantæ nationes (inquit Vegetius de re milit. 3. 23.) in aciem prouiderunt, ut Vrcilani in Aphrica, Mahetes hodie quoque producant. Sed hoc genus animalium arenis & tolerandæ siti aptum, confusas etiam in puluere uento uias absque errore dirigere memoratur. Ceterum propter nouitatem, si ab insolitis uideatur, inefficax bello est.

¶ Urinam camelorum fullonibus utilissimam esse tradunt, Plinius. ¶ Lycion aptissimum medicinæ quod est spumofum, Indi in utribus camelorum aut rhinocerotum id mittunt, Plinius. Ex pilis camelorum & dromadum, qui mediocriter molles crispique sunt, uestes audio confici, camelotas inde uulgo dictas. Cœrulei coloris uestis dicitur & cymatilis, inquit Baysius. Hic undas imitatur, habet quoque nomē ab undis, Ouidius: κύμα enim fluctus est. Nec me latet quosdam per cymatilem uestem apud Plautum intelligere undulatam, id est de camelorum: quod haud scio an ridiculū sit, Hæc Baysius. Diuum Ioannem baptistam legimus indutum fuisse ueste ex pilis camelorum, contexta nimirum ex pilis, non camelota, id est ipsa cameli pelle, ut pictores & statuarij fingunt. ¶ Genitale camelis ita neruosum est, ut uel neruus ex eo confici possit, quo arcus fidissime intendatur, Aristoteles. Alhab Arabice est neruus camelorum contusus in uillis, quibus simul cum colla inuoluuntur arcus ligatione forti, sicut sit in Damasco; hinc etiam in humano corpore ossium ligamenta seu chordæ alhab dicuntur, Andreas Bell.

F.

Camelus in sacris literis animal in cibo uetitum est: quantum enim ruminat, unguis tamen non omnino diuidit, sed parum aliquousque, & superne tantum: imum enim uestigium omnino planum solidumque est: ita ut inter bisulca & solidipeda ambigere mihi uideatur: proinde & Plinius alicubi solidam ei ungulam tribuit, ut in B. supra dictum est. ¶ Sunt qui asinorum domesticorum mandunt carnes, pessimi succi, ac concoctu difficilimas, nec non insuaues: ita etiam equorum ac camelorum nonnulli, animo scilicet & corpore asinini ac camelini homines, uescuntur, Galenus libro 3. de alimentorum facultatibus. Cameli tum lac tum caro, suauissima omnium est: bibitur eius lac ad unam mensuram duabus aut tribus aquæ admixtis, Aristoteles & Plinius: qui tamen lactis solum, non item carnis suauitatem commendat. Et alibi, Dulcissimum (inquit) ab hominis lacte camelinum est. Camelorum duplici gibbo insignium, carnibus lacteque uescuntur incolæ Arabiæ, Diodorus Sic. libro 3. Biblioth. Apud maiores nostros, inquit Antiphanes Comicus, boues integros assabant, ceruos, agnos: denique coquus quidam integrum monstrum assatum, nempe calidam camelum, magno (id est Persarum) regi apposuit, Athenus libro 4. Lac camelorum partui uicinarum butyri & caseosæ substantiæ minus habet, ac tenue est: Equarum lac est sicut camelorum partui uicinarum, tenue, aquosum: Omne lac obstruit, iecur præsertim, excipimus camelorum foetarum lac & similiū (asininum, equinum) in quo parum caseosi est, & aquositate sua abstergit, Auicenna. In lacte camelino falsedo est, inde quod amant acetosum, Auicenna: (forte legendum, Salsum esse camelinum lac, quoniam cameli appetunt falsa. Acetosum uero lac, &c. à nouo initio.) Lactis usus sæpe inducit sordes (albaras, id est, uiriliginem profundiorē) præterquam camelorum recenter foetarum: ex hoc enim raro timentur albaras, Auicenna. Alium mollit lac equinum, camelinum, & asininum, Idem. Camelinum lac omnium tenuissimum est, & meliorem tenuioremque succum gignit: extenuat crassos humores excrementitios: alium mollit, & obstructionibus liberat, propter uehementem calorem qui ei per naturam inest, Rasis. Arabes nouimus camelorum lacte uesci, à carnibus suillis uero abstinere imprimis, copiae uel raritatis utrumque ratione. At camelos detestantur in Septentrionem reiecti, Cælius. Heliogabalus comedit sapius ex Apicii amulatione, ut Spartianus prodit, camelorum calcanea, cristas gallinaceis demptas uiuentibus, &c.

Camelus calido & sicco temperamento est, Rasis. Veneno infectus, si necessitas postulet, collocetur in uentrem muli uel cameli recens occisi: siquidem calor istorum animalium resoluit uenenum, & spiritus partesque corporis omnes corroborat, Ponzettus cardin. ¶ Caro cameli prouocat urinam, Auicenna: Bellunensis cerui non cameli, legendum monet. Camelorum pingue quomodo curandum sit, ex Plinio & Dioscoride prædixi iam in Tauro. Adeps de gibbo cameli suffita, iuuat hæmorrhoides, Auicenna. Sanguis cameli fricatus (lege frixus) dysenteriae prodest, & diuturno alui profluuiio, Haly. Siccatus & frixus, fluxiones sistit: cum uino potus, sagittæ Armenæ ueneno aduersat, Auicenna. Post purgationem uero mensium potum (hoc forte ad lac cameli pertinet) conceptum promouet, & prodest prouocationi uteri, Auicenna: ut citat quidam author obscurus: ego apud Auicennam neque in sanguinis neque in lactis mentione reperio. Medetur sanguis cameli epilepsia, Auicenna. ¶ Cameli cerebrum arefactum, potumque ex aceto, comitialibus morbis aiunt mederi, Plinius, & Auicenna, & Galenus in libro de theriaca ad Pisonem cap. 12. ¶ Dentès quando fricantur, intestinis excoriatis manifeste profunt: & hemorrhoidas impositi sanant: miscentur item cum assagh, id est ungento & liuole cum aqua porrorum nabati, quo remedio inuncto efficaciter dolor hæmorrhoidum tollitur, Rasis. ¶ Spuma cameli cum aqua pota ab homine ebrio, reddit eum demoniacum, Rasis. ¶ Si quis de pulmone cameli arido & trito pondus aurei biberit, cæcitatem incurret, Rasis. ¶ Fel cum melle potum comitialibus morbis aiunt mederi, item anginæ, Plinius. Solum per se fronti illitum, prodest aduersum caliginem: sed ne omnino lippiat, decoctum cum mellis optimi cyathis tribus, & croci uncia in unum miscbis, & sic suffusionem ad oculos facies, uel etiam superlines inde caligantes & lippientes oculos: hoc medicamine etiam excrecentes carnes in oculis & cicatrices curantur, Marcellus. ¶ Cauda cameli arefacta aluum solui aiunt, Plinius. Setas è cauda contortas, et sinistro brachio adalligatas, quartanis mederi, Idem. ¶ Lac camelorum recenter foetarum auxilia tur asthmatis & anhelosis, Auicenna. Lac camelorum (quidam addunt, recenter foetarum ambulantium) prodest aduersus hydropem & duritiem lienis, ut caprinum etiam & asininum, Auicenna. Camelus lac roborat iecur, obstructions aperit, lienem crassum extenuat: & iuuat hydropicos, si calidum bibatur, præsertim admixto ei saccharo alazur, Rasis. Lac camelorum recens foetarum cum oleo de alcanna (aliàs, alkerua) partibus internis induratis auxilio est, Auicenna. Lac omne spleneticis & hepaticis, & uictu attenuante indigentibus, insalubre, excepto camelorum foetarum lacte: hoc enim confert affectibus plerisque splenis & hepatis, & renouat (aliàs humectat, aliàs impinguat) hepar: Conducit præterea in hydrope, maxime si bibat cum urina camelorum recens foetarum Arabicarum: excitat etiam appetitum cibi, sed sitim facit, Auicenna. Prouocat menses, et confert hæmorrhoidum uitijs, Idem. Epoto ueneno antidotum est lac cameli: idem corruptam temperiem corporis emendat, & auget uentrem (id est aluum deijcit,) Haly. ¶ Fimi cameli cinere crispari capillum cum oleo aiunt: & dysentericis prodest illitus cinis, potusque quantum trinis digitis capitur, & comitialibus morbis, Plinius. Stercus cameli prohibet remanere uestigia uariolarum, & tollit uerrucas: & fluxum sanguinis è naribus sistit, & cum medicamentis potum comitialibus confert, Auicenna: author quidam obscurus falso ex Plinio citat: Fimus cameli albus cum melle tritus & impositus, tumores reprimat, & uulnera desiccata expurgat: resoluit bothor ac ulcera, scrophulas quoque fortiter, &c. Hæc ex Dioscoride citata, neque apud ipsum, neque apud Serapionem inuenio. Apud Auicennam uero sic legimus, Stercus cameli resoluit bothor & ulcera: & similiter stercus pecudis super mellinum: stercus caprarum resoluit scrophulas fortiter, & similiter stercus cameli: quod etiam articulorum dolores sedat & abscessus eorum sanat, Hæc Auicenna. ¶ Urinam ulceribus manantibus utilissimam esse tradunt. Barbaros eam seruare quinquennio, & heminis pota ciere aluum, Plinius. Urina cameli pulli cum à lacte separatur, soluit uentrem: & nisi soluerit, medicamento aluo deijcienda apto utendum, Rasis. Urinarum utilissima est, quam reddit camelus Arabica, quam alnegib uocant: furfures abstergit, si caput ea ablatur: odoratu lasso prodest (uetus translatio non recte habet, foetori narium) & obstruendum os, quod colatorium uocant, efficaciter aperit, Auicenna. Urina cameli, ut hominis etiam, remedium est hydropi: eadem illinitur splen, præcipue cum lacte cameli, Auicenna. Sal Ammoniacus factitius hodie nobis affertur ex Germania plerumque: licet nonnulli ex urina camelorum arte quadam densata fieri credant, Petrus Matthæolus.

¶ a. Recentiores quidam chamelum per c aspiratum scribunt, ut Politianus & Calepinus, forte ueteres imitati Latinos qui chenturionem pro centurione dicebant: aut propter etymologiam qua Græci κάμηλον dici arbitrantur, quasi κάμηλον, ὅτι καμῶν καὶ θηρὶν ἀπὸ τοῦ φορτίου, id est quoniam humi sedenti, uel potius cubanti onus imponitur, ἢ δὲ κάμηλον ὅφιν τε καὶ αἰγὴν, καὶ ἐαυτὸν ἐπὶ τῇ σέρῃ, Suidas in uoce κῶλα, sine authoris nomine, ut solet. Alij κάμηλον quasi κάμηρον dictam conijciunt, πᾶρ τὸ κάμηρον ὅς μιν ὄρεϊ καὶ ἐπὶ τῇ σέρῃ, id est ab eo quod femora inflectat cum ad sedendum cubandum uel se demittit. Scribit Onirocriticorum primo Artemidorus, ex Eueni sententia in Eroticis ad Eunoium, camelum dici uelut κάμηρον, quia μέσος κάμηρος ὅς μιν ὄρεϊ: quo argumento premonstratam cruris debilitatem somnianti, hospitio se exceptum in fuga, cui nomen foret Camelus. Artemidoro subscritbit Horus, apud Aegyptios camelum inquit, indicare hominem in cessu tardum: quoniam inter animalia

animalia camelus modo *ἡ μὲν καμῆλη*, unde etiam nomen ei contigerit. Ex Strabonis tamen interpretamento Geogr. libro 17. coniectare licet camelum esse Assyrium uocabulum: gamal enim dicunt illi, unde uico conciliatum nomen Gangamela, uelut domus camelus: quod est ab Darío impo-
tum Hytaspis filio, quum fatigata camelo alimentorum ratione locum contribueret. Gangamela
tamen pronunciant Græci, forte per inscitiam, quia gentium illarum proprietate, gan, locum dicunt
munitum. Meminit loci ac interpretamenti in Alexandro Plutarchus, Cælius. ¶ Camelum Græci
omnes, ni fallor, foeminino genere tantum proferunt, quanquam recentiores quidam generis com-
munis faciunt: Apud Latinos etiam foemininum frequentius inuenias, masculinum rarius. Recen-
tiores quidam in ueterum scriptis foeminine posita cum mentione camelus nomina, per imperitiam in
masculina uerterunt, ut apud Plinium ubi uetus lectio Bactrias, et Arabias camelos habet, idē recte
(nam Aristoteles etiam sic habet, & Gaza similiter reddidit) Bactrianos & Arabicos supposuerunt:
non genere solum mutato, sed possessiuis etiam nominibus gentilium loco usurpatis: quorum utrūq;
licet fieri posse aliquis asserat, malim tamen & antiquum & magis proprium morem seruire. Sic ca-
melus dromas foeminino solum genere à Græcis profertur, pro more oxytonorum in as quæ flectun-
tur per ados: apud Liuium in masculino legimus, Ante hunc equitatum (inquit libro 7. belli Maced.)
falcata quadrigæ, & camelus quos appellant dromadas. ¶ Camelinus adiectiuum, ut lac camelini
um Plinio. Asinorum etiam uetulorum, ut equorum & camelorum quoque carnibus nonnulli
uescuntur, *ἰνθρωποι τῇ ψυχῇ καὶ τῷ σώματι ὀνόμευς τε καὶ καμηνώδεις*, Galenus. ¶ Camelus non tantum
significat *τὸ ἀχθοφόρον ζῷον*, id est quadrupedem dosuariam, uel iumentum clitellarium: sed & crassum
illum funem nauticum cui anchora alligatur, à similitudine camelus animantis tortuosi, Cælius &
Theophylactus in Matthæi Euangelium. Latini, ut Cæsar libro primo belli Ciuil. anchorarium fu-
nem, aut anchorale uocant, Plinius libro decimosexto. Vfus eius anchoralibus maximè nauium,
piscantiumq; tragulis. Liuius libro secundo belli Punici, Vixdum omnes conscenderant, quum
alijs resoluunt oras, aut anchoram uellunt, alijs, ne quid teneat, anchoralia incidunt. Ammianus Mar-
cellinus, Per anchoralia quadrupedo gradu repentes, in scaphas sese iniectabant. *κάμηλον εἰς τρυ-
πήματα ῥαφίδι διελθεῖν*, ut in Euangelio legimus, Matthæi cap. 19. id est camelum uel anchorale
per foramen acus transire aut transmitti (quod seruator noster facilius esse pronunciat, quàm diuini-
tem in regnum Dei ingredi. Acus foramen Græci *κῦα* uocant;) prouerbiali sensu de re impossibili
profertur: Vt illud etiam Matthæi cap. 23. *ὁ δὲ κῦρὶ τυφλοὶ οἱ δουλοῦντες τὸ κῶνωπα, τῷ δὲ κάμηλον κατεπίνον-
τες*, id est, Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes: Quod præceptoris nostri Ie-
su dictum est in superstitiosos & præpostere meticulosos homines, qui uel ignorantes, uel dissimu-
lantes, quibus in rebus sita sit uera Christiana pietas, in nugis sibi nunc placent, nunc trepidant,
in maximis securi, pleni Iudaicarum superstitionum, uera charitate uacui: In hos Christus huius-
modi tor sit prouerbiū, Culicem liquant, camelum glutientes. Ab hoc non abhorret quod alibi re-
tulimus, *ἀνδραίντα γαργαλίξαι*, id est, Statuam colare gutture, Hæc Erasmus. Videtur autem mihi
liquandi uerbo abuti, pro colandi: deinde *γαργαλίξαι*, quod titillare significat, ut recte Gaza ex Ari-
stotele transtulit, una litera deceptus ineptè tanquam idem sit quod *γαργαλίξαι* exponit. Nos *ἀνδραίν-
τα γαργαλίξαι*, non faucibus colare statuam, sed titillare uertemus: quod conueniet in eum qui im-
possibile aliquid conetur, quo sensu mortuo mederi, & mortuo uerba facere dicimus, longè alio
quàm sit prouerbij Camelum glutire, colare culicem, cuius occasione huc diuertit. Diuus Hiero-
nymus Matthæi cap. 19. camelum de animante quàm fune intelligere maluit. Calepinus camelum
pro animali communis generis facit, pro fune autem masculini tantum, quod tamen nullis testimo-
nijs comprobatur: nec equidem probari posse crediderim, cum semel tantum in sacris literis camelus
nomen pro fune legatur, nec alibi usquam quod sciam, & illic quoque funis ne potius quàm ani-
mans accipi debeat incertum sit: Ego de animali potius acceperim, partim quia Dominus noster
in alio etiam prouerbio quod iam retulimus, camelus nomine tanquam animantis utitur, quod uel
inde constat, quia culicem aliud animans ei opponit: partim quia doctissimi apud Græcos gram-
matici, Aristophanis interpretes, Suidas & Varinus, *κάμηλον* per iōta in penultima, non per *η* cum
funem significat, scribendum docent. ¶ Camelus epitheta, Hirtus, deformis, sitiens. Iuuenalis,
Deformis poterunt immania membra camelus. Persius Saty. 5. Tolle recens primus piper è sitien-
te camelo: nam quod sitim uel quatruiduo toleret, supra dictum est.

¶ *Καμηλὶτις βῆς ὅτω καλέμεν*, Suidas: Varinus & Hesychius non habent: Coniecero autem ali-
quis bouem, cui tuber in dorso camelorum instar promineat, sic appellari, quod de Caricis, Scythia-
cis & Syriacis bubus ueteres quidam scribunt: & in super Syriacos, nodos scapularum flectere, ut
camelus. De camelasio paulò post dicam in e. Camel stomachi (uētriculi potius) est superficies ipsius
stomachi intrinseca, crispa, instar superficie panni uel lanæ pilis erectis & crispis, Andreas Bell.
Camella, genus uasis, cuius meminit Ouid. 4. Fastorum his uerbis, Dum licet apposita ueluti cras-
tere camella Lac niueum potes, purpureamq; sapam. Non prætereundum hic camelauiciū est
propter uocis uiciniam, Suidas & Varinus *καμηλαύκιον* scribunt per *η*, in secunda syllaba, & Ro-
manum uocabulum esse docet, quod tamen à Græcis etiam usurpari possit uel etymii ratione, *παρὰ τὸ
καῖμα εἰλάνειν*, id est ab æstu abigendo: est enim pilei seu galeri genus lati, quo æstiuo tempore qui in
sole uersantur, utuntur: cuius formæ & usus uulgo ex triticeis alijsq; culmis contexti solent. *τὸ πῶλε*

δίου περί τὴν κεφαλὴν τὸ μύσιον, Aristophanes in Acharnensibus; tribuit autem poeta Telepho πῖλον uel pilidion (quas uoces apud Pollucem quoque legimus) quod nunc, inquit scholiastes, καμειλῶνιον uocatur per epsilon, Caelius galericulum interpretatur, Ut camelaucion sic & causia, καυσία, nomē habet, quod genus pilei sit πρὸς τὸ καῦμα, id est aduersus aestum, idonei: de quo Antipater Theſſalonicen, in epigrammate, Καυσίη, ἢ τὸ πάροισι Μακεδόνι δῖος ὄπλον, καὶ σκέπας ἐν νιφετῷ, καὶ κόρυς ἐν πολέμῳ, Hæc Orus apud Etymologum, Ego camelaucij nomen apud Latinos nusquam legi: Causiam uero regum Macedonum insigne fuisse grammatici tradunt, Valerius Maximus lib. 5. Quemadmodum Antigonus caput Pyrrhi texit, causia, qua uelatum caput more Macedonū habebat, Plautus in Mélite, Facito ut uenias ornatu huc naucleriaco, causiam Habeas ferrugineam, καυσίαν aliqui etiam κυνῆν exponunt, & pileum latum contra imbrem. ¶ Camelopodion pro marrubio inter nomenclaturas herbarum legimus; forte clinopodion potius legendum; florum enim uerticillis marrubium & alia herba proprie clinopodion dicta, conueniunt. ¶ Camelani Italiæ populi in sexta regione, Narrienſibus & Nucerinis uicini, Plinius. Camelides, insulæ duæ ignobiles Mileto uicina, in ora Ionia regionis, Plinius 5. 31. Camelocomi, καμειλοκομοί, populi Arabiæ sunt, à camelorum nutritione & cura, ut apparet, nuncupati; meminit eorum Stephanus in Chatramotites uocabulo. Alij sunt Camelitæ apud Strabonem libro 16. Ab Euphratis (inquit) fluminis transitu Scenas usque, est iter dierum uiginti quinque; hæc sunt Camelitæ, &c. Gamale, γαμαλα, urbs in Iudæa uel Syria, Stephanus & Iosephus Antiquitatum libro 4. Suetonius in Tito, Tarrhachiam (inquit) & Gamalen urbes ualidissimas Iudææ in potestatem redegit. Videtur sanè hæc etiam à camelo appellata, quam Hebræi gamal uocant. De Gangamela uico Persidis paulo superius in hoc capite dixi.

¶ b. Sallustium mirari soleo, qui Romanos sub Lucullo imperatore in Asia primum camelos uidisse scribit, arbitratur forte non eos primum qui cum Scipione Antiochum deuicere, neque iterum qui cum Archelao ad Orchomenum & Charoneam nuper conseruerunt, cognouisse camelum, Plutarchus in Lucullo. Hippocameli nihil præter nomen in Aufonij carminibus legi. Καμήλα πρῶτον Aristophanes in Vespis Philocleoni attribuit, cuius corporis partes ueluti mōstri alicuius describit; scholia θερμόπρωκτον τῆς καμήλας καὶ λάγνον esse docent: id est camelum libidinosam & feruido ano esse; speciem habet prouerbij in libidinosos, sed plebeia turpitudinis, ideoque honestis auribus uitandi.

¶ c. Αἱ μὲν τοὶ καμήλοι ἐφόβον μόνον τὸν ἵππον, &c. Xenophon de institutione Cyri libro 7. Nos ita uertimus: Cameli nihil quàm terrori equis erant. Nam qui insidebant eis, neque cædebant hostium equites, nec ab ipsis cædebantur, cum equus nullus propius accederet. Hoc quanquam tunc utile uisum est, nullus tamen uir honestus & strenuus camelum inequitandi gratia alere uellet, neque eas in hoc exercere & instruere eas ut pugnari ab ipsis possit. Quamobrem pristino habitu refumpto, inter iumenta impedimentis destinata degunt, Hæc Xenophon, Idem libro 4. rerum Græcarum, καὶ αἱ καμήλοι δὲ τότε ἐληφθίσαν, ὡς Ἀγασίλαος ἐς τὴν Ἑλλάδα ἀπήγαγεν, id est Cameli etiam, quas Agesilaus in Græciam secū abduxerat, tum captæ sunt. ¶ Καμειλωτή, pellis cameli, Insignioris notæ censebatur olim, si quis camelo insidens, ac per urbem circumductus, uisendum se omnibus præberet. Quod contumeliæ genus Byzantij in Arsacem Armenum, proditiōnis conuictum, prompsit quandoque imperator Iulianianus, Caelius. Similem infamiam notam in Asino supra ostendi. Caput Gebanitarū Thoma abest à Gaza nostri littoris Iudææ oppido LXXX. XXXVII. M. pass. quod diuiditur in mansiones camelorum LXII. Plinius 12. 14. circa finem: Et mox, Sumptus in singulos camelos denarium DCLXXX. ad nostrum litus colligit. Mansio, inquit Sipontinus, iter est unius diei, Idem iam citatum Plinij locum sic legit, Abest à Gaza &c. M. D. XXXVII. millia passuū, quod diuiditur in mansiones camelorum sexaginta duas. Hinc percipi potest iter cameli unius diei esse circiter quadraginta aut paulò amplius millia passuum, Hæc Sipontinus; secundum cuius calculationem bis mille quingenta & triginta septem millia passuum legendum mihi uidetur: aut minores mansiones faciendæ, ὥς ἀνδρὶ καμήλῃ μῖνον ὅν ἐστέλλαντο; Aristophanes citante Suida: Medi enim in Græciam uenerunt camelis inuecti. ¶ Camelarij dicuntur qui camelos equitant in acie, καμειλίται Herodiano libro 4. possunt & καμειλοκομοί dici, ut Arabiæ populi. Καμειληλάτης, qui camelos agit uel ducit, Καμειληλασία munus institutum erat impedimentis exercitus agendis & comportandis in expeditionibus publicis, Iureconsulti titulo De muneribus, camelariam dicunt camelorum curationem, quæ publica pecunia alebantur, & camelarios curatores ipsos. Quod munus, inquit Arcadius, personale est. Sunt qui camelasia dici arbitrentur camelorum præbendorum munus tabellarijs publicis transmittendis, Caelius. Camelasium est apud Ammianum Marcellinum libro 17. Factum, inquit, tunc est, & deinde unius anni firmitate, ut præter solita nemo Gallis quicquam exprimere conaretur camelasij nomine inique: Apparet exactionis genus esse.

¶ h. Asphaltites lacus animal non habet: nihil in eo immergi potest, tauri etiam camelique impune ibi fluitant, Solinus. ¶ Arabes pingues ac saginatos camelos in ara Ignoti dei sacrificabant: nuptura uirgines camelis deos propitiabant, Gyraldus.

PROVERBIA. Cameli in fabulis dictum circumfertur ex Libanij declamationibus, Dum plura affecto, etiā ipsæ quæ habui sum excussus, Caelius. Camelus cornua desiderans, etiā aures perdidit, ἢ καμήλῃ ὑποθυμήσας κερῶν καὶ τὰ ὠτα περὶ πώλεσεν, In eos qui dum peregrina sectantur, ne sua quidem tuentur; sumptum ab apologo de camelis, qui per oratorem cornua postularunt à loue, qui ostensus

sensus stulta postulatione aures quoque rescuit. ¶ Camelum Bactrianam, καὶ δίχρωμον ἄνθρωπον, id est bicolorem hominem, uenisse in proverbium in Aegyptia historia animaduertimus: aduersus eos quidem, qui ea promunt, quæ admirationi putant futura, re autem ipsa uel meticulosa sunt uel plane ridicula. Adagium rationem habet eiusmodi: Ptolemæus Lagi duo quædam inusitata in Aegyptum induxit, camelum Bactrianam insigniter nigram: bicolorem item hominem, ita ut mediætas quidem ex æquilibrio summæ foret nigra, reliqua portio albedinem præferret eximiam. Conuenientibus igitur in theatrum Aegyptiis, alia utique non pauca spectaculo digna exhibuit: Demum stuporem nouitate rei, ac inusitata specie inuecturus, camelum produxit & semialbum hominem. Cæterum Aegyptij cameli aspectu territi, paulo minus proficientes mandarunt fugæ præsidium, etiam si auro esset ornata egregie; ac purpura instrata, freno quoque lapillis interlucentibus conspicuo, è thesauris Darij regis, uel Cambyse, aut ipsius Cyri. Ad hominis autem illius ita coloribus distincti, & (ut sic dixerim) uariiegati intuitum, partim fufius riserunt, partim ut monstrificum quiddam auersati sunt. Hinc Lucianus, Δέδοικα ἡ, καὶ καὶ τὸν κάμηλον ἐν Ἀγυπῖοις ἡ. Sum ueritus, inquit, ne libelli mei perinde fiant ac camelus apud Aegyptios, Hæc Cælius. ¶ Camelus uel scabiosa complurium asinorum gestat onera, ἡ κάμηλος ψωλεία πολλῶν ὄνων ἀνατίθεται φορτία, proverbium in Asino supra relatum. ¶ Persij carmen, Tolle recens primus piper è sitiente camelo, Erasmus citat in proverbio Ἀπὸ κατὰ δουρὸς, quod exponit, A subeunte portum naui, & refert ad celeritatem quæ ad quæstum plurimum ualeat: tracto proverbio, ut ipse ait, à negotiatorum diligentia, qui merces statim emunt ab ipsis nauis in portum appellentibus: Non alium autem huius proverbij authorem uel testem citat, quàm Suidam: cuius uerba commemorabo, ut Erasmi error intelligatur: sic igitur scribit, Ἀπὸ κατὰ δουρὸς, λέγει ὅτι ἐν λάβῃς κέρδι, ἀπὸ τῆς ἐμπόρου ἡ μεταφορά, οἱ κατὰ δουρὸς τῆς ναὸς ὅτι ἐν λάβῃσι κέρδι ἡ γένεσι. hoc est ut nos conuertimus: A naui quæ submergi incipit, subaudi, quicquid acceperis lucrum est: ducta metaphorà à mercatoribus, qui è naui iamiam submergenda, quicquid abstulerint, in lucro ponunt. Fecellit Erasmus κατὰ δουρὸς uerbum, quod appellere exponit, & portum subire, quoniam aliquando simpliciter subire uel ingredi significat: cæterum de naui appellente plurima apud Pollucem libro 1. uerba legimus, κατὰ γαλιόνα, κατὰ ναῦ, κατὰ πλοῦσαι, εἰς ῥομῖαι, πτοχέμ, πτοσβαλέμ, &c. κατὰ δουρὸς nuscè hoc sensu. ¶ Formica camelus, μύρμηξ ἡ κάμηλος, de uehementer inæqualibus, & modo minimis, modo maximis: quod perinde sit, quasi repente camelus in formicam uertatur. Lucianus in prima epistola Saturnalium, εἰς δὲ νῦν ἐχομεν, μύρμηξ ἡ κάμηλος, ὥς ἡ παροιμία φησὶν, id est, Nam ut nunc uiuitur à nobis, formica camelus, quemadmodum proverbio dicitur. Loquitur de opibus inæqualiter inter mortales distributis, ut huic plurimum super sit, huic multum desit. Neque intempestiue dicitur in eos qui sibi non constant, in utramque partem immodici, Hæc Erasmus. Ego errorem suspicatus, locum in ipso Luciano requirere uolui, in quo μύρμηξ ἡ κάμηλος reperi, id est formica aut camelus, & omnino sic proferendum puto longe clariore sensu quàm si articulus ἡ pro disiunctiua coniunctione ἡ ponatur, ut Erasmus fecit. Similia huic puerbia sunt, Rex aut asinus, bischoff oder bader, Aut ter sex aut tres tesseræ, Aut regem aut fatuum nasci oportet, Quod ad significationem proverbij, Germani elegantissimo disticho eam exprimunt, Tzu lüzgel vnd tzu vil/ Verhönt alle spil/ id est, Parum & nimium ubique nocent. ¶ Camelus saltat, ubi quis indecore quippiam facere conatur, & inuita, sicut aiunt, Minerua. Veluti si quis natura seuerus ac tetricus, affectet elegans ac festiuus uideri, naturæ genioque suo uim inferens. Hieronymus in Heluidium, Risimus (inquit) in te proverbium, Camelum uidimus saltitantem: Taxat autem hominis ineptiam, qui cum à Musis esset alienissimus, tamen disertus haberi uellet, Erasmus. Cælius hæc proverbialia, Lenticulam decoquens unguentum ne indideris, In oleribus piper, Camelus saltitans, omnia eiusdem ferè significationis facit, de quo uiderint quibus uacat: mihi non admodum probatur. Ad camelum saltantem proxime accedit Germanicum nostrum, Sie tū gaat auff stelten, id est, Vacca grallis (ut uocant) incedit. Proverbia à Domino nostro in sacris literis usurpata, Facilius camelum per acum trahci, & Camelum glutire, colare culicē, superius in prima huius capituli parte posui. Καμὴλος προκτόν ἔχειν, inuerecundius est quàm ut repeti me reatur, cum uel supra à nobis positum displiceat.

DE CAMELO DROMADE.

CAMELVS dromas Græcis à cursu & uelocitate dicta, & Arabica camelus, omnia ferè cum superiore communia habet: priuatim tamen quæ apud scriptores reperi aut ipse obseruauit, de ea literis mandare uisum est, cum figura etiam differat: utpote unico dorso tubere, cū superiori geminum sit. Dromedarij nomen plerique gentes usurpant, Itali, Galli, Germani, Hispani. Græci dromadem solum foeminino genere dicunt, nec unquam quod sciam sine cameli nomine præposito. Plura quæ ad nomina eius pertinent, & alia quædam de hac quadrupede in camelo dixi, nihil eorum hic repetiturus. ¶ Vidi δρομάνας (lego δρομάδας) id est dromedarios camelos, qui in cursu ipso cum equis componi possent, imò uero etiam qui illos uincerent, Didymus in Geopon. Dromeda genus est camelonum, minoris quidem staturæ, sed uelocius, unde & nomen habet: nam dromos Græce cursus & uelocitas appellatur: Ruminat sicut bos & ouis & camelus, Isidorus. Audio regi Gallorū nuper duas camelos dromadas albas ab imperatore Turcarū dono missas esse:

Dromas quam uidi dum hæc scriberem, altitudine erat quinque cubitorum dodrante dempto, longitudine circiter sex: superius labrum in medio scissum habet ut lepus: In pedibus duos ungues latos: bisulci apparent, sed diuisio superne tantum est, nec penetrat ad ima uestigia: quæ carnosæ ei et plana lataque sunt, orbis cibarij instar. Tuber durum & glabrum habet infra in pectore cui incumbit, & singula in singulis cruribus superius: reliqua ut Bactrianæ cameli. Camelos quinquaginta annos uiuere percepi, Bactrianas ad centesimum usque, Aelianus. Liuius libro 7. belli Macedonici, Ante hunc equitatum falcata quadrigæ, & cameli quos appellant dromadas. Et alibi apud eundem ni fallor, Dromades cameli inter dona erant uelocitatis eximie. Diodorus libro 3. Bibliotheca de camelis ditylis, id est gemina tubera habentibus, locutus, subdit: Anacoli uero ligarij, qui dromadum sunt forma, plurimum uia conficiunt præsertim per deserta & aquis carentia loca, in bello quoque duos

duos in certamen sagittarios ferunt, dorso contrarie inuicem insidentes: alterum a fronte aduersus hostem, alterum contra persequentem pugnantes, Hæc Diodorus de Arabia scribens, interprete Pogio. Centum & amplius miliaria uno die pergere solent, Isidorus. Dicunt eos camelis dromedaris triginta sexaginta uel dierum itinere, diebus undecim peracto, rem confecisse, Strabo, libro, 15. in Græco est, *καμήλων δρομάδων*, Illa quam ego inter scribendum hæc uidi, onus gestare dicebatur conuictum libras mille quingentas: interdum etiam ducentis supra bis mille onerari. Inclinat se in terram ac procumbit ut uel sefforem admittat, uel onus recipiat, mox denuo surgit, Est enim omnino facile & morigerum animal, quod in tanta corporis mole mireris. Per iracundiam calcitrat, sed raro. Dromadi naui cursus pernicitas nomē dedit, Cælius Calcagninus. Est & piscis hoc nomine apud Aristotelē, Gaza uertit cursorē. Vsurpatur etiā pro scorto, ut Pollux, Hesychius, & Varinus scribunt: inde forsitan, quod camelorum genus (ut supra dixi) ualde libidinosum sit. *Δρόμων*, cancer paruis, Hesychius: apud Terentium serui nomen. *Δρομάος*, currere, Varinus, *Δρομάδην*, curriculo, cursum, Varinus, *Δρομάειον* & *ἡλθην αὐνῆς*, & *δρομάως* aduerbium, Suidas.

DE CAMPE.

DIONYSIVS contractio exercitu, per loca arida ac deserta ferisq; infesta profectus, ad Zambiram urbem Libyæ peruenit. Ibi feram indigetem, campos nomine, multis eius ora mortalibus perniciosam, peremit: quæ res magnam ei gloriā penes accolat tulit. Vt autem sempiterna occisæ ab se bestia gloria extaret, erexit ibi tumultum ingentem, qui ad posteros usq; perseuerauit, suæ uirtutis monumentum, Diodorus Siculus libro 4. de fabulosis antiquorum gestis.

DE CANE IN GENERE.

A.

CANIS quadrupes terrestris, Hebræice כלב keleb, Chaldaice כלב kalba, Arabice كلب kelbe cum scheua sub media simul & ultima consonante. Persice سگ sag. Inuenio & למס lamas, tanquam Hebraicum aut linguæ Hebræis finitimæ nomen, in lexico trilingui Seb. Munsteri. Antiqua in Auicennam expositio, gaukileb urinam canis interpretatur. Apud Syriaticum nomina hæc reperi, kilbu, id est canis: Lafenel chelbe, id est lingua canis: haraltis, id est stercus caninum: baulleb, id est urina canis, Bulzuzemet, id est urina catuli: chos alkeb, id est testiculi canis: catilabket, id est strangulator canis, aconitum, apud Auicennam. Recentiorum quidam canem Saracenicæ kep̄ uel kolp̄ uocari scribit. Græcè κύων, & hodie uulgo σκύλας, quod nomen corruptum est à scylax. Medi canem spaca uocitant, ut Herodotus scribit libro 1. his uerbis: Astyagis regis bu-

bulcus uxorem habuit nomine Cyno Græca lingua, id est canis, Medica spaco. Nam canem Medici spaca appellant. Apud Hesychium & Varinum legimus, *αἰσπυγία, κύων ἢ σκυλίξ*. Apud eosdem *αἰσπυγία* exponuntur canes. *Κυνία*, canis lingua Scythica, Hesychius & Varinus. Germani uocant *hund*. Itali cane, Galli chien, Hispani perro. Illyrij pes uel pas, quod nomen Gelenio nostro ad spaca uel *αἰσπυγία* in recto casu, accedere uidetur. Angli, dogge.

B

Canis totum corpus hirtum est, Aristot. De diuersis canū generibus seorsim agemus postea, ubi de canibus ea primum explicata fuerint quæ omnibus ferè communia uidentur. ¶ Catulorum optimus existimatur, qui ultimus uidere incipit, uel quem primum mater in cubile reportat, Albertus. ego idem in cane Venatico infra pluribus declarabo. Degeneres sub aluum reflectunt caudam, Aristoteles. Boni temperamenti in cane signum est, si pilos mediocriter longos habet: excrementa enim in pilos redundant, & corpus expurgatur. Si uero nimium longi densiq; fuerint pili, cutis ferè subtus corrumpitur, fœtori aut scabiei obnoxia, Albertus. ¶ Canis ex proportionem (id est ex æquo) utriusq; partis incrementa capit, Aristot. Hybernum pilum amittit, Idem Sect. 10. proble. 23. Prona totius corporis hirsuta habet, Idem. ¶ Medulla non est nisi cauis ossibus, nec cruribus iumentorum aut canum: Quare fracta non ferruminantur, quod defluente euenit medulla, Plinius. ¶ Canis calura nulla ossea commissura constat, sed ossis perpetuitate continetur, Aristot. Aelianus. Generosis canibus imæ nares rotundæ, solide, & ferè obtusæ sunt, Albertus ex Platone. Cani os rescissum est, Aristot. Serrati pectinatim coeuntes ne contrariis occursum conterantur dentes sunt, canibus, serpentibus, piscibus, Plinius et Aristoteles. Dentes canum mutantur canini tantum appellati, ut etiam leoni, Plinius. Dentes canes non mutant, præterquam eos, quos uocant caninos, eosq; quarto ætatis mens tam fœminæ, quam mares. Vnde sit, ut diuersa sit authorum sententia. Alij enim quod duos tantum modo mutant, negant omnino ullos mutari, cum eos paucos reperire difficile sit: alij cum hos uideant, cæteros quoq; pari ratione mutari existimant, Aristoteles. Et rursus alibi, De canibus (inquit) diuersa sententia est, quippe cum alij nullum ijs decidere dentem opinentur, alij caninos tantum appellatos mutare uelint, quos etiam homo amittit: uerū hoc latere, propterea quia non ante mutant, quam pares intus enascantur. Quod idem uel in cæteris scilicet feris euenire uerisimile est. Et quidem caninos tantum mutare perhibentur. Aetatis iudicium ex dentibus sumitur: quippe cum iuniores candidos habeant, & acutos: seniores nigros (fuscis & croceis, Albertus) & hebetes, Aristot. & Aelian.

¶ Cuncta interiora canis simillima sunt leonis uisceribus, ut quidam scribunt. Caninus uentriculus unus paruus & arcus est, nec multo amplior intestino, laeuisq; intus: habent autem omnia ferè utrinq; dentata uentriculum aut canino aut suillo similem, Aristoteles. Canibus intestinum qua uentri iungitur, laxius est: qua desinit, arcitius: quamobrem uehementi nixu, nec sine cruciatu eam partem leuant excremento, Aristoteles & Plinius. Aluus angustissima canibus, Plinius. Pectus canis angustum acuminatumq; est. Splenem habet longum sicut homo & porcus, Aristot. Testes & mentula canis foris dependent, intra posteriores pedes, ut etiam leoni. Canum degeneres sub aluum reflectunt caudam, Aristoteles. Priores pedes flectunt ut homo brachia: & uice brachiorum eisdem utuntur, Blondus. Pedes priores quinque distinctos digitis habent, posteriores quaternis, Aristoteles. Quibus ex rapina uictus quadrupedū, quinque digiti in prioribus pedibus, reliquis quaternis: leones, lupi, canes, & pauca, in posterioribus quoque quinque ungues habent, uno iuxta cruris articulum dependente, Plinius. Rapacibus unci sunt ungues: cæteris recti, ut canibus, præter eum qui à crure plerisq; dependet, Plinius. ¶ Canes quoniam numeroso partu & multitudine sunt, mammas plures per uentrem duplici ordine utroq; de latere gerunt, Aristoteles. Quæ numeroso fœcunda partu, & quibus digitum in pedibus, hæc plures habent mammas toto uentre duplici ordine, ut suæ: generosæ duodecim, uulgares binis minus: similiter canes, Plinius. Bipedes & quadrupedes quæ animal procreant, omnes uulua aut uterum, infra septum transuersum continent, ut homo, canis, sus, Aristot. Et alibi, Quæ intra se & foris animal generant, uterum habent in aluo, ut canis. Fimum canis siccum est, ut lupus. ¶ Canis animal est temperamenti calidi & sicci, si ipsum per se consideres: nam comparando alijs animalibus, contraria etiam temperamenta ei attribuerentur: Quippe ad hominem si conferas, siccus est: ad formicam, humidus: Rursus hominis respectu calidus est, leonis frigidus, Galenus.

C.

Somnus & uigilia, incrementum & corruptio, & uita & mors, cæteraq; accidentia ex sensibus, sunt in canibus, sicut in equis & hominibus, Author obscurus. Canis uita producit ad decimum quartum annum, Aelianus. Viuunt Laconici annis denis, fœminæ duodenis: cætera genera quindecim annos, aliquando uiginti, Plinius. Laconici sanè generis fœminæ, quia minus laborant, quam mares, uiuaciores maribus sunt: at uerò in cæteris, & si non latè admodum cõstat, tamen mares uiuaciores sunt, Aristoteles. Et rursus alibi, Cæteri canes (inquit, exceptis Laconicis) maxima ex parte ad annos quatuordecim, sed nonnulli uel ad uiginti protrahunt uitam. Quamobrem rectè apud Homerum canem Vlyssis uicesimo anno mori aliqui iudicant. Canis cum uocem ædit altiore, latrare dicitur: quod uarias ob causas facit: Est & gannitus quidam eius submissior, ut adulando, uide infra in H. c. Canes etiam somniare palam est, idq; suo latratu declarant, quem per quietem agunt, Aristoteles, & Plinius. Cubile suum lustrat canis & circuit antequam cubet: quod quidè non alia causa

facere

facere uidetur, quàm ut sic commodius in orbem se colligat: plerique enim ita se componunt ad somnum, minores & iuniores præsertim, qui corpore tenero ac flexili iunt. Canes, boues, aliæque bestiae; impendentem pestem, & terræ motum, coeliq; salubritatem, & frugum fertilitatem præsentunt, Aelianus. Ferè omnes quidem sagaces sunt, quidam tamen cæteros uincunt sagacitate & investigatione, quorum ad uenandum usus est, de quibus seorsim dicam postea. Leones mares canum instar urinam crure sublato reddunt, Plin. Existimantur in urina attollere crus ferè semestres, id est signum consummati uirium roboris, & initij coitus: foeminae hoc idem sidentes, Plinius & Aristot. Verum ex foeminis etiam nonnullæ crure elato mingunt, Aristot. Ex maribus quidam serius quàm sexto gratis mense crus tollunt, quidam maturius, Idem. Quodcumq; id faciunt, indicium est ætatem coeundi adesse, Aristot. Foeminae in urina reddenda sedent, id est disponunt se ac si sedere uellent, Albertus. Mas nunquam ante 180. dies à natali crus erigit, Blondus. Omnes ferè canes, uultus & posteriora odorantur, & forsitan ut sagaces sunt, qualitates habitudinum in resolutionum corporis odore cognoscunt, Albert. Canes à cursu uolutatio iuuat, ut ueterina à iugo, Plin. ¶ Ceteræ canes (præter Laconicas) etiā semestres coitū patiunt, Plin. Tam mares q̃ foeminae anniculi, magna quidē ex parte coeunt: sed nonnunq; uel mense octauo; quod magis foeminae euenit, q̃ mari, Arist. Huic quadrupedi neq; foeminae, neq; mari, nisi post annum permittenda Venus est: quæ si teneris conceditur, carpit & corpus & uires, animosq; degenerat, Columella. Canum generibus annui partus: iusta ad pariendū annua ætas, Plin. Quod ad foeturam (inquit Varro & Phronto) principium admittendi faciunt ueris principio: tunc enim dicuntur catulire, id est ostendere se uelle maritari. Quæ tum admissa, pariunt circiter solstitio, *Συζῆν* apud Aristotelem Gaza uertit canire. Initio Februarij canes ferè secundum naturam coitum appetunt, rarij Ianuarij, Tardius. Canes sæpius coeunt (coitum nunquam aspernantur) pariuntq; propter teporem & pabuli ubertatem, ut alia etiam animalia quæ cum homine uiuunt, Aristot. Indicium in mammis etiam apparet, cum ætatem coeundi iam habent: Fit enim perinde ac in hominibus, tumor in papillis mammarum, & cartilago quædam (*χόνδρος*, id est solida quædam uel grumosa densitas, qua turgent mamillæ: quidam simpliciter cartilaginem, ut Albertus: alij gluten, ut Blondus, ineptè reddiderunt) consistit: sed difficile id perceperis, nisi habeas usum rei: carent enim hæc indicia magnitudine: hoc igitur foeminae euenire certum est: mari nihil eiusmodi accidit: sed quo primum tempore crus tollit, coire incipit, ut supra dictum est. Cum se plurimum in currendo exercuit canis, multò effusiores ad res Venereas existere ferunt, Aelianus: Aristoteles tam peculiare Laconicis facit, ut cum laborarint, coire melius quàm per otium possint. Auertuntur in coitu canes, lupi, phocæ, in medioq; coitu, inuitiq; etiam coherant, Aristot. Vt canes in terra coeunt, sic in mari testudines & phocæ: omnes diu copulantur, tanquam colligati posterius, Oppianus Halieut. 1. Quam ob causam canes soli ex omnium animantium numero colligari post coitum Venereum soleant, inquit Aphrodisiensis problem. 173. Impletur canis uno initu, quod in furtiis maxime constat initibus: implet enim qui semel inierint, Aristot. Impletur omnes uno coitu, Plinius. Canis uterum gerit diebus sexaginta & uno, aut duobus, aut ad summum tribus: nec minus quàm sexaginta diebus: quod si quid celerius prodierit, educari ac perfici nequit. Cum peperit, rursus sexto post mense, nec prius, coitu impletur, Aristot. lib. 5. cap. 14. historiarum anim. Ceterum libro 6. cap. 20. Laconicam canem priuatim sexto mense à partu coire scribit. Gaza tamen illic quoq; de canibus in uniuersum interpretatus est: idq; meo iudicio rectè fecit, memor nimirum Aristotelem supra quoq; de canibus in uniuersum id scripsisse: nec non Plinium, cuius hæc uerba sunt, Ineuntur à partu sexto mense. Vbi Gaza uertit coitū impletur, in Græco tantum est *ὄχλυνται*, id est inuitur. Sunt quæ parte quinta anni uterum ferant, hoc est duobus & septuaginta diebus (impressi codices Latini, interprete Gaza, falso habent sexaginta:) quarum catelli duodecim diebus (quatuordecim in Græco, lib. 6. cap. 20. Apud Pollucem corrupte *τρίτην καὶ πεντήτην* legitur:) luce carent: nonnullæ quarta parte anni, hoc est tribus mensibus ferunt, quarum catelli diebus decem & septem luce carent. Tandem temporis canire etiam foeminae putantur (quantum scilicet grauidæ sunt, ut in Græco additur:) Aristot. ex quo eadem Pollux descripsit libro 5. cap. 7. Constat igitur ex Aristotele, canum alias sexta anni parte, alias quinta, alias deniq; quarta, gestare uterum: reliqui authores nō distinxerunt, sed simpliciter alij duos, alij tres menses, canes grauidas esse scribunt. Gerunt in utero sexagenis diebus, Plinius: qui ex duobus supra citatis Aristotelis locis, priorem solum legisse uidetur. Nemesianus etiam in Cynægeticis duos solum menses cani grauidæ tribuit. Prægnantes solent esse ternos menses, Varro & Fronto de cane pastorali. Obseruauit in canibus nostris nonnullas catellas gessisse uterū præcise diebus sexaginta, nonnullas uno insuper aut duobus. Peregrina leporaria nostra excellēs tulit uterum diebus 63. Augustinus Niphus in Aristotelis histor. anim. lib. 5. cap. 14. Ibidem addit, expertum se Phasianam à partu non ante sextū mensem impleri, serius uerò in quàm plurimis se obseruasse. Multifida, ut canis, & lupus, multa pariunt, Aristot. Canes, feles, & ichneumones, æquales numero foetus pariunt, Aristot. Canis cur numeroso partu sit, Aristot. Sect. 10. problemate 16. Gignunt cæcos, & quo largiore aluntur lacte, eo tardiores uisum accipiunt. Non tamen unquam ultra uicesimum primum diem, nec ante septimum. Quidam tradunt, si unus gignatur, nono die cernere: si gemini, decimo. Idemq; in singulos adijci, totidemq; esse tarditatis ad lucem dies. Et ab ea quæ foemina sit ex primipara genita citius cerni. Optimus in foetu, qui nouissime cernere incipit, aut quem

primum fert in cubile foeta, Plinius. Catelli cæci nascuntur, à partuq; tredecim primis diebus ita oculis affecti sunt; postea acerrimum oculorum sensum acquirunt, Aelianus. Visum catuli recipiunt diebus uiginti, Fronto & Varro. Quæ ante iustum tempus concepere, diutius cæcos habent catulos, nec omnes totidem diebus, Plinius. Quomodo catulorum alij prius, alij tardius uisum acquirant, ex Aristotelis sententia paulo ante exposui. Parit canis duodecim complurimum, sed magna ex parte quinq; aut sex: unum etiam aliquam peperisse certum est, Aristoteles. Cur sus & canis sint tam fecunda, & multipara, Democritus causam affert, quod multiplicem uulvam, & seminis cellas receptatrices multas habeant: Eas omnes semen non uno initu explet, sed iterum & sæpius ex proleminantur, ut frequentia seminis receptacula impleantur, Aelianus. Nos ex Aristotele & Plinio supra ostendimus canem etiam uno initu impleri. Partus duodeni, quibus numerosissimi, cætero quini, seni, aliquando singuli, quod prodigiosum putant: sicut omnes mares, aut omnes fœminas gigni. Primos quoq; mares pariunt, in cæteris alternant, si ineant opportuno & recto mense, Pli. Albertus scribit uisam sibi canem è genere mastinorum, quæ simul nouendecim catulos pepererit: & rursus proximo post partu octodecim, & tertio tredecim: erat autem (inquit) nigra, et magno corpore. Singulos ferè pariunt parua illæ catulæ quas mulieres in delicijs alunt, propter uteri exiguitatem, Alberus. Quadrupedum multifida, ut canis, leo, &c. omnia cæcos generant, post palpebræ dehiscunt, Aristot. Multifida quæ pariunt imperfecta, omnes multipara sunt: Quo fit, ut partum adhuc recentem alere possint, auctum iam adeptumq; magnitudinem nequeant: sed cum corpus ad nutriendum non sufficiat, parum emittant, ut ea quæ uermem pariunt. Quædam enim ex ijs catulos inarticulatos prope modum pariunt, ut uulpes, ursa, leæna, & alia nonnulla: sed omnia ferè cæcos, ut ea quæ modo dixi: atq; etiam canis, lupa, lupus ceruarius, Aristot. Capræ & oues, ut & reliqua fecundiora & multipara animalia, partus interdum monstrosos edunt, ut etiam multifida: multipara enim id genus animalia sunt, nec partum perficiunt, ut canis: cæcos enim magna eorū pars solet parere, Arist. Idē Sect. 10. probl. 60. causam monstrat cur canes & reliquæ parua quadrupedes (sues, capræ, aues) mōstra pariant frequentius quàm maiores. Canis etsi permultos ex sese parit catulos, horum tamen è numero primus prodiens in lucem patrem refert, omninoq; similitudinem, speciemq; illius gerit: cæteri ut casus tulerit, nascuntur. Quod studio & providentia naturæ fieri uidetur, cum matri anteferentis patrem, tum cæteris catulis primigenium longe anteponentis. Coitus cani semper opportunus, Arist. Mares quarto anno gignere incipiunt (lego incipiant, opera scilicet hominum admittentium tunc primum robustioris generandæ sobolis gratia) fœminæ tertio usq; in nonum, Vetus quidam. Canes non per totam coeunt uitam, sed usq; ad quendam ætatis uigorem: ad annos enim duodecim magna ex parte, & coeunt, & implentur. Verum iam aliquibus, tum fœminis, tum maribus, uel annū octauum & decimum, atq; etiam uigesimum nactis facultas non defuit prolifici coitus: namq; quæ senectus uim generandi, pariendiq; ut & cæteris tollit, Aristot. Non tota ætate sua generant, ferè à duodecim desinentes, Plinius. Tempus ad conceptum & procreationem, in mare optimum cum quadrimus esse iam coeperit, idq; deinceps, sed non ultra octauum annum: fœminæ à triennio ad sexennium usq; circa sobolem occupetur, Pollux. Mares iuueniliter usq; in annos decem progenerant: post id tempus ineundis fœminis non uidentur habiles. quorum senierum pigra soboles existit. Fœminæ concipiunt usq; in annos nouē, nec sunt utiles post decimum, Columella. In cane fœminæ ætas hīma ad procreationem probatur magis quàm minor, Tardius. Cum mares appetunt coitum, dies aliquot abstinendi sunt, donec genitalia eis inflentur & turgeant, Idem. Fœminæ & mares domi retinebis, si mazam cum paucis uesperis eis obieceris, Idem. Si mas ad Venerem frigidus sit, suillam aut ouillam carnem pinguem unā cum iure ei appone, Tardius. Canes & sues mares initum matutinum appetere, fœminas autem post meridiem blandiri, diligentiores tradunt, Plinius. Canes à partu ualde ferociunt, Aristoteles: qui & causam cur tum temporis sæuiant inquirat Sect. 10. problemate 37. Mares libidinis copia placidiores fiunt, Idem. Prominet genitale in fœminis cum ad coitum stimulantur, & locus humescit, Aristot. Et alibi, Menstrua (inquit) huius animalis diebus septem mouentur, simulq; euenit, ut genitale promineat: uerum nondum per id temporis coitum patiuntur, sed sequentibus septem diebus: tempus enim quo toto canis libidine tenetur, diebus quatuordecim magna ex parte describitur. Verum nonnullæ etiam ad sextumdecimum pruriunt. Purgatio autem quæ coniuncta partui est, unā cum catellis nascentibus prouenit, crassio pituitosoq; humore: redduntur etiam tenuiores à partu, Aristot. ¶ Lac ante diebus quinq; quàm pariant, habent magna ex parte: uerum nonnullis etiam septem aut quatuor diebus anticipat: Vtile statim, ut peperint, est, Aristot. Crassius canum quàm cæterorum animalium, lac est, excepto scrofa ac leporis, Idem. Canes miscentur coitu non inter se solum generibus diuersis, sed alijs etiam feris, ut infra docebo, ubi de Canibus mixtis agam. Oportet autem adæquare naturam ac ætatem & masculi & fœminæ: & caue ne canes ex eadem matre prognati simul coeant, Varro in Græcis Geop.

¶ Primus effœte partus amouendus est: quoniam truncula, nec rectè nutrit, & educatio totius habitus aufert incrementum, Columella: apparet sanè eum loqui de cane quæ primum peperit. In foetura dandum potius ordeaceos quàm triticeos panes: magis enim eo aluntur, & lactis præbent maiorem facultatem, Varro. Sero quod à caseo manauit quàm optime canes nutriuntur: plurimum enim eis alimentum præstat, Dioscorides, & Auicenna. Veloces Spartæ catulos, acremq; Molossium

Pasce sero pingui, Verg. Georg. 3. Canes, feles, & ichneumones uescuntur eisdem cibis, Aristot. Canis quoniam siccus temperamenti est, humido nutrimento reficiendus est, Albertus. Gravidas canes nutriemus non triticeis, sed hordeaceis panibus, ut qui maximi nutrimenti sint. Ossa item ouium exuta carne apponemus, sed cocta, ut eorum medulla temperet & pinguefaciat ius ipsum: Quod etiam panibus comminutis postea infundentes, tundentesque rursus, similiter offeremus. Enixis autem hordeacea farina, caprillo bubuloue lacti permista, offerenda est: ossiumque, ut diximus, elixorum, decoctum ipsum erit potus quo utentur. Ipsis uero catulis recens ortis opitulabimur: matris enim mamma non sufficit: ac proinde lacte bubulo iureque ossium imbuentes panes, in pabulum eis offeramus. Sed apponenda etiam illis sunt ossa, ut cum roborent tum confirment, ac simul exacuant dentes, Hæc Varro in Geopon, Græcis. Cibatus canis propior hominis, quam ouis. Pascitur enim è culina, & ossibus, non herbis, aut frondibus. Diligenter ut habeant cibaria prouidendum. Fames enim hos ad quærendum cibum ducet, si non præbebitur, & à pecore abducet. Nisi si (ut putant quidam) etiam illuc peruenerint, prouerbiū ut tollunt antiquum *βελιμνὰ κύνων* aperiant, de Actæone; atque in domum afferant dentes. Nec non ita panem ordeaceum dandum, ut non potius eum in lacte des intritum, quod eo consueti cibo uti, à pecore non cito desciscunt. Morticina ouis non patiuntur uesci carne, ne ducti sapore minus se abstineant. Dant etiam ius ex ossibus, & ea ipsa ossa contusa. dentes enim facit firmiores, & os magis patulum. Propterea quod uehementius diducuntur malæ; acrioresque fiunt propter medullarum saporem. Cibus capere consuecunt interdum, ubi pascuntur: uesperis, ubi stabulantur, Varro in opere Latino de Rust. Vbi primum canis pepererit statim reijciendi sunt de generes, aut uitio aliquo maculati. Ex septem porro seruandi sunt tres aut quatuor: duo autem ex tribus. Quibus quidem paleas substernunt, ut mollius incubent & calefiant. Est enim impatiens frigus huiusmodi animal. Catuli bimestri spatio cum matribus sunt liquendi, Fronto in Geopon. Quamquam autem de pastoralis cane priuatim illic loquatur, ut etiam Varro in loco iam recitato: uidebatur tamen hæc huiusmodi esse, ut commode communi de cane tractationi adscriberentur, sicut & sequentium quædam. Substernitur eis acus, aut quid aliud, quod meliore cubili facilius educantur, Varro. Catulos sex mensibus primis, dum corroborentur, emitti non oportet nisi ad matrem lusus ac lasciuia causa, postea & cathenis per diem continendi, & noctibus soluendi, nec unquam eos, quorum generosam uolumus indolem conseruare, patiemur alienæ nutriticis uberibus educari: quoniam semper & lac, & spiritus maternus longe magis ingenij, atque incrementa corporis auget: quod si effocta lacte deficitur, caprinum maxime conueniet præberi catulis, dum fiant mensium quatuor, Columella, agens de cane pecuario. Si plures sunt catuli, secundum partum statim eligere oportet quos habere uelis, reliquos abijcere. Quam paucissimos reliqueris, tam optimi in alendo fiunt propter copiam lactis. Catuli lacte siue maza, uel aqua lactis alendi sunt: nec ullum aliud alimentum offerendum: quia laxus (largus) uictus solet esse maximo damno. Verum adulti siccis uescantur edulibus: panem uidelicet, & ossibus, & hoc fiat digestis horis, ut concoctio peragatur, & potius famescant paululum, quam non exactis horis pascantur, Blondus. Nemesianus etiam in Cynegeticis catulos cum matribus sero, & lacte, uel pane cum lacte pascendos canit, à tempore uerno ad solstitium usque: nam cum Sol in cancro fertur, consuetam minuisse saginam. Profuerit, tenuesque magis retinere cibatus: Ne grauis articulos deprauet pondere molles. Nam tum membrorum nexus nodosque relaxant, &c. (sic enim legendum.) Mox cum iam sextum ætatis mensem agunt catuli, Tunc rursus miscere sero Cerealia dona. Conueniet, fortemque dari de frugibus escam. ¶ Non permittendum est ut nimium indulgeant somno canes: nam cum natura calidi sint, calor internus per somnum etiam auctior prauos humores ad uentriculum attrahit, unde morbi scaturiunt. Parum igitur à cibo dormiant, quoad cibus mediocriter concoquatur, Albertus. ¶ Cani tanta sagacitas narium, ut nunquam caninam carnem, ne uarietate quidem condimentorum fallacissima temperatam, degustet, Aelianus. Fel ceruo in cauda aut intestinis esse putant: Ideo tantam habent amaritudinem, ut à canibus non attingantur, Plinius. Abstinent fraxini fructu, licet siues eo saginentur, quod dolorem uertebrae coxarum inde incurrant, Sunt & coprophagi canes: quamobrem Plinius, Venenati mellis, inquit, malum (quo homo infectus fuerit) certum est per excrementa, ad canes etiam peruenire, similiterque torqueri eos. Corui & canes inebriantur cœnutta herba, Athenæus. Vinum auersantur, unde caninum prandium dictum, ut infra explicabo: Panem tamen uino tinctum deglutiunt. Canis æstate frequentius quam hyeme cibandus est, ut æstiuis diebus longis & calidis durare possit. Infringatur ei panis in aquam. Si tamen sæpius quam par est cibetur, uentriculus ei subuertitur. Lac aut panis lacte madidus optime alunt. Si cumini tunsis cibarijs eius modicum iniiciatur, uentris flatibus non erit obnoxius. Caro siccata in cibo ei conuenit. Olei parum aquæ bibendæ superfluum, habitio rem simul uelocioremque reddit. Si cibum fastidiat, panis attritus micæ aceto maceratas, in nares eius exprimes. In magna fame butyrum recens cum paucis panis calido ei obijcies, paulo ante reliquum cibum, Tardius. ¶ Bonum catulum lactentem & præ cæteris eligendum, ita cognosces. Præstat qui pondere uincit reliquos, proinde diligenter lactandum curabis: Vel ille, quem mater primum ore suo reportat: Vel qui postremus uomere incipit. Alij præstantiorem hac industria discernunt. Locum satis amplum circumquaque sarmentis aut cremijs includunt, & catulis impositis accendunt, qui cum totus ardet in circuitu, matrem foris detentam dimittunt: quæ mox insiliens optimum quenque priorem effert, postremo uilissimum, Tardius.

Videtur autem ex Nemesiani Cynegeticis hæc eligendi indicia esse transcripta: nam illud à loco igne ambito sumptum, omnino similiter describit. Quod uero ad pondus, contra quam Tardius, leuiorem præferre uidetur, his uerbis: Pondere nam catuli poteris perpendere uires, Corporibusque leues grauibus prænoscere cursu. Ego ita conciliârim, ut ad robur præferendi sint, grauiiores: ad celebritatem, leuiiores.

DE MORBIS CANVM.

¶ Offeres cani nonnunquam ius elixationis hederæ: quoniam si istud exhibueris saltē per septem dies, seruabis canis synceritatem: quia et ouem pastus hederæ seruat, Blondus: (per septem dies, forte intelligit, septimo quoque die.) Ellebori tenuissimæ radices breuesque ac uelut decurtatę etiam hæc leguntur. Nam summa quæ est crassissima, cepis similis, canibus tantum datur purgationis causa, Plinius. Venter cani mollitur aut purgatur potu lactis caprini: aliqui salem contritum deglutiendum ingerunt, aut caneros contritos cum aqua miscent, eamque in potu exhibent: aut animalis alicuius uentrē in cibo: alij staphisagriam contritam cum pauco oleo in ouo præbent, et mox à purgatione lac mulsum, Tardius. Canes humidis potius quam siccis eduljales ales: cum enim natura siccis sint, accedente insuper ab alimento siccitate, alio astricta periclitantur sæpe ac pereunt. Obstructionis signum est, quod subinde gemendo uociferantur, & loco manere nesciunt, & præ nimio desciendi conatu febri citantium instar tremunt. Hoc frequens est in catellis mulierum, quarum plurimæ aluo moriuntur obstructa. Detur ergo eis massa auenacea ex aqua calida, ut instar densæ pulvis edulium fiat: uel pane auenaceo molli fermentato pascantur, & sero lactis interdum: sic ueloces & bonæ ualitudinis euadent, Albertus. Ego auenam, præsertim in densa pulte, astringere magis quam mollire aluū contra Albertum dixerim. ¶ Canes tribus laborant uitijis, rabie, angina, podagra: Aristoteles, Pollux, Aelianus. Ego ex recentioribus longe plures infestos canibus morbos cum remedijs suis enumerabo.

¶ Vulnerantur canes uel sui generis hostium moribus, uel alieni, à feris, ab hominibus. De uulneribus eorum curandis Gratij (uel ut Blondus citat, Maximi) elegantissima carmina hæc sunt: Nec longe auxilium, licet alti uulneris ora Abstiterint, utroque (lego uteroque) cadāt cum sanguine
Inde rape ex ipso qui uulnus fecerit hoste Virosam eluuiē, lacerique per ulceris ora (fibra.
Sparge manu, uenas dum succus comprimatur acer. Mortis enim patuere uiæ: tum pura monebo
Circum labra sequi, tenuique includere filo. At si perniciēs angusto pascitur ore,
Contra pande uiam, fallentis argue causas. Morborum in uitio facilis medicina recenti.
Sed tactu impositis mulcet pecuaria (i. canes) palmis, (Id satis) aut nigra circū picis unguine signat
Quod si districto leuis est in uulnere noxa, Ipse habet auxilium ualida natale saluæ.

Blondus hunc locum paraphrasi reddens, uiscera & fibras reponi iubet, ac labra filo cõsui, & de tractos pilos illius qui intulit uulnus superponi, aut uirosam eluuiem, donec sanguis sistatur: inde cani lambendum relinqui. Naturam enim canem ita dotasse, ut lingua medeatur uulneribus: & se breui tempore uulnus latissimum hoc modo consolidatum uidisse: Idem scribit Aelianus, & recentiores aliqui. Curare uulnera sua & aliena dicuntur lambendo, & si uulnus attingere lingua nequeat, pede saluam ingerunt & sanant, Albertus. Si uulnus (inquit Blondus) lingua sua canis contingere non possit, medicamentis & methodo uti licebit, iisdem quibus in uulneribus humani corporis. Vulnus simplex uel cani tantum lambendum dimittes, uel insperges cinerem de capite canis, qui maxime prodest: uel salem tenuem torrefactum cum pice liquida impones, Blondus. Si canis à cane morsus sit, squamæ ferri pollinem pice, excipe & inunge, Tardius: (qui errat picem liquidam Gallice uertendo poix fondue.) Canibus morsus anagallidem uenatores imponunt: quæ etiam hominibus à cane rabido morsus prodest, Hieron. Tragus. Albertus anagallidem non ad uulnera, sed uermes in uulneribus canum adhibet, ut paulo post dicam. Canem à fera in uenatione morsum, cui rostrum ualde intumuerat, moribundum ferē, citissime curauimus, primum extracto sanguine (circa uulnus) cum incisione, sic enim uenenum euocatur: postea oleo de hyperico illito, Blondus. Cimices profunt cani à serpente morso, Plin. libro 29. ¶ Remedia contra morsus quos canis rabidus homini inflixerit, infra docebo cap. 7. & mox ante illa, de moribus canis non rabidi in homine curandis. Aduersus rimas & ulcera remedium Tardius præscribit ex testa uel ollæ fragmento, quod tritum acetoque forti mixtum imponatur: uel cum adipe anseris terebinthinā. Senecio (sic uocat sisymbrium alterum, brunnenkressich) cum lardo recenti tritum & appositum, tumorem in cane sedat, & saniem funditus extrahit, & ulcus ac uulnus consolidat, Albertus. Si canum uulnera intumuerint, butyro inungito: hoc enim tumores depelli creduntur: si maxime lingere uulnera consuecant: (melius, sic consuescent,) quod perutile canibus est: senationibus (id est sisymbrio altero) præsertim tritis, cum axungia uel hircino seuo appositis, Aquiuuius: qui ex Alberto descripsisse uidetur. Alberti uerba de senecione herba supra posui: is butyro quidem illini iubet ulcera uerminantia, ubi uermes in eis per alia medicamenta iam enecati fuerint: Butyro, inquit, mense (Martio, addiderim) facto, inungantur: & per hoc etiam ipsi tumores depelluntur: & partes sic illitas canis lambet libentius, quod perutile est. ¶ Si spina uel aculeus in pede aliæue parte canem læserit, furfuresca cum lardo trita & apposita, extrahit, & saniem denudando aperit: Idem facit puluis hirundinellarum in olla noua cum partibus intestinis combustarum: quod medicamentum tanquam saluberrimum in pyxide reseruandum est, Albertus. Furfurescam, ut uocat, herbam, uideo non aliam esse quam bechion, id est tussilaginem,

inulgorossib: nam illam quoque nonnulli ex ueteribus farfariam uocauerunt, forte quod folia alabris quibusdā, ceu fursibus obducatur; huius folia, ut apud Ruellium legimus, tela omnia infixa corpori extrahunt. Quod ad hirundines, (sic enim & Aquiuuius etiā ex Alberto legit) hunc cineris ipsarū usum apud ueteres in praesentia non reperio; ceterū harundinis, quā phragmiten cognominat, radicē concisam per se, & unā cū bulbis illitā, surculos & cuspidēs extrahere, Dioscorides tradit. Ulceribus quæ nasci solent ex prauorū succorū decursu, maximè rodentiū, medetur quoduis corrodens pharmacū, & ipsa lingua canis (lambendo scilicet), Blondus. Accidit etiā ut uermes innascentur in posterioribus cruribus, quos ut enecēs, præter unguentū apostolorū siue Aegyptiacū ceratū, inficies ulceri succū foliorū perfici; sic mortui confestim exhibunt; reliquā curā saluæ canis permittit. Sic enim quodque putridū ulcus & uerminosum curatur, quamuis quidā cōsueuerunt & salē spargere, & dulci oliuo inungere. Hæc nisi profuerint, utendū ea ratione quā in humanorū corporū ulceribus medici præscribunt, Blondus. Vulnere uel ulcera uerminantia canū succo hippiae, quæ uocatur tanacetū agreste, perfundantur quoad extinguantur uermes. Venatores quidā experti affirmant, omnes huiusmodi uermes in omnibus brutis animalibus interire, si sticas citrina collo eorū suspensa datur, ubi primū aruerit. Porro iam extinctis uermibus, butyro de mēse Martio locū inunges, quod & tumorē remittit, & canes ad lambendū inuitat, Albertus. Hippiae nomīne anagallidē intelligo (sic enim uel Arabes, uel barbaros quosdā appellare inuenio) cui cū tanaceto nihil commune est; quā uero uermes similiter interimere potest, nimirū acri & nitrosa facultate sua, qua betæ similis aut etiā superior est, quod ipse obseruauit; quamobrē idem ad apophlegmatismos utriusque usus. De hac paulo ante etiā ex Hieron. Tragi sententiā locutus sum. Contra uermes ulceribus innatos: Verminant res partes aqua calida ablue, & posca; deinde pice, calce, & fimo bouis in acetō mixtis, lauato locū, et insperge puluerē ellebori nigri, Tardius. Vlcerā in uentre canis oborta, pice liquida (de poix cle re, id est pice pura uel purgata) inunge; & puluerem insperge qui recipit æquales partes opopanax & radicū flammulæ, Tardius.

¶ Si scabies infestabit, cytisi & sesami tantundem conterito, & cum pice liquida permisceto; uitio samque partem linito: quod medicamentum putatur etiam hominibus esse conueniens: Eadem pestis si fuerit uehementior, cedrino liquore aboletur, Columella. Si scabies, impetigo aut lepra, quæ tria pro uno connumeramus, canem inuaserit: primum sanguis detrahatur à quatuor cruribus è uena maiori, quæ in externa cruris parte descendit; postea fiat unguentum ex argento uiuo, sulphure, & semine acalabis (urticam intelligo) trito; æquales partes de duobus (lego, tribus) cum duplo æturgie ueteris uel butyri misce, & inunge locos affectos, curabitur. Confert etiā lupini decoctio, & aqua falsa, Albertus. Decoctione lupinorum ablue canem scabiosum, Rasis. Gratius poëta aduersus canum scabiem remedium præscribit, bitumine, pice, & amurca simul ad ignem mixtis; inde lauant ægros, forte linunt legendum, nisi intelligas inungendos primum canes, inde lauandos. Hoc medicamine illiti canes, pluuias & frigora uident; & locis tranquillis, calidis apricisque contineantur, ut uitium exudent, & medicamenti uis poros subeat. Sunt qui scabiosos canes aqua marina mergant. In Sicilia specus est, ubi Stagna sedent uenis, oleoque madentia uiuo (petroleum intelligo): Huc pecudes mala tabe affectæ sæpe ducuntur, cum alia remedia non successerint; sacra Vulcano fiunt, &c. Nec mora (sic lego) si medias exedit noxia fibras, His laue presidij, &c. Quod primam si faller opem dimissa facultas: At tu precipitem, qua spes est proxima, labem Adgredere, in subito subita est medicina tumultu. (forte, in summo summa est, ut conueniat huc sententiā Hippocratis, Extremis morbis extrema remedia tentanda.) Stringendæ nares, scindenda ligamina (articuli) ferro Armorum, geminaque cruor ducendus ab aure. Hinc (à sanguine) uitium, hinc illa est auida uehementia pesti. Illicet auxilijs festum solabere corpus: Subsiduasque fraces (id est amurcam) diffusaque Massica prisco Sparge cado. Liber tenues è pectore curas Exiget: est morbo Liber medicina furenti, Hæc Gratius. Sepe scabies contagiosa plures simul canes inficit, aut etiā perimit. Quin acidus Bacchi latices (id est acetū) Tritonide oliua Admiscere decet, catulosque canesque maritas Vngere profuerit, tepidoque ostendere Soli: Auribus & tineas candenti pellere cultro, Nemesianus. Scabiem adusta ferè bilis, aut falsa pituita generat. Compriment eam aliquando leuiora remedia, ut sunt, decoctio fumarie, lapathi, lupi salictarij, borraginis, uel serum lactis in quo eadem macerata fuerint. Prodest etiā lauare lixiuio, uel aqua marina, uel garo temperato, uel aqua fabrorum ferratorum in quo ferrum candens extingunt, uel denique decoctione fumarie cum radicibus inulæ & lapathi. Aufertur & sanguis nonnunquam, uerum moderatius. Præstiterit autem ante omnia purgante medicamento bilem deijci, Blondus. Tardius ad scabiem commendat unguentum, quod constat pice nigra, sulfure, lithargyrio, oleo & urina. Locus scabiosus (inquit) tendendus est, inde panno uel penicillo fricandus donec sanguis appareat; postremo ungento iam dicto calido inungendus, & loco mundo continendus donec unguentum decadat; hinc iterum unges, sed absque frictione, & iterum dum decadat loco mundo continebis. Canum scabies sanantur bubulo sanguine recenti, iterumque inarescat illito, & postero die abluto cinere lixiuio, Plinius. Pix liquida præstantissimum remedium est ad canum & iumentorum scabiem, Plin. Dioscorides oleum lentiscinum & cedriam quoque commendat. Amurca scabiosis canibus auxiliatur, Theophrastus. ¶ Si tumor in aliqua parte oriatur, remedium est, alcam cum aqua tritam, miscere cum pasta (id est massa farinæ) & simul subigere manibus, ac iam ceræ instar tra-

stabilem imponere: alij pannum ex cannabi imponunt, maxime cumino inspersum: alij eundem aqua madidum pilis circa tumorem prius rasis: Lac acidum quoque bene agitatum & impositum, dolo rem sedat, & reprimat tumorem: Item lini semen cum recenti sanguine coctum: Betula trita & applicata: Seneciones (id est sisymbrium alterum) cum aqua lardo recenti triti & apposti, tumorem sanant, & saniem funditus extrahunt: & ulcus ac uulnus consolidant, Albertus. Si tumor absque ulcere aut uulnere fuerit, de osse sepię puluerem emplastri modo impone. Quod si etiam uesicę (papulę uel exanthemata) adfuerint, coques simul galbanum, styracem, medullam cerui, ceram, oleum, salem amarum, & mel: hoc pharmaco dorsum & locos affectos canis per decem dies inunges. Tumori post uulnus facto medeberis, si surculis arborum calefacientium in aqua decoctis, locum laueris: dabis autem statim postea edendum butyrum cum melle, Tardius. ¶ Verrucas ita tolles: primum diligenter fricabis et purgabis, inde pinguedinem aliquam illines ut molliantur: deinde impones medicamentum instar emplastri ex puluere de cortice cucurbitę, & sale minuto cum oleo & aceto. Aut aloem tritam cum sinapi embammate mixtam, applicabis, ut erodatur: Postea decoctis in aceto folijs salicis cum scoriam ferri (id est micis illis quę inter fabricandum prosiliunt, ut Tardius exponit, cum hac squama potius sit quam scoriam dicenda) etiam uerrucas colluito. ¶ Idem aduersus clauos (cloux Gallice) remedium describit, quod componitur ex simo arido, cortice cucurbitę, & pane hordeaceo: quibus simul crematis addatur puluis e plumbo, & affundatur acetum, ut clauis perfricentur: Quos etiam posca prius ablueri iubet, ac deinde prescriptum pharmacum emplastri instar imponere. ¶ Gignuntur aliquando in canibus ricini, ut pedes etiam & pulices, Plinius. ¶ Quidam nucibus Gręcis (amygdalis amaris, Fronto, quas Columella etiam contra muscas commendat) in aqua tritis perungunt aures & inter digitos, quod muscę, & ricini, & pulices (& pediculi, Fronto) soleant (si hoc unguine non sis usus) ea exulcerare, Varro. Aduersus pediculos staphisagria contrita inspergatur: uel totum corpus lauatur calido decocto radicum aceris contusarum. Prodest & radix cedri, sed mandragorę radix pręfertur, Cauendum est interim ne quid de his medicamentis, utpote uenenosis, in os canis perueniat, Tutius abluentur decocto radicum cyperi, quod pediculos omnes extinguit, Blondus. Pulicosę canis remedia sunt, cyminum tritum pari pondere cum ueratro aqua que mistum: seu cucumeris anguini succus: uel si hæc non sunt, uetus amurca per totum corpus infusa, Columella. Pulices extingues ac perimes, aqua marina atque etiam muria perfundens canem, posteaque inungens illum cyprino, cum elleboro, aqua, cymino, & uua immatura: aut ex radícula syluestris cucumeris aqua distemperata: (Remedium simile contra alcarden, id est ricinos apud Rasin legimus.) Sed multo melius fuerit, amurca corpus inficere, quę etiam scabiosis canibus auxiliabitur, Theophrastus. Tardius decocto staphisagrię, aut foliorum & fructuum cucumeris agrestis loca pulicosa lauari iubet: Albertus oleo ungi: sic recessuras pulices, nec cito redituras. ¶ Canibus proprium ricini uitium est, qui inde etiam nomen cynoraistę accepit, Aristot. Non infestari ricino locum amygdalis amaris illitum paulo ante dixi, Nemesianus oxelao, inquit, scabiem canum Vngere profuerit, tepidoque ostendere Soli, Auribus & tineas candenti pelere culiro, ricinos puto tinearum nomine intelligens, Canis qui habet alcarden (id est ricinos) abluatur cum aqua marina, aut aqua falsa, et deinde ungatur aceto uini & cymino, extinguentur alcarden, Rasus. Ferre per æstatem sic muscis aures canum exulcerantur, sæpe ut totas amittant: quod ne fiat, amaris nucibus (amygdalis amaris, ut supra) contritis liniendę sunt. Quod si ulceribus iam præoccupatę fuerint, coctam picem liquidam suillo adipi uulneribus stillari cõueniet: hoc eodem medicamine contacti ricini decidunt, Nam manu non sunt uellendi, ne ut ante prædixeram faciant ulcera, Columella. Plura de ricinis uide in libro de Insectis, ubi etiam de cynomyia, id est musca canina agemus. Amaris nucibus Gręcis illita loca, a ricinis, muscis, aliisque uitij tuta esse, paulo supra dictum est. Chamæleontis succo ricinos canum necant, Plinius. ¶ Si apes aut uespę, aut similia insecta canem pupugerint, remedio erit ruta usta, & ex aqua imposita: Quod si punctura muscę maioris (ut crabronis) fuerit, aquam insuper tepidam adhibe, Tardius. ¶ Canes & alię pleręque bestię impendentem pestem, & cœli salubritatem præsentunt, Aelianus. Si pestilentia ingruerit, uitandi contagij causa canes adhuc incolumes in aliam regionem transferantur. Experimento autem probatum est præseruari canem ab hac lue, si uel puluis uentriculi ciconię, uel eiusdem partis in aqua decoctum in os canis apertum infundatur, Blondus. Gratius etiam in libro de uenatione canum pestem describit, & primum esse ait ad euitandum contagium, mutare cœlum: sin illud fieri non possit, secundum ut medicamentis utamur: Sed uarij motus, nec in omnibus una potestas. Disce uices, & quę tutela est proxima, tenta. Muli & canes apud Homerum libro I. Iliados, ingruente peste primi inficiuntur: causam inquit Eustathius in commentarijs, & Cælius lib. 17. cap. 28. Heraclides Ponticus (inquit) putat iumenta peste infici primum, quia deiecta in terram & prona in pastum, eos uocantes existeret arripes trahant procliuius homine, cuius est surrectum corpus, & purius sublimi inspirato aëre, &c.

¶ Apocynum frutex est folio hederę, molliore tamen, & minus longis uiticulis, semine acuto, ditriso, lanuginoso, graui odore: canes & omnes quadrupedes necat in cibo datum, Plinius. Apud Dioscoridē apocyni alia nomina legimus, ab eodem effectu, nempe cynanchen, cynomoron, cynocramben, cynoctonon, cynaricam, & caninam: & apud Paulum Aeginetam cynoctonon, ut Marcellus Vergilius legit: nostra exemplaria cynomoron habent, & recte, cum apud Galenum quoque sic legatur. Caterum cur cynocrambe, quasi canina brassica, item brassica rustica nominetur a quibusdam, non

non uideo nisi quod siliquas profert, similes forte brassicæ siliquis: uel potius à similitudine brassicæ marinæ, cui similia habet folia, nempe hederacea: similiter etiam succo turgent, quamuis apocynon luteo, illa candido. Habent insuper ramulos similes, nam quales Dioscorides apocyno tribuit, longos & lentos: tales ipse in brassica marina, id est soldanella uulgo dicta obseruauit. Plinius semen acutum, diuisum, & lanuginosum apocyno tribuit, Dioscorides *σκληρὰ, σμικρὰ, μέλαινα*. Marcellus transtulit, semina dura, exigua, nigra: Ruellius, semine intus albo, duro, paruo: hic *μέλαινα* uocem tanquam superfluum omisit, ille *λοῦκα*. Siliquæ ei (inquit Dioscorides) quales in fabis, digitales, folliculari specie: uiticulæ paruæ (ut Ruellius uertit: longe, ut Marcellus. *μικρὸν* enim & *μακρὸν* facile permutantur: *λυγῶδεις*, id est lentæ & uitiles: pro qua uoce aliqui *δυσώδεις* legerunt, id est, foetida, quod admitti potest, cum *δυσώδους* uox sequatur, idem ferè significans quod *λυγῶδεις*. Hoc apocynon qui hodie nôrit neminem esse puto, quod quidem scriptis publicatum sit. Ego prorsus congenerem ei herbam illam existimo quam aliqui ridiculo nomine Noli me tangere uocitant, eò quod uel leuiter attractæ eius siliquæ iam maturæ mox diffiliant & semen eiaculentur, quod & cucumeris anguini fructus facit. Semina in siliquis duriuscula & alba producit: succum luteum continet: non semel enim libros, quibus ramulos huius herbæ imposueram, hoc postea colore tinctos inueni. Vini acrem & erodentem habet, ut sæpe gustando cognoui. Flos ei luteus aconiti instar cucullatus. Venenosam arbitratur etiam Hieron. Tragus, qui ultimum inter tithymallos locum, sed perperam, ei attribuit. Et quanquam folijs Mercurialem uel atriplicem quodammodo referat, non ideo tamen nullum apocyni genus est: Nam & Dioscorides cyniæ herbæ (quam itidem cynocramben uocat) folia uel Mercurialis uel hederæ folijs comparat. Ego interim apocynon minus, nostram hanc herbam appello, donec alius aliquid melius attulerit: nec admodum refert, cum nullus in medicina eius sit usus: cauendi tamen gratia refert: nam & homini uenenosum apocynon esse, quod Galenus ait, facile credo, cum lupos, uulpes & pantheras interimat, ut Dioscor. scribit, & ut Plinius quadrupedes omnes. Hoc obiter monebo Lectorem, aliam esse cynocramben apocynon dictam, ac prorsus uenenosam, quam Dioscorides describit libro 4. cap. 79. Aliam uero cyniam, cui item cynocrambes cognomen, eodem libro cap. 184. Marcellus Vergilius testatur in uetustissimis Græcis & Latinis codicibus hoc caput non legi: præterea si nomen (inquit) solum expendatur, eadem apocyno est, de quo non multò ante hoc ipso uolumine egit: si uires, Mercurialis esse merito credetur, præsertim ipsdem penitus uerbis in hoc scriptore tractata: quæ enim de ea feruntur, semen eam secus folia habere, exiguum rotundumq: potam præterea aluum soluere, & olerum modo coctam, bilem & aquas corporis trahere: omnia paulo ante dictæ Mercurialis herbæ sunt. Sed nec Plinius, quod hætenus deprehenderim, aut Theophrastus, de hac cynocrambe uspiam agunt: Inclinat ideo animus nobis, adulterinum scriptoris huius esse hoc caput, & alterius Mercurialis herbæ traditam ab aliquo sub hoc titulo historiam esse. Hæc Marcellus. Ego siue ab aliò adiunctam, siue à Dioscoride primum descriptam, hanc cynocramben, sui generis herbam esse existimo, nempe Mercurialē syluestre, quā ipsdem ferè uerbis, quibus cōmunis Mercurialis, describi nihil mirū est, quum & forma & uiribus non aliter ab ea discrepet, quæ solent agrestia ab urbanis. De nominibus equidem nemini contenderim: reipsa uero Mercurialis genera duo syluestria cognosco: quorum unum in syluis ferè nascitur, nigrius, & reptantibus per transversum radiculis, quod Leon. Fuchsius pro cynocrambe pinxit: maius alterum, & candidius, hirsutumq: circa oppida & rudera passim emicat. Fœmina, quod sciam, in neutro syluestrium genere reperitur: utrumq: gemella semper seminum conceptacula inter folia gerit, ut rectè à Dioscoride Mercurialis syluestris mas cognominetur, & statim post uulgarem ac locis tantum cultis nascentem Mercurialem collocetur. Matthæolus Ruellium reprehendit, qui hanc cynocramben atriplicem syluestrem esse putauerit, quum atriplex ista libro 2. post satiuam statim à Dioscoride commemorata sit. Quia quidem in re cum Matthæolo sentio: sed dissentio ab eodem, quod immerito Fuchsiū notei, ut qui depinxerit apocynon à Dioscoridis descriptione prorsus alienum: cum Fuchsius non cynocramben apocynon, sed cynocramben cyniam depictam dederit. Persuasit forte Ruellio ut ita iudicaret herbæ odor: est enim genus quoddam atriplicis syluestris circa parietes interdum nascens, omnium foetidissimum: describitur autem apocynon quoq: graueolens Dioscoridi, *βαρυσμῶν*: quod tamen aliud est quam foetidum, quamuis Galenus *δυσώδεις* dixerit. Idem Matthæolus perperam Galeni uerba de apocyno citat, quod maturandi uim habeat, cum apud Galenum simul & Aeginetam diaphoretica, id est discutiendi facultas non maturandi ei tribuatur, idq: merito, quoniam (ut inquit Galenus) non instrēnuē calefacit, non æquē tamen exiccat: huiusmodi enim discutiētia sunt. Apud Aeginetam non placet quod legitur, eam ualde foetidam & calidam esse, absque siccandi tamen facultate: quam quidem Galenus ei non negauit, sed minorem quam calefaciendi esse dixit. Discutiendi sane uim Mercurialis etiam habet: & haud scio an apocynon & cyniam Galenus aliq: secuti eum confuderint, cum alterius solum mentionē faciant. Hoc quidem Galeno frequens esse uidetur, ut ex uiribus plantarum, à Dioscoride præsertim scriptis, de temperamento earum & qualitatibus primis pronunciet, quod tamen persæpe non sine errore sit, ne prorsus stirpes quasdam ignorasse existimetur. Epicharmus brassicam syluestrem contra canis rabiosi morsum imponi satis esse tradit, melius si cū kalere & aceto acrit: Necari quoq: canes ea, si detur ex carne, Plinius: sentit autem de apocyno.

¶ Chamæleonis albi radix mixta cum polenta, uel (ut interpretēs reddunt, in Græco tamen est

copulatiua coniunctio) cum aqua & oleo, canes, sues & mures occidit, Dioscorid. Chameleonis canis didi radicis succus, occidit canes suesq; in polenta: addita aqua & oleo, contrahit in se mures ac necat, nisi protinus aquam forbeant, Plinius. Auicenna idem de herba Mezereon scribit, quæ chameleæ Græcis est: quod de chameleonte Dioscorides, ut linguarum imperiti sæpe uocabulorū similitudine decipiuntur. Blondus chameleonem carduum uarium appellat: Gaza in Theophrasto uernilaginem transfert, quoniam inter Dioscoridis nomenclaturas à quibusdam sic appellari chameleonem nigrū legerat: ipse commune utriusq; nomen fecit. Hoc sanè aliquis miretur, cur soli albo chameleonti canes aliasq; quadrupedes necandi uenenum adscribatur, cum nigrum longè perniciosiorem Galenus cæterisq; faciant: & inter illius quoq; nomenclaturas cynomazon (quasi maza cani obijcienda) habeatur, & cynozolon propter grauitatem odoris, teste Plinio: nam apud Dioscoridem malè scribitur cynoxylon: quo etiam iuuentæ pereunt anginae modo, quare à quibusdam ulophonon uocatur, Plin.

¶ Zinziber caninum uel aquaticum, olus est quod interficit canes, folia habet salignis similia, sed pallidiora (magis citrina) ramulos rubentes sapore zinziberis, Syluaticus sine auctore: descriptio ad persicariam uulgo dictam uel hydropiper Dioscoridis accedit. ¶ Rhododaphnes (recentiores oleandrum appellant) flos & folia, canes, asinos, mulos, & pleraq; quadrupedes perimunt, Dioscorides & Auicenna. Idem facit elleborus albus apud Serapionem secundum Eben Mes. & Auicennam. Noces uomicae etiam uenenum sunt canibus. Chrysippus docet canes occidi, si aqua eis detur in qua decoctus fuerit asparagus, Plinius, Dioscorides, & Auicenna. ¶ Plumbi fumus canes occidit, Plinius libro 24 ut Aggregator citat. ¶ Venenati mellis malum (quo homo infectus fuerit) certum est per excrementa, ad canes etiam peruenire, similiterq; torqueri eos, Plinius. Circa Scytharum & Medorum dictam Thraciæ regionem, locus est uiginti ferè stadiorum spatio, qui hordeum producit, quo homines uescuntur: equi uero & boues abstinent: imò sues etiam & canes excrementa hominum qui mazam aut panem ex hordeo illo comederint, auersantur, tanquam mortis periculo, Aristoteles in Mirabilibus. ¶ Si canis non cibi inopia, sed aliquo præter naturam affectu in maciem inciderit, ter aut quater butyro abunde eum nutries: unde nisi statim habitior fiat, signum est eum uermes sub lingua alere: illos igitur acu extrahes: Quod si ne sic quidem corpulentior fiat, incurabilem & breui periturum existimato, Albertus. Sunt qui fascinatos etiam paulatim emaciari credant, ut proxime dicam. ¶ Si ex pigro ignauoq; agilem & uelocem reddere cupis, pane auenaceo accuratè cocto fermentatoq; subinde pascere, Albertus. Gratius quidem etiam ueterno quandoq; laborare canes auctor est.

¶ De rabie canum, ijsq; omnibus quæ circa eam considerari possunt: & quomodo in canibus curari debeat, & quæ auxilia sint homini aduersus morsum canis tum rabiosi tum non rabiosi, infra disseram cap. 6. ¶ Blondus nugatur quædam de fascino, quæ ipsius omnino uerbis apponam, nō quod probem, sed ne quid omittam. Canis (inquit) ut & infantulus, frequenter inficitur fascino, ita ut deueniat ad extremam maciem. Quorundā enim hominum oculi, adeo ligant, ut quem ligauerint non patiantur liberum esse, quinimò nec mentis compotem. Fascinum autem dicimus esse genus incantationis, ut patet apud Virg. Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos. Morbus autem is oritur è spiritu fascinantis. Sed fascino est ingressus per oculos fascinati ad ipsum cor usq;. Propterea cauendum est ne catulus perspiciatur ab inuidis hominibus donec adoleuerit. Quoniam hæc est maxima conseruatio salutis eius: quia remotis quæ inficiunt, saluberrimus seruator. Pleriq; autem alij ex corallio baccatum monile circundant collo. Quidam & sacris herbis prætegunt, & cingunt frontem bacchare. Horum tamen usus est minus proficiuus. Conclusio uerum prohibet fascino, uelut famementorum ignis. Hæc Blondus. ¶ Lippitudini uel lachrymis canis medeberis, si aspergas aquam tepidam, & mox farinam cum albumine oui cataplasmatismodo adhibeas, Tardius. ¶ Ad albuginem oculorum canis, os sepiè crematum tritumq; mane & uesperis adhibeto: Si uero inueterata albugo fuerit, illines medicamen compositum, pari portione croci, fellis bubuli, succi foeniculi, & mellis, Tardius. ¶ Ad surditatem, quæ deprehenditur ex pigritie canis & tarditate, & omni alacritate amissa, oleum rosaceum uino mero permixtum, ter die auribus immittes, Tardius. ¶ Inflatissimè uel tumidis auribus remedium præstant cortices granatorum oxelæo incocti, quod auribus instillabis, Idem. Vulnus post tumorem apparens, aceto lauabis, & mox insperges spongiam tritam, Tardius. Vermes etiam in auribus occides, spongia trita albo oui excepta & cataplasmatismodo instar applicata, Idem. ¶ Cynicus spasmus, id est canina conuulsio in homine appellatur, oris præter naturam distentio, ita ut canis irati instar ringi uideatur, quod ferè fit musculis ab altera parte remissis, Celsus oris distentionem, Auicenna torturam faciei uocauit. ¶ Si calor nimius palatum canis inuaserit, butyrum melli commixtum in cibo dabis, Tardius. Eandem partem si durities aliqua uel cancer insederit, salem & myrrham teres, ac miscebis aceto, ut locum affectum perfrices, Tardius.

¶ Anginam barbari squinantiam uocant, corrupto uocabulo à Græco synanche uel cynanche. Κυνάγχη morbus est canum, uti αὐθιγανίμωδός, Varinus: lege αὐθιγανίμωδός ex Helychio, id est homini suffocatio. Quidam cynanchen interpretantur morbum faucium, à canibus quos infestat. Cynanche est præfocatio nocturna, humore crasso & tenace ad bronchum, id est arteriam delapso, maxime in pueris, Pollux: qui anchonen etiam (ἀγχόννη) purulentum abscessum inter epiglottidem & linguæ radicem interpretatur. Synanche (ut ait Pausanias citante Hermolao Barbaro) musculis qui sunt

sunt intrita fauces, inflammatis oritur; sicut ijs qui extra, parasynanche. Ad eundem modum cynanche fit, cum musculi gutturis interiores accenduntur: paracynanche, cum exteriores. Galenus tamen libro 4. de locis affectis cap. 3. & Prognost. 3. comment. 20: hoc discrimen reprehendit, Celsus aliter, tria enim facit angine genera: Synanchen, uti synanchen (ὡς συνάγχην;) parasynanchen. In primo nec tumor nec rubor compareret ullus, sed corpus aridum est, uix spiritus trahitur; membra soluuntur. In secundo lingua faucesque cum tumore intumescunt, uox nihil significat, oculi uertuntur, facies pallet, singultusque est. Illa communia sunt, æger non cibum deuorare, non potionem potest, spiritus eius includitur. In tertio, quod leuius est, tumor tantum & rubor est, cætera non sequuntur. Hippocrates & alij ueteres, omnia mala quæ in gutture & faucibus accidunt, quas quidem spirandi committatur difficultas, anginae nomine appellant. Cynanche, id est angina interimit canes, Aristoteles, Pollux: Albertus addit intra secundum, aut tertium, aut quartum diem. Ego innumeros uidi canes angina affectos, quorum nullus euasit, Aug. Niphus. ¶ Quid dicam tussis, quid mœsti damna ueterni? Gratius de canibus. Tussis clamosa, id est canina, Syluaticus. Tussis canum uenationem, & custodiam indigentem taciturnitate maxime impedit. Ideo ut pastores oui tussienti per nares infunderè consueuerunt, ita & cani inijcies, uini cyathi duos siue paulò minus, in quo dulces amygdalæ confusæ, ac munda, fuerint solutæ, Blond. Tardius pulegiū maius in oleo, melle & uino coctū, cani deglutendū offert. Anhelitus difficultas cani ingruit ab aëre crasso; quamobrè in aërem puriorè duendus est; & nisi aëre mutato curetur, aures eius ferro perforentur, ut spiratio leuior fiat, Blondus.

¶ Caninus appetitus dicitur apud Galenum De locis affectis, ubi canum more, aut nil omnino, aut prauis affectantur cibi à mulieribus secundo aut tertio post conceptum mense. Sic grammatici quidam in Dictionarijs suis falsò docent, & simul Galeno iniuriā faciunt. Nam ille De locis affectis libro 5. cap. 5. inter affectus oris uentriculi sic scribit: Constat quod etiam citra uocata mulieribus accidunt, ubi hæc particula affecta est. Quæ enim aut canum more, aut nihil omnino, aut malos cibos appetunt, ijs appetentiæ instrumentum læsum esse certū est, id uero os uentriculi esse demonstratum iam est, Hæc Galenus. Et licet inde citram siue malaciam, aliquando à canino appetitu nihil differre iudicari possit, sæpe tamen ab eo differt: & mulieribus solum accidit, circa tertium gestationis mensem præcipue (ut Galenus scribit lib. 1. cap. 7. de Sympt. causis), quod non possit tum foetus, utpote imbecillus, quicquid ad uterum alimenti ratione fertur absumere. Sed de hoc affectu in Picae uel plura. Cæterum κυνωσίς ὀρεξις, uel ὁ κυνωσίς ὀρεξις, omnibus & uarias ob causas accidit. In Greco textu Galeni De locis aff. pro his uerbis Græcis, ὅσας γὰρ ὀρεγομένης κυνωσίς, ἢ μὴ ὅσας ὀρεγομένης, ἢ μὴ ὀρεγομένης ἐδοσμένῳ ὀρεγομένης γίγνεται, ταῦτα πάντα τὸ ὀρεξιῶς ὀργάνον πλεῖστα τὰ ὄντι, &c. Ego sic legem, ὅσας γὰρ, ut referatur ad πλεῖστα, & ὀρεγομένης in masculino genere ubique, quoniam non ad mulieres solum pertinent isti affectus, sed quoslibet homines: ὅσας certe legi nulla construendi sermōnis ratio patitur. Est igitur secundum Græcos medicos canina appetentia, contrarium amissioni appetitus malum. Qui enim sic laborant, plures appetunt cibos & ingerunt; quorum deinde multitudine grauati, & assumptos cibos citra noxam ferre haud potentes, ad uomitum diuertunt. Postea rursus cibo se explentes, denuò ad uomitum reuertuntur, quemadmodum canes: unde etiam malum hoc appellationē accepit, Aëtius lib. 9. cap. 21. Plura uide apud medicos. De bulimo in Boue dixi, capitis 8. parte 1. Caninum appetitum à bulimo sciè distinguit Cælius Rhod. initio libri 26. cum prius 25. 9. confudisset. In Hippocratis Aphorismum libro 2. Famem uini potio soluit, Galenus non quamlibet famem, sed caninam siue caninum appetitum intelligit; qua de re pluribus tractat Cælius 25. 9. Sunt qui caninum prandium ad caninam appetitionem contra Gellium putent referendum, Cælius. Si quod os gulæ canis impactum fuerit, nasum apprehende & collum uersus aliquandiu deprime: & oleum faucibus infunde ut excites tussim; tussiendo enim os sæpe excutitur: Aut oleum aque tepidæ infusum paulatim immitte in gulam canis, ut remollito laxatoque loco os cedat, Tardius. Si hircines adhæreant gulæ canis, accipe quinque muscas illius generis quæ per æstatem ante equorum capita uolitant (Galli racines uocant) ex his crematis nidorem canis ore excipiat, & hircines cadent, Tardius. ¶ Alui in cane obstructæ remedia iam superius proposui. ¶ Vomitiones canis monstrasse homini uidetur, Plinius. Canes cum morbo laborant, herba (aliàs herba quadam) ingesta euomunt, atque ita purgantur, Aristot. De canaria herba uide in H. a. Cum redundantia canis uexatur, herbam in maceris nascentem nouit, qua comesta, omne id, quo affligitur, cum multa pituita & bile euomit, sibi que hæc uomitio salutem affert, sine ullius medici opera, quo ad expellendam bilem nihil ei opus est; rabiem hæc nisi tollatur, facit, Aelianus: Et rursus alibi, Cum autem utrumque uentrem exhaurire habent necesse, herbam dicuntur quandam comesse, cuius ui partim euomendo, partim deicienda aluo superfluentes cibos eijciunt. Vnde Aegyptios aluos purgare didicisse ferunt. Si canes parcius neque crassis alimentis nutrias, non adigentur ad uomitum, Blondus. Si stomachus debilis fuerit, & cruditate ac uomitu laborarit, ossa bouis in aceto cocta rodenda obijcies, Tardius. Ventrem fluentem sistet caseus uetus ac durus in cibo, item palumbes cocta & aspersa aceto, Tardius. Ad tormina uentris proderit cani, si coopertum igni admoueris: & gulæ eius inserueris allium tritum oleo calido mixtum, Tardius. Ventris tormina cum frigidis ex causis oriuntur, calidis iusculis, & potibus piperatis uincuntur, oleis etiam uel aliquo ex pinguibus oblati. Forinsecus autem laudamus quodque linimentum calidæ uirtutis, ut est oleum lilaceum, rutaceum, nardinum, & laurinum;

ceratum dialtheæ, Marciaton, uel Agrippæ, & cineratis pannis dum circumuoluitur curari poterit in frigidis affectibus. Tum etiam si per os euomuerit succum e uentriculo, curatur, neglectis præsidij omnibus. Vana itaq; erunt præsidia si uirtus ualida fuerit ad expellendum nocua, Blondus.

¶ Canes cum lumbricis infestantur, herbam tritici comedunt, Aristot. segetem herbescentem depasti lumbricos expellunt, Aelianus. Podagra in canibus quanq; difficilis, non tamen incurabilis est, Pollux ex Aristotele. Perraro ex ea conualeseunt, Aelianus. Lumbricos in uentre canis occides hoc medicamine, semen absinthij, cornu cerui, & lumbricos, arida tere & misce butyro aut melli, Tardius. Cani sanguinem per urinam reddenti, remedium est, coriandrum in lacte & aqua coctum cum pauco oleo, & duabus libris lenticulæ, & quadraginta granis piperis contritis, quæ omnia comixta ut edat curabis, Tardius. ¶ Aut incuruatæ si qua est tutela podagræ, Gratius de canibus. Podagra canum pedes extrorsum incuruat, Albertus. Augustinus Niphus canes duos podagricos se curasse scribit, nunquam tamen efficere potuisse quo minus post unum aut ad plurimū duos cursus claudicaret. Podagra (Albertus addit calida) tentati pauci euadere possunt, Aristot.

¶ Cum plantæ pedum canis ob terræ calorem feruidiores aut ustæ sunt, cinerem lixiuium (cendre passée) melli mixtum superilligabis. Plantas aut coxas propter laborem tumidas, oxelæo tepido inunge. Si pellis aut ungues à pede separentur, farinam aquæ mixtam insuper deligato: Aut cortices mali punici & salem conterito, & cum aceto feruefacito in olla, cui canis pedes immittes quàm ferre poterit calidissime: Aut gallas cum chalcantho contere ac misce aceto, eoq; tepido medicamēto canis pedes lauato, Tardius. ¶ Hi ferè canum morbi sunt, quos à scriptoribus memoratos inuenio: quanquam & alij plures eis contingere possunt. Nam ut (Gratius inquit) Mille tenent pestes, curaq; potentia maior. ¶ Morbi latentes præter iam dictos, sola ignis calefactione, & graminis esu curantur, Albertus. ¶ Reliqua canum uitia, sicut in cæteris animalibus præcepimus, curanda sunt, Columella. In Geoponicis Græcis libro 19, cap. 3. ubi de morbis canum tractatio desinit, adiectum est: Κρότωνες ἢ καὶ τὰς ἄλλας νόσους τῶν κτηνῶν δύσπαθίστους τὸ σῶμα ἔχοντων, θραπύσας τὰ ὡς τὸ πρὸς τῶν εἰρημνῶν. Cornarius pro κτηνῶν, id est pecorum, legit κυνῶν, id est canum, et ita reddidit: Ricinos & alios morbos canum, corpus peius affectum habentium, curabunt ea quæ ad oues sunt relata: Andreas à Lacuna maluit uertere, Ricinos aliosq; morbos pecorum, quæ infestantur ægrius aut difficilius, &c. Ego cum Cornario senserim, κυνῶν, id est canum omnino legendū esse, δύσπαθεις uero quamuis plerunq; significet id quod natiuo quodam robore præditum difficulter à noxijs causis uincitur, uidetur tamen hoc loco poni pro male affecto ut Cornarius uertit: nam in Grammaticorum Lexicis δύσπαθία, καὶ παθία exponitur: & δύσπαθῶν, κακῶς πάσχων.

¶ Canem detenturus ne fugiat, butyro à capite usq; ad caudam illines, lingendumq; butyrum dabis, aut humida arundine à capite usq; ad caudam eum mensurabis, Fronto in Geopon. Græcis. Tardius alas tantum oleo illinendas scribit, ut à cursu impediuntur. Canis sequetur te, si alterius canis secundam obligatam panniculo, ipsi olfaciendam dederis, Fronto in Geopon. Canes non allatrabunt, qui dentem canis nigri manu tenuerit, quamobrem fures & latrones eo utuntur, Rasis: Et rursus, Non allatrabitur à canibus super quo dens canis suspensus fuerit. Videtur hæc superstitio ex Dioscoridis uerbis non intellectis nata, quæ sunt: Ad præcauendum etiam utuntur (morsi scilicet à cane rabido, ne in metum aquæ incidant, de quo proxime egerat) dente canino illius qui momorderit canis, folliculo ex aluta claudentes, & ex brachio suspendentes. Marcellus etiam in commentarijs addit, Dioscoridem sibi uideri loqui de præcautione metus aquæ, non rabidi canis impetu: suum tamen (inquit) relinquatur legentibus iudicium. Constantinus in libello de incantatione, contra morsum canis amuletum facit, citans Dioscoridem. ¶ Cor canis si quis secum habuerit, canes ei molesti non erunt, Sextus. Costanbenluce scribit, si quis cor canis supra se habuerit, nō morderi à canibus: sed quamuis accesserint & olfecerint eum, statim refugere, Albertus. Blondo non satis uidetur secum habere, aut supra se canis cor, sed idem uorandum, aut (quod præstantius sit) tritum bibendum suadet furibus & illis qui noctu ad amores suos accedunt, sic à nullo cane allatrandis: quod furibus (inquit) & amantibus credendum dimittimus. Ego quisquis hæc credit, non caninum duntaxat habere cor, sed totum esse canem credo. Sed Blondum fefellit, quod cor canis potatum, pro portatum, ut ego coniicio, apud Aesculapium legitur. Canis latratum auertit, linguam canis in calceo subditam pollicis portare, Plinius lib. 29. Item ex secundis canis membranam habere, Plin. lib. 30. Et cor canis siccum (secum) habere uel linguam eius summam positam sub pollice pedis, Sextus. In sinistra manu tenere linguam in panno ligatam, canes obmutescere cogit, Kiramides. Leporis simum uel pilos tenere, Plinius lib. 30. Mustelæ uiuentis caudam abscissam in pede portare, sicut dictum est de lingua canis, Plinius libro 29. Rana uiua data in ossa, Plinius libro 32. Hæc omnia ad cohibendos canum latratus, ex Plinio, Sexto, & Kiramide ab Aggregatore citantur. A quo hæc etiam canes fugantia recensentur, Cor canis portatum, Plin. 29. sinistra manu portandum Kiramides addit: aut lingua eius in panno ligata, Kiramid. Corpus inunctum lapathi & cyclamini succo, Thestalus. Nigidius fugere tota die canes conspectum eius, qui è sue ricinum euellerit (& adalligatum gestauerit nimirum) scriptum reliquit, Plinius. ¶ Canum morsus auertentia, cap. 7. recensebimus.

D.

Canis cæteras rationis expertes animâtes cum alijs dotibus excellit, tum quod homines, à quibus alitur

alitur potissimum, amet, agnoscat, eisq; seruiat. ¶ Impetus canum & sauitia mitigatur ab homine confidente humi, Plin. Clementis & excelsi simul ingenij significationem canes praebent, statim ut se demisit is quem petunt, ardorem remittentes. Notum est illud Homeri Odysseæ ξ. οἱ μὲν πεκλήναι γούρῃς ἐπὶ δόρατον, αὐτὰρ ὁ δ' ὕστερος ἔζετο κερδ' ὀσύνῃ, σκῆπτρον δ' εἰ ἐκπέσῃ χερσὶς. Neq; enim qui humi se demisit ac speciem supplicis praefert, amplius inuadunt, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Naturale praesidium est ad auertendos canes, sedere, & baculum dimittere, ne possint insidias suspicari canes, Homeri Scholiastes. Aelianus in Animalium historia canem ratiocinatione quadam ac dialectica uti scribit, Venatica enim canicula quaedam, inquit, cum leporis qui nusquam uidebatur uestigijs insisteret, eaq; perscrutando ad fossam peruenisset, dextrum ne potius an laeum ad fossam iter ingrederetur dubitando aliquantisper haerebat: At ubi re perpenſa neq; hac neq; istac leporem abijisse secum concludisset, cum nulla per fossam uestigia apparerent, transiit. Eadem de re Plutarchi quoque uerba adiungam ex libro Vtra animalium, &c. idq; eo libentius, quoniam eadem opera dialecticos ille refutat. Dialectici igitur, inquit, canem quoties ad ista uenit uiarum diuertacula multisida, eo quod ipsi e pluribus disiunctum uocant argumentationis genere uti, & hoc pacto apud se constituere dicunt, aut hac fera abijt aut isthac, atqui neq; hac neq; isthac, illac igitur ut abierit reliquum est; eamq; ad rem nil sensum quam apprehensionem nudam conferre; rationem uero & sumpta, & e sumptis ipsam mox conclusionem efficere. Atqui isto quidem Dialecticorum testimonio falso nimium & adulterino canis non eget. Nam sensus ipse, quae elapsa fera sit, ex ipsius uestigijs & cursu deprehendit, ualere longum tam disiunctis quam coniunctis istis Dialecticorum dicēs. Alia tamen studia sunt officiaq; & opera innumerabilia, quae uisui nullo, sed nec olfactu, ratione uero sola, sola mente cum fieri tum deprehendi certum est, e quibus aestimare naturam canis licet. ¶ Canes animosae, amatrices, & assentatrices sunt, Aristot. Canem maxime omnium animalium hominis amantissimum dicunt. Cum homini occurrat, eum declinat, reuerentia quadam & pudore ductus, cum uero iniuria affectum hominem ab alia fera pexpexerit, tum ei auxiliatur, Aelianus. Soli dominum nouere: & ignotum quoq; si repente ueniat, intelligunt: Soli nomina sua, soli uocem domesticam agnoscunt: Itinera quamuis longa meminere, Plin. Nihil sagacius canibus: plus enim sensus ceteris animalibus habent. Nam soli nomina sua cognoscunt, recognoscunt dominos suos & diligunt, & eorum tecta defendunt, ac pro dominis suis se morti obijciunt, Isidorus. Discernit canis dominum suum ab extraneis: nec eos quos insectatur odit; sed pro eo quem amat emulatione sollicitoq; amore ductus inuigilat, Author obscurus. Sibilo uocem domini pleriq; dignoscunt. Venetijs canis quidam in medio fori post triennium agnouit suum dominum, Blondus. Bestias & fures latratu produnt. Sunt qui peculiarare quoddam genus esse canum scribant, quod odoratu fures deprehendat, & a ceteris hominibus implacabili odio discernat, Author obscurus. Fidelissimi ante omnia animalia homini canes atq; equi, Plin. Hinc est quod canem illum maxime probant, qui uerbcribus quantumcuq; afflicti, non fugit; sed etiam repulsus, mox ad dominum uertitur, ceu ueniam petens, quamuis innocens, Blondus. Impartitae alimoniae memoriam seruat, gratiamq; refert, Ambrosius. Maxime omnium animalium canes defixis oculis deorum simulacra inuentur, Aelianus. ¶ Qui paruam & latam habent frontem, stolidi iudicabuntur, eo quod caninam referant frontem. Quibus frons quadrata est, & pro faciei portione mediocris, magnanimi, ob similitudinem leonis. At quibus corrugata ac ueluti nubila (συννεφές) peruicaces ac duri, αὐθάδεις, a taurina forma: contra quibus serena & exporrecta, assentatores, ab affectu frontem huiusmodi reddere consueto. Hoc sane in canibus manifestum est, quod assentantes frontem exporrigant, &c. Aristoteles in Physiognomicis: ubi textum Graecum mutilum quomodo expleuerim, partim ex ipso sensu, & sequentibus uerbis Graecis: partim ex ueteri translatione Latina, qui nostra cum Graecis contulerit, animaduertet. Hoc notandum, ὁλακῆς & αὐθάδεις ab Aristotele opponi, & oppositis in fronte signis cognosci, quae sunt γαλινῶν & συννεφές. Ad amantius αὐθάδεις iudicat illos qui habeant μέτωπον κατηρέφῃ, melius per unum rhō: & forte συννεφῇ legendum: sin minus, ea tamen utriusq; significatio fuerit: licet Cornarius pro κατηρέφῃ altas reddiderit: quod non placet, quanquam κατηρέφῃ Varinus ὕψηλόν exponit: μέτωπον uero ὕψηλόν iam antea ab Adamantio nominatum erat. In hoc tamen probo Cornarium quod ibidem μέτωπον τεταμένην, id est frontes explanatas legit, non πεπραμένην ut Parisiensis aeditio habebat. Exporrectae fronti, tum συννεφῇ tum ῥυομένη, id est nubilam & rugosam opponi iudico, sed diuersa ratione. ¶ Glaucam citharistram a cane amatam fuisse audio: alij dicunt non a cane, sed ariete: alij ab ansere: Apud Solos Ciliciae populos puerum, cui nomen erat Xenophon, canis amauit, Aelianus. Iam uero caniculum Siaculum adulteris infestissimum fuisse auditione accepi. Cum adultera mulier coniugem suum peregre redire audisset, illum qui cum ea stupri consuetudinem haberet in latebras bene penitus, ut ipsa putabat, occultauit: uerum etsi ex seruis non lautissimi modo, sed & ianitores pecunia corrupti, cum dominam ad occultationem adulterij iuuabant, tum adultero confidentiam ad inferendum stuprum afferebant. Tantum tamen huic mulieri haec astutia abfuit ad praecauendum, ut certe perparuis canis partim locum illum, quo adulter abdebatur allatraret, partim pedibus fores consupratoris receptatrices eousq; conuellere adoriret, domino ut non mediocris terror inijceretur, ex eoq; suspicaretur ibi malum aliquod latere. Quare fores effregit, adulterum comprehendit, qui eo animo cinctus gladio noctem expectabat, ut primo dominum domus interficeret, deinde uero, quam ante dixi,

uxorem duceret, Aelianus. ¶ Canis animal est adeò docile, ut ad uarios ludos institui possit. Mirè ualet ingenio; & per quandam disciplinæ ac obedientiæ formulam, timidus sollicitusq; expectatione suspendi solet, donec ad peragendi licentiam signo mittatur, Author obscurus. Qui canes aut catulos domant ac erudiunt, obsequentes delinimento aliquo demulcent, reluctantes uirga compellunt, Blondus. Franciscus Marchio Mantuæ, parens Federici Ducis, comprehensam uocem habens, morbi defectu, instruxerat canem, ut uocaret quem uolebat ex curialibus, is tandem utebatur cane, in aduocandis hominibus quos præcipue desiderasset, quemadmodum quis utitur officio optimi serui, Blondus. ¶ Plutarchus scribit, se non debere præterire eam canis disciplinam, quam ipse Romæ spectasset. Mimi docentis nimirum fabulam, in qua uaria & multiplex persona agebatur, nō modo appositè canis alios subiectos affectus imitatione consecutus est; sed etiam cum ueneni (quod quidam tanquam mortiferum poemati subiectum esset, ueruntamen tum duntaxat uim conciliandi somni haberet) in eo ipso cane periculum fieret; is panem, ad quem uenenum admissum esset, sumpsit, & deuorauit, ac quàm mox præ se trementis & ebrietate oppressi, animoq; deficientis similitudinem speciemq; gessit, ac nimirum se tandem ad terram abiciens, tanquam mortuus, humi stratus iacuit, seq; huc & illuc, ut fabulæ ratio ferebat, trahendum permisit, atque etiam cum ex dictis & actis intellexit tempus esse excitandi, sese sensim primum tanquam ex arctissimo somno experrectus mouit, & alleuato capite aspexit, deinde illinc surrexit, simul & ad eum quem oportebat, & necesse erat cum gaudio profectus est, ut omnium sanè spectatorum, & ipsius Caesaris (nam aderat Vespasianus senex in Marcelli theatro) admirationem & assensionem commouerit. ¶ Canes si excidantur, cessant à relinquendis heris; nec ad custodiam aut uenationem deteriores fiunt, Xenophon de institutione Cyri libro septimo. ¶ Inter canes cibi nulla est societas, ut persæpe de osse inter se sic lacearent & distrabant, quemadmodum de Helena Paris & Menelaus. Solos uerò Memphiticos canes in medium auditione accepti rapinas proponere, & communiter uiuere, Aelianus. ¶ Canes hyæna capit uomitionem hominis imitando, Aristoteles. Hyænam traditur uomitionem hominis imitari ad sollicitandos canes, quos inuadat: præterea umbræ eius contactu canes obmutescere, Plinius.

E.

Canum, sicut ait Cicero, tam fida custodia, tamq; amans dominorum adulatio, tantumq; odium in externos, & tam incredibilis ad inuestigandum sagacitas narium, tanta alacritas in uenando, quid significat aliud, nisi se ad hominum commoditates esse generatos? Sed de canum sagacitate, ac uenatione, hominumq; & adium & pecorū defensione, postea dicam per singula canū genera. ¶ Dominorum usui canes seruire, & res domesticas his planè sciūt administrare; & pauperi satis ad famulatum est, unum possidere canem, Aelianus. Canes diuersi generis feris nostro tempore nō miscentur, Pares iungendi sunt paribus; Et admittendi qui primi lasciuiuerint, Blondus. ¶ Catulorum caudas post diem quadragesimum, quàm sint æditi, sic castrare conueniet; neruus est, qui per articulos spinæ prorpit, usq; ad ultimam partem caudæ; is mordicus comprehensus, & aliquatenus eductus abrumpitur; quo facto neq; in longitudinem cauda sœdum capit incrementum, & (ut plurimi pastores affirmant) rabies arcetur letifer morbus huic generi, Columella. Equis & canibus curatores illos præfecit Cyrus, quos existimabat reddituros hæc pecora ad usum suum quàm optima, Xenophon. ¶ Canis simum cum urina putidissima miscetur, & funditur circa plantas aut semina, quæ à pecore tangi nolis, Democritus in Geopo. ¶ Ex canino fimo gluten quoddā faciunt, qui proficuntur artem coriariam, ad glutinandas pelles, Blondus.

F.

Quid loquar de canibus, quos iuuenes ac pingues, & potissimū cum fuerint castrati, apud quasdam gentes frequentissime mandunt, cum multi sint qui pantheris uestantur? Galenus libro 3, de alimentis, facul. Canum & uulpium carnem nunquam equidem gustauī, nec sanè gustare unquam fui adactus, neq; in Asia, neq; in Græcia, neq; in Italia; aiunt tamen hanc quoq; mandī cōiectare tamen possum uim ei inesse carni leporum similem. Nam canis, & uulpes, ut summam dicam, temperamento sunt sicco, Galenus de attenuante uictu. Plura de cane dici cogunt priscorum mores; Catulolos lactentes adeò pueros existimabant ad cibum, ut etiam placandis numinibus hostiarum trice uerentur his, Genito mane catulores diuina fit, & in cœnis deūm etiamnum ponitur catulina; Adijciatilibus quidem epulis celebrem fuisse, Plauti fabulæ indicio sunt, Plinius. Petrus Martyr Oceanicæ decadis primæ libro 3, insulam quandam in nouo orbe esse scribit, in qua canes non latrabiles, aspectus sœdissimi, hœdorum instar comedantur. ¶ Cynamolgi Indiæ populi canes mulgent & lacte uestuntur, ut infra dicemus in Canibus diuersis, Adhuc non uidentem catellum si edas, nullum senties dolorem, Sextus.

G.

Præcordia uocamus uno nomine exta in homine, quorum in dolore cuiuscunq; partis, si catulus lactens admoueat, apprimaturq; his partibus, transire in eum morbus dicitur, idq; exenterato perfusoq; uino deprehēdi, uitiato uiscere illo quod doluerit hominis, et obrui tales religio est. Hi quoque quos Melitæos uocamus, stomachi dolorem sedant applicati sapius. Transireq; morbos agritudine eorum intelligitur, plerunq; & morte, Plinius, Plinio subscribit Serenus capite de præcordijs sanan dis,

mandis, inquit, Quin etiam catulum lactentem apponere membris Conuenit, omne malū transcurrere fertur in illum, Cui tamen extincto munus debetur humandi, Humanos quia cōtactus mala tanta sequuntur, Et iunctus uitium ducit de coniuge coniunx. Idem remedium Marcellus Empiricus ex Plinio, ut uidetur, descripsit, cap. 21. Et Plinius ipse rursus alibi, Sunt occulti (inquit) interaneorum morbi, de quibus mirum proditur: si catuli priusquam uideant applicentur triduo stomacho maxime ac pectori, & ex ore aëri succum lactis accipiant, transire uim morbi, postremo exanimari, dissectisq; palam fieri aëri causas, Mori, & humari debere eos obrutos terra. Spleni dolenti quidam incisum fissumq; catulum imponunt, Sextus. Idem aduersus omnem dolorem remedium describit, si quis nondum uidentem catulum edat. Aduersus rabiem, necantur catuli statim in aqua, ad sexum eius qui momorderit, ut secur crudum deuoretur ex ijs, Plin. ¶ In Leonelli Faientini libro de curandis morbis, capite de paralyti, ungenti catulini, ut uocat, descriptionem istam reperio: Catuli subruſi exenterati in aqua decoquantur donec ossa separentur, & in superficie prorsus nuda appareant: deinde refrigerato uase in quō bullierunt, quod liquatum est (intelligo pingue supernatans) colligi debet, & inde inungi spina dorſi, & membra resoluta. Cibararium in Antidotario uirili unguentum chinarium (ex cynarijs) à catulo canis dictum, Syluaticus. Vermiculus (sub lingua scilicet) canis rabidi in collo suspensus, sanat morsum à cane rabido, Sextus. Aliqui morsus à cane rabido uirā pauore aquæ tuerentur, uermem e cadauere canino adalligauere, Plinius. Sanguis ricini euulsi cani, psilothrum est, Plinius: Alij ipsum canis sanguinem psilothrum faciunt. Canis cinere ex oleo illito supercilia nigrescunt, Plinius. Aduersus urinæ incontinentiā Magi uerrini genitalis cinere poto ex uino dulci, demonstrant urinam facere in canis cubili, ac uerba adijcere, ne ipse urinam faciat ut canis in suo cubili, Plin. ¶ Destillationes sedat canina cutis cuilibet digito circumdata, Plinius, Corrigio canino (alibi etiam in genere neutro utitur) rudi nec unquam uincto, quilibet digitus in quauis manu ligatus, remedium destillantibus naribus præstat, Marcellus. Corrigiam caninam ter collo circumdatam remedio esse tradunt aduersus anginam, Plinius: mire anginam releuat, Marcellus. Ad capitis dolorem pluribus semperq; prodest, limacis inter duas orbitas inuentæ ossiculum per aurem cum ebore trajectum, uel in pellicula canina adalligatum, Plin. Corrigia canina medius cingatur qui dolebit uentrem, statim remediabitur, Marcellus. ¶ Nervosa caro canis pota, aduersus canis morsum laudatur, Blondus: Aesculapius ficum adijcit: Ego non nervosa, sed rabiosi canis caro legere malim. Saliuntur carnes canum qui rabidi fuerunt, morsus à cane rabido in cibo danda, Plin. Caninus sanguis commodè ab his bibitur, quos efferata in rabiem bestia momorderit: contra epotum toxicum auxilio est, Dioscorid. Sanguine canino contra toxica nihil præstantius putatur, Plinius. Sanguis canis nigri illitus (resperſus, Plin.) omnibus parietibus domus in qua est maleficium, tollit, Author obscurus. Torminosi sanguinem canis bibant, mire sanantur, Sextus: Alij ex Aesculapio hæc uerba citantes, tremulosos legunt: & Blondus etiam tremori conferre haustum sanguinem caninum scribit. Scabiem curat ante omnia sanguis caninus, Plinius. Auicenna Galenum citat qui scripserit sanguinem canis pilos euulſos renasci prohibere: Plinius non canis, sed ricini cani euulsi sanguinem psilothrum esse meminit. ¶ Canis adeps cum oleo uetere & succo absinthij auribus (moderate, Sextus) instillata, quacūq; ex causa exsurdatas aures, miro modo reparare creditur, Marcellus & Sextus. Canis adeps cum absinthio & oleo uetere grauitatem aurium sedat, Plinius. Canis adeps podagram & aurium dolorem sanat, Aesculapius. Lendes tolluntur a dipe canino, Plin. Caninum adipem cum alumine scisso fabæ magnitudine, ad urinæ incontinentiā am prodesse tradunt, Plin. nisi quis potius ad hydrocelicos referat: non satis distinde enim de his utriusq; eo in loco agit Plinius: Sed malim ad urinam cum Marcellus quoq; sic scribat, Urinam continet lac caninum, & adeps eius cum alumine datus, ita ut sit fabæ magnitudine globulus qui datur. ¶ Medullam canis ex uino uetere subige, & emplastri modo impone condylomatis, potenter ea sanabis, Marcel. ¶ Pilos caninos panno adalligant capitis doloribus, Plin. Quidam ut tuerentur à pauore aquæ, in morsu canis rabidi, pilos de cauda canis combusti insuere uulneri, Plinius. Pilli canis in uulneribus quæ canis homini infixit, applicati, & sanguinem compescunt, & uulnus descendunt quo minus ulcus tabidum fiat: debent autem mox ab inflicto uulnere adhiberi, Blondus. ¶ Ossibus fractis medetur caninum cerebrum linteolo illito superpositis lanis, quæ subinde suffunduntur ferè quatuordecim diebus, solidat, Plin. Infandum dictu cunctis procul absit amicis, Sed fortuna potens omen conuertat in hostes, Vis indigna nouo si sparserit ossa fragore, Conueniet cerebrum blandi canis addere fractis, Lintea deinde superq; inductu necere lanas, Sapius & succos conspargere pinguis oliui, Bis septem credunt reualeſcere cuncta diebus, Serenus. Idem remedium apud Sextum legitur, qui addit, Fractura autem debet solida alligatione uti. Glaucomata dicunt magi cerebro catuli septem dierum emendari, specillo dimisso in dextram partem, si dexter oculus curetur: in sinistram, si sinister, Plinius. Caluaria canis finditur, & si dexter oculus laborat, in dexterio rem partem spicella demittitur: sin sinister, sinistram, Sextus. Marcellus glaucomata efficacissime detergi scribit, si catello dierum septem, caput uiuenti diffundatur, & de dextra parte cerebri oculus dexter, de sinistra sinister, intincto illic spicillo inungatur. ¶ Summa uis in canini capitis cinere: excrescentia omnia spodij uice erodit ac per sanat, Plinius. In ulceribus genitalium spodij uim superat, Marcellus. Canis non rabidi caput combustum, & idem

cinis in cancerosa uulnera aspersus, sanat, Plin. Caput canis à fronte superius combustum tritum, si superfundatur oleum rosaceum, & accuratè teratur, fiatq; emplastrum ex eo super ulcera capitis, desiccet ea, Rasis. Albertus Galenum citat, quod caput canis combustum, oleo infusum, & sepo canis eiusdem, desiccet ulcera capitis & scabiem, Albertus ex Rasi. Ambustis canini capitis cinis medet, Plin. Cum uulnere canis afficitur, cinerem capitis canis uulnere supersparges; aut sal tenuis torrefactus cum pice liquida imponatur. Capitis canini cinis à cane rabido morsos persanat, Sextus: uel caput ustum tritumq; Aesculapius. Sed certiora super eodem remedio Plinij uerba sunt, In canis rabidi morsu (inquit) tuetur à pauore aqua capitis canini cinis illitus uulnere: Oportet autem comburi omnia eodem modo, ut semel dicamus, in uase fictili nouo argilla circumlito, atq; ita in furnum indito: Idem & in potione proficit: Quidam ob id edendum dederunt. Medetur testibus farina ex ossibus canini capitis sine carne tuis, Plin. Caluaria canis trita & imposita, tumores testiculorum mire sanat, Sextus. Tetrus testium tuleribus & manantibus auxiliatur canini capitis recentis cineres, Plin. Canini capitis recentis exusti cinis ueretri uel testiculorum tabidis & humidis ulceribus inspersus, aut cum aceto adpositus, adeò prodest ut spodium & utilitates eius, in hisce curationibus uincat, Marcellus. Sedis uitij efficacissimus est canini capitis cinis, Plin. Ficus qui in ano nascuntur, aspersus sanat, & rhagades & omnem spurcitiam, Sextus. Rhagadas adpersus adiungit, Marcellus. Si pili in caudis equorum desuuant, capitis canini cinerem, loco prius butyro inuncto, insperges, Pealagonius. Reduias & quæ in digitis nascuntur pterygia, tollunt canini capitis cinis aut uulua decocta in oleo, superillito butyro ouillo cum melle, Plinius. Idem cinis appositus pterygia quæ nascuntur in digitis, urit, & cicatrices tollit, Sextus. Omne iumentum (canis) morbo aut pelle afflictum, si caput caninum uratur & sumum reddat sub capite eius, leuatur, Absyrtus. In mulso medetur morbo regio, Plinius. Rabidi canis caput contusum & commixtum cum uino, potatum mire sanat morbum regium, Sextus. Dentium doloribus, ut magiarrant, medetur canum qui rabiem praserunt, caput crematorium cinis sine carnibus, instillatus ex oleo Cyprio (lego cyprino) per aurem cuius è parte doleant, Plin. ¶ Sordes aurium canis cum uino mixtae, statim inebriant, Albertus ex Rasi. Apud ipsum tamen Rasin legimus, Si uinum in quo infusi fuerint alkarden, id est ricini, propines alicui, inebriabis. Sordes aurium canis, si eis peruncta licinia (ellychnia nimirum) de gossipio nouo in crucibulo (uase testaceo) uiridi extendantur cum zambac (oleo, Albertus) puro, ijs accensis capita presentium canina (calua, Albertus) uidebuntur, Rasis. Magorum quidam ricinum ex aure sinistra canis omnes dolores sedare adalligatum tradunt, &c. Vide in Ricino. ¶ Caninus dens sinister maximus, circumscarificato eo qui doleat, medetur, Plinius. Colluunt dentes dolentes caninis dentibus decoctis in uino ad dimidias partes, Plin. Cinis eorum pueros tardè dentientes adiutat cum melle: sit eodè modo & dentifricum, Plin. Dens canis combustus & cum melle tritus, gingiuas reprimat, ut dentes sine dolore crescant, Sext. Dens inde contactus cito emittit, Aesculap. Puluis dentium canis, dolores dentium et gingiuas curat, Aescul. Si infantium gingiua canis dente conterant (affricent) citius euocantur dentes lupino dente (quæ si lupino dente perfricarent, ut ego interpretor,) Blond. Dentem canis combure, & cinerem eius in uini hemina decoque, & ex eo gargarizet cui dentes dolent, sanabit, Sext. Dens canis combustus et tritus impositus, gingiuas (alias tumores gingiuarum) sanat, Sext. Idem cicatrices oculorum extenuat, Aesculapius: Blondus puluere dentium canis contacta cicatricum (simpliciter) signa, pelli scribit, in quo eum errasse puto, ut in permultis etiam alijs, quod ueterum uerba attinet: de re ipsa enim non disputo, quanquam & hoc ridiculum est cicatricem solo contactu tolli. Molares dentes canis rabiosi qui momordit hominem, in corio alligati brachio, canis rabiosi morsum amoluntur, Serapio citante Syluatico, uide supra in c. circa finem. Canis nigri dentem longissimum in quartanis adalligari iubent, Plin. Dentes canini suspensi supra ictericum, conferunt, Rasis. ¶ Canis lingua lambendo & sua & aliena tum ulcera tum uulnera curat, ut supra dixi cap. 3. Vultus si simplex & paruum fuerit, canis lingua lambendo, & natali saliuæ succo emendat, Blondus. Vermes qui sub lingua rabidi canis inueniuntur, excisos & circum arborem sterilem ter latos & datos, qui ab eo mortuus fuerit, sanabitur, Sextus. Est limus saliuæ sub lingua rabiosi canis, qui datus in potu fieri hydrophobos non patitur, Plin. Canis rabidi id quod sub lingua habet acceptum & potatum cum aqua calida, uel ex uino, mirifice sanat hydrophobos, Sextus: lege hydrophobos ex Plinio: quos non sanat, sed tales fieri prohibet.

¶ Si sumas de coagulo catuli parui & conficias cum uino, dissoluit colicam solutione leui, & alleuatur æger eadem hora qua biberit, Rasis. Vomitus canum illitus uentri, aquam trahere promittitur, Plinius. Vomitus canis hydropico super uentrem pone, statim incipit per secessum aquam emittere, Sextus. Aduersus aqua metum multo utilissime iecur eius, qui in rabie momorderit, datur, si possit fieri, crudum mandendum: si minus, quoquo modo coctum, aut ius incoctis carnibus. Plura uide infra circa finem remediorum ad morsos à cane rabido, ubi de metu aqua. Maculas in facie, cœsypum cum melle Corsico, quod asperrimum habetur, extenuat: item scobem cutis in facie cum rosaceo impositum uellere: Quidam & butyrum addunt. Si uero uittigines sint, fel caninum prius acu punctas, Plinius. Marcellus Empiricus idem remedium describit, sed uariat in quibusdam, proinde uerba eius apponam: Oesypum (inquit) cum melle Corsicano tritum & appositum, abolet de facie omnes maculas, quidam & butyrum addunt. Si uero & uittuli fimus & fel caninum misceat, medicamen

medicamen utilis erit, ita ut pariter temperata omnia decoquantur, Hæc Marcellus. Quod autem uittuli simus etiam æstates & disclorem cutem emendet, ex Plinio annotauimus in Vitulo: proinde dubito Marcelli ne an uulgatorum Plinij codicum lectionem præferam. Fel canis cum melle curat oculos, Aesculapius. Felle catelli dierum septem oculi ex melle inuncti, cito à leucomate liberabuntur, Marcellus. Suffusionem oculorum canino felle malebat quàm hyænæ curari Apollonius Pitænaus cum melle: item albugines oculorum, Plinius. Fellis aut lactis canini scrupulum unum, & mellis optimi tantundem miscebis, conteres, & in strigili calefacies, & auriculæ infundes, & lana obeludes: Nihil potentius neq; certius hoc medicamine, etiam si intrinsecus cancerauerint aures, Marcellus. Podagras lenit fel caninum, ita ne manu attingatur, sed penna illinatur, Plinius. Fel canis aquatici aut canis rabidi lentis magnitudine sumptum, septem diebus interficit, quibus superatis esse se potest salutis spes, Bertrutius. Fel canis nigri masculi amuletum esse magi dicunt domus totius sufficere eo putrificata: ue contra omnia mala medicamenta, Plin. ¶ Splen canis in uino potatus, splenem sanat, Sextus. Caninus lien si uiuenti exprimatur, & in cibo sumatur, lienis dolore liberat. Quidam recentem superalligant, Alij duorum dierum catuli ex aceto scyllitico dant ignorant, uel herinacei lienem, Plin. Caninus splen recens supra splenem hominis imponitur, dicente eo qui adponit, remedium se spleni facere, postea splen intra parietem dormitorij cubiculi tectorio, id est capsella inclusus, reponitur, & desuper ter nouies signatur, Marcellus. Splen uiuenti catulo exemptus, ciboq; sed coctus splenitico datus ignorant, liberat eum quamuis grauitur laborantem, Marcel. Catellum lactentem de canna occide, & de ipsa canna splenem eius tolle, ac nescienti splenitico, in carb. iibus coctum, uel assatum, manducandum dato, Marcel. ¶ Genitale canis sub limine ianuæ delictum, magi amuletum esse dicunt domus totius, contra omnia mala medicamenta, Plin. Corio uirgæ canis si inuoluatur terra super quam quis minxerit, & ligetur, urinam emittere impediatur: & quam diu hoc ab aliquo seruatum ligatumq; fuerit, non poterit ille urinam reddere, Rasis. ¶ Redurias & quæ in digitis nascuntur pterygia, tollit canina uulua decocta in oleo, superillito butyro ouillo cum melle, Plin. Partus euocat membrana è canum secundis, si terram non attigerit, Plin. ¶ Quidam in canis rabidi morsu, ut tuerentur à pauore aquæ, mensura canis in panno subdidere calici, aut in tus ipsius C A V D A E pilos combustos insuere uulneri, Plin. Vide circa finem huius capituli, inter remedia contra aquæ metum. ¶ Mendacem magorum compositionem qua inuictos faciunt, & præter alia canis unguis adhibent cum cauda draconis, &c. in dracone exponam.

¶ Primiparæ canis lac potum, contra uenena antidoti uicem obtinet, Dioscorides. Cinis cum lacte canis primi partus, euulsis pilis quos renasci nolunt: uel nondum natis perunctis partibus, alij non surgunt, Plin. Serenus etiam, Ergo locum crinis uulsi tange lacte carino, Auulsamq; uetat rursus procreare syluam. Pilos oculis molestos diligentissime uelles, atq; eorum loca canino lacte continges, Marcel. Lac caninum euulsos pilos non pantiur recrescere, si locum statim linieris unde sublatis sunt, Sext. Vt pilis non crescant, & decidant: Lac caninum & lachryma hederæ & lac tithymalli in uino mixtum, euulsos pilos non sinit crescere, si mox linieris locum, Sext. Primiparæ canis lacte perunctos, narrant glabrescere, Dioscorid. Canis lac bibitum (lego illitum) pilos & capillos crescere prohibet, Aesculap. De lacte canino quidam manifestè mentiti sunt, quod in palpebris pilos renasci prohibeat, si prioribus euulsis eo loco foret illitum unde pilorum radices extractæ essent: Ad eundem modum qui scripserunt, quod celerem pilorum in pudendis exortum reprimat, si quidem foret ante pubertatem illitum: uicq; quod foetus emortuos eijceret potum, uerum non protulere. Sed & alia quædam præstigiaturis contaminata, tum de horum, tum de aliorum quorundam animalium lacte conscribunt, quæ me ab initio dicturum negaui, etiam si experientia didicissem uera dixisse, Hæc Galenus libro 10. de simplicium facult. cap. 8. Albugines emendat canini lactis instillatio, ut quidam ex Plinio citat: nos supra fel ad easdem ex Plinio ualere scripsimus, quod magis probamus. Blondus ridicule de canini lactis albugine somniat, tollere eam aurium dolores et pondus, &c. Canini lactis instillatio sedat dolorem aurium, Plin. Ex lacte aut felle canino remedium ad aures, paulò ante Marcelli uerbis descripsi. Caninum lac instillatum dolorem et grauitatem aurium sedat, ut quidam citat ex Plinio: apud quem tamen sic legitur: Canini lactis instillatio sedat aurium dolorē: grauitatem adeps cum absinthio & oleo uetere. Dolor aurium sedatur canino lacte, & ursino, si recens instilletur, Marcellus. Lacte canino si assidue infantibus gingiuas tangas, dentes eis sine dolore crescunt, Sextus. Si feruentia os intus exusserint, lacte canino statim sanabitur, Plin. Urinam continet lac caninum, Marcellus. Caninum lac abortus mortuos expellit, Dioscorides: quod paulò ante ex Galeno falsum esse ostendi. Lac canis eijciat mortuum (foetum) si mulier continuè biberit cum melle & uino parimensura, Sextus & Aesculapius, & Rasis: qui ad difficilem quoq; partum idē remedium pollere scribit. Partus conceptos maturat caninum lac potum: Euocat membrana è canum secundis, si terram non attigerit: Lumbos parturientium potus lactis (nescio an de canino adhuc intelligat) reficit, Plinius. ¶ Canino lotio defluunt pili, Sextus. Lotium caninum lutum factum, in lana collectum, callos & uerrucas mire sanat & tollit, Sextus. Verrucas omnium generum sanat urina canis recens illita cum suo luto, Plin. Auicenna, Marcellus. Lotium caninum cum nitro, lepras & prurigines tollit, Dioscorid. Lotio canis si addideris portiunculam salis nitri, & regio morbo & prurigini apponetur. Recens lotium credimus quod omnem uerrucam tollat, Blondus

puto. Qui in urinam canis suam ingesserit, torporem lumborum dicitur sentire, Plinius, & alibi, ad Venerem pigrior fieri. Herba iuxta quam canes urinam fundunt, euulsa, ne ferro attingatur, luxatis celerrime medetur, Plinius.

¶ Stercus canum, ubi ossibus duntaxat uestuntur, neque grauius olet, & multa experientia, non tantum nobis, sed & alijs medicis me natu maioribus, comprobatum est, Galenus libro 10. de facult. simpl. cap. 18. & mox cap. 19. Sanè ego memini (inquit) me admirandam tum humani, tum canini stercoris expertum facultatem. Canino uti consuevit præceptorum nostrorum quidam, sola ossa canini edenda exhibens duobus continuò diebus, ex quibus durum, candidum ac minime foetens stercus proueniebat. Hoc igitur acceptum desiccabat, ut cum postea usus esset, facile ad leuiorem posset redigi. Vtebatur eo ad anginam, dysenteriam, & summè inueterata ulcera: Et paulò post, In ulceribus extremè malignis multam experientiam habeo stercoris canini, cuius paulum quiddam medicamenti probatis miscui, & manifestò seipso ualentius redditum est medicamen, Hac Galenus. Stercus canis tritum cum succo coriandri, rubentes abscessus illitum sanat, Rasis. Gratius poeta in uulnere canis sanguinem sistit fimo canino his uersibus,
Nec longè auxilium; licet alti uulneris ora
Inde rape ex ipso qui uulnus fecerit hoste
Sparge manu, uenas dum succus comprimat acer.
Abstiterint, utroque cadant cum sanguine fibræ:
Virosam eluuiem, lacerique per ulceris ora
Blondus pilos caninos ad sanguinem sistendum commendat. Verrucas omnium generum sanat fimi canini cinis cum cera, Plinius; Marcellus hunc cinerem impositum etiam absque cera uerrucas curare scribit. Cinere fimi canini candidi cum rofaceo, uerrucas efficacissime tolli aiunt, Plinius. Ossibus in canino fimo inuentis, adustio infantium, quæ uocatur siriasis, adalligatis emendatur, Plinius. Stercus canis album potatum ex cineris lixiuio, caducos mire sanat, Sextus. Rana uitium linguam occupat uelut latum ulcus, subnigrum: non die necat nisi curetur; signum est saliuæ defluens. Curatur stercore canino candido, sale, ruta, fuligine & saluia; quibus simul contritis in pila, lingua exerta perfricatur, quod rusticorum experientia docent. Caninum & humanum stercus gutturi impositum anginis auxiliari, inter omnes conuenire inuenio, Dioscorides. Canino stercore (quali iam dictum est) ex præceptoribus meis quidam ad anginam utebatur, his admiscens quæ aliqui huic affectui congruebant, Galenus. Stercus canis ad synanchen & faucium abscessus iam maturos, optimum est remedium, celeriter enim ea constringit, Rasis. Recentiorum quidam ad anginae abscessus canino stercore unà cum hirundinis cinere utuntur, ut in Hirundine exponam. Canis fimum cum melle oppugnat angina & glandularum (tonsillarum) inflammationes illitum, Blondus. Quidam ex chirurgis nostris ad titum, hoc medicamentum aridum faucibus indunt, quod fit ex albo stercore canino, pipere longo, lilij montani luteis radicibus, & solano perpetuo. Caninum fimum album morbo regio medetur, Auctor obscurus. Idem flagrantissimo canis sydere exceptum, cum uino aut aqua potum, sistit aluum, Dioscorides. Rasis præcipue ad hunc usum commendat stercus canum qui ossa edunt. Stercus canis siccum, sumptum (collectum) triginta diebus Iulij, & in ortu Solis pondere aurei potum, cum decoctione gallarum (galli decrepiti, Albertus: quod non placet) aut cum aqua malorum granatorum, stringit naturam (uentrem, Alberius) solutam, Rasis. Ad dysenteriam stercore canino (quali prædictum est) quidam ex præceptoribus Galeni utebatur: lacti illi admiscens, cui decocto calculos uocatos *καλκυνες* (inquit Galenus) ignitos iniici antè posuimus: aut, ut ego postea ob parabilitatem ad ferrum confugi, id candens lacti probe decocto iniiciens, quod quidam non proprie lachrysum appellant. Cæterum præceptor ille meus, stercus caninum lacti, in quo extincti erant calculi marini, clam iniiciebat, & id solum generosissimos quosque discipulos docebat. In his ergo duobus (ad dysenteriam & anginam) multum expertus sum stercus caninum, ceu medicamentum mirabile, Tantum Galenus. Stercus canis combustum & cum melle illitum, tineas infantium tollit, Sextus: uetri forte & umbilico illinendum intelligens. Stercus canis siccum & in portionem aspersum, hydropicos sanat, Sextus. Ad uterinum dolorem (ut nostri appellant, sæpe etiam colicam improprie intelligentes) commendari inuenio fimum canis album & à superficie repurgatum, siccatumque, bibendum cum liquore chymicis uasis collecto ex floribus liliorum. Ad ischiadem remedium, Cera rubea, & stercus canis quod est album, hoc siccatum in sole, & in modum farinæ cribratum cum fuerit contusum, lento igni ceræ remissæ admiscetur per partes, & olei parum, tantum ut mollius idem efficiatur medicamen: sed antea tamen colocynthide & centauryo curetur cui medendum est (per clysterem nimium) ut (lego et) si non profecerit, curationem iterum adhibeas, Marcellus. Cinis fimi canini candidi cum rosaceo rhagades curat, aiuntque inuentum Aesculapij esse, Plinius. Stercus canis cum rosaceo tritum & impositum, rhagades statim sanat, Sextus. Stercoris albi canini & betæ cinis insertus, rhagades adiungit, Marcellus. Ficos seu mariscas ani, ut ex chirurgis nostris quidam pollicentur; hoc modo curabis: Caninum stercus album & folia allij super foco concremabis, ficos axungia inunges, deinde cinerem allij insperges, postea fimi: experimento constat. Aliqui simul utrunque cinerem cum oleo subigunt, & inungunt. ¶ Si quis biberit uinum, cui iniecius fuerit lapis à cane mortuus, exclamare cogetur, Rasis.

G. id est Capitis septimi de Cane, pars I I.

¶ De moribus canis non rabiosi. ¶ De rabie canum in genere. Quomodo in ipsis canibus caueatur aut curetur. ¶ Methodus curandi morsos ab eis homines. ¶ Medicamenta contra rabidi canis uenenum morsu inflicto foris admo- uenda, composita primum, deinde simplicia, ordine literarum. Amuleta, &c. ¶ Medicamenta intra corpus sumenda, composita & simplicia, eodem ordine.

¶ Græci *κυνόδληκτες* uocant à cane morsos simpliciter, aliquando tamen à rabioso cane, quos alij melius *λυσοδόληκτες* appellant; lyssa enim rabies est, *θηριόδληκτα* (scilicet *ἐλκν*) Græci uocant, nos bestiarum morsus; *κυνόδληκτα* illi, nos canum morsus; qui si rabidi fuerint, *λυσοδόληκτα* ab illis nominantur, Manardus. Apud Latinos etiam ubi de canis morsu mentio incidit, plerique distinctionis causa, rabiosi, uel non rabiosi, addunt; quidam omittunt, ut Dioscorides cum scribit caninam urinam ad perfundendos canis morsus idoneam esse, Ruellio interprete: nam Marcellus Vergilius rabidi canis morsus conuertit; Et in commentario super Dioscoridis de scœniculo capite, Quæ Dioscorides (inquit) hic & alibi *κυνόδληκτα* simpliciter uocat; non simplex eius animalis uulnus significant, sed cum rabit & in rabie illatam homini suo dentem noxam; siquidem non rabidi canis morsus ab alijs aliorum animalium moribus & uulneribus non differt. Neq; Dioscoridem oportebat priuatim de eo in radicibus scœniculi aliquid docere; communi enim aliorum uulnerum curatione non rabidi canis morsus curandus est, Hæc Marcellus. Ego quanquam concesserim canis morsus simpliciter pro rabiosi canis morsibus apud authores aliquando usurpari, non ubiq; tamen nihil interesse contra Marcellum assero. Nam Aëtius de rabiosi canis morsu libro 6. cap. 24. copiose agit; de canis autem non rabidi morsu, lib. 13. cap. 2. ubi etiam de hominis & crocodili & aliarum ferarum extra rabiem moribus curandis differit. Sic & Plinius Valerian. expressè cōtra canis nō rabidi morsus medicamina aliquot profert; & alia rursus contra canem rabidum seorsim. Quamuis enim non tantundem ueneni habeant, ac si rabie tentarentur canes, non omnino tamen ueneno carent huiusmodi morsus, ut disertè testantur authores: Et ratio dicat, non instar simplicis uulneris curanda esse, quæ dentibus inflicta sunt, utpote angustiora & nonnunquam profunda. Iracundia quoq; caput maxime petens animantis iratae, ueneni nonnihil suggerit. Quamobrem Aegineta etiam libro 6. cap. 3. docet *πρὸς τοὺς λυσοδόληκτας καὶ ὑδρὰ φοβικῶν*, id est de morsis à C. rab. & aquam pauentibus; mox autem cap. 4. separatim præscribit curationem *πρὸς τὰ τὴν λυθόντων κυνῶν δόγματα*, hoc est ad morsus canum non rab. Ad hæc Plinius ubi Dioscorides *κυνόδληκτα* habet, ferè semper canis morsus simpliciter reddit (siue ex Dioscoride siue alijs Græcis); ubi *λυσοδόληκτα*, addit rabidi. In remedijs quidem ex urina clarè distinguit, his uerbis: Sua cuiq; urina maxime prodest, confestim perfuso canis morsu, echinorumq; spinis inhaerentibus, & in spongia lanis ue imposita; aut aduersus canis rabidi morsus, cinere ex ea subactio; contraq; serpentium ictus. Hinc non solum distinxisse eum apparet, sed quo modo etiam; nempe ut efficaciora uehementioraq; sint remedia illa, quæ contra C. rab. morsus faciunt, quamobrem hic urinae cinerem addit, & contra serpentium etiam uirulentos morsus commendat; qua quidem adiectionis nota admoniti alibi etiam *κυνόδληκτα ἀντὶ λυσοδόληκτων* plerunq; apud authores interpretabimur; secus, non item. Ad simplices uero canis morsus, urinam simpliciter pollere scribit; quemadmodum etiam extrahendis echinorum spinis, quæ nihil ueneni habent; quamuis morsus illi, non nihil, ut iam dixi, sed exiguum uirus habeant. Nuces iuglandes cum cepa & sale & melle, canis hominisq; morsui imponuntur, Plinius. Hic facile apparet eum sentire de morsu canis non rabiosi, quoniam hominis morsum simpliciter ei coniungit, Aegineta quoq; idem remedium, nisi pro iuglandibus organum poneret, ad morsus canis non rabidi commendat. At alio in loco, Nuclei iuglandium (inquit Plinius) à ieiuno homine commanducati illitq;, præsentī remedio esse dicuntur contra rabiosi canis morsus. Mihi sane ita uidetur, quæcunq; moribus canum rabidorum imposita iuuant, eadem simplicibus etiam canum moribus profundioribus præsertim, ab initio prodesse: quod & Aëtius testatur, libro 13. cap. 2. his uerbis, Si magnus sit morsus, quemadmodū à magnis canibus infligi solet, præscripta in sexto sermone methodo curato, ueluti eos qui à rabido cane sunt sauciati. Fieri etiam potest ut efficaciora nonnunquam applicanda præscribantur pharmaca ad simpliciter morsos; in causa est, quoniam nullis plerunq; intra corpus sumendis, nec alijs ferè foris illi remedijs curantur; Leuiora autem interdum ad morsos à rabidis feris, non quod illa per se sufficiant, cum multis varijsq; alijs intus & foris medicamentis illi exerceantur; sed cæteris & maioribus omissis, siue per imperitiam, siue potius tanquam à studiosis rei medicæ per se intelligendis, qui sua ex aliorum scriptis colligunt, leuiora interdum sola commemorant, ne toties uniuersa curandi methodus repetenda ueniat. ¶ His ita confirmatis, remedia aduersus canis non rabidi morsus enumerabo, si prius uniuersalem eis medendi methodum ex Paulo & Aëtio Græcis medicis præscripsero. Paulus igitur libro 5. cap. 4. Canis non rabiosi (inquit) morsus, quum & ipsi uirulentæ cuiusdam substantiæ sint participes, statim aceto irrorans, lata manu morsum ferito; insuper nitrum cum aceto tritum ab alto superinfundito; deinde spongiam recentem aceto, aut ipso nitroso aceto madidam imposito, & eodem medicamento uulnus per triduum foue, tandem enim consanescet. Cætera quæ Aegineta ibidem perscribit pharmaca ordine literarū paulo post subiungam, unā cum cæteris ex Græcis & Latinis authoribus ad simplices canis morsus

remedijs. Sed Aëtij prius uerba libro 13. cap. 2. de morfu canis non rabidi in homine curando, operapretium uidetur adiungere, quoniam pleraque scitu digna continet, praesertim quod ad uniuersalem curandi rationem, ab Aegineta omissa. In his igitur (inquit) quos canis momordit; statim acetum irrorato, & expansa palma morsum percutito. Deinde nitrum cum aceto tritum ex alto supra morsum destillato & spongiam nouam posca aut aceto imbutam imposito, & ad tres dies obligato, ligamentoque supernè ex posca aut aceto prout uisum fuerit, madefacito. Egregie enim auxiliatur. Post hæc uero ut commune ulcus curato. Aut perdicium herbam cum sale tritam imposito, quotidie eam alterando donec excidat crusta. Deinde ubi ad cicatricem perducere uolueris, ipsam per se tritam imposito. Quod si magnus sit morfus, quemadmodum à magnis canibus infligi solet, praescripta in sexto sermone methodo curato, ueluti eos qui à rabido cane sunt fauciati. Si uero cauus & angustus appareat morfus, in principio cum aceto, ut dictum est, irrorato: Deinde nitrum itidem cum acetato tritum ex alto superstillato, & anetho sicco usto morsum expleto, & linteolum conuolutum ex aceto madefactum indito, & obligato. Post triduum uero soluto, & reperies morsum repurgatum. Idem facit & cuminum tritum morfui inditum. Postquam uero ulcera fuerint repurgata, praedicto pharmaco utere liquefacto ad hominis morsum relato, (Id conficitur, Mellis, terebinthinæ, butyri, adipis anserini, medullæ cerui, aut uituli, aequalibus partibus liquefactis.) Si uero inflammatio succedat, lenticulam cum mali corio coctam & tritam imposito: Vel rubi folia contrita emplastri modo impone; aut panis medullam in betæ succo maceratam, tritamque pauco rosaceo admixto, pro emplastro adhibeto. Ad uulnera uero iam suppurata, erui farinam cum melle subigito, & morsum expleto. Summè enim auxiliatur. Aut irin cum melle & linamentis indito; ac superne lenticulam coctam tritam cum modico melle, & rosaceo pauco imposito. Repurgatis uero iam ipsis cum praedicto liquido pharmaco expleto, ac deinde his quæ cicatricem inducere possunt, utitor. Emplastra autem ad demorfos à cane, uel urso, aut similibus animalibus, statim à principio commodè adhibentur, ex sale & cerusa apparatus. Etenim uenenosum humorem in morfibus ex dentibus relictum expurgant, & callosam ex impactis dentibus concretionem explanant, Hæc Aëtius.

¶ Foris imponenda aduersus canum morfus, ubi rabidorum nomen authores non adiecerunt, hæc sunt.

¶ Acetum medetur canis morfibus, Plin. calidum cum spongia, Valerianus. Spongia aceto imbuta simpliciter, Aegineta. aceto uel posca, Aëtius. Linteolum conuolutum ex aceto madefactum indito uulneri, & obligato, si cauus & angustus fuerit morfus: post triduum soluto, & reperies morsum repurgatum, Aëtius. Miscetur & alijs diuersis in hunc usum medicamentis acetum, ut deinceps dicemus. Vide Spongia. Aceti fex, Plinius lib. 23. Eadè cum melanthio, Valerianus. Adianthon, Author obscurus. Alabastrum, Plin. 33. Alex in linteolis concepit, Plinius: Valerianus addit cruda. Allium appositum, Plinius & Macer. Cum melle tritum, Valerianus. In uulnera ex canum morfibus cum melle imponitur, Plin. Allium illitum prodest, & intra corpus sumptum, Galenus de parabil. Ampeloprason, Plin. lib. 24. Amygdala, Plinius lib. 23. Amygdalini nuclei cum melle triti, Valerianus. Amygdalæ amaræ cum melle, Dioscorides & Plinius. Apiastrum, uide Melissophyllon infra. Anetho sicco usto morsum expleto, si cauus & angustus sit, Aëtius.

¶ Ballotes folia, Galenus. Ballote, id est marrubium nigrum cum sale, Valerianus & Aegineta: folia ex sale trita, Plin. Betæ succo macerata panis medulla, tritaque pauco rosaceo admixto pro emplastro adhibita, Aëtius. Bulbi cum melle triti, Plin. Bulbi omnes cum melle & piperis polline illiti, Dioscor. Bulbus applicatus, Author obscurus.

¶ Canis urina persusa, Dioscor. Caprificus, uide in fico. Cepæ succus cum aceto, ruta, & melle, Dioscor. Cepæ tritæ cum melle, Aegineta. Crudæ cum melle uel aceto, uel coctæ cum melle & uino appositæ, Macer. Virides ex aceto illitæ, aut siccae cum melle & uino, ita ut post diem tertium soluantur, Plin. lib. 20. Cerri piscis caro, non secus atque falsamentum, Dioscor. Cerusa, uide in Sale mox. Cinis uitium cum oleo, Plin. & Valerianus: Ex aceto illitus, Dioscor. Cucumeris satiui folia cum uino illita, Dioscor. uide Pepones. Crocomagna, Plin. lib. 21. Cuminum tritum morfui inditum, Aëtius. Cynoglossi folia cum suillo adipe ueteri, Dioscorid.

¶ Ebulus, Plin. lib. 24. Ebuli folia recentia & tenera cum polenta illita, Dioscorid. Sambucus uel chamaeacte refrigerat canis morsum, cum polenta mollissimis foliorum illitis, Plin. Erui farina cum oleo subacta, Aegineta. Eruum cum uino, Diosc.

¶ Fici folia, Plin. lib. 23. Nigræ ficus folia cauliculi, Diosc. Ramorum fici teneri cauliculi curti imponuntur, Plin. Cauliculi teneri bene triti, Valerianus. Tum syluestris, tum satiuae fici lacteus succus instillatus plagæ, Dioscor. Caprificus aut lac eius, Plin. Grossi caprifici cum melle & folijs, Plin. Fructus, frondes, & folia cum melle, Plin. Foeniculi radices tritæ cum melle, & cataplasmatibus modo impositæ, Diosc. Foeniculi radice in succo, uel cum melle, contra canis morsum utuntur, & contra multipedem ex uino: Hippomarathon ad omnia uehementius, Plin. Fungi suilli canum morfibus ex aqua illinuntur, Plin.

¶ Garum omne, Dioscor. Garum, Plin. lib. 31. Gobius illitus contra serpentium canumque morfus, Dioscorides.

¶ Heliotropium herba, Theſſalus. Hippomarathrum, uide Fœniculū. Hippoſelini ſemen cum uino, Dioſcorides apud Serapionem: in noſtris codicibus non inuenio.

¶ Iris ex oleo, Plinius. Iris gemma cremata, Plinius libro 37. ut Aggregator citat.

¶ Lana ſuccida, uide in Spongia. Lapathum cum melle & aqua, Theſſalus. Laſer cum aceto, Plinius libro 22. Laſer ē ſilphio cum ruta, uel cum melle, uel per ſe uiſco ſuperlitum, ut hæreat, Plin.

¶ Marrubium tuſum cum axungia ueteri imponitur, Plinius & Valerianus. Sic autē refertur à Plinio ut uideatur ad utruq; marrubium pertinere, magis tamen ad candidum. Marrubium nigrum, uide Ballote. Melanthium cum aceti fece, Valerian. Meliſſophyllon, id eſt apiaſtrum impositum uel illitum, Galenus de parabil. Dioſcorides. Cum ſale tritum, Macer. Menta cum ſale illita, Dioſcorid. & Macer. Cum melle contrita, Valerianus. Mitulorum caro utiliſſime imponitur, Dioſcorides & Plin. Muria acida fotu prodeſt, Dioſcor. Myaces cremati morſus canum hominumq; cum melle ſanant, Plinius. Myacum carnes, Dioſcorides.

¶ Nitrum addita reſina, initijs cum aceto illinitur, Plinius, Valerianus axungiam addit, & æquis ponderibus miſcet. Nitrum cum aceto tritum ab alto ſuperinfundatur: uel ſpongia eodem imbuta imponatur. Nux iuglans cum cepa ſale & melle ad canum hominūq; morſus facit, Dioſc. Plin. & Valerianus. Nuces, Auicenna & Plinius libro 23. Iuglandium carnes ab homine ieiuino commandu cata, Valerianus.

¶ Origanī comæ, ſalis, cepæ, pares ſingulorum modi cum melle, Aegineta.

¶ Peponis cortex cum uino, Plinius libro 20. Folia peponum (ut cucumerum etiam) cum uino, Plinius. Perdicium herbam cum ſale tritam imposito, quotidie eam alterando, donec excidat cruſta: deinde ubi ad cicatricem perducere uolueris, ipſam per ſe tritam imposito, Aëtius. Piſces ſaltiſſi maxime ſardine, Serapio ex Gal. Polygonos, uide Sanguinaria. Porrum, maxime ſylueſtre, Plin. libro 24. nigrum, libro 27. Plantago, Macer & Author obſcurus: Ex plantagine cataplaſma cum ſale, Dioſcorid. Pulegium recens cum uino bibendum, aut foris cum melle imponendum, Macer.

¶ Rubi folia cum aceto tuſa cataplaſmatis modo, Aegin. & Aëtius.

¶ Ex ſale & ceruſſa, ut ſupra ex Aëtio dictum eſt. Sallamentum, uide Smariſ. Sambucus, uide Ebulus. Sanguinaria cum axungia & pane, Apuleius. Schiſtos lapis, Plin. libro 36. Smaridis caro non ſecus atq; ſallamentum prodeſt à cane demorſis, Dioſcorides. Spongia poſca aut aceto imbuta, Aëtius. Spongia recens, uel lana ſuccida, aceto & oleo imbuta, Aegineta. Spongiæ minutè conciduntur, & imponuntur inſuſæ, uel ex aceto, aut ex aqua (frigida, Plin.) aut melle, abunde ſubinde hui meſtandæ, Plinius & Valerianus. Spuma nitri cum pinguedine aſini uel axungia, Dioſcorides & Galenus apud Serap. & Auicenna, baurach nominans. Squilla cum pice illita, Plin. lib. 22. Stibiū tritum, Plin. lib. 32. Succida lana, uide in Spongia.

¶ Thunni conditanei caro, Dioſcorides.

¶ Virorum capillus ex aceto, Plinius. Vitium cinis cum oleo, Plinius libro 23. & Valerianus. Sua cuiq; urina maxime prodeſt, conſeſtim perſuſo canis morſu, echinorumq; ſpinis in hærentibus, & in ſpongia lanisue impoſita, Plinius. Vrina canis perſuſa, Dioſcorides. Ex uiticis (uel agni caſti, ut uulgò uocant) ſemine, cataplaſma, Auicenna. Vrtica cū ſale trita & illita, Plinius, Valerianus, Macer, Auicenna, Dioſcorides apud Serapionem. Cum ſale combuſta, Plinius lib. 22. ut Aggregator citat. Vrticæ ſemen emplaſtri modo impoſitum, Galenus de parabilib.

¶ Quæ potu aut eſu intra corpus aſſumi medicamenta præcipiuntur, ad canis morſum ſimpli citer, per pauca reperio: ut, Allium toſtum potui eſuiq; datum, Galenus de parabilib. Calaminthæ ſuccus potus, Auicenna. Caro canis neruoſa pota, Aſculapius. Meliſſophyllon ex uino potum, Galenus in Parabil. Ego illa omnia quæ contra κυνὸς δυνεα medici edī aut bibi iubent, ad λυοσὸς δυνεα retulerim: quod propter periculi magnitudinem, intus forisq; hīc attrahentibus, illic expellentibus, medicamentis impugnari deſiderent.

¶ Cæterum ad feruidos iam morſus (πεπρωμένα, lege πεπρωμένα, id eſt ſuppuratos, ut Aëtius habet) erui farina cum melle ſubacta admouetur: peculiariter enim hiſ efficax eſt. Inflammatione con ſiſtantes, argenti ſpuma trita ex aqua oblitito, Aegineta. ¶ Hæc aduerſus canis morſum ſimpli citer poſita ab authoribus medicamenta, hæcenus recenſuerim. Hoc non diſſimulabo quæ Aggre gator enumerauit, ex Opere eiſ hīc repetita eſſe. nam et ipſe remedia contra canis morſus absolute, & contra rabidi canis morſus diſtinguit: Otho Brunſellius, ut ſparſim colligit, ita confundit.

¶ Quomodo curandi ſint morſus canum non rabidorum, quos ipſi inter ſe intulerint, dictum eſt ſuperius cap. 3.

De rabie canum in genere.

¶ Rabies uel rabia apud antiquos, morbus eſt canum, quum ueluti furore quodam acti, huc atq; illuc rapiuntur, nec ullum quietis locum inueniunt. Alij rabiem quaſi rauiem dici putant, à raucitate uocis, quam rabioſi habent ſimilem latratui canis. Græci hunc furorem lyttan appellant, πειρὰ τὸ λυττὸν & λυττ. Legitur etiam lyſpa apud Varinum quod non placet. λυοσὸς δυνεα, id eſt à rabido morſos, non quouis animalī, ſed cane ſolum Græci nominant: ut non recte uertat interdum Ruellius, beſtias ra bie efferatas, &c. Inuenio tamen de alijs etiam animalibus rabiei nomen poſitum. Muranæ etiam ra bie uexantur, ut caninum genus, Columella. Camelus etiam rabie tentatur, Ariſtot. Circa Abdera

& limitem qui Diomedis uocatur, equi passii (nascentibus illie herbis) inflammantur rabie, circa Potnias uero asini, Plinius. Rabiem, inquit Albertus, aliqui canitiem (quod barbarum nomen est) siue caninam insaniam uocant. Excitat rabies in canibus furorem; & quæ momorderint, omnia rabiāt, excepto homine; (quod posteriores falsum esse deprehenderunt; nam & homines morfi saepe rabiūt; quod & scriptores testantur, & prouerbium *Δαγμα κυνός λυήσονται*, de quo in H. h.) Intereunt cahes hoc morbo, & quæ morfa sunt, excepto homine, Aristot. lib. 8. cap. 22. Pro uerbis postremis, excepto homine, Græcè legitur *πλὴν ἀνθρώπων*; & rectè quidem meo iudicio: Nam Pollux etiam libro 5. cap. 8. hunc philosophi locum paraphrastice reddit his uerbis, *πάντα τὰ ζῷα λυήσονται ἐκ τοῦ κυνός*, ἀνθρώπων δὲ οὐκ ἐκ τοῦ κυνός, ἀνθρώπων δὲ οὐκ ἐκ τοῦ κυνός, ἀνθρώπων δὲ οὐκ ἐκ τοῦ κυνός. Hoc est, Omne animal à cane rabido morsum, trahit; solus homo non sine periculo euadit. Non rectè igitur suspicatur Leonicenus *πρὶν ἀνθρώπων*, id est prius homine, potius legendum quàm *πλὴν ἀνθρώπων*. Quanquam homines quidam morfi longo post tempore moriantur. Albertus refert historiam cuiusdam morfi in brachio, cui cum anno post duodecimo cicatrix recruduisset, intra bīdium obiit. Auicenna quoq; sententias quorundam aduocat, qui dicerent, post duodecimum à morfu annum in rabiem aliquando incidere nonnullos. Quod uero seriùs quàm cætera animalia tabificam rabiendi uim sentiant homines, efficit id naturæ dissimilitudo. Nam & in contagiosis morbis, homines ab hominibus & sanguine coniunctis afficiuntur facilius, Cælius. Petrus Matthæolus narrat de Baldo quodam iurisperito, qui Tridenti cum cane suo ludens leuiter in labijs morfus est, & re neglecta, cum rabidum fuisse nesciret, post quatuor mentes rabie & aquæ timore correptus, miserè periit. Medicus quidam in iam citato Aristotelis loco legit *πλὴν χυνός*, id est excepto anserē, qui solus ex pedestribus morfus, nec rabiit, nec moritur ex morfu: Et licet hoc re ipsa uerum sit fortassis, non facile tamen defendi potest hæc lectio, cum nulla uerborum inter se similitudo appareat, Aug. Niphus. Non mirum est autem, si solus animalium homo à cane morfus & rabiem & mortem euadat, non semper quidem, sed sæpenumero: cum medicamentis ab utroq; præseruari possit; quæ cæteris animantibus non æquè contingunt, Idem. Omne animal à rabioso cane morsum perimitur, Aelianus. Animalium quædam nullo præcedente morfu sua natura rabiunt, ut quibus dentes serrati habentur, Michaële Ephesio teste, ut lupi, uulpes & canes; alia nunquam rabiunt nisi morfa, uel raro & non nisi ex magnis causis, ut equi, & muli, & cætera id genus. Obseruatum est animalia quædam à cane rabido morfa, rabiem non incidisse: in causa est, quoniam ut rabies exciteetur, canem eo solum dente, uel his dentibus, mordere oportet, quibus uis inest ueneni: neq; enim id ex æquo omnibus inest, Aug. Niphus. Homo morfus à rabido cane excitatur ad rabiem ab umbra sorbi (corni, aliàs) quod nonnulli medici pro explorato tradunt, Idem. Cur soli animantium canes rabiant per æstatem, causam inquirat Alexander Aphrodis. lib. 1. proble. 74. Vergilius in Georgicis pestilentem constitutionem describens, Hinc (inquit) canibus blandis rabies uenit. Færre uel triticeo panī, quo canes pascentur, admisceatur liquor coctæ fabæ: sed tepidus, nam feruens rabiem creat, Columella. Pituitæ & bilis redundantiam, canis herba quadam deuorata uomitu leuatur; quæ nisi tolleretur, rabiem faceret, Aelian. Rabiem canum sanguinis menstrui gustatu incipere scribit, Plinius. Rabies canum Sirio ardente homini pestifera, & morsis letalis aquæ metus, Plin. Tanta uis mali est, ut urina quoq; calcata rabiosi canis noceat, maximè ulcus habentibus. Remedium est simum caballinum aspersum aceto, & calfactum in fico impositum. Minus hoc miretur, qui cogitet lapideum à cane morsum, usq; in prouerbium discordiæ uenisse, Plin. Aggratuari uulnera constat introitu eorum, qui unquam fuerint serpentium canis uel dente lassi. Idem gallinarum incubitus, pecorum foetus abortu uitiant. Tantum remanet uirus excepto semel malo, ut uenefici fiant uenena passii Remedio est ablui prius manus eorum, aqua q; illa eos quibus medearis inspergi, Plin. Quam tam habeat uim afficiendæ rei aptitudo, facile intelligitur in canibus: cum enim reliquorum animalium nullum rabie capiatur, solus canis eo affectu corripitur, atq; tanta sit in ipso humorum corruptio, ut sola eius salua, si humanum corpus contigerit, rabiem excitare possit. Ut igitur ab exiguo initio, saluæ uidelicet qualitate, aucta quædam in corpore affectio, quando ad magnitudinem notatu dignam peruenierit, discerni potest, idq; post sex menses, cum nonnunquam ante id tempus nulla nota deprehendatur: sic eodem modo uitioso humore in animalis corpore genito, paulatim tractu temporis, principalium partium aliqua consentit, à qua deinde uniuersum corpus celeriter alteratur, Galenus libro 6. de Locis affectis. Canis rabiosi fel lentis magnitudine sumptum, septem diebus interficit, quibus superatis potest esse salutis spes, Berti uetus. Cum igitur tanta sit ueneni uis ex rabido cane, quis sanæ mentis ad morbum regium rabidi canis caput contusum, mixtumq; uino, quod remedium apud Sextum legimus, propinauerit? Multò tutius ex Plinio canini capitis simpliciter cinerem ex mulso ad eundem morbum aliquis biberit; licet ne hoc quidem probemus, inter alia tam multa liberalissimæ naturæ, homini familiariora remedia. Quam ob causam aquam eximescunt hydrophobi, quos à rabido cane morfos dicimus, & pudendum cum hypochondrijs simul illis intenditur; intremiscunt etiam, ac conuulsionem patiuntur, adeoq; delirant, ut canum ritu latratum ædant? Cassius problemate 73. ¶ Ad timentes canum impetum: Neri radicem collo circumdato, et liberabitur: quod si experiri uolueris, cum canis in furorem uersus sit, illi circumponito, statimq; furorem deponet, Galenus de parabilib. cap. 67. Qui edit allium & superbibit uinum, tutus creditur à morfu rab. C. quia fugit odorem, Ponzettus. Caninus dens in corio alligatus brachio, auertit morfum canis.

canis, uel ut alij interpretantur, aquæ metum ut supra in c. dixi. ¶ Rabidas canes includere oportet, illisq; in unam diem interdicare nutrimentum. Subinde autem ueratri aliquid in potu miscendum est. Vbi uerò purgatæ fuerint, hordeaceo pane nutriendæ sunt. Similiter curabis et eos quos rabidus canis morfu impetierit, Theophrastus in Geoponicis. Ellebori tenuissimæ radices breuesq;, ac uelut decurtatæ etiam hæc leguntur. Nam summa quæ est crassissima, cepis similis, canibus tantum datur purgationis causa, Plinius. Est uermiculus in lingua canum, qui uocatur à Græcis lytta, quo exempto infantibus catulis, nec rabidi fiunt, nec fastidium sentiunt, Plin. Sed hoc (inquit Ponzettus) neminem hæcenus expertum legimus. Nanq; subit nodis qua lingua tenacibus hæret, Vermiculumi dixere, mala atq; incondita pestis, &c. Iam teneris elementa mali, causasq; recidunt, deinde salenti uulnere inspergunt & oleo permulcent, ut statim sanetur, Gratius. Catulorum caudas post diem quadragesimum quàm sint æditi, sic castrare conueniet: Nervus est qui per articulos spinæ prorepat, usq; ad ultimam partem caudæ: is mordicus comprehensus, & aliquatenus eductus abruptitur: quo facto neq; in longitudinem cauda foedum capit incrementum; & (ut plurimi pastores affirmant) rabies arcetur letifer morbus huic generi, Columella. Columella author est, si quadragesimo die quàm sit natus catulus, castratur morfu cauda, summusq; eius articulus auferatur, sequenti neruo exempto, nec caudam crescere, nec canes rabidos fieri, Plin. Mulieris quæ marem peperit lacte gustato, canes rabiosos fieri negant, Plin. Rabies letale periculum in canibus, seu coelesti corrupto sydere manat, cum Sol uel in Canero uel Leone mouetur, Exhalat seu terra sinus, seu noxius aër Causa mali: seu cum gelidus non sufficit humor, Torrida per uenas concrescunt semina flammæ. Quicquid id est, medebris canibus. Tunc uirosa tibi fumes, multumq; domabis Castorea, adtritum silicis lentescere cogens. Ex ebore huc trito puluis, secto ue feratur, Admiscensq; diu facies concrescere utrunq; Mox lactis liquidos sensim superadde fluores, Vt non cunctantes haustus infundere cornu Inserto possis, furiasq; repellere tristes, Atq; iterum blandas canibus componere mentes, Nemesianus. Sirio ardente rabies canum homini pestifera est. Quapropter obuuium itur per triginta eos dies gallinaceo maxime fimo mixto canum cibis: aut si præuenerit morbus, ueratro, Plin. Rabidi canes si helleborum cum polenta comederint euomunt, ac statim soluti à rabie resipiscunt, Aëtius. Si lymphaticus (inquit Albertus Magnus) aut rabiosus fuerit canis, statim ab alijs separetur, ne in sanos quoq; pestis hæc deriuetur, Arineta rex Valentia docet canem rabidum in aqua calida per longitudinem corporis mergendum esse diebus nouem, ita ut posterioribus pedibus uix terram attingat, anterioribus sursum erectis. Post hoc tempus extracto de aqua caput radatur, & diligenter deglabretur, adeo ut cutis etiam cruentetur. Sic rasum succo betæ inungatur & perfundatur sapius: & cibi, si quos admittit, eodem succo tingantur. Danda est etiam sambuci medulla, cuius aduersus rabiem non exigua uis est. Quod si curatio intra septem dies non proficiat, pro desperato occidatur, Hæc Albertus. Sunt qui rabidum canem ueneno quàm ferro necare malint: Morì autem aiunt si cibo immisceatur risagalli parum, cum hyoscyamo & hermodactylis, Ponzettus. Cætera quæ canes perimunt, supra in c. recensui. Tumorem quendam sub lingua canis rab. uermiculo albo similem, auferro cani ut primum in rabiem inciderit: deinde dabis ei panem edendum cum chelidonio trito & mixto adipi ueteri: & uulnus inde factum illine folijs rutæ, sale contrito, axungia & melle commixtis, Tardius. Rabies est morbus canis, uel ira accensa non differens à furore. Accenditur is morbus in uenis prope cor ipsum. Signum est, quod canis agitur per se & currit errando ceu furore correptus: ut igitur is morbus comprimatur, studendum est quieti & somno canis. Subducendus cibus, & liquida tantum ac forbilia offerenda sunt: & ne hæc quidem ad saturitatem: quoniam præstat studere uentris lubricitati, negando ossa & sanguinem gignentia biliosum. Post tertium diem uenæ turgentes tam in lateribus, quàm in cruribus etiam secandæ sunt: siue prosciendus est in lacu in quo fuerit hirudinum copia, ut multum sanguinis possint sugere. Post hoc caput & corpus uniuersum oleo rosaceo omphacino, siue unguento populeonis illinendum est. Per os etiam cum oportuerit medicamen injiciendum est, quod ipsam bilem educat. Post hoc lauabis eum decocto lapathi acuti, rad. inulæ & fumarie, quoniam multum proficies. Cum uero canis iuuenulus patitur rabiem, cani admittatur masculus foemina, & foemina masculo, quoniam sic educi solet rabies, Blondus. Quid priscas arteis, inuentaq; simplicis anni Si referam? non illa metus solatia falsi Tam longam traxere fidem, Collaribus ergo Sunt qui lucifugæ cristas inducere melis Iussere, aut sacris conserata monilia conchis, Et uiuum lapidem, & circa Melitesia nectunt Coralía, & magicis adiutant canibus herbas. Ac sic offectus, oculiq; uenena maligni Vicit, tutela pax impetrata deorum, Gratius. ¶ Canes rabidi sæpe nec uerbera nec uulnera curant, & contra omne genus armorum hominem mordent: quod ne fiat, quisq; secum gestet canis dentem, Nam Dioscorides exemptum cani dentem caninum, & in uesicula brachijs alligatum, ad inhibendos canum impetus utilem facit, Blondus. Nos supra ad præcauendum potius aquæ timorem, Dioscoridis uerba ista interpretati sumus. Molares dentes canis rabiosi, qui momordit hominem, in corio adalligati brachio, prohibent à morfu canis rabidi, Serapio apud Syluaticum: Videtur hæc Serapio ex Dioscoride transtulisse, & Serapionis interpretis pro caninis dentibus reddidisse molares.

¶ An canis qui momordit rabidus fuerit cognosci refert: multi enim quia nihil graue statim sequebatur morsum, neglectis initio remedijs, & uulnere cicatrice inducta, incurabiles postea obierunt.

Qamobrem nuces iuglandes bene contritas (commansas, Ponzettus;) ulceri impone; & postridie (post duas horas, Ponzettus) gallo aut gallinæ edendas obijce; is uel ea, initio quidem abstinebit; iam me autem urgente si deuorarit, obserua; nam si canis qui momordit, non fuerit rabidus, uiuet auis; secus, morietur postridie. Quod si fiat, ulcus aperire festina; Et rursus interpositis aliquot diebus, similiter experire, ita ut cicatricem non prius inducas ulceri, quam auis deuoratis nucibus istis incolumis degat, Aegineta ex Oribasio. Idem ab Aëtio libro 6. describitur, & à Ponzetto Cardinali. Simile experimentum (inquit Ponzettus) haberi potest ex medulla panis ulceri adhibita, & posimodum alijs canibus oblata. Micis ex triticeo pane morsum perfricabis, easq; mox alteri cani porriges: quas si comederit, indicium est non rabere canem: sin abstinuerit, rabere. Ex ipso quidem uulnere dignoscere non datur, cum id sibi simile semper sit, nec ab alijs ulceribus & ferarum morsibus diuersum. Tritici grana undecim apposita uulneri donec humore mollita se impleant, & intumescant, proiecto gallinæ, quæ si fastidiat: rursus alia obijcito aliàs, quibus si similiter abstineat, periculosum & letale signum est: sin esse cœperit, periculi sublato, Apuleius ut Aggregator citat, Dioscorides, ut infra dicam, tritici grana simpliciter canis rabidi morsibus inseri laudat.

¶ Dioscorides sermonem de rabiosi canis morsu cæteris præposuit, quoniam id animal (inquit) domesticum ac frequens esse consuevit; & in rabiem sæpius agitur ac perit, ab eoq; cauere difficile: inde periculum ineuitabile hominem manet, nisi multis utatur auxilijs. Plerunq; autem flagrantissimis aestibus (uel regionibus huiusmodi) in rabiem efferatur: interdum quoties frigora inceserunt, Diosc. *ἡ τοῖς ἐπιστημοῖς καὶ νόστοις*: melius apud Aeginetam legitur, *ἡντιμὲν τοῖς*. Frequentius & manifestius quam cætera animalia rabiem patiuntur canes, quia uescuntur cibis corruptis, cadauera & multa putrefacta lambunt; accedunt, penuria cibi, timor, latratus frequens, iracundia, & alia unde humores ad rabiem excitandam exardescunt, autumnno præsertim. Quanquam cætera animalia, ut lupi, uulpes, &c. rabiem æstate potius quam hyeme incurrant, Ponzettus. ¶ Canis rabiosus potum & escam auersatur; toruæ & solito tristius intuetur, Dioscor. Corpus ei strigosum & solito compressius conspicitur, Actuarius. Largam spumantemq; pituitam naribus & ore proijcit, Dioscor. Hians quam maximè anhelat, linguam exerit; languidæ ei aures, cauda demissa: incessus segnis, ac ueluti stupidus; si uerò currat, celerius solito currit, idq; intempestiuè & inæqualiter, Aëtius. Siticulosus est, sed potu ferè abstinet. Mutus ut plurimum, ac demens, ita ut ne suos quidem familiares agnoscat, Aegineta. In omnes passim sine latratu irruit, æquè feras hominesq; tam familiares quam ignotos morde; nec protinus infestum quicquam infligit, nisi, ut uulnus, dolorem; Exinde morbus ille, qui ab æquæ metu hydrophobicus Graia est uoce appellatus, contrahitur, Dioscor. Rabido cani caput ad terram nutat; lingua exeritur, idq; adeò interdum ut retrahi non possit: timore plenus est, & solitudinem quærit, Ponzettus. Oculi rubent; caudam inter femina inserit; raucus est, alienatur non solum à reliquis canibus, sed suis etiam catulis; fugiunt eum cæteri canes (& allatrare solent) ac imbuto sanguine eius pane abstinent, Bertrutius. Aquæ metu afficiuntur, ut ea uisa pili plerunq; inhorrescant, & nonnunquam ex ea formidine emoriantur, Textor; Mihi ad hominem potius à cane morsum hæc pertinere uidentur. Canis rabidi cauda demissa est; lingua porrecta, & tanquam bile colorata: citra rationem currit, deinde subito rursus consistit, Galenus ad Pisonem. Oculis uagis circumspectat, et prætereuntes intuetur, Tardius. ¶ Cæterum illis qui à rab. cane morfi sunt corpus inarescit, & conuellitur interdum, ac febris intus acri uritur, animus delirat, Galenus ad Pisonem. Si uel modicum aquæ uiderint, tremunt & conuelluntur statim, & uigilijs delirijsq; detenti uel breui tempore uitam finiunt, uel aliquanto post, cum iam euasisse uidentur, subito rursus tanquam à recenti morsu periclitantur, Damocrates in descriptione antidoti diacarcinon apud Galenum lib. 2. de antid. Somnia eis accidunt terribilia, punctura in corpore, singultus & siccitas oris, Galenus in Parabil. In iisdem malum signum est, uox rauca. Quandiu uero intuenso speculum cognoscunt seipsos, spes est salutis. Cum per terram uolutantur instar canum, nihil sperandum præter mortem: licet morsus adhuc mente constet. Est quando rident. Interdum æger ipse sibi uas uitreum uidetur, uel cælum metu iturum. Bertrutius addit, à rabido cane morsum intelligi, si uulnus doleat magis quam pro ratione, affectus incidant atrabiliarij: his accedere anhelitus difficultatem, aluum siccari: urinam retineri, & emitti quandoq; nigram, uel lacteam, & adeò crassam ut catuli inesse uideantur: quandoq; contranuem & aquosam: postremo accidere suffocationem cum subita morte. Voces creditæ audiri in corpore morfi (quorum etiam Gariopontus meminit libro 1. cap. 11. in anteneasmo) sunt rugitus uaporum; qui etiam ex cruditate augeri solent in corporibus infirmis, & ita conuerti in sonum quandam similem illi qui auditur in cauernis quando plures concertant, Ponzettus. Accidit eis aliquando gonorrhœa, id est seminis profusio, Idem. Qui sanguinem in morsis statim congelari putant, falluntur: nam ne parum quidem superuiuerent, Idem. ¶ A rabidis canibus morfi, in aquæ formidinem corruunt, præcipuè qui prauis succis pleni fuerint, Aëtius. Euenit autem cum distentione nervorum, totiusq; corporis rubore, præsertim faciei, cum sudore & languore quodam: *μὲν ἀπορίας*, Dioscorides interprete Ruellio: qui aporian de eadem re apud Actuarium uerit fastidium. Est autem aporia hoc loco proprie, anxietas & præ dolore ac spei inopia, corporis præter rationem iactatio. Aliqui auræ splendorem fugiunt, Diosc. Alij tenebras quæunt; alij tristitia mœroreque contabescunt, Actuar. Alij sine ulla doloris interapedine uexantur. Sunt etiam qui canum more latratus ædant,

& obuiam factos morſu adoriuntur, ac mordendo ſimili uitio labefactant, Dioſcorides. Fugiant aquam, ut neqꝫ aſpicere neqꝫ guſtare ſuſtineant; aliqui etiam omnes alios liquores, Aegineta. Exoritur autem hic affectus, non ſtato definitioqꝫ tempore, plurimum tamẽ ad quadrageſimum uſqꝫ diem neglectis differri conſuevit, Dioſcorides: (plurimum à quadrageſimo die: ſi negligentes, ſiue remedia differentes aggreditur, interdum exacto ſemeſtri, Actuar.) Poſt ſemeſtre etiam nonnullos intrat: Quendam poſt annum aquam horruiffe conſtat, quæ nobis uiſu comperta fuere, Narrant & alia quos poſt ſeptennium aquæ metu fuiſſe tentatos, Dioſcorides. Differtur aliquando metus aquæ ad hebdomadem unam, uel duas, uel plures, Ponzettus. Noui hominem morſum, qui ſe lauerat aqua marina: & cum liberatus crederetur, poſt aliquot menſes contactu ligni cornui (corni, ſorbi apud Aug. Niphum) reſiſt morbus. Habet enim forte hæc planta uim quandam occultam commouendi uenenum. Scribunt etiam Arabes (ex Dioſcoride nimirum) poſt ſeptem annos aliquando recrudescere malum, cum interim latuerit, nec aliter præterquam ex habitu corporis ad macritudinem pergentis cognosci potuerit, Ponzettus. Quidam ſtatim ac morſi ſunt, aquam cæteraqꝫ humida formidant: quidam poſt quadraginta dies aut ſerius; alij deniqꝫ alijs ita prius aut poſterius, ut prauis humoribus plus minꝫ obnoxij fuerint, Aëtius. Aliorum ſanẽ ſymptomatum rationes in promptu ſunt, toto ſcilicet corpore ui ueneni infecto: cæterum affectionis quam aquam metuunt, cauſam aliqui nimie ſiccitati adſcribunt, tanquam omnis ſubſtantia humida prorsus eos deſeruerit, (natiuus & ſubſtantialis humor penitus demutatus ſit, Cælius.) At Rufus melancholiæ quoddam hoc genus eſſe ait, ueneno melancholicum humorem imitante: ſcimus autem melancholicorum alios alia metuere. Quæ quidem ratio etiam pro illis facit, qui ſic affectos imaginari aiunt uidere ſe canem in aquis, Aegineta. Hi ubi aquam, uel aliquid aliud lucidum tanquam ſpeculum inſpexerint, propriam nimirum ipſorum faciẽ adeo rubentem, uiſumqꝫ toruum & plenum irarum contemplati deterrentur. Cæterum philoſophus quidam morſus à cane rabido, & egregia uirtute animi paſſioni reſiſtẽs, dum ſibi canis imago appareret in balneo (illi enim quoqꝫ, ſicuti & reliquis eodem morbo affectis apparebat) diu intra ſe meditatus, Et quid, inquit, cani commune eſt cum balneo? quod effatus balneum intrauit, & imperterritus bibit, atqꝫ ita morbum ſuperauit, & ſanitatẽ adeptus eſt, Aëtius. Qui autem aquam metuunt, ſic afficiuntur, ſiue quia canes in ea uidere ſibi uidentur, ſiue alia horribilia quæcuqꝫ olim uel animo cogitarunt, uel uſurparunt oculis, uel ab alijs narrata audiuerunt, ſpecies eorum & ueſtigia retinente memoria, puta dæmonum, furiarum, inferorum, quibus etiam ſanæ mentis homines deterrentur, Ponzettus. Mentiuntur quidam, in urina morſi à rabido cane, non item ab homine, apparere imagines ſeu ueſtigia catulorum; alij, ut mendacium augeant, catulos etiam uiuos per urinam ab eis emitti, Ponzettus. Ex ijs qui aquæ pauorem ſenſerint, neminem ſeruatum uidimus, niſi forſitan ex hiſtoria unum aut alterum euaiſſe audiamus: ſiquidem Eudemus ſuperaiſſe quẽdam affirmat, Themilonem aliqui demorſum in hunc furorem incidiſſe & euaiſſe fatentur. Alij ipſum cum amico aquam expauſcenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia ſimilem cõtraxiſſe affectum: ſed poſt multos tandem cruciatus ſeruatum extitiſſe. Grauiſſimum itaqꝫ malum aquæ metus eſt: ſed antequam illo tentarentur, multos & ipſi reſtituimus, & complures ab alijs medicis ſeruatos nouimus, Dioſcorides. Ex canis rabidi morſu aliquando fit anteneasmos (uox corrupta) ſpecies mania, cuius meminit Gariopontus l. ii, noſtri uulgò choream S. Viti appellant.

¶ Ratio medendi duplex eſt: una communis, qua utendum in omnes morſus, quos uirulentæ animantes impreſſerunt, alia peculiaris priuataqꝫ, eorum dũtaxat quos rabioſi canes momorderint; quæ quidem ſummam agris opem afferre conſuevit, illis tantum inutilis qui ex multo iam tempore icturn acceperunt, Dioſcorid. Canis rabioſi morſus immedicabilis hætenus extitit, &c. Plin. uide paulo poſt in cynobato, inter medicamenta ſimplicia quæ intra corpus aduerſus hunc affectum ſumuntur. Sciendum eſt neminem perperam curatum effugiſſe, Aëtius. Vt inſiſti à rabido cane, ſic omnes à peſtiferis animalibus morſus, niſi per initia protinus recte curentur, eò deueniunt ut ſum me pernicioſi ſint. Quæ igitur recta curatio eſt? an ſcilicet uenenum extrahere, quod unà cum icturn corpori percuffo inhaſit; ideoqꝫ ad cicatricem perducere, claudere uel quæ huiusmodi ſunt, non ac celerant; ſed contra agunt, eaqꝫ inſuper minutim admodum ſæpe concidunt; iam iſdem quoqꝫ quæ calida acriaqꝫ ſunt, quibusqꝫ attrahi uenenum ſiccariqꝫ poſſit medicamenti ob eandem cauſam utuntur, Galenus in libro de ſectis ad tyrones cap. 7. ¶ Morſo à cane rab. exhiſceatur primo medicamen e cancris fluuiatilibus, ut præcipit Dioſcorides: (nos id ex Dioſcoride & alijs infra deſcribemus, cum cæteris antidotiſ compositis intra corpus ſumendis.) Sed ut alijs etiamnum atrixilijs contra ineuitabile periculum muniamur, nihil cæteris uti prohibet, ſatiꝫ autem multo fuerit, etiamſi inuanum aliquando fortassis recidat, medicamentorum inhumanos tolerare cruciatus, quàm per ineratiam ac deſidiam in diſcrimen adduci, Dioſcor. ¶ Canis rab. morſu facta uulnera, circũcidunt ad uiuas uſqꝫ partes, Plinius. Vultus conſeſtim amplius efficiet, carne multo interuallo orbiculari ſigura præciſa, ne facile ad cicatricem perueniat, Galenus ad Piſonem. Nec ita in demorſis à rabioſo animali maiora uulnera uereri oportet, uti minora, & ulcuſculis (αυνχῆς, id eſt dilaniatiunculis) curtis ſimilia: quippe maiori uulnere conſeſtim copioſius (κένωσις παραπλησιατέρα, melius πλεον ut aliàs legitur) ſanguis emanans, poteſt nõnihil uirulenti liquoris exhaurire; quod in minoribus non accidit,

Quin à maioribus abscedentes carnes auferre (secare) & labia (labiorum margines) acie scalpelli circumscribere, & prehensam hamulo aut uulsella (μύσση) carnem amputare oportet. In utrisque circumstantia loca altioribus ulcusculis scarificanda, ut copiosior sanguinis uacuatio arceat, ne uenenum membratim insinuetur, Dioscor. Locus hic apud Actuarius (interpretē quidem, nam Græca non uidetur) turpiter corruptus ex Dioscoride emendari potest. Cucurbitulæ cum multa flamma agglutinatæ, id iuuamenti præstant, ut ueneni uis extrahatur, Dioscor.

¶ Contra uirulentos ictus ustio expeditissimum est auxilium: Ignis enim qui uim omnē superat, simul & domat uirus, & ferri penitus non patitur: simul etiam pars ignem experta, postea non uulgare fundamentū curationi futuræ præbet, manente diutius exulceratione, Dioscorides interprete Ruellio: qui eandem sententiam apud Actuarius paulo aliter transtulit, & melius quidem meo iudicio, his uerbis: Simul uero pars ueneni aliqua intercepta sistitur, quæ non mediocre curationi futuræ iacit fundamentum: modò diu patens ulcus dehiscat: neq; cito eius oræ coalescant. Imponuntur salsamenta contra morsum canis rabidi: uel si non sint, ferro ustæ plagæ, corporaq; clysteribus exinanita: hoc per se sufficit, Plinius. Sunt qui ferreis cauterijs ulcus urant, Aegineta. Elcharotica etiam pharmaca ignis uim obtinent, eiusq; loco usurpantur, ut infra dicam in medicamentis cōpositis quæ foris adhibentur. Rîdîcula est igitur Ludo. Cælij superstitio simul & ignorantia, quā in homine tantæ doctrinæ & tam uariæ lectionis non possum satis admirari. Nam cum medici optimi quicq; nullū remedium aduersus canis rabidi morsus cauterio præferant, Cælius uel id ignorans, uel ut sciens potius cū uulgo insaniret, & naturales causas fictæ religioni adscriberet, libro 17. cap. 28. Nobis (inquit) potentius quam cynorrhodon Plinij, suppetit medicamen, sed & ipsum cœlitus petatum. Est in Rhodiginis paludibus D. Bellini templum miraculorum frequentia celeberrimum, & affluxu hominum etiam notissimum. Erectæ ædis causa serè publica est. Pulius is diuus Patauio, grassantibus nobilium plerisque, quod feuerius sanctiusq; quàm ab illis probari posset, episcopum ageret: insectantibusq; inimiciter aduersarijs, in palustre agri nostri solum, quindecim millibus passuum Rhodigio distans, diuertit. Quum manus hominum euasisse uideretur, canum rabiem non euasit, à quibus euestigio conuulsus discerptusq; mox in diuorum indigitamenta relatus, templum in illis emeruit locis, in quo & arca marmorea ferreis oclusa cancellis, latet sanctissimum eiusdem corpus. Templi uerò ex necis genere ea cœlestis est proprietas, si quis clauem sibi quæsierit, qua ædis ualux recludantur, ac ea candente, quicquid rabie agitari orsum sit, attigerit: præsentissimum est remedium, & nunquam non uerum, Tantum Cælius. Post ustionem cum crustæ decident, animaduertendum ne ulceris oræ coalescant, &c. Ruellius ex Dioscoride: Sic autem uertere debuerat, (ut recte apud Actuarius uertit) Ustione peracta mox danda est opera ut crustæ decident, ne ulceris oræ claudantur. Et si fieri potest ad multum idq; præstitutum tempus ulcerationes sordidas adhuc & tumidas (φλεγμονώδεις, Ruellius uertit inflammationem minantes) prorogari conuenit. Quod inditum ijs salsamentum optimè præstabit, & syluestre allium detritum (inritæ alliorum spicæ, Actuarius: qui pro agrion, id est syluestre, aglithes legisse uidetur: quæ uox nucleos in capite alij significat:) item cape: & liquor, præsertim Cyrenaicus, aut qui Medicus, aut Parthicus appellatur: ad hæc tritici genera præcipue commendant mansa uel non mansa imposita (ut in simplicibus medic. foris applicadis inferius repetam.) Hec Dioscor. Post crustæ casum usq; ad dies quadraginta aut sexaginta, à cicatrice uulnus arcebis: ad quam si festinet, rursus uitis aut ficulneo cinere aperies, Aëtius. Sed quando tutum sit cicatrice claudere ulcus, ita ut nulla residens amplius latentisq; ueneni suspicio relinquatur, & quo pacto hoc experiri oporteat iuglandium nucleis uel panis medulla tritis uulneri impositis, & postea gallinæ aut canis obiectis, satis explicatum est supra. Vlcus apertum ut minimum per quadraginta duos dies seruet, Aegineta. ¶ Abluendum est etiam ulcus chamæmali in aqua decocto, & radicis syluestris rumicis, Aegin. Locum sordidum lauant aqua cepæ, Ponzertus. Noui ego senem qui morsos à cane rabido, solo acido rumice (oxalide) curabat: primo enim ulcus eius decocto fouebat, deinde herbam ipsam illinebat, eandēq; potandam exhibebat: quod quidem medicamentum tanquam efficacissimum summopere commendabat: plurima & turbulenta (ἄρρατα, id est biliosa) qui illum assumpserint mîjere solent, &c. Nos quoq; non rarò cum reliquis medicamentis eum miscuimus. Similes uires habet & agrestis rumex aculeatus (ῥυτιδωδής) radice oblonga, ueluti raphanus pusilla, Aëtius lib. 6. ca. 24. Theriaca rosaceo diluta optime & tutissime ulcus ad cicatricem ducit, Aëtius: uide infra inter composita quæ foris adponuntur. Obducta ulceri cicatrice, ad integram morbi abolitionem, eleborus albus propinetur. Si tamen quidpiam ab elleboro prohiberet, satis esset hiera Rusi inferius purgari. Exhibenda etiam hiera (ῥῖσα ὁ σκυωνίας, Aegin.) quotidie, non quidem purgandi gratia, sed tanquam medicamentum proprietate huic morbo resistens, deturq; auellane quantitas, cum cyatho decoctionis saluix (Aegineta, cum decocto saluix, simpliciter) aut sideritidis herbæ, quam Heracleæ uocant, qua etiam sola utuntur, aiuntq; non parum prodesse, propterea & alyssum appellant, Aëtius. De alyssio plura dicam mox inter medicamina foris adhibenda, licet hoc etiam intra corpus sumatur. ¶ Si uerò, quod persæpe accidit, ante dies præfinitos cicatrices coirent, committerenturq; manum postulabunt: namq; eas diducere (redulcerare) carnemq; scalpello circinare (carnes circum auferre, & diffecare ferro, Actuar.) aut iterum urere expediet. Vbi uero propositum tempus præterijt, ulcus ad cicatricem ducendum, & emplastro quod è salibus conficitur (dialôn dictum) locus

compre-

comprehendendus: nec multo post sinapismo utendum, Dioscorides. ¶ Quæ ad partem ictam pertinent præsidia, ita se habent, Cæterum uictus rationem ex ijs quæ ueneno aduersantur, constare oportet, & in eum tendere scopum, simul ut ueneni uires hebetet restinguatq: simul ut arceat, quo minus ad intima pernicies illabatur. Assumpta enim quædam perniciosarum uirium penetrationi obuiam eunt. Horum utrunq; præstare potest, uini meracioris, passi, & lactis potus: (ὄντος ἀκράτου ζωρο-
τέρου ποτίσας, καὶ γλυκέως, καὶ γάλακτος. Aegineta, qui sua ex Dioscoride transcripsit, sic habet, ὄντος γλυκέως ἀκράτου παλαιῆς ζωροτέρου, γάλακτος ποτίσας. Prodest & uinum uetus meracius bibere, Actuarius.) Quippe qui hæc omnia (hinc apparet tria saltem ab eo prius nominata: nam de duobus non dicimus omnia;) capiunt ad curam, non nihil ueneno obijciunt, quod omnem eius acrimoniam obtundat. Simili modo alliorum, porrorum, ceparumq; cibis: quod ea difficulter conficiantur, uixq; aboleantur: nam multos dies huius cibi qualitates remanent, quo tempore nec euincuntur, nec permutantur à mortifera uis: sed contrarijs illa uis expugnatur. Cui rei antidotorum usus accommodatur, & theriaces, & Mithridatij, & eius quod eupatorio temperatur: (lego & Mithridatij Eupatoris: hanc enim apud Galenum etiam morsis à C. rab. dari lego: antidotum uero ab Eupatorio nominatam nullam reperio) deniq; omnium quæ magnam aromatum partem sibi uendicant: quippe aromata omnia uiribus & substantijs ægre permutantur, quare in corporibus euincunt. Victus ratio hoc modo se habet, Dioscor. His adijciam Ruffi ex Aëtio uerba de uictus ratione circa cibum præcipue seruanda. In uictu (inquit) indigentia & satietas euitanda: magis tamen indigentia: hæc enim succorum prauitatem adauget, quod nequaquam expedit malefico ulceri. Ergo alimentum moderari oportet, ut & recte conficiatur, & laudabilem succum corpori præbeat. Nec minus egestionem & urinarum prouocationem studendum: quod quidem, tum ea quæ prædiximus, tum foeniculum & scandix comesta efficiunt. Crethmus (quidam inepte κέμνον legiti & pultem uertit) simul & aluum & urinam ducit. Cichoriū agreste crudum oblatum stomacho confert, quam nonnulli serin, nonnulli ab amaritudine picrin appellant. Pro sunt & brassicæ cymæ, & palustris asparagus, & hortensis rumex, agrestisq; & acidus (oxylaphathum:) & piscibus qui teneras carnes habent, locustæ, cancri, & echini recentes, cum uino mulso: & carnum extremitates: auiculæq; omnes montanæ quæ facile coquuntur, boniq; succi sunt. Vinum album tenue, nec ualde antiquum. Intra annum uero præseruationis gratia, accedente occasione, hiera purgari expedit. At instante die tribus iugiter diebus theriaca accipienda est, Hætenus Ruffus. ¶ Inter principia demorsorum à cane rabioso curandi ratio talis est. Verumenim uero si ea quæ retulimus auxilia, primis diebus prætermissa fuerint, nec scalpro carnem circinare, nec uisionem experiri operæpretium est, Dioscor. (Aegineta addit etiam σικνίκην, id est cucurbitulas affigere: hæc igitur tanquam sera remedia παραλειπόμεν, id est omittenda sunt, uel καὶ παραλειπόμεν per n, id est non usurpanda.) Non enim quod iam pertransiit satis euocare possent. (Græce sic lego, ὅ γὰρ ἵνα πῶς ἴδω το παραλειπόμενός μετ' αὐτοῦ δύνανται, nam & Aegineta sic habet, φθαλγόντες ἡδὲν τοῖς ἰδω χορηῖσαι παρὰ τὸ βά-
θους.) Nulla utiq; harum rerum occasio aut utilitas, sed incassum corpora doloribus sternentur. Aliter uero curationis modus accedat: deiectio magnum præbet iuuamentum, utpote cum mouendo corporis habitum transmutet, συμμεταποιεῖ: & quæ colocynthidem recipit hiera: item lac schistum, quod simul deiectionem moueat, & uenenum domare possit. (Actuarius hæc duo non lacti schisto solum, sed etiam hieræ tribuit, si recte habet translatio.) Cibi acres, & meraculi potus, quibus uis ueneni uehementer retunditur, quotidie sumi debent. Cæterum sudores ante cibos, & post etiam ciendi, dropacismi, id est picationes, sinapismi q; alternatim per totum corpus adijciendi. (Ruellius ex Actuario uertit: dropacismo & sinapismo, uniuerso corpore & particulatim utendum.) Sed longè omnium efficacissimum auxilium helleborismus cognoscitur: quo cum fiducia, non semel atq; iterum, sed frequentius ante quadragesimum diem, uel post hoc tempus, uti licet. Tantam enim uehementiam hoc auxilium habere fertur, ut quidam qui iam aquæ metum sentirent, sumpto helleboro, simulac primū morbi impetum experirentur, fuerint seruati. Nam & iam uitio tentatos, nemo unquam seruare potest, Dioscorides. Ego postremum membrum sic uerto, Nam eo iam uitio occupatos (πεπραμμένους δὲ αὐτὸς π, pro π lego γ) ne helleborus quidem seruare potest. ¶ In libro quodam Germanico manuscripto præter cætera à cane rab. morsu remedia quædam iam recitatis similia, quadraginta diebus cōtinuis balneo utendum reperio. ¶ Apud Io. Iouianum Pontanum in Antonio dialogo, Neapolitanus quidam refert se ab Antonio quodam audiuisse carmen, quo oppidatim uterentur Apuli, ad sanandum rabidæ canis morsum. Insomnes enim nouies sabbato lustrare oppidum, Vithum nescio quem è diuorum numero implorantes: idq; tribus sabbatis noctu cum peregissent, tolli rabiem omnem, uenenumq; extinguī. Est autem (inquit) carmen huiusmodi: Alme Vithu pellicane, Oram qui tenes Apulam, Littusq; Polignanicum, Qui morsus rabidos leuas, Irasq; canum mitigas: Tu sancte rabiem asperam, Rictusq; canis luridos, Tu sæuam prohibeluem, Iprocul hinc rabies, procul hinc furor omnis abesto. ¶ Qui aquam expauescunt, uidentur lymphatici etiam dici posse. nympham enim, id est aquam, Latini lympham uocant: & lymphaticum exponunt furiosum, qui uitium ex aquæ conspectu contraxerit. Vulgo memoriæ proditum est, inquit Festus, quicumq; speciem quandam è fonte, id est effigiem nymphæ uiderint, furendi non fecisse finem, quos Græci νύμφη-
λινθες uocant, Latini lymphaticos appellant. Aggregator sanè lymphaticorum quædam remedia interferit illis quæ ad canis rabidi morsus sunt. Nolumus illud etiam relinquere, uideri nobis quod

Dioscorides scribit, nullum à metu aquæ seruatum sciri, &c. credidisse aliquos de his intelligendum esse, qui non à rabido cane, sed rabiente & aquam iam timente homine morfi fuerint: Dioscorides tamen simpliciter tradidisse id uidetur, Marcellus Vergilius, Clysteris mentionem ad morfos à C. rab. Plinius facit, ut supra dixit; nec alius præterea quàm Galenus libro 2. de antidotis cap. 68. Absinthij decocto (inquit) ægrum euacua, salisq; tantū immittes, ut clyster uehemens reddatur. ¶ Si quis communem uenenatis morfibz cunctis medendi modum desiderat, à Dioscoride requirat: nos satis prolixi fuimus in peculiari ad canis rab. morfus curatione, tum ex Dioscoridis tum aliorum scriptis collatis hæcenus exposita. Actuarius sua omnia huius argumenti ex Dioscoride, sed breuius descripsit, Aegineta quædam addidit, quæ suo loco uel iam posui, uel ponam deinceps: ut Posidonij etiam & Rufi ex Aëtio scripta, & aliorum.

¶ Nunc post uniuersalem huic malo medendi methodum, ad particularia descendam remedia, eo ordine seruato, ut primum ea quæ foris adhibentur commemorem, deinde quæ intrò sumuntur: & in utrisq; composita medicamenta prius quàm simplicia: eaq; omnia literarum ordine.

¶ Composita remedia quæ morfui forissecus adhibentur, hæc sunt.

E Brutia pice medicamentum Menippi, quo usus est Pelops: Pice Brutia libra, opopanax uncie quatuor (tres, Aëtio & Actuarius: & ipsi Galeno lib. 11. de simplicibz cap. 30. ubi Aescrionem præceptorem suum hoc emplastro usum scribit, propinquantem interim per dies 40, antidotum è cancris,) acetum (acerrimum) sextarius (Italicus.) Opopanax dissolue in cyathis quatuor acetum, & quod superest acetum unum cum pice decoquito: ubi consumptum id uideris, tum opopanax addito, sed caueto ne efferveat: cum satis inter se commista uidebuntur, plagellas bene magnas (longa & grandia splenia, Actuar.) inde conficito, locoq; demorso superindito, Galenus lib. 2. de antidotis cap. 74. Aëtius, acetum cum pice decocto & consumpto, (inquit) deinde contrito in mortario opopanax superinfundens unito & colligito: atq; ita uulneri quadraginta aut sexaginta diebus applicato: prohibet enim cicatricem. Utendum est anastomoticis, id est aperientibus (inquit Aegineta) ex quibus primum est, quod è pice & aceto acerrimo & opopanax conficitur, in tractatione de neruis uulneratis diligenter à nobis descriptum: Quod si morfus cutem habet teneriorem, dilui potest irino aut balsamo, aut aliquo simili. Hoc Actuarius etiam ex Galeno describit, statim post mentionem antidoti diacarenon. Loco morfo prius dilatato cucurbitula agglutinetur, & postea imponatur cataplasma ex allio & cepa simul tritis subactisq; cum butyro: longè tamen præstat emplastrum factum ex opopanax, aristolochia, & pice, Ponzettus. ¶ Escharoticon, id est crustam inducens, aridum medicamentum efficacissimum, ab Aëtio & Aegineta descriptum: Salis fossilis drach. octo, chalcitidis, scillæ, sing. drach. se decim, rutæ uiridis, aruginis rasilis, sing. drach. quatuor, seminis marrubij drach. una. Insoletur in pyxide ænea, & aridum applicetur, quousq; ulceri crusta inducatur: deinde rosaceo temperetur, donec crusta excidat, Aegineta insolationis non meminit. ¶ Emplastrum dialon (quo locum dum cicatricem ducitur comprehendere iubet Dioscorides) nisi unum fuerit ex illis duobus, quæ Galenus describit libro 6. de compos. secundum genera, cap. 8. ad extrahendum, aliud iam non occurrit eiusdem nominis. Crediderim sanè ea rectè huc facere, utraq; enim sale & cerussa constât, & alijs quibusdam: scribit autem Aëtius libro 13. cap. 2. emplastra ex cerussa & sale statim à principio commode adhiberi morfis à cane, &c. Solent autem Græci sales in plurali numero proferre etiam de uno tantum salis genere. Aliud emplastrum ad morfos à C. rab. Damocratis fenarijs descriptum affert Galenus libro 2. de antidotis, cap. 119. quod constat ex terra ampelotide, bitumine, lithargyro, oleo, propoli, aristolochia, & alijs pluribus. Eodem libro cap. 76. describitur Album Basuli medicamentum, ad morfum C. rab. quod & extrinsecus (inquit) ulceri imponitur, & per os intrò assumitur, maxime ab ijs quibus iam rabies dominatur, &c. quod quidem non parum aliquis miretur, cum & emplastrum formam habeat, & cerussam & argenti spumam uenena copiose recipiat. Et mox cap. 77. Basilica, quæ in aquarum formidinem (inquit) ægros incidere non permittit: hanc Augusta apud se compositam semper habuit. Habet autem emplastri formam, ut Menelai quoq; medicamentum ibidem cap. 75. ¶ Theriaca è uiperis cum rosaceo diluta, & ulceri apposita, confert, Aëtius. Ego theriacam aliquando oleo ex rosis confecto dilui, & ceu medicamentum, quod linteolis conceptis excipitur (emmoton Græci uocant) in uulnus indidi, ut cucurbitulæ cuiusdam modo exugeret, & ex alto uenenum extraheret, Galenus ad Pisonem.

Medicamenta simplicia ad morsum canis rabidi foris imponenda, ordine literarum.

¶ Acetum, Auicenna de agresta. Adamas, Plin. 37. Adiantum, uel capillus algi cum uino, Auicenna, ut Aggregator citat: Ego apud Auicennam non reperio. Dioscorides uero adianti herba decoctum *θερίον κνίσις*, id est morfibz uenenatis prodesse ait: & rursus, Cruda etiam, inquit, illinitur *πρὸς θερίον κνίσις*. posteriorem locum Serapio omisit: in priore reddit, uentrem astringit si bibatur cum uino, & confert morfibz uenenosorum. Adeps anseris, uide Anser. Allium illitum foto prius ulcere, Aegineta, Isaac, Syluestris rosæ radix pota, allio præsertim uulneri imposito, Aquilius, Triton. allio rabiosæ canis morfus curatur, Columella. Allium syluestre detritum, Dioscor. Amygdala, præcipue

præcipue amarâ, Auicenna. Anagallidis folia, Aëtius: Succus quo abluatur uulnus, Tragus. Anaseris adeps cum melle, Plin. 29. Assa, uide Laser. Aster herba cum axungia uetere uiridis trita, Dioscorides. Axungia cum calce tusa, Plinius. Anguium senectus cum cancro masculo trita, Plinius.

¶ Betonica superilligata, Serapio secundum Dioscor. Nos in Dioscoride Græco ad *βουκολιωνας* solum, id est morsos à serpentibus commendari legimus. Trita applicata, Musa, Apuleius. Brassicæ folia cum lasere trita ex aceto. Per se etiam brassica aduersus rabidi canis morsus proficit, & ipsius decoctum in potu, Galenus de Parabil. Caulis, id est brassicæ succus cū uino, Serapio secundum Dioscoridem. Græci codices nostri *ἐχιδνην* habent eo in loco. Epicharmus brassicā syluestrem contra canis rabiosi morsum imponi satis esse tradit, melius si cum lasere & aceto acri, Plin.

¶ Calx tusa cum axungia, Plin. Cancrorum cinis è melle illitus, Aëtius: porus, Auicenna. Cinis cancri aspersus aceto, Hali. Vide Anguium senectus. Cinis testarum marini cancri, Aggregator ex nescio quo authore. Canis pili impositi, Galenus in Parabil. Pili caudæ canis combusti, Aggregator. Quidam ulceri imponunt pilos eiusdem canis rabidi, Ponzettus. Canis uel draconis qui momordit caput, abscissum excoriatumq̃, cum pauco euphorbio applicatur, ac liberat in totum, ut quidam aiunt, Ponzettus. Cinis usti canini capitis, à cane rabido morsos persanat, Sextus: Aggregator intus & extra prodesse scribit. Capilli hominis cum aceto, Auicenna & Sextus: cumbusti cum aceto impositi, Haliabbas. Capilli hominis morfi aceto remolliti, Galenus in Parabil. Capilli Algol, uide Adiantum paulo ante. Capræ sterces cum uino, Plin. Caro arietis usta cum uino, Auicenna. Castaneæ cum pauco sale & melle, Isaac: ego iuglandes potius quàm castaneas adhibere, aperiendū enim non astringendum est. Addunt autem alij authores iuglandibus quoq̃ in hunc usum salem & mel. Cepæ, Dioscor. Crudæ cum melle uel aceto, Plin. lib. 20. uel coctæ cum melle & uino, Macer, Aëtius. Ex cepis cum sale & ruta cataplasma, Aegineta, Auicenna, Haliabbas, & Serapio secundum Dioscoridem. Vide mox in Nucibus. Locum sordidū lauant aqua cepæ, Ponzet. Chamemali decocto lauandus est locus, Aëtius. Cinis ficulneus ceroto exceptus, Aeginet. Cinis uitium cum oleo, Aegineta. Si ulcus ad cicatricem festinet, rursus uitis aut ficulneo cinere aperies, Aëtius. Cucumeris folia, Auicenna: ego ad simplices canis morsus cū Dioscoride potius retulerim.

¶ Eruum cum uino, Serapio secundum Dioscor. cuius Græci codices simpliciter à cane morsis ipsum commendat: Isaac, Auicenna, Colliget. Aliqui præter uinum mel etiā addunt. Oleum de orobio, id est eruo, Galen. de Parabil. Euphorbium, Haliabbas: Vide paulò superius in Canis capite. E qui simus cum aceto calidus, Plin.

¶ Fabæ crudæ commansæ, Galenus in Parabil. Fici folio trito ex aceto C. rab. morsus restringit, Plin. Nigræ ficus folia ex aceto, Valerian. Fici folia recentia, Auicenna. Ficulneus cinis, uide in Cinere. Ficus immaturæ cum aceto, Plin. 23. Isaac & Dioscorides apud Serapionem: ego in codicibus nostris non reperio. Fœniculi radix, Auicenna: Dioscorides simpliciter ad morsus canis refert. Frumentum, uide Triticum.

¶ Gallinaceum simum duntaxat ruffum, ex aceto impositum, Plin. Kiranides, Valerianus. Galli crista contrita, Plin. & Kiranid. Gentiana, Auicenna, Habyx.

¶ Hirci iecur impositum, Plin. 28. aquæ metum auertit. Hirundinis pulli combusti: uel glebula ex hirundinum nido, illita ex aceto, Plin. De glebulis idem scribit Valerian. Hirundinis simus, Ponzet. Hominis capilli, uide Capilli. Hominis urina, uide Urina.

¶ Iris ruffa cum melle, Plinius.

¶ Kakille herba marina, Auicenna.

¶ Lana succida moribus inculcata post diem septimum soluitur, Plin. Lapathi, id est rumicis, tum acidi, tum syluestris, usus est fouendo aut abluendo locum, & illinendo, ut ex Aëtio supra docui in ratione curandi. Laser uel silphij succus (barbari assam uocant) præsertim Cyrenaicus, aut qui Medicus, aut Parthicus appellatur, Dioscor. Assa cum oleo, Auicenna. Silphium cum sale, Aegineta. Vide superius in Brassica syluestri. Limacum caro & testa, Serapio citās Galenū, apud quem ego nihil tale reperio.

¶ Marrubij folia, Aëtius. *ῥαβδον*, id est porri, semina cum sale trita, Aegineta: malim *ῥαβδον*, id est marrubij, ut Aëtius habet: quanquam porri etiam contra hoc uenenum à Dioscoride laudari sciā, sed in cibo. Marrubium supra etiam contra simplices canis morsus cōmendauimus. Prasium (id est marrubium) cum sale, Serapio secundum Paulū, & Auicenna. Melissophyllon per se, uel cum sale, Aegineta. Menta, Aegineta, Auicenna. Muris aranei caudæ cinis, ita ut ipse cui abscissus sit, uiuus dimittatur, Plinius.

¶ Nuces (iuglandium nuclei, Plin.) à ieiunio commansæ & illitæ, Auicenna, Plin. 23. Vide supra ad morsus canis non rab.

¶ Orobus, uide Eruium. Olusatrum, Plin. Ostacorum carnes, Auicenna.

¶ Pecudis sterces ustum & illitum cum aceto, Auicenna. Personatæ radix cum sale marino, Apuleius. Pisces omnes, & iura eorum, & capita salforum usta applicata, Auicenna: Vide Salsa. Menta. Kamen piscis marinus tritus impositus, Serapio secundum Galenum. Plantago tusa, Apuleius, & Valerian. Lingua arietis cum sale contusa, Apuleius ut citat Aggregator. Porrum, uide

Marrubium. Potamogiton cum sale illita aqua formidinē arcet: usus est & recentis & arida, Aëtius. Rutæ folia trita uel commanducata imponuntur cum melle & sale, uel cum aceto & pice decocta, Plinius. Rutæ folia cum melle, & sale, & pice, Apuleius. Ruta cum uino, Apuleius ut Aggregator citat.

¶ Salpæ succus perfusus, aut cinere ex salpa subacto, Plinitis. Salsamenta, Plinius. Salsamenta indita præstant ne ulceris ora coalescant, Dioscorides. Rabioſæ canis uel lupi morſus, imposito uulnieri uetere salsamento sanatur in bubus, Columella. Vide Pisces. Sambuci folia, uide supra ad morſus simplices in Ebulo. Senecta, uide Anguis. Silphium, uide Laser. Sesamum, Auicenna.

¶ Terra sigillata (id est Lemnia) secundum Galenum apud Serapionem, illita, superpositis alijs quibus folijs: quorum præcipua sunt alij syluestris folia, post centaurij maioris, demum prasilij. Tritici grana, tam mansa, quam non mansa imponantur, siquidem subacta pistatæ (διαχυμένη, quasi fermentata, & turgida) a perfusione (humore uel sanie manante ab ulcere) uulnera dilatant. Sunt qui a mandentium ieiunio sibi aliquid asciscere arbitrentur, quod suapte natura resistat. Verum id certum non est: ceterum tempestiuus eorum usus, minimè est contemnendus, Dioscorides. Triticum tostum & commansum, Isaac. Apuleius tritici granis appositis & gallinæ obiectis, inde experiri docet rabidusne fuerit canis qui momordit, ut supra dictum est.

¶ Verbena uel herba sacra imposita, Apuleius. Vituli marini adipe inungatur facies timentis aquam, Plinius 32. Vitium cinis, uide Vitis. Vrina hominis morſi gossipium intinctum, Galenus in Parabil. Vrina, cinere ex ea subactio, Plinius. Vrina cum nitro, Serapio secundum Dioscoridem, & Auicenna. Vrina pueri cum baurach (id est spuma nitri) Hali. Vrinæ fex cum carbonibus uitis uiridis trita apposita frequenter, abluto interim quem extrahit humore, Apuleius ut citat Aggregator. ¶ Hæc sunt remedia quæ ueteres aduersus rabidi canis morſus foris imponenda celebrauerunt: Quæ si cui non satisfaciunt, augeat ea ex præcedentibus ad simplicem canis morſum commoratis, efficacioribus præsertim. ¶ His subiiciemus amuleta quædā, id est superstitiosa pharmaca, quæ gestata solum absq; ulla ratione a nonnullis conducere creduntur: & his similia, quæ causas quidem aliquas in natura habent, foris tamen ad auertendum aliquid usurpantur, alligantur, inunguntur, substernuntur. ¶ Ad arcendos aqua pauores utuntur dente eo, qui caninus dicitur: hunc a cane qui momordit exemptum, & folliculo inditum, pro amuleto brachio adnectunt, Dioscorides. Arabes & qui eos sequuntur, pro canino dente molarem reddunt, qui coxis alligatus, uel a brachio suspensus, tueatur gestantem. Vermem e cadauere canino aliqui adalligant contra pauorem aque, Plinius. Vermiculus canis mortui in collo suspensus, sanat morſum a C. rab. Sextus. ¶ Gentiana diebus septem cum hyanæ pelle amuleti loco gestatur, Actuarius. Hyanæ pellis utiliter substernitur morſis a C. rab. Aëtius. ¶ Lupi uel lupusculi pellis suspensa ab eo qui a C. rab. morſus est, aqua pauorem amolitur, Aggregator ex Haliabb. ¶ Laïs & Salpe canum rabioſorum morſus leniri aiunt, menstruo in lana arietis nigri, argenteo brachiali incluso. Diotimus Thebanus uestis omnino ita infesta portuuncula, ac uel licio brachiali inserta, Plinius. Inter omnes conuenit, si aqua potusq; formidetur a morſu canis, supposita tantum calici laciniâ menstruo tincta, statim metum eum discuti, uidelicet præualente sympathia illa Græcorum, Plinius. Iis qui iam aquam extimescunt, ut bibant, poculo panniculum ex sella (ἰάνθη ἀπὸ ἀφιδίου) supposito, & bibent, Galenus de antidotis libro 1. capite 133. Ruellius apud Actuarium in medicamēto diacarcinon (ἀπὸ ἀφιδίου) nō rectè uertit sub sedem. ἀφιδίου sella est ad secessum: ἀφιδίου, apud Varinum ἀναδιὰγοια, in Lexico Græcolatino quidā puerperium reddidit, sine testimonio. ¶ Succo rutæ perunctos, aut etiam habentes, negant feriri ab his ueneficis (apibus, uespis, &c. cane rabioſo) Plinius libro 10. Euitice baculus a canis & alijs morſibus defendit, ut quidam ex Dioscoride citat: ego nihil tale in codicibus impressis inuenio. Aggregator quidem ex Auicenna citat, emplastrum ex agno casto morſis a cane prodesse. ¶ Vrsi pellis, aut uituli marini, utiliter a C. rab. morſus substernitur, Aëtius.

Antidoti & medicamenta composita quæ aduersus C. rab. morſus (id est ne in rabiem aut aque metum qui morſi sunt, incendant) intra corpus sumuntur.

¶ Aeli Galli antidotus cum ad alia quædam, tum morſis a C. rab. salubris, describitur a Galeno libro 1. de antidotis capite 54. constat uarijs aromatibus cum opio, quæ melle excipiuntur. Item alia eiusdem cap. 71. uidetur autem & ipsa ad morſos a C. rab. facere, propter antecedentia & sequentia.

¶ Bafuli Albū & foris imponitur, & intro sumitur, &c. uide supra inter cōposita foris applicanda.

¶ E cancris paratur optimum aduersus rabioſorum canum morſus auxilium, quod & plerisq; unum satisfecit, eoq; cum fiducia uti licet. Est autem huiusmodi. Cancros fluuiatiles in farmentis alba uitis cremare oportet, & cinerem eorum quamminutissimè tritum habere reconditū: itidem gentianæ radicem tufam cribratamq; reponere, quoties autem canis rabioſus morſum intulerit, in quaternos cyathos meraci uini, bina cineris cancrorum cochlearia, unumq; gentianæ conſiciantur: hæc in polentæ dilutioris modum subacta, quatruiduo bibantur. Inter principia medicamētum hoc modo datur: atqui si ab illato morſu binī ternī ue dies fluxerint, curationem auspicabimur a triplicato ponere, supra id quod ab initio retulimus, Dioſc. Similis huic extat descriptio Damocratis senarijs iam bicis,

bicis, apud Galenum de antidotis libro 2. cap. 116. in paucis quibusdam & parui momenti rebus differens; Codices Græci tamen corrupti sunt, & interpretes quædam male transferunt. Eadem est etiam Mithrææ descriptio eodem in libro cap. 70. quo loco cum Damocratis uersibus collato, qua dosi medicamenti utendum sit illi, qui secundo aut tertio die à morfu demum uti incipit, clarius patebit; nempe triduo à ieiuniis bibenda tria cochlearia (μύσσα μακρά, Damocrat. Martianus recte legit μυσα, id est parua) huius medicamenti, in totidem plus minus uini meri & ueteris (dulcis, Damocrates) cyathis: ita ut quotidie sumant cochleare unum (ut Martianus recte uertit, licet Græci codices nostri non expriment) scilicet paruum, cum tribus uini cyathis: idq; facere pergant per tres dies: uel quatuor, si maior fuerit morsus. Si quis uero secundo die antidoto uti incipiat, duplum medicamenti capiat, nempe cochlearia bina, & uini quantum prius. (tres enim cyathi uini, etiam duobus & tribus cochlearijs medicamenti temperandis sufficiunt; si recte legitur, bis in iam citato Galeni loco, ὁ γὰρ ὁ νόσος τῶν πύκτων. Tres quidem cyathi uini appendent uncias quinque. Sed res ipsa quantum uini misceri conueniat ad commodam medicamenti potionem, satis docebit.) Sequentibus autem duobus diebus, hoc est tertio & quarto à morfu, sat fuerit singula quotidie medicaminis cochlearia, id est drach. tres, ut infra dicam, ex prædicto uini modo haurire. At si quis tertio à morfu die medicamento primum utatur, triplum, id est tria cochlearia eo die bibat, & sequentibus duobus quotidie singula: ita enim fiet ut tantundem hauriat, qui tardius bibere incipit, ac qui primo statim die inceperit. Ex hac interpretatione Dioscor. etiam uerba clariora fient. Marcellus interpretes apud Dioscor. dubitat utrum cineris cancrorum cochlearia duo, gentianæ uero unum, meraci uini cyathis quatuor mixta, à prima die usque ad quartam bibenda sint, ita ut quotidie hac mensura hauriantur: an singulis diebus usque ad quartam, quoniam uini cyathi quatuor sunt, bibendus cyathus unus tantum sit. Nobis (inquit) in priorē illam rationem inclināt animus. Et merito quidem ille dubitat, cum neq; Dioscoridis hic locus integer mihi uideatur; neq; alij eum secuti, satis aperte medicamenti usum descripserint. Multis omnino modis exemplaria Græca, tum Galeni diuersis in locis, tum Aeginetæ, Aëtij, & Actuarij uariant; interpretes etiam Latini alij aliter transferunt; ita ut ratione & iudicio magis quam collatione codicum intelligēda sint omnia: ego in præsentia non omnia, sed ut se obtulerint quædam, partim conferam, partim emendabo. In Mithrææ compositione gentiana ad cancrorum cinerem dupla est, ut apud Actuariū etiā, contra quā apud Dioscoridem & Damocratem. In eadem, terebinthina etiā adijcitur pari cum gentiana pondere; Martianus interpretes eam uocem omittit, cui ego assentior, licet ἀνὰ præpositio sequatur, quæ duo ut minimum ante se nominata pharmaca postulat. Videtur sanē hæc uox ab aliquo adiecta, qui περιεβλήνους perperam legerat: (apud nullum enim aliās reperitur) pro σπασμωδών aut κενόμωδών, aut alia simili uoce, Damocrates λελεασμωδών dixit. Iam cum in eadem compositione Mithrææ, triduo exhibendum hoc medicamentum bis scriptum sit, semel autem ad sex dies: Martianus sex tantum dierum mentionem facit: apud Aeginetam dies quatuor legimus, apud Dioscoridem usque ad quartum, id est tres: Aëtius theriacam quoq; primis tribus diebus propinat. Quanquam Aeschronem Galenus suum ē cancris medicamentum per dies quadraginta propinasse solitum scribit: quod quidem ratione non caret, quoniam ad eum usque diem ferē aquæ pauor timetur. Cochlearij nomen non omnino certæ semper significationis uidetur. Vbi Galens dicit κοχλιαίον θυμέριον, Aëtius cochlearium simpliciter habet. Iam cū cochleariū magnum (quamuis id aliud uidetur quā θυμέριον) uini tres uncias cum scrupulis octo capiat, ut Aegineta docet: quis tale uasculum arido puluere uel semel plenum, ut duplam & triplam mensuram taceam, unica potione hauriet? Præstiterit igitur cochlearium θυμέριον de paruo intelligere, sed bonæ mensuræ ut uulgo loquuntur. Porro q̃ Dioscorides scribit cancris urendos esse in sarmentis uitis albæ, & Galenus in uase aeris rubri, Aegineta in unum coniunxit urendos monēs τῶν κληματίστων λευκῆς ἀμπέλους ἢ κυπρίων ἀγγείων ἢ χαλκῶν, sic sentiens nimirum uri debere cancris in aneo uel Cyprio uase, cui subiectus sit ignis ex sarmentis uitis albæ: uel uitis simpliciter, ut Aëtius habet: καλὸν μὲν τοῦ φύλλου ἀμπέλους ὑποκαίειν: interpretes non satis clarē simpliciter urere uertit. Dioscorides tamen sensisse uidetur cancris ipsis sarmentis dum uruntur, non uasi imponendos esse. Galenus parum curare uidetur ex qua materia succendatur ignis; postulat autem uas aeris rubri: nimirum quod ex ære etiam salutaris quædam contra uenenum uis cancris accedat. Ex Cypro quidem (inquit Marcellus) in omnes medicinæ usus æs laudabatur. Huius medicamenti cochlearij mensuram quotidie cum aqua calida dabis usque ad dies quadraginta: q̃ si non ab initio, sed post dies demū aliquot morsus uti incipiat, bina quotidie dabis, donec dies quadraginta expleas, Aëtius; Montanus interpretes dierum numerum omisit. Facile quidem fieri potuit; ut negligentiores aliqui πύσσα pro ποσάρανοντα scriberent aut legerent. Aegineta præter ceteros docet cancris crescente luna sumendos esse, idq; ante Solis ortū. Diacarcinon antidotus, ex sicilliquo cineris cancrorum, & drachma gentianæ contritæ mixta, bis aut ter aut saepius ex uino albo datur: ijs uero qui iam horrent aquam, frequentius exhibere conuenit: ut autem bibant, suppone poculo lacerum pannum ex sella, (potest autem hoc faciendum intelligi, uel ut medicamentum bibantis uel simpliciter ut bibant, cum potum omnem abhorreant;) Actuarius. Gentiana etiam per se instar cochlearium trium ex aqua efficax est, diebus quadraginta uel sexaginta, Galenus & Actuarius. In libro Secretorum, qui Galeno attribuitur, cap. 59 eadem ferē leguntur quæ de simplicium sagittate libro 11. cap. 30. & medicamenti ē cancris descriptio talis, qualem ex Aëtio infra recitabimus. Huius

medicamenti (inquit) cochlear unum magnum ex aqua bibatur, nec minus quam drachmæ tres bibatur. Mystrum sanè siue cochlearium medicum drachmas tres continet, ut Ge. Agricola probat, apud quem plura reperies de cochlearij diuersis significationibus, tum aliàs, tum in liquidorum & aridorum mensuris. Sed his omiſſis Galeni de hac ex cancris antidoto uerba libro 11. de simplicib. capite 30. afferam. Fluuiatiliū cancrorum cinis (inquit) quanquam similiter prædictis (cochleis, echinis) exiccatorius est, totius substantiæ tamen proprietate mirabilis est ei. us in ijs qui à rabiente cane sunt morſi, effectus, tum per se, tum cum gentiana & thure multò præstantior. Thuris partem esse unam oportet, quinque gentianæ, cancrorū decem. Et rarò equidem aliter illis uſtis nos sumus uſi; cæterum ad eum modum plerumque, quo Aescrion empiricus, medicamentorum peritissimus senex, conciuſ ac præceptor meus. Patella erat aris rubri, in quam impositis cancris uiuentibus, eos hæcenus uſſit, dum facile ad leuiorem redigi poſſent. Hic Aescrion paratū semper in ædibus hoc habebat medicamen, urens cancras æstate poſt ortum canis, quando Sol in Leonem tranſſet, non niſi Luna decima octaua. Porro bibendum hoc medicamen ijs qui à cane rabido fuiſſent morſi præbebat quotidie diebus quadraginta, mensura cochlearij magni (δμυγίβας) aquæ inſperſum. At ſi non protinus ab initio, uerum aliquot poſt dies curam cepiſſet demorſi, tunc quotidie duo cochlearia aquæ inſpergebat. Interim uulneri emplaſtrum è Brutia pice adhibebat. Hæc tametiſi à præſenti inſtituto aliena (inquit Galenus) ſcribenda tamen cenſui, quia magnopere medicamento huic ipſe cōſiderem, nimirum cum nullus unquam eorum, qui illo fuerint uſi, ſit mortuus. Poſt hæc Pelopem præceptorem ſuum notat, qui cur cancri, ſi quæ fluuiatiles potius quam marini, à C. rab. morſis mederentur, nihil proprietati ſubſtantiæ tribuens, cauſas naturales ac certas afferre conabatur. Ego (inquit) cancras opinor ex proprietate totius ſubſtantiæ prodeſſe. Volui autem hoc in loco id cōmemorare, eò quod nullus eorū qui cancris uſi ſunt, totis ſcilicet eorū corporibus, mortuus ſit: quam præter huius operis inſtitutū, in quo de ijs quæ tota ſubſtantia agunt diſſerere non propoſueram. Hunc locum Latinus interpres perquam ineptè & obſcurè tranſtulit. Quod ſi eo tempore, quo iam diximus ex Galeno, paratum medicamentum non habueris, non ideo deſiſtes, ſed quocūque tempore præparabis, Aëtius. Conſicies autem hoc modo, Cancrorum fluuiatiliū congruæ magnitudinis, qui uiuentes in uaſe rubri aris cremati fuerint, cineris uncias decem, gentianæ uncias tres, (quinque in Græco, melius) ſynceri thuris unciam unam, Aëtius. ¶ De cancris per ſe intra corpus ſumendis, paulo poſt ſuo ordine dicam. ¶ Eſt & aliud è cancris medicamentum Cratippi inſcriptū uiri egregij & canum nutritoris apud Galenum de antid. lib. 2. cap. 71. quod præter cancras & gentianam, myrrham recipit cum croco & pipere; & denarij pondere cum uini diluti cyathis tribus datur. Vide etiam Aggregatorem inter remedia morſus C. rab. in Cancræ & in gentianæ mentione. Niçoſtrati quoque antidotus eodem libro cap. 131. præter cancras & gentianam, caſtoreum ac lycium cum melle excipit. ¶ Cl. Apolloni j theriaca ad rabioſorum morſus idonea deſcribitur apud Galenum lib. 2. de antid. cap. 73. quæ præter cætera multa è ſcinco & cancris marinis exuſtis conſtituitur.

¶ Cyphi, uide paulo poſt in Antidoto è nucibus iugland.

¶ Eſdra compositio cum uino ſumpta, & illita cum ſucco mente, Nicolaus.

¶ Heræ Cappadociæ antidotus apud Galenū li. 2. de antidot. ca. 31. uidetur et ipſa efficax eſſe morſis à C. rab. propter antecedentia & ſequentia. Cæterum quæ ibidem proximè ſequitur Zenonis Laodicensis, expreſſe ad λυαδοληκτες inſcribitur. ¶ Hiera Archigenis, ut teſtantur Meſue, Auicenna, Serapio & Haliabbas. Vide ſupra in curandī methodo.

¶ Mithridatis Eupatoris diaſcincu antidotus, Dioſco. ut ſupra emendaui, cum nullā ex eupatorio antidotum reperiam. Antidotus cum ad alia uenena, tum ad canum rab. morſus, à Mithridatio diaſcincu nihil ferè diſſerens, præſertim illo quod carmine ſcripſit Damocrates, præterquam paucis in fine adiectis, apud Galenum de antid. lib. 2. cap. 127.

¶ E nucibus iuglandibus antidotum apud Aëtium lib. 6. cap. 24. morſis à C. rab. etiam ſi febricitare cœperint, confert, quadam aduerſus hunc morbum reſiſtendī proprietate, ſomnumque obiter conciliat. Drachmam unam eius (inquit) ex aqua pluuiali calida in nocte poſt febris uigorem dato, ita ut mane quidam confeſtio ex cancris exhibeatur, ueſpere autem è iuglandibus: Quæ ſi non affuerint, exhibeto quod cyphi appellatur, ſiue illud habueris quod è trigintaquinque rebus componitur, ſiue quod è uigintiocto.

¶ Theriaca diateſſaron, Nicolaus. Theriaca magna, Auicenna. Aquæ pauorem morborum peſſimum hoc medicamentum ſæpe tollere conſueuit, & mirabiliter tantorum malorum concurſui reſiſtere, Galenus ad Piſonem.

¶ Ad aquæ metum antidotus ſiue potio, & catapotia, utraq; ex caſtorio & granis lathyridis composita, apud Galenum de antidotis libro 2. cap. 129. & 130. Et cap. 67. potio præſeruans ne morſi in rabiem incendant, ualde generoſa, Lycij Indici oboli tres cum exigua uerbena ex aqua dantur ad dies aliquot.

Medicamenta ſimplicia, quæ intra corpus ſumuntur à morſis à cane rabido.

¶ Allia in cibo, Dioſcorid. Aëtius. Abſinthium potum, Aëtius. Arietis caro aduſſa cum uino, Auicenna:

Auicenna: uidetur autem bibenda. ¶ Alysson herba contusa in edulio, rabiei canis mederi putatur, Dioscorides. Huic plantæ nomen, ut apparet, à pellenda rabie impositum est. Et quoniam nihil certi de ea nostri seculi homines docent, & ueteres quoque alij aliter describunt, quæ ipse obseruauerim lectori communicabo. Alysson (inquit Dioscorides libro 3. cap. 96. & apud alios 105.) exiguus frutex est, unicaulis, subasper, rotundis folijs: fructu duplicium scutorum effigie, in quo est semen quadantenus latum. In montibus & asperis locis emicat. Eius decoctum singultus sine febris, potu discutit. Idem efficit, si quis eam aut teneat, aut odoretur: (poterit sanè hinc etiam alysson quasi alygmon, id est sine singultu dictum uideri, quod eum pellat.) Cum melle trita, uitia cutis in facie, & lentigines emendat. Contusa in edulio, rabiei canis mederi putatur. Domibus appensa salutaris esse creditur, & hominibus atque animalibus fascini amuletum. Purpureo linteo (ad collum) circumligata, pecorum morbos abigit. Hæc Dioscorides interprete Ruellio. Hic primum notatum dignum est, quod Dioscorides scribit rabiem canis sanare hanc herbam in cibo ei datam, hoc alios ad homines à cane rabido morsus transfuisse. Fieri tamen potest, ut utrisque contineat, quemadmodum de elleboro creditur. *μονόκαυδος* uocabulum, quod unicaule significat, Marcellus interpretes omisit, quoniam ultimo inter nomenclaturas loco ponitur, ut codices uulgati habent; Ruellius in contextum asciuit. Pro his uerbis, *ταύτης δὲ ἀφ' ἧν ἡμῶν ποτὲν*, id est herbæ decoctum potum, aliàs legitur *ταύτης δὲ ἀπὸ τοῦ ἀφ' ἧν ἡμῶν ποτὲν*, id est semen eius decoctum & potum. Nomenclaturæ eius istæ leguntur, aspidion, haplophylon, accyseton, adefeton; & monócaulon, nisi id potius ad cōtextum, ut dixi, referri debeat. Aspidion dictum apparet à forma fructus, id est pericarpij, quo duplicem clypeolum refert. Atractylin etiam aspidion cognominari legimus. Plutarchus libro 3. Symposiacōn, alysson numerat inter herbas quæ solo contactu halitūue, aut aspectu, prodesse homini contra singultum possunt. Gregibus etiam (inquit) ouium & caprarum, si circa stabula plantetur, salubrem esse perhibent. Alysson (inquit Galenus libro 6. de simplicib.) nuncupata est, quod mirifice iuuat morsos à cane rabido: Sed & rabienti quoque data, sæpe in totum sanauit: atque hoc ex totius substantiæ similitudine efficit: quæ quidem facultas sola percipitur experientia. Experiendo sanè ad multa aliquis cognoscet, eam habere facultatem mediocriter siccantem, & digerentem, & simul absterforium nonnihil: eaque ratione uutiliginem & ephelin expurgat. In Arabum libris alysson inuenio nominari algacen, uel alguaſcen Auicennæ, uel alusen: quæ omnia à Græco corrupta sunt. Matthæus Syluaticus cap. 36. Latine liliale dici scribit, Lilialis (inquit) folia habet rubiæ, minora, subaspera: per terram quoque rubiæ instar extenditur: flore paruo, qualis in solano est, lilij planè figura. Deinde Auicennam citat, qui & ipse florem eius lilio similem faciat: & herbam ipsam calidam & siccam in primo ordine, panariciæ, id est paronychæ (aliàs panno) utilè. Pro lilio, ut Bellunensis monet, Arabicè legitur altors, id est clypeus, unde herba ipsa nominatur torſia, ut Græcis aspidion. Idem Syluaticus cap. 27. Algacen, inquit, herbæ flos est similis lilio, exiguus, minor flore sambuci, caule & folijs rubiæ. Et alibi, Alahuch est arbor magna, lilialis dicta, qua caremus. Auerrois eluoxat appellat: & renes quoque ab ea obstructione liberari scribit, Aeginetam in eo imitatus: cuius uerba sunt, *νεφρὸς τὴν ἐκφρῶσθαι καὶ ἐφελίην ὀνίτην*. At apud Galenum & Aëtium nulla *νεφρῶν*, id est renum mentio fit, sed *ἀλφῶν*, id est uutiliginum, una cum ephelide: Apud Dioscoridem uero *φαιδῶν*, id est lentiginis, quam ego lectionem omnibus præfero: quoniam & ceteri ex Dioscoride descripserunt, aut saltem Galenus, alij ex Galeno: solet autem ut plurimum ephelidis mentio *φαιδῶν* coniungi. Eandem esse uideo libro 2. cap. 25. apud Auicennam Asefeni, uel ut Bellunensis castigat, alsefani dictam, de qua isdem uerbis, quibus Aegineta scribit, renes eam purgare, & mederi mortis à C. rab. hoc tantum de suo addit, existimare se eam esse pasturam camelorum, uel coruorum ut Bellunensis emendat. Vide hominis inscitiam, duobus capitibus proximis eandem plantam nomine tantum uariante bis describentis. Io. Ruellius reprehendit eos qui alysson Dioscoridis herbam crucialem uulgo dictam existimant, cui flos luteus est, quaterna in geniculis folia: item illos qui liliaginem rusticè dictam intelligunt, folio quadantenus & flore lilij purpureo. Propius autem (inquit) accedere uidetur ad eam, quam rusticam cannabim uocant herbarij: quæ fruticosa herbula est, unicaulis, folijs per initia satis rotundis, ubi adoleuit oblongis, & per ambitum leuiter serratis: fructu duplicium scutorum effigie, in quo est semen quadantenus latum. Sed in hoc rursus eum erroris notat Matthæolus Senensis. Ego sanè peregrinam nobis & ignotam Dioscoridis alysson reor, ut Matthæolus etiam: quod ut ita credam, Andræ Bellunensis uerba in Arabicorum Auicennæ uocabulorum lexico præcipue mihi persuadent. Aalufen (inquit) uel aalusen, secundum Ebenbitar scribitur per duplicem literam aleph: herba est folijs paruis, quæ cito amittit: fructus folijs maior est, magnitudine seminis cucurbitæ, effigie clypei (appingit autem binos clypeos ouata ferè figura coherentes.) Geminae fructus tunicæ ceu uaginæ, utroque latere semina lenticulis paruis similia continent: & per singulos caules abundant huiusmodi fructus. Ii ferè palmio altiores non sunt. Vocant autem Arabes ipsas uaginas seu folliculos fructuum nomine. Et quoniam hi fructus referunt altors Arabicè dictum, id est clypeum, herba nominatur Arabicè altorsia, id est clypealis. Meminit eius Auicenna quarto canonis in capite de curatione morsus rabidi: & Ebenbitar in libro de simplicibus præstantiam eius contra morsum canis rabidi celebrat. Est autem notissima in Syria, Hæc Bellunensis. Alia est alyssos Galeni, uel potius Antonini Coi apud Galenum libro secundo, de Antidotis cap. 69. Alyssum herbam cōtusam (inquit) & cribratam reponere: huius cū opus fuerit à rabido cane morsus cochlear

exhibebis ex aquæ & mulsæ cyathis tribus statim à primo die usq; ad quadraginta : sin minus, sante primis septem diebus, Alysson autem herba est marrubio similis, asperior tamē & magis spinosa circa uerticillos (σφαλεία) florem κυανίζοντα, id est ad coeruleum uergentem profert, Hanc inter caniculæ æstus colligere oportet, & exiccatam cribratamq; seruare, ut expirare non possit, Hæc Galen, Martianus non recte uertit, alysson orbes habere in summitatibus ramulorum, quod Græcè non legitur : & reipsa in marrubio ac similibus herbis uerticilli huiusmodi totos ramulos in geniculis ambiunt, non summos tantum, Hæc eadem de alyssō apud Actuariū legimus, in mentione antidoti diacarcinon, De eadem libro 1. Aëtius sic scribit, Alysson esse aiunt sideritin cognomine Heracleam, quæ passim iuxta uias nascitur, flore purpurascēte, πορφύρεον τι; folijs crassioribus, (καὶ τὰ φύλλα παχύτερα) sic dicta quod à cane rab, morfos mirifice iuuat; deinde eadem ei attribuit quæ Dioscorides suo alyssō, & Galenus eidem, à quo tamen diuersum est, Hæc uerba, καὶ τὰ φύλλα παχύτερα, corrupta uidentur, pro quibus ex Galeno legerim, ἐστὶ σφαλεία τραχύντρα, id est uerticillos autem asperiores habet, nempe q̃ marrubium, cui similem esse, itidem ex Galeno addendum est : Nam Dioscorides quoq; scribit, sideritin Heracleam marrubio similia habere folia, sed longiora, ad saluā aut quercus figuram accedentia, uerum minora his & aspera, τραχέα; ut apud Aëtium etiam φύλλα τραχύντρα recte legere possimus, Caules profert quadrangulos, dodrantaes, & aliquando maiores, gustu non insuauis, cum ascriptione aliqua; in quibus per interualla uelut in marrubio in orbem circumacti uerticilli sunt : & in his nigrum semen, Nascitur lapidosus (ἐσποπείτρους) locis, Possunt folia emplastri modo imposita glutinare uulnera, & à uulneribus inflammationes arcere, Hæc Dioscor, Ruellius & secutus eum Matthæolus errant, hanc sideritin Heracleam esse putantes illam, quæ tertia huius nominis à Dioscoride coriandri folijs describitur, obliuī primam quoq; sideritin Heracleā uocari, folijs marrubij, &c. Hanc uulgo hodie herbam Iudaicam uocant, aliqui tetrahīt, ut pluribus probat Ruellius, Diligentiores inquirent num quæ ex urticæ mortuæ, ut uocant, generibus, huc faciat; qualis est quædam balloræ similis, purpureis & dulcibus floribus, quam apes petunt præ cæteris eius generis, Matthæolus alysson in secundo de antidotis à Galeno descriptam, passim in Italia uulgarem esse scribit, sed nullū eius nomē affert, ut neq; descriptionem, Cæterum herba Iudaica Auicennæ, nihil aliud quàm eruū est, Herba paganica etiam, uirga aurea quibusdam dicta, ab alijs Iudaica uocatur, Tetrahīt herbæ uires ad matricem & urinæ meatus expurgandos, item ad stillicidium & difficultatem urinæ Platearius celebrat, Aegineta morsis à cane rab, purgans è sicyonia pharmacum quotidie propinandum scribit cum decocto saluæ, uel sideritidis Heracleæ, ἢ καὶ διὰ λυσσὸν καλῶσι, Marcellus Verg. melius legit ἢ καὶ ἄλυσσον καλῶσι, Alysson folio suppurpureo Phocion Grammaticus describit, Ruellius,

¶ Venio ad tertiam alyssi nomine herbam, de qua Plinius, Distat (inquit) ab erythrodano (id est rubia) frutex alysson uocatus, folijs tantum & ramis minoribus, Quippe nomen accepit quod à cane commorosos rabiem sentire non patitur, potus ex aceto adalligatusq; Mirumq; est quod additur insaniam (aliās saniem, lego singultum ex Dioscoride & Plutarcho) conspecto omnino frutice eo sanari, aliās siccari, Hanc Ruellius & Matthæolus rubiam minorem uulgo dictam interpretantur, Eiusdem generis fuerit rubia syluatica, quam nostri **waldmeister** & **lâbertraut**, quasi matrem syluæ, & hepaticam, uocant, In syluis & montibus, locisq; umbrosis prouenit, breuis for quàm uulgaris rubia agrestis, sed uegetior aspectu, caulibus rectis dodrantalibus, folijs maioribus, minoribus tamen quàm satiuæ; candidis & odoratis flosculorum corymbis; seminibus, ni fallor, gemellis; salutaris hominī & pecoribus omnibus creditur, ad omnes occultos morbos, uiscerum præsertim, ut pulmonis & iecoris, si radicula edantur, aut uino inijciantur, quo usu etiam exhilarare putant helenij instar Homericī, inde imposito nomine **bergfreid**; Hæc habui de tribus alyssi generibus.

¶ Anagallidis succus potus à C. rab, morfos tuetur, Tragus, Aprinum iecur recens aridum cum uino potum, contra serpentium & canum morsus proficit, Dioscor. lib. 2. in Græcis codicibus habetur, ἐρπετῶν καὶ κτηνῶν δ' ἡγμάτα ὠφελεῖ; Ruellius uertit, contra serpentium uolucrumq; morsus auxilio est, Marcellus legit κτηνῶν, & uertit quadrupedum, Ego uero κυνῶν, id est canum legerim, nam alibi quoq; non raro ἐρπετῶν καὶ κυνῶν δ' ἡγμάτα Dioscorides coniungit, ut in gobio, ἔσπο κυνῶν δ' ἡγμάτα; Volucrum uero aut quadrupedum morsus, nullos ab eo alibi memoratos reperias, Serapio hunc locum ex Dioscoride citans, nihil quàm moribus uenenosis auxiliari uertit, Plin. libro 28. cap. 10. Apri iecur (inquit) inueteratum cū ruta potū ex uino, contra serpentes laudatur; simili modo uerrinum iecur, &c. & paulo post de canis rabidi morfu agens, Laudant hirci iecur, quo imposito, ne tentari quidem aquæ metu affirmant, iecur hirci maturè sumptum, subuenit, Ponzet, Suspicietur sanè aliquis κέπροσ Græcā uocem quæ aprum significat, interdum à Latinis parū animaduertentibus pro suo capro, id est hircō accipi, Artemisia, Aëtius, Aristolochia, Idem.

¶ Bitumen Iudaicum omnium utilissimum est, ex tribus aquæ cyathis potū; datur pondere scrupuli unius, aliās drachmæ unius, Aët. Brassica, & eius decoctum in potu, Galenus de Parabil. cap. 68. Britannica, uide inferius in Lycio.

¶ Cephæ & porri in cibo, ut supra ex Diosc. dictum est. Cancrorum cinis epotus, Aëtius, Plinius, Colliget, Albucasis; cum melle, Auicenna, Cancrorum sturualium decoctum, cum quibus copia anethi elixata sit, Idem. ¶ Caninus sanguis, Diosc. 2. 89. & Galen, Sanguis rabidi C. illius qui momordit, Auicenna, Saluuntur & carnes canum, qui rabidi fuerunt, in cibo dandæ, Plin. 29. Aggregator addit

addit, eius pprie qui momordit. Vide paulò post in iecore C. rab. ex Plin. Capitis canini cinis, uetus (ut supra diximus) illitus uulneri: idem & in potione proficit: quidam ob id edendum dederunt: tueretur à pauore aquæ, Plin. Sextus hunc cinerem simpliciter à cane rabido morsos perfanare scribit. Vermis qui sub lingua rabidi canis inuenitur excisus, & circum arborem sterilem ter latus & datus illi qui ab eo morsus fuerit, sanabit, Plinius eundem (exemptum infantibus catulis, quanquā etiam de alijs canib. exempto intelligi potest) ter igni circumlatum dari scribit morsis à rabioso, ne rabidi fiant. Est limus saluæ sub lingua rabiosi canis, qui datus in potu, fieri hydrophobos non patitur, Plin. Canis rabidi id quod sub lingua habet acceptum & potatum cum aqua calida uel ex uino, hydrophobos (perperam scribitur hydropicos) mirificè sanat, Sext. Ego uermem uiuum in lingua uel sub lingua canis reperiri nullum puto, sed uel limum, ut Plin. scribit: uel uenam aliquam uermis instar turgentem (Tardius tumorem uermi similem dixit: in homine quidem ranam appellant, Græci batrachon, tumorem sub lingua, qui maximè pueros infestet: à quali figura in cerebro etiam meatum quendam uermiformem appellant medici. Apparet autem etiam ueteres certi nihil hac de re habuisse, ideoq; alios aliter, uermem, limum saluæ, uel simpliciter id quod sub lingua est nominasse: quosdam uero e cadauere canis uermem. Videtur sanè hæc de uerme persuasio à uulgo sumpta, quod in bubus etiam genere quodam insanie, quam nostri uocant *hinnitig*, terebello iuxta cornua adacto uermem uiuum aliquando egredi asseuerat, ut ex reduiis hominum. Iecur canis qui rabie exagitatur, tostum, & in cibo ab emorsis sumptum, ne tententur metu aquæ ueri creditur, Dioscor. Hepar canis qui momordit aliqui edendum dederunt, Aegineta, & Auicenna. Aëtius addit affatū: Sextus, coctum. Multò utilissimè iecur eius qui in rabie momorderit, datur, si possit fieri, crudum mandendum: si minus, quoquo modo coctum, aut ius incoctis carnibus. Scio certe quosdam, qui iecur assum C. rab. sumptere, mansisse superstitēs, uerum non illo duntaxat usos, sed etiam alijs deinceps medicamentis, quæ huic ueneno resistere experientia nouimus. Quosdam uero cum soli iecori fidem adhibuissent, postea mortuos audiui, Galenus de Simplic. 11. 9. Necantur catuli statim in aqua, ad sexum eius qui momorderit, ut iecur crudum deuoretur ex ijs, Plin. Lactentis catuli iecur, & eiusdem coagulum, Plinius Valerian. quoq; commendat. Catuli coagulū ex aqua propinatum, efficacissimū est: quod uel semel assumptum, aquæ desiderium protinus excitat, ita ut & reliqua humida uniuersa affatim appetantur: oportet autem catulum non proeuctioris ætatis esse, sed nuperrimè natum & adhuc lactentem, Aëtius. Caprifici cortex contusus & ex aqua potus, Aëtius. Castorei drachma cum rosacei alibi cyatho, Galen. de antid. cap. 68. Centaurium minus potum, Aëtius. Chamædrys pota, Idem. Chamæmalum, uide Leucanthemis paulò post.

¶ Cynorrhodon. Ad canis rab. morsum (inquit Plinius) unicum remedium oraculo quodam nuper repertum est, radix syluestris rosæ, quæ cynorrhoda appellatur. Et alibi, Herbas alias inuenit casus, alias (ut uere dixerim) deus. Insanabilis ad hosce annos fuit rabidi canis morsus, pauorem aquæ, potusq; omnis afferens odium. Nuper cuiusdā militantis in prætorio mater uidit in quiete, ut radicem syluestris rosæ, quæ cynorrhodon uocant, blanditā sibi aspectu pridie in fructu, mitteret filio bibendam in lacte. In Lacetania res gerebatur, Hispaniæ proxima parte: casusq; accidit, ut milite à morfu canis incipiente aquas expauescere, superueniret epistola orantis, ut pareret religioni: seruatusq; est ex insperato, & postea quisquis auxilium simile tentauit. Alias apud authores cynorrhodi una medicina erat, spongiola, quæ in medijs spinis eius nascitur, cinere cum melle alopecias capitis expleri, Hec Plin. Syluestris rosæ radix medetur emorsis à C. rab. alio præsertim uulneri imposito, Aquiuuius. Huius remedij excellentia, & impositum à cane nomen, diutius huic plantæ immorari me cogunt. Cynosbatus idem & cynorrhoda, id est canis rosa, quodam dictus est, quoniam flos eius roseus sit, & rabidi canis moribus medeatur: Rura nostra passim eum nouerunt, maximum inter rubos omnes, & qualem in cunctis Dioscorides descripsit, Marcellus Vergilius. Reprehendit eum Petrus Matthæolus, quod diuersas (ut ipse inquit) plantas, cynosbaton & cynorrhodon confundat, & pro eadem accipiat. Sed antequam argumenta Matthæoli proferam & refellam, cynosbati ex ueteribus descriptionem perpendamus. Cynosbaton (inquit Dioscorides) sunt qui oxyacanthan dicunt: frutex rubo lōge maior est, arboris instar: folia habet longè quàm myrtus latiora. Spinas in uirgis robustas, florem candidum, fructum oblongum, oliuæ nucleo similem, cum maturefcit rubentem (*πυρρόν*, fuluescentem, Ruellius: fuluescit autem intrinsecus maximè, foris rubet: quod in rosis tum satiis tum syluestribus apparet) qui flocculos, uel quædam lanis similia intus continet. Altum sistit aridus eius fructus in uino decoctus & potus, sic ut sine interioribus lanis illis sumatur: faticibus enim & arteriæ nocent, Hec Dioscorides. Canirubus (*το κυνός βατον*, malim in masculino genere: nam in neutro de fructu potius dicitur) inquit Theophrastus lib. 3. cap. 18. de hist. plan. fructum subrutillum, (*καίρου θεου* (Athenæus lib. 2. citans hæc Theophrasti uerba, legit *ἐρυθρόν*) parit malo punico similem: est inter fruticem atq; arborem, Punice non absimilis, folio amerinæ, *το ἡ φύλλον ἀγνώστου*. Columella cynosbaton uastis spinis paliuro rubisq; coniungit, cum in conferenda sepe præcipit semina uastissimarum spinarum solo credenda esse: cuius generis etiam sunt cynosbati, quos sua ætas sentem canis appellauit, Marcel. Verg. Rubi alterum genus est, in quo rosa nascitur: gignit pilulam castaneæ similem, præcipuo remedio calculosis. Alia est cynorrhoda, de qua proximo dicemus uolumine, Plinius libro 24. ca. 13. Et mox cap. 14. Cynosbatum, alij cynospaston, alij neurospaston uocant: folium habet

uestigio hominis simile. Fert et uiam nigram in cuius acino neruum habet, unde neurospasmos dicitur. Alia est à cappari quam medici cynosbaton appellauerunt. Huius thyrsus ad remedia splenis & inflationes conditus ex aceto manditur. Nervus eius cum mastiche Chia commanducatus os purgat. Ruborum rosa alopecias cum axungia emendat, &c. Ceterum rosas sylvestres Theophrastus de hist. plant. 6. 7. seorsim nominat ac describit: Asperiores (inquit) tum uirgis tum folijs constat quam satiuæ, & florem minus odoratum, minusq; coloratum, nec tantū magnitudine ferunt. Cynosbati fructus (inquit Galenus libro 7. de Simplicib.) non parū astringit, folia uero mediocriter. Itaq; particularis eius usus haud ignotus est. Cauendum ab eo quod in fructu eius lanæ speciem habet, ceu arteriam uitiantem. Idem alibi cynosbata huius fruticis fructus appellat, adnumerans eos alijs agrestibus, qui ut minimum alimenti habent, ita prauis sunt succi, ut cornis, moris rubi, arbuti et haliacocabi fructibus, diospyris, &c. Matthæolus Senensis de rubo canino scribens, eum hodie ignotum arbitrat, cynorrhodon uero rosam esse sylvestrem, quam Plinius ad rab. C. morsus celebrauit. Primum, inquit, si cynosbatus eadem rosæ sylvestri esset, nihil opus fuisset eam pluribus à Dioscoride describi, sed uno uerbo rosam sylvestrem appellando satisfacisset lectoribus. Sed hoc argumentum leuius est, quam ut refelli debeat: cum & aliæ quædam sylvestres plantæ, nominibus ueniant proprijs, nec semper adiectione sylvestris circumscribantur: sic spinum pro pruno sylvestri dicimus: et ipsas sylvestres rosas Germani suo nomine, quod de satiuis nemo diceret, *hagenbutten* uel *hanbüttel* nomina mus: Galli *esglantier*. Deinde folia multum à myrti folijs differre ait, cum Dioscorides non simpliciter ea myrti folijs comparauerit, sed tantum multo latiora esse dixerit: mihi sanè quamuis serrata, tamen aliquo modo myrti folijs similia uidentur, & similiter per ramulos digesta, bina uidelicet è regione. Fructus quāuis longe maior sit quā nucleus oliuæ, figuræ tamen similitudo respondet, de qua solum Dioscorides loquitur. Plinius quidem alibi de cynorrhodo agit (quā rosam sylvestrem esse inter omnes conuenit: quāq; & lilij genus, ut postea dicā, sic appelletur): alibi uero de cynosbato: sed hanc ita describit ut prorsus ei ignota fuisse uideatur, & ipse seipsum intricare. Sed non differre cynorrhodon à cynosbato, id est rosam caninā à rubo canino, uel suis uerbis ipsum aliquis conuincat. Vtriq; à cane nomen: utriq; Plinius rosam attribuit, utriq; spongiā (licet in cynosbato pilulā castaneæ similem appellet) utriq; uim eandem in medicina contra alopecias. Nam libro 25. Alias apud aethiopes (inquit) cynorrhodi una medicina erat, spongiolæ, quæ in medijs spinis eius nascitur, cinere cum melle alopecias capitis expleri. Libro autem 24. Ruborum rosa (inquit) alopecias cum axungia emendat. Et quāq; hæc uerba ad proprie dictos rubos refert, in eo tamen errare mihi uidetur, cum hoc remedium cynorrhodo debeat: de quo paulo ante dixerat, Alterum genus rubi est in quo rosa nascitur: gignit pilulā castaneæ similem, præcipuo remedio calculosis. Certe rosæ sylvestris spongiā, pilula propter figurā recte dicitur, recte etiā castaneæ echino suo adhuc intestæ comparabitur. Errat igitur Hermolaus qui cynorrhodon à cynosbato non flore roseo differre ait, quæ ferat utriq; sed spongiolis, quas cynorrhodon habeat, cynosbatus non habeat. Galenus circa finem cap. 1. lib. 1. de compositione secundum locos, *κυνόμορον* uocem repertā in ænigmatico quodā medicamento ad alopeciā, cynosbatum exponit. Apud Dioscoridem rubum etiā proprie dictum, *Græce βότρυς*, cynosbaton cognominari legitur: ut etiam capparin cynosbaton & philostaphylon. Attribuuntur autem etiam cappari frutici apud Dioscoridem, spinæ, ut rubi, in hami modum aduncæ: fructus oleæ similis, qui cum dehiscens panditur florem candidum promit, quo excusso, nonnihil glandis oblongæ figura inuenitur, quod apertum grana acinis puniceorum similia ostendit, parua, rubicunda. Ex istis notis multæ cynosbato etiā proprie dicto communes sunt, quæ Plinium uidentur intricasse. Vt cūq; certum apud me est, Plinium cynosbaton ignorasse, & quæ apud Græcos inuenerat nullo iudicio transfuisse. Paulo post initium cap. 14. lib. 24. Alia est à cappari (inquit) quā medici cynosbaton appellauerunt, huius thyrsus ad remedia splenis & inflationes conditus ex aceto manditur. Nervus eius cum mastiche Chia commanducatus, os purgat. Hæc omnia de cappari intelligenda sunt: cuius non fructus solum, sed etiā thyrsos & cauliculos ad remedia splenis condiri scimus. Eiusdem fructum *ἀρχυμειν*, id est per os purgare & pituitā detrahare Dioscorides auctor est. Plinius hoc neruo attribuit, cum prius non de capparis, sed de cynosbati tanq; alterius plantæ neruo in acino eius contento, locutus esset. Proinde uel illa omnia ad capparin referre oportet, cui etiā uua conueniet (quā cynosbato nemo tribuit) unde & philostaphylon Græci uocarunt, ac Plinius ipse alibi opheostaphylen: aut Plinium omnino errasse fateri, Theophrastus, ut dixi, *ἀγνώδης* (*ἀγνώδης* apud Athenæum, non placet) id est agni uel uiticis folium cynosbato tribuit, pro quo Plinius *ἰχθυόδης* uel *ἰχθυόδης* legisse uidetur, cum uestigio humano comparet. Visum à se rubum quidā testantur in syluis hæc specie, ut quasi solea esse uideretur, Hermolaus. Mihi animus inclinatur mutilum esse hunc Theophrasti locum, & *ἰχθυόδης* legendum, referendumq; ad fructum non ad folium: reuera enim *ἰχθυόδης* est cynosbati, id est rosæ sylvestris, ut etiā satiuæ fructus: hoc est acerofus, & floccis plenus: quo sensu τὸ φῶς αὐτῶν ἰχθυόδης Dioscorides dixit: *ἀρχυμειν* Varinus exponit *ἀρχυμειν*, καὶ τὸ ἀρχυμειν λεπτότατον. *ἰχθυόδης*, *ἰχθυόμοιον*. Ceterum ubi malo puniceo similem cynosbati fructum esse Theodorus uertit, Græce legitur, καὶ πὺν παρὰ πύλον ἰχθυόδης καὶ παρὰ πύλον τῶν ἰχθυόδης (Athenæus non recte habet τῶν ἰχθυόδης): id est fructum, uel semen potius, rubicundum habet, & mali puniceæ semini simile: & sic uertendum erat ne quis integro malo puniceo confecti arbitraretur: quod ut caueret Marcellus Vergilius in alium errorē incidit, transferendo, puniceum cytino

cytino similem. Id licet quod ad rem ipsam defendi possit: cytinus enim non solum appellatur flos sativæ mali Punicæ apud Galenum libro 6, de Simplic. sed etiam prima post florem pomi ipsius rudimenta; apud eundem libro 6, de compos. secundū loc. Theophrastus tamen omnino grana interiora significasse videtur: quæ licet alba sint in fructu cynosbati, succo tamen rubente circumfunduntur, & magnitudine figuræq; ad mali punicæ grana quàm proximè accedunt. Eodem planè sensu Dioscorides de capparî scribit, fructum eius apertum grana acinîs punicorum similla ostendere, parva, rubicunda. Errat Ruellius in historia sua plantarū, circa finē capitîs de rubo canis, cynosbaton magnitudine inter fruticem & arborem punicæ esse scribens: sefellit eum non bene distincta translatio Gaza. Græce quidem clarissimè scribitur, cynosbaton inter fruticem & arborem simpliciter magnitudine esse, deinde additur, punicæ similem, aut si libet æqualem: nam *παρὰ πλάτος* nonnunquam ad quantitatem refertur. Opinor autem in folijs etiam similitudinem esse; nam & punicæ folia, utpote gemina sibi opposita & angusta, myrto conferuntur. Capparîs quamvis & ipsa cynosbatus appellatur, propter spinarum maximè similitudinem: longè diuersæ tamen nature est, quàm nostra hæc cynosbatus, nec ulla eius species existimari debet, ut neq; aconiti, quamvis hoc etiam nomen ei tribuatur. Neq; enim homonyma, id est ea quibus idem nomen est, ratio uero substantiæ diuersa, ad unum genus referri debent. Errat igitur duplici nomine Matthæolus, qui Pliniū lib. 24. cap. 14. duas cynosbati species facere asserit, unam uestigij humani folijs, alteram folijs capparîs. Non enim species duas cynosbati illic Plinius facit, sed præter cynosbaton capparin quoq; sic appellari tradit: capparî uerò folio similem, præter ipsam capparin (quam ipsam sibi similem esse nihil mirabimur) cynosbatum nullum facit. Sed quid opus est pluribus? cum uel unica ista nota, de floccis & lanis in fructu sufficiat (quæ nulli alteri fructuum conuenit, quod ipse legendo uel aliter obseruauerim) quam ut Dioscorides soli cynosbato attribuit, ita nos in solo cynorrhodo, id est rosa syluestri, quantū in sativa quoque, reperimus. Quod autem illi arteriam infestent, sæpe periculo meo ipse didici. Horum causa fortassis flatu averso fructū huius legendū præcipiunt, alioqui periclitantur oculi, ut Theophrast. scribit in hist. plant. 9. 9. Sed descriptione omissa uires in medendo consideremus: quas illi Diosc. & Galenus astringēdi ac aluum sistendi tribuunt. Atqui rosas syluestres nostras cum alijs partibus, idq; magis q̃ sativas, tum præcipue fructu, siccare, astringere, sistere, apud omnes hodie in confesso est, & gustus ipse manifestò ostendit. Nō est autem quod miremur quo pacto ualide astringentia uenenis resistant, cum & alia nō pauca eiusdē generis habeamus, ut pentaphyllon, tormentillā, terrā Lemniā, chalcanthum, &c. siue tota substantia id agāt, siue quia partes corporis roborāt, ita ut & promptius uenenū repellāt, & meatibus clausis minus ab eo afficiantur. Hieronymus Tragus etiā dupliciter errat, primum q̃ cynosbaton à cynorrhodo separat: deinde q̃ spinā sepibus nostris uulgarem, quā pleriq; hodie spinā albam uocāt, cynosbatō facit. In qua tamē, ut reliqua taceā, aculeorum species ipsum docere poterat, cynosbati nomē ei nō cōuenire: baton enim Græci rubum appellāt, fruticem uulgò notissimum, cui aduncæ & hamatæ sunt spinæ: a quarū similitudine nō in fructū genere solum plātas diuersas cynosbati, id est rubi canini nomine uocauerūt Græci, ut cynorrhodon, capparin, rubū ipsum, similacem asperā, cui rubi uel paliuri spinas esse Dioscorides testat: sed inter animalia etiā baton piscem planū, quem raiam Latini uocāt. Spinæ albae uerò sic uulgò dictæ rectæ omnino & minimè aduncæ spinæ rigent. Plinius 24. 14. Inter genera ruborum, inquit, rhamnos appellatur à Græcis, ramos spargens rectis aculeis, nō ut cæteri aduncis: proximè autē de rubo priuatim dicto, & cynosbatō locutus erat, ut uel inde cōstet neutri illorū rectos esse aculeos. Rhamnū certe Græci bati, id est rubi generibus nō adnumerant, Plinio tamē uiro Latina & patriæ linguæ doctissimo, in sua lingua rubum cōmunius fecisse uocabulum licuit, quàm Græci baton faciāt. Inter Græculā rosam & moscheuton dictā, quæ funditur ē caule maluaceo, folia oleacea habens, mediā magnitudine autumnalis est, quā coroneolam uocāt: omnes sine odore præter coroneolā & in rubo natā, Plin. 21. 4. Cum igitur sua in rubo rosa sit, quid obstat quin illam nunc à rubo cynosbatō, nunc à rosa cynorrhodon appellemus, nulla interim rei ipsius differentia? Apparet etiā ex his Plinij uerbis rosam in rubo odoratā esse: quod ideo dico ne quis imperite pro rubi rosa propriè dicti rubi flores accipiat, quod ipse Plinius in remedijs ex rubo fecit, ut supra dixi. Maximè autē odoratum est rosæ syluestris genus montanū, & cæteris minus, nō floribus tantum, sed frutice toto, nostri ob suauitatē odoris uinariā appellant: quā cum semel & iterū in horto plantassem, statim degenerauit, & omnem qua prius undiq; folijs maxime, suauitate odoris spirabat, exiit. Herm. Barbarus in proximè recitatis Plinij uerbis legit, præter coroneolā in rubo natā, sine copulatiua coniunctione quā nostri codices habent, quos ego magis pabo. Nouimus enim cynosbatum & rosam in rubo nascentē, quæ tamē autumnō apud nos quidem non floret: nisi raro fortassis: nam & sativas interdū autumnō florere uidimus. Ad hæc cum alibi etiā cynosbatum & rosam in rubo describat, coroneolam tamen uocari nūq; meminît. Hermolaum & hac in re & alijs omnibus ubi de cynosbato scribit secutus est Io. Ruellius: Idem, Coroneola (inquit) in rubo nata, iucundi odoris est, sed angustî. Rosa uineæ uocatur flos spinæ albae, Syluaticus: hinc errandi forte occasio nata quibusdā, ut spinā albam cynosbatum facerent. Idem Syluaticus cisthum rosam caninā uocat, & aliā eius speciem (ledon forte) rosaginem. Recentiores (inquit Ruellius) tum rosaginem tum rosam caninam uocant, fruticem thymo maiorem: folijs ocymî, rotundioribus, florē mali punicæ: flos masculo rosaceus est, foeminæ albicans. Ego in summis alpibus circa saxa odoratum

fruticem, prorsus lignosum, humilem, & copiosum ubi nascitur; folijs oleæ, pinguibus, duris, & rufis parte supina: flore mali Punicæ roseo sæpe reperi, quam Heluetij etiam in alpibus *roßtrut* (si recte memini) appellant. Sed rhododendron quoq; in Gallia rosaginem uocari Ruel. meminit. ¶ Qui dam sentem canis non recte pro uulgarî rubo accipiunt. Cynacanthan in lexico Ambr. Calepini pro oxyacantha imperitissime scribi & exponi reperi. Stephanis agria apud Aëtium corruptè legitur pro staphisagria ad uitia pforasq; capitis: nisi quis stephanida putarit esse, quã à nostris coroneo iam uocari diximus, hoc est cynosbaton: utiq; si & hæc, ut rubi, manantibus in capite ulceribus præsidio esse potest, Hermolaus in Staphidem agriam Dioscoridis. Physcius Locrius Amphictyonis filius, cum forte inter eum & parentem obortum esset dissidium, multis ciuium acceptis de sedibus statuendis Apollinem consuluit: responsumq; tulit, ut eo loco urbem cõderet, *ὅπου πρὸς αὐτὸν τὸν κύωνος κυνὸς ἐκλήβη*, ubi à cane ligneo morderetur. In alterum itaq; maris littus transgressus, cynosbatum, id est caninum rubum pede compressit; uexatusq; plusculos dies ulcere, eo loco ubi oraculum iusserrat, (loci natura interim cognita,) urbes condidit, Physcos (φυσκός) Hyanthiam, & alias omnes, quas Locri Ozolæ coluerunt, Cælius Calcagninus in Equitatione: translulit autem ex Græcâ Plutarchi, problemate 15. Errat autem ab initio: sic enim uertendum uidetur, Amphictyon filium habuit Phyeium, is Locrum, Locrus Cabyen Locrum: quo cum orto dissidio, pater multis ciuium assumptis, &c. Meminit etiam Athenæus libro 2. & Cælius Rhod. 17. 28. Canem lineam Theophrastus cynosbatum uocat, Varinus. Illud ferè præterierã quod supra iam dictum oportuerat, quo sententia nostra cynorrhodon non aliã à cynosbato esse, uel maxime confirmat, ex eodem Varino: apud quẽ uerba hæc Græce habentur, *κυνόσατον φυτόν ἐστιν, ὅμοιον ῥόδῳ ἔχει τὸ κατὰ τὸν ἑστῆν ἡμετέραν ἀκμὴν καὶ δὲν ἐστὶν, παρόμοιον τοῖς ῥόδοις, ὡς τοῖς ῥόδοις, ἀκωνόδαλις*. Hoc est, Cynosbatus planta est, quæ fructum rosæ similem habet: magnitudine inter fruticē & arborē: similis punicis arboribus uel rosis satius, spinosa. Et paulo ante nomē ei à cane impositum scripserat, propter asperitatē & spinas, quibus ita uidelicet riget, ut canis ferratis dentibus suis. *Κύνες ἀκωνόδα* apud ueteres Græcos aliquoties legit, quorum uerba citat Athenæus libro 2. semper aut̃ adijcitur *ἀκωνόδα*, id est spina. Hecataeus Milesius in montibus altissimis circa mare Hyrcaniū nasci scribit *ἀκωνόδα κύνεσσι*: & alibi, In Chorasmiōrū montibus arbores sunt syluestres, cynarā spina, salix, myrica: nascitur etiã circa Indum fluiuium cynara. Et Scylax uel Polemon, In montibus (inquit) proueniunt cynara, & aliæ herbæ. Ceterum Didymus grammaticus apud Sophocle quid sit *κύνες ἀκωνόδα* exponens, dubitat an sit cynosbatus, eò q̃ aspera & spinosa sit plāta, Hec Athenæus: cum ab initio propositum esset loqui de herba cinara, *κύνες* (inquit, in neutro plurali numero) Sophocles *κύνεσσι* per ypsilon uocat, in singulari sceminino: quomodo etiam ipse paulo post per iota scribit *κύνεσσι*, & eandem esse putat herbam quæ carduus Romæ uocata sit, & in Sicilia cactus: quanq; & caules eius cactus uocarent cibo idoneos, ut aliū eiusdem caulem *πτεγνίνα* (aliās *πτεγνίνα*): & in capitulo medullā ablatiis pappis palmæ cerebri similem, ascleron: unde uulgare nostrī temporis nomē artichau natū mihi uidetur. Cynaron fortassis esse cynosbaton, Hesychius etiã & Varinus Athenēi uerbis scribunt. Apud Suidā *κύνες* nudum nomē legitur, p̃ *κύνες* forte, licet ordine repugnante. *Κύνωδα*, cynosbatum, uel planta quæ capras depasci aiunt, Hesychius: in Lexico Græcolatino *κύνες, ῥόδος*, pro cynosbato exponit, *Κύνες*, genus herbæ spinosæ similis rosis, Varin. *κύνος κνύτρον*, herba quædā, Hesychius & Varinus: hæc etiam à cane & aculeis nomē habet, ut non aliā quàm cynosbatus uideatur. Est & rubens lilium, quod Græci crinon uocāt: aliq̃ florem eius cynorrhodon: laudatissimum in Antiochia & Laodicea Syriæ, mox in Phaselide, Plin. Cynorrhodon liliū est hyacintho simile, Hesychius & Varinus. Est et rubens liliū, satis apud nos frequens, deferens à purpureo: florem liliij nascētis in Italia cynorrhodon uocari Plinius est author: quod & Hippocrates accepit, cum rubentia cynorrhoda sceminarū purgationibus commēdat in uino, Ruelius. Ego cynosorchin hyacintho propiorem putauerim, flore purpureo, radicis bulbo gemino, quæ aluum sistit è uino pota: qua facultate etiam menses sistere posse uidetur.

¶ Ellebori & elleborismi uim supra in curandī ratione ex Dioscoride docui.

¶ Gallinæ cerebellum potum cum aliquo liquore, Galenus in Parabilib. Ne mors à rabioso cane rabidi fiant, cerebello gallinæ acceditur: sed id deuoratum anno tantū eo prodest, Plinius. Gentiana proprietate quadam iurat pota & applicata, Auicenna, & Serapio secundum Habyx. ¶ Quidā solius gentianæ obolos tres in tribus aut paulo amplius meri cyathis per dies duos & uiginti propinant, Galenus libro secundo de antid. in uersibus Damocratis: & in fine eorundem cap. 119. similiter, succus autem (inquit) radici præstat. Vsum certe eius præstantissimum esse, ex nobilissima omnium è cancris antidoto, quam supra descripsimus, facile est coniicere.

¶ Helleborus, uide Elleborus. Hinnuli (νῆδρ) coagulum bibendum, Damocrates apud Galenum libro secundo de antid. Hippocampus marinus tostus, utiliter comedi proditur à rab. C. morosis: quod eius sanguis aquæ amorem inducat, & propria quadam ui pauori aquæ resistat. Quamobrem bis ac ter hippocampum comedi cogunt: eundemq; ex acerrimo aceto tritum uulneri applicat, rabiēq; hoc medicamento frequenter peruicerunt, Aëtius. Hipposelinum, id est olusatrum potum & illitum, Plinius. Hirundinis fimus illitus uel potus, Ponzettus. Hirci iecur mature sumptum, Ponzettus: Vide paulo supra in Apriecore. Hyanæ carnes in cibo, ut magi scribunt, Plinius.

¶ Lapathum tum acidum, tum agreste, ut supra explicauī in ratione curandī ex Aëtio, Lapathi succus

succus cum melle & oleo potus, Theſſalus. Laſer potum & cum oleo impoſitū, Auicenna in Aſſā. Liqueor Cyrenaicus aut Parthicus fabæ quantitate potus, Aëtius. Cyrenaici aut Medici liqueoris obolus ē duobus aquæ cyathis, Damocrates apud Galenū. Leucanthemis herba pota efficaciffima eſt: cui tanta inefſe uis traditur, ut uel poculi fundo ſublita potionem libenter admitti faciat: Idem aſſerunt chamæmalum efficere, Aëtius. Lycium, Aegin. Lycij Indici oboli tres ex aqua, cum modico uerbenacæ: aut lycium per ſe ex ouo ſorbili, Aſclepiades apud Galenum de antid. Lycij Patarici, uel Indici, ſi haberi poteſt, obolos tres ex aqua (aquæ cyathis circiter tribus) Niceratus per dies uiginti duos ieiuinis propinabat, celebri (ut aiebat) experimento: Idem efficere aiunt Britannicæ ſuccum, eodem modo exhibitum, Damocrates ibidem. Lycium in catapotio deuoratum, Dioſcorid.

¶ Mel linctum aut potum, Dioſcorid. Iſaac, Auicenna. Mentam cum granis mali granati aiunt eſſe ſingulare remedium, Ponzettius; non exprimit autem foris ne adhibenda ſit, an intra corpus ſumenda. Dioſcorides ut Serapio citat, & Macer, mentam cum ſale ad C. morſus ſimpliciter, apponūt. Mergi ſecur aſſatum cum oleo & modico ſale datur, mira facultate; ita enim præſentaneum eſſe aiūt, ut æger protinus aquam flagitet, Aëtius. Videntur ſanè mihi medicamenta quædā ab aquaticis animalibus aduerſus aquæ metum à ueteribus tentata, nō tam alia ratione, quā quod naturæ quadam ſimilitudine ei obſiſtere poſſe credentur: ut ex cancris, mergo, caſſore, hippopotamo, uitulo marino; & urſo etiā forte ſimili ratione: nam hic quoq; nonnullis in locis amphibius eſt, ac piſcibus uiuit. Sic inter herbas ex potamogitone.

¶ Olufatrum, uide Hippoſelinum.

¶ Plantago pota, Plinius Valer. Polium potum, Aëtius. Porri, uide in Cepis.

¶ Rutæ denarij ſex ex uino poti, Apuleius. Rutæ ſuccus acetabuli meſura ē uino bibitur, Plinius: apud Valerianum denariorum quindecim pondus bibendum legitur.

¶ Spinæ albæ ſemen potum, Dioſcorides ut citat Serapio: codices Græci habent *ἐπερωδ' ἰκτωρ*, id eſt ſerpentium morſibus.

¶ Terra ſigillata, id eſt Lemniā, cum uino diluto ſumpta, & ex acri aceto impoſita foris, Galenus de ſimpl. lib. 9 cap. 2.

¶ Vitis albæ radix pota, Aëtius. Quidam ius ex uitulo carnis decoctæ dant potui, Plinius. Vt ſini fellis myſtra duo cum duobus aquæ cyathis, ieiuinis triduo offerunt, & in magna admiratione habent, Damocrates apud Galenum. ¶ Hæc ſunt quæ ex ueteribus, quorum hac de re ſcripta hoc tempore habui, & recentioribus nonnullis, in rei medicæ ſtudioſorum gratiam præcipuè, ſummo labore colligere & conferre uolui. Quæ ſi cui non per omnia ſatisfaciunt, legat inſuper qui de morſu rabidi canis ſcripſerunt, Conſtantinum Præcticæ lib. 7. cap. 13. & recentiores, Arnoldum in Breuiario 3. 13. (& 3. 16. ubi de canis non rab. morſu tractat.) Gordonium 1. 17. Varignanam parte 4. tractatu 3. cap. 2. & Antonium Gaynerium cap. 12. de Venenis. Nunc anteq̃ ad Philologiam aggredior, de paucis quibusdam adhuc medicînæ candidati mihi admonendi ſunt: quæ licet oppòrtuniſ alia alibi in præcedentibus dici potuiſſent, hic corollarij uicem tenebunt. Arabes non raro dum ex Græci ſua transferunt, *κυνόδοντα* non ſimpliciter à C. morſa, ſed à rab. C. uerterunt: ex recentioribus etiā multi confuderunt, quod mihi in colligendis medicamentorum catalogis, quos ſupra poſui, labore adauxit. Remedia quæ hydrophobis, id eſt aquā pauentibus ſalutaria inſcribuntur, uel ad hydrophobicum affectū, ferè ſemper accipi debent pro illis quæ affectum abſentem prohibent, & ab eo præſeruant ac tuentur, quæ etiam ſimpliciter morſis à rab. C. auxiliaria dicuntur, & ne morſi in rabiem incidant. Horum pleraq; intra corpus ſumuntur, ut ſanas adhuc partes corroborent, & uenenum ab eis auertant: per pauca quæ foris adhibentur eodem donantur præconio, ut aquæ formidinem arcere dicantur: ea enim potius ut affectum curent præſentem, & quod adeſt uenenum euocēt in uſu ſunt, ut non proprie ſed per accidens ab aquæ metu præſeruare dici poſſint. Remedia quædā (inquit Galenus in aphoriſmum 22. libri 2.) ab affectione adhuc abſente præſeruant, alia præſentem curāt: tertium genus ex præſeruatione & curatione miſtum eſt, quod proprio nomine caret: atq; idcirco aliās alia medici utuntur appellatione, nonnunq; præſeruari dicentes, ne morbus qui iam incipit generari, ad complementū perducatur: nonnunq; uero curari, quemadmodū in ijs quos canis rabidus morderit. Quæ enim iſſis adhibentur medicînæ, duplicem habent appellationem. Nam nonnunq; rabiei remedia dicuntur, ac ſi rabiem facientis affectionis dicerentur. Nonnunq; uero non remedia præſentis affectionis appellantur, ſed à rabie futura præſeruantia. ¶ Hæc ſi quis prolixius à me tractata exiſtimat, is ſecum perpendat uelim q̃ latè huius argumenti uſus pateat. Neq; enim ad rabioſos canes ſolum quæcunq; hætenus dicta ſunt pertinere omnia quiſquā arbitrari debet: ſed præterea ad aliorum quoq; animalium morſus, idq; tribus diuerſis modis. Aut enim perpetuo uenenata ſunt quæ mordent, ut uiperæ & alij pleriq; ſerpentes: Aut non uenenata: eaq; uel non rabida, & ſimplici morſu lædunt, qui tamen non proſus ueneno caret, in profundo præcipue uulnere; uel rabida & cum morſu uenenum inſigūt nihilo mitius q̃ quæ perpetuo uenenata ſunt. Sed cum multa ſint, ut dixi, animalia quæ morſu aut ictu nocent, medicis tamen præcipua cura fuit rabidi canis morſus impugnare: quod hoc animal, ut ſupra dictum eſt, frequentius homini & familiarius ſit, eoq; minus caueri poſſit. Quiſquis uero exploratam habuerit medendi morſis à rab. C. methodum, & ſimul materiam ſiue particularia medicamēta cognouerit, eadem opera à qualibet animante morſis homini-

ἔφυγεν θάνατον κύων, Homerus. Et alibi de impudentibus, ἔφελάων ὀνθένδε κύνας κηροσιφομήτες. Canum impudentiam Oppianus libro 5. de Venatione notat, quamuis impudentiores eis marinos facit, his uersibus: Εἰσὶ δ' ἐνὶ τραπεζῇ λάβροι κύνες, ἀλλὰ κύνοισιν ἑναλίσις ἔκ' ἂν τις ἀναιδέην εἰσέειναι, Κύναιος, ἀναιδής, id est impudens, proparoxytonum Varino: Hefychio & Suidæ properispomenon. Κύναιος, ualde impudens, Hefychius & Varinus: Hermolaus quoq; per γ. scribit, sed frequentior usus obtinuit, etiā apud Græcos, ut per ἰότα scribatur, idq; melius meo iudicio: à cane enim qui deriuat non inuenio aut thorem. Κυνάειος, cinædi, molles, κύναιος, ὁ κύνος ἀιδής, ἢ ἀσελγής παρὰ τὸ κύνειν, Etymol. Κύναιος, illiberalis, sordidus, Hefychius & Varinus. Κυνής, impudens, lidem. κύνειος νόος, inuerecundus animus, Hesiodo. Κυνώνη, impudentissima, Varinus. κυνώνη apud Hefychium. κύντρον, impudentius, grauius, deterius, Hefychius & Varinus. Κυνοθαρής, impudenter audax, lidem. Κυνόπης, α. ὁ. (quæ uox memoratur etiam Erasmo in prouerbio Atticus aspectus, id est impudens;) ab aspectus & oculorum impudentia dictus, apud Homerum Iliad. α. ἱππὸς, ἀνείχοντο: eandem uocem paulo post resoluit in hæc uerba, κύνος ὄμματ' ἔχων. Legimus etiam in alia declinatione κυνέπης. κυνώπης, ἰδὸς, ἢ. Κυνώπιος, de uitio oculorum intelligitur, ut κυνώπιος de laude eorundem, Varinus: quæ oppositio mihi non placet: cum posterius ad colorem referatur, cœruleum aut nigrum, qui in oculis probatur: prius ad fixum & impudentem aspectum. Eadem ratio est in dictione κυνωβλώπης, id est κύνειον ὀρῶντες, apud Hefychium & Varinum. Canis oculum habere (inquit Pollux) apud Homerum dicitur is qui nimio plus impudens est. Et alibi apud Homerum legitur κύων ἀναιδής, id est impudens canis, Cælius: in nostro Pollucis codice ἀσελγής habetur: & apud Homerum, ni fallor, κύων ἀσελγής. Aristogiton etiam Cydimachi filius cyon, id est canis, uocabatur propter audaciam: & cyne, id est canes, sectatores Antisthenis, Pollux. Cynici philosophi dicti sunt ab ingenio canino, impudente, audace, cōtumace, Varinus. Cynici philosophi à canum inuerecundia dicti, nō priuatim, sed publice quem uellent tanquā allatrans reprehendebant: Cibum etiam in publico sumebant, & quauis alia in hominum conspectu faciebant, Etymologus. Athenæus libro 14. non procul à fine, aduersus cynicos, ex Clearcho Solensi, conferens eos cum canibus, his uerbis utitur: Non frugalem & abstinentem uitam exercetis ὁ cynici, sed reuera caninam uiuitis. Verum cū hæc quadrupes, quatuor rebus ab animalibus cæteris differat, uos ex istis duo deteriora solum uobis seruatis. Excellit enim canis sagacitate, & sensu alie: nos à familiaribus discernēdi: qua de causa hominibus conuersatur, & tum domos tum alias res pertinentes ad uitam, illorum à quibus benefice tractatur, singulari fide custodit. Harum uirtutum neutra præditi estis, uos qui cynice uiuitis. Neq; enim hominibus conuersamini, neque ex ijs qui agunt aut colloquuntur uobiscum quenquā discernitis: & sensu siue sagacitate plerisq; inferioribus, inerti ac improuidam uitam degitis. At uitia canum, allatrandi nempe & maledicendi licentiam, & uocacitatem: nec non miseriam & nuditatem uitæ, diligenter imitamini, &c. Κυνικός δὲ νῦν, ὁ θεωρητικός μὲν, ὁ δὲ τ' κινῆσθαι τὸ θυμὸν πάντας ἀποδιώκων αὐτὸς ἐμπάθει λογισμός: ὁ δὲ πρακτικός, ὁ πάντας αὐτὸς ἀδίκους κερύλακα τῶν λογισμῶν. Κυνισμός, ὅτιον ἐπ' ἀρετῇ ὁδός, Varinus. Κυνίζειν, κυνιστὸν φιλοσοφεῖν, cynice uiuere, uel cynicam profiteri philosophiam: posterius apud Suidam legitur in Ἀντίχῳ ὁ αὐτόματος: prius, in Antisthene apud eundem, quo loco plura de cynica philosophia differuntur, & in dictione κυνισμός. Inter Luciani dialogos est qui Cynicus inscribitur, colloquium cum Lycino. Κυνεῖν δ' εἰς αὐτὸν ἀδικίας, pro κυνίζειν, Varinus in Cynismo. De cynico anno dicam paulo post in mentione caniculæ syderis. Κυνίη, μετὰ Βλακίας περὶπατεῖν, Hefychius, Varinus: Etymologus deducit παρὰ τὸ κινῶ quasi κυνίζειν per ἰότα, κυνιστὸν, canis instar, Hefychius, Varinus. Sic Latine canatim apud Nigidium grammaticum inuenitur, aduerbium obsoletum, Nonius. ἢ δὲ ἀγανακτήσασθαι, καὶ κυνιστὸν ὑποπληθεῖσαι τὸ θυμὸν, τοῖς ὁδοῖσιν ἐμφύσει εἰς τὸ σκέλος, Suidas. Ab impudentia canis κυναλώπη etiam & κυνοκέφαλος nomina facta sunt, ut inferius explicabo: item cynomyia, id est canina musca, pro impudentissima: cuiusmodi & canis & musca sunt, Etymologus, Varinus: Vide plura inter insecta. ¶ Cynura Lycophroni petræ dicitur aspera, Cælius. Κυνόρχει, astragali sunt, id est, tali, Varinus. Κυνόρχιαι, βόλῃ ὄνομα, κύνος τυφλός, ἢ πόλεως, Idem, & Hefychius. coniecerit autem aliquis canem cecum, & ciuitatem ludos quosdam hoc loco ab eis dici, in quibus tesserarum aut talorum iactus quidam hoc nomine appelletur: πόλεις quidem ludi nomen esse uel ex prouerbio notum est, πόλεις παίζου. Sed hoc ludi genus absq; tesseris & talis fiebat, folis calculis hinc inde loco mouēdis. Nam Cælius Calcagninus in lucubratione sua de calculis, multis rationibus probat calculorum siue latrunculorum ludum (quos Græci ψῆφους & πεισὰ uocarint: & lineis distinctas in eo regiones, πόλεις) non alium esse, quàm qui hodie passim in usu duodecim calculorum ludus nominatur. Huius calculos (inquit) latronum etiam & canum nomine celebratos agnosco, κύων ψῆφος ἑκάστη ἐν πόλει, Pollux. Omnia quibus datus est talus, cruribus eum posterioribus continent, ita ut erectus in suffragine parte sui prona foras, supina introrsum spectet: & quæ Veneres (κῶλα, lege κῶα) uocantur, intus aduersæ sibi positæ sint: quæ canes (ἰχία, χία legendum uideatur) foris: quæ antennæ (κεράαι) supra habeantur, Aristoteles libro 2. de hist. anim. cap. 1. interprete Gaza. Ex casibus seu iactibus talorum qui sex continebat, Cōus dicebatur & hexites, qui Latine senio dici solet: qui uero unum, Chiūs dicebatur, & cyon, id est canis, ex quo prouerbium, Χιὸς παρὰς Κῶων ἐκ ἐάσω: uel plenius, ut Stratides comicus scribit, ἐκ ἐὰν λέγῃ, id est, At Chiūs adstans non sinat Cōum loqui: De ijs scilicet, qui cū multo inferiores sint, eos tamen qui maiores superioresq; sunt, compescit. Ad quod uidetur alluisse Aristophanes in Ranis, de Theramene homine ambiguo atq;

ideo cothurni nomen adepto, loquens: cum inquit, *ἐπὶ τῶν κνέων ἔξω τῶν κνέων, ὅχι, ἀλλὰ κνέων ἢ κνέων*. In eo enim bella est allusio, quod Theramenem Chium fuisse accepimus, Caelius Calcagninus in commentario de talis: in quo præter cætera alium esse Galeni astragalum inter os tibiæ & calcaneum ostendit, alium item Aristotelis: & paulo ante recitatum Aristotelis locum Græce & Latine interprete Gaza, diligenter examinat ac emendat. In talo figura in cadendo uicem habebat numeri, Monada significans uocabatur canis, Persio canicula: Quid dexter senio ferret, Scire erat in uoto, damnosa canicula quantum Raderet. Semper damnosi subsiluire canes, Propertius. Damnosi facito stent tibi saepe canes, Ouidius li. 2. De Arte. Vide Erasmus in prouerbio Chius ad Coum, Onos, id est asinus, unitas est in cubis uel tesseriis, ut in talis cyon, Pollux. Apud Varinum tamen in *κύνων* legimus chium iactum esse τῶν κνέων, id est cubis uel tesseriis, non talis ludentium, quod non placet. De Theodori translatione quid sentiam alio dicam loco: non differendo statim quod apud Iul. Pollucem legitur, qui non colon nec ischion in talo: sed coon & chion uocari tradit, ut coon iactus idem sit qui senio: & chius idem, qui & canis. Alij tamen pauci (ut idem author est) canem pro monade accipiunt: chium uero pro chiliade (*χίλις*, non *χιλίας* in nostris exemplaribus Pollucis legitur lib. 9. curiosi conferant) qui numerus cani sit aduersus, Hermolaus in Plin. ii. 46. Talis iactatus ut quisque canē aut senionē miserat, in singulos talos singulos denarios in mediū cōferebat: quos tollebat uniuersos, qui Venerē iecerat, Suetonius in Octauio Augusto, recitans ex illius quadam ad Tiberiū epistola. *ἄσπρα ἄλκας, τὰς ποικίλως κύνων, καὶ κνέων κύνων*, Varin. & Hesychius: apud quē *ἄσπρα ἄλκων* etiā in singulari similiter exponit.

¶ Lupus, qui & canicula, ferreus harpax: quo si quid in puteum deciderit, rapitur & extrahitur, Isidorus. *Σκύλαξ, ἡμῶν ἀφροδισιαστικόν, ὡς τὸ τῶν φοινικῶν ζόντων*, Hesych. *Κυνολέσμιον, δεσμός ἀκροποδίας*, id est uinculū præputij: pars scilicet inferior, ubi adhæret. Eadem pars etiā cyon Etymologo dici uidetur, quod scribit, *κύνων τὸ κατὰ τὸ πόδι, συμπεφυκὸς τῷ δέρματι παρὰ τὸ κεκινῶν* *ἢ ἀναδιδόναι*, ἢ σπυδιόειναι, Etym. At Pollux li. 2. *κυνόδεσμιον* interpretari uidetur, nō præputij partem, sed uinculum aut fibulā qua ligaretur, his uerbis: *ὡς δὲ τῶν πόδιων ἀπεδύντο, ὥστε τὸ δεσμὸν κυνολέσμιον ὀνόμαζον*. Videndum an hæc sit fibula illa Cor. Celsi 7. 25. qua adolescentes uocis aut ualitudinis causa in præputio infibulabant. *κύνων* itē scintilla est à ferro ignito, dum cuditur, profiliens, si recte uerto Græca illa Varini uerba, *ὁ ἐλαυνόμενος τὸ σιδῆρον τὸ ἀργεῖον ὁ ἀλλομένον σπινθήρ*. Significat etiam pudendum uirile, eodem teste: & muliebre, quod ex his eius uerbis colligitur, *ὡς κύνων ὑπὸ μορῆς θήλειας καὶ τοῦ, ἢ εἰς ἡμῶν κύνων ἀνδρῶν*. Eadem significatione *κυνός* legitur, unde *κυνολέγους* turpiloquus apud Eustathium Iliad. 9. pro quo *κυνολέγους* perperam, ut puto, in Græcis quibusdam & Græcolatinis lexicis habetur. Est & morbi genus *κύνων* apud Varinum, quod quale sit non explicat: fuerit aut fortassis cynanche. Item uinculum quo canum ceruices muniuntur, de quo pluribus dicam quinta parte huius capituli. *κύνων*, pars ungulæ equi, clauui, dracones, Hesychius & Varin. Vide in Equo, ubi & *κύνων* & *κυνόποδες* uocabula ponentur. Equos quosdam minus probandos cynepodas fuisse nuncupatos inuenimus, Caelius. Ego apud Pollucem *κυνόποδες ἵπποι* in canum mentione simpliciter legi, *κυνόδεσμων*, equus quidam sic dicitur, Hesych. & Varinus. ¶ *Κυναιεῖς, ἢ κυνεῖς, ἀργολύκων*, Hesychius & Varinus: locus uidetur mendosus: forte legendum *κυνεῖς, ἀσπρα ἄλκων*: nam supra quoque cynuras ex Varino astragalos esse dixi: nisi quis *κυνεῖς* *ἀργολύκων* scribendum existimet, nam & *ἀργολύκων κύνων* Pollux commemorat.

¶ Sirius, *Σείριος*, stella est in ore canis cœlestis, quæ omnibus annis, ut inquit Seruius, oritur circa calendas Iulias. Verg. lib. 10. Aen. Sirium ardorem dixit. Lucanus lib. 10. Rabidus qua Sirius ignes Exerit. Vide Onomasticon nostrum, Etymologicon, Hyginium, Aratum, & alios astronomos. Sirium Cato uocat catulum, Canicula stella, quæ & Sirius dicitur, in medio centro cœli: ad quam quum Sol peruenerit, duplicatur æstus, et nimio calore languent mortaliū corpora: à qua dies caniculares uocati: Vide Plinium 18. 28. & lib. 2. cap. 27. & 40. Cicero 1. de Diuin. Ut enim Ceos accepimus ortū Caniculæ diligenter quotannis solere seruire, coniecturamque capere, ut scribit Ponticus Heraclides, salubris ne an pestilens annus futurus sit. Vnde ab astronomis uocatur dies Caniculares, ab ortu ad occasum Caniculæ, quos periculosos esse aiunt. Sunt autem maximè circa triginta dies post solstitium æstiuum, Ibidem lib. 2. Huic poetæ ueteres epitheta tribuunt, flagrantis, infanæ, rubræ, sitientis. Canem æstiuum Tibullus dixit, acrem autumnū canem Valerius Flaccus: æstiferum Verg. Erigonium & Icarium Ouidius: Canis sydus inuisum agricolis Horatius, Plutarchus caniculares dies τὸ ὑπὸ κύνων καίμα dixit: Eustathius in Dionysium scribens uulgo *κυνόκαίματα* dici testatur, ut Varinus etiam in *κύνων*, propter æstus illo tempore immodicos. Quamobrem, inquit, poeta Sirium esse ait malum signum, & multas inferre febres inflammato aëre. Poetæ canem Orionis interdum cognominant, in fabulis enim est Orionem optimum uenatorem defunctum syderibus adiunctum esse, & simul canem cum eo, Varinus: *ὅν τε κύν' ὀρίωνος ἐπικλήσιν καλίωντου*, apud poetam. Plerique putant caniculares dies caprifici dies esse, Gyraldus. Icarij canis filia cadauer Icarij monstrauit: & si credendum est poetis, hic Sirius est, Pollux lib. 5. A cane sydereo, quem astrocynon dicunt Græci, at solechyn Aegyptij, Cynicum comperio annū appellari, qui annis compleatur mille quadringentis sexaginta: Visitatione porro id sydus facere quadriennio interiecto, Caelius. De honoribus & sacrificijs canum caniculæ syderi exhibitis, infra dicam parte 8. huius capituli. ¶ Arctos, id est uras cœlestes scribit Theon appellari *ὀιονεῖς ἀρκας καὶ κεφαλὰς τῶν κύνων*, qui summæ sint ac cœli uelut capita: Peculiaris autem Cynosura dici, ex caudæ imagine: quoniam *κυνός ὄρεον ἔχει*, quod est, canis caudam habet, Caelius: Vide apud Varinum.

rinā. Helice & cynosura in cœlo duæ ursæ sunt, quas Iouis nutrices fuisse aiunt: alij unā tantū eius nutrice, alterā ab eo amatā fuisse ferūt, Pollux li. 5. Io. Tzetzes in Cōment. Hesiodi, nomina nympharū quas Melias uocāt hec esse ait, Helice, Cynosura, Arethusa, Ide, &c. Gyrald: Aega et Helice, nympharum nomina, quæ ex Oleno natæ, & ipsæ Iouis nutrices ferunt, ut Hyginus alijsq; prodiderūt. Quidā Aegā Panos uxore dixere, ut alibi docuimus, à qua & Aegis dicta, Plura Hygin, alijs Helicē & Cynosuram dixere, Hyginus in secundo, alijs, Gyraldus. Cynosura, tribus Laconica, & arx Marathōnis Eubœam uersus; & ursæ minor; καὶ πᾶς χερσὶν ἰσὺς τῶν αὐτῶν, καὶ οἱ Κυδωνιαὶ αὐτῶν καλεῖνται, Varin, & Hesych. Cynosurium qui Mercurium appellauere, decepti esse uidentur ex uerbis; quæ citant, Stephanī. Ipse enim Cynosuram uocari ait uerticem seu arcem Arcadiæ, à Cynofuro Mercurij filio, Gyraldus. Oua urina fiunt incubatione derelicta, quæ alijs cynosura dixerunt, Plin. κυνὸς οὐρ, ἀρετῶν, id est ursæ apud Macedones, Varin.

¶ Visæq; canes ululare per umbram, Verg. 6. Aen. ubi Seruius canes furias dicit. Lucanus, Stygiæq; canes in luce superna Destituam. Ululare autem & canum & furiarum est. Infernæ canes, Horat. 1. Serm. Varino etiam cyon exponitur erinnys, id est furia. Cerberum serpentem dictum fuisse αἰὲς κύων, id est canem infernalem, reperio. Exitiales dæmones canes uocantur attri; & dæmonum symbolum triceps est canis; ille scilicet qui in aqua, terra, & aëre uersat perniciosissimus dæmon, Cæl. ex Porphyrio. ¶ Χρὺς εἰσι δ' ἐνέπερε, καὶ ἀγρυγοὶ λύναι ἄλγῃ, Homer.

¶ Canes & caniculas libro 4. inter pisces numerabimus: Δελφίνας τε λύνας τε, Oppianus. Germani etiam & Angli suis linguis canes appellant marinos pisces, quos sic ueteres Græci & Latini nominarunt, hundsiſch/dogſiſch. κυνοκοπήσω σε, uerberabo te tanq; canem; & κυνοκοπήσω σε τὸ νότον, apud Aristophanem in Equitibus: sic loquitur coquus quidam, canis enim piscis est (à pisce si deducas, exponendum uidetur κυνοκοπήσω in partes secare: non enim puto canes etiam salparum modo uerberibus antequam coquerentur præmolitos.) uel canino corio te feriā, utpote asperrimo, Varinus ex Scholiaste Aristophanis: canis certe piscis mustelorum generis pellem ualde asperam habet. Cynopotamon, id est canem fluuialem, Syluaticus castorem exponit, castoreum pro castore proferens. Cynopopus & cynosdextra à Plinio 33. 11. inter pisces nominantur, uel animalia aquatilia, solis nominibus positis. Cynoraistas, id est ricinos, & cynomyias: quas aliqui easdem ricinis faciūt, inter Insecta quære. Item κυνὸλφον, blattam: σιλφον enim exponunt, & κυνὸλφον, κυνὸλφον, ut ab occultatione sui dicta uideatur. κυνοκοπήσω quocq; ricinum esse puto. De cynalopece uide inferius inter prouerbia ex cane. Sic etiam dici possent canes Laconici, quos primum ex cane & uulpe natos ferunt. Sed de canibus mixtis & bigeneris, id est natis ex cane & alterius generis animante, ut uulpe, tigride, lupo, priuatim & copiosius dicam in sequentibus. νυκτεροὶ λύναι, id est nocturni canes, lupi dicuntur, Varin. De lupo canario, ut recentiores appellant, in panthere (non panthera) dicam. Crocutas uelut ex cane lupoq; conceptos, omnia dentibus frangentes, protinusq; deuorata conficientes uentre, Aethopia generat, Plinius. Arabice aut Syriace dabha uel dahab, uel abenauī, id est babuīn, nominatur animal medium inter lupum & canem, &c. And. Bellunen.

¶ Cynæ arbores Arabicæ ex quibus uestes fiunt, folio palmæ simili, Plin. li. 12. Vide Cæl. li. 17. ca. 27. De cinnara siue cinnara (aliqui per n simplex scribūt) supra in cynosbato dixi. Inuenio & spinā albam agriocinnaran, id est syluestrem cinnaram nominari; hanc frequentem uidi in Montepessula no: magnus & albicans cardui seſt, satiuo non dissimilis: eius flore lac coagulant per ieiunia quadragesima præcipue. Cania, urticæ syluestris genus, Plinio 21. 15. Inuenerunt & canes canariam, qua fastidium deducunt, eamq; in nostro conspectu mandunt: sed ita ut nunquam intelligatur quæ sit: etenim depasta cernitur. Notata est hæc animalis huius malignitas in alia herba maior. Percussus enim à serpente, mederi quadam sibi dicitur, sed illam homine inspectante non decerpit, Plin. Inuenti cucumeres & sine seminibus sunt, macerato uidelicet semine farina cuiusdam herbæ quam culicem appellāt (ut scribit Plinius) Hermolaus in Corollario ad cucumerem Dioscoridis. Et paulo post, Herbam culicem (inquit) à Theophrasto conopa uocari censeam, nec ne, quoniam & cynopa scriptū est maiori parte, non dixerim. Theodorus canis oculum & canariam conuertit, quasi cynopa non conopa probauerit. Olus est hoc, Theophrastus inquit, primisq; post æquinoctium imbribus germinat, & inter spicatas herbas ponitur; à Plinio quoq; duobus locis dictum, ut in castigatione Pliniana demonstrauimus. Aphace cynops (canaria, Gaza) & buprestis, primis ab æquinoctio profiliūt imbribus. Theophrastus lib. 8. hist. ca. 7. Hermolaus pro bupresti legit epipetron: ego buprestin malo, ut Græci codices nostri habent, & Gazæ etiam translatio; Epipetron enim florere negatur. Eodem libro ca. 10. Theophrastus, Spicosa sunt, inquit, oculus caninus, & cauda uulpina, & plantago. Transtulit hunc locum Plin. lib. 21. initio capitis 17. & cynops uocem reliquit. Alia certe uidetur canaria Plinij, qua canes sibi uomitum cient, unde nomen inuenit, quæ omnino ex graminis aut foeni genere est. Alia uero Theophrasti canaria, quæ mihi omnino psyllium esse uidetur, id est pulicaris herba: nō quidem conyza, quam Gaza apud Theophrastum pulicarem uertere solet, sed Dioscoridis & ueterum medicorum & Plinij psyllion. Quæ nostra opinio, nulli hæcenus prodita, confirmari potest, nominibus primum, quæ quidē psyllion à cane accepit: ut sunt, cynocephalion & cynomyia apud Dioscoridem, Psyllion (inquit Plinius) alijs cynoides, alijs cynomyian appellant: folijs (Ruellius legit floribus, quod probo) canino capiti non dissimilibus, semine autem pulici, unde & nomen. Flores psyllij (inquit Ruellius) canino capiti non dissimiles sunt, ob id cynocephalion & cynoides uocat. Et paulo

post, Dioscorides uno genere contentus est, recentiores duo statuerunt fastigia. Vnum calamo exili & longo, in cuius spica continetur semen pulicis colore & magnitudine; alterum sarmentosum, floribus canino capiti similibus; fabaceis capitellis, semine pulicis effigie, radice tenui & superuacua. Accedit nominibus res ipsa, quod psyllium quoque spicatum cernitur; nec aliter nominatum Theophrasto reperitur. Itaque nihil apud me dubij reliquum est, quin Theophrasti cynops psyllium sit: quod & Plinium ignorasse uideo, & Theophrasti interpretem Gazam: imò (quod eruditorum pace dixerim) quicumque scripserunt hactenus omnes. Obijciat aliquis cynopem olus esse ex Hermolai uerbis: dicam illum de suo hoc addidisse. Theophrastus enim eo in loco, unde eius uerba Hermolaus citat, non solum de oleribus, sed his omnibus quæ in aruis nascuntur, aruræa uocat, tractare instituit: at psyllium quoque in aruis terrenis (aliàs incultis) nascitur, ut Ruellius ex Dioscoride transtulit. Admonendi tamen sumus, inquit Hermolaus in Plinium 21. 17. in Theophrasto legi quandoque conopa, quasi culicem; non cynopa: & sanè culex nomen est herbæ Plinio, hæc ille. Plinius certe si conopem apud Theophrastum in locis iam citatis legit, prorsus errauit: culicis quidè herbæ semel & uno dumtaxat uerbo meminit, ut supra dictum est, de maceradis in ea trita cucumeris seminibus. Cum igitur alia sit canaria Plinij quam Theophrasti cynops, melius fecit Gaza ubi cynopem oculum caninum reddidit, quam ubi canariam. Grammatici quidam anemonem quoque *κυνοκεφαλον* interpretantur. Antirrhinon Apuleius cynocephalion & cerebrum canis cognominat. Magi anethum cyniocephali genituram aut capillos uocant, ut inter nomenclaturas apud Dioscoridem legitur. Cynia non est ea quam Theodorus canariam interpretatus est, ut in culice docuimus, Hermolaus in Corollario. Nos de cynia illa Dioscoridis, quæ & cynocrambe uocatur, satis prolixè supra differuimus. Cæterum Plinij canariam, quam ex fœni genere esse dixi, Ruellius his uerbis describit. Canaria (inquit) humilis est herbula, folijs tritici, multo minoribus, calamulo tenui, geniculis pyxidatim coherentibus articulato, internodijs modo tibiarum in se infarctis, quæ tracta suis à uaginis exeruntur, euanida spicæ loco panicula, ita ut folio & culmo triticum, cacumine arundinem æmuletur. Nostrates (Galli) herbæ canis appellant, quia gustata canes præsentaneam eliciunt uomitionem, sic ut excusso rursum uentris onere, uorandi moliantur aueritatem, hæc Ruellius. Idem alibi, Gramen (inquit) in officinis nomen seruauit, rura dentem canis & olitores appellant. Vulgaris est herba, nunquam se ab humo attollens, flagellis teretibus, articulatis, exilibus folijs, & in acumen fastigiatis, radice etiam geniculata, gustu non ingrata dulcedinis. Gramen aculeatum rura nostra etiam canarium dentem appellant, gustu è uulgo capriolam, quod capris grato sit pabulo; multum ab effectu sanguinariam, &c. Hæc Ruellius. Ego aliquando suspicatus sum canariam non certum graminis genus esse, nec peculiari aliqua ui ad uomitum ciendum pollere: sed quoduis genus fœni à cane trorum, & non bene commansum (præcipue si aut folia duriuscula, aut spicam asperiores habeat) fauces & gulam stimulo non aliter uomitum facere, quam in homine digitus aut penna uel aliud quidpiam siccum (ut lineolum) paulo profundius immissum: præsertim cum neminem certi aliquid hac in re obseruasse uiderem; & ueteres herbæ illius nullum nomen posuisse. Vide supra de Cane in c. in mentione uomitus canis. Nos sæpe canes per lusum etiam gramen obuuium decerpere & mandere uidimus. Aliqui feles quoque deuorato gramine uomuisse sibi obseruatum aiunt. Hyoscyamum Latini caniculatam uocant, Macer & Syluaticus: qui canicularem quoque dici meminit; nominis causa forte est odor qualis caturorum lactentium; cui similis ferè in cynoglossio etiam percipitur. Genus alijs quod in aruis sponte nascitur, caninum à nostra gente dictum, ampeloprasum uidetur: canini autem nomen additum in conuicijs uirosi odoris puto: describitur ab Hieron. Trago Tomo 2. cap. 71. quanquam figuram eius præcedente capite apposuerit. Eodem capite 71. allium caninum minus appellat, bulbi syluestris quoddam genus, quod initio Aprilis pulcherrimos flores cœruleos in pratis profert, unde in hortos etiam transferri cœpit, folijs paruis porraceis: stoculis cauis & specie simillimis lilij conuallium, ut uocant, floribus: proinde eodem nomine, addita cœrulei coloris differentia, à nostris nominatur *blawe meienysse*. Ipse hyacinthi speciem facit, quod & etsi improbare possum, in præsentia omitam. Violas Martias syluestres cœruleas, quarum flores maiusculi sed parum odorati sunt, Germani quidam caninas uocant, Tragus. Rubum minorem, cui odorata et rubentia mora sunt, nostri nominant *hyndbeere*, alijs *hundbeere*, id est canina mora: quamuis ad ueterum cynosbati descriptionem nihil accedant. Bryonia seu uitis alba, *hundsürbe*, id est cucurbita canina à nonnullis uocatur, Tragus. Syluaticus uitem canis saxifragam interpretatur. Squillam aliqui cepam caninam dicunt; alijs cepamuris, quod mures interimat, Vetus expositio uocabulorum Auicennæ. Cepe canis, uel aratillus, uel cepe syluestre, Græce azit (uide ne ab hyacintho corruptum sit nomen) bulbum habet paruum, foris rubentem, intus album, folijs croci, uenenosum, nullius in medicina usus, & ideo non descriptum authoribus, Syluaticus, Bulborum syluestrium generis est, & forte Plinij bulbina: cui similiter bulbus radialis rubet, intus candidus: absque squamis. Flos in spicis uisaceus uel ferrugineus: semen nigrum. Huius sunt generis Fuchsi duo priores hyacinthi. Euasdalbiar, id est bulbus caninus, Vetus expositio in Auicennam. Guardalbia, bulbus (lego bulbus caninus) Syluaticus. Romani mandragoram uocant caninum malum, ut legitur inter nomenclaturas apud Dioscoridem. Zinzibil alchel, zinziber caninum, herba nota est, similis hydropiperi, folijs salicis (kales) pallidioribus (magis citrinis) ramulis rubentibus, sapore zinziberis: canes occidit. Calidum est in secundo ordine, siccum in

in primo. Recens contritum cum semine abstergit maculas faciei, & pannum, & lentiginēs inueteratas: ac similiter impositum abscessus dueros resoluit, Auicenna libro 2. tract. 2. cap. 746. In ueteri expositione Auicennæ dictionum, similiter describitur zinziber Carmenum (uocē proculdubio corrupta pro caninum) addit etiam author credere se persicariam esse. Aggregator quoque a nonnullis persicariā exponi ait. Nascitur apud nos in montanis & syluestribus locis, iuxta riuos ferē, herba ad hominis proceritatem, floribus purpureis, folijs salicis: flores siliquarum rudimentis præfixi hærent: siliquæ trium ferē digitorum longitudine floccis siue lanis albis plenæ sunt, floret particulatim, caudes & ramuli rubent: A nullo, quod sciam, qui nostro seculo plantarum historiam excoluere, descripta. Ego propter elegantiam in hortum transtuli, ubi uiuax iam aliquot annis uiret: hyeme superficiem omnem saluis radicibus amittit, gustu acris est: propter totam denique speciem rhododaphne minor appellari posset, ni fallor. Aut hæc, aut persicaria uulgo dicta, Auicennæ zinziber caninum uidetur. Sed potius crediderim persicariam esse, & Dioscoridis hydropiper: quoniam id similiter cum semine illitum, tumores ac inueteratas durities discutere ait, & fuggillata abstergere. De apocyno stirpe tum proprie sic dicta, tum cognomine brassica rustica, supra sat copiose docui. Est & apocynō ossiculū, in phryni seu rubetæ aut buffonis latere compertum sinistro: quoniam canum impetus inhibeat, Cælius ex Plinio. Cæterum apocynon saltationis genus apud comicos scriptura distinguitur, Hermolaus. Cynanchon etiam uel cynanchen apocynon dictam refertur inter nomenclaturas apud Dioscor. Cynocardamon, nasturtium, Ibid. Cynochala, polygonum, Dioscor. Cynocto, non, apocynon, Idem. In Lexico Græcolatino uulgarī cynoctonon aconitum expenitur, Cynoglossus uel cynoglosson herba uulgo nota est, a foliorum similitudine ad caninam linguam appellata: Plinius recte ei caulem tribuit, quem Dioscorides negauit. Plantagini etiam nomen idem attribuitur apud Dioscoridem, Cynoglossi piscis a buglosso diuersi Athenæus meminit libro 7. Cynomazon, chamæleo niger, Dioscorides, *κυνόμαλα, τὰ ἰσχυρόμαλα*, id est pruna, Hesychius & Varinus. Caninum malum Romani mandragoram uocabant, ut supra monui, Cynomoron, *κυνόμορον* per omicron, apocynum, a morte quam canibus infert, Dioscorides. At cynomorion quinque syllabis, orobanchen cognominant Dioscorides & Plinius: a similitudine canini genitalis, ut Plinius ait. Nos pluribus supra in Boue cap. 3. de hac herba egimus, hic pauca addituri. Aegolethron herbam eodem in loco docui persimilem orobanchæ esse: quæ quoniam ut capris, sic & alijs nimirum animalibus exitio est, forte cynomoron etiam dicta est a canibus necandis: deinde idem nomen ad herbam ei simillimam ab imperitis translatum. Sed nomina rerum umbræ sunt, de quibus minimè contendendum. Apud Syluaticum orobanche araris appellatur, & alibi altantik, ut statim ex descriptionibus apparet. Araris (inquit) herba caulem sine folijs ædit: nascitur locis incultis: caule rubente & genitali canis simili, Latine cancellaria dicta. Galenus de compositione secundum locos 1. 2. cynomoron (quatuor syllabis) consiit nō aliud quàm cynosbaton esse: Cornarius eo in loco per omega scribere maluit, (nisi librariorum culpa est) in penultima, cum Græcus contextus Galeni omicron habeat duobus in locis. De cynocephalia herba supra dictis in mentione canariæ & psyllij, est quod addam: Plinius cynocephalam herbam in Aegypto Osiriten uocari scribit: describitur autem osiris herba a Dioscoride. Cyncephalon herbam aliqui anemonen uocāt, Varinus & Hesychius: forte quod pericarpion siue seminum eius receptaculum canini capitis quandam referat speciem. Sebesten uulgo dictos fructus, Syluaticus Persice inquit mamillam canis appellari, uersu etiam barbaro id confirmans: sed errat, si sebesten Persicam esse uocem putat. Græci enim myxa primum uocarunt, deinde in honorem Augusti sebastos, Canis testiculos nostrates Colchicon herbam uenenosam appellant, propter gemellos seminum folliculos. Cynomorphos, crocus, Dioscorides. Cynosorchin (id est canis testiculum) alii qui orchin uocant, folijs oleæ, mollibus, ternis, per semipedē longitudinis in terra stratis: radice bulbosa, oblonga, duplici ordine, &c. Plinius. Herba uulgo nota est, cum multis & diuersis eius generibus, Hippocrates radicem eius didymen, id est gemellam appellauit. Cynozematitis, conyza maior, Dioscorides. Cynoxylon, chamæleo niger, Dioscor. sed malim cynozolon, ut Plinius habet lib. 22. cap. 18. propter grauitatem odoris, quidam foetore eius ricinos e canum auribus decidere scribunt.

¶ Nomnibus non longissimis appellandi sunt canes, quo celerius quisque uocatus exaudiat: nec tamen breuioribus, quàm quæ duabus syllabis enuncientur, sicuti Græcum est Scylax, Latinum Ferox: Græcum Lacon, Latinum Celer: uel scemina, ut sunt Græca, *Σκυλαξ, Ἄλκυ, Πρωμ*: Latina, Lupa, Cerua, Tigris, Columella in cane pecuario. Sic etiam Xenophon, *τὰ δὲ ὀνόματα αὐταῖς πλεονεχέει, ἵνα θανάκηνται ἢ*. Omnia sanè quæ Xenophon numerosa ponit, bisyllaba sunt. Similiter Oppianus, *Αὐτὰρ νηπιόχοισι ἐπ' ὀνόματα σκυλάκεσσι Βαυὰ τίθει, θοὰ πάντα, θοὴν ἵνα βαρεῖν ἀκρόν*. Quid si per *θοὴν* intelligamus ὄρν, & oxytona esse debere canū nomina: ut *σχυλὸν, κρυωνή, ὄρμη, ὄρην, & ἄλκην* potius quàm ἄλκυν: argutiora enim magisque sonora sunt quæ ultimam acutunt nomina. Grammatici quidem Græci *θοὴν* acutum exponunt, & *νήσος* *θοὴς* *τῆς ὀφέας*: & *νύκτα* *θοὴν*, quod umbra noctis in acutum seu conum desinat.

¶ Sed canum nomina quæ apud ueteres reperi (quamuis alia alijs canum generibus magis conuenirent, ut celeribus, sagacibus, pugnacibus, custodibus, &c.) ex Xenophonte præcipue, & Ouidij Metamorph. libro tertio, ubi Actæonis canes enumerat, ordine literarum enumerabo. X. litera pro Xenophonte addetur, O. pro Ouidio. Post ueteribus usitata nomina, seorsim recentiora subtexam.

¶ Acalanthis (oxytonum) uidetur nobilissimi canis nomen, unde illud est Aristophanum, *Ἀκαλάνθης ἐπεγορεύει τυφλὰ πικτὶ*, Acalanthis festinabunda occæcatus parit. Quidam tamen eo nomine aues intelligunt, quas nonnulli basilicas nuncupant, Cæl. Agre naribus utilis, O. Aglaodos ex patre Dictæo & matre Laconide, ut Labros etiam, & Hylactor, O. Aëlo cursu sortis, O. *Ἀβήρ*, x. *Ἀιχμή*, x. *Ἀκτίς*, x. *Ἄλκx* paroxytonum, Columellæ, oxytonum x. Alce, Ouid. *Ἀλκίς*, x. Argus canis V. lyllis, Polluce teste, *Ἄργος*. Asbolus atris uillis, O. Augeas canis Molotticus, de quo inter Molossos dicam. *Ἀυγὼ*, x. Auram canis Atalantæ Calydonius aper occidit, Pollux. ¶ *Βία*, x. Vide *πολύς*. *Βρέμων*, x. *Βρύας*, x. ¶ *Καίνωμ*, x. In Calathinam canem facile enixam extat epigramma Anthologi Græci lib. 1. Sect. 33. Canache, O. Capparus canis custos templi Aesculapij, de quo infra dicemus. Cerberus, uide infra de canibus diuersis cap. 1. Cerua, Columel. *Χαρά*, x. Charon, Corax, Harpyia, & Lycitas, canum Actæonis nomina apud Aeschylum. Corax, uide Charon. *Κραυγή*, x. Cyprio (aliàs Cyprius) uelox cū fratre Lycisca, O. ¶ Dorceus Arcas, O. Dromas, O. ¶ Ferox, Colu. ¶ Gergittius canis Geryonis, Pollux. *Γηθός*, x. *Γνώμης*, x. Omnibonus legit Gnomon. ¶ Et nigram medio frontem distinctus ab albo Harpalus, O. Harpyia una ex canibus Actæonis, O. et Aeschylus, ut Pollux scribit. Heba, *Ἥβα*, x. Xenophon Grylli filius fertur celebrem canem habuisse, Hippocentauri nomine, Pollux. Horme, *Ὀρμή*, x. Hybris, *Ἥβρις*, x. in Omniboni uersione Thybris legitur, quod non placet. Hylactor, O. uide Aglaodos. Hyleus, *Ἥλεις*, x. Hyleusq; ferox nuper percussus ab apro, O. ¶ Ichnobates sagax Gnosius, O. Issa Publij catella apud Martialem. ¶ Labros, O. Vide Aglaodos. Lachne hirsuta corpore, O. Lacon, Columella, Præualidusq; Lacon, O. Et substricta gerens Sicyonius ilia Ladon, O. Lælaps, O. fuit & Cephalî canis hoc nomine. Lampyrus canis nomen apud Theocritum est in Daphnide ac Menalca, ex ratione albicantis caudæ, ut inquit interpres: uel à perugili cura & solerti custodia, *παρὰ τὸ λάειν καὶ ὑγείην*, id est à uidendi seruandiq; diligentia: uel quoniam sit uulpi assimilis quam lampuron uocant, Cæl. Lethargus, *Ληθαργός*, canis Hippamonis, Pollux. Leucon niueus, O. *Λεύκων*, x. nisi Leucon legendum sit. Locridem canem epitaphio celebrauit Anyte, Pollux. *Λόχθ*, x. *Λόγχε*, x. Lupa, Columella. Lycas canis uenaticus Simonidis, Pollux. Lycitas, unus ex canibus Actæonis apud Aeschylum, Pollux. Lycisca, O. uide in Cyprio. Lydia ab apro peremptæ epitaphion scripsit Martialis. ¶ *Μαίρα* canis Orionis, Cæl. *Μαίρας*, x. Melampus Spartanus, O. Melanchætes, O. Melaneus, O. ¶ Deq; lupo concepta Nape, O. Nebrophonos, O. *Νόης*, x. ¶ *Ὀνίας*, x. Omen, Cicero 1. de Diuinat. Tum ille arctius puellam complexus: Accipio omē, inquit, mea filia: erat autem mortuus catellus eo nomine. Oresitrophus, O. *Ὀρση*, x. Oribasus Arcas, O. ¶ Pamphagus Arcas, O. Perfa catellus L. Pauli cōsulis apud Valerium Max. Pecudesq; secuta Pœmenis, O. *πολύς*, x. Omnibonus (nisi librariorū erratum est) ex hoc & sequente Bîa unum fecit canem, Polysibiam nomine; Constat autem duos esse uel ex syllabarum numero, cum cætera omnia bisyllaba sint, & hunc numerum etiam Columella requirat, ut supra dictum est. *Πόρπαξ*, x. *Πόρβων*, x. *Πλέγων*, x. *Πόναξ*, x. *Πορρά*, x. *Πύλαξ*, x. *Ψυχά*, x. Pterelas pedibus utilis, O. ¶ *Ρώμη*, x. & Columella. ¶ *Σκύλαξ*, Columel. *Σπέρων*, x. *Σπιδί*, x. & Columel. *Σθενωμ*, x. *Στεφρός*, x. *Στίβων*, x. *Στίχων*, x. *Στίθε*, O. *Στύραξ*, x. *Σύας*, *λύων* πρ. *παλέρηνι*. ¶ *Τάξ*, x. *Τόλκων*, x. *Θάλλων*, x. Theridamas, O. Theron, O. Thous, O. *Θυμός*, x. Tigris, O. & Columel. *Τριακᾶς* canis Pæonica, quam Panes Pæoniæ satrapa dono dedit Alexandro regi, Pollux. *Τύρβας*, x. *Χίφωμ*, x. malim per omega in ultima.

¶ Nunc quæ apud recentiores reperiuntur nomina canum, subiungam. ¶ Turcus, Aug. Niphus. Falco, leporarij nomen apud eundem. Quæ sequuntur, omnia ex Mich. Blondi de canibus libro mutuatus sum, etsi quædam ex eis parum probem. A Pio (inquit) nobis olim familiarissimo, canis uocatus erat Scymnis. Mantuanus uero canes his nominibus uocitauit, Hylaxe (malim Hylax) Harpalagus, Tigrina, & alijs iam recitatis; item Ragonia, Serpens, Ichtia, Helor, Argus. Sunt & hæc canum nomina, Syagius (Syagrus potius) Menalcas, Graucis, Chiron, et Pilafter. Recētiore etiam uarijs nominibus uocitant canes, ut Leonem, Lupum, Stellam, Quatrocolum, Fulgur, Bellinam, Rubinum. A patria etiam uocant, ut Britannum, Gallum, Corsicum, Croacum, Milanum à Mediolano: & Africano à Tuneto nomen imponunt. Alia deniq; Hispanis, Gallis, Germanis, alia alijs gentibus nomina sunt. Nos nostram catellam Furiam appellamus, quod frequenti rabie in furorem concitæ, Hæc Blondus. Est & Satinus nostris non infrequens canis præsertim elegantioris nomen: & à gente Phasianus, quod ex gentili in proprium transiuit, ut & alia quædam gentilia.

¶ Venio ad reliqua uocabula à cane deriuata: quædam enim eorum prima huius capituli parte iam recensui. Canifera mulier nihil ad canem, ut prima fronte tridetur: sic enim uocatur mulier quæ canum, id est qualum fert, quod est cistæ genus, Græcis *κυνήφας* dicta, Festus Pompeius. Cynalones, acus sunt quibus mulieres caput exornant. Idem. ¶ *Κυνάδας* pro *κυνᾶς* dicunt Dores, Varinus. Catulus quoddam genus uinculi, qui interdum canis appellatur, Varro. *Κυσοχύνη* uinculum est siue lignum, in quo scorta, si quid deliquissent, tenebantur. *Κυνέγχη* secundum aliquos uinculum est manuum, *ὃ δὲ χειρῶν δεσμός, ἀνθρωπινός*, (forte *ἀνδρῶπιγμός*), *ἱερκτὴν*, Varinus. *Κύφων*, ἢ *κυνέγχη* τὸ *ψαλδῖ*: *ἐν λαῖ ὑπὸ πτελέλκx εἰς τοὺς τίνοντας τὴν κατὰ δίκην*, ἵνα μὴ ἐύρωσι ἀνακύνῃαι, *δεσμός ἐν λίνῳ*, ὃν οἱ *ῥῖ* κλειὸν ὀνομάζουσι, οἱ *ῖ* καλειὸν, &c. plura uide apud Varinum. Cippum Latini uocant instrumentum ad colligandos pedes, Cæsar lib. 7. belli Gal. *Κυνίφας, ἀκροβολισμοί*, id est uelitationes, Hefychius & Varin, in Lexico Græcolatino

colatino κυνίσις scribitur perperam, ut puto. Κυνῆν, uide parte quinta huius capituli, ubi de pileo agemus quem Græci κυνῆν uocant. Κύνταος, miserrimus, pessimus, impudentissimus, turpis, & ἔχατος apud Apollonium, Varin. & Hesych. Κύνειος robustus, εὐζωνος, Varin. Κεκυνῶσθαι uerbum Etymológus in κύων exponit συνδεσθαι, id est colligatum esse. Κυνεγκέφαλος, ὁ τὸ ῥάχους ἀπὸ κεφαλῆς εἰς τὰ αὐτῆς φερόμενος γόνος, Hesychius & Varin. lego ὁ εἰς τὸ ῥάχους. Id est, Cynencephalos uocatur semen genitale quod a capite & cerebro per dorsii spinam ad partes genitales descendat. Κυνός, nates & muliebre pudendum; hinc forte dictum cysochene uinculum, quo scorta coërcebant; hinc etiam κυβόλωκος, ὁ παιδεραστής; & κυσπογίς quæ aliàs pygolaupis, noctiluca; & κυσία, παχητία; ut etiam κυπάται. Cyfaron apud Galenum uocatur intestinum rectum, eiusdem ut uidetur originis; hinc & κυβέλης Eustathio, pro quo aliqui κυνολέχην scribunt (ut supra dixi) turpiloquus: nisi quis per oi diphthongū scribere malit. Κοινῆν enim scortari exponunt, κοινῶν lupanar, κοινολέχῃ adulterum. Κυνέσασθαι, ἐξελύσθαι, ἢ τὸ αὐτῷ οὐκ ὑποτάσσασθαι οἷον ἐπὶ σάσθαι, Varin. Hesychius. Huc pertinet σκύλαξ, ἡμῶν ἀφροδισιαστικῶν οἶον τὸ τὸ φοινικῆ ζόντων; & prouerbiū κύνα δ' ἐρεμ δ' ἐδ' ἀρμυρῆν; quæ omnia ut turpissima sunt, sic ab honestis uiris explicari non debet: prorsus quidem omittenda, nisi huc saltem facerent ut miserrimam gentiliū & impiorum hominum conditionem, qui his non modo uocabulis ludere ac libros replere suos: sed ipsis etiam criminibus turpissime se inquinare soliti sunt, plenius inde cognosceremus. Κυνόρια, ὅπως μετὰ χειρῶν κύμα ἐκβάλλει, Hesych. Varin. aliqui fluctum aut procellam interpretantur. Κυνόσσεια apud Suidam nudum nomen legitur. Κυνόσσεια, res nullius pretij, Lexicon Græcolat. Cynulchos uocant qui secum ducunt canes, Cæl. Cæterum cynuchus pera est, uel lorum quo canis ligatur. Κυνόφαλοι, Κορινθιοί, φυλῆ, Hesych. & Varin. Κυνάλωψ, κυνοφθόρος, ὁ ὃ δολόντες κύνα ἀδικοῦ ἀπέδιδωκεν, Hesych. & Varinus. Κυνώλης, ἐξώλης, iidem. Κυνόδρομῆν & κυνομαχῆν uerba apud Pollucem ad uenationem pertinent.

¶ Catulum, Catullum, Caninium, Canidium, & Canuleium, propria uirorum nomina apud uetere Romanos legimus. Vide Onomasticon nostrum in Catulis, & alibi. Canius poëta fuit temporibus Martialis, cuius meminit Martialis lib. 1. Epigr. ad Maximum. Gratidia proprium nomen mulieris Neapolitanæ maleficæ, quam Horat. in Epist. Canidiam uocat. Scylacis Caryandei librum citat Io. Tzetzes 7. 144. Cynna, Κύννα, nomen meretricis, Hesych. apud Suidam & Varinum non recte per n simplex scribitur. Athenis admirationi fuisse meretriculas Cynnā & Salmaccham apud Aristophanem legitur. Cyne etiam per n simplex in Vespis Aristophanis meretricis nomen est: οὐδὲν ὁ ποιητὴς μὲν ἀπ' ὀφθαλμοῦ κύνης ἀκτίνες ἐλαμπύρι; Cleonem (inquit Scholiastes) cani propter impudentiam comparaturus, mutauit orationis figuram. Κυνὴ γυνῆς, apud Varinum corrupte legitur pro κύνη (paroxytonum) γυνῆς. Cynnide, familia sacra Athenis, cui Cynes uel Cynides heros nomen dedit, Etymol. Cyneas Theffalus Pyrrhi regis legatus, uide Onomasticon nostrum; meminit eius Plutarchus. Hunc Aelianus et legatum Pyrrhi & medicum illum proditorem fuisse credidit falsò, Hermo. Cynisca Archidami filia plurimum studij ad Olympiacum certamen contulit: prima mulierum equos nutriuit, prima etiam in hoc sexu Olympia uicit, Pausanias in Laonicis. Κυνάγειος, uir Atheniensis, fortissimus in bello Persico, &c. Vide Suidam & Onomast. Cynaras, rex Cypri. ¶ Cyne, Κυνή, urbs Lydiæ Stephano: unde Cynei uel Cynij dicti. Cynticum, Κυντικόν, locus Iberiæ prope Oceanū, incolæ Cynetes & Cynesij, Steph. Cynetia, Κυνέτεια, urbs in Argo uel Argolica, Stephan. Idem Cynuran, Κύνυρα, urbem in Argo uel Argolica facit, à Cynuro filio Persei. Canarij populi circa Atlantem Africæ montem habitant, dicti quod uictus, ut canibus, eis promiscuus sit. Meminit eorum Plin. libro 5. cap. 1. Hemicynes, ἡμικύνες, quasi semicanes, non procul à Massagetis & Hyperboreis habitant, & canum instar latrant, Apollonij poëta uersib. celebrati, qui apud Stephanum recitantur, sed corrupti: Vide paulò post in Cynoccephalis. Canaria insula est in mari Atlântico Fortunatis propinqua: sic dicta à magnorum canum multitudine ingenti, meminit eius Plin. 6. 33. Κυνῶν νῆσος, id est, Canum insula ad Libyam refertur, Steph. Cynopolis, uel duabus uocibus, Κυνὸν πόλις Stephano, id est Canum ciuitas in Aegypto, in qua Anubis colitur, & honor & sacer quidam cibus canibus est constitutus. Ab hac Cynopolitana præfectura appellata est: qui in ea habitant Canarij dicuntur, Perot. Cynosura Stephano promontorium est Arcadiæ, à Cynosuro Mercurij filio, Κυνόσουρα, tribus Laconica, & promontorium Marathonis Eubœam uersus: καὶ πᾶς χειρὸς οὐλὴς τὴν, καὶ δι' Κυθωνίας αἶ, Varin. Cynos ciuitas in Locride, Lilius 8. tertiæ Decadis, Cynum Locridos emporium, Stephano Κύνος Ὀπῦντις nauale uel ciuitas est: & Homeri uersus citatur, οἱ Κύνεπύ τ', ὀπῶντά τε, Καλλίαρου τε, quasi eadem sit Cynos & Cynetos; hinc Cynij & Cynæ: plura Varin. & Hermol. in Plinium 5. 28. Cyon, Κύν, Caria ciuitas, Canebium prius dicta, Stephan. gentile Cyites. Cynoccephali, ut scribit Plin. 7. 2. homines sunt in montibus terræ Indiæ caninis capitibus, qui ferarum pellibus uelantur, & latratu pro uoce edunt, unguibusque armati uenatu & aucupio uestuntur. Vide Gellium. Quidam hos in Aethiopia esse scribunt, uiolentos ad saltum, morsu feros. Meminit etiam Augustin. lib. 16. de Ciuitate Dei. Plinius eos lacte uiuere author est. Eosdem ab alijs Cynamolgos dici puto, Indiæ populos. (Solinus tamen Cynamolgos Aethiopes facit: de his infra pluribus, in prima parte de canib. diutiusis) & Hemicynas à Stephano, quanquam loco authores separant, capitis tamen effigies & pro uocelatratus conuenit. Cynoccephali asperi sunt rictibus, amicti uestitu tergorum, Solin. Et paulo post, Sunt qui syluestres, hirti corpora, caninis dentibus, stridore terrifico. De Semicanibus & Cynoc-

phalis apud Hyperboreos Simmiæ scripta refert Io. Tzetzes Chiliade 7. ca. 144. De Canibalibus anthropophagis multa passim in historijs Noui orbis Petrus Martyr et alij scribunt. *Κυνὸς κεφαλαί*, id est, Canis capita, collis est Thessaliæ, & parua regio Thebarum, patria Pindari, Steph. Scotussæ in Macedonia sunt & Thessalia, quarum altera insignis est uictoria Romanorum contra Philippum regem ad Canis caput: ita locus appellabatur, ubi T. Quinto Flaminio duce pugnatum est, Hermol. in Plit. 31. 2. Copias aduersus Thebas egit: ubi fossis omnia uallisq; munita comperiens, superato loco, quem Canis capita uocant, agrum omnem ad oppidum usq; deuastauit, Xenophon in Agesilai laudibus: meminit etiam alibi, qui locus iam non occurrit. Item Plutarchus in uita Pelopidæ, Cum autem in planum (inquit) procederent, atq; uterq; ea promontoria, quæ Canis capita uocant, capere peditibus niteretur, &c. Catularia porta Romæ dicta est, quia non longè ad placandum caniculæ sydus frugibus inimicum, rufæ canes immolabantur. Cynæthium, *Κύναιθα* uel *Κυνάθηα*, ciuitas in Arcadia. Hinc Cynæthenses populi, quos aliqui à Cynætho Lycaonis filio putant appellatos, Steph. Cynæthia etiam urbs est Thraciæ sub Nerito monte. Lusi Arcadiæ urbs est in mōtanis agri Clitorij, iuxta quos à Melampode perhibentur curatæ Præti filia, in Dianæ fano: inde haud procul fontem esse aiunt in agro Cynæthensium uicino, cuius aqua pota morsos à rabida caneliberet, ob id Alysson uocari, Hermolaus in Plinium, 31. 2. Dionysius Antiquitatum lib. 1. tractum Cynæthium ab Aeneæ socio ibi defuncto sepultoq; nominatum putat in Arcadia, Hermol. De Ioue Cynætheo quod à uenatione nominatus sit, cui Arcades & Cynæthenses uacabant, alibi quoq; dicam. Cynæthus patria Chius ex rhapsodis poetis maxime illustris fuit, &c. Cæli, 7. 29. Cynethi uel Cynethusæ insulæ meminit Hermolaus in Plinium 4. 12. Scylace, *Σκυλάκη*, urbs iuxta Cyzictum, inquit Hecataeus. Placia & Scylace parua Pelasgorum colonia, Pomponius, lib. 1. Scyllacium Atheniensium colonia in ultimo Italiae, eorū qui Mnesthei comites fuere: hoc tempore Scylacium uocatur (uulgo Scilazo) Brutiorū ciuitas: Vergil. Aen. 3. Caulonisq; arces & nauifragum Scylacæum, uide Onomast. nostrum, & Nic. Erythræū (qui per simplex lambda scribendum asserit *ἔξ τῷ σκυλάδῃ*: quod etymon mihi non placet) in Indice Vergiliano. Iris fluuius Thermodonti uicinus, Scylacem & Lycum ex Armenia, aliosq; fluuios excipit, Eustathius in Dionys. Cynadra, fons est ex quo bibebant qui manumittebantur, unde natum prouerbium, *τὸ γὰρ λυνοῦσθαι ἐλθόντων ὁδῶν*, de uita libera, Varin. Cynofarges, *Κυνόβαργες*, gymnasium in Attica prope urbem & templum Herculis, & uicus sic dictus à cane albo, qui sacrificante Diomo & Herculi paratam uictimam ostendente rapta femora in hunc locum detulit, Stephan. Nomen autem inditum est loco à canis uel albedine uel celeritate. Diomo territo propter abreptum sacrificium responsum contigit, aram illic condendam esse ubi canis femora dimisisset. Didymus pro Diomo apud Suidam perperam legitur. Exercebantur in eo gymnasio spurij (nam Hercules quoq; spurius fuisse existimatur) qui neutro parente ciue nati erant. Imprecatio In Cynofarges, similis est illi, In coruos, Suidas, Hesych. Varin. Vide Cynofarges in Chiliadibus Erasmi. Examinabantur eo in loco spurij, cum de patre controuersia erat: spurios autem (*νόθος*) Athenienses etiam liberos uocabant, Varinus exponens prouerbium *ἐς Κυνόβαργες*. Quidam acuunt ultimam, sed proparoxytonum usitatus est. Ab hoc Diomo etiam *χρὸς Διόμεικα* dicitur: & *Διόμεικα* uel *Διόμεικα* per omicron, pars tribus Aegeidis est: quod Hercules illic Colytti hospitio susceptus, Diomum eius filium amauerit, Steph. Cynofarges etiam Hercules cognominatus est, ut meminit Herodotus & Plutarchus: & Cynofargis templi, in quo Herculis & Hebes aræ fuerint, Pausan. in Attic. Plato non à cane alba, sed à Cynofargo quopiam, Cynofargen (malim Cynofarges in neutro tantum genere; unde & datius *γὰρ λυνοσάργες* profertur) dicam ait. Et inde quoq; adagium deductum est, *ἴθι εἰς λυνοσάργες*, in infames atq; ignobiles, Gyrald. Cynofema (*Κυνὸς σῆμα*, uel *Κυνόσσημον*, alij per simplex sigma scribunt) id est Canis sepulchrum, que nomine dictus est tumulus Hecubæ (teste Plinio) uxoris Priami, quæ doloris impatiens, post cladem exitiūq; patriæ ac suorum, in canem conuersa fertur. Tumulus Hecubæ (inquit Pom. Mela lib. 2.) siue ex figura canis, in quam conuersa traditur (uide Ouidium Metam. 12.) siue ex fortuna in quam deciderat, humili nomine accepto. Est autem promontorium Hellesponti, cuius etiam Thucydides libro 8. meminit: Stephanus, locus Libyæ, & alia quædam regio. Cynosemon locus est Cherronneſi, in quem Hecuba captiua ducta post captum Ilium, in mare desilijt, & uitam finiuit, Varinus & Suidas. Vlyſſes Iliō capto Maroneam præternauigans, cum Hecuba illic exercitui dira imprecaretur, ac tumultum moueret, lapidibus obruit, & iuxta mare obtexit (sepeliuit) ac locum Cynossema nominauit, Suidas. Pollux lib. 5. Cynossema in Hellesponto à celebri quodam cane dictum putat, nisi quis (inquit) credere malit, à tumulo Hecubæ in canem uersę, nomen ei impositum. Aliud est Cynossema apud Calydones, ubi Aura canis Atalantæ à Calydonio apro occisus, sepultus est, Idem. Aliud est Cynossema in Salamine, sepulchrum canis Xanthippi Periclis patris: Sed de canum aliquot sepulchris plura dicā in ultima parte huius capituli. Cynna, *Κύννα*, oppidulum prope Heracleam, ab una Amazonum appellatum: uel à Cynne fratre Cœi, Stephanus. Cynna, Philippi Macedonum regis filia, Athenæus libro 13.

¶ b. *Κυνοειδής*, cani similis, aspectu canino, psyllion supra cynoïdes appellauimus. Canibus interiora omnia similia leones habent, Aristot. Felium & ichneumonum pleraq; ut canum, Plinius. Pauthyo animal magnitudine canis est, Albertus. ¶ *Κυνῆ*, pellis canina, Pollux: & pileus, de quo in e. mox, Suidas *Κύνειον δορυ* dixit, Cynocephali cognomentum, quod quum alijs, tum uerò Pericli adhaſſe

hæſiſſe legimus, non ferè aliud quàm impudentiam & rapacitatem ſignat, Cælius. Ego his uitijs Periclem notatum nuſquam memini legere: ſed contra potius, uirum bonum, liberalem, & pecunijs inuidium fuiſſe. Cleonem uero (in Equitibus Ariſtophanis) cynocephalum nominaiſſe ſeipſum, *ὡς τὸ δεινὸν ἀνείχυντον, ἰταμόν, ἀρπακτιδόν*, ex Varino & Suida coſtat, Cratinus Periclem *ἰχνοκεφαλόν* dixit, Pollux libro 2. lege *ἰχνοκεφαλόν*: ſic enim Plutarchus in Vita Periclis ſcribit: Corporis quidem ſpecie Pericles haud indecora fuit, capite uero oblongo, nec cæteris partibus reſpondenti. Ex quo omnes ferè eius ſtatuae uelantur caſſide, quod uidelicet nollent ſculptores ea re hominem deformiorem uideri. Et Attici poætæ eum *ἰχνοκεφαλόν* contumeliæ gratia appellare ſoliti ſunt, quia *ἰχνον* ſcillanti interdum uocant. Deinde ab Eupolide eum cephalogeram nominatum addit, & à Teleclide caput eius *ἐνδ' ἐκ κλινῶν*. Videtur ſanè in Plutarcho deeſſe quod Pollux ſcribit, eum à Cratino ſchinocéphalon dictum: quod omnino addendum putauerim poſt hæc uerba Cratini, *μόλε δ' ἔδν' ἔννε καὶ μακάρε*, alioqui nihil ad rem. Ibidem Lopus interpres Titanum pro tyrannum uertit, niſi mendum librario rum eſt: intelligit autem Cratinus tyranni nomine ipſum Periclem. Rurſus ibidem, Eupolis cum inãterrogaret de ſingulis principibus qui ab inferis rediſſent, idcirco Periclem nominatum ultimum eſſe inquit, quia caput inferorum adduxerit: Græce eſt, *ὅτι περ κεφάλαιον*, legerim *ὅτι προσκεφάλαιον*, id eſt eò quod puluinum ſecum ab inferis adduxerit. Magnum enim & graue caput, quale Pericli tribuunt, aut etiam curis & negotijs grauatum (quod Teleclides de eo ſcribit) puluinum & quietem deſiderare uidetur. Eo autem ſecum geſtando impeditum, poſtremum ueniſſe fingit. De cynocephalis animalibus inter Simias dicam. Sunt enim ſimias quædam caninis capitibus, quas uoce Græca cynocephalos appellamus: at canes cynocephalos dicere, quod Gyllius in Aeliano fecit, non minus abſurdum eſt, quàm ſi quis Latine canino capite canem dicat. *Κυνοπρόσωπος*, faciè canis ſimilis, Lexia con Græcolat. *Κυνοφαλμιζέται*, impudenter intuetur, Varinus, Heſychius, & Suidas. *Διακυνοφαλμιζέται*, *διωποβλέπεται*, *διανόει*, *ἀναδιώκει ἀντίπατον*, Heſychius & Varinus. *Κυνώπης* & *κυνοβλώπης* uocabula ſupra poſita ſunt, *ρύγχος*, id eſt roſtrum, de canibus & ſuibus inter quadrupedes Grammatici proprie dici ſcribunt. Naſus canis alſioſus, & plerunq; tactu frigidus eſt, quod & metris quibuſdam Germanicis teſtamur. *Κυνέας*, *κυνόσωμ*, id eſt dens caninus, Heſychius, Varin. Primores quatuor in homine dentes Græci à ſecando *πυκνὰς* appellant: his deinceps ſinguli utrinq; canini hærent: his omnibus ſingulæ radices inſunt: ſequuntur gomphij, id eſt molares uel maxillares, qui ut plurimum in maxilla ſuperiore ternas, in inferiore binas radices habent, Galenus in libro de oſſibus. Canini autem dicuntur quod acuti, & caninis dentibus ſimiles ſint, Pollux. Noſtri oculares uocant, quod oculis rectè ſubijciantur, & ui extractis oculi ſæpe lædantur. Neſcio quis ſciolus in Lexico Græcolatino Ariſto telem caninos cum gomphijs eoſdem facere, & licere nobis cum Cicerone non ſolū caninos, ſed & genuinos & intimos interpretari, ineptiſſime (ne dicam mendaciſſime) ſcribit: Ariſto teles enim de partibus anim. 3. i. manifeſtè diſtinguit. Oſſa quædam in homine armorum loco ſunt, quibus præpeditia protelentur, ut quæ trito medicis uocabulo ex curuitatis natura, ut ipſi interpretantur, ſimonia nuncupantur, ab Græcis cynolopha dicta, id eſt canina prominentia: Hæc uero ſuper dorſi ſphondylos locum habent, Cælius 3. 17. Clarius hæc oſſa Pollux deſcribit libro 2. his uerbis, *περὶ δὲ τοῖς νώτοις ἐπὶ τὰ τραχύτητα αἰνιῶσιν. ὅν δ' ὁ μὲν, αἰ μετὰ τὴν πρῶτην ἀκανθεὶν ὀνομαζομένην, ἢ καλεῖται λυνόσφα. ἰέρνα ἢ, αἰ πλάγλαι δ' ὁνο. αἰ ἢ λοιπαί, καὶ τὸ πρὸνύονσι.* Catulire (*σκυλαρ* apud Ariſto telem, Gaza canire) dicuntur canes (fœminæ, ut *ταυραρ* etiam & *καπεραρ* de uaccis & ſcrophis proprie, non item maribus) quando Venerem appetunt, uel (ut Varro inquit) oſtendunt ſe uelle maritari, quo tẽpore etiam terra aperitur, ut Varro teſtatur. Quum meam uxorem uidi catulientem, Plautus: Laberius ſcripſit catulientem lupam, id eſt coitus appetentem. Catulitionem ruſtici uocant geſtiente natura ſemina accipere, eaq; animam inferente omnibus fatiſ, Plinius libro 16. Simile eſt illud noſtrorum initio ueris, **Sic Suū bibelet.** Lacedæmoniꝝ hoc animal templis omnibus arcẽbant, quod impurum ſit & palàm coeat. Canes etiam cum mulieribus Veneris conſuetudinem habere deprehenſi ſunt. Nam Romæ mulier adulterij accuſata à marito fuiſſe dicitur: Adulter in iudicio canis eſſe prædicabatur, Aelianus. *Κύνω δ' χειρῶος τέκνον πῦρ τὸ πρῶτον*, Tzetzes 4. 126. Primus canis fœtus parenti ſimilior eſt, ut ſupra dixi, ac ideo forſan præfertur. Fœta canis, Plautus. Canem maſculum catellos duos lactaſſe Cælius Calcagninus Epiſtolicarum quæſtionum libro 1. epiſtola ad Thomam Calcag. his uerbis teſtatur: Quod catuli (inquit) duo ex eo genere quos *ἰχνοτύες* Græci uocant, tibi nuper dono dati, frequenti ſuctu, ex grandioris canis papillis lac euocauerint, ita ut nunc ille non ſine magna omnium admiratione matris uice educationis munere perſungatur: minus tibi inſolēs ac mirum uidebitur, ſi intellexeris, hircum aliquando ita mulctralia impleuiſſe, ut coloftra inde cõficerentur, &c. Sola ex omni calidorum genere canis & ſus, partu numeroſo notantur, Theophrastus de cauſ. 1. 27. Et rurſus, Ex plantis quædam (inquit) ut fici, uites, &c. aliæ maturius, aliæ ſerò fructum ferunt. Ac inter animalia genus nullum eiufmodi eſt, cane excepto: ſed omnia pari tẽpore & ferunt in utero, & alunt cum pepererunt: quanquam tempora pro locorum natura ſæpe permutant, & præcipuè quæ cum hominibus uiuunt. *Σκυλακτροφία* Oppiano, catulorum educatio. *Σκυλακεία* Polluci tum nutritionem catulorum, tum procreationẽ ſignificat. *Σκυλαδύμ τὰς κύνας* (forte *σκυλακδύμ*) eſt per hyemem eas ſobole implere & admittere ad coitum. Tempeſtiuè autem admittentur, ſi labore prius exercitatae fuerint, & deinde aliquantiſper quieuerint. Labor enim corpora duriuſcula & ſolida reddit, quies

roborat & alit. Eodem tempore cibus eis ad satiem concedendus est; nam cum uenantur, cibo saturari inutile est. Conueniunt autem catulis qui nutriuntur, edulia uino madida, Pollux. *ὧς ἡ κύων ἀπαλοῖσιν περὶ σκυλαέκτους βιβῶσα*, Homer, est enim canis animal prorsus philotecnon, id est miro erga sobolem amoris affectu præditum, Qua de re Oppiani lib. 1. de piscatione aurei uersus hi sunt: *ἦ δ' ἢ δ' ἀρ' ἐπὶ τοῖσι λυνὸς σκυλαέκτορ' ὄφρα δύνῃ ροιμὴν ἐγγίψας, εἰ καὶ πᾶρ' ἢ ἢν' ἐταίρ' ὄφρ' ἄρ' ὅσοι περὶ βύδας μιν πρὸς χόλῳ ὑλαέσονται*, *ὅϊον ὑπὲρ πλείων πεφυλάσσειται, ὅδ' εἰ πιν' αὐδ' ὧ τινώσκει, πᾶσιν ἢ πᾶσι κρύβουσα πελάσσει*. In Calatinam caniculam facile enixam Adæi epigramma extat lib. 1. Anthologiæ, sect. 33. Canis iuxta die noctuq; uidet, Cælius Calcagn, in rebus Aegypt. ¶ Canibus inter quadrupedes, inter aues uulturbus præcipua odorandi uis est; Forte quòd animalia illa sicciora sint, nec aliorum modo humidum aut pituita obnoxium cerebrum habeant. Vigilantissimum natura canem esse, in ædium custode dicemus.

¶ Latrare proprium canis est, cum impetum facit, & uoce terret, Plautus, Etiam ne meæ in me latrant canes. Et alibi, Nec gannio, nec latro. Venaticus ex quo Tempore ceruinam pellem latrauit in aula, Militat in syluis catulus, Horat. Epist. 1. pro allatrauit; Sic Plinius, Hanc habentes negant latrari à canibus. Latrator Anubis, Vergilio & Ouid. Sæuit canum latratus in auras, Verg. Apud Hebræos uox נבא nabach, id est latrauit, non alibi reperitur in Biblijs quàm Esaiæ cap. 56. Apud Polylucem de canum uocibus hæc uerba legimus, *ὑλακὴ καὶ ὑλαγμός, καὶ ὑλακτεῖν, ὑλακτόντες, καὶ λυνῶσαι, εἰ ποὺς αἰ καὶ ἀράζειν, καὶ ἀράζοντας, καὶ ῥύζην ἢ ῥύζοντας. ἢ τὴν ἐξουφῶνται ἢ κλαγγή, φησὶ γὰρ ἐπανακικλαγγῖαι, εἰρηκασι δ' εἰ πνεῖ τ' ποικτῶν, καὶ βλύζειν αὐτὸν λύνας, σκυλάρῃ, τὸ καθόδυσθαι ἀποφθεγγεῖσθαι*, Hæc pollux. Ὑλαεῖν etiam pro ὑλακτεῖν accipitur (unde & ὑλαεσθῆναι & ὑλακτῶς formantur,) Hefych. & Varin. Ὑλαεῖν, ὑλακτοῖν, Ibidem. Ὑλασόμενοι λύνες, apud eisdem, ut inter Epitheta retuli, Χαλκιδόφωνος λύνων, canis uehementer clamans aut latrans, Varinus. *Κυνηλαγμός*, latratus per pleonasmum, *λάσκεισι λύνες*, canes latrant, Varinus & Hefych. *Κύων θωύκτηρ, ὑλακτινός*; & *θωύσθην, ὑλακτεῖν*, Varin. *κλαγγήν* uocem acutam non solū in suis, sed etiam canibus Homerus uocat, *Κελεύθω, κελεύθωμαι*, latrabo, Varin. *Βαύζειν* proprie dicitur de catulis, ut de adultis canibus ὑλακτεῖν; *βαύσθην* tamen apud Theocritum ὑλακτεῖν simpliciter exponunt, Varin. Baubari, latrare; uerbum factitium à uoce canum. Lucret. lib. 5. Et cum deserti baubantur in cædibus omnes, Baubatus, latratus. *Κυνῶσαι*, de auibus dicitur, & de obscura quadam ac submissa canum uoce; quæ ab hoc uerbo *κυνῶσθαι* appellatur, blanda canum immurmuratio, & gannitus quidam. Inuenitur & *κυνῶμενον* eodem sensu participium, ut *κυνῶμενα παιδία* apud Aristophanem in Vespis; *καὶ κυνῶμενα Αἰτῆται, καὶ πειλοῖται, ὁ δ' ἀκρύβηται*. Germani dicunt *wynsen*. *Κυνῶμενος*, ὁ ἡρέμα σενάζων, Varinus & Galenus in Glossis Hippocratis, Apud Hefychium perperam scribitur *λυνῶσθαι*. Reperitur etiam *λυνῶσαι, λύνμα, λυνθμός*, omnia ἀπὸ τοῦ λυνῶσθαι per onomatopœiam à uoce canum. *δρυγῆ*, uox, clamor; proprie autem canum, Varinus. *ὠρύεσθαι* dicitur de lupis, canibus, & leonibus cū per famem ululant; & de alijs animalibus quæ proprium uocis uocabulum non habent, Varin. Pollux de minoribus tantum, ut uulpibus, thoibus, & lupis, ὑλακτεῖν & ὠρύεσθαι usurpari scribit, cum alterum prius canibus, alterum lupis peculiariter tribuisset. Ululare dicuntur canes, quum lamentantibus similes lugubrem quandam & querulam ædūt uocem; Ouid. lib. 15. Metam. In cæcis foro circumcæp domos & templa deorum Nocturnos ululasse canes, Manet Germanis quoq; eadē onomatopœia. Et alit Per noctem resonare lupis ululantibus urbes, Lucanus. *τῆς δ' ἐν φωνῇ ἢ ὅσον σκύλακος νεογνῶν*, Homer. Catulus glaucitat, Author Philomelæ. Canina eloquentia, Quintilianus 9. 12. Vide inter prouerbia. Latrat & in toto uerba canina foro, Ouidius in Ibin. Gutturaq; imbuerunt infantia lacte canino, Ibid. Hominem conuicijs & maledictis utentem canatim loqui (cui simile aduerbium bouatim est) aliquis dixerit. Aduerbio hoc obsoleto usus est Nigidius, teste Nonio. Ringi, os torquere, quod canes faciunt latraturi, uel cum ex ira in rugas deducunt os. Ringi quidam à rhin, quod Græce nasum significat, & ago deducunt: ut nares torqueri significet. Hinc rictus oris distensio. Rictum caninum Iuuenalis dixit Satyra 10. Græci canem qui ringitur *σεσμεῖναι* dicunt, *Σεσμεῖναι, ὁ γελῶν, καὶ ὁ χάσκων*, apud Aristoph. per translationem à canibus, *ὅταν γὰρ δρυγίζωνται σεσμεῖσιν ἀλλήλοις*, Varinus. *Σκύζεσθαι*, uultu tristi, uel truce & iracundo esse, irasci, hoc uerbum alij à Scythijs deriuant, quod ἡ natura sint iracundi; alij à cane deriuari posse coniiciunt, ut *σκύζεσθαι* sit τὸ λύνειν τινα χεῖρ ἥθος, ἢ κύων πᾶσι εἶναι, ὅθεν καὶ τὸ ὑποκύνιον, Varinus. Nec canem quidem irritatam uoluit quisquam imitari, Plautus in Capt. Caniculæ quædam Indicæ nunquam latrant, ut infra dicitur.

¶ Canicæ, fursures de farre à cibo canum uocatæ, Sex. Pompeius & Nonius. Pleriq; ex ueteribus ad manuum ablutionem usi sunt apomagdalia: id uerbum signat, molle (& medullam) panis: qd quia mox obijcerent canibus Lacedæmonij cynada uocabant (Pollux 6. 14.) Significare id ipsum uidetur Athenæus quoq; Post cœnam (inquit) libationes obibant, nec abluentes manus, uerum abstergentes buccella, & apomagdaliā afferebat unusquisq; id quod faciebant ob nocturnos in biuijs metus. Idem libro 9. apomagdaliæ honores nuncupat. Meminit eius uocabuli Plutarchus in Lycurgo: sed ita, ut intellectum eius uocis neutiquam uideatur interpret animaduertisse. Innuit ipsum hoc etiam Homerus illis uersibus: *ὧς δ' ὅταν ἀμφὶ ἀνακτα λύνες δαίτηθην ἰόντα Σάκωσ'· αἰεὶ γὰρ τε φέρεται μελὶν ματαθυμῶ*. Sunt qui apomagdaliā esse *σιεας* finiant (Hefychius) ὅν ὃ τῆς χεῖρας ἀπεμάτητον ὅν δ' εἰπνοῖς. Auctor item Eustathius est, magdaliā dici ἀπὸ τοῦ μελόςθην, effcēp zymoma quoddam, in quo abstergis cibariorum sordibus pinguioribus, inde canibus pararetur cibus, Hæc omnia Cælius 28. 1. *Κυνῶσαι*, αἰ

αὐτὰρ μαγδαλιάς, Hesych. & Varinus: malim una uoce oxytona: αὐτὰρ μαγδαλιάς: aliqui paroxytonam faciunt, ut Pollux, nisi deprauata est scriptura. Μαγδαλιά, τὴν τ' ἀλφίτων ἀφελίμα, (furfures intelligo) Vel nutrimentum canum, nempe adeps & pingue, quod à cibo ἀπεψώντο (abstergebāt, nimirum à uasis & discis abradentes) & canib. obijciebant, Varinus. In principum et diuitem aedibus, ubi canes aluntur, multis in locis, orbibus uel quadris, super quibus carnem sibi quisq; secat, segmenta panis atri imponuntur, ut defluentem excipiant pinguedinem, & postea canibus dentur. μάτην & ἀρμαΐην Græcis est abstergere; inde apomagmata & apomacra, sordes uel purgamenta: & magdalia apud Comicum, apud alios apomagdalia, & ἀρμαγδαλῖς: est autem ψωμός, id est buccella, qua manus à cibo tergebant, et canibus offerebant, Pausanias interpretat saïs ὁ ἐφερον ὡς τὸ δειπνόν, εἰς ὃ πάς χεῖρας ἀρμαΐῃ μύλοι, εἴτα τοῖς κυσίῃ βαλλόν, Varinus. Στοις, φύραμα ἀλόδον, πυρὶ: ἢ ὁ ἀρμαΐῃ τοντοῖ δι μάγειροι, ὅπερ ἐκάλαν χεῖρὸ μακτρον (quæ uox aliàs mantile significat) ὁ μετὰ τ' ἑργασίαν ἐπερίπτει τοῖς κυσί. Canis uiuens ē magdalia, Κύνων ζῶν ἀρμαγδαλίας, Eustath. in Iliados librum quartum ostendit dici solitum in parasitos, et alie no uictitantes cibo, Erasmus in Chiliad. ubi citans Pollucis uerba, τὸ ἐν ἄρτω μαλακὸν καὶ σατυῶδες, non recte uertit quod in pane est molle ac pinguius, saïs enim non saïs solum, id est pingue, sed adipem significat, sed etiam farinam subactam, ut ex paulò ante citatis Varini uerbis apparet. σατυῶδες igitur in pane erit, non pingue, sed ipsa medulla quæ facile manibus comprimi & subigi potest, contra quàm crusta. Ibidem, εἰς ὃ ἐποψάμενοι, in quod absterfo obsonio: legere debuerat ἀρψάμενοι, & reddere, quo cum absterfis manibus, nam ἀρμαΐῃ μύλοι, ut supra posui, Pausanias habet. Non enim lauabant magdalijs, furfuribus, aut panis medulla, manus: sed nihil quàm detergebant, ut Cælius quoq; errauerit scribens, ut supra citauī, plerisque ueterum ad manuum ablutionem usos apomagdalia: melius scripturus, loco ablutionis manuum. Redeo ad Erasmus: Cæterum de apomagdalijs (inquit) quæ ante conuiuium dabantur, &c. non ante sed post conuiuium scribere debuit. Et paulo post: Athenæus libro 4. tradit apud Arcades fuisse moris, ut à cœna sacrificarent (libarent potius) non quidem lotis manibus, sed iure seu offa (ψωμῷ inepte legit pro ψωμῷ, id est buccella panis) absterfis: & quo se absterferat quisq; id secum aufererat: id faciebant ob terrores nocturnos, qui in compitis solent accidere. (Et arbitror sanè non inutile remedium (inquit Eras.) aduersus canes in compitis adorientes uia-torem.) Hæc sanè melius Cælio conuertit Erasmus. Errat enim ille ἀμφοδία, id est uicos, biuia uertendo, & ἀρφεῖν afferre pro auferre, Plutarchi in Lycurgo locum quo pulcherrimè is describit Laconū morem apomagdalijs calculorum loco utentium in reprobando uel admittendo aliquem ad conuiuia sua, miror non intellexisse Erasmus, quod ipse fatetur, cum clariùs à Plutarcho dici nequaquàm potuisset, ita ut nihil desideres nisi pro κείνων fortè legendum ἀρκείνων, id est ἀρδοκίμωνων: is enim omnino sensus est. Res erat huiusmodi, Gestabat minister uas in capite, in illud cōuiuæ singuli apomagdalias singulas immittebant: qui probarent, simpliciter: qui reprobarent, manu & digitis compressas, ut calculorum perforatorum significationem haberent. Inspeciis deinde suffragiis si uel una compressa reperiretur, qui admitti petebat excludebatur ab eis, ut qui uellēt omnes omnino inter se suauiter conuersari. Sic exclusus λεκιδόλειδαι (malim ἐκκεκιδόλειδαι, ut ἐκκεκιδίσειν sicut ἐξοστεινίσειν the-ma sit: per delta uero duplex an simplex scribatur, nihil referre puto) dicebatur: caddos enim (æditio Florentina habet κελιδό, λεκιδόδης Grammatici exponunt priuatum esse, ut non opus sit à cado deducere.) uas cui apomagdalias iniiciebant, uocabatur. Lapis omnia stolidè & contrario sensu reddidit. Σκυβαλόν, ὅτιον λυσιβαλόν πῶν, τὸ τοῖς λυσιβαλλόμενον καὶ ῥιπτόμενον, Varin. & Suid. Hinc illud in Epigrammate, ὄνδ' ἀρ δειπνιδίῃ γούμην σκυβαλόν Σπύδωμ εἰς ἄλλας δίνους ἴθι. Ἀποκρίνειν, ἀρ σκυβαλίσειν, be-stijs & canibus obijcere, ut quidam in Lexico Græcolat. interpretatur. Κινάβεα, odor est sub alis, uel caprarum: alij canum cibum exponūt, quasi λυνοβαλόν, sed sic per ypsilon scribi oporteret, Scholiastes Aristophanis. Κυνῶν ἀπένωμον μονοφαγέσκατον, ὅστις πᾶσι πλοῦσις τ' θυεῖαν ἐν λύνκω, ἐκ τ' πόλεων τ' σκίρρον ἔχει. ὁ δὲ κε: τὸ τῆς τὸ ῥιπτόδες τὸ ὡς τὸ τῆς τυρῶ, Suidas in Σκίρρον. Obijcitur canipasta, qua calida absterfa sit facies, mamillæ, inguina, pedes & manus ægroti: eam si comederit canis, egrotus euadet: secus, morietur, Kiranides. De canino prandio uide infra inter prouerbia. ¶ Canis Pontani abhorrebat carnes gallinæ, ijsq; oblati fugiebat: Obseruauimus etiam quod canes uulgo sturnum horrent, Blond. ¶ Λαΐειν est sorbere, sorbendo glutire: & propriè dicitur de canibus & lupis, ac huiusmodi animalibus (quæ scilicet lambendo bibunt) per onomatopœiam, Varin. Idem uerbum Germani usurpant.

¶ Canes uehementiore cōtra feras concepta ira quādoq; occæcant, Plutarchus in Symposiacis. λεῖλας canes uocant, quæ macie strigosæ sunt, & pilos amiserunt: ἢ τ' μικρὸν λαγών, Hesychius & Varinus in uoce λεῖρός, id est macilentus, pallidus, per α diphth. in prima syllaba: unde librariorum errorē existimo quod λεῖλας per λ in prima apud utrosq; legimus. De cynanche morbo à canibus dicto (aut forte à cynanche uinculo, quod collum ceu uinculo iniecto suffocari inde uideatur) supra dixi in c. hīc corollarium addam ex Cælio, Cynanchen (inquit) Galenus dicit intima infestantem colli: synanchen uero ad extima nuere amplius, minusq; periculosa esse, & minus suffocare. Supra quoq; cū de cane rabido agerem, nonnullos ab eo morfos in furorem quendā incidere dixi, quem nostri choream S. Viti appellant: Gariopontus uoce corrupta anteneasmon dixit, pro entheasmo, ut Græci uocant. Quancūq; idem melancholiæ genus etiam extra canis rabidi morsum nonnullis accidit: qua de re Io. Manardi uerba lib. 7. epistola 3. apponere uisum est, præsertim cum non à cane solum, sed etiam a lupo, & tipula, tribus diuersis animalibus nomen hūc insanie contigerit. Affectionibus à melanco-

lia prouenientibus (inquit Manardus) addunt Græci diuinam quandam passionem; à qua detenti maioribus quibusdam efferri potestatibus uidentur, adeo ut futura quoque pronuncient, & propterea entheastici uocantur, quasi deo pleni. Et paulo post, Addiderant Arabes quam cutabutum appellant, deriuato nomine à bestiola, quæ irrequieto quodam motu super aquas modo huc modo illuc absque ordine uagatur: Latini (ut quidam uolunt) tipulam id insectum uocant, in palustribus locis frequens. Hactenus putauit hunc morbum ab Arabibus, præcipue autem à Raze, inuentum, nec esse eius mentionem apud Græcos. Dum uero hæc scriberem, docente me suprema ueritate, clarè cognoui esse quem Græci lycanem, lycanthropiam, & cynanthropiam uocant, nomine à lupis uel canibus deriuato. De his enim scribit Paulus, Nocte exeunt, ad diem usque circa sepulchra plerumque uagantur, lupos canesque (canes non dicit Paulus, sed Aëtius): per omnia imitantes, oculis concauis & siccis sunt, crasse imbecilliterque uident, linguam siccissimam habent, ualde sitiunt, os salua caret, cruciatque habent ob assiduas offensiones insanabiliter ulcerata. Aëtius serè eadem, unum addens, quod mense Februario incipit. Quæ si conferantur his quæ de cutabuto scribit Auicenna, nemo ambiget eum morbum ab eo descriptum, quem Græci (ut diximus) lycanthropiam uocant, id est hominis in lupum conuersionem, præsertim cum & curatio, serè uerbum ex uerbo, à Paulo sit assumpta, Hucusque Manardus. A canibus quidem & lupis huic affectui nomen impositum reor, siue quod hæc animantes in rabie similiter afficiunt, siue quod à rabidis ipsis homines morfi unà cum hydrophobo interdum hoc affectu capiantur. ¶ Canis seu in mortem incidit, seu in furorem, splenis noxa in causa est, Cælius ex Horo. ¶ Κύνειον θάνατον, id est caninam mortem, apud Aristophanem, difficilem interpretantur: quoniam difficulter animam efflare deprehensum sit animal hoc, Hesychius, Varinus, Cælius. ¶ Morficatim inter se & hominibus colludunt canes, & alia quædam animalia.

¶ Ad illud non modo non arrogantis, sed potius prudentis, intelligere se habere sensum & rationem, hæc eadem & canicula non habere, Cicero lib. 3. de Nat. Nos tamen de ingenio & industria canum, multa diximus supra cap. 4. De impudentia canum, uide parte 1. huius capituli. ¶ De fide canum complura exempla proferemus infra ubi de canibus socijs, defensoribus, & custodibus ageſ. Canis albus symbolum esse putatur fidei, unde Picus Mirandula cecinit, Signa quibus subito uisum est ostendit albis Ex uillis animal, dominis domibusque fidele. ¶ Homines qui paruam & planam habent frontem, nempe similem caninæ, stolidi (ἀναιδῆδες) iudicabuntur: Item qui terenam & exporrectam habent, assentatores: quod canes cum adulantur, frontem similem præ se ferant, ut supra copiosius dixi in D. ex Aristotelis Physiognomonicis: Ex quibus reliquas etiam à canibus sumptas de hominum moribus pronuntiandi coniecturas hic adscribam. Animalia fortia, inquit, graue ædunt uocem, ut leo, taurus, & canis latrator, λύων ὑλακτικός. Et alibi, ὅτι βαρύνοντος φωνῆς μέγα καὶ πεπλεγμένον, ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ θυώσους λύνας: Latinus interpres absque omni sensu transfert, Quicumque grauius uocant, magnum ac perplexum: reducuntur ad fortes canes. Adamantius de hoc uocis genere sic scribit, ὅσοι ἡ κῆρυξ καὶ βαρὺ καὶ ἀκαμπὲς ἔχουσι, γρηναῖα τῶνδε τὰ ἦδη, καὶ μεγαλόνοια αὐτὸς ἡσυχίᾳ καὶ δικαιοῦν. Cornarius uertit, Qui uero cauum & grauem, ac minime flexuosum sonum ædunt, his generosi mores sunt, & magna sapientia ac iustitia ipsos ornat. ἀκαμπὴ φωνὴν uocat contrariam illi quam Aristoteles in cinadis & mulieribus κεκλασμένην, id est fractam nuncupat. Apud Aristotelem igitur ex Adamantio, uel sic legemus, ὅτι βαρὺ καὶ κῆρυξ φωνῆς, μεγαλόφρονες, ἀναφέρονται ὑπὸ τοῦ θυώσους λύνας: Vel alijs, sed ad eundem sensum, uerbis. Si quis tamen βαρύνοντος pro βαρύνοντος legere malit, non impedio. Nam & paulo ante Aristoteles eo uerbo usus est, οἱ μέγα φωνῶντες βαρύνοντος, ὑβρισταί: propter quem locum, ne his uideatur de eadem uocis differentia agere, hæc uerba μέγα καὶ πεπλεγμένον, tanquam differentie uocis relinqui possunt, & mox subiici μεγαλόφρονες, aut simile quid. Transeo ad reliqua, Canibus (inquit Aristoteles) proprium est τὸ λοιδορεῖν, id est uox plena conuiciorum & maledicentia. Qui canibus simile ædunt uocem, canini ingenij homines existimabunt, Adamantius. Qui caput magnum habet, canum instar, αἰδοῦντο: sunt: qui paruam, ut asini, ἀναιδῆδες, Aristoteles. Miretur autem aliquis cur αἰδοῦντο: hic canes uocet, à sensus excellentia: quos alibi in paruæ & planæ frontis mentione ἀναιδῆδες uocauit: nisi ita discernamus, ut aliàs ad ingenium & ueluti rationem animalium referamus uocabulum sensus: aliàs ad exteriorum sensuum acumen & sagacitatem. Rursus, Quibus oculi, inquit, igniti sunt, impudentes habeant, ob similes canum oculos. Et de labris, Quibus (inquit) labra tenuia sunt, & in angulis utrinque (quos Græci συγχειας uocant) laxa: ὡς ὑπὸ (lego ἔκ) τοῦ ἄνω χείλους, &c. id est ita ut pars superioris labri iuxta angulum inferiori labro superimplicetur, ut ita dicam, magnanimi sunt: hac enim specie leones, nec non magni robustique canes apparent. Idem de huiusmodi labris iudicium Adamantij est, sed addit tenuia esse debere labra ὑπὸ σμάτι μείζονι, id est in ore amplo: corruptè autem apud ipsum legitur ὑπὸ τῇ ἀχειλίᾳ χώρα, pro ὑπὸ ταῖς συγχειαῖς ἀκραις: quod Cornarius interpres facile deprehendisset ex Aristotele, nisi conferendi laborem fugisset. Et paulo post, Hoc etiam caninum est, si labrum superius & gingiua prominant: hos ad conuicia & maledicendum pronos conijcito. Qui bus circa dentes caninos labia prominent (κορυφῶται) maligni, contumeliosi, uociferatores & maledici sunt (uel si Græcè mauis, κακῶθυμοι, ὑβρισταί, κραδῆται, ἐπεσβολοί: postremum Cornarius iactatores exponit): ut qui canes referant, Adamantius. Os nimis rescissum, ualde uoracem, crudelem, dementem ac impium significat. Idem. οἱ τῇ γίνᾳ ἀκραις ἔχοντες, οὐσώρητοι. ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ λύνας. post ἀκραις aliquid deest, interpres acutum addit: Adamantius, γινὸς τὸ ἀκροῦ λεπτὸν, id est nasi extremitatē tenuem, iracundie indicium.

iudicium facit, Eandem si crassa, obtusa, rotunda & solida sit, qualis in leonibus & generosis canibus spectatur, fortibus & magnificis seu gloriosis uiris conuenire ait, *οἱ ἀκρογένητοι, οὐ λυχοί, ἀναφέρεται ἐπὶ αὐτῷ κύνας*, Aristoteles, Interpres transfert, qui mentum habet acutum, &c. legendum forte *μακρογένητες* (mentum enim hominis tantum est) quales, ut Adamantius inquit, non admodum improbi sunt, sed loquaciores, *καὶ ὑποχαυνότεροι*, & submolliores, Cornarius: sed quoniam eo in loco Aristor. de pilosis tantum partibus loquitur, est quod dubitemus, Qui supra lumbos in cinctu (sic uoco partem qua cingimur) graciles sunt (*ζώνες* uocat Aristoteles, nisi mendum est: Adamantius *ὕζωνες*, Cornarius ineptē succinctos uertit) canum & leonum instar, uenationis studio tenentur: maximē autem studiofissimi uenationum canes, eiusmodi sunt, Aristoteles. Phocylides poëta mulieres alias ex alijs animalibus natas fingit, pro ingeniorum diuersitate; & inter ceteras ex cane natā *χαλεπήν τε καὶ ἄγειον*, id est difficilis & asperi ingenij mulierem. Simonides (qui idem argumentum senarijs prosequitur) *λαττοργή* (forte *λάτταργον* legendum, de qua uoce inter prouerbia ex cane) curiosam, oculis uagam, elamofam, implacabilem. Vide Stobæum nostrum in Sermone de uituperio mulierum.

¶ Canis *ἀνέμω* dicitur cum familiaribus aurium & caudæ motu blanditur: alij hanc uocem à galinaceorum barbis deducunt, quas Græci *κάλια* nuncupant, Varinus. Hesychius exponit *σαίνω*, *θωπίζω*: & *ἀνέμω*, adulatorem, Suidas *κινέω*, *προσπρίπτω*, *θεραπείω*, legitur etiam *ὑποκίω* apud eundem. *Σαίνω* uel *σινδῶ* cognominantur equi & canes, quod caudas subinde moueant, Varinus. *Ἀλλὰ κύων σαίνεις Κέρβερε* & *με κύνα*, Versus apud Suidam. *Σαίνεις δ' ἄκνησα*, uide mox inter prouerbia.

¶ Nuper in naui in Africa, cum nautis absentibus canis in amphoram oleo nō plenam silices iniiceret, obstupui, qui in mentem uenisset, ac unde subiisset cani, grauibz subsidentibus leuiora tolli elidit, Aristotimus apud Plutarchum in libro Vtra animalium, &c.

¶ Impetus canum amolitur nerij radix collo suspensa: uel dens caninus in corio alligatus brachio, ut supra dixi ubi de rabie canū in genere egi: & ibidem seorsum inter amulera. Apocynon officulum esse aiunt in sinistro latere rubetæ, quo canum impetus cohibeantur, Plinius. Salpe negat canes latrare, quibus in ossa rana uiuā data sit, Plinius. Cor caninum habentem lugiunt canes: Non latrant uerō, lingua canina in calciamento subdita pollicit: aut caudam mustelæ, qua abscissa dimissa sit, habentes, Plinius: Et alibi, membranā ex secundis canis habentem, aut leporis simum uel pilos tenentem: aut qui hyanæ linguam in calciamento sub pede habeant, ut magi pollicentur: aut qui peristereon (id est uerbenacam herbā) habeant. Lapis in Nilo niger fabæ similis reperit, quo uiso canes non latrant: abigit idem dæmonia, Thrasyllus in Aegyptiacis ut Stobæus citat. Lugdunū in Gallia uidī lapillos quosdam albos, latos, rotundos, cochleæ quadam specie, quas fabas marinas (si bene memini uocant) & appensas lac nutritibus augere promittunt. Romæ in ædem Herculis in foro boario, nec muscæ, nec canes intrant.

¶ Te. Nunc ut sum pollicitus (inquit Columella) de mutis custodibus loquar: quanquā canis falso dicitur mutus custos, Nam quis hominum clarius, aut tanta uociferatione bestiam, uel furem prædicat, quā iste latrat? quis famulus amantior domini? quis fidelior comes? quis custos incorruptior? quis excubitor inueniri potest uigilantior? quis deniq; ultor aut uindex constantior? Quare uel imprimis hoc animal mercari, tueriq; debet agricola: quod & uillam, & fructus, familiamq; & pecora custodit, Columella. Mox autem subiicit uenaticum canem agricolæ inutilem esse: ideoq; dicturum se de uillatico tantum & pastoralī, de quibus nos etiam infra seorsim. In emptione canis, de sanitate & noxa stipulationes fiunt, eadem quæ in pecore, nisi quod hic utiliter exceptum est. Alij pretium faciunt in singula capita canum: Alij ut catuli sequantur matrem: Alij ut bini catuli unius numerum obtineant, ut solent bini agni unius ouis: pleriq; ut accedant canes, qui consueuerunt esse unā, Varro. Quo colore eligendi sint canes docet Pollux 5. 11. sed ita ut de uenatorio præcipue loqui uideatur, quamobrem eousq; differemus. Turcæ pilos in caudis canum inficiunt rubro colore, Blondus. Canis in sylvis à uenatoribus testiculis alligatur, ut clamore pardalin siue pantheram illuciat, ut in Panthera ex Oppiano declarabitur. *Συρβινέων χορός, ὁ τετραγώνος καὶ συνώδης, ἔχῃ τοῖς κύσιν ἐπιφωνέων*, Varinus: legendum *ὅσι*, id est suis ex Suida, non *κύσι*. Pelles caninæ ab artificibus ita præparantur, ut planè molles fiant, & chirothecis aptæ aduersus imbres: quæ æstate etiam refrigerare existimantur. Ex iisdem ocreæ fiunt corrigijs transmissæ, quibus utuntur qui tumida & ulcerosa crura habent, duplici commoditate: nam & stricta pars minus influentes recipit humores: & laneis caligis, quarum sæpe molestus est contactus, non exasperatur. *Κυνάκας* (forte *κυνανίαι* per ai.) *ἱμάντες οἱ ἐκ βύσσου τοῦ σφαγιασθέντος τετραέχει. Ἀπὸ δὲ λαγὸς ἑπταβλά διδύμωλοι*, Hesychius & Varinus. *Κυννοπέμ, κυνέω δέματι πάλιν*, uide superius in a.

¶ Collaria canibus circundantur, præcipue munimenti gratia aduersus feras, uenatorijs, maximè pugnantibus, necessaria, nec non pastoralibus utilia: quibusdam pro ornamento, & discernendi gratia: & pro amuleto aduersus rabiem, quod Gratius poëta testatur, his uerbis: Collaribus ergo Sunt qui lucifugæ cristas inducere melis Iussere, aut sacris conferta monilia conchis: Et uiuum lapidē, & circa Melitessia neclunt Coralia, & magicis adiutant cantibus herbas. Quapropter hoc in loco, tanquam communē, de collaribus agere uolui, non in pecuarijs aut uenatorijs solum: & propter affinitatē simul etiam de lorīs, quæ uenaticis propria sunt, quibus aduersum feras muniuntur armanturq;. Venaticis canibus (inquit Cælius 17. 26.) collare munimenti causa addi solitum, quo retinendi luporum impetus posset, nouimus ex Grammaticorum glossematis, & Pompeij præcipue Festi,

quoq; loris addi Pollux monet, το μὴ ἐμπληθύνει αὐτὰς ἐξ ἀγνῶν χείρων, id est ne ex uilioribus canibus concipiant. Τελαμών, lorum latum scuti uel gladii, ἅρ' το τλῶ το καρτεῖω, ὡς καρτεῖος καὶ ἰχυρός & βασικὰ πῖος, Vide Varinum. Στελμόνια, ζώματα, Hesych. Varinus. Hefychius telamonem similiter exponit, item δεσμός, φασκίαν. Sic & in aedificiis telamones uocantur signa quæ sustinent, ut inquit Seruius, Græci atlantes uocitant, utraq; nimirum uoce ἅρ' το τλῶν, id est à tolerando & sustinendo facta. Herodoto telamones sunt linteola uel splenia quibus uulnera obligantur. Περὶ βαλῶν ἢ ποδὶ τὰς χεῖρας αὐτοῦ τελαμῶνας, πρὸς ἐδίωκε τῇ κλίνῃ, Iamblichus; id est, Iniectis manibus eius uinculis alligauit eum lecto. Κυ νῶχ' ὅ τ' κύνια κρατῖν δεσμός, Κόλπαι ἀσλέγγισον, ἀχάλλωτον πινυῶχον, in epigrammate: est etiam pera uel sacculi genus, Suidas, Hefychius, Varinus. Quarendum an idem sint, κυνῶχ', κύνιαχ' uel κύνιαχ' χος, & ποδιδέραςιον. Τὸ δὲ ποδιδέραςιον ἐξ ἡπῆται σενῶ ἰμάντ', δεῖν ἢ τ' κύνιαχον ἐξηγῆσθαι, καὶ ἅρ' τὸ τὸ ἀγνοῦν ἢ κύνιαχον, Pollux: quibus uerbis licet perideræon à cynancho distinguere uideatur, dubites tamen an uariandi solum gratia (quod libri eius argumento conuenit) de re eadem duo statim nomina posuerit: quin & in lexicis Græcis δεῖν ἢ κύνιαχον exponitur. Κυνῶχον ἀχάλλωτον dixerim millum sine clauis, aut ex corio. Nam & ferreum instrumentum cynanche erat, quo fontium colla clauduntur: quod catulum ferreum Plautus appellauit: alij similiter, ut in canibus, collare, Lucilius libro 9. Cum manicis, catulo, collareq;, ut fugitiuum, Deportem: ut citat Nonius, Eodem sensu collarium fœm. gen. protulit Plautus in Capt. Hoc quidem haud molestu' stiam, quod collus collaria caret. Sed de fontium uinculis supra etiam docui, prima huius capitis parte, λαμποπέδην quocq; uinculum circa canis collum significat, καὶ τὰν θυεῖνω λαμποπέδην σκυλακῶν, in epigrammate, Suid. Varinus. Eandem uocem Suidas in Δεξαοπέδην, laqueum interpretatur quo capiuntur aues: quanquam ipse incertius scribit ἢ ἐξ ὧν πικρὸν λίνον, quod pro reti potius aliquis accipiat. κλοιός pro collarium canum tum fontium apud Varinum legi, πικρὰ τὸ κλείειν, id est à claudendo: inuenitur & κλωός.

¶ Κυνῆν, κυνῆν, κύνια, κύνειν, omnia fœm. gen. & κύνιας masculini, nomina Græcis pileum, uel petasum & galerum significant; aut ut aliqui interpretantur ποδικοφαλαίον, id est galeam, quod ab initio ex canina pelle (nam ad κυνῆν & similes uoces fœminini gen. δεῖν, id est pellis subaudi, ut in λινῆν, παροδάλιν, &c. masculinum κυνῆας ad πῖλον referri potest: siue terrestris canis siue fluuiatilis, ut Varinus scribit, galeæ uel pilei tales fierent: quibus postea ex alia etiam materia factis idem nomen remansit. Ego potissimum, id est fluuiatilis canis mentionem non meminisse usquam reperisse (nisi quod Syluaticus cynopostamon castorem exponit: marini frequentissime. Solebant autem ueteres capitis tegumenta ex pellibus diuersis conficere: proinde Varinus, Diuersa, inquit, ποδικοφαλαίων genera sunt: & inter cetera κινδὲν κυνῆν (ex pelle mustelæ rusticæ, aut lupi secundum alios) & quæ proprie cynea uocatur, alia ex taurino, alia ex caprino corio, uel ex quouis alio. In Germania multis in locis non ex castoris, sed lutræ pelle cum suis pilis, tegumenta capitis parantur, quæ ditiores tantum ferunt, non rustici, ut ueteres suas cynâs, sed in ciuitatibus. Non peccauerit autem si quis lutram quoq; canem fluuiatilem appellarit. Κυνῆαν, aliâs κυνῆν, in Peloponneso petasum uocabant, Varinus & Suidas, apud quem πῖλον πετῆν mendose legitur. Hefychius κυνῆν pileum (πῖλον, de qua uoce in Tauro docui) Arcadicum interpretatur, alij Laconicum. Κυνῆας, πῖλος, ἢ χέει, Varinus & Hefychius: & forte χέει, id est manus pro chirotheca & manuum tegumento hic accipi debet: ut πῖλ' quoq; non capitis tantum est, sed pedum etiam ex simili & similiter parata lana. Dubitet aliquis quomodo canina pellis uel aliorum animalium pericephalæ, id est galeæ usum implere potuerit, cum proprie dicta galea ex ære aut ferro consistet, & quamuis graues ferri ictus tutò excipiat. Respondeo pericephalæ nomen, ut etiam πῖλον, commune mihi uideri ad omne capitis tegumentum, non militare tantum. Πῖλον χαλκῶν, id est pileum æreum in Aristophanis Lysistrata legi testatur Suidas in λεκίβ'. Apud eundem poetam in Acharnensibus πῖλον τὸ μέγα πῖλον πῖος ταῖς πετραῖσι, δ' ἐνὸν ἐξ ἡνδ' αὐτὸς μέλ' &c. scholiastes exponit galeam ex ære delapsam per petras uehementer sonuisse: ut πῖλον uideatur pro πῖλον accipere, non ut alij pro penna, quæ nullum suo lapsu sonitum eiet: sed ex comico nom. locis propria uocabulorum significata rectè probari non possunt, cum ijs sæpe abuti & πικρὰ ὑπόνοιαν loqui soleant. Κυνῆας ποδικοφαλαίους πῖος τ' ὀμβρον ἐχέοντο, Varinus: id est cyneis dictis, uel ex pelle canina pericephalæis, contra pluuiam utebantur: at galeis ferreis in pluuiâ nemo utitur: sed neq; rustici galeas portant, cum grammatici κυνῆν exponant pericephalæam quæ rusticis in usu sit: item Mercurium pericephalæam habere petasum. Hinc nemo non intelligit pericephalæ nomen esse commune tum galeis proprie dictis (quarum differentias in hac uoce Varinus enumerat) tum alijs pileis diuersis. Sic etiam κυνῆν aliâs tanquam commune uocabulum usurpatur, aliâs pro lato crassoq; & rustico ac uiarorio pileo, quem à latitudine etiam petasum uocant: qualem Mercurio utpote nuncio tribuunt. Eadem puto forma galeri erat, rotunda & lata, arcendis estibus. Et temperat astra galero, Statius 1. Theb. Flauo crinem abscondente galero, Iuuen. Sat. 6. Nomen habet galerus (uel galerum) quod in modum galeæ esset factus, ut inquit Varro. De camelaucio & causia in Camelo dixi. Strepsiades apud Aristophanem in Nubibus conqueritur, quod miser nō secum domo κυνῆν attulerit, propter pluuiam nimirum. Τοῖς ἢ εἴλωσι πᾶν ὑβείσιν ἐξ ἡνδ' αὐτὸς πῖος πᾶσαν ἄγρον ἀπῆλιν, κυνῆν τε γὰρ ἐπείσιν φορεῖν ἐπὶ πάντας, Athenæus libro 14. id est, Helotis autem opus omne iniuriosum & ignominiosum imperabant: rogebatur enim quisq; ferre cynam, ut Baysius transfert. Qui Strabonis etiam uerba ex libro 6. de origine Tarenti citat, quæ sequuntur: Conuenerat ut Hyacinthinis insultis initium fieret in populares, quando habita in Amyclæo ludo.

rum celebritate, Phalanthus capiti cynam imponeret. Loquitur inquit, de insidijs quas Lacedæmoniorum helotes, id est mancipia uocati, & Partheniæ popularibus struxerāt. Cynam paulo post idem author (ut opinor) ex Ephoro, pileum Laconicum appellat, licet aliter rem ipsam narret, Hæc Bayfius. *Κυνῆν* aliqui dictam putant à Cyne (ἄρ' *Κυνὸς*) huius nominis artifice, qui primum id genus pilei parauerit, Suidas, Etymologus, Varinus. Demosthenes contra Nearam, οἱ δὲ τὰς κυνῆς τὰς σιωπῆς ἔχοντες. Mercurius arietem sub axilla ferens, & capiti gestans impositam *κυνῆν*, &c. anathema Arcadum in templo quodam Hierocæsariæ, Pausanias in Eliacis. Cynæ diuersæ fiebant, sed pulcherrimæ in Boeotia, quas rustici gestabant, Varinus. Theophrastus libro 3. hist. plant. cap. 10. de abiete fœmina scribens, ἔχει δὲ πτερυγας τὸ φύλλον, καὶ ἐπ' ἑλαττον, ὥς τε τῶ ὄλκῳ μορφὴν εἶναι θηλειᾶς, καὶ παρόμοιον μέλισσῃ τῆς βοιωτίας κυνέας, &c. lego *κυνέας*. Gaza imperitè uertit cyathis. Minerua apud Homerum in Diomedis curru, ne uideretur à Marte Orci galeam (*Ἄλσ' κυνῆν*) subiuit: hanc aiunt omnium in natura rerum nigerrimam esse. Grammatici crassissimam nubem interpretantur. Hinc prouerbialiter *κυνῆν φορέω*, id est galeam ferre dicitur, qui in fraudulento aliquo facinore latet, & tanquam Orci tenebris occultatur, Varinus. λαβὲ δ' ἐμὲ γ' ἔθηκε παρ' Ἰερωνύμου Σιροποδοῦ πυκνότητι καὶ τῇ ἰδίᾳ κυνῆν, Aristophanes in Acharnensibus, Hieronymus, inquit Scholiastes, in comœdijs irridebatur tanquam nimis comatus: quapropter hic comico ioco Orci galeam ei attribuit, cui qui sub nimia coma easq; deformi & squalida (quo sensu Græci uerbum *κυνῆν* proferunt) propemodum lateret. Vide Erasum in prouerbio Orci galea. πλοῖον ἢ κυνῆν, Nauis aut galerus, de re ancipiti & dubia, ut Suidas exponit: extat apud Aristophanem in Auibus: ubi Irin quæ alata & petasata aduolauerat, quidam interrogat, ὄνομα δὲ τίς ἐστι; πλοῖον ἢ κυνῆν; Poterat enim nauis appellanda Irin uideri, eò quod alis tanquam remis aërem traiceret: similiter enim extensæ alæ fulcant aërem, ac remi aquam: uel quod uetis eius in cursu (uolatu) sinuata esset, *κυνῆν* autem, uel galerus, propter petasum pileum, quo tanquam nuncia utebatur, ut Mercurius quoq;: nam & Sophocles in Inacho cynam Arcadicam Iridi attribuit, Hæc ferè Aristophanis Scholiastes: pro cuius uerbis, πλοῖον ἢ, καὶ ἐπ' ἑρῶ τοι (scilicet ipsa Iris) καὶ τὰ πτερά εἰσπένεται ὡς κύων, (lego *κύων*;) apud Suidā sic legitur, πλοῖον ἢ, καὶ ἐπ' ἑρῶν τοι αἰ τρήρεις, καὶ τὰ πτερά εἰσπένεται ὡς κύων; facili quidē lapsu ut pro ἢ *ἰεὺς*, scriberetur αἰ τρήρεις: hinc deceptus Erasmus multa de triremi & malo petasata nugatur, nulla interim Iridis eiusq; habitus mentione, à qua tamen primario prouerbiū hoc descendit. Canautas capitis ornamenta ueteres dixere, Festus. Hefychius bis *κυνῆν* exponit *δικίαν*, id est domum: cuius interpretationis occasionem aliam non uideo, nisi quod suspicor, *σκηνῆν* aliquem *δικίαν* exposuisse, eamq; uocem postea ab imperito aliquo in *κυνῆν* mutatam: non pauca enim similia in Græcorum lexicis offendimus. *Κυνεῖν*, pro *προσκυνεῖν*, id est adorare, uerbum recentiores quidam à cynā, id est pileo factum putant: quod adorantes pileum à capite dimoueant: sed huius etymi neminem ueterum, quod sciam, authorem habent: *κυνεῖν* proprie amare significat uerbū deriuatū à primitiuo *κύνειν*. Lamachus in Acharn, Aristophanis, τί με σὺ κυνέεις; scholia σαίνεις exponunt.

¶ f. Canarij circa Atlantem Africæ montem dicti sunt populi, quod uictus eius animalis ijs promiscuus sit, & uiscera ferarum diuidua, Plinius 5. 1. Infelices Hispanos, qui Nicuesam secuti, Beræguam habitandam elegerant, oppressit egestas tanta, ut neq; à scabiosis canibus, quos uenatus & tutelæ causa secum habebant (in certaminibus nanq; cum nudis incolis canum opera plurimum utebantur) neque aliquando à peremptis incolis abstinerint, Petrus Martyr in rebus Oceanicis. Et rursus alibi, Vascum Nunnez quendam nescio quo in loco Noui orbis ad tantam inopiam peruenisse ait, ut scabiosas canes & cœnosas bufones, ac huiusmodi alia pro delicatis epulis edere fuerint coacti.

¶ h. De cane quem Vulcanus ex ære Monefio conflauit, inter uenaticos celeres dicam. Alcianti Emblemata in impetum inanem, Lunarem noctu (ut speculum) canis inspicit orbem: Secq; uidens, alium credit inesse canem, Et laurat: sed frustra agitur uox irrita uentis, Et peragit cursus surda Diana suos. Anthologij Græci libro 4. inter epigrammata in imagines animalium, ultimum est authoris incerti in Priapum horti custodem, quem canem ficulneum uocat, τὸν περὶ αὐτὸν φύλακον μακρὰν ἄρ' ἔχει φύλακα. τοῖς δὲ κύων ὅν ὄρεται, ὃ παρ' ἐμὲ ἐξέρχεται, Σύνκριν', &c. Brodæus pentametrum claudicare scribit, & legēdum, τοῖς ἐὼν ὅν ὄρεται. Mihi per συνεκρήνησιν κύων monosyllabum efferrī posse uidetur, quam uocem ideo retinere malim, quia conuenit Priapo, cum pudendum significet, ut supra exposui. Epitaphia quedam canum diuersorum, in suis infra generibus referam, ut uenatici inter uenaticos, &c. ¶ De canum quorundam (Hecubæ in canem mutata, Auræ canis Atalantæ, Xanthippi) sepulchris, unde locis etiā imposita nomina, superius dixi parte 1. huius capitis. Apud Molossos canes inhumari solitos aiunt. Honori defuncti canis ciuitatem constituisse Magnum Alexandrum Theopompus scribit, Cælius. Bactriani, ut Onesicrius scribit, eos qui iam senio morboque confecti sint, uiuos canibus apponere solebant, ad hoc ipsum de industria enutritis, quosq; illarum gentium uocabulo sepulchrales uocent, Cælius. Diogenes dicebat, si canes eum lacerarent Hyrcaniam hanc sibi fore sepulturam: sin uultures, Caspiam, Stobæus: apud quem tamen non Caspiam, in uulgatis simul & manuscriptis codicibus, sed ἀπ' ἑοῦν reperi. Verum cum alij Indos, alij Iberos & Caspios cadauera uulturibus laucinanda proposuisse scribant, Gyraldo teste, ἀπ' ἑοῦν uox corrupta ad *Κατωία* uel *Κατωίω* propius mihi accedere uidetur.

¶ Κυνὸν ὑλαγμός ἐστι κῆρυξ ἀνδρῶν βλάβη, Suidas, Varinus. i. Canum latratus (in somnis auditus) mali aliquid ab inimicis metiendum monet. Asperi & latrantes canes iniurias hominibus praefagiunt, & magna damna: Alieni canes si blandiuntur, dolos & insidias nunciant, &c. Artemidorus: Idem de uenaticis, custodibus, & alijs, quid significant in somnis, seorsim nugatur. ¶ Aethiopes Sambris proximi summam regiae potestatis cani tradunt, de cuius motibus quisnam imperitet, augurantur, Solinus. Natio Aethiopum est quae canem, & habet regem suum, & illius etiam appetitui parer; si adulatur, eum non iratum esse credunt; si latrat, iram agnoscunt; tum etiam uellicationes, ululatus, discursus coniectantes, ei obtemperant, Aelianus. Apud Aethiopes gens (Nubas quidam uocant) in Africa Ptoemphanæ fuere, quibus regis uice canis dominabatur, quem mirifice obseruabant; ex illius enim motu & nutu imperia, & quæ essent placita augurabantur, Gyraldus ex Plinio. Canem locutum in prodigijs, quod equidem annotauerim, accepimus; & serpentem latrasse, cum pulsus est regno Tarquinius, Plinius. Equidē etiam uerba priscae significationis admiror. Ita enim est in commentarijs Pontificum; Augurio canario agendo dies constituantur, priusquam frumenta uaginas exeant, & antequam in uaginas perueniant, Plinius. De sacrificio canario (quamuis Gyraldus canarium augurium & sacrificium idem faciat) quod pro frugibus Caniculæ syderi immolabatur, inferius dicam. Pausanias Eliacorum lib. 2. scribit de Thrasymbulo (Gyraldus Thrasyllum uocat) quodam uate Iamida (ex Iami Apollinis filij familia) cuius imago in Olympiā sit, cui galeotes (id est stello, non mustella aut feles ut Caelius suspicatur) ad dextrum humerum arreat, & canis assistat, uerū intercisus, ac secur patefaciens, quod is primus extis canum inspectis uaticinium instituerit; quem locum in Lectiones antiquas suas transtulit Caelius 13. 35. Scribam significaturi Aegyptij, aut prophetam, aut splenem, aut odoratum, aut risum, aut sternutationem, canem pingunt. Scribam quidem, quoniam eum qui debet esse perfectus scriba, oportet multa meditari, adlatrare omnes quodammodo, agrestem esse, nemini gratificari, quemadmodum nec canes. Prophetam, quoniam præ ceteris animalibus admiratur canis, & obtutu firmo intuetur simulacra deorum, quemadmodum prophetam. Splenem, quoniam leuissimum splenem canis habet; & ex eo mors est illi, & rabies aliquando; & ministri canem curantes, cum est moriturus, ut plurimum splenetici fiunt. Odoratum uero, risum, & sternutationem; quoniam qui planē sunt splenetici, neque odorari, neque ridere, neque sternutare possunt, Orus in Hieroglyph. interprete Bernardino Vicent. Magistratum scribentes iterum canem pingunt, cui addūt regiam stolam nudæ figuræ appositam; Quoniam quemadmodum canis, ut ante dictum est, in deorum simulacra intentis oculis prospicit; sic & magistratus antiquis temporibus in nudum regem prospiciebant, cuius gratia uendicat sibi regiam stolam, Orus ibidem. Et alibi, Canis auersionem significat. In homine impudente etiam, pro quo ranam pingunt, canis meminit nescio qua ratione, nam cum ranam in oculis sanguinem habere dixisset: & impudentes esse, quibus tales sint oculi, subiicit, Hinc illud Homeri, *δινοβαρὺς κύνος ὄμματ' ἔχωρ*; quasi uero canis etiam sanguineos habeat oculos. Canem album fidei symbolum esse iam supra in d. ex Gyraldo docui. ¶ Veteres iurabant per canem, ut in Ansere dicemus. Cur sacerdotem (flaminem dialem) cane & capra abstinere, & ne tangere quidem aut nominare oportuerit, explicatur à Plutarcho in quaestionibus rerum Romanarum. De capra aliās: Quod ad canem, inquit, minus quidem ille libidinosus, minus etiam quam capra foetidus est. Dicunt tamen aliqui non fas esse canem arcem Athenis ingredi, ut neque Delum insulam, eò quod in propatulo coeant, tanquam boues suæ & equi in thalamis, non autem publice & inuerecundè misceantur. Sed illi ueram causam ignorant; iccirco enim à sacris & asylis templis canem arcet, utpote animal pugna, ut tutum accessum supplices habeant. Videtur autem Iouis quoque sacerdos, uirga quædam uel ædes uel imago Iouis existimatus, ad quam libere supplices nemine prohibente aut terrente confugerent. Quamobrē lectulus eius in uestibulo domus erat, &c. Ad hæc canis animal impurum credebatur, nec ulli cœlestium deorum sacrū, sed Hecate, Marti, &c. (ut inferius reperam,) Hæc Plutarchus. Canem alere in Delo nefas erat, Strabo lib. 10. Panegyrum canum mense Augusto ab Romanis solitam celebrari, auctores Græci sunt, monumento urbis capte ab Gallis. Tunc uerò cædebantur canes, qui & *ἀνύλακτοι*, id est sine latratu agebant, anseribus amplius sonoreque in clamantibus. Hoc ipsum arbitror à Plinio significatum libro 29. ubi canes ait annua pendere supplicia inter ædem Iuuentutis & Sumani, in furcas uiuos arbore fixos sambuceæ, Caelius. Viuæ canes cruci sambucæ affigebantur à Romanis, & ansere insidente inter ædes Iuuentutis & Sumani deferebantur, Gyraldus. Sed hac de re etiam in Ansere dicam. Caribus exta canis deis offerre mos fuit, unde factum est proverbium Caricum sacrificium; nam pro hirco canem mactabant, authores Diogenianus, Hesychius, Arnobius. Meminit etiam Suidas. Catulos lactentes adeo pueros existimabant ad cibum, ut etiam placandis numinibus hostiarum uice uterentur his, Plinius. Apud Bœotios expiatio fieri publicè solebat cane per medium duas in partes dissecto, inter quas transibāt, Plutarchus problemate iam citato. Vbi apud Græcos canis immolaretur, Leoniceus in Varia historia 1. 6. Romani in Lycæis, quæ Lupercalia uocant, Februario mense canem immolant, cuius rei causam Plutarchus in quaestionibus Roman. inquit; Canis sacrificio, inquit, omnes ferè Græci utebantur, & etiamnum quidam utuntur ad expiationes. Et Hecata catulos cum alijs ad expiationem pertinentibus exponunt; & eos qui expiari opus habent catellis lustrant, (*περιμάττειν*) hoc expiandi genus periscylacismon uocantes. Aut quia canis lupo inimicus est, ideo in Lupercalibus immolatur,

Aut quia Lupercos in urbe discurrentes canes latrant & molestant. Aut quoniam Pani hoc sacrificium peragitur, cui canis propter caprarum greges gratus habetur, Hæc Plutarchus. Idem in eodem cur canis in urbe non appareret cum rem diuinam Herculi faciebant, hæc rationem affert; quoniam canis Herculi semper molestus fuerit: ut Orthus (sic suspicor legendum pro ὄρεος) & Cerberus: & cum Licymnii filius Oeonus propter canem occisus esset ab Hippocoontidis, præliari cum ipsis coactus, præter multos alios amicos Iphielum fratrem amisit. Plura de Luper calibus eorumque ritus leges apud Plutarchum in uita Romuli. Vide ne non rectè Gyraldus ex Plutarcho citet periscylacismum sacrum esse ex catulis: sacrum enim uel sacrificium ab expiatione differt. Cur Genetæ manæ dicte canem sacrificant, & ne quis ex domesticis *χρυσός*, id est bonus euadat, precantur? An quia Genetæ generationis dea est; & quemadmodum Græci Hecata, sic Genetæ Romani canem immolant pro domesticis? Socrates quidem Argiuos scribit Ilithyia, id est Lucina canem sacrificasse facilioris puerperij gratia. An forte hæc precatio ne quis domesticorum bonus fiat, non ad homines, sed canes domesticos pertinet? canes enim asperos & terribiles esse oportet. An quia defunctos *χρυσός* & *ῥομφαίος* nominabant (id est bonos & elegantes) ne quis ex domesticis moriatur, obscure petunt? nec mirum, cum Aristoteles quoque referat in pacto Arcadum cum Lacedæmonijs *μὴ εἶνα χρυσόν ποιῆν*, pro eo quod est neminem occidere scriptum fuisse referat, Plutarchus in quæstionibus Rom. De Gynæcea & Genetæ deabus uide Gyraldum Syntagmate 17. Genito mane catulo res diuina sit, & in cœnis deum etiamnum ponitur catulina, Plinius. Ego pro Genito mane legendum puto Genitomanæ, uel ut Plutarchus scribit in Rerum Romanarum quæstione 50. *γενέτη μάνη*, dea scilicet ita uocata: manum ueteres bonum uocabant, quanquam Gyraldus Bonam deam (quæ & Rhea uocatur et alio nomine Gynæcea, ut ipse inquit,) à Genetæ dea separat Syntag. 17. Cynetiam, *κυνετία*, Hesychius & Varinus interpretantur *ἄγριος κύων*, ἢ *ἀδυνάμ*, ἢ *πειθώ*. Quamobrem laribus istis quos proprie præstides (præstites) uocant, canis assistit, & ipsi canum pellibus uestiuntur? An quia præstides domus custodes esse conuenit, externis terribiles, quemadmodum canis est: domesticis uero mites ac benignos? An potius uerum est quod Romanorum quidam dicunt, & Chrysippo philosopho probatur, malos quosdam dæmones circuire, quorum opera dii tanquam licitorum & carnificum utantur puniendis impijs & iniustis hominibus: & ex horum numero etiam lares sunt, noxij dæmones uitæ & familiarum inspectores: eamque ob causam caninis pellibus amictiuntur, & canem assistentem habent, ut qui in malis hominibus inuestigandis puniendisque acres natura sint, Plutarchus in causis Rom. Lar familiaris ab antiquis, teste Plauto, in canis figura efformabatur, Gyraldus; Et mox, Valde (inquit) considerandum puto, quid eadem sibi Cornutus seu Probus grammaticus in Persij Satyris uoluerit, cum scribit: Succinctis laribus, inquit, quia Gabino habitu cynomia, id est canina pelle dei penates formabantur, obuoluti toga supra humerum sinistrum, & sub dextro. De Serapidis cane in Cerbero dicam. Hecata canis immolabatur, ut quæ Proserpina existimaretur, ut Plutarchus scribit, & Lycophronis interpres, citans illud Sophronis in Mimis, *ὁ γὰρ κύων δουλεύειας λυγρὰ φάσματα*: hoc est, Canis quoque baubans dissipat phantasmata. Cælius addit, sicuti eris tinnitus quoque, aut eiusmodi quippiam. Huc respexisse uidetur Vergilius in Bucolicis, hoc uersu, Nescio quid certe est, & Hylax in limine latrat, Ab Hebro flumine haud ita dissita est ciuitas nomine Zona, post quam habentur Orphei quercus sub quibus est Zerynthium antrum: quod tamen in Samothrace statuunt alij: & Lycophron esse Zerynthium scribit *κυνος φάγος θεῶν*, quam Hecaten interpretamur, Cælius. Hecaten *τρισσοκέφαλον* Ausonius tergemina uocat, quod caput eius dextrum sit equi, sinistrum canis, medium hominis agrestis, ut scribit Orpheus in Argonauticis, Cælius 20. 6. Hecata canes antiqui tribuebant, Theocritus in Pharmaceutria, *τῆ χθονὶ δ' ἐκάτα, πῆρ καὶ σκύλακες προμύοντι*, Hoc est, Terrestris Hecata, quam & catuli metuunt. Scholia addunt à poëta id dictum quoniam catuli auferrent Hecata cœnam, Gyraldus: (malim, quoniam catulos Hecata pro cœna offerrent, Plutarchus, *χθονίᾳ δ' αἰπνον ἐκαστην πέμπειν* & *εἰς τοῖδ' ὅς κύων, ἀπ' τροπαίων καὶ καθαρσίων ἐπέχ' μόρεαν*. Tibull. Sola feros Hecates perdomuisse canes. Scribit Sophron, & item Lycophron, à Diana canes iugulari: quin & speluncam fuisse Hecates in Zeranthis, Lycophron hoc senario cecinit, *Ζήρανθον ἄντρον ὃ κυνος φάγος θεῶν*, (uel ut Cælius legit *ὃ κυνος φάγος θεῶν λιπών*.) Zeranthon est antrum Canis uoræ deæ. Putauit autem id fuisse in Samothracia: Stephanus citans hunc senarium, in Thracia: Nicandri interpres ibidem ad quercus Orphei. Verum enim uero (inquit Gyraldus) si eadem Hecate & Diana sit, non mirum illi attribui canes, ut uenatrici. Hinc Liuius Andronicus in hymno, ut est apud Terentianum, Dirige odorise quos ad certa cubilia canes: uersus est myurus. Vergilius, Notior ut iam sit canibus non Delia nostris. Porro ait etiam Phurnutus, canes ideo Triuiæ sacros, quod illi iugulari solent. Alij, propter uenationem. Quidam etiam attribuunt, quod & Proserpina putetur, cui canes, id est Furia ascriberentur. Horatius Serm. 1. Viderat infernas errare canes: (*κύων, ὄφινος*, Varinus.) Vel quod, ut ait Vergilius, Nocturnis Hecate triuijs ululata per urbes. Ad hæc scribit Hesychius, simulacrum Hecates canem fuisse, uel quod ei immolarentur canes: uel quod ipsam nonnulli cum capite canino, hoc est cynocephalon effingerent, Gyraldus. Extæ canum Triuiæ uidi libare Sabæos. Et quicumque tuas accolis Aeme niues, Ouid. De sacrificio Hecata celebrato Romæ Idibus Augustis plura uide apud Gyraldum Syntag. 17. Canes adhibebantur Aesculapij templo, quod is uberibus canis sit nutritus, Festus. Cynetheus Iupiter sic cognominatus, quoniam uenationem Arcades, utpote rudes (rusti

(rusticioris uitæ homines) antiquitus exercebant: uenâdi uerò ars cynegia & cynegetice Græce uocatur: cynegètes & cynegòs uenator: quare cynegetes Iouis potius cognomen ipse putarim, quæ Cynethus: licet id libentius docti quidam (Cels. 16. 3.) scriptis suis asserant, Gyr. Catuleana Minerua dicta, de qua Plin. lib. 34. de Euphranoris Alexandro, id est Paride agens: huius est, ait, Minerua Roma, quæ dicit Catuleana, infra Capitolium à Q. Lucratio Catulo dicata. Sunt qui libentius Catulianam legant, Gyr. Canes à Caribus Marti immolari Apollodorus & alij scripserunt, teste Arnobio. Marti uerum quidam canes immolabant, propter eius animalis audaciam, Gyr. *Ἐν Λακεδαιμονίῳ τῶν κυνῶν τὰς ἀνὰ τὸ θεῶν ἐνναλίῳ σκύλακας, ὅτι μὲντοι, Plutar.* Marti canes immolant *Ἰσὶ τὸ θεῶν ἢ ὑπὸ θεῶν τὰς ἀνὰ τὸ θεῶν, Phurnut.* Lacedæmonij Marti Enyalio canem macabant, ut ait Pausanias in Lacon. Scribit enim ephebos Lacones cum pugnam essent inter se inituri, Marti canis catulum noctu immolasse, deo scilicet ualidissimo uictimam ualidissimam inter cicures dicare se arbitantes. Subdit idem, catulos quod sciat, non sacrificari ab alijs Græcis, Colophonij exceptis, qui catellam nigram nocturno tempore immolabant Triuiæ, *τῇ θύοσίῳ, Quare mirum est quosdam Enodio deo scripsisse potius, cum Mercurius eo cognomine dictus sit, Gyr. Quidam humana cum brutis iungebant, & quæ in natura dissimilia erant, ut ait D. Athanas. deos suos fecerunt, cynocephalos, ophiocephalos, &c. Nec Anubim modo canis facie: sed & canes ipsos in tota Cynopolitana prefectura coluere, Gyr. Omnigenæque deum monstra & latrator Anubis, Verg. li. 8. quo loco Seruius, Hunc uolunt, inquit, esse Mercurium, ideo capite canino pingitur, quia nihil est cane sagacius. Tertullianus & D. Augustinus uidentur cynocephalum pro Anubi deo ponere, quod scilicet capite sit canino, non enim cynocephalum animal intelligunt. Nos in templa tuam Romana accepimus Isin, Semicanesque deos, Lucan. Semihominem canem Sedulius dixit. Plura de Anubi, & cur capite canino effictus sit, apud Gyr. lege Syntag. 9. unde hæc etiam desumpsimus. Aegyptius Harpocratem quoque habuit & cynocephalum siue Anubim: quorum imagines digitis gestare, moris etiam Romani fuit quandoque, Cælius. Canem (alij ad Anubim hoc referunt) Aegyptij uenerantur, ex eoque legem quampiam uocitarunt: cur id faciant, duplicem causam afferunt. Alteram, quod cum Isis usquequaque Osyrim quæreret, canes præcurrentes, partim unam cum ipsa puerum inuestigare conarentur, partim feras reprimerent. Alteram, quod cum stella canis (quem Orionis fuisse fama celebratum est) exoritur, tum cum ipso pariter Nilus sese attollens irrigationem in terram Aegyptum inuehit, in agrosque redundat. Quamobrem canem ut fertilis aquæ conciliatorem Aegyptij uenerantur, Aelian. Sunt qui lingua Aegyptia Anubim canem dici affirmant. Aliqui eundem Mercurium interpretantur, & Hermanubim quoque uocant. Strabo lib. 17. in templi Heliopolitani descriptione, In ingressu fanis, inquit, est pauimentum, latitudine iugeris aut paulo minus, longitudine uero tripla quadruplaque, & hoc Dromus dicitur, de quo Callimachus, *ὁ δρόμος ἵερὸς δὲτος Ἀνὺβιδος.* Quid uerò, quod enixa Nephthy Anubim, Isis subiicit? Nempe quod Nephthys ea est obscuritas quæ sub terra latet: Isis ea lux quæ supra terram emicat. At finitor circulus, quem horizontem uocant, utriusque communis Anubis dicitur, & iure cani comparatur. Lux enim die noctuque canis uidet: & eam uidetur apud Aegyptios uim habere Anubis, quam apud Græcos habet Hecate, celo scilicet terraque pollens. Alij Anubim Saturnum existimant, quod ex se pariat: & ob id *κύων* appellatus creditur. Adde quod antiquitus ab Aegyptijs canis maximos honores meruit: quod occiso abiectioneque Api à Cambyse, ex eo nihil omnino gustarit, Cælius Calp. in Rebus Aegypt. Onosceli daemones, mares se ut plurimum exhibent, interdum quoque leonem & canem induere uidentur, Cælius 1. 47. Cynades, *Κυνάδης*, Neptunus, Athenis colebatur, Hesych. & Varin. Meminit eius Gyr. alius etiam. Canario augurio (ut supra etiam dixi) constituebantur dies, priusque frumenta uaginis exirent, & ante quæ in uaginas peruenirent, à cane ducto uocabulo. Siquidem rutili canes, id est non procul à rubro colore immolabantur, ut ait Atteius Capito, canario sacrificio profugibus, deprecandæ sauitiæ causa syderis Caniculæ, (hoc, ut scribit Festus, Iulio mense fiebat) Legimus in Græcorum monumentis, Exurente quandoque Cycladas insulas Cane, atque inde sterilitate multa ac siccitate consequuta, qui in Ceo habitabant, ex oraculo Aristæum Apollinis & Cyrenes filium accersuerunt: aduenit is, ex Arcadia secum quibusdam ductis, templumque erexit Iouis, quem uocauit Icmæum, quasi tu pluuium dicas. Canem quoque rebus diuinis operatus placauit, Ceisque legem instituit, singulis annis eiusdem seruarent exortum cum armis, ac eidem rem obirent diuinam: Ex quo Argonauticôn secundo Apollonius, *Κεῖν δ' ἐπὶ νῦν ἱερῆς Ἀντολέω πειθαρχοῖτε κυνὸς ῥέχσας θυλάκας.* Cur uero placandis Caniculæ ardoribus immolarentur canes, nulla (quod sciam) idonea redditur ratio: nam & Ouidius Fastorum 4. ita canit, Pro cane sydereo canis hic imponitur aræ, Et quare fiat, nil nisi nomen habet. Cur autem rutilæ, forsan de Aegyptiorum superstitione duxerit initia, quando boues rufos gentium illarum ritu immolare permittebatur, quod Typhonij per similes uiderentur, &c. Cælius. Ego propter similitudinem rutili Caniculæ coloris id potius obseruatum coniecerim. Festum quo ex canibus res diuina fiebat, recte à canum cæde nominari Cynophontis potest: cuiusmodi apud Argos celebratum uidetur quandoque, Cælius. Ceos solerter quotannis ortum Caniculæ obseruare, &c. supra scripsi ex Ciceronis lib. 1. de diuin. Rubigo deo uel Robiginis deæ, ad arcendam ex segetibus robiginem ueteres mense Aprili extis canis & ouis sacrificabant, ut Ouid. in Fastis testatur, Gyr. Nisi prius catulo feceris, Columella.*

¶ Agnos canibus obijcere, *προβάλλειν τοῖς κυσὶν ἄγνας*, dicebatur qui imbellem & litium imperitum calumniatoribus & exercitatis exponeret. *ἡμιστήριον* est heroicum, Erasmus ex Diogeniano. Agnitis lactibus alligare canem, apud Plautum in Pseudolo. Lactes dicuntur intestina molliora. Qui canem alligat, inquit Erasmus, intestinis agnitis, is non modo canem amittit, uerum & prædā ultrò dederit fugitiuo. Sic qui credit homini malæ fidei. Te ipsum non alens, canes alis: *ἄνθρωπος οὐ τρώει φῶν, κύνες τρώει*, in eum dicebatur, qui cum per inopiam sibi quæ sunt ad uitam necessaria suppedi-
tare non posset, conaretur aut equos aut famulos habere domi, &c. Si uel asinus canem mordeat, litem mouebit. Asino ossa das, cani paleas. Attali canis, in homines nimium uoraces: nam Attali canis cibum glutiebat, non gustabat, Rauisius Textor. ¶ Quid cani & balneo? *τί κύνος λουὶ καὶ βαλάνειον*; Vultur Lucianus aduersum ineruditum multos emptitantes libros. Idem in Parasito, *καὶ ἐμοὶ γὰρ δοκεῖ, ὅτι συμποσίῳ φιλόσοφος ποιεῖ τὸν δεινὸν ὅσον ἐν βαλάνειον κύνος*. Quadrabit in eos qui ad rem quampiam prorsus sunt inutiles. Vsum huius prouerbij non prouerbiale, cum philosophus à cane rab. mora-
sus balneum ingrederetur, supra ostendi. De usu huius prouerbij uide plura apud Cælium 30. 15. Vt canis è Nilo: Qui leuiter ac obiter artem quampiam, aut authorem degustant, hi ceu canis è Nilo degustare dicuntur. Id adagij natum est ex apophthegmate quodā, cuius meminit Macrobius Satur. lib. 2. cap. 2. id est huiusmodi: Post fugam Mutinensem quærentibus quid ageret Antonius, quidā fa-
miliaris eius respondit: Quod canis in Aegypto, bibit & fugit. Nam in illis regionibus constat canes raptu crocodilorum exterritos, bibere & fugere (aliās, currere & bibere.) Solinus ait, eos nō nisi cur-
rentes lambitare, ne deprehendantur. Certum est iuxta Nilum amnem currentes lambere, ne croco-
dilorum audivitati occasionem præbeant, Plin. De quo dicam etiā infra cap. 1. de diuersis canibus, ubi de Aegyptijs. Simile habent Germani, *Er loufft darüber/als ein han über die heißen Eelen*.

¶ Ceruus canes trahit, in rem impossibilem uel præposteram. Theocritus in Thyrside, *ἀάκωνος ἐπὶ θύσσῃ, καὶ τῶς κύνες ὡς λαφύονται*. Germani, *Sie roßz hinder den wagen spannen*, Currus bouem trahit. *Κυνόπτης* & canis oculum habere, in impudentes, ut supra exposui. *Κυνωλόπηξ*, qui caninā im-
pudentiam cum uulpina astutia coniunxit. Aristophanes Philostratum quendam (Atheniensem) la-
sciuiusculē se ornantem uocauit cynalopeca, ex cane & uulpe concinnata dictione, nisi ad Cynnā scortum referre malueris, Cælius: nam & *κυνολοπέκα* fuisse aiunt. Vocāt item cynalopecas canes La-
conicos ex uulpe & canenatos, Varin. & Hesych. Canis ad cibum, *κύνων ὡς σιτοῦ*, de ijs qui in suū properāt exitium. Qui canem uolunt occidere, cibo ostenso alliciunt. Hesychius similia esse ait, Bos
ad macstationem, & Sus in uincula: Vide infra, Canis in uincula. Canis corio assuetus: uide post in
prouerbio Canis intestina gust. ¶ Digna canis pabulo, *ἄξια ἢ κύνων τῷ βρώματι*, fermē perinde ua-
let ac si dicas, Dignus operarius mercede sua. Et uix quisquā est tam inutilis minister, quin si non
amplo salario, certe uictu dignus esse uideatur. Refertur à Suida. Simillimum illud Germanicum,
Sas pferdt ist seine fütters werdt. Canis digna sede, *ἄξια ἢ κύνων θρόνῳ*, cum nouus honos obtigit cui
piam immerenti. Sumptum uidetur à Melitæis canibus, quibus nonnullæ mulierculæ maiorem ha-
bent honorem quā ipsi maritis. Nisi mauis referre ad Anubim Aegyptiorum deum. Refertur à
Diogeniano. Canes uel catellæ dominas imitantes, ubi qui subsunt eorum exprimunt mores (scro-
ciam, arrogantiam, fastum, &c.) sub quorum imperio degunt. Videas autem & Melitæas opulentarū
mulierum delicias, fastum, lasciuia, toramq; fermē morum imaginem reddere. Plato libro 8. de Re-
pub. de ciuitate licentiosæ libertatis loquens: Planē, inquit, etiā bestia quæ ab hominibus nutriunt,
quāto liberiores hac in ciuitate sint quā alibi, nemo nisi expertus crediderit. Nam & catellæ, ut ha-
bet prouerbiū, perinde ac heræ sunt: & equi & asini tanta per uias libertate progredi consuecūt,
ut in obuium quencq; impetum faciāt, nisi cesserit. Vna domus non alit duos canes, *εἰς οἶκος δὲ δύναται
τρώειν οὐδὲ δύο κύνες*, senarius prouerbialis citatus ab Aristophanis interprete. Nostri etiam duobus
canibus in una domo, uel circa unum os conuenire, suis prouerbij negant. ¶ *ἔννεάφυλον ὁ κύνων*,
παραμυωδὴς, Varin. & Hesych. Videtur allusum ad *ἐπὶ τὰς πόδας* et *ἐννὰ πόδας* scuta, quæ totidem bubulis co-
rijs obducta erant. Homerus Atacis clypeum *ἐπὶ τὰς πόδας* uocat, Ouidius septemplex: non quod inte-
gra septem bouum haberet coria, sed quod quantocunq; corio septies plicato constaret. Aristophanes
θυμὸς ἐπὶ τὰς πόδας dixit. Qui canem alit externum, huic præter funiculum nihil sit reliqui, *ὅς κύνων τρώ-
ει ξένον, τὸ τῷ μένῳ λινὸν μὲν*, id est, qui beneficium collocat in ingratum, perdit operam. Nam canis
alienus relicto fure quo alligatur, pristinum dominum repetit. Nostres perire aiūt panem qui uel
pueris alienis uel canibus externis detur. Canem excoriatā excoriare, Suidas ait dici solere de ijs
qui iterum ea patiuntur, quibus aliquando fuerunt afflicti, Aristophanes in *Lystrata*, *τὸ τῷ φρενὶ
πράγας, κύνων δὲ φρενὶ δειδασμένον*. Diogenianus ait conuenire in eos qui frustra sumunt operā: alij in eos,
qui affligunt afflicto. *Σχήμα δὲ δεινὸν ἀπολασόν εἰς τὸ ἀδύοιον*, Suid. & Varin. ¶ Canina facundia: Salu-
stius apud Nonium Marcellum in dictione Rabula, Canina (ut ait Appius) facundia exercebatur.
In eos, qui tantum ad maledicendum eloquentiæ studium exercebant: à rixa canum & oblatratu,
sumpto epitheto. Siquidem r litera, quæ in rixando prima est, canina uocatur. D. Hieronymus in e-
pistola ad Rust. monachum, Pomparum ferculis procedunt in publicum, ut caninam exerceant fa-
cundiam. Idem obtrectatores suos subinde canes appellat. De canina eloquentia superius etiam in
uoce canum nonnihil: & alibi in Cynicorum mentione. Aristophanes in *Vespis* duos canes indu-
cit

εἰς πολὺν πικρὸς κρινομένης, Canis festinās cæcos parit catulos, ἢ κύων ἀπὸ δόσε τυφλὰ τίκτει, in eos qui nimio festinandi studio rem parum absolutam edunt. Galenus in libro De semine, τὰς ἡ κύνας ἡδὴ πού καὶ ἡ παροιμία φησὶ τυφλὰ τίκτειν ὑπὸ ἀπορίας. Quāquam canum catulos Galenus maiult imperfectos dici quā cæcos, quum talpæ propriè cæcæ dicantur. Aristophanes in Pace, ἡ κώδων ἀκάλανθις ἐπὶ φθόγῳ μὲν τυφλὰ τίκτει, Cæca parit properato Acalanthis tinnula nixtu. Et interim Græci grammatici dubitant quid sit acalanthis, alij putant nomen insignis canis deductum παρὰ τὸ ἀκάλαν θέν, id est quod placide currat; uel παρὰ τὸ ἀκάλανθις, id est à blandiendo. Alij suspicantur autem esse, Aristophanis interpretres, Etymologus, Suidas. In Avibus quidem Aristophanes ubi diuersis dijs diuersa auium nomina imponit, Dianam Acalanthin uocat, alludens ad aliud cognomen eius Colanini. ¶ Periculo sum est canem intestina gustasse, Χαλεπὸν χροῖαν κύνα γόσσαι, Theocritus Idyllio 10. Admonet adagiū haud facile temperare à peccando, qui semel illecebram ullam, uelut autoramentum uitiorum degustarit, οὐδέ κύων πένεται· ἂν ἄπειρ σκυτοτραγῆν μάθω, Lucianus. Effertur & ad hūc modum, ut Theocriti Scholiastes indicat, Χαλεπὸν μάθσαι κύων σκυτοτραγῆν, id est, Periculosa res est canis, quæ didicit arrodere coria. Horatius in Sermōnibus, Quæ si semel uno De senegustarit, tecum partita lucellum. Ut canis à corio nunquam absterrebitur uncto. Idem nostris in usu est, Ἀνὲν λεππλιν oder riemen lernend die hünd lader essen, id est, Canes rodendo corrigias, corium edere discunt; sic Latini, Dicendo dicere discunt. Canis circum intestina, κύων πᾶς ὀνέροις, ubi quis res eas, quarum esset cupientissimus propositas conspiceret, quibus frui tamē non liceret. Canes enim oberrant circum intestina, deuoraturi nisi fustem timerent. Suidas arbitrat̃ur accommodari posse in res inutiles & insuauēs; intestina enim non facile deglutiri à canibus, ac deuorata reuomi plerumq̃. Præstat canem irritare quā animum, πολὺ χεῖρον ὄνι ἐρεθίσαι γράν ἢ κύνα, senarius Menandri. ¶ Tetigit (uel calcavit) lapidem à cane morsum, in iracundiorem & ad dissidia propensum; & forte in hominem contumaciorem ac rixosum, Plinius 29. 5. de ueneno rabidi canis agens; Tanta, inquit, uis mali est, ut urina quoq̃ calcata rabiosi canis noceat, maxime hircus habentibus. Minus hoc miretur, qui cogitet lapidem à cane morsum, usq̃ in prouerbiū discordiæ uenisse. De usu huius prouerbij uide etiam Cælium 26. 27. Ὀνὴ ἡ κυνόδοντος ὁ κύων φασὶ λίθον· στάσιμ πονηρὰν ἐξεγείρει τοῖς φίλοις, Philes. Iracundos simul & timidos homines, (uel qui timiditate hostem præsentem declinant, ac per dissimulationem ad alias nugas dilabuntur, ut qui secundum prouerbiū cum adsit ursus uestigia quærunt;) rectè aliquis comparet cum Platone lib. 5. de Rep. τοῖς κυνολόοις, ἃ οὐκ ἔστιν ἀληθὲς τὸ βαλόντων ὅτι ἐπὶ φόβῳ, id est catulis qui lapides mordent, cum eos qui iecerint non ausint attingere; confert autem Plato canibus qui lapidem mordent, eos qui cæcorū cadauera spoliāt. Refertur & alibi ab Erasmo, Canis sæuens in lapidem, κύων εἰς τὴν λίθον ἀγανακτῶσα, in eos qui mali sui causam imputant, non ipsi auctori, sed alteri cuiuspiam. Pacuuius apud Nonium in armorum iudicio, Nam canis cum est percussus lapide, nō tam petit illum qui se iecit, quā eum ipsum lapidem quo ictus est petit. Quare canes relicto homine qui iecit, lapidem morfu insectantur? Vide Plutarchum in Causis naturalibus 37. Alciani Emblemata, quod inscribitur, Alius peccat, alius plectitur; Arripit ut lapidē catulus, morfuq̃ fatigat. Nec percussori mutua damna facit. Sic pleriq̃ sinunt ueros elabier hostes, Et quos nulla grauat noxia, dente petunt. Λαίλαργος canes dicuntur, qui clam accedentes mordent, inde senarius ille prouerbialis, Σάκνεις διακονοῦσι καὶ κύων λαίλαργος εἶ, Blandiendo mordes, & canis lathargus es, in eos qui bene uolentiā simulādo, lædūt interim. Λαίλαργον exponit Varinus κυφοδίακτην ἐλᾶργον. Et alibi, Λαίλαργοι κύωνες, κυφώως διακονοῦντες; & λαίλαργον, λαθράειν. Huiusmodi canem σιγερπὴν etiam & λαθροδίακτην dictum inuenio. Meus est isthic clam mordax canis, Plautus in Bacchidibus. Αἰγείδιον φρεσσαι κυνάλωπεναι, μὴ σε θολώσῃ, Λαίλαργον, ταχύπερ, θλίβει κεφαλὴν πολυδιδρυ, Aristophanes in Equitibus Philostratum notans; cuius supra etiā memini. Λαίλαργον κύνα, παρὰ τὸ λίαν ἄργον ἢ ταχύ εἶναι, Varinus. Λιταργισμός, σκίσημα, idem. Λαίλαργος per u. nomen fuit canis Hippamonis. Huc pertinet etiam adagiū Κερκω σάνιν, causa blandiri, quod facere dicuntur, inquit Erasmus, qui spe commodi cuiuspiam adulantur. Aristophanes in Equitibus, ὅς κερκω σάνιν, ὅπου ἂν εἰπὴν ἐπιτηρῶν, ἔβλεπται σε τὸ φόν, ὅπου σὺ πᾶ ἄλλοσε χάσκεις. Pro eodem frequenter usurpat ἀκάλανθις, quod canum est, auribus, cauda, totoq̃ corpore blandientiū: ut in eadem fabula, Τὰ μὲν λόγῳ ἀκάλανθις. Cum cane simul & lorū, Σύμ τῷ κυνὶ καὶ ἱμάντι, Eudemus indicat dici quoties simul omnia pereunt, ut nihil omnino sit reliquū, ne spes quidem recuperandi quod periit. ¶ Canis magdalia uiuens, prouerbiū supra retuli parte 3. huius capituli. Masculi canis complura cubilia, πολλὰ κυνὸς ἐρσεν θύλακας, hemistichium heroicū prouerbiale, in hominem mulierosum, peculiariter eum qui non contentus certo toro, passim per aliena cubilia uolutari gaudeat. Canis mendico auxilians, κύων ἐπὶ πτωχῶ βοηθῶν, ubi quis nobis aduersatur & diuersis studet partibus, is cuius auxilio nitebamur. Nam canes infesti sunt mendicis, uelut ὁμοτέχνους, nisi si quando frusto panis corrumpuntur. Quasi nullus canis, ubi certum firmumq̃ præsidium significamus, ut supra in collarium mentione retuli. ¶ Non magis quā canem: Odium & contemptum uulgò declarant canis uocabulo. Horatius, Odit cane peius. Plautus in Amphitryone, Expectatum eum salutatum haud quisquam magis quā canem: sic enim legendum opinor, ut constet ratio carminis, Erasmus. Prouerbiū Odit cane (nimirum rabido) peius & angue, etiam alibi tractat Erasmus Chiliad. 2. Cent. 9.

¶ Canis panes somnians: Sunt quibus prouerbiali figura dictum uideatur illud apud Theocritum

in Piscatoribus, καὶ γὰρ ὅτι ὕπνους τὰς κύνων ἄρτος μαντεύεται, ἰχθὺα λήγων. Sensus est unicuique ea per somnū occurrere; quæ impense desiderat, uel quibus magnopere deditus est. Erasmus apud Theocritum pro ἄρτος legendum suspicatur ἄγρος, id est agros, uel ἄγρις, id est uenationes; quoniam apud Aristotelem legatur; audire nos sapenūmero canes dormientes uenationem somniare. Ego ipsum dñ hanc scriberet Erasmus somniasse puto: nihil enim huiusmodi apud Aristotelem reperitur: cuius de somnijs canum libro 4. historiarum animalium cap. 10. uerba hæc sunt: Item somniare non solum homines, sed etiam equos, & canes, & boues palam est, &c. Declarant id canes suo latratu quem per quietem agunt: nec aliter Græci habent, quæ cum Gaza translatione contulimus. Ad hæc communius est, & æque ad omnes pertinet canes panem somniare: uenationem, non item. Quāobrem non est ut cum Erasmo emendatiorem hac parte Theocriti codicem expectemus. Pellem caninam rodere, prouerbiali metaphora dixisse uidetur Martialis, pro eo quod est hominem maledicum & improbum conuicijs insectari. Sic enim scribit in obtrectatorem quendam & oblatratorem: Non deerunt tamen hac in urbe forsan, Unus, uel duo, tresue, quatuorue, Pellem rodere qui uelint caninam. Ductus per phratores canis, Ἀγόμενος δὲ φρατόρων ὁ κύων, ubi quis inciderit in eos quibus pœnas det. Phratrīa Athenis dicebat tertia pars tribus. In comitijs aut si quis canis intercurrisset, continuo petebatur à populo. In canis podicem inspicere: Τὸτ' ὅς τις ἐπὶ τοῖς κυνὸς πυγῇ ὀφθαλμοῖς, Aristophanes in Ecclesiazulis. Interpres admonet uulgo dici solere in cæcipientes, (ὀφθαλμοῖς, id est lippientes, Varin.) adscribēs & hunc trochaicū, Ἐστὶν κυνὸς πυγῇ ὀφθαλμοῖς καὶ τριῶν ἁλωπέκων. Allusit eodem & in Acharnensibus, τοῖς ὀφθαλμοῖς φουσιεῖ τὸ πρῶτον κυνὸς, Erasmus Chiliade 2. Cent. 2. Et rursus Chil. 4. Cent. 2. E canis podice, dictum (inquit) uidetur à Luciano, pro eo quod est rebus anxijis atq; angustis, quod ea pars arctior sit huic animanti, quamobrem & excernunt difficilior. Nam asinum sicut finit his uerbis, Ἐν αὐτῇ θεοῖς σωτηρίῳ ἔδωκεν, καὶ ἀναθήματα ἔθηκεν, καὶ δῖα ἐκ ἐκ κυνὸς πρῶτον, τὸ τὸ δὴ τὸ τὸ λόγος; ἀλλ' ὅσον ποδὶ ἐργίας, δὲ μακρὸν πᾶν, καὶ ὅτ' ὁ μὲν οὐκ ἔστιν ἀνὰ σωθείς: Vulgo iactabatur & in Zenonem teste Laërtio, quod in canis postico de republica conscripisset, uel quod nimis anxie, uel quod inepte. Canis in præsepi, ἢ κύων ὅτι τῇ φάτῃ, in eos qui nec ipsi fruuntur re quapiam, neq; reliquos item sinunt uti: ut canis in præsepi nec ipse uescitur hordeo, & equum uetat uesci. Lucianus aduersus indoctum, Ἀλλὰ τὸ τὸ κυνὸς ποιεῖς, τὸ ὅτι τῇ φάτῃ κατὰ κελεύειν: ἢ ὅτι αὐτὸς τὸ κρέας ἐδίει, ὅτι τῷ ἵππῳ δυνάμειν φαίειν ὑποτίθει. Τῇ φάτῃ πρὸς αὐτὸς τὸ κυνὸς, καὶ πρὸς τὸ δῖον ὅτι ἀγρίῳ δῖον, Suidas in prouerbio οὐδὲν πρὸς τὸ δῖον σου; Hoc est, adfers quæ ad rem nihil attinent, ex his uero quæ pertinebant ad causam propositam nihil adfers. Caninū prandium, id est abstemium, & in quo nullum uinum biberetur: propterea quod peculiari naturæ proprietate, canes à uino abhorrent. A. Gellius libro 13. cap. ultimo: Eius autem loci in quo id prouerbium est, uerba hæc sunt, nimirum ex M. Varronis Satyrarum libro, qui ὕδωρ κενόν, id est aqua rigens inscribitur. Non uidet apud Mnesitheum scribi tria genera esse uini, nigrum, album, medium, quod uocant κερύον, id est giluum: nouum, uetus, medium. Et efficere nigrum, uires: album, urinā; medium pepsin, id est concoctionem. Nouum refrigerare, uetus calfacere, medium uero esse prandium caninum. Quid significet, inquit Gellius, rem leuitulam diu, & anxie quæsiuimus. Prandium autem abstemium, in quo nihil uini potatur, caninum dicitur, quoniam canis uino caret. Cum igitur medium uinum appellasset, quod neq; nouum, neq; uetus esset, & plerumq; homines ita loquantur, ut omne uinum aut nouum esse dicant, aut uetus, nullam uim habere significauit, neq; noui, neq; ueteris, qd medium esset. Idcirco pro uino non habendū, quia neq; refrigeraret, neq; calfaceret. Hactenus Gellius. Plautus etiam in Casina, caninam cœnam uocat, quæ abstemia & sine uino sit. Sunt qui caninū prandium ad caninam appetitionem contra Gellium putent referendum, Cæl. Vinum medium pro aqua ueteribus uidetur accipi, quoniam uinum omne aut mustum sit, aut uetus, Cælius: qui ex Mnesitheii uerbis iam recitatis id probare conatur, mihi non uidetur. Cynicum conuiuium, id est, cynicorum philosophorum, ubi lentes ferè cibus erat, aqua potus, Athenæis libro 4. describit. Promericanes, uide infra cap. 9 de canibus in Euripidis historia. In puteo cum cane pugnare, ἐν φρεσὶ πύκνωμα χεῖν, in eum cui res esset cum improbo aliquo, quem declinare nō posset, Apostolius. Simile huic est, In puteo confrictus. Plato in Theæteto, τὴ γὰρ χεῖρ ἀφύκτω ἐρωτήματι, τὸ λεγόμενον, ὅτι φρεσὶ πύκνωμα. Quadrabit in eos, inquit Erasmus, qui in angustias eas redacti sunt, ut extricare sese nullo modo possint. ¶ Rabidi canis morsus, ἀγρία κυνὸς λυγρόν, prouerbium in eos, qui infecti ipsi malorum cōgressu, alios itidem inficiunt. Etenim recepta opinio est, & exposita à Luciano: non modo rabie agitari & aquam expauescere, quos ita affectus canis momorderit: sed & ipsos item retinere uim, eundem imprimendi morsum, atq; ita deinceps fieri hydrophouicos omnes, ut fiat quædam rabidorum catena. Lucianus, καὶ σὺ πίνῃς εἰς αὐτὸς ὅτι ἐν κέρτος, δὲ χεῖρ καὶ πολλὰν ψευδμάτων, μεταδιδωκέναι καὶ μοι τὸ δῖον. ¶ Pro malo cane suem reposcis, Ἀντὶ κακῆς κυνὸς σὺν ἀπαυτῆς, id est pro re uili pretiosam. Sus enim esculentus, canis haudquaquam uescus est. Refert à Diogeniano: Canis peccatum sus depedit, τὸ κυνὸς κακὸν ὅς ἀπὲρ σὺν: quod si pro ijs quæ peccauit alius, alius dat pœnas. Aliter catuli longe olent, aliter fues, Plaut. in Epidico. Quo dicto significat non ueste dignosci hominem ab homine, uerum inesse natium quiddam, genuinum ac proprium in unoquoq; quod in ipso uultu oculisq; eluceat, quo hominum ingenia discernas. Similiter Martialis, Omnia cum fecit, Thaida Thais olet. ¶ Ἐστὶν πεμίας, τὰ δὲ αὐτὸς εἰ βέλγ, κύων: Sit condus (uel, promus) in reliquis canis esto si libet, ut Erasmus uertit: In eum cui felicitas immerenti contigisset, peculiariter in eunuchos. Tamia quæ flores erant Athenis,

Athenis, &c. ut Suidas refert, Erant & tamia trirēmum. Is magistratus interdum furacibus committēbatur, non integris & incorruptis uiris. Per ironiam dici potest de eo, qui dignitatem inuadit, nihil laborans quam eruditionem, quosue mores postulet ea dignitas. Canes timidi uehementius latrāt. Q. Curtius lib. 7. demonstrat huiusmodi prouerbium apud Bactrianos uulgò iactatum fuisse, Canis timidus uehementius latrat quam mordet: Cui similem allegoriam subiicit, altissima quæq; flumina minimo sono labi. Germani etiam utranq; sententiam in nostra lingua prouerbialem habemus.

¶ Canis in uincula, *κύνες ἐν δεσμοῖς*: ubi quis seipsum in seruitutē, aut in malum aliquod inieceret. A canibus sumptum ultro se præbentibus uinciendos cibi lenocinio, Autor Zenodotus, Hesychius & Suidas indicant in eandem sententiam dici Bos in uincula. Supra etiam ex Erasino similiter exposita paræmiā Canis ad cibum. Canis uindictam *κύνες δίκην*, subaudi passus est, aut aliud commo-
dius: Macedonicum adagium in eos, qui præter expectationem poenas dant ijs, quos aliquando læserunt: natum ex morte Euripidis, de qua infra de canibus diuersis cap. 1. Canis reuersus ad uomitum, *κύνες ἐν τῷ ἰδίου ἐσθλαῖ*: in eos qui relabuntur in eadem flagitia, à quibus aliquando sunt expiati. Refertur in epistola D. Petri, adiecto etiam altero simili prouerbio, Sus lota ad uoluntationē cœni. In eandem sententiam Hebræus ille Paræmiographus, Sicut canis (inquit) qui reuertitur ad uomitum suum, sic imprudens qui iterat stultitiam. Nam hūc, ni fallor, locum Petrus designauit. Sumpta metaphora à canibus resorbentibus quod euomuerint.

¶ Cynadra fons prouerbio occasionem dedit, ut supra dixi partē i. huius capituli. Chius ad Coum: hoc etiam supra explicatum est ibidem.

¶ His subtexam Germanica quædam adagia, in quibus mentio canis sit, & Latina quibus sensu conueniunt adiungam. *Wan der alte hund beller/ so sol man auffsehen*: Prospectandum uetulo cape latrante: hoc est, nequaquam negligendum quoties senes periculum cauendum admonent. Canes enim uetuli non latrāt temere, quemadmodum iuuenuli. Meminit Erasmus in prouerbio, Eum auscultandū, cui quatuor sunt aures. *Wan man den hund schlafen wil/ so hatt er lader geessen*: Quoties canem uerberare libet corium uorasse dicitur, Occasione duntaxat opus est improbitati. *Sylasend einander die flosch ab/ wie die hünd*: Alter alterius pulices legit, ut canes, Mutuum muli scabunt. *Alte hünd sind nitt güt bendig zemachen*: Canes uetuli non facile assuescunt loro, Senis mutare linguam difficile. *Ein schlafenden hund sol man nitt wecken*, Canis dormiens non est excitandus, Malum bene conditum ne moueas: Sic etiam leonem dormientem excitare adagium prohibet. *Laß einen hund sorgen/ der bedarff vier schüch*, Quin canis curas relinque, is quatuor calciamentis eget, in sollicitum & anxium. *Vil hünd ist der hafen rodt*, Multi canes mors leporū, Cedendum multitudini. *Es ist dem einen hund leid/ daß der ander in der kuche gadt*, Canis dolet cum alterum in culina uidet, Figulus figulo. *Er treibt die hünd auß/ vnd gaat selbs mit*, Canes expellit, ac simul ipse egreditur: in eum cui nihil omnino negotij sit in aulis principum. *Die todten hünd beyßend nitt*, Canes mortui nō mordent, Græci simpliciter, *οἱ τεθνηότες οὐ δάκνυσσι*, Mortui non mordent. *Ser hund ist in dem potte*, Vuestphalis usitatum: uel, *Su wirst den hund in potte finden*, Canis in olla, ubi ne bolum quidem relictum esse intelligunt. *An der hund bincken/ An der hüren wincken/ An der krämer schweeren/ Da sol sich nieman an keeren*: Canum claudicatio, meretricum nutus, & mercatorum iuramenta, ex æquo omnia fidem non merentur. *Su wilt von dem hundschlager ein kolben kousen*, Fusilem petis (aut licitaris) à canicida: Hoc est, petis quippiam ab illo qui ipse indigeat: Aquam e pumice postulas. Simile est, *Su suchst wirst in dem hundsthal*.

DE CANIBVS DIVERSIS.

ACTENVS de canibus dixi ea quæ canibus communia omnibus uidebantur: reliquū est ut quæ singulatim ad canes diuersos pertinent conscribam. Itaq; primo loco ordine literarum dicam de ijs canibus, quorum historia extant aliquæ, nec tamen ad ullum genus sequentiū commodè referri possunt. Nam quæ ad uenaticorum genera diuersa, uel pastorales, uel socios, uel custodes, &c. pertinent, seorsim postea ad suum quæq; genus referam.

¶ Canes in Aegypto minores quàm in Græcia fiunt, Aristot. Aegyptij canes fugacissimi sunt. Nam cum ea quæ in Nilo degunt, timeant, ab his admodum fugitiui sunt, neq; quamuis illuc sitis ad bibendum eos attrahat, ferarum Nilicarum metus quiete illos potione se complere permittit. Ideo ne quid eorum, quæ infra aquam degunt emineat foras, ipsosq; obtorta gula de ripa in altitudinem abripiat, non inclinatione corporis abiecta incumbunt ad bibendum, sed ut primum ad ripam accesserunt, festinanter, & in transcurso lingua lambentes, rapiunt, ac certe, ut ita dicam, potionem furantur, Aelianus: Idem scribit Variæ hist. lib. 1. cap. 4. Vide supra in prouterbio, Vt canis e Nilo bibit, & fugit. Solos Memphiticos canes in medium auditionē accepi rapinas proponere, & communiter uiuere, Aelianus.

¶ Alcibiades canem habuit sexaginta minis uenalem, mirè formosum: cuius caudam eum mutilasset, illi qui formam canis ab eo corruptam reprehendebat: de industria se abscidisse respondit, ut hoc saltem, si nihil aliud (*ἡ γὰρ μὲν λέγεται, ἡ δὲ οὐ μὲν λέγεται*) de eo Athenienses dicerent, Pollux.

¶ Attali canis inter proueria est, in homines uoraces: quod is rictu ingenti cibum glutiret, non gustaret, Textor.

¶ Celebris fuit etiam Cerberus Epiroticus canis, Pollux 5. 5. Inuenio hunc Alexandri fuisse canem, adeo robustum ut cum leonibus congredere, Caelius: qui Pollucis uerba male perpendit, & canes diuersos confudit. De hoc Alexandri cane inter robustos dicam inferius.

¶ Carmanius uir, & canis eiusdem nationis, animo agresti atq; adeo duro, immanis uet ac feri existimantur, ut natura mansuescere non queant, Aelian.

¶ Cerberus alius fuit, quem poeta fabulantur inferorum custodem fuisse, tricipitem, & cum ab Hercule ad lucem (triplici catena uinctus) extraheretur ex spuma eius natum esse aconitum, ut Nicander canit. Cerberum quasi *κρυβόρον*, id est carniuorum dictum grammaticorum coniectura est. Fertur quod hic fuerit serpens in Tanaro Laconiae promontorio, cuius ueneno mortales extinguiebantur. Et quoniam in Tanaro ad inferos dicitur esse aditus, Ditis canem dixerunt: quem cum Hercules trucidasset, nata est fabula, canem tricipitem interemisse: Aut quia omnes cupiditates & cuncta uitia terrena contempsit ac domuit. Ouidius tergeminum & uipereum canem appellat, Seneca in tragædijs triformem & Tartareum. Serapidis symbolum canis est, triceps ille scilicet, qui in aqua, terra, & aëre, tribus his elementis uersatur, perniciosissimus daemon, ut ait Porphyrius. Nam & exitiales daemones aperte canes uocantur atri, & furiae eorum nomine ueniunt. Serapidis simulacro, inquit Macrobius, signum tricipitis animantis adiungunt, quod exprimit medio eodemq; maximo capite, leonis effigiem: in dextra parte caput canis exoritur, mansueta specie blandientis: pars uero laeva ceruicis rapacis lupi capite finitur, easq; formas animalium draco connectit, uolumine suo capite redeunte ad dei dextram, qua compescitur monstrum. Quidam tria tempora interpretantur, praesens leoni, praeteritum lupo, futurum cane blandiente: & haec ferme Macrobius. Hecaten quoq; tria capita habuisse, equi, canis, & hominis agrestis, supra dixi. In Hecataei lectum monumentis est, fuisse in Tanaro serpentem meticulousum (terribilem) quem dixerunt *Ἄδης κύων*, id est Plutonis canem, quoniam morsum euestigio insequeretur mors, ueneni potestate uiolenta. Eum tamen ab Hercule ad Eurythea fuisse productum, unde irrepserit Cerberi fabella, quem princeps Homerus dixit *Ἄδης κύων*, Caelius ex Pausaniae Laconicis, ubi plura leget qui uolet super hoc cane. *Ἡ δὲ κερβεὶς, ἢ τὸ κρυβέειν, ἢ τὸ κρύπτειν, ἢ τὸ κρύπτειν, ἢ τὸ κρύπτειν*, Aristophanes in Ranis. Cimmerios intelligit, ut habent Scholia, ludit autem alludendo ad Cerberum: quantq; apud Homerum etiam Cerberios pro Cimmerijs aliqui scribunt. Plura de Cerbero uide apud Palaephatum, & diuersis apud Gyraldum locis in Opere de dijs. *Κερβεῖοι, ἄδης κύων, φασὶν ἢ καὶ αὐτὸν Κιμμεῖον, Κερβεῖον: καὶ τὴν πόλιν οἱ μὲν Κερβεῖαν καλεῶσιν, οἱ δὲ Κιμμεῖαν. ἄλλοι δὲ Κίμμη. ἔστι δὲ τὸ πρὸς τὴν Ἄδην κερβεῖον τρικέφαλον, τὰς τὰς ὡρὰς, καὶ κύων μέγας Ἄδου*, Iidem. De Gergittio cane Geryonis Cerberi fratris, dicā nonnihil in cane pastoralis. Fuit & Orthus Geryonis canis in Erythea, cui canina capita duo, & draconum septem erant, Varinus in Scylla. Plura de Cerbero cane uide apud Varinum.

¶ Cyrus commemorabat se ab uxore Mitradatis bubulci, quae Cyno uocabatur, fuisse educatum, semper eam laudibus prosequens, ita ut in omni eius sermone esset Cyno. Quod nomen accipientes eius parentes, ut diuinius uideretur Persis filius eorum fuisse seruatus, diuulgarunt a cane Cyrum, cum esset expositus, fuisse educatum: Vnde haec fabula emanauit, Herodotus lib. 1. Cyrum Mandacia filium a cane fuisse enutritum fama refert, Aelian. lib. 12. Variorum.

¶ Diogenis Cynici seruus fugitiuus, captus & Delphos abductus a canibus laniatus est, fuge poenam hero persoluens, Aelian. in Varijs. lib. 13.

¶ Euripidem a canibus profectum interisse, ferē omnes tradunt, ad locum Bormiscum, de montis Bormij nomine appellatum in Macedonia. Canes eas scribit Stephanus ab indigenis Esterincas (*Ἑστερινκάς*) nuncupari, ab Homero trapezēas, *Κύνες τραπεζῆας πωλατοῦς*, Iliad. x. Caelius. Historiam mortis Euripidis a canibus illata copiosius prosequitur Erasmus in prouerbio Promerici canes, cuius & Suidas meminit: item in prouerbio Canis uindictam. *Κυνὸς δίκην*, Canis uindictam, scilicet passus est: Macedonicum, inquit, adagium est in eos, qui praeter expectationem poenas dant ijs, quos aliquando laeserunt, ab Euripidis interitu natum. In Macedonia uicō, qui Thracum dicitur, quod olim a Thracibus sit inhabitatus, cum canis quidam Archelai regis aberrasset, Thraces de more suo mactatum sacrificarunt, ac deuorauerunt. Quod ubi comperisset Archelaus, talentum eis multam dicit, Verum cum illi soluendo non essent, Euripidem subornauerunt, qui regem exoraret ut sibi multam remitteret, ita ut fecit. Postea uero cum Euripides in sylua quadam solus esset, & Archelaus a uenatu reuerteretur, canes Euripidem cinctum discerpserunt, deuoraueruntq;. Existimatum est autem eos canes, ex eo prognatos fuisse cane, quem Thraces sacrificarant. Valer. Max. libro 9. cap. de morte non uulgaris, refert Euripidem, cum ab Archelao rege Macedonum coena adhibitus fuisset, domum a conuiuio repetentem, a canibus fuisse discerptum. Eos canes ab amulo quopiam immisos fuisse confirmat A. Gellius 15. 20. Suidas (in Euripide) addit hos amulos fuisse Arrideum Macedonem, & Crateum Thessalum poetas, quos Euripidis gloria urebat. Hi sinxerunt eum a regijs canibus dilaceratum fuisse. Sunt qui narrent eum non a canibus, sed a mulieribus fuisse dilaniatum, cum intempesta nocte Craterum adolescentem peteret, Archelai amasium (uel ut alij, uxorem Nicodemi Arethufij.) Accōmodari poterit hoc prouerbiū etiam in hunc sensum, quoties author illati mali dissimulatur; ueluti cum

eum ueneno tollitur inimicus, & spargitur in uulgum rumor illum febrī perisse. Videtur hinc fluxisse quod hodie passim apud Germanos dictitant, ubi quid accidit incommodi certi, incerto auctorē, quodq; nemini possis imputare, id canis accidisse morfu. Hactenus Eras. Sunt qui Promerum nominatum dicant Archelai ministrum, qui in Euripidem ualde sibi exosum, quod ab eo apud regem aliquando delatus esset, canes quosdam feroces soluerit: Vnde *Προμέρος λυγρός*, id est Promeri canes, pro uerbis dicantur, quoties potens quispiā offensus, aliquos subornat submittere, qui alicui negotium facebant. Refertur à Diogeniano, Eras.

¶ Præter Euripidem feruntur & alij quidam celebres uiri à canibus laniati, quos illius historia occasione hoc ipso in loco memorandos duxi, Thrasī, Actæonis, & Lini, omnium hoc mortis genere defunctorum, meminit Ouidius in Ibin hoc tetraſtico: Prædaq; sis illis, quibus est Latonia Delos Ante diem raptō non adeunda Thraſo. Quiq; uerecundæ speculantem membra Dianæ, Quiq; Crotopiaden diripuerē Linum. Lucianus quoq; Samofatenus sophista, à canibus dilaniatus est, nō sine diuinæ ultionis suspitione: Nam Christianus primum cum à fide catholica defecisset, animum & stylum ad lacerandam religionem conuertit, Io. Rauissius. Medio Linus intertextus acantho, Letiferiq; canes, Statius libro 6. Thebaidos. Milo (Crotoniatus) à feris laniatus est, uel (ut alij) à canibus, Varin. Heraclitus Ephesius philosophus cum hydropicus esset, & medicorum operam recusaret, suo ipse periit medicamento. Nam quum seuo bubulo se aliquando ut prius inunxisset, ac dormiens apricansq; soli præbisset exiccandum, canum fato nescio quo superuenientium morfu laniatus est, Io. Rauissius.

¶ Feri canes reperiuntur, Aristoteles.

¶ De Hecuba in canem mutata, nō nihil attuli supra in uoce Cynossema, inter nomina propria à cane facta. Vide Ouidium libro 13. Metamorph. ¶ Hippamon canem habuit Magnetem, nomine Lethargum, qui cum hero suo sepultus est, ut indicatur hoc epitaphio quod Pollux refert, *Ἀνδρὶ μὲν ἱππάμων ὄνομ' ἦν, ἱππῶ ἢ τὸ δαργῶ, καὶ κυνὶ ληθαργῶ, καὶ θεράποντι βαβυς*, Pollux & Cælius.

¶ In terra Indorum haud prope mare inuenitur canis qui semper potest uocari catulus. Isq; domesticus est canis, colore maculosæ lyncei perſimilis. Pilosus itaq; reperitur, ac depilis, ut tonsus. Nec tamen latrat, nec gemere scit, aut suspirare, ut retulit nobis Hispanus quidam, qui maximam partem Indiæ peragrauit. Itaq; nullam emittit uocem, cum etiam necatur: & compar uidetur fœturæ lupi. Edit autem ac bibit, ut alius canis, estq; paulo minus mitior Italo cane; quibus est domesticus, mouet tantum caudam gestiens, & saliens, quod est indicium amoris in dominum, Blond. ¶ De Indicis canibus magnis & robustis, infra dicam inter Venaticos. Petrus Martyr etiam in descriptione No uiorbis canum quorundam non latrantium meminit, qui in cibum quoq; ueniant: Et alibi, canum non latrantium roſtro uulpino.

¶ Palamedes agricola canem habuit quem Vlyſſem appellabat, &c. Blondus, nescio ex quo auctore. ¶ L. Paulo consuli cum sorte euenisset, ut bellum cum rege Persa gereret, domū ē curia regrefſus, filiolum suam nomine Tertiam, quæ tum erat admodum paruula, osculatus, & tristē animaduertens, interrogauit quid ita eo uultu eſſet: quæ respondit Persam perisse: decesserat autem catellus, quem puella in delicijs habuerat, nomine Persa. Arripuit igitur omē Paulus, eaq; fortuito dicto, quasi certam spem clarissimi triumphī animo præsumpsit, Val. Maxim. 1. 5. ¶ Pholyses, fului dicuntur canes, ore nigricante, Cælius. *φολυγες λυγες, οἱ πυρροί*, Varin. apud Hesychium plenius, *οἱ πυρροὶ ὄντες μέλας καὶ κόκκινος ἔχον, οἱ ἢ φυλακῆς*, (malim *φύλακας* proparoxytonum, ut canes custodes intelligantur.) Idem *φολύνειν* exponit *μολύνειν*, id est inquinare, & forte inde pholyses dicti fuerint, quod ora nigra & quasi inquinata haberent: Nisi quis ab aliquo loco sic dictos fuisse malit, Pholon quidem urbs Arcadiæ est; & Pholoë eiusdem regionis mons syluosus.

¶ Salentini canes à Varrone probantur in pastoralium mentione.

¶ Scylla Phorci & Cretheidos Nympha (secundum alios Hecates) filia fingitur à poetis. Inguina eius in canes mutata esse fabulatur Ouidius Metamor. lib. 14. Et Vergilius Aeg. 6. marinos canes dicit de Scylla loquens. Vide Onomasticon nostrum, & Gyraldum in fine historia de marinis dijs. Illum Scylla rapax canibus succincta Molossis, Vergilius in Culice.

¶ In Scythia canes cum asinis, in magnitudinis comparatione coniunguntur, quibus ad uehicula rotis carentia mercatores utuntur, ac duo homines in uno uehi possunt: quod ipsum ad lutulenta conficienda itinera inuentum est. Sex igitur canes ad uehiculum ordine ligantur, ij quocunq; ab auriga qui unā cum mercatore in uehiculo sedet, diriguntur, eò plaustrum euehunt, & lutum transmittunt. Vnum iam diem amplius laborem ferre non possunt. Itaq; his lassis recentes atq; integri canes succedunt, neq; tamen magna onera imponuntur, sed duntaxat negotiatorem, & aurigam & pellium fasciculum uehunt. Ergo unoquoq; die negotiator habet tandiu necesse commutare canes & aurigas, quoad ad montes, ubi emat pelles, peruenerit, Aelian.

¶ Turcarum imperatorem audio Gallorum regi, uno aut altero anteq; hæc scriberem anno, canes dono misisse pectore & uentre rubentes.

DE MELITAEIS CATVLIS, ET ALIIS
paruis qui in delicijs habentur.

PACHYN O Siciliæ promontorio imminet Melita, de qua catelli portantur, quos Melitæos uo

cant, Strabo libro 6. Erant olim in pretio & delicijs mulierum catuli qui nascebantur in Insula Melita, sita in sinu Adriatico non procul Ragusio ciuitate: Ea nunc pauperes piscatores tantum habet incolae: nec ulli eius catuli amplius celebrantur, Blond, *μελιταῖον, λιωίδιον μικρόν*, Hesychius, Varinus, *μελιταῖα λιωίδια, ἢ λιωὲς μελιτηροί, οἱ ὑπὸ τῶν τριφύλων*, Suid, id est Melitæi uel Meliteri catuli sunt, qui ad uoluptatem solum aluntur. Aristoteles problematum sectione 10. Probl. 14. inquirens cur in animalium genere alia paruo, alia magno consistant corpore: Causa, inquit, duplex reddi potest: Aut enim locus, aut alimentum id facit. Locus, si angustus est: alimentum, si exiguum: quod etiam parturiam edito nonnulli efficere conantur, ut qui catellos in caueolis oclusos educant. Et paulo post, Fit ut aliqui, quamuis breues (parui) admodum sint, modicè (συμμετρως) tamen coagmentatas omnes sui corporis partes habeant, ut Melitenenses catelli. Ratio enim, quod non ut locus, sic natura suum efficere opus soleat. Catelli Melitenensis magnitudine ictis est (genus mustelæ rusticæ, quam uiuerram interpretor, Gaza) sed minor, Aristoteles. Græcè habetur, *ἡ δ' ἰκτις, ἔστι τῆς τοῦ μεγάλου ἰκτιὸς μελιταῖου λιωίδιον τῷ μικρῷ*, id est, ictis magnitudine æquat paruum illum catellum Melitensem, τῷ μικρῷ pro τῷ μεγάλῳ, frequens locutio apud Græcos. Sed utinque exiguis non deest ingenium, nec in homines amor. Nam Theodori saltatoris Melitenensis catellus, ultro seipsum in heri tumultum iniiciens, cum ipso una sepe liri uoluit, ut Aelianus prodidit. Catuli quos Melitæos uocant, stomachi dolorem sedant applicati sapius: transireque morbos ægritudine eorum intelligitur, plerumque & morte, Plin. ¶ Catella Melitæa, *μελιταῖον λιωίδιον*, prouerbij usu dicitur in eum qui habetur in delicijs ac latitius in ocio alitur ad uoluptatem, non ad usum. Est in familijs diuitum huiusmodi ministrorum genus, quos illi non ad ministerium, sed animi causa domi habet, Erasmus Chiliad. 3. Cent. 3. Et rursus Chiliad. 4. Cent. 4. eodem prouerbio repetito, Melitæi catuli (inquit) sic uocantur nimirum ab insula Melita, inter Corcyram nigram & Illyricum sita, author Plin. lib. 3. cap. ultimo. itidem Strabo & Stephanus. Apud Lucianum in Lapithis *κλωποπίδος* Alcidadamtem Cynicum, *μελιταῖον λιωίδιον* uocat. Athenæus libro 12. scribit Sybaritis uehementer in delicijs fuisse canes Melitæos. Qui quidem hoc esse uidentur in genere canum, quod nani & pumiliones inter homines, Hæc Eras. Canis digna throno, adagium sumptum, ut uidetur, à Melitæis catulis, ut supra dixi inter proueria in historia Canis in genere.

¶ Preter Melitæos, qui hodie ex Melite, ut Blondus refert, nulli sunt: diuersi alij catelli mulieribus præcipue delicatis & otiosis nutriuntur. Membris omnibus pusilli & graciles sunt, quos nostrates uulgo *biacken* uocant, Eberhardus Tappius. Inferiores Germani, ut idem scribit, huiusmodi caniculas nominant *junffern hündgen*, hinc illud Vuestphalorum *Su byüest/ als ein junffern hündgen*, Latras delicati instar catelli. Nostri à delicijs appellant etiam *schoßhündle/ & gutshündle*. Itali sua lingua bottolo uocant catellum corpore exiguo, sed ferocem & iracundum instar ruberæ, id est ranæ uenenosæ, quam bottam dicunt. Nomina diminutiue formæ à cane apud Latinos & Græcos usitata, supra recensui cap. 8. de Cane parte 1. Martialis distichon in catellam Gallicanam, Delicias parua si uis audire catellæ, Narranti breuis est pagina tota mihi. Catellos perque elegantes & pretiosos Lugduni in Gallia haberi audio, quorum singuli decem denarijs siue drachmis aureis, alioquando uaneant. Catellus qui in delicijs habetur, inquit Blond, partiulus est, pedalis uel semipedalis: habetur autem in maiore pretio, si adultus non maior sit mure. Eligitur quadratus corpore, non testaceus (sic ille loquitur) capite etiam instar capitis muris, rostro paruo, auribus non maioribus cuniculi (absurdum uidetur): cruribus breuissimis, pedibus angustis, cauda oblonga. Laudatur etiam si collum longiusculis pilis ad armos usque ueluti iubatum sit, partes ceteræ tonsis similes. Blandus feroci præfertur. Color candidus uel niger præ cæteris probatur. Sunt ex eis nonnulli hirsuti admodum prolixis pilis, alij breuibibus & glabri propemodum, Hæc fere Blond. Et rursus, Canis delicatulus, inquit, placet cum huc illuc saltitat, ac leniter latrat, & absque morsu mordicat: præcipue si mundus est, nec aliud quæ oblatum tangit. Sunt qui erecti pedes anteriores manu instar protendant, uel morant, et ut uulgo loquitur, seruiunt: alij quod proiectum fuerit rostro reportant, &c. Lasciuæ mulieres præcipue lectis admittunt, & lambi gaudent, Blond. Et alibi, Catulos (inquit) quos principes & matronæ in delicijs fouent, præcipuos gignit Hispania. Et rursus: Catulis cingulum sericum collo apponunt cupreis campanulis circumseptum: sic namque matronæ plurimum afficiuntur. ¶ Sæpe iam uisum est caniculas singulos peperisse foetus, exiguas præsertim catellas, quas in sinu matronæ fouent, propter uteri angustiam: nam cum plures concipiunt, frequenter moriuntur, Albert. Catellis matronarum alius sæpe obstruitur, unde plæræque moriuntur, Albert. De catellis quæ animi causa nutriuntur, & ad usum duntaxat muliercularum, illud Platonis est, *τὰ κωίδια μιμνῆσθαι τὰς δεσποίνας*, id est, Catellæ dominas imitantes, quod superius inter proueria à cane retuli. Et Gorgo apud Theocritum in Syracusijs profectura duo mandat famulæ, ut infantem uagientem placaret, & catellum reuocaret intro. Lucianus salissimè ludit in Stoicum barbatum, cui in eodem sedenti uehiculo domina catellam committit, obtestans illum per ea quæ sunt in uita dulcissima, ut diligenter curet, Eras. Martialis uersus in Issam catellam Publij, tam lepidi sunt, ut omnino hic adscribi mereantur,

Issa est purior osculo columbæ.

Issa est blandior omnibus puellis.

Issa est carior Indicis lapillis.

Issa est deliciæ catella Publi.

Hanc tu, si queritur, loqui putabis.

Sentit tristitiamque, gaudiumque.

Collo nexa cubat, capiteque somnos,

Vt suspiria nulla sentiantur.

Et desiderio coacta ventris,
Sed blando pede suscitatur, toroq;
Castæ tantus inest pudor catellæ.
Pictam Publius exprimit tabellæ;
Vt sit tam similis sibi nec ipsa.
Aut utranq; putabis esse ueram,
Gutta pallia non fefellit illa:
Deponi monet, & rogat leuari.
Hanc ne lux rapiat suprema totam;
In qua tam similem uidebis Iffam,
Iffam deniq; pone cum tabella,
Aut utranq; putabis esse pictam.

De Persæ catello, quem L. Pauli consulis filiola in delicijs habuerat præcedente capite dixi. ¶ Cor-
ticem caprificus arboris detrahes, & dum recens est, ad splenem, uel etiam si opus fuerit, ad iecur po-
nes: & ubi tumor siue duricies splenis uel iecoris erit, ibi corticem diutius continebis: deinde in fu-
mo eam suspendes. Quod cum facies, rogabis, ut sicut cortex ille paulatim fumo siccatus arefcit, sic
splen uel iecur laborantis arefcat. Hæc autem res tantum ualet, ut si catulis recens natis fiat, dicantur
omnino non crescere, Marcellus Empiricus. In Anthologio Græco legitur Adæi epigramma in ca-
tellam, Calathinam nomine, facile enixam, Τὴ βαλὴ Καλαθίνῃ τὸ σκυλακῶν μογεῶσι ληταῖς κέρην δὲ τὴ
κίην ἐποτρύν. Io. Tzerzes Chiliade 5, à principe quadam muliere catellam nimis delicate nutritam his
uersibus reprehendit, νῦν ἡ κυνὶδίῳ πῖ τὰ ἀρεχέσῃς γυναικὸς φερόμενον τοῖς πόλεσι διαταρῆχθαι αὐτῇ
(quam feles reginæ, de qua proxime dixerat, quod ex aureis uasis ederet, &c.) καὶ τὰλλα δὲ οὕτως
καὶ ὁ χρυσὸς ἐκ σπένδου, ἀλλ' ἀργυροῖς ἐσθίει, Ἀνθρώπων οἶον καὶ αὐτὸ τοῦ ἀγροῦ σερπιδόωνι. ¶ Epitaphia tria
catellorum ex Blondo hic apponam. ¶ Roma, Corporis exigues cura dum cogor in artus, Sub-
ducto matris lacte, miser perij. Ne tamen & fati nomen uis aspera tollat, Leucippicineres hæc ca-
nis urna tegit. ¶ Fr. Molsij, Vnam qui uetula uidet catellæ, Concretæ teneros breuesq; in ar-
tus, Mitis ne renuas fauere linguæ. Nam qui me exiguo solo recondit, Exemplum est Iouis opti-
mi secutus, Quo dante Erigones polo refulget, Ob summum catulus decus fidemq;. ¶ R. Inscri-
ptio, φρατίλλῃ κυνιδίῳ γλυκυτάτῳ φασιδίῳ τὸν ἄγαθὸν βιμνείας χέειν. Id est, Phratillæ catellæ dulcissimæ Phe-
dericus Gonzaga II. memoriæ gratia. ¶ Reperitur etiam catella diminutiuum nomen à catena,
teste Cælio, (apud Catonem.)

DE CANIBVS VENATICIS IN GENERE.

Canes uenatici, quos Græci θηροκυνηγὸς uocant (Suidas in μελιτοῖον) alij maioribus & robustis fe-
ris opponuntur, alij minores & timidus persequuntur, uel ut comprehendant, uel ut in retia adigant:
alij sagacitate ualent: alij sagaces simul & celeres sunt: alij & celeres & mediocriter robusti: robu-
stissimi enim in suo genere simul & celerrimi esse non possunt. De robusto, celere, sagace, singillatim
dicam in sequentibus: hic de uenatico in genere. Quamuis enim plarq; de uenaticis canibus in ge-
nere prolata, præcipue apud Xenophontem, Pollucem & Nemesianum & Gratum, ad canes cele-
res, ut qui uel lepores, uel ceruos aliasq; feras in retia adigunt, spectare uideantur: sunt tamen non-
nulli quos simpliciter uenaticos dicas, quod celeritati uel robur uel sagacitatem uel utrumq; coniu-
xerint. Hinc illa Platonis comparatio est libro 2. de Rep. ubi inquit quæ & quales naturæ sint ad
urbem custodiendam idoneæ, his uerbis, Existimāsne differre naturam generosi canis, & generosi
adolescentis ad custodiam agendam? Quorsum hæc? Vtrunq; ipsorum sagacem oportet esse ad sen-
tiendum, & uelocem deinde ad insequendum, ac demum robustū cum affecutus fuerit, ad pugnan-
dum capiendumq;. Audax etiam & fortis sit oportet, siquidem bene pugnaturus sit: neutrum autem
erit, nisi etiam iracundus (θυμοειδής) fuerit, siue equus, siue canis. ¶ Canum duo genera, unum
uenaticum, & pertinet ad feras bestias ac syluestres: alterum quod custodiæ causa paratur, & perti-
net ad pastorem, Varro. Mirandum in modum canes uenaticos diceret, ita odorabantur omnia &
peruestigabant, Cicero 6. Verr. Catulus uenaticus, Horat. 1. epist. Turba uenatrix canum, Valerius
Argonaut. 3. Amphitheatrales inter nutrita magistros Venatrix, syluis aspera, blada domi, Mar-
tialis in epitaphio canis Lydiæ. Ceu pernix cum densa uagis latratibus implet Venator dumeta
Lacon, Silius lib. 3. ¶ Sed quoniam uenationis usus latissime patet, quæcunq; ad eam in genere
pertinent, differam in alium librum, ubi de animalibus generatim docere proposui, & quæ uel omni-
bus uel pluribus communia sunt certis locis ac ordinibus rerum digerere. De feris etiam singulis
quomodo in uenatione cantum opera capiantur, in sua cuiusq; historia dicam, in præsentia non alia
de uenatione dicturus, quàm quæ canibus peculiaria uel rerum uel nominum ratione uidentur.

¶ ἑλαπιδὲς κύνες, θηροκυνηγὸς, Hefychius, Varinus ego celeres potissimum ἑλαπιδὲς dixerim. ἑλᾶν enim
& ἑλαίνω, persequi est: hinc & κυνηλάτης uenator, qui cum canibus feras cursu persequitur, κυνο-
δρομῆν uocat Pollux: κυνηγὸς uero, qui quouis modo canum opera ad uenationem utitur, qui & κυνη-
γέτης & κυναγωγὸς appellatur: Pollux distinguit, his uerbis, Συνεργοὶ τοῦ κυνηγέτου κυναγωγοί, ἱππαγωγοί:
nimirum ut cynagogus cynegetæ inferuiat, canibus ducendis. Incipiam captare feras, & reddere
pinu Cornua, & audaces ipse mouere canes, Propertius lib. 2. Κυνοσόοι, θηροκυνηγὸς, Hefychius: apud
Varinum penultima per u. scribitur. ἑπακτῆρες etiam & ἑπακτῶες uenatores cum canibus proprie di-
cuntur, Apollonius in Argonauticis pro piscatoribus posuit, κυνηγέτοισι, ipsa uenatio. Pollux in præ-
fatione libri 5. ad Commodum, ἑπεὶ ἡ κυνηγέσιω σοι πρῶτη μέλλει. Et ab initio eiusdem libri, Θέρεα λέ-
γοιτ' ἂν καὶ ἄγρα, καὶ κυνηγέσιω: θήραι τε καὶ ἄγραι, καὶ κυνηγέσιω, &c. ubi etiam hæc uocabula subiungun-
tur: συκυνηγέτης, ὁ τοῦ κυνηγέτου συμπράττων: φίλος κυνηγέτης, κυνηγετικός, κυνηγετικός, κυνηγέτης. Et capite 3.
ἢ τὸ κυνῶν δὲ ἄγρα καὶ κυνηγέσιω ὁμωνύμως τῷ ἔργῳ καλεῖται. Κυνηγέτης idem quod κυνηγέτης, Varinus, Κυνηγέτης

uel *Κυνήσιον* nomen proprium loci (Constantinopoli puto) in quem abijciebantur *οἱ Βιόβαντες*, Suid. *Εἰς Κυνήσιον*, in uenatorem qui nihil ceperat, Lucili scoticum: *Πανὶ Θεσσαλονύχῃ, καὶ ἑρμφορίῳ νύμφας, καὶ Σατύρους, ἑκατὶς τ' ὄνδρ' Ἀμαθρουάσι, Σὺν Κυνσί, ὁ λόγος ταῖς πρὶν συσφόντισι μαζήσθ' ἑκάστῳ ἑλὼν αὐτὸς (forte αὐτὸς) εὖδ' ὡνάς ἐκρίμασεν.* *Εἰς Κυνήσιον*, in uenatores, epitaphia duo leguntur Anthologi libro 3. sectione 19. nam tertium in aucupem est, Cynulchos uocant qui secum ducant canes, Cael. Cynathel Iouis à uenatione dicti, quem Gyraldus Cynegeten appellare mallet, mentionē feci supra. Est & *Κυνήσιος*, id est uenatrix, inter Dianæ cognomina, quanquā apud Pollucem *Κυνήσιος* legitur. *Ἐνιοὶ μὲν δὲ ταῖς Κυνήσιαις εἰσὶ πολλοὶ πῶς πῶς τ' ἐκείων συγκριτῶσιν, οἱ δ' αὖτις πῶς ὅπλα καὶ πολέμους ἀγῶνεις*, Suidas in *Ἄρατ' ὁρατήρος*. *Κυνόδαλον*, quoduis animal, *παρὰ τὸ Κυνσίον ἁλίσκονται*, proprie tamen marinum animal, Scholia Aristophanis. ¶ Venaticorum canum, propria nomina uaria recensui supra in Canine in genere cap. 8. ¶ Canis alseluchi, est canis quo uenatores utuntur, ad capiendas aues aut quadrupedes, Andreas Bellunensis.

¶ Nunc canes uenaticos ordine literarum enumerabo, tum secundum regionum & populorum apud quos nascuntur nomina, tum dominorum, &c. illos imprimis, qui ad certum aliquod uenaticorum genus, ut robustum, celer, sagax, commodē referri non possunt; Si tamen hic etiā illorum quosdam breuiter attigero, nihilominus suis in locis repetam. ¶ Non tunc egregios tantum admirare Molossos, Cum parat (lego comparat, id est, Canes hi uersuti tantundem dolo efficiunt; quantum Molossi uiribus) his uersuta suas Athamania fraudes, Acyrusque Phæacque, & clandestinus Acarnæ. Sic & Acarnanes subierunt prælia furto: Sic canis illa suos taciturna superuenit hostes; Gratius in libro de Venatione. Pro Acyrus lego Acytus. Est enim Acytus Plinio 4. 12. insula, de qua sic scribit, statim post Sporades: Melos cum oppido, quam Aristides Biblida appellat, Aristoteles Zephyriam, Callimachus Mimallida, Heraclides Siphnum & Acyton: Hæc insularum rotundissima est. Hinc forte Melos à mali figura appellata. *Ἄκντος*, insula iuxta Cydoniam Cretæ, Stephanus. Melos insula inter Cretam & Peloponnesum interuallo æquali sita: à Peloponneso promontorium Scyllæum, à Creta Dictynnum habens, Strabo. Est aut Dictynnum promontorium in Tityro Cydoniatarum monte, Hermol. Quod autem de hac insula Gratius intelligat, ex uicinis constare uidetur: quod illarum quoque canes ad uenationem commenduntur, ut Cretæ & Amorgi. Vicina est etiam Thera insula, quam alij inter Cyclades, alij inter Sporades numerant, Plin. Stephanus *Θήρα* per a prima longa scribit. Gratius forte Theras in plurali numero dixit, ut legendum sit, Acytus Theræque, &c. de quo eruditi inquirant quibus otium est. Si quis Pheras legere malit, ut *Φεράς* Thessaliæ oppidum intelligamus: non pugnabo. Situm enim hoc oppidum est in Pelasgicorum camporum termino ad Magnesiā, ut Strabo docet: Laudantur autem ex Magnesia quoque canes. Accedit quod & Athamania Thessaliæ regio sit, quanquā alij Illyriæ adscribant, authore Stephano. Acarnania regio & pars Epiri est, mersa medio sinu Ambracio, ut Plin. scribit. Hanc ab Aetolia diuidit amnis Achelotis, aut Pindus mons ut Solino placet. Acytus igitur, Phæax, Acarnania, & Athamania, omnes eiusdem ingenij canes producant uenaticos, uersutos, fraudulentos, clandestinos, taciturnos: Aetoli uero contra, latratu feras disturbant antequā conspexerint: de his dicam inferius inter celeres & sagaces simul. ¶ Aegyptios Oppianus *Βουδίων ἕρως*, id est armentorum custodes uocat; ego supra ab initio huius tractationis de canibus diuersis, de Aegyptijs quoque dixi, sed nihil quod ad uenationem, aut pecoris custodiam. ¶ Alopecias, id est uulpinæ canes, uide inter Mixtos infra; item in Laconicis inter celeres, et mox in Castorijs. ¶ Amorgi, *Ἀμοργί*, inter uenaticos numerantur ab Oppiano: possent & Amorgini dici, ab Amorgo insula una Cycladum Stephano. ¶ Amyclæum canem non alium esse puto quam Laconicum ab Amyclis Laconiae ciuitate, in qua Castor & Pollux educati sunt, Vergilius pro pastoralis cane posuit, eo tropo (ni fallor) quo Acheloum pro quauis aqua. ¶ Arcades à Polluce & Oppiano commendantur: & in eodem uersu Tegeatæ, *Τεγῆται*, Oppiano: cum Tegea Arcadiæ oppidum sit. Idem Arcades Eleis canibus commode misceri scribit, cum Elis etiam, *Ἠλὺς*, Arcadiæ urbs sit, unde gentile Eleus: neque enim Aegyptiam uel Hispanicam Elidem, quarum Stephanus meminit, potest tam intellexisse crediderim. Arcadicæ canes ex leonibus creduntur prouenisse, unde & *Λιοντομυῖς* dicte sunt, Cælius. Mænalius lepori det sua terga canis, Ouid. lib. 1. de Arte. ¶ Argiui, *Ἀργεῖοι*, Oppiano: Argolici, *Ἀργολίδες*, Polluci, in catalogo uenaticorum sunt. Athamænes, uide supra in Acyto. ¶ Ausonij, Oppiano: Idem Tyrrhenos canes Laconicis recte misceri ait, non alios puto quam Ausonios intelligens.

¶ De Britannis canibus inter sagaces dicam ex Oppiano & Gratio.

¶ Et uanæ tantum Calydonia linguæ Exhibuit uitium patre emendata Molosso, Grat.

¶ Cares, Oppiano: qui eosdem Thracijs commisceri posse scribit. Carinæ, *Καρίναι*, Polluci celebrantur, non aliæ quam Cares, aut in foeminino genere Carinæ uel Caricæ canes. Nam *Καρίνη* gentile nomen foeminini generis apud Stephanum reperio. Quamuis apud eundem in mentione Carnes ciuitatis Phoeniciæ, à qua gentile sit Carnites, hic Lycophronis senarius referatur, *ὄλοντο ναῦται πρῶτον Καρίνου Κύνες*, ubi ipsos nautas Carnitas canes appellare uidetur. ¶ *Καστέοι*, Harmodij, & Menelaides, à dominis uel nutritoribus dicti sunt, Pollux. Et rursus, Castorides Apollo Castori donauit. Nihil eandem alopecidas uocat, eò quod Castor canes uulpibus miscuerit. Xenophon, *τὰ δὲ γένη τ' Κυνῶν ὅτι διδοῦναι δὲ καὶ σέβειν, αἱ δὲ ἀλωπεκίδες, ἔχουσι δὲ αἱ καστέοι τ' ἰπποκύνες ταύτην, ὅτι καὶ σέβειν ἑαδὲς τῶ ἔργου*

μελιστα αὐτῆς διφύλαξι. Σοὶ γὰρ πασιδωρ ὕλα καὶ λυῶν ἴσαδε, uersus apud Suidam absq; authoris nomine. ¶ Celtæ canes, ut Oppianus & Gratius habent; uel Celtici, ut Pollux. Magnaq; diuersos ex tollit gloria Celtas, Grat. Quondam inconsultis mater dabit Vmbrica Gallis Sensem agilem, Idē. De Gallico cane plura inter celeres. ¶ Chaonidas canes aliqui à Cephalicane, alij de chao luporū generis fera progenitas suspicantur, Cælius. Ego potius à Chaonia regione, quæ in media Epiro est, nominatas dixerim: hinc enim Chaonis gentile scēminum sit, authore Stephano. Ex Epirotis quidē populi celeberrimi fuerunt Chaones et Molossi; commendabantur autem Molossi quoq; canes, ut infra dicemus: qui & ipsi ex Cephalicane, ut Chaonides, nati primum existimabantur. ¶ Cretici canes, Oppiano & Polluci. Hos Oppianus ad sobolem cum Pæonibus commode iungi scribit. Xenophon Cretenses canes etiam apris immitti ait. Ex Creticis canib; alios diaphonos dici audio, alios parippos. Et illis quidem in uenando gloria plurima: noctes etiā feras impugnando addunt labori, sæpēq; feris assidentes dormiunt, mox orta luce depugnant. Parippi uero cum equis currere consueuerē, tanta quoq; arte, ut nec præcedant unq; ferē, nec subsequantur, Cælius ex Polluce. Cretica canis expeditissima est, saltūq; maximē ualet, ut Cretenses testantur, & fama peruagatur, Aelian. Gnosus urbs Cretæ est, unde Gnosij canes inter sagaces dicendi. Et patre Dictæo, sed matre Laconide nati Labros & Aglaodos, Ouid. Dictæum Cretensem intelligo: est enim Dictæ mons Cretæ, uel una ex quatuor præcipuis urbib; Cretæ. Dictæus etiam Cephalicane fuit Martialis, Acron grammaticus Molossos etiam apud Horatium 2. Sermon. 1. Cretæos interpretatur ē Molossia ciuitate Cretæ: (de qua ego nihil apud classicos authores reperiri puto.) Sed paulo ante ostendi ab Epiri regione Molossia, non men his canibus inditum esse. Ichnobaten sagacem Gnosium Ouidius cognominat. ¶ Cypsellicæ, uide Menelaides paulo post, & Psyllici.

¶ Elei cum Arcadibus ad sobolem uenaticam procreandam miscentur, Oppian. ¶ Elymæis nomen à gente sita in meditullio Bactrorum & Hyrcaniæ, Cælius ex Polluce. Stephanus eam regionem Elymas, Plinius Elymaidem uocat. Cæterum Elymiæ urbi Macedoniæ ab Elymo heroē nomen contigit, uel Elyma Thuscorum rege. De Elymæis Siciliæ gente, & Elymnio loco Eubœæ, uide Varium. Quid si Elymæi ex Eubœa potius oriundi sint, cum & Eretrici inde commendentur? ne tam procul petendi sint. Sunt & lepores Elymæi, de quibus suo loco. ¶ Clarus est Epiroticus canis Cerberus nomine, Pollux. ¶ Eretricas Eurytidæ ab Apolline dono acceperunt ac nutriuerūt, Pollux: apud Cælium non rectē legitur Eretrina. Eretria Eubœæ insulæ urbs est, & alia Thessaliæ, Stephan. ¶ Gallici, uide Celtæ superius, & infra inter Celeres. ¶ Geloni sagaces Martem odere, Gratius. Traxere animos de patre Gelonæ Hyrcano, Idem. ¶ Gnosij, uide in Creticis.

¶ Harmodij à nutritore dicti, Pollux. ¶ Hyrcani, Pollux. Canes Hyrcana ex tigride concipit, ut dicam in Mixtis. Traxere animos de patre Gelonæ Hyrcano, Grat. ¶ Iberi, i. *iberes*, Oppian. Gyllius Hispanos transfert, *iberes*, Pollux. Sarmatæ Iberis ad foeturam misceri possunt, Oppian. Nec quorum proles de sanguine manat Ibero, subaudi contemnantur, Nemesian. Quærendum an de Iberia Asiatica uel orientali accipere debeamus, quæ regio sita est iuxta Pontum inter Colchidem & Armeniam, ut eadem canes forte sint Phasianæ, quæ nomen etiamnum retinent. Phasis enim Colchorum fluuius est, Phasiana canis à partu non ante sextum mensem impletur, serius uero in quàm plurimis obseruaui, Aug. Niphus. ¶ Indicæ, uide inter Venaticos fortes.

¶ Laconici, Lacænæ, Lacedæmonij, uide infra inter Celeres. ¶ Libyci, Quinetiā sicæ Libyes in finibus acres. Nascuntur catuli, quorum non spreueris usum, Nemesian. ¶ Locrides, Pollux. *λοκροί*, Oppian. Locrides canes Xenophon apris immitti scribit. ¶ Gratius cum Seras canes intrastabilis iræ dixisset, subdit, At contra faciles, magniq; Lycaones armis, id est ea parte quam humeros in homine dicimus. Lycaonia regio Asiæ minoris est prope Phrygiam: uel secundum Stephanum Lyciæ & Isauriæ regio. Alij partem Arcadiæ Lycaoniam uocant, Stephanus totam Arcadiam sic dictam scribit: Gentilia, Lycaonius, Lycan, & Lycaon.

¶ Magnetes, Oppian. De Hippamonis cane Magnete, cui nomen Lethargus fuit, supra dixi. Magnesia Macedoniæ regio est, Thessaliæ annexa. Est etiam urbs & regio eiusdem nominis in Asia ad Mæandrum sita, Stephan. Magnetes iuxta Mæandrum aiunt alere canes præliandi socios, *πολεμῶν παραισῆς*, Pollux. ¶ Indocilis dat prælia Medus, Grat. ¶ Menelaides dicti sunt à Menelao nutritæ, Pollux. Et rursus, Menelaides Nicander easdem Cypsellicis esse scribit: eo quod Menelaus canes duos ex eo loco fratres circa Argolicam educauerit. Vide mox in Psyllicis. ¶ Molossi, uide inter Venaticos fortes.

¶ Pæones, Oppian. Nec tibi Pannonicæ stirpis temnatur origo, Nemesian. Pæones & Cretici ad foeturam recte miscentur, Oppian. Vide inter canes robustos infra. ¶ Perses sagax simul & pugnax est, Grat. ¶ Phasiana, uide in Iberis paulo superius. ¶ Pheræus, uide supra in Acyotos. ¶ Psyllici canes nomen habent ab urbe Achaica, Pollux. Cælius dubitat an Cypsellici legendum sit: quoniam in Arcadia munitus locus Cypsela uocetur, cuius apud Thucydidem mentio sit historia 5. Est & in Thracia nominis eiusdem adiacens Hebro ciuitas, Stephanus.

¶ Sauromatæ, Oppianus: idem Sarmaticum canem cum Iberide scēmina coniungi posse ait, Sarmatiæ pars est Polonia hodie dicta; ubi uenatorij canes his nominibus habentur: Vislij, maximi

magna, lata, & cauis discriminibus insigni, (cui apud Pollucem contraria est in improbando canis carnosa frons:) auribus (auriculis) paruis, tenuibus, & à posteriore parte glabris: ceruice longa, molli, ac tereti: pectore lato, non macilentio, (carnoso, Pollux:) armis qui parum ab humeris distent, Anteriora crura breuia sint, recta, teretia, solida, *σβρὰ*, Pollux habet *σβρὰν*: Idem crura tam ante quam retro excelsa esse uult, longiora tamen posteriora, & *ἐπιεμνα*, id est curua, nimirum propter flexum suffraginis, (apud Xenophontem non rectè legitur *περικνὰ*) cum anteriora *ὀρθὰ*, id est recta esse debeant, (non eminentia in cubitis) quod Xenophon bis monere uidetur: primum, cum dicit *σκέλη τὰ περικνὰ ὀρθὰ*, deinde cum *ἀγκῶνας ὀρθῶς*, id est cubitos rectos: *ἀγκῶν* enim anteriorum crurum est, *ἰγνὺς* posteriorum, id est poples uel suffrago. Latera non admodum profunda sint, pro *βαθείας* Pollux *πῆς γῆν βαθυνομίας* dixit, sed in obliquum tendentia, *προεπλημνία* Pollux, lego *πρὸς ἐπλημνία*. Lumbi sunt o carnosi, inter longos & breues medijs, uel ut Pollux habet, inter duros & molles. Ilia quoque, nec magna nec parua sint: uel iuxta Pollucem, magnitudine simul & duritie mediocria. Clunes (*ἰχία*) rotunda, posterius carnosæ, parte superiori laxæ, *μὴ συνδεδεμνία*: inferius astrictæ, *κάτωθεν προσεπλημνία*, sic enim lego: quamuis & in Polluce reperiam *πρὸς ἐπλημνία* sine sigma. Venter sub costis statim, & deinceps, gracilis: cauda longa, recta, quæ paulatim tenuior uel acutior euadat, *λενυρά*, Pollux uidetur *ὀφείων* interpretari: femora duriuscula, legendum *μειδίδια σκληρά*, ex Polluce, facile deprehendet, qui laudabilem & uitiosam canis formam apud eundem contulerit, *ὑποκώλια*, in Polluce *ὑποκώλια* perperam: hypocolion intelligo femoris partem inferiorem supra poplitem statim, ut superiorem circa clunes, acrocolion: sic acrean & hyporean Græci dicunt, pro inferiore & superiore montis parte: nisi quis hypocolion pro tota illa parte quæ sub poplite est accipiat, quæ à Polluce in lepore hyposcilion nominatur, ut colon sicut scelos crus integrum significet, Hypocolia igitur sint longa, teretia, solida, *ὑπαγῆ* Pollux, Postremo pedes rotundi. Eiusmodi si fuerint canes, robustæ erunt, corpore agiles, habiles uel partibus bene respondentibus, celeres, alacres, & rostro commodò, *ὀύσοι*, rostro ualidæ Omnibonus: Pollux addit *ὀύσοι*, id est rostro recto: *γρυπῆς* enim supra *ἀσύμης* esse dictum est, ¶ Hactenus de signis canis laudabilis ex Xenophonte: nunc his contraria ex eodem depromam, In libro igitur de uenatione, de canibus, quas castorias & alopecidas uocant, locutus, subdit: Deteriorum uero maior est numerus, cuiusmodi sunt, paruæ, *γρυπῆ* (id est naso aquilino, uel astomi, id est rostro inepto,) oculis rauæ, *χαροποι*, luscitiosæ, deformes, duræ uel strigosæ, infirmæ, glabræ, proceræ uel altæ, *ἀσύμμετροι*, id est quæ corporis partes non bene respondentes habent, pusillanimes, non sagaces, *ἀειν*: non probis pedibus, *ἀποδεις, καὶ ὀυποδεις*, Omnibonus uertit mollipedes. Siquidem paruæ sæpe frustrantur uenatione ob exiguitatem corporis. Grypæ, prauo sunt rostro, & ideo leporem retinere non possunt. Rauæ oculis & luscitiosæ, uisum habent uitiosum, Deformes, uel aspectu turpes sunt, Strigosæ uel duræ membrīs, uenationes ægre remittunt, *χαλεπὸς ἔσθ' ἡ κυνηγεσιῶν ἀπαλλὰττος*, (Omnibonus uertit, à saltu non facile absistunt.) Infirmæ & glabræ, laborem non tolerant. Proceræ & quibus corporis partes non aptè respondēt, propter corpus non bene constitutum magnitudine & proportionē, in cursu laborant, *βαρέως διαφοιτῶσιν*, (hoc loco impressi codices *ὄμματα* habent pro *ὀύματα*.) Pusillanimes laborem deferunt, & sub umbras à sole se recipiunt ac recubant. Quæ uero sagaces non sunt, ægre raroque sentiunt leporem. Quarum pedes non probi, licet magnanimæ fuerint, laboris patientes non sunt, sed præ pedum dolore deficiunt, Hæc Xenophon.

¶ Color canum uenaticorum, qui omne genus feras persequuntur, nec albus, nec cœruleus (nigrum intelligo) probatur: neutri enim uel æstus uel frigoris patientes sunt, ut Oppianus tradit. Laudantur qui ferarum colorem referunt, lupi, tigridis, uulpis, pantheræ: aut frumenti granorū, *σπύργοι*, quem recentiores aliqui spicem uocant: tales enim ueloces pariter & robusti esse solent. Color in canibus (inquit Pollux) neque omnino candidus placet, neque saturatus nigredine, sed nec planè rufus: sed singuli non nihil alterius coloris admixtum habeant, siue in fronte, siue summo naso, siue alia corporis parte, Xenophon similiter, Colores canum (inquit) non sint omnino rufi, nigri aut albi, hoc enim uilem & simplicem, aut ferinum potius canem notat, non generosum, Rufi igitur & nigri pilis nonnullis albis circa faciem splendeant: albi autem rufis. Canes hyeme labore solutæ proli dent operam, ut per quietem ad uernum usque tempus gestantes foetum ædant generosum. Nam hoc anni tempus nutritioni & incremento canum accommodatissimum est. Sunt autem dies quatuordecim quibus libidine aguntur. Mittentur autem ad strenuos canes quo tempore cessant, ut celerius concipiant. Nec uero cum uentrem gestant uenatum subinde ducentur, sed cum intermissione, ne alacritatem amittant. Foetæ sunt sexaginta dies. Catulos recens natos uenator genitrici relinquat, nec alienæ cani subiiciat. Minus enim proficit aliena cura: matrum uero lac & halitus bonus est, & fomenta suauia. Cum iam oberrant catuli, lac ad annum usque præbeat, & ea cibaria quibus omnem ætatem uisuri sunt, præterea nihil. Graues enim repletiones canum crura peruertunt, morbos corporibus ingenerant, & interiora deprauant, Xenophon.

¶ Inter canes uenaticos non leporarios, excellunt, (ut scribit Albert, lib. 22.) quorum aures magne & late directæ ad maxillas pendent: & superius labrum item longe dependet. Vox probatur sonora: cauda non admodum longa, magisque dextrorsum curuata, frequenter erecta. Huiusmodi canes in utroque sexu, quantum fieri potest, magnitudine, colore, ætate & robore pares eligantur: quamque coloris inter cætera minor cura est. Foemina includi, & macerari debet: & mas similiter seorsim, deinde

saturabis eos butyro, multo immixto caseo recenti, & simul per nouem dies includes, donec uideas catulam concepisse: nec ullo modo ante hoc tempus euagari permittes. Cum autem cōceperit foemina, dimisso mare, grauidam retinebis, ita ut interdum, sed raro, inambulandi copiā ei concedas. mox iterum ad cubile ex stramētis reuoces. Quō partui uicinior erit, eō copiosius ales, ut foetui postea lac suppetat. Præbebis autem humida nutrimenta, ut lac & serum cum parte butyri, quibus & panis aliquid & carnis coctæ miscebis. A partu pro numero catulorum eam nutries, ita ut nec obesior, nec macilenta fiat; ne uel lactis inopia propter maciem aut praua qualitas propter pinguetudinē sequatur. Nam cum canum lac natura crassissimum sit propter temperamentum ipsarum calorem, in corpore obeso frigidius ac tenuius euadit. Catuli suo tempore ablactandi, & cibarijs commode nutriendi, ut nec iusto fiant habitiores, nec alimentum quod incremento & robori sufficiat, desiderent. Serum igitur cum aliquāto lacte quod pinguiusculum sit, primo dandum est eis, & paulatim postea cum iā magisq̃ proficere uidentur detrahendum hoc alimentum: ita ut exactis octo mensibus pane remolito in sero sine multo humore nutriantur, sic fiet ut intra annum canes sanos, agiles, fortes atq̃ sagaces habeas. Post menses octodecim exerceantur ad uenationem, idq̃ primo moderatē, ut ultro indies magis magisq̃ se exerceant. Nimius enim cursus & labor ab initio, tenella adhuc membra excecat, & uenationi inualida ineptaq̃ reddit. Mediocri uero exercitio, excitatus calor in cruribus alimentum attrahit, neque consumit; unde fit ut cruribus ualidi uenari sponte desiderent, Hæc Albert.

¶ Media æstate, ex Nemefiani consilio, canes tenuius alentur, ne grauis cibatus molles articulos pondere deprauet. ¶ Protinus & cultus alios, & debita foetæ Blandimenta feres, curaq̃ sequēti merentem. Illa perinde suos ut erit delata minores, Ac longam præstabit opem: tum deniq̃ foetum Cum desunt operi, fregitq̃ industria matres, Transeat in catulos omnis tutela relictos. Lactis no- uam pubem, faciliq̃ tuebere maza. Nec luxus alios, auidaq̃ impendia uitæ Noscant: hæc magno redit indulgentia damno, Grat. Et paulo post de uenatore, uel magistro canibus præficiendo, Idcirco imperium catulis, unusq̃ magister Additur, ille dapes, poenamq̃ operamq̃ ministrans Tempe- ret: hunc spectet syluas domitura iuuentus, &c. ¶ Venatici canes (ait Oppian.) à teneris assuecāt equis uenaticis, & cunctis hominib. blandi sunt, solis infestis feris; non faciles ad latrandum: silentiū enim omnino uenationi conuenit, præcipue inter inuestigandum. Canibus tacitis mittite habenas, Seneca in Hippolyto. Pollux ἱππῶν canes laudat: quos intelligo, uel abstinentes latratu, uel qui feram captam ad domini aduentum conseruent, aut ore illasam afferant, ut uertagus leporem. Idē probat canem θυμοειδῆ, ἐβελγρόν, ἀπλανῆ, ὀξύ, φιλόποντον, ἐνέχυρον. ¶ Quod ad cibum, lac maternum catulis præcipue conuenit: deinde sanguis animalium quæ ceperint canes, ut paulatim uenatorio alimento assuescant, Pollux, Oppianus ad uenationem educandos lactari præcipit, non domesticarum canū neq̃ caprarum aut ouium uberibus, segnes enim & debiles futuros: Sed ceruæ, aut leuæ cicuris, uel dorcæ alidis aut lupæ, ut robusti ac ueloces fiant. De uictu catulorum præcipue uenaticorum, ex Nemefiano docui supra in Cane in genere. ¶ Sed neq̃ conclusos (catulos) teneas, neq̃ uincula collo- impatiens circundederis, noceasq̃ futuris Cursib. imprudens: catulis nam sæpe remotis, Aut uerare trabes, laceras aut pandere uestias Mens erit, & teneros torquent conatibus artus, Obiun- duntue novos adroso robore dentes, Aut teneros duris impingunt postibus ungues, Nemefian. ¶ Canes uenatici & alij quomodo procreandi sint, & quib. parentibus, supra ex Blondo dixi capite 5. de cane in genere. ¶ Castrati canes cessant à relinquendis heris: nec tamen ad custodiam aut uenationem deteriores fiunt, Xenophon in Pædia. ¶ Si canis inter uenandum nimia siti laboret, duo aut tria oua confracta in gulam ei immittes: sic enim sitim extinguēs, & à periculo hecica uel marasmi canem liberabis, Tard. Laudatur uenaticus canis, qui læuis, alacris, & animosus est, qui auriculas subinde mouet, & frontem uersus dirigit: qui circumspicit unde quaq̃ & ferarum uestigia, tractus, & halitus sequitur & olfactat, Tard.

¶ Canum inter uenandum continentiam, obedientiam, sagacitatem Plutarchus extollit in libro Vtra animalium, &c. De admirabili canum fide in Niciam uenatorem dicam in Cane socio. Miræ uenatici canis disciplina spectatur, dum paret domino, nec illum relinquit, sed suspensus expectat, donec ad persequendi licentiam mittatur signo: & comprehensam feram dum seruat, uel ad dominū refert, Blondus.

¶ Omnis canis uenaticus ex eo quod ceperit feram, non mediocri uoluptate afficitur, & tanquā præmio, si dominus ei permittat, sic ea capta utitur. Si quidem non conceditur, bestiam seruat, quoad uenator aduentarit, de totaq̃ captura pro suo arbitratu statuerit. Quod si mortuo uel apro uel ceruo incidit, non attingit quidem, nec enim alienis se laborib. adscribit, nec quæ ad se non pertineāt, sibi assumit: ex quo apparet æmulationum uirtutis natura eum non expertem esse. Nec enim carnes quærere, sed uictoriam amare uidetur, Aelianus. Idem canis ingenium Plutar. in lib. Vtra animalium, &c. his uerbis describit: Venatici leporē cum insequuntur, siquidem necarunt ipsi, discerpere & sanguinem auide lambere gaudent: sin, quod persæpe fit, cursu confectum, ac spiritibus quantū supererat, extrema contentione consumptis, exanimem assequuntur, prorsus non attingunt; affant autem cauda tantum gesticulantes, quasi non pulpæ, sed uirtutis ergo cerasse uideri uelint.

¶ Equis & canibus Cyrus illos præfecit, quos existimabat reddiueros hæc pecora ad usum suum quā optima, Xenophon. ¶ Canes singuli seorsum legari debent, nam si iungantur, putore, scabie,

aut

aut morbo aliquo afficiuntur. Cubabunt prope magistrum, in stramine, uel alio cubili puro. Bis quo tidie aut saltem semel à uinculis soluentur, & mox iterum uinciuntur: nam si diutius soluti fuerint, alacritatem & audaciā amittent. Si manibus tractentur, aut panno cutis eorum perfricetur, mollior & lenior fiet: & canes ipsi magis cicures & in uenatione obedientiores erunt, cum uel reuocantur, uel animantur. Tard. Socrates non quosuis homines conueniebat: sed eos qui natura boni existimarentur, doctrinam uero negligerent, docebat bona ingenia maximè indigere eruditione: probās id equorum exemplo, &c. & canum, ex quib, ingeniosæ, sagaces, laboriosæ, feris insidiosæ, bene quidem eruditæ, optimæ ac perutiles uenationibus fiunt: è conuerso uero, uanæ, furiosæ, ac inobedientes, Xenophon dictorum Socratis lib. 4. ¶ De collarijs, loris, & fascijs canum, tractatum est supra in H. e. ubi cynanchum etiam uel cynûchum lorum esse dixi circa collum, Xenophon in libro de uenatione saccum cynuchi nomine intelligit, hisce uerbis: Ἐστὶ δὲ καὶ ὃν ὄρω ἐκόνται αἱ ἀρκυς καὶ τὰ δίκτυα, ὃν ἐκέρτοις, (forte ἢ ἐκέρτοις) κυνῶν μύχαι, καὶ τὰ δὲ πέντα, ἢ ἢ ὅλως τέμνοντα φερέτω τὰ δέοντα. Omnibonus interpres copulā canum uertit: potest fortassis etiam lorum intelligi ex pelle uitulina, quo rami amputati colliguntur. Et sic sacci uel receptaculi nomen subaudiendum esset: sin minus, & cynûchon saccum esse placet, ut Polluci, post μύχαι punctum notandum est. Cynûchus (inquit Pollux libro 5, cap. 4.) pellis est uitulina, in qua rete imponunt, eiusdem figuræ cuius loculi uel marsupia quæ contrahuntur, ὡς καὶ τὰ συνασὰ βαλάντια. Canes agitentur æstate usq; ad meridiem, hyeme per solidum diem: autumno ultra meridiem. Vere circa uesperā, ὃν δὲ ἰωέας, id est circa uel intra uesperā, nempe à diluculo ferè usq; ad uesperam. Hic enim modus seruandus est, Xenophon. ¶ Canis (inquit Tard.) ante decimum ætatis mensem exactum non educi debet ad uenationem: nā si prius educeretur, periculum foret aliquid interiorum rumpi, conuelli, aut aliter affici: aut saltem canem deinceps fieri ignatiorē. Æstatis initio educatur canis matutino tempore, ad secundam usq; aut tertiam antemeridianam horam. Nam calore meridiano pedes offenduntur, & sitis molesta est. Hyeme dies toti ad uenationem commodi sunt. Obseruabit uenator cælum serenum & tranquillum. Siquidem pluriæ & uenti, odoratum impediunt. Nix parua & gelu, nares ei adurunt: nix uero magna, nihil obest. Initio æstatis parum sagaces sunt canes, non quidem cerebri uitio, sed propter multos uariosq; florum odores: minus per ipsam æstatem: nimius enim æstus olfactum dissipat. Et quamuis leporum uestigia deprehenderint (solent enim tū temporis & lepores & uulpes noctu p̄gredi) nō assequuntur tamē eos odore: sed ad diuersa uestigia uariosq; odores stupidi, irascuntur ac temere latrant. Canem à uomitu uenatum ne duxeris: nā cum debilis sit, nimio labore & tumultu male acciperetur. Cum ad uenationem exis, canes exhilarato, & suis quosq; nominib, blandè appellato, & ad uenandum irritato. Vinclos quoq; ducito, ne discurrendo fatigentur aut aberrant. Cum lorum solues, caue ne quis alienus canis adlit, quo cum ludant, & uenatum negligant. Palpabis eos, adulaberis, animabis. Hæc omnia Tardius. ¶ Quibus remedijs utendum sit ad uitia pedum & nimium in eis calorem, supra in Cane in genere cap. 3. ex eodem authore retuli. ¶ Canes fœminas cum sex mensium sunt, mares octo mensium, uenatum duces, Pollux lib. 5, cap. 9. Et ibidem cap. 6. Quouis tempore (inquit) uenatione utendum est. Experiri autem oportet canum naturam: frigido quidem cœlo, an narib, sint infirmis: æstiuo autem an solem tolerant, & uestigia percipiant sole halitum eorum abolente. Verno, an in uaria florum fragrantia odores (uestigiorum) discernant. Vnum sanè tempus, quod ad aëris temperiem, uenationi commodius est quàm uel æstiuum uel hybernum: hoc solum incommodi est, quod flores uestigia discerni impediunt. Autumnus, temperie ueri proximus est: neq; florū odorib, neq; frugum, ut que iam recondita sint, canes à uenatione auertit. Caterum inter niues euidentiora sunt uestigia, nec difficilia inuentu: quare lepus facile capitur, præsertim cum etiam pilis sub pedibus eius globuli quidā adhærescentes cursum impediunt, Hæc enus Pollux. Canes leporem uestigent, cum nix ita ceciderit, ut terram operiat: nam hyems absq; niue (εἰ δὲ γνέσται μελαγχμα, rectius forte μελάγμα, id est si inter niuem passim terra appareat, quasi macula nigra, ut fit in pauca & tenui niue: hanc uocem apud alios quoq; authores reperimus, illam non item) uestigabilis non est. At cum ningit, si Boreas spirarit, uestigia diu manifesta eminent: neq; enim citò liquantur. Sin & auster flauerit, & sol superfulserit, breui apparent: nam statim dilabuntur. Sed neq; cum nix iugiter cadit, uestigia enī obducit: Neq; cum uentus acriter incumbit: niuem enim conuoluens incerta facit. Ad huiusmodi igitur uenationē cum canibus exeundum non est: siquidem nix canum nares adurit, & pedes, ac leporis odorem gelu nimio tollit: Sed sumptis retib, cum alio ueniens, &c. Hæc Xenophon.

¶ Canes uinctos soluere, & ad cursum dimittere, Græci dicunt, ταῖς κυσίμ ἐφείναι, καὶ ἐφείναι τὰς λύνας, καὶ ἐπαφείναι, ὡς οἶμαι δ' ἐκείλην τὸ μετὰ πνέοντος βοῆς ἀφείναι, Pollux. ἐπιτίθειν apud Lycophronem & Eratosthenem τὸ ἐπαφείναι τὰς λύνας, ἀπὸ τ' ἀπὸ φθέρως δὲ ὡς οἶμαι, καὶ τὸ ἐπέρύξαι ὁμοίως ἐφορμῆσαι τῇ φωνῇ, Varin. ἐπίσιον, τὸ συνελόντας ἐποτρύνειν εὖς κυίας ὡς τὰ ἐργα ὃν τοῖς λυωνχοῖσι, Varin & Etymologus. ἐπίσιον, ἐφορμῆσαι, Hefych. ἐπίσιον, ἐπαφείναι ὡς οἶμαι, ἢ ὡς οἶμαι (forte ὡς οἶμαι) Idem. ἐπίσιον, λυωνχοῖσι ὡς παρορμῆσαι, Idem. Σίειν, ἢ εἶναι ἢ μῖνον ἢ χεῖν, Hefych. ποιοῦν ἢ χεῖν ἀπὸ τῆς, ὡς τὰ παγκινζόμενα, præ nimio feruore stridere, Suid, apud Hefychium ῥεῖ pro ῥεῖ male legitur. κυνηγεῖν ἐν βοάτω (Varin. ἐν βοάτω) ταῖς κυσίμ, ἐκείλναι, ἐπανακραγέτω, ὡς κερῶ, ὃν σημαίνει δὲ, ὡς σημαίνει δὲ, ἐφοτρύνει τὰς κυίας, πρὸς κερῶ, πρὸς κερῶ, ἐπεγρέτω, ὁρμάτω, παρορμῶτω, καὶ τὰ ὅμοια, Pollux & Varinus.

¶ Canem uenando fessum recreabis, si duo oua uino infracta, edenda præbueris, is cibus intera-

nea eius refrigerabit. Alij aquam patulo aceto miscent, cum micis panis atrij: & eo liquore collum ac dorsum canis illinunt, Tardius. ¶ Quomodo lupos, uulpes, urfos, ceruos, capreas, & alias feras, canum opera uenatores capiant, in ipsis quæ capiuntur feris singulatim explicabimus. ¶ Venatici cum genus canum, non solum nihil agricolam iuuat, sed & auocat, desideretque ab opere suo reddit, Columella. ¶ Lepus & uulpes canum metu exhorrescunt, & interdum uel sola canis latrantis denunciatione ex loco undique septo, uepribus & dumetis uestito excitantur, Aelianus. ¶ Nonne uides quod etiam uenatores, dum lepores parui aestimandam rem sectantur, multa machinantur? Dum enim noctu pascendo oberrant, sagacibus canibus (κύνας νυκτερῶν τινὰς πορεύμενοι, Bessario legit *ἰχνυτὴν* κῆς, quod non probo, ne denuo de iisdem agat) eos captant. Sed quoniam interdum refugiant, & ad cubile se recipiunt, alios canes parant, qui qua redierint odore percipiant, & in cubili eos deprehendant. Quoniam uero celerrimi sunt, ut à conspectu etiam facile aufugiant, aliud genus canum uelocium habent, quibus auolantes intercipiunt. Et quia his etiam aliquando elabuntur, retia per tramites qua fugiunt, disponunt, quibus tandem irretiantur. Hæc Socrates libro 3. Apomnemoneumatū eius apud Xenophontem, ad Theodotam mulierem formosam, Cui illa, Quonam horum, inquit, utar, ad meos captandos amatores? Si per louem, inquit ille, pro cane quempiam apud te habebis inuestigatorem huiusmodi amatorum, atque fortunatorum hominum, qui quidem ut primum eos compererit, doctus arte, efficiet ut tua in retia concidant. Retia sunt, forma isthac tua, atque ingenium, &c. ¶ Vterū ferunt duobus mensibus; nō oportet autem grauidam uenatum educere, cum partui uicina erit, *ὅπου ἐπὶ τρεῖς ἔτη καὶ ἐπὶ πέντε*, Pollux. Canes ad uenatum educere non conuenit, si obiectum cibum non auide admiserint, quod eas non bene ualere significat. Nec si uentus ingens flauerit; nam uestigia rapit, nec canes odorari, nec fagenas retiæ stare permittit. Quod si horum neutrum impediat, tertio quoque die educito (*ἀγερ εἰς τρίτης τῆς ἡμέρας*: Omnibonus uertit, triduum educito,) Nec uulpes agitare assuescant canes; id enim non mediocre uitium, & cum oportet, nunquam præsto adsunt. Sed in diuersos saltus educito, (*εἰς τὰ κωμήσια μεταβάλλοντα*), ut & canes uenandi, & ipse regionis peritus euadas. Exeundum est autem diluculo, ne uestigatione frustrentur: siquidem tardiusculis neque canes leporem inueniunt, nec ipsi fructum capiunt. Neque enim diutius manet natura uestigij, res planè euanida.

¶ Actæon uenator Aristæi filius, ira Dianæ, quam nudam in fonte lauante uiderat, in ceruum mutatus, à suis canibus laceratus est, ut canit Ouidius libro 3. Metamorphoseon: Canum Actæonis nomina superius recensui inter alia diuersa canum nomina. Scholastes in quartum Argonauticorū Apolloniū, Actæonem Melissi filium facit, quem mulieres Bacchi Orgia celebrantes laniarint. Actæonem (inquit Fulgentius ex Anaximene) uenationem dilexisse aiunt: is cum ad maturam peruenisset ætatem, consideratis uenationum periculis, id est, quasi nudam artis suæ rationem uidens, timidus factus est. Et paulò post, Sed cum uenandi periculum fugeret, affectum tamen canum non deposuit, quos inaniter pascendo penè omnem substantiam perdidit. Ob hanc rem à suis canibus deuoratus est. Paulò extra Megara (ut scribit Pausanias in Boeoticis) fons est ad dextram: & paulò ulterius petra, quam Actæonis uocant, & in ea quiescere aiunt Actæonem solitum uenando defessum. In fontem uero inspexisse, cum Diana in eo lauaretur. Stesichorus Himeræus scribit pellem ceruinā à dea Actæoni circumiectam esse, ut à canibus occideretur, nec uxorem duceret Semelen. Ego absque nomine Actæonis canes rabiem passas puto: in quo quidem furore etiam alium quemuis obuium lacerassent, Hæc ille. Plura de Actæone uide in Fabulosis Palæphati historijs, cap. 4. Actæonem, inquit, à proprijs deuoratum canibus, falsum est. Canis enim herum imprimis diligit: & peculiariter uenatici cunctis hominibus adulantur, *αἱ θυρῶν τινὰ πάντας ἀνθρώπους σέβουσιν*, &c. Actæonis quidem nomen aptum uenatori mihi uidetur, & eiusdem originis cuius *ἐπακτής*, id est uenator, apud Græcos, à canibus ducendis. Sunt qui scribant Indicos ex Actæonis canibus prognatos: qui post rabiem in sanitatem redeuntes, Euphrate transmissi in India errauerint. ¶ Orion maximus fuit uenator, qui cum uiribus fidens gloriaretur nullam esse feram, quam non conficeret: dijs insolens uerbum ulciscentibus, contigit ut terra scorpionem pareret, à quo ictus periit. Diana satellitis sui obitum grauissimè ferens, eum in cœlum iuxta Tauri sydus constituit. Lucanus à Diana scorpione immisso occisum dicit, & deorum miseratione in cœlum sublatum. Horatius ab ipsa Diana sagittis confossum tradit, eò quod ui uoluerit eam comprimere, &c. Plura in Onomastico nostro. Mæram dicunt Orionis canem appellatum fuisse, Cælius. ¶ Atalanta Schoenei filia fuit, quæ Meleagri amore capta, aprum omnes Aetoliæ agros detrastantem occidit, &c. Vide Onomasticon in Meleagro. ¶ Lycadem nomine canem Thessalicam celebrem epitaphio, quod tumulto eius inscriptum fuit, Simonides fecit: quod ut à Polluce refertur adponam. *ἦς αὖ καὶ φιμῶν (lego, ἦ σ' αὖ καὶ φιμῶν) λελυγμένον ἐν τύμβῳ, ἴσκει πρὸς προμήναις θήρας ἀγρώσαντα λυγρὰς. Τὰν δ' ἀρετὰν δίδου μέγα βῆλον, ἃ τ' ἀειδίλος ὄσα, Κιβαιῶνος τ' διονόμοι σκῆπτρα.* ¶ In somnis canes uenatici ad uenationem exeuntes, omnibus boni sunt, & actionum prænunciij: uerum reis & in ius uocatis, mali, Blondus ex Artemidoro. Et inferius, Qui igitur ad uenationem aluntur, ea quæ foris comparantur bona significant, & actiones: quare bonum est ipsos uidere uenantes. ¶ Canes uenatici dici possunt, qui alios clam auscultantes produnt, ut Corycæi: item ministri magistratuum, satellites, lictores. Tullius Actione in Verrem sexta, Apponit de suis canibus quendam, qui dicat se Diodorum Melitensem rei capitalis reum uelle facere, Ibidem aliquanto post, Qui

Qui simul atq; in oppidum quopiam uenerat, immittebatur illi continuo Cibyatici canes, qui inue-
stigabant ac perscrutabantur omnia. Duos fratres Cibratas appellat canes, quod ad furandū Ver-
res illorum oculis, sed suis manibus uteretur. Ac superius in eadem, Qui posteaquam uenerunt, mi-
randum in modum canes uenaticos dices, ita odorabantur omnia & uestigabant, &c. Hæc ferè ex
Erasmo, in proterbio Canes uenatici. Ἀνδρῶν κυνῶν τε καὶ λινῶν, id est, Absq; canib. & retibus. Hoc qui-
dem schemate Pindarus Nemeorum Oda 3. significauit summam celeritatem, (ἰχθῦν καὶ πτερὰ πτε-
Scholiast.) Quis enim pedibus assequatur ceruos, nisi aut à canibus remorentur, aut implicentur reti-
bus? Conueniet tamen in eo qui clancularijs artibus capiunt prædam. Pindari uerba sic habent,
κτείνοντ' ἐλάφους, ἄνδρῶν κυνῶν δολίων θ' ἑρκέων, id est, Ceruos occidentem sine canib. ac dolosis retibus. Dice-
tur & in eos qui non alienis præsidijs, sed proprio Marte rem gerunt, Erasmo, Pindarus de Achille lo-
quitur, quem Homerus etiam à celeritate ποδῶκεν appellauit. Inuitis canibus uenari: Hoc adagio (in-
quit Erasmo,) significatur, non sat feliciter succedere, quod à nolentibus extorquetur: Neq; eorum of-
ficio utendum, qui non ex animo operam suam nobis commodant. Apud Plautum in Stichio Pane-
gyris patri interminans, ne se suamq; sororem inuitas uiris collocet: Stultitia est, inquit, pater, uena-
tum ducere inuitas canes: Additq; sententiam, qua metaphorā explicat: Hostis est uxor, inuita quæ
ad uirum nuptum datur. Eodem proterbio Germani utuntur, Wit vnwilligen hunden ist nit güt
jagen. Et aliter, Wann der hund nit lustig ist zū jagen/so reydet er auff dem aro.

DE CANE VENATICO ROBUSTO, ADVER=

fus magnas aut fortes feras.

De maximis & robustissimis canibus, qui maiores & fortiores feras conficiunt, seorsim agā. Hoc animaduertendum lectori est, nonnulla superius dicta de cane uenatico, tum ad robustum tum ceteros uenationi destinatos canes communiter pertinere: quemadmodum rursus plurima in tractatione de Cane in genere prolata, non ad uenaticos solum, sed reliquos etiam canes.

¶ Robustos & pugnaces canes Oppianus libro 1. de uenatione his ferē uerbis describit. Canes, inquit, bellicosī, non solum in barbatos (ἀνθρώπους, quales syluestres quosdam esse docuimus) tauros inuadunt, & apros occidunt, sed neq; leones suos reges timent. Vasto sunt corpore, ζατρεφείς, πρῶτον σιγῇ ἐοικότες ἀρρολόφοισι: rostro simo, laxa & horribili supra oculos inter supercilia pelle, oculis igneis rauo colore splendentibus, πυρόγυτες ὀφθαλμοὶ χρυσαῖον ὑποσίχοντες ὅπωπαῖς. Pelle tota hirsuta, robusto corpore, dorso lato. Hi non ueloces, sed magno robore & animi & corporis, & acerrima audacia præditi sunt. Huiusmodi canes quaslibet feras impugnant. Canes uichementiore aduersus feras cōcepta ira quandoq; occæcantur, Plutarch. in Sympoliacis. τὸν κυνὰ τὴ πάσης κρατερῆς ἐπίδημονα θῆρης, carmen heroicū apud Varinū, ὡς δ' ὅτε καρχαρόδοντι δύνω κυνίς, αἶ τ' ὑπὸ θερσίῳ, &c. Homer. Et truculentus Helor certare leonibus audens, Baptista Mantuan. Vide infra in Leonē. Taurus Aethiopicus (alius quā rhinoceros) pastorum uires & canum multitudinem contemnit, Gyllius. ὃφ' ἀρμασιν ἵππαθ', ὅν σ' ἀρότρον βῆς, παρὰ ναῦν σ' ἰθύνει τάχιστα δελφίς, κάπρη δὲ βελδύνει φόνον κυνὰ δεινὰ λῦμον δ' ἐν γῆν, Pindarus ut Erasmus citat in adagio Equus in quadrigis. Sæpe uolutabris pulsos syluestribus apros Latratu turbabis agens, Vergil. Epigramma in canem caprophonon, id est apricidam, extinctum cum uifis delphinis in mare insiliisset, extat Anthologiῳ Græci libro 1. sect. 33. His gloria magnos Frangere apros, sæuos his debellasse leones, Et molem ingentem eoi prostrasse elephanti, Stroza filius in Epicedio canis. Atalantæ canis Aura nomine fuit, quam cum Calydonia suis peremisset, bruto sepulchrum indigenæ struxere, Cæl. Hyleusq; ferox nuper percussus ab apro, Ouid. Canis Lydiæ ab apro occisæ epitaphium Martialis libro 11. reliquit, his uersibus.

Amphitheatrales inter nutrita magistros
Lydia dicebar domino fidissima dextro,
Nec qui Dictæa Cephalum de gente secutus
Non me longa dies, nec inutilis abstulit ætas,
Fulmineo spumantis apri sum dente perempta,
Nec queror infernas quis cito rapta sub umbras,

Venatrix fyluis aspera, blanda domi:
Qui non Erygones mallet habere canem,
Lucifera pariter uenit ad astra deæ.
Qualia Dulichio fata fuere cani.
Quantus erat Calydon, aut Erymanthe tuus.
Non potui fato nobiliore mori.

Si Syagrus canis nomen apud Herodotum legitur, Syagrum dicit Sophocles canem, qui suum uenatio
ni sit aptissimus, Cæl. Hinc forte & Syas canis nomen apud Hesychium. ¶ Qui homines à canibus
lacerati sint, uide supra parte prima huius tractationis de canibus diuersis in historia mortis Euripi-
dis. ¶ Pro comperto est Benignum martyrem, quum nullis ad idololatriam tormentis posset impel-
li, ab Aureliano famelicis & diuturna maceratis inedia canibus obiectum, mortis tamen periculum
euasisse. Interfectorum à Diocletiano Gorgonij & Dorothei martyrum canes uel famelici multum,
cadavera non attigere, lo. Rauisius Textor. Videntur autem magni & ualidi canes fuisse quib. ob-
iecti sunt, quamobrem hoc in loco commemorare uolui. Eiusmodi nimirum & sepulchrales fuere ca-
nes apud Hyrcanos, de quibus dixi in Cane in genere parte ultima capitis octauj.

¶ Augures, ut audio, in Gallia uocantur canes, qui ē Britannia uel plurimum ueniunt, capiendis uel occidendis maioribus feris, apris, ursis & lupis, utiles: ut qui ferocitate simul & magnitudine insignes sint. Solent autem eos aduersus ferarum iniurias cilicijs quibusdam uel pannis crassioribus obtegere, ac millo collo munire. In Narbonensi Gallia canem limier appellari aiunt, magnum & robustum, auribus magnis, qui feras maiores inuadat. Polonis ualidissimi canes, quibus contra lupos, ursos

fos, & apros utuntur, uisij nominantur, ut supra dixi. ¶ Molossi apud Aristotelem magni & robusti canes, duorum generum sunt, alij pastorales, alij ad uenationem utiles, ut infra dicam. Albertus ferè mastinos pro Molossis uertit: quod nomen Itali etiam & Angli usurpant, haud scio curius originis, nisi quis mastinum quasi maximum accipiat. Germani *Rüden* appellant, forte quod rudes & præ ceteris hirsuti sint. De horum igitur genere pastorali infra dicam: de uenatico & pugnace hoc in loco: quanq̃ pastoralibus etiam aduersus lupos aliquando pugnandum est. Ex canis cum lupo coitu gignitur magnus canis qui mastinus uocatur à nobis, Albert. Mastini canes sunt grandes & mordaces, Francisc. Alunnus. Canem uidi quæ simul undeuiginti catulos peperit, & alio partu octodecim, tertio tredecim: erat autem nigra, corpore magno, ex illorum genere qui mastini dicuntur, Albert. Ex leporario & mastino nati catuli, robusti simul & ueloces fiunt, Albert. ubi Aristoteles habet ex Laconico & Molosso. Mastinus lupo similis est, & circa generationem similiter se habet ut leporarius: sed cum ablaetatur nutrimentis sicciorib. & crassioribus ali debet, Idem. Mastini (inquit Belisarius Aquilius) ex illo genere canum sunt, qui grauiores & minus ueloces habentur: quos in Dalmatia puto plures inueniri. Nasci enim solent (ut fertur) in ea parte, quam Illyij incolunt & Liburni quoq̃. Eiusdem generis Albani uidentur, ex Plinio. In Corsica quidem plures sunt, feroces imprimis, & ad quacunq̃ animalia inuadenda capiendaq̃ audacissimi. Eligi debent, atroci uultu ceruice & capite maximo, labro superiori super inferius dependente, rubicundis oculis, apertis naribus, ore quod ueluti flammam hiatu euomere uideatur: acutis dentibus, collo tumente, pectore amplo, ita ut leonis similitudinem præ se ferant; magnis pedib. discretisq̃ digitis: duris ac curuis unguibus, ut solo inhærere magis possint, quo ualidius feram prosternant conculcentq̃. His enim canum generibus uenatus omnes superare facilius cursu & capere uenatores poterunt, Hec Aquilius. Canum ex Corsica (*Eurphünd*) in Italia, Romæ præcipue, usum esse aiunt aduersus apros & boues feros.

¶ Alanum canem Hispanice dictum Fr. Alunnus scribit eundem esse quem Itali uulgo Molossum uocant: & alibi Alanum canem uertagum interpretatur. De uertago dicam inferius. Alania regio est Scythiæ Europææ, quæ ad Maotin paludem pertingit: cuius incolæ Alani (prope Istrum, Ptolem.) quorum meminit Plin. 4. 12. ubi Alanum etiam Scythiæ fluuium facit, Ammianus scribit Alanos uocari, quos præsci Massagetæ dixerint. Et sequerer duros æterni Martis Alanos, Lucan. ¶ De Atali canib. dixi supra in prouerbij à Cane in genere.

¶ Indiam petenti Alexandro Magno rex Albanix dono dederat inusitata magnitudinis canem: cuius specie delectatus iussit urfos, mox apros, & deinde damas emitti, cōtemptu immobili iacente. Eaq̃ segnicie tanti corporis offensu imperator generosi spiritus, eum interimi iussit, Nunciauit hoc fama regi. Itaq̃ alterum mittens, addidit mandata, ne in paruis experiri uellet, sed in leone elephanto ue: duos sibi fuisse, hoc interemptio præterea nullum fore. Nec distulit Alexander, leonemq̃ fractum protinus uidit. Postea elephantum iussit induci, haud alio magis spectaculo latatus. Horrentibus quippe per totum corpus uillis, ingenti primum latratu intonuit: mox ingruit assultas, contraq̃ beluam exurgens hinc & illinc, artifice dimicatione qua maxime opus esset infestans, atq̃ euitans, donec assidua rotatum uertigine affixit, ad casum eius tellure concussa, Plin. Apud Albanos nati canes feris omnibus anteponuntur, frangunt tauros, leones perimunt, deuinent quicquid obiectum est, Solin. Et paulo mox, Hoc genus canum crescit ad formam amplissimam, terrificis latratib. ultra leones rugitibus insonans. Albania est regio Orientalis inter Colchon & Armeniam, cuius incolæ Albani: à quibus orti sunt quorum pars in Peloponneso, pars in Macedonia consedit iuxta Dyrrhachium, quorum dux fuit Georgius Scanderbegus.

¶ Arcadici ex canib. & leonibus creduntur prouenisse primum, & *Λιοντμήης* dicti, Pollux. Vide supra in canib. uenaticis in genere ordine literarum, de Arcadicis.

¶ Canaria una ex Fortunatis insulis, repleta canib. (ingentibus) forma etiam eminentissimis: inde etiam duo exhibituri hæ regi, Solin. & Plin. 6. 32.

¶ Creticæ canes, ut Xenophon scribit, apris opponuntur. Et pugnaces tendant Cressæ Fortia trito uincula collo, Seneca in Hippolyto. Hæ nimirum diaponi dicti sunt: uide plura superius in Canib. uenat. in genere, inter Creticas.

¶ Cynamolgos alij populos, alij canes eorum appellant. Reperio prope paludes quæ ad meridiem sunt, esse canes, qui dicuntur cynamolgi, quibus lac bubulum cibis grauissimus: Hi Indicos boues qui gentem illam æstate inuadunt, expugnant, ut Cresias scribit, Pollux, Cæl. Cynamolgos Aethiopes aiunt habere caninos rictus & prominula ora, Solin. Vide supra h. a. in Cane in genere. In his libris, quos Cnidius Cresias de reb. Indicis cōscripsit, Cynamolgorum gentem, ait canes permultos, magnitudine Hyrcanis canib. pares, alere solere. Quamobrem sit hæc natio tam canum studiosa, causam idem affert, Cum ab æstiuo solstitio ad mediam hyemem, tanquam apium examina, quæ ad alueos frequentes uersantur, sic armenta numero ampliora bouum ferorum eos cornib. uehementer incitata appetant & noceant, hi non aliter hæc retundere ualentes, canes quos magna cura aluerunt, in ipsos immittunt, qui facile boues debellant, & interimunt. Deinde ante commemorati homines, quas esculentas carnes existimant, sibi auferunt, reliquas canib. impertiunt, libenterq̃ communicant. Reliquo anni tempore cum non amplius eò boues accedunt, ad uenandas alias teras secum ducunt. Idcircoq̃ Cynamolgi appellantur, quod à canib. lac exprimunt mulstra, tum uero sic id ipsum, quem admodum

De Canibus diuersis. Lib. I. 249

admodum nos uel ouillum uel caprinum, bibunt, Aelianus. Cynamolgi, qui ab indigenis Agrj appelluntur, comati & barbati sunt. Hi canes maximos alunt, quibus Indicos boues uenantur, e uicina regione uenientes, siue a feris pulsos, siue pascuorum inopia, Strabo libro 16.

¶ Epirotica terra canes precipue magnos fert, Aristoteles. Clarus est inter canes Epiroticus Cerberus, Pollux. Epiri regio est Molossia, de cuius canibus inferius mox dicam. Chaonia etiam Epiri pars est, unde canes dictæ Chaonides: de quibus supra inter Venaticos in genere.

¶ Hyrcani canes robusti & feroces, ex cane quæ conceperit ex tigri: quanquam Plinius Indicas etiam ex tigribus concipere scribit. Vide infra in Mixtis

¶ Indicæ canes apros, certuos & hinnulos uenantur, Xenophon. Indicos canes ex canibus Actæonis propagatos scribit Nicander Colophonius; quæ a rabido furore resipiscētes, Euphrate transmissi in Indos usq; aberrarint, Pollux, Cælius. Apud regem in Babylōne canum Indicorum tanta alebatur multitudo, ut ad præbenda eis cibaria, quatuor in eadem planicie magni uici attributi essent, aliorum tributorum immunes, Herodotus libro 1. Aristoteles hos canes nasci scribit ex cane & tigride, alibi uero ex cane & fera quadam non expresso nomine. E tigribus canes (inquit Plinius) Indi uolūt concipi: & ob id in syluis coitus tempore alligant foeminas. Primo & secundo foetu nimis feroces putant gigni, tertio demum educant. Sunt qui Hyrcanos etiā canes e tigribus concipi scribant, ut in Mixtis dicam. Ex Indicarum rerum scriptis, de his quæ subsequuntur docemur: Canes foeminas multo generosissimas, tum ad inuestigandas feras narium sagacitate præstantissimas, tum uero ad cursum uelocissimas in loca ubi tigridibus est habitandi consuetudo, uenandi rationibus eruditi, perducas ut primum ad arborem alligarunt, aleamq; ut uulgò dicitur, iecerunt, discedunt. In has autem tigres incurrentes uenationis inopia, ex fame laborantes lacerant; si autem ad libidinem inflammati, & cibo completi sint, cum canibus complexu uenereo iunguntur: namq; illi quoq; cum sunt exsaturati, uenerem meminerunt. Ex hac tigridum consuetudine cum canibus, tigris quidem non generatur, sed semen ad deterius delapsum, maternum genus referens, canis efficitur. Hi canes tigride patre nati, ut uel cerui, uel apri uenatum præclare spernunt, sic cum in leones incurrunt, gaudio uehementi exiliunt, Gyllius ex Aeliano.

¶ Celebris est & Alexandri canis, qui leones impugnavit, alumnus Indicæ, centum minis emptus, in cuius defuncti honorem Alexandrum ciuitatem constituisse Theopompus scribit, Pollux. Is etiam, quem Porus Alexandro donauit, duos leones uicit, Pollux. Apponam et Aeliani de canibus Indicis Alexandro donatis quatumuis prolixam historiam, quod non exiguum inde ad acuiendam animi fortitudinem pro uirtute & pietate retinenda argumentum uiri boni trahere possint. Summa igitur Indus, inquit, nobilitate homo, Alexandro Philippi regis filio, horum roboris canum, sic periculum fecit, ut primo ceruum emitteret, canis ex eo loco, ubi quiescebat, eum despiciatissimum habens, nihil se commouit; deinde ad aprum dimissum, quemadmodum affectus fuerat in ceruum, immotus permanfit: tum uero ubi ursus immissus fuisset, æque hunc, atq; alios despiciatui ducens, ab eo inuadendo se tenuit; Ad extremum hic leonem quem protulissent in medium, ut uidit, cum ira exarsit, ac profecto tanquam iustus hostis in certamen descendisset, sine mora intrepidus inuasit, atq; acerrima comprehensione, leonem constrictum tenens, illius fauces premebat, & suffocabat. Tum Indus, qui hoc spectaculum regi præbebat, quicq; probe sciebat eius robur animi & constantiam, primum huic caudam abscindi iussit, is præ ipso leone, quem mordicus tenebat, sibi caudam facile abscindi patiebatur; deinde etiam crus unum suffringi imperauit. Is uero æque ut a principio urgebat, & perinde nihil remittebat, quasi alienum crus, & ad se nihil pertinens suffringeretur. Post alterum, unde quoq; is nihil commotus arcte tenebat; tum tertium incidi præcepit, is similiter ut ante nihil se relaxauit a retinendo leone; tum etiam quartum crus abscindi uoluit, is nihilo remissior factus, nihiloq; minus leonis retinens, maximo robore ad eius perniciem incumbibat. Deniq; etsi caput a reliquo corpore abscissum erat, illius tamen dentes, ex illa leonis parte, in quam primum defixi fuissent, pendebant simul, & quauis is qui eos in initio defixisset, iam mortuus esset, eius tamen ipsius etiam nunc ex leone appensum caput sublime ferebatur. Hic cum Alexander non mediocri dolore afficeretur, ipsius admiratione uirtutis obstupescactus, quod is qui tale uirtutis experimentum dedisset e uita, quam ex robore animi cedere maluisset. Quare Indus uidens Alexandrum ex huius casu dolorem non mediocre cepisse, quatuor canes huic simillimos illius donauit: ille cum grato & iucundo animo eos munere accepit; tum uero eum ipsum qui dedisset tanto precio, quanto par esset præstantissimum regem, remuneratus est. Itaq; horum quatuor munere Alexander ex memoria dolore quem ex primo suscepisset, deposuit. Hactenus Aelianus interprete Gyllio. Diodorus Siculus & Strabo Sopithen regem fuisse dicunt qui canes illos Alexandro donauit. Apud Pollucem libro 5. cap. 7. eadem historia refertur, ubi pro his uerbis *παρὰ τῷ πολεμῶντι* reponi debet *παρὰ τῷ Σοπίθῳ*: quidam inepte Sopithen scribunt. Describitur etiam apud Strabonem libro 15. sed copiosius apud Diodorum Siculum libro 17. Sopithes rex (inquit) præter multa & splendida dona alia dedit Alexandro centum quinquaginta canes, qui prægrandes, robustissimi, alijsq; naturæ donis præstantes ualde erant; atq; cum tigribus commisceri dicebantur. Eorum uirtus ut Alexandro re ipsa innotesceret, leonem fortissimum intra septa quædam duci fecit Sopithes, duosq; imbecilliores e numero canum, quos donauerat, contra feram immisit. Qui quum succumbere uideretur, duos alios addidit, simulq; quatuor leonem prostrauerunt. Tunc a Sopithe quispiam cum gladio missus, crus dextrum unius

canis coepit abscindere. Ibi Alexandro inclamante, regij spiculatores adcurrerunt, manumq; hominis retraxerunt, Iussit Sopithes æquo animo id ferrent pro eo cane tres (quatuor, Strabo & Aelian.) ab se dono accepturi. Igitur uenator reprehensum crus paulatim concidere, neq; unquam canis aut latratum aut clamorem quempiam ædidi: tantummodo frendēs dentibus (ἐπὶ κλαγγῇ ὅτε μνημόν πρὸς μὲν, ἀλλὰ αὐτὸς ὁδόντας ἐμπεπρικώς) carnificinam eam sustinuit, donec exanguis factus super leonem expirauit, Hæc Dionys. Diuersus ab his canis Indicus fuisse uidetur, de quo Plutarch. in lib. Vita animalium, &c. Canem, inquit, qui inter Indicos primas tenebat, quiq; aduersus Alexandrum depugnarat, in harenam productum, quantisper ceruus aut aper ursusue emitteretur, contemptim immotum iacuisse ferunt. Sedenim ubi leo conspectus est, excitatum momento, pedib. harenam sparsisse, uelut hunc antagonistam dignum se iudicaret, cæteros omnes despiceretur. πάντες λυγρὸς μέγιστος ἰνδὸς πᾶς λύων, &c. Philes, eadem ferè quæ Aelian. sed breuius scribens, & simpliciter de Indico cane quolibet, non Alexandri tantum. ¶ Apud Prasios Indiæ populos Megasthenes scribit, canes ualentissimos esse, qui non ante morsum dimittant, quàm aqua narib. infundatur: Nonnullis præstus dio in morsu oculos distorqueri, nonnullis etiam excidere, leonem & taurum à cane detineri, taurum mori rictu comprehensum, priusquam dimittatur, Strabo libro 15. In parte Indorum, ubi regnasse Sophites memoratur, & gentem esse sapientia præcipuè insignem, & nobiles ad uenandum tradunt canes: quiq; latratu abstineant cum uidere feram, leonibus maxime infestos, Cælius abique authoris nomine.

¶ Lacænæ canes uenatorib. etiam aduersus apros seruiunt, Xenophon: sed de his infra in Celere.

¶ Locrenses canes uenantur apros, Xenophon.

¶ Indocilis dat prælia Medus, Grat.

¶ Molossi canes uel Molottici (μολοσιγῶν uel μολοσιδῶν, Pollux) à Molossis Epiri populis dicti sunt. Nam & hi & Chaones celeberrimi ex Epirotis fuerunt: unde & Chaonides & Epirotici canes commendantur. Chaonides & Molossi canes, ex Cephali cane (de quo inter celeres) natos primum fabulantur. Acrón interpres Horatii Molossos canes à Molossia ciuitate Cretæ nominatos somniat. Ex canib. maximi animi est Molossus, quia acriter animosi sunt Molossi uiri, Aelian. Molotticum genus uenaticum nihilo à cæteris discrepat: at pecuarium longe & magnitudine, et fortitudine contra belluas præstat. Insignes uero animo & industria, (id est fortitudine & cursu) qui ex utroq; Molotticum dico & Laconicum, prodierint, Aristot. Albertus ex mastino & leporario natum commendat: hoc nomine Laconicum, illo Molossium intelligēs. Mastinus hoc tēpore, & Germanis uulgo rudius dictus, alius pastoralis est, de quo infra: alius uenaticus, sed is quoq; ingens ut ex Aquiniuo iam retulit: cum Molossos uenaticos nihil à cæteris uenaticis discrepare scribat Aristot. Molossus uel Molottus, canis magnus & pastoralis, Varin. Suid. Vergilius etiam Georg. 3. pro pastoralis accepit his uersib. Veloces Spartæ catulos, acremq; Molossium Pasce sero pingui, nuncq; custodib. illis Nocturnum stabulis furem incursumq; luporum, Aut impacatos à tergo horrebis lberos. ¶ Apud Molossos populos ferunt canes inhumari solitos. ¶ Canis Molossus, magnus & mordax est, ut canis è Corsica, Fr. Alun. Mordacem dici puto, non quod temere mordeat, sed quod uehementer, & morsum feris inflicum uix remittat, ut de Indicis diximus. Nam Corsicanum etiam audio, cum apro aut boui syluestri dentes infixit, non aliter abstrahi posse, nisi uenator caudam eius mordicus apprehendat. Scoppa in dictionario suo Latinoitalico Molossium canem bracco uel uracco Italice dictum interpretatur, quod non placet. ¶ Calydoniam canem Molosso misceri Gratius poëta probat. ¶ Χερσωνοί τε μολοσοί, Oppian. Quando rure redierunt Molossici, Odiosi q; & multum incommodeistici, Plaut. in Captiuis. Incommodesticum quidā exponit, qui incommoda inferat: ego immodestum malim, & modum nescium. Exanimes trepidare simul domus alta Molossis Personuit canibus, Horat. Serm. 2. Sat. 6. Teneant acres lora Molossos, Seneca in Hippolyte. Atque armillatos colla Molossa canes, Propert. Eleg. 4. Illum Scylla rapax canib. succincta Molossis, Verg. in Culice. De Nicomedis cane Molosso dicam in cane defensore: & ibidem de Eupolidis poëtæ cane Molottico, cui nomen fuit Augeas.

¶ Pæonum canes σύνθηροι, id est uenationum socij erāt, nec non præliorum, Pollux. Vide supra in parte 1. de canib. diuersis. Nota est Triacās nomine canis Pæonica, qua Panes Pæoniæ satrapa Alexandrum regem donauit, Pollux.

¶ Perses, sagax simul & pugnax est, Grat.

¶ Inter canum nomina, quæ apud Xenophontem legimus, robustis præcipuè conueniunt ista: Ἀλκή, Πάρων, Ὀργή, Θυμός, Βρέμων, Φλέγων, Βία, Σθένων, Χίφων, Στύραξ, Λόγχι, Ἀχιμή, Φόναξ.

¶ Canes defensores, qui & ipsi magni robustiq; sunt, seorsim infra commemorabo, ut pastores quoque.

DE CANE SAGACE, ET ANIMALIUM INUESTIGATIONE.

Sagacitas de odoratu præcipuè dicitur, Plinius de gustu etiam protulit. Seneca sagacitatem sensuum corporis simpliciter dixit, transfertur etiam ad ingenium. Hinc sagæ mulieres dictæ, quæ (ut Cicerō ait) multa scire uolunt, item peritæ sacrorum, diuinæ, incantatrices, maleficæ. Plin. lib. 8. de muribus, Quorum palatum in gustu sagacissimum authores quò nam modo intellexerint, miror.

Sagax

Y

uestigia: uerno autem confusa. Nam lepus coitum quærit cum aliâs semper, tum hoc tempore: quam obrem simul uagantes necessario uestigia implicant. Subolent autem uestigia cubilium (iuxta cubilia) diutius quam cursu impressa. Illa enim lepus perambulat insistendo, hæc celeriter transcurrit: unde fit ut illis referciatur humus, his leuiter imbuatur. Syluosa item loca redolent magis quam nuda. Siquidem modo percurrrens lepus, modo procumbens, multa contingit: & quæ sequuntur, in leporis historia referenda.

¶ Braccum canem uulgo dictum, alij canem sagacem & odorum: alij aliter interpretantur, ut supra retuli. ¶ Britannici canes indagatores, fortes sed parui sunt, ipsi agæos uocant, (ἀγᾶστος & ἀγᾶστος habet Oppianus:) curui, γυγοί, macilenti, hirsuti, oculis pigri: sed unguibus probe armati, & dentibus multis acutis, odoratu & indagatione præstantissimi, tum ad uestigia deprehendenda, tum notandos aëris halitus. Hunc experturus uenator, leporem uiuum aut mortuum e domo rus deferit, non rectâ, sed obliquè, modo ad dextrâ modo ad leuam procedens. Et cum longius abfuerit, sero be facta inhumat. Mox reuersus canem educit, ut sit prope initium uia. Is percepto statim odore, nullis apparentibus uestigijs anxius & sollicitus discurret, & circum obuia quæque inquirat, lapides, colles, uias, arbores, uites, sepes, areas: tandem deprehenso aëris tractu, qua delatus est lepus, illac omnino per omnes ruris ambages sequitur, donec ipsum attingat leporem. Quod si in ipsa uenatione opera eius uti uelis, uidebis quam cautè uestigia premat, quam tacitè & insidiosè accedat, cum præ corporis paruitate facile inter uites aut arundines culmôsue lateat. Cum uero prope leporem fuerit, incredibili celeritate, sagittæ aut excitati latibulo serpentis instar, & mira alacritate prædam inuadit: qua partim unguibus acutis, partim dentib. subacta, utcunque graue onus uix magno labore ad uenatorè refert: Qui lætus occurrens canem unâ cum lepore à terra sublatum gremio reponit, Hæc Oppian. in fine libri i. de uenatione. His Gratij quoque & Nemesiani de Britannicis canib. uersus adiungam. Quid frata si Morinûm dubio resluentia ponto Veneris, atque ipsos libeat penetrare Britannos? Quanta est merces, & quantum impedia supra, Si non ad speciem mentiturosque decores Protinus, hæc una est catulis iactura Britannis, Gratius. Diuisa Britannia mittit Veloces, nostrisque orbis uenatib. aptos, Nemesian.

¶ Martem odere Geloni, Sed natura sagax, Grat. Traxere animos de patre Gelone Hyrcano, Idem. ¶ Gnosij quoque canes sagaces sunt, quamobrem Ouidius inter canes Actæonis Ichnotæ sagacem Gnosium fecit. Oppianus libro 4. de polypo scribit, qui è mari egrediatur olearum, quarum frondes libenter depascit, odore illectus: ἤν τ' ἐσ' ἵχνος κνωσὶ δεινοιο, λυγρὸς μῆνος, ὅς τ' ὄρεσσι θεῶς ἀνιχνύει σπονδῶν βάσιμ' ὀρεσίων. Πινὸς παρχαλίη νημερτί, καὶ τί μιν ὤκω μαρτε, καὶ ἐκ ἐμάτῃσιν (ἐμάτῃσιν corrupte habent impressi codices) ἐόν δ' ἐπ' ἐλαστον ἀνακτα. Gnosus uel Cnosus urbs est Cretæ: de Creticis dixi supra in Venaticis diuersis.

¶ Hispanici canes, ut audio, Gallis espaigneux dicti, auriculis sunt longis, minus tamen quam brachii: lepores & cuniculos excitant, pilis plerumque nitidis, non hirsutis.

¶ Κνωὸς λακόνιος ὡς πρὸς δεινὸν βάσις, Sophocles. Quorum nares porrectæ sunt longius, ut catulorum (λυσιδίω) Laconicorum, olfactu ualent, Aristot. de generatione anim. 5. 2. Nos de Laconicis mox inter celeres dicemus: qui puto maiores sunt, sagaces uero Laconici minores: nam Aristoteles λυσιδίω uocauit.

¶ Tusci cōmendant à Nemesian. his uersib. Quin & Tuscorum non est extrema ueluptas Sæpe canum: forma est illis licet obsita uillo, Dissimilesque habeant catulis uelocibus artus, Haud tamè iniucunda dabunt tibi munera præda. Nanc & odorato noseunt uestigia prato, Atque etiam leporum secreta cubilia monstrant.

¶ Vmber sagax, sed timidus est. At fugit aduersos idem quos repperit hosteis Vmber. quanta fides, utinam & solertia naris, Tanta foret uirtus, & tantum uellet in armis, Grat. Aut exigit Vmber Nare sagax è calle feras, Syllius libro 3. Quondam inconsultis mater dabit Vmbrica Gallis Sensum agilem, Grat.

¶ Canum diuersa nomina ex Xenophonte supra retulimus, inter ea sunt quæ sagacib. præcipue conueniant, ut Λόχος, Τόχων, Μιδας, Τελς, Σπύων, Στίβων, Νόνος, Ξνῶμνος.

¶ VENATICORUM canum alij sagaces sunt, in quibus tamen celeritatem desideres, ut quos diximus iam plerique: alij olfactu & pedibus ex æquo ualent, quos nunc recensebo. Quæ laus prima canum: quibus est audacia præceps, Venandi que sagax uirtus, uiresque sequendi, Quæ nunc elatis rimatur naribus auras, Et nunc demisso quærunt uestigia rostro, Et produnt clamore feram, dominumque uocando, Increpitant: quem si collatis effugit armis: Insequitur tumultusque canis, camposque per omnes. Noster in arte labor positus, spes omnis in illa, Ouidius in Halieuticis.

¶ Aetoli celeres sagacesque sunt, de quibus, Grat. At clangore citat, quos nondum cōspicit apros, Aetola quæcunque canis de stirpe (malignum Officium) siue illa metus conuicta rupit, Seu frustra nimis properat furor: Et tamè illud Ne uanum totas genus aspernare per arteis, Mirum quam celeres, & quantum nare merent: Tum non est uicti cui concessere labori.

¶ Britannicus canis sagax & celer est, ut supra docuimus.

¶ Celici canes ex Gallia Britanniaque uenientes, odoratu cursuque sunt insignes, Textor. De Galli

eo dicam infra inter celeres. Quod si idem est Celticus qui Gallicus, celer tantum, non item sagax uideatur: Quondam inconsultis mater dabit Vmblica Gallis. Sensum agilem, Gratius, Inconsultis interpretor non sagacibus; & sensum agilem, sagacitatem: Vmbros autem sagacissimos esse supra diximus. Sed non unius generis Celtici canes uidentur, quod uel ex Gratiij isto carmine conijcio, Magna quoque diuersos extollit gloria Celtas.

¶ Metagontis canis nomen apud solum Gratum reperio, uidetur autem illos sagaces pariter ac celeres & tacitos facere, ut apparebit infra in Petronijs. Addit historiam Hagnonis Bœonijs Hastillidæ (forte Astylidæ, id est Astyli cuiusdā filij; nam & alij quidā Astyli dicti sunt) qui primus uenationis usum ostenderit, solus in syluas sine socijs & retibus egrediens, Metagontē tantū canem, cui Glymphi cus nomen fuerit secum ducens, sed ipsum poetam audiamus.

Vnus præsidium, atque operi spes magna petito
Pascua, per fontes, per quas triuere latebras,
Intemperate legens, si qua est qua fallitur eius
Atque hic egressu iam tum sine fraude reperto
Thessalium quadriga decus, quam gloria patrum
Sed ne qua ex nimio redeat iactura fauore,
Ne te leuem prædā, aut prioris pignora lucri
Iam uero impensum melior fortuna laborem
Admonet; & si forte loci spes prima sefellit,
Intacto repetens prima ad uestigia gyro.
In partem prædæ ueniat comes, & sua naris
Gratius. Et rursus in electione canis uenatici,
Fœturam, prodantque tibi metagonta parentes,
ne inuenta, &c. nam hos uersus cum sequentibus superius in canis uenatici in genere electione retuli; non enim ad metagontem solum pertinere mihi uidebantur. Matagonium, *μεταγονιον*, Stephano urbs est Libyæ, à qua gentile Metagonites. Aliqui promontorium faciunt, quod Africam à Numidia diuidat, dictum quod angulare sit. An hic locus nomen canibus dederit haud scio.

¶ Petronium canē Gratius celerem & sagacē facit, sed non tacitū, his uersibus: At te leue si qua
Tangit opus, pauidosque iuuat compellere dorcas, Aut uersuta sequi leporis uestigia parui:
Petronios (sic fama) canes, uolucresque Sicambros, Et pictam macula Vertraham delige falsa,
Ocyor affectu mentis, pinnaque cucurrit, Sed premit inuentas, non inuentura latentes
Illa feras, quæ Petronijs bene gloria constat, Quod si maturo pressantes gaudia lusu,
Dissimulare feras, tacitque accedere possent; Illis omne decus, quod nunc metagontes habetis,
Constaret syluis; sed uirtus irrita damno est. Petronij ne à uenatoribus, & dominis hi canes dicti
sint (multos enim uiros Petronios adpellatos legimus); an ab aliquo loco, non facile dixerim. Petronia quidem nomen fluij est in Tyberim defluentis, dicti quod per petras fluat.

¶ Vertagum canem grammatici quidam interpretantur, qui sponte ad uenationem exeat, prædamque domum referat. Martialis, Non sibi, sed domino uenatur uertagus acer, Illa sum leporē
qui tibi dente feret. Vertagos dici canes legimus, uerbo, uti uolunt, peregrino apud Firmicum Matheos quinto, sponte qui in uenationem exeant, leporibus infestis præcipue, Cæl. Vertagum recentiores leporarium interpretantur, ut Scoppa; alij simpliciter canem uenaticum, ut Alunnus: Quidam Gallice ung metif, id est mixtum, nempe ex cane sagace, & cane Gallico celere: proinde simul indagare cum & persequi aiunt.

¶ Hæc de celeribus & sagacibus. Sunt quæ præter sagacitatem robustæ etiam & pugnaces sint, quales Indicas esse supra ex Aeliano recitauimus; & Gratius Persen quoque eiusmodi facit.

¶ Sunt præterea parui quidam canes, & ipsi forte sagacibus adnumerandi, quos nostrates uocant lochhundle, id est cauernarum caniculas; subeunt enim cauernas ubi uulpes & meles latitant, eosque mordendo expellunt. Canis uulpem in locū subterraneū secuta in Orchomenis Bœotix, cū latrando ingentem sonitum excitasset, uenatores aditū effracto ingressi, locum quendam per foramina illustrari, & nescio quæ intus latere uiderunt; quæ in urbem regressi magistratui nunciarunt, Aristoteles in Mirabilibus.

DE CANE VELOCE.

CANI ueloci, ut etiam alijs plerisque, multa conueniunt quæ supra iam dicta sunt in historia canis in genere, et uenaticorum postea, quæcumque uero priuatim ad celeres pertinere obseruari seorsim hunc in locum conferam.

¶ De ijs canibus qui celeres simul & sagaces sunt, in proximo capite actum est. ¶ Fulmineo celeres dissipatore canes, Ouid. lib. 2. Fastorum. Hortari celeres per iuga summa canes, Idem in epistola Phædræ ad Hippolytum. Sæpe citos egi per iuga summa canes, Idem in epistola Oenones ad Paridem. *ῥίμφ' ἔδοξε πῶς ἐν γαλίνῃ, καὶ δοκῶντι συνεκτῇ, τ' ὀρενὶ ἐν πάρ' ἀτρομίωνται ἰοδύκε χεῖς ἀμαλιντόμοι, ἢ πρὸ ἀροτροδύς. ὡς ὅτε καὶ χαλῶν ὠκὺς θόρεν*, Oppianus de celeritate Britanici. Ocyor affectu mentis pinnaque cucurrit, Grat. de Vertraha. Atte leue si qua Tangit opus, pauidosque iuuat compellere dorcas, Aut uersuta sequi leporis uestigia parui, &c. Idem. Cerui uirgente ui canum, ultro confugiunt ad homines, Plinus. Hos non immisissis canibus agitant, Vergil.

de ceruis: Canes immittere dixit, quod Græci *ὑποσίζην*. Timidi damæ, ceruicæ fugaces, Nunc inter quæ canes, & circum tecta uagantur, Idem. Hystrix aculeis suis missilibus ora urgentium figit canum, & paulò longius iaculatur, Plin. *ὡς δ' ὅτε καρχαρόδοντι δύνω λύνει εἰδότε θέτης, ἢ κεκαστὸν, ἢ λαγῶν ἐπέγειτον ἱμηνὸς αἶες*, Homerus Iliad. 10. *Τεῖσε δ' ἢ ὅτε τις κεκαστὸν ἢ λαγῶν ἐπέγειτον ἱμηνὸς αἶες*, Homerus, ni fallor: citatur ab Etymologo in *Κεκάστος*. *ὡς κεκαστὸν ἐλάφοισι, κύνων ἐσέμιλλαν δρομάειν*, Philippus in Epigrammate. Canes celeres à Polluce, *ἐλαφροὶ, ποδῶνεις & δρομάων* cognominantur. ¶ Inter canum nomina propria, quæ supra recensui, uelocibus ista maxime conueniunt, Aura, Lælaps: & apud Xenophontem, *Σπέρχων, Σπρόδ' ἢ, ὄρμη*. Thous, Ouid. inter Actæonis canes. Aëlo cursu fortis, Ibidem. Cyprio uelox cum fratre Lycisca, Ibidem. Volat acer Hylax, uolat ocyor Euro Harpalagus, Baptista Mantuan, Græci de uenatore feras insequente unâ cum canibus uelocib. dicunt *διώκειν, μεταθεῖν, ἐφεπεσθαι ἢ πόδας, μεπέναι, ὑπὸ γίγνεσθαι ταῖς λυσί, λυνοδρομεῖν*, Pollux. *καὶ τὸ νερὸν εἰ δ' ὑνθηθὲς ἀπελάσας ἀπὸ γονέων λυνοδρομήσαι*, Idem. *ὅταν ἢ ἔτος δ' ἢ τὸ ἵχνης πυκνὸς διαπῶσιν αἱ λύνες, μὴ κατέχοντα λυνοδρομεῖν*, Xenophon. Et canem ipsum quoque, *μεπέναι, μεταθεῖν, μεταδιώκειν, μεδέειν, ἢ πόδας χορεῖν, θηλεὶν πθοφθεῖν διώκειν*, Idem. ¶ Quomodo canes feris imittantur, & ad celeritatem ac fortitudinem acclamante uenatore animentur, apud Xenophontem in libro de uenatione leges. ¶ Canis uelox & idoneus immitti in ceruos, lepores, ac damas, corpore sitilogo, ualido, mediocriter magno (sic *ἄρκιον* expono) capite leui, nitido: in quo oculi splendeant cœrulei, (nigri:) ore dentibus aspero, oblongo: auriculis paruis, quarum tenues sint membranæ: collo procero, pectore robusto & lato: pedibus anteriorib. breuioribus rectis: crurib. longis & rectis: scapulis latis: costis laterum obliquis: lumbis non pinguib. sed bene, id est moderatè carnosis: cauda denique longa & astricta, id est solida ac neruosa. *τοῖσι μὲν παναοῖσιν ἐφεπλήζουσιν το δρόμοισι, δόρκεσι, ἢ δ' ἐλάφοισιν, ἀλλόποδός τε λαγῶν*, Hæc Oppian. Sed audiamus Nemesian quoque de eligendis canib. ad fœturam præcipue, quoniam de celeribus maxime loqui uidetur, cuius hi sunt uersus.

Incipiat primo, cum sanus temporis author
Elige tunc cursu facilem, facilemque recursum,
Non humili de gente canem, sit crurib. altis,
Costarum sub fine decenter prona carinam,
Renibus ampla satis ualidis, diducta quoque coxas:
Huic parilem submitte marẽ, sic omnia magnũ,
Corporis & uenis primæui sanguis abundat.

Principio tibi citra canum non segnīs ab anno
Pandit in occiduum bisseñis mensib. æuum,
Seu Lacedæmonio natam, seu rure Molosso
Sit rigidis, multamque gerat sub pectore lato
Quæ sensim rursus sicca se colligat aluo:
Cuique nimis molles fluitent in curribus aures,
Dum superant uires, dum læto flore iuuentus,
Canis celer futurus, eligi debet, qui inter catulos

portendere leuior fuerit, ut supra dixi in cane in genere. ¶ Aliud canum genus est (inquit Belisarius) qui ad magna animalia fortiaque, ut apri sunt & huiusmodi, sustinenda (impedienda) apti dicuntur, quo usque fortiores grauioribus canes aduenerint, hi aprum sistent, & in cursu aliquando mordendo impediunt. Eorum duo sunt genera: unum strigosiorum, qui si perniciores fuerint, uelocissima etiam sectari poterunt animalia. Huiusmodi canis tum corpore toto, tum capite & collo oblongis esto: pectore acuto, costis inferius longis, & ad ima paululum trahentibus: præcordijs lateribusque ita amplis, ut sine difficultate canes spiritum trahant. Nam quo facilius respiratio fuerit, tanto expeditiores ad cursum erunt. Illa sint angusta & compressa: uenter exilis, nam crassus currentem grauat. Crura alta, brachia non æque, ne leporis capturam impediunt. Anteriores pedes, ut in fele, rotundi potius quam longi sint. Alterum uero medium (inter robustos & iam dictos celeres) genus est: cuius generis canes cum leuioribus, strigosioribusque uelocissimis, ceruos domant & sternunt, cum strigosiorum uim morsumque cerui parui facere uideatur. Et hi quidem omnium generum canes, si pedes uenator fuerint, sinistra manu ducendi sunt: dextera uero, si eques, si tamen lancea caruerit. Dexteris enim partibus tum feræ tum homines commodius pugnam committunt, Hactenus Belisarius. Leporarij qui maxime probentur, dicam ex Alberto inferius in catalogo celerum. Pedes celeris, pilos habeant densos, tenues, molles, Pollux ex Xenophonte. Pecuarius canis neque tam strigosus aut pernix debet esse, quam qui damas ceruosque, & uelocissima sectatur animalia, &c. Columella. ¶ Canem ex pigro uelocem reddes, si pane auenaceo bene cocto & fermentato, assidue eum reficias, Alber. ¶ Catuli celeres futuri cum iam quatuor mensium fuerint, libera tunc primum consuescant colla ligari, iam cum bis denos Phœbe reparauerit ortus, Sed parua uallis spatio, septo ue nouali. Nec cursus uirtute parem: sed tarda trahentem Nec semel indulge catulis moderamine cursus, Exerceto diu, uenandi munere cogens Nec non consuetæ norint hortamina uocis, Quinetiam docti uictam contingere prædam,

Exanimare uelint tantum, non carpere sumptam, Hæc Nemesian. ¶ Venator canes (inquit Xenophon) uenatum agat, fœminas mensium octo, mares decem: nec eas ad cubiliũ uestigia soluat, sed submissas (*ὑφεμνίας*, subnexas) longis detinens lorīs uestigantes subsequatur, & per uestigia currere sinat. (Hoc loco Græce legitur, *πὸς δὲ τὰ ἵχνη τὰ θύραια μὴ λύνειν*: legendũ autem uidetur *θύραια*: ob hoc inciet aliq. Pollucẽ, apud quẽ li. 5. ca. 1. uestigia *θύραια & θύραια*, uocabula cõiuncta utraq. proparoxy-

tona, legimus: quibus proximè adiungit *δρομαία*. Mihi quidem Pollux suo etiam tempore corrupta uoce *δύρα* pro *δυναία*, deceptus uidetur: & quanquam cum *δυναία* coniungens tacite eiusdem significationis facere uidetur, non tamen excusatur, cum omnino una tantum dictio sit *δυναία*; sed cum ea accentu uariet, fieri potest ut Pollux utroque modo scripserit, *δυναία* & *δυναία*, librarij deinde corruerint, certe uocis *δύρα* nullum uideo etymon, nec in ullis reperio Lexicis: Dicuntur & ipsi lepores adiectiue, *δυναίοι* & *δρομαίοι*, *δύρα* nusquam, &c.) Porro cum inuentus fuerit lepus, si pulchra indole ad cursum alacres fuerint, non continuo dimittat; sed ubi præcurrendo lepus è conspectu abierit, tum canes emittat; nam si comminus (*ἐμμέλῃ*, pariter) specie pulchras, & ad cursum magnanimas soluerit (dum lepus in conspectu est) nondum firmatis corporibus nitentes rumpuntur. Hoc igitur uenatori cauendum est. (*ἔα μὲν κελοὶ ὡς πῶς τὸ δρόμον τὰ ἴχνη*, Omnibonus legit, *τὰ εἶδη* pro *τὰ ἴχνη*; nam proximè sequitur *καλὰς τὰ εἶδη ὕπας*: proinde pro *κελοὶ* etiam *καλαὶ* repono: cum canum nomine semper in foeminino genere utatur Xenophon. Notanda hic rara locutio *καλαὶ πῶς δρόμον*, & quæ mox sequitur *αἰχρὸς πῶς δρόμον*, quæ clariorès fiunt cum *τὰ εἶδη*, id est secundum corporis formas ad priorem additur: Ut ille dicatur *καλὸς πῶς δρόμον τὸ εἶδος*, qui corpus ad uelocitatem optime comparatum habet: *αἰχρὸς* contra, nulla pulchritudinis aut deformitatis ratione.) Quod si forma fuerint ad currendum segniorès, nihil eas emitti prohibet. Nihil enim erit periculi; cum statim spem capiendi leporis abijciat, (Omnibonus nescio quomodo inuertit sententiam;) sed ad pedum uestigia (*δρομαία*, quæ scilicet iam primum è conspectu elapsus lepus impresserit) transcurrere sinat, donec ad leporem peruenerint. Prædam captam ipsis lacerandam tradat. Caterum cum iam ad retia subsistere noluerint, sed palantes auerse fuerint, recolligat eas, donec leporem procursantes (*πρὸς θέσσαι*, accurrentes) inuenire consueuerint: ne si semper hoc faciant, retia scilicet aut uestigia deserant, id uitium tandem trahat ut planè *ἔκκυννοι* fiant, quæ pessima consuetudo est: (hoc est inuidia aut æmulatione mutua dum inter se certant, retium uestigiorumque & ipsius feræ negligentes, ut supra exposui uocem *ἔκκυννῶν*.) Porro cibaria canibus obijciat ad retia uenator, dum iuuenes sunt, ut inde sumant (tunc enim suscipiunt, Omnibonus:) & si quando inter uenandum propter imperitiam aberrauerint, ad locum redeuntès saluentur. Nam cibaria tunc respuent, cum iam feram hostiliter oderint: & hanc magis appetent quam illa. Multis uero de causis (*εἰς τὰ πολλά*, lego *ὡς* pro *εἰς*, ut plurimum) necessaria (cibos intelligo; *ἐπιτὶ δὲ τὰ πῶς τροφήν ἀρμόδια* Varinus:) canibus exhibenda sunt (adde, ab ipso uenatore.) Nam cum inopiam patiuntur (malim cum negatione, quæ tamen in Græcis quoque impressis nulla est) auctorem eius (cibi exhibiti, per enallagen numeri) non agnoscunt; at cum auide accipiunt, exhibitorum diligunt, Hactenus Xenophon.

¶ Canum celeritate præstantium, quos ueteres commentarunt, descriptio singillatim.

¶ Alopecides, id est Vulpinæ, uide in Laonicis. ¶ Castorides, uide supra in Venaticis in genere.
 ¶ Creticæ, uide ibidem. Ex illis parippi dictæ celeribus, diaponi robustis adnumerandæ uidentur:
 ¶ Laonicæ, Lacænæ, Pollux. Lacedæmonij, Oppianus. Elige tunc cursu facilem, facilemque re-
 cursu. Seu Lacedæmonio natam, seu rure Molosso. Non humili de gente canem, Nemesianus. Sed non Spartanos tantum, tantumue Molossos. Pascendum catulos, Idem. Veloces Spartæ catulos; acremque Molossum. Pasce fero pingui, Vergilius in Georg. Et alibi, Omnia secum Armementarius. Afer agit, tectumque, laremque, Armaque, Amyclæumque canem, Cressamque pharetram. Amyclæum intelligo Laconicum, ab Amyclis Laconicæ ciuitate, in qua Castor & Pollux educati sunt: quâquam & aliæ fuerunt in Italia, cognomento Tacitæ: & Amyclæum quoque ciuitas & portus in Cræta, auctore Stephano. At Spartanos (genus est audax. Audidumque feræ) nodocautus. Propiore liga, Seneca in Hippolyto. Ceu pernix cum densa uagis latratibus implet. Venator dumeta Lacon, Syllius libro 3. *Κυνὸς Λακωνικὸς ὡς τις δύνειτο βάσις, ὑπὲρ βάσιος*, Sophocles, uide in Sagacibus supra. *Λακωνικὰ ἐπὶ θεοσι κύνες πρέσβη, πυνικὴν τὰ πῦρ ἐρετὸν*, Pindarus ut citat Varinus in *Κυνῶν*. Præualidusque Lacon, Ouidius inter canes Actæonis. Melampus Spartanus, Ibidem. Et patre Dictæo, sed matre Lacônide nati Labros & Aglaodos, Ibidem. ¶ Tyrreni Laconicis ad prolem cōmiscuntur, Oppianus. Xenophon Lacænas etiam aduersus apros immitti scribit. ¶ Canes Laconici ex uulpe & cane generantur, Aristoteles. Alopecides, id est uulpinæ canes, ex canibus natæ sunt & uulpibus, quarum natura spatio temporis confusa est, Xenophon. Lacænas aiunt primum olim ex canibus & uulpibus natas, alopecidas appellatas esse, Pollux. Apud eundem Nicander castoridas & alopecidas confundere uidetur, cum Xenophō clarè distinguat. Vide infra in Mixtis. Vsurpatur & *κυνολόπις* pro uerbali sensu, ut supra retuli. ¶ Coit Laconicum genus canum mense suæ ætatis octauo, Aristotele. Coeunt quandiu uiuunt Laconici & marēs & fæminæ, Idem. Octauo mense utrinque (in utroque sexu) generant, Plinius. Gerunt uterum parte sexta anni, hoc est sexagenis diebus, aut uno uel altero plus minusue, Aristot. Ferunt sexaginta diebus & plurimum tribus, Plinius. Magna ex parte octo (octonos) pariunt, Aristoteles & Plinius. Coeunt a partu sexto mense, Aristotel. 6. 20. interprete Gaza: Græce est, *τεκῶσα ἢ πάλιν ὀχλυνται ἑκτῷ μηνί*. Proximè autem de Laconicis dixerat, quibus hæc uerba adhuc cohærent, sed perperam ut uidetur: Vide supra cap. 3. de Cane in genere. Genus Laconicum post coitum diebus triginta, habere lac incipit, Aristot. Huius sanè generis Laconici peculiare est, ut cum laborarint coire melius quam per ocium possint, Aristoteles: Aelianus tamen de quouis cane,

Cum se plurimum (inquit) currendo exercuit, multò effusiores ad Venerem esse ferunt. ¶ **Lacō** nīci generis fœminæ, quia minus laborant quàm mares, uiuaciores maribus sunt; at uero in catenis, & si non late admodum constat, tamen mares uiuaciores sunt, Aristot. Viuit mas Laconicus ad annos decem, fœmina ad duodecim, Aristot. & Plin. Propria in eo genere maribus laboris alacritas, Plin. ¶ Quorum nares porrectæ sunt longius ut catulorū Laconicorum, olfactu præstant, Aristot. In genere canum Laconico fœminas esse sagaciores quàm mares, apertum est. Insignes animo & indutria canes sunt, qui ex utroque genere, Molotticum dico & Laconicum, prodierint, Aristot. Lacō nīci canes, inquit Aug. Niph. uulgo braccæ dicuntur. Albertus leporarios interpretatur. Sed bracci nomē hodie inconstans est, ut scriptura quoque. Nam aliqui per c simplex scribunt, alij per c duplex, alij aspirationem addunt, bracus, braccus, bracchus, aut eadem in fœminino genere in a. Sigismundus Gelenius broccum scribit per o, ut accomodet Græco uocabulo *βρόχον*, Germanice *brack*, Illyrice *praczick*. ¶ Haud scio an aliquid huc faciant istæ uoces, brocus uel brochus & bronchus, quasi brocho, id est crasso & prominente sit ore, quem canem brachum dicimus. Senecutem in equis intelligi negant posse, præterquam cum dentes facti sunt brochi & supercilia cana, Varro. Senecus in ueterinīs intelligitur dentium brochitate, superciliorum canicie, Plin. Et ex eo enatis duobus dentibus, dextra & sinistra paulò eminulis superiorib. directis potius quàm brochis, & acutis, Varro de canib. loquens. Hinc patet brochos dentes dici prominentes ita ut adunci sint: quare hanc uocem *βρόχον* factam conijcio; præsertim cum bronci etiam homines dicantur, producto ore & dentibus prominentibus. A labris, inquit Plin. bronci labeones dicti sunt; emendatiores codices broci habent. Quidam brochum interpretatur cui mentum & dentes inferiores magis quàm superiores prominent. Similiter *βρόχον* dictum crediderim brochum uas uinariū fundendo uino accommodatum, & implendis deplendisq̃ culeis & uasis conditorijs, & uino quocunq̃ modo transfusando, quod Italis adhuc brocho dicitur: quamuis Budæus *βρόχον* deducat quod fundere significet. ¶ In Germania quosdā catellas quæ in delicijs aluntur *bracken* uocare in Melitæis dixi. Galli, ut audio, bracham appellant uenaticam canem (celerem & sagacem) quæ perpetuo cursu feram quam primum conspexerit (in quam iussu uenatoris immissa fuerit) insequatur, utcunq̃ plures se offerant eandem & aues excitare aiunt, corpore humilem, auriculis longis, ore crasso, Fr. Alunus canē bracco Italicè dictum exponit sagacem & odorum. Canis altus retro in lumbis, strictus & magnus in pectore, qui leporarius uocatur, coire aliquando incipit octauo mense, Albert. Quos Aristoteles Laconicos, nos Italicos dicimus, Blond. Aliqui uertagum leporarium exponunt, ut supra dixi.

¶ Leporarij canes (barbari leuerarios scribunt) nobilissimi sunt, pectore ualent, latratus ædere ne sciunt; & nisi producantur ad cursum, intra domum se continent, Author obscurus. ¶ Leporarius collo longo pulchrior & melior erit. Longum autem etiam arte reddetur, si in scrobe pro longitudine canis effossa, ipsum (nimirum dum corpus adhuc increfcit) quoties cibandus est, colloce: & cubum scrobis oræ imponas, ut canis nisi collo bene extenso assequi non possit. ¶ Leporarij (inquit Albert.) optimi sunt longis & planis capitibus, non enormib. auriculis acutis retrorsum directis & paruis: labro superiore super inferius non dependente, nisi minimum forte; collo longo, & aliquantulum turgidiore quàm caput, ea parte qua capiti iungitur: pectore enormi, & bene acuto inferius; costis longis & ualidis: ilibus strictis; crurib. altis, macris potius quàm obesis; cauda non crassa, nec admodum longa. Rarò uel nunquam latent. Proprium enim his canib. est succensere minoribus qui pro custodia latrant. Non quiduis inuadunt, indignum id se existimantes. Lacte magis quàm sero nutriendi sunt. Sed nutriendi educandiq̃ ratio eadem his, quæ uenaticis cæteris conuenit, Hæc Albert. Et alibi, Leporarios magnos, inquit, quos ueltres quidam uocant, ex coitu leopardi cum cane, ortos nonnulli dicunt. Veltro Italice uulgo dictus canis, uenaticus & cursu uelocissimus est, Fr. Alunus. Niphum Falco proprium nomen est canis leporarij. ¶ Canibus uenaticis dorsum integunt panis diuersorum colorum, aduersus frigoris iniuriā, præcipuè leporarijs: & pedib. adhibent calciamenta, quo facilius illæsi cursum exerceant, Blond.

¶ Podicnitzij Polonis appellati canes, parui & celeres sunt, quib. utuntur ad aues & lepores.

¶ Canes ueloces quidam & magni Germanicè appellantur, *Windspil*, nimirum à uelocitate ipsorum uentis comparata: Alij sunt qui nominantur *Türkisch wind*, Turcici canes: utrique in lepores, uulpes, ceruos, & similia animalia immittuntur, communi nomine *hezbiind* dicti, quod etiā de robustis licet non uelocibus dicitur.

¶ Gallici canes siue Celtici dicti, diuersi sunt: uide supra in Celtis inter Venaticos diuersos, & inter sagaces simul ac celeres in Vertago. Ut canis in uacuo leporē cū Gallicus aruo uidit, & hic prædā pedibus petit, ille salutem, Ouid. li. i. Metam. Leporēq̃ læsum Gallici canis dente, Martial. Gratius Gallos canes inconsultos, id est non sagaces uocat, ideoq̃ ad prolem miscēdos Vmbris. Gallicos quidam leporarios interpretatur, qui in locis montanis optimi proueniunt: & eam ob causam commendant Turcicos ex montib. Dalmatiæ, & regionibus ad orientem sitis. Laudantur in eis, pedes duri, auriculæ longæ, caudæ setosæ & prolixiorib. pilis.

¶ Et substricta gerens Sicyonius ilia Ladon, Ouid. inter canes Actæonis.

¶ Locridis nomine canis Anyte poetria Tegeatis, gloriam posteris transmissit, hoc tetraſticho in eius

De Canibus diuersis. Lib. I. 259

eius sepulchrū inscripto: ἄλλο δὴ ποτὶ Τελμειῶν (lego ἄλλο δὴ παρὰ πολλῶν) παρὰ βάμονι Λόκει, ἀποφθόγῳ ἀκνύτων (lego ἀκνύτων) σκυλάκων. Τοῖον ἐλαφελὸν πᾶσι γινώσκουσιν κῶλον Τόν (lego τόν) ἀμείλικτον ποικιλόειρον. Pollux 5. 5.

¶ Chaonidas & Molottidas aliqui tradunt prole esse eius canis, quem ære Monestio ubi confluuit Vulcanus, immissa quoq; anima, Ioui dedit dono: is uero Europæ, hæc Minoi, Minos Procridi: illa uero Cephalo esse uoluit munus. Nec qui Dictæa Cephalum de gente secutus Luciferæ pariter uenit ad astra deæ, Martialis. Eius hæc fuit natura, ut uitari non posset, ubi insequeretur: sicuti Telmesia uulpes fuisse narratur incomprehensibilis. Quæ ratio (ne inuitabilem canem uulpes effugeret, aut uulpem incomprehensibilem canis caperet) utrumq; deformauit in lapidem, Cælius ex Pollutis lib. 5. cap. 5. Plura uide apud Tzetzen Chiliade 1. cap. 20. & Ouidium lib. 7. Metam. qui Lælapem hunc canem uocatum scribit: & Palæphatum cap. 9. licet Telmesia apud eum legatur. Teumessus Boeotiae mons est, unde uulpes Teumesia, Stephan. Telmissus uero per iota in penult. Caria uel Lycia urbs. Monestium æs quod fuerit non reperio. Teumessiam uulpem Dionysij ira in Thebanos excitatam ferunt, quam cum canis à Diana Procridi datus, capturus esset, utriq; in lapides mutati fiunt, Blond.

¶ Canicula quædam cum uenaretur, quamuis uentrem ferret, leporem cepit, eaq; iam capta præda, statim domino cedens secessit, atq; quam mox nouem catulos peperit, quos aluit postea, Aelian.

¶ Anthologij Græci libro 1. Sect. 33. legimus epigramma in canem celerem cui grauidæ uterus uulneratus cicatrice concreuerat, partus autem tempore secus est ut posset eniti: & aliud in canem celerem siti mortuum.

DE CANIBVS INSTRVCTIS AD AUES

capiendas, & aquaticis.

CANES arte & disciplina potius instructi, quam suapte ingenio & sagacitate ad auium capturam inserviunt: quamuis odoratu etiã eas ualere oportet. Docentur autem hoc modo, Irretitis perdicibus primo circumducuntur sapius, & per minas tandem assuescunt undiquaq; circuire. Deprehendunt autem perdicem odorando, si primò uestigijs captarum sapius imponantur, Albert. Nostrates & Galli hos canes coturnicum appellant, quod eorum opera hoc maxime auium genus capiant: Ita li canes retis: retibus enim assistunt, ipsiq; etiam se obrui patiuntur, unde aliud eis nomē apud nostros, *forstend hünd*. Est & aliud canum genus, quos communi nomine *vogelhünd* uocant, id est auium canes, quorum usus est ad uaria accipitrum genera. Canes coturnicum tota hyeme, ut audio, soluti & liberi sunt, primo uere legantur, & per totam æstatem ad autumnum usq; aut saltem resecias segetes, detinentur. ¶ Canis alseluchi, est canis quo uenatores utuntur in capiendis auibus aut quadrupedibus, And. Bellunen. Auis nulla non canem parui facit: unam otidem excipio, quæ propter corporis sui grauitatem & tarditatem, canem perhorrescit, Aelian. Genus canis quod in plerisq; regionibus hodie brachiam appellant, auriculis longis, ore crasso, &c. de quo superius scripsi inter sagaces simul & celeres, auib. excitandis aptum est. Poloni canibus, qui podienitzij apud eos nuncupantur, ad aues & lepores utuntur. ¶ Nare sagax alius, campisq; undisq; uolucres Quærit, & ad nutus huc indefessus, & illuc Discurrit, Stroza filius in Epicedio canis.

¶ Sunt quædam genera urforum alborum, canum, luporum, & similibus quorundam animalium quæ uenantur & habitant tam in aqua, quam in terra, Albert. Aquaticos canes uoco, quos nostri *wasserhünd*: quorum alijs castores, lustras, & anates syluestres uenantur: alij si quid in aquam inciderit, aut proiectum fuerit, reportant. Sunt autem aquatici canes plerumq; uillosi. Haud scio an aquaticum intellexerit Bapt. Mantuan. cum scribit, Ichthya regis Deliciæ, nomē patriæ sortita marinæ.

DE CANIBVS MIXTIS VEL BIGENERIS.

MIXTI & bigeneri canes uocari possunt, tum qui ex utroq; parente carie, sed diuersorum generum, ut ex Molosso & Laconico apud Aristotelem celer simul & ualidus futurus nascitur: tum qui parente altero cane, altero fera, ut lupo, leone, &c. nati sunt. Excogitarunt hanc mixtionem uenatores, prioris quidem generis, uel ut uitia quædam emendarent & præcauerent in sobole: uel ut dotes quasdam adijcerent: Posterioris uero, ut uel magis robusti ad uenandū aduersus maiores feras producerentur canes, uel certe callidiores, ex ingenio parentis: cum non corporum modo, sed animorum quoque bona malæ a parentibus, in prolem deriuari constet. Dicam igitur primum de priore & simpliciore genere.

¶ Præstantissimi quidem canes in suo quicq; genere *μόνοφυλοι* sunt, id est ex unius generis parentibus prognati: uerum superflua uenatorum cura miscere etiam diuersa genera, quæ quidem innumera sunt, adinuenit. Si quis igitur mixtis delectabitur, coniungere poterit Arcades Eleis, Pæonijs Cretenes, Cares Thracijs, Tyrrenos Laconicis, Sarmaticum Iberidi, Oppian. Idcirco uarijs miscebo gentibus usum. Quondam inconsultis mater dabit Vmbrica Gallis Sensem agilem, traxere animos de parte Gelonæ Hyrcano, & uanæ tantum Calydonia linguæ Exhibuit uisum patre emendata Molosso. Scilicet ex omni flore uirtute capessunt, Et sequitur natura fauens, Grat. Etpatre Dictæo, sed matre Laconide nati Labros & Aglaodes, Ouidius inter canes Actæonis. Vertagū ex cane Gallico & alio quodam sagace mixtum esse, unde Galli uocant *unglmetif*, ex quorundam sententiâ supra retuli.

¶ Nostri temporibus canes non admiscuntur uulpibus, lupis, aut tigris: quoniam tanta astutia & feritate non egemus, Blond. Hos quidem canes recte aliquis semiseros appellabit, ad reliquorum mixtorum differentiam. ¶ Coeunt animalia, & quorum genus diuersum quidem, sed natura non multum distat; si modo par magnitudo sit, & tempora æquent grauiditatis: ratio id sit, sed tamen fieri & in canibus, & in uulpibus, & in lupis certum est, Aristot.

¶ Chaonidas canes aliqui à Cephali cane, alij de Chao luporum generis fera, progenitas suspicantur, Cælius.

¶ Arcades canes primum ex canibus & leonibus, natos fama est, & appellatos *Λεονμυγες*, Pollux.

¶ Leporarios magnos, quos Veltros quidam uocant, ex coitu leopardi cum cane procreatos quidam dicunt, Albert.

¶ Cum canibus lupi coeunt in Cyrenensi agro; Aristoteles, & Pollux citans Aristotelem. Cum apud Roccam Vandream cum Federico Monfortio uenaremur, in itinere reditus, quidam ex canibus, Muccius nomine, infectatus est lupam magno nisu, quam affecutus canis deprehendit, & cum ea coeuit. Nam cum nos uocibus, & cornibus reuocantes non curaret, inquirentes tandem intuenimus cum lupa coeuntem, feritate utriusque præ desiderio Veneris remissa, Aug. Niph. E lupis canes Galli uolunt concipi, quorum greges suum quisque ductorem è canibus, & ducem habent. Illum in uenatu comitantur, illi parent, Namque inter se exercent etiam magisteria, Plin. Ex canis cum lupo coitu gignitur magnus canis, qui mastintis uocatur à nobis, Albert. alibi simpliciter mastinum lupo similem facit. Idem alibi inepte lincisium uocat ex cane patre, & lupa matre natum: similiter & alij barbari scriptores; quorum aliqui etiam linciscum scribunt, & Isidori uerba adducunt Plinium testem citantis canes ex lupis & canibus, natos, cum forte miscuntur, linciscos dici. Ego nihil tale apud Plinium reperiō. Videtur autem hæc uox deprauata pro lycisco uel lycisca, quod canis nomen apud Vergiliū legimus, Multum latrante Lycisca; Aeg. 3. Cypri uelox cum fratre Lycisca, Ouid. inter Actæonis canes. Referensque lupum toruo ore Lycisca; Mantuan. Fuit & Lycas canis Simonidis epitaphio nobilitata, ut supra retuli. Deque lupo concepta Nape, Ouid. Crocuta appellatur fera, quam aliqui ex lupo & cane nasci putant, uide infra in Crocuta. Dum hæc scriberem canis in urbe nostra erat, lupo similis, & ex lupo natus uulgo ferebatur.

¶ Canis rufus ex genere custodum, catulus adhuc cum simia trersari consuetus multa iocosa & risu digna facere consuecit: Quod si etiam coierit cum ea, natus ex eis canis omnium apissimus ad ludos erit, Albert.

¶ Canes ex thoibus natos Grat. commendat, his uersibus. Hic (Hagnon Boeotius quidam) & semiferam thoium de sanguine prolem
Seu nōrit uoces, seu nudi ad pignora Martis,
Et subiēre astu, & paruis domuere lacertis.
Vulpina specie: tamen huc exacta uoluntas.
Exercere tielis, &c. In impressis codicibus hic trersus, Vulpina specie, &c. cum sequentibus, separatur à cane ex thoibus nato, sed considerandum est an præcedentibus cohareat.

¶ Ex tigride & cane gigni confirmant Indicos: uerum non statim, sed tertio coitu: primo enim beluinos adhuc catulos procreari aiunt, alligantur canes locis desertis, & nisi bellua incensa libidine sit, sæpe lacerantur, Aristotel. Et alibi, Canes etiam Indici (inquit) ex bellua quadam simili, & cane generantur. Ex tigris, canes Indi uolunt concipi: & ob id in syluis coitus tempore alligant feminas. Primo & secundo foetu nimis feroces putant gigni, tertio demum educant, Plin. Plura de Indicis canibus, uide supra in Venaticis robustis. Grat. Hyrcanos canes ex tigride nasci scribit his uersibus. Sed non Hyrcanæ satis est uehementia genti
Dat Venus accessus, & blando foedere iungit.
In stabulis, ultroque grauis succedere tigrim
Sed præceps uirtus ipsa uenabitur aula.
Pasce tamen; quæcunque domi sibi crimina fecit,
Bapt. Mantuan. Tigrinam canem nomine proprio propter macularum similitudinem nominauit, Et Tigrina notis tergum maculosa. ¶ Lacanas aiunt ab initio ex canibus, & uulpibus natas, alopecidas appellatas esse, ut supra dixi in Laconicis. Xenophon alopecidas canes uenaticos facit: & sanè uidentur uenatici quidam ueloces, ut leporarij dicti, capite magis in acutum tendente & rostri figura uulpem referre. Albertus non ad uenationem sed ad mimica & ridicula opera instruendum canem, ex uulpecula natum commendat, ut dicam in cane mimo.

DE CANE SOCIO ET FIDELI.

SOCIUM hominum uocitari possunt, omnes qui ab hominibus aluntur canes, non solum ut reliqua animalia mansueta, quæ Græci *συναιθροον* dicunt, quod hominibus conuersentur, appellant: sed quia laborum curarumque sociis hominibus se præbent. Verum canibus alijs præter ipsum hominem alijs etiam scopus est, ut uenandi opus, & custodiendi domos, pecora, aliasque res. Quamobrem socium eanem per excellentiam hic appello, qui ipsius tantum hominis causa nutritur, præcipue ut è domo prodeuntibus & iter facientibus comes sit, siue simpliciter & uoluptatis, aut etiam defensionis gratia. Sed de ijs qui uiribus corporis & animi fortitudine tantum pollent, ut homines uel priuatim, uel in

In bello defendant aduersus hostes, in sequentibus dicam, hoc prius loco de canibus socijs simplici-
ter acturus. Ceterum canem animal esse summo in hominem amore fideq, dixi capite quinto, de Ca-
ne in genere.

¶ Canis sodalis (inquit Blondus) eligatur magnitudine inter canem & catulum media, hirsutus,
pilis oblongis, siue crispis, siue protensis: quadratus, capite ad rostrum usq, piloso, placidus: & qui do-
mino continuè assistat, in itineribus indefessus, & morantem expectet.

¶ Codri poeta canis apud Iuvenalem memoratur, nomine Chiron. Canum benevolentia pro-
prium in altores suos illud de tiro Colophonio testatur: Is ad nundinas proficiscens, uti quædam ibi
emeret, nam eius in mercaturis faciendis uersabatur industria, pecuniam, seruum, & canem secum
accepit. Ac quidem seruus, qui eam ipsam pecuniam ferebat, cum uia aliquantum processissent, ad
descriendam alium ex instituto itinere diuertit, quem secutus est canis, is postquam necessitati de-
disset operam, è terra marsypium tollere oblitus, discessit. At uero canis ibi remansit marsypio incur-
bans; deinde simul ut ad emporium, dominus & seruus uenissent, re infecta, cum nummi eis abes-
sent ad emendum, eadem uia qua profecti fuissent, reuerterunt: atq, cum eo uenissent, unde prius ille
diuertisset, de recta uia ab itinere suscepto deflexerunt, eodem ubi sanè nummos seruus reliquisset.
Vbi canem marsypio incubantem; præ famè uix spirantem offendunt, qui uix dum dominum & con-
seruum suum uiderat, cum à marsypio se remouens uno & eodem tempore & custodia & uita exces-
sit, Aelianus. Eandem historiam Io. Tzetzes narrat, Chiliade 3. cap. 131. hoc interest, quod Anacreon-
tem Teium, non uirum Colophonium, canis dominum fuisse scribit. Gelon Syracusanus cum archif-
sime dormiret, se lectum è cælo cogitabat: Hoc quod ei uidebatur, insomnium erat. Is etsi dormiebat,
inter somnium tamen contentissima uoce clamabat. Canis igitur quem ipse alebat, simul atq, aloris
amici sui uocem audisset, tanquam quodpiam Geloni periculum crearetur, insidiæq, compararetur,
& in lectum maximo impetu profiliuit, & circum dominum conuersans, uehementissime latrabat, ue-
lut insidiatorem ulcisci cupiens. Gelon cum rei funestæ metu, tum canis clamore somno quamuis ar-
ctissimo teneretur, solutus est, Aelianus.

¶ Tyrj aiunt Herculem captum fuisse amorè nympha cuiusdam illius regionis, cui nomen fue-
rit Tyro, (Τύρος, lego Τυρώ.) Sequebatur autem Herculem canis quoq, prisco more. Solebant enim
canes ad conciones etiam comitari heroës. Hercules igitur iste canis cum ad saxum quoddam re-
ptantem uidisset purpuram, carnem prominentem mordicus apprehensam deuorauit, & labia cruore
tinxit. Hunc in cane colorem uirgo intuita, Herculem deinceps admissuram se negauit, nisi uestem
ei caninis labris pulchriorem floridioremq, afferret. Itaq, Hercules hoc animali inuento, & cruore
collecto, munus puellæ attulit, primus ut apud Tyrios fama est, Phœnissæ tincturæ inuētor, Pollux.

¶ Tobiam canem habuisse comitem in uetere testamento legitur.

¶ Xanthippi canes, eo tempore, quo ingenti bello Persarum in Græciam exardescente Athenien-
ses monentibus oraculis relicta patria in classem demigrarunt, dominum secutæ ex Attica in Salami-
na traiecerunt, Aelianus. Tzetzes Chiliade 3. cap. 130. Xanthippi, qui Periclis pater fuit, canem ut
dominum sequeretur nauigantem in Salaminem, in mare se proieisse scribit: & demum uiribus na-
tando exhaustum expirasse, &c. Asclepiades sepulchrum etiam à Xanthippo tradit, hoc uersu, ὃ κὼς κενὸς
καλὸς δ'νομὸς σῆμα: Meminit & Plutarchus in uita Themistoclis, ut supra reuli partē 1. capitis 8. de
Cane in genere; ubi alios quoq, locos Cynossema dictos recensuit.

HISTORIAE CANVM, QVI FIDEM DOMI-

nis etiam post mortem seruauerunt.

Digna commemoratione sunt canum exempla, qui in fide & amore erga dominos post mortem
etiam dominorum, constantissime perstiterunt, quod uel pro eis pugnando, uel rogis sponte insilien-
tes commoriendo, uel cadaueribus ostendendis, uel deniq, homicidas prodendo mirifice declararunt.
Primum igitur de illis dicam qui pro dominis certauerunt, mox ordine de reliquis.

¶ Romæ bello quodam ciuili Caluus Romanus cum necatis esset, huius uiri caput ex hostibus
nemo abscindere poterat, cum tamen summa contentione sexcenti certarent, & facinus istud con-
sciscere pulchrum ducerent, priusquam canem quem is aluisset, interfecissent, ei assidentem, & bene-
uolentiam erga illum ipsum fidissime & amantissime seruātem, proq, eodem humi strato, & qui iam
extremum spiritum effudisset, sic propugnantem, tanquam uirum commilitonem, & contuberna-
lem bonum, & ad extremum amicitia obseruantem, Aelianus, & Tzetzes Chiliade 3. cap. 131. ubi in-
terpres Galbam pro Caluo peruertit. Meminit & Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. sed omis-
so Calui nomine. ¶ Darío qui extremus regnauit apud Persas, in ea pugna quam contra Alexan-
dram suscepit, & commisit, cum à Besso (Βήσος al. per σ. unum) & Nabarzane multis uulneribus con-
fossus esset, & iaceret stratus: omnibus mortuum relinquentibus, canis ab eo educatus solus permansit
fidelis, eumq, tametsi non amplius suum altorem, sicut tamē adhuc uiuentem seruauit, Aelianus.
Tzetzes Chiliade 3. cap. 131. Darj à Beso occisi canem iuxta sepulchrum, ut Silanionis canem man-
sisse scribit: παρὰ τῷ τάφῳ, malim παρὰ τῷ νεκρῷ, id est iuxta cadauer. Silanionis enim quoq, canem ca-
daueri adhæsisse, proximè ex eodem authore referemus. Pugnassee aduersus latrones canem pro do-
mino accepimus, confectumq, plagis à corpore non recessisse, uolucres & feras abigentem, Plinius.

¶ Cum Silanion dux Romanus in pugna cecidisset, cadauer eius canibus, feris, & auibus expo-

situm, solus canis omnium fidelissimus multis dieb. seruauit, & partes eius pudendas operuit, donec aduenirent Romanorum duces, & sepeliri curarent, Tzetzes Chiliade 3. cap. 130. Syllanion nomen fuit statuarij cuiusdam. ¶ Sed super omnia in nostro æuo actis populi Rom. testatum, Appio Iunio, & P. Silio coss. cum animaduertetur ex causa Neronis Germanici filij, in T. Sabinum & seruitia eius, unius ex his canem, nec à carcere abigi potuisse, nec à corpore recessisse, abiecto in gradibus Germanijs mœstos edentem ululatus, magna pop. Rom. coronâ circumstante, ex qua cum quidam ei cibum obiecisset, ad os defuncti tulisse. Innatauit idem in Tiberim cadauere abiecto sustentare conatus, effusa multitudine ad spectandam animalis fidem, Plin. ¶ Canis Iafone Lycio interfecto, cibum capere noluit, inediaq. consumptus est, Plin. Daphnidem bubulcum Syracusanum canes quinque primum defferunt, deinde commortui sunt, Tzet. Huiusmodi canes recte *συναιπλοῦντες*, id est commorientes, appellabimus. ¶ Gelonis tyranni canis à sepulchro domini sui, nec ui, nec ullis blandimentis abscessit, Aelian. Gelone Syracusano in somnis clamante, ut qui fulmine ictus sibi uideretur, canis latrare nō desijt, donec excitauit, Tzet. Hūc canem Philistus, teste Plinio, Pyrrhum appellatum scribit. Is uero, cui nomen Hyrcani reddidit Duris, accenso regis Lyfimachi rogō, iniecit se flammæ; similiterq. Hieronis regis, Plin. De Lyfimachi cane idem scribit Plutarch. in lib. V tra animalium, &c. & Aelian. Clarus est Pyrrhi Epirotæ canis, qui cum Pyrrhus in somnis exclamasset, circumiens eum custodiebat; mortui autem cadauer cum cremaretur, in rogum insilijt, Pollux. Eadem eodemq. modo fecisse canem, quem Pyrrhus, non rex ille, sed priuatus homo educarat, fama est; circum corpus exanime harentem, capulo cum efferretur assultantem, postremo in rogum sese abijcientem ac comburentem, Plutarch. ibidem. Cum Polus tragœdus (histrion Tragicus, Tzet.) defunctus antiquo more cremaretur, canis eius alumnus in medios rogos sese immittens, uiuus una cum altore suo exustus est; Idem de Mentoris canib. fertur, Aelian. & Tzet. sed Tzetes unum duntaxat Mentoris canem id fecisse scribit. ¶ Theodorum saltatorem (psalten, Tzet.) cum propinquum in sepulchrum imposuissent, Melitenis catellus eius, ultro seipsum in cadaueris tumultum insiciens, pariter cum domino humari & sepeliri uoluit, Aelian. & Tzet. ¶ Nostis temporib. in ciuitate Astensi, cum mulieris cuiusdam genere claræ funus procederet, canis facto impetu super cadauer insilijt, & præ dolore disiectus est desuper, tanquam ab aliqua fera laniatus, quoniam unâ mori uoluit, Blond. Eupolidis poëtæ canis, desiderio domini defuncti, mœrore inediaq. contabuit, de quo plura mox inter defensores. ¶ Nicias quispiam ex uenatorib. cum de improbitis in carbonariam fornacem lapsus fuisset, canes, qui cum eo erant hoc intuentes, non illinc discesserunt, sed primo circa caminum ingemiscientes, & ululantes commorabantur; tandem prætereuntes leuiter, et sensim morsu uestium attrahebant ad id quod accidisset, tanquam auxiliares domino suo implorantes homines. Vnus igitur uidens hoc idem, suspicatus est id quod erat, & secutus est canes, inuenitq. Niciam in fornace deflagratam (deflagrasse potius dixerim) ex reliquis coniecit rem ipsam, Aelianus interprete Gyllio; & Tzet. Chil. 3. cap. 131. cuius hi sunt uersus: quos appono, quoniam Gyllij interpretatio non satisfacit mihi: *Σταυρὸς πρὸ τοῦ ὠδύγοντο ἔσθην δι τὸ τὸ λυγρὸ. ὡς δὲ ἔδιδε συνέβαλεν ἔξ ὁδύγον το πρᾶγμα, ἔξ ἡματιῶν δ' ἀκνοντες ἡρέμα αὖς παρόντας, εἰληθὺν αὖτ' ἡ καμνον δ' ἀκνύοντο δὲ πάλιν.* Sed clarius res intelligitur ex Calio, qui libro 23. cap. 27. eundem locum ex Aeliano transtulit, cuius ego posteriorem tantum partem adscribam, Id autem (inquit) intuitus quidam, canem insecutus ducem, factum deprehendit, exustumq. in fornace spirantem Niciam, re prorsum coniectata ex ijs quæ in ignibus uisebantur reliquiæ. Similis est historia, quam Blondus refert, his ferè uerbis: 'Marius Cæsarinus è patritio genere Romæ uenator acerrimus, dum equo insidens & canem ducens ad uenationem exit, incidit in profundam foueam: quod uidens canis creberrimis ululatibus circumlatrabat foueam: eo audito rustici quidam accurrerunt, & re cognita hominem extraxerunt è fouea, in qua ei inedia pereundum fuisset, relicto mortuo equo. Anno post hunc casum euoluto, eodem die febris correptus, obiit. ¶ Icarij Erigonæ filia patris à rusticis interfecti cadauer canis ostendit, si credimus poëtis, hic Sirius est, Pollux & alij Cum Bacchus uini usum hominib. monstrasset, & Icarus agricolis Atheniensib. id bibendum dedisset, illi inebriati, & se uenenum bibisse suspicati, occiderunt Icarium. Huius cadauer cum filia non inueniret, cane monstrante reperit. Huic etiam postea morienti canis commortuus est, Tzet. Idem pulcherrimos super eadem re uersus ex Orphei Georgicis commemorat. Erigonæ canis, suæ dominæ sepultura affecta immortalis est, Aelia. Qui non Erigones mallet habere canem, Martialis in canis Lydiae epitaphio. ¶ Accepta uiris uerborum non prodigis, syluam esse non procul Aurelia (urbe Gallie) ubi cum grassatores hominem quendam interfecissent: interfectum homicidij tegendi gratia inter frutices inhumassent; canis (qui latronum uirib. impar fuerat, neq. his potuerat reluctari) domini sui domum propere cursu redierit: ac reiecto, qui offerebatur, cibo, uelut lachrymosus nunc egrediens, nunc reuertens, non prius latrare destitit, quam præstira tanti infortunij cōiectura impetrauerit, ut redeunti sibi ad domini cadauer aliquis daretur comes. Hunc ergo cum secutus esset unus ex domesticis famulus, sequentem reuolutis ubique semitarum uestigijs ad inhumati locum perduxit, ubi & unguibus scalpuriens, & terram dentib. effodiens, occultum corpus indicauit, Io. Rauissius Textor. ¶ Bononiæ puer quidam catulum amabat, semper cum eo oberrare solitus. Hunc post in cella uinaria seipsum laqueo suspendentem intuens catulus, perterritus constitit; deinde paulo post immobilē uidens, parentes tanquam su-

De Canibus diuersis. Lib. I. 263

spensū nūciū latrando cursu adiūit: & subinde sursum ac deorsum recurrens, latrare non destitit, donec miserī parentes secuti filiū pendentem reppererunt, Blond. ¶ Hesiodi canes à mortuo non recedentes, latratu homicidas prodiderunt, Pollux, Plutarch, in lib. Vtra animalium, &c. cum recitasset historiam canis qui apud Pyrrhum regem homicidas prodidit, quam proximè subiiciam, Idem (inquit) Hesiodi sapiētis illius canem fecisse fama est; cum Ganyctōris Naucleij filios, quorū manib, peremptus erat, prodidisset. ¶ Pyrrhus Epirota (Epirotarū rex, Plutar.) cū iter faceret, fortuito incidit in canē, cadaueri domini sui adiacentē, & illud ipsū cū summa diligentia custodientē, ne quis post mortem uiolaret, atq; imminueret. Is autem iam triduum ferens in ediam, diligēti custodia affixus illud seruabat. Hoc simul atq; Pyrrhus intellexisset, hunc quidem miseratus, sepultura affici iussit: canis uero plenum cibum ad se amandum allicientem dedit, paulatimq; illum allecians abduxit, atque adeo attraxit. Sed hæc quidem hæctenus. Post paulum cum exercitum lustraret Pyrrhus, (ἐξέτασεν αὐτὸν τὸ στρατὸν, Plutarch. quidam uertit, cum inquisitiō per exercitum fieret:) militesq; recenseret, & uero canis adesset; is non mansuetus solum, uerum cætera quā tacitus erat. Vt uero in recensio ne militum interfectores domini animaduertisset, tum non se continuit, quin uasto latratu in eos se, rumperet, atque unguibus laniet, (uociferatu horribili procurrat in tonitruūq; Plutarch.) simul & se ad Pyrrhū conuertens quoad poterat, testem in hanc rem citabat, quod homicidas teneret. Latratum religioni habuit Pyrrhus, eiq; in suspiciōem & circumstantibus hi uenerunt de uiri morte. Ita que quaestione adhibita, ea quorum accusarentur confessi sunt, Aelian. & Plutarch. Meminit etiam Tzetzes Chil. 3. cap. 131. cuius hi sunt uersus, *ὡς δ' εἶδεν (ὁ δὲ νόμος) ἀειθρόμηνον ποτὶ τοῖς καταλόγοις τὸν κτείναντα τὸν ἀνθρώπου ἐκείνῳ δασύοτην, καθυλακτῶν ἐκ ἐλπίε, καὶ καταξάνων τὸ πορ, ἕως ὁ ρύρῃ ἐρδινῶν ἔμαθε πᾶν ὡς εἶχε, καὶ τὸ πορ ἐδικαίωσεν ἐν παντεὶ θανάτῳ.* De eodem hoc cane Plinij uerba hæc sunt, Ab alio cane accepimus in Epiro agnitum in conuentu percussorem domini, laniatu & latratu coactū, ut cogeretur fateri scelus. Simile est (inquit Tzetzes) quod Chronicus quidam paucis ante nos annis contigisse annotauit: Nempe cauponem quendam sepelisse cadauer (nimirum hominis à se occisi) qui postea proditus à cane, & præfecto urbis flagitium confessus, cruci affixus sit. ¶ In Gallia duo mercatores ad nundinas proficiscebantur, quorum alter canem ducebat. Hunc alter nefanda auri cupidine captus, cum per solitudinem quandam equitarent, iugulauit, & humo condidit. Canis amisso domino, nemora & saltus illos latratibus implebat: quem accola miserati in diuersorium duxerunt & cibo refecerunt. Refectus ille ad locum cadaueris sepulti redibat. Itaq; retentus est ad reditum mercatorum: quibus reuersis canis in homicidam tanquam proprium hostem concitatus, flagitium eius prodidit: quod ille captus confessusq; laqueo suspensus, turpissimo fine pro scelere dedit poenas, Blond. ¶ Memini etiam in Gallia (inquit idem) haud procul Parisijs, contigisse ut adolescens quidam mulierem amaret; ad quam dum accedit assumpto socio iuvene, & comite cane, in medio nemoris à socio riuale traiectus gladio expirauit. Canis, qui genere Britannus erat, diu locum seruauit, in quo dominus erat occultatus. Et cum ex familia quidam adolescentem perquirerent, canē solum reppererunt iuxta sepulchrum, quod tamen non agnoscebatur: quoniam tumulus terræ fuerat. Socius cadis author ubinam esset adolescens interrogatus, ignorare profitebatur. Sed prodidit eum canis irruens tanquam in proprium hostem. Itaque ad rectores urbis adductus est, & cum causam proferre non posset, cur tantopere nunc infensum haberet canem, haud aliter ei quā domino blandiri prius solitum; iussus est duellum cum cane experiri. Canis pelle cocta integitur: ipse mucronem gestans leui tantum linea ueste tectus, in duellum prodit. Canis gulam homicidæ mordicus apprehendit, eumq; proflernit: exclamat ille, Miseremini patres, cane auulso fatebor omnia. Confessus igitur quod perpetrauerat scelus, morte multatus est, Hæc Blond.

DE CANE HOMINIS DEFENSORE,

& bellicoso,

DE canibus robustis, sed uenaticis, supra disserui: Nunc de illis dicendum qui homines uel priuatum, uel in bellis publicè defendunt, *σύνμαχοι & σωμαποφύλακες* hominum. Hos à cæteris robustis tum uenaticis tum pastoralibus, non alia re magis quā educatione & institutione differre puto. Plurimum sanè roboris, ferociæ, & animi his, de quibus nunc agimus, adesse oportet, cum aduersus homines & armis munitos, & in iracundia ipsis feris ferociōres, nonnunquam eis sit depugnandum. Simillimus ergo canis (inquit Blond.) in propellendis iniurijs hominum atq; ferarum, operam suam præstabit: idem fideliter stabulum domi seruabit, & pecora foris custodiet. Canes tum defensores tum alij, quomodo procreandi & quibus parentibus, explicauī cap. 5. historię de Cane in genere ex Blondo. ¶ Canes uirorum nobilium custodes, pilosi hirsutiq; sunt, & ex Gallia petuntur, Blond. ¶ Ad latrones inuestigandos, non quilibet canis idoneus est, sed eligi debet canis ferox, qui non dignetur discernere homines. Principio autem hoc modo instituendus est. Muniatur aliquis pelle densa, quam canis lacerare nequeat; aduersus hunc canis incitetur, & is fugiens tandem à cane se sinat capi, & cadens ante eum mordere patiat; Postridie similiter in alium immittatur canis, & hoc fiat frequenter: tandem enim beneficio odoratus insequetur eum, super cuius uestigia ponitur. Eam uero ob causam eligi oportet canem, qui homines non discernat, ne si blandiri aliquibus assuescat, sequatur uestigia illorum quos diligit. Sed etiam forma odoris eorum remanens apud canem, cerebrū eius confundit, adeo ut non dignoscat uestigia eius quem insequi debet. Non pauci autem eiusmodi

reperitur canes, qui neminem ferme discernere dignantur. Quod uel inde constat: quoniam etiam canes uenatici aliquando confunduntur, cum super diuersa uestigia ferarum ponuntur, & errare incipiunt, Hæc Albert. ¶ Canis defensorius horridus sit, & semper pugnaturo similis, omnibus inimicis præter dominum: ita ut ne tangi quidem se patiatur à familiaribus: sed omnibus morsum minetur, tanquam hostibus: dominum tamē rectis oculis seruet, Blond. Et alibi, Defensorius (inquit) forma præstanti deligatur, qua terrorem intuētibus inducat: laudatur seuerus, minime blandus, qui & conseruos tanquam iratus inspiciat, & citius excandescat in externos, item qui uigilantior sit, et circumquaq; prospiciat, ut solent animosi. Sed quoniam canis raro natura defensor bonus est, ideo hac arte instruendus erit. Infans etiamnum irritetur ad iracundiam à pueris. Annicilum iam & adultū, gladio laceßere & obruere oportet, ac impugnare donec fessus & uictor os cruentum reportet: seruus autem & gladiator, uel lacer, uel uictus recedat. Post pugnam uinciendus est, neq; permittendū ut solutus uagetur: sed in uinculis pascatur donec euaserit optimus defensor. Aggredi autem eum oportet strictis mucronib. Hac ratione fortissimus fiet, & contra hostes duci, & dominum ab insidijs securum reddere idoneus. Hoc enim seruatur hac tempestate etiam pleriq; in locis Hispaniæ, ut per cepimus, Hactenus Blond. ¶ Alexander Pheræus Theßaliæ tyrannus educaße fertur canem insolitæ magnitudinis, atrocem, & infestum omnibus præter domesticos atq; illos à quibus cibum capiebat. Hunc dormiens foribus cubiculi custodem adhibebat, ut qui sibi metueret quod uarijs tormentis multos subinde afficeret, Blond. ¶ Eupolidi poetæ comico Augeas Eleusinius munere donauit canem, non modo genere Molotticum, sed etiam forma præstantem: quem eodem nomine Eupolis, quo Augeas erat, appellauit. Canis iam nomine Augeas, cum longa consuetudine tum uero ciborum illecebris allectus, & blanditijs, diligebat dominum, ut præclare ostendit, cum aliquando seruus nomine Ephialtes dramata quædam Eupolidis domini sui surriperet. Tum non latuit canem furax seruus. Is itaq; acerrimo impetu, crudeliq; incurrit in hunc direptorem, mordicusq; comprehendens interfecit. Post autem aliquanto in Aegina Eupolis excessit è uita, ibiq; eius corpus ad sepulturam datum fuit. Huius uero canis morte illius ingemiscens, non tantum ululatu primo illius excessum è uita luxit, sed deinde mœnore inediaq; extabuit, in odiumq; uitæ adductus ex altoris sui morte, extinctus est. Ex eo locus hic, ad huius casus memoriam conseruandam, Canis luctus appellatur, Aelian. Eadem scribit Tzetzes Chil. 3. cap. 131. Apud Suidam hæc uerba legimus, ὅπως τὰ ποιῆμα τῶν αὐτῶν κύων τις ἐδύκει συμποσίῳ Μολοσσικός, quæ quidem de Eupolidis cane dicta mihi uidentur. ¶ Memoratur & Nicomedis Bithyniæ regis canis, uxore eius Cosingilacerata, propter lasciuiores cum marito iocum, Plin. Nicomedes rex maximū & fidissimum sibi charissimumq; canem Molossum habuit, huius coniugem Ditzelen (ex qua Prusiam, Zielum, & Lystrandam suscepit) regi colludentem, canis hostem arbitratus, inuasit, & dextrum humerum morsu auulxit, carnes & ossa dentib. comminuit. Illa moriens in ulnis mariti Nicomedie sepulta est in sepulchro deaurato: Quod quidam temporibus Michaëlis filij Theophili effodientes, saluum adhuc mulieris cadaver inuenerunt, ueste ex auro texta inuolutum: qua in fornace fusa, auri libras tredecim supra centum repperunt. Caterum canem ipsum à regis conspectu semotū, desiderio regis & mœnore propter necatam mulierē, pleriq; mortuū referūt, Hæc Tzet. teste citans Arrianū in Bithynicis. ¶ Orpheū aucupio intentum draco inuasurus erat, quem interceptum canes occiderunt, ut ipse recitat in poemate de lapidib. (quod etiamnum extat,) Tzet. ¶ Apud nos Volcatium nobilem, qui Ceselium ius ciuile docuit, asturcone è suburbano redeuntem, cum aduerserauisset, canis à grassatore defendit: Item Cælium senatorem agrū Placentiæ ab armatis oppressum: nec prius ille uulneratus est, q̃ cane interempto, Plinius. ¶ His auxere fidem, quos nostro sũlua sub quo Miratur, nutritq; Rhodos, custodibus illis Arua, & Carpathij defendit littora ponti. It noctes animosa phalanx, innexa trilici Pectora thoracum tunica, sacrumq; profano Seligit, & blande exceptum deducit ad urbem, Illum autem rapit, & morsu discerpit acerbo, Stroza filius in Epicedio canis. ¶ Adolescens spectatæ uirtutis inter Danaos canem habuit horrendæ acerbitalis, quæ sola plerunq; bis senos peremit uiros, Blondus.

¶ Garamantum regem canes ducenti ab exilio reducere, præliantes contra resistentes. Propter bella Colophonij, itemq; Castabalenses, cohortes canum habuere: eæ primæ dimicabant in acie, nunquam detrectantes. Hæc erant fidissima auxilia, nec stipendiorum indiga. Canes defendere Cimbris caesis domus eorum plaustris impositas, Plin. ¶ Cum Hyrcanis & Magnesijs canes quasi societatem bellorum gerendorum inire solebant, hisq; maximo ad bella inferenda, adiumento erant. In pugna ad Marathonem commissa cuiuspiam Atheniensis canis, summa contentione illi tulit auxilium, ac si mul ex ea actione uterq; in uarijs scriptionibus honoris memoriam consecutus est, Aelian. Magnetes qui iuxta Mæandrum habitant, ferunt alere canes in prælijs propugnatores, πολεμῶν ὑπακιστῆς: similes autem erant Pæonum quoq; οἱ σὺνδροὶ κύωνες, id est uenationum socij canes, Pollux. ¶ Certū est ex uerbis Valerij Maximi Masinissam regem Numidarū (quū parū fidei in hominum pectorib. reponeret) corporis sui custodiam canibus commississe, Textor. ¶ Tale (ex canibus) tibi auxilium Colophon, tibi tale parasti Caspia gens, partosq; æquē partiris honores, Stroza filius in Epicedio canis. Apparet eum Caspiam gentem apud Plinium legisse, ubi codices nostri rectē habent Castabalenses. Est enim Castabala Ciliciæ & Phœniciæ ciuitas, quæ & Peralia dicebatur, Stephanus ex Strabon.

Strabonis libro 12. ¶ Hispani qui nouum orbem perlustrarunt, in certaminibus cum nudis incolis canum opera plurimum usi sunt, Petrus Martyr. Et alibi, Canes Hispanorum (inquit) in homines nudos rabidi insiliebant, haud secus ac in feros apros aut fugaces ceruos: nec minus fidos Hispani reperiunt in periculis subeundis canes, quam suos olim Colophonij uel Castabalenses. Et rursus, Pacram regulum & tres alios eum comitantes, homines nefarios & extremæ libidinis, Vascus Hispanus apud se accusatos in bellatorum canum fauces coniecit, illorumq; lacerata cadauera cremari iussit. De canibus, cum quibus prælia ineunt, mira referuntur. Ad indigenas armatos haud secus irruunt præcipientes ac in ceruos aut apros, si digito monstrentur. Data quandoq; tessera canibus solutis præeuntibus agmen, toruo Molossorum aspectu atq; insuetò latratu perterriti hostes hæsitantes; pugnas ordinesq; stupidi deseruerunt. Verum Caramaïrenses & Caribes ferociores, bellisq; gerendis aptiores, in ruentes canes citius fulgure ictò uenenatas destinant sagittas, & multos perimunt.

DE CANIBVS CVSTODIBVS: ET PRIMVM

de pastoralì.

CANVM qui custodes dicuntur, & custodia causa parantur, alij pecora, alij uillas, alij domos priuatas, alij publicas, ut templa, custodiunt. Apta custodum nomina apud Xenophontem sunt Phylax & Phrura. Plura de custodibus in genere, uide infra ab initio tractationis de custodibus ædium. Sed primum de pecuario, inde differamus de reliquis. ¶ Molotticum genus uenaticum, nihil à cæteris discrepat: At pecuarium, longè & magnitudine, & fortitudine contra belluas præstat, Aristoteles. *Μολοσσός, κύων ὁ ποιμνικός καὶ μέγας*, Varinus & Suidas: Sed de Molossis uide supra inter Venaticos robustos. Nec tibi cura canum fuerit postrema: sed unà Veloces. Spartæ catulos, acremq; Molossum Pasce sero pingui: nunquam custodibus illis Nocturnum stabulis furem, incursumq; luporū, Aut impacatos à tergo horrebis Iberos, &c. Vergilius in Georg. Pecuariū canem Aug. Niphus mastinum interpretatur: Sunt autem mastini, ut supra docui, quos Germani *tüden* appellant.

¶ Nunc de mutis custodibus loquar: quamquam canis falsò dicitur mutus custos, nam quis hominum clarius, aut tanta uociferatione bestiam, uel furem prædicat, quam iste latratu? quis excubitor inueniri potest uigilantior? Quare uel imprimis hoc animal mercari tueriq; debet agricola: quod & uillam, & fructus, familiamq; & pecora custodit, Columella. Sed de uillatico alibi: hic de illo dicemus, qui (ut Columella inquit) propellendis iniurijs hominum ac ferarum comparatur: & idem obseruat domi stabulum, foris pecora pascuntia. Relinquitur (inquit Atticus apud Varronē) de quadrupedibus quod ad canes attinet, maxime ad nos, qui pecus pascimus lanare. Canis enim ita custos est pecoris, ut eius quod eo comite indiget ad se defendendum. In quo genere sunt maxime oues, deinde capræ. Has enim lupo captare solet, cui opponimus canes defensores. In suillo pecore tamen sunt, quæ se uindicent, sues, uerres, maiales, scrofa: propè enim hæc apris, qui in syluis sæpe dentibus canes occiderunt. Quid dicam de pecore maiore? cum sciam mulorum gregem cum pasceretur, eoq; uenisset lupo, ultro mulos circumfluxisse, & ungulis cadendo eum occidisse? & tauros solere diuersos assistere clunibus continuatos, & cornibus facile propulsare lupos? Hæc ille.

¶ Pecuarius canis (utor Columellæ uerbis) neq; tam strigosus aut pernix debet esse, quam qui damas, ceruosq; & uelocissima sectatur animalia: nec tam obesus aut grauis, quam uillæ horreiq; custos: sed & robustus nihilo minus, & aliquatenus promptus ac strenuus, quoniam & ad rixam, & ad pugnam, nec minus ad cursum comparatur, cum & lupi repellere insidias, & raptorem ferum consequi fugientem, prædamq; excutere atq; auferre debeat. Quare status eius longior productiorq; ad hos casus magis habilis est, quam breuis, aut etiam quadratus: quoniam (ut dixi) nonnunquam necessitas exigit celeritate bestiam consecrandā. Cæteri artus similes membris uillatici canis, æquè probantur, Hæc Columella. Canes ad pecorum custodiam (inquit Varro apud Constantinum) præcipuè generosi, corpore magno sunt, uegetis uiribus, animo non deiecto, graui latratu atq; formidabili utentes: Qui etiam in adeuntes non frustra ac temere insiliunt, sed uires in suum tempus referunt, cum impetu opus erit. Hi siquidem sunt fortiores, atq; ægrè etiam capiuntur, *ἰσχυρότεροι καὶ δύσκολοί τε*: intelligo qui non facile capi, id est uinci à feris queant. Canis pastoralis (ut Blondo placet) defensori similis eligatur, educeturq; similiter. Laudat in eo colorem album Columella, qui si non reperiatur, quemuis potius quam uarium probabis: ut quem præsci (Columella) nec in uillaticis nec pastoralibus laudauerint. Non mirum est autem si candidi canes hac tempestate probentur à pastoribus, cum illi præ cæteris facile dignoscantur à lupis: nam cæteri in tenebris quandoq; non agniti à pastoribus, pro ipsis lupis petiti sunt, (ut supra etiam in Venaticorum colore dictum est,) Hæc Blondus. Pastor album probat: quoniam est feræ dissimilis, magnoq; opus interdum discrimine est in propulsandis lupis sub obscuro mane, uel etiam crepusculo, ne si non sit albo colore conspicuus, pro lupo canem feriat, Columella. Primum ætate idonea parandi sunt (inquit Varro) quod catuli & uetuli, neq; sibi, neq; ouibus sunt præsidio, & feris bestiis nonnunquam prædæ. Faciè debent esse formosi, magnitudine ampla, oculis nigrantibus aut ratis, naribus congruentibus, (*μυκτῆρα ὁμόγευ ἔχοντες*, nam sum eiusdem coloris habentes, Fronto: Eiusdem coloris intelligi potest uel simpliciter, ut unus in naso color sit: uel ut idem qui in reliquo corpore; uel idem qui in oculis, quos Fronto proxime nigros tantum probauerat:) labris subnigris aut rubicundis, neq; resimis superioribus, neq; pendulis subtrusis: mento suppresso, & ex eo enatis duobus dentibus, directis potius quam brochis (tortis, Crescētensis).

& acutis, quos habent labro tectis. (Fronto simpliciter dentes acutos requirit;) capitib. & auriculis magnis, ac flaccis (Crescentien. pro flaccis habet latis, exponens plicatis. In Frontone *μελανοκεφάλαις*, id est nigris capitib. perperam legi puto pro *μεγαλοκεφάλαις*, id est magnis capitib. ut conueniat Varro ni, sicut in ceteris fere omnibus: pectore lato, Fronto; quod Varro Latinus non habet.) crassis ceruicibus, ac collo; (*πολυάχενον καὶ πολυτράχηλοι, τράχηλος* collum totum est Græcis, *ἀχμή* posterior, *στέρας* anterior tantum pars, Fronto.) internodijs articularum longis, (*μακρόκωλοι, βράχιοι* *στερεὸς καὶ παχὺς ἔχοντες*, id est, artubus longis, brachijs solidis & crassis, Fronto.) crurib. rectis, ac potius uaris quam uacis, (*σκέλη ὀρθὰ, εἰ μὴ, σχημαβότερα μάλλον ἢ*, deest uox *βλασιώτερα*, ut Andreas à Lacuna recte ex Varro. ne Latino conijcit. *σκαμβοί* enim uel *ραμβοί*, Latinis uari appellantur, inceduntq; crurib. introrsum per uersis; *βλαστοί* uero, Latinis blasij & uacij, cancerum instar crura extrorsum curuant.) pedib. magnis & altis, qui ingredienti ei displodantur (*πόδας μεγάλους, ὧν τῶν ὑποβάνειν πλατυνομένων*, Fronto.) digitis discretis, (*διεθρωμένοις*; unguibus duris ac curuis; talo, nec ut corneo, nec nimium duro, sed fermentato ac molli; à feminibus summis corpore suppresso: spina neq; eminula, neq; curua, (*ρᾶχις ὑψηλὴ καὶ εὐθεῖα ἔχοντος*, Fronto.) cauda crassa, (Fronto addit, *καὶ τὴν ἐκφύσιν μνησθεὶς ὅλην*, id est quæ ab initio ad finem usq; paulatim tenuior graciliorq; euadat) latratu graui, (grauissimo, Fronto;) hiatu magno: colore potissimum albo, quod in tenebris (addendum uidetur aliquid, ut sic legatur, quod in tenebris à lupis & alijs feris facilius dignoscantur, ut supra etiam docui: uel tale quid;) specie leonina, Hasienus Varro. Postrema eius uerba ex Frontone dilucidius intelligentur. Is canes probat albos colore, præsertim si greges sequi debeant; rauos oculis, & leonina species: uel si Græcè mauis, *χαροπὸς τοῖς ὀφθαλμοῖς καὶ λιοντοειδής*. Dubitet autem aliquis utrum *λιοντοειδής* ad corporis uel speciem uel colorem, uel ad oculorum tantum colorem referat: ego de oculorum tantum in eis colore acceperim, quem Græci in leonibus præcipuè *χαροπὸν* appellant, ut *λιοντοειδής* interpretamenti loco ad charopos subiecerit. Non enim intelligi puto de reliqui corporis colore, quem album desiderat. Quod si quis de corporis specie & figura accipere malit, illi non contenderim, ne Varronem quoq; errasse, aut locum esse corruptum defendendum mihi sit: quanquam posterius iam proximè probaui. Crescentienensis, cuius modica apud me autoritas est, hunc Varronis locum usurpans, colorem leoninum simpliciter in canepastorali laudat, nulla albi mentione. Oculis igitur charopis siue raui & leoninis hoc genus canis designandum Fronto iubet, *ἢ περὶ διασῆς τυγχάνωσιν ὄντες, ἢ περὶ ψιλῶν*, hoc est siue hirsuti siue glabri sint, nempe reliquo corpore, ut in foemina etiam dicitur: etsi hirsutos esse præcipuè circa armos magis leoninum esset. ¶ Præterea foeminas uolunt esse mammosas, æqualibus papillis, Varro. Fronto etiam in foeminis tum præcedentes maris notas desiderat, tum ut magnas habeant mamillas, & papillas in eis magnitudine pares: quoniam nonnullæ canes marcidas mamillas, & instar ligni siccas durasq; habent, *ἀπρόφους καὶ ἀπεφυλωμένας*. Nec admodum refert an reliquū corpus hirsutum & glabrum sit: hirsuties tamen canem magis terribilem reddere uidetur. ¶ Magni interest ex semine esse canes eodem, quod cognati maximè inter se sunt præsidio, Varro. Canes sunt nutriendi, affines affinib. iuncti: naturaliter enim illi sibi mutuò blandiuntur, ut Andr. à Lacuna uertit: ut Cornarius, mutuum opem ferunt, Græcè *ἀμύνουσι* legitur uoce corrupta: Cornarius uidetur *ἀμύνουσι* legisse: quæ lectio ex præcedente etiam Varronis sententiâ confirmari potest. Videndum ut boni seminis sint: itaq; à regionibus appellantur, Lacones, Epirotici, Salentini, Varro. Videndum ne à uenatoribus aut lanijs canes emas: Alteri quòd ad pecus sequendum inertes; alteri si uiderint leporem, aut ceruū, quod eum potius quàm oues sequuntur. Quare aut à pastoribus empti melior, quæ oues sequi consueuit; aut sine ulla consuetudine quæ fuerit; canis enim facilius quid assuescit, eaq; firmior consuetudo, quæ sit ad pastores, quàm quæ ad pecudes, Varro. ¶ Seruabimus eos collum eorum crudo corio circumuallantes, gutturq; & totas fauces munientes, ab ipso nimirum corio erigentes ferreos aculeos. Siquidem si aliquam harum partium attigerit fera, canem occidet: sin uero aliā partem morderit, uulnus excitabit duntaxat, Varro in Constantini Geoponicis. At ne in eos grassentur feræ, ut hyenæ & lupi, munire illis guttur atq; collum oportet, ueluti ferratis thoracib. clauisq; acuminatis transfixis, à se inuicem latitudine digitorum duū aculeis ipsis distantib. Fronto ibidem. Sed de collarib. canum plura dixi parte 5. cap. 8. de Cane in genere. In locis saxosis & senticosis, calciamenta pedib. adhibenda sunt, quibus prætegantur usq; ad crura, ut integris pedib. canis ualidior obfistat contra impetus bestiarum, Blond. ¶ Hos canes qui educant, collidunt, atq; ad mutuam pugnam impellunt, deprimi tamen non sinunt, ne pusillanimes fiant animoq; perculsi, sed in certamine audaces alijs minime cedant, Fronto. Educunt eos, plures in unum locum, & irritant ad pugnandum quo fiant acriores: neq; defatigari patiuntur quo fiant segniores, Varro. ¶ Publius Aufidius Pontianus Amiterninus non (lego, cum) greges ouium emisit in Vmbria ultima, quibus gregibus sine pastoribus canes accessissent: pastores ut deduxerūt in Metapontinos saltus, & Heracleæ emporiū, inde cum domum redissent, qui ad locum deduxerāt: è desiderio hominum diebus paucis postea canes sua sponte, cum dierum multorum uia interesset, sibi ex agris cibaria quæsierunt, atq; in Vmbriam ad pastores redierunt: neq; eorum quisquam fecerat, quod in agricultura Saserna præcepit, qui uellet se à cane sectari, uti ranam obijciat coctam, Varro. Numerus canum pro pecoris multitudinem solet parari. Ferè modicum esse putant, ut singuli sequantur singulos opiliones, de quo numero alius alium modum constituit. Quod si sunt regiones ubi bestia sint multa, debent esse plures: quod accidit

accidit his, qui per calles sylvestres longinquos solent comitari in aestiua, & hyberna. Villaticus uero gregi in fundum satis esse duos, & id marem & foeminam. Ita enim sunt assidueiores, quod cum altero idem sit acrior: & si alter indefinenter (Crescentien, uocem indefinenter omittit) ager est, ne sine cane grex sit, Varro. ¶ Catuli duob. mensibus primis à partu, non disiunguntur à matre, sed minutatim desuesiunt, Varro & Fronto. Consuefaciunt quoque ut possint alligari primum leuibus, numel his (uinculis, Crescent.) quas si abrodere conantur, ne id consuecant facere, uerbis, detertere solent, Varro. Assuefaciunt eos uinculis, primo quidem loro, dein uero paulatim ferrea catenâ, Fronto. Pluribus diebus cubilia substernenda frondè, aut pabulo (palea Fronto:) duabus de causis, ut ne oblinantur, aut perfrigescant. Quidam eos castrant, quod eo minus putant relinquere gregem: Quidam non faciunt, quod eos credunt minus acres fieri, Varro. ¶ Canis pastoralis colludit pastori, gregem agnoscit, insidiantes feras persequitur: quæ dotes si ei naturæ & spontaneæ fuerint, excellit in suo genere, Blond. Catuli quot educandi, & alia quædam ad procreationem, educationem & cibatum pertinentia, lege supra in historia Canis in genere. Canes interdum clausos esse oportet, ut noctu uigilantiores sint, Cato ca. 14. quæ eius uerba ad uillaticos & alios custodes potius quam pastorales pertinere mihi uidentur, & si Petrus Crescentien. in pastoralis historia ea recitet. ¶ Cibaria ferè eadè sunt utriusque generi (pecuario & uenatio) præbenda. Nam si tam laxa rura sunt, ut sustineant pecorum greges, omnes sine discrimine canes ordeacea farina cum sero commodè pascunt. Sin autem furcullo confitus ager sine pascuo est, farreo uel triticeo pane saturandi sunt, admisto tamen liquore coctæ fabæ, sed tepido: nam feruens rabiem creat, Collumella. Non permittunt illis mortua tangere pecora: ne in uiuentia etiam assuescant impetum facere: reuocantur enim ægerrimè, ubi semel carnes crudas gustauerint, Fronto.

¶ Et de ore pastoritij canis uiuens exiliuit ranula, Apuleius libro 9. Metamorph. Omnia secum Armentarius Afer agit, tectumque, laremque, Armaque, Amyclæumque canem, Cressamque pharetram, Verg. in Geor. *Αἰ δὲ κυνὴς τὰ τε θηρία ἀπερὺν κούσαι ἀπὸ λυμῆς καὶ πωβάτων, καὶ τῇ ἰσχυρίᾳ τῇ ἀσφάλειᾳ ἐν πᾶσι χροῖται, ἀνταφελῶσι τριφύλλῳ καὶ χῶρον,* Xenophon in Oeconomico. *ποιμνίῳ τοι κυνὴς, ἀπὸ τοῦ κυνὴς, Pollux, κυνὸν ποιμνίῳ φύλακας, Geopon. Græca. κυνασβοτήρας, una uoce, Suidas exponit canes pastorales, adiiciens, ὅ γὰρ ἀναρεῖν τῇ σκηνῇ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐξω πινὰς ἀναρεῖ, quasi canis pastoralis natura his uerbis declaratur, ut qui nulli familiarium noceat, externos uero quosdam (nimirum fures & prædones) interimat. Pecudesque secuta Pœmenis, Ouid. inter canes Actæonis, Aegyptij canes ab Opiano cognominantur *Βασιλίων ὄροι*, id est armentorum custodes. Geryonis canis, nomine Gergittios Cerberi frater, armenta custodiens, & ab Hercule cæsus, in Iberia sepulchrum habet, Pollux. *ὧς δὲ κυνὴς ποδὶ μῦθα δ' ὑποκρήσαντο ἦν αὐτῇ,* carmen Homeri quo significatur *πομῆνεια ποδὶ τὸ φυλάσσειν.* *Αὐτὰρ ὅγ' ὀζοπίσω, &c. ὥς τε λῆς ὑψηλός, ὅν ῥα κυνὴς τε καὶ ἄνθρωπος ἀπὸ σαθροῦ δ' ἰώνται ἔγχεσι καὶ φωνῇ, τῷ δ' ἦν φρεσὶν ἀλκιμον ἦτορ παρῆνται, ἀέκων δ' ἔτ' ἐβη ἀπὸ μεσοῦ λαιο,* Homer. Iliad. 9. Idem poeta à Glaucō quodam hospitiō exceptus, cum canes non cessarent cœnantem ipsum adlatrare, sic monuit: *Περὶ τοῦ ἡ λυσι δέειπνον ἐπ' αὐλῆσι θύρησι Δδναί, ὡς γὰρ ἄμεινον, ὅ γὰρ καὶ πρῶτον ἀκούει ἄνθρωπος ἐπερχομένης, καὶ δὲ ἔπειτα θύρῃς ἰόντος.* Sed horum quædam commodius ad uillaticum referuntur. *Ἰδί γ' αὐτὸν (τὸ γοργίον παῖδα) κυσὶ παρὰ ξομένην, εἰ γὰρ τοῖς ἐμοῖς ἀγροῖς τὸ λοιπὸν ἐνδιήμισαι μ. ἡδὴ γὰρ καὶ ἡ θήλεια λυών σὺν τοῖς τέκνοις ποδὶ φερεῖ με τὸ γὰρ οὐκ ἀνθρώπινος ὄργῳ πικρῆς ἐφάψατο,* Simocatus in epist. ¶ Canis & ouis apologum Socrates apud Xenophontem libro 2. Apomnemōn. his uerbis refert: Cum animantia essent uocalia, ouem domino suo dixisse ferunt: Mirum facis profectō, qui cum nobis, à quibus lanam, agnos, caseumque habes, nihil des nisi quicquid à terra capiamus: canem, qui nihil tibi tale præbet, de quo tu comedis pane participem facis. Canis uero cum hæc audisset, Non immeritō per louem, dixit: Ego namque sum ille, qui & uos ipsas saluas facio, atque custodio, ut nec homines uos furētur, nec lupi rapiant. Quod si ego uos non custodiam, nec ad pascua uobis proficisci licebit, timentibus ne pereatis. His ab eo dictis, oues quoque fertur cani concessisse.*

DE CANE VILLATICO, ET NAUTICO.

CANIS uillaticus uillam, quæque iuncta sunt uillæ custodit, is obesior & grauior esse debet quam pecuarius, corpore etiam minus longo, cum celeritas in eo non requiratur, Columella. Nostrates ut pastorales, sic uillaticos etiam eius plerumque generis habent, quos rudios uocant, Riden. Villæ custos eligendus est amplissimi corporis, uasti latratus, canoricus, ut prius auditu maleficum, deinde etiam conspectu terreat, & tamen nonnunquam ne uisus quidem horribili fremitu suo fuget insidiantem: sit autem coloris unius, isque magis eligatur albus in pastoralis, niger in uillatico: nam uarius in neutro est laudabilis. Villaticus, qui hominum maleficis opponitur, siue luce clara fur aduenerit, terribilior niger conspicitur, siue nocte, ne conspicitur quidem propter umbræ similitudinem: quamobrem tenebris canis tutiorem accessum habet ad insidiantem. Probatum quadratus potius, quam longus, aut breuis: capite tam magno, ut corporis uideatur pars maxima: deiectis, & propendentibus, auribus: nigris, uel glaucis oculis, acri lumine radiantibus: amplo, uillosoque pectore, laeis armis, cruribus, crassis, & hirtis: cauda breui: uestigiorum articulis, et unguibus, amplissimis, qui Græce *δοκὰς* appellantur: (*δοκὰς, τὸ πλάκας τὸ χειρὸς*, Varin.) Hic erit uillatici canis status precipue laudandus: mores autem neque mitissimi, neque rursus truces, atque crudeles, quod illi furem quoque adulatur, hi etiam domesticos inuadunt: satis est seueros esse, nec blandos, ut nonnunquam etiam conseruos iratius intueantur.

semper exandescant in externos. Maxime autem debent in custodia uigilantes conspici: nec errones, sed assidui; & circumspici magis, quam temerarij; nam illi, nisi quod certum compererunt, non indicant: hi uano strepitu, & falsa suspitione concitantur. Hæc idcirco memoranda credidi, quia non natura tantum, sed etiam disciplina mores facit, ut cum emendi potestas fuerit, eiusmodi probemus: & cum educabimus domi natos, talib. institutis formemus. Nec multum refert an uillatici corporibus graues, & parum ueloces sint: plus enim comminus, & in gradu, quam eminus, & in spatio cursu facere debent: nam semper circa septa, & intra ædificium consistere, immò ne longius quidem recedere debent: satisq. pulchre funguntur officio, si & aduenientem sagaciter adoriuntur, & latratu cõterrent: nec patiuntur præpius accedere, uel constantius appropinquantem uiolenter inuadunt. Primum est enim, non adtentari: secundum est, laceffitum fortiter & perseveranter uindicare: atque hæc de domesticis custodib. Columella. Blondus uillaticum laudat hirsutis contractisq. pilis, ut ipse loquitur: qui corpus in gyrum colligat, altero oculo uigilet, altero dormiat: qui leuissimum propter motum expergiscatur: aurib. & cauda domino faueat, eiusq. manibus caput subijciat & dorsum, tanquam ita blandior domino, & in custodia uigilantiõr futurus: externis tamen, imò familiaribus quoque domini, terribilis esse debet. ¶ Canes potius cum dignitate & acres paucos habendum, quam multos: quos consuefacias potius noctu uigilare, & interdum clausos dormire, & catena uinctos esse, ut soluti acriores fiant, Varro l. 21. Canes interdum clausos esse oportet, ut noctu uigilantiõres & aciores sint, Cato l. 24. Ad uillaticos referri possunt etiam superius posita quædam circa finem historiæ de pastoralis. *Καὶ τῶν κηρύων λυμένα συντίεθαι κέκτατο*, Simocatus in epist. de custodiendis uineis loquens. ¶ **NAV T I C V S** canis est qui à nautis uehitur, ut nauis & rudentum merciumq. custos sit. Is eligitur corpore maximo, terribili latratu, qualis est canis Crouaticus, pilis & magnitudine lupo proximus, aspectu etiam atroce, Blond.

D E C A N I B V S P R I V A T A R V M E T P V B L I -
carum ædium custodibus. Et primum de custodi-
bus quædam in genere.

CANES custodes diuersos esse supra dixi ab initio historiæ canis pastoralis. Canes si castrentur, cessant à relinquendis heris, ad custodiam & uenationem nihilo deteriores facti, Xenophon. Et leuifomna canum fido cum pectore corda, Lucret. libro 5. quod somni sint modici ac parce dormiant. Custos epitheton canis, quod domum altoris protegat, Textor. Exagitant & lar, & turba Diania fures, Peruigilantq. lares, peruigilantq. canes, Ouid. li. 5. Fastorum. canes turbam Dianiam uocat, Boiscum pugilem Thessalum longè aliter quam canes tractare debetis: nam ferociores quidem canes pleriq. interdum uinciunt, noctu dimittunt: Hunc uos, si quod equum est feceritis, noctu uinctum tenebitis, interdum solutum dimittetis, Xenophon in Expeditione Cyri ad finem libri 5. Vigil, epitheton canis, quod pro foribus excubias agat ut rem domini tueatur. Robusteq. fores, & uigilumq. num Tristes excubias munierant satis, Horat. libro 3. Carminum, Ode 16. Tenebrisq. teguntur Omnia, iam uigiles conticuere canes, Ouid. libro 4. Fastorum. Catenarium canem legimus apud Senecam libro 3. de Ira: est autem is qui ad fores domus alligatur custodiæ causa. *Κύνας παραίχνας πυλωρός*, Homer. Iliad. x. communis lingua *πυλωρός* ianitores dicit. De uoce *παραίχνης* uide infra in Canine inutili. Exanimes trepidare simul domus alta Molossis Personuit canibus, Horat. Serm. 2. Sat. 6. Illud quoq. usus inuenit, ut acerrimos ac sagacissimos canes in turribus nutrant, Veget. lib. 4. de re milit. ¶ Si eximios custodes habere cupis, robustos elige, eosq. ligatos interdum semper include, noctu solue. Erunt enim mirabiles in custodia, neminem omnium agnoscentes, nec admissuri in domum quenquam, Albertus.

¶ **Ædium** priuatarum custodes canes, uno uerbo Græcis *δικηροί* appellantur. *δικηροί κύνες*, ἐπὶ φωνῇ *λακκῇ τῇ κτηματοῦ*, Suidas, *διπόδας*, *δικηρός κύων*, Hesychius & Varinus. *δῆρος* exponitur audax, robustus, magnus, impetuofus, bellicosus: *δῆρος* uero, custos. Canum qui communiter domus custodiunt, quidam sunt magni, quidam medijs, quidam parui: sunt & minimi nobilium matronarum: omnes hi domos latratu defendunt, & alienis importuni sunt, Auihor obscurus. Rufus canis ex numero custodum, idoneus est ut mimicus fiat, Albertus. Genus canum ignobilius, quod ad custodiam destinatur, ita ut plurimum ante mensam se disponit, ut uno oculo ostium, altero largam domini manum inspiciat, Albertus. ¶ Anser solertiore custodiam præbet quam canis, Columella. Est & anseri uigil cura, Capitolio testata defenso, per id tempus canum silentio proditis rebus, Plinius. ¶ Canes domus custodes in somnis uisi, uxores & famulos et quæsitæ possessiones significant, Artemidorus.

¶ Canes etiam templis custodes & ædituos multis in locis gentiles adhibuerunt, qui fures & facti legos arcerent ac proderent. ¶ Achæa Pallas cognominata est, cuius templum (ut Aristoteles scribit in libro Mirabilium) in Italia apud Daunios Apulix populos, in quo antiquitus fuisse tradit cum alia, tum secures & enses cæteraq. Diomedis eiusq. sociorum arma. Huius templi custodes canes fuisse perhibentur, qui Græcis adeuntibus blandirentur, cæteris mortalibus agrestes & feri, Gyrardus Syntag. 11. de dijs. Et paulò post, Ilias Minerva (inquit) cognominata est in Daulia, cuius templo canes alebantur, quibus id erat instituti ac moris, ut aduenientibus Græcis blandirentur: barbaris uero si aduenirent, latratu infesti erant. Scribit Dion Chrysostomus Græcos à Troia abituros spontidisse se Mineruæ Iliadi relicturos maximum ac pulcherrimum *ἱλασηταῖον*. Hæc Mineruæ Iliadis templum

templum in Daulia esse Cælius etiam meminit lib. 23. cap. 30. Achææ uero Palladis apud Daunios, cum eiusdem illic ingenij canibus, Leoniceus in Varijs 1. 91. Daunia dicta est Apulia, uel à Dauno Pilumni filio, Turni aut, qui in ea regnavit; uel à Dauno Illyricæ gētis claro uiro. Eius incolæ Daunii dicti, & fluvius in ea Daunus. Est & Daunium, urbs Italiæ, & murus Thraciæ, Stephan. Daulida uero uel Daulis, Phocidis oppidum, à Daulide nympha dictum, in quo Procne & Philomela fuerūt, ut poetæ fabulātur. Apud hos Daulienses Mineræ templum, & statua antiquissima fuit, Stephanus.

¶ Vulcani templum in Aetna fuit cum igne perpetuo & inextinguibili: ad cuius templi & lucus custodiam canes assistisse ferunt, qui aduentibus castè & religioſè blandiendo associantes comitabantur, uti dei familiaribus. In scelestos uerò & contaminatos, si uel templum, uel lucum ingredi uellent, irruerant, & mordicus eos appetentes lacerabant, ceteris allatrabant, Gyraldus: cuius uerborum posrema clarius intelligentur appositis Celsi Rhodigini uerbis, qui eandem rem libro 23. cap. 29. describens, Quod si manibus (inquit) non puris, scelereq; aliquo pollutior templum inuisat, uel lucum, irruunt mordicus, lacerant, conuelluntq;. Ceteros ex cœtu aliquo remeantes, lasciuiore intemperantiorèue insectari modo, satis superq; habet. Idem huius rei causam rectè in immundorum spirituum fallaciosam sedulitatem reſcit. ¶ Scipionem Africanum ferunt solitauiſſe noctis extremo, priusquam dilucularet, in Capitolum uentitare: ac iubere aperiri cellam Iouis, atq; ibi solū diu demorari quasi consultantem de rep. cum Ioue: ædituosq; eius templi sæpe esse demiratos, quod solum id temporis in capitolum ingredientem canes semper in alio ſauientes, neq; latrarent eum, neq; incurrerent, Gellius 7. 1. Quid tacitos linquam, quos ueri haud inſcia Crete. Nec semper mendax, ait aut rea templa tuentes, Parcereq; haud ulli solitos (mirabile dictu) Docta Tyanei stratos senioris ad ora Non magico cantu, sed quod diuinitus ollis. Inſita uis animo uirtutis gnara latentis, Stroza filius in Epicedio canis. ¶ Istuc uerò (inquit Plutarchus in libro Vtra animalium, &c.) quod maiores nostri Athenis iam tum agentes se uidisse narrare soliti sunt, his quæ diximus longe conspicuum est magis. Aesculapij templum homo quidam clam subiens (nocte intempeſta) magni ponderis auri argentiq; donaria furrupuit, ac latere putans tacite sese subduxit. Canis autem qui tum custos erat templi, Capparus nomine, quoniam latratus ædituorum nemo curabat, sacrilegum fugientem insectus est ipse; ac primo quidem saxiſ petitus non deſtitit: mox exorta iam luce, propè quidem nō accessit, sed oculis diligenter hominem ſeruans ſequebatur: cibum uero obiectum ne contingebat quidem: iam ubicunq; quieuiſſet ille, excubabat hic iuxta; rurſus cum procederet, surgens inſequebatur item: uiatoribus etiam quicunq; se obuiam tum forè tuliffent, adulabatur, cum hunc inſeſte ſemper allatraret, impeteretq;. Hæc cum qui furem perſequebantur ex obuiffis colorem ſimul & magnitudinem canis narrantibus ſciſcitando comperiſſent, auidius iam urgentes, prehenſum hominem à Crommyone uſq; reducerunt. Canis autem conuerſus exultans geſtiensq; præuolabat, uelut ſi iam prædam capturamq; ſacrilegum illum faceret. Ei ut alimentum publice daretur, tum ut ſacerdotibus cura huius perpetua incumberet, Athenienſes ſciuerunt, Hæc uero Plutarchus. Eandem hiftoriam Aelianus deſcribit, ex quo ea ſolum adſcribam in quibus nonnihil à Plutarcho diſſidere uidetur. Fur primum, inquit, ſaxiſ lapidatione facta, canem appetebat: deinde ubi is latrare non deſiſſeret, illum allıcere conabatur, panem & offas canum illecebras obijciens: Verum custos incorruptus canis, uel fur cum eualiſſet in domum ſuam, uel cum inde exiret, ſe illi implacabilem inextinguibilemque præbens, furem latrare non deſinebat. Tandem intellectum eſt ubi canis eſſet, & in furem captum Athenienſes uerberibus ac tormentis quaſiuerunt: qui omnia confeſſus & ex lege capite damnatus, extremum dedit ſupplicium. Meminit etiam Io. Tzetzes Chiliade 3. cap. 131. non unum, ſed plures ſacrilegos faciēs, his uerſibus, Κῶων Ἀθηναίος ἔδραζε ποτὲ ἱεροσέλας, μέγχις οἰκίας τ' αὐτ' σὺν ὕλεσιν ἡμετέροις, ἔνπερ καὶ ἐπὶ ὑψηλοῖσι τρεφιδότι Διμοσίᾳ.

DE INVILI CANE, ET AEDIVM
privatarum custode.

INVTILIS canis, qui ad nullum hæcenus enumeratum generum pertinet, temere latrat, & ci-
bo tantum uorando occupatur, quem sumit qualemcunq;: mox somno & inertia deditus, Blond, Ta-
les pleriq; sunt, quos uulgius domi alit, *τραπεζῖος* apud poetas à mensis dicti; quod illas petant; & cir-
cum oberrent, tanquam parasiti, Homerus tamen etiam *πυλαῶρες*, id est ianitores & custodes porta-
rum, *τραπεζῖας* dixit. Canes quæ Euripidem laniarunt in Macedonia, ab indigenis Estericas appella-
ri Stephanus scribit, ab Homero trapezéas, Cæl. *τῶν ἡτοι μέγας μὲν ὁμοίον ἐπιδρανοῖσι λίχνος οὐκ ἰοῖσι*
στραπεζῖος κύνειον, Oppian. de Agaseis caniculis Britannicis scribēs. *τραπεζῖος, διπῆς ταῖς τραπέ-
ζαις λιχνόνας, εἰ δὲ ἀντραπέζαι, καὶ οἰκροί, Τραπεζῖος, ποδὶ τῇ τραπέζῃ προφορῶς, Τραπεζεύς, παράσιτος, ἀλλη-
τος, Hefyc. Τραπεζῖος τῆς λῆναι, ὁ ὑποκίτω τῇ τραπέζῃ, (cū e diphthōgo in penultima, ut à nummulario dif-
ferat, quæ per iōta *τραπέζην* uocāt;) Suid, apud quē & *τραπεζῖνος* corruptè puto, p *τραπεζῖος* legi. Τρα-
πεζῖος λῆναι, εἰ δὲ *στραπεζῖος*, ὅς ἀγλαῖας σὺν κερημόδοσι ἀνάκτες, παράσιτοι, οἰκοτροφεῖς, οἱς παρέφρασι το, ὅς τρέ-
φου σὺν μεγάλροις, Varin. ¶ Oeonus Lycimnij filius, cū in Sparta domū Hippocoontis trāsiret, *ἐνταῦθα δὲ οὗ*
λῆναι ἐπεφερέτο οἰκετὸς, ὃ τυγχάνει τε ἀφ᾽ οἱς λίθου, καὶ ταβαλλει τῇ λῆναι, Pausan. in Laconicis. ¶ Lycurgus le-
gislator cum ciues ex molli & dissoluto uiuendi genere ad honestius moderatiusq; transferre cupe-
ret, catulos duos ipsidem parentib. natos educauit: quorum alterum domi reliquit, & gulæ indulgere,
liguriendo lingendoq; uasa & cibos permisit, alterum rus educitum uenationi assuefecit. Postea in*

concionem duxit, ubi simul & cibarijs quibusdam propositis, & lepore emisso; hic statim leporem secutus est; ille cibaria abliguriuit, &c. Plutarch. in Laconicis apophtheg. *Χραμαδοῖλαι, χελιδναί, καὶ αἱ νῆες ὁρῶνται τὴν λυγρόν, οἱ δὲ οὗτοι καλῶς*, Hesychius & Varin. omnibus quidem istis tarditatis uitium cōuenit.

¶ Lucernarius canis à quibusdam nominatur tantum, non exponitur.

DE MIMICO CANE.

Canis animal docile est, & homini facile instituendum se præbet; quamobrè agyræ & circumforanei homines quidā, ad ludos diuersos & mimica uel histrionum opera canes assuefaciunt. Optimi sanè mimi fuerint, id est ad imitationem aptissimi, ex uulpè nati canes, Alberto teste; qui si desint, rufi ex custodum numero deligantur, & catuli adhuc cum simia uersentur: ex qua multa iocosa discunt. Quòd si etiam ex coitu eius cum simia natus fuerit canis, omnium in hoc genere præstantissimus euadet. Apud Aegyptios tanta multis canib, docilitas fuisse proditur, regnante Ptolemæo: ut ludere, saltare, & molliter ad symphonix cantum moueri edocti sint: ac uicem seruorum pauperibus domi aliquando præstiterint, lo. Textor. ¶ Memorabilem mimici canis historiam retuli supra cap. 4. in Cane in genere.

DE CAPRA.

A.

APRIGENVM genus omne, capras, hircos & hœdos, Hebræi vocant עִזִּים izim, à nomina-
 nativo singulari עִז ez, Numerorum 15. legitur עִז בַּת שֵׁנָה, id est capra annicula. Chaldaï-
 ce, עִז eza: Arabice عِزَّاء schaah: Persice بَرَب buz. Et eodem capite hircus caprarum, Chal-
 daïce, עִיר ize: Arabice مَاعِز maez: Persice بَرَب busan. Adiunguntur illi nomina שֵׁה seh, ut
 pecus caprarum, & שֵׁה עִיר seir hircus caprarum, Sacrae literæ distinguunt pecudes in duo genera, ut
 oves & caprae dicantur עִזִּים zon, armeta בקר bakar. A masculino שֵׁה seir, id est hircus, foemininum fit
 עִיר seirah izim, capra. Seir alioqui non substantiue tantum pro hircus, aliàs piloso & satyro,
 aliàs dæmonio exponitur, sed adiectiue proprie hirsutus significat, Leuit. 16. ubi pro capro accipit,
 Chaldaus interpres habet עִירִית zephirah, Arabs عَتَر atud, Persa بَرَب گالای buz galaie. Cæterū עִירִית
 azazel. Leuit. 16. Dauid Kimhi nomē montis exponit, quod eū caprae frequentent: quidam addunt
 montem esse vicinum Sinai. Septuaginta ἀπομυωσίων emissarium, & ἀπομυωσις, emissionem, interpre-
 tantur: & ἀπομυωσις εἰς ἀφ᾽ ἑσῶν. Componitur uox ab עִז ez capra, & אֶזֶל azal iuit, ut sit caper ex-
 piatorius, qui abit & aufert mala. Hieronymus caprum emissarium interpretatur. Aquila ad confir-
 matum deputatus: Chaldaica & Persica translatio uocem relinquit: Arabica uertit, عَذْلٌ azal, mons
 Azaz. ¶ Græce ἄψ capram sonat, quæ uox ab עִז ez Hebraica formata uidetur. ¶ Syluaticus
 mier capram exponit: dakh & metaham Vetus Auicennæ uocabulorum interpres. Apud eosdem
 nomina hæc reperio, Baualmals, urina caprae: Haramiem, stercus caprinum: Adalafi, ungula capri-
 na. ¶ Saraceni capram appellant anse, Itali nomen Latinum seruant, ut & Hispani, nisi p in b mu-
 tarent, Galli cheure, uel chieure: Germani geiß: Angli a gore: Illyrij koza.

B.

¶ Aegyptiæ caprae foetus quinos parere feruntur: quod foecundissimas Nili aquas bibant. Quam
 quidem pastores etiam lactis inopibus pecudib. & infœcundis dare solent, Aelian. ¶ In Africæ
 quadam parte tonsiles caprae sunt, ex quarum uillis nautæ rudentes conficiunt, Textor. Aegyptij
 affirmant capras suas, quoties cum Sole eodem planè loco Sirius oritur, in ortum omnes conuersas
 eo respicere, atq; hoc syderis eius reuolutionum argumentum certissimum esse, Plutarch. in libro V.
 tra animalium. ¶ Caspiæ caprae & albissimæ sunt, & cornibus mutilæ, & ad maximorum equorum
 magnitudinem accedunt, Earum uilli adeo molles, cum Milesijs lanis ut mollitudine comparari pos-
 sint, ex ijsq; sacerdotes & Caspiorum ditissimi uestes conficiant, Aelian. ¶ In Cilicia circaq; Syrtis,
 uillo tonsili uestiuntur, Plin. ¶ In Cephalenia caprae non bibunt quotidie, ut alia animalia: sed ad-
 uersum sibi uentum ore hiantes excipiunt, Aristot. in Mirabilib. ¶ Capras in Gímanti natas Alexā-
 der Myndius scribit sex menses non bibere, sed tantum in mare intueri, & ore hiantē illinc auras ex-
 cipere, Aelian. ¶ Illyricæ caprae ungulas quidem habent, sed non bifidas, Aelian. ex Alexandro
 Myndio. Apud Illyrios pecora aiunt his anno parere, geminos pleraq;, nonnulla etiam ternos aut
 quaternos hœdos: alia quinos uel plures: præterea lactis sesquicongium reddere, Aristot. in Mirabi-
 lib. ¶ Orthogoras in libris quos conscribit de rebus Indicis, inquit in Coytha uico sic nuncupato
 ab indigenis pisces capris comedendos obijci, Aelian. ¶ Libycorum caprae ex pectore ubera ap-
 pensa habent, Idem. ¶ Callisthenes Olynthius, capras scribit in Lycia densissimo & prolixissimo
 hirsutas esse pilo, ut muliebres crines esse uideantur, & passim tanquam oves tonderi, ex eisdemq;
 nauium fabros rudentes contexere, Aelian. ¶ Sardiniam pecudum optimam esse parentē, Nym-
 phodorus scribit, caprasq; procreare, quarum pellib. pro uestimentis indigenæ utantur, tamq; miri-
 fica ui esse, ut hyberno tempore calefaciant, æstiuo refrigerent, simulq; in ijs ipsis pellib. cubiti ma-
 gnitudine pilos innasci: atq; ei qui ijs indutus fuerit, si commodum uideatur cum est frigida tempe-
 stas, pilos ad corpus conuertit, ut ab ijs caleseat: cum autem est æstas, inuertit, ne calore uexetur.
 ¶ Scyras capras, require cap. 8. inter prouerbia. ¶ Capræ in Syria sunt auriculis mensura dodranta-
 li & palmari, ac nonnullæ demissis ita, ut spectent ad terrā, Aristot. Caprae Syriae (forte Scyræ) quan-
 tum aliæ nullæ lac habere dicuntur, Aelian. Capra Mambrina in regione Damiatæ dicta, fert equi-
 tantem, sellam, frenum, & cætera quib. equi instrui solent, admittit: auriculas ad terram usq; demissas
 habet, cornua deorsum reuoluta sub ore: Haud scio an sit ex capris syluestrib. illius regionis, Italus
 quidā innominatus in descriptione terræ sanctæ. Recentiores quidam hanc Indicam capram uocant,
 (ut pleraq; peregrina Indica) addūt cornua ei acuta esse, parum distantia: corporis colorem eundem
 qui rupicapris: testes ut equi: cætero nostratib. capris non dissimiles: syluestres tamen esse & in altis
 montib. reperiri, uisu acutissimo, & eam ob causam à Græcis dorcades nominari. Sed illi in dorcadū
 nomine plurimum falluntur, ut patebit infra in historia dorcadum, Mambre mons est iuxta Hebrō,
 inde Mambrinæ factum cognomen suspicor. In regione Nubia, quam nunc Mauritaniam uocant,
 oves latissimas habent caudas, &c. Et inter auriculas caprorum & caprarum illius terræ, palmi fere
 (dodrantem intellige) mensura intercedit. Et caprorum quidam caudas habent pendentes usq; ad
 terram: & auriculæ eorum fere terram attingunt, Albert. Magnus: Sed locus omnino corruptus est,
 cum ita legendum sit, ut supra ex Aristotele citauimus. Oves Indiae & capras ad maximorum ma-
 gnitudinem asinorum audio accedere. Quatuor foetus plerumq; pariunt, tres uero cum minimū:
 Caprina cauda in eam procedit longitudinem, ut terram contingat, Aelian. ¶ Capra in Narbonen-
 si Gallia, ut audio, auriculas latiores longioresq; nostris habent, ut quæ ad dodrantem longitudinis.

accedant. ¶ Qui caprinum gregem (inquit Cossinius apud Varronem) constituere uult, in eligendo animaduertat oportet: Primum ætatem ut eam pareat, quæ iam ferre possit fructum, & de ipsa eam potius, quæ diutius; nouella enim quàm uetus melior. De forma uidendum, ut sint firmæ, magnæ (bene compactæ, magnæ & musculosæ, corporisq; superficiem lenem & æqualem habentes, Florentin.) corpus lene ut habeant, pilo crebro, nisi si glabræ sunt, duo enim genera earum: sub rostro duas ut mandibulas pensiles habeant, quod hæc fecundiores sunt; ubere sint grandiore, ut & lac multum, & pingue habeant proportionem. Capella, inquit Columella, præcipue probatur simillima hirci (cuius formam laudabilem infra describam) si etiam est uberis maximæ, & lactis abundantissimi. Capram amplam quàm paruam potius eligunt, Varro. Caprarum generositatis insigne lacinia (mamillæ, Varro ut iam posui; uel uerrucula, ut in Hirco dicitur: Næcolæ, papillæ quæ ex faucibus, capræ dependent, Fess.) corporibus è ceruice binæ dependentes, Plin. ¶ Capræ colorem mutant, ut scribit Aristoteles Sect. 10. problemate 7. Capræ interdum uariæ generantur, Idem. Longa & acuta sunt cornua capris & hircis, frons robusta, Albert. Non omnibus capris cornua, sed quibus sunt, in his & indicia annorum per incrementa nodorum, Plin. Mutilis lactis maior ubertas, Plin. Cornigeræ & bisulcæ sunt, Aristot. ¶ Capræ oculi in tenebris splendent, lucemq; iaculantur, Plin. Conditos (quibus opponuntur prominentes) in homine oculos, clarissime cernere putant, sicut in colore caprinos, Idem. Hominum quibusdam oculi caprini sunt, Aristot. Oculos aliquando habet capra colore dissimiles, Author obscur. ¶ Capræ superiores dentes non sunt, præter primores geminos, Plin. Capris pauciores sunt dentes quàm hircis, Aristot. & Plin. ¶ Spirillum uocari inuenio barbam capræ. Dependet omnium mento uillus, quem aruncum uocant. Hoc si quis apprehensam ex grege unam trahat, cæteræ stupentes spectant. Id etiam euenire (aiunt) cum quandam herbam (eryngium, ut cap. 3. dicam) aliqua ex eis momorderit, Plin. In capris aruncum Aristoteles cryngum appellauit, Cæl. Binas in feminibus, mammas habent, hæc alibi, sicut & oues, Plin. Causam eius rei reddit Aristoteles ut in Vacca exposui. ¶ Pili crassi prodeunt hircis, feminis tenuiores. ¶ Boues & capræ & quæcumque id genus cornigera sunt, ob siccitatem adspem plurimum generant, Galen. de facult. alim. ¶ Cerui & capræ, & c. fel non habent, Plin. Capræ potius legerim. Nam Græce legitur *πρόκως* apud Aristotelem. Apud Plin. & alius locus est, ceruorum & caprarum sanguinem non spissari, similiter ex Aristotele translatus: ubi iterum *πρόκως* legitur Græce; unde apparet Plinium *πρόκως* uertisse capream, librarios autem corrupisse. Hoc Gaza etiam uel non animaduertit, uel non probauit: *πρόκως* enim ex Aristotele damam transfert, non de Plinij credo dama, sed de uulgari intelligens, quæ proculdubio caprearum generis est. Ouium & caprarum pars maxima habet fel: & quidem terris quibusdam adeo largè ut exuperantia prodigij loco, habeatur, ut in Naxo: sed alijs quibusdam locis omnino caret, ut apud Chalcidem Euboicam parte quadam agri, Aristot. ¶ Plures habet uentres capra, quoniam ruminat, Aristot. ¶ Lienem bisulca inter cornigera habent rotundum, ut capra, ovis, Aristot. Cur capra inter femora mammas habeant, causam affert Aristoteles de Partib. 4. 10.

c.

¶ Capras spirare per aures falso credidit Alcmaeon, Aristot. & Plinius, apud quem non Alcmaeon sed Archelaus, legitur, ut apud Varronem quoq;. Hoc idem (inquit Varro) pastores curiosiores aliquot dicunt. Pastores capras auribus & naribus respirare testantur, Aelian. Philes signum addit, quoniam nasus obstructo, nihil offendantur. Huc facit quod Oppianus de egagris, id est capris syluestribus, scribit, meatum quendam à medio inter cornua loco ad pulmones peruenire, cui cera infusa suffocentur. ¶ Tradunt capras noctu non minus cernere quàm interdiu: ideo si caprinum iecur uestantur, restituit uespertinam aciem his quos nyctalopas uocant, Plin. Et alibi, Quoniam capræ noctu quæ quoq; cernant, sanguine hircino sanari lusciosos putant, nyctalopas à Græcis dictos. Sensu audiendi ex omnibus, ungula bipartita præditis animalibus, acerrime eas esse putant, Aelian. Hominem a cuti auditus significare uolentes Aegyptij, capram pingunt; hæc enim & auribus, & quadam parte gutturis audit, Horus. Somniat etiam hoc animal, Aristot. & Plin.

¶ Capræ ruminant; carent enim superiore dentium ordine, Aristot. Pascuntur uero syluas, & summa Lycæi. Horrenteisq; rubos, & amantes ardua dumos, Verg. in Georg. Gaudent locis montanis, Florentin. Capræ in montosis potius locis & fruticibus, quàm herbidis campis pascuntur, Varro. Aluntur herbis, & arborum ramusculis quos ore possunt attingere in montibus. & conuallibus, Obscurus. In pascendo loca crebro permutant, summaq; tantum contingunt, Aristot. Nec multo aliter tuendum hoc pecus in pastu, atq; ouillum: quod tamen habet sua propria quædam, quod potius syluestribus, saltibus delectantur quàm pratis. Studiose enim de agrestibus, fruticibus pascuntur, atque in locis cultis uirgulta carpunt, itaq; à carpendo capræ nominata: ob hoc in lege locationis fundi excipi solet, ne colonus capra natum in fundo pascat. Harum enim dentes inimici sationis, Var. Vrentes culta capellas, Verg. Morsus earum arbori exitialis. Oliuam lambendo quoque sterilem faciunt, eaq; ex causa Mineruæ non immolantur, Plin. Et alibi, Oleam si lambendo capra lingua contigerit, depauperitq; primo germinatu, sterilefcere author est M. Varro. Capras in occasum decliui sole, in pascuis negant contueri inter sese, sed auersas iacere; reliquis autem horis aduersas, & inter cognitiores (lege cognationes,) Plin. Hæc Plinij uerba male intellexit Albert. ita scribens, In die cum pascuntur dicuntur respicere ea, quæ è regione sunt opposita: in sero autem respiciunt ea quæ iuxta sunt posita.

Cubant

Cubant oves capraeque uniuersae per cognationem. Cum primum sol conuersus destiterit, capras non aduersis praeterea inter se oculis, sed auersis cubare accepimus, Aristoteles. Cubant difficilior oues quam caprae, magis enim caprae quiescunt, acceduntque ad hominem familiarius: sed sunt frigoris impatientiores quam oues, Aristoteles. ¶ Atque ipsae memores redeunt in tecta, suosque Ducunt: & grauido superant uix ubere limen, Vergilius. Caprae & oues pinguescunt cum gerunt partum, eduntque amplius, ut & caetera quadrupedes, Aristoteles.

¶ Eupolis elegans ueteris comediae poeta, in fabula quae inscribitur Aeges, inducit capras de cibi sui copia in hac se uerba iactantes: *Βοσκόμειθα ὕλης ἀπὸ παντοδαπῆς, ἐλάτης, πεύκου, καμάρα τε πῆφους ἀπαλὸς ἀπὸ πρῶτης αἰῆς· καὶ πῶς τῶπιον ἔτ' ἄλλ', οἷον κύπρον τε, καὶ φάσκοι δυνάδην, καὶ σμίλακα τῆς πολυφύλλου. Κόπινον, χῆνον, μελίαν, σικκῆν, σφῶν, κισθόν, μυρίαν, (al. ἐρίαν, forte ἐρίαν scribendum pro ἐρίαν;) πρόμαλον, ῥάμνον, φλάμον (φλάμον potius, id est uerbascū) ἀνθεκόν, κισθόν, φηγόν, θύμα, θύμβραν. Videtur ne uobis ciborum ista simplicitas, ubi tot enumerantur uel arbuta uel frutices, non minus succo diuersa quam nomine: Haec Eustathius apud Macrobiū contra Disarium, qui pecudes uti simplici cibo, & ideo expugnari difficilior earum, quam hominum sanitatem dixerat. Phascon Theophrastus uocat, quem alij sphagnon, splanchnon, & bryon, penem (al. per n. duplex) in cerro, id est muscum ē ramis eius & cortice dependentem, odoratum, cubitali magnitudine. πρόμαλον, ut Hesychius & Varius exponunt, myricam aut agnum id est uiticem significat. Reliqua in Eupolidis uersibus satis nota sunt. ¶ Iubeo frondentia capris Arbuta sufficere, Vergilius. Arbutus, Graecis κόμαρον, arbutum est quo Germania caret: frequens uidi in Galliae Narbonensis nemoribus fructu omnium tar distimo, tam simili fragis, ut nisi maior esset, & luteo intus colore, non discerneres. ¶ Caprinum pecus dumeta potius, quam campestem situm desiderat: asperis etiam locis ac syluestribus optime pascitur. Nam nec rubos auersatur, nec uepribus offenditur, & arbusculis frutetisque maxime gaudet. Ea sunt arbutus, atque alaternus, cytisusque agrestis. Nec minus ilignei querneique frutices, qui in altitudinem non prosiliunt, Columella. Alaternum qui nouerit nullius adhuc scripta legi. Fructum arborum solae nullum ferunt, hoc est ne semen quidem, tamarix scopis tantum nascens, populus, alnus, ulmus attinea, alaternus, cui folia inter ilicem & oliuam, Plinius 16. 26. Nascitur apud nos frutex, rarissimus alibi, iuxta fluuij Sili ripam, perfici arboris sapore foliorum fere, fructu & semine nullo quod obseruauerim: quem fruticem persicum appellare licebit donec aliud nomen reperiamus, nam alaternum esse nondum affirmauerim, quod folia latiuscula uideantur. ¶ Gramen aculeatum aliqui ē uulgo capriolam uocant, quod capris grato sit pabulo, Ruellius. Gramen etiam apud Graecos agicon cognominari inuenio.*

¶ Cytisum in agro esse quā plurimū refert, quod & capris & omniū generi pecudū utilissimum est, Col. Sed de cytiso in Boue copiosissime egi. Vbi etiā reprehēdi illorū opinionē qui loti siue trifolij praetis genus maius, durius, & acutioribus folijs, cytisum esse putāt, eod quod loto simile folijs, & capris gratum sit, unde nostri *geißtlee* appellant, alij *spiztlee*, ab acutis folijs. Nicō meretrix, ut Athenaeus scribit, Capra cognominabatur, eod quod Thallum nomine diuitem cauponem consumpsisset, id est ad paupertatē redegisset: thallos enim Graeci oleae ramos appellant, quos auide petunt caprae. ¶ Periclymenon frutex est apud Graecos, qui nunc caprifolium & mater sylua dicitur uulgo: quanquam Dioscorides matrem syluam pro hedera capit, cui periclymenon simile est, Hermolaus in Corollario. Clymeno & periclymeno multa eadem tum in uiribus tum descriptione Theophrastus & Dioscorides adscribunt, ut Hermolaus itidem monuit: doctiores discernant. Periclymeno aginae etiam nomenclatura a capris facta apud Dioscoridem tribuitur: certum est id esse quod nostrates uocant *gilgenconfort* / *waltilgen* / *zeinling* / *specktilgen* / *geißblatt*. Scribonius, & qui eum in sua transcripsit Marcellus Empiricus, periclymenon syluae matrem interpretantur. ¶ Edera dicitur, quod libenter a capris edatur: ut barba hircina etiam, & rosa canina, ab hircis appetuntur, Syluaticus. ¶ Lada appellatur herba, ex qua ladanum fit in Cypro, barbīs caprarum adhærescens, Plinius. Arabia ladanogloriatur: forte casusque hoc, & iniuria fieri odoris, plures tradidere. Capras maleficum alias frondibus animal, odoratorum uero fruticum expetentius, tanquam intelligant pretia, carpere germinum caules praedulci liquore turgētes, distillantemque ab his (casus mixtura) succum improbo barbarum uillo abstergere. Hunc glomerari puluere, incoqui sole. Et ideo in ladano caprarū pilos esse. Sed hoc non alibi fieri quā in Nabataeis, qui sunt ex Arabia contermini Syriae. Recentiores ex autoribus strobon hoc uocant: traduntque syluas Arabum, pastu caprarum infringi, atque ita succum uillis inhærescere, uerum aut ladanum Cypri insulae esse. Similiter hoc & ibi fieri tradunt, & esse cœsypum hircorum barbīs genibusque uillosis inhærens, sed ederae flore deroso, pastibus matutinis, cum est rorulenta Cypros: Deinde nebula sole discussa, puluerem madentibus uillis adhærescere, atque ita ladanū depecti, Plinius. Errat autem quod ederae flore deroso a capris ladanum fieri scribit. Graeci ederam cisson appellant, cisson uero (uel cisthon potius cum aspiratione) fruticem odoratum, cuius alterum genus ladan uel ledon dictum, illud est ex quo fit ladanum, nec quicquam cum edera commune habet: quia de re plura leguntur apud Marcellum Vergiliū in commentarijs in Dioscoridem. ¶ Capris & capellis (*ἀγρί καὶ χιμαίρα*) fabae largius datae copiam efficiunt lactis, Aristot. de hist. anim. 3. 21.

¶ Herbam pentadactylon dictam (id est quinquefolium) priusquam bibant quinque dierum spacio illis uorandam dato, sic plurimum lactis habebunt: In eundem usum uentribus earum dictam uis

alligatur, Geoponica Græca. Græce legitur, τὰν δίκταμον πρὸς τὰς αὐτῶν γαστέρας πειλά. Paulò post tamen de lacte in omni pecore augendo ex Africano sic scribitur, Omnia pecora reddent lac copiosum, simulq; foetum enutrient, si cytisum ederint, ἢ γάλα ἐν ταῖς γαστέραις αὐτῶν πειλά. id est, aut si ueniri illis ipsum lac applicueris, ut Andreas à Lacuna uertit; nam Cornarius hic etiam pro γάλα reddit dictamnium. ¶ Capræ in Creta ictæ sagitta, quarunt nascentem illuc dictamnium, &c. Aristoteles in Mirabilib. intellige feras capras, ut copiosius in illarum historia dicitur. ¶ Serapion in libro de Simplicib. citat Galenum scribentem se uidisse capras lingentes (pascētes) tamaricis frondes, quæ postea sine splene inuentæ sint; item alias lingentes serpentes excoarctos, easq; postea minus senescere & albescere, aliàs & post albescentes minus senescere, Albert. & alij quidam barbari. Ego hunc locum neq; apud Serapionem, neq; apud Galenum reperio. Si capræ ex uasis tamaricis biberint aut ederint, non habebunt splenem, Constantin. Melioris notæ anthores de subus hoc scribunt, minui eorum lienes alijs ex tamarice factis. ¶ Si ex caprarum (uel ouium) grege quæpiam eryngium herbam ore sumperit, Plutarch. eam dicit primum, ac deinceps reliquum caprarum gregem tandiu à progrediendo sustinere, quoad de eius ore herbam pastor detraxerit, Aelian. Si quis apprehensam arunco ex grege unam trahat, cæteræ stupentes spectant; idem euenire aiunt cum quandam herbam (eryngium intelligo) aliqua ex eis momorderit. Vide Marcelli Vergilij commentarium in eryngio Dioscoridis. ¶ Huic pecudi nocet æstus, sed magis frigus, & præcipue foetæ, quæ gelicidio hyemis conceptum fecit. Nec ea tamen sola creant abortus, sed etiam glans cum citra satietatem data est. Ita, que nisi potest affaui præberi, non est gregi permittenda, Columella. ¶ Quibus in locis pecora scammoniam, ueratrum, clematidem, aut Mercurialem pascuntur, lac omne uentrem et stomachum subuertit; quale in Iustinis montib. esse à nobis proditum est. Siquidem capræ, quibus candidum ueratrum pabulo fuerit, primo foliorum partu, euomunt; & eorum lac haustum nauſeam creat, & stomachum in uomitiones effundit, Dioscorid. Alibi etiam in ueratri mentione idem de capris scribit. ¶ Lafer multis iam annis in Cyrenaica prouincia non inuenitur; quoniam publicani, qui pascua cōducunt, maius ita lucrum sentientes, depopulantur pecorum pabulo. Si quādo incidit pecus in spem nascentis, hoc deprehenditur signo: oue cum comederit dormiēte protinus, capra sternutante, Plin. ¶ Postea quā capra proxima est ut iuguletur, non amplius cibum attingit, Aelian. ¶ Herba est ab exitio, præcipue caprarum, appellata ægolethios, &c. Plin. de hac abunde differtur in Boue. ¶ Sabina capris & ouib. uenenum est, Plin. lib. 16. ¶ Rhododendron in iumentis, caprisq; & ouibus, uenenum est: idem homini contra serpentium uenena remedio, Plin. Et alibi, Pecus & capræ si aquam biberint, in qua folia rhododendri maduerint, mori dicuntur. ¶ Euonymus arbor dicta, nascitur cum alibi, tum in Lesbo insula, monte Orcynio, cui nomen Ordyno: magnitudine mali puniceæ, atq; folio eiusdem, maiori quā uincaperuinca (chamædaphne:) & molli, ut punica. Germinare mense septembri (Posideone) incipit, floret in uere, flos colore albæ uiolæ similis: odore infestus, uelut cruorem inferens, (ὀρεῖ δ' ἐνὸν, ὡς αἷς φέρον.) fructus cum paramine siliquæ sesamei proximus, intus solidus, præterquam quod in uersus diuiditur quaternos: hic pecus (oues) enecat guttatus: quinetiam folium idem facit; & potissimò capras, nisi purgentur, interimit. Purgantur autem anocho (elleborum nigrum intelligo: Hippocrates escimon uocat, apud Plinium entomon legitur.) Hæc Theophrastus in fine libri 3. de hist. plant. nec alibi. Transiuit hæc Plin. libro 13. ca. 22. cætera ferè similiter, sed pro chamædaphne laurum reddidit: ἀνοχον cum quid esset non intelligeret, simpliciter uertit, Succuri ita aliquando præceptum alui inanitio. Καρπὸς γρόβου σπέρδος (sic enim lego) πληρὸν διηρημένος κατὰ τὰ πρᾶσινα, ὡς (malim τὰς) δὲ ἐδιόμλου ἀπὸ τῶν βέλτων, ἀρκυγνύει, καὶ τὸ φύλλον, καὶ ὁ καρπὸς: pro quibus uerbis Plinius habet, Intus granum quadrangula figura, spissum, letale animantibus; nec nō & in folio eadē uis: nulla ouium aut caprarum mentione. Hanc arbusculam esse suspicor illam quæ uulgò apud barbaros, item Gallos & Italos, fusaria uel fusanus appellatur ab usu fusorum, propter materiæ soliditatem: à nonnullis Gallicè scrota sacerdotum, à figura fructus; Germanicè schlimpfen, schlegele, eyerbretschelen/spindelbaum/banhödle. Est apud nos (inquit Ruellius) montibus, & uis interdum sepibus nascens arbor, puniceæ mali proceritate, folio maiore, satis ad laureum accedente: flore luteo, albæ uiolæ non dissimili: siliquis quadrangulis, per maturitatem purpureis: grano intus solido, crocata membrana clauso. Arbuscula grauter, cum delibratur, olet. Hanc neq; pecus, neque capra nouellorum germinum etiam auda prorsus attingit, ligno intus buxæ, quam ad fusos neti muliebri celebres usurpant. Culine transfigendis lardo carnibus pro ueruculo frequenter utuntur. Sed an sit euonymos, etsi multæ delinationes faueāt, non ausim affirmare. Fusanus (inquit Crescens) est arbor parua quæ in sepibus oritur, ex cuius ligno fiunt fusi optimi, & alia hoc genus. Hieronymus Tragus Tomo 3. Germanicæ suæ plantarum historiæ, fusariam nulla ratione euonymon esse negans, carpinum facit, quod unico argumento confirmat, quoniam ex dura eius materie uaria uasorum genera fiunt. Veterum aliqui carpinum sub acere comprehendunt, alij genus diuersum faciunt. Sunt qui in montibus enatam carpinum, in campestribus gallicam uocent. Carpino materies est flaua crispæq; Theophrastus: Aceris genus tertium zygiam appellant, quod ex ea materia iumentis iugā comparant, rubentem, fissili ligno, cortice liuido & scabro. Hinc satis constare potest, fusariam nequaquam esse carpinum aut zygiam. An opulus etiam arbusculo gallico faciendo idonea arbor, corno similis, ulmi proceritate adoleſcens, frondibus ferè uitigineis, baccis racematim dependentibus

bus à maturitate pūniceis, &c. aceris, uel gallicæ, uel zygæ genus sit (quoniam Græcum nomen ali-
ud ei hæcenus non inueni) doctis considerandum relinquo. Opulus (inquit Crescentiensis) arbor
est satis magna, ligno pulchro & candidissimo, ex quo fiunt optima iuga bouum, incisoriæ passides
(forte paropsides) & assides (asseris forte) pro delicatis operibus. Redeo ad capras. ¶ Aegyptij ho-
minem oues & capras perdentem significaturi, animalia ipsa pingunt conyzam pascuntia: hæc enim
conyzam edentia moriuntur, siti enecta, Horus. ¶ Ocymum Chrysippus dicit insaniam facere, &
lethargos, & iecinoris uitia; ideoq; capras id aspernari; hominibus quoq; fugiendum censet, &c. (idē
in Geoponicis Græcis legimus.) Secuta ætas acriter defendit; nam id esse capras, &c. Plin. Capræ fa-
liam humanam perniciosam esse noscunt (ut quæ marinas etiam scolopendras interficiat) itaq; ui-
tant; nec unquam eas latet, Aelian. ¶ Capra multis herbis uenenatis & serpentibus utitur, & pro-
ficat ex eis, Albert. At Plinius de capreis, non capris scribit, quod uenenis pinguescant. ¶ Hausto-
melle capræ ualde debilitantur, & mori periclitantur, Albert.

¶ Capella per ætatem bis ad aquam duci debet, Columella. ¶ Capræ cum mouentur post me-
ridiem plus aquæ potabunt, Albert. Iubeo frondentia capris Arbuta sufficere, & fluuios præbere
recentes, Vergilius.

¶ Capris in Aethiopia uita est usq; ad annos undecim, in orbe reliquo plurimum octo, Plin. Vita
capris ad octonos complurimum annos, Aristot. Idem non capras, sed oues Aethiopicas ad duode-
cim uel tredecim annos uiuere scribit.

¶ Capræ coire incipiunt septimo mense, & adhuc lactentes. Mutilum in utroq; sexu utilius. Pri-
mus in die coitus non implet, sequens efficacior, ac deinde concipiunt Nouembri mense, ut Martio
pariant turgescuntibus uirgultis, aliquando anniculæ, semper bimæ, in trimatu inutiles: pariunt octo-
nis annis. Abortus frigori obnoxius, Plin. Tempus admissuræ per autumnum fere ante mensem
Decembrem præcipimus, ut propinquante uere gemmantibus frutetis, cum primum syluæ noua
germinant fronde, partus ædatur, Columella. Oues & capræ anniculæ coeunt, atq; uterum ferunt:
sed capræ potius; mares quoq; in ijs ipsis generibus eodem illo tempore ineunt; sed proles differt, qua
tenus præstantior ea est, quam senescentes mares & foeminae procreant, Aristot. Oues & capræ
terno aut quaterno coitu implentur; & si à coitu imber accessit, abortum infert: pariunt maxima ex
parte singulos, sed aliquando & binos, & ternos, & quaternos; ferunt quinque mensibus tum oues tum
capræ. Vnde fit ut locis nonnullis, quibus cœli clementia, & pabuli copia est, bis pariant, Aristot. VI-
tra octo annos non sunt mares seruandi: quia genus hoc languore sterilefcit & ætate, Pallad. libro 8.
Capra oui similis est multis nominibus. Inuitur quippe ijsdem temporibus, Quinque mensibus ingraue-
fcit foetu, perinde ut oues. Geminos etiam parit ut plurimum, Florentin. Commodissimum tempus
est ut hæc animalia coeant, quod hybernium solstitium præcedit, Idem. De maribus & foeminis idē
fere discrimen, ut alij ad denas capras singulos parent hircos, ut ego; alij etiam ad quindecim, ut Me-
nas; nonnulli etiam, ut Murius, ad uiginti, Varro. Capris propriæ sunt uoces ad Venereum coitū,
Aristoteles. Anima capris quàm ouibus ardentior, calidioresq; concubitus, Plin. Capra tota uita
coit; & gemellos parit, tum pabuli beneficio, tum si pater aut mater uim eam geminandi per naturā
obtineat, Aristot. Anniculæ uel bimæ capellæ (nam utraq; ætas partum ædit) submitti hœdum nō
oportet. Neq; enim educare, nisi trima debet: Sed anniculæ confestim depellenda soboles (quod tene-
riores matres generant transigendum est,) bimæ tandiu admittenda, dum possit esse uendibilis. Nec
ultra octo annos matres (matrices) seruandæ sunt, quod assiduo partu fatigatæ steriles existant, Colu-
mella & Palladius. Capra uentrem fert quinque mensibus, Varro. De seminio dico eadem, quæ At-
ticus in ouibus: hoc aliter, ouium semen tardius esse, quo hæc sint placidiores. Contra caprile mobili-
us esse: De quarum uelocitate in Originum libro Cato scribit hæc, In Soracti Fiscelio capræ fere sunt,
quæ saliant e saxo pedes plus sexagenos. Oues enim quas pascimus, ortæ sunt ab ouibus feris: sic ca-
præ, quas alimus, à capris feris sunt ortæ, Varro. Quod ad foeturam pertinet, desistente autumno
exigunt à grege e campis hircos in caprilia. Item ut in arietibus dictum, quæ concepit, post quartum
mensem reddit tempore uerno, Varro. Capræ pariunt & quaternos, sed raro admodum. Ferunt
quinque mensibus ut oues. Pinguedine sterilefcunt. Trima minus utiliter generant, & in senectæ,
nec ultra quadriennium, Plinius. Parit autem, si est generosa proles, frequenter duos, nōnunquam
trigeminos. Pessima est foetura cum matres binæ, ternos hœdos efficiūt, Columella. Capræ & oues
(ut & reliqua foecundiora & multipara animalia) partus interdum monstrosos ædunt, Aristot. Idem
Problem. 60. sectionis decimæ, causam inquirat cur capræ & aliæ paruæ quadrupedes, monstra pari-
ant frequentius quàm maiores. ¶ Capræ crassiorē reddunt urinam, quàm sui sexus mares, Ari-
stot. ¶ Capris & ouibus cur plurimum sit lactis proportionē sui corporis, Aristoteles quærit proble-
mate 6. sectionis 10. De menstruo caprarum fluxu, uide in Ouibus.

¶ Ouibus quidem robustiores sunt capræ, sed oues melius ualent, Aristot. De emptione aliter
atq; de ouibus dico, quod capras sanas sanus nemo promittit; nunquam enim sine febris sunt. Itaque
stipulantur paucis exceptis uerbis, ac Manilius scriptum reliquit, sic: Illas capras hodie recte esse &
bibere posse, habereq; recte licere, hæc spondēs ne? Varro. Quid dicam de earum sanitate? quia
nunquam sunt sanæ: nisi tamen illud unum, quod quædam remedia scripta oportet habere magi-
stros pecoris, quibus utantur ad morbos quosdam earum, ac uulneratum corpus, quod usu sape ue-

nihis, quod inter se cornibus pugnant, atque in spinosis locis pascuntur, Varro. Græcis sacrificaturis moris erat, capras frigida aqua explorare: nam si gustare abnuissent, concipiebant inde haud ualere satis, Cael. ¶ Alysson si circa stabula plantetur, gregibus ouium & caprarum salubrem esse perhibent, Plutarch. libro 3. Sympol. De alyssis copiose docui supra, inter medicamenta simplicia intra corpus sumenda ab ijs quos rabidus canis momordit. ¶ Capras nunquam febris carere Archelaus auctor est: ideoque fortassis, quod anima his quam ouibus ardentior, calidioresque concubitus, Plin. Capra natura sua frigoris impatiens animal est, utpote nunquam non naturaliter febriens: quod si quando febris eam reliquerit, mox perit, Florentin. ¶ Caprae & aliae quaedam bestiae, cum imponentem pestem, tum uero terremotum, & coeli salubritatem, & frugum fertilitatem praesentunt, Aelian. Nec caprae nec oues peste inficiuntur, si ex ciconiae uentriculo, aqua intro, singulis cochleare unum infuderis, Quintilij. ¶ Alia genera pecorum cum pestilentia uexantur, prius morbo & langoribus macescunt: sola capellae, quamuis optimae atque hilares, subito concidunt, uelut aliqua ruina gregatim prosternantur. Id accidere maxime solet ubertate pabuli. Quamobrem statim cum unam, uel alteram pestis perculit, omnibus sanguis detrahendus. Nec tota die pascendae, sed medijs quatuor horis intra septa claudendae. Sin alius langor infestat, pabulo medicantur arundinis, & albae spinæ radicibus, quas cum ferreis pilis diligenter contuderimus, admiscemus aquam pluuialem, solamque potandam pecori praebemus. Quod si ea res agritudinem non depellit, uendenda sunt pecora: uel si neque id contingere potest, ferro necanda, saliendaque. Mox interposito spatio conueniet alium gregem reparare: Nec tamē ante quam pestilens tempus anni, siue id sit hyemis, uertatur estate: siue autumnus, uere mutetur, Columella. ¶ Oues & caprae redius habent, pediculis uacant, Aristot. In ouibus & in capris ricini solum gignuntur, pediculi & pulices nulli, Plin. ¶ Melampodis fama diuinationis artibus nota est. Ab hoc appellatur unum ellebori genus Melampodiō. Aliqui pastorem eodem nomine inuenisse tradunt, capras purgari pasto illo animaduertentem, datoque lacte earum sanasse Proetidas furentes, Plin. ¶ Plutarchus (in quaestionibus rerum Rom.) capram praeter cetera animalia comitiali tetari morbo refert: proptereaque (uel propter foetorem, uel libidinem:) ueteres sacerdotes ea uehementer, ut morbida, abstinuissent: quoniam gustantibus, aut tangentibus modo aliquid morbi eius affricetur: (καὶ προσαναχώννυται τοῖς φεγγέσι, ἢ λίγισιν, ὑπὸ τοῖς πέλτεσιν ἐχονέουσιν.) Cuius causam afferunt, pororum siue meatuum angustiam, quibus, obseptis, saepissime includatur spiritus, quod arguat uocis tenuitas. Nam qui eo affectionis genere tentantur, similem capellae uocem edunt, Cael. 6. 9. In morbo comitiali cerebrum nimis humidum est. Cognouerit autem hoc ipsum quis maxime ex oculis, & praesertim capris: haec enim frequentissime corripuntur: quod si caput ipsarum dissecueris, reperiēs cerebrum humidum & sudore refertum ac male olens, Hippocrates in libro de morbo sacro. ¶ Oculos suffusos capra, iuncti puncto sanguine exonerat: caper rubi, Plin. Caliginem oculorum caprinum pecus probe curare scit: Cum enim conturbatum oculum, & non probe affectum ad uidendum sentit, eum ad rubi spinam & admouet, & referandum permittit: haec ut pupugit, pituita statim euocat, et nulla pupillae laesione facta, uidendi usum recuperat. Hinc etiam homines hoc curationis generis (παράκλητησις) medici in suffusione uocant, eam quae acui sit puncturam didicisse existimantur, Aelian. ¶ Capras negant lippire, quoniam ex quidam herbas edant: item dorcades. Et ob id finum earum cera circumdatum noua luna deuorare iubent, Plin. ¶ Capris quas aues caprimulgi dictae mulsere, caecitas oboritur, Plin. ¶ Si capra distendatur aqua cutis, quod uitium Graeci uocant hydropa, sub armo pellis leuiter incisa perniciosum transmittit humorem, tum factum uulnus pice liquida curetur, Columella. ¶ Sefelis Massiliensis semen capris, quadrupedibusque alijs bibendum datur ut partus faciles reddat, Dioscorid. ¶ Cum effoetae loca genitalia tumbunt, aut secunda non responderint, defruti sextarius: uel cum id defuerit, boni uini tantundem faucibus infundatur, & naturalia cerato liquido repleantur, Columella. ¶ Idem cum de peste dixisset, quae totos greges infestat, subdit: Cum uero singulae domo laborabunt, eadem remedia, quae etiam ouibus adhibebimus. Et rursus, Sed ne nunc singula persequar, sicut in ouillo pecore dictum est, caprino me debimur.

D.

Quorum uox acuta est & clamorosa, μάργοι, id est stupidi sunt, propter similem caprarum uocem, Aristoteles. Item quorum oculi sunt δῖνωποι, & eodem colore quo caprini, Aristotel. Quid si pro δῖνωποι legas αἰγῶποι: nam agopos oculos, inquit Caelius, subglaucos aliqui intelligunt & caprinos. Et Aristoteles ipse libro quinto de generat. anim. ca. 1. Oculi (inquit) quorundam animalium rufi toto genere sunt, aut caesi, nonnullorum caprini, ut caprarum generis: sic enim Gaza reddit haec Graeca, τῶν ἡ χειροπόρῳ ὄλον το γλῶσθ, ἢ γλαυκῶν, ἔναι δὲ αἰγῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ αἰγῶν αὐτὸ πλῆθ. Nec moueor quod Latinus interpres barbarus innominatus legit δῖνωποι, transsulit enim quibus uino colore similes sunt. Apud Adamantium nihil reperiō, quod huc faciat. Scio δῖνωπῳ in censu colorum esse: nam & δῖνωπῳ, & δῖνωπας, βόας poetae dicunt; Grammatici nigrum exponunt: & bubus oculos nigros esse Aristoteles loco iam citato scribit. Vineae urina (ut Actuarius interpret reddidit, nec dubito quin Graecae δῖνωπῳ legatur) hepatis colore existit, aut uini paulo quam rubrum est nigrioris, quale uel exiguum plurimae aquae mixtum, adhuc rubicundo colore spectatur. Vineo passus intensior est, maxime similis passo quod ex uua nigra confit: huiusmodi etiam cerasi fructus color est. Sed de nigris oculis Aristoteles

teles proximè dixerat & nigrificantes colores non conueniunt caprae, quum ad lucem noctu fundendam minime idonei sint. ¶ Solertiam caprarum Mutianus uisam sibi prodidit in ponte praetenui, duabus obuissè diuerso: cum circumactum angustiae non caperent, nec reciprocationem longitudo in exilitatem caeca, torrente rapido minaciter subterfluente, alteram decubuisse, atq; ita alteram proculcata supergressam, Plinius. ¶ Capra indignum putans se in extremo ouilli pecoris agmine incedere, gregem quidem antegrèditur, at ipsam hircus barba fiducia antecedit, Aelianus. ¶ Aruncos si quis apprehensam ex grege unam trahat, ceterae stupentes spectant, Plinius. Idem eis accidere aiunt, si qua earum eryngium momorderit, ut superius retuli. Sed considerandum est, an qui eryngio hoc attribuerunt, cryngi (sic Graeci aruncum uocant) nominis uicinitate decepti sint. Curiosi experiantur: ego quod ad eryngium, rationis nihil uideo: cryngo autem apprehensa una, ceteras stupere minus mirum est.

E.

Caprarius, pastor, custos, exercitorq; caprarum est. Vtuntur hac uoce Varro & Columella. Graeci *αιπόλῳ* dicunt, uel quasi *αιγοπόλῳ*, quod circa capras uerletur, uel quod *αιπῆ*, id est ardua & alta loca, uel *ἰν ἄπῃ*, id est in altitudine (gaudent enim caprae locis montanis & excelsis) obambulet, Varinus, & Etymologus: Qui & *αιγονόμῳ* hunc pastorem uocant. *Αἰπόλια*, *αιγονόμια*, greges caprarum, Etymologus. *Αἰπόλος αἰγῶν*, pleonasmus est apud poetam. *Τὰν αἰγῶν ὁ νομὸς Μόειχες τ' ἐπισκοποῦ ἔρμαι' ἔσπεο' αἰπολίων θυδὲκιμον φύλακα*, Versus Leonidae in Epigrammate in Mercurium. Locros Ozolas alii qui cognominatos putant, quod homines foetidi fuerint, utpote *κώστα καὶ προγῆες*, id est ouium & hircorum pelles gestare, & plerumq; inter caprarum greges uersari solitos, Plutarchus in quaestionibus de rebus Graecorum. Tria tantum genera sunt pastorum, quae dignitatem in Bucolicis apud poetas habeant, bucolici, opiliones, & omarum minime xpoli, id est caprarij, ut Ael. Donatus scribit.

¶ Magister autem pecoris acer, durus, strenuus, laboris patientissimus, alacer, atq; audax esse debet, & qui per rupes, per solitudines, per uepres facile uadat, & non ut alterius generis pastores sequatur, sed plerumq; ut antecedit gregem. Quare cum esse maxime strenuū opus est. Capellae, dum dumeta pascunt, capris cedūt, subinde quae cedit compesci debet, ne procurrat. Sed placide ac lente pabuletur, ut & largi sit uberis, & non strigosissimi corporis, Columella. Caprarij leues & ueloces sunt, ut caprarum celeritatem assequantur, Geoponica Graeca. ¶ Canis custos est pecoris, quod eo comite indiget ad se defendendū: in quo genere sunt maxime oues, deinde caprae, Varro. ¶ Caprile, stabulum est caprarum. Difficilius se recolligentes à serpentum ictu, in capribus optime conualescunt, Plinius. *Αὐλὴ καὶ σπηλις, ἢ αἰ αἰς καὶ αἶγες ἵσανται*, Varinus: sed eadem nomina pro aliarum etiam quadrupedum stabulis usurpantur, ut in Boue dixi. Ipsum uero caprile uel naturali saxo, uel manu constratum eligi debet: quoniam huic pecori nihil subternitur. Diligensq; pastor quotidie stabulum conuertit: nec patitur stercus, aut humorem consistere, lutū uel fieri: quae cuncta sunt capris inimica, Columella. Non tamen ita multae caprae, ut oues, una statione claudantur, quam luto & stercore carere conueniet, Palladius. Stabulatur pecus melius ad hybernos exortus si spectat, quod est aliosum. Id ut pleraq; lapide, aut testa subterni oportet, caprile quò minus sit uliginosum ac lutulentum. Foris cum est pernoscandum, item in eandem partem coeli, quae spectent, septa oportet subterni uirgulus, ne oblinantur, Varro. Et stabula à uentis hyberno opponere Soli. Ad medium conuersa diem: cum frigidus olim iam cadit, extremoq; irrorat Aquarius anno, Vergilius.

¶ Superius quaedam explicata sunt capite 3. quae huc referri poterant. In ouium historia etiam nō pauca dicemus, quae capris & ouibus communia sunt. ¶ Caprae natura mobiles & celeres sunt, quamobrem pastores non praeficiunt eis ducem, Aristot. ¶ Relinquitur de numero, qui in gregibus est, minor caprino, quam in ouillo, quod caprae lasciuiae, & quae dispergunt se. Contra quod oues se congregant, & condensant in locum unum: itaque in agro Gallico greges plures potius faciunt, quam magnos, quod in magnis cito existunt pestilentiae, quae ad perniciem eos perducunt. Satis magnum gregem putant esse circiter quinquagenas, quibus assentiri putant id, quod usu uenit Gabe-rio equiti Romano: is enim cum in suburbano haberet agrum iugerum mille, & à caprario quodā, qui adduxit capellas ad urbem, denarios sibi in dies singulos dari audisset, coegit mille caprarū gregem, sperans se capturum de praedio in dies singulos denarios mille. Tantum enim fefellit, ut breui omnes amiserit morbo: contra in Salentinis & in Casinati ad centenas pascunt, Varro. Melior sit grex, si non est ex collectis comparatus, sed ex consuetis una. Sed numerum generis huius maiorem, quam centum capitum sub uno clauso non expedit habere, cum lanigerae mille pariter commode stabulentur. Atq; ubi caprae primum comparantur, melius est unum gregem tuum, quam ex pluribus particulatim mercari, ut nec in pastione separatim laciniae deducantur, & in capribus maiore concordia quiete consistant, Columella. Caprarum quae coitum non patiuntur ubera, pastores montis Oetae urtica perfricant uehementer, ut dolorem infligant, itaq; primum cruentū humorem eliciunt, mox purulentum, postremo lac non minus, quam ex ijs, quae Venerem patiantur, Aristoteles. Alher-tus scribit se hoc uidisse in mulieribus tum uiduis tum uirginibus, quae idem in suis expertae mamillis, lac abunde emiserint. Ex animalibus sibi quo plus prolis nascatur, harum rerum curatores, & pastores ouium, caprarum, & equarum, genitalia tempore coitus, delibutis multo sale & nitro manibus, perfricant: unde ijs uehementior coitus appetitio exoritur. Alij ea pipere, alij nitro perungunt.

A

alij urticae fructus: sunt etiam qui myrrha & nitro eadem inungant. Ex ea sanè fricatione foeminae & libidinosiores euadunt, & mares sustinent, Aelian. ¶ De capris quod meliore semine eae, quae his pariant, ex his potissimum mares solent summitti ad admissuras: quidam etiam dant operam, ut ex insula Medica (Melo potius, ut Pollux habet; uide infra in hœdo cap. 6.) capras habeant, quod ibi maximi ac pulcherrimi fieri existimantur hœdi, Varro. Utilitas ex pecore duplex, una est tonsura, quod oues & capras detondent, aut uellunt; altera, quae latius patet, est de lacte & caseo, quam scriptores Graeci separatim tyropœziam appellauerunt, ac scripserunt de ea re permulta, Varro. ¶ Haec quoque non cura nobis leuiore tuenda, (aliàs, Haec tuenda.) Nec minor usus erit, quamuis Milesia magno Vellera mutantur, Tyrios incocta rubores, (aliàs colores.) Densior hinc soboles: hinc largi copia lactis. Quò magis exhausto spumauerit ubere mulctra, Lacta magis pressis manabunt ubera (flumina, Ald.) mammis. Nec minus interea barbas, incanaq; menta Cinyphij tondent hirci, stasq; comanteis Vsum in castrorum: & miseris uelamina nautis, Verg. libro 3. Georg. Seruus in commentarijs, In usum (inquit) castrorum poeta dixit, quia de cilicijs expoliuntur loricae, & teguntur tabulata turrium, ne iactis facibus ignis possit adherere. Celsus ait retulisse Varronem, Cilicia sic appellari, quod usus eorum in Cilicia ortus est: sed de his iterum paulo post. ¶ Capra, hœdo, lacte q; salubri, caseo, pelle in castrorum usum, hominem iuuat. Vnde & hyemem continuare sub pellibus maiores dicebantur. (Sub pellibus, id est in castris statiuis. Cicero 4. Acad. Budæus, Militum enim tabernacula apud antiquos pellibus conficiebantur. Apud Pollionem Trebellium legimus imperatori Claudio donatas pellium tentoriarum decurias triginta: Vide plura apud Caesum 17. 14.) His etiam nautae utebantur: uillis enim aquam pluuiam reijciunt. Cinyphiae capellae olim in pretio erant, quia maiores mense quinto pariunt. In quibusdam lactis magna ubertas. Ex his hœdi lactentes esui sunt optimi, Platina. ¶ Illic iniussa ueniunt ad mulctra capellae, Horat. in Epodis. Butyrum à boue nominatur, è cuius lacte copiosissimum confit, ut miretur Dioscoridem Galenus, quod ex caprino et ouillo confici lacte dixerit: ex caprino tamen fieri solere testis est Plin. Hermol. Pinguissimum est lac bubulum, ouillum uero ac caprinum, habent quidem & ipsa pinguedinis quidpiam, sed multo minus, Galen. Caprinum lac tertia ferè parte minus foecundum est ad caseum conficiendum bubulo, Aristot. Bubulum caseo fertilius est quam caprinum, ex eadem mensura penè altero tanto, Plin. Cum sal capris datur ante partum, multo lactis prouentu uigebunt, Albertus.

¶ Velabrenses casei dicti sunt caprini, quod fumo apud Romanos in Velabro condirentur. Nò quencuncq; focum, nec fumum caseus omnem, Sed Velabrensem qui bibit, ipse sapit, Martialis. Et caprarum gregibus sua laus est, Agrigenti maximè, eam augente gratiam fumo, qualis in ipsa urbe conficitur, cunctis praeferendus. Nam Galliarum sapor medicamentum uim obtinet, Plin. Caseum Siculum Iulius Pollux meminit & Aristoteles, ex ouillo & caprino mixtum lacte: quod hodieq; sit ubi utriusq; copia habetur. Hunc Athenæus praeferri putat omnibus, utiq; post Achaicum ex oppido Tromilia, unde Tromilicus dicatur, & à Simonide Stromilius, ex caprino lacte, Hermol. ¶ In Plinio legendum sit epityrum, an caprarum, in mentione casei libro 11. controuersum diu fuit: Ipse non epityrum (uerba sunt Hermolai) sed caprarum lego: non quia epityrum oliuae fractae genus sit, ut quidam putant: quandoquidem oliuae genus illud pityrum & pityrida, non epityrum uocari constat. Sed illa ratione potius, quod nisi, caprarum gregibus, sua laus est, in recenti maximè eam augente fumo gratiam: & reliqua, sic legamus, uix stabit sensus, nisi planè quis extorqueat. Præterea cum de bubulo & ouillo caseo differuisset author, maximè sequens erat, ut de caprino quoq; loqueretur: ne quia sit omnium ferè deterrimus, improbari omnino iudicaretur. Adde quod infumari non alius magno opere caseus quam caprinus assolet: Nec ferè placet nisi musteus atq; recens. *τίττειος, ἢ θλαστήριος*, Varinus. Epityri mentio apud Catonem, Varronem, & Plautum fit: apud Graecos nusquam, quod sciam, quod miror in compositione uocis Graeca. Caprini caseoli praestantes in Rhætia Heluetica fiunt, praecipue (quod sciam) ijs in locis qui circa thermas Fabarienses montani sunt: partim ex caprino mero, partim admixto bubulo lacte. ¶ Ex caprino & hircino seuo candelae apud nos fieri solent. ¶ Caprino sanguine adamantem molliri Albertus scribit, de quo in Hircini sanguinis mentione dicam. Sanguine caprino maculae contactae abluuntur, Marcell. ¶ Ad serpentes fugandos quidam caprae ungulas urunt, Pallad. ¶ Caprae cornu uel pilis accensis fugari, serpentes dicunt, Plin. Caprina cornua conficiendis arcibus idonea esse, apud Varinum legimus, in dictione *ταύρος*. Homerus Pandari arcum ex cornu caprae feræ concinnatum memorat, ut in Ibice dicam. Cornua caprarum tria circum arbustum erecta infigito, acumine deorsum, alia parte sursum spectante: & obruito, ut summa cornuum pars paululum de terra promineat, quo pluuia delapsa descendens, cornua irriget. Hoc factò uitis ualde fertilis euadet, Africanus in Geopon. Graec. lib. 4. ¶ Fel caprae in uase aliquo in terra repositum, capras ad se allicere ferè, ac si illae non parum inde iuuentur, Albert. Si pilos equi candidos producere uolueris, locum rasum felle caprino illine, Author obscur.

¶ Caprina pellis, Cicero 1. de Nat. Et cinctus uillosa tegmine caprae, Maro in Moreto. Pelles caprarum cum uillis suis parant & expoliunt pelliones, quibus uestitur uulgus praesertim mulierum, in Sueuia praecipue, aduersus iniuriam frigoris. Quamobrem & infantibus inde fiunt tunicae. Pelles à mercatoribus rudes petuntur ex montanis Sabaudiae locis circa Geneuam. Aptae sunt pellionum operis, ex teneris tantum hœdis & capellis, quales uerno tempore maciantur, aetate duorum plus mi-

nus mensium: Vsurpant etiam ex illis quæ statim à partu moriuntur, ut ouium quoque. Capræ pellis apud Græcos *αγίς* uocatur, Pollux: item *αγία*, Suid. Varin. & *αγία*, Varin. *τραγὴν ὀνίμωλον* *μελαναυ*, *ἀντί* *πρὸς ἀγρίδα*, Suid. Sardos Getulosque caprarum pellibus amiciri consueuisse author est Varro, Diphthera, inquit Ammonius, caprarum est, ut melote ouium. *Διφθέρα*, *ποιμνίου* *πρόδολαυ*, *Ἀπίνσι* *δὲ λέγουν* *ἢ* *ὑπὸ ἰσάλην* (melius, *ἰσάλην*) *καλῶμεν*, *ἔστι δὲ ἐκ δέρματος*, Varin. Hefychius diphtheram exponit pellem, corium, librum, *γραμματοῖον*. Hinc diphtheralæcephus apud Cyprios *γραμματοδιδάσκων*, Hefych. Varin. quod literas membranæ inscribendo illinat dum pueros docet. Etymologus similiter exponit, & addit insuper *βυβλίον*: & diphtheram dictam coniicit quasi *διωφέραν*, *τὴν ἐν τοῖς δύο μέρεσι φέραν γραμμάτων*, hoc est membranam ab utraque parte expolitam & inscriptam. Opisthographos Hermolaus interpretatur, quoniam utraque pagina scripti essent, aduersa & auersa, minutis literis & lituris pleni. *ὅτι καὶ τὸ ἑκάστην ὅτι πρὸ φέρεται τὴν διφθέραν*, Author innominatus apud Etymologum. *Εἰς διφθέρας γὰρ τὰς Ἀγνοίας ἐκ αὐτῶν γράφας ὁ Εὐρύων*, *ἐπεμπε τοῖς πολέμοις ἐν τῇ Λακωνικῇ*, apud Suidam in Diphthera. *Διφθέρας ἔχον σκεπασμένα*, *ἐμπίπλασαν* (lego, *ἄς ἐν ἐμπίπλασαν*) *χόρτος κῶφον*, *ἔστι σωτήριον καὶ σωτήριον τὰς διφθέρας ὡς μὴ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ κῶφον* *τὸ ὕδωρ*, apud eundem in *Κάροφ*. *Καὶ αἱ διφθέροι τὸ κῶφον ἐμπίπλυνται*, &c. Arrian. ut ibidem citatur. *Διφθέροι ὑπὲρ καὶ διφθέρας ὡς βυβλίον*, *πάντοθεν πρόδολαυ* *τῆς τοῦ μηχανήματος*, *τοῦ μᾶλλον ἐρμῆς εἶναι*, *καὶ ἄρα κῶφον τὰ βέλῃ*, Agathias apud Suidam in *Σπαλιώνον*. Paulo post tamen spaliones, teste Menandro, machinas quasdam fuisse scribit, bubulis coriis intestas, quas perticis quibusdam supra se gestabant milites ad mœnia perfodienda accessuri. *Διφθέρας* Græci appellant pelles nauticas, quas nos uocamus segestria, Fest. *ὅτι ἀσκάματα λέγεται τὰ ἐν ταῖς κώποις σκεπασμένα ἐκ δερμάτων*, *οἷς χθόντιον ἐν ταῖς τριήρεσι*, *καὶ τὸ τριῆρ καὶ κώπη βλάπεται*, Suid. in Diphthera. Antiquiora diphthera loqueris, *Ἀρχαῖοτερα διφθέρας λαλῶς*, prouerbiū in eos qui nugas narrant, aut de rebus nimium priscis & iam pridem obsoletis. Aiunt enim diphtheram pellem fuisse eius capræ, quæ Iouem lactaret, in qua creditum est antiquitus, illum omnia scribere quæ fierent, Erasmi. Diphtheram sero inspexit Iupiter, *ὁ Ζεὺς κατ' ἑστὸν χρόνον* *εἰς τὰς διφθέρας*, senarius prouerbialis in eos qui serò quidem, sed aliquando tamen pro malefactis dant pœnas, & in principes qui diu dissimulata tandem puniunt, Erasmi. *Διφθέρα*, *δ' ἔλτ' ἢ διφθέρα*, Hefych. Varin. Herodotus scribit Iones *βιέλους* dicere *διφθέρας*, quod aliquando ob penuriam papyri, pellibus uterentur, tum caprinis tum ouillis. Vel ut Cælius citat, Herodotus scribit hircinas pelles & ouillas biblos etiam dictos ueteribus, quod papyri uicem impleuerint quandoque. Citat etiam Pollux hunc locum in fine libri 8. & addit diphtheras alio nomine *ἰσάλας* uocari: quæ dictio cum alibi, quod sciam, non reperiatur: considerandum an rectius, *ἰσάλας* uel *ἰσάλας* (utrumque est apud Varinum) legi possit. Diphtheram aliqui operculum libri exponunt: item pastoriciū (ut supra dixi) ex pellibus, indumentum, quod quidam uocant rhenonem, sagum pelliceum. Scorta ueteres, pelles nominabant, unde penula scortea, qualis utuntur illi qui solenne habent uisere ædem D. Iacobi Caleci, iuxta pegasarij cursores, Baysius. In grediare uiam cœlo licet usque sereno, Ad subitas nusquam scortea desit aquas, Martial. Hanc etiam recte puto Græcè diphtheram appellari. Rhenonem Grammatici quidam exponunt uestem pelliceam, dictam quod calidos teneat renes: siue quia *ῥινός* pellis dicitur, siue quod Rhenani populi ea peculiariter utantur: Nam Cæsar lib. 6. bel. Gall. scribit, Germanos uti paruis rhenonum tegumentis. Sed hos Grammaticos Græcè nesciuisse apparet: omnino enim rhenones ab ouibus dicuntur, quas Græci *ῥήνας* appellant: unde Hippocratis *ῥήνας*, *ἀρνικίδας*, id est agninas pelles interpretantur. Licit tamen caprinas etiam pelles, rhenones appellare. Plurima enim his duobus pecorum generibus indifferenter tribuuntur. Vtrumque *μήλων* & *πρόδολων* nomine communi interdum continetur. Quamquam *μήλα* potius oues sint, & *μυλων* pellis ouina: apud Varinum, sed etiam caprina apud eundem. Hefychius diphtheram exponit: Suidas non integram pellem aut uestem, sed zonam pelliceam *μυλων* uocat. Cæterum *μυλων* paroxytonum, opilionem significat, Hefych. Melota (inquit Erasmus in epistola ad Hebr. ca. 11.) non tam pellem ouis significat, quam exuuium: hoc est pellem corpori detrahentem unā cum lana. Legimus item Daunij uel Calabris in more fuisse, pellibus incubare, quas melotas dicunt, id est ouillas, in Podalirij sepulchro: sicque per quietem oraculis instrui. Qui Amphiarao sacrificant, sacris peractis, arietis pellem substernebant, atque ita dormiebant captantes somnia, ut author est Pausanias: ad quod alludit Vergil. ita de Latino canens libro 7. Aeneid. Pellibus incubuit stratis, somnosque petiuit. *ἰσάλην*, *πλεῖς ἀγρός δέρμα*, Galenus in Glossis in Hip. apud Varinum per duplex lambda scribitur, quod non placet: ut ne illud quidem quod *ἰσάλην* per sigma scribit in diphtheræ mentione. Apud Hefychium etiam locus *ἰσάλας*, *ἀγρός δέρμα ἢ πρὸς ἡπτιός*, corruptus est: ego sic legerim, *ἰσάλην*, *ἀγρός δέρμα*, *καὶ ἰσάλην*, *πρὸς ἡπτιός*. Ixalus capra syluestris est, ut infra dicam, *ἰσάλας*, turdi, & melotæ caprinæ, Varin. *ἰσάλην*, *ἀγρός μυλων*, *ἀμειός*, Hefych. & Varin. *ἀμειός* uox corrupta mihi uidetur: quid si *ἀρνικίς*, legas? *Στέφανος ἀγρός*, pellibus caprinis: hinc uerbum *στεφανώσαι*, & Ibycus *στεφανώσαι* *σφατον* dixit, quod pellibus utantur milites, Varinus. *μάδλην* *καὶ μάδλην*, pellis, diphthera, habena, et calciamentum puniceum, Hefych. & Varin. *μάκτης* etiam præter alia diphtheram significat, ἴσδεμ. *νάλην*, *κώδον*, *ἀγρός δέρμα μετὰ τριχῶν*, Hefych. *ἡντιον δέρμα*, Varin. *νάλην* uel *νάλην*, de pelle caprina proprie dicitur, ut *κωδία* uel *κώδον* de ouilla, Idem. *λέγεται δὲ νάλην*, *ὡς οἶον ἐκ ἀνάγκης* (lego *ἀνάγκης*) *ἐφ' οἷς ἀνέκοντο ἡντιον*, Varinus. Hinc *νακὸν πλάται*, qui lanas ouium tondent aut uellunt, Idem & Hefych. *νακόνον*, *νακόνον*, *δέρμα*, Idem. *νάλην*, *ὡς πλάται*, *καὶ τὰ ἐμπίλα*, Idem. Hefychius *νάλην* etiam exponit *τάπητος*, *νάλην* tum in masculino, tum in neutro genere proferri, (melius *νάλην* in masculino genere primæ declinatio

nus. Arabum Scenitarum tentoria cilicina sunt: ita nuncupant uelamenta e caprarum pilis texta, Solinus.

¶ Caprinum & ouillum stercus sedulo conseruato, Cato, Quidam hominis fimum q̄ sit acerrimū, (σπυρίτωρ, cui κῶρον opponitur) omnibus præferunt, secundum faciunt suillum, tertium caprarū, quartum ouium, quintum boum, sextum iumentorum, ὄνων, Theophrastus interprete Gaza. Humani fimi mentionem ad stercorendum (quamuis nostrates eo utuntur) alij authores, quod nunc meminere, non faciunt. Asininum uero in simili comparatione diuersorum fimi generum, Palladius præfert, & Plinius idem ab aliquibus præferri scribit. Facile autem fuit apud Græcos hominis legere pro asini, uel contrā, nam genitiuum ab asino scribunt ὄνρ, ab homine ἄνρ cum nota abbreviationis. Obijci potest, non posse legi ὄνρ, id est asini, apud Theophrastum: quoniam sexto & ultimo loco asini ni meminerit. Respondeo, Gazam non asinorum eo in loco, sed iumentorum uertisse, imitatum scilicet Plinium & Palladium: & quanquam asini quoq̄ iumentorum nomine ueniant, hic tamen iumenta pro equis & mulis acceperim: aut pro mulo per excellentiam, ut illi pro ὄνων forte ἡμιόνων legerint. Nam de asinino & equino Plinius suis tractat nominibus, de muli fimo non item, Stercus asinorum primum est, maximè hortis, deinde ouillum, & caprinum, & iumentorum, porcinum uerò pessimū, cineres optimi, Palladius. Quidam bubulo iumentorum fimum præferunt, ouillumq̄ caprino: omnibus uerò asininum, quoniam lentissimè mandant. E contrario usus aduersus utrunq̄ pronunciat, Plinius. Et alibi, Aliqui columbaria præferunt: proximum deinde caprarum est, ab hoc ouium, deinde boum, nouissimum iumentorum. ¶ Adeoq̄ nihil omisit cura, ut carmine quoq̄ comprehensum reperiam, in fabis caprini fimi singulis cauatis, si porri, erucæ, lactucæ, apij, intubi, nasturtij semina inclusa ferantur, mirè provenire, Plinius.

¶ Ut uituli carnes habent ad conficiendum perfectis bobus præstantiores, sic hœdi capris. Capra namq̄ temperamento, minus quàm bos, est sicca: si tamen homini & sui comparetur, multum superat, Galenus libro 3. de aliment. facult. cap. 1. Et proximè post, Caprina præter succum uitiosum acrimoniam etiam habet. Et rursus, Aestate prima ac media præstantiores sunt capræ, cum scilicet fruticum germina, quibus uesci solent, abundant. Hœdi (inquit Symeon Sethi) si sex menses excedant, capellæ iam uocantur. Capræ & hirci plurimum annorum, concoctu difficiles & mali succi sunt. Carnes caprinæ utiles sunt patientibus pustulas & bothor, si præparentur cum uino rubeo dulci. Hœdi uocantur usq̄ ad sex menses, & annales post annum, & duorum annorum post biennium: eò deterior, quo maiores natu, Elluchasem author Tacuinorum. Capellæ atq̄ hirci foetidi carnem ne degustato, Platina. Caprarum & hircorum iecora fugito, ne in epilepsiam incurras, Idem. Caprina caro plurimum alit. Quamobrem Clitomachus Carthaginensis nouæ Academiæ sectator præclarus, Thebanum quendam athletam hac carne uescientem, reliquos suæ ætatis athletas uiribus superasse scribit. Validus enim huius carnis succus & tenax est, unde multum temporis in corporibus durare potest: obijciebatur tamen ei sudoris graueolentia. At suillæ & agninæ carnes, cum in corporibus incoctæ manent, facillimè corrumpuntur propter pinguitudinem, Athenæus. Caprinæ carnes quæcunque bubulis insunt mala (hoc est concoctu difficiles esse, & atriliarias affectiones exacerbare) omnia habent, & flatuosiores sunt, & ructus ampliores faciunt, & cholera generant. Sunt autem odoratissimæ, solidæ ac iucundissimæ, optimæ, & percoctæ, & frigidæ. Verum iniucundissimæ, & graueolentes ac duræ, pessimæ: imò etiam recentes. Optimæ uerò sunt ætatis tempore, pessimæ autumno, Hippocrates in libro de uictus ratione in morbis acutis. Mulier cui ulceratus est uterus, abstineat carnibus porcinis, bubulis, & caprinis, edat autem panes, Hippocrates de morbis muliebrib. Rasis ad Almanforem caprinam carnem magis quàm arietum (ouillam) refrigerare scribit, & parum nutrire. Homines rustici uentres caprarum sanguine earum unâ cum adipe implent, uti Homerus ait solitos procos Penelopes, Galenus de simpl. 10. 4.

¶ Aluum minus tentat caprinum lac: quoniam pecus hoc astringētibz pabulis, quercu, lentisco, & oleaginis frondibus, & terebintho magna ex parte uescitur: inde stomacho accommodatissimum reddi solet, Dioscorides. Maximè alit quodcunq̄ humanum, mox caprinum: unde forassis fabulæ louem ita nutritum dixere. Idem stomacho accommodatissimum est: quoniam capræ fronde magis quàm herba uescuntur. Lac schiston quomodo fiat ex caprino lacte aduersus morbos diuersos commendatum, sequenti capite Plinij uerbis docebo. Multo minus pinguedinis habet quàm bubulum, Galen. Si capræ aut alterius animalis scammoniam aut tithymallum depasti, lac cibi loco quis sumperit, omnino aluus illi fluat, Idem. Et in libro de boni & mali succi cibis ca. 6. Caprini (inquit) lactis usus, frequens apud nos est, apud alios bubuli. Caprinum inter cætera lactis genera moderatè se habet, cum non admodum pingue crassumq̄ sit, ob idq̄ medium quoq̄ esse censetur, quod in corporibus nostris præstat, &c. sed cum inter cætera animantium genera capellæ mediocritatem adeptæ sint, inter se tamen inuicem collatæ, alio quàm diximus modo differre uidentur. Neq̄ enim harum parua discrimina sunt ab ætate, à passionibus, ab anni tempore, ab eo ipso spatio quo à partu ædito distant: quæ abunde tertio de facultate alimentorum libro diximus. Nunc uero id tantum referre sit satis, caprinum lac sine melle sumptum periculosum esse: plerisq̄ enim qui purum illud hauserunt, coactum est in uentriculo in speciem casei, quod quidem cum accidit, mirum est quàm aggrauet ho-

minem ac strangulet. Eam ob causam lac ubi sumunt nonnulli, ne in uentriculo coaguletur, mellis, aquæ, & salis nonnihil admiscunt, Hæc Galen. Lac muliebre temperatissimum est, mox caprillum; hinc asininum ouillumq̃, postremo uaccinum, Aegineta. Caprinum lac substantia temperatum, purgando quidem bubulo imbecillius; ad reliqua uero satis idoneum, & nutriendo non parum efficax. Quod præstat Capræ. Post: Ouis. Inder Bouis, Baptist, Fiera Mantuan. de lacte. Lac omnium rerum, quas cibi causa capimus, liquentium, maxime alibile est, & id ouillum, inde caprinum. Quod autem maxime perpurget est equinum, tum asininum, deinde bubulum, tum caprinum, Varro. ¶ Casei maximi cibi sunt bubuli, & qui difficillime transeant sumpti; secundo ouilli; minimi cibi, & qui facillime deiciantur, caprini. Capræ Scyriæ lac augment, præcipue autem casei (nimirum ex lacte earum) maxime commodi sunt, Hippocr. de morbis muliebr.

G.

¶ Milia remedium ex capra demonstrantur, sicut apparebit: quod quidem miror, cum febris negetur carere. Amplior potentia feris eiusdem generis, quod numerosissimum esse diximus, Plin. Et alibi de anser locutus, subdit: Multa præterea remedia sunt ex anser, quod miror æquè quàm in capris: Namq̃ anser coruusq̃, ab æstate in autumnum morbo conflictari dicuntur. ¶ Difficilius se recolligentes à serpentium ictu, in capribus optime conualescunt, Plin. Omnium quadrupedum morbis capram solidam cum corio & ranam rubetam discostas, mederi reperimus, Plin. Lacertæ uiridis uiuæ dextrum oculum effossum mox cum capite suo deciso, in pellicula caprina, contra quar tanas adalligari iubet magi, Plin. ¶ Caprini corij cinis ex oleo illitus perniones prime abolet, Marcel. Iniurias & calceatu ex oleo corij caprini cinis sanat, Plin. Pelliculæ caprinæ ramenta cum pumice trita, acetoq̃ permixta, exanthematis profunt, Marcel. Si foeminæ sanguis ex narib. nimie defluat, mamillæ eius uinciantur corrigio caprino, Marcell. Corium caprinum cum suo pilo decoctum, succo epoto, aluum sistit, Plin.

¶ Pili caprini uisti, fluxus omnes sedant, Aesculap. Visti & aceto permixti, sanguinem de narib. fluentem reprimunt, Sext. Combusti adiecta pice & aceto, inserti naribus cito sanguinem sistunt, Marcel. Eodem modo in naribus appositi, lethargicos excitant, Sext. Caprini cornus nidor aut pilorum, lethargicos excitat, Plin. Fimum caprarum in mulso, calculos expellit: pili quoq̃ caprini cinis, Plin. Combusti tritiq̃ & in potione dati, stranguriosos potenter emendant, Marcel. Caprarum cornu uel pilis accensis fugari serpentes dicunt: cineremq̃ eorum potum uel illitum, contra ictus ualere, Plinius.

¶ Comitialibus dantur carnes caprinæ in rogo hominis tostæ, ut uolunt magi, Plin. Caprina caro quæ super focum, uel roguum hominis mortui assatur, sumpta, caducis remedium est, Sext. Lusciosos, quos Græci nyctalopas dicunt, quidam inassati caprini iecinoris sanie inungunt, aut felle capre: carnesq̃ eas uesci, & dum coquantur, oculos uaporari præcipiunt: id quoq̃ referre arbitrantur, si rutili coloris fuerint, Plin. Ego hic non simpliciter capræ carnem lusciosis edendam intelligo, sed iecinoris carnem: etsi ea minus proprie sic adpellatur, Græci in uisceribus parenchyma uocant. Caprino iure cantharides expugnari tradunt Græci, Plin.

Drusus tribunus plebis traditur caprinum sanguinem bibisse, cum pallore & inuidia ueneni sibi dati insimulare Q. Cepionem inimicum uellet, Plin. De curioso usu caprini hirciniq̃ sanguinis ad abscessus cõcoquendos, in taurino sanguine Galeni uerba retuli. Sanguine caprino maculæ contra etæ abluuntur, Marcel. Dioscorides leporino calente ephelidas & lentigines illini iubet. Caprinus sanguis contra toxicum bibitur, Dioscorid. (qui cum uino bibendum monet) & Galenus libro 2. de antid. Venenum potus extinguit, Aesculap. Decoctus cum medulla contra toxica uenena sumitur, Plin. Hircinum aut caprinum sanguinem aliqui terræ Lemniæ misceri solitum scribunt: sed Galenus id suo tempore factum negat. Commendatur ad antidota hædinus quoq̃ sanguis à Dioscoride. Potus humores remediat, Sextus: forte per humores, uentris fluores intelligit: Quanquam Plinius sanguinem caprinum, uel medullam, uel iecur, aluum soluere scribit: sed maior apud me Galeni & Dioscoridis autoritas est, quorum hæc uerba adiiciam: Sanguis hirci, uel capræ, intestinorum tormina & alui fluores sistit, in quem usum frigus in sartagine statim sumitur, Dioscor. Sanguinem caprarum hydropicis quidam cum melle exhibent: aliqui ad dysenteriam eodem tosto & ad uentris fluxum sunt usi: Videturq̃ mihi quispiam, crassam eius essentiam & terream, cum caliditate exiccatoriam esse suspicatus, ad hunc usum perductus, Galenus. Sanguis caprinus cum medulla, hydropicis auxiliatur: efficaciorum putant hircorum, utiq̃ si lentisco pascantur, Plin. Sanguis caprinus decoctus cum medulla dysentericis subuenit, Plin. Si sint tormina, satis esse remedij in leporis coagulo potest: uino tepido uel semel, arbitrantur aliqui: cautiore & sanguine caprino cum farina ordeacea & resina uentrem illinunt, Plinius ubi de remedijs cœliacorum & dysentericorum agit. Sanguinem caprinum si polentæ surfuribus, adiecta resina miscueris, atq̃ emplastri modo ano uentriq̃ adposueris, pondus omne & libidinem deiectionis efficaciter reprimes, Marcel. Sextus non capræ, sed capri sanguinem, cum resina & polline (malim polenta) mixtum, & uentri superpositum, torminosos sanare scribit. Sed an capræ aut capri sit sanguis, parum refert, ut patet ex Galeni uerbis paulò ante positis. Inuenimus etiam caprinum sanguinem renum calculos frangere, Marcel. Verg. de hoc plura in hircino. Sanguis caprinus cum polenta impositus, ani uitiū omne persanat, Marcel. Cæteris utiq̃ sedis

sedis (proximè de inflationibus eius dixerat) medetur sanguis caprinus cum polenta, Plin.

¶ Adstringentior est caprinus adeps (addunt aliqui, pascuorum causa,) quamobrem dysentericis datur, &c. ut infra dicitur, Dioscor. Boues & caprae, & quaecumque id genus cornigera, ob siccitatem adipem plurimum generant. Sed siue adipem (seuum) siue pinguedinem, totum oleosae & pinguis substantiae genus in animalibus appelles: non tamen licet citra mendacium adipem caprinum humidiorē esse dicere, quam suum, &c. Ceterum caprinum adipem ipsi qui mordicationes patiuntur, aut in recto intestino, aut in colo, potius quam suillum inijcimus: non quod acrimonias plus obtundat: sed quod ob crassitiem citius concresecat, cum suillus instar olei defluat, Galenus de simplicib. ii. 4. Et paulo post: Hoedorum adeps (inquit) minus tum calidus tum siccus est, quam caprarum, sed & caprarum minus quam hircorum. Et rursus cum nonnullos astringentia pro acribus dicere reprehendisset, subdit: Sed illi in uocabulis potius, quam rebus ipsis hallucinari uidentur: & maxime illi quibus Graeca lingua insueta est, qualis est Dioscorides Anazarbensis, &c. Hic enim cum ait magis esse astringentiorum adipem caprinum suillo: si quidem acriorem significare uelit per magis astringentiorum, accipimus sermonem ceu uerum: at si illud, talem habentem qualitatem, qualem rhus, rheon, hypocisthis, balaustium, haud uerum esse sermonem dicemus, Hucusque Galen. Seuum caprae adstringentius est seuo boum, Rasis. Caprinus adeps datur utiliter his, qui cantharidum uenena hauserunt, Dioscor. Seuum caprinum cum cera, contra ictus serpentium imponitur, Plin. Omni morsui & lationi subuenit, Aesculap. Fere omnis dolor corporis si sine uulnere est, recens melius fomentis discutitur: uetus uritur, & supra ustum butyrum, uel caprinus instillatur adeps, Columella in remedijs boum. Et alibi, Suppuratio (inquit) in bubus ferro rescinditur: expressus deinde sinus ipse, qui eam continebat, calida bubula urina eluitur: uel si collui ea pars non potest, lamina candenti seuum caprinum aut bubulum instillatur. Seuum caprinum perniones sarcit, Plin. Cum calce strumas discutit, Plin. Adeps caprina cum calce subacta & apposita, strumas statim dissoluit & sanat, Marcel. Caprinum seuum admixta sandaracha unguis scabros emendat, Plin. Ex sepo caprino admixta sandaracha cerotum, unguibus leprosis superpositum, sine tormento sanat, Sext. Cantharides licheni illitas cum succo taminiae uuæ, & seuo ouis uel caprae, prodesse non dubium est, Plin. Vlcera quae serpunt, cohibet seuum cum cera: item addita pice ac sulphure percurat, Idem. Manantia uerendorum ulcera sanat seuum caprinum cum melle rubique succo, Plin. In furunculis seuum bubulum cum sale illinitur: aut si dolor est, intinctum oleo, liquefactum sine sale, simili modo caprinum, Plinius. Adeps caprinus cum rosis mixtus, pustulas, quae in nocte grauescunt, tollit, Aesculap. Hoc etiam auribus instillatum surdos sanat, Idem. ¶ Comitibus magi commendant seuum caprarum, cum felle taurino pari pondere decoctum, & in folliculo fellis reconditum ita ne terram attingat, bibendum sub limine ex aqua, Plin. Zeae farina ex uino rubro ad scorpionum ictus tepida illinitur, tussim cum caprino seuo aut butyro, Plin. Ius decocti caprini adipis, phthisicis in sorbitionibus prodest, Dioscorid. Caprae seuo in pulte ex alica, & phthisin & tussim sanari, uel recenti cum mulso liquefacto, ita ut uncia in cyathum addatur, rutaeque ramo permisceatur, non pauci tradunt, Plin. Idem alibi rtipicae seuo ex lacte phthisicum liberatum scribit, ut infra dicam. Ptisana cum adipe caprino cocta, torminosis in declinatione conuenit, Marcel. Caprinus adeps decoctus cum polenta, rhoë & caseo, dysentericis datur, & cum ptisanæ succo infunditur, Dioscor. Rasis ubi remedia ex capra describit, leonibus etiam seui (nisi interpretes errauit, quod omnino suspicor) mentionem immiscet, cum de leone tractasset ab initio libri illius de 60. animalibus, nec ullum tale ex eius seuo remedium memorasset: Septem leonis, inquit, omnibus praefertur: ob hoc quum clyster ex eo paratur cum aqua ordeï tosti: aut cum aqua farinae tostae, & sumach cocti (coctum) & liquefactum cum cera, exulceratis intestinis summo pere conducit. Seuum caprinum in sorbitione aliqua intestinorum uitij magnopere prodest, ita uti protinus hauriatur frigida aqua, Plin. (Sextus idem remedium hydropicis commendat, quod non probo.) Seuo hirci aduersus dysenteriam utuntur, in pane qui cinere coctus sit: caprae, a renibus maxime, ut per se hauriatur, protinusque modice frigidam forberi iubent. Aliquis & in aqua decoctum seuum admixta polenta & cymino, & anetho, acetoque, Plin. Adipem caprinum de renibus sublatum, misce cum polentae furfuribus, atque adijce illic cyminum, & anethum, & acetum, æquis portionibus, atque ex aqua decoque, & colatum sorbitionis more dysenterico dato sumendum, mire celeriterque subuenies, Marcel. Helxine imponitur podagris cum caprino seuo ceraque Cypria, Plin. Seuum (capri, Albertus) cum stercore caprarum coctum & croco, ponitur (fricatur, Albertus) super podagrā, ut dissoluat (leniat, Albertus) dolorem, Rasis.

¶ Caprina medulla quarto loco post ceruinam, uitulnam, & taurinam laudatur apud Dioscoridem, postrema est ouilla. Laudatissima ceruina, inquit Plinius, mox uitulina, dein hircina & caprina. Vide supra in Vitulina, ubi multa de medullis earumque uiribus in genere dixi. Sanguis caprinus decoctus cum medulla, contra toxica uenena sumitur, Plin. Idem remedium dysentericis & hydropicis prodest, Idem. Et alibi cum ex caprino remedio quaedam docuisset, subdit, Nec abdicant simum ex melle illitum epiphoris, contraque dolores medullā, item pulmonem leporis: ut dubitet aliquis leporinam ne an caprinam medullam accipiat: ego de caprina intelligo. Sanguis caprinus, uel medulla, uel iecur, aluum soluit, Plin. Ego contra sistere potius dixerim, cum siccandi modice & emplasticā fere facultatem plerumque omnes medullae habeant: Quamobrem ad dysentericos etiam caprinae medullae

usus est, ut nunc dicam. Quinetiam sanguinem caprinum, alium sistere supra dixi, idem de iecore mox confirmaturus. Sanguis caprinus decoctus cum medulla dysentericis subuenit, Plin. Sanguis caprinus cum medulla hydropicis auxiliatur: efficaciorum putant hircorum, utique si lentisco pascantur, Plinius.

¶ Cornu caprinum dextrum in Athanasiam magnam, sic appellatam compositionem apud Io. Mesuen requiritur: item in antidotorum descriptionibus filij Serapionis & Hali, & Auicennae. Apud Mesuen codices quidam uariam lectionem habent, Alias de cornibus cerui. Hanc reprehendunt monachi qui nuper in Mesuen scripserunt, quoniam apud alios authores non habeatur. Io. Marnardum quoque (suis Minerua) uituperant, qui scripserit superstitiose dextrum potius quam sinistrum cornu sumi: ipsi enim dextrum praeferendum putant, siue occulta nobis ratione illud praecellat, siue quod pugnando magis exerceatur; & alia multa multo risu excipienda nugantur. Non ignoro tamen ex cerui cornibus alios dextrum, alios sinistrum praeferre, ut suo loco dicetur. Caprarum cornu uel pilis accensis fugari serpentes dicunt, cineremque eorum potum uel illitum contra ictus ualere, Plinius. Puluerem de cornu caprae, & eius lac cum origano, & cum uini cyathis tribus, a serpente mortuus bibat, uenenum excutiet, Sextus. Sed is confundit in unum remedium, quod Plinius triplex fecit, de cornu, de lacte, & de caseo caprae: de cornu Plinij uerba iam retuli, de reliquis quoque mox subiungam: uidetur etiam corrupta quaedam in Sexto, quae omitto, & Plinij seruandam lectionem moneo. Sudores inhibet cornus caprini cinis e myrteo oleo perunctis, Plin. Caprini cornus uel fimi cinis ex aceto illitus, sanguinem sistit: hircini uero iecoris dissecti sanies efficacior: Et cinis utriusque (uel cornus uel fimi caprini, ut hircini iecoris per parenthesin mentio inciderit) ex uino potus, uel naribus ex aceto illitus, Plin. Ad sacrum ignem: Cornu caprinum in flamma ustulato, & crustas quae exurgunt excuties in uas nouum, donec consumatur: deinde conteres cum aceto scillitico, & illinies sacrum ignem, mirifice sanabitur, Sextus. Cornu caprinum capiti infirmi qui non dormit, suppositum, uigilias in somnum conuertit, Sext. Caprae cornu fursure mixto cum oleo myrtino, capillos fluentes retinet, & crescere facit, Sext. Caprini cornus farina uel cinis, magisque hircini, addito nitro & tamaricis semine, & butyro oleoque, prius capite raso, mire continent ita fluentem capillum, Plin. Comitiales morbum deprehendit caprini cornus, uel ceruini usti nidor, Plinius. Si caducus uere caducus est, caprinum cornu adustum naribus si sumpserit (si ante nares eius teneatur) mox cadet, Sextus. Lethargicos excitat caprini cornus nidor, aut pilorum, Plin. Cornibus cerui & caprae ustis maxime utuntur, ut & nos saepe usi sumus, tum ad candorem dentium, tum ad contrahendas mollities fluidas gingiuas, Galenus. Cornu caprae ad albedinemustum, dentes egregie abstergit, & gingiuas corroborat, earumque turgentium dolorem reprimit, Auicenna: item & Rasis & Albertus, qui dentes eo confricandos scribunt. Cornu caprae rasum in mel mixtum, & pisatum (contusum) medicatum (ex medicinae malicia natum, ut Humelbergius exponit,) uentris fluxum reprimit, Sextus. Caprino cornu suffiri uuluam, utilissimum putant, Plin. Quiculae aut caprae cornu tusum, & ordeum tostum ac fustum oleo subigito ac suffito, Hippocrates in libro de morbis muliebribus, inter medicamenta muliebria diuersa, & ita confusa, ut de multis ad cuius facultatis titulum referri debeant dubitemus. Caprae cornu, & gallam, & adipem suillum, ac cedriam, suffito, Ibidem. Lotium caprinum cornu caprino inditum referuatur ad remedia quaedam, ut in lotij mentione dicam.

¶ Caprae ungulas ad serpentes prohibendos Palladius uri iubet. Caprinarum ungularum cinere peruncta ex aceto alopecia sanantur, Dioscorides & Rasis. Albertus acetum uehemens requirit, & malignam quoque alopecia ita curari scribit. Quidam ungues caprarum deustos, moxque aceto perfusos, alopecij illinunt: Itaque fuerit & hic cinis facultatis extenuatoria, Galen. Aesculapius ungulas uistas cum pice liquida teri & illini iubet. Ungularum cinis cum pice, fluentem capillum continet, Plin.

¶ Talorum caprae recentium cinis dentifricio placet, & omnium fere uillaticorum quadrupedum, ne saepius eadem dicantur, Plin.

¶ Adrupta intestina laudant caprini capitis cum suis pilis decocti succum, Plin. Caprinum caput cum pilis decoctum & contritum, incisa intestina solidat, Sext. Cum pilis suis contusum, atque discortum, ciboque sumptum, rupta interius intestina dicitur glutinare, Marcellus. ¶ Cerebrum caprae (caprae, Sextus:) magis per annulum aureum traiectum, priusquam lac detur, infantibus instillant contra comitiales, ceterosque infantium morbos, Plin. Caprae cerebrum cum melle carbunculos in uentre sanat, Aesculap. Aqua quae e caprae palato effunditur, & quicquid comedit, misceatur cum melle & sale, & ex eo caput & corpus sero fricetur, pediculi extinguentur, Sextus. Idem remedium est ad uentris dolorem: sed & uentrem strictum soluit, & si plus biberit, purgat, Idem. ¶ Linguae exulcerationi & arteriarum prodest ius omasi gargarizatu, Plin. omasum intelligo bubulum: de illo enim lacte proxime dixerat, quanquam simul etiam de caprino.

¶ Caprinum iecur assum si edatur, tum ad nyctalopas accommodari aiunt, tum eos qui comitiali morbo sunt obnoxij, arguere, conuulsionemque illis accersere: Idem potest hircinum, Galenus. Papilio quoque lucernarum luminibus aduolans inter mala medicamenta numeratur: Huic contrarium est iecur caprinum, Plin. Caprini iecoris inassati decidua sanie, inungi lusciosos (nyctalopas) prodest: & dum coquitur apertos oculos halitu eius uaporari: prodest in cibo tostum ad eadem, Dioscorid. & Galenus. Capras tradunt noctu non minus cernere quam interdum: ideo si caprinum iecur uescantur,

vescantur, resisteat uespertinam aciem his quos nyctalopas uocant, Plinius. Et alibi, Et quoniam capra noctu æque quoque cernant, sanguine hircino sanari lusciosos putant, nyctalopas Græcis dictos: Capra uero iecinere in uino austero decocto: Quidam inassati iocineris sanie inungunt, aut felle caprae carnesque eas (ipsum iecoris uiscus) uesti, & dum coquantur, oculos uaporari his præcipiunt. Id quoque referre arbitrantur, si rutili coloris fuerint. Volunt & oculos suffiri, iocinere in ollis decocto, quidam inassato, Plinius. Dum hepar caprae cum aqua & sale decoquitur, comprimat se oculis apertis super uaporem huius aquae, cui uisus deficit noctu, multum iuuat, Rasis. Celsus medicinae lib 6: post multorum in oculis morborum curationes, de oculorum imbecillitate curanda sic prodit, Praeterea hæc imbecillitas oculorum est, ex qua quidam interdum satis, noctu nihil cernunt, quod in foemina bene respondentibus menstruis non cadit. Sed sic laborantes inungi oportet sanguine iocineris, maxime hircini, sin minus, caprini, ubi ad assum coquitur, excepto: atque edam quoque ipsum secur debet, Sext. hæc remedia ad nyctalopas caprae iecori adscribit, uide infra. Iecur assum caprae coeliacis subuenit, magisque etiam hirci, cum uino austero decoctum potumque, uel ex oleo myrteo umbilico inpositum: Quidam uero decoquunt à tribus sextariis aquae ad heminam (al. geminum) addita ruta, Plinius. Vini ueteris feces, & iocineris caprini frustum sufficiens in ollam rudem mitte, & facito ut bulliat, atque inde ieiuno coeliaco sufficienter da bibere, Marcellus. Iecur caprae alui soluit, Plinius: sed quod sistat, non soluat, constat ex eo quod coeliacis subuenit, ut iam dictum est, &c. Si pariens inflata fuerit, hepar ouillum aut caprinum, calido cinere obrutum, edendum dato meracius ad dies quatuor, & uinum bibat uetus, Hippocrates de natura muliebri.

¶ Fel caprinum ueneficij ex mustela rustica factis contrarium est, Plinius. Felle caprarum psilothri uis efficitur, si euulsis pilis triduo seruetur illitum, Plinius: uide paulo post in remedijs huius fellis ad palpebras & supercilia. Fel caprinum ad incipientes strumas optime facere experientia docuerunt: nam penitus crescere non sinentur, si eo assidue tangantur, Marcellus: apud Plinium non caprinum, sed aprinum fel strumas discutere legimus. Fel caprinum cum aluminis cinere scabiem hominis abolet, Plinius. Lepras secur hirci calidum illitum, sicut elephantiasin fel caprinum, Plinius: Dioscorides hircinum fel ad elephantiasis tumores tollit, sicut elephantiasin fel caprinum, Plinius: Dioscorides hircinum fel ad elephantiasis tumores commendat. Magi felle caprae sacrificata duntaxat illito oculis, uel sub puluino posito, somnum alluci dicunt, Plinius. Ad porriginem prodest cornus ceruini cinis è uino, utque non tædia animalium capillis incresecant: item fel caprinum cum creta cimolia & aceto, sic ut paululum capilli inarescant, Plinius. Hyblæ mellis succi cum felle caprino subueniunt oculis dira caligine pressis, Serenus. Fel quidem caprinum pluribus modis assumunt ad oculorum remedia: cum melle, contra caligines, (Sextus caprae fel cum melle miscet aduersus caliginem; Dioscorides in eundem usum fel syluestris caprae commendat:) cum ueratri cantharidi tertia parte, contra glaucomata: cum uino, contra cicatrices, & albugines, & caligines, & pterygia, & argema: ad palpebras uero, euulso prius pilo, cum succo oleris, ita ut inunctio inarescat: contra ruptas tuniculas, cum lacte mulieris: Ad omnia autem inueterata fel efficacius putant, Plinius: Eadem omnia Sextus de caprae felle scribit, paucis uerbis uariantibus, uide infra. Sedat caliginem fel cum passo aut melle, Idem: caprinum intelligo, etsi propius nominatus sit lepus. Felle caprae nyctalopas inungunt, uide supra in iecoris ex hoc animali remedio ad eosdem. Dioscorides caprae syluestris fel ad oculos lusciosos & uarios eorum affectus commendat. Collyrium ex felle caprarum syluestrium uel domesticarum, telam oculorum sanat, Rasis & Albertus. Fel caprinum palpebris uel supercilijs inpositum, pilos abolet: acerrimum enim est, & forsan in alijs quoque locis psilothrum, Albertus. Domesticarum suum bile uruntur quidam ad ulcera aurium, medicamento utique non reprobo: & tu quoque ubi compositorum nihil adfuerit, utitur: sunt enim innumera. Sed & pro affectus magnitudine, alia etiam atque alia alterius animalis bilis potest congruere. Nam ubi ulcus diuturnum fuerit: multamque saniem pusque contineat, etiam sicciorẽ bilem præferes, puta ouis, quæ paulo est acrior suilla: hac etiam magis caprarum, cui adsimilis quodammodo est urorum & bouum: taurina ualentior est. &c. Galenus. Medicamentum quod recipit fellis caprini & mellis ana scrupulum unum, conteres & in strigili calefacies & infundes, & lana obeludes aurem. Nihil hoc medicamine potentius, neque certius, etiam si intrinsecus cancerauerint aures, Marcellus. Senectus serpentium uista, cum felle caprino auribus purulentis instillatur, ut in Senectute serpentium dicam ex Plinio. Aurium uitia sanantur tritis porri folijs cum felle caprino, uel parimẽtura mulsi, Plin. Aurium uitij medetur fel caprinum cum rosaceo tepido, aut porri succo: aut si sint rupta ibi aliqua, è lacte mulieris, Plin. Quorum auditus hebes est, ex felle caprino, formicarum ouis, melle & chelidonio mixtum medicamen auribus instillent, Innominatus. Anginae prodest caprinum fel cum melle, Plin. Caprinum fel, uel taurinum, melle permixtum, & extrinsecus faucibus adpositum, uel pro unguine inductum, anginas efficaciter sanat, Marcellus. Ad ceruicem tumores sedandos, ouorum uicelli cocti cum adipẽ anserina illinuntur, felle caprino æquis ponderibus permixto, atque inde ceruicẽs fricantur, Marcellus. Caprae fel cum cyclamini succo & aluminis modico: aliqui & nigrum & aquam adiecitse malunt, alium soluit, Plinius: subditum pastillo intelligo: quod mox etiam de felle taurino dicit cum absinthio trito: Simile remedium Sextus ex felle caprae describit, ut in Caprea dicam. Ad lumbricos egerendos felle caprino madefactam lanam umbilico adpone, Marcellus. Ani uitia & codylomata felle caprino peruncta, sanari certissime constat, Marcellus. Fel caprinum per se condylomatis sedis

medetur, Plinius si bene memini. Cum melle ueretri doloribus ulceribusq; illitum prodest, Marcel. Caprarum fel callum uuluarum emollit inspersum, & à purgatione conceptus facit. Probatum remedium est felle caprino, non manu, sed pinna, pedes perunctos confestim dolore releuari, Marcel.

¶ Capræ hirci uel liene asso, coeliacis utuntur, Plinius. Sextus torminosis capræ lienem bibendum commendat.

¶ Genuinum capræ stercore commisceas, & factum quasi malagma, femora perunge, mirè sanat femorum dolorem, Sextus: Per genuinum (inquit Humelbergius) aut testiculos, aut naturam, aut tale quid intelligendum putamus, sicuti de patella cerui etiam diximus.

¶ Qui urinam tenere non poterit, capræ uesicam comburat, & cinerem eius ex aqua cum uini portione bibat, Marcellus.

¶ Capræ secunda ex uino pota mulierum secundas efficiet, Sext. Membrana caprarum in qua partus æditus, inueterata potuq; sumpta in uino, secundas pellit, Plin.

¶ De lacte caprino uide quædam supra ca. 6. Scio Damocratem medicum in ualitudine Constdia M. Seruiliij consularis filia, omnem curationem austeram recusantis, diu efficaciter usum lacte caprarum, quas lentisco pascebat, Plin. Cancri fluuiales triti potiq; ex aqua recentes, seu cinere adseruato, contra uenena omnia profunt, priuatim contra scorpionum ictus cum lacte asinino: uel si non sit, caprino, uel quocunq; addi & uinum oportet, Plinius. Absyrus idem ferè medicamen ad cephalalgiam in equis commendat, ut dicam paulò inferius. Caprinum lac contra cantharides remedium est, Plinius & Sext. & contra ephemerum, potum cum taminia uua, Plin. Lactis (caprini) bauflus cum uua taminia, contra ictus serpentium ualet, Plin. Capræ lac quod primum mulgetur leuiiores facit accessiones in quartanis, si illud editur aut ex dulci bibatur, Sext. Magorum quidam simi hirundinum drachmam unam in lactis caprini uel ouilli uel passi cyathis tribus aduersus quartanas ante accessiones dant, Plin. Agnis febricitantibus multi lacte caprino medentur, quod per corniculum infunditur faucibus, Columella. Alicæ usum ad syntexes ex ouillo aut caprino lacte, in ouillo dicam ex Plinio. Fel herinacei psilothrum est, utiq; mixto cerebro uespertilionis, & lacte caprino: item per se cinis cum lacte, Plin. Vetonice farina è lacte caprino pota sanguinem ex hubere fluentem sistit, Plin. Sacer ignis morbus ouium insanibilis penè ad omnem tactum excandescit, sola tamen ea fomenta non aspernatur lactis caprini: quod infusum tantum ualet, ut blandiatur igneæ scæuitiam, differens magis occidionem gregis quàm prohibens, Columella. Frigidam uisionem nostrates uocant, in uulneribus & ulceribus quibusdam periculosum symptoma, cum locus tanquam ustus nigrescere & sensum amittere incipit, & caro ipsa resolui ac decidere, ex putrilagine ni fallor, sphacelum aut gangrenam dicas: huic aliqui occurrunt, silicis maioris radice in lacte caprino decocta & imposta calida: Alij anthemidis flores cum farina tritici in lacte caprino coquunt & imponunt. Lac caprinum potum pruriginem & morsus sanat, Aesculap. Si quid in membri alicuius articulo deciderit, unde uel dolor uehemens oritur, uel ligamenta læsa humorem remittant (quem nostri uocant das glidwasser) quod magno tum dolore tum periculo sit, lini semen in lacte caprino decoques & impones, Author obscurus. Lacte caprino lentes tolli tradunt, Plin. Lac caprinum incoctum, sed non adulteratum aut uiriatum, rectè alopecij infricatur, mirum est, Marcel. Cancros fluuiatiles septem contritos misce sextario lactis caprini, & olei cyatho: diligenter percolatum equo ex capite dolenti per os infunde, Absyrus: Simile paulo ante recitauimus ex Plinio aduersus uenena. Philistion opisthotonicis brassicæ succum ex lacte caprino cum sale & melle bibendum censet, Plin. Dextro oculo chamæleontis, si uiuenti eruatur, albugines oculorum cum lacte caprino tolli, Democritus narrat, Plin. Fel tauri sanat purulentas aures, & in his rupta, cum caprino humano uel lacte instillatum, Dioscor. Purulentæ & obruinæ auriculæ & dolorem tolles, & auditum confirmatissimum reddes, si prius eluas eam lasere cum recenti caprino aut mulieris lacte permixto, deinde instilles tepidum fel taurinum cum oleo cedrino æquis portionibus mixto, Marcel. Idem remedium alibi etiam describit ab initio capitis noni. Lacte caprino perunctæ gingiua, faciles dentitiones faciunt, Plin. Efficax habetur caprino lacte collui dentes, uel felle taurino, Idem. Dentes mobiles sapius colluendi sunt lacte caprino, Sext. Caprino lacte recenti, sicut mulsu fuerit, os assidue collutum, laborantes ex ictu dentes confirmat, Marcel. Lactis bubulo aut caprino tonsillæ & arteriæ exulceratæ leuantur: Gargarizatur tepidum, ut est expressum, aut calefactum: Caprinum utilius, cum malua decoctum & sale exiguo, Plinius & Marcellus. Aesculapius artericum habet, pro eo cui læsa sit arteria: arteriacum malum, quanq; & arthriticis lac schiston caprinum datur, ut mox dicemus. Lac caprinum, uel bubulum, uel ouillum, recens mulsu dum calet, uel etiam calefactum gargarizatum, tonsillarum dolores & tumores cito sedat, Marcellus. Pectoris doloribus decoctum in lacte caprino prodest nasturtij semen, Plin. Maxime perpurgat lac equinum, tum asininum, deinde bubulum, tum caprinum, Varro. Caprini lactis potus cum sale & melle alium soluit, Plin. Purgatorium efficax, quod nec sto machum uexat, nec caput grauatur, & bilem deducit: lactis caprini sextarium, salis ammoniaci uncias duas, mellis optimi unciam unam, in unum omnia diu contrita & permixta ieiuno potui dantur: sed post potionem diu inambulare debet, ut ipsa potio melius motu corporis prosit, Marcellus. Mulieri grauidæ pituitosæ & caput dolenti, & aliàs atq; aliàs febrienti, dare oportet pharmacum quod pituita ducit, & lac caprinum coctum cum melle miscere, Hippocrates in libro de morbis mulieb. Medici speciem

speciem unam addidere lactis generibus, quod schiston appellauerunt: id fit hoc modo: Fictili nouo feruet, caprinum maximè, ramisq; ficulneis recentibus miscetur, additis totidem cyathis mulsi (acetum mulsi, Dioscor.) quot sint heminae lactis. Cum feruet, ne circumfundatur praestat cyathus argenteus cum frigida aqua demissus, ita ne quid fundatur. Ablatum deinde igni refrigeratione diuiditur, & discedit serum a lacte. Quidam & ipsum serum iam multò potentissimum, decoquunt ad tertias partes, & sub dio refrigerant. Bibitur autem efficacissimè heminis per interualla, singulis diebus, quintis (singulis usq; ad quinas, Dioscor.) melius à potu gestari. Datur comitialibus, melancholicis, paralyticis, in lepris, elephantiasi, articularibus morbis. Intestinorum uitij magnoperè prodest lactis caprini potus decoctus cum malua, exiguo sale addito: & si coagulum addatur, maioribus emolumentis fiet; Plinius. Lac caprinum ex coagulo temperabis, & dum tepet, antequam penitus constringatur, dysenterico bibendum dabis, cito remediabitur, Marcel. Lactis caprini statim mulsi grandi potioni additur de coagulo hœdino frustum, quantum auellana grandis est: quod digitis, medicinali & pollice sublatum uel missum, isdem digitis contemperatur, & datur laboranti dysenterico dum adhuc calet lac, antequam coagulo stringatur, per triduum: Hæc potio ieiunio dabitur contra orientem bibenda, Marcel. Lac caprinum feruens, adiecto polentæ quantum satis sit, cum fuerit quasi tenuis pulicula, dysenterico bibendum dabis, Marcel. Lac caprinum ad dimidias partes decoctum, dysentericis & coeliacis datur, Plin. Si torminosi uel coeliacii propter frequentes desurrectiones uiribus deficiunt, dandum erit eis ius gallinæ pinguis excoctæ cum butyro, uel lac caprinum aut ouillum tepidum per se, uel etiam decoctum cum butyro, Marcel. Iniectione ad dysenteriam, Amyli uncias tres in lactis caprini cocti pro modo quantum uisum fuerit, adijcias, & ita iniectionem facies, Marcellus. Alui exulceratos fluores & tenesmos, ouillum bubulumue aut caprinum lac sinit, ignitis calculis decoctum, Dioscor. Post clysteris usum, si quidem stercorum multitudo in cæco intestino sit: sin minus, post fomenta pectini inguinibusq; admota, exhibendum est lac caprinum recens multum heminae mensura, nequaquam minus; uerum non acruatim, sed sigillatim partitum. Sequenti deinde die lac ipsum ad dimidium decoquatur, ablato eo quod in decoctione concretum superstat, atq; ita exhibeatur, Aëtius in cura tenesmi. Idem alibi docet quo pacto lac cum calculis fluuiatilibus ignitis siue bubulum siue caprinum, in biliosis alui fluxionibus, & coeliacorum alibi, parare conueniat, ut in bubulactis mentione supra exposui. Panicum sinit aluum in lacte caprino decoctum, & bis die haustum: sic prodest & ad tormina, Plin. Panis antiquus ex lacte caprino decoctus, & more sorbitionis uentris fluxu laboranti bis ad diem datus, cito succurret, Marcel. Satiui siferis priuatim succus cum lacte caprino potus, sinit aluum, Plin. Caprino lacte lienes sanantur, post bidui inediam tertia die edera pastis capris, per triduum potio sine alio cibo, Plin. Vtilissimum lienosis hoc remedium est: Capræ lactares abstinentur à cibo per triduum, tertia die hedera tantummodo saturantur, & mulgentur antequam bibant: si ex eo lacte sextarios tres per triduum calidos statim quomodo mulsi fuerint ieiunus lienosus acceperit, ita ut nullos alios cibos illo triduo mādūcet, potenter sanabitur, Marcellus. Qui cotidie ieiunus serum caprinum, sed earum capellarum quæ hedera pascuntur, biberit, splene consumpto erit, Marcel. Lac caprinum semicoctum, si capræ tantummodo hedera pascantur, infantibus lienosis datur, Marcel. E caprino lacte adiecto coagulo, ut solet caseus fieri, potus detur hydropicis, elabuntur, Sextus. Remedium ad colicam ex lacte caprino calido in bubula uel sica uentri admoto, supra descripsi in Boue: hic illud addam, aliquos non in uesicam lac infundere, sed spongiam eo grauidam imponere, & insuper uas ligneum, quo lac minus defluat. Lac caprinum potum lumbricos necat, Aesculap. Passi Cretici cyathos tres, lactis caprini itidem, seminis cucumeris grana triginta tria, optimè trita simul una portione qui biberit, absoluet renium dolore, Marcel. Anatolius equis sanguinem per urinam excernentibus, lactis caprini cotylam cum amyli ea mensura, quæ tribus ouis par esset, & olei uncias tribus, omnia mixta per cornu infundi iubet: Pelagonius lac caprinum amyllum, & oua tria, & succum perdicij herbae commiscet. Vetonica farina è lacte caprino pota, sanguinem ex hubere fluentem sinit, Plin. Medicamenta quædam ad Venerem incitantia medici ex caprino lacte propinant, Marcel. Herbae quam orchin uocant radicem alteram, quæ mollior & inferior est, in lacte caprino uiri in Thessalia bibunt ad stimulos coitus, duriores uero ad inhibendos, Plin. Ad eos quibus semen fluit, & non potentibus, & aquosum est, unde efficit ut foemina non concipiat: Caprinum lac cum melle potum, remedium est & ualde optimum ut concipiat, Sext. Si sedis musculus promineat, & rimas patiatur, caprinum lac calefactum illinito, Innomatus.

Caprinus caseus recens, his qui uiscum biberint, remedio est, Plin. Ad reliquos (præter canis rabidi) bestiarum morsus, caprinum caseum siccum cum origano imponunt, & bibi iubent, Plin. Et alibi, Caseum caprinum cum origano impositum, contra ictus serpentium ualere tradunt. Siccus ex aceto ac melle purgat ulcera, Plinius. Contra quartanam datur caseus caprinus recens cum melle diligenter sero expresso, Plin. Impositus caseus caprinus omnes punctiones & dolores reprimit, Aesculap. Mollis, id est recens, cum melle subactus impositusq; & panno desuper tectus aut linteo, suggillationes liuoresq; celeriter absterget, Marcellus. Caseus caprinus siccus cum porro igni sacro illinitur, Plin. Siccus ex melle & aceto in balineis, oleo remoto, papulis nigris illinitur, Idem. Recens coagulatus supra oculos positus dolores cito lenit, Marcellus. Ad feruorem uel punctiorem

oculorum, capitis & pedum dolorem: Caseus caprinus recens oculis superpositus mire subuenit: Itē simili modo capiti dolenti superpone: Sic & pedum dolorem medicare, Sextus. Caseo caprino molli imposito ex aqua calida epiphoræ sedantur: si tumor sit, ex melle: utrunq; uero sero calido fouendum, Plinius. Ad ueretri dolorem, caseum caprinum & mel pari pondere in pultario fictili coque, & bis ad diem impone: sed ante uino uetere locum qui curandus est eluas, Marcel. Genitalium carbunculis caseus caprinus tritus & impositus medetur, Plin. Si mulier cibos auersans, utero doleat, & febris ipsam ac rigor corripiat, pepli albi quintam dimidiā chœnicis partem, & seminis urticæ tantundem, & casei caprini rasi dimidiā chœnicem, simul cum uino uetere molito, deinde cocta forbenda dato, Hippocrates in libro de morbis mulieb. Et paulo post: Si ex partu alui profluuiū corripiatur, bibat uuam passam nigram, & punici dulcis malicorium, & internum nucleum, et coagulum hœdit: hæc uino nigro diluta, & caseo caprino ac polenta triticea inspersis, bibenda dato. Et alibi in eodem libro, si quid in uteris computruerit, item si sanguis & pus exeant, caseum caprinum uel deraum assatumq; uel simpliciter, cum æquali parte polentæ miscet, & in uino ieiunæ propinat.

¶ Omnium creberrimè utimur caprino stercore. Græci *αργάβας* (scem. genere) propriè nominant, digerentis & acris facultatis: adeo ut et induratis scirrhorum in modum tumoribus congruat, nō tantum lienis, sed etiam aliarum partium. Vstum tenuioris essentiae quidem, uerū haud manifestò rediditur acrius: quamobrem sanè ad alopecias congruit, & omnia adeo quæ extergentia medicamenta desyderant, ut lepras, psoras, lichenas, & id genus alia. Miscetur & digerentibus cataplasmatibus, quæ sunt quæ accommodantur ad paroidas & bubonas diuturniores. Est enim uis eius tum uisti, tum non uisti, absterforia, & digerens: nec eam paruiam habet digerendi potentiam. Verum pro passu uario nonnihil habuerit differentiae: non tamen tantum, quantum sterces humanum. Medicus quispian ex ijs qui in agris & uicis medicinam exercent, utebatur hoc fimo ex aceto ad uiperarum morsus, & multo sanè etiam magis aliarum bestiarum: ac profecto ex ijs complures seruauit. Et hic ipse quoq; medicus ad auriginem potandas ipsas spyrathos ex uino præbuit, & ad profluuium muliebri cum thure apposuit. Quæ omnia sanè optimus medicus ignorare non debet: cæterum potiora eligere, potissimum ad urbanos & honoratos uiros, Hæc omnia Galenus libro 10. de facult. simplicium ca. 22. Caprinum simum inquietos infantes adalligatum panno cohibet, maxime pueilas, Plinius. In aceto decoctum imponitur serpentium moribus, Dioscor. Et alibi, Cum uino studiose impositum uiperarum moribus auxiliatur. Fimum caprarum in aceto decoctum & illitum in ictus serpentium ualere dicunt, placet & recentis cinis in uino: Atq; in totum difficiliter se recolligentes à serpentium ictu, in capribus optimè conualescunt: Qui efficacius uolunt mederi occisæ capræ aluū dissectam, cum fimo intus reperto statim illigant, Plin. Percussis à scorpione simum capræ efficacius cum aceto decoctum auxiliatur, Plin. Ad canis rabidi morsum laudant capræ simum ex uino illitum aut melle, Plin. Sanguinis impetus ex aceto cohibet, Dioscor. Caprini fimi cinis ex aceto illitus, Plinius: uide superius in Cornu caprini mentione ad eundem usum. Caprinum sterces impositum non patitur consurgere tumorem, Sext. Farina hordei cum stercore bouis uel capræ cocta, ad omnem tumorem ualeat, Author obscurus. Stercus caprinū cum melle mixtum, sanat luxos, & uiamores discutit, & non patitur iterum cōsurgere, Sextus: Luxos intellige luxatos, ut inferius dicam ex Plinio. Fimum caprinum ex aceto decoctum strumas discutit, Plinius. Fimum caprinum ad bubones diuturnos usurpari, ex Galeno iam dixi. Fimum bubulum in cinere calefactum, aut caprinum in uino uel aceto decoctum, illinitur in his quæ rumpere opus est, Plin. In aceto decoctum impositum, ulceribus quæ serpunt, igni sacro, parotidibus, Dioscor. Ex aceto subferuefactum & illitū, sanat ulcera quæ serpunt, Plinius. Et alibi, Manantia uerendorum ulcera sanat seuum caprinum cū melle rubicū succo: uel si serpant, fimum etiam prodesse cum melle dicunt, aut cum aceto. Prodest ad lepras, psoras, lichenes, & id genus alia, ut paulò ante ex Galeno dixi. Cum melle mixtum & appositum sanat cancerosos, Sextus. Cum melle commixtum & superpositum, carbunculos qui in uentre nascuntur, discutit, Idem. Fimus caprinus in aceto feruefactus & subactus impositum, quo omnia crurum & tibiarum ulcera purgantur & persanantur, butyro bubulo cū oleo cyprino aut laurino postmodum addito, Marcellus. Spinæ ac similia corpori extrahuntur excrementis capræ ex ulano, Plinius: apud Sextum capri non capræ legitur, his uerbis, Stercus capri ex uino conspersum impositumq; quod inhærebit, extrahet & sanabit. Medicus quidam medicamentorum peritus in Mysia Hellepōti, ulcerum ambusta ad cicatricem ducebat ouis sterces cerato rosaceo cōmiscēs, (hoc & Dioscor. de ouillo scribit:) sed & per sterces caprinū combustū similiter curabat, parum eius multis numeris maiori cerati (rosacei) moli admiscens, Galenus. Græcum exemplar nostrum habet, *καὶ μὴ τοῦ δῆλ' αἰγῶν κενὸν μὲν οὐκ ἔστιν ἐπεὶ τὸν* deest nomen excrementi, interpretes legunt, *δῆλ' αἰγῶν κενὸν μὲν οὐκ ἔστιν οὐκ ὁμοίως ἐστὶν αἰγῶν, μὲν οὐκ ἔστιν καὶ τούτου*, non τούτου: si ὁ articulum addas, ὁπότε uox omitti potest ut proximè in præcedentibus posita. Sed considerandum est an rectè legatur *κενὸν μὲν*, ut nihil hic mutandum sit præter ὁ articulum addendum: sensus erit, Quinetiam caprillo fimo homines ambustos similiter curabat, &c. Nam Plinius quoq; caprarum simum (simpliciter, non uistum) ambusta sine cicatrice sanare dici, scribit. Aggregator etiam ex Auicenna citat, capræ sterces cum aceto, uel cerato rosaceo, ambustis auxiliari. Deinde cum ouillo stercore non uisto usus sit ille medicus, de quo Galenus scribit, quod minus acrimoniæ quàm caprinum habet, caprinum in eundem usum uisisse non

non est uerisimile. Quanquam si uisti quoque huius fimi (cum acrimonia ex igne nihil assumat, ut ex Galeno supra dictum est) modicum copioso cerato aliquis misceat, idoneum ambustis medicamē red det. Scio & alia quædam (ut pilos, testas purpurarum, & coria) in hunc usum uri solita. Proinde rem in medio relinquo, ut quisque pro arbitrio legat & sentiat. Luxatis finum caprinum cum melle illinuntur, Plinius; Luxum & tumores discutit cum melle, & non patitur iterum consurgere, Sextus. Costis fractis laudatur unice caprinum finum ex uino uetere, aperit, extrahit, persanat, Plinius. Nervorum doloribus finum caprinum decoctum in aceto cum melle, utilissimum putant, uel putrescente nervo, Plinius. Melle mixtum impositumque, suppuratos nervos expurgat, & ad sanitatem usque perducit, Marcellus. Cum acerrimo aceto mixtum morbum articulorum sanat, Sextus: In dulci potum, Idem ut Aggregator citat. Cum polenta & aceto in corporibus duris, ut rusticorum, Galenus ut Aggregator citat. Cum melle mixtum parotides mire sanat; item articuli cum eodē peruncti, sanantur, Sextus. Cum aceto mixtum & superlinitum nervorum contractionem sanat & confirmat, Idem. Cum aceto coctum & subactum, atque ad crassitudinem mellis impositum, articulorum contractiones relaxat, & tremulis prodest, Marcellus. Cum melle in aceto decoctum articulorum attritis prodest, Plinius.

¶ Medetur alopecij exustum, & cum aceto aut oxymelite (melle, Albertus) illitum, Dioscorides & Rasis: meminit etiam Galenus, ut supra retuli. Caprino fimo cum melle alopecias expleri tradunt, Plinius. Paulus Aeg. ubi de alopecia scribit, tum caprino tum ouillo ad eam excremento utitur. Septem pilulas stercoris caprini ex aceto tere, & fronti inline contra capitis dolorem, Marcellus. Cervicis dolor inflexibilis, quem opisthotonon Græci uocant, leuatur bulbo trito cum fimo capræ cervici illito, Plinius & Marcellus. Stercus caprinum fimo (uino forte) conspersum, tritumque & impositum oculis, atque obligatum, omnem dolorem tumoremque detergit, Marcellus. Nec abdicant finum ex melle illitum epiphoris (oculorum,) Plinius. Contra parotides in aceto decoctum imponitur, Dioscorides: meminit etiam Galenus ut supra dictum est. Parotidibus prodest urina capræ calefacta instillata auribus, finumque eiusdem cum axungia illitum, Plinius. Cum melle comixtum parotidas mire sanat, Sextus. Baccas caprinas aridas terat, & ex uino generoso bibat quem tussis male habet: pituita statim reiecta sanabitur, Innominatus. Finum caprarum, præsertim in montibus degentium, potum in uino, regium morbum emendat, Dioscorides. Medicus quidam in agris aduersus auriginem potandas ex uino præbebat caprinas spyrathos, Galenus. Illinunt & uentrem coeliacis fimo cum melle decocto, Plinius. Caprinum stercus pro fomento impositum, colicis prodesse dicimus, Sextus. Stercus caprinum recens in aqua remissum colatumque, cum mulsi corylis tribus, & piperis contriti granis sexaginta, in tres potiones diuisum per triduum datur: ita ut prius corpus eius colici, cui potio danda est, acopo perungatur, ut perfrictiones omnes coacto sudore discedant, miro remedio sanabitur, Marcellus. Ad induratos lienis tumores medici non pauci creberrime caprinum stercus applicant, Galenus: Et rursus, Ad aquam intercutem, & ad splenicos, uariè caprino stercore utimur. Aridum tritum adiecto melle potui datum ex aqua calida, mire producit (educit) tineas, Marcellus. Calculos expellit finum caprarum in mulso, efficacius syluestrium, Plinius. Vtilem ischiadici uestionem hunc in modum accipiunt: In eo interstitio ubi pollex brachiali committitur, caua ueluti lacuna subsidet, in qua lana oleo imbuta substernitur, deinde sigillatim feruentes stercoris caprini pilulæ imponuntur, dum uapor per brachium ad coxam sentiatur peruenire, & coxendicis dolorem mitigare; adustio id genus Arabica appellatur, Dioscorides. Ego cauam illam lacunam in ipso brachiali, interno eius latere, nempe sub pollice reperio: quæ tamen non semper apparet; manum uero ita tenenti, ut digitus minimus infimo loco sit, pollex supremo, idemque sursum & retro tendatur, omnino conspicua fit inter duos nervos, figura prorsus idonea quæ baccam recipiat caprinam. Hæc admonere uolui, quoniam interpretes non satis conueniunt, & Dioscoridis textus Græcus uel mutilus est, uel certe obscurus, his uerbis, *ἐπὶ τῷ μεταξὺ μέσθ' τοῦ ἀντιχειρὸς, συννεχίζον δὲ τῷ καρπῷ, καὶ λουγ,* &c. nam ubicunque *μεταξὺ*, id est medium uel interstitium fuerit, duo extrema nominari debent. Conspicitur sanè lacuna ista à parte uel scissura quæ inter pollicem & reliquam manum (uel indicem; sic enim forte appellare licet unumquenque digitum, ut simul pars omnis in meta- carpio ei subiecta attribuat:) interiacet, ad carpum usque recta descendenti. Plinius forte hæc apud Græcos locutione non intellecta simpliciter cauam manum reddidit, ubi idem remedium describit, his uerbis: Afferunt & magi sua commenta. Primum omnium rabiem hircorum, si mulceatur barba, mitigari. Eadem præcisa non abire eos in alienum gregem. Huic admiscunt (sensus uidetur, huic commento alterum admiscunt; neque enim finum barba misceri intellexerim) finum caprinum, & subdito linteolo uncto caua manu, quantum pati possit feruens, sustineri iubent: ita ut si læua pars doleat, hæc medicina in dextra manu fiat, aut è contrario. Finum quoque ad eum usum acus areæ punctis tolli iubent. Modus curationis est, donec uapor ad lumbos sentiatur peruenire. Postea uero manum porro tuso illinunt; item lumbos ipso fimo cum melle: suadentque in eodem dolore & testes leporis deuorari, Hæc Plinius. Simile remedium idem author alibi docet, in quo plus rationis (ut Marcellus Verg. etiam uidetur) minus superstitionis est; Ischiadicus, inquit, uri sub pollicibus pedum (Aggregator legit, sub poplite) fimo caprarum feruente utilissime tradunt. Arabica illa (inquit Marcellus Verg.) apud Dioscoridem uestio, nostra ætate, quæd audierimus, in nullo usu est. Plutarchus qui-

dem in commentario. Cur serò scelerati à numine puniantur, in usu eam fuisse uestionem ijs tribu-
 testatur. Καὶ γελοιὸς ὁ φάσκων ἄδικοι εἶναι τὴν ἰσχίαν πονέοντων καὶ τὴν ἀντιχείρα: Quod est, Ridiculus prae-
 rea est, dicens iniustum esse medicum, qui in coxendicis dolore pollicem urat, Coxendicis dolor per
 femora, genua, tibiasq; ad infimos talos pertinet, quod in superiore hominis parte non fit: quamob-
 rem plus rationis esse uidetur cur pedum pars potius quam manuum uratur. Præterea qui aptiorem
 coxendicum uestionem docuerunt, Hippocrates, Paulus Aegineta, alijq; Græcorum medici, aliter ut
 in eo malo hominem uoluerunt, Hæc solum habui de hac uestione dicenda, nec plura apud authore
 reperi: ut neq; cur Arabica diceretur: consilio tamen à gente nomen inuentum, quoniam Arabes
 sic coxendices urerēt, Non dissimilis uestionibus his ea est, qua in gente nostra circa quadragesimum
 à partu diem infantes, candente ferramento, ab alijs in imo occipitio, ab alijs in interscalpio (inter sca-
 pilio malim) ab alijs sub posteriore humero passim uruntur: uulgoq; creditur, sine ea uestione non
 posse feliciter primæ illius ætatis pericula infantes euadere, Hæc ferè Marcellus, Mihi quidem hæc
 infantium uestio nulla ex parte cum Arabica conferenda uidetur, cum præseruandi gratia & ferro
 fiat, illa curandi & sine ferro, &c. His iam perscriptis Aëtium adiui, qui libro 12. cap. 3. ex Archigene
 & Antyllo multa super hac re adfert digna memoratu, & Dioscoridis etiam uerba repetit, quæ ex
 Cornarij interpretatione nonnihil ab excusis Dioscoridis codicibus uariare uideq; Sed quoniam co-
 dice Aëtij Græco destituor, Cornarij translatione utar in ijs, ut digna sunt, recensendis. Veteres (in-
 quit Archigenes) etiam uestione in ischiadicis usi sunt, alij aliter, &c. Quidam ad propinquæ crurifas-
 secto manus locum inter magnum digitum & indicem medium, circa infernū magni digiti siue polli-
 cis articulum, caprinum stercus feruens per forcipem imponunt, stercoraq; permutant, donec sen-
 sus uestionis ad locum affectum perferatur, Dioscorides hanc rem ita tradit, Caprinum, inquit, ster-
 cus feruefacito, & extenso magno manus digito, cautum locum circa inferni eiusdem articuli finem
 nota, &c. ut superius recitauī, Antyllus autem, nos (inquit) etiam huiusmodi urendi modo utimur:
 stercus caprinum siccum feruefacimus, eoq; uentrem magni digiti affecti pedis perurimus paulò in-
 fra unguem, usq; ad os ipsum uestione penetrante, Hæc ipsa uestio extremas coxendicum affectiones,
 & quæ nullis alijs præsijs cedunt, dissoluit. Cæterum post uestiones porri folia cum sale trita im-
 pōnito, &c. Fimum capræ cum farina hordei & aceto impositum, maximè in duris & rusticorum cor-
 poribus, remedium est ischiadis, Serapio citans Galenum, Aggregator. Fimum caprinū cum axun-
 gia (σύν ὄσφυρίᾳ, id est adipe uel axungia: Hermolaus oxycrato legit, id est posca, Marcellus Verg.)
 impositum, his qui podagra tentantur, auxilio est, Dioscorides. Cum fimo capræ & croco impositus
 adeps hircinus, podagricis auxiliatur, Idem ut alicubi citatum reperi, Seuum capri cum fimo capra-
 rum coctum, & croco, podagris impositum dolorem soluit, Rasis, Albertus crocum omittit. Pod-
 agris medetur taurinum seuum, &c. alij hircinum præferunt seuum, cum fimo capræ, & croco sin-
 piue, cum caulibus edera tritis, ac perdicio uel flore cucumeris syluestris: Magnificant alij fimi ca-
 prini cinerem cum axungia, Plinius. Fimum caprinum cum aromate aliquo (cum spica nardi, ut
 tus translatio) haustum, menses cit, & partus euocat: tritum in farinam, & impositum lanis cum thu-
 re, foeminarum profluuiā sistit, cæterosq; sanguinis impetus ex aceto cohibet, Dioscorides. Sterco-
 ris caprini pilulas, & leporis pilos, pinguedine phocæ subacta suffito: Aliud, Stercus caprinū & pul-
 monē phocæ ac cedri ramenta suffito, Hippocrates in libro de natura muliebri, inter diuersa uterorū
 remedia mensibus præcipuè & secundis pellendis. Medicus quidam in agris fimum caprinum ad
 profluuiū muliebri sistendum cum thure apponebat, Galenus. Profluuium quamuis immensum
 urina capræ pota sisti obstetrices promittunt, & si fimum illinatur, Plinius.

¶ Vrīna caprarum cum aceto scillitico hausta contra ictus serpentium ualet, Plinius. Panos &
 apostemata (impetus & suppurationes) in quacunq; parte discutit: ut suum etiam in lana imposita,
 Plinius. Dolorem ceruicū inflexibilem, opisthotonon uocant, leuat urina capræ auribus infusa,
 aut fimum cum bulbis illitum (bulbo trito cum fimo capræ ceruici illito, Marcellus; Plinius. Op-
 isthotonicis & tetanicis lotium caprinum cum aqua mixtū efficaciter prodest, si ieiunis potui detur,
 Marcellus. Vrīna capræ aurium doloribus instillata medetur, Dioscorides. Sub eo momento quo
 egeritur, tepidam auri obtusæ infundes, Marcellus. Lotium caprinum missum in aures, dolorem
 sedat: si cum mulso misceatur, si pus habet, eijciat, Sextus. Instillatum dolorem sedat, quod magis
 suppuratis auribus adfirmatur: ob quam causam præsentis auxilij plures exceptum & cornu capri-
 no inditum, in fumo suspensum, diligenter ad necessarias medelas reseruant, Marcellus. Si graui-
 tas sit audiendi, fel bubulum cum urina capræ uel hirci medetur: uel si pus sit: In quocunq; autem
 usu putant hæc efficaciora, in cornu caprino per dies uiginti infumata, Plinius. Vide infra etiam in
 hirci urina. Vrīna capræ calefacta instillata auribus, fimumq; eiusdem cum axungia illitum, ad pa-
 rotides profunt, Plinius. Vrīna capræ ad aquam quæ cutem subiit, cum nardi spica quotidie binis
 cyathis cum aqua bibitur, urinamq; per aluum extrahit, Dioscorides. Hydropicus sorbeat lotium
 capræ, mirificè sanat, Sextus. Vide in lotio hircino. Hydropicis auxiliatur urina uesticæ capræ (co-
 dices quidam minus emendati habent aprī: poterat &, capri, legi: nam hircina quoq; prodest, ut in-
 fra ostendam) paulatim data in potus: efficacius quæ inaruerit cum uestica sua, Plinius. Ad urinæ
 difficultatem & calculum lotium caprinum, sed montanum (id est caprarum quæ in montibus pas-
 scūt) tepidum potari oportet, admixto uīno cum aqua, ob fastidium, Marcellus. Lotium caprinū
 mulier

mulier si bibat, menstrua prouocat, Sext. Profluuium quamuis immensum urina caprae pota sisti, obstetrices promittunt, & si simum illinatur, Plinius.

H.

¶ Capra à carpendis uirgultis dicta sunt, Nonius, Varro lib. 3. de Re rust. & Cicero alicubi. Vel quod carpant aspera; uel à crepitu crurium, unde eas crepas appellatas, quæ sunt agrestes capre, Isidorus. Crepæ à principio caprae sunt appellatae, quod cruribus crepēt, Festus. Capra, carpa: à quo scriptum, omni carpa caprae. Caprigenum genus uocare licet, capras tum uillaticas, tum feras, item hircos & hœdos, Gaza caprarium genus dixit, Caprigenum hominum non placet mihi, neq; pantherinum genus, Plautus Epid. Caprigenumq; pecus nullo custode per herbas, Cornificius apud Macrobiū. Quamuis caprigeno pecori grandior gressio est, Pacuuius. Caprigenum trita unguis, Actius. Lege locationis fundi excipitur, ne colonus capra natum in fundo pascat, Capella, uox diminutiuā. ¶ Capras chimaras Græci uocant, chimaron & enorchan hircum, Hermolaus. Homerus ouium caprarūq; ætates discernens, *πρόγονος, μεσέτης, & ἑρπας* nominauit, Pollux. Varinus *ἑρπας* exponit *ἑρπας*, id est hœdos, in prima ætate; *μεσέτης* (*μέστος* apud Homerum Odysseæ libro 9, *μέσσει, μέσσειος*, Scholia) in media, de foeminis nimirum, nos capellas dicere possumus, licet id nomen pro capris simpliciter poni soleat. *χιμαῖρος* de maribus; adultos demum & perfectos ætate mares *πρόγονος*, id est hircos & *ἑρπας*, id est capros (de qua uoce plura dicā ab initio historię de capris syluestribus.) Foeminae uero adultæ *ἄγας*, id est caprae dicuntur, *χιμαῖρα*, capella hyeme nata, *χειμῶν* Græcis hyems est: uel quæ unam solum ætatis hyemem habeat, Etymologus, Varinus. Hefychius chimæram capram feram exponit. *Χίμαροι*, caprae hybernæ, uel hirci, uel hœdi: item torrentes seu riuī qui hyeme & imbribus aucti uel niuibus liquefactis fluunt, in æstu & squalore torrentur, id est siccantur. Sed pro torrente, potius cum rhō duplici scripserim ut appareat nomen esse compositum *παρὰ τὸ χειμῶν & ῥεῖν*: profertur autem *χίμα* quoq; pro *χειμῶν*: pleriq; etiam cum torrentem significat primam syllabam per scribunt, poëtae producunt, (quanquam uideo Grammaticos in lexicis Græcis alia quoq; ab hyeme deducta uocabula per iōta notare, ut *χιμάειν, χιμᾶν, χιμάδιον*, quæ ego per α usurpare malim, &c.) cum caprarium genus per iōta, poëtae corripunt. Proinde in Lexicis Hefychij et Varini *χιμαῖρος* recte per iōta scribitur, quanquam non suo ordine inter uocabula quæ α diphthongum in prima syllaba habent, *Χίμαροι*, hœdi hyeme nati, Hefychius. Ergo pro omni caprario genere, omni ætate & utroq; sexu chimaron grammatici interpretantur, cum mediam solum ætatem proprie significet, recte tamen de utroq; sexu usurpari puto: ut etiam *πρόγονοι*, quæ uox ab Homeri scholiaste foemininis uoculis exponitur, *πρόγονες* erant, *παιδιότρες*, ἢ *μεταγόνες* *τῆς ἡλικίας*: & recte quidem, cum Homerus etiam eodem genere protulerit, & mares foris relictos meminerit. *Στένοντο ἡ σὺν τοῖς ἄνδρ' ἰδ' ἑλφωρ, Ἰσάκελαι μῦλαι δ' ἔκασται ἔρχατο, χωεῖς ἢ πρόγονοι, χωεῖς ἢ μέστοςαι, χωεῖς δ' αὖθ' ἔρσαι*. Etymologus *χιμαῖρον* hircum exponit, & deriuat *παρὰ τὸ κίω τὸ πρόδιδμαι*. *Χίμαρος*, capra annicula à tribus aut quatuor mensibus usq; ad partum, deinde enim *ἄγας* aut *χιμαῖρα* dicitur, Varinus. ¶ Chimæram poëtae fabulantur monstrum quoddam igniuomum fuisse, à Bellerophonte confectum, de quo Lucretius, Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra, id est capra. Grammatici exponunt Lyciæ montem (de quo Plinius 2. 106.) esse, qui dies noctesq; flammæ eructat: in cuius cacumine leones habitarent, in medio uero propter pascua caprae, in radicibus serpentes. Et quoniam Bellerophon Glauci filius eum montem habitabilem fecit, Chimæram occidisse traditur. Hanc Typhonis & Chedriæ (*Χηδρίας*, Varin.) filiam fuisse fingunt, Hesiodus ex Hydra natā affirmat. Meminit etiam Seruius enarrans illud Vergilij Aenēid. 6. Flammiisq; armata Chimæra. Hefychius hanc feram triformem fuisse scribit, ita ut in medio caprina forma constaret, caput uero posterius draconis, anterius leonis cum ore igniuomo haberet: sed magis probauerim illos qui imam solum corporis partem serpentis specie in ea fuisse fingunt. Plura lege apud Varinum, & in Chiliadibus Erasmi, & Palaphatum in Bellerophonte, &c. Chimæra mons in Lycia nocturnis æstibus fumidum exhalat: unde fabula triformis monstri in uulgo data est, quod Chimæram animal putauerunt, Solinus capite 42. Cragus mons esse Lyciæ cum urbe eiusdem nominis, ubi Chimæram fuisse fabulantur: Fertur & mons in Lycia esse qui ignem sponte emittat, quod nostro adhuc tempore apparet, Eustath. in Dionys. ¶ *Αἶψ* apud eruditos omnes cum acuto scribi inuenio, & approbat Etymologus: solus Varinus multis in locis circumflectit. Apud poëtas reperitur etiam de maribus, *καὶ ἐστὶν αὐτοῖς κωνὸν ὄνομα τὸ αἶψ, ὡς ἔλαφός, ἀνθρωπός, ἱππός*, Varin. *Αἶψ* ὄνομα ἀρσενίου (Attice, uel poëtice ut in *ἔλαφός* habet Varinus, *αἶψ* masculinum est) τὸ ἴδιον, *παρὰ τὸ αἰόσω τὸ ὀρμῶ, αἶψω, αἶψ, καὶ ἡ ἱσχυαίρεσις αἶψ: καὶ ὀμρός, ἱσάλου αἰγός, ὀρμητικῆς*, Etymologus & Varin. Dores capras etiam *αἰγιάδας* dicunt, Hefychius, Varinus. *Αἰγίσκον, αἶγας ἐκτομίας*, capram castratam, Varinus & Hefychius: nisi quis caprum potius, id est hircum castratum accipiat, cum *ἐκτομίας* nomē masculinum sit, & *αἶψ* etiam Attice & poëtice: quanquam apud illos *ἐκτομίας* legitur cum epilo in penultima. ¶ *Βαιώμφαι, αἰ αἰγας ὅν ἑραπίνοῖς Αἰγίδου* diminutiuum, in epistolis Aeliani. Fabas copiose sumptas Aristoteles lac augere scribit, *αἰγὶ γὰρ χιμαῖρα*, Gaza uertit capris & capellis. *Βήκη, χιμαῖρα*. *Ἐννοία* *ἴδιον αἰγόν, αἰ μὴ πορύνῃσαι, ὅτι νῦν* est placidus & benignus. *Κάρα, αἶψ ἡμερός, πολυῖρηνός, ὑπὸ τοῦ τοῦ τωῖον: ἴδιον τὸ πρόβατον*: hinc & *κάραν* nimirum hœdus dicitur. *Θύα, κάραν, ὑπὸ ὄος*, Varinus: Caper Græcis aprum significat seu porcum, capra porcā. *Κάπρα, αἶψ, τυρῖνοι. Μήλας, αἶγας. Μναάδας, τὰς αἰμυλῶν αἰγας*. *Νιβέας, αἰ αὐτὸν λόφος ἔχου αἶγας. Ὀνία, βόσκει, αἶγας βόσκει*. Hæc omnia apud Hefychium &

Varinum inuenio: nihil eorum apud Suidam. *ὄνυξ δ' ὄνυξ, αἰ αἰγός*, apud solum Varinum. *μήλα* Graecis antiquis, Homero praesertim, omnia pecora, significat Nam Odyssæ libro 17. procos maciantes facit *μήλα*, qui non oues solum macabant, sed omne genus quadrupedum, sues praepingues, capras, boues armentarios, & alia, Varinus. Et alibi apud eundem, *μήλ' ὄνυξ τὴν καὶ αἰγὸν ἰαλυσον*: sed plura de hac uoce dicam in Oue: praecipue enim de oue dicitur *μήλον*, ut apud Latinos etiam pecus. *Κυλῶν δ' αἰγός, αἰ γὰρ τῷ μετώπῳ σημεῖον ἔχουσαι τὴν λεῖδαν*, Hesychius & Varinus: & rursus in *κλήδης, κήλα, σημεῖον, Μαίρα* proprie capram significat *λεῖδαν μέλαιναν*, id est ex albo nigricantem: fuit hoc nomine & Orionis canis, Caelius Fuit & Mæra uxor Lycaonis apud Pausaniam in Arcadicis, Atlantis filia, quam Vlysses etiam apud inferos se uidisse narrat, sed hoc nomen oxytonum est. Gangra dicta capella in Paphlagonia nomen urbi dedit, ut infra dicam. Cissætha, nomen caprae apud Theocritum, Varinus. Caprarum nomina, *Αἰγὸν ὀνόμαται, οἷον ἄχρηστα πρᾶγμαται*: caprae enim inter se similes sunt, cum nomina istis tantum rebus discernendi gratia imponantur, quæ aliquid diuersum habent, Suidas. Prouerbia iter dictum uideri potest de rebus inutilibus, siue studio circa nomina inutilia: quale fortassis et hoc nostrum fuerit in ipsis caprarum nominibus, ut prouerbiū aptissime quadret. Miror Erasmus non meminisse. Cæterum quod caprae non differant, falsum est: Color enim non omnibus idem, & alia quædam diuersa habent. *Μελανὴν αἰγός*, capra Melanias, apud Hippocratem: Dioscorides eam exponit quæ nata sit circa Melanas, quæ urbs est in campo Crisæo ante Cirphium sita, & pascua habet optima, unde lac laudatissimum prouenit, Galenus in glossis. ¶ Sed nimis arcta premunt olidæ conuicia caprae, Horatius i. epist. id est, fœtor sub alis excitatur arcenim discumbentium: hunc & caprū & hircum appellare consueuerunt poëtæ, ut in Hirco dicitur. *Αἰγός* Doricè appellantur magni fluctus, Suid. & Varinus: hinc forte Aegæum pelagus dictum, de quo mox inter propria. Capella inter uirorum cognomina à capillorum hirsutie positum est, Caelius. Eandem ob causam Iulianum aduandiprophetores apud Constantium Cæsarem, capellam nuncupabant, Idem. Nicò scortum, ut supra ex Athenæo retuli, capra dicebatur, quod Thallum cauponem exhaustisset: nam thallus proprie oleæ germen significat, quo delectantur caprae. Suidas illam Nanion appellat, &c. quod nomen per n duplex scribi debet. Sed fallitur tum ipse Suidas, tum Caelius eum secutus lib. 8. Nicò enim nominatum hoc scortum fuit: de quo Athenæus libro 13. ubi etiam mox post Nicò mentionem de Nannio agit, unde deceptus est Suidas, uel is ex quo ipse desumpsit. ¶ Capra signum est cœlestē. Quinto idus Septembris Cæsari Capella oritur uesperī, Plinius 18. 31. Decimo calendæ Ianuarias Capra occidit mane, tempestatem significat, Columella 11. 2. Meminit etiam Cicero de Nat. Post insana capra sydera frigidas Noctes, Horat. 3. Carm. Videtur autem hœdos significare, quorum ortus & occasus concitat tempestates, de quibus Verg. 1. Georg. Hœdorumq; dies seruandi: ubi Seruius, *Αἰγὸς* signum est haud longè à Septentrione: hic in manu sinistra fert hœdos, in humeris capram, quæ aluisse dicitur Iouem, oriuntur cum scorpio mense Octobri. *τὸ αἰγὸς τὸ αἰγὸς λαμβάνει τὸ σφοδρὸν πνέουσι αἰῶνι, γίνονται δὲ ὄμιρος, λαβρὸς ἐπαγίζων*, Suid. in *Ἀστρολ.* Capras astrologi ita receperunt in cœlū, ut extra limbum duodecim signorum (ut noxium dentibus animalis quæ depascitur) excluderint. Sunt duo Hœdi et Capra non longè à Tauro, Varro. Apud Philasios (inquit Pausanias in Corinthiacis) caprae imago ærea in foro erecta fuit, multis sui partibus deaurata. Eam uero tum alijs honoribus afficiunt, tum auro ornāt, ne sydus quod Capram uocant, suo exortu noxium sit, cum aliqui subinde uineis noceat. Nascitur Oleniæ signum pluuiæ Capellæ, Cuius. Plura uide apud astrologos, & infra in capra Amalthea inter prouerbia. ¶ *Ἀσπιδας, αἰγός, ἢ (alias ἡγεμὶν) ἄσπιδας*, Hesychius & Varinus. *ἰγὰρ αἰγός*, apud Homerum, alijs caprae saltantis uel cum impetu se mouentis exponunt, alijs capri castrati, alijs syluestris, uide infra in Capra syluestri. *Καλυδῶνιαι, αἰγός, καὶ Καλυδῶνιαι αἰγός, ἢ τὸ δ' ὀφείλει φαίμεν διαστῶν ὄντα*, Hesychius & Varinus. Vide ne Calydonia non epitheton caprae sit, sed eadem quæ Amalthea. Est enim Olenus urbs in Aetolia, iuxta quam fuit aper Calydonius: in qua nutriam ferunt capram Amaltheam. *ἰονθῶνιαι αἰγός, ἢ πῖπιν, τὸ ἰόντος βοῶς, ἢ ἰόντος ἐχθρὸς οἷον ἐκφύμαται σκληρὰ, ἢ σκώληξ*, Hesychius: legitur autem Odyssæ lib. 14. Scholia exponunt, *νέας, ἢ ταχέας, παρὰ τὸ ἵεναι ἄδην, ἢ διασπείας*: *ἰόντοι γὰρ αἰγὸς καὶ ἐκφύσεις τὴν τριχῶν*, Hæc & Varinus. *Μηκέδον αἰγός*, apud Homerum, à uoce quam ædunt. *Αἰγὸς πολιοῖο, pro πολιοῖς, Σιάλου αἰγός, τὸ λιπαρὸν*, Varinus, & Galenus in Glossis Hippoc. *καὶ τὸ δ' αἰγός ἢ σιτανύτριχα*, Hesiodus de Borea. *Αἰγὸν πελάειον*, Homerus: id est, adultarum, ætatis perfectæ. *λασιώων τε χιμάδων*, Oppianus de capris. ¶ Capellæ amantes saxa, Ouidius epistola 15. Cinyphia. Dissecta lacte, Vergil. Aeglog. 7. Dumiuaga. Felix pecus, Vergil. Aeg. 1. Frondipeta. Graciles, Ouidius 1. Metam. Hirsuta. Hirtæ, Vergil. in Georg. & Iuuenal. Sat. 5. Intonsa. Lasciua, Vergilius Aeg. 2. Olida. Pauida. Petulca. Querula. Rorans lacte. Sequax. Simæ, Vergil. Aeg. 10. Tegentis. Timida. Villosa. Vrentes culta, Verg. 2. Georg. Omne enim quod momorderint, urunt, Seruius. ¶ A capra adiectiuum sit caprinus. Caprinus grex, Liuius 2. belli Pun. Calepinus caprilum etiam dici uult, quod probat ex Varrone de re rust. lib. 1. ubi nunc caprinum legitimus. Sunt qui capreus adiectiuum uoce proferant recentiores: hinc capreum uellus, Sipontinus. Caprile semen mobilius est, Varro de re rust. Caperare frontem, rugis contrahere, & asperitatem uultus ostendere: quod à crispis caprorum frontibus tractum est, authore Varrone libro 3. de lingua Lat. uel à cornu caprinorum similitudine, teste Festo. Vnde & caperatum rugosum dicitur. Vfus est in passiva significatione Plautus in Epid. Quid illuc est, quod illi caperat frons seueritudine? Caprunculum, uel fictile,

B

authores, sed semper crosso vel crosso per omicron uocant; sunt autem schismata, id est scissuræ quædam. Qualis nam fuerit Iouis ægis, & an Minerva propriam habuerit ægidem, uel à Ioue tantum mutuata sit, uide apud Varinum in *Ægide τοῦ θιός*. De Aegide quam induta sacerdos nouos nuptos adibat, inter prouerbia dicam. ¶ *Ἀγίλω*, locus altus, arduus, asper, dictus quod à capris relinquitur, quod præ altitudine conscendere non possint. *ἢ πᾶσι τῷ ἀγίλω* *ὡς τῶν δειφῶν χέρι ὄσσε*, Homerus. Alij *ἀγίλω πετράν* exponunt eam quæ nihil producat: ut quam capra depasta reliquerit: corrumpit enim & infœcunda reddit omnia morfu suo. Alij denique *ἢ πᾶσι ἀγῶνι* *ἀπαινεῖται*, id est, capras saginantes: possunt enim etiam in saxosis & asperis locis capra commodè pasci, Varinus. *Ἀγίλω*, abscessus est in maiore angulo oculi, uel inter illum et nares, per quem pituita assidue destillat & si negligatur, ad ossa usque dehiscit in fistulam. Sunt qui ypsilon in medio scribant; alij *ἀγχιλω*. Illos minime probo qui in uulgaribus Lexicis Græcolatinis, *ἀγυλον* & *ἀγυλῶν* scribere ausi sunt. Aegilops apud Suidam pupillæ passio exponitur, sine auctore. ¶ Machinæ tractoriæ genus tripes, apud Vitruuium 10. 2. his uerbis describitur: Tigna tria ad onerum magnitudinem ratione expediuntur, & à capite à fibula coniuncta, & in imo diuarcata eriguntur funibus in capitibus collocatis, &c. Hac machina hodie utuntur nautæ (inquit Gul. Philander) capram uocantes. Pueri nostrates ligni tripes, quod capram uocant, in ludo quodam erigunt, & baculis eminus petunt.

¶ Caprificus, syluestris est ficus. Tithymallum nostri herbam lactariam uocant, alij lactucam caprinam, &c. Plinius. Et alibi, Lactuca, inquit, sponte nascentis, primum est genus eius quam caprinam uocant, qua pisces in mare deiecta protinus necantur, qui sunt in proximo. Hoc Dioscorides ultimo inter tithymallos uerba sci folijs attribuit. Caprariam rutam, ut medici recentiores uocant, in Gallia Narbonensi uidit: Germania non habet; meminit eius Antonius Brasauolus, &c. Manardus libri 15. epistola ultima non rectè suspicatur polemoniam esse. Capræ lien, malua secundum magos, inter nomenclaturas Dioscoridis. Aegilops herba est, quam Vergilius auenam sterilem uocauit in Georg. Enecat hordeum festuca quæ uocatur ægilops, Plin. 18. 19. Galenus etiam scribit festucam, quæ Græce dicatur ægilops, in hordeo frequentiore erumpere, præcipue cum imbecillius semen diutius humo conditum, infelici exortu natum adoleuerit. Plinius auenam Græcam uocauit cui non cadit semen: non nisi post annum ex semine suo gignitur, uere pilosum ei folium ut lolio, non tamen ut illi pingue, si Theophrasto credimus, immittis aspectu, &c. hinc forte ægilops dici meruit, quemadmodum & oculi uitium inde dictum uideri potest; nam Iouis aut Palladis agida poëtæ horrifera, terrificam & iratam cognominant. Nisi quis malit ita dictam quod sui nominis morbum oculorum sanat, ut Dioscorides scribit. Eandem ob causam arbor ægilops fortasse nomen habet, cum glans illi sit tristis, horrida, echinato calyce cibo inepta, &c. *Ἀγίλω*, *πᾶσι τῷ ἐμφῶνι σέλι*, Hefychius & Varinus. uide Dioscoridem. Quibusdam bulbi genus est, haud scio quo auctore. Est & arbor, de qua Plinius li. 16. Excelsissima ægilops, incultis amica glandiferis sola, &c. Gaza in Theophrasto Macedonicæ asprincerrum uertit: Plinius eadem omnia ægilopi cerro tribuit. Aegithalus herbæ genus est, Varinus; Suidas & alij, animal tantum uel auem, & saltationis genus fecerunt. Salix à Thurijs ægilips uocatur, *Ἀγίλω*, Hefychius. *Ἀγίπυ*, genus herbæ, Hefychius: malim *ἀγίπυ*, ut Varinus habet: plantam esse spinosam scribens: uel herbæ genus, folio lato, lenticulæ simili, colore glauco, ulceribus inflammatis utilem. Videndum an sit anchusæ, uel tribuli potius aliquod genus. Fieri potest ut imperiti grammatici diuersas plantas confuderint. Meminit ægipyri Theocritus, & Aristophanis Scholiastes in Ranis, cuius hæc sunt uerba: Dionysij sacerdotem, ut Eupolis inquit, ægipyron existimate, hoc est pyrrhon, rubicundum: eò quod herbæ huius flos, Demetrio teste, ualde rubeat: *πῶς αὐτῷ ἔχειν φασὶ δαίμοντες* *ἢ πᾶσι τῷ ἐρυθρόν*. Aegitis, anagallis purpurea est. Aegoceron, scenum græcum, inter nomenclaturas Dioscor. & apud Syluaticum: qui & trifolij speciem interpretatur: Idem est ægoceras, *ἀγῶνι*, ut habet Plinius & Galenus in Glossis Hipp. alio nomine, iisdem testibus, buceras uocatur. Quoniam corniculis semen (siliqua) est simile, Plinius. Apud Hefychium non rectè scribitur *ἀγῶνι* & *πᾶσι* pro *πᾶσι*. *Ἀγῶνι* uel ægonychon herbæ genus, Hefychius. Plinius, & nomenclaturæ Dioscoridis, lithospermon interpretantur: causa nominis in seminis duritie, quam rectius tamen ad lapidem, quam ungulam referas: cum fragilis sit, non ut in asparagi semine cornu uel ungulæ inflar lenta & contusilis. *Ἀγίλω*, genus herbæ, Suidas: Apud Varinum per l simplex scribitur. Aegilides optimæ ischades sunt, ut scribit Philemon in Atticis nominibus, Athen. *Ἀγῶνι*, *ἀγῶνι*, id est uitéx, Etymologus. Aegynos, cicuta, inter nomenclaturas Dioscoridis. *Κυνάδα*, Hefychius cynosbatum interpretatur, uel plantam quam capras depasci aiunt. Phillyream Dioscoridis, hoc est ligustrum, Germanorum quidam *geißholtz*, hoc est lignum caprinum uocant. Est & herba syluatica, flore candido, muscoso, odorato, oblongo & barbæ quandam referente speciem, quam recentiores quidam in suis plantarum historijs Germanico nomine *geißbart* appellant, id est barbam caprinam, ab hircina diuersam: nullo hæcenus in medicina usu, nec ueteribus puto memorata. Hortensi cultu digna uidetur, propter egregium & odoratum florem, apibus & omni insectorum uolucrum generi gratissimum: facillime prouenit transplantata, quod meo experimento didici: & in multos annos stupps una durat.

¶ Musimones, uel Musmones potius, caprino uillo animalia, inter Oues dicuntur. Albertus musmonem ex capra & ariete nasci scribit. *Ἀγῶνι*, animalia sic dicta, Hefychius & Varinus. *ἀγῶνι* pro

pro ἀλφειῷ, Etymologus & Varinus. Caprimulgus avis noctu intrans pastorum stabula, caprarum uberibus aduolat suctum propter lactis: qua iniuria, uber emoritur, caprisq; cecitas quas ita mulse re oboritur, Plinius. Græci hunc ægothelan nominant: à quo differt ægithalus, Gazæ parus. Alia est & ægithus avis minima, salum alicubi transfert Gaza. Caprimulgus apud Catullum dicitur is qui capras emulget. ἀγίαλος, ulula apud Aristotelem, eodem interprete. ἀγίππος, aquila apud Macedones, Etymologus & Varinus. ἀγνίς, uultur. ἀγίππυς, κάραβος, id est locusta marina, Hesychius: apud Varinum ἀγιάλος, quinque syllabis eadem significatione legitur. Aegocephalus avis apud Aristotelem, capriceps, Gazæ: ut æx capella. Est & apud Germanos avis à uoce dicta himmelgeiß, id est æria capra.

¶ Aegæon nomen gigantis, &c. de quo infra dicam, ubi de dijs. ἀγαιῶν, ἀγαιῶς, ἀγαιῶν, ἀγαιῶν, & ἀγιάλη, propria nomina hominum sunt apud Suidam, de quibus tamen ille aliud nihil scribit. ¶ Ἀγνίς, Aegeus, aliqui Latine non recte cum diphthongo penultimam scribunt, Athenarum rex fuit, filius Neptuni (aut uerius Pandionis) ex Aethra uxore Theseum filium suscepit, quem Ouidius Aegidem patronymice cognominat, uide Onomasticon. Habuit & Medeam uxorem. Huius & Thesei historiam Dionysius in commentarijs in Eustathium recenset, ἀγέω, τὸ τῷ ἀγέω μαντεῖον ἢ ἡρώων ὃν ἀθήναις, Suidas & Varinus. ¶ Aegæum uel Aegæum mare, Græci ἀγέω uel ἀγαιῶν πέλαγος dicunt, uel ἀγία βάλασσα uel ἀγιάς πόντος; scribunt autem plerique penultimam per æ, paucissimi per ε. Aegæ & ægides ut supra dixi Græci fluctus, uel magnos fluctus exponunt: ab ἀγέω autem communiter ἀγέω tit, Dorice ἀγαιῶς, Etymologus. Sed ἀγέω properispomenon, rectius ab ἀγνίς formare quam ab ἀγέω. Est sanè Aegæum pelagus fluctibus & nauigandi periculo terribile, Suidas & Varinus. Idem Dionysius poeta testatur, circa Sporades insulas scribens Aegæum pelagus suis fluctibus resonare: nec ullum esse aliud maris meatum, cuius undæ uehementius & altius agitentur. Aegæi maris latræ quor, πλάτης πόντος Dionysio, à Patari incipiens, ad Tenedum & Imbrum usq; protenditur, inde Boream uersus Propontis angustus meatus excipit, Eustathius in Dionysio. Et rursus, Hoc mare aliqui dictum uolunt ab Aegæone, cuius in Iliade meminit Homerus: Vel ab Aegæi loco Boeotiae, in quo poeta Neptuni equos quiescentes facit. Aliqui dictum malunt ab Aegeo Thesei patre, qui in illud mare se præcipitavit ab arce in Aegæi insula, sic enim Etymologus sentire uidetur: uel (ut alij) ex Athenarum arce. Vide Etymologicon, Varinum, Suidam, & Cælium libro 13, circa finem ca. 9. Aegæum mare Cyclades alluit, Hesych. Sunt qui Aegeam Amazonum reginam in eo perijisse referant. Aegæo mari nomen dedit scopulus inter Tenedum & Chium uerius quam insula, Aex nomine, à specie caprae quæ à Græcis ita appellatur, repente in medio mari exiliens, Plin. Solinus hoc saxum Antandrum nominat, quod procul uisitentibus caprae simile creditur. A capris nominauerunt Aegæum pelagus, Varro. Aegæa Euboeæ urbem Septentrionem uersus memorat etiam Theophrastus in fine libri 9. hist. plant. Fuerunt & aliae plures Aegæ, de quibus consule Stephanum: & inter cæteras Aegæ Macedoniæ quibus à capris nomen fuisse non dubito, cum μολοβότρεα quoq; cognominarentur. Aegæ insula iuxta Euboeam, cum templo Neptuni, Hesych. Vide etiam Varinum & Etymologum in ἀγας. & Strabonem libro 8, qui ab Euboicis Aegæi mari Aegæo nomen inditum uerisimilius putat. Achaica uero Aegæ, hoc tempore, inquit, desertæ incolis sunt, urbem habent Aegienfes. Aegion satis incolarum habet: quo in loco louem à capra lactatum scribunt, &c. Vide Ἀγίον in Camerte & Stephanum: Huius incolis datum est oraculum illud prouerbiale, Ὑμῶς δὲ ἀγνίς, ὅτι τριπτοί, ὅτι τέτταρτοι. De Aegæi Achaicis mentio est etiam apud Pausaniam in Achaicis. Aegeis, ἀγνίς, tribus fuit Athenis, ab Aegeo Pandionis, filio dicta, tribules Aegidæ, Stephanus, Suidas, Hesych. A pecore nomina habemus, Quinius, Caprilus: item cognomina, ut Annij Caprae, Statilij Tauri, &c. Varro. Aegæus sinus est & fluuius circa Corcyram, Varinus. Aegitaurus, ἀγέταυρος, alias Taurus, fluuius apud Troezenem, Varinus & Hesychius in Τάυροις πόμα. Campus Aegæus circa Phocidem est, quem Aegæa fluuius alluit, Eustath. in Dionysio. Vide etiam Stephanum, apud quem legendum puto hoc modo, ἀγαιῶν πιδίον σιναπέριον τῇ Κίβρα, ὡς Ἡσίοδος, λέγεται παρὰ αἶγαυ ποταμὸν φερόμενον ἀπὸ τοῦ ποδὶ τοῦ πιδίου ὄρεος, ἐφ' ὃ καὶ τὸ πιδίον Αἰγαιῶν, paroxytónos. Aegæa Cherfonefi Thraciae fluuius (ubi Stephanus etiam Aegæa oppidum esse meminit) apud Strabonem, ut quidam scribunt: ego genitium esse puto ab æx, & addendum potamós, id est fluuium: ad huius ostia classis Atheniensium à Lysandro capta fuit, idq; factum interdiu in Thraciae parte ad Aegæa flumen. Ἀγνίς ποταμοί, urbs Helleis ponti, Steph. Aegæsi thessalica, neutrum plurale, urbs Megaridis, Steph. Αἰγίμιον, nomen urbis, Varinus: apud Suidam tribus syllabis scribitur Αἰγίμιον. Carystos Euboeæ insulae ciuitas, uocabatur etiam Aegæa olim, ab Aegone loci domino, à quo & mare Aegæum, Stephanus. Aegates, promontorium Aeolidis: Artemidoro Aex dicitur in nominatiue, Steph. Aegiale ciuitas est in Amorgo una Cycladum: item una Gratiarum inquit Lactantius, alio nomine Thalia. De Aegiale Diomedis uxore, uide Onomasticon. Aegiale usq; Medea frater fuit: & alius Apidis frater, Phoronei filius, &c. Aegestæ, Thesproti, ab Aegesta quodam imperatore dicti, Stephanus. Aegimus rex Dorienfium fuit circa Oetam, Stephanus in Dymam. Aegila, uicus fuit Atticae, ab Aegilo quodam heroë dictus, Philemon in Atticis dictionibus, ut Athenæus citat. Αἰγιαλός Græcis est littus maris, arenosum proprie & calculosum: etymon adferunt Grammatici, ἀπὸ τοῦ εἰγῶς ἀγνίς, quod caprae instar saliat, ab insultu fluctuum scilicet. Aegia-

Ios quoque dicebatur, maritimus quidam tractus, siue latus Peloponnesi, à Sicyone ad Elidem usque. Fuerunt & alij huius nominis loci, ac præter ceteros unus in Paphlagonia, Varinus. Vide Stephanum & Onomast. Aegialea, *Αιγιαλέα*, quæ nunc Achaia dicitur, & incolæ *Αιγιαλῆς*, Etymologus. Hi sunt qui cum Agamemnone militarunt, Iones prius dicti, nunc Achæi, in Sicyone, Hefychius & Varin. Aegialia, uicus Antiochidis, incolæ, *Αιγιαλῆς*, Varinus: apud Stephanum & Suidam *Αιγιαλία* scribitur, & *Αιγιαλῆς*. Capralia appellatur ager qui uulgo ad Capræ paludes dici solet, Festus. Caprasia, Padi fluminis ostium, Plin. 3. 16. A capris feris propter Italiam Caprasia (malim Capraria) insula est nominata: à quibus ortæ sunt capræ quas alimus, Varro. Capraria insula in mari Tusco seu Ligustico capris abundans, quam Græci Aegilon dicunt, ut scribit Plinius 3. 6. & Solinus ca. 9. Alia est Aegilla uel Aegyla apud Plinium 4. 12. Aegimurum Sipontinus ob nominis similitudinem Caprariam esse falso tradidit, & c. Hermolaus in Plinium. 5. 7. Capriæ uel Capræ, insula ultra Surrentum Campaniæ urbem, circiter octo milia passuum, nobilis coturnicum multitudine, quæ ex Italia uolantes illic principio autumnii capiuntur. Capriene, *καπρίνη*, insula Italiæ, eadem quæ *καπρία*, ubi natus est Blæsus Capriata poëta *σπυδαλοίων*, Stephanus. Est autem una tantum insula, ni fallor, quam uis in plurali Capræ dicta. A Surrento octo M. pass. distant, Tiberij principis arce nobiles Capræ, circuitu x l. m. pass. Plin. 3. 6. Sirenes primo iuxta Pelorim, post in Capreis insula habitauerunt, Seruius. Capraria uocatur una ex Fortunatis insulis, enormibus lacertis plus quam referta, Solinus. Aegimorus insula est Libyæ: uel ut alij, ante Siciliam & Africam, alij Aegimurum scribunt, per u. Vide Steph. & Strabonem. De Aegimoris insulis, Plinius 3. 7. Est & Polyæga nomen insulæ Plinio. Aegilips, *Αιγίλιψ*, urbs Cephallenæ, Varinus & Suidas. Aegilips Homero, locus apud Crocyleam Epiri, Steph. *Αιγίναψ*, insula quædam Peloponnesi, Hefychius: At Stephanus *Αιγιαλάων* insulam inter Cretam & Peloponnesum facit, in uoce Aegilia. Aegusa, *Αιγυσα*, insula Libyæ, quam Afri Cauriam uocant, Steph. præstat per s duplex scribere, cum gentile inde fieri dicat Aegusæus ut Scotus ait: nam hoc quoque per s duplex scribendum est, ut primitiuum Scotussa, Aegussa meminit Plinius 3. 8. Aegausiense uinum in Asia celebratur, Cælius. *Αιγυσα* Achaia urbs est, dicta nimirum ab alno arbore, quemadmodum ab ulmo Ptelea. Pausanias tamen libro 6. (ut Steph. recitat) huius nominis rationem affert huiusmodi. Cum Sicyoniorum exercitus aduersus Aegiratas ueniret, capris collectis faces earum cornibus alligarunt noctu: Quibus conspectis Sicyonij exercitum auxiliarem Aegiratis uenire suspicati, fugerunt. Vnde illi liberati urbem Hyperesiam prius dictam, Aegiram appellarunt: & quo loco pulcherrima quæque alias anteibat capra quieuit, *ἔκλασε*, Dianæ Agroteræ templum condiderunt. *Αιγυρα*, nomen urbis, Suid. *Αιγυρα*, promontorium Peloponnesi, Varinus. *Αιγυρα*, nomen gentis, Suid. Aexonia, urbs Magnesiæ, & Aexone pars tribus Cecropidis, Steph. Caprullon portus prope montem Atho Pomp. Melæ lib. 2. Aegone uel Aegonea, nomen uerbis, Suidas: Stephanus addit Melensium esse. Aegostis, urbs Locridis, Steph. Aegys, urbs Laconica, Steph. Gangra Paphlagoniæ urbs est, cuius nominis originem Nicofratus, referente Stephano, istam facit: Cum caprarius quidam ruri capras adesse omnes reperiret, domi uero unam deesse; rem domino narrauit, iussit ille diligenter quænam secederet obseruare. Deprehendit igitur unam in altum quendam collem ascendere, & intra illum hœdorum uoces audiuit, quos illic capra enixa erat. Et cum commodus is locus (domino) uideretur, ciuitatem in eo conditam Gangram appellauit, quod capellæ nomen fuerat.

¶ b. Mefas est radix cornu caprini: Alij interpretantur partem cornu iuxta pedes animalis, Andr. Bellunen. Aegophthalmos gemmæ nomen est apud Plinium lib. 37. Gemmæ non paucae (inquit Ge. Agricola) lineis inter se discurrentibus, & sæpenumero colore uariatis, effigies rerum expriment: oculi quidem humani, leucophthalmos: caprini, ægophthalmos, & c. Musmones arietes in Sardinia pilum habent caprinum, Strabo. Equicero cornua sunt capræ proxima, Aristot. Caprarum barba sirilum uocatur, Sipontinus. Nonnulla etiam duplici genitali, altero maris, altero foemine nascuntur: & in genere quidem hominum, sed maxime in caprarum: gignuntur enim quas uocant hircinas (*πραγμίνες*) propterea quod simul genitale habent & maris & foeminæ, iam & cornu gerens in crure capra conspecta est, Aristot. de generat. anim. 4. 4.

¶ c. Tityre pascentes à flumine reijce capellas, Vergilius Aeg. 3. ¶ Vocabula quæ ad caprarum uocem pertinent, Iulius Pollux 5. 13. his uerbis describit: *Αιγών η̄ μνησμός, μνησάδων, μνησάμηναι, ὀμνήσθαι, καὶ μνησάδων ἀγῶνας εἶρηκε. δοκεῖ ἡ ἰδιότης αὐτῶν εἶναι μάλλον ὁ φειμαγμός, φειμάσθαι, φειμασθόμηναι, ὡς ἡ βοδότης ἐσφαλται αὐτῶν τῶν βοσφῶν τῶν βοργίων λόγῳ, βλησάδων τὰς ἀγῶνας διόμηναι, μνησθῆναι, de uoce caprarum, Varinus. φειμαγμός pro φειμαγμός apud eundem non recte legitur. μεμακύναι, μνησάμηναι, μνησθῆναι (oxytonum) γὰρ, ἢ τῶν αἰγῶν φωνή. Homerus de ouibus etiam hanc uocem usurpauit: posteriores de capris tantum, de ouibus uero βλησάδων, Varinus. Πηξαμύδων βλησθῆναι, Oppianus de capris syluestribus. βρυχάματα μῆλων apud Aeschylum, ut citat Strabo circa finem libri 14. Gustatum à pecore caprisque pulegium, balatum concitatur: unde quidam Græci literas mutantes bléchon uocauerunt, Plinius. Sed balare proprium ouium est. ¶ Iam puerum ortum capite arietis aut bouis referunt, & c. sed nihil ex ijs, quæ nominant, est: quamuis similitudo quædam generatur: quod euenit etiam non in monstrum peruersis: quamobrem sæpenumero per conuicium nonnulli deformes assimulantur, aut capræ ignem efflant, aut arietis petulco, Aristot. de generat. animal. lib. 4. cap. 3. ¶ Ciborum in capris superfluitates, Palladius caprinæ*

nas facere baccas dixit, Cælius, Plinius fabas caprini fimi appellauit: nostri uulgo etiam caprarum fabas: Marcellus Empiricus stercoreis caprini pilulas: Græci *σφυράδας* genere foemino. Nicander in Theriacis *πυράδας* dixit, nisi uitium librariorum est. Sunt in Græcis qui non caprinum tantum, sed ouillum etiam ea uoce significant, Marcellus Verg. *Σφυράδες*, caprarum & ouium excrementa, Galenus in Glossis, *σφυράδες* eadem significatione Atticum est. *σφυράδων* πολλὰν ἀνάμεικτον, Eupolis, ut Suidas & Varinus citant. Aristophanes homines quosdam omnino uiles, & sordidos *σφυράδων* ἀνάμεικτα uocat, ut pluribus exponit Suidas in *σφυράδων*. *ὅτι αὖτε αἰγός, ὁ παρὰ (ἐπὶ) ταῖς θεαῖς τ' αἰγός ἐγγὺς νόμιον ἐν τῇ πόλει ῥύπος*, Galenus in Glossis, & Varinus. ¶ In urbe Sybari caprarius peradolescens nomine Crathis, cum cupiditate libidinis flagraret, incestum in capram scelus exercuit: Quod quidem ipsum ut hircus gregis dux perspexit, riuallitate laborare, atq; interea suum occultare animum cepit, quoad aliquando tandem eum somnum capere deprehendisset: tum enim omnibus reuocatis uiribus, facto in eum impetu, cerebrum dimiuit. Cum eiusmodi factum ad indigenas peruenisset, non modo ei tumultum magnificum excitarunt, sed ex eo etiam fluiuium Crathim nominarunt (Crathis fluiuius iuxta Aegæas Achaicas à duobus fluminibus incrementa suscipit, sic à miscendis aquis appellatus: à quo & Italicus uocatus est Crathis, Strabo:) infantem autem puerum ex eius cum capra consuetudine susceptum, caprina habentem crura, & faciem humanā, in deos repositum, deorumq; honore affectum fuisse, & Syluanum deum (Hylæum numen Napæumq; Cælius:) esse in sermone hominum uenit. In beluis igitur obtreccationem & riuallitatem inesse hircus docet. Eandem historiam describit Cælius libro 25. cap. 32. *Κινάβρα, ἡ δ' υἱοσώλια τ' αἰγῶν κινάβρωντων*. hunc foetorem Latini capram & hircum uocant, *Αἰγῶν τε κινάβρωντων μέλη*, Aristophanes in Pluto. Cinabran aliquos exponere canum cibum, in Cane dixi. *Ψάϊον, ἀφ' οὗ ὕγρα, ἡ νόσος δ' υἱοσώλια, καὶ ἢ καλεῖται μίνθα (al. μίνθη) οἱ δὲ ἀρχαῖοι ἢ μόλυσμα*, Hesychius & Varinus. *Ψάϊα, σὰ πρὸς δ' υἱοσώλια*, idem. ¶ *Μίνθη* uel *μίνθη* caprinum stercore significat, aut etiam humanum, hinc *μινθῶσαι* apud Aristophanem in Pluto & Ranis, stercore inquinare, *διωσφραῖσαι, διωσσομύεις ἀναπλήσαι, μινθῶσαι, καὶ πρὸς χρίσαι*. Pastores enim hircis alsiolis, & frigus ægrè tolerantibus nares excrementorum uel ipsorum uel hominum inungere solebant: & eo foetore ad sternurandum mouere, quod hoc pacto nimio frigoris sensu liberentur. Mynthon aliqui mentam herbam, alij thymum, alij iungem exponunt: alij floris genus in stercore nascentis, quo hirci gaudeant, Varinus & Scholia Aristophanis.

¶ *Ε. Αἰπόλος*, caprarius, pro *ὁ αἰπόλος*, Dorice, Varinus. Poëtis *αἰγόνος*, quæ uox Nicandro pro loco etiam pascendis capris accommodo ponitur: distinguitur forte accentu in recto casu: item *αἰγίβοτης*, *Αἰγίβοτας*, Panos epitheton, ut dicam inferius. *Λιγυμβοί*, caprarij, eo quod sint *λίγυι* ἀμαρῆς, id est ualde rudes, Varinus. Comatas caprarij nomen est apud Theocritum Idyllio 5. De Glaucō caprario, qui Homerum hospitio excepit, multa scribit Herodotus in uita Homerī. *Σίτλη* acclamatio est, quæ ad capras utuntur, Varinus. *Αἰπόλοι κύνες*, canes caprarum custodes, Pollux. ¶ *Αἰγίβοτος γῆ*, terra apta pascendis capris, Suidas & Hesychius: propriè autem de montana dicitur, quam *αἰγινόμου* & *αἰγίβοτου* etiam uocant, Varinus. Insula ut quæq; asperiores sunt, sic *αἰγίβοτοι* appellantur, Varinus. *Φελλῆες* aut *φελλῆς* uocitabant saxosos & capris idoneos pascendis locos, qui in superficie saxorum terram haberent exiguam, Varinus. *Αἰγίπλαγκτος*, nudum nomē apud Suidam: uidetur autem significare locum in quo capræ oberrantes pascuntur. *Αἰγίλη*, ὁ τὰς αἰγὰς πιάων, &c. ut supra explicauī. *Αἰγῶν*, caprile, & *αἰγινόμου*. Spumifer ægon, apud Statium libro 5. Thebaidos, pro mari Aegæo. Capræ *τοκάδες* in Geopon. Græcis dicuntur, matricēs quæ scilicet foetum alunt, & lac præbent: lactares Marcellus Empiricus dixit: quæ tamen intelligi possunt etiam absq; foetu, & cum à partu remotiores sunt. In capram multo & dulci lacte abundantem, & eo nomine à Cæsare quodam abductam epigramma Crinagoræ Anthologi lib. 1. sect. 33. extat huiusmodi. *Αἰγὰ μετὶ δὴ δὴ κύνων, ὅσων ἐκγόμωσιν ἀμολγὴς οὐδατὰ, πᾶσάντων πωδὶν γαλακτοπότην, γδοσάμην, μελινδὲς ἔπειτ' ἐφράσσατο πῖνα καὶ σπῆρ κῆρ νηυσὶ σύμπλοον ἠγάγετο. ἤξεο δ' αὖτις παρὰ καὶ ἐς ἀσέρας. ὦ γὰρ ἐπὶ γοῦν μαζὸν ἐμὸν, μέωμ' εἰς ὅσον αἰγίόχα*. ¶ In uetere testamento, libro 1. Regum kebir uocem Hebraicam exponunt capillitium ex pilis caprinis instar capitis criniti factum: Ionathan tamen uertit noda, id est utrem ex pelle scilicet caprina & pilosa factum.

¶ *Αἰγίσθος* Thyestis & Pelopiæ filio capra alimentum suggessit, Cælius ex Aeliani Varijs. Orion etymologus inde nomē etiam Aegisthi interpretatur, ab *αἰγ* capra, & *θω* lacto. Circa Alcathī uicū in Cypro Mestori Cypriō infans natus est, cui pro dentibus os continuum fuit. Is nescio propter quam suspicionem expositus, à capra nutritus est: & primum Aeginomas dictus, postea Euryptolemus, & Cyprij imperauit, Pollux libro secundo. Antiphanes in Acestria apud Athenæum, atarum quendam illas tantum capras macstantem inducit, ex quibus nullum amplius fructum horæ dorum aut casei capiebat.

¶ *Η.* Cur ueteres sacerdotes capra sic abstinerint, ut neq; tangerent aut ederent, neq; nominarent, ex Plutarcho exposui supra cap. 3. Capræ oliuam lambendo quoq; sterilem faciunt, eaq; ex causa Mineruæ non immolantur, Plinius. Capras in arcem ascendere Athenis non licet, neque omnino sacrificari Mineruæ, quod oleæ ramos uorent & lædant, Athenæus. Obseruatum est (inquit Cælius) capras Athenis in arcem non iungi, (admitti:) præterquam semel ad necessarium sacrificium, ne olea ibi nata primum, possit tangi: quando ita proditum est, eius animantis saluam esse si

cuius uenenum, quo nomine nec deæ immolatur. Aegyptij qui Iouis Thebani templum incolunt, aut Thebani ritus sunt, si omnes ab ouibus se abstinentes, capras immolant. Qui Mendetis templum obtinent, siue Mendesij ritus sunt, hi capris abstinentes, immolant oues. Itaque Thebani, & quicumque propter illos ouibus parcunt, aiunt ideo sibi conditam hanc legem: quod Iupiter cum ab Hercule cernere eum uolente, cerni nollet, tandem exoratus id commentus sit, ut amputato arietis capite, pellectus uillosa, quam illi detraxerat, induta sibi, ita sese Herculi ostenderet; Et ob id Aegyptios instituisse Iouis simulacrum facere arietina facie; & ab Aegyptijs Ammonios accepisse, qui sunt Aegyptiorum atque Aethiopum coloni, & linguam inter utrosque usurpantes. Qui etiam mihi uidentur eadem re se Ammonios cognominasse, quod Aegyptij Iouem Ammonem appellant. Ob hanc rem arietes non mactantur à Thebanis, sed eis sacrosancti sunt. Certo tantum die quotannis in festo Iouis, unum demum arietem amputant, cuius pellem detractam, hunc in modum Iouis simulacrum induunt, ad illudque deinde aliud dicunt Herculis simulacrum. Hoc actio, cuncti qui circa templum arietem uerberant, deinde sacra eundem urna sepeliunt, Hæc Herodotus libro 2. Agricola de boue rein diuinam facit, opilio de agno, æpolus de capra, Lucianus. Græci sacrificaturi capras frigida aqua explorabant: Nam si gustare abnuissent, concipiebant inde, haud ualere satis, Cælius. Capellæ probubus immolata: item capræ auratæ albæ Apollini immolatae, uide supra in Boue H. h. *Τριτὸν* sacrificium, secundum aliquos ex oue, capra & boue constat: de quo multis egi in Boue. In Lupercalibus Romæ capras iugulant, & incisis in corrigias caprarum pellibus, discurrent; & si qui obstitent, scuticis cedunt, Plutarchus in Romulo. Embarus quidam, uel Barus, cum Diana Munychia ut regio à peste liberaretur filiam alicuius immolandam requireret, ea conditione immolaturum se suam promissit, ut sacerdotium familiæ eius perpetuo maneret; filia in adyto occultata, capram eius uestimentis indutam mactauit: quæ res in prouerbiū abiit, ut in hominem prudentem et astutum Embarus es dicamus, Varinus in *Σύλλογος*, authorem citans Pausaniam. Pestis uero causam fuisse dicit uersam quæ in templo Dianæ illic erat, ab Atheniensibus (*ἀνατρεῖσθαι*, lege *ἀνατρεῖσθαι*, ex Suida) occisam. Apud Suidam fame non peste (quæ apud Græcos una tantum litera differunt) regionem laborasse scribitur. Erasmus prouerbiū Embarus sum, de homine insano, deliro & demente interpretatur, Suidam secutus: qui Embarum filiam suam uerè, non capram ei substitutam, immolasse refert, *Ἐμβαρὸς εἶμυ, ἡλπίδιος, μαργός; ἢ ννεχὺς, φρόνιμος, Μένανδρος φάσκει*, Varin. Pausan. in Arcadicis Cleombroto Lacedæmoniorum regi in Leuctris Bœotijs signum diuinitus huiusmodi accidisse scribit; Solebant (inquit) Lacedæmoniorum reges pecora secum educere in bellum, ut dijs ante prælia litarent: præstant autem capræ duces itineris ante oues; quas (capras) pastores catœades, *καταείδας*, appellant. Lupi tunc impetu in gregem facto, illas ouibus in solas capras grassati sunt. Capram & hircum Mendesij colunt, Gyraldus; Vide paulò post in Panos dei mentione. *Ἐξ ὧν δὲ Ἀπόλλωνι τελευτῶσας ἐκατόμβας Τάβηρον ἡδ' Ἀρδῶν*, Homer. Iliad. lib. 1. Capras Apollini immolabant, propter pecudis huius naturam impetuofam, & in altum saltando efferri gaudentem: & quod caprina cornua ad arcus faciendos idonea sint; Apollo autem toxotes est, id est arcubus & sagittis oblectatur, Varinus in *Τάβηρος ἢ Ἀρδῶν*, ex Eustathio in Iliados 1. Capra, quæ nunquam sine febris est, Aesculapio qui est deus salutis, per contrarietatem immolatur, Seruius. Aegæon, nomen gigantis, qui Coeli (aliàs Titanis) Terræque filius fingitur; Aegæon qualis, centum cui brachia dicunt, Centenasque manus, &c. Verg. li. 10. Seruius eundem cum Briareo esse scribit. Vide Onomasticon nostrum & Varinum, & Gyraldum in Opere de dijs, Syntagmate quinto, duobus in locis. Hesychius Aegæonem exponit Briareon; & deum marinum, & Neptunum; Etymologus Solem, *ἔξ τῶ τῶν ἀκτῶν αἰὼς αἰών*. Briareo (inquit Solinus) Carysij rem diuinam faciunt, sicut Aegæoni Chalcidenses. Nā omnis ferè Eubœa Titanum fuit regnum. In Briareo (inquit Cælius) quod obuium erat, fabulæ inuolucro factum est obscurius. Quippe prodit historia esse in Asia tumulum Aegæonis nomine, abs quo fontium profiliens multitudo circumiectos impinguet campos. *¶* Aegobolus, *Αἰγέβολος* Dionysius apud Potniam colebatur, de quo nomine historia hæc prodita est. Cum ibi Dionysia celebrarent, ita in contumelias acti sunt & furorem, ob ebrietatem, ut Bacchi sacerdotem interemerint. Quare dei ira graui pestilentia affecti sunt. Cives hac de re Apollinem consulere: à quo responsum acceperunt, ut deo formosissimum puerum immolarent. Quod cum Potnienses per multos annos fecissent, capram demum à deo edocti pro puero supposuerunt; unde deo cognomen à capra uidelicet supposita, factum uidetur, Gyraldus. Cinnamomum in Aethiopia cæsuri, quadraginta quatuor bouum, caprarumque & arietum extis, à Ioue impetrant ueniam metendi, Plinius. In Pedasia Caria (ut tradit Ariftores in Mirabilib.) sacrificium Ioui peragitur: in quo capra deducta ex Pedasis per stadia septuaginta magna spectante turba procedit, nec perturbatur in uia, nec inde auertitur, funiculo uincta sacerdotem præcedens. In eadem mirantur extranei cornua eius quatuor congios capere. Aegophagus, id est capriuor cognominatur Iupiter apud Nicandrum in Theriacis, Etymologus, & Varinus: Mihi tamen, inquit Gyraldus, non succurrit, apud Nicandrum id nomen legisse. In Laconicis Pausaniae Iuno nominatur *ἄγροφάγος*, apud Lacedæmonios tantum id adepta cognomen, quando & deæ capras immolant. Sacellum ab Hercule primò erectum ferunt, qui & princeps capras immolauit: quoniam pugnantem aduersus Hippocentem ac liberos, nullum à Iunone se ingessisset impedimentum, sicut ferè assueuerat; Ad rem uero diuinam adhibitas potissimum capras, quod aliarum uictimarum haud suppeteret facultas. Verum

in eo quod de capra scribit auctor hic (inquit Cælius) uehementer aduertenda poëta Ouidij sententia, ex quadam Elegia, ubi animalium quæ ducerentur, pompam describit in Iunonis festo, Duxq; gregis cornu per tempora dura recuruo, Inuisa est dominæ sola capella deæ, Illius indicio syluis inuenta sub altis Dicitur inceptam detinuisse fugam. Nunc quoq; per pueros iaculis incessitur index, Et pretium auctori uulneris ipsa datur. *Αγοράγος χίρα εν Σπάρτη*, Varinus: pro χίρα lege *ἥρα*. Caprotina Iunio à Romanis culta, non à capris, sed à caprifico nomen tulit, uide Gyraldum, &c. Nonæ Caprotine, inquit Varro, dicuntur, quod eo die in Latio Iunoni Caprotinæ mulieres sacrificant, & sub caprifico faciunt, & è caprifico adhibent uirgam. ¶ Pan capripes cognominatus est à poëtis, à Græcis *ἀγομυλῆς*, & *ἀγίππυς*. Propertius in tertio, Capripedes calamo Panes hiant canent, Hyginus de Capricorno: Huius, inquit, effigies similis est Aegipani. Dicitur & semicaper deus ab Ouidio in Fastis, & Metam, ut est in illo, Sunt oculis Nymphæ, semicaper uel deus, Gyrald. Cerobates etiam, *κεροβάτης*, cognominatus est Pan, teste Hesychio, siue quod cornua habebat, quasi *κερατβάτης*; uel quod basin haberet corneam, id est pedes, Gyraldus, καὶ κεροβάτης τὰν, Aristophanes in Ranis: Scholia cerobatan exponunt, qui per montium cornua incedat, uel à cornu, id est ungulis hircinis: nam inde *κῆριβόταν* quoq; & *τραγοβάτμονα* dici. Didymus similiter exponit, ut Gyraldus iam ex Hesychio: quoniam (inquit) inferiores partes hirci habet, ita ut pedum causa cerobates uocetur. Hinc & *δῆρυκος* nominatur, ut supra in Boue docui. Capras ea de causa apud Aegyptios qui Mendesij ritus sunt, non maciant, quod Pana inter ocos deos Mendesij numerant, quos octo aiunt priores duodecim dijs extitisse. Panos simulacrum & pictores pingunt, & statuarij scalpunt, quemadmodum Græci, caprina facie, hircinisq; cruribus: haudquaquam existimantes eum esse talem, sed similem cæteris dijs. Qua tamen eum causa talem describāt, non est mihi relatu iucundum. Verum hi cum capras, tum uero capros hircosue omnes uenerantur. Et inter Mendesios caprarum præcipuo honore afficiuntur, & ex his unus maximè: qui cum decessit, ingens toti Mendesiæ plagæ luctus extitit. Vocatur autem & hircus & Pan, Aegyptiacè Mendes, Herodot. lib. 2. Aega & Helice Nymphæ ex Oleno natæ, Iouis nutrices feruntur, ut Hyginus alijq; prodiderunt. Quidam Aegam Panos uxorem dixere, alij filiam, ut in Ioue ægiocho iam proximè retuli: & supra in Cane H. a. in mentione Cynosuræ: nam Helicen aliqui Cynosuram uocant, Aegoceros Panos filius in Ibice infra memorabitur. De Aegipane etiam nonnihil in Aegiocho superius dixi. Aegipani populi ad ripas Nili habitant, Plin. 6. 30. & in fine eiusdem ca. Iuxta Hesperios Aethiopes (inquit) quidam modicos colles amœna opacitate uestitos Aegipanum Satyrorumq; produunt. Item 5. 1. Atlantem noctibus micare crebris ignibus, Aegipanum Satyrorumq; lasciuia impleri tibiæ ac fistulæ cantu, tympanorumq; & cymbalorum sonitu strepere. Et rursus ca. 8. inter Aethiopiarum populos numerat Aegipanas semiferos, & Satyros. Satyris, inquit, præter figuram nihil moris humani esse traditur: Aegipanis, qualis uulgò fingitur forma. Hæc loca capripedes Satyros, Nymphasq; tenere, Lucretius libro 4. *Αγίπποδες* in Græcis legitur, unde capripedes uerbum uerbo expressum. Argyppæi Scythiarum populi referunt quæ apud me fidem non habent, supra ipsos incolunt montes ab hominibus capripedibus, Herodot. ¶ Sylvanus, deus capripes ex pastoris cum capra coitu natus, ut Gyllius ex Aeliano uertit, & nos supra recitauimus parte 3. huius capituli. Græcè pro Sylvano *ὕλαιος καὶ ναπταῖος* *βωρ* legi, ex Cælij translatione conijcio. Proetidum quæ se uaccas putarunt mentionem feci in Vacca H. h. paulò ante prouerbia. A Melampode (inquit Plinius) appellatur unum hellebori genus Melampodion. Aliqui pastorem eodem nomine inuenisse tradunt, capras purgari pasto illo animaduertentem, datoq; lacte earum sanasse Proetidas furentes. Hermolaus Proeti filias Elegen & Celanen memorat, quæ prope fontem Clitorium à Melampode tali lacte purgatæ sint. Idem in Catalogationibus Plinianis Lufos uel Lusas urbem esse refert in montanis agri Clitori, ubi à Melampode perhibeantur curatæ Proeti filiarum, in Diane fano. Lusi, *Λῆσσι*, urbs est Arcadiæ, teste Stephano, ubi Melampus Proeti filias *ἔλσσι*, id est lauit, unde Lusi nimirum dicti sunt. Meram aliqui uocant Proeti filiam Aethræ sororem, Hesychius. Circa Alpheum (inquit Eustath. in Dionys.) aqua est quæ alphis, id est utiligini medetur, unde forsan & fluuii nomen impositum. Medetur eadem leucis & impetigini: & Melampodem ea usum aiunt ad purgationem filiarum Proeti cum insanirent.

PROVERBIA.

In agro surculario capras: Varro de re rust. lib. 1. cap. dictum hoc uelut legem agricolarum affert: Colonus in agro surculario ne capras compascat. Deflecti potest ad eos qui noxiarum rerum admixtu corrumpunt teneram ætatem. Capra oleæ & uitæ præcipuè noxia est, unde & Baccho immolatur uindictæ gratia: Mineruæ nihil caprini generis, quod ille uitis repertor dicitur, huic sacra est olea, Erasmus. ¶ Capra contra sese cornua, *ἢ αἰψὸν ἑαυτὴ τὰ κέρατα*, cum quis sibi ipse author est mali. Capra quæpiam (ut in apologo fertur) cum esset iaculo uulnerata, circumspiciens undenam id mali sibi euenisset, arcum contemplans caprinis cornibus compactum, dixit, καὶ ἐμὰ τὴς ἐφουσε τὰ κέρατα, id est, In meâ ipsius perniciem produxi cornua, Erasmus. ¶ Capra ad festum, *αἰψὲς τῷ ἑορτῆν*: dici solitum ubi quis in tempore ad negocium aliquod accederet: Aut ubi quis cōmodè in suam perniciem offert sese: Nam in festis, maximè Bacchi, capram immolabant, Erasmus. ¶ Capra gladium, *αἰψὸν μάχην*, subaudi reperit. (Malim *αἰψὲς ἐαυτῇ τῇ μάχην*, ut in omnibus Græcorum Lexicis habetur.) In eos, qui ipsi reperiunt quo pereant. Ortum est autem adagiū ab huiusmodi quodam euentu. Olim

cum Corinthi^h Iunoni Acræ (Apostolius Ascræ, non rectè) cuius ædem à Medea structam aiunt, rem diuinam facere pararent: atq; hi qui ad præbendam hostiã erant cõducti, (οἱ γὰρ τῇ παρόχῃ μιμῶμενοι, Suidas & Apostolius: οἱ κομίσαντες τὸν μιμῶπον, Hesychius & Varinus:) defosso sub terram cultro, oblitos sese assimularent, capra pedibus exscalpens, prodidit, itaq; macata est. Quidam sic efferunt, Αἰεὶ δὶσα τῇ μάχαιραν: id est, Capra cultrum præbens: Quidam hoc pacto, ὅς τῃ μάχαιραν, Erasim. Αἰγὸς προπορ, ὡς τῇ ἐαυτοῖς ὑποφέροντων καὶ τοῦ ἀπὸ Κορινθιακῆς (uideat aliquid desiderari) παροίμα. ἢ αἰεὶ δὶσα τῇ μάχαιραν, Suid. ¶ De lana caprina: hoc est de re inutili & minimi momenti, simile est de asinilana, Erasim. Alter rixatur de lana sæpe caprina, Propugnat nugis armatus, Horat. ¶ Liberæ capræ ab aratro, ἐλδύθραι ἀγρὸς ἀρότρων, hemistichium heroici carminis prouerbiale, dictum olim ab ἡς, qui se ab onere quopiam aut molestia liberatos glorabantur, authore Zenodoto, Erasimus. ¶ Matris ut capra dicitur, Τῆς μητρός ὡς αἰεὶ καλεῖται: In spurios dictum uidetur, quorum pater incertus est, eaq; gratia à matre denominantur. Ductum ab hœdis, qui in caprilibus à matre dignoscuntur: nam à patribus haudquam possis. Manet etiam hodie uulgi iocus (apud Germanos) quo dicunt, sapientem esse filium, qui patrem suum nôrit, Erasmus. Μητὴρ μὲν τ' ἐμὲ φησι τοῖς ἐμῶναι, Homerus Odyssææ lib. 1. hoc etiam Germani usurpant, Mater ait. ¶ Vel capra mordeat nocentem, καὶ μὲν αἰεὶ δακνὴν ἀνθρώπου πονηροῦ, (hemistichium heroicum): Capra minime alioqui mordax est, sed improbæ omnia sunt infesta, Erasim. ¶ Caprarum nomina, Αἰγῶν ὀνόματα, uide supra in H. a. ¶ Capra nondum peperit, hœdus autem ludit in tectis, Αἰεὶ ἔπω πέποκα, ἐρεφὸς δὲ τὸν δώματι παύει: In illos qui postrema perfectaq; iam aggrediuntur, præteritis ἡς quæ præcessisse oportuit: Aut qui gloriantur iam assecutos sese, cuius ne fundamenta quidem sint iacta: Aut qui rem agunt præpostere. Prius est enim peperisse, quam ut hœdus ludat in tectis. Refertur à Zenodoto, Erasim. ¶ Capram portare non possum, & imponitis bouem, (Melius, imponite mihi bouem, sine copula.) Plutarchus in commentario De non accipiendo mutuo: ἐπεὶ τὸ τ' παροίμας ἔστιν γελοῖον, οὐ δύναμαι τῇ αἰγῇ φέρειν, ὡς τίθετέ μοι βῆρ: Vbi quis quod leuius est recusat, & quod multo sit intolerabilius imponi sibi postulat, Veluti si quis impatientia paupertatis (nam ad id accommodat Erasimus) usuris inuoluat sese, quod onus uix diuitibus sit tolerabile, Erasim. ¶ Capra Scyria, Αἰεὶ Σκυρία: Zenodotus huius prouerbij Chrysippum citat, tum authorem, tum interpretem. Conuenit in eos qui beneficiũ maleficio corrumpũt, aut uirtutes adiũctis uitijs contaminant atq; obscurant: quiue rectè instituta nõ rectè finiunt. Veluti capra Scyria, q; fera sit, mulestrũ quod late implauerat, ipsa rursus euerit. (Meminit etiã Suid.) Alij putant dici in eos, unde plurimũ emolumẽti capitur, propterea quod eius regionis capræ maximam lactis uim reddere dicantur. Id quod affirmat & Athenæus libro 1. citans hoc Pindari carmen, Σκυραῖα δὲ ὅτ' ἀμάλξιον γαλακτος αἰγὴς ὑποχόματα, Erasim. Idem Athenæus libro 12. capras ex Scyro & Naxo tanquam præcipuas commendat. Capræ Scyriæ (malim Scyriæ) quantum aliæ nullæ lac habere dicuntur, Gyllius ex Aeliano. Est autem Scyros una Cycladum. ¶ Dic de tribus capellis, in eum uidetur ceu prouerbio torqueri posse, qui multa, extra causam quæ sunt & ad rem nihil attinent, dicit: ex historia, quã Martialis lepidissimo epigrammate refert, Non de ui, neq; cæde, nec ueneno, Sed lis est mihi de tribus capellis, &c. Huic simillimũ est Lucillij epigramma Græcum, quod recitat Erasmus in prouerbio Alia Menecles, alia porcellus loquitur. ¶ Copiæ cornu, Ἀμαλθείας κέρα, Amaltheæ cornu, aliqui addunt αἰγὸς, id est capræ: Cum affatim omnia superesse significamus. Translatum à pueruista fabula, quæ uariè narratur apud authores. Quidam ad hũc modum narrant: Rhea Iouem enixa metu patris infantem in Creta occultũ nutriendum à duabus nymphis Adrastea & Ida, Melissi filiabus. (Ouidius unam fuisse scribit, quam Naïdem Amaltheam uocat.) Hæ nutricauerunt illum capræ cuiusdam lacte, cuius nomen fuerit Amalthea. Eam capram Iupiter adultus in sydera retulit: uocaturq; à Græcis αἰεὶ γέναια, id est capra cœlestis. Huius alterum cornu nymphis nutricibus dedit, uidelicet officij præmiũ, hanc adijciens saccultatem, ut quicquid optassent, id illis ex eo cornu largiter suppullularet. Ouidius capram cornu alterum ad arborem fregisse scribit, quod Amalthea nympa herbis cinctum, & pomis repletum ad Iouis ora tulerit. Iupiter postea regno potitus Sydera nutricem, nutricis fertile cornu Fecit, quod donina nunc quoq; nomen habet. Legimus & Herculem Aetolis donasse Copiæ cornu, propter cœritũ cornu fluminis Acheioi: quare regionem illam antea sterilem, fertilissimam reddidit: cornu q; mirum laborum duritiem significante, frugibus feracitatem, Erasimus. Idem pluribus authorum exemplis, Plinij, Gellij, Luciani, Plutarchi, Horatij, usum huius prouerbij explicat. Ego ἡς omiffis quædam apud alios obseruata adijciam. Hanc capram Oleniam uocat Ouidius quinto Fastorum. Vide nonnihil superius in Aegiochi Iouis mentione: & Palæphatum cap. 47. Aegium (inquit Strabo li. 8.) oppidum est Achaïæ, ubi Iouem à capra lactatum scribunt, sicut Aratus prodidit, Αἰεὶ ἔρεφ, τῇ μὲν τὸν λόγον αἰεὶ μάστορ ὑποχέειν: ὁ δὲ νῦν δὲ μὲν αἰγῇ διὸς καλεῖται ὑποφῶτον, locum innuens proximum esse Olenæ. Vide Αἰγὸς apud Varinum. Scholia in Iliados Homeri librum 15. fabulam hoc modo referunt. Cum Saturnus filios omnes natos statim deuoraret, Rhea Iouem enixa, lapidem fascijs inuolutum Saturno uorandum tradidit: infantem uero in Creta Themidi & Amaltheæ, quæ capra erat, commisit. Hanc Titanes quoties inspiciebant, terrebantur. Alebat ipsa suis adhibitis uberibus Iouẽ. Is adultus patẽ expulit regno. Et cum impugnarent eum Titanes, consilio Themidis capræ illius pellẽ pro regmine induit: ut cui ppetuo terrendi natura inesset: atq; ita uicit Titanes, et hanc ob causam Aegiochus dictus est. De pelle capræ quæ Iouem aluit, nonnihil etiam supra dixi ca. 3. in mentione prouerbij

Antiquiora diphthera loqueris. Eustathius in Dionysium de situ orbis scribens, ubi ille Acheloi fluvij meminit, cuius sinistrum cornu cum Hercules confregisset, Amaltheæ cornu bonis refertum omnibus pro illo recepisse dicitur; varias interpretationes affert, & multa super hoc cornu doctè & egregiè differit, quæ brevitatis amore relinquo. Princeps omnium Bupalus Fortunæ simulacrum fecit, polum in capite gestans, & manuum altera sustinens Amaltheæ cornu, Cæl. Socrates Amaltheæ cornu hoc pacto interpretabatur. Amaltheam aiebat significare hominē qui minimè malthon; id est mollis & dissolutus, sed gnauus & operarius esset. Per cornu uero bouis, quod animal est laboriosissimum, uirum operarium innui. Botros autem & similia in cornu esse: quoniam omnia, quorū egemus, in agricultura insunt; quamobrem gestantes ipsum bonus Geniū, bonaq; fortuna introducuntur, Stobæus in Sermone de Agricultura. Apud eundem in Serimone de laude diuitiarum Philemon poeta, Amaltheæ cornū non tale esse scribit, quale pictores depingunt, bubulum scilicet, sed ipsam pecuniā, quæ omnia donet, *ὧλός, βοῦδός, μακρύτης, σωμοκίας*; iuxta illud Horatij, Scilicet uxore cum dote, fidemq; & amicos, Et genus, & formam regina pecuniā donat. Postremò in Sermone de foelicitate, Hippodamus Thurius eunomiam; id est bonam legum constitutionem in rep. Amaltheæ cornū interpretatur. Genus illud poculi apud Athenæum libro II. (*κέρας* appellat) cui agglutinati erant cotylisci referti papauere albo, tritico, hordeo, & leguminibus, non temere aliquis cornū Amaltheæ nominauerit. ¶ Prouerbiū quod iam retuli, Copiæ cornū, uel Amaltheæ, uel Amaltheæ capræ, apud Græcos sic etiam effertur, *Αἰεὶ ἐξ ἀνίας* uel *ἐξ ἀνίας*; id est, Capra cœlestis. Hesychius & Varinus capram cœlestem interpretantur candidæ fabæ genera, quæ calculos & suffragia ferebant; 20 Similiter Suidas, & insuper, Cratinus (inquit) eos qui munera accipiunt ab ijs nutriri ait, ut Iupiter ab Amalthea capra nutritus est. Alij res illas, ex quibus magna lucri & pecuniæ augendæ occasio sit, ita nominant, Capra cœlestis, de illo qui quæ cupit consequitur omnia. Ferunt enim Iouis capram inter sydera locatam qui primus orientem aspexerit, per omnia uoti compotem futurum, Idem. Capram cœlestem orientem conspexerunt, *Αἴγας τῆς ἀρανίας ὑπὸ πέλους ἐβλάσαντο*, ab Erasmo similiter exponitur, Apud Athenæum tamen libro nono Antiphanes in Cyclope commemorat capram cœlestem inter animantia apta mensis, *Τετάρτη ὕλη βάρτας, αἰεὶ ἀρανίας, κελὸς πομίας*, &c. ¶ Aegis uenit, *Αἰγὶς ἐρχεται*; Suidas (& Varinus) indicat prouerbio dici solitum, de ijs qui petulanter & impudenter agerent: quod Aegis dicta fuerit sacerdos Athenis solita ferre sacram ægidem, & ita ingredi ad eos qui nuper duraxissent uxores (*πρὸς αὐτὸν νεογάμους*). Apparet (inquit Erasmus) in huiusmodi sacris multum fuisse licentia. ¶ Caprarius in æstu, *Ἀπὸ λῆθρος καύματα*, de intempestiua libidine, ut & illud, Lydis in meridie. 30 Nam his horis caprarij, dum seductis gregibus in umbra latitant, lasciuire soliti scribuntur. Referatur à Zenodoto & Suida, Eras. ¶ His adiciam duo emblemata Alciati, quorum prius inscribitur In desciscientes: Quod sine egregios turpi maculaueris orsus, In noxamq; tuum uerteris officium, Fecisti, quod capra, sui mulctaria lactis Cum ferit, & proprias calce profundit opes. Vide paulo ante in prouerbio Capra Scyria. Alterum, In eum qui sibi ipsi damnum apparat, Capra lupum non sponte, meo nunc ubere lacto, Quod male pastoris prouida cura iubet. Creuerit ille simul, mea me post ubera pascet, Improbitas nullo flectitur obsequio. Aliud eiusdem in amatores meretricum, ex astutia piscatoris caprinam pellem induti, & ita farges pisces allicientis: quod ij hoc peccus mirifice ament, in Sargo referam.

DE HIRCO.

HIRCVS dux est & maritus caprarum: Qui castratus, caper nominatur. Martialis, Dum iugulas hircum, factus es ipse caper. Caprum pro hircu improprie posuit Vergilius Aeglog. 7. Vir gregis ipse caper. *כפר* atud Hebræis hircus est, & proprie maior; nam minor seir *כפר* dicitur. Geneseos ca. 31. Chaldaice uertitur teiashaia *תשאיה*, Arabice *هريس* teus, Persice *استهبان* asteban, ubi Septuaginta habent *σάγρις*, Hieronymus hirci, Hebræi atudnim. *כפר* fair etiam pro hircu ponitur, adiuncto seir caprarum nomine, hoc modo seir issim. Sed de hac uoce & alijs quibusdam, uide supra in Capræ nomēclaturis Hebraicis. Scribitur etiam per zade prima litera, zeir: quā uocem Danielis 8. Hieronymus hircum caprarum interpretatur, Theodotion *σάγρις αἰγών*, Chaldaus pro seir ferme trāsfert zeira. Munsterus in Lexico trilingui *כפר* zaphir quoque hircum exponit, ut zephirah capram, *כפר* taish, Abraham Ezra Genes. 30. pecus maculosum et uarium intelligit; Septuaginta *σάγρις*, Hieronymus hircos, transfulerūt. Aliqui arietes, alij totum genus ouium interpretatur. Chaldaus reddit teiashaia, Arabs teus, Perses astarha. *כפר* kar, David Kimhi agnum exponit, item arietem & hircum. Carim psalmo 37. Hieronymus monocerotes reddit, Septuaginta *ὑποθιναι*, Abraham quidam agnos, & alius quidam ualles. Deuteronomij 25. Arabica translatio habet baraph, Persica adbehan, Septuaginta *ἀγνών*, Hieronymus agnorum. Syluaticus hanub hircum exponit. Hispanice Cabron uocatur, Germanice *bock*, unde mutuati sunt Itali suum beccho, 60 & Gallibouc, & Angli gote bucke, id est caprarum hircum. Nam caprarum nomen Germani etiam aliquando addunt, *geißbock*, distinguendi causa à maribus in caprearum & caprarum syluestrium genere, quos item *bock*, id est hircos appellant, ut *reechbock*. Illyrice hircus dicitur kozel.

B.

Caper etiam tondetur, Vsum in castrorum ac miseris uelamina nautis, Columella. Nec minus interea barbas incanaq̃ mēta Cinyphij tondent hirci, setasq̃ comanteis Vsum in castrorum, &c. Vergilius in Georg. Cinyphs (inquit Probus) oppidum est & flumen Africæ regionis Garamantum, apud quos hirci uillosissimi nascuntur, quos tondent ad cilicia quibus nautæ utuntur. Quidam apud hunc fluuium maiores quàm alibi hircos nasci scribunt. In Cilicia circaq̃ Syrtes capræ uillo tonsili uestiuntur, Plinius 8. 50. Hermolaus eo in loco pro Syrias, Syrtes reposuit. Circa Syrtes enim (inquit) Cinyphium pecus celebratur Vergilio, Silio, Martiali, Claudiano, cæteris, ut quinto libro (Castigationum in Plinium) diximus. Cilicij hirci, id est uillosi, Etymologus & Varinus: De cilicijs pannis supra dixi in Capra ca. 3. Carici hirci, οὐ πλεῖς, id est uiles, Varinus. Meminit eorum Sophocles in Salmoneo, tanquam

tanquam uiliūm, (καυὸν, ὑπὸς, μικρόν) nisi forte cum Cilicijs confundat, Hesychius. ¶ Hircus natura animosus est, pugnax & robustus: præcipuæ ei uirēs in fronte, & cornibus, quæ longa & acuta habet, Albertus. Dentes capris pauciores sunt quàm hircis, Aristot. ¶ Hanc pecudem mutam parabimus quieto cœli statu. Nam procelloso atq; imbrifero cornuta semper. Nam & omni regione maritos gregum mutilos esse oportebit, quoniam cornuti ferè perniciosi sunt propter petulantiam, Columella. Nunc hirci admittendi sunt (inquit Palladius, in Nouembri) ut fœtum primi ueris fouere possit exortus. Sed caper eligendus est magni (amplissimi, Colum.) corporis, molliori pilo, & potissimum albo: (nitido, spisso, & longo capillo, Palladius, nigro densoq; & nitido atq; longissimo pilo, Columella) capite paruo: auribus flexis & grauibus, (longis auriculis intractisq; Plinius: siacidiis & prægrauantibus auribus, Columella:) quàm maximè simus, Plinius, cui sub maxillis duæ uidentur pendere (collo dependent, Columella: qua de re etiam in Capra dixi) uerruculae, breui plenaq; ceruice, (ceruice & collo breui, gurgulione longiore, Varro. αἰχὴν καὶ τραχύλον βαρὺν καὶ πᾶν ἔχον βρόγχον δὲ μακρότερον, Florentinus. Cornarius pro βαρὺν legit βραχὺν, ut Varro etiam: Andreas à Lacina βαρὺν mauult, & grauem interpretatur, μακρότερον uero poni pro μακρόν. Bronchus (inquit) id est aspera arteria fieri non potest ut longa sit, collo breui existente: cum uidelicet eius proluxior pars quæ pectus ipsum egreditur, semper adhæreat collo, & longitudinem eius necessario adæquet. Gurgulionem eruditi ferè Græcam uocem gargareôna, id est uuam, reddunt: quod hic non conuenit. Sed forte hoc loco intelligemus supremam partem arteriæ ex cartilaginibus aliquot conditam & prominentem, quam Græci larynga propriè uocant. Potest sanè bronchus etiam appellari ἀπὸ τοῦ πλεῖστου.)

30 Probatur præterea hircus, armis quàm uillofissimis, Plinius. cruribus crassis, Columella, ἐμπλόυς, forte ὀπλοῦς, id est lateribus uel costis firmis: & coxis amplis, Florentinus.

C.

Hircus cornibus ictu tam ualido ferit interdum, ut asserem etiam uel scutum obtentum scindat, & prosterneat hominem, Author obscurus. Capri petulci sæuitiam qua astutia pastores repellant, infra dicemus in Arietis petulci mentione ex Columella. Hircos aiunt sex menses hybernos supra sinistrum latus iacere, quum dormiunt: ab æquinoctio hyberno totidem menses supra dextrum. Hirci delectantur in cibo barba hircina (de qua infra dicā in H. a.) & rosa canina, Syluaticus. ¶ Hircus (inquit Isidorus) animal est lasciuum, & semper feruens ad coitum: cuius oculi ob libidinem intransuersum aspiciunt, unde & nomen traxit. Nam hirci, secundum Suetonium, sunt oculorum anguli: de quibus uide infra capitis §. parte 1. Qui hirsuta crura habet, libidinosi sunt, quemadmodum hirci, Aristot. τραχὺ ἐπιφάνεται τὸ μακρόν, Adamantius. Hirci per libidinem efferantur: qui enim superiore tempore socij, iugi concordia pascerentur, coitus tempore dissident, & alter alterum libidinis rabie inuadit, Aristot. Septimo post die quàm in lucem editus hircus est, coire incipit, & quamuis sterile semen emittit, omnium tamen maturissimè quadrupedum ingreditur coire, Aelianus. Hircus mensium septem satis habilis est ad procreandum: quoniam immodicus libidinis, dum adhuc uberioribus alitur, matrem stupro superuenit, & ideo celeriter, & ante sex annos consenescit, quod imatura Veneris cupidine primis pueritiæ temporibus exhaustus est. Itaq; quinquēnis parum idoneus habetur fœminis implendis, Columella. Ad ineundas fœminas & ante anniculum congruus: non autem durat ultra sexennium, Palladius. Hirci anniculi cœunt, sed præstantior ea proles est quam natu maiores tum capræ tum hirci generauerint, Aristot. Hirci pingues minus fœcundi sunt: uerum cura extenuandi adhibita, efficitur ut cœant, atq; procreent, Aristot. Et alibi, Hirci pinguescentes minus seminis habent: quamobrem eos solent ante admissionem extenuare. Capræ etiam pinguedine sterilescunt, ut ex Plinio supra dixi. Satyrj genus erythraicon, arietibus quoq; & hircis ad Venerem segnioribus in potu datur, Plinius. Hirci, tauri, & arietes pro fœminis pugnam ineunt, Aelianus. Considerandum igitur an uerum sit quod recētiore quidam non indocti, dū causam eruere conantur, citr illi quorum uxores corpus inuulgent, hircorum appellatione deformentur passim, inde fieri consueiunt, quod animalium soli (uti putant) hirci, sui generis fœmellas ipsis intuitibus iniri, facile ferant, Cælius. De hirco qui riualet pastorem dormientem interemit, supra in Capra dixi. Hirci maximè olidi sunt, unde & hircosos uocamus homines graueolentes, uide H. a. Hircis alio-

40 sis stercore suo uel humano nares oblinūt pastores, ut superius docui. Oculos suffusos capra iunci puncto sanguine exonerat, caper rubi, Plinius.

D.

Hircus gregem barbæ fiducia antecedit, Aelianus. Afferunt & magi sua commenta: Primum omnium, rabiem hircorum, si mulceatur barba, mitigari: eadem præcisa, non abire eos in alienum gregem, Plinius. Hircus non fugiet, barba eius deorsu, Florentinus in Geop. Græcis.

E.

Τραγὴν uel τραγίαν pellis est hircina: quæ apud Varinum etiam κεκραις appellatur: apud Hesychiū similiter scribitur: sed eo in loco, qui ordinis ratione κεκραις scribendū admoneat: & mihi quidem ea scriptio magis probatur, tanquam ἀπὸ τοῦ κεκραισθαι uocē deducta: uel à car, quod Hebræis hircum sonare diximus: unde & κάρα uox facta uidetur, capram significās apud Gortynios. Τραγὴν γῆμι μὲν μέλανα, ἀντὶ τοῦ αἰγίστα, Stidas. Τραγυφόροι, αἱ κῆραι διόνυσον ἀγρίαις ποταμίαις τραγὴν περιέπιπτοντο, Varinus. Loceri Ozolæ, ut nonnullis placet, dicti sunt, quod homines fœcundi fuerint, ut qui trageas, id est hircinas

C. 2

pelles gestarent, ut supra dixi ca. 5. historiarum de capra, ubi & alia multa de caprinis pellibus attuli, quae pleraque omnia ad hircinas ex aequo pertinent. Sabaei propter quotidianum usum thuris & myrrhae lignorum, ad fastidium nidoris illius pellendum, urunt styracem in pellibus hircinis, suffiuntque lecta, Plinius. Hircinas pelles & ouillas scribit Herodotus biblos etiam dictas ueteribus, quod papyri uicem impleuerint quandoque, Caelius. ¶ Hircorum sanguini tanta uis est, ut ferramentorum subtilitas non aliter induretur, scabricia tollatur uehementius quam lima, Plinius. Hermolaus pro lima, legit scobina fabri. Sanguis hircinus adamantem emollit, item leoninus. Est enim inter ceteros horum sanguis calidissimus: Adamas autem cum frigidus siccusque sit, ab eo quod sibi maxime contrarium est, praecipue uincitur, Simocatus. Adamantis natura inuictissima, & duarum rerum uiolentissimarum contemptrix, ignis & ferri: non alia rumpitur ui, quam hircino sanguine macerata recenti & calido: etiamsi hoc gemmarum nostrum falsum & ridiculum existimant, Hermolaus. Caprinus (hircinus potius) sanguis bulliens de nouo calidus extractus mollit adamantem, Albertus. De Adamantis gemma natura & duritie, uide apud Erasmus in prouerbio Adamantinus: & in Opere Ge. Agricola de natura fossilium lib. 6. ¶ Hircinum seuum ad candelas praestantissimum est, ut quod solidius sit, nec facile liquatum diffuat. ¶ Amoris fastidium fieri pota hirci urina, admixto propter fastidium narodo, Osthanes dicit, Plin. Philoriphus in Epistolis Theophylacti Simocati: Castratio, inquit, feras etiam quietiores & moderatiores reddit: Ego autem castrati peritissimus sum: nam uulnus sale farcio, & picem illino; unde mox ita coalescit, ut cutis ricino & cucurbita integrior fiat.

F.

Hircorum caro, tum ad coquendum, tum ad succum bonum generandum est deterrima, Galenus & Aegineta. Hanc sequitur arietum, post taurorum caro: Porro in his omnibus carnes castratorum sunt praestantiores, uetulorum pessimae, Galenus lib. 3. de alim. facult. Idem in libro de attenuante uictu, Hirci & boues (inquit) carnem quidem habent minimum humidam, pituitosam ac lentam: nocent tamen admodum ob duritiem, & in alterando difficultatem. Hircina absolute mala est, Auicenna. Non recte quidam Auicennae tribuunt, huius carnis usu febrem quartanam induci: id enim Auicenna non de domesticis, sed syluestribus hircis scribit. Capellae atque hirci foetidi carnem ne degustato, Platina. Hircina caro, teste Isaaco, deteriore quam caprina succum generat. Hircorum caro libidinis tempore uitatur & foetet, Aristot. Bapt. Fiera cum haedum in cibo commendasset, subdit: Cum male olet, siccatur, fit iam caper improbus, absit. Et cadat ante focos uictima Bacche tuos. Capri cum coierunt, improbam habent carnem, minime pinguem & siccam: quibus cure est ut suauior fiat caro, hircum adhuc tenerum castrant: sic enim frigida et humida qualitate temperamentum eius emendatur, Albertus. Hircorum carnes traditur uirus non resipere, si panem hordeaceum eo die quo interficiantur, ederint, laserue dilutum biberint, Plinius. Hircorum testiculi concoctioni resistunt, & uitiosos creant humores, Aegineta. *τράγο-ὐμβάρις* in conuiuio apud Antiphanem poetam in Cyclope apponitur, ut Athenaeus scribit. De Hircina carne uide nonnihil etiam supra in Caprina. Caprarum & hircorum iecora fugito, ne in epilepsiam incurras, Platina. Nostri farciminis genus uocant *Flöbwurst*, quod hoc modo paratur: Hircinum iecur recens minutatim incisum, pariter cum sex ouis, & medulla panis albi, aromatibus & croco conditur, inuolutumque omento torret, & mensae apponendum in paropside saccharo rudiore conspergitur.

G.

Hircos apud nos caupones quidam in stabulis equorum alunt, tanquam ad eorum sanitatem momenti nonnihil afferant: quod eo uerisimilius est, quoniam Plinius quoque a serpentum ictu difficilius se recolligentes, in caprilibus optime conalescere scribit. Mille remedia ex capris, ut ait Plinius, demonstrantur: Amplior potentia feris eiusdem generis: Alia uero ex hircis: Democritus etiam effectus auget eius qui singularis natus sit. ¶ Hyanae dentes, si de sinistra parte rostri eruti sint, illigatos pecoris aut capri pelle, stomachi cruciatibus prodesse aiunt magi, Plinius. ¶ Ex pilis capri tumigabis eum qui in inguine dolet, sanabitur, Sextus. Hircini utris uinarij duntaxat cinis, cum pari pondere resinae, sanguinem sistit, & uulnus glutinat, Plin. ¶ Caprini cornus farina uel cinis, magisque hircini, addito nitro & tamaricis semine, & butyro oleoque, prius capite raso, mire continent ita fluentem capillum, Plinius. Cornu capri combustum & mixta farina impositum, furfures scabiemque in capite emendat, Sextus. Ad hircos uel alas foetentes remedium, Hirci maturioris cornu rasum uel exustum cum felle hirci miscetur, & pondere aequo myrrha adijcitur: atque inde ascellae, demptis prius pilis, assidue perfricantur, Marcellus. ¶ In omnibus pharmacopolijs (inquit Matthaeolus) loco sanguinis draconis uenditur res factitia, ex resina, (& bolo Armenio, Syluius) sanguine hirci, sorbis aridis, & alijs permixtis. Hirci uel caprae sanguis in sartagine frigus, & in uino potus contra toxica efficax est, Dioscorid. & Auicenna, qui pro toxico Armenae sagittae nocumentum uertit: Isaac in Diatris non recte citat Dioscoridem, tanquam is scribat, sanguinem hirci calidum perunctum, araneas (sagittas Armenas) & mala uulnera curare. Abscessus calidos cito maturat, & applicatur post congelationem, Auicenna. Galeni sententiam de sanguinis caprini hircinique ad abscessus concoquendos curioso usu, in taurino iam recitauimus. Sanguis hircinus in cerato quodam podagrigo apud Aetium admiscetur. Omnem lepram illitus hircinus sanguis emendat, Marcellus. Pilos oculis molestos diligentissime uelles, atque eorum loca hircino sanguine recenti inlines, Marcellus. Sanguine hircino sanari lusciosos putant, nyctalopas a Graecis dictos, Plinius. Cui sanguis

guls

guis fluit (de naribus, ut inscriptio habet) fricetur sanguine capri, & reprimet, Sextus. Sanguis hircinus cibo aptatus iocineris dolores reficit, Plinius. Calens adhuc super prunas excoctus & cibatu datus ieiuno, iocineroso mederi traditur, Marcellus. Hirci caprae sanguis inassatus sartagine, dysenterias & coeliacorum profluvia sistit, Dioscorides. (Vide supra in Caprini sanguinis remedijs.) Sanguis hircinus, in carbone decoctus, aluum sistit, Plinius. Exceptus & coagulatus, ac super carbones assatus, in cibo datus, mirabiliter profluvium ventris emendat, Marcellus. Sanguis capri (caprae secundum alios, ut in remedijs ex capra dixi) cum resina & polline mixtus, & ventri superpositus, torminosos sanat, Sextus. Sanguis caprinus cum medulla hydropicis auxiliatur: efficaciorum putant hircorum, utiq; si lentisco pascantur, Plinius. Sanguis hirci potus lapidem renum frangit, Avicenna. Si hircus diureticis nutriatur, sanguis eius cum petroselino & uino sumptus aridus tritusq; calculum in renibus & uesica frangit, Albertus. Aëtius lib. 11. cap. 12. Sanguis hircinus (inquit) tum ad nephriticos, tum ad calculosos presens est remedium: nam & lapides iam antea natos soluit, & ita per lotium excerni facit, ut etiam alij deinde non gignantur: dolorem insuper sedat. Colligitur autem hoc modo. Quum uua maturascere coeperit, ollam nouam accipito, & infusa in ipsam aqua, donec terreum deposuerit olla coquito: & accepto e grege hirco ætate matura, plus minus quatuor annorum, eius mactati sanguinem medium olla excipito: ita ut eum qui primum effluxit, itemq; postremum penitus relinquant: medium autem inspissari sinito, & in olla situm per acutam arundinem in multa frustra dissecto: indeq; reticulo denso, aut linteolo raro, aut cribro arctiore contextum sub dio exponto ut insoleatur, & roscidus fiat (rore iam decusso, post horam secundam sub Solem ponas, Marcellus, ut infra dicitur: cauendo ne imbre commadescat. Porro ubi exiccatus fuerit, diligenter tritum in pyxide adseruato: & remittente malo cochlearium plenum cum passo Cretico exhibeto. Cognominatur autem pharmacum hoc Diuina manus. Huius & nos, inquit Philagrius, in breui tempore non aspernandum periculum fecimus. Aliquando autem odoris commendandi gratia parum phylli, aut amomi, aut similium ammiscemus. Ego, inquit, hoc pharmacum cum troglodyte passerulo permixtum, cuidam penitus nihil lotij efficienti post magnos dolores exhibui, & permagnum lapidem attritum ab eo expuli, Hucusq; Aëtius. Caterum hircinum sanguinem manum dei appellari, testis est etiam Alexander lib. 2. & Avicenna decima octaua tertij, cap. 19. ut Christoph. Orosius obseruat, Alexander Trallianus libro 8. cap. 7. aduersus calculum in uesica caprinum sanguinem commendat (το δρυσοποιον) calidum foris illinendum. Melius autem fuerit (inquit) si hircum etiam supra uesicam posueris. Optimum uero, si in calido aëre balnei inungas, & ita superilliges: quod quidem non semel tantum, sed sæpius, & per interualla faciendum est. Torinus in paraphrasi sua innuere uidetur, sanguinem supra uesicæ regionem effundi debere (nimirum ex ipso hirco iugulato, aut ex uase adhuc calidum) atq; ita illini. Idem Trallianus ad dysuriam medicamentum ex hircino sanguine commendat. Ad lapides de uesica efficiendos remedium singulare, ut apud Marcellum empiricum cap. 26. describitur: Hircum segregatum uel clausum (inquit) septem diebus lauro pascas, & postmodum a puero inpubi occidi facies, & sanguinem eius excipies munditer, ex eo dabis laboranti in uini cyathos scrupulos tres: at uero ut eius rei experimentum capias, lapillos fluuiales in uesicam mittes, in qua sanguis exceptus fuerit: nam in uesica excipi debet, & signatam reponet: intra dies septem solutos penitus inuenies. Et rursus eodem capite, Calculosis (inquit) expertus affirmat incredibiliter succurri remedio tali, Si hircum, melius si agrestem, melius si anniculum, & si mense Augusto claudas loco sicco per triduum, ut ei solas laurus edendas sumministres, & aquæ nihil accipiat, ad postremum tertio die, id est aut Iouis aut Solis occidas. Melius autem erit si castus purusq; fuerit & qui occidit, & qui accipiet remedium. Exsecto igitur gutture eius sanguis excipitur, utilius si ab inuestibus pueris excipiat, comburitur in uase fictili usq; ad cinerem. Vas autem in quo torrebatur, coopertum & inlitum gypso in furnum mittitur: quod cum uapori exemeris in puluerem conteres: nec non & polypum marinum identidem ut dixi exustum, in puluerem rediges. Confectio autem uniuersi medicaminis hæc est: Sanguinis huius hirci uncias tres, thymi unciam unam, pulegij unciam unam, polypi exusti cineris uncias tres, piperis albi unciam unam: apij, seminis olusatari unciam unam, hæc omnia separatim tunsa, & ad leuissimum puluerem redacta comiscas, & dabis infirmo, melius si die Solis aut Iouis, cochlearis mensuram in meri potione, aut cuiuscunque dulcis poculi. Prouidere autem debes ut digesto ac ieiuno potio detur: & rursus ut eadem potione bene digesta, cibos accipiat: & eo melius erit, si hanc potionem cum condito, post balineum in sabanis adhuc constitutus acceperit. Et subinde, Supra omnia efficax (inquit) aliud ex eo facies medicamentum sic, sanguis hircinus ea observatione qua supra excipitur in patella ferrea candente ut aduri possit & stringi continuo ipse sanguis, ita ut postea in puluerem redigatur: uel certe continuis aliquot diebus ad Solem ipsum sanguinem pones, ita ut rore iam decusso, post horam secundam ponas, & ante nonam colligas: posteaquam ita fuerit siccatus sanguis, ut nullum humorem habeat, colliges eiusdem crustulas & teres, atq; ex eo leuissimum puluerem rediges: deinde accipies herbam tribolum, cuius herbæ ipsum tribolum, hoc est semen spinosum proijcies: ipsam autem herbam lectam de locis maritimis siccabis, tundes et in puluerem rediges. Confectio autem medicaminis totius hæc est: Herbæ triboli uncias duas, piperis uncias duas, petroselini Macedonici uncias duas, solij fertulam id est coronam siue sphaeram unam, hæc omnia separatim tunsa, & ad leuissimum puluerem redacta, cum sanguine hircino miscebis: & dabis

infirmo die Solis aut Iouis cochlearum mensuram, in meri potione aut cuiuscunque dulcis liquoris. Prouidere autem debes ut digesto ieiunoque potio detur; quam cum acceperit qui calculum patitur, mox lapides solutos omnes per urinam emitret, Haftenus Marcellus, subiiciens etiam adamantem hoc sanguine perfusum solui. Sanguis hirci ut calculum frangat quomodo praeparetur, docet etiam Iacobus Syluius in Methodo de componendis medicamentis, ab initio capitis de animalibus. & eorum partibus, ex Auicenna & ceteris practiciis. Sanguini hircino, inquit, quamdiu ab animali calet, coquendi abscessus uim tantum tribuit Galenus: qualem caprino, taurino, & ceteris calidis humidis modice. Quod si adamantem frangit, sed calidus tantum ab animali: sic lapidem calidus tantum epotus fregerit. Quod & sanguinem uulpinum ex uena secta potum praestare audio. Ne autem coaguletur, Xenocratis exemplo, miscere possis acetum feruescentum aut coagulum. Hirci quoque, capri, cerui, leporis, sanguinem sartagine frixum dysenterias & coeliacorum profluuium sistere tantum docet Dioscorides, non addit calculum frangere, quae uis tenuibus conuenit, cum dictorum animalium sanguis substantia crassa & terrea, & cum calore siccatoria dysenterias sanet, Haec Syluius. De sanguinis ibicis, id est hirci syluestris alpini usu ad calculum, dicam inferius.

¶ Hircorum carnes in aqua decoctae panos & apostemata in quacunque parte discutiunt, Plinius. ¶ De medullis in genere quaedam protuli ex Galeno, in mentione Vitulinae supra: & priuatim etiam de hircina alijsque. Laudatissima ceruina medulla, mox uitulina, dein hircina & caprina, Plin. ¶ Hircorum adeps minus tum calidus tum siccus est, quam caprarum: sed & caprarum minus quam hircorum: & rursus hircorum minus quam leonum, Galenus de simplicibus, 11. 4. Hircinus adeps ualidissime discutit: huic proportionem respondet ouillus, Dioscorid. Magis resoluit quam ceteri, Auicenna. Seu hircinum cum melanthio & sulphure & iride, lentigines & maculas tollit: laborum etiam fissuris efficax: cum adipe anserino, ac medulla ceruina resinaque & calce, Plin. Ceruix bouum si media intumuit, comperimus aureum esse medicamentum ex pice liquida & bubula medulla & hircino seuo & uetere oleo, aequis ponderibus compositum atque incoctum, &c. Columella. Medicamen hoc tetrapharmacum dici potest, nam & uiribus respondet Galeni tetrapharmaco, quod confit ex cera, resina, pice, & seuo hircino caprinoue aut alterius animalis, maturans & concoquens. Sanguis demissus in pedes bouum, nisi emittatur, saniem creabit. Locus primo ferro circuncisus & expurgatus, deinde pannis aceto & sale & oleo madentibus inculcatis, mox axungia uetere & seuo hircino pari pondere decoctis, ad sanitatem perducitur, Columella. Buprestis cum hircino seuo lichenas illita ex facie tollit smectica (septica) uel, ut supra dictum est, Plin. Pedes locustarum cum seuo hircino triti, lepras sanant, Plinius. Unguium scabriciam tollunt locustae frictae cum seuo hircino, Plin. Seu hircini uncias duas olei uiridis sextarium dimidium: haec simul in duplici uaseremissa & calefacta dysenterico iniicies, Marcellus. Similis & caprini usus est, ut supra dixi. Utuntur & seuo hirci in pane qui cinere coctus sit, caprae a renibus maxime, &c. Plinius inter dysenterica & coeliaca remedia, ut in Capra recitauit. Cum fimo caprae & croco impositus adeps hircinus podagricis auxiliatur, Dioscor. & Rasis. Podagricis medetur taurinum seuum, &c. alij hircinum praefereunt seuum cum fimo caprae, & croco, sinapiue cum cauilibus ederae tritis, ac perdicio uel flore cucumeris syluestris: Alij seuum hircinum magnificant cum helxines parte aqua, sinapis tertia, Plinius. Et alibi, Podagris cum seuo hircino uehementer profunt minoris sambuci cauliculi illiti. Heliotropij radix cum folijs & hircino seuo podagris illinitur, Plin. Hircinum seuum, ouillum, ceruinumque ita curato. Elotum ex his quodcumque, tunicis, ut in suilli adipis mentione dictum est, exemptis, pilae emolliendum tradito, ac manibus fricato, affusa paulatim aqua, donec ne amplius quidem cruentum uirus excernatur, aut pingue aliquod innate, sed nitida spectetur: deinde in ollam fictilem conficito, & adiecta aqua ut superemineat, leui pruna liquefacito, & moueto, atque in aquam colato: cumque refrixerit, iterum in loto fictili eliquato, & quae ante diximus facito: tertio sine aqua liquefactum, in perfusam liquore pilam colato, refrigeratumque, ut in suilli ratione diximus, recondito, Dioscorides.

¶ De hircino iecore nonnihil reperies supra in Caprino. Hirci iecur, inquit Galenus, eadem caprino efficere aiunt. Ad canis rabidi morsum laudant hirci iecur, quo imposito ne tentari quidem aquae metu affirmant, Plinius. Iecur hirci mature sumptum ab ijs quos canis in rabie momordit, auxiliatur, Ponzettus. Sanguinem sistit caprini cornus cinis, uel fimi, ex aceto, (scilicet illitus:) hircini uero iocineris dissecti sanies efficacior: Et cinis utriusque ex uino potus, uel naribus ex aceto illitus hircini quoque utris uinarij duntaxat cinis, cum pari pondere resinae, sistit sanguinem, & uulnus glutinat, Plinius. Iecur hirci calidum illitum lepras tollit, Plinius. Ad nyctalopes caprino praestat, Celso teste: ut supra retuli. Iecur assum caprae coeliacis subuenit, magisque etiam hirci cum uino austero decoctum potumque, uel ex oleo myrteo umbilico impositum: Quidam uero decoquunt a tribus sextarijs aquae ad heminam (alias geminam) addita ruta, Plinius. Iecur hircinum missum in ollam nouam cum uini austeri corylis sex ad tertias decoctum, sed dum excoquitur compunctum, ut humor eius cum uino permisceatur, postea dysenterico potui datum efficaciter prodest, Marcellus. Alum sistit iecur hircinum decoctum in uini hemina, Plin. Tradunt hircini iocineris cibo comitiales deprehendi, Dioscor. ¶ Hircinum fel imbecillius est taurino, Dioscorid. Vide supra in Taurino, ubi & in genere quaedam de felle docuimus. Hircinum priuatim thymia abolet, & luxuriantes elephantorum extuberationes illitu reprimunt, Dioscorid. Plinius caprino felli tribuit quod elephantiasin tollat. Fel hirci

hircinum carnem malam eradicat, Avicenna. Ad porriginem prodest fel hircinū cum urina tauri: si uero uetus sit, etiam furfures adiecto sulphure emendat, Plin. Hirci fel lentigines tollit admixto ca-
seo & uiuo sulphure, spongiæq; cinere, ut mellis sit crassitudo. Aliqui inueterato felle uti maluerunt
mixtis calidis fursibus pondere oboli unius, quatuorq; mellis, prius defricatis maculis. Ad hircos
uel alas foetentes remedium, Hirci maturioris cornu rasum uel exustum cum felle hirci misceatur,
&c. ut supra dixi in Cornu. Fel caprae syluestris priuatim lusciosos (nyctalopas) inunctum san-
nat: idem potest & hircinum, Dioscorid. Ad ulcera oculorum & albugines, fel hirci confrica in o-
culo, Galenus Parab. 2. 99. Euulsis radicibus pilis, qui palpebris innati oculum infestant, hye-
nae aut hirci fel statim inunge, & nunquam renascentur, Galenus Parab. 1. 42. Ad aures quæ
grauius dolent, & uetera uulnera intrinsecus habent, remedium ex felle hircino uel porcino, uide
infra in Sue. ¶ Lien assus caprae hirciue coeliacis subuenit, Plinius. Hircinus splen calidus, id est,
statim ubi de pecude sublatus fuerit, super lienem hominis impositus & alligatus, mire dolorem in-
tra paucos dies auferet, si postea ad fumum suspendatur, ut illic arescat, Marcellus. ¶ Si libuerit ge-
nerare marem, duos testiculos capri assos deuorato, & coas eodem die: sic foemina (nisi quid
impedimenti in ipsa fuerit, Albertus.) marem concipiet: Quod si unum duntaxat testem comede-
ris, puer teste uno nascetur, Rasis. ¶ Fimur ex hircis cum melle decoctum panos & apostemata dis-
cutit, Plinius. Fimus hircorum cum melle decoctus adpositusq; , panticulis sanitatem præstat,
Marcellus. Cum aceto mixtum pustulis nigris salubriter superilligatur, Innominatus. Stercus ca-
pri ex uino conspersum impositumq; , quod inhærebit extrahet & sanabit, Sextus: caprae non capri
apud Plinium legitur, ut in Capra ostendi. Vlcera cætera (præterquam in tibijs cruribusq;) ex-
plentur aut purgantur fimo aprino aut hircino, Plinius. Hircinum stercus ad morbum comitia-
lem proficit, si ex eo quindecim globuli ad summum exhibeantur, Galenus Parab. 2. 3. Ad caluas
pilisq; carentes palpebras summo opere conducit, si muscerda & stercore hircino æquali mensura mi-
xtis tostisq; ex melle illinantur, facit hoc etiam ad uirilgines, Galenus Parab. 1. 41. Hircinū finum
tritum cum aceto scillino misce, & fronti & temporibus illine: hoc ad dolorem hemicranij sedandum
etiam in perpetuum prodest, Marcellus.

¶ Pœni pastorales in filijs quadrimis uenas uerticis lana succida inurunt: nonnulli uenas tem-
porum, ne unquam scilicet pituita defluens e capite officiat: eaq; de re se esse aiunt optima ualetudi-
ne. Quod si pueris inurendis spasmus contingat, urina hirci aspera eos liberant, Herodotus lib. 4.
Si grauitas sit audiendi, fel bubulum cum urina caprae uel hirci medetur, uel si pus sit: In quocunq;
autem usu putant hæc efficaciora in cornu caprino per dies uiginti infumata, Plinius. Aduersus gra-
uitatem audiendi, fel bubulum cum urina hirci, auriculæ quæ molestiam surdiginis patitur, instilla-
bis, statimq; subuenies, Marcellus. Si maior sit dolor aut grauitas aurium, urina capri calfacta re-
medio est, uel tauri, &c. ut in Tauro narraui ex Plinio. Potio ad aquam intercutem ut per urinam
efficiatur, Hyssopum & hirci lotium ex dulci potum urinam mouet, perinde & si capri copiam
habueris, Galenus Parab. 2. 41. Hydropicus sorbeat lotium caprae, quod mirifice sanat: item
hircinum lotium, si heminam biberit, & spica nardi & ebulum cum aruerit: melius est lotium, si idem
pasti fuerint, Sextus. Cinis eboris cum urina hirci potus, calculum in renibus simul & in uesica
absq; omni periculo conterit, Innominatus.

H.

Hircus caprarum dux (ὁ τῶν ἀγρῶν ἡγούμενος, Pollux) Græcè τράγος uocatur, à uoracitate: nam τρώγει
& τρώγειν edere significat: quæ uoces durius quid & asperius sonant quàm φαγῶν, ut τράγος etiam
quàm φαγῶν, Varinus. Aristophanes in Auiibus auium genera cognominat κωποτράγας, κελδοτράγας,
& ἀπτερομολόγας, quod oleastri baccis, hordeo, & uarijs seminibus uestantur. Alij tragon deducunt
παρὰ τὸ τραχὺ δέρμα ἔχειν, à pellis asperitate: Alij ab asperitate uocis: Alij ἀπὸ τοῦ τρέχειν, id est à curren-
do, Etymologus, Varinus, Suidas. Χίμαρος, hircus, Varinus, Capras chimaras Græci uocant: & chi-
maron & enorchan Theocritus qui sit caper: quanquam Varro caprum dici proprie uult qui sit ex-
castratus, Hermolaus. Plura de hac uoce uide in Capra, ab initio octauæ capitis. Hircum quidam ab
hirsuto dictum putant, Perottus. τράγος & ἱέραξ hirci adulti nominantur, uide infra non procul ab
initio historiæ de capris syluestribus. Ἄεθρος, hircus, Varinus & Hesychius. Idem γελῶντες interpre-
tantur mullos uel hircum. Ἰείον, aries, hircus, Hesychius & Varinus. Κόξενος, hircus apud Cratinum,
Didymus deriuat à Corfe: quod Corfæ locus sit Ciliciæ, lidem. Ἀγίσκος, capra castrata, uel caper for-
te, quem & ἱέραξ aliqui uocant, lidem. Syluaticus graco, uel grato, & tímpos, nomina ut apparet à
tragos uoce Græca corrupta, hircum exponit. Hircus & Pan Aegyptiacè Mendes uocatur, Hero-
dotus. Menden, μέγδω, uocant Pâna Aegyptij, ὡς τραγοπόσσωπον, ut cui hircina facies sit, eò quod hircus
etiam ipforum dialecto sic appelletur, Varinus. Suidas addit Pâna à Mendesijs coli, ut cui uis
genitalis cure sit: & abstinere eos hircis in eius honorem: eò quod animal libidinosum sit: item Men-
desij templum apud Aegyptios fuisse, in quo simulachrum cruribus hircinis fuerit, pudendo erecto.
Græci hircum tragon uocant, & Aegyptia uoce murem, Hermolaus in Corollario: pro murem lege
Menden, κόλπος, hircus mutilus cornibus, Varinus. Hesychius καλὸν oxytonum, exponit magnum
hircum sine cornibus. ¶ Epitheron hirci, Iouis, Horat. in Epodis. Plura numerantur à Rauisio Te-
xtoræ sine authorū nominibus, quæ licet à recentioribus tantum pleraq; usurpata putem, adscribam

tamē. Annosus, avidus, barbigus, celer, cynops, corniger, dux pecoris, grauis, hirsutus, horricornus, imbellis, immundus, olens, olidus, piger, procax, saliens, setiger, uagus, uilis. Capri etiam seorsim epitheta hæc reperio, Vir gregis, Vergil. Aeglog. 7. Albus, Horatius 3. Carm. Bicornis, Ovidius 15. Metam. Libidinosus, Horatius Epod. 10. Setigeri, Silius lib. 3. Et præterea apud Textorem, bifrons, hirsutus, barbigus, toruus, corniger, lasciuus, acer, olidus, foedus, immundus, *τράγος ὀλισβάτης*, Antiphanes. *τράγος ἀγρίβατος*, Pindarus. *πρόδι μὲν ἀγροῦλοι οἱ δὲ τράγος ἱσάλας αἰγός. Δυσὶν αὖτ' ἡρώοις ἐσφόμευοι πινάλοις*. Et alibi, *ἱσάλας δυσκαρβύλου λόχου ὀλισβάτας. Πανὶ φιλισσοπέλω λαοσὺν παρὰ πρῶτα χαριολῆς. Κνῆτις* (aliàs oxytonū est, cneci colore, rufsum; alijs album) *ὠλυκτῶν τῶν δ' ἀνέθηκε τράγον*, in Epigrammate. Caperare frontem, rugis contrahere, à crispis caprorum frontibus, &c. ut in Capra dixi in H. 2. Caproneæ uocantur in equis comæ seu iuba in frontem deuexæ. ¶ Tragemata, bellaria secundū Macrobiū, omne mensæ secundæ genus, nimirum *ἐκ τοῦ τραγῆν*, quod est edere, ut *κατ' ἑσπῶν* delictiores tantū cibi, & quos ne saturi quidem fastidiant, intelligantur. Appion ac Diodorus *ἐπὶ κλειῶ* uocari tradunt, quæ post coenā dantur tragemata. Tragematum reliquias aliqui apotragemata uocāt, Cælius. Tragemata uoco ea, quæ post coenam uoluptatis ad bibendum excitandæ gratia manduntur: Sunt qui cannabis semine frixo cum alijs tragematis uescantur, Galenus de aliment. facult. 1. 41. *ἐν τραγῆν* pro *ἀκρασίῳ*, ientaculum sumere, apud Aristophanem in Equitibus. *τράγισα* Hefychius & Varinus exponunt eos, qui sacrificata (*τὰ ἱερῆα*) furentur: quidam nō rectē sacrilegos, cum à uorando nomen factum uideatur. *τράγος*, hircinus. Tragicum licet ut plurimum accipiatur pro eo quod ad tragœdiam pertinet, reperitur tamen pro hircino etiam; nam tragica cornua in Pyrrhi galea hircina intelligunt, teste Cælio. Follibus hircinis conclusæ auræ, Horat. 1. Serm. Veteres hircinū pro hircino extulerunt. Plautus in Pseud. Heus tu, qui cum hircuina stas barba, responde quod rogo. Hircipilum quidam pro hirsuto usurpant, uel eo qui duos pilos habet. ¶ Hircus animal est libidinosum; & quoniam libido oculos contrudit in angulorum angustias, quos uocant hircos, authore Suetonio in uitijs corporalibus: inde à Vergilio scriptum uolunt, Transuersa tuentibus hircis, quoniam libidinis, quæ in hircio præferuida est, illic promantur signa: etiam si Apuleius grammaticus, quod illic hæreant oculi, hircos dici opinatur. Alij hircis defendunt, quoniam id animal oculos habeat ad nares conuersos. Proindeq; apud Aristotelem *τὰ τραγικὰ πρόσωπα*, non laruas interpretamur, quod fecit Theodorus: sed tragicas facies, ad hanc hircorum naturam referentes: quoniam tragædorum personæ nihil minus, quàm oculos ad nares ualeant inflectere, Cælius. Ildorus ipsum animal hircum, ab oculis ad hircos (id est angulos in eis, Græci canthos dicunt) conuersis, sic appellatū autumat. In iam citato Vergilij hemistichio, hircis an hircuis rectius legatur, uide Pontanum de Aspirat. lib. 1. Nos quamobrem hircum animal (inquit Nic. Erythræus Italus) uulgo becco uocemus, unde beccari, beccarie, & uox illa infamis ab historia eiusdem animantis deducta, qua populus Venetus uicissim se usq; ad fabulam impetere solet, pluribus sanè in Stoico docuimus: Hæc ille, sed Stoicus eius non extat. Est intra aures neruus nomine tragos, è regione cuius est quæ uocant antitragon, Cælius. ¶ Hircum & caprum (ut Catullus) poetæ appellare consueuerunt graueolentiam sub alis. Sed nimis arcta premunt olidæ conuiuia capræ, Horatius 1. epist. 1. scætor sub alis excitatur arcuè nimis discumbentium. Homines ita graueolentes, hircosos uocant, *χράσσανας* Græci (teste Suida) ut odorem ipsum *χράσσην* & tragon. Hinc illud parœmiodes, *χράσσανι μὴ ὀργίζε*, Graſſoni ne succenseas. Sudorem corporis ac sordes graſſoniam dixit Archigenes. Lanarum in ouibus sordes Græci ut œsypum sic graſsum appellant. Aristoteles in Acharniensibus, tragafæum uocauit malè olentem, & alia fabula tragomafchalos eisdem dicit, Cælius 24. 18. ubi plura de hircini odoris ratione leget qui uolet. *τράγομαχάλοι*, foetidi hirci: tales enim mariti caprarum sunt, Varinus: sed abundat & expungenda est uox tragi, id est, hirci: siquidem homines foetidos tragomafchalos appellant, ut Aristophanes in Pace, ubi in Scholijs uerba à Varino usurpata leguntur, sed sine dictione tragi. Pollux, Hefychius & alijs *κινωδερων* hoc uirus appellant, *τὸ ἀγῶν (ἢ τράγων) κινωδερωντων δ' υσσώλιον*, ut in Capra docui. Plautus in Mustellaria, Te Jupiter dñq; omnes perdant, oboluiſti allium. Germana illuies, rusticus, hircus, hara suis, ad hominem transulit immundum & libidinosum. Et in Asinaria, Propter operam illius improbi hirci edentuli. Grauis hirsutis cubat hircus in alis, Horatius in Epodis. Plautus in Mercat. Quum sis iam ætatis plenus, anima foetida, Senex hircosus, tu osculære mulierē, &c. Persius Sat. 5. Dixeris hæc inter hircosos cēturiones, id est, rusticos, olidos, & omnis nitoris expertes, Budæus: Nonnulli legunt Varicosos. Qui rem Venereā agunt, aut qui in ætate sunt quæ sufficiat Veneri, malè olent, *καὶ τοῦ καλὸς μὲν τράγος ὄζειν*, hoc est uirus hirci reddunt. Quod in pueris non fit: cuius ratio est, quoniam puerorum spiritus humorem sudoremq; concoquere potest: uiuorum autem nequit. Proinde sunt in ijs humiditates crudæ indigestæq; & ad corruptionē procliuēs: ideoq; sudores eorū, & resoluti illinc fumū grauiter olent, idē in alis præcipuè atq; inguinibus, &c. Ab hoc euentu putant eruditi, ut Sext. Pompeius docuit cum Cæſorino, pueros dici hircuitalos, ubi primum ad uirilitem accedunt, sitq; Venereorum appetentia opportuna. Hæc Cælius. Hircuitalus, per l. duplex, & rursus Irquitallus sine aspiratione, puer qui primò uirilitem suam experitur, à libidine scilicet hircorum dictus, Festus. Hircipili, denſorum pilorum homines, Idem. ¶ Naues quedam Libycæ arietes & hirci dicuntur: unde conſpicimus taurum etiam, qui Europam abduxit, tale nauigium fuisse, Pollux & Cælius. Tragi naues uidentur, fortè quod id genus animalium haberent tanquam

tanquam insigne, Baysius. ¶ Vox immutatur, maribus maxime: sed fœminis etiam idem accidit, quamquam obscurius, quod quidam hircire appellant, cum uox mittitur inæqualis, post uerò restituitur in sequentis ætatis grauitatem aut acumen, Aristoteles. *Τραγίζην, τὸ τραγῶν τῇ φωνῇ τὸς ἀκμάζοντας τῶν παιδίων*, Hesychius & Varin. Huius in uoce mutationis causam indagat Cælius 19. 12. *Τραγῶδ' ἵα ἐκ τῷ τραγῶν, ὃ διηλοῖ βαρέως βοῶν*, Varinus. In oratore tragœdorum uocem exigunt eruditi, Cælius. Tragœdiam alij quasi hircinum cantum dictam uolunt: nam hircus præmiū dabatur tragœdiarum authoribus, qui rustici & pastores erant. Carmine qui tragico uilem certabat ob hircum, Horatius in Arte. Alexander pubescentes pueros hirciffare scribit, ob uocis asperitatem raucam, ab hircis ita uocem efferentibus producta uerbi ratione. Siquidem naturam tunc corpora dissociantem, multam re-
 pentinamq; ætatis efficere mutationem, augescētibus fœminarum uberibus, marium uero thorace, humeris, testibus: Accedere item morborum mutationes, solutionesue, &c. Cælius 19. 21. Idem alibi *τραγίζην*, hircum olere exponit. ¶ Hirci pinguescentes minus seminis habent: hinc & uites cum nimia alimenti copia luxuriant, hircire dicuntur, Aristot. de generat. anima. 1. 18. interprete Gaza: qui & aliū Aristotelis locum in Historia anim. sic transtulit: Hirci pingues minus fœcundi sunt: quorum argumento uites, quoties per nimiam alimenti copiam luxuriantes fructum non ferunt, hircescere rustici dicunt. *Τραγῶν* quidam interpretantur *διὰ τὴν τροφὴν ἐνυβρίζην*: idem uitium in uitibus simul & alijs arboribus *ὕλομανεῖν* appellari puto, cum nimia ubertate syluescunt, ac in materiam, uel lignum, ramos, & frondes eluxuriant. *Τραγῶν, ὅτω τὸ ἀκαρεπτεῖν τινος τῶν γεωργικῶν: οἱ δὲ μελῶν νόσον, καὶ τῆς φωνῆς τὸ πέλθῃ*, Hesychius & Varinus: pro μελῶν lego ἀμπέλων. Tragon uocant Græci in uitibus causationem, ubi flatu grassante decutiuntur germina, hirculum Latine queas nuncupare, Cælius: Alij sic uocant, siue importuno uento germina à uitibus abscindantur, siue cultorum imperitia obledantur, ut Hermolaus in Corollario in quintum Dioscoridis lib. cap. 1. ubi tanquā diuersa uitis uitia hircum & hircescere uidetur accipere, cum unum sit: & cum infœcundæ fiunt uites hircescere dici ait, cum hoc non simpliciter sed adiecta causa nimie ubertatis proferendum sit. Articulationem (inquit Carolus Stephanus) elegantī uocabulo uocauit Gaza: quod uitis in ipso articulo potissimum lædatur. Inde uero hircescere siue hircire dicuntur uites ab antiquis scriptoribus, cum infœcundæ propter articulationes oblæsas redduntur: quoniam hircus animal (ut inquit Aristot.) pinguedine sterilesceit, Hec Carolus Stephanus. *Ἐξ ὑπερβολῆς δὲ καὶ τὸ τραγῶν τῆς ἀμπέλου, καὶ ὅσοις ἄλλοις ἀκαρεπτεῖν συμβαίνει ὅτε τὴν ἐν-θλασίαν*, Theophrastus de causis plātarum libro 5. cap. 12. Ibidem statim huius uitij remedia adscribit: & mox cap. 13. eiusdem causas: ubi Gaza sic uertit, Vitis autem articulatio uenit, aut flatu ablatiis germinibus, aut imperitia culturæ concisis, aut tertio in supinum excisis. Sic enim humor largius coilectus, uehementer ad germinandum excurrit, ita ut nihil queat fructificare. Suspicietur sane aliquis in duobus his locis non articulatio, sed hirculatio ab interprete primum esse scriptum: cum hoc uocabulum Græco respondeat, & eiusdem operis libro 1. in fine capitis 21. hirculatae uites ab eo reddantur, ubi Græcè ἀμπέλως τραγώσας legimus. ¶ *Τραγαλίου* Hesychius & Varinus exponunt *διεργάζομαι*, id est ruptum: ego in ea significatione *ῥαγαλίου* malim, nam & hoc *διεργαζόμενον* exponunt. *Τράγην, πεπληγμένην, πεπληγυῖα*, Idem: extat hæc uox apud Aristophanem: locū iam non inuenio. *Τραγαλίζην* uerbum usurpatur apud Aristophanem in Vespis, uidetur autē significare arrodere, uel paruis subinde moribus deuorare: interpretes uariant. Suidas Aristophanis locum adducit, sed absq; interpretatione: Hesychius & Varinus non attingunt. *Τραγόλας, ὅπλιν*, genus teli, quod Cottas tanta uī in quendam emissit, ut thorace & lateribus traiectis humo eum affigeret, Suidas. Tragula, genus teli, dictum quod scuto infixum trahatur, Festus. Tum T. Baluentio uiro forti utrunq; femur tragula traiecit, Cæsar 5. bell. Gall. Est & retis piscatoriij genus eodem nomine apud Latinos. Tragos uidetur etiam panis nomen fuisse, à figura nimirum: ut in Ceruo dicā capite secundo, circa finem eorum quæ de Achæina ceruo dicuntur. *Τὸ δὲ κοίλιν τὸ ὥπλιν, τὸ μὲν ὑπὸ τὸ πτεράς τὸ κροτάφῳ ἐπικνησκός εἰς τὸ ἴσω νύκτον, τράγῃ: τὸ δὲ αὐτὸ κείμενον, ἀντίτραγῃ*, Pollux.

¶ Erineon, ut ex Pausania thesauris (in Messeniæ) percipi licet, Græcorum nonnulli olynthon dicunt: tragum autem Messenij. Id quod symbolicè significauit Apollo Aristomeni & Theoclo uati de salute consultantibus respondens, *Ἐς τε τράγῃ πίνουσι Νέδιν ἐλικορρόου ὕδατος οὐκέτι Μοισίνην ῥύσασθαι*. Erat autem Neda fluius, cuius uisuntur fontes in Lycæo monte. Tragus uerò non hircus intelligebatur: sed erineos arbor in aquam Nedæ prona, ac folijs humorem quodam modo hauriens, unde à Theoclo coniectatum ingruere Messenij fatale malum, Cælius. Idem paulò post erineon negat esse syluestrem ficum, sed sui generis haberi, à Dorica ciuitate sic nuncupatam, ex Lycophronis interprete: quod in præsentia non impugnabo. Huius Messeniorum historiæ meminit etiam Suidas in *Τράγος*. Tragacantha describitur apud Dioscoridem: nomē in officinis seplasiariorum etiamnum seruat: utiq; omnes lachrymam passim nouerunt (inquit Marcellus Verg.) sic perēgrinam Italiæ stirpem, si Theophrasto credimus, pauci nouisse nunc possunt, in Creta, Arcadia, Peloponnesi Achaia, & Asia Media nascentē. Et paulò post, in uetustissimo Dioscoride Latino, Longobardis literis scripto, repertum à se scribit, tragacantham composito nomine à Græcis nominatam, quoniam spinosa, & tragio, quæ
 Cretæ peculiaris stirps est, congener & similis sit, Gaza apud Theophrastum, qui tribus quod sciam locis eius meminit, hirci spinam transfert. Tragacanthem fert Creta, spinæ albæ radice, multū prælatā apud Medos aut in Achaia nascenti, Plinius, Abūdat hodieq; in Creta, & inde Venetias affertur,

Antonius Brasauola. Tragion fruticem solā Creta insula gignit, terebintho similē & semine, quod contra sagittarum ictus efficacissimum tradunt, Plinius. *Τραγίον* penultima circumflexa, Hesychius & Varinus nihil quā herbae genus esse docuerunt. Dioscorides libro 4. cap. 47. tragion describit quod in sola Creta nascatur, folijs, uirgis & semine lentisco simile. (Plinius alicubi his tribus partibus iunipero simile facit tragion siue tragonin, quod non probo: lentiscus enim & terebinthus iisdem tribus similes ferre sunt, utraq; à iunipero longè diuersa;) sed minoribus omnibus, &c. Ferunt, inquit, sagittis uulneratas syluestres capras hoc sibi frutice mederi, pastisq; eo decidere cuspidēs. Hinc forte aliquis tragion dictum cōficiat, quod hircis & capris syluestribus medeatur. Sed mox apud eundem alterum tragion describitur: quod cum priore puto nihil quā nomen cōmune habet, non etiam nominis rationem. Sic enim dictum ait, inde quod folia eius hirci odorem per autumnum spirant. Idem tragon, tragocerotem, & cornulacam Romanis appellari adscribitur: item scorpion, quod nomen trago herbae mox dicenda magis conuenit, ut garganon quoq; scribendū traganon. Tragonia herba qualis sit, non traditur. Credo & falsum esse promissum Democriti (portentosum enim est) adalligatam triduo absumere lienes, Plinius. Ego hanc tragoniam alterum Dioscoridis tragion esse crediderim; cui scolopendrij seu aspleni folia tribuuntur: & eam ob causam forte etiā uires eadem à magis. Galenus alterum hoc genus tragij multis in locis nasci scribit. Vel potius lonchitidem alteram, cui folia scolopendrij & splenem minuendi uim Dioscorides tribuit. Fieri etiam potest, ut una herba propter nominis diuersitatem pro diuersis habita sit à Dioscoride, & eum secutus alijs. Est & alia herba tragos, quam aliqui scorpion uocant, semipedem alta, fruticosa, sine folijs, pusillis racemis rubentibus, grano tritici acuto cacumine, & ipsa in maritimis nascens. Huius ramorum decem aut duodecim cacumina trita ex uino pota, coeliacis, dysentericis sanguinem excreantibus, mensumq; abundantia auxiliantur, Plinius. Eiusdem meminit lib. 13. cap. 21. Tragion, inquit (lego tragon) & Asia fert, siue scorpionem, uepre sine folijs, racemis rubentibus, ad medicinae usum. Dioscorides etiam lib. 4. cap. 49. hanc plantam describens, scorpion & traganon à quibusdam nominari meminit. Nomen equidem tragi impositum ei suspicor à tritici granis, quibus à Plinio simpliciter, à Dioscoride magnitudine tantum comparatur. Est autem tragos etiam tritici siue frumenti genus, ut mox dicemus. Scorpion dictum apparet, quod acuminata granorū capita sint. In iuncorum genere aliqui eam numerant, nec dissimilem marino iuncu in aliquibus faciunt, Marcellus Vergilius ex Hermolao; qui hanc in littoribus Italiae gigni herbarios asserere scribit, & ob similitudinē à multis iuncum marinum uocari. Idem monet racemos à Plinio dictos, quos Dioscorides *ῥαγας* uocat, id est acinos; hi singuli, racemi ex acinis pluribus collecti intelliguntur. Posset sanè aliquis acinos istos foliorum loco tragi ramulis adherere suspicari, quemadmodum illecebra tertium sedis genus foliola tritici granis crassitudine & figura ferè similia promittit: nisi uerba Dioscoridis, *τὸ δὲ καὶ πρὸς ὡς ῥαγας δὲ καὶ, οὐκ οὖν πολεῖται*, hoc impedirent; Ego *τὸ δὲ τὴν κλάσιν* legere malim, ut Plinius transtulit, sic & constructio melius constabit. Marcellus transtulit eius fructus numero decem acini cum uino poti, tanquam legerit, *τὸ τοῦ καὶ πρὸς*; Ruellius, racemorum acini decem, neutrum probo; uidetur Ruellius racemorum pro ramorum apud Plinium legisse; quasi acini necessariò in racemis sint. At Dioscorides in trago non acinos, sed ueluti acinos spectari scribit: *ὡς δὲ καὶ*, reddendum circiter decem. Tragon cerealem Dioscorides describens, libro 2. cap. 84. certum frumenti genus intelligit, alij paratam ex tritico ueluti halicam sic uocant. Tragos (inquit Dioscorid.) quandam chondri, id est halicæ frugis figuram gerit; multò minus quā zea nutrit, quod multum aceris habeat: quare agrius conficitur, aluumq; magis emollit. Pisanae conficiendae uulgata ratio est: simili modo ex tritici semine tragon fit, in Campania duntaxat & Aegypto, Plinius. Alibi quoq; tragon Italiae peregrinum & ab Oriente inuectum meminit. Tragos cognomento *στριβδύς*, hoc est cerealis, ut ab herba trago distinguatur, frumenti genus est. In Hippocrate quid sit strygis, quod ipse leuius esse tritico, & uentrem magis solvere testatur, non comperi: nisi quis pro trago strygite (forte, sitode) accipiat, Hermolaus. Galenus de trago frumento à Dioscoride dicta repetit. Addit lib. 1. de aliment. facult. ex splendida & nobili siligine seu olyra, ut decet excorticata, tragon confici, cuius plerisq; est usus. Primum in aqua coquitur, mox effusa priore aqua mulsu, sapa, uel passu infunditur: demum pineae nuce aqua praemacerata donec intumescant, superiniiciuntur. Sunt qui tragon non emulari tantum aspectu olyram, sed idem esse genus defendunt, specie tantum differre. Farris apparatus docet Aetius lib. 9. cap. 45. Frumentum uel maturum uel uiride madefit, cortice repurgatur, Sole siccatur, crassissime molitur. *χόνδρος τραγανός*, (Varinus post *χόνδρος* distinguit) *στρυγίτης*, *ὁ ἀλῆς*, *ἢ παχύς*, *ἢ μακρός*, Hesych. Tragon quidam Gallicè exponit du ble turguet. Hier. Tragus lib. 2. ca. 23. tragon frumentaceum Dioscoridis interpretatur farris genus, quod Columella uerriculum albu appellat: ipse Germanicum ei fingit *Teutschen reiß*, id est oryza Germanica; quod oryza instar grana eius cum lacte coquantur; hordeo (inquit) simile est per omnia, uegetius tamen & candidius, uere seritur. Ego de ea re certi in praesentia nihil habeo: Hoc tantum dicam, uideri mihi genus hoc frumenti tragos appellari Graecis, uel *ῥαγὰ τὴν τραχύτητα* (unde & ipsum animal tragon deducunt Grammatici quidam) quod asperius sit, & multum fursurosi recrementi habeat, plus nempe quā zea, ut Galenus & Dioscorides scribunt; nisi quis ad aristarum asperitatem referre malit. Vel *ῥαγὰ τὸ τραγέειν*, hoc est ab edendo: cum non solum grana per se ad panificium molantur, & integra aut modice fracta cum iure aliquo decoquantur:

decoquantur: sed insuper sui generis cibarium ex eis fiat, ut ex Galeno iam retuli. Cum Gallico nardo semper nascitur herba, quæ hirculus uocatur, à grauitate odoris & similitudine, qua maxime adulteratur. Distat, quod sine cauliculo est, & quod minoribus folijs, quodque radicis neque amare, neque odorata, Plinius. Dioscorides tragon appellat, & discerni docet quod candidior sit, ac folijs minus oblongis, reliqua ut Plinius. Idem Samphariticam nardum scribit, καυλὸν ἔσθ' ὅτε μέσση ἔχειν ὑπερὰ τραγίοντα τῇ ὁσμῇ, hoc est, caulem aliquando medium ex se mittere, odore supra modum hircino. Est & tragopogon, quem alij comen uocant, caule paruo, folijs croci, radice longa, dulci, super caulem calyce lato, nigro. Nascitur in asperis, sine usu, Plinius. Et alibi, Scādix, quæ ab alijs tragopogon uocatur, herba in cibo uulgaris apud Aegyptios. Tragopogon (inquit Hermolaus in Corollario) hoc est hirci barba, quæ & scandix à Plinio uocatur: nisi, quod suspicor, deprauata lectio est, describitur à Theophrasto histor. plant. 7. 7. in hunc modum: Radix longa, dulcis: folium croci, longius: caule paruo, (breui) super quem calyx latus, & barbula: quæ summo uertice incana & proluxa funditur. Acetarium quidam olus hanc esse falso uolunt, quam uulgo barbam petrae, & in Gallia cispadana barbulam hircinam uocent. Habetur & quæ gerontopogon, id est senis siue presbyteri barba dicitur, tragopogoni ferè tota similis, nisi quod lacte manat, & radice amara est, non dulci, à Nicandro geraos pogon fortasse nuncupata: sed & radice dulci carpitur Romæ. Tragopogona uocari & in trago pisce, inuenio partem sub gula eius nigrantem, ut Athenæus author est. Hæc Hermolaus. Et alibi, Nicander (inquit) erigeronem intellexisse uidetur, cum geraon pogona dixit: nam & nos senecionem uocamus, aut tragopogoni similem herbulam, quæ uulgo barba senis dicitur: aut chryso comen, quam & louis barbam appellamus. Tragopogon herba (ut apud Ruellium legimus) edendo est, flore luteo: quæ uerò altilis in hortis crescit, folio est latiusculo, flore purpureo. Radices in altum agit, quæ hybernis diebus acetaria dulcedine sua commendat. A plurimis nunc Romana consuetudine dicitur petrae herba, quod asperis locis quasi è medijs saxis uideatur erumpere, à quo etiã Herruria saxificam appellat. Gerontopogon eadẽ esse creditur permultis. Alij distinguunt, quoniam hirci barbula sit radice dulci oblonga, in scapo calyx ingens, flos purpureus & proluxa barba: In gerontopogone radix amara, flos luteus, in caulis uertice calyx longus, qui incanescens barbulas fastiscat. Hæc Ruellius. Ego tragopogonem in Montepessulano uidi, in Germania & alibi hæcenus nusquam: folijs croci. Caterum barba senis, quam recentiores plerique pro hircina falso accipiunt, uulgo nominatur **habermarc**. Galenus ἀπὸ τραγοπίωνος ladanum exponit, quod ab hircorum barbis colligatur: Arabici sanè scriptores multi ledon fruticem, ex quo ladanum, barbam uocant hircinam. Barba hircina & rosa canina, ab hircis appetuntur, Syluaticus. Idem alcheratib, herbam hircinam interpretatur: & alibi Lac de Serfi, herbam hircinam uel hypocisthidem: & Crisomon, linguam hircinam, centumneruiam. Quidam chrisomon, chama malum faciunt: centumneruiam, plantaginem maiorem. Sed de Ladano quod è barbis caprarum & hircorum depascentium colligitur, dixi in Capra capite tertio. Alaium genus est calamintha: & aliud quod calamintham hirci uocant, Vetus expositio uocabulorum Auicennæ. Tragoriganum herba est, quæ in cibo libidinem stimulat, unde & nomen ab hircis impostum uidetur. Vbi ἀγροτῆρος τραγογάνη, Nicander: ut Etymologus & Varinus meminerunt: corrupta apud eos δειρῦ uel δειρῦ uox uidetur. Plura de hac stirpe uide apud Ruellium. Tragonaton, lychnis syluestris, in nomenclaturis apud Dioscorid. Vbi tragoceros etiã anemone, & aloë cognominantur: item tragon alterum, quod Romani inde facto nomine cornulacæ appellasse uidentur: quamuis in historia eius nulla cornuum similitudo, sed odor tantum hircino similis exprimitur. Saxifragia hircina à quibusdam uocatur herba pimpinellæ similis, propter odorem radicis, Matthæolus. Germani hanc ipsam pimpinellam uocant, cum à uicinis gentibus Gallicis & Italis, aliam pimpinellæ nomine appellandã esse constet, quæ & in cibum uenit, & in hortis colitur. Natrrix uocatur herba cuius radix euulsa uirus hirci redolet, Plinius. Forsitan hæc saxifragia iam dicta fuerit: quanquam dictamnus etiã uulgaris, ut audio, cum eruitur, radice hircum olet.

¶ Cinirus ex oue & hircu nascitur, Albertus libro 12. in Ibrida, sine authore. Plinius umbros dios ex musimone (cui uillus caprinus, uel hircinus) & oue nasci scribit. De capris tragænis in Capra dixi, parte 3. capitis 8. ¶ Ab hirci similitudine & cerui, nomen tragelaphi factum est. Est eadem, qua ceruus, specie, barba tantum & armorum uillo distans, quem tragelaphon uocant, non alibi quàm iuxta Phasin amnem nascens, Plinius 8. 33. & Solinus in fine capitis 22. Ge. Agricola tragelaphum interpretatur, Germanice dictam feram ein brandbirse/ quæ quidem mihi hæcenus ignota est. Tragelaphus, inquit, & ceruus, in syluis cubant. Tragelaphi & bubali nascuntur in Arabia, Diodorus lib. 3. Apparet sanè ab Aristotele idem animal hippelaphum dici, (ut Raph. Volaterrano etiã uidetur) quoniam & peregrinum facit, & eadem quæ Plinius tragelapho tribuit, barbam nempe, & armos uillosos, & cerui similitudinem, tum magnitudine corporis, tum quod fœmina in eo genere cornibus caret. Hippardium (inquit) & hippelaphus tenuissimo iuba ordine à capite ad summos armos crinescunt. Proprium hippelapho uillus, qui eius gutturi, modo barba, dependet. Gerit cornua utrunque, excepta fœmina hippelaphi: & pedes habet bisulcos. Magnitudo hippelaphi non diffidet à ceruo: gignitur apud Arachotas. Et alibi, Hippelaphus satis iuba summis continet armis, qui à forma equi & cerui, quam habet compositam, nomen accepit, quasi equiceruus dici meruisset. Et rursus, Equiceruo cornua sunt caprae proxima, Gaza aliàs Græcum hippelaphi nomen

relinquit, aliàs equiceruum transfert, Albertus ramosa & ceruinis similia cornua tragelapho tribuit, sed sine auctore. Cerui similitudinem utriq; in hoc animali uiderunt, tum qui tragelaphum, tum qui hippelaphum nominarunt: sed hi propter iubam equiceruum dicere maluerunt, illi propter barbam simul & cornua hircoceruum. Volaterranus tamen ex Aeliano citat, tragelaphum cætera similem ceruo esse, barba tantum & armorum uillo hircopropiorem. Pygargus, inquit Bartolemaeus Anglicus, animal est cornutum & barbatum hirci instar, minus ceruo, maius hircos, simile hircoceruo, sed longè minus, ut legimus in Glossa in Deuteronomij caput 14. *אֵרֶס* uocem Hebraicam Deuteronomi 14. aliqui tragelaphum interpretantur, alij ibicem aut rupicapram. Vide infra in Ibice. Tragelaphus aliquibus nominatur de re quæ nulla sit, nec usquam in rerum natura reperiatur, ut & *σκινδραψος*, *χέρσος*, *καλνός* (melius *λινκός*, ut Stephanus habet, quæ omnia in *αψος* cum acuto in ultima desinunt.) Etymologus & Stephanus in *καλνός*. Est autem uerisimile idcirco nusquā huiusmodi feram extare à plerisque creditum, quod nunquam eam uidissent, & solum nomen audiissent, quod mirum non est, cum in Arabia & apud Arachotos reperiri auctores referant, Arachoti autem Indiæ ciuitas est, ab Arachoto fluuio sic dicta, qui ex Caucaaso profluit: Sunt & alij (alia huius nominis ciuitas, quæ & Arachosia) prope Massagetas, Stephanus, Athenæus libro undecimo tragelaphos pocula quædam dicta, Alexidis & Eubuli testimonijs comprobant, qui simpliciter hoc nomen inter pocula posuerunt: tertio Menandri, apud quem *τραγέλαφοι λαβρώνιοι* leguntur: quarto Antiphanis, qui diuitem quendam præter alia possidere scribit phialas, triremes, tragelaphos, carchesia, ampla nimirum & pretiosa pocula. Satyros aliqui tragos, id est, hircos uocant, eo quod hircorum aures habeant, Hesychius & Varinus. Tragopanadem autem quam plures affirmant maiorem aquila, cornua in temporibus curuata habentem, ferruginei coloris, tantum capite phœniceo, Plinius fabulosam putat. Tragos apud Aristotelem spongia quædam durior asperiorq; uocatur, nimirum *παρά τὴν τραχύτητα*, hoc est ab asperitate deflexa uoce. Dicuntur apud eundem tragi, id est, hirci, mænæ siue haleces mares cum foetu impleri foemina incipit: à libidine ut uidetur, qua hircus præcipuè infamis est. Festus docet etiā conchæ genus tragus dici, mali saporis: unde causa nominis intelligitur. Alius item tragos piscis exocæto, qui & adonis uocatur, similis describitur: nisi quod partē sub gula nigram habet, quam tragopogona uocant, Hermolaus.

¶ Caper grammatici nomen. Est & Caper uel Caprus, fluuius, qui Laodiceam Cariæ urbē cum Lyco & Asopo amnibus alluit, Strabo & Plinius meminerunt: sed hæc uox ad capron Græcorum, id est aprum, potius pertinet. Tragæ dicuntur Aeoles à Trage palude, Varinus. Tragæa, *τραγᾶν*, insula est iuxta Cyclades, (uel una ex Cycladibus:) item urbs in Naxo, ubi Tragus Apollo colitur, Eupolis per epsilon & plurali numero scribit *Τραγῆται*: cuius Trageates, Stephanus. Ante Miletum in proximo est Lada insula circa Tragæas insulas, quæ stationes piraticas habent, Strabo libro 14. Tragafæa, *τραγάσαι* proparoxytonum, regio Epiri, à Tragaso quodam, in cuius gratiam Neptunus salis densationem fecit: unde sal Tragafæus. Hinc & campus Halius à sale dictus est, Stephanus. Apud Pollucem 6.10. *τραγάσαι* paroxytonum scribitur: et exponitur lacus in Troade: uel campus in Epiro: à Tragæo (lege tragaso, quamuis Cælius etiam Tragæo transulit): cuius gratia Neptunus salem densauerit. *τραγάσαι, οἱ ἄλλοι δὲ ἐκ Δέσβης*, Hesychius: lego *τραγασαῖοι ἄλλοι*, etc. apud Stephanum etiam *τραγάσαι οἱ ἄλλοι*, similiter deprauatum est. Tragasion, *τραγασίον*, in Troia est, sic dictum à Tragaso patre Philonomiæ, quæ Tennen amauit, Varinus, apud quem *Τέννη* legitur pro *Τέννη*: et Etymologus, qui *Τέννη* habet per *ν* simplex. Tragafæum Aristophanes in Acharnensibus protulit, tanquam deriuatum à ciuitate nomen, cum per iocum ad hirci uirus magis respiceret, Varinus. Tragafæum in Troade, salem intelligit Athenæus: cui quum trectigal iniunxisset Lysimachus, euanuit: mox dempto, succreuit, Cælius. Tragilus, *τραγίλος*, urbs est Thraciæ iuxta Cherfonesum & Macedoniam, Steph. Tragiurium, insula in mari Adriatico, adiacens Dalmatiæ, cum ciuitate eiusdem nominis, Ptolemæus lib. 2. Plinius 4. 21. marmor eius commendat. Ceraistes, *Κεραῖσις*, locus est Mileti, dictus inde quod Apollo cornua hirci maris ab eo mulsi, illic fixerit, ut Callimachus scribit, Varinus.

¶ b. In Delo insula consecratum aiunt hirci cornu bicubitale cum dodrante, ponderis librarum uigintifex, Varinus in *Κέρατα*. Montanus hircus, qui in montanis pascuis uersatur, domesticus alioqui. Pascali pecore, ac montano hircos atq; soloce, Lucilius. Solox lana, crassa: & pecus quod pascim pascitur non tectum, Titinnius in Barathro: Ego ab lana solocia ad puram data, Festus.

¶ c. At mutire capris hirce petulce soles, Author Philomelæ. *Φειμάσθην*, de hircos dicitur, *φρυμάσθην* uero (uel *φρυάττειν* potius) de equo. *Ἐνά*, hircinæ uocis imitatio, Varinus. *Ἀπτεώλημνοι τραγοὶ δ' ἀκραπείδης*, Aristoph. in Pluto: Scholia interpretantur, *ὡς τραγοὶ ἀκραπείδης, ἀντὶ τοῦ φέρουσι, ἢ ἀκραπείδης πρᾶσσι, λέγεται τὸ ἀκρον τοῦ ἀσπίδος, ἐπεὶ ἡ μετὰ τὴν συνδασίαν οἱ τραγοὶ λέγεται τὰ ἐαυτ' ἀσπίδα*. Aegyptij in hieroglyphicis penem foecundum significantes, hircum pingunt: qui post septimum ab ortu diē coit: & quanquam inualidum & sterile semen emittit, coit tamen citius cæteris animalibus, Orus. In Mendefia Aegypti, hoc mea memoria prodigium cōtigat: Hircus cum muliere coijt propalam, quod in ostentationem hominum peruenit, Herodotus lib. 2. Hac de re etiam Pindari uersus Strabo citat libro 17. *Μένδης παρὰ Ἰερμυῶν θαλάσσης, ἔχοντι Νέλιον κίρας, Αἰγύβαιοι δὲ τραγοὶ γυναίξιν μύθοντο*. In Lemno insula ex mammis capri, quas ille geminas iuxta genitale gerit, tantum lactis emulgebatur, ut colostira inde conficerent: quod idē etiā proli masculæ capri illius euenisse accepimus. Sed hæc ostentis annume-

annumeranda potius ducunt. Nam & Lemnio illi pecoris domino consulenti, deus amplius incrementum peculij fore respondit, Aristoteles. *μυθώσμεν τι ὡς ποτὶ τὰς τῶν βίαι, Aristoph.* uide supra in Capra H. c. Satyrus à Syllæ militibus captus, uocem asperam, equi præsertim hinniti, & hirci balatu permixtam ædidi, Plutarchus in Sylla. Et paulò post, Pridie quàm Campaniam ingrederetur, duo eximie magnitudinis hirci iuxta Ephæum montem conserere conspecti sunt, omnia quæ inter pugnandum euenire mortalibus solent, nunc inferentes, nunc tolerantes. Erat autem uisio, quæ patulatum à terra eleuata quaqua uersus per aërem dispergebatur, obscuris idolis perquam similis: postmodum euanuit.

¶ d. Elephantum ex animalibus maxime exhorrent hircum, cerastem, (arietem intelligo,) porcum: quibus sanè machinamentis Romani elephantos Pyrrhi regis primum uertentes, uictoria sunt potiti, Volaterranus.

¶ h. Græcis sacrificaturis capros ciceribus explorare moris erat: nam si gustare abnuissent, conicipiebant inde haud ualere satis, Cælius. Perfectum sacrificium sue, tauro, hircu, & ariete constabat: hoc hecatomben & trityn uocabant, ut exposuimus in Boue pluribus. Heroibus tauro, capro, & ariete litabant, Gyraldus, Apollini, Homero teste, unius tauro, alius ariete, aliquis hircu sacrum fecit. Agathius Gottici belli lib. 2. author est, ingruente Persarum bello in Marathonij campis, uocuisse Athenienses, totidem se hircos Dianæ immolatuos, quot peremissent hostes. Quod cum implere in primis cuperent, non quisse tamen, etiam capris adiectis uel succidaneis, Cælius, Capram & hircum Mendesi pro dijs sibi consecravit, Gyraldus, & Strabo lib. 17. Idem tum Pæna tum hircum uno uocabulo Mendem appellant, ut supra dixi in prima parte huius capituli. In Capra etiam ex Herodoto retuli quod Mendesi capras & hircos tenerentur: & de hircinis ciuitatibus Panos, unde & *παιονικὴς* cognominatur & *παιονικαί*, ut explicauimus ultima parte capituli octauo de Capra. Hircum (Aegyptij) deificauit, sicut & Græci Priapum: & propter eam corporis partem à qua sit omnium ortus, pudendis non solum Aegyptij, sed alij plures sacra faciunt, Diodorus Siculus. Bacchi transformationem in caprum, Ouidius libro 5. Metamorphoseon describit, Hircum Baccho sacrificant, inquit Phurnutus, eo quod uites & ficos ledere existimetur. Quamobrem excoriato etiam hircu in uitrem insiliunt agricolæ iuuenes in Atticis uicis. (Hunc Ascoliorum more in capra iam explicauimus.) Sed forte hac uictima Bacchus gaudet, quoniam & ipse hircus sit, Vergilius lib. 2. Geor. cum quadrupes uitis infestas nominasset, subiungit: Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris caditur: & ueteres ineunt proscenia ludj, &c. & mox post mentionem ascoliorum, id est, saltationis super titres caprinos uel hircinos uino repletos. Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram: Pinæ quæ in ueribus torrebimus exta columnis. Victimæ numinibus (inquit Seruius in hunc Vergilij locum scribens) aut per similitudinem, aut per contrarietatem immolantur: per similitudinem, ut nigrum pecus Plutoni: per contrarietatem, ut caper qui obest uitis, Libero. Aris autem omnibus, non sine causa dixit. Nam cum numinibus cæteris uariè pro qualitate regionum sacrificetur, &c. Libero ubique caper immolatur. Prima existimatur hostia (inquit Probus) fuisse sus, quia terræ rostro protrudendo semina erueret: secunda caper, quia uitem laferat: quod & Pythagoras etiam testatur apud Ouidium libro 15. Metamorph. Meminit etiam Varro lib. 2. cap. 4. Icaro patri Erigones, Liber pater uinum & uitem, & uinam tradidit: qui cum seuisset uitem ipsam, & hircus in uineam se coniecisset, & quæ ibi tenerrima folia uiderat decerpisset, ex pelle eius utrem fecit, ac uento plenum perligauit, & in medium mare proiecit, suosque sodales circa eum saltare coegit, Higinius. Incensis iam altaribus, & admoto hircu, id carmen quod sacer chorus Libero patri reddebat, tragœdia dicebatur: hoc est ab hircu uinearum hoste, & à cantu, ut refert Donatus. Vel quod uiter ex eius pelle uini plenus, solenne præmium cantoribus fuerat: uel quod hircu donabatur eius carminis poeta. Ouidius lib. 1. Fastorum: Sus dederat pœnas: (propter agrum scilicet rostro effossum, & segetem uastatam, Cereri immolata:) exemplo territus horum Palmite debueras abstinuisse caper. Quem spectans aliquis dentes in uite prementem, Talia non tacito dicta dolore dedit. Rodè caper uitem, tamen hinc cum stabis ad aras, In tua quod spargi cornua possit, erit. Citat hunc Ouidij locum Politianus in Miscell. cap. 26. & adiicit etiam Eueni distichon Græcum, ex quo Ouidium transtulisse apparet. Id huiusmodi est: *κλῶ με φάγης ὡδὶ γίγαι, ὅμως ἐπὶ καρποφορήσω, ὅσον ὑπαπείσαι σοὶ τὰ γὰρ θυομένη.* Et mox, Afferamus etiam (inquit) quod apud Suetonium in Domitiano est, his uerbis: Ut edicti de excidentibus uineis propositi gratiam faceret, non alia magis re compulsus creditur, quàm quod sparsi libelli cum his uersibus erant: *κλῶ με φάγης ὡδὶ γίγαι, ὅμως ἐπὶ καρποφορήσω, ὅσον ὑπαπείσαι καὶ αὐτοὶ θυομένη.* Quod enim supra uitis capro minitabatur: hoc eadem nunc Cæsari, pulcherrima parodia: Vel si me, inquit, ad radicem comederis: tantum tamen uini producā, quantum immolando Cæsari posset infundi. Distichon Eueni in hircum, apud Varinū etiam reperi, in uoce *Ἀσκαλιὰ ζῆ*. Cares pro hircu canem immolabant, unde factum est protuberium Caricum sacrificium, ut in Canē retuli. Veneris *πανόλη*, id est, uulgaris diætæ effigies ex ære hircu etiam æreo insidet, Scopæ statuarij opus, apud Pausaniam Eliacorum lib. 2. Citr autem hircu insideat lectori consiciendum relinquit. Mihi quidem ratio in promptu appareret, quod hircus maxime obnoxius libidini sit: cui gētiles pandemonium suam Venerem præficiunt, quàm ad uraniæ, id est, cœlestis, differentiā ita cognominant: nisi quis hystoriam aut fabulam potius, quàm Gyraldus, ut nūc subiiciam, refert, huius rei causam fecerit. Epis

tragiam Venerem, inquit, Plutarchus in magnis Parallelis scribit uocatam, cum Apollo Delphinus (Deiphicus, Caius) Theseo respondisset, nauigaturo in Creta, ut deligeret sibi nauigationis ducem Venerem, & is ad mare capram dea immolaret, statim ea in marem est mutata, & τὸ βῆμα uidelicet denominata ὠδὸν ἰα, id est ab hircu, id sexta instantis Munychionis, hoc est mensis Martij, contigisse idem Plutarchus est author, Hæc Gyraldus. ¶ Extat apud Martialem lib. 5. lepidissimū Epigramma, quo narrat historiam sacerdotis, qui cum hircum Baccho maciaret, agrestem & rudem quendam hominem sibi inseruientem, testiculos acuta falce secare iussit, Teter ut immunda carnis abiret odor. Interim occupati circa hircum inclinatiq; sacerdotis scrotum apparens, rusticus re male intellecta subito resecurit, antiquos sacrorum ritus id postulare existimans. Sic modo qui Tuscus fueras, nunc Gallus haruspex, Dum iugulas hircum, factus es ipse caper. Anytes epigramma in pueros hircu inequitantes Anthologij libro 1. sect. 33. extat huiusmodi. *Ἥνικα δ' ἡ τοὶ παῖδες οἱ τρέφει φωνήεντα ὄντες, καὶ λαοὶν τιμὰ πρὶ σώματι, ἵππια παῖδ' ἰδύσσι θεὸς πρὶ ναὸν ἄβλα, ὅφρ' αὐτὸς φοβέται ἵππα, τέρπει μὲν.* Dialogum hirci & bouis in argento sculptorum, uide supra in Boue capitis 8. parte 8.

¶ PROVERBIA. Anus hircissans, *ῥαῦς κατὰ πῶλα*, de anu adhuc intempestiua libidine pruriēte, & ut ait Plautus, catulliente. Aristophanes in Pluto, *Ἄλλ' ἡπίστατό τῶν κατὰ πῶλα τὰ φάος κατὰ διὰ*. Verum nouerat Anus caprissantis uorare uaticia: de iuvene cui anus libidinosa omnia suppedibat. Nota est hircorum libido, odorq; qui & subantes consequitur, Hæc Erasmus. Imposuit ei uocum similitudo, ut κατὰ πῶλα Græcorum (quibus ea uox aprum & suem marem significat) pro Latinorum ea. pro, id est hircu transferret. *κατὰ πῶλα* scropharum est, cum libidine turgent & mares requirunt, ut in ipsarum historia clarè constabit. Quamobrem Anus subans, non hircissans, ab Erasmo reddendum fuerat. Ad eundem ferè sensum à Germanis quibusdam effertur: *Wann die alten geul geben werden, so stehen sie nit zu halten.* *ῥαῦς ἀναβύα*, Anus hircum redolet, de uetula libidinante: propterea quod alarum & reliquarum partium odor excitatur ad libidinem incensis, Erasmus. Miror sanè nullum ab eo huius prouerbij authorem citari, neq; à quo Græcorum id decerpserit indicari. Quod ideo desidero, quoniam ἀναβύα uox deprauata mihi uidetur. Ego nihil hircinum in ea uideo, sed ἀναβύα legendum assero, ut sensus sit, Anus iuueniliter ludit aut saltat: in quem sensum & hæc profertur, *ῥαῦς βακχόβια, ῥαῦς χοροβία*. Suidas ἀναβύα exponit rem diu intermissam repetere, & Pherecratis uersum adducit, *ῥαῦς αὖτις ἀναβύσιν αἰ γοραίτορα*, id est, Anus denuo iuueniles repetunt mores. Varinus (ex Hesychio) addit ἀναβύα τὸ ἀνασκιτᾶν, καὶ αὖτις δὲ ἀρχῆς ἀνατάξιν: & rursus paulo post, ἀναβύα, ἀναίρεσιν, πρὸς αἰνῶν: quæ quidem interpretationes omnes, præterquam τὸ ἀναίρεσιν, id est, occidere, ad prouerbij sensum congruunt. ἀναβύα etiam apud Hesychium ἀνασκιτῆσαι exponitur. Erasmus mihi deceptus uidetur, tanquam ἀναβύα pro ἀναβύασι acceperit: quod uerbum tamen ad hircinum & foetidum odorem referri non potest, sed ad suauem & gratum qualis aromatum est: adde quod transitium semper est, ut suffire Latinis. ¶ Caricus hircus, *καρικὸς τρέξ*: Diogenianus indicat dictitatum de uilibus & contemptis. Hesychius indicat usurpatum à Sophocle, & c. Fieri potest ut prouerbij sensum respiciat, quod Cares pro hircu solent immolare canem, ut indicatum est in prouerbio Caricum sacrificium, Erasmus. ¶ Qui Bauu non odit, amet tua carmina Maui, Atq; idem iungat uulpes, & mulgeat hircos, Vergilius in Palamone: de re palam absurda. Est enim uulpes animal ab aratro uehementer alienū. Lucianus de Demonaste in uita eius narrat, quod cum conspiceret duos quosdam philosophos, utrosq; pariter indoctos, inter se disceptantes, & alterum quidem ridiculas quasdam quæstiones proponentem: alterum item aliena, neq; quicquam ad rem facientia respondentem: Quid, inquit, amici, an non horum alter hircum mulgere uidetur, alter cribrum supponere? Refertur à Diogeniano his uerbis, *ῥότορον δὲ τρέξου ἀμίλων, ἢ δὲ τὸ κούινον ὑποτίβεις, ἀφρονέας φ*, id est, Vtrum stultius, qui mulget hircum, an qui cribrū supponit: cum uterq; pariter absurde facit, Erasmus.

DE HOEDO.

A.

HOEDVS Hebraice nominatur חֶגְדִּי, David Kimhi putat tam agnum quam hœdum sic appellari, & ideo differentia causa plerumq; caprarum nomen adijci, hoc modo. gedi haillim, R. Abraham solis capris hoc nomen attribuit, ut solet etiam Arabica lingua: plurale masculinum est gedaïm, foemininum gedioth, Geneseos cap. 38. Chaldaica translatio habet gadeia, Arabica gedi, Persica bus kahale busan. Septuaginta criphon, Hieronymus hœdū, Saïr uel seïr etiam Hebraeis paruum hircum significare supra dixi, aliqui hœdum interpretantur. Hœdi Græcis ἑταῖοι dicuntur, usq; ad tres aut quatuor menses, deinde χίττα ad partum usq;, Varius. Qui sex menses excedunt, non hœdi, sed αἴγες, id est, capellæ uocantur, Symeon Sethi. Hœdus hodieq; uulgo apud Græcos φέτω nominatur. Italice cauretto, quasi capreolum dicas: quo nomine barbari quidam etiam in Latina lingua pro hœdo abutuntur. Aliqui etiam Italice capretto uocant, alij ciauarello: Rhegi qui Italice loquuntur ulzol. Hispanice, cabrito. Gallice, cheureau. Germanice gize, uel ut alij scribunt Englein, Anglice kydd. Polonice koziel.

c. Ferè

C.

Fere ad tres menses nō disiunguntur hædi, Varro. In nutritu hædi trimestres cum sunt facti; tum submituntur, & in grege incipiunt esse, Varro. Vbi editi sunt, eodem modo quo agni educantur; nisi quod magis hædorum lasciuia compescenda, & arctius cohibenda est. Tum super lactis abundantiam samera, uel cytisus, aut edera præbenda; uel etiam cacumina lentisci, (& arbuti, Palladius;) aliæq; tenues frondes obijciendæ sunt, (sæpe præbenda, Palladius.) Sed ex geminis singula capita, quæ uidentur esse robustiora, in supplementum gregis reseruantur; cætera mercantibus traduntur, Columella. De mentigine hædorum mortifera lactentibus, dicam infra in Agnis ex Columella, &c. Natura corporis partes fingēs perficiensq; fecit ut ipsæ citra doctrinam, proprias actiones aggrederentur; cuius rei exactissimum aliquando fecimus periculum, hædum alendo, sed ita alendo, ut matrem quæ ipsum in luterō gestauerat, nunquam uidisset. Cum enim prægnâtes capras dissecares, hædum à matre exolutum ita abstuli ut ipsam haudquaquam uideret; atq; in domum quandam, ubi multæ pelues erant, deposui; quarum aliæ uini, aliæ olei, aliæ mellis, aliæ lactis, aut aliterius cuiuspiam humoris erant plænæ, aderantq; fructus non pauci, tum cereales, tum ab arboribus decerpti. Hunc itaq; hædum conspeximus, in primis quidem pedibus incedentem, perinde ac si audiuiisset crura incessus gratia sibi fuisse concessa; deinde excussit quam à matre contraxerat humilitatem. Postea pede latus scalpere, ac deinde singula iasa olfacere uidimus: percepto itaq; singulorum odore, lac tandem absorbit. Quibus uisus, omnes exclamauimus, Hippocratem uerè dixisse, animalium naturas esse indoctas, (& reliqua) Galenus lib. 6, de locis affectis, cap. 6.

¶ D. Splendidior uitro, tenero lasciuior hædo, Ouidius.

¶ E. Caseus fit lacte coagulato, hædino imprimis uitulorumue coagulo, Plinius. Maio mense, inquit Palladius, caseum coagulabimus syncero lacte, coagulis uel agni, uel hædi, &c. ¶ In iuribus consultorum libris ubi tractatur de auro & argento legato, in lege Argumento sunt, odonum legabatur, Baysius œdorum legendum asserit: quod ex œdorum (sic scribit sine aspiratione) pellibus fiebant calciamenta, ut ex antiquis, inquit, marmoribus Romæ coniecimus. Idem his Martialis poetæ ad Phœbum uersibus comprobatur, Oedina tibi pelle contegenti Nudæ tempora uerticemq; calig, Festiue tibi Phœbe dixit ille, Qui dixit caput esse calciatum. Festiue autem dixit, propterea quod Romani temporibus illis in calciamentis uteretur pellibus œdinis, Hæc Baysius. De pellium caprinarum usu ad uestimenta, superius in Capra dixi, capite quinto. *Πρωτογόνων δ' ὀρίων ὀρίων κέρυ' ὤριον ἔλκε, δόρυατα σὺν ῥάπτειν νόρον βοός, ὄρε' ὑπὸ νώτω ὕπο ἀμφοτέρω ἀέλει*, Hesiodus. Lectulos pellibus hædini sternere, Cicero lib. 2. de Legibus. Euphorbiæ incisæ conto subditur excipulis uentriculo hædino, Plinius. Agni & hædi lasciuientes, & inter se saltantes, lætos (serenos) dies promittunt, Aelianus. Cauendum ne anseres hædinos porcinosue pilos deuorent; exolunt enim eos si uorauerint, Anatolius. ¶ Verres, iuuenicos, arietes, hædos, decrecente luna castrato, Plinius. Aliqui pilos hædorum suffiunt, & eo nidore fugant serpentes, Plinius.

F.

Hædus ab edendo dictus est, inquit Isidorus, teneri enim pinguisissimi sunt, & grati saporis. Circūferebantur & hædi frequenter in conuiuio uarijs parati modis: *ἄλλοι δὲ πολλοὶ τοὶ ὄντες ἔχοντες, οἱ τινες δὲ τὴν τυχεύσαν ἰδιότητα πείρου ἡμῶν*, Athenæus lib. 9. per ὄντων uel laser intelligo quo conditi fuerint, uel potius lacteum in uentriculis eorum concretum succum, quo ad caseos coagulandos utuntur. Hædi apud ueteres ex Melo (Medica insula, Varro de re rustica; corruptè ut iudico) præcipue laudabantur, ut scribit Pollux: aut ex Ambracia, uti est apud Gellium, Cælius. Hædulus ad domini saltet, sed frigidus, aras. Vix calet ille, ægris uida alimenta feret, Bapt. Fiera. Ex pedestribus animantibus suilla caro probatissimus cibus est, deinde hædina, mox uitulina, Galenus in libro de boni & mali succi cibis. Hircinæ & caprinæ nō undequaq; laudabilis sunt alimentis; ut arietes etiam & oues agniq; solis autem hædis innoxie utare, Galenus in libro de attenu. uictu. Hædorum carnem, etiam ut primum in lucem editi sunt, in cibo non illaudabilem esse, ex Galeno docui iam in Vitulina. Hædorum caro minus excrementi habet quàm arietum, Auicenna. Hædorum carnes facile concoquuntur, & modicè nutriunt (ut Gyraldus uertit: Græcè legimus symmetra, id est, temperatæ sunt;) sanguinemq; tenuem & humidum gignunt; calidas & siccas habitudines ac temperaturas iuuant. Sunt uerò meliores; meliorisq; succi, qui nec nimis tenelli sunt, nec nimis nati maiores. Nam qui sex menses excedunt, non hædi, sed capellæ, *αἴγες*, uocantur. Rusti sanè & glauci, cæteris meliores sunt; sed colicis morbis nocent. Aiunt quoq; quòd si pulmo eorum (ante porum) edatur, ea die temulentiam auertere, Symeon Sethi. Ebrietatem arcet hædinus pulmo, Plinius. Hædinæ carnes hyeme improbantur, conueniunt æstatè, reliquis temporibus mediocres sunt, Rasis ut in Tacuinis citatur. Hædinam carnem, quæ nulla inter domestica animalia potior habetur, edito. Parum enim excrementi in se habet, facillimè concoquitur, bene alit, sanguinem bonum generat, calido & frigido contemperatum. Hic cibus conuenit laute uiuentibus, Platina. Et paulo ante, Ex capris (inquit) hædi lactentes esui sunt optimi. Et alibi, Hædi utriuslibet (assii uel elixi) cocti, suauis & salubres sunt: coxæ tamen assæ, meliores habentur: Eadem & de agni coctura. ¶ Hædus in allio: Integrum hædum (inquit Platina) aut quartā partem, tessellis lardi & spinacis mundi, alijs circūquaq; impactis, uerū ad ignem uoluito; humectatoq; frequenter cum ramusculis

D 2

lauri aut rosmarini, ex hoc, quod nunc scribam, condimento: Cum agreſta, cumq; iufculo pingui duo uitella oui bene agitata, duas ſpicas alij bene tunſas, modicum croci, parum piperis miſceō, in patellamq; indito. Inde, ut dixi, quod coquitur, aſpergito: coctum, in patinam ponito, partemq; condituræ inſundito, ac petroſelinum minutatim conciſum inſpergito. Hoc obſonium bene coctum cito comedi debet, ne refrigeſcat: oculos hebetat, Venerem demortuam excitat. Ex eodē Platina quomodo paretur artocreas ex hœdina carne, in Vitulina iam dixi, eſt enim eadem ratio. ¶ Sanguis hœdi in cibum formatus, quem ſanguiculum uocant, cœliaciſ & dyſentericiſ à quibuſdā commen- datur, Plinius. Aliqui ſanguiculum, hœdi uel ſuiſ ſanguinem exponunt, in cibum formatum. Talis nimirū erat μέλας ζωμός Lacedæmoniorū. *Διψασία*, obſoniū genus uel ſarciminis ex ſanguine, memini Poilux, *Διψασίου*, garum quoddam ē thynni inteſtinis cum branchijs, ſanie ac cruore cōfectum, quaſi ſanguiculū, Lexicon uulgare. ¶ Iocinora, ſiue pulmones: Iocinora hœdina uel agnina ſic coques (uerba ſunt Apicij 7. 10.) Aquam mulſam facies, & oua, partem lactis admiſces eis ut incifa iocinora ſorbeāt, coques: & œnogaro, pipere aſperſo inferes. Aliter in pulmonibus: Ex lacte lauas pulmones, & colas quod capere poſſunt, & inſingis oua duo cruda, ſalis grana pauca, mellis ligulam, & ſimul commiſces & impleſ pulmones: elixas, & concidiſ: teres piper, ſuffundis liquamen, paſſum, merum, pulmones confringis, & hoc œnogaro perfundiſ. ¶ Copadia hœdina ſiue agnina, (ut docet Apicius 8. 6.) Pipere, liquamine, coques cum phaſeoliſ paratarijs (aliāſ faratarijs;) ſuffundes liquamen, piper, laſer, cuminum tritum, buccellas panis, oleum modice. Aliter hœdinam ſiue agninam ex caldatam: Mirtes in cacabum copadia, cepam, coriandrum minutim ſuccides. Teres piper, liguſticum, cuminum: liquamen, oleum, uinum: coques: exinanies in patina, amylo obligas. Aliter hœdinam ſiue agninam ex caldatam: Agnina cruda trituram in mortario accipere debet. Caprina autem cum coquitur, accipit trituram. In hœdum ſiue agnum aſſum: Hœdi cocturam, ubi eum ex liquamine & oleo coxeris inciſum, inſundes in pipere, laſere, liquamine, oleo modice: & in craticula aſſabis, eodē iure continget: piper aſperges, & inferes. Aliter hœdus ſiue agnus aſſus: Piperis ſemunciam, alareos ſcrupulos ſex, zingiberis modicum, petroſelini ſcrupulos ſex, laſeris modicum, liquaminis optimi heminam, olei acetabulū. Hœdus ſiue agnus ſyringatus: Ex offatur diligenter à gula, ſic ut uter fiat, & inteſtina eiſ integra exinaniantur, ita ut in caput inteſtina ſufflentur, & per nouiſſimam partem ſtercus exinanitur, aqua lauantur diligenter, & ſic implentur admixto liquamine, & ab humeris conſuitur, & mittitur in clibanum: cum coctum fuerit, perfunditur ius bulliens lacte. Piper tritum, liquamen, carenum, defrurum modice, ſic & oleum etiam: bullienti mittis amyllum: uel cete mittitur in retiaculo uel in ſportella, & diligēter conſtringitur, & bullienti zyma cum modico ſalis ſubmittitur: cum bene illis tres undas bullierit, leuatur, & denuo bullit cum humore ſupra ſcripto, bullienti conditura perfunditur. Aliter hœdus ſiue agnus ſyringatus: Lactis ſextarium unum, mellis uncias quatuor, piperis unciam unam, ſalis modicū, laſeris modicum, dactylos tritos octo, ius in ipſius olei acetabulum, liquaminis acetabulum, mellis acetabulum, uini boni heminam, amyllum modice. Hœdus ſiue agnus crudus: Oleo, pipere fricabiſ, et aſperges foris ſale purum multo cum coriandri ſemine: in furnum mittiſ: aſſatum inferes. Hœdus ſiue agnus Tarpeianus: Antequam coquatur, ornatus conſuitur. Piper, rutam, ſatureiam, cepam, thymum modicum: & liquamine collues. Hœdum mactarabiſ in furno in patella quæ oleum habeat: cum percoxerit, perfundes in patella impenſam: teres ſatureiam, cepam, rutam, dactylos: liquamen, uinum, carenum, oleum: cum bene duxerit, impenſam in diſco pones: piper aſperges & inferes. Hœdus ſiue agnus paſticus: Mittes in furnum, teres piper, rutam, cepam, ſatureiā, damascena enucleata, laſeris modicū, uinum, liquamē & oleum: uinū ſeruūſ collutitur in diſco, ex aceto ſumitur. Hœdus laureatus ex lacte: Hœdum curas, ex offas, interaneas eiſ cum coagulo tolles, lauas: adijcies in mortarium piper, liguſticum, laſeris radicem, baccas lauri duas, pyrethi i modicum, cerebella duo uel tria: hæc omnia teres, ſuffundes liquamen, temperabiſ ex ſale: ſuper trituram colas lactis ſextarios duos, mellis ligulas duas, hac impenſa inteſtina repleſ, & ſuper hœdum componiſ in giro (quidam legit zirbo, id eſt omento:) & omentum charta cooperieſ, ſurculas: in cacabum uel patellam compones hœdum: adijcies liquamen, oleum, uinum: cū ad mediam cocturam uenerit, teres piper, liguſticum, & ius de ſuo ſibi ſuffundes, mittes in defruti modicum, teres, reexinanies in cacabum: cum percoctus fuerit, exornas, amylo obligas & inferes, Hucusq; Apicius lib. 8, ut dixi, cap. 6. ¶ Pulmo hœdinus (ut ſcribit Aetius in ratione uiſtus colicorum lib. 9. ca. 30.) biſ aſſatus ac in cibo acceptus, ſuperabundans alimentum ſubtrahere uidetur: Qui uero eum lacte replet, deindeq; coquunt, aut aſſant, uoluptatiſ gratia non utilitatiſ reſpectu id faciūt: multoq; magiſ qui eum fruliatim conciſum in ſartagine torrent. ¶ Ventrem cum inteſtinis noſtri in uituliſ & hœdiſ priuatim nominant *das Erōſſ*: quæ quidē elixa & aromatibus cōdita initio mēſæ apponūt.

G

Cellſus libro 5. cap. 7. docens curationem communem aduerſus omnes morſus ſerpētium: Si neq; qui exugat, inquit, neq; cucurbitula eſt, ſorbere oportet ius anſerinum, uel ouillū, uel uitulinum, & uomere: Viuum autem gallinaceum pullum per medium diuidere, & protinuſ calidum ſuper uulnuſ imponere, ſic ut pars interior corpori iungatur: Facit id etiam hœdus agnūſue diſciſſuſ, & calida eiſ caro ſtatim ſuper uulnuſ impoſita. ¶ Aliqui carnem recentem hœdorum, (uulneribuſ ex iſctu ſerpētium illigant:) pilo ſuffiunt: eodemq; nidore fugant ſerpentes. Vtuntur & pelle eorum

recente

recente ad plagas, Plinius. Hædorum pilis suffiri uulvas utile putant, Plinius. Ad inflammationes tonsillarum & anginas, gallinæ hædiue iusculo utere, Galenus Euporist. 2. 15.

¶ Hædi sanguis (siccus, apud Galenum lib. 2. de antidotis) utilissime in antidota miscetur, Dioscorid. Sanguis caprinus decoctus cum medulla contra toxica uenena sumitur, hædinus contra reliqua, Plinius. Sanguinis excreationes reficit hædinus sanguis recens ad cyathos ternos cum aceto acri pari modo, feruens potus, Plinius. Porro quod de hædorum sanguine prodidit Xenocrates, ratus id ob acetii mistionem posse aliquid efficere, persuasi cuidam in agro degenti, qui rei rusticæ quidē studiosus, sed primis disciplinis eruditus erat, ut experiri uellet, is retulit se in duobus sanguinem expuentibus usum, nonnullam utilitatem expertum. Caterum illorum neuter, ex ijs quæ mihi narrabat, neq; ex arteria, neq; ex larynge aut pulmone expuisse uisus est, Xenocrates igitur in primo libro De percipienda ab animantibus utilitate, ubi de hædis differit, scribit in hæc uerba: Ad hæmopticos, hoc est sanguinem spuantes, admodum utilis est hædorum sanguis: oportet autem nondum (Marc. Vergilius perperam pro nondum habet nuper) concreto plus minus mensura semicotylo tantundem admiscere acetii acris, idq; feruefactum trifariam partiiri, & in singulos dies singulas partes exorbendas dare. Itaq; licebit tibi sorte fortuna in agro deprehenso, ubi reliquorū fuerit inopia hoc uti, cum citra periculum id experiri possis, Galenus de facult. simplic. 10. 4. Sanguinis hædini recentis, antequam congeletur, uncia cum aceto mixta, & triduo pota, uomitui (malim excreationi uel sputo) sanguinis confert, itemq; agni, Auicenna. Sanguine hædi in cibum formato, quem sanguiculū uocant, ad cœliacos & dysentericos affectus quidā utuntur, Plinius. ¶ Hædorum adeps minus tum calidus tum siccus est quàm caprarum, Galenus. Nostri ex adipe de omento hædi sumpto, & stillatio rosarum liquore macerato, in libras tribus uel quatuor caphuræ drachmis admixtis, unguentum parant ad fissuras labiorum & narium utile, & mulieribus tum aliis tum nefacies à sole aduratur appetitum. Galli & Itali pomatum uocant, quoniam odoris commendandi gratia poma adiiciunt, hoc ferè modo: Mala quinq; decorticata & in partes diuisa, & caryophyllis inserta, in rosarum liquore moschato macerantur quatruiduo. Deinde addit adipis hædi recentis libram, & simul feruefaciunt in balneo Mariæ (ut uocant) donec omnia albescant; mox cū prædicto rosarum liquore abluunt, ut totum fiat album, & in uase uitreo reponunt. Sunt qui odoris gratia, algaliæ uel moschi uel utriusq; parum admiscunt. Apud nos quidā tragacanthæ, cerussæ, & lactis caprini nonnihil admiscunt. Eisdem uiribus præditum aut etiam efficacius uidetur, quod uulgo unguentum album caphuratum uocant, oleo rosarum, cera alba, cerussa, albis odorum mixtis cum modica caphura. Posset & calx uiua, præsertim lota admisceri, ut in illo Sexti ad labiorum fissuras, Sepum capræ (tribuit autem capræ eadem ferè omnia quæ alij capræ) & adipem anserinum, & medullam cerui, & cepe cum resina simul & calce uiua, fac ut malagma: mire sanat labiorum fissuras. ¶ Feminum hædi cinis intestina rupta sarcire mire traditur, Plinius. Sanguinem sistit, Idem. E lacte mulieris proficit ad cacoethē, Idem. ¶ Aristoteles coagulum laudat ex inulo seu hinnulo. Nicoon (ut Nicandri Scholia citant, & Hermolaus in Plinium 11. 41.) in libro de difficultatibus, optimum coagulum ait hinnuli, secundum leporum, tertium hædi. Marcellus Verg. non recte agni pro hædi in huius authoris testimonio posuit. Coagulum hinnuli, leporis, hædi, laudatum: præcipuum tamen dasypodis, Plinius. Leporino coagulo pares habet uires, coagulum hædi, agni, hinnuli, &c. contra aconiti potum in uino, & concretum lac in aceto, conuenienter assumuntur, Dioscorid. Reliquas uires, utpote communes, sed leporino præcipuas, in Leporis historia dicam. Coagulum hædi contra potum cicutæ (lege aconiti, ex Dioscoride) prodest: etq; qui fungos comedit, Haly. Plinius priuatim commendat cōtra uiscū, (ixian chamæleontē) & chamæleontē albū, ac sanguinem taurinum, contra quem & leporis coagulū ex aceto bibatur. Contra passinacā & omnium marinorum ictus uel morsus coagulum leporis uel hædi uel agni, drachmæ pondere ex uino sumitur, Plinius. In profluuiō sanguinis hædi coagulum bibi utile putant, Plinius. Et alibi, Coagulum hædi tertia parte ex aceto potum sanguinis excreationes reficit. Ex aceto sanguinem sistit, Plinius. Magnitudine fabæ in uino myrteo remissum, & ieiuno cœliaco potui datū, efficaciter prodest, Marcellus. Cœliacis & dysentericis coagulum hædi in uino myrtite magnitudine fabæ quidam propinant, Plinius. Coagulum hædi aduersus alui profluuium Hippocrates laudat, ut dixi in remedijs ex caseo caprino. Acerrimo aceto maceratum aduersus muliebre profluuium ieiunæ propinato, Galenus Parabellum 2. 73. ¶ Ebrietatem ardet pulmo apri aut suis assus, ieiuni cibo sumptus eodieritem hædinus, Plinius & Symeō Sethi. Pulmonis hædini combusti cinis prurigines oculorum discutit, & scabras palpebras emendat, si quasi stibium imponatur, Marcellus. Urinæ incontinentiam cohibet uesica foeminæ suis combusta ac pota: Item hædi, uel pulmo, Plinius. ¶ Hædorum lien impositus leni sedando prodest, Plinius. Impositus lienem digerit, Galenus Parabellum 2. 40. Hædinus lien, similiter ut hircinus, super splenem infantis adpositus, & tumores & dolorem eius emendabit, Marcellus. ¶ In monte Atlante Getuli, qui euphorbium legunt, hædino lacte adulterant, sed discernitur igni. Id enim quod syncerum non est, fastidiendum odorem habet, Plin. ¶ De uesica paulo ante diximus in pulmone.

H.

Hædus animal est ex capra genitum: quod nomē doctiores pleriq; cum æ diphthongo scribunt,

D 3

præposita aspiratione, paucissimi cum eadem diphthongo, sed absq̃ spirítu: multi aspirant quidem, sed diphthongum æ subijciunt. Grammatici quidam hædos ἀῖς ἡνίοχον deriuant, qua quidem ratione scribendum foret ædus, quod nusquam reperitur. Isidorus, ut dixi in F. ab edendo. Alij deniq̃ hœdum dictum uolunt quasi fœdum lingua Sabina, in qua F. litera in aspirationem uertitur. Hœdulus etiā & hœdillus diminutiuā leguntur. Et Tyburtino ueniet pinguiſſimus agro Hœdulus, Iuuenalis Sat. 11. Dic igitur me tuum passerulum, gallinam, coturnicem, Agnellum, hœdillum, Plautus in Asin. ¶ Εἰς Græce hœdus dicitur, usq̃ ad tres uel quatuor menses, deinde χίμαρ & εἰς (quod etiam de hircō nondum adulto inuenitur, ut supra dixi,) donec pariat & mulgeatur: à partu iam χίμαρ & αἶς nuncupatur: De mare uero ὄρεος, & cum adultus est ὄρεος dicitur, Varinus Εἰς, ὁ μικρὸς αἶς, ἢ ἡ μικρὰ αἶς, ὁ γὰρ ὅς ἐστι φαεινότερος, ἢ γὰρ ὁ πενίμνος: χίμαρ δὲ ὁ γὰρ ὅς ἐστι χεῖρον, Hefychius, Etymologus, Varinus. Εἰς, ἡνίοχον τὰ νῆα, Pollux. Εἰς, χίμαρ, Hefychius, Varinus. Χίμαροι, capræ hybernæ, uel hirci, uel hœdi, Hefychius. Chimari inter hœdos & hircos ætate media sunt, Varinus ex Aristophane grammatico. Εἰς, ἡνίοχον, Εἰς, ἡνίοχον, Iidem. Εἰς, oues tenere, uel hœdi hyeme nati, Varinus & Hefychius. Εἰς Homero dicuntur αἱ νεογενεῖς καὶ ἀπαλαί καὶ εὐροσώδεις, ἀπὸ τῆς εἰς, ἢ εὐροσώδεις τῆς ἡλικίας. Scholia in Homerum: hoc est capellæ teneræ, & roscidæ, uel minime natæ; nam herse ros est. Hinc εἰς αἶον & εἰς ἄνθρωπον interpretantur nouellum, roscidum, tenerum, humidum, pulchrum, recens, purum: & ὄρεος similiter, item uerna. Καρῶν, hœdus, Hefychius & Varinus: à quibus καρὰ etiam pro capra exponitur, ex Gortyniorum dialecto. Διακαλαμάσκες apud Rhodios dicti sunt hœdi in lege quadam, ὅτι τὴν καλὰ μὲν τῶν ἀνθρώπων ἀνδρεοσκημίδιοι, id est, qui frugum culmos iam depascere, Hefychius & Varinus. ¶ Epitheta: Neq̃ oues, hœdiq̃ petulci Floribus infultent, Vergilius. Splendidior uitro, tenero lasciuior hœdo, Ouidius 13. Metam. Lasciuum pecus, & uiridi nō utile Baccho, Dat pœnas: nocuit iam tener ille deo, Martialis. Apud Ratiſium leguntur etiā ista, Tenellulus, Petulans, Vagans, Corniger, Mollis, Lasciens, Pinguis. ¶ Eriphiam herbam multi (magi) prodidere: Scarabeum hæc in auena, (id est, caule) habet, sursum deorsum decurrentem cum sono hœdi, unde & nomen accepit. Hac ad uocem nihil præstantius esse tradunt, Plinius. Videntur sanè magi hoc ex ea remedium ad uocem commēti, quod uocalis aut sonorus potius in ea scarabeus (si credere libet) discurrat. Eriphia (ut habet Ruellius tanquam ex Plinio, mihi Plinij locus iam non occurrit) septem lanuginosis ramulis apij modo foliatur: purpureo flore, & eo quidem perenni, semine fabaceo, totidem radiculis quot ramis. Vidimus (inquit Ruellius) in editissimis montibus inter saxa herbam apij folijs, ramosam, leui lanugine pubescentem, purpureo flore adhuc exitu autumnij & per hyemis initium emicante, semine fabaceo, ramulis pluribus, foliatis, rubentibus, radice crassa, longa. Sed nō animaduerti si tot radiculis fibrata esset, quot est ramulis brachiata, eam tamen crediderim ranunculi genus esse, quod flore purpureo à Dioscoride notatur. Eriphium (ut habet liber Galeno adscriptus de simplicibus medicamentis ad Paternianum cap. 97.) herba est quæ in summis montibus inuenitur, folijs apij, thyrsulo oblongo: in cuius summo flosculus quasi uiolaceus est, & semen in medio: radix ad magnitudinem & ualitudinē in specie cepæ oblonga, & ueluti ad unū extuata: habetq̃ radices alias quæ sic radículas minutas è lateribus emittunt nigro cortice clausas: hæc ipsa uiribus est aconito similis & thapsiæ: proprio gustu omnes illas probare deuita. ¶ Eripha & Parthenia, nomina equarum Marmacis proci Hippodamiæ ab Oenomaο occisi, Cælius. ¶ Hœdi, stellæ duę sunt, quas Auriga (quod signum cœleste est super cornua Tauri) in manu tenet. Poetæ nimboſos & pluuiiales cognominant, quod eorū ortus & occasus grauissimas excitet tēpestates. Quātus ab occasu ueniēs pluuialibus hœdis, Vergilius 9. Aeneid. Hœdi pridie nonas Octobris oriuntur uespere, aries medius occidit, Columella lib. 11. Vide supra in Capra sydere. ¶ Eriphus poeta comicus fuit, cuius fabulæ feruntur, Aeolus, Peltastæ, Melibœa, teste Athenæo lib. 14. Suidas. Philerippos, nomen rustici in epistolis Aeliani.

¶ b. Χόρια, τὰ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων ἀγρία, Hefychius & Varinus: sacci forsan aut peræ ex pellibus agnitis hœdinisue. Chorion aliās secūdas significat, siue inuolucrū quo foetus in utero inuoluitur.

¶ c. Subrumari dicuntur hœdi (uel agni, unde agnus subrumus) cum ad mammam admouentur, quam alij dicunt rumim, (sic enim lego) uel quia rumine trahunt lac sugentes, Festus.

¶ d. De hœdo qui tigridi familiaris fuit, in Tigride dicam. ¶ Captilus est auis quam uenatur draco, cum debilitatur in uenando hœdos & arietes, &c. Syluaticus.

¶ e. Strauit pelliculis hœdinis lectulos Punicanos, Cicero pro Murr. ¶ Hœdile stabulum hœdorum est. Nec uirides metuunt colubros, Nec Martiales hœdilia lupos, Horatius 1. Carm. Ver mem qui in Indo flumine reperitur septem cubitorum longitudine, capturi, agnum aut hœdum in hamum implicant, Aelianus.

¶ h. Veteres Græci hœdorum, agnorum, uitulorumq̃ inspectis intestinis futura prædicabant, Gyrardus ex Pausania. Bacchum eriphon dictū fuisse Hefychius & Varinus meminerunt: Phurnutus hircum fuisse Bacchum, ut supra narraui. ¶ Faunores diuina nonis Decemb. de hœdo & uirino fieri solebat, Horatius tertio libro Carm. ad Faunum ipsum canit. Si tener pleno cadit hœdus anno, &c.

¶ Anus hœdus, ῥαῦς εἰς: Apollodorus apud Zenodotum (Hefychium, & Varinum) ait anum quandam fuisse quæ dicta sit Eripha, (legendum Eriphia) quod in uirginitate consenuisset, perinde

perinde quasi eadem & anus esset per ætatem, & puella, quod adhuc innupta. Sunt qui tradant locustam agrestem à nonnullis mantin appellatam, in Sicilia *χαῦν τεῖνον* appellari. Aiunt autē quodcumq; animal aspexisset, illi mali quippiam accidere. Proinde in mulierem ueneficam & fascino rem quadrare uidetur: quod genus apud Horatium Canidia, Erasmus. Apud Suidam legimus *χαῦν τεῖνον*, in eam quæ uirgo consenuerit: per translationē ab aruensi locusta, quam *χαῦν τεῖνον* & mantin uocitant. ¶ Sic canibus catulos similes, sic matribus hœdos, &c. Vergilius Aeglog. 1.

DE CAPRIS SYLVESTRIBVS.

Pictura hæc rupicaprae est, in Heluetiorum montibus apud Rhetos & Valesios praesertim frequentis, de qua inferius in hoc capite seorsim agetur.

CAPRAE (sylvestres) in plurimas similitudines transfigurantur. Sunt caprae, rupicaprae, ibices: Sunt & oryges, damae, pygargi, strepsicerotes, multaq; alia haud dissimilia. Sed illa alpes, hæc transmarini situs mittunt, Plinius 8. 13. Præter hæc, plura etiam Græci nomina habent, & alia Hebræi, ut mox apparebit, quæ quidem inter se conciliare difficillimum est. Non solū enim recentiores multa ex his nominibus non intelligunt, & confundunt, & alij aliter interpretantur: sed ueteres etiam Græci Latiniq; multa non satis intellexisse uidentur, quod inde colligimus: quoniam Latini Græcis subinde nominibus utuntur, ut sunt dorcas, platyceros, pygargus, strepsicerotes, bubalus, oryx: nimirum quod cum Italiæ peregrina hæc genera essent, præter dorcadem, peregrinis quoq; nominibus uti necessariū fuit: quod tamē minus molestum nobis esset, si accuratiores singulorum descriptiones uel ab ipsis uel à Græcis haberemus. Multi simpliciter de feris seu sylvestribus quædam scripserunt, in utraq; lingua, id quoq; nimis obscure: cum omnia iam dicta genera caprae sylvestres appellari possint. Ego quæcumque de capris sylvestribus, non alio nomine adiecto, scripta reperio, primo loco quàm maxime possum perspicue proponam, mox singulatim de reliquis acturus.

¶ Capras nonnulli (inquit Isidorus) à crepitu crurum dictas uolunt, unde eas creas (crepas potius) uocitant, quæ sunt caprae agrestes: quas Græci pro eo quod acutissime uideant *ἄγριος ὄψιν*, dorcas appellauerunt. Morantur enim in excelsis montibus, & quamuis de longinquo, uident tamen omnes qui ueniunt. Eadem autem & caprae, eadem ibices, quasi auices, eò quod instar auium ardua & excelsa teneant, & in sublimibus inhabitent: ita ut de sublimi uix humanis obtutibus pateant; unde & meridiana pars ibices (ibides) aues uocat, qui Nili fluentis inhabitant. Hæc itaq; animalia in petris altissimis commorantur: & si quando ferarum uel hominum aduersitatem perlenserint, de altissimis saxorum cacuminibus sese præcipitantes, in suis se cornibus illasas suscipiunt. Hæc Isidorus: qui suo tempore doctissimus habitus est, nec ullus opinor eo eruditior ab eius ætate ad nostri usq; sæculi tempus, quo bonæ literæ renasci cœpere, scriptis aliquid mandauit. Sed quàm ineptum alia quædam in his quæ iam recitauimus scripserit, tum tria sylvestrium caprarum genera pro uno acceperit, manifestius est quàm ut reprehendendo immorari debeam. Similiter author libri de natura rerum, capram sylvestrem, capreolam (sic enim uocat) & rupicapram, unum animal facit: quod in suum genus sæuiat, in alias autem bestias timidum & mansuetum sit: Cum à canibus urgetur, in montes altissimos confugere: plurimam inter mares discordiam esse propter foeminas, tempore libidinis. Idem in Creta pulegij pastu sagittas, quibus uulneratum est, exigere scribit.

¶ In Italia circum Fiscelium & Tetricam montes multæ sunt caprae fere, Varro. In Soracti Fisco (ut Cato scribit in Originū libro citante Varrone) caprae ferae sunt, quæ salient è saxo pedes plus sexagenos. Caprae quas alimus à capris feris sunt ortæ, à quibus propter Italiam Caprasia insula est nominata, Varro. ¶ Ecce ferae saxi deiectione uertice caprae, Decurrere iugis, alia de parte patentes. Transmittunt cursu campos, atq; agmina cerui. Puluerulenta fuga glomerant, montesq; relinquunt. Verg. 4. Aeneid. Seruius hic feras capras interpretatur capreas: Et bene aptat (inquit) descriptionem ad species, ut ceruis campos, capreis saxa permittat. Atqui Aristoteles capras sylvestres in Africa nullas esse scribit, ut ceruis quoq; Plinius ceruus & capreas in Africa esse negat. Raris montanarum caprarum seuum coctū cum pulvis, prodesse scribit pulmonī ulcerato. Dioscorides caprinum seuum simpliciter in sorbitione, Plinius in pulvere ex alica, phthisicis commendant. Idem Plinius alibi, rupicaprae seuo ex lacte phthisicum liberatum scribit. Quamobrem nihil refert an montanarum

nas capras apud Rasim feras intelligas, aut domesticas in montibus pascentes. ¶ *Ἰβρις* famer Hebrais camelopardalin esse docui supra, quamuis nonnulli capream uel rupicapram exponant: quidam adhuc ineptius alcen. *יַחֲמִיר* iachemur, lib. 3. Regum cap. 4. quidam capram syluestrem exponunt, alij rupicapram, alij bubalum, & animal capræ magnæ simile esse scribunt: ego bubalum esse coniecerim, non bouem syluestrem, sed ex caprarum syluestrium genere, de quo infra dicam. De *Ἰβρις* ako uoce, quam aliqui hircum syluestrem interpretantur, uide in Ibice inferius. Alfelacha (uetus glossarum interpret alfuledati habet) est urina hircorum montanorum, ut patet apud Auiennam lib. 4. sen. 4. tract. 2. ubi docet modum cōfectionis alfelaha, Andreas Bellunensis. Ego in loco ab eo citato nihil tale inuenio.

¶ *Ἰβρις* αἶγας apud Homerum Iliad. 4. multis modis interpretantur, plerique capram syluestrem: Porphyritus eandem castratam, quia sapius feræ capræ adultæ dum in uenationibus fugiunt, genitalia atterunt, & ita castratur. Alij *Ἰβρις* exponunt τέλειον, πηλοπικόν, ὀρεμπικόν, ἀπὸ τοῦ Ἰβριδῆος: alij libidinosum, ὀχυπικόν καὶ κίλωνα, καὶ πῶς τῶν θηλειῶν ἰβρίας ἔχει τοσοῦτας ἀλώμενους: alij denique τὴν μετὰ χερσὶν αὐτῆς ἄλλας ἐνέμενον ποιμνικῶς νόμῳ, ἵνα μὴ ψάρεται πόντῳ: sed hoc syluestri capræ, de qua Homerus loquitur, non conuenit.

Αὐτὴν ἐσὺλα πύγον ἔχουσαν ἰβρίδα αἶγας
Πέτρης ἐκβαίνοντα διεδέχθη μὲν ὅτι πεδονήσας,
τοῦ κόρα ἐκ κεφαλῆς ἐκκαυδενκιδωρα πειφύκει.

Ἀγρίος, ὅν ῥα ποτ' αὐτὸς ἔσπεδον σόρνοιο τυχεύσας
Βελήκει πρὸς εἰλῆθ', ὅδ' ὑπὸ πύγῃ ἐμπιπεί πετρη.
καὶ τὰ μὲν ἀσκήτους κοραζέει ἡσάρε τέκτων.

Ἐκκαυδενκιδωρα cornua Scholiastes exponit, quæ extendantur ad sedecim palastas, id est, palmos, reprehensis illis qui à sedecim annis sic dicta suspiciantur, quod ὥρθ' annus sit. Mihi quidem hoc syluestris capræ genus, ibex uidetur, propter cornuum magnitudinem: de qua inferius. Est & ἰβρίδα inter hirci epitheta, ut supra dixi. Vide Eustathium in Homeri uersus iam recitatos. ἰβρίδα, πλεόν αἶγας δόρυμα, Varinus. Πέτρης μὲν ἀγρίοιο εἶναι τριχὺς ἰβρίδα αἶγας Δυσίρην ὡς χόροιο ἐσφόμενον πετρίοις, in epigrammate quodam, ut citatur à Suida. Reperitur etiam hirci epitheton ἰβρίδα in epigrammate. ¶ *Χίμαιρα*, Hesychius exponit capram syluestrem. ¶ *Ἰβρις*, Cretenses uocant patres, aut hircos syluestres, Hesychius: apud Varinum aspiratur. ¶ *Ἰβρις*, capra syluestris, Hesychius & Varinus. ¶ *Ἰβρις*, capræ feræ, ὑσπικίδες, lidem. ὕννας, capra fera, Hesychius: & ὕννη capra simpliciter, & uomer aratri, apud eundē. Cerui appellatione forte intelligit Aristoteles etiam capreas, & damas, & capras syluestres, Niphus. ¶ *Ἀγρίονοι*, animalia quædā sic dicta, Hesychius & Varinus: Græci quidem platycerotes hodie ἀγρίοι uocant. ¶ *Ἀγρίονα*, ἀγρίου αἶγας, Varinus & Hesychius, quanquam hic nō suo loco sed post ἀγρίοι, hanc uocem habet. Apud utrunque etiam ἀγρίοι eodem sensu legimus: ἀγρίοι quocumque alicubi, ni fallor, legi. ¶ *Ἀγρίος*, genus animalis, Suidas & Varinus. Legitur & ἀγρίος in fœminino genere apud Suidam, sed nudū nomen. Sigismundus Gelenius in Lexico suo symphono ἀγρίων & ποιμνίδια picam uario colore insignem nominat, uocabulis ab eo repertis apud recentiores quosdam Græcos, quibus & agrilustram ceu Latinam uocem adiungit, quæ ad agastran alludit.

Ἀγρίων δ' αὖτε πῶς, πρὸς ἀγρίων τε πανάγρια φύλα,
μεζόνδον, ἀλλὰ δέσιν κραπνοί, ὀδυροί τε μάχεσθαι.

ὅν πολλὸν τόπων δῖον, λαοίων τε χιμαίρων
στρεπτοῖσιν κεφαλῇσι κορυσομένοις κοραζέει.

His uersibus Oppianus lib. 2. de uenatione strepsicerotes dictas intelligere uidetur ex syluestri caprarum genere: quanquam ita constructus sit sermo, ut omnia non minus ad oues quam capras pertinere uideantur, quamobrem rupicapras intelligere malim, & στρεπτὰ cornua ad dorsum recurua. Paulò post sanè has capras uocat ἀγρίους, uel potius ἀγρίους, ut in manuscripto codice reperi: & in excusis etiam post paucos uersus ἀγρίους habetur. Sed Oppiani uerba à Petro Gyllio translata apponam. Feræ capræ, inquit, nostris domesticis haud multo maiores, sed ad currendum uelociiores sunt, (tortis in capite armatæ cornibus.) Ac si quis cornibus ipsarum ceram infundit, uitæ uiam, & spiritus meatum intercludit, quòd tenuis spiritus per mediā cornua ad cor ipsum proficiscitur. In hoc genere mater suos pullos etiam atque etiam diligenter curat. Quam quidem maternam educationem filij cum parī studio compensant. Et quemadmodum homines parentem ætate affecta infirmum alunt & laboriosę patris educationi satisfaciunt: sic caprarum pulli, charos parentes senectute confectos tractant, pabulum nimirum suo ore collectum eis porrigunt, & ex fluuiο haustam aquam ad potionem afferunt, ac nimirum eorum corpus horridum lingentes, nitidum reddunt. Quòd si solam matrem comprehenderis, continuò etiam suam capies teneram prolem. Eam sanè existimares tanquam uerbis filios impellere ad fugam, procul talibus gemitibus orantem: Fugite filij infestos uenatores, ne me miseram capti materno nomine priuate. Eos contra circum matrem errantes, dices res primum luctuosum cantum occinere, deinde humana & supplici uoce loqui: Per Iouem uenator te rogamus, per Dianam ipsam, charam matrem libera, & nos infelices præmium suscipe: flecte tutum durum cor, uerere deorum iura, & genitoris tui senectutē. At enim cum uenatoris inexorablem animum sentiunt, sua sponte in uincula incidunt, & cum matre capiuntur.

¶ Est & aliud genus, quod ad ibicis seu capricorni nostri naturam, nisi quod maius est, accedere uidetur, ab Aeliano in hæc uerba descriptum: Capræ feræ ad summos Libycorū montium uertices commorantur, ad bouum magnitudinem accedunt, ipsarum armi & crura luxuriosis pilis fluunt, ubijs paruis, frontibus rotundis, oculis raris, & concauis, non ualde proiectis sunt, Cornibus post primum

primum exortum utrisq; ab alteris longe auersis, & aberrantibus, & incuruis, non enim similiter atque aliarum caprarum recta existunt, sed eatenus retorquentur, ut ad armos pertingant. Ex capris longe maxima ad salendum habilitate sunt; nam ex cacumine in aliud longe distans cacumen transiliunt, & tamen saepe earum quæpiam, dum ex uno uertice in alterum saltare contendit, ob nimiam interuallorum distantiam per prærupta saxa præceps agitur, nihil tamen læditur, sic est aduersus saxorum duritiem membrorum resistenti firmitate, ut nec cornua frangat, nec caput diminuat. In summis montibus plurimas, solertia quadam captadi caprarum generis, nimirum uel iaculis, uel restibus, uel laqueis à doctrina artis uenaticæ instructi comprehendunt. Iam in patentium camporum æquoribus quilibet uel tardus pedibus eas, quod ibidem non ualent ad fugiendum, capere queat. Earum pellis & cornua aliquot commoditates habent, nam in frigidis tempestatibus ad uim frigorum atque hyemem excipiendam pastoribus & fabris materiarijs pelles mirifice prosunt. Cornua ad hauriendam de præterfluentium riuorum confluentibus, aut è fontibus potionem, ad depellendam sitim, non minori usui habentur, quam uel calices ipsi: tanta enim capacitate sunt, ut in bibendo respirare sit necesse. Ab homine expoliendi bene perito cornu politum, tres mensuras capere potest.

Idem de feris in Aegypto capris, quas scorpij non lædunt: In Copto, inquit, Aegyptia urbe & magna conficiendorum aliorum sacrorum religione Isim Aegyptij colunt, & uero eodem cultu hanc ipsam uenerantur, quo aut coniuges aut liberi à lugentibus afficiuntur: Vbi Isis hanc religionem possidet, ibi acerrimi ad pestiferum uulnus inferendum scorpij maximi uersantur, qui ut percusserunt, statim interficiunt: ad quorum uitationem omne cautionis genus Aegyptij adhibent, sexcentaq; machinamenta moluntur, ueruntamen lugentes ad Isidis sanum caprae feræ ex omnibus tegumentis nudæ inter scorpiones humi iacentes ab horum acerbitate integræ incolumesq; permanent, ex quo fit, ut Copticæ eius caprini generis foeminas ad diuinitatem & religionem consecrent, & religiosissime colant, easdemq; Isidi in amore & delicijs esse existiment; contra aut mares immolant.

Pisces quidam nigri uenenati in Armenia reperiuntur: horum farina ficus cõspargunt, quas in calora quæ maximè abundant feris disseminant. Bestiæ primum ut ea attigerunt, statim moriuntur: ut apri, feræ caprae, cerui, &c. nam eiusmodi animalia ficuum & farinarum auarissima sunt, Aelianus.

RVPICAPRAS etiam (quarum figuram ab initio huius capituli dedimus) Plinio inter caprarum syluestrium genera nominatas, adnumerare hic liber: quoniam hoc nomen apud solū Plinium legimus, & apud Græcos simpliciter feræ caprae dicuntur, ut consilio: nam & magnitudine & figura tum cornuum tum reliqui corporis ad uillaticas proximius accedunt, quam ullæ reliquarum. Hæ forte sunt ἀγραιοί uel ἀγραιοί Oppiani, paulò superius descriptæ: nec aliæ fortassis Creticæ dictamini remedio celebres, de quibus infra dicam. Nomen à rupibus inditum: in ijs enim per summos uersantur montes. Germani appellant *gemse* uel *gamss*, nostri in foeminino, alij in masculino genere. Rheij qui Italicè loquuntur, *camuza*. Hispani capra montes, ni fallor, Angli uulde goote, id est, syluestrem capram, Poloni *dzyka koza*, id est, feram capram. Bohemi melius *korytansky kozlik*, quasi Carnicum, seu (ut nunc loquuntur) Carinthiacum hirculum: quod illa pars alpium ut uicini Bohemis, ita est notior. Capream forte Martialis pro rupicapra improprie posuit in hoc disticho,

Pendentem summa capream de rupe uidebis: Casuram speres, decipit illa canes.

Caprae genus syluestre non magnum, curua ad modum unci habet cornua, quibus se retinet cum per deuexa montium cadit, Albertus. Rupicapris cornua in dorsum adunca, Plinius. Animalia quadam infirma habent cornua, quæ parum aut nihil eis ad pugnam conferunt: qualia sunt in capris montanis, quam *gemeze* Germani uocant. Habent enim cornua parua & inualida, quæ non tam ad pugnam, quam ad retinendum se ceu unco, dum rupes scandunt & cadunt interdum, à natura eis cõcessa uidentur, Albertus. Et rursus, Animalium cornutorum quæ apud nos apparent, minimum est caper montanus: qui rubros habet oculos, & cornu recuruum, acutissimum uisum, & gregatim pascitur, lingua nostra *gemeze* dictus. Cornua ei nigricant, nottem aut decem circiter digitos longa; multis nodosis circulis exasperata, minoribus paulatim, in unco nullis: is leuis & acutus est, hami instar. Parallela ferè, hoc est æquis undique interuallis surgunt, solida, ab initio tantum circiter pollicis mensuram caua, & teretia magis quam domesticis. Mares à foeminis in hoc genere nihil differunt, non cornibus, non colore, non reliquo corpore. Magnitudo quæ caprae uillaticæ, paulò tantum altior, & corporis forma feris altis (ut nostri uocant, *dem hochgewild*) similior. Color eis inter fuscum & rufum est: qui tamen æstate magis ad rufum, hyeme ad fuscum uergit. Memini partim albam, partim nigram distinctis coloribus uidere. Certum est colorem eis per anni tempora mutari. Totæ albæ interdum, sed rarissime conspiciuntur. Rupes montium colunt, ut dixi, non summas tamen ut ibex, neq; tam alte & longe saliunt. Descendunt aliquando ad inferiora alpium iuga. Conueniunt saepe circa petras quasdam arenosas, & arenam inde lingunt, ut uillatica pecora salem, quo linguae inertem pituitam defricent, & excitent appetitum. Qui alpes incolunt Heluetij, hos locos sua lingua *fulgen*, tanquam salarios uel halopegia, appellant. Circa hos occultant se uenatores cum bombardis, & pro more accedentes capras ex improviso feriunt. Cum in uenatione urgentur, altius semper ascendunt, donec nullus ad eas canibus pateat accessus: deinde cum uenatores per saxa manibus pedibusq; reptando sequi uident, de saxo in saxum transiliunt, ac mon-

tium cacumina petunt, donec nulla scandendi reliqua sit facultas: illic se cornibus retinēt, & quasi suspendunt: atq; ibidem uel bombardis feriuntur, uel in præceps impelluntur à uenatoribus: aut relictae, interdum quod inde se absolvere nequeant, illic pereunt tandem, uel præcípites ruunt: quod circa ibices etiam euenit. Mox à diui Iacobi die, qui octauo calendas Augusti notatur, frigidiores montium cliuos petunt, ut paulatim adsuescant frigori. Audio captas aliquando cicurari: pilus eis densus est, quamobrem pelles illarum quæ hyeme captæ sunt à pellionibus parantur, eo modo quo lupinæ: hæ pilis extrorsum uersis gestantur etiam pluuiæ tempore. Fiunt ex eisdem chirothecæ pro equitantibus. Cornua in edibus hominum lautiorum parietibus affiguntur, singula unco deorsum uerso: uel bina erecta ut in capite suo erant, pelli & parti caluæ adhuc hæretia: uel quod elegantius est, ligneo capiti ad huius animantis effigiem sculpto, inserta. ¶ A rupicapris nomen indidere nostrates radici quam uocāt, *gemßenwurz*, alij *müterwurz*, quod affectui colico mederi credant: Rhætorum quidam *graffoy*, Sabaudi alacro: Pharmacopolæ uulgares *doronicum*. Hæc quanquam natales habeat ipsos montium uertices, niuosos & saxosos præcipue: & ipsas rupiū rimas, (ubi plerumq; semper rupicaprae uersantur: ut, uel quod isdem locis nascatur, uel eo pascatur, dictum mihi uideatur:) facile tamen in hortos transplantata comprehendit. In Prouincia Galliæ sponte natum in planicie uidi. Radix est omnium dulcissima ad fastidium ferē: transuersa, digito crassitudine minor, creberrimis conferta geniculis, ut polygonaton alpinū uocari possit: huic binæ fibræ permulæ tanquam pedes utrinq; subnascuntur, quatuor aut sex digitorum longitudine, albæ, sed sicce infuscantur. Tota radix scolopendræ insecti figurā refert: seruari per multos annos potest: nullis (quod miror in tanta dulcedine) uermiculorum inuersionibus obnoxia: succus ei tam lentus & pinguis, ut non prorsus areseat, nec dura aut fragilis fiat, natui perpetuò succi tenax: quod idem in angelica uulgo dicta fieri animaduertimus. Flores aurei, circinati, hieracio maiori per similes, in singulis coliculis, qui ferē dodrantes sunt, singuli, odore grato, & subacri: folia hirsuta, trientalia, quæ initio latiora paulatim in mucronem se colligunt. Calcacere & siccare iudico in secundo gradu. Vulgus apud nos efficacem eius usum contra uertiginem credit: ea forsitan ratione, quoniam capra montanæ, quæ frequenter eam depasci solent, citra omnem uertiginem citato per æditas & præcípites rupes ferantur cursu. Genera eius duo, maius, quod in nostris alpihus nascitur, & mollius est: minus, quod Romanum uocant, durius & solidius. Longè aliud esse doronicum orientale, gustu seruere & aromatico, in multa Arabum medicamenta requisitum, nunc non ostendam: plura uide apud Ruellium.

¶ Audio uenatores quosdam, ex recenti uulnere scaturientem huius animalis sanguinem sorbere, tanquam insigne uertiginis remedium. Rupicaprae seui cyatho & lactis pari mensura depuratorum phthisicum conualuisse certus author affirmat, Plinius: aliàs legebatur, nō rupicaprae, sed lupi & caprae. Nos uillaticæ etiam caprae seuum phthisin sanare, &c. supra indicauimus.

¶ IN Creta insula capras syluestres sagitta transfixas dictamnium herbam querere aiunt, (ut depascantur, hoc enim spicula ex corpore ejici, Aristotel. in Historia animal. & in Mirabilibus. Dictamnium Cretæ insulæ proprium est, ui mirabile, &c. præcipue ad difficiles partus mulierum. Aut enim facile posse parere faciunt eius folia, aut certe dolores penitus sedant. Dantur bibēda ex aqua. Rara hæc herba: locus enim qui fert exiguus admodū est, eumq; caprae depascunt capeffendæ causa uoluptatis. Verum etiam quod de telis fertur, affirmāt. Capras enim sagitta transfixas, dictamnio deuorato telum ejicere, Theophrastus de histo. 9. 16. Idem Dioscorides scribit in dictamni historia: apud quem etiam ab hac ipsa facultate dictamni nomina leguntur, *Βελουάν*, & *Βελόν*: & ab ipsis animalibus *δενιδίον*, quod diminutiū uidetur à *δέν*. Belocacos (inquit Marcellus Verg.) à telorum remedio uocatur, belotocos ob eandem causam, & eò amplius quod partus adiutat: & à uenatrice dea Diana, Artemidion. Dictamnium herbam extrahendis sagittis cerui monstrauere, percussu eo telo, passuq; eius herbæ eiectione (malim, cerui monstrauere percussu, & telo passu eius herbæ eiectione) Plinius 8. 27. Et rursus 25. 8. Dictamnium ostendere ut indicauimus, ceruæ uulneratæ pasta, statim decidentibus telis. Non est alibi quàm in Creta. Et paulò post, Et in Creta autem non spaciōse nascitur, mireq; capris expetitur, (quod ex eodem Theophrasti loco transulit, ubi ille ægas, id est capras sagittis uulneratas, hæc herba in cibo sibi mederi scribit:) Hæc Plinius: Corruptò autem ceruos uel ceruas pro capris legi, uel inde apparet quod postremo loco additum est, mireq; capris expetitur. Adde authores omnes, quorum hic testimonia citamus, capras non ceruos esse conuenire, quæ dictamnio utantur. Plinius certe ipse alibi scribit ceruos in Creta insula, præterquā in Cydoniatarum regione non esse. Et Solinus, Ager Creticus (inquit) syluestrium caprarum copiosus est, ceruo eget. Lupos, uulpes, aliaq; quadrupedum noxia nusquam educat. Miror eruditos, Hermolaum præcipue, hos locos apud Plinium non animaduertisse. Creticæ caprae pastu dictamni telis eiectionis, nōne grauidis ejiciendi partus uim huic plantæ inesse ostenderunt? Huc properare uulneratas solum tideas, dictamnium querere, dictamnium sequi, Plutarchus in libro Vtra animalium etc. Cicero scribit capras in Creta feras, cum essent confixæ uenenatis sagittis, herbam querere, quæ dictamnium uocaretur, quam cū gustassent, sagittas excidere è corpore dicūt. Cretenses sagittandi periti, iaculis petunt capras, quæ in montium cacuminibus pascuntur. Illæ uerò percussæ, statim comedunt herbam dictamnium, & simulac gustarūt, iacula tota excidūt, Aelianus lib. 1. Variorū. Arabū sectatores dictamnium uertunt pulegiū syluestre, quod nomen inter cætera apud Dioscoridē quoq; ei attributū reperio.

¶ Commemorantur & Cynthia capra syluestres, à Cyntho mōte Deli sic nominatae, de quibus Græci authoris incerti epigramma extat Anthologij libro 6. sect. 13. huiusmodi.

Κυνθιδες βαρύνει, τὰ γὰρ τὸ Κεντὸς ἔχειμα Κέντου ἐν ὄρεσιν ἴσα παρ' Ἀρτέμιδι.

Οἱς ὑμῶν ἐκίνωσεν ὄρε' ἰσά, νῦν δὲ πᾶντα ἄγας, ἐπεὶ ἀπὸν δ' αἶς ἢ θεὸς εἰργάσατο. Brodeus non

ad capras syluestres, sed ceruas uel capreas hoc epigramma esse scribit: quod ego nō probārim, cum expressè legatur ἄγας. Idem docet uocabulum ἔχειμα paroxytonum in quibusdam exemplaribus legi, ut sit proprium nomen uenatoris Cretensis in genitiuo casu (quod nobis etiam placet:) in alijs uero ἔχειμα proparoxytonum, ut intelligantur arcus & sagittæ (ἴσα) animalia petita sistentes. Citat autem Etymologum in dictione βέλματα, ex quo tamen de huius uocis significatione statui nihil potest, cum propter terminationis similitudinem solum ab eo proferatur. Debebat enim (inquit) à βέλδι ci βέλματος, ut ab ἔχω ἔχειμα, τέλειμα. Telemus quidem uiri proprium est apud Varinum.

G.

De remedijs ex capris syluestribus.

Milia remediortum ex capra demonstrantur: quod quidem miror, cum febris negetur carere: Amplior potentia feris eiusdem generis, quod numerosissimum esse diximus, Plinius. Caprearum uires medicas infra seorsim dicam: quanquam Sextus non alias ferè capreis attribuit, quàm Plinius capris mansuetis. ¶ Syluestrium caprarū sanguis abscessus maturat, Marcellus Verg. Ego apud Galenum caprino sanguini simpliciter hanc uim adscribi inuenio, ut in Taurino sanguine dictum est. Syluestrium caprarum sanguis cum palma marina pilos detrahitis, Plinius. ¶ Collyrium ex seuo caprarum syluestrium, confert patientibus telam oculorum, Rasis. Albertus collyrium (quamuis culmo deprauatè apud eum legitur) non ex fimo, sed felle caprarum syluestrium uel domesticarum, contra telam oculi prodesse scribit. Seuum montanarum caprarum confert pulmonis ulcerato, Rasis. ¶ Caprae syluestricæ iecur carbonibus inassatum, & per se sumptum celiacos remediatur: idemq; arefactum & tritum, & cum uino potui datum, certissimè auxiliabitur, Marcellus. ¶ Caprae syluestris fel commendat Dioscorides ad uarios oculorum affectus, Sextus caprae. Fel hirci syluestris est theriaca morsibus uenenosis, Auicenna. Caprae syluestris fel priuatim prodest contra suffusiones incipientes, oculorum caligines, argema (albugines uertit Marcellus) & genarum (palpebrarum) scabritias, Dioscorides. Et rursus, Syluestrium caprarum felle peculiariter peruncti lusciosi sanantur: idem potest & hircinum, (hirci syluestris nimirum.) Caprae syluestris fel scripserunt quidam lusciosis (νυκταλωψι) prodesse, Galenus. Plinius ad lusciosos & uarios oculorum affectus caprae fel simpliciter laudat. Collyrium ex felle (seuo, Rasis:) caprarum syluestrium uel domesticarum, contra telam oculi ualet, Albertus. ¶ Calculos expellit fimum caprarum in mulso, efficacius syluestrium, Plinius. Remedia quae Dioscorides attribuit fimo ἀγῶν ὄρεων, id est caprarum in montibus agentium, supra adscripsi uisitati cisde ijs enim cum in montibus pascuntur, intelligo, admonente ipsa sermonis serie, quæ talis est: Caprarum bacce, præsertim in montibus agentium, etc. Nec moueor quod uetus Dioscoridis translatio hoc loco syluestrium caprarum habet.

¶ H. Ἀγανεία, iaculum paruum & leue, cui nomen ab usu in uenatione caprarum, nimirum syluestrium, ut dixi in Capra. Ambrosia apud Dioscoridem secundum Romanos caper syluaticus appellatur, & ab alijs artemisia botrys: quibus nominibus ad dictamnium accedit, quæ & ipsa artemision, & dorcidion uocatur. Vera etiam artemisia toxoris uel toxeresia cognominatur, quasi & ipsa sagittas trahere possit, dictamni instar. ¶ Capellam syluestrem Spartani immolarunt iam iam conficturi cum Atheniensibus, apud Xenophontem libro 4. de rebus Græcorum. ¶ Κατ' ἄγας ἀγρίας, abominandis est sermo, & malū deprecantis, inq; syluestres capras auertentis. Vnus est adagione Athenæus lib. 2. Myrtilus, inquit, asseuerabat, uelut ad capras syluestres nos relegans quærentes, Hegesandrum Delphum in commentarijs suis eius dictionis meminisse. Ad capras syluestres posuit pro eo quod difficillimum esset inuentu, aut quod nusquam est. Citauerat enim ex authore testimonium, quod mox Plutarchus negat apud illum extrare. Ad hoc prouerbiū opinor alludit Apuleius in Asino, fingens Psyche à Venere mitti ad arietes agrestes, Erasmus, Suidas & Varinus scribunt hoc prouerbiū uisitatū fuisse κατ' ἄγας, κατ' ἄγας ἀγρίας τρέπειν τὰ κακά: hoc est, post execrationē aliquam, ut mala uerterentur in capras syluestres. Nimirum si quis mali quippiā dici uel nominari audiuiisset, siue contra se, siue simpliciter, mox deprecandi gratia subiiciebat κατ' ἄγας ἀγρίας, Hesychius hoc citat morbos obseruatum ait, comitiale præcipue.

DE STREPSICEROTE.

¶ Ex caprarum syluestrium genere strepsicerotes sunt: mittunt eos transmarini situs, Plinius. Et alibi, Cornua erecta, rugarumq; ambitu contorta, & in leue fastigium exacuta (ut lyras diceret) strepsiceroti, quem addacem Africa appellat. Παινακηνρεῖς, στρελοκόρατοι, Varinus & Hesychius. Nec plura usquam de hoc animali reperio. Est & aliud genus, ni fallor, syluestrium caprarum, de quibus Oppianus dixit, Στρεπτοῖσι κεφαλῇσι κορυσομήλοισι κοράεσι, quarum historiam ex ipso Oppiano supra narraui.

De Quadrupedibus

DE CAPREA SIVE CAPREOLO

ET DORCADE.

CAPREA, capreolus & dorcas, tria nomina, animal unum mea quidem opinione denotant: nam neq; Grammatici neq; alij scriptores satis expresserunt quid de his nominibus sentirent. Dorcadis nomine Plinius & alij ueteres u-

tuntur, tanquam nullum apud Latinos uocabulum ei responderet. Leoniceus reprehendit Plinium quod capream & dorcadem tanquam diuersa animalia diuersis in locis memoret, ut uespertilionem & nycteridem, &c. Recentiorum pleriq; etiā doctissimi, ut Gaza, Hermolaus, &c. capream uertunt, alij Græcum nomen retinent. Capream quoq; recentiores non omnes eodem modo interpretantur. ¶ Caprea dicta est, quod quādam, ut ait Varro, capræ similitudinem habeat. Sunt autem syluestres capræ (Grammaticus quidam, non Varro) unde capreoli dicti. Capræ (syluestres) in plurimas similitudines transfigurantur: sunt capræ, sunt rupicapre, &c. Plinius. Ecce feræ saxi deiectæ uertice capræ, Vergilius 4. Aeneidos: Seruius capras exponit. In Africa non sunt capræ syluestres, ut Aristoteles: ut Plinius, capree. Martialis etiā capream pro rupicapra accepisse uidetur, non pro dorcade, ut infra dicam. Ego capreas quidem de genere caprarum syluestrium esse concedo, idq; propter reliqui corporis figuram; non item cornuum, quæ ramosa eis & ceruinis similia sunt, ut mediæ inter teras capras & ceruos naturæ cēseri debeant, ut platycerotes quoq;. Rupicapra uero, ibex, dama, & bubalus Africus, quæ cornibus etiā capram aut hircum referunt, magis propriè capræ syluestres mihi dici uidentur. Caprea igitur propriè dicta, ramosa est cornibus, paruis, nec deciduis (de quo pluribus infra dicam) teste Plinio: Hanc Germani uocant, reb uel rech (quanquam & ceruorum hinnulos aliqui apud nos similiter abusiue nominant) marem priuatim rechbock, foeminam rechgeiß. Angli roo: Illyrij srna, uel sarna: Galli cheureau uel cheureul sauage. Hispani zorlito, uel cabronzillo montés. Itali capriolo tiel cauriolo, & in foemina no genere capriola uel cauriola. Licet pleriq; (in sua quicq; lingua) nō capream, sed capreolum, hisce nominibus interpretentur: ego certe inter capream & capreolum nō aliam quā uel ætatis, uel sexus potius differentiam inuenio, ut apud Græcos etiā inter dorcum, dorcadem, dorcalidem, &c. Qui superiore seculo literas docuerunt, capreolum pro hædo per incitiam interpretati sunt. Capreolus diminutiuum à capreus, animal syluestre, Grammaticus quidam. Corydon apud Vergiliū Aegloga 2. Alexidi puero duos capreolos promittit, his uersibus: Præterea duo nec tuta mihi ualle reperi. Capreoli, sparsis etiā nunc pellibus albo, Bina die siccant ouis ubera, quos tibi seruo. Sparfos albo exponit Seruius, qui habent adhuc maculas à prima ætate uenientes. Accessu enim temporis mutant colorem, & eorum maculæ esse gratiæ minoris incipiunt. ¶ Capreolus (inquit Albertus) cornibus magis refert speciem cerui: usu esse acuto fertur, uoce debili, (exilè alibi dicitur) quam uenator sibilo folij imitatur, & allectum capreolum, quasi ad sui generis animal, prosiliens interficit, aut capit. Et alibi, Capreoli, qui ceruis cornibus similes sunt, non mutant dentes: qui cum crassescunt eis, ætate prouectiores intelliguntur: oculi eis pulchri, uisus peracutus, abundant in Africa ultra mare Carthaginis, ut Auicenna scribit. Hos Auicennæ capreolos, dorcades intelligo, aliter generis quā capras syluestres, quas in Africa esse negauit Aristoteles, ut Plinius nō recte capreas transfulerit, si illæ à capreolis nō differunt specie, quod nos asserimus. Capreolos in Aegypto capi testis est Marcellinus libro 22. Reperiuntur etiā in Germania permulti, Albertus. Cerui appellatione forte intelligit Aristoteles capreas quoq; & damas, & capras syluestres, Niphus 313. Capræ multæ capiuntur in regionibus Helueticarum alpinis, colore ceruis nō dissimiles, sed mole corporis longè inferiores: qua uix capras æquant: ex quarum etiā genere syluestres existimantur. Mas cornua in capite gerit senis plerumq; ramis distincta. Si foeminæ suus maritus capiatur, alium quærit, eumq; secum ad pristinae habitationis suæ locum adducit. Foemina uero capta, maritus aliò discedit, & aliam sequitur coniugem. Quamobrem callidi uenatores, foeminas rarò capere solent, & fortuito captas interdum dimittunt: quod una aliquādo foemina complures capiendos adducat, mares, ut scribit Ioan. Stumpfius noster in Chronicis Helueticæ.

¶ זבי zebi, eruditi linguæ Hebraicæ capream exponunt: eius foemininum est, זביה zebiah, Iudæus quidam ceruum mihi interpretatus est, deceptus puto ob cerui similitudinem. Legitur hæc uox Deuteronomij cap. 14. inter animalia cibo permissa: ubi Chaldaica translatio habet זביה zebiah, (pro qua uoce in Actis legitur cap. 9. זביה, quod sonat זבאים:) Arabica זבי thabi uel bisyllabum, ut u sit consona: Persica زبي zabi: Septuaginta dorcas, Hieronymus caprea. Arabica uox & Chaldaica finitimæ mihi Hebraicæ uidentur, z litera tantum in th uel t conuersa. In tanto ueterum & eruditorum consensu, non dubitabimus quin zebi sit caprea, seu dorcas: ut minime approbem recentiorum illos qui damam, aut hinnulum exponunt. Zebaoth numero plurali foeminino legitur Canticorum cap. 2. ut zebaim in masculino 1. Paralip. 12. ubi Munsterus capreas ueloces cursu exponit. Libro 3. Reg. cap. 4. zebaim numerantur inter cibos lauioreis regis Salomonis, cum ceruis & bubalis, quos iachmur uocant, & ipsis ex caprarum syluestrium genere. Equidem coniecto

coniecerim hoc animal apud Hebræos sic dictum esse à pulchritudine, quam zebi similiter uocant: non enim oculis tantum, ut Albertus & alij scribunt, sed totum aspectu elegans est; & maculis suis mirum in modum placet, ut in delitijs haberi mereatur: unde Marialis, Delitium paruo donabis dorcada nato: Iactatis solet hanc mittere turba togis. Ceterum in disticho quod apud eundem proxime sequitur per capream intelligo rupicapram, ut infra dicam. Finitima huic apud Hebræos uox est etiam zaphir, hircum exponunt; ut zephira capram, Munsterus in Lexicis suis. *זפר* opher, fœtus cerui aut caprea, ut Dauid Kimhi interpretatur, his uerbis, *זפר האיל או זפר*. Astipulantur ei Abraham & Salomon Cant. 2. ubi scribitur opher aialim, Græca translatio habet *νεβρῶν ἐλάφων*; Hieronymi, hinnulo ceruorum. De uoce dithon, quam aliqui capream exponunt, in pygargo capre syluestris genere dicam, *בכרה* bikerah, camelum dromadem significat, ut supra dixi: quanquam Hieronymus Hieremiæ 2. capream interpretatur, deceptus ut suspicor quod in Aquilæ, Symmachi & Theod. translatione *δορκᾶς* legerit pro *δορκῶς* uel *δορκεύς*. Dorcadem & capreolum qui Arabice scripserunt medici, uel eorum interpretes, gazel, uel gazelum, uel gazellam uocant, ut apparebit inferius ubi de alimento ex hoc animali dicemus. Capreolus, ad Almanforem septimo tertij, à Kiranide dorcās dicitur, Aggregator. A Syluatico etiam dorcās capreolus exponitur. Gazal uel azael Arabice aliqui uertunt pro isal Hebraica uoce, de qua in Ibice dicemus. Agazel Albertus damam exponit, ut aliqui etiam dorcadem, sed utriusque unius generis species confundunt. ¶ Caprea minima est inter cornigera quæ explorata habemus, Aristoteles interprete Gaza: Græce legitur dorcās, lib. 3. cap. 2. de partibus: & rursus ibidem, Bubalis capreisq; interdum cornua inutilia sunt: nam & si contra nonnulla resistunt, & cornibus se defendunt, tamen feroces pugnacesq; belluas fugiunt. Nō placet (uerba sunt Hermolai) quorundam distinctio inter dorcem & dorcadem: quasi dorcās ceruinus pullus sit, dorc animal diuersum: cum dorcās Aristoteli non ceruum, sed capream significet. Certe Dioscorides in coaguli mentione dorcadem à dorco separauit: an (lego, non) ut eo distet dorcās à dorcade, quo ceruus ab inuleo. Et in Strabone zorces, pro eo quod sunt dorcēs, nisi uitium sit in exemplari, legas, Hæc Hermolaus. Ineptior est illorum sententia, qui capras Indicas longissimis auriculis, dorcades interpretantur, quàm ut pluribus reprehendi debeat. Origenes dorcada *τοῦ δόρκους δόρκου* dici opinatur, Cælius. Verba Origenis in Cantica cant. homilia 3. si modo eius sunt quæ illi adscribuntur, hæc reperio: Dorcās quantum ad Græca uocabula, nomen à uidendo atq; clarius prospiciendo sortita est. Habet in natura sua, ut non solum uideat ipsa & perspiciat acerrimè, sed & alijs uisum præbeat. Afferunt namq; hi, quibus medicinæ peritia est, inesse huic animali intra uiscera humorem quendam, qui caliginem depellat oculorum, & obtusiores quoq; uisus exacuat. Idorus etiam scribit dorcades *ἀπὸ τοῦ δόρκου* dictas. Dioscorides inter coagula similes, inquit, leporino uires habent, coagulum hœdi, deinde agni, hinnuli, capreae laticornis (ut Ruellius uertit: uel ut Marcellus, dorcadis, capreae quam à latitudine cornuum platycerotem dicunt:) dorci, cerui, uittuli, & bubali. Græca sic habent, *ἐρίφου δὲ, αἰγῶν, καὶ νεβρῶν, καὶ δορκάδων, καὶ πλατυκόρων, καὶ δορκῶν, καὶ ἐλάφων, καὶ μόρων, καὶ βοσείων, ὁμοίαν ἔχοντι δυνάμει*. Coniunctionem & post *δορκάδων*, Hermolaus & Ruellius non legerunt, sed *ἐν* articulum, ut uidetur eius loco. Marcellus uero coniunctionem expressit, & duo diuersa fecit animalia, quod illi unum, in quo ego ei non assentior. In eodem Marcello Fr. Massarius reprehendit, quod platycerotem dixerit capream. Non enim caprea est, inquit, quæ platyceros Græce dicitur, sed diuersum omnino genus ex Plinio, uolumine undecimo ubi de cornibus loquitur, tradente, Aliorum finxit in palmas, digitosq; emisit ex ijs, unde platycerotas uocant. Dedit ramosa capreis, sed parua, nec fecit decidua: Ex quibus manifesto apparet animalia hæc prorsus esse diuersa, Hæc Massarius. Cæterum quod nō sint prorsus diuersa, neq; diuersum omnino genus, caprea & platyceros uel dorcās platyceros, quod Massarius nimio traducēdi Marcelli studio ductus asseruit, uel inde apparet, quod unum dorcadis nomē utrisq; commune est: idq; merito, cum aliud nihil, quod sciam, differat, quàm cornuum specie: quæ capreis simpliciter dictis, teretiā, alteris lata sunt: & præterea magnitudine, platyceros enim maior est: sed de platycerote seorsim agam inferius. Redeo ad iam citatum Dioscoridis locum: in quo dorcum capream, uel capreolū intelligo, cui cornua non sunt lata, ut dixi, *νεβρῶν* uero, id est hinnulum, uix aliter intelligi posse puto, quàm ut ad sequentia omnia referatur, uittulo tantum excepto: nam & apud Latinos hinnuli nomē ad huiusmodi animalium fœtus commune est, & apud Græcos similiter usurpari reperio. Hoc si cui non placet, doceat nos quid hinnuli coagulum à ceruino differat: quanquam Varinus *πρόβα* animal ceruo simile esse scribit, quod alio nomine *νεβρῶς* dicatur, sed sine classico authore. ¶ De illo dorcadis genere, quod moschum odoramentum profert, alibi dicam in M. litera. ¶ Pauidosq; iuuat compellere dorcās, Gratius, nisi legendum sit pauidas: nam dorc fœminini generis uidetur. *Δορκὸν ὄνομα ζῶον, ὃν δόρκας*, Etymologus. *Δορκᾶς, τὸ ἐν ἐλάφῃ γέννημα, ὃν δόρκας γὰρ τὸ ζῶον καὶ δύοματον*, Etymologus, & Varinus. *ἰορκῆς, τῆς δορκάδων ζῶων: γίνονται δὲ ἡλικίαν ἐλάφῃς*, Hesychius & Varinus. *ἰορκῆς, αἶγας ἀγρία, ὡς ἰορκῆς*, Hesychius & Varinus. *Διχηλὰ ζῶα, βῆς, ἐλάφῃ, δορκῶν, οἷς συμβέβηκεν ἐν τοῖς ὀπίθιαις ποσὶν ἀσπράγγα ἔχειν*, Suidas. Myrtilus apud Athenæum *δορκάδων* solum, non etiā *δορκῶν* usurpari dicit. Xenophon libro 1. de expeditione Cyri, *ἔνθα δὲ καὶ ὠπίδες, καὶ δορκάδες, Δορκῶν ὄνομα τόπος, καὶ ὁ ἐλάφῃς*, Suidas. Camelopardali cauda est parua ut *δορκάδων*, Oppianus. Gillius ceruorum uertit, malini capreolorum, Canes uenatici ut celeriores fiant, cerui aut dorcālidū uberibus alēdi sunt, Oppiani.

Hic Gillius eandem uocem damarum reddidit. Et licet in re ipsa fortassis nihil interfit, negligentia tamen uocabulorum & inconstantia uertendi uiros eruditos non decet. Δόρκα, κόνιδες, id est lendes, Hefychius & Varinus. Δόρκα, dorcadem, uel ceruum, uel leporem exponunt, Suidas & Varinus. Sed cum πῆλως δόρκαδ' ας, ἢ πῆλως νεβρὸς dicimus, epitheton est pro eo quod est timidus. ¶ Δόρκα, ἐξαίφνης, id est subito, Galenus in Glossis Hippocratis. Δόρκα, ἐν τῷ, ἐξαίφνης, δόρκα, Hefychius. Hinc dicta forte προκύνεια, τὰ ἐκ νεῶν κρινῶν ἀλφίτα, id est farina ex hordeo nouo: utpote prima, & statim post maturitatem facta: et πρόκις, νεογνὰ ἐκ γονα ἐλάφων, ἢ δόρκαδων εἶδος, id est teneri ceruorum hinnuli, aut caprearum genus, à subita nimirum celeritate: uel ut grammatici dicunt, ἐκ τοῦ προϊέναι, ὅθεν πρόξ. ταχέα γάρ, Varinus: Hefychio simpliciter cerui, Idē πρόκις ceruus uel celeris interpretatur, quod minus placet. Iam cum prox Græcis etiam rorem significet, tenerum ceruæ foetum sic appellari inde cōiicerim eadem ratione, qua herse ἡσδὲm hœdi uocantur: nam herse etiam uel erse ros est. Damam Græci proca uocant: Aristoteles & idonei ferē omnes, & Dionysius à ceruo non distinguit. Phileras primigenios ceruos procas dici uoluit: Ab hoc animali Proconnesus appellata est, Hermolaus. Aristoteles ceruo & προκί fel negat: & sanguinem eorum non spissari ait: Plinius utrunq; de ceruo & caprea scribit, quam corrupti codices capram habent. Gaza tamen proca uertit damam, uulgarem nimirum, non Plinij damam intelligens. Idem Gaza, Aphrodisiensis problematum 1. 27. δόρκας reddidit damas, ubi inquitur cur δόρκων, & aliorum quorundam animalium excrementa paulisper aroma oleant. Ego quidem nullius animantis alui excrementum odoratum noui præterquam martis ē mustelarum genere. Aphrodisiensis forte de moscho audierat, qui excrementum est dorci seu capreoli peregrini, non alui tamen, sed apostematis circa umbilicum, ut alibi referemus. ¶ Oppianus libro 1. de uenatione post ceruorum historiam eurycerotas, id est platycerotes subiūgit, de quibus scribit per omnia ceruos esse, excepta cornuum latitudine, & statim ἰόρκος (pro δόρκος puto, carminis ratione: nam & paulo post, & alibi δόρκων meminit sine ulla descriptione propria) hisce uersibus, Τὸς δ' ἄρα κελύσσουσιν ἐνὶ φυλόχοισιν ἰόρκος. Κακάνοις ἐλάφοιο δέμας. γινὼν δ' αὖτ' ἐνὶ νύτῳ σπικτὸν ἅπαντα φέρει, παναίολον, οἷά τε θηρῶν. Παρδάλιον, σφραγίδοςιν ὑπὸ χροὶ μαρμαίρεται. Hoc est, Habent & iorci corpus ceruinum, & pellem undiq; maculosam, non aliter quam panthera. Hos igitur capreolos esse non dubitabimus. Mox in bubalo, minor inquit eurycerote est, dorco maior, δόρκος μὲν ἁρείων. Et rursus paulo post, inter peidices & dorcos (Gillius damas uertit) mirū naturæ consensum indicat: ita ut & mansueti inuicē sint, & in propinquo maneāt, & ἡσδὲm in locis pascātur. Quamobrem uenatores capto dorco proposito, peridices alliciunt, uel contra. Porro circa finem libri quarti, uenatores monent ne post longum & prolixum cursum dorco uel modicē respirare & quiescere permittant: præcipuē enim eis grauem & molestam esse in medio cursu urinam: quā si respirando excreuerint, longē uelociiores postea ferri. ¶ Cerui genus est, quod Achæinen Aristoteles uocat, Albertus corrupte halzanen, & dorcadem interpretatur. Alchess est animal quod dicitur gazella, & est simile capreolo, Andreas Bellunensis. ¶ Damilla, id est animal simile capreolo de Hani: Damala, idem, Syluaticus. ¶ In dorcadem, cuius uber à uelpera ictum sugente hinnulo (νεβρὸν uocant) unā cum matre perijt, epigramma Polyani, & alterum Tiberij Illi, Anthologij Græci libro 1. sectione 33. Est & tertium ibidem Tiberij, in dorcadem in mari captam. Tiberius κεμμάδα dixit, quam Polyanius dorcada, Κεμάς, cerui hinnulus, tener & in spelunca adhuc iacens, quasi κοιμάς ἢ ἐπὶ κοιμωμένη ἐν τῇ σπηλαίῳ: νεβρὸς autē, qui iam maior est, & ad pascua exit, ὑπὸ βορᾶν ἐξιών καὶ νεμόμενος, Varinus: Vel quasi νέπορος, ὁ νεώσι πρὸς πορείαν ἰών, ἢ καὶ μὴδέπω πορεύεσθαι δυνάμενος: ἢ πρὸς τὸ νε στερητικὸν καὶ τὸ βορᾶ, ὁ ἐστερημένος τῇ βορᾷ, ἢ γὰρ τροφῆς, Etymologus, & Varinus. Alij contra νεβρὸς hinnulos in prima ætate uocant, κεμμάδας uero in ea qua iam ceruis, id est adultis, proximi sunt, Varinus. Κεμάς, hinnulus, uel ceruus, uel dorcās, Hefychius. Minus equidem miror ueteres Græcos unum uocabulum de duobus animalibus diuersis usurpasse, cum Germani nostrates etiam utrunq; animal una uoce reech appellent. Dorcās enim adulta cerui hinnulo similis, & magnitudine æqualis est. Apud Hefychium & Varinum κεμμάς quoq; reperias pro ceruo, & κεμπός, κῆφ, ἐλαφρὸς ἄνθρωπος. Et κῆφ, pro κέφ, nimirum, quæ leuissima auis est. Κεμάς, per duplex μ, hinnulus cerui, Hefychius. Κεμμάδ' ἀρπτόκος μάλοισι βριθασί γάλακτος, Tiberius Illus in epigrammate: licentia est poetica. Cominuniter enim per μ, simplex scribitur. ὧς δ' ὅτι κατὰ χάριν δόντε δύναι κύνει εἶδ' ἐπὶ θηρὸς ἢ κεμμάδ', ἢ ἐλαφῶν ἐπείγειτον ἐμμένεις αἰεὶ, Homerus Iliad. 10. Τῆς φάβης δ' εἰλόπτεροι κεμμάδ', Herodicus apud Athenæum in fine libri quinti, Etymologus eadem hinnulum cerui uel dorcadem exponit. Τρεῖς δ' αὖτε τῆς κεμάς, ἢν τε κύνων ἐφόβησεν ὁμοκλή, Homerus puto, citatur ab Etymologo. Εἰ δ' ὡς ἐκ πελάγους εἰρύχο δάμνη ἀνασσα ἠκπενίς (forte Ἐκ πενίς) θύσει χρυσόκερας κεμμάδα. Κεμάς, νεῦρον ἐλάφς, Hefychius & Varinus: malim νεβρὸς quàm νεῦρον: non rarō enim ἐν προ β, scriptū librariorum incuria reperitur.

B.

De Libyco dorcadam & cemadam genere Aelianus hæc tradit: Dorcades (in Libya) quanquam uelocitate sunt mirabili, tamen inferiores sunt in currendo equis Libycis: earum alius nigris uittis distinctitur, reliqui corporis color rubet: & pedes quidem eis longi sunt, cornibus caput ornatur, oculi nigri, longissimæ aures habentur. Κεμάς à poetis nuncupata, turbinis instar celerrime fertur, flauis pilis spectatur, cauda est tum pilosissima, tum exalbenti, eius oculi cyaneo colore tincti uidentur, atres peraltis pilis refertæ, neq; modo in terra pedum celeritatem ostendit, sed etiam cum in fluuij confluentem inciderit, ungulis pedum remigans, fluctus perrūpit, & uero in lacubus natare gaudet, unde

unde sibi pastum comparat: uirides iuncos & cyperum depascitur, Hæc Aelianus. Vltra Catadit-
pa Nili procedens Apollonius ceruos & capreas inuenit, Philostratus.

¶ Cornua animalium uacua sunt iuxta caput, & ibi intrat corpus quoddam durū, fere osseum;
poris refertum: præter cornu cerui, & eorum animalium quæ similitudinē quādam cum ceruo con-
ueniunt, ut sunt dama (uulgaris), capreolis, & equicervus, (alcen intelligit:) quæ omnia nobis co-
gnita sunt, & eorum cornua solida esse constat, sed poris intus plena, Albertus. Et rursus, Nullum
animal nobis notum mutat cornu, præter ceruum, & nobis (lego ei, nempe ceruo) cōuenientia ani-
malia. Atqui Plinius cornua capreis decidua esse negat. At Cælius ex Pausania ut ceruorū, sic dor-
cadum quoq; cornua decidere & renasci scribit, Belisarius rufos canes colore capreas referre tra-
dit. *ἡ δὲ λέωνος κεφαλὴ* in epigrammatē legimus. ¶ In Lycia dorcades non transeunt montes Syris ui-
cinos, Plinius. Hispania dorcades multas producit, Strabo.

¶ C. Venenis caprea, & coturnices, ut diximus, pinguescunt, placidissima animalia, Plinius.
Dorcas dormiens oculos habet apertos, Varinus in *Ἀέω*, ex quo Cælius etiam transcripsit, *ἡ δὲ* qui-
dem & lepus & dorcas exponitur, leporem autem oculis apertis dormire constat. Capream noctu
cernere Ioan. Textor scribit: quod Plinius de capris scribit, de capreis (quod sciam) nemo. Nisi quis
ita interpretetur hæc Plinij uerba, Capras negant lippire, quoniam eæ quasdam herbas edant: item
dorcades. Et ob id finium earum cera circumdatum noua luna deuorare iubent. Et quoniam noctu
æque quoq; cernant, sanguine hircino sanari lusciosos pitiunt, Hæc Plinius. ¶ Pendentem sum-
ma capream de rupe uidebis, Casuram speres, decipit illa canes, Martialis lib. 13. Videtur autem
non proprie dictam capream, sed rupicapram Plinij intelligere: quæ & summas rupes conscendit,
& ab ijs pendere solet cum uenatores urgent, & cornua ad hæc rem idonea habet, caprea non item:
accedit quod in proximo ante hoc disticho de dorcade (id est uera caprea) locutus sit, quod superius
adscripsi, Blondus etiam, qui his proximis annis multa edidit Romæ, caprea pro rupicapra accipe-
re uidetur: Caprea, inquit, saxa & rupes altissimas habitat, nimirum propter timiditatem. Vidimus
tamen & mansuetum hoc animal: nam inter homines deponit feritatem celerrimē, ut & hinnulus
cerui. Ex pelle eius simbrantur mulierū pellicea indumenta: fiunt & chirothecæ, &c. Eandem Cre-
ticam esse putat syluestrem capram, quæ dictamno (uel, ut ipse inepte scribit, pulegio) depasto sa-
gittas sibi expellat.

¶ D. Tam dispar aquilæ columba non est, Nec dorcas rigido fugax leoni, Martialis. Prouer-
bium, Caprea contra leonem, infra ponam.

¶ E. Cynoproscopi uel cynocephali homines, qui post uastam Aegypti solitudinē habitant, &c.
ex uenatu dorcadum & bubalorum uiuunt, Aelianus. Dorcadum & bubalorum, tanquā eiusdem
generis animalium, mentionem Simocatus etiam in epistolis coniungit. Qualis eligendus sit canis
qui uenetur dorcos, ceruos, & lepores, ex Oppiano in Canē celere docti. ¶ Capreas, apros, & le-
pores in unum leporarium coniungi apud Varronē in opere de re rust. legimus. Nunc ut habeant
multos apros ac capras, (lege capreas) complura iugera macerij concludunt, Varro. In leporario
non lepores solum includuntur sylua, ut olim in iugero agelli, aut duobus: sed etiā cerui, aut caprae
(lege caprea) in iugerbis multis, Idem. Apros in leporario pingues solere fieri scis Axi. Nam quē
fundum in Tusculano emit hic Varro à M. Pisone, uidisti ad buccinam inflatā certo tempore apros
& capreas conuenire ad pabulum, cum è superiore loco è palæstra effunderetur apris glans, capreis
uicia aut quid aliud, Varro. Feræ pecudes, ut capreoli damaq; nec minus orygm ceruorumq;
genera, & aprorum, modo lautiss & uoluptatibus dominorum seruiunt, modo quæstui ac reditu-
bus, Columella 91. ubi de uiuarijs faciendis scribit.

¶ Caprea, inquit Blondus, leuissimo ceruo similes sunt, eadēq; arte qua cerui decipiuntur. Com-
prehenduntur enim canibus, implicantur & retibus, at rarius quā cerui: quoniam alpes & mon-
tium culmina incolunt. Quamobrem insidiæ in montibus & collibus ponendæ sunt. In syluis citius
capiuntur. Cauendum est ne uenantes ab eis uideantur: quia procul etiā agnoscunt uenatorem,
& mox fuga elapsæ occultantur. Cum uim canum & insidias uenantium prope senserint, ex rupi-
bus quandoq; præcipitantur: quare & rupes sunt obsidendæ. Circa Romam nocturnis insidijs ad lu-
men Lunæ, bombardis aliquando traſciuntur, ut cerui etiam, & ursi, apriq; Hæc Blondus. Capræ
certiq; ut sepius experti sunt uenatores, flantem uentum petere currendo solent, ut refrigerari spi-
ritus cursu laborantes uento possint: quamobrem ad uenti flatum canes collocandi sunt. Attrahi
enim ita à uento cerui solent & capræ, ut nolentibus quandoq; uenatoribus illa fugam arripere ad-
nitantur, Belisarius. Sic etiam cerui latratu canum audito, ut Plinius scribit, aura semper secunda
fugiant, ut uestigia cum ipsis abeant. Scythijs & Sarmatis uenationes sunt, intra paludes quidē cer-
uorum aprorumq;, in campis autem onagrortum & dorcadum, Strabo libro 7. Dorci quantopere
ament perdices, eisq; propositis illiciantur, superius ex Oppiano retuli. Capiuntur et folij sibilō
allecti capreoli, quo uocem eorum uenator imitatur, ut supra dixi ex Alberto, & pluribus dicam in
uenatione cerui.

¶ F. Dipnosophistis in conuiuio quod Athenæus descripsit, dorcades etiam appositæ sunt: quia
rūm carnem Palamedes Eleaticus onomatologos non insuauem esse dixit. Hic oprata feret nobis
fomenta calore Vda leui, modicis moxq; coquenda focis, Bapt. Fiera de capreolo: præfert autem

eum damæ, quam magis adustam (id est, siccioris alimenti,) esse scribit. Dorcadis caro melioris succi est, quam cæterorum agrestium animalium, & ad humanum corpus quandam habet familiaritatem, humidisq; & multas superfluitates habentibus corporibus prodest: Item morbis colicis & co mitialibus, sed uentrem moratur, & nervis sua siccitate conducit, Symeon Sethi. Ex sylvestribus optima est gazelli caro, deinde apri, Auicenna. Carnes ferinæ omnes prauæ sunt, ut quæ sanguinem ferinum & melancholicum gignant; gazellorum tamen minus malæ sunt cæteris: eas sequuntur leporinæ, Elluchasem. Caro gazel parum excrementi gignit, utpote sicca, Rasis. Nutrimen tum ex algazel frigidum & siccum est, Arabs quidam. Caro caprearū, auctore Celso, bonæ & plurimi alimenti est; sanguinem tamen atræ bili confinem generat. ¶ Ius in caprea, ut docet Apicius: Piper, ligusticum, careum, cuminum, petroselinum, rutæ semen: mel, sinapi, acetum, liquamen & oleum. Aliter ius in caprea assa: Piper, condimentum, rutam, cepam, mel, liquamen, passum, oleum modicè: amylos cum iam bulliūt. Aliter ius in caprea: Piper, condimentum, petroselinum, origanum modicum, rutam, liquamen, mel, passum & olei modicum: amylo obligabis, Haecenus Apicius 8.3.

¶ Ex ceruo uel capreolo pastillus quomodo paretur, Platine uerbis dicitur in Ceruo. Ex capreolo item quomodo fiat ius cōsumptum, ex eodem docebo in Gallina ubi de capo. Cerui anteriorem partem in iusculeo lardario coques, lumbos assabis: ex cōxis pastillos aut pulpamēta facies: Eadē & capreoli, damæ, ac capræ coctura, Platina. Cibarij genus, quod Germani uocāt *hofneffel*, hoc est ligulas aulicas, hoc ferè modo fieri inuenio. Capreoli pellis bulliat & depilata elixet, deinde in ligulas seu tancias dodrātales & sesquidigitū latas scissa, eo liquamine, quod gelu in patina uocāt, cōdiatur.

G. De remedijs ex caprea & dorcade.

¶ Plinius maiore pro parte simpliciter & domesticis tribuit capris uires, (ut Humelbergius obseruauit) quas Sextus peculiariter capreis: id quod non magni momenti est: cum remedia ex eis nō differant genere: sed in eo tantum quod syluestria in plerisq; efficaciora domesticis habeantur. Amplior potentia, inquit Plinius, feris eiusdem generis (caprini,) quod numerosissimum esse diximus. Si cui orium erit diligentius inter se conferre potest (nos obiter tantum contulimus) remedia quæ ab authoribus collegimus, primum attributa uillaticis capris: secūdò sylvestribus simpliciter: tertio sylvestribus illis quas dorcadas Græci, Latini capreas uocant, quæ hic in præsentem locum congerimus. ¶ Capræ torminosis in cibo profunt, Marcellus: dysentericos intelligo: siccatur enim & retinet uentrem caro caprearum, ut Symeon Sethi prodidit. ¶ Cordis draconis pingue in pelle dorcadum nervis ceruinis adalligatum in lacerto, conferre iudiciorum uictoriæ magi promittunt, Plinius. Et post pauca uerba, Dentes draconis illigatos pellibus caprearum ceruinis nervis, mites præstare dominos potestatesq; exorabiles: unde apparet eum dorcadem non eandē existimasse cum caprea, eadem nimirum ratione qua dasypodem a lepore differre putauit. Mulieri candida a pectore hyanæ caro, & pili septem, & genitale cerui, si illigentur dorcadis pelle collo suspensa, cōtinere parius promittunt, Plinius. Inter remedia aduersus comitialē morbū, Magis placet draconis cauda, in pelle dorcadis alligata ceruinis nervis.

¶ Sepum capræ, & adipem anserinū, & medullā cerui, & cepe, cum resina simul & calce uiua, fac ut malagma, mire sanant, Sextus. Cerebrum capræ (capræ Plinius) per annulum traiectum si dederis infanti ad glutendum antequam lac sugat, efficit ut nec caducus fiat, nec phantasma incurrat, Sextus. ¶ Dorci coagulum easdem leporino uires habet, Dioscorides. Leporis, hinnuli, aut capræ coagulum potum ex uino, nec non immissum cum oryza cremore celiacos & dysentericos iuuat, Galenus Parabulum 1.113. ¶ Cui oculi dolent, iecur capræ contritum ex uino bibat cum aqua calida in seruire, sanabitur, Sextus. Idem remedium ad eos qui ab hora decima nō uident, id est, nyctalopas seu lusciosos, huiusmodi præscribit: Iecur capræ (alij capræ, uide supra:) in aqua calida salsa coquatur, & eius uaporem oculi excipiant, & ex eadem aqua oculos foueant: sed & iecur edant, & ex liquefacto inungantur. Quidam iecur eius assant in craticula, & fluentem saporem colligunt, & ex eo inunguntur. Quidam coctum uel assum iecur capræ cum pane edunt, & idem bibunt. Capræ iecur combustum & aspersum, sanguinem sistit, Sextus. Contritum, & ex aceto in naribus offultum, sanguinem mire sistit, Sextus.

¶ Ad maculas de facie tollendas: Capræ fellis drachmam unam, farinæ lupini & mellis drachmas quatuor commisce in unum, & exinde faciem linies, limpidam faciem efficit, Sextus. Fel capræ cum aqua mixtum, illitum in faciem a sole ustam, sanat, Idem. Ad lentigines in facie: Fel capræ seruatum illitum, lentigines de facie purgat, & omnes maculas extenuat. Item cum melle & nitro commixto, & spongia combusta & sulphure uiuo ad mellis crassitudinem redactum, & in faciem illitum, emendat, Sextus. Fel capræ (capræ, Plinius) cum melle Attico mixtum inunges, caliginem potenter discutit, & claritatem præstat, Sextus. Fel capræ drachma una, & modicum uini cum melle ut possit teri, inunges, & sanabis oculorum caliginem. Idem facit & ad cicatricem, & argemata, & nephelion, & glaucomata, & pterygia, si ex eo felle inungantur. Item ex eo felle inungantur palpebræ cum oleris succo, extractos pilos non sinit renasci. Facit & ad ruptiones ex ictu nictularum cum lacte mulieris tepido. Hoc autem fel quanto uetustius fuerit, tanto melius erit, Sextus. Eadem omnia de capræ felle legimus apud Plinium, ut supra recitauimus, paucis quibusdam uariantibus. Fel dorcados per se ad claritatem oculorum laudatur: Hippocratis, ut putant, auctoritate adijcitur, quod in argentea pyxide id seruari iubent, Plinius. Asserunt dorcadi intra uiscera hu morem

morem quandam inesse, qui caliginē depellat oculorum, & obtusiores quoque uisus exacuat, Origenes in Cantica: ego non aliū quā bilis humorem intelligo. Ad tinnitum & sonum auricularū: Fel caprea cum rosaceo aut succo porri terē, & tepesactum auribus instillato, sanat, Sextus. Fel caprea cum rosaceo, ut supra, dentium dolorem sanat, Idem. Ad faucium dolorem: Fel caprea cum melle Attico misce, & fauces tange, mire sanat, Sextus. Ad omnia uitia quae in faucibus nascuntur: Caprea fel cum melle Attico, adiecta myrrha, croco, & pipere æquis ponderibus coques in uino donec contrahatur, & ex eo fauces quotidie tange, donec sanæ fiant, Idem. Ad uentrem soluendum: Fel caprea suppositum ano cum succo cyclamini herbae & alumine aliquantulum aut anetho (nitro, Plinius) combustum, indito: caue ne hæmorrhoides habeat, Sextus. Idem Plinius de felle caprae scribit, ut supra dictum est. Ad ueretri exulcerationem: Fel caprea mixtum cum melle aut succo rubi appositum, mire sanat, Idem. ¶ Splen caprea potatus torminosos mire sanat, Idem. Plinius coeliaci caprae hirciue lienem assum commendat. ¶ Capras negant lippire, quoniam eas quasdam herbas edant: item dorcades. Et ob id simum earum (quaerendum, an caprarum tantum, an etiā dorcadum) cera circumdatum noua luna deuorare iubent, Plinius. Ad arquatos: Capreae stercus aridū eritum cribratum, cochlearij mēsurā ex uini odorati cyathis quatuor ieiuno & loto exhibe: febricitantibus autem ex aqua eandem potionem, Galenus Parabulum 2, 39.

H.

Quemadmodum capreolus apud Latinos diminutiuum est a caprea, sic dorcalis & dorcadion Græcis a dorcade. Βόρκαλον, δερκάδιον, Hesychius. ἡρῶς apud Græcos, caprea, dama, & alijs modis exponitur, ut supra monui. Longe aliud sonat prox dictio Latina. Prox (inquit Festus) bona uox, uelut quidam uocant, significare uidetur, ut ait Labeo de iure Pontificio libro 12. Aliter proba uox, ut alio.

¶ Epitheta: Caprea pascuis intenta, Horatius 4. Carm. Edules, Horatius 2. Serm. Imbelles; Ouidius 1. Fast. Lasciuæ similē ludere caprea, Horatius 3. Carm. Sequaces; Vergilius lib. 2. Geor. oues, autidasque iuuenas, capreasque sequaces a uitibus arceri iubet, quod plurimū eas pascendo mordendoque lædant, Seruius persecutrices exponit, ut simile sit illi, Maleque sequacibus undis: nimirum quod uineas persequantur. Vitibus a rupicapris nemo metuit: quare hoc etiam argumento quomodo hæc duo genera syluestrium caprarum differant, apparet. Ibices altissima occupant, & parum descendunt: rupicaprae descendunt quidem, sed non longe, ita certe ut loca culta nunquam attingant: capreoli inferiora montium, & colles, & ualles, syluasque etiā circa planitiem colunt. Capreae celeres etiā, & syluestres dicuntur inter Textoris epitheta. Fugaces, Ouidius 1. Metam. & Vergil. 10. Aeneid. ἀγροτεῖων πολὺν γὰρ δερκάδιον, Agathias in epigramate: animosos uocat capreolos, quod inter se tales sint cum ludunt & lasciuunt, timidum aliās animal. κινῆς φοβῆς, Herodicus. ¶ Δορκάδιον, δερκάνον ὅτι καλᾶσιν ἢ, ἡ μάστιγες ἀπὸ μόνων δερκάδων, Suidas & Varinus: Hoc est, instrumentum quoddam ad puniendum, uel scutica ex loris caprearum. Δορκάδιον, circumspiciens, Hesychius & Varinus. Pullus si interuallatus conquiescat, ac mox coorietur uelocior, δερκάδιον uocatur, id est dorcadiffans: quæ nuncupatio de animalis producta in cursu natura est, Cælius. Mentio eius fit apud Galenum, nonnullis caprifantem uertere placuit. ¶ Capreoli uitium cincinni sunt intorti, quia ad locum capiendum tendunt appellati, Pompeius lib. 3. Vitis caprea dicta est, quod parit capreolum: is est coliculus uiteus intortus, ut cincinnus: is enim uites ut teneat, serpit ad locū capiendum, ex quo a capiēdo capreolus dictus, Varro de re rust. 1. 32. Noua circuncisis undique capreolis spargantur in tabulatis, Plinius lib. 17. Græci helica uocant, de quo multa dixi in Vitulo parte prima capitis octauī. Vere deinde priusquam coeperit germinare, capreolis, quod genus bicornis ferramenti est, terra commoueatur, Columella 11. 3. Ego huic instrumento nomen positum crediderim, uel quod capreoli cornua representet, quæ quidem puto in summo bifida esse, diuaticatis ramis, qualia & ceruina saepe uisuntur. Quod si ambos huius ferramenti mucrones, quos ab altero tantum parte habet, respicias, caprae uel rupicaprae cornuum quandam uidebis speciem: Vel a similitudine ad illos uitium capreolos, qui bifurcati simpliciter sunt, necdum in sese retorquentur. Germani hæc instrumenta uocant *jetthoswle*, id est sarcula, ab usu sarriendi & exherbandi. Capreolus, ut quidam scribit, dictio Teſtonica: Cæsar 2. belli Civilis. Duæ primum traves in solo æque longæ, distantes inter se pedes quatuor, collocantur: inque eis columnellæ pedū in altitudinem quinque desigunt, has inter se capreolis molli fastigio coniungunt. Vitruuius lib. 10. cap. 20. cardines uocat, extremas capreolorum partes quæ in cauum induntur, &c. ut scribit Gul. Philander in Annotationibus suis in Vitruuium. Spirulatim signat, clauiculatim, & capreolatim, Cælius. Dicitur & lebeti subiectus capreolus, id est helix, splen, Idem. Mulieres ferē circulum ex stramento nexum lebetibus & cucurmis subdunt: ut patellis & sartaginibus tripodis gentis illud quod furculas habet, quibus sartaginū ansæ nitantur, fixam unam, alteram ambulatoriam. Hoc forte capreolum Latine dixeris, siue quod tripes sit, ut & machinam quandam tripedem, & ludī puerilis instrumentum capram uulgo dici supra monui: siue propter furculas: nam ceruos etiam bacilla fuscillata uocari Seruius scribit: & Græci helicas in uitibus capreolos uocant, quos Germani fuscillas. Est & aliud instrumentum cum ansa bidente seu fuscillata, quod mensis imponitur, ut patellas sustineat præsertim pauperum, in quibus inferunt pultem: hoc etiam capreolum nominarim, eius *psannenēnecht*. ¶ Dorcadion eadem dis-

ctamno herba est, ut supra exposui. Apud Aëtium libro 10. cap. 2. aduersus iecoris obstructionem dorcadiadis herbae, quae & muscium appelletur, pars una, cum costi dimidio, cochlearij mensura in potu datur. Hæc quænam sit, certi nihil habeo; uidetur sanè esse odorata aliqua herba, quæ moschum odoramentum recentioribus tantum Græcis notum, ex quibus Aëtius quoque est, odore suo referat; cuiusmodi ego plures noui, sed iuam moschatam uulgo dictam, chamapityi similem, aut genus alterum chamapityos, obstructio iocineri proculdubio utilem, præ cæteris hoc nomine donatim. De alijs herbis quæ moschum olent, in Dorcade peregrina, ex qua moschus colligitur, in M. litera dicam. Inuenio & muscilion dici quandam herbam ab odore musci, ut coniectio: quoniam & dorcida uocant eam, naribus uitiosis & scetentibus accommodatam, ut Aëtius existimat, nisi quis pro dictamno accipiat, quod & dorcidiū appellat, Hermolaus. ¶ Dorceus, unus ex canibus Actæonis apud Ouidium. Dorcon, Δόκων, nomen rustici in epistolis Simocati. Orynx (lego oryx) animal colore dorcadi simile, Hesychius & Varinus. Antaplon, peregrinum animal capreolo simile, uide supra in Calopode. ¶ A capreis Capreae dictæ sunt, insula ultra Surrentū Campaniæ circiter octo millia passuum, Tiberij principis arce quondam nobilis, nunc coturnicum multitudine, &c. Sipontinus. Capreae nomine insula etiamnum est in cōspectu Neapolis, Nic. Erythræus. Capreae ab Athenæo abruptæ, Strabo lib. 1. Et libro 5. Caprearum, inquit, duo antiquitus fuerant oppidula, nunc uero unum, quod Neapolitani occupauere, &c. Tiberium aliquando in Capreis habitasse apud Iosephum quoque legimus lib. 18. Antiquitatum, cap. 12. Huius insulæ supra etiā in Capra memini, capitis 8. parte 1. Dorcades insulas (ut quidam nominant, perperam fortassis: nam apud Plinium & Solinum Gorgones appellantur) in Oceano Aethiopico sitas contra Hesperidū hortos, Phorci filia Gorgones dictæ inhabitasse dicuntur. ¶ Perseus dorcū & ursum, & alia quædā animalia amabat, Trezes in Varijs. ¶ Laphria Dianæ apud Patrēses magno in ara igne excitato ceruos, apros, dorcades, & alia animalia uiua inijciunt, Pausanias in Achaicis. ¶ Caprea prius iungentur lupis, de re incredibili, apud Horatium 1. Carminum. Ne caprea contra leonem, *μη πρὸς λέοντι δερκᾶς*, hoc est ne lōgē inferior cū potētiore decertes. Dorcas enim syluestris est capreolus, Erasmus: Quasi uero aliquis capreolus sit nō syluestris. Refertur à Diogeniano. Suidas integrū refert senarium, *μη πρὸς λέοντι δερκᾶς ἀφωμαι μάχης*. Huc pertinet uersus illi Vergilianī libro 10. Aeneid. Impastus stabula alta leo ceu saepe peragrās, (Suadet enim uesana fames) si forte sagacem Conspexit capream, &c. Sed prius Appulis iungentur capreae lupis, Horatius. Citat Erasmus in prouerbio, Prius lupus ouem ducat uxorem.

DE PYGARGO.

Pygargi, teste Plinio, ex caprarum syluestrium genere sunt, quas transmarini situs mittūt. Quidam pygargum capream syluestrem exponunt, non dissimilem damæ, cuius interpretationis author rem non afferunt. Sumine cum magno lepus, atq; aper, atq; pygargus. Et Scythica uolucres, Iuuenalis Sat. 11. ¶ Deuteronomij cap. 14. *יִשְׁרָאֵל* dischon uocem Hebraicam Chaldaus interpretatur *רֵמָא* rema, id est unicornem. Arabica translatio habet *ارزى* arziu: Persica *بوز* buz cohi; quam etiam pro akko, id est ibice, ibidem koz cohi redditur. Buz quidem Persice capra est, & koz quoque fortassis; nam & Illyrice koza uocatur. Septuaginta *πύργαρος*: Hieronymus pygargus. Numeratur autem inter quadrupedes cibo hominum puras. Bartolemaeus Anglicus author obscurus, Pygargus (inquit) animal cornutum est & barbatū instar hirci, minus ceruo, maius hirco: simile hircoceruo: miræ uelocitatis: loca frequentat syluosa & deserta. Glossa etiam, inquit, in Deuteronomion, animal hircoceruo simile exponit. ¶ Est & aquilæ genus apud Aristotelem pygargi nomine, ab albicante cauda. Græci grammatici *πύργαρος* interpretantur etiam pro homine timido & imbelli, quod quibus albæ sunt nates, uel potius totum corpus, serè timidiore sint: melampygi uero, id est nigris natibus, qualem fuisse Herculem ferunt, fortes ac intrepidi: Vide prouerbiū, Ne in melampygu incidās, apud Erasmum, cuius mentionem Varinus quoque facit: Item pro turpi & libidinoso, ut pygargos sit per antiphrasin: *ὁ μὴ ἀργὸν ἔχει τὴν πυγὴν, ἀλλὰ κινῶν αὐτὴν ὅν τῳ συνιστάει*: Præterea pro rapace, nimirum à pygargi aquilæ natura.

DE BUBALO.

Pauca animalia gignit Germania: insignia tamen boum ferorum genera, iubatos bisontes, excellentiq; & ui & uelocitate uros, quibus imperitum uulgus bubalorum nomen imponit: cum id gnat Africa uituli potius cerui ue quadam similitudine, Plinius. Bubali uulgaris, id est uulgo sic appellati apud plerasq; Europæ gentes, historiā supra statim post Taurum descripsi, & obiter quadam de Africano bubalo immiscui, præsertim capite primo. Apud Græcos ubicunq; bubali mentio sit, de Africano semper intelligemus: & similiter apud Latinos ueteres: Nam recentiores omnes pro bouis syluestris genere hoc nomen usurpant. ¶ *Βύβαλος*, *δερκᾶδος*, Hesychius, dorcadion capreolum significat, diminutiuum à dorcās. *Βύβαλις*, *ὁ Βύβαλος ἢ ἀσπράγαλος*, Hesychius & Varinus. Malim *Βύβαλις*, ut numerus cum interpretatione conueniat: nisi illam potius mutes in singularem numerum, hoc pacto: Bubalis, & bubalum animal, & talum significat, Talum forsitan bubalum aliquis dictum suspicetur, à bû augente particula, & uerbo *βάλλω*: eò quod ludentes frequenter eum proiecent. Aristophanes grammaticus scribit damalin, id est iuuenecam, *λιονπρότυον Βύβαλιν* (proparoxytona uoce) ab Aeschilo dici, & à Sophocle *γυγνὺ Βύβαλιν*, eodem modo, declinandi scilicet & accentus ratione, quo *ὁ Βύβαλιν* dicimus, (nam alioqui communior uox est *Βύβαλις* oxytona, quæ accusatiuum facit *Βύβαλιν*.)

Varinus

Varinus in Τράγοι. Διονύσιος ἑρμηνεύει expono prædæ leonum expositam, γῆρῶν, ex terra natam significat: haud scio an legi possit γῆρῶν pro νεογῶν, id est, tenerā & nuper natam. Βεβαλὶς oxytonum apud Aristotelem legitur, & Oppianū & alios. Bubalorū foetus βεβαλὶς dicuntur, Varinus in τράγοι. ¶ Ἰαχμὴ ἱαχμὴ Hebræis bubalum Africanum, de quo hic agimus, significare, copiose asserui in Bubalo deboum genere supra. Cæterum Deuteronomij capite 14. ubi Hebraicè ἱαχμὴ legitur, Persica translatio habet mosk andaz. Tragelaphi & bubali nascuntur in Arabia, Diodorus Siculus lib. 3.

¶ Bubalus, inquit Oppianus lib. 2. de Venatione, corpore minor est euryceroie (id est dorcade platyceroie: Gyllius non rectè ceruum transtulit): dorco autem longe præstantior, (dama longè inferior Gyllius ineptè uertit): splendidis est oculis, suauis colore, pulcher aspectu. Cornuum recti longi rami à capite exorti, mucrones retro ad tergum excelsos retorquent. Καὶ κόρυμβον, ὅθεν μὲν ἀπὸ κεφαλῆς τὸ πρῶτον, Ἀρμενίων πρῶτον, &c. Domesticam sedem mirificè amplectitur: nam si ipsum uinculis astrictum uenatores in alienum locum longinquum abduxerint, ac ibidem in pastionibus liberum & solutum reliquerint, non obliuiscitur ad consuetudinem loca redire, neq; diu patitur apud externos ut hospes erraret: neq; enim solis hominibus amica patria est, sed eius desiderio etiam fera tenentur, Hæc Oppianus. Idem lib. 4. de Piscatione, sciānam piscem bubalidi, & struthiocamelo comparat, quod hæc omnia in metu, occultato tantum capite, tota se satis laterè putent.

ὡς δὲ τῆς αἰμυλῆς ἐπεστυμμένοιο λῆοντος

μαψιδίλῳ φυλακῶν ποσειδάωντος, εἰς δὲ θεοῦ ἀδελφῆς

ἀφροδίτης. ἢ δὲ ἡ πορὶ οἰοῖται, εἰς δὲ καὶ λῆοντος

Βεβαλὶς γὰρ λόχμοι καὶ τῶν τρέφαται καὶ λῆοντος,

ἔλπιται, εἰς οὗτοι δὲ μὴ ἐπαίξας ὁλοὺς θῆρας.

Ἀγκλίνε, ὁπότε δὲ καὶ ὁ λῆοντος μὲν πορὶ ἀλῆσαι.

¶ Bubalis capreisq; interdum cornua inutilia sunt: nam & si contra nonnulla resistunt, & cornibus se defendunt, tamen feroces pugnacesq; belluas fugiunt, Aristotel. 3. 2. de Part. animal. Bubalorum & ceruorum sanguini fibræ nullæ insunt: quare sanguis eorum non similiter ut aliorum concreuit, Aristot. Bubali sanguis aliquantulo amplius spissatur, quàm leporis & cerui, quippe qui proximè ouillo aut paulò minus consistat, Idem. Bubalorum sanguis non spissatur, Plinius.

¶ G. Bubali coagulum easdem vires leporino habet, Dioscorides. Coagulum hinnuli bubali contra potum citatæ prodest, & contra fungos, Haly. Barbari quidam remedia quæ de bubulo simo & tauri urina Dioscorides scripsit, absurdistime ad bubalum referunt.

¶ H. Βεβαλίον nomen rustici in epistola quadam Simocati. Οὐτε γὰρ λαγὺς φοιτᾷ πρὸς ἡμῖν, ὅτε δοκεῖς ἰσχυρῆς, ὅτε βεβαλίδος, &c. ἐλαφοί, &c. In eadem. Et paulò post, Δοκεῖς δὲ ἡ γὰρ βεβαλίδος οἱ γέγονον λέοντες ἀπὸ τῆς ἀπὸ λῆοντος. Post uastam Aegypti solitudinem, Aethiopia uersus, Cynoprosopi homines habitantes ex uenatu dorcadum & bubalorum uiuunt, Aelianus. Βέβαλα, carnes bouis seu bubulæ, Hesychius. Ornamenta quæ circa manuum iuncturam ferunt, præsertim mulieres, Græci περιεσπῆς, &c. & bubalia uocant, Cælius ex Athenæo. Bubalion ornamentum aureum circa brachiale. Diphilus in Pellice. Βεβαλία λαμπρῶν πρὸς τὸν φρονήματα, Etymologus: ἡ μὲν φορέματα, senarius est iambicus. Sunt qui muliebri pudendum exponant, ut amphideon etiam pro utroq; ut supra dictum est in Vitulo cap. 8. Βεβαλίον, cucumis agrestis, Galenus in Glossis in Hippocratem: idem nomen apud Dioscoridem reperitur. Βεβαλίον, nauis quod bubali περιεσπῆς, id est caput, insigne haberet, Varinus & Etymologus. Sunt & alia huius uocis in Græcorum Lexicis declarationes. Etymologus βεβαλίον exponit magnū & multum. Βεβαλίον nomen nauis apud Philistum: dici uidetur de oneraria uel ualde onerata nauis, ut βεβαλίον Suidæ.

¶ DE ORYGE, uide in Olitera.

DE IBICE.

¶ Caprarum syluestrium genere sunt etiam Ibices in alpinis, pernecitatis mirandæ, quāquam onerato capite uastis cornibus gladiorumq; uaginis, in hæc se librant, ut tormento aliquo rotati, in petras, potissimum e monte aliquo in alium transilire quærentes, atq; recussu pernecius quo libuerit exultant, Plinius. Hoc genus Germani uocant steinbock: Galli quoq; Cisalpini qui Italicè loquuntur circa Mediolanum, Germanicum nomen usurpant: & similiter finitimi eis Rheti, scemi nam tamen priuatim suæ linguæ uocabulo uesinam indigerant.

Scoppa ibicem scem. gen. facit, penul. breui, Plinius ibices rotati masculino genere protulit. Idem Scoppa Italicè camorciam interpretatur, sed hæc rupicapra est camuza Rheticè dicta. Fœminam ibicem Heluetij montani priuatim uocant ybschen, uel ybschgeiß: quod nomen à Latino deductum non dubito. Illyrij kozoro zicz. Hebræi דִּישָׁן Deuter. 14. inter quadrupedes puras: quāquam Septuaginta illic tragelaphum interpretantur, de quo supra dixi: quod parum placet, quoniam tragelaphum circa Phasin amnem solum reperiri Plinius scribit, Diodorus Siculus etiā in Arabia. Chaldaica translatio habet אֶלְיָאֵל: Arabica عِلْيَا Persica کورز کوهی, kortz cohi, pro dischon uero, id est, pygargo buz cohi, Abraham Esra, & Iudæorum pleriq; rupicapram uel ibicem, ut audio, interpre-

tantur. Rabi Salomon Germanica uoce *steinbock*, id est ibicem: Kimhi hircum syluestrem *יחיא* iaal, unde foemininum iaelah, plurale ieclim. David Kimhi hircum ferum exponit. Hieronymus primo Reg. cap. 24. & Augustinus Iustinianus psalmo 104. ibices uertunt. Videtur sanè nomē iaal à scan dendo factum. Græca translatio non rectè habet *ιαφαις*. Chaldaica iaela. Arabica gazaël uel gazal, quod nomen pro dorcade uel caprea superius exposui. Vox iaal reperitur etiā Iob 39. & Prouer. 5. aliqui damam, alij hinnulum uel capream interpretantur. ¶ Capricorni nomen apud Latinos auctores, quorum quidē sermo probetur, pro animali positum nunquam legi, sed semper pro sy dère, ut inferius exemplis patebit: & similiter egoceros Græcorum, ad cuius imitationem capricor. nī uocem Latini formarunt: apud Suidam solum legimus, Aegoceros animalis genus, nec plura. *Αἰγία* apud Homerum (cuius carmina supra citauī in Capris syluestribus in genere) ibex esse ui detur: Nam & nomen ferē conuenit, & cornuum magnitudo apta ut arcus inde fiant. Aliæ quidem syluestres capræ minus idonea arcubus cornua habere uidentur, quod uel minora sint, uel ramosa.

Quamobrem de feris capris, quas ixalos uocat Homerus, ex Eustathio hic auctariū adijciemus, superius omissum. Capræ feræ, inquit, dum fugiunt uenatores attritis uehementius coleis, sæpe castrantur, ut siues etiā feri, qui ita affecti *χλῆλαι* uocantur. Hoc autem accidere tum capris tum suis bus feris multi etiā nostro tempore obseruauerunt. Porro cornua ixali capri *ἰκκαυοῦ* id est se decim palmorum, siue dodrantum quinq; & palmi unius, quidam ita intelligunt ut per se utrumq; dimidiæ tantum mensuræ fuerit, nempe duorum dodrantum cum dimidio. Sed hæc magnitudo ni hil rarum aut mirum haberet. Atqui uel singula quatuor dodrantum uisa sunt, & alia maiora ad se ptimum usq; dodrantem. In Delo certè insula consecratū aiunt cornu aduectum ex locis circa ma rer rubrum, arietis bicubitale & octo digitorum, librarum uiginti sex pondere: & alterum hirci, bieu bitale cum dodrante, ponderis eiusdem. Hæc Eustathius. Habent alpes, ut Polybius tradidit, pecu liaris formæ belluam, specie similem ceruo, ceruice & uillis exceptis, quibus caprum refert, geritq; sub mento aruncum dodrantalem, cui crassius pro pulli equini cauda, & paulatim in mucronem colligitur. Strabo paulò ante finem libri quarti. Verba Græca sic habent, *οἱ δὲ πολὺν καὶ ἰδιό μορφον τι ζῷον ἡγουμένην ἐν ταῖς ἀλπεσιν, ἰαφαιδίας τὸ γένος, πλὴν αὐτῶν καὶ τριχίματων, τοῦ τε δ' ἰονίως καὶ περὶ τῶν ἰσθμίων τοῦ αἰγίου τοῦ αἰγίου ὅσον αἰθαμιῶν ἀγροῦσιν*. Hanc feram apparet ibicem esse: & Stra bonem uel Polybium *καπερον* pro *καίρον* posuisse, quoniā Latini, à quibus acceperere fortassis, caprum hircum appellant: Græci uerò aprum uel suem marem, cui cum ibice nihil commune. *ρυλὴ* Græcis nucleum significat, præcipuè oliuæ: & ab eius figura quamuis congeriem seu struē, quæ in acumen tendit, qualem Latini metam uocant, cuiusmodi est fœni metā. Latinus Strabonis interpres carnis globum transfudit. ¶ Ibix in uetere Testamento cum i in utraq; syllaba scribitur, & ab imperitiis pro caprearum genere uel ariete exponitur. Isidorus dorcades, capreas, & ibices imperitissime confundit. Ibices, inquit idem, quasi auices: eo quod instar auium ardua & excelsa teneant & inhabi tent, ita ut de sublimi uix humanis obtutibus pateant: unde & meridiana pars ibices aues uocant, quæ Nili fluentis inhabitant. Ibides aues intelligere uidetur, nulla ratione. Similem uideo R. Isaac Iudæi errorem qui Hebraicam uocem ako, id est ibicem, nomen auis facit. ¶ Noster Franciscus Niger in Rhætia descriptione, Rhætos Heluetijs confœderatos, quoniā ibicem pro insigni gentis habeant, in uenationibus ei parcere scribit, his uersibus: Parcitur hic capricorne tamen tibi, Pa nos amice, Arma quod exornes, & pulchra insignia gentis. Hinc longum hic uitam uiuens, in gentia iactas Cornua, perçplicas rugosa, repandaq; in armos, Formosusq; nigris uillis in monti bus erras. ¶ Capræ syluestris alterum genus est caper montanus uel ibex, Albertus: duo enim ge nera, præter capreolos, (qui minus proprie capris adnumerantur, ut supra dixi) caprarum sylue strium Germanis nota sunt, rupicapra & ibex. Idem Albertus Creticas capras, quæ pastu dictamni infixas corporibus earum sagittas excernunt, capros montanos siue ibices interpretatur, quod ta men nullis argumentis probat. Et alibi, Nullum (inquit) animal cursu & agilitate tantum pollet, & simul tam ingentia cornua habet, quàm caper montanus, quem Latine ibicem uocant: huius enim cornua à capite usq; ad clunes protenduntur: & cadens ab alto totum corpus inter cornua protegit à collisione, & ictus lapidum magnorum excipit cornibus. Et in catalogo quadrupedum alphabe tico, Ibex de genere capri animal, colore fuluum, in alpihus Germaniæ abundans, magno etiā hir co maius: summas rupes ascendit, & cum altius scandere nequit, conuersum aliquando uenatorem deijcere nititur: sed peritus uenator cruribus diuicatis dorso eius insilit, & cornua manibus appre hendit, & sic aliquando de rupe depositus euadit. Extat Gordiani sylua memorabilis picta in do mo rostrata Cn. Pompeij, in qua pictura etiā nunc continentur ibices 200. &c. hæc autem omnia populo rapienda concessit die muneris, quod sextum ædebat, Iulius Capitolinus in Gordiano pti mo. Ibicum generis mihi uidetur feræ illæ capræ in summis Libyæ montibus, quas ex Aeliano de scripsi supra in Capris syluestribus in genere. ¶ Ioannes Stumpsius noster in Chronicis Helue tiæ non pauca memoratu digna super huius animantis natura scripsit, quæ ego Latine sic reddidi: Ibices in summis apud Heluetios montibus abundant. Incolunt enim uertices alpium, ubi glaciēs nunquam soluitur, nostri appellant *firn* & *gletscher*. Natura enim frigus requirit hoc animal, cæ cum aliter futurum. Egregium est & corpulentum, specie ferè ceruina, minus tamē. Cruribus quidē gracilibus, & capite paruo ceruum exprimit. Pulchros & splendidos oculos habet. Color pellis fuscus

Fuscus est, Ungula bifurca & acuta, ut in rupicapris. Magni ponderis cornua ei reclinantur ad dorsum, aspera & nodosa, eoq; magis quo grandior ætas processerit. Augentur enim quotannis, donec iam uetulis tandem nodi circiter uiginti increuerint. Bina cornua ultimi incrementi, ad pondus sedecim aut octodecim librarum accedunt. Libram dico pondus sedecim unciarum, quamquam nostra octodecim implet, Ibex saliendo rupicapram longe superat: hoc tantum ualet, ut nisi qui uiderit, uix credat. Nulla montium tam præceps aut edita rupes est, quam non saltibus aliquot superet: si modo aspera sit, & spatia tanta promineant, quanta salientis ungulas excipere possint. Parietem scandit, si asper sit & non incrustatus. Venatores impellunt eam ad rupes excelsas & lætes, illic cum euadere nequeat, conficitur, uel ab homine funibus per rupem demisso, uel ab ijs qui scandendo per rupium latera accedunt. Fera uenatorem expectat, & sollicitè obseruat, an inter ipsum & rupem uel minimum inter sit spatium: nam si uisu duntaxat intueri (ut ita loquar) possit: impetu facto se transfert, & uenatorem impulsu præcipitat: Sin ille ita presse fixèq; rupi hæreat adeundo, ut nulla interualli spes appareat, fera loco manet, in quo uel capitur uel conficitur. Lucunda quidem hæc uenatio, sed multis laboribus & periculis coniuncta: quamobrem sapius bombardis feriuntur. Valesij qui circa Sedunum habitant, ibicem in prima ætate captam omnino cicurari, & cum uillaticis capris ad pascua ire & redire aiunt: progressu tamen ætatis ferum ingenium non prorsus exuere. Fœmina in hoc genere mare suo minor est, minusq; fusca: maior capra uillatica, rupicapra non adeo dissimilis. Cornua ei parua, & ea quoq; rupicaprae, aut uulgaris caprae, cornibus ferè similia, Hucufque Stumpsius. Aristotelis uerba de coitu elurorum, id est felium, lib. 5. cap. 2. hist. animal. Alber tus ridicule transfert ad capri montani, siue ibicis coitum, his uerbis: Mares furio moru (barbarum hoc uocabulum ex Auicennæ translatione ad eum peruenisse opinor) non coeunt cum fœminis retro supersilientes: sed mas eleuatur in pedibus posterioribus, & fœmina applicat se ei æquando, &c. Viderat fortè uel ipse, uel ab alijs acceperat, qui ipsi uiderat, ibices inter se colludentes, & colluctantes quodam modo: ut etiam caprae solent: & hunc eorum lusum existimauit coitum esse. Et si maxime ita coirent, quod mihi tamen in tali suffraginū & reliqui corporis caprarū similitudinē quadrupedum habitu, fieri nequaquam posse uidetur: ridiculè tamen errat, ut dixi, pro sele ibicē interpretatus. Ibicem moriturum uenatores quidam narrant in altissimam montis rupem ascendere: ac ibi altero cornu ad parietem seu latus rupis innitentem ambitu perpetuo, ita ut nunquam conuertatur, circuire: donec attrito iam cornu moribundus corruat. Et quoniam in altissimis inaccessisq; moritur locis, nunquam ferè cadauer eius inuenitur: contingit tamen aliquando ut magni nitium globi dum præcipientes è uerticibus ruunt, ipsa subinde uoluntate auctores, obuios forte ibices uiuos, ut & alia quæuis animalia, arbores, saxa, tuguria, corripiant, inuoluantq;, & ad imos montium pedes deferant.

¶ G. Sanguinem ibicis aliqui commendant aduersum calculum uesicæ: hoc modo. Vini apiati (hoc est, in quo adhuc multo apium aridum uel semina eius imposita sint) partes circiter sex: sanguinis partem unam, simul feruefaciunt, mox in uase referuant, & ter die potum inde præbent: mane, & tum quidem in balnei solio sedent: in meridie, uesperis: hoc triduo fieri iubent, futurum enim ut calculus in arenam comminutus cum urina excernatur: sin minus, execandum esse, tanquam extremo remedio frustra tentato. De hirci domestici sanguinis ad eundem usum præparatione, pluribus dixi supra. ¶ Incredibile & unicum remedium (inquit Marcellus Empiricus) ischiadicis & arthriticis hoc est, quo & ipse Ausonius medicus sanatus est, & multos ita iacentes, ut mouere se sine cruciatu nequirent, intra quinque dies stare, ambulare autem intra septem dies fecit: Conficitur sic, Fium ibicum Luna septimadecima colliges, quamquam & alia Luna uetere collectum (si res urgebit) simili efficacia prodest, dummodo medicamentum septimadecima Luna cõponatur. Ex eo ergo sicut quantum unius manus pugno pleno potueris comprehendere, dummodo impar sit numerus pilularum, in mortarium mittes, (conteres ualidissimè,) atq; adijcies piperis grana uiginti quinque diligentissime trita: tunc addes mellis optimi heminam, & uini ueterrimi optimi sextarios duos: (alias sextarios quatuor, & conditi more miscebis potionem) & contritis prius pilulis uniuersa miscebis, & repones in uasculo uitreo, ut cum fuerit opus paratum habeas medicamentum ad subueniendum. Sed ut maior sit medicaminis efficacia, Luna septimadecima id facere debebis: & cum daturus fueris remedium, à die Iouis incipe, & per dies septem continuos dato, ita ut qui remedium datus est, stans in scabello contra Orientem bibat. Quæ potio, si ita ut scriptum est, data & obseruata fuerit, etiamsi omnibus articulis & coxa infirmus contractusq; fuerit, & immobilis ac desperatus iacuerit, necesse est ut septima die ambulet (ita sanabitur, ut nunquam paribus doloribus implicetur.) Hæc Marcellus cap. 25. Et rursus cap. 34. Inuictam, inquit, potionem ad ischiadicos & arthriticos facientem, in titulo superiore de ischiadicis plenissime scripsimus: sed quoniã tam diuinus eius effectus est, iterandam putauim, ne quis arthriticis remedia requirens huius ignoratione fallatur. Fimus ergo ibicis in sylua uel in monte colligitur. ¶ Coagulum ibicis easdem leporino uires habet, Serapio citans Dioscoridem: ego cum Græcis Dioscoridis uerbis contuli, nec inuenio nomen ullum Græcum cui ibicis nomen Latinum cõueniat, sed totus is locus apud Serapionem mutulus est: nam hinnuli, dorci, bubali, & cerui nomina omissa sunt: unde conicio unum ex istis Serapionis interpretem exposuisse ibicem, & dorcum uel bubalū, potius quàm hinnulū aut ceruum, ita reddidisse.

¶ H. Aegoceros, id est capricornus, animal est marinum, ut scribunt Grammatici, in quod tradunt se Pana transformasse, & in aquam se deiecit, cum in Aegypto unâ cum reliquis dñs Typhōna gigantem acerrimum deorum hostem fugeret. Sed Iupiter huius ingenium admiratus, inter astra eum collocavit. Lucanus lib. 8. Humidus Aegoceros, nec plus Leo tollitur urna. Lucretius lib. 5. Quo pacto æstivis è partibus ægocerotis Brumales adeat flexus. Sunt qui ægocerotem à Iove inter sydera relatum scribant, quod cum eo nutritus fuerit. Alij Pāna existimant posteriorem partem in effigiem piscis, priorem vero in formam hirci commutasse: & ea specie à Iove in cœlum esse translatum. Tum gelidum ualido de pectore frigus anhelans Corpore semifero magno Capricornus in orbe. Cicero 2. de Nat. Eadem lege in Arato. Lotus Hesperia Capricornus aqua, Propert. lib. 4. Eleg. Tyrannus Hesperia Capricornus tridax, Horatius 2. Carm. Plura lege apud Varinum, qui Aegocerotā Pani similem, & natum ex eo ait, &c. Aegoceros humidus, gelidus, celer, corniger, udus, nitosus, laniger, hirsutus, setosus, corniger, auritus, horrendus, atrox, tropicus, aquosus, rigens, imbrifer, minax, frigidus, urniger, in Epithetis Textoris. Conveniunt autē hæc epitheta omnia quidem syderi, sed partim etiam ibici feræ. Cur per cancrum anima descendere, per capricornum ascendere dicatur, Porphyrius explicat in Antro nympharum, & Cælius 15. 23. Capræ ascendunt pascendo, unde in zodiaco signum, ubi Sol rursus ascendere incipit, hac potissimum ratione capricornum dixerunt.

MVS MONIS historiam post Oues requirere: etsi hoc etiā loco reponi potuisset: sunt enim in illo caprino, & à Pausania in Phocicis hirci sylvestres uocantur.

HIRCOCOVES feræ sylvestres, ut Philostratus scribit in uita Apollonijs, ultra Catadupa Nilireperiuntur, forma tanquam ex boue & hircocomposita.

DE DAMA PLINII ET VETERVM.

CAPRARVM sylvestrium generibus, quæ transmarini situs mittunt, Plinius damas quoque adnumerat: & alibi, Cornua (inquit) rupicapris in dorsum adunca, damis in aduersum; ut dama torte nihil aliud aut parum à rupicapra differat, præterquā cornuum situr. Quamobrem longe alia est dama uulgaris, de qua proxime dicam, nempe dorcas platyceros Græcorum, cui nomen Latinum non inuenio: ut neque Græcum damæ Plinij. Sipontinus platycerotes ex damarum genere esse scribit, nullo ad hanc rem testimonio usus. Certum est platycerota uulgo damam uocari, neque uulgaris damæ genus, sed eam ipsam esse. Alij dorcadem simpliciter damā interpretantur, ut Platina, & dorcem Gaza in problematibus Aphrodisiensis, & Albertus agazel uocem Arabicā, quæ omnia ad capreas & platycerotes, & alias fortassis caprarum sylvestrium species, ut capreolum à quo moschus excernitur, tanquā generis uocabula, non ad solam damarum speciem pertinent. Theodorus ex Aristotele præterea uertit damam, de qua uoce plura dixi in Caprea. Strabonis interpretēs ῥογας faciūt damas. Gadilone: tica regio (inquit Strabo libro 12.) post Halyos ostia ad Armeniam usque extenditur, tota campestris: alit autem dorcas, quarum alibi raritas est. Mario Grapaldo ῥογας damam reddere libuit. Hoc in uniuersum dixerim, recentiores omnes ubi damam uel ex Græcis uertunt, uel aliter eius meminerunt, eam quæ uulgo sic appellatur, hoc est platycerotem, non Plinij damam intelligere. Primus nostris seculo Ge. Agricola discrimen animaduertit. An uero uetustiores damæ nomine Plinianā semper intelligant, nec assero, neque nego. Recentiores quidam ῥογας zebi uocem Hebraicam pro dama exponunt: nos capream esse supra docuimus. Est & sui generis Auicennæ agazel, quā Albertus damam nominat, libro 22. his uerbis: Dama bestia est magnitudinis capræ, figuræ, & pilis: sicut ceruus cornua habens, sed plana, longa & acuta. Est autem cursu uelox, uita prouida, cornupeta in aduersas sibi bestias. Arabice uocatur agazel. ¶ Damæ mansuescunt rarò cum feræ dici iure non possint, Plinius 8. 56. ut Vincentius Bell. & Volaterranus alijque citant. Quin etiam Platina uidetur hanc lectionem secutus, damam rarò mansuescere posse scripsisse: nostri codices melius, Hi mansuescunt rarò, cum feri dici iure non possint, proximè autem de leporibus loquutus erat. Hanc lectionem Gelenius in Castigationibus suis probat ex archetypis manuscriptis. Pecuarius canis neque tam strigosus aut pernix debet esse, quæ qui damas ceruosque & uelocissima sectatur animalia, Columel. Nō omittenda sunt etiā tria de damis epigrammata Martialis, quorum unū lib. 1. extat de pugna damarū huiusmodi.

Frontibus aduersis molles concurrere damas Vidimus, & fati sorte iacere pari.

Speciāuere canes prædam, stupuitque superbus Venator cultro nil superesse suo,

Vnde leues animi tanto caluere furore? Sic pugnat tauri, sic cecidere uiri. Et alterū li. 4.

Aspicis imbelles tentent quàm fortia damæ Prælia, tam timidis quanta sit ira feris?

In mortem paruis concurrere frontibus audent. Vis Cæsar damis parcere? mitte canes.

Tertium in Xenij: Dente timetur aper, defendunt cornua ceruum. Imbelles damæ quid nisi præda sumus? Fuluo tergo damæ, Ouidius in Halieuticis numerans eas cum lepore & ceruo. ¶ Et canibus leporem, canibus uenabere damas, Vergilius in Georg. Feræ pecudes, ut capreoli damæque, nec minus orygam ceruorumque genera & aprorum, modo lautitijs & uoluptati dominorum seruiunt, modo quæstui ac redditibus, Columella 9. 1. Timidi damæ ceruique fugaces, Nunc inter canes & circum recta uagantur, Verg. in Georg. Grammatici masculini aut foemini generis esse dicunt. Cum canibus timidi uenient ad pocula damæ, Vergilius Aegl. 8. Oculis capti talpæ (inquit Quintilianus 9. 3.) & timidi damæ dicuntur à Vergilio: Sed subest ratio, quia sexus uterque altero significatur.

ficatur. Tam enim mares esse talpas damascq̃ quàm foeminas, certum est. Et superiecto pauide nartarunt Aequore damæ, Horatius i. Carm. Veloces damæ, Seneca in Hippolyto. ¶ Damæ epitheta apud Textorē recensentur hæc, Agrestis, errās, fugax, imbellis, levis, pauens, pavidus, pronus in fugam, spurcus, tener, territus, timidus. Possunt sanè & hæc epitheta, & alia pleraq̃ de damis apud authores memorata, tum platyceroti tum Plinij damæ (cornuum figura tantum excepta) communia esse, quando utraq̃ syluestrium caprarum generis sunt. Indiam petenti Alexandro Magno rex Albanix dono dederat inusitata magnitudinis canem; cuius specie delectatus, iussit urfos, mox apros, & deinde damas emitti, contemptu immobili iacente, &c. Plinius. ¶ Dama Pythagoræ filia fuit, ingenio & doctrina in exponendis paternis sententiarum inuolucris excellens, Cælius. Gordiani sylua memorabilis extat, in qua picturæ etiam nunc continentur, damæ ducentæ, &c. Iulius Capitolinus in Gordiano primo. Recentiorum quidam dammam per m duplex scribunt, quod ego non probo.

DE DAMA uulgarī, siue recentiorum.

ANIMALIUM quorundam cornua in palmas sinxit natura, digitosq̃ emisit ex ijs, unde platycerotas uocant, Plinius. Dioscorides dorcadem platycerotem nominat, quod dorcadi, id est capreæ, similis sit, nisi latitudine cornuum differret: quanquam Græce *δορκάδος καὶ πλατυκόρωτος* legitur, ut supra ostendi, tanquam diuersa sint animalia: ego sine cōiunctione legere malim, ut interpretes omnes fecerunt: facile fuit καὶ pro ῥι mutare. Quærendum an idem animal sit, quod quidam ceruum palmatum uocant: quoniam cornua in palmas formentur. Oppianus certe eurycerotas, sic uocat carminis gratia, ceruino generi adscribit lib. 2. de uenatione, his uersibus:

ῥῶτος ἑλάφοι τελέθουσι, φύσις κοράων δ' ἐφ' ὀρόβῳ *ὅτι δαμάμα θηροὶ καὶ τι γορέει φορέουσι.*

Fr. Massarius Marcellum reprehēdit qui dorcadem platycerotem, capreā a latitudine cornuum sic dictam apud Dioscoridem uerterit, quod caprea & platyceros genere omnino differant. Ego Marcellum superius defendi. Cæterum platycerotem, damam uulgarem, id est uulgo sic dictam, appellare uolui, quod alia quàm Plinij dama uideatur, cui cornua in aduersum adunca esse ait ut rupicapris in dorsum: & alibi ex transmarinis regionibus eam mitti. Nostra uero dama & multis alijs in locis capitur, & in Heluetiæ syluis, ut circa Lucernā: uulgo uocant *dam*, uel *dāmlin*, uel *dannhirs*, uel *dambirs* potius. Itali *damo*, nonnulli *danio*: Galli *dain* uel *daim*: Hispani *gāmo* uel *córza*, quod nomen a dorcade factum uidetur: Angli a *salouue* deere. Græci hodie uulgo *αγέλι*. Poloni *lanij*. Bubalo Oppianus mediā magnitudinem inter eurycerotem & dorcum tribuit, quod hoc maior, illo minor sit. Cerui appellatione forte intelligit Aristoteles, etiam capreas, & damas, & capras syluestres, Niphus. In Samothrace capræ sunt feræ quas Latine rotas appellant, Varro. Hermolaus legit quas platycerotas appellant. Damula tanquam a dama diminutiuum apud Isidorum & alios recentiores legitur. Multi (ut Vincentius Bell. Albertus, & alij) cum mustela quam Itali uulgo *donnolam* uocant, damam (quam ipsi *damulā* appellant) confundunt, tum aliās, tum remedijs, quæ ex mustela sunt, damæ adscriptis. Damula, inquit Isidorus, uocata est, quod de manu effugiat, utpote timida & imbellis, & cui pro armis sit fugæ leuitas. ¶ Damarum sanguini fibræ nullæ insunt: quare sanguis earum non similiter ut aliorum concreuit, Aristot. Et alibi, Damæ timidæ sunt: nam sanguis earum fibras non continet. Idem damam fel non habere ait: Et alibi, Fel (inquit) dama propter se non habet. Cornua damæ solida sunt, ut cerui, Albertus. Cornua cerui & damæ ferè sunt eiusdem figuræ, differentia in quantitate, Idem. Pinicianus cornuum specie deceptus platycerota interpretatur *ein ellend*, quam nos ab initio operis alcen esse ostendimus. Sunt autem damæ uulgaris cornua, ut ipse obseruauit, huiusmodi. *Αμυντήρας* habet ut ceruina, deinde alterum rimum, nec plures reliqua pars lata est, & in digitos circiter decem diuisa, prorsus eodem modo quo cornu alces super depictum dedimus. Totum cornu longum est duces dodrantes cum palmo: huius mediā pars superior lata est, ut dixi: inferior rotunda ut in ceruo, latitudo ad quinque digitos. Galli pilulas excrementorum cerui, damæ, & capreæ, *fumees* appellant. ¶ De uoce damarum uide in Ceruo.

¶ F. Dama, inquit Platina, cum capreolis ferè in qualitatibus conuenit: bonum namq̃ alimentum eius caro uescientibus præstat: modici quidem recrementi est, sanguinē tamen ad atram bilem quoquo modo tendentem efficit. Baptista Fiera post mentionem capreoli subdit, Damula aduersa magis, si matris ab ubere raptæ est. Huic prior in nostro forte erit orbe locus. ¶ De coctura damæ, ex Platina, uide in Ceruo capite sexto: & ibidem de conditura platycerotis ex Apicio. Caro algazel feræ, quam Albertus damam exponit, frigida & sicca est, & hæmorrhoides mouet, nisi cum pipere, cinnamomo ac sinapi paretur, Albertus: uel ut Rasis habet, nisi cum melle, pipere, galanga & cinnamomo conficiatur. Et rursus, Comedantur carnes algazel cum sinapi & alijs.

¶ G. Dorcadis platycerotis coagulum easdem leporino uires habet, Dioscorides. Fimus algazel capillos auget, & emēdat eos, cum oleo (myrtino) præparatus. Si lingua eius arida suffiatur guttatur, (locus uel membrum in quo est sanguisuga) hirudines decidunt. Tali cinis impositus in fistulam, iuuat, Rasis & Albertus: qui & alia quædam de fimo & felle (quo tamen carere putatur) huius animantis ad coitum & conceptum pertinentia superstitiosa & illicita scribunt.

CASTOR animal quadrupes est amphibium: Latini fibrum, & ut Seruio placet canem Ponticum uocant; Græcis nominatur castor, & *κῆρυ ποντικόν*, id est, canis fluminalis, ut apud Syluaticum legitur. Italici, biuaro: uel beuero: Galli, bieure, quanquam Brasauola Gallos Castoris nomen retinere scribit; id quod Hispanos fecisse puto: fieri tamen potest ut Galli etiam in regionibus quibusdam retinuerint. In Matthæoli Italica Dioscoridis translatione fiber ipse il castoreo uocatur. Germanis biber: Anglis beuer: Illyrijs bobr: quæ omnia à fibro uoce Latina deducta esse prima fronte statim apparet. Syluaticus plurima passim castoris & castorei in Arabum libris nomina recenset, quorum multa scriptura solum & orthographia differunt, ego omnia utcumque corrupta adnumerabo. Albedufter, castoreum: ego ipsum castorem potius intelligo, nam pro testiculis ium uel iune uel similem uocem addere solent: Ium de bedust, luna da baduster: Angui de beldustor: Guidelarus: Quibar: In de bidister: Zun de beduster: luna da baufter: lune de bustor: Gen de beduster. Auicenna habet Giēdeftar, alias Giēdibideftar. Reperio & alia quædam uocabula apud Syluaticum & alios, quæ tum inter se tum à superioribus non parum differunt; ut, Cascubas, Amphima, uoce corrupta forsitan ab amphibio: & Anfinia similiter, nam ceu Græcam Syluaticus exponit; item Achiam, Anchian, Anchiani, Antin algi, Afuschelhar. Albertus lamyekyz barbaram uocem, ex Auicenna puto, castorem interpretatur: quæ uox fortassis Illyrica est. Nam Polonis dama lanij dicitur, cuius diminutuum lanijka. Castoreum testiculus est animalis, quod castor appellat uel deſ, Platearius. Ex his tot scribendi modis quin maior pars corrupta sit, dubium non est; ego quos quibus præferam incertus sum. Kipod Hebraicam uocem Esaia 34. & alibi in Sacris literis non castorem, ut cuidam uidetur, sed echinum terrestrem significare in eius historia demonstrabo.

אֲנָכָה anakah Leuitici cap. 11. aliqui ericium, alij hirudinem interpretantur, aut thor concordantiarum reptile uolans. R. Salomon alibi hericum, alibi *כִּרְיָה* exponit, id est fibrum. Gallica lingua (qua is titi solet) bieure dictum: sic etiam Munsterus legit. Non placet legi uiuerra; quod id uocabulum lingua Gallica R. Salomoni familiari, aliter efferatur.

B.

Differt à lutra fiber cauda solum: cætero pilus utriusque pluma mollior: utriusque aquaticum, Plinius. Sunt qui fibrum meli comparent: sed corpus ei longius tribuunt, & pilum subtiliorem. Pilos habet pulchros.

pulchros, Author obscurus; densos & breues, Albertus: duos, fului coloris, Idem; in cinereo candidos & inæquales: ubiq; enim à breuibus duplò longiores existunt; nitidi mollesq; sunt, ut etiam lutra: cuius tamen pili alterius coloris, breues & æquales sunt, Ge. Agricola, Pellis eius cinerea est ad nigredinem declinans, Albertus: quo nigrrior est, tanto pretiosior habetur; Author obscurus. Pilo est fiber superne canino, alibi lutra, Syluius, Pellis ei mollis: & ut Albertus ait, ualde densa, Aures minimæ, rotundæ, Syluius, Dens ualidissimus, aduncus, prælongus, Idem: acutissimus, Ego fibria: pud nos capti caluam seruo, in qua dentium eius naturam pulchrè perspexi; habet autè prominentes, longos, latos, aduncos, in utraq; maxilla binos coniunctos, qui incisorum loco sunt, omnino ut murium genus; inferiores extra maxillam tribus digitis prominent, sesquidigito superiores: utriq; in extremitate interiori, obliqua ueluti sectione cuneiformi magis magisq; attenuantur, ut acies extrema tanquã cultri sit, Color eis qua foras spectant ex flauo rufus; his sese defendunt, ligna secant, & pisces nimfrum tanquam uncis iniectis apprehendunt, Alterum genus dentium, ore intimo habet, nempe octo molares in utraq; maxilla: hi breues & in superficie asperi sunt, ac plicis quibusdam eminentibus seu rugis, ad limæ usum facti uidentur, ita ut corticibus arborum in cibo comminuentis molendisq; aptissimi sint. Animal est horrendi morsus, Plinius: Morsu potentissimum, adeò ut cum hominem inuadit, conuentum dentium non prius laxet, quàm concreuisse persenserit ossa fracta, Plinius & Solinus. Morsum castoris quidam dicunt non sanari, nisi læsus audiat fracturam ossium castoris, Albertus: Ego hanc stultam persuasionem ex Plinij aut Solini uerbis modò relatis, malè intellectis natam crediderim. Seta oris cornea, Syluius. De testibus eius dicemus mox cap. 4.

20 Pedes priores caninis similes habet, posteriores anserinis: etenim membranæ quædam digitis sunt interiectæ: itaq; hi ad natandum, illi ad eundum magis nati aptiq; sunt, frequenter enim in terram progreditur, Albertus & Ge. Agricola, Pedes anteriores anseris, sed ungulati: posteriores simiæ, Syluius: ubi librariorum lapsus interpretor quod anteriores pro posterioribus legitur, & contra. Cauda lata, (palmum ferè, Ge. Agricola) longa dodrantem, Idem: obscurus quidam author cubitalem esse scribit: Cauda piscium, Plinius, non quod ad figuram caudæ piscium, sed quod piscium corporis squamis obducta sit, & piscem sapiat, Piscosa, soleæ æmula, Syluius. Pilis caret uni forte quadrupedum, Cauda corio squamoso tegitur, præpinguis, hanc in aquam semper demittere solet, ut & pedes posteriores, reliquo corpore sicco, Sine aqua diu uiuere posse negant, Apra est ad natandum cauda, cum pisces insequitur, & gubernaculi instar eam ceu remigando mouet castor. Falsò quidam affirmant, quod nunquam retrahat eam ab aqua: retrahit enim cum nimium frigida & glacialis aqua est: quanquam Ge. Agricola scribit, etiam cum frigoribus congelat, fibrum in gradibus domicilij sui iacentem, caudam & posteriores pedes in flumen demittere, Falsum est etiam quod aiunt lutram ab eo cogi, ut aquam hyeme circa caudam ipsius moueat, ne congeletur: uincit tamen lutram, & expellit, uel acutissimo morsu occidit, Albertus. ¶ Per uniuersum Pontum plurimus est fiber, Solinus. Nascitur & in Hispaniæ fluminibus, ut inquit Strabo. Item in Italia, ubi Padus in mare se exonerat, Nec inepti sunt qui ad Matronam Galliæ fluuiũ crebro capiuntur, Syluius. Heluetia multos habet circa Arulam flumen, Vrsam, & Limagum nostrum. Gaudent enim ripis magnorum fluminum, cum animal sit amphibium: non solum ut reliqua quibus hoc nomen tribuitur, quæ uictus tantum gratia aquas petunt: sed etiam quadam naturæ affinitate, ut iam in caudæ &

40 pedum posteriorum mentione diximus, quæ ad piscium naturam accedunt. Abundat & reliqua Germania multis in locis: nec non Sclauorum regio, Polonia, Prussia & Russia, Albertus. Spectabilis naturæ potetia in his quoq; quibus & in terris & in aqua uictus est, sicut & fibris quos castores uocant, Plinius. Die quidem in fluuios abditus æratem agit, nocte in terra uagatur, Aelianus.

C.

Fiber & lutra egrediuntur ex riparum caternis, in quibus latent, & se in fluminibus mergunt, ac pisces capiunt quibus uestiuntur: sed fructus quoq; & cortices arborum comedunt, Ge. Agricola. Cibus eius melica (nomen barbarum & ignotum mihi) est piscis, & arborum cortices, Albertus. Multi aiunt castorem piscibus uesti instar lutra: alij argumentum esse piscosi fluminis, ubi castores habitent, Castor animal amphibion, ut plurimũ in aquis nutritur *ὡς ἰχθύος καὶ καβινός*, id est, cum piscibus & cancris, Vetus interpretatio habet, fibrum uiuere ex piscibus & cancris: item Marcellus Vergilij, Malim equidem absq; *ὡς* legere, *ἢ ὡς ἰχθύος, ἢ ὡς καβινός*, &c. facili autem errore *ὡς* adiectum est, cum idem sonus sit ultimæ syllabæ præcedentis uocabuli *ὡς ἰχθύος*. Arbores iuxta flumina ut ferro cadit, Plinius, Casu & fortuito obiectis uestitur, Aelianus. Imprimis prouidus est, & solers: etenim fruticibus & arbusculis dente tanquam ferro resectis, ante riparum caternas cõstruit paruas quasdam casas: & in ijs duos trẽsue gradus, quasi quasdam cameras: ut cum aqua fluminis crescens inundauerit ripas, ascendere possit: cum decrescit, descendere, Ge. Agricola. Sæpe noctu prodit è latibulo, & amputatis arborum ramis circa fluuios, cõstruit sibi casas ex eis cum solario (tabulato superiore) in quo habitat cum crescit aqua, Albertus. Domicilia eorum dimidia parte in aqua sunt, & dimidia superant: Agricola ea diligenter obseruat: & si altius posuerint, serunt in montibus: si humilioribus, in uallibus, Olaus Magnus in descriptione Septentrionalium regionum. Similis obseruatio est in Aegypto, si bene memini, circa crocodili cubilia. Fiber dentibus deijcit mediocris magnitudinis (crassamento interdũ femoris humani) arbores: & casas inde cõstruit bicameras uel tricameras.

F

meratas, cum solarijs, ut aquæ modo ascendere aut descendere possit, Albertus. Architectura in fossa mirabili utitur, Syluius. Alnos, populos, & salices infestat: præcipue uero genus illud salicis syluestris latifoliæ, quod nostri uocant *salwyden*/uel *sarwyden*. Sic me subes quotidie quasi fiber salicem, Plautus. Amaris arborum folijs & corticibus castor pro summis delicijs uescitur, Author obscurus,

D.

Fibri semper eadem semita ex aqua ad arborem aliquam procedunt: quam abrodunt totam, nihil tamen cum ceciderit præter corticem edunt. Cum arborem iam ferè secuit castor, quoties ictum facit, toties suspiciens considerat num sit casura: timet enim ne si eo ictu concidat, ab ea, priusquam recedere de loco possit, incautus opprimatur. Nec uero minus est cõstans in proposito quam solers: nam quam arborem ad ripas primo elegit secandam, eam non mutat, etiamsi longo temporis spatio dissecare non possit, Ge. Agricola. Ligna resecta ad structuram, de qua præcedenti capite dixi, aduehunt. Castores gregatim ad syluas lignatum pergunt: imponunt autem ligna super uentrem resurpinati unius, qui pro uehiculo sit, & inter crura eius artificiose componunt: qui ne delabantur compressis ea cruribus ante & retro stringit: hunc sic onustum cæteri cauda ad casus usque pertrahunt. Hanc iniuriam fieri negant nisi peregrino castori, qui aliunde ad eos confugerit, aut fortuito peruenit ad castores loci alicuius incolæ: illum enim hoc pacto in seruitutem ab eis redigi. Alij non peregrino, sed natu grandi & laboribus confecto, qui propter dentes obtusos lignis secandis ineptus iam sit, hoc fieri aiunt. Ita tractati castores in dorso glabrescunt, quo signo à uenatoribus sortem eorum miserentibus agniti, illæsi interdum dimittuntur, Albertus Magnus à perito quodam uenatore rem ita narratam se audiuisse scribens: & alij quidam obscuri authores: Sed mouent me, quo rem minus fabulosam existimem, eruditi & fide digni uiri Olai Magni eadem asseuerantis uerba in descriptione regionum Europæ Septentrion. Accedit quod mures alpinos fœnum hoc modo in cuniculos conuehere, etiam nostrates aiunt, Sed hoc in dubio relinquamus. ¶ Ceterum quod genitales partes fibri, siue quilibet, siue Pontici, ut Plinius scribit, ipsi sibi urgente periculo amputent, ob id se peti gnari, noua refutatione nostra non eget, cum iam olim apud ueteres tanquam fabulosa hæc persuasio explosa sit. Marcellus Vergilius huiusmodi ueterum fabulis ignoscit, quod de industria ab eis compositæ uideantur, ut bonas & utiles res autoritate aliqua munitas uulgi hominum facilius & libentius admitteret, quod in religione & ethnici factitarint, & inter cæteros Plato philosophus. Ego contra ut bono uiro & sapientiæ studio, cum philosophiæ finis sit ueritas, fabulas ubique fugiendas existimo, illas inquam quæ pro ueris credendæ obtruduntur, sic in religione potissimum noxias & pestilentes eas existimo: eamque ob causam cum Platonem & cæteros gentiliū damnauerim, qui tale quid in suis superstitionibus ausi sunt: tum omnes qui in nostra religione, quæ purissima & syncerissima esse debebat, idem moluntur aut olim moliti sunt, qua de re pro dignitate dicturo maximus se campus aperiret: ego ad castorem. Primum autem ponam illorum uerba, qui castorem ipsum se castrare scripserunt, (unde etiam nomen eius grammatici quidam Latini deriuant, quod rectè fieri non potest, cum dictio Græca sit;) deinde aliorum qui redarguerunt. Testiculi eius appetuntur in usum medicinarum: idcirco cum urgeri se intelligit, ne captus prosit, ipse geminos (id est testes, ut Græci didymos) suos deuorat, Solinus: isque solus opinor huius sententiæ: nam alij non per inuidiam testes ab eo reuelli, neque uorari: sed reuulsi abijci in uenatoreum conspectu redimendi sui gratia scripserunt. Quise Eunuchum ipse facit, cupiens euadere damno Testiculi: quoniam medicatum intelligit inueni, Iuuenalis Sat. 12. Idem testatur Andromachus in Theriaca antidoto carmine descripta. Hominem ipsum sibi nocentem Aegyptij indicaturi, castorem pingunt: hic enim uenatoribus insequentibus testiculos suos demordens, relinquit, Horus in Hieroglyph. Fibrorum testes apti sunt medicaminibus, propter quos ubi se requiri senserunt, eos secant, Seruius. Redimunt se ea parte corporis, propter quam maximè expetuntur, Cicero. Quod autem causam ab insequentibus uenatoribus cur tam cupide peratur non ignorat, idcirco mordicus premens usque incumbit ad elidendos testes, quoad ab se absciderit, & sic eos abiecerit, tanquam homo summa prudentia in latrones incurres, quæcunque portat ad se redimendum exponit. Quod si postea quam exsecutus & ex periculo seruatus fuerit insectantibus iterum urgeatur, hic sese alleuas, atque quamobrem insequi ulterius pergere non debeant, causam ostendens, ad reuertendum, quod iam ea parte quam expetunt careat, uenatores inducit. Persæpe etiam nunc testiculis præditus cum à uenatorum conspectu se longissimo cursu remouerit, eam partem desideratam ita astute cõprimit, & occultat, ut insectatores fallat, Aelianus. ¶ Vanum est quod traditur, testes ab ipsis auelli, & à sese abijci, quum uenatu urgentur: siquidem tangi nequeunt, ita, ut in sue substricti, Dioscorides. Amputari hos ab ipsis cum capiuntur, negat Sextius diligentissimus medicina: Quinimo paruos esse, substrictosque, & adherentes spinæ, nec adimissæ uita animalis posse, Plinius. Falsum est quod agitur à uenatore castrum se ipsum dentibus, ac testes proficiat: & postea si ab alio uenatore urgeatur, erecto corpore castratum se ostendat, ut sæpe in regionibus nostris compertum est, Albertus. ¶ Animal est ualde mansuetum, Author obscurus. Ego neque disciplina mansuescieri posse credo; neque mansuetum esse natura, cum planè mordax & noxium dentibus sit, ut supra dixi.

E.

Volucra animal ferè prærodit teneros adhuc pampinos & uuas: quod ne fiat, in ipsa putatione quoties

quoties falcem acueris, fibri pelle aciem detergito, atq; ita putare incipito, Columella. Volucem aliqui appellant animal prarodens pubescentes uuas; quod ne accidat, falces cum sint exacutae, fibri-na pelle detergunt, atq; ita putant, Plinius. ¶ Fibros uenantur supremam eorum cauernę partem perforantes, perq; eam paruum canem immittentes; fiber ad exitum fugit, ubi irretitus fustibus occiditur. Iidem hi canes, nostri aquaticos uocant, lustras & anates syluestres uenantur. Canis ad hoc instructus, in aquam proicitur, qui ad cauernam castoris pertueniens, ingreditur; nec cedit castor moribus, donec artificiosa illa casae eius structura refringatur, Author libri de nat. rerum. Cum canes persequuntur castorem, aiunt illum obuersum uentrem ac testiculos ostendere, quorum illi odoris diritate affecti fugiant, Author incertus: Testiculos quidem, cum ad lumbos, ut dictum est, substricti sint, ostendere nequeunt. In Prussia, ut audio, nallis capiuntur; arborum corticibus in-
 10 escati, ad hos irrepunt, & ijs consumptis cum exitus non pateat, suffocantur. Sed non puto fieri posse ut cibum in ipsa aqua capiant, cum nullum eis sit instrumentum quo reddant influentem cum cibo aqua, ut piscibus branchiae. Urinari diu non possunt, sed respirationis causa caput subinde exerunt, & sic bombardis impetuntur, uel transfiguntur hastilibus. In aquis castorem conspicatus, pilosum piscem putabam. Sequebantur eum nauatae uenatores: unus in prora contum ferratum gerebat; alij paulatim nauem ducebant uersus eam partem, in qua fibrum submergi uiderat: & cum fiber motu exterritus caput exereret, qui contum tenebat illum confixit, Brasauola. ¶ Hoc animal uenatur non modo propter caudam qua uestimur, & pellem qua uestimur; sed etiam propter testes, quibus ut medicamentis utimur, Ge. Agricola. Venatores castore capiunt, pellis gratia magis quam testi-
 20 culorum, Platearius. Pellis castoris aliquando pretiosa fuit, nunc in paruo pretio est; Albertus. Mollis & nobilis est, eo pretiosior, quo nigrior, Author obscurus. Lustrae & castoris pellibus concis-
 sis, simbrias uestium ex pellibus nobilibus confectarum, solent exornare; quanquam lustrae pelles longē praestant fibri pellibus, Ge. Agricola. Ex canis fluuiatilis pelle cynae, id est pilei primū facti sunt, ut in Cane dixi capitis 8. parte 5. Sed hoc ad lutram potius pertinet.

F.

Castor quoniam amaris arborum folijs & corticibus auide uestitur, tota eius caro & si bono, ta-
 men amaro odore perfunditur, Author obscurus. Tota eius caro abominabilis est praeter caudam,
 Albertus. Ego qui fibri carnem ederunt, laudantes eam audiui: sed multum interest quomodo pa-
 30 reatur. Sunt qui elixant primum, deinde assant in sartagine, uasis semper apertis, ut odor gratis ex-
 paret, quod in alijs etiam carnibus fit quae grauius olent, auum aut ferarum. Ipse nihil eius praeter
 caudam & pedes posteriores gustauit, iure croceo conditos. Suauis, tenera, & praepingues sunt hae
 partes, instar thynni carnis, solida quadam tenaciq; pinguedine: saporis ferē cuius anguillae, quibus
 similiter etiam apparantur, ubi modice primum ebullierint. Appetunt has delicias ganeones, maxi-
 me autem ipsas inter digitos membranas. Memini alicubi apud Plutarchum legere, ἡδίστη κρέων τῆ
 καυρῆς; hoc est, suauissimas esse carnes illas, quae non omnino carnes sint. Eiusmodi certe partes istae
 in fibro sunt, ut quae ad piscium naturam saporemq; proximē accedat; unde ieiunij etiam temporibus
 apud illos qui ea retinent conceduntur, ut apud Anglos quoq; auis quaedam, quam puffin (ut audio)
 uocant; quasi uero non mille, praeter quadrupedum auumq; carnem deliciae sint, ac illam solam ie-
 40 iunij excipere oporteat, ceteris pro arbitrio frui liceat. Sunt qui caudas fibrorum assas pauco zin-
 gibere conspersas apponant. Elixant alij, & densiusculo aliquo iure condiunt.

G.

Pelle castoris paralyticos utiliter uestiri aiunt, Albertus. Fibrinarum pellium cum pice liqui-
 da combustarum cinis, narium profluuiā sistit succo porri mollitus, Plinius. Podagris utile est fi-
 brinis pellibus calciari, maxime Pontici fibri, Plinius. Apud Aetium idem remedium calciamenti
 ex pelle canis fluuiatilis tribuitur: lutram intelligit, nam testes eius ad eadem ualere ait, ad quae ca-
 storis testes, minore tantum efficacia, lib. 2. cap. 178. dixerat autem de castore praecedenti capite.
 ¶ Urina fibri resistit uenenis, & ob id in antidota additur; adseruatur autem optime in sua uestica, ut
 aliqui existimant, Plinius. ¶ Fel castoris ad multa utile est; Eiusdem coagulum sedat morbum ca-
 50 ducum, Auicēna, ut quidam citat. Ego apud Auicēnnā in capite de castoreo nihil tale reperio. Vi-
 tili quidem marini coagulum castorei uires habet, & commendatur ad comitiales; sed hoc animal
 felle caret.

¶ Genitales castoris partes castoreum uocant medici, Plinius. Et alibi, Fibros (Graeci) castores
 uocant, & castorea testes eorum. Castorea ex aqua mulsa drachmis binis aluum emolliunt, Idem.
 Graeci καστέου & ὄρχην, id est, fibri testem appellant, & καστέον, in singulari semper munero, ni fallor. Hi
 spania etiam castores procreat; sed castoreum ex eis non eam quam Ponticum habet uim; Pontico e-
 nim proprium est ut uenenosum (καστανδολίς, id est, medicamentosum) sit, ut & alijs permultis, Stra-
 60 bolib. 3. Castoreo in Hispania non inest uis illa medica, ut Pontico, Hermolatus ex Strabone. Cause-
 tur quis forte aërem calidum, cuius ui medicamentosum illud uirus exhalet & digeratur. Nam in
 Heluetia nostra, ut & in reliqua Germania, ubi frigidum coelum, nihil deterius, opinor, Pontico na-
 scitur. Esse autem Pontum quoq; frigidā regionem nemo ignorat. Efficacissimi castoris testes sunt
 è Ponto Galatiae, mox Africae; Plinius, si recte sic legitur. Eligi debent testes qui ex uno ortu con-
 nexi sunt; fieri enim non potest ut gemini folliculi in una membrana coniuncti reperiantur: liquore

F 1

intus ueluti ceroso, odore graui & uirius redolente, gustu acri, mordente, ac friabili, naturalibus tunicis circumdato, (intersepto,) Dioscorides interprete Ruellio. Grammatici quidā castoreum odorem putrem & acutum interpretantur: sed non est putris boni castorei odor: uerum grauis & foetidus. Mihi quidē aridum sape non inuicundo odore uisum est. In aspalatho, inquit Plinius, inenarrabilis quādam est odoris suauitas: & paulō post subdit, odore castoreo esse. Et alibi, onychem suffitum uulua poenis mire resistere scribit; odorem esse castorei, meliusq; cum eo uisum proficere. Testiculi abscissi in umbra suspensi desiccantur, sic desiccati, albi & molles sunt. Praferuntur ex maioribus natu, uel qui in uigore aetatis sint, nimium iuuenes & uetuli non placent, Platearius: quam intricatiora eius hac de re uerba sunt. Eligendum acri sapore mediocriter: nam quod ualde acre est & quasi terreum, adulteratum est. Glutinosum etiam sit, & neruos habeat intricatos, & pelliculas adhaerentes. Per septem (aliās sex) annos in magna efficacia potest seruari: antefertur tamen recentius. Pelliculis abiectis, quod in eis continetur, in medicamentis ponitur, Platearius. Operapretium est diuisa pelle melleum liquorem cum eueliente tunica assumere, & siccatum potui dare, Dioscorides, ut Ruellius uertit; ego sic potius, Quoniam fibri testes non eminent, sed interius conduntur asfrictiq; sunt ut in sue: pellem scindi oportet, & unā cum tunica melleum cōtinentē liquorem eos eximi, atq; ita siccatos in potu dari. Castoreum aliqui fraude corrumpunt, cōiicientes in follem gummi, aut Ammoniacum, cum sanguine (Marcellus Verg. addit, eiusdem animalis;) & castoreo subactum, & ita exiccantes, Dioscorides. Sextius diligentissimus medicinae, scripsit castoris testes adulterari renibus eiusdem qui sint grandes, cum ueri testes parui admodum reperiantur. Praeterea ne uescas quidem esse, cum sint geminae, quot nulli animalium. In his folliculis inuenti liquorem, & asseruari sale. Itaq; inter probationes falsi esse folliculos geminos ex uno nexu dependentes, quod ipsum corrumpi fraude, cōiicientibus gummi cum sale Ammoniaco: quoniam Ammoniaco coloris esse debeant, tunicis circumdati liquore ueluti mellis cerosi, odoris grauis, gustu amaro & acri, friabiles, Huicq; Plinius: Nō probō quod pro (sanguine aut Ammoniaco:) ut prius legebatur, aliqui sale Ammoniaco posuerunt, cum Dioscorides etiam non salis, sed sanguinis mentionem faciat; & Ammoniaco lachrymae, non salis: recte autem pro gummi Ammoniacū iniicietur, uel contra: quod utrunq; tenax & uiscosum sit, quali substantiae si odor etiam castoreus accedat, facile faller in gustu: at sale quouis iniecto, uix quenquam falleret, cum genuinum castoreum nihil salis respiciat: sic igitur legam Plinij uerba, Cōiicientibus gummi cum sanguine, aut Ammoniacum: & nihil à pristina lectione mutauero, nisi Ammoniacū pro Ammoniaco. Castoreū, inquit Platearius, quidam hoc modo adulterant: Pellem, in qua castoreum fuerit, uel alius testiculus recens, implent sanguine & neruis, addito puluere castorei, ne suus odor absit: alij sanguinem & terram commiscunt; alij callidius, sanguinem, sagapenum, & neruos, adduntq; piper ut acrimoniam acquirat, Hac Platearius. Castoreum non simile nostro (id est nostris castoribus exempto) Venetijs uenditur, Brasauola. Castoris testiculos qui hodie uenduntur, longē maiores esse, quā ut genuini & ueri castoris uideantur, copiose scribunt Monachi qui nuper in Mesuen commentarios effuderunt. Matthaeolus scribit ex fibris uerum castoreum se habuisse, quod magnitudine, colore, odore & facultate longe dissimile fuerit uulgari pharmacopolarum castoreo. ¶ Hac dum scriberem uerum castoreum inspicere uolui, quod ē castore apud nos capto nuper exemptum erat. Pondus testium amborum, libra cum semuncia, id est unciae duodecim cum dimidia. Alter altero longē maior erat, sex digitos longus, quatuor latus. Substantia quae in folliculo continetur, flaua solidaq; & ceræ similis, acris, tenax; non terrea, nec sub dentibus, cum manditur, friabilis & aspera, quale fictitium ferē castoreum est. Ego euitandae fraudis causa nostrate semper quā peregrino uti malim. Sed plerique pharmacopola quoniam minoris emunt peregrinum, uerūne an falsum id sit parum curant. Ab uno teste ad alterum communis meatus pertinet, longus circiter decem digitos: in quo dissecto genitalē reperi, quod uno cōstat ossiculo (ut in uiueris quocq;) carne, qua induitur, nigris quibusdam punctis exasperata, Testiculo utriq; alter etiam folliculus adhaeret, plenus albo quodam & pingui humore, substantia mellis, molli, & foetida putris instar casei, longitudine interdum duorum pollicum. Et forsan de hoc folliculo Dioscorides intellexit in fine capituli de castoreo scribens, Oportet autem dissecta cute castoreum auferre, unā cum membrana quae humorem melleum continet, & ita siccatum in potu dare. Nam propriē dicti castorei substantiā paulō superius non melli sed ceræ comparauit. Sed humor ille melleus propter pinguitudinē non satis idoneus est qui siccetur: odore etiam saporeq; differt à solido castoreo, utroq; ingrator: acris tamē & calidus & tenuissimarum partium, quamobrem ille potius extra corpus, uel per se, uel cum oleis ungentisq; quibus castoreum miscere placuerit: utendum existimo, solidiore uero intra corpus. Pharmacopola quidem nonnulli reliquam etiam circa istas partes pinguedinem partim in oleum de castoreo iniiciunt, partim piscatoribus uendunt, qui eam alijs quibusdam miscunt ad inescandos pisces. Iidem castorei unciam denario indicant plerumq;. Suspensum in aëre siccatumq; in absinthio reponunt. Sunt qui ex foeminis etiam testes haberi affirmant, sed exiguos, & qui uix unciam singuli appendant. ¶ In antidoto nephritica sexaginta rebus apud Nicolaum Myrepsum, interprete Fuchsio, trium castorei generum mentio fit, quae autem & qualia illa sint non exprimitur, nec alibi reperio. Proinde quaerendum mihi uidetur, an de rheo, quod proxime ante nominatur, tria haec genera intelligi debeant: diuersa enim rheo genera

genera in usu medico esse scimus, castorei non item. Castorei odore semel imbuta, tenacissima eius sunt, & uix unquam remittunt; imbuuntur autem eo etiam quæ non tetigerint, in ipsdem uasis aut capsis opertis condita. ¶ Castoreum ē Perside ferme adulteratum ad nos defertur: syncerum enim tanta uī odoris est præditum, ut olfacienti uesicam castorij, sanguinem ē naribus eliciat, Persæ autem adulterandis rebus sunt exercitatissimi. Seruatur annis decem, Syluius testē citans Ludouicum patritium Romanum; cuius ego librum Germanicè tantum uidi, ubi hæc omnia non de castoreo, sed de moscho scribuntur, haud scio an per interpretis imperitiam. ¶ At Chalybes nudi ferrum, uis rosæq; Pontus Castorea, Verg. 1. Georg. Seruius uirosa uenenata exponit: nam licet sint multis re medio, inquit, tamen prægnantes eorum odore abijciunt, & egerunt partum: Virosum autem deriuat ab eo quod est uirus: alij fortia interpretantur a uiribus. Sed hi in etymologia uocis errant, ille in re ipsa, Virosum enim castoreum non alia ratione dixerim, quam odoris grauitate, unde Dioscorides βαρυσσώρ & βαρυνώδης. Esto enim aliquando & aliquibus uenenosum, non ideo tamen absolute hoc ei epitheton conuenit. Scio de castorei ueneno apud Arabes, & recentiorum quosdam qui illos sequuntur, mentionem fieri: mihi tamen non alia magis ratione in castoreum id cadere uidetur, quam alia quæuis putrida & corrupta. Pleraq; enim talia uenenatam & contrariam hominis nature facultatem obtinent, ut nuces rancidæ, &c. facile autem corrumpi castorij uidetur, utpote folliculo inclusum, & humidū, nisi recte & cōmodo loco siccetur. Castorium nigrum, foetidum, rancidum, die uno necare affirmat Auicenna, Syluius, Ponzettus cardinalis lib. 2. tract. 8. cap. 3. Castoreum, inquit, corruptum, nimis calfacit, & acutos pectori uapores submittens, partium cōtinuitatem soluit. Remedio est lac asininum; cui quidam syrupum de acido citri succo admiscunt; quod si necessitas posculet Philonis antidoti drachma una aut altera ad summum propinetur. Castoreum corruptum, inquit Matthæolus ex Petro Aponensi, insaniam & furorem inducit, ager linguam exerit, febris conuulsatur, & uno plerumq; die moritur. Curandi modus est, ut butyro & aqua mulsæ uomitus prouocetur, & repetatur toties, donec nullum amplius castorei odorem reddat: postea dandum est medicamentum diamoron, (rob mororum aut limonum) uel syrupus de limonum (ut uocant) citrorumue succo; Peculiare uerò huius mali remediū coriandro adscribitur, si seminis tosti denarij duo exhibeantur. Auicēna castorei uenenosi antidota esse scribit, acetum, acidum citri liquorem, & lac asininum. Venenosum autem esse ait, quod uarium sit, uel (ut Bellunenſis emendat) puluerulētum, subnigrum; die una occidere; & si quis euadat, illū incidere in birsē, quod uocabulum Bellunenſis pleuritē exponit. Birsē est apostēma capitis propter consensum diaphragmatis factum, Vetus inpres glossarum Auicennæ, Birsē aliquando pro pleuritide inuenitur, Idem, Ego phreniticū, non pleuriticum, eum qui præſens periculum euadat, fieri intelligo. Phrēnes diaphragma uocatur, quo inflammato cerebrum etiam afficitur, ut phrenitis fiat, uel ut quidam uocant paraphrenitis. Manardus in epistolis 17. 3. carabittum uel sirsē (corrupte puto pro birsē) exponit phrenitin. ¶ Castoreum si deſit, tantundem acori & dimidium piperis substituatur, Auicēna. Aetius, ut supra dixi, canis fluuiatilis testes ad eadem facere ait, ad quæ castoreum; recentiores idem de lutræ testibus scribunt. Cæterum fluuiatilem canem à lutra non differre, in Lutra docebo. In Antibalomenis inter Galeni notha pro castore agalochum uel siphium usurpari posse legimus: ego non agalochum, sed sagapenum lego; cui & ratio astipulatur, & Platearius ut superius retuli, nonnullos castoreum adulterare scribit, sagapeno & sanguine modico piperi mixtis. Silphij nomine castoreo substituendi, asiani foetidam uulgo dictam intelligo; hæc enim melius quam dulcis dicta castoreo respondet, cum alias tūm ad uteri præcipuē morbos. Est enim uterus in mulieribus ueluti animal quoddam; quod suauis odores sequitur, foetētes fugit; fugati autem debet, cum nimium ascendit, foetidis supra adhibitis, suauiter odoratis infra; cum nimium descendit, contra: & ad hunc quidē usum quicquid grauius ac uirus olet, castorei locum implet; cuiusmodi sunt diuerſa, quæ cum uruntur grauiſſime olent, ut pennæ auium, ellychnium candelæ recēns extinctum, lanæ laciniaq; combustæ, solæ calamentorum, alliorum aut ceparum cortices, capilli, capræ cornū, pix, galbanū; & alia grauis odoris etiam non uſta, ut parthenium, quod inde matricariam uocant, & scrophularia urtica similis, quam aliqui galeopsin Dioscoridis esse putant, &c. Sunt qui ad suffocationem ab utero potum ex castoreo & alijs medicamentis componant; idq; commendent subinde olfactandū mulieribus huic malo obnoxijſ, præſeruandū maxime gratia. Compositio eiſmodi est: Rutæ & meliſſophylli folia: clauci, nigelle & absinthij Pontici (uel ſementinæ) ſemina, ſingula denarij ſemis pondere; castorei denarius, & aſiæ foetidæ ſcrupulus miſcentur, odoramentum hoc ut ſaluberrimum, ita etiam illis mulieribus quæ foetidū nihil patiuntur nō æquē ingratum eſſe aiunt ut cætera huius generis. ¶ Testiculos caſtoris (inquit Galenus de ſimplicib. 11. 11.) nūcupant caſtorium; medicamentum & cælebre, & multi uſus, adeo ut Archigenes de caſtorij uſu totum conſcripſerit librū. Atq; ille ſanè particulares eiſ facultates expoſuit, nos more noſtro generalem tantum facultatem dicemus. Itaque quod excaſciat manifeſtum eſt. Nam ſi uoles ipſum ad unguem leuigatum oleo maceratum paritē cuipiam inſcricare, euidenter illam incaleſcere percipies. Iam cum caſtorij conſiſtentia ſicca quoque ſit, & calſciendi potentiam habeat adiunctam, meritò deſiccat. Porro quoniam impenſe ſubtilium eſt partium, ob id efficacius eſt quàm alia quæ ſimiliter ut ipſum & calſciunt & deſiccant. Penes enim tenuium partium medicamenta, & in altum ſubeunt ad motorū corporum, poſſimiſſimū

si ea densa fuerint, ut nervosa. Sanè si odori gustuiq; aduertat animũ, suspicaberis humano corpori aduersissimam habere substantiam: tamen si in natura nihil efficere comperiat eorũ quæ talia facere assolent, cum nullã omnino corporis partem intrò sumptũ lædat. Nam siue corpori humido applices reficcationẽ poscenti, siue frigido excalfactionẽ, siue frigido simul & humido, magnã utiq; experiere cõmoditatem: potissimum si febrĩ uracet. Et eorum sanè multis qui non admodũ calidã patiebantur febrim (sic enim uertere debuerat interpretes) sed ut sic dicam tepidã, qualis accidit in cataphoris maximè & lethargis, castoreũ exhibuimus unã cum pipere albo, utrunq; mensura cochlearij ex melicrato bibendum præbentes: nec quisquam ullam sensit noxam. Quæ porrò in corpus intrò sumptum iuuat, q̃sde prodest quoq; cuti impositũ cum Sicyonio aut uetere oleo: Quæ uero ampliori caliditate indigent, ijs etiam per sese infricari debet. Iuuat etiam si quis suffitum eius in prunis impositi inspiratione hauriat, maximè affectus in pulmone aut capite consistentes. Attamen lethargicos & cataphoricos affectus, qui quidem adiunctam habent febrim, præstat non dictorum (Sicyonij aut ueteris) oleorum quopiam macerantes curare, sed potius ex rosaceo capiti colloq; imponere. Hæc Galenus: reliqua de castoreo ex eodem, suo quaq; loco referam. ¶ Castoris testes coquunt dispositiones contumaces & scirrhosas, Galenus de cõpos. pharm. sec. locos. Castoreum ualde calefacit, relaxat (secundum alios, recorporat,) & sic elimat diuturna neruorum uitia, quæ (forte qui, scilicet nerui) nimis doloribus contrahuntur, De simplicib. ad Paternianum liber Galeno adscriptus. Dissoluit, attrahit (aliàs, consumit,) & nervosa maximè loca roborat, Platearius. Idem in calefaciendo tertium ei gradum attribuit, in siccando secundum, Calefacit (inquit Auicenna) in fine tertij usq; ad quartum, siccatur secundo. In summa calfactoriam uim habet, & in uniuersum uarios obtinet usus, Dioscorides.

¶ Fibri testes serpentium uenenis aduersantur: priuatim contra ixiã ex aceto bibuntur: faciunt etiam ad alia uenena, Dioscorides. Profunt contra uenena: Differentia tantum contra genera est mixturæ. Quippe aduersus scorpionem, ex uino bibuntur: aduersus phalangia & araneos, ex mulso, ita ut uomitione reddatur: aut ut retineantur, cum ruta: Aduersus Chalcidas (aliàs Chalcidicas, nempe lacertas) cum myrtite: Aduersus cerasen & presteras, cum panace, aut ruta ex uino: Aduersus cæteras serpentes, cum uino. Dari binas drachmas satis est, eorum quæ adijciuntur, singulas. Auxiliantur priuatim contra uiscum (ixiã, chamaeleontem scilicet, Dioscor.) ex aceto: aduersus aconitum, ex lacte aut aqua: Aduersus helleborum album, ex aqua multa nitroq; Plinius. Castoreum confert morsui paruorum uenenatorum, Auicenna. A frigore laborantibus, castorij ternis obolis uti ex quatuor cyathis uini prodest, Plin. Castoreo cum melle pro psilothro usi pluribus diebus reperiuntur: In omni autem psilothro uellendi prius sunt pili, Plinius. Ladanum cum castoreo fistulis medetur, Plinius. Medetur abscessibus frigidis, & ulceribus malignis, Auicenna. ¶ Sternutamenta olfactu mouent, Plinius & Dioscor. Somnum conciliant cum rosaceo & peucedano peruncto capite, & per se poti in aqua, ob id phreneticis utiles, Plinius. Castoreoq; graui mulier sopita recumbit, Licretius lib. 6. Castoreum cum peucedano & rosaceo capitis doloribus utiliter illinitur, Plinius. Capitis affectionem frigidam & flatibus coniunctam curat, emplastri more impositum, & suffitum, Auicenna. Galenus etiam suffitum eius respiratione haustum ad capitis affectus utilem dixit. Capitis dolores ex utero sedat, Hippocr. Epidemiorum lib. 7. Castoreum in aceti mulsi cyathis tribus, aduersus comitiales ieunus datur: his uero qui sæpius corripiuntur clystere infusum mirifice prodest. Castorei drachmæ duæ esse debent, mellis & olei sextarius, & aque tantundem: Ad præsens uero eorum reptis, olfactu subuenit cum aceto, Plinius. Castoris testes diuersis neruorum alijsq; uitijs peruncti medentur: uel triti ad crassitudinem mellis cum semine uiticis, ex aceto aut rosaceo: Sic & contra comitiales sumpti profunt, Plinius. Contra epilepsiam & alios frigidos affectus capitis, pondere scrupuli, uel duorum triumue bibendi dantur cum rutæ succo, aut uino in quo decocta sit ruta, Platearius. Medentur & uertigini, inuncti, uel triti ad crassitudinem mellis cum semine uiticis ex aceto aut rosaceo: Eodem modo opisthotonis, tremulis, spasticis, neruorum uitijs, ischiadicis, stomachicis, & paralyticis subueniunt, Plinius. ¶ Lethargicos & utrunq; ueterno obdormiscentes excitant infusi: cum aceto autem & rosaceo, olfactu & odoris suffitu, idem faciunt, Dioscorides, Plinius & Auicenna. Vide paulò superius in Galeni uerbis. Aduersus lethargum (docente Plateario) prouocetur sternutatio cum castoreo: cerebrum mouet ac roborat: Vel cum menta, succo rutæ, & pauco aceto decoctum, abrafo occipitio, infricetur, & cataplasmatibus modo imponatur. Puluis eius cum succo rutæ naribus injiciatur, aut fumus recipiatur per nares. Qui post ægritudines aliquas, ut lethargum aut pestilentiam, in obliuionem deciderint, eos maximè iuuat hiera Ruffi: & castoreum cum oleo occipiti illitum: post purgationem uero hiera castoreum drachmæ pondere cum melicrato potum: non parum iuuare creditur, Aëtius. Paralyticis medetur, Plinius, eo modo quem paulo ante retuli. In paralyti totius corporis, datur uinum in quo decoctum sit castoreum, cum ruta et saluia, Platearius. Emplastrũ ex castoreo ad resolutos, inferius apponam inter composita pharmaca à castoreo denominata. In lingua paralyti, puluis castorei sub lingua tenetur, donec per se resoluatur & consumatur, Platearius. Contra paralytin membri genitalis, pecten frequenter foueatur uino in quo castoreum decoctum sit: & ex castoreo cataplasma imponatur, Platearius. Potum & illitum prodest tremulis, conuulsionibus, (spasticis, & neruorum uitijs, Plin. uide etiam paulo inferius in mentione opisthotoni) & omnibus neruorum uitijs, Dioscorid. & Plinius, eo modo quem superius ex eo recitauimus. Potum

spasimis medetur, Galenus de Theriaca ad Pisonē. Tremulos iuuat, si ex oleo perungatur, Plinius. Ceterum falluntur medicorum plerique (inquit Galenus) in usu castorei, cum id modo considerant, partem quampiam aut tremere, aut conuelli, aut sensu motūue priuatam esse, aut agere sentire motūue; haud scientes id genus symptomata ad dissimiles sequi corporis affectus. Quod si ex plenitudine fiat conuulsio, utile fuerit castoreum & potum & impositum: sin ex siccitate uel inanitione, aduersissimum: & similiter in tremore. Castoreum auxiliatur opisthotonis, eo modo quem supra re-
tuli ex Plinio. Rigor cervicis mollitur castoreo potu cum pipere ex mulso mixto ranis decoctis ex oleo & sale, ut sorbeatur succus: Sic & opisthotono medentur, tetano: spasticis uero pipere adiecto, Plinius. Castoreum cum melle claritati oculorum plurimum confert, Plinius. Et alibi, Claritatem visus facit cum melle Attico inunctū. Fel callisonymi cum rosaceo infusum, auribus utilissimum est, uel castoreum cum papaueris succo, Plinius. Cum oleo tritum aurium doloribus medetur, melius si cum meconio, Idem.

¶ Si audiendi difficultas ex causa frigida fiat, castoreum medetur: eodem nihil utilius, cum spiritus includuntur auribus: debet autem magnitudine lentis oleo nardino dissolutum infundi, Auicenna. ¶ Medetur & dentibus infusum cum oleo tritum in aurem, à cuius parte doleant, Plinius. Aspasij uxori dentis & maxillæ dolor uehemens: castorium & piper colluens, ac in ore tenens, remittit, Hippocrates Epidem. 7. Si quis suffitū eius in prunis impositi inspiratione hauriat, iuuat affectus in pulmone aut capite consistentes, Galenus. Suffitus eius naribus attractus utilis est ad abscessus & alia pulmonis uitia, Auicenna. Suspiriosis castoreum cum ammoniaci exigua portione ex aceto mulso ieiunis utilissime potatur, Plinius. ¶ Sitim facit, Auicenna. Cohibet singultus ex aceto, Plinius, Dioscorides, & Auicenna. Castoreum cum ammoniaci exigua portione ex aceto mulso calido potum, spasmos stomachi sedat, Plinius. Singultus si ex plenitudine stomachi prouenerit, ad castorei usum accedito: sin autem ab euacuatione, aut acrium humorum morsu prouenerit, medicamen hoc fugito, Galenus. Medetur stomachicis, Plinius: eo modo, quē supra præscripsi aduersus uertiginem, &c. ¶ Iuuat contra inflationes & tormina, Plinius & Dioscorides. Dolorem uentris pungentem & flatus dissoluit, si cum aceto bibatur, Auicenna. Ileos & inflationes pellit castoreum cum dauci semine & petroselinī quantū ternis digitis sumatur ex mulsi calidi cyathis quatuor: tormina uero cum aceto uino mixto. Quibus uenter ita flatu distenditur, ut agere curationem admittat, ac torminibus uexatur atq; singultu, idq; ob frigidos crassosq; humores, aut crassos flatu lentosq; spiritus, eos castorium ex oxycrato potum adiuuat, Galenus. Ex apparatus in colica affectione pharmacis hocce nobis, inquit Archigenes, familiare est: Castoriū & anisum tenuissime trita, duorum cochlearium mensura præbemus ex aqua mulsa, Aëtius. Et ibidem paulo ante, Castoreum etiam (inquit) potum, totius affectionis molem demolitur, omnibusq; medicamentis præstare repperit: datur eius drachma una in tribus cyathis optimæ aquæ mulsæ. ¶ Vfus inuenit ut animalia (equi difficultate urinæ laborantes) à collo usq; ad pedes inuoluantur de sagis, suppositisq; carbonibus uiuis, addito castoreo, suffumigentur, ut totum uentrem testiculosq; eorum castorei fumus euaporet, & confestim detractis carbonibus cooperti deambulant & mingunt, Vegetius. ¶ Aluum emolliunt castorea ex aqua mulsa drachmis binis: Qui uehementius uolunt uti, addunt cucumeris satui radices siccae drachmam, & aphronitri duas, Plinius. Et alibi, Castoreum ex mulso potum purgationibus prodest: Sed hic purgationes pro mensibus accipio. ¶ Si gonorrhœa infestat, castorei in succo uiticis & pauci aceti decoctū, renibus, pectini, & locis genitalibus cataplasmatibus instar applicetur, Platearius. ¶ Ischiadicis medetur, Plinius: quo supra dixi modo contra uertiginem, &c.

¶ Vuluarum exanimationes pellit, uel subditum, Plinius. Inuenio apud quosdā ostracium uocari, quod aliqui onychem uocant: hoc suffitum uulvæ pœnis mirè resistere: odorem esse castorei, meliusq; cum eo ustum proficere, Plinius. Castoreum cum aceto & pice olfactum, contra uulvam prodest, Plinius. De usu castorei contra hoc malum, supra etiam dixi. Capitis dolores ex utero sedat, Hippocrates Epidem. lib. 7. Menses ac secundas ciet duabus drachmis ex aqua cum pulegio potum, Plinius. Menses ac partus cit, duabus drachmis cum pulegio potum partus secundasq; eijcit, Dioscorid. Hoc modo potum uiris etiam partes genitales calefacit, Albertus. Ex mulso potum purgationibus prodest: Ad secundas etiam uti eodem prodest cum panace in quatuor cyathis uini: & à frigore laborantibus ternis obolis, Plinius. Mensibus retentis ubi per uenam quæ in malleolo est, modice euacuassem, oblato castorio unā cum pulegio aut calamintha, semper medicamen hoc expertus sum purgationem ciere sine hominis noxa. Præterea secundas morantes eijcit, eaq; omnia ex meliato potum efficit, Galenus. Castoriū potus puerperij purgamenta à partu purgat, Hippocrat. de morb. mulieb. Si castoreum fibrūue suppergrediatur grauida, abortum facere dicitur, & periclitari partus si superferatur, Plinius.

¶ Antidotus diacastoriū, id est è castorio, à Nicolao Myrepso describitur, utilis uertiginosis, comitialibus, apoplecticis, resolutis, & paraplecticis, est autem Sectionis primæ antidotus 27. & rursus alia eiusdem nominis, numero 102. in qua cum castoreum non recipi animaduertentem, statim diacastoriū legendum deprehēdi, & hoc nomine eandem antidotum ab Actuario descriptā: quod Fuchsum non animaduertisse miror. ¶ Diacastoriū emplastrum ad resolutos, ab Actuario describitur in capite de emplastris & linimentis, Eadem descriptio in paucis uariās apud Nicolaū legitur Sectione 3.

quæ de unguentis est, numero secunda. ¶ In uulgaribus Nicolai Præpositi, ut uocant, descriptionibus, (nam in Græco libro, quem Fuchsius transtulit, non reperio) oleum de castoreo continetur, ita ut uncia castorei in libra olei decoquatur donec absumat pars tertia, & postea reponatur insperso castorei puluere. Pharmacopolæ quidam huic oleo addunt pinguedinem quæ circa ipsos castoris testes reperitur. Extat etiam apud recentiores descriptio olei de castoreo Iacobi de Manlijs, quod præter castoreum lachrymas aliquot calidas, & aromata, aliâq; recipit. Sunt qui diuersis medicamentis castoreum addant, præsertim aduersus comitiales. In iisdem Nicolai uulgaribus descriptionibus errhinon, id est per nares purgans medicamentum reperio, cui à castorio nomen, inter pilulas nescio qua occasione descriptum: Inter Nicolai ex interpretatione Fuchsj errhina non inuenio. Miscetur castoreum etiam medicamentis quæ ad excitanda sternutamenta componi solent, cum helleboro albo & pipere ferè.

H.

Fiber ab extrema ora, ut Varroni placet, uocatur: quoniam dextra & sinistra fluminis maxime uideri solet: & antiqui fibrum (inquit) dicebant extremum: unde sagis fibræ (simbriæ legendū putato, ut Festus habet:) & fibræ in auribus & iecore. Canem stultitalem, lutrā esse suo loco ostendam: qui castorem exponunt, decepti uidentur inde, quod potamitum pro Ponticum legerint: nam castor etiam, canis Ponticus appellatur. ὄρχις animal quadrupes, & herba, Hesychius & Varinus: Videtur autem castor esse, cuius testes maxime in usu sunt: herba uero non alia quam orchis, id est, testiculus Dioscoridis fuerit. Fiber, genus uespæ quadrupedis, Festus: legēdum bestia, nam de fibro, quem Græci castorem uocant eum loqui, mox citatis ab eo Plauti uersus indicat. Vespa quidem insectum est, sed nullum insectum quadrupes. Interim non ignoro lutram fibro congenerem existimari, lutra uero ichneumonem quadrupedem Aegyptiam: & uespæ etiam genus apud Aristophanem uocari ichneumonem. Castor à castratione maxime quaritur, Albertus. Κάστωρ ἵστα τὸ κατήρε: ὁποῦ ἀσπίον γὰρ τὸ ζῷον, καὶ γὰρ ὄλον καὶ ὠιλία, Etymologus & Varinus: hoc est, castor nomen habet quod totus propemodum nihil quam gaster, id est, uenter sit. oblongo enim corpore est, cuius maxima pars in uentrem consistit. ¶ Anus fiber, Silius lib. 15. ¶ Fibrinus adiectiuum, ut pellis fibrina: Græce καστέριος, ut ὄρχις καστέριος apud Hesychium, καστέριον μέλιθ, Læconicum erat, quo utebatur in prælijs τὸ καστέριον νόμον, Pollux. Castorium melos (inquit Cælius) dici interpretantur, quod armatam saltationem Dioscori cōpererint primi, cum ὄρχιστοι forent plantæ. Meminit Pindarus in Pythijs ad Hieronē ode secunda strophe tertia, cuius loci scholia, si libet, consule, καστέριον μέλιθ, τὸ καστέριον τὸ ζῷον, Suidas & Varinus. Est & castoreum insecturæ species, Cælius: Suidas & Varinus addunt, καὶ τὸ καστέριον, id est, conchylio. Conchylium quidem, quod onychem uocant, castoreum olere supra dixi, & fieri potest ut ab odore nomen ei coloriq; accesserit. Castoreum colorem Græci cinereū intelligunt, Cælius. Castorias uel castorides canes supra memorati inter Canes uenaticos in genere. Oppianus lib. 1. de piscatione meminit nescio quarum castoridum, quæ amphibie sint, & in littoribus coeant, & tandem inauspicatumq; edant ululatum, ut quisquis illum audierit, non procul sibi calamitatem & ipsam mortem abesse eo tanquam nuncio existimare debeat. Aelianus interprete Gillio castorides anibus adnumerauit. Lutræ e genere fibrorum nusquam mari accepimus mergi, Plinius. Vitulo marino uictus in mari ac terra: Simile fibro & ingenium, &c. Plinius. Castorem uitulo marino comparat, tum uictus ratione, quia similiter amphibius sit, tum ingenio, quia uitulum aiunt: euomere fel suum ad multa medicamenta utile: item coagulum ad comitiales morbos: ut castorem seipsum castrare. ¶ Aristolochia longa apud Germanos biberwurz, id est fibri radix appellatur, haud scio quam ob causam. ¶ Falsa castrationis, quam sibi ipse castor inferret, persuasio, ansam dedit pluribus amantibus ut picturas ex hoc animali sibi fingerent, Brasauola. ¶ Emblema Alciati, Aere quandoque salutem redimendam:

Et pedibus segnis, tumida & propendulus aluo,
Mordicus ipse sibi medicata uirilia uellit,
Huius ab exemplo disces non parcere rebus,

Hac tamen insidias effugit arte fiber.
Atq; abiicit, sese gnarus ob illa peti.
Et uitam ut redimas, hostibus æra dare.

DE CATO SEV FELE.

A.

ELES animal est familiare ac domesticum, omnibus notum: uulgo catus nominatur, ut opinor, à solertia: nam catum sapientem dicunt & acutum, Græci eluron uocant, Phil. Beroaldus. Recentiores quidam Grammatici cati (uel ut alij scribunt catti, per t duplex) nomine abstinere, quod apud nullum idoneum, ut ipsi aiunt, authorem reperitur. Atqui utitur eo Palladius, & Theodorus Aristotelis historia animal. interpres eluron non aliter quam catum reddit. Sextus Platonius catam genere fœminino dixit: Martialis cattam t geminato. Catum Iudæi uocant כתר catul, & שחנר schanar, uel שחנר schunara, ut Munsterus in Dictionario trilingui scribit. Saraceni katt, Græce κάττις dicitur: & κατήρε, quam uocē Varinus felem domesticum exponit.

ponit: uocatur & uulgò hodie apud Græcos *κῆτος*. Italicè gatta, gatto. Hispanicè gata, gata. Gallicè chat. Germanicè *kat*. Anglicè cat. Illyrice koczka. Furioz apud Albertum Magnū pro cato legitur, quod nomen ab Auicenna sumptum puto, & Arabicum uel Persicum esse: Albertus significationem eius ignorauit, & alicubi pro cato pro montano uel ibicè, ut supra dixi, ineptissime exponit: sed catū esse constat, quoniam & in eo loco ubi Aristoteles de eluro, & eadem scribit. Eiusdem forsan originis est etiam uocabulum furo, quod uiuerram significat, utpote cōgenerem felī. Aegyptiī felem bubastum uocant, Stephanus: Hinc forte nomen Bubasto ciuitati in Aegypto: quā Herodotus Bubastin appellat: lacras enim feles Aegyptiī habebant, ut infra dicam. ¶ Apud Columellam (lib. 8. cap. 3.) & Varronem (lib. 3. cap. 12.) feles accipi uideatur pro fouino: sic enim uulgu8 appellat bestiā gallinīs maximè infestam nōxiāq; & saepe gallinaria totā contrucidantē, Philippus Beroaldus. Feles Varronis & Columellæ fouinus uel marturellus uidetur, Aug. Niphus. Idē alibi, felis est, inquit, quē uulgo dicitur fouina: icētis, marturus uel marturellus: mustela uerò, donula. Sed de his omnibus in Mustela dicam. Meles autē uel uel animal inimicum, puto esse id quod uulgu8 fouinum & marturellum appellat, Ge. Alexandrinus in litera M. in Enarrationibus priscarum uocum: citat autē Varronis locum de re rust. lib. 3. cap. 12. ubi sic legimus, Quis enim ignorat septa ē mace: rips ita esse oportere in leporario, ut tectorio tecta sint, & sint alta. Alterum ne feles, aut meles, aliā uel quæ bestia intrare possit: alterum, ne lepus transilire. Ego Ge. Alexandrinum felem interpretari uoluisse, lapsum autem memoria melem (quem suo loco taxum uulgò dictum esse docebo) posuisse puto. Felē certe pro cato siue domestico siue syluestri apud ueteres auctores semper acceperim. Errant qui felem putauerunt martem dici, Perottus. ¶ *καλί* Græcis mustelam significat, diuersum à fele animal, ut copiose probat Perottus in Cornucop. Recentiores tamen quidam Græci, ut Galeonius Machiæ author, & ab ijs decepti quidam Latini, *καλί* pro cato accipiunt. Sunt sanè quædam horum animalium, mustelæ & cati, naturis communia, ut corporis ferè figura, & ingenium: calliditas, uicētis, musculorum uenatus: utrunq; fectus suos ore de loco in locum transfert, ut & canes interdum: & Græci mustelam non solum *καλί* simpliciter, sed saepe *καλί κροκωτόν*, id est domesticam, & in domibus nobiscum uersantem uocitant: sunt autem ubiq; cati domestici, mustelæ nimirum nō item: Quæ omnia errandi occasio fuisse illis uidentur, qui galen pro cato interpretantur. Miror autē non dixisse illos, si gale catus est apud ueteres Græcos, quo nomine mustelam ijsdem appellarint, Michael Ephesius etiā in Græcis scholijs in lib. 3. de gener. animal. cap. 29. *καλί* exponit catam, ut refert Aug. Niphus: Et Gaza *καλί* non semper mustelam transfert, sed aliquando catum: ut galen agrīan, catum syluestrem. Marcellum Vergiliū quoq; mustelam domesticam, felem existimasse, apparet ex commentarijs eius in Dioscoridis caput de mustela domestica, & in caput de lychnide. Feles genitale osseum non habet: mustela, icētis, lupus & uulpes habent, Sipontinus. Mustelæ hyeme cubant, æstate expergiscuntur, Aristot. Hoc mustelis accidere (inquit Sipontinus) compertum est: quod ipsi quoq; coemptis in hunc usum utriusq; generis (paruis & magnis, siue domesticis & rusticis) mustelis, aliquando experti sumus: hoc cati non faciunt, sed neq; in cauernis uersantur, nec ingredi eas facile possunt ut deuorent aues: quorum utrunq; mustelis tribuitur. Plinius certe pro æluro ex Aristotele semper felem reddit, pro gale mustelam. Hæc si cui non satisfaciunt, collatis cati quam hic tradimus, & mustelæ in M. litera, historijs, ipse iudicet. Carolus Figulus uir eruditus utraq; lingua, dialogum de mustelis ædidi, in quo similiter eluron pro fele, galen pro mustela semper exponi debere confirmat. Erasmus Rot. in prouerbijs *καλί κροκωσία*, & *καλί κροκωτόν*, pro gale felē posuit, dubitando tamen an rectè fecerit, his uerbis: Porro uox hæc gale, selemne significet an mustelam, an quem uulgò

catum appellant, quoniam inter eruditos controuersum esse uideo, relinquo alijs iudicandum, Hæc ille: Quasi uerò feles & catus diuersa sint animalia: sed forte sequitur Columellam (inquit Car. Figulus) cui feles est belua illa, quam fouinum appellant Galli, Germani *ein wifese*, mustelam autem forsitan capit pro ictide. At ego etiam Figulum errare dixerim, à Beroaldo & alijs Italis deceptum, in eo quod Columellæ felem fouinum facit.

B.

Feles antiquitus non erant mansuefactæ: uiuebant in agris, inde urbes & domos repleuerunt. Sed de cato syluestri, dicam postea seorsim. Pannonicæ cattæ libro 12. Epigrammatum Martialis celebrantur hoc disticho: Pannonicas nobis nunquam dedit Vmbria cattas: Mauult hæc dominæ mittere dona Pudens. Feles Hispanici dicti apud nos, agiliores rapacioresque sunt ceteris, maiores, nigriores, & pelle mollissima; quæ propter splendidam nigredinem & mollitiem alicubi etiam, ut in Gallia Narbonensi & alibi, ad uestes in usu est. Apud nos ex syluestribus tantum pelles parantur; domesticas enim excoriasse parassæ pelliones nostri pro ignominia ducunt. Sunt & Romani quidam à nostris dicti. Tartesia feles, uide infra inter proueria. In Pordoselena, uia interiacet, cuius ultra alterum latus gignitur catus, citra alterum gigni non potest, Aristoteles interprete Gaza: Græce legitur gale, id est mustela. In Pordoselene insula uiam mustelæ non transeunt, Plinius 8. 38. Idem 5. 31. Poroselen nominat. Pordoselene, insula est iuxta Lesbum, cum urbe eiusdem nominis: Aliqui ut ciuilius loquantur (porde enim crepitum uentris significat) Poroselenen nominant, Stephanus. Feles (æluces) in Aegypto esse meminit Strabo lib. 17. quæ quantopere ab Aegyptijs colantur dicam infra.

¶ Feles figura similis est leonæ, aut leonæ potius, unguibus ac dentibus similiter instructa: sed auriculas acutiores feles habet, leonæ rotundiores. Domestici catus diuersos habent colores, syluestres omnes griseum (id est cinereum,) Albertus. Ex felibus domesticis quædam albæ sunt, aliæ rufæ, aliæ uariæ, Sipontinus. Color felis griseus, glaciei uehementer congelatæ similis: atque hic ei secundum naturam est, alij extrinsecus accedunt, ut ratione cibi, præcipue domesticis, Albertus. Caro ei laxa & mollis, Idem. Oculi catorum noctu lucent, non sine terrore intuentium, præsertim ex improviso. Nocturnorum animalium, uelut felium, in tenebris fulgent radiantque oculi, ut contueri non sit, Plinius. Persicos smaragdinos, Democritus refert, non translucidos, sed iucundi tenoris, uisum implere, quæ non admittant, felium pantherarumque oculis similes. Namque & illos radiare, nec perspicere eosdem in Sole hebetari, umbris refulgere, & longius quam cæteros nitere, Plinius 37. 5. Oculi felis carbonculosi tam acutè cernunt, ut in cæuernis etiam tenebrosis, tanquam in luce, mures conspiciant, Albertus & alius author obscurus. Aeluri, id est cati, hyænæ, & uespertiones, cur noctu uideant, Alexander Aphrod. inquit lib. 1. problemate 66. & causam affert tenuissimum quem sortiti sunt uidentis spiritum. Nostri uitreos felium oculos appellant, quoniam per noctem radiant, incluso eis lumine tanquam uitro aut uitreæ laternæ. Felem marem Aegyptij dicunt pupillas ad Solis rationem uariare: cum enim exoritur Sol, tum longæ fiunt, in meridie rotundæ uidentur, ad uesperam autem obscurantur, Gyllius: Plura de oculis felium lege infra cap. 8. proxime ante proueria. Leonibus ac pardis, omnibusque generis eius, etiam felibus, imbricatæ asperitatis lingua, ac lingue similis, attenuansque lambendo cutem hominis. Quæ causa etiam mansuefacta, ubi ad uicinum sanguinem peruenit saluta, inuitat ad rabiem, Plinius. Dentes cati serratos habent: & pilos (Albertus barbara uoce granos uocat) circa os, quibus abscissis audaciam perdunt, Albertus & alius author obscurus. Ungues eis hamati, ut leonibus, & uaginis reconditi.

C.

Catus animal est uelox, & scandendo, reptando, saliendoque miræ agilitatis. Valde mordax, Albertus. Diuersa murium genera, & aues uenantur, ut dicam capite quarto, & ideo naturæ beneficio etiam in tenebris cernunt. Vescuntur iisdem quibus canes, Aristot. Pisces præcipue appetunt. Valde intemperantes sunt circa cibum, eiusque gratia non raro pericula subeunt, Albertus. Focos, fornaces, & loca calida diligunt: unde pilos sæpe adurunt. Pure & molliter cubare gaudent. ¶ Libidinis tempore, mares præcipue, efferantur; nostri uocant *ramlen*. Cati per libidinem accenduntur, & domibus suis relictis uagantur: uel ut Alberto placet, solitudinem petunt, quasi præ uerecundia homines relinquant: propria tum eis & dira uox est, Feles coeunt mare statè, foemina subiaceret, Plinius. Feles non parte posteriore se iungunt: sed mas stat, foemina subiaceret. Sunt porro in eo genere foemina ipsæ natura libidinosa & salaces: itaque mares ad coitum ipsæ frequentes alliciunt, inuitant, cogunt: puniunt etiam nisi pareant, Aristot. Puniant, inquit Niphus, insectando scilicet uerberandoque. Græce est *πρὸς ἀγῶνται αὐτὸν ἀφ' ἑνὸς εἰς τὰς ἀχέας, καὶ σπινθίσαι καὶ λαῖσαι*: hunc locum apparet deprauatum esse: ego illum sensum, quem Gaza reddidit, non uideo. Pro *καὶ λαῖσαι* forte *ἐκλαῖσαι* legendum, & ita uertendum: foemina mares ad coitum alliciunt, & dum coeunt, in terram se submittunt: quo sensu uerbum *ἐκλαῖσαι* in usu est, & simile apud Germanos *hocken*. Albertus hic furioz, id est cati, ineptissime caprum montanum exponens, Foemina furiorum, inquit, sunt ualde obediens ad coitum, & clamant alliciendo mares ad coitum tempore coitus. Item lib. 12. in alphabetico quadrupedum catalogo quoddam animal sit non exponens, Furioz, inquit, in coitu maxime feruet: ita quod in foeminam grassari uideatur: & cum coitum perficere non potest, clamat: exercet autem coitum, prostratum super foeminam more

more hominum, sicut & simia. Et quoniam constat catas in coitu clamare, siue propter seminis caliditatem, siue quod retinentis maris unguibus læduntur, siue aliam ob causam, *κλαῖσι* legi potest, id est clamant. *κλαῖσι* enim grammatici exponunt *βοῶν*, *κραυγῆς* : & cum de aliorum animalium uoce, tum canum, *κλαῖσι* & *κελυθῆαι* apud authores reperitur. Quemadmodum ex felibus, inquit Aelianus, mas est libidinosissimus; sic amantissima foetus foemina : quæ Veneream idcirco maris cōsuetudinem refugit, quod is calidissimum ignisq̃ simile semen emittat, genitale ut foeminæ adurat. Huius rei mas nō ignarus, communem sobolem interimit; Hæc autem noui foetus desiderio permota, illius libidini denuo morem gerit, Aelianus. Idem urfos facere audio. Feles in Aegypto sacra & multa sunt, plures futura nisi hæc res eis officeret, Feles postquam sunt enixa, non amplius adeunt masculos. Eas isti coeundi gratia indagantes, tamē potiri nequeunt. Ergo contra illas talia cōminiscuntur. Ereptos aut subreptos earum foetus occidunt, non tamen occisos edunt, (*πατίοντου*, Valla recte transtulit edunt; Siphontinus ineptē, calcant.) Illæ filijs orbatae, cupiditate aliorum (amantissima enim filiorum fera est) ita demum ad mares se conferunt. Tot numero pariunt quot canes, Aristoteles: Apud nos binos aut ternos, ut plurimum quaternos, interdum singulos. Parit canis (inquit Aristoteles) duodecim complurimum, sed magna ex parte quinq̃ aut sex: unum etiam aliquē peperisse certum est. Vulgare dictum est, catas cum dolore concipere, sine dolore parere. Nuper enixa, canes furgent, & saepe inequitates per gradus & scalas adium expellunt, Præfertur foetus Martio mense æditus: Augusto mense propter pulices minus probatur. Vterum gerūt catæ, ut audio, dies quinquaginta sex, hoc est duos menses Lunares. Viunt circiter annos sex, Aristot. Viunt annis senis, Plinius. Apud nos ferē annis decem: castratos diutius uiuere crediderim. Furioz (id est feles) prorsus intemperans circa cibū est, & breuis uitæ propter excessum suæ corruptionis, Albertus. ¶ Ab omni tetro odore feles abhorre dicuntur, eamq̃ ob causam excrementa sua, prius scrobe facta, in terram occultāt, Aelianus. Volaterranus addit, ne à prætereunte premantur: Plinius causam dicit, ne odore prodatur, muribus nimirum. Obruunt autem ea posterioribus pedibus. Felem odore uentorum Plutarchus scribit grauiter uexari, Gyllius. Feles olfactu odoramentorum perturbari & furere traditur, Cælius. Catti, ut Aloisius Mundella se obseruasse scribit, comitiali morbo aliquando afficiuntur.

D.

Homini sibi familiaris manu leuiter contrectari catus, & molliter per caput dorsumq̃ demulceri gaudet: qua quidem uoluptate ut fruatur prolixius, ire ac redire sub manus subinde solet. Ipse etiam capite præcipue pressius applicat se manibus demulcentis, & in aduersum erigendo nititur, tanquam transigendæ per totum reliquum corpus attrectationis admonens, aut ut pili ita planius componantur. Cruribus etiam prætereuntium tanquam adblandiendo latera affricat, secundo semper pilo præteriens reuertensq̃. Hanc etiam uoluptatem animiq̃ remissionem, submisso murmure quodam, & cōtinuato oris occlusi rhoncho testatur. Me certe (inquit Cælius Calcagninus in epistolis) nihil poenitet interdum, quum uel à negotijs uel studijs aliquid temporis succiditur, æluro (seu maui selem appellare) blandiri, eumq̃ adludentem, & festiuis rhonchis supparasitantem permulcere. Facillimus & procliuus ad ludos est, non solū cum prouocatur ad eos, sed etiam sua sponte, præsertim ætate adhuc tenera. Si quid pendere, aut trahi, aut aliter moueri uiderit, mox assultat, mordicat ore, ferit unguiculis, resilit, insidiatur, prosilit, inuadit, rapit, proicit, iterum arripit, & multis mirisq̃ modis gesticulatur: ut pueri & otiosi homines plurimum saepe uoluptatis colludendo capiant. Funiculos aut fascias trahunt cati, uel quia quauis occasione ludere libet, uel musculum aut aliud animalculi genus esse rati, ridiculis gestibus aliàs insidiosi quiescunt, expectāt, collimant: aliàs celerime sequuntur, & apprehendunt. Solent autem supini ferē colludere, ut & oculis undiq̃ circumspicere, & ungues in promptu habere omnes possint. Itaq̃ nunc ore hiant, & morsicatum ludunt, nunc unguibus euaginatīs obuium quodq̃ apprehendunt: si tamen hominis manus esse senserint, nec mordent, nec laniant, sed leniter tantum retinent, mox dimittunt. Voces eis pro uario animi affectu uaria: aliter enim ogganniendo aliquid petunt aut queruntur: aliter beneuolentiam suam testantur homini: aliter deniq̃ atq̃ aliter inter se ipsi agunt, uocant, blandiuntur, fugant, exhibant tanquam efflantes aut expuentes, ut canes præcipue. Alius eis animus cum caudam submittunt: alius cum erigunt, idq̃ non uno modo, nunc rectā in altum, nunc arcuatam. Hæc etsi uulgò nota, in animali tamen rationis experte quis non miretur? Cum imagine sua interdū in speculo colludit catus: & eandem ab alto putet in aqua intuitus, dum ludere gestit, cadit ac mergitur. Madidus autē aqua tantopere læditur, ut nisi cito siccetur, uitam morte non raro cōmutet, Albertus. Humiditas enim externa contra naturam ei est, proinde pedes etiam tingerē cauet. ¶ Feles animal uerecundum est, & formæ studiosum, Albertus. Puritati & lauori siue æquabilitati pilorum, adeo studet, ut subinde se lambat & comat: in quem usum & flexibile corpus præ mollitie, & linguam (ut dixi) asperam habet. Pellem totam lambendo complanat, Albertus. Loturam faciei lambendo prioribus pedibus imitatur, Author obscurus. ¶ Quibus paruū est dorsum, pusillanimes sunt, quod ex fele & simia coniicimus, Aristot. in Physiognom. Nomina sua agnoscunt, quæ quidem à Germanis diuersa eis imponuntur: sunt & communia, quibus uocantur fuganturq̃. ¶ Loca consueta diligunt, & in hoc differunt à canibus: ut qui altiores suos sequantur, eosq̃ magis quam domos consuetas ament: cati cōtrā,

in domicilijs ubi educati sunt, plerumq; manēt, etiam si migrent à quibus nutriti sunt. Longius etiam in saccis asportati, reuertuntur. Castratur uterq; sexus, ni fallor, præcipue tamen mares, ut mitiores & corpulenti fiant, minusq; deferant domos & euagentur. Auribus abscissis, facilius domi remanent, quod guttas auriculis apertis illabentes sustinere non possint, Albertus.

¶ Omne murium genus persequitur catus: captos primo lusibus afficit, illusos uorat, Author obscurus. Feles quidem quo silentio, quam leuibus uestigijs obrepunt aubus: quam occulto speculatu in musculos exiliunt; Excrementa sua effossa obruunt terra, intelligentes odorem illum indicem sui esse, Plinius. Pugnant cati obsidentes terminos suæ uenationis, Albertus. Felis & istis aues petunt, Aristotel. *ἡ δὲ αἰλὺς καὶ οὐρὺς οἱ τε καὶ οὐκιδίονι ἐφωπλισαντο καὶ λῆλῆς*, Oppianus. ¶ Aeluros, id est catus, non intradit gallinam, si rura agrestis sub gallinæ ala appendatur, Africanus in Geoponicis Græcis lib. 14. cap. 13. idem lib. 13. cap. 6. ex Sotione refertur, ubi Cornarius & And. à Lacuna interpretes *ἐπιβῆ* simpliciter auem uerterunt, cum libro sequente gallinā uerterint, quod magis probum, nam de gallinis illic ex professo agitur. Ne columbæ à felibus infestentur, ad fenestras atq; aditus omnes, & secundum plures columbarij regiones, ramulos rutæ pōnito suspenditoq;. Ruta siquidem uim quandam possidet feris aduersatricem, Didymus in Geoponicis 14. 4. Vide etiam mox capite quarto. Nefotrophij (id est loci ubi anates aluntur) omnes parietes tectorio leuigantur, ne felles, aliæue quæ bestia introire ad nocendum possit, Varro de re rust. 3. 11. Etrursus cap. 12. Septaleporarij è macerijs ita esse oportet ut tectorio tecta sint, ne felles aut mēles aliætie quæ bestia intrare possit. In anserum cellis, & alijs generibus pullorum, cauendum est ne coluber felēsq; aut etiam mustela possit aspirare: quæ ferè perniciēs ad internecionē prosterunt teneros, Columella. Nefotrophij tota maceries opere tectorio leuigatur extra intraq;, ne felēs aut uipera perrepat, Idē. ¶ Catus serpentes etiam & bufones interficit, sed non comedit: & lædatur ueneno, nisi mox aquam super biberit, Albertus. Bufonibus quoq; pugnare dicitur: quorum licet uenenatis aculeis (ego nullū bufonis aculeum noui) repugnetur, non tamen necatur, Author obscurus. Aristoteles & Plinius mustellam inimicam esse scribunt cornici, sui, & serpenti: Hæc, inquit Perottus, ad felē referri non possunt, cum nec feli & cornici aliquid commune sit, nec ferè mulum feli & serpenti: contra uerò mustellam & cornicū nidus sæpe diripit: & uisa est frequenter cum serpente pugnare. Cum monachi quidam subinde ægrotarent, nec mali causam intelligere possent, audiuerunt tandem à rustico operario qui catum monasterij cum serpente ludentem uiderat. Non erat autem letale hoc uenenum, quia latitia serpentis ex ludo ueneni uim remittebat. Nec mirum, cum mures etiam serpentibus coludant, Ponzettus. Cum felēs simiam in Aegypto insequerentur, hæc autem omni neruulorum contentione in fugam se impellens, rectā conscendisset in arborem, atq; illi ad eandem arbore ascendissent, (ad corticem enim inhærentes sursum correpere sciunt) hæc tanē ut sola à pluribus circumuenta ex arboribus trunco ad ramorum cacumina se uertens diu multumq; ex ijs extremis peperdit: illi tum quod eò accedere non quirent, ad aliam se conuerterunt uenationem, Aelianus.

E.

Possum de ichneumonum utilitate, de crocodilorum, de felium dicere, sed nolo esse longior, Cicerone de Nat. lib. 1. & Tusculan. 5. ¶ Aloælurum, qui aduersus mures soricesq; perpetuos Palladii (ut Homerus scribit) id est Musei ac bibliothecæ meæ hostes excubet, & stipendia faxit: cui non delicias modo, uerum etiam, si gratus esse uolo, dimensum & annonæ auramentum debeo, Celsus Calpurnius in epistolis. Mures abiguntur cinere mustelæ, uel felis diluto, & semine sparso, uel decoctarum in aqua: Sed redolet (frumentum) uirus animalium eorum etiam in pane: ob id felle bubulo semina attingi utilius putat, Plin. Nec felles, nec uulpes, nec aliud animal gallinas cōtinget, si ruta syluestris sub ala gallinis suspendatur, & multo magis, si uulpis, aut felis fel cū cibo subactū exhibueris, ut etiam Democritus confirmat, Cornarius in Geoponicis Græcis lib. 14. In Græco exemplari, ut Andreas à Lacuna citat, non ruta syluestris, sed ruta simpliciter legitur. Hæc apud Auicennam quoq; lib. 3. fen. 6. tract. 3. cap. 13. mustelas fugare dicitur: id quod mireris cum eadem contra serpentem pugnatu ra rutā sumat. Rutæ ramulos in columbarijs, pluribus locis oportet contra animalia inimica suspendere, Palladius. Plura uide præcedenti capite. ¶ Catos domesticos uicinorum cum molesti sunt, facile quis capiet eisdem quibus mures maiores capiuntur caueis siue muscipulis: aut etiam laqueis qua domos ingrediuntur per fenestras alibiue dispositis. In granatijs muscipulæ disponantur ad mures capiendos, & per foramina ostij felibus introeundi potestas reliquatur ad mures frumenta rodentes fugandos, Grapaldus ex Varrone ut puto. Qui uulpes aut lupos capere uult, hoc dolo utatur: Carne suilla pingui latitudine palmi, recens tosta, soleas calceorum inungat, exeundo interim sylua domum uersus: & simul in uestigia frustra suilli iecoris assi & melle intincti reijciat: & felis cadauer à tergo trahat. Vbi autem fera uestigia sequens iam in propinquo fuerit, tecum habeas oportet hominem sagittandi peritum, qui sagittam immittat, Author obscurus.

F.

Mustelæ fel duntaxat contra aspidas est efficax, cætera sunt ueneno, Perottus ex Plinio. At felibus, inquit, multi hoc tempore pro delicatissimis epulis utuntur. Cuniculi caro dulcis est: & sapore (ut quidam scribit) felium carni proxima. Feles in quibusdam regionibus in cibum admitti, præcipue in Hispania, aiunt. Nostratium aliqui felēs syluestres edunt, domesticas nulli, Hali carnes cati inderi

mederi hamorrhoidum doloribus scribit, &c. ut mox in G, dicam. Catos edunt quidam in Gallia Narbonensi, ut audio, ubi prius uno aut altero die noctu sub dio exposuerint, quod ita teneriores fiant, & odorem grauem exhalent.

G.

Catus animal est immundum & uenenosum, Author obscurus. Mustelæ fel duntaxat contra aspidas est efficax, cætera sunt uenenum, Perottus ex Plinio: At felibus, inquit, multi hoc tempore pro delicatissimis epulis utuntur. Alibi etiam Plinius ueneficia quædam ex mustela rustica fieri mement. Et alibi, Mures (inquit) abiguntur cinere mustelæ, uel felis diluto, & semine sparso, uel decoctum aqua: Sed redolet (frumentum) uirus animalium eorū etiam in pane. His Plinij uerbis muribus uenenosam esse felem aliquis confirmauerit, non item hominī; uirus enim non tam uenenum, quam odoris grauitatē & foetorem significat. Sunt qui solum cati cerebrum uenenosum esse putent: de quo Ponzettus lib. 2. tractatu 6. cap. 3. Dicunt, inquit, quod qui ederit de cerebro cati masculi, demeretur ferē; est enim ualde siccum si ad hominis temperiem conferas: & meatus cerebri obsruit, ita ut impediatur spiritus animales ne ad posteriorem uentriculum transeant: unde exclusa memoria sine mente uidetur qui sic affectus est. Curatur propinando bis mense drachmā terræ Lemniæ cum aqua sampſuchi, aromata etiam cibis miscenda sunt, recreandi spiritus gratia. Vinum bibendū clarum, & cum eo quandoq; drachma semis diamoschi dulcis. Sed forte sat fuerit, bonam uictus rationem instituisse. Hæc ille. Cerebrum cati sumptum, inquit Matthæolus, uertiginosos & stupidos reddit (stolidos & quasi præstigijs obnoxios, Petrus Apon.) & is affectus ægrè curatur, nec nisi paulatim temporis progressu. Aegro uomitus prouocandus est, post terræ Lemniæ potum, idq; bis aut ter in mense, luuat etiam quotidie sumpsisse tribus aut quatuor ante cibum horis antidotum diamoschi. Sunt qui præcipuum huius mali remedium esse scribunt, si dimidijs scrupulus moschi contriti ē uino bibatur. Quod si uenenum est cati cerebrum, apparet non eandem esse galen, id est mustelam, cuius cerebrum aridum in comitialibus propinatur, ut scripsit Galenus ad Pisonem.

¶ Ad felis morsum remedia Aëtius libro 13. cap. 5. his uerbis describit: Omnia ferē quæ ad canis morsum dicta sunt, etiam à fele morsis conducunt. Propriè autem eis conuenit, mel, terebinthina, oleum rosaceum, simul eliquato ac utitor. Aut centauream tritam cum melle imponito. Aut galli ster cus liquidum cum adipe gallinaceo subigito & imponito. Interpretes Aeginetæ lib. 5. cap. 11. γαλεοτῆς felis exposuerunt, perperā ut apparet; nam signa & remedia quæ illic Aegineta describit, eadē habet Aëtius libro iam citato cap. 12. Imposuit ipsis opinor, quod apud Aeginetam proximè antecedit remedium ad morsum ascalabotē, quem stellionem reddiderunt. Atqui fieri potest ut Aegineta nescierit ascalaboten & galeoten idem esse animal, idq; non aliud quam stellionem Latinorum: aut remedium hoc ad ascalabotæ morsum ab alio adiectum sit, cum nulla eius noscendi signa ut in cæteris habeantur, & unum duntaxat remedium breuissime proponatur, nempe sesamum contritū cataplasmatis modo imponi, quod ipsum Aëtius inter remedia aduersus galeotæ morsum ponit, ut Auicenna quoq; quanquam mutila eius lectio uideatur cum Aëtio conferenti. Sed tam galeoten quam ascalaboten stellionem esse in Stellione pluribus probabo. Errauit etiam Auicennæ interpres, qui lib. 4. sen 6. tractatu 4. cap. 13. cattū pro stellione transtulit; eadem enim illic signa & remedia leguntur quæ Aëtius & Aegineta de galeote habet. Ponzettus lib. 3. tractatu 4. cap. 4. cati morsus signa eadem refert, quæ Aëtius, Aegineta & Auicenna galeotæ, id est stellionis morsus, nempe dolorem magnum, & uiridem (liuidum potius, ut Græci habent) circa uulnus colorem; remedia uero alia. Curantur (inquit) bona uictus ratione. Quidam exhiberi iubent cerebra aliorum animalium, & uinum clarum odoratū dilutum: & sæpe lauari ulcus urina hominis, ut quæ uirus inflictum consumat; uel lacte caprino & origano. De morſu cati uide etiam Arnoldum in Breuiario 3. 16. ¶ Cum quorū uis animalium pili, si ab incautis deuorentur, arteria præclusa suffocationis periculum minitatur: præcipue tamen felium pili maligni & uenenosi sunt, Matthæolus. ¶ Prauus est etiam anhelitus felium: noui enim quosdam, qui cum noctu in lectis feles secum habuissent, & infectum ab eis aërem inspirassent, hectica febris & marasmo tandem consumpti perierunt. Nec ita pridem in monasterio quodā ubi permulti cati familiariter nutriebantur, & in coenaculis cubiculisq; & lectis monachorum frequentes erant, adeo pleriq; infecti sunt monachi, ut intra breue tempus nec missa nec uespera eo in monasterio decantarentur. Idem. Alexander Benedictus in libro de peste, cauendum consulit, ne canes & cati nostri tempore pestis, extra domum uagentur: facile enim ab eis aërem pestilentem respirando haustum afferri. ¶ Hoc maxime mirum est quod nonnullos fixo oculorum obtutu lædant; alios uerò sola præsentia: Quod quidem non solum accidit ex maligna aliqua aut uenenosa ui in ipsis cati: sed accedente occulta quadam hominum qui ita afficiuntur qualitate siue natura, coelitus nimirum eis illapſa: quæ nisi præſente obiecto prouocante, ad affectum eiusmodi non mouetur. Huiusmodi ego homines Germanorum non paucos cognoui: qui nulla simulatione præſentibus tantum cati, quanquam illi adesse nescirent nec præuidissent, nec uocem eorū audiuiſſent, mirum in modum lædebantur. Nam cum aliquando ad conuiuium uocatus in coenaculo essem, & expectaretur talis ingenij quidam, catum eo in loco occultarunt, illum mox ubi aduenit, sudare, pallescere, & ob metum tremere animaduerti, & catum alicubi latere conquerentem audiui. Huius ego naturæ homines eisdem remedijs iuuari crediderim, quibus ij iuantur qui cerebrum cati ederint,

G

Matthæolus. Vidi & ipse qui præsentēs catos ubi conspexissent audissent, ferre non poterant.

¶ Aelurorum, id est felium fessorum carnem, ad læuorem tritam, ligna (scolopas) corpori infixa impositam educere aiunt, utpote attrahendi uī præditam, Galenus lib. ii. de simplic. Carnes cattī calidæ sunt & siccæ: medentur hæmorrhoidum doloribus, renes calefaciunt, dorsi doloribus protulunt. Sumpta caro reprimat turgentes podice uenas, id est hæmorrhoides, Vrsinus: Iacobus Oliuarius addit hoc remedium se expertum esse. Et lumbus lumbis præstat adesus opem, Vrsinus: idem Oliuarius addit uerissimum esse. Ego nisi in summa omnium remediorum, quæ ratione aliqua nituntur, inopia, nunquam ad hæc absurda experimenta descenderim. Podagræ utilis fertur caro cattæ agrestis iuncta, Rasis & Albertus. ¶ Sanguinem cattī paronychiæ quidam illigant, & latentem in ea uermem (ut uulgius credit) eadem nocte extingui promittunt, Innominatus. ¶ Cattī syluestris seum si mile est naturæ carnis eius: carnem autem calidam, mollem, & podagræ utiliter illini dixerat, Rasis. Inter taurinum & suillum adipem fuerit felinus, Syluius. ¶ Oculorum uitio quod nostri uocant *stacem vnd sal*/hoc est, ungues, nebulas & leucomata sic medeberis: Caput cattī nigri, qui ne maculam quidem alterius coloris habeat, ures in olla figlina, intus (ut uulgo loquuntur) uitreata, aut figulo urendum committes: non est periculum ne nimium uratur. Hunc cinerem per caulem pennæ in oculum inflabis ter die. Noctu si quis ardor infestet folia è quercu aqua madida, bina simul aut terna oculo impones aut illigabis: Hoc tanquam egregium experimētum suum medicus quidam mihi narrauit: ego postea in libro quodam manuscripto Germanico reperi, adiecta promissione uisum restituenti etiam post anni unius cæcitatem, & remedio ad authorem Hippocratem relato. ¶ Felis iecur uisum tritumq̃ ita ut bibi possit, calculosis remedio est, Galenus Euporiston 2. 32. ¶ Quartanis magis excrementa felis cum digito bubonis adalligari iubent, & ne recidant, non remoueri septeno circuitu. Quis hoc quæso intuenire potuit? quæ uē est ista mixtura? Cur digitus potissimū bubonis electus est? Modestiores iecur felis decrescente Luna occisæ inueteratum sale, ex uino bibendum ante accessiones quartanæ dixere, Plinius. Catæ stercus cū ungula bubonis in collo uel brachio suspensum, post septimam accessionem, discutit quartanam, Sextus. ¶ Cattī agrestis fel ad oris torturam utilissimum fertur: accipitur autem fellis cattī nigri (cattī syluestres apud nos non sunt nigri, sed ex domesticis quidam) dimidia drachma, (Albertus non recte habet unciam) & miscetur cum zambach ponderē quatuor aureorum, & fit sternutatorium, Rasis & Albertus. Fel cattī, præcipuè syluestris, foetum mortuum ab utero extrahit, si subitus suffiatur, mixtum cū stercore nigro alicuius cattī, uel eiusdem cuius est fel. Idem efficit fel eius, cum miscetur aquæ colocynthidis, & madidam inde spongiam (latīnam) mulier ori matricis indit, Rasis & Albertus. ¶ Pro stercore felis, stercus ichneumonis usurpari posse, in Antiballomenis Galeno adscriptis legitur. Ad quartanam catæ stercus à superstitionis alligari, paulo ante dictum est. Catæ (uel cattī) stercus siccum cum sinapi æquis ponderibus cum aceto cōtritum & impositum, capitis alopecias sanat, Sextus & Aesculapius. Spinam aliūdue quid faucibus adhærens, felis extrinsecus fimo perfricatis, aut reddi aut delabi tradunt, Plinius. Catæ stercus contritum recens purum illinitum faucibus sine difficultate extrahit spinam, Sextus. Cum resina & rosaceo suppositum, profluuium mulieris reprimat, Sextus: At Plinius hoc idem remedium ex ulcerationibus uuluarum impositum prodesse scribit, id quod magis placet: nam adipem uulpiū quoq̃, & medullam uituli in uino ex aqua decoctam cum seuo idem præstare ait. Fimus cattī suffusus & illitus foetum mortuum expellit, Author obscurus.

H.

¶ a. Feles nomen, ut Grammatici quidam uolunt, tam masculini quàm foeminini generis: Valla in foeminino genere utitur: sunt qui masculini tantum generis faciāt, manifeste errore. Mantuanus Teoeragōs feles dixit. Felis aurea, 6. 29. Est & apud Cælium Calcagninum & Vallam Herodoti interpretem hæc felis: est & feles foem. generis apud grammaticos. Ne feles aut meles, aliæque bestia intrare possit, Varro 3. ii. sic etiam Ge. Alexandrinus legit: grammatici quidam recētiore in Dictionarijs, felis & melis legunt. Phil. Beroaldus quoq̃ feles protulit. Catus uel cattus, à capiēdo dictus uidetur recentioribus, ut qui mures & aures capet. Ego potius tanquam cautum & astutum ita dictum crediderim. Catos enim olim sapientes & callidos appellabunt, unde & Catones primum dictos uolunt. Sed homo catus nunquam terminat, nec magnitudinis, nec diuturnitatis modum, Cicero Tuscul. 2. ut Nonius citat. Hinc & Græcis coniectio deriuatum, ut γὰρ & uel γὰρ & dicatur, ὁ πῶτα εὐδὸς καὶ πανδὲρ, Hefychius, & Varinus. Sunt qui Seruium testem citent catum foem. genere proferri. Reperitur & apud Græcos recentiores grammaticos κάτῃς uel κάτῃ: Murilegus & musio pro caro, apud Albertum & recentiores barbaros. Αἰλῶρ & πῖρ & αἰόλῃ (lego αἰόλῃ uel αἰόλῃ) καὶ αἰνῶρ, ἢ τῶν εἰρῶν καὶ κινῶν, Etymologus & Varinus. Αἰλῶρ, idem: non per pleonasmum, sed antithesin. πῖρ & γὰρ τῶν αἰόλων καὶ τῶν εἰρῶν ἐτυμολογεῖται. Herodianus apud Etymologum: apud Varinum, αἰνῶρ habetur, quod non placet. Αἰλῶρ Hefychius exponit θωπένδῃ, id est adulari, ut inde etiam catus æluos dictus uideri possit, quod cauda homini quodammodo adblandiatur. Αἰλῶρ nudum nomē apud Suidam: Etymologus & Varinus ælurum exponunt: Hermolaus in Corollario poeticum esse scribit. Αἰλῶρ quinque syllabis, carabus, id est locusta (ex ostracodermorum genere) exponitur: ut etiam agipygus pro eodem: Λέωρ, αἰλῶρ, Hefychius & Varinus. οἱ δὲ μῦθες νῦν ὀρχνται ἀπαξάμενοι τῆς οὐκ ἀπαξίας, Author innominatus apud Suidam: per spatālen, inquit Suidas, intelligit κάτῃς ἢ αἰλῶρ καὶ αἰλῶρ.

felis, id est catum aut falem domesticam, aliqui tamen *spatalen ποσάλω*, id est cibum interpretantur. Catum marem nostrates uocant *rewel* per onomatopoeiam. Felinus adiectiuum à fele apud recentiores quosdam legi, apud ueterem nullum. ¶ Oppianus *æluros καυροφύς* uocat, id est maleficos, quod aubus insidientur. In Galeomyomachia galès, id est cati, sic auctor eius recentior appellat; epitheta hæc sunt, *ἀρπυξ, δολοπλόκος, ἀδ' ἀνιφάγος, πύμαχος, ἀχρωπός, μυοντόνος, φλόρος*. Putes certare canendo Tectiuagos feles, Bapt. Mantuanus. ¶ Nucetias & cattas naues, utrasque ueteres, sed & has recentiores agnoscunt, Cælius Calcagninus. Cattæ naues nominantur apud Gellium 10. 25.

¶ Metallum genus est quod Germani uocant *glimmer*, id est micam, uel *tazensilber*, id est felium argentum; est enim colore argento ita simile, ut pueros & rerum metallicarum imperitos decipere possit. A felibus autem nomen indiderunt, siue à similitudine, quod eorum oculi etiam noctu radiati; siue quod cassum quiddam & inuile hac uoce significare uolunt. Nullum enim utilitatis fructum præbet his qui uenas excoquunt, quod totum eius corpus ignis consumat. Hoc ipsum Latini, ut opinor, micam appellant; cum chrysocolla & caruleo in eodem lapide quandoque reperitur, Georg. Agricola in Bermanno.

¶ Buphthalmum Dioscorides & æluron dici meminit: ego & ælurion uocari quandam stirpem lego apud Photionem; diuersa nec ne sit, haud constat, Hermolaus. Aelurius, *Ἀλῦριος*, radix quadam sic appellata, Etymologus; apud Hesychium & Varinum corruptè legitur *αἰλῦριος*, Buphthalmum ego ælurum dictum crediderim, quod figura oculum referat, & instar oculi felis resplendeat, quamuis non etiam noctu. Sed cum buphthalmi radix in usu non sit, ælurios uero inter radices censeatur, Valerianam potius uulgo dictam intellexerim; cuius Græci aliud in sua lingua nomen non habent; nam *phû* peregrinum est. Eius radix mire à cati appetitur, quod in horto meo ipse obseruauit, ubi & hortense & syluestre *phû*, & nepetæ siue calaminthæ genus, cui nomen ab hoc animali apud Germanos (*tazenkraut, tazennmünz*) & alias gentes, non semel quatuordecim septas & spinis interdum munitas, mihi perdiderunt; quod ab eis non odio harum stirpium, sed amore potius fieri puto: referunt enim similem quandam cati odorem, Valerianæ quidē radix, & aliās, & præcipue liquore aliquo macerata, excrementitium quandam odorem emittit, eamque ob causam licet contra diuersos morbos commendata à multis fastiditur. Cati quidem non unguibus solum has stirpes laniant, sed etiam ore. Martorella, id est Valeriana uel herba gattæ, Syluaticus; dicta forte quod martres etiā, quæ rusticæ mustelæ sunt, similiter erga eam afficiuntur, quod tamen certum non habeo. Cataria nepetæ genus est; quanquam & aliæ herbæ simili uocentur nomine, ut Valeriana, &c. Hæc nepetæ pulegiū magis refert odore quam calamintham montanā; cati ea delectantur, eduntque frequenter, unde nomen ei catariæ nomen, Monachi in Mesuen. Iidem alibi gattariam interpretantur calamintham syluestrem, siue pulegium syluestre dictum à nonnullis, quoniam ut plurimum syluestribus & asperis nascatur locis. Primum calaminthæ genus (inquit Ruellius) officinæ etiamnum calamentum uocant; secundum, pulegium syluestre; tertium, nepetam, uulgo herbam catiorum: quod magna feles odoris huius capiantur uoluptate; namque si uulsa, uel hærenti cōtingat occurrere, ei se statim adfricant, deinde magna auditate ramos pascuntur. Quin & humo in qua resederit iucundissime saburrantur: quapropter solo usu huius æluros concipere uulgo sibi persuasit. Medici hac experientia freti muliebribus balineis aut in sessionibus inserunt, ut his quæ desierunt parere restibilem adferant fecunditatem; & his quæ non possunt uterum ferre, hoc fotu cōcipiendi facultatem moliantur, ut tandem injecta genitalibus locis semina queant animari. Verum authores solum habentur ex populo, nec tale quicquam apud classicum authorem inuenitur, Hucusque Ruellius. Aeluri gonos Magis, buæ glossus; & æluri sanguis iisdem, stratiotes aquaticus, in nomenclaturis apud Dioscoridem. Germani tertium sed genus acrimonia insigne, minimum, flosculis luteis, *tazentreibel*, id est ueram cati nominant. Frutex quidam folijs grossulariæ hortensis, ramulis candidis, cortice nempe albicante, in multis Galliæ Italiæque locis in hortis colitur; apud nos sponte nascitur circa riuorum quorundam ripas, facile comprehendit translatus in hortos: acinos nigros piperi similes in calidioribus locis proferre aiunt, apud nos sterilis ni fallor. Meminit eius Ruellius lib. 1. cap. 43. in piperis descriptione piperastrum appellans, nostratium quidam uocant *palmenstauden* nimis communi uocabulo. Ego pseudamomum esse cōiicio; huius folia & ramuli sabnam herbam aut felis urinam quodammodo redolent. Sunt & alijs stirpibus à fele nomina apud Germanos. *Kazenbalsam*, mentastrum, quasi balsamum felinum. *Kazenkle*, lagopus, herba trifolia. *Kazenörfel*, fumaria. *Kazenschwang*, uel *Kazenwadel*, uel *Kazenhelm*, hippuris. *Seldkazen* uel *Kägle*, gnaphalium siue tomentum herba apud Dioscoridem, quam describit Tragus 1. 109. Arborum etiam quarundam, salicium præcipue, flores molli lanugine pubescentes, *Kägle* nominamus: qua ratione Græce iulos dici posse existimo, quanquam ij in corylo priuatim sic nominant, in cæteris quibusdam nucamenta, quæ sine lanugine sunt. Lanuginis quidem mollities lagopodi etiam & gnaphalio herbis nomen apud nos dedit.

¶ Formicis Indicis color felium, magnitudo Aegypti luporum, Plinius. Aeluron literator quidam in Lexico Græcolatino silurum ineptissime exposuit, inde nato errore, ut uideo, quod Dioscoridis codices quidam excusi æluros pro siluros corruptè habent. Cercopithecum Germani catum maris uocant, quod à maritimis & longinquis regionibus aduehatur. De generibus, ut recentiores quidam barbari uocant, pelliones Germani *generkazen*, id est catos generethas, in G. litera

dicam: & de Zibetti cato, in Panthera. Piscem cattam, uel cattum algarium Itali uocant mustelum leuem & stellarem. ¶ Cati fons, ex quo aqua Petronia in Tyberim fluit, dictus quod in agro cuiusdam fuerit Cati, Festus. Cati, Germaniæ populi, Sicambris finitimi: hi à Plinio 4. 14. Chatti dicuntur, aliàs Catti. Eluros, cum epsilo in prima syllaba, nomē gentile, Varinus in *Αιαιλας*, Apud eundem tamen in E. legitur Elluros per I duplex, nec aliter quā nomen gentile exponitur: & rursus Heluros cum aspiratione, *Ἑλυρος*: & *ἡ ἐκείσε ἐλδρ ἐλδροὶ κέκλυτοι*, authorem citans Dexippū in Chro nicis, & rursus monens per epsilon scribendum cum gentile est: cum animal significat per α diphthongum. Cum autem Heluri populi à paludibus dicantur, aspirandū esse hoc uocabulum, & I simplici scribendum ex Græcæ linguæ proprietate apparet, Erasmus in prouerbio Mineruæ felem, non rectē attribuit Etymologo quod in eo non legitur, pro animali scribendum dicens *ἐλδρον* per ε quasi torquicaudam aut trahicaudam, sic enim ipse loquitur.

¶ c. Qui multum sternutant, dicuntur à nostris cum cati edisse, Pici scandunt in subreclum felium modo, Plinius. Et felis instar exeuntes è rimulis mures uenatur, Aurelius citante Perotto. Sicq; repugnabant uotis contraria uota: Non secus ac muri catus, ille inuadere pernam Nititur; hic gimas oculis obseruat acutis, Mantuanus in Bucolicis.

¶ d. Ibis in palmis ad euitandos feles nidificat: non enim facile in palma ob eminentem & cultellatum trunci corticem ij sæpe repulsi & reiecti, sursum correpere possunt, Gillius ex Aeliano. Vulpanser ab aquilæ & felis & cæterorum hostium suorum iniurijs se defendit & propulsat, Aelianus. Beluas etiam in eos à quibus beneficia acceperunt, uehementer grata esse, testimonio sunt uel Aegypti admodū fera animalia, feles, ichneumones, crocodili, Idem. Iani Lascaris epigramma extat in canticula sociam galen (felem intelligit ut uidetur,) & opem ei ferentem.

¶ Io. Tzetzes Chiliadis 5. cap. 12. *γαλῶ κατάνικτορ* (pro *κατάνικτορ*) id est mustelam domesticam, cattum intelligere uidetur, ut & alij quidam recentiores Græci, Narrat autem illic in quantis delicijs hoc animal fuerit apud Monomachi imperatoris uxorem; quæ indito ei barbaro nomine Mechlempe, *Μεχλεμπέ*, plurimis delicatissimisq; ciborum generibus ex uasis aureis ipsum quotidie alebat. ¶ Catus aut belua per foramen intrans quid significet per 12. signa Zodiaci, Luna in singulis existente, explicatur ab Aug. Nipho de augurijs lib. 1. tabula septima. ¶ Cum Gigantes aduersus deos pugnarent, deorū alij alias sibi formas induere, Fele soror Phœbilatuit, Ouidius lib. 5. Metam. Aesopus puellam fuisse ælurum scripsit, & quidem ita præstantem forma, ut inuidiam in se Venereis concitaret: qua Venus percita pristinam formam abstulit, nouam intulit, nec eam tamen degerem aut deformem: utpote quæ uegeta atq; agilis sit, & leonis formæ simillima, Cælius Calcagninus. Galen in mulierem mutatæ, & sponsa cum esset murē persequentis, apologus recitatur à Io. Tzetze Chiliadis quartæ cap. 11. Item uulpis & felis colloquium apud Erasmum in prouerbio, Multa nouit uulpes, ubi ingruente canum, ui feles subsiliit, uulpes relicta capta est.

¶ Aegyptiorum mores quis ignorat? quorum imbutæ mentes prauitatum erroribus, quamuis carnificinam potius subierint, quā ibim, aut aspidem, aut felem, aut canem, aut crocodilum uioler, Cicero. Et alibi, Ipsi quorum uanitas ridetur Aegyptij, nullam belluam nisi ob aliquam utilitatem consecrauerunt, ueluti felem quod pelle eius scuta contegant. Ego superstitionis gratia magis quā utilitatis, felium pelles Aegyptios scutis induxisse putarim: nam cum mollissimæ sint, ictibus resistere nequeunt ut bouinæ. Felem (inquit Herodotus lib. 2. interprete Valla) incensa siue diuina res occupat, (*Πυρκαϊῆς δὲ γινομένης θεία πρᾶγμα τα κατὰ λαμβάνει αὐτὸ ἀλόγως*: Perottus transfert, Facto incendio feles diuino numine corripuntur; Ego sic uerterim, Si quando incendium contigerit, feles in furem aguntur: ut *θείον πρᾶγμα* non aliud sit quā *θεῖασμός* & *ζυθοσιασμός*: θεία etiam *δαυμαστὴ* exponunt, ut interpreteris rem miram circa feles accidere: sed ne in aliorum translationibus occuper, præstat ut reliqua ipse transferam: Nam Aegyptij ab igne interuallo aliquo recedentes, extinguere negligunt, feles tantum obseruant, (custodiunt, ne insiliant;) at illæ uel subeuntes uel supersilientes hominum cœtum in ignem ruunt. Hoc ubi fit, Aegyptus magno afficitur luctu. Cum uero in domo aliqua feles fortuito (*ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου*, ultro, Valla: intelligi potest de naturali, & non uiolenta morte, ut Cælius Calcag. exponit) moritur, domestici omnes sola supercilia radunt: totum autem corpus & caput, in quorū domibus sic moritur canis. Efferuntur feles mortuæ ad sacra tecta, ubi falsæ sepeliuntur in urbe Bubasti: Hæc Herodotus. Bubastum Aegyptia lingua felem nominari supra dixi. Gentes aliquas quæ felem auream pro deo habuerint cū ca Syenen fuisse legimus, Gyraldus. In Rhadata (oppido Libyæ circa Nilum ad Arabiæ latus) felis aurea pro deo colebatur, Plinius 6. 29. Nihil me poenitet interdum (uerba sunt Cælij epistolicarum quæstionum lib. 1.) æluro, seu mauis felem appellare, blandiri. Cur enim mihi illud iocanti uitio detur, quod Aegyptus serium atque adeo sacrum habet. Nam inter bruta quæ nimis superstitiose colit, æluro tantum tribuit, ut in eos qui reliqua sponte uolentesq; interemerint, decretum sit supplicium capitale: quod si casu aut certe nolentes fecerint, scelus præscripta multa posse expiari putant. Sola felis inter quadrupedes (Herodotus libro 2. interprete Valla, ibim & accipitrem adeo sacras haberi ait, ut siue uiolens siue nolens aliquis necauerit, necessario morte afficiatur:) inter auitia ibis, nominatim excipitur: has nolens uiolens quis letho dederit, crimen non nisi capite luitur. Cuius rei tanta religio fuit, ut Diodorus in secundo Bibliothecæ fidem atque oculos suos in testimonium adducat: quum ætate Ptolemæi, inita nuper amicitia

cilia cum Romanis, Romanorum quidam præter animi uoluntatem ælurum occidisset, facta impressione Aegyptij agminatim eius domum obsederunt, eum ad pœnam poscentes: neque magnitudo Romani nominis, neque amicitia recentis necessitudo ei satis præsidio esse poterat: ni Rex præfectusq; regij eum magis præsentis periculo subtraxissent potius quàm liberassent; quòd si fato aut natura diem obisset ælurus, uniuerſa domus non secus funesta fuit, ac si paterfamilias cecidisset, idem præterea quum inter omnia scarabeum maximè uenerentur, eiusq; aliquot species numerēt, eam quæ æluromorphos dicitur, & æluri facie pingitur, longè omnibus præferebant, Nec modo Aegyptij, uerum Arabes etiam ælurum, & eam quidem auream pro deo habebant in Rhadata. Nec sanè mirum, quum ritu naturæ numeros Lunæ ostendat, & lunaribus incrementis oculos habeat grandiores, Hæc Cælius Calcagninus. Isidis numen totam completi in se naturam Aegyptij credentes, ideo illi animal hoc coniunxerunt, quod Lunæ, cuius syderis beneficio naturæ pars multastat, notas & imaginem quandam, præsertimq; in oculis referrer, in quibus ad quotidiana luminum in eo incrementa decemētāq; augeri pupulas in mustelis, (felibus dicere debuit, sed per imperitiam confundit,) & minui, plerique testati sunt: nec id tantum, sed noctu & in tenebris syderis illius modo fulgere: & quod maximum est, fertilem & uegetabilem Lunæ naturam fecunditate sua exæquare, Marcellus Vergilius in commentarijs super Dioscoridis capite de mustela domestica, & rursus in comment. super lychnide. Aelurorum oculi ad uices Lunæ aut ampliores fiunt, aut minores: Id multò mirandum est magis, ælurum marem, ut Horo placet Apollini, Solis uices sentire, mutareq; pupillas oculorum syderis cursu: siquidem diluculo in exortu protenduntur, eadem meridie contrahuntur in orbem, occasu solis obscuriores hebetescunt, Ruellius lib. 2. de plantis cap. 151. Catus apud ueteres Plutoni sacer erat, Arlunnus.

¶ Mineruæ selem, Ἀλῶν ἢ Ἀλδργον, subaudi comparas: cum multò inferiora cum præstantioribus comparantur, quod leuicula quapiam in re conueniant. Quid enim habet Minerva dea cum sele commune, præter glaucum colorem oculorum? Nam is oculorum color Mineruæ tribuitur, qui & noctuis adest, & felibus. Vnde apud Homerum ei epitheton γλαυκῶπις Ἀλῶν. Est & hoc felibus commune cum noctuis, quod & noctu cernunt, & pariter insidiantur muribus. Refertur apud Zenodotum & Suidam, Erasmus. Cætera prouerbia ubi selem Erasmus transtulit, ut Tartessia feles, Feli crocoton, Rapacior sele, omnia ad mustelam referemus: cum Græcè non æluos in eis, sed gale, id est mustela legatur. Sphondyle fugiens pessimè pedit: Hesychius & Varinus sphondylē (pro quo Attici sphondylen dicunt) galē, id est mustelam Atticè dici scribunt: quamobrem hoc quoq; ad mustelam differemus, quamuis Erasmus selem reddiderit. ¶ Οἱ δὲ μὲν οὐκ ἀρχόντων, ἀρξάμενοι δὲ οἷς ἀρχαί, Mures nunc saltant sele tua comprehensa, Author innominatus apud Suidam in Spatale. Aliqui spatalem cibum interpretantur. Videtur sanè prouerbiale dictum, cui simillimum nostrates iactant, Fele absente mures saltant, aut diem festum agunt. ¶ Sunt & alia non pauca Germanis in usu uulgari, à sele prouerbia, ex quibus nonnulla subiiciam: Art laßt von art nit / die katz laßt iro musens nit. Ingenium nulla ui uincitur, nec catus captare mures desinit: Naturam expellas furca tamen usq; recurret. Man fñre ein katz in Engelland / so wirt sy doch mauwen: Catus etiam trans mare uectus, uocem non mutabit: Cælum non animum mutant, qui trans mare currunt. Es sind böse kazen / die forhår lecken / vnd hinten krazen: Maligni sunt cati qui antèrùs lambunt, posterius laniant: Altera manu fert lapidem, altera panem ostentat. Wår mit kazen jagt / der sacht gårn meuß: Qui cum catis uenatur, se è musculos capit: Corruptunt bonos mores colloquia praua. Sie katz hat die fisch lieb / sy will aber nit ins wasser: Catus pisces amat, sed aquam timet: Ficus auibus grata, sed plantare recusant. Er gatt darumb / wie ein katz vmb ein heissen bier: Circumit ut feles feruidum iusculum: Lupus circa puteum chorum agit, in eos qui sumpta inaniter opera sua spe frustratur. In der nacht sind alle kazen graw: Noctu feles omnes fuscae sunt: Sublata lucerna nihil interest inter mulieres. Sie katz ist gern da man sy strålet: Catus delectatur ijs locis ubi curatur & comitur: huic aliqua ex parte respondet, Atheniensem Athenis laudare haudquaquam difficile. Ser kazen ist der kass (oder der spect) besolhen: Feli caseum (uel lardum) committere: Quem lupo committere, Mustelæ seuum. Nam si quis catum custodem lardo præficiat à muribus defendendo, unus ipse plus cõsumet quàm multi mures: sic saepe improbi magistratus conseruandis præfecti legibus magis in eas delinquant quàm plures priuati.

DE CATO SYLVESTRI.

A.

CATES antiquitus non erant mansuefactæ, uiuebant in agris: inde urbes & domos repleuerent. ציץ ĩm apud Hebræos, Esaia 34. catos feros quidam (uel ut ipsi loquuntur, ferales) interpretantur, alijs aliter: uide supra in Onocentauro: quemadmodum ציץ zĩm aliqui catos maris, id est cercopithecos: alijs martes, id est mustelas rusticas. Qui aulice in Germania loqui uolunt, catos syluestres nominant boumrüter, id est equites arborum: quod arbores scandant, auium prædæ gratia, & cum pericula fugiunt Hispani gáto montes.

¶ B. Cati syluestres in Heluetia multi capiuntur, in syluis præcipuè, & arbutis iuxta aquas in a-

G 3

terdum: similes domesticis per omnia, maiores tantum, densioreq; & oblongiore pilo: Colore fusci, uel ut Albertus loquitur grisei, Quem ego circa finem Septembris apud nos captum consideravi, huiusmodi fuit. Longitudinis à fronte ad extremam caudā, dodrantes quatuor. Linea nigra per dorsum descendebat: in pedibus etiam & alibi lineę erant nigre. Inter pectus & collum macula latiuscula ex pilis albißimis. Reliqui corporis color ubiq; fuscus, cui in dorso paucus rufus in unum colorem miscebatur, ad latera dilutior, id est cinereo propior: inter crura posteriora circa clunes rufus. Calli inter digitorum in pedibus nigri, & pili circumquaq; concolores. Cauda crassior quā domesticis, tres palmos longa, duobus aut tribus orbibus nigris distincta: extrema pars palmi longitudine tota nigricabat.

¶ C. Cati sylvestres (ut Gaza uertit, Gręce legitur galę agrię, id est mustelę sylvestres) ueniantur mures sylvestres, Aristot. In Scandinauia (sic uoco ingentem Europę ad Septentrionem insulam) à lyncibus capti uorantur, Olaus Magnus.

¶ E. Canibus immissis capiuntur, uel impetuntur bombardarum globis arboribus insidētes. Sepe rustici plures arborem circumstant, & selem desilire coactū fustibus cędunt. Felemq; minacem Arboris in trunco longis præfigere telis, Nemesianus. ¶ Pelles earum cum pilis ad uestium usum parantur, ut ex alijs etiam feris: priuatim uero tibialia & manicę inde fiunt, pilis introrsum uersis, cum artus refrigerati aut arthritici sunt. Pilus admodum mollis, sed pinguiusculus est: ideoq; facile cōglobatur, & minus placet in uestitu. Cati sylvestres fumum rutę & amygdalarum amararum fugiunt, Rasis. Mustelas quoq; rutam fugere legimus: item catos domesticos, ut supra scripsimus.

¶ F. Cati agrestes temperamento propinqui sunt leporibus, caro eorum calida & mollis est, Rasis. Apud nos etiam in cibum ueniunt aliquando, capite ferē & cauda abscessis. Sunt qui satis lautos affirmant, alijs abhorrent propter domesticorum similitudinem, quibus apud nos nemo uescitur.

¶ G. Felis sylvestris pinguedo à quibusdam reponitur, calefaciens nimirū, molliens & discutiens, magis quā domesticis. Vtuntur ea in morbo articulari, alias quoq; pinguedines cum herbis ad eundem affectū facientibus contusas in ansere affantes, ut in Ansere dicemus. Ego excoriatū aliquando hoc animal longē pinguißimū uidi. Diuersa ex huius ferę partibus, carne, adipe, felle & fimo, remedia, ex sententia Rasis enumeraui supra inter domestici cati remedia, cū non aliud interesse uideatur quā quod ex sylvestri omnia sint efficaciora. ¶ Sylvestres maximē feles ad morsos à crocodilibus ob contrariam quandam affectionem accedere consueuerunt, Aëtius 13. 6. Galli lupum ceruarium quoq; catum sylvestrem nominant, quem Itali quidam lupum catum.

DE CERVO.

A.

ERVVS Hebraice צי איל Deuter. 14. ubi Arabica translatio similiter habet aial: Chaldaica צי איל aial: Persica گوز گوزاژen. Septuaginta ελαφς, Hieronymus cervus. ελαφς, πλιν ελαφς, Χαλδαιοι, Varinus; legendū suspicor ελαφς, facili translatū ab A in 4. Italis nominatur cervus, Hispanis

G 4

uerisimile est locum aliquem apud Cydoniatas Achaia ab incolis dictum esse: cum in reliqua Creta cerui esse negentur. Mirabile in Creta (inquit Plinius) ceruos præterquam in Cydoniatarum regione non esse. Ager Creticus ceruo eget, Solinus. Ἀχαι, νεβρῶν ἐλάφωρ ἡλικίαι, Helychius & Varinus: considerandum an corrupta sit uel mutila uox Ἀχαι, quod suspicor. Ἀχαιῶν πρὸς τὸ ἀχῆν (malim ἀχῆν ab ἀχῆν poetico uerbo) καὶ λυπεῖσθαι πρὸς τὰ ἴσθ' ἵκνα, καὶ μὴ πῶ διαμυλῆναι (forte διαμυλῆναι) ὁρίζεται τὸ ἀσκητικὸν σμικρότητα, Erymologus in Κιμαῖς. Καὶ βάθει τοιαῦτα κοπύλλασιν τὸν Ἀχαιῶν ἐπεισὶν εἰσεῖν δις τὸν αἶνα τὸν εἰς ἀδελφῶν, Suidas in Achæine: uidetur autem mulieris nomen esse siue proprium, siue gentile. Alibertus & alij barbari Akanes uel Ahane scribunt, tanquam diuersum à ceruo genus: sed hæc indigna sunt memorari. Ἀχαιῶν apud Athenæum lib. 3. genus est magni panis quod in Thesmophoriæ fiebat, quæ inde etiam Megalartia dicebantur, solebant autem adherentes dicere, Ἀχαιῶν, εἰατὸν ἡμῶν πλεον προέχον. quid si legas, Ἀχαιῶν, καὶ εἰατὸν, &c. ut senarius sit. Fuit & elaphos inter placetas, à figura nimirum dictus: & fieri potest ut Achæines quoque panis magnus (nam & Achæinæ cerui cetera maiores feruntur) cornutus fuerit, & inde etiam tragos, id est hircus appellatus. ¶ Gordiani sylua memorabilis picta in domo rostrata Cn. Pompeij picturas animalium diuersas continet, inter quas sunt cerui palmati ducenti mixtis Britannis, Iul. Capitolinus in Gordiano primo. Cerui palmati qui sunt nusquam reperio: conijcio autem esse quos uulgo damas uocant, Gæci dorcadas platycerotas, Aliæ enim damæ fuerunt, ut supra docui, quas Plinius & alij nimirum ueteres ita appellarunt: proinde non est quod quis obijciat in eodem pictorum animalium catalogo damas etiam à Capitolino nominari. Quamobrem cum platycerotes cerui (nam ceruis Oppianus adnumerat) Latinum nomen aliud non habeant, & cornua eorum, ut Plinius scribit, natura in palmas finxerit, digitosque emiserit ex ijs, ceruos palmatos appellare non dubitabimus. Eadē ratione palmata grammaticis quibusdam dicta uidetur à latitudine clauorum, picta postea appellata à genere picturæ: alijs à palma in ea intermixta. Hanc merebantur triumphantes, ut qui de hostibus palmam reportassent. De Britannicis etiam ceruis, quorum unā cum palmatis Capitolinus meminit, certi nihil habeo: audiui tamen & albos & nigros ceruos nostro tempore in Britannia reperiri: Albos quidem etiam Romæ sibi uisos Pausanias scribit, ut inferius recitabo. Et forsitan quoniam eodem numero utrunque genus comprehendere uoluit Capitolinus, congeneres aut saltem ex peregrinis utrique regionibus adducti fuerint. Inuentuntur sanè rangiferi hodie dicti, ad Europæ Oceanum circa Septentrionem, ceruorum generis, qui palmata, ut audio, & latiuscula habent cornua, quos Iulius Cæsar fortassis intellexit, lib. 6. belli Gallicis uerbis. Esi (in Hercynia sylua Germaniæ) hos cerui figura, cuius à media fronte inter aures unū cornu existit excelsius, magisque directum his quæ nobis nota sunt cornibus: ab eius summo sicut palmarum rami latè diffunduntur. Sed de hoc plura in Rangiferi historia. In Scythia natio quædam ferarum hominum est, quæ ex feritate ceruos in eam mansuetudinē traduxit, ut in cicuribus illis tanquam equis insideat, Aelianus. Fortassis etiam Scythici isti cerui, rangiferi fuerint. Habent & alces lata cornua & digitis distincta, sed Capitolinum de ijs non intellexisse constat, quum paulo post ferissimum nominet. ¶ Ceruos cicures equitant in Oedor regione Asia ad Oceanum Septentrionalem. In Scythia plurimi cerui sunt, Solinus. In Heluetia nostra minus hodie quàm olim abundant, quod syluæ propter frequentiam incolarum indies minuantur, & uenari eos minus inter dictum propter democratiam, quàm apud alias gentes quæ principibus parent. ¶ Ceruus nullus est in Africa, Aristoteles & Herodotus lib. 4. & Plinius: Idem alibi, Ceruos Africa propemodum sola non gignit, Apud Philostratum tamen legimus Apollonium ultra Caradupa Nili ceruos & capreas inuenisse. Mirabile in Creta ceruos, præterquam in Cydoniatarum regione non esse, Plinius. Ager Creticus ceruo eget, Solinus. In Helleis ponto in alienos fines non commeant cerui: & circa Arginussam Elatum (alias Elatium, quod probat Hermolaus in codicibus manu scriptis repertum, non Elaphum, Aristoteles, inquit idem, Elatoenta uocari tradit, ex abietum, ut arbitror, frequentia: Græci quidem codices excusi habent ἐλαφώγντα, Gaza Elaphum reddit) montem non excedunt, auribus etiam in monte scissis, Plinius. Idem alibi ceruis omnibus aures esse scissas ac ueluti diuisas scribit. Aelianus horum utrunque (id est loci in quo sunt fines non excedere, & auribus esse scissis) ceruis Helleis ponticis tribuit. Aristoteles ijs qui circa Arginussam sunt, posterius tantum, sed uerba eorum adijciam. Monte Asia Elapho nomine apud Arginussam, quo loco Alcibiades mortem obiit, ceruæ omnes scissa aure sunt: qua nota uel alibi, si loca mutarint, dignoscuntur: Et quidem foetus iam inde à primo ortu in utero idem contrahit signum, Aristotel. Ceruus (inquit Aelianus) præsentibus pascuis omni anni tempore contentus, alia non desiderat. Nam in Helleis ponto collis est, ubi cerui, quorum altera diffissa est auris, sic pascuntur, illius extra fines ut nunquam progrediatur. Sed cerui omnes natalis soli amantissimi sunt, ut infra dicam cap. 4. Arginussæ Straboni lib. 13. tres sunt paruæ insulæ contigenti proximæ, ante Asiam prope Lesbum, inter Mitylenen & Methymnā. Plutarchus Alcibiadem in quodam Phrygiæ oppido, cuius nomen non sit expressum, interemptum scribit.

¶ Ceruorum color subflauus est, punctis albis distinctus, (τὸ χρώμα ἐπιφανέον, κατὰ στίχον λευκὸς χρομασιν ἢ στίχμασι:) pluribus quidem in foeminis præcipuè hinnulis, Pollux: Vel ut Varinus citat, pluribus quidem in foeminis, maxime uerò eiusdem sexus hinnulis. Ceruinus nominatur etiam inter ea quorum colores. Ceruus aliquando albus inuentus est, &c. Aristot. in libello de coloribus: Ruellius Aristotelis locum sic reddit, Animantes cunctæ, quæ siue imbecillitatis causa, siue cæco nature uitio præcoci

præcoci pauceque uictu sustinentur, candida proueniunt; sic lepus inuenitur candidus; item ceruus, & ursus; & in aubus coturnix, hirundo, perdix; præsertim quum quandam à primis statim uitæ rudimentis imbecillitatem retulerint. Ceruos albos Romæ uidi & admiratus sum, ex qua uero regione uel Continente, uel insulari aduectæ essent, non uenit mihi in mentem interrogare, Pausanias in Arcadicis: Vide paulò superius in Britannicis. Apollonius & comites Paracæ Indiæ urbem prætergressi, cum non multum adhuc processissent, fistulæ sonitum audire uisi sunt, quasi pastoris gregem colligentis, ac subinde pastorem uiderunt, qui albarum ceruarum gregem pascibat. Mulgent autem ipsas Indi, quod earum lac maximum esse nutrimentum putant optimumque, Philostratus lib. 3. Fiunt aliquando & candido colore, qualem fuisse traditur Q. Sertorius ceruam, quam esse fatidicam Hispaniæ gentibus persuaferat, Plinius. Alba cerua Sertorius quidam uir acer & egregius dux, ad barbarorum militum suorū animos continendos conciliandosque utebatur. Siquidem hanc, quæ à Lusitano quodam (in ipsa Lusitania capta) sibi dono data esset, oblatam diuinitus & instinctam Dianæ numine, colloqui secum monereque, & docere quæ utilia factu essent, mentiebatur: Ac si quid durius uidebatur, quod imperandum militibus foret, à cerua sese monitum prædicabat, Vide Gellium lib. 15. & Plutarchum in uita Sertorii. Timida animalia pilum mollem habent, ut ceruus, lepus, oues, Aristotel. in Physiog. Saginam uel pinguedinem cerui, Galli uocant uenaifon.

Ceruis cornua sunt excelsa, oculi magni, collum debile, cauda exigua, crura perquam gracilia, dorsum pingue, nares quaternæ, *τετραδύμοι ὄφεις, πέντε τοιοῦτοι δάκτυλοι*, Oppianus. Cor magnum, ut omnibus timidis: pedes bifulci. Ceruorum sanguis perinde ut leporū solet spissari, uidelicet non coitu firmiore, ut cæterorum, sed fluido, quale lac est, quod sine coagulo sponte coierit, Aristot. Ceruorum sanguis non spissatur, Plinius. Ceruorum sanguini fibræ nullæ insunt, quare non similiter ut aliorum concreuit, Aristot. Idem quarto libro Meteororum, ceruinum sanguinem non coire scribit: quoniam aquæ naturam magis sapit, ac frigidissimus est; & propterea fibræ caret, quæ opera terræ sunt solidaque consistunt, Cælius.

Cerui pulcritudine & magnitudine cornuum ramosorū omnibus feris facile antecellunt, Oppianus. Bifulcis (inquit Plinius) bina cornua natura tribuit; nulli eorum superne primores dentes. Qui putant eos in cornua absumi, facile coarguuntur ceruarum natura, quæ neque dentes habent, ut neque mares; nec tamen cornua. Cæterorum ossibus adhæret, ceruorum tantum cutibus enascuntur. Cornua quædam in ramos sparsit natura, ut ceruorum, Plinius. Et alibi, Omnibus caua, & in mucrone demum concreta sunt: ceruis tantum solida, & omnibus annis decidua. Ceruo ex cornigeris uni cornua tota solida, & sparsa in ramos, & quotannis decidua, tum utilitatis causa, ut onere leuentur, tum ex necessitate præ pondere, Aristot. Et rursus, Ceruis quoniam cornua præ nimio excessu superuacua sunt, alterum ijs auxilium natura adhibuit, nempe uelocitatem: grandis enim illa & mulifida cornuum magnitudo potius obest quam prodest. Orpheus in libello de lapidibus ceruinum etiam cornu celebrat, quod soliditate & duritie ad lapidum naturam accedat: *ὄνεια γὰρ καὶ τὸ πρὸς τὸν ὄρεον πέτρην, ἃ δὲ ἐμπνὺς πελεται νεκρὸν τε γὰρ πέτρην. Οὐδὲ γὰρ αὖ γυνὴς κορὰς ἀποκνέει, ἢ λίθου δὲ, πρὶν καὶ μὴ ἀμφερόμεν ἑνὸς νηρόν τε καὶ λῆαν.* Cornua damæ solida sunt, ut cerui; figura etiam similis, sed magnitudo differt, Albertus. Et alibi, Cornu animalium ceruo similitum (ut capreoli, platycerotis, alces) interiorum rarum & meatibus exiguis peruium est, instar substantiæ quæ aliorum cornibus infigitur. Ceruinum quidem cum aruerit, perquam leue redditur, præsertim si sub dio fuerit, ita ut nunc humeat nunc siccat; inueteratum enim hoc modo tam leue redditur ut euanidum & inane uideatur: quod ipse deprehendi in cornibus quæ per syluas à ceruis abiecta reperi. Cerui igitur & similitum animalium cornua, terreæ sunt naturæ, calore ualido coacta, & ad ossis substantiam accedunt. Cætera uero his collata humida sunt, & molliori apta, cartilaginis naturæ uicina, & flexibilia calore: quamobrem non calore sed frigore concreta uidentur, ut intelligitur ex ijs quæ in Meteorologia docentur. Hæc Albertus. Cornua mares habent, soli que animalium omnibus annis stato ueris tempore amittunt, Plinius. Soli ceruo cornua omnibus annis decidua, initio à bimatu; cæteris perpetua, nisi per uim aliquam amittant, Aristotel. Et alibi, Anniculis nondum cornua nascuntur, nisi quoad indicij gratia sit initium quoddam prætuberans, quod breue hirtumque est. Bimis cornua primum oriuntur simplicia, & recta, ad subularum similitudinem, quamobrem subulones per id temporis eos uocant. Trimis bifida exeunt, quadrimis trifida, atque deinceps ad hunc modum procedit numerus usque ad annum sextum. Ab hoc similia semper prodeunt, ita ne sit dignoscere ætatem ramorum numero. Pro ætate ramos augent; id incrementum per sex annos perseverat; denique numerosiora non possunt fieri cornua, possunt crassiora, Solinus. Indicia ætatis in cornibus gerunt, singulos annis adicientibus ramos usque ad sexennes: Ab eo tempore similia reuiuiscunt; nec potest ætas discerni: sed dentibus senecta. Aut enim paucos, aut nullos habent, nec in cornibus imis ramos (Græci *ἀμυντήρας* uocant, Gaza uertit adminicula) alioquin ante frontem prominere solitos iunioribus, Plinius. Albertus incertum esse scribit quot ramos (ipse culmos appellat) cornu ceruinum producat: se uidisse quod undenos habuerit. Ceruos senes (inquit Aristot.) cum cornuum indicia desinere, cognoscimus maxime indicio duplici illo: dentes enim aut nullos, aut paucos habent, atque adminiculis carent: uocantur adminicula ramī, qui imis cornibus prominent ante frontem, quibus in pugna utuntur iuniores: senes autem carent; amittunt singulis annis cornua mense Aprilī, quæ cum amiserint, occultat sese inter.

diu, ut superius dixi, idē opacis faciunt locis, ut muscarum tēdio uacent: pascuntur per id tempus nō
 citu, donec recipiant cornua, quæ primum quasi cute uestita, & hirtiuscula emittunt: sed cum creue-
 rint, Soli exponunt, ut excoquantur, & sicceant: ubi iam nihil attritu arborum, cum ea scalpant, indo-
 lent, tunc ea relinquunt loca, confisi habere iam quo repugnare possint, cum res exigit: captus iam
 ceruus est (*αἰχόρως & αἰκῆρος*) hederam suis enatam cornibus gerens uiridem, quæ cornu adhuc tenello
 fortē inserta, quasi ligno uiridi coaluerat, Hæc Aristoteles. Capti iam sunt edera in cornibus uiridan-
 te, ex attritu arborum, ut in aliquo ligno teneris dum experitur innata, Plinius. Apud Athenæum
 libro 8. quidam Aristotelem reprehendit, tanquam incertum aut fabulosum hoc sit, quod hederam
 cornibus cerui adnatam scribit. Audio Antuerpiæ cornua ceruina in pharmacopolio quodam
 spectari, quorum singula ramos circiter quindecim habeant. Erumpunt (ceruis cornua postquam
 abiecerunt) renascentibus tuberibus primò aridæ cutis similia: eadem teneris increscunt ferulis arun-
 dineas in particulas molli plumata lanugine. Quamdiu carent ijs, noctibus procedunt ad pabula. In-
 crescentia Solis utapote durant, ad arbores subinde experientes: ubi placuerit robur, in aperta pro-
 deunt, Plinius. Extiuas illas anniuersarias, quibus orbatil latent cerui, quasi honore atq; insigni-
 amisso: non cornua, ut Latini, sed caput, quasi decus ferinū, appellant uenatores Galli (teste de cerf.)
 Cranij partes ē quibus cornua enascuntur Galli molas uocant. Stipitem corneum, quam materiem
 dicunt, apte aiunt erumpere ē molis suis & existerē: quæ sedimenta sunt cornuum: (Gallicè le mar-
 rain, lecter sa teste. Les meules:) tum tabulata ipsa fruticantia ē molis concinne in ramos esse expan-
 sa. Scapos ē caudice proportionē enatos: ē scapis porro corniculaeducta in mucrones congruē des-
 nere: non contraciōra ipsa quā iustum est, non diffusiora, non absurdē conformicata. Tum probe
 clauatum esse caput, (Gallicè, teste bien cheuillee;) & congruenter patulum, & æquabili fruticatu de
 corum (Gallicè, bien rengee.) Ceruum egregium & spectandum significare uolentes, sic loquuntur,
 Capite præditus est commodē nato, compactili, concinno, rectē, ordinē, decenter constituto (Gallicè
 teste bien nee, bien rengee.) Materiam ipsam caudicis pulchrē sulcatam esse, atq; inter sulcos striasue
 (quas quasi colliquias appellant atq; stillicidia) scabritiem eminerē æquabiliter unionatam: quod Bu-
 dæo uerruculosam significare uisum est. De ceruino capite quod ramos cornuum omnes habet,
 Galli dicunt teste semee ou sommee. Iidem ceruum cum cornua iam nuda & cute libera apparent,
 bruni tiocitant, aut synonymis (ni fallor) uocibus blond, ou fauve. Infimi rami uersus frontem re-
 ctā procedunt, nec eriguntur: his enim pugnat ceruus (quamobrem Græci amyntēras uocant) reli-
 quis uentilat, Albertus. Ramos cornuum qui ē suis tanquam stipitibus procedunt, Galli priuā-
 tim cors appellant: & ex his primum, hoc est amyntēra, prope molas enatum, endouiller uel entoil-
 lier, uerbum quidem entouiller impedire eis significat: secundum, surendouiller ou surentoillier,
 reliquos, cheuilleures (quasi clauos) ou cors: supremos & in fastigio utriusq; cornu, espois: quos
 rursus cum gemini tantum sunt, nominant fourchie quasi partem bifurcam: cum terni aut qua-
 terni, tronchure: cum quini aut plures, paulmure, quod palmæ instar tanquam in digitos finda-
 tur (ut palmatus etiam eiusemodi ceruus dici possit:) deniq; cum per plures uerticis ramuli in or-
 bem ambiunt, coronnee, id est coronatam. Germani cornua cerui gemina uocant ein gehörn,
 & ramos maiores stangen, eodem sensu quo Galli perches, id est perticas: minores, ende uel zincken.
 Cornua adhuc tenera & simplicia morchi uel solben, quæ in cibum nobilium & principum ueniūt.
 Cornua si ramos impares protulerint, ipsa ramorum paria ab altero, quod plures habuerit, numerant.
 ¶ Quadricornem ceruum Nicocreon Cyprius habuit, quem Pythio consecrauit, Aelianus. Cer-
 uus cornua locis difficilibus amittit, & qua inueniri nequeant: unde illud prouerbiū ortum, Quæ
 cerui amittunt cornua, Quasi enim sua amiserit arma, cauet ne inermis reperiatur. Cornu sinistrum
 compertum esse à nemine adhuc fertur: occulit id enim tanquam quodam medicamento præditum,
 Aristot. Cornua cerui soli stato ueris tempore amittunt: ideo sub ipsa die quā maxime inuia pe-
 tunt. Latent amissis uelut inermes, sed & hi bono suo inuidentes. Dextrum cornu negant inueniri,
 ceu medicamento aliquo præditum. Idē mirabilius fatendum est, cum & in uiuarijs mutant omni-
 bus annis: defodiq; ab ijs putant, Plinius. Et alibi, Ceruus dextrum cornu terra obruit contra rubera-
 rum uenena necessarium. Ego an abiecta cornua occultent, & dextrumne magis, ut Plinius scripsit,
 an sinistrum ut Aristoteles, certū nihil habeo. Hoc unum addam conciliari forsitan istorum posse dissi-
 diū, dextri & sinistri acceptione uaria. Nam, ut Aristoteles docet lib. 2. de cælo cap. 2. dextrum tri-
 bus modis usurpatur, uel propriē, ut in animalibus unde principium motus sit secundum locum: uel
 ad similitudinem illius, ut in statuis: uel impropriē, quod rectā ē regione dextro lateri nostro opponi-
 tur dextrum, quod læuo leuum: sic uates mundi uel cæli dextra & sinistra accipiunt: hac ratione dex-
 trum cornu ceruinum, ad nos quidem sinistrum dici poterit. Aiunt ceruos quosdā in Achaia, cum
 cornua abiecerunt, in loca illa se conferre, ubi difficillimē inueniantur: idē eos facere, tum quia non
 habent quo se defendant, tum quia dolent his partibus unde cornua exciderūt: multis uerò hederam
 in cornuum loco innatam uideri, Aristoteles in Mirabilibus. Eodem libro, Ceruos, inquit, in Epiro
 aiunt cornu dextrum (non sinistrum) humo obruere, idē utile esse ad multa. Atqui hæc ambo tum
 ipse in historia animalium, tum Plinius, non Achaicis solum uel Achaïnis ceruis, sed quibusuis in ge-
 nere attribuiunt. Cornua eijciunt in aquas, ut quidam aiunt, ne dextrum inueniatur, tanquam
 usum aliquem illius intelligant: Mibi tamen (inquit Albertus) compertum est, hoc non in uniuersum
 esse

esse uerum: inueni enim aliquando in sylua frondibus obrutum cornu sinistrum. Aegyptij longæ-
 tum significantes, ceruum pingunt: eo quod ceruis singulo quoque anno cornua germinent, Orus.
 Apud eundem legimus ceruum suos dentes infodere, quod aliorum, quod sciam, nemo tradidit. Cur
 autem solis ceruis cornua decidant, multis rationibus explicari potest. Primum ex materia qua con-
 stant: quoniam sicca & terrea sunt, ut ceruus ipse totus, nempe hirco similis temperamento, calido sic-
 coque cadunt autem facilius, ut in stirpium quoque folijs, quæ ita sunt arida ut nullum habeant lentorem
 aut tenacem succum, qualis cæterorum cornibus inest, cuius gratia flecti molliri que possunt. Deinde
 ex loco, quoniam, ut diximus, non ex craneo nascuntur ut reliquis, sed cuti tantum adhærent: tertio
 ab efficientibus causis: nam & calore æstatis sicca duriora que fiunt, & hyeme subsecuta à frigore simi-
 liter afficiuntur: nam ut quodque solidius est, ita magis refrigeratur: refrigeratis autem nimium pori clau-
 duntur, & calor natiuus emoritur: ut neque alimentum attrahi possit, & uia qua trahi debebat præclusa
 sint: quod in cæteris, cum omnium caua sint & uapores excipiant, non æque contingit. Sic igitur asse-
 cta cornua cadunt tantum, siue offendentibus ipsis aut impellentibus ultro, aut inter ramos & ui-
 mina quandoque implicatis, siue etiam sponte ipso nimirum pondere depressa: non prius autem hoc
 contingit, quam uerno tempore noua subnascuntur cornicula, & tuberculis suis uetera protrudunt: Quo
 tempore etiam serpentes & alia quedam animalia aridum induratumque ponunt exuiui, cuti noua na-
 scente. Sed eadem de re Aelianum audiamus interprete Gyllio: Causam (inquit) ceruis cur cornua re-
 nascuntur, Democritus eam dicit, uentrem ipsius calidissimum esse, & eorum uenas per uniuersum cor-
 pus pertinentes esse rarissimas, & os quod cerebrum amplectitur, membranæ instar tenuissimum &
 perrarum esse, indeque ad summum capitis uerticem crassissimas atque optimas uenas exoriri: itaque ci-
 bum & huius nutrimentum minime concoctum, à natiuo calore in totum corpus eiusque partibus di-
 strahi. Idemque ait eis pinguitudinem extrinsecus circumfundi, simul & cibi uim per uenas in caput re-
 torqueri, & reflecti, ex eo cornua permulto humore irrigata enasci. Continentem enim uicinis ad ca-
 dendum succrescentia & influentia summovent, atque expellunt priora, ac sanè exortus humor ex-
 tra corpus durefcit ab aëre eum ipsum consolidante, & in corneam duritatem confirmante. Humor
 autem qui etiam nunc intra cutem subest mollis, & tener, partim ab exteriori refrigeratione dure-
 fcit, partim ab interiore tepore tener manet. Quocirca recens cornu enascens, & intrinsecus pre-
 mens, uetus tanquam alienum expellit, & sanè humor concrefcens, ad depellendum antiquum in-
 firmus est: at durefcens, priora extrudere potest, quorum pleraque interno robore extrahuntur: non-
 nulla arborum ramis circumplicata & feram ad cursum incitatam ui impediencia abruptuntur:
 Eo pacto uetera excidunt, recentia ad erumpendum parata, naturæ munere proferuntur, Hæste-
 nus Aelianus. Cur ceruo quotannis cornua cadant & renascantur, Hieronymus Garimbertus
 in libro Italicè scripto quaestione 43. inquit. Solet ceruus decus illud suum quotannis exuere quasi
 uernationem, restitibi que sobole uelut materiam recidiuam paucis mensibus in integrum restituere,
 Budaus. *ὅσοι τὰς ἐλαφροὺς πρᾶξι βέλους τὰ κορυτὰ ἀφελόμενοι πρὸς θάλασσαν*, Suidas in *ὄντα*. Ceruus cum
 nondum habet cornua, tamen fronte præludit, & ea quæ nondum expertus est tela minatur, Am-
 brosius. ¶ Cerui, si cum per ætatem nondum cornua gerunt, castrantur, non adunt cornua: sed
 si cornigeri exciduntur, non decidunt cornua, & magnitudine eadem seruantur, Aristot. Et alibi,
 Ceruis tantummodo cornua omnibus annis decidua, nisi castrantur. Non decidunt castratis cor-
 nua, nec nascuntur, Plinius & Solinus. His ego authoribus potius crediderim quam Oppiano, qui
 libro de uenatione secundo ceruis castratis cornua defluere scribit. Sed præstat uerba eius recitare,
 quæ Gyllium in translatione sua præterisse miror. *Κόβουσιν λαγόνεσι δ' ἐπ' αὐτὸν ἐνδοθὶ νηδὺν Ἀμφιδόνη
 μὲν ὀλκός, ὡς εἰ κ' ἐπὶ ἀμύσειον, Ἀντίκω δὲ ἡλὺν ἔθηκε, πρὸ παρ' οὗ ἀπὸρροῦσε καρλῶν ὄξύμορον κορυτὰν πολυδαία
 θάλασσαν ἄλκον ὄντα*. In his uerbis ὀλκός appellat testes, quod in Grammaticorum Lexicis nusquam
 annotatum reperias. ¶ Cerui foemina cornua non habet, Aristot. Idem libro 3. cap. 2. de partibus
 animal. causam afferens cur ceruæ cornibus careant, cum dentes similiter habeant atque mares, Ead-
 dem, inquit, utriusque sexus natura & cornigera est: sed foeminis adempta sunt cornua, quoniam ne
 maribus quidem utilia sint: sed uirium meliorum beneficio mares minus offenduntur. Pindarus in
 Olympijs Oda. 3. foeminis etiam ceruini generis cornua tribuit, his uerbis, *χευσόνεσσι ἑλαφον θήλειαν*:
 ubi in Scholijs legimus, ceruis foeminis ab omnibus poetis cornua adscribi: & fieri posse ut id
 quandoque acciderit, cum & Elephantis Indicis adsint cornua (*ὀδόντες*, dentes exerti, quos aliqui me-
 lius cornua uocant) duntaxat maribus, Aethiopicis uero ac Libycis utroque sexu. Loquitur autem
 Pindarus de cerua, quam Hercules cepisse fertur cornibus aureis. Pollux tamen in masculino gene-
 re scribit lib. 5. cap. 12. *καὶ ἑλαφὸς χευσόνεσσι, ὃ ὑπὸ Ἡρακλέους ἄλκός*. (Euripides ceruam ab Hercule expu-
 gnatam cum cornibus fuisse dicit, Volaterranus.) Ibidem reprehenditur à Polluce Sophocles qui
 Telephi nutricem ceruam κορύσσαν, id est cornutam dixerit. Ceruam quæ Telephum lætauit, picto-
 res & plastæ cornutam faciunt, Scholia Pindari. Errat & Anacreon, inquit Pollux, qui cornutam
 ceruam dixit. Anacreontis carmina ipse non citat, nos ex Scholijs in Pindarum ea apponemus: *ἄζαν
 ὤς* (legerim *ἀζανὸς*) *ὅτι τὰ νεβρόν νεοβλήα γαλαττωδόν, ὅς τ' ἐν ὕλῃς κορύσσης ὑπολειφθεὶς ὑπὸ μητρὸς ἐπ' ὀνείδα*.
 Zenodotus κορύσσης uocem mutauit in ὀρύσσης, non recte, ut uidetur, cum ceteri quoque poetæ cornutas
 faciant ceruas. In Euripidis Iphigenia, Ceruam cornigeram (inquit Diana) manibus Achæorum tradā,
 quam pro tua mactabunt filia. Attici ceruum marem etiam *ἑλαφον* dicunt, in genere foeminino, ut in

proverbio, οὐ αἰ ἐλαφοὶ τὰ κέρατα ἀρβυλλοῖσι, ὥσπερ γὰρ ὅπλα ἀρβυλλοῖσι (uerba sunt Aristotelis de hist. animal. 9. 3. qui foeminas cornibus carere minime ignorauit, ut ex uerbis superius recitatis apparet.) φυλάττονται ὁράδου. Eodem in loco sapius in masculino genere ponit uocem ἐλαφός, distinctionis gratia, quoniam de foeminis quoque nonnulla priuatim in eo scribit. Alijs uero in locis aut semper aut ut plurimum siue aliquid sexui commune utriusque, siue mari proprium referat, foemininam facit, ut in Mirabilibus, τὰς γὰρ ἡπείρω ἐλάφους καὶ περὶ τῆς φασὶ τοῦ δεξιῶν κέρατος: & alibi in ἡσδēm, τοῖσιν δὲ κινεῖται ὡς τὰς γὰρ τῶν κέρατων τὸ πᾶν ὁράδου. Sed Pindarus & Anacreon Atticismo excusari non possunt, cum omnino se de ceruis foeminis loqui exprefferint. ¶ Facies ceruis carnosa, nasus simus, collum oblongum & exile, Aristoteles in Physiognom.

¶ Aures animalium alijs maiores, alijs minores; ceruis tantū scissae ac uelut diuisae, Plinius. Hoc alibi non omnibus, sed his tantum qui circa Arginussam in Elapho monte uersantur, aures esse scissas scribit, ut Aristoteles quoque; Aelianus Hellepontiacis, ut supra ostendi. ¶ De dentibus etiam ceruorum & senectutis ex eis indicio, nempe cum iam pauci uel nulli sunt, in praecedentibus docui. Dentes ceruo sunt quatuor utrinque tum supra tum infra, quibus molit cibum; & insuper alij duo magni, qui mari quam foeminae maiores sunt. Vergunt autem deorsum dentes cerui, ita ut repandi uideantur, Albertus 2. 4. Vermes cerui continent omnes suo in capite uiuos, qui nasci solent sub lingua in concauo circiter uertebam, qua ceruici innectitur caput, magnitudine haud minores his uermibus, quos maximas carnes putres addiderint. Gigni uniuersi atque contigui solent, numero adeo circiter uiginti, Aristot. Ego eos ita gigni & coherere intelligo, ut uermes in lumbrico lato, quos cucurbiti nos appellant recentiores. Ceruis in capite inesse uermiculi sub linguae inanitate, & circa articulum qua caput iungitur, numero uiginti produntur, Plinius & Albertus. Ego dum haec scriberem ab oculato teste fide digno audiui, qui se uidisse affirmabat dissecto cerui capite recenti, non uiginti tantum, sed plurimos omnino uermes, eosque non coherentes sed discretos: sunt qui dicant non omnibus innasci. ¶ Pectus ceruinū Galli peculiari uoce hampam uocant, ¶ Ceruo cor magnum est, Aristot. Maximum cor pro portione ceruo, mustelis, &c. & omnibus timidis, aut propter metum maleficis, Plinius. ¶ De osse ex corde cerui dicā cap. 7. inter medicamenta ex ceruo. ¶ Ceruus multiplicem uentrem habet, &c. Aristoteles lib. 3. de partibus: nimirum ut omnia ruminantia, sicut in Boue exposui. ¶ Ceruus non habet fel, Aristot. Et alibi, Ceruus felle caret, quare & longeuus est. Cerui fel non habent; quod hominum paucis non est, quorum ualetudo firmior & uita longior, Plinius. Ceruus felle uacat: quanquam eius intestinum amarum adeo est, ut ne a canibus quidem attingatur, nisi ceruus praepinguis sit, Aristot. Et alibi, Ceruis Achainis cognomine fel contineri in cauda creditur. Est, quod ibi contineri aiunt, colore quidem simile felli, sed non ita ut fel humidum, sed lieni simile parte interiore. Sunt qui ceruo (inquit Plinius) fel non in iecore esse, sed in cauda aut intestinis putent; Ideo tantam habent amaritudinem, ut a canibus non attingantur. Miror e quidem de Achainis ceruis nullam apud Plinium & alios Latinos mentionem extare, cum Aristoteles diserte distinguat. Hoc etiam nunc subit, extremam cerui caudam fortassis illam ob causam uenenatam esse, ut capite septimo prosequar, quod fel in ea contineatur. Fellis enim in multis animalium uenenosam esse naturam traditur. Intestina cerui perquam foetida sunt: quoniam, ut Plinius ait, fel diffusum est in eis; alij tamen in auribus cerui id diffundi dicunt, alij in cauda, Albertus. ¶ In Brileto & Tharne quaterni renes sunt ceruis, Plinius. Apion, nisi nugatur, ceruos locis quibusdam quatuor renes habere tradit, Aelianus. ¶ Ceruo genitale neruosum est, Aristot. Cauda exigua, Idem. Cerui testiculos Galli peculiariter daintres nominant. ¶ Bisulca animalia, ut bos, ceruus, caprea, in posterioribus pedibus talos habent, Suidas in Διχαλα. ¶ Germani, praesertim lautiores in loquendo, ut aulici, propria quadam de cerui partibus uocabula usurpant: sanguinem uocant schweyß; posteriorem dorsi partem, zimmet uel zemer; articulos Enöpf; latera seu costas, Erteben uel wänd; os in corde, das Erütz; crura, leuff; pedes, Elawen. Coxas seu clunes, schlegel; ammos, büßg.

¶ Cerua animal aspectu egregium est, mutilum cornibus, ceruo minus, uisu acuto, mirae uelocitatis. Quaterna ubera habet, ut uacca, Aristot. Ex eodem supra in historia uaccæ exposui cur mammas binas inter femora habeat.

C.

Ceruorum mira uelocitas est, ut amplius patebit capite quinto, cum de uenatione ipso dicam. Fluuios etiam & mare tranant, ut capite quarto explicabitur. ¶ Cerui mares, ut omnium fere animalium, uocem grauiorem quam foeminae mittunt. Vox autem maribus in hoc genere, cum tempus coeundi est, (de qua plura inferius;) foeminis autem cum metuerint; breuis uox foeminae est, maris productior, Aristot. Ceruus & lepus, utpote timida animalia acutam adunt uocem, Idem in Physiognom. Ceruus unus cum pluribus ambulat foeminis sui generis; raro autem plures cerui mares simul incedunt, nisi aetate minores fuerint, quorum multi quandoque uetulum comitantur, eisque obediunt, & coitu in eius praesentia abstinunt, Albertus. Ceruus si erectas auriculas teneat, acerrime sentit, nec latere eum insidiae possunt; sin demissas, facile interimitur, Aristot. Cum erexere aures, acerrimi auditus; cum remisere, surdi, Plinius. Rectis auribus acutissime audiunt, summissis uero nihil, Solinus, Erasmus haec Plinij & Aristotelis testimonia citat in proverbio, Auribus arrectis, quam

quam enim & alia animantes (nam soli homini immobiles sunt) si quid eminus audierint aurículas
 furrigant: ceruo tamen ijs arrectis peculiaris & acerrima auditu percipiendi uis est. Cerui cum ma-
 ria tranant, non uident terras, sed in odore earum natant, Plinius. ¶ Ceruum ruminare plantum
 est: degit enim aliquando cum hominibus: alioquin ex feris nullum ruminare constat, Aristot. Ru-
 minant syluestrium cerui, cum à nobis aluntur, Plinius. Fama est elaphobosci pabulo ceruos resi-
 stere serpentibus, Plinius. Elaphobosci semen contra serpentium ictus datur in uino: fama est hoc
 pabulo ceruas serpentum moribus resistere, Dioscorid. 3. 78. Hinc nimirum etiam ophiocodon, &
 ophigenion appellari meruit. Inuenio & elaphicon appellari, & Romanis cerui ocellum. Apud Hé-
 sychium & Varinum ἐλαφοοσίδης masculinum & oxytonum nomen scribitur: Alij elaphoboscon ge-
 nere neutro proferunt. Ruellius in Gallia uulgo gratiam Dei nominari scribit, & apud Sueffione-
 ses herbam copariam, quod ea utantur ad uulsa, rupta. Describit autem eam lib. 3. cap. 48. Simpli-
 cius (quam canes herbam qua sibi contra serpentes medentur) ceruæ monstrauere elaphoboscon;
 Plinius. Herba in Montepessulano auricula leporis dicta, cuius folia ad lithiasin pota comendant;
 elaphoboscon ab aliquibus creditur: radice est alba, simplici, ut in apiorum generibus, non ino-
 dora, floribus luteis per umbellas digestis, caule ramoso, cubitali, folijs quadrantalibus, specie quo-
 dammodo plantaginis minoris, sed minoribus, & cum primum erumpunt aurículas musculorū refe-
 rentibus. Nascitur locis asperis & siccis, rara apud nos, circa Basileam frequentior. Sed Hieron. Tra-
 gus aliud elaphoboscon facit, pastinacæ scilicet hortensis genus illud, si bene memini, quod syluestri
 lili (ut Fuchsius uocat) simillimum est. Est & elaphoscorodi herbæ descriptio apud Dioscoridem, sed
 non genuina illius authoris. Aphroschorodon quidem alio nomine allium Cyprium uel Vlpicum no-
 minatur, pręgrande, &c. Dictamnus herbam extrahendis sagittis cerui monstrauere, percussio eo
 telo, pastuq; eius herbæ eiectione, Plinius. Cretenses iaculandi periti feras capras in uerticibus mon-
 tium pascentes percutiunt: eæ accepto uulnere, statim dictamnum herbam comedunt, & euestigio ia-
 cula excidunt, Aelianus. Hinc forte qui de medicina Arabice scripserunt pulegium ceruinum ap-
 pellant hanc herbam, Pulegij hortensis genus syluestre est, undiquaq; simile aut idem potius hor-
 tēsi, nisi tenuius & acutioribus folijs prodiret. Id in Sabaudia circa Lemannū lacum uidi copiosum,
 & circa Montepessulanum, ubi si recte memini ceruinum cognominant. Sed alia est dictamnus,
 quanquam uires in medendo non dissimiles sortita. Mescatramesir & deserulij, uetus interpres uo-
 cabulorum Auicennæ pulegium ceruinum interpretatur. Aristoteles non ceruos, sed capras sylue-
 stres in Creta dictamni pastu sagittis absolui tradidit: Vide supra in Capris syluestribus Creticis.
 Smilacem asperam aliqui hodie in Italia uocant rubū ceruinum. Spina ceruina uulgo ab Italis no-
 minatur frutex spinosus, cuius grans diuerso tempore decerptis ad diuersos colores nostri utuntur;
 sermo uernaculus appellat *Frühbeere*. Hunc quidam rhamni generibus adnumerant, quos Mat-
 thæolus reprehendit. Rhamnum tamen à Romanis spinam cerualem dici, inter nomēclaturas apud
 Dioscoridem legitur. Sefeli monstrauere ceruæ enixæ à partu, Plinius: Primum sefelis genus, quod
 Massiliense Dioscorid. uocat, intelligo. Sefeli Aethiopicum, ut mihi quidem uidetur & Leonharto
 Fuchsiō, nostrates radicem ceruinam albam appellant: ea perquam crassa, longa, & amara est, & re-
 sinosa. Alia minor est, radice fortis nigra, subdulci, resinosa, ceruinā radicem nigrā uocamus: Fuch-
 sius sefeli Peloponnesiacum facit: quod facilius crederem si locis humidis nasceretur, ego semper
 in siccis reperi. Cerui mares duntaxat, solani genus syluaticum, nostri baccas soporiferas uocant,
 (de quo pluribus dicam in Suum historia) & similiter sambucum syluaticam siue montanam, cui in
 umbellis grana cocci instar rubent, mirum in modum amant: & per æstatem illic plerumq; uersantur
 ubi hæ plantæ uirent: solent enim iisdem ferè locis nasci. Depascuntur autem frondes tantum, non
 etiam baccas. Fœmina utrisq; (tum solano tum sambuco iam dictis) abstinet: nisi cum foetum mascu-
 lum gestat: tunc enim marium instar eis delectatur, Hieronymus Tragus. Serpentes etiam à ceruis
 eduntur, siue naturæ quodam odio, siue ut morbis quibusdam medeantur, ut mox capite quarto di-
 cam. Quin & suis serpentes in pabulo sunt, Plinius 11. 33. Quanquam non ignoro (inquit Hermo-
 laus) dissidere serpentes & sues, &c. quia tamen pars hæc ex Theophrasto sumitur libro eius quinto
 de stirpium causis, ferè adducor ut ita scribendum putem. Quin & ceruis serpentes in pabulo sunt,
 & alijs uenenū est. Ἐλαφοὶ δὲ ἔχουσιν ἐὸ δίδυμον, ὃ φ' αὖτε ἄλλα θνήσκουσιν, id est, Viperas cerui edunt, à quibus
 interimuntur alia, Theophrastus. Ceruus herba cinaræ uenenatis pabulis resistit, Plinius & Solinus.
 Cerui morfi uel à phalangio, uel à quouis generis eiusdem, caneros edunt: quod idem homini etiam
 prodesse putatur, sed non caret fastidio, Aristot. & Aelianus. Percussi à phalangio, quod est aranei
 genus, aut aliquo simili, caneros edendo sibi medentur, Plinius. ¶ Cerui cornua abijciunt, ut su-
 pra dixi cap. 2. Pilulas excrementorum cerui, damæ, & capreoli, Galli fumees appellant. ¶ Cer-
 uorum lachryma cur falsa & improba sit: aprorum uerò dulcis, Plutarchus in libro de causis natu-
 ralibus quæstione uicesima, his uerbis exponit. In causa est (inquit) temperamentum istorum anima-
 lium, quod in ceruo frigidum est: in apro feruidum & igneum: quamobrem hic se opponit perse-
 quentibus, ille fugit: quo quidem tempore præcipue, propter iracundiam, mouetur lachrymæ. Nam
 cum copiosus ad oculos calor efferatur, (iuxta hoc carmen, *Θεῖσας ἐν λαδίῳ, πῦρ ὀφθαλμοῖσι δειδυκώς*,
 Ille riger setis, oculi simul igne resurgent:) dulcis fit qui eliquatur humor. Sunt qui lachrymas à sari-
 guine perturbato excitari separariq; tanquam serum à lacte existiment, ut Empedocles: Quoniam
 H

igitur asper (παχύ αἶμα, malim παχύ, id est crassus) & ater aprorum sanguis est propter caliditatem; ceruorum contra tenuis & aquosus; consentaneum est ut quod ab eo per iracundiam uel metum excernitur, similiter se habeat. Hunc locum etiam Caelius transtulit lib. 12. cap. 5. Idem mox ab initio libri tricesimi occultam & incognitam ait esse causam cur ceruis falsuginosæ manēt lachrymæ, suis dulces dum capiuntur. Bezahar propriè est lapis qui dicitur lachryma cerui, quæ generatur in ceruis; quia cerui comedunt uiperas, maximè in Persia; Et hic lapis eruitur etiam è terra et fodinis, ut tradit Tiphasi Arabs in libello de gemmis qui ex Arabico in Latinum sermonem translatus est. Quamdoq; tamen bezahar appellatur quoduis antidotum ueneni, Andreas Bellunensis. Vide plura inferius capite septimo. Cerui montes excelsos non ascendunt, ut qui nimium corpulent, ad planiciem magis quam montes idonei sint: quamobrem sylvas & ualles, & fluminibus uicina loca frequentius habitant. Cerui gaudet τὰς ὄργας, Pollux. Est autem ὄργας, uel ὄργας γῆ, ἢ ὄργη καὶ ἀνέγχεσος, ὅσα τὸ γῆ καὶ τῆ περὶ τὰς πύλας αὐτῶν ὄργα: δοχμῶδες καὶ ὀρενὸν χωλόν: ἢ ἐν γαστρὶ καὶ σπλῆνι, καὶ διὰ τὰ καὶ ἀκμὰ γῆ, Varin. Hoc est, Orgas est locus incultus, syluosus aut nemorosus, ubi solum bonū & pingue est. Apud eundem tamen ὄργας etiam pro cultis locis exponitur: item ὄρδες, loci syluosi. Dora ciuitas est Assyriæ deserta, marginibus amnis (Euphratis) imposita: In quo loco greges ceruorum plures inuenti sunt: quorum alij confixi missilibus, alij ponderibus elisi remorū, ad satietatem omnes pauerunt: Pars maxima natatu adsueta ueloci alueo penetrato incohibili cursu euasit ad solitudines notas, Ammianus Marcell. libro 24.

¶ Cerui tempore libidinis efferantur, & certant pro fœminis, seque mutuis interdum uulneribus uel mortis periculo conficiunt, idque præcipue faciunt in fine Augusti, quo tempore Arcturi sydus cum Sole oritur, Albertus. Hinc est nimirum quod ἀρετῆος γένος ἐλάφω Oppianus dixit Fœmina licet prius conferantur, non concipiunt ante Arcturi sydus, Solinus. Cum mares impleuerint fœminas, separantur per se ipsi, & propter libidinis graueolentiam quisque solitarius scrobes fodit: fœtent ut hirci: facies quoque eorum nigrescit aspergine, ut hircorum: degunt ita, quousque imber accedat, tum paucis repetunt. Hæc ideo ceruo accidunt, quia salax animal suapte natura est, atque etiam quia pingui abundat, Aristoteles. Mares generis huiusce cum statutum tempus Venerem incitauit, fœuiunt rabie libidinis efferati, Solinus. Fœminæ à conceptu separant se: At mares relictæ rabie libidinis fœuiunt, fodiunt scrobes, tunc rostra eorum nigrescunt, donec aliquando (aliàs, aliqui) abluant imbres, Plin. Vehementi amoris libidine flagrant, ut tanquam gallinacei (& reliquæ aues) toros dies ad Venerem non cessent incumbere, Gillius ex Oppiano. Iam mares soluti desiderio libidinis, auide petunt pabula. Vbi se præpingues sensere, latebras quærunt, fatentes incommodum pondus: & aliàs semper in fuga acquiescunt, (ut in uenatione ipsorum dicam cap. 5.) Plinius. Inter ea, quæ animal generant, augenturque magnitudine insigni, nec Ceruæ mares suos patiuntur, nisi raro: nec uaccæ tauros: propter rigorem genitalis, nimiamque tentiginem, sed clunibus subsiditibus semen recipiunt genitales: sic in ceruis mansuetis fieri uisum est, Aristotel. Cerui non similiter atque aliæ fera coeunt: neque enim stantes, neque cubantes, sed magna celeritate currentes ineunt fœminas, simul & tamen properantes fugere uxores pedibus amplectuntur, non earum tamen cursum retardare possunt: sed inexorabiles illæ ad consistendum, maritos ferunt, & fugere perseverant: ij autem duobus pedibus quantum possunt, cursimque sequentes coitum absoluunt, Oppianus. Taurorum ceruorumque fœminæ uim non tolerant, ea de causa ingrediuntur in conceptu, Plinius. Cerua plurimum subsidens coit, ut dictum iam est: mare enim sustinere non potest, ob eius contentissimum impetum. Veruntamen aliquando etiam sustinent modo ouium, & socias declinant, cum turgente iam Venere coitum appetunt. Mas non in eadem immoratur, sed mutat: breuique interposito tempore, aliam atque aliam supergreditur, Aristotel. Cerui in coitu uicissim ad alias transeunt, & ad priores redeunt, Plinius. Coitus ab Arcturo, mensis Augusti & Septembris: implentur paucis diebus, & ab eodem multæ, Aristoteles. Conceptus ceruarum post Arcturi sydus, Plinius. Simi, libidinosi esse consiuntur, à ceruorum similitudine, Aristoteles. Ad decimumoct. cal. Octobris, cerui libidinari incipientes, catulientium ceruarum conciliabula quærunt, & uelut ad forum Veneris undique conueniunt, Budæus. Et rursus, Libidine (quem in eis affectum Galli uocant le rut oureut d'ung cerf, Germani brunst/ id est ardorem) flagrantissima admissarii ad mensē agitantur, tuncque rabie pruriginis efferati, & canes & homines atrociter inuadunt quum primum aspexerunt. Deinde paulatim desauientes, alterum paulò minus mensē abluunt. Vox maribus cum tempus coeundi est, fœminis autem cum metuerint, Aristoteles. Rancere (reer Gallicè) fictitia uoce tunc dicuntur (cum libidinantur mares, & fœminas uocant, siue elato capite gutture pleno, siue ad terram demisso:) Racentes autem ololygones tunc uocantur: Rancor, ipse clamor, Budæus, Germanis brülen. Ololygon apud Aristotelem propriè dicitur de uoce ranarum marium libidinis tempore. Solet ceruus ex macie hyberna, ac tæbe libidinosi temporis sub mensē uicissim Maium cito in corpus ire, è gregariisque cateruis ac locis abditis & abstrusis, in quibus delituit, emigrans, in loco delecto stabulari, (gilier, Gallicè) unde comoda & propinqua sit pabulatio, (les uiancles, Gallicè:) illicque uelut in æstiuis instauratiuum decorē ac saginā (uenaison, Gallicè:) recipere. Hac habitudinē uicissitudine nunc flaccētes, nunc strigosi: tū eualescentes, tū obesi: aliàs corniculati & sublimes, aliàs mutili & inermes, & tanquam pudibundi apparent. Physici referunt ceruum purgationis indigū apia comedere, Aelianus in Varijs, Sed hoc ad ceruam pertinet, quæ non selino, id est apio, sed

sed feseli herba, ante partum purgationis gratia utitur: ut duplex in Aeliani codicibus error sit, siue authoris siue librariorū, alter quod *πρὸ ἐλαφοῦ δόμῳ*, &c. in masculino genere legitur pro foemina, alter quod selina pro feseli. Foeminae ante partum purgantur herba quadam, quae feselis dicitur, faciliore ita utentes utero. A partu duas habent herbas, quae aros & feselis appellantur: postea redeunt ad foetum. Illis imbui lactis primos uolunt succos, quacunque de causa. Cicero dicit ceruas paulo ante partum perpurgare se quadam herbula quae feselis dicitur, Gillius. Silis uel feselis folia quoque utilia sunt, ut quae partus adiuuent etiam quadrupedum: hoc maxime pasci dicuntur ceruae pariturae, Plinius. Graeci feseli, ut sinapi, neutro semper genere proferunt, non feselis in recto. Eius tria sunt genera, sed usitatissimum quod ueteres Massiliense uocant: & uulgo hodie siler montanum. Id non alibi copiosius uidi, quam in Gemmio uulgo dicto monte Sedunorum, circa thermas. Datur ut partus adiuuet capris quadrupedibusque alijs bibendum, Dioscorid. Foeminae per esum sileris uterum praeparant, ut facilius concipiant: eo quod propter duritiam uirgae non accipiunt semen nisi fugiendo, Albertus. Sed cum authores omnes non ad conceptum, sed partum faciliorem ceruas hoc pabulo uti conueniant, Albertum erroris insimulare non dubitabo. Quae ex feris mitigentur, non concipere tradunt, ut anseres: apros uero tarde, & ceruos, nec nisi ab infantia educatos, Plinius. Hinnuli uere nascuntur, Xenophon. Vterum ferunt octo menses: pariunt magna ex parte unum: sed nonnullas etiam geminos peperisse perspectum est, Aristot. Octonis mensibus ferunt partus, & interdum geminos, A conceptu separant se, Plinius. Incrementum hinnuli celere. Purgatio ceteris temporibus nulla euenit ceruae: cum autem parit, pituitoso quodam humore purgatur. Parere iuxta uias maxime solent metu belluarum, Aristot. In pariendo semitas minus cauent, humanis uestigijs tritas, quam quae secretae ac feris opportunae, Plinius. Idem Plutarchus scribit in libro Vtra animalium, &c. sed imperitus interpretis pro ceruis elephantos posuit. Ferarum quadrupedum cerua maxime prudentia praestare uidetur, tum quia circa semitas pariat, quo scilicet belluae propter homines minus accedunt: tum etiam quia cum peperit, inuolucrum primum exedit, mox feselim herbam petit, quam cum ederit, redit ad prolem, Aristot. Et alibi, Ceruae (inquit) statim a partu edunt inuolucrum, ut dictum est, nec fieri potest ut id accipias: prius enim quam in terram demittant, ipsae arripiunt: uis in eo medica esse creditur. Cerua cum parit, *τὸ βροχὸν ἀνθρώπων ἀλείνει*. *Ὀυνεκεν ἀπὸ τοῦ μὲν ὁπότερ ὁρῶσι βέλῃσι*, Oppianus: hoc est, semitas hominum uitat. Nam humana uestigia belluae auersantur. Legendum uidetur, *τὸ βροχὸν ἀνθρώπων ἐν ἀλείνει*, id est semitas uiuorum non uitat. Nam & rem ita se habere, Plinius, Aristoteles, & Aelianus testantur: & idem sensisse poetam, ex proximo uersu, quo causam eius facili reddit, apparet. Inuolucrum foetus, quod ceruam mox uorare diximus, Graeci chorion uocant: ut habet lib. 9. historiae animal. cap. 5. ex quo uerba eius iam supra recitauimus: uideo autem lapsum esse Plinium, qui non chorion sed aron legerit, & interpretatus sit: omnino enim illum Aristotelis locum ab eo translatus apparet: in quo barbari etiam dragontea, ut ipsi uocant, mentionem faciunt, quod inter ari cognomina est: quanquam simul & secundinae. Praeterea hinnulum ducens in stabula, assuefacit, quo refugere debeat, saxum hoc est abruptum, (petra dispersa, alibi) uno aditur: quo loco eam si quis inuadit, expectare repugnareque affirmant, Aristoteles: qui & alibi idem repetit. Editos partus exercent cursu, & fugam meditari docent: ad praerupta ducunt, saltumque demonstrant, Plinius. Secundum uias (inquit Aelianus interprete Gillio) cerua parere solet, quod quidem ipsum sapienter facere uidetur, uel quod hinnulis suis insidias a feris timeat fieri, uel quia celeritatis fiducia homines egregie contemnat. Non enim, tamen si infirmior, dubitat eos effugere posse: postea autem quam se opimo corporis habitu affectam sentit, non amplius iuxta uias partum edit, quod iam se minus accommodatam ad currendum intelligit: at enim uel in saltibus uel conuallibus parit, Haec Aelianus: Cui Graeca ad manum sunt, cum Gillij translatione conferat. Errasse enim mihi uidetur uel interpretis uel ipse Aelianus. Neque enim de cerua apud ullum bonum autorem legimus, quod ubi iam corpulentior est, iuxta uias parere desinat, &c. Sed de ceruo mare hoc fertur, quod cum pinguiorem se senserit, ideoque tardiores, loca remota & solitaria petat, Aristoteles & Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Ex recentioribus quidam scribit foetum a cerua oculi, ne a mare deprehendatur: quod cum neque ueterum autoritate, neque ulla obseruatione certa confirmet, fidem apud me non meretur. Ceruae non qualibet partus suos educant, teneros studiose occultunt: & absconditos inter profunda fruticum uel herbarum pedum uerbere castigant ad latendum. Cum maturuerit ad fugam robur, exercitio docent cursus, & assuescunt salire per abrupta, Solinus. ¶ Hyaeme extenuantur cerui, debilitanturque: uere autem uigent maxime ad cursum, Aristot. ¶ Senectutem indicant dentes, cum aut pauci inueniuntur, aut nulli, Solinus, & alij, ut supra diximus in cornuum mentione, quibus singuli anni ramum adijciunt, a biennio usque ad sextum: & cum abiecta cornua renascantur quotannis una cum adminiculis, id est infimis ramis: aetate prouectioribus ij non renascuntur, &c. Sunt qui tradunt ceruos senectate graues serpentium esu recreari, ut proximo cap. dicam. Dicunt in capite cerui annosi intra os oculi uespas & formicas generari & aliquando progredi, Albertus. Venatores asserunt, quod in ceruo natu grandi osse capitis sub oculo terebrato uespa concreat & formatae interius ex humore superfluo, uel ut alij autumant, ex medulla prodeant euolantes: & tunc negant eum posse diutius uiuere, nisi esu serpentium renouetur: Aliquando etiam eodem modo uespas dicunt prodire concretas e naribus cerui, Author libri de naturis rerum. Apparet autem

uel Albertum errasse, qui pro formata legerit formicæ, uel alterum qui contra: quod ad lectionem loquor: nam quod ad rem ipsam neq; uespas equidem neq; formicas in animâs uiuæ corpore nasci crediderim: Et uerisimile est ortum hunc errorem ex uerbis Aristotelis forsitan malè translatis, qui lib. 2. hist. an. cap. 15. uermes, non uespas, in capitibus ceruorum reperi: i scripsit, ut supra recitauimus.

¶ Vita esse perquam longa hoc animal fertur, sed nihil certi ex ijs quæ narrantur, uidemus: nec gestatio, aut incrementum hinnuli ita euenit, quasi uita esset prælonga, Aristoteles: Idem lib. 4. cap. 2. de partibus animal. Ceruus, inquit, felle caret: quare & longæuius est. Esse autem longæui quædam felle carentia, ut ceruum & delphinum, meminit etiam Cælius 4. 17. Hesiodus (uerba sunt Plinij) cornici nouem nostras tribuit ætates, quadruplum eius ceruis: id triplicatum coruis. Hesiodi uersus (quos in operibus quæ extant, nusquam reperio) hi sunt, *Ἐννέα τοὶ ζῶει γυνεὺς λακέρυζα κερώνη Ἀνδροῦ ἡβώντων, ἑλαφὸς δ' ἔτι τετρακόντων. Τρεῖς δ' ἐλάφης ὁ κέραι γηράσκειται, αὐτὰρ ὁ φοῖνιξ Ἐννέα σὺν κέραις.* Hos uersus Hesiodi interpretatus uidetur quisquis fuit, cuius carmē inter reliquas Maronis appendices extat: estq; huiusmodi: Ter binos deciesq; nouem superexit in annos iusta senescenti quos implet uita uiroꝝ. Hos nouies superat uiuendo garrula cornix, Et quater egreditur cornicis secula ceruus, Alipedem ceruum ter uincit coruus: at illum Multiplicat nouies phœnix reparabilis ales. Meminit Erasmus in prouerbio Cornicibus uiuacior: Aristoteles (inquit) homine nullum aliud animal esse uiuacius arbitrat, excepto uno elephanto. *Ζῶει δ' αὐτ' ἑλαφὸς διπλὸν χρόνον, ἄλλοις δὲ Ἀνθρώπων γυνὴ τις ἐφήμισε τετρακόντων,* Oppianus. Vita ceruis in confesso longa, post centum annos aliquibus captis cum torquibus aureis, quos Alexander Magnus addiderat, ad optertis iam cute in magna obesitate, Plinius. Ad dignoscendam uiuacitatem Alexander Magnus torques plurimis ceruis innexuit, qui post annum centesimum capti, nec dum senij indicium præferebant, Solinus. Apud Peucetinos (Peucetios potius dixerim) aiunt esse Dianæ templum, ubi dedicata deæ uisatur torques ænea (χαλκῇ ἐλῆξ) cum inscriptione, Diomedes Dianæ: Fertur enim ille torquem cerui collo addidisse, circa quam aucta sit caro, & ceruus postea captus ab Agathocle rege Siciliæ in templo Iouis consecratus, Aristoteles in Mirabilibus. Peucetia Italiæ regio est, alijs nominibus Calabria, Iapygia, & Messapia dicta. Ἑλῆξ, Ψέλλιον, Varinus. Meminit etiam Leoniceus in Varijs 1. 92. Arcades aiunt Arcesilaum quendam in Lycosura habitantem, uidisse ceruam sacram Dominæ appellatæ (τὴν ἱερὰν τῆς ἡγελευμένης δεσποίνης ἑλαφον) senio grauata, cui torques circa collum fuerit hoc uersu inscripta: *Νεβρός ἐὼν ἐάλωρ δὲ ἐς ἴλιον ὡς Ἀγαπῶν*: hoc est, Hinnulus fui captus cū in lilio esset Agapenor: quo quidem testimonio confirmari potest ceruum etiam elephanto longe uiuacius animal esse, Pausanias in Arcadicis. Ceruus in uiuarijs compluribus annis sustineri potest: nam diu iuuenis possidet, quod aui longioris uitam sortitus est, Columella.

¶ Febrium morbos nō sentit hoc animal: quin & medetur huic timori, (ut capite septimo dicam.) Plinius. Patuit ceruos nunquam febrescere, Solinus. Cerui ægri ramusculos oleæ comedunt, & sanantur, Ambrosius. Sed hoc remedium ad elephantos, nō elaphos, id est ceruos, à ueteribus refertur uideo. Elephas oleæ flore uel oleo sibi medetur, Aelianus. Et chamaeleonte deuorato, oleastro sibi medetur, Plinius. Eodem remedio, contra idem uenenum coruus etiam apud Plinium utitur. Phalangium non minus ceruis quàm hominibus perniciosum existit: à quo læsi celeriter pereunt, nisi syluestrem hederam comedant: qua quidem adest, phalangij acerbitas nihil eis quicquam nocet, Gilius ex Aeliani Varijs: in quibus tamen nos legimus ceruum à phalangijs ictum caneros edere. Quod cerui omnes uiuos in capite uermes cōtineant, & c. superius ex Aristotele & Plinio dixi. Nam quod uespas & formicas eis innasce Albertus scribit, falsum existimo. Cerui in fuga intestino dolent, quod eis tam infirmum est (tenue & imbecille) ut ictu leui rumpatur intus cute adhuc integra, Aristot. & Plinius. Cæsius est genus spinæ, qua hinnulus ictus inutilia habebit ossa ad tibias, Varinus. Ceruum Galli dicunt froyer, id est prurire, cum caput eius scabie afficitur, & pellis separatur.

D.

De prudentia et ingenio cerui non pauca iam ante diximus, nō repetenda nisi admonendi forte gratia. Ferarum quadrupedum cerua maximè prudentia prestare uidetur, tum quia circa semitas pariat, & c. tum quia hinnulū ducens in stabula, assuefacit quò refugere debeat, & c. ut supra dictum est. Hinnulos tenellos adhuc abscondit: postea ad cursum maturos assidue exercet, & frutera transilire docet, ne dum per loca fruticibus arbutisq; conferta currunt, cornibus hæreant & capiantur, Albertus. Cicures multis in locis Heluetiæ Germaniæq; cerui publicè in fossis circa moenia aluntur, ut cum libuerit magistratui habeant quod uenentur. Ii ad uocantium ex alto uoces accurrunt, maxime cum cibi præsertim panis deijciendi spe alliciuntur. Mithridates Ponticus cum somnū caperet, sui corporis custodiam non modo satellitibus cōmittebat: sed & tauro, & equo, & ceruo, quos mansuefactos habebat. Ii enim ad custodiam eius dormientis aduigilantes, si quis accederet, quod ex ipsa respiratione statim percipiebant, ille mugitu, alter hinnitu, ceruus sua propria uoce, eum è somno excitabant, Aelianus. Ptolemæus secundus, quem etiam Philadelphum appellant, cerui hinnulum munere accepit: quem cum aleret, sic ad Græcum sermonem assuefecerat, ut loquentes intelligeret, cum tamen ante hunc ipsum creditū esset, solam Indorum linguam ceruos percipere, Aelianus, & ex eo Cælius 23. 34. Cerui ingeniosi ac timidi sunt, Aristot. Et alibi, Ceruæ (melius cerui, ut utrunq; sexum comprehendamus: quod Attici etiam in foeminiño faciunt) timidæ sunt: nam sanguis earum

earum fibras non continet, ideoque non spissatur, Aristotel. Frustra ceruis tanta nascuntur cornua, cum eis in pugna non solum contra feras aut canes, sed ne contra lepores quidem uti ausing, Oppianus. Cerui timiditas ceruos pro fugitiuis dici, & uirum ceruinum pro timido, in causa est, ut explicabimus capite octauo, parte prima: & ultima inter prouerbia. Timidissimum animal est ceruus, lepus, oues, quæ omnia pilum habent mollissimum, Aristoteles in Physiog. Timidi sunt homines quorum facies est carnosæ: item quorum collum est tenue & oblongum: & qui uocem ædunt acutam: nam eadem in ceruis similiter reperias, Ibidem. Ceruorum quidam audaciores sunt, qui homines transeuntes per sylvas inuadunt: alij fugiunt, Albertus. Ceruus non inscius dextrum suum cornu usui magno hominibus esse, hoc ipsum inuidia flagrans, ne tanto bono homines fruantur, in terram occultat, Aelianus. Sed hac de re plura dixi capite tertio. Miro natalis soli desiderio tenentur, non Hellepontiaci solum, ut Aelianus prodidit: sed cerui omnes, ut audio, pulsi locis ubi educati sunt, & meliora quandoque pascua nacti, semper ad pristina redire solent. Mas cum pingerit, quod ualde tempore fructuum sit, nusquam apparet, sed longè secedit, ut qui pondere suæ corpulentia capere posse facilius sentiat, Aristoteles & Plutarchus, ut supra etiam retuli cap. 3. contra Gyllium qui formis parientibus hoc adscribit. Latent etiam (ut supra dixi) cornibus amissis, uel tanquam inermes esse & imbecilles sibi conscij, uel pudore quod arma decusque suam amiserint, Oppianus, Aelianus & Simocatus. Abiecta cornua desodiunt, non quouis in loco, sed in remotis & condensis arbuſtis: præcipue alterum, siue dextrum, siue ut alijs placet sinistrum, tanquam uel medica efficacius, quam hominibus inuideant. Apud Horum legimus ceruum suos dentes, qui exciderint, humo infodere, quod quidem non cerui, sed elephanti est, ut in historia eius capite tertio dicam. Cauere etiam dicuntur, ne quando in uulnera, quæ acceperint recentia, Solis radius incumbens priusquam obducantur, carnem putrefaciat, Aelianus. Fugiunt uenenata: & si iacula ueneno infecta in loca eis consueta emittantur, recedunt, Albertus. Dictamnum ipsi prodiderunt, dum eo pastus excutiunt accepta tela, herbam quoque quam cynaren uocant, contra noxia edunt gramina, Solinus. Animal est simplex, & omnium rerum miraculo stupens: in tantum, ut equo aut bucula accedente propius, hominem iuxta uenientem non cernant: aut si cernant, arcum ipsum sagittasque mirentur, Plinius. Mulcentur fistula pastoralis & cantu, Plinius. Pastorum musica sæpe ita oblectari ferunt, ut interim negligant pascua. Mirantur sibilum fistularum, Solinus: Quamobrem sibilo & cantu uenantiū capiuntur, ut sequenti capite dicam. ¶ Maria tranant gregatim nantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentium clunibus, uicibusque ad terga redeuntes: Hoc maxime notatur à Cilicia Cyprum traſcipientibus: nec uident terras, sed in odore earum natant, Plinius. Si maria tranant, non aspectu petunt littora, sed olfactu: infirmos ponunt in ultimo, & lassorum capita clunibus per uices sustinent, Solinus. More classis nauium (Gyllius ex Oppiano) mare transnaut, unus ante ceteros natat, dux ad transmittendum: hunc alter capite innitens tergo, insequitur: & similiter ceteri deinceps subsequuntur. Cum autem primus prænatando defatigatur, ad extremum agmen recurrit, & caput in alterum inclinans, paulum à labore recreatur. Secundus recens, defatigato succedens anteit, atque alij omnes in aliorum uicem succedentes, duces efficiuntur: pedibus tanquam remis utuntur, cornua excelsa tanquam uela uentis permittunt, Hæc Oppianus. Idem scribit Io. Tzetzes Chiliade 3. cap. 121. In Amano, Libano, & Carmelo, Syriæ montibus (inquit Aelianus) cerui nascuntur, qui cum in Cyprum transmittere uolunt, gregatim ad littora perueniunt, ibique tandiu secundos uentos præstolantur, dum per placatissimam quietem belle sibi stare senserint, tum fidenti animo sese traſscere mare ingressi, & ordine natant, & uero in antecedentium tergo subsequentes capita reponunt: ac nimirum dux idcirco retrocedit, quia non habet ubi nitatur, & post omnes clunibus proximi antegredientis nitens, ex labore quieti sese dat, simul & extremum agmen ducit. In Cyprum ideo transnaut, quod pastionum, quæ illic amplissimæ esse dicuntur, desiderio tenentur. Et profecto adeo feracem Cyprii se incolere regionem testantur, de agrorum ut bonitate Aegyptus non concedant. Eodem modo Epirotici cerui in Corcyram, quæ contra Epirum est, mare transeunt, Aelianus. Manifesta est negligentia illius qui Elegiam composuit, cuius initium est, *ἰστέ τῶν ποικίλων ποταμῶν ἡ δὲ κύμα θέσσαι ἤλθομεν αἱ ταχύναι τῆς φύξης ἑλαιοῦ*. Siue ea Delus sit, siue quæcunque. (*εἰδ' ἡ Ἀνδρὸς ἔστιν, εἰδ' ὁσιότην*: lego, *εἰδ' ἡ Ἀνδρὸς ἔστιν*, &c. hoc sensu, siue is author incertus est, siue quicunque tandem.) Dicit enim ceruas ex Corycio iugo delapsas, è Cilicio littore in Curiada acten tranare: & addit, *μυελὸν ἀνδράσι δαῦμα νοεῖν πείρα, πῶς ἀνδρόδουτον χεῖρμα δὲ ἡ φύξιν ἐξ Ἀμαζονίδος χερύρων*. A Coryco enim in Curiada acten circumnauigantes, nec zephyrū, nec insulam à dextris habent, nec transitum ullū à sinistris, Strabo non procul à fine libri 15. ¶ Pugnantes in pascuis, uictori ut domino obediunt, Albertus. Et alibi, in pugna tempore libidinis uictus omnino paret uictori, & sequitur ipsum tanquam herum.

¶ Amantur ab attagenis. Ceruos cum lupis aggregari fabulantur in lucis Venetorum, ita illic mansuescunt feræ, Strabo lib. 5. ¶ Ceruis quoque est sua malignitas, quanquam placidissimo animalium: urgente uel canum, ultro confugiunt ad homines, Plinius. Ab urso nonnunquam inuaduntur, Aristot. Thôes, id est lupi ceruarij plures simul ceruum inuadunt laniantque: Nam uulneratum (sagitta scilicet) effugientem persequuntur: *ὁ δὲ ἀμαδύων ὀδυνῶσι Βερυχῶς ὀλοῖσι περίπλεον ὠτελῶσι, ἄλλοι ἐπ' ἀλλοίων ὀρέων ἡ δὲ πάλαι τῶν ἀκρας, οἱ δὲ μὴ δὲ λειπτοῖν*, &c. ut elegantissimus poetarum Oppianus lib. 2. de piscatione describit in historia amiarū pugne contra delphinum. Idem alibi ceruos à lyn-

cibus infestari canit, Homeri uersus, quomodo thôes saucium insequantur ceruium, ex libro undecimo Iliados, in Thôe post Lupum recitabo. Fugit ceruus cum arietem uidet, Horus. Timent cerui gannitum uulpium, Albertus. Primo & secundo generi aquilarum, non minorum tantum quadrupedum rapina, sed etiam cum ceruis praelia. Multum puluerem uolutatu collectum, insidens cornibus aquila excutit in oculos, pennis ora uerberans, donec præcipitet in rupes, Plinius. ¶ Elephantorum anima serpentes extrahit; ceruorum item urit, Plinius. Et alibi, Ceruis est cum serpente pugna: inuestigant cauernas, nariumque spiritu extrahunt renitentes. Serpentes hauriunt, & spiritu narium extrahunt de latebris cauernarum, Solinus. Exitio serpentibus esse ceruos nemo ignorat, & si quæ sunt extractas cauernis mandentes: Nec uero ipsi spirantesque tantum aduersantur, sed membratim quoque, fugantur nidore cornus ceruini si uratur: Pelles cerui substrata securos præstant ab eo metu somnos, &c. Plinius. Mirifico quodam naturæ munere ceruus serpentem funditus uincit: neque enim ipsum, tametsi hostis in latebram abditus, effugere potest. Etenim ille naribus suis in serpentis cauernam incumbens, uehementissime inspirat, & spiritu suo quasi amatorio quodam alliciens extrahit, inuitumque profert, ac nimirum procumbentem illam mandere ingreditur: Quod hyeme facere maxime solet, Aelianus. Videtur sane Aelianus rationem qua ceruus serpentem ex latibulo extrahit ignorasse, ideoque philtro hanc uim comparasse: ac si ita à cerui spiritu traheretur, ut à magnete ferrum, à succino paleæ. Solet enim ad occultas huiusmodi causas hominum incertitia confugere, nempe ad totius substantiæ proprietatem tanquam ad sacram imperitiæ anchoram. Quod si eo tanquam philtro serpens allicitur, non antipathia sed sympathia quadam inter cerui & serpentis naturam fuerit. Sympathiam appello tacitum quendam naturæ consensum, & ueluti amorem mutuum. Atqui ipse Aelianus hostem cerui appellat serpentem, & alij authores, ut audiemus, omnes. Defendat aliquis spiritum saltem cerui gratum esse serpentibus, siue caloris ratione, quo ut ualde egent propter naturæ suæ frigiditatem, ita uehementer desiderant: siue alia quadam ignota, unde hoc etiam eueniat, quod Plinius tradit, ut e summo cerui gutture (ex quo scilicet spiritus meat) uotis ossibus, serpentes congregari dicantur. Respondeo, Cum plurimæ cerui partes serpentibus aduersentur, ita ut uel auertant earum morsus (ut authores referunt, & nos partim quinto partim septimo cap. recitabimus) uel morsus iam læsisque ueneno singulari remedio sint: non uerisimile esse quod Plinius de gutture usto scribit, præsertim cum id neque autoritate alia ulla, neque experimento constet. Quamobrem non spiritum cerui, quatenus à ceruo proficiscitur: sed coniunctum illi calorem, quatenus calor est, serpentes sequi concesserim: præsertim cum (ut Aelianus scribit) hyeme potissimum ita fieri contingat: quo tempore etiam reliquæ animantes, somno id temporis & frigido ueterno obnoxia (ut mures alpini apud nos) si incaluerint, moueri & interdum progredi solent. Calfieri autem latibulum serpentis spiritu tantum immisso potest, eo scilicet modo quo frigidæ hyeme manus fouemus. Hinc fortassis Aelianus dixit, ceruum naribus admotis uehementissime in serpentis cauernam inspirare. Simpliciter quidem inspiratio est, cum aer externus ab animæ attrahitur: exspiratio uero, cum internus emittitur. Aelianus autem sentire uidetur ceruum expirantem, id est emittentem halitum suum, illum inspirare, hoc est immittere in latibulum. Ego contrario modo serpentem trahi existimo, ceruo nimirum non emittente halitum, eoque implente latibulum, sed potius aërem latibuli quantum potest exhauriente, ut respirationis sucu eo euacuato serpens sequatur, non aliter quam uinum aut alius liquor canali immisso, & aëre extracto: quo quidem modo etiam cucurbitulæ sanguinem hauriunt. Et sic proprie serpentem trahere, licet inuitum & renitentem, ut ipse Aelianus & alij scribunt: superiore enim modo non inuitus sed sponte progredieretur serpens, gratum sibi calorem secutus, ut uerno solet cum Solis calorem percepit. Rursus opponi potest, quod Plinius inquit, cerui animam serpentes urere: atqui extractio haustoque aëre uri non possunt, halitu autem suo immisso & in latibulum continuo ductu inspirato possunt. Dicam non tanti apud me Plinii uerba esse, quanta rei ipsius ratio certis argumentis considerata. Astipulatur opinioni meæ siue Oribasius siue alius author, cuius commentarios in Hippocratis aphorismos Io. Guinterius Andernacus primus nostris seculo in lucem dedit, is in libri primi aphorismum uicesimum nonum scribens, ad quæstionem qua ratione semen uirginis genitale ad fundum usque uteri perueniat, Sciendum (inquit) sic matricem illud exurgere, quemadmodum ceruus ad orificium cuniculi appositis naribus, inde extrahit serpentem. Qui Geoponica Græca collegit, libro 19. cap. 5. Xenophontem testem adducit, quod ceruus spiritu suo (sic ipse uertit) serpentem ceu uertigine affectam ad sese adducat & rapiat attrahendo: ubi Græce sic legitur, ἐλαφὸς ἀνιωμένην καὶ ἐφελκόμενὴν τῷ πνεύματι σκοπῇ τὸ ὄφιν, καὶ κατέλκει πρὸς ἑαυτὸν. Cornarium qui hæc recte conuerterat Andreas à Lacuna temere reprehendit, & ita reddenda fuisse ait, Exhaustus ceruus ac uulneribus exasperatus, suo spiritu serpentem obtenebrat, ad seseque trahit: & in castigationibus seorsim subiectis, ἀνιωδου, inquit, exhauriri exagitarique est: ἐφελκόμεναι autem exulcerari, nec non exasperari uulneribus: quæ quidem interpretationes tam ridiculæ hoc in loco sunt, ut refutare pigeat. ἐφελκόμεναι quidem recte exponit, sed nihil ad hunc locum, ubi ἐφελκόμεναι per epsilon in secunda syllaba & omicron in tertia legitur, hoc est attrahens: non ἐφελκόμεναι, ut ipse somniat, per η. & ω. sefellit eum putato quod sequitur uerbum κατέλκει, quasi idem repeteretur. Caterum ἀνιωδου uel ἀνιωδου, exhauriri quidem significat: non ita tamen ut animæ uiribus exhauritur & destituitur, uel sanguinis sudorisque fluxu, aut labore debilitatur: sed proprie aquam uel alium humorem alicunde, ut ex puteo, exhaurire.

καὶ ἀνω ἔλκειν ἱμάντι, id est loro extrahere, seu attrahere sursum: usurpatur uerò etiam de ijs quæ sine fune quouis modo sursum trahunt; quod etsi multis testimonijs clarissimū facere possem, nolo hac in re esse prolixior; cui uacat & libet, adeat Varini dictionariū. Caue ne in serpentē incideris cum ex latebris cerui anhelitu extracta, effugerit; tum enim propter iracundiam uehementius ei uenenū est.

Ἐξοχε γὰρ ὀβελχοῖσι κινωπίαις ὑπὸ τοῖς

νεβροπόνοι καὶ ῥοκίς, ἀνιχνύουσι δὲ πάντα,

Τροχμαλάβ', αἵμασις τε καὶ εἰλὺς ὄρεοντες,

Σμορδαλεὺς μυκτῆρ' ὠπασσέχοντες αὐτῶν,

Nicander in Theriacis. Simili sanè modo arietes etiam marini phocas in subterraneis saxis conditas odorati, narium illecebra quadam acri attrahunt, exhausto scilicet aëre inter se & uitulos intermedio, ut Aelianus scribit. Ceruus post esum serpentium in aqua se mergens, utcumq; siti instanti non bibit tamen, hoc se periculo mortis facturum sciens; interim uero lachrymas emittit, quæ in lapidem bezahar dictum uertuntur, ut pluribus dicam capite septimo. Serpentes quidam ceruini dicuntur, similes nigris illis, qui in multis regionibus præcipue Apulia notissimi sunt nec multum ueneni habent, Monachi in Mesuen. Grammatici Græci elaphon, id est ceruum etiam inde appellatum uolunt, quasi ἑλφορ, ὅς ἐστι τὸ ἔλκειν αὐτὸ ὄφεις καὶ ἀναρῶν ὅς ἐστι τῶν μυκτῆρων, quoniam serpentes narium trahit & occidat; uel ἑλφάνειν αὐτὸ ὄφεις, hoc est à serpentibus abigendis: nam cum latent serpentes, cornu saxo affricat, unde odor excitatur eiusmodi, ut serpentes etiam è latibulis exigantur; Etymologus & Varinus. Mutuo inter se odio (ut Oppianus docet interprete Gyllio) omne serpentium ceruorumq; genus flagrat inextinguibili, serpentem ceruus longe lateq; inquirens, tandem in illius uestigia, longis flexionibus apparentia, iucundè peruenit, naribusq; ad cauernam admotis; ad pugnam pugnare nolentem ipsum attrahit. Serpens extracta, in altum tollit collum, & crepitū dentium horribilis est, & acerba sibila anhelat; Contrà ceruus ridenti similis euestigio inaniter pugnantem, & cerui collum & crura circumplectentem, in sexcenta frustra lacerat. In Libycis finibus magnatū serpentum, ceruum (cum solus humi stratus iacet) undiq; inuadit, & in eius pellem dentes configit, neq; cerui ulla pars est, quæ non serpentibus circumfusa sit; aliæ caput mordicus premunt; aliæ collum & pectus, uentremq; distrahunt, aliæ item utrinq; circum latera uersantes instant, nonnullæ crura, aliæ dorsum depascuntur, aliæ ex inguinibus pendent hostiliter infixæ. Hic omnibus doloribus repletus, primum fugere tentat, & rugit, & quoquo uersum se uersat, sed magna turba circumfessus, non potest elabi, sed tamen ore dilaniat infinitam & bellicosam gentem, & cornibus insequitur, (κοράϊζει, quod uerbum etiam simpliciter perdere significat, διαφθείρειν, ἀφανίζειν, ἀσκήπτειν, ἀναρῶν, διαρπίζειν, πορθεῖν; Homerus πολύ κοράϊζειν dixit; quamuis propriè animalibus cornutis cōueniat, Varinus.) Illæ uerò nihil remittunt, sed etiam ceruiniis dentibus demorsæ, audacter incumbunt; Is alias dentibus dissecat, alias pedibus perdit, ac serpentum per terram permultus sanguis diffluit, earumq; membra semicomesta ad terram abiecta palpitant, aliæ laceratæ in latera magno dentium robore inhaerescunt, & sola capita à reliquo corpore abscissa cerui pellem adhuc pertinaciter retinent. Quum autem ceruus se ita affectum sentit, diuino quodam naturæ munere fluiuium inquirat, unde cancellis corripiens, medicinam sibi facit, confestimq; ferarum reliquæ ex eius pelle excidunt, cicatrices autem obducuntur, Hucusq; Gyllius ex Oppiano. Cæterum causam cur cerui serpentes deuorant, alij tacent, alij aliam proferunt, ut nunc adscribam. Etymologus & Varinus tradunt ceruos esu uiperarum φυσικῶς καθαίρειν, id est naturaliter purgari, nec pluribus explicant quomodo uel per quos in meatu purgantur. Ego non de foeminarum duntaxat mensibus purgationis uocabulum hic accipio, ut alias sæpe usurpatur; neq; de alui subductione, sed corporis totius per cutis poros latenter expurgati quadam renouatione, qualem & elephantiacis quibusdam eodem remedio usis contigisse legimus. Vermes in uentre ceruorum (ut in Hippiatricis Græcis legimus cap. 41.) innascuntur, & ruminantibus eis ad fauces (βράχην) ascendunt, inhaerentq;. Ceruus ita affectus loco non manet, sed circumcurrit; Inuenit autem remedium, nam serpentibus deuoratis curatur. Plinius de ceruo narrat, quod cum sentit se grauari senectute, spiritu per nares è cauernis serpentes extrahit, &c. Et hoc ego uerum esse non puto, Albertus. Ego ceruos in senectute tantum serpentibus uesci, neq; apud Plinium neq; alium authorem idoneum legisse memini. Cum se infirmos sentire, spiritu narium serpentes è cauernis extrahunt, ac superata ueneni pernicio, illorum pabulo reparantur, Isidorus. Ceruus senio grauis, excrescentibus pilis & cornibus, serpentem naribus haurit, mox hausto æstuat ueneno; unde fontem ad bibendum ardentissime desiderat, quo poto pilos & cornua deponit; Glossa in Psalmum 41. cuius initium est, Quemadmodum desyderat ceruus fontes aquarum, sic te anima mea Deus. Vincentius Belluacensis à ceruis serpentes edī scribit, ut caliginē medeātur oculorum. Et alius quidam auctor obscurus, quem Physiologum uocant, Ceruus (inquit) sicubi serpentem esse cognouerit, aquam ore haustam in cauiū effundit, mox spiritu suo serpentes extractos pedibus consculcans interimat. Ceruorum autem duo sunt genera: unum, quod extracti spiritu serpentis collum utrinq; calcans, ita enectum uorat; quo deinde ueneno intumescens, aquas petit & euomit. Interim uerò dum tumet, pilos mutat, & cornua abijcit. Alterum genus inuentum serpentem occidit, & à uisceribus statim ad montana pascua se recipit, Hæc ille. ¶ Elephas arietem fugit, non elaphos; id est ceruus, ut Hori Hieroglyphicorum uetus interpretes legat & transtulit.

E.

Ceruina pellem Græci nebridem uocant, de qua pluribus in Philologia dicam. Ex corio cera

uino fiunt tegmenta hominum, & rerum multarum operimenta, Blondus. Nostri has pelles parant, uel cum pilis, illas præsertim quæ elegantiores & maculosæ sunt, ut puluinis sediliū inducantur: uel pilis demptis, ad caligas, femoralia, chirothecas, &c. ¶ Ex ossibus ceruorum tibiæ fiunt. Cæsius spina est qua hinnulus ictus inutilia habebit ossa ad tibiæ, Hesychius & Varinus. *ορειος αἰλός*; *ορειος αἰλός* *ἐκ νεβρῶν κώλων ἐργασαντο; χαλκίλατος δ' ὡς τὸν ἔφαθον ὄψιν*, Pollux.

¶ Ceruis, ut dixi, cum serpentibus pugna est, quas etiam cauernis extractas mandūt. Nec uerò ipsi, spirantesq; tantum (inquit Plinius) aduersantur, sed membratim quoq;. E summo cerui guttore uitis ossibus congregari serpentes dicitur, Plinius. Sanguine quoq; ceruino, si unā urantur dracontion & cunilago & anchusa, lentisci ligno, contrahi serpentes dicunt: Dissipari deinde si sanguine detracto adijciatur pyrethrum, Idem. Pelles cerui subtratae securos præstant à serpentium metu somnos, Plinius. Aut tu ceruina per noctem in pelle quiescis, Serenus cap. 46. In ceruina pelle si iacuerit, nullus ad hominem serpens accedit, Sextus. Medulla perunctos seuoue cerui aut hinnuli, fugiunt serpentes, Plinius. Ceruina medulla præter cæteras, serpentes inuncta fugat, Dioscorid. Medullam ceruinam incensam tecum habens, cum eadem suffumiga locum in quo es, & effugat serpentes, Sextus. Nicander in Theriacis unguentum quoddam præscribit ex carne serpentium, medulla cerui, & unguento rosaceo cum oleo ceraq;, quo inuncti à serpentium morfu tuti sint. Adipe ceruino elephantinoq; perunctos, serpentes fugiunt, Idem. Serpentes fugiunt omnino dentem cerui habentes, Plin. Alia lectio erat, Fugit omnino aliquid cerui habentes, quæ minus placet: Nam de dente Serenus etiam scribit, Aut genere ex ipso dentem portabis amicum. Coagulum hinnuli ex aceto bibitur ab ictu serpentium: & si omnino tractatū sit, eo die non ferit serpens, Plinius. ¶ Ceruis cum serpente pugna est, &c. ideo singulare abigendis serpentibus, odor adusto ceruino cornu. Cornus ceruini odore (nidore, fumo, suffitu, suffimento, ustrina, incensu,) serpentes fugantur, Plinius, Aelianus, Varro, Palladius, Rasis. Cornu cerui crudum suffitu fugat serpentes, Dioscor. Cautendum ne pulli à serpentibus assentur: id uitatur sapius incenso cornu ceruino, Columella. Et alibi, Vt exitiosis serpentibus tecta liberentur, muliebres capillos, aut ceruina sapius ure cornua, quorum odor maximè non patitur stabulis prædictam pestem consistere. Accensis utrislibet, (dextris uel sinistris cornibus,) odore serpentes fugantur, Plinius & Solinus. Si quis cerui cornua in puluerem excidat, posteaq; excisos in ignem pulueres conijciat, fumus inde nascens undique serpentes fugat, Gyllius ex Aeliano. Serpentes fugiunt odorem cornu cerui, si inde & ungue domus suffumigetur, Albertus. Rasis tamen, à quo ille sua ex animalibus remedia transferit, pñt, sic habet: Si locus in quo culices sunt, cornu ceruino & unguibus capræ suffiatur, discedent. Cornus cerui facto incensu plurima insectorum pars fugiunt, Aristoteles. Quin & ipsi cerui (testes sunt Etymologus & Varinus) ut serpentes è cauernis propellant, cornu ad proximum saxum attrito concalfactoq;, aërem nidore imbuunt, quo percepto illæ progrediuntur. ¶ Ex cornu cerui fiunt quædam ornamenta armorum, Blondus. Ceruina cornua, ligneo præsertim capiti inserta, parietibus diuitum & nobilium affiguntur, tum ornamenti gratia, tum ut usum præbeant suspensendi à ramis quæ quis uoluerit. Cordis draconis pingue in pelle dorcadum neruis ceruinis adalligatum in lacerto, conferre iudiciorum uictoriæ magi promittunt: Primum spondylum aditus potestatum mulcere: Dentes eius illigatos pellibus caprearum ceruinis neruis, mites præstare dominos, potestatesq; exorabiles. Sed superest compositio, quæ inuictos faciunt magorum mendacia: Cauda draconis & capite, pilis leonis è fronte & medulla eiusdem, equi uictoris spuma, canis unguibus adalligatis ceruino corio, neruisq; cerui alternatis & dorcadis: Quæ arguisse non minus refert, quam contra serpentes remedia demonstrasse, quoniam hæc morborum ueneficia sunt, Plinius.

DE VENATIONE CERVI.

Cervus animal est simplex, & omnium rerum miraculo stupens: in tantum, ut equo aut bucula accedente propius, hominem iuxta uenantem non cernant: aut si cernant, arcum ipsum sagittasq; mirentur, Plinius. Stupent omnia, propterea facilius obuios se præbent sagittantibus, Solinus. Cerui sibilos (fistula pastoralis, ut Plinius uertit) & cantu uenantium capiuntur: mulcentur enim *κατακλόντου*, Gaza legit *κατακλόντου*) alliciunturq; ea uoluptate: itaq; alter uenantium cantat palam aut sibilat, alter clam ferit à tergo, ubi socius tempus iam esse significarit: sed si ceruus erectas aurículas reneat, acerrimè sentit, nec latere insidiæ possunt: sin demissas, facile interimitur, Aristot. Albertus hunc uenationis modum fieri ait, cum aliquis folio sub ligna posito sibilat, imitando uocem hinnuli, ad quem sonum prodeat ceruus, præcipuè uerò capreolus, & reliqua ut Aristoteles. Si audierint cerui tibiā aliquam fistulamq; concinnè sonantem, non fugiunt, sed expectantes capiuntur, uidelicet suauitate Musicæ allecti, Xenophon in Geopon. Græcis. Hominem adulatione deceptum significantes Aegyptij ceruum pingebant cum tubicīne: mulcetur enim ceruus cantus modulamine, ac sic quodammodo oblitus sui capitur, Horus. In fundo quem in Thusculano emit hic Varro à M. Pisone, uidisti ad buccinam inflatam certo tempore apros & capreas conuenire ad pabulum: Et paulo post, Ibi erat locus excelsus, ubi triclinio posito coenabamus. Quintus Orpheus uocari iussit: qui cum eo uenisset cum stola, & cithara, & cantare esset iussus, buccinam inflauit: ubi tanta circumfluxit nos ceruorum, aprorum, & cæterarum quadrupedum multitudo, ut non minus formosum mihi uisum sit spectaculum, quam in Circo maximo adiliū non sine Africanis bestiis cum fiunt uenationes,

tionem, Varro de rer. rust. 3. 13. Tyrrenorum sermone peragatum est (Aelianus uerbis utitur) apros, & ceruos apud eos cum reibus & canibus, ut uenandi sanè usus ferre solet, tum multo maxime musica adiumento capi, quod quidem ipsum quemadmodum fiat, iam porro dicam: Circumiectis reti-
bus, & cæteris instrumentis accommodatis ad faciendas bestijs insidias, collocatis, homo ad tibiam canendi bene peritus, quoad eius fieri potest, omnem cantus contentionem remittit, & relaxat, & quidlibet ad canendum suaue præclare usurpat, & sensim pedetentimq; progrediens in montium uertices & conualles, atq; ut breui explicem, in omnia lustra ferarum, & cubilia, tibiæ cantu influit. Ac nimirum primo in eorum aures influentis soni insolentia ipsos exteret: deinde cum impotentia uoluptate aures tenentur, tum nullo negotio comprehenduntur, cantusq; suauitate permulsi, & delin-
10 liniti, in eorum quæ procreauerint & domesticarum sedium obliuionem ueniunt: Etiam si fera be-
stia non à locis ubi uersari assueuerunt, aberrare solent. Sic igitur Tyrrenæ bestia paulatim tan-
quam suadæ illecebra ducuntur, & quasi cantu præstrictæ, in laqueos sese inferunt, quibus illaquea-
tæ comprehenduntur, Hactenus Aelianus. ¶ Ceruos (inquit Cælius) rubræ pennæ aspectu ter-
reri, nonne & Aufonius cōprobat illis uersibus? An cum fratre uagos dumeta per auiæ ceruos. Cir-
cundas maculis, & multa indagine pinna: Id & Seneca significare uidetur libro de clementia pri-
mo: Si feras (inquit) linea & pinna conclusas contineas, iubeasq; telis incēssi, tentabunt fugam per
ipsa quæ fugerant, proculcabuntq; formidinem. Sed & in Georgicis lib. 3. cōmeminit Vergilius ubi
de ceruis agit, Puniceæ uē agitant pauidos formidine pennæ. Et Ouidius Metamorph. lib. 15.
Nec formidatis ceruos includite pennis. Quin & Lucanus, Sic dum pauidos formidine ceruos
20 Claudat odoratæ metuentes aëra pennæ. Quod autem odoratas ait pennas, ad id referri potest,
quod ustulari ab plerisq; solent, sicuti Insulribus est mos. Hoc ipsum & Hieronymus innuit in Lu-
ciferiani & Orthodoxi dialogo. Et pauidorum more ceruorum, dum uanos pennarum euitatis uo-
latus, fortissimis retibus impicamini, Hactenus Cælius. Meminit etiā Oppianus lib. 4. de piscatione,
ubi pelamydum capturam describit, quas funibus in mare demissis motisq; piscatores terrent, & sic
adigunt in retia: similiter, inquit, uenatores in syluis aut montibus Εἰς τὴν ἀναλυσίαν ἑλαφὸν θύαζεν ἰππὸν,
ἡμεῖς δὲ λυγρὸς ἀπὸ τοῦ θύου, ἀμφὶ ἡ κόπρην ὀρνίθων δ' ἵσταντο θοὰ πτόρᾶ, &c. Maxime timet cerui funē ali-
quem ex quo pennæ suspensæ sint, imaginātes nimirū ipsam pennæ agitationem: Quē sanè timorem
ponunt, ubi homines ipsis adstantes uident, Xenophon in Geoponicis, Umbra metuitur ab infantibus,
a feris rubens pinna, Seneca. ¶ Fugiant latratu canum audito aura semper secunda, ut uesti-
30 gia cum ipsis abeant, Plinius. Acceptis canum latratibus secundo uento uias dirigunt, ut odor cum
ipsis recedat, Solinus. Contrarium scribit Albertus, Agitati (inquit) contra uentum currunt, ut uen-
tus ab eis auferat uoces canum. Capræ ceruiq; ut experimento sæpius probatum est, cum quasi
flantem uentum petere currendo soleant (ut refrigerari spiritus cursu laborantes uento possint) ad
uenti flatū canes collocandi sunt. Attrahi enim ita à uento cerui solent capræq; ut nolentibus quan-
doq; uenatoribus fugam arripere admittantur, Beliiarius. Sed quod secundo semper uento, non con-
trario fugiant cerui, mox in Appendice etiā de uenatione Budæi testimonio comprobabimus.
Ceruus quoq; est sua malignitas quamquam placidissimo animalium, urgente ui canum, ultro confu-
giunt ad homines, Plinius. Ceruus in fuga si aquam bibens intrauerit, à lassitudine refocillatur, &
ad cursum reparatur, Author obscurus. Hyeme extenuatur debilitanturq; uere uigēt, maxime ad
40 cursum: cum fugiunt, requiem inter currendum aliquam faciunt, cōsistentesq; manent, dum qui in-
sequitur, appropinquet, tum fugam iterum arripiunt: quod ideo facere uidentur, quia interiora la-
borant: intestinum enim tam tenue imbecilleq; habent, ut etiam si leuiter percusseris, possit rumpi,
cute adhuc integra, Aristot. In fuga semper acquiescunt stantesq; respiciūt: cum prope uentum est,
rursus fugæ præsidia repetentes. Hoc fit intestini dolore tam infirmi, ut ictu leui rumpatur intus, Pla-
nius. Pinguescunt æstate supra modum, quamobrem nec currere quidem possunt: sed secundo aut
tertio cursu capiuntur ab ijs, qui pedibus insectantur: fugiunt etiam in aquas propter æstum atq; an-
helitum, Aristot. Agitatus ceruus magis fugit ad uias hominum publicas, quam ad latibula, ne sua
occulta prodantur, Albertus. Equi cæcis oculis (καυώπτες, id est cœruleis oculis: & τυφλόπδες, id est
uarijs uel maculosis pedibus) in uenatu cōtra ceruos accommodati sunt, Gillius ex Oppiano. Forma
50 canum quæ probetur ad uenationem ceruorum, in Canum celerum historia ex Oppiano retuli. Ca-
nes Indici à Xenophonte aduersus hinnulos & ceruos probantur: atqui Indicus ille Alexandro Ma-
gno donatus, ceruum, aprum & ursum: tanquam indignas se feras cōtempnit: in solum uerò leonem
insurrexit, ut in Canerobusto dixi ex Aeliano.

¶ Nunc ex Xenophontis de uenatione libro, quæ ad hinnulorum & ceruorū uenationem per-
tinent, Omnibono Leoniceno interprete, recitabo, mutaturus simul nonnulla quæ in translatione
eius cum Græcis collata minus arrident. Aduersus hinnulos & ceruos (inquit) canes Indicas esse
oportet: sunt enim ualidæ, magnæ, ueloces, nec pusillanimes: & cum tales sint, laborem facile tolerāt.
Tenellos igitur hinnulos uerno tempore uenabitur: tunc enim nascuntur. Primum igitur lucos
(ὄρεας) ingressus uenator contempletur, in quibus cerui plurimum conuersantur. Et ad locum ubi
60 fuerint, cum canibus & iaculis ante lucem ueniens, canes procul à sylua religeret, ne si ceruam uide-
rint, latratus emittant. Ipse uerò de specula prospiciet, & ceruas simul cum luce hinnulos ad locum
ducere uidebit, in quo suum quæq; futura est, (μελὴ θύνασκειν, lego θύνασκειν, id est ad quietem deposi-

tura.) Ceterum ubi recubuerint (κατακλίνουσαι, posset actiue etiā exponi, ubi hinnulos cubare fecerit, ut idem κατακλίνου quod ἑνῶσαι esset; sed Pollux 5.12. Cerua, inquit, sese demittēs, uel recumbens, ἐν τῷ καταβαλῶ, lactat hinnulum; atqui nos obseruauimus hinnulos uel stantes uel in genua demissos à matribus etiā stantibus lactari;) & lac præbuerint, ac ne ab ullo uideantur circūspexerint, suum quaq; in opposita statione seruabit, (ἀπελθὼς εἰς τὸ ἀντιπέραν, id est longius ab eo, sed rectā è regione recedens; Pollux non ceruam, sed ceruum genitorem longius recedere & custodire scribit, & accedentes impugnare; quod non fecisset puto, si κατακλίνουσαι apud Xenophontem actiue accepisset; nunc cum in neutra significatione ponat, & ceruam cubātem faciat, non simul etiā in oppositum locum eam recedere dicere potuit, sed patri hoc tribuit, quod mihi minus placet. Aristoteles enim mares à foeminis extra tempus libidinis separari tradit; & notum est quod mares in quadrupedū genere nullam sobolis curam suscipiant.) Hæc ubi uiderit uenator, canes soluat; ipse uero sumptis iaculis ad primum hinnulum procedat, locorum memor ubi iacentem (ἐνναδέντω) uidit. Πολὺ γὰρ ἀλιδνται (forte ἀλιδνται) πρὸς τὴν ἐγγὺς πρὸς τὸν οὐδὲν (forte οἶοι) πρὸς τὸν οὐδὲν εἶναι; id est, Longè enim alia apparet locorum facies, cū quis propius accesserit, quā qualis ex longinquo prius uidebatur. Cum autem iam uiderit hinnulum, accedat propius. Ille immotus iacebit, ueluti terræ affixus, & se opprimi (ἀνελιδνται) finet ualde rugiens; nisi cum fuerit imbre perfusus, (ἐφυσμένω; quidam ἐφυσμένω, id est refrigeratus legit; ego ephysménos, id est imbrē madidus rectè legi uideo;) tunc enim haudquaquam manebit; si quidem humor in ipso (id est humiditas pluuialis in cute eius) rigebit frigore; (nam cutis humida facile friget, præsertim matutino tempore;) quod eum fugere cogit. Capietur autem à canibus cum labore insequentibus. Captum custodi retium tradat; rugiet ille. Cerua partim uidens, partim audiens, tenentem inuadet (ἐπιδοαμένη τὸν ἄνθρωπον) ut ipsum eripiat. Tunc igitur canes hortetur, & iaculis utatur. Hunc ubi obtinuerit, ad alios tendat, in quos simili uenatione utetur. Et iuniores quidem hinni hoc modo capientur; iam uerò grandiusculi difficilior; nam cum matribus alijsq; ceruis pascuntur; quibus in medijs cum agitantur, fugiunt; sæpe inter primos, raro inter postremos; & pro illis pugnantes ceruæ canes proterunt. Itaq; non facile capi possunt, nisi quis inuadens subito dissipet, ut ex ipsis quispiam unus destituatur; quod ubi cōactis eis acciderit, hinnulum sequuti canes primo cursu superantur. Nam trepidum illum facit absentia ceruarum, & hinnulorum in ea ætate celeritas incomparabilis est. (Quasi dicat, Hinni iam grandiusculi, tum natura celerrimi sunt, tum auget celeritatem metus, quo soli relictī afficiuntur.) Secundo tamen tertioq; statim capientur. Corpora enim illorum cum adhuc tenera sint, labori sufficere non possunt. Quinetiam tendiculæ (podostrabæ) ceruis ponuntur, in montibus, circa prata, secus fluentia, prope saltus, (νῆπες;) in biuijs, (ἐν ταῖς διόδω;) significat autem diodos etiā simpliciter uiam uel semitam;) in arujs, quocunq; adierint. Tendiculas autem oportet ex smilace plicari, & delibrari (id est cortice spoliari) ne putrescant. Harum corona siue flexus (spira Omnibono) pulchre rotundus sit, & insertos habeat clauos ferreos ac ligneos alternatim, quibus plocamos (id est laqueus intra coronam; Pollux sic habet, καὶ πλόκαμος ὃν μέσῳ πλόκαμος πῆλκεται; forte autem idem fuerit πλόκαμος & βέλος; & si Pollux plocamon nescio quā plicationem in ipsius plegmatis, id est coronæ parte media dicere uidetur, ut non intra ipsam, sed in ipsa & pars ipsius sit; Et forsan ne ipse quidem Xenophontis sententiā assecutus est, nam cum uerba eius transcribat, hoc in loco aliter habet quā in Xenophonte legatur;) implicetur. Debent autem ferrei clauus robustiores esse, ut si lignei cesserint, hi pedem premant. Ceterum laqueus funiculi, coronæ superponendus, & funis ipse è sparto contextus sit; nā sparti materia putredini minimè obnoxia est. Laqueus ipse funiculusq; ualidi sint. Lignum à fune pendat quernum aut iligneum, longitudine trium drantum, crassitudine palæstræ, id est palmi (Omnibonus uertit ulnæ) cum cortice. Porro tendiculæ ponendæ sunt aperta scrobe quinque palmos profunda: ea superne rotunda sit, & coronis tendiculae rum æqualis; interius uero fundum uersus magis magisque in angustiam colligatur. Similiter funiculus & ligno scrobs aperienda est, quanta utriusq; (ἀμφοῖν) conueniet. Hæc ubi fecerit, summam tendiculæ scrobem subternat, (ut Omnibonus transfert; mihi obscurus uidetur locus: Græce sic legitur, ὡς τὸ βάλλω τὴν ποδστράβην ὑπὸ θέναι κατωτέρω τοῦ πεδίου.) Circa coronam autem laqueū funis, funemq; ipsum, & lignum deponat, in suum utrunq; locum, (scrobem;) postea coronæ imponat atractylidis cables transversos, (uirgulas enodes, Omnibonus;) qui non promineāt foras. His folia minuta inijciat, quæ tunc anni tempus habebit. Postremo scrobem terra implebit, ea primum quæ ex superficie cum fodere inciperet, ablata est; deinde terra firma procul inde sumpta, ut ceruæ quā maxime occultus sit locus. Quod supererit terræ, asportetur longè à tendicula. Quia si recenter motæ terræ odorem cerua senserit, sentit autem subito, auertetur. Porro ceruas montanas uenator cum canibus in aurora potissimum, quanquam & reliquo die, obseruabit; campestres uerò diluculo tantum. Nam in montibus non noctu solum capiuntur, sed etiā interdū propter solitudinem: In agris autem nocte tantum; nam in die homines metuunt. Postquam igitur tendiculam abstractam (ἀνεσπασμένην, resupinatam Omnibonus; quid si ἀνεσπασμένην legas;) inuenerit, solutis canibus transcurrat, ligni tractum, quocunq; ferat, obseruans. Erit enim plerunq; non incertus, quippe motis lapidibus, & limite in agris ducto, uia manifesta erit. Quod si per aspera loca feratur, raptus de ligno cortex lapidibus hærebit, & sic facilius erit persecutio. Iam si pede uinctus fuerit anteriore, cito capietur: nam lignum inter currendum, corpus totum & ora ferit, Sin posteriore, lignū quod trahitur uniuersum corpus impedit.

Plerunq;

Plerumque etiam inter stipites & arbuta diuaticata retento hæret ligno: & nisi funiculum abruperit, illic deprehenditur. Quod si mas fuerit, siue ita captus, siue labore uictus, non est cominus ad eundem: nam cornibus ferit & pedibus: eminus igitur iaculis utendum, Hæcenus Xenophon. His libet etiam Pollucis eadem de re, uenatione dico per podostraben seu pedicam, uerba adijcere, quæ libro Onomastici eius quinto cap. 4. hoc modo reddidimus: Podagra dicta (ποδᾶγρα: aliàs ποδᾶχρα, genus laquei exponitur apud Varinum, quam scriptionem præfero) ponitur ceruis, & apris interdum: potest aut etiam podostrabe uocari. Circulus est ex ligno smilacis (hederaceo, Cælius: est enim smilax hederæ genus: sed arbor quoque taxus Latinis dicta, Græcis uocatur smilax.) Is circulus stephane, id est corona dicitur, & ferreis ligneisque clauis alternatim infixis intercipitur. In medio huius plocamos (id est laqueus) neçitur, ut animal pede calcans & illabens in scrobem, podostrabe euerfa laqueo (ἐπὶ τῷ βρόχῳ, id est alteri laqueo, quod non placet) arte ad hoc ipsum facto detineatur. Deponitur autem podostrabe in scrobem. Caterum laqueo circa coronam, funis quidam annectitur, quem Græci σπειρῶν uel σπειροδία (apud Xenophontem legimus σπειροδία) uel ἀπιδόνη uocant: is è sparto contextus & solidus est. Ab hoc lignum pender, in alia scrobe uicina obrutum: ut cum fera in foueam pede illapsam, podostraben ad se conuerterit, funem cum ligno secum trahere cogatur, & ita impediatur ad cursum, maxime si prioribus pedibus detineatur. Poterit autem uenator insequi, si uestigia & tractum ligni obseruet, quæ in terra molli facilius notantur: Sin aspera & salebrosa fuerit, ligni (corticis, Xenophon) ramenta passim ex tractu attrituque relicta, uiam sequendi ostendent. Est quando lignum ipsum densis retentum fruticibus aut arbutis, uel inæqualiter prominentibus saxis, feram silit. Scrobem allata solida terra, aut herbis folijsue tegere oportet: recētem uerò terram nuper è scrobe effossam, procul auferre, ne recens commotam terram fera odorata (τὸ θνέον φερόμενον, lego ὁσφραυόμενον ex Xenophonte) reformidet, Hæcenus Pollux. Et quanquam pleraque omnia ex Xenophonte transcripserit, non nihil lucis tamen ad rei intellectum conferre uidetur, nimium alioquin obscuræ mihi meique similibus, qui uenationibus nunquam interfuius. Ἀπιδόνης, funiculi, Suidas & Varinus. Ἀπιδόνη, uenatio cum funibus. Idem & Suidas. Ἀπιδόνησιν cum funibus (laqueis) uenari, Idem & Helychius, & Suidas. καὶ πολλὰς δὲ τὰς πορφύρας ἦν ἐν ἀπιδόνης, Suidas ex epigrammate, id est, E fune uel neruo purpureo multas emittit sagittas. Podagra instrumentum uenatorum: hinc illud apud Suidam, τὰ φερεῖ ἀγύρε, καὶ ποδᾶγρας ὑφ᾽ ἡνίκην, ὡς θνέον, τοῖς πολεμίοις, id est, Scrobibus effossis laqueos immisit hostibus capiendis tanquam feris. Podostrabas appellant machinas quasdam, siue laqueos, ut feræ pedibus inhærentes capiantur: utuntur hac uoce Hyperides & Xenophon, Suidas & Varinus. Est & instrumentum medicorum, quo artus luxati & peruersi restituntur, Pollux & Varinus. Est denique lignum in carceribus, alio nomine podocacce dictum, & cippus Latinis, in quo pedes sonituum includebantur, Suidas: hinc illud eodem citante, ὡς ἐν ποδοκακείῳ πρὸς τοῖς βόβοις σπείρομενοι ἐπὶ τῷ οὐτο. Latini pedicas uocant laqueos, quibus pedes illigantur, non autem solū, sed etiam quadrupedū. Vergilius Georg. 1. Tunc gruibus pedicas, & retia ponere ceruis. Liuius 1. belli Pun. Ut pleraque uelut pedica capta hærent indurata & alta concreta glacie: loquitur autem de iumentis. Non omitteendi sunt etiam Græci de pedicis uersus isti: Nam fuit & laqueis aliquis curracibus usus.

Ceruino iussere magis cōtexere neruo. Fraus reget (forte teget) insidias habitu mentita ferino. Quid qui dentatas iligno robore clausit Venator pedicas, cum dissimulantibus armis.

Sæpe habet imprudens alieni lucra laboris: Tendicula, laqueus quo aures & feræ decipiuntur. Tum aucupia uerborum & literarum tendiculas in inuidiam uocāt, Cicero pro Cecinna. ¶ Cerui capiuntur subterraneis foueis, reticulis, & alijs uenationum instrumentis, uerum etiam præcipue canibus, Belisarius. Capiuntur cerui, inquit Xenophon, etiam sine tendiculis, cum agitantur æstate. Nam ualde defatigantur, ut stantes iaculis confodiantur. In mare etiam, si detineri se uiderint, & a quas, tanquam omnis alius consilij inopes, insiliunt: est quando deficiente anhelitu concidunt. ἀποκοντοὶ δὲ, ἀνίστοις μὲν, εἰ τις ὁμαῖσας αὐτὰς συνάλασσε: ποδοστράβας δὲ, εἰ τις ἐν ποδοστράβας ἐμποδίσσε. Ego uerbum ὁμαῖσας nusquam reperio: conijcio autem legendum ὁμαῖσας, Varinus ὁμαῖσας exponit, equum uel freno injecto, uel sub curru ducere, (insidentem nimirum ipsi uel curru:) significat etiam in pugna uincere ἀπὸ τῶν ἀρχῶν. Magnus sanè celerum equorum usus est, ut cerui in retia adigantur. ὁμαῖσας, κατὰ τὸν νόμον, κατὰ τὸν νόμον, Etymologus. Cerui, lepores, & uulpes capiuntur eo genere retis quod barbari arolum uocant, Innominatus. De pinnatis (id est retibus quibus pennæ imponuntur, quas ceruos metuere supra diximus) lege Gratium poemam. Cerui, inquit Blondus, tensis retibus cōprehenduntur: Molossis etiam canibus ac Teucris (Turcicis) immixtis dilacerantur. In latis campis aut pratis, frustra eos insequuntur canes, celeritate longè inferiores: Iuxta fluuios etiam & maria tranantes elabuntur. Quamobrem uenatori curæ erit ut in nemora saltusque auios eos impellat: ubi mares cornibus impediti capiuntur. Ceruos uenaturi, inquirant eos circa sylvas, solent enim ijs in locis reperiri, ubi & aliæ quædam feræ sunt. Sæpe trita apparent ex sylua una in alteram uestigijs eorum calles. (Plerumque enim iisdem uijs angustis ire & redire solent, ut facile trita appareant, ut obseruauimus in fossis ciuitatum.) Iuxta uineas uersari gaudent: item locis apricis, ubi & mares & foeminae libidinis tempore conueniunt. Alijs uerò temporibus marem alijs in locis quares, alijs foeminam. Mas cum pascua relinquit, ad syluam rectā & celeriter se recipit, quam ubi attigerit, non ingreditur: neque enim cōfercti arboribus loci cōmodè eum reciperent propter patula ramosaque cornua. Proinde

ad alterum sylvarum latus salit, & in subsylvana arbuta progressus, manet. Idem frequentius calles angustos sequitur. Foemina uero cum à pascuis discedit, rectà in sylvam pergit, & densiora sequitur loca, ab uno ad alterum progrediens, donec in condenso aliquo tandem remaneat, Author innominatus. Circa Romanos agros in quibus syluis suburbanis, insidiatores noctu ad lumen Lunæ, iaculis uel machina ferrea igni crepitante transfigunt capreas, ceruos, urfos, & apros, Blondus. ¶ Apud Celtas aiunt pharmacum (id est herbam uenenosam, uel confectum ex eius succo uenenum; nam & aconitum pardalianches in Armenia nascentem herbam uenenosam, simpliciter pharmacon appellat) esse: quod Xenicum ab ipsis appelletur, mira corrumpendi celeritate. Quamobrem uenatores cum ceruum aut aliam feram tinctis eo sagittis percusserint, mox accurrere & carnem circa uulnus excindere, ne uenenum subeat. Eo enim infectum corpus putresceret, & in cibo uenenosum esset, &c. Aristoteles in Mirabilibus. Nos in Lupi historia de aconito dicturi, Xenicum docebimus primum aconiti genus esse, quod Galli alpini hodie toram uocitant. Licebit etiam toxicum hoc uenenum appellare: eo quod toxa, id est sagittæ (per synecdochen) eo inficiantur: quanquam alterius toxicum est uiperarum sanguine apud Scythas confecti Aristoteles eodem in libro meminit. Toxicum ex herba apio simili (ranunculi genus est, à quo risus Sardonius dictus) Hispanis in usu fuisse, author est Strabo lib. 3. Plinius toxico nomen ab arbore taxo factum putat: quod non placet, etiamsi taxo uenenum inesse sciam: Quin contra potius taxum *ἡ τοξὸν*, id est, ab arcibus dictam crediderim, qui ex hac materia optimi fiunt. Quem in usum in montibus nostris casa ad Britannos usque asportatur. Limeum herba appellatur à Gallis, qua sagittas in uenatu tingunt, quod uenenum ceruarium uocant, Plinius. Idem uidetur quod Aristotelis Xenicum, & forte ita legendum erat. Nam cur limeum dicatur, ratio nulla se offert, xenicum uero tanquam arsenicum ab eadem ueneni uide dictum aliquis coniecerit. Tossi quasi toxicum apud alpinos quosdam Gallos uocatur, si recte memini, ea herba quam in Boue consiliginem esse docui. In Arabica secta medicorum libris toxicum uenenum sagittæ Armenæ nomine appellari obseruauimus: haud scio quam ob causam, nisi quod in Aristotelis Mirabilibus legi, in Armenia pardalion dictum uenenum nasci, &c. Est autem id non aliud quam primum aconiti genus pardalianches Dioscoridi dictum, quod hodie quidam alpiu incolæ (ut dixi) toram uocant, eoque sagittas inficiunt. Toxicum quidem apud Græcos medicos, non quoduis quo sagittis tingendis uenenum diuersæ gentes utebantur significat, sed unum aliquod certumque genus, unde fit ut certam remedia aduersus ipsum describant, quod recte fieri non posset nisi unum & certum aliquod uenenum intelligerent: quod quale fuerit à nemine explicatur: siue quoniam uulgo notum esset, quod mihi non fit uerisimile: siue potius quoniam ignorabant, ut quod ex alienis regionibus, Gallia & Armenia afferretur, unde etiam xenicum forsitan, quasi peregrinum, appellari potuit. Neque enim aliud Dioscorides & alij de toxico quid sit scribunt, nisi barbaros (id est externas gentes) sagittas eo tingere. Siue igitur toxicum herba est, siue ex herbe succo paratum uenenum, toram uulgo dictam esse crediderim, & Aristotelis Xenicum, & limeum (si recte legitur) Plinij. Aduersus xenicum Celtarum (itaquit Aristoteles) antipharmacum repertum esse aiunt corticem quercus: (eiusdem, uel fagi, uel illius corticem Dioscorides contra toxicum commendat.) Alij aliud quoddam folium (forte pentaphyllum, id est quinquifolium, ut Dioscorides habet): quod Celtæ coracion uocent (alludit ad coracion alioquo modo uocabulum tora, cuius antipharmacum hodie antoram, quasi antitoram, appellant, &c.) Aconito uim esse septicam, id est putrefaciendi, omnibus constat: eandem & xenico tribuit Aristoteles. Quanquam & reliqua omnia toxica, septica esse probabile est. Aconiti genus quod apud nos nascitur, os & fauces inflammare ipse meo periculo didici. Nam cum imprudens aliquando eius radicem gustassem, non deglutiuissem tamen, magnum paulo post feruorem percepi, non continuum sed inaequalem tanquam mordentibus formicis. Os autem & linguam inflammari à toxico quoque Dioscorides prodit. Sed hæc coniecturæ sunt nostræ: plura de his uenenorum nominibus, in Lupi historia, ut promisi, dicetur. ¶ Feræ pecudes, ut capreoli damæque, nec minus orygon ceruorumque genera, modo lautitijs & uoluptatibus dominorum seruiunt: modo quaestui ac redditibus, Columella 9. 1. ubi agit de uiuarijs faciendis. In leporario, inquit Varro, non solum lepores includuntur sylua, ut olim, in iugero agelli, sed etiam cerui aut capræ in iugerbis multis. Pisces quidam nigri uenati in Armenia reperiuntur: horum farina ficus conspersas in ea loca quæ maximè abundant feris disseminant. Bestiæ primum ut eas attigerunt, statim moriuntur: atque ea fraude apri, cerui, &c. necantur: nam eiusmodi animalia ficuum & farinarum auarissima sunt, Aelianus. ¶ Scythijs & Sarmatis uenationes sunt, inter paludes quidem ceruorum aprorumque, in campis autem onagrorum & caprearum, Strabo lib. 17.

APPENDIX DE VENATIONE CERUI.

Ea quæ doctissimus uir Guilielmus Budæus secundo de Philologia libro de uenatione ceruorum elegantissimè scripsit, cum reperirem Dictionario Gallico-latino Roberti Stephani, uiri de omnibus bonis literis optimè meriti, in calce adiuncta, omnino digna existimari quæ nostro huic operi corollarij instar seorsim accederent, adiectis pariter, ut illic reperi, uocibus & phrasibus Gallicis, quas parantheseos signis sparsim inclusi. Ea igitur huiusmodi sunt.

¶ Fera fugax, fallax, lubrica, longis anfractibus interdum frustratur uenatorem. Mæandros fugæ implicare insignes cerui solent, quum illud Dianæ latrabile satellitium truci periculis terribile eos

vestigio sequitur. Vestigatores artis uenatoriæ callentissimi, Molossos, echemythos (limiers qui ne parlent point) quasiq; canes Pythagoreos manu regunt, moderanturq; & imperitant eorum audacitati. Quorum fit prudentia, ut fera indagacionis orbe in lustro suo (en son giste) circumueta, canibus excursoribus (chiens courans) improviso obijciatur, qui recentia perlustrant & odorata uestigia fugitantis, ipsiq; pertinaciter insistent. ¶ Moris est egregijs uenatoribus, non gregariũ ceruũ, non quemlibet etiam soliuagum uenari. Quin solenne est ipsis, non minorem ad cursum eligere, quàm qui ita proceritatis esse uideatur. Id autem non aspectu modo cerui, sed plerumq; ceruinis uestigijs, excrementorumq; sterfculis (les fumees) iudicatur: quæ inueta uenatores diligenter colligere solent, atq; intra cornu uenaticum (la trompe) condere. Sunt & magnitudinis indicia: affricus ad arborum stipites, qui conspicui sæpe sunt intra fines stabulationis eius; tum cubilis inuenti amplitudo, & substramenti laxitas ubi interquieuerit. Hæc enim & alia renunciari in concilio uenatico (a l'assemblée) a uestigatoribus solent: quos reges habent uelut mancipēs instrumenti uenatori atq; ministerij, eorumq; arbitrarij, concilio saltuensi dimisso, uenatum committere solent; quod sermone peculiari dicitur, ceruũ aut feram cuiusuis generis canibus permittere, (liurer aux chiens;) & copulas canum quasiq; iuga soluere, (descoupler les chiens.) ¶ Venatus indagine circumdata præfinitus. ¶ In ipsa ferarũ exagitacione, omnia uenatoris munera exequi, pernici cursu uenatus spatia permettendo: contraq; cerui uasri & exercitati (cerf ruzé) strophas, uenatorias antistrophas ex tempore committit; deniq; per saltuosa loca, per densa, prærupta, spinis obsita, manus ori in cursu oculisq; præterdere; interim per stationes dispositas ex equo exanimato recentem in alterum (cheuaux de relais) atque in alium nonnunquam assilire. ¶ Ego interea tutus carbaceum septum (les toiles) curriculo ambibam in equo sedens; capiteq; supra carbasa emînens, certamẽ ipsum arbitrabar oculis, atq; sine discrimine circumspectabam. ¶ Ceruus grandis (grand cerf) uocatur is demum qui decem corniculis, quod minimum sit, insignitus est. Hunc ego (ait Budæus) eximium uoco & decumanum; non quasi denarium, sed tanquam eminẽtem & egregiũ. Eiusmodi ceruus sæpe comitatus incedit uno minore ceruo, qui nondum tutelæ suæ factus sit, quem uos armigerum eius uocatis, (l'escuyer du grand cerf) ego etiam optionem (optio & antea accensus uocabatur, quem decurio aut centurio rerum ministrum sibi optabat, &c. Festus.) decumanum, & comitem, & parasitum, atq; emissarium uocari posse credo. Qui cerui ætate adhuc sunt gregarij; aut licet soliuagi sint, indigni tamen uenatu iudicantur, quasi nondum annos ætatis impleuerint curricularis; reijcuntur a uenatoribus appellantur. ¶ Mediocre ceruum uenatores cum significare uolunt, aiunt ceruum esse uenabilem; uenabili magnitudine, uenatu iam adultum, sed ueluti tyronem & nouitium. His enim uerbis utuntur indagatores, quum indagacionem antelucanam & matutinam renunciant in conuentu saltuensi; significantes ceruum quasi subdecumanum. ¶ Conuentus sub diuo celebratur: ibiq; coetum omnẽ stratum per herbam, in subadijsq; foliosis discumbentem, ac toris uiridantibus, epulari moris est circa mensam Principis: Consilia etiam agitari, quem potissimum ceruum uenandum suscipiãt ex ijs qui digni uenatu esse renunciati sunt. ¶ Diuersæ prouinciæ mandari indagatoribus solent, ita ut quisque suam obeat, in alienam pedem non inferat indagandi gratia, neue in ea quid obturbet, neu potestate faciat. ¶ Indagator uestigijs cerui instat, aut soleatis (la forme du pied) si locus uliginosus est, uel pluuiæ antecesserunt; aut odoratis arente solo: ad quæ sequenda Molosso uestigatore (le limier) utitur, atq; eò usq; persequitur, quoad decumanum recubuisse in proximo certis signis explorauerit. (Vestigia cerui Galli uocant erres; ubi uerò forma pedis non apparet, ut sit ubi uel nimia herba crescit, uel nullæ, sed locus aridus ac durus est, aut folia impediunt, aut aliud quiddam, foules du cerf appellant.) Verum ne ille fortassis, aut accessu indagantis propinquiore, aut Molossi fremitu, aut panico (ut sit interdum) territus, inde excesserit; (tamen enim eiuscemodi canes insignitate auriti, generis sint Harpocratici, (chiens muets;) tamen quum propius accessere, nescio quid præseruore obloqui atq; gannire plerumq; solent, malisq; increpitare;) Ne igitur ceruus huiuscemodi alio quo casu aut culpa, e cubili matutino profilierit, indeq; longius abierit, solennis est cautionis indagine latiore cubilis locum circumscribere; Molossum numella (collier) regentem & compescentem, nec inde discedere, donec exploratum habeat, feram intra spatium a se circinatum iacere. Gyro claudere ceruum uocant, & ibidem sistere. ¶ Rex Franciscus, huius nominis primus, hanc propemodum formulam uenatici processum instituerat. Quum post renunciationem circuitorum, de concilij sententia decumanum unum aut alerum, ad eius diei spectaculum delegisset (nam interdum pomeridianam etiam uenationem matutinæ addere solebat, quum succenturiatas copias canum haberet, geminumq; instrumentum (double esquipage) conuentus soluebatur: ad uadimonij locum ibatur. Molossus rursus e loro numellæ (la longe ou laisse du collier) cubilis indicium faciebat. Feram inde impetu facto excitabat, quod uulgo lancinare dicitur (lancer le cerf.) Tum decuriæ canum leuis excursus (chiens courans) soluebantur; buccinis (trompes) signum uenatus commissi dabatur, & tanquam bellicum canebatur ad canes exhilarandos (pour resbaudir les chiens) & acuendos. Subsidiariæ canum decuriæ ad locos destinatos dimittebantur, quæ fessis succederent, si res ita ferret; & aliæ rursus ad pomeridianum missum asseruabantur integræ. Decumanus ipse ceruus canibus excursoribus, equis celeribus, buccinarum clangore, uenatorum clamore, concentu allatrantium canum urgebatur. Quod si casu aliquo eueniebat, ut ante uenatus auspiciatum indagator non liquere renunciaretur

certamen in posterum diem reijciebatur, aut ceruus comperendinabatur. Nam ut diutius spectaculo eximeretur & certamini, rarissime contingebat. Sin coeli intemperie, aut antiquioris curæ auocamentis eueniebat; uelut reus ampliatus, primo quoque die uenatico ad cursum repetebatur impetu atroci & peruiaci. ¶ Illud uero præcipua admiratione dignum est, quod is eximius ceruus, quem uenationi destinatum, canibus peritis magistri semel exagitandum dederunt, ita in prædam illis obiectus est, ut interdictum sibi esse omnibus alijs intelligant. In multiplicia autem sæpe uestigia medijs in saltibus ut incurrant necesse est; præsertim in quibus feri greges sacrosancti sunt legum regiarum sanctionibus, quas aquarias saltuariasque dicimus, (Par les ordonnances sur le faict des eaues et forests.) In auspicando uenatu nonnunquam noxia admittitur, & ab ipsis statim quasi carceribus perperam cursus instituitur, si impostura fiat canibus; quam huiusmodi esse frequenterque accidere constat. Insignis ille ceruus arate & usu ueterator (cerf ruzé) solet satellitem suum ceruum, nunc pedisequum, nunc anteambulonem habere, quem armigerum dicunt, (l'escuyer du cerf) quasi grandi ceruo subseruientem. Hunc ille insignis in cubili secum deprehensum & repente emicatem, interdum canum cæcæ audiatat obijcit, ueluti uictimam uenatrici deę pro se succidaneam, præstigia quadam sese oculis eorum naribusque subducens. Verum hoc illico animaduertere experientis est uenatoris, præcipitque canum impetus errorem compescere, & fallaciam cerui irritam solertia sua facere. Id frangere canes appellant (rompre les chiens) quod significat cursum illum male coeptum sistere. Agmine igitur retro per statorem illum uenatorem inhibito (quod clamoso, crebro, castigabundo uociferatu fieri solet) instauratura indagatione opus est, & cane rursus numellario (le limier) ut agmen excursorium in uestigium maioris cornigeri reponatur. Qua denuo arrepta, decumanus ille corniger præcipiti primum fuga, deinde ludificante rapitur, loquaci canum agmine certatim eum urgente, clangenteque comitatu, quoad diuturno cursu fractus atque exanimatus, tandem ab uniuerso Dianæ satellitio circumueniri se minaciter mordicusque patitur; qui exitus est clausulaque ludicri.

¶ Veteratorem ceruum uersutumque uulgus uocat, qui multa & exquisita perfugia atrocis supplicij nouit, uitæque præsidia. At procures maiorum (ut ita dicam) gentium exercitores ferarum, non ut alij, planum & uasum ceruum, sed cordatum & prudentem uocant (cerf sage) ob incredibilem eius animantis solertiam, qua à natura munita est, præter uolucrem celeritatem & corniculare propugnaculum. Solere ceruos aiunt simul ut senserunt rem sibi esse cum affeclis infestis simul & sagacibus, primum alios aliosque fugæ lapsus & gyros agglomerare; deinde si porro urgeantur, stabula ceruarum, populariumque ceruorum diuersoria petere; ibique intra turbam promiscuam, quasi intra nebulam erroris canini sese condere. Interdum gregarios aliquot inde abigere, atque ad aliquantum spatij permixtim uestigia facere, ad negotium canibus exhibendum. Quum autem aliquantisper hac ratione contechnati sunt, ab illorum comitatu repente se subducentes, per tramitem deuium longiuscule abscedunt, deinde intersistunt; ut interim canes uestigia ceruulorum aut ceruarum excipientes, diuersi ab eis auferantur. Quum hæc stropharum commenta, canum experientissimorum uis odorandi uicerit, circumspicietia utique uenatorum adiuta; ad alia denuo se uertunt subsidia salutis; cuiusmodi sunt, per sua quadamtenus recurrere uestigia; deinde spiras fugæ intorquere multipliciter & uariè, & quam fieri potest perplexissime: tum raptim longius procurrere; quæ omnia comminiscuntur aduersus solertem canum sagacitatem. Itaque interim dum canes intenti sunt deducendis elapsibus & extricandis qui ab ipsis ceruis glomerati sunt, spatia magna illi permittuntur: quum interea buccinarum hortamenta, cursitantium canum hiantem acuant audiatatem. ¶ Solent cerui plerumque secundo uento ferri, treis (ut perhibent) ob causas. Principio, quum aduerso uento feruntur, uentus ore & naribus irrumpens, fauces eorum uehementer arefacit, animaque ductum inhibet. Deinde secundo uento cedentes, quum canum uocem facile excipiunt, ex eaque colligunt propinquam remoti sint: tum uero olfactum sui sequaci turbæ adimunt. (De hac cerui uento secundo fuga, dixi etiam superius ex alijs authoribus.) ¶ Inter exēpla huius animalis, ultima perfugia exquisitaque experientis, hæc sunt commemoratu digna: Visum esse ceruum in armentum bubulum irrumpere: insilientemque in bouem, primoribus cruribus armisque complexum, ad longiusculum spatium uelut equo uehentem, postremis tantum ungulis terram stringere; ut odorem sui canibus, quoad fieri posset, exilè incertumque relinqueret.

¶ Ludouico rege huius nominis XII, uenatoriæ turmæ decurio, qui uenator maximus appellatur (le grand ueneur) ad duodecimum ab urbe lapidem uenabatur, uiro Præsidi id spectaculum gratificans, qui Budæum comitem secum amicitia causa eò duxerat. Ibi cum mentio huiusmodi mirificentiarum ceruinarum incidisset, hoc affirmabat, Me (inquiēbat) pridem uenante ceruum quendam ab arate & experientia uasum, euenit feruente uenatu & longè iam progresso, fugitiuus ut ille non compareret; & tamen canes nec ultra procedere uellent, nec in sua uestigia redire. Ibi omnes stupere, circumspicere, inter se aspicere, lapidem (quod dicitur) omnem uenatores & magistri mouere. Res erat miraculi plena, & Apollonianæ præstigiæ similis, quasi sublimis fera alipes abijisset; aut terra discedente, rursusque coeunte, non compareret: aut oculos nostros canumque præstrinxisset. Tandem omnia (ut fit in tali casu) à nobis perlustrando, deprehensus est planus ille cornipes in furto sui manifestato atque memorabili. Alba ibidem erat spina enata in loco deso atque opaco, quæ ad magnitudinem arborem excreuerat. In eam ceruus dolis solennibus consumptis, saltu se coniecerat, Stabat autem ille

Ille sublimis, ramis fruticis ipso saltu diuarcatis: sic interceptus, inde ut desilire non posset, siue erat forte exanimatus: Ibi enim quasi compeditus imbellisq; confectus est. Atqui ut omnia ludicator ille ceruus faciat, & uelut alter Proteus omnes sese in facies uertat, nisi solum quoq; noctu uerterit, postridie latrabiles illas manus ac resimas auribusq; insignitas, minime ad extremum eluctabitur: non si anhelus & æstuans in amnem se coniecerit, undisq; secundis uehendum se dederit: quod sæpe refrigerandi causa facit; non si amnem traiecerit, ut canum cursum intercidas: non si incitatore cursu diurnoq; profligatus, animum iam despondens, undis potius perire, quam lanari malit. ¶ Mira est certe agriophagæ illius turbæ pertinacia: dirum autem fatum cornigeræ animantis, quum ad extremum lassitudinis adducta, opperiri cogitur atrocem illam clamosamq; coronam (rendre les abbaïs) undiq; se rictu petentem minacissimo atq; infestissimo. Qua tandem circumuenta, post omnia salutis præsidia deplorata, repente sæpe affiliens, primum quencq; uenantium in quem incurrit, cornu petere solet, nisi ferro protinus excipiat, (Enferrer d' ung espieu de chasse.) Quod ubi factum est, aut si aliàs fera afflicta & strata est, (Est abatus) tum demum receptui canitur ab eo qui primus in eam confectam occurrerit. Tum simonũ chorus ille silonumq; inclamatur, & uenatores coeunt quoquo uersus palantes: quæ tanquam ouatio est, ob rem bene & feliciter gestam. Quam deinde ipsam excipit uisceratio (la curee, le droit des chiens, cum ceruo capto panis sanguine eius imbutus pellisq; ipsius impositus in cibum permittitur canibus; interdum etiam aliquid de armis & collo cerui adijcitur,) extemporalis, quæ sic debetur ipsa canibus uenaticis, ut libamentum capturæ accipitribus in aucupio uolucris. Visceratore peritum esse oportet, qui lanienam ferinam uenatoria cum palæstra exequatur, qui scite feram deglubere nouerit, membratimq; incidere, & profecare incisam. Tergore autem detractio, caput abscindendum est, Molossoq; therelencho porrigendum & permittendum (le droit du limier) quem & indagatorem appellamus. Has enim ei primitias peculiaries placita maiorum largiuntur ob indicium feræ: nimirum ut in capite ferino lacerando & obrodendo, fructum nauatæ operæ ipse percipiat ante omnes alios, in posterumq; irritetur is, cuius auspicijs ductusq; rem alij executi sunt; quum interim uiscerator gratulabunda uoce fruente parte sua animali blandiatur, & tanquam mastrum uirtute industriaq; therelenchica ipsum esse iubeat. Deinde uenatoriæ plebi infimorum ministerio uenationis, suæ sunt partes uiscerationis ipsidem scitis attributæ. ¶ Epulum caninum omnibus in unum euocatis uenatoribus, & cunctis classibus canum decurionibusq; coeuntibus, fieri hoc modo solenne est: Venatores intra tergus ferinum panis fragmenta sanguine feræ madentia miscant cum omaso, in minutas particulas conciso. Nonnunquam præterea si canes strigosi sint & macie exhausti, aut si strenuam insignite operam eo die nauauerint, liberalitatis est uenatoriæ, opiparis eos impensius epulis accipere, ceruicem extis addentes, & nonnihil (ut ita loquar) è uiuo refecare. Hac quum recte atq; ordine facta, concinnataq; epulæ fuerint exerti manu uenatoris: tum deniq; luculentos illos deæ uenatricis epulones ad epulum sui generis admittunt cum ouantium uociferatur, (la huc.) Nam antea & interim dum epulæ illæ parabiles expediuntur, coronæ gestientis ac canoræ rapacitas, culinæ circumfusæ nidoremq; captantis, à ministris arcetur sustes in manu gestantibus. Priore epulo peracto, fit & alterum eodem momento, sed non eodem loco; ex interaneis perpuratis & dilutis (sunt enim hæc quoq; Dianæ sacra eiusq; satellitio) non concisis frustillatim aut profectis, sed integris: ita ut quum aliquandiu illa uiscerator sublimia tenuerit & ostentari, ad irritandam edacis agminis uoracitatem, tum ea demum repente in medium porriciat. Inter cæsa uerò & porrecta cuncta uenatorum cohors cum auxilijs & calonibus, sublati buccinis canere capturam quam uocant (corner prinse) debet, eo quo supra dictum est modo, quum ceruus in potestatem uenit agminis uenatorij. Iam uerò buccinaturæ modos uenatores alios atq; alios habent pro significationum uarietate: quandoquidem indagatores non alio uocis commercio utuntur, interim dum in questione cerui sunt; qui absq; eo foret, aut inter se ipsi cum noxa incurrerent, aut longius interdum euagarentur inquirendo, quum receptu opus esset. Nam si unus forte (ut fit) fortuna, primore inquisitione ceruum decumanum indagine opportuna uadatus fuerit, cõfestim signum receptus cæteris buccina sua dabit, ut illi ad contentum extemplo se recipiant.

¶ Est interdum uenandi ratio ita constituta, aut casu comparata, præsentii ut consilio opus sit: ut si diffusus dies hesternus fuerit, & sisti tum ceruus certo loco nõ possit; aut si ceruus qui ad quaestionem destinatus est, stabulum certum nullum habeat: si meticulosus & panico consternabilis, qui interquiescere interdum, cubileq; mutare identidem gatideat; nam & ij qui recenti uenatu exagitati fuerunt, ad omnem strepitum consternabiles, statarij ferè nõ sunt. Sunt & qui cubili excitati, illico in pedes ita se conijciant, ut non per finitima stationis suæ loca cursitare, & cõmeare remeareq; soleant (quod pleriq; cerui faciunt) sed rectis itineribus porro semper excurrant. In hac igitur specie is qui canibus regendis præfectus est, simulac id comperit, signum canore buccinæ dare solet, ut ij qui in subsidij locati sunt, & reliqui omnes uenatores atq; auxiliarij, calonesq; uenatici, sui ministerij protinus uasa colligant, quum ceruus castra mouerit. In superioribus autem speciebus signum copulis atq; indagine & tibicinibus arrecta, ceruos & ceruas hinnulosq; & alia uenari. ¶ Non dicam quod uiridi ueste ad uenatum cerui, fusca & uillosa ad aprum, utendum est, maiorũ instituto: quod certo quodam modo amictum esse oportet; quod ense succinctum, & cultro ad improuisa munitum: quod ternos

aut minimum binos equos uno die, eosque pegasidas, oris morigeri ac ductilis habere, ad desultoriam vicissitudinem esse fesso in recentem affiliendi. Non uenatoris insignia, non gestamina, non instrumentum enumerabo: Non genera canum, non formas, non naturam, non educationem, non institutionem, non probationem generosorum, non degenerum notas dicam; non blateronum atque petulantium castigationem attingam. Omittam etiam quod ut pueris ingenuis paedagogi, sic canibus generosis cynagogi sui attributi sunt.

¶ Quum post coitionem illam syluestrem de cerui nece coactam & solutam, ad locum indaginis uentum est a cohorte uenatoria: princeps ille uenator, qui ductor esse canum moderatorque iustus est, & penes quem fasces (ut ita dicam) eius diei esse contigit: priusquam paria canum resoluuntur, statuere solet quo loco grandiores canes uelocesque locandi sint: quos licebit ceruarios (chiens cerfis, bauds, muts; id est, ceruarij, quod ceruos tantum uenentur: audaces: muti, quod cum ceruus uersuram fecit, uocem & latratum continent, donec eam relinquat) uocemus: quamuis eos in ordinem leporariorum lingua uernacula redegerit, quomodo & suarios lupariosque: qui etiam ceruipetae, apripetae, & lupipetae dici possunt. Sic autem ferunt placita huius iuris prudentium, ususque comprobauit, ut pernices illi canes atque emissarij stationatim collocentur in locis abditis, latera pro cursus ceruini cingentibus. Quem procursum ad apertum locum syluae, & ueluti glabrentem, uel in syluam glandiferam proceram & illustrem pertinere oportet, ut natura habitusque locorum tulerit, qua maxime uerisimile est ceruum tandem transiturum: quia ea uia forsan fert ad amnem, aut ad aliud perfugium, aut stabulum ceruo notum & amoenum. Iustum esse aiunt ternas quidem stationes disponere, sed geminas: senos uero in singulis ceruarios, hoc est utrinque ternos, medius ut ceruus transcurreret, utrinque ab ipsis urgeatur. Senis autem ceruipetis (qui terni ut dixi ex aduerso sibi collocati sunt) latrunculi bini numero ministerij assignantur, quos titularios appellare solent, qui numellis eos cohibeant (qui tiennent les chiens en titre) quoad ceruus praeterierit: tumque demum a latrunculis canes emissi, illicet emicantes & improuisi, ceruum tanquam ex insidijs territum adoriuntur. Interdum etiam bini ternorum uicem supplent, si fauces procursus longiores sint, pluresque latrunculorum stationulas poscere uideantur. Procursum autem ipsum constitutum esse oportet loco delecto, & quam fieri potest apertissimo: quippe in quo syluaticum spectaculum aeditur uel principibus foeminis uel proceribus, quorum gratia interdum unius diei uenatus comparatus est, quique per syluam euagari grauantur, aut ceruum uestigio persequi. Pernicissimorum porro canum latebra primo loco statuenda, & deinceps perniciosorum ad ultimam procedendo, quae ipsa esse debet ualidissimorum atque atrocissimorum. Id quod ideo constitutum est, ut primi qui sunt uelocissimi, praecipiti cursu alipedem ipsum exerceant: tum deinde secundi primis succedentes & accedentes, & tertij rursum secundis, si quatuor sint stationum, fractum iam & exanimatum ad ultimos urgeant: si quidem ad triarios (ut dicitur) res ipsa redierit, & manus supradictas ceruus eluctatus sit. Haec porro manus non a tergo, ut aliae quae uelocitate ualent, sed aduersae ferae obijcienda: quia robore & ferocia praeualens, sistere eam potest, & morsu retinere, ceterisque lacerandam ociose praebere. Ceterum non cuiuslibet ministri latruncularium munus est: namque nisi canes emissarij tempestiue emancipentur & appositae extemplo insidias fera suspectans, ac tergiversans, retro recurrat: aut transuerso impetu aliqua erumpet, ex angustijs illis, sicubi rimam nacta fuerit: aut claustra curriculi perrumpet. Quod si semel fecerit, nulla ui postea subigi poterit, in eandem ut curriculi nassam uel caput solum inserat. Id ne qua ratione eueniat, alarijs astutibus latera procursus frequentari solent: Quorum munus est, simul ut fera carceres curriculi ingressa est, eam uociferatu & equitatu utrinque abstertere, quo ipsa intra septa curriculi compulsa, ad ultimum tandem sinum fatalemque irumpat: quum regressus nullus ei pateat, propter affectas illos quadrupedes, nociferatores infestissimos. Est praeterea supradicti uenatoris, primarum partium actoris, subsidia canum uestigatorum, qui excussores uocantur, opportunis stationibus deponere, ministrisque committere. Ad hoc autem sunt decuriae canum integre comparatae, quas relictas appellant (les relais) ut decurrij iam fellis succedant, aut temere expatiatis: ceruumque qui sui furtum fecerit, si per subsidiorum loca uestigia duxerit, recenti uenatu profligant & exanimant. Secundae igitur tertiaeque manus excussorum ea de causa disponuntur, ut si res ad subsidiarios aut triarios deuenierit, ab ipsis uenatus denique instauretur. Verum hoc maximopere cauendum, ne subsidiarij ipsi canes auersa uestigia protinus pro aduersis ineant: quod tanquam in portu est impingere, auersaque (ut aiunt) aut certamen auspicari. Quum uero architectus ille & inspector arbitratorque uenationis, supradicta recte atque ordine disposuerit, quasi omnes eius certaminis acies instruxerit, ad eum ipse locum reuertitur unde copulae resoluendae sunt, ceruusque agmini latrabili ad excursum obijciendus, & exponendus ad praedam. Sic autem rem temperant, ut ab ipso commissu uenatus, hortamenta primum remissiora faciant: quia canes suo pte ipsi impetu ab initio ardentius feruntur. Leniter igitur uenator cogere agmen flaccorum gentis debet, sinereque eos certa uestigia legere. Simulac uero ceruus longius in pedes sese dederit, gyrosque quosdam circumscripserit, solet primum per uestigia sua regredi, ut derelictae stabulationis memorem, aestiuorumque suorum amoenitatem requirens blandam atque iucundam: quam tamen postquam per sentiscere coepit se retinere sine praesentanea certa nece non posse, tum denique salutem illi quasi uitam dicit, identidem resistans, & moestus solum uertit. Est etiam quum praeciari fuga ingens spatium syluae praeciari, exin arbitrato suo alias atque alias in alijs strophas commiscitur. Poscit autem

ipsum

ipsius uenatoris officium, ut ipse agmini illi clangenti atq; excursorio assecclam sese euestigio præbeat quoad fieri potest: & ut dicere solent, ut actus canini tractum inoffenso tenore perequiter. Actum appello uerbo quasi uenatorio & saltuensi, semitam per quam canes ipsi uestigatores agere ceruum dicuntur. Sin salebrarum montiumue occursum inhibeat quominus id faciat: debet quam citissime potest, aut circuitu aut flexu cõpendioso canibus occurrere, idq; aduerso uento: tum actum ab eo intercisum illico repetere: qui nisi sub oculis identidem agmen suum habuerit, mendosam eorum excursionem emendare non quibit. At ubi cõticuisse canes senserit, aut incertas uoces ambiguasue edere, metuere iam à cerui dolo malo incipit, aut ab hallucinatione canum uestigia eius legentium: ne aut semita exceßerint actuarii, aut uenatum uerterint, & ceruum ipsum decumanum temere pro quolibet ceruo dereliquerint. Quod ut comperire possit, receptui canere moris est, & Retrosus retrorsus, iterum atq; iterum ingeminare cantoro uociferatu. ¶ Fecerint porro uersuram cerui canes, necne fecerint (si ille ont changé de cerf) hac ratione quispiam maxime cõpererit. Alicubi insistat, unde canes arbitretur & obseruet commeantes. Nam si dolo fugitiui in causa est illius repentini conticini, omnis canum caterua eodem stupore affici uidebitur. Sin uersura temere à canibus arrepta est (quod uenatores dicunt colligere, quasi agglomerare permutationis actum) classis excursoria ductores, & coryphæi caninæ symphonix, qui ad huiusmodi species usu occalluerunt, actum uersuræ cum tyronibus nequaquam exequuntur. (Chiens restifs, canes qui cum uident ceruum qui petebatur alijs se immiscuisse, restitantes manent loco, & expectant magistrum.) Huiusmodi enim excursores uix unquam nuntium remittunt prædæ sibi ab initio desponsæ ac destinatæ. Errore igitur intellecto actuarius uenator eos retro inhibitos reducet, unde repetere pristinum actum certius legitimumq; poterunt, cum clangore symphoniaco: aut si error dolo serino admissus est, unde eos in gradum (ut ita dicam) reponere legitimæ excursionis, ex adulterina aut subditiua poterit. ¶ Ecce autem rursum aliud atq; aliud incommodum, quod sæpenumero negotium illis exhibet, & quasi uitium auspiciatibus affert: Canes sic errore aut fraude lapsi, in integrumq; subinde restituti, in errorem nonnunquam denuo æque grauem impingunt, auersis ungulis uenatum illum ineuntes repetitum: totaq; adeo sylua quasi toto cœlo (quod aiunt) aberrantes, excurrunt: nonnunquam huc illucq; transuersi rapiuntur, ferarum gregiarum sequentes uestigia, aut ceruorum etiam quorumuis abgregatorum, quibus sylvarum semitæ tramitesq; referti sunt. In qua specie non modo uenatore circumspicio sed perspicaci opus est, qui fugacis feræ uestigia unguolata colligat cernuus ex ephippio, uel equum habena post se trahens: alioquin inter artis magistros præuaricari per inertiam dicitur. Et quidē ut in cane uulturina sagacitas, sic acies aquilina in uenatore necessaria. ¶ Iam uerò unius eiusdemq; cornigeri uestigia soleata, odorata, cubiliaria, sedentaria, & curricularia, non eadem, non paria, non similia ubiq; sunt: ex quo alia rursum existit nec modica difficultas & erratio. Interdum enim euenit, ut selectus ceruus, nactus uiam quampiam squalidam & puluerulentam, tum diu, tum longè per eam uestigia faciat: in quo canum sagacitas cum experientia fallitur. Nam præterquam quod canes tum exstimant ceruum uiam ab hominibus tritam uitasse, in densaq; & auria penitus se condidisse, ob idq; uia trita decedunt, exilis quoq; admodum odor & fugax in locis illis hæret glabris, & squalore puluerisq; obfuitis: quum alioqui solis ardor in uniuersum omnem statim humorem, in quo uestigij odor hæret, haurire & absorbere solet. Cõtrā in locis herbidis et in uepreculis odoratoria ideo sunt uestigia, quod non solo tantum pedum, sed & cruribus, & corporis affricu, uestigiaria semita odorata remanet. In locis etiam opacis odor minus fugere solet. Iam pastores loca in syluis caluentia, & retorridis herbulis scabrisq; uirgultis obsita, ob id sæpe incendunt, ut ex solo concalescente herbida seges exoritur, quæ armentis perutilis est. Ita quum per busta (ut sic dixerim) illa, recentibus adhuc fauillis, ceruus uiam fecerit, canes odore fuliginis offensi, ac crebro sternutantes, uestigationem deferunt: qui si etiā ipsi ibidem pertolerarint, tamen odorari uestigia nequeunt, hebetante utiq; sensum & præualente odore fuliginoso. Hoc ubi uenator actuarius animaduertit, lacunam illam (ut ita loquar) uestigiorum, circumactu uitare debet: deinde intercissam uestigij semitam sarcire, & actum repetere: dumtaxat nisi ceruus in sua retrorsus uestigia cesserit. ¶ In summa autē addubitatione harpocratidem illum labeonem è numella uenator ipse consulit: quem therelenchum supra ab indicio feræ diximus: qui quasi quidam antistes Dianæ, non uoce, sed caudæ uerberatu atq; murmure & gannitu dare responsa solet: non flexiloqua, non ambigua, omninq; uestigiali argumento indicioq; certiora. Solet etiam in huiusmodi casu ductor ipse agminis ac moderator actus, quum fera per detractionem ac dolum abest, & buccinæ canore & inelamatu palabundos canes, sociosq; ludicri & ministros iubilatu euocare, & celestima requisitorium ædere, quod requestam canere uocant (corner requeste.) Id est fermè perinde, ac si iuriscõsultorum uerbo dicerem, ceruum requirendum adnotare, ut delatum ac reum doli mali, buccinæq; præconio peruulgare furtum sui fecisse. Tum autem operæ esse putant pretium, caninum comitatum squalore, seruiore, lassitudine confectum, ob idq; imperia hortamenta q; detractionem, quæ sito fonte recreare: ibiq; pane & quasi curadis corporibus reficere: tum cornuum clangore alacritati restituere: plausu & blandimentis ad uenatum ab integro ineundum exuscitare: interim etiam actum à capite denuo arcessere, quasiq; ad carceres reuocari excursu penè spatio. ¶ Mos uerò ceruorum est, quum profligatos se sentiunt & ex agitu enectos, aut (ut loquuntur uenatores) durè & atrociter actos (mal menez, rudement menez) sylvarum opaca (le couert) relin-

quere, atq; in campeſtria (la champaigne) ſe conijcere; interdum ad uicos uillasq; propius accedere: quod fere non ante facit, quàm animum deſponderit, omni ſpe depoſita ſolennium perſugiorum. Eo tamen pacto ſape euenit ut canibus ſe ſubducant: in campeſtri enim planitie, locisq; prociſſis & in ueruaſtis, & uerò in noualibus, tractus ueſtigiorũ non æquè odoratus eſt, atq; in uepribus & in ſyluarum ceduïs, (eſpines, buiſſons, & taillis): quia ſoleata tantum ueſtigia relinquuntur exiliterq; odorata, nullo nec crurum contactu nec corporum. In recens autem inaratis eò amplius negotium exhibet canibus odor ſoli ſubacti. Sed tum uenatoris eſt officium nec inertis nec præuaricatoris, oculis ueſtigia in mollibus locis legere: tum canum languorem impetumq; ſeneſcentem hortatu clafficoq; ſylueſtri erigere & renouare, (reſbaudir les chiens.)

¶ Venatoris ipſius, & canum calliditas & ſolertia, & (ut loquuntur uenatores) ſapientia, in uerſtris extricandis, & in emendanda canum hallucinatione, maximè uendibilis, ut ſi in ulla uenationis parte. Verſtra (la change) duplicem modum eſſe aiunt: unum, ſi ceruus ſelectus, & curriculo præſentis diei deſtinatus, aut ſatellitem ſuum, aut uegrandem alium ceruum ſimonibus illis pediſſequis ſuis obiecerit, quaſi pro ſe piacularẽ hoſtiam: tumq; interta uertigine impoſteriora protinus ſe ſubduxerit. In qua ſpecie uenator peritus & ueterator non temere fallitur, ſi modo canes prætereuntes obſeruauerit, aut eorum tantum clangorem exaudiverit. Quippe omnium cerui aſſectatorum uoces notas habere debet, eorum præcipuè qui claffis ductores appellantur, & naris emunctioris eſſe noſcuntur. Sermone ſyluatico fauces & actum cuiuſq; canis noſſe uenatorem dicunt. Alter modus eſt, ſi decumanus, qui primum quenq; ceruum in uenatum, aut paraſitum ſuum in diſcrimen, quaſi in reatum tranſcripſit, ſocium fugæ ſeſe tranſcripto illi adiunxit: quod ideo interdum facit, ut maiore ſtupore & perplexiore uenatu homines canesq; afficiat atq; implicet. Id quod ubi accidit, dicere ſolent uenatores, legitimum actum unà ferri cum uerſura. Huiuscemodi impoſtura duas indices notas minimè (ut perhibent) fallaces, à technologis uenationis proditas eſſe comperi: ſi comperta fidei auriti excuſſores nec uaniloquentiæ quoquo modo ſuſpecti, repente ita inſiſtant, ut nec progredi uideantur nec regredi, ſed quaſi ſtare in ueſtigio: aut ſi porro ita agant, ut inerter id ſe facere ac ſine ſpe præ ſe ferant, ob idq; uocem haubantiũ non edant: nimirum quos ueluti deprehenſos pigeat & pudeat incallum porro progredi, quaſi per caliginem. Is caſus etiam præſentis conſilij hominem poſcit, qui ſtrategematibus aliquando uenaticis documenta luculenta ſolertiæ ſuæ dederit: qui in eodem (ut dicitur) ueſtigio, conſilia expedire ſtrategematica alia atq; alia poſſit. ¶ Poſtremo ceruus diu exercitus & iam fatiſcens, omnibus commentis fugæ ac præſidij conſumptis, ſolet (ut ante dictum eſt) aut flumen aut ſtagnum perquirere, in idq; ſe ſaltu conijcere. Quod interdum refrigerandi cauſa facit, ſapius tamen Nympharum ædem, quaſi aſylum ultimæ ſpei & deploratæ petens: ob idq; inde plerumq; non niſi captus eſſi poteſt. Ibi autem modo aduerſa unda, modo ſecunda fertur. Quò cum uenator feſtinus & curriculo uenit, in primis animaduertere ſolitus eſt quo loco ceruus in flumen inſiſt, locumq; animaduerſum deſtricta frõde aut humi ſtrata notare, aut ex arbore ſuſpenſa. Reliqua uix memoratu digna, quæ in utraq; ripa facienda ſunt: quibus modis innatans corniger urgendus ſit & lancinandus: quomodo fugitiuus enator perſequendus, ſi ulteriorem ripam ſuperauerit, aut ſi per citiorem retroceſſerit. Hæc hætenus de uenatione cerui ex Philologia Budæi: Et quamquam Germanis etiam non deſint ſuæ uoces ac phraſes uenaticæ, eas tamen breuitatis cauſa omiſi. Gallicas uerò adiunxi, quod & Budæi uerbis nonnihil addere lucis uiderentur, & à ſermone Latino non adeò abhorrere.

F.

Mas cum pinguerit, quod ualde tempore fructuum ſit, nuſquam apparet, ſed longè ſecedit, Ariſtot. Caro ceruorum libidinis tempore uitatur & foetet, perinde quaſi hircorum, Ariſtot. Blondus ceruæ grauidæ carnem hoc odore eſſe ſcribit, haud ſcio quàm uerè. Quædam nos principes formiſas ſcimus, omnibus diebus matutinis carnem eam deguſtare ſolitas, & lōgo æuo caruiſſe febribus: quod ita demum exiſtimant ratum, ſi uulnere uno interierit, Plinius & Solinus. Cerui, inquit libidorus, carnes habent teneras & faciles concoctu (falſum eſt) propter motus frequentiam: Et ſi caſtrentur, antequam cornua creſcant, caro melior fiet, magisq; temperata in ſiccitate & calore. Caro leporum ſanguinem quidem gignit craſſiorem, ſed melioris ſucci quàm bubula & ouilla: ceruina autem non minus iſs ſuccum uitioſum generat, ac concoctu difficilem, Galenus lib. 3. de aliment. facult. Idem in libro de attenuante uictus ratione. Equorum (inquit) & aſinorum eſum, hominibus aſininis relinquo: Proximi aſinis ſunt cerui, eoq; ab eorum eſu eſt abſtinendum. Ceruina caro bubulæ fere aſſimilis eſt: tardè enim concoquitur, parum alit, ac bilem atram auget: eſui tamen eſtate, præcipuè uero menſe Auguſto, quàm hyeme ſuauior eſt, Platina: nimirum quia æſtate pingueſcunt, hyeme exetuantur. Ego contra quàm Platina, bubulam & ceruinā ſi concoquantur, multũ alere dixerim: quod & Celfus teſtatur. Duram coctuq; difficilem præbet alimoniam, Aegineta. Ceruorum carnes, inquit Symeon Sethi, mali ſucci ſunt, & difficilis concoctionis, & bilem atram gignunt. Oportet autem cauere ab iſs qui eſtate capiuntur, quod uidelicet eo tempore uiperis ac ſerpentibus cerui uelcantur, unde ſiticolofi ſiunt. Hoc ſuapte natura norunt, quod ſi aquam ante illorũ concoctionem hauſerint, intereant: propterea ſitim tolerant, eaq; incenduntur. Ceruorum igitur carnes eo anni tempore ſumptæ, uenenofæ ſunt, ac ualde noxiæ: (Hoc fortaiſis in alijs regionibus calidis accidit: apud nos, quod ſciam,

ſciam, non item: quin potius Auguſto tanquam pinguiſſimi præferuntur: & idcirco cauendum ne eis æſtate uelſcamur. Per hyemem uero (Platina ſcribit æſtate ſuauiores eſſe: ſunt qui hyeme etiã ſerapentibus, quas è cauis extrahunt, ut ſupra dixi, eas uelſci narrent:) tutius ſumuntur, meliusq; concoquuntur propter interiorẽ caliditatem. Nam ſi non probè concoquantur, craſſum humorem gignunt, iecurq; & lienem obſtruiunt. Quinetiam fertur ſi crebrius & ſine modo ſumantur, corpus trẽmulum & quod non conſiſtat facere, Haſtenus Symeon Sethi. Ceruina dura eſt concoctu & melancholica: ſed differt ſecundum temperamenta & ætates animalium: Lactentes reliquis præferendĩ: ſi teneri adhuc caſſidentur, meliores ſunt, & in calore ſiccitateq; remiſſiores, Iſaac. Auicenna febres quartanas huius carnis eſu induci ſcribit. Carnes ceruorum & arietum montanorum, ſunt omnes malæ & nociuæ, Elluchaſem in Tacuinis. Caro cerui calida eſt & lenis, Raſis de 60. animal. Cerui caro prouocat urinam, Auicenna. Seruat hominẽ à calidis affectibus, Blondus ſine authore: uideatur autem febres intelligere, à quibus præſeruat teſte Plinio, ut paulò ante retuli. Patuit eos nunquam febreſcere: quam ob cauſam conſecta ex medullis eorum unguenta ſedant calores hominum languentium, (febricitantium,) Solinus. ¶ Hepar cerui omnino prauum eſt, & malè temperatum, ut Vincentius Bell. ex Ariſtotele citat: ego nuſquam apud Ariſtotelem legere memini. ¶ Cornua tenera & mollia adhuc (quæ prioribus abiectis recens producuntur,) in delicijs appetuntur à nobilibus: quod pretioſiſſimum ex eis ſerculum paretur. Magna enim & pretioſa ui aduerſus aconitum pollent, Blondus. Sciendũ eſt aut aconiti nomine indoctiores toxicum & uenenũ ferẽ quoduis comprehendere. Tenera quidem certuinorũ cornuum tubera in principũ cibũ uenire dixi etiã ſupra cap. 2. ¶ Ceruinæ caudæ uenenum ineſſe dicemus proximo capite. ¶ Achillem aliqui ſic nominatum uolunt, ὅτι τὸ μὴ δίγειν χεῖλεσι θηλῆς, ὃ δὲ τροφῆς: hoc eſt eò quod labris papillam non attigerit: lacte enim prorsus non uſus eſt, medullis ceruorum à Chirone nutritus. Hinc Euphorion, ἔς φῖλον χιλῶτο κατὰ τὴν πικρὰν ἀπαρτος, τοῦνεκα μυρμιδῶνες μὲν Ἀχιλλεῖα φημίξαντο, Etymologus & Varinus. Ego apud utruq; locum eſſe mutilum puto, & legendum eſſe, ὅτι τὸ μὴ δίγειν χεῖλεσι θηλῆς, ἢ χιλῶ ὃ δὲ τροφῆς: hoc eſt, Achillem dictum eſſe, uel quod papillam non attigerit, uel chilum, id eſt alimentum: ut commune uocabulum χιλῶς ad lactis alimentum infantibus proprium hic cõtrahatur. Telephum etiã cerua lactaſſe fertur, ut in Philologia dicam. ¶ Apicius lib. 8. cap. 2. uariũ cerui, id eſt ceruinæ carnis, apparatus docet his uerbis. Ius in ceruum: Teres piper, liguſticum, careum, origanum, apij ſemen, laſeris radicẽ, ſcœniculi ſemen: fricabis: ſuffundes liquamen, uinum, paſſum, oleũ modicẽ: cum ſerbuerit, amylo obligas, ceruum coctum intro foras tanges, & inferes. In platycerote, ſimiliter & in omne genus uenationis eadem conditura uteris. Aliter: Ceruum elixabis & ſubaffabis: Teres piper, liguſticum, careum, apij ſemen: ſuffundes mel, acetũ, liquamen, oleum calefactũ: amylo obligas, & carnem perfundes. Ius in ceruo: Piper, liguſticum, cepullam, origanũ, nucleos, caryotas: mel, liquamen, ſinape, acetum, oleum. Ceruinæ conditura: Piper, cuminum, condimentum, petroſelinũ, cepam, rutam, mentham: mel, liquamen, paſſum, carænum, & oleum modicẽ: amylo obligas cum iam bulliẽt. Iura ſeruentia in ceruo: Piper, liguſticũ, petroſelinum, cuminũ, nucleos toſtos aut amygdala: ſuffundes mel, acetum, uinum, oleum modicẽ, liquamen, & agitabis embamma. In ceruinam affam: Piper, nardoſtachyum, folium, apij ſemen, cepam aridam, rutam uiridem: mel, acetum, liquamen: adiectas caryotam, uiam paſſam & oleum. Aliter in ceruum affum iura ſeruentia: Piper, liguſticũ, petroſelinum, damaſcena macerata: uinum, mel, acetum, liquamen, oleũ modicẽ: agitabis porro & ſatureia, Huc uſq; Apicius. ¶ Cerui anteriorem partem in iuſculo laridario coques, lĩbos affabis: ex coxis paſtillos aut pulpamenta facies. Eadem & capreoli, damæ, ac capræ coctura eſt, Platina: (quaſi uero capreolus & caprea aliter quàm ſexu differant.) Idem lib. 9. cap. 8. de honeſta uolupt. Ex ceruo, inquit, uel capreolo, paſtilũ ſic facies: In fruſta haud magna carnem cõcides: una bullitione cum aqua & aceto ſaleq; remollitam, ex cacabo eximes: ſineſq; in quadra, donec ius exinaniet: piper deinde & cinnamum contritum ſimul cum larido tunſo in modum placentæ ſubiges, carnẽq; additis quĩbuſdam per longum laridũ reſſellis, hoc quaſi foliato inuolues, indeſq; circunquaq; caryophylli genera: farinam deinde bene excretam ſubiges: ex ſubacta cruſtam groſſiorem unicuiq; fruſto circumuolues, in furnoq; lento igne optimè coques. Apponi hæc ſtatim cõuiſis, uel ſeruari in menſem, aut ſaltem dies quindecim poſſunt. Parum omnino alit, tardè concoquitur, ſtomachum laxat, ſpleneticis & hepaticis nocet, pectus exaſperat, Hæc Platina. Sanguine cerui noſtri utuntur ad ius nigrum, quod uulgò piperatum uocant, à colore puto, licet abſq; pipere plerunq; paretur. Qui de arte coquinaria Germanicè ſcripſerunt, præcipue Baltazar quidam Dillingenſis, ex ceruina paſtillos, ut uocant, parare docent: nec non pulmonis & hepatis apparatus & condimenta.

G.

Cerui natura omnia uenena abigi & repelli conſtat, Alexander Benedictus: ex Plinio nimirum, cuius hac de re uerba cap. 5. retuli. ¶ Ceruinus ſanguis alium ſiſtit, Plinius. Hirci, capræ, cerui, & leporis ſanguis, inaffatus ſartagine, dyſenterias & coeliacorum profluuiã ſiſtit, Dioſcorid. Frixiſ cum oleo cerui ſanguis, ſi fiat ex eo clyſter, ſanat inteſtinorum ulcera, & remouet fluxũ antiquum, Albertus & Raſis. Ego neq; ceruinum neq; alium ſanguinem in clyſteribus à peritis medicis poni puto, ſed uel bibi uel illini ad fluxiones ſiſtedas, ut in Caprino dixi. Cum aceto mixtus & inunctus pſilothrum eſt, Galenus Euporiſton 2. 85. In uiuo potus contra toxica (ſagittas uenenatas, Raſis,

Albertus non recte habet apostemata uenenata, efficacis est, Dioscorid. cui non cerui solum, sed & cuiusvis iam dictorum animalium sanguis eandem uim obtinet. Sanguis ceruinus deficcatus & tritus sumptus, à uenenatis bestiis morbos iuuare dicitur, Symeon Sethi. ¶ Febrium morbos ceruus non sentit, quin & medetur huic timori: Quasdam nos principes foeminas scimus, omnibus diebus matutinis carnem eam degustare solitas, & longo æuo caruisse febribus: quod ita demum existimatur, si uulnere uno interierit, Plinius & Solinus. Et alibi, Febres arcet ceruorum caro, ut diximus, Plinius. Caro cerui calefacit & lenit, Rasis. ¶ De medulla in genere ex Galeno supra diximus in Vitulina, ubi & Ceruinae facta mentio est. Cerui pingue & medulla quomodo odoramentis imbuantur, uide supra in Taurino pingui ex Dioscoride. Ceruina medulla laudatissima est, Dioscor. & Plinius. Aëtius in pharmaco quodam contra podagrā pro cerui medulla tantundem adipis ceruini substituit. In Arabum scriptis pro medulla cerui cerebrum quidam inepte uertunt, Hebraice uocis homonymia decepti. Confecta ex medullis ceruorum unguenta, sedant calores hominum languentium, Solinus: Immunem cōseruant à febribus, Albertus. Plinius id carni ceruinae in cibo sumptę attribuit, ut superius retuli. Cerui medulla pharmacum est paregoricoraton, id est mitigando & leniendo dolores præstantissimum, Galenus ad Pisonem. Dolores sedat, Aesculap. Serpentes inuncta fugat, ut cap. 5. dixi: ubi & alia ex ceruo quæ extrinsecus serpentes arcet enumeravi. Sunt qui ceruinam medullam peculiare faciunt remedium perfusis aqua alioue liquore feruido. Medulla & pingue ceruorum dura carcinomata molliunt imposita, Symeon Sethi. Gyraldus in sua translatione discutiendi uim etiā eis attribuit, quod in Græco codice impresso non legitur. Vlcera cætera (præterquam in tibijs cruribusq;) cornus ceruini cinere, uel medulla cerui expleantur & purgantur, Plinius. Cotyledon cum medulla ceruina calefacta imposita, fistulis medetur, Plinius. Et alibi, Cotyledon etiam purulētis auribus infunditur, & cum medulla ceruina calefacta. Hirci seuum efficacis est labrorum fissuris cum adipe anserino, ac medulla ceruina resinaq; & calce, Plinius. Eadem uerba apud Sextum in paucis mutata legimus hoc modo, Sepum capreae & adipem anserinū & medullam cerui & cæpe cum resina simul & calce uiua, fac ut malagma, mirè sanat labiorum fissuras. Seuum uituli cum medulla cerui & albæ spinæ folijs unā tritis, ulcera oris & rimas emendat, Plinius. Medulla ceruina in aqua calida potui data, intestinorū dolorem etsi tormina fuerint, mirè sanat, Sextus. Celsus inter alia ad dysenteriam medicamenta, si uetustior morbus est, ex inferioribus partibus infundere iubet medullam ceruinam, ut quæ dolorem leuet, & mitiora ulcera efficiat. Butyro & medulla ceruina & felle taurino cum oleo cyprino aut laurino perfricta genua sanantur, Marcellus. Medullam cerui & adipem liquefacito, & in lana apponito, Hippocrates de natura muliebri inter subditiua medicamenta quæ uterum emolliunt. Idem in libro de morbis muliebribus, medicamentum subditiuum purgatorium his uerbis describit, Medullam anseris aut cerui magnitudine fabæ affuso unguento rosaceo & lacte muliebri terito, uelut pharmacū teri solet, & cum hoc os uteri illinito. Ex uitulina & ceruina medulla pessi cōponuntur, uteros emollientes: & extrinsecus uteris medicamenta imponuntur, quæ ex medulla præparantur, uim habentia emolliendi. Accipitur autem nō solum uera medulla ex ossibus, uerū etiam ex spina dorsi, &c. Galenus de simplicib. 11. 5. Apud Rasin idem legimus, sed pro medulla perperam legitur cerebrum, uitiō interpretis ut credo. Cerebrū (medulla, Rasis) cerui, prodest contra dolorem coxarum & laterum: & in resitiuenda fractura, quam etiam mitigat, Albertus & Rasis: Albertus insuper addit ualere contra pulsū cordis, quod non probō. Io. Agricola mensibus euocandis pessum ex medulla ceruina cōmendat: Huius medullę, inquit, drachmas duas aut tres mulierculæ ratione habita, inuolue sindone munda, & si libet de filo appende. Curandum est tamen ut reliqua satis respondeant, corporis uidelicet præparatio, & habitus constitutio, uictus, & ætas: nec ita multum postea sequetur mensium eruptio. Hoc nouum experimentū uocat, cuius admirandæ facultatis, inquit, non reddidit nos certiores scriptorum quispiam. Atqui Hippocrates, ut superius recitauī, ex medulla anseris aut cerui medicamentum uteri purgatorium (hoc est quod menses aliosq; eius humores euocet) ex anseris aut cerui medulla parare docet, quo os uteri illinatur. Cochleæ uuluam auersam corrigunt cum medulla ceruina, ita ut unī cochleæ denarij pondus addatur & cyperi. ¶ Cerui pingue (adeps, seuum) quomodo odoramentis imbui debeat, copiose in Taurino docui ex Dioscoride: & quomodo simpliciter curandum sit, in Hircino ex eodem. Ceruino adipe perunctos serpentes fugiunt, Dioscorides & Plinius: ut supra cap. 5. retuli. Aëtius in pharmaco quodam contra podagram pro ceruina medulla tantundem adipis ceruini inijci posse monet. Cerui adeps nullo medicamentorum mollientium est inferior, Galenus de comp. secund. gen. Seuum cerui calefacit & lenit, Rasis. Medulla & pingue ceruorum dura carcinomata molliunt imposita, Symeon Sethi. Capillis nigrandis infectio optima ex hirundinum stercore paratur, ut in earum historia recitabitur: oportet autem seuo ceruino faciem prius perungere, ne quid ex medicamēto distillans eam commaculet, Marcellus. Seuī ceruini usum ad lentigines faciei, paulo post in remedijs ex cornu aperiam. Absyrus aduersus tussim equorum ex frigida causa remedia præscribens, post purgationem & suffitum, in uino dulci liquare iubet adipem ceruinū aut ouillum cum cera, & lingua apprehensa infundere. Picem præcoquam, siue quam uiscosam uocant, & rubricam Scythicam, quam alij pissasphaltum uocant, cum seuī ceruini remissi cyathō uno, & lactis bubuli uel ouilli parī mensura, si quis iam periclitanti phthysico in potu uel in cibo cotidie dederit, mirè ei subueniet,

ueniet, Marcellus. Cum equi sanguinem per urinam reddunt, Anatolius lomentum purgatum coctum, & adipem ceruinum, uino pauco miseri, & triduo per os infundi iubet. Sepum ceruinum compositum simul cum ostrea testa minuta commisce, & factum quasi malagma per nionibus impone, mire sanatur, Sextus. Vteris ex ulceratis ceruinum adipem recentem ac uiridem subdito, Hippocrates de morbis mulieb. Et alibi in eodem libro, Mulieri ut uterus purgetur, allium (inquit) & nitrū rubrum, & ficum, paribus portionibus melle ammixto subdenda dato. Et ubi amouerit, cerui adipem apponat in uino liquefactum. Idem in libro de natura muliebri inter subdititia medicamenta quæ uterum emolliunt, Medullam cerui (inquit) & adipem liquefacito, & in lana apponito. ¶ Vuluas & pilo ceruino suffiri prodest, Plinius. Contra abortum, Ex pilis ceruinis suffumigabis, & mulier sanabitur, Sextus. ¶ Igni sacro illinuntur ramenta pellis ceruinæ defecta pumice, ex aceto trita, Plinius. In pelle ceruina amuleta multa adalliganda magi præcipiunt, ut passim apud Plinium legimus; quæ singula si percescam, uanus & loquax sim. Morsus à serpente ulmo mox liget locum cum corio cerui, deinde imponat theriacam, & eandem bibat, &c. Petrus Aponensis. Ad inuoluntarium urinæ exitum in stratis remedium, Alterci succum aut semen in asinino lacte maceratum corio cerui includito & dextro femori appedito, miraberis, Galenus Euporiston 3.257. ¶ Aduersus comitiales morbos, Magis placet draconis cauda in pelle dorcadis alligata ceruinis neruis, Plin. ¶ Apud Aetium lib. 12. cap. 47. in antidoto Philagrii aduersus podagram, reliquis medicamentis adijciuntur ossium ceruinorum aut bubulorum ex iuris recentium & ut probe conteri queant ustorum drachmæ quinquaginta. Quanquā etiā sine ossibus eandem antidotū parari admonet. Ossium substantia (inquit) facultatem habet consumendi ac resiccandi, adeo ut etiam sola assidue & opportunè exhibita, inueteratum articulare morbum curet. Ut uero ne quid ex humoribus resicetur ac lapidescat, incurabileq; aut ægre medicabile reddatur, tempore præseruationis eam minime miscebimus, sed postea si ita uidebitur: consumit enim & resiccat humores in ipsis articularum iuncturis relictos. Ossa ceruina uita recipiuntur in antidotum Iuliani ad calculum & comitiales, &c. apud Aetium. Patellam ceruinam, hoc est, genuinum, si tecū habeas, non surgunt inguina: & quæ ante surrexerunt, eadem tacta redeunt, Sext. Ad uentris profluuiū, Ceruorum ossa contusa uentri illinito, Gale. Eupo. 2. 46. ¶ Cornus ceruini apud medicos frequens & uariis usus est: Dextrum Plinius & Solinus præferunt, Aristoteles sinistrū, ut supra dixi cap. 2. Mucrones etiam efficaciores uidentur, utpote solidiores. Quæ abiecta in syluis reperiunt, ferè euanida & nimis leuia sunt, medicamentis inutilia. Vtus habent & cruda & uita, ut in sequentibus apparebit. Cerui cornu contusum (ut Ruellius uertit; Græcè est *κρηνη*, id est in frustra uel assulas sectum, ut Marcellus:) crudo sicili, luto circumlito, & in furnum indito, utitur donec albescat; id cadmiæ modo elotum, ulceribus oculorum & defluxionibus salutare est, Dioscorid. Sunt qui non satis urant, quo modo nigrum fit, & astringentiū, ut mihi gustanti uisum est. Frigidum est & siccum ceruinum cornu, Symeon Sethi Miretur autem aliquis cum huiusmodi sit quomodo obstructionibus medeatur, quod idem Symeon scribit: Nam & spleni obstructio utile ipsū faciunt, & morbo regio, qui ferè obstructio iecinore sit. An quia ut cinis & uita omnia, nisi lauentur, empyreuma quoddā & relictas uis ignis tenues aliquot calidasq; partes sibi retinet; ablutum uero hīdem priuatur, nec aliud amplius quam siccatur & emplasticum est. Cornibus cerui & capræ uitis, & (si opus est) lotis, utitur ad dentium candorem, gingiuas mollitie fluidas, dysenteriam, fluxiones in oculos, quia tergent sine rosione: tamen nec dolorem leniunt, nec coquunt, quia frigida sicca, Syluius citans Galeni lib. 11. de simplic. & quartum de Compos. phar. sec. locos. Cornu cerui uisū & lorū multi pro spodio uendunt, Brasauola. Ex teneris & recens enatis ceruorum cornibus cibarium quoddā diuites sibi parant: Possident enim (inquit Blondus) maximas & pretiosissimas dotes in aconitum: Videtur autem aconiti nomine abuti pro quauis uenenata herba, ut multi per imperitiam solent. Cornu ceruino uiso serpentes fugari cap. 5. docti. Cornu ceruinum uisum & ex aceto tritum illinito ad serpentium morsus: aut calami radices, & cicer & baccas cupressi & cornu cerui, combusta omnia tritaq; in unum misceto, & ex aceto ac porro propinato, Galen. Euporiston 3. 149. Ceruus dextrum cornu terra obruit contra rubetarū uenena necessarium, Plinius. Cor cum pelle & cornu cerui combure, & oleo uulneri inunge, Galenus Euporiston 3. 184. Ceruinū cornu habet uim omnes humores siccandi, & ideo eo in collyrijs ocularibus utuntur, Sextus. Equi spuma illita per dies quadraginta, priusquam primū nascantur pilī, restinguntur: item cornus ceruini decocto: Melius si recentia sint cornua, Plinius. Orpheus in libro de lapidibus, si cornu cerui cum oleo tritum capiti illinatur, caluo etiam pilos producere promittit: Verius eius hī sunt,

Αἰεὶ τοὶ θεοὶ λαοὶν ἰδὲ καὶ πλάγην,

Τειρόμενον τριβὸς προτάφης πᾶν ἡμᾶτα σείο,

Εἰ καὶ λεονοκαρπῶν εἰς, εἰ γὰρ μὴ ἐλάω

Αἰ δὲ νεαὶ ποδὶ βρέγμα τῶν τριχῶν ἀβήσσοι.

Ad fluentes capillos scobem de cornu ceruino permisce cum semine myrti nigræ, adiecto butyro oleoq; & capiti raso densissimè obline, etiam ex infirmitate fluentes capillos efficaciter continebis, Marcellus. Ad porriginem cornu ceruini cinis è uino prodest, utq; nō tardia animalium capillis increscant, Plinius. Cornu ceruini ramenta acerrimo aceto incoquito, usq; dum tertia pars remaneat, ex eo impetigines illinito, Galenus Euporiston 3. 278. Combustum cum aceto tritum impetigines mirifice sanat, Sextus. De usu cornu ceruini ad elephantiasin dicam mox in elephante inter remedia ex eborē. Vlcera cætera (preterquam in tibijs cruribusq;) cornus ceruini cinere, uel medulla cerui

explentur & purgantur, Plinius. Pustulis cornus ceruini cinis ex aqua illinitur, Idem. Maculas in facie abolet taurinum seuum uitulinumue fel, cum semine cunilæ, ac cinere e cornu ceruino, si canicula exoriente comburatur, Plinius. Ad lentigines de facie tollendas, Lenticulam cum scobe tenui de cornu ceruino, & seuum ceruinum pariter diuide, coque & tere; atq; inde faciem uel ante horam balnei, uel etiam in balneo frequenter illinito, ita ut quasi pro pane molli utaris, efficacissimum medicamen experieris, sed lenticulæ maior pars sit, cornus & seui equalis mensura, Marcellus. Cornu ceruino combusto in Sole faciem line, & deterfa subinde renoua, & hoc in ortu Solis facies, mire tollit lentigines de facie, Sextus. Articulorum fracturis cinis feminum pecudis peculiariter medetur, efficacius cum cera: Idem medicamentum fit ex maxillis (pecudis intelligo, id est ouis) simul uisitis, cornuq; ceruino & cera mollita rosaceo, Plinius. Combustum ad drachmas tres, adiecta spuma argenti duarum drachmarum, & ceroto macerato mixtam, intertrigines dolentes mire sanat, Sextus. Ceruini cornus scobes limata, & ex uino potui data (Plinius illinendum ex uino sentire uidetur, ut etiam ad porriginem, ut paulo superius citauimus) pedunculos in capite lentesq; nasci non sinunt, Marcellus. Cornus cer. cinis illitus fronti (& temporibus) ex aceto uel rosaceo (aut ex uino, Plin.) capitis dolores sedat, Plinius, Marcellus & Galenus Euporiston 1. 91. Ad capitis dolorem, Cornu cer. ut in cinerem redactum, exinde drachmam cum uini cyatho, & aquæ cyathis duobus da bibat, Sextus. Comitalem morbum deprehendit caprini cornus, uel ceruini usti nidor, Plinius. Et alibi, Cornibus siue dextris siue sinistris accensis, odore comitiales morbi deprehenduntur. Vstrina hæc nidore uitium aperit ac detegit, si cui inest morbus comitalis, Solinus. Sunt & alia quædam grauius odore ta, quæ suffitu arguunt epilepticos & concidere compellunt, ut bitumen, gagates lapis, cornu caprini, quæ suffitu iocineris affati odor, ipsumq; iecur comestum, ut scribit Aëtius libro 6. cap. 13. Adul torum cornuum & in ramos diffusorum maxima dos est in morbum comitalem, Blondus. Sunt qui aridum hoc medicamentum comitalibus commendent, quod miscetur ex uiscis querui uncia una: mucronum de cornibus cerui drachmis duabus, & cordis lupini drachma una, quibus addunt febrem tritam de occipitio cranei humani. Qui post agitudines aliquas, ut lethargum aut pestilentiam in obliuionem deciderunt, eos maxime iuuat hiera Ruffi; & post purgationem hieræ, scobem dentis elephantis circiter drachmam unam e mulla potam non parum iuuare creditur, & cornu ceruinum similiter, Aëtius. Aduersus scrophulas gutturis, quidam ceruinum cornu tritum, cum spongijs in quibus lapides reperiuntur æquali mensura, ex uino aut aqua quotidie mane a ieiunijs bibi iubent; sic aboleri, si adhuc increcant; sin iam constiterint, non augeri. Cerui cornu uisum, & cadmie modo elotum, ulceribus oculorum & defluxionibus salutare est, Dioscorides. Miscuerunt ipsum uisum elotumq; nonnulli collyrijs desiccantibus oculorum fluxiones: est enim omnium talium uis exicatoria, Galenus & Sextus. Ceruini cornus cinere scabrias oculorum inungit; mucrones autem ipsos efficaciores putant, Plinius. Ad polypum, Cornu cer. uisum & sandaracham naribus inflato, Galenus Euporiston 1. 16. Cerui cornu uisum elotumq;, infictum dentes expurgat. Crudum in aceto feruefactum, si eo gingiue colluantur, maxillarum a dentitione dolorem adimit, Dioscor. Græcè legitur, *παραγορεῖ γομφιάσεις*. Gomphij dentes molares sunt: ut gomphiales illorum dūtaxat dentitionem, significet; & si Marcello in annotationibus suis id non placeat, omnium simpliciter dentium emissionem hoc remedio faciliorem fieri existimant. Quoniam alij authores in remedijs ex cornu cer. gomphiales non meminerint, & dentes tantum mobiles confirmari, & gingiuas flaccidas compescere scripserint. Addit insuper nouam esse hanc uocem, & nescire se an iterum in toto Dioscoridis opere reperiatur: Ad hæc in Græcorum Lexicis *γομφιασμός* exponi ait *ἀμωδιασμός ὀδόντων*, id est, stuporem dentium. Ruellius cuius interpretationem superius retuli, nulla gomphiorum, id est, molarium mentione facta, simpliciter maxillarium a dentitione dolore hac collutione adimi scribit. Et quāquam gomphiales ita molarium emissionē sonare uidetur, ut odontialis dentium simpliciter, tamen ipsa remedijs facultas eiusmodi est, ut neq; molarium neq; aliorum dentium productioni conueniat, ut quæ gingiuas astringere indurareq; possit, quamobrem usus eius est, cum dentes confirmare mobiles, & gingiuas laxas constringere libuerit: cum ille molliri leniriq; opus habeant. Aëtius libro quarto, cap. 9. de dentitione scribens, nullum eiusdem aut similis facultatis remedium præscribit, sed ea tantum quæ laxare possint gingiuas, ut sunt leporis agniue cerebrum, mel modice decoctum, & apud Aeginetam gallinaceus adeps. Sed neq; ad dentium stuporem, hoc aut simile remedium ab alio authore positum inuenio: quanquam remedia aduersus hunc affectum pleriq; putant non certa qualitate utilia, sed ex tota substantia agere. Quamobrem *γομφίασην*, uel *γομφιασμόν*, ut Hesychius exponit, (apud Varinum & Camertem non reperias) accipio *συνθλασμόν* uel *συντριμμόν ὀδόντων*: hoc est dentium confractionem, uel contritionem, quæ scilicet uel ictu uel casu fit. Hoc non animaduertisse Marcellum Vergiliū ualde miror, cum e medio horum uerborum dictionem *ἀμωδιασμόν* citauerit: sic enim habet Hesychius, *γομφιασμός*, *συνθλασμός*, uel *συντριμμός*, uel *μοδιασμός* (corrupte puto pro *ἀμωδιασμός ὀδόντων*), debet autem uox *ὀδόντων* ad præcedentia singula referri, *γομφιασμός*, *συνθλασμός*, (id est confraçtio) Suidas & Varinus, nec aliud addunt: ego *ὀδόντων* addendum conijcio: aut legendum *συνθλασμός*: nam *γόμφης* etiam *κλειδῶσης* & *συνθλασμός* exponunt. Apud Suidam & Varinum dentes anteriores non recte *γόμφιοι* uocantur: melius Gaza apud Aristotelem maxillares, id est molares interpretatur. Videntur autem illi gomphij dicti, quod pluribus quasi gomphis, id est, cuneis seu clauis, radicibus nempe suis

sitis in præsepia sua (sic enim Greci dentiū loculamenta uocant, quanquā Pollux lib. 2. aliter accipe-
 re uideatur) infigantur. Vetus Dioscoridis interpres apud Serapionē pro gomphiasī simpliciter den-
 tium dolori exponit. Quod ad medicamenti naturam, utile id mihi uidetur tum ad dentes simpliciter
 dolentes, tum etiam mobiles & laxos, siue simpliciter, siue externam ob causam uiolentam, ut ictū &
 casum: ad dentitionem uerò siue aliorum siue molarium dentium, non tantum inutile, sed etiam no-
 xium. Monent enim medici non astringendam esse gingiuam, ne callosior reddita nascituros dentes
 impediāt. Quod cum ita se habeat, Hermolaum, Marcellum, & Ruellium, Dioscoridis interpretes,
 pariter omnes errasse fatebimur. Galenus lib. 5. de Compositione medicamentorum secundū locos
 medicamenta aliquot mylica describit, hoc est ad molarium dolores. Sed satis hac in re prolixus iam
 fui. Dentes mobiles confirmat ceruini cornus cinis, doloresq; eorum mitigat, siue infricentur, siue
 colluantur: Quidam efficaciorē ad omnes eisdem usus crudi cornus farinam arbitrantur. Denti-
 fricta utroq; modo fiunt, Plin. Cinis cornus cer. dentes dealbat, & dolores tollit, Galenus Eup. 2. 12.
 Cerui cornu in oxygaro decoquito, sapeq; eo os abluito, Ibidem 1. 38. Quod uerò assumpsit nomen
 de dente fricando Ceruino ex cornu cinis est, Serenus. Cornibus cerui & caprae uisus maxime
 utuntur, ut & nos sape usi sumus, tum ad candorem dentium, tum ad contrahendas mollitie fluidas
 gingiuas. Cæterum ceruinū maxime commendatur ab ijs qui talia scribunt, Galen. lib. 11. de simplic.
 Cerui cornu ramentum (ρίνημα, id est scobem lima factam) adustū, & cum uino tritū, deinde circumli-
 tum, uacillantes dentes confirmat, sicut & bouis talus idem posse traditur, Galenus ad Pisonem, &
 Aegineta. Cornu cer. combustū dentes qui mouentur confirmat, si eo pro dentifricio quis utatur,
 Sextus. Cornu cer. decoctū cum aceto, si eo colluatur os, sedat dolorem dentium, & consolidat gin-
 giuas, Rasis & Albertus. Ex puluere eius dentifricium fit expurgandis dentibus, lidem. Cornu cer.
 combustum, tritum cum aceto, dentibus adpositū prodest, Marcel. Sunt qui etiam modum miscen-
 di præscribant, huiusmodi, ut aceti sint uncia tres, cornu cerui uisū drachmae duae, inde collui os iu-
 bent. Ramenta cornus ceruini uel scobem eius lima factam cum uino uetere ad tertias coque, &
 inde assidue os elue: mire proderit roborandis dentibus, Marcel. Ad dentes mobiles & dolentes, &
 gingiuarum tumorem, remedium sic: Cornus cer. combusti uncias duas, folij scrupulum unum, salis
 Ammoniaci tantundem, piperis grana nouem, iris Illyrica scrupulos nouem: ex his puluerē tenuissi-
 mum facies, & eo dentes cotidie perfricabis: si mobiles erunt & dolebunt, facile cadent; & si sine do-
 lore ualidi sunt, confirmabuntur, & candidiores & odoratiores erunt: melius autem proficient, si in
 iuncturis aut radicibus aut cauaturis eorū, de hoc ipso dentifricio aliquid resederit, Marcel. Cornu
 ceruinorum uistorū in olla cineris 3. unum: (hac nota sextarium significare solet; sed uidetur nomen
 ponderis hic requiri, non mensuræ: mastiches Chia denarios octo, salis Ammoniaci semunciam: de-
 ligeret hæc trita in unum concorporantur, & perfricandis dentibus adhibentur, Marcel. Ceruini
 cornus exusti cinis in potione datus empycis uel hæmoptoicis medetur, Marc. Symeon Sethi pul-
 monem usu cornus ceruini ladi scribit. Cornus cer. cinis elotus excreantibus sanguinem prodest,
 Dioscor. Marcellus interpres addit, cum tragacathæ lachryma duorum cochleariū mensura: quod in
 Græco textu non hoc in loco, sed mox in remedio ad dolorem uesicæ subijcitur: sed nihil periculi ui-
 deo etiam si ad utrumq; affectum tragacantha adijciatur. Vstum & lotū dysenteriam, & sanguinis
 excreationem, præterea coeliacos affectus sanat; & aurigini utile esse dicunt: Porro duo exhiberi co-
 chlearia ad omnia ista præcipiunt, Galenus. Sanguinem expuentes cer. cornus cinis sanat, Plinius.
 Ad uomitum nimium reprimendum sulphuris uiui pusillū, & ramenti de cornu cerui tantundem,
 in ouo sorbili tritum & permixtum bibi utile est, Marcel. Stomachi rheumatismos cornus ceruini
 cinis reficit, Plinius. Regio morbo cornus ceruini cinis prodesse dicitur, Plinius. Galenus ut paulo
 ante retuli, ustum & lotum aduersus hunc affectum laudari scripsit. Cineris cornu cerui drachmā
 cum uini cyatho uno & aqua duobus, propina ad morbum regium, miraberis bonū effectum, Sext.
 Rasis contra hunc morbum circiter trium aureorum pondere bibi iubet. Lienem sedat ceruini cor-
 nus cinis in aceto, Plin. Cornu cer. combustum ex oxymelle detur potui, & splenem siccāt, & do-
 lorem tollit, Sext. Galenus in libro de Theriaca ad Pisonem cap. 12. cum scripsisset scrobem (ρίνημα)
 cornus cer. uisam & illitam dentes firmare labātes, addit ὡς πρὸς τὴν καὶ τοῦ ἀσπράχλου τὴν βοῦς τὸν ποιῆν
 ὁ δὲ ἀσπράχλος λέγεται. ἢ ἄρα δὲ καὶ στρογγύλιον ἑλμυνθὰ μετὰ μέλιτι πινόμενον, καὶ μετ' ὀξυμέλιτι ἀσπλίαν τίκει, καὶ
 τὴν λῶνιν καὶ τὴν χοιρίαν, στυμμετρώς δὲ ἀφροδισιασμός ἐστιν. Hoc est, Idem efficere talum bouis aiunt. Edu-
 cit autem & lumbricum rotundū cum melle potus, & cum oxymelite lienem minuit, & uittiliginem
 albam illitus: deniq; mediocriter Veneris est, (ad Venerem excitat.) Quæ omnia non ad cerui cor-
 nu, sed ad talum bouis ab eo referri apparet, quoniam καὶ τὸ χοιρίον & ἀφροδισιασμός masculino gene-
 re ponuntur. Sed cum alij authores easdem uires de cornu cer. prædicent, aut talum bubulū & cor-
 nu cer. isdē uiribus pollere dicemus, aut καὶ τὸ χοιρίον & ἀφροδισιασμός genere neutro legemus, ut ad
 cornu cerui tantum referatur. Supra certe inter remedia ex boue, Rasin etiam & Haly Arabicos scri-
 ptiores, tali bubuli uim aduersus lumbricos, uittiliginem albam, & splenem turgētem ex aceto mulso,
 deniq; Venerem excitandi citauimus. Quamobrem præstiterit nihil in Galeni lectione mutasse, sed
 easdem utriq; in plerisq; facultates esse putare, etsi uim Veneris ciendæ ceruino cornu attribui nusi-
 quam hæcenus legerim. Cinis lotus, binisq; ligulis (cochlearijs) epotus, dysentericis & coeliacis pro-
 dest, Dioscorid. & Galenus ut superius citauī, lidem cinerem huius cornus tribus digitis captum in

potione aquæ utilis esse Plinius annotauit. Vsum & potum ad pondus trium aureorū & semis (ad pondus uncie & duorum aureorum, Albertus:) restringit fluxum sanguinis qui est sine putredine; & ualet contra ulcera intestinorum & fluxum ventris antiquum, Rasis & Albertus. Ad dysentericos, cochlearum integrarum uistarum uncia una, cornu cerui ussi uncie duæ, uniantur succo plantaginis: fabæ magnitudine datur febre carentibus cum uino, cum aqua uero febricitantibus, Galenus Euporiston 1. 112. Cornu ceruinum mollius ustum cum gallæ pari portione in potum dato ad uentris profluuiū, ibidem 2. 46. Cineris huius drachma ex uini cyatho & aquæ duobus epota, fluxum (inscriptio habet, uentris solutionem) omnem cohibet, & dolorem sedat, Sextus. Ceruini cornus de ipsis radicibus quæ capiti hæret, scobes lima tenuissimus factus, & ad drachmæ mensuram cum uini austeri cyatho datus, sistet nimios uentris fluores, si uel triduo iugiter bibatur, Marcellus. ¶ Cornus ceruini teneri cinis cochleis Africanis cū testa sua tussis mixtus in uini portione, colo magnopere prodest, Plinius. Hoc idem medicamentum apud Marcellum Empiricū, quamuis prolixè expositum, adscribam tamen, promissi magnitudine adductus, præsertim cum cochleæ etiā admisceantur, ut duplici nomine animalium historia dignū uideatur; remitteremus autem lectorem huc à cochlea. Ad colicū dolorem (inquit Marcellus cap. 29.) faciunt quidem mirifice quæ superius posita sunt, sed cætera medicamenta in alijs uitis dolorē leuant in præsentia, hoc uerò quod dicturus sum supra hominis spem conditionemq; est. Ideo primo tempore ne fidem quidem habet, postea à nullo satis dignè laudari potest; nam & in præsentia dolorem tollit, & in futurum remediatur, ne eum unquam repetat. Rarò enim quis iterum, uel ad summū tertio, hoc accepto medicamento uexatus est: quamobrem si quando repetierit iterum dolor, dandæ erunt per triduum & tunc portiones, eodem modo quo prima data fuit. Interdum uerò & tertio in dolore eodem genere portiones dabuntur, quod rarò quidem accidet, ut post primam portione dolor redeat; sed si admonente causa iterum atq; iterū data fuerit, in futurum quoq; ita remediabit, ut ne suspicio quidē ulla huic uitio relinquatur: si quando tamen repetierit hoc malum, frigus ex multitudine cibi præcedit, gratitatemq; quandam & torporem eius loci, id est coli, sed sine ullo dolore sentiendum infert, plane ut tum intelligant, quanto malo caruerint, qui illa molestia liberantur. Hoc medicamento primū muliercula quædam ex Aphrica ueniens multos Romæ remediavit: postea nos per magnam curam compositione eius accepta, id est pretio dato ei quod desiderauerat qui uenditabat, aliquot non humiles neq; ignotos sanauimus, quorum nomina superuacuum est referre. Constat autem medicamentum ex his rebus: Certi cornua sumuntur dum tenera sunt, & quasi in tabulas uel partes breues & tenues diuisa in olla fictili componuntur, operculoloq; superposito, & argilla undiq; circundata, fornace aut furno uruntur, donec in cinerē candidissimum redigantur, atq; ita trita in uase uitreo mundo reponuntur. Cum dolorem coli habebit aliquis, ante diem abstinebitur quàm poturus est medicamentum ab omni cibo, atq; ita postera die digestus atq; ieiunus accipiet ex hoc puluere cornuum exustorum cochlearia tria cumulata, satis ampla, quibus misceri debent piperis albigrana nouem trita, & myrrhæ exiguum, quod odorem tantūmodo præstare possit. Hæc in unū commixta in mortario diligenter agitantur ac teruntur: deinde cochlea uera Aphricana, id est inde allata, sumitur, quàm maculosissima, & uiua si fieri potest, in alio mortario cum sua testa cōtunditur, atq; ita teritur donec nullum uestigium aut aspritudo appareat testularū; postea uini Falerni non saccati cyathus adiicitur: & nihilominus rursus teritur. magis enim tunc apparent aspritudines, si quæ resederint, quibus leuatis (forte pro leuigatis) iterū adiiciuntur duo cyathi eiusdem uini, atq; ita cum priore compositione bene admiscuntur, postea transfunduntur quæ sunt in mortario in calicem nouū: qui calix super aliud uas ponitur ad carbones, & assidue mouetur cochleario liquor, ne quid subsidat, aut peruratur. Vbi bene incaluerit, adiiciuntur in eundem calicem, de his quæ supra scripta sunt cochlearia tria: & rursus permouetur uniuersa permixtio. Cum autem calore sufficienti temperata erit portio, dabitur epotanda uersus orientem: statim dolor sine dubitatione cessabit; sed ut penitus aboleatur, dari portione similiter oportebit per insequens biduum; sed quibus hoc remedium dabitur, cibum in prandio tantummodo, aut de tempore in cœna exiguum capient, quo facile conficiant, ne crudi eam sumant: postea uerò in consuetudinem uictus sui remittentur. Oportebit autem remediatos non intemperanter in futurum uinū bibere: tamen enim à coli dolore tuti fuerint, metuere nihilominus debent, ne alia parte corporis æque adficiantur ob intemperantiam, ob quam utiq; colo fuerant ante uexati. Hactenus Marcellus. Aërius etiā lib. 9. cap. 31 inter colicorum pharmaca medicamentum hoc describit ex Asclepiade his uerbis: Cornu cerui recens enati adhuc pilosi, tenerrimiq; ac ussi, cochlearia maioris modī tria, piperis albigrana nouem, myrrhæ exiguum ad commendandum odorem. Contere omnia, eisq; cochlearum terrestriū magnarum unā cum testis suis, quantum uisum fuerit adijce: omniaq; simul trita, & uino Falerno mari mixto trium cyathorū mensura permixta, & ad mites prunas in uase fictili calefacta, ac sedulo ne quid in fundo resideat, agitata, præbe bibenda, ita ut nihil reliqui maneat: atq; id maximè tempore accessionis & ieiuno adhuc ægro fiat. Deinde uerò cibum qui facile conficitur præbe, atq; hoc ex ordine ad dies tres exhibe. His uerò qui cochleas sumere non possunt, reliqua præbe sicca cum uino. ¶ Ad lumbricos uentris, Cornu cerui ramenta ex uino uetere potui dato à balneo, Galenus Euporiston 3. 188. Cornu cer. & ebur mixta aliqui propinant, ut exigantur lumbrici. Tinearum genera pellit ceruini cornus cinis potus, Plinius. Ceruini cor, cōbusti cinis tritus ex aqua potus, uineas potenter expellit,

expellit, Marcellus. Cornus cer. limati lima lignaria scobis quantum quatuor uel quinque cochlearia sint, ex aqua in qua decoctus fuerit ipse scobes potus ad cyathos tres, mirifice facit aduersum lumbricos, Marcellus. Combustum datū in uino uel aqua calida, lumbricos necat & eicit, Sext. Vstum potum cum modico melle expellit uermes, Albertus, Rasis. Sunt qui admisceant cretam, semen sanctum, uitellum assum, & cum melle placentam siue pastillum conficiant, unde modicum exhibent, tam pueris quam adultis. Cornu cer. ad strangurias utitur, Symeon Sethi. Ad aquosum ramicem, Acetum potui dato, & cerui cornu ustum ad cataplasmatum modum imposito, Galenus Euporiston 3. 159. Nonnulli remedijs quæ ad sanguinis mictum dantur, cornu ceruinum admiscunt. Vstum potumque pondere trium aureorum & semis contra dolorem uesicæ prodest, Rasis & Albertus. Eodem modo potum humiditates ex uteris manantes cohibet, lidem. Mulier profluuiū laborans ustum & molliissime tritum cum uino bibat, sanabitur, Sextus. Ad muliebri profluuiū, Cornu cer. ustum potui dato, Galenus Euporiston 2. 73. Mulierū purgationes adiuuat cornus cer. cinis potus: item uulvas laborantes, illitu quoque, Plinius: in cuius uerbis adiuuare purgationes mulierum, menses promouere & ciere interpretor: quanquam abundantes etiam menses, uel pituitosas potius fluxiones (ut paulo ante dictum est) sistere potest. Mulier si offocatur à uulua, quod nequissimum uitium Græcè *ὀφθαλμὸς τῆς ἀνδρὸς* dicitur, puluerē ex ceruino cornu per triduū cum uino bibat: si febricitat, in aqua calida, miraberis effectū, Sextus. Ferunt etiam quod si à difficulter pariente superferatur, iuramento esse, ut Gyraldus uertit ex Symeone Sethi: cuius Græca uerba nō integra mihi uidentur, nempe hæc, *ὅτι ὁ θεὸς τῆς ἀνδρὸς τῆς γυναίκας ἐν τῇ κοιλίᾳ ἐστὶν*: nihil autē præcedit aut sequitur, quod ad *ἐν τῇ κοιλίᾳ* participiū foemini referri possit: ego *ὅτι ὁ θεὸς τῆς ἀνδρὸς* aut simile quid potius legerim, ut sensus sit, facilius parere mulierem quæ adalligatū uel appensum gestet cornu ceruinum, qualis superstitio circa alia quoque multa est, præcipue uero acutem lapidem. Cerui cornu & oliuas nondū habentes oleum, simul trita mixta suffito, Hippoc. in libro de natura muliebri ad pascio quos uteri affectus: nō satis enim exprimitur.

¶ Cerebrum cerui apud Albertū & interpretem Rasis falsò pro medulla scribitur, ut supra monui. ¶ De bezahar lapide, qui dicitur lachryma cerui, Andreæ Bellunensis uerba retuli supra capite tertio. Belzahard, inquit Io. Agricola, est antidotum contra uenenū epotum efficacissimum & prorsus diuinum. Siquidem probatissimus medicus Auenzoar libro primo testatur se hoc uno medicatum esse quendam qui perniciosissimum uenenū sumpserat, quod cum biliosum esset, protinus uniuerso corpori auriginem induxerat. Dosis erat belzahardi trium granorum hordei pondus cum uncijs quinque aquæ cucurbitæ, quæ nimiam ueneni caliditatem refrenaret. Cæterum huius medicamenti origo huiusmodi est: Ceruus postquam cum serpentibus congressus eas deuorauit, siti correptus, præsertim in regionibus Orientem uersus, ubi præggrandes reperiri constat: mox stagnum aut flumen aliquod querit in quod sese immergat: (iuxta illud regij propheta, Sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita anima mea desiderat ad te, &c.) Inde tamē natura ita docente, uelut Tantalus in medijs sitiens fluctibus, non bibit: nā statim concideret mortuus si quid aquæ degustaret. Erumpunt autem interim lachrymæ ex oculis quæ paulatim crassescunt, coguntur, & coagulantur, atque in cassanæ magnitudinem excrescunt. Quas, postquam ex aquis euasit ceruus, deciduas homines obseruant, & colligunt. Hoc illud est belzahard, tantæ apud eos qui possident æstimationis, ut cuius ueneno uel mediū unguem ostendant, hæc ille. De eodem Ferdinandi Ponzetti cardinalis uerba hæc sunt: Experimentia cognitus est ad omnia uenenorum genera pollens lapis quem uocant Kemne seu bezar, colore citri splendens, odore uini: natus ex lachrymis ceruorum. Infirmi enim ætate flumen quoddam ingrediuntur in Oriente, & stant in eo immersi usque ad caput, donec emittant lachrymas, quæ frigiditate aquæ & aeris coagulata, uertuntur in lapidem magnitudine auellana: qui exeuntibus à flumine decedit. Huius triti, ut docti omnes testantur, si pondus duodecim granorum hordei sumatur, expellitur omne uenenū & uirus per sudorem. Ceruorum lachrymæ collectæ, cordis pulsui laborantibus auxilio sunt, Physiologus author obscurus. Venenū Hebræi aut finitimæ linguæ præter alia nomina uocant *זְהָרִי* zehari, baal autem dominū: unde lapidem istum dictum consilio quasi dominum ueneni: cuius etymologiæ ratione merito pro peculiari cuiusuis ueneni antidoto usurpatur. Hunc lapidem aliqui begaar uocant, uide plura in Pandectis Syluatici.

¶ Pulmo ceruinus clauos & rimas callique uitia sanat, similiter ut simum suis recens illitū, ac tertio die solum, Plin. Pulmo ceruinus impositus & saepe renouatus ex calciamēto laesos pedes sine dolore per sanat: sed leporinus pulmo impositus multo efficacius curat, Marcel. Apud Plinium quidem statim à ceruini pulmonis mentione remedium ad calceamentorum attritus subijcitur, unde forsitan deceptus est Marcellus. Quod autem ceruino pulmonem apud Plinium nihil cum attritibus calceamentorum sit, inde constat, quia Plinius hoc obseruat, ut morbos & affectiones prius, remedia posterius nominet, ijs quidem in locis, ubi remedia secundum affectionum genera partitur, ne qua possit oriri confusio. Hæc de Pliniana lectione: nam quod ad naturam remedij, hoc est ipsum cerui pulmonem, an ad alterum affectū magis conueniat, an æque ad utrumque, experturis iudicandum relinquo: quanquam inter tam multa & obuia remedia horum uitiorum, neminem cerui pulmone opus habere puto. Tussim sanat pulmo ceruinus cū gula sua arefactus in fumo, dein tussis ex melle quotidiano eclignate: Efficacior est ad id subulo ceruorum generis, Plin. Et alibi, Sunt qui cerui pulmonem phthisico profuisse scripserint, maxime subulonis, siccatum in fumo, tritumque in uino. Cerui pulmones cum suis

gurgulionibus uirgulis tenfos, in fumo donec arescant suspēde, & ex his aliquid contusum tritum diligenter adiecto melle, ecligmati modo phthifico dato, quem sanari citissime uoles, Marcellus. A phthisi non perfectam sanandam, Pulmo cerui calamo extractus & arefactus cōteratur; & cochlearia eius tria ex mellis cyathis tribus exhibeantur, deinde paucis diebus interpositis iterum propinetur, Galenus Euporiston 2.27. Pulmonis cerui in olla fictili exusti cinis datus multis ad suspirium uel dyspnoeam profuit, Marcellus.

¶ Tradunt ceruas, cum senserint se grauidas, lapillum deuorare, quem in excrementis repertum aut in uulua (nam & ibi inuenitur) custodire partus adalligatum: Inueniuntur & ossicula in corde & in uulua perquam utilia grauidis parturientibusq̃, Plinius. Lapis qui in uulua aut in uentriculo cerui inuenitur, phylacterium est pregnantis, & perficit ut partum perferat, eoq̃ ratio colligit uelocissimum esse illud animal, nec tamen abortum facere. Simili ratione ossicula inueniuntur in corde cerui, aut in uulua eius, quæ idem præstant, Sextus. Vt mulier non concipiat, Eadem ossa in brachio suspensa efficiunt ne mulier concipiat, Idem. Os à corde cerui humanum cor totius substantiæ similitudine roborare Aëtarius cum Arabibus consentit; sed ab aliorum animalium maiorū corde potius fuerint, quæ tam multa proferunt pharmacopola, quam à corde cerui. An uerò cartilaginosa hæc substantia magis præstare id queat, quam cordis aut arteriarum corpus, ipsi uiderint, Syluius. Venetijs bubulum aut uaccinum quoddam os uenditur, quod uerè os est, etiam ingenti pretio, pro osse de corde cerui. Ego duo corda cerui aperui: unum statim à cerui morte, in quo neruus quidam aut cartilago neruea apparuit, non admodum dura, in crucis modum: alterum interfecti ante sex dies, cuius neruea cartilago multò durior erat, & tensa, tali ferè figura, quali Venetijs os de corde cerui uenditur, bubulum illud inquam uel uaccinum. Illius nerui uis apud ueteres non memoratur, minusq̃ in roborando corde ualere arbitror, Anton, Brasauola. In corde cerui (inquit Platearius) reperitur quoddam os parte sinistra, ubi quædam concauitas est, in quam splen respirat, & excrementa emittit, (per uapores scilicet,) quæ illic ob siccitatem suam in osseam uertantur substantiam. Est autem hoc os de sanguine cordis, subrufum, & melancholicum expellendi sumum uim habet: Datur etiam contra cardiacam (sic uocat pulsus seu tremorem cordis) syncopen, & hæmorrhoides, Hæc ille. Os cordis cerui tritum potui da mulieri sterili, & uidebis gloriam Dei, Galenus Euporiston 3.174. Cor sine osse est omnium quæ nos nouerimus, præterquam equi & generis bouum cuiusdam, Aristoteles. Negligenda est illorum oscitantia qui in cordis affectibus magno supercilio os cordis cerui, nescio quibus gemmis & auro mixtum, propinant: quum interim ceruo non aliud os, quam uitulo aut cani aut sui insit, cartilagineæ nimirum magnæ arteriæ & uenæ arterialis radices. Et ossiculum illud quod ceruorum cordibus exemptum pharmacopolarum officinæ mihi hæcenus ementitæ sunt, aliud nihil esse censeo, quam gradius agni hyoidis ossis ossiculum, quod continuum est, & λ. simillimum nisi quod dextrum crus etiam transuersum sinistrum decussatim secat, & alterum crus altero breuius sit: quod etiam ouina lingua quoties mensæ apponetur, luce clarius edocebit, Hæc And. Vesalius. Est apud nos quidam rei uenatoriæ peritus, qui mihi affirmauit os in corde cerui non alio tempore inueniri quam eo quod inter duos diuæ Virginis dies festos intercedit, hoc est à medio circiter Augusto usq̃ ad idus Septembris. Cor cum pelle & cornu cerui combure, & ex oleo uulnus inunge, Galenus Euporiston 3.184. ¶ Hinnuli coagulum laudatissimum est, Aristoteles. Nicander leporis coagulum contra uenenata laudauit, quo loco Nicoon antiquissimus medicinæ author, primum in coagululis honorem hinnulo tribuit, secundum lepori, tertium uerò agno (hædo, ut citat Hermolaus in Plinio:) Dioscorides leporino primum in coagulorum censu ordinē dedit, Marcellus Verg. Hoc quidem in Dioscoride mireris, quod primum hinnuli (νῆψος) coagulum nominet, & rursus paulo post cerui, quæ de re supra alicubi dixi. Pares autē uires habere scribit leporino coagula hædi, agni, hinnuli, dorcadis, platycerotis, dorcis, cerui, &c. Coagulum hinnuli, leporis, hædi laudatum: præcipuum tamen dasypodis, &c. Plinius. Contra morsus (serpentium) præcipuum remedium ex coagulo inuli in utero occisi, Plinius lib. 8. Et rursus libro 28. Summis remedijs præfertur inuli coagulum in matris utero execti, ut indicauimus. Aduersus uenena mirificum est hinnuli coagulum, occisi in matris utero, Solinus. Albertus non coagulum sed abortiuum (id est fœtum imperfectum) perperam legit. Coagulum cerui ex aceto potum ab icu (serpentium) iuuat: & si omnino tractatum sit, eo die non ferit serpens, Plinius. Vtiliter bibendum datur morsus à cane rabido, Damocrates apud Galenum libro 2. de antidotis. Contra potum cicuta & fungorum esum prodest, Haly. Coagulum cer. siue leporinum, siue hædinum, in potione solutum bibitur utiliter ab empyicis uel hamoptoicis, Marcellus. Coagulum cerui ex aceto sanguinem sistit, Plinius. Deglutitum sanguinem ex intimis profluentem facile stringit: idem facit & coag. leporis, Marcellus. Leporis aut hinnuli coagulum ex uino potum, nec non immisum cum oryza cremore celiacos & dysentericos iuuat, Galenus Euporiston 1.113. Intestinorum uitijs magnopere prodest coagulum ceruorum decoctum cum lente betaq̃, atq̃ ita in cibo sumptum, Plinius. Hinnuli coagulum priuatim triduo à purgationibus admotum, partus spem intercipit, Dioscorides. ¶ Ventres ceruorum, uide mox in Testibus. ¶ Testes cerui inueterati, uel genitale maris, salutariter dantur in uino. Item uentres qui centipelliones uocantur, aduersus serpentium morsus, Plinius. Genitale cerui tritum (Aegineta siccari prius iubet, tum teri, additq̃ misceri remedijs, quæ ad uiperarum morsus componuntur) & in uino potum, à uipera

uiperæ demorsis auxiliatur, Dioscorid. Desiccatum & lima in scobem redactum, cum uino potum moribus uiperæ succurrit, Symeon Sethi. Naturæ cerui siccata & corrasæ si drachmā unam in forbitione oui potaueris, omnis morsus serpentis apud te innocuus fiet, & idem potus uiperarū morsus efficacissime curat, Sextus. Rasis etiam & Albertus uirgam cerui contra serpentes tyri, id est uiperas, auxiliari scribunt. Ceruini testiculi sicci aliquam partem potatō, concubitus excitat, ut sit cum uoluptate Veneris, Sext. Ἐλάφου πτεῖς δὲ κεῖ βρωθεὶς πρὸς σωτηρίαν ἀρμόζειν, Hefychius & Varinus. Mulieri candida à pectore hyænæ caro, & pili septem, & genitale cerui, si illigentur dorcadis pelle, collo suspensa continere partus promittunt (magi,) Plinius. Si quis cerui genitale uisum & tritū cum uino illinat testibus & pudendo animalis admissarij, uehementius ipsum reddet ad coitū, Xenophon in Geoponicis Græcis 19. 5. Idem alibi in eodem opere ex Quintilijs refertur his uerbis: Quod si tauri ad coitus torpescant, genitale ceruinum urens & conterens, & lauigans uino, pudendū tauri atq; testiculos ungit: confestimq; uel ad insaniam usq; pruriēt in Venerem: Quod quidem haud in tauris duntaxat, sed etiam in animalibus cæteris, in ipsosq; hominum genere similiter possit usu uenire. Solut autem pruritum illum exorbitantem, oleum inunctū. In Græcis quidem pro genitali primo loco κόριον legitur, secundo ὄρχον, quæ licet caudā propriè significant, hic tamen pro genitali siue pudendo maris accipiuntur, ut Græci etiam grammatici exponunt in Lexicis. Sic Horatius quoq; caudam pro uirga uirilis membri, ut Acron interpretatur, accepit, Serm. i. ubi scribit, Quinetiam illud Accidit, ut quidā testes caudamq; salacem Demeteret ferro. Virga arida pota ualet cōtra difficultatem mingendi aut colicam: bibitur autē aqua solum in qua abluta fuerit, Rasis & Albertus. ¶ Hydriacis auxiliatur fimi ceruini, maximè subulonis, cinis cochleariorum trium in mulsi hemina, Aristoteles. Urina cerui splenis dolorē sanat: uentriculo & intestinis inflatis prodest: auribus instillata medetur earum ulceribus, Haly. ¶ Ceruæ statim à partu exedunt inuolutum, ut dictum est: nec fieri potest ut id accipias: prius enim quàm in terram demittant, ipsæ arripiunt: uis in eo medica esse creditur, Aristoteles.

¶ Extrema pars caudæ cerui uenenum continet, quod potum uehementem inducit angustiam (in stomacho & intestinis, Bertrucius,) syncopen, & mortem. Curadi ratio est, uomitu excitato cum butyro, oleo sesamino, & anetho: post uomitum exhibere oportet medicamentum ex auellanis & pistacijs cū lycio mixtis, Auicenna canone quarto. Ferdinandus Ponzettus scribit humorem adustum in caudam cerui transmitti, ne inficiatur reliquum corpus: Sumptum in cibo hoc uenenum tristitiam & mororem inducere, & reliqua ut supra: hoc addit, antidotum esse oculum cerui, uel eiusdem uel alterius. Matthæolus uenenum istud uiridis aut flauī coloris esse scribit, (unde uerisimile est non aliam quàm fellis eam esse substantiā: ceruis quidem Achainis cognomine fel contineri in cauda creditur: est autem illud colore quidem simile felli, non æque tamen ut fel humidū, sed lieni simile parte interiore, Aristot.) uenenum planè sæuissimum: quod in cibo potusue sumptum, intolerabilem corporis angustiam, syncopen, & alia symptomata adferat, quæ napellus excitare solet: Auxiliū esse, si post uomitum ex butyri potu dimidijs triti smaragdi scrupulus cum uino bibatur, pistacia & auellanæ edantur: postea uero corpus uniuersum perfricetur cum oleo & semine citri, & theriacæ drachmæ duæ propinentur. Eadem scribit etiam Petrus Aponensis.

H.

Ceruus dictus est, quod κεράτι, id est, cornua gerat, Festus. Cerui, quod magna cornua gerant, mutata g. in c. ut in multis, quasi geruli, Varro de lingua Latina. Ἐλάφου Atticè in foeminino genere etiam de mare dici supra docui in B. Αἰφ' ὄνομα κοινόν, ὡς ἐλάφου, ἀνθρωπίνος, ἰππίνος, Varinus. Ἐλάφου uel à celeritate & leuitate nomen habet: nam ἐλαφρός leuis est. Vel sic uocatur quasi ἐλαφός, ὅτι τὸ ἐλαφόν (aut si libet ἐλαφόν) καὶ ἀνὰρξεν ὅτι τὸν μὴ κινῆσαι οὐ δύναται. ἢ ὅτι τὸ ἐλαφόν οὐ δύναται, ἢ ὅτι τὸ ἐλαφόν, (nimirum quod circa lacus & aquas libenter uersetur) Varinus & Etymologus. Ἐλάφου πρὸς τὸ ἐλαφνέειν οὐ δύναται, ὅτι ποιεῖ τὸν δὲ κόρας θυμὸν μὴ δύναται, Etymologus in Ἀνθ.: Vel quod ipse ceruus cornu ad saxum attrito nidorem excitet, quo serpentes è cauernis pellit. Elaphis Græce nomen est, haud à celeritate, quod putant quidam, sed serpentis tractione sorptioneq; ductum, Plutarchus in libello Vtra animalis, &c. Ἐλάφου, νεβρός, Hefychius. Αἰράνιος, ceruus apud Cretenses, Varinus. Φύρακις, ἐλαφροί, (malim ἐλαφοί, id est cerui,) Hefychius & Varinus. Βέειξ, ceruus, lidem. Βόρηνος, ceruus Laconice, Hefychius & Varinus. Πέχρεος, ἐλαφός, Αμειλίος, lidem. Σόργοι, cerui, Hefychius & Varinus. Ταχίνος, lepus & ceruus, lidem. Πιδάκις, timidī, lepores, dorcades, cerui, hinnuli, Hefychius & Varinus. Πρόξ ceruus, uel hinnulus: πρόξ, ἐλαφῶν ἐκγονα νεογνά: ἢ δὲ κεῖ δ' ὡς εἰδὸς (ἢ ἐλαφῶν, Scholia in Homerum) ὅτι τὸ πρὸς εὐδαιμονίαν, à celeritate, Varinus: Vide supra in Dorcade, id est Caprea. Πρόξ, ἐλάφου γέννημα, Suidas & Varinus. Non placet quod apud Varinum legitur, Πρόξος ζῶον πρὸς μοιον ἐλάφου: est enim procas accusatiuus pluralis. Hoc animal nomen dedit Proconneso insulæ, quam aliqui Elaphonnesum uocant. Philetas ait procas quasi πρὸς τὸ πίνους (per syncopen) appellari ceruas quæ primum pariunt, Varinus. Cuius uerba Cælius peruertit 7. 15. ita scribens, Apud Philetam obseruatum Græcis est, primigenios ceruos dici procas: cum Varinus expresse habeat τὰς ἐλάφους τὰς πρῶτον τινύσσας, id est ceruas ipsas cum primum pariunt, sic appellari: & licet etiam ipsi hinnuli recens nati sic uocari possint, ut supra diximus: falsum est tamen Philetam ita uocare. Plura de uoce prox in Caprea dixi. Πρόξος, (nomen à procas per metathesin factum,) ceruas uel celeres, Hefychius. Ἰόρεκις, τὸν δὲ κεῖ δ' ὡς εἰδὸς: ἐνίοι δὲ ἡλικίαν ἐλάφου.

K 2

Hesychius & Varinus. Δόρκων, nomen loci, ut ceruus, Suidas. Κύνις, ceruus, Hesychius & Varinus. Cerui appellatione forte intelligit Aristoteles etiam capreas, & damas, & capras syluestres, Aug. Niphus. Βρέδον, ἐλαφὸν ἢ κεφαλῶν ἐλάφου, Varinus. Βρέδον, ceruum, Idem & Hesychius, Brundisium, Βρεντισίον, urbs ad mare Adriaticum, sic dicta uel à Brento Herculis filio: uel quod multis portibus uno in ore sitis opportuna sit, quibus cerui caput quodammodo refert. Vocant autem Messapii ceruinum caput brention, ut Seleucus scribit in secundo glossarum, Brundisium (Βρεντισίον, Strabo lib. 6.) Messapiorum lingua cerui caput dicitur: Sic enim est ciuitas cum portu capiti ceruino per similes, cum cornua, & caput & linguā habere uideatur, Onomasticon. Hinc forsā & Brettonia dicta insula maris Adriatici cum Brettio fluuio, quam Elaphusiam Græci uocant, aliqui Brettanidem, apud Stephanum, quanquam & Oceani insula Britannicæ, Græcis Brettanides dicuntur. Sed de Brettia insula, quæ hodieq̃ Brattia dicitur, uide Hermolaum in Plinium 3. 26. Elaphites insula prope Lesbum, Plinius 5. 31. Non placet quod Hermolaus Barbarus scribit bredon poetas ceruum aut caput cerui nominare, cum Messapiorum non poetarum id uocabulū sit, qui brenton uel brenton potius quā bredon proferunt, licet Varinus etiam bredon habeat. Non statim autē quicquid non uulgò usitatum est, poeticum fuerit. Λάσας, ἐλάφου νεβρίας, Hesychius & Varinus: uidentur autem intelligere ceruum marem, qui nondum adultus sit. Gyllius in historia camelopardalis, dorcalidas ceruos non rectè interpretatur, ego capreolos uerterim. Aufeac, id est coagulum ceruinum, & genitum bubali, Vetus expositio in Auicennam. Aufeac alanerb, id est coagulū ceruinum, Syluaticus: apud quem sequentia etiam barbara nomina reperi: Anfeagidi, coagulum ceruinum: (And. Bellunensis apud Auicennam an fhaa coagulum exponit.) Auteros, ceruus: Belachim, ceruus. Melossia, medulla ceruina. ¶ Hinnulum uulgò uocant & scribunt ceruum adhuc tenerū, quod nomen author quidam obscurus ab hinniendo deducit. Eruditi quidam aliter scribunt, sed uariant. Inulos per simplex n: & sine flatu pro ceruinis pullis rectius proferri Hermolaus putat: hinnos autem & hinnulos per duplex n. & cum aspiratione, ex asina conceptos equi coitu, sed utiq̃ si sint mares, ut Plinius adiecit: quanquam Nonius etiam hinnas uocat, &c. Hermolaus in Dioscoridis caput de ceruino cornu. Idem ex Hermolao Cælius exscripsit. Cerui inulum siue inuleum, nebron & cemada Græci uocant: quanquam cemas nondum progreditur in pascua, Hermolaus. Ἐνέλος, νεβρός, Hesychius: eadem uox apud Varinum oxytona legitur. Ego uix ullam dictionem reperiri puto, in qua tam multiplex scribendi ratio sit apud Latinos pariter atq̃ Græcos. Ὕνν, πῶλος ὁ ἐν τῇ γαστρὶ νοσήσας πρὶν κυνθῶσαι, Varinus & Hesychius. Ἡνὺς βῆς, ἢ γνικασαῖα, bos annicula. Ἡνι, τέλει, νεβ, Hesychius. De uocibus ἥνν, γήνν, & ἱνὺς supra dixi in Hinno statim post Asinum. νεβρός, ἔγχονον ἐλάφου, id est foetus cerui, Pollux. Polyænus in Epigrammate etiam dorcadis foetum νεβρόν appellat. Marius Grapaldus nescio unde motus νεβρόν damam interpretatur. Dorcas propriè caprea est, ut supra docui: Græci tamen grammatici etiam hinnulum, τὸ ἐλάφου γήννημα, interpretantur, ut Etymologus. Ἐλαφίνης, νεβρός, Hesychius & Varinus. Νεβροί, νεβροί, οἱ νεοὶ ἐλάφοι, Idem. Cerui primigeni proles dicuntur apud Philetam, (quod supra reprehendi:) grandiores paulò iam dici cemades ualent: perfecti demum ætate cerui: Nisi eos item qui achæinæ nuncupentur, aut spathinæ, quædam ætatis esse discrimina coniectet aliquis: uel etiam generū ex magnitudine, uel cornibus interstitia. Græci scholiastæ in his satagunt egregiè: sed ita, ut nec sibi admodum satisfaciant, Cælius. Ὀρθόσκιον, νεβρόν, Hesychius. Ὀρθόσκιος, ἄγριος, Idem. νεβρός νεβροῖας γαλαβλῶς, Homerus Odysseæ 4. Cælius Rhodiginus cerui catulum pro hinnulo dixit, νεβροπῆνι καὶ ὄρκης, id est cerui & caprea, ut ego interpretor in Nicandri Theriacis. Κεμάς, hinnulus paruus & in spelunca adhuc iacens: νεβρός autem maior, καὶ ὡς βορὰν ὀζύων: De hac uoce & similibus, ut κεμάς, κεμφάς, κελμάς: & de cemadam genere Libyco, plura docui in Caprea. Ἐλός idem quod νεβρός, id est hinnulus cerui, apud Homerum: unde ellophonus dicta Diana à cæde ceruorum, utpote uenationis dea, Varinus. Ἐλός, leuis, celer, nuper natus, (tanquam epitheton cerui:) item mutus, humidus, marinus, (tanquam epitheton piscium, quod mihi ellops potius quā ellos proferendum uidetur:) item bonus, (ἐλλοπῶ, ἀγαθῶ) glaucus, charopus, Dodonæus, (est enim Hella, louis templum in Dodone: Ἐλλοί, ἔλλωτες οἱ ἐν Δωδωνῇ καὶ οἱ ἰορῆς) Hesychius & Varinus. Ἐλλωπίαρ (per ω magnum uel paruum in penultima) Phœnices uirginem uocabant, Varinus: eadem quod ad ætatem in elli, id est hinnuli nomine ratio est, Ἐλλόποδες & ἔλλοι dicuntur passerres & hinnuli, ἀπὸ τοῦ ἔλλεσθαι, id est à saliendo, Etymologus & Varinus. Apud Hesychiū ellopides legitur, cum iota in penultima, his uerbis: Ἐλλόπιδας dictio apud Cratinū, facta πρὸς τὸ εἶναι ἔλλος (melius cum spiritu tenui, & acuto in ultima:) & communiter dictos hinnulos, uel passerres, uel pullos serpentis significat, ἀπὸ τοῦ ἔλλεσθαι. Sed uideri possit etiam ἔλλόπης quasi ἔλλοπος dici, id est τεχνίτης, quod hinnulo maxime conueniret. Ἐλός, ceruus, forma diminutiva ab elaphos: ἢ ὁ ἐν ἑλὲ τὰς δακτυλίας ἔχων, ἀπὸ γὰρ τὸ ἔλλος καὶ τοῦ ἐλάφου: (corrupta hæc uidentur.) Κύνωρ ἔχε ποινίλον ἔλλόν, ἀντὶ τοῦ ἐλάφου, Homerus Odyssei. 7.

¶ Epitheta cerui & ceruæ: conueniunt enim eadem utriq̃ sexui præter cornigerum. Fixerit æripedem ceruam licet, Vergilius 6. Aeneid. Agilis. Alatus, Ouidius 1. Metam. id est uelociter currens. Alipedes cerui, Lucretius lib. 6. Annosus. Celeres, Stat. lib. 6. Theb. Celeripes, Cornigeri, Lucret. lib. 3. Aut surgentem in cornua ceruū, Verg. Aeneid. 10. Cornigera, ut habet Textor, sine authoris nomine, sed falsò: ut Græci etiam poetæ pleriq̃ κορνοσαυ, id est cornutam ceruam falsò cognominauerunt, ut supra ostendi cap. 2. Cretæa id est Cretensis, Seneca in Hippolyto, ubi Grammatici

hostes, deinde in Spartam: à Cantharione uerò postea ceteros omnes Lycæum ingressos. Elaphos placenta nomen habet ab elaphebolis sacris in quibus fieri solebat ex sesamo & farinæ flore (σπυδος, farina pinsita, Ruel.) Cælius ex Athenæi lib. 14. Hermolaus à mense (elaphebolion enim September est) in quo fiebat, dictam ait, Erant autem elaphebolia sacra eodem in mense, ut nihil intersit, Ineptius & obscurius Io. Ruellius, hanc placentam ceruorum uenationibus dicatam scribit.

¶ Ceruifca pîrûm à Cloatio inter reliqua pîrorum genera nominatur apud Macrobiûm libro 3. cap. 19. Linguam ceruinam Romani uocant filicem fœminam: Nostri hodie uulgo hemionitin Dioscoridis sic uocant, de qua pluribus dixi in Boue cap. 3. inter remedia ad morbos bouum. Elaphine, ueratrum nigrum, inter nomenclaturas Dioscoridi adiunctas. Elaphion, ocimastrum, Ibidem: Hesy-chius tamē & Varinus interpretantur conion, id est cicutam. Ceruinum trifolium nostri uocant, herbam bicubitalem aut proceriorem, locis nascentem aquosis, odoratam, folijs ternis, oblongis, cre-natis, umbella purpurea, &c. quam pleriq; pharmacopolæ uulgo hæcenus eupatorium uocarunt, Ruellius hydropiper esse credidit.

¶ Cerua, canis nomen apud Varronem. Tarando caput est maius ceruino, nec absimile, Plin. Tarandus animal est ceruo simile, Varinus & Hesy-chius, Eustathius facie (τὸ πρὸς ὅπου τὸ κεφάλαιον) ceruum repræsentare scribit. Bubalos Africa gignit uituli ceruine quadam similitudine, Plinius. Est in Hercynia sylua bos cerui figura, Cæsar lib. 6. belli Gall, Gyllius pro bos legit bison, ut in bisonis historia ostendi. De caprea siue capreolo, & platycerote, quæ ceruini generis quadrupedes sunt, superius egi post capras syluestres. In Sardinia est ophion animal ceruo minus, & pilo demum simile, nec alibi nascens: id quanquam Plinius interijisse arbitratur, musimonem esse conijcio, muslonem uulgo uocant, ut statim post Ovis historiam referemus. Ceruarius lupo, qui & hodie apud Italos & Gallos nomen retinet, ex cerua & lupo, aut lupa & ceruo genitum ac mistum animal existimatur, de quo post Lupum priuatim dicam. Ceruaria ouis, quæ pro cerua immolabatur, Festus. De hippelapho, id est equiceruo, qui & tragelaphus dicitur, in Hirco docui capitis octauæ parte prima. Tragelaphum Ge. Agricola Germanica uoce mihi ignota brandhirz interpretatur. Alberto alcen etiam equiceruum appellare placuit. Illud quoq; animal quod Septentrionalis tantum regio producit, rangiferum uocant aliqui, ceruino generi adscribendum uidetur. Ex amico quodam accepi, uisum sibi in aula regis Galliarum Francisci, equum posteriore parte ceruum. Elaphis nomē auis, quasi dicas ceruariam, Oppiano in Ixeuticis, quod pennas pelli ceruinæ similes habeat, colore nimirum & maculis. Animal peculiaris forme gignunt alpes, ελαφοειδὲς τὸ γῆμα, &c. ut in Ibice dixi ex Strabone: uidetur enim non aliud quam ibex esse. Ceruorum magnitudine aues apud Struthiophagos reperiuntur, alia quam struthiocameli, in eorum tamen historia nobis referendæ. Ceruum uolantem Galli uulgo appellant maximum inter scarabeos, & ramosis cornibus, quibus ceruū refert, insignem. Belluas quædam ex boue ceruoq; compositas Apollonius ultra Catadupa Nili procedens reperit, Philostratus: Vide mox in sequenti parte b.

¶ De Elaphussa & Elaphite insulis superius dixi prima parte huius capituli. Est & Elaphonnesus, una Sporadum insularum cum urbe eiusdem nominis, Stephanus. Ceruaria, locus ad Templum Veneris, Galliarum Aquitanicæ finis, inter Pyrenæi promontoria in sinu falso ad mediterraneum mare, meminit eius Mela libro 1. Thyatera, θυατερα, urbs est Lydiæ, quæ etiam Mysorum ultima uocabatur. Mysi enim urbem condituri oraculum acceperunt, illic ut conderent, εἰ ἂν ὀραθῇ ἐλαφὸς περὶ τὴν πόλιν, id est, ubi ceruus sagitta saucius currere uideretur. Intento igitur ceruo, & urbe condita, Thyatera nominarunt, οὗτάρ τὸ θεῖον καὶ προχάδον τὴν ἐλαφον. Erasmus in proverbio Mysorum ultimus nauigat, huius ciuitatis non meminit, sed Aeolidem uel Teuthraniam secundum alios, extremam Mysiæ partem oraculo significatam scribit. Refert autem oracula duo diuersa ab eo quod nos ex Stephano recitauimus. Proverbiū etiā apud Suidam habetur ἐλαφός: Melius autem effertur ὡς τὸν ἐλαφὸν (scilicet τὸ πορὶ) μυσῶν πλῆν, id est, Ad ultimum Mysiæ uel Mysorum locum nauigare, de re factū difficili & ijs qui dura quæpiam imperant. Nam si cum Erasmo proferas, Mysorum ultimus nauigat, nihil ad hunc sensum, neq; ad oracula. Simile illud Germanorum uidetur, Vbi piper prouenit, id est in remotissima aliqua regione. Telephi historiam in hoc proverbio longè aliter narrat Suidas, quam Erasmus, qui ex nescio quo authore uertendo, tum in alijs tum quod φανείς pro γονείς legit, deceptus uidetur. Elauia, ἐλαυνία apud Stephanum, castellum Sicilia, nihil ad ceruum.

¶ b. Orsei Indi monocerotem uenantur, capite ceruo similem, Plin. Boves ceruorum cornibus præditos Ludouicus Vartomannus sibi uisos scribit in Zeyla urbe Aethiopiæ, principi illius loci dono datos: Vide paulo superius ex Philostrato. Λικροί, uel λεκροί, rami cornuum ceruorum, Hesy-chius & Varinus: forte quod oblique uel per transuersum enasci soleant: λικριφίς enim est ἐκ πλαγίων ἢ μεσότητι: & λέκτριον, πλάγιον, λοξόν. Cresias in India nasci scribit feram nomine axin, hinnuli pelle, Plinius. ἐλάφια, οἱ τῶν ἐλαφῶν ἀσπράγαλοι, Hesy-chius & Varinus. ἐλαφογενὲς, medulla cerui, lidem: Syluaticus titasin barbaram uocem pro cerui medulla interpretatur. Aethiopia leucrocutam generat, cruribus ceruinis, Plinius. In equo ad uenationem & cursum apto probantur σαρκί λευκέρμενα κῶλα οἷα παννυκτέροισιν ἀλλοπόδισι ἐλαφοισιν, Oppianus. ἐλαφόποδες equi dicuntur, qui suffraginam articulo recta (procera potius & alta) ossa continent: ij pessimo gressu nituntur, & uectorem concutendo fatigant, Absyrtus cap. 114. Equus habeat falces curuas & amplas tanquam ceruinas, Russius.

¶ Ceruos

¶ Ceruos colore nigricantes in sylua Hercynia, uel ut aliqui uocant, Martiana, quidā reperiri aiunt & causam adijciunt parum idoneam, quoniam ea olim conflagrauerit. *Ελάφοιο πολυγλώχινος κεραιον*, Nicander de cornu ceruino, cuius epitheta aliquot superius retuli. Cornuum stipites nostri uocant *stangen*/quali perticas, ē quibus rami enascuntur: quibus stipitem unum adnumerare solent cum ramorum cerui numerū proferunt. Circa messis tempus, ut audio, cute cornibus obducta, uermiculi quidam subnascuntur, qui cornus superficiem inæqualiter exedunt & exasperant. Eo tempore uermiculos sentiens ceruus & pruriens, arboribus cornua affricat, quod nostrates dicunt *furnen*. Inter cerui cranium & cornua, ut ipse obseruauit, officula siue tubera ossea gemina protuberant læticia, duos circiter digitos longa, eò breuiora quò ceruus natu maior est; horū singulis cornua singula adnascuntur per symphylin quandā & quasi articulationē. Subulonīs cerui cornua uidī dodrantis circiter longitudine: furcarij uero uulgo dicti (*eius gablero*) qui trimus est, duorū & amplius dodrantū. Obseruauit etiam in consummati cerui cornibus mucrones siue ramulos supremos, qui bini alioqui plerumq; aut terni spectantur, septenos, & eodem in loco stipitis latitudinem sex digitorum: inferius autem erant & alij bini rami & adminicula. Cornua abijciunt (nostri *reeren* uocant) Martio, & citius etiā si aëris constitutio calida & sicca fuerit. Abijciunt autem aliās pariter, aliās unum post alterum horis aliquot, duodecim interdum aut pluribus interpositis. Abiecta in uiuarijs quidem apud nos negligi ab eis, nec humo obrui aut aliter curari, obseruatum est: Quin etiam in syluis sapenum, ro in aperto non occultata defossæ reperiuntur, ut quod hac de re ueteres tradiderunt omnino fortassis fabulosum sit.

¶ c. Cerui glocitant & onagri, Author Philomelæ. Idem catulis glaucitare tribuit. Glocire uerò & glocidare apud Columellam & Festum, proprium est gallinarum quò ouis incubituræ sunt. Grauiiterq; rudentes Cædunt, Vergilius in Georg. de ceruis. Xenophon ceruorum hinnulos *βοῶν* dixit. *Βεβρυχὸς ὀδυνῶν*, Oppianus de ceruo à serpentibus morso. *Βεβρυχ*, locus ubi cerui excrementa sua reddunt, Varinus & Hesychius: sed auenam quoq; & sonum significat, & odorem: atqui pro odore non quouis, sed uiroso tantum, per ω circumflexum in penultima scribitur: & inde forsitan nomen loco excrementorum cerui. ¶ Vinceres cursu ceruum, & grallatorem gradu, Plautus citante Festo. Cerui à celeritate epitheton *αἰλύπτες*, & alia superius enumerata. Audio locum quendam Francfordia non procul distantem, itinere forsitan sesquihoræ, à ceruino saltu nomen habere, in quo lapides duo erecti uisuntur, interstitio pedum hominis mediocris ferè sexaginta: tanto enim spatio lapsisse illic ceruum, idē etiam supra plaustrum oneratum, cum uenatores instarent. Nostri ceruis, quos in uiuarijs alunt, præter scœnum quotidie auenam quoq; offerunt. Libidinari incipiunt circa calendas Septembris, aut aliquando tardius, quod hyemis etiam tardioris signum esse conijcitur. Cerua uterum gerit, ut uacca, septimanis quadraginta, & singulos itidem parit.

¶ d. *Τίφ' ὅπως ἐστὶ τὸ πεινῶδες ἢ τὸ νεβρὸν*; Homerus in timidos. Timidi damæ, ceruiq; fugaces, Nunc interq; canes, & circum tecta uagantur, Vergilius. Ceruoq; fugacior ibat Sudanti tremebundus equo, Claudianus. *Ἀμφὶ δ' ὅρ' αὐτῶν (ὀδυνῶντα)*. *Τῶν ἐπὶ πρὸς αἰσὶν τε λαφῶναι δῶν ὄρεσθαι*, *Ἀμφ' ἐλαφον κόραον βεβρυχέον, ὅν τ' ἐβελ' αὐτῆς* *ἰὼ ἀπ' νεβρῆς*, &c. Homerus Iliados 4. Megasthenes scribit in India serpentes in tantam magnitudinem adollescere, ut solidos hauriant ceruos taurοςq;, Plin.

¶ e. Mordent aurea quò supata cerui, Martialis lib. 11, enumerans animalia in spectaculo quodam exhibita. ¶ Orpheus in libello de lapidibus sponsum iubet cornu ceruinum gestare: sic enim perpetuam ei cum sponsa futuram concordiam. Cerui cornu super Panos dei sacellū ponito, canes delamq; desuper accendito, & ne interdiu accensam obliuione demittito, & in tempore sanctū Demusarim inuocato, ac tollito: arma tua & uitam custodient, Author libri Parabulum Galeno adscripti: sunt autem hæc uerba lib. 3. cap. 100. Cerui pellis & pedes dextri si insigantur portæ, prohibent ingressum cuiuslibet animalis uenenoſi, Galenus Euporiston 2. 143. Nec equi nec boues morbo premuntur aliquo, si illis cornu ceruinum appenderis, Absyrtus. ¶ Cerui proprium est *θεῖν*, id est currere; leporis *φύγειν*, Pollux. *Ελαφῆβόλος*, uenator, propriè qui ceruos iaculis & sagittis figit & pro uenatore, quem *κυνηγόν* Græci uocant, in genere usurpatur per catachresin, Suidas, Etymologus, Varinus. Eadem uox in fœminino genere, Dianæ epitheton est. *Ελαφῆβόλια*, uenatio ceruorum. Veloces Spartæ catulos, acremq; Molossū, Pasce sero pingui, &c. montesq; per altos Ingentem clamore premes ad retia ceruum, Vergilius. Atq; humiles habitare casas, & figere ceruos, Idem: figere, id est uenari & iaculari: quanquam per ceruos hic etiam bacilla furcillata intelligi possunt, ut supra dixi ex Seruio. Idem in Georgicis de pecoribus Scythiæ scribens, quæ non in stabulis, sed campis niuosis hyemem transigant, de ceruis etiam sic canit, Consertoq; agmine cerui Torpent mole noua, & summis uix cornibus extant. Hos non immixtis canibus, non cassibus ullis, Puaniceæ agitant pauidos formidine pennæ: Sed frustra oppositum trudentes pectore montem, Comminus obtruncant ferro: grauiiterq; rudentes Cædunt, & magno læti clamore reportant.

¶ Venaticus ex quo tempore ceruinā pellē latrauit in aula, Militat in syluis, Hora. epist. 1. ¶ Leonida uel Mnesalci tetraſtichon in ceruum uenabulo occisum, extat Anthologiæ Græci sect. 15. lib. 6.

Τὰν ἐλαφον Κλεόλαος ὑπὸ κναμῶσι λόχμους, *Ἐξέσταν Μαιάνδρου παρ' τριελίον ὕδωρ*
ὀνίτω σαυρωτῆρι, τὰ δ' ὀνίτ' ἔριζα μέστων *Φραγμὲν ὑπὲρ κρῆνα καὶ ἄλλ' ἐπὶ πύτων.*

Et in alium similiter occisum Anupatři hexastichon ibidem,

Τὰν ἑλάφον Ἀκιδῶνα, καὶ ἀμφ' Ἐρυμάνθιον ὕδωρ,
 Ραῖς δ' ὁ θαλάσσιον Λασιώνι' εἴλε Λυσιόμας,
 Δόρυμα δὲ καὶ Διοφάουρ ἀπ' ὀρθυγγα μετώπων

Νῶτα π' ἀπὸν ὄμους φερβόμηναι Φολέας.
 Πλήγας ῥομβώτῳ δέρεατο' εὐεχῶ.
 Σπασιόμην' ὅρα θύκε' ἢ γ' ἀγροπιδ.

¶ Nebris, νεῖς, pellis est cerui uel hinnuli: δερὶ ἑλάφου, Varinus & Pollux. Venaticus ex quo Tempore ceruinā pellem latrauit in aula, Horatius. καὶ σκῦτο' ἀμφοτέρω σκῦτον ἀχαιίνω, in Epigrammate ut Suidas citat. Ἀνθετὸ σοι πορύνει καὶ νεβρίδας ἡμέτερο' παρ, Suidas ex Epigrammate. Nebridas & diphtheras Pollux 4. 18. cū Tragico apparatu numerat; Et paulò post, ἢ ὅσα νεῖς ἐσθλὴς, νεῖς, ἀγῆ, &c. Philostratus etiam Satyrum describit nebride humeros amictū. νεβρίδην, hinnuli (ceruinam) pellem gestare, Etymologus. Vititur hoc uerbo Demosthenes pro Ctesiphonte, tanquam is qui sacris initiabatur nebridem indutus fuerit, & iniciandos eisdem pellibus cinxerit ὅθι τῶν νεβρῶν δέρεα καὶ περὶ τινὰ ἀγροπιδὸν λόγον, Suidas & Varinus. Nebrides pelles sunt damarum siue ceruorum, quibus in Orgiis Bacchi utebantur, Grammatici quidam recentiores, Asperse nebrides uario auro, Stat. 2. Achil. Est & nebrides gemma Libero patri sacra, à nebridum pelliū similitudine, Plinius lib. 37. Huius gemmæ meminit Orpheus in libro de lapidibus, ἐστὶ νεβρίτης pro νεβρίτης perperam scribitur, ἐνέγειν ἰγὺν ἐσθλῶν καὶ βακχίδων (lego βακχίδων) νεβρίδας. Δῶρα λίθων ἑορμῶν καὶ χειρομηνία, &c. Suidas ex Epigrammate quodam citat carmen, Κισσῶτλιν ἐσθλὴν νεβρίδα' ἡγάθησιν, Κισσῶτλιν, id est hederā ornata, quod & ipsa Baccho sacra sit. Camarita populi ex Indico bello redeuntem Bacchum exceperunt, Ζώματ' αὖ καὶ νεβρίδας ὅθι σὺ θεοῖσι βαλόντες, Dionysius Afer. Bacchus nuper natus apud eundē, νεβρίδα καὶ τῶμαδ' ἴλιν ἐτάσσον, ἡγῶν ὅθεν ἐκείνησιν, ἡγῶν-Ιατὸ. Attribuitur αὖ hoc genus pellis Baccho, ut Eustathius interpres cōiicit, eò quod homines ebrii uarij & inconstantes sint, sicut etiam pelles istæ: uel propter diuersum in uitis colore; uel deniq; quod ebrietas infirmos & timidos reddat, quemadmodum & nebrides siue ceruus animal imbelles & ad fugam natum est. Nebrida ferre dicitur eleganter, qui timidior est & uinolentus, quia illam gestaret Bacchus, Cælius. Habebit sanè proterbiū speciem, ut si quis hominē astutum & fraudulentum, uulpinam gestare pellem dicat: φερῶν δὲ καὶ νεβρίδα ἡγῶν ἐν διονυσιακῶς, ὁ δὲ αὖ καὶ μεθύουσιν, ἡδὴ καὶ ποικίλος, καὶ παλιμβολ', ἐπεὶ καὶ σκῦτον ἢ νεῖς, Varinus in παρὰ ἀλέα. Τὰς δὲ περὶ ἀλέας ἡγῶν ζοντὶ νύκτι τῶν διονύσιων, καὶ περὶ αὐτὰς νεβρίδας εἰσάγουσιν ἡγῶν δὲ τὸ ποικίλον ἐλπίδας, ὡς τὸ (forte ὡς ἐλ) νεβρίδα αὐτὸς ποικίλῃ καὶ αἰ βακχίδων, &c. Phurnutus. Verba hæc εἰς τὸ ποικίλον ἐλπίδας, id est propter uarietatem coloris, forte accipi possunt eò quod ebrii colorem mutant. & eorum alij aliter colorati fiant: aut dicendum est deesse uocem σκυλῶν, id est uuarū: sic enim Eustathius habet in commentarijs in Dionysium Afrum, εἰς τὸ σκυλῶν πολυχρόν. Et alibi, αἱ δὲ διονυσιακαὶ νεβρίδες, τὴν τῶν σκυλῶν ἐν χροῖα, 30 νίθονται πολυχρόν. πολυχροὶ γὰρ καὶ αἱ νεβρίδες καὶ ποικίλαι τοῖς σιγμασιν. In epigrammate quodam Bacchum cognominatum inuenio νεβρίδα, νεβρίδα τε πῶλον.

¶ h. Cerua nutriuit Telephum Agaues (Auges, Cælius 21. 37.) & Herculis filiū, Aelianus libro 12. Variæ hist. Τηλεφὸς ἐκλήθη εἰς τὸ θηλάσαι αὐτὸν ἑλάφον, Etymologus. Ceruam arripedem aureāq; habentem cornua in Manalo monte cursu deprehendit Hercules atq; interfecit, ut Grammatici scribunt; qua de re plura uide apud illos qui Herculis labores descriperunt. ἑλάφος χρυσόκορως, ὁ ὅτε ἡρακλῆς ἑλῶς, Varinus ex Polluce. Taygeta Atlantis filia ceruam ab Hercule postea captam Dianæ consecrauit. Fertur autem quod cum Hercules eam Eurysitheo traderet, collo eius inscriptum fuerit, ταῦτέτη ἰδὼν ἀνέθηκεν. Hanc dum persequitur Hercules ad Hyperboreos usq; uenit, Scholia in Pin-darum. Meminit etiam Cælius 7. 15. Constat equidem ex Callimacho in hymno Dianæ, e quinque ceruis secus Parrhasij montis radices inuentis, quarum ē cornibus splendebat aurū, quatuor ipsam sine canibus cepisse, curruq; adiunxisse: fugientem aliam Iunonis uoluntate, Herculi ut certamen fieret, rupem excepisse Cerauniam, Grapaldus. Sed de ceruo ab Hercule capto supra etiam dixi capite secundo, contra eos qui foeminam & tamen cornutam fuisse scribunt. Apud Martialem Epig. lib. 13. distichon in ceruū cicurem extat huiusmodi, Hic erat ille tuo domitis Cyparissus capistrō. An magis iste tuus Syluia ceruus erat? Cyparissus fuit Telephi filius, ab Apolline dilectus, ut docet Ouidius lib. 10. Metamor. à Syluano uero, ut Seruius: qui cum puer ceruam māsuētissimam (siue Apollinis, siue Dianæ fuerit) occidisset, præ nimio dolore expirauit, tandem in arborem sui nominis permutatus. Nunc eques in tergo (cerui) residens huc latus & illuc Mollia purpureis frenabas ora capistris, Ouidius de Cyparisso. De ceruo Syluiæ quem Ascanius sagitta peremit, lege Vergi-lium lib. 7. Aeneidos. Silius poëta ceruam Campanam celebrat. Aegidius Atheniensis (quem inter sanctos quidam colunt) ceruam in eremo familiarem habuisse fertur, cuius lacte nutritus sit, ut in uulgaribus sanctorum historijs legitur. De Actæonis mutatione in ceruum, lege Ouidium Metam. lib. 3. De eadem nonnihil diximus supra in Cane uenatico. ¶ Alciati Emblemata in receptatores ficiariorum, Latronum furumq; manus tibi Scæua per urbem It comes: & diris cincta cohors gladijs. Atque ita te mentis generosum prodige censes, Quod tua complures allicit olla malos. En nouus Actæon, qui postquam cornua sumpsit, In prædam canibus se dedit ipse suis. ¶ Idemq; nemus, quo nati furta, iuuenecum Occulit Liber falsi sub imagine cerui, Ouidius lib. 7. Metam. De Iphigenia Agamemnonis & Clytemnestræ filia ita fabulantur poëtæ: Quā Agamemnon in Aulide ceruum Dianæ ignarus occidisset, dea irata uentorū flatus amouit, ut nauigare non possent. Quapropter cum oraculum cōsulerent, responsum est, Agamemnonio sanguine deam esse placandam. Missus igitur Vlysses Iphigeniam filiam astu à Clytemnestra sub prætextu facti cum Achille

Achille matrimonij impetratam adduxit: cumq; iam immolari parabatur, Dea miserta illam sustulit, ceruamq; pro ea supposuit, uirginem autem in Tauricam regionem transtulit, &c. Vide Onomasti-
con propriorum nom. uel Gyraldum in Taurica Diana: & Ouidium lib. 12. Metam. & Euripidis Iphi-
geniam in Aulide & in Tauris. Aliqui non ceruam, sed taurum; alij ursum pro ea immolandum sup-
positū aiunt, ut supra in Tauro capitis octauū parte ultima ex Varino ostendi. Achilles cursus, penin-
sula siue chersonnesus est, quam Tauri habitāt iuxta Borysthenem: quam Achilles dum Iphigeniam
in Scythiam ex Aulide abreptam persequitur circumquaq; cursu fertur emensus; interim uerò Dia-
na ceruum sacrificandum substituit, Eustathius in Dionysium. ¶ Aegyptij hominem adulatione
lamine, ac sic quodammodo oblitus sui caput, Horus. Reliqua à ceruo sumpta hieroglyphica su-
perius suis quaq; locis collocaui. Cerui cornu dijs gratum facit Orpheus in libello de lapidibus.
Boum cornua cur in Auentino suspendantur, cum in ceteris Dianæ templis ceruorū tantummodo
cornua affigantur, Plutarchus inquit titulo quarto de rebus Rom. ¶ Ἐλαφεβόλῃ Diana nuncu-
pabatur ab ictu ceruorum & nece. Dicebatur & Elaphebolia, quo nomine culta est à Phocensibus:
qui cum à Theffalis obsessi in summa desperatione (quæ etiam in prouerbium uenit) uictoriam obti-
nuissent, anniuersarium Elaphebolia: Dianæ instituerunt, ut Pausanias pluribus recitat, Gyraldus,
& Leonicius 2. 4. Elaphia: Dianæ meminit etiam Strabo lib. 8. annuum ei in Olympiā conuentum
celebrari scribens. Elaphebolon Dianam dictā Phurnutus quoq; scribit: Suidas & Ellophonon: nam
ellos ceruus est. Est enim uenationis dea. Theophilus Elaphebolon à ceruorum infestatione dictam
putat. Meminit Orpheus in Hymnis. Elaphebolia festa celebrantur mense Februario ab Athenien-
sibus, in quibus cerui Dianæ Elaphebolia: sacrificabantur: unde & mensis ipse Elaphebolion dictus,
Gyraldus. (Meminerunt etiam Etymologus & Varinus.) Dianæ ceruos sacrificabant: hæc enim ei
uictima pro Iphigenia data fuisse creditur, Hæc omnia fere Gyraldus obseruauit diuersis in locis in
Opere de dijs. Laphria: Dianæ apud Patrenses magno in ara igne excitato, apros, ceruos, & alia
animalia uiua iniiciunt, & sacra uirgo in postremo agmine pompe curru ceruis iuncto inuehitur,
Pausanias in Achaicis. Ceruaria ouis dicitur quæ pro cerua immolabatur, Pompeius lib. 3.

PROVERBIA, Vbi cerui cornua abijciunt, ὅτε αἱ ἐλαφοὶ τὰ κέρατα ἀρβάνουσιν: Hoc adagio signi-
ficabant (inquit Erasmus) quempiam in negotio difficili uersari. Siquidem cerui cornua deposituri
secedunt in loca aspera atq; inaccessa: (qua de re supra dixi, cum ex alijs, tum Aristotele, qui etiam
prouerbij huius meminit.) Conueniet & in eos qui à communi hominum conuictu subducunt sese:
item in locum uehementer abditum abstrusumq;. Postremo quod innuimus nusquam inueniri, illic
esse dicemus ubi cerui cornua abijciunt. Plutarchus in Commentario de Pythijs oraculis oratione
prosa redditus, ostendit hoc oraculum aditum fuisse de Procle tyranno, ut illi fugere ac migrare lice-
ret: ubi cerui cornu abijciunt, significante deo ut defoderetur, & è medio prorsus tolleretur. Idem
meminit huius adagij Symposiakon decade septima, problemate secundo. Suidas & mutuatus ab
eo Apostolius, hoc prouerbium exponunt, ὅτε τῶν ἐλαφῶν τὰς κεφαλὰς ποιεῖ μύλων. ¶ Ceruinus uir,
ἐλάφει ἀνὴρ, olim dicebatur formidolosus, & fugæ fidens magis quàm uiribus, Erasmus. Hunc etiā
ceruum aliquis prouerbialiter dixerit, & cor cerui habere, & nebridem gestare, ut in præcedentibus
docui. ¶ Ceruus canes trahit, cum ἀδωμάτην seu preposterū quippiam significamus. Preposterum
enim est ut ceruus uenetur canes. Δάφνις ἐπεὶ δνέσκει, καὶ τὸς κύνας ὠλάφει ἔλκει. ¶ Κτάνοντ' ἐλάφες ἀνδρῶν
καὶ κυνῶν, δολίων ἐρέων, Pindarus Nemeorum Oda tertia, ut supra in Cane uenatico inter prouerbia re-
tulī. ¶ Hinnulus leonem, ὁ νεβρὸς τὸν λέοντα, subaudiendum cepit, uicit, aut prouocat, aut id genus
aliquid pro ratione sententiæ: quoties prepostero rerum ordine, qui uiribus multò est inferior, supe-
rat potentior. Lucianus de captatore testamenti, qui iuuenis à sene, captator à captato captus est:
τὸ τοῦ κείνου τὸ πρὸς τοῦ μέγιστος, ὁ νεβρὸς τὸν λέοντα. Huc respexit quisquis fuit qui scripsit Megaram Herculis:
ἢ ποὶ τοῖς ἀλλοῖς πάχει ἀπείρετα φαίδιμος υἱὸς Ἀνδρὸς ὡς ἐπὶ ἀνδρῶν, λέων ὡς ἐστὶν ἄνθρωπος νεβρὸς. Non incōcinne tra-
hetur ad id quocq; quoties fit ut longè inferior laceffat potentior, aut multis partibus indoctior cer-
tet cum eruditissimo, Erasmus. ¶ Senecta leonis præstantior hinnulorum iuuenta, γῆρας λέοντος
καρσιότερον ἀκμολῶν νεβρῶν, citatur apud Stobæum ex Hippothoonte poeta, Senectus uiri fortis ac strenui,
præstantior est iuuenta quorundam ignauorum & imbecillium iuuenum. Venustius fiet si ad inge-
nium transferas: Dicetur etiam non ineptè in senectutem crudam uiridemq;, animiq; uiribus adhuc
pollentem, Erasmus. ¶ Germani quidam hoc dicto tanquam prouerbiali utuntur, Ein fürst ist
wol so seltsam wilprät im himmel/als ein hirtz in eins armen mans fuche: Princeps tam rara auis
in coelo est, quàm ceruus in culina pauperis.

DE COLO.

APVD Scythas & Sarmatas quadrupes fera est, quam colon (κόλον) appellant, magnitudine inter
ceruum & arietem, albicante corpore, eximie supra hos leuitatis ad cursum. Naribus potans trahit
ad caput, hinc postmodum complures ad dies seruans, adeò ut per carentes aquis agros facile pabu-
lum carpat, Strabo lib. 7. Sniatky apud Moschobios uulgo nominatur animal simile oui syluestri can-
didæ, sine lana: capitur ad pulsum tympanorum, dum saltando delassatur, ut doctissimus uir Sigis-
mundus Gelenius nobis retulit. Hoc idem colon esse, ex regione in qua capitur, & colore & magni-
tudine conijcio. Hircus etiam mutilus κόλος uocatur apud Varinum,

A.

LEPORVM generis sunt & quos Hispania cuniculos appellat, Plinius. Genus leporum triplex, Italicum, Gallicum siue Alpinum qui toti sunt candidi, (de quibus in Leporum historia dicam in L. litera:) & tertium Hispanum adapis nomine, quos (ut Polybius est auctor,) appellamus cuniculos, Hermolaus in Dioscor. Leporū genus minus est, quod sub terra in cuniculis uitam magna ex parte ducit, Platina. Est inter lepores genus quoddam, nonnulli lepustilos, Hispania cuniculos nominat, quod sub terra cuniculos ipsi faciant, ueluti mures, quas dicunt μυωπας, ubi latitant in agris, Grapaidus. ¶ Vbi choerogryllus in Sacris à L. xx. redditur, & erinaceus à Latinis, secundū Hebræos שְׂפָחָן schaphan, uidetur esse cuniculus, &c. Aug. Steuchus: uide caput II. in Leuiticum. De choerogryllo plura uide mox in Echino. Psalmo 104. pro schephanim uulgaris interpretatio herinaceos habet: sed Hebræi communiter accipiunt pro cuniculo. Deuteronomio 22. mij capite 14. pro schaphan Hebraica uoce χοιρογύλιον habent Septuaginta: & Leuitici undecimo de sypodem: Hieronymus utrobique choerogylum, & Prouerb. cap. 30. lepustulum; Psalmo 104. herinaceum, idque in commentarijs in septimum cap. Matthæi, asserere uidetur, inquit: Timidum animal in petrarum cauernas se recipit, cute aspera, & tota armata iaculis tali se protectione tutatur. At in libro ad Suniam & Freielam Psal. 104. super his uerbis, Petra refugium herinaceis: Omnes, inquit, χοιρογύλιος simili uoce transfulerunt; soli L. xx. lepores interpretati sunt. Sciendum autem est animal esse non maius hericio, habens similitudinem muris & ursi, unde & in Palæstina ἀρκίον dicitur. Et magna est in istis regionibus huius generis abundantia, semperque in cauernis petrarum & terræ foueis habitare consueuerunt. Sed de hoc muris genere, quod ἀρκίον appellat Hieronymus, alibi dicam inter Mures: id enim esse existimo quod cricetum Albertus uocat, Illyrij skreczek & Germani Fornerle. Choeros Græcis porcum significat, cui synonymum etiam gylus est, & γύλιον, & γύλιον, & uidetur id animal nonnullam suis speciem præ se ferre, unde & apud Germanos nomen. rüchel, sportula militaris in quam cibos imponebant: uel animal quod à quibusdam χοιρογύλιον uocatur, Scholia in Pacem Aristophanis. Hanc sportulam oblongam fuisse aiunt, & in acutum desisse, (forte ab aliqua rostri uel corporis porcini similitudine;) alij ore angusto, Varinus: Idem γύλιον exponit porcum, aut leonem. Gyraldus in Opere de dijs, gylion à quibusdam choerogryllon exponi scribit: choerogryllum autem ipse porcum spinum interpretatur, ut Syluaticus etiam, qui corrupte citrogrillium scribit. Est autem porcus spinus qui apud ueteres hystrix dicebatur, de quo in H. litera dicam. Choerogryllum ab Hesychio, Varino, Alberto Mag. & Isidoro, echinus exponitur. Erinacii chirogrilli nuncupantur, propè magnitudine mediocrium cuniculorum, de cauernis petrarum procedentes gregatim: in eremo, quæ est contra mare mortuum, depascuntur, Eucherius. Cyrogrillus (inquit Albertus, quamuis alibi herinaceum interpretatur) animal paruum & debile, in terræ foueis habitat.

habitat, animalculis paruulis terrenis infestum. Cirogrillus animal infirmum, sed rapax & mor-
tiferum esse dicunt. Glossa super Leuiticum, ex D. Hieronymo ni fallor; hoc ad arctomyn con-
uenire uidetur, ad leporem cuniculum & herinaceum minime. Ego ut meam tandem sententiam
aperiam, choerogryllum, uel choerogylum, uel choerogryllum (omnibus enim his tribus modis
recte scribi uideo: reliqui inepti sunt) herinaceum esse crediderim. Obijcienti aliud apud Græ-
cos herinacei nomen esse, nempe echinum; respondebo, unum animal etiam in eadem lingua, pro
dialectis & regionibus diuersis, duo aut plura habere nomina, usitatum esse, & apud Græcos
præcipue. Verisimile est etiam cum echini nomen ambiguum sit ad terrestrem marinumq; echin-
um, euitandæ homonymiæ gratia terrestrem à nonnullis priuatim choerogylum dictum. Acce-
dit quod plures sunt qui herinaceum interpretantur, quam qui aliter, ipsi & antiquiores & Græci.
Iam quod ad ipsam herinacei figuram, rostrum præcipue, omnino choerogryllus dici meretur, cum
sui tam similis sit, ut Germani genus eius alterum (duplex enim est) suillum nominent: Angli herina-
ceum omnem porcum sapium, quod inter sapes latent. Hæc suis circa rostrum præcipue similitudo,
nec ulli iam dictorum animalium, nec hystri cōuenit; neq; criceto, quem arctomyn esse puto, nec ulli
deniq; notorū mihi uisū auditūue, aut ex historijs animalū. Choerogryllus igitur herinaceus terre-
stris esto, donec aliquis certius quidpiam attulerit. An uero saphan Hebræorum herinaceus potius
uel cuniculus sit, si quis ex me quærat, cuniculum esse dicam: Primum Deuter. cap. 14. cum lepore no-
minatur, utpote congener animal, quod ruminet quidem, sed ungulā non bipartitam habeat; deinde
quia certus sum aliud herinacei nomē in sacris literis reperiri, nempe קִפּוֹד kipod, quod licet alij aliter
exponant, ego tamen herinaceum esse in historia eius demonstrabo. Et quamuis apud ueteres non
meminerim legisse, nec ipse obseruauerim leporem ruminare, inde tamen hoc eum facere colligo,
quod coagulum habet, ut ruminantia omnia: licet unus tantum ei uenter sit, cum cæteris ruminan-
tium omnibus plures habeantur; sed inter pisces scarus quoq; ruminat, etsi unū duntaxat & simpli-
cem uentrem habeat, ut pisces omnes, & utrinq; dentatus sit, Ruminant & Pontici mures, utrinque
dentati, Aristotele teste. Lepore aut ruminare concessio, ut in sacris traditur, cuniculos quoq; utpote
generis eiusdem animalia ruminare non negabimus. Porro quod herinaceus ruminet, nec authores
ulli meminerunt, nec ulla opinor ratione confirmari potest: quamobrem idem non fuerit Hebræo-
rum saphan. Cuniculus & lepus ruminant, ut Hebraice legitur Leuitici 11. ubi in translatione
Græcorum ruminare negantur: sed apparet expungendam esse negationem: nam Deuter. cap. 14.
eorundem translatio Hebraicam ueritatem secuta ruminare eos asserit. Qui apud nos cuniculos in
cunicularijs (utitur hac uoce Budæus) alunt, de ruminatione ipsorum certi nihil docere me potuerunt;
hoc tantum quidam affirmabat, sapius se post cibum eis ante horæ dimidiū exhibitum, mandentes
adhuc deprehendisse. Hieronymus etiam cum Prouerbiorum cap. 30. lepusculum uertit, lepori
simile animal intellexisse uidetur, minus tamen: tale cuniculus est. Grapaldus sanè cuniculos à non-
nullis lepusculos uocari scribit, quod ego ab alio authore factum quā Strabone non memini: qui
eos λαγιδῆς uocat, aliās simpliciter, aliās cum additione λαγιδῆς γεωρύχους, quos aliqui leberidas ap-
pellent. Quæ similiter uox tanquam diminutiua à lepore Latinorū facta uideri potest, cum alio pro-
prio uocabulo Græci carerent; quanquā Varro Aëoles Boëotios Græco uocabulo antiquo hoc ani-
mal leporem dictum author est, & ab ijs ad Latinos deriuatum arbitratur. Quare si saphan, ut pro-
basse mihi uideor, cuniculus est, choerogryllus autē herinaceus, Septuaginta interpretes & secutum
illos D. Hieronymum Hebraicæ uocis significationem non assecutos dicemus. Deuter. cap. 14.
pro Hebraica uoce saphan, Chaldaus reddit תַּפְּסָא, thaesa: (legendum apparet thapsa: nam Psalmo
quoq; 104. per pe, non per ain pro sephanim Hebræorū Chaldaus reddit thapsia: dapsicus autem &
adapis non alius quā cuniculus est, ut supra ostendi) Arabs, رُبْر uebar, Persa بوزگر besangerah.
Psalmo 104. Arabs secutus Græcum, qui λαγιδῆς reddidit, uertit ἀλraneb, id est lepores. Se-
bastianus Munsterus in Lexico suo trilingui cuniculum חַגָּא chagas uel hagas nominat, & alio no-
mine תַּפְּזָא thapza uel taphza, quod nomen alibi etiam ericio attribuit. Ego pro cuniculo semper ac-
ceperim: nam Symeon Sethi, ut mox capite sexto referam, dapsicon uocat, Hermolaus Barbarus a-
dapis, ubi a litera forte abundat, uel articuli Hebraici loco est. Græcus Leuitici undecimo dasypo-
de uertit, de qua uoce paulo post plura dicemus. Vincentius Belluacensis in cuniculi historia, uires
eius in re medica describēs, Isaaci uerba de Kericulo imperitissimè citat. Pertinent enim ea omnia ad
herinaceum, quem barbarus Isaaci interpretes kericulū nominauit. Cuniculi apud Aristotelem per
lepores intelliguntur, Aug. Niphus in commentarijs in Aristot. Et alibi, Cuniculos (inquit) à lepori-
bus non discernit. Strabo lib. 3. leberidas (ut paulo ante dixi) à quibusdam appellari tradit ipsos cui-
niculos, qui ab effectu lepores georychie, hoc est fossiores, ab ipso cognominantur, Hermolaus in Dio-
scorid. Verba Strabonis hæc sunt: τῶν δὲ θηρίων θηρίων πάντες, πλὴν τῶν γεωρύχων λαγιδῶν, ὧς γίνονται λεβ-
ερίδας καὶ γεωρύχες. Hoc est, Animalia autem noxia desunt, præter lepusculos terræ fossiores, quos qui-
dam leberidas uocitant: scribit autem hæc libro 3. de Turdania Hispaniæ: Et insuper addit, Plantis
enim uasitatem inferunt, & satorum radices esitant; & hoc per totam ferme obueniens Hispaniam,
Massiliam usq; prorogatur: quin & ipsas perturbat insulas. Nempe Gymnesiarum insularum incolæ
missi aliquando Romam legatis terras petijisse dicitur: ab istis enim eiectari bestijs, quibus propter
multitudinem obsistere nequirent, Hic ubi Græce legitur, ἢ χάρας ἀετησιμ, uide an legi debeat κατὰ

ὑποκρίας ἀτυσιον, hoc ad praesidium militare petendum. Nam & *ὑποκρίας* uox statim sequitur, & Balearicos (eædem uerò Gymnesiæ insulæ sunt Græcis, quæ Latinis Baleares) auxilium militare aduersus cuniculos petiisse Plinius author est. Eodem in loco pro *δωκμύων* legerim *δωκμύας*, & pro *πύλων*, *ἀεθμόν*; & pro *φθόρον δὲ πινὶ λοίμικῇ κατὰ πύλιν*, *φθόρον δὲ πινὶ ἢ λοίμικῇ κατὰ πύλιν*; ut sensus sit, non quidem cuniculorum multitudine pestilentiam importari, ut uertit interpres, sed ipsam ex aliqua corruptione aut aëris constitutione pestilenti provenire, ut serpentium aliquando & murium agrestium copiarum. Quamquam id ita accidere mihi non uidetur: nam quæ in praua aut pestilenti aëris statu plurimum aliquando multiplicantur animalia, prauis omnia temperamenti esse uidentur, nec in hominum cibum uenire, ut ranæ, mures, locustæ, serpentes, & insecta diuersa: cuniculi uerò & bene temperati & in cibo non insalubres uidentur, ut alia fecunditatis eorum abundantis ratio quærenda sit. Polybius lib. 12. histor. animal lepori simile esse ait, cuniculum appellatum, his uerbis: Cuniculus (*κύνικλος*) uerò dictus, eminens quidem uidetur paruus lepus: at si quis in manus acceperit, multum differt, tum in superficie, tum si dissecetur (lego *καὶ ἡ γὰρ πρῶσι*.) Vt plurimum autem sub terra moratur. Meminit eorum Posidonius quoque philosophus in historia: & nos inter nauigandum à Dicæarchia Neapolin permultos uidimus. Est enim insula quædam non procul à terra, iuxta postremam Dicæarchiæ partem, paucis quidem hominibus habitata, sed cuniculis abundans, Hæc Athenæus lib. 9. Dicæarchia olim dicta est ciuitas Campaniæ in Italia, quoniam iustissime regebatur, quæ nunc Puteoli: aliqui Dicæam uocarunt. ¶ Superfoetant dasypus, & lepus tantum, Plinius. Oblatrant Budæo quidam (uerba sunt Io. Brodæi, tractat autem de lepore & dasypode Budæus in prioribus Annot. in Pandect.) leporem idem animal cum dasypode esse scribenti. Ego in ea sententia Plutarchum in commetario, utrobi in terrestribus, an in aquatilibus brutis maior sit prudentia, fuisse concerto, Athenæum lib. 9. Pollucem quinto. At Vegetius uolumine quarto, Aliud genus oppugnationis est subterraneum atque secretum, quod cuniculum uocant, à leporibus qui casulas sub terras fodiunt, ibique cōduntur, & Strabo lib. 3. *τῶν δὲ ἀλεθρίων θηρίων ἀσπίς*, &c. (ut paulò ante recitauimus) leporis & cuniculi uocabulo indifferenter sunt usi, licenter me hercule nimis. Gnesion sanè uerumque leporem (sunt enim adulterini & degeneres) sub terram casulas sibi nunquam fodere, aut cuniculos facere ubi lateant in agris, ex uenatorum omnium axiomatibus sumo pro certo. Aristoteles apertè, semel opinor, dasypodè à lepore distinxit (licet inficias eat Herm. Barbarus) libro de historia animal. primo, *τὰ δὲ φρόνιμα καὶ δειλά, οἷον ἔλαφος καὶ λαγὼς καὶ δασύπους*. Dasypodem à cuniculo & lepore separauit Plinius lib. 10. cap. 63. Negant alij, Leoniceus & Theodorus cuniculum dasypoda uocant: quos qui reiiciunt, quo nomine ab Aristotele & ueteribus Græcis dictus sit patefaciant: eis siquidè hominibus aut nusquam usum, aut in tanto otio ac diligentia non internotum, uerisimile non est. Cōtra si cuniculus dasypus est, quamobrem cum Polybius & Posidonius (ut ex Athenæo paulò ante relatum est) *κύνικλον* Latine appellauerunt, *κύνικλον* Galenus libro *πρὸς τὸν προφῶν δωάμεως γ.* labat animus: nos hæc propterea in medium relinquimus, Hucusque Brodæus. Animalculum in Iberia lepori simile est, quod cuniculum uocant, Galenus locum citato, nec plura de eo. Plinius lib. 10. cap. 63. dasypodem cuniculis ita associat, ut nullatenus pro eodem capi uideantur posse: ni generis loco positum ibi dasypoda coniecimus. Nam & Theodorus lib. 6. de historiis cap. 33. dasypodas, id est lepores coire auersos interpretatur, Cælius. Ingeniosa quædam & timida sunt, ut *ἔλαφος, λαγὼς καὶ δασύπους*, Aristoteles lib. 1. de animalibus. Hic Gaza pro dasypode cuniculum uertit. Quæstionem de dasypode, sicut de thõe & panthère ac lynce, negligentiā quadam antiquis authoribus ita prætermittam putat Theodorus Gaza, ut excusari haud facile possint, Cælius. Leoniceus reprehendit Plinium, qui tanquam diuersa animalia diuersis in locis memoret leporem & dasypodem, ut capream & dorcadem, uespertilionem & nycteridem, &c. Dasypodi nomen factum à pedibus hirsutis manifestum est, quod plantas etiam pedum pilis munitas habeat, quod ut leporibus & cuniculis commune est, sic præter eos nulli animalium conuenit. Hinc & lagopodi herbarum nomē, & aui de qua suo loco. Prouerbia quidem à dasypodis celeritate & pulvis sumpta, ad leporem magis quam cuniculum spectare mihi uidentur. In Lexico symphono Sig. Gelenij pro cuniculo Græce *σκύλαξ* redditur, uox apud authores mihi nondum reperta: fuerit autem forsitan recentioris Græciæ. ¶ Cuniculus Italicè nominatur conigli, Gallicè connin, Hispanicè coneio, Germanicè *künigle* uel *künele* ut nostrates uocant, ut alij quidam *kunlein*: Anglicè cony, Illyricè *kralik* uel *kroljk*.

B.

Ebuso cuniculi non sunt, scatent in Hispania Balearibusque, Plinius. Baleares cuniculis animalibus quondam copiosæ, Solinus. Quibus in locis ita abundauerint, ut uel sustodiendo uel messibus populatis noxij fuerint, dicam cap. 5. Tertij leporum generis est quod in Hispania nascitur, simile nostro lepori ex quadam parte, sed humile, quem cuniculum appellant, Varro. In Hispania annis ita fuisti multis, ut inde te cuniculos persecutos credam, Appius apud Varronem, Cuniculus leporem inquit, sed fortior est: colore & figura ferè ut lepus, Albertus. Credideram leporè sic forma simillima fallit, Ambo superfoetant, dente uel aure pares: Ambo timent, &c. Bapt. Fiera. Aliud est etiam genus leporum, natura perparuum, nec tamen augetur unquam, ei cuniculus nomen est: quod quidem ipsum nouatum à me non est, at etiam in conscribenda historia Græci quidam usi sunt, quod à principio Hispani imposuissent. Caudam cæteris breuiorem habet, cætera reliquis leporibus consimilis

milis est, præterquam quod magnitudo capitis quippiã differt, quia exilius sit, & minima carne præditum, eius uniuersum corpus candidius quam reliquorum leporum, Aelianus. Plurima in eis colorum diuersitas, sunt candidi, sunt atrii, fuscii, subflauii, ruffi, & alijs coloribus; & rursus uel toti coloris unius, uel uarij. Cuniculis (inquit Ge. Agricola) non unus est color: uel enim in cinereo fuscus, uel lepori nonnihil similis, uel maculosus; quo modo candidi nigris uel rutilis maculis stellantur. Carnem habet albam, Albertus. Cuniculorũ exta in Bætica gemina sæpe reperiuntur, Plinius: uidetur autem secur potissimum intelligere; nam de leporibus quoque fertur, quod nonnullis in regionibus bina secinora habeant.

C.

Gatidet in effossis habitare cuniculus antris, Martialis. Quærit antra in collibus terreis, & adæquat ea puluere ne deprehendatur, uespere & mane ante antra sedet, Albertus. Emergunt alij subinde, alij redeunt in cuniculos. Prouerbiorum cap. 30. schephannim, id est, cuniculi, callidis & prouidis animalibus (formicis, locustis, araneis) adnumerantur, Cuniculi (inquit sapiens) genus non forte, in sala, id est, petra collocant habitationem suam. Et Psalmo 104. selaïm, id est, petras, latibulũ esse schephannim, id est, cuniculis legitur: Schaphan Hebræi cõmuniter pro cuniculo accipiunt, Munsterus in scholijs in eundem Psalmum. Hinc forsitan dubitet aliquis an schephannim cuniculi sint, cum non in saxis aut saxosis locis uersari soleant, quod sciam, quod fodere illic impediuntur: sed tereno potius solo, & collibus terrenis, ut ex Alberto retuli: Herinacei uero circa parietes latent, aut in cauis arboribus. Sed quoniam inter saxa quædam in collibus specus uel meatus oblongi reperiuntur, & cuniculorum receptaculis apti, quærendũ est an in ijs quoque cuniculi in alijs regionibus uersari soleant. Hæc iam scripseram, cum amicus quidam Hispanus hac de re per literas nostras interrogatus in hæc uerba rescripsit: Cuniculi apud nos copiosissimi sunt in montanis locis atque in præruptis montibus. Neque dubiũ mihi est eos habere subterraneos meatus in locis asperioribus & petricosis; quam id nunquam accuratè obseruaui. Fui ego in uenatione cuniculorũ in loco montoso & saxis oppleto, inter quæ uidebam cauernulas perfossas; utrum autem in locis interioribus fuerint saxa, an terra mollior, nõ possum asseuerare. In Angliã, ubi est copia ingens cuniculorũ, in syluis, lucis & nemoribus, locis uidelicet planis delitescunt, quoniam regio nõ est montosa, Hæc ille. Cuniculus multos fodit specus, & in colles terrenos agit cuniculos. Mane & uespere egreditur, reliquo tempore ferè latet. Aliquos autem specus operit puluere ne deprehendantur. ¶ Coitus auersis, elephantis, tigribus, lyncibus, leoni, dasypodi, cuniculis, quibus auersa genitalia, Plinius. Quæ retro urinam mittunt, auersa coeunt, ut leones, lepores, lynces, Aristot. de hist. animal. 5. 2. Auersum est cuniculis membrum genitale, & semen paucum habent, quamobrem auersis posterioribus coeunt, Albertus. Dasypodes omni mense pariunt & superfœtant, sicut lepores. A partu statim implentur, concipiunt quamuis ubera siccante fœtu; pariunt nõ cæcos, Plinius lib. 10. Habent sanè hæc omnia cuniculi cum leporibus communia. Generare incipiunt, ut audio, cum sex menses ætatis lunares habent: uel ut Anglus quidam mihi retulit, anniculæ; nam cum pro matricibus Martio mense tantum natas aleret, quod per sequentem ætatem commodius nutrissentur, prolem ex eisdem non ante sequentis anni Martium se habuisse. Superfœtant dasypus & lepus tantum, Plinius. In cuniculis manifestissima est superfœtatio, Aug. Niphus. Narrauit mihi quidam cuniculorum nutritor, fœminas quasdam huius generis quas domi alebat, binos aut ternos fœtus enixas, & post dies circiter quatuordecim iterum totidem: hoc ipsum superfœtare est. Pariunt ferè circiter quinos, nouenos ad summum; aliquando singulos: eosque cæcos ad nonum circiter diem. Facit hæc eorum fœcunditas ut numerus eorum breui multiplicetur. Statim a partu requirunt mares: & nisi admittantur, indignantur aliquando ita ut coitum postea ad dies aliquot, plus minus quatuordecim recusent. Hyeme apud nos non pariunt, nisi rarò cum satis calida est aeris constitutio. Lac præbent catulis per dies unum & uiginti ferè. Mares catulis infesti sunt, & morsu perimunt ut feles. ¶ Progrediuntur noctu & uineas frugesque depascuntur, Albertus & author libri de naturis rerum, Gramine, trifolio pratensi, alijsque herbis & fructibus uestuntur, ut dicam capite quinto.

D.

Lepores & cuniculi (λεγωί νῦν λεονόδες) ingeniosi ac timidi sunt, Aristoteles de hist. animal. 1. 1. interpretè Gaza. Cuniculi inter semifera animalia connumerantur, quæ nec placida, nec fera sunt, sed mediæ naturæ: non enim mansuescunt, nec feritatem tamen habent, Grapaldus, ex Plinij, ut apparet lib. 9. cap. 6. ubi legitur, Hi mansuescunt raro: proximè autem de leporibus dixerat, & ante eos de cuniculis. Timidum est animal, & locum ubi aliquid periculi aut iniuriæ senserit, mox deserit: quod si unus aut alter migret, reliqui etiam tanquam communem ducentes sociorum iniuriã, gregatim abeunt, Albertus. Iracundi sunt, hominem tamen non mordent: sed inter se, æmulationis studio, morsibus adeò infesti sunt, ut auriculis aut pedibus quandoque alter alterum manctum aut mutilum reddat.

E.

Fœcunditatis innumeræ cuniculi sunt, famemque Balearibus insulis populatis messibus afferentes. Certum est Balearicos aduersus prouentum eorum auxilium militare à D. Augusto petisse, Plinius & Strabo. Monstrauit tacitas hostibus illè uias, Martialis: ut Camillo ad Veios capiendos in

L

Hetruria. M. Varro author est à cuniculis suffossus in Hispania oppidum, Plinius. ¶ Magna propter uenatum eorum uiueris gratia est: immittunt eas in specus quæ sunt multiformes in terra, unde & nomen animalis; atq; ita electos supernè rapiunt, Plinius. In Turditanía &c. cuniculi aliquando ita abundant, ut messes uascent, & militari præsidio aduersus eos opus sit: Vbi uero mediocritas adsit (inquit Strabo) plures repertæ sunt uenationes. Itaq; de industria mustelas syluestres afferunt, quas educat Africa. Has funiculis capistratas (*quiboscursantes*) intra foramina dimittunt. Illæ quos capiunt uingibus extrahunt, aut in apertum fugere compellunt; egressos uenantur qui id agunt & astant. Et alibi libro 3. In Balearibus insulis (inquit) nullum animal noxium facile reperias. Nam cuniculo nequaquam indigenas esse asserunt: Quinimo cum ex propinqua insula quidam marem ac foemina m attulisset, tanta ab initio facta eorum est procreatio, ut ex subterraneis cuniculis domicilia subuerterentur, & arbores, & (ut superius commemorauimus) homines ad implorandam populi Romani opem, confugere coacti sint. Nunc autem cum ad tractandam eorū uenationem aptissimi facti sint, nulla inualefcere sibi damna permittunt, uerum possessores magnam ex terræ fructibus utilitatem assequuntur. Hæc Strabo. Cuniculū uiuerra atq; parui quidā canes, quibus est ad inuestigandum sagacitas narium, in specus & cuniculos immissi, aut liquor feruens in eisdem infusus, fugatum & exturbatum pellunt in retia, quibus capitur, Ge. Agricola. Audio in Germania inferiore quibus hoc studij est, perforatis uiuerrarum labijs & annulo argenteo iniecto, superius labrum inferiori connectere, ne cauis immissi cuniculos morsu perimant: In Narbonensi Gallia, si rectè meminimus, sportulas quasdam aut capistra capitibus uiuerrarum adponunt eandem ob causam, & tintinabula alligant. Oportet autem uenatorem cum prope cuniculorum foueas est, magno strepitu & clamore excitato eos perterrefacere ut in latibula sua omnes confugiant, atq; ita retibus circumpositis uiuerras capistratas immittere. Accipitres quos astures uocant, auxilio canum uenantur lepores & cuniculos. Ridicula est apud Isidorum Etymologia: Cuniculi, inquit, dicti sunt quasi caniculi, eo quod canum indagatiōe capiantur, uel à speluncis excludantur. ¶ Sunt in Anglia qui solis ferè cuniculis alendis uitam sustinent. Destinatur eis cella in domo: aut casa extra domum extruitur, in qua locatur capsa oblonga foraminibus distincta, quæ aliquot cuniculos foeminas subeuntes recipiunt, ut illic pariant. Maribus, ne ingrediantur, & catulos ut solent morsu conficiant, lignei paxilli collo appenduntur. Sunt qui cancellis ex palis ligneis supra partem horti ad parietes includant & ne qua elabi fodiendo possint, solum ad duos aut tres à superficie pedes pauimento ex lapidibus & intrita sternant, lateribus etiam erectis pro magnitudine casulæ. Leporum tria genera, ex quibus unum cuniculorū est, in leporario habere oportet, Varro. Gramine & alijs herbis aluntur, trifolio maximè: gratæ eis brassicæ, tum aliæ, tum capitatæ: item panis, & poma eorumq; putamina, ut raporum quoq;. Hyeme foeno, auena, fursure, & isdem putaminibus ter diè nutriuntur. Si quis pullos adhuc teneros tractet, matres pullis ipsis indignantur, & uel deserunt, uel mordendo lædunt, aut etiam interimunt. ¶ Pelles in usu uestimentorum sunt, fuscæ & uariæ minoris pretij, maioris albæ & emaculatæ candoris: maximæ quæ nigredine splendent, apud Anglos præsertim: ubi quaternæ huiusmodi pelles tribus plerumq; denarijs, id est drachmis argenteis, ut audio, uæneunt. Ex nigris etiam præferuntur, quæ paucissimis albis hinc inde pilis tanquam aspersæ sunt. Ex dorsis cuniculorum consutæ pelles, durant quidem diutius, sed grauiores sunt: ex uentribus uerò licet minus durent, quia tamen leuiiores mollioresq; sunt, in maiori habentur pretio.

F.

Catuli cuniculorum, ut dixi, circiter dies unum & uiginti lactent: pingues & in cibo suauiores existimantur cum mensem ætatis exegerunt. Multi statim à quartodecimo die edunt. Cicures in Hispania contemunt, nec eos perinde salubres aut aptos esui putant, ac syluestres. Nam cum animal natura sit graueolens, augetur hoc uitium si aëre incluso alatur, & motus libertate priuetur. Dulcis eorum caro est, & sapor (ut quidam scribit) felium carni proxima. Eadem cum iunipero (iuniperi baccis forte) reposita (& salita nimirum), suauior gratiorq; palato fit, Author obscurus. Cuniculi caro melius ac facilius alit quàm leporina, Platina. Vda cuniculus affert Fercula, uiscosum semiimitata gluten. Hunc torre igne tamen, Bapt. Fiera. Cuniculi & leporis cerebella contra uenena commendantur, Platina. De cuniculis isicia proximum locum habent, post isicia de phasianis quæ præferuntur, Apicius 2. 2. De cuniculi coctura uide infra in Lepore ex Platina. Cuniculorum foetus uentre exectos gratissimo cibo laurices appellant, Plinius: Nostri inhumanas istas & inimicas naturæ delicias non agnoscunt. Laurices unde dicantur non facile coniecerim: nisi quis laurices tanquam à lauitijs malit.

G.

Ad synanchen remedium sic, Cuniculum uiuum in olla rudī combures, & puluerem de ipso cum costo & folio æquis ponderibus miscebis, & sic in potione plenum cochlerare de hoc puluere cum uino dabis, atq; etiam fauces inde perfricabis, Marcellus. Reponitur etiam adeps cuniculi. Is autem, ut Syluius scribit, inter taurinum & suillum fuerit, ut uulpinus etiam, melinus, felinus, &c. Pinguedine neruos Mulceo, Vrsinus Velius. Stomachum pulpa uorata iuuat. Idem: Apparet eum decetum ab Isaci interprete, qui pro herinaceo cuniculum uertit, & alia etiam quæ partim ad marinum partim ad terrestrem echinum pertinent, uni cuniculo falsò attribuit, quem recentiores multi secuti errarunt.

Errarunt, Platina, Grapaldus, & alij. Cuniculi & leporis cerebella contra uenena commendantur, Platina.

H.

Cuniculi dicti ab eo quod sub terra cuniculos ipsi facere soleant, ubi lateant in agris. Cuniculum, (genere neutro, in quo ab alijs authoribus positum non reperimus) foramen sub terra occultum: aut ab animali, quod simile est lepori appellatur, quod subterfossa terra latere est solitum: aut à cuniculorum similitudine, qui omnem materiam intrant fidentes, Festus libro 3. Hyponomus Thucydidi subterranea cauitas occultior est: cuniculum interpretari possumus, & factum inde uerbum *κύνειον*, *κύνειον* cuniculum agere, Calius. Strabo cuniculorum foramina simpliciter *ὀπίς* uocat. De cuniculis per quos murus effoditur aut ciuitas penetratur scribit Vegetius de re militari 4. 24. Cuniculis oppugnare, *κύνόμοις πολέμειν*, dicitur qui non aperta uia, sed dissimulanter ac dolis rem gerit: contra qui palam agit quod agit, machinis agere dicitur, *ὄνκ' ἐπὶ κύνόμοις ὁ Κάϊσαρ, ἀλλ' ἥδ' ἐν μηχαναῖς ἀπέσι πλὴν πολιτείαν*, Catulus Lucatius in senatu, apud Plutarchum in uita Caesaris, Erasmus Rot. Quæ res aperte petebatur, ea nunc occulte cuniculis oppugnatur. Catullus Celtiberiam uocat cuniculosam, id est cuniculis plenam. Agere cuniculos, meatus subterraneos fodere, apud Caesarem lib. 8. de bel. Gal. & Cicerone 3. Offic. Is qui sub terra cuniculos fodit, cunicularius Vegetio nominatur. Alterum genus concharum purpura uocatur, cuniculatim procurrere rostro, & cuniculi latere introrsus tubulato, qua proferatur lingua, Plin. 9. 36. Alij codices, etiam antiqui, canaliculatim habent, & canaliculi: sed legendum uidetur cuniculatim, uel clauiculatim (à clauiculis uitium, *ἐλκυσσίδας*,) ex Aristotele qui scribit *κύνουσίδας*. Cæterum uerbo cuniculatim Plinius supra quoque utitur lib. 9. cap. 33. (his uerbis, In concharum generibus magna uarietas est, crinita, crispa, cuniculatim, pectinatim, imbricatim undata,) Hermolaus. ¶ Curiana regio noui orbis cuniculos habet, uillo, colore, ac magnitudine leporibus similes, P. Martyr. Idem lib. 5. Oceaneæ decadis, Vtias (inquit, in nouo orbe) uocant animal cuniculo nostro simile: Et rursus lib. 8. Vtias muribus non maiores scribit: & ab Hispanis ad cibum requisitas aliquoties meminit. ¶ Triquadra patria Hannibalis, Plinius 3. 5. Quidam Triquadram legunt, quod ea sit eius forma: & à nautis Cunicularia, ut alia multa, ab animalis eius copia dicatur, alias deserta. Ibidem aliqui non patria sed parua legunt: sed uidetur etiam patria posse, quod Hannibal, teste Lioio, in Hispania non Africa sit editus, Hermolaus. Cunicularia insula parua sunt, Corsicæ insulae uicing, (inter Corsicam & Sardiniam, Perottus:) ut scribit Plinius. 3. 6.

DE DICTYE.

DICTYES animalia in Africa, ut scribit Herodotus lib. 4. Apud Pastorales Afros Orientem uersus, gignuntur (inquit) bassaria, & hyænæ, & hystriches, & arietes agrestes, & dictyes (*δίκτυες*) & thôes, &c. Hoc animal ne nominatum quidem alibi usquam reperio: coniectio autem quadrupedem esse uisiparam, quod cætera quæ eodem in loco recensentur animalia omnia eiusmodi sint: Quamobrem nihil huc pertinet quod Hesychius & Varinus docent, dictyn apud Lacones istinum, id est miluum appellari.

DE EALE.

NASCITUR apud Aethiopes & quæ uocatur eale, magnitudine equi fluuiatilis, cauda elephanti, colore nigra uel fulua: maxillas apri, maiora cubitalibus cornua habens, mobilia, quæ alterna in pugna sistit, uariatque infesta aut obliqua, ut cunctæ ratio monstrauit, Plinius. Est & eale (inquit Solinus cap. 55. scripserat autem proxime de Indis, & animalibus apud eos) alias ut equus, cauda uero elephanti, nigro colore, maxillis nigris, præferens cornua ultra cubitalem modum longa, ad obsequium cuius uelit motus accommodata. Neque enim rigent, sed deflectuntur ut usus exigit præliandi. Quorum alterum cum pugnat protendit, alterum replicat, ut si ictu aliquo alterius acumen obtusum fuerit, acies succedat alterius. Hippopotamis comparatur, & ipsa sanè aquis fluminum gaudet, Hucusque Solinus.

DE ECHINO TERRESTRI.

A.

DE ECHINO, quanquam Græco nomine, hoc loco scribere uisum est, quoniam herinaceum suum Latinis inconstanter scribi uideo, etiam eruditiss: quidam enim aspirant, ut Plinius, Gaza, Pontanus, alij: sunt qui sine aspiratione scribunt, Hermolaus, Massarius, &c. In penultima etiam nonnulli, i. uocalem pro e, ponunt, ut Eucherius. Ego semper aspi-
re malim, ut Plinius fecit: nam qui spiritum detrahunt recentiores sunt omnes. Accedit etymologia: putant enim grammatici quidam heritium uel herinatium (sic legimus in Pontani de aspiratione libro, penultima per t. & i. non per c. & e. expressa) ab horrendo dici, atque exinde aspirationem trahere. Quinetiam Galli aspirantes scribunt in sua lingua, Hispani tamen non aspirant. Non inepte etiam ab hærendo aliquis deriuat, quod fructus & alia spinis eius infixæ hæreant. Echinus tam aquatilis quam terrestris Græca uox est, à Latinis erinaceus appellatus: quanquam Theodorus echinum ma-

L 2

rinum ubiq; nō aliter quā echinū interpretatur, Pliniū forte imitatus, at eum qui terrestris est erinaceum conuertit, Massarius, Ego aquatilem echinū à Latinis erinaceū appellari authorem non habeo: (licet Itali uulgo hodie ricciū tum terrestrem tum marinum appellēt pro ericio per aphæresin.) Quamobrem & Massarium miror & Hermolaū, qui echinū piscem (sic enim impropiè uocat cum branchias nō habeat, melius quidam ostreis adnumerant) erinaceum Latine uocari scribit. Herinaceus qui & herix, & hericius, quod spinis horreant dicti, ut quidam uolūt, Perottus. Herices, quod spinis horreāt, Grapaldus. Hericij, qui & echini dicuntur, Eucherius. Varro inuenisse se ericium cum proboscide scribit, ut Nonius citat ex Varronis Sexages. his uerbis: Inuenisse se cum dormire coepisset, tam glaber quā Socrates, caluum esse factum ericium epulis albis cum proboscide. Syluaticus barbare iricium protulit. Implicitumq; sinu spinosi corporis erem, Nemesianus. קיפוד kipod Hebraice herinaceum sonat: quam uocem licet alij aliter interpretentur, herinaceū tamen esse constat: quoniam medici ut Serapion, Syluaticus, & alij qui Arabice scripserunt ceusud appellant (apud Auicēnam cauesed scribitur) & Græcorum de echino terrestri uerba eius mentioni adscribunt. R. David Kimhi autem solitudine gaudentem interpretatur, quam Ioseph Kimhi pater Dauidis Arabice uocauit קופא, uulgo טרטוג tartuga, (id est testudo, sed inepte ut uidetur cum pro aue ponatur: forte turtur legendum, quæ uulgo ubiq; ferè nomen Latinum retinet, & solitaria auis est.) Idē Kimhi Sophoniæ 1. lingua Ismaëlitica

(inquit) dicitur קפיר, Arabice كوفار: addit Esaiæ 14. semper in aquis uersari. Salomon קופיר uocat, (alludens puto ad Gallicam uocem herisson,) id est hericium, secutus nimirū nostros interpretes. Nam Septuaginta Esaiæ 14. & Sophoniæ 2. ἐχινον uertunt, Hieronymus hericium. Ita etiam Esaiæ 34. ubi Salomon autem dicit זיזא זיזא zizeta uel ciuzeta, id est noctuam. Redigam Babylonem in possessionem erinacei, & in stagna aquarū, Esaiæ 14. Hebraice kipod est: quod animal esse aquaticū uel saltem quod iuxta aquas habiteret, ex his concludi posse aliqui putant: & quoniam uerbū præcidere uel succidere Hebræis significat, eruditus quidam apud nos lutram, seu potius castorē, qui arbores succidit, esse colligit. Ab hac uoce ultima tantum litera differt קיפוז kipoz, quam R. Kimhi eiusdem cum kipod significationis existimat, quoniā zain & daleth crebrò inter se permutantur: similiter Salomon. Septuaginta etiam echinū, & Hieronymus hericium exponit. Abraham Esra non sine ratione refellit, autem esse contendens. Nam Esaiæ 34. autem esse apparet ex eo quod alijs tribus auium nominibus

nominibus coniungitur. (Munsterus noster eo in loco non kipoz sed kipod legit, & ululā uertit: in Dictionario tamen suo kipoz uocem inde citat: & exemplaria quædam kapon habere monet; Chaldaica quidem translatio kipod habet.) Quidam apud nos uulturem esse conijcit, quoniam ea maxime sit solitaria avis, ut cuius nidum homines ignorent, teste Plinio: accedere etiam etymon uocis ab insiliendo aut inuolando dictæ, id קפז kapaz sonare in lingua Syrorum. Sed hæc coniecturæ sunt; neque enim necesse est autem esse quod cum auibus nominatur: neque etymologia probationibus rerum satis efficax est. Ego in uulgatis dictionarijs kapaz uocem cum zade, non cum zain, in fine scriptam reperio, quam claudere & contrahere exponunt, quod herinaceo præcipue cōuenit. Pro kipod Hebræorum Chaldaei קופד kopeda dicunt. Errant qui thapfa erinaceum faciunt: cuniculus enim est, ut supra docui. Hoc quoque uobis immundum sit inter reptilia quæ repunt super terram, mustela, mus, atque bufo iuxta genus suum: ericius, chamæleon, &c. Leuitici undecimo interprete Munstero: pro ericio Hebraice habetur חנקת haanaka, quam uocē Kimhi interpretatur pro reptili quod semper clamet, & inde nomen sortitum sit: Autho Concordantiarū Esra reptile uolans. Chaldaicus interpretis Leuitici undecimo uertit ילא iala, & ילא iela, id est hîrudo uel sanguisuga. Arabs, وعل ueral. Nicolaus Lyranus R. Salomonem secutus, hericius: qui tamen alibi בריא exponit, id est fibrum seu castorem, ut Munsterus legit; uel ut nostrorum quidam, uiuerra: Septuaginta μυγਾਲη, Hieronymus mygale, id est mus araneus. Agelmin, id est ericius, Syluaticus, Adulbus, id est ericius montanus, Vetus glossographus dictionum Auicennæ: Ego in Auicennæ textu adulbus reperio, & hystricem esse puto, ut in hystrice dicam. Aliaha secundum quosdam est ericius magnus spinosus, (hystricem intelligere uidetur:) secundum alios uerò, ericius minor, Andreas Bellunens. Aema zameleantos, id est sanguis ericij, Syluaticus manifesto errore; legendum Hæma chamæleontos, id est sanguis chamæleontis. χηρ, echinus, Hesychijs & Varinus; nec aliud addunt, ut dubium sit de terrestrine uel marino accipi debeat. Sed conijciat aliquis terrestrem ita dictum quod χηρ ἢ πῶς ὀφειμι, id est solitarijs agat; uel χηραμὶς, ἢ χηραμίδας, id est latibula seu foramina subeat. Ἀκανθωνῶν, herinaceus terrestris, ἐχίν, Hesychijs & Varinus: à dorso spinosus; unde & ἀκανθόχρηρ uocatur, quasi porcus spinosus (quanquam hodie uulgò non herinaceus, sed hystrix ita nominatur) ab Etymologo & Varino. Eruditus quidam nostri sæculi acanthochæron à Græcis quibusdā hystricem uocari scribit, sed nulum testimonium adhibet. Ἀκανθινον, ῥάμνον καὶ ἐχίν, Hesychijs & Varinus. Ἀκανθῶν ἵδμεν animal & auem interpretantur: nec exprimūt quale animal; & acanòn scarabei genus. Apud Dioscoridem echinos chersæos, id est herinaceus terrestris appellatur, & nescio à quibus ἀκέθιον ἐπίγειον: ego acanthion potius legerim à spinis. Nam & Galenus lib. i. cap. i. de compos. med. sec. locos, in medicamento quodam quod locos etiam caluescentes prohibere, & pilis induere possit, acanthionem terrestrem, herinaceum interpretatur: nam in eodem medicamento echini marini assumuntur. Azani uel Aeza: nuel Azanium, urbs est Phrygiæ, quam Hermogenes ἐξανάγων scribi debere putat. Fertur enim eo in loco frequentes uillas fuisse rusticorum: & cum aliquando fames ingruisset & pastores sacrificijs nihil impetrarent à dijs, Euphorbus quidam τῶν ἀνδρῶν, id est uulpem, (uidetur ἀνάγων legendum, si supra recte scribitur ἐξανάγων: uel ἀγανδρῶν, si inferius recte ἐξαγανδρῶν:) & ἔξιν, id est echinum dæmonibus immolauit, unde placatis dijs terræ fecunditas rediit. Quamobrem à uicinis sacerdos & princeps creatus est, & ciuitas ab eo dicta ἐξαγανδρῶν, quod ad uerbum sonat ἐχινάλωπης, Stephanus in Azani: ex quo Erasmus etiam transtulit in prouerbio Azanæa mala. ¶ Herinaceus, Italicè riccio, uel ut alij scribunt rizo: Hispanis, erizo: Lusitanis ouriso uel orico cachero, eò quod corpore contracto sese occultet: cacher enim occultare est. Gallis herisson, Germanis igel, uel eigel ut in Germania inferiori scribunt; Hollandis een yseren vercken, quasi porcum ferratum dicas. Anglis heggehogg, id est sapium porcus, quoniam in sapibus uersari solet; uel urchin, quo nomine hominem etiam appellant incuruiceruicum, hoc est qui caput & collum ad pectus inclinat. Illyrice gels, malox, tzuuijerzatzko, otzjischax. ¶ Oppianus circa finem lib. 2. de uenatione duo echinorū genera describit, maius & minus, his uersibus quos propter elegantiam adscribendos iudicaui.

ὄνκ ὀρέω κρυόρον γῆν' ὀκείοντ' ἐχίνος
 Ἀργαλέαι μορφάι, κρυόρον τε περὶ δ' ὀμορον ἐρίος.
 Τυτθῆσι φείστοντες ὑδὶ πτελῆσι ἀκάνθους.
 μέλλοντ', ἀμείδ' υμοὶ γὰρ ἐχίνοισ' ὀκύνδοισιν
 οἱ μὲν γὰρ βαοὶ τε καὶ ὀπιδανοὶ πτελῆσι,
 οἱ δ' ἀρὰ καὶ μέγ' ἐσσι πολὺ μέλλοντες, ἡδὲ ἐκαστὸν ὄνκ
 ὄνκ αὖτε φείστον ἀρεστοτόμισιν ἀκωνάις. Dictionem πτελῆσι à rectio πτελῆς deduco, ut πτελῆτες ἀκάνθους & πτελῆται σαρπηδόν apud Homerum: Alia lectio πτελοῖσι, quæ si placet, legatur ὑπὸ πτελοῖσι ἀκάνθους, ut lib. 2. de piscatione, ubi herinacei & serpentis pugnam describit. Sunt è genere herinaceorum maiores hystrices, Grapaldus. Oppianus quidem de hystriche seorsim agit libro tertio de uenatione, cum herinacei maioris mentionem ijs in uersibus quos iam recitaui libro secundo fecisset: Plinius hystrices ex herinaceorum genere facit, & similiter hybernīs se mensibus condentes. Remedia quæ ex ustorum cinere, eadem in hystriche & efficaciora sunt, ut infra dicemus. Varro inuenisse se ericium cum proboscide scribit, ut citat Nonius. Hunc equidem echinum suarium crediderim, cui proboscis est qualis in suum genere, Germani uulgò sewigel nominant: alterum genus, minus nī fallor, rostro simile canī, hundsigel. Spinās habet hericius uterq; tam caninus quā porcinus, Alber-
 tus. ¶ Differunt etiam loco; nam alij agrestes siue syluatici, alij circa domos reperiuntur.

B.

Echinus terrestre animal est, cuniculi magnitudine, sed specie porcina, aculeis uallatus quemadmodum hystrix est, Massarius. Vallatus est aculeis extra quam ore pedibusque ac parte inferiore, quam rara tantum & innocua lanugo operit, Hermolaus. Porcelli formam habet, spinosus ubique praterquam in uentre, Isidorus. Pinguis est & porcelli modum exprimit cum excoariatur, Albertus. Mirabile in Creta apros, herinaceos, &c. non esse, Plinius. Hericij ita spinoso defenduntur tegmine, ut ne contingi quidem possint, Eucherius. Aculeos qui a nonnullis uice pilorum geruntur, genus esse pilorum existimandum est, ut herinaceorum aculeos, Aristoteles. Herinaceorum pili paulatim adeo duritate degenerant, ut non pilis praterea, sed spinis similes esse uideantur, Idem. Aegyptijs muribus durus pilus sicut herinaceis, Plinius. Herinacei testes intus sunt, cutis enim eorum efficiendo scroto inepta est, Aristot. Et alibi testes eis intus lumbis adherere scribit. Omnibus quae animal generant, testes antehabentur, uel intus, uel extra, praterquam herinaceo: hic enim unus lumbis adherentes continet, ob eandem qua aues causam: coitum enim herinaceorum celeriter fieri necesse est, cum non more quadrupedum superueniant tergis, sed erecti coniungantur propter aculeos. Duos anos ad stercore emittendum solus ericius dicitur habere, Albertus.

C.

Herinacei in saporibus dumosis & uineis per autumnum praecipue diuersantur. Conduntur in arbores cauas hyeme, & cibis (pomis praecipue) per aestatem congestis uescuntur. Echinum aiunt ad annum usque sine cibo durare posse, Aristoteles in Mirabilibus. Praeparant hyemi & herinacei (ut mures Alpini) cibos, ac uolutati supra poma (mala & pira, ut alij; uel etiam ischadas, ut Philoles) affixa spinis, unum non amplius tenentes ore, portant in cauas arbores, Plinius, & Aelianus. Herinaceus potamogitone herba interimitur, Aelianus. Admirabilis est illa echini pro catulis (πρὸς τῷ σκυμνίῳ) sollicitudo ac prouidentia. Vites subit uindemiae tempore, pedibusque botrorum acinos in terram decutit: hos isthic circumuolutatus, excipit confixos spinis. Ac memini cum iam olim nobis quitum aderamus omnibus spectantibus botri reptantis ingredientisque speciem praerberet, adeo se cumuauerat atque oppleuerat uitis. Mox ut subiuit latibulum, ex se decerpenda quae collegit catulis praebet, ut partim fruantur, partim recondant, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. *Καταμαρτυρεῖ τὸ ἐχίνου ἰδιὸν ὡς ἂν ὁ πρὸς τὸν φέροντα ῥάγας ἀπὸ τῆς αἰνῆς τῶν ὡς ἂν δὴ πρὸς τὸν δούλοιο*, Suidas ex Epigrammate. Est autem *θαλόπεδος* (sic scribi debet per α, in prima syllaba) locus planus tanquam areola sub dio ubi uiae Soli expositae siccantur, quasi τὸ εἰς τὴν πύδην, Varinus. Si quid deciderit ex fructibus, quos uolutatus aculeis suis infixerit, reliquos etiam omnes excutit, reditque ut aculeos omnes repleat, Iorach. Lac etiam & uinum bibunt cum in domibus aluntur. Herinaceis coitus erectis, partibus supinis herentibus sibi aduersis, Aristoteles. Herinacei stantes ambo inter se complexi coeunt, Plinius. Cur coitus eis celeriter peragatur praecedenti cap. dixi. Echinus parturiens cunctatur, uide capite octauo inter Prouerbia.

D.

Echinus animal est uafricia insigne, quo nomine Nauplium ex ingenio nimis callido Echinum appellauit Lycophron, Calius. Herinacei mutationem aquilonis in austrum condentes se in cubile praefagiunt, Plinius. De herinaceorum sensu locis multis perpensum est, ut qui in cauernis sunt, commutent sua cubilia, aquilonum & austrorum mutatione: qui autem intra tecta aluntur, ad partes discedunt: quod ita fieri cum Byzantij quidam animaduertisset, consecutus existimationem est, tanquam tempus futurum posset praefagire, Aristoteles. Duo uero foramina eius cubile (κοιτῶν, φωλεός) habet: alterum ad austrum, alterum ad boream pertinet: ac pro temporis ratione, sicut uelum gubernatores nauis uicibus transferunt, sic id quod ad uentum spectat, obstruit: alterum autem aperit. Atque hoc Cyzicenus quidam cum animaduertisset, nomen sibi ea ex re peperit, tanquam suo ingenio uentos praediceret, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. ¶ Serpens & herinaceus (ut Oppianus refert libro de Piscatione secundo) mutuo inter se odio flagrant. Quamobrem si in latibulis occurrant, echinus mox in orbem se contrahit, ut praeter spinas nihil emineat. Irruens uero in eum serpens, & spiras implicans, frustra mordet: & quo arctius illum circumuoluta premit, eo magis ipsa se aculeis infigit & uulnerat: quibus utcumque afflicta, non remittit tamen, donec emoriatur: alias quidem simul ambo pari casu intereunt: alias echinus euadens, serpentis immortui corpus aut carnes adhuc aculeis infixas gestat. Herinaceus lupus timet ac fugit, Iorach. Memini aliquando audire leporem deprehensi herinacei aculeos singillatim dentibus extrahere, & nudatum postremo corpus uorare, quod mihi parum uerisimile fit.

E.

Herinacei ubi sensere uenantem, contracto ore pedibusque, ac parte omni inferiore, qua raram & innocuam habent lanuginem, conuoluuntur in formam pilae, ne quid comprehendi possit praeter aculeos. In desperatione uero, urinam ex se reddunt tabificam tergori suo spinisque noxiam, propter hoc se capi gnari. Quamobrem exinanita prius urina uenari, ars est. Et tum praecipua dos tergori, alias corrupto, fragili, putribus spinis atque deciduis, etiam si uiuat subtractus fuga. Ob id non nisi nouissima spe maleficio illo perfunditur. Quippe & ipsi odore insutum ueneficium ita parcentes sibi, terminumque supremum opperientes, ut ferme ante captiuitas occupet. Calidae postea aquae aspersu
resoluitur

resoluitur pila: apprehensusq; pede altero ē posterioribus, suspendio ac fame necatur. Aliiter non est occidere & tergori parcere, Plinius. Terrestris herinaceus inter animalia inuida censetur, statim ut capitur, urina sua reddita tergus suum cōspēgit, cuius uī perfusum corrumpitur, & quod futurum erat ad multa utile, reddit inutile, Aelianus. Mihi quidem non inuidia aduersus hominē (quam stultē etiam alijs quibusdam animalibus tribuit antiquitas, plebeiam scilicet & anilem persersionem secuta) sed metu potius, cum capiendus est herinaceus urinam reddere uidetur. Cum insidias sentit, undiq; se spinis claudit, & difficulter se uidendum prabet atq; palpandum; sed quando in aquam calidam mittitur, statim ea delectatus in planam membrorum deiectionem ostensionemq; resoluitur, & sic inoffense uidetur atq; palpatur, Isidorus. Vide etiam infra in proverbio, Scit multa uulpes, sed echinus unum magnum. Terreni herinacei nunc ueteratoriam explicabo: Cum enim is uicinus est ut capiatur, contortissime seipsum concludit, & tantopere contrahit, ut comprehendī non queat, simul & animam continet, spiritumq; comprimit, & ab omni motu cōquiescens, mortui speciem præfert, Aelianus & Philes. ¶ Ipsum animal non uerentur pleriq; dicere uitā hominum superuacuum esse, si non sint illi aculei, frustra uellerum mollicie in pecude mortalibus data. Hac cute expoliuntur uestes, Magnum fraus & ibi lucrum monopolio inuenit, de nulla re crebrioribus senatusconsultis, nulloq; non principe adito querimonijs prouincialibus, Plinius. Huius monopolij (inquit Hermolaus) mentio fit in Iustiniani codice, quem locū recentiores Legulei ridiculē sunt interpretati. Pecten echini (nempe terrestris) uocatur iureconsultis echini pellis uestium deterfui accommodē concinata, cuius author rei Plinius est, Cælius. Erinacei cute expoliuntur lina, & uulgō ericiū appellant, Massarius. Pellis herinacei cum suis spinis hastili præfigitur, ut eo fugentur canes.

F.

Veteres herinacei cute expoliebant uestes, cibum uerò ex eo non sumebant ut nos facimus, Sippontinus. Audio apud nostrates suarium tantum, non item caninum echinum mēsis admitti. Cute detracta inferuefaciunt paululū uīno cum aceto: inde lardo & caryophyllis confixū in uerū assant. Herinacei carnem iucundam esse aiunt, si capite percusso uno ictu interficiatur, priusquam in se urinam reddat, &c. Plinius. Caro eius in cibo sumpta aduersus quos morbos ualeat sequenti capite dicam. Hystricis caro, ut herinacea, licet non admodum inter esculenta comedatur, stomachum tamen adiuvat, aluum soluit, &c. Platina à barbaris authoribus deceptus: marinis enim tantum Græci ista attribuunt.

G.

Colicum remedium per experientiam receptum, Baccas lauri decem, piperis grana septem, opopanax magnitudine ciceris, conijce in aquæ cyathos tres, totumq; simul feruefactum bibendū præbe, quiescatq; inde æger, & perfecte sanitati restituetur. Oportet autem, inquit Galenus, ad uiros masculi, ad foeminas muliebris sexus herinacei internā membranā accipere, exiccareq; ac contundere, eiusq; partes tres prædictis ammiscere, Aërius lib. 9. cap. 31. interprete Cornario. Græcum exemplar non uidit: sed conijcio Græce echinum legi, cum aliud herinacei nomen usitatū non habeant Græci. Significat autem echinus, ut capite octauo ostendam, membranā quoq; interiorem uentriculi in gallinaceis aut gallinis, quam aliqui stomachicis commendāt; Et de hac forte intelligenda sunt Aëtij uerba. Herinacei utriusq; tum marini tum terrestris corpus uisum cinerem efficit facultatis tum extergentis tum digerentis, tum detrahentis. Itaq; eo quidam & ad excrescentia, & ad sordida usi sunt ulcera, Galenus de simplicib. 11. 28. Dioscorides tamen eam facultatem marino priuatim attribuit. Terrestris simul & marini echini cinis, abstergit, resoluit, & exiccat, Auicenna. Cinis de pelle herinacei (terrestris, siue marini) confert ulceribus sordidis, & carnem superfluam compescit, Idem, Rasis, Albertus. Pellis herin. terrestr. unā cum ipsius capite tosta, & in puluerem tusa ex melle inungitur ad alopeciam, Galenus lib. 1. Parabilem cap. 14. Cinis uisli echini cum spinis si pice misceatur, cicatricibus pilos reddit, Albertus, & Philes *ἡλκὸς τῶν πλῶν*. Herinacei cinis cum melle, aut corium combustum cum pice liquida, alopecias emendat. Caput quidem eius uisum per se, etiam cicatricibus pilos reddit, Alopecias autem in ea curatione præparari oportet nouacula & sinapi. Quidam ex aceto uti maluerunt. Quæ uerò de herinaceis dicuntur, eò magis ualebūt in hystrice, Plinius. Terrestris herinacei corium combustum, alopecijs cum pice liquida aptissime illinitur, Dioscorides, Aelianus, Auicenna, Rasis, Albertus. Erinacei caput & pellicula cōbusta, cinisq; ei adiecto melle illitus alopecijs cito prodest. Caput autem eius per se combustum, & adiecta ipsius adipe, cinis ille alopecijs illitus, etiam cicatricosis facit pilos renasci: quod si totum ipsum quis extrahat, & puluerem eius benetratum cum adipe ursina caluo ad integrum capiti imponat, decorem pristinum restituet capillorum, Marcel. Et alibi, cinis (inquit) exusti erinacei recētis, uel simus erinacei recēs, & sandaracha, cū aceto & pice liquida mixta & imposita fluētes capillos cōtinent. Author est Achrion alopecie mederi cinerem ericiorum marinorum cum gallis rubeis & amygdalis amaris, æquali omnium portione (ut sint tres partes æquales, quibus addatur simi murium pars dimidia, Albertus:) permixta hæc cum aceto diu teres, & impones. (Medicamentum hoc apud Galenum, statim post Critonis pharmaca ad alopeciam Heraclidē adscribitur, lib. 1. cap. 1. de Compos. sec. locos.) Eiusdē facultatis est cinis ericij, uel corij, uel capitis eius, uel interiorum, si seipsum urfi admisceas: & iam currit aqua absq; sepo in iuuamento, (uel ut Albertus habet, iam enim incipiet humor recurrere absq; labore;) postquam fricatur

locus affectus donec rubescat, Rasis & Albertus. Herinaceorum marinorū testas exustas & aqua subactas locis præfrictis impone. In quibusdam exemplaribus non aqua, sed adipe urfino excipi debere herinaceorum cinerem reperi, quod mihi magis placuit; hoc enim modo efficacius redditur, Galenus lib. 1. de compos. med. sec. locos, inter Critonis medicamenta ad alopeciam. Herinaceorū marinorum testas uistas, ex melle & aceto prærasis illine, Soranus ibidem. Ericius uustus tritus si imponatur fistulæ, iuuat, Rasis & Albertus. Lichenas in facie cinere herinacei ex oleo illinunt: In hac curatione prius nitro ex aceto faciem foueri præcipiunt, Plinius. Attritis medetur cinis muris syriaticis cum melle, uel herinacei, Plinius. Herinacei ter. cinis in uini potione sumptus, remedium ad dolores renum adhibetur, & ad aquam intercutem, Aelianus: Vetusiores carni sicca in cibo sumptæ eadem tribuunt. ¶ Assiccata caro (σικκωμένη), Plinius inueteratam reddit, Arabum interpretes salitam) & cum aceto mulso pota, nephriticis seu renum uitij auxiliatio est; item aquæ quæ cutem subiit, conuulsionibus, elephantia, & male habitis, quos Græci cachectas uocant, (Arabum interpretes initium hydropis uertunt) uiscerum fluxiones exiccat, Dioscorides. Eadem ex Dioscoride repetit Galenus de simplicib. 11. 3. his uerbis, Scripserunt quidam herinacei terrestres carnem desiccata prodesse elephantio obnoxij, cachectis, conuulsionem sæpenumero patientibus, nephriticis, laborantibus aqua inter cutem quam anasarca uocant: Quod si ea efficere potest, facultatē habuerit ualenter simul digerentem desiccantemq, sicut & caro mustelæ arefacta. Eadem quoq, apud Rasin & Albertum legimus. Isaaci interpretes magna imperitia cuniculo, uel ut Belluacenlis habet kericulo, attribuunt uim dissoluendi, stomachum roborandi, aluum molliendi, urinam prouocandi; lepra deniq, & elephantia si medendi: Alij herinaceo eadem omnia; sed ij quoq, peccarunt: nam cum Dioscorides alijsq, Græci seorsim de marino echino scripserint, eum in cibo sumptum stomacho gratum esse, bonam facere aluū, & urinam ciere; & rursus priuatim de terrestri, quod elephantia si alijsq, paulo ante enumeratis morbis subueniat, illi in unum omnia confuderunt. Ericius montanus melior est domestico, & habet spinas in modum acuum (sagittales Auicenna) & est consimilis in cura, melioris comestionis, magisq, iuuat stomachū, & uentrem magis mollit, urinamq, ciere efficacius, Rasis & Albertus. Mihi quidem herinaceus montanus ille hystrix esse uidetur, adulbus ab Auicenna dictus: nam Syluaticus quoq, adualdul primum, deinde adubul ericiū montanum interpretatur, qui uulgo dicatur istrice. Quod autem is in cibo sumptus ea præstet, quæ Rasis, Albertus, & eos imitatus Platina ei tribuit, ex ueteribus authorem habeo neminem; Echinis enim marinis tantū omnes has facultates attribuunt: herinaceo uerò terrestri & hystrici, neq, simpliciter, neq, magis aut minus quàm marinis. Quanquam enim in remedijs ex usto corpore coriue aut spinis, eandem uim terrestri & marino echinis esse Galenus tradit; Plinius uerò, Quæ de herinaceis, inquit, dicuntur, eò magis ualebunt in hystrice; longè tamen alia ratio est, si in cibo sumantur: quod illi non animaduertunt. Ericius terrestris salitus aduersus elephantia si prodest: item paralyti & spasmo, & uitij neruorum omnibus, Auicenna. Coctus aut assus ericius in lepra remedium est, Rasis. In contractione neruorum caro palumbina in cibis prodest & inueterata, herinacei spasticis, Plinius: Distinguedum forte post prodest, non post inueterata, ut cum Dioscoride ei conueniat. Carnes inueteratæ herinacei sumptæ utiles sunt hydropicis, Plinius. Salsa ericij caro cum oxymelite iuuat hydropicos, Auicenna & Rasis: Albertus addit, ad omnes hydropis differentias prodesse, nempe carnosam, (ut ipse loquitur,) tumidam, & citrinam. Eadem caro salsa, cum oxymelite pota, salubris est in dolore renum, Rasis, Auicenna, & Dioscorides, & alijs: Solus Philes herinacei usti cinerē cum uino albo potum dolentibus renes mederi scribit. Caro ericij salutaris est in phthisi, Auicenna. Ericius coctus aut assus phthisicos iuuat, Rasis. Emplastrum ex ericio ualet contra neruū contractum, & dolorem in uentre natum ex crassis flatibus, & difficultatem digestionis, Rasis: quæ autem bonum authorem hæc scribendo secutus sit, non inuenio. Herinaceorum cinis cum oleo perunctorum custodit paratus contra abortus, Plinius. Inueteratas (inquit Plinius) herinacei carnes quis possit dare potui ferenti, etiamsi certa sit medicina? Herinacei carnem iucundam esse aiunt, si capite percussio uno ictu interficiatur, priusquam in se urinam reddat: Eos qui carnem ederint, stranguriæ morbum contrahere minime posse. Hæc caro ad hunc modum occisi, stillicidia uesicæ emendat: Item suffitus ex eadem. Quod si urinam ex se reddiderit, eos qui carnem ederint, stranguriæ morbum contrahere traditur, Plinius. Caro ericij terreni efficit ne pueri lectos permangent: urinam enim tantopere retinet in cibo sumpta, ut si assidue quis ederit, urinæ difficultatem incidere periclitetur, Auicenna, & Rasis similiter, sed obscurius. Si abscindatur caro herinacei absq, decollatione, deinde suspendatur super bestiam aut hominem, qui ægre reddit urinam, mox & facile eam emitter, Rasis. Herinacei caro optimè decocta atq, in cibo sumpta, strangurijs mirè subuenit, & citò naturalē urinæ cursum relaxat, Marcellus. Idem alibi echinos cum aculeis suis teri iubet, & ex mulsa aqua frequenter accipi aduersus dysuriam: Plinius uero echinos cum spinis suis tufos & è uino potos, calculos pellere scribit, de marinis intelligens, qui & alijs (inquit) in cibis ad hoc proficiunt. Caro ericij terreni confert febribus diuturnis, Auicenna & Habix apud Serapionem. Eadem succurit morsis à serpentibus (uermibus) uenenosis, Auicenna. Medicinalis est herinacei pellis, nisi ab eo permingatur, Philes. ¶ Herinacei adeps (caro assiccata potius, secundum Dioscoridem) prohibet uiscerū fluxiones, Auicenna. Ericij salis, & in aqua feruentis innatans collecta pinguedo, si illinatur baculo, & is in domo

(uel

H.

¶ Echinus Græcis nomen est uasis ex are, aut opere figlino, in quod tabula ad iudicium pertis.

nentes (testimonia, uel testium dicta) coniiciebantur, aliàs coniecta signabantur: eius mētio fit apud Demosthenem, Aristotelem, & Aristophanem, Suidas, Massarius, Cælius, Pollux. In hanc capsam siue scrinium, testium dicta, acta litis, omniāq; à partibus prolata coniiciebātur, notisq; additis signabantur, ne quis dolus malus in ijs subesset. Vnde ea quæ in acta prolaturi erant, apud sequestrem de posaturi, quoad palam in iudiciū proferrentur ad sententiā ferendam, τὰ εἰς ἐχίνον ἐμβαλλόμενα appellabant, litis instrumentum significantes. Et εἰς ἐχίνον ἐμβαλλειν, pro eo quod est apud acta proferre. Ἐχίνος ἄγχις πὶ χειλὶν καὶ (legendum ἢ ut Aristophanis scholiastes habet) ἐκ κοράμω, εἰς δὲ τὰ γραμματεῖα τὰ πρὸς τὰς δίκας (aliàs μαρτυριῶν ἢ πινες ἐμαρτύρησαν καὶ κατασημαίνοντο) ἐτίθεντο. Hinc Aristophanes in Vespis, Κατὰ τὰς ἐχίνον. Echini, cadisci uel uasa erant, εἰς ἃ αὐτὰ μαρτυρίαι καὶ αἱ περικλήσεις ἔγγραφαι ἐμβαλλάντο ὑπὸ τῶν δικασζομένων, καὶ κατασημαίνοντο ἵνα μὴ εἰς κακουργήσῃ τὰ ἐμβαλλόμενα: Vel secundum alios, εἰς ἃ διατεταγμένα θύοι τὰ γραμματεῖα τῶν μαρτυριῶν ἢ πινες ἐμαρτύρησαν; καὶ κατασημαίνοντο μετὰ ταῦτα εἰ ἐγκληθεὶς ἢ διατεταγμένος δικασθεὶς ἐπιδίδου, Varinus, Suidas & alij. Quamobrem diatetarum, id est arbitrōrum, erat echinus, & ab ijs cum opus erat iudicibus tradebatur. Plura uide in Commentarijs Budæi. ¶ Pocula cum cyathō dum sustinet, affat echinus Vilis, cum patera guttus, Campana supellex; Horatius Serm. 1. Sat. 6. Hic, ut Acron docet, echinus genus est uasis ænei in quo calices lauantur, quam alij ampullam dicunt esse uitream; Scoppa Italice defrescatore exponit. ¶ Echinus genus est chytræ, id est ollæ, Pollux; item lebes, σκεῦος μαγειρικόν, καὶ ληψίς, Hesychius & Varinus. Ἐχίνον βυθόν, id est lebetem, Etymologus. Sunt item echini circa manus carpum ornamenta: sicut pericarpia, & item psellia ac bubalia, Cælius. Echinus muliebris ornamentī genus est, non dissimile omnino brachialibus & armillis, Hermolauus ex Polluce. ¶ Echinus, placenta secundæ mensæ apud Athenæum libro 14. uideatur autem in Rhodo fieri solita ex uerbis Lyncei illic citatis: ἄμυς uero, cui comparatur, Athenis. Pollux insulare placentam esse meminit, ἄμυς πὶ σιμίλει; ῥέμμα νοσηλῶν ὡς πλανκός, Hesychius. ¶ Ἐχίνοι, οἱ τῶν τευχῶν ἀγκῶνες, Hesychius. ¶ Echinus, fræni pars, Hesych. Fræni pars quæ ori inferitur χαλινός uocatur, cuius medium ἰνίον. τὸ ἥ ποδὶ αὐτοῦ δ' ἀκτῖνύλοι, ἐχίνοι, τριβολοί, ὅς τῃ μακροῦται (nisi malis πόδιμα σᾶται) ὁ ἵππος, Pollux. Et alibi, τὸ ἥ χαλινῶ τὰ σιδῆρα, ὑποσώματα: καὶ τῶν ὑποσώμων, τὰ ἥ κοῖλα ἐχίνοι &c. ¶ Ἐχίνος, τῶν κιονοκροῶν μέρους, Hesych. Inuenio echinum rectè dici partem in capitulo Doricæ columnæ: crassitudo quippe eius trifariam distribuitur: una enim portio est plinthus cum cymatio: altera echinus cum annulis; tertiā hypotrachelio contrahitur columnæ, Cælius. Echinocephalum Cratinus Periclem appellauit, Pollux libro 2. melius legetur schinocephalum, ut supra docui in Cane, Capitis octauī parte 2. Scillæ genus unum, aut bulbū eius omnem ab Hippocrate schinum uocari ait, thor est Galenus in glossis. Edulia quædam, ex amygdalis præcipuè, & alia ex uuis passis ad herinaceorum speciem à coquis parantur, & eorundem nomine apud nostrates uocantur, ut legimus in Balthazaris Dillingensis coqui libro Germanico. Est & militare in lingua nostra herinacei uocabulum, quum acies ita instruitur ut hastis undiquaq; rigētibus hostes excipiat. Rustici deniq; nostri herinaceum nominant abscessum, qui medias pecoris, uaccarum præsertim ungulas obsidet. Non alienum est ab hoc loco quod Cassiodorus Variarum libro quinto scribit, ubi diuersas amphitheatrales pugnas hominū aduersus belluas describens, Alter (inquit) se gestibili muro cannarum, contra sæuissimum animal, ericij exemplo receptatus, includit; qui subito in tergus suum refugiens, intra se collectus absconditur, & cum nusquam discesserit, eius corpusculum non uidetur. Nam sicut ille ueniente contrario reuolutus in sphaeram, naturalibus defensatur aculeis, sic iste consutili cratē præcinctus, munitior redditur fragilitate cannarum, Hæc ille.

¶ Echinus Aristoteli est pars uentris ruminantiū (ut & Hesychius scribit,) Gaza omasum transfert. Ἐχίνος καὶ τὸ βοὸς ἢ γαστήρ, παρὰ τὸ ἐπ' ἐχίνον γὰρ αὐτῇ τῷ τροφῇ, Suidas & Varinus. Meminit etiam Etymologus citans hunc Callimachi uersum, ὄν τε μάστιγι βοὸς πόδεσσιν ἐχίνον. Echinus dicuntur interna uentris Eustathio, siue uentriculus; & ut uult Nicandri scholiastes, uentriculus propriè bouis. Echinus uenter est in bobus, & in ceruis etiā, Cælius. Ἐχίνος σιμάνη καὶ μέρος ἀστέρος, Varinus; lege γαστήρ ex Etymologo. Lac coagulatur etiam à domesticæ gallinæ pellicula, quæ intra uentriculum stercorei destinata est, echinus ab aspritudine Græcis appellata, ceu cortex quidam, Berytius in Geoponicis Græcis. Ἐχίνος τῶν πτηνῶν ἢ κοιλία, Hesychius. ¶ Ἐχίνος, μικρόν τὸ θαλάσσιον ζῷον, ἢ τὸ πετεινόν, Hesych. Et alibi, Ἀκανθὶς ζῷον, φυτόν, καὶ πτηνόν, Idē & Varinus: ut echinus & de marino dicatur, & de aui quædam, quanquam πτηνόν & πετεινόν etiam ad insecta uolucra extendi possunt. Ego echinum autem nusquam legi, spinum saepe. Videtur autem spinus uox Latina, quam Græce ἀκανθὸν interpreteris, Scribitur autem σπῖνός etiam à Græcis. Gaza acanthidem autem ex Aristotele nunc spinum nunc ligurinum uertit; uicinat enim ex spinis et carduis. Imperitus aliquis pro spino echinum facile scripserit, & facilius Græcis literis; nec rari huiusmodi errores in Græcorum Lexicis sunt. In his uerbis Ἀκανθὸς ζῷον, intelligo echinum animal siue terrestre siue marinum, nam & alijs nominibus ab acantha deriuatis nominatur, ut supra ostendi. Post ζῷον aliquid deest, χερσαῖον, uel θαλάσσιον, uel πτηνόν, uel simile quid, ut rectè sequatur καὶ πτηνόν. Quod si hanc cōiecturam ut pro echino, si autem intelligimus, spinus legatur, quæ mihi quidem probabilior est, aliquis non receperit; aliam habeo, ut echini uel acanthi spinus nomine, insectum uolucra, nempe maximum scarabeum cornutū accipiamus, quem aliqui uulgo ceruum uolantem uocitat: is enim compressis cornuum ramis tanquam spinis configit quicquid in medio deprehenderit; & Ἀκανθὸν Hesychius scarabei genus interpretatur: uidetur autem

autem acanos idem quod acanthos, ut acanion quoque non aliud quam acanthion est. Sunt sane etiam cruribus spinosi scarabei quidam, ut in Historia insectorum uidebimus. ¶ Echinosus Polluci lib. 2. pars auriculæ est, ἡ πρὸς τὴν κυψέλλαν κυλίστης, id est proxima circa uel ante foramen auris concavitas, media inter foramen (quod κυψέλλαν uoco, licet etiam sordes eo contentas hac uoce significant) & auriculam. ¶ Hystrices generat India & Africa spina contectas, ex herinaceorum genere, sed hystrici longiores aculei, & cum intendit cutem missiles. ¶ Plura murium genera in Cyrenaica regione, alij lata fronte, alij acuta, alij herinaceorum genere pungentibus pilis, Plinius. In Cyrene aiunt plura murium esse genera, ὧν τινες γὰρ πλατυπρόσωποι ὡς πρὸς ἀγλαδίαν γίνεσθαι: πρὸς δὲ ἐχινώδεις, ὡς καλεῖσιν ἐχιδνάς, (lego ἐχιδνάς, à recto ἐχίν, ex Herodoti lib. 4.) Aristoteles in Mirabilibus, Gillius imperite in Aeliano 8. 9. ἐχινώδεις uertit, uiperæ speciem & similitudinem gerentes, quos indigenæ echinatos uocent. Aegyptijs muribus durus pilus sicut herinaceis, Plinius, & Aristoteles in fine libri 6. hist. animal.

¶ Echinum Massarius oleæ genus interpretatur tanquam ex Polluce: Hesychius ἐχίνος φοῖτον, id est mali Puniceæ genus. Est & herba genus apud Galenum, quam etiam erinon Dioscorides uidetur appellasse: quanquam in uetustis codicibus non erinos, sed echinos legitur: est & apud Hippocratem echini herbae mentio, Massarius. Apud Plinium lib. 23. cap. 7. erineos legitur: ubi de ficis & caprifiscis agens, Herba quoque (inquit) quam Græci erineon uocant, reddenda in hoc loco propter gentilitatem. Palmum alta est, cauliculis quinque ferè, ocimi similitudine, flos candidus, semen nigrum, paruum; tritum cum melle Attico, oculorum epiphoris medetur: utcumque autem decerpta manat lacte multo & dulci herba, perquam utilis aurium dolori, nitri exiguo addito: folia resistunt uenenis. Nicander etiam in Theriacis erinon uocat, & contra uenenata commendat, καὶ κλέβοντο ὃν ἀρπύζαιον ὄντας; & ἀρπύζου maceriam, Marcel. Verg. Nicandri uerba interpretatur, Et uirentis ad radices montium erini. Tradidit Diocles (inquit idem) à quo Plinius multa accepit, ocimo simile esse: nasci prope flumina & fontes: & præter id apricis locis & ad radices montium, Hæc ille ex scholijs in Nicandrum, quæ etiam admonent herbam ὄνιον uoce penans flexa trissyllaba, à Diocele ἐχινόν nominari uoce oxytona quatuor syllabarum. Sed Dioscoridis quoque uerba audiamus ex lib. 4. cap. 30. Erinon (inquit) sunt qui ocimoides, qui hydreron, Romani ocimum aquaticum dicunt (ut Marcellus uertit) nascitur fetus fluuios & fontes: folia habet ocimi, minora tamè, & in superiore parte incisuris diuisa. Ramuli exeunt dodrantes (κλωνία σπινθηριώδης, proinde non placet quod Plinius scripsit herbam esse palmum altam) quinque aut sex: flores candidi sunt: nigrum uerò semen, paruū, acerbum. Lacteo liquore abundant caulis & folia. Eius semen drachmarum duarum pondere quatuor cyathis (drachmis, Aegineta) mellis temperatum, contra oculorum destillationes inungitur, sufficitque eas. Aurium dolores finit addito sulphure ignem non experto & nitro instillatus succus, Hæc Dioscorides. Galenus lib. 6. simplic. medic. echinon uocans, easdem eius uires refert. Aegineta, per ignorantiam forte, bis comemorat, primum in Erino ex Dioscoride, deinde in Echino ex Galeno. Hæc herba quod sciam medicorum hodie nulli cognita est, quorum scripta in lucem edita uiderim: ego non hanc ipsam, sed congenerem aliam demonstrabo, quam Plinius militarē appellasse uidetur 24. 18. Lactoris, inquit, nota uulgo est, plena lactis, quod degustatum uomitiones concitat. Eandem hanc aliqui esse dicunt, alij similem illi, quam militarem uocant, quoniam uulnus ferro factum nullum non intra dies quinque sanat, ex oleo imposita: Nec alibi plura apud ullum authorem de duobus his nominibus siue unius siue duarum stirpium reperio. Ego diuersas esse puto uel hoc argumēto, quod quæ uulnera tam cito glutinant, insignem asfringendi uim possidere probabile est, quæ quidem contraria est uomitoria facultati. Habet autem erinus siue echinus uim illam reprimendi, siccandi & constringendi, uel Galeno & Aegineta testibus in censu simplicium. Quanquam etiam lib. 9. cap. 7. de compositione secundum locos Galenus, Succus echini, inquit, facit ad inflammationes & prolapsam sedem. Easdem planè uires habet herba quam Hieronymus Tragus lib. 1. cap. 100. esulam dulcē nominauit: manat enim lacte, ut esula & tithymallorum genera, unde forsitan & erini, id est caprifisci nomen impositum ob similem liquorem. Verum lac eius dulce, non acre ut tithymallorum est, quamuis tithymallos aspectu, floribus, pericarpijs & semine ita referat, ut prorsus eiusdem generis uideatur. Pericarpia tamen non læuia habet, sed hirta & quodammodo echinata, ut illorum gratia echini nomen merito ei conueniat. Astringit omnibus sui partibus, maximè tamen radice, quam albam habet, digiti ferè crassitudine, geniculatam, transuersam, duos aut tres palmos longam, eminentibus nodis totidem, quot caules præcedentibus annis ædiderat. Locis aquosis prouenit, & iuxta sapes, syluestribus tantum aut montanis. In hortos translata pluribus annis uiuacissima durat. Flores ei lutei, folia oleæ sed minora, quamobrem non erinon Dioscoridis, sed omnino congenerem ei esse statuo. ¶ Echini uocantur etiam quæcum cyttari, id est paniculæ quædam ceu nucamenta quæ ex ramis earum dependent, Hesychius: Echinus, fructus platani. Idem, Ricinus quoque ut folijs platanum imitatur, sic echinata habet seminum uasa. Est & echinatum pomum in solani cuiusdam peregrini genere, quod Fuchsius stramoniam & nucem methel appellat. Dicuntur item in castaneis echini, quia eo modo quo echini marini aculeis armati sunt, Græci enim echinon hirtum uocant (hoc testimonio aliquo fulcire debebat: ego echinon adiectiuè sumptum nusquam legere memini) inde echinatum dicimus, quod ad similitudinem castanearum calycis aculeis hirtum est, Massarius. Armatum castaneis echinato cortice uallum est, Plin. 15. 23.

Dipsaco in cacumine capitula sunt echinata spinis, Plinius. Chamæleon candidus serpit in terrâ echini modo spinas erigens, Idem. Glycyrrhiza & ipsa sine dubio inter aculeatas est, folijs echinatis, Plinius; ego nihil tale in glycyrrhiza nostra hæcenus deprehendi. Echinopus Athenæo lib. 9. nescio quam herbam spinosam significat, quam poëta quidā unā cum ononide nominat, *Τὰς ἀκανθὰς συνάγων, ὥς αὖ ἐχινόποδας καὶ ἀνὰ τροχίαν ὄνωνιν Ἀεὶ στατίζων, ἐν δὲ αὖ ἡδίστων μετὰ γυναικῶσι*, in grammaticum quendam anxie diligentem circa singulas uoculas, solidæ uerò eloquentiæ & eruditionis negligentem. Ceras ex omnium arborum satorumq; floribus apes confingunt, excepta rumice & chenopode: Herbarum hæc genera, Plinius II. 8. malim echinopode: quoniam chenopodia nomen nusquam inuenio; conuenit autem herbæ spinosæ ab echino factum nomen.

¶ Insulæ Echinades dictæ sunt ab Echione quodam, uel à multitudine echinorum, siue terrestres illi, siue marini fuerint: Vel quod solum earum asperum & spinosum sit echinorum instar, Eustathius in Dionysium. Oxia insulæ, quas Homerus Thoas uocauit, Echinadibus propinquæ sunt, adeò ut inter eas à Strabone collocentur, Hermolaus. Echine insulæ sunt circa Aetoliam, quibus Achelous fluuius limum adijcit, Echinades aliàs dictæ, *ἐξ τῷ τραχύ καὶ ὄνῳ*; uel ab echinorum copia, uel ut Apollodoro placet ab Echino uate, Stephanus. Echinades, insulæ Acarnaniæ iuxta hostia Acheloi fluuii, in quibus Epei dicti habitant, Scholia in Iliad. 2. Plura quære in Onomastico nostro. Echinus nomen est ciuitatis, cuius (uel utri à quo dicta est, ut Etymologus habet) meminit Demosthenes Philip. quinta, Suidas. Echinos urbs est Acarnaniæ ab Echino condita, quam Rhianus *ἔχινον* αὖ uocauit, aliqui Echinnentem, Stephanus. Echinus urbs Thessaliæ sic dicta *ἐκ ἔχινος ἐνὸς τοῦ τῶν Σπαρτίων φρονιόσαντος*, Varinus; uel *ἐνὸς τῶν Σπαρτίων* (lego *σπαρτιάτων*) *ἐνταῦθα οἰκίσαντος*, Etymologus. Hanc ciuitatem in Phthiotide collocat Ptolemæus, in faucibus Sperchii amnis, Plinius. Echinnentis mentio fit apud Ciceronem in Arato, Dicitur excelsis errans in collibus amens, Quos tenet Aegæo defixa in gurgite Echinus. Echinos Thraciæ urbs ad Pagaseum sinum, Pomponius lib. 2. Sperchium tamen in Mæliacum sinum desinere Ptolemæus scribit.

¶ c. Mures alpini totam hyemem in latibulis usq; ad uer erinaceorū instar conuoluti delitescunt & dormiunt, Ge. Agricola.

¶ e. Sanguine herinacei cum decollatur, æquali oleo mixto, si iniungatur corpus uiri ignorantis quid sit, ligatur ab omnibus mulieribus usq; ad mensem, Rasis & Albertus. Oculi herinacei dexter frigus ad pondus uncia (Rasis nescio quas ponderū notas hic habet) cum oleo alinulæ (aliàs alnula) uel seminis lini, si ponatur in uase æris rubri, & collyrii modo inde illinantur oculi hominis qui noctu uidere desyderat, in tenebris condita quolibet tam uisu discernet quàm interdiu, Idem.

¶ h. Magos qui Zoroastren sectantur, imprimis colere aiunt herinaceum terrestrem, maxime uerò odisse mures aquaticos, Plutarchus in Symposiacis lib. 4. quæstione ultima. Idem in libro de Iside, terrestres echinos ab his magis bono deo attribui scribit, aquaticos autem malo. De herinaceo sacrificato supra dixi capite primo.

¶ PROVERBIA. Echino asperior, *ἐχίνο τραχύτερος*, in hominem intractabilem & insuauibus moribus dictum, metaphora sumpta ab echino siue terrestri siue marino, Erasmus. ¶ Totus echinus asper, *ἅπας ἐχίνος τραχὺς*, in morosos & iniucundis moribus quadrat. Echini enim tum terrestres tum marini undiq; spinis obsepti sunt, ut nusquam impune possis attingere. Est & hominum huiusmodi genus cum quibus nulla ratione possis agere citra litem. Aristoteles in Pace, *οὐδ' ἐπὶ αὐτῶν λείον τοῦ τραχὺ ἐχίνου*, id est, Ex hirtio in lauem nunquam mutabis echinum, Erasmus. Scholiastes Aristophanis aptum huius dicti usum esse ostendit, cum quis alicui insensus & asper, mitis ac benignus erga ipsum ut fiat persuaderi non potest. Echinus partum differt, *ἐχίνος τοῦ τόνου ἀναβελθεῖ*, de ijs dici sœtutum qui prorogarent quippiam suo malo; ueluti qui creditam pecuniam comperendinant, tamen aliquando reddendam uel maiore cum scœnore. Aiunt echinum terrestrem stimula aluo remorari partum, deinde iam asperiore ac duriore facto scœtu mora temporis, maiore cruciatu parere, ait thor Suidas, Erasmus. Echinus parturiens cunctatur; uel Echinus partum procrastinat, proverbium in eos qui in perniciem suam morarum causas innectunt; cuiusmodi sunt illi uersuram faciētes, &c. Budæus. ¶ Prius duo echini amicitiam ineant, alter è mari, alter è terra, *πρὶν δὲ δύο ἐχίνοι ἐς ἀλλήλους ἔλθωιν, ὁ μὲν ἐκ πελάγους, ὁ δὲ ἐκ χερσαίης*; de ijs qui moribus ac studiis sunt inter se discrepantiores, quàm ut spes sit aliquando inter eos necessitudinem coitauram, Refertur à Suida, Erasmus. ¶ Multa nouit uulpes, uerum echinus unū magnum, *πολλὰ δὲ ὁ δὲ ἀλώπηξ, ἀλλ' ἐχίνος γὰρ μέγα*, Zenodotus hūc senarium ex Archilochio citat. Dicitur in astutos, & uarijs confutos dolis. Vel potius ubi significabimus quosdam unica astutia plus efficere, quàm alios diuersis technis. Nam uulpes multijugis dolis se iuentur aduersus uenatores, & tamen haud rarò capitur: Herinaceus unica duntaxat arte tutus est aduersus canum morsus. Siquidem spinis suis semet inuoluit in pilæ speciem, ut nulla ex parte morsu prehendi queat, Erasmus. *ὅτι δὲ οἱ ἐχίνοι, λέγω δὲ καὶ αὐτὸν χερσαίης καὶ αὐτὸν θαλάσσιος, καὶ ἑαυτῶν εἰσι φυλακτικοὶ πρὸς αὐτοὺς θηρῶντας πρὸ βαλλόμενοι τὰς ἀκανθὰς, ὥσπερ τι χερσάκωμα, ἴστω δὲ Χίος μαρτυρεῖ ὅτι φοινίκην καὶνὴν, λέγων ὅτως, ἀλλ' ὅτι τε χερσὼ τὰς λέοντες ἔνιαι. ἢ τὰς ἐχίνας μάλλον οὐδυνὰς τέχναις. ὅς ἐστ' ἂν ἄλλων θηρίων δομῆν μάλα, Σπέρβιλος αἰμὴν ἀκινδυνὴν εἰλίσσας δέμας κείτοι, δακτύλῳ τε καὶ διγύρῳ ἀμύχανος*, Hac ex Athenæi Dipnosoph. lib. 3. Erasmus eosdem uersus ex Zenodoto recitat, & primo quidem uersu pro γὰρ πᾶσι legit γὰρ, secundo autem pro ἢ legit καὶ, & ita transfert: Leonis artes in solo sanè probo, At magis echini comprobo

iniferos dolos. Ego Athenæi lectionem potius sequor, cuius hic sensus est, Magis laudandâ esse leonem fortitudinem, qui scilicet aperto Marte sese tueatur, quàm timidam herinacei astutiam. In Athenæo etiam aliquis miretur, quo pacto dicat ab Ione poeta utriusque echini calliditatē prædicari, cum in uersibus ab eo recitatis, de terrestri tantum mentio fiat: Sed uidentur reliqui, de marino scilicet echino deesse, quod ipsa orationis species ostendit, nam illud ὃν τε χορσῶ, expectari facit inferius addendum, ὃν τε θαλάσῃ, aut simile quid. Refert prouerbiū etiam Plutarchus in libro Vita animalium, &c. his ferè uerbis, Quid herinaceorum in defendendis tuendisque se dexteritas, nonne prouerbio locum fecit? Scit multa uulpes, unum sed echinus magnum. Nam urgente uulpe, ut ferunt, οἷον Στροβίλου ἀμφὶ ἀκροῦ, &c. ut iam ex Athenæo recitauit. Iam si uerū est quod nostrates aiunt, & Ge. Agricola scribit, uulpem herinaceum ita inclusum & in pilam redactum permingere, ac suffocare, cum propter urinam in os eius influentem spiritum ducendi nullam habeat potestatem, forsan id ignorarunt primi huius prouerbij authores: aut non hæc animalia inter se compararunt, sed utrumque ad canes uenientes. Superius ex Plinio retuli, aqua calida perfusum herinaceum corpus explicare, quod forsan simili ratione fit cum a uulpe permingitur, non suffocationis periculo. ¶ ὁ σπορὸν ἐχίνου λαβεῖν μὲν ῥᾶ δυνάμει, σπινθερὸν δὲ χαλεπὸν: ὅτι καὶ τὰ χερμὰτα, id est, Sicut echinum utique capere facillimum est, retinere difficile: ita & pecunias. Huic simile est illud Anaxagoræ ὃν τῶν ποδῶν βασιλεύας, χερμὰτα χαλεπὸν μὲν τυχερὰ εἶναι, χαλεπὸν τὸν ποδὸν δὲ φυλακὴν τὸ τοῖς ποδὶ θῆναι, Cælius.

DE ELEPHANTO.

A.

ELEPHAS Græcis usitatum uocabulum à Latinis etiam receptum est: apud Ciceronem & alios bonos authores elephantus quoque in recto singulari reperitur. Barrus ut Grammatici quidam annotant, lingua Sabina elephas dicitur: unde & ebur appellatum putat Seruius tanquam è barro. Barrire etiam elephantum dicuntur à sono, ut Festus scribit, per onomatopœiam, ut boues mugire. Elephantes Italia anno urbis conditæ quadringentesimo septuagesimo secundo in Lucanis primum bello Epirotico uidit, & boues Lucas inde dixit, Plinius & Solinus. Amat insani Bellua Ponti, Lucique boues, Seneca in Hippolyto: quidam luci boues, syluestres exponunt, quod lucus sylua sit, ego pro elephantis accipio: ut sensus sit, maximas etiam quasque belluas, tum in mari ut cete: tum in terra, ut elephantos, amore uinci. בהמה behemah Hebræis quamuis bestiam seu belluam significat, sunt qui etiam pecus & iumentum interpretentur. Pluralis numerus est behemot, Iob cap. 40. ubi R. Moses comune uocabulum omnium iumentorum exponit, ut leuiathan omnium piscium maiorum, R. Abraham eodem in loco mirabile aliquod uel monstruosum animal esse putat. Nostrorum quidam elephantum significari arbitrantur per excellentiam, qua ratione Latinorum etiam nonnulli belluam uocant. Animæ facultatem quam ἀνδρωτικὴν, id est sensitivam Græci dicunt, ludæorum scriptores nephesch habehemit uocant, quasi animam irrationalem dicant, ut per uocem behemah brutum omne intelligatur, Chaldaus interpretes Deuteronomij cap. 14. pro behema generali uocabulo uertit בעירא beira (Arabs بهير behiz, Persa بهار behad, Septuaginta βῆρ, Hieronymus animal): Idem Chaldaus alibi ubi Hebraice שֶׁן schen, id est ebur legitur, uocem שֶׁן phil usurpat, & cum articulo פֶּה dephil, unde Græci elephantis uocem traxisse uidentur. Munsterus etiam pro elephanto phil ponit, & pro ebone schen dephil, in Dictionario suo trilingui. Schen Hebræis dentem simpliciter significat, accipitur autem per excellentiam pro ebone, id est elephantis dente. Syluaticus haage & aagi nescio cuius dialecti uocabula ebur interpretantur. Et alibi, Lapis alagi (inquit) similis est ossibus elephantum. Felizabaragi, fel elephantis, Vetus Glossographus in Auicennam. Cæsar uocatur elephantus lingua Puniica, inde nomen Iulij Cæsaris ait, quod is elephantem in pugna occiderit. At Festus, Cæsar (inquit) quod cognomen est Iuliorum, à cæsarie dictus est, quia scilicet cum cæsarie natus est: alij Cæsarum nomen aliunde deriunt, ut in Onomastico nostro reperies. τριεσῶς, elephas, Hesychius & Varinius. Italicè, leofante, uel (ut alij scribunt) lionfante: Gallicè, elephante: Hispanicè, elephante: Germanicè helfant: Anglicè, olyfant: Illyricè slon.

B.

Elephantem Romæ iuncti primum subire currum Pompeij Magni Africano triumpho: quod (factum) prius India uicta triumphante Libero patre memoratur, Procilius negat potuisse Pompeij triumpho iunctos ingredi portam, Plinius. Elephantes Italia primum uidit Pyrrhi regis bello, & boues Lucas appellauit in Lucanis uictos anno urbis quadringentesimo septuagesimo secundo, (ut Solinus etiam post Plinium scripsit.) Roma autem in triumpho septem annis ad superiorem numerum additis. Eadem plurimos anno quingentesimo secundo uictoria L. Metelli pontificis in Sicilia de Pœnis captos, 142. fuere transfrecti ratibus, quas doliorum cōsertis ordinibus imposuerant. Verius eos pugnas in circo, interfectosque saculis tradit penuria consilij. Quoniam neque ali placuisset, neque dolari regibus. L. Piso inductos duntaxat in circū, atque ut contemptus eorum cresceret ab operariis hastas præpilatas habentibus, per circū totum actos: Nec quid deinde his factū sit authores explicant, qui non putant interfectos, Plin. Pompeius Romæ uenationes exhibuit, quibus quingenti

M

leones caesi, elephantes deinde, horrendum quippe dirumq; spectaculum, Plutarchus in uita eius, Mirum est libro septimo Plinium scribere, L. Metellum elephantos primum bello Punico primo duxisse in triumpho: quum tamen libro idem octauo tradat, elephantes Italiam uidisse primum Pyrrhi bello, &c. Sed in septimo forsan de ijs sensit, qui modò in Carthaginenses depugnarunt, sicuti commemorat libro decimonono ab Vrbe condita Liuius. Certe author Seneca est in libro de breuitate uitæ, principem omnium Curium Dentatum elephantes duxisse in triumpho. Sed & mox paulò, Idem (inquit) enarrabat, Metellum, uictis in Sicilia Pœnis, triumphantem unum omnium Romanorum ante currum centum & uiginti captiuos elephantes duxisse, Cælius, Victo Pyrrho Manius Curius Dentatus

Dentatus in consulatu triumphauit, & Romā primus elephantes quatuor duxit, Eutropius. C. Fabricio apud Pyrrhum legato pecuniam ab eo accipere renuente, postridie ipsum terrere uolens Pyrrhus, iussit dum simul loquerentur maximum elephantum post aulaam iuxta se constitui, ac deinde subito aulaa sublata, elephas ex improviso conspectus, proboscidem super caput Fabricij extulit, ac uocem terribilem asperamque emisit. At Fabricius tranquille cōuersus leniterque arridens inquit, Nec heri aurum, nec me hodie bestia permouit, Plutarchus in uita Pyrrhi. Elephantes ex Europæis (inquit Pausanias in Atticis) primus Alexander habuit, cum subegisset Porum & Indorum potentiam fregisset. A morte autē Alexandri, præter alios reges Antigonus plurimos habuit, cum Demetrium prælio uicisset. Hos cum idem aduersus Romanos dimicaturus haberet, uehementer eos terruit, tum alias tum aliud quidpiam quàm animalia esse ratos. De elephanto enim *ὅσος ἐστὶν ὄψια καὶ ἀνδρῶν χεῖρας* (lego *χέρας*, ut sit sensus) quantū ad opera & usus (in bellis) momenti hominibus adferat, etsi iam olim omnes nouerant; ipsas tamen belluas, antequam Macædones in Asiam transirent, nulli dum mortaliū præter Indos & Afros, eorūque uicinos uiderant; Cui rei testis uel Homerus esse potest, qui cum regum lectos, & ades etiam locupletiorum ex eis, ebore ornatas referat; ipsius tamen belluæ nulla apud eum mentio. Quam quidem si uidisset, aut saltem de ea audiuiisset, multo prius eam commemoreraturus fuisse mihi uidetur, quàm Pygmaeorum & gruū pugnam, Hucusque Pausanias. Fuerunt sub Gordiano Romæ elephantī trigintaduō, quorum ipse duodecim miserat, Alexander decem, Iulius Capitolinus.

¶ Elephantorum alij palustres, alij montani, alij campestres sunt: qui moribus etiam & ingenijs non parum differunt, ut capite quarto dicam. Proprium est eorum naturæ ruscida loca & palustria amare, & amnes amplecti, ubi uersari maximè student; unde etsi fluuiatiles non sunt, tamen riparios dicere possumus, Aelianus. Multa in Oriente proueniunt, quæ in alijs Orbis partibus nusquā comperiuntur, cæu quæ ampliorem expectant caloris copiam, ut sunt leones, tigrides, elephantī, item gemmæ & aromata; quæ omnia in locis ad Orientem, quæque ad Austrum innuunt, assatim succrescunt, Cælius. Frigoris sanè impatientes sunt elephantī, proinde frigidis in regionibus nō nasci mirum non est. ¶ India plurimos maximosque elephantes habet, robore ac magnitudine præstātes, Diodorus Siculus. Indici elephantī nouem cubitorum altitudine, latitudine uerò quinque, habentur. Maximī illic qui Prasij appellantur: secundi uerò ab his existimantur Taxilæ nuncupati, Aelianus. Indis arant minores, quos appellant nothos, Plinius. Duo eorum genera sunt: nobiliores indicat magnitudo, minores nothos dicunt, Solinus. Indicū Afri pauent, nec contueri audent; nam & maior Indicis magnitudo est, Plinius. Indicos elephantos Mauri timent, & quasi paruitalis suæ conscij aspernantur ab his uideri, Solin. Quantum equo Nysæo maior est Libycus elephas, tanto Libycis elephantis maiores sunt Indici, Philostratus. Onesicritus & alij dixerunt, Libycos & maximos esse & ualentissimos, (Græce est *μέγας δὲ τῶν Λιβυκῶν καὶ ἐξωμότερος*, id est Libycis maiores & robustiores, apparet deesse uocem *ἰσχυρὸς*, quæ adiecta, tum syntaxis congruet, tum sententia cum alijs authoribus) qui ritu propugnacula deiciant, & arbores radicitus euellant, in posteriores pedes erecti, Strabo. Elephantis Indicis adsunt cornua duntaxat maribus: Aethiopicis uerò ac Libycis utroque sexu, ut Amyntianus tradit in libro de elephantis, Scholia in Pindarum. Indicos reperio nigri & murini coloris esse; in Aethiopiæ uerò regione quadam ad meridiem nuper inuenta permagnos & omnes albos. Indici iam adulti capti, solis Musicis instrumentis cicurari possunt, ut cap. 5. dicam. ¶ In Taprobane tigrides & elephantī capiuntur; Solinus. Taprobane insula *πεπλησθία θηρίων ἐλεφάντων*, Alexander cognomine Lychnus. In magni maris insula Taprobane permultorum & ualde grandium elephantorum pastiones in ea insula uigent, Ac nimirum hi insulani elephantī, animi robore & uirtutis indole, & corporis magnitudine, eis qui in continenti degunt, præstantiores existimantur, eos magnis nauibus in continentem transportantes Calingarum regi uendunt, Aelianus. Elephantī multi & maximī habentur in Sumatra, quæ Taprobana uidetur, Lud. Vartomānus. ¶ Libycus elephas, Lucanus lib. 6. Elephantes fert Africa ultra Syrticas solitudines, & in Mauritania; Ferunt Aethiopes & Troglodyte, ut dictum est; sed maximos India, Plinius. Indici quantum Libycis præstant, paulo superius indicaui. In Mauritania oppidum est Sala, iam solitudinibus uicinum, elephantorumque gregibus infestum, Plinius. Tingitana prouincia Mauritaniae qua porrigitur ad internum mare, exurgit montibus septem, qui à similitudine fratres appellati freto imminant. Hi montes elephantis frequentissimi sunt, Solinus. Atlantis in Africa montis saltus elephantī occupat, Solinus. Aethiopia uastos elephantes fert prominentibus utrinque dentibus, Herodotus lib. 3. ut Valla transfert, Græce non aliud reperio quàm *ἐλεφαντας ἀμφιλαφεις*, ut Eustathius etiam in Dionysium poetam scribens ex eo repetit. Amphilaphes grammatici exponunt, magnum, conspicuum, & alijs modis qui elephanto non conueniunt. India perhibetur molibus ferarum mirabilis, pares tamen in hac terra (Italia) uastitate beluas progenerari quis neget; cum inter mœnia nostra natos animaduertamus elephantes, Columella lib. 4. Post Syrtis in Africa excipiunt saltus repleti ferarum multitudine, & introrsus elephantorum solitudines, Plinius 5. 4. Zannes traditur oppidum Libyæ circa Nilum ad Africæ latus, unde elephantī incipiant, Idem. Montem transgressis uiri occurrerunt qui elephantis uehebantur. Hi autem sunt qui regionem colunt inter Caucasum montem, & fluitum Cophēna iacentem, homines planè inculti, & armentorum equites curatoresque, (Græce legitur,

Ἀβιοὶ τε καὶ ἰνδοὶ καὶ ἄγγελοι, Philostratus. Onesicritus classis Alexandri Magni praefectus, elephantos in Taprobane insula maiores bellicosioresque quam in India gigni scribit, Plinius.

¶ Elephantum magnitudo & tota species stupenda est. Terrestrium (inquit Plinius) maximum animal est elephas. Elephantis opitulata est natura magnitudine corporis: sufficit enim haec ad necem arcendam, Aristoteles. Mares foeminis maiores excelsioresque sunt, Auicenna, Vartomannus, & Gillius. Eorum uaria est proceritas: nam alij ad duodecimum, alij ad decimumtertium dodrantem excelsitate procedunt, alij ad decimumquartum, Gillius: aut etiam decimumquintum, Vartomannus. Indici elephantum nouem cubitorum altitudine sunt, ut Aelianus refert. Elephas unus maior est tribus bubalis, Vartomannus. Oppiani de huius bestiae magnitudine uersus hi sunt,

Θηροὶ δὲ τοὶ μέγιστοί μιν, ὅσων μὴ πῶ ἤτι γαίης
ἢ ἡγεφύλῳ ὄρεσσι παναπείετορ, ἢ νέφθ' ἀνόν

Ἄλλ' ὅθι φέρει, φάεισιν ἰσὶν ἐλεφανταί,
καὶ φέρουσι δ' εἰδοῖσι βροτῶν, ὅθι χόρσιν ὁδὸν ἔχει.

¶ Indicis color est niger uel murinus: in Aethiopiae uero regione quadam nuper inuenta albus. Quid tibi uis mulier nigris dignissima barris? Horatius. Pellem habet nigram quasi puniceam & scabiosam, Albertus. Colore est bubalorum, Vartomannus. Totus niger est, & glabra cuti, sine pilis, Obscurus. Durissimum dorso tergus, uentres molles, setarum nullum tegumentum: ne in cauda quidem praesidium abigendo radio muscarum (namque id & tanta uasitas sentit) sed cancellata cutis, & inuitans id genus animalium odore. Ergo cum extenti recipere examina, arctatis in rugas repente cancellis, comprehensas enecant. Hoc ipsis pro cauda, pro iuba, pro uillo est, Plinius. Durissimum dorso tergus est, uentri mollius, setarum hirsutiae nullae, Solinus. Plinius cum reprehendisset illos qui subtilitatem animi constare non tenuitate sanguinis putant, sed ea magis bruta esse quibus crassior cutis est, subdit: Elephantorum quoque tergora impenetrabiles setas (alias cetras) habent, cum tamen omnium quadrupedum subtilitas animi praecipua perhibeatur illis. Hic ubi setas legitur, uetus lectio erat scaetias: quae uox cum sit deprauata, & Plinius lib. 8. neget setas elephantis ullas esse, fieri potest ut scribendum sit, quasi setas: non enim setae ibi sunt, sed quasi setae, Hermolaus. Suum pilis crassiores sunt quam bubus & elephantis, quamuis tenuiorem quam boues & elephantum cutem habeant, Aristoteles. Pilos eorum ex nouo orbe terrae deportatos uidi, qui ad duorum palmorum longitudinem procederent, Gillius. Pelle quidem robusta, sed turpi & aspera teguntur: eam ferrum peracutum non incidere potest, Gillius ex Oppiano. πρὸς τὴν φύσιν τῶν θηρῶν ἐξήκωται ἐλεφας, σπέρμινος φορέας τῇ ὑποφανεῇ ἀντιρροσῇ, καὶ πᾶσι δὲ ἀκμῇ τῇ ἀντιρροσῇ θρωσῇ, Heliodorus lib. 9. ¶ Capite elephantum praegrande. Minoribus sunt auribus atque oculis quam pro tantae molis portione. ἰσχυρὰ δὲ καὶ πῶς, ἐπ' ὅσας διατοφροῖσι κοίλοισι φρεσίν; ἀπὸς ὀφθαλμοὶ πλέθουσι μένους, ἢ κατ' ἐκείνο δέμας, μεγάλοι πόρτοις, Oppianus. Vartomannus oculos eorum suillis comparat: Obscurus quidam rubicundos esse scribit. Auriculae eorum duos dodrantes longae sunt, quoquo uersus bene latae, Vartomannus. Auriculas habent, quales draconum pinguntur, aut uespertilionum alis similes, Obscurus. Apud Sambros (in Africa, uel Sambros Aethiopes ut Solinus habet) quadrupedes omnes sine auribus, etiam elephantum, Plinius.

¶ Elephantum dentes utrinque quatuor, quibus conficit cibum, atque in farinae speciem molit. Duo praeterea prominent grandes, quos mares grandiores resimatosque habent; foeminae minores, & contra quam mares: uergunt enim deorsum, pronique deuiant, Aristot. Elephantum dentes intus ad manducandum quatuor: praeterque eos qui prominent, masculis reflexi, foeminis recti atque proni, Plin. Statim cum natus est elephante, dentes habet: quanquam grandes illico perspicuos obtinet, Aristot. Dentes exerti sunt apud hippopotamo, elephantum, Plinius. Duos ei dicunt prominere exertos, quos alij dentes, alij cornua uocant, Aelianus. Sunt autem illi in superiore mandibula, Vartomannus. Quemadmodum duobus dentibus apri, sic elephantum armantur, sed situ contrario: illis enim in sublimine feruntur, his deorsum retorquentur, Gillius. Eorum qui sunt confirmata aetate, ea magnitudine dentes existunt, uicem ut possum praestent in domicilijs (quod capite quinto etiam ex Plinio confirmabimus,) & pro palis Nigritae ad sepimenta utantur: saepe enim ad longitudinem decem pedum augescunt, Gillius. Grandia taurorum portant qui corpora, quarum An Libycas possint sustinuisse trabes: Martialis de dentibus eboreis. Innominatus quidam cuius liber de terra Sancta Italicus extat, scribit se uidisse dentem elephanti a Veneto quodam mercatore ducatis, id est denarijs aureis, sex & triginta emptum, longitudine dodrantem ipsius quatuordecim, crassitudine dodrantum quatuor: tanto pondere ut humo tollere non potuerit. Vartomannus scribit uisos sibi in Sumatra insula duos elephantum dentes qui ambo appenderint libras trecentas & triginta sex: libram autem quantam accipiat non exprimit. Palustrium elephantum dentes liuidi sunt, rari, tractuque (forte tractatu) difficiles, & in plerisque partibus foramina sunt: in alijs uero partibus quasi grandinis grana tumores quidam insurgunt, & arti minime obtemperant. Montanorum uero minores sunt dentes, uerum & sufficienter albi sunt, & nihil in eis difficile inuenitur. Optimi autem omnium sunt campestrium elephantum dentes: maximi enim albissimi sunt, & incidi faciles, ut nullo labore in quancunque manus uoluerit partem deducantur, Philostratus Alemanno Rhinuiccino interprete. Ex elephantino genere cornua foeminae maius pretium quam maris habere fertur, Aelianus. Abijciunt ea decimo quoque anno & defodiunt, ut inferius dicam. Praedam ipsi in se expetendam sciunt solam esse in armis suis, quae iuba cornua appellat: Herodotus tanto antiquior & consuetudo melius dentes, Plinius libro 8.

Libro quidem nono, Elephantos & arietes (inquit) candore tantum cornibus assimilatis, in Santorum littore reciprocans destituit Oceanus. Quoniam autem de ambabus belluis (ut scribit Massarius) scilicet elephantis & arietibus simul loquitur, dentes elephanti marini Plinius hic cornua uidetur appellasse, ne si dentes dixisset, arietes, de quorum cornibus non dentibus sermo est, ab appellatione cornuum exclusisse uideretur. Nam si dentes elephantorum dixisset, opus fuisset, arietum quoque cornua expressisset; sed tolerabilius Plinio uisum utrisque animalibus seruiendo cornua appellare: quod alibi etiam hac de causa fecisse uidetur, dentes elephantum cornua improprie nuncupando, ut libro decimo octauo quando ait, Atque cum in arbores exacuunt limenque cornua elephantum, & duro saxo rhinocerotis; ne si dentes elephantum dixisset, rhinoceros quod cornua non dentes exacuunt, similiter exclusisset. Sed quando de solis elephantis loquitur, dentes proprie appellat, ut libro octauo, (unde eius uerba paulo ante retuli.) Dentes quoque Aristoteles secundo de historia appellauit: & tertio de partibus animal. elephantum cornua natura esse negata dixit, quod magnitudinis ipsius exuperantia ad necem arcendam sufficeret, Haec uero Massarius. Iuba dentes elephantorum cornua esse arbitratum, eo quod a temporibus nascentur. Acuere autem ipsa elephantum dicuntur, quod nulli alij inest animalium, permanere eadem etiam quae primitus nascuntur, nec decidere sicut dentes ac rursus nasci. Ego autem his rationibus nequaquam assentior. Cornua enim etsi non omnium animalium, ceruorum saltem decidunt ac renascuntur. Dentes autem, in hominibus quidem decidunt ac renascuntur omnes, aliorum uero animalium nulli contingit ut dentes ceteris eminentiores, quas sanas uulgo dicimus, aut gemini etiam sponte cadant: quod si forte uolentia quadam coacti ceciderint, non renascuntur: armorum instar natura maxillis eos inseruit. Insuper cornua lineam quandam ueluti torno impressam singulis annis circa radices obducunt, quod oues etiam, caprae, bouesque testantur, dens autem lenis politusque prurit, & nisi uolenter frangatur talis permanet: materiam enim substantiamque lapidis parere uidetur: Cornua insuper ea tantum habent animalia, quibus duplex bifidaque est ungula: Elephas uero quinque habet ungues & plantam multipliciter scissam, ne altius pedes imprimat, si quando in humido solo forte constituerit. Praeterea natura cornutis omnibus animalibus perforata, & in medio uacua ossa supponens, supra quae extrinsecus cornu producitur: elephantum autem plena & per omnes partes similia ossa sunt: quod si illud extrinsecus quis adhaerentem inspiciat, in medio tenue foramen (*σύνρυα*) inueniet, sicut in dentibus esse uidemus, Haec Philostratus libro secundo de uita Apollonii, ex interpretatione Alemani Rhinuccini, quam licet non probem, ea tamen quod Graecum exemplar ad manum non esset necessario usus sum. In elephante non potius dentes quam cornua, teste Aphrodisiensis, appellari debent, Grapaldus. Quos dentes multi dicunt, cornua sunt, Varro libro tertio de lingua Latina, item Aelianus: qui & cornuum medullam in elephantis edendo esse scribit. Quicumque (inquit Pausanias) elephantum ossa quod ex ore promineant dentes potius quam cornua esse putant, considerare debent alces mares (feminae enim ipsae carent) sua habere cornua in supercilijs: Aethiopicos uero tauros in naso sita: ut non ualde mirum sit eadem elephanto ab ore prominere. Accedunt & haec argumenta assertioni nostrae: Cornua annorum circuitu animalibus nonnullis decidunt & renascuntur, in quo genere ut ceruos & dorcades esse constat, sic nos etiam elephantos ponimus. Dentes certe animalium adultorum nulli solent nasci. Quomodo igitur renascerentur haec elephantum ossa, si dentes, non cornua essent? Sed igni etiam dentium natura non concedit (quod si cogas dilari, franguntur, Oppianus:) at cornua ut bouum sic elephantum, ex rotundis fieri plana, & in alias uerti figuras ut ignis possunt. Hippopotamis & apris dentes exertos inferior maxilla profert, at cornua non uidemus ex maxillis nasci (In Graeco non legitur negatio, sed uidetur mihi deesse, quamuis Caelius sine negatione uerterit, Gilius dissimulanter praeteriit.) Sciendum est autem cornua elephantum a temporibus supernè descendere (*ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ κατὰ τὸν χρόνον ἐκέρχεται, ἢ κατὰ τὸν χρόνον, καὶ κατὰ τὸν χρόνον*, Oppianus:) & ita foras tendere: quod quidem non auritus sed oculatus testis scribo: Nam cranium elephantis accuratè consideraui in Campania in templo Dianae, quod triginta plurimum stadiis distat à Capua metropoli Campaniae. Elephas itaque ut magnitudine & specie corporis à ceteris animalibus permultum differt, sic diuersum etiam & peculiarem sibi cornuum habet exortum, Hucusque Pausanias lib. 1. Eliacorum: Eundem locum Caelius transtulit lib. 13. cap. 18. Eisdem argumentis Oppianus utitur lib. 2. de uenatione, ubi elephantum inter cornuta animalia describit.

¶ Linguam perquam exiguum elephantum habet, atque interius positam quam in ceteris sit, ita ut uix eam uidere possis, Aristot. Lingua ei bene exigua est, Aelianus. Lingua lata elephantum praecipue, Plin. ¶ Proboscis, *πρόσθις*, in elephantum uocatur à Graecis & Latinis nasus elephanti, uel potius pars à naso porrecta demissaque terram uersus: sic autem uocatur quod ea ante se extensa pascat, hoc est cibum potumque ori admoveat Plinius nunc proboscidem, nunc manum uocat: ut libro 8. cap. 7. Proboscidem (recentiores quidam codices promuscidem habent, Proboscidem, inquit Caelius 3. nos etiam promuscidem dicimus, ratione qua b. transit quandoque in m. unde *κύβινδιν* illi, nos cybindin pronuntiamus: Haec ille sine auctore, Ego cybindin apud Graecos legere non memini, sed cybindin tantum: quanquam Hermolaus cybindin apud Aristotelem scribi ait, deprauato forsan codice usus. Promuscidis quidem uocabulum apud Vitruuium etiam, & in Gazæ translatione ex Aristotele reperitur) eorum, inquit, facile amputari, Pyrrhi praeliorum experimentis patuit. Et alibi,

Mandunt ore: spirant, & bibunt, odoranturque haud improprie appellata manu. Ita promuscide tantum manu utitur, Gillius ex Aeliano. Eadem ratione pronomeam Græci hanc partem uocant, quibus *νιμεδα* idem quod *βόσκειν*, id est pasci significat. *προβοσκίς*, ἢ τὸ ἐλέφαντος πρὸνομαία, Suidas & Varinus. Vel, ut Hesychius habet, τὸ ἐκπαμμένον καὶ πρὸ βεβλημένον τὸ ὅπως τὸ ἐλέφαντος. *πρὸνομαία* καὶ *πρὸβοσκίς*, ἢ τὸ ἐλέφαντος ρίς, Varinus: Hesychij lectio corrupta est. Inuenias tamen etiam de alijs animalibus proboscidis nomen usurpatum. Varro se inuenisse ericium cum proboscide scribit, ut Notius citat. Proboscis, ut apud Athenæum legimus, quæ & pronomea, elephantum est, proprie uero etiam de musca & lolligine profertur: & ut idem alibi habet, de sepia quoque. De musca quidem Lucianus usurpauit. Habet elephas talem tantamque narem, ut ea manus uice utatur: quippe qui non nisi ad os illam admouens, & bibat, & edat: suo etiam rectori eam erigit, atque offert: & arbores quoque eadem proster nit: & quoties immersus per aquam ingreditur, ea ipsa edita in sublime, refert, atque respirat. Aduncitacula parte sui postrema, naris hæc est, sed flecti non potest: cartilaginea enim, & proinde rigiditacula est, Aristot. Et alibi, Elephantis proluxa ualidaque naris augetur, eiusque usus idem qui manus: ea namque cibos tam siccos quam humidos colligunt, capiunt, & ad os admouent soli animantium omnium. Et rursus, Elephas prioribus pedibus non utitur loco manuum, sed nare sua. Promuscis eorum intus concaua suilli labri speciem similitudinemque quandam gerit: mobilis est, ut modo relaxetur, modo contrahatur, Gillius. *τῶν δ' ἡτοι (ἀφθαλμῶν) μεσοκύνυς ὑπεκπεσθεῖς μεγάλῃ ρίσι, ἀπὸ τῆς σκολιῆς τε, πρὸβοσκίδας ἢ καλεῖται. Κεῖνθ' θηρὸς ἐφ' οὗ παλάμη, κεῖνθ' τὰ δέλασι. Πηιδῶς ἐξ ὀπίσθου*, Oppianus. Habet hoc animal quo loco alijs est nasus, partem quandam pendentem, angustam ac longam adeo ut ad terram pertingat. Hac pro manu utitur, & extrema eius parte sic omnia tractat, atque ita rebus apprehendendis applicat, ut ne minima quidem numismata ipsum effugiant, quæ etiam sublata proboscide (sic partem eam uocant) rectori insidenti tradit. In sine perforata est, & animal ipsum per foramina illa uelut per nares respirat. Postquam autem mortuo elephante usque ad radicem partis ipsius dissecans, meatus, qui a foraminibus sursum feruntur, reperi non aliter quam in nobis exitum habere duplicem: unum quidem qui ad ipsum cerebrum perueniebat, alterum autem in os perforatum, impensius adhuc naturæ artem sum admiratus. Vbi autem etiam didici, ipsum animal, cum fluuium, aut lacum profundum transiret, ut totum ipsius corpus demergatur, per sublata in altum hanc proboscidem respirare, naturæ providentiam intellexi, non in eo duntaxat quod partes omnes ipsius animalis pulchre construxerit, sed quod ipsum etiam eis uti docuerit, Galenus ab initio libri septimi decimi de usu partium. Proboscis ei ad terram demissa, & antea carnosissima est: hac cibum potumque assumit in os, quod ei sub ceruice est sicut sturioni. Eadem aliquoties numum e terra tollentem uidit: & aliquando detrahentem rami arboris, quem uiri uigintiquatuor fune trahentes ad humum flectere non potueramus: eum solus elephas tribus uicibus motum detrahebat, Vartomannus. Promuscis eius longa est decem cubitos, qua pro manu utitur in bello, cibo, & alijs operibus, Albertus. Hanc alibi calceum uocat, & plura de ea scribit libro 1. tractatu 1. cap. 1. de animalibus. Aquam, inquit, ea haurit, & aspergit uenatores aut circumstantes, &c. ¶ Duplici tum corde, tum sensu animi, elephante esse dicitur, & altero quidem ira incendi, altero mitigari & leniri Maurorum sermonibus peruagatum est, Aelianus. Galenus libro septimo Anatomicarum administ. scribit se ex elephante dissecti corde magnum os exemisse, & quod duos tantum uentriculos cor eius habeat, contra Aristotelem qui magnis animalibus tres attribuit. ¶ Elephantio etiam iecur sine felle: incisa tamen parte qua felle adherere solet, humor felleus effluit plus minus, Aristoteles. Fel non ad iecur, sed ad pectus situm habere dicitur, Aelianus. ¶ Elephantio intestinum ita est sinuosum (*συμφύσεις ἔχειν*) ut aluos habere quatuor uideatur: in hoc etiam cibus recipitur: nullum enim conceptaculum cibi aliud separatim adest. Extrema quoque eidem suillis proxima, sed maiora. Iecur enim quadruplo maius bubulo est: & reliqua pari ratione, excepto liene: hic enim minor ex proportione est, Aristoteles. Plinius non iecur sed pulmonem eius quadruplo maiorem bubulo facit. Ventres elephantio quatuor, cætera suis similia, Plinius. ¶ Mammæ duras habet paulo citra pectus, Aristoteles. Sub armis ei papillæ existunt, Aelianus. Elephas tantum mammæ sub armis duas habet: nec in pectore, sed citra in alis occultas: Nulla in foeminibus (alias femoribus) digitos habentium, Plinius. Elephantio mammæ sunt sub armis duæ, tam mari quam foeminæ, perquam exiguæ, nec pro corporis uastitate, ita ut eas à latere conspiciere propemodum nequeas, Aristoteles. Et de partib. anim. 4. 10. Elephas, inquit, duas tantum habet, easque sub armis: causa cur duas habeat, quod uniprolis est: cur non inter femora, quod multifidus est: nullum enim inter femora habet, cui pedes discreti in digitos sunt. Cur supra sub armis, quod in ijs quæ plures obtinent mammæ & primæ sunt, & plurimum lactis hauriunt quæ ea parte continentur. ¶ Elephantus genitale equo simile habet, sed paruum: nec pro corporis magnitudine. Testes idem non foris conspicuos, sed intus circa renes conditos habet: quocirca initum celerius agit, Aristoteles. Testes intus habet propter pondus sui corporis, ut sit uelocioris coitus: tamen tempore coitus emit eos, Albertus. Testes ei intus ad aluum neſtuntur, Aristot. Et alibi, Testes intus habet ob suæ cutis durtiem, cum ex ea scrotum non posset fieri. Testes elephantio occulti, Plinius. Ctesias Cnidius plane mentitur ea quæ de semine elephantis scribit: ait enim usque adeo durari siccescens, ut electroides est succino simile efficiatur, quod nunquam fit, Aristot. de generat. animal. 2. 2. Foemina etiam elephantorum genitale, ut cæteræ, inter femora habet, Aristot. ¶ Malleolos posterioribus imis cruribus possidet,

possidet, Aristotel. ¶ Crura priora multò posterioribus longiora sunt, Aristoteles & Aelianus. *ποδῶν γὰρ μὲν ἐν ἴσῃ μέτρῃ: ὕψος δὲ πρόδου πάλυ πλέον ἄρουνται*, Oppianus. Pedes maiores priores, Plin. Cur anteriores ei pedes maiores ualidioresq; sint, causam reddit Albertus lib. 2. tract. 1. cap. 1. de animalib. Crura eius æquali infra supraq; crassamento, Vartoman. Magna sunt, & ex æquo ferè supra infraq; crassa columnarum instar, Albertus. Articulos crurum nò tam sublimes habent ut aliæ animantes, sed humiliores terram uersus, Vartoman. Elephas nò, ut aliqui retulerunt, agit: sed confidendo crura inflectit: nequit tamen præ nimio pondere, utrunq; in latus æquilibrio quodã uergeret; sed aut læuo incubat, aut dextro, atq; eo ipso habitu requiescit. Flectit hic certe suos posteriores poplites modo hominis, Aristoteles. Cæteræ quadrupedes, elephanto excepto, còtrario modo quàm homines sua membra inflectunt, Idem. In posterioribus elephanto articuli breues: Idem poplites intus flectit hominis modo, cætera animalia in diuersum, Plin. Accidit quoq; motum præstari etiam si nullus cruris inflexus agatur, quemadmodum pusiones serpente uidemus. Quinetiam elephanti ita se mouere diuturna hominum fama celebratur: quæ tamen falsò confirmata est, cum id gēnus animalium inflexu uel in scopulis opertis uel in clunibus adducto sese moueant, Aristotel. in libro de communi animalium gressu. Elephantum crura osse continuo & inflexibili constant, Strabò. Genua elephantum non flectunt, uti Ambrosius prodit: quia rigidiorum crurum usū opus fuit, quo uelut columnis tanta posset membrorum moles fulciri. Calcaneum modo leuiter inflectunt, rigent cætera pedum à summo ad imum, Celsus 4. 12. Elephantos crura sine nodis articulisq; habere uanum est: imò uerò habent flexiones, & ut aliæ bestię, quū liber crura flectunt & erigunt: in ima enim propemodum cruris parte functiones & flexus habent, Gillius. Si cadant surgere non possunt, quoniam ossa solida & inarticulata habent: unde crura tibiasq; postquam iuuentam excesserint flectere nequeunt: Hinc est quod dormientes non recumbunt: defessi uerò magnis arboribus se applicant: eas obseruant uenatores, & penè succidunt, ut innixæ eis belluæ cadant, & capiātur, Authores obscuri. Flexus post genua (poplites intelligo) negantur habere: quos forsitan habent laxos (lego, non laxos) sed strictos, & idcirco ab imperitis carere putantur: nam si prorsus non flecterent crura, gressus eorū non foret ordinatus, Alber. ¶ Similiter rotundis pedibus, ut equi, sunt: sed amplioribus, ut planta quoque uersum ad binos dodrantes accedat, Gillius. Pedes eorum inferius, magnioribus mensarij instar rotundi sunt, Vartoman. pomi instar, Author obscurus. ¶ Elephas animal multiforme est, Aristoteles. Digni eius diuisi, ac leuiter formati, nec ungues omnino sunt, Idem. Omnia digitos habent quæ pedes, excepto elephanto. Huic enim informes, numero quidem quinque, sed diuisi, ac leuiter discreti, ungulisq; non unguibus similes, Plin. Singulis pedibus numero quinque digitos diuisos leuiterq; discretos habent, Aristot. & Aelianus. Ex quo fit, ut animal sit minime ad natandū habile, Aelian. Quinque ungues habet, & pedem multipliciter scissum, ne si quando in humido solo consisterint, altius pedem imprimant, Gillius. Vartomannus rotidē ungues & corneos eis esse scribit. Quamuis in multa diuidant pedem; natura tamen digitos coniunxit, ut pes ualidior esset, Albertus. Bisulca sunt, ut equus, asinus, elephante, Aelianus ut Gillius uertit: sed quoniam locus, ut apparet, corruptus est, inspicere moneo Græcū exemplar, si qui habent. ¶ Caudam habent similem caudæ bubali, trium forte dodrantum longitudine, paucis in extremitate pilis, Vartoman. Nullum tergori setarum tegumentum, ne in cauda quidem præsidium abigendo tædio muscarum: sed cancellata cute in rugas arcuata enecant, ut superius ex Plinio retuli.

Amat omnes hoc animal: & quantquam non fluuiatile sit, tamen riparium dici potest, Aristotel. Gaudet amnis inmaximè, & circa fluuios uagatur, cum alioquin nare propter magnitudinē corporis non possint, Plin. ¶ Barrire elephanti dicuntur à sono uocis, Festus. Hinc & ipsi elephanti barrī uocantur, ut supra dixi. Et barrus barrit, Author Philomela. Citra nares ore ipso uocem elidit spirabundam, quemadmodum cum homo simit & spiritum reddit, & loquitur. At per nares simile tubarum raucitati sonat, Aristot. Citra nares ore ipso, sternutamento similem elidit sonum, per nares autem tubarum raucitati, Plin. Clamor autem, quem quidam barritum uocant, prius non debet attolli quàm acies utraq; se iunxerit, Vegetius 3. 18. Hunc exercitus clamorem Festus non barritum, sed barbaricum uocat, quod eo genere barbari utantur: & forte similiter apud Vegetium legendum. Quam terribilis in pugna sit elephantorum stridor, ut Marcellinus uocat, capite quinto dicam. *Ἐλέφας τῆ τροίης*, elephas stridens uel barrit, apud Philostratum. ¶ Truncos gratissimo in cibatu habent: Palmas excelsiores fronte prosternunt, ac ita iacentium assument fructum, Plinius & Solin. Quænam in cibo eis noxia aut uenenosa sint, inferius in tractatione de morbis ipsorum exequar. Cum eos cætera pabula defecerint, radices effodiunt, quibus pascuntur: E quibus primus qui aliquam prædam reperit, regreditur, ut & suos gregales aduocet, & in prædæ communionem deducat, Aelianus. Dentium alterum acutum ad propulsandas iniurias seruant, altero radices effodiunt & arbores extirpant, Idem. Lusitani regis liburnicæ inter alia meridianæ illius nauigationis miracula, melones in Aethiopia nobilissimos haberi prædicant, quorum odorem elephantum sagacissimè olfactus animal, de longinquo sentiant: aduolantesq; cucumeraria tota depopulentur ac protestant, Hermolaus in Dioscorid. Elephantis cicuribus præter alios cibos hordeum datur. Elephantus eodem pastu modios Macedonicos (hordei, ut Aelianus addit) nouem, quod plurimum edere pos-

test. Sed tantum dare periculosum est; sex aut septem dedisse modios, in usu frequenti satis est; sed farina non plus quam quinq; uini etiā quinq; mares, quę mensura heminas continet sex, Aristoteles. Animalium maxime odere murem; & si pabulum in præsepio positum attingi ab eo uidere, fastidiunt, Plin. Farinam similem minutissimo pulueri permixtam separat optime, ita quod farinam in pastum colligens nihil admittit de puluere, Obscurus. Elephanti postquam cicures euaserunt, panibus maximis, hordeo, caricis, uuis, capis, alijs, iunco, palma, hederaceis folijs uestuntur, Aelian. Apud Indos tractus est, cui nomē est Phalacrus, quasi Latine caluus: eoq; ita appellatur, quod qui herbam in eo nascentem gustauerit, & pilos & cornua amittit. Itaq; elephantī, nisi cogantur, non accedunt ad locum illum, imò uerò prope cum accesserint, perinde atq; homines prudētissimi, ab omni illius loci germine refugientes, pedem referūt, Aelian. ¶ Iam quidam amphoras (metretas, Aelianus) aquę mensurę Macedonicę quatuordecim eodem haussit potu, & rursus à meridie eiusdem diei octo, Aristoteles. Clarę & nitidę aquę potio elephantō inimicissima est, nec prius bibit quā conturbat; turbida enim & sordida, ei suauissima est; proinde cum ad flumen aut lacum accesserit, cœnum pedibus perturbat, Aelian. Huius rei causam Simocatus adfert, quod in aqua pura suam ipse umbram extimescat; ideoq; solere Indos cum traicienda est aqua, obscuram & illunem obseruare noctē. Sine potione octo dies fert, Aelian. Elephanti quidem gregarius assuefactus, aquę utitur potione: Ei uerò qui ad bellum certat, non modò ex uitibus confecti, sed etiam ex oryza facitq; uini usum indulgetur, Aelian. Et alibi, Potionem, inquit, quā ipsi pro uino utuntur, ideo ipsis largiuntur, ut ad prælium audaciores efficiantur. Elephantēs & simiæ uini potu inebriantur, ut Athenæus citat ex Aristotele de ebrietate libro. Recens captos zythi potione cicurari, capite quinto dicam. ¶ Omnia bene olentia amant, unguentorum & florum odore permulcentur, Aelian. Et rursus, Flores eis dantur, atq; in prata ad legendos flores, quia suauitatem odorum amplectentur, aguntur: ipso enim odoratu flores internoscentes colligunt, atq; etiam hos lectos in calathum inferunt, quem eorum rector sustinet. Postquam hunc floribus compleuerint, tanquam uindemia facta, lauatione similiter atq; homines lauti delectantur; Vt uero ea usi reuerterint, eò ubi quasillum floribus plenū reliquerint, expetunt. Quod si rector afferre tardauerit, barritum edunt, neq; prius cibum sumūt, quā eis quiespiam quos collegerint flores attulerit, eos allatos de quasillo tollētes sui præsepis labra ornant. Hanc nimirum cibo suauitatem ex his bene olentibus comparantes, stabulum ubi diuersantur, floribus permultis sternunt, Hęc Aelian. Sagacissime odorantur (quod forsitan propter nasi longitudinem eis contingit, ut auritis acutius audire) & uenatorum insidias hoc beneficio fugiunt, herba quam senserint humanis calcata uestigijs euulsa, & per manus deinceps tradita, ut capite quarto ex eodem authore dicemus. ¶ Velocitate non quisquam tanta est, quem non uel suo tardo gradu assequantur, Gillius. Agminatim oberrant, Solin. ¶ Nare propter magnitudinem corporis non possunt, Plin. Digni pedum eis indiuisi leuiterq; discreti, ex quo sit ut ad natandum minime sint habiles, Aelian. Incedit etiam per aquā, & eatenus mergitur, quatenus eius promuscis superat; refat enim per eam, & spiritum accipit & reddit, sed natare satis pondere sui corporis non potest, Aristoteles. In nauis autē immittuntur, ponte utrinq; ramis frondescensibus adumbrato, ad fallēda huiusmodi animalia; hoc enim ipsum cum uident, se per terram, quia eis hęc mare uidendi facultatem adimant, etiam nunc iter facere arbitrantur, Aelian. ¶ Somnum erecto corpore capiunt; quia operosum eis esset decumbere, simul & deinde à cubitu exurgere graue, Aelian. ¶ Dormituri non recumbunt, defessi uerò arboribus magnis se applicant, quibus succis cum cadūt surgere nequeūt, Obscurus. ¶ Nec adulteria nouere, nec ulla propter foeminas inter se prælia, cæteris animalibus pernicialia: non quia desit illis amoris uis (nam & homines ab eis amatos constat, ut cap. 4. indicabimus.) Plinius & Solin. Ab omni immoderata libidine castissimi sunt. Nunquam enim, neq; ut constupratores, neque ut itē ualde lasciuī societate ueneris cum foemina faciunt, sed tanquā generis successione carentes, liberis procreandis dant operam; sic hi, sua stirps ut ne deficiat, complexu uenereo iunguntur. Neq; id sanē plusquam semel in uita, & eo duntaxat tempore, cum se iniri foeminę patiūtur, Aelian. Mas quam impleuerit coitu, eam rursus non tangit, Aristot. Vt quisq; uxorem impleuit, nō eam amplius attingit, Aelian. Idem alibi, Cum libidinis furore ardent, incursum parietes euertunt, & similiter atq; aries frontis uel atq; impressione palmas prosternunt. Ad coitum, inquit Aristoteles, efferari solent; quomobrem apud Indos ijs haudquaquam permitti initum aiūt: libidinis enim rabie agitati, casas prosternunt male conditas, pluraq; alia incommoda faciunt; mitigari pabuli copia narrantur; plagis etiam temperant, adductis alijs quibus ferire præcipiant, Aristot. Elephanti quamuis raro amare ferunt, quoniam, ut antē dictum est, libidinum moderatione temperatus sit; tamē ipse illud admirabile, amore plenum audiuit, quod consequitur: Vir uenandi elephantos haud imperitus, scribit se, cum ab Imperatore Romano cum potestate in Mauritaniam ad uenandos elephantos allegatus esset, ex elephantino genere, adolescentem formosam uidisse, coeuntem cum elephāto & adolescente & pulchro; alterum uero seniore, quia huius siue amator siue maritus esset, ut se spretum, ignominia loco hoc tulisse: quare acriter animo incitatum impetum fecisse, ut nihil proprius factum tueretur, quā nos, inquit, omnes perderet, sicq; incurrisse in illum formosum riualem suum, pugnamq; edidisse tanquam eum qui de amica sibi erepta doloribus acerrimis premitur: adeoq; infestis animis utrunq; cum altero pugnam commississe, ut ex impetu cornibus ambo mutilarentur. Neutrum ideo non

non uicisse, quod multa uerberatione eos uenatores distraxerint. Postea autem quam amissis armis in posterum inutiles ad conferendam quasi manum inter se facti essent, riuilitatem amantium conqueuissent. Domantur rabidi fame & uerberibus, elephantis alijs admotis, qui tumultuantem catenis (quarendū an recte hic legatur, catenis, malim plagis, ex Aristotele, id est uerberibus, quam uocem Plinius etiam proximē ante posuit) coerceant; & aliās circa coitus maximē efferatur: & stabula Indorum dentibus sternūt. Quapropter arcēt eos coitu, foeminarumq; pecuaria separant, quā haud alio modo quā armentorū habent, Plin. Pudore nunquā nisi in abdito coeunt, Plin. Aperte porro apalam in aliorum oculis non coeunt, sed secedentes, aut sese in arbores densas, & frequentes occultant, aut in concauum locum, & profundum, ad occultandos eos facultatem habentē, se abdunt, Aelian. Solitudines petunt coituri; sed praecipuē secus flumina, & qua pasci consueuerunt, Aristot. Coeunt locis occultis & palustribus, Vartoman. Elephas foemina in coitu sedet (se submittit) & equitat super eam mas: quā ob causam foemina descendit in foueam aliquam, ut mas cōmodius superueniat. Praecipuē uerō in aqua iniri desiderat, unde cum foeminae tum marī maximē commoditas accedit: nam is & coiturus per aquam facilius tollitur, & post coitum facilius descendit, Albertus. *Ἐλέφας τὸ ὥριον ἐλέφας τῆς ὄψης, ὅτι γὰρ τὸ βαρὺ ἐν ὅδ' αὖτε ἐλάττει τὰς ἀνδράσας, τὰς τε μίξας, ποιεῖται*, Etymologus. Et rursus, *καρὰ τὸ ἐν εἰς ἀνδράσας τῇ θηλείᾳ, ἀνδράσας γὰρ αὐτῇ, ἐκ ὅθι γὰρ ὅτι τὸν ὄγκον: ἀλλ' ὅθι ὁ λικτὸς ἐλάττει, ὅτι νέμονται, καὶ γίνεται ἐν ὅτῳ καὶ*, hoc est, Coeunt, nō in terra propter corporis grauitatem: sed in aqua palustri, ubi etiam pascuntur: quod (aqua attollente corpus maris cōscensuri foeminam) leuiore nimirum fiant. Cōtingit aliquando (uerbis utor Alberti ex Auicenna) marem coire cum foemina in regione quā dicitur Virgea de Caureryuyz: quod quidem mirum uidebatur, cum aliās extra terram natalem suam, hoc est Indiam, coire non soleant. Tum temperis uero extra Indiam in regionem Corascenorum, & finitimam eucti coibant: Mas foeminā saliens culmo (proboscidem puto intelligit, cum in singulari numero proferat; nam alibi dentes eius siue cornua barbari culmos appellant) caudam eius remouit, Hæc Albert. Proli operam daturi Orientem uersus pergunt ad proximum Paradiso locum, ubi inuentā mandragoram foemina prior gustat, deinde persuasus ab ea mas, sic miscetur & foemina concipit, ut nugatur Author obscurus libri de natura rerum. Elephantus tam mas quā foemina incipit coire anno ætatis uigesimo, Aristot. Et alibi, Elephantus foemina incipit coire anno, aut duodecimo, cum celerrimē; aut quīntodecimo, cum lētissimē. Mas quinq; aut sex annos natus superuenit ineunte uere. Mas coit quinquennis, foemina decēnis, Plin. Venerē ante annos decem foeminae, ante quinq; mares nesciunt, Solin. Mas coitum triennio interposito repetit. Quam grauidam reddidit, eandem præterea tangere nunquam patitur, Aristot. Mari tempus coitus est cum domi detentus fuerit, & sauerit: tunc etiam pingue quiddam emittit per spiramentum quod ei secundum tempora est: Foeminae uerō cum hic idem meatus apertus fuerit, Strabo. *Βλέπειται δὲ ἐλέφας ἵκεν ὄρεα, καὶ ἀπὸρ βδὲ ἢ ἵππῳ, ἐπὶ αὐτῇ τῇ θηλείᾳ αὐτῇ τῇς προτάφου αὐτῇ πνοῇ ἐκπνέουσι*, Arrianus in Indicis. Coeunt & pariunt ut equi, plurimum uere, Strabo. Coeunt, non sicut quidam putant promiscuē, sed uelut equi, & reliquæ quadrupedes, Diodorus Siculus interprete Poggio. Græcū exemplar desyderabam. Subsidit foemina, clunibusq; submissis insistit pedibus, ac innititur. Mas superueniens cōprimat, atq; ita munere uenereo fungitur, Aristot. Elephantī, camelī, tigridēs, lyncēs, rhinocerotes, auersi coeunt, Solinus ex Plinio: qui auersa eis genitalia esse adiicit. Foemina initur biennio quinis, ut ferunt, cuiusq; anni diebus, nec amplius: sexto perfunduntur amne, non ante reduces ad agmen, Plin. Biennio coeunt, quinis, nec amplius, in anno, diebus, nō prius ad gregarium numerum reuersuri, quā uiuis aquis abluantur, Solin. Ferendū uterī tempus alijs annum & sex menses, alijs triennium statuunt; causa quamobrem incertum hoc sit, quod non pateat coitus, Aristot. Et alibi, Vterum biennio gerit; parit singulos: uiuiparum nanq; est. Vterum gerunt menses, ut minimum, sedecim: ut plurimum, octodecim, Strabo, Diodorus Siculus, & Arrianus in Indicis. Decem annis gestare in utero uulgu existimat: Aristoteles biennio, nec amplius quā semel gignere, plures uel quā singulos, Plin. Eadem apud Solinum & Isidorum lectio est, *Κυῖον του δελφίου*, id est, Decennio grauescunt utero, Onesicritus apud Strabonē: Interpret non recte transtulit, Concipiunt decimo anno. Hinc natum prouerbium, Elephantī celerius pariunt, de quo infra. Audiuī sepe hoc uulgo dicier, solere elephantum grauidā perpetuos decem esse annos, Plautus in Sticho. Biennium gerere uterum audio: alijs sesquiannum tantum grauidas esse aiunt, Aelian. Parit enitens posterioribus cruribus, & subsidens cum dolore, Aristot. Partus in caput procedit ad lucem, Aelian. Animalia quo maiore corpore, eō minus foecunda sunt: singulos gignunt elephantī, camelī, equi, Plin. Vnicum uelutī eque pariunt, quem nutriunt matres annis sex, Diodorus Siculus interprete Poggio. Ad annum usq; octauum lactant, Arrianus in Indicis. Apud Strabonem legitur, senis mēsis foetum à matre nutriri. Partus magnitudo est instar integræ ætatis & iustæ magnitudinis porci, Aelianus: uel, ut Aristoteles, magnitudine uituli. Idem alibi clarius, bimestris aut trimestris uituli magnitudine esse scribit. Elephantī, ut diximus, pariunt singulos, magnitudine uituli trimestris, Plinius: anniculi, Aelian. Statim ut natus est, cernit & ambulat, Aristot. Ore sugit, non promiscide, Idem & Aelian. Elephantus in quadrupedum genere ex minimo maximus euadit: ut ex aquatilibus, crocodilus; ex uolucribus, magna struthio, Aelian. Cum sunt in catulorum (uitulorum potius; nam adulti etiam boues Lucæ dicuntur) metu, infestissimi sunt, Idem. Et alibi, Nec uerō si quis foetum à

partu recentem contigerit, matres indignantur. Plane enim noseunt non animo quidem ledendi cor-
rectari, sed ad ludicram delectationem, & blanditias suscipi, esseq; hominis naturam ea excellitate
animi, suo ut partui adhuc tantillo incōmodare nolle, Aelia. Fœmina parturiēs ingreditur aquam
usq; ad ubera, & illic parit metu draconis: qui extra aquam parienti fœtum deuoraret. Mas etiam à
pariente non recedit, propter serpentem, qui inimicus est eius sicut draco, Author obscurus libri de
nat. rerum. Elephantorum fœminæ proximè uias, quò carniuoras bestias minimè accedere sciunt,
fœtus comprimis edunt, &c. Interpres libri Plutarchi Vtra animalium prudentiora, &c. sed falsus est
cum hæc ἐλαφίον (ut in nostro etiam codice Græco Basileæ excuso legitur) id est ceruorum, non ele-
phantum natura sit. In Mauritania quemadmodum quotannis ceruis, sic decimo quoq; anno cor-
nua elephantis excidere solere aiunt. Itaq; hi in cornua incumbentes, usq; adeo ea impellunt & defi-
gunt in terram expositam in planiciem, quoad illa ipsa occultauerint. Nam præ cæteris camporum
patentium æquiora & palustria amant, Aelianus. Et alibi, Locum (inquit) in quem abstruserunt &
reposuerunt cornuum thesaurum pedibus exæquant & complanant. Terra autem quod sit feracissi-
ma, post paulum herbam proferens, abditorum cornuum aspectum uiatoribus adumbrat. Eorum
peruestigatores, qui sane ad illorum insidias & astus prudentes sunt, in eum locum in quem cornua
defossa suspicantur, utribus aquam deportant, & uero alium aliò ex utribus dispertunt & disponunt,
atq; il i commorantur: Alius quidam dormiēs, alius potans, alius cantunculam canens suos amores
meditatur. Quod si cornua sint alicubi prope defossa, quadam mirabili illecebra ex utribus sic a-
quan eliciunt, ut uasa exiccent & exinaniant. Li autem qui cornua exquirunt, statim sine canibus sa-
gacissime prædam odorati, locum illum perfodiunt, & optatum consequuntur: si uero utres per-
manserint pleni, eos inde transferentes, aliò se conferunt, Hæc Aelianus.

¶ Fœmina elephas mare multò robustior, alacrior, & magis magnanima est quàm mas. Et fœmi-
næ quadam in hoc genere planè uiriles sunt, Vartomannus. Nō modo fœminæ maribus ferociores,
sed ad onerum uectiones etiam fortiores existimantur, Gillius. Mas tamen prælijs aptior est, utpote
altior, Obscurus. Euertit ædificia elephantus, dentes admouens magnos: palmas uerò sua frōte im-
pellit, donec declinet, tum pedibus inculcans prosternt in terram, Aristoteles, Aelianus hæc eū præ-
cipuè facere scribit, cū libidinis furore ardet. Palmas excelsiores fronte prosternt, ac ita iacentium
assumunt fructum, Plin. In bello etiam roboris & fortitudinis facinora designat egregia, & aliàs ad
imperium. Proboscide quantum possit, supra retuli. Vnus sanè animalium omnium, ut maximus, sic
robustissimus esse uidetur. Vidi (inquit Vartomannus) nauem palangis impositam (si rectè uerto) à
tribus elephantis in genua demissis, frontibus annixis, è mari in litus protrudi. Oppianus syluestres
elephantos scribit, fagos, oleastros, & palmas dēibus subuertere radicitus, ὁππότερον ἀνὰ πρὸς τοὺς γένους
πύργους dentes trocat per synecdochen, continens pro cōtento. Quò magis oneratus est, tantò firmitus
incedit: in dorso gestat turrin ligneam, quæ homines triginta & uictum quantum satis est contineat,
cum armis instrumentisq; bellicis, Author obscurus. Tā ualidi sunt, ut in cruce (lego turre) ligneam
super se ferant homines duodecim & amplius, ita quod aliqui magni quadraginta homines posse por-
tare dicuntur, Albertus. Indorum regem hostibus bellum inferentem, bellatorum triginta milia ele-
phantorum antecedunt: tum uero maximorum & fortissimorum tria milia subsequuntur, ad hosti-
les muros ipso incurfu euertendos institutorum: cum enim rex iubet, euertunt. Idq; se auduisse Cte-
sias scribit: idemq; Babylone se uidisse dicit, palmas ab his ad moderatoris sui iussu uiolentiſſimo
impetu extirpatas, Aelianus. De ui & robore ipsorum ad belli usum, plura adferam capite quinto.
¶ Elephantem alij annos ducentos uiuere aiunt, alij trecentos, Aristoteles & Aelianus. Vt longissi-
mum, annos circiter ducentos uiuit: sed multi ante hoc tempus morbo pereunt, Arrianus in Indiciis.
Viuerē elephantos mares alij annos ducentos, alij centum & uiginti aiunt: fœminas etiam ferè toti-
dē, Aristot. Florere ætate circa sexagesimū senescunt, Idem & Aelianus. Viuunt pleriq; quan-
tum longæui homines: quidam (qui maximè senescunt, Diodorus Sic.) ad ducentessimū perueniūt
annum, Aristoteles uiuere ducentis annis, & quosdam trecentis existimat: Iuuenta eorum à sexa-
gesimo incipit, Plin. Viuunt in annos trecentos, Solin. Onesicritus dicit eos ad trecentessimū an-
num uiuere, raros ad quingentessimū: circiter ducentessimū robustissimos esse, Strabo. Iuba rex
Elephantum scribit patri suo fuisse, qui multa secula uixisset, nempe qui emanasset, & per maris
traditus fuisset, usq; ab huius alta stirpe. Et Ptolemæo Philadelpho Aethiopem elephantum fuisse,
qui uel multas ætates uixisset, uel ex hominum consuetudine, uel institutione mansuetissimū: atq;
idem ipse ait, se uidisse elephantum Seleuci, cognomine Nicanoris, qui usq; ad Antiochorum postre-
mam expugnationem uixisset, Aelianus. De elephantorū ætate, quod longissimæ uitæ sunt, ab alijs
pluribus scriptum est: ueruntamen qui habitant apud urbem Taxilam, omnium Indiæ urbium maxi-
mam, elephantum inuenisse perhibent, quem uittis ac myrtis coronis indigenæ ornabant, asseren-
tes unum ex his esse, qui pro rege Poro aduersus Alexandrum pugauerat: quem propterea quod
in pugna promptissime uersatus esset, Alexander Soli dedicauit. Esse autem illi torques aureos circa
dentes, seu potius cornua libeat appellare, & in torquibus literas Græcas insculptas, hæc uerba refe-
rentes: Alexander Iouis filius Aiace Soli. Hoc enim Aiace nomen ipse elephāto imposuit, magnū
magno nomine exornans. Coniiciunt autem indigenæ annos quinquaginta supra trecentos, ab ea
quam diximus pugna ad ea tempora intercessisse, cum tamen scire nō possint quot fuerit natus an-
nos

res quando pugnae interfuit, Iuba uero quondam rex Libyae in scriptis retulit, equites Libycos quandoque elephantis insidentes, inter se pugnaſſe, fuiſſeque alteri elephantorum parti turrim dentibus inſculptam, alteri uero nihil: cumque nox pugnantes occuparet, partem quae turrim in dentibus geſtabat ſuperatam, in Atlantem montem confuſiſſe: ſe uero poſt id tempus annos quadringentos ex iſis unum coepiſſe, qui auſugerant, & inſigne illius dentibus inſculptum inueniſſe, quaſi nuper fabricatum, nulla ex parte conſumptum, Haec Philoſtratus lib. 2. de uita Apolloniſ. Candore dentium intelligitur iuuenta, Plinius & Solinus.

¶ Multis morbis obnoxii, & prorsus difficiles curatu ſunt, Strabo. Hyemis ac frigoris impatiens hoc animal eſſe dicitur, Ariſtoteles, Aelianus, Solin. Frigoris impatientes: maximū hoc malū, inſolationemque, &c. ſentiunt, Plin. Anni aſtui tempore cum calor à ſole intenditur, & aſtus ingraueſcit, tum elephanti ad calorem frangendū inter ſe craſſo perfunduntur coeno, quo partim uim caloris depellant, partim uel umbroſis ſpeluncis, uel arboribus quae ramorum frequentia eos opacare poſſint, refrigerentur. Complures eorum morbos uinum nigrum epotum curat, Strabo. Aelianus poſt mentionem de uulneribus eorum & oculorum morbis factam, Caeteris (inquit) quibus tentantur morbis, uinum nigrū medetur: (idem teſtatur Arrianus in Indicis.) Quod ſi hac medicina ex morbo non liberantur, inſanabiles ſunt. Elephas chamaeleonte cōcolori frondi deuorato, occurrat oleaſtro huius ueneno ſuo, Plin. Si quis caſu chamaeleontem deuoraret; uermem elephantis ueneficum, oleaſtro ſumpto peſti medetur, Solin. Cruciatum in potu maximū ſentiunt hauſta hīrudine: haec ubi in ipſo animae canali (id eſt faucibus & arteria) ſe fixit, intolerando afficit dolore, Plin. Aegrotant etiā ſi comedant terram, niſi ea frequenter utantur: nam ſi frequenter, nihil ſentiunt mali: lapides etiā interdum deuorant, Ariſtot. Et terram ediſſe iſis tabificum eſt, niſi ſapius mandant: Deuorant autem & lapides, Plin. In uenationibus ſi quis eorum fuerit uulneratus, caeteri aloēs lachrymas uulneribus illinentes, tanquam medici aegrotantibus aſſiſtunt, Philoſtratus. Vulneribus butyrū auxiliatur: ſerum enim extrahit. Vlcerā ſuillis carnibus fouent, Strabo. Indi captis elephantis, eorum uulnera aqua primum tepida eluunt: Deinde ſi haec ipſa luculenter ſint alta, butyro ungunt: poſtea inflammationem leniunt, ſuillam carnem recenti ſanguine madentem & calidam admouētes, Aelian. *Ελεφαντων τα υςια κηρα ονησμενα κηα καπαροσμενα* (lego καπαροσμενα,) Arrianus in Indicis. Oleum (aliās uinum) alij bibunt, alij nō: & ſi ſpiculum in corpore ineſt, eiſcitur eo quod bibitur oleo, ut aiunt: qui autem oleum (aliās uinum) non bibunt, iſis radix tyrtami decocta in uino (aliās in oleo) datur, Ariſtot. Dubitat quidam an pro tyrtami legendum ſit dictamni, an expungi omnino debeat. Dictamnium quidem telis expellendis utilem eſſe capris ſylueſtribus & ceruis, in ipſorum hiſtoriis diximus: ſed folia eius tantum depaſcuntur: medici quoque in hominum remediis folia tantum requirunt, radix inutilis eſt: Non igitur legendū dictamni. Quod ſi expungatur, aliud alterius plantae nomen ſubſtituendum fuerit, cuius radix uim corpori inſixa depellendi habeat. In Graeco textu nec tyrtami nec alterius plantae nomen legitur. In Graecis codicibus (ut ſcribit Aug. Niphus) magna uarietas eſt: primò quia legitur radix, & non adiſcitur cuius herbae: deinde quia dicitur decocta in oleo & non uino. Unde antiquus interpres ſic legit, Vinum alij bibunt, alij non: Et ſi ſpiculum ineſt, eo uino eiſcitur, quod biberint, ut aiunt. Michaël Ephēſius aſſerit eiſci quorundam opinione ſpiculum ex corpore elephanti potione uini, ut per eſum dictamni ex caprea: quae ſcriptura probatur ab Ephēſio: unum tamen de eſt, quoniam in Graeco textu non habemus expreſſam herbam, cuius radix in oleo ſit decoquenda, Haec Niphus. Ego tyrtami nomen nuſquam reperio: ſed ne aliud quidem medicamentum quod intra corpus homini, aut ſerā (excepta dictamno) ſumptum, tela aliāue inſixa exigat. Omnia enim ſoris imponi praecipunt medici, & praeter caetera in radicum numero, in hunc uſum laudantur, alium cum pice, ariſtolochia cum reſina, arundinis per ſe uel cum bulbo: berberis uel oxyacanthae radicem, cyclamini cum melle & uino: ſilicis, lactucae aſini, id eſt anchusae: narcissi cum lilio & melle: rubicanini, xiphii radix ſuperior cum uino & thure: uitis albae cum uino & melle: denique iridis ſylueſtris cum flore aris, terebinthina, & pauco melle. Ex his omnibus ad tyrtami uocem, calami forte uel cyclamini uoces propius acceſſerint. Olei potu tela, quae corpori eorum inhaeſerant, decidere inuenio: à ſudore autem facilius adhæreſcere, Plin. Senſus uidetur, Oleum ad extrahendas ſagittas magis prodeſſe elephantis, ſi poſt ſudorem ſtatim id hauſerint, quoniam ita (meatibus apertis, & calore in ſuperficie corporis oleum à uenis attrahente) facilius adhæreſcat: tanquam nimirum oleo ad ipſas attracto ceu unctae & lubricae facilius emittantur. Cū uel haſta uel ſagitta icuſus eſt elephans, oleae flore uel oleo ipſo deſixa tela expellit, Aelian. Cerui aegri ramuſculos oleae comedunt & ſanantur, Ambroſius ſecutus forte aliquem qui pro elephanto elaphon, id eſt ceruum hoc facere perperam legit, ut in Ceruo monui circa finem capitis tertij. Furoris tentatione eos aliquando laborare manifeſtum eſt, ex curſu furiis incitato, Aelian. Rabidi (quales praecipue per libidinem ſiunt) fame & uerbis domantur, elephantis alijs admotis, qui tumultuantē feriant, Ariſtoteles: catenis coerceant, Plinius. Si per inſomniam feſſi ſunt, armis perfricatis ex ſale, oleo, & aqua curantur. Cum humeri dolent carnibus ſuillis aſſis appoſitis iuuantur, Ariſtot. Vlcerā etiā & inflammationes eorum (quae nimirum in humeris praecipue naſcuntur propter onus & attritionem) his carnibus foueri ſupra dixi. Ophthalmicis medetur bouillum lac inſuſum, Strabo & Arrianus in Indicis. In oculorum morbis, bubulum lac tepefactū inſundunt, quo hi remedio oculos aperiunt, & magno cum uoluptatis ſenſu

sicut homines, uim medicinæ agnoscunt, Aelian. Elephantos cæteris malis immunes aiunt, inflatione autem alui acius infestari, Aristot. Frigoris impatientes sunt: maximum hoc malum, inflationemque & profluium alui, nec alia morborum genera sentiunt, Plin. Morbis inflatione contractis laborant: quo fit, ne possint excrementum uel uesticæ uel alui reddere, Aristot. Niphus hunc in eis affectum colicum esse coniecit. Fluore insuper tentantur: quo cum uires languerint, curantur potione aquæ calidæ, & cibo fœni melle imbuti: utrunque enim id sistit profluium alui, Aristoteles.

D.

Elephanti gregatim semper ingrediuntur. Ducit agmen maximus natu, cogit ætate proximus, Plin. Et alibi, Gregatim semper ambulant, minime ex omnibus solitarii. Oberrant agminatim, Solinus. Nunquam uero elephanti ab reliquorum agmine secernitur, nisi aut filiorum suorum, aut ægotantium causa: pro his nimirum nihil non moliens inexpugnabilis manet, Aelian. ¶ Prædam ipsi in se expetendam sciunt solam esse in armis suis, quæ luba cornua, alij melius dentes appellant: Quamobrem deciduos casu aliquo, uel senecta, defodiunt, Plinius: tanquam inuidia quadam aduersus hominem ducti id faciant. Quod autem abiecta cornua defodiant, præcedenti etiam capite ex Aeliano dixi, nec non quæ arte defossa inueniantur. Noctu suam seruiendi conditionem deplorare dicitur, non contento barritu (ὁ ἀρρῆγος) quo sæpe aliàs utitur, sed luctuosa uocis suppressione miserabiliter immurmurans. Quod si quis ita occulte gementi & lamentanti interuenit, uerecundia quadam motus, querelis suis moderatur, & gemitus facere desistit, Gillius ex Philostrato. ¶ Gaudent phaleris argenteis. ¶ Mulieris forma hoc animal capitur, atque hebescent ad eius pulchritudinem, remittit furorem animi sui, Aelian. Traditur unus amasse quandam in Aegypto corollas uendentem: Ac ne quis uulgariter electam putet, miretur gratam Aristophani (Byzantino in urbe Alexandria, Aelian.) celeberrimo in arte grammatica, Plin. Sunt ferarum amores etiam, idque plurimarum: feri alij & rabidi, quemadmodum & hominum: alij nec ambitione barbara, nec inuenusto congressu: qualis Alexandria grammatici Aristophanis ritualis elephas fuit. Coronariam eandem uterque deperiebant, cum elephas quidem grammatico haud segnitus amorem studiumque declararet: poma foris transiens amica adferre, iuxta diu adstare, cunctarique, promiscidem intra uestium sinus inserere, ac millarum decus blandè palpare cōtrectareque solebat, Plutarchus in libro V tra animalium, &c. Præter hanc aliam quoque mulierem corollas similiter uendentem in Antiochia Syriæ urbe cicurem elephantum amasse aiunt: de quo Aeliani hæc uerba sunt, Hunc audio dum ad passionem iret, mulierem corollas uendentem cum quam suauissime adspexisse, tum uero etiam quam libentissime in illius conspectu acquiescisse, atque huius faciem promiscide tersisse, suauiterque cōtrectando illi blanditum fuisse: Mulierem uicissim ex suo artificio illecebras attritorias, corollas uidelicet ad tempus ita contextuisse, ut cotidie illi quidem sumere operæpretium, huic uero etiam opus largiri esset. Postea autem quam mulier excessit è uita, elephanti nec pristinae consuetudinis cōpos, nec quam amaret amplius mulierem uidens, tanquam amatis qui amantiam amiserit, sic eam desiderabat, animoque incitabatur, ac qui antè mansuetus fuisset, humanitate expulsa, feritatem induebat, tanquamque homines ex tristitia, ac moerore laborantes de potestate animi exeunt, sic is furens ferebatur, Hæc Aelian. Et una guentariam quandam dilectam luba tradit: Omnium amoris fuere argumenta gaudium à conspectu, blanditiæque inconditæ, stipesque quas populus dedisset seruatae, & in sinum effusæ. Nec mirum, esse amorem, quibus sit memoria, Plin. Alius Menandrum Syracusanum incipientis iuuentutis in exercitu Ptolemæi, desiderium eius quoties non uideret inedia testatus, Plin. Nunc quam memoria sint bona quamque diligenter præceptum officij aduersus præcipientes teneant, quam simul eorum qui quippiam eis committunt, uel expectationem uel fidem non fallant, explicandum est. Cum Antigonus Megarensis urbem obsideret, mulier simul cum uno de elephantis bellatoribus uersabatur: hæc enim illius qui elephantum aleret uxor, infantem puerum pepererat, quem huic elephanto, lingua utens Indica, quam elephantum intelligunt, credidit. Ut uero is primum sibi creditus est, illum diligebat, & custodiebat, ex eoque proxime adiacente magnam uoluptatem capiebat: cum ploraret, oculos tum auertebat, tum uero ab eo dormiente muscas abigebat: Arundines ei pro pabulo obijciebantur, quas, & omnem cibum, nisi puer adesset, reijciebat. Nutrix igitur necesse habebat postea quam eum lacte compleuisset, elephantum curatori apponere, uel omnino elephanti non parum iracundia incitabatur, pro ac nonnunquam in uerba erumpebat. Interdum etiam cum uagiret infans, cunas ubi iaceret mouebat: sicque eidem ipsi ex hoc motu oblectamenta & solatia, sicut nutrix, afferre studebat, Aelianus. Eandem historiam, quoniam perelegans est, & paulo aliter refertur ab Athenæo lib. 13. ut ex tempore inde transuli recitabo. Phylarchus (inquit) libro uicesimo mirificum elephantum in puellum amorem his uerbis describit. Mas erat elephas, & cum eo fœmina, quam Nicæam uocabant: cui moriens Indi uxor infantem suum dies natum triginta appositum commiserat. Mortua igitur muliere, mirabilem quendam bellua infantis amorem concepit. Nam seiungi à se infantem non sustinebat, & nisi conspiceret indignabatur. Quamobrem quoties eum lactasset nutrix, mox inter pedes belluæ collocabat in cunis: quod nisi faceret, elephas cibum recusabat. Tota autem deinceps die, dormiente puero, calamos uel aliud quippiam de pabulo tenens muscas ei depellebat. Quod si ploraret, cunas probofside mouebat, & sopiebat ipsum. Idem & mas elephanti saepenumero facitabat. ¶ Latè dicuntur offensam meminisse, longoque tempore post iniuriæ uindictam reddere. Qui ad boues accedunt,

dunt, rubram (puniceam) uestem iccirco non ferunt, neq; item splendidam (claram) qui ad elephantos appropinquant: quod certe eiusmodi colore eas bestias constet efferari, Gillius ex Plutarchi conubialibus praeceptis. Idem Plutarchus in libro de Alexandri fortuna, tauros phoeniceis irritari efferariq; scribit, elephantos uero albis, ut Caelius obseruauit. ¶ Pullos suos, adhuc a par tu recentes, nunquam deferunt: at sane in illis a periculo tuendis constantissime permanent, priusq; animam amittunt, quam suos catulos deferant, Aelian. Idem, Quamuis matrum in hoc genere in sobolem suam sit amor, multis (inquit) etiam aliunde argumentis constat, hoc uero praeipue: Cum in foueam pulum suum incidisse mater perspexisset, ne minimam quidem moram interposuit, nec eius cursum ulla ad pullum consequendum segnitia tardauit, quin uehementi dolore affecta, quanto maximo posset incitato incurfu, in delapsum filium praeceps ageretur, amboq; eodem casu morte occumberent: hic quidem materno pondere pressus cotereretur: illa uero praecipitata, caput diffringeret. *τῶν νεογνῶν πατρὸν τῶν δὲ πύην βαλόντι βόθρῳ πρὶν ἢ ὅτι σὺν αὐτῷ τοῦ φονδύλου πρὸς τὰ βρέφη*, Tzetzes. Duplici tum corde, tum sensu animi elephantis esse dicitur, & altero quidem ira incendi, altero mitigari & leniri Maiorū sermonibus peruiagatum est, Aelian. ¶ Annem transitori (syluestres scilicet, ut Plutarchus addit) minimos praemittunt, ne maiorum ingressu atterente alueū, crescat gurgitis altitudo, Plinius & Solinus. Traiecit prior, ceteris hoc sese dans, natu simul & mole minimus: ceteri interea ad ripam astant, quantumq; flumen ille magnitudine superet, speculantur: quae res exercitui reliquo non dubiam ad traieciendum spem facit, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Elephantorum flumen transmittentium minores natu sese traieciunt primi: hi uero qui sunt confirmata aetate iam grandes, fluctibus obruuntur, duntaxat promuscibus extra aquam eminentes, teneros uero pullos dentiū proiectorum eminentia matres ferunt, ac simul tanquam uinculo promuscide illos complectentes, transuehant, Aelianus & Philostratus. Masculi pullos manibus sursum impellunt: lactentes autem deferunt matres, uel manibus suis, uel geminis dentibus, Tzetzes. Apollonius cum uideret elephantos hoc modo Indum flumen transeuntes, Hæc (inquit) ô Damis, nullo iubente ex se ipsis naturali quadam prudentia ac sapientia faciunt. Vides enim quo pacto sarcinarum uectores imitati suos deferant pullos, uinculis, ne forte cadant, eos complexi? Video, inquit Damis, &c. sed cur tam imprudentem, sibiq; inutilem tranationem faciunt? Praecedit enim, ut uides, omnium minimus, ipsum uero sequitur paulo maior, & post ipsum alius, ita ut eorum maximi postremi sint: oportebat autem contrarium ordinem in transeundo seruare, maioresq; tanquam muros & propugnacula ceteris facere. Tunc Apollonius, Minime uero, inquit: Primum enim ipsi insequentes homines fugiunt: oportebat igitur contra insequentes hostes a tergo muniri, sicut in pugna fieri uidemus. Insuper si eorum maximi prius flumen transissent, ignotum erat an fluminis altitudinem ceteri minores possent superare: illis enim facilis esset fortasse transitus cum sint proceriores: his uero impossibilis forsitan esset, quod altitudinem aquae superare non possent: sed cum eorum minimus transierit, facilem esse ceteris transitum demonstrat. Insuper maiores prius euntes profundiorē alueum sequentibus facerent subsidente limo, & in fossam secedente, propter belluæ pondus & magnitudinem pedum: minores uero nequaquam tranationi maiorum officient, minorem in alueo fluminis concauitatem facientes, Hucusq; Philostratus. ¶ Mutianus ter consul author est, se uidente Puteolis, cum aduecti e naue egredi cogerentur, terribis spacio procul pontis a cōtinente porrecti, ut sese longinquitatis aestimatione fallerent, auersos retrorsus isse, Plin. Aliens quoq; regionis intellectu creduntur maria transitori, non ante naues conscendere, quam inuitati rectoris iureiurando de reditu, Plin. Maria transmeaturi naues nō prius subeunt, quam de reditu illis sacramentum luatur, Solin. ¶ Circa dentes belluū summa cura, alterius mucroni parant, ne sit praelijs hebes: alterius operario usu fodiunt radices, impellunt moles, (arbores extirpāt, Aelianus,) Plinius, Solinus, Aelianus, & Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Cum ab Indis hominibus arborem elephanti radicitus extrahere coguntur, non prius ad eam extirpandam aggrediuntur, quam quatefecerint ac tremefecerint arborem: sic periclitantes, euertere possit, an omnino inuictam ab impetu sit se praestatura, Aelianus.

¶ Elephantū iussa faciunt, Plin. Nearchus author est adeo mansuescere elephantos, ut lapidem ad scopum iacere, & armis uti, & optime natare (νῆμ) ediscant, ut maxima possessio existimetur elephantorū currus, Strabo. Mutianus ter consul author est, elephantum quendam & literarum dudus Græcarum didicisse, solitumq; perscribere eius linguæ uerbis, Ipse ego hæc scripsi, & spolia Celtica dicaui, Plin. Hæc uerba si Græce scribantur, heroicis uersus constituitur hoc modo: *Ἀνδρὲς ἔγὼ ποτὶ ἔγραψα λαλῶντά τε Κέλτ' ἀνέβηντα*, ut Sipontinus citat, sed absq; authore. Ego, inquit Aelianus, recte & ordine in tabula quadam Latinas literas uidi elephatum scribere: ueruntamen docentis manus subijciebatur ad literarū figuram & lineamentum instituēs animal: cumq; elephatus scriberet, eius oculos immotos, & deiectos esse perspexi, ut grammaticum quendam dixisses. Elephas terribilis est ille quidem & uastus corpore: sed adeo homini obnoxius, ut tantam molē in ludicra uerterimus, & spectacula panegyrica, quando saltationes condiscit, &c. Caelius. Apud Indos Arrianus scribit, elephantēs quoq; saltationem doceri & exercere, Idem. Turpes esseda quod trahunt bisontes, Et molles dare iussa quod choreas Nigro bellua nil negat magistro, Quis spectacula non putet deorum: Martialis. Motus quosdam bellicos addit, uelut ostendēs quod hanc etiam disciplinam seruat, Aelianus, Germanici Cæsaris munere gladiatorio, quosdam incoditos motus addidere, saltantium

modo. Vulgare erat per auras arma iacere non auferentibus uentis, atq; inter se gladiatorios congressus adere, aut lasciuiente pernecitate colludere. Postea & per funes incessere: lecticis etiam ferentes quaterni singulos, puerperas imitantes: plenisq; hominum triclinijs accubitu, iere per lectos, ita libratissimis uestigijs, ne quis potantium attingeretur, Plin. Ad numerum saltare, inquit Aelianus, tibiae auditione demulceri, cursum tardare ad soni tarditatem, seq; remittere ad remissionem tibiarum: rursus cum acute sonans impellit, festinare, discendo assequi perfecte elephantus solitus est. Neq; uero natura modo illum summa ex omnibus animalibus magnitudine ornauit, sed & disciplina mansuetum, & tractabilem edidit. Elephantus ad morum mansuetudinem & facilitatem eruditus, nihil mirius, nihil ad id quod uolumus obtemperantius est. Cum Tiberij Caesaris nepos Germanicus gladiatorum spectaculum edidit, plures iam grandes utriusq; sexus elephantum Romae erant, ex quibus alij plerique generati extiterunt, quorum artus interea dum committebantur, & confirmabantur, & membra infirma conglutinabantur, peritus uir ad pertractandos eorum sensus, animosq; nunc eos disciplina mansuetiori, nunc terroris & mirificae uerberationis plena excipiens, erudiebat. Primum enim eos maxima lenitudine & mollitudine, cibos nimirum illecebris & uarietate suauium inuitamento, rum refertos indulgens, ad disciplinam informabat, ut si quid esset agreste, expelleret, ex feritate ad mansuetudinem, & quasi ad humanitatem quandam transformeret: sicq; eis moderabatur, ut feritate expulsa, disciplinis & musicae studio operam darent, tympanorum sono nihil exterrerentur, pedum ingredientium strepitum, cantumq; miscellaneum ferrent: eos praeterea exercebat ad non formidandam hominum multitudinem. Illa uero uirilium disciplina, non ad grauem plagarum ictum excandescere, coactos membrum aliquod ad saltandum flectere, non essent maximo robore praediti incitari. Cum magister elephantorum spectaculum edidit, ij tempore suo specimen dederunt, se recte institutos esse, illumq; in seipsis erudiendis non operam perdidisse ostenderunt: nam duo decim numero theatrum ingressi, composito gradu incedebant, ac toto corpore diffluebant, tanto ornatu, nimirum stolis saltatorum induti, solaq; magistrum significatione uocis ordinatim instructi, ut ferunt, gradiabantur. Ac uero rursus, si illis hoc imperaretur, in orbem saltabant, eundemq; orbem ad imperantis uocem repetebant, atq; nunc flores pauimentum ornabant spargentes, nunc modestè pedibus terram pulsantes musica moderatam saltationem una consensione obibant. Haecenus Aelianus. Certum est unum tardioris ingenij in accipiendis quae tradebantur, sapientius castigatum uerberibus eadem illa meditantem noctu repertum, Plin. Elephantum ceteri quidem hoc potissimum mirantur, quod discendo & doctoribus se praebendo, in hominum coetibus eas in gestu figuras & uarietates effingat, quarum elegantiam ac copiam uix ipsa hominum industria exprimere aut memoria complecti facile possit: ego uero hisce magis ex affectibus motibusq;, quos suapte sponte citraq; doctrinam tenet, uelut simplicibus & impermixtis ac synceris, aestimandam bestiae intelligentiam putarim. Nam Romae certum est cum haud ita pridem ad gestus quosdam miros indispensabiles, & motus uolutu difficillimos ingeminandos antea quidem instituti fuissent, unum tardioris ingenij, quia agrius haec assequeretur, ubilibet pessime audientem, & uerberibus saepe castigatum, deprehensum noctu eadem illa ex sese ad lunam meditationem molientemq;, Haec Plutarchus in libro *Vtra animalium &c.* Vidi ego elephantum cymbalo ludentem, aliosq; saltantes. Cymbala autem singula utriusq; cruri anteriori appensa erant, & aliud appellatae proboscidi. Ille alternis utrunq; in cruribus cymbalum proboscide feriebat numerosè: alij circum circa saltantes tripudiabant: & alternis anteriora crura tollentes flectentesq; numerosè ingrediebantur, ita scilicet ut cymbalorum sono admonebantur, Arrianus in *Indicis*. Elephantum mimus Aethiops iubet subsidere in genua, & ambulare per funem, Anneus Seneca in *epistolis*. Mirum maxime & aduersis quidem funibus subire, sed regredi magis utiq; propriis, Plin. Illa uero uel ad ridiculè insanientem spectatorem inducere possint, in theatri arena humiles lectos spectare, uario stragulo textili & magnificis operibus picto ornatos: lauta item pocula & argenteas crateras, aureasq;, permulta aqua repletas, mensasq; magnificas, tanto pane & carnis extructas, ut uel edacissimorum animalium uentrem implere potuissent: omnibus ita recte paratis, conuiuium intromissi sunt elephantum, mares sex, uirili ueste induti, totidemq; foeminae, stola muliebri ornatae, decorè epulis accubuerunt, ac in mensam promuscidas tanquam manus porrexerunt, summaq; cum modestia epulati sunt: neq; ex ipsis quispiam uisus est uorax, neq; maioris partis rapax. Cum esset bibendum, unicuique cratera exhibebatur, & hi quidem promuscidibus potionem haurientes, moderate bibebant: deinde circumstantes leuiter & festiue, sine contumelia aspergebant, Aelianus. Elephantus omnium ferarum mitissimus & placidissimus est: quippe qui permulta officia & eruditus, & intelligat: quando etiam regem adorare condiscit, Aristot. Nam quod ad docilitatem attinet, regem adorant, genua submitunt, coronas porrigunt, Plinius. De supplice elephante Martialis *tetrastichon*. Quod pius & simplex elephas te Caesar adorat, Hic modo qui tauro tam metuendus erat: Non facit hoc iussus, nulloq; docente magistro, Crede mihi, numen sentit & ille tuum. Elephantus Indorum regem ad forum euntem, primus adorat. Huic praest rector, qui illum huius instituti commune facit, ipsiq; memoriam disciplinae instrumenti quo illum moderatur pulsus, atq; uoce Indorum propria renouat, cuius natura quadam admirabili recondita elephantum intelligentes sunt, Aelianus. Viginti quatuor elephantum Indorum regi permanent custodes alternis uigilijs, alij alijs in stationem succedentes tanquam ceteri custodes homines. Sapientia item quadam Indica ad uigilantiam

nam disciplinam erudiuntur, ne inter custodias somnum capiant. Hi igitur ad uigilias agendas præstantissimi excubitores, & à somno inuictissimi, & secundum homines fidissimi illic sunt, Aelianus. ¶ Elephantorū alij palustres, alij montani, alij campestris. Paludibus capti, dementes, leuesq; sunt: Montani, prauī atq; insidiosi, & nisi cum pabuli inopia premuntur, nihil tutū ab eis expectandum: Campestris mansueti & lenes, & imitationis studiosi: scribunt igitur atq; tripudiant, & ad fistulæ sonitum saliunt, seq; à terra saltando subleuant, Philostratus. Elephas animal est proximum humanis sensibus. Quippe intellectus illis sermonis patrij, & imperiorū obediētia, officiorūq; quæ didicere memoria, Amoris & gloriæ uoluptas: imò uerò, quæ etiā in homine rara, probitas, prudentia, aequitas, Plin. Iuxta sensum humanum intellectum habent, memoria polleat, syderum seruant disciplinam, Solin. Atqui Plinius eo in loco, non disciplinam, sed religionem uenerationemq; syderum, Solisq; ac Lunæ eis esse dixerat. Valent sensu & reliqua sagacitate ingenij excellunt, Aristot. *Θυβό-πορος γὰρ εἰπὼν πᾶσι τοῖς θηρίοις ὁ ἐλέφας*, Arrianus. Nomina sua nouere. Linguam Indicam elephantī intelligunt, Aelian. Peruagatum est, sicut Oppianus ait, elephantos inter se loqui, *φθογγὴν ἐκ σωματικῶν μέσων αὐτῶν ἀποδιδόντες*: eorum uerò colloquutionem nō omnibus quidem, sed solis domitoribus notam esse: Itemq; cum uicini sunt ad moriendum, diuinatione quadā animi præscire fatalem necessitatem. ¶ Vidi elephantos quosdam, qui prudentiores mihi uidebantur, quā quibusdam in locis homines, Vartoman. Tanta huic belluæ cum genere humano societas, tamq; prope accedit ad hominis ingenium, ut Cicero non uereatur affirmare, non paruam nationem hominum sensu ac ingenio esse multo inferiorem, Gillius. Elephanto belluarū nulla prudentior, Cicero 1. de Nat. Elephantorū acutissimi sensus, Idem 2. de Nat. Omnium quadrupedū subtilitas animi præcipua illis perhibetur, Plin. Antipater tradit agnitum in senectā multos post annos, qui rector in iuuenta fuisset, Plinius. In Syria elephantum scribit Agnon, cum in ædibus cuiusdam aleretur, ac seruus qui additus curatōr erat, de demenso quotidie subtraheret, dimidioq; belluam fraudaret: sed enim herō iam aliquando præsentē consideranteq; demensum totū solueret, torue tuentem, ac promuscida contrahentem, hordei partem additam repulisse, ac quā exactissime separauisse, serui iniuriā hoc nimirum pacto ad herum deferentem. Alium uero cum lapides & terram magister ad explendā mensuram pabulo miscuisset, ipsum ex foco correptum cinerem in ollam magistri, elixis iam carnibus inieciisse, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Aelianus eandem historiam paulo aliter narrat, Cum is (inquit) qui hordeum huic admetiendū procurationē habebat, hordei partem subtraxisset: illiusq; in locum lapidibus suppositis, ipsi debitam tamen mensuram cumulatē seruasset, ut dominū utriusq; si quando uidisset, falleret: Elephante uidens eum qui sibi debitum fraudabat, polentam coquere: primum promuscide sabulum collegit, deinde in ollam infudit, sicq; solerter iniurijs, iniurias sibi illatas ultus est. De calliditate ipsorum, qua utuntur, cum premuntur à uenatoribus, uel in foueas ab eis factas inciderunt, dicemus capite quinto. Mirum in plerisq; animalium scire quare perantur, sed & per cuncta quid caueant. Elephas homine obuiō forte in solitudine, & simpliciter oberrante, clemēs placidusq; etiā demonstrare uiam traditur. Idem uestigio hominis animaduerso, priusquam hominē, intremiscere insidiarum metu, subsistere ab olfactu, circumspectare, iras proflare, nec calcare, sed erutum proximo tradere illum sequenti, nuncio simili usq; ad extremum: & tunc agmen circumagi, & reuerti, aciemq; dirigit: adeo omnium odori durare uirus illud maiore ex parte, ne nudorum quidam pedum, Plin. Tum sagacissime odorantur, tum acerrimis sensibus existunt: tum uero ex his, partim antegredientes, partim subsequentes, ordinatim eunt, atq; horum primus narium sagacitate herbam ante pedes suos positā sentiens humanis uestigijs esse transitam, eam euellit, & ei, qui à tergo proximus est, odorandam tradit: is rursus alteri, qui post eum stat: ac deinceps per omniū quasi manus sagaciter contrectatur, quoad ad illum ipsum qui extremum agmen ducit peruentum fuerit: is simulac olfecerit, barritum uastum ædens, quasi signum ad fugam dat. Hi tunc in conualles profundas, aut in loca concaua & palustria, uel si minus id concedatur, in nemorosa campestria, ab eo loco iter auertunt, prorsusq; se totos auertunt ab his locis, quacumq; frequētes homines iter facere solent: quod ab hominibus, ut animalibus sibi infestissimis, timeant, Aelian. ¶ Differunt inter se elephantēs mirum in modū robore, atq; animo. Sunt apud Indos in usu rei bellicæ non solū mares, sed etiam foeminae: ueruntamen foeminae pauciores sunt, & longe timidiōres, Aristot. Elephantorū generis foeminae multo pauidiōres sunt, Plinius & Auicenna. Quamobrem miror quod Vartomannus scribit foeminam multo robustiorem, alacriorem, magisq; magnanimā esse quā mas: Et foeminas quādam planē uiriles reperiri: Nisi forsan interpretis eius errauit. Antipater author est, duos Antiocho regi in bellicis usibus celebres etiam cognominibus fuisse, Aiace & Patroclum: Antiocho uadum fluminis experienti renuit Ajax, alioquin dux agminis semper. Tum pronuntiati, eius fore principatum qui transisset, ausumq; Patroclum ob id phaleris argenteis, quo maxime gaudet, & reliquo omni primatu donauit. Ille qui notabatur, inedia mortem ignominia prætulit. Mirus namq; pudor est, uictusq; uocem fugit uictoris: terram ac uerbenas porrigit, Plin. Herbam uictori à uicto tradi solitam, uel ex prouerbio constat.

¶ Religio illis syderum quoq; Solisq; ac Lunæ ueneratio, Plin. Luna nitescēte gregatim amnes petunt, mox aspersi liquore, Solis exortum motibus, quibus possunt, salutant: deinde in salus reuertuntur, Solin. Authores sunt in Mauritanīæ saltibus ad quendam amnem, cui nomen est Amilo

(aliàs Anulo) nitescere Luna noua greges eorum descendere, ibiq; se purificantes solenniter aqua circumspergi, atq; ita salutato sydere in sylvas reuerti, uitulorum fatigatos præ se ferentes, Plin. Historicus Dion pergere elephantos ait πρὸς ὕδωρ ἀεινόν, id est, ad aquam perennem, Cælius 13. 18. considerandum relinquens an Plinius ἀεινόν ex auctore aliquo seu proprium nomen transtulerit, quæ uoce deprauata Anulum librarij scripserint. Ab interlunio recrescente luna, elephantos intelligo quadam naturæ recondita notione, ex sylua primum, ubi pascuntur, ramos decerpere, eosq; deinde sublimes ferre, tum uero ipsos ad lunam suspicere, ac leuiter ramos mouere, tanquā supplicationem quandam lunæ prætendentes, eis ipsa ut propitia existere uelit, Aelian. Visi sunt fessi ægritudine quando & illas moles infestant morbi, herbas supini in cœlum iacentes, ueluti tellure precibus alligata, (aliàs allegata,) Plinius: Aelianus (ut mox subiiciam) hoc eos moribundos facere scribit. Iuba supplices dijs immortalibus esse tradit: quippe qui suoapte ingenio & mari lustrentur, & surgentem Solem adorent proni, promuscide uelut manu in cœlum sublata: unde charissimum dijs animal esse constat (ex Ptolemæi Philopatoris factio, qui elephantos quatuor immolauit, ut cap. 8. dicam) Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Exorientem solem elephantum uenerantur, promuscidem, tanquam manū aduersus solis radios alleuantes. Itaq; hos ei charos esse & egregie diligi Philopator Ptolemæus testis est nobis locuples. Is sanè post partam uictoriam eius belli quod cum Antiocho gessisset, cum quàm gratissimus aduersus solem, quem deum existimabat, esse uellet, proq; uictoria ei gratias persolueret, tum alia magnifica sacrificia fecit, tum uero quatuor elephantos, bene magnitudine grandes, existimās se sic deum religiose colere, primum immolauit; deinde cum in somnijs minis dei percussus fuisset, ob inuisam numini talem hostiam, religionis metu permotus, pro immolatis, ex ære, quatuor elephantos in honorem Solis excitauit: hoc ut supplici factio hunc sibi placatum efficeret, Aelianus, & Plutarchus loco proxime citato. Elephantum cadauera sui generis sepeliunt, Tzetzes, Eadem de religione ipsorum tum in alijs sepeliendis, tum sub suam cuiusq; mortem, Aeliani uerba hæc sunt: Vt Aethiopum (inquit) sermonibus peruagatum est, elephantus, cum alterum perspexerit mortuum, non præterit, quin humum promuscide haustam, uelut sanctam & mysticam iniiciat, communem naturam miseratus mortuo parentans, ut ne aliquid impie committat: nam hoc quidem ipsum non agere, execrabile ducit. Quare ad hoc nefarium scelus uitandum, satis est ei uel ramum iniicere, quo facto, abit, communem omnium finem non aspernatus. Tum etiam ad nos is sermo permanauit, elephantos cum ex uulnere, siue id in bello, siue in uenatione acceperint, uicini sunt ad moriendum, aut obuiam herbam, aut fortuito obiectum puluerem alleuantes, in cœlum suspicere, eumq; puluerem, herbamue iacere, & simul uoce sua propria lamentari, & miserabiliter supplicare, tanquā deum ob ea quæ iniuste, & indigne sustinent, obtestantes, Aelian. Patres suos ætate grandes nutriunt, Tzetzes. Aetate affectis iuniores de legitimo cibo cedunt (quod etiam Tzetzes testatur) eosq; demq; summa & obseruantia colunt, & à periculis seruant. In fossam delapsos, iniectionis fructu fascibus subtrahunt, quibus tanquam scalis senectute graues ascendentes, liberantur, Aelian. Et rursus, iuniores, uel labores, uel pericula suscipiunt, & antecedentibus ætate, de cibo & potione concedunt, propter obseruantiam per quam cultu quodā, & honore natu maiores dignandos existimant. Nunquam enim neq; ex senectute infirmum, neq; eum qui morbo teneatur, sui gregales deserunt sed & fidissimi ei permanent, eiusq; cum cæteris in rebus student incolumitati, tum uero etiam ipsi insectatione urgeantur, pro eo propugnant, & saucios, & fessos curant: ac integri, à uulneribus hastas, & iacula e corpore sauciorum, tanquam chirurgi periti extrahunt, ut ne homines quidem scientius, Hæc Aelian. Natu grandiores & minores, infirmos etiam, & fessos ac saucios quantopere curent, sequenti capite dicam in uenatione ipsorum. Cæterum quanto erga foetum suum ducantur amore, superius explicauit. Abstracti à suis elephantum sedibus patrijs, quamuis uinculis primum & fame, deinde uarijs cibarij blandimentis mansuefacti sint, tanta tamen naturalis soli illecebra tenentur, ut patriæ memoria eis obscurari & euanescere nequeat. Quare cum horum pleriq; grauissimo moerore suscepto conficiuntur: tum uero quidam ex his, uberrime flentes (ut Tzetzes etiam scribit) tantam lachrymarum uim profundunt, ut oculorum sensibus capiantur, Aelian. Antipater diuinationem quandam iustitiæ elephantis inesse tradit. Nam cum Bochus rex triginta elephantis, totidem in quos sæuiri instituerat, stipitibus alligatos obiecisset, procurstantibus inter eos qui lacessere rent, nō potuisse effici, ut crudelitatis alienæ ministerio fungerentur, Plin. Elephas quantopere aueretur & oderit adulteria, historijs aliquot ab Aeliano relatis probabimus: Elephas quidā (inquit) cum uxorem sui domitoris & altoris stuprari manifestò deprehendisset, ambos, & eum qui stuprum inferebat, & eam qua cum id faciebat cornibus transfigens, interfecit, ac in stragulis constupratis, & lecto adulterato iacentes reliquit. Vt uero primum elephantum rector uenisset, & manifestò nefarium facinus, & huius uindicem cognouit. Hoc quidem factum, ab India huc ad nos manauit. At Romæ aliud simile euenisse audio: præterquam quod addunt, ibi elephantum non utrunq; modo occidisse, sed & stragula ueste eos texisse, & nutritio aduenienti stragulam reiecisse, & retexisse, & proxime inter se iacentes demonstrasse. Ita ille tum facile iniuriā illatam sibi fuisse intellexit, tum etiam maxime facinus ei liquebat, ubi cornu quo ipsos confixisset, cruentum perspexit. Et rursus, Cum quidam cicuris elephantum moderator, coniugem non illam quidem amabilem, sed sanè diuitem haberet, amoris oculos primum ad aliam adiecit; deinde eam uxorem ducere studens, alteram priorem stragula

gulauit, ac prope ab elephanti præsepi homo præcipiti consilio non defodit modò, sed alteram quam amaret, in matrimonium duxit. Elephantus autem cum tanti facinoris conscientia incitatus, tum uero suapte natura à malis abhorrens, nouā uxorem eò perduxit, ubi humata altera iaceret, cadauerq̃ dentibus refodiens & denudans quæ dicere nequiret, ex ipsis operibus hac mulieri ostendere conabatur: eam edocens, quibus esset moribus præditus is, cui ipsa nupsisset, Hactenus Aelian. Si quem ex magistris curatoribusue (ἢ χερσὶ πόροωμι καὶ διδασκαλίωι) per iram interfecerint, adeò illum desiderant, ut præ mœrore à cibo abstineant, idq̃ interdum etiam ad mortem usq̃, Strabo. Quidam iracundia permotus cum sessorem suum occidisset, tam ualde illum desiderauit, ut poenitudine & mœrore confectus obierit, Arrianus in Indicis. Non est omittenda etiam illa Aeliani historia, qua misticum elephanti cuiusdam albi amorem & gratitudinem prædicat, qua is Indum nutrìcium suum profecutus est. Cum Indus (inquit) quispiam elephanti album pullum offendisset, atq̃ hunc etiam nunc tenerum aluisset, & paulatim mansuefecisset, eoq̃ deinde ueheretur, & beluam amaret, & uticissim redamaretur ipse, ac simul suam elephantis educationem, cum maximis amicitie officijs, huic Indo compensaret: Indorum rex id intelligens, munerì poposcit sibi elephanti mitti. Is ut uehementi rivalitate flagrans, amatorie dolebat, si hunc alius quàm ipse esset habiturus. Itaq̃ negas se daturum, unà cum elephanto in desertissimam regionem perfugit, Rex autem id agre ferens, ad eum insequendum misit, qui Indo auferrent, simul & illum comprehensum ad poenam reducerent. Cum eò uenissent, ubi erant transfuga, comprehendereq̃ aggressi fuissent: ex superiori loco lapidibus eos homo appetebat, pariterq̃ elephantis, ut iniuria insigni accepta, illorum impetum repellebat. Vbi Indus lapidatione facta percussus, de loco, unde se defendebat, præceps deiectus fuisset, elephantis hominum more acerrime se tuentium, pro suo nutrìcio cum propugnauit, tum uero ex inuadentibus partim occidit, partim in fugam impulsit: tum altorem suum promuscide circumplexus, ad stabula inuexit, ac tanquam amicus permansit fidelis amico, beneuolentiam ostendens, qua admirabili suū educatorem prosequabatur, Hactenus Aelianus. Quid Poro regi in illa aduersus Alexandrum pugna faucio, nonne multa elephas spicula leniter ac citra dolorē promuscide uulneribus extraxit: & cum esset grauiter uulneratus ipse quoq̃, non ante abiecit se tamen, quàm exanguem & nutabundum regem intelligeret: hic enim ut ne durius ille caderet, sensim se humi prior demisit, uelut stratum hero incumbenti præbens, Plutarchus in libro Vtra animalium. Et rursus, iam chirurgicen elephantos callere certò traditur: quippe spicula hastasq̃ & tela uulneratorum corporibus astantes extrahunt, idq̃ citra conuulsionem & damnum. Qui primus aliquam prædam repererit, regreditur, ut & suos gregales aduocet, Aelian. Fossas quomodo transeant, quum uenatione premuntur: & quomodo illapsis egrediendi facultatem parent, capite quinto dicemus.

¶ Elephanti sunt natura mites & mansueti, ut ad rationale animal proximè accedant, Strabo. Maximè omnium ferarum disciplinæ capax est: ubi semel ad hominem adsuescit, ab eo omnia patitur, ex eoq̃ morum similitudinē in se transfert, neq̃ aliter quàm parui canes ex hominis manu gaudet cibum sumere, atq̃ ad se accedentem promuscide complectitur, eumq̃ caput intra fauces immittit, facile tandiu patitur, quo ad hominē libitum fuerit: hoc enim in eorum pastoribus (νομασται) fieri uidemus, Philostratus. Ipsius animalis tanta narratur clementia contra minus ualida, ut in grege pecudum occurrentia manu dimoueat, ne quid obterat imprudens: nec nisi laceffiti noceat, ideoq̃ gregatim semper ambulent, Plin. Inest illis clementiæ bonum: quippe si per deserta uagabundum hominem forte uiderint, ductus usq̃ ad notas uias præbent: uel si confertis pecoribus occurrunt, ita neta sibi blanda & placida manu faciunt, ne quod obuolunt animal interimant, Solin. Non hominē, nisi laceffiti, quicquam nocent: tum enim promuscide tanquam manu comprehensum eum ad telis iactum iaculantur: ut sæpe, antequam terram contigerit, moriatur, Gillius. Plutarchus affert, Romæ etiam elephantum ex pueris, qui promuscidem stilis pupugissent, unum sublimem corripuisse, ut statim eum in sublime, quantum maximè posset, iacularetur. At enim sublato eorum qui aderant clamore, sensim & moderate rursus humi deposuisse, existimantem tanto metu iniecto, satis illum poenarum pependisse, Gillius ex Plutarchi libro Vtra animalium, &c. Vbi pro his uerbis, ut statim eum in sublime iacularetur, Græcè legitur, ἐπίδραξεν αὐτὸν τὸ τυμπανίσιον; Grynæus simplicius uerit, arreptum altèq̃ sublato confecturus uidebatur, Ἀποτυμπανίσαι, ut Varinus, & Etymologus docent, non est simpliciter occidere, sed tympano ferire: id autem lignum est, quod alij scytalen uocant: olim enim hostes lignis occidebant, postea uerò gladio, tum seruos tum liberos. (Certum est ante ferri & aeris usum, in pugnis, stipitibus duris sudibusq̃ præuultis milites usos, & similiter nimirum securis aut gladii loco carnifices ligno uel trunco utebantur: & forsitan inde uerbum obtruncare descenderit, pro caput amputare. Capiò fustem, obtrunco gallum furē manifestarium, Plautus: quod postea fere pro quouis modo occidere usurpatum est.) Et rursus, Ἀποτυμπανιδίωαι, inquit Varinus, idem est quod decollari, τὴν κεφαλὴν ἀφαιρῶν τὴν ὀπίσθην, Ἀποτυμπανίζει Suidas interpretatur ἀκλεῶς φονεύειν, id est ignominiose occidere. Τύμπανον, φύλα ἐφ' οἷς ἐτυμπάνιζον, ἐχθρὸν τὸ γινώσκον τῆς πικρίας, ἢ βέλτερον, πρὸς τὸ τυπῆν, ἢ γὰρ φύλα οἷς τὸ τυπῆνται ἐν τοῖς θύλασι τοῖς οἷς πικρίας οἱ πικρὰς οἱ πικρὰς, Suidas & Varinus: (forte ita ut tympana uulgò nota instrumenta bacillis pulsanter.) Tympanum lignum est carnificis, quo sibi traditos necat, Etymologus. Τυμπανίζεται, ligno feritur, excoriatur, suspenditur. Tympana in Aristophanis Pluto ligna sunt quibus cederentur nocētes, Celsius. Varinus cū scribit fuisse ligna ἐφ' οἷς ἐτυμπάνιζον, id est in quibus

tympanorum supplicio afficiebant, uidetur indicare ligna quibus imponerentur uel alligarentur fontes. Pollux libro octauo carnificis instrumenta numerat, gladium, laqueum, tympanum, & uenum. Et paulo post, *σφαλός δὲ τὸ δεσμωτικὸν ξύλον ἐκλεῖπτο, ἀλλόμενον, ὃ ἐδίσκονον, ἐκ καλωδίου ἀρτημένον*. Tympanum apud Theodorum instrumenti tortorij genus est, quo fontes torquentur differunturque. Grammaticus quidam, *Ἀποτympanίζειν*, tympanis ac fidiculis extendi ut martyres, Cyrillus libro 8. Fidiculæ numero plurali tantum, sumitur pro instrumento torquendi, ex duobus, ut putatur, obliquis lignis compacto, ab extorquenda ueritate ac fide: Vel à nerueis funibus, uinculisque, quibus ad illum modum homines torquendi alligantur, Valla libro 1. Sed alij potius esse putant tormentum quo fontes à tortore funibus alligati, uulgo torquentur, (appensis scilicet ad pedes lapidum ponderibus.) Cum igitur tam uaria sit tympani, cum pro supplicij tormentiue genere accipitur, significatio, necessario etiam formatum inde uerbum *tympανίζειν* et *ἄρτυμpanίζειν*, sensum habebit multiplicem. Quod ad Plutarchi uerba, quibus dicit elephantum ita puerum proboscide sua rapuisse sublimem, ut uideretur illum *ἄρτυμpanίζειν*, ego uerterim, uiolenter illisurus solo: percutiunt enim & illidunt quæ uolunt manu elephantum. Videtur autem *tympανίζειν* non simpliciter & semel tantum, sed aliquoties iterum atque iterum in terram illidere significare, instar eorum qui tympana bacillis feriunt. ¶ Facile possunt mansuescere elephantum, Aristot. Et alibi, Mites & mansuetudini additi sunt. Quomodo mansuescant, uide capite 5. post uenationem eorum. *θυμὸς ἀπερῆσθαι πέλεται καὶ διάσκειν ὕλην, ἄγριον, ὃν δὲ βροτῆς πλάσσει, μερόπτος τ' ἐννῆς, &c.* Oppianus. Musica capti cicurantur, præsertim Indici, ut capite quinto dicam. Ex Strabonis doctrina didicimus elephantum cantu mulceri, & tympanorum sono, Cælius.

¶ Elephantum etiam pugnant inter se uehementer, & dentibus alter alterum ferit: qui autem uictus fuerit, adeo animum amittit, ut ne uocem quidem uictoris toleret, Aristot. Elephantum quomodo expugnauerit canis Indicus, retuli supra in historia Canum robustorum. Magnus Indorum rex quotannis diem unum proponit, tum hominum, tum bestiarum certaminibus: committuntur autem pugnatæ inter se & aliæ bestię, & elephantum. Elephantum ad certamen ut incendatur, promuseide sponte sua sese uerberant, Aelian. Clara est unius à Romanis dimicatio aduersus Elephantum, cum Annibal captiuos nostros dimicare inter se coegisset. Namque unum qui supererat obiecit elephantum: & ille, dimitti pactus, si interemisset, solus in harena congressus, magno Pœnorum dolore confectus, Annibal cum famam eius dimicationis contemptum allaturum beluis intelligeret, equites misit qui abeuntem interficerent. Proboscidem eorum facillime amputari Pyrrhi præliorum experimētis patuit. Romę pugnaſſe Fenestella tradit primū omnium in Circo Claudij pulchri ædilitate curuli M. Antonio A. Posthumo Coss. anno urbis sexcentesimo quinquagesimo quinto. Itē post annos 20. Lucullorum ædilitate curuli aduersus tauros. Pompei quoque altero consulatu, dedicatione templi Veneris uicticis pugnaſſe in circo 20. aut ut quidam tradunt 17. Getulis ex aduerso iaculantibus, mirabili unius dimicatione, qui pedibus confossis replit genibus in cateruas, arrepta scuta iaciēs in sublime, quæ uidentia uoluptati spectantibus erant in orbem circumacta, uelut arte non furore beluæ iacerentur. Magnum & in altero miraculum fuit uno ictu occiso. Pilum sub oculo adactum, in uitalia capitis uenerat. Vniuersi eruptionem tentauere non sine uexatione populi, circumdati claustris ferreis. Quæ de causa Cæsar dictator, postea simile spectaculum editurus, Euripis harenam circumdedit, quos Nero princeps sustulit equiti loca addens. Sed Pompeiani amissa fugæ spe, misericordiam uulgi inenarrabili habitu querentes supplicauere, quadam sese lamentatione complorantes, tanto populi dolore, ut oblitus imperatoris, ac munificentie honori suo exquisitæ, flens uniuersus confurgeret, diracque Pompeio, quas ille mox luit, pœnas imprecaretur. Pugnaſſe & Cæsari dictatori tertio consulatu eius, 20. contra pedites quingentos: iterum totidem turrati cum sexagenis propugnatoribus, eodem quo priores numero peditum, & pari equitum ex aduerso dimicante. Postea singuli, principibus Claudio & Neroni in consummatione gladiatorum, Plinius. Pugnam illorum primus omnium in Circo dedit Cn. Pompeius ludis, quibus à se factum theatrum dedicauit, ut scribit Asconius Pedianus, VI de supra initio capitis secundi. Declinas ut lucas boues Olim resumpto præferoces prælio Fugit iuuentus Romula, Aufonius. Edita munera in quibus elephantos & crocutas, & tigrides, & rhinoceros, &c. exhibuit, Iulius Capitolinus in Antonino Pio. Qui modo per totam flammis stimulat arena. Sustulerat raptas taurus in astra pilas, Occubuīt tandem cornuto ardore petitus. Dum facilem tolli sic elephanta putat, Martialis. Hæc omnia Plinius lib. 8. cap. 7. Elephantorum plerique ignem fugiunt, ut ex historiis confirmabimus sequenti capite, ubi de usu ipsorum in bellis dicitur.

¶ Si elephans feritate effertur, statim ad arietis conspectum mansuescit, Gillius. Elephas ferens ariete uiso quiescit, ac conflagrescit impetus, Cælius ex Symposiacis Plutarchi: & Zoroastres in Geoponicis. Arietis cornua horrescit elephas, Aelianus. Et alibi, Romanos (quoniam non cornua modo arietis, sed etiam suilli pecoris grunnitum oderunt) Pyrrhi Epirotarum regis elephantos in fugam uertisse homines dicunt, uictoriamque amplam ex eo bello retulisse. Elephantum ex animalibus maxime exhorrent hircum, cerastem, porcum: quibus sanè machinamentis Romani elephantos Pyrrhi regis primum uertentes, uictoria sunt potiti, Volaterranus: qui perperam forte pro ariete cornuto, hircum cerastem reddidit. Regem insipientiam fugientem significaturi Aegyptij, elephanta ueni (uetus interpretes ineptè ceruum reddidit) & arietem pingunt: fugit enim ille cum arietem uidet, Orus. Cum Elephantum in uenatione fugantur, si eos sic frequentes coactos leones perspiciant, alij alio in fugam

gam tanquam hinnuli, ab elephantis sibi incredibiliter timentes, cōiiciuntur, Aelian. Iphicrates scribit apud Hesperios Aethiopes leones elephantorum pullos aggredi, quos cum uulnerarint, iam matribus succurrentibus fugere. Illas uero cum filios sanguine maculatos uiderint, eos interficere; leones postmodum reuersos cadaueribus uesci, Strabo. Suis grunnitum horrescit elephas, Idem. Et rursus, Cum ab Antipatro Megarenses circumfederentur, acerrimeq; Macedones incumberent, primo in sues pice oblitos incendium Megarei excitarunt, deinde sic incensos in hostes immiserunt. Itaque furore inflammati, cum in elephantorum agmina incurrerunt, tum clamantes, nempe igni flagrant, quasi quibusdam furis elephantos incitarunt, & grauiter perturbarunt; hi enim nullū neque ordinem tenebant, neq; amplius, quamuis à primo ætatis tempore domiti fuissent, mansuefacti erant; siue quòd sua quadam recondita natura à suillo pecore longe abhorreant, grauiq; in id odio sint; siue etiam quia horum absonum uocis acumen perhorreant, Cuius rei non ignari educatores generis elephantini, unà cum suis pullos alunt, ex consuetudine eos ut minus horreant, Hæc Aelianus. Elephantes porcina uox terret, Seneca in libro de Ira. Aegyptij pro rege qui hominem nugatorem fugiat, elephantem cum sue pingunt; fugit enim is grunnitu suis audito, Orus. Exhortescit à porcelli recens nati uoce, Zoroastres in Geoponicis. Odorem muris uel maxime fugiunt, pabula etiam quæ à musculis contacta sunt, recusant, Solinus. Elephantos ad potum uenientes in Gange Indiæ, uermes brachijs binis, sexaginta cubitorū cœrulei, qui nomen à facie traxerunt, mordicus cōprehensa manu eorum abstrahunt, ut Statius Sebosus affert, Plin. 9. 15. Elephantorū anima serpentes extrahit, Plin. Draconem elephas perhorrescit, Aelian. Et rursus, Aethiopia (inquit) dracones ad longitudinem triginta passuum progredientes generat, & nomen proprium non habent, sed duntaxat elephantorum interfectores ipsos nominant, & proueniunt ad summam senectutem. Item alibi, Apud Indos, sicut audio, graueis inter se gerunt inimicitias draco & elephanta. Quare dracones haud inscijs imperitiq; ex arboribus elephantos ramos decerpere in pastus suos solere; in has ipsas arbores primo serpunt, postea eam sui corporis partem dimidiam quæ ad caudam pertinet, arborum folijs circumtegent, alteram partem anteriorem funiculi instar appensam demittunt; eò cum accessit elephanta ad arboris cacumina colligenda, draco in huius ipsius oculos insiliens effodit, & constrictum tenens, inuistato & nouo quodam laqueo strangulat, Hæc Aelian. India fert elephantos (uerba sunt Plinij) bellantesq; cum eis perpetua discordia dracones, tantæ magnitudinis, ut & ipsos circumflexu facili ambiant, nexuq; nodi præstringant. Comoritur ea dimicatio: utriusq; corruens complexum elidit pondere. Mira animalium pro se cuiq; præcipua solertia est, ut ijs (draconibus) una scandendi in tantam altitudinem difficultas. Draco itaq; iter ad pabula speculatus ab excelsa se arbore insicit, Scit ille imparem sibi luctatum contra nexus; itaq; arborum aut rupium attritum quærit, Cauent hoc dracones, ob idq; gressus primum alligant cauda. Resolunt illi nodos manu. At hi in ipsa nare caput condunt, pariterq; spiritum præcludunt, & mollissimas lancinant partes, lidem obujs deprehensi, in aduersos erigunt se, oculosq; maxime petunt. Ita fit ut plerumq; cæci ac fame & mororis tabe confecti reperiantur. Quam quis aliam tantæ discordiæ causam attulerit, nisi naturæ spectaculum, sibi paria componentis? Est & alia dimicationis huius fama. Elephantis frigidissimum esse sanguinem, ob id aestu torrente præcipue à draconibus expeti. Quamobrem in amnes merfos insidiari bibentibus; arctatisq; illigata manu in aurē morsum defigere; quoniam is tantum locus defendi non possit manu. Dracones esse tantos, ut totum sanguinem capiant. Itaque elephantos ab ijs ebibi, siccatosq; concidere, & dracones inebriatos opprimi, commoriq; Hucusq; Plin. Milton uocant Græci minium, quidam cinnabari; (Cinnabari Galenus & Dioscorides neutro genere proferunt; Plinius & neutro & in foeminino cinnabarin.) Vnde natus error Indico cinnabaris nomine. Sic enim appellant illi sanguinem draconis elisi elephantorum morientium pondere, permixto utriusq; animalis sanguine, ut diximus. Neq; alius est color qui in picturis propriè sanguinem reddat. Illa cinnabaris antidotis medicamentisq; utilissima est. At hercule medici quia cinnabarin uocant, pro ea utuntur hoc minio, quod uenenum esse paulò mox docebimus. Cinnabari ueteres quæ etiam nunc uocant monochromata (quorum etiam lib. 35. cap. 5. meminît) pingebant. Cinnabaris adulteratur sanguine caprino, aut sorbis tritis, Pretium syncera nummi quinquaginta, Hæc omnia de cinnabari Plinius 33. 7. Idem libro 35. 5. Floridi (inquit) colores sunt, quos dominus pingenti præstat, minium, Armenium, cinnabaris, &c. Et lib. 13. cap. 1. Vnguentis quidam coloris gratia addiderunt cinnabari & anchusam. Inter elephantos & dracones iugis discordia: deniq; insidiæ hoc aestu præparantur. Serpentes propter semitas delitescunt, per quas elephanti assuetis callibus euagantur, atq; ita prætermisiss prioribus postremos adoriuntur, ne qui antecesserint, ualeant ultimis opitulari. Ac primum pedes nodis illigant, ut laqueatis cruribus impediant gradiendi facultatem, Solinus & reliqua ut Plinius; Et subinde, Itaq; cum ebiberint sanguinem, dum ruunt belluæ, dracones obruuntur. Sic utrinq; fusus cruor terram imbuît, fitq; pigmentum quicquid soli tinxerit, quod cinnabarim uocant. Taprobana maxima Indorum insula elephantos alit, & serpentes qui omnium serpentium naturam superant. Hi elephantos aggressi, pedes eorum suis implicant spiris, & in terram defeptos uocant. Sape tamen pondere illorum obruti commoriuntur. In horum draconum capitibus multi pretiosissimi lapides reperiuntur, quorum natiua sigilla sunt, ita ut uni huius generis currum fuisse insculptum multi se uidisse affirment, ut Posidippus alicubi in carminibus suis testatur, Ioan. Tzetzes

Chiliade octaua. Sanguinem draconis Serapio describens, quem hemalocoen uocat, non aliter describit quàm Dioscorides quartam sideritidis speciem, nec alias ei facultates attribuit, & Galeni de sideritide uerba citat. Quarta sanè species sideritidis apud Dioscoridem (apud quem primam quoque speciem sanguinem Titani cognominatam legimus) uulnera sanat & astringit, quam multi millefolium putant: & reuera è genere millefolij est qua rustici nostri ad boues & equos uulneratos sanandos utuntur. Serapionem secuti recetiores etiam, ut Genuensis, Pandectarius & alij, per sanguinem draconis, sideritidis herbæ succum intelligunt: non tamen inde paratus in pharmacopolijs reperitur, sed alia tria genera: unum in rotulas conuolutum, quod ex rubrica, qua boli Armeniæ loco plerique hætenus utebantur, & terra fit; Alterum, cuiusdam arboris lachryma; Tertium, gummi arboris: in quo cortices etiam apparent, in lachryma non item; utrunque gustu astringit. Vtrumque è Libya adferri scimus, & ex Aegypto Venetias, Antonius Brasauola. Et rursus in minij examine, Non possum (inquit) aliter suspicari quàm cinnabarin esse guttam illam uel lachrymam (arboris ex Libya) quam in officinis sanguinem draconis appellant, nec in uili pretio est. In quo certe color profundus uisitur, ut de cinnabaris suæ colore Dioscorides scripsit, is non ita dudum Venetias adferri cœpit, & paucus quidem; utuntur eo pictores ad fingendum sanguinem. Apud hos simul & medicos in magno usu est. Idem sentit Matthæolus quoque in commentarijs suis Italicis in Dioscoridem. Sanguinis draconis (inquit) color ad sanguinem omnium maximè accedit, translucidus & friabilis est: pharmacopola hodie sanguinem draconis in lachrymis uocant, ad differentiam adulterati qui in pastillos redactus habetur. Verus enim, ut Aluigius Cadamostus scribit, libro quarto suæ nauigationis in Africam, lachryma gummosa & liquida est, ex arbore destillans: cuius ut maiorem copiam habeant Africani, ferramentis quibusdam corticem uulnerant, & collectum liquorem & ad ignem decoctum, sanguinem draconis uocant. Hinc uerisimile fit (inquit Matthæolus) hanc esse Dioscoridis cinnabarin, ut quæ ex Africa, & perpauca quidem afferatur, unde magno in pretio est. Vires etiam hæmatitæ lapidis habet, & à recentioribus medicis satis feliciter ad sanguinis sputum, eiusque fluores, tum alios, tum dysentericos tum muliebres usurpatur propter uim astringentem. Accedit quod etiam Dioscoridis tempore cinnabarin sanguinem draconis uocabant: sic enim ille scribit, insinuans non uerè draconis hunc esse sanguinem, sed à colore ita appellatum. Sed apparet illi non satis constitisse de hoc pigmento, undenam sumeretur: & multò minus Plinio, qui putasse uidetur cinnabarin uerum draconis sanguinem esse; nec subiit ei dubitare, quo pacto fieri posset ut sanguis extra uenas siccus, ac terræ permixtus, tam uiuum sanguinis colorem redderet, qualè ipse cinnabarin reddere scribit, & nos in nostro sanguine draconis Africano manifestè uidemus. Hæc ferè Matthæolus. De sanguine draconis (uerba sunt Monachorum qui nuper in Mesuen scripserunt) optimè tractauit Ant. Brasauolus. Habentur autem uenalia hodie duo genera hoc nomine, quorum alterum fictitium est, ex bolo non Armenia, sorbis contusis, & caprino hircinoue sanguine, alijsque diuersis rebus, in placentarum formam redigi solitum, & furno aut sole desiccari. Hoc ut plurimum in equorum & similibus (animalium) remedijs utuntur: multi etiam hominum. Alterum uerò succus est & lachryma quarundam magnarum arborum, in insulis Lusitanorum nuper inuentis copiosè nascentium: Cuius generis arbores Vlyssipponæ maximas uidimus. Sunt enim tanquam columnæ, unicæ cimatoræ (sic illi loquuntur) more palmarum, absque ramis folia sunt eis simillima spatulæ fœtidæ, crassiora tamen: cortex arboris subcinericeus, & una cum tota arbore rubri succi plenus. Arbor tempestiuè scarificata emitit lachrymas sanguineas, quas gummi instar cōdensatas abradunt è cortice incolæ, nec uilius uendunt. Multi etiam lignum eius frustatim incisum ebullire faciunt, & decoctum igne aut sole condensant, &c. Vtrumque enim sanguinem draconis appellant. Sed longè melior est lachryma seu succus collectus ligni decoctione. Caterum an hic sanguis draconis easdem uires habeat quas Achillea sideritis (Serapio, ut ex Brasauola supra citauimus, non Achillea aut Achilleam sideritin, sed simpliciter dicta sideritidis speciem tertiam sanguinem draconis uocat: Galenus similes utriusque facultates facit, sed Achilleæ efficaciores magisque astringentes) nescimus. Sed præstare putamus uti succo sideritidis uel lactuca authoritate Auicennæ, quàm alia re absque ullo authorum testimonio. Hætenus Monachi in Mesuen. Ego has arbores Libycas & in nouis repertas insulis palmarum generis esse coniecto. Nam palmis folia gladioli herbæ folijs comparantur, unde spathen Græci nominant. Truncetiam ramorumque natura eadem. Natales iidem, loci feruidi & arenosi. Colorem præterea palmarum germina phœniceum siue puniceum habent, unde arbores ipsæ phœnices Græcis dictæ. Sunt autem illarum tam multa genera, eaque longè diuersa, ut uix ullius arborum puto plura reperiantur: quò minus mirum fuerit hanc etiam adnumerari. Postremo uires conueniunt. Nam fructus palmarum astringunt, uulnera glutinant: sanguinem excreantibus in cibo commendantur, hæmorrhoidas & dysenteriam cohibent, &c. Actuarius sanguinē draconis, *σφαγιον* uel *σφαγιον καλὸν αἷμα* nominat. Caterum quæ hodie cinnabaris uocatur, idem scilicet nomē propter coloris similitudinem sortita, alia fossilis, alia factitia est, utraq; metallica & uenenosa, nec ullo modo in corpus admittenda. Illa in fodinis argenti uiui reperitur, ut Matthæolus scribit, rubicunda, non admodum dura, sed friabilis, magni ponderis, & argenti uiui tam plena aliquando, ut sponte defluat. Factitia ex argento uiuo & sulphure fit, sublimatis ut uulgò loquuntur. At minimum uulgare hodie ut plurimū fit ex plumbo & cerussa usta, unde id ipsum Galeni ac Dioscoridis sandycem esse apparet, Serapionis uero minium,

Matthæolus. Georgius Agricola uir tum aliâs in bonis literis, tum in re metallica unus omnium maximæ authoritatis, cinnabarin siue minium factitium Germanis suis interpretatur *zinober*: minium natium, *bergzinober*: minium secundarium, *menning*: quo nomine (inquit) etiam appellatur sandyx: differt autem sandyx, non colore, sed cōficiendi ratione à minio secundario. Cinnabari (inquit Galenus) modicè acrem facultatem obtinet, habet uerò & astrictionis quippiam.

¶ Elephantum infestum esse ferunt tauris syluestribus, Albert. Martialis in Spectaculorum descriptionibus taurum cum elephanto commissum meminit. ¶ In ludis Pompeij Magni uisus est rhinoceros. Alter hic genitus hostis elephanto, cornu ad saxa limato præparat se pugnae, in dimicatione alium maximè petens, quam scit esse molliorem: longitudo ei par, crura multò breuiora, Plin. Et alibi, In arbores exacuunt limantq; cornua elephanti, & saxo rhinocerotes. Rhinoceros licet huius inferiorq; elephanto, cornu tamen (quod in summa nare ualidissimum gestat, adeò ut ne ferro quidem robore concedat,) saxi exacuto, elephanti crura suo ictu subiens, discerpit & lacerat: isq; effuso sanguine decumbit. Pugna eorum est de passionibus, pro ijsq; tuendis multi mori dicuntur: ac si alium non præoccuparit rhinoceros, sed in aliam elephanti partem aberrarit, elephantinis dentibus distrahitur: ac tamen si eius pellis ea existat firmitate, ut ægrè iaculo penetrari queat, tamen tam uolentus est elephanti impetus, ut eam traiciat, Aelianus. Meminit etiam Oppianus, sed paucis, & Strabo lib. 16. ¶ Tigris elephanti quoq; spernit uestigia, Plin. Tigris elephanto longè robustior est, Eustathius in Dionysium, & Arrianus: Insilit in caput elephantis, & facile suffocat, Idem, Gryphes cum alijs animalibus certant, eaq; uincunt, contra leones autem & elephantos non stant, Aelianus.

E.

Elephantum uenatio multis in Libya circa Troglodyticam oppidis nomen dedit, ut capite octauo dicemus. Africa foueis capit, in quas deerrante aliquo protinus ceteri congerunt ramos, moles deuoluunt, aggeres cōstruunt, omniq; ui conantur extrahere. Antea domitandi gratia greges equitatu cohebant in conuallem manu factam, & longo tractu fallacem: cuius inclusos ripis fossisq; fame domabant. Argumentum erat ramus, homine porrigente clemēter acceptus. Nunc dentium causa, pedes eorum iaculantur alioquin mollissimos, Plin. Accepi ex sene quodam fide digno (uerba sunt Alberti ex Auicenna) Indos facere foueas, in quas esca illiciente elephanti aliquando incidant: illa ipsam uenatorum aliquis accedens, flagro uehementer afficit: tandē alius superuenit, qui se elephantum ostendens percussorem illum tanquam cum increpatione & uiolentiā ab elephanto reiecit, & mox elephante in fouea relicto discedit: redit percussor, & rursus flagellans ab altero superueniente repellitur. Hoc sæpius iteratur, ita ut elephas tandem agnito liberatore suo, conspectu eius gaudeat: quo animaduerso, aperitur ei uia fodiēdo, qua possit egredi de fouea: egressus sequitur liberatorem suum, eiq; paret. Et hoc idem (inquit Albertus) narrauit mihi uir fide dignus, qui regionem illā peragrauerat, addens percussorem elephanti horribili colore caput & faciē pingere, & habitu uti alieno, ne postea ab elephanto cūcurato agnoscat, & in periculo uitæ sit. Ceterum Strabo libro decimo, quinto, & Arrianus in Indicis, hoc modo eos capi aiunt, ut Gillius transtulit: à quo omissa adiciam, & quædam emendabo: Venatores quatuor aut quinque stadiorum locum planum & minimè impeditum (ψιλον, Strabo, id est nullis arboribus aut fruticibus interceptū: ἀπεδον καὶ καυμάτωδες, Arrianus, ἀπεδον Varinus planum exponit, καυμάτωδες æstuosum significat, forte κλυμακώδες legendum, ut de cliuem exponamus, quem Plinius nimirum conuallem longo tractu fallacem nominat, quo scilicet paulatim & tanquam per gradus descenditur) fossa latitudine quinque, simul & altitudine quatuor cubitorum (ἄγνινον, id est ulnarum,) cingunt: & terram quæ fodiendo eruitur, murorum instar circumquaq; exaggerant. In aggre subterranea latibula efficiunt, in quibus foramina relinquunt, per quæ lucem admittant, unde accedentes feras intueri possint. Tum ponte (angustissimo, Strabo) multo cespite confrato, ne feræ insidias positas sentiant, fossæ transitus iungitur, ac nimirum ad maiorem ferarum illecebram tres quatuorue ex mansuetioribus fœminas elephantos in claustrum concludunt: uenatores in aggeris latibula abstrusi manēt in insidijs. Iam uero eiusmodi beluæ loca culta interdū non adeuntes, sed noctu tantum gregatim errantes pascuntur, maximum & præstantissimum ex ipsis ducem, ut boues taurum, sequuti: sic ad fossam appropinquantes, cum inclusarum uel uocem uel odorem perceperint, eò confestim accedere properant, & circum aggeres tam diu concursant, quoad pontem nacti, intra munitiones singillatim ingrediuntur: li autem qui positi sunt in insidijs, pontem celeriter detorquēt, alij magna celeritate uicinis proximis uicis elephantos inclusos denunciant: quo intellecto, ij in fortissimos quosq; & maximè cicures elephantos ascendentes, accedere cōtendunt: neq; tamen statim ut eò accesserunt, cum feris pugnam cōmittunt, sed eas primum aliquandū fame & siti frangunt: deinde per pontem repositum ad eos ingressi, cum ijs iam infirmioribus & afflictis certamen institunt, ac feros siti fameq; & tristitia confectos, cicures expugnant: ac homines ex elephantis desilientes, (Cum uerò iam defessi fuerint, rectorum audacissimi clam descendentes, quiscq; sui elephantis uterum subeunt: atq; hinc subito syluestrium uterum subeuntes, compedes illis iniiciunt, Strabo:) primo compedibus defatigatos deuinciunt: post uerò cicures incitant, ut feros usq; uerberēt, dum in terram procubuerint: tum ipsis laqueos ad terram abiectis in collum inserunt, (bouillis loris crudis eorū colla cum domesticis alligant, Strabo:) in eosq; humi stratos ascendunt, & ne seffores excutiant, uel alia quapiam iniuriā afficiant, eorum collum acuto ense in orbem

incidunt, & in ipsa sectura funē alligant, ut ob doloris sensum uinculis concedant, & ex feritate con-
quiescant. Nam collum circumacturis uulnus fune atteritur. Proinde agnoscens infirmitatē suam
uincti ducuntur à mansuetis. Eorū autē qui sunt ætate uel infirma uel exacta (ὅσοι δὲ νῆπιοι, ἢ ἐστὶν ἀσθενήτων
ἐν ἔξοις καὶ νῆπιοι, Arrianus:) dimittunt, reliquos in uicos abducunt, (in stabula, Strabo:) & pedibus in-
uicem uinctis, & collo ad columnam ualidam, fame domant, deinde aut herba, aut uiridi harundine
pascunt. Hi molestia afflicti, pabula recusant sumere: illi uerò cantibus eos & tympanis & cymbalis
demitcent ac delinunt. Hæc Arrianus & Strabo.

¶ Nunc alias etiam uenationis elephantum rationes, ex Aeliano præcipue, adscribam: & primum
quomodo ne in foueas incidere cogantur aduersus uenatores tum armis tum ignibus resistentes pu-
gnent. Insidiæ (inquit) quas elephantis uenatores instruxerint, non eos facile latent. Nam cum ad
foueam, quam contra ipsos suffodere uenatores solent, proximi accesserunt, seu naturali quadam in-
telligentia, seu retrusa & abdita præensione, & scientia rerum futurarum, à progrediendo ulterius
se sustinent: ac quàm mox itinere conuerso, in uenatores inuadunt, uicq; & impressione sese in me-
dios insidiatores incitant, simul & eos euertere conantur, fuga ut salutem contra insidias superiores
facti adipiscantur. Id igitur temporis cum atrox pugna, tum uero uel hominum, uel elephantorum
cædes, & occisio sit multiplex. Huius pugnae ratio talis est: Homines quidem eminens hastas & iacu-
la intorquentes, ac collimantes, ictu directo eos feriunt. Contra elephantum, ex hominibus si quem ce-
cidisse animaduenerint, statim uiolenter illum & corripunt, & ad terram à se abiectum, proterunt,
& conculcant: simul & cornibus (sic enim eorum dentes appellantur) tandiu profligant, quoad mi-
serabili & referta accerrimis doloribus morte, hunc proiectum affecerint. Cum autem huiusmodi
animalia inuadunt, tanquam uela ex animi incitatione quàm contentissime aures, quas habent patu-
las, intendunt, & pandunt more magnarum struthionum, quæ uel dum fugiunt, uel dum inuadunt
explicatis alis feruntur. Itemq; promuscidibus, sub cornua redactis, & contractis, quemadmodum
rostra nauium plenissimis uelis propulsa, sic elephanti uehementi impressione irruentes, multos mor-
tales funditus evertunt. Tumq; perinde ut tuba belli classicum sonans, clamores uastissimos edunt.
Humi porro prostratorum, & genibus contritorum, et ossium obtritorum, tantus est strepitus, ut uel
illinc longissimè exaudiatur: nec non sæpe elisis oculis, naribus distractis, fronte disrupta, facieq; for-
ma amissa non uel à proximis cognatione sibi noscitur. Iam ex his nonnulli ad hunc modum inopi-
natò seruantur. Quamuis enim sanè uenatorem beluæ cursus celeritate comprehenderit: præ tamen
uehementi impetu, hunc transcurrens, genibus in terram præcipitibus actis, cornua aut in radicem,
aut in quippiam aliud tale compingit: ex quo retinetur, ac uix dum se retraxit, cum uenator elapsus
iam salutem fuga est consecutus. In hac igitur pugna, elephantum sæpe uincunt, sæpe item uariis terro-
ribus iniectis uincuntur. Tubarum enim clangor uastum clamorem efficit, ipsiq; homines armis con-
crepantes, clypeos uidelicet hastis contundentes, & ululatum tollentes, strepitum undiq; omnia cir-
cumsonare faciunt: tum uero partim in terra ignem incendentes, partim in sublime tollentes, ac tan-
quam funda eum contorquentes, partim ignitos torres iaculantes, atq; etiā longas faces in ferarum
oculos magna ui inferentes, & intrudentes, eis hæc omnia agre intuentibus, timorem afferunt. Vin-
de adeo impelluntur, exterrēturq; ut interdum in foueam, quam antè declinabant, detrudantur, &
compingantur. Hæc Aelianus. Et rursus, quomodo à uenatoribus in fugam acti, incensis tandem syl-
uis ab ea cohibeantur, describens, Qui uenandi (inquit) elephantos scientiam tenent, nobis testan-
tur, hos insectatione uenatorum pressos, cum robore immenso, tum impetu effrenato atq; præcipiti,
& quem sustinere possit nemo, sic quidem per maximas arbores, tanquam per segetes excurrere,
easq; tanquam spicarum calamos, ubi cursum ramorū proceritate retardari uident, perfringere: ubi
uero ipsi ex arboribus eminent, & proceriores existunt, tum omni neruorum contentione currere,
tum uiam insequentibus præcidere: nec mirū, locorum enim consuetudinem tenent. Cum autem se
ex insectatorum suorū conspectu eripuerint, eosq; maximis processibus itineris longè & retro positos
senferint, tum ex fuga recipiunt animū simul, & tanquā periculo liberati, insistant: ibiq; tum metus so-
licitudine expulsa, ex immenso labore requiescunt: his interea ad cibi cogitationē memoria excitatur,
iuncos & hederas per arbores erraticis implicationibus serpētes depascuntur, atq; palmarū tenera ca-
cumina, & altiarū plantarū adulescentes truncos. Quod si rursus insectatores ad eos propius adstant,
hi etiā iterum sese in fugā impellunt: Cumq; ab his multā uiam absint, sese ex fuga colligētes, requie-
tem curarū ex itineris labore habent. Insequentes autem præcipitante sole debilitati, syluā incendunt,
& uia ipsi obstruunt: quod ipsum sentientes elephanti, se sustinent à progrediendo. Ignem non minus
quàm leones extimescunt. Hæc omnia Aelianus. Gabinius Romanus scriptor de elephantis tradit
fabulosa quædam, dicit enim cæteras feras ignem fugere, elephantem ei resistere ac repugnare, prope-
rea quod syluam consumat: eos cum hominibus certare, & speculatores præmittere, & cum illos uide-
rint fugere: cumq; uulnera acceperint, ramos uel herbam uel puluerem supplices prætere, Strabo.
¶ Troglodytæ contermini Aethiopiæ, qui hoc solo uenatu aluntur, arbores propinquas itine-
ri eorū descendunt. Inde totius agminis nouissimum speculati, extremas in clunes desiliunt. Laeta
apprehenditur cauda, pedes stipantur in sinistro femine. Ita pendens alterum poplitem dextra ca-
dit: ac præacuta bipenni hoc crure tardato profugiens, alterius poplitis neruos ferit, cuncta præcele-
sti pernitate peragens, Plinius. Elephantū uenatio ad puteū dicta, ab Elephantophagis habitat, qui

qui dum has feras uenantur, gregem earum per syluam ex arboribus cernentes, eum minimè adoriuntur, sed eos qui à grege aberrarint ad posteriora furtim accedentes, neruos incidunt, Strabò. Gillius copiosius prosequitur his uerbis: Aethiopes ex procerissimis arboribus elephantorū introitus atq; exitus obseruant, non in multos uno eodemq; tempore inuadunt, sed in singulos tantū magno robore animi insiliunt: nimirum speculator caudam beluæ appropinquantis ad arborem, in quam abditus is latet, desiliens, manibus comprehendit, pedesq; ad dextrum femur obijciens, securi, quæ ex humero pendet, expedita & acuta, dextrī poplitis neruos succidit: in quo certamine utriusq; salus periclitatur. Interdum elephantis incisus neruis in fauciam partem procumbens, Aethiopem secum in terram abiicit, atq; interficit: Interdum suo pondere hominem ad arborem aut saxum alligens, occidit: ac nimirum nonnulli elephantī dolore pressi, quando insidias facienti nocere nō queunt, sese tandiū in fugam impellunt, dum crebro securis ictu decumbunt: tum ad terram stratorum posteriores partes incolæ uicini comedunt. Alij (ex Troglodytis Aethiopiæ conterminis) tutiore genere, sed magis fallaci, intentos ingentes arcus defigunt humilongius. Hos præcipui uiribus iuuenes continent, alijs connixi pari conatu tendunt, ac prætereuntibus sagittarum uenabula insigunt, mox sanguinis uestigijs sequuntur, Plin. Nonnulli (ex Elephantophagis) sagittis eos interficiunt ferpentium felle tinctis. Sagittatio per homines tres perficitur, quorum duo arcum tenent, & ultra progrediuntur, tertius uerò neruum trahit. Nonnulli arbores obseruant, ad quas elephantī reclinari & quiescere solent. Harum ex altera parte truncum succidunt. Itaq; bestia se inclinans, pariter cum arbore ruit: & cum surgere nequeat, eò quod crura continuo & sine flexu ossē conslent, illi ex arboribus desilientes eam obtruncant, Strabò. Iam apud Aristotelem uenatio elephantorum huiusmodi legitur: Conscendunt (inquit) mites aliquos animososq; elephantos, qui uenantur, cursuq; insequuntur feros: quos cum occuparint, ferire præcipiunt suis, dum fatigent, uiresq; dissoluant. Tum rector in defatigatum illum insilit, regitq; falce: post breui tempore fera mitescit, atq; obtemperat. Quandiu insidet rector, mitem se quisq; exhibet: cum descenderit, alijs mansuetudinē seruant, alijs suā repetunt feritatem: itaq; immitescentiū crura priora prepediunt uinculis, ut quiescant: capiuntur & natu iam grandes, & pulli, Aristoteles. Capiuntur in India, unum ex domitis agente rectore: qui deprehensum solitarium abactū uel à grege, uerberat ferū: quo fatigato transcendit in eum, nec secus ac priorem regit, Plin. Vetulus elephas efferaior est, & non facile capitur. Sed minores quoq; natu capere operosum est, quoniam à maioribus, qui eos tuentur, nō facile relinquuntur. In Caspio lacu oxyrynchi pisces capiuntur: horum exempta uiscera excoquunt. Vnde ad permultos usus accommodatum sit glutinum: nam non modo ad quæcunq; applicatum fuerit, adhærescit: sed & firmissimè retinet, ut & decem diebus madefactum nunquam postea dissoluatur: & eo ad elephantos comprehendendos uenatores utantur, & pulchra facinora adant, Gillius ex Aelianò.

¶ Hactenus de hominum aduersus capiendos elephantos technis dixerim: nunc subiiciam quid ipsi contra has elephantī faciant, & quibus modis euadere conentur. Quomodo uenatorum insidias herba euulsa per manus tradita sibi inuicem prodant, capite quarto explicauimus. Circumuenti à uenantibus primos constituunt quibus (dentes illi exerti) sunt minimi, ne tantū prælium putetur. Postea fessi impactos arbori frangunt, prædaq; se redimunt, Plin. Cum uenatu premuntur, pariter cōfringunt utrosq; ut ebore damnato non requirantur. Hanc enim sibi causam periculi præsentunt, Solin. Elephantī causam cur petantur prænoscentes, ex sese qui dente inutili sunt, ante cæteros in prima acie constituunt, ad primum hostium impetum sine magna iactura excipiendum: reliqui qui in subsidijs manent, dentium robore integri, auxilium fessis ferunt, Aelian. Equitatu circumuenti, infirmos aut fessos in mediū agmen recipiunt: ac uelut imperio ac ratione, per uices subeunt, Plin. Conflictu fortuito si quando pugnatur, non mediocrem habent curam fauciorum: nam fessos uulneratosq; in mediū receptant, Solin. Amor eis mutuis intercedit: & cum fugiunt uenatores, robusti ac florentes ætate extrema tenent, in mediū uerò uetulos & matres cum pullis recipiunt, Tzetzes. In uenationibus sibi mutuò ferunt auxilium, ita ut si quis eorum labore deficiat, alter pro illo sese opponat, Philostratus. Cum à uenatoribus elephantī, tanquam milites in bello, funduntur & fugantur, non alijs ab alijs separatim, sed omnes simul & communiter in fugam se dant, ac simul inter se prementes ad gregales suos adherescunt. Horum autem qui iam sunt firmata & integra ætate, reliquos sic circumcludunt, tanquam pugnacissimi propugnatores totū agmen circummuniunt: qui uero longius sunt ætate prouecti, atq; matres sub se quæq; suos pullos ita occultantes, perraro hi paruuli ut uideantur, subtermediū obtinent locum, Aelian. ¶ Cum elephantī fossam transilire non queunt, de his unus aliquis in hanc sese demittit, & transversus fossæ stans, partim uacuitatem occupat, partim pontis se uicarium præstat. Cæteri supra hunc gradientes transmittunt, & euadunt, simul & eum, qui pontis loco erat, hoc modo ex fossa cōseruant. Superiore enim ex loco quispiam porrigit pedem, quem is qui infra est promuscide circumplicat, reliqui autē uirgultorum fascies deijciunt, ad quos ille, cum fortissime, tum cautissime pedibus adnitens, celeri ascensu subtrahitur, Aelian. Cum fossas transeunt profundas, & difficiles superatu, *Avonbars*: qui inter cæteros robustior & maior fuerit, stans mediū, tanquam pons, transmittit omnes: alijs autem ingerentes deinde sarmenta multa fossæ, seruant eum per quem traieci sunt, Tzetzes. Societatis & cōmercij uim non absq; intellectus sensu elephantos ostendere, Iuba author est: fossa ducta, eaq; fruticibus paruīs

& humo leui oblecta, uenatores his strunt infidias. Huc igitur quoties decidit aliquis, ceteri qui cuncti comitantur congestam undiq; syluam saxa q; iniiciunt, dum cauo fosse expleto egressus captiuo detur, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Postea quam in foueam inciderunt, & se iam teneri sentiunt, animaduertentes exitus locum nullum eis relictum esse, cum eos pristini animi, tum libertatis capit obliuio: tum uero facile cibos ex largientibus sumunt: tum si quis prabeat, libenter bibunt, atq; uinum si in promuscides effundas, sine recusatione admittunt, Aelianus. Quomodo trahunt fluuios cum urgent uenatores, prædictum est capite quarto.

¶ Elephantos natura mansuetos esse & facile cicurari eodẽ supra capite docui: nunc quomodo & quibus artibus cicurentur expediendum. Mansuescunt igitur uel necessitate, ut uinculis & fame, uel blandimentis tum Muscis tum alijs, ut ex Aeliano deinceps docebimus. Quid elephantis (inquit Aelianus) postquam capti sunt faciant, ut mansuescant, dicendum est. Primo in syluam non ita longo interuallo ab ea fossa, ubi comprehensi fuerint, distantem, sic eos strictè constrictos funibus trahunt, ut ne permittant quidem, neue hi præcurrant, neue rursus retrahantur: deinde certo & dimenso spatio horum quencq; ad maximam arborem illigantes, ut neu in anteriorem partem insilire, neu rursus admodum in posteriorem resilire queant, neue ipsis ex funis laxitate facultas sit ad inferendum iniuriam, uictus tenuitate & fame, horum robur frangunt. Postea uero quam eorum domitores diuinitatem animi tandiu paulatim molliuerunt, quoad pristina inexpugnabilis feritatis eos ceperit obliuio, de manu cibum sumendum dant. Hi necessitate pressi, cum non malitiose iam, tum uero hilarioribus oculis, & mansuetioribus, quam essent soliti, intuentur. Horum autem, qui sunt ætate robusti, uinculis ruptis, cum dentium robore, tum uero promuscide arbores reuellunt, & frangunt: uixq; uero admodum, partim fame, partim ciborum illecebris, partim uerberibus mansuescunt, Hec Aelianus. Et rursus, Indi homines, licet permulti & magna machinati, non elephantos iam ætate procedente confirmatos facile comprehendere queunt. Quare ad loca fluminibus proxima (rosida enim & palustria pascua frequentat) uenatores profecti, eorum catulos tantum capiunt. Hos cum adhuc ætate infirmos & teneros ceperunt, ciborum blanditijs & assentationibus ad parendum informant, ac instituunt, blandiloquentiaq; mansuefaciunt: Hominum enim indigenarum linguam elephantis intelligunt. Breuiter perinde illos quasi infantes pueros alunt, partim cibaria eis largientes, partim disciplinas tradentes: quæ res efficit, ipsi ut ad obediendi facilitatem transferantur, & exuta feritate, humanitatem indurant, Aelianus. Et alibi, Si Indicus elephante robore ætatis confirmatus capiatur, ex feritate ægre traducitur ad mansuetudinem; & quod desiderio libertatis teneatur, ideo cædes facit: ac si uinculis deuinciatur & constringatur, magis incitatur animo, neq; ullam seruitutem perperitur. At enim Indi varijs & multiplicibus cibarium illecebris eum delinire student: ille tamẽ nihil de acerbitate sua remittens, nihilq; ab ijs blanditijs mitescens, ijs præclare contemptis, pergit iisdem infestus esse. Quid igitur ijs comminiscuntur & machinantur? Instrumento quodam musico uernaculam cantu uinculam ei canunt, is animum attendit, auremq; ad audiendum erigit, & sua uitate illius demulcetur: animi incitatio comprimitur. Tum paulatim in obiectum cibum respicit, & tamen omnibus uinculis exoluitur, tamen cantu deuinctus, non amplius ad pristinos mores a mansuetudine deficit, Hæc omnia Aelianus. Ex Strabonis doctrina didicimus elephantem cantu mulceri, & tympanorum sono, Cælius. Capti celerrimè mitescunt hordei succo, Plinius & Solinus. Zythus potionis genus est quod ex hordeo fit, quo madefactum ebur in omne opus tractabile redditur, Dioscorides: Græcè legitur, *Εὐθύτης δὲ καὶ ὁ ἐλέφας γίνονται βεβήμενοι αὐτῷ*. Hinc apparet Plinium ex Græco aliquo authore iisdem aut similibus uerbis uso, zythum reddidisse hordei succum, & pro elephantem homonyma uoce non ebur, ut debuerat, sed ipsum animal. *Ἡ κρόκη τοῦ ἐρίου πλεῖς τήφρα καὶ ὅσα δυνάμει γυρόμενον, καὶ τὸν ἐλέφαντα ἐπὶ ζύθῳ μαλακῶν γυρόμενον ἐκ χαλδῶντα καμπτῶσι, καὶ ὁ γυμναστὴς αὐτῶν: ἄλλως δὲ ὁ δυνάμει*, Plutarchus in commentariolo, An ad infelicitatem satis uitium sit, Senfus est, ut Marcellus Vergilius transfert, Cinere & aceto madens os licio (siue acia malis dicere) secatur, & ebur zytho mollium flectunt, & conformant, aliter autem non possunt. Certe ipsa uox *Εὐθύτης* apud Dioscoridem, operi facilem & tractabilem materiam significans, neq; de animali, neq; de elephantia si morbo (utridiculè dubitat Marcellus) uerba eius accipi posse cõuincit. Accedit ratio, ebur scilicet macerari molliorq; zytho, quoniam is acorem & uim aceto similem, quæ solidissima quæq; penetret, in se cõtineat, facile enim acescit aqua in qua hordeum aut aliqua fruges aliquandiu macerantur. Acetum etiam ex zytho & similibus, ut cereuisia, potionibus fieri constat. Aceti feruidi uis tanta est ut saxa penetret, cum cinere ossa emollit, Plutarcho teste: non mirum igitur si zythus etiam acorem in se continens, & facile acescens, eadem facultate eboris soliditatem remittat. Zythum Symeon Sethi *Ζυθόν* appellat. Elephantina ossa, inquit, in zytho aliquandiu macerata, cera instar emolliuntur: addit & reliqua quæ Dioscorides de zytho. Democritum inuenisse aiunt quemadmodum ebur mollioretur, Seneca lib. 14. epistola 91. Quod si quis Plinio patrocinari uoluerit, dixerit forte fieri posse ut pariter utrumq; uerum sit, & ebur zytho molliatur, & eiusdem potu mitigetur elephas animal: nam cum uino delectetur uel ad ebrietatem, ut supra diximus, zythum quoq; libenter ab eo admitti uerisimile esse, præsertim cum hordeo gaudeat ex quo conficitur. Elephantis qui ad bellum certat, non modo ex uitis confecti, sed etiam ex oryza facitij uini usus indulgetur, Aelianus.

¶ In quibusdam regionibus pretiũ elephantis est, ducati (denarij siue drachmæ pondere nummi aurei)

aurei) quinquaginta, in alijs mille, & alibi ad summum bis mille interdum, Vartomannus. Insueti insidendi in eis, non aliter quàm ij qui in mari nauigant in nauseolâ incidunt, neq; insisterè possunt. Non item in adolescentium elephantorum sessione sit negotium, imò ex illorum molli gradu sessore tantopere oblectatur, ut si mula ueheretur, Gillius & Vartoman. Cum in elephantum ascenditur, is in terram abiicit genua, & conscensionis gradum scandenti facit: neq; porro frenum eorum cuiusquam iniicitur, neq; funis ad ceruicem ullus adstringitur, sed soluti ad insulam Zanzibaram gradiuntur, Gillius. Sessore conscensuro elephas alterû ex posterioribus crus inflectit, ut per id ascendat, simul tamen ab astantibus eum iuari & promoueri opus est, Nō freno aut habenis aut alijs uinculis regitur bellua, sed insidentis uoci obsequitur, Vartoman. Apollonius iuxta Indum fluiuium puero occurrit, qui annos natus tredecim, elephanto insidens, acriter stimulis belluam urgebat, Philostratus. Elephantisten Aristoteles uocat elephantorû moderatorem, elephantarchen Plutarchus, Caelius. Sed forsân elephantistes is tantum est qui insidet elephanto, etiâ priuatus: elephantarches autem qui imperat in bello (ut inferius dicam) non ipsis belluis, sed militibus qui elephantis inuehuntur, ut Caelius non rectè synonyma fecerit. Puer insidens elephantum *καλαύροπι* regit apud Philostratum in uita Apoll. Est autem apud Cameriem *καλαύροψ*, *ρόπαλον ὑποκαμπὲς ἢ ἀκρω, ὃ τὸ κάλον, ὅ ἐστι ξύλον αὐ ῥέπει: & καλαυρόψις, βακτηριοφόρος*. Scribitur & *καλάροψ* per β. pro uirga pastoralis: *ξύλον ὃ οὐδὲ βόας βέλλουσιν* interpretatur Hesychius. Baculus in alteram partem recuruus & clauatus, *κεσρὼτός. ἀχρηστὴς, ὃ οὐδὲ ἐλέφαντες τὴν ἡσιν σιδήρεω*, Hesychius & Varinus: Apud eosdē uox *ἔρπν* iisdem uerbis exponitur. Indis arant elephantī minores quos appellant nothos, Plin. Vita mitioribus populis Indorum multipartita degitur: Genus unum est semiferum, ac plenum laboris immensi uenandi elephantis domandisq; iis arant, ijs inuehuntur, hæc maximè nouère pecuaria, ijs dimicant, militantesq; pro finibus, Delectum in belua, uires & ætas atq; magnitudo faciunt, Plin. Elephantem sub iugū & uincula duci Nearchus scribit, Strabo: ubi Græcus codex habet, *ἀγροῦ δὲ ὑπὸ ζυγῶν* (lego *ζυγῶν*) *καὶ* (for te *ὡς*) *καμύλας*: sed locus uidetur corruptus. Oppianus libro quinto de piscatione elephantem sub iugum mitti scribit, mulorum instar. Mulierem eam præstare existimant Indi, quæ munus ab amante elephantem acceperit, ut Nearchus refert: sed hic sermo contrarius est illi qui equum & elephantum regibus duntaxat possideri asserit apud Indos, Strabo. Mulieres apud Indos, quæ quidē pudicitia famā appetunt, nulla alia mercede eam amiserint: pro elephantī uerò munere ei qui dederit misceri, turpe non existimant: quinetiā gloriosum mulieribus uidetur, si cuius forma elephantī pretio digna sit iudicata, Arrianus in Indicis. Quadrigæ elephantorum Gordiano decretæ sunt, utpote qui Persas uicisset, ut triumpho Persico triumpharet: Mithreo autem quadriga equorum & triumphalis currus, Iulius Capitolinus. Anthologi Græci lib. 1. sectione 69. in bellum, Philippi epigramma extat huiusmodi: *ὄνκ ἐπὶ πυργωθεὶς ὁ φαλαγγιστὴς ὑπὸ δ' ἡνέμῳ Ἀχαιῶν δρμάνει μυριόδοτος ἐλέφας. Ἀλλὰ φόβος ἐστὶ λας βαλὼν αὐχὴν πρὸς ζυγασίματος. Ἀντυγα διφραλκὴ καίσαρ δ' ἔρανεῖ.*

¶ Indi elephantis dimicant, militantesq; pro finibus, ut paulò ante ex Plinio retuli. Nouissima India gente Gangaridum Calingarum regio Partalis uocatur: regi elephantī septingenti in procinctu bellorum excubant, Plinius & Solinus. Rex Palybotræ omnibus diebus elephantorum octo millia ad stipendium uocat, Solinus. Indi omnes, quicunq; præditi sunt regia potestate, non sine maximo elephantorum numero militarem agitant disciplinam, Idem. Ultra hos siti sunt Modubæ, Molinda, &c. rex horum elephantos quadringentos in armis habet, Plin. Antipater author est, duos elephantos Antiocho regi in bellicis usibus celebres etiâ cognominibus fuisse: etenim nouere ea. Certe Cato, cum imperatorum nomina annalibus describeret, eum qui fortissimè præliatus esset in Pūnica acie, Sutrū tradidit uocatū, altero dente mutilato, Plin. Quidā sessores suos excussos contra uim hostiū tutati sunt, & sese pro illis in mortem obiecerūt: aliqui sublatos è prælio extulerunt ad sepulcrum, Arrian. Elephantī quidā aurigas suos, qui in cōflictibus sanguine exhausti cadunt, sublatos è pugna eripiunt ac seruant. Sunt qui defenderint & seruauerint eos qui spatium inter anteriores ipsorum pedes subiuerant, Strabo. Cum Porus Indorum rex, in prælio, quod cum Alexandro commiserat, multis telis confixus esset: elephāntus quo uehebatur, etsi sanè multis etiā ipse sagittis uulneratus erat, defixa tamen in corpore Porī tela, leniter & caute promuscide extrahere non prius destitit, quàm dominum intellexisset, ex redundanti sanguinis profusione, debilitari, & euanescere. Itaq; leniter & sensim se inflexit, ut ne ex alto decidens, Porī corpus graui casu affligeretur magis. Cum autem Pyrrhus Epirotarum rex ad Argos occubuisse, in eo cōflictu elephāntus fuit, qui sessorem suum tantopere amaret, ut nō prius, quamuis auriga iam cecidisset, currere omiserit, quàm suum nutritum ex hostibus & seruasset, & intra fines amicos reportasset. Turrigeros elephantorum miramur humeros, Plin. Domiti militant, & turres armatorum in hostes ferunt, magna ex parte Orientis bella cōficiunt. Prosterunt acies, proterunt armatos. Idem minimo suis stridore terrentur, uulneratq; & terri retro semper cedunt, haud minore partium sutarum perniciē, Plinius. Equorum & elephantorum insignis usus est ad pugnas: ductor elephantī, elephantagogus uocatur: & qui eis præficitur elephantarches, Pollux. Elephantarchas quidam sedecim elephantis præesse scribunt: & munus ipsum elephantarchian uocant. Quantum sit robur corporis elephantī tum ad alios tum bellicos usus capite tertio exposui. Militaris elephāntus dorso suo uel nudo tres bellatores fert, alterum dextra, alterum sinistra pugnātem, tertium retro uersus bellantem, ac simul quartū, ma-

nibus moderamina tenentē: sicq̃ illis beluā dirigentem, tanquam nauem clauo nauicularum, reisp̃ nauticā peritū, Aelian. Pugnant onusti turribus, quibus decem aut etiā quindecim Indici homines superstāt, qui ex turribus tanquā propugnaculis in hostes iaculantur, aut arcu sagittas torquent, Philostratus. Cum eos ad bellū Indi armāt, in clitellas, geminis ex ferro catenis infra aluū cinctas, utrinq̃ tanquā caueam lignēā imponunt, atq̃ ad collū alligant, singulas caueas terni milites ingrediūtur: in utriusq̃ medio auriga sedet, qui beluam patrio sermone alloquitur, & cum progrediendum autregrediendum est, ostendit: Ferias, inquit, hunc: ab illo abstine manum. Itemq̃: In hos inuade, ab his te contine. Atq̃ ea magnitudine tanquam castellum aliquando dorso constituunt, ut uel quindecim ex eo armati homines pugnēt, quod cum pugnā cōmittere moliuntur, asseribus superintegunt: ad promuscidem lorica circumunitam districius gladius longitudine duorū cubitorum, crassitudine humanæ palmæ alligatur. Neq̃ modo fœminę maribus ferociore, sed ad onerū uectiones etiā fortiores existimantur, Gillius & Vartomannus. Sed uter sexus fortior aut robustior sit inquisiuius supra cap. 5. Fœmina aptior est gestādis oneribus bellicis, mas uerò ipsis praelijs, utpote animosior & procerior, Obscurus. De elephantis, quibus rex Porus in praelio aduersus Alexandrum usus est, mentionē facit Plutarchus in uita Alexandri. Elephantis in praelijs homines alios conculcant, alios proboscide eleuatos rursus in terrā allidunt. Heliodorus libro nono Aethiopicorū, in praelij cuiusdam Aethiopum aduersus Persas descriptione de elephantis hæc scribit. καὶ οὖν περὶ αὐτῶν περιγραφὴς ἔστι φαντας ἀντέταξε. Et mox, ὁ δὲ Ὑδαλωτης τὰ μὲν πρώτῃ χολαίπερον ἀντεπέναι προσέταξε, βάσιν ἐκ βάσεως ἡσυχῇ παραμέλλοντας, τῇ τε ἐλεφάντων ἐνέκῃ, ὅπως αὐτὴν ἀπλεῖσθαι τῇ προμάχῳ, καὶ αἶμα τῷ ῥύμῳ τῇ ἰππῶν τῇ ταξὶ ὑποκλῶν. Etrursus, οἱ δὲ ἐπειδὴ μόνον ἐπινοοῦσιν, κατόπιν ἑαυτοὺς τῇ ἐλεφάντων ὑπεσέλλον, ὥσπερ ὕδω λαφύοντες, οὐ φέρον τὸ ῥέον καὶ παρόντες. ἔνθα πολὺς φόνος ἢ ὀλίγη παντελής συνέπιπτε τοῖς ἰππεύουσιν. οἱ τε γὰρ ἰπποὶ πρὸς τὸ ἀπὸ τῇ ἐλεφάντων ὄψεως ἀθρόον παραγνυνομένους, καὶ τῇ μεγέθει φοβούμενοι τὴν θέαν τὸ φοβερόν ἐπιφερόσιν, οἱ μὲν πελινδρομῶντες, οἱ δὲ ἐν ἄλλοις (lego ἄλλήλοις) σωταραζόμενοι, τῷ τάξιν τὴν φάλαγγα τάχιστα παρέλκον, οἱ τε ὕδω τῇ ἐλεφάντων ἵππῳ οὐ πύργος ἐξ ἡμεῶν (lego ἡμεῶν) κατελκόμενοι, (Videtur hic aliquid deesse) ὅσοι δὲ ἵππῳ πλευρὰν ἐκείνην ἐκτρέφοντες, τὴν ἐπ' ὅρα μόνους καὶ εἰς τὸ ἀπράκτον χολαίρους, ὅπως οἱ τι σιωχῆς τε καὶ ὕδω σκῆπτρῳ ὥσπερ δὲ ἀκροπόλεως τῇ πύργῳ ἐβαλλον, ὥς εἰς νέφος φαντασίαν τῷ πυκνότητι πρᾶσιναι τοῖς Πέρσαις. Et paulo post, καὶ ὅτως οἱ ἡμεῶν κατενηλίσκοντο ὑπὸ τῇ τῇ ἐλεφάντων ἀνατρεπόμενοι καὶ κατεπαύμενοι: οἱ γὰρ ὑπὸ τῇ Σαρδῶν, ὑπὸ τῇ Βλεμύνῳ ὥσπερ ἐκ λόχου τῷ ἐλεφάντῳ ἐκδρομαί τε ποιεμένων, καὶ οὖν ἡ πρῶτος καὶ εὐστοχόντων, οὗ δὲ ἵππῳ συμπλοκῇ ἀπὸ τῇ ἵππῳ εἰς τῷ ὀδόντων, ὅσοι δὲ καὶ διεδίδρασκον, ἀπράκτοι καὶ ὀδὴν δρᾶσαντες οὗ ἐλεφαντας ἀπεχώρον, τὸ γὰρ θηρίον πέφρακται ἡ καὶ σὺ δὴ πρὸς ἀγινόμενον εἰς μάχην: καὶ ἄλλως δὲ πρὸς τὴν φάλαγγα τῷ ὀδῶν ἐσώματι, σρεμνὸς φοβὸς τῇ ἐπιφανείᾳ ἐπιτρεχέσιν, καὶ πᾶσαν ἀχμὴν τῇ ἀντιπύρῳ δρᾶσιν. In Persarum exercitu aduersus Iulianum, elephantorum fulgentium formidandam speciem & truculentos hiatus uix mentes pauidæ perferebant: ad quorum stridore immanitateq̃ corporum, nihil humanæ mentes terribilius cernunt. Elephantis pugnaturis non modo ex uitibus confecti, sed etiam ex oryza factitij uel ni usus indulgetur, Aelianus. Potionem qua pro uino utuntur ideo ipsis largiuntur, ut ad praelium audaciores efficiantur, Gillius. ¶ Elephantis ui magna propulsis, quos flammis cōiectis undiq̃ circumnexus, iam corporibus tactis, gradientesq̃ retrorsus, retinere magistri non poterant, Marcellinus libro 19. Quomodo Megareses in praelio aduersus Antipatrum, suis pice oblitis incensisque, in elephantos ipsius immisiss, eos perturbarint, iam capite quarto retuli. Romanos (quoniam non cornua modo arietis, sed etiam suilli pecoris grunnitum oderunt) Pyrrhi Epirotarum regis elephantos in fugam uertisse ferunt, Aelianus. Elephantis in praelijs magnitudine corporum, barbaris horrore, formæ ipsius nouitate, homines equosq̃ conturbant. Hos contra Romanum exercitum primus in Lucania rex Pyrrhus eduxit. Postea Hannibal in Africa, rex Antiochus in Oriente, Iugurtha in Numidia copiosos habuerunt. Aduersus quos diuersa resistendi excogitarunt genera armorum. Nam & centurio in Lucania gladio manum (quam promuscidem uocant) unī abscidit: & bini cataphracti equi iungebantur ad currum: quibus insidentes clibanarii sarissas, hoc est longissimos contos in elephantos dirigebant. Nam muniti ferro, nec à sagittarijs, quos uehebant beluæ, lædebantur, & earum impetum equorum celeritate uitabant. Alij contra elephantos, cataphractos milites immiserunt, ita ut in brachijs eorū, & in cassidibus uel humeris aculei ingentes ponerentur ē ferro, ne manu sua elephas bellatorem contra se uenientem posset apprehendere. Præcipue tamen uelites antequi aduersum elephantos ordinarunt. Velites autem erant iuuenes, leui armatura, corpore alacri, qui ex equis optimè missilia dirigebant. Hi equis prætercurrentibus ad latiores lanceas uel maiora spicula beluas occidebant. Sed crescente audacia, postea collecti plures milites pariter pila, hoc est missilia, in elephantos congerebant, eosq̃ uulneribus elidebant. Illud tamen additum est, ut fundiores cum fustibalis & fundis rotundis lapidibus destinatis, Indos (per quos regebantur elephantis) cum ipsis

ipsis turribus affligerent atque macerarent, quo nihil tutius inuenitur. Præterea uenientibus beluis, quasi irrupissent aciem, spatium milites dabant. Quæ cum in agmen medium peruenissent, circumfusus undiq; armatorum globis, cum magistris absq; uulneribus capiebantur illæ sæ. Carrobalistas aliquanto maiores (hæ enim longius & uehementius spicula dirigunt) superpositas curriculis, cum binis equis aut mulis post aciem ordinari conuenit, & cum sub iactu teli accesserint, bestię sagittis balistariorum transfiguntur. Latius tamen & firmitus contra eas præfigitur ferrū, cum in magnis corporibus maiora sint uulnera. Aduersum elephantos plura exempla & machinamenta retulimus, ut si quando necessitas postulauerit, sciatur quæ sint tam immanibus beluis opponenda. Hæc Vegetius de re militari lib. 3. cap. 24. Elephantis proboscides facile amputari supra docui in B.

¶ Maurorum pedites elephantum pellibis pro clypeis se protegunt, Strabō.

¶ Nunc de ebore dicendum, quod Græci per synecdochen non aliter quàm ipsam beluam elephantem nominant. Quod cornua sua certo tempore abijciant defodiantq; & defossa qua arte inueniantur, capite tertio docui ex Aeliano. Libyci homines elephantos uenantur, nō alia magis quàm dentium gratia, Aelianus. Herodotus prodit, Aethiopas tributū uice regibus Persidis uicenos dentes elephantorū grandes, tertio quoq; anno cum auro & ebore pendere solitos. Tanta eborei auctoritas erat urbis nostræ trecentesimo decimo anno: tunc enim auctor ille historiam eam condidit Thurijs in Italia, Plinius. Excogitatae sunt (per luxuriam) & ligni bracteæ, nec satis: Cœpere tingianum malum cornua, dentes secari, lignumq; ebore distingui, mox operiri, Plin. Dentibus ingens pretiū, & deorum simulachris laudatissima ex ijs materia, Plin. Cornua foeminarum (habēt enim ea foeminae quoq; certis in regionibus, ut capite secundo dixi) maioris esse pretij, huiusmodi rerum artifices prædicant, Aelian. Venditur ebur pondere: sunt qui tabellas aut segmenta eborei, præsertim in operibus inde factis, ut pectinibus, capulis, alijsq; cetaceorum piscium ossibus adulterent. Distingui audio, quod ē piscibus leuiores sint, minusq; per ætatem pallefiant. Ex arbore & simulachra numinum fuere, nondum pretio excogitato beluarum cadaueri, antequam ut à dijs nato iure luxuria, eodem ebore numinum ora spectarentur & mensarum pedes, Plin. Ebur quomodo molliatur zytho; dictum est superius hoc ipso capite, ubi quomodo elephantī capti cicurentur tractauimus. Mitior est (quàm sarcophagus) seruandis corporibus nec absumēdis, chernites, eborei simillimus, in quo Darium conditum ferunt, Plinius 36. 17. *ἐλέφαντι ὁμοίῳ χερνίτις, ἣν ὁπότερ φασὶ τὸν Δαρείου κείσθαι*, Theophrastus. Candidū marmor eborei simile, dicitur & lapis Coraliticus, & Arabicus: ex quo fit gemma Arabica: quæ, ut Plinius scribit, eborei simillima est, & hoc uideretur, nisi abnueret duritia: dicitur etiam chernites, in quo Darium, ut Theophrastus scribit, conditum ferunt: reperitur etiam in Germania, &c. Id aliquando in stirias concreuit, sæpe translucet, sæpius non politum nitet: idem marmor plurimis spiris fumidum esse solet: quale potissimum gignitur in Phrygia & Cappadocia; ex quo iterum fit gemma, quàm Plinius, etiam si eborei similis sit, tamen quia fumo est suffusa, capniten appellat, Georg. Agricola. Huius generis mihi uidetur, qui apud Syluaticum lapis lagia (lapis alagi, apud ueterem glossographum in Auicennam) nominatur, similis ossibus elephantis, fusci coloris, & quasi subrufus. Hagiar alagi, id est lapis eburneus, Andreas Bellunensis. Theophrastus auctor est & ebur fossile candido & nigro colore inueniri, & ossa ē terra nasci, inueniriq; lapides osseos, Plinius. Aliud est ebum fossile, gagati simillimum, sed ramosum, nec ardens. Pæderos gemma Arabica, aspectu eburnea est, Solinus.

¶ Vetus oleum existimatur eborei uindicando à carie utile esse, Plin. Circa Iouis Olympij simulachrum in luco, quem Altin appellant, pauimentū est ex lapide nigro, proximè uerò circa statuarum *ἑστῶν*, id est basis, ē Pario lapide, ut oleum statuae infusum illic excipiat. Conducit enim statuae illi ebur, & ne quid uitij ex uligine loci accidat, efficit. Cæterum Athenis in arce, Palladis quam Parthenon uocant, simulachrum eburneum, non oleum sed aqua iuuat. Nam cum locus ualde æditus & siccus squalidusq; sit, aquam & rorem inde nascentem desiderat. At in Epidaurō quærenti mihi qui fieret quod Aesculapij simulachrum nec aqua nec oleo rigaretur, responderunt, ipsum & solium cui insidet super puteo situm esse, Pausanias in Eliacis: unde etiam Cælius partem trāstulit lib. 13. cap. 17. Quod ebur siccitatibus maxime offenditur, & de eburneis celebratis simulachris, Leonícenus uariæ historię 2. 59. ubi etiam ex Pausania quædā trāstulit de eburneis celebratis simulachris. Venerem Vraniam Phidias ex ebore & auro fecit, Pausanias. Elephantina Venus (inquit Gyraldus) ab urbe Aegyptia denominata putat, &c. Sed forte ab eburnea statua sic dicta fuerit, ut Apollo eburneus Roma. Raphani ebora poliunt, Plin. Squatina lignum & ebora poliuntur, Idem. ¶ Fiunt ex ebore præter alia cultrorum capuli, quos aliqui in mensa ueneno præsentē sudare nugantur. *ἐλέφαντος ὁμοίῳ ὁμοίῳ τῶν μαχέων ἐφί, Suidas. Corcyrae flagra κῶπας ἐλεφαντίνους*, id est ex ebore manubria habebant, Hesychius. *ἐλέφαντος ὁμοίῳ ὁμοίῳ τῶν μαχέων ἐφί, Θεόπομπος ὁ ἐν Γόλει, ut Pollux citat.* Qui cultri stident in Britannia, dentibus mari nantium belluarum insigniunt ensium capulos: candicant enim ad eburneam claritatem, Solinus cap. 25. Plato dixit *κλινὴν πυφίνῳ, σὺ δ' αὖ καὶ ἐλεφαντίνῳ ἐπιοις, καὶ χερνίτις*, Pollux. Inter opes Salomonis fuit thronus de ebore grandis uestitus auro fuluo, (ut legimus 3. Reg. 10.) cui operi uix minus triginta millibus talentorum attribui potest, &c. Robertus Cenalis. Mineruæ Panachæidis simulachrum ex ebore & auro factū est, Pausanias in Achaicis. Idem multa tum deorum tum alia simulachra, uel ex ebore tantum, uel etiam ex auro facta commemorat: multa

& alij authores passim, quæ omnia referre infinitum fuerit. ὅτι οὐκ οἶμαι (ex succino uel electrone nimirum) καὶ ἐλεφάντιοι διαφόροι γυναιξὶν εἰσι σύμφοροι, Suidas ex authore innominato. Magnitudo dentium uidetur quidem in templis præcipua. Sed tamen in extremis Africæ, qua confinis Aethiopiæ est, postium uicem in domicilijs præbere: sæpesq; in ijs & pecorum stabulis pro palis elephantorum dentibus fieri, Polybius tradit, authore Gulussa Regulo, Plin. Eorum qui sunt confirmata ætate, ea magnitudine dentes existunt, uicem ut postium præstent, & pro palis Nigritæ ad septimenta utantur: sæpe enim ad longitudinem decem pedum augescunt, Gillius. Atramentum Apelles commentus est ex ebone combusto facere, quod elephantinum uocant, Plin. 35. 6. Pinxit ebone cestro (aliâ cestro) id est uiriculo, Plinius 35. 10. Et superius paulo, Et penicillo pinxit & cestro. Sophocles cestro dixit pro stimulo siue stylo, ut ait Pollux. Hoc genus missilis, quod Græci cestram uocant, nostri uiriculum: nam & terebram uulgo ita dicimus, Hermolaus in Plinium, Pictiores ebone à Plutarcho in Periclis uita ἐλεφαντὶς ὀφθαλμοὶ nominantur: nisi quis ἐλεφαντὶς putet, non ἐλεφαντὶς scribendum, libidem. Plura de ebone quod ad philologiam præcipue, uide capitis octauæ segmento secundo. ¶ Elephantia ossa & pellis, ubicunq; incenduntur, serpentes fugant, nec ullum animal uenenosum accedit, Author obscurus libri de naturis rerum. Quærendum an hæc potius ad elaphon, id est ceruum pertineant: Vt & illud quod apud Aelianum legimus. Contra omnium ferarum uenena remedio esse elephantia adipem: quo inunctum, licet nudus contra efferauissimas bestias procedat, illæsum discedere. Sed uidetur eadem uis utriusq; animalis partibus iam dictis contra serpentes inesse. Nam uuluum etiam utrunq; serpentibus infestum est. Ea quidem quæ uruntur omnia ferè, si fumi mordacitatis odoris grauitas accedit, ut maxime fit in ossibus, pilis & corijs, serpentes fugant. Vide plura capite septimo.

F.

Elephantophagi à belluis quas uenantur eduntq; dicti, à Nomadibus immundi uocantur, Strabo lib. 16. Et proxime ante hæc uerba, Saba (inquit) ciuitas maxima est, quam Eumenis lucus sequitur. Vlierius est urbs Daraba & elephantum uenatio, quæ ad puteum nominatur, eam Elephantophagi habitant, Troglodytæ contermini Aethiopiæ, solo elephantorum uenatu aluntur, Plin. Asachæi (in Africa) montes habitant, uiuunt elephantorum uenatu, Plin. Asachæi ex Aethiopum numero captos uenatibus elephantis deuorant, Solinus. Contra Meroën sunt Megabari, uel Adiabaræ dicti: pars eorum Nomades, qui elephantis uestuntur, Plinius. Aethiopes qui Nomades appellantur, ciuitates in curribus positas habent. Proximi autem illis sunt qui elephantos uenantur, illosq; in frusta diuisos uendunt, unde cognomen adepti Elephantophagi nuncupantur, Philostratus. ¶ Inuenit luxuria commendationem & aliam (præter eam quæ circa opera ex dentibus facta est): expetit in callo manus uim saporis, haud alia de causa credo quàm quia ipsum ebur sibi mandere uidetur, Plin. Ex tanta elephantia mole nihil esculentum est nisi promuscis, & labra, & cornuum medulla, Aelian. Aethiopes elephantum in uenatione captorum posteriores partes comedunt, Gillius. Vidi in quibusdam regionibus ferculū omnium pretiosissimū æstimari & regi apponi solitum, renes elephantia, Vartomani. Carnem elephantia cum alijs quibusdam decoctam ueteri tussi mederi Rasis & Albertus scribunt, ut sequenti capite dicam. Ταρχος ἐλεφάντιον, id est elephantinum falsamentum, memoratur apud Athenæum lib. 3. nec explicatur. Nam quos recitat Crætetis comici uersus, mihi quidem obscuro sunt: nec ab Hermolao & Calio Athenæi locum citantibus explicantur. Quod autem (inquit) percelebre fuerit Crætetis illud elephantinum falsamentum, Aristophanes in Thesmophoriæzusis testatur. Apparet sanè in magno pretio fuisse, nam Aristophanes μέγα βρομα & λαμπρὸν πύργον cognominat: Elephantinum autem fortassis ab eboris colore dictum fuerit.

G.

Mustela exusta cinis, & elephantis sanguis, immixtus & illitus elephanticis corporibus medetur, Marcellus Vergilius. Elephantis sanguis præcipue maris, fluxiones omnes, quas rheumatismos uocant, sistit, Plinius & Isidorus. Sanguis & ischiadicis prodest, Plin. ¶ Caro eius frigida & sicca est, abominabilis, Albertus: Ponderosa, frigida, pinguis, abominabilis, Rasis. Decocta & liquefacta cum aceto & semine ferulæ, si prægnans hanc gustauerit decoctionem, proijcit quicquid habet in utero, Idem. Qui gustat de carne elephantia cum aqua & sale cocta, cum seminibus asquesim (ferulæ Albertus) sanat tussim antiquam, Rasis: & mox subiicitur, Quando coquitur & liquefit cum aceto & semine fenici, (Albertus, ut iam citauimus, legit ferulæ: & addit, hunc potum abortiuum esse prægnanti.) ¶ Elephantia adeps contra uenenata ualet. Nam si quis eo inungatur, eiusue suffimēto expietur, hæc ab illo aufugiant longissime, Aelianus: Vide supra circa finem capitis quinti. Illitus fugat uenenosa, Auicenna. Adipe ceruino elephantinoq; perunctos, serpentes fugiunt, Dioscorides 2. 86. Sepum elephantis illitum capiti dolenti prodest, Albertus & Rasis citans Aristotelem. Fumo quoq; qui fit ex ungula & pilis elephantis, animalium quælibet uenenata fugantur, Isidorus.

¶ Ebur tota substantia cor roborare, & conceptum iuuare, practici scribunt, frigidum siccum primo gradu, Syluius. Cauendum est ne sit adulteratum ossibus piscium, aut aliorum quorundam animalium, Elephas (inquit Platearius) habet ossa quædam solida ut dentes, (dentes etiam elephantorum medullam habent, & fallitur Platearius, Monachi in Mesuen) quæ non cremantur, sed ad diuersos usus seruantur. Quædam uero medullam habent, quæ combusta dicuntur spodium. Est autem spodium

spodium frigidum in tertio gradu, siccum in secundo. (Hec graduum assignatio falsa apparet, & neque uero spodio, neque antispodio ex ossibus elephanti crematis continere.) Adulteratur quandoque ossibus canis combustis, quandoque etiam marmore combusto, sed id est minus (lego nimis) ponderosum. Eligi debet subalbidum, ualde leue & continuum, Hæc Platearius. Pharmacopolæ ubique hodie pro spodio ossibus combustis utuntur, siue elephantis, ut ipsi asserunt, siue potius bouis, uel arietis, uel canis, aut alterius animantis: quis enim uita discernat? Monachi in Mesuen. Huius spodij (ex ossibus elephanti uisum) usus est in syrupis ad refrigerandum. Puluis eius cum succo plantaginis ad dysenteriam & sanguinis sputum datur, Platearius. Ebur uim adstringendi obtinet, Dioscorides & Serapio. Ego nullam in gustu astrictionem percipio, sed emplasticam uim potius & absque morfu siccantem. Dioscoridi forte imposuit siccandi natura: at non si quid fluxiones siccant, statim alstringit. Spodij ex ebore apud recentiores medicos præparatio huiusmodi præscribitur: Eboris in partes secti libram fictili crudo impone, & operculum luto circumquaque obline & agglutina: sic cremari sinito donec fictilia percocta sint: deinde exemptum ebur in tenuissimum puluerem terito & cribrato: mox in patina uitrea liquoris stillatij rosarum libras duas superinfunde, & exiccari sinito: deinde secundo terito, & tantundem liquoris rosacei affundens siccato. Vbi uero iam tertio contriueris, admiscebis liquori rosarum camphoræ subtilissimè irritæ drachmas quatuor: & pariter conteres in tabula marmorea durissima, fingesque pastillos, & in denso aliquo uase, ne expirent, repones. Quod si ebur defuerit, cornu ceruinum similiter præparabis: est enim hoc quoque efficax medicamentum ad multa, præsertim contra uenenata. Alij monent ebur aperto fictili cremandum esse: sic candidum fieri, secus nigrescere. Ad elephantiasin, Eboris & cornu ceruini ramenta cochlearij mensura sæpe ad prædictam mensuram (pharmaci ex cedria, quod sic fit acetum optimum, cedria, & succus brassicæ, singula cyami mensura miscentur, & ieiunis mane præbentur) ammiscuntur. Nam & per se ipsum unumquodque eorum potatum utilissimum existit, Aëtius 13. 122. Ebur & castoreum ex lacte rabido equo infunduntur, Nemesianus. Qui post ægrotudines aliquas, ut lethargum aut pestilentiam, in obliuionem deciderint, eos maxime iuuat hiera Ruffi: & castoreum cum oleo occipiti illitum. Post purgationem hieræ, scobem dentis elephantis circiter drachmam unam è mulla potam non parum iuuare creditur: & castoreum similiter post purgationem drachmæ pondere cum melicrato, Aëtius. Eboris scobe illito paronychia sanantur, Dioscorides, Serapio & Plinius. Ramentis eboris cum melle Attico, ut aiunt, nubeculae in facie tolluntur, Plin. Ebur cum melle contritum & impositum, maculas mire sanat, Sextus. Mulier si quotidie de puluere eboris faciem suam fricauerit, plagas mundabit, Idem: Per plagas (inquit Humelbergius) intelligit, quas priore curatione maculas, Plinius 18. 8. nubeculas, uocat. Drachmam (unciam, Albertus) de alkal, id est osse elephanti, cum decem drachmis (uncijs, Albertus) mentastri montani aquæ potam ab eo quem primum infecerit lepra, plurimum prodesse dicunt, Rasis. Capitis doloribus prodest limacis inter duas orbitas inuentæ officulum per aurem cum ebore trajectum, Plinius. Nauseantibus suis salutaris habetur eburnea scobis sale facto, Columella lib. 7. Cornu ceruinum & ebur aliqui miscent aduersus lumbricos. Ioan. Agricola scribit medicum quendam scobem eboris uino, aut liquore alicuius herbæ obstructione liberantis chymistarum fornace extracto, maceratum, ieiunis ictericis propinasse non absque successu: (Ego idem remedium in manuscripto ludæi cuiusdam libro legere memini.) Conducit (inquit Agricola) hoc medicamen obstructionibus diuturnis egregie, & remouet insuper stomachi dolores supra alia pharmaca, quæ in hunc usum comparantur. Exhibetur etiam cum mulla ualde insigni facultate in comitialibus. Eboris usti farina cum sanguine hirci pota, calculos in renibus & uesica frangit absque omni periculo, Obscurus. Eburnei pectines capiti præ cæteris salubres existimantur: forte quod reliquæ cornibus facti plerique graui odore sint, ex ebore non item. ¶ Proboscidis tactu capitis dolor leuatur, efficacius si & sternuat. Dextra pars proboscidis cum Lemnia rubrica adalligata, impetus libidinum stimulat, Plinius. ¶ Iecur comitialibus morbis prodest, Plinius. Extremitas (aliàs additamentum) hepatis comesta cum aqua (sumac) & folijs citranguli, hepatis dolenti medetur, Rasis & Albertus. Elephanti fel aliqui commendant tanquam auxiliare moribus serpentium, Dioscorides 6. 39. Fel eius ad pondus aurei (aliàs alkifat, lego alcirat, id est ceratium, tertia pars oboli) per nares immissum, iuuare aiunt contra morbum caducum, Albertus: Rasis æquale moschi pondus adiungit. ¶ Fimo elephantis stillinatur pellis (cutis) pediculosa, & in ea resicari permittatur, pediculis liberabitur, Albertus & Rasis. Eodem si suffiatur domus aut alius locus, ciniphe (aliàs culicæ) fugiunt & moriuntur, Idem. Si suffiatur eo uenter febricitantis, prodest, Hali. Si supponatur (cum lana submittatur) mulier, conceptionem prohibet, Auicenna & Hali.

H.

a. Elephas apud Græcos inflectitur per antis, anti, &c. quo modo Latinorum quidam, præsertim recentiores, casus omnes ab eis mutuatur, præterquam datiuum pluralem, qui Græcis est *ἐλεφας*: Latini, quoniam talem usurpare formam non potuerunt, nec elephantibus uel in isto uel auferendi casu dicere placuit, elephantis dixerunt: & huius terminationis occasione alios quoque casus omnes in secunda declinatione usurpant. Quanquam in Plinio nominatiuum Elephantus (quo Gaza utitur) nondum inueni, sed casus ab eo factos in utroque numero omnes: & nonnullos ex eis apud Vergilium & Ciceronem. Græcorum elephas in recto singulari, & elephantēs tum in recto tum accuſandi casu.

pluralibus, apud Pliniū inueniūtur (quanquā frequentius in plurali elephāti & elephantos) nec aliq̄
præter hos tertiæ declinationis casus. Plautus in Sticho, elephantū grauidā dixit. Sed ista curiositas ad
grāmaticos relegetur. Ελέφας Græcis aliās semper masculinum est, sed cū de foemina peculiaris sermo
est ἡ ἐλέφας dicitur, & ἐλέφας θήλεια, ut apud Athenāū ex Plutarcho. Ελέφας nomen habet quasi ἐλέφας,
quod in paludibus mas foeminā ἐπιβάειν, id est conscendere soleat, ut cap. 3. explicauit: ἡ πῖζα τὸ ἐλέφας
ἔω τὸ βλάττω, βλάττωθ' ἵκ' ἡ πῖζα τὸ ἐλίσσω, οἷον ἐλέφας, ὃ ἐλιγμένῃ νύχτῃ ῥίνα, ἡ πῖζα τὸ λευκός γίνετ' λευκάς, ἢ τῷ
πῖζα τὸ πλεονασμῷ ἐλέφας, πέννυ γὰρ ὅτι λευκὸν τὸ ὁδὸν αὐτῷ. Etymologus. Nos ab Hebraica uoce potius descē
disse ostendimus supra capite primo. Elephantem Græci à magnitudine corporis uocatum putant
eò quod formā montis præferat, Græcè enim mons elephon (forte ὁ λόφος, id est collis) dicitur. Apud
Indos autem à uoce barre uocatur, unde & uox eius barritus, & dentes ebur, Isidorus apud Vincen
tium Bell. Huc facit illud Oppiani, φαίης κερὶ ἰσθμῷ ἐλέφαντα, κερυφλὺ ὄρεθ' ὕδ' ἡ χέρου ὁδὸν ἔμ. ὄχημα non ue
hiculum tantum significat, sed quoduis etiam animal, cui inuehuntur & inequitant homines, ut sunt
equus, mulus, camelus, elephas, &c. Ἐν τῇ βασιλικῇ ὁπίσω τ' μάλισ' ἐλέφας ἵστατο παμμεγέθης, ἔπειθ' ἑβήκει
πυκνὸν αὐτὸν ἐνθα πῦρ ἐχολήν φυλάττοντων πολλῶν, ἔμεινε δὲ ἐκείσθ' ἀργυροκόπηθ' ἢ πλαστοῖς ζυγοῖς τῷ πρῶτον πα
ῖδι μὲν: καὶ τὸ οἰκίματ' αὐτῷ πορθαμένῳ, ἡπέλει τῶν ἐλεφάντων φυλάττοντι θάνατον, εἰ μὴ τοῖον κρατίστερον. ὃ
δὲ θηροκόμῳ ἐπ' ἐνεδίδοι: ὃν φορέυσας ὁ ζυγοπλάστης, στέλλωκε βορὰν τῶν ἐλεφάντων. τὸ δὲ θηροκόμῳ ἀπὸ θάνατον ὅν, καὶ αὐτὸν
ἐνείλε. Καὶ ὁ Σεβήρ' ἀκράδης, τῶν θηρίων δυοῖα μ' ἦνεγκεν, ἢ αὐτῷ δὲ τῷ τῷ πῶ πῖζα ἐνθα ἄνετον πῶθισαν τὸ, τὸ θηροκόμῳ καὶ ὁ
θηροκόμῳ, Suidas in βασιλικῇ. Bellua pro elephanto per excellentiam, apud Martialem, Nigro bellua
nil negat magistro: & apud Plinium, Nondum pretio excogitato belluarum cadaueri, Elephantis ma
ximī effigies in Hypnerotomachia Italica Polyphili describitur. ¶ Elephantō, qui in Punica acie for
tissimè fuerat præliatus, Cato Sutrum nomen imposuit. De Aiace elephanto Pori, quem Alexander
captum dimisit torque ornatū, supra dixi: Item de Aiace & Patroclo Antiochi: & de Nicæa elephan
to foemina, quæ mulieris sibi commissum infantem matris instar curauit.

¶ Epitheta. Anguimani elephanti, Lucretius libro 2. sic dicti, quod manum siue proboscidem
flectunt ac contorquent ut angues propriā corpora. Clemens. Ferox. Getulus. Immanis. In
dicus. Infrenis. Libycus, Lucano lib. 6. Libyssus. Marmaricus. Nigrans. Niger. Quid tibi uis
mulier nigris dignissima barris? Horatius. Placidus. Terribilis. Trux. Turriger. Vastus. ¶ Ele
phantis ἀμφιλαφῆς apud Herodotum legimus, & in Eustathij commentarijs in Dionysium de situ or
bis, uide supra in B. Ἀμετροβίων ἐλεφάντων, Etymologus sine authore: expono μακροβίων. Taprobane
νῆος πεπληθυῖα ἐυρέων ἐλεφάντων, Alexander qui & Lychnus. μεγαλόδους à magnitudine dentium, & ὁ
φαλαγγιστὴς à bellico usu, in epigrammate Philippi. Ἀλλὰ καὶ ἰσθμῷ θῆρα κελευσθῆναι τῶν ἐλεφάντων ἀλλο
τρίων κλίναν ἐπιβείσαντες, &c. Oppianus. πυργοφόροι apud Heliodorum.

¶ Elephas poculi genus erat tricongium, ut Damoxenus testatur in Autopenthūnte, εἰ δ' ὅστις
νόμ' σοι, τῶν ἐλεφάντων ἡνὶ φερων ὁ παῖς, τί δ' ὅστις εἶδ' ὅπως θεῶν: ἔν τ' αὖτε δίκηνον ἡλίκον π' τοῖς χωρῶν χάσας, ἄλκων
ἔργον. πρὸς περὶ δέ μοι ποτὶ ἔν κνύλοισι ἡδύως. Meminit eiusdem Epinicus in Hypoballomenis, καὶ
τῶν ῥυτῶν τὰ μέγιστα τῶν ὄντων τρία πίνδ' ἀνέσει τήμερον πῶς κλεψύδραν κεραιόμενον, ἀμφοτέρω δ' ὁμοῖον
ἔσι δ' ἐλέφας, ἐλεφάντα περιάγει (elephantis imaginem in eo sculptam fuisse significare uidetur) ὅν τ' αὖτε
ῥόντα (lego χωρῶν) δ' ὅς χάσας, ὃν ὅσ' αὖ ἐλέφας ἐκποι. ἔγω δὲ εἶδ' ὅπως πῖπωνα (uersus constabit si legas, ἔγω δὲ
τοῖο γ' ἐκπῖπωνα) πολλὰς. Οὐδὲν ἐλεφάντ' γὰρ ὁσφείρας ὁδὸν σὺ, Hæc Athenæus: Versus ultimus pro
terbialis est, ut infra dicam. Elephas est hordeum infusum, & est quidam potus, Syluaticus sine au
thore: forte legendum phucas, φακῆς: qui potus est ex hordeo, non alius quàm Dioscoridis zythus, ut
supra docui: cui cum elephante nihil commune est, nisi quod eo nimium utentes elephantici fieri di
cuntur: & ebur (quod Græci elephantem uocant) in eo maceratum molliri aiunt. Eburnea facies,
id est eboris instar alba, Perottus. De eburneo Pelopis humero, uide Leoniceum in Varijs, &c. Ele
phantinus nomen possessiuum, ut pellis elephantina. Elephantinum emplastrum describit Celsus li
bro quinto: sic autem dicitur, eodem teste, quod sit percandidum. De elephantino falsamento supe
rius dixi. Libros ueteribus elephantinos esse nuncupatos ex amplitudinis ratione, sunt qui opinen
tur: ἵς uerò triginta quinçz numero & tribuum & tribulium continebantur nomina. Scribit tamen
in Tacito Fl. Vopiscus, in libris hoc genus solita perscribi senatusconsulta, quæ ad principem perti
nerent. In Vlpia uerò bibliotheca seruabantur hi, Cælius. ¶ Elephantia, siue quod idem est Aegine
ta Paulo, elephantiasis & elephas: ut in Plinio quoq̄ possis defendere, sicubi elephantis (ut libro 20.
cap. 18.) pro elephantijs scriptum est. Est autem id ceu lepræ quoddam genus, elephantorum cuti si
mile, crebris summa corporis parte maculis ac tumoribus, rubore paulatim se in atrum uertente: ἵς
non ora modo atq̄ manus, sed suræ ac pedes inflantur, ut hinc recentiorum pleriq̄ non alios esse pu
tent elephātiacos, quàm quibus crura sic intumescunt, ut pedes elephantorum habere uideantur. Ori
go morbi ex atra bile, non quidem omni, sed retorrida: morbus inexpugnabilis, atq̄ ut cancer unius
partis, sic elephas totius corporis quasi cancer existimatur. Cassiodorus, Cutis (inquit) animalis ele
phanti ulcerosis uallibus exaratur, à qua transportaneorum nephanda passio nomen accepit. Hæc
Hermolaus in glossematīs Plinianis. Idem in castigationibus Plin. libro 20. cap. 18. reprehendit me
dicos recentiores, qui elephantiam uocant morbum quo pedes & crura uehementer intumescunt.
Diximus elephantiasin (uerba sunt Plinij 26. 1.) ante Pompei Magni ætatem non accidisse in Italia,
& ipsam à facie sæpius incipientem, in nare prima ueluti lenticula: mox inualecente per totum cor
pus,

pus, maculosa, varijs coloribus, & inæquali cute, alibi crassa, alibi tenui, dura, ceu scabiæ aspera: ad postremum uerò nigrescente, & ad ossa carnes apprimente, intumescens digitis in pedibus manibusq; Aegypti peculiare hoc malum: & cum in reges incidisset, populis funebre. Quippe in bali neis solia temperabantur humano sanguine ad medicinam eam. Et hic quidem morbus celeriter in Italia restinctus est, Hucusq; Plinius. Elephantiasis (inquit Aëtius 13. 120.) à quibusdam leontiasis, ab alijs satyriasis appellatur. Elephantiasis quidem à magnitudine & diuturnitate affectionis nomen accepit, imò & propter cutis asperitatē quæ in nonnullis apparet. Leontiasis autem appellatur, cum frons agrorum cum quodam tumore laxior redditur, ad similitudinem pellis flexilis superciliorum leonis. Satyriasis uerò, propterea quod malæ faciei ipsæ cum rubore attolluntur, & musculis maxillaribus ueluti conuulsionem patientibus, mentum ipsum dilatatur, quemadmodum etiam ridentibus euenire solet, similitudine quadam ad picturas satyrorum: quin & alacritas uehemens ad colitum ipsis adest, quemadmodum & de satyris fertur. Est autem grauis morbus, & propè ex eorum numero qui incurabiles existunt, &c. Elephas affectus cutē crassam atq; inæquabilē reddit, liuor adest tum cuti tum oculorum albis, exeduntur partes manuum ac pedum summe, ex quibus sanies liuida ac foetida emanat: apparent etiā in huiusmodi partibus affectis uenæ crasso nigroq; sanguine plenæ, Galenus in definitionibus & Therapeuticis ad Glauconem. Plura de hoc malo uide apud Celsum 3. 35. & Manardum in epistolis, & alios recentiores, quorū diuersæ quidem opiniones sunt: sed plures & doctiores ferè in hoc conueniunt, morbū qui in sacris literis lepra uocatur (alia enim est quam Græci medici lepram nominant, non adeò difficilis curatu) & similiter hodie uulgò, non alium quàm elephantem esse. Elephantiasis genus est lepræ, Hesychius & Varinus, Elephantiasin certe alicubi in lepram mutatam apud Galenum legimus. Phœnicicus morbus, *φοινικίνη νόσος*, qui in Phœnice & alijs regionibus ad Orientem sitis abundat: uidetur autem elephantiasis esse, Galenus in Glossis in Hippocratem. Et rursus, Phœnicinum affectum (inquit) coniecerit aliquis à colore dictum elephantiasin esse. Galli morbum quendam in equis appellant farcin, in quo (ut audio) tumida & uaricosa sunt crura: eruditus quidam elephantiasin exponit: sed hæc Arabum non Græcorum elephantiasis est, ego uarices potius dixerim, uocabuli etiā similitudine fretus. *Προσάται, δι τὴν λευκὴν ἔχοντες λέπρα*, Hesychius & Varinus. Archigenes apud Aëtium lib. 13. lepram à leuce, alphi, psora, & impetigine fera certis notis distinguit. Scitu dignum (inquit Cælius) ex uictus ratione ac coeli æstu hoc malum apud Alexandriam uigere plurimum: In Germania uerò ac Mysia rarerè admodum quenquam ita infici: atq; eodem modo apud Scythas galactopotas nunquā uisum ferè. At in Alexandria diutè modus plurimum id genus concinnare ualet: athara siquidē uescuntur, siue pulte, id est farina frixa, nec lentem abnuunt, uel salsamenta, aut limaces: quidam nec asininas carnes, aut eiusmodi alia quibus chymi uis comparatur crassior & melancholica. Quod quā alibi, tum in secundo ad Glauconem comprobatur Galenus. Elephanticos nuncupat Firmicus elephantiasin laborantes. Elephantiasin serpentes sic dicti, quod is quem momorderint hoc genere lepræ afficiatur, ut quidam ex Solino citat. ¶ Anacardus fructus ab imperitis uocatur pediculus elephantis, Syluaticus. ¶ Elephantum cetacei generis ad Aquatilia differo. Vri magnitudine paulò elephantis inferiores sunt, Cæsar. Beluæ marinæ, cui Andromede exposita fuit, costarum excelsitas elephantis Indicis eminentior fuisse traditur, Solinus. Equi fluuiialis reliquum corpus (præter ungulas, aures & caudam) elephantum non dissimile est, Gillius. Monoceros fera pedibus elephantum similis est, Plin. Eale fera apud Aethiopes caudam elephantis habet, Plinius.

¶ Q. Fabius propter candorem Eburnus cognominatus est. Elephantis, quæ & interdū à Græcis Elephantine uocatur, lasciuissima mulier uaria concubituū genera descripsit. Huius meminit Tattianus Assyrius in libro aduersus gentes, & Suidas, Martialis quoq; & Plinius. Latini quidā, alioqui literati, falsò marem putarunt, Gyraldus. Elephantine Thebaidis oppidū, ubi nulli arbori decidunt folia, Plinius 16. 21. Elephantina est insula spatii semistadij, cum ciuitate quæ Cnuphidis templum habet, & Nilometrio, Strabo lib. 17. Elephantis Nili insula est infra nouissimum cataracten, nauigationis Aegyptiæ finis, ibi Aethiopiæ conueniunt naues, Plinius. Elephantina urbs distat à Thebis Aegyptijs uiginti et octingentis stadijs. De hac scribit Appion quod Onychina dici debuisset: quemadmodum enim onyx, id est unguis resectus, iterum crescit, & quod deceptum est refarcit: sic Nilus pro consumptis inundatione per agros aquis, quotannis rursus paulatim colligitur, & rursus inundat, Etymol. Nilus Aegyptum & solus, & totam, & in rectū permeat, à minore cataracte supra Syenen & Elephantinā incipiēs, qui sunt & Aegypti & Aethiopiæ fines, usq; ad Nili ostia in mare, Strabo lib. 17. De Elephantophagis dixi supra capite sexto. Elephas, mons Arabiæ in mare expositus, Strabo libro decimosexto. Eleuthi, *ἐλευθιοί*, gens Apuliæ, Hecataeus in Europa: (forte addendum Elephantiam uel Elephantinā uocat, propter gentile quod sequitur.) Parthenius Elephantidē eam uocat. Gentile à priori Elephantinus, à posteriori Elephantites. Ptolemais à Philadelpho condita est ad uenatus elephantorum, ob id Epitheras cognominata iuxta lacum Monoleum, Plinius 6. 29. Philothera est ab Heroum urbe nauiganti iuxta Troglodyticam, à sorore secundi Ptolemæi appellata, Satyri opus, qui ad Troglodyticam & Elephantum uenationem perferendam missus est, Strabo libro decimosexto. Et rursus, Arabij sinus pars quæ Troglodyticam spectat ad dexteram est, ubi nauigantibus ab Heroum urbe usque ad Elephatum uenationem & Ptolemaidem, stadiorum sunt

nouem millia ad meridiem & paululum ad Orientem, Et alibi eodem libro, Post Stratonis insulam sequitur portus Saba, & Elephantum uenatio, *ἑλεφάντων κυνήγιον ὁμώνυμον αὐτῶν*. Et paulo post, Vltimus est urbs Daraba, & Elephantum uenatio, quæ ad puteum nominatur, eam Elephantophagi habitant, (à quibus elephantii quomodo capiantur supra recitauimus capite quinto.) Sunt & aliæ quædam Elephantum uenationes (*ἑλεφάντων θήραι*) & urbes ignobiles, &c. Vltimus est Licha elephantum uenatio, Strabo eodem lib. 16.

b. Ebur uel ebor neutri generis, elephantii dens, quasi ebarro, id est elephanto productum, teste Seruio. Hoc solum ebur est, Plinius de dentibus eius exertis loquens. *πριεὶς ἐλέφας* (ebur ferra diuisum) os elephantinum, sic ebur Græci per excellentiam uocant: additur autem *πριεὶς* ad ipsius beluæ differentiam, Varinus. *ἑλεφάντων Ἀργυφίς περιδόντης ἀργύρεον ὀδόντης*, Dionysius Afer de Indis Orientalibus canens. Latini etiam elephantum quandoque pro ebore siue dente elephantii ponunt, ut, In foribus pugnam ex auro solidoque elephanto, Vergilius Georg. 3. Altera candenti perfecta nitens elephanto, Aeneid. 6. Est & niueum epitheton eboris, & nitidum. Ab ebore deriuantur adiectiua quædam: Eburneum, quod ex ebore est, Plinius lib. 36. Iouem fecit eburneum in Metelli æde qua campus petitur, Liuius lib. 5, ab Vrbe, Eburneis sellis sedere, Eburneum signum, Cicero 6. Verrina. Eburneolus diminutiuum, Cicero 3. de Orat. Quem seruum sibi habuit ille ad manum, quum eburneola solitus est habere fistula, Eburneum apud poetas reperitur, Hanc primum ueniens plectro modulatus eburno, Tibullus. Legitimeque faces: gradibusque accliuus eburnis, Lucanus. Atque ensem collo suspendit eburnum, Vergilius: pro uaginam eburneam, Seruius. Eboreum quoque fit ab ebor, Quum in triumpho Cæsaris eborea oppida essent translata, Quintilianus lib. 6. Ante Apollinem eboreum qui est in foro Augusti, Plinius lib. 7. Eburatum, ebore tectum, Lectos eburatos, auratos, Plautus in Stichio. Eburata uehîcula, pallas, &c. Idem in Aulularia. Homerus ebur elephanta uocat acuta antepenultima: per synecdochen, ut caput pro homine: sunt qui ultimam acuant, & elephantina, id est ex ebore facta interpretentur, in hoc nempe uersu, *ὧς δ' ὅτε τις τ' ἐλέφαντα γυνή φοινικῶν (φοινικῶν χρώματι) μίμνη* *Μηονίς ἢ Κολοίρα, παρ' ἧν ἔμμελναι ἵππων*, &c. Iliados quarto. Aliqui lanas albas interpretantur, Hesychius & Varinus. *ἑλεφάντινα*, eburnea, & simpliciter alba apud Hesychium. Impubesque genas, & eburnea colla, id est instar eboris alba, Ouidius 3. Metamor. Digi eburni, id est candidi, apud Propertium. Ebur item ponitur pro uasis & alijs rebus ex ebore dolatis. Non ebur, neque aureum Mea renidet in domo lacunar, Horatius 2. Carm. Ut omne ebur ex ædibus sacris auferret, Cicero 4. Verrina. Dum Tyburtinis albescere collibus audit Antiqui dentes fusca Lycoris ebur, Martialis lib. 13. Merulis anniculis rostrum in ebur transfiguratur, duntaxat maribus, Plinius. Non enim est e saxo sculptus, aut ebore dolatus, Cicero 4. Academic. Ebur ex inanimato corpore extractum, haud satis castum donum deo, Cicero 2. de Legibus, mutuatus eum locum ex Platonis de Legibus duodecimo, ubi Græcè legimus, *ἐλέφας ἢ ἀπ' ἀλεουπότου* (sic malim quàm una uoce *ἀπ' ἀλεουπότου*) *ἡνυχὶ σάματ' ὅκ' ὀνχορὲς ἀνέθημα*. Ficinus transfert, Ebur cum olim ab anima destitutum fuerit corpus, ad deorum simulachra ineptum est. Cicero pro *ὀνχορὲς* uidetur *θναγὲς* legisse, quod placet. Ouidius libro decimo Metamorphoseos Pygmalionem fabulatur ex ebore uirginis simulachrum fecisse, eiusque amore captum à Venere impetrasse ut in ueram uiuamque uirginem uerteretur: & ex eius coniugio Paphum suscepisse filium, qui nomen insulæ dederit. *ἐλεφαντόδετος*, idem est quod *ἐλεφαντόκετος*, id est eburneo capulo insignis, de quo supra alicubi: sic & *μελάνδετος* apud Homerum legas, de quo uide Varinum. *Ἐν ποταμῶν ἰδὼν ἐπιθέτω ὄνυχ' ἐλεφαντα*, *Χάλεσι τριητάοις φλόγῃ ἰόντα φόνον*, Epigramma authoris incerti lib. 2. Anthologi. ¶ Elephantos Mauritania alit, Strabo. Nascuntur elephantes apud Hesperios Aethiopes: & qui rhizes uocantur, qui magnitudine & pugnandi uiribus elephantos referunt, Idem ex Iphicrate. Marcello inter alia prodigia, infantem elephantis capite natum adhuc esse superstitem nunciatum est, Plutarchus in Marcello. Alcippe elephantum peperit, quod inter ostenta est, Plinius.

c. Liberales sanè mihi ac magnifici, minimeque parci in pecunijs circa diuinum cultum Græci extitisse uidentur, quibus ab India usque & Aethiopia ebur ad concinnanda simulachra aduehebatur, Pausanias in Eliacis. *Ἐκ δ' ἁρ' αἰγῶν χερῶν ἦν ἰὰ λόν' ἐλέφαντι χαμαὶ πῶσον*, Homerus Iliadis quinto. Elephantotomi Oppiano dicuntur, qui ex ebore aliquid faciunt. De eburneo Pelopis humero fabulam lege apud Ouidium Metamorphoseos libro sexto, & reconditam de eodem historiam in Leoniden Varijs 2. 61.

Sunt geminae Somni porte, quarum altera fertur
Altera candenti perfecta nitens elephanto,
His ubi tum natum Anchises, unaque Sibyllam
Vergilius circa finem libri sexti Aeneidos, Somni, id est somniorum, inquit Seruius. Est autem in hoc loco Homerum secutus.

*Ξεὺν ἥτοι μὲν ὄνειροι ἀμήχανοι ἀκροτόμυθοι
Δοῖται γὰρ τε πύλαι ἀμυλνῶν εἰσὶν ὄνειρων.
Τῶν δὲ μὲν κ' ἐλθῶσι δῖα πριεὶς ἐλέφαντος,
Οἱ δὲ δῖα φέσω κόραων ἐλθῶσι δῦραζε,*

(Hæc Penelope ad Vlysssem Odyssæe lib. 19.) In hoc tamē differt, quod ille (Homerus) per utranque por-

Cornea, qua ueris facilis datur exitus umbris,
Sed falsa ad cælum mittunt insomnia manes,
Prosequitur dictis, portaque emittit eburna,

*Γίνοντ', ὅστις πᾶντα τέλειται ἀνθρώποισι,
Αἱ μὲν γὰρ κόρασι τετὸν χαται, αἱ δὲ ἐλέφαντι,
Οἱ δὲ ἐλεφαίρονται ἐπὶ ἀκράνται φρόντης.
Οἱ δὲ ἐτυμα κράνται βροτοῖς, ὅτε κόντις ἰδύται,*

tam somnia exire dicit, hic (Vergilius) umbras ueras, per quas somnia iudicat uera. Et poetice apertus est sensus. Vult autem intelligi falsa esse omnia quæ dixit. Physiologia uero hoc habet. Per portam corneam oculi significantur, qui & cornei sunt coloris, & duriores cæteris membris. Nam frigus non sentiunt, sicut etiam Cicero dicit in libris De deorum natura. Per eburneam uero portam os significatur à dentibus. Et scimus quia quæ loquimur falsa esse possunt: Ea uero quæ uidemus sine dubio uera sunt. Ideo Aeneas per eburneam emittitur portam. Est & alter sensus, Somnum cum cornu non uimus pingi, & qui scripserunt de somnijs, dicunt ea quæ sub fortunam & personæ possibilitatem sunt uidentur habere effectum, & hæc uicina sunt cornu, unde cornea uera fingitur porta: ea uero quæ supra fortunam sunt, & habent nimium ornatum uariamque iactantiam, dicunt falsa esse, unde eburnea quasi ornatio porta fingitur, Hæc Seruius. Sed audiamus etiam Græcos Homeri Scholiastas. Aliqui corneam portam synecdochice pro oculis accipiunt: cornea enim prima oculi tunica est. Per eburneam uero os intelligunt, intra quod eboris colore (ἐλεφαντοχρώτης) dentes sunt. Hæc autem sic interpretantur, ut quæ oculis usurpamus, fide digniora esse dicant, quam quæ ore narrata aliorum audimus. Vel, quoniam cibi potusque copia per os ingesta, falsa reddat insomnia. Vel ab ipsa uocum etymologia, ut porta κορυπτή denominetur ἐκ τοῦ κορυπνέω, quod perficere significat; ἐλεφαντίνην autem ab ἐλεφάντι, quod decipere: nam his duobus uocabulis etiam ipse poeta utitur. Vel ab eboris & cornus natura. Hoc enim in laminas dissectum, uisum facile transmittit: ebur non item. Itaque corneam portam exponunt ueram, perspicuam & lucidam; Eburneam uero, falsam, obscuram, & confusam. Non desunt denique qui cælestia somnia cornibus conferant, inde quod ea in altum tendunt: terrestria uero ebori, quod in elephante deorsum nutat. Nam de cælesti somnio etiam alibi mentionem à poeta fieri, ut cum ait, καὶ γὰρ τ' ὄναρ ἐν Διὸς ὄρεϊ: & de terrestri, cū ἄλμυρ ὀνείρων nominat. Si quis plura hac de re desiderat, legat etiam Varinum in dictione κορυπτήν, & Macrobiū in Somnio Scipionis lib. 1. circa finem cap. 3. Nos pauca hæc uerba inde adscribemus, Cornus (inquit) ista natura est, ut tenuitatis erasum, nullo uisu ad ulteriora tendente penetretur. ¶ Animalia quibus inuehuntur apud Indos plerisque cameli sunt, & equi, & asini: felicioribus uero elephanti sunt. Est enim elephas apud ipsos regium animal ad inequitandum, βασιλικὸν ὄχημα, secundus honor quadrigis equorum, tertius camelis. Vno autem equo uehi turpe est, ἄπμιον, Arrianus. ¶ Libyci eos qui ab elephantis uel in uenationibus uel in prælijs interfecti sunt, honorificis sepulturis prosequuntur, hymnosque in honorem eorum cantillant. Est autem hoc argumentum hymnorum, ut dicant eos se fortes uiros præbuisse, qui tantæ bestię reluctari non dubitarint, Aelianus in Varijs, & qui ab eo transtulit, Cælius 18. 38.

¶ h. Ptolemæus Philopator elephantos quatuor Soli immolauit, deinde in somno minis dei percussus, totidem ex ere elephantos in honorem Solis excitauit, ut cap. 4. dixi. Alexander captū unum ex regis Pori elephantis Soli dicauit, ut supra etiam ex Philostrato retuli.

¶ In illaudata laudantes Alciati Emblema,

Ingentes Galatūm semerni milite turmas,
Lucarum cum sæua bouum uis, dira proboscis,
Ergo trophæa locans elephantis imagine pinxit:
Bellua seruasset ni nos fœdissima barrus.

Spem præter trepidus fuderat Antiochus,
Tum primum hostiles corripuisset equos.
Insper & socijs occideramus ait,
Ut superasse iuuat, sic superasse pudet.

¶ Eiusdem aliud in pacem.

Turrigeris humeris, dentis quoque barrus eburni,
Suppositum nunc colla iugo: stimulisque subactus,
Vel fera cognoscit concordem undique gentes,

Qui superare ferox Martia bella solet,
Cæsareos currus ad pia templa uchit.
Proiectisque armis munia pacis obit.

¶ PROVERBIA. Citius elephantum sub ala cæles: Lucianus in indoctum, οὐδ' ἴσθι ἂν πρὶν ἐλεφάντην ὑπὸ μάλης κρυφθεῖν ἢ ἕνα κίναδον, Id est, Citius quinque elephantos sub ala tegas, quam unum cinadum. De ijs qui dissimulari nullo pacto possunt, quin notis aliquibus prodant animi morbum. Culicem elephantum conferre dicuntur qui minima maximis comparant. Libanius ad Casilum, τὸ δὲ ἐμὸν ποῖόντι, οἷον κίναω· ἐλεφάντι πρὸς ἀβαλλόμενον, Id est, Ego uero perinde sum, quasi culex cum elephante collatus. In epistolis quæ Phalaridis nomine feruntur, extat huiusmodi quoddam adagium, κίναω πρὸς ἐλεφάντην ἰσότης ἐν ἀλεγειῇ, Id est, Culicem haud curat elephantis Indicus. Dicitur est autem ob singularem duritiem cutis elephantinæ, quæ fertur etiam iacula excutere, tantum abest ut culicis morsu possit offendi. Adhiberi poterit, quoties significabimus excelsis animis leues & uulgares iniurias esse negligendas. Prius locusta elephantum pariet, de re impossibili. M. Varro de lingua Latina libro 3. refert ex Ennio uersum hunc, Atque prius pariet locusta lucam bouem, Erasmus. Festus hunc uersum Nauio tribuit. Elephantis non capit murem, ἐλεφάντης μὴ ἐκ ἀλίσκει, Generosus & excelsus animus negligit prædas uiles, ac lucella minuta. Vir egregie doctus non insectatur minutulos istos literatorum simios. Homo præpotens non offenditur iniuriolis tenuium, Erasmus. Ego in Apostolij Collectaneis rectius legi puto, ἐλεφάντης μὴ ἐκ ἀλίσκει, Id est, Elephantis non curat mures, quod Græci carminis heroici hemistichium est: ὡς δὲ τῶν τὰ μικρὰ καὶ φαύλα ἐπαρορώντων. Obiecit tamen aliquis huic proverbio id quod supra docuimus, elephantum odisse mures, & pabulum ab eis contactum aspernari. Elephantis ex musca facere, est res exiguas uerbis attollere atque amplificare. Lucianus in Muscæ eilecomio: Πολλὰ δὲ ἐπὶ ἔχων εἰπεῖν, καὶ ταπεινὰ τοῦ λόγου, μὴ καὶ διέξω ἢ τὴν παροιμίαν, ἐλεφάντη ἐκ

μῆκος ποτὶς, Erasmus ex Suida: meminit etiam Apostolus. Nihil ab elephante differs, ἐλέφαντος ὁμοίως ἐστίν, in magnos & stupidos dicebatur: etiam si primā ingenij laudem Plinius tribuit elephantis, sed inter bruta. Verum corporis moles & formæ foeditas, adagio locum fecit. Refertur à Diogeniano. Videtur huc alludere Palæstrius Plautinus, qui herum suum non suo, sed elephantī corio circumtectum ait, nec plus habere sapientiæ quā lapidem, Erasmus. Legitur etiam apud Suidam & Apostolium, ὅτι τῶν μεγάλων καὶ ἀναίδητων, παρόσον καὶ τὸ ζῷον ποτὶς. Apud Epinicum in Hypoballomenis, cum iactaret quidam se elephantum poculum tricongium, quod ne elephas quidem ebiberet, sepius exicasse, subiicit quidam, οὐδὲν ἐλέφαντος γὰρ διαφέρεις ἐστὶ σὺ, ut supra ex Athenæo citavi. Ex hīdem uersibus postea obseruatis Erasmus etiam hæc uerba, οὐδὲν ἄν ἐλέφας ἐκπῶι, id est, Ne elephas quidem ebiberet, adagijs inseruit. Rhytus (inquit: errat autem, nam pro poculo rhytum, ῥυτὸν, genere neutro semper profertur) poculi genus est, specie cornu, quod uidetur (hoc ex sua cōiectura dicit, mihi quidem non uidetur) eburneum fuisse, impositum imagini elephantī: ita ut quadruplex in istis uersibus elephantī mentio fiat (poculi, imaginis beluæ, eiusdem uiuæ, & hominis ebibentis, omnium elephantī nomīne ὁμωνύμως dictorum.) Dicitur, inquit Erasmus, in librum insulsum ac loquacem, quem ne patientissimus quidem perlegere sustineat. Magnos stupidosq; elephantorum nomīne intelligebant, uel Græco suffragante prouerbio, Cælius. Celerius elephantī pariūt: Sunt quibus hoc quoq; (inquit Erasmus) inter adagia uidetur adnumerādum, quod scriptum est apud Plinium Secundum in præfatione historiæ mundi: Nam de Grammaticis, inquit, semper expectaui parturiri aduersus libellos meos, quos de grammatica ædidi: & subinde abortus fecere iam decem annis, cum celerius etiam elephantī pariant. Hactenus Plinius. Itaq; cunctationem immodicam, & quorundam nimis lenta molimina, his uerbis licebit significare. Porro de elephantorum partu Plautus in Stichō: Audiui sepe hoc uulgō dicier, solere elephantum grauidam perpetuos decem esse annos. Licebit adagiū etiam in hāc uertere formam: Quando tādē paries obsecro, quod tot iam annos parturis, ut nec elephantī diutius? De elephantorum pariendi tempore sententias authorum diuersas, capite tertio posui. In eburna uagina plumbeus gladius, ἐν ἐλεφαντίνῳ καλεῶ τὸ μολύβδινον ξίφος: prouerbium natum ex Diogenis Cynici apophthegmate. Nam cum adolescēs quispiam insigni forma, scēdum quiddam, atq; ob scēnum dixisset: Ex eburna, inquit, uagina plumbeum gladium educis. Ebur atramento candefacere, est genuinæ formæ, cultum atq; ornatum externum inducere, quo decus illud natium obscuratur magis quā illustretur. Proinde lana Plautina puellæ naturali forma præditæ, tamen ceruissam ad oblinendas malas postulanti: Vna, inquit, opera ebur atramento candefacere postules.

DE EQVO.

A.

EQVVS nobilissimum inter quadrupedes animal, & uitæ humanæ multis omnino modis utilissimum, è iumentorum numero censetur: cui equidem nullum anteferri posse inter bruta existimo, cum ingenij simul & corporis eius dotes perpendo. Habent & alia quadrupedum suas laudes, & nonnullas quibus equum fortassis excellunt: nam quod boue pluribus modis uictum iuuat humanum animal nullum est. Sed si cōferas inter se usus omnes, licet uno aut altero equus uincatur, pluribus semper uincet. Accedit quod ubiq; terrarum equus alibi nasci potest. Quamobrem merito prima ei quadrupedum, imò animalium omnium, dignitas, præcipue in planis regionibus, ut boui in montanis. Sed equi laudes & utilitates plurimas passim uniuersa hæc eius historia ostendet, eò cæteris prolixior, quò plura de hoc animante, utpote omnium nobilissimo, apud authores inuenimus. ¶ Equum Latini etiam caballum uocant, de qua uoce plura dicam initio capitis octauī. Hebræi עֶשֶׂה sus, ut equam susah, quam uocem Cantorum primo aliqui equitatum uel multitudinem equorum exponūt. Appellant autem Græci quoq; tum equam, tum equitatum, hippon in fœminino genere: עֶשֶׂה quidem Hebræice equum aliqui dictum putant quasi עֶשֶׂה à gaudio. Hieremiæ octauo sus uel sis autem quandam significat, quam R. Salomon aliter corcaia dictam, & Gallicè gruem uidetur interpretari: Sunt autem uerba prophetæ, de ijs attributis ut ciconia, turtur, hirundine & grue, quæ norunt tempus suum migrandi ac redeundi. Sicut grus & hirundo sic garriebam, meditabar sicut columba, &c. Esaia 38. pro grue Hebræice עֶשֶׂה sus legitur, Kimhi equum exponit, ut etiam Jonathan, qui in iam citato Hieremiæ loco equum exposuit: Aquila quoq; equum reddit. Hieronymus alibi miluum, alibi hirundinis pullum. Septuaginta & Symmachus χελιδόν, id est hirundo. Συρίας, equus Syris, Varinus. רֶכֶשׁ rekesch, Dauid Kimhi docet R. Ionam putare equum præstantem & non annis confectum sic appellari: ipse Kimhi aliud genus animalium nescio quod (iumenti, Munsterus) esse suspicatur: & tertio Regum capite quarto scribit quosdam peradim, id est, mulos interpretari. Leui ben Gerson equos uelocissimos intelligit, quorum usus in bello fit: & similiter author Concordant, genus equorum. Hieronymus Esther octauo, ueredarios. Idem Geneleos 14. equitatum intelligit per רֶכֶשׁ rekesch, possessionem uerò per רֶכֶשׁ rekusch. Danielis undecimo rekusch apparatus bellicum notat, alibi possessionem pecorum & rerum inanimatarum. Achastranim Esther octauo Hieronymus ueredarios transfert, Dauid Kimhi & Abrahami Esdre mulos.

mulos, R. Salomon camelos celeriter currentes. Nominantur autē eodem capite achastranīm, bene, id est pulli haramakīm : ubi Dauid Kimhi ex traditione patris sui equam ait Arabica lingua uocari רמכא ramaka; R. Abraham quoq; notat Ismaelitica lingua equos ita uocari. Videtur sanē iumentorum genus celerrimum significari. Chaldaica translatio habet ramakīm, id est equi, Græcus interpres omittit; Hieronymus, Vt nouis epistolis ueteres corrigantur. אבירים abirim, robusti, per excellentiam tauri & caballi dicuntur. ¶ Pro sus, id est equo Exodi nono, Chaldaicē legitur susuatha, Arabicē بایل baiel, Persicē اسبچا asbecha. Syluaticus uocem faras equū exponit, & hara faras stercus caballinum, & anfescaferas coagulum caballinum : & dheneb bachil, caudā equinam herbam; dunab quidē & sanab pro cauda poni reperio, ut hachil equus sit. Si calcauerit zosach, id est equus, uestigium dorim, id est urli (Hebræis & Chaldæis do urli est, zeeb uerò & deba lupo; pertinet autem ad lupo uestigium quod hic scribitur, ut capite quarto confirmabimus) accidit stupor eius pedis, Aesculapius. Equus Græcis nominatur ἵππος, Italis cavallo, & similiter Hispanis : Gallis cheual,

Germanis ross, Anglis horse; Bohemis kun, Polonis konij. Reliqua uide initio capituli octauī.

B.

In admissariis quatuor spectanda sunt, forma, color, meritum, pulchritudo. De ceteris aliis. Colores hi præcipui, badius, aureus, albineus, (abineus apud Celium,) russeus, murteus (mureus Celio,) ceruinus, gilbus (giluus Celio,) scutulatus, albus, guttatus, candidissimus, niger, pressus (pressè niger Celio,) sequentis meriti, uariis cum pulchritudine nigro, uel albino, uel badio mistus, canus cum quouis colore, spumeus, maculosus, murinus, obscurior. Sed in admissariis præcipue legamus clari & uniis coloris, ceteri uero despiciendi, nisi magnitudo meritorum culpam coloris excuset, Palladius in Martio tit. 13. Murinus color uulgaris est in asinis, Columella lib. 6. Myrteus est pressus in purpura, Isidorus. Canus & colore candido & nigro est. Scutulatus sic dicitur propter orbes quos habet candidos inter purpuras, Idem. Scutulata uestis dicta est à scutula uasis genere, quæ habet quosdam orbes uel circulos, quasi scutulis distincta, Galli scutulis uestes diuidere, quæ scutulata dixerunt, instituere. Guttatus est qui ueluti guttas habet, *σκῆλον* Græcis eundem puto. Et picta perdidix, Numidicæq; guttatæ, Martialis. Russeum equum ueteres rustici nominabant, qui non planè rubeat, sed proximè ad eum colorem accederet: salinatum hodie quasi sanguinatum uulgò equifones appellant, Nic. Erythræus. Secundum Iordanum color baydus (nimirum badius) & semialbus obscurus supra omnes est laudandus, Laur. Rufius. Sæpe etiam improbatu coloris equi, perquam egregij sunt, Idem. Oppianus per uenationum genera equorum colores distinxit. Nam qui colore ceruleo essent, (& pedibus uariis uel maculosis, *σκῆλον ποδῆς*) aptos eos censet agitandis ceruis, Glaucis, qui color est nitidior & clarior, cōtra ursos: cōtra pardos, fuluis, (*λαφονοῖς*, id est rubicundis, uel sanguineo colore:) contra apros, nigris, (*ἀλβωνας* & *πυρραμπίας* ego aureos & fuluos uerterim:) flammantibus oculis ac renidentibus, qui uitrei nunc uocantur, contra leones utendum esse, Camerarius. Sed *παρὰ πῶς*, ut Græcè legitur, melius forte ad totius corporis, non oculorum duntaxat colorem retuleris: quamuis glaucos etiā equos recentiores quidam oculorū tantum ratione intelligunt. Venanti melius pugnat color, &c. Gratius: quæ sequuntur mutila sunt. Multos certi colores iuuant. Nonnulli huius aut illius coloris equos felicius à se agitari putant: quæ de re & astrologi nō dubitant monere atq; præcipere, inspecto cuiusq; themate genitali, Camerarius. Color naturalis equi, qui in syluestribusprehenditur, est cinereus, per dorsum linea fusca, à capite usq; ad caudam porrecta. In domesticis tamen boni inueniuntur nigri, ruffi, & albi aliquando: & similiter grisei, qui quasi circulis paruis interpositis nigros albis immixtos habent pilos, Albertus. Nostri obseruarunt nullos equos nasci pilis albis, sed canis, qui tandem progressu temporis dealbescant. Putant etiam huius coloris equos magis durabiles & uiuaces haberi, minusq; morbis obnoxios. Sylla equum album, animosum, & uelocissimum habebat, Plutarchus. *ἵπποι λευκότεροι χιόνος*, equi candidiores niue, Varinus in *ἵπποι*. In coloribus equorum niger est optimus, rufusq; uel glaucus: albus etiā plerumq; bonus, ceteri uero deteriores iudicantur, Author libri de natura rerum. *πυρρὸς ἵππος*, aliqui solidos & firmos equos interpretantur: ueteres uero nigros, tanquam illi optimi sint, Varinus. Sic & pecus *πυρρὸς* expouunt, cui lana solidior uel densior sit, *δυνατὴς ἢ δυνατὴς ἔχει μάλλος*: uel alba, uel nigra, Hesychius. Venanti melius pugnat color, optima nigri, &c. Gratius: quæ sequuntur mutila sunt. *λευκόν*, equus coloris illius quem Græci *cenopon* quasi uineum appellat (qualis in uino nigro apparet,) Hesychius & Varinus. *παρὸς oxytonum*, coloris species, uariis: *λαρὸς* autem paroxytonum sturnus auis quæ & ipsa uaria est: unde pisces etiam plari dicti uidentur. Hinc *λαρὸς* equi huius coloris uocantur, *παρὸς* & *λαρὸς* & *λαρὸς*, pro ueloce quibuldam exponitur: nimirum *ἀπὸ τοῦ λαίεω*, ἢ *ἀκρὸς λαίεω*. Nam & *λαρὸς ποδῶν* epitheton equi Arionis à celeritate factum est. *κνακὸς*, *λαρὸς ἵππος*, Hesychius & Varinus. Idem *κνακὸς* album uel ruffum exponunt, nimirum Dorice pro cneco: nam cneci herbe semen album, flos ruffus est, *κνακὸς χρώμα*, quasi cnecinus color, subcroceus quidem si florem spectes: si semen, albus, Hesychius, *κνακὸς*, albus, & genus seminis, *ἐλ* *πυρρὸς*, (lego *πυρρὸς*, id est ruffus,) Hesychius & Varinus. Plura uide in *κνακὸς* & *κνακὸς* apud Varinum. Strabo lib. 3. Celtiberorum equos *παρὸς* esse scribit, interpretes subalbos reddit. Bonus colore est inter cinereum & ruffum, nō sicut *παρὸς* (paroi, Gaza uel parij, licet Codices impressi corruptè partos habeant) dicti equi, sed supra squalidiorē pilo, subter lanario: nigri aut admodum ruffi nulli sunt, Aristoteles hist. animal. 9. 45. *παρὸς* (oxytonum) equi dicuntur quidam colore ruffi, Hesychius & Varinus. Est & *παρὸς* pro paroxytonum apud Hesychium de ruffo colore equi. Reperio & parium & balium colores equis attributos, Hermolaus in Corollario, nec plura de pario. Ego meam super hac uoce sententiam in Bonaso declarauī. *ταλνῆς*, color in equis asinino similis, Hesychius & Varinus: legitur & *ταλνῆς* apud Varinum, quod magis placet: sed id quoq; per omega potius scripserim in medio, ut Etymologus: ut *γᾶλων* equus dicatur, tali colore insignis, nempe mustelino: nam galen Græci mustelam uocant, cuius color quoniam asinino simillimus est, asellum quoq; insectum à colore dictum, alio nomine *γᾶλων* appellant. Honesti Spadices, glauciq; color deterrimus albis. Et giluo, Vergilius lib. 3. Georgicorum: quem locum enarrans Vuillichius, Germani (inquit) spadiceum equum uocant *ein braunling*: glaucum *ein grauling* uel *schimling* (*schimmelfarw*, quem nostrates etiam præcipue laudant) forsan à colore mucidi panis: giluum, *ein psael pferdt*: (nostri *salw* scribunt, tanquam à flauo deducta uoce, subflauum enim significat: Græci eum colorem *κῆρρον* dicunt.) Audio huius coloris equos

equos aspectu plerumque elegantes & nitidos esse, ideoque frequentius palpari, unde natum sit prover-
bium in lingua nostra vulgare, *den falben hengst strycken*, de ijs qui assentantur & palpum obtru-
dunt. Nisæus equus, id est flavus, *ἑαυλός*. Nisæ enim equos omnes flavos habet, Varinus. Gramma-
tici nostri (Seruius) glaucos dici equos interpretantur felineis oculis, id est quodam splendore perfu-
sis, Cælius. Glaucus est velut oculos pictos habens, & quodam colore perfusus, Vincentius Bell.
ex Isidoro. Glauci equi felineis oculis, qui vulgò glaucioli dicuntur, Perottus. Atqui glaucus tam de
reliqui corporis colore quàm oculorum usurpatur, & de inanimatis quoque rebus. Vergilius glau-
cas salices dixit & oliuas & uluam, quod admistum habeant uiridi colori alborem quendam. Sed ne
uiridis quidem color (inquit Gellius lib. 2.) pluribus quàm à nobis uocabulis dicitur. Neque non potuit
Vergilius colorem equi significare uiridem uolēs, cœruleum magis dicere equum, quàm glaucum;
sed maluit uerbo uti notiore Græco quàm inusitato Latino. In animalium pilis puniceus, purpureus,
& porraceus (*ποινικῆς, ἀλουργός, καὶ πορρῶν*) colores nunquam extant, Aristoteles circa finem libri de
coloribus. Iam cum porraceus color uiridis sit, qualis in porri folijs noscitur, repugnant hæc Aristo-
telis uerba Gellio, qui glaucum in equis colorem uiridem exponit. Non placet etiam quod eundem
colorem cœruleum appellari posse scripsit Gellius: mihi enim omnes tres diuersi colores uidentur.
Varium in equo colorem nostri uocant *gschesget*. Aeolopoli Homero celeres potius equi quàm
uarij sunt, ex Porphyrij sententia, &c. Cælius lib. 21. circa finem capitis 24. Inter colores equo-
rum (inquit Camerarius) est rarior ille quidē, ideoque, mea quidem sententia præclarior, uariis: quem
lingua Teutonica appellat uerbo deriuato à strabis oculis, quia resplendeant diuersi colores, & uisum
quasi distorqueant: quemadmodum & uestes binis coloribus intextis strabæ uocantur. Sed hos, ma-
ximè equites certarum gentium non probant, quam tamen ob causam nihilo sunt deteriores habendi.
Cur enim his uarij equi non placent? Quia insidijs, latebris, ignorationi sunt contrarij. Hic quidem
color argumento uidetur esse naturæ bonæ, & constitutę temperata quadam mistione humorum, de
quibus & albi & nigri & fului pili extiterint. Itaque & elegans ferè est horum corpus: si qui autem inter
hos excellunt, eos uideas tanta uenustate & pulchritudine præditos, ut equestre nullum Calamidis
signum spectabilius esse potuisse uideatur: Et in equis certe diuersi coloris, macula alba in fronte lau-
datur: qualis ille Vergilianus, quem etiam uariū toto corpore introduci sentio: tales enim fuisse con-
stat Thracios, qui patrio uocabulo Marones dicerentur, & de colore *ῥοδόχαιοι*, admissiōi quidē non
expetiti, quod deteriore colore pulli ab his gigni crederentur. Quo ipso nomine admirabiles etiam iu-
dico uarios, quippe hunc decorem formæ qui quasi diuinitus consequi, non à parentibus accipere
uideantur. Hos Marones à ueteribus dictos cum comperissem, admodum fuimus delectati, plurisque
etiam quàm antea facere cœpimus, propter cognomen præclarissimi poetæ, cuius de his uersus sunt:
Thracius albis Portat equus bicolor maculis, uestigia primi Alba pedis, frontemque ostentans ar-
duus albam, Hæc Camerarius huius coloris equis præ cæteris delectatus. Absyrtus cap. 14. (unde
Camerarius mutuatus est) tractans de coloribus, non equorum, sed asini admissarij, ita scribit inter-
prete Ruellio: Speciosiores sunt asini, quorum color in purpuram spectat, idē si nigram, nec uilate-
nus in fuscum uergentem maculam fronte gerant, (Græce legitur, *καὶ ἐν τῇ πρὸς ὤμῳ ῥοδὸν ἢ γὰρ φαιοί*.
Probantur sane equi *ῥοδόχαιοι* & *ῥοδοπρόσωποι*, tanquam uiuaciores.) Longè omnium pulcherrimi
nigri habentur, qui non incanum uentrem, sed concolorem habent, Cui pulla in ore macula subest,
(*ἡ δὲ τῆς τοῦ ὄντος τοῦ σώματος μέλαν ἔχου*), aut lingua nigricat, is cōsimilis coloris sobolem haud dubiè
generabit. Qui ex candido colore in cinereum canescunt, (*ῥοδόχαιοι*) quos uocant morones (*μαρόνες*
habet codex impressus) ij ad admissuram non accersantur: siquidem colores nullo in pretio habiti,
magna ex parte redduntur soboli, Hæc ille de asini admissarij coloribus. De spadicebus quæsitum à
multis, qui nam esse uideantur: ac certū est puniceī coloris hos aliquid habere, ut & fusci illi, & fului,
& in quibus rubentes maculæ albo insperæ sunt, ut purpurei appareant, spadices habendi sint, Ca-
merarius. Cassius medicus in problematis equos balios laudat, quos Græcè *βαῖος*, batos uulgò appel-
lant; Vergilius spadices, id est palmeo colore, Volaterranus. Spadiceus color est palmeus: palmarum
enim termites cum fructu suo spadices & baia Græcia nuncupat. Vnde & nunc baius equus (lo ca-
uallo baio, Scoppa) qui badius Varroni, ut est apud Festum, & balius Cassio medico nominari uide-
tur. Nam is in problematis generosos ait equos esse balios. Color hic uulgò aliàs Lionato dicitur, Ni-
col. Erythræus Italus. Ad Gellium lib. 2. capite quo de coloribus tractat. *Βαῖον*, ramus palmæ, Vari-
nus. Balius color (apud Plinium libro ultimo cap. 7.) uidetur accipi pro uario ab Euripide: quidam
pro spadice, hoc est palmeo, qualis est equorum quoque (quos & phalios aliqui scribunt) apud Maro-
nem. In Vopisco diximus baltias siue balias à colore uestes appellari: sed blatteas scribendum ibi cen-
seo. Rura hodie subrubrum colorem panni blattum Romæ appellant siue bladum: ut hinc uideri
possit ortum, quamobrem frumentum quoque ipsum ita barbarè nominetur uulgò: nam robī tritici Co-
lumella meminit, coloris Festus, Hermolaus. Gellius scribit spadica esse Doribus auulsum (*ἐκ τοῦ
πατρῴου* nimirum, unde & spadones) è palma termitem cum fructu: Et libro secundo, esse puniceī colo-
ris speciē. Spadices (inquit Seruius) phoeniciatos uocant, id est professos myrteos. Tinctores & spa-
dicarij apud Firmicum nominantur. Spadix, phoenix & lyrophœnicium, instrumenta musica sunt
Polluci. Balios uentos accipiunt uiolentos: nam & balias equos, celeres intelligunt poetæ, Cælius.
Scoppa Grammaticus spadicem equum, palmatum quoque uocat. Palmatum parietem Quintilianus

dixit. Mihi quidem spadix color uidetur proximus illi quem nos à castaneis denominamus *castaneum*, & huius coloris equos, imprimis laudamus. Punicum uerò, licet is etiam nomen à phoenice, id est palma mutuatus uidetur, lætius rubere puto, non sine sua nigredine tamen, qualis in rosarum quodam genere apparet, tanquam purpura saturata & nigricante, qualis forsitan apud Phoenices populos, à quibus & ostrum Tyrium dictum, tingebatur; ut inde potius ei nomen sit quam ab arbore. Badium antiqui uadium dicebant, quia inter cætera animalia fortius uadat. Idem spadix est quem phoenicatum uocant, à colore palmæ quam Siculi spadica appellant, Vincentius Bell. ex Isidoro. Equi badij nominantur etiam à Gratio poëta. *βαλίας*, paroxytonum, nomen equi Achillis, significat etiam uarium, in qua significatione *βαλίου* quoque cum omicro scribitur in ultima. Balium aliqui dictum putant, quasi *φαλόν*, *τὸν λευκόμενον ποτὶ καὶ τὸν λευκόν*, id est album, aut alba duntaxat fronte insignem, quem nostrates appellant *ein blaffz*. *Βαλίας*, αἱ παχέαι, παρὰ τὸ βάλλειν, καὶ παχέως φέρεσθαι τὸ βάλλειν; ἢ παρὰ τὸ πάλαι οὖσα τὸ τὰχθ, ἢ παρὰ τὸ βαίνειν ἄλως, Varinus. Cretenses balium etiam mutilum appellant, & Thraces Bacchum, Idem. Alicubi etiam legi *βαλίων* dici ἢ τὰ βάλλειν, τὰ κινεῖν καὶ εἶναι, ut *σικῶν* significet. *Βαλαῖον*, μέγα, πολὺ, οἱ δὲ παχ, Varinus. ¶ Et quorum fessas imitantur terga fauillas, Gratius de equis colore cinereis, uel canis, uel glaucis. Nostrates pro coloris diuersitate nomina quoque diuersa equis imponunt, qualia sunt *rapp/ schimmel/ blaffz*. Iubam esse concolorem corpori censuere ueteres esse optimum: nunc tamen in fuluis laudatur albicantis comæ quasi canicies, & ij equi magni fiunt & uelutuli appellantur, Camerarius. *Διμένωρ δὲ ἡ ὁμόχρους χεῖτη καὶ εὐθρεῖς*, Pollux. Hippocomi saepe colorem fuco, robur inani sagina, ut ait Quintilianus, mentiuntur. Admonet me hæc de coloribus equorum tractatio, ut istos etiam quos Græci oryngas uocant, *ὠρυγγες*, hoc potissimum loco commemorem. Horum genus amabile, uarium (*σικῶν*) ac perpulchrum uocat Oppianus libro primo de uenatione. Nomen autem eis inditum putat, uel à montibus, uel à libidine, hisce uerbis:

ἢ ὅτι καλλιμόμοισιν ὧν ἔχουσιν ἐλπίσιν καὶ σκῆψιν,

ἢ ὅτι πάγχυ θέλωσ' ὠδὴ θηλυτέρησιν ὀρέεσθαι.

Addit, alios eorum maculis siue tænijs oblongis frequentibus ornari, quales tigris spectantur; alios rotundis ut pantheræ: atque has maculas cauterio adhuc pullis adhibito fieri. Sunt & alij (inquit) mangonum artes, quibus pullos etiam quocumque placuerit colore concipi & nasci efficiunt. Nam cum equa libidini obnoxia est, equire dicunt, admissarium bellè ornatum & pulchris pictum coloribus (*εὐστικτοῖσι ποδὲ χροῖσι χράσσει*) ei ostendunt, & in conspectu eius aliquandiu retinent, ut desiderata illa speciei diutius imaginetur, & oculis animoque hauriat imprimatque; demum admittunt, unde pulus similis patri concipitur. Columbas etiam pulchris & uarijs coloribus, quales in conspectu eis per libidinis tempus fuerint, nasci, suo loco dicemus. In hippocomicis libris Germanica lingua æditis, nigrum colore pilis equorum albis induci reperio si abluantur filicis radicibus & saluæ in lixiua decocto. Dealbari uero pilos illos qui illiti sint pinguedine collecta ex decocto talpæ in olla noua: super natat enim pinguedo, si talpa diutissime decoquatur. Vel sic, pilis euulsis locus illinatur melle crudo cum adipe melis. Alij aliter idem moluntur. Sæpius quidem similes foetus parenti ædere consueverunt equæ, ut Pharsalica semper, quam ideo probam nominarunt, Camerarius. Præter hominem pilos equo tantum canescere Plinius scribit. Equis pili in senecta aperte canescunt, Aristoteles. Et alibi, Equis maxime omnium quæ nouerimus animalis canicies innotescit: quod os in quo cerebrum, tenuius quam cætera pro magnitudine habeant: argumentum est, quod icus in eo loco periculosus est: unde illud Homeri, Et quæ setæ hærent capiti, letaleque uulnus. Præcipue sit equis.

¶ De pilorum coloribus equi tum alijs, tum canicie, iam proxime diximus: Restat ut ipsas corporis equini partes enumeremus. Equo & boui pilum quotannis deciduum esse quidam scripserunt, Cælius. Quia pilis equi in gena seu palpebra inferiore carent, propterea Apelli Ephesio qui equum quempiam pinxisset, reprehensionem attulisse ferunt. Alij non Apelli hoc accidisse, sed Niconi autem, cum tamen scientissime cæteras equi partes pinxisset: hanc partem illi uitio uersam fuisse, Aelia. Iubam in equis Græci *λοφίαν* appellant, Xenophon *χεῖτην*, Gaza uertit cristam, libro 2. de partibus anim. cap. 14. Pili equis in iuba largi, in armis leoni, Plin. Procomium, *προκόμιον*, pili sunt qui à uertice equi iuxta oculos & tempora propendent. Apud Vegetium libro 2. Veterinariæ cap. 11. procomium legitur, quod non adeo placet. Xenophontis interpretes iubam uerticalem transtulit. Latinius capronas dicturus. Sunt enim capronæ, comæ ante frontem, quasi à capite pronæ, teste Nonio: uel ut Festus ait, equorum iube in frontem deuexæ. De his Lucilius in Satyris apud Nonium, Aprari caput, atque comas fluitare capronas. Altas, frontibus immissas, ut mos fuit illis. *Δίδου δὲ παρὰ δεξιῇ καὶ ἀριστερῇ ἐνικῇ ἵππων χεῖτην, καὶ προκόμιον τὸ ἐν ἔρῃ*, Xenophon: Hoc est, non utilitatis tantum gratia, quod prius dixerat (nam cauda muscas abigit: procomium oculos tuetur ne quid molesti incidat, nihil interim in perduto pilorum prolixitate uisus: asinis quidem & mulis procomij loco ad oculos defendendos aures datae sunt longiores. Iuba consensori adminiculum præstat, eoque magis quo fuerit prolixior) iuba, capronæ & cauda equis contigerunt, sed etiam decoris ornamentique loco. Quod uel equi ipsi intelligere uidentur, *γαυριῶντες καὶ καλλωπιζόμενοι ὠδὴ τῇ χεῖτην*, ut Pollux ait, id est, superbientes & quasi gloriantes ob iubam suam. Quamobrem perorigæ qui asinos equabus admittunt ad mulorum procreationem (*οἱ ἐνοβατῶντες*) cum asinos ab equabus despici, & iniurijs insuper affici, morsu aut calce lædi, animaduertunt, iubis detonsis equas ad fontes tanquam specula ducunt, in quibus turpitudinem suam & ademptum comæ decus contemplatæ, ignobiles illos admissarios non amplius dedignantur. αἱ δὲ ὠνοπῆ

P 2

hanchæ, &c. Lau. Ruffius cap. 93. Spauanus morbus circa garetū ex latere interiori subtus garetū parum inferius, quandoq; tumorem inducens circa uenam magistrā quæ dicitur fontanella, Idem cap. 103. Extremitates gulæ cum parua roseta in tantum cauentur funditus, donec uena magistrā pedis quæ tendit ibidem, rumpatur, & sanguis fluat, Idem cap. 129. In dolore corporis equi ex superfluo sanguine, de uena quæ tigrarica dicitur, uidelicet prope ungulam ab utraq; parte corporis minuatur, Idem. Vena consuetā inter iuncturam & pedem ex latere interiori aperienda est in attractione dicto affectu, Petrus Crescent. Hanc uenam esse puto quæ uulgo à nostris uocatur *die fyselader*, & in homine *die rossader*, nimirū tanquam *rossader*, id est equina, quod in equis frequenter incidatur; est autem uena malleoli. Easdem puto uenas Hippocrates intellexit *πονησπιδας* uocans, *πὺς ἐν τοῖς ἡσπιδας βλεφάρων*, citante Varino. Venam quæ supra genu interius est, nostrates nominant *die schranckader*: Illam uerò quæ pertundi solet ea in parte, qua calcaria adiguntur, *die sporader*: quam Petrus Crescent. 9. 18. cingulāriam, ut cōficio, appellauit: Si equus (inquit) doleat ex abundantia sanguinis uel humorum intra uenas, &c. statim à uena cingularia, quæ est prope cingula ab utraq; parte sanguis detrahatur: & ex quacuncq; parte corporis sanguis haberi potest, usq; ad debilitatē ferè minuatur. Sed de phlebotomia equorū plura leges infra capite tertio, ubi de sanitate equorum tuenda dicemus. Equus, non seuum, uel adipem habet, sed pinguitudinem, *ἵσις, ἀλά μυστλή*, Hierocles. ¶ Pars mediā inter aures, Germanicè *Ēam*.

¶ Oculi equorum quibusdam glauci, Plinius. D. Augusto equorum modo glauci fuere, supraq; hominem albicantis magnitudinis, Idem. Cur alibi tam homines quàm equi oculis magna ex parte cæsijs (glaucis in Græco) sunt? An cum oculi triplici coloris genere distinguantur, nigro, caprino, & cæsijs, corporis totius colorem oculi quoq; color consequitur: itaq; haud immeritò cæsius est, Aristoteles Sect. 10. problem. 13. Grammatici nostri glaucos dici equos interpretantur felineis oculis, id est quodam splendore perfusis, Cælius: sed de hoc colore circa reliquum corpus supra diximus. Nostrī appellant *glāsfoug*, id est uitreos oculos, & noctu etiā uidere putant. Equis solis præter hominem uariat oculorum color: proueniunt enim eis aliquando cæsijs, Aristoteles. Equi maximè omnīū cæterorum animalium oculis uariant: aliqui enim cæsijs altero oculo nascuntur, quod nulli ex cæteris bestijs euenit manifestè, Aristot. Equos cœruleis oculis (*κυανόπιδας*, Gillius cæsijs reddit) in uenatu contra ceruos Oppianus probat. Exophthalmos equus est cui oculi prominent, cœlophthalmos cui in recessu cauo cōduntur, Cælius. Equi heterophthalmi habentur quibusdam pulcherrimi (*ὡς μὲν* præstantissimi) cuiusmodi fuit Alexandri Bucephalus, Pelagonius in Geponicis 16. 2. ut Cælius uertit. And. à Lacuna heterophthalmos reddit monoculos. Inter optimos, inquit, monoculos à quibusdā censeri Pelagonius ait, si à natura talem orbitatem contraxerint: nam si à casu, absurdum esset id dicere. Idem Cornarium reprehendit, quod heterophthalmos interpretetur ab alterius oculi uarietate sic dictos. Videtur autem deceptus uerbis Ammonij, qui in libro de uocabulorum differentijs heterophthalmon uocat, qui altero oculo *ἡτὶ περὶ τῆς ὁπῆς* (id est casu aliquo, siue fortuito siue per morbum, ut ego accipio, quanquam Varinus scribat *ἡτὶ τὴν ὁπῆν*, Jorbaui sit: monophthalmū uerò, qui unicū duntaxat oculum habeat, ut cyclops: etsi Varinus non ita accipere uideri potest. Itaq; monophthalmus, nisi monstrum aliquod fortassis, nemo fuerit: heterophthalmi uero Ammonio dicti quicūq; altero oculo cæci, altero tantum uident, siue ita nati sint, siue casu postea superueniente. Sed huiusmodi equi qua ratione laudari possint non uideo. Absyrtus certe lib. 1. cap. 13. longe alios uidetur heterophthalmos dicere, his uerbis ut Ruellius transtulit: Heterophthalmi, id est qui uarietate oculorū notantur equi, non eandem rem oculis cernunt. Nam quemadmodum *ἑτεροσκελὲς* & *ἑτερόπους*, claudicare solet, & labori itineris cedere: sic etiam illos hac diuersitate uariatos uisus deficit. Quin & ob hanc oculorum uarietatem, & improbi, & rerum eis occurrentium uerentes, nec non ad speciem rerum oculis obiectarum consternabiles sunt. Hos tamen Parthi magno in pretio habent, & pro generosissimis adsumunt: apud quos primū procreatos fuisse cōstat. Qui uerò discolors notas in tergo referunt, eos Parthos ueteres appellarunt, apud quos primum in lucē aditi produntur. Hæc Absyrtus interprete Ruellio: Qui *ἑτεροσκελὲς* & *ἑτερόπους* uertit eū cui crura uel pedes discoloribus maculis euariant, quod mihi non placet: neq; enim hoc admodum uitio dari in equo potest, neq; tarditatis uel causa uel signum est. Nam Oppianus in uenatu ceruorum equos adhiberi iubet *σινιστοπιδας*, id est quorum pedes maculis distinguantur, ubi præcipua celeritate opus est. Apparet autem heterophthalmon quoq; Ruellium intellexisse eodem modo, cui uarijs punctis aut maculis colorati sint oculi: in quam forte opinionem induxerunt eum Absyrti hæc uerba, *καὶ ὅσοι δὲ ποικίλοι τοῖς γούμασι δόσι, καὶ ὅσοι δὲ καὶ ἐκείνοις πρώτοις γούμασι*. Nam cum hæc statim post heterophthalmiæ uitium eodem in capite subiiciantur, Parthicos scilicet equos appellatos à ueteribus qui uarij colore essent, illā de coloris oculorum uarietate intellexit, cum author nihil circa colorem eis commune, sed nomē tantum à gente apud quam utriq; nati primum celebrentur, insinuet. Proinde non probo quod Ruellius uertit, Qui uerò discolors notas in tergo referunt, &c. quasi uero etiam heterophthalmi similes, id est discolors notas in oculis referrent. Aliā igitur quædam uarietas & diuersitas unius scilicet oculi ad alterum collati intelligenda est, siue ea in colore sit (nam ex Aristotele supra citauimus equos nōnullos altero oculo cæsijs nasci, quod nulli ex cæteris bestijs manifestè eueniat: siue alio quodā affectu. Huc facit quod heterognathos equus appellatur, non ulla coloris ratione, sed qui caput in alterum

latus & maxillam ut plurimum uertat, & ne freno quidem facile in contrarium flectatur. Sic & ἱππορῶ-
 γες dicimus. Parthi autem ideo fortassis huiusmodi equos præferebant, quod pauidi essent & fugæ
 apti, cum ipsi fugiendo pugnarent, nec uellent cominus hostem aggredi. ¶ Vetus ille Micon (Μικόν
 κωφ) arbitrabatur equum in inferiore gena pilos edere, quos phlebarides Græci uocant: Taxat igitur
 Simo iure Miconem, ac ignorantie insinulat, Hierocles. ¶ Equorum animi indices aures, sicut &
 leonum cauda, Plinius: sed hæc ad electionem equi pertinent. ¶ Equi nares mulomedici Græci ῥί-
 νες & μυκτῆρες uocant. ¶ Equo dentes mutantur, Aristoteles. Vtrinque dentati sunt, homo, equus,
 asinus, & sanè adipem habent, Aelian. Equus dentes emittit uniuersos, Aristoteles. Dentes conti-
 nui, ut homini, equo, Plin. Quibus continui dentes, sorbent, ut equi, boues, Idem. Difficile aut ferè
 impossibile est, equum os probum habere, nisi extrahantur ei dentes scalliones dicti & plani. Equus
 enim calefactus si hos dentes habuerit, ægrè per sessorem retineri potest, & morsum freni plurimum
 auersatur. Quamobrem iam dicti dentes quatuor, postquam annorum trium cum dimidio equi æta-
 tem exegerint, radicibus extrahentur, de maxilla inferiore, bini utrinque, ferramentis ad id aptis, Rus-
 sius cap. 40. ubi plura legat qui uolet de cura post dentes exemptos uulneribus adhibenda. Idem e-
 quos qui habent huiusmodi dentes scallionatos uocat, & peculiaria eis frena præscribit cap. 33. Den-
 tes quos nostri lupinos aut syluestres uocant in equis (wolfssân, wilde zân) postrema parte maxillæ
 adnascuntur, pullis præsertim: ante cæteros dentes, parui, magnitudine fabæ, in cibo capiando impe-
 diunt, unde iumentum strigosius euadit, quamobrem extrahendi sunt. Redduntur equis dentes se-
 neſtute candidiores, cæteris animantibus (rubescunt, Plinius) nigriores, Aristoteles. Sed plura de
 dentibus dicam cap. 3. ubi de dignoscenda equi ætate agam. ¶ Os Vegetius 2. 33. etiam morsum
 appellat, ut & Germani, his uerbis: Si quod os fractum fuerit, ut morsum claudere non possit. Vfur-
 patur & ῥύγχος, id est rostrum de equis, unde & ἀλφόνυχος apud Absyrtum lib. 1. cap. 13. qui tardius
 senescere feruntur, ut & ἀλφονόστοποι. ¶ Χελώνια Ruellius in Hippiatricis labra transfert. Varinus
 χελῶν etiam & χελώνω, χελῶ interpresatur: at χελώνιον Polluci, summa pars dorsi est iuxta ceruicem in
 homine. ¶ Equa mammas binas habet inter femora, & singulos parit, Aristot. Equi mares non
 nulli carent mammis: non enim omnes habent, sed tantum qui matri similes prodire, Idem. Equo-
 rum cor, sicut & boum quorundam, suo in corde officulum continere aiunt, Aristot. Gaza in trans-
 latione sua de bobus tantum hoc scripsit, de equis omisit: quod miror, cum Græcus textus expresse
 sic habeat, ἔχει δὲ καὶ ἡ ἵππος καρδίαν ὀστέον. Et lib. 3. de partib. cap. 4. Cor (inquit) sine osse est omnium,
 quæ nos nouerimus, præterquam equi, & generis boum cuiusdam. Et Hierocles, In equorum & mir-
 lorum quorundam corde inuentum est os. Et Plinius, In equorum corde (inquit) & boum, ossa repe-
 riuntur interdum. ¶ Equi axillæ, apud ueterinarios Græcos μάλα, & μαχαλα. ¶ Dorsum equi,
 barbari authores garresum uel garrese nominant: apud Russium cap. 86. inscribitur de læsione gar-
 resij seu guida: & cap. 88. de pulueribus ad sanandum dorsum uel garresum equi. ¶ Equus fel non
 habet, Aristot. Et alibi, Equus omnino & omnia solipeda felle carent. Equi, muli, asini, &c. fel non
 habent, Plin. Sunt qui equo non quidem in iecore esse, sed in alio putent, Plin. Fellis uesicam e-
 quus in hepate non habet, sed quidam solutior inhæret neruulus, in quem se genus hoc humoris in-
 sinuat, &c. Absyrtus in cura malidis articulariæ. Iecur habet (ut Ruellius uertit: in codice impresso
 τριδύμονα, id est pulmonem legimus) in tres fibras diuisum (τρίλοβον forte legendum, non τριέλοβον), felle
 non adnato, ut quod copiosum & graue olens intestino adhæreat, Hierocles. ¶ Colon intestinum
 Absyrtus etiam intestinum magnum & monenteron nuncupat. Tormina equis accidere putatur
 in grandiore intestino, quod Græci monenteron & còlon uocant, quia altera parte sui liberum quasi
 uoluatur in uentre sine meatu: ideoque tam hominibus quam brutis, in cursu & incitatione ibi sonitus
 editur, qui est equorum clarus & magnus. Sunt qui còlon ab hoc distinguant, & monenteron uocent
 typhlòn, id est cæcum, subiiciantque colo, Camerarius. Extalis Vegetio 3. 11. intestinum rectum.
 ¶ Hancham barbari & Arabum imitatores pro coxendice, uel capite aut articulo eius usurpant.
 ¶ Coccyx pars quædam est inter armos siue scapulas, in medio (ut conijcio) dorso, circa spinam emi-
 nens, Absyrtus cap. 14. de asino admissario, ἔσω δὲ μὴ κατωμῶ, σιωμῶν τε ὑψηλοτέρων ἐχέτω καὶ ἰσὺν, καὶ
 τὴν ἐν αὐτῇ κατὰ γὰρ φονὴν κόκκυγα, πλατυὴν, μεσὴν, διὰ μνησιν, μὴ σφόνδε καὶ πνιγῶσιν. Ruellius pro coccyge lum-
 bos ineptè trātulit, cum Absyrtus expresse dicat coccygem esse ἐν τῇ σιωμῶν, id est inter scapilio siue
 medio scapularum aut armorum loco. Eandem partem innuere uidetur his uerbis cap. 114. πάντων
 δὲ κρείττους οἱ τὴν ἐκφυσιν ἔχοντες τὴν σιωμῶν ὑψηλοτέρων. Et rursus cap. 115. κόκκον appellare, nisi mendum
 est exemplaris, τὸς δὲ ἀετογυεῖς ἵππῳ ἐν τοῖς ὤμοις καὶ τοῖς πόσιν, πρὸ λαμβάνουσιν οἱ Σαρμάταις ὡς ἀγέλλος.
 Quosdam ætogenes uocant à genitiua quadam nota, quam in armis & clunibus referunt, Ruellius:
 sed ineptè: probant enim hanc notam Sarmatæ in armis & cocco, in posteriore autem parte circa
 coxas & caudam improbant, ut mox subiicitur: non igitur clunes cum armis iungere debuit Ruel-
 lius, neque coccon ita transferre. Rursus cap. 25. τρυπήν δὲ πρὸς τὴν ἐκφυσιν τοῖς ὤμοις τὸν κόκκυγα μέσον,
 uerba sunt Hieroclis. ¶ ὀσφῶν Græci lumbos uocant. Est autem non una huius uocis significatio,
 ut apparet ex hisce Xenophontis uerbis, ὀσφῶν δὲ λέγουσιν ὅτι κατ' ἄραν, ἀλλ' ἢ πᾶσι μετὰ τὴν πλά-
 τιν καὶ τὴν ἰστίαν καὶ τὴν κνινάνα. Ἐστὶν in homine anum significat, id est partem cui insidet: in equo autē
 dorsi partem cui insidetur, ut apud Xenophontē, Curator (inquit) spinæ pilos ne quo attingito, nisi
 manu, qua illos premat & mulceat, (τελεῖται ὁ ἀπὸ κλώσιν; Pollucis codices corrupte habent κατὰ πλάτων

pro ἀπαλύνων, sequens situm eorum: sic enim quasi sedili in equo minimè nocuerit, *ἡμισα γὰρ αὐτὸν βλάπτει τὸν ἐξ ὅσων τὸ ἵππου.* ¶ Muscarium Vegetius equi caudam appellat, à muscarij flabelli, quo muscae abiguntur, similitudine, & usu in equis eodem. Cauda proluxa & densa pilis præcipuum equi ornamentum est, de qua supra etiam ex Xenophonte nonnihil dixi in procomij mentione. Equorum caudæ tenor brevis, pili proluxi: bubus contra, Aristoteles. Caudæ animalibus prælongis setosæ, ut equis, Plinius. ¶ Suffrago id est in posterioribus pedibus quadrupedum, quod in prioribus genu. Vel est nodus aut articulus sub crure, quo pedis uersura constat, tibiæq; ita annectitur pes, ut uerti possit: id quod spectamus in bobus, equis, & cæteris armentis. Dictæ suffragines quod suffringantur, hoc est in altum frangantur: uel quod ad gressum suffragentur. Constat sanè genera animalium, quæ animal generant, ante se flecti: suffraginum uerò artus in aduersum. Quemadmodum igitur poplites dicti sunt, quod post plicentur: ita suffragines quod subter frangantur. Aues & quadrupedes in priora curuant, suffragines in posteriora, Plinius libro 8. Barbari suffraginem garrectum nominant, Galli le iaret de derriere. Equus in uenatione facile uulneratur ab apro *ἐς τὸ ἐν τῷ μέσῳ* ἀγκύλης ἐν τῇ ἰγνύϊ, Absyrtus cap. 11. Ruellius uertit interno poplitis sinu, aut interiore crure.

¶ Vegetius crura ipsa in iumentis gambas uocat, quasi campas. Nam & Aristoteles campen nominat in pedibus, quæ suffragines poplitesq; habentur, Hermolaus. Legimus etiam super gambam apud Vegetium 3. 20. & subgambam 3. 22. Si laccæ in gambis fuerint, aut aliquis dolor coxæ uel gambæ, sanguis detrahatur gambis: sunt enim uenæ à uisceribus descendentes per gambas interius, Vegetius 1. 27. Idem lib. 3. cap. 19. de laccis gambarum scribit, & mox cap. 20. de iumento gamboso. Pro gamba Galli iambam etiamnum dicunt. ¶ *Οἱ τοῖς ὤμοις ἐπισπένδοντες ὀρθοῖς ἐκτεταμένους γαλαγκῶνις, ἀναφεύγουσι ὑπὸ τοῖς ἵπποις.* Aristoteles in Physiognomicis. Interpres Latinus galeancones uocem relinquit, cætera ad uerbum, sed ineptissimè, transfert. Intelligi autem & emendari & expleri potest hic locus ex Adamantijs Physiognomonicorum libro 2. capite de motu, ubi sic legitur. *ὁ δὲ ἐν τοῖς ὤμοις ὑποκινούμενος, ὀρθὸς δὲ ὡς καὶ ὑψωμένον, ἀνὰ ὀρθῶς τε καὶ ὑβρίως, ἔτω γὰρ βάλνει δ' ἵππος.* Hoc est, ut Cornarius uertit, Qui uero humeris subcommouetur, rectus autem est & altæ ceruicis, contumax est & contumeliosus, ita enim graditur equus. *Γαλαγκῶν* quidem apud Varinum exponitur qui brachium minus (uel breuius) habeat: grammaticus quidam recentior eundem Latine ancum uocari ait, Festus ancum illum esse docet, qui aduncum brachium habet, ut exporrigi non possit, nimirum ab ancōne, id est cubito incuruo. Sed hoc quid faciat ad iam citatum Aristotelis locum, non uideo. Adamantius pro *γαλαγκῶνις* (quam uocem quomodo Galenus in Glossis exponat dicam in Musiela) legisse uidebitur *ὑψωμένους*: nec dubium quin ex Aristotele ita legerit, cum & præcedentia & sequentia conueniant, ut conferentes deprehendent. ¶ *περόνην* in equo, quidam pedis commissuram uertunt, ego os tibiæ quod radium uocant, ut in homine etiam, & sic Ruellius quoq; capite 13. translationis suæ reddidit: aliqui fibulam. ¶ *μεσοκύνια* Ruellius calces transtulit. Asinus admissarius habeat τὰ μεσοκύνια μὴ λίαν ὑψηλά, μὴ δὲ ταπεινά, μὴ δὲ κυνοβάτης ἔστω. Hoc est, calces neq; præter modum altos, neq; nimium depressos: sed neq; nixus talis ingrediatur, ut Ruellius uertit. Idem alibi talos, ut capite 7. uel ut eius translatio habet, octauo. *ἐπὶ κριβίασεως διακοπῇ τὰς ἐν τοῖς μεσοκύνιοις τοῖς ἐμπροδίοις φλέβας, ἐκ τῶν ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐν τῷ ἵππῳ, id est, In hordeatione morbo uenæ sub anterioribus talis externa uel interna parte feriuntur.* Rursus capite 113. de domitura pulli, Pullo (inquit) qui committitur exercitationi, solum non alta profunditate subijciatur: quippe cū facile tibiæ radiū hinc contingat abscedere, id quod pedis articulos ac suffragines infirmat: Græce est, καὶ ἔτως τὰ μεσοκύνια βλαμὰ γίνεται. Et mox sequenti capite, Si os luxetur in articulo pedis aut corona, *στρέμματ' ἡ γνομήν' ἢ τῶν μεσοκύνιων ἢ κυνόπλων λεγόμενων πρὸς ἀφαίρεσιν αἵματι ἐκ τῶν μεσοκύνιων* (ab articulo suffraginis) τὸ δὲ κυνόπλον ὁ σφῆραν λεγόντι μὴ κινεῖται, ὑποκαταίται τῶν ἀρχαίων σπώδεσμον νευρώσεως. Hinc apparet coronam etiam cynoplon dici, mesocynion uerò proxiam (superius nimirum paulo) partem, & ipsam quandoq; propter uiciniam eodem nomine uentrem. Iam capite 103. ubi Græce scribitur, *μεσοκύνια ἐν βραχίοσι*, suffragines in cruribus uertit, & alibi etiam pro brachijs crura posuit. Ego *βραχίονας* & *σκελῆ* non semel ab Hippiastris distincta reperio, & Vegetium etiam brachiola in equis dixisse. Rursus cap. 112. translationis Ruellij, sic legimus: Qui suffraginum articulo (ἐν τοῖς μεσοκύνιοις) recta (procera potius, ut paulo post ex Xenophonte dicam) ossa continent, ij pessimo gressu nituntur, uectoremq; contundendo fatigant (*φέροντες συγκόπτουσι*, concutiunt nimirum ut equi succussatores) ij quod ceruino pede constant, elaphopodes nominantur. At qui eisdem in locis breuia condunt ossa & humilia, ob idq; cynobatae uocantur, ij ungulas ad internam calcium partem, seu malleolos potius uocare placet (*κυνοπόδιον ἢ σφυρῶν λεγόμενον*) adferunt, ac pedes tractim agunt (*ἐλκῶσι* lego ex Xenophonte, cuius uerba paulo post citabo, id est, uulnerant pedes. Recentiores hoc uitium attactionem uocant, *gerunt*) in eisq; claudicant. Sunt ex ijs qui facile ungulis aberrant. *κυνοβάμων* uocatur equus quidam, Hesychius & Varinus. Equos quosdam minus probandos cynepodas fuisse nūcupatos inuenimus, Cælius: Ego nusquam ipsos equos, sed tibiarum in eis partem sic appellari inuenio: Pollux tantum in Canum historia *κυνήποδας ἵππους* simpliciter nominauit lib. 5. cap. 11. inter nomina à cane deriuata. *Δὲ τοίνυν καὶ τὰ ἀνωτέρω ἢ τῶν ὀπίω, κατωτέρω δὲ τῶν κυνήποδων ὅσα, μὴτε ἄλλαν ὀρθὴν εἶναι ὡς πρὸς ἀγρὸς, ἀντιτυπώτερα γὰρ ὄντα ὁρῶντες τὸν ἀναβάτην, ἢ πᾶσι μάλιστα τοῖς πολλοῖς τὰ τοιαῦτα σκελῆ. ὅδε μὲν ἄλλαν ταπεινὰ τὰ ὅσα δὲ εἶναι. ψιλῶν το γὰρ αὐτὸ καὶ ἐλκῶν τοῖς κυνήποδων εἶναι μάλιστα (lego βάλους) ἐπὶ ἐν λίθοις ἐλκύναι δ' ἵππος*, Xenophon, Omnibonus Leoniceus sic transtulit, Ossa quæ

quæ sunt supra ungulam infra talos, quæ parte ut in caninis pedibus callus subest, *κυνήποδας* dixere, neque erunt procera (*ὄρθα*, id est recta, uidetur pro *ὄψιλα* accipi, cum *ταπεινά* eis opponantur, Absyrtus hæc ipsa ossa puto, uel totam hanc partem, *mesocynia* appellat, quæ neque alta, neque breuia esse uult in asino admissario, ut superius citauimus) & caprarum; (ut ceruorum, unde & *elaphopodes* dicuntur, Absyrtus;) sic enim cum succussatione equitem affligunt, tum ipsa facile crura huiusmodi inflammantur. Neque uero depressa; sic enim deglubi isti & exulcerari calli solent, seu per glebas siue per lapides agantur equus. *Κωες*, *ἢ ἰππὺς ἢ ὀπλῶν μὲν*, *καὶ ἡδὲ*, Hesychius & Varinus: sed apparet eos errare, cum non ungularum pars, sed uicina sit, unde & *κωόπλον* appellatur. Nos partem illam à corneis illis callis prominentibus ad ungulam usque, posteriori scilicet parte, ubi cirri pilorum eminent, & pes cauus apparet, nominamus *diefsel*, & caua ipsa *fsellōcher*. Eandem puto Laur. Russius falcem appellauit, locum delicatum & neuosum parumque carnosum esse scribens, capite 112. quod de læsione falcis inscribitur. Et alibi, Equus (inquit) habeat falces curuas (inde nomen fortassis) & amplas tanquam ceruus. *Συμβάλλει ἀδὲν κινῶναι τὰ μεσοκύνια ἐκ τῆς ἰπποπέδου ἢ δεσμῷ πινῶν*, *καὶ ἡ βύρσα ἀρπίζει*, *καὶ ψιλὰ γίνεται τὰ τοῦ κινῶντος νόδεα*, Absyrtus cap. 107. *Παραπολεματα δὲ λέγεται ἡ μελικηλίδες*, *ἐπὶ πινῶν δὲ ὁ διαπίδες*, *ἅπανα γίνονται ἐν τοῖς κωόποσιν ἢ σεβοῖς λεγομένοις*, Hierocles eodem uolumine cap. 107. Item cap. 117. *μετακύνιον* legimus, corrupta uoce, ut mihi uidetur, pro *mesocynion*, Ruellius articulum uertit. Cōiecerit autem aliquis *κύνια* & inde deriuatis nominibus has partes appellari, à colligando quod Græci *κυνῶναι* dicunt; siue quoniam ungula illic adnata sit carni, ut *κυνόδεσμον* ubi præputium glandi alligatur: siue quoniam ea in parte numellis & uinculis astringi solent equi. Leoniceno tamen alia etymologia placet, quod calli illic tanquam in caninis pedibus subsint. Est & in tibijs equi pars quam lingua uernacula *wetzgel* appellat, & alia quam *schlegel*. ¶ De cirris pedum mentionem feci superius, Vegetius etiam subcirros uocat. ¶ Carnem uiuam in ungulis Germani *fern* quasi nucleum nominant; Bullettum recentiores quidam, ut Russius, ubi carnes uiuæ ungulis coniunguntur. *Στεφάνιον*, id est coronam siue corollam Græci uocant commissuram ungulæ cum pede, uel ungulæ exortum. *Ἄμικ λαμβάνων ἐπὶ τῇ ποδιστεφανίδος*, Hippocrates in Hippiatricis cap. 117. Ruellius transfert e parte coronam cingente. Quærendum est an potius uena sit eius loci peristephanis dicta. Eodem capite *ἀρμονία πρὸς ὄνυχον*, id est ungulæ commissura nominatur, non alia nimirum quam *σεφάνιον*. ¶ Bases Vegetio ossa quædam sub tibijs, ut uidetur, calcanei forte. ¶ Xenophon astragalos, id est talos, equis attribuit, cum Aristoteles solipedum nulli astragulum esse dicat, & ne asino quidem, præterquam Indico, cui cornu à fronte emineat, Pollux. ¶ Cornu pro ungula tum in equo, tum in boue etiā & capra, ut aliubi dixi. Hinc & cornipedes equi apud poetas. Equinas ungulas à Stygis aqua solas non perumpi Pausanias scripsit, Cælius. Alij idem asini, alij muli ungulis attribuant, ut ostendi in Asino capite secundo. Germanorum hippiatræ & fabri, qui soleas ferreas equis inducunt, nescio quam ungularum partem nominant *breyß*, & aliam *ballen* uel *pallen*. Ungula ipsa uulgo *huf* dicitur, Græcis *ὄπλις*, & *ὄνυξ* inter dū, Xenophon utroque utitur. Sed forte distinguat aliquis, ut onyx ungula proprie dicta sit, *ὄπλις* uero pars illa tota, quæ & hirundinem & tuellum & batrachos continet. *ὄπλις*, *ὄνυξ* *ἰππων* *καὶ ἐπὶ ὄνυχον ἡ ἰλῶδον*, quasi *ἀπλῆς*, id est simplices; quod non bifidæ nec multifidæ sint ut in alijs quadrupedibus, Varin. ¶ Pedis cauum interius ueteres chelidona nominarunt, nunc quod ad solem, cum paratur ungula & ferro adæquatur, forma cuspidis sagittæ effingitur in medio pede stralam uocant sua lingua Teutones, Camerarius. Chelidon ungulæ dicitur concauitas, sed & in canibus eodem modo, Cælius ex Hesychio. Sed in canibus ulla sic dictam partem nusquam haftenus legere memini. In asino admissario requiritur ungula dura, subter concaua, interiore sinu paruo, quam à nido hirundinis chelidona uocant, Absyrtus interprete Ruellio cap. 14. ubi Græcè sic legitur, *παχὺν τὸν ὄνυχα*, *καὶ κατὰ θῆναι καὶ ἰλῶν τὴν ὀπλῆν*, *καὶ χελιδὼνα μακρὰν ἔχοντα*. Qui albam habent ungulam equi, & chelidones longas, improbi sunt & molles habent pedes, &c. Absyrtus cap. 105. ubi & alia plurima ex chelidone signa docet, unde equi uel probis, uel prauis & mollibus pedibus præditi colligantur. Ruellius hirundinem ad uerbum trāsfert, Camerarius in Xenophonte nescio qua occasione testudinem: utriusque alicubi cauum pedis. *ὁ ἰππόπομος κλαίρει τὴν χελιδὼνα*, *καὶ τὴν καὶ ὁλότητα τῇ ὀπλῇς ὁδὸν ἀπὸ δέτω*, Pollux. Idem alibi in equo probat ungulas cauas, ita ut chelidon profundius lateat, & nullā ex solo molestiam percipiat: talis enim ungula (inquit Xenophonte teste, cymbali instar in solo resonat, Hirundo sanè molliuscula est, ideoque soli & lapidum tactu læditur. *χαμηλὰς* uocat Xenophon ungulas pleniores carnosasque citra concauitatem, Cælius. Noscendum est (inquit Xenophon) utrum ungulæ sint arduæ, an tam priori parte quam posteriore depressæ siue humiles. Nam arduæ altius à solo hirundinem, quam uocant, elatam habent: at depressæ sic gradiuntur, pedis ut molliores & duriores partes æquabiliter fulciant incessum. Nostrates equos illos quorum altior est hirundo, & insignis concauitas pedis, uocant *holfußig*; quibus uero pedes contra se habent, *sattfußig*, quasi planipedes dicat, si offenduntur cum per loca aspera & lapidosa incedunt: & soleæ ex ferro aliter eis inducuntur quam cæteris, corio quandoque interposito. Simile uitium in humanis pedibus euenit: unde plauti uel planci dicti, qui pedibus planis sunt: Et poeta Accius quia Vmber Sarcinas erat, à pedum planicie initio ploutus, postea plautus est dictus. Exterior pars stabuli sternatur lapidibus rotundis palmari magnitudine, &c. ut insistentis uel incedentis per eos equi hirundo solidior reddatur, Xenophon. Tuellum apud barbaros scriptores ut Russium, est quædam teneritas ossium referens formam una

gula, quam nutrit etiam, eiusque radices in se continet. Hæc sæpe clavis solearum male adactis lædatur, ut scribit Russius cap. 123. Eadem forte pars fuerit, quam Germani uocant den kernen, nimirum quod mollior intra duriores tanquam nucleus in testa sua contineatur: nisi quis à carne nomen deductum malit, quod carnis substantia constet. Eandem aut proximam partem à Græcis batrachon dici consilio. Nam Absyrtus in Hippiatricis cap. 8. de hordeatione scribens, Frictio (inquit) secundum pilos ad imas partes spectet: siquidem per pedes huiusce morbi impetus erumpere creditur: quapropter pedes ungulas abijcit: in quibus partes illæ quas batrachos, id est ranas uocant, teneræ fiunt, & sanguinem emittunt, quas inferius scarificare & circumcidere oportet. Ruellius hoc in loco aliter uertit, & ranas incrementa linguæ (ut in homine accipi solent) interpretatur, absurdo (ut mihi uidetur) sensu. Nam quod ungulæ pars sit, manifestissimum est ex Geoponicis Græcis, ubi lib. 16. cap. 1. pulli eligendi signa ex Absyrtio traduntur, & inter cætera laudantur, ὅπλιν ὑπερχαφῶ καὶ πᾶσι τοῖς ὀμῶσιν συμπεπληγῆς, βάτραχος μικρὸς, ὄνυξ σφόδρως. Andreas à Lacuna batrachon, nescio qua ratione uertit escharam singulis crurium adnatam: Cornarius ranunculum, licet codex impressus renunculum habeat. Συμπεπληγῆς δὲ ὄνυξ (τὴν ὀπλὴν ὑπερχαφῶν) ὅταν τροχῶν ἵππου ἐλιδῶσιν, καὶ πᾶσι τοῖς ὀμῶσιν, καὶ ὁ λέγων βάτραχος, Absyrtus cap. 26. Ruellius transfert. Deterit autem ungulam tractim ingrediens, cum cursitans lapsatur, & ita caducus distrahitur, ut innatantes ranas imitetur, id βάτραχος Græca consuetudine nominant. Ego potius uerterem, ad ranulam sic dictam pedis partem offendere: quam uocem Ruellius alibi tanquam ignotam sibi præterit. Oportet ferramento concisorio soleas ramulas (lego ranulas) purgari, Vegetius 1. 56.

¶ Eupodia, uirtus pedum in equis: unde equi ipsi eupodes dicuntur, pedibus & ungulis bene constituti, præcipue cum duras & solidas ungulas habent: qui secus, καὶ ὀποδες, καὶ ὀσκιλῆς, μαλακῶσιν, ἀπαλόποδες. Dicuntur & ἐπεροσκιλῆς quidam equi, ut in heterophthalmi mentione supra ostendi. Ὅσοι δὲ εἰσι κατ' ὄνυχας πατῶντες, ἢ ἐπεροποδῶντες φυσικῶς, ἢ ἐπεροχίλοι δὲ ἀτίας, &c. χαλκῶς εἰσι, &c. ἢ ἐκ τῆς ψυχῆς ἰδῶν, Absyrtus cap. 110. Ruellius ita transtulit, Qui secundum unguem cornu caleant, aut suo pte ingenio uario pede, uel ex certa causa diuersis ungulis constant, &c. claudicant, & lumbos habent infirmos. ¶ Sunt & alia quædam nomina partium equi, ut quæ in Hippiatricis circa finem capituli 114. leguntur, quod in translatione Ruellij centesimum duodecesimum est, Δε ταῦτα ἔχον τὸν ἵππον. μακρὸν χίλον, λακρόν κορμὴν, καὶ μακρὸς πόδας, φαρδύ σῆθος, φαρδ' ἐκ ἀναπνευστικῆς, καὶ φαρδ' εἰς ἔρμος, πλατὺν αὐχένιον, πλατὺν μέτωπον, καὶ πλατὴν νεφρὰ, κοντὰ νεφρὰ, κοντὰ κοντοπλευρεῖα, καὶ κοντὸν δ' αὐχένιον. Ruellius propter obscuritatem hæc omisit: sunt enim recentioris Græciæ uocabula ista κοντὰ, φαρδ' ἐκ, &c. ἔρμος est harmonia, articulus, iunctura.

DE ELECTIONE EQVORVM.

Palladius in equo admissario quatuor spectari iubet, formam, colorem, meritum, pulchritudinem. Sed eadem quatuor in alijs etiam equis, seu pullis educandis, seu emendis adultis, præcipue mihi spectanda uidentur. De coloribus equorum iam supra copiose dixi, dicuntur tamen hic etiam nonnulla obiter in obseruatione formæ. Forma equorum quales maxime legi oporteat, pulcherrime quidem Virgilio uate absoluta est: sed & nos diximus in libro de iaculatione equestri condito, & scilicet inter omnes constare uideo, Plinius. Sed primo loco de pullo eligendo præcipientur, initio à Vergilianis uersibus factio qui lib. 3. Georg. leguntur huiusmodi: Nec non & pecori est idē delectus equino. Tu modo, quos in spem statuis submittere gentis, Præcipuum iam inde à teneris impende laborē. Continuo pecoris generosi pullus in aruis Altius ingreditur, & mollia crura reponit. Primus & ire uiam, & fluuios tentare minaces Auder, & ignoto sese committere ponti: Nec uanos horret strepitus: illi ardua ceruix, Argutumque caput, breuis aluus, obesaque terga: Luxuriatque toris animosum pectus, honesti Spadices, glaucique color deterrimus albis. Et giluo: tum, si qua fontū procul arma dedere, Stare loco nescit: micat auribus, & tremat artus: Collectumque premēs (aliās fremens) uoluit sub naribus ignem. Densa iuba, & dextro iactata recumbit in armo. At duplex agitur per lumbos spina: cauatque Tellurem: & solido grauiter sonat ungula cornu. Seruius argutum caput, breue exponit: pectus toris luxurians, torosum & emineus pulpīs. Deterrimus albis, Atqui alibi ait, Qui candore niues anteirent. Sed aliud est candidum esse, id est quadam nitenti luce perfusum: aliud album, quod pallori constat esse uicinum. Giluus autē est melinus color, quem uulgō fuluum uocant. Multi ita legunt, albis & giluo (forte, E giluo) ut non album & giluum, sed albo-giluum uituperet: quod si singuli colores uituperandi sunt, quanto magis mixtus utroque, id est albo-giluus? Spina duplex, aut reuera duplex: aut lata, ut alibi, Duplicem gemmis auroque coronam, Hæc omnia Seruius. Equi boni futuri signa sunt, si cum gregalibus in pabulo contendit, in currendo, aliaue qua re, quo potior sit: si cum flumen transciendum est, gregi in primis prægreditur, nec respiciat alios, Varro. ¶ Cum natus est pullus, confestim licet indolē æstimare (qualis futurus sit equus è pullo cōiectari potest, Varro): si hilaris, si intrepidus: si neque conspectu, nouaque rei auditu terretur, si ante gregem procurrat, si lasciuia, & alacritate interdū & cursu certans æquales exuperat: si fossam sine contractione transilit, pontem flumenque transcendit. Hæc erunt honesti animi documenta. Mores autem laudantur, qui sunt ex placido (uidetur addendum, concitati:) & ex concitato mitissimi. Nam hi & ad obsequia reperiuntur habiles, & ad certamina laborum patientissimi, Columella. Mores, ut uel ex summa quiete facile concitentur, uel ex incitata festinatione non difficile teneantur. Consy.

¶ Consideranda sunt in pullis corpora magna, longa, musculosa & arguta, Palladius. Corpus multum, membra non confusa, Varro. Corporis forma constabit exiguo capite, non magno. Oculis nigris, Naribus apertis, non angustis, Auribus applicatis, Varro. Auriculis breuibus & arrectis. Cervice molli lataque, nec longa, luba densa, non angusta, crebra, fusca, subcrispa, subtenuibus setis impleta in dexteriores partem ceruicis, (per dextram partem profusa.) Pectore lato, pleno, & musculorum toris numerofo, Humeris latis, Varro. Armis grandibus & rectis, Columella. Scapulis latis. Lateribus inflexis. Ventre modico, substricto. Spina duplici, Columella. Spina maxime duplici: sin minus, non extenta, Varro; extentam intelligo gibbosam uel prominentem, Græci *κυρτὴν* dicunt, quæ caua opponitur. Leguntur autem eadem uerba apud Absyrtum in Geponicis Græcè hoc modo, *ῥέχην μὲν ἔχει μὲν ἀπὸ τοῦ κεφαλῆ, εἰ δὲ μὴ, κυρτὴν*; contrario sensu, quem & Ruellius in Hippiatricis hoc caput exponens (quanquam Græcus codex impressus non habeat) ineptè imitatur; sed negationem addendam ad *κυρτὴν* tum ex Varrone clarum est, tum ex Hippiatricorum Absyrti cap. 103. ubi in equo ad iugum idoneo *ῥέχην μὴ κυρτὴν* requirit. Lumbis deorsum uersum pressis, Varro; latis & subsidentibus, Columella. Testibus paribus & exiguis, Columella & Palladius. Cauda longa & setosa crispaque, Colum. ampla, subcrispa, Var. Cruribus æqualibus atque altis rectisque. Genibus rotundis (teretibus) nec magnis (paruis) nec introrsus spectantibus. Clunibus rotundis. Feminibus torosis ac numerosis. Ungulis duris & altis & concauis, rotundisque: quibus coronæ mediocres superpositæ sunt. Toto corpore ut habeat uenas, quæ animaduerti possint, quod qui huiusmodi sit & cum est æger ad medendum est appositus. Sic uniuersum corpus compositum ut sit grande, sublime, erectum, ab aspectu quoque agile, & ex longo, quantum figura permittit, rotundum, Hæc omnia Varro & Columella prodiderunt. Habetur & in Ang. Politiani Rustico egregia electionis pulli descriptio. Eadem ferè omnia similiter in pullo probat Absyrtus in Geponicis Græcis lib. 16. cap. 1. in paucis admodum differens: requirit enim tenuem collum (ut uertit And. à Lacuna; Græcè legitur *ἀπὸ πλὴν*, id est molle, ut Columella quoque habet:) iubam promissam (*βεθέαν*) brachia recta, uentrem moderatum, *ὀρθόν*, And. à Lacuna ineptè uertit amplum (cum Varro modicum, Columella substrictum laudet; testes oblongos,) sed errorem uideo & pro *μακρὸς* legendum *μικρὸς*: Nam præter Palladium & Columellam qui probant exiguos testes, Xenophon etiam non magnos equum decere scribit, quanquam addit, *ὅτι ἐστὶ πολλὸν καὶ πρὸς αὐτὸν*, interpres uertit, sed in pullo hoc notari nō potest.) Pectus *μυμνωμένον*, lege *μυμνωμένον* (nam & alij authores eiusmodi laudant, musculosum inquam & torosum: sic & *μικρὸς μυμνωμένος* mox laudat: ridiculus est qui cōtextum uertit: Ruellius etiā *μυμνωμένον* legit, ut apparet in Hippiatricis cap. 14. translationis eius.) Postremo ranam exiguam. Ex his enim (inquit) claret tum magnum tum bonum futurum equum.

¶ His adnectemus quæ Xenophon & plerique mutuatus ab eo Pollux, de probandis aut improbandis in pullo corporis partibus literis mandauerunt. Equi nondum domiti corpus (inquit Xenophon) diligenter explorandum est, quod animi haud satis claras significationes dare soleat equus qui nondum conscenditur. Soliditas igitur membrorum omnium, cum ad cursum celeriores, tum acriorem equum reddit. Plato statum corporis rectum & articulatum probat. Caput osseum sit, maxillæ (*σπέρνες*) parua. *προπομὴ βραχέα*, Pollux. Extantes oculi uigilantiores putandi quàm profundis: horum etiam prospectus longius penetrauerit. Oculi sint ignei, & quasi sanguinei, *ὄφθαλμοι βλέποντες*, Pollux & Oppianus. Plato tamen in Phædro equum deteriores, & immorigerum, *γλαυκόμματον & ὄφθαλμον*, id est glauco & subcruento aspectu, reliqui corporis colore nigro facit: meliorem uerò mitioremque, nigris oculis, corpore albo. Auriculæ breues, & minutæ, vertex uerò grandior caput equinum decent. Nares patulæ multò quàm conniuentes, & apertiores meatus habent animæ, & faciunt uideri equum terribiliorem, *γοργόπορον*. Nam & irascens equus equo, & inter agendum ferociens, diducere uehementius nares consueuit. Præstantiorem equum Plato *ἐπὶ ῥυτίον*, id est rostro adunco fingit, contrarium *σιμοπρόσωπον*. Iam de pectore non oriatur ceruix tanquam porci prona, sed eminens perstineat ad uerticem ut gallinacæ, (*λαγάρους δ' εἴη ὁ αὐχλὺς ὑπὲρ τὴν συγχεμὴν*), quidam uertit, curuetur autem in flexu: malim, gracilis autem sit ceruix qua iungitur capiti: nam & Rustius collum longum & gracile iuxta caput laudat. *λαγάρου* proprie est gracile ambitu uel cōplexu suo, inter crassiores supra infraque partes medium, ut mihi quidem uidetur: quales in animalibus inde uocatæ *λαγόνες* sunt: quod autem tale fuerit, flectitur curuaturque commodius. Esto igitur equi ceruix circa summam uertebrae gracilior, ut caput in eo flectatur. Ita collum fuerit ante equitem, oculi autem spectabunt ante pedes. (*Νικητὴν δὲ ῥῆσιν ποτὶ διαστάσει νότοι*, Oppianus. Et rursus, *τυρὰν δὲ διατὴν τελέθει λαοκώχον ὅτι πρὸς, ὡς ὅτι χαλεπὸς αὐτὸν νότος προφασίαι*.) Atque huiusmodi equus, utcumque animosus, minime uiolentus esse poterit. Violentiam enim usurpant equi non inflectentes collum & caput, sed extendentes. Platonem laudatur equus *ὁ ἀνύχλιν*, ut *κραυγῶν ἀνύχλιν & βραχυτράχυν* uisuperatur. Considerandū & hoc utrum buccæ sint teneræ an asperæ, an uerò inæquales. Nam imparitas harum facit plerumque duri & contumacis ut oris (heterognathi) equi reddantur, luba pulchrè comata, & procomium decorum. Spina dorsis supra armos (*ἀκρωμια*) paulò elatior, præbet opportunius sedile equiti: & armi ac reliquum corpus firmius cōpinguntur, si illa duplex fuerit, quàm si simplex: tum etiam & eques residebit mollius, & forma delectabilior erit. Pectus amplum (latum) idoneum est & ad formam & ad robur, & ad longiores gressus, ubi nō implicantur crura, (ut fit cum breuiori interuallo distant.) Latera demissiora (*πλάγεια*)

ἄλκυονες, Xenophon; Pollux in plurali dicit *πρόδους*, id est latera uel costas) oblonga, & supra uentre turgidiuscula, tum aptiorem ad residendum, tum robustiorem meliorisq; de pastu succi equum indicant. Venter substrictus, *πρόσπλημν* Pollux; legendum *πρόσπλημν*. Lumbi (*ἰσφύς*) quo erunt latiores & breuiiores, hoc facilius attollet priores pedes equus, & posterioribus sublequetur: ita etiam illa (*ὀκρυτών*) esse minima uidebuntur, quæ uasitate sua partim deformant, partim etiã debilitant & grauant equos, Xenophon. Lumbi sint duplices: *τὸ δὲ αὐτὸ καὶ πρόσχυν καὶ ἰσφύς* (quod uerterim, & similiter reliqua spina, & quæ inter clunes est;) maximè uerò illa spinæ pars cui insidetur, Pollux. Coxæ esse latas & carnosas oportet, ut consentaneæ sint cum pectore & lateribus. Clunes solidæ ac latæ. Cauda longa non ornamento solum sed etiam utilis est, ut infestantes scilicet muscæ abigantur. Femora neruosa, *μυροὶ ἰνώδες*, Pollux; *δύπαγες, μυώδες*, Oppianus. Camerarius *μυωδές* legit propter carmen: ego *ινώδες* malim cum Polluce: neruosum enim solidius est musculoso. Femina quidem sub cauda si latioris interualli linea distinxerit, (*μυρὸς ὁμοειδὲς*, Xenophō, uidetur legendū esse *διωμοειδές*;) hoc pacto quia crura posteriora spatiosius (maiori interuallo distantia) attrahentur, ideo & successio (*ἐπιβάσις*, malim progressio, ut Atticum sit pro *πρόδασις*; nisi quis *πρόδασιν* de prioribus pedibus dicat, *ἐπιβάσιν* de posterioribus) ac equitatio erit terribilior & firmior, & quàm aliter essent meliora omnia. Femur sub armis si crassum sit, habet, ut in uirili corpore, nō solum robur, sed etiam uenustatem. Tibiæ excarnes. Tibiarum ossa sint spissa, utpote corporis totius stabilimenta: sed spissitudo non erit uenarum neq; carniū; nam hoc pacto cum per aspera agitur equus, impleri hæc sanguine necesse est, & existere nodos (*κλωσές*, uarices) inflariq; crura, & cutem rescindi, (*ἀσπίσθαι*;) qua laxata saepe commissuræ discedunt, & equus claudicat, (*ἡ πρόδον ἀρσῶσαι χωλὸν ἀπέλειξε τὸν ἵππον*, id est radius tibiæ luxatus claudum reddit equum.) Crura mollia & flexilia, *σκελεὶν ὑγρὰ*.

¶ Pullus cuius à primo statim ortu altiores tibiæ fuerint, is maximus futurus est. Omnium enim quadrupedum tibiæ processu temporis parū crescunt altitudine, secundū has uero (id est, si ille uero in pullo altè sint) consentiente magnitudine corpus reliquum augetur. Genua si pullus lubrico flexu moueat ingrediens, cōlecturam ex hoc facere possis, in equitatione crura similiter lubricum motum habitura esse: quanquam enim mollities illa flectendi procedente tempore maior sit, meritò tamen in pullis statim animaduersa laudatur, *τόνυ λαγρόν πῶς τῇ συγκαμῇ*, Pollux; malim *ὑγρὸν πῶς τῇ συγκαμῇ* uel *καμπῇ*, ut Xenophon habet; & ipse Pollux in uitis oppositis, de genibus loquēs, *ὑγρὸν* appellat equum qui ea facile flectat; quanquam & *αὐχὴν λαγρόν ἢ τῇ συγκαμῇ* à Xenophonte laudatur: genu tamen non itidem ut ceruix, *λαγρόν* (de qua uoce superius docui) dici potest; *κυνήποδες ὑγροὶ, στροτοί*, Pollux. Ossa supra ungulā infra talos, qua parte ut in caninis pedibus callus subest, *κυνήποδες* dixere, neq; erunt procera, neq; uero depressa, ut superius exposui in partium equi enumeratione. Sed omnium prima erit pedum, utpote fundamenti totius corporis, consideratio. Et in his primum ungula considerata. Spissa enim ad pedum bonitatem longè præstat tenui. Deinde cognoscendum utrum ungulæ sint arduæ, an tam priore parte quàm posteriore depressæ siue humiles. Nam arduæ altius à solo testudinem (*chelidóna*) quam uocant, elatam habent; at depressæ sic gradiuntur, pedes ut molliiores & duriores partes æquabiliter fulciant incessum; ut sit in hominibus quoq; quorum crura distorta sunt, qui ualgi uocantur. Rectè etiam Simon scripsit sonitu deprehendī pedum bonitatē. Non secus enim ardua (*κώλη*, id est, caua) ungula, quàm cymbalum resonat. De posteriorum pedum talis seu tibijs, deq; ijs quos *κυνήποδες* uocari diximus, & de ungulis, eadem quæ de prioribus pedibus tradita sunt, perhibemus. Atq; hæc in pullis eligendis qui obseruare uoluerint, eos adepturos pu to optimis pedibus & robustos & satis corpulentos, tum uero pulchritudine & magnitudine præditos equos, Hactenus Xenophon & Pollux. Apparet autem ex postremis hisce Xenophontis uerbis, hæc ab eo tradita electionis signa, non ad bellatorem duntaxat equum, de quo præcipuè differit, sed ad alios etiam pertinere. ¶ Iam contraria quæ uitio dantur, etiam si ex præcedentibus per se possint intelligi, adscribam tamen ex Polluce translata, ut huic instituto plenissimè satisfaciam. Improbantur itaq; caput graue & carnosum: aures magnæ: nares angustæ uel collapsæ, (*μυρὸς οὐκ ἐπιπληνός*;) oculi caui, ceruix oblonga, iuba parum pilosa, pectus angustum, armi caui: latera angusta & parum carnosæ: lumbi acuti, coxæ asperæ, crura duriora, id est, tarda ad motum: genua ægrè flexilia: nam quæ mollia sunt & facile flectuntur, gressum equi faciliorem tutioremq; præstant, ut & minus delassetur, & minusq; offendat aut cespitet. Femora minus solida, *μυροὶ ἀπαγές*. Tibiæ uaricosæ. Cynepodes crassi. Ungues tenues: & ungulæ plenæ, carnosæ, laues, planæ, quas Xenophon *χαμνὰς*, id est, humiles appellat, Hactenus Pollux. ¶ Oppianus libro primo de uenatione, equi tū ad bellum tū ad uenationē apti notas laudabiles in plerisq; similiter describit, nos ea tantū recitabimus, ubi uel amplius uel diuersum aliquid habet. *Ἄεροι μέγας αὐτὸς τῶν περὶ γυῖα. Ἐὐρὸν πέλοι φαειρόν τε μεσόφρον, ἐκ δ' ἄρα κόρης Ἀμφιμέτωπα τριχῶν τοικίνοί σείοντο κόρυμβοι. Ὅμματα πύρρον, πυρσώπων, ὠδισκύνισσι δ' αὖ φονόν. Ὀδλχόν δ' ἔμας, πικροὶ δ' ἔνπαγες, μυώδες*, (lego *ινώδες*, ut supra monui;) *αὐτὰρ ἐνέθρον ὀρθοπενέες, ὀλοχχοὶ τε ποδ' αὖ ποδὲ μακρὸν αὐτοὶ, καὶ μάλα λεπταῖοι, καὶ σκερὶ λελεμμένα κῶλα*, ceruinis similia: *καὶ σφύρον ἀγκλινόων*. Talē etiam equum, inquit, maximè probant, *ἰδμονες ἱπποδρόμων, καὶ βυθλίων ἱππυροί*: Hoc est, periti certaminum equestrium, & armentorum custodes: nimirum quod contra piratas & abigeos talium equorum, fortitudinis & celeritate præstantium, usus in sua aut alijs regionibus fuerit. ¶ In adulto etiã equo emendo, eadem ferè quæ in pullo obseruanda sunt. Quæ autem præcipuè circa ingenium & mores eius perpendi

perpendi debeant, inferius dicitur. ¶ Emptio equina similis ferè ac boum & asinorum, quod isdem rebus dominium in emptione mutatur, ut in Manilij actionibus sunt perscripta, Varro.

¶ In admissariis etiam & matrice eligendis, plerumque similiter examinari debent, ut in equo simplici ter emendo uel educando pullo: quanquam multo plus refert admissarium esse egregium, ut tota ab eo prognata soboles laudabilis habeatur. Equos ad admissuram quos uelis habere, legere oportet amplo corpore, formosos, nulla parte corporis inter se non congruente, Varro. Forma esse oportet magnitudine media, quod nec uastos nec minutos decet esse. Equas clunibus ac uentribus latis, Idem. In admissariis quatuor spectanda sunt, forma, color, meritum, pulchritudo. In forma hoc sequemur, Vastum corpus & solidum, robori conueniens altitudo, latus longissimum, maximi & rotundi clunes, pectus late patens, & corpus omne musculorum densitate nodosum, pes siccus & solidus, & cornu concauo altius calciatus. Pulchritudinis partes hæc sunt: ut sit exiguum caput & siccum, pelle prope modum solis ossibus adherente: Aures breues & argutæ, oculi magni, nares patulæ, coma & cauda profusior, ungularum solida & fixa rotunditas, Palladius: Ea quæ de coloribus mox adijcit, iam supra enumeravi. Et mox, Eadem (inquit) in equabus consideranda sunt, maxime ut sint longi & magni uentris & corporis: sed hoc in generosis seruetur armentis: Cæteræ passim toto anno inter patrua, dimissis secum maribus impleantur. Eadem ferè de pulchritudine equi Albertus scribit, & inter alia, Oculi (inquit) magni sint, & quasi ante caput siti: aures breues & acutæ (argutæ Palladius, ex quo transcripsit: quamuis & Russius acutas habet, & quasi aspideas, nescio quo sensu) & quasi antrosum porrectæ: cauda magna & longa: nares apertæ, quas cum bibit profundè in aquam mergat. Russius ad equi pulchritudinem præter cætera, maxillas graciles & siccas commendat: os magnum & laceratum, (Oppianus *σὺν ἀπειρῷ*, id est, os moderatum:) garetæ uerò acutum sed quasi tensum & rectum: dorsum curtum (breue) & quasi planum. Costas & illa ut bouina. Anchæ longas & tensas: coxas intus forisq; latas & carnosas: garetta ampla & sicca & tensa: falces curuas & amplas, ceruinis similes: crura ampla, pilosa & sicca, luncturas crurum grossas, & non carnosas, propinquas ungulis, ad similitudinem boum. Posterior pars corporis altior sit anteriore, ut in ceruo, Hæc Russius. Pulchritudo equi melius apparet in macilento corpore quàm obeso. Nam pinguitudo sæpe uitia quædam occultit, Idem.

Regibus hic mos est ubi equos mercantur, opertos. Inspiciunt, ne si facies ut sæpe decora Molli sulca pede est, emptorẽ inducat hiantẽ. Quod pulchræ clunes, breue q; caput, ardua ceruix. Horatius lib. 1. Serm. Sat. 2. Equi pulchritudo maxime excellit, si ceruicem natura erectam & sublimem gerat, & uerticem magnum, & aures minores quàm pro capitis modo, Pollux. Alia etiam nonnulla quæ ad pulchritudinem equi seorsim referri poterant, inter alias electionis notas iam recitauimus. Eligendi sunt parentes boni & pulchri, ut pulli etiam similes generentur, tum corpore, tum moribus, quod ut plurimum fit: nam ut contrarium accidat, alia quædam causa superueniat oportet, Russius. Si equus leucoma, id est albuginem uel candidantem notam in oculis ostendat, non ictu contractam, sed genitiuam (ut Ruellius reddit: Græcè legitur *ἐκ τῆς γενέσεως*, id est sponte natam, nulla scilicet externa, sed interna & latente causa:) ad seminandam prolem repudiatur: namq; editum hoc parente pecus cum ad eandem deuenit ætatem, simili modo cæcitate afficietur: Equam uero tali genitore procreatam, propter anniuersariam purgationem, id malum non manet: sed mas quem ea peperit matrix, autum referet uitium. Iam qui insiliendis equabus uel pigri uel inhabiles spectantur, uti pote cum operi cedant, sunt segregandi. Qui etiam unico teste constant, ad admissuram asciscere non oportet: cum ex maxima parte infœcundi reputentur, aut pullos suæ stirpi mutilæ similes progenerent. Quibus uarices in testiculis prominent, seminandæ soboli non habentur idonei, hos uaricosos (*καρσινώδεις*) uocant. Admissarium enim corpore esse integro & omni uacare culpa oportet, Absyrus. Sed plura de admissariis equis dicam capite tertio: hic enim ea solum proposui, quæ circa corpore eorum spectantur.

¶ De notis equi ad uenationem apti Oppiani sententiam retuli iam ante: sed Nemesiani quoque perelegantis poetæ eadem de re uersus audiamus.

Cornipedes igitur lectos det Gracia nobis, Cappadocumq; notas referat generosa propago
Aimata, & palmas nuper grex omnis auorũ. Illis ampla satis læui sunt æquora dorso,
Immodicumq; latus, paruaq; ingentibus alui, Ardua frons, auresq; agiles, capitq; decoro
Altus honos, oculiq; uago splendore micantes, Plurima se ualidos ceruix resupinat in armos.
Fumant humentes calida de nare uapores: Nec pes officium standi tener: ungula terram
Crebra ferit, uirtusq; artus animosa fatigat. Belisarius Aquiuuius in libro de uenatione Oppianũ
sectus, *σὺν ἀπειρῷ*, non os mediocre uertit, ut nos supra: sed largissimo (inquit) sint ore longoq; ne freno inobedientes esse iudicentur. Capita etiam alta idcirco esse uult, ut si quandoq; equum cespitare contigerit, subleuari facilius quo minus corruat freno possit. Alia quædam de equo uenatorio inferius hoc in capite afferam. Non illi uenator equus, non spicula curæ, Claudianus. Equi alij sunt idonei ad rem militarem, alij ad uecturam, alij ad prædam. Itaq; peritus belli alios eligit, atq; alit, ac docet: neq; eodem modo parantur ad ephippium, ut ad prædam: quod ut ad rem militarem, quod ibi ad castra habere uolunt acres, Varro.

¶ De equis insitijs & bigeneris qui debent ad iugum destinari, Absyrus capite centesimo transla-

tionis Ruellij sic scribit: Equos qui diuerso parentum seminio procreantur, à corporum notis nosse commodum est qui ad iuga capeffenda sint habiles & idonei. Tali autem habitu constare debent: pectore lato, ampla similiter ceruice, naribus apertis, prominentibus armis, cruribus (*Βραχίονα*) rectis, suffraginibus (mesocynijs) eorundem non magnis: pedibus non uacuis, sed neq; ingredientibus qui disspodantur, uentre non paruo, spina non incurua. Talibus meritis ualidos, & ad obeunda munia robustos tibi comparabis. ¶ His pauca quædam addemus de nonnullis corporis equini partibus, circa electionem obseruandis, tanquam appendicem omifforum superius. Equorum animi indices aures, sicut & leonum cauda, Plin. Et alibi, In equis (inquit) & omnium iumentorum genere indicia animi aures præferunt, fessis marcidæ, micantes pauidis, subrectæ furentibus, resolutæ ægris. Quæcunq; sic nascuntur in ueterino genere, ut notam eam habeant, quam leporinum dentem uocant, (*συνε κἀ λαγώδοντα ἢ θρώδοντα*) subrumari non oportet: sed nuper in lucem adita aut rejicere, aut ab armento segregare: scientes utiq; huiusmodi foeturas & pullationes ueluti adulterinas esse naturæ notas & portentosas: maximè autem gignuntur in hinnis & bigeneris animantibus, Absyrus. Pollux laudandum equi aspectum siue oculos his epithetis ornat, *βλέμμα γοργόν, ἱταμόν, αἰνιδές, ὑπόδωρον, ἰσοπυρόν, θρασυ, πικρόν, θυμώδον, δρυγίλον*: nam quod addit *χρημνιστόν*, ad aspectum, aut apparentē ex coniectura notā, non æque pertinet. Et mox, *καὶ ἀδμα ὁρῶς ὁμοίως θρασυτόρον, θυμώτορον, ἱταμώτορον*. ¶ Breuitas colli semper commendari solet ab equestribus, prolixitas uerò instar gruiis mirum in modum uituperatur, And. à Lacuna. Equi Argolici & Istrij, *τῷ ῥάχει ἄπομοι καὶ κῆλοι*, indiuidua & caua spina, ut Ruellius uertit, Hispani uerò *γυπόμοι*, quanquam illic spinæ uocabulum non adijciunt, Absyrus cap. 115. quod si *ἄπομοι, κῆλοι* sunt, *γυπόμοι* uidentur *κρυπτοί*, sed certi hac de re nihil habeo. Crura ualida & sicca sint, & æqualiter à genu usq; ad pedem porrecta, ita ut nulla tubercula promineant, nihil etiam ad tactum cedat, Albertus. Pes æqualis & planæ superficiei, id est non asperæ, rotundus, undiq; iteram tangens, Idem. Pedum laudatam constitutionem Pollux *ὑποδίαν* uocat. Ab eodem probatur equus *δύπας, δύπλητος, & δύπας*. ¶ Heterognathon Camerarius ex Xenophonte uertit duri & contumacis oris equum. Huiusmodi autem fiunt, ut liquet ex uerbis Xenophontis, cum maxilla altera durior uel asperior, altera mollior uel tenerior est. Præcipiatur curatori (inquit idem) ne unquam habentis attrahat equum: hoc enim heterognathos facit, (os durum, Camerarius.) Et alibi, Heterognathos equos prodit, non solū equitatio illa quam *πίδω* uocat: sed euidentius etiā mutata subito equitatio. Nam pleriq; nolunt excurrere, nisi ita flexus eueniat ut improbior maxilla domū & ad reditum conueriatur. Et rursus, Agitationem autem in primis probamus eam quæ *πίδω* appellatur, quoniam ambas buccas ad conuersionem assuefacit. Est & hoc bonum agitationē ipsam mutare, ut equi buccæ in utrisq; exæquentur. *ἑτερόγναθος, (ἄδμος τὴν σαγόνα, Pollux) ὡς ἱππῶς, ἀπείθεος: ἢ ἀπληστός, καὶ ἀμφοτέρω τῶν γνάθων ἰσώδων*, Suidas & Varinus. Hesychius *σκληρόστομος*, id est duri oris exponit: *ἀπείθεος*, id est contumax & effrenis, latius patet: Pro inexplibili, ut illi exponunt, & ambabus maxillis cibum uorante, apud authores legisse non memini. Heterognatho contrarius & laudandus est, *ἡ κεφαλὴ ἐν τῇ γνάθῳ, δίκαιος τὴν σαγόνα, ἵσος ἐκαστὸν τῶν γνάθων*, apud Pollucem. ¶ *Ἀμάνων δὲ ἱππῶς ἑ μὲν φησὶ λαβῆ* (in Xenophonte corruptè legitur *ἀπαλλάξ*) *ἀλλὰ δὲ πολλὰ τὰ σκέλη δαπνίεις καὶ δακτύλοι. πρὸς δὲ εἰ τῶν δάκτυλων ἔχει ἥν σκελὴν ὡς μεγίστην*: (hoc est quod Xenophon scribit, *μηδὲς γὰρ μὴν εἶναι τῶν ἵππων ἃν ἂν ἀμὰ πλατέα (πλατέα) τῇ γράμμῃ δακτυλίνῃς (δακτυλίνῃς) ἔχει, &c.*) *ὑπερβείναι γὰρ αὐτῷ, Σίμων λήγει, δὲ πρὸς τὰ σκέλη ῥήψαι*, Pollux.

¶ Teutones (inquit Camerarius) cum bonum & generosum equum depingunt, diuersorum animalium concinnatis uirtutibus, ut Homerus fingit de dijs Agamemnonem suum, à lupo tria, & à muliere *τελεῖ ὠντησι δόματα* seu *ἀρετὰς* allumunt. Lupi oculos, uoracitatem, ualidā uicem, Vulpis aures breues, caudam longam, gressum lenem, Mulieris pectus, superbiam, comam. Alij magis pudendo intellectu inter muliebres in equo uirtutes posuere, concensionis patientiam, itemq; alij hæc ita exposuere, generoso equo uirtutes ut attribuerent duas leporis, uelocitatē & agilitatem, Duas uulpis, bonorum oculorum & pilosæ caudæ. Lupi duas, lenitatem gressus & uoracitatem, Duas asini, coxas ualentes & firmitatem pilorum: uel ut quibusdam placet, bonas ungulas. Mulieris duas, superbiam & subiectionem, Atq; etiā alij aliter hoc modo: (declarant enim hæc etiam Teutonum maiorum nostrorum sapientiam;) De lupo (lucio potius) pisce adesse debere equo uoracitatem & exiliendi facultatem. De anguilla agilitatem, & (ut meminisse uideor) celeritatem. De serpente, oculorum aciem & gyros. De leone, amplum pectus & densam iubam. De fœmina, quæ diximus, De sele, nitorem & lenitatem gradus, Hæc omnia Camerarius. ¶ Nunc de indole etiam, ingenio & moribus & actionibus nonnullis, quæ circa equum eligendum considerantur, dicamus. In equo igitur adulto & iam uectore parando, primum ætas ignoranda non est, (de cuius dignotione capite tertio dicā:) ætate perspecta, inquit Xenophon, uidebimus & lupos quo pacto ore, & uerticale lorum quo pacto ad aures admittat. Hæc minimè erunt obscura, si coram emptore & applicatum frenum & detractum fuerit. Mox animaduertendū quo pacto suscipiat dorso conscensore: multi enim equi refutant ea, quæ laborem sibi allatura esse intelligunt. Obseruabitur & hoc, utrum cum equite non recuset ab alijs equis digredi: aut, si forte prope assint, an ad hos sese efferre soleat. Reperiuntur etiam qui de mala educatione ex equitationibus recurrunt ad domesticos secessus. (De heterognathis iam paulò ante dixi.) Neq; fugere nos par fuerit, an etiam instigatus ad celeritatem equus

equus cito sustineri, & libenter reuerti soleat. Prodest et hoc scire, utrum extimulatus etiam obtemperet equus. Nam immorigerus equus non inutilis tantummodo, sed saepenumero proditoris uicem obtinet. Hæc Xenophon. Ab ingenio equus laudabitur, inquit Pollux, si fuerit δύφορος, δύθυμος, θυμοειδής, θυγάμωμ, θυπετής, θυπετής, θυμὸς, μεγαλοπρεπής, γαῦρος, γαυρόμηνος, γαυρομήν, κυδός, κυδομήν, ἐλδύθρος, ἐλδύθροστρος, ἱππασής, ἀγλαός, φρονιματίας, ἀλαζών, δύψυχος, δυναρδός, μεγαλόφρων, μέγας, πομπικός, σεβαστός, δύτολμος, θυβαρής, πολώκης, γοργόμηνος, πρᾶτος, θυπετής, θυάγωγος, δύνιμος, χειρούθρος, πθαστός, φιλόμωμ, ἀνὰ βέλτω, δύνης, ἱππεί, φιλοάνθρωπος, φιλιππος, ἐγκαρτέρωμ, σὺν ἱππεί, καίρω, δύτρεπτος, περὶ ἀρχήν, δύτακτος, δύκλος, πεπαιδευμένος, ῥαδίως ἔξορμῶμ, δύκόλως καλίστα μὲν, μέγας ὁ γυγώμ, ἔδὲ κύντρος, κύντρος ἀπροσδεής, ἀνύπνοτος, ἀφοβός, θαρράλεος, Hucusq; Pollux. Budæus oris morigeri & ductilis equum laudat, ut Græci euagogen, &c. Quod quis actior, in bibendo profundius nares mergit, Plinius. Equus sit audax, pedibus terram fodiens & terens, hinniens, membris tremens: hoc enim fortitudinis est indicium: ex quiete summa facile concitetur, facile etiam ex maxima concitatione sistatur & quiescat, (idem in Hippiatricis Græcis alicubi legimus, & paulo ante ex Polluce diximus) Albertus. Equus Platoni in Phædro laudatus πῆνός τ' ὁρᾷς μετὰ σφροσύνης τε καὶ ἀνδρείας καὶ ἀλκην καὶ δύναμιν, ἀπληκτός, κελεύσματος μόνον καὶ λόγῳ ἡνιοχῆται. At improbatu eidem, εἰκὴ συμπεφορημένος, ὕβρις καὶ ἀλαζονείας ἔταρτος, ποδὶ ὧτα λάσπη, κωφός (aliàs ὑπόκωφός) μέγας μόνον μετὰ κύντρον ὑποίει. Huius loci paralipomena quædam, ut uitia & uirtutes nonnullas equorum, octauii capitis parte secunda requirere. Præstantissimus quidem fuerit equus, in quo & animi & corporis formæq; dotes coniunguntur: quod si non contingat, formæ potius quam animi uitij ignoscemus. Strigosum pecus equumq; dicimus, qui sit male habitus & gracilis: hoc est Græcè σφικώδης & λεγρός, Aristoteli, Theophrasto, Pausanîe, Hermolaus. Mihi quidem non nihil interesse uidetur. λεγρόν enim proprie dicitur animal quod circa λεγόνας, id est ilia & partem qua cingimur, gracilius est, quæ habitum in adolescentibus & puellis præcipuè laudare solent: & quoniam ἰσφές, id est uestis, qua thorax cum uentre in seriore conseritur, gracili filo coherent, idem ἰσφικόδες appellatur: at strigosus habitus totius corporis est, pleno & nitido carnosiorq; cōtrarius, λεπτός, ἰχνός, λεπτότερος, siccus & ueluti strigis (seu strigis) quibusdam asperior, squalidus aspectu, & semper uitiosus. λεγρόν uerò in nonnullis corporis partibus commendamus, ut in equi ceruice qua capite iungitur apud Xenophontem. Equum strigosum & male habitum, sed equitem eius uberrimum & habitissimum uiderunt, Gellius. Grammatici quædam strigosum interpretantur exhaustum & macilentum, quasi stringosum: & iumenta stringosa, quod corpora eorum restricta sint fame aut alia uitij causa. Equus dysgargalis Xenophonti, qui est δυσσύντακτος ac difficilis, qui ne tactum quidem aut titillationem pati queat, γαργαλισμὸν Græci dicunt, Cælius. ¶ Vitia ingenij, morum & actionum equi (pedum etiam nonnulla) apud Pollucem leguntur ista: Βραδύς, νωθός, ἀμβλύς, ἀργός, βλαβὴς, ἀπλὸς, ἄπρος, κακός, κακός, μελητής, δειλός, ἀτολμος, κατὰ δέξ, ὀππότης, δυσσύντακτος, ἐπίφοβος, ἔσπερος, ἀνὰ πτόας, μαλακός, τὸν ὀπλὸν, σκληρόσμομος, βαρὺς, τὸν κεφαλὴν, κατὰ νύκτωρ, εἰς ὄντας τέλῳ, κυφαργότρος, δυσσάργατος, ἀπειθής, δυσλῶις, δυσάγωγος, ἀνάγωγος, ἄστυμος, μισσητός, μισάνθρωπος, δάκνων, λακίς, λακίς, ἀσάματος, φαύλως ἡγμένος, ἀπερόντος, ἀπαίδουτος, ἀπικτός, θυγιάδης, δύσφορος, ἀκάθεκτος, τὸν γνάθον ἀνὸ λας, ἀναχαιτίζων, ἀρσειόμηνος, ἐφύβειζων, ὃς πολλὰ κινεῖ, ἔκλυσε τὸν ἱππεία, ὃ δὲ πρὸς ἱππὸν, τὸν χαλινόν, ὑποδρόσος, ὃς δὲ ὀφθαλμὸς, ἀπὸ δὲ ὀφθαλμοῦ Σίμωνος τὸ ὄνομα, & τὰ ὅμοια, Hæcenus Pollux.

¶ Probantur ad equitationem qui genibus lentis (ύγροῖς) & facile flexibilibus constant: quippe minus ἢ ceteris deerrant (ἀπαισέτῳ, minus offendunt aut cespitant) nec sessori periculum afferunt, minusq; fatigati in obeundis operibus elassescunt, quam qui duris genibus non secus atq; si uallis & palis niterentur. Qui magnis ilibus turgent, ἢ imbecilliores uiribus & deformiores intelliguntur. Omnibus præstantiores habentur, qui originem armorum (συνωμίαν) sublimiorem prætendunt: non enim modo sessoribus tuti, sed firmioribus armis stabiliti putantur. Suspicious & meticulosos supra modum, optimum est non possidere: cum nos nō fugiat plerumq; sarcinas & onera quæ subuectant, perniciosè deturbare: quod minori uitio uerteretur, nisi uectorem excutiētes male sapius afficerent. Sed equinum genus prospiciam præ se fert suspicionem, sic ut insidens tutò hæreat: asininum uerò pecus & bigenerum rerum conspectu consternabile, nouitatisq; uerens, in discrimen adfert, Absyrus capite 112. ¶ Laur. Ruffius capite septimo aphorismos aliquot ad electionem equorum utilissimos quanquam parum Latîno sermone his ferè uerbis præscripsit: Equus maxillis crassis & collo breui, non satis commodè frenari potest: Equus frigiditate & inflatione capitis laborans, oculis tumidis, & capite graui deorsum nutans, auriculis circa partes extremas pendentibus & frigidis, uix unquā poterit curari. Equus auriculis pendentibus & magnis, oculis concauis, lentus, remissus & mollis est. Equus garetis amplis & extensis, fassis (falcibus) curuis, ita ut garetta in gressu introrsum spectent, ut plurimum celer & agilis est. Equus garetis curuis, & falcibus extensis, & hanchis curuis, secundum naturam ingredi solet. Equus cum per caudam trahitur, quo firmius pressiusq; eam ad se trahit, tanto præstantior, & ad bellicum usum per caudam laudatior: ut ille etiam, cui pellis inter aures ubi iuba desinit, craneo tenacius hæret. Equus habens iuncturas crurum iuxta pedes natura crassas, & pastoralia breuia bouum instar, natura fortis existimatur. Equus costis grossis tanquam bubulis, uentre amplo & deorsum pendente, laboriosus & patiens iudicatur. Qui ungulas omnes albas habet, uix aut nunquam fortes habebit. Equus si super omnes pedes in principio, præcipue an-

teriores, diu & æqualiter coniunctos insistat, ita ut unum pedem ante alterum non extendat, aut eleuet, aut uno quàm altero leuius ac debilius terræ innitatur, membra inferiora se habere sana & firma declarat. Equus naribus magnis & inflatis, oculis grossis, non concavis, natura ut plurimum audax est. Equus ore magno, scisso seu ualde diducto, maxillis gracilibus & macris, collo longo & gracili uersus caput, facilem freno se præbet. Equus truncum caudæ strictum ad se tenens, & fortiter iuxta costas strictum, magna ex parte fortis & patiens est, sed non celer. Equus habens crura & iuncturas crurium satis pilosas, pilos longos, easdem partes ad laborem ualidas habet, sed idem plerumque celer non est. Equus culmine longo & amplo præditus, hanchis longis & extensis, altior posterioribus quàm anterioribus, uelox in cursu esse solet. (Quæ de claudicatione sequuntur capite tertio inter morbos pedum addentur.) Equus cui interiora corporis male habent, auriculis & naribus ut plurimum frigidis, & oculis concavis, pro semiuiuo habetur. Anthrace laborans si flatus narium emittat frigidus, & oculi lachrymentur assidue, morti uicinus iudicatur. Equus afflictus enorra uel uerme uolatico in capite, & continue naribus humorem reddens aquæ pinguis & frigida instar, uix euadet. Equus patiens morbum arragiat, & foriolus, id est liquidum subinde stercus emittens, ita ut uenter eius prorsus inaniatur, in infusionem cadet, & ut plurimum breui morietur. Equus habens uiuulas si subito in sudorem toto corpore resoluatur, & membris omnibus contremiscat, & animo subinde deficiat, non uidetur posse euadere. Si nares equi aliquantisper comprimantur, & mox redditus ex eis spiritus fenum aut stramen iuxta positum fortiter proiciat, à stranguria (stranguillione) & enorra liberum habet caput. Equus habens pares balsas (falces, forte) natura, & non impares, non facile bene habitus euadet.

¶ Pullus qui ad bellum instituitur quomodo exerceri debeat, præscribit Absyrtus capite 13. translationis Ruellij. Bucephalus Alexandri Magni equus bellator optimus qualisnam fuerit, dicemus infra capitis octauæ parte ultima. De equorum ad militiam delectu scribit Valturius 6. 9. Xenophontis, Pollucis & Oppiani sententias de eligendo militari equo in præcedentibus iam retuli. Alia quædam de equo bellatore inferius adferam.

¶ Equus qui ad ostentationem & formæ merito alitur, ab alta & erecta ceruice commendatur: nam equus cum scemina quam desiderat uisendum se præbet, πρὸς θήλειαν καλῶς πρὸς ὄψιν, ceruicæ erecta superbit, & cursu fertur procace. In primis uero elegans fuerit, si ceruicem natura tollat & extendat: uertice magno, auribus quàm pro capitis modo minoribus, Pollux ex Xenophonte, Cætera quæ ad pulchritudinem equi faciunt, cum alijs superius explicauimus.

De regionibus quæ insignes equos producant.

De stirpe magni interest qua sint, quod genera sint multa: itaque ad hoc nobiles à regionibus dicuntur, Varro. In permutandis equis uel detrahendis (lego distrahendis, id est uendendis) maximam fraudem patriæ solet afferre mendacium, Volentes enim charius uendere, generosissimos fingunt. Quæ res compulit nos, qui per tam diuersas & longinquas peregrinationes equorum genera uniuersa cognoscimus, & in nostris stabulis sæpe nutriuimus, uniuscuiusque nationis explicare signa uel merita, Vegetius. Equorum tot sunt genera, quot hominum nationes discretæ: ego (inquit Oppianus) præstantissima tantum dicam, ὅσοι δ' ἰν' ἡπείρῳσι ἀνθρώπων ὁμοίους. Sæpius quidem similes foetus parenti ædere consueuerunt equæ, multum etiam cœli habitus & regio refert, ut de patria inquisitio non inutilis sit æstimanda.

¶ Acarnanum & Aetolorum solitudo, pascendis equis est accommoda non minus quàm Thessalia, Strabo. Achiui, Ἀχαιοί, Armenij, & Tyrrheni, ad bellum apti sunt, Oppianus. Vide Epei. De Græcis inferius dicam. Aegyptij, Nec sauos miratur equos terrena Syene, Gratius. Alexandria equorum studijs & equestribus certaminibus, olim maximè dedita fuit, ut scribit Apollonius libro 5. Aethiopia pennatos, ut fertur, equos generat, & cornibus armatos. Aetnæi, uide Siculi. Aetoli, uide Acarnanes. Afri, uide Libyci. Algoici, uide Heluetij. Apulos Varro laudat. Eosdè & Romanos Volaterranus bellis aptissimos scribit. In Arcadia fertilia pecori fuere pascua, præsertim equis atque asinis admissarijs ad mulos procreandis: Equorum sanè genus excellit Arcadicum, Strabo. Idem alibi Thessalicos Arcadicis præfert. Idem mox Argolicos celebrat. Argolici probis sunt pedibus & capite, clunibus non item: indiuidua spina, grandis, sed curta, ut Ruellius uertit, (πρὸς γὰρ αἰσχροῦ, καὶ ὀπίσθου, θυμῶν, βραχέως, Posteriora duo ad totum equi corpus retulerim,) Absyrtus. Armenij ad bellum apti, Oppianus. Armenij & Cappadoces à Parthis genus ducunt, capite tantum grauiores. Vide infra in Nisæis. De Asture uel Asturcone equo dicam inferius in tractatione de differentiâ equorum ab incessu.

¶ Barbari, uide Libyci. Vegetius post Hunuscos, Toringos & Burgundiones celebrat, iniuriæ tolerantēs. Britannia mannos equos & tolutares hodie mittit, Volaterranus.

¶ De equis à Calpe monte celebratis, uide in Hispaniis. Cappadoces & Armenij à Parthis genus ducunt, sed capite grauiores sunt, Absyrtus. Cappadocum gloriosa nobilitas, Vegetius. Cappadocia ante alias terras alitrix equorum, & prouentui equino accommodatissima est, Solinus. Cappadocumque notas referat generosa propago Armata, & palmas nuper grex omnis auorum, Nemesianus. Cum Cappadoces Persis quotannis pendant, præter argentum mille & quingentos equos, & c. duplum ferè horum Medi pendebant, Strabo, Oppianus Cappadoces inclytos & celeres cognominat.

minat. Hi dum aetate minores sunt (inquit) pullinis adhuc dentibus & lacteo corpore, imbecilles habentur; sunt autem eo uelociores, quo maiores natu fuerint. Animosi audacesque sunt, bellis pariter & uenationibus idonei, cum nec arma metuant, nec cominus cum feris congregi. Plura uide infra in Siculis. Mazaca (neutrum plurale) est ciuitas Cappadociae sub monte Argæo, quæ nunc Cæsa, reā dicitur, ut Eusebius in Chronicis meminit; hinc gentilia Mazacenus, *Μαζακηνός* Stephano, Turba Mazacum, Suetonius in Nerone. Non solum autem regio, sed & urbs ipsa quondam Cappadocia dicebatur. Ab hac urbe Mazaces equos dictos conficio, qui apud Oppianum *Μαζακας* nominantur, peritota in penultima, ego per *α* malim ex alpha mutato, De his simul & Mauris Nemesiani ueris attexam:

Sit tibi præterea sonipes, Maurusia tellus Quem mittit, modò sit gentili sanguine firmus:
Quemque coloratus Mazax deferta per arua Pauit, & assiduos docuit tolerare labores.
Ne pigeat quod turpe caput, deformis & alius Est ollis, quodque infrenes, quod liber uterque,
Quodque iubis pronos ceruix diuerberet armos. Nam flecti facilis, lasciuæque colla secutus
Paret in obsequium lente moderamine uirgæ. Verbera sunt præcepta fuge, sunt uerbera freni,
Quin & promissi spatiosa per æquora campi, Cursibus acquirunt commoto sanguine uires,
Paulatimque audidos comites post terga relinquit. Haud secus effusis Nerei per cæcula uentis,
Cum se Threicius Boreas superextulit antro, &c. Horum tarda uenit longi fiducia cursus:
His etiam emerito uigor est iuuenilis in æuo. Nam quæcumque suis uirtus bene floruit annis,
Non prius est animo quam corpore passa ruina. Nomades etiam in Libya Mazyes dicuntur:
Etforte Nemesianus Libycos quosdam equos Mazacum nomine intellexit, cum & Maurusque eos
conferat, & Mazacem coloratum appellet, quod Cappadoci non conuenit: & uerbere uirge frænâ
loco regi scribat, quod apud authores de Massylis in Libya equis legimus, ut infra dicitur in Libyâ
mentionem. Verum celeritas & uigor in senecta Cappadocibus conueniunt, ut ex Oppiano relatum
est. Rursus si Mazaces idem Cappadoces sunt, quid est quod utrosque seorsim nominat Oppianus?
nisi forte omnis Mazax Cappadox est, non contra. Celtiberi, uide in Hispanis. Chalambrii equi
à loco Libyæ sic appellantur, Hesychius & Varinus. Chaonij, uide Epirotæ. Colophonij & Ma-
gnetes in equis alendis plurimum operæ impenderunt: habitant enim Colophonij in planicie, ut apud
Græcum quendam authorem legi, Strabo lib. 14. scribit Colophonios olim cum naualibus co-
pijs abundasse, tum equestribus usque adeo præcelluisse, ut ubicunque gentium bellum gereretur quod
confici non posset, Colophoniorum equitum auxilio profigeretur: atque in uulgo natum prouerbi-
um, Colophonem addidit, Erasmus. Cretenses equos, *Κρητεις*, Oppianus laudat: Et alibi, *ἱπποι τυρολυσι*
δὲ καὶ ἀπὸ τῆς Κρήνης φύλα, Cyrenaici magnitudine pollent, ilibus substrictis & paruis, ideo ad curule
certamen idonei (*ἄριστοι*,) pedum bonitate præstantes, inter equitandum longiore animæ du-
ctu, Absyrtus.

¶ Dalmatas uide mox in Epirotis ex Vegetio.

¶ Epei equi, *Ἐπειοί*, Oppiano memorantur. Sunt autem Epei Achaia populis: & Achaici etiam equi
ab eodem celebrantur. Epidaurium genus equorum excellit, Strabo. Idem alibi Thessalicos Epi-
daurijs præfert. Epirotici, mordaces & peruersi, Absyrtus. Epirotas, Samaricos ac Dalmatas licet
contumaces ad frena ac uiles, armis ac bellis asseuerant cruribus, Vegetius; (legerim, licet contuma-
ces ad frena, ac uiles armis, at bellis, &c.) Et mox, Epirotas ac Siculos non despexeris, si mores ac
(abundare uidetur hæc copula) pulchritudo non deferat. Quamuis saepe fuga uersos ille egerit ho-
stes, Et patria Epirum referat, Vergilius. Est & Chaonia pars Epiri alpestris, licet quandoque sumas-
tur pro tota Epiro: Commendabantur autem etiam Chaonij equi, ut Gratius meminit de Siculis equis
scribens his uerbis: Queis Chaonias cõtendere contra Ausit, uix merita quas signat Achaia palmas:
(malim, Chaonios & quos, genere masculino.) Erembi, *Ἐρεμβοί*, Oppianus. Sunt autem hoc nomine
Arabia populis, quos & Ichthyophagos & Troglodytas aliqui uocant.

¶ Frigifcos non minus uelocitate quam cõtinatione cursus inuictos, Vegetius tertio loco com-
mendat, post Hunufcos scilicet & Burgundiones. Vide ne Frisilci dicendi sint à Frisijis, quorum equi
commendantur, ut ab Hunis Hunufci.

¶ Gallici, uide Menapij. Ego faxim muli pretio qui superant equos, Sint uiliotes Gallicis can-
terijs, Plautus. Illi gaudeant Gallicis canterijs, nos solutus uinculis asellus Zacharia delectet, Hie-
ronymus. L. Apuleius iumenta Gallicana commendauit quibus, inquit, generosa soboles perhibet
generosam dignitatem. *Γέλαντοι*, genus equorum ignobilium & ad bellum non idoneorum, Hesy-
chius & Varinus. Hoc nomen an à regione aliqua factum sit, & quanam illa, certi nihil habeo. Ge-
las quidem Siciliae fluuius est, & equi Siculi in magna estimatione sunt. Videtur autem Gelas
casu recto dicendus Siciliae fluuius: urbs autem Gela, *Γέλα*, Strabo. Immanis quoque Gela (in ge-
nitiuo nimirum) fluuij cognomine dicta, Verg. Sunt & Geloni Scythia populis, qui in equis fugien-
do pugnabant, de quibus Lucanus, Massagetes quo fugit equo, fortesque Geloni. Et Vergilius, Bis-
salte quo more solent, acerque Gelonus. Cum fugit in Rhodopen, aut in deserta Getarum. Et lae-
concretum cum sanguine potat equino. Fugaces autem equi bellis minimè idonei sunt. Germania
grauiores & succursarios habet, qui subsulsum moleste ingredituntur. Getici equi celerrimè ferun-
tur, Aelian. Græcanici, *Γαλακτοί*, pedibus bonis sulti sunt, uasto corpore, capite uenusto: ardua anti-

ea parte statura (ὄρθριον τὸ πρὸ τοῦ σώματος) concinnoq; hac tenus corpore: sed clunium cōpago incommoda, nec respondente; pernices & animosi. Verum in tota Græcia Thessalici præferuntur, Absyr. Cornipedes igitur lectos det Græcia nobis, Nemesianus. De Achæis superius dixi.

¶ Heluenij bellis idonei sunt, & præcipue Algoici, qui durare diutissime putantur, Camerarius. Hispani magno sunt corporis habitu, concinno & erecto, eleganti capite, compage corporis luculenter diuidua, (ὅππῃσιν simpliciter:) sed astrictis clunibus, (ἐκ θυγῶν:) stineribus obeundis pares & robusti, corpore nec gracili, nec ad maciem opportuno: ceterum ad cursuram inhables (ἀδύνατοι, forte ἀδύνατοι, ut ex sequentibus authorum uerbis apparebit) in equitatione calcaribus non incitantur (ὅππῃσιν ἱπποστροφία, lego ἱπποστροφία ut Ruellius etiam, ἐκ θυγῶν:) Quin & ab ortu ad integram usq; ætatem morati & obsequentes, (ἀνέκτες,) deinde improbi & mordaces euadunt, Absyrus. Cappadocum gloriosa nobilitas: Hispanorum par uel proxima in circo creditur palma. Nec inferiores propè Sicilia exhibet circo: quauis Africa Hispani sanguinis uelocissimos præstare consuevit ad usum sellæ, Veget. Parthis (inquit Oppianus) præstantiores sunt Iberi: celeritate enim tantum præstant inter equos, quantum aquila aut circo accipiter in aere, & in mari delphinus: sed exigui sunt, & uiribus paruis & animo imbelli, (ἀνέκτες, οὐδὲν οὐδὲν, καὶ ἀνέκτες οὐδὲν) (Absyrus tamen, si recte legitur, magno corporis habitu esse scribit:) & cursus celeritatem pauca emensi stadia amittunt: corpore uenusto, sed ungulam habent parum solidam, πηλοτρόφον, θυγῶν πηλοτρόφον. Hispani celeritatis & agilitatis opinione à magnatibus expetunt, Camerar. Ex Hispania leuitate elegantiaq; conspicui sunt, Volater. Equi maiores corpore à tertio climate usq; ad finem sexti procreantur, & præcipue in Hispania: Fortiores autem & satis magnos etiam in septimo climate procreari uidimus, & eosdē patientiores laboris quam qui à tertio climate uel quarto habentur, Albert. Celtiberorum equi subalbi (ὑπολατοὶ) sunt: quod si in exteriorem traducantur Hispaniam, colorem permutant: sunt autem Parthi corum similes: nam & agilitate & currendi dexteritate reliquos anteeunt, πηλὸς καὶ ἀδύνατος, Strabo lib. 3. Videbis altam Liciane Bilbilim Equis & armis nobilem, Martialis. Est autem Bilbilis Celtiberiæ ciuitas. De Callæis & Asturconibus uel Asturibus dictis, item à Calpe monte celebratis, omnibus Hispanis, paulo post dicam in differentiis equorum secundum gradum. Hunuscorum longè primo (prima) docetur utilitas patientiæ laboris, frigoris, famis, Veget. Et paulò mox, Hunuscorum grande & aduncum caput, exstantes oculi, angustæ nares, latæ maxillæ, robusta ceruix & rigida, iuba ultra genua pendentes, maiores costæ, incurua spina, cauda syluosa, ualidissimæ tibie, parue bases, plenæ ac diffusæ ungulæ, illa cauata, totumq; corpus angulosum, nulla in clunibus aruina, nulli in musculis tori, in longitudine magis quam in altitudine statura, propensior uenter exhaustus, ossa grandia, macies grata, & quibus pulchritudinem præstet ipsa deformitas, animus moderatus & prudens & uulnerum patiens, Hæc Vegetius. Hunuscos equidem (alias Hunuscos per n. duplex, alibi etiam Hunnicos uocat) eosdem olim Hunnos, & hodie Vngaros dictos puto. Hunnorū examina pernicipibus equis huc illuc uolitantia, cædis pariter ac terroris cuncta compleuerunt, Hieronymus ad Oceanum. Equi mordaces & calcitriones, ut Pannonici plerique (Pannoniam hodie Vngariam uocant) de quibus & prouerbium malignitatis ortum, non ferè nisi irritati, aut opinione aut metu offensæ ferociunt, Camerar. Pannonij ad bellum idonei sunt, Idem.

¶ Iberi, uide in Hispanis. Indicum equum exultantem, & immoderatus excurrentem continere & coercere, habenas adducere, uel remittere non est cuiusuis, sed hominum qui à primis temporibus ætatis ad rerum equestrium scientiam instituti sunt: hi freno ipsos sustinere assueuerunt, simul & refractarium lupatis refringere, quos quidem equinæ tractationis bene periti, ex indomita effrenatione in exiguum gyrum compellunt: Veruntamen ad hunc gyrum agendum, atq; ad conficiendum orbem manuum robore opus est, & summa rei equestris scientia. Qui huius disciplinæ sunt experientissimi, & callidissimi agitantes, currum uersare in orbem plane norunt: cuius certamen non est contemnendum, præsertim cum duos milites pugnantes ferre queat, Aelian. Apud Indos Phyllos (nam sunt etiam alteri Africi) arietibus non maiores equi gignuntur, Idem. Terram Indiam equos uno cornu præditos procreare ferunt, quorum è cornibus pocula conficiuntur, in quæ uenum mortiferum coniectum, si quis biberit, nihil graue, quod cornu repellat malum ipsum, peripetietur, Aelian. De hoc uide plura in Monocerotis historia: Ipse quidem Aelianus alibi, & secutus eum Philes, idem scribunt de poculo ex asini Indici monocerotis cornu facto. Iones, Oppian. Istij pedibus ualent, (ὅππῃσιν) perquam proceri (ὅππῃσιν) indiuidua spina (ἄπῃσιν τῇ γάλα) cauata, sed cursu pernicipi, Absyrus.

¶ Libyes, Oppianus. Mauri (inquit) præstantissimi sunt tum in longis cursibus, tum duris laboribus ferendis. His proximi Libyes durabili celeritate. Forma similis utriusq;: nisi quod robusti Libyes maiores sunt, corpore oblongo, costis & lateribus crassioribus, & ampliore ad rectum impetum petiore. Solis æstus & sitim meridianam facile tolerant. Σπαθίλων κίχνη, costas & pectus (quasi costale uel è costis contextum) interpretor: nam σπαθίλων costarum ossa uocari inuenio. Vocantur etiam σπαθίλων ligna & ferramenta oblonga, ansa angustiore, reliqua parte latiuscula ad feriendum, radendum, & eximendum aliquid apta. Hinc & spatha Apuleio & Vegetio, longior ac latior ensis, quod nomen sermo Italicus adhuc retinet. Vulgus spathulas uocat, specilla latiuscula, quorum usus est frequens pharmacopolis & unguentariis: Spathula lignæ mentio est apud Celsum lib. 8. Greci etiam spathen nuncupant

nuncupant instrumentum textorium, cuius pulsu tela arctatur densaturq̃, Latine forsan pectinē dixeris à figura, *Κρηνας* Grammatici *σῆβη*, & *νωπίας πλοῦρας* interpretantur. Africa Hispani sanguinise, quos uelocissimos præstare consuevit ad usum sellæ, Vegetius. Numidis (inquit Lilius lib. 23.) desultorum in modum binos trahentibus equos inter acerrimam sæpe pugnam in recētem equum ex fesso armatis transultare mos erat, tanta uelocitas ipsis, tamq̃ docile equorum genus est. Ex Tunī Africæ ac Massylia Numidiaq̃ cursu præstantes etiamnum habentur equi, quos uulgo Barbaros uocant. Massyli Libyæ populi equos habent optimos, quos uirga non freno gubernant: unde & Vergilius lib. 4. Aeneidos, infrenes uocat Numidas. Silius quoq̃ ait, Hic passim exultant Numidæ gens inscia freni, Quis inter geminas per ludum nobilis aures Quadrupedem flectit non cedens uirga lupatis. Item Martialis lib. 9. Et Massyleum uirga gubernat equum. Idem Nemesianus de ijs scribit quos Mazaces uocat, ut supra statim post Cappadoces indicaui. Vide mox etiam in Mauris. Dorca des Libyæ quanquam uelocitate sunt mirabili, tamē inferiores sunt currendo equis Libycis, Aelian. Tibiæ cantu usq̃ eò capiuntur Libycæ equæ, ut huius blandimentis ad homines mansuescant, & insultare desinant: quocunq̃ eas cantuncularum blanditiæ inuitauerint, eò pastorem consequuntur: cum ille insistit, hæc etiam à progrediendo se sustinent, ac si cantum contentiorem ad tibiā canat, ex eo tanta uoluptate afficiuntur, ut lachrymas tenere non possint. Harum pastores ex rhododaphne arbore pastoritiā fistulam excauant, cuius sonoro inflatu armentum antegredientes demulcent, Aelian. Pingit equos Pisis Numidæ soluer. * Audax & patiens operum genus, ille uigebit Centum actus spacijs, atq̃ eluctabitur iram. * Nec magni cultus sterilis quodcunq̃ remisit Terra sui, tenuesq̃ sitis producere riuū, Gratius: Et quamuis locus non est integer, omnia tamen de Numidicis & Libycis equis dici constat cum ex Oppiani uerbis superius recitatis, tum ex ijs quæ Aelianus scribit: De Libycis equis (inquit) hæc ex hominibus eiusdem gentis audiui: equorum uelocissimos esse, nullo laboris sensu affici, ex habitus gracilitate & tenuitate macilentos esse, totosq̃ ex sese aptos existere ad fortissime sustinendam dominorum negligentiam: pabulum enim dominos eis nec largiri, nec eos cum laborauerint strigile perfricare, nec eis cubilia substernere, nec ungulas expurgare, sed simulatq̃ iter institutum confecerunt ex equis desilientes, hos ad pastiones dimittere, atq̃ ita homines Libyicos grandi macie cōfectos, & squalore sordidos huiuscemodi equis uehi, Hæc Aelian. Afrorum qui inter Getuliam & nostrā habitant, equi & boues *μακροχειλότροποι* sunt quā nostrī, id est longioribus labris, (interpres ungulis uertit.) Eorum reges plurimum equorum gregibus student, ut ad centēna pullorum millia quotannis recenseantur, Strabo. Sunt & Chalambrī Libyci iam prius dicti, & inferius dicendi Nasamōnes.

¶ Massyli equi, proximè cum Libycis memorati sunt. Magnetes populi equis alendis celebres fuere, & equestris pugne periti, unde Lucanus lib. 6. Et Magnetes equis, Minye gens cognita remis. Est autem Magnesia Macedoniæ regio Thessaliæ annexa: item urbs & regio Asiæ ad Mæandrum. Magnetes equos Oppianus etiam commendat. Mauri pugnant frequentius ab equo hastati (*ἐκὶ ἵππων*) equis nudis utentes, & iunceis frenis, (*χοινοχειλίνους χαλκῶν τοις ἵπποις καὶ γυμνοῖς*). Ac ferè & ij & sequentes Massæyli & alij Libyes magna ex parte eodem modo instructi sunt, & in cæteris persimiles, paruis equis utentes, celeribus tamen & obtemperantibus, adeò ut sola uirgula gubernentur. Equi collaria (*ποδιτραχήλια*) ex ligno habent aut pilo confecta, è quibus habena dependet. Oppiani uerba de equis Mauris (& Nemesiani de Maurusijs, idem est autem Maurus & Maurusius Strabonetestes) supra inter Libyes, quibus eos forma similes facit, recensui. Vocat autem *ἀεολα φύλα μαύρων*, hoc est agilia & uelocia Maurorum genera, ut ego quidem interpretor, non uaria. Et paulò post, *μαύρων ὠκύτροποι Σικελῶν δ' ἐπεδυμὸν καὶ χαροποὶ τελέθουσι, ὧς ἔφαρον ἀεγλήνους, καὶ μῶνοι μίμνουσι μέγα βόηματα λέοντες*. Videtur autem uersus unus post primum deesse, ut sensus hic sit: Mauris celeriores sunt Siculi, Siculis autem animo (Mauri præstantiores sunt, aut simile quid) qui & fuluo colore & ualde splendidi uisuntur, & soli magnum leonis rugitum expectant. Mox etiam cum ad alias feras in uenatione alio colore commendet equos, ad leones præcipue charopos, id est fuluos laudat. Abundant autem in Mauritania leones. Mazaces, uide supra statim post Cappadoces. Medi eximia sunt magnitudine, Absyrt. Medos homines habitu corporis opimo, & luxu similiter atq̃ illorum equos diffuentes adeò nitescere audio, ut pariter cum dominis equos, & magnitudine corporis & pulchritudine, atq̃ adeò lauto extra corpus cultu delectari, & magnitudinem & pulchritudinem suam sentire uideantur, Aelian. Medi Persis quotannis equos ter mille pendebant, Strabo. Nisæos etiam Herodotus Medicos uocat, ut infra dicitur. Menapij (uulgo Geldrici) nostratium soli, qui Cæsari opinor Gallici sunt, & Rugi, ut bellatores ferè in pretio sunt, Camerarius. Rugos inuenio incoluisse regionem quæ adhuc Rugenland appelletur, & meminisse ipsorum Paulum Diaconum libro 1. de rebus Langobardorum. Sunt qui eos in Mechelburgenses abijisse dicant. Hi uerissimis Germanis orti (inquit Althamerus) lingua ac uirtute Germanis intercensentur. Murcibij uix ora tenacia ferro Concedunt, Gratius. Mycenæ tanquam generosorum equorum patriam Vergilius prædicat. Gratius equum uenationi aptum describens his uersibus utitur: Consule, Penei qualis perfunditur amne Thessalus, aut patriæ quem conspexere Mycenæ Glaucū, nempe ingens, nempe ardua fundet in auras Crura, quis Eleas potior lustrauit arenas? Ne tamen hoc attingat opus, iactantior illi Virtus, quā syluas, durumq̃ laceffere Martem, Mysi ut bellatores in pretio fuere, Camerarius.

¶ Nasamones apud Gratum nominantur, sed locus non est integer, his uerbis: Murcibij uix ora tenacia ferro Concedunt, aut (forte at) tora leui Nasamon*. Sunt autem Nasamones populi Libyæ nauium Syrtibus inuolutarum spoliatores. Pulcherrimus omnium equus Nisæus est, eo reges uenturunt; eleganti forma, gressu molli, & freno facilis: capite paruo, iuba multa & longa, comis utrinque demissis subflauis, *μελκχύσις*, Oppianus: qui *νισαίων* scribit, per iōta & sigma duplex: Hierocles in proœmio Hippiatricorum *νισαίων* (cum ypsilo & sigma simplici) à Persarum regibus in pretio haberi. Regio sub Caspijs portis in humili & cōcauo solo, & Armenia, eximie pascendis equis apta est, unde pratum quoddam Hippobotum uocatur, per quod iter faciunt qui ex Persia & Babylone in Caspias portas proficiscuntur, in eo pasci dicunt equarum (*ἵππων θηλειῶν*) quinquaginta millia, quæ armenta regia sunt. Nisæos (cum iōta & sigma simplici, ut Eustathius etiam scribit) equos, quibus reges utebantur, optimos ac maximos, alij hinc genus habere dicunt: alij ex Armenia, habent autem propriam quandam formam, quemadmodum Parthici nunc dicti præ Græcis & alijs qui apud nos sunt. Et herbam quæ præcipue equos nutrit, eò quod ibi abundet, proprie Medicam uocamus, Strabo. Nisæus campus, *νισαίων πεδίον*, ille celebris alicubi iuxta Medicam regionem fuit, magnos equos Nisæos appellatos producens, Eustathius in Dionysium. In India animantes multo sunt grandiores quàm cæteris in locis, præterquam equi: nam Indici equi uincuntur à Medicis qui Nisæi uocantur, Herodotus lib. 3. Et libro septimo in descriptione exercitus Persarum, Post hastatos (inquit) incedebant equi decem quàm pulcherrime ornati, qui Nisæi dicuntur, ideo sic dicti, quod est ingens Medicæ regionis campus nomine Nisæus, qui grandes fert equos. Hos sequebatur louis currus quem octo equi albi trahebant. Post quem ipse Xerxes uehebatur curru equorum Nisæorum. Quantum equo Nisæo maior est Libycus elephas, tanto Libycis elephantis maiores sunt Indici, Philostratus. Idem libro primo, Rex autem candidum equum immolaturus erat *τῷ σφιδρᾷ νισαίων*, id est ex Nisæis de meliore nota, ut quidam exponit. Nisæi equi dicti sunt à Nisæa (nimirum regione) siue Armeniæ siue Mediæ. Sunt qui Nisæum locum Persidis faciant, ubi Nisæi equi celerrimi nascantur. Alii qui Nisæum flauum (*ξανθόν*) interpretantur: eò quod Nisæa equos omnes huius coloris habeat, Varin. Inter Susianam & Bactrianā locus est *κατασίγνα* (*κατὰ σὺ γῶνα*, Hesychius & Varinus) qui lingua Græca *νῖος* (*νῖος*, Hesychius & Varin.) uocatur, in quo equi eximij procreantur, Suidas in *ἵππων νισαίων*: Hesychius & Varinus in *νισαίας ἵππους*. Sunt qui à mari rubro haberi existiment, & omnes colore flauos esse. Herodotus Nisæum Mediæ locum facit. Orpheus in Dictye Nisam locum in mari rubro situm esse scribit, Suidas. Stephanus etiā *νισαίων πεδίον* apud Medos esse meminit, à quo equi Nisæi dicantur. Cælius Rhodiginus reprehendit quendam qui pro equis Nisæis insulares uerteret. Auctor Plutarchus est Pyrrho speciem oblatam, uelut Nisæo equo inscens, ducem se illi præstaret Alexander Magnus: id quod nō percipiens interpret trāsiliuit. Sed et in Græcos codices irrepsit mendum: nam *νισαίων ἵππων* legitur. Meminit & loci & equorum Arrianus quoque: sed & in Legibus Plauto, ut Strabonem præteream, & Ammianum Marcellinum, Cælius. Ego in Plutarchi codice, ubi *νισαίων* per iōta scribitur, mendum esse non puto, cum apud alios auctores quos citauimus, Oppianum, Strabonem, Philostratum, Herodotum, Suidam, Eustathium, omnes eodē modo scribatur. Solus Stephanus & Hesychius Grammatici per *ἵππων* scripserunt, Varinus utroque modo. Quare miror & Hermolaum, qui apud Plinium lib. 6. cap. 25. ubi scribebatur regio Nisæa, Nisæa legendum putat. Sunt apud Medos fœtus equorum nobilium, quibus (ut scriptores antiqui docent, nosq. uideamus) incuntes prælia uiri summa uis uehi exultantes solent, quos Neseos appellant, Marcellinus lib. 13. Numidici, uide in Libycis.

¶ De Paphlagonum in alendis equis studio, uide infra in Venetis. Parthi magno & amplo sunt corpore, animosi, specie generosa, ac pedibus eximie ualēt, Absyrtus. De heterophthalmis apud Parthos commendatis equis, & ijs qui uario colore distinguuntur ab iisdem primum profectis, ex Absyrto superius dixi. Siculis uelociores sunt Armenij & Parthi *βαυπλόκαμοι*: Parthos rursus celeritate excellunt Iberi, Oppianus. Scilicet & Parthis inter sua mollia rura Mansit honor: ueniat Caudini saxa Taburni, Garganumue truncem, aut Ligurinas desuper alpes, Ante opus excussis cadet ungibus, & tamen illi Est animus, fingetq. meas se iussus in artes. Sed iuxta uitiū posuit deus, Grætius. Celtiberorum equi subalbi, si in exteriorem traducantur Hispaniam, colorem permutant. Sunt autem Parthi similes: nam & agilitate & currendi dexteritate reliquos antecunt, Strabo. Parthi quomodo in tottonarijs uel succussarijs equis gressus molliant ad Atturconum similitudinē, inferius dicam ex Vegetio. Pellæi, uide mox post Thessalicos. Persis prouincijs omnibus præstat equos patrimoniorum censibus æstimatos, tam ad uehendū molles & pios incessibus, nobilitate pretiosos, Vegetius. Er paulo post, Persis & statura & positione à cæteris equorum generibus non plurimum differt, sed solius ambulaturæ quadam gratia discernuntur à cæteris: gradus est minutus & creber, & qui sedentem delectet & erigat, nec arte doceatur, sed naturæ ueluti iure præstetur. Inter colatorios (malim tolutares) enim, & eos quos tottonarios uulgus appellat, ambulatura eorum media est, & cum neutri sint similes, habere aliquid creduntur ab utrisq. commune, sicut probatum est. In breui amplius gratiæ, in prolixo itinere sauior patientia, animus superbus, & nisi labore subigatur, assidue aduersum equitem contumax mens, tumens, prudens: & quod mirum est, in tanto feruore cautissime decoris est obseruantior: incuruata in arcum ceruix, ut recumbere uideatur in pe-

rore, Hæc Vegetius. Pharsalica equa semper parenti similes fortis ædit, eam ob causam proba nominata, Camerar. Phasianos equos inuenimus ab eius auis inusito insigni, uel quoniam ad Phasin equi habeantur pulchritudine præstantes, Cælius.

¶ Roseani apud Varronem à Rosea dicti; eosdem Volaterranus bellis aptissimos esse scribit. Est autem Rosea apud Festum (aliàs Roscea) campus in agro Reatino, dictus quia in eo arua rore semper humida feruntur. Rugi, uide supra in Menapijs.

¶ Sacarum equi, si qui sessorem excusserint, subito consistunt, ut rursus ascendere possit, Aelianus in Varijs. Vegetius 4. 6. cum Persas equos laudasset, sequitur (inquit) Armeni atq; Saphareni. Sapphirine quidem insula est in Arabico sinu & Sapiri populi iuxta Pontum: de Sapharenis certè nihil habeo. Epirotas, Samaricos ac Dalmatas, licet contumaces ad frenas ac uiles, armis ac bellis asseuerant cruribus, Vegetius: ego post armis distinguo, & pro ac lego at; Cuius uerò regionis Samarici sint non inuenio. Sarmaticum genus non inelegans & in suo genere cōcinnum est, ad cursum idoneum; simplex, grandi corporis habitu, ualido capite, ceruice decora, (ὄφιφαλον, ἀντροχίλον,) Absyrus. Et paulò post, Quosdam equos ætogenes uocant, à genitiua quadam nota quam in armis & cocco referunt, quos Sarmatæ sibi ut probos adsciscunt, apud quos cum reliquis de pernecitate certant: quare ipsi ad bellicas excursiones utuntur. At uerò qui aquilinam notam ponere ferunt contra clunem & caudam, si ab ipsis improbantur. Quin & obseruatum esse apud se tradunt, ne ex eis præliantur: Quippe aut equitem facile ipsi insidentem perire, aut in quippiam molestiæ incurrere. Sarmatæ longinqua itinera acturi, inedia pridie præparant eos, exiguum tantum potum impartientes: atq; ita per centena milia & quinquaginta continuo cursu euntibus insident, Plin. Sarmatici bellis apti sunt: & multi eorum reperiuntur castrati in tenera ætate, atq; ipsi dentes cadere negantur, Camerarius. Scythicæ gentis & Sarmaticæ mos proprius est, equos castrare, ut mælioretiores ad parendum fiant: parui enim sunt ac celeres, et acres, atq; rebelles, Strabo lib. 7. Scythici, Oppianus. Vide quæ proximè ante de Sarmaticis simul & Scythicis ex Strabone diximus. Nec inferiores Hispanis equos propè Sicilia exhibet Circo, Veget. Et rursus, Nec Epirotas Siculosq; despexeris, si mores ac (accopula uidetur abundare) pulchritudo non deferat. Siculi equi celerrimi sunt, λιβύιον διτε νύμον, τὸ καὶ τρικαλίων ὄρεθ, pro λιβύιον lego λιλυβύιον per diæresin. Lilybæum enim promontorium Siciliae est Libyam uersus: sic & carmen melius constabit: manuscriptus quidam codex perperâ λιβύιον habebat. Tricipitem montem Aetnam intelligo, ut qui ignem eructet, & suppositum Enceladi gigantis cadauer tegat: quod hic de hoc monte Oppianus, alijs de Aetna nominatim scribunt. Ceterum Siculis (inquit) uelociiores sunt Armeni & Parthi: uide etiam supra in Mauris. Sed Gratia etiam de equis Siculis audiamus: Sic (ut Libycis) & Strymonio facilis tutela Bisalta, Possent Aetnæis utinam se ferre per artes, Qui ludus Siculis: quid tum si turpia colla, Aut tenuis dorso curuatur spina: per illos Cantatus Graijs Agragas, uictæq; fragosum Nebroden liquere fera. O quantus in armis Ille meis, cuius dociles pecuaria foetus Sufficiens, queis Chaonias contendere contra Ausit uix merita quas signat Achaia palma, Hæc Gratius: Mihi quidem locus tanquam parum integer suspectus est. Agragas mons est Siciliae, cum oppido eiusdem nominis in summitate, apud quem optimos equos alere consueuerunt ueteres. Est & Nebrodes Siciliae mons, quem aliqui à damarum copia dictum putant, sine auctore. Impressus Gratij codex non rectè habet Hebroden. Magnanimùm quondam generator equorum Agragas, Vergilius Aeneid. 3. Vbi Seruius. Secundum Pindarum, inquit, quondam Agrigentini equos ad agones Græciæ mittebant, qui inde uictores reuertebantur. Legimus etiam illud, quum in Cappadocia greges equorum perissent, Delphici Apollinis responso reparauerunt greges de Agrigento, eosq; meliores. Aetnæum cantharum Aristophanes in Pace uocat magnum, siue à montis Aetnæ magnitudine, siue quod magni canthari, in eo nascerentur: uel ab equis Aetnæis uelocitate & cursu celebratis. Excellunt equi in Syria & Cappadocia nati, Albertus.

¶ In Græcia nobiles sunt Thessalici equi, Varro: Excellunt in tota Græcia. Absyrus, Gratij poetæ uerba de Thessalo equo lege supra in Mycenæo, id est, Mycenis nato equo. Acarnanum solitudo pascendis equis est accommodata, nō minus quàm Thessalia, Strabo. Certum est Thessaliam equorum ualere præstantia: Vnde etiam Xerxes certamen curule ibidem loci fecisse dicitur, ut suos illic exerceret equos, ubi Gregorum optimos esse audiuerat. Decernetur equa Thessalica, ἐπὶ πρῶτον τοῦ ἱπποῦ, prouerbiale dictum de summo præmio, propterea quod antiquitus prima laus fuerit equarum Thessaliæ: Id quod satis indicat oraculum Aeginensibus redditum. Citat Eustathius in secundum Iliados librum. Suidas refert, haud dum scio ex quonam auctore: ἱππῆς μὲν γὰρ Θεσσαλίας καὶ Θράκης, τῶν δὲ καὶ τὰ κροφύοντα ἢ ὀπίω γὰρ ἰνδὸς καὶ Κρήτι καὶ Κασσῆ. Id est, Equites in Thessalia Thraciaq; sagittarij atq; armatura leuis in India, Creta, & Caria, Erasmus. Scholia uulgata in secundum Iliados Thessalicos equos præstantissimos faciunt, ἱπποὺς Θεσσαλίων, Λακεδαιμονίων τε γυναικῶν, Ἀνδρας δ' οἱ πῖνοντες ἰσθμὸν πηλὸν Ἀρεῶν, aliàs πίνοντες ὕδατος καλῆς Ἀρεῶν. Qui scripsit commentarios in Theocritum sic legit, ἱπποὶ Θεσπῆαι, Λακεδαιμονίαι τε γυναικῶν, &c. ut citat Erasmus in proverbio Megarenses (uel Aeginenses) neq; tertij neq; quarti. Thessaliam pascendis equis commodissimam, qui Arcadicos & Epidauricos maximè præcellant, testis est Strabo libro 8. Cæsar dictator equorum Thessaliæ in tauros dimicantium eosq; necantium primus spectaculum Romanis fertur dedisse, Textor. Thessalicus so-

nipes bellis feralibus omen, Lucanus libro 1. Pella etiam Thessaliæ urbs est, à qua Pellæos equos apud Gratum dictos puto, quanquā & aliæ sint Pellæ ut Macedoniæ & Achaïæ. Spadices uix Pellæi ualuere Cerauni, Et tibi deuotæ magnum pecuaria Cyrræ Phœbe decus, nostras agere in sacra-ria tensas, Gratius de uenatione. Sunt Ceraunij montes Epiri, & Cyrrha Phocidis oppidum in radi- cibus Parnassij montis, ubi colebatur Apollo Cyrrhæus. Tyrrheni tanquam bello apti ab Oppia- no laudantur. Ex Tyrrheni maris insulis, præsertim Corsica & Sardinia, breues admodum, sed ani- mo generoso atq; audaci, ingressu irrequieto, Volaterran. Thracij, *Θρηῖκες*, Oppianus. Thraces tur- pes sunt, deformi specie, rigido corpore (*φυλόστωμοι*) prægrandibus armis (*κράτωμοι*: Grammatici *κράτω- ρες*) exponunt equum qui sessorem ab humeris in terram excutiat: gibbere uel curua spina: uari, atq; ideo ingressu uacillante cursuq; Absyrtus interprete Ruellio. Oraculum Delphicum, quod paulo ante recitauimus, Thessalicos, uel ut Scholiastes Theocriti scribit, Thracios equos præ omnibus ex- tollit. Strymonio facilis tutela Bisaltæ, etc. ut mox supra in Siculis ex Gratio dictum est. Toringos & Burgundiones tanquam iniuriæ tolerantes Vegetius commendat, ita ut proximum post Humu- scos, quos omnium primos facit, locum obtineant. Burgundiones olim loca ultra Vistulam tene- runt: Thuringi Hefsis uicini sunt, qui Plinio, ut Volaterran. coniicit, Cimbri mediterranei uocant.

¶ Venetos aliqui putant descendere à Venetis Paphlagoniæ populis, qui post bellum Troianum ad hæc loca peruenerint: & huius coniecturæ argumentum faciunt industriam ipsorum in alendis equis: quæ hoc omnino tempore defecit: antea tamen in summa apud illos cura fuit, ueteris scilicet stu- dij circa mulorū sobolē æmulatione, (*ἀπὸ τοῦ παλαιῦ νόμο τοῦ ἦν τὰς ἡμιονίδας ἵππους*, cuius Homerus et- iam meminuit (Iliad. 6.) *ἔξ ἑνετῶν, ὅθεν ἡμιόνων γένος ἀγροπερέων*. Dionysius quoq; Siciliæ tyrannus hinc alendorum semen equorum constituit (*τὸ ἵπποτροφεῖον συνέστατο τῶν ἀθλητῶν ἵππων*) quos ad eque- stre certamen tollebat: adeo ut per Græcos equinæ proles Venetæ nobilitas maneret, & ad longum tempus propago ipsa famam uedicaret, Strabo lib. 5. *ἵπποι ἑνετίδες* nominantur apud Stephanum in Enetis, uicinis, ut ait, Paphlagoniæ populis. *ἑνετίδες* (proparoxytonum, malim paroxytonum) *πρωτο- σιφανηφόρος*, *ἀπὸ τῆς πόλεως τῆς Ἀδριατικῆς ἑνετίδος*. *σιφανηφόρος* γὰρ ἐκεῖ, Hesych. et Varin. *ἐνδιδόν* (uox corrupta ut uidetur pro *ἑνετίδος*) *ἵπποι*, *ὅν τῷ Ἀδριατικῷ ἵπποι, καὶ λυνοπαδεῖς, καὶ λυνοφόροι*, lidem. *ἑνετῶν, τελέων*, *ἢ ἀπὸ γένους ἡμιόνων*, lidem. Vuallachus hodie apud Saxones appellatur equus castratus: quod multi ex ea regione, quæ olim Dacia dicta est, habeantur, Vuillichius. Lycospades & lycophori qui sint, infra di- cam in celerum mentione.

De equorum differentijs à gradu & incessu.

Equorum gradus, uel qualitate differunt, uel quantitate. Qualitatem uoco, cum equum mollis, seu le, durè, aut mediocriter ingredi dicimus: quantitatē uero celeritatis & tarditatis discrimē. Quan- quam & hæ qualitates quedam & potentiæ naturales sunt in animantibus, non sine temporis tamē, quod quantitatis generi adscribitur, animaduersione: propriè autem tardum & celere dicimus ratio- ne motus, qui cum sit omnis continuus, ea quidem ratione quantitati subiicitur. Sed priore loco de differentijs in qualitate dicam. Motus igitur equorum (ut tradit Albertus) quatuor sunt: Cursus, qui ex saltibus equi constat: & fit cum simul eleuātur anteriores pedes, simul etiam posteriores, et equus se impingit antèr. Trotatio, quando uelocius quàm in ordinato gressu, oppositorum laterum an- teriorem simul & posteriorem pedem tollit: quo quidem modo fit etiam peditatio, sed præter equi concitationem, Ambulatio (*Germanis, der stapp*) deniq; cum simul in eodem latere anteriorem & posteriorem leuat pedem: quæ quidem mollius agitur, si propius terram non altè sublati, sed quali- tractis pedibus fiat, & paulò citius anterior quàm posterior pes figatur: quo magis autem ab hoc mo- do recesserit gradus, eò durior erit: Vnde necesse est optimè ambulantes equos frequentius celsipita- re, præcipuè in uia aspera, Haslenus Albert. ¶ Succussores equi (quos alij succussatores uocant, succussionesue) frequenter sessorem inquietant, inde nomen sortiti: nam Marcello auctore succussa- re est sursum frequenter excutere, Grapaldus. Ex Germania (inquit Camerarius) grauiores et suc- cussarij habentur, qui subsultim moleste ingrediuntur. His similes appellat Nonius tortores equos: Ausonius uerò cruciantes, ut cruciante (inquit) canterio: succussarios Festus. Succussatores tardi, rariq; (aliàs tetrì tardi q; caballi, Lucilius. Et alibi, Campanus sonipes succussor nullus sequatur. Agi- te, ac uulnus ne succussset gressus, cautè ingredimini, Actius. Pederentim ite, et sedato nisu, ne succus- su arripiat maior dolor, Cicero 2. Tuscul. Gressum ipsum huiusmodi succussaturam aliqui uocant, Albertus (ut supra posui) trotationē, uoce Italij, Gallis, Hispanis et Anglis usitata: (Tortores ex No- nio ferè intelligo, qui et cruciantes à poetis dicuntur: uulgo quoq; paucis immutatis appellantur ho- die tortores, forte trotones, equi, Hermol.) Germani *trab*. Pomponius Decuma fullonis, Et ubi insu- lū in cochleatum equuleum, ubi tollutim tortor, id est torqueor, Nonius. Parthis consuetudo est equorum gressus ad delicias dominorum hac arte mollire: non enim circulis atq; ponderibus præ- grauant, ut soluti ambulare condiscant: sed ipsos equos, quos uulgò trepidarios, militari uerbo torto- narios uocant (prius uerbum ad Germanicam succussatorum nomenclaturam *traber* alludit, uel *τροπικτορ* Græcum, quod apud Absyrtum legimus, ut inferius in Calpes mentione citabimus: poste- rius ad Gallicum uel Italicum, si r litteram tantum post t subiicias) ita edomant ad leuitatem, et quæ- dam blandimenta uecturæ, ut Asturconibus similes uideantur. In sicco itaq; æqualiq; solo quinquaginta passus in longum, & quinq; in latum plenis cophinis digeritur per ordines creta, ad similitu- dinem

dinem stadij, quod aulicibus (uide an silicibus legendum) asperius sit, tum difficultate coronam uelocitatis optantibus ingerit, in quo spacio cum equus frequentissime exerceri coeperit, in illos aulices necessario offendit, & priores & posteriores ungulas impingit, & aliquando uel cadit, uel sic offendit ut cadere uideatur: post quod admonitus iniuria, tollit altius crura, & inflexione geniculorum atq; gambarum molliter uehit. Præterea minutos gressus imitatur, ut inter aulices ungulas ponat: nam si extendere uoluerit, offendit in cumulum. Minutim autem equus ambulans commodius uehit, & pulchrius uidetur incedere, Hæc Vegetius l. 36. Quærendum an hic aut similis, ut puto, sit gressus ille quem Germani uocant *Dyschlag*. ¶ Habentur et in pretio cuiusdam mollioris gradus equi, ad quem magna cura, uti ne nimis altè tollant crura, assuefieri solent; sed h̄ delicatissimi, quorū hic non institutionis, sed naturæ gradus est, Camerarius. Huiusmodi equus apud Simonem (quem Xenophon citare solet) *ἑυδρῶμος* & *ὑβρῶμος* dicitur, qui inter currendum crura modicè à solo tollit, Pollux. Idem gradarius uocatur & tollutarius equus, qui molli gradu & sine succussatura gestat. Varro, Qui te gradu (inquit) tollutim (aliàs tollutili) melius quàm tute molliter uectus, citò relinquat. Asturconibus & tollutaribus mannīs, Seneca in epistolis. Demam Hercule iam de ordeo, tollutim ni badizas, Plautus Asin. Vt equus qui ad uehendum est natus, tamen traditur magistro, ut equis doceat tollutim, Varro. (Tollutim per I simplex, quasi uolutim uel uolubiliter, Nonius: qui multa etiā super hac uoce ex ueteribus testimonia affert.) Adequitatio hæc, ut arbitror, *ἑυδρῶμος* à Iulio Polluce dicitur, quia carpat in cursu terrā, & tollat uolubiliter ac modice uestigia: etem tollutim, quasi uolutim interpretatur, Hermol. In Hispania Gallaica gens & Asturica equini generis, quos thieldones uocamus, minori forma appellatos Asturcones gignunt: quibus non uulgaris in cursu gradus, sed mollis, alterno crurum explicatu glomeratio: unde equis tollutim carpere incursum traditur arte, (Hermolaus legit, tollutim carpere in cursu traditum arte, & tielldones, sine aspiratione:) Plin. Tieldonum uocabulum accedit ad Germanicum *zelter*: sic enim uulgò nominant equum gradarium: Angli an amlyng nagi; hunc enim ab Anglis audio paruum, castratum & per h̄ molli gressu esse. Illum uerò quem uocitant a hoby horse, paruum quidem, sed minus molli gressu, & castratum: et alium à hackeney horse, hedæporicum mercede conduci solitum, mediocri magnitudine, siue is castratus siue non castratus sit. Galli & Germania inferior, hacquenē; quod alternatim pedibus eleuatis sonitum citet similem illi qui auditur cum olera aut aliud quippiam geminis cultris minutatim super abaco ligneo inciditur: quod Galli dicunt hacquer, nostri *hacken*. Franc. Arlunnus equum mannum, thieldonem uel Asturconem, Italicis uocibus ubino & chinea exponit: Scoppa mannum palafreno: mannulum palafrenetto: Asturconem uero, lo cauallo portante, che ua ferrato, acchinea et che ua a lambro, uel adaso: et alibi Tollutarium similiter. Voces quidem chinea & achinea à Gallica hacquenē factæ uidentur. Astureo, hacquenee ou guilhedin, Robert. Stephan. Sunt qui gradarium & tollutim factum equi incessum, Italicè ambiaduram uocent: Albertus, ut supra dixi, peditationem. Palefridorum usus est uectio, quæ equitatio dicitur, & horum etiā est non castrari, ne effoeminent, Albert. Gualoppo uel galoppo Italicè, equi gressus inter succussationem et cursum medius est: hūc etiā Arlunnus Latine gradarium interpretatur, quod non probarim: De hoc paulo post plura in Calpe. Hermolaus pro uoce tielldones apud Plinium, aliquando scribendum putauit Tyddones, à Tydda oppido citerioris Hispaniæ, Græcorum originis iuxta Gallecos. Nec decerno id magnopere (inquit) nec refello. Ipse equus non formosus, gradarius optimus uictor, Lucilius. Seneca epistola 40. per metaphoram Ciceronem gradarium uocauit, cuius oratio lente incedebat: quoniam gradarij equi sine succussatione molliter incedunt. Tollutarius uel tollutarius equus, à pedum uolubilitate quasi uolutarius. Tollutim, quasi uolutim, hoc est uolubiliter, Nonius. O pestifera, trux, acerba tollutiloquentia, Næuius citante Nonio. Tollutarium ab Asturcone & manno distinguere uidetur Seneca epistola 88. his uerbis, Ita non omnibus obesis mannīs & Asturconibus et tollutarijs præferres unicum illum equum ab ipso Catone defricum? Mannulus, equus pusillus. Martial. lib. 12. Nusquam est mulio, mannuli tacebunt. Habebat puer mannulos multos, et iunctos, & solutos, Plin. in epist. Manni apud Horatium Carm. 3. dicti sunt, ut ibi inquit Acron, quod mansuetudine manum sequantur. Et Appiam mannīs terit, Horat. in Epodis. Detonsi mannī, Propertius lib. 4. Elegia 8. Currit agens mannos ad uillam, Lucret. lib. 3. Manni equi non admodum magni uestigia glomerant: nunc sanè id genus ex Britannia uenit, Volaterran. De his nonnihil adferam etiā in ginnis uel nanis equis. Equifones & arulatores, siue mauis cociones, arte & industria talem (qualis Asturconum est) gradus glomerationem equis dederunt, Grapald. Hic breuis ad numerum rapidos qui colligit ungues, Venit ab auriferis gentibus Astur equus, Martialis libro ultimo. Hic (aliàs His) paruus sonipes, nec Marti notus: at idem Aut inconcusso glomerat uestigia dorso, Aut molli pacata celer trahit effeda collo, Silius de Asturibus populis loquens. Callacis lustratur equis scruposa Pyrene. Non tamen Hispano Martem tentare minacem Ausim, Gratius. Pis in antiquissimo marmore inscriptio quædam Astyrum mentionem facit, ut refert Fran. Robortellus lib. 2. Variarum annotationum cap. 21. Astyras uerò ego puto (inquit) intelligi equites, qui equis Hispanis, ab Asturia regione uterentur: nisi fortasse malis ab Astura oppido Latij uocatos Asturas. Vergilius opinor ad hos equites alludens nomen illud ita protulit cum ait, Astur equo fidens: etsi ille Latinus non erat, Hæc ille. Sed cum inscriptio illa sic habeat, Præfectus cohortis secundæ Astyrum, Astures uero, ut ex

Aristophanis & Suidas, κέλης ἵππος, ὁ ἄρδουκτος, ἄρδουξ, ὁ περὶ μόνους ἐλαυνόμενος, ὃς εἰς ἄνδρα ὑπὸ κράθηνται, ὁ μόνος πρὸς καὶ θρομικός, ὁ νῦν σελάρεος λεγόμενος καὶ γυνός, Varin. hoc est, celes est equus singularis, non iunctus ad currum, idoneus ad currendum, qui nunc sellaris dicitur (utitur eo uocabulo Veget. 1. 56. iumenta sellaria uocans quibus sellæ imponuntur) & nudus. μονάμπυγα ἵππον, equum uectorem et equit paratum intelligo, quod freno instructus sit, quod Græci & χαλινόν & ἄμπυγα uocant (ut pluribus dicam in H. e.) nam singulares tantum proprie dictis frenis reguntur, cæteri non item. Varinus μονάμπυγα ex Pindaro μονοχέλινον exponit. Dictus autem κέλης uidetur, uel à uerbo κελόνειν, quod est ire, bere, hortari, & excitare uoce, unde celeuma nauticum; (hinc & celetes naues dicuntur, de quibus paulò post:) uel παρὰ τὸ κέλειν ὃ δὲ τρέχειν ἢ βασιλεῖν, unde & κελόνειν; uel quod δισκελισμῶν, id est diuaticis cruribus insidere mos sit, Varin. et Scholiastes Homeri Iliados ο. Τρίτη δὲ μετὰ ταῦθ' ἵππος θρομικός ἄρδουξ, ἵνα δὲ κέλης κέληται παρὰ κελντιεῖ, Aristophanes in Pace: ubi Scholiastes celetes equos μονάμπυγας exponit. Celetes & celetizontes legimus apud Plinium libro 34. cap. 5. et cap. 8. item libro 6. cap. 29. item libro 9. cap. 10. Celetizontes pueri (inquit) laudantur Hegiæ statuarij; Et alibi, Canachæ etiam statuarij. Κέλης ἵππος, καὶ ἵππας, καὶ μονάτωρ, Hesych. κέλης, equus solus, & qui eo inuehitur, sellaris equus et nudus; synoris uerò equos binos et iunctos significat, Suid. Olympiade tricesima tertia, pancratiastes & equus celes Olympicis certaminibus reliquis accesserunt, Pausanias in Eliacis. Iasius uir Arcas κέλητι ψήκισεν ἵππον θρομώ, Ibidem. Fuit & πῶλος κέλητος certamen in Olympijs institutum, in quo uicit Tlepolemus Lycius Olympiade 128. Idem. In Alti Olympiorum ludo Timonidis filij Aesypi, qui equo celete uicerat, effigies à Dædalo Sicyonio facta spectatur, Idem. Celsus ex Græco, κέλης equus dictus, Fest. κελντιεύς, κελντιεύς, ἵππος, Hesych. & Varin. κέληται ἐλαύνειν. Apud Hesychium & Varinum reperitur etiam κελντιεύς, τοῖς ἵπποις ὑπὸ βαίνειν, quo modo scriptum non placet, Μονίπποι, qui equo singulari insidentes cursu certant, Suid. et Varin. De Celete et monippo uide non nihil etiam in H. e. Κέλης, ὁ κελντιεύς παρὰ τὸ κέλειν, Varin. Iego κέλης ὁ σελάρεος, &c. ut superius explicatum est, ut Latine originis sit, & grammatici Græci non intelligentes à κέλειν descendere somniarint. Κέλης etiam nauigij genus est, item pars naus, Hesych. κέλης, ἵππος ὁ ἄρδουκτος, καὶ μάλλον τὸ πλοῖον οἱ κέλητες. ἐπεὶ τὸ κελόνειν καὶ ὑπὸ πλοῖον λέγεται, quoniam nautæ & remiges suis utuntur celeumatis, hortationibus et ψυθούμοις: uel à uerbo κέλειν quod appellere significat, (magnis enim ad litus appellere non licet.) & rursus κέληται & κελντιεύς paruum nauigium interpretantur, per translationem ab equo celete, quo sessor unus uehitur, Suid. et Varin. Ἀλλ' ἐκεῖνό γ' οἶδ' ὅτι ὑπὸ τῶν κελντιέων ἀρδύειν, Aristophanes de nauiculis intelligens. οὐδέ τι πικρόν τοι πρὶν γλαφυροῖο κέλητος ἔργον, Epigramate citante Suida. Nauigia quædam celetes appellantur, author Pollux: uti mirum ne sit, testidinum quoque id genus celetes uocatum fuisse, Hermolaus. κέλης nauigium actuarium est, quod uno remo, & non binis aut ternis per sedilia agebatur, cum tamen plures remiges haberet. Celocem Latini interpretantur, authore Gellio. Vnde & κελντιεύς, paruulus celox, Thucydidi, Baysius de re nauali, Κέλης, πηδάλιον τι (lego πλοιάριον τι, ut Lexicorum scriptores habent) μικρόν: ἐπικντροκέλης autem (apud Aeschinē contra Timarchum) malefica & piratica nauis est, forma inter epactridem & celetem, Ammon. Apud Varinum βρωκέλης etiam pro nauis piratica exponitur, uel equo non strato, Græci ἄσρωτον: nos celetem equum supra ex Grammaticis quibusdam γυμνόν, id est nudum eodem sensu interpretati sumus: quæ quidem interpretatio non conuenit cum ijs qui sellarem exponunt. Ego celetem equum non iunctum & cursui idoneum dixerim, siue stratus is, siue instratus sit. Defultorij sine ephippijs equi ad cursum apti erant, quos Græci celetas uocabant. Hi quondam à nobilissimis iuuenibus, teste Tranquillo (in uita Cæsaris) agitantur, nunc sanè à ministris, Volaterran. Ephippiatis equis contrarij sunt à nostris defultorij nuncupati, quod ex his facile defiliant defultores, qui, teste Manilio in quinto Astronomiæ, fiunt sub signo Heniochi, Grapald. & Perottus. Vide etiā infra capitis octauij parte quinta in ephippiorum mentione. Ego defultorios equos ut minimum binos esse oportere uideo, celetem uerò etiam solum dici: ut celes latius pateat, & unicum aliàs significet equum, siue stratus is siue instratus equitetur, & siue cum celeritate, siue simpliciter ut hodoeporicus. Defultorios uerò binos uel plures esse oportet, ut ex defessis uel cursu, uel armati quem uehunt equitis onere, in alium transilire liceat: hi ueteribus nudi in usu erant: hodie ephippiati sunt omnes. Celetes quidem pro defultorij Homerus Iliados ο. posuit, his uerbis, ὧς δ' ὅτ' ἄνδρες ἵπποισι κελντιεύς ἐν εἰδῶς, ὧς τ' ἐπεὶ ἐκ πολλῶν πίσυρας συναγέρχεται ἵππος, Σόλως ἐκ πειλοῖο μέγα πρὸ τ' ἄστυ δῖος Λαοφρόνους καὶ ὁ δ' ὄν, πολλοὶ τε ἐβήσαντο Ἀνέροισι καὶ γυναικῶσι: ὁ δ' ἐμπροσθεν ἄσφαλὲς αἶεθ' ὀρώσκων ἄλλοτ' ἐπ' ἄλλον ἀμείβεται: δι' ἣν ἔπονται. Defultorios equos (inquit Cælius) uideo dicta defiliendo: nam, ut Sex. Pomp. scribit, paribus equis, id est duobus, Romani utebantur in prælio, ut sudante altero transirent in siccum. Nam et pararium dicebatur æs, quod equitibus duplex pro binis equis dabatur. Eum uerò Scytharum plerisque morem fuisse, Ammianus prodit Marcellin. binos trahendi equos, ut iumentorum uires foueat permutatio, uigorque otio integretur alterno, Hæc ille. Defultores, id est defultorij equis utentes Græcè amphippos uel hamippos dici ex eodem docebimus in H. e. Cassiodorus in epistolis 34. 5. Equi (inquit) defultorij sunt, per quos Circensium ministri missus denunciant exituros (ut luciferi, quadam in astris similitudine, præcursorias uelocitates imitari uideantur, ut Hermolaus citat in Glossematibus in Plinium.) Defultor uerò is est, qui equos defultorios alit docetque. Itaque peritus belli alios eligit, alit, ac docet: aliter quadrigarius ac defultor:

neq; idem, qui uectorios facere uolet, Varro de re rust. Numidis desultorum in modū binos trahentibus equos, inter acerrimam saepe pugnam in recentem equum ex fesso armatis transfutare mos erat, tanta uelocitas ipsis, tamq; docile equorum genus est, Liu. lib. 23. ab Vrbe. Quin & eum qui certat, recte desultorem dixeris: quod comprobat Vlpian. Digesti, de praescriptis uerbis, Tuq; desultor in his cucurreris & uiceris. Cicero pro Murena ait, Qui nescio quo pacto mihi uidetur praetorius candidatus in consularem, quasi desultorius in quadrigarum curriculum incurrere. Desultorem porro designat Elegiacum illud scientissime concinnatum, Est etiam aurigae species uertumnus, & eius Traiicit alterno qui leue pondus equo, Cael. Plura uide in H. e. in Bellatoribus equitibus.

¶ Dentes luporum maximi equis quoq; adalligati, infatigabilem cursum praestare dicuntur, Plinius. Sarmatae longinqua itinera acturi, inedia pridie praeparant equos, exiguum tantum potum impartientes: atq; ita per centena milia & quinquaginta continuo cursu euntibus insident, Idem. *Πάρθοισι, μέγα πρὸφέρουσι ἵπκους, δυνάτοισι πόδεςι προαίνοντες πόδεςι. Κείνοισι τάχα μὲν ὁ γναυτίου ἰσοφάειροι Αἰετὸς ἀνθερίσι μὲν γυῖοισι, ἢ λίρκῳ ταναῖσι παντοσόμῳ πρηνέσι, ἢ δελφίσι πολιοῖσι ὀλιθαίων ῥοθίοισι. Τόσον ἵπκους ἑκαστοὶ πόδες ἀνέμονται, Oppian. καὶ λίβυδὲς μετὰ αὐτῷ δολιχῷ δρόμῳ ἐκπέδουσι. Tyrrheni & Cretenses, ἀμφοτέρων, κραπνὸν τι θέρμ, δολιχοὶ τι πέδουται. Ἴπκῳ ἐπ' ἀνθερίκῳ ἑκαστοὶ πόδεςι:* (Hoc fertur de equis Dardani ex Borea prognatis, ut ex Homero iam dicemus:) *Ἄλλος ὥτ' ἐς πόντιον, καὶ εὐφώνην ἐδ' ἴννην.* Hæc omnia Oppianus diuersis in locis. Idem cum celeritatis palmam Iberis equis attribuisset, ut iam recitauimus: proximos ijs Armenios facit: his Parthos, Siculos, Mauros, & postremos Libyas. Seneca in epist. 12. 86. de uelocitate per se aestimata, non quæ tardissimorum collatione laudatur, hæc carmina esse scribit, Illa uel intactæ segetis per summa uolaret Gramina, nec cursu teneras laxisset aristas: Vel mare per medium fluctu suspensa tument, Ferret iter, celeres nec tingeret æquore plantas, ex quo pœta autem desumpserit, tacet. Nos quidem eadem Græcè apud Homerum Iliados uicesimo legimus. Nam de Dardano rege scribens, Huius (inquit) *πρὸ γίγαις ἵπποι ἐλκῶν ἢ βυκλίων τοὺς ὅλκους πᾶσι μὲν ἀγαλλόμενοι ἀπαλῶσι.* Has Boreas amauit equo assimilatus *κυανόχαιτον*, & pullos ex eis genuit (*πῶλος, τὰς*) qui si per terram current, *ἄκρον ἐπ' ἀνθερίκῳ καρπὸν θέρμ, ἐδ' ἐκπέδουται.* Sin per mare, *ἄκρον ὑπὸ ῥηγμίνῳ ἑλὸς πολιοῖο θέεσκον.* Lucianus in Lycino de adulate loquens, *καὶ πολυήσκειν αὐτὸν ἐπ' αὐτῷ ἵππῳ ἐπαινεῖσθαι θέλων, καὶ φορὸν ὡς ἰσχυρὸν καὶ δρόμον, ὅτι ἄκρον ἐπ' ἀνθερίκῳ καρπὸν θέρμ, ἐδ' ἐκπέδουται. καὶ πάλιν ἐκ αὐτῷ ὀκνήσει φᾶσαι, ἄλλοι πόδες δρόμον ἵππων.* Celer equus Polluci cognominatur, *δρὺς, ταχὺς, ταχύπους:* sed plura à celeritate epitheta referemus in H. a. *Ἀιολόπωλοι* Homero celeres equi potius quàm uarij intelliguntur, ex Porphyrij sententia, Caelius pluribus id astruens lib. 21. in fine cap. 24. *ἵπποι ἀνέμοισιν ὅμοιοι θέειν,* Homericæ hyperbole. *Ἐνδρόμῳ, ὅστις δρόμῳ, τοῖς ἀνέμοις σιωθεῖται: εἴποι αὐτὸν Ὀμηρῳ αἶρας ἢ ἀνέμους παῖδα,* Pollux. *Ῥοδωκέστατον ἵππον* Plutarchus dixit in Sylla, Xenophon *ποδῶκεν.* *Ἐκδρόμον* uocant equi cursum, cum ultra terminum confututum præ impetu excurrit, Pollux. Legimus autem *Ἐκδρόμον ἵππον* apud Aeschinem, ut idem scribit 3. 30. Arabes, quorum principem Zambeium appellant, equabus uehuntur, tantæ celeritatis, ut per diem noctemq; circiter centena milia itineris conficiant, Volare ijs potius quàm equitare uidentur: ephippijs uulgus non utitur, sed procures tantum: qui etiam soli uestiuntur, reliqui indusij contenti sunt, Vartomannus. Equæ mater optima, summa charitate & fide pullum suum amat, cuius sanè modi amoris Darius ætate inferior non imperitus, equas à partu recentes relictis domi pullis, ad pugnas ducebat. Pulli sic alieno lacte à matribus orbî, quemadmodum homines parentib. amissis aluntur, Darius cum inclinata iam acie in eo prælio quod ad Iassum (lego Issum) commiserat, Persarum res premi cœpissent, cumq; uictus fuga salutem adipisci necesse haberet, in equam ascendit: quæ quod relictis memoriam pulli recordaretur, quanto maximo potuit studio & celeritate eum ipsum prædicat ex periculis eripuisse, Aelian. Circa extremū Septentrionē (ut scribit Paul. Venet. 3. 49.) regio quædā est in qua multo per annū tempore Sol non apparet, ita ut non solum noctu tenebræ sint, sed etiam interdiu aer in modum crepusculi caliginosus. Hanc regionem confines Tartari prædæ gratia ingressuri, ne propter subitō ingruituram noctem periclitentur, hoc modo cauent. Equas cum pullis accipiunt: & pullos in primo regionis ingressu custodibus committunt, ut se illic redituros expectent. Sic equæ nocturno itinere diligentius obseruato, rectā ad pullos suos in reditu contendunt, idq; celerrimè. Laxant enim eis sessores habenas, & liberè quo suo instinctu feruntur ire permittunt. Equi alij ad admissuram, alij ad cursuram idonei sunt, Varro. *Ταχυπόλων, ταχέως ἵππος ἐχόντων,* Varin. *Τὸ δὲ ἐπὶ πρᾶξι βελτορεῖν τὸν ἵππον, ὅπως γίνεται εἴ τις εἰς δρόμον ἀνελώνος, ὃ πᾶν ἵππων δι' ἵππων,* Pollux. Equus cursorius, *δρομικός.* Equus imperatoris Probi in paræmiæ formam deducti potest. Is erat nec decorus quidem, nec statutus, uerum celeritate tanta, ut diurnis spatijs centū obiret miliaria, uel in decimum diem labore haud interpellato. Eum tamen fugaci magis quàm forti ac strenuo cōgruere militi pronunciauit Probus idem, Cael. Fuit autem hic equus Alanicus, in bello Probi contra Alanos captus. Equos generosiores & ad cursum præsertim paratos, quos barbari eos dicimus, paleis & zeatico hordeaceoue cibario, qui sunt principum equifones alere consueverunt, Grapaldus. Albertus equos celeres inepta uoce curriles dixit: Horum, inquit, usus est ad fugas & insecutiones præcipuè: & ne indurescant eis nerui ex calore cursus, castrantur. Voluptatem equis inesse, Circi spectacula prodiderunt. Quidam enim equorum cantibus tibiarum, quidam saltationibus, quidam colorum uarietate, nonnulli etiam accensis facibus ad cursus prouocantur, Solin. Ex.

Ex Hispania ueniunt leuitate elegantiaq; conspicui, Volaterran. Hos uulgo iannettos uocant, Hispani (ut audio) genetos (à quibus etiam felis cuiusdam syluestris nomen geneta habemus) à genibus, ut quidam conijcit: quod cum ferè celere hoc genus equorum sit, uectorem genibus ad sellam & latera equi inniti oporteat, ut tutius uehatur. Scoppa canterium lo giannetto interpretatur, quàm rectè, ipse uiderit. ¶ *Ἐνεπίδες* (alibi etiam *Ἐνδῆς* habetur, quod non placet, apud eosdem) *ἱπποί*, id est Veneti uel Adriatici equi, ijdem *λυκοπαῖδες* (legerim *λυκοπαῖδες*) & *λυκοφόροι* dicuntur, Hesychius & Varin. Equus à lupo fauciatus, bonus euadet ac uelox, Zoroastres in Geponicis. Equi cur dicantur lycospades (inquit Cælius) etymon duplex comperisse uideor: alterum est de freni genere quod lycon uocent, nostri lupata dicunt: sicut Georgico tertio Vergilius, duris parère lupatis. Quo in loco Seruius & qui ab eo mutuati sunt plures, esse lupata tradunt frena asperrima, sic de lupinorum dentium similitudine nuncupata, quos esse inæquales constet, unde & morsus infigatur summi nocuenti. Hoc uero frenorum genus equis adhiberi præferuidis, sapèq; ob insitam animositatem rebellibus, ut retundatur impetus, hebescatq; generositas nimia, moris esse, nemo non nouit. Sunt qui malint lycospades inde dici, quod qui pullina atate in lupos inciderint, si periculum euadant, insigniter bonitate proficiant ac pernecitate. Caterum perpensione dignum, curnam eiusmodi casum consequatur euentus hic, nisi dicamus, ideo credi uehementiores effici equos ab ea impostura: quoniam, ni fuissent natura tales, haudquaquã dilabi eualuissent: neq; enim prudentem euasisse Vlysssem dicimus, Cyclope declinato: sed ideo declinasse, quia foret prudens. Hæc Cæl. Translata autem ex Aeliano (uel Plutarchi Symposiac.) ex quo rursus eadem, interprete Gillio, ut clariora fiant, recitari nihil prohibet. Lycospadas igitur (inquit ille) alij ideo dicunt à frenis lupatis appellari, quod his effrenationem eorum præcipitem sessorum moderentur. Plutarchus ex parentis sui sententia existimat hos optimos et uelocissimos esse, qui à lupo appetiti, ex eius faucibus euaserint: quod ipsum dubitationem habet, cur ij quos lupo mordicus presserit acriter animosi efficiantur, cum feræ bestię morsus, terrorem potius, quàm animum facere uideatur: & timidi effecti, quemadmodum feræ tendiculis attentatæ magis insidiarum metuentes sunt, ita hi à currendi celeritate sese sustinent. (*πῶς ὁρμῆς ὁφείλοντο ὁ παλαιὸς ἔχουσι*, Plutarch. accipit autem *ἔχουσι* pro *ἔχουσι*, non pro sustinere & morari, ut Gillius ineptè uertit.) Quamobrem dicimus huiuscemodi equos non ex eo magis ad currendum præstare, quod cum pulli essent ex lupis euaserunt, sed quia animosi, & ueloces natura essent, propterea effugisse. Eiusdem rei (cur inquam equi ex rictu luporum seruati, alacriores, *θυμωδέες*, esse dicantur) causam inquirat Plutarch. in Symposiacis 1.8. ex cuius uerbis uel Aelianum errasse qui ex Plutarcho transcripsit, uel interpretem potius (nam Græcum exemplar non uidi) facile apparet. Ipse quidem Plutarchi uerba sic uerterim: Cum pater meus equorū pullos qui lupi morsum effugissent, bonos & celeres euadere diceret, & multi qui aderant idem affirmarent, quæstionem proposuit, cur hic euentus *θυμωδέες καὶ γρηγορότεροι* (animosiores & uelociiores: nam & paulo post subdit, *θυμωδοὶ καὶ γρηγοροί*) reddat equos. Et cum plerisq; uideretur, hoc casu equos non animosos, sed potius timidos fieri: itaq; iam prorsus pauidos uel leuem ob causam statim ad cursum & uelocitatem excitari, similiter ut feræ illæ quæ semel irretitæ fuerint, Ego uerò considerandum dixi, ne contra potius res se habeat quàm plerisq; uideatur, nempe ut non quia lupos effugere uelociiores fiant equi, sed quia natura ueloces erant, iccirco effugerint, Hæc Plutarch. Equi lycospades nuncupati, inquit alibi Aelianus, Græcorum hominum cum studiosi esse dicuntur, tum de huiuscemodi hominum genere mirificam notionem habere, ut naturali quodam sensu ad eos amandos afficiantur: neq; enim palpatibus se offenduntur, neq; resiliunt, sed tanquam constricti tenerentur, totum diem cum ijs traducunt, atq; somnum prope eosdem capiunt. Sin ad ipsos barbarus accedit, quemadmodum ex uestigijs sagaciter odorantes canes feras percipiunt, sic eos equi cognoscunt, & clamorem tollunt, & tanquam sanè feram bestiam extimescentes, dant se in fugam. Iam porro ijs ad quos assueuerunt, & pabulum obijcientibus mirifice oblectantur, maxime aurigis formosi uideri student, quod quidem ipsum cum natant ostendunt: tum enim in aquam bene penitus procedunt, ut & nitidum os efficiant, & ne sordidum quippiam ex præsepi aut de uia illitum deformet speciosum nitorem, ac odorati unguenti suauitatem, Homeri & Simonidis testimonio, in amore, & delitijs habere existimantur. Hactenus Aelianus. Sed hoc idem alibi equis in genere adtribuit, his uerbis: Ex ijs qui equinæ tractationis periti sunt, audiui equum delectari lauatiōe & unguentis. Hæc de lycospadibus equis: quibus an ijdem lycophori sint haud scio: Hesychius quidem & Varinus in uocib. *Ἐνεπίδου* & *Ἐνδῆου*, ut superius recitauimus, eosdem facere uidentur. Vtriq; etiam à celeritate commendantur. Sed differre uideri possunt, quia aliam rationem cur dicti sint lycophori (quàm de lycospadibus supra retulerim) assert Strabo libro quinto, his uerbis: Fama est, inter Venetos celebrem admodum fuisse quempiam, qui in faciendis uadimonijs studio non mediocriter teneretur, quæ ex re & hominum iocis carperetur. Is igitur in uenatores fertur incidisse, qui irretitum haberent lupum, & illis per iocum rogitantibus, uellet ne pro lupo uadem se constitueret: ut illata ab eo damna persolueret, sic è retibus beluam dimissuros. Fidei iubere sese confessus est. Emissum deinde lupum, magnum equarum armentum agitantem nullo notatum cauterio ad fideiussoris stabulum adduxisse. Eum recepta gratia, equabus lupi notam inuasisse, & inde lupiferas (*λυκοφόρους*) nominasse, uelocitate magis quàm pulchritudine præstantes, Cuius successores & signum & nomen, equarum generi seruasse, utq; solis eis stirps ipsa legitime perdu-

raret, foeminam nullam alienare consueſſe. Equinam hinc præcipuæ celeritatis progeniem exti-
tiſſe. Hac uero tempeſtate, ut diximus, omnis huiusmodi rei deſecit exercitatio, Huc uſq; Strabo,
Plura quæ ad Philologiam de celeribus equis ſpectant, referemus in H. b.

¶ Ex uelocibus equis ſunt etiam uenatici, de quibus partim diximus, partim dicemus. Sunt
& ueredi curſu pernices. Veredos antiqui dixerunt, quod ueherent rhedas, id eſt ducerent, Feſtus.
Veredarijſ ad celeritatem comparatis equis nomen olim fuit, iuxta hoc Martialis, Parcius utaris mo-
neo rapiēte ueredo Priſce, nec in lepores tam uiolentus eas. Et alibi, Stragula ſuccincti uenator ſi-
me ueredi, Nam ſolet à nudo ſurgere ſicus equo. Veredos (inquit Cælius) ſi modò non aberret
interpret, aliàs aris non multi, apud Procopium Perſici belli ſecundo libro, equos accipimus publi-
cos. Veredarium metaphora decenti legimus apud Hieronymum: Quia ſingule, inquit, metunt ue-
redarium urbis offendere. At Procopius idem ueredarios intelligere uidetur, eos qui celeriter equis
ſnuecti regum literas prouehunt. Equorum publicorum in hoc uſu, commemoriſſe Ammianus uide-
tur Marcellinus: Tranſeo (inquit) quod quidam per ampla urbis ſpatia ſubuerſosq; ſilices ſine peri-
culi metu properanter equos uelut publicos, ſignatis (quod dicitur) calceis agitant, familiarium a-
gmina tanquam prædatorios globos trahentes à tergo: ne Sannione quidem, ut ait Comicus, domi
reliſto. Procopij, uel interpretis ſententiam adiuvat Firmicus Matheſeos tertio: Regum, inquit, nun-
cios ueredariosq; reddent. Curſus publicus dicebatur aut ſiſcalis, quum ab imperatoribus certis lo-
cis equi id genus præceleres deſtinabantur: quibus non utebantur alij, niſi facultate impetrata, quam
uocant tractatoriam, Huc uſq; Cælius. Verba hæc apud Liuium lib. 5. ita leguntur: Repēte quibus
cenſus equeſter erat, (equi publici non erant assignati) conſilio prius inter ſeſe habito, ſenatū adeiit,
factaq; dicendi poteſtate, equis ſe ſuis ſtipendia facturos promittūt, quibus ampliſſimis uerbis ab ſe-
natu gratiæ actæ ſunt. Puto (inquit Fr. Robortellus) Liuium per equos publice assignatos intellige-
re, equos qui ueſtigales à Cicerone uocantur in Philippica or. 2. cum ait, tum exiſtimauit ſe ſuo iure
cum Hippia uiuere, & equos ueſtigales Sergio mimo tradere. Antonius redemptas habebat ab æra-
rio ueſtigales quadrigas, Aſconius. Sed redeo ad ueredos. Scythæ foeminis (ut nunc noſtri ſunt
curſores caballarij) uti maluēre: ſed in prælijs, quod urinam curſu non impedito reddant, Grapalduſ.
ἡλθε παρ' ὀθων ἰππικὸς τῶν καλῶν νόμων, γράμματ' αὐμίζων, Plutarchus in Othone. Fuerunt &
ἀσπιδόται nunciij, uocabulo Tarentinorum (ſed pedites, ut conſicio) οἱ ἐκ διαδοχῆς γράμματ' αὐμίζοντες, ἡμετέροις
μοι, ἀγγελοί, Varinus: apud quem etiam ἀσκανόνης pro nuncio ſcribitur. Recentiores quidam Gramma-
tici ſcribunt aſtandas dictos apud Perſas tabellarios, qui certis interuallis itinera permutabantur, 30
ἀγγαρεῖον δρόμιμα, curſus perniciſſimus equitum, ut ſcribit Herodot. libro 8. Vnde nomen angariæ et
parangariæ in libris iuris manauit. Eſt autem nomen Perſicum, uulgo poſtas appellant, Bud. in An-
notat. ſecundis. Apud Perſas, ut Suidas indicat, regi nunciij ἀγγαροί (quaſi ἀγγελοί forte) dicuntur, &
ſiſdem aſtandæ, &c. Vide Lexicon Græcolatinum. Ἀγγαρά, dicuntur ipſi ταῦμοι, hoc eſt manſiones ac di-
uerſoria, in quæ angari, id eſt tabellarij, peracto diei penſo diuertunt, Cæl. 10. 8. Veredis (inquit Gra-
pald.) noſtra tempeſtate utuntur lancearij equeſtres ſtratioticos quos dicunt, lances manibus re-
procantes. Commendantur ad hoc Turcorum caballi teſticulis ut plurimum ademptis, cantherios
uocant, perniciſſimi. A ueredis curſores, ſeu mauiſ tabellarios equeſtres celeri celeritate perſeren-
tes, ueredarios, ut à caballis alij caballarios appellant: qui teſte Iulio Firmico ſub equi cœleſtis ſydere
naſcuntur. Veredarios hodie uulgo poſtas appellant, forte quod equis per interualla diſpoſitis, ut re-
centes ſubinde habeant, utantur. Equos Pegafidas ad deſultoriam uiciſſitudinem è ſeſſo in recen-
tem aſſiliendi in uenationib. habere oportet, Bud. Pegafarij curſores à Gallia Lugdunenſi quinto
aut ſexto demum die Romam aduolant, ſubinde per ſtationes mutatis equis, Bayſius de re Veſt.
ἢ γὰρ κελδοὺν ἀνὴρ δι' ἰππων ἀμοιβὴς ἀθλητῶν ἐκ ἑδονῆς ἀράσαι, τὴν ἰνδ' αὐτὸν τοῖς ἰδοῖς ποσὶν ἰχθυέοντων ἀνὰ
γῆτος διατρέχειν, Suidas in Indaco. Magni Cham regis Tartarorū emiſſarij & nunciij (ut ſcribit Pau-
Venet. 2. 23.) manſiones habent diſpoſitas per uiginti quinque miliaria, uſq; ad extremos imperij limi-
tes, ita ut in locis etiam uaiſtis alioquin & deſertis huiusmodi diuerſoria triginta aut quadraginta mi-
liariſ diſtantiā reperiantur. Conſciunt autem ſic diſpoſiti equites uno die ducenta aut trecenta mi-
liaria, reliſtis ſubinde equis ſeſſis, & recentibus ſubſtitutis.

¶ ἱπποὶ κυνηγετικοί, equi ad uenationes apti, Pollux. Veredis etiam in uenationibus utebantur, ut
ex Martiali paulò ante recitauī. Equos Pegafidas ad deſultoriam uiciſſitudinem è ſeſſo in recentem
aſſiliendi in uenationibus habere oportet, Bud. Mares ad uenationis uſum præſtant: nam foeminæ
minus celeres ſunt ad longos per nemora curſus: ſed abigendæ ſunt procul foeminæ, ne equi hinni-
tu ſeras diſturbent, Oppian. Reſtat equos ſinire notis, quos arma Dianæ Admittant, non omne
meas genus audet in artes. Eſt uitium ex animo, ſunt quos imbellia fallant Corpora: præueniens
quondam eſt incommoda uirtus, Grat. ἱππάλειψ' ὃν ἄγχι ὃ φασὶ φέρε' εὐεργατὸν Κέστον, &c. Oppian. lib.
2. de uenatione. Vide nonnulla etiam in b.

¶ Equi licet pleriq; animoſi ſint, & inſigni animorum præ cæteris animantibus præditi magnitudi-
dine: quidam tamen hac ipſa excellent, & corporis inſuper uiribus pollent, atq; hi ſoli bellis idonei
ſunt. Lanigeræ pecudes & equorum bellica (aliàs duellica) proles, Lucret. Bellatoris equi forma
quæ probetur per totum corpus & ſingulas eius partes, Xenophon & Oppian. docent, quorum uer-
ba ſuperius poſui in electione equi in genere. ¶ Quoniam uerò propoſuimus (inquit Xenophō)
bellatoria

bellatoris equi comparationem, faciendum periculum omnium, quæ in bello obijci consueveres; quæ sunt, fossam transilire, superare uallum (τεχία ὑπερβαίνειν; uel, ut Pollux habet, ὑπερακρίσαι) in collem erumpere, de colle desilire (ἐπ' ὄχθας ἀνορθεῖν, ἢ ἐπ' ὄχθων καθελκεσθαι; est autem ὄχθη uel ὄχθος propriè ripa fluminis: quamobrem Pollux ubi hunc Xenophontis locum exscribit, ante uerba iam citata, legit: καὶ ποταμὸν περάσαι, mox subdit, καὶ ἐπ' ὄχθας (malim ἐπ' ὄχθας) ἀναθρόσκειν, καὶ ὑπὸ ὄχθας ἀνορθεῖν, καὶ ἐπ' ὄχθων καθελκεσθαι.) Tentabimus & in cliuos sursum, & per decliua, & in obliquum agitare equum. Ex his enim omnibusprehenditur, & animi fortitudo, & corporis sanitas. Non tamen si quis forte non in omnibus istis satisfaciatur, ideo repudiari debebit. Multi enim quia in exercitati sunt, non quia parum ualeant, in illis deficiunt, quos si quis instituat, & assuefaciat atq; exerceat, iam & ipsi hæc præstiterint, si quidem sani & non ignaui fuerint. Caterum suspecti (ὕποπτος scribitur, id est suspicaces, non ὑπόπτος, id est suspectos, licet ὑπόπτος & contrarium eius ἀνυπόπτος apud Pollucem legant de equis) prætereantur. Qui enim formidolosi sunt, non sinunt à se malum dari hostibus: quin etiam equitem sæpe frustrati in maximas difficultates sæpe coniiciunt. Scititiam etiam equi (ἐπὶ πᾶσι χελεπότηται ἔχου) nouisse debemus, si qua illius uel erga homines, uel alios equos: itemq; num implacabilis sit (δυσγάργαλος, id est agrè ferens contrectari, utpote titillationi obnoxius:) omnia enim hæc dominis aduersantur. Detractiones autem frenationum & consensionum, & si qua alia renuat equus, multò melius comperiet, qui post defatigationem iterum illa experiri uoluerit, quæ ante equitationem fecerat. Sanè qui post exhaustum laborem non recusant laborare, certum argumentum hi dant præclari animi. Atq; ut dicam breuiter, equus cum bonis pedibus mansuetus, satisq; uelox, qui laborare & possit, neq; nolit; in primis quidem morigerus, is scilicet & minimæ tristitiæ, & maximæ salutis author in bello equiti futurus est. Verum quibus aut propter ignauiam crebra agitatione, aut propter animositatem blandimentis multis atq; cura opus est, hi primum equitis manibus assiduum negotium faciunt, deinde in periculis animum perturbant. Hactenus Xenophon interprete Camerario. Probatum præterea Polluci in bello equus ὁ γνωεῖς καὶ ἔχθρην ἀνατρέπῃς, ὑπὸ σάλπιγγος ἔξορμῶν, θζανιστῶν. Idem bellatorem equum nominat πολυμηχέων, πολυμηχόν, στρατῶνικόν. Ineptus uero bellis apud eundem his notis uituperatur, ἀπόλεμος, πῶς μὲν, παπενός, μικρόφυλχος, ἀγχιμῶν, ἀπρεπής, εὐλαβής: ὅς τ' ἀρ σάλπιγγος ἀνέχεται, ὅς τ' ἐν ἐνέχυρ πολέμου βοήν. Οὐμῶν, πῶς ἀλλ', ἀφ' ἡμῶν, ὁμῶν ἐπ' ἡμῶν, Oppia. Ne armorum fremitum, & gladium ad clypeos resonantium crepitum equi extimescant, eos ad strepitum & sonitum assuescere cogunt, armataq; cadauerum simulachra sub ipsum fœnum (frenum) subiiciunt, ut casorum conspectum in bello terre consuecant, ut ne rerum terribilium metu affecti, ad rem militarem inutiles sint. Quod quidem ipsum Homerus haud sanè ignorauit, cum Diomedem quidem in Iliade scripsit Thraces iugulare: Vlyssen uero interfectos pedibus subtrahere, ne in cadauera incurrentes Thraces equi formidine perterrerentur: atq; ad hæc ipsa insueti, ut per formidolosam quædam ingredientibus præcipiti effrenatione efferrentur, Aelianus. Quomodo institui & exerceri debeat pullus bellator futurus, infra dicam capite quinto, ex Hippiatricorum capite 116. Cur equos ad belli usum barbari castrare soliti sint, uide infra in Canterio. Equi bellici, qui dextrarij uocantur (utuntur hac uoce hodie Itali, Germani hengst nominant) non debent castrari, ne timidiore siant. Horum est sonis Musicis gaudere, & crepitu armorum excitari, & cum alijs dextrarijs congregari. Item ædere saltus, & irrumperet acies mordendo & calcitrando. Hi aliquando dominos aut curatores suos tantopere amant, ut amissis eis cibo abstineant, & præ tristitia quandoq; uitam finiant. Est quando in tristitia lachrymantur, unde aliqui de uictoria aut clade secutura prælagunt, Albert. Similia ex Plinio leges in p. Bellatores equi, aut cataphractis ardui & robusti: aut semicataphractis, siue sagittarijs: aut sanè balistarijs (liceat enim nostrorum temporum ἱπποπόδας ita appellare:) ijs igitur mediocres quærentur, Camerarius. Nostratium equorum Menapij soli, qui Cæsari ut opinor Gallici sunt, & Rugi, ut bellatores ferme in pretio sunt. Sunt & Heluetij, & præcipuè Algoici, qui durare diutissimè putantur, Externorum autem Mysi, & Pannonij, & Sarmatici, Idem.

¶ Iam si quando lubeat (inquit Xenophon) idoneo bellis equo uti ad agitationem magnificam et speciosam, omnino ab eo, quod pleriq; faciunt in opinione præclaræ equitationis, abstinendum, os ut frenis laceremus: itemq; calcaria ut subdamus, & incutiamus scuticas. Nā ita diuersa omnia accidunt ab ijs, quæ expetuntur, cum & figuram quandam arduam equi habentis arreptis efficientes, qui debuerat prospicere eum occæcant, & calcaribus atq; flagris equum terant, ut non sine periculo perturbetur. Hæc autem sunt quæ faciunt hi equi, quibus agitatio molesta est maximè, atq; in turpitudine quidem, non cum honestate. Sed equus si didicerit agitari frenis laxioribus, & ceruicem attollere, eandemq; à capite recuruare, ita facile præstabit ea, quibus etiam ipse potissimum delectatur & sibi placet. Hæc autem esse quæ diximus, uel hoc argumento intelligi poterit, quod equus quoties festinat ad alios equos, sed ad equas in primis, tum & attollit ceruicem quàm altissimè, & caput maximè proclinat truci cum specie, (πρὸς ἑμὲ) tum crurum mollitudinem fert sublimem, & caudam sursum intendit. Qui igitur ad talem formam composuerit equum, qualem ipse effingit, quoties pulcherrimus uideri cupit, is hoc consequetur, ut & de agitatione uoluptatem equus capiat, & magnificus atq; terribilis ac spectabilis sit. Quæ quidem qua ratione obtineri posse credamus, nunc deinceps conabimur exponere. Prima igitur frenorum cura est, (sed super his uerba Xenophontis dis-

feram ad capitis 8. segmentum quintum.) Sed quaecumque contigerit frenum, cum hoc, cuncta ea quæ subijciuntur, præstabit is qui uoluerit formam equi efficere eam, quam supra diximus. Os igitur equi concutiendum, (*ἀνακρῶσαι*) neque ita uchementer equus ut refugiat (*ὡς ἐκνέμει*, quod pro *ἀνακνέμει* positum uidetur;) neque ita placide ut non persentiscat. Atque iam post concussionem ubi equus ceruicem attollet, statim freno indulgendum; itemque alia oportebit (id quod monere non cessamus) dum scite obsecundarit, uicissim illi gratificari. Cumque animaduersum fuerit delectari equum elatione ceruicis, & habenarum laxitate, tum cauebitur ne quid illo tempore huic molestiæ obijciatur, quasi ad laborem equum adigere uelimus, sed blandimentis tum equum demerebimur, ut speret requietem: ita enim magis prompto animo ad celeritatē agitationis deueniet. Iam uerò celeritate etiam gaudere equos, satis argumenti est, quod liberatus pedetentim nullus abit, sed aufugit: hæc enim certè est uoluptas equorum, nisi forte ad cursuram importunius fuerint incitati. Sed cum inter agitandum equus exultabit, scilicet edoctus iam priore agitatione fuit de flexibus ad celeritatem incitari: quod cum facere sciuerit, si quis tum illum adductis habenis retineat, & signum aliquod det concitationum, coercitus hic frenis, imperio concitationis commouetur, & pectus effert, & iratus protollit crura altius, non mollia tamen hæc: quippe in offensis iam non magis mollibus cruribus utuntur equi. Sic igitur exardescente equo, si frenis indulgeas, ibi præ gaudio, quod in laxitate se freno liberatum putet, exultabundo habitu, mollibusque cruribus elatè sese inferet, planè representans pulchritudinem qua componere se equi solent festinantes ad alios equos. Quicquid hoc cernunt, talem equum appellat liberalem, & uoluntarium, & equitorem, & ferocem, & superbum, simulque & iucundum & terribilem aspectu, Hæc omnia Xenophon.

¶ Minuti in delicijs sæpe habentur, & pueris potentum atque diuitum parantur, Camerarius. Ex equa & mulo generatur innus, Aristoteles & Varin, *Ἰννὸν* grammatici mannum & equum pumilum exponunt. Sed de manno & mannulo dixi supra in mentione equi gradarij. *Ἰννοί, εἰς ὧς βοί τ' ἴπποι· νάννοι δὲ εἰς ὧς βοί τ' ἀνθρώπων, καὶ ναννοφύεις*, Suidas & Varinus. Equos statura pusillos uocant inos, sed & ginnos posterius nuncuparunt, Cæli. Ginni apud Aristotelem deminuta forma equi dicuntur, quos & gygenios ab Strabone nuncupari, putant nonnulli: quanquam & mulorum genus sic in Liguria uocet. Plura de ginno, hinno & inno, & uario harum uocum tum scribendi tum significandi usu, diximus in Hinno post Asini historiam, & in Ceruo capitis 8. parte 1. *Ἰννὸν, πῶλος ὁ πρὸ γαστρὸς νοσίζης πρὶν λυτῆσαι*, Hefychius & Varin. Ex equo & asino ginni proueniunt, cum conceptus in utero agrotauit: est enim ginnus idem quod metachœrum in porcis, cum membra & magnitudines uisitantur in utero, Aristotel. *ῥίννῳ, ὃ (malim δ) πατὴρ ἴππου, ἢ δὲ μητρὸς ὄνομα νοτῆν*, Varin. apud Hefychium post *πατὴρ* punctum scribitur, quod non probo: pro *ὄνομα νοτῆν*, forte *ἡμῖον* legendum; cum Aristoteles ex mulo & equa ginnum generari doceat. *Ἰννον, ὅν καὶ βελλὸν ἴππου*, Hefych. et Varinus. Apud Indos Pysillos (alii enim in Africa Pysylli sunt) arietibus non maiores equi gignuntur, Aelian. Mannos siue mannulos equos pusillos, buricos etiam nominant, ut est apud Acronem & Porphyronem, Grapaldus: Cælius burdos uulgò uocitari, non buricos, ex Porphyrione citat. (De burdone in ginno dixi post Asini historiam.) Buricos quidem equos minores uocari legimus apud Vegetium quoque libro quarto capite secundo. Runcinæ Plinio sunt maiores ferræ, quibus fabri materialiæ se cant arborum moles, subiectis canterijs. Canterij uerò sunt, qui à rusticis ferè nominantur caballi: quia ipsos equos, ut notum est, canterios uocamus. Sed & runcinos agreste uulgus dicit minores equos, ex hac fortasse runcinarum, quas diximus origine, Hermolaus. Runcini equi habentur ad labores onerum uel tractus quadrigarum & rhedarum: licet etiam alij aliquando his laboribus deputentur, Albert. Minores quosdam equos, quibus carpenta & petorita traherentur, manos, & uoce diminuta manulos appellarunt: horum, ut nunc quoque sit, iubar tondebantur: quod & Propertius significat lib. 4. Huc mea detonsis aucta est Cynthia manis, Camerarius. Musimon, asinus, mulus, aut equus breuis, Nonius. Pretium emit qui uendit equum musimonem, Lucilius lib. 6. A sinum, aut musimonē aut arietem, Cato Deletorio, Nonius. Demusmone in Sardinia, fera ouis uel arieti simili, dicam statim post Ovis Historiam.

¶ Canterius (aliqui cantherium scribunt t aspirato) equus, cui adempti sunt testiculi, Cato cap. 149. Vegetius spadones dixit, Cantherium Germani monachum uocant, *ein münch*: & aliubi Vuallachum, Vuillichio teste: quod eorum copia ex ea regione, quæ olim Dacia dicta est, habeatur. Angli a geldyng. Scoppa cantherium iannettum Italicè uulgò dictum interpretatur, de quo superius inter celeres dixi. Galli *cheual ongre*, canthier, cheuron. M. Cato Censorius cantherio uehebatur, Seneca. Cruciante cantherio, Plautus citante Festo: Cruciantem interpretantur succussatorem: Locus Plauti est in Cap. Tum piscatores qui præbent populo pisces foetidos. Qui aduehantur quadrupedanti, crucianti cantherio. Vtitur cantherij uocabulo etiam Cicero ad Patum libro 9. & lib. 3. de Nat. Veneredi uelocissimi in cursu sunt, &c. commendantur ad hoc Turcorum caballi, testiculis ut plurimum ademptis, cantherios uocant, Grapaldus. In uis habere malunt placidos: propter quod discrimen maximè institutum, ut castrentur equi. Demptis enim testiculis fiunt quietiores: & ideo quod semine carent, ij cantherij appellati, in suis maiales, in gallis gallinaceis capi, Varro. Multos ego scio non modo asinos inertes, uerum etiam ferocissimos equos nimio libidinis calore laborantes, atque ob id truces uelanosque, adhibita tali detestatione, mansuetos ac mansues exinde factos, Apuleius libro 7.

Metamorph. Equis interdum ferociæ minuendæ gratia executione animus cum uirilitate adimitur: hoc uulgo fit quibusdam in locis, ubi promiscuè pascuntur armenta equorum, ut placidè & mansuè conuerſentur: tum canteriꝝ uocantur, Camerariꝝ. De caſtrandi ratione, Hippiatr. 100. Ruſius 98. Scythiſ & Sarmatiſ peculiare equos eunuchos facere, quoniam ſic euadant mitiores: habent autem non magnos admodum, at acres præcipuè pernicesqꝫ, nunquamqꝫ non rebelles, Cælius ex Straboniſ libro 7. mutuatus. Sarmatiſ & Quadriſ equorum plurimi ex uſu caſtrati ſunt, ne aut foeminarum uſu exagitati raptentur, (captentur, Cælius;) aut ſubſidijs ferocientes prodant hinnitu denſiore ueſtores; & per ſpatia diſcunt ampliffima ſequentes alios, uel ipſi terga uertentes inſidendo uelocibus equis & morigeris, trahentesqꝫ ſingulos, interdum & binos, uti permutatio uires foueat iumentorũ, uigorqꝫ otio integretur alterno, Ammianus Marc. libro 17. Pannonij & Sarmatici multi reperiuntur caſtrati in tenera ætate, atqꝫ iſs dentes cadere negantur, Camerariꝝ. De Galliciſ canterijs mentionem feci ſupra. Curriliꝝ (ſic uocat celeres & ad curſum utiles) equorum uſus eſt ad fugas & inſecutiones præcipuè: & ne indureſcant eis nerui ex calore curſus, caſtrantur, Albert. Sed neque uetulus cantherus (lege canteriꝝ) quàm nouellus melior, nec canitudinĩ comes uirtus, Varro Abo riginum ut citat Nonius. Præſepia, non tantum quibus aut cantheria, aut iumenta cætera, aut uetera animalia pabulantur: ſed & omnia loca clauſa & tuta dicta præſepia, Nonius. Canteriꝝ equiſ non mittendus eſt ſanguis, ut infra dicam ubi de Phlebotomia equorum agetur. Vecturæ optimi canteriꝝ, equi uidelicet caſtrati, Volaterran. Menſe Martio omnia quadrupedia, maxime equos, caſtrare debemus, Pallad. Cantherium in foſſa, ruſticum prouerbium (inquit Erasmus) quo licebit uti, quoties quis ad id negotij trahitur, in quo nequaquam ualeat: aut ubi res uehementer erit impedita periculoſaue. Nam ut plurimum ualeat equus in planicie, ita minime in foſſa. Iubellius Taurea, & Cl. Afellius ſingulari certamine iuxta Capuam pugnabant: & cum diutius uterqꝫ alterũ libero campo eluſiſſet, Taurea in cauam uiam descendere iuſſit, alioqui equorum, non equitum fore certamen. Eo cum Afellius extemplo deſcendiſſet, ruſſum eluſit Taurea ſermone, qui poſtea in ruſticum uerſus eſt prouerbium; Minime ſcis, inquit, cantherium in foſſa: Hæc Liuius decadiſ 3. lib. 3. Cantherius in porta, adagium quod reſertur à Feſto in dictione Ridiculus. Indicat autem conuenire, cum quis in principio rei uix inchoatæ deſicit animo. Natum à Sulpitio Galba quodam, cui cum prouincia exituro, cantherius in porta cecidiſſet; Rideo, inquit, te cantheri in porta, cum tam longum iter ſis iturus, iam laſſum eſſe te, cum uix dum ſis ingreſſus, Erasmus ex Feſto. Sunt qui opinentur canteriꝝ uocabulum inde trahi: quia cauterio deſectari (teſticulis priuari) mos eſſet, per unius demutationem elementi, Nonnulli canterios intelligunt mulos, ad uellaturam quos paſcere moris eſt: unde ſit cantericum (lege cantherinum) hordeum, Cælius. Hordeum hoc nomine apud Columellam legitur, hexaſtichon etiam dictum. Cantherinum, inquit Ruellius, putauerim dici, quod folliculo caſtra tum enaſcatur. Eſt & in uitibus cantherius, iugum ſimplex, cum deſiſtis haſtilibus (ut Columella ſcribit) adnectuntur ſingula per tranſuerſum pertica in unam ordinis partem; Id ſerè Plinius quoqꝫ prodiſ, Cælius. Pedamentum etiam cantherium uocant, unde cantheriolus diminutiuum apud Columellam, Vocat enim iſ cantheriolos in cepiſis, id eſt ceparum locis, munimenta quædam ceparũ, ne thalli earum uentis proſternantur: ſicuti in rapiniſ etiam cantherios cum operiuntur rapæ, ut à pruinis ſemina defendantur. Canterios item in architeſtura ratione nominat Vitruuius libro quarto; unde canteriaturum teſtum, ſicut aſſerulatum quoqꝫ dictum inuenimus, Vulgus quoqꝫ (Italicum) craſſiores & robuſtiores ramos canterios ſolet dicere, nil deluxato admodum uerbo. Ridiculè quidã cantherium apud Senecam pro uehiculo accipit, Cælius. Canterij, tigna. Vitruuius libro 5. Et cantherij prominentes ad extremam ſuggrundationem, ſupra cantherios templa. Deinde quæ pedaminibus adnixæ ſingulis iugis imponuntur, eas ruſtici cantheriataſ appellant, Columella libro 5. ¶ Certe hæc mulier cantherino ritu aſtans ſomniat, Plautus in Menæch. Adagium hoc reconditum (inquit Cælius) in mulierem concinnatum eſt, quæ etiam ſi aſtare, uigilare, recteqꝫ ſenſibus uti uidebatur: tamen quia nœnias quaſdam Siculiſ gerris uaniores effutiebatur, ſomniare ac dormire eam dicit equino ritu. Notiſſimum quippe dormire equos ſtantes, Cælius 8. 4. Ibidem Apuleij enarratorem reprehendit, qui cantharino ritu legit, tanquam à cantharo uaſe uinario.

¶ *Ἐπιλακός*, genus equorum ſignificatur etiam talpæ hæc uoce, Heſychiuſ & Varin. Equos gregales Græci *φορβάλας* dicunt, (*φορβάλας* autem grauidas) domeſticos uerò *προβάλας*, Cælius: opponuntur autem apud Ariſtotelem. Ego gregales Græcè etiam *ἀγέλαας* dixiſſim, & Latine armentitios, uel armentinos, uel armentales. Armentaliſ equæ mammis, & lacte ſerino Nutribat, Vergil. Equas domitas ſexaginta dieb. equire, ante quàm gregales aiunt, Plin. Emiſſariꝝ equus, arſes, & huiuſmodi, qui emiſſus ſit in ſolitudinem, uel qui ad generandam ſobolem emittitur, Valla in Rauden. Hæc uocabulum in translatione Bibliorum, quæ Hieronymi putatur, poſitum aliquoties reperi: ut caprũ emiſſarium Leuitici 16. ubi 70. *ἄρρητοι* uertunt. Equi alij ſunt idonei ad rem militarem, alij ad uecturam: itaqꝫ peritus belli alios eligit atqꝫ alit, ac docet: aliter quadrigariꝝ ac deſultor. Neqꝫ idem qui uectarios facere uult, Varro. Ad currum equi iunguntur: hinc curules & biuges, & à carruca carruarij, à carpento carpentarij, & à rheda rhedarij, & à ciſſio ciſarij (ciſiarij potius) nomina traxerunt: ſed mulos primos coeptos curru uehiculoqꝫ adiungi creditum, teſte Pompeio, Grapald. Apud Vegetium iumenta currulia legimus, per duplex r. Albertus inuſitato uocabulo equos ad fugam

& insecutionem aptos, curriles uocat. A curru sellam curulem nominari legimus, & simplici et prima breui. Celerius uoluntate Hortensij ex equili educeres rhedarios, ut tibi haberes, mulos, quam piscina barbatum mullū, Varro. Videtur sanè rheda de mulis proprie dici, cui ad itinera conficienda iungebantur, ut apud Græcos ἀπίνη; nam rhedarium equum (quanquam Grapald. sic uocet) apud ueteres non memini legere ut mulum rhedarium. De uarijs uehiculorum generibus, dicam in h. e. Vectarij (inquit Camerarius) ad plaustra, effeda, rhedas, carros adiunguntur. Veteres tamen Græciæ & Italiæ populi, non equos ad plaustra & uehicula, sed boues aut mulos adiungere, & uiatoribus mulis magis quàm equis usi fuere. Nostri autem homines, nisi ubi montana sunt, non ferè boues, neque aratores neque uectarios alunt. Videas etiam alicubi sylvarum ingentium accolae, & carbonarios, ante boues equos agitare. Vecturæ optimi canterij, equi uidelicet castrati, Volater. Vectarijs robur esse oportet: hi ruri educuntur, sui cuiusdam generis, quamuis & bonos equos interdum ruramittant, sed in oppidis ad uecturas plerumque dantur effocti annis, aut laesi, qui illis operis reliquas uires conficiant. Neque est tanta nostri temporis humanitas, ut ociosus alatur equus, postquam conuenierit & uires amiserit, utque non turpi senectæ illius, quod Maro fieri oportere censuit, ignoscatur abdito domi, Camerar. Runcini equi habentur ad labores onerum uel tractus quadrigarum & iedarum; licet etiam alij aliquando his laboribus deputentur, Albert. Dignum est notari dextratio uerbum apud Solinum, (de cursu equorum quadrijugum,) unde modo equos maximè bigarios, Hertruria dextrarios appellat, Hermol. Ego equum insignem potissimum, quibusdam Italiæ locis uulgo destriero nominari audio. ¶ Equi sarcinarij aut iugales, Bud. libro 5. de Asse. Clitellarius equus id est sarcinarius, à ferendis clitellis, Textor. De clitellis plura attuli in Asino in h. e. Equi & canes si ruri alantur, sumptus & curas quæ in ipsos conferuntur, facile compensant. Nam equo siue mane siue serò dominus ad negotia festinet, expedite uehitur, Xenophon. De equis bigeneris & ad ingu destinatis, supra alicubi dictum est. ¶ Itinerarij equi promiscue grandes paruique esse solent, Camerar. Pollux hodoeporicos nominat: nos itinerarios, ut Cælio placet, dicere possumus. In uijs habere malunt placidos, propter quod discrimen (placidorum ab acribus, qui ad rem militarem conueniunt) maximè institutum, ut castrentur equi, Varro.

¶ De equis autem ad pompam idoneis (pompicis) quique sese erigere & præclari uideri soleant, si quis tales requirit, is sciat non cuiusuis equi hæc esse opera; sed eorum qui sint animis ingentibus, & ualidis corporibus præditi. Quod autem nonnulli arbitrantur, cum mollitudine crurum coniuncta esse erigendi facultatem, id uerum non est; sed lumbi (lumbos, ὀσφύς, nunc appello, non qua caudam uersus, sed qua intra latera & coxas ad ilia tendunt, μεταξὺ τῶν τε πλυνθῶν καὶ τῆς ἰχίως ἢ τῆς λευκῆς) cui sunt molles & succincti atque robusti, poterit spaciosè prioribus cruribus subijcere posteriora. Hoc dicit facit, tum si quis freno cōcutiat os equi, (ἀνακρῶν τὴν χελιδῶν,) sit ut posteriores in talos ille reflectat atque subsidat, erigat autem superiores corporis partes, sic aspicientibus contrà alius & inguen ut appareat. Ibi igitur frenis indulgendum, uti equus, quod pulcherrimum est in hoc genere, faciat libens, & ita spectatorib. hoc facere uideatur. Sunt qui ad hoc etiam erudiant equos: quorum hi uirga talos pulsant, illi baculo iubent accurrere qui coxas (ὡς τὴν πρὸς μεσολίαν) uerberet. Nobis uerò hæc uidetur institutio optima, si, id quod semper dicimus, non omittatur unquam, equo ut quies contingat, postquam uoluntati agitatoris obtemperauerit. Proinde certis signis excitatum equum sponte (ἐχοντα, lego ὡς τὸν τε) pulcherrimos & splendidissimos gestus exhibere oportet. Quod si post equitationem et copiosum sudorem, nec non cum se scitè erexerit, statim sessor ac frenis releuetur equus, (ἢν ὃ καὶ οὐκ ἔστιν ἐν πάλῳ ζῆται, μέχρι πολλῷ ἰσθῶντος ἐλαύνεται; ὅταν δὲ καλῶς μετακρίσῃ αὐτόν, τὰχὺ καὶ κατεβαίνειται) hoc est, ut ipse uerto, Quod si etiam dum equitatur, ad sudorem usque agitur: ubi primum uerò scitè sese erexerit, statim sessor ac frenis leuetur) non dubitandum quin sua uoluntate postea ad erectiones peruenturus sit. Super huiusmodi iam quidem agitationi idoneis equis residentes, & dii pinguntur, & heroës: hominesque in usu horum decente, magnifici uidentur. Usque adeo uerò equus qui sese erigit, uel pulchra uel admirabilis, uel etiam expetenda res est, ut omnium oculos spectantium in se conuersos teneat, tam iuuenum quàm seniorum, & reliqua. Maximè sanè laudatur talis equus, qui corpore & altissimè & frequentissimè erigat, & lentè interim procedat, Hæc omnia Xenophon. Transcripsit & Pollux ex eo nonnulla, sed breuius ac obscurius; & quædam à Xenophonte relata ad equum militarem cum ad ostentationem equitatur, ipse non rectè ad pompicum refert.

¶ Oppianus syluestrem equum composita uoce hippagrum uocat, equiferum Plinius. Equi ferri perierunt, Aristotel. Idem in Mirabilibus equos feros in Syria reperiri scribit, eosque famam esse in uenatoribus qui ad fœminas accesserint, testiculos mordicus abscindere, cursu persequentes & capite per posteriora crura immisso. Alpes habent equos agrestes, Strabo. Et alibi, Hispania producit equos syluestres affatim. Equi feri in Hispaniæ citerioris regionibus aliquot sunt, Varro. Fuerunt sub Gordiano Romæ equi feri quadraginta, Iulius Capitolinus. Et alibi in Gordiano primo, Extrat (inquit) Gordiani sylua memorabilis, picta in domo rostrata Cn. Pompeij, in qua pictura præter alias feras equi feri trecenti continentur. In Aethiopum locis præruptis, multi sunt equi feri, duobus dentibus exertis & uenenatis præditi: quibus non solida pedum ungula, sed similiter ut ceruorum bitida est, iuba per mediam spinam ad extremam usque caudam pertinet. Ac si quando eos posititis laqueoribus insidijs Indi comprehensos in seruitutem redigere uelint, abstinent se propterea cibo & portione, quæ seruendi

seruendi indignitatem acerbissime ferant, Oppianus libro 3. de uenatione. Onesicritus scribit equos unicornes in India esse ceruinis capitibus, Strabo. Equi syluestres colore sunt cinereo, linea per dorsum fusca à capite usque ad caudam, Albertus. Apud Hypanim Scythiae fluium equi sunt syluestres & candidi, Herodotus in Melpomene: quod ex eo Eustathius etiam repetit in Dionysium scribens, ubi & alium Indiae Hypanim esse docet. In Syria aiunt greges syluestrium equorum esse, quibus singuli duces praesint; & si quis minorum natu foeminam saliat, ducem indignatum tamdiu persequi, donec affectus ore inter posteriora crura inserto, testes eius auellat, Aristoteles in Mirabilibus. Nos supra ex Oppiano retulimus onagrum marem pullis in suo genere masculis statim natis testes mordicus abscindere. Septentrio fert & equorum greges ferorum, Plin. Et alibi, Potus equiferorū sanguis suspirosis ante omnia efficax est. In Brussia sunt equi syluestres, neque à Grecis, neque à Latinis descripti, penitus equis similes, nisi quod dorso satis mollia habet, & ad insidendum inepta, neque temere cicurantur unquam. Sunt autem edendo, nec sunt eorum carnes palato insipidae, Erasmus Stella in libro de origine Brufforum. Equus syluestris ceruino cornu reperitur in Polonia, Io. Boemus: quaerendum an de rangifero dicto sentiat.

C.

Equi natura calida & temperata iudicatur. Caliditatem ostendunt, leuitas, uelocitas, audacia, & uita longitudo, uiuacior enim est ceteris (plurisque) animantibus. Temperatus autem existimatur, quoniam docilis est, & in dominum uel nutrimentum suum placidus, Russius.

Minoris est pretij equus multo, cuius oculi fuerint albi, quia ductus ad niuem uel locum frigidum non uidet; sed in loco non lucido & tempore calido bene uidet, Crescent. Reliqua de oculis & uis equorum, praecedenti cap. diximus.

Quibus cordi est educatio generis equini, maxime conuenit prouidere autorem industrium, & pabuli copiam, quae utraque uel mediocritas possint alijs pecoribus adhiberi: summam sedulitatem, & largam satietatem desiderat equinum pecus, Columella 6. 27. Equi gaudent pratis riguis & paludibus, Aristot. Equorum gregibus spatiosa, & palustria, nec non montana pascua eligenda sunt: rigua, nec unquam siccanea, uacuae magis quam stirpibus impedita, frequenter mollibus potius quam proceris herbis abundantia, uulgaribus equis passim maribus ac foeminis pasci permittitur, Columella. Pascendi (inquit Varro) ratio triplex: In qua regione quantopotissimum pascat, & quando, & quae: ut capras in montosis potius locis, & fruticibus, quam in herbidis campis: equas contra. Equis pascua legamus pinguisima, hyeme aprica: frigida & opaca prouideamus aestate, nec adeo mollibus locis nata, ut ungularum firmitas de asperitate nil sentiat, Palladius. Equi, muli, & asini (inquit Aristoteles) fruge herbaeque uescuntur, sed maxime potu pinguescunt. Equinum pecus pascendum in pratis potissimum herba: in stabulis ac praeseptibus arido foeno: cum pepererint, ordeo adiecto, Varro. Equos uere nouo farragine molli pascere, uenamque feri:

Inde ubi pubentes calamos durauerit aestas, Lactentesque urens herbas siccauerit omnem
Mensibus humorem, culmisque armant aristas: Ordea tum, paleasque leues praebere memeto.
Pulvere quinetiam puras secernere fruges Cura sit, atque toros manibus percurrere equorum,
Gaudeat ut plausu sonipes, laetumque relaxet Corpus, & altores rapiat per uiscera succos.

Id curent famuli, comitumque animosa iuuentus, Nemesianus. De oleraceo cibatu equi, scribam inferius ubi sanitatis equorum tuenda praeccepta tradentur. Foeno aluntur iumenta, datur & stramentum. Equos uero generosiores, & ad cursum praesertim paratos, quos barbaricos dicimus, paleis & zeatico hordeaceo ue cibario, qui sunt principum equisones alere consueuerunt, Grapaldus. Equis pabulum conuenit duriusculum, & quod non inflet; ut auena, uel triticum, & aliquando speltachordeum uero & siligo quoniam inflant minus probantur, Albertus. Pollux equorum nutrimenta enumerat, hordeum, zeam, olyram, foenum (χρῆτον, χιλος, Grammatici (Suidas & Varinus) χιλον simpliciter nutrimentum, uel χρεῖον id est foenum exponunt, quasi χιλον παρὰ τὸ χρεῖον ἔχειν, inde χιλον, παχύνειν, σπινθῆναι: & ἐν χιλον) & ex Homero, triticum, lotum, apium palustre. Equo abunde est cytisi uiridis pondo x v. Columella, sed de cytiso copiosissime docui in Bouis historia capite 3. Equus (inquit Russius) edat foenum, paleas, herbas, ordeum, auenam, quae sunt naturales & proprii semper equorum cibi. Si tamen equus sit iuuenis, herbis & foeno cum ordeo, uel alio simili, aut sine ordeo pascatur sufficienter, quoniam herbae & foenum uentrem dilatant & corpus, & humiditate sua alunt augentque. Nam cum omne animal natura humidum sit, equus in omni aetate reficiendus est humidioribus herbis. Vbi iam adultus & labori idoneus fuerit, siccioribus alimentis mediocriter utatur, ut paleis & hordeo, & similibus. Paleae quidem cum sicciores sint, equum non facile obesum reddunt, sed in habitu mediocri conseruant, & robur addunt. Nam dura cum dissoluantur acrius, uires diutius fouent: tenera & mollia non item. Melior autem fuerit in equis mediocris habitudo, inter obesam dico & macilentam. Nam si modum excedat, illa multos & prauos humores morbis foemina suppeditat: haec uires imminuit, & corpus aspectu turpe reddit, Hucusque Russius: transcripsit autem fere ad uerbum ex Petro Crescentensi 9. 5. Botri autumno in cibo exhibiti equis, uentrem mouent, & corpus augent, Obscurus. Medica herba quae praecipue equos nutrit, in Media abundat, Strabo. Herba Medicae prima falx uitio datur, & cum foetida aqua rigatur, incommoda est, Aristoteles. Herba Medica apud nos foenum est optimum (χρῆτος ἀρίστου) & praestantissimum & aptissima

num equis: eadem quoque trifolium uocatur, Varinus. Sed satis iam multis in Boue de Medica dixi cap. 3. Ad maciem equorum, ut Columella prodidit, nulla res tantum, quantum Medica potest. Plura de hac herba in Boue capite tertio differui: & inter cetera uocari eam hodie uulgò ab Hispanis alfalfa, apud Arabes alaffest, &c. Bellunensis alaffest & fassafa eandem esse scribit, hic pauca eui paralipomena adijciam. Fassafa, trifolium est quod datur equis saginandis, simile sulæ, Vetus Glossographus Auicennæ. Sulla, id est arthritica: uel secundum quosdam herba dulcissima, & grata equis, qua Calabri equos saginant, Syluaticus. Et alibi: Sual, id est sulla. Cytisum in Italia uulgò plurius uocant trifolium caballinum, quod pastu eius equi delectentur, Mattheol. Sed cum trifolium caballinum, ut ex descriptione eius apparet, nō alia sit herba, quā quæ Germanis *sibengeyt* appellatur, &c. eadem cytisus esse non potest, ut facile intelliget qui cytisi historiam supra in Boue legerit capite tertio. Tribulo herba uiridi Thraces Strymonis fluuij accolæ equos saginant, Dioscorid. ¶ Verno tempore equis, iunioribus in primis, per continuos dies plusculos farrago exhibetur, qua & purgantur & obesoires euadunt. Farrago est commistura multarum frugum in equorum pabulum, Germanicè *ein gemenghe*, Vuillich. A trimatu farrago dari solet. Hæc enim purgatio maxime necessaria equino pecori, quod diebus decē facere oportet, nec pati alium ullum cibum gustare. Ab undecimo die usque ad quartumdecimum dandum ordeum, quotidie adijciendo minutatim. Quod quarto die feceris, in eo decem diebus proximis manendum: ab eo tempore mediocriter exercendū, & cum sudauerit, oleo perungendum. Si frigus erit, in equili faciendus ignis, Varro. Eadem omnia in Hippiatricis, quæ Ruellius transtulit, tanquā Eumeli recitantur: (nam Græcus codex impressus nō habet.) Et insuper hæc uerba, Farrago etiam bubus cæterisque pecudibus optimè dissecta præbetur. Et si depascere sapius uoles, usque in mensem Maium sufficit. Nostri equorum mangones (inquit Ruell.) dragetam, quasi uario pabulorum genere conflata nominant, Græci grastin. Farrago pilu expolit, cum frugibus grauida est: sed duris iam horrens aristis inutilis est, Aristot. Græci mixtam farraginem ad equos purgandos grastin uocant, Ruel. De farragine & ocymo, quantum ad boues attinet & in genere permulta attuli in bouis historia cap. 3. Memineris statim cum in affectionem inciderit, hordeum ei subtrahendum penitus et potus, herbas uirides uel farragines ad sustentandum dandas, Vegetius de uesciæ morbis loquens. Pasce igitur sub uere nouo farragine molli Cornipedes, Nemesian. Vbi equum priuatim locauerimus, uere circa idus Aprilis, farraginem dābimus: maxime probatur triticea: sin desit, hordeacea: dabitur autem per dies quinque, inde iam diebus decem alijs obijcietur. Longe melius cedit si iuxta mare sata farrago fuerit. (uentrem enim facilius soluit, humoremque deducit, Veget. 1. 23.) ea si desit, prasente utemur: indies sextarium unum hordei priori modo adiecisse satis est. (Ego uerterim, prasente utemur cum hordeo: ut legatur, non uerterem, ut etiam paulo post) quoad uentum erit ad constitutum modum, in quo morabimur, unde fœnum quandiu suppetit sine intermissione dantes. A primis quinque diebus equum ad aquas producemus, totumque sic undis proluemus, ut natandi detur potestas: dein omni destituta cutis illuit, oleum & uinum oportet inspirare, & manibus pressis terga secundo pilo subigere, dum insidens humor prorsus abstergeatur, reliquis diebus, ut paulo ante scripsimus, hordeum unum cum farragine dandum erit. (Si tamen farraginis penuria fuerit, alia ineunda erit ratio, ut initio à calendis facto ad ultimum usque diem perueniamus.) Sed necessarium est dum (Ruell. non recte transtulit antequam) farraginem præbemus, sanguinem mitti, sectis in pectore uenis, sauciatisque palati toris, ut qui præterrat sanguis unum cum sanie à solidis suffundatur, nouusque inanitas impleat uenas, & in palatum feratur. Hac ratione uiuendi firmatus equus, non facile aduersis ualentudinibus, patebit, & obeundis par erit laboribus. Cæterum equo qui ita uiridi pascitur herba, salem (super tabella aliqua uel disco, ut facile sumant quantum uoluerit) præberi per quod utile fuerit, ne os manantibus ulcusculis, quæ ueterinarij sigriales, (συγριαles in excuso) nonnulli aphthas uocant, obsideatur. (Eodem os totum manu mulceatur, aduersus idem malum aphtharum ne superueniat, Theomnest.) Non est committendum, ut equus qui male implicatur, in hac per farraginem curatione, sub dio pascatur. Nam facile lues hæc tergus subtercurrit & scabiem creat, ex qua flagrante solis aestu furor uel insania concipitur. Oportet ergo clausum intra tecta continere, & ita cibum obijci. Porro longè optimum ante fuerit alui dejectionem moliri, dato cucumere (nimirum syluestri) & nitro, quod uiridi segete genus equinum exhilaratur, Absyrtus, Hierocles, Theomnestus. Eadem hæc ratio circa farraginem, mulis quoque conducit, ut Theomnestus scribit. Cum uiridis pabuli tempus adpetit (inquit Hierocles) dabis operam ut uno die syluestri fœno (gramine) uescantur: Postridie in nares medicamentum inspirabis, quod cocci (gnidij) radice (σκληρονωελ) iride, folio, costo & pipere componitur: confestimque ad pascua diebus binis aut ternis emittas, ut rapto naribus medicamine caput humi deflectentes omnem ei insidentem humorem excutiant, Hierocles. Theomnestus eundem puluerem aliter describit his uerbis: Radicis cocci (gnidij) piperis, pulegij, origani, singulorum uncia: folij, costi, iridis, radicis cucumeris erratici quod leuissime triti, singulorum semuncia: omnia tusa & cribro tenui farinario creta, per arundinem in nares inspirantur. Caput semissem horæ suspensum extollitur: insequentique triduo (uel biduo) passioni ueterinum indulgere sinit, ut omnis pituitosus humor, qui frigore hyemis in cerebro coierat, capitis depressu cum incumbit pastui, destillans ruat. Ea res omnem pituitam per nares elicit, & pecudem expurgat: ita enim necq; malides, necq; tonsillæ, necq; strumæ ipsæ animantibus enascent. Dein

in equilia reducas, & syluestre foenum quatuor aut quinque diebus representantes. Quinetia farragine (postidie incipe dare farragine) in primis triticea, si desideret, hordeacea, quinque diebus ministrabis. Deinde sanguinem detrahes, & cum eo qui profluxit, nitrum & acetum additis ouis (Theomnestus oua non addit) & oleo miscabis, ac totum animal oblines (a capronis ad calcem secundum pilos illines) & tantisper in sole continebis, dum omnis illitio resiccet. Postea remittes in stabulum, & rursus alijs quinque diebus farraginem obicies, in quibus strigiles non adhibebis. Sexto, stabulo educens equum lauabis, & asperis stragulis deterges, ut omnis exhauriatur humor, & sordes radantur; dein ubi in equile se receperit, farraginem obicies complurimum diebus quatuordecim, uel saltem non paucioribus quam septem uel nouem, quod praeinguis & obesus eniteat. Similem huic curam uide infra inter *ὑγιεινὰ* de purgatione per aluum, ubi ex Vegetio recitabitur qua obseruatione cyclo curentur animalia. Camerarius cum ad nostras regiones hanc curandi equos & a morbis praeseruandi rationem reuocare uellet, in Hippocomico suo sic scribit: Vere cibi proderunt, nequaquam aridi, sed molles atque teneri. Hanc ob causam uidetur ad ualitudinem tuendam optimum esse, equus ut in prata boni & succidi graminis deducatur atque ibi pascatur pro uoluntate sua. Nam satiari uel etiam repleti illum non obert. Si aliquid impedimento forte sit, quo minus in prata deduci equus recte possit, afferri gramina de secca, qualia diximus, curabuntur, & ante illum humi in corbe ampliuscula apponentur, & hic ci bus praebetur, si ita uideatur (nam tempus non ausim praefinire) a Calendis Maij usque in Nonas, atque praebetur solus interdum. Vesperis autem auenae uel ordeis non multum dabitur, ut uerbi causa consueti pabuli pars quinta, atque huic sal inspergetur, uel proponetur hoc equo ut lingat. Interea sapius sternutationum fremitus excitabimus indito naribus puluisculo quem ueteres praescripserunt, ut sint pondera aequalia piperis, pulegij, origani, amaraci, cofti, ireos, malabathri, radicis (cocci) gnidij. Per calamum autem inflari iusserunt. Nos illa exotica, si uti puluisculo uelimus, uel omittere, uel mutare, ut opinor, rore marino, nardo, saluia, recte poterimus, de quo cuiusque suum esto iudicium. Postea alios dies sex pascetur gramine defecto, neque uiridi, neque arido adhuc, sed foeno quodam uirescente; & suum pabulum integrum apponetur. His peractis sanguis minuetur, & quidem largius, atque ita resumetur usitata cura atque tractatio. Hoc, ut ratio mea fert, & uigorem equi augebit, & corpus reddet plenus atque nitidius, non quadam exuberantia, sed robore carnis: idemque sanitatem praestabit tutam atque defensam, neque patietur leui momento affligi. Sed quandiu in gramine detinebitur equus, accurate oportebit a frigore defendi: ideoque nisi sereno caelo in prata non educetur, & noctu stragulis atque tegetibus operietur. Haec Camerarius. Secale elixum & cum pabulo datum equis uendendis, falsam corpulentiae speciem repraesentat. Ocymum Venerem stimulat, ideo etiam equis asinisque admissurae tempore ingeritur, Plin. Plura de ocymo in Boue cap. tertio dixi, ubi etiam de farragine. De macerata fruge quam strigilis equis Cappadoces exhibent, scribitur in Hippiatricis 129. & nos forte referemus in *ὑγιεινῶς*. Equi cum edunt frumentum, nunquam sine detrimento id faciunt, Serapio citans Galenum. De herbis quibusdam, tum quibus uescuntur equi, tum quae denominantur ab eis, in Philologia docebo. Quibus iumenta in genere nutriuntur aut saginantur, ut gramen, eruum, uiscum, ad librum de animalibus communem pertinent. ¶ Horas & Gedrusios fama est tanquam foenum pisces equis edendos obijcere: Celtas audio boues & equos piscibus alere; Et nonnulli quodam testantur, Macedones & Lydos piscibus equos suos pascere, Aelianus. Apud Paones qui Prasiadem paludem habitant (unde brevis admodum in Macedoniam uia est) iuxta montem Orbelum, equis & subiugalibus pisces pro pabulo praebent, Herodot. libro 5. De pabulo equorum plura dicam capite quinto in tractatione equi; De pullorum autem alimentis priuatim quaedam, hoc ipso capite inferius. Qui cito obesos efficere equos desiderant, tortucas (id est testudines cum pabulo molli decoquunt, & inde equi grandem sed falsam corpulentiam acquirunt, Albert. ¶ Helleboro nigro equi, boues, sues necantur: itaque cauent id, cum candido uescantur, Plin. Prouenit apud nos egoletros, noxia herba, orobanchae similis, de qua in Boue dixi: hac non ipsa solum boues abstinent, sed etiam gramine circumcirca nascente, licet eodem equi uescantur. Quenam in cibo abortum eorum quibus moueant, dicam inferius.

¶ Equi sorbendo bibunt, ut & reliqua animalia, quorum dentes continui sunt, Aristot. Equi, ut camelus, aquam turbulentam & crassam suauius bibunt, quippe qui ne ex fluuio quidem prius hauriant, quam pede inturbent: possunt uel ad quatuor dies tolerare sine potu, mox bibunt quam multum, Aristot. Et alibi, Bibunt equi aquas libentius turbidas: quod si clara est, inturbant eam ungulis suis, & cum biberint, lauant se totos, lymphisque potiuntur: balneum enim omnino hoc animal adamat, & aquae deditum est: quamobrem natura etiam equi fluuiatilis ita constat, ut uiuere nisi in humore non possit. Bos contra quam equus, nisi aqua sit clara, frigida atque lymphida, bibere nolit. Obseruandum est (ut scribit author quidam obscurus) ut aqua bibenda equis, non sit nimium lenta aut mollis, sed duriuscula, turbida, et leniter fluens. Haec enim crassiore sua substantia melius nutrit. Caterum quo frigidior aqua est, & uelocius fluit, eo minus alit. Conceditur tamen per aestatem cum nimium calorem temperari res postulat. Non parum etiam consuetudini dandum est, quae licet mala fuerit, subito tamen mutari non debet, sed paulatim. Et quoniam equus nisi assatim bibat, non satis proficit, os ei interdum sale (qui uino nonnunquam recenti conspersus sit) perfricandum est: sic enim bibendi simul edendique auditas acuetur. Adferentur & capite quinto in tractatione equi nonnulla

quæ ad potum eius pertinent. Quo acrior equus est, eò altius in bibendo nares mergit, Plin. Qui fiat quod equi bibentes caput in aquam ad oculos usque demergant, muli uerò & asini summis tantum labris sorbeant, Hieronymus Garimbertus inquit quæstione 45. Illud mirum utique uel Homero auctore, uinum iumentis solitum dari: sic enim Hector Iliados octauo equos alloquitur suos. Rependite (inquit) si Andromache ὅμῳ πῶς προτέρωσι μελίφρονι τυρόν ἔθηκεν, ὄνον τ' ἐγκράσσει πῖον, ἐν θυμὸς ἀνώγει, Cælius. Columella equis sanis, sed macilentis, uini potionem dari iubet. Vini equis quidam infundunt, ut animosos reddant, uide capite quinto in tractatione equorum. Βότανος, rana, auena: uel secundum aliquos frumentacea equorum potio, Varinus: Hesychius distinguit, ut alii equorum potionem exponant, alij uerò frumentaceam. Est autem frumentacea potio, ut curmi, & zythus ex hordeo.

¶ Somnus & uigilia, incrementum & corruptio, & uita & mors, cæteraque accidentia ex sensibus, sunt in canibus, sicut in equis & hominibus, Author obscurus.

¶ Equos etiam somnare palam est, Aristoteles, Plinius. Equos stantes dormire & somnare superius dixi in Canterij mentione.

¶ Equi cur plus excrementi sicci egerant quam humidum, Aristoteles sectionis 10. problemate 38. Vt equæ ita & uaccæ crebrius mingunt, Aristotel. Scythæ per bella foeminis uti malunt, quoniam urinam cursu non impedito reddant, Plinius. Cur mas in equino & asinino genere, urinam foeminae odoratus, caput erigit, & dentes nudat: Hieron. Garimbertus quæstione 46. Spumantemque agitat equum, Virgilius Aene. 11. Vectus equo spumante Sages, Aene. 12. Seu spumantis equi foderet calcaribus armos, Aene. 6. Inquirat alicubi Galenus cur equi currentes spumam emittant.

¶ Equæ lac secundum locum tenuitatis habet post lac cameli, Aristoteles. Plura de lacte equino capite sexto leges. ¶ Equæ purgantur menstruis, modo quidem ampliore quam oues & capræ, sed multo minus proportionem, Aristoteles. Equabus menses fiunt, & uaccis, sed his minus. Idem. Et alibi, Equæ menstruosæ non est, imò minimum inter quadrupedes emittere solet. Et rursus, Equæ uacat ad modum purgantem in partu, minimumque emittit profluum sanguinis uidelicet pro corporis magnitudine. Item alibi, Conceptus indicium maxime in uaccis, equabusque, cum menses cessant, spatio temporis bimestri, trimestri, quadrimestri, semestri: sed id percipere difficile est, nisi quis iandudum secutus, assuetusque admodum sit: quamobrem non desunt, qui menses in his animalibus negent.

¶ Cum equa peperit statim secundas deuorat, atque etiam quod pulli nascentis fronti adheret, hippomanes dictum, magnitudine minus carica parua, specie latiusculum, orbiculatum, nigrum, fulu colore, Solinus: legendum forte fusco: hoc si quis prærepto odorem moueat, equa excitatur, sumque agnito eo odore: quapropter id a ueneficis petitur & percipitur mulierculis, Aristotel. Et alibi, Quod hippomanes uocant, hæret quidem fronti nascentis pulli, ut narratur: Sed equæ per lambentes abstergentesque, id abrodunt, quæ autem de hoc fabulantur, signa muliercularum, & professorum carminis incantamentorum esse credendum potius est. Proditur equis (inquit Plinius) amoris nasci ueneficium, hippomanes appellatum, in fronte, carica magnitudine, colore nigro: quod statim ædito partu deuorat foeta, aut partum ad ubera non admittit: olfactu (nempe huius caruncula) intra biem id genus agitur. Aelianus etiam hippomanes huiusmodi in fronte pulli nascentem carunculam esse scribit. Hi autem (inquit) qui per præstigias & captiones mulieribus illudere solent, uim equæ quendam alliciendi ad libidinem, atque amatoriam flammam excitandi habere: eamque ob rem equa ferens inuidia, non homini has præstigias permittit assequi. In Varini Lexico de hippomane Aristotelis ferè uerba legimus, & insuper, ἔστι δὲ εἰς πολλὰ δεικνύμενον: hoc est, probatum ad multa usum habet. Vt nuncur eo ad philtra ueneficæ, Hesychius. Quæritur & nascentis equi de fronte reuulsus, Et mari præreptus amor, Vergilius lib. 4. Aeneidos. Atque Georgicorum tertio aliud hippomanes facit, his uersibus: Hinc demum (cum libidine agitantur equæ) hippomanes, uero quod nomine dicunt Passores: letum distillat ab inguine uirus. Hippomanes, quod sæpe malæ legere noueræ, Miscueruntque herbas, & non innoxia uerba. Sic & Tibullus, Hippomanes cupide stillat ab inguine eque. Sed hoc Aristoteles quoque agnoscit, uide infra ubi de libidine equarum hoc in capite agitur. Coitus stimulat uirus a coitu equi Vergilio quoque descriptum, Plinius. Hinc peroritur coitum admissariis extant, ut inferius dicitur. Id præcipue armentum si prohibeas, libidinis extimulatur furor: Vnde etiam ueneno inditum est nomen hippomanes, quod equine cupidini similem mortalibus amorem accendat, Columella. Hinc & ἵππομανής adiectiuum, & ἵππομανία, de quibus uocibus capite octauo dicam: & ἵππομανεύς, insanire ac furere in Venerem, de quo mox in libidine equorum. Apud Theophrastum in Pharmaceutria hippomanes memoratur tanquam herba his uersibus: ἵππομανής φυτόν ἐστιν ἄρκυος, τῷ δὲ ὑπὸ πᾶσι καὶ πᾶσι μάλιστα ἀν' ἄρεα, καὶ δοτὶ ἵπποι. Sunt qui ex Hesiodo quoque herbam esse putent, quam edentes equi in furorem agantur, Vuillichius: de hac nonnihil capite 8. dicam. Equarum uirus a coitu in lychnis accensum, Anaxilaus prodidit equinorum capitum uisus repræsentare monstrifera: Similiter ex asinis. Nam hippomanes tãtas in ueneficio uires habet, ut affusum æris mixturæ in effigiem equæ Olympiæ, admotos mares equos ad rabiem coitus agat, Plinius. Olympiæ Phormis Arcas (ut Gillius ex Pausania uertit) ex ære equum posuit, in eundemque, quemadmodum in sermonem Eliensium uenit, hippomanes inclusit: in hunc et si abscissa cauda turpior est, equi tamen ruptis uinculis libidinis furore feruntur, ac si de manibus ductorum effugerint, in eum ipsum ardentius

ardentius multò, q̃ in pulcherrimam equam & uiuam & se iniri sustinentem, insiliunt: neq; enim quod ungulae cum ad aream statuam adhærescere cupiunt, lubrico lapsu eludantur, ideo coitum desperant, imò uero magis magisq; ore hiant atq; imminente adhinnunt, & uiolentius inuadunt: neq; priusq; flagris & magno robore equisonis abstrahuntur, ab aereo simulacro depelli possunt. Eadem Aelianus scribens, Abstrusa quadam (inquit) artificis machinatione hippomanes reconditū intra aream statuam equos alliciebat: neq; enim erat tam accurata fabrica, ut ex ea equi eatenus fallerentur & inducerentur, ut tantopere ad illius conspectum in uenerem stimulari deberent. Liches in equo, aliud q̃ hippomanes sunt, quod alioqui noxium omitto, Plinius. Carunculam unā cū pullo enatam, alij in fronte insitam esse, alij ad lumbos, alij ad genitalia adhærescere aiunt, eam sane nuncupatam hippomanes, primum ut ex sese equa peperit, continuo deuorat, & dei benignitate misericordī in equinam stirpem occultat, ne si, ut ferunt, id ipsum usq; ad extremum uitæ diem pullus semper insitum in se perseveraret habere, ad effrenationem impotentis ueneris, tam mas q̃ foemina rueret, & libidinis rabie equinum genus funditus periret. Quod q̃dem ipsum penitus cognitum pastores habent, ac si quando ad moliendas alicui amatorias insidias egeant, ut ipsum ad cupidinē ueneris inflamment, diligenter obseruant quando equa uentrem ferens pariat, atq; statim à partu pullum à pullo abscindunt, & in equæ ungulam inijciunt: (nam in hanc abdūtum & conditum optime seruatur) simul & pullum q̃ ipsum postea non lactaret mater illa, insigni & propria beneuolentiæ nota carentem, exorienti soli immolant: nam ideo pullum uehementer amare ingreditur, q̃ illam deuoraret carunculam. Iam quicunq; per insidias carnem illam gustauerit, proiecta & præcipite amoris libidine constrictus tenetur, furit & perbacchatur & uociferatur, atq; effrenatus ad omnem mulieris sexus ætatem, cupiditatis adijcit oculos, ac morbum testans obuijs omnibus quemadmodum conflaret amoris flamma, exponit. Tum ex eo illius corpus diffuit & extabescit, q̃ ueneris insaniam animus exagitetur, Hæc Aelianus. Videtur autem pullum (Aristoteles πάλιον uocat, in Gazæ translatione pulum per I simplex legimus) cū hippomane confundere. Aristoteles manifestè distinguēs, Emitti etiam (inquit) ab equa prius q̃ pullum, quod pulum dicitur, certum est, Plinius eandem rem (Hermolao teste) duobus locis non posuit, sed poleam uocat: quod nomen tamen alibi attribuit astanti pulli fumo, quod primum edidit.

¶ De equi uoce Latini hinnire, adhinnire & hinnitum dicunt: Græci φρυγῆσαι, &c. ut capite octauo prosequemur. Equorum etiam uoces (inquit Aristoteles) differre palam est: foeminae enim si mulacra nata sunt, uocem exiguam mittunt, ac tenuem: mares exiguam quidem & ipsi, sed pleniorē tamen, & grauiorem, quā foeminae, & indies maiorem reddunt. Bimus cum est, atq; inire incipit, uocē magnam grauemq; mas mittit: foemina maiorem, quā ante, & clariorem usq; ad uigessimū ætatis annum magna ex parte: sed ab hoc tempore imbecilliorē tam mares, quā foeminae reddunt.

¶ Vita equorum (inquit Aristoteles) plurimis ad decimum octauum, atq; etiam uicesimum annū: sed nonnulli etiam quinq; & uiginti, atq; triginta egerunt, & si cura diligenter adhibeatur, uel ad quinquaginta protrahitur ætas: longissima tamen uita in pluribus ad tricesimum annum, quod magna ex parte fieri norimus. Foemina magna quidem parte quinq; & uiginti annos uiuere potest: sed iam nonnullæ etiam quadraginta uixere. Minus temporis mares uiuunt quā foeminae, propter coitum: Et qui domi aluntur, minus q̃ gregarij, Hæc Aristot. Et alibi, Coeunt mares ad annos tricenos: foeminae ad quadragenos: ita ut per totam ferè uitam coitum equis seruari eueniat. Viuit em̃ magna ex parte mas annos circiter quinq; & triginta, foemina plus q̃ quadraginta, iam & quinq; et sexaginta (septuaginta, Athenæus & Plinius) annos uixisse equum proditum est. Eadem uerba legitur apud Athenæum libro octauo, citata ex epistola Epicuri. Albertus narrat se audiuisse à quodā milite, equum eius annum sexagesimum excessisse, & semper ad prælia utilem fuisse. Nos etiam (inquit Aug. Niphus) accepimus ab equisonibus Ferdinandi primi, fuisse equum in regio stabulo septuagenarium. Viuunt annis quidem quinquagenis: foeminae minore spatio, Plinius contra q̃ Aristoteles, qui maribus propter coitum (ut paulo ante dixi) uitam breuiorem attribuit. In Lusitania quædam ex uento certo tempore concipiunt equæ: sed ex his equis qui nati pulli, non plus triennium uiuunt, Varro. Cur equus cum tardius maximè q̃ homo pariat, uiuere tamen minus possit, dicitur infra in equæ partu. Aetatem iumentorum ex dentibus alijsq; signis oportet agnosci, ne uelamentis imperitiæ subeamus incommodum, uel curantes ægrotantis ignoremus ætatem. Quia sicut hominibus, ita & equis, aliud conuenit cum iumenta sunt feruida, aliud cum senectute iam frigida. Manifestum est autem notas corporis cum ætate mutari, Vegetius. Et alibi, Aetas longæua Persis, Hunnicis, Epirotis ac Siculis: breuior Hispanis ac Numidis. Equus si diligenter curetur, & medicocriter equitetur, ita ut non nimio labore exhauriatur, ut plurimum ad uigessimū annum in uigore suo perueniet, Ruffius. Foeminae quinquennio finem crescendi capiunt, mares anno addito, Plinius. Foemina (inquit Aristoteles) quinquennio finem, tum longitudinis, tum etiam proceritatis sui corporis recipit, sed mas sexennio: post, annis sequentibus totidem crescit in corpulentiam, & ad uiginti usque annos pergit proficiens: uerum celerius foeminae quā mares perficiuntur: quanq; in utero mares, quā foeminae citius, quemadmodum etiam homines: q̃d idem, uel in cæteris animalibus quæ pariant plura, fieri solet. ἀλφύγχοι & ἀλφοπρόσωποι, hoc est ore albo uel facie alba insignes, tardius senescunt, Absyrtus cap. 13. Ab complemento (inquit Absyrtus) uiribus pollet equus annos

octo, qui molli consistit pede: sed qui duriore nititur, decem: quoniam si uehementiore motu concitate ris, post hoc tempus male ualebit, impatiens iterum: nec par erit labori. Nam in prioribus pedibus coronæ & suffragines, quas mesocynia nominant, à malleolis dimittuntur: nec ingredi postea, nec pedibus insistere ualet, sed ipse proijcit. A primo lucis rudimento ad senium solido pede fultus, octo & uiginti annos, uel undetriginta uiuit, nec facile trigessimum implet: porro molli pede præditus, quatuor & uiginti annos degit, Hæc ille. Plures sunt dentes maribus quàm fœminis: Vita sunt breuioris quibus pauciores, uiruaciores quibus plures. Equo dentes quadraginta numero sunt, Aristoteles & Plinius. Habet autem (inquit Absyrtus) in anteriori parte superiores octo, & totidem inferiores, cum caninis: & molares in maxilla superiore senos, ac inferiores totidem: & in altero latere similiter. Itaque præter agnatos (ἐκτος τῷ πρῶτον) quadraginta dentes equus possidet. Cateris senectutibus, equo tantum candidiores (nigriores Aristot.) fiunt, Plinius. Equo castrato prius non decidunt dentes, Plinius. Aetas ueterinorum (equorum, & aliorum quæ solidas ungulas habent, Absyrtus: & ferè omnium quæ ungulas indiuisas habent, & etiam cornutorum, Varro: & ferè cornutorum, alius quidam) dentibus indicatur. Horum (ut scribit Aristot.) primores quatuor, mense tricesimo mutantur, bini utrinque, supra dico, & subter: tum ubi præterea annum compleuerit, quatuor item modo eodem mittuntur, duo superius, totidemque inferius: rursusque anno altero peracto, simili modo quatuor alij mutantur: quibus iam præteritis annis quatuor, & mensibus sex, nullus præterea mittitur, quanquam euenisse in aliquo certum est, ut cum primis omnes amitterentur: atque etiam in alio, ut cum ultimis omnes, sed hæc raro, Hæc Aristoteles. Amittit equus tricesimo mense primores utrinque duos: sequenti anno totidem proximos, cum subeunt dicti columellares. Quinto anno incipiente bini nos amittit, qui sexto anno renascuntur: septimo omnes habet, & renatos & immutabiles, Plinius. Equus (inquit Varro) triginta mensium, primum dentes medios dicitur amittere, duos superiores, & totidem inferiores. Incipientes quartum agere annum, itidem efficiunt & totidem, proximos eorum quos amiserunt, & incipiunt nasci quos uocant columellares. Quinto anno incipienti item eodem modo amittere binos, quos caninos habent, tum renascentes eis, sexto anno impleri. Septimo omnes habere solent renatos, & completos. His maiores qui sunt, intelligi negant posse, præterquam cum dentes sunt facti brochi (plicati, Crescentius) & supercilia cana, & sub ea lacunæ (partes subiectæ supercilijs caua, & oculi scilicet caui, Absyrtus) ex obseruatu dicunt eum equum habere annos sexdecim. Dum bimus & sex mensium est equus (ut Columella & Palladius scribunt) medij dentes superiores, & inferiores cadunt (quos lactentes uocant, Vegetius) cum quartum agit annum, hi, qui canini appellantur, deiectis, alios affert: intra sextum deinde annum, molares superiores (molares cadunt, Vegetius) cadunt. Sexto anno, quos primos mutauit exæquat. Septimo omnes expletur æqualiter, & ex eo cauatos gerit. Nec postea quot annorum sit, manifesto comprehendere potest. Decimo tamen anno tempera cauari incipiunt, & supercilia nonnumquam canescere, & dentes prominere. Eadem Vegetius, & insuper, Duodecimo anno (inquit) nigredo in medietate dentium apparet. De brochis dentibus, dixi supra in canis historia, hic illud monere sat fuerit, quos Latini brochos & prominentes uocant, πρῶτον τῶν πρῶτων Absyrto dici. Absumpta hac obseruatione (ex dentibus) senectus in equis, & ceteris ueterinis intelligitur dentium brochitate, supercilliorum canicie, & circa ea lacunis, cum ferè decim annorum existimantur, Plinius ex Varrone ut apparet. Dentes anteriores qui primum mutantur, Græci ἐμπροσθεν & πρῶτοι uocant, Latini medios, Vegetius lactentes, malim lactentes. Dentes pullinos facere, Plinius de mula lib. 8. Dentes anteriores quibus pascuntur, numero duodecim, Vegetius rapaces nuncupat. Cum pullus triginta mensium est (author Absyrtus: Ruellius perperam, anniculus & sex mensium, transtulit) primum dentes medios, quos sectores appellant, amittit, duos superiores & totidem inferiores, qui facile principes & maiores habentur. Vbi quartum agere annum coeperit, semestri spatio proximos abijcit: nec multò post in eodem quadrimatu superiorem unum, & inferiorem alterum utrinque proijcit: quo tempore caninos ædit, eosque secutis duodecim mensibus complet: intra sextum deinde annum molares superiores cadunt. Sexto anno quos primum mutauit, exæquat: à septimo ad octauum omnes explet æqualiter, Hæc Absyrtus imitatus (ut apparet) Varronem. Et Paulò post, Sunt qui æditis primis dentibus interiecto octimestri spatio secundos præferant, & emittentes ultimos pari mora dentitionem interpellant. Caterum tempora prima (triginta menses intelligo, quo dentes primi mutantur) nullus eorum qui primores amittit dentes, pertransit, neque linquitur. In reliquis uerò non omnes fors eadem manet, nec simile tempus obseruatur: sed secundi primos (aliquando) anticipant (καταλαμβάνουσιν, id est assequuntur, eodem scilicet tempore mutantur, ut & mox subiicitur) ultimi que secundos. Exploratum autem habemus eos qui primorum iacturam faciunt, eodem tempore columellares (γροθίους) antè, unum superiorem & inferiorem alterum emittere, (βάλλειν) & ab utroque latere primos ex eis cum agnatis ipsorum (πρῶτον uocant) mutare. A complemento cum reliquum trimatum agunt, dens rumpitur ac rotundatur, & in triangularem figuram exit: quo tempore præcipue defluxio in ora equorum decumbit, Hactenus Absyrtus, cuius uerba de eadem re paulò aliter leguntur in Geoponicis libro 16, cap. 1, qui uolet, conferat. Dentes mutare & amittere, Græci dicunt οὐδὲν τῶν βάλλειν, ἐκβάλλειν, ἀρῶν, ἀλλὰ οὐδὲν: & cum id primum facere incipiunt, πρῶτον βάλλειν. Licet & pullos ipsos πρῶτον βάλλειν dicere, ut Pollux οὐδὲν τῶν βάλλειν dixit. Emittit uerò dentes, φέειν οὐδὲν τῶν, Absyrtus: in Geoponicis 16, 1, pro φέειν legitur φέειν. Vir prudens

& expertus (uerbis utor Petri Crescentiensis) nostris temporibus ait, equum habere dentes duodecim, nempe sex supra & totidem infra, omnes antè, ex quibus ætatis indicia habeantur: & infra per scaliones ac molares. Fieri autem potest ut equi nonnulli plures habeant, & tunc dentes sunt dupli: Item ut equus efficiat ex his aliquos, qui non renascantur: quod quidem equo obest ad pastum: pascitur enim per dentes anteriores. Quamobrem minoris erit pretij. Mandit per dentes molares. Dentes qui primi mutantur duo superiores sunt, & duo inferiores, qui uocantur primus morsus, & uocatur pullus primi morsus, qd quidem dicit fieri secundo anno, & postea mutat alios quatuor dentes proximos: scilicet duos superiores & duos inferiores, qui uocantur quadrati, id est tertius morsus: & quando pullus nascitur, cum anterioribus nascitur, et postea nascuntur scaliones (de his extra hendis uide supra in B. & infra in morbis dentium:) qui cum nimis longi sunt, impediunt equum manentem ita ut macrescat, quamobrem à marischalcis dictis resecantur. Equi iam adulti dentes fiunt rariores longioresq: & capita dentium nigra, canescunt etiam ætatis progressu: & dentium color in senescente ad albedinem redit, transitq: ad colorem mellis: & postea fiunt albi colore pulueris, ac longiores: sed ipsa dentium longitudo est aliquando per naturam absq: senectute, propter quam causam resecantur senibus dentes, ut iuuenes credantur, Hucusq: Petrus Crescent. Animalia quæ albescent (nempe in senectute) ut equi & canes, omnia ex nativo colore in album mutantur, *ἡλικία*, *ἡλικία*, *ἡλικία*, lego *ἡλικία*, Aristoteles in lib. de colorib. Pleriq: asserunt (inquit Vegetius) domitis & freno assuetis animalibus rugas, quæ in labris sunt superioribus, computandas, ita ut ab angulo ubi coeperit morsus incipiētes, usq: ad extremum labrum perueniamus: quia annorum numerum rugarum (numerus) ostendit. Postremo, rugarum multitudine, tristitia frontis, deiectione ceruicis, pigris totius corporis, stupore oculorum palpebrarumq: caluicie senectus ipsa se prodit. Viget & equus & mulus (inquit Arist.) à dentium ortu, cumq: prodierint omnes, non facile ætatē dignoueris. Quamobrē dici solet, certa subortu, incerta ab ortu: deniq: post dentium ortum, eo maxime declaratur ætas, quæ caninum uocamus. breuior enim hic septennibus est, propter freni attritum quod ad eum inicitur: non septennibus maior quidem, sed non uertice extans adactiore, iunioribus acutior & procerior est. Aetatis notæ (ut docet Anatolius) non à dentibus solis petendæ sunt: nam hæc probandi ratio non satis exacta iudicatur, quod planè dentibus suam ætatem non fateantur. Nonnulli à maxillis annos explorant. Si cutis à corpore reliquo non ægrè diducta, trahentemq: manum sequens, perq: facile suam in sedem resiliat, equi iuuentam denunciabit. Si uero leuata cutis, se ipsa carni tardius agglutinet, senectutem testabitur. Aetatis indices dentes à Græcis *γνώμονες* uocantur: quos postq: excidisse compertum sit, malè emi equum Xenophon scripsit. Varro post septimum annum fallacia esse omnia indicia tradit, nitescere tamen in senecta dentes eorum. Est & hoc à ueteribus ut annositatis indicium proditum, si contracta armorum pellis lentè explicetur: hoc de pelle maxillarum scripsit Aristoteles, Camerarius. *γνώμονες* dentes Latine pullini dicuntur, q: pullis adhuc & in incremento ætatis decidunt, ut Pollux scribit. *λιπογνώμων*, adultus & senescens: nullum ex dentibus reliquum ætatis habens indicium, ut quos amiserit omnes, Hesychius & Varin. Scribitur apud eosdem & Pollucem quoq:, per diphthongum *λεπογνώμων*, *ὁ μικρὸν βόλον ἔχων, τέλει* & *καὶ γενησικῶς*, *βόλον* intelligo ipsam dentium emissionem, aut amissionem. *γνώμονα ἔλεγον τὸ βαλλόμενον ὁδόν τε ἐξ ὧν* (Aristoteles quidem de asinis usurpat) *οὗ ἐπὶ τῆς ἡλικίας ἐξήταζον: τὸ αὐτὸν καὶ κατηρήνησεν ἔλεγον*, Suidas. *προβαγνώμων*, qui dentes iam abiecit, Varinus in *γνώμων*. Idem nimirum *ἄγνων* & *λιπογνώμων* fuerit. *πῶλοι ἄβολοι λέγονται, οἱ πῶλον καὶ πάλιν μέσσι: ὅτε γὰρ πλωτῶν αὐτὸν δυνάμεως ἐκείλεται: ἔτι τέλει ἵπποι, γενησικῶς, ἄγνων, λεπογνώμονες*, Pollux. *ἄβολῶν τε καὶ ἄβολος ἢ ἄβολος ὄντος ἢ ἵππος, ὁ μολέτω ἐκβεβηκῶς αὐτὸν ὁδόν τε*, Varinus. Idem autem (inquit) etiam *ἄγνων* uel *ἄγνωμος* dicitur.

¶ Equis opitulata est natura pernecitate corporis, Aristoteles. In equis ualde currentibus motus uehementia & calor spumam circa os excitant, Galenus. Boues cum humi incumbunt, Germani sedere, equos iacere dicunt. Esse equum animal philolutron ac philydron, id est balneorum & aquarum expetens, auctor probat Aristoteles, Cælius. Hippicum esse mensuræ nomē nouimus, Plutarcho docente: Lege (inquit) Solon statuit, ut ubicunq: publicus puteus esset, intra hippicum homines uterentur. Est autem Hippicum quatuor stadiorum distantia, Cælius. *ἵππος δρόμος, τετραστίδιος ὅς*, Hesychius & Varinus.

¶ Admissarius equus, qui ad prolem seruat, ut unus plures equas impleat: Italis rozzone, Galis estalon, Germanis *ein hengst* uel *springhengst*. Emissarius equus, aries, & huiusmodi, qui emissus sit in solitudinem, uel qui ad generandam sobolem mittitur, Valla in Raudensem: Legitur autē hæc uox aliquoties in ueteris Testamenti translatione. Admissarius ad foeminas admitti dicitur, & admissum facere, id est inire: opus ipsum, admissio, admissus, admissura, (equi alij sunt idonei ad rem militarem, alij ad admissuram, Varro:) Græce *ὄχεια*, ut admissarius ipse *ὄχουτης* Absyrto, & alij *ὄχεια* genere neutro, ut Straboni, & Aristoteli in Mirabilibus, & historiæ anim. 6. 18. Pelagonius in Hippiatricis cap. 14. *κακογενὲς ὄχειον* uocat non bonæ indolis uel degenerem admissarium. *ὄχειον, τὸ εἰς ὄχειον ἀνεμψιον*, intellige *ζῶον*, Hesychius: Varinus etiam currum & uehiculum exponit, & locum idoneum in quo proli opera detur. Est & *κίλων* eiusdem significationis in Hippiatricis, *κίλωνιον, ἵππος ὑποβάτης*, *εἰς, πικρὰ τὸ κίλων*, ὁ σημαίνει τὸ δρόμον, Varinus. *κίλων, ὄχουτης*, Idem & Hesychius. In Polluce legitur *ἀναβάτης, τὸ γὰρ ταῖς ἀγέλαις ὄχειον*, melius *τὴν ὄχεια*. *ἀναβάτης* nomē admissarij, ut equo, asino, ariet,

&c. commune est, *ἰνποβάτης* proprium asino quisequam salit. Fœminę ipsę submitti dicuntur. Peroriga appellatur quisquis admittit; eo enim adiutante equa alligata celerius admittitur, neq; equi frustra cupiditate impulsī semen eijciunt, Varro. Quo sit, inquit Cælius, ut apud Plinium libro 8. capite de equis, rectius forsan peroriga legatur quàm auriga (ut modo agnoscitur) quem ab æqua laceratum scribit; quanquam apud Varronem historiæ eiusdem relatione auriga item circumfertur. Perorigam Aristoteles in Mirabilibus *ὑπομελητήν* uocat, Oppianus *νυμφευτήρα*. Equimentum, merces que datur pro admissura equi. Varro Sexagesi. An si equam emissem quadrupedem, ut meo asino Reatinus non admitteres, quantum poposcissem, dedissem equimenti; ut citat Nonius, qui per æ. diphthongum scribit inter dictiones ab a. incipientes, non per e. ut in dictionarijs suis recentiores, ab equo deriuari existimantes, cum potius ab æquitate deriuetur, proinde parem uicem exponit Nonius, scilicet mercedem pro eo quod admissum est. Idem reprehendit eos qui æquamentum scribunt.

¶ De admissarij electione superius scripsi post electionem equi simpliciter. Equinum pecus tripartito diuiditur; est enim generosa materies, quæ circo sacrisq; certaminibus equos præbet; est mularis, quæ pretio fœtus sui comparatur generoso: est & uulgaris, quæ mediocres fœminas, maresq; progenerat; ut quæq; est præstantior, ita ubere campo pascitur, Columella. ¶ Equas ex quibus propagare studemus, oportet esse bene compactas, magnitudinēq; decenti: uisu præterea splendidas & spectabiles, uentre & ilibus magnis; ætate non minores quàm trium, nec maiores quàm decem annorum, Absyrtus. Si utilem admissarium & ad creandam prolem idoneum libeat experiri, digitis duobus comprehensum genitale semen laneis lacinijs (*κλωνίω ἀπ' ἐρέας*) distrahes; si resiliat in se, ac sese cohibeat, ita ut non discindi patiatur, utilem admissarium ostendit; hoc Hipparchus asseuerat; sin prorsus tactu distractum diffindatur, nec uisci more glutinatum lentescat, seminandis filijs ut inutile reputatur; talis equus ad ineundas matricēs non est adsciscendus, Pelagonius capite 14. Equos ætate affectos aiunt, pullos cum cæteris in rebus debiles, tum pedibus infirmos procreare solere, Aelianus. Hunc quoq; ubi aut morbo grauis, aut iam segnior annis deficit, abde domo; nec turpi ignosce senectæ. (id est, & senectæ non turpi ignosce) Frigidus in Venerem senior, frustra q; laborem Ingratum trahit; & si quando ad prælia uentum est: Ut quondā in stipulis magnus sine uiribus ignis, Incassum fuit, Vergilius. Illud in admissarijs seruandum est, ut medijs aliquibus spatijs sepantur, propter noxam furoris alterni, Palladius. Equos pretiosos reliquo tempore anni (præterquam admissuræ) remouere oportet à fœminis, ne aut cum uolent ineant, aut si id facere prohibeantur cupidine sollicitati noxam contrahant; itaq; uel in longinqua pascua marem placet ablegari, uel ad præsepia contineri, Columella. Et rursus, Eo tempore quo uocatur à fœminis admissarius, roborandus est largo cibo, & appropinquante uere, ordeo eruoq; saginandus, ut ueneri supersit; quantoq; fortior inierit, firmiora semina præbeat futuræ stirpi. Sed eadem de re Vergilium audiamus.

His animaduersis, instant sub tempus, & omnes	Impendunt curas densò distendere pingui,
Quem legere ducem, & pecori duxere maritū;	Florentesq; secāt herbas, fluuiosq; ministrant,
Farraq; ne blando nequeant superesse labori:	Inualidiq; patrum referant ieiunia nati.
Ipsa autem macie tenuant armenta uolentes.	Atq; ubi concubitus primos iā nota uoluptas
Sollicitat, frondesq; negant, & fontibus arcent.	Sæpe etiam cursu quatunt, & Sole fatigant;
Cum grauitè tūsis gemit area frugibus: & cum	Surgentē ad Zephyrū paleę iactātur inanes.
Hoc faciunt, nimio ne luxu obtusior usus	Sit genitali aruo, & sulcos obliuēt inertes.

Sed rapiat sitiens Venerem, interiusq; recondat, Equi ad generandum admittendi copiose

pasci debent, & sine labore, non prorsus tamen otio relinquendi, ne iners & pituitosus humor augetur, sed moderatis exercitijs recreandi magis quàm fatigandi sunt, Ruffius. Admissarium equum relaxare conuenit ab operibus, Absyrtus. ¶ Marem putant minorem trimo non esse idoneum admissuræ, posse uerò usq; ad uigessimū annum progenerare, Columella. Aetas incipiētis admissarij quinti anni initio esse debet: fœmina rectè & bima concipiet; quia post decennium iners ex ea soboles tarda nascetur, Palladius. Fœminam bimam putant rectè concipere, ut post tertium annum enixa futurum educet: eamq; post decimum non esse utilem, quod ex annosa matre tarda sit atq; iners proles, Columella. Generat mas ad annos triginta tres, utpote cum à circo post uicesimum annum mittantur ad sobolem reparandam. Et ad quadraginta durasse tradunt, adiutum modo in attollenda priorē parte corporis (hoc Aristoteles de equo Opuntio scribit;) Sed ad generandum paucis animalium minor fertilitas; qua de causa per interualla admissuræ dantur, nec tamen quindecim initus eiusdem anni ualeat tolerare, Plinius. Quæ ætas in equis coitus initium & finem adferat, dicitur etiam infra. ¶ Coeundi initium equis in uere, Aristot. Et alibi, Admissarios (inquit) non ut equæ, sic asinę equi noctio admovent; sed æstiuo solstitio, ut tempore calido pulli nascantur. Coitus (inquit Plinius) uerò non æquinoctio bimo utrinq; uulgaris, sed à trimatu firmior partus. Fœturæ initium admissionis facere oportet, ab æquinoctio uerno ad solstitium, ut partus idoneo tempore fiat, Varro. Admissuræ in uulgaribus equis certa tempora non seruantur; generosis circa uernum æquinoctium mares iunguntur, ut eodem tempore, quo conceperint, iam latēs & herbidis cāpis post anni messē paruo cum labore fœtum educant. Nam mense duodecimo partum ædunt: maxime itaq; curandum est prædicto tempore anni, ut tam fœminis, quàm admissarijs desyderantibus coeundi fiat potestas. quoniam id præcipuè armentum si prohibeas, libidinis extimulatur furij; unde etiam ueneno inditū est nomen hippomanes

hippomanes, quod equinae cupidini similem mortalibus amorem accendat, Columella. Mense Martio saginati ac pasci ante admissarii generosis equabus admittendi sunt, & repletis foeminis item ad stabula colligendi, Palladius. Tempus congressui aptissimum existit ab æquinoctio uerno, hoc est à uigesima secunda Martij, usque ad uigesimam secundam Iunij, ut partus uidelicet fiat circa temperatissimam herbescentemque anni constitutionem. Equa siquidem utero gerit undecim mensum decemque dierum curriculo. Etenim quæ concipiuntur post æstiuum solstitium, ea sanè infœliciter educantur, prorsusque inutilia sunt, Absyrt. Commodum uidetur ut equi locis calidis mense Aprili, frigidioribus autem Maio admittantur. Nam circumuoluto anno pulli eodem tempore nati, & aërem temperatū & copiosum inuenient nutrimentū; autūnus etiā easdē ob causas non incōmodus est nascitibus in eo pullis, Ruffius. Admittere oportet cum tempus anni uenerit, bis die, mane & uespere, Varro & Absyrt. Si equa semel subacta marem postea respuerit, post dies denos rursus sunt conciliandi. Quod si ne tunc quidem equum exceperit, secernenda est, ceu iam grauida. Vbi autem equæ ipsæ conceperint, obseruandum est ne misceantur plus iusto, neue in locis frigidis diuersentur, Absyrtus. Quoad satis sit admitti ipsæ significant, quod se defendunt, Varro.

¶ Quidam præcipiunt eodem ritu, quo mulos, admissarium saginare, ut hac sagina hilaris plurimis foeminis sufficiat; ueruntamen nec minus quam quindecim, nec rursus plures quam uiginti unus debet implere, Columella. Lucienus apud Varronem, Ego quoque adueniens aperiam carceres (inquit) et equos emittere incipiā, nec solum mares, quos admissarios habeo, ut Atticus singulos in foeminas denas, è quibus foeminas Commodus Equiculus uir fortissimus etiā patre militari iuxta ac mares habere solebat. Neque tamen æquale numerū (inquit Pallad.) omnibus debemus adhibere, sed æstimatis uiribus uniuscuiusque admissarii, submittenda sunt pauca uel numerosa coniugia, quæ res efficiet ad missarios non parua ætate durare. Iuueni tamen equo, & uiribus formaque constanti, non amplius quam duodecim, uel quindecim debemus admittere, cæteris pro qualitate uirium suarum, Palladius. Tricenæ foeminæ, aut paulò plures, maribus singulis dantur, Aristoteles. Regi Babylonis erant peculiæ equi, præter bello destinatos, admissarii octingenti, cum equarum quibus admittebantur sedecim millibus; nam singuli ad uicenas admittebantur, Herodotus libro primo. Hippotrophium Straboni libro 16. locus est equis alendis accommodus, qualis ad Syriæ Apamiam uisebatur, equarum uel supra triginta millia capiens, admissarios uerò trecentos, Cælius; sic uni admissario equæ centum assignarentur, qui sanè nimius est numerus. Non desunt qui dent operam, quo magis equarum amore flagrent admissarii, ut iubæ suorumque capillorum uenustate, nec non cæteris elegantibus honestamentis (πνεύματα) exornentur, & ad hoc si quæ pollent aliæ cupidinis illecebræ: Quin eam quoque equo tanquam cursu certantem proponunt. His autem lenocinijs putant equum ad amorem inuitari. Mares quinque mensibus antea quam uocentur, à foeminis sunt segregandi, frumento etiam roborandi, torrido paulatim eruo & similagine aqua macerata largius saginandi, ut ueneri supersint, et hoc fulti cibo fortius inecant, Hæc Anatolius. Vt admissarius equus in uenerem proueat, uistam cerui caudam cum uino terito, testes & genitale linito; sic hebes equus, uoluptate sollicitatur ad uenerem; sed cum furentis in libidinem impetum compescere uoles, oleo perungito, Absyrtus. Ocymum uenerem stimulat; ideo etiam equis asinisque admissuræ tempore ingeritur, Plinius. Satyrus genus erythraicon arietibus quoque & hircis ad uenerem seignioribus in potu datur; & à Sarmatis, equis ob assiduū laborem pigrioribus in coitu, quod uitium profedanū uocant, Plinius. In foeminis iumentorum coitum incitat urtica, si folijs eius perfricetur uulua, Macer. Coitum in equo iuuat puluis testiculorum equi in potione datus, Aggregator citans Plinij librum 28. Sunt qui rerum perpulchrarum studiosiores, asinum, equum, aut aliū quemuis admissarium, huius coloris uestimento contegunt, quem futuram pullationem referre uelint. Siquidem qualem uestitu colorem in mentientur, in talem enata progenies degenerabit, Absyrtus. Admissarium eo colore pictum, quo pullum nasci desiderant, (uel uno uel uario) aliquandiu ante equam libidine ardentem detinent, demum dimittunt, sic pullus suo tempore nascitur eo quem optarunt colore, Oppianus. ¶ Proles ut uel foemina, uel ut masculus concipiatur, nostri arbitrij fore Democritus affirmat, qui præcipit, ut cum progenerari marem uelimus, sinistrum testiculum admissarii lineo funiculo, alioque quolibet obligemus, cum foeminam, dextrum; idemque in omnibus penè pecudibus faciendum censet, Columella. Si quispiam marem nasci uelit, cum Aquilonius inspirat uentus, insiliendam equam obijciat; si foeminam fingi sit in animo, cum Ausfer perflat, Africanus. Vbi admissarius equa superuenerit (inquit idē) certis signis comprehendere licet quem sexum generauerit; quoniam si parte dextra desiliuit, mare feminale manifestum est; si læua, foeminam, Africanus in translatione Ruellij cap. 15. His similia, uel eadem potius, de tauris etiam scribunt authores, quantum attinet inquam ad curandum, ut hic uel ille sexus concipiatur, uel uter conceptus sit dignoscatur, ut in Tauro docuimus circa finem capituli tertij. Marem pariet equa si submittratur (hoc Germani uocant *berossen*) tertio ante pleniluniū die; foeminam, si tertio post pleniluniū, Obscurus. ¶ Mares (uerba sunt Aristotelis) hoc genere foeminas sibi societate coniunctas dignoscunt olfactu, etsi paucis ante diebus unā fuerint; quod si foeminæ diuersæ permisceantur, mares alienas mordendo expellunt, suasque singuli seorsum habentes pascuntur. Tricenæ, aut paulò plures singulis dantur; quoties mas accesserit aliquis, confestim in eum maritus conuertitur, & currens gyro aggreditur pugna; & foeminam, si quā se mouerit, morsu

reuocat. Et alibi, Equi tempore libidinis equos mordent, sternunt equitem atq; insequuntur.

Nonne uides, ut tota tremor pertentet equorum Corpora, si tantum notas odor attulit auras?

Ac neq; eos iam frena uirum, nec uerbera seua, Non scopuli, rupesq; caue, atq; obiecta retardat

Flumina, correptos unda torquentia montes, Vergilius de ui amoris scribens. Coitus (inquit Aristoteles) non tam laboriosus equis q; bubus est. Salacissimum omnium tum foeminarum tum marium equus est, homine excepto.

¶ Equire dicimus equam, cum marem desyderat, Græci *ἵππομανῆμ*, Equienti mulæ, id est equum appetenti, Columella 6.37. Equas domitas sexaginta diebus equire tradunt, anteq; gregales, Plinius. Incenduntur libidine (inquit Aristoteles) ex foeminis equæ potissimum, mox uaccæ. Equas itaq; equiunt; unde uocabulum id ab hoc uno animali trahitur, maledictio in mulieres libidinosas (ut illas equas uocemus, & equire dicamus, Aelianus.) Nec non euentari (*ἐβανιμῶδαί*) per id tempus equæ dicuntur: quapropter in Creta insula equos admissarios minime à foeminis semouendos censent. Cum uero ita affectæ fuerint, currunt relicta societate: simile hoc uitium est, ut quod subare in suis bus dicitur. Currunt non orientem, aut occidentem uersus, sed ex aduerso aquilonis, aut austris: nec appropinquare quenquam patiuntur, donec uel defatigatæ desistant, uel ad marem deueniant. (Vide infra in mentione conceptus earum ex uento.) Tum aliquid emittunt, quod hippomanes appellatur, eodem, quo illud quod nascitur, nomine. Tale hoc sanè est, quale suis illud, quod apriam uocant: sed hoc præcipue ad amoris ueneficia petitur. Equæ tempore coitus colligunt sese, & societate magis quam antea gaudent; iactant caudam crebrius, uocem immutant, humorem emittunt suis genitalibus similem genituræ, sed multo tenuiorem, quam mares, quem hippomanes nonnulli appellant, non quod pullis nascentibus adhæret; accipi eum humorem difficile esse aiunt, quod paulatim admodum labitur. Mingunt etiam pluries, atq; inter se ludunt cum equiunt, Hactenus Aristoteles. Mirum est, quadrupedum prægnantes uenerem arcet, præter equam & suam, Plinius. Sola animalium (inquit Aristoteles de generatione animalium 4.5.) mulier & equa, grauida coitum patitur. Equa quidem soliditate suæ naturæ, & quod aliquid spatij in utero supersit, ut dictum est, amplius quidem, quam ut ab uno occupetur: sed arctius quam ut alterum perfecte possit superfoetari. Libidiosa natura est equa ob eundem effectum, quo solida omnia ueneris sunt appetentiora: illa enim ita se habent, quia carent purgatione, quæ perinde est foeminis, ut coitus maribus: equa enim menstrua minime emittit. Albertus causam facit abundantiam cibi, & temperamentum calidum achymidū. Scilicet ante omnes furor est insigis equarum: Et mentē Venus ipsa dedit, quo tēpore Glaucus

Potniades malis mēbra absumpsere quadrigæ. Illas ducit amor trans Gargara, transq; sonantē

Ascanium: superant montes, & flumina tranant, Vergil. Tum equæ tum uaccæ indicium suæ libidinis præstant, genitalis specie prominentiore, Aristotel. Equarum libido extinguitur iuba tonsa, Plinius, Albertus & Rasis. Equarum libido extinguitur magis iuba tonsa, & frons tristior redditur, Aristoteles, Tondentur etiam equarum iubæ, ut asinorum in coitu patiantur humilitatem. Aucenna scribit equarum libidinem minui cum præciduntur eis pili: quasi motus pilorum in cauda & iuba, libidinis causa sit, Albertus.

¶ Equas post tertium annum, aut post unum ab enixu utiliter admitti putant, coguntq; inuitas, Plinius. Iuniorum coitus præter ætatem contingit pabuli bonitate & copia, Aristot. Equus coire incipit bimus, tam mas quam foemina: sed hoc in paucis fit, pulliq; eorum ipsorum minores imbecillioresq; sunt. Quod autem plurimum trimatu, tam mares quam foeminæ incipiunt, & proficiunt libidine ad proles præstantiam, in uicesimum usq; annum, Arist. qui & alibi eadem repetit. Et alibi, Coire itaq; incipit equus uel tricesimo mense: sed quoad digne procreare possit, tunc tempus est, cum dentibus mittendis cessauit; uerum iam nonnullos etiam cum mutât, implere potuisse aiunt: idq; sterilita confirmant, nisi natura steriles sint. Et rursus, Fit itaq; ut equo ferè tempus idoneum maxime sit ad procreandum, cum annum quartum, & sex menses complerit: seniores equi profectio secundi ores sunt, tam foeminæ, quam mares. Coeunt mares ad annos tricenos ternos, foeminæ ad quadragenos: ita ut per totam ferè uitam coitum equis seruari eueniat, Arist. Mares coire ad annum tricesimum tertium, nonnullos ad quadragesimum, sed adiutos, superius ex Plinio recitauit, paulo post initium mentionis de admissario (scribit autem eadem ferè etiam Solinus cap. 47.) ubi & alia quædam attuli qua ætate equi in utroq; sexu coire & incipiant & desinant. Gignunt equæ annis omnibus ad quadragesimum, Plinius. Mas (inquit Aristoteles) omnibus temporibus inuit, nec cessat quando diu uiuit. Foemina etiam quando diu uiuit inuitur, nec tempus ullum certum libidinem aufert: sed ingenium hominis arcet, aut uinculo, aut aliquo huiusmodi impedimento: non tamen quouis tempore facto inuit, facultas enutriendi quod pepererint, datur. Equum apud Opūnta gregarium fuisse accepimus, qui annos quadraginta natus posset coire: sed adiumentum quoad sui pedes priores attollerentur (quod supra etiam ex Plinio recitauit) desiderabat. Idem alibi, Ferunt regi Scytharum fuisse equam egregiam, ex qua mares generosi omnes gignerentur: quorum unum, qui præstantior haberetur, cum ut ex matre procrearet, placeret, admissum omnino recusasse: opertam deinde latuisse matrem, ut imprudens superueniret; uerum ubi à concubitu faciem matris detectam agnouerat, fugam properasse, atq; seipsum actum præcipitem interemisse. Alij addunt, regem Scytharum hoc fieri uoluisse, cum reliquus præstantium equorum grex peste absumptus esset: & ne se ex odore nosceret

res detrectarent, utroque à peroriga alijs pellibus obfectos & oleo odorato inunctos esse: postea uerò cum remotis operimentis incestum cognoscerent, uinculis abruptis magno cum hinnitu procurrissse, & capita tandem petris illisa confregissse, Oppianus & Aelianus; hic tamen ut Aristoteles, sese præcipites egissse scribit. Plinius Aristotelem sequitur, his uerbis, Alium (equum ferunt) detractio oculorum operimento, & cognito cum matre coitu, petissse prærupta atq; exanimatum, Equam eadem ex causa in Reatino agro, laceratumq; pariter aurigam inuenimus. Namq; & cognationum intellectus in ijs est: itaq; in grege prioris anni sorore, libentius etiam quàm matre, equa comitatur. Tametsi incredibile (inquit Varro) quod usu uenit, memoriæ mandandum: Cum equus matrem ut saliret ad duci non posset, & eum capite obuoluto peroriga adduxisset, & coëgisset matrem inire, cum descendentem uelum dempsisset ab oculis, ille impetum fecit in eum, ac mordicus interfecit. Camelos in Admirabilium relatione tradit Aristoteles nunquam coisse cum matre. Hoc idem & in equis ex Plinio asstruere conantur aliqui, quod tamen falsum conuincimus ex Aristotele libro sexto scribente, Equi uel suas matres & filias superueniunt, atq; tunc perfectum esse armentum uidetur, quum parentes suam ineunt prolem. Suppetit Ouidij authoritas ex decimo Metamorphoseos, Coëunt animalia nullo Cætera delectu, nec habetur turpe iuuenæ Ferre patrem tergo, sit equo sua filia coniux, Cælius. Falsum igitur fuerit quod Oppianus scribit statim ante historiam equæ & pulli regis Scytharum, his uersibus, ἔφοχα δ' αὖ πῶσι φόνον, πόδε πάμπαν ἄπιστον (forte ἄπυστον) ἔσ' ὀλοότητα μόλῃ, ἢ δ' ἑμῆς, ἀλλὰ μὲν ὄσον Ἀχαιῶν τοι μυσάμ, καὶ θαρῆς δ' ἐράσας Κυθήνης. ¶ Tum in equorum tum in bouum genere, turgent ad coitum prius minores natu, quàm maiores, Aristot. Equos, & canes, & sues initum matutinum appetere, foeminas autem post meridiem blandiri, diligentiores tradunt, Plinius. Equus non certo dierum numero implet, sed aliquando uno, aut duobus tribusue, aliquando pluribus: serius certe quàm asinus, equam superueniens implet, Aristot. Apud Mysos cum equinum genus coit, quidam uelut Hymenæum quandam nuptijs præcinent, & cantus suauitate permulsa equæ grauidæ fiunt, & formæ pulchritudine, eximios pullos ex sese pariunt, Aelianus. Et alibi, Euripides dicat, pastores hymenæos ad fistulam cantantes, ad Venerē equas incitare, atq; etiam equos ad ineundas foeminas incendere. ἱππόβορος νόμος, δὲ ἐπαυλῆτος ἵπποις μὲν νυμφῶναις, Plutarchus in Sympotiacis. ¶ Equæ interposito tempore admittuntur, quoniam ferre continuo nequeant, Aristoteles. Alternis qui admittunt, diuturniores equos, & meliores pullos fieri dicunt. Itaq; ut restibiles segetes essent exucliores, sic quotannis quæ prægnans fiat, Varro. Non statim à partu equa impletur, sed intermissotempore: & melius quarto aut quinto anno interposito procreat. Omnino, si nihil plus detur, unū tamen interponere annum, & quasi nouale facere necesse est, Aristoteles. Vulgari foemina solenne est omnib. annis parere, generosam conuenit alternis continere, quo firmior pullus lacte materno laboribus certaminum præparetur, Columella. Generosas equas, & quæ masculos nutriunt, alternis annis submittere debemus, ut pullis puri & copiosi lactis robur infundant, cæteræ passim replendæ, Palladius. Quod si aut foemina recusat, aut non appetit taurus, eadem ratione, qua fastidientibus equis mox præcipiemus, elicitur cupiditas, odore genitalium admoto naribus, Columella. Et in equis, Quod si admissarius (inquit) iners in Venerem est, odore perfricatur deterfis spongia foeminae locis, & admota naribus equi. Idem scribit Absyrtus, ut in Geoponicis legimus. Si equa marem non patitur, detrita scilla (squilla Palladius) naturalia eius linuntur, quæ res accendit libidinem, Columella. Si fastidium salendi est, inquit Varro, scillæ modicum conterunt cum aqua ad mellis crassitudinem, tum ea re naturam equæ, cum menses ferunt, tangunt: contra, ab locis equæ nares equi tangunt. Si equa marem non patitur, gallinaceo fimo cum resina terebinthina trito, naturalia eius linuntur: ea res accendit libidinem: longeq; magis, si salendi fastidium est, oblitus scillæ coëundi cupidinem elicit, Anatolius. Non est committendum, inquit idem, ut strigosa equa & obsita sorde saliat: quippe cum talium cupiditate celerius equum sollicitari constet, perinde quasi stimulat hac colluione gaudeat. Nonnunquam ignobilis quoq; uulgaris (equus) elicit cupidinem coëundi. Nam ubi admotus ferè tentauit obsequium, foemina abducitur, & iam patientiori generosior equus imponitur, Columella. Sæpe accidit ut equa patiatu equum super se, coitum tamen detrectet, quod ex defectu caloris ipsius circa naturalia contingit: quamobrem urtica uel squilla perfricari debent, Ruffius. Admissarius quomodo alacrior ad Venerem fiat, supra seorsim diximus. Excitatur & tibie cantu libido in utroq; sexu, hippothoron uocant, ut ex Aeliano retuli. Vide etiam supra in Capræ historia, capite 5. Sed non ulla magis uires industria firmat, Quæ Venerem, & cæci stimuli auertere amoris. Siue bouum, siue est cui gratior usus equorum, Vergil. De equorum in Syria syluestrium æmulatione, qua impulsu mares in suo genere primum natos castrant, superius dixi capite secundo. ¶ Conceptus indicium, maxime in uaccis equabusq; cum menses cessarunt, spatio temporis bimestri, trimestri, quadrimestri, semestri: sed id percipere difficile est, nisi quis iandum secutus, assuetusq; admodum sit, Arist. Colorem (equæ cum concepere) illico mutant rubrioripilo, uel quicumq; sit plenior: hoc argumento desinunt admittere etiam uolentes, Plinius. Aliquot regionibus (inquit Columella) tanto flagrant ardore coëundi foeminae, ut etiam si marem non habent, assidua & nimia cupiditate figurantes sibi ipsæ Venerem (cohortalium more auium) uento concipiant. Quæ poëta licentius dicit,

Continuoq; audis ubi subdita flamma medullis, Vere magis (quia uere calor redit offib.) illæ

Ore omnes uersæ in Zephyrū, stant rupibus altis, Exceptantq̃ leueis auras: & sæpe sine ullis
 Coniugij uento grauidæ (mirabile dictu) Saxa per, & scopulos, & depressas conualles
 Diffugiunt, non Eure tuos, neq̃ Solis ad ortus: In Boreā, Caurūq̃, aut unde nigerrim⁹ Ausfer
 Nascitur, & pluuio contristat frigore cœlum. Cum sit notissimum etiam in sacro monte

Hispaniæ, qui procurrat in occidentem iuxta Oceanum, frequenter equas sine coitu uentrem pertu-
 lisse, fœtumq̃ educasse, qui tamen inutilis est, quod triennio prius quā adoleſcat, morte absumitur:
 quare, ut dixi, dabimus operam, ne circa æquinoctium uernum equæ desyderijs naturalibus angan-
 tur, Hæc Columella. In fœtura (inquit Varro) res incredibilis est in Hispania, sed est uera, quod
 in Lusitania ad Oceanum in ea regione, ubi est oppidum Olyssippo monte Tagro, quædam ē uento
 concipiunt equæ, ut hîc gallinæ quoq̃ solent, quarum oua hypenemia appellant; sed ex hîs equis qui
 nati pulli non plus triennium uiuunt. Constat in Lusitania circa Olyssipponem oppidum & Ta-
 gum amnem, equas Fauonio flante obuertas animalem concipere spiritum, idēq̃ partum fieri, & gi-
 gni perniciosissimum ita, sed triennium uitæ non excedere, Plinius & Solinus. Proprium equæ est ut
 Albertus scribit ex Auicenna) pede aut coxa aliquantulum recalcitrare cum desyderat coitum: &
 hoc modo aperit uterum, hauritq̃ eo meridionalem aut septentrionalem uentum, quo plurimum de-
 lectatur. Scribit etiam Auicenna senem quendam fide dignum, natum in insula cui Arabicum no-
 men Dealtusa, sibi narrasse, quod equa Arabica illic concepto uento non cessarit currere per desyde-
 rium coitus, donec octo leucas emensa fines insulæ attigit. Equi quando euentari (Ζευνοῦν) di-
 cantur, supra ex Aristotele docui in mentione libidinis equorum. A coitu solæ animalium currunt
 ex aduerso Aquilonum Austrorūmque, prout marem aut fœminam concipere, Plinius. In Lusitanis
 iuxta flumen Tagum equas Fauonio spirante concipere falsò prodidisse complures ait Iustinus, si-
 gmentumq̃ ex equarum fœcunditate ac gregum multitudine, qui in ea prouincia multi & pernici-
 uisuntur, fluxisse autumat, Eorum qui aliter opinantur turba eliditur Iustinus, quibus diuus Augu-
 stinus ascribi potest. Nonnulli si uentus à masculis flauerit, equas obuertas odore fieri prægnantes
 tantum, atq̃ ex ijs natos pullos triennium uitæ non excedere produnt. Silio Italico, Septimaq̃ his fla-
 bulis longissima ducitur ætas, Hæc Io. Brodæus. Fit in equorum genere, inquit Aristoteles, ut aliæ
 omnino steriles sint, (quod & alibi affirmat:) aliæ concipiant quidem, sed ædere nequeant: cuius rei
 indicium aiunt, quod fœtus circum renes alia quædam, specie propemodum renum, ita continet, ut
 rescissus quatuor renes habere uideatur. ¶ Quomodo efficiatur ut armentitiæ concipiant, legimus
 in Hippiatricis Græcis capite quintodecimo: Si gregalem, inquit Hippocrates, equam concipere ue-
 lis, urticam in os equi pellito: & reliqua. Porro sterilis equa concipiet, si fascem porrorum in pila-
 tum uini cyatho perfundes, & cantharides uersicolores numero duodecim, ex aqua biduum oricula-
 rio clystere in uuluum ingeres, postero die equum ad ineundam fœminam emittes: postquam desisti-
 uerit, bis genitales locos elues. Aliud, Nitrum, passeris simum, resina terebinthina simul deteruntur, &
 in unum coacta naturalibus inferuntur. ¶ Vbi equæ conceperint, obseruandum est ne misceantur
 plus iusto, neue in locis frigidis diuersentur: frigus enim grauidis aduersatur, Absyrus in Geoponi-
 cis. Grauidæ non urgeantur, nec famem uel frigus tolerant; nec inter se loci comprimantur angu-
 stijs, Palladius. Cum conceperint equæ, uidendum ne aut laborent plusculum, aut ne frigidis locis
 sint, quod alior maxime prægnantibus obest. Itaq̃ in stabulis ab humore prohibere oportet humum,
 clausa habere ostia, ac fenestras, & inter singulas à præsepibus interijcere longurios, qui eas disce-
 rant, ne inter se pugnare possint. Prægnantem neq̃ implere cibo, neq̃ esurire oportet, Varro. Post
 conceptionem (inquit Columella) maior prægnantibus adhibenda cura est, largoq̃ pascuo firmam-
 da. Quod si frigore hyemis herbæ defecerint, tecto contineantur; ac neq̃ opere neq̃ cursu exercean-
 tur, neq̃ frigori committantur: nec in angusto clausoue, ne aliæ aliarum conceptus elidant; nam hæc
 omnia incommoda fœtum abigunt. Cauendum ne grauidæ pabuli mutatione tententur, neq̃ in-
 stentur aquarum insuetarum nouitate, siquidem huiusmodi peregrinarum rerum obiectu facile
 abortus contrahitur, Anatolius.

Non illas grauidis quisquam iuga ducere plaustri,
 Non saltu superare uiam sit passus: & acri Carpere prata fuga: fluuiosq̃ innare rapaces.
 Saltibus in uacuis pascant: & plena secundū Flumina: muscus ubi, et uiridissima gramine ripæ.
 Speluncæq̃ tegant: & faxea procubet umbra, Vergilius. Grauidæ mox separentur à maribus:
 & ita curentur ut neq̃ macilentæ nimis, nec obesæ euadant, sed inter utrunq̃ habitum medioeres.
 Vierq̃ enim immodicus, ut uel abortus fiat, uel infirmior aut minor fœtus, in causa est, Russius. Nec
 impedit partus quasdam ab opere, falluntq̃ grauidæ. Vicisse Olympia prægnantem equam Echeera-
 tidis Thessali inuenimus, Plinius. Quæ cura prægnantibus adhibenda, Vt facile partus ædatur, Ad
 secundas hærentes, Mulomedici Græci docent capite quintodecimo: item de perferendo uentre &
 enecando partu, partim eodem, partim antecedente capite. Vide etiam nonnihil infra, in tractatione
 de morbis equorum in ijs quæ utero accidunt. ¶ Certum est equas, si sint grauidæ, tactas (à muliere
 profluuio mensium laborante) abortum pati: quin & aspectu omnino, quamuis procul uisas, si pur-
 gatio illa post uirginitatem prima sit, aut in uirginea ætate spontanea, Plinius. Abortum facit equa
 odorem sentiens fungi fumigantis lucernæ extinctæ, quod & mulierum nonnullis accidit, Aristote-
 les, Aelianus, Rasis & Albertus. Ex his Aristotelis uerbis corrupta iudico ea quæ Vincentius Belli-
 citat ex Zenonis de animalibus libro, Equa fœta (inquit) cum odoratur quod est in sepo uaccæ, egre-
 ditur

ditur partus eius. Abortiunt ferè iumenta, glandibus cerri dettoratis, Ruffius. Ex sene quodam nostrate audiui, gentianam quoque abortus causam esse equabus. Si postea quam trachuri caudam abscideris, ipsumque in mare liberum emiseris, eam equæ uentrem ferenti appendas, non multò certe post abortum pariet, Aelianus. Aegyptij mulierem quæ abortiuum fecerit significaturi, equam feriunt quæ lupum presserit, Equa enim abortit, non modo si lupum calcauerit, sed etiam si ipsius uestigia attigerit, Orus. Vide infra capite quarto. Si cum equa ex equo prægnante coierit asinus, foetus iam conceptus corrumpitur, Aristotel. Et rursus, Quum equus cum asina, uel asinus cum equa inierit, multò magis abortus cosequitur, quam cum unigenæ inter se iungantur: uerbi gratia, equa cum equo, aut asina cum asino. Conceptum ex equo secutus asini coitus abortu perimit: non item ex asino equi, Plinius & Aristoteles, qui causam rejicit in asinini seminis frigiditatē. Et rursus, Equi genituræ (inquit Aristot.) corrumpit asinus: sed equus asini minime, cū equa iā asini initu cōceperit. ¶ Si aut partu aut abortu equa laborauit, remedio erit, filicula trita & aqua tepida permista, dataque per cornu, Columella. Scythæ equabus grauibz equitant, cum primum se mouerit foetus, & nimirum eas proficere ad partus facilitatem arbitrantur, Aristoteles, Equi & ipsæ cognata animalia, quam minus temporis uiuunt, tamen diutius uterum ferunt: alia enim annum, alia quod plurimum menses denos grauida exigunt, Aristoteles. Idem problematum sectione 10. Equus (inquit) ut tardius maximè quam homo parit, sic uiuere minus potest: cuius rei causam, uulua siue uteri durities habet. Quomodo enim ager sitiens haud citò suas stirpes enutrit: sic durior uulua equarum, informando nutricamque suo foetu remoratur. Annum uterum fert & asina & equa, Aristot. Partus asinarum à tricesimo mense ocysissimus: sed à trimatu legitimus: totidem quot eque, & eisdem mensibus, & simili modo, Plinius. Partum in eo genere undenis mensibus ferunt, duodecimo gignunt, Aristoteles & Plinius. Equa cum conceperit duodecimo mense parit, Varro ex Magone & Dionysio, Columella. Ventrem fert duodecim menses, Varro. Et alibi, Duodecimo mense die decimo aiunt nasci: quæ post (id) tempus nascuntur, ferè uitiosa atque inutilia existunt. Equarum natura est partum spatium duodecimi mensis absoluere, Palladius. Equa uterum gerit undecim mensium decemque dierum curriculo, Absyrtus. Mares citius perficiuntur in utero quam foeminae. Equa facillimè omnium quadrupedum parit, Aristot. Et rursus, Cæteræ quadrupedes iacentes parere solent: at uerò equa cum tempus iam ædendi appropinquarit, erigit se, stansque emittit partum. In hoc genere grauida stans parit, Plinius. Equa singulos parit, Aristoteles. Et rursus, Pariunt magna ex parte equæ singulos: sed gemellos quoque aliquando complurium procreant, Singulos gignunt equi, Plinius. Equa uacat admodum purgamentis in partu, (Græci lochia uocant) minimumque emittit profluuium sanguinis, uidelicet pro corporis magnitudine, Aristoteles. Cum peperit, statim secundas deuorat, atque etiam quod pulli nascentis fronti adhærethippomanes dictum, Aristot. De polio seu pullio dicto, quod ante partum emittit equa, dixi supra in hippomane. ¶ Matrices equas quidam uocat eas quæ foetum alunt. Pullatio & pullities apud Columellam foetura pullorum est, uel ipsi pulli: sed de alijs quoque animalibus non equis tantum in usu sunt. Asinis à foetu mammae dolent, ideo sexto mense arcent partus, cum equæ anno propè toto præbeant, Plinius. Lactare mulum semestris temporis spatium referunt, equo autem plus temporis tribuunt, Aristot. Equi & asini ad biennium lactentur, Anatolius. Pullus commodissimè ablactatur hoc modo, Separetur à matre triduo ante plenissimum, & per horas uigintiquatuor ab ea exclusus, rursus mane admittat, & ubi lac copiose fluxerit adeo ut uenter turgeat, remoueatur nec admittatur amplius: sic deinceps habitior manebit, & elegantior fiet, Author obscurus. Quinquemesibus pullis factis, cum redacti sunt in stabulum, obijciendum farinam ordeaceam molitam cum fursibus, & si quid aliud terra natum libenter edent. Anni culis iam factis dandum ordeum, & fursures, usque quoad erunt lactentes. Neque prius biennio confectio à lacte remouendum, Varro. De hippothelis asinis qui lacte equarum aluntur, paulò post dicam. Terram attingere ore pullum triduo proximo quam sit genitus, negat posse, Plinius: ut supra etiam in B. dictum est. Pulli equarum nati manu tangendi non sunt, quia eos tactus lædit assiduus: quantum ratio patitur, defendantur à frigore. In pullis pro ætatis merito ea sunt considerata, quæ signum bonæ indolis monstrant, quæ in patribus, uel matribus spectanda præcepi: dabit & hilaritas & alacritas, agilitasque documentum, Palladius. De ijs quæ circa pullum eligendum considerata sunt, satis iam dixi capite secundo. Si partus prospere cessit, minime manu contingendus pullus erit. Nam læditur etiam leuissimo contactu. Tantum cura adhibebitur, ut & amplo & calido loco cum matre uersetur, ne aut frigus adhuc infirmo noceat, aut mater in angustijs eum obterat. Paulatim deinde produendus erit, prouidendumque ne stercore ungulas adurat: mox cum firmior fuerit, in eadem pascua in quibus mater est, dimittendus, ne desyderio partus sui laboret equa. Nam id præcipue genus pecudis amore natorum, nisi fiat potestas, noxam trahit, Columella. In decem diebus secundum partum cum matribus in pabulis prodigendum, Varro. Et rursus, Pullos, cum stent cum matribus, interdum tractandum, ne cum sint disiuncti, exterreantur, & reliqua, ut in domitura ipsorum dicam 7. capite. Præsepia altiora esse oportet, ad quæ iumenta capistrentur, ut sursum uersus spectantia cibum capiant. Id maximè in pullis obseruandum est: sic enim erecta ceruice niti consuescent: quæ res equino pecori maximam uenustatem adfert, Anatolius. Et rursus, Equa post alterum aut tertium mensem (ædito iam partu) longè magis exercitationibus credi debet, quò lac in ea præstantius gigna

tur: sequens equuleus cursibus committat. Si pulli molles gerant ungulas, asperis locis eos citatius agamus, calculos pedibus substernentes: sic enim ungulae durantur: quae si his parum adhuc solidatae mollescant, hanc curationem oportet adhibere: Adeps suilla uetus, & hircina, sulphur ignem non expertum, & aliorum spicae miscentur: his ungulae & earum caua perunguntur, Hæc Anatolius. Paſcua prouidere oportet non adeo mollibus locis nata, ut ungularum firmitas de asperitate nil sentiat, Palladius. Ad firmitatem ungulis comparandam, utile uidetur ut pulli saxosis & montanis locis nascantur, ut duris & asperis locis & aëre frigido dureſcant. Conducunt autem montana loca duplici nomine: primum quia pedes in eis ualidiores, aptiores, crassiores ac duriores reddunt: deinde quoniam am subinde per inæqualia loca ascensu descensuque exercitati, laboribus sustinendis præparantur roborenturque, Ruffius. ¶ Ex asino & equa (inquit Plinius) mulus gignitur mense duodecimo: Ad tales partus equas neque quadrimis minores, neque decennibus maiores legunt: arcerique utrumque genus ab altero narrant, nisi in infantia eius generis quod ineant lacte hausto. Quapropter subreptos pullos in tenebris equarum uberi, asinarum uel equuleos admouent. Gignitur autem mula ex equo & asina, sed effrenis & tarditatis indomitæ. Equo & asina genitos mares hînulos antiqui uocabant: contraque mulos, quos asini & equæ generarent. In plurimum Græcorum est monumentis cum equa muli coitu natum, quem uocauerint hînum, id est paruulum mulum. Generatur ex equa & onagris mansuetis mulae ueloces in cursu, &c. Hucusque Plinius. Equuleos quorum hoc in loco Plinius (lib. 8, ca. 44.) meminit, Aristoteles hipbothelas quasi equimulgos uocat. Arcebit (inquit) ab initu & asinum equa, & equum asina: nisi contigerit ut asinus equæ lac hauserit: ob id de industria pullos asinorum supponunt, qui uocantur hipbothelæ, Hermolaus. Pullum asininum (inquit Varro) à partu recentem subiiciunt equæ, cuius lacte ampliores fiunt, quod id lac quæ asininum ac alia omnia dicunt esse melius. Præterea educant eum paleis, &c. ut in Mulo persequemur. De equi & asine, uel asini & equæ coitu, gestatione, partu, & alia quædam uide supra in historia Asini. Si quem mulorum genus (inquit Palladius) creare delectat, equam magni corporis, solidis ossibus, & forma egregia debet eligere, &c. ut in Mulo explicabitur, ubi etiam de asino admissario ad mulos procreandos eligendo copiose tractabimus. Anna socer Esau primus equis asinas copulauit, ut Iudæi asserunt, Isidorus. Equarum iugas tendere præcipiunt, ut asinorum in coitu patiantur humilitatem: comantes enim gloria superbire, Plinius, & Aelianus, cuius uerba in Mulo recitabo. Quin & alioqui equarum libido extinguitur magis iuga tonsa, Aristotele teste, & frons tristior redditur. Cur Elei equas finibus edictas iniri faciant, Plutarchus inquiri problemate 52. inter Græcica: & Leoniceus in Varijs 1. 62. Cur equæ in Elide ex asinis concipere non potuerint. Muli asinique (inquit Herodotus libro 4.) uim hyemis ferre non queunt: quod magis miror cur in omni Eleo agro muli nequeunt gigni, cum neque locus sit frigidus: neque ulla alia causa appareat. Aiunt Elienses ipsi ex imprecatione quadam id sibi contigisse: Cumque tempus aduentat conceptus equarum, se in loca finitima illas educere: Ibi postquam ad miserint asinos dum equæ conceperint, tunc rursus eas reducere.

De sanitate equorum tuenda, & præcauendis morbis.

Mulomedici & ueterinarij dicuntur communi uocabulo, qui ueterina curant, equos, mulos, alios. Dicuntur autem ueterina animalia ad uecturam idonea, quæ aliquid uehere possunt, quasi ueterina, quæ ad uentrem onus religatum gerant. Ungulae ueterino tantum generi renascuntur, Plinius. Et genus omne quod est ueterino genere partum, Lucretius lib. 5. Veterinarium pro medico ueterinorum dixit Columella, & medicinam ueterinariam. Vegetius artis ueterinariæ siue mulomedicinæ libros quatuor reliquit, & eadem uocabula in præfatione usurpat: quamque ars ueterina in excussis codicibus legitur, perperam ut uidetur. Equarius, equorum curator, apud Solinum capite 5. Hierophilus equarius medicus, Valerius Max. Equorum medici, equinarij, ueterinarij, manuali, mulomedici appellantur, Textor. De medicinis uel plurima sunt in equis, & signa morborum, & genera curationum, quæ pastorem scripta habere oportet. Itaque ob hoc in Græcia potissimum medici pecorum *κτηνιατροι* appellati, Varro. Iulius Firmicus *ἰππιατρον* dixit. Mareſcalcū Ruffius & alij uocant chirurgum (ut ita dicā) equorum, qui uel secando uel urendo eis medetur. ¶ *ἰππιατρικὴ* (intellige *ἁπλῆ*) Absyrti & aliorum Græce extant. Eadem Latinitate donauit Ioan. Ruellius, cuius translatio pura quædam & elegans in Latino sermone est: quæ ad rem uero, multis in locis & manca & corrupta, ut ipse cum Græcis conferendo animaduerti. Sunt autem præter Absyrtum authores isti, Hierocles, Theomnestus, Pelagonius, Anatolius, Tiberius, Eumelus Thebanus uel Chiron, Archedemus, Hippocrates, Aemilius Hispanus, Litorius Beneuentanus, Himerius, Africanus, Didymus, Diophanes, Pamphilus, & Magen Carthaginiensis. Citantur etiam obiter in eodem opere, Agathotyches, Neophon, Hieron, Cassius, Hemerius. Geoponicorum etiam, quæ Constantino adscribuntur, liber sextus decimus *ἰππιατρικῶν* continet: sed ita ut omnia ex Hippiatricorum uolumine iam dicto desumpta uideantur. Nonnulla quæ in Geoponicis legebantur, & in Absyrti, &c. Hippiatricis deerant, Ruellius translationi suæ adiecit. Scripsit & Laurentius Ruffius librum eiusdem artis: in quo præter alios authores, copiose de frenis eorumque differentiis tractat, expressis pariter picturis eorum. Primus omnium puto hippicum, id est de equis & equestri arte librum Simon quidam Atheniensis reliquit, ex quo omnia quæ placebant in suum transcripsit Xenophon, nos pleraque ex Xenophonte in hunc nostrum. De equis præterea (ut Camerarius obseruauit) quædam scripsit Cleodamas Achnæus: Plinius

Plinius etiam, qui ipse librum se de iaculatione equestri edidisse ait, tradit equitem quendam Sarmem primum de equitatu scripsisse, effectum à statuario Demetrio: Et Mecon quidam, & alij. Magister Maurus Hippiater citatur à Laur. Rusio cap. 144. & 151. Petri Crescentiensis de agricultura liber nonus capita 37. de equis continet. Multa de iisdem docet Albertus Magnus quoque libro 22. historia animalium: Multa etiam rei rusticæ præsci scriptores, Varro, Columella, Palladius. Extant denique in omnibus ferè vulgaribus linguis de equis curandis cōscripti libri, Germanicè, Italicè, Gallicè: Italicè quidem excusum uidi Augustini Columbinii librum.

¶ Quæcunque ad equi sanitatem tuendam, uel cauendos morbos præcepta pertinent (ἐν τῇ & πρὸς ὑγιαίναντα Græci uocant) partim hoc in loco trademus, partim capite quinto, in ea parte quæ est de tractandis equis. ¶ De dentibus equi, quos uulgo scalliones uocant, & eorum exemptione, supra dictum est. Ad hos autem eximendos (inquit Rusius) tempus uindemiæ aptissimum est: nam si racemi uuarum in cibo eis tum dentur, uulnera oris melius curantur & consolidantur, nec uermes aut prauæ carnes innasci possunt: itaque ex hoc cibo os equi melius efficitur, ac ipse etiam pingue scit. Ad eandem curam (scallionare uocant) obseruandum est ut Luna decrescat. ¶ Animalium dorsa ut laboris plurimum sentiunt, ita diligētius sunt curanda. Exceptis enim his qui deputati sunt circo, reliquum mulorum, equorum, aliorumque genus sub sellis aut sagmis solo tergo præstat officium. Vnde laudabilior industria est, quæ incolumitatem tuetur, quæ quæ cupit læsa curari. Nam diligentia defendit à uitio: si centones uel saga primum sufficientia, deinde mollia imponentur, & lota, atque ad tempus diligenter excussa, ne aliquid sordium aut asperitatis inhæreat quod sub pondere inulceat pellem: tunc sagmarum uel sellarum mensura conueniens & apta qualitas debet adhiberi. Si enim ista minora fuerint uel maiora, angustiora, uel ultra modum lata, uel quæ non congruunt, grauiter nocent. Hinc enim collisiones, suppuraciones, apostemataque nascuntur, cum nimis locis inæqualibus premitur pondere, uel discentes tracturam mercurius aut spina deteritur. Ipsorum quoque pondere, etiam si in stratis nulla sit culpa, enormitas nocet, & ideo temperanda est mensura ne inferat uulnus. Hæc Vegetius. ¶ Multum autem refert (inquit Columella) robur corporis ac pedum seruire, quod utrumque custodiemus, si idoneis temporibus ad præsepia, ad aquam, ad exercitationem pecus duxerimus, curaque fuerit, ut stabulentur siccò loco: sed de stabulis instituendis capite 5. dicitur. Avena aliæque annona equo exhibenda, bene purgentur prius, ne quid pulueris aut aliud inutile insit: puluis enim facile tussim inducit, & interiora desiccant, quod malum ferè incurabile est, Rusius. Iumenta sæpe morbos concipiunt, si sudant, & à concitatione confestim biberint, Columella. Fatigatis aut calefcentibus ne cibus, minusque potus præbeatur: ne uel celer interitus sequatur, aut uenenum in crura decumbat, &c. Camerarius. Et rursus, Crithialis omnia membra debilitat, ut nec ingredi uelit equus, & pascatur humi iacens: idemque accidit de potu intempestiuo, sed cum minore periculo. Sed de hoc & eo quod ex retenta urina in longiore itinere sit periculo, amplius dicam capite 5. Tempore ueris equum frenatum soli matutino aliquantisper exponere, ad sanitatem tuendam facit.

¶ Plurimum iuuat (inquit Vegetius) si sapius & cum moderatione animalia sedeantur (forte exercentur, nempe equitando.) Nam imperitia rectoris, & incessus eorum debilitat, & mores, præcipue seruorum impatiencia, qui absentibus dominis ad cursum equos uehementer stimulant, & non solum flagellis, sed etiam calcaribus cædunt, dum aut inter suos uelocitatem cupiunt experiri, aut cum alienis uehementi obstinatione contendunt, nec reuocant aliquando currentes, nec temperant: neque enim de damno domini cogitant, quod eidem contingere gratulantur. Quam rem diligens paterfamilias summa seueritate prohibebit, & iumenta sua idoneis & moderatis hominibus, scientibusque tractare committet. Post sudorem quoque si æstus sit, pulsa os ablui conuenit: si hyems, muria. Vinum quoque & oleum faucibus infundi oportebit ad cornu, æstate frigidum, hyeme tepidum, ita ut hyeme meri sextario, olei unciae tres, æstate autem duæ tantummodo misceantur, Hæc Vegetius. Accidit his equis qui parum exercentur, ferè ut anhelitus difficultate laborent, Camerarius. ¶ Vicinū stabulum conuenit esse loco arido, stercore uel paleis mollibus adoperto, in quo ante potum animalia uoluentur: Quod exercitium & sanitati proficit, & ægritudinis uitium commonstrat: nam quoties animal, aut non solito more se transuoluit, aut omnino detrectat accumbere, scias illud ex tædio laborare, & ideo separari debere atque curari, Vegetius. Si ueterinis in itinere defessis sella uel sagma auferantur ut loco aliquo commodo liberè uolutari possint, ita recreantur ut lassitudine posita, mox iterum laborem tantæ recentia subeant, Rusius. τὸν ἵππον ἄγειν ὑπὸ τὸ κύλισμα (codex impressus non rectè habet κύλισμα καὶ ῥοίσειν, in Hippiatrics legimus: Ruellius absurdè transtulit ad aquationes & lauacra. Et alibi κυλιδω καὶ ῥοίσειδω, æquè absurdè uertit, proluatur & ad cursum leniter incitetur. Κυλίσαι quidem uerbum communissimum uolutare signat: unde κυλίσαι, uolutabrum, locus in quo se uolutant animalia. ῥοίσειν rarius & obscurius est: uidetur autem significare ad cursum incitare. ῥοίσειν enim circumflexum Hesychius & Varinus exponunt, δῖο καὶ, δρῖον, τρεῖς καὶ: & ῥοίσειν similiter: Hesychius etiam ῥοίσειν, ῥοίσειν & δῖο καὶ interpretatur. ῥοισμός, ὁ τῷ ἵππῳ ῥυμός, idem: quanquam hoc nihil ad rem præsentem facere uidetur: nam ῥυμός interpretantur temonem inter binos equos. Caterum cum consydero quod apud eosdem ῥοίσειν exponitur locus iuxta fluium & arenam in quo equi uoluentur, ῥοίσειν uerbum idem quod κυλίσαι esse subit, eoque magis quod Hippiatri etiam in locis iam citatis coniungant. Apud Suidam nihil reperio. Optimum fuerit ut interdum ad uolutabra ducantur quæ so-

lidas gerunt ungulas: locus ad id eligendus solidus, terrenus, æquabilis, non lapidosus nec salebro-
sus, quo sese possint citra noxam saburrare. Improbantur læti tractus, *Βαθύροι*, graminosi, stercorea-
ti, quod expeditum non reddant equum, nec corporis agilitate præstantem. (*ὅτι γὰρ ὁ ποῖός ἐστιν
τοῦ ἵππου, οὗτο δὲ διαφθαλὲν τὸ σώματι*.) Porro durū solū & solidū, non erit eis alienū, Absyrtus interpre-
te Ruellio. ¶ Equū aiunt lauatione & unguētis delectari, Aelian. Monent quidā ne macilentī equi
supra uentrem in aquam adigantur: quod uentre eis refrigerato alimentum non sentiant: pingui-
res uerò sæpius & altius in aquam agendos, sic effici ne nimium pinguescant, & corpus sanum ac in-
tegrum conferuent. Equus ad aquam potaturus ducatur paruo passu; & tam mane quàm uesper-
retineatur usq; ad genua uel paulò supra spatium trium horarū in aqua dulci frigida uel marina; nam
aquæ naturaliter equis conueniunt, dulcis quidem frigiditate, marina uerò siccitate sua constringen-
do humores qui ad crura descendunt & morborum causæ sunt. Inde rediens equus stabulum non
ingredietur, donec crura eius deterfa & siccata sint. Nam stabuli uapores in cruribus humidis facile
excitant gallas & prauos humores, Hæc Petrus Crescent. ¶ Sunt qui hircos in stabulis alant; tan-
quam hircinus odor salubriorem equis aërem reddat, & nescio quos morbos amoliat. Omnis ex-
tremi frigoris tolerantiō equino armento uacca est, ideoq; facile sub diō hybernat, Columella. Sita-
nimal (inquit Vegetius) domi forisq; perfrixerit, calidioribus unguentis, quæ multa sunt, lumbis ei-
dem confricentur & cerebrum, potionibusq; & pigmentis, & herbis quarum feruentior est uis, per
os continuo oportet infundi, ut perfrictionis incommodum euincatur atq; pellatur. Nam si in uisce-
ribus permanferit algoris iniuria, diuersos periculososq; procreat morbos. In locis circa Tanaim
& Caucasum borealem tantum est frigus hybernus, ut præ illo equi, muli, & pecora moriantur, ut
scribit Dionysius Afer. In Scythia ingentem & diuturnam uim hyemis equi perferunt, muli alimq;
ne incipientem quidem ferunt, cum tamen alibi stantes in gelido equi labefiāt, asini uerò ac muli diu-
rent, Herodotus. Equus hyeme gerat operimentum lanæum propter frigus: æstate lineum, ne læda-
tur à muscis & similibus insectis, Rufius. Si dierum canicularium tempore estu animal fatigabitur,
uel aënis frigidis est perfundendum, uel in mare flumēne mittendum: frigidis etiam potionibus re-
creandum, ut necessitati laborū aut temporū aptior medicina succurrat, Vegetius. ¶ Si sanis est ma-
cies, celerius torrefactio tritico quàm ordeo reficitur: sed & uini potio danda est, ac paulatim eiufmo-
di subtrahenda immistis ordeo furfuribus, dum consuescat faba, & puro ordeo ali. Nec minus quoti-
die corpora pecudum quàm hominum defricanda sunt, ac sæpe plus prodest pressa manu subegisse
terga, quàm si largissime cibos præbeas, Columella. Animalia macie tenuata (inquit Vegetius) nō
abiq; studio diligenti reuocantur ad corporum firmitatem. Nam oleo ueteri uinoq; permixtis, & te-
pescatis in Sole, per totum corpus unguntur, & contra pilum multorum manibus perfricantur, ut
& nerui mollescant, & cutis laxetur, & sudor erumpat: Quo facto cooperta in pontili strato collocen-
tur. Et si hyems fuerit, condita cum semiuincia apij seminis triti, & olei tribus uncis calefacta per os
ipsius oportet infundi. Si æstas fuerit, absinthium uel rosatum cum quatuor scrupulis croci, & dua-
bus uncis olei frigidum per os similiter debet accipere. Quorum si non suppetit copia, uinum simpli-
citer conuenit præberi cum cæteris. Præterea eiufmodi species tempore hyemis cum hordei modis
quatuor misces, fabæ sextarios octo, tritici sextarios quatuor, ciceris sextarios octo, fœnigræci sextar-
ios quatuor, erui sextarium unum: & si meritum equi uel facultas domini suppetit, uue passæ & nu-
clei sextarios singulos: quæ omnia solerter commista cum fuerint, unum modium in aqua mundissi-
ma pridie debes infundere, & paululum mane siccare, ex quo equo semimodium ante prandium, &
semimodium ad uesperam dabis per plurimos dies in loco optimo. Vigintiuno die ita stabuletur, ut
intrinsecus bibat. Quod si ultra modum sagina prouenerit, ne plethora noceat, auferendus est fan-
guis à matrice. Præterea graminum radices, quas aratrum frequenter euellit, studiosè collige, & quam
potueris longas minutatim concide, hordeoq; commisce, & quotidie præbere non dubites. Æstare
uerò, excepto eruo, species illæ quas diximus, pro æstimatione mensuræ farraginis adinuicem præ-
beantur, hoc est, hordei uiridis plures maioresq; fasciculos, tritici uel ciceris, uel fœnigræci minores
& pauci: Quæ omnia contusa oportet apponi, Hucusq; Vegetius. Aegrotanti pecori aut fame con-
fecto (ut in Hippiatricis Græcis legimus cap. 119. in translatione Ruellij) curatione huiusmodi opus
est: Seminis apij sextarius unus, seminis lini drachmæ tres, fœnigræci sextarij duo, erui trepondo,
dicis panacis, iridis Illyricæ, herbæ Sabinæ, singulorum selibra, axungia libræ sex, uino excipiuntur
ueteres, & coguntur in pastillos, qui siccantur in umbra, dantur iuglandis magnitudine: cum mellis
tribus uncis, & uini ueteris uno sextario resoluuntur, nihil (& pro mihi lego uen) per triduum infundi-
tur. Canis etiam caput efficaciter sufficitur, sic ut nidor naribus hauriatur. De morbosa corporis ma-
cie dicam plura inferius, ubi de morbis toti corpori communibus agam. Nec conuenientium po-
tionum (inquit Vegetius) cura debet cessare: nam languor, macies, & tussis, & internorum dolor sa-
cile submouetur, si sulphuris uiui semunciam, id est scrupulos duodecim, myrrhæ scrupulos quatuor,
redactos in puluerem, ouoq; crudo immixtos cum hemina (sextario, ut habetur libro 4. cap. 8.) uini
optimi per os dederis. Est alia sumptuosior, sed accommodatior potio ad omnes morbos, quæ & cele-
riter reficit, & cum intrinsecus purgauerit, curat omnes morbos, tussim ueterem, phthysicos, uulsi-
& quæcunq; uexata sunt in operis. Pisanæ sextarium, seminis lini heminam, fœnigræci heminam,
croci unciam, acronem salsum porci pinguis, uel longanonem; uel si porcina defuerint, caput hirci

num depilatum, cum pedibus suis, & cordulis intestinorum mundis, hyssopi fascēs duos, cochleas germanas quindecim, bulbos quindecim, ficos duplices uiginti, rutæ fasciculum unum, baccarū lauri cum uirent sextarium, dactylos uiginti, alijs capita tria, seui caprini uncias sex, pulegij sicci fasciculum: hæc omnia purgata leniterq; contusa decoques in aqua cisternina, uel cœlesti, donec acron ille uel certe caput hœdi liquefeat & dissoluatur ab ossibus: propter quod assidue aquam refundis (adij-cies) ne comburatur, sed seruendo pinguescat, uel succus ipse pinguior (spissior) efficiatur. Post hæc diligentissime colabis ad colum, (excrementa & ossa abijcies) tum tragacanthæ unciam in tres diu-des partes, ita quod exinde in unam potionem missurus es, pridie infundas in calidam, ut inturge-scat. Tunc addis passi sextarios tres, & tribus diebus singulos sextarios dabis, oua numero sex (in die secundo olei rosati oua plena numero duo) butyri uncias tres. (In die tertio) anagallici uncias tres: amyli uncias tres; pulueris quadrigarij (quem describit lib. 4. ca. 13.) selibram, lomenti fabæ selibram. Quæ omnia mîsces, ut dictum est, æquis ponderibus per triduum diuides (ita temperabis ut per cor-ru defluant) & ieiunum animal potionabis, & horis aliquot deambulare facies, usq; ad septimam, à cibo abstineatur & potu. Hæc Veget. 1. 56. & rursus 4. 8. ubi pauca quædam uariant, & medicamen-tum ad Chironem refertur. Et si uolueris (inquit) septem diebus interpositis repetis & das à capite po-tionem. Aliud ibidem, qd iumenta à morbis uindicat & custodit: Gentianæ, aristolochiæ rotundæ, myrthæ troglodytidis, rasuræ eboris, & baccarum lauri æquis ponderib. puluis immixtus, (si ebur de-mas, erit theriaca diateffaron dicta: describitur etiam in Hippiatricis cap. 123. in Ruellij uersione, hoc titulo, Potio necessaria omni tempore prælibanda.) ex quo grande cochleare plenum sumis: Ad-des hyssopi triti scrupulos quatuor, mellis uel passi uncias tres, uini sextarium, gisni resoluti pastillum u-num, post cursum siue post laborem conditi bene (piperati) heminam adijcies, æstate roris (forte roris marini) uel absinthij tantūdem, & per os dabis ad cornu. Idem Vegetius 3. 75. potionem contra om-nes morbos describit. Eryngij radices aduersus morbum tam equorum q; bouum plurimū profunt, ut in Boue ex Vegetio docuit. Nec equi nec boues morbo prementur aliquo, si illis cornu ceruinū appenderis, Absyrt, in Geopon. Si æstu animal fatigatur, pulcam cum pulegio trito mîsces, naresq; & faciem confouebis, oua quoq; trita cum hemina uini ueteris optimi faucib. infundis, ut per oui re-frigerium uini uirtus accrescat. Infusio uires equi recreans describitur in Hippiatricis Græcis ca-pite 128. item potio quæ uires mirifice reficit, & ad omnem eorum curationem, præcipue tussis, con-ducit: & cum aliæ diuersæ infusiones potionesq; tum quæ ab anni partibus æstiuæ aut hybernæ co-gnominant: & alia quædam medicamenta communia, quanq; & morbis quibusdam peculiaria ne-glecta ordinis ratione inserant. Si cum incessit hyems (ut in Hippiatricis Græcis legimus, ca. 129.) animal oleribus uesti placet, pridie diligenter olus excoques, & in ossas agglomerabis, addito oleo, & trito sale, petroselino & cumino illo die. Postridie siccius offerri condimentū procurabis, axungia-am adijcies & exhibebis. Et mox, De danda adipis ossa: Optimū aduersus intestinas ualitudines au-xilium, cū hyems adest, ossas axungia cū pice liquida & oleo præbere: sed cum æstas accessit, axun-giam ex melle, butyro, porris, & rosaceo dedisse satis est. Verū hoc medicamen subinde repetens a-nimal adsumat. Græci priorem curationem *λαχυνισμός* uocant, posteriorem *ἄστυγμισμός*. Alias quas-dam compositiones prophylacticas, hoc est ad præcauendos huius armenti morbos, inferius recense-bo: ubi locus erit de morbis eius in genere tractandi. Apophlegmatismū præseruantem à malide, ton-sillis & strumis, descripsi supra in mentione farraginis inter cibos. ¶ Curandum ut equi stabulen-tur sicco loco, ne humore madescant ungulæ: sed stabula qualiter instrui oporteat capite 5. dicemus. Ne ungulas comburat sterco cauendū, Varro. Animalibus (inquit Veget. 2. 58.) exiguarū ungulæ crescunt, uel attritæ (itineris iniuria) reparantur, si alijs capita septem (aliàs tria) rutæ manipulos tres, (aliàs rutæ ueteris fasciculū) aluminis tunsi & cribrati uncias septem, (al' scissi & cribrati uncias sex,) axungia ueteris pondo duo, stercoris asinini (recentis) plenam manum commisceas ac decoquas (domi) & utaris (in itinere ad uesperam: Hoc idem medicamentū describit 1. 56.) Prudentius consili-um est pedum tueri sanitatem, q; passionem curare. Corroborantur autem ungulæ, si iumenta mun-dissime sine stercore uel humore stabulentur, & roboreis pontibus consternantur: articuli quoq; uel suffragines post iter calido foueātur uino. Naturaliter autem molles ungulæ solidantur, si hederæ se-minis duas partes, & aluminis rotundi unam partem pariter contundas, & calciatis pedibus per mul-tos dies inducas. Item subtritis pedibus prodest, picis liquida selibram, acetī heminam, salis libram, hederæ folijs quantum sufficit pariter contundis, & laboranti quotidie pedes perunges. Mollissimæ ungulæ hoc uno medicamine, quo potentius nihil est, assolent indurari: Lacertum uiuum uiridem, (pedibus iumentorum attritis prodest sanguis lacertæ uiridis, Plinius ut citat Aggregator) in ollam nouam mittis, adijcies olei ueteris libram, aluminis Iudaici selibram, ceræ libram, absinthij tunsi seli-bram, & decoques cum lacerto: Cum fuerit resolutum, calentia uniuersa colabis, abiectisq; ossibus & purgamentis, liquatum medicamen in ollam remittes: & cum ungues indurare uolueris, ungulā subradis, & factum unguentum in cannam uiridem mittes, adhibitis carbonibus, propē seruens, per cannam instillas unguis: prouisurus ne coronam tangas aut ranulas, si his exceptis, in solo & in cir-cuitu solidaturus ungulam confricabis. Memineris autem ungulas excrecendo renouari, & ideo interpositis diebus uel singulis mensibus talis cura non deerit, per quam naturæ emendatur infirmi-tas. Hæc omnia Vegetius. Et alibi, Pedes equorum post uiam eruendi sunt diligenter, ne quid luti uel sordium in articulis basi q; permaneat. Vnguento etiam confricabis, quod ungulas nutrit & fir-

mat: Picis liquidæ libras tres, absinthij libram unam, alijs capita nouem, axungia libram, olei ueteris libram semis, aceti acrioris sextarium unum, uniuersa contundes & misces, & decoques, & ex eo coronas uel ungues animalium confricabis. Et rursus 2. 55. Animalium (inquit) ungulae asperitate ac longitudine itinerum deteruntur & impediunt incessum, &c. Et mox post curam apostematis intra ungulam orti, Subritos pedes fomentabis aqua calida, axungiaq; ueteri perunges: deinde testa candenti decoquis, oleo post & sulphure pariter contrito lana candente leuiter ures per triduum. Si uero contuderit, sanguinem de corona emittes, & calida fomentabis, axungia ueteri perunges: ouinum quoq; sterus cum aceto permiscebis & imponis: quamuis alij caprinum efficacius credant. Vn-
gulas his temporibus (inquit Camerarius) fimo bubulo maxime solidari conseruariq; credunt: cuius rationem sunt qui apparere negent: sed adiuuari fimo bubulo ungulas compertum putatur. Parantur etiam ad has uel conseruandas, uel etiam reparandas, medicamenta quædam unctionum. Huiusmodi medicamenta adhibere nostri uocant *ynschlaben*: Vide infra capite quinto, & hoc ipso capite infra ubi de ungularum cura & morbis tractabit. ¶ Ungula subradere Veget. dixit, cauare uel squarare Pet. Cresc. Subradit aut tū reliquū solū, tū chelidōn dicta. ¶ Equorum pedibus (inquit Grapal-
dus) soleas ē ferro addimus, at Nero olim mulis suis ex argēto: Poppea cōiunx Neronis (teste Plinio) delicatoribus iumentis suis soleas ex auro quoq; induere solebat. Aprilī quotidie mane in campis per quosuis gurgites equitatio, item Maio: sic ungulae & cornu firman-
tur. Vtile autē fuerit soleas ex ferro inducere cum noua est Luna, & cum in Virgine uersatur, Obscurus. Contingit aliquando u-
nix inter soleas & ungulas equorum recepta congeletur, nostri uocant *ynstollen*, id ne fiat quiddam hoc pacto cauē: fascias ex marginibus pannorum præcipue sectas, nouem ferē digitos longas, aqua ardente madidas ferreo instrumento inter soleas & ungulas mane equitaturi infarciunt, & si quid forte promineat, abscindunt: ita ab hoc malo securi totum diem iter faciunt, uesperī rursus auferūt.
Cosmetica quædam, id est quæ ad ornatum & pulchritudinem in cor-
pore equi ab equisonibus fiunt.

Caput equi macrescit (inquit Albertus) & siccatur, si anteq̃ septem annos habeat sæpe aqua frigida abluatur & fricetur. Collum autem eius crassescit, & crines melius crescunt, si aqua calida sæpe ac diligenter iuxta scapulas humectetur, & crines digitis scalpantur & prope caput: sed frigida, non calida aqua: quia caput debet esse gracile. Si mense Maio teneras fagi frondes equis in cibum dederis, pilus elegantior cum alijs tum colore nascetur, Obscurus. ¶ Equis ē cicatrice cur pili nascantur, itq; candidi, Aristoteles quarit sectione 10. problemate 29. & 31. Cur equis pili per cicatrices oriri queant, hominibus non item, Aphrodisiensis libro primo problemate 46. Pilorum in colore uarietas, itemq; oculorum (ut si unus albi coloris fuerit, alter nigri, uel unus albus & alter uarius, &c.) mutari non possunt, quia contingunt in ipsa generatione, Rufius. Vt pili renascantur in cicatricibus, uel qui aliter effluxerunt, Rufius 163. Vegetius 2. 63. Cur cicatricibus equorum inspersus hordei pulvis faciat ut pili non albi, sed cæteris unicolores oriantur, Aphrodisiensis inquit lib. 1. problemate 45. Pili concolores nudis cicatricum areis reddentur hoc modo, ut scribit Tiberius: Hordei pinsiti sextarios duos subigito, & adiecta nitri spuma, exiguoq; sale, panes formato, dein in furnum dimittito, donec in carbones redigantur: postremo tusos tritosq; permisto oleo ulcerum cicatricibus oblinito: hoc diebus uiginti facito. Aliud ad idem medicamentum, & alia ut pili nascantur, crescant, uel colore mutantur, lege ibidem in Hippiatricis Græcis capite 55. item de pilis caudæ, iuba, &c. pronarum, ut crescant, et non marcescant aut defluant, capite 54. Quomodo pili nigri mutantur in albos Rufius docet capite 164. Talpam in aqua discoquito, & ius illud, postquam triduo seruatum fuerit, rasīs prius locis ubi pilos albos enasci uoles, illinito, eoq; abluito. Vide nonnihil supra capite secundo, ubi de coloribus equorum egi. Sicubi pilos in equo albos desideras, loco raso fel caprinū inunge, Author obscurus. Feces seui in lucernis usti, illitæ partibus glabris pilos eliciunt, ut quidam scribit. Si album pilum nigrescere cupias, Atramenti sutorij scrupulos septem, rhododaphnes succi scrupulos quatuor, sepi caprini quod sufficit, pariter temperabis & uteris, Vegetius 2. 64. nos locum planè corruptum emendauimus ex Græcis Hippiatricis cap. 55. Si ediuerso albos pilos facere uolueris, cucumeris syluestris radicum libram unam, nitri scrupulos duodecim, in pulueres cogis, heminam mellis adijcies, quibus permixtis uteris. Eadem in Græcis Hippiat. loco iam citato paulo aliter leguntur. Vt equis hirsutis pilli nascantur molliores, Hippiatrica 94. Si in tibijs uel alio loco exulcerati pili forte implicentur, psilothra adhibentur, qualia describit Camerarius in Hippocratico suo. Haud scio quali pilorum affectione uitiatos equos Germanicè lego uocari *straußhârige*. De scabie & pruritu, uide infra inter morbos unionis solute. Si pili marcescunt uel corrumpuntur in extrema parte caudæ, remedia, Hippiatrica 55. De fluxu pilorum caudæ, Rufius 161. De longo caudæ, qui morbus est instar canceri, Idem 162. Depilorum in cauda rigore, hystrichidem uocant, q̃ setis suillis similes pili enascantur, Hippiat. 59. Cauda proluxa & densa pilis præcipuum equi ornatum est. Huius igitur incrementum studiosè procurabitur: quod fiet, si crebrò humectetur frigida, uel etiam sero liquidiore: hoc enim præsentem habere efficaciam quidam asserunt, Camerarius.

De purgatione alui.

De purgatione quæ per farraginem fit, supra docuimus in ciborum mentione. Absyrus capite 127. uel ut Ruellij translatio habet 122. de infusionibus deiectionis, *πρὸς ἡγεσθαι τὸν ἐγγυμναστικόν*, ita scribit.

scribit: Catulum lactentem iugulatum deglubunt, uisceribus & extis exenteratum eluunt, dein ollæ mandant, ut aqua tantisper incoquatur, dum corpus ossa relinquat; cuius iuris, adiecto melle, per triduum heminas binas quotidie satis est infudisse. Decocto suillæ itidem præstant, aut candidi gallinaei iure: ea maioribus nostris memoriæ tradita sunt. Nos ipsi usi fuimus infusionibus, tenuem tithymallum incoquentes in aqua, aut peucedanum, aut absinthium, aut minus centaureum, aut aristolochiæ radicem eodem modo decoctam, aut sylvestris cucumeris radicem ex nitro, ut prius scriptum est; aut colocynthidis Aegyptiæ semen cum pulpa cruda refectum: sit aquæ modus sextarius, quod, tidieque septem dierum spatium per os infundatur. Optimum fuerit sylvestrem cucumerem ex nitro de fudisse, Hæc ille. Et capitulum in translatione Ruellij, Tusam (inquit) in tenues particulas sylvestris cucumeris radicem insolamus, dum flaccescens inarescat: rursumque ut in tenuissima leuiget, contundimus, adiecto tunc nitri pari modo; salique permiscentes uorandam obsecimus. Porro grauidis & uentrem ferentibus iumentis abstinemus: lactarijs (ὑποπλάσις) tamen interdum damus. Siquidem & ipsi qui matribus subrumantur equuli, hac ratione purgabuntur. Salem huius gratia permiscemus, ut animal hoc illectum condimento, deiectionum medicamen non aspernetur. Melius cedit si salis fursiferosa sordes adiciatur, (καλλιὸν δὲ τὸ ἄλς μὲν γίνετ' ἅπαντα) sic ut à decimoquinto rem auspiciat, quinto quoque die, quod est ter in eo temporis spatium, ad calendas usque præbeamus. Quod si fuerit ita factum, nec psora nec scabies inuadent, cæteraque ualitudines arcebuntur. Audio gentiana etiam exhibita purgari equos. ¶ Vtile est equum (inquit Rufius) semel in anno purgari, ut & firmior ualeat & ipse uiuacior sit; quamobrem aliquos hic purgandi modos aperiam. Purgatur ergo equus farragine, ut Romæ & locis uicinis fieri solet. Pascuntur enim equi herbis, quas farraginis nomine uocant diebus quindecim, quo tempore abunde purgantur: deinde uero eodem pabulo etiam pinguescunt. Herba genus in Apulia trifolium uocant, (trifolium uulgare, siue lotum pratense interpretor) quod semel satum triennio durat. Quotannis autem uiridem & teneram herbam producit, quæ per totam æstatem uesca manet. Huius pastu non minus quam farraginis purgantur simul & habitiores fiunt. Porro in locis frigidioribus, quales sunt Gallia, Germania, Anglia, & similes, quoniam pascua humidiora, magisque uiridia & tenera sunt, equi pratensibus herbis mirtificæ & purgantur & pinguescunt. In quibus uero regionibus, melones uel pepones abundant, hos fructus minutatim concisos equis exhibent: purgant enim mirabiliter, præcipue per urinam, & pinguioribus deinde reddunt equos. Est & alia ratio, eaque melior, huiusmodi: Annona per dies quindecim præbetur, ita purgati habitiores mox fiunt. Huic etiam præferunt eam quæ uuis siue racemis abunde exhibitis purgatio fit: quæ uillos etiam (morbum pullium) iuuat, & unice præ omnibus remedijs curat. Similis huic modus est, quod ad purgationem equorum, ficus affatim edendos obiecit. Sunt & aliæ quædam purgandi rationes, quæ tamen corpus non augent, minusque tuto adhibentur, utpote magis medicinales: ex quibus unum & alterum solum proponam, reliquos industria peritorum huius artis relinquo. Tinctæ uel barbi piscium interanea omnia, siue de uino, siue etiam si opus sit de pluribus piscibus minutatim incisa cum optimo uino albo misce, & per cornu in gulam equi infunde, purgabit mirum in modum. Aliqui siliginem (secale intelligo: sic enim siliginem accipiebant superioris seculi homines indocti) in aqua fluuiiali diu coquant: sed præstat non diu coqui, ita ut non rumpatur cortex, & minus fastidiatur ab equo: deinde siccata equo annonæ loco in cibo præbent: mirabiliter purgat, & lumbricos etiam expellit. Hoc remedium utile quidem est, modo equi admittant, sæpe enim diebus aliquot aspernantur & abstinent. Curandum est autem ut equus qui herbis purgatur, contineatur sub tecto, & operimento aliquo laneo tegatur, Hæc Rufius. Cannabis aqua sumpta aluo iumentorum prodest, Plin. ¶ Qua ratione cyclocurentur animalia Veget. describit 2. 6. his uerbis: Memineris autem omnes ualitudines capitis, præcipue ueteres (&) periculosos, cyclo oportere curari: Cui hæc obseruantia & ordo est adhibendus. Triduo ab hordeo abstinabitur animal, temperabitur etiam mollibus cibis, post diem tertiam de dextra ac sinistra, prout ætas aut uires uel ualeitudo permiserint, de matrice (sic dicta uena) sanguis auferetur. Quo facto per triduum uiridi cauliculo rum ac lactucarum sustentabitur cibo. Primo uno die à cibo eum sustinebis & aqua: nono autem die offas caulium cum liquamine & oleo optimo temperatas non minus uiginti digeris, cui nihilominus lactucam dabis in cibo ter in die. Post potionem bibere semper incipiat. Si uero uenter uehementer solui incœperit, caulium offas dare desistes: sed dabis paleas & fursures, ita ut sequenti die penitus nihil manducet, sed solam aquam percipiat ad bibendum, ac postero die inducatur in cellam balnei calidam & sudet. Opus est autem diligentia ut reducatur celeriter de calore, ne intercluso spiritu pereat: tunc extergeatur diligenter, uinoque & oleo largiter perfricatus, accipiet cum nitri puluere folia raphani conspersa, quantum commodum est. Postmodum cum radicibus cucumeris asinini uiridis minutatim concisis oleum optimum misces, & in uase nouo ita decoques ut tertiam perdat: ex quo singulas heminas per capita animalium per triduum dabis, ut potio uentrem resoluat. Sed si ultra modum fluere cœperit, lenticulam & hordeum pari mensura friges, & de his singulas bilibres per dies singulos cum fursure et paleis dabis. Quinque itaque diebus operam refectionis eius impendes, & leuiter exercebis, ut intelligas quantum uires corporis sanitasque profecerit. Post hæc eum pro arabitrio despumabis. Sequenti die caput eius purgabis exorica (uox corrupta uidetur) uel radice Dianaria, quam Artemisiā dicimus: si hæc non fuerint, ex liquamine optimo cum oleo misce: cuius ca-

put pedesq; connectis, cum bene purgatum agnoueris, soluto: butyrum ex oleo roseo solutum infundes in nares, ut illo purgationis mitigetur asperitas, ita ut singula cotylæ singulis naribus infundantur. Si supradictæ potiones non soluerint uentrem, mellis, hellebori albi pondus unius denarii cum hemina dulcis uini bene tritum in portione recipiat, uel certe scammonia pondus duorum denariorum diligenter trita cum dulcis uini hemina simili ratione diffundes in fauces. Quod si uenter ultra modum dissolutus discrimen importat, anagalicum succo ptisanæ ad restrictionem ipsius dabis, lentius lamq; & hordeum frixum, singulas bilibres cum paleis & surfure præbebis in cibo. Ad ultimum, patet quæ in causa sunt, sinapizabis diligenter, sinapizatum cautere ferro, uel quod utilius creditur cuprino combures, uita curaturus ex more. Portionem quoq; ex antidoto polychresto per dies plurimos dabis, & exercebis leuiter, & ad cibaria ipsius aliquid per partes semper adiunges, donec ad pristinam consuetudinem reuocetur. Insanabiles ualitudines cyclo affirmantur posse curari, id est, infirmi corroborari; Caduci cyclo curati uidentur in capite; morbidi uerò, dysenterici, coriaginosi, orthopnoici, strophosi, cyclo curentur in renibus, Hucusq; Vegetius.

De sanguinis missione.

Phlebotomum hoc est ferreum instrumentum quo uena inciditur, Vegetius alicubi sagittam uocat, Germani sumpto (ut uidetur) à Græcis uocabulo, *ein fliedmen*. φλέβα τέμνειν, φλεβοτομείν, αμαρτύνειν ἐκ τῆς φλέβης, apud Hippiatros legimus; item ἐφαμαρτύνειν τὰς ἐν τοῖς μεσοκυνίοις φλέβας, αμαρτύνειν ἢ λαμβάνειν ἐκ τῆς φλέβης, κατὰ μέρος λύσαι, τὰς δὲ δυνάμεις φλέβας τὸ ἴππου λύσαι. Et apud Latinos, uena incidere uel secare, ferire; apud Vegetium etiam percutere, pulsare; sanguinem detrahare, uel mittere, et mittere, auferre, laxare, minuere, subtrahere, tollere; deplere etiam Vegetius dixit & phlebotomare. Et alibi, Vena icta sanguis acontizet, post decursionem fasciola ligabis uenam. De uenæ sectione, & uenarum à quibus sanguis detrahi solet nominibus quædam docui supra capite secundo. Pluribus membris ac morbis (inquit Vegetius) generale remedium diligenter oportet exponi, quod præcipue in sanguinis detractione consistit, si rationabiliter pro tempore & uiribus animalium, & pro æquitate perfecti mulomedici adhibeatur industria. Qui si ignarus fuerit huius rationis, non solum per detractionem sanguinis non curabit, uerum etiam periculum iumentis frequentissime generabit, cum uita uirtusq; animantium consistat in sanguine. Rursus tempestiue detractus sanguis, corpori præstare adsolet sanitatem. Et rursus 2. 40. Conuenit de ceruicis curatione dicturo, obseruationem indicare phlebotomi, (phlebotomia:) quia circa ea loca frequenter operatur. Detractus sanguinem animal à cibo abstinebis & potu, æquali loco constitues, tunc locum supra ceruicem alius teneat & adstringat ad normam, ut uena facilius appareat. Deinde supra laqueum de sinistre manus pollice uenam deprimas, ne ludat, tum sagitta tangas. Duæ autem uenæ à capite summo descendunt & conueniunt se sub maxillis usq; ad gulam, inde à geminis uenis inferius quatuor digitis, ferramentum deprimis, ne in gulam mittas, & bifurcum tangas, & iumentum occidas. Statim sagittam duobus digitis tenebis, nec plus ferri imprimas, quam extra digitos eminebat. Nihilominus etiam medio digito manum tuam moderando suspende, ut sit leuior, ne uehemētius imprimas quam oportet, quia non plus debet quam mucro descendere. Si parum apte profluat sanguis, iumento foenum dabis aut aliquid quod manducet. Agitatione maxillarum plus sanguinis (de) uena profluat, Hæc Vegetius. Quæ de phlebotomia equorum in genere scripserunt Absyrtus & Hierodes, & de uenis quibuldam priuatim, leges in Hippiatricis Græcis capite nono; Inisdem capitulis decimi inscriptiones hæc sunt, Vtrum optima equis sit uenæ sectio, Quod interiores femorum uenas secare non conducatur; & quæ uena prope testiculos δερνιδης dicta si secetur, mortem inferat; Et quæ uenæ in pede ac circa coronam secandæ sint, quæ non: Quod ex itinere defessis sanguinem detrahare non conueniat; Quod post incisionem uenæ non oporteat diu à potu arcere; Rursus quod equo ex itinere fesso non sit secanda uena, & quomodo tractandus sit. Castratorum sanguinem non detrahendum. Hippocrates de phlebotomia equi tum in genere, tum circa ceruicem & tempora; De inflammatione ex phlebotomia, Si uena secta immodice sanguinem fundat. Rursus ad inflammationes ex phlebotomo, & contra omnem inflammationem. Ut sanitas equi seruetur (inquit Petrus Cresc. & ex eo repetit Rufius) uena colli consueta quater est incidenda anno, scilicet uere, æstate, autumno & hyeme. Equus nunquam debet minui de stontris, seu de pectore, nec de costato seu de flancis, quia tales minutiones requirunt consuetudinem; nisi causa aliqua & necessitas postulet, Rufius. Ad morbos particulares in equis, alius & multis sanguinis detractione utendum est, Hippocrates in Geoponicis. Pasce igitur sub uereno uo farragine molli Cornipedes, uenamq; feri, ueteresq; labores Effluere aspecta nigri cum labe cruoris, Nemefianus. Equus ut præseruetur à diuersis affectibus, ut minimum ter anno sanguis ei mittendus est, auctore Mauro, primo circa finem Aprilis, secundo circa principium Septembris, tertio circa medium Decembris. Mutari tamen hæc debent pro equorum qualitate & locorum in quibus degunt. His autem signis cognoscitur an equus uenæ sectione indigeat, si rubeant oculi, si uenæ plus solito turgeant, si cutis & crines pruriant, si pili cadant, si in dorso equi tumores aliqui rubicundi appareant, si equus non bene concoquat, Hæc cum apparent, principijs obsta, & sanguinem mitte de uena organica equi quæ est in collo (*die halsader*) idq; satis abunde si uires equi patiantur. Quod si à phlebotomo uena infletur, impone folia uitæ albæ cocta, sic tumor demittetur, Hæc Rufius; Alia sanguinis abundantis signa lege apud eundem cap. 41. Pleriq; ueris tempore (inquit Vegetius)

getius 1. 11. quotannis de ceruice iumentis sanguinem demere, & sic in herbam mittere necessarium putant, ne ueteri corruptoq; sanguis nouus admixtus natura calefcens, debilitatem ualitudinisue periculum faciat. Veteres autem prudentioresq; authores absq; necessitate depleri animalia uetuerunt; ne consuetudo minuendi, si tempore aliquo facta non fuerit, statim intra corpus morbum ac ualitudinem generet. Rectius ergo est minoris ætatis animalibus & bene ualentibus ex nulla parte corporis sanguinem detrahi absq; (pro nisi) palato; de quo assidue tam minoribus q; maturis detrahendus est humor, ut caput, oculi, cerebrumq; releuentur. (Sic etiam lib. 1. cap. 56. De palatis, inquit, singulis mensibus minuente luna sanguis detrahetur; quo facto si qua est capitis passio releuatur, & ciborum fastidium tollitur.) Maturis uero animalibus non incommodum est pulsare uenam cum mittuntur in pascua. Illa tamen in omnibus, qui deplendi sunt, conseruanda est consuetudo, ut pridie q; uena pulsetur, substententur leuioribus & parciore cibis, ut per diastema composito corpore sint, non turbato per indigestionem. In solo autem æquali statues iumentum, ceruicemq; illius loro cinges, quo strictius super scapulas tangatur, ut uena possit ab aliquo clarius intueri. Tunc spongia cum aqua uenam ipsam lauabis, & sæpe deterges, ut altius emineat. Pollicem quoque sinistræ manus interius deprimes, ut non ludat, sed tumidior atque inflatior uena reddatur. Consequenter iuxta præceptum artis, uel animalis ipsius positionem, sagittam dari calibis (forte chalybis, id est ex chalybe) exiges, cotibus bene acutam. Obseruabis quoq; ne altius imprimas manum, & gulam atq; gurgulionem rumpas, & arteriam præcidas. Hoc enim uitæ consuevit inferre periculum. Percussa uena fœnum uel farraginem ad edendum apponas animali, quatenus agitatione maxillarum per uenam melius erumpat sanguinis impetus. Cum autem niger uel corruptus humor egeretur, uel coeperit manare purior, statim iumentum tolles à cibo, & imposita fistula uenæ plagam altringes. In plaga uerò pittacium imponas, ut diligentius claudat, licet quidam utantur & creta. Deinde in tenebroso loco & calido statues iumentum, & farraginem (si tempus est) uel fœnum molissimum dabis septem diebus ac noctibus. Aquam etiam offeres, ut si uoluerit bibat. Pulsata etiam quocumq; loco uena, omnem sanguinem diligenter excipies, & aceto oleoq; permixtum, uel alijs medicaminibus quæ ratio deposcit, animalis ipsius corpus perunges, præcipueq; illum locum, ex quo detrahitur sanguis, & qui esse putatur in causa. Constat enim naturali quadam ratione atq; beneficio (ut quidam aiunt) ipsum sanguinem, cum superfluous est languentibus membris præstare medicinam, ut tumq; siccare. Quam curationis solertiã non oportet omitti. Præterea interpositis diebus post phlebotomum animalia producantur ad Solem, & sanguis detrahitur eis de palato. Despumantur etiam tertio gradu à dentibus caninis, (uide in Hippiatricis Græcis cap. 9.) quos oportet suspendi altius propter sanguinis fluxum, ita ut ea die molissimis cibarijs utantur et fursure. Sequētib; autem diebus non ex integro hordeum consequantur, sed à uilibus incipiant, & ad consuetudinem per singulorū dierum augmenta perueniant. Consequenter tepido die ducantur ad mare uel fluuium, diligenterq; loti tergantur. Vīno quoq; & oleo in Sole perungendi sunt diligenter, & confricandi, ut corpora eorum calefacta aut repellant, aut perferant perfricationis iniuriã. Quibus perfectis equi nobiles tunc demum ad labores cursusq; itineris reuocentur. Hec Veget. Venæ autem diei hora secunda, uerno autuminaliq; maxime tempore incidentur; sed & brumali atq; alio quolibet, modo non nimis calido neq; æstiuante, Camerarius. Sanguis initio uel fine morbi potius quàm in medio mittendus, Veget. Quibusdam equis sua sponte uenæ rumpuntur, & exodat humor superfluous, ijs incidi ille non debet; alijs sanis quoq; sed nimium plenis; quod uel de corpulentia, uel de attritus cupiditate, rictuq; dentium & capitis iactatione animaduerti solet. His ergo sanguis detrahetur, ut ueteribus placuit, de palato potissimum; sed de collo etiam minui nihil nocuerit, præsertim in consuetudine, ut sæpe accidit, Camer. Admissarijs eo anno quo admissum faciunt uena laxanda non est, ne generationi intentum corpus cura geminæ necessitatis exhauriat, Veget. Sciendum est castrata animalia (idem legimus in Hippiat. cap. 10.) nunq; oportere depleri causa herbæ, quæ iam partem uirium eēt testibus amiserint; & si depleta fuerint, uehementius eneruantur. Idem 1. 13. Et mox capite 24. Admissarios etiam equos phlebotomare non est opus; partem enim uirium & sanguinis in coitu natura digerit. Si tamen ab admissura cessauerint, nisi annis omnibus herbarum tempore depleantur, incidunt in cæcitatem; quia id quod coitu digerere consueuerant, declinat in oculos. Absyrus ca. 44. prohibet uenæ sectionem cum sanguis per dorsum exit, ne intrò reuocentur prauī humores. In farciniosi morbi principio uel fine secanda est uena, minime autem in medio, Veget. Si sanguis nimium abundet in equo, de uena quæ est in medio collo, pro fortitudine & ætate equi sanguinem mittes, usq; ad pondus trium uel quatuor librarum; Sin debilis est & pullus, ad pondus unius & dimidiæ uel duarum librarum tantum. Quod si negligatur uenæ sectio, scabies & ulcera forte cutim infestabunt, Rufius. In morbo quem Albertus & recentiores nominant frenes, copiosa missio sanguinis sit, hoc modo: Vena crassa (inquit Albert.) quæ est inter ambas coxas, & uena quæ sub cauda est, per interuallum quatuor digitorum à natibus incidatur, ut sanguis à natibus extrahatur; idq; cito faciendum est; nam differre euacuationem in hoc morbo periculosum est. Mittatur autem sanguis ad animi ferè deliquium. Fit & in eo quem infundaturam uocant affectu, copiosa uenæ sectio. ¶ In quibus passionibus & ex quibus locis sanguis emitti debeat, Veget. 1. 25. docet his uerbis: Morbidis & quibuscumq; totum corpus in causa est, sicut febrientibus, de matrice detrahendus est sanguis;

Cephalalgicis autem, arpiolis (appiolsis forte, ut 2. 10.) infans, cardiacis, caducis, phreneticis, bistruticis, sicardicis, rabiosis quoquo modo præcipitur de auriculis sanguinem demere. Veruntamen melius est de temporibus, quæ in dextra ac sinistra sunt parte, detrahatur, id est sub cauatura temporum tribus digitis ab oculo interpositis inferius uena perquiritur, & ex utraq; emittitur sanguis. Eis uero quibus suffusio cõingit oculorum, uel cætera uitia quæ oculis nocent, inferiores uenæ sub oculis positæ, quæ descendunt sub angulis oculorum inferioribus, quatuor digitis inferius quàm oculi sunt, inciduntur. Quibus quidem fastidium inhæret, uel arteriarum uel faucium tumor, uel pragmatuatio capitis, de palato auferendus est sanguis. Quibus autem pulmo est in causa uel iecur, uel cætera quæ his uicina sunt membris, de pectore minuendus est, ex uenis quæ positæ sunt in dextra ac sinistra, ubi brachiola coniunguntur, & flexura fit cum armus plicatur. Quibus quidem armus est in causa, de brachiolis sanguis minuatur: quæ uenæ positæ sunt interius, ubi centuriæ, id est musculi brachiolares sunt, sex digitis superius, quàm genu, tribus uel duobus digitis inferius quàm centuriæ. Hæ uenæ sagitta percutiatur, sed cautè modesteq; tangantur, propter debilitatem animalis: quia hæ commixtæ sunt neruis. Quibus autem articuli in causa erunt, uel si articulus insertus uel intortus fuerit, uel aut aquatilia habuerit, uel quiduis simile in articulis cõtigerit, de subcirro sanguis subtrahi debet: quæ uenæ positæ sunt inferius quàm articuli tribus digitis sub coronam: quæ uenæ cum summa cautela tangendæ sunt, quia articularum coniunctæ sunt neruis. Creciaco uel si basim mouerit, de coronis rectis tollitur sanguis, Hæc Veget. 1. 25. Quibus autem iumentis uel suffusionis uitio, uel per uoluntatem excruciatæ ungula fuerit, uel quibus remorata basis longi temporis claudiginem fecerit, his quomodo incidenda uena et reliqua cura adhibenda docet capite 26. Et mox capite 27. quibus in morbis & quomodo incidenda sit uena sub cauda, quatuor digitis ab ano, ubi pilos non habet, in media caudæ diuisura, loco prius cæso tabula aliqua non ponderosa, quousq; se uena demonstrat: erigenda est autem & resupinanda cauda ad lumbos. Equus podagricus curatur inter alia remedia si sanguinem tollas e palato non multum, & rursus post septem dies ex posterioribus pedibus proximè talos, *ὑποκῆτω τὴν ἀγκυλῶν* (à suffragine, Ruell.) illum quoq; non multum, & similiter ex anterioribus, Absyrt. ¶ Si, ubi antea diebus aliquot sponte ieiunarint, mox in furorem uertantur, sanguine detractio iuuantur, Arist. Ad fluxiones oculorum &c. secetur uena in facie *ἢ ὑπὸ τὸ μῆλον λεγόμενον*, Absyrtus capite 11. In palato audio duas aliquando uenas feriri, ut sanguis per gulam defluat. Commendant Hippia tri uenæ sectionem *ἢ τῆς ἡπὶ τῆς ὑπὸ τὴν πρὸ βολῆς*, hoc est, e toris acetabulorum coxendicis, ut Ruellius uertit. ¶ Venæ in equo interdum (inquit Albert.) scinduntur per transuersum, ita ut lignum serra secatur: ex quo ne sanguis uel fluxus ad partes debiliores, ut oculos, pedes aut alias decumbat, incisio hunc in modum administranda est. Pellis equi, ubi incisio fieri debet, primum calida foueri, & à pilis radi, deinde manibus diu fricari debet, ita ut aperiatur (eleuetur) aliquantulum: & sic altior paulò circumiacente pelle, findatur secundum longitudinem uenæ quæ findenda est: tum uena à carne separet et findatur: quod si crassa et plena fuerit, detrahat ab ea sanguis quantum satis est: Mox eleuetur cum bacillo ex ligno molli ad spatium duorum digitorum: & sic filo molli utrinque ligetur. Facta præcisione capita uenarum ex utraq; parte aliquantulum adurantur: & tam filum quàm capita uenarum extra uulnus debeant, ut à uena quæ inter ligaturas est putrefacta leuiter abstrahi possint tum fila tum partes abscissæ uenæ. Quod si sanguis in aliqua parte, & præcipue in pede collectus fuerit, anteq; educatur, debet uena ex inferiore parte ligari, & non ex ea quæ ad cor dirigitur: & ita detrahendus est sanguis, Hæc Albert. Vide etiam Rufum ca. 45. de furatione seu laqueatione uenarum. Venarum laqueatio seu incisio (inquit Rufus) omnino uitanda est: quia nunquam erunt equi tam ualidi & robusti quæ ante fuerunt: nec aliter inde proficiunt, quæ quod pulchritudo res apparent. Cauendum est etiam ne secones (setones) aut laquei unquam ponantur in pectore, nisi causa omnino necessaria postulet: nam grauis inde fit equus, & pectoris grauitati obnoxius.

De cauterijs.

Coquere & decoquere, pro adurere: & cocturam pro adustione, apud ueterinarios Vegetium & Rufum legimus. *Καυτήρις* uel *Καυτήριον*, instrumentum quo ignito urunt: id è ferro fit, uel utilius è uero pro. Adhibetur equis cauterium etiam in curatione per cyclum, præcipue ad ueteres capitis ualentes, ut superius dixi ubi de purgationibus alui sermo fuit. ¶ Chirurgia appellatur quodcumq; secatur ferro, uel cauterijs uritur: quæ cum sit omnibus membris animalium, præcipue tamen capitis necessaria est medicina, Veget. In animalium curis ac medicinis (inquit idem 1. 28.) duplex remedium auctores esse uoluerunt: minutionem sanguinis, per quam constricta laxantur: & uisione cauterij, per quod laxata firmanantur. Sed cum phlebotomi ratio euidenter uideatur exposita, cauterij quoq; licet nouissima cura sit, aperienda uidetur utilitas. Nam adustio laxata constringit, inflata attenuat, humectata desiccatur, coagulata soluit, farcinomata (uox apparet corrupta) præcidit, ueteres dolores emendat, alienatas corporis partes ex qualibet causa ad statum suum reuocat: super naturam excrecentia, sublata & adusta crescere non patitur. Nam cum candente ferro ruperis cutim, uitium omne concoquitur atq; maturatur, & beneficio ignis dissolutum, per foramina quæ facta sunt effluit cum humore: atq; ita sanatur passio & tollitur dolor. Post quæ cicatricibus clausis, constrictior & robustior redditur locus, ac prope insolubilis cutis. Sciendum uero cuprina cauteria plus effectus ad curandum habere quàm ferrea. Præterea si in capite morbus est, inuritur ceruix: si subrenalis

est, lumbis ignis adhibetur. Interdū aut puncta infiguntur, interdū ad similitudinem lineæ candens deducitur ferrum, aliquando uelut palmulæ fiunt. In hoc enim laudatur mulomedici ingenium, si ita animal cauterio curauerit, ne deformet. Pro locis autem in quibus est passio, & pro pellis æstimatione, cauteria uehementius imprimuntur aut leuius. Memoria autem retinendum est, quassaturas (aliās fracturas), emota uel extorta, aut eiecta de locis suis, uri penitus non debere; nam perpetua debilitas consequitur: sed melius est cum locis suis reposita fuerint, & ligaturis diligentius communita, atque ita naturæ industriæque beneficio corroborata, chalcitidis unctionibus & malagmis, postremum causticis eadem percurare ad spem perpetuæ sanitatis. Quod specialiter admonendum est, ne mulo medici festinantes, dum foco curare cupiunt, animalia debilitent aut deformet, cum phlebotomis, portionibus, unguentis, syringis, medicaminibusque diuersis ante sit tentanda curatio: & si nihil profecerint, ad extremum ignis adhibetur, Hæc Veget. De cauteriis adhibendis in febris, opisthotono, nephritide, & ijs quæ paraprismata uocant iuxta poplites: &c. & de cauteriorum unctionibus sanandis, qui legere uolet adeat Hippiatricorum caput 97. in quo etiam particulares aliquot compositiones medicaminum causticorum ex calce, chalcitide, &c. præscribuntur: & apud Vegetium libro 4. ca. 14. Si diurnam equi sanitatem desideras (inquit Rufius) ita quæ gallæ, superossa, spinellæ, ierdæ, spauani, curbæ & furinæ, nunquam ipsum infestent: & maiore fiducia eum fatigare ausis (affectus enim iam dictos equi præ nimio labore incurrunt) curabis ut equus à perito eius artis homine decoquatur in locis ubi uitia ista oriri solent. Si equi coquantur cum sunt bimii uel trimi, uel antequam separentur de armentis, statim cum iumentis per pascua liberè dimitti debent, non adhibitis alijs medicamentis: sic melius curabuntur, & pulchriores apparebunt cocturæ: ros enim ignem, adustionem, & pruritum mirabiliter remouere, & cocturas curare potest. Sciendum est etiam quod cauterium eodem in statu, in quo inuenerit equum conseruat: quamobrem si equus alicui ex prædictis uitijs obnoxius sit, non debet ignis remedium adhiberi quousque dolor cessauerit, Hæc Rufius. Cauteria felicius adhibentur uere uel æstate, Absyrti, item decrecente Luna potius quam crescente, Rufius. Equum timidum & pigrum ure in flanko in modum rotæ, & fac cruce & punctos in eis: similiter & in renibus, & quatuor uersibus: & panicum edendum obijcito, & in loco calido diligenter custodito, Rufius. Medicamentum causticum ad neruorum dolores Vegetius describit capite ultimo. Cauteria consulantur hippiatrici in diuersis morbis, comitali, stropho, dysenteria, orthopnoea, hydrope, abscessibus morbi sarcininosi, malandrijs, id est uulneribus ceruicis, coriagine, & radio fracto. Cauterium adhibetur tumentibus testiculis, si alia remedia & sanguinis missio non iuuant: sed curandum ne testes attingantur cauterio, Hierocles.

De morbis equorum & curandi ratione quædam in genere.

Nonnullos equorum morbos cognoscere difficile est, cum eadem sæpe signa diuersis in morbis appareant. Verbi gratia, non solum febriens capite in terram demisso anhelitum ducit frequentior, sed cum alijs etiam dolores urgent. Rursus opisthotonicorum notæ traduntur, quæ etiam proueniunt ijs animantibus, quæ longior insolatio aut diurnus labor ad imbecillitatem perduxit. Ea non possunt insistere, sed commissis in unum pedibus concidunt. Non ergo putabis ipse dolorem esse uentris, aut tormina: neque ab ijs medendi rationem trahes, sed conueniens morbo remedium adhibebis. Multa igitur germanarum ægrotationum signa similitudine confunduntur: multa quoque prorsus dissidentium indicia facile deprehendes, si diligentius animaduertas, Pelagonius. Aures etiā frigidæ indicant morbum. Signa diuersa equi uirtutes aut uitia aut morbos noscendi Rufius per aphorismos præscribit ca. 7. unde nos quædam recitauimus supra in B. in electione equi. Equo ferè qui homini morbi, præterquam uesicæ conuersio, sicut omnibus in genere ueterino, Plin. Homines usu perit totidem fere morbis equum, atque etiam ouem infestari, quot hominem referunt, Aristot. Tres acutissimi morbi equis & alijs quorum solidæ sunt ungulæ accidunt, uesicæ, conuersio intestinorum quæ ileos uocatur, & cardiacus: cæteri uerò morbi ad dies aliquot differunt. Solet tamen etiam crithialis, & suffocatio, & uentris dolor illico perimere, nisi præsens remedium auxilietur, Hierocles ca. 33. Frenes morbum uocant recentiores, qui uel infra duas horas aliquando occidit. Sunt & paristhymia periculosa. Hernia equi ex calcitratu alterius ad inguen orta, tertio ferè die occidit. Stranguria intra duodecim dies uel occidit, uel transit in moruellam. Malis nisi citò succurras in asthma transit. Asthma, ut aliqui putant, incurabile est. Malis etiam quæ sicca appellatur & rupto pulmone fit, incurabilis est: articularis uerò difficilis curæ: at subtercutanea & humida facilius curantur. Morbi alij ascitij sunt, alij naturales quos foetus in utero experiri incipit. Frequens opinio est (inquit Veget.) Barbaricis equis nulla adhibenda medicamina, quousque naturæ beneficio ægroti conualecant, ut eis nocitura sit cura. Sed falsa erat ista persuasio. Nam quanto fortiora membra sunt, tanto diutius uiuunt, si ex aëre uenientibus medela non desit. ¶ In equis & omnium iumentorum genere, indicia animi aures præferunt, fessis marcidæ, micantes pauidæ, subrectæ furentibus, resolutæ ægris, Plin. Continuo animal quod ualetudo tentauerit (inquit Vegetius) tristius inuenitur, aut pigrius, nec consueto utitur somno, nec solito se more transuoluît, nec requiem ut assummat accumbit, nec deputatum cibum assumit ex integro: & potum aut intemperantius accipit, aut omnino fastidit, stupentibus oculis, auribus flaccidis, erecto uisu, turpi pilo, exhausta sunt illa, fit spina rigidior, anhelitus crebrior aut grauior: incessus ipse, quo maxime notatur, segnis ac nutans, Cæ

huiusmodi signa in iumento unum uel plura conspexeris, statim illud separabis à cæteris, ut cōtagio-
nem non inferat proximis, & facilius in solo iam causa morbi possit agnosci. Si diligenter habitum,
post unam, secundam, uel tertiam diem ab illa mœstitia fuerit absolutum, nihilq; resederit in corpore
ipsius quod putetur ambiguum, scito ex leuioribus causis illam uenisse tristitiam, & animal consue-
tudinē pristinā esse reddendum. Nec explorandi omittatur intentio: nam frequentius inspicere debet
& cauti⁹, quod semel cœpit esse suspectum, Hucusq; Vegetius. Cadunt in morbis nonnullis equi
ut caduco inde dicto, & eo quem frenes uocant: & malide humida, & morbo acuto ex pabulo con-
tracto, quo laborantem equum nostri uocant *ῥάχ vom fūter*, uidetur autem crithialis esse: nam in
hac quoq; cadunt, & erigi recusant. In podagra etiam ferē stare & ambulare nesciunt: si coguntur,
claudicant: saepe se prōiciunt, ut indigesta ex hordeo animalia, quæ propter dolorē non coquunt ci-
bum, Vegetius. Pedes posteriores attrahunt, in nephritide uel subrenali morbo. *Ἐλκόμενοι ἐκ λαι-
νῶν*, leguntur apud Absyrtum cap. 62. Syrmaticum iumentum quod coxas posteriores subito strahit,
Vegetius 3. 22. Sed signa & symptomata unde ad certiorē morborum cognitionem ueniamus ac-
curatē & ordine tradere non institui, sat fuerit occasionem aliquam præstitisse alijs, qui hæc forte ma-
gis desyderant. Venetæ factionis homines & Prasinæ, equorum subinde retrimenta olfactare con-
fuisse legimus: ut hinc pernoscerēt, q̄ facile cibos conficerent, bonā eorundē habitudinem sic depre-
hensuri, Cæl. ¶ Plerunq; iumenta morbos concipiūt lassitudine & æstu, nonnunq; & frigore, & cū
suo tempore urinā non fecerint: uel si sudant, & à concitatione confestim biberint: uel si cū diu stete-
rint, subito ad cursum extimulata sunt. Frigus quantopere noceat equis, dictum est supra in *Ἐν-
νῶν*. ¶ Prohibet Rufius ne ferro tangatur pars ulla equi, quæ alicui signo zodiaci respondeat, in quo
tum temporis Luna sit. Si equus doleat ex retentione urinæ uescicam instantis, equus cum aliqua
equa per stabulum liberē permittatur abire, sicq; necessario prouocabitur ad urinam: Et nota quod
hoc remedium ad omnes dolores utile reperitur: quia uoluntas coitus ualde naturam corroborat &
confortat, Crescentiensis. Suffumigantur equi in diuersis morbis, ut dysuria uel ischuria, tetano,
malide, strangulina ex frigiditate capitis, & morbo infestati apud Crescentium qui accidit equis cū
statim à calore refrigerantur. Sudoris remedium adhibetur non paucis: farciminosis ad sudorem
usq; ambulare coguntur: hydropici bene operati mediocriter exercentur ad sudorem. Multum equi
tantur etiam tetanici, ni fallor: & qui ischuria laborant, & qui *ῥάχ* à nostris uocantur. Podagrici am-
bulando minutatim exercentur loco sicco donec sudet: In Græcis Hippiatricis opertos ad sudorem
usq; paulatim agitari lego. Inambulatio & lenis cursus conuenit equo ex urinæ difficultate laboran-
ti, Vegetius. Perfrigeratus equus, & qui intestini peruersionem patitur, deambulatione et equitatio-
ne, *ἡ δὲ κἀλπτὴς* iuuatur, Absyrtus. Orthopnoicum equum temperabis exercitationibus ut sudet, Ve-
get. Equus stropho, id est, torminibus uentris laborans, post alia remedia quæ ad aluum ciendā per-
tinent, ad cursum agitur, sed nec diuturnum nec citatum: deinde uacuato uentre rursus ad sudorem
usq; agitur, Absyrtus. ¶ Hippiatrī radice hibisci frequenter utuntur, Tragus. Sanguine draco-
nis fictitio ex bolo non Armenia, sorbis contusis, & caprino sanguine, alijsq; diuersis rebus, ad equo-
rum & iumentorum morbos utuntur, Monachi in Mesuen. Sulphuris genus nigricans pharmaco-
polæ nostri uendunt, quod caballinum uocant, non aliam puto ob causam, quàm quod in equorum
remedijs locum habet. Aliqui non solum grauior anhelitus si sit, sed ad omnes uiscerum & interna-
neorum morbos prodesse uolunt, sulfuris uiui pulueres infusos cum passo: Qui etiam acrius reddit
hoc medicamentum liquefacto sulfure ad ignem, & ita postea trito & admisto pabulo, pondere dena-
rium trium aut quatuor. Sed hoc ut egregiē curari omnia equorum latentia mala affirmant in succel-
su, ita contrariam fortunam equo esse statim letalem aiunt. Quare, nisi necessitate urgente, ab hoc ci-
licet abstinēbimus, Camerarius. Hedera terrestris ad omnes morbos & languores equorum præ-
sens remedium habetur, quæ non solum ab illis mandatur, sed etiam trita inseratur naribus ut sternu-
tatio prouocetur, Camerarius. Sunt qui radicem uulgo carlinam dictam equo in itinere alligari iu-
xta os iubent in freno uel lupatis, sic & uires suas conseruaturum, & nullo subito morbo (*ῥάχ* uo-
cant nostri) correptum iri. Serpentis caro & decoctio equo uulso datur, item scalmato ut uocant
& ad tussim siccam ac lumbricos uentris. Consiliginis herbæ (de qua plura diximus alibi) radix, ue-
si ea desit, ueratri nigri, multiplicem apud hippiatros usum habet: diapyron Græce uocant. In ortho-
pnoea (inquit Pelagonius) si cætera remedia non succedant, curabitur equus inserta pectori radice
la, quam ueterinarij consiliginem uocant (Græce legimus *ἡλκίπρις ῥίζαν*, malim *ἡλκίπρις*) aut narium
uel auricularum radicibus (*αῖχμας*) impacta: siquidem has in partes omnis uis morbi noxiumq; uirus
elicitur. Vtuntur etiam consiligine in hydrope, & contra omnes contagiosos morbos. Sunt qui præ-
sentissimum aduersus oculorum albugines remedium putent, aurem subula transsuere, factioq; for-
mini ueratrū inferere. Prodest quoq; cutem sub malis perforare, impressoq; uulnere idē ueratrū
adigere, Absyrtus cap. 11. ut uertit Ruellius: in Græco additur, *ἔν δ' ἀνέλεβορον τὸ ἰσθμικὸς καὶ πρὸς τὸ
ρόμβον*. Stercus humanum impositum linguæ equi, reuocauit & erexit iacentem iam humi: effica-
cius autem, si etiam naribus inferes. Iacobus Dondus ad morbos quadrupedum (in genere) ex Pli-
nio commendat, capram solidam cum corio & ranam rubram dissectas: Cytisum: Rutam per nares
cum uino: Semina perfusa amurea olei: Sideritin, præcipuē ad anginam quadrupedum libro 26.

¶ Saluandum pecus, hoc est, quasi salua potionandum, ut Petrus Ruellius exponit: & saluatum
(inquit

(inquit idem) à quibusdam saluiatum, potionis est genus quo in iumentis maxime utuntur ueterina-
rii medici: Græce ποτόν, πόμα, & πώποσμα. Saluiatum uero quo ueterinarij utuntur, potionis genus est. Po-
tôn Græci uocant, ex hordeacea aut triticea farina & sale, à quo fortasse saluiatum. Quidam in Colu-
mellam saluiatū aut salinatū legere malunt; ab eo salinare uerbum deducitur. Itē in Pliniū 27. 11. Pro
salinati uoce (inquit) codices antiqui & Columella habent, saluiati: est autē ubi et saluiatum scribatur:
omninoq; potionis genus est, quo ueterinarij utuntur: à salua, ut puto, quā ueteres pro succo accipe-
re consueuerunt: nisi quis & saluiatum, aut salinatum quoq; legi probet, à sale. Ego uero saluiatum
non potionem, sed offam uel ut uulgus loquitur magdaleonem esse, quæ nō bibatur nec infundatur
in os animalis, sed manibus inferatur demittaturq; in fauces, collatis authorum locis deprehendisse
mihi uideor. Opus est autem arida tritaq; in farinam, ut eruum, hordeum, milium, lentem, aut her-
bam aliquam, liquore aliquo excipi, ut lacte, aqua, uino, sapa, ouo, & in offam siue globum formari:
sed authorum loca subiiciam. Veterem tussim sanant duæ libræ hyssopi macerati sextarijs aquæ tri-
bus: id medicamentum teritur, & cum lentis minutè molitæ sextarijs quatuor more saluiati datur: ac
postea aqua hyssopi per cornu infunditur, Columella 6. 10. Vocat autem aquam hyssopi, in qua ma-
ceratus est hyssopus. Nam proxime antè, remedium ad recentem tussim his uerbis ei describitur, Len-
tes ualuulis exemptæ, & minute molitæ miscentur aquæ calidæ sextarij duo, factaq; sorbitio per cor-
nu infunditur. Hinc facile apparet sorbitiones, ut potiones quoq; (sorbitionem ueluti crassiusculam
potionem dixerim cum farina aliqua decoctam, ita ut cremorem habeat) liquidiores esse & per cor-
nu infundi, saluiata non item. Tenero olere commisso torrido molitoq; milio, & per unam noctem
lacte macerato saluiatur, Columella. Est enim saluiare, saluiatum inserere, uel saluiati more faucibus
immittere. Vitulis (pro alimonia) tostum molitumq; milium cum lacte miscetur, saluiati more præ-
bendum, Palladius: Nostri huiusmodi turundos saginandis anseribus parant. Ad lumbricos uitu-
lorum, lupini semicrudi conteruntur, & offæ saluiati more faucibus ingeruntur: Potest etiam cum a-
rida fico & eruo conteri herba santonica, & formata in offam, sicut saluiatum demitti, Columella.
Lineum herba appellatur à Gallis, qua sagittas in uenatu tingunt medicamento, quod uenenū cer-
uariū uocant: Ex hac in tres modios saluiati additur, quantum in una sagitta addi solet, ita offa de-
mittitur in boum faucibus in morbis, Plin. Recens tussis optimè saluiato farinæ hordeaceæ discu-
titur, Columella, siccum hoc medicamentū uidetur, sed Vegetius ouum crudū & heminam passi ad
sextarium farinæ hordeaceæ addi iubet. Eruum cum hordeo molitum saluiati more in fauces demit-
titur tussientium boum, Columella. Hoc etiam aridum uidetur, sed Græci remedium idem serè cum
hordeo madefacto fieri iubent. Errant igitur qui saluiatum potionem exponunt grammatici recen-
tiores: & ij etiam, ut mihi uidetur, qui à saluiæ succo deducunt: mihi quidem saluiatum scribi præci-
piè probatur, quod unā cū salua in pecoris fauces immissum deglutiat. Errauit & Ioannes Ruel-
ius in Hippiatricis Græcis propotisma quod infunditur saluiatum reddens, cap. 128. in Græcis: Et
mox, Alia saluandi ratio est, &c. Græcè simpliciter αλω legitur, & subauditur propotisma. Vegeti-
us 3. 60. offas & offulas appellat his uerbis, Mel, butyrum, axungiam, salem & piculam commisce-
as, offas facies & in passo intinctas digerat. Et rursus alio medicamento descripto, foenogracæ, apio, ru-
ta, caricis, tragacantho, anagallico & allio commixtis, subdit: Omnia conterantur, offulisq; ad nu-
cis magnitudinem factis, ternæ, quinq; septenæ per triduum digeruntur, (hoc est, primo die ternæ, al-
terno quinq; tertio septenæ.) Faciunt autem utraq; hæc remedia ad equos tussientes, uulso, ruptos.
Absyrus in Hippiatricis 62. μαγδαλίας nominat Equum (inquit) itinere aut cursu defessum reficere
hoc modo: Polentam uino odorato mixtam rediges in magdalias, & apprehensa lingua inseres. Et
rursus cap. 89. Si equus gallinaceum simum deuorarit, simum album gallinaceum cum denario ad i-
pis & duobus polentæ choenicebus, uino permiscens & magdalias effingens edendum dato. Hiero-
cles ibidem mazas uocat. Sed satis de saluiato. ¶ Medicamentorum genera diuersa describuntur
à Vegetio 4. 27. Potio æstiuā 1. 57. & 4. 27. Hyemalis 1. 58. & 4. 27. Autumno & uere 1. 59. omni tem-
pore, 60. Potio diapente 1. 64. Aduersum omnia genera morborum confectio 4. 11. Confectio suffi-
mentorū salutaris 4. 12. Puluis quadrigarius, 4. 13. Eiusdem apud Hippiatros Græcos capite penul-
timo diuersis in locis uariæ traduntur compositiones: Malagmata plurima & hippacopa quædam
præscribuntur in Hippiatricis Græcis capite ultimo. Sunt & apud Vegetium malagmata quædam
libro 4. capitibus 17. 20. 21. & 23. Synchronisma apud Vegetium 4. 18. Anacollemma & synchronisma 4.
22. Infusionum, id est potionum quæ per os infunduntur, Græci enchymatisme uocant, uariæ cō-
positiones in Hippiatricis Græcis capite penultimo. Sed non est institutum de compositionibus siue
medicamentis ad equorum morbos secundum genera agere: alijs hanc curam relinquimus, qui tum
hæc tum alia ex Vegetio & Græcis Hippiatricis & aliarum linguarum diligentius & curiosius per-
sequantur, mihi summa capita digessisse sat operosum fuerit. ¶ Potiones medicamentosæ equis
per os infundi (digeri, ut Vegetius loquitur) solent, per uas ligneum, ut Columella meminit alicubi:
per cornu, ut Vegetius & Græci, quibus frequens est illud, ὁδὸν ὅσα κέρατα, εἰς κλυστῆρα βαλὼν ἔγχει εἰς
τὸ στόμα, Hierocles. Per os dabis ad cornu, Vegetius. Filicula trita & aqua tepida mista datur per cor-
nu, Columella. Ἐγχυματίζειν ὅσα τ' ῥινόσ, Hierocles: ὅσα τὸ στόματα, Absyrus. Διὰ ῥινῶν ἐγχυματίζειν ὁδὸν κρόκος
ὀλκὴ τριωβόλα μετὰ ὕδατος κατ' ὕλην, καὶ ὅσα τὸ στόματα, Absyrus 62. Ἐγχεῖ τῇ φάρμακῳ, in Hippiat. Et alibi,

ἑκάλυψε δὲ τὸν ὄφρα τὸν ῥινῶν, Hierocles. Ex aqua mulsa diffundis ad cornu, Vegetius. Et alibi, De fundere in fauces, per os dare, per fauces digerere ad cornu. Sed alibi uerbum digerere accipit pro eo quod est in os manu inferere, ut 3. 60. Ostiæ ad nucis magnitudinem factæ per triduum digeruntur. Et, Offas in passo intinctas digeræ. ¶ Inseritur & manus uncta in anum in diuersis morbis, ut stropho uel torsionibus uentris, inflatione & alijs, ubi alius obstructa est. ¶ Clyster propriè dicitur instrumentum quo alius colluitur; hoc adhibere Vegetius clysteriare dixit. Quoties autem clysteriabis (inquit) caput animalis in ualle statues, & clunes ad altiora conuerteres, ut quod per clysterem diffundis ad interiora perueniat. Diutissime autem post potionem in talibus locis animal retinetur, ut facilius necentur uel eijciantur pestes internæ. ¶ Διασθλιον uel θωσθις uocatur instrumentum quoddam, cuius usus est ut equis per nares commodius medicamenta infundantur. Camillus (uox barbara) instrumentum quo aliquid inflatur; uide ne cannula potius legendum. Cum lignea brocha humor qui intra cutem est moueatur, Rufius. Σαρωλαβις in Hippiatricis cap. 128. instrumentum quo aliquid apprehenditur & extrahitur, forpex. Rosnetam uocant barbari ferramentum, quo soleæ equi raduntur & scinduntur: sed de huiusmodi instrumentis plura alicubi in Philologia dicuntur. Aphorismos aliquot de signis & iudicijs circa morbos equorum, lege apud Petrum Crescentiensem libro 9. cap. 57. & Rufium cap. 7. ¶ Morbi naturales (inquit Rufius) dicuntur, qui contingunt in utero, quibus cum animal nascitur. Fiunt autem uel augmento, uel diminutione, uel errore naturæ, uel ex parentibus hæreditarij. Rursus morborum ex augmento, alij sunt ex simplici abundantia, aut materia corrupta, &c. ex hac gignuntur scrophulæ, testudines, glandulæ & similia. Ex diminutione, idè uel partis alicuius priuatione omnino, ut si nascatur sine auriculis, uel cæcus, &c. uel prauitate, ut cum naris, uel oculus, uel testiculus, alter altero minor est, aut coxa una quàm altera breuior; est quando crus totum minuitur, qualem equum uulgo sculmatum (scalamatum) dicunt. Est quando natura errat in formatione foetus, ut si nascatur equus cruribus obliquis, uel ungulis, anterius, aut posterius, aut utrobique; uel cum pars aliqua non suo sita est loco. Parentum denique uitia et morbi saepe in foetum deriuantur: hinc gerdæ & guttæ (zardæ & gallæ, Petrus Crescent.) oriuntur, &c. Nascitur quandoque equus uitiosus ita ut maxilla inferior superiore longior sit. Et aliquando nascitur cum aliqua superfluitate in pedibus uel alia corporis parte quæ murus uel callum uulgo (uerbis uxor Petri Crescent.) dicitur, qui murus sine corio fit. Est quando errore naturæ nascitur equus obliquis cruribus, uel cum zardis in garectis, & gallis in cruribus, &c. Plura de his uitij eorumque cura & emendatione, lege apud Crescentiensem loco iam citato. ¶ Liceret hoc in loco etiam ingenij & animi uitia ceu morbos quosdam annotare, qualis est equus refragator uel refractarius & contumax quem nostri uocant *stettig*, Itali restio & adombrato, cum sepius ita restitat & sublestat, ut nec uerbis nec ui adigi ad pergendum in uia uel opere possit. Frequenter pullus (inquit Rufius) propter malam eruditionem & institutionem dum domatur, uitiosus & restiuus fit, quod uitium non facile relinquit. Tradit autem (capite 160.) & alia quædam remedia, & optimum esse quod castrati castratos enim & mansuetos & non restiuos fieri, &c. Equo refractario radicem urticæ inter carnem & cutem inferre qua parte calcaria adiguntur, Innominatus. Contrario laborant uitio quos Xenophon anagogos uocat, ita contumaces, ut ubi constitueris, consistere abnuant, Cælius. ¶ Equus mordax aut calcitro, uitiosus, non morbosus, Gell. 4. 2. Potio ad sæuitiam mordentium, in Hippiatricis 128. Ut animalia feritatem exuant, Ibidem 129. Equi ne hinniant, Ibidem. ¶ Καλὸν μὲν οὖν, ἐν ἀρχαῖς ἰππικαῖς, Hefychius & Varinus.

De ijs morbis qui toti corpori communes sunt, siue quod omnes partes simul occurrunt, ut febris, pestis, &c. siue quod nulli parti sint proprij, sed uel quamuis partem, uel cutem duntaxat inuadere soleant.

Xenophon Apomnemoneumatum libro 3. atrophos equos intelligit imbecilles, quiq; consequi uix ualeant, Cæl. In Hippiatricis ἰππορ φυλόσωμοι legimus, uocabulo à ligni siccitate facto, ac si aridum & sine succo dicas. Strigosus, inquit Nonius, apud ueteres morbus dicitur iumentorum qui corpora stringat, aut fame, aut alia uitij causa, quasi stringosus. De equis strigosis & macie laborantibus, supra dixi in B. inter uitia equi: hic plura adiiciam, de ea præcipuè macie quæ sanitatis limites excedit, & morbis annumerari debet. Plenitudo & obesitas quamuis morbus non dicatur, equum tamen lædit, & medicationem requirit, Camerar. De equis emaciat, Hippiatricis cap. 62. De extenuatis & strigosis incertam ob causam, Ibidem capite 68. Si extenuatus sit equus, Geoponica 16. 3. ex Absyro. De equo qui cū abunde edat non proficit, Ruf. 156. Ad cutis siccitatem & maciem, Pelagonius cap. 128. De macerata fruge quam strigosis equis Cappadoces exhibent, Hippiatricis 129. Torius corporis macies sequit etiam illum morbum, quem malidem siccam appellant. Recentiores quidam scalamat uel scalmatu uocant equū emaciatū exhaustiq; corporis, cuius etiam excrementa foetent, & interiora omnia sicca sunt: siue à malide, siue à sceletro potius corrupta uoce. Hunc morbum Rufius scalmatum uocat cap. 141. Equum cum sic afficit, scalmati dicunt: quod eis accidit cum alijs, tū quādo per nimium calorem laborant. Vide Pet. Crescent. 922. Vocatur & coxæ luxatio apud eundem cap. 32. scalamati: alijs sculamati. Et forte Germani hinc suū detorsere uocabulum *ein schelm*, qd & cadauer bestię significat, & equum uitium quidem sed præ macie cadauerosum: hinc etiam ad animi & morum in homine malignitatem transfertur, tantam præsertim quæ publicè plecti mereatur, & carnifici tradi

ei tradi, ut bestiarum corpora nimia macie aut morbo confecta excořiatori traduntur. Iumenta syntectica uel stomachica (inquit Vegetius 3. 55.) cotidie tenuantur, & macie ossa eminent, multum manducantia esuriunt semper, quicquid inuenerint tentant fame cogente corrodere, durum ster-
cus emittunt, trahunt longā ac miserabilem uitam, ut nec surgere ualeant: propterea quod stoma-
chus eorum nimio rigore perstrictus, nec coquere potest, nec hepatis aliquid propinare. ¶ Deni-
mis pingui equo ut macrescat, Rufius 157. Si equus fuerit infirmus & grauis, scinde corium intra
(inter potius) crura priora, & annulum de uite alba insere inter corium & pectus, ita quod non ca-
dat, et equita eum securē, Rufius. ¶ De febre equi, Hippia. 1. Geoponica 16. 4. Vegetius 1. 29. Rus-
us 1. 66. Remedium ad febricitantem pecudem, Hippia. 128. De febribus internis, Vegetius 1. 31.
Et per sequentia quinq; capita, Si autumno febricit, Si æstate, Si hyeme, Si ab indigestione uel ple-
thora, Si deniq; ex uulnere cruris aut faucium febricit. In febribus incidendam esse uenam in Hip-
piat. legimus cap. 9. & adhibenda cauteria capite 97. Verbenaca in uino febribus iumentorum pro-
dest, Plinius. De lassitudine quæ uidetur febribus similis, Veget. 1. 30. Syncopati nō sine febre sunt,
Veget. Iumentum phragmaticum febricitat, oculos introrsum reducit, terram pedibus tundit, &c.
Veget. 3. 30. In Hippia. capite 43. alius affectus, ut uidetur, emphragma uocatur, id est obstru-
ctio, cum recto intestino obstructo uia excrementis non patet. De febre pestilentiali, infra dicitur.
¶ Per unq; iumenta (inquit Columella) morbos concipiunt lassitudine. Huic quies remedio est, ita
ut in fauces oleum, uel adeps uino mista infundatur. De coactionibus, id est nimia lassitudine, Idem
1. 37. Quæ genera agritudinum inde nascantur, Ibidem 38. De equis itinere aut cursu fatigatis, &
qui membra ex lassitudine imbecilla habent, et *πνολμα ἀρεπεμλίου*, Hippia. 62. Sic affectum equū no-
strates, ni fallor, uocāt *ῥάφ geritten*. Est quādo nimio currus aut quæuis onera trahendi labore mor-
bum incidit periculosum equis, *verzücht sich/iüberzogen/rāφ von arbeit*. *ὁ ἵππος ὑπερπληγὴς γυρόμενοι*,
ὁ ἵππος πονοῖ ἐκ τῆς ἀγᾶρ ἐπικυλασίας, Suidas. Si æsturauerit animal & defectionem patietur, Vegetius. 3.
40. Sudor prorumpens causa incerta, Hippia. 106. De exæstuatione uel causone a uia, Ibidem 64.
De syncopatis & confixis, Veget. 1. 53. Ad morbos imbecillitate, æstu & frigore contractos, Hippia-
trica 108. Si morbus frigore contractus sit (inquit Columella) fomenta adhibentur, caputq; & spi-
na, repenti adipe, uel uino liniuntur. Infestatus dicitur equus, cum post calorem uel sudorem re-
frigeratur, & impeditur gressus eius, Petrus Crescen. 9. 21. & Rufius 143. apud quem infustico legitur,
uocē (ut uidetur) corrupta: corium in eo adeo extenditur, ut digitis capi uel astringi non possit, nerui
attrahuntur, & oculi quandoq; lachrymantur. Alius uidetur morbus quem Vegetius 1. 55. sangui-
nis infestationem uocat, cuius hæc signa sunt, Oculi tumebunt, frigidum erit corpus & ceruix, tristi-
tia fastidiumq; iungetur, difficileq; curabitur. ¶ Malis, *μάλις*, uno quidem uocabulo pestilentia ap-
pellatur, sed habet plurimas species, ut docet Vegetius 1. 2. & deinceps: quāq; ipse non malidem ge-
nere foeminimo ut debebat, sed malleum in masculino & 1. duplici profert: uocat & morbum simplici-
ter differentia adiecta. Malleus itaq; secundum Vegetiū uel morbus pestilens, iumentis ingruit o-
duplex: est enim humidus, siccus, articularis, subrenal, farciminofus, subtercutaneus, elephantia-
sis, mania. Ego malidi omni commune esse uideo, periculum præsens, & q; iumenta sic affecta stare
aut incedere nequeāt. Malis (inquit Theomnest. in Hippia. 2.) alia sicca est, quæ latet; alia humi-
da, in qua sanies pituitosa per narem albicans, effluit, unde etiam nomen à colore impositum est, &c.
De malide eiusq; differentiis & remedijs multa iam in Boue ex Vegetio scripsi. Alienatus, morbus
pestilens, sic dictus quoniam animalibus eripit sensus: uocatur etiā malis & orabus à quibusdā, Veget.
3. 13. *μαλίσ* est malide affici. De malide Hippia. 1. 2. Causæ & curæ generales malidis, Veget. 1. 17.
Suffimenta contra malidem, Veget. 1. 19. & 20. Malis humida alia recens & sine odore est; alia inuete-
rata & foetida. De malide humida, Hippia. 2. Morbi humidi signa, Veget. 1. 3. cura 1. 10. De malide
sicca, Hippia. 2. Morbi aridi signa, Veg. 1. 4. cura, Ibidem 11. Morbi subtercutanei signa & cura, Ibi-
dem cap. 5. & 12. Malis intercus, Hippia. 2. Morbi articularis signa & cura, Veg. 1. 5. & 12. Malis arti-
cularia, Hippia. 2. Ad articulares dolores, Ibidem 129. Malis siue pestilentia diuerso genere passio-
num emigrans, equinum genus contagione consumit, Vegetius 3. 2. Equis interdum morbus pe-
stilens uniuersis incidere solet, Aristoteles. De peste, Hippia. 4. Vergilius in Georgicis de pe-
ste equorum his uersibus canit:
Victor equus, fontesq; auertit; & pede terrā
Sudor; et ille quidē moriturus frigidus: aret
Hæc ante exitiū primis dant signa diebus.
Tū uero ardent oculi: atq; attractus ab alto
Ilia singultu tendunt; it naribus ater
Profuit inserto latices infundere cornu
Mox erat hoc ipsum exitio: furisq; resecti
(Dij meliora prijs, erroremq; hostibus illū)
Labitur infelix studiorum, atq; immemor herbæ
Crebra ferit; demissæ aures: incertus ibidem
Pellis, & ad tactum tractanti dura resistit.
Sin in processu cœpit crudescere morbus:
Spiritus, interdum gemitu grauis: imaq; longo
Sanguis: & obsessas fauces premit aspera lingua.
Lenæos, ea uisa salus morientibus una.
Ardebant: ipsiq; suos, iam morte sub ægra
Discissos nudis laniabant dentibus artus.
Stichas citrina efficax est aduersus pestem boum & equorum, & omnium animalium, quando trita
cum potu datur animalibus, ut quidam experimentis clarus mihi retulit, Albertus. De febre equorū
epidemia, Rufius 166. Est etiam illa pestifera labes, ut intra paucos dies equæ subita macie, & deinde
morte corripantur: qd cū accidit quaternos sextarios gari singulis per nares infundere utile est, si mi

noris forme sunt; nam si maioris, etiam congios. Ea res omnem pituitam per nares elicit, & pecudem expurgat. ¶ Vuula apud recentiores nominantur glandulae quaedam inter collum & caput equi (legendum uiuulae) quae auctae deglutitione & respirationem impediunt. Aliqui morbillos uocant. Ex his laborantes equi, aures subinde concutunt, sitiunt, lambunt quod apponitur, &c. Rustus 6a. (Videtur autem tonsillas intelligere, non uiuulas nostrorum.) Glandulae sunt circa maxillas, &c. Petrus Cresc. 9. 17. Itali, ut audio, uulgo uiuas appellat; Germani *fysel/fifel/seibel*/forte quoniam aliqui uermiculos esse putant; *wybel* autem uulgo est uermiculus uel gurgulio, qui exest legumina. Plerique tamen non uermiculos, sed grana esse asserunt milii ferè instar. Equus habens iunulas (lego uiuulas) si subito uniuersus in sudorem soluitur, & membra ipsius singula contremiscunt, ac ipse continuo scorditiones patitur, non uidetur posse euadere, Rustus. Audio equis sic affectis uenas sub lingua aliquando aperiri, uel post auriculas, uel in medio utriusque auris. Sunt apud nos equarii, qui equi aurem dextram deorsum ad maxillam iuxta collum extendunt, & quae postrema parte auriculae cutis attingitur illam rescindunt, & uermiculos, uel grana, uel glandulas pestiferas eximunt. Similiter ni fallor extensa auricula retro ad locum inter iubam & maxillam, ubi mucro auriculae desinit, uenam peritundunt in equis quos a uento affectos nostrates uocant, *râch vom wind*. Aduersus uiuulas aliqui uirgas teneras e corylo naribus intrudunt ita ut sanguinem eliciant, deinde aquam salis inspergunt. Alii in medijs naribus intrinsecus utrinque uenas liuidas apparere aiunt, eas aperiendas esse ut sanguinem emittant, & digitis intra nares quam penitissimè adactis pertractata cute sanguinem detrudendum esse; & si sanguis in os equi influat, permittendum ut lingat, ipsum uero equum non concedendum loco stare, sed subinde circuducendum. Viuulis quidam hodie, ut audio, medentur, profluxu uio mensuri muliebris per potionem infuso, atque aiunt deinceps perpetuò liberum fore equum ab eiusmodi peste. ¶ Strangulina uel strangulio apud recentiores est catarrhus & pituita narium ex refrigeratione, cum anhelitus difficultate, multo per nares humore effluente; qui nisi sponte fluat, suffimentis aut errhinis prouocatur. Germani uocant *streng* uel *stengel*; & equum sic affectum *streng* lig./fortassis a difficultate morbi: nam *streng* uocant omne difficile ferè quod Graeci *χλωπός*: (quare etiam in alijs partibus equorum morbos compositis cum hac uoce nominibus nominant, ut *buchstreng*, *brustgestreng*) uel potius a strangulando, quod equi sic affecti naribus obstructis propter respirationem impeditam quasi strangulari uideantur. Stranguillio, inquit Rustus cap. 63. glandulae sunt circa gulam equorum quae uidentur esse carnes, quas aliqui uocant branchos caballi, alij stranguilliones. Hae branchant gulam, & mandibulas, ita quod cum gurgulatione quadam spirant equi, & uia transglutunt, &c. Sed hic forte alius morbus est quam nostrorum strangulio, qui Rusti & Petri Crescen. cymorra uidetur, cum & morbi descriptio & remedia conueniant. Cymorra (inquit Rustus 7a) descendit a capite equi diu refrigerati, proueniens ex cursu rheumatis, quod per nares continetur quae instar emanat, & humores frigidos & quandoque crassos educit. Accidit autem propter antiquam frigiditatem, & aliquando propter uermem dictum uolantem, unde ferè omnis humiditas capitis per nares fluit. Et inter omnes morbos qui propter intemperiem qualitatum accidunt equis, nullus tam periculosus & suspectus est quam passio rheumatica quae ex frigiditate contingit, &c. Profluxus uariae suffumigationes, errhina, sternutamenta, &c. Apud eundem Rustum circa finem capitis non cymorra sed enorra huius morbi nomen scribitur. Equus (inquit) anhelitus fortiter a se proiciens a stranguria (lego strangulione) liberum habet caput. Petrus Cresc. 9. 24. cimonam uocat, quod magis probo, quasi *ἐπὶ τῷ χεμένῳ*, quod hyems & frigiditas huius morbi causa sit. Huius ex frigore contracti humoris per nares fluxus remedia leguntur etiam in Hippia. Graecis cap. 129. Nostris equos sic laborantes uocant *streng*/rüzig/uel potius *rüzig* & *rozig*; quamquam hoc ad simplicem pituitam siue coryzam & grauedinem magis pertinet. In strangulione uero propriè a nostris appellato, prae aliis remedia audio cauterium sub mento (ut ita uocem) adhiberi, & caput ita ligari ut deorsum spectet, quo liberius effluant humores. Idem fortassis est morbus Anglicè dictus glanders, quem aiunt catarrhum esse per nares cum tussi. ¶ Ad fascinum, Vegetius 3. 74. De incerto equorum morbo, Theophrastus in Geoponicis 16. 12.

¶ Crithiasis, *κριθιάσις*, id est hordeatio, ut Gaza apud Aristotelem transfudit, morbus est equorum. Non placet quod apud Hesychium & Varinum legitur, *κριθία, κριθιον, καὶ ἵππος ἀρρώστια*: Ego sic malim, *κριθιάσις, ἵππος ἀρρώστια*. Vitium quoque equorum est quod hordeatio dicitur, cuius indicium, ut palatum molestet, & feruentius spiret equus quam ex consuetudine: nullum huius mali remedium est, nisi sponte naturae emendetur, Aristoteles. *Ἐστὶ δὲ τὸ νόσσημα ἵππων κριθιάσις καὶ ὑπεραμωσία* τὸν πρῶτον, Pollux & Varinus. Sed ne quis decipiatur, ac unius morbi duo nomina crithiasin & hyperaemoliam esse putet, apponam uerba Xenophontis, qui de equili scribens id clausum esse oportere, non solum ne furto pabulum equi diminuatur: sed etiam ut appareat si forte effundatur ab equo: quod ubi fuerit deprehensum, inquit, intelligi potest, uel curatione indigere τὸ σῶμα ὑπερεμῶν, (lego τὸ σῶμα ὑπεραμωμένον): aut quiete defessa membra, uel surrepere crithiasin, aut alium quempiam morbum. Equus cum crithiasin patitur, *κριθιάζω* uel *κριθιάζειν* dicitur. Si equus doleat ex superfluitate sanguinis uel humorum prauorum in uenis, torquentur & mouentur ilia, & frequenter cadit in terram, & uenae plus solito tumescunt, Crescentiensis 9. 18. Quum ex itinere aut cursu (inquit Hierocles in Hippia. 8. & Absyrus similiter) adhuc anhelabundum pecus hordeum deuorari, cruditate uexabitur, quae subter

subter tergus irrepens, per totum corpus euagatur; itaq; conuellitur equus, ut nec pedibus insistere (*πρὸ βαίνειν*) nec articulos inflectere ualeat. Magna cum uilium egerit. Sudor femoribus & costis erumpit. Cibus inter suspiria datus, raptim cum halitu trahitur. Caducus recusat exurgere, sed decubens pabulo uescitur. Deinde remedia subiungit, quæ alia sunt ab hordei, alia à tritici largiore cibatu affectis equis. Quod si equus in itinere non dissimile uitium potu raptim hausto contraxerit, eisdem casibus cognoscitur implicari, (*ὁπλὴν σπασσέσθαι*), iisdem remedijs curandus est: non tamen ungularum iacturam faciet, multoq; celerius recreabitur. Deprehendit autem uitium, si equus horrore concutitur, & in palato cutis intumescit. Qui huiuscemodi morbo superest equus, sese nunq; ita recolligit, ut deinceps suum obire ministerium & solitos usus præstare queat, Hæc Hierocles. Nostrates, ut consilio, crithiasin uocat *τὰς vom fater*: & si ex intempestiuo aut liberaliore potu fiat, *τὰς vom wasser*, ubi minus periculi esse aiunt: & nisi pituita à naribus destillet, uena colli incisa curant. Post Hieroclis uerba alia hordeationis notæ ex innominato quodam authore scribuntur huiusmodi: In crithiasin oculi malè habent, os fœdis ulceribus (aphthas uocant) obsidetur. Crenæ palati ueræq; sublimis attolluntur, & feruorem quendam expirant: sanguine turgent uenæ: uisuiq; caligo succedens offunditur. Albertus Magnus Aristotelis crithiasin interpretatur forcin, & Germanicè *schuf* uel *schule*. Ego in Hippiatricis quibusdam Germanicis *schul* nominatum lego morbum, in quo palatum & gingiua præ nimio sanguine intumescit. Iubent autem urere si magnus sit tumor: sin paruus, aperire cultello. Sed hunc morbum oris recentiores lampasum uocant, qui ab hordeatione diuersus est, deceptus autem uidet Albertus q; in crithiasin quoq; simile symptoma accadat. Augustinus Niphus Sueffanus hordeationem à rusticis bulsum dici interpretatur, quod itidem non improbu: uulsi enim pulmonarij sunt. Si hordeo malo aut nimio lædatur animal, Vegetius 3.73. Equo hordeatione laboranti caduco cubitoriq;, qui nec progredi nec exurgere potest, Hippiatrica 129. Equus podagricus humi iacet non aliter q; qui hordeatione laborat, Absyr. De dolore ex nimia ingestione hordei uel similis indigesti, Rufius 150. scribit autem præter cætera symptomata etiam uentris torsiones ingruere. Plethora ex hordeo fit, si equi dum sudant hordeum comederint: uel ipsum hordeum nouum fuerit, quia uehementius calet: uel copiosius quam oportet otiosa pascuntur. Sudant, ligati sunt armi, ambulant incertum, Vegetius 3.44. Alibi etiam apud Vegetium indigesta ex hordeo animalia legimus. Si equus (inquit Albertus lib. 22.) hordei uel alterius frumenti aut leguminis grana, nihil aut parum dentibus contrita deglutiat, idq; nimium abunde, morbus fit unde concoquere non potest, neq; caput satis erigere: sed id ualde à se extendit, & siti affligitur: debet autem abstinere à potu, &c. hoc etiam Hierocles. Nonnulli, inquit, præceperunt equum à potu abstinendum esse. Et mox, Sunt qui manu oleo inuncta fimum eximant. Et Albertus loco iam citato, Sunt qui manu (inquit) per intestinum equi immissa, grana attrahunt & uiam aperiunt, &c. Equi interdum (Camerarij uerbis utor) pestilente humorum corruptione laborant, uel cum agitantur ita ut in labore & fatigatione deficiantur uiribus, imprimis si contra uentum incitentur: uel de æstu & sidere: etiam nonnunq; de frigore & diuturniore inedia: Nec non si post longiorem quietem repente fatigantur. Aut nisi suo tempore urinam eiecerint: potissimum autem, si uel in sudore, uel de uehementiore agitatione aquentur. Sæpenumero etiam aqua ipsa uitiosa, interdum & contagia quædam illos inficiunt. Hoc malum, quo equus fuerit generosior, eò citius eum extinguere solet, nisi celeriter succurratur. Vix aut unq; pristina strenuitas in talibus recuperatur. Fit etiam ut expulso ueneno, uel nature robore, uel medicamentis ad extimas corporis partes, ungula delabatur de pedibus morbo correptorum. Contra hoc malum nota multa sunt remedia, quædam etiam obscœna, (ut excrementum hominis cum allio in uino dilutum infusumq;.) Sed sanguinem mitti, si uires ferant, omnino optimum & præsentissimum. Veteres pulueres duos ualde probarunt, quorū cochleare unum laboranti equo infunderetur. Horum unus teritur de radice gentianæ & aristolochiæ longæ, baccis lauri, myrrha, eboris scobe, his omnibus æquali pondere inter se mistis ac comminutis. Alter de pullo ciconiæ, plurius quidem illo, sed nondum uolueri. Hic indetur in ollam uiuus, & hac diligenter contexta, in furno tostus cinefiet, & puluisculi asservabuntur in uitreo uasculo, unde ad superscriptum usum promantur. Hæc Camerarius ex Vegetij libro 1. cap. 17. Vegetius quidem inter cæteras huius mali (malum ipse uocat) causas, illam quoq; numerat, si hordeum sudantes acceperint, & si post cursum calidibiberint, &c. quas supra hordeationis quoq; causas fecimus: ut dubitem an malleus potius Vegetij sit ille morbus à quo nos equum *τὰς* dicimus, nam totidem ferè eius ex causis differentias capite iam citato Vegetius facit: an quam supra descripsimus crithiasin. Videtur & infundatura, ut Albertus uocat, non aliud quam crithiasis: & equus infunditus, qui crithiasin patitur. Infunditus fit (inquit Petrus Crescentiensis 9. 19.) ex nimio alimento uel sanguine per crura diffuso. Infundatura (inquit Albertus) accidit equo ingesta multa annona, quando nimis festinanter ducitur (forte manducat) & mox nimio potu repletur, anteq; cibus satis sit concoctus. Item si à magno labore puram et bonam annonam aliumue cibum ualde esuriens & uentre uacuo, nec hausto potu, multa grana parū dentibus fracta unā cum cortice uel palea transglutit: hinc aliquando infusio ad pedes descendit. Quod si inter pellem & carnem fluxerit, pruritus ciēt. Equus ita affectus incedit titubans, ac si super carbores ardentes ambularet: cum stat, pedibus tremit: nec extensis, sed quasi contractis membris stat: quin subinde iacere cupit, & propter grauitatem posteriora à terra erigere nequit, ac si freno anteri-

us retrahatur, & super genua quasi cadit posteriora, Hec Albert. Curandi rationem omitto. Equis nostris *râch* dictus, rigida habet membra & conuulsa, & sanguine ei detracto calido perfricatur: hoc remedium in malleo etiam pestilente Vegetius adhibet, & alij in alijs morbis, ut cap. septimo dicam. Est quando hunc affectum in posteriorib. tantum pedibus fieri dicunt nostrates equarj medici, *râch vff den hinderen süssen*, ex nimio onere posterius imposito, uel aliâ ob causam: hic forte Græcis fuerit *ἐκ λαγόνων ἐλκόμενον*. Est & quidâ affectus in crurib. uel pedibus puto, quem uocant *maucheltâch*, ab scellus, ut conijcio, circa ungulam. Sed hi duo particulares affectus sunt: ceteri uero, *râch gritten*, *râch vom wasser*, *vom süter*, *vom wind*, toti corpori communes. Sed hæc accuratius discutienda & Germanica aliaq. barbara nomina proprijs Latinis aut Græcis reddenda peritioribus rei equæ. Stris relinquo. Sunt qui flores, qui in agris frumento aut secali confitis proueniunt, quibus à cyaneo colore nomen, salutare in cibo affirment equis lassitudine ita affectis ob cursus uel saltus uiolenter extortos, ut malleum Vegetio dictum inciderint, *zu râch gritten*: uel potius pestilente malleo capitis, quibus etiam modicum de pelle mustelæ albæ minutatim concisæ, uel caudam eiusdem, in pabulo præbent. A uento sic affectis, uena inter oculos & aures aperitur: à pabulo uero, ubi uenter inflatur (ego crithiasin appellârim) saponem intestino inserunt. ¶ Syderatitia iumenta dicuntur, cum uenas uacuas percusserit frigus aut æstus, aut impleuerit cruditas, aut ieiunia bulimum fecerint. Redditur enim stupidum animal, & titubans ambulat, Veget. 3. 35. ¶ Hyperamosin, id est sanguinis abundantiam à crithiasia differre supra ex Xenophonte docui. Sanguinis exuberantia spiritus læditur: hanc curarunt quondam pabuli mutatione & exercitijs: nunc sanguinis missione crebriore malum plenitudinis emendat, Camerac. De dolore ex superfluo sanguine intra uenas, unde dolores & torsiones in corpore oriuntur, Ruf. 148. Crescent. 9. 18. De sanguine superabundante, Idem 4. De infestatione sanguinis, Veget. 1. 55.

De unionis solutione, abscessibus & tumoribus.

De fluxu sanguinis è uulnere, & si sequatur hæmorrhagia, Rufius 43. & Albert. lib. 22. de morbis equorum. De restringentibus fluxum sanguinis, Idem 44. Si percussa uena claudi non possit, Veget. 3. 14. Fluxui sanguinis iumentorū utilis est fimus suis infusus in aceto, Plin. Si sanguis fluat per dorsum & secundum pilos, Hippiatr. 44. Sanguinis profluuiū exhausti, Ibid. 42. ¶ Ad ossa fracta, Hippiatr. 74. Ruf. 168. Ad caput fractum uel nudatum aliquo casu, Veget. 2. 13. Ad omnia qui uulnera, Ruf. 169. Ad uulnera uel ulcera, Veget. 2. 62. Ad ulcera cerotum, Idem 4. 27. Ad uetus uetusta & recentia ulcera, Hippiatr. 129. Chloræ & tetræpharmacum ad omnia uulnera elimpdant, da uel sine difficultate claudenda, Veget. 4. 27. & rursus aliud, &c. Vulnerarij mixtura, Hippiatr. 129. Traumaticum, Veget. 4. 26. Traumatica medicamenta duo, Veget. 4. 19. Vulnerarij emplastrum, Hippiatr. 129. Aliud ad cruenta uulnera, Ibidem. Erigeron mixtura ad recentem uulnerator, Ibid. De unguento ad reparandam carnem, Ruf. 177. Genus est millefolij quo rustici nostri ad boues & equos uulneratos utuntur, Brasauola. Ad ulcera iumentorum & animalium, facit asphodeli radix cocta illita, Plin. Cinis excrementi menstrui cum camini puluere & cera, Idem. Pix humida, Scirp. Rapio. Rubi foliorum puluis, Plin. Herba quam Germani consolidam auream uocant, *guldin gun sel*, Aprilis mense & initio Maij floribus cœruleis florentem in pratis, &c. equos uulneratos aut cella compressos efficaciter iuuat, minutatim concisa & pabulo immixta. Si equus ab alio morsus sit, Hippiatr. 73. Si quem alter equus calcitro icerit, Ibid. Si iumentum aut rotæ aut axis ictu fuerit elisum, Veget. 3. 21. Surculis hærentibus & clauis refingendis, Hippiatr. 129. Si truncus aut spina intret in aliquam partem corporis equi, Ruf. 170. Si equus sagitta uulneratus sit, cancrus duos cum adipe leporis confusos uulneri superilligato, & extrahetur sagitta, Innominatus. Præcipitati aut in foueam deuoluti, Hippiatr. 72. Emplastrum ad ruptos, Hippiatr. 129. De ijs quibus aliquid interne conuulsum est, Ibidem 66. Si quid intus conuulsum aut ruptum est, Ibidem. De dorso læso à sella, Rufius 76. Si compresso equi dorso in itinere tamen pergendum est, pannum sellæ quo pili continentur aperies, & pilos exemptos diduces digitis ut molliores fiant, iterumq. claudes, ita ne ulla durities aut asperitas inde equum lædat, & simul medicamenta appones. Sunt qui tritum piper loco læso inspergant, & interim in itinere pergant. Est quando dorsum læsum inflatur & carnes putrefactas producit, ex compressione sellæ uel oneris. Inflatio hæc inueterata putrescit, & putrilago iuxta ossa efficitur aliquando coagulatio prauæ carnis, unde sanies aquosa assidue destillat, & hic morbus dicitur læsio pulmonis uulgo, Crescent. 9. 28. Vocant autem pulmonem, non uiscus, sed genus abscessus à forma. De pulmone seu pulmuncello, Rufius 82. Pulmunculum in dorso animalis natum difficile est medicamentorum appositione siccari, Vegetius 2. 61. Idem pulmunculi in pede meminit 2. 56. Nostri ulcus ex attritione in dorso factum, rupturam uocant, *bruch vnder dem sattel*. Id aliqui hoc modo curant: Ollam nouam dimidia parte implent asinino fimo, & dimidia ouis formicarum: & sic urunt: & ubi locum oleo unxerunt, cinerem inde inspergant bis quotidie. De læsione dorfi, Rufius 75. De profunda plaga dorfi supra spatulas, Idem 78. De dorso & armis læsis, dolentibus, attritis, ulceratis, suppuratis, uulneratis, diuersas ob causas, Hippiatr. 26. Vlceratio spinæ, Theophrastus in Geopon. 16. 15. De cura dorfi læsi, Veget. 1. 63. & 2. 60. Pet. Crescent. 9. 30. Intertriginem uel attritionem dorfi, nostri uocant *fratt*: Vide etiam infra quædam ubi de scabie dicetur, & rursus inferius de coriagine & cornu dorfi. De inflatione dorfi ratione sellæ,

fella, Ruf. 77. De uesticis paruis in dorso equi, Crescent. 9. 30. Ruf. 87. Tumores circa armum in
 ueterati excinduntur & curantur, ut reliqua spinæ ulcera, quæ cystes, id est uesticæ uocantur, Absyr-
 rus 26. De spalacis siue tumore & duritie in summitate armorum, Ruf. 84. Si nerui aut musculi spa-
 tulæ ex punctura calcæris, uel ex alia causa lædantur aut inflentur, Albert. lib. 22. Si iumento scapu-
 læ fuerint dissolutæ, id est ulceratæ, Veget. 2. 44. Si equus inter cingula ex eo quod nimis cinctus diu
 pergit, lædatur; aut forte in uena lateris pungat, & propter stricturam sanguis emanare non potest,
 unde forsan inflat, oportet post quinque dies cum pus maturuit aperto corio pus extrahi, ita ut digito-
 rum compressione noxius humor expellatur, Albert. ¶ Cephalicum ad omnia uulnera difficilia
 claudenda & supplenda, Vege. 4. 27. De fluxionibus, ulceribus, & his quos aper dente percussit, Hippia-
 tr. 11. Vulnus in cauis partibus, Ibidem 71. Stypticum ad omnia uulnera humecta, & fungos exiccandos,
 Vege. 4. 27. Aristolochia & caua radix (sic uocant Germani herbam cuius radice rotunda & caua
 haecenus pro Aristolochia rotunda abusi sunt) ulceribus omnibus, humidis et manantibus in humano
 & pecorum corporibus conueniunt; quamobrem equarum medici ad curanda equorum uulnera his herbis
 & radicibus carere non possunt, Hier. Trag. Vlcera equorum à nonnullis hunc in modum curantur:
 Sambuci folia in uino coquunt cum paucis sale; eo ulcera abluuntur; mox succus foliorum sambuci in-
 stillatur; deinde gallinaceus simus aridus & cribratus inspergit; debet autem sambuci succus mane
 instillari, puluis è fimo uesperis inspergi, & sic uicissim pergendum est, Innominatus. Alij aluminis &
 chalcanthi partes æquales cum aqua coquunt in olla noua, & aquam inde ulceribus inspergunt. Sup-
 puratione etiam equi infestant, Aristoteles. De suppuratione, Hippia-
 tr. 26. Suppuratio (inquit Co-
 lumella) melius ignea lamina, quam frigido ferramento reseratur, & expressa postea linamentis curatur.
 Ad tumores malagma, Veget. 4. 27. Ad tumores siue ad duritiam quamlibet fomentum, Ibidem. Ad
 tumores duos & ueteres malagma, Veget. 4. 15. Contra tumorem omnem, praesertim qui igneo fer-
 uore non flagret, Hippia-
 tr. 129. Abscessus facti ex nimio motu, casu, uel ictu, Ibid. 79. ¶ Ambusta
 uel ignem experta, Hippia-
 tr. 81. Lipara pro ambustis, Ibidem 129. De combustis à calce quauis parte
 corporis aut fimo, Ibidem 65. Hyperfarcosin, id est carnem in ulceribus exuberantem, nostrates uo-
 cant *das wild fleisch* uel *geil fleisch*. Caro mortua in uulnere quomodo curetur, docet Albert. lib. 22.
 in equo. Nostrates carnem putridam uocant, *das sul fleisch*. Si caro in ulcere uel exuberet uel putre-
 scat, utriusque tritum frequenter insperges, & ablues uino, in quo decoctum sit urticae semen. ¶ Ad uer-
 mes ulcerum, Veget. 3. 2. ¶ Scabies, Veget. 3. 71. Ruf. 72. Theomnest. in Geoponicis 16. 17. Hippia-
 tr. 6. 32. Si scabies latius prurit, Ibidem 69. In prurigine (inquit Albert. libro 22.) equus se dentibus
 mordendo scalpere desiderat, &c. Oritur autem primo iuxta carnem in collo paruis ulceribus, & per
 totum corium & corpus defluentibus pilis se diffundit, & nisi cito occurrat in scabiem uertitur, &c. cu-
 ram omitto. De scabie & eius cura Albert. ibidem. Sion scabiem equorum lenit, Plin. Equorum scabiem
 ranæ decoctæ in aqua extenuant, donec illini possit, adiungunt ita curatos non repeti postea, Plin. et Au-
 cenna. Ad scabiem & pruritum quadrupedum adhibentur, Haleces sale infusæ per noctem, Plin. Aqua
 maris, Idem. Amurca olei cocta cum lupinis & chameleonte, Idem & Auicenna & Serapio. Asphaltus,
 Plin. Asphodelus illita, & priuatim in equis, Idem. Butyrum cum resina, Plin. Chamæleontis succus,
 Idem. Elleborus niger cum thure & cera, aro & pice, uel cum psyllio, Plin. Heliotropium usitum cum
 aceto illitur, Obscur. Fel capræ cum cinere aluminis. Ficus sicca & folia eius cocta cum radice almezere
 non nigri, Auicenna. Fimus bouis uel bubali, Plin. Glutinum taurinum in aceto liquefactum addita calce,
 Idem. Citran, id est cedria, Serapio secundum Galenum & Dioscoridem: & praecipue oleum eius. Oleum len-
 tisci, Plin. Pastinacæ piscis secur coctum in oleo efficacissime curat, Idem. Pix, Plin. Pix liquida, Sera-
 pio ex Dioscoride. Sal Chalcitraeus, Plin. Squinanthi oleum, Serapio secundum Halyx, Auicen. Haliab-
 bas. Hyssopus cum oleo, Plin. Personatæ siue archiæ radicem tritam aliqui miscunt cum lacte uaccino, &
 equorum scabiem illinunt. Impetigines, & quicquid scabies occupat, aceto, & alumine defricantur.
 Nonnunquam, si hæc permanent, paribus ponderibus permixtis nitro, & scisso alumine, cum aceto linuntur.
 Papulæ feruentissimo sole usque eo strigile raduntur, quoad eliciatur sanguis: tum ex æquo miscentur
 radices agrestis herbæ, sulfur, & pix liquida cum alumine. Et eo medicamine prædicta uitia curan-
 tur, Collumella. Et rursus, Scabies (inquit) mortifera huic quadrupedi est, nisi celeriter succurrit; quæ
 si leuis est, inter initia candenti sub sole uel cedria, uel oleo lentisci linitur, uel urticae semine, & oleo de-
 tritis, uel unguine ceti, uel quod in lancibus salitus thynnus remittit. Præcipue tamen huic noxæ saluta-
 ris est adeps marini uisibilis: sed si iam inueterauerit, uehementioribus opus est remedijs, propter quod bi-
 tumen, & sulfur, & ueratrum pici liquidæ, axungiaque ueteri commista pari pondere incoquunt, atque
 hæc compositione curant, ita ut prius scabies ferro erasa, perluatur urina. Sape etiam scalpello usque ad
 uisum refecare, & amputare scabiem profuit, atque ita factis ulceribus, mederi liquida pice atque oleo, quæ
 expurgant, & replent uulnera æque: quæ cum expleta sunt, ut celerius cicatricem & pilum ducant, ma-
 xime proderit fuligo ex aheno ulcere infricata, Hæc Columella. Sunt qui ad scabiem equi unguen-
 tum parent ueteri axungia, oleo laurino, helleboro albo et argento uiuo permixtis, ita ut ad libram
 axungia sextam olei laurini partem, hellebori octauam addas: argenti uiui uero quantum satis uidebi-
 tur pro scabiei modo, non nimium tamen. Simile unguentum describit Rufus 72. Malidem subtercu-
 taneam (Græci *μάλιν υποδερματίνην* uocant) scabies sequitur, prauis humoribus sub cute infusis: mentis
 eius fit in Hippia-
 tr. & apud Veget. lib. 1. ca. 5. & cap. 12. In Germanicis libris nisi mendum est, genus

quoddā scabiei equorū nominari inuenio *die wilden neres*, quod resina, axūgia, & uitellis ouorū mixtis & in sole inunctis curant. Impetiginem aliqui *tetter* uocant (aliī *sittermal*) qua forsitan uoce corrupta *neres* scriptum est, ut impetigo fera intelligatur. De scabie & pruritu colli & caudae equi, Rufius 72. Et de scabie in genere, quam *rungiam* uocat Gallica uoce, ibidem. In collo equi (inquit) iuxta *garese* quoddā scabies fit, &c. De lāsione *garraſij* seu *guida*, Idem 86. Cum *garrese* (inquit) fuerit nimis inflatum & plenum putredine, uratur pluribus punctis foci, aut ferro idoneo scindatur, &c. De quibusdam pulueribus ad sanandum dorsum uel *garresum* equi, Idem 88. Hoc malum nostrates puto uocant *Erättigkeit*, & equum sic laborantem *Erättig*, uel potius *Eröttig*, à rana rubet quod locus affectus similiter inflatur. Idem aut similis affectus est, unde equum nuncupant *Erang grindig*. De puziolis (pustulis) quae nascuntur in dorso equi, Rufius 87. sunt autem, inquit, pustulae ex coriaciones, &c. Papulae erumpentes, Hippiatr. 69. Intertrigo bis in die subluitur aqua calida: Mox decocto ac trito sale cum adipe defricatur, dum saniei uis emanat, Columella. Albæ uittulae citra scalpellum mederi, Hippiatr. 129. Contra morpheam, serpiginem & impetiginem equorum, Rufius 180. accidunt autem haec uitia ut plurimum circa oculos seu palpebras, & circa nares et os equi. De impetigine superius enī dixi ex Colum. De impetigine crurum, alijsq; uitijs seorsim dicetur infra. ¶ De elephātia, Hippiatr. 3. Elephātiāsigna, Vegetius 1. 9. cura, 1. 16. Numeratur autē ab eo inter species malidis. Leprae curatio, 1. 8. ¶ De spallatijs, Rufius 84. Sic autem uocant barbari tumorem & duritiem carnis super spatulas siue armos, quae dorſi superficiem superat. Vegetius libro 2. cap. 30. entomata nominat tubera & tumores diuersos, ut sunt steatoma, meliceris, aneurysma, atharoma, ganglion. Adijcit & curam omnibus unam & communem. In malide articulatib; bercula quaedam nascuntur per totum corpus, Hippiatr. 97. ¶ Dracunculus uermis est tinea similis, non in uentre, sed in laceris, foemore, tibijsq; parte Aegypti superiore copiosus: qui latera quoq; paruulorum infestat, moueturq; hic sine dubio, Petrus Ruellius. Aduersus dracunculum, Hippiatr. 129. hoc infestante, toto corpore pustulae erumpunt, & animal clamitans obstrepat. Farciminosi morbi signa, Vegetius 1. 7. cura, 1. 14. Censetur & hic inter malidis genera, & huiusmodi argumento deprehenditur: In lateribus (inquit Vegetius) & in coxis, & in uerendis quoq; partibus, & praecipue in iuncturis membrorum, uel in toto corpore collectiones inflantur: rursumq; his uelut sedatis, aliae renascuntur: cibum potumq; ex more recipiunt, macrescunt tamen: quia digestio eis plena non prouenit, hilares aspectu, sanisq; similes creduntur. Haud scio an huius generis sint quae in Hippiatricis cap. 97. *φελμίννα* dicuntur, farcimina forte legendum: quae tumores sunt (inquit Absyrus) illis quos Graeci dothiēnas uocant similes, maioresq; ac suppurantur, & sponte erumpunt, suntq; diffusa malide articulatib;. Farcina (inquit Albertus) nascit ex nimia carnis humectatione, & immoderata repletione: aliqui uermem uocauerunt, eod quod superfluous humor in carne & cute foramina facit tanquam uermium, contingit autem ex sanguinis fluxione extra uenas; & interdum ex magna plaga, uel ictu & liuore si non curentur intra duos menses, & in locis fuerint cauis, ac inter armos & in lateribus: interdum ex morſu alterius equi farcinam patientis, &c. Haec ille. De uerme dicto *farlino*, Rufius 146. De uerme dicto *anticor*, Idem 147. Fit autem cum prauus humor colligitur & pure ſcit in caſula cordis; unde pars ad pectus propellitur, & si collum occupauerit, tumorem facit. Ab hoc corrupta cordis substantia mortem sequi necesse est: quamobrem *anticor*, id est, cordis suffocatio uocatur. Auticax (alias antiquor uel anticar, qui tres modi corrupti uidentur, ut *anticor* tantum recte scribatur, quod morbus ante & circa cor & in pericardio sit) glandulae sunt, uel tumor, inflatus, uel apostema circa cor, Petrus Cresc. 9. 15. De uerme uolatilī, Rufius 145. In hoc ulcera, praecipue in capite oboriuntur, humores enaribus fluunt: Vocatur autem uolatilī, quoniam humores superiora petunt: aliqui talpinum appellant, & transit aliquando in cimorram supra dictam. De uerme equi Rufius 144. Is incipit in pectore, uel intra coxas iuxta testiculos: deinde ad crura descendens tumescit ea, & crebris ulceribus perforat: aliqui guttam uocant. Vermem dicunt glandulas in pectore uel coxis inflammatas, &c. Petrus Cresc. 9. 14. Realgar fit ex sulfure, calce uiua, & auripigmento, & idiomate nostro uocatur *foricoria*: occidit forices puluis eius, et omnia animalia: abolet fistulas et uermes equorum, & omnem malam carnem corrodit, Syluaticus. Ad eadem omnia ualet aconitum praecipue autem eo aconiti genere ad uermes equorum apud nos utuntur, quod pallidum florem gerit radice ad retis speciem incisa. Hinc natus uidetur error, ut res longē dissimiles, aconitum & realgar, propter uirium similitudinem a recentioribus quibusdam confunderentur. Equus uermem pallius nunquam ad pristinae ualitudinis robur aut pristinam alacritatem redibit. Vermem Germani uocant *den wurm* uel *burtzel* alijs *pürtzel*, a farcina uel farcimine forsan detorto nomine. Distinguunt autem loco tripliciter, ut alius nascatur in naso, alius inter genu & coxam, alius in pudendis uel uirga equi maris. Rursus uermes alios apertos esse legimus, ubi tubercula aliquot apertis foraminibus apparēt, *aufwerfende würm*: alios uerō tectos. Sed remedia quoq; in libris quibusdam nostra lingua manu scriptis reperta adijciam. Cicuta succus cum melle illinitur, quo gustato uermem illico mori aiunt. Radice petasitis herbae (quam nostri radicem pestilentia uocāt) ueterinarij quidam utuntur, ad uermes equorum, aliaq; uitia tum intra tum extra corpus, Tragus. Pecudi ex uerme laboranti, praeter tim equo, folia carduorum edenda prebe: Aut commansam herbae phu radicem superilliga: quod bo mini quoq; prodest. Si uacca uel bos uermem patiat, ouis rubetarum in palude aliqua uel alibi reperis

reperitis locum affectum diligenter perfricabis; inde sterqus humanum calidum impones; & linteo obligabis; & nigri solani superficiem edendam obijcies, radicem collo appendes; ne aquam adeat animal cauebis, sanabitur. Sunt qui locum scindunt & extracto uermis succo persicariae herbae, quam plerique hydropiper faciunt, abluunt; Alij herbam cum lapide superponunt, mox defodiunt, morbo ita paulatim decrescente, ut ipsi superstitiosissime credunt, quemadmodum herba defossa flaccescit ac putrescit. Alij radicem polygonati, carbonem quernos, thus, hordeum non decorticatum & salem, omnia minutatim contusa concisave miscent, & inde quantum manus capit pabulo equi inspergunt, idque bis aut ter repetunt. Si equo uermis inter carnem & cutem nascatur, tumorem urito, & medullam ceruinam infundito. In libris Hippiatricis nostra lingua excusis, uermes ubiuis nati cauterio uruntur, deinde aerugo inspergitur, si inter coxam & genu fuerit; si in naso, aerugo cum osse equino usto; si in pudendis, aerugo, sulfur, & hyoscyami semen ueteri axungia excepta illinuntur.

¶ De cancro, Pet. Crescent. 9. 46. De cancro cum alibi, tum in labijs, Albert. Cancer (inquit Rufius 171.) sit circa iuncturas crurium iuxta pedes aut inter iuncturas & pedes, uidelicet in pastora, et quandoque alibi in corpore, &c. De carcinomate, Hippiatr. 76. De fistula ex cancro, Pet. Crescent. 47. De fistulis, Hippiatr. 128. Rufius 172. sit autem (inquit) ex antiquo uulnere non curato, uel ex cancro. De fistula ubiuis corporis, Veget. 2. 27. Collyrium fistulare, quod fistulis immittitur uulnere, quae ab initio curata fuerint negligenter, Veget. 4. 16. Emplastrum contra omnia cacoethe ulcera, phagedanasa ulcerum diuturnas, & abscessus ano praesertim erumpentes, Hippiatr. 129. Muri, caro in pelle superflua, Pet. Cresc. 11. De tuberculo in mori speciem, Hippiatr. 127. Malagma ad uliginis, Veget. 4. 24. haec alibi puto ulcera glycea uocari. Agglutinans medicamen ad fauos, Hippiatr. 129. De glandulis et scrophulis inter pellem & carnem, Pet. Cresc. 12. De glandulis, testudinibus & scrophulis, Ruf. 139. Omnes hi tumores fiunt ex materia corrupta in uno loco se condensante inter corium & carnem, Pendigo ad scirrhus pertinere uidetur. Si iumento scapulae ulcerentur, diligenter inspicere, ne quas inter nervos & commissuras pendigines faciat, Veget. 2. 44. Pendiginem circumcidere ad uiuum, Idem 2. 55. Glycium ad sordida & cancrofa uulnera, Veget. 4. 27. Malagma ad uliginis, Idem 4. 24. Linimentum ad phazalam (abscessum puto) morbum peculiarem equis mare rubrum ingredientibus. ¶ Emplastrum quod dolores sopit, & incandescentes inflammationes discutit, Hippiatr. 129. item aliud, Ibid. Traumatica duo ad phlegmonas tollendas, Veget. 4. 27. Radunculus (forte carbunculus) est phlegmone occupans cutem & carnem usque ad profundum, cum sanguinolenti humores superabundant; sunt autem eius differentiae pro diuersitate humorum, &c. Albert. Ad inflammationem omnem, & malagma ad spinam uertebrae, Theophrastus in Geoponica 16. 16. De barbulis & carbunculis, Rufius 85. Barbula forte a carbunculo corruptum est nomen: fiunt autem ex superfluo sanguine, & aliquando miscentur etiam alij humores; cura eorum docetur in capite de laesione dorsi. Squillares dicti furunculi, Hippiatr. 80. Ficus est collectio rubicunda uel liuida prominens ex nimio intercutaneo sanguine, &c. Albert. De ficu qui nascitur alibi quam in pedis solea equi, Rufius 140. Ignis sacer uel pusula, Hippiatr. 25. Si equus aut bos ficosos tumores (seygwarzen) patiatur, cultro absconde, & quinque folij succo sanguinem ablue, mox cretam tritam insperge, Obscur. De herpeste, id est serpente ulcere, Hippiatr. in hoc *ἡ ἀφθεῖον* album sub pelle incidendum, & astrigentibus inde curandum est, &c. Turtæ (inquit Albert.) apostemata sunt in superficie carnis intra cutem exorta, in modum panis qui turta uocatur: fiunt ex abundantia sanguinis maxime humorisque intercutanei putridi; & aliquando cum caro laedit ictu aliquo, &c. De curtis (lege turtis) equorum, Rufius 81. De equo super quem Luna splenduit, Rufius 83. Videtur autem de apostemate uel ulcere intelligere, quod Lunæ radijs tactum putrescere uel corrumpi alibi etiam legere memini. Verruca ubiuis, Veget. 3. 17. Traumaticum ad uerrucas tollendas, Idem 4. 27. Verrucas in equis quidam pilis ipsorum uinciunt, & testas concharum quae in aqua dulci reperiunt uistas iritasque inspergunt. Clauis, Hippiatr. 26. ¶ Coriago, *ἡ ἐδρμια*, uitium est, cum pellis appressa tergo pertinaciter adharet: hoc cum ambobus armis inhaesit synomia sin uocant, uide Vegetium 3. 54. & Hippiatr. 26. Cornu uocatur cum corium in carne dorsi, uel sola caro antea laesa, uidetur si cut cornu indurata; quod ex nimio pondere sella uel alterius oneris accidit, ita ut rumpatur aliquando pellis dorsi, & ulcus aliquando etiam ad ossa pertineat. Fit etiam radunculus interdum in cornu, &c. Albertus, & Petrus Cresc. 9. 27. Compressum in hoc malo (inquit Rufius 80.) corium cum carne conglutinatur; & cornu uocatur, quia instar cornu formam rotundam habet; uel a diffusione latitudinis quae protendit in acutum; uel a corio cum cute inuiscato, &c. De coriagine diximus etiam inter morbos bubuli pecoris. De dorso laeso attritoque, superius etiam dictum est. ¶ De neruo in eis & eius cura, Rufius 173. Neruorum uulnera, Hippiatr. 84. Ad ictus & dolorem neruorum cataplasma, Hippiatr. 129. Ceteros neruorum affectus, quare infra ubi de articulis & partibus, extremis dicitur. ¶ Varices, Hippiatr. 77. Crurum ossa (inquit Xenophon in electione equi) sint spissa, sed spissitudo non erit uenarum neque carnium: nam hoc pacto cum per aspera agitur equus, impleri haec sanguine necesse est, & existere uarices (*νερόσος*, lego *υπόσος*) & crassescere crura, & cutim abscedere.

Alexipharmaca & Theriaca.

Saepe imprudens animal uenenum in pascuis uel praeseptibus uorat, contra quam noxam alexia

pharmaca remedia ubi ab authoribus petenda sint monstrabimus: saepe etiam à uenenosis animalibus, ictu mortuæ leditur, quibus theriaca dicta medicamenta succurrunt. De brassica syluestri cum foeno depasta, Hippiatr. 90. De aconito, 91. De cicuta, 92. De ueratro & orobanche in cibo sumptis superius dixi. Interit ueneno sandarachæ & equus, & quoduis iumentum siue ueterinum: datur in aqua percolatum, Aristoteles. Est quando equus sordidos & abstersioni destinatos pannos uorat, contra quod malum in Germanicis libris remedium inuenio oua aceto calido macerata donec testæ abscedant, &c. Si equus terram uoraret, pro remedio fauinam in pabulo dant minutatim incisam, Obscur. De equo qui comedit pennam, Ruf. 133. Contra simum gallinæ deuoratum, Hippiatr. 89. Veget. 3. 85. & 3. 15. Stercus suillum iumentis propinat contra uenenosos morsus, Veget. 3. 77. Si araneum comederit equus, Veget. 3. 80. Buprestes bestiolæ (uulpestres, corrupte) araneæ similes, cū deuorata fuerint animal præfocant, Vege. 3. 15. ubi de causis impeditæ urinæ loquitur. Si buprestin comederit in fœno, Idem 3. 78. Contra buprestin, Hippiatr. 86. Qui remedia Germanice scribunt, hoc malum uocant *Käfern im magen*. De erucis, Hippiatr. 93. Contra hircines haustas, Absyrt, in Geoponicis 16. 18. Hippiatr. 88.

¶ De morfu canis rabidi, Hippiatr. 87. Veget. 3. 84. Hippiatr. in fine capitis 87. De aquæ metu, Vegetius 3. 31. Muris aranei morsus (inquit Aristoteles) equis alijsq; iumentis molestissimus est: pustulæ hoc excitant: & periculosior quem defixerit grauida: pustulæ enim rumpuntur, ex quo interitus sequitur: sed si non grauida est, non interimit. De morfu muris aranei, Hippiatr. 87. Vegetius 3. 77. uocat autem murem cæcum: & 3. 82. ubi murem araneum uocat. Fit aliquando ut mustela iumentum morfu sauciet, cuius dentes inficiunt animal, & moritur, nisi subueniatur. Remedium est si uulnus oleo perungat, in quo mustela suffocata computruerit, expresso ualidiusculè per lintheolum. Fricatur & locus saucius arida pelle mustelæ, ut incalcescat, & datur iumento antidotus theriaca, Camerar. Quinetiam ea (inquit Aristoteles) quam alij chalcidam, alij dygnidam uocant, suo morfu aut interimit, aut uehementem dolorem mouet: similis hæc paruis lacertis est: sed colore serpentis quam cæciliam nominant. De uulnere ex sagitta intoxicata, Rufius 178. Ad morsus serpentium, Hippiatr. 85. & 86. Rufius 179. Quadrupedibus à serpente læsis hæc profunt, ut Aggregator obseruauit: Cancris in cibo sumpti, Plin. Daucus, idem. Filix imposita capiti iumentorum defendit à serpentibus, Idem. Mustelæ catulus nudus recens cum sale appositus, Plin. Rura per nares cum uino, Idem. Vespertilionis fel cum aceto, Idem. Si uipera animal percusserit, Vegetius 3. 79. Hippiatr. 85. & 86. Aduersus colubros, Veget. 3. 77. Ad ictos à scorpione, Hippiatr. 86. à scorpione uel alta reptili bestia læsos, Hippocrates in Geoponicis 16. 19. Veget. 3. 77. & 3. 83. Si animal mordeatur à phalangis, Veget. 3. 77. & 3. 81. Hippiatr. 85. & 86. Si pastinacam (staphylinon, insectum) deuorauerint, cuius magnitudo quæ uerticilli bestiolæ est, irremediabile malum est, Aristoteles. De eodem insecto, Hippiatr. 119. De pastinacæ marinæ ictu, Hippiatr. 87. Est in exemplis equos ab apibus occisos, Plin. 11. 18. Apes aliquando equum non modo fortissimè inuasisse, sed etiam interemisse, Aristoteles affirmat, Aelian. Ne muscis infestentur ueterina, Hippiatr. 85. & ne ulcera ab ijs caetera uermibus scateant, Ibidem. Muscas quoq; uulnera infestantes (inquit Columella) summovebimus pice, & oleo uel unguine mistis, & infusis, caetera erui farina rectè curantur. Sunt qui uulneribus illini iubent unguen illud quo axes rotarum perungunt: aut serum aquamue casei inspergi. Culices repellendi, Hippiatr. 85. Contra tabanos uel æstra, Ibidem. Contra cimices & pulices, Ibidem. Contra pediculos, Veget. 1. 44. Hippiatr. 95. Contra ricinos, Ibidem. Quidam argentum uiuum axungia uetere extinctum, fasciæ ex cannabi illinere iubent, eamq; collo appendi. Alij aqua, in qua resina decocta sit, abluunt.

De particularibus morbis à capite ad pedes.

Omnes ualitudines capitis, præcipuè ueteres & periculosos, cyclo curare oportet, Veget. Cyclo autem rationem ex eo descripsi supra, ubi de equo purgando egi. Ad passionem capitis iumentum hyponia & uitis nigra profunt, Plin. 23. ut citat Aggregator. Ad caput fractum uel nudatum aliquo casu, Vegetius 2. 13. Si caput equi ex ictu morbuæ languet, raphani (seminis nimirum) & zedoariae partes æquales tritas cum uino misce, & faucibus infunde: idq; toties, donec sanies à capite fluxerit, Obscurus. Ad capitis dolorem, Vegetius 2. 8. capitis & caluariæ, Hippiatr. 104. Capitis dolorem, inquit Columella, indicant lachrymæ quæ profluunt, auresq; flaccidæ, & ceruix cum capite aggrauata, & in terram summissa. Tum rescinditur uena, quæ sub oculo est, & os calda fouetur, ciboq; abstinetur primo die. In postero autem potio ieiuno tepidæ aquæ præbetur, ac uiride gramen, tum uetulus fœnum, uel molle stramentum substernitur, crepusculoq; aqua iterum datur, parūq; orde cum uiciæ libris duabus & semis: ut per exigua portione cibi ad iusta perducatur. Appiosus, id est hemi cranicus equus, unde & mens hebetatur & uisus: Et quia una pars prægrauatur, tanq; ad molam addit in gyrum, Veget. 2. 2. Et rursum 2. 10. Appiosum iumentum (inquit) præsepio incumbit, oculos tenfos habet, micat auriculis, &c. Vide etiam paulo post in Rabioso. Sol canicularis ardentior animalia percutit in cerebro, unde caput defectum habent, Vegetius 3. 36. Ad siriasin, id est capitis ardorem, Hippiatr. 129. Capitis ualitudines, Vegetius 2. 1. Cum ex aestu (inquit) uel frigore debilitata sunt membra, & in capite frigus sanguis uertitur in uirus, tunc repletis uenis cerebri membrana distenditur, & somni salubritatem frequenter excludit: ex quo necessariò dolor capitis, mœstitia & imbecillitas

imbecillitas subit. Distentionis quoque ualētudo (Vegetius 2.9.) ad capitis præcipuè causam refer-
tur. Obscuratur in ea uisus, capitis membrana distenditur, adest tremor & sudor totius corporis. Cō-
tingit autem diuersas ob causas, si sudans biberit, ex indigestione cibi, si non dormiat, si substrictus
manferit. Capitis refrigeratio, ut cum equus ex calido stabulo subito ad frigus perducitur: unde e-
quus aliquando tussit, & appetitum amittit, &c. Pet. Cresc. 9. 25. De frigiditate capitis equi, quæ tussim
prouocat, oculos inflat, aliquando lachrymas euocat, Rufius 70. De uiuulis, Petrus Cresc. 9. 17.
De stranguillione, Rufius 63. De strangulione & cymorrha, ut quidam scribunt, item de uiuulis, su-
pra inter morbos communes docuit; etsi potius ad capitis morbos referri debeant. Pro chimorra aut
simili uoce, apud Petrum Cresc. 9. 14. hemoagra ineptè legitur. De strangulina etiam inter thoracis
& pulmonis morbos nonnihil dicitur infra. Ad defluxiones uel destillationes à capite, Hippia-
tri. 104. Pituita, id est fluxus humorum, uel rheumati iumentorum uel pecorum, ut Aggregator obser-
uauit, prodest cretani (id est crethmus) Plinius lib. 26. item hellebori nigri surculus per aurem trale-
ctus, & postero die eadem hora exemptus, Idem lib. 25. Equo cui catarrhus per nares fluit (rūzig)
olei libram, in qua argenti uiui quadrans decoctus sit, refrigeratam ab ignis calore per nares infun-
des; sic enim uel intra octo dies, uel sex menses saltem conualecet; aut morietur, Obscurus. De ge-
nere et qualitate mucorum qui per nares fluunt, Vegetius 2.36. Medicamentum ad saniem liquidam
e naribus, Hippia-
trica 129. ¶ Vegetius libro 1. maniam quoque inter malidis species numerat. De
phrenitide, Vegetius 2.3. Si, ubi antea diebus aliquot sponte ieiunarint, mox in furorem uertantur,
sanguine detracto iuantur, Aristoteles. Equis furentibus auriculæ sunt subrectæ, Plinius. De
insania, Vegetius 2.12. Oculi, inquit, ardent sanguine & humore suffunduntur, auriculæ stant uel
micant; indomitum instar capi non possunt, capiti parietibus se illidentes conantur effugere. De
furore & rabie, Hippia-
tri. 102. Insania, cum præsepia frangunt, sese morsu lacerant, homines impetunt, au-
ribus micant, &c. Vege. 3. 43. Contra maniam seu furiam in equis, Ruf. 158. De chirurgia adhibenda in
equo furioso, propinato ei opiato pharmaco, &c. Idem 159. Rabies (inquit Vegetius) eadem omnia
& maiora ostendit quam insania. De equo furioso uel leproso (lego rabioso) Ruf. 154. Rabiosus, Vege-
tius 2.5. & 2.11. Cum appioto (inquit) accedit thoracis passio, statim fit rabiosus, supercalefacto ieco-
re & sanguine, &c. Dolor est loci, adeo ut mordendo se comedat (præsepia aut illa mordicet;) uel ali-
um impetat. Subito hinnit tanquam sanus. In parte capitis ubi uicium remansit, post curationem, diffici-
le se gyra-
bit, & parietibus se iunget, &c. Rabiosi equi (inquit Camerarius) fiunt uariis de causis, ut
ab aestu, à pabulo non idoneo, à cerebri inflammatione, à bilis in uenas exudatione. Flagrant & rigent
oculis, spumam eiciunt. His uenas statim incidere oportet, qui si castrentur, resipiscere subito per-
hibentur. Nostri equos insanos lunaticos uocant, & cerebrum cum luna eis minui aiunt. Circa
Abderam & limitem qui Diomedis uocatur, equi pastus (nascentibus illic herbis) inflamman-
tur rabie,
circa Potnias uero à sinu. Plin. non exprimit autem quibus herbis. Equos efferari & rabie inflamma-
ri ferunt, bibentes ex Cossinio flumine Thraciæ, qui defluit in Bistonium stagnum, ubi Diomedis
Thracis, qui immanes equos habebat, quos Hercules expugnauit, regia olim fuit. Ex eodem morbo
laborare dicunt equos bibentes de fonte Potniæ, qui non longe ab urbe Thebis abest, Aelian. Equi
dicuntur *λυμφοειδεις*, qui lymphatico morbo laborant; in quo ad tibiæ sonum quies contingit, fronte de-
missa quod uocatur *κατωπια*, Cælius. Quod autem lymphari dicitur, tale est, ut equus ad tibiæ so-
num quiescat, & demittat frontem: cum uero conscenderis, citetur contentius donec retineas: demis-
sus etiam semper tristis est, si rabie teneat; cuius indicium, ut auriculas demittat ad iubam, rursusque
protendat, idque uicissim facit, Aristoteles. Rara quidem (inquit Columella) sed & hæc est equa-
rum nota rabies, ut cum in aqua imaginem suam uiderint, amore inani capiantur. Et per hunc obli-
pabuli, tabe cupidinis intereant. Eius uesaniæ signa sunt, cum per pascua ueluti extimulatæ concu-
rant, subinde ut circumspicientes requirere, ac desiderare aliquid uideantur. Mentis error discutitur,
si deducas ad aquam. Tum demum speculata deformitatem suam pristinae imaginis abolent memo-
riam. Eadem hæc uerba Ruellius in Hippia-
tri. 15. tanquam Theomnesti repetit, cum in Græcis nihil tale
hoc loco legatur, nulla Columellæ mentione facta. Hydrophoba, id est aquam timentia iumenta,
ex qua passione in rabiem conuer-
ti solent, Vegetius 3.31. Syderatio, Vege-
t. 2.39. In hac (inquit) la-
bia & maxillæ & nares etiam deprauantur in parte, ita ut uix cibaria dentibus inlidat, quæ etiam hu-
moribus plena reperies; & bibiturus os ad nares demerget in aquam, quia infirma sunt labia quibus
haustus attrahitur. De syderatione & comitali morbo, Hippia-
trica 109. De epilepsia, Vege-
t. 3.33. Si equus morbo incognito collabatur, filicis foeminae radicis partem lingue subscito, mox alui ac ue-
sicæ excrementum reddet & exurget, Hieronymus Tragus hoc ipsum se expertum scribens. Ad
uertiginem, Hippia-
trica 128. Paralyticum iumentum ambulat primum in latere ad similitudinem
cancris, ceruicem incuruat ac si fracta esset, rectos pedes non ponit (parietibus se illidit) cibum & po-
tum non recusat, hordeum ipsius udum semper apparet, Vegetius 3.41. Indicia resolutionis neruo-
rum, Hippia-
tri. 129. Ex impetigine inueterata iuxta oculum uermis fit, qui ad cerebrum penetrat, un-
de animal statim moritur. Incertus. Cerebrum commotum facit ut male ambulent equi, frequenter
offendant, & toto se corpore commoueant, &c. Vege-
t. 2.7. Ad lethargicos, Hippia-
trica 128. quod pe-
nultimum est caput de diuersis morbis. De lethargico equo, ibidem 101. in uerbis Absyrti de thlasma-
te. Animal lethargicum semper iacet ac dormit, Vegetius 3.48. Lethargici, Hippia-
tri. 104. *Λιθαργικοι*

ἰππων δὲ ἀβλεμῆς καὶ νωθροὶ, καὶ πᾶσι τὸν πυρετὸν, Helychius & Varinus. Ad somnum conciliandum, Hippiat. 128. ¶ Neruorum læsio, Absyrtus in Geopon. 16. 7. Capiuntur equi (inquit Aristo.) etiam rigore neruorum: cuius indicium, uenæ ut omnes neruicæ intendantur, & caput ceruicesque immobiliter rigeant, rectisque cruribus gradientur. Roborosa passio (Vegetius 3. 24.) dicitur, quæ animal rigidum facit ad similitudinem ligni. Totum corpus astringitur, extensæ sunt nares, & aures frigidæ, immobilis ceruix, os constrictum, caput extensum, pedes constricti, ut nulla commissura flectatur, &c. Tetanus uidetur hic affectus; & idem forte est quem Germani uocant, *erschrecken vff alle fieren*, hoc est noxam per omnia crura: in quo alium cum aceto tundunt, & crura bis aut ter illinunt, & donec incalescant inequant, & calefactum operiunt. Spasmus, *der Krampff/ oder verkürzung adern*. Vide infra in affectibus ceruicis & colli, & rursus in affectibus neruorum inferius. Tetanus, Hippiat. 34. Tetanum uel rigorem neruorum, uulgo in Italia incordatum uocant. Tetanus uel robur, opisthotonus, emprosthotonus, Veget. 3. 24. Opisthotonus, Hippiat. 34. Vegetius 3. 47. Ad opisthotonicos unguentum, Hippiat. 129. Spasmus in causa est ut subito concidant, articuli eorum extenduntur, toto corpore palpitant, aliquando etiam de ore spumam emittunt, &c. Vegetius 3. 32. In opisthotono non debet incidi uena, Absyrtus cap. 9.

¶ De morbis oculorum, Hippiat. 11. Rufius 52. Vegetius 2. 22. Heterophthalmos equus, uide supra in B. sed hic affectus naturalis siue connatus est. Oculis iumentorum & quadrupedum (ut obseruauit Aggregator) prodest anagallis, Plinius lib. 25. Chamelæa, Idem 24. Sal, si inspuatur oculis, Idem 31. Oculus lunaticus uitium est, quod interdum oculo album inducit, interdum lympidas, unde lunaticum ueteres nominauere, Vegetius 2. 18. Nostri aiunt oculum (malum, maculam aut suffusionem oculi) cum Luna crescere & decrescere, & interdum prorsus obcæcari. Aduersus hoc uitium aliqui lapillos in capitibus cancerorum repertos terunt, melle excipiunt, & oculis illinunt (hoc alij etiam ad cicatrices & ungues adhibent.) Alij uitellum oui cum sale subigunt, & uisum inde puluerem oculis inspergunt, quod cicatrices etiam abolere aiunt. Pili in oculis, Vegetius 2. 15. De sanguine qui apparet in oculis equorum, Rufius 57. Oculi cruore suffusi, Hippiatrica 11. Oculorum uulnera & ictus, Ibid. Ad oculum percussum, Vegetius 4. 27. Rufius 59. Ad album uel glaucum ex percussura natum, Vegetius 2. 22. Ictus uulneris & inde carcinoma, Ibidem. Ad rupuras, & de tuniculis seruandis, Vegetius 4. 27. Nostrates uulnus oculi ab acuto aliquo ligno infixum uocant *den augsthal*, & uenam statim ante oculos incidunt; Alij uero eam quæ mox sub uinculo nasci (ut uocant) reperitur, & caput humiliter alligant, ut sanguis effluat. Exulcerati oculi, Hippiat. 11. Viceribus in oculis animalium medetur papauer, Auicenna, Papaueris cornuti folia & flores iumentorum (*αἰνυδῖν*) argema & nubeculas inuncta emendant, Dioscorides. Theophrastus folium ieiunæ argema in ouibus tollere scribit. Dolores oculorum, Hippiatrica 11. Omnis dolor oculorum inunctione succi plantaginis cum melle Attico, uel si id non est, utiq; thymino celeriter leuatur, Columella. Oculorum inflammationes, procidentia, defluxiones, Hippiat. 12. De lachrymis oculorum, Rufius 53. Contra ruborem & dolorem oculorum, Rufius 61. Lippitudo, Hippiatrica 11. Absyrtus in Geoponicis 16. 5. De epiphoris oculorum, Vegetius 2. 22. Hippiatrica 11. Auticæ est rheuma ad oculos, epiphora uel ophthalmia uisum impediens, Petrus Cresc. 9. 26. Apud eundem 9. 15. auticæ, alias antiquor, uocatur glandula quædam circa cor, &c. Si animal oculum impegerit, aut conticauerit, uel ex percussura læserit, & albi induxerit, etiam si totus oculus præclusus sit, hæc ratio curæ habenda, cui abis, &c. Vegetius 2. 20. Ad confricationem oculorum, Rufius 20. Fluxionem oculorum alij qui curant insperso puluere, ex uitello oui uiso, & careo, hedera terrestri ac ruta uisitis mixtisque omnibus. De tumore calloso oculorum, Vegetius 2. 22. Oculorum carcinomata, Hippiatrica 11. De caligine oculorum, Rufius 54. De caligine & panno siue panniculo albo, qui pupillam oculi occupat, & uisum obumbrat, Rufius 55. Oculi (inquit Camerarius) caligine & nebulis frequenter laeduntur, claritatem restituere putant medullam de cruribus caprinis exemptam recentibus & incoctis, cum trochiscis roseolis (cū rhodostagmate, ut habet Absyrtus in Hippiat. ca. 11. unde hæc transitur ad Camerarium, & ut rhodostagma non recte pastillos roseos uertit, sic compositionem eorum frustra de suo adfert: de rhodostacto, uide Aeginetam 7. 15. de roseis pastillis, 7. 12.) & illinetur oculis caliginosus (equi uel muli bis aut ter penna illinetur, & sanabitur, Absyrtus.) Quod si etiam pustulæ appareant, aut rubedo oculorum, proderit idem medicamentum, uel medulla cerui cum croco ponderem denarij, sic mista ut liquiditas retineatur. Ad caligines (*σῆς*) remedio esse putantur sputa salis in ore ieiuni liquefacti: aut puluisculi de corio ueteri tosto in furno & cinefacto, Camerarius ex Hippiatricis. In quibus nos cap. 11. sic legimus, Medulla ceruina purgata, ne quod officulum remaneat, & in pila marmorea trita cum drachma croci triti miscetur & reponitur in uase ligneo (uitreo, Rubeus) uel corneo ad ulcera oculorum. Oculos equi claros reddet hoc medicamentum, Ad unciam mellis puri, zinziberis drachmas duas admisce, & stillatitij liquoris rutæ unciam semis: hoc oculis induratum & iumentis & homini prodest. Contra maculam equorum, Rufius 58. Cicatrices oculorum, Hippiatrica 11. Vegetius 2. 22. Cicatrices oculorum (inquit Columella) ieiuna salina & sale destillata extenuantur: uel cum fusili sale trita sepiæ testa: uel semine agrestis pastinacæ pinfito, & per linum super oculos expresso. Pterygia, id est ungues oculorum, Hippiat. 11. De ungula oculorum (*der nagel*) Rufius 56. Est autem (inquit) cartilago, quæ frequenter medium oculorum occupat, Colliria

Collyria ad oculorum albugines, Hippiat. 12. Geoponica Græca 16. 6. Ad albuginem & uestigia uicerum in oculis animalium commendatur centaurium minus à Plinio lib. 25. cinis de osse sepiæ lib. 32. sideritis libro 25. & flos papaueris campestris ab Auicenna. Cicatricem esse puto quod nostri in oculo uocant *das sal*, quasi pellem dicas, nisi quis pannum potius barbaris dictum interpretetur: eam aliqui curant uitello oui cum sale subacta & usto, ut & lunaticum oculum, sicut supra dixi. Alij tum ad cicatricem tum unguem oculi duodecim lapillos è capitibus canerorum urunt, & inflant in oculum equi, donec rubescant; deinde mel illinunt. Hoc etiam supra ad oculum lunaticum retulimus. Alij unum aut alterum ouum coquunt donec durecant, & quod album est super ferro urunt dum in cinerem uertitur, cui admiscunt pipëris & zingiberis albi farinam cribro excretam, hoc arido repleant canalem pennæ & in oculum inflant. Alij similiter inflant tritas concharum testas quæ in stagnis reperiuntur. Ad oculorum album uel glaucomata, Veget. 4. 27. Album uel glaucoma ex humore uel percussura natum, Vegetius 2. 22. Si animal oculum impegerit, aut confricauerit, uel ex percussura læserit, & album induxerit, Vegetius 2. 20. Oculus lunaticus uitium est quod interdum oculo album inducit, interdum lympidat, Veget. 2. 18. Collyria diuersa, ad album in oculis, ad glaucoma, Vegetius 4. 27. Suffusio uel album quomodo per nares curentur, Veget. 2. 21. Suffusio oculorum, Vegetius 2. 16. Hippiatrica 11. Paracentesis in cicatrice oculi, & quæ sit incurabilis, Veget. 2. 17. Apud Græcos medicos non in cicatrice sed suffusione oculorum, paracentesin adhiberi solitam legimus. Est suffusio, Græcis hypochysis, barbaris cataracta, Germanis *ein starr* uel *starn*, unde compositum *starrblind*, id est ex suffusione cæcus. Staphyloma oculi, Hippiatrica 11. Veget. 2. 19.

¶ De extrahendis equo dentibus, qui dicuntur scalliones, Rufius 40. Sunt autem (inquit) quatuor in maxilla inferiori, extrahendi cum equus fuerit annorum trium & dimidij: duo ex eis scalliones, & duo plani uulgo nuncupantur. Plura de his dentibus scripsi supra in B. Si gingiua uel dentes doluerint, Vegetius 2. 32. Ad Parulides, id est gingiuarum collectiones, Hippiatr. 129. Pullaria, tumor inter gingiuas & maxillas, tanta tensura ut manducare uix possint; sunt autem glandule quædam, Veget. 2. 25. Os ulceratum, Hippiat. 60. Aphthæ oris, Ibidem 61. Vlcus putridum uel marcidum in ore, Hippiat. 28. De malo oris equi, ubi glandula in utrisque maxillis intrinsecus tumefacta apparent, instar amygdalarum, Rufius 64. Hoc malum Germanicus quidam liber exponit, *Geschwollen hals/oder so es nit schlinden mag*. Si tumores in ore sint, quos nostri gallas uocant, è uenis sub lingua sanguinis bonam partem extrahunt, & os perfricant uino uel aceto, cui sal & arida fax uini æquali inter se portione miscentur; Alij gallas ferro citruo excisas ita perfricant; quod si palatum tumeat, gallas secundum longitudinem excindunt, & uulneribus diligenter affricant sale non tritum. Si equus ex uulnere oris aut faucium febrat, Vegetius 1. 36. Ad fistulam in maxilla uel ore, Vegetius 2. 26. Equorum communia mala sunt, immundities oris, aut dentium asperitas & inæqualitas, &c. Camerarius. De læsione linguæ, ubi multa ulcera fiunt, ut ex morfu dentium, uel freni, uel malo pinzanese dicto, Rufius 68. Malum (inquit Albertus) in lingua equi aliquando fit, cum ex putrida esca sanguis putridus & phlegmaticus generatur linguam putrefaciens: unde lingua excoriatur, & uenæ sub ea nigrescunt. Hoc malum aliquando ad pedes descendit, ita ut equus uix stare possit, &c. Lingua incisa, fibulis consuenda, &c. Veget. 2. 31. Ad linguam intercisam, Hippiat. 129. Ad ligulam, Hippiatr. 129. Ad palati dolorem cataplasmata, Hippiatr. 129. Si uena in palato incisa claudi non potest, Vegetius 2. 35. De palatina, Rufius 65. Sunt autem sulci quidam in palato equi, caui uel profundi, ex pabulo acuto & aristis pleno pungente palatum, aut ex phlegmate orti. De lampasco, Rufius 66. Est autem lampascus in equis palati tumor, & forte per metathesin literarum sic nominatur uoce à palato detorta. Anglice etiam lampas uocatur, Germanice *schul* uel *stül*, in quo affectu quidam gingiuis supernè tumidis cauterium adhibent. Lampiscus (inquit Albertus) ex abundantia sanguinis in superiori parte oris iuxta dentes est protensa inflatio, ita ut sulci qui inter dentes sunt emineant, & equo esca fluitatura & mortuata, Rufius) de ore cadat, &c. Columella in bubus tumorem palati uocat. Palati tumor accidit etiam morbo quem crithiasin uocat, unde Albertus apud Aristotelem deceptus non symptoma tantum palati tumorem (ipse molitiem uocat) sed eundem omnino morbum cum crithiasi facit. De barbulis sub lingua, Rufius 69. Barbulæ quædam (inquit Albertus) fiunt in palato equi, siccæ, in modum conorum mamillarum alii cuius bestiolæ, quæ cum crescendo longiores paruò grano fuerint, equum ab edendo impediunt. Germani, ut *conicio*, *uäsen* uel *vesen* nominant, quæ sint eminentiæ quædam sub lingua, similes granis frumenti quod *fäsen* appellant, & equum ita impediunt ut ex cibo nihil proficiat: nisi foscellis potius, de quibus statim dicam, hoc nomen conueniat, quod magis placet. Ioan. Ruellius in Hippiatricis quodam loco ubi de ranis pedum parte mentio fit, ineptissime uitiosa incrementa linguæ interpretatur, & Petrus Ruellius errorem eius secutus à Gallis uulgò les barbes nuncupari scribit. Foscellæ (uel floncellæ, Rufio 67.) inflationes (molles & paruæ, Rufius) intra os equi in labijs natæ uersus extremos dentes, in medio nigricant; fiunt autem cum equi ingerunt frigidas & asperas herbas, quæ super labijs & maxillis diu manent, & impediunt quo minus pabulum equi suo commode loco mandi possit, ut in lampasco etiam cōtingit, &c. Albertus. Videtur autem hoc esse illud malum quod superius dixi à Germanis *vesen* appellari, quod aliqui definiunt tumorem esse sub labijs ad-

dentes laterales, & eadem Germanicè de eo scribunt, quæ de foscillis Albertus Latine: ut fesen à foscillis detortum sit nomen; barbula uerò supra dictæ Germanica lingua uocentur, *werglin oder 38 pflin im rachen*. Glandula inter maxillas & fauces inferiores nascuntur, & ad similitudinem pilularum maiores, alia uerò minores connexæ ex carne obdurescunt, & tumorem sine doloribus faciunt, &c. Vegetius 2.14. Si ex plethora sanguinis fauces tument, Vege. 2.29. Tumor faucium & capitis interius adeò ut bibere aut manducare non possint, Vegetius 2.28. Tonsillæ, Hippiatr. 18. & 20. ¶ Maxillæ interdum dolent & tument, interdum etiam lapides in eis concrescunt, Hippiatr. 18. Si equo maxillæ dolent, calido aceto fouendæ, & axungia uetere confricandæ sunt, eademq; medicina tumentibus adhibenda est, Columella. Maxillarum ulcera putrida, Hippiatr. 28. Os fractum iuxta collum, uel molares, uel alio oris loco, ut morsum equus claudere non possit, Vegetius 2.33. De sanguine per nares fluente, Hippiatr. 42. Vegetius 1.54. Nonnunq; etiam per nares profusum sanguinis periculum attulit, idq; repressum est infuso naribus uiridis coriandri succo, Columella. De cuserino uel cuserio, id est cum post cursum sanguis de naribus fluit, Vegetius 2.37. De cartilagine nariū corrupta & sanguine fluente, Vege. 2.34. Si nariū septum rescissum est, Hippiatr. 129. De polypo, Hippia. 21. In polypo nariū præcluso spiritu strangulari uident, stertit, mucī humidi profluunt, Vege. 2.38. Chanan est sonitus accidēs in naso, quo fit sapius ista uox chaha: uel secundum alios est exitus uaporis foetidi ex naribus, sicut accidit equis, Andreas Bellunensis. Ozæne uittia pedum sunt Vegetio, item Absyro cap. 129. ut errauerit Ruellius qui foeda narium ulcera illic interpretatur. Podagræ indicium, ut alter testium dexter palpitet, uel ut paulò citra nares cauum quiddam rugosumq; gignatur, Aristoteles. Sternutatorium, Hippiatr. 129. ¶ Aurium dolor, Hippiatr. 17. De auribus contusis, & collectione aurium uel suppuratione, Vege. 2.14. De tumore iuxta aurem, Ibidem. Si aqua ingressa sit, Ibidem, & Hippiatr. 17. Strumæ & parotides, id est duri tumores iuxta aurem, Hippiatr. 16. Vegetius 2.23. Vlceræ auricularum, Hippiatr. 17.

¶ Si equo collum ita tumeat, ut deglutire non possit, bacillū anterius fissum & stupa inuolutum, inserto in fauces equi ut ulcera rumpantur, deinde tria oua cum aceto mixta infundes, Scriptor in- nominatus. Apud eundem morbus quidam nominatur *fälsucht*, id est gutturis morbus, cui hoc remedium adhibet: Album liquorem (inquit) de ouis uigintiquatuor thuri miscebis (quod remedium usurpatur etiam in lampasco dicto, quem *schälsucht* interpretamur) & in collum defundes; deinde collo circulum circumpones (quidam & alterum pectori addunt) & equitari facies donec bene suda uerit; alij aliter medentur, ut in libris Germanicis præscribitur. Cervicis tumor & attritus, Hippiatr. 23. Stiua (inquit Albertus) in collo equi dicitur, cum collum sine dolore huc illuc flecti non potest, nec equus escam nisi per interualla capere potest, accipit autem à terra raptim & festinanter, Causa est extensio neruorum colli & repletio, Curatur subulis candentibus transfixis, &c. De scima (sicut ualego) seu lucerdo, Rufius 73. fit (inquit) ex nimio onere scapularum, & desiccatione nimia neruorum colli, &c. Nostrates hoc uitium in quo tendines cervicis rigent, uocant *halsfarrig*. De spasmus & terano supra dixi in morbis capitis. Est et aliud colli uitium, quod uulgo uocamus *den specthals*, et equum ita affectum *specthalsig*: quem in Germanicis libris reperio similiter curari, ut scabiem colli, de qua supra diximus. Audio tumorem esse mollem laxumq;, qui in causa sit ut collum & iuba in alterum latus inclinentur; & aliquando excindi. Collum equi inflatur, inquit Rufius, si intra quartum diem post extractionem sanguinis, plagam super lignum & lapidem fortiter, aut alius equus illam corroserit, aut si cito post restrictionem plagæ duram escam comederit, &c. Si iumentum cervicem uel uertebrae eiecerit aut luxauerit, Vegetius 2.41. Hippiatr. 26. Peruersio cervicis, Hippiatr. 24. Cervix destillationem patiens tumidior uidebitur, foetorem habebit canceraticum, cum humore nigro & liquido; diligenter scrutaberis foramina eius, &c. Vegetius 2.43. Si iuxta collum ex punctura spatulae aut lateris inflatus fuerit equus, &c. Albertus. Malandria, id est uulnera cervicis, Vegetius 2.42. ¶ Strumæ rumpendæ, Hippiatr. 20. Strumæ uel parotides uel scrophulæ, iumentorum guttur & fauces infestantes, Vegetius 2.23. Strumæ & parotides, Hippiatr. 16.

¶ Arteria ulcerata aut rupta, Hippiatr. 63. Ad scabritiem gutturis, Hippiatr. 129. Cynanche, id est angina, Hippiatr. 19. ¶ Ad pectoris uulnus ferro uel aliter factum, Hippiatr. 47. Pectoris aggrauatio, Petrus Cres. 9. 34. De grauedine pectoris quæ sit ex plethora ferè, & impedit gressum equi, Rufius 91. Equi aperti ante pedes anteriores pastorentur, & pectus uino calido lauatur, Rufius 92. Si animal lædatur cum accipit potionem, ut si in arterias pulmonis resilierit, Vegetius 3.76. De uitij pulmonis, Hierocles in Geopon. 16. 10. In dolore pulmonis stertit equus, tussit, excreat purulentum, &c. Vegetius. De eodem Hippiatr. 5. Pulmonis uitio contingit ut equi propter tussim difficilem ossa deuorasse putentur; hic morbus cum nouus est, equus inde peumorrox uocatur, à pulmone rupto (de quo Hippiatr. 6.) & facile curatur: inueteratus iam pure collecto in pulmonibus pneumonia dicitur, & equi pneumonici, hoc est pulmonarij uel uulsi, & ægrè curatur, Hippiatr. Pulmonis exulceratio, Hippiatr. 27. Pulmonarij & uulsi, Hippiatr. 7. Ad tussim equorum, Hier. in Geopon. 16. 11. Hippiatr. 22. Vegetius 3. 61. & 69. Tussis ex humoris acerbitate, Vegetius 3. 67. Ad tussim siccam, Idem 3. 68. Rufius 165. Ad tussim si quid faucibus inhæserit, Vegetius 3. 62. Ex faucibus, Idem 3. 66. Exasperato gutture, Ibidem. Si ex uulneribus faucium tussis urgebit, Vegetius 3. 70. Si ab internis tussierit, Ibidem. Ad tussim ex perfrictione, Vegetius 3. 63. In hac caput deorsum mittunt.

mittunt tussiendo usque ad terram, bibentibus aqua per nares currit, Est & tussis à colibus, cum coles iniuriæ pleni sunt, tumentque, dum bibunt sic affecti continuo ruminant, Veget. 3. 64. Est denique (inquit idem 3. 65.) ab interioribus, grauior & penè insanabilis; hæc nares iumentis præcludit ut spiritum reddere non possit. Si ilia spissis pulsibus ducit, signum est provenire à iecore uel pulmone, uel præcordiis: Sin lentis pulsibus ilia duxerit & uentrem, indicat tussim de his locis, in quibus intestina ligantur, quorum tensione & iniuria compelluntur tussire. Nam si cursu nimio uel latiore saltu conuexata ilia fuerint, hæc nascitur causa. Ex nimio quoque æstu uel intolerabili frigore interiora uitiuntur & faciunt tussicos. Vnde uulsi appellantur, Hæc Vegetius. Ad tussim & uulsos, Vege. 3. 69. & 70. et 4. 9. Capitis refrigeratio interdum facit ut equus tussiat, Petrus Cres. Recens tussis celeriter sanatur, pinsita lente, & à ualuulis separata, minuteque molita. Quæ cum ita facta sunt, festarius aquæ calidæ in eandem mensuram lentis miscetur, & faucibus infunditur, similisque medicina triduo adhibetur, ac uiridibus herbis, cacuminibusque arborum recreatur ægrotum pecus. Vetus autem tussis discutitur porri succo trium cyathorum cum olei hemina faucibus infuso: ipsdemque, ut supra monuimus, cibis præbitis, Columella. Ad tussim recentem dari putant utiliter pisorum lentiūmue, aut etiam fabarum lomentum, Camerarius ex Hippiastr. Græc. Ex eodem remedium ad anhelitum grauiorem ex sulfure supra retuli, ubi tractatum est de morbis equi in genere. Tussi & asthmatis iumentorum, ut Aggregator obseruauit, conducit gentiana, Plin. 26. Verbasci cuius flos est aureus, tanta uis est, ut iumentis etiam non tussientibus modo, sed ilia quoque trahentibus, auxilietur potu, Plinius 26. De uulsis etiam in præcedentibus quædam citauimus; uidentur enim uulsos (in Græcis etiam Hippiastr. *βυλός* legimus) appellare aliquando auctores, quicunque grauius tussiant, quod arteriæ, aut pulmonis aut reliqui thoracis pars aliqua conuulsa in eis uideatur, uel rupta, unde & pneumorrhœges dicuntur. Vegetius 3. 42. uulsare posuit pro ualde tussire. Vulsa quidem, Græcis spasmata, in quocunque corporis loco dicuntur, quoties non ruptum modo aliquid, sed nerui quoque ipsi, quos *īvas*, hoc est fibras dicunt, laceßiti sunt atque uulsi. Barbari quidam recentiores, pro uulsis uulsiuos & pulsiuos equos dicunt: à quibus etiam Germani mutuati uidentur suum *bülsen*, quod est cum difficultate & maiore sono tussire. Quinetiam pulsiuum equum nostri uidentur tanquam à cordis pulsu nominasse *ein herzschlegig ross*: cum tussientem, ut puto, solum, aut etiam anhelosum intelligat, quod uel ex remediorum natura coniectio: nam inter cetera gentianam cum quarta salis parte in uino coqui & infundi iubent. De pulcina (aliàs pulcini siue mulsiui, deprauatis codicibus,) Pet. Cres. 9. 20. Morbus hic (inquit) sit ex calore liquefaciente pinguedinem, quæ obstruit pulmonis arterias, ita ut equus uix respirare possit: Signa sunt, narium magna spiratio, & ilium (circa coxas) crebra pulsatio, (hinc forte aliquis pulsiuum equum dici coniectet, non tanquam uulsum; sed cum res una sit, de uocabulis nemini contendimus.) Incurabilis ferè est: tentantur tamen remedia quædam, &c. Autumni tempore cibetur uis maturis, uel dulci musto potetur. Mangones quidam ad uiridia pabula ducunt, ut fallant emptores. De uulsis, Vegetius 3. 66. De equo pulsiuo, Rufius 142. In hoc morbo (inquit) narium continuata & magna suffocatio contingit. Dantur pro remedio carnes & decoctio serpentum; &c. Ad uulsos & ruptos (grauius tussientes) Veget. 3. 70. Chamæleuce (inquit Cælius Calcagninus epistolarum quaestionum libro 3.) ea est, quam olitores & agrestium uulgi ungulam equinam uocat: ex antiquis nonnulli tussilaginem uocauerunt, quæ arcendæ tussi sit accommodata. Ex eo factum puto ut ueterinarii, ad discutiendam equorum peripneumoniam, illa utantur. Ea est uehemens pulmonis inflammatio, ex destillatione plerumque proficiscens, quam grauis anhelitus subsequitur: hinc equos pneumonicos appellant medici, quos Latine pulmonarios rectè nuncupaueris, à grauitate respiratio nis, & ab ilibus quæ difficulter admodum trahunt. Mulomedicorum imperitia hoc tempore uulsos uocitauit, Hæc ille. Sed alius mihi uidetur peripneumonia peracutus in homine affectus, quam quæ in uulsis seu pneumonicis & pulmonariis equis intelligitur, inueterata scilicet tussi laborantibus, ut Calcagninus in hoc errarit. Iumenta nimio saltu, uel cursu, aut ruina, cum aliquid intrinsecus rupe rint, uulsi sunt: stranguriam patiuntur, excreant purulentum aut sanguinem ab initio, &c. Vege. 3. 42. De epistomicis (forte pneumonicis) uulsis, colicis, &c. unde sanguis tollatur, Veget. 1. 27. Quorum pulmo uersus cartilaginem ensiformem (sic reddo *das herzblatt*) contrahitur, his *sifymbrium* caradamen dabis in cibo, Hippiastr. liber German. Equus pulsiuus si uuas uel racemos abunde ederit, liberatur: nec simile huic remedium reperitur, Rufius, & Pet. Cres. cuius uerba paulò ante citauimus. Spiritu distenti equi, Hippiastr. 62. Ex anhelitu inflationes, Vege. 3. 39. Aduersus strangulatum prouenientem cum equus satur cibo ad cursum agitur, Hippiastr. 111. In Germanicis etiam libris inuenio remedia equi, ut uocant, suffocati (*erstickt*) id est anhelit. *οἱ μὲν ἀπὸ πνιγῆς ῥυόμενοι, οἱ δὲ ἀπὸ πνοῆς ἐκ τῆς ἄγας ἰσχυρὰς*, Suid. De strangulione, Pet. Cres. 9. 16. Glandulæ aliquot (inquit) circa caput equi sunt, & earum quædam sub gutture, quæ interdum augentur propter humores equi refrigerati à capite descendentes, unde totum guttur inflatur, & meatus respirandi comprimuntur, &c. Haud scio an hæc glandulæ, tonsillæ sint, de quibus Hippiastr. Græci agunt 18. & 20. coniectio autem easdem esse, quoniam non reperio alium morbum à recentioribus descriptum qui magis accedat: Quamquam & uiuulæ à quibusdam dictæ eodem in loco glandulæ quædam sint, similiter ab influxu capitis auctæ, & arteriam similiter ita constringentes ut animalia suffocentur, nisi in tempore succurratur, per cauterium uel incisionem, Excidentur autem etiam strangulionis glandulæ: & apud Græcos Hippiastr. ton-

illis cauterium adhibetur. Strangulinam uocant (inquit Albertus) cum omnes meatus gutturis equi, per quos anhelitus ad nares meat cum tussis grauedine constringuntur. Fit ex putrida esca & aqua nimis crassa, & ex phlegmate collectio propter otium equi: uel sicca esca cum puluere comestiva uel potu nimis frigido, uel cum tempore frigido nimis biberit equus, & postea sine coopertorio in frigido loco steterit, praecipue si antea lassus fuerit & ieiunus. Si per octo dies equus laborauerit, despectatur. Frequenter infra duodecim dies euadit, uel in moriellam transit, & periclitatur. Per contagionem etiam inuadit hic morbus, &c. Est quando strangulina ex frigiditate capitis uel tussis sicca periclitatur equi concutit, &c. Hucusque Albertus, remedia omitto. Plura uide supra in morbis totius corporis communibus de strangulina. Tormentilla data in potu uel pastu, utilissima est bobus & equis pueris monarijs ob defluxionem a capite cum asthma, auribus flaccidis & fastidio cibi, Albertus in Aristotelis hist. anim. 8. 23. Malidis sicca causa refertur ad pulmonem in dextro latere ruptum, & pleuritidem inde factam; nihil per nares fluit, emaciantur, grauiter anhelant & cum foetore, Vide Hippiatr. 2. De malide in uniuersum supra dictum est inter morbos communes. Hippacare, celeriter animam ducere, ab equi halitu qui est supra modum acutus, Festus. De asthma, id est suspensio, Vegetius 3. 68. De asthma & orthopnoea, Hippiatr. 27. Nostri nescio quem in equis morbum uocant *brustgestreng*, quem curari aiunt si pectus inungatur fimo canis ex oleo de seminibus cannabibus; uel tanacetum cum sale ex aqua infuso, & tanaceti herba naribus inserta. Praescribunt etiam remedia ad pectoris tumorem: & ad uitium a quo equum *brustsüchtig* appellant, Astmaticum uocant, *Brustfig/ersect/schwär athmende/bergschlechtig/hinsch*. Accidit ferè equis, qui parum exercentur, ut anhelitus difficultate laborent, tum igitur admiscebuntur herbae calidae naturae ad discutiendos humores lentos & tenaces, ut artemisia & origanum. Hedera autem terrestris ad omnes morbos & languores equorum praesens remedium habetur, quae non solum ab illis mandatur, sed etiam trita inferatur naribus ut sternutatio prouocetur. Sed ad difficultatem spirandi laudatur & cichoreae radix, & gentiana. Laudatur & sulfur (aliqui sulfuris unciam dimidiam pro una dosi terunt, & pabulo inspergunt) cuius usus tamen periculo non uidetur carere. Quidam erinacei uiui cum spinis exusti, pulueres datos in stabulo statim corrigere hoc uitium affirmant, Hæc Camerarius. Sunt qui astmaticum sanandum promittant, si triduo fursures aridos ederit. Aliqui helleborum nigrum inferunt inter cutem & carnem foramine transfixo subula, Est & alterum hellebori nigri genus ad Hieronymum Tragoe descriptum, abrotono uel esula uulgo dictae non dissimile, quod ab efficacia aduersus asthma Germanice *hinschkrut* nominatur. De Orthopnoea, Hippiatr. 27. In orthopnoea siue plagio rigido equus etiam si trahatur, ambulare detrectat, anhelat grauiter, frequenter suspirat, ronchos ducit, ita suspendit: dum manducat, tussit: difficile liberabitur licet diu uiuat, &c. Veget. 3. 46. Empy equi dicuntur, quos suppuratio infestat, Cel. Ad uomicam, Veget. 3. 69. & 3. 53. ubi & empyema uocat. In hoc morbo (inquit) tussiet equus, purulentum excreabit, os grauiter olebit, cum accubuerit difficile surget. Iumenta nimio saltu uel cursu, aut ruina, cum aliquid intrinsecus ruperint, stranguria patiuntur, excreant purulentum, aut sanguinem ab initio, &c. Veget. 3. 42. ¶ Cordis dolor, Hippiatr. 29. Irremediabile malum est, inquit Aristoteles, si cordis dolore uexatur equus: cuius indicium, ut latera subsidant, & ilia praestringantur.

¶ Stomachicus uel potius syntecticus, Vegetius 3. 55. Vide supra in morbis communibus. De syncopatis & confixis, Vegetius 1. 53. Cardiaci, id est cordis (oris uentriculi potius) dolor, uel deliquium animi & sudor, Vegetius 2. 4. Cardiacus morbus, Hippiatr. 29. De bulimo, id est intensissima me, Hippiatr. 67. Vegetius 3. 35. De bulimo ex fame uel lassitudine, Vegetius 3. 38. Est quando iumenta bulimum faciunt, unde sideratitia iumenta dicuntur, &c. Vegetius 3. 35. Sanguinis uomitus Hippiatr. 42. Vegetius 3. 13. De aqualiculo, id est stomacho (uentre potius & intestinis) & qui eius uitio contingant morbi. Ad fastidia cibi & nauseam, Hippiatr. 129. De inedia laborantibus & fastidiosis iumentis, Hippiatr. 120. Nostri hoc uitium dicunt *verstossen*: os & linguam in eo arefcere aiunt. Huc pertinet quod supra ex Xenophonte & qui ab eo mutuatus est Polluce retulimus, Ex plenitudine (inquiunt) crithiasis & hyperemosis fiunt: *καὶ ὅτι ἐκ τῆς μύτης τοῦ σίτου, τὸ πλεονέκτημα αὐτῶν ἐκ τῆς παραβάλλου μόνου, ἢ πᾶσι τῶν κρηνοτέρων*. Interdum & fastidio ciborum (inquit Columella) languescit pecus. Eius remedium est genus seminis, quod git appellatur. Cuius duo cyathi triti adiunguntur olei cyathis tribus, & uini sextario, atque ita faucibus infunduntur. Et nausea discutitur, etiam si caput alij tritum cum uini hemina saepius potandum praebeas. Si abunde non edat equus, Absyrus in Geoponicis 16. 13. Capitis refrigeratio aliquando tussim inducit, & appetitum omnem abolet, Petrus Cresc. Ad cruditatem, Hippiatr. 128. Oppletio & cruditas, morbus acutus, Hippiatr. 99. ut crithiasis quoque, & ipsa cruditas. Cruditas aegritudinem facit, ob quam modo in unam partem, modo in aliam ambulantes inclinant, Vegetius 3. 37. Si equus ab indigestione febrat, Vegetius 1. 35. Sideratitia iumenta dicuntur, cum uenas uacuas percusserit frigus, aut aestus, aut impleuerit cruditas, &c. Vegetius 3. 35. Noxa ex putri foeno, Hippiatr. 31. Si animal foeno malo laedatur, Vegetius 3. 72. Si hordeo malo aut nimio laedatur, Veget. 3. 73. De alijs in cibo uenenosis supra diximus. Si equus doleat ex nimia ingestione hordei uel alterius similis tumefacti in uentre aut stomacho, quod noscitur si nenter sit durus & ilia tumeant, Petrus Cresc. 9. 18. Si equus ualde calefactus nimium aquae frigidae bibat, dolet aliquando & inflatur, sed raro. Idem, Affectus quidam crithiasis similis

his ex liberaliore potu oritur, ut supra diximus. De eo qui aquam reuomit, cum stomachus paraly-
 sis ex frigore sustinuit, Vegetius 3.34. Si equus doleat ex flatibus, & ilia tumeant, & fere totum cor-
 pus plus solito, Petrus Cresc. 9.18. De dolore ex flatibus qui subeunt meatus corporis concalescenti,
 unde ilia sudant, & corpus quandoque ualde tumescit, & equus ualde affligitur, Ruf. 149. De ilium
 inflatione, πῶς κληρονομία, Hippia. 46. Ventris inflatio (sine dolore) Veget. 3. 59. testes sudant,
 alternis pedibus terram tundunt, subito inde alterna parte se conuertunt: caput ad ilia ponunt, tanquam
 locum doloris ostendant, gemitus interdum & tremor totius corporis insequitur. Emphragma id
 est tortura & extensio uentris doloris cum magno periculo, Veget. 1.40. De Emphragmate, Idem
 1.47. Curatur extractis e longanone excrementis manu oleo inuncta, uel clystere iniecto. Vide etiam
 Hippia. 43. De diuersis passionibus uentris, eorumque causis & signis in genere, Vegetius 1.39.
 Dolor uentris, Veget. 1.49. Hippia. 31. & 33. Ventris & intestinorum dolor sedatur in bubus uisur-
 nantium (anserum natantium, Veget.) & maxime anatis: quam si conspexerit cui intestinum doler,
 celeriter tormento liberatur. Eadem anas maiore profectu mulos & equinum genus conspectu suo
 sanat, Columella & Veget. 3.3. Morbi genus quoddam nostrum a uentris pulsatione uocant buchschla-
 ben uel buchstrengling, in quo anhelitus equorum breuis agitur, uenter & latera undatim mouen-
 tur. Ad huius curationem incidi iubent uenam quam a calcaribus denominant in utroque latere: &
 heliotropium (intybum syluestre) in cibo dari: quod si fastidiet, minutatim incisam cum auena aut pa-
 lea misceri. Alij oleo de seminibus cannabis cum sanguine canino uenas pectoris perungunt: Alij lapi-
 dem de carpione pisce in uas unde equus bibit iniiciunt. De cholera humida & sicca, Hippia. 75.
 De bili uel choleris, in quo malo iumenta commouentur ac uolunt ut strophosa, Vege. 3.50. De
 bili arida, Idem 3.51. Si bilis molesta iumento est, uenter intumescit, nec emittit uentos. Manus un-
 de inseritur aluo, & obsessi naturales exitus adaperiuntur, exemptoque stercore posita cunila bubur-
 la, & herba pedicularis cum sale trita, & decocta melli miscentur, atque ita facta collyria subiiciuntur,
 quae uentrem mouent, bilemque omnem deducunt. Quidam myrrha trita quadrantem cum hemina
 uini faucibus infundunt, & anum liquida pice oblinunt. Alij marina aqua lauant aluum, alij recenti
 muria, Columella. Intestinorum dolor, Hippia. 36. De stropho eiusque causis & cura, Vege. 143.
 De stropho, id est torminibus, Hippia. 45. In stropho (inquit Veget. 3.57.) uoluta equus, patitur tor-
 siones, ilia sibi respicit, sterces duras assellat, terram pedibus tundit dolore cogente, intermissis horis, refri-
 gationem sentit & requiem. Tormina (inquit Camerarius) saepe male habent equos, ea accidere
 putantur in grandiore intestino, quod Graeci monenteron & colon uocant, etsi quidam distinguunt.
 Torminosis igitur equis prodest sanguinis detractio, uenis suffraginum incisis: itemque applicare uen-
 tri sacculos cum auena, aut milio, aut quod efficacius putatur, sale, tam calidos quam poterit manus su-
 stinere. De ileo & ileosis equis, Hippia. 126. Veget. 1.48. & 1.42. Equi domestici laborant ileo di-
 cto, id est tenuioris intestini morbo: cuius mali indicium, ut crura posteriora attrahant ad priora, &
 ita summoveant, ut propemodum collidant, Aristoteles. Ad intestini magni quod monenteron &
 colon uocant conuersionem, Hippia. 36. De coli dolore, Veget. 1.41. & 1.50. & 3.52. Coli intesti-
 ni inflationes & dolores, Idem 3.60. De colica seu stropho, aliqui truncationem uocant, Rufius obi-
 ter quaedam 151. nam de urinae difficultate ex professo illic agit. Coli cruciatus, Hippia. 31. Ad co-
 licos compositio, Veget. 4.27. Colicis unde sanguis tollendus, Veget. 1.27. Ad aluum obstructum,
 Hippia. 129. Longanonis cura, Veget. 1.42. Emphragma, id est obstructio dicitur, cum rectum
 intestinum peruersum & obstructum est, Hippia. 43. Vide etiam paulo superius. De torminibus,
 Hierocles in Geopon. 16.9. Strophosis unde sanguis tollendus, Veget. 1.27. Epithema pro coelia-
 cis, Hippia. 129. De alui profluuiis, Absyrt. in Geopon. 16.8. Veget. 3.16. Hippia. 61. Dysente-
 ria, Hippia. 39. Veget. 3.11. Pastillus ad dysentericos & laborantes foras pecudes, Hippia. 129. San-
 guis per sedem, Hippia. 42. De equo patiente ragiaturam (uox est Italica) siue dysenteriam, Ruf.
 136. aliqui ragiato, alij forate uocant. Sed aliud forte quam dysenteriae profluuium intelligunt, quoniam
 sanguinis qui in dysenteria omnino excernitur, non meminit, uel Rufius, uel Petrus Cresc. 9.23. ubi
 hunc morbum aragaici (nisi mendum est) appellat, quem comitetur tormina uentris, rugitus, egestio
 crudorum, &c. τὸν τὸν (& ἰππότῳ) dicuntur equi forioli, & stercore liquido laborantes, Hippia.
 36. Diarrhoea, Hippia. 35. Ad procidentiam sedis & uitia eius, Hippia. 129. Si intestinum e-
 mittatur extra anum, Rufius 96. Tenesmus, ni fallor, Germani quidam appellant den fürst
 oder gezwang: cui medentur glande e lardo in auripigmenti polline circumuoluta in anum inserta,
 aut multum subinde salis potui adijciunt, aut saponem cum potu infundunt. ¶ Teredines uel
 lumbrici, Hippia. 41. Vermes in uentribus equorum, &c. Albertus, Rufius 167. De clysteris
 ad curam lumbricorum & tinearum, Vege. 1.45. Ventris dolor ob uermes, Hippia. 31. Cossi &
 lumbrici qua cura tollantur ad manum, Veget. 1.52. De lumbricis, cossis & tineis, Veget. 1.44. Ad
 cossos, uermes, uel tineas, Veget. 4.10. Solent etiam (inquit Columella) uermes quasi lumbrici no-
 cere intestinis, quorum signa sunt, si iumenta cum dolore crebro uolunt, si admouent caput ute-
 ro, si caudam saepius iactant. Praesens medicina est, ita ut supra scriptum est, inferere manum, & si-
 mum eximere: deinde aluum marina aqua, uel muria dura lauare, postea radicem capparum tritam
 cum sextario aceti faucibus infundere: nam hoc modo praedicta intereunt animalia. Vermes miri-
 sice & affligunt & ledunt equos (inquit Camerarius) neque sunt unius generis: alij enim grandiores in

aluo nascuntur, atq; his liberari equos difficile: alij albidij in anu adhærescere videntur: hos eximes, & insperges cinerem de foco. Sed ad uermes generalis medicina, infundere chalcanti boni non rubicundi cochleare unum in decocto absinthij, aliqui absinthite utuntur. Prodest & caparū aut lumbricorum terrestrium pondus denarij unius tritorum in aceti hemina, quæ infundatur naribus equi. Aliqui gentianam minorem radice alba et semper perforata (modelgar uocamus) aduersus equorū lumbricos utuntur, alij bryonia. Sunt qui hoc medicamentum celebrent ori infundendum: Ex te-
stis ouorum, pipere uiso, & rubigine ferri, puluis aridus fit, miscendus aceto tempore usus: aliqui & salem addunt. Huius potions uel lumbricos omnes ex uentre & intestinis exigi pollicentur. Alij uinum infundunt, in quo anagallis concisa ebullierit. ¶ Iecoris dolor, Hippiatr. 32. Vegetius 3. 58. Sequitur hanc noxam cibi fastidium, potus appetentia, uentris inflatio, macies. Icterus, Vegetius 3. 56. Hūc oculi uirides comitantur, lippitudo &c. Morbus regius, Idem 3. 49. Hydrops, Hippiatr. 38. Vegetius 3. 25. Hypofarca, (pro qua sarcostis ineptè scribitur) Idem 3. 26. Tympanites, Hippiatr. 38. Vegetius 3. 27. ¶ Splen, Hippiatr. 40. De lienosis, Vegetius 3. 28. Implecticus similem lienoso passionem sustinet, simili unctione perfricandus, Veget. 3. 29. ¶ Subrenalem morbum Veget. libro 1. inter species malidis numerat. Signa eius, Veget. 1. 8. Cura 1. 15. Vnde sanguis tollendus sit in subrenali morbo, Veget. 1. 27. Dolor renum, Veget. 3. 7. & 3. 4. parte secunda eius libri. Nephritis, cuius equus posteriore parte tractim progreditur, & uacillans inter incedendum parietes ambit, Hippiatr. 30. Frenes apud Albertum uocatur morbus, in quo maxima influxio renes equi mordicet ac immobiles faciat: unde animal tanq; epilepticum ad terram cadit, & humores ad cor discurrunt: & equus aliquando intra duas horas moritur. Rufius ca. 89. guttam renalem seu morsuram renum nominat: Et sanè frenes uox apud Albertum à renibus deprauata uidetur. Equi sic affecti, quod fit diuersas ob causas, Græcis hippiatris ἐλκόμενοι ἐκ νεφρῶν dicuntur, Germanis Eibisch oder räch oder reibisch mitt den hinderen beinen. Si musculi qui in renibus sunt, uexantur ex casu, uel interni, uel externi tantum, Veget. 3. 5. De calculosis iumentis, Veget. 1. 46.

¶ Dolor uesicæ, Vegetius 1. 51. Indignatio uesicæ in genere, & speciatim, Veget. 3. 15. Vrinæ difficultas, Idem 1. 61. Dysuria, Hippiatr. 33. Absyrt, in Geopon. 16. 3. Theomnest. ibidem 13. Vegetius 3. 15. Dysuria etiam in tetano accidit. Non malis equis frequenter morbus dysuriæ infestus esse consueuit. Succurritur his, si aut ea in loca deducantur, quæ madent adhuc aliorum equorum recentis urina: aut in cœnum demittantur: aut etiam penis molliter fricetur, aut uiua musca in illius canaliculum immittatur: nam inuitari ad mictum hos sibilis & sonis quibusdam oris, notum est. Sed si hec non profuerint, suadent (Veget. 3. 15.) ungulæ ramenta teri & in uino infundi equo: aut intestinum equum à ceruice usq; ad coxam suffire iuniperi baccis, aut croco, aut castorio. Contra hoc malum, ne accidat, prouidendum, ne, hyeme præsertim, in frigidam demittatur equus, maxime de itinere fessus, priusq; urinam fecerit. Hoc quidem paulò nugacius à Græcis traditur, si difficulter mittere, urinam uel quasi guttatim exprimere soleat equus, tum cimicem imponendum, in aurem, dextram quidem foemina, laeuam autem maris, futurumq; ut malum cesset, Camerar. Aliqui cimices tritos (inquit Veget. 3. 15.) in nares (ἐς τὸν ὄλκον, Hippiatr. 33.) animalis mittunt, & aliū super naturam qua mingunt cōfricant: certissimum dicitur. Nostratum quidam lapides à capitibus cancrorum ad urinam prouocandam equis tritos in potu miscent: Vel piscis quem uulgo harengam dicunt, intestinum quod uesicæ instar inflatum in recentibus reperitur, in pabulo dant: Sunt qui pediculos uiuos in anum imponendos scribant. De conuersione uesicæ, Hippiatr. 121. Equo ferè qui homini morbi, præterq; uesicæ conuersio, sicut omnibus in genere ueterino, Plin. Irremediabile malum est, si uesica dimoueatur de suo situ: cuius indicium ne urinam reddere possit, & ut ungulas clunesq; trahat, Aristoteles. De ischuria Albert. Hippiatr. 33. Veget. 5. 15. Si equus doleat ex retentione urinæ uesicam inflantis: quod ex aliquo loci tumore cognoscitur, & iactatione frequenti in terram, Petrus Cresc. 9. 8. De dolore ex retentione urinæ, uel de uesicæ inflatione & torsionibus, straguria & ischuria, Rufius 151. Si urinam non facit (inquit Columella) eadem ferè remedia sunt, (quæ proximè ante ad lassitudinem præscripserat:) nam oleum immistum uino super ilia & renes infunditur: & si hoc parum profuit, melle decocto & sale collyrium tenue inditur foramini, quo meat urina: uel musca uiua, uel thuris mica, uel de bitumine collyrium inseritur naturalibus. Hæc eadem remedia adhibentur, si uirina genitalia deusserit. Vegetius quidem in stranguria compunctiones & morsus in urinali fistula fieri ait: ut non alius morbus stranguria uideatur, quàm qui à medicis recentioribus ardor urinæ dicitur. Nonnulli uinum in quo auena bullierit, refrigeratum equo infundunt, urinam ita statim cingendam sperantes. De stranguria uel stillicidio urinæ, Hippiatr. 33. Veget. 3. 15. Rufius 151. Iumentum nimio saltu, uel cursu, aut ruina, cum aliquid intrinsecus ruperint, uulsant, stranguriam patiuntur, &c. Veget. 3. 42. Tormina urinæ iumentorum releuat, (ut Aggregator notauit,) allium tritum naturæ inunctum, Plin. 20. Cretani (crethmus) Plin. 26. Vespertilio alligatus, Idem 30. Si equus laboret torminibus urinæ (nostri uocant die harnwinde) semunciam de baccis lauri tritis ex uino uel cereuisia tepidis infunde, Innominatus. Ad sanguinis mictum, Veg. 9. 10. Theomnest. in Geopon. 16. 14. Vrina si sanguinem trahit, Hippiatr. 42. Ad sanguinis mictum tum ex plethora in otio, tum aliàs in labore nimio, onere, uel ascensu, Veget. 3. 12. Sunt qui ad auertendum sanguinis mictum uenas qua calcaria adiguntur semel aut ter per duos aut tres dies secant. Morbum quem Germanorum

non Hippia tri uocant *lausterfallen*, diabeten esse conijcio: Et medent incisa in ceruice uena: sanguinem qui effluerit ex aqua bibendum dant fursuribus admixtis. Alij trita alni folia in auena præbent: alij cretæ farinam in potu. De testium tumore, Veget. 3. 8. Tullis causa quandoq; a colibus fit, cum coles iniuriæ pleni sunt tumentq; &c, Veget. 3. 64. De inflatione testiculorum, Rufius 97. Testium inflammatio, Hippiatr. 70. inflammatio & tumor, Ibidem 49. Enterocoele, Hippiatr. 50. Hernia ex calcitratu inguini adactio mortalis, Hippiatr. 73. *κελυσονόχοι* dicuntur qui in testiculis uariæ habent in Hippiatr. Genitalis procidentia, Hippiatr. 48. Si natura excidit & reuocari non possit, Veget. 3. 9. Pus in genitalibus, Hippiatr. 49. Vuluæ procidentia, Hippiatr. 15. Ad matricis dolorem, Veget. 1. 45. Prægnantium equarum cura, Varro 2. 7. uide supra in hoc capite ubi & alia quædam ad grauidas equas & partum abortumq; pertinentia recitauit. Generationem iuuat in animalibus siler (seseli intelligo) Plin. 20. item Dioscorides & Auicenna, ut Aggregator citat. De perfecundo uentre, & enecando partu: Quis sexus concipiatur: Quæ cura prægnantibus adhibenda: Vt facile partus ædatur: Secundæ quomodo excutiendæ: Vt concipiant, De his omnibus uide in Hippiatricis capite 15.

¶ Si caudam laxet, aut crebro motu uibret, Hippiatr. 55. De langio in cauda equi, Rufius 162. Est autem hoc malum (inquit) instar canceri, unde carnes corroduuntur, & pili ac ossa caudæ corrumpuntur. Defluuium pilorum caudæ, Hippiatr. 55, Rufius 161. In caudæ flagello sæpe fursures pilos exedunt: tum elui locum oportebit urina puerili, & uino calido foueri, mox decoctum maluæ cum succo radicis althææ miscebimus uino dulci & oleo, atq; locum uitiatum perungemus, Camerar. Althææ radix præfens est remedium contra defluuia & tenuitatem pilorum, tam in hominibus q; brutis, Camerarij ex Hippiatricis.

¶ Neruici, *νευρικοί*, Hippiatr. 83. Ad neruorum dolores urentia, Hippiatr. 97. & 129. Ad neruos uexatos, Ibidem. Ad neruos malagma, Vegetius 4. 25. Ad neruorum perfrictiones ungentum, Hippiatr. 129. Ad ictus & dolorem neruorum cataplasma, Ibidem. Ad neruos læsos, percussos, dolentes, Albertus. Tuba uocatur putrefactio quædam per longitudinem ipsius nerui, Petr. Cres. 9. 37. Ad neruos claudos compositio, Veget. 4. 27. Ad neruos crassos causticum, Ibidem. Contra omnem dolorem & tumorem & indignationem neruorum, Rufius 176. De neruo contracto, Idem 174. De neruo intrinconato, Ruf. 175, adhibet autem mirabile cauterium. De neruorum uisione soluta dictum est supra. Ad dolores spondylorum & spasmos, Hippiatr. 26. Ad omnia ossicula medicamentum, Veget. 4. 27. ¶ Articularem morbum Vegetius libro 1. inter species malis ponit. Malis articularia, Hippiatr. 2. Emota uel exorta de locis suis, non urenda: quomodo autem tractari debeant, supra in Cauterijs ex Vegetio dixi.

¶ * Quædam huius loci de crurum & pedum morbis inter scribendum nobis interciderunt, quæ si denuo ad manum uenerint, inter paralipomena uel equi uel totius operis ponentur: sin minus, non difficile erit harum rerum curioso, quæ de hisce morbis aut uitijs ij authores, unde nos reliqua excerptimus, uel tanq; indicæ in eos conscripsimus, obseruare: Hippiatrica Græca dico, & Germanica, & Rusij, Petri Cres. Albertiq; scripta. ¶ Spauianus siue scauani est noxa paulo infra garectum ex latere interiori, inducens aliquando tumorem circa uenam magistram, quæ dicitur fontanella, attrahens ibi humores assidue per dictam uenam, unde cum fatigatur equus non parum claudicare cogitur, Rufius 103. Hic morbus apud Petrum Cres. 9. 36. spanenus nominatur (nisi mendum est) similis zarda, &c. De superossibus equi, Rufius 108. Petrus Cres. 9. 39. sunt autem callosa ista tubera, non in cruribus tantum, sed alijs etiam partibus equorum, non tam noxia, q; uisu turpia. Superos uel superossum dicitur (inquit Albertus) quando collectio aliqua in membris siccis colligitur, & ad modum ossis induratur. Vnde fit ut equus sæpe cespitet & impingat in locis asperis propter difficultatem inflexionis, &c. Si superos in iunctura sit quomodo tolli debeat, Idem. Nostrates hoc uitium uocant *überbein/beinwachs*. Audio excindi solere, & equos sæpe claudicare interim dum crescunt. Remedia quæ Hippia tri Germani scripserunt omitto. Aliqui cauterium adhibent superossi prius frigida perfulso, deinde anagallidem & plantaginem tritas imponunt. Vel crucis in modum uisto post triduum inspergunt æruginem. Tumor ossilagini similis, Veget. 2. 22. De spinulis siue spinellis equi, Rufius 107. Petrus Cres. 9. 38. Est autem uitium subius garectum (ut illi scribunt) in iunctura ossis (uel circiter iuncturam ossium) eiusdem garecti, generans superos ad magnitudinem auellanae. Ex furina, nisi præuenias, celeriter efficitur superos durissimum, Ruf. 106. Lichenes sunt in equorum genibus & super ungulas in flexu harum partium indurati tyli, id est calli, Dioscorides. Lichenas ossicula uocant, canini dentis imagine, genibus equorum, & prope ungulas adnascentia, Petrus Ruellius. Suffraginosus equus, cuius suffragines morbo uitiatæ sunt. Græci hæc uitia *σείρας* & *χέλαρα* uocant, uide Hippiatr. 52. Traumaticum ad suffraginosos, Vege. 4. 27. Gambosum animal, Vegetius 3. 20. Cum defluxiones erumpunt in pedes (inquit Absyrt. interprete Ruellio) quas e Græcis nonnulli *σείρας* quasi pedicas aut catenas uocant: alij *chiramata*, quod calces rimis scissæ rigeant: hinc *σείρας* uerbum quasi compediri dictum est. Romani suffragines nominant. Hoc uitium ut hyeme contrahitur, sic æstate pecus a morbo sese recolligit & sanatur. Suffraginosi non facile articulariæ malidis uitio tentantur, sed ne castrati quidem ut plurimum defluxionibus opportuni (rheumatici, suffraginosi) sunt. Sunt autem defluxionum quæ pedes afficiunt genera tria: quorum iam unum

proposuimus: alterum ungulam in altum sustollit: tertium cum eadem offringitur, ut in protecta
 etate. Qui defluxionibus sunt obnoxij, eis fluidum est saluvis os, &c. Quærendum an *χέρως* potius
 quam *οίσας* scribendum sit. *Χέρως* αὖ ἐν τοῖς ποσὶ παγὰδες, καὶ χερὸν ποδὲς οἱ εἶναι τὰς πόδας καὶ τὰς πόδας
παγὰδες, Varinus. *Χέρως* αὖ ἐν τοῖς ποσὶ παγὰδες τῶν χερῶν. *Χέρως*, αὖ ἐν τοῖς ποσὶ τῶν χερῶν παγὰδες. *Χέρως*, τὰς πόδας καὶ
τὰς πόδας, Idem. Cæterum *οίσας* in hac significatione apud grammaticos non reperio. (Vide crepā
 tium infra in morbis ungularum.) Idem aut proximum malum est, quod mulas Albertus uocat,
 Rufius etiam seracias, nomine quidem ad *οίσας* alludente. Hæ (inquit Rufius 115.) ex frigidityte et
 humiditate à uia excitantur, crura ultra genua inflantur hyeme & uere: æstate & autumnō sine infla
 tione latent; noscuntur tamen ex pilis rigentibus & uis madidis. Mulæ (inquit Alber.), dictæ sunt læ
 siones posteriorū crurū & pedum, quæ fiunt tēpore frigido, cum equus in uia difficili & coenulenta
 multū laborat, & postea etiā neglectus refrigeratur. Vnde humores statim, præsertim in equo mino
 re natu, ad pedes posteriores descendunt, & deinde p̄ frigus ibi coagulant, & aliquando pariunt infla
 tiones à pede usq; ad genu: aliquādo scissuræ fiūt, aliquādo inflatio nulla est, sed pili cruris horret eri
 gēt. Hec Albert. De omnibus coronæ duritijs quæ tofacei calli nominantur, Hipp. 113. In pedis corona
 nascentes ficus seu marisca, & uerrucæ formicantes, Hipp. 82. De marmore, id est tuberculo iuxta co
 ronam, id est ungulæ exortum, Hipp. 53. Græci *μαρμαρώς* uocant. Mulus tantū fit *μαρμαρώς*, asinus
 raro; equus non, sed podagricus, Absyrtus cap. 53. in quo tamen paulo ante scripserat marmora du
 ros esse tumores, claudicationis causam in equis. Si thlasma fuerit in ungula, uenā in corona scalpel
 lo soluere non oportet, quod ob hoc erratum *μαρμαρώς* contingat, Absyrtus cap. 101. Hierocles de
 marmore uerba ex Hippiatricorum cap. 82. referuntur à Syluatico in dictione Marmoro; inepte au
 tem pro Hierocle Hierodius scribit. Marmoris duri tumoris in articulis meminit etiam Vegetius
 2. 48. Thlasmata in dofluarijs præcipuè iumentis nascuntur, & in tubercula palmularum imagi
 nem exhibentia, phœnicas nominant, facile degenerant, Absyrtus in Hippiatr. 101. De moro siue
 celso, Rufius 138. Est autem (inquit) superfluitas carnis granulosa in cruribus, &c. Furina (inquit
 Rufius 106.) uulgò uocatur uitium equi inter iuncturam pedis & ungularum supra coronam pedis
 in ipsa pastora, quod ab initio inflationem quandam uel callositatem carniū supra pedem excitat.
 Furma uel furmelli sit ex percussione mala, &c. inter iuncturam pedis & pedem supra coronam in
 ipsa pastora, impediens gressus equi: cum ueterascit, efficitur superos durissimum, Petrus Crescen.
 9. 49. Curua morbus dicitur, eo quod curuet crus: est autem inflatio in tibia iuxta iuncturam post
 uel ante supra genu facta, ex concussione uel impactione alicuius duri; Albertus. Curba (inquit
 Rufius 105.) fit subtus caput garecti in magno neruo posteriori tumorem faciens aliquem per longi
 tudinem nerui, unde equus claudicat. Si talus exeat animali, quod ex perfrictione nonnunquam fit,
 Veget. 3. 6. Adnascuntur etiā cirsi, id est uarices, equorum tibijs; Hoc uitium apud Gallos audio facin
 appellari, Robert. Stephanus in Dictionario Gallicolatino elephātiāsin exponit; in quo forsan erratū
 est eo quod tibias inflatas & uaricofas Auicēna & alij quidā recentiores elephātiā appellarint. De
 uaricofis, Hipp. 77. De uaricibus plura uide proximè inferius in meliceridū mentione. ¶ De ozan
 nis, Hippiatr. 119. Sunt autem uitia pedum, siue ulcera foetida, ut apud Vegetium quoq; ut errat
 Ruellius qui in Hippiatr. loco iam citato foeda narium ulcera interpretatur. Ozanæ cilicij cum
 sale & aceto defricandæ, Vegetius 2. 49. Et 3. 22. Quæcunq; (inquit) de ozanīs cæterisq; uitij articu
 lorum in prioribus pedibus dicta sunt, scias etiam in posterioribus debere seruari. De pænna, clau
 uardo seu aquarola, Rufius 118. Hoc malum sit ex allisione ferri, lapidis, uel ligni retro pedem iuxta
 ungulam sine inflatione crurum, unde locus crepando finditur, & humor foetidus emanat, Rufius
 & Albertus. Artus inflammationibus ac meliceride laxati & uliginosi, Hippiatr. 52. Vbi Græce legi
 tur *πὸς ἄρθρα κεχλασμένα καὶ ὑδάτια*, Ruellius uertit, Cum artus laxati dehiscunt, aut aquosa scatent u
 ligine. Ego pro *ὑδάτια*, legerim *ὑδάτια* uel *ὑδάτιδας* potius, quæ uox eodem in capite etiam prius ali
 quoties legitur. Vegetius hydatidas uertit aquatilia uel pustulas aqua plenas. Cæterum uliginosæ ul
 cera sunt Vegetio, quæ Græci glycea uocant, quasi dulcia dicas, forte à suauitate illa quā pruriētia
 scabendo iumenta percipiunt. Melicerides, Hippiatr. 77. Sunt & ulcera quædam (inquit ibidem
 Hierocles) crebris tumoribus exasperata, paraprismata inde uocant: aut quod in faui speciem con
 creta sint, meliceridas appellant. Alij quod per foramina fertur humor, hydatides uocare maluerunt; q
 in talis & calcibus nascuntur, (non ut propriè dictæ melicerides & pompholyges, id est bullætes pu
 stulæ passim in cute;) nec urens medicamentum postulant, cum planè uarices iudicentur: quamuis
 & alterum sit genus uaricum, quod cæcum fallit: Quæ res ita deprehenditur, cum pecus in stabulo
 decumbit, & solito diutius inibi iacet; nam exurgere non potest, nisi quis ei ferat opem, &c. Cauter
 rium adhibetur in genere ulceris quod paraprismata uocant, iuxta poplitem. Nam paraprismata quæ
 hydatides uel melicerides dicuntur circa malleolos non debent uri, Hippiatr. 97. Aquatilia in arti
 culis uel gambis, Vegetius 2. 49. Pustulæ aqua plenæ, Hippiatr. 77. Impetigines in articulis uel geni
 bus, Vegetius 2. 51. Impetigines Græci lichenēs uocant, genus scabiei & erosionis in cute, quod im
 petit ac ueluti lambendo (unde nomen à Græcis impositum) proximas partes infestat atq; depasci
 tur. Sed alterius generis sunt calli illi similiter in articulis aut genibus nati, quos lichenas Dioscorides
 appellauit, impropriè ut uidetur. Prius et propriè sic dictū genus Germani *rappen* appellant in equis,
 & *rappit*, & equum sic affectum *rappig*. In poplitibus (inquit Camerarius) sæpe oritur impet
 go,

go, quam percurari non putant bonum esse, quod humor desiderare soleat in pedis corollam: Teuton-
 nes erucas nominant. Ego scribendi rationem diuersam animaduerto: erucas enim uocant **raupen**:
 impetiginem uero **rappen**. Hanc in artubus ante & retro fieri aiunt. Garpæ, rimæ sunt & fissuræ
 in pedib. & cruribus, &c. Pet. Cres. 9. 44. De grappis in iuncturis crurum cū ca pedes, quæ rum-
 punt carnē per longū uel transuersum, Ruf. 111. Vnguentū ad grappas ex transuerso & testas lōgas,
 Ruf. 114. Aduersus hanc noxā aliqui ungentū parant albo liquore oui, excremento alui hominis,
 sulfure & axungia mixtis, loco calido aut in Sole illinendū. Alij fel porci cū tribus ouorū uitellis mi-
 scent, et illigant, malū sic una nocte depellendū promittentes. Alij deustis candela pilis loci affecti ut
 glaber fiat, sulphur axungia exceptū inungūt, & eodem modo curari promittunt uitium à quo equū
muhig uulgo appellant. Aliqui scribunt **mohig**, & interpretantur scabiosum in pedibus.
 Sunt qui axungiam de porco ruffo liquefactam igne in aquam defundunt, & rursus collectam agia-
 tatamq; cum sulphure miscent, & inungūt: tertio post die crustulas siue escharas minores diligenter
 remouent, & quotidie ungere pergunt. Idem hyberne scabiei mederi aiunt. Si equus impetigine labo-
 rat, aut uitium patitur quod Germani uocant **gagenhūf**, hoc modo curabis: Vitrum læuissimē tritū
 miscebis resinæ liquefactæ, & expressæ de carne suilla duos digitos crassa pinguedini: hoc bene cali-
 dum circa pedem parti læsæ circumligabis: refrigeratum demes: & locum cultro abrasdes donec san-
 guinem emittat: tum insperges chalcanthum & uitrum leuissimē trita, & relinques donec spōte ex-
 cidant. Alij idem remedium his uerbis describunt: Stupam puram duorum digitorum crassamento
 (hoc potius placet q̃ quod de carne suilla paulò ante dictū est) pici feruidæ inferes, & loco affecto ca-
 lidum impones: triduo post religabis, & infricabis acetum furfuribus & sale mixtum. Alius quidam
 hoc remedium præscribit pro equo quem uocat **holhūffig**. Est & praua quædam scabies in crure
 inferius statim supra subcirros, in qua pilos situ contra naturam prouenire aiunt: nostri **struppen**
 uocitant, & equum sic laborantem **strüppig**: Ad hoc etiam malum, & illud quod iam **gagenhūf** ap-
 pellauimus, commune remedium adhibent, corticibus tiliarum (superioribus reiectis) per quatuor-
 decim dies in aqua maceratis, & eo quod salis instar concreuit inuncto. Idem prodesse aiunt ambu-
 stis, ita ut ne uestigia quidem aut cicatrices relinquantur. De grisaria, quæ fit in coronis equorum
 supra ungues, & curatur similiter grappis: sæpe tamen incurabilis est præsertim inueterata, Rufius
 114. Idem forte uitium est quod Germanicè uocant **gurfsee/gurfey/dursule**: sit enim id circa subcir-
 ros, cutim & pilos corrumpit, & cornu etiam quandoq; infestat, nonnunquam incurabilis. Aliqui
 allia cum melle trita equis sic affectis in cibo dant, & lupato alligant. Scracies (nomen barbarum,
 nec memini iam ubi legerim) impetigo est in pedibus, in locis excarnibus præsertim infra suram: u-
 tuntur aduersus eam sinapi: nascitur enim ex frigore. Aduersus scabiem in pedibus, axungiam ue-
 terem liquefactam & aquæ infusam rursus collige misceq; cum polline gentianæ, & inunge. Sunt
 qui serpentis adipe equi ungularum oras inungant aduersus scabiem, Galenus de parabilibus cap.
 104. Vligines etiam in pedibus, cruribus, unguibusq; uel sub armis aliquando generantur (quidā
 dulcedines uocant) habentq; similitudinem scabiei: Diffundunt & pedes ulcerant, Veget. 2. 52. Can-
 cer cum in reliquo corpore, tum circa iuncturas crurum iuxta pedes, aut inter iuncturas & pedes,
 uidelicet in pastora fit, Ruf. 171. Paracercis uocat collectio quædā circa radiū in tibia equi, Hippiatr.
 51. Vermis incipit in pectore equi uel intra coxas iuxta testiculos, deinde descendit ad crura, quæ tur-
 mescit, & crebris ulceribus perforat, Ruf. 144. **Agley** uel **eygley** uulnus quoddā in pede Hippiatr.
 Germani appellāt, cui fimū caninū cū chalcantho tritū imponūt, & plantaginē superilligāt, idq; sæpi-
 us repetūt. De rimis quas uocāt rhagades, Hippiatr. 122. Crepatiū uocant cū coriū rumpit inter iun-
 cturam cruris et ungulam, Pet. Cres. 9. 45. & Ruf. 112. Rumpunt (inquit Ruf.) coriū & carnes instar
 scabiei cum ardore. Crepatia magis longa & transuersa (inquit idem 113.) inter carnem uitam &
 ungulam, uidelicet in bulletis, magis impedit gressum. Vide siras, chīras, & chīramata, superius in pe-
 dum malis: exponunt enim calces rimis scissas. **Spatten**, ut audio, Germani uocant duriusculos
 quosdam nodos iuxta ungulam uel coronam, unde pes incuruetur: quidam excindere solent. Equū
 sic affectum **spättig** nominant: nostri puto etiam **leistig**. Sunt qui tuberculis illis scarificatis menta-
 strum illigant: Alij aliter medentur. Vide ne sit furma uel curua superius dicta. Excinditur etiam
 tuber illud quod Germanis dicitur **elnbogen**. Equi quorum ungulas rhagades & rimæ diffidunt,
sattfüßig uel **sattbüßig** à nonnullis nostratium uocantur: & ungulæ sic affectæ, **geschrunden oder**
gespalten oder ryssende füß: uitium ipsum uocant **sattbüf** uel **hornbüß**, & aliud quoddā in ungu-
 lis **den büßstrauch**. ¶ Calcibus & talis utile emplastrum, Hippia. 129. De ambustis glacie, Theo-
 mnestus in Hippiatr. 125. Hybernīs itineribus (inquit) glacies equos reliquaq; iumenta torquet: quod
 uitium pagoplexiam appellant. Iis intument calces & cum ungulis seruire laborant, &c. Si equus
 haberet malum in pede ut subularet seu elanciret in corona: primo remoue pilos, &c. Rufius 134.
 Nostri, ut conijcio, uocant **büßwang**, cum ungula crescit uersus calcem introrsum, & pungit. Si
 equus doluerit in pede propter laborem, Ruf. 135. De podagra iumentorum, Hippiatr. 54. Vege. 2.
 53. Equus podagricus humi decumbit non aliter quā hordeatione affectus, Absyrus. Equorum
 gregales morbo immunes sunt, excepta podagra: hoc em uno laborāt, & plerūq; ob id ungues amit-
 tunt. Sed amissis alij statim enascuntur: sit enim ut altero subnascente ungue, alter amittatur. Indici-
 um morbi, ut alter testium dexter palpitet, uel ut paulò citra nares cauum quiddam rugosumq; gig-

natur, Aristoteles. Est quando cornu separatur & discedit à carne (præsertim in cauo pedis circa chelidona dictam) quod malum nostri uocant *erbellt* uel *verbellt*, & remedia quædam præscribunt. Quæcunq; de ungulis priorum pedum dicta sunt, scias etiam in posterioribus debere seruari, Veget. 3. 22. Græci malacopodes equos nominant, quorum molliores sunt ungulæ: eas nostri *murbe* suis uocant, & medicamentis indurant: Vide Hippiatr. 105. Subtriti pedes, Hippiatr. 105. De iis qui cornua calcando proterunt, Hippiatr. 100. ut Ruellius transtulit, perperam ut mihi uidetur: Græcè legitur, *ὅσοι δὲ εἰσι κατ' ὄνυχ' πατάντες*, &c. ego uerterim, Equi illi qui (non plenis soleis, sed summis tantum) ungulis insistant aut ingrediuntur, &c. claudicant, & infirmis sunt lumbis, & cursu inferiores. Remedium autem nullum præscribit, cum pro ungulis attritis multa tradantur, quæ satis explicata sunt capite 105. Quinetiam ibidem subiiciens Absyrus *ἡ ἐπεροποδιδόντων φυσικὴς, ἡ ἐπερόχιδος δὲ ἀνίας*, hoc est, (ut ego interpretor) siue à primo ortu, siue ob aliam postea causam, pes alter ab altero diuersus (longior nimirum) fuerit, innuere uidetur hos ipsos esse *κατ' ὄνυχ' (scilicet ἀκροῦ) πατάντας*. (*ὅταν ὀπίσθιον πρὸς ἄκρον ὅσ' ὄνυχ' ὑπερέανη*, Absyrt. ca. 101.) Et certe necessaria hæc claudicatio est (non ut aliàs propter doloris sensum) cum pes alter breuior plena solea in humum demitti non potest. Animalium ungulæ (inquit Vegetius 2. 55.) asperitate ac longitudine itinera deterunt, & impediunt incessum. Ex tortura quoq; si in aspero uel lapidoso itinere iumenta coguntur ad cursum, indignationes oriuntur. Postremo etiam otiosa in stabulis ex collectione humorum incipiunt claudicare. De pedibus siue ungulis attritis aut mollibus, Veget. 2. 58. Iumenta quandoq; ungulas mutant & abijciunt, ut in podagra, Græci *τὰς ὀπλὰς ἀλλάσσειν* dicunt. Si exungulauerit iumentum, Veget. 2. 57. De discolaturis unguarum, Rufius 130. Pet. Cres. 9. 53. De mutationibus unguarum, Rufius 131. Pet. Cres. 9. 54. Ad ungulas obliquas remedium, Rufius. 121. Cum clauis male adactis læduntur ungulæ, in clauaturâ recentiores uocant, nostri *vernaglet*. De inclauaturis diuersis, Pet. Cres. 9. 55. Ruf. ca. 123. de secunda specie inclauaturæ, Idem 124. de tertia, 125. De inclauatura quæ rumpit, id est pus emittit in corona pedis, Ruf. 126. Verbasci folia recens contusa inter duos lapides, & inclauaturis equorum inserta, statim sanant, Petrus Matthæolus. In hoc malo soleas ex ferro refigunt, & thus ex aqua imponunt uulneri. Alij milium bene coctum cum axungia calidum imponunt: Alij clauum tantum extrahunt, et super ignito silice aquam aut uinum effundit, curantq; ut uapor quàm calidissimus ad locum læsum perueniat. De his quibus sanguis in ungulam tollitur, Al'. Quomodo sanguis tollatur his, qui ungulam cogunt uel eiecerint, Veget. 1. 26. *ὀρμόπλα*, morbus equi circa pedes, Helychius & Varin. Ego in Hippiatricis *ὀρμόπλασι* legi inter signa & symptomata aliorum circa ungulas affectuum, ut thlasmatis, marmoris, pagoplexiæ: in his enim ungulæ solito feruidiore sentiuntur. *ὀρμόνη* ἡ *πύλη* *ἐχέει*, signum thlasmatis Absyrto 101. Equi in quorum pedibus marmora sunt, *ἡ ποσὶς τοῖς ποσὶ, καὶ ὀρμόπλασι σιωχῶς. γίνεται δὲ ὅτε ὅταν ἐξ ὀδοντοῦ καὶ τραχείας ἐδ' ὀρμόπλασις γένηται*, Absyrtus 53. In pagoplexiâ, id est ambugis frigore ungulis, *ὀδὸν δὲ ἀπὸ πύλης πύρεμνα τὰ σφ' ἃ σὺν τῇ ὀπλῇ*: Talem in homine affectionem unguum ex frigore abortam, præsertim cum nimis refrigeratos intingunt frigide, nostri uocant *kineglen*: Græcè *ὀρμόνη* dixi. Sanguis dimissus in pedes claudicationem affert, quod cum accidit, statim ungula inspicitur: tactus autem feruorem demonstrat, Columella de bobus. Si equus fuerit tutelatus (al' cudellatus) siue multum speratus in pede, aut si habuerit multum frigus in pede, Ruf. 122. Despumaturis unguarum, siue infusione quæ ad pedes descendit, Ruf. 129. Malpitiū (Rufius pinsanese uocat capit. 120.) fit in bulletis unguarum, ubi carnes uiuæ iunguntur ungulis, ex prauis humoribus qui illuc defluerunt, & impedit gressus equi non aliter q̃ infusio, Petr. Cres. 9. 48. Seta uulgo nominatur species fistulæ, quæ in ungula equi nascitur, usq; ad tuellum intrinsecus ungulam per medium scindens: aliquando autem ex latere, & tunc dicitur setula: scissura eius à corona pedis incipit, & protenditur per longum inferius usq; ad extremitatem pedis uel ungulæ, emittens quandoq; uiuum sanguinem per fissuram, &c. Rufius 132. & Pet. Cres. 9. 50. ubi tamen non seta, sed fica legitur. *Σείρας* etiam & *χείρας*, rimas quasdam pedum esse supra diximus. A seta fortassis Germanica uox *sattfussig*, facta est, quasi setipedem dicas, significatio quidem conuenit. De maledictio in pede, Ruf. 133. Hæc noxa qualis sit non explicat, adhibet autem remedium, saluæ partes duas, lardi unam, trita imponi iubens. Si iumentum ad aperturam pulmunculum fecerit, scias totum solum hoc est affem hac ratione tollendum: Ungulam subradis, &c. Vegetius 2. 56. Idem 2. 61. meminit pulmunculi in dorso nati. De subiacitura, Rufius 128. Cum equus (inquit) sine ferreis soleis per loca aspera diu ducitur, ungula ita atteritur, ut tuellus intrinsecus defendi non possit: itaq; inter tuellum & soleam fit congregatio sanguinis cum dolore, & humores confluunt. Accidit quandoq; q̃ pes læditur subtus ungulam in medio soleæ ex ferro (uel osse, uel lapide lignoue) uel alia re dura usq; ad tuellum intrante, unde tuellus læditur: ex qua læsione cum ungula non inciditur circunquaq; ut debet, nascitur super tuello quædam carnis superfluitas, quæ superat soleæ superficiem, & uulgo ficus nominatur, &c. Petr. Cres. 9. 56. & Rufius 127. Ad incrementum ungulæ promouendum, Hippiatr. 105. De incremento cornus, Ibidem 117. Ungulæ productionem moliri, Hippiatr. 123. Si ungulæ & in ungulis caro minuatur, nostri medicamentis occurrunt, quæ in Hippiatricis libris nostro sermone describuntur, *So der Kern schwynet*. Plura uide supra, in hoc ipso capite, inter *ὑγιεινά*.

D

Equorum ducem, ut boum, nullum constituunt: quoniam equorum natura non stabilis, sed mobilis procaxque est, Aristoteles. Equus uelox & superbum & generosum est animal: & huic naturae aptum corpus habet, ungulis nempe robustis & iuba instructum, Galen. Adamantius physiognomon *μεγαλαυχία καὶ φιλοτιμία*, id est superbiam et gloriae studium equi ingenio attribuit. In equis (inquit Lactantius de falsa relig. 3. 8.) gloriae cupiditas experimento deprehenditur: uictores enim exultant, uicti dolent. Hinc & Vergilius, Insultare solo, & gressus glomerare superbos. Ouidius etiam in Haeclyticis idem in equis ingenium eleganter describit his uersibus:

Hic generosus honos, & gloria maior equorum: Nam capiunt animis palmam, gaudentque triumpho, Seu septem spatijs circo meruere coronam, Nonne uides uictor quanto sublimius altum Attollat caput, & uulgi se uenditet auræ? Celsae cum caeso decoratur terga leone, Quam tumidus, quatoque uenit spectabilis actus, *Compescatque solum generoso concita pulsus Vngula sub spolijs grauius redeuntis opimis. In circo ad currus iuncti non dubie intellectum adhortationis & gloriae fatent, Plin. Inter ceteras animantes (inquit Aelian.) equus magno elatoque animo est. Enimvero magnitudo & celeritas ipsa ceruicisque eminentia, & crurum facilis contractio, facilisque porrectio, & ungularum crepitus inducunt, cum ut audacius is exultet & gestiat, insolentiusque effertur: tum maxime comata equa mollitie, & insolentia diffluens superbiat, eamque ob rem ab asinis se iniri indignissime ferat, ut maximo uicissim gaudio compleatur, cum equo tanquam nuptijs sociata sit, ob idque ipsum se plurimi esse arbitrentur: cuiusmodi affectus gnari, qui sibi mulos gignunt, equae iubam temere, & sine artificio tondent, posteaque asinos admittunt; ea uero tum mariti ignobilitatem cuius prius pudebat, & contra quem ante resistebat, facillime patitur, atque eius rei Sophocles meminisse uidetur. Hae Aelian. Equarum iuba tondere praecipunt, ut asinorum in coitu patiantur humilitatem: comantes enim gloria superbiunt, Plin. Vide etiam in c. ubi de coitu equarum. Equi uocem quoque agnoscunt equorum quibus cum pugnarint, Aristoteles. Equi ad discendum dociles sunt, neque rerum memoriam, quas perceperunt, ulla obliuio delet, Aelian. Equus (inquit idem) cum freni crepitum, & strata, & cetera ornamenta uidet, tum fremit, & exultans, ungularum suppletionem obstrepit, et ex eorum conspectu, afflatu quasi furoris ad iter inceditur: uoce equisonis excitatur, & aures erigit, & naribus inflatis celerem festinationem anhelat, quodam incredibilem cursus studio ad currendi memoriam rediens. Ingenia eorum (inquit Plinius) inenarrabilia iaculant obsequio experiuntur, difficiles conatus corpore ipso nixuque inuitantium, (alias imitantium,) iam tela humi collecta equiti porrigunt. Tubarum clangorem bellatores equi ita intelligunt, ut loco stare quandoque nesciant; & quando retractari iniriue certamen debeat agnoscunt, Belisarius. Huc facit illud Vergilij Georg. 3. Tum si qua sonum procul arma dedere Stare loco nescit, micat auribus, & tremunt artus, Collectumque premens uoluit sub naribus ignem. Equi tibijs & fistulis mulcentur, Plutarch. Tibiae cantu quantum delectentur Libycae equae, dixi supra capite secundo, ubi de Libycis equis mentio fuit. Sybaritas saltationem equos docuisse iam pridem peruagatum est, Aelianus. Docilitas tanta est, ut uniuersus Sybaritani exercitus equitatus, ad symphoniae cantum saltatione quadam moueri solitus inueniatur, Plinius. Sybaritae in conuiuia equos introducebant ita imbutos, ut incinentis tibiae cantu audito, statim arrigerentur, ac pedibus ipsis prioribus, uice manuum, gestus quosdam chironomiae motusque ederent ad numerum saltatorios, Caelius ex Athenaeo ut uidetur, qui libro 12. in historiae luxu Sybaritarum, de equorum saltationibus in haec uerba scribit, ut nos conuertimus: Sybaritarum is erat luxus, ut equos etiam inter conuiuia ad tibiam saltare assuefacerent. Quod cum scirent Crotoniatae, & bellum aduersus eos gererent (ut Aristoteles etiam refert in ipsorum republica) saltandi signum equis dederunt. Ducebant enim secum in reliquo belli apparatu tibicines quoque: quos tibia canentes cum audiuissent equi, non saltare solum coeperunt, sed una cum sessoribus ad Crotoniatas transfugerunt. Similem de Cardianis historiam Charon Lampsaenus libro secundo de finibus prodidit his uerbis: Bisaltae expeditione aduersus Cardiam suscepta uicerunt. Dux Bisaltarum Onaris erat: qui puer adhuc in Cardia uenditus, & Cardiano cuidam seruienti, tonsor factus est. Acceperant autem Cardiani oraculum, quod Bisaltae aduersus eos uenturi essent. Huius cum sapius mentionem in tonsionis fieri audiuisset, ex Cardia profugus in patriam rediit, & a Bisaltis contra Cardianos dux creatus est. Cardiani autem omnes, equos suos in symposijs saltare docuerant. Saltabant illi, & posterioribus innixi pedibus, uarios prioribus saltatorios motus tibiae numerorum periti edebant. Hae cum Onarin non laterent, tibicinam ex Cardia emerat, a qua multi Cardiani tibiae canendi artem edocti in exercitu aderant. Hi tempore prelij ad tibiam numeros illos saltandi, quos equi tenerent, canere iussi sunt: quibus equi auditis in posteriores pedes erecti ad saltationem se conuerterunt. Erat autem omnis Cardianorum uis in equitatu, atque ita superati sunt, Haec Athenus. Voluptatem equis inesse Circi spectacula prodiderunt. Quidam enim equorum cantibus tibarum, quidam saltationibus, quidam colorum uarietate, nonnulli etiam accensis facibus ad cursus prouocantur, Solin. Equum ita edoctum in Traiano scribit Dion, ut regem adoraret, Cael. Cum in aduentum & gratulationem Mariae puellae Britannicae (quae Ludouico duodecimo Gallorum regi nupserat) spectacula illa, quae torneamenta legulei uocant, Lutetiae frequenti rerum omnium apparatu ederetur: uisus est mihi equus, qui sessore hortate reginam inclinatis plerum-

que genibus salutabat, moxq; confurgēs uolucris saltu in aëra sese efferebat, Text. Homerus equis non tantū intelligentiā, sed diuinā intelligentiam, atq; etiā orationē attribuit. Nā apud hunc poëtam & ad præsepia otio contra naturā suam languētes mœrent, & Patroclo occiso perturbant animis, & ipsi Achilli futura prædicunt, Camera. Hac de re uersus Homeri citat Io. Tzetzes 3. 118. Affectum equinum lachrymæ probant, Solin. Equi præfagiunt pugnam, & amissos lugent dominos, lachrymasq; interdum desiderio fundunt, Plin. Post bellator equus, positus insignibus Aethon. It lachrymans, guttisq; humectat grandibus ora, Vergilius libro 11. de Pallantis equo. Sunt & Oppiani uersus lib. de uenatione 1. super equosq; intellectu et erga homines amore qui cōmemorentur dignissimi.

Ἴπποις γὰρ ὁρίσθη φύσις πόρε τεχνήσασθαι
 Ἄνθρωποι δὲ τὴν φύσιν ἔχοντες ἴσθαι
 καὶ πολλοὶ ποιεῖν τὰ μέγα τεχνήσασθαι
 καὶ φύσις θεοῦ ὑπερέδραμε, ἔλαβον ἡχὴν

Ἡμετέριον κραδίην, καὶ σθένος αἰόλον ἦτορ.
 καὶ χεῖρες ἰδόντες ἀγαλλυτοὶ ἡγεμονίᾳ,
 Ἴπποι δὲ ὅν ὑσμίνην ῥῆξεν ποτὶ θεοῦ σιωπῆς,
 Ἀνδρῶμεν, καὶ γλώσσῃ δμοίῳ ἀνθρώποισι.

Accursius legum interpres, refert Cæsarem triduo antequam moreretur, asturconem suum flentem inuenisse, futuræ quidem mortis indicium; quod fidem non caperet, nisi Tranquillus in eiusdem uita simile quid testaretur. Proximis diebus, (inquit) equorum greges, quos in trañciendo Rubicōne Marti consecrauerat, ac sine custodibus uagos dimiserat, comperit pabulo pertinacissimè abstinere, ubertimq; flere, Hac Textor. Ab equis generosis dominos mirè diligi certissimum est; argumento fuerit equus Rodati, qui à morte Caroli magni monachus apud Meld. factus, aliquantò post irruentibus paganis, equum quem in monasterio deposuerat insiliit: quem equus licet iam declinantis ætatis alacriter suscepit, & donec de hostibus suis triumpharet, portauit: Erat autem hic equus ex illorum numero, qui nullum sessorem præter dominum proprium admittere dignantur, Vincentius Bellua, ex Alexandro quodam. Plures huiusmodi historias capituli octauī parte ultima referam. Fidelissimā ante omnia hominī canes atq; equi, Plinius. Si accuratè & liberaliter tractetur equus, cum bene uolentia erga eum qui sibi benefecit, cumq; amicitia acceptum beneficium compensat, Aelia. Hoc quidem compertum est, nisi forte uel morbo (nam & rabie equi corripuntur ut canes) uel ira insaniat equus, non facile hominem lædere, maxime ætatis aut sexus imbecillioris. Itaq; mordaces isti & calcitriones, ut Pannonici pleriq; de quibus & proverbium malignitatis ortum, non ferè nisi irritati aut opinione aut metu offensæ ferociunt. Quamuis ut inter homines, ita inter equos quoq; multissimi & nocentes aliqui præ cæteris inueniantur, Camerarius. Amissa parentē in grege armenti reliqua foetæ educant orbem, Plinius & Tzetzes. Equæ societate coniunctæ, si altera forte perierit, altera pullum parente orbatum enutrit, Aristoteles. Equarum genus miro quodam amore proli neri putatur: cuius rei indicium est, quod sapius steriles auferunt pullos à matribus, quos ipsæ amore prosequentes tueantur: sed quoniam lacte careant, deprauant eos quos diligunt, Aristoteles. Hippomanes de fronte statim adito partu deuorat foetā, aut partum ad ubera non admittit, si quis partum habeat, Plin. Equæ plerumq; macrescunt desiderio pullorum absentium; propterea dimittendi sunt in eadem pascua quibus mater, Columella. Qui equas ad reditum saltem, aut si opus sit, ingam, ueloces desiderant, à partu recentes accipiunt; quæ quoniam relictos pullos recordantur, quos plurimum amant, quanta possunt celeritate qua uenerunt repetere solēt iter. Qui metaphronon, id est partem inter scapulas supinam (ὐπὶ τὴν) habent, remisso & stolido ingenio existimantur: quoniam huiusmodi in equis est, Aristoteles in Physiog.

¶ Equi ab elephantis in prælio terrentur, ut in Elephantō dixi cap. 5. ex Heliodoro & Marcellino. Equis odio naturali camelus aduersatur, Aristot. & Plinius. Quantum camelum equus reformidet, Cyrum & Crœsum cognouisse aiunt, Aelianus. Simonides in Iambis dicit, Persas post Cypri pugnam in Lydia camelos simul cum equis alere, equorum metum ex camelis conuictu conātes expellere, Aelian. Cyrus in prælio aduersus Crœsum, camelos contra equitatum instruit hac ratione, quod camelum equus reformidat adeò quidem, ut nec speciem eius intueri, nec odorem sentire sustineat. Id ideo commentus est, ut equitatum Crœsi, quo ille se præualiturum cōsiderabat, inutilem redderet. Simulatq; in pugnam itum est, equi olfactis protinus conspectisq; camelis retro se auertunt, unde spes Crœsi interijt, Herodotus libro 1. ¶ Rumpi equos traditur, qui uestigia luporum sub equite sequantur, Plinius. Vestigia lupi calcata, equis afferunt torporem, Idem. Si casu equus lupi uestigiū cōculcet, torpore comprehenditur: si item lupi calcaneum equi quadrigam trahentes cōculcent, sistuntur tanquam ij cum quadriga congelati essent, Aelian. Equi luporum uestigijs calcatis obtorpescunt cruribus, Pamphilus in libro rerum natural. Geoponica. Si calcauerit zosach, id est equus uestigiū dorim, id est ursi (lupi potius, ut cæteri omnes scribunt) accidit stupor eius pedi, Aesculapius. Mulierem quæ abortierit significaturi Aegyptij, equam scribunt, quæ lupum preffert. Equæ enim abortit, non modo si lupum calcauerit, sed etiam si ipsius uestigia attigerit, Orus. Prægnans equa incedens super uestigia lupi, irascetur, Rasis & Albertus. Et alibi, Si calcet equus uestigia lupi uel leonis, pedibus obtorpescet, ut moueri nequeant, Idem. Dextrarij non castrati et fortes, ex audaciā appetunt adire & impugnare leonem (hoc Oppianus de charopis equis scribit, cæteros uerò omnes leonum aspectum non sustinere): castrati autem adeò timent, ut nec calcaribus nec flagris adigi possint ut propius ad leonem accedant, Auicenna. Inimica omnia suilla equino generi, grunniūs, foetor, halitus, Camerarius. Equum ferunt struthiocamelum refugere, nec intueri aut

dere, Cardanus. Equi amantur ab otidibus, Aristoteles. Otis ex omnibus auis equorum studio-
sissima censetur; nam cum cætera animalia in pascuis oberrantia aspernetur; equum ut aspexerit, ma-
gno statim cum gaudio ad ipsum aduolans, appropinquare pergît, Aelian. Si quis equinam pellem
induerit, quotquot uolet otides uenabitur; nam equorum studio capte accedunt, Gillius. Homine
uiribus infirmum qui fortiozem fugiat significantes Aegyptij, otidem auem & equum pingunt; etio-
lat (ἰσηταύ) enim illa uiso equo, Orus 2. 20. Sed hoc aliorum scriptis aduersatur, ut de antho potius
q̃ otide aue id uerum sit. ¶ Equum odio habet florus auis; pellitur enim ab equo pabulo herbæ
qua uescitur; nubeculans hic, nec ualens acie oculorum est; quippe qui uocem quidē equi imiteſ,
atq; aduolans equum fuger; sed interdum excipiat occidatur q̃ ab equo, Aristoteles. Barbari, ut
Albertus & alij, ubi in Græco anthon, id est florum auem legimus, ibis uel ybos habent. Philes Græ-
cus inepte non anthum auem, ut debebat, sed anthiam piscem ab equo odio haberi scribit. Est auis
quæ equorum hinnitus, anthus nomine, herbæ pabulo aduentu eorum pulsa, imitatur, ad hunc mo-
dum se ulciscens, Plinius.

E.

Eporedicas Galli uocant bonos equorum domitores, Plinius 3. 17. Rauisius Textor r. literam in
medio aspirat. Eporædia Plinio Italiæ transpadanæ oppidum est, Ptolemæo Salasiorum, hodie Hiaur-
rea. Equiso dicitur equorum domitor. Nam ut equus (inquit Varro) qui ad uehendum est natus,
tamen traditur magistro, ut equiso doceat totum incedere. Hippocomus Græcis uocatur equorū
curæ præfectus, πωλοδωμνός Straboni, qui pullos domat; (& opus ipsum πωλοδύειν) πωλοδῶμας Dio-
doro Siculo. Hippodamus, qui domat equos, lo cozone, Scoppa in Lexico Latinoitalico. Equiso-
nes & arulatores, siue mauis cociones, arte & industria equis gradus glomerationem dant, Grapald.
¶ De pulli domitura, Hippiatrica 116. Absyrus in Geponicis 16. 1. Mansuefaciendi (inquit) sunt
pulli, instituendiq; ubi decimumoctauum mensem compleuerint. Tunc enim eos deligantes capi-
stro, præsepi frenum suspendere conuenit, ut illud contrectantes assuescant, nec trepidant ob sonū
à sielisterijs (postomides uertit Cornarius) profectum. Cæterum dum fuerit trimulus mandandus est,
prius q̃ uentricosus euadat. De domitura & institutione equi, Crescentiensis copiose agit libro 9.
per totum caput sextum. De nutritione paruorum pullorum, Ruf. 18. De educatione aduultorū,
Idem 19. Quomodo & quo tempore illaqueari debeant equi qui ducuntur ad armenta, Ruf. 20.
Quomodo & qua cautione equi domentur, Idem 22. & de custodia equorum post dominationem, ca. 23.
De equo disciplina instituendo, Ruf. ca. 24. In pullo instituendo (inquit Xenophon) non decet ip-
sum equitem occupari, sed potius domitori tradet, & quomodo institui ab eo uelit præscribet, Proui-
debitur autem ut accipiat domitor pullum mansuetum & manuum patientem, atq; amantem homi-
nem, quæ pleraq; domi à curatoribus (hippocomis) illorum efficiuntur, qui norint, cum famem at-
que sitim, tum irascentiam pulli ad silentia & solitudines (ἡρεμίας, interpret legit ἡρημίας, ut oppositū
sit quod sequitur δὲ ἀνθρώπων) relegare: contra uero cibum & potum & depulſiones offensarum per
homines procurare. His enim custoditis non solum diligi à pullis homines, sed requiri etiam necesse
est. Contrectandæ etiam eæ partes corporis, quas maxime tangi equus gaudet: hæ sunt densissimæ
pilis, & à quibus molesta depellere ipse nequit. Iubeatur & curator pullum cum traducere per tur-
bam, tum uarias ad species & uoces admouere. Ex his, si quid forte illum perculerit, ostendere oport-
ebit placando, non sauiendo, terribile non esse, Hæc Xenophon. Quando & quo tempore edo-
mari debeant pulli, Rufius 21. Pulli domantur Martio, ubi tempus bimæ ætatis exceſſerint, Pallad.
Sunt qui dicant post annum & sex menses equulum domari posse, sed melius post trimum, à quo tem-
pore farrago dari solet, Varro. Equus bimus ad usum domesticum recte domatur, certaminibus au-
tem expleto triennio, sic tamen ut post quartum demum annum labori committatur, Columella. Di-
uersa autem circo ratio queritur: itaq; cum bimi in alio subigantur imperio, non ante quinquennes
ibi certamen accipit, Plin. Domitores equorum non uerbera solum adhibent ad domandum, sed ci-
bum etiam sæpe subtrahunt, ut fame debilitetur equuleorum nimis effrenata uis, Cicero in Hortensio
ut Nonius citat. Pullos, cum stent cum matribus, interdum tractandum, ne cum sint diſiuncti, exter-
reantur. Eademq; causa ibi frenos suspendendum, ut oculis consueſcant & uidere eorum faciem, &
motu audire crepitus. Cum iam ad manus accedere consueuerint, interdum imponere his puerū
bis, aut ter pronum in uentrem, postea iam sedentem: hæc facere cum sit trimus, tum enim maxime
crescere, ac lacertosum fieri, Varro. Pullus passum suauem uel durum cui assueſcit iuuenis, uix
iam prouectus ætate relinquere potest, &c. Isidorus libro 8. Ducendum esse equum per loca ubi
sint sonitus & strepitus, Rufius 36. Hippocomus equum uiæ lapidosæ, sed non nimium asperæ as-
sueſciat. Quod si etiam in stabulo lapides ἀμυδύχμους (ἀμυδύχοι, λίθοι μέγας ἔχοντες, Hesychius &
Varin, δχμῶς quidē obliquus est, δχμῆ uerò et δακτυλὸς δχμῆ apud Pollucē, mensuræ nomen, quatuor
digiti manus conclusi: hinc est puto quod Camerarius, quantū ἀμυδύχμων in Xenophōte legitur, ipse
ἀμυδύχμων ex Polluce reposuit, & palmares uertit: quorum singuli circiter librā appendat, deposue-
ris, incluserisq; ferro, ut Xenophon consulit: sic quoq; ex assuetudine eos calcandi confirmabit &
roborabit pedes pullus, Pollux. Exteriore quidem parte sui stabulum (inquit Xenophon, δὲ ὠσπῆ-
μῳ uocans) ita rectissime se habebit, & pedes equi ampliabit, si rotunda saxa palmari magnitudine
pondere libræ, q̃ multa quatuor aut quinque plaustra uehere possint, effuse desiciantur, & ferro intellu-

dantur, ne à se discedant. Ac super hæc inductus equus quasi in lapidosa uia singulis diebus aliquantisper gradiatur. Nam siue destringatur, seu à muscis pungatur, uti ungulis illum non secus ac si uadat necesse est. Etiam testudinem (chelidona) pedis hoc modo effusi lapides solidant. Equitanti frequenter descendendum de equo & ascendendum esse, Rufius 37. Ad insensionem tam instratum & nudum equum assuesieri rectum fuerit; sed de hac plura inferius. Qui nactus est equum (inquit Xenophon) omnino imperitum saltum, is uacuum illum prehensio loro ductorio transgressus fossam per or attrahito ad saltum. Quod ille si renitatur, à tergo aliquis flagrum aut uirgam summis uiribus incutiat, ita transiliet non solum illud spatium, sed longius etiam quam debuisset, & in posterum non expectabit uehera, sed ubi senserit modò ponere accedere aliquem, statim saliet. Cum uacuum assueseceris, ita etiam agitabis conscensum, primum quidem trans minores fossas, mox etiam latiores. In conatu autem salendi subdes calcaria, itidemque cum subsilire equum & cum desilire uolueris, calcaria subdito: toto enim corpore in omnibus his annitens equus, faciet illa ita, magis ut cum ipse, tum eques in tuto sint, quam si posteriore parte sui quasi deficeret, uel in transiliendo, uel in erumpendo sursum, uel in desiliendo. Caterum ad decliua primum leuiori in solo equos assuesieri conuenit. Ita tandem assuesacti libentius per decliua, quam recto cursu ferentur. Nam quod quidam uerentur, ne si per decliua incitentur equi, armos rumpant, neminem debet terrere, qui cognouerit & Persas & uniuersos Odryssas cursu per decliua certantes, nihilò minus habere sanos equos, quam Græcos. Porro sessor ad hæc omnia accommodum præbere debet. Itaque ad primum ille equi impetum proclinator, ita minime equus tergiuersabitur, aut eques succutietur: statimque reprimens equum, resupinator, ita minime ipse iactabitur. In traiectu fossæ, & cliui ascensu, non fuerit incongruum iubam tenere, ne simul & loco & freno grauetur equus. Sin per decliue agetur, & resupinator eques, & equum sustineto freno, ne præceps uterque deorsum feratur, Hæc Xenophon. ¶ Ad circumactiones autem utrumque in latus, & in gyros, itemque conuersionem celerem directi cursus, est id quidem non uulgaris industriæ equum institueret: sed nisi sit ualde nihili pecus, assiduitas & diligentia etiam hæc celeriter assequitur. Loquor autem de equo integro, & cuius uires nulla iniuria morbi debilitauerit. Nam talium labant crura, neque tuto pedetentim per plana etiam loca ingredientibus his uehære, nedum illos ad cursum concites & in gyros torqueas aut agas per salebras, Camerar. De gyris equi infra etiam dicemus inter equitationis præcepta.

¶ De castratione dictum est supra capite secundo in Canterio.

¶ Equorum & equarum greges qui habere uoluerint, ut habent aliqui in Peloponneso & in Apulia, primum oportet spectare ætatem, quam præcipiunt. Videndum ne sint minores trimæ, maiores decem annorum, Varro. Aetatem quomodo discernas capite tertio docuimus. Ad equarum gregem quinquagenarium bini pastores sufficient, utique uterque horum ut secum habeat equas domitas singulas in ijs regionibus, in quibus stabularij solent equas abigere, ut in Apulia & in Lucanis accidit, Varro.

¶ Equile stabulum equorum est, Varroni & Catoni. De hoc supra etiam in domiturg mentionem nihil diximus. Plancque roboreæ supponant stationibus equorum cum stramine, ut iacentibus molles sit, stantibus durum, Vetus quidam nescio an Vegetius. Curandum est ut stabulenti sicco loco, ne humore madescant ungulae: quod facile euitabimus, si aut stabula roboreis axibus confrata, aut diligenter subinde emundata fuerint humus, & paleæ superiectæ, Columella. In stabulo reprobaue plerisque pauimentum ligneum asserum, seu trabium atque axium, Camerar. Stabula equorum uel boi, meridianas quidem plagas respiciant, non tamen egeant septentrionis luminibus, quæ per hyemem clausa nihil noceant, per æstatem patefacta refrigerent, Pallad. Diligens dominus (inquit Vegetius, 1. 56.) stabulum frequenter intrabit, & primum dabit operam ut stratus pontilis (hunc etiam inferius in hoc capite similiter nominat: & libro 1. ca. 58. iumenta, inquit, mundissime stabulenti, & roboreis pontibus consternant) emineat: ipsumque sit, non ex mollibus lignis, sicut frequenter per imperitiam uel negligentiam euenit, sed roboris uiuacis duricia & soliditate compactum. Nam hoc genus ligni equorum ungulas ad saxorum instar obdurat. Fossa præterea quæ lotium recipiat, deductorium debet habere cuniculum, ne pedes iumentorum redundans urina contingat. Patena quæ appellatur (uox facta uidetur à *πάτην* Græcorum) hoc est alueus, ad hordeum ministrandum sit munda semper, ne sordes aliquæ cibarijs admisceantur & noceant. Loculi præterea uel marmore, uel lapide, uel ligno facti, distinguendi sunt, ut singula iumenta hordeum suum ex integro nullo præripiente consumant. Nam sunt animalia ad edendum auarissima, quæ cum celeriter propria deuorauerint, partem consortis inuadunt. Alia uero naturali fastidio tardius comedunt, & nisi separatim acceperint, uicinis rapientibus macrescunt. Cratis, quæ iacca uocatur à uulgo, pro equorum statura nec nimis alta sit, ne cum iniuria guttur extendatur: nec nimis humilis, ne oculos contingat aut caput. Luminis plurimum stabulo infundi oportet, ne tenebris assueta, cum producitur ad Solem uel caligent, uel aciem uisus immineant. Aestate in apertis locis tam noctibus quam diebus iumentis libera aura præstanda est. Hyeme uero tepere debent stabula potius quam calere: nam nimis calor licet custodiat pinguedinem & refectere uideatur, tamen indigestionem facit, & uehementius nocet naturæ. Propter quod diuersa genera morborum ex uapore ipso animalibus generantur: & si producuntur ad frigus insolitum, statim ægritudine ex frigoris nouitate percipiunt, Hucusque Vegetius. In quo quidem loco siues stabula

bunt, eodem equos nequaquam deducemus, neque prope consistere patiemur. Inimica enim omnia suilla equino generi, grunnitus, foetor, halitus, discernente hac etiam in parte natura ipsa generosissimam ignavissimam bestiam. Remouebunt & aues domesticæ atque altilis à præsepibus equorum, quæ propter reliquias pabuli sectari solent, quæ tum in his non solum pinnulas excutunt, sed etiam stercore deficiunt; atque illæ cum gutturis, hæc cum alui periculo ab equis deglutiuntur, Camerar. Et rursus, Quotiescunque (inquit) intra stabulum & ad præsepe equus curabit, stramenta etiam furcillis cum excutiantur, tum componant, & immunda omnia auerrentur: hoc non solum aspectu est iucundum, & curatorum diligentiam studiūque mundiciæ commendat, sed etiam ualitudinem equorum bonam conseruat atque auget, propter foetoris & situs remotionem, quibus cum anhelitus equorum facile uitia, tum squalida omnia aërem inficiunt, ut maius etiam malum metuendum sit. Quare qui diligenter & accurate tractari equos student, hoc uident non minus ut equilia stabula niteant, neque secus ut suo quidque loco repositū, omniaque uersa & præterita sint, quam in conclauibus & tricliniis suis: ne quis cum forte ingressus sit absentibus equis, non equos ibi curari, sed suos pasci existimet. Equi instructi ubi redierint, tum illos ministri, stratis, frenis, omniaque ornatu exuent, & curabunt, ut expositum est. Hæc autem omnia suo quidque loco suspendent aut reponent: similiter & alia supellex equestris, & totum stabuli instrumentum, apte atque ordine collocatum uisus: Vniuersa quidem ab equis longiusculè, tingere forte potuere, id arrodant, & frustra interdum pannosa aut lorea deglutiant. Quod illis, si fecerint, nequaquam scilicet salutare fuerit. Quare serie quadam omnia erunt disposita, neque panni deterfori, aut strigiles, aut pecten, in præsepi abijciant, neque prope etiam appendant: neque strata temere quocunque infligentur, ut obliqua pronæue iaceant, nihil laboret minister, Camerar. Et alibi, Tractationes nocturnæ cautæ fient illatis luminibus. Itaque & laudant stabula lapidea, & cōcamerata: stramē enim & fœnū flammam celeriter & concipit & auget. Sed quoniam fieri nequit ut curatori interdica- tur, ne unquam in stabulum lumen intulisse uelit: id præcipiendum est, ut uel in laterna inferat, uel illatum in candelabro reponat, quod debet esse ferreum subiecta latiore lamina, in quam scintillæ omnes incidant, & alicubi loci suspensum aut affixū, unde longissime stramina & fœnum & materia alia ignium absit, Hactenus Camerar. Addentur etiam proximè quadam post cibum & potum equi, quæ ad stabulum pertinent.

¶ De tractatione equi quantum ad sanitatem tuendam, supra etiam capite tertio non pauca attulimus. Hæc quæ dicuntur de cura & tractatione equorum, intelligendum quo melior equus & usus illius nobilior sit, eò diligentius exercenda: quippe cum in contemptu quondam maxima negligentia non reprehendat. Est autem prima dignitas bellatorum; proxima itinerariorum, aut eorum qui animi causa aluntur: postrema uectariorum, Camerar. De curando equo, Ruf. 28. De curando equo cum equitari debet, Idem 29. ¶ De cibo & potu equorum supra quoque dictum est cap. 3. Pabuli cura neglecta futurum ut & generosissimus equus pereat ac corrumpat, & mediocris prorsus inutilis fiat. Contra, si uiles saepe illa ipsa cura exquisita, & assiduo respectu, ad non spernendum usum, mediocres autem ad præstantiam quoque nonnunquam perducuntur. Quod & ipsum poetæ ueteres indicant, cum Neptuni progeniem Arionem, uel nescio quem alium, fecere de Cerere. Quo quis non uidet significare illos uoluisse de bono pastu equos ad diuinitatem propemodum quandam euadere solere, Camerar. Curandum est præcipue (inquit Veget. 1. 55.) ut siue fœnū siue paleas, uel manipulos uiciæ pro regionum usu uel copia animalibus præbeas, incorrupta ac bene olentia & munda mittant. De hordeo quoque non erit sollicitudo dissimilis, ne aut puluerulentum sit, aut lapidosum, aut mucidum, aut uetustate corruptum, aut certe recens de areis sumptum, & ipsa nouitate præferendum. Et paulo post, Hordeum quoque non semel nec bis, sed pluribus portionibus, præberi conueniet: quicquid enim paulatim acceperint, legitima digestionem conficiunt; quod uero semel & enormiter sumpserint, cum simo indigestum integrumque transmittunt. Mane (inquit Camerar.) fœnum obijci non oportebit: sed post datum & consumptum pabulum hora tertia manipulus unus fœni obijciat, quod equus ubi confecerit, aquabitur. Id tempus incidet in horam circiter nonam. Tum iterum manipulus fœni obijciat, & post horas tres, id est circa duodecimam pabulum præbebitur meridianum simile matutino. Postea hora secunda aut tertia manipulus fœni obijciat, & mox deinde bibendi copia fiat equo. Tandem uespertinum apponatur pabulum paulo copiosius, præsertim hyeme, & una obijciat manipulus unus aut alter fœni. Priusque autem pabulum proferri sentiat equus, afferatur aqua pura, & admoueat equo, si forte sitiat & potum desideret. Veteres, id quod Xenophon innuere uidetur, bis tantum pauere equos suos, Hæc ille. Et rursus, Mane hora sexta in stabulo equo pabulum præbebit, nisi aliqua res & usus equi suaserit accelerare pastum. Nam multa possunt incidere quæ ordinem turbent. Pabulum uero auenæ apud nos dari solet. Etsi nonnunquam hordeum apponunt, idque existimo si fieret crebrius futurum cum equorum bono: nam alit magis hordeum, & est minus crudum, id est ἀπνεύον; & sanguinem gignit tenuiorem. Sed tum mane auenæ seu hordei pabulum dabitur: qua mensura quidem, non potest certo præfiniri: nam æqualem non omnes expetunt: communis tamen uidetur quatuor choenici, siue semodij: id est quantum ferme sexties cauis am- balus manib. comprehendere poterit. Tantum quidem ferè apponere solent, sed largius parciusue hos uel illos equos pascere oportebit. Qui quidem non multum defatigant & quiescunt, aut raro agitantur, illis plenum pabulum nequaquam dabitur, neque merum: sed cum minuetur, tum miscebitur paleis, aut

quod magis laudatur confectis culmis frugum, Hæc Camer. Qui equum & sanitate & robore validiorē habere cupit, paleas & hordeum toto anno ei præbebit, & ne herbas aut farraginem tempore uerno det cauebit. Cæterum autumnno herbas rosidas dabit è pratis, & nihilominus adiciet annonam hordei pro nocte. Sic equus & sanior & laborum tolerantior, & à morbis tutior ac uiuacior erit, nec nimium pinguis. Si tamen mercatoris fuerit equus, pinguem reddere licebit ut pulchrior appareat. Pullis enim tempore ueris expedit farragines seu alias herbas exhiberi, maxime qui fatigadi non sunt, Hæc Rufius capite ultimo. Audio in quibusdam Angliæ locis panes ex leguminibus, ut fabis et pis, confectos equis in cibum dari. Cum iter facies equo ne dederis multum annonæ in meridie, sed eò amplius boni fœni, & si libet panem maceratum è bono uino. Cœnam maturè dabis, ut maturius quiescere incipiat, Obscurus. Pabulum madefacere quamuis plerique improbent, ratione tamē, ut interdum hoc fit, carere non uidetur. Sicut neq; hoc, ut frustum panis nonnunquam præbeatur equo cum sale. Nā est pabuli magna ariditas, de qua ut equus siccitate laboret, facile acciderit. Sed fastidiosos hæc equos reddere putant. Id quod, si uero modo & hæc & alia omnia administrētur, non uidetur pertimescendum, Camera. Fessum & sudantem equum potum abstinēbimus: nec grana, sed fœnum tantum obijciemus: & stragulo opertum paulatim circuducemus, donec calor satis euaporarit, Obscurus. Equus si laborauerit aut sudarit & incaluerit, cibum potumue nō sumat, nisi prius coopertus aliquo panno, paulisper ambulando ductus fuerit, & sudor & calor abierint, Rufius. (Que intempestiuum huiusmodi cibum & potum incommoda sequatur, plura diximus supra in c.) Nihil unquam neq; cibi obijciat, neq; offeret potus, feruentibus & anhelantibus atq; fessis: sed, dum quasi spiritum recipiant, pabulationem a quationemq; differet, atq; interea quiduis potius usurpabit curationis. Nam qui sedulus & fidelis erit, semper inueniet, quod equo benefacere quoquo tempore rectè possit, Camerarius. Aliqui post absumptum pabulum stramenta carpunt, ne sordida quidem respuentes, quod putatur anhelitum lædere: quamuis quibusdam hoc non nocere, quibusdam etiam prodesse uideatur: Quod mihi quidem nemo facile persuaserit, quo minus temere hoc referentibus assentimur. Ergo qui stramenta carpent, ijs capistrum inducetur post pabuli comestitionem, hoc animam non impediet, & stramenti pastum prohibebit. Id quidem facile, qui cogitabit, iterum reperiet, quò uel pabulum uel potus purior atque syncerior fuerit, eò meliorem habendum. Quapropter de auena & pulueres excutiendi, & sordes etiam eximendæ sunt, præsepeq; diligenter extendendum, ut in repurgatū indat pabulū. Idemq; fœnū nuncq; obijciatur equo ita, ut de fœnili est detractum, sed prius intra manus uersabit, ut pulueres et immundiciæ excidant, atq; ita purum dabitur equis, Camerar. Capistrum è corio ualido iniiciatur in caput equi, & binis retinis alligetur præsepi, & pedes anteriores pedica lanea uinciuntur, & posteriorum pes alter alligetur, ne huc illuc moueri possit: hoc ad crurium conseruandam sanitatem facit, Petrus Crescentiensis 9. 5. Et mox, Est etiam perutile ut equus assidue in terra iuxta pedes anteriores cibum capiat, ita ut collum cogatur longius extendere, quod inde gracilius & pulchrius euadet.

¶ De potu administrando nonnulla iam proximè diximus in cibi mentione. Aqua pro potu quia aliquantulum salita sit, leniter currens, uel parum turbata (aliquantulum falsa & turbida, suauiter currens uel quasi nihil, Rufius) tales enim aquæ calidæ sunt, & crassiusculæ, unde magis nutriti frigida uero & ueloces in motu perparum, Petrus Cresc. 9. 5. & Rufius 27. Temporibus tamen nimium calidis, dulces aquæ conuenire uidentur. Sed habenda est consuetudinis ratio. Et quia equus nec copiose bibat, corpulentus non fit, abluatur os eius interius & fricetur cum sale madefacto in uino. Sic enim auidius edet bibetq; Rufius. ¶ Aqua in potu equis limpida ac frigida, etiam perennis ac profluens ministranda est. Nam quicquid importunius fluit, uirum non admittit, Vegetius. Equus fessus equitatione alioue labore, non est potandus, nisi prius urinam emiseric, utcunq; diutius expectandum sit, ne in periculosum aliquem morbum incidat. Dissentio morbus periculosus, cum aliis ex causis contingit equo, tum si sudans biberit, Vegetius 2. 9. Videas aliquando segnes istos & mili li curatores, plerunq; importatam aquam, si prope sit unde petant, offerre equis, neq; illos foras educere ad aquationes, quod ualde culpandum est, Camerarius. Et rursus, Aqua autem nunquam offeretur equo, quæ in uase aliquantisper retenta situm duxerit, aut in quam illo aperto aliquid decidisse incubuisse uel pulueris seu quiscuiliarum possit, semperq; in stabulum importabitur, quandocunq; hoc fieri oportebit, & offeretur equo recens. Etsi non desunt, qui stagna turbidiora optimas ac saluberrimas aquationes suppeditare existiment, cuius rationem ipsi reddiderint: hoc certe uidemus pleroseq; equos fastidire tales aquas, neq; uelle bibere quamuis sitientes. Etsi uir peritissimus Aristoteles scribit camelos & equos crassiore & turbidior potu gaudere, neq; de flumine nisi prius pedibus turbato bibere. Ipse quidem potus largior reddit obesiora iumenta, Camer. Domesticam (inquit idem) & intra stabulum curam fidelem & assiduam esse oportet. Xenophon non patere, neq; accessu illa uuli loca esse, in quibus equorū stabula fuerint, duabus maxime de causis, ne pabula subducantur, neue ignorari possit utrum equus illa dissipet. Ac sunt certe duo præcipua signa sanitatis equorum: unum intra stabulum, si auidè & libenter pascatur: alterum foris, si os abundat spumis & humore. Omni imbecillo pecori altè substernendum est, quò mollius cubet, Columella. Locus ubi moratur equus, mundus sit interdum, noctu uerò pareatur ei cubile è palea uel crassiore fœno usq; adgeneratur. Stramenta ad nocturnam quietem, itidemq; hyeme quàm æstate pleniora lugerentur.

gerentur. Nam & noctu recubat diuissimè equus, & nō minus calore offenditur atq; læditur, quàm frigore. Sed contra utrumq; præcipua est stabuli defensio, si ita est constructum, ut cellæ uinariæ esse debent, hyeme ut tepidum, æstate gelidum ut sit. Sin aliter, arte & ratione tam calor quàm frigus repellitur. Itaq; cum erit intensius frigus, ut interdum brumale, tegetem circundabimus pectori maxime & aluo equorum, Camer. Et rursus, Nonnulli equi stramenta prioribus pedibus dissipant, his scilicet sepiusculè componentur: quid enim aliud fieri contra hoc possit non uideo. Oporteret equum habere continuè tegmētum lineum tempore calido, propter muscas, & laneum tempore frigido propter frigus, Petr. Cresc. Vesperī etiam maxime, sed & alijs temporibus, ungulæ emundabūtur, ad quem usum diligentiores ferreū uncinum habent, quo sub solea abditas arenas & lutum proruūt. Tum deinde simus bubulus maxime, aut, si hic desit, equi, in cauam ungulam inculcabitur, applicato stramento, quo minus citò excidat. Placet hoc quibusdam fieri maxime alternis diebus, quidam non dubitant singulis iubere. Quidam malūt pluribus intermitteri. Neq; desunt qui hanc curam, ut si peruacaneam, aut etiam inutilem planè negligant: qui tamen consensu penè omniū redarguūtur. Contra aliqui non solū probant & obseruant, sed insuper etiam seuo aut aruina illas crebro perungi uolūt, Camerar. Sunt qui ungulis uesperī purgatis in cauitatem inferciant simum bubulū aut equinum, unā cum ouo recenti agitato & cinere calido commixtis. Absyrus si fractū (thlasma) in pede fuerit, simum bubulū recentem cū origano in aceto & oleo feruefactū pedi frequenter subijcere re non consueuere. Catullus tamen ferreæ soleæ meminit, cum de mula loquitur, & quendam optat in luto ueternū, & supinum animum relinquere. Ferream ut soleam tenaci in uoragine mula, Camerar. Si inductæ nouæ soleæ fuerint, aut ueteres nouis clauiculis firmatæ, aliquantisper equū quiescere patiemur, ne post recentem molestiam alia mox illi obijciatur, Idem. Equi ungulæ congruis muniantur ferramentis, rotundis instar ungulæ, lenibus (lego leuibus) strictis ita ut ungulis in circuitu bene adhæreant. Nam leuitas ferri reddit equum agilem ad leuandū pedes, & strictura eius ungulas maiores ac fortiores facit, Pet. Cresc. Ungulæ quomodo lædantur clauis malè adactis, uide in c. inter uitia pedum. Hippocomus curabit ut satis mollia sint equi labra, quo facilius frenum sentiat. Mollisuntur autem fricatione manuū (leui) & aquæ tepidæ fotu, et oleo interdum inuncta. Frenum etiam admittent facilius quorum molliuscula erunt labra, Pollux: & Xenophon, ut Camerarius citat. ¶ De magno calore & labore graui ut paulatim refrigere equus, optimum. Nam celeriter utrumq; fieri, equo non solum perniciosum, sed sæpe etiam exitiale, Camerar. ¶ Si quis equum (inquit Xenophon) detergere uelit tali situ, ut oculos habeat uersos in eam partem, in quam spectat equus, in periculo uersabitur ne in faciem sibi equi tum genu tum ungula incutiat. Sin contra equū propter crus exterius iuxta scapulam procumbens defricauerit, neq; ipse affligi, & sic cauum pedis ungula explicata repurgare poterit. Atq; similiter & posteriora crura repurgantur. Hoc meminerit equi curator, & hæc & alia quibus opus factis, nequaquam ita fieri debere, ut uel contra faciem, uel contra caudam equi accedatur, ideo q; equus, si uim facere conetur, utraq; illarum partium sui hominis uires uincit. Ad latera uerò adiens maxime & sibi cauerit, & equū prolixè tractare poterit. Anteriores pedes, inquit Pollux, capite uerso eodem quo equus suum uertit, abstergere oportet, ne lædi possit. Posteriores uerò, in contrariam equi partem respiciendo. Eadem de re Camerarius, Contra equum à latere astare (inquit) quicquid agas, & ad operis dexteritatem, & ad uitandum periculum profuerit. Omninoq; cauebit curator, ne aut caput aut caudam uersus ad equum accedat. Quare & frenati educuntur sic, agitator prope armos ut habenam tenens ingrediatur. Habenam nunc uocorū, quod de lupis reuinci solet liberum, ἰνταγωγία Græci dixere, nō frenorum habenas: nam has attrahere alium quàm insidentem, reddit equum insolentem, & qui in alteram partem plerunq; conueriti nolit. Cum produci equum oportebit (Xenophontis uxor uerbis) sic duci illum ut sequatur (ego potius sic intelligo Græca, ut is qui ducit sequatur equum) hac de causa improbat nobis, q; hoc pacto ductor sibi minime prospicere, equus autem omnia patrare possit quæ uoluerit. Neq; ita placet duci, ut longo loro alligatum sibi illum succedere ductor assuefaciat, propterea quod in utrūq; cūq; latus obuertere queat improbitatem suam, et conuertere se aduersus ductorem suum. Iam plures si unā ducantur hoc modo equi, quomodo abstineant mutuis iniurijs? A latere uerò duci assuefactus equus, neq; homines, neq; alios equos facile læserit, & rectissimè præparatus fuerit ad conscendendum, si quando hoc celeriter fieri oportuerit. Caballi minus sedulo cum curantur, non modò quod ad pabulum attinet, sed in tota tractatione reliqua, fiunt strigosi & deformes, Græci ἰσχυρὸς uocant: nam attenuantur & macrescunt, & coxæ eminent, & depyges fiunt, non aliter, quàm uel manifeste in morbo, uel occulto interdum languore. Id non accidit his equis, qui bene & diligenter curantur, præsertim cum strigile, atq; etiam manu sola. Incredibile enim est quantum & ualetudini & uenustati equorum conferat hæc cura. Itaque cum in languore extenuarentur equi, imprimis fricatione ueteres usos legimus, Camerar. Sæpe plus prodest pressa manu subegisse terga, quàm si largissime cibum prabeas, Columella. Ungulis purgatis curatisq;, tum manipulo stramenti puri & aridi detergebatur equus, ita ut manus sequatur pilorum situm: hoc enim nitidos illos reddere solet, Camerarius. Et alibi, Quotiescūq; (inquit) de agitatione reductus in stabulum & inductus in suam cellulam fuerit equus, tum curator detergeat totum quidem cor

pus stramento arido, diligentissime uero pedes & aluum. Ungulas interius quoque repurgabit, & al-
trum recte atque commodè præferrata sint considerabit. Detergebit autem sudores atque humiditatem
omnem cum magna cura. Strata sudantibus & defatigatis non statim auferet, sed sub illis patietur
refrigerari & recipere uires equos. Fuit & ueteribus in usu (inquit Camerarius) ut ligneo gladiolo
perpurgarent cutem equorum, & de pilis sordes atque puluerem excuterent. Itemque texta quedam de
corticibus palmæ ut inducerent manibus curatores equorum, quibus pili deterfi complanarentur et
splendescerent, *σάρακιδ' α* hanc Græci uocant. In destrinando (inquit Xenophon) ordiemur à ca-
pite & iuba. Nam frustra inferiora nitentur perpurgare, si superiora immunda fuerint. Atque ita dein-
ceps per totum corpus, cunctis istis, quæ ad repurgandos equos comparata sunt, utemur, ad pilos eri-
gendos, & expellendum puluerem secundum pilorum situm: (uidetur addenda negatio, non secun-
dum pilorum situm. *Καὶ τὴν κνήμην τριβετω ἢ τὴν φύσιν τ' ἢ τὸν τρίχος, τὴν δὲ μερῶν καὶ τὸ λοιπὸν σώμα, καὶ εἰ πρὸς τὸ
ἥαντιον ἀνακαταβέσται, ὅσων ἀνέκονβέται τὴν κνήμην*, Pollux.) Sed curator spinæ pilos ne quo attingit, nisi manu,
qua illos premat & mulceat (*ταῖς χερσὶ μόνον καὶ ταπλύνων*, Pollux: lego *ἐπαλύνων* ex Xenophonte) se-
quens situm eorum, quod enati sunt: sic enim quasi sedili in equo minime nocuerit. Caput aqua elui-
to. Nam cum osseum sit, si ferro aut ligno perstringat, molestiam equo obiecerit. Iubam uerticalem
(procomion) & ipsam humectare debet. Prolixitas enim horum pilorum non prohibet aspicere equum,
ac repellit ea ab oculis, quæ molestiam equis afferrent. Deinde incrementa caudæ & colli pilis procu-
rabuntur, quo longius pertingere cauda, & molesta sibi repellere, quoque plenius adminiculum con-
senser habere possit. Crura lauare nobis non placet: nam cum nullam habeat utilitatem, damno-
sa interim est ungulis quotidiana humectatio. Minus etiam sæpe inferius aluum repurgari oportet, quod
& in primis hoc sit molestum equo: & quod fuerit illa pars mundior, eò plura quæ molestiam exhibe-
ant equo ipsa colligat. Præterea quamuis in hoc labores, uix eduxeris equum, & mox similis est
futurus, quos repurgauerit nemo: quapropter hæc omittetur. Crura autem manibus destringi satis
fuerit, hæc tenus Xenophon. Cum destringetur equus & detergebitor (inquit Camerarius) optimum
fuerit extra stabulum educi, & alligari laxiore habena, ut quasi solutus & liber astet: insistere autem
saxis teretibus, atque ita placide & fricari & sordes repurgari atque etiam flabello excuti conueniet. Tum
iubam & pilos uerticis atque caudæ humectari & pectine disponi. Ipsum curatorem tum iubere ster-
cora & madida stramenta efferre. Quod si cotidie factum fuerit, & equo prodest, & ministrorum dis-
pertitum laborem minuit. Veteres non frenatos, sed capistro circumdato ori produxerunt equos ad tri-
gilem & pectinem & uolutabra. Nunc in omnibus rebus laboris & operæ minimum subire uolumus
istis, quibus ministeria incumbunt, Camerarius. Ante aquationes semper destringi equum & pecti-
nam oportebit. Id debebat fieri extra equi cellam in loco patente, ut sunt atria et uestibula: ita enim et
excuti pulueres, & sordes eximi: & omnia, quæ assolent, rite geri possent. Sed famulorum ignauia ple-
rumpque laborem fugit, & supra stramenta equum astantem ad præsepe destringit, deterget, fricat, pec-
tit: si tamen etiam hoc ab illis sit, ac non potius magna ex parte, siue etiam totum negligitur, quo ad-
modum equi uitantur, Camerarius. Et alibi, Xenophon (inquit) aluum et tenuioris pili aut glabra loca
sæpe emundari non putat bonum esse: cuius quidem rationi & nos assentimur: sic tamen, ne penis
quasi utriculus, quem Græci uocant *κώρυνον* & *βυλοκνήμην*, negligatur: quem repurgari sedulo opor-
tet: nam illo sordibus referto, accidit plerumque difficulter ut mingat equus. Equus summo mane pa-
lea uel cassiore fœno e cubili eius sublato, abstergere oportet per dorsum & crura, & omnia mem-
bra, Pet. Cresc. Sciendum est (inquit Xenophon) nunquam esse lori eius, quo ad præsepe alligat
equus, astringendum nodum, ea parte capitis, in quam uerticale (coryphæa) freni applicatur. Cum
nimis crebro ad præsepe caput equus moueat, nisi fuerit circa aures uerticale innoxium, sapientia
ro ulcèris causa existit: his igitur exulceratis, et destrictioni & frenationi equus refragabitur. Vile
etiam imperari curatori, ut quotidie stercus equinum & stramenta in unum locum exporter: hoc enim
facto & ipse minus laborabit, & equo consulat. Sciet etiam curator accommodare equo capistrum,
quoties uel ad destrictionem, uel uolutabrum educere uolet. Denique quocumque sine freno ducendus
erit, capistrum induetur. Nam hoc respirationem non impedit, & moribus tamen obstat, atque subitas
invasiones equorum cohercet. Alligari equum à capite superne rectum est: quicquid enim os illius
offendit, declinare solet elato capite equus. Id cum facit ita alligatus, magis laxantur quam rumpun-
tur uincula. Aquare & mergere equos pro lauare uel abluerè per æstatem in præterfluente dice-
ris. Nunc cotidie bis aquatum equi solent agi, ut ipsis crura & uenter humectetur: quorum Xeno-
phon neutrum probat, madefactionem etiam crurum nocere dicit ungulis. Sed hoc contra tam rece-
ptam consuetudinem & usurpationem omnium asserere nimis audaciæ fuerit, præsertim cum & ue-
teres eluisse sordes tam crurum, quam uentris solitos fuisse, & hoc aliquoties præcepisse reperiatur,
Camerarius. Et rursus, Ego (inquit) in ea sum opinione, in hyeme crebro equos mergi non oportere:
omnino autem nunquam adhuc æstuantem & sudantem. Aquari quidem non debent prorsus in suspri-
cione uitij morbi ue, neque cum medicari illos uoluerimus, siue pharmacis, seu manu. Quidam uino
calido aut fece post interualla certa temporis colluunt crura equorum, nam neruis hoc prodesse con-
stat: etsi nonnullis displiceat, Camerarius. Articuli uel suffragines post iter calido foueantur uino, ut cor-
roborentur ungula, Vege. 2. 58. Nonnulli uesperis crura equorum perluunt aqua calida e coquina, qua
abluta sunt uasa escaria (mit Earspüle:) aut uino collectitio, quod obiter dum uina depromimus, aut
allia

alias ē dolis defluit (mit tropffwyn:) dorsum uero recenti aqua frigida cum sale. In aestate sub cauda subrepere solent muscae, itemq; sub uentre ad inguina, quas maximè uesper, sed interdū quoq; curator eximet, ut requiescere equus possit, Camerarius. Curam equorum (inquit idem) ab affectu quodam beneuolentiae profisci optimum fuerit. Facile autem hoc diligentia & obsequium effecerit, nō solum equus ut amet, sed ut requirat etiam atq; desideret curatorem suum. In hac parte commendatur non solum remotio eorum omnium, quae equos offendere solent, ut famis, sitis, madidi stramentum, in aestate caloris ac muscarum, hyeme frigoris: sed etiam contrectatio & demulsiō earum partium, quarum contactu gaudent equi, quales sunt maximè hirtae, & a quibus equus, si quid forte molestum sit, repellere minimè ualet, (quod & Xenophon scribit,) iam in tergiuersionibus, aut feritate, nequaquam delectantur equi ipsi, qui non tam placare quam ulcisci illos uoluerint; itaque & in stabulo & foris, multis equis nocetur agitorum & curatorum morositate & iracundia. Saepē atrectare equos, & illis ablandiri cum uoce tum manu, mansuetos facit. Maximopere autem cauendum, id quod nunc multum frequenterq; fieri uidemus, ne in equum quacūq; de causa in stabulo & ad praesepe sauiatur. Hoc enim ut taceam, quod metu & fugae cupiditate ad illas lintres praeseptum adiguntur, quibus inflictos armos saepenumero rumpunt, & fiunt inutiles equiti: sed ut tam detrimentosum non sit, hoc certe incommodi & mali affert, quod equum aut trepiditate & formidine, aut immanitate & furore complet. Itaque animaduertas quosdam palpitantibus membris in metu sine euidenti causa ad praesepe quasi plagas uitaturos non posse consistere: Alios omni ui & impetu efferrī atq; irritari, tanquam a se depulsuros contraria & uiolenta: Ideo autem sit quia sensere ad se aliquem accedere, & expectant scilicet malum quod saepe pertulerunt. Ad bonam curam hoc praecipue pertinet, Equus ut & ametur ipse, & tractatorem suum a quo curatur, qui est Varroni equisio, amet, & se illi curae esse sentiat. Diximus autem dominum ipsum saepe oportere respicere ad equum suum, cum ut sciat qua sedulitate curetur, tum ut equo non sit ignotus. Id igitur qui fecerit, ex eo nō paruiam uoluptatem capiet. Si cui autem unus equus, quamuis forte plures possideat, & strenuus & obsequiosus contigerit, is & amet charumq; illum habeat, & solus potiri uelit. Nam uerissime hoc a Teutonibus dicitur: eos qui amant uxores suas, rectissime facere si non dimittant ad externos coetus conuiuiorum & festiuitatum, quod semper reuertantur cū moribus aut opinionibus nouis. Idemq; qui equos quales maximè uellent haberi sint, si utendos eos dent alijs, hoc scire debere, illos leuius quidem aut uehementius, sed omnino mutatos reuersuros esse. Praeceptum optimum & utilissimum hoc, Nunquam dominus ut curatori ministerijsq; suis nimium confidat, quin ipse quoq; aspicere crebro ad operas illorum uelit. Saepē cum pabulum dabitur, cum aquabuntur, desstringentur, instruuntur, ipse assit. Cogitet dictum esse Catonis praclarum, & salutare ad domesticam disciplinam, Frons occipitio prior, Haec omnia Camerarius.

¶ His adiungam cosmetica quaedam, hoc est ad equi ornatum pertinentia. Consideratur autem ornatu, uel in corpore equorum, idq; dupliciter: aut enim medicamentis fit adhibitis, ut cum alibi tum circa pilos & cicatrices, de quo supra partim secundo (in pilorum mentione) partim tertio capite egimus: aut sine medicamentis sola hippocomi industria, ut in pilis componendis, purgandis, secandis, de quo hoc in loco nonnihil. Vel extra corpus, in ornamentis appositis, ut phaleris, &c. de quo octauo capitis parte quinta dicemus. De iuba equorum quomodo tondeatur, & quod cirri crurum non sint tondendi, capite secundo in partium corporis descriptione docuimus. Hoc loco subit mirrationem illorum (inquit Camerarius) qui elegantissimos interdum equos uerticis iuba praecisa et truncata cauda (nostrates equos huiusmodi uocant *mugen*) reddunt aspectu foedos quasi infamiae quibusdam notis. Esi uidentur non sine causa maiores hoc nostri fecisse: itaq; illi postea alligata quasi phenace pilorum, studuerunt ademptum mutilatione decorem reparare. Quid autem ut naturale non retinerent, ac defenderent potius causae fuisse suspicabimur? Equidem existimo primum factum hoc fuisse ab aliquo, cuius equum strenuum & bonum, uitiata scabiosa imperigine cauda deturparet; postea in quouis pilorum defluuiō id usurpari coeptum, in ignoratione scilicet remediorum huius mali: dum nouitate, ut fit, res commendari, & placere insolentia sua coepit. Iam uero etiam auditui, quod haud scio an falsum sit, animosiores reddi mutilatione equos. Sed omnino barbarum hoc & corrigendum uidetur, praesertim cum eripiatur haec contra muscas necessaria illis flabelli defensio, praeciso caudae uerbere, Graeci *σβην* uocant. Iam etiam aliqui uerticis iubam impleant ut in fronte, tanquam uirgunculae crinis, filo discolore implicata dependeat: quo si putant equum speciosior rem reddi, admodum falluntur: sin consuli prospectui, redarguuntur a Xenophonte, qui hos pilos ui sui nihil officere, ut diximus, demonstrat, Camerarius.

¶ Qui equum curat, maximopere illi uidendum, ne qua re uehementius equum offendant. Offenduntur autem aliqui facile inter frenandum, siue ipsi respuunt ferrum, aut lora indui uertici molestē ferunt, seu durius & immitius inuaduntur, Camerarius. Vt autem recte etiam infrenetur equus (inquit Xenophon) accedito curator primum ad laeuum latus illius, deinde habenas ob caput in summis armis deponat, uerticale autem attollens in dextra teneat, ac lupos sinistra admoueat: quos si equus admiserit, applicanda scilicet erunt freni lora. Sin equus os non aperiat, tenens frenum propinquum dentibus, maximum digitum manus inserito maxillis, quo facto pleriq; os pandunt. Sed ne sic quidem si frenum receperit equus, cum labrum ille urgeat ante dentem qui caninus appellatur: ac

paucissimi, cum hoc sit, non admittunt frenum. Præcipiatur & hoc curatori, primum, ne unquam habenis attrahat equum, ita enim durum os (heterognathus) redditur. Deinde ut à buccis conveniente spatio distet frenum. Nam cum illas premit, callum solet obducere, ita sensus retunditur. Cum autem longius dependet usque ad summum os, potestas tamen sit equo, si frenum momorderit, minus parendi domino. In his acrem esse curatorem non minus quam ulla alia in re elaborare convenit. Tantum enim momenti in hoc est situm, libenter ut equus frenum admittat, ut si quis omnino rejiciat, is nulli usui esse censendus sit. Quod si curator non solum cum ad laborem equus, sed etiam cum ad pabulum ducetur, & de agitatione domum reducet, frenum illi induerit, nimirum iam ultra appetet statim ubi hoc offerri sibi viderit. Cum frenandus (inquit Camerarius) & insternendus erit equus, tum deterius esto, & nitidus atque pexus: frenetur autem sic ut minimè offendatur: ita libentius frenos admittet, quos, vidi qui initio sale conspergerent, quod cum lingeret equus et simul manderet frena illa pati assuesceret. Quidam comprimentibus equis dentes, neque recipere frena intra os volentibus, ferro labra & gingivas urgent: quod etsi in presentia, nisi sint ferociore, facit, ut admittant frenum, odium tamen illius perpetuum excitat. Quare melior est ratio Xenophontis, digitis premere labrum: non enim in hoc tantus sensus doloris, vel dolor potius nullus omnino inest. Frenantur autem hoc modo. Habenæ, quibus equus regitur, obducunt ob equi verticem & deponuntur ad imam iubam seu scapulas, vel (si quis hoc mauult) armos aut spinam. Tum sinistra teneat ferrum freni siue lupos, & dextra subter collum equi sensum circumacta uerticale lorum unà cum reliquo frenorum loro quasi reticulo applicet atque circumdet capiti, & quæ necessaria fuerint connectito, & catenulam qua nunc maxillæ reuincuntur, insibulato: atque ita instructus equus ductorio loro, si consistere ad præsepe diutius debeat, religator supernè de furcillis seu clatris, in quas equis fœnum nostris moribus obijcitur, ut fœniles dicere posse uideamur. Sed melius fuerit extra suam cellam productum equum in loco aperto & libero, ubi atterere latera nequeat, neque etiam attingere, quod ore imperat, reuincire, ut ibi consistat tantisper dum conscendatur. Atque hæc erit frenationis ferè ratio, & administratio. Dentes scalliones & plani uulgò dicti, equis extrahi solent ut frenum commodius admittant, ut capite secundo scripsimus. Quæ frena cuiusque ori maximè conueniant diligenter exquirendum, conuenientia autem non facile mutanda sunt: ea sic indentur, ne aut angantur buccæ, aut illa in dentibus uoluantur. Quorum alterum callos in malis creat, alterum obstat moderationi: nam si facile morsu freni arripiuntur ab equis, quo facto illi se regi non patiuntur, Camerar. ¶ Bene quidem (inquit idem) cingula strati adduci cum ad alia prodest, tum minus reddit molestū & graue pondus sessoris, cum strata non quasi uoluntantur super equi tergo. Strata autè placidè apponuntur ita, ut curator ad latus sinistrū accedat, et strati sine impetu & tumultuatione, quæ molliter poterit fieri, si per dorso equi deponat, ut illius ueluti capulus supra spinā, qua parte ceruix exoritur, sistatur: omnia aut, quæ expedita esse debent, cauebit, ne super stratum dorso equi impingantur, ut sunt cingula, et illa sessionis adminicula, & lorum pectoris siue armorum, nec non reticula illa lumborum, si annexa forte sibi stratum habeat. Tum deinde primū omnium annexetur lorum pectoris, & per illa reticula si assint, cauda exeret, ut fieri consuevit, atque ita strati diligenter compositi uinculum adducemus & insibulabimus cautè. Nam bene equitant, qui bene cingunt. Idque, ut ante dixi, equo prodest: neglectum uerò eques ut leui impulsu delabatur, in causa esse poterit. Hoc cingulum debet crati pectoris subligari, non alio neque ilibus. Instrati uel inditis uel nondum inditis frenis, minus laxè reuincuntur, ne forte procumbant, id quod neque equo bonum, & stratis nocet. Educit autem optimum de cella tum equos in aperta & libera loca, & alligare loro prolixiore: ibi ut quasi arbitrio suo aliquantum uersentur, quo generosos admodum oblectari putant. Etiam ad eas partes, quas cingulum obit, sapius respiciendum, ne forte illo perusta cute uulnerata sint: quod malum cito curari debet, & facile poterit inter triginum communibus & notis omnibus remedijs, Camerar.

¶ Conscensurus equum (inquit Xenophon) primum de freni parte inferiore, seu etiam de annulo bullæ huius religatum lorum ductorium, *ὑποπαραγρεῖς* uno uerbo Græcis est, aptè sinistra manu prehendet, ea laxitate, ut neque si insurgens, pilisq; auribus uicinis inhaerens, neque si de hasta saltu conscensurus est, conuellat equum. Dextra capiet habenas depositas in summis armis unà cum iuba, ne scilicet ullo pacto conuellat habenis os equi. Postquam se alleuauit ad conscensionem, tum igitur sinistra quidem librato corpus, dextra uerò intensa subleuet ipse sese. Huiusmodi conscensio etiam à tergo omnem deformitatis aspectum exclusit. Conscendet autem crure incuruato, neque genu dorso equi impinget, sed in latus dextrum tibiam traiciet. Vbi uerò iam circumactum pedem applicuerit, tum deinde & natibus resideat super equo. Quod si forte eques sinistra manu ducet equum cum gestet dextra hastam, equidem censeo utile esse usum ille sibi ut paret etiam à dextro latere conscendendi. Neque ulla alia ad hoc scientia opus, quæ dextra paulò ante exequibat, ea ut sinistra agat: & contra, quæ sinistra, ut tum dextra. Hæc ideo laudatur à nobis conscendendi ratio. Nam simulac conscenderit eques, paratus mox est ad omnia, si quod forte ingruat subitum certamen hostibus irruentibus. Hæc Xenophon. Qui equum ascendit, primū ab altiore loco id faciat, ut neque se ipsum inter conscendendū offendat, neque ponderis sui impetu equo molestus sit, Pollux. Ad conscensionem tam instratum, quam nudū equum assuescieri rectū fuerit, ut placidè consistat propter adminiculū, siue hoc laxi seu tūci, siue etiam soli editioris sit. Quod si accedere aut stare nolit, aut uehementius quoque renitatur, cum

tum blandimentis atque affabilitate potius mitigabit, quam minis & increpatione ac plagis compellatur. Si enim tum uapulet aut inclamet, nunquam insensio grata huic futura est, à qua dum abhorrebit, semper trepidabit, aut tumultuabitur ad conspectum insensoris. Inter conscendendum cauebitur ne habenæ, quibus equus regitur, attrahantur in alteram partem: atque ubi in equo iam confessum fuerit, opera dabitur ut exæquata illæ comprehendant & teneantur pariter. Illud enim si committatur, & hoc si negligatur, contumaciam oris efficere solet, Camerar. Et alibi, Qui equum inscendere uolet, nisi ipse forte ducet, accedito placide, & illi adblanditor uerbis aut sono oris conueniente, aut etiam palpis, ita gaudebit consensione equus & libenter consistet, admitteretque equitem. Hoc efficit atque obtinetur in summa interdum ferocia equorum, consensionem ut neque reformidet, neque detrectent. Itaque hoc de Alexandro Magno proditum memoria est (à Plutarcho in uita eius, non multo post initium.) Cum ad Philippum adductus fuisset ille celebris equus Bucephalus nomine, à Thessalo Philonice, & indicatus immani pretio, regem exciuit, ut prodiret cum suis in campum, equi periculum ubi fieret. Ibi ille ferocire & neminem admittere uelle, ac si inclamaretur concitari & resiliere, denique uideri nulli uoluit & plane ferus. Tum rex iratus iubet abduci equum insolentis atque indomitæ feritatis. At Alexander, qui & ipse forte aderat, querebatur equum eximium & admirabilis bonitatis amitti atque perdi inscientia & formidine eorum, qui illum tractare nescirent. Ad hæc primum tacere Philippus & dissimulare. Cum uero eadem repeteret Alexander sapius, Tunc igitur, inquit, melius posse tractare te equos speras, quam hos senes, qui reprehenduntur increpatione tua? Hunc quidem certe, inquit Alexander, melius ego tractaui, quam quisquam alius. Sin uero minus, inquit Philippus, quam poenam uis sustinere procacitatis tuæ? Ego ne, inquit Alexander, pretium equi scilicet ipse tum solui. Hic risu oborto, argenti per solutionem præfinita, accedit Alexander ad equum, prehensumque loro contra Solem conuertit, & coniceret illum umbram appropinquantium aspicientem perturbari motu & specie huius. Atque ita parumper circumiens placido gressu, & equum manu demulcens, cum intelligeret de spiritu animositatem equi maximam esse, atque hanc illum quasi colligere, ponit chlamydem, ac se in illo sublatum rite collocat, frenorumque habenas sicprehendit, ut equi os minime læderet aut laceraret. Tum equum non nihil remisisse de ira & commotione animi sentiens, atque gestire excurrere, laxatis habenis incitat uoce quoque uehementiore, & calcibus ferit latera. Quæ res primum Philippum & alios perterrita, sed mox ut uidere, & Alexander reflexisset, & ageret ita, ut par esset equum cum exultatione & lætitia ibi acclamare uniuersi, Philippo uero etiam lachrymæ cadere præ gaudio, neque posse ille sibi temperare, quin filium complecteretur atque exoscularetur. Quare sic se res habet, quemadmodum diximus, utilem esse maximè placiditatem & moderationem in consensionibus, & cautionem hanc ne quæ res aut species tum obijciat equo, quæ illum percellat & perturbet, aut etiam perterreat. Quod si hoc etiam obtentum sit, equus sessorem suum ut agnoscat, & illo gaudeat, nihil ad commoditatem consensionis iam poterit deesse. Ipse qui conscendere uolet habenas teneto medias, & caput strati sinistra, dextra autem librato corpore, quo residat expeditius, neue mole corporis quasi inflicta equum lædat. Dominis consendentibus famuli adesse & debent, & solent, cum non desides sunt neque ignaui, sedulo: hos ab altera parte basin orbiculi ferrei, quæ sunt, ut dictum est, sessionis adminicula, retinere, probatur nobis: ita enim mollius inscendet equus, & erit insensio equo minus molesta; attrahitur autem ab illis habenas non oportet, sed omnino liberum relinquere os equi. Hæc omnia Camerar. Commodum sane fuerit si equus etiam edoctus fuerit se submittere, ~~utroque modo~~ Xenophon. Fit autem hoc, inquit Pollux, cum cruribus diuicatis humiliorem se præstat equus, & ueluti subsidit, quo facilius sit consensio. Bonum & hoc, tenere curatorem imponendi in equum sessoris Persicum morem, ut cum ipse dominus in morbo & senectâ habeat à quo in equum facile imponatur, tum alteri, cui gratificari uoluerit, copiam illius facere possit, Xenophon. Equis instruatur quoniam modo Persico more sit auxilio, ut equus facile conscendat, dorso domini pedes sustinendo, Raphaël Volater, in Epitome sua in Xenoph. de re equestri. Vegetius libro 1. de re militari ait apud antiquos moris fuisse ut equi lignei hyeme sub lecto, æstate in campo ponerentur, super quos iuniores primum inermes consuetudine proficerent, demum armati ascendere cogerentur: tanta quidem cura, ut non à dextris modo, sed à sinistris partibus & insilire & desilire discerent: euaginato etiam gladios, aut quid simile manu tenentes. Equi multi dum inscendunt (inquit Camerar.) ferociunt, quod quidem sæpe à iunioribus fit cupiditate pergendi, præsertim si prope assint alij equi ad quos illi festinent. Est autem & inscendendi & insistenti equos longè diuersa nunc ratio, quam apud ueteres fuisse legitur. Nam & de paulo editioribus locis prehensa iuba & librato corpore sine offensa equos conscendere, & in hos, cum iuxta astitissent hastæ innisi, solebant insilire de terra. Nunc ardua loca quarunt, & dependent de isto sedili quo infertitur equus, ex ferro dimidiati orbis cum base, cui innitentes consensionem moliantur. Itaque de priscis heroibus Germaniæ, hæc etiam agilitatis canitur laus, quod armati omnibus adminiculis neglectis in equos insilire consueuerint. Introducuntur autem illi omnes equites, de more gentis nostræ: Quem uel, quod ueri puto esse similis, ignotum Iulio Cæsari, uel ab illis temporibus nondum fuisse obtentum de eo liquet, quod ille in quarto libro Commentariorum suorum belli Gallici scriptum reliquit, Germanos neque iumentis importatis uti, sed quæ apud ipsos praua atque deformia nata sint: Et turpissimum haberi apud eosdem ephippiorum usum: his enim equestris rei gloriam Germanis plane adimit. Ac mihi perquam commoda uidetur esse, & ad firmitatem & ad mollitudinem sessionis,

hæc, quæ nunc usurpatur, infestendi ratio, qualiscumque fuerit ueterum, & cuiuscumque modi ephippia seu strata illorum, quorum repertorem fuisse Pelethronium Plinius scripsit.

¶ Vbi iam resederit eques (uerba sunt Xenophontis) siue super nudo equo, seu etiã in ephippio, non laudatur quasi curulis quedam sessio, sed ut cruribus diuaticatis maxime rectitudo custodiat: sic enim & feminibus firmitus adhæserit equo, ac erectus ualidius & coniecerit iaculum, & ictum, si res poscat, intulerit ab equo. Hoc etiã studendum, tibiã unã cum pedibus ut remissæ sub genibus dependeant. In rigiditate enim si crus aliquopiam impegerit, periculum fuerit ne frangatur: fluxa uero tibiã facile cesserit offendentibus, neque femur tamen demutauerit. Curabit & hoc eques, ut tricus quoque, id est ea corporis pars quæ est supra coxas, quasi ad fluxum quendam agilitatis composita sit: hoc enim modo & efficacior fuerit, & minus, si quis detrahare aut impellere conetur, subsultat (κατακλινεῖ, malim σφάλλοιτο, id est cadere periclitabitur.) Cum iam resederit, ut tum consistat placide equus, institutus esse debet, dum attrahat eques, si quid forte oportet, & habenas coæquet, & hastam adaptet. Tum deinde brachium læuum lateri adponito, qui habitus equitis est elegantissimus, & robur manui addit. Habenæ laudantur æquales, non fragiles, neque lubricæ, neque crassæ: etiã hasta illa manu, si opus sit, comprehendere ut queat. Insidens equo (inquit Pollux) femina non admodum premit, sed pedes molliusculè suspendes, ita ut stanti similis appareas. Validior enim qui stat quam qui sedet. Curabis quoque ne quam corporis equi partem laborantem attingas, ut pedes aut latera. Has enim præcipue partes in perpetuo motu esse oportet. (ὅτι γὰρ πιδας ἐλαφρῶς, καὶ τὸ πλεονεχὲς ἀποφεύγει.) Quin & facilius portabit equus ritè insidentem. In equis aliqui iacent uerius quam sedent, cum tamē ipsa sessio status habere speciem debeat. Hi equos non solum pondere, sed pigritia sua grauant & debilitant, ut sub illis ingrediantur difficiliter, & celerius defatigentur. Atque talibus equitibus tamen, nisi strata sunt penè plumis, ut nunc sit, efferta, femina facile aduruntur, itemque nates: Quod si accidisset, ueteres remedio esse prodidēre, ut illinatur spuma equi collecta de ore & inguinibus. Camerarius. Et alibi, Cum eques se collocarit in strato, tum adductis habenis quasi erigat caput equi, ita pergendum esse equus intelliget, tum sessor paululū remittet habenas, sic tamen semper ut teneat arduiores, neque has unã cum manu defluere patiat. Reddit enim hoc equos seigniores in defatigatione: contra diligens & attenta habenarum prehensio, uegetos efficit. Aliquibus ora sunt neque dura neque mollia, magis tamen dura, (ut uidetur) quam mollia; ideoque si initio cum incitaretur & adegeris ad cursum aut gyrum, si tum igitur habenas attrahas, non obsequuntur. Faciendum igitur ut talibus laxissime remittantur primum, ita postea regere & pro uoluntate quisque sua moderari facile poterit. Equus natura generosus, etiã laxato ei freno, erecta ceruice pergit: ignobilem freno cogit ut decorum seruet. Cauendi uero sunt asperiores freni, quos equi eodem esse loco non sinunt, sed huc illuc subinde mouent, commodiorem sibi tandem locum inueniendi spe. Quamobrem ferocioribus equis duriores freni iniiciendi non sunt (mordicus enim illos tanquam obeliscos arripiunt, cum firmi solidique sint) sed molles: ut ubi tuncprehenderint, reliqua catenæ instar flectantur. Pollux. De frenis plura in Philologiæ parte 5. dicemus. Equus durus (duri oris) difficulter flectitur: & quamuis permittas ei frenum, minimè apprehendit: contra qui molli est ore (μαλαχύνω,) facillimè (negatio in Græco abundat.) Morigerum autem (πειθύνω) iudicabis, si laxatum frenum contractum tibi facile paret: & si dato ad cursum signo, alacri statim impetu procurrat: (μῆτε, lego μετὰ ῥήματος ἐνδραμῶν) & rursus à cursu audito subsistendi signo, etiã difficilibus in locis mox subsistat, Pollux. Locos autem equitationi difficiles alibi esse dicit, glebosos, aratos, cultos, nimium duos (ἀντιπύκνους) angustos. Quidam tanta sunt oris duritia, ut cum frenos, quemadmodum dicitur, momorderint, frustra continendo sessor laboret: Hos omnino repudiat Xenophon, Camerarius. Equi si morfu frenum apprehenderint, inclinato capite extra iter institutum uiolenter feruntur: & ceruice obliqua crebroque concussa, uim facere & excutere conantur: & in dorsum (elatis scilicet cruribus prioribus) tergunt: sando reclinant, (ἀνακλινεῖσθαι δὲ αὐτὸ τὸν ἵππον ἀνακλινέσθους,) Pollux. Ἀνακλινέσθαι quidem proprie dicitur equis ipse, cum equi impetum inhibet, coërcet, reprimat, refrenat, & ueluti iuba (quam χεῖτη Græci uocant) correptum retinet: ut pluribus dicam in H. E. Sessor ubi conscedit, non statim agitat equum, sed sisset parum ab initio: quod Pollux sic effert: Στενεκτόν δὲ αὐτὸν, ὅταν ὁ ἵππος ἀρχῇ τοῦ ἐπὶ ἀποκλίνουσιν δὲ ὁ ξενόφων καλεῖ, τὸν ἀρχὴν ἐπὶ τῇ ποδῶν κινήσει. Initia agitationis semper erunt lenta & placida, sensimque progressionem maiores fient, dum ad cursum, si uideatur, & hunc ipsum intentionem perueniatur. Itemque retinere subito attractis habenis incitatos peruersum est. Nam lætè desinere agitationem, ita ut coeperat, æquum. Sunt autem quidam equi ad hoc etiã assuefacti ut de incitamento cursu repente consistere, & subito omni ui excurrere sciant. Sed hoc singulare scilicet fuerit, neque in præcepta referri queat, Camerarius. Signo dato ut equus progrediatur (inquit Xenophon) fiat hoc initio pedetertim, ita minimè turbabitur. Habens, si flexibilior fuerit equus (ἢ κατὰ γὰρ ῥήμα) tollantur manibus paulò altius: sin caput proëndet (ἢ δὲ μᾶλλον ἀνακλινέσθους) premantur, κατὰ τὴν ἵππου. Sic enim forma reddetur uenustissima. Post hæc si suo proprio gressu perget, absque minima molestia corpus quasi lentescet, & equus libentissimè ad cursum (eis τὸ ἀπὸ ἀβδφορῆν) conuertetur atque incitabitur. Hic cum opinio sit à læua parte initium facere pulchrius esse, ita hinc potissimum incipietur, si gressum post consensionem dextrum mouente equo, tunc signum detur ad cursum: ita enim ille sublaturus læuum, ab eo principium fecerit cursus: Cumque ad sinistram conuertetur, sic etiã flexum

ram incipiet. Fit enim ut equus si conuertatur in dextram, dextris etiam partibus procedat, in sinistram uero laeuis, Xenophon. Quo tempore equus equitari & laborare debeat, & quo non, Ruf. 30. Labori & equitationi equorum parci oportet, cum uel aestus uehementior urget, ut sub cane; uel frigus, ut tempore brumę. Iam quouis tempore non ultra noctis initium fatigari debent. Equus quod magis uacuius est, eo magis extenditur ad mingendum: cauendum est autem ne post talem extensionem cito cursitet, ne quis nervus conuellat aut aliter lædatur, priusq; partes paulatim in pristinum reducantur statim, Albert. Curandum ut equus in itinere tempestiue semper urinam reddat, semel saltim intra duo miliaria (Germanica) mediocria ut longissimum. Præcauendum (inquit Veget.) ut in longiore uectatione uel itineribus, iumentis urinę copia non neget: quæ res non sine periculo plerumq; differtur. Equus hyeme fluuium transiens, ita ut uentrem eius superet, facile in stranguriam incidet, nisi urinam prius emiserit: quod ut promptius faciat, exonerari etiam paulisper oportet, Absyrt. Celeritate gaudere equos, satis argumenti est, qd liberatus pedetentim nullus abijt, sed aufugit: hæc enim certe est uoluptas equorum, nisi forte ad cursuram importunius fuerint incitati, Xenophon. Si cum celeritate equites, nullam corporis tui partem antrorsum protendes: sed manu quæ habenas tenet procul à te extensa, breui utens habena, equum per uices incita & siste, frenūq; nunc indulge, nunc contrahe. Quod si equus frenū in cursu extendit, (καταείναι,) signum id fuerit uel imperitū sefforis, uel equi infirmi, Pollux. Calcaria quidem non nisi cum opus fuerit subdant equis: ad reliqua uox aut uirgula sufficiet. Nam & acres equi calcaribus ad feritatem incitant, & placidos ad patientiam quandam ignauam illorum crebritas adigit, ut ueluti asini ad plagas perferendas assiduitate durentur, Camerar. Danda opera ut alijs atq; alijs in locis, itemq; modo longę, modo breues equitationes ut fiant: minus enim hæc odiosa equis sunt, qd si semper iisdem locis, & eodem modo agerent, Xenophon & Pollux apud quem ἀμύεσθαι pro ἀμυοῖσθαι legitur. Equum seffor agitet per plana primum & læuia loca: τὰς δὲ πρὸ βασις καὶ τὰς ἐκείθεν καλλόδους μὴ αὐτῆς ποιεῖν, ἀλλὰ τὸ ἵππον πραγματεύεσθαι: hoc est, ut ego interpretor, Non recta autem nec repente ex contrario locorum situ in contrarium agat, sed equum obliquet, ut Simon nominat. Nunc longam nunc breuiem, nunc remissam, nunc concitatam equitationem per uices instituat: & frenum ad utranq; maxillam uicissim accommodet, Pollux. Seffor quomodo se gerere debeat dū equus uel fossam transiit, uel per nimis accliuem decliuemue locum ingreditur, ex Xenophonte recitauimus supra statim post Domituram. De agitatione autem perq; diligenter ueteres Græci præcepere, ne minimis quidem eorum, quæ fieri deberent, neglectis: quale est, laxandas habenas si ad saltum aut collem superandum incitetur equus: adducendas uero, si per decliua aut lubrica agatur, Camerar. Et alibi, Videtur hic locus non recusare mentionem quandam agitationis & gyrorum. Atq; hæc quidem est gratissima equis flexuosa & ueluti sinuata. Hac delectant equi, & generosi maxime ita ingrediuntur, ut non directè, sed in latera euagantes uicissim, pergant. Nam si frenuis in equis hæc etiam superbia inest, sese ut contemplantes gaudeant incessu mollioris gradus, ut illa apud Euripidem mulier, πολλὰ πολλὰ κὺς τῶν οὐδὲν ὁρῶν ὁμαιοσκηπυλῖν. Gyrorum autem apud ueteres exquisitam rationem & magnam artem fuisse facile potest uel de uno Xenophonte perspicui. Hæc nunc est mutata prorsus, usq; adeo, ut quod ille laudatissimum esse scripsit, in læuam circumagi equos, nunc planè reprobetur. Esi enim in utranq; partem gyri equum rectū est, idq; nisi contumacia oris impedimento sit, paris facultatis esse conuenit: tamen in ostentatione gyri nunc in dextram partem dari solent, & qui in læuam ædunt, eos uocant auersos, Camerar. Degyris equi in utraq; latus, dixi etiam supra mox post Domituram. In flexibus (inquit Xenophon) sistendi sunt equi. Neq; enim facile est, neq; periculo caret, equum concitatum statim circumagere, præsertim loco salebroso aut lubrico. (Sequentia quomodo Græcè habeant uide paulò post.) Si equum sistere non placuerit, tum quàm maxime poterit, tam se eques, quàm equum frenis obliquabit: sin aliter fecerit, sciat leuissima de causa fieri posse, ut unà cum equo corruat. Verum ubi iam post flexum directè prospiciet equus, ibi ad celeritatem instigandus erit. Nam obscurum non est, in prælijs quoq; flexus uel surpari, cum insequendi hostem, tum se recipiendi gratia: quare expedit ad celeritatem post flexum assuescere equos. Iam uero posteaquam satis esse exercitij uidebit, profuerit tamen & post quietem repente incitare equum, cum auersum ab alijs equis, tum ad illos conuersum: itemq; de celeritate statim reprimere, nec non consistere eum pati, & mox flectere ac incitare: non enim dubium quin uenturum tempus sit, quo ambobus illis opus fuerit. Cum descendendum erit, cauebitur ne hoc fiat uel inter equos, uel in hominum coetu, uel extra agitationis spatia: sed quo in loco defatigari cogitur, eo scilicet in loco & requies equo contingat, Hæc Xenophon interprete Camerario: Locus asterisco notatus, qui incipit, Si equum sistere non placuerit, &c. Græcè sic legitur: ὅταν γὰρ μὴ ὑπολαμβάνῃ, ὡς ἡ κιστὶς καὶ ἡ ἵππον πραγματεῖν ὅσῳ χαλινῶ, ὡς ἡ κιστὶς δ' αὐτὴ πραγματεύεται. Ego sic uerterim, Cum equus (inter flectendum) freno attracto paulisper retinebitur, curandum ut situ corporis interim quàm minime obliquo sit, & seffor ipse similiter. Sic etiam Pollux paraphrastice reddidit his uerbis, καμπύς δὲ δὲ ποιεῖται καὶ σφοδρὴ καὶ ὑποσφοδρὴ: ἐν δὲ ταῖς σφοδαῖς ἢ δὲ ἐξελάνειν τὸ ἵππον, ἀλλ' ἀναλαμβάνειν, ὅπου καὶ ὑπολαμβάνειν καλεῖται, καὶ κατέχειν καὶ ἡρεμίζειν καὶ ἀνέχειν: ὅδὲ πλαγίῳ, ὅτε ἰαυτὸν, ὅτε τὸ ἵππον. τὰ χεῖρα γὰρ ἐν ἐν τῷ τῷ κατηνέχεται ἐμφότεροι. Quod autem sequitur, ἢ γὰρ ἐπ' ὑβείαν, &c. non rectè inferitur ad præcedentia. Xenophon enim cum equitationis modum mutandum, nec rectè semper procedendum, eorum nomine τὴν ὑπερομὴν πείδην commendasset, subdit: ἡ δὲ οὐ μὴ γὰρ ὅτως ἀναστρέφεται τὸ ἵππον, & reliqua unde

Pollux ineptè transcripsit. Vocatur autē rectus cursus ὁρθόδρομος, & qui reflectitur ἀνέμπερ. Summe quādam (inquit Camerarius) in equitatu horum temporum à veterum more diuersa, ac pleraque omnia barbara & immania, delectaturque audacia & temeritas nostrorum hominum similibus bellis. Quippe qui maiora pericula ludere in equis soleant, quàm unquam in ullo circo adita comperiantur. Nam incitatis uideas equis in medio quosdam & contentissimo cursu sic insidere, ut remissis habenis ambas manus sursum & in latera iactitent: quod tamen factum scio cui mortem & exitum attulerit, cum ita, ut diximus, instigatus equus ad saxum offendisset, & obruisset impetu illatus sessore. Aliqui de arduissimis cliuis atque etiam montibus præcipitiisque ad cursum equis adactis deferri, in laude & ostentatione ponunt. Quid ille, qui per scalarum plurimos gradus uix & difficili molitione attractum equum conscendit, & de editore eo loco desilire secum, uerberibus, calcariis atque uoce coegit. Quid uero alter, qui in roboreum lacum, cuiusmodi in oppidis ferè adductæ aquæ excipiuntur & continentur, cum instigato equo insiliit. Taceo totam illam in uenationibus agitandi temeritatem, ubi omnia insequentibus conspectas feras esse plana oportet, quæ & Teutonico prouerbio notatur, quo dici solet, De manibus & pedibus tum actum uideri, scilicet quod inter hanc uita si conseruetur, felix eques fuisse uideatur. Verum si ratio & disciplina accederet, nunc quidem, ut ego iudico, res equæ questis ad quādam admirabilem perfectionem per duci facile posset. Ita est instructio equorum præclara & commoda & omni à parte tam equis quàm uiris apta atque opportuna. Hucusque Camerarius. Et alibi, Ea quæ contraria sunt equis & ingrata, remoueri ab illis omni tempore oportet, ut diximus: imprimis autem cauendum ne quid tale de improviso & inopinato illis obijciatur, præsertim si animosiores fuerint: nam sic perturbantur, & ad insaniam quodammodo adiguntur. Hoc non seruatur in his temporibus quibus furiosa ista exultationes equorum expetitur. Itaque & statim cum se in equo collocarunt, habenas attrahunt, & equum extimulatum circumagiunt, sæpè etiam ad saltum impellunt. Atque audiui ego de quodam, qui cum delectaretur ferocissimis & acerrimis equis, quoties uellet etiam illorum augere animos, tum soleret adductis loro altius capitibus, & discluso ore imbrice, infundere illis uini, quantum quidem uisum esset, quo hausto cum incaluisse sub agitatore illo uisano, ipsi planè furerent. Ergo plerique equitatus studiosi, nihil uolunt esse placidi neque domiti in equis suis. Sed uinum apud Homerum quoque potus est equorum, quod suis miscere solitam ait Andromacham Hector diligentius quidem & accuratius, quàm sibi, qui ipsius esset maritus.

Ne autem iracundè tractetur equus, utilissima est doctrina atque institutio in re equestri. Nam ira nihil prouidet. Itaque ea designat plerumque, quorum poenitentia necessariò est comes, Xenophon. Nunc demonstrabimus (inquit idem) si cui forte oblati sit ferocior, aut ignauior iusto equus, quo pacto utroque rectè uti queat. Primum igitur sciendum, ferociam in equo similem esse iracundia hominum. Ut igitur non irritantur facile, quibus nihil neque dicitur neque fit, quo offendantur: ita & ferociorem equum minimè commoueat is, qui non læserit. Quapropter statim in conscendendo prouidendum, ne conscensor molestus sit equo. Cum autem in equo confessum fuerit, acquiescendum paululum temporis, uel quādiu licuerit, atque ita agendus equus quàm blandissimo imperio: ac mox lentissimis à gradibus initio factò, ad celeritatem adigetur: inter quæ uix sentiet ille incitationem. Imperio autem repentino equus ferocior, ut idem ut homo perturbatur animo, siue quid tum aspexit subito, seu audiuit, seu etiam patitur. Quare hoc non ignorabimus, repentina omnia in equo perturbationes efficere. Verum si incitatum ad celeritatem contineri ferociorem in cursu uolueris, non attrahes derepente, sed placidè adduces frenum, ut inuites, non cogas ad consistendum. Placantur etiam equi longioribus spatijs magis, quàm si crebrò conuertantur: atque lenta diu equitationis spatia (ἀεὶ πολὺν χρόνον ἡσυχῶς αἰετῶν) mites (καθεύδον, malim κατεψῶν) & placidos præstant, neque ferociam equorum suscitant. Quòd si quis sperat, si diu & celeriter agitet equum, fore defatigatum deinde mansuetiorem, diuersum sentit atque accidere consuevit. Nam hæc inter, feroces magis uolentiam usurpare, inque ira, quemadmodum homines iracundi, sæpè & se & sessorem indignis modis tractare solent. Proinde ad celeritatem summam equos feroces non facile incitabimus. Nequaquam autem adigemus ad alios equos, nam ferè improbiissimi quique (ὅι ὀλονεῖσθαι) ferocissimi sunt. His aptiores freni quoque læues quàm asperi. Si quando tamen asperos indiderimus, laxando ut læues uideantur efficiemus. Prodest etiam ut sessor assuefaciat sese ad talem in equo potissimum ferocem collocationem, qua & ipse minimè commoueat, & nulla ferè alia parte equum contingat, quàm ubi sessionis firmæ causa contingi illum necesse fuerit. Nec hoc ignorandum, præcipi poppyismo (id est, cum labris compressis acutior quidam sonus oris auditur) equos mitigari: κλαγμός uero (qui sonitus fuerit palati & gutturis,) incitari. At si quis initio equo offerat gratiora cum clogmo, contraria autem cum poppyismo, citò ille didicerit, poppyismo ita incitari, mitigari uero clogmo. Atque similiter inter clamores ac tubas cauendum, ne equo formido aliqua nostra appareat, neue illi hoc tempore turbulentum aliquid obijciatur: sed quantum fieri poterit, quietem tum conciliare equo studebimus, & (si fieri poterit) matutina aut uespertina pabula præbebimus. Hoc autem consilium optimum fuerit, ne quis ubi equum ferocem ad bellum parare uelit. Verum de ignauis tantum scripsisse satis fuerit, in his omnia contraria exercenda, quàm de ferocibus dicta sint, Hæcenus Xenophon. Τὸς δὲ θυμωδίστοις ἵπποις πῶς κατεψῶν δὲ μᾶλλον ἢ κεντρίσαι, καὶ ποτὶ πρὸς πρὸς πλῆθος ἢ ἀνὰ γὰρ, Pollux. Equus si quid forte suspicatus (ἀπονήεντες, nostri dicunt schüben) accedere aliquopiam nolet, demonstrandum illi, quòd ea,

quæ auersetur, fugienda non sint: hoc quidem planè equo animoso. Sin erit timidior, contrectabimus id, quod ei horribile apparet, & leniter eodem ipsum adducemus. Qui uerò uerberibus adigunt, plus timoris incutiunt equis. Nam quia tum malè mulctant, huius etiam ea, quæ suspitione sua refugunt, causam esse arbitrantur, Xenophon. In auersationibus ac tergiuersationibus calcaria si subdantur, magis equum perturbant, & terrorem atq; peruersitatem augent. Itaq; tum placandi maxime & confirmandi, ut feritatem intelligant, & sentiant non esse exhorrescenda illa, quæ refugerint, ita etiam horribilia tandem extimescere desinent, Camerar. Et rursus, Si quid per iram in equum tergiuersantem committat, uehementius ille perturbatur, & postea facilius terretur: quia illa obiecta alieniora exhorrescit, propter quæ se afflictum recordatur. Equum itinere defessum, adeo ut nulli omnino labori amplius par uideatur, recreabis ac ueluti recentem efficies, si sella aut clistellis ablatis, in domo uel stabulo aliquo, si occurrat, aut ipsa etiam uia, liberè uolutari pro arbitrio sinas, ut muli ferè & asini facere consueuerunt. Cauebis tamen ne talis sit aëris constitutio, ut pluuia aut uento lædi possit. Quid faciendum si equi dorsum læsum sit, & nihilominus ipsum equitare uel onus gestare oporteat, lege Ruisium capite 181. Si equiti semina uel nates adurantur, ueteres remedio esse prodidere, ut illinatur spuma equi collecta de ore & inguinibus, Camerarius. Equis & iumentis cum per nives ducuntur, sacci pedibus circumligandi, uide Suidam in *ῥεῖσιν*.

¶ Equus iumentum est, Aristoteles. De cursu equorum uide capite secundo ubi de celeribus agitur. ¶ Ego faxim muli pretio qui superant equos Sient uiliores Gallicis canterijs, Plaut. De pretio equorum quorundam dicemus Philologiae parte quinta. ¶ Mulis, equis, asinis feræ nullæ, nisi si in familia sunt, Cato. Messis ipsa alibi tribulis in area, alibi equarum gressibus exteritur, alibi per tics flagellatur, Plin. In equum in senecta molentem epigrammata duo Græca Anthologi libro 1. sect. 33. ¶ Exanimato equorum corpore nascuntur uespæ & crabrones, Textor. Pressus humo bellator equus crabronis origo est, Ouid. lib. 15. Metamorph. Equi cadauer proiectum uespas gignit ex huius putrescentis medulla euolant uespæ, nimirum uolucris progenies ex equo animali uelocissimo, Aelianus. Celebris apud Græcos hic uersus est, & apud Suidam legitur, *ἵπποι μὲν σφῆρα καὶ γόνατος, ταῦτοι δὲ μέλιτος ὄντ'*. Vespas ut significant Aegyptij, equi cadauer pingunt, quod ex eo plurimæ generentur, Orus.

¶ Olera erucis obnoxia futura negant, si palo imponantur in hortis ossa capitis ex equino genere, foeminae duntaxat, Plinius. Equæ caluaria, sed non uirginis intra hortum ponenda est, uel etiam asina. Creduntur enim sua præsentia foecundare quæ spectant, Pallad. Cribrorum genera Galli è setis equorum inuenere, Plin. Fit & setaceus quidam pannus ad cribrandi usum, ex setis (ni fallor) equinis. Equorum setæ de caudis & iubis ad balistas utiles asseruntur: licet arcus uel balistæ ceteraq; tormenta, nisi funibus neruilibus intenta nihil prodesse dicantur, uide Vegetium libro 4. de re militari. Ex equinis pilis tendiculæ seu laquei fiunt ad capiendas aues. Quare in funiculos piscatorios, *ὀρνίθας* Græci uocant, setas ex equorum quàm ex equarum caudis malint, Plutarchus inquiri problem. 17. de causis natur. Ex caudæ equinæ pilis prisci confectis cristis galearum superbie runt, cuiusmodi & Achilli eximias quasdam Homerus imponit, implicitas aureolis cincinnis, Camerarius. Aethiopes qui ex Asia sunt, pleraq; arma quæ Indi gestabant, pellesq; frontium equinarum, cum auribus atq; iubis in capitibus, ut ipsæ iubæ pro cristis essent, & hirtæ aures equinæ rigerent, Herodot. libro 7. *ἵππων μὲν τρυφάλειαν, ὃς ἵππων τριχὼν τὸ λόφος ἔχασκεν*, Hesychius & Varin. ex Homero nimirum: ego apud Q. Calabrum legere memini, qui libro quarto inter alia certamina describit sagittis propositam huiusmodi galeam petentes. Reciproca tendens neruo equino concita tela, Accius apud Varronem. Contexuntur inde & funes. Varro præceptis adiicit, equino fimo quod sit leuissimum segetes alendas: prata uerò grauiore, & quod ex hordeo fiat, multasq; gignat herbas, Plin. Equinum fimum quidam cum luto subigunt ad construendas fornaces chymificas, ut solidior tenaciorq; materia fiat. Equarum uirus à coitu Anaxilaus prodidit in lychnis accensum, equinorum capitum uisus representare monstrificè; similiter ex asinis, Plin. Sauromatæ plurimos alunt equos: quibus non tantum ad bellum utuntur, sed etiam dijs immolant, & cibo adhibent. Ungulas etiam colligunt, purgant & diuidunt (*ἀκροῖς*) ad similitudinem squamarum in draconibus, aut in cissionum in uiridi fructu piceæ: deinde perforant ac neruis equorum boumq; consunt ad usum thoracum, qui quidem Græcanicis nec inelegantiores neq; infirmiores sunt: facile enim ictus tum cominus inflicto, tum telorum eminus sustinent. At linei thoraces non æquè utiles sunt in pugna, cum ferrum uiolenter adactum transmittant: uenantibus uerò conueniunt, Pausanias in Atticis.

F.

Sarmatis, Vandalis, ac innumeris alijs, equorum & uulpium carnes solatio sunt, Cælius. Hippophagos inuenio Seythiæ in Asia populos fuisse. Sunt qui asinorum domesticorū carnes edant, etiā cum senuerūt: quæ pessimi succi, concocti difficillimæ, ac inter edendum insuaues sunt, stomachūq; lædunt: quemadmodum equorum ac camelorum carnes, quibus etiam ipsi homines, animo & corpore asinini ac camelini uescunt, Galenus libro 3. de alimentorum facultatibus. In Scythia parua iuxta Theodosiam & Tauricam Chersonnesum Nomades sunt, qui carnibus tum alijs tum equinis aluntur, & equorum caseo & lacte, & oxygalacte, quod illi arte quadam condientes eximium habent opsonium: quam ob causam poëta omnes eius tractus incolas galactophagos appellabat, Strabo li. 7.

Athenæus libro quarto scribit, apud Persas diebus natalitijs fuisse morem, ut diuites bouem, asinum, equum & camelum apponerent, totos in clibano aut camino coctos, Erasmus in prouerbio Solidos & clibano boues. Equinam & camelinam in Damasco edi, apud Vartomannum legi. Strabo libro septimo de Mysis loquens, quorum Homerus Iliados 4, meminit his uersibus, *Αὐτὸς δὲ πάλιν πρὸς Πάριον ὄντε φασιν, Νόσφι ἐφ' ἵπποπολων θρηκεῖν παθὲν ὠμὸν ἄϊον, Μυσὶν τ' ἀρχιμάχων*: Mysos Europæos potius quàm Asiaticos intelligendos scribit. Cui sententiæ (inquit) etiam poëtæ testimonium accedit, quoniā Hippemolgos, Galactophagos & Abios eis adiungit, qui qdem in plaustis uiuētes Scythæ & Sarmatæ sunt. Hæ enim nationes Thracibus hac tempestate promiscue sunt, &c. *Ἐνθα* (supra Tauricam Chersonnesum iuxta Alanos) *μελεῖ ἡ χλαυὴ τε καὶ αὐτὸν ἵππημολγοί*, Dionysius Afer. *ἵππημολγος*, qui equas mulget (Suidas & Varin.), ac si equimulgū dicas. Asini etiam qui subrumant equabus, hippothelæ Græcis dicti, equimulgi Latine nominari queunt. Hippemolgos uocant pastores equorū, qui lacte equino uiuant: eosdem galactopotas & galactophagos nominant. Fertur autem in historijs huiusmodi gentem in Scythia esse, quam & Abios uocant, utpote *ὀλιγοβίος*, qui uili & simplici uictu contenti sint: *ἢ ὅτι ἀμα ἔσθ' ἡμὰς πορδόντου, ὡς ἀμαξόβοι*, Varin. Sarmatarum gentes ē milio maxime pulte aluntur, & cruda etiam farina equino lacte uel sanguine ē cruris uenis admixto, Plin. Sauromatæ (inquit Pausanias in Atticis) plurimos alunt equos, utpote Nomades, quibus non tantū ad bellum uiuunt, sed dijs etiam suis immolant, & cibo adhibent. Tartari incidūt & uulnerant equos, cruciunt & per se, & cum milio uorant: Carnes pecudum, pecorū, & equorum comedūt, etiam semicrudas. Caballos pridie tum sponte tum morbo mortuos, exciso loco apostemate infecto, perlibenter comedunt, Matthias à Michou. Tartari equos & canes comedūt, Paulus Venetus. Vergilius tertio Georgicō de febris ouium scribens sic canit: Profuit incensos estus auertere, & inter ima ferire pedis salientem sanguine uenam: Bisaltæ quo more solent, acerq; Gelonus, Cū fugit in Rhodopē, atq; in deserta Getarū: Et lac concretum cum sanguine potat equino. Pelias Neptuni & Tyrus filius ab equa educatus fertur, Cælius & Aelian. in Varijs libro 12. *ἵππος θύει Κερυνώντος πῶς (πᾶσι δὲ πῶς) αὐτὸν ἐκ ποσὶ δ' ὠντος λυήσας θύειν κεῖν, ἵππος δ' αὐτὸν θύειν κεῖν*, Varin. Videtur sanè etiam nomen ab euentu factum: nam *θῶ*, *τρίψω* καὶ *θιλάω* exponitur. Metabus (ut testatur Vergilius libro 11, filiam Camillam equino lacte educauit. Verba eius hæc sunt, Hic natam in dumis, interq; horrētia lustra Armentalis equæ mammis & lacte ferino Nutribat, teneris immulgens ubera labris. *ἵπποδόντι, ἢ αὖθις ἵππος θιλάσας*, Hesychius & Varinus. Tartari lac equarum bibunt, quod ita præparant, ut uideatur esse uinum album, non admodum inlaidus potus: uocatur autē ab ipsis chuinis, Paulus Venet. Rex Tartarorū (inquit idem 1. 65) habet armenta magna equorum alborum utriusq; sexus, qui putant excedere numerum decem milium: in festiuitate autē quæ celebratur uigesimo octauo Augusti, præparat lac equinum in uasis decentibus, & rex ipse manibus suis diffundit hinc inde lac illud pro honore deorum suorum, arbitrans & à magis suis sic edoctus, qd dij lac bibant effusum, & solliciti sint conseruatores omnium eorum quæ possidet. Post sacrificium illud nefandum, bibit rex de lacte equarū albarum, nec ulli alteri licet illa die bibere de lacte illo, nisi fuerit de progenie regis, præter populum quendam regionis illius Horlach uocatum: qui hoc etiam fruitur priuilegio, propter uictoriam quandam magnam, quam pro magno Cham Chinchis obtinuit. Barbari quidam (inquit Albertus) emulsum equarū lac Soli exponunt donec pars crassior subsidat, postea in uase seruē faciunt ut siceram, (cereuisciam:) & quod eliquatum est bibunt: & hoc potu utuntur Tartari, Comani, Pruteni, & finitimi eis barbari. Plurimum autem inde pinguescunt, illi maxime qui non sunt in assiduo motu & exercitio. Bubulum asinum & equinum lac, uentri magis (q̃ ouillum, quod crassius est) idonea sunt, sed ipsum turbant, Dioscorides. Maxime per purgat lac equinum, tum asinum, deinde bubulum, tum caprinū, Varro. Lactis equini potus alium soluit, Plin. Lac equarum, sicut & camelorum partui uicinarum, tenue est, aquosum, & uentrem mollit, Auicenna. Vel cum lacte capræ salsum multumq; capeffes. Crede tamen potum meliorem lactis equini: Dicitur hic ualidos asinæ peruincere succos, Serenus de uentre molliendo. Tenuissimū lac camelis, mox equabus, crassissimum asinæ ut coaguli uice utantur, Plin. Equinum lac ocyus descendit, similiq; modo asinum, quod & paucissimæ pinguedinis particeps est, propterea raro in alicuius uentriculo transit in caseum, Galen. Serum de lacte equino potui datum, facile & sine periculo uentrem molliter purgat, Marcellus. Vtile est etiam lactis sero uentrem subducere: ueruntamen id non sit quod ex caseo fuerit expressum: melius enim est id, quod per decoctionem ex lacte separatur, præsertim equino uel bubulo, Aëtius. Equinū ac asinum lac miscent ad Phrygium caseum conficiendum, Aristoteles. Quod hippacen uocant, caseus est equinus: ea uirus reodoleret; magnopere alit, bubuloq; proportionē respondet. Nec desunt, qui hippacen equinum coagulum appellarint, Dioscorides. Glycyrrhiza, id est dulcis radix, sitim restinguit, si teneat in ore. Quæ de causa Scythæ hac contenti, decem duodecimq; dies degunt, & uitam non aliter quàm hippacē elu prorogant. Quod Plinius undecimi uoluminis calce confirmat. Quædam enim exiguo uictu famæ ac sitim sedant, conseruantq; uires, ut butyrum, hippacē, glycyrrhizon. Hippacen apud Theophrastum Theodorus equestrem uertit, quasi radix esset dulci radici par ingenio ad abigendam sitim famemq; sed caseum equinum, non radicem aut herbam esse, Dioscoridis Plinijq; testimonio constat. Hermolaus una litera discernit, sic ut hippice herbam, hippacē caseum designet. Scythæ Nomades uelcumur

trahuntur carnibus coctis, bibuntque lac equinum: comedunt etiam hippacen: id autem est caseus equinus, Hippocrates in libro de aëre aquis & locis. Et rursus libro 4. de morbis, Scythæ (inquit) lac equinum in caua uasa lignea infusum concutiunt, Illud autem dum turbatur spumescit ac secernitur, & pingue quidē, quod butyrum uocant, quum leue sit, in superficie consistit: graue uero & crassum, deorsum sedit, quod etiam secretum siccāt, Vbi uero concretum ac siccatum fuerit, hippacen ipsum uocant: At serum lactis medium locum tenet. Scythicam herbam in ore habentes famem sitimque non sentiunt, inquit Plinius libro 25. Idem, inquit, præstat & hippice dicta, quæ in equis quoque eundem effectum habeat. Traduntque his duabus herbis Scythas etiam in duodenos dies durare, siti famemque, Hæc ex Plinii libro 11. capite 54. Hermolaus citat, Vetus lectio habebat titipacæ, Hermolaus hippace uel hippice reponit. Sestius eosdem effectus caseo equino, quos bubulo tradit: hunc uocāt hippacen, Plin. libro 28. Scythica radix, quam nonnulli dulcem appellant, nascitur apud Mæotim: sitim extinguit, si teneatur in ore. Qua de causa, tum ea, tum equestri uocata, Scythas undecim & duodecim dies, sitim tolerare affirmant, Theophrastus de historia plant. 9. 13. Quo in loco Græcè non hippice, sed hippace legitur, ut non probem Gazam, qui equestrem transtulit, nec Hermolaum qui hippicen, ut supra dixi, ab hippace differre somniat. Sed in hoc etiam errauit Gaza, quod sitim tolerare uertit, ubi Græcè simpliciter *διὰ ψυχῆς* legitur, hoc est uitam agere: ut intelligamus hippacen cibi loco, glycyrrhizam uero sitis remedium esse. Apparet etiam Plinium errasse, qui libro 9. capite 54. hippacæ & glycyrrhizæ, utriusque seorsim attribuit utriusque remedium: Hunc errorem rursus admisit libro 25. cap. 8. his uerbis, Scythicam in ore habentes famem sitimque non sentiunt. Idem præstat apud eosdem hippice dicta, quæ in equis quoque eundem effectum habeat: Traduntque his duabus herbis Scythas etiam in duodenos dies durare in fame siti que, (melius quæ Gaza, qui de siti solum transtulit:) Hunc locum ab eo translatus apparet ex Theophrasto, sed perperam: & de suo adiunctum per etymologiæ coniecturam quod hippice idem in equis præstat. Idem Plinius libro 28. capite 14. equi coagulum hippacen uocat, coeliacis & dysentericis, etiam si sanguinem detrahant utile fore scribens. Hippace, teste Aëlio Dionysio, edulium Scythicum est, è lacte equino. *ἵππων* (in Theophrasti codice cum accentu in ultima scribitur, quod non placet) Scythicum edulium ex lacte equino: aliqui oxygala equinum esse dicunt Scythas in usu: idque bibi, & concretum edi, ex Theopompi libro 3. Sunt & qui hippacen equile interpretentur, Hesychius & Varinus.

G.

De equiferis non scripserunt Græci, quoniam terræ illæ non gignebant. Veruntamen fortiora omnia eadem quam in equis intelligi debent, Plinius. ¶ Sanguis equi adrodit carnes septica ui, Plinius. Sanguis equarum quæ admissuram expertæ sunt, in medicamenta additur quæ erodunt, septica uocant, Dioscorides interprete Ruellio: Græcè legitur, *τὸ δὲ τῶν ὀχλόντων ἵππων αἷμα σιτηρὸς μὲν πρὸς τοῖς ἵπποις*, Marcellus Vergilius alijs uerbis eundem quem Ruellius sensum affert, ea sunt: Miscetur medicamentis quæ exedendo sint, matricum equarum & quæ admissuræ inseruiunt, sanguis. Hermolaus Barbarus uero, *ἵππων ὀχλόντων*, de equis maribus ijsque admissarijs exposuit, Plinium forte secutus qui libro 28. capite 10. sanguinem equi præcipue admissarij contra panos & apostemata facere scribit. Atqui eiusdem libri capite nono, Sanguis equorum (inquit) septicam uim habet: Item equarum præterquam uirginum, erodit, emarginat ulcera: (quæ lectio magis placet, quam Marcelli Vergilij, emarginat, ulcerat.) Ex his Plinij uerbis apparere uidetur, sensisse eum equorum utriusque sexus sanguinem septicum esse: nam erodere & emarginare ulcera, id quoque septicum esse significat. Hinc & Hermolaus in corollario ex hoc nimirum loco, Equæ uirginis (inquit) sanguini uim inesse negant, quæ maribus foeminisque non uirginibus. Quod ad Dioscoridis uerba, *ὀχλόντων* de maribus intelligo: nam rectus *ὀχλόντων* pro admissario, apud Hippiatros legitur: *ὀχλόντων* uero in foeminino genere, de equa matrice (quam uocem Marcellus Vergilius ueluti usitatam, sed absque authore profert) nusquam quod sciam, Sed hac de re nemini contenderim, cum multa alia præstantiora & faciliora paratu septica medicamenta reperiantur. Proinde Galenus etiam (ut scribit de simplicib. medic. lib. 10. capite 6.) experiri se noluisse ait an equorum admissariorum (*τῶν ὀχλόντων ἵππων*, in masculino genere manifestio ponitur: Aëtius omisit equini sanguinis mentionem) sanguis crustam molliatur & septicus sit, cum aliorum copia ei semper fuisset, ne quam præstigiatoris suspensionem de se merito præberet. Escharoticum dicitur, quod urit & crustam facit: Auicennæ interpretis equi sanguinem adurere & putrefacere scribit. Regio morbo prodesse dicitur sanguis asinini pulli ex uino: eadem & ex equino pullo similiterque uis est, Plinius. Hippiatris sanguine equorum ad diuersos in eis morbos utuntur, tum illito aut infricato foris, tum intra corpus. Incisis palati uenis si sanguis in uentrem eorum defluat, lumbricos in eo occidit. Equum peste affectum (so ein roß, rābig ist) sanguinem suum lingere curant cum sale super lapide, extractum de uenis ubi calcaria adiguntur, Innominatus. Sanguis equi illitus languentibus in equo membris medetur, ut supra dixi ex Vegetio capite tertio, ubi de phlebotomia mentionem feci. Prodest equis, si sanguine suo detractio ea ex parte, quæ pro ratione morbi conuenit, cum aceto mixto, animal perfricetur, Veget. 1. 17. Sanguis equi alijs medicamentis miscetur, & illinitur fractis aut luxatis armis, Theomnest. Phragmaticum equum sic cura: Sanguinem detrahes de matrice, & cum oleo uinoque tepesfacies, totumque iumentum contra pilos confricabis, Veget. 3. 29. Si nerui conuellant aut rigeant equis, sanguine emisso partes affectas calido inungi oportet, Innominatus.

¶ Carne & fimo equi in agro pasci, ad serpentes (serpentium morsus) utitur, Plinius. Carnem caballinam discocctam, potu suum morbis reperimus mederi, Plinius. ¶ Equi adeps quomodo curetur, in Tauro dixi ex Dioscoride; quanquam eius interpretes horum animalium nomina omittunt. Equi axungia suffumigata, efficit mortuum partum foras, & secunda sequitur, Sextus. ¶ Medullam equinam recentiores quidam ungentis ad spasmum miscunt. ¶ Si equus laboret abscessus illogerere quod uulgo uermem uocant, cum alibi, tum in naso, cutem cauterio aperiunt, & eruginem cum osse equino usto inspergunt, adiecto interdum hyoscyami semine. ¶ Dentes equi masculi (non castrati, Rasis) positi sub capite (uel super caput stertentis in somno, prohibent ne stertat, Albertus), illius qui in somnis opera gerit, prohibent, Rasis. Dentium equi farina perniones rimasque pedum sanat, Plinius. Dentes caballini tumsi ulcera pernionum, si sint tumidi, utiliter curant, Marcellus. Dentis caballini contusi farina priuatim subluuiem sanat, Plinius. Eadem (inquit alibi) inspersa, uerendorum ceteris uitijis (de fornicationibus uerrucisque prius dixerat) medetur. Et rursus alibi dysentericis ac coeliacis salutarem esse scribit. Dens caballinus contusus, & in puluerem tenuissimum redactus, ueretro inspersus efficaciter prodest, Marcellus. Equi dentes qui primum nati fuerint, si dentem qui dolet tetigerint, remedio erunt. Nam & si infans equi rostrum basiauerit, dentium dolorem non sentit, & nec equus mordebit infantem, Sextus. Dentes qui equis primum cadunt, facilem dentitionem praestant, infantibus adalligati; efficacius, si terram non attigere, Plinius. Colloigitur molli dentes neciuntur equini. Qui primi fuerint pullo crescente caduci, Serenus ad infantes dentientes. Dentes pulli anniculi, adalligati celeriores & sine dolore dentitionem praestant, Rasis & Albertus. ¶ Pilo equino circumligato uerrucas tolli audio: ratio est, quoniam propter astrictiorem alimento priuata arefcunt. Pilus equinus ad hostium domus alligatus, prohibet ne culices aut ciniphe per hostium inuolent, Rasis (apud quem pullus pro pilo scribitur) & Albertus. Inguina & ex ulcerum causa intumescunt: remedio sunt equi setae tres, totidem nodis alligatae intra uulsum, Plinius. Sanguinem sistit pilorum asini cinis illitus: efficacior uis emaribus aceto admixto, & in lingua ad omne profluuium imposito: similiter ex equino capite (scilicet pilorum cinis) & semine, Plinius. ¶ Corium equi adustum illitumque ex aqua pustulis, quas bothor uocant, refrigerat eas, Auicenna. ¶ Ad lienem sedandum datur equi lingua inueterata ex uino, praesentaneo medicamento, uide dicisse se ex barbaris Caeilius Bion tradidit, Plinius. Equi lingua arefacta, & ad leuitatem trita, ac ex uino potui data, protinus utilitatem suam sedato lienis dolore manifestat, Marcellus. ¶ Equi coagululum aliqui hippacen uocant, Dioscorides & Plinius. Hoc ex uino potum aduersus serpentium morsus salutare creditur, Matthaeus. Cum uino propinatum omnes dolores sedat, Aesculapius. Priuatim coeliacis dysentericisque conuenit, Dioscorides, Dysentericis & coeliacis quidam priuatim prodesse scripserunt, Galenus de simplicibus 10. 11. Equi coagululum, inter auxilia coeliacorum & dysentericorum tradunt, etiam si sanguinem detrahant, Plinius. Idem apud Auicennam & Haly le gimus, quorum interpretes pro affectione coeliaca diuturnum uentris fluxum uerterunt. Coagululum equi, & sanguis caprinus, uel medulla, uel secur aluum soluit, Plinius: Sed haec omnia sunt potius siccantque aluum, ut in Capra docuimus. ¶ In corde equorum inuenitur os, dentibus caninis maxime simile: hoc scarificari dolorem: aut exempto dente emortui equi maxillis ad numerum eius qui doleat demonstrant, Plinius. ¶ Equi secur theca cedrina reposito, deinde Chio uino & aqua dilutum exhibeto: quibus enim secur ulceratum est, ne amplius exedatur, efficitur, Galenus de parato facilibus 2. 38. ¶ Si mortuus partus sentiat, lien ex aqua dulci potus efficit, Plinius. ¶ Coitus mulant testiculi equini aridi ut potioni interiri possint, Plinius. ¶ Panos & apostemata in quacunque parte discutit ungulae equinae cinis cum oleo & aqua illitus, Plinius. Strumas discutit ungulae asini uel equi cinis ex oleo aqua illitus, & urina calefacta, Plinius. Ungularum equinarum exustarum cinis cum oleo impositus uel illitus, strumis medetur, Marcellus. Rubori cum prurigne illitur equi spuma, aut ungulae cinis, Plinius. In Hippiatricis Graecis equo ileoso remedium commendatur huiusmodi: Ramenta ex ungulis anteriorum pedum, trita cum uini cotylis tribus per nares infunduntur. In iisdem Hippocrates equo strophoso infundi iubet ramenta ungularum anteriorum trita in quatuor cotylis aquae. Ramenta ex ungulis equi ex uino per nares equo infusa, urinam eius promouent, Hierocles, Vegetius 3. 15. Aduersus calculos prodest ungulae equi cinis in uino aut aqua, Plinius. Ungulae equinae scobem, uel exusta cinerem, si calculosus in potionem acceperit, cito sanabitur, Marcellus. Ungulae suffitu partus mortuus efficitur, Plinius.

¶ Fel equi tantum inter uenena damnatur, ideo flammis sacro equum tangere non licet, Plinius. ¶ Lacte equino uenena leporis marini & toxica expugnantur, Plinius. Lactis equi potus aluum soluit, Idem, Dioscorides & Auicenna: uide supra capite sexto. Comitibus datur lactis equini potus, Plin. In comitali morbo testes aprinos bibisse ex lacte equino aut ex aqua prodest, Plinius. Ad comitiales coagululum uituli marini bibunt cum lacte equino, asininoue, Plin. Aetius de suppurationibus tractans, Lac (inquit) cum melle post puris eruptionem eis praebendum: & primum quidem asininum aut equinum: ad ulcera enim repurganda conducit: postea uero cum repurgatio ne amplius opus non habent, etiam bubulum, &c. Lacte equino iuantur uuluae collatae, Plin. Mulier quae non concipit si lac equinum ignorans biberit, & mox cum uiro coierit, concipiet, Rasis & Albertus. Equae lac potum, matricis laborem sedat, & educum (alias caducos, abortum forte intelligit)

colligit) efficit, Aesculapius. Semina hyoscyami cum lacte equino trita corio ceruino alligabis, ita ne terram tangerent; hæc alligata mulierum conceptum prohibent, Rasis. Serum lactis equini facile & sine periculo ventrem molliter purgat, Marcellus. Caseus equinus ventrem reprimat, & torsiones tollit, Aesculap. ¶ Equi spuma (eam intelligo quæ in corpore equi cum incaluit & sudat, apparet, quam etiam de sudore seorsum inferius dicam) illita per dies quadraginta, priusquæ nascantur primum pilis hærescunt, Plin. Equi spuma si puero inuesti pectinē linieris, pili eius non crescunt, nec generantur, Sext. In dolore uel grauitate aurium commendatur equi spuma, uel equini fimi recentis cinis cum rosaceo, Plin. uidetur autē rosaceū utriusque addendum: Nam & Marcel. sic scribit, Spuma equi recens detracta, & cum oleo roseo infusa, auricularum quamuis uehementes dolores resoluit. Si ab equitando uexata fuerint inguina, aut intertrigines dolebunt, spuma equi fricentur, statim remediabuntur, Marcel. Plinius ad hoc remedium non simpliciter spumam, sed spumam ab ore (id est saliuam, quæ alterius facultatis, quam reliqui corporis spuma sudori permixta uidetur) inguinibusque collectam illini probat, his uerbis: Femina atteri adurique equitatu notum est: Vtilissimum est ad omnes inde causas, spumam equi ex ore inguinibusque illinire. Rubori cum prurigne equi spuma, aut ungula cinis illinitur, Plin. Ego ad hoc uitium oris saliuam potius, quam aliunde collectam spumam & falsedine sua mordicantem adhibuerim. In feruido faucium malo, quod æstate nonnunquam grassatur pestilenti lue in milites præsertim, nostri à liuido lingue & faucium colore uocant *die bruni*, hoc remedium commendari inuenio: Salia equi auenam aut hordeum pasti, os ægroti diligenter colluitur; deinde ex cancri uiuis confusis humorem exprimes eodemque rursus lauabis. Quod si uiuos habere non potes, pollinem de cancri aridis in clibano tostis insperge, postquam equi salia ablueris. Tussim sanat salia equi triduo pota, equum mori tradunt, Plin. codices excusi aliam & obscuram lectionem habent; Ego hanc nostram confirmo ex uerbis Sexti & Marcelli quæ hic subieci. Equi saliam si biberint phthisici & qui male tussiant, sani efficiuntur. Expertissimum sanè, equus morietur, Sextus. Ad phthisicos remedium & præfens & maximum; nam etiam uitæ dubios sanat, & quibus spes superesse nulla uideatur; equi saliam uel spumam cum aqua calida bibendam per triduum dabis; etiam quem tussi intoleranda & diutina laborare uideris, hoc remedio liberabis: ægrum quidem sine cunctatione sanabis, sed equum mors subita consequitur, Marcellus. ¶ Sudor equi mistus cum uino, abortum facit potus à grauida, Rasis & Albertus. Sudor bestiarum (equi, Albertus) inflat faciem, & inducit synanchem (& sudorem foetidum, Albert.) Rasis. Si cultelli uel gladij calefacti (rubei, Rasis, id est igniti) sudorem equi imbiberint, inficiuntur adeo ut locus ab eis uulneratus sanguine ante mortem animantis manare non desinat, Albertus. Idem apud Rasis interpretem, sed ineptissime legitur. Si equum sagitta uenenata uulnerarit, sudorem alterius equi & panem combustum cum urina hominis in potu dabis, deinde in uulnus quoque immittes admixta etiam pinguedine, Rasis 178. Sunt qui tineas & serpentes è uentre hominis exigi promittant, si equi sudorem cum urina in balneo biberint, Innominatus. ¶ Fimi asinini idem qui equini effectus est, Auicenna. Fimi equini inueterati fauilla adrodit carnes, Plinius. Armentarij (equi uel asini) qui herba pascitur, siccum situm liquatum in uino, mox potum, contra scorpionum ictus magnopere auxiliatur; Dioscorides. Ad serpentes utuntur carne & fimo equi in agro pasti, coagulo leporis ex aceto, contraque scorpionem & murem araneum, Plin. Tanta uis est in ueneno rabiosi canis, ut urina quoque calcata noceat, maxime ulcus habentibus; Remedium est fimum caballinum aspersum aceto, & calfactum in fico appositum, Plinius. Marcellus empiricus capite 8. collyrium quoddam fieri docet in olla operculo testacea cum foramine cui inserta sit canna ut expiratio pateat: ollam uero cooperiri iubet fimo caballino recenti. Hoc putrefaciendi modo (sic enim uocant) etiamnum & medici & maxime chymistæ utuntur. Tam asinorum quam equorum fimum, siue crudum, siue crematum, addito aceto sanguinis eruptiones cohibet, Dioscorides, Rasis & Albertus. Aridum inspersum sanguinem sistit, Aesculap. Stercora asinina uel equina, si, dum calida sunt, apponantur, sanguinem ex uulnere fluentem sistunt, Rasis inter equorum remedia. Et alibi, Sanguinem (inquit) cohibet stercus equinum recens, cum creta & aceto acerrimo mixtum agitaturnque. Et rursus, Sanguis aperta uena ad contrariam partem reuellatur; deinde fimum equi cum filtro (lana feltria) uisum uulneri aut uenæ impone. Ne uenæ equi sectæ plus iusto exinaniantur, stercus ipsius iumentum fluentibus uenis admotum fascijs obligetur, Columella & Vegetius 2. 45. & rursus 3. 14. Secta uena equi sanguinem nimis fluentem sistes, si fimum ipsius equi imponas, Pelagonius. Siue fimum manni cum testis uritur oui, Et reprimat fluidos miro medicamine cursus, Serenus ad sanguinem è uulnere nimis fluentem. Stercus equi recens, olfactum etiam sanguinem reprimat, Albertus & Rasis, apud quem tamen corruptus est locus. Si sanguis ex uulnere immodicè fluat, fimi caballini cum putaminibus ouorum cremati cinis impositus mirè sistit, Plin. Si ex uulnere immodicus fluat sanguis per nares, fimum caballinum quo modo egeritur adpositus, statim subuenit, Marcellus. Et alibi, Stercus caballinum exprimitur dum recens est, eiusque succus naribus trahitur ab eo cui importunius fluunt. Si thlasma (fractum reddit Ruellius) in ungula habeat equus, &c. post alia remedia fimum equinum aridum illigari Pelagonius iubet in Hippiatricis. Auribus instillatum equi fimum dolorem tollit, Aesculapius. In dolore aut grauitate aurium equini fimi recentis cinis cum rosaceo prodest, Plinius. Stercus caballinum recens colliges, & in furno calefacies, tunc oleum medio capiti infundes contra uiam, & sic

stercus prædictum in panno uel in linteo spisso capiti superligabis in noctem, Marcel. Regio morbo
 simum asinini pulli, quod primum ædedit a partu, datum fabæ magnitudine e uino intra diem tertium
 medetur: eadem & ex equino pullo similiterque uis est, Plin. Ad colicam (für die mitter, quanquam
 uteri morbum proprie sic Germani uocant, colicam improprie) remedium certum, ita etiam ut mor-
 bus non repetat: Fimi de equo qui auena aut hordeo pascatur, non gramine, manipulum in dimidia
 mensura uini (uncias circiter octodecim intelligo) decoques donec pars dimidia consumatur: hoc pau-
 latim bibendum est, donec exhaurietur: erit autem eo utilius quo exhaurietur citius, Empiricus in-
 nominatus. Equini fimi cinis in aqua potus altum sistit, Plin. Ad uentrem fluentem, Equi sterco-
 rum, & cinerem fimi ipsum cum uino uetere miscebis & conteres: & sic dabis dysenterico bibendum
 sine aqua, si non febricitabit, Marcellus. Equini fimi cinis coeliacis & dysentericis salutaris dicitur,
 Plinius: paulo ante etiam asinini fimi cinerem ex uino, utriusque uitio efficacem esse scripserat. Si par-
 tus mortuus sentiatur, lien equi ex aqua dulci potus, eijcit: item ungula suffitum, aut simum aridum,
 Plin. Mihi uerborum constructio parum coherere uidetur: quamobrem legerim potius, Item ungu-
 la suffita, aut simum aridum, scilicet suffitum. (Apud Vincentium Bellutacen, legitur, aut ungularum
 suffumigatio, uel simis aridus.) Nam & apud Haly medicum sic legitur, Suffitus ex fimo equi se-
 cundas foetumque mortuum educit. Fauilla fimi equini inueterati partum mortuum eijcit, ut quidam
 ex Plinio citat. ¶ Quidam urinam equi aquæ ferrariæ ex officinis miscent contra comitalem
 morbum, eademque potione & lymphaticis medentur, Plinius. Pecori sanguinem siue per anum, seu
 uuluiam, seu nares emittenti, pultem facito ex farina tritici & ouo & butyro tritis in lotio ex equili
 hausto: deinde pultem uel massam illam coctam in cinere pecori dabis, Empiricus innotinatus. Lu-
 tum ex cuiuscunque equi lotio factum uino permisces, colatumque per nares infundes, & confestim
 prouocat urinam, Veget. 1. 61. & Hippiatrica: in quibus & hoc additur, lutum huiusmodi etiam ar-
 dum easdem uires obtinere. Vulgare & uerum est remedium, lutum de uia ex lotio cuiuscunque e-
 qui factum, uinoque permixtum & colatum naribus infundas, Vege. 3. 15. ¶ Lichenes sunt in equo-
 rum genibus, & super ungulas in flexu harum partium indurati calli: qui triti & in aceto poti, comi-
 talibus mederi traduntur, Dioscorides & Galenus de simplicib. medic. 11. 17. Aliqui & ad cuius-
 uis feræ morsum adhiberi consulunt, Galenus ibidem. Comitibus datur ex equo lichen in aceto
 mulso bibendus, Plin. Zeide sunt augmentationes in cruribus & iuncturis equorum & animalium
 maiorum, Serapion 444. Dentes labantes confirmari aiunt lichene equi cum oleo infuso per au-
 rem: est autem hoc in equorum genibus, ac super ungulas, Plin. Ferunt additiones illas, quæ sunt
 in genu equi, tritas & potas cum aceto, sanare sodam & epilepsiam, Auicennæ interpres. Calculos ex-
 pellunt lichenes equini ex uino aut mulso poti diebus quadraginta, Plin. ¶ Vestigium equi ex-
 sum ungula (ut solet plerumque) si quis collectum reponat, singultus remedium esse traditur, recordan-
 tibus quonam loco id reposuerint, Plinius.

H. a.

a. Equi dicuntur ab æqualitate siue paritate, eo quod pares antiquitus cruribus (bigis quadri-
 gis) iungebantur, Albertus & Sipontinus. Equa, mula, &c. datium & ablatium pluralem in-
 abus faciunt: Priscianus inter hæc nomina pro equa asinam posuit. ¶ Caballum pro equo Latini
 dicunt, Græci καβαλλῆν, Itali cavallo, Galli cheual, Illyrii kobyla, & forte Germani etiam inde uocem
 gaul mutuati sunt. Caballos antiqui equos dixere, fortasse (liceat enim suspicari nobis) uoce ficta
 de sonitu quem edunt, pulsu ungularum, unde & sonipedes dicti, Camerar. Caballus, quod cauet
 terram ungula impressa, Obscurus. Caballos uidetur intelligere Hieronymus maiores equos, si-
 cuti maiores accipimus minores, Cælius. Sunt autem Hieronymi uerba hæc, Ut statim cernamus
 tiaras galeis, caballos equis cedere. Ego contra conijcio: nempe ut galea militare capitis uelamentum,
 ualidius est quam tiara in pace apud Persas & Medos gestari solita: sic equus quasi per excellentiam
 de animoso & bellatore equo dictus, caballo præfertur qui pacis tempore ad diuersos labores feruit.
 Nam operarium & uiliorem equum proprie caballum dictum esse, ex aliquot authorum testimoniis,
 quæ subiiciam, apparet: etsi nonnulla eiusmodi sint, ut caballi nomen pro equo simpliciter usurpare
 uideantur. M. Cato Censorius cantherio uehebatur, & hippoperis quidem impositis, ut secum uili-
 lia portaret. O quantum erat seculi decus imperatorem triumphalem Censorium, uno caballo esse
 contentum: & ne toto quidem. Partem enim sarcinæ ab utroque latere dependentes occupabant, Ste-
 neca. Succussatoris tetræ tardique caballi, Lucilius. Alius caballum arboris ramo in humili alliga-
 tum relinquit, Varro Parmenone. In castris permansi, inde caballum reduxi ad censorem, καβαλλῆν
 λῆν apud Hesychium & Varinum ὁ ὀργάνος ἱππῶ, id est operarius equus, καβαλλῆς, ὁ καβαλλῶν, &c.
 Suidas, Hesychius, Etymologus: sed forte in omnibus erratum est: nam ista interpretatio ὁ καβαλλῶν
 pertinet ad uocem καβαλλῶν quæ apud Suidam statim sequitur, ex καβαλλῶν per syncopen facta.
 Hoc erratum in alijs simplex, ab Etymologo & Varino bis commissum est. Hoc igitur omisso apud
 Suidam sic legemus, καβαλλῆς (oxytonum non proparoxytonum ut Etymologus habet, & per unum
 lambda) ὁ ἄρ' καπὸς ἄλῆς ἰδιῶν. κλίνεται δὲ καβαλλῆν. ἔγκειται δὲ ἡ καπὸν, καὶ τὸ ἄλῆς, περὶ τὸν γὰρ ὅτι τὸ
 καπὸν ἰδιῶντων ἀλόγων. Hæc ita uerterim, Caballis, nomen compositum est à nomine καπὸν quod præse-
 pe sonat, & aduerbio ἄλῆς quod est abunde. Ferè enim tanquam abundans aliquid in terram delabit
 iumentis

lumentis quæ ex præsepibus pascuntur. Apud Varinum scribitur etiam καβαλλίς per unum lumbum: item καβαλλίς, δῖον δ' ἄρ' ἄλλης κἀπὶς ἐδῖον, Varinus & Etymologus. Καβαλλίον, καβαλλίς, Hefychius, Καβαλλίς Stephano nomen est ciuitatis. Ne uerò tu (inquit Plutarchus) aduersus usuram aut equitatum opperiaris, aut uehìcula iugalia cornigera, & argento picta, quæ celeres usuræ assequuntur & prætercurrent: uerū quolibet asino et caballo (ὅντι πνί τῷ τυχόντι καὶ καβάλλῃ χαίμεν) fuge hostem ac tyrannum sceneratorem. Diuersitas in scribendo hoc uocabulo, Græcos id a Latinis accepisse arguit; nam & in alijs plerisque Latinis scribendis Græci plurimum uariant. Certum est apud Græcos paulò antiquiores caballi uocem non reperiri. Ego præ cæteris modis καβάλλης scribi probò, cum β. simplici, & λ. duplici in prima apud Græcos inflexione. νίννον, ἢ καβάλλῃν ἵππον, Hefychius & Varinus: nos ninnum uel ginnum de pumilis equis & asinis dici alibi docuimus in Asino, Ceruo & Equo. Optat ephippia bos piger, optat arare caballus, Horatius. Apud eundem in Sermon. Saturianus caballus legitur, id est Satureianis agris natus, qui sunt in Apulia fertiles, & equorum nobilissimum genitores, Acron. Immeritis franguntur crura caballis, Iuuenalis Sat. 10. Hippocrenen Persius caballinum fontem dixit. Caballina caro, Plinius 28. 20. ¶ Equitem pro equo ueteres quidam posuerunt, ut Vergilius Georg. lib. 3. Atque equitem docuere sub armis Insultare solo. Ennius lib. 7. At non quadrupedes equites, Nonius Marcel. Vide etiam Gellium libro 18. cap. 5. Sic etiam equitare de equo reperitur, cum sessoris proprium sit. ¶ Omnis extremi frigoris tolerantior equino armento uacca est, ideoque facile sub dño hybernat, Columella. Amissa parente in grege armenti, reliqua foetæ (de equabus loquitur) educant orbem, Plinius. Armenta ipsa macie tenuant, Vergil. in Georg. id est, ipsas equas, cum prius de maribus admissarijs seorsim dixisset, Armenta (inquit Seruius in tertium Aen.) dicta sunt quasi armis apta: nam equi intersunt prælijs: boues armant ex corijs. Armenta quoque dicta sunt maiora animalia quæ arationi congrua sunt. ¶ Iugales, pro equis curru iunctis. Absenti Aeneæ currum, geminosque iugales, Vergil. Aen. 7. Socij iugales, Silius libro 16. Emeritos uertunt ad pascua nota iugales, Claudianus 2. de raptu Prof. Cornipes & sonipes, epitheta equi, pro equo absolute ponuntur. ¶ Δάμν, equus, Tyrrenis, Hefychius & Varinus. ἱκκὸς σημαίνει ἵππον, Etymologus in ἵπποσύνη: suo tamen loco apud eundem non reperio, nec in alijs Græcorum Lexicis: nisi quod ἱκκὸς oxytonum à Varino παραντίν exponitur. Plenius apud Pausaniam secundo Eliacorum legimus ἱκκον (paroxytonum) Tarentinum quendam gymnasten fuisse. Κοῦρ, ὄρνις: καὶ ἵππον δὲ πνὸν ὅπως ἔλεγον, Hefychius & Varin. Μωρία, ἵπποι καὶ βῆς τὸ ἀρχαῖον, Hefychius & Varin. Μερῶν, πωλίου, lidem. Φοροδίδον, ἀεθλίαι καὶ ἵπποι, lidem. Oppianus equam ἵππῶδα uocat. ¶ ἵππ, παρὰ τὸ ἑαυτὰ τοῖς ποσὶ: scribitur autem πὶ duplici ad differentiam τοῦ ἵπ, quod laqueum significat, Etymologus. ἵππ Attico more tam foeminino quàm masculino genere profertur, Varin. Et alibi, Ἀῖξ (inquit) apud poetas etiam de maribus dicitur, & communi genere profertur, ut & ἑλαφ, ἀνθρωπ, ἵππ. Huius Atticæ & poëticæ consuetudinis quidam ignari, ineptè aliquando foeminino genere reddunt in sermone Latino, quod in eo positum Græcè reperiunt. Ex hac Attica consuetudine est, quod interdum scriptores non contenti τῇ ἵππιν dixisse cum articulo foeminino, addunt insuper θήλειαν. Sciendum est (inquit Etymologus) Iones animalium nomina foeminino genere pronunciare, cum greges aut armenta eorum significant, ut τὰς ἵππους, τὰς ὄνους, τὰς βῆς. Significat sane ἵππ equum, & equam, & equorum armentum, & turmam equitum: hinc ἵππ χιλία, & μυρία, pro mille & decem millibus equitum. ἵππ συλλεκτικὸς καὶ ὡς τὸ ἵππῶν λέγεται, δῖον ἢ ἵππος τὸ ὄρνις καὶ ἱκκὸς, καὶ οἱ ἵππες, καὶ παρ' ὁμήρῳ, ἵππ' Ἀχιλλεύς ὀτρύνων ἵππους τε καὶ ἀνέρας ἀσπιδιώτας, ἦγεμ ἵππες καὶ ὅπλ' ἵππος περὶς, Varinus. ¶ Caccabe, Κακιάβη, olim uocabatur Carthago: quæ uox incolarum lingua caput equi significat, Stephanus: Vide supra in Boue H. b. Alla, Ἀλλα, Caribus equum significat, Stephanus in Hylluala. ¶ Germani equum admissarium uocant hengst/springhengst: Itali & Galli stallonem: foeminam, stut/merch/gurr, & aliqui mōtsch/müterpferd, Galli lumentum. Celte qui Brenno duce Græciam inuasere, equum marcam uocant, authore Pausania, Aliqui minus bene in nostra lingua scribunt merr, Angli mare, Illyrij mrcha: Similis & Græcorum uox est μωρία & μέριον. ¶ Equulum & equuleum, Latini equum paruum, nouellum, uel pullum equi uocant: Græci ἵππῶλον, eodemque nomine auem uulpanferi similem: hippardion uerò bestiam cornutam, bisulcam, iubarum. ἵππίδον quoque ab equo diminutivum uidetur, sed nomen est piscis Hefychio & Varino. Bos equuleum peperit, Lilius 3. belli Punici. Ut iniecto equulei freno repente exagitantur nouo, Cicero 3. Tuscul. Ut fame debilitetur equuleorum nimis effrenata uis, Idem in Hortensio. Neque furentem equuleum Damacrinum insanus equiso exhibebis morbi fluctibus educat unquam, Varro Eudæmonibus. Sipontinus simplicius citat, Neque furentem equuleum insanus equiso exhibeat maris fluctibus. Vbi insilui in cocleatum equuleum, ibi tolutim tortor, Pomponius apud Nonium. Equulos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerunt, aufert, Cicero 6. Verr. Legitur hic & equuleos. Omnia in perfectis & maturis decet esse meliora, ut in equo quam in equulo, in cane quam in catulo, in uiro quam in puero, Cicero lib. 2. de Nat. Sunt qui dicunt post annum & sex menses equulum domari posse, Varro. In foeminino genere diminutivum est equula apud Varronem, Hermolaus Barbar. Equilam legit. Et apud Nonium citatur Varronis uerba ex lege Menia, hoc modo: Nemo est tam negligens, quin summa diligentia eligat asinum, qui suam saliat equilam. ¶ Pullos dicimus paruos foetus quorumcunque animalium, non quadrupedum modo, sed etiam auium, ranarum, &c. Equæ

pullus, Lucretius. Continuo pecoris generosi pullus, Vergilius de equuleo. Et sanè frequentius mentorum, ut equi, asini, foetus pullos nominant authores, quam aliarum quadrupedum: ut etiam Germani ein fñle/Galli poulain: Omnes nimirum à Latina uoce, Latini à Græcis: qui *πώλος* dicunt de equuleo proprie, poetæ pro equo simpliciter. Pulli proprie sunt equorū, Hermolaus. *μέσσωρ, πώλιον*, Hesychius & Varinus. *πώλιον* apud Aristophanem in Pace, ubi scholia addunt *πώλος* proprie dici foetus equorum & aliarum quadrupedum, quas Græci *πῆνη* nominant. Hinc *πώλεν*, equos domare et instituire, quod & *πώλοδαιμνέιν*, & alia plura in Græcorum lexicis uocabula. Vituli nomen ponitur etiam de equis apud Vergilium tertio Georg. Iam uitulos hortare, uiamq; insiste domandi, ut Grammaticus quidam exponit: Seruius quidem eo in loco generaliter tum de equis tum de bobus accipit, ait, Vergilio de utrisq; pariter docente. ¶ Equum omnium primum à Neptuneo productum ferit, ut parte ultima huius capitis dicam. ¶ Morem literas inurendi in equis, agnoscere uidetur Aristophanes, qui in Nebulis coppatiam inde equum nominat, cui inustum esset cappa: sicuti samphoras siue sapphoras, quibus sigma, Etenim sigma & nō inusta uocabantur san, Cælius et Varinus in *κσπατίας*, Seruantur autem etiamnum hæ notæ in equis, Varinus ibidem. Coppa uero est numeri figura, compacta ex cappa & sigma, hoc modo, *ς*, signat autem nonaginta: etiam si coppatiam quidam interpretati sunt quasi *κσπῆον* τε, quod est ungula terram excaurantē. Vero propius est, ab insigni ita nuncupatum, quæ ratio etiam bucephalos fecit. Et Corinthiorum rex Sisyphus, animalium ungulis monogrammaton nomen suum inscribat, ut furto intercepta eo repeteret argumento. Trisippion quidem fuit ueluti rotula quædam publica nota, quæ candens malis equorum imprimebatur, qui iam consenuissent: dicebatur & *ἵππῳ προχός*, Cælius: De hoc plura dicam in H. e. Athenæus libro ii. scribit sigma literam Doricè san appellari, & equos propter impressam eis huius literæ notam apud Aristoph. in Nebulis samphoras. Cælius sua ex Scholijs in Nebulas Aristophanis (uel Suida, apud quem eadem leguntur, sed loco uno manco) transtulit, sed omisit obscura quædam, quæ etsi nec ipse assequor, adferam tamen in medium ne quid dissimulem: ea huiusmodi sunt, *Συνεξυγμένα γὰρ τὸ κ. καὶ σ. τὸ γῆμα τὸ ς. ἀριθμὸν δύνανται νοεῖσθαι, ὃ πρὸς ἑξήντα τὸ κ. (lego π. id est octoginta) καὶ πέντε ἑκαταμυριάς ἐστι δὲ ἀσκήτοι, καὶ καλεῖται κσπία ἐννεμήσων τε.* (Aliter forte hunc numerum olim notarunt, quam hodiernari solet: accedit tamen hodierna quoq; nota nonagenarij numeri *ς*. non nihil ad cappa Græcorum hoc modo scriptum *κ*. ut inde coppa dictum consijcias: ueteres quidem sigma maiusculum figura nulla pingebant.) Alibi etiam in hjsdem Scholijs sic legimus, *Σαπφώρας ἵπποι δι' σίγμα ἔχοντες πρὸς τὴν μ. καὶ σ. τὸ μ. καὶ π. γράφονται*, ego magis probo per *μ*. ut samphoras sit equus, qui notam fert sanliteram: solet enim *ν*. in *μ*. uerti ante *φ*. non item in *π*. Et rursus in eandem comœdiam, *Κσπιατίς ἵππος λέγει ὁ Στρεψιάδης μετὰ τὴν χάραγμα τὸ, καὶ οὗ ἐκκεκρυφέναι αὐτὸ τὴν εἰσάμ.* Videntur enim pretiosi fuisse equi, qui huiusmodi notis insigniebantur: proinde Apollonius apud Philostratum, Nec acculaui quenquam (inquit) piscium causa, quos maiore pretio emunt pleriq; quam coppatias quondam emere præstantes uiri consueuerunt. *Ἄνθρω γὰρ ἔλκων οἶνον ὡς ὕδωρ ἵππῳ, Σκυβισί φωνεῖ ὃ δὲ κσπία γῆμα σκωρ, &c.* Parmeno Byzantius apud Athenæum libro quinto. *Τὸς φασιανὸς ἐς τριῖς λεωφόρας*, Aristophanes in Nubibus. Phasianos hic aliqui equos intelligunt qui circa Phasin amnem præstantes nascuntur: alij phasiani auis nota insignes: alij ipsas aues.

¶ Rustici & aurigæ nostri equis à colore, figura, aliasq; ob causas diuersa nomina imponunt. *Ναππ*/colore nigro: *ρολλ*/qui tintinnabulum gestat: *νιντερλε*/à figura bouis breui & corpulentatitem, *schummel/blaß* (de quibus capite 2. in coloribus equorum dixi) *ståbele/grommen*: & *muß*/cui praecisa est iuba & cauda truncata.

¶ Equorum nomina propria quæ apud ueteres præcipue poetæ reperi, ordine literarum hic subiici. ¶ *Alastor*, *Aethon*, *Nyctæus*, & *Orneus*, equi Plutonis apud Claudianum libro i. de rapto Prof. *Aetha*, nomē equæ Agamemnonis apud Homerum in funere Patrocli, *ἄϊθην τὴν Ἀγαμέμνονος*, Suidas. *Aethion*, *Statio Thebaid.* 6. *Aethō*, *Eous*, *Phlegon*, *Pyrois*, equi Solis apud Ouidiū, *Aethon*, *Plutonis equus*, uide *Alastor*, *Aethon*, *Lampus*, *Podagrus*, & *Xāthus*, *Hectoris equi* apud Homerum *Iliadis* octauo. *Aethon* *Pallantis equus* Vergilio. *Arion* equus filius Neptuni & unius ex Furijs, Varinus: *Thelpusij* quidem, *Pausania* teste, *Cererem Erinnyn* uocant. *Lactantius* grammaticus in *Thessalia* terram tridente percussam à Neptuneo scribit, unde profiluerint equi duo *Scyphios* & *Arion*. *Cererem* aiunt mutatam in equam, ex Neptuneo in equum mutato filiam peperisse, cuius nomen non initiatum celandum sit, & equum *Arionem*; & hanc ob causam (dicunt *Thelpusij*.) Neptuneum apud se primum inter *Arcades* *Hippium* esse dictum. Et hoc probat carminibus ex *Iliade* & *Thebaide* citatis: ex *Iliade* quidem hisce, *οὐδ' ἔκεν μετόπισθεν Ἀρίονα δῖον ἐλαύνειν, Ἀδραστὰς πρὸς γὰρ ἵππον, ὃς ἐκ θεῶν γένετ' ἦεν.* Ex *Theba.* uerò, quomodo *Adrastus* fugerit *Thebis*, *ἦματι λυγρὰ φέρων σὺν Ἀρίονι κυκνοχότῃ.* In his carminibus innui putant, Neptuneum patrem esse *Arionis*. *Animarchus* quidem *Terræ filium* facit, his carminibus, *Ἀδραστος Ταλαῶ υἱὸς Κερυνίᾳδ' αὖ ποτ' ὤρετο Δανταῖν παῖνα τῶν ἡλασθῆν ἵππων, Κουρὸν τε κραυγῶν, καὶ Ἀρίονα θηλυχότῃον. Τὸν γὰρ Ἰ' Ἀπολλωνὸς χεῖρ' ἡλάσθη ὀγκυῖσιν.* *Ἄντη γὰρ ἀνέδωκε, ἑβας θνητοῖσιν ἰδέσθαι.* Sed fieri potest ut quanquam è terra prognatus, originem ex deo ducat, & (ideo) pilorum color cœruleum referat: (nam & *κυκνοχότης*, Neptuni epithetū est.) Sunt qui & hanc historiam referant. *Herculem* cum bellum Eleos gereret, ab *Onco* petiisse equum, & *Arione* in prælijs inuictum *Elin* obtinuisse: Postea uerò *Adrasto* equum donasse: unde

unde Antimachus, ὅς ῥα ποδ' Ἀδράστου προπέτω γ' ἐδμήθ' ἐπ' ἀνὰ κτλ, Hæc omnia Pausanias in Arcadicis. Qualis & Adraſti fuerit uocalis Arion, Triftis ad Archemori funera uictor equus, Propertius. Vide Leoniceum in Varijs 2. 79. Cygnus Martis filiū Hercules equeſtri certamine uicit, adiutus equo Arione, quem Neptunus in faciem equi transformatus ex Erinnye genuit, deditq; Capreo Hiliarti regi, qui eundem Herculi donauit; Hercules rursus Adraſto; cuius ille auxilio apud Thebas euasit, quum reliqui duces ferè omnes occiderentur, Innominatus quidam in Onomastico nostro. Arionis equi meminit etiam Statius Theb. 6. Aschetos, Statius sexto Thebaid. ¶ Balius, Xanthus, & Pedasus, Achillis equi. Achilles (inquit Nic. Erythreus) biga ut plurimum utebatur, iunctis ſcilicet Balio & Xantho equis immortalibus: hos Podarge mater equarum rapidiſſima, dum per florea prata paſceretur, ad Oceanum ex Zephyro genuit, ut Homerus canit. Quanquam in decimoſexto Iliados, Automedon Achillis auriga ijs quoq; tertium Pedasum nomine loro tamen extremo iungat, & mortalem quidem equum immortalium equorum comitem, βαλίας nomen equi Achillis, ſignificat etiam uarium, Varinus. Neptunus ξανθόν (melius ξανθόν oxytonum) καὶ βαλίων equos Peleo donauit, nuptias cum Thetide celebrati, Idem in οἷον. Meminit horum Achillis equorum Homerus libro 16. Iliados; & rursus libro 19. ubi Xanthus uocalis à Iunone redditus domino reſpondet. Et lib. 17. ipſi immortales à Ioue facti etiam lachrymas emittunt. Xanthus & Balius (inquit Varinus) equi Achillis, οἱ αἶμα πνοιῶσι πετέδην, id eſt qui æquali cum uentis pernecitate uolabant (per ſumma æquora currebant, Q. Calaber libro 8.) Jex Harpyia Podarge nati ſunt, &c. uide plura apud eundem de hiſtorica & phyſica huius fabulæ interpretatione in ξανθόν. Boryſtheni equo uenationibus aptiſſimo, ſepulchrum ab Adriano ſubſtructum ſcribit Dion, Cælius. Bromius apud Statium Theb. 6. ¶ Cærus, Καῖρος, uide Arion. Calydon & Cygnus, Statius 6. Theb. Camphaſus, Silio libro 16. Cnacias, uide Phœnix. Corax, uide Phœnix. Corithe, apud Iuuenalem Satyra 8. his uerſibus, Sed uenale pecus Corithæ, poſteritas & Hirpini ſi rara iugo uictoria ſedit, Nil ibi maiorum reſpectus. Britannicus Corithen & Hirpinum interpretatur equorum nomina, citans Martialis uerſum, Hirpini ueteres qui bene nouit auos, Ge. Valla uero locorum nomina eſſe putat, ex quibus equi clari naſcerentur. Cygnus à colore albo dictus, uide Calydon. Cyllarus, equus Caſtoris à uelocitate dictus, de quo Vergilius Georg. 3. Talis Amyclæis domitus Pollucis habenis Cyllarus. Accipimus autem hic poëticè Pollucem omnino pugilem pro fratre Caſtore, quem ex tertio Iliados equorum domitorē fuiſſe conſtat; & uenūſtè, quando & illos alterna ſe morte redimere fabulantur, Erythreus. Cyllari etiam Statius lib. 6. Theb. meminit. Cyllarus, equus Caſtoris, à uerbo κύλλειν, ut uelocem ſignificet. Steſichorus enim ait Mercurium dediſſe Dioſcuris equos φλόγαυ καὶ ἄρπαγον, ὡς καὶ Ἰκννα ποδ' ἄργης, Ἡραρ δ' ἐξολυθον καὶ κύλλαρον, Etymologus; & Varinus, apud quem quædam corrupta ſunt.

¶ Dimos & Phobos, Δῖμος καὶ Φόβος, id eſt Terror & Pauor, Martis equi: quorum Homerus tum alibi ſæpe meminit, tum Iliados quinto: & Maro, Martis equi bñuges, & magni currus Achillis. ¶ Neptuni equos memorant Enceladum, Eriolen (ἐριώλην, ὅν) Glaucum, & Sthenontē. Σθενόντα qui dem propter Neptuni & maris potentiam; ἐγκέλαδον uerò à ſonitu maris; γλαυκόν, ab eiſdem colore: ἐριώλην deniq; propter humidos uentos, ex quibus etiam uehemens & impetuoſa ἐριώλη eſt, cuius & Comicus meminit, Varinus in ἱππος. ἐριώλην ſœmininum apud Ariſtophanem in Equitib. legitur, et explicatur in Scholijs, τυφῶς, ἀνέμους συζροφὴν ἢ πυρός; ἀναθυμιάσεως συζροφὴν πρὶν ἐμπυρωθῆναι τ' ἀέρα: πνοὴ μέγαν καὶ σφοδρῆν. Cæterum in Veſpis ludens idem poëta caunacen ueſtem Perſicam in quam plurimum lanæ inſumptum eſſet, ἐριώλην uocat quaſi ἐριών ἀπώλειαν. Eous, Ἡώς, unus ex equis Solis, ut in Aethone dixi. Ex Hippodamiæ procis primum Marmacem ab Oenomaο occiſum aiunt, cuius equarum nomina fuerint Parthenia & Eripha, (παρθενία καὶ ἐρίφα:) & has quoq; ſupra dominum ſuum ab illo maſctatas eſſe, ac ſepulturæ permiſſas; Et fluuium Partheniam ab altero equo nominatū, Pausanias Eliacorum ſecundo. Exalithus, uide in Cyllaro. ¶ Garganus libro 4. Silij. Glaucus, uide in Encelado. ¶ Harpagus, uide in Cyllaro. Harpe equa Pelorum equum ex Zephyro uenato conceptum produxit, Silius libro 16. Harpinna & Pſylla, γύλλα καὶ ἄρπιννα, equi Oenomaο, quorum auriga erat Myrtilus, Varinus. Hirpinus, equus Martiali libro 3. Epigrammatum, Textor: Vi de Corithe. ¶ Ilerda, Silij libro 16. non equi, ut Textor ineptè exponit, ſed urbis Hiſpaniæ nomen eſt. Incitatus, ἰγγίτατος, equi nomen eſt apud Suetonium, præter interpretum ſententiam, Cælius. Apud Martialem libro 10. mulionis nomen eſt, Iris, ſexto Theb. Statij. ¶ Lampon, Silij li. 16. & eodem nomine Diei equus, à ſplendore dictus; nam Nocti equos nigros, Diei albos attribunt. Λάμπωντα (αὐτὸν Λάμπου) καὶ φαέθοντα ἱππος ἡμέρας φησὶν ὀμπρῶν: ἱππῶν δὲ ἡμέρας ὄδην, ἢ ποδι φέρονται αὐτὸν ὀφθαλμοῖς τῶν ἄλλων, ὡς ἡμεῖς λαμπρὸν καὶ φαῖνον, Varinus. Recentiores, ut & Lycophron, Diem à Pegaso equo uehi aiunt. Lampus, Λάμπω, unus ex equis Hectoris, ut in Aethone dixi. Lamus, libro 16. Silij. ¶ Melampus, Silij libro 16. ¶ Nycteus, Plutonis equus, uide Alaſtor. ¶ Orneus, Plutonis equus, uide Alaſtor. ¶ Panchates, lib. 16. Silij. Parthenia, uide Eripha. Pedasus, uide in Balio. Pegasus, uide inter hiſtorias, ultima huius capituli parte. Pelorus, uide Harpe. Phaëthon, Diei equus, uide Lampon. Pherenicus, apud Pindarum. Phlegon, Solis equus ut in Aethone dixi. Phlogeos, uide in Cyllaro. Phobos, Martis equus, uide in Dimo. Phœnix, unus ex equis Cleoſthenis Epidamnij, de quibus Pausanias libro 2. Eliacorum ſic ſcribit; Poſt Pantarcis ſtatuam, Cleoſthenis Epidamnij curruſ eſt, Ageladæ opus. Is uicit Olympiade ſexageſima ſexta; & ſuam equorumq; & aurigæ ima-

gines illic fieri curauit, adscriptis etiam equorum nominibus, quæ sunt Phoenix & Corax: & utrinque ad iugum, dextro latere Cnacias, *Κνέκας*: sinistro, Samus, *Σάμος*. Hic quidem Cleosthenes primus Græcorum, qui equis nutriendis studuerunt, imaginem in Olympia posuit. Quam & Multiades Atheniensis & Euagoras Lacon posuerunt: sed Euagoras currum solum absque sua imagine: de Multiade alibi dicam, Hæc Pausanias. Pholoë, lib. 6. Theb. Statij. Podarces, ibidem: dictus nimirum quod ualeat pedibus. Podarge à celeritate pedum, uide in Balio. Podarges similiter, uide in Cyllaro. Podargus inter equos Hectoris erat, ut in Aethone dixi: & alius eodè nomine Hippamonis equus, de quo distichon legimus, *Ἀνδρῶν δὲ ἱπποδάμων ὄνομα ἦν, ἱππῶ δὲ πόδαργος, καὶ λυγρὸν ἄνδραργος, καὶ ἀργὸν πρὸν βάβης*. Psylla, uide Harpinna. Pyrois, ex equis Solis, ut in Aethone dixi. ¶ Rhæbus, equus Mezentij apud Vergilium Aeneid. 10. *παρὰ τὸ γοῖστω*, quod est emico, Nic. Erythræus: Ego uerbum *γοῖστω* in uulgari tantum Lexico Græcolatino (quod multis modis corruptum est) positum reperio sine auctore. Sunt qui per æ. diphthongum Rhæbus scribant, quod magis probo. ¶ Samus, *Σάμος*, uide Phoenix. Scyphios & Arion, equi Neptuni secundum Lactantium, *καυρὸς* & Arion Adrastis secundum Antimachum, ut in Arione dixi. Sicoris, penultima breui, lib. 16. Silij. Sthenon, uide supra in Encelado. Strymon, Statio Theb. 6. ¶ Tagus, apud Silium lib. 1. equi nomen est, ut scribit Textor: locus iam non occurrit, sed deceptum puto Textorem, ut in Ilerda. Theron equus, Silij libro 16. Thoës, Statio 6. Theb. ¶ Volucris, equi nomen, Cælius. Verus imperator (inquit Iul. Capitolinus) Prasinis contra Venetianos turpissime fauebat. Nam & Volucris equo Prasino aureum simulacrum fecerat, quod secum portabat. Cui quidem passas uuas & nucleos in uicem hordei in præsepe ponebat, quem sagis fūco tinctis coopertum, in Tiberianam ad se adduci iubebat. Cui mortuo sepulchrum in Vaticano fecit. In huius equi gratiam primum cœperunt equi aurei uel brauia postulari. In tanto autem equus ille honore fuit, ut ei à populo Prasinianorum sæpe modius aureorum postularetur, Hæc ille. In hoc quidem Silij carmine libro 16. Primus equum uolucrum Massyli uenera regis Haud spernenda tulit, uolucris pro epitheto accipi potest, cum nullum aliud equi nomen eo in libro, licet complura sint, Latine originis habeatur. Ouidius etiam uolucres equos epithetis secundo Metam. dixit, & Pegasus priuatim sexto. ¶ Xanthus, equus Hectoris, ut in Aethone dixi: & alius Achilles, uide in Balio. ¶ Hæcenus uetera equorum nomina ordine literarum recensuerim. Nunc adijciam recentiorum quædam, ubi prius Statij aliquot uersus è sexto Thebaidos recitaui, ut certius constet de nominibus quibusdam supra positis. Nominibusque cient, Pholoën Admetus & Irin, Funalemque Thoën: rapidum Danaëus augur Ascheton increpitat, meritumque uocabula Cygnum. Audit & Herculeum Strymon Chromin, Euneon audit Igneus Aethion, tardum Calydonia laceffit Hippodamus, uariumque Thoas rogat ire Podarcen. ¶ Nic. Erythræus de Xantho Achilles equo dominum suum allocuto scribens in Indice suo Vergiliano, Commentum hoc (inquit) uocalium equorum ac immortalium, uernacula poetarum Musa audacius æmulata est: quippe quæ horum suorum generosissimos equos proprijs nominibus fabulosius etiam decantauit, ut Rholland Brigliadorum & Vegiantinum, Baiardum Rainaldi, Rubicanum Argalfæ, Hippogryfum Rugerij, Frontinum & Fratalatum Sacripantis, Rondellum Oliuerij, & aliorum alijs nominibus alios.

¶ Epithetorum equi testimonia reperies apud Textorem uno in loco omnia: nos ea pro argumenti ratione distribuimus, cum alia bellatori alia celeri equo conueniant, de quibus partim supra capite secundo dixi, partim paulo post secunda huius capitis parte dicam: Alia ad animi aut corporis uirtutes aut uitia spectent, de quibus similiter infra dicetur. In præsentia ea ferè tantum adferam, quæ equo simpliciter congruunt. ¶ Aeripes, uide inferius inter Græca. Assidui. Cornipedes. Fœmina cornipedi semper adhinnit equo, Ouid. Ponitur & absolute pro equis, Quem ceperat ipse Cornipedem, Silius: ut etiam Sonipes. Aere, & cornipedum cursu simulat equorum, Vergilius. Fumans. Suspensus cura fumantum totus equorum, Marullus. Frenigerum equum Textor dicit, eadè forma qua alam frenigeram Statius lib. 3. hoc uersu, Quis nam frenigeræ signum dare dignior alax? Hinniens equus, Politiano. Humentes Noctis equos Claudianus dixit, forte à Noctis natura. Inbatus, apud recentiore quendam. Pulueri, Valerius Argon. 4. Quadrupes. Denique uel magna quadrupes equus, atque elephantum Proijciunt sese, Ennius apud Gellium. Quadrupedante inuictus equo, Silius. Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum, Verg. Spumantemque agibat equum, Vergil. Et alibi, Vectus equo spumante Sages. Et rursus, Seu spumantis equi foderet calcibus armos. Spumifero portatur equo, Codrus Vreus. Squamigeris inuictus equis, Richardus quidam. Sudans. Cernitque fugacior ibat Sudanti tremebundus equo, Claudian. ¶ Cetera, ut dixi, epitheta, passim pro argumento digessi. ¶ His Græca subnectamus, quæ cuius equo absolute conueniunt. *Μάνυχος ἵπποι*, Homerus Iliados 8. quod solidis ungulis consent, cum boues & alia pecora bifidas habeant. *ἵπποι χαλκίπδοι*, Phocylides. *Χαλκίπδοι ἵπποι*, ut apud Varinum traditur, non solum qui firmis ualidisque sunt ungulis dicuntur, quasi æripedes: sed etiam qui pedibus resonant, ut sonipes apud Latinos poetas. (*ὅν μόνον οἱ στεφάνοι ποδῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἰσχυροὶ ποδῶν*.) Nam & *ὀρνίθων ποδῶν ἵππων*, Homerus nominat: & *ὕληας ἵππους*, id est altè resonantes. Sed magnis præcipue equis, bellatoribus & succussionibus epitheta huiusmodi quadrare uidentur. *ὕληας ἵπποι*, ὕληας ἵπποι, ὡς ὁ κρότος ὕληος ἤχη, Varinus. *Καλκίπδοι ἵπποι*, Oppianus, & Hesiodus in Symposio Plutarchi. Sic & Latinis æripedes equi dicuntur. Narrat & æripedes Martis arasse boues, Ouid. epist. 6. Grammatici

maſſici exponunt pedes ære munitos habentes: Quemadmodum & equos æripedes Textor à ferreis ſoleis: hoc autem epitheton equis contributum recentiorum tantum aliquot testimonijs comprobatur.

¶ Deriuata ab equo, quæ ad equitem & equitationem pertinent uocabula, pleraq; parte quinta huius capituli explicabimus. ¶ Equarius, ad equum pertinens; & equorum curator apud Solinũ, ut apiarius. Herophilus equarius medicus, Val. Maximus. Equinum & caballinum Plinio, quod ex equo est, ut equinus caſeus, caro caballina. ¶ Equuleus tormenti genus in equi formam, in quẽ conſiciebantur rei. Cicero libro 4. de finibus, Nec ſi ille ſapiens (inquit) ad tortoris equuleum à tyranno ire cogatur, ſimilem habeat uultũ, & ſi ampullam perdidiffet. Aliqui eculeum ſcribunt: ſunt qui ardentem laminam eſſe tradunt, qua homines cruciab. liter torquentur, Calepinus. Hæc etiam in equuleũ iniſciuntur, quo uita non aſpirat beata, Cicero 5. Tuſculana. Sæuitia commenta eſt equuleos, cruceſ, uncũ, & tunicam illam alimentis ignium illitam & intextam, Seneca lib. 2. Epiſt.

¶ Equum, qui nunc aries appellatur, in muralibus machinis Epeum ad Troiam inueniſſe dicunt, Plinius 7. 56. De ariete machina ſuo loco plura dicam. Equi Duratei ſiue lignei mentionem faciemus etiam inter proueria infra.

¶ Hippos, id eſt equus, ſyderis nomen apud Proclũ de ſphæra. De hoc Cicero libro 2. de Nat. hoſ uerſus aſſert ex Arato: Huic equus ille ſubam quatiens fulgore micanti Summũ contingit caput aluo, ſtellaq; iungens Vna. Equum Aratus (inquit Higinus) & alij complures Pegaſum Neptuni & Meduſæ Gorgonis filium dixerunt: qui in Helicone Boeotiæ monte ungula ſaxum feriens, fontem aperuit, qui ex eius nomine Hippocrene eſt dictus. Alij dicunt, quo tempore Bellerophontes ad Proetum Abantis filium, Argiuorum regem deuenit, Antiam regis uxorem hoſpitis amore inductam, petiſſe ab eo uti ſibi copiam faceret, promittens ei coniugis regnũ. Quæ cum impetrare non potuiſſet, uerita ne ſe ad regem criminaſſetur, occupat, eum ſibi uim aſſerre uoluſſe Proeto dicit. Qui q; eum dilexerat, noluit ipſe ſupplicium ſumere, ſed quod æquum eſſe ſciebat, mittit eum ad lobatem Antia patrem, quam alij Sthenobœam dixerũt: ut ille filia pudicitiam defendens, Bellerophontem obijceret Chimæra, quæ eo tempore Lyciorũ agros flamma uaſtabat. Vnde uictor profugiens, poſt fontis inuentionem cum ad cœlum contenderet euolare, neq; longẽ iam abeſſet, deſpiciens ad terrã, timore permotus decidit, ibiq; periſſe dicitur: equus autem ſubuolaſſe, & inter ſydera ab Ioue conſtitutus exiſtimatur. Alij non criminatum ab Antia, ſed ne ſapius audiret quod nollet, aut precibus eius moueretur, profugiſſe Argis dixerũt. Euripides autem in Menalippa, Hippẽ Chironis Centauri filiam, Thean ante appellatam dicit: quæ cum aleretur in monte Pelio, & ſtudiũ in uenandõ maximũ haberet, quodam tempore ab Aeolo Hellenis filio Iouis nepote perſuaſam, concepiſſe: cũq; iam paratus appropinquaret, profugiſſe in ſyluam, ne patri, eum uirginem ſperaret, nepotem procreaſſe uideretur. Itaq; cum parens eam perſequeretur, dicitur illa peuiſſe ab deorũ poteſtate, ne pariens à parente conſpiceretur. Quæ deorũ uoluntate poſtquam peperit, in equam conuerſa, inter aſtra eſt conſtituta. Nonnulli eam uatem dixerunt fuiſſe: ſed q; deorũ conſilia hominibus ſit enuntiare ſolita, in equam eſſe conuerſam. Callimachus autem ait, q; deſierit uenari & colere Dianam, in quam (lego, equam uel equinam ſpeciem, ut ſupra diximus) eam Dianam conuerſiſſe. Hæc dicitur etiam hac re non eſſe in conſpectu Centauri, quem Chirona nonnulli eſſe dixerunt: & etiam dimidiã apparere, q; noluerit ſciri ſe foeminam eſſe. Hæc omnia Higinus. Sed de Pegaſo equo pluribus agetur octaua huius capituli parte.

¶ Hippius affectio eſt à generatione prodiens, qua inſtabiles fiunt oculi ac ſemper mouentur, utiq; motũ ſuſtinentes in concuſſu & tremore aſſiduo conſiſtentem: hanc affectionem hippon uocauit Hippocrates (nimirũ à motu illo ſurſum deorſumq; facto, qualis equitantibus contingit): accidit autẽ oculũ firmanti muſculo, qui uiſoriũ baſim inſtrumentum complexus eſt, Author definitionum medicarum quæ Galeno attribuitur. Stridere dentibus (inquit Galenus in commentario in Prognostica Hippocratis capite 7.) ex natura, ſimile eſt affectui oculorũ inſito quibuſdam, quem appellant equũ, cum nullo tempore manere poſſint quieti, ſed in modũ intremiſcentiũ ſubinde niſtant. ἵππος membrum pudendũ uiri & mulieris, & magnus piſcis marinus, Varin. et Heſychius. ἵππος, λιμὴν ὀλεθρὸς, μολσις, Idem: uidetur autem aliquid deprauatũ. Plato rationem aurigæ uocabulo prudentioribus moſtrat: Appetitũ uerò geminum, equi indicant gemini: appetitũ quidem rationis compotem equus bonus: appetitũ eiufdem impotem, equus malus, Cælius. Scitu dignum (inquit Cælius) quod tradit Origenes, per figuram omnes qui in carne ſint nati dici equos, & habere aſcenſores ſuos: ſunt quos dominus aſcendit, & circumeũt omnem terram: propterea Abacuc tertio, Equitatus tuus ſaluſ: alios aſcendit diabolus & angeli eius, qui terniſtratores dicũtur, quoniam triplici calle ad animæ properant interitũ, uerbo, cogitatione, opere. Niceratus nobili epigrammate (ut Cælius annotat) uinũ eſſe poëtis, equi magni uice canit: οἶνός τις χαλκὸν τι μέγας πῆλαι ἵππος αἰοιδῶν, ὅστις δὲ πίνωι καλὸν ἔστιν εἶναι, &c. αἱ, οἶνός τις χαλκὸν τι φέρει παχὺς ἵππος αἰοιδῶν, ὅστις δὲ πίνωι χρὸν εἶναι, quod diſtichon Demetrio Halicarnafſeo Zenodotus attribuit: Sed priore modo apud Athenæum legitur, ut refert Eraſmus in prouerbio Aquam bibens nihil boni parias. Nulla placere diu neq; uiuere carmina poſſunt. Quæ ſcribuntur aquæ potioribus, Horat. Ligatũ quidem & nuroſum ſermonem ἵππον Græci uocant, hoc eſt ſublimem & quaſi equo inuectum: ut ſolutũ πεζόν, id eſt peſtrem & humilem. Meretrices dicebantur πόλεις, quaſi ἀφροδίτης πόλεις: ἢ οἱ νεοί, καὶ οἱ νεαί, πρὸς ἡμέραν, Heſych. De equuleis tormenti genere uide nonihil infra inter imagines equorũ, Plutarchus

in Lucullo pressos foenore ab publicanis scribit coactos pati, χοινισμὸς, κυκλίδας καὶ ἵππους. ἵππας σκῶ, ἐπίθεμα κεφαλῆς, ἢ γυναικείου ὠσέματος, Hesychius & Varinus. Pollux hunc senarium ex iunioris Cratini Omphale citat, ὕμεις δ' ἐὰν ἱπποπόρῳ ἢ τριμύρῳ ἔχητε, ὥς καὶ ταῦτα εἶδ' ἡ χιτωνίσκος, Κημός (similiter ut ἱππόσκῳ & ἱππύς) à scholiaste Aristophanis in Equitibus exponitur, τὸ τοῖς ἱπποῖς ὑπὸ πύρεσιν (alias περιπύρεσιν) καὶ γυναικείῳ πόνῳ σμῆμα.

¶ Hippobinum Scholiastes in Ranis Aristophanis à lasciviā & coitu dictum scribit: quoniam in magnis rebus ἵππου Græci accipiant, sicut ἱππόπορῳ, cinædus dicitur magnus. Galenus septimo simplicium pharmacorum auctor est, hippomarathron dici fœniculum sylvestrem ab insigni magnitudine. Dioscorides sylvestrem fœniculum hoc nomine grandiore esse ait. Sed & hipposelinū (quod olus atrum Romana uocatur lingua) eodem modo à magnitudine nuncupari uidetur astipulante Dioscoride. ἵππομανῆ Sophocles Aiācem nūcupat uelut μεγάλως μαινόμενον, id est insigniter furentem, ex ratione metaphorica, quando, uti nobilis canit poeta, Scilicet ante omne furor est insignis earum: Vel, ut præstruximus, quia ἵππος magnitudinem significat: nam ἱππογνώμονα dicūt, magnanimum, Hæc omnia Cælius. Vide Varinum in uoce ἵππομανῆ, & Erasimum in prouerbio ἵππομανῆ, Pratum ἵππομανῆς, apud Sophoclem, herbosum, floridum, equis expetitur, uel herbis ualde luxurians. μαινέσθαι enim luxuriari est, & abundare, ut in uoce ὕδαμανῆς; nostri dicunt *vergeilen*, Latini etiam syluescere in arboribus: de uitibus priuatim τραγᾶν, id est hircire dicunt, cum nimia alimenti copia luxuriant, ut exposui in Hirco H. a. ἱππόπορῳ, magnus scortator, & nimio in mulieres amore insanus, ut Suidas ex Aristophane citat. ἱπποτυφία, nimius fastus. ἱπποκρυμνα ῥήματα in Ranis Aristophanis legimus, sublimia & affectata uocabula intelligo, Horatius ampullas & sesquipedalia uerba uocat: Græci etiam ἀμαξία: Quin & alibi in eadem comœdia Aristophanes ἱπποβαμονα ῥήματα dixit. ¶ Hippocronia, nugæ, quasi dicas nimium antiqua & obsoleta, qualia sub Saturni regno fuerunt. Vide Cronippum in proprijs uirorum infra. Est & Neptuni cognomen Hippocronius, de quo infra dicam. Hippalectryon apud Aristophanem nonnullis dici uidetur de ingenti gallo: alijs de marino quodam animali. ἱπποβορνήμη, τὸ μέγα λην εὐωχίαν, Hesychius et Varinus: sed uidetur dictio deprauata. ἱπποκέλευθῳ, ἱπποῖς κελύων, ἢ ἱππύς, ἢ ὁ πολλὸν ὄδον πορεύμενος, Hesychius & Varinus. ¶ ἱππωμ paroxytonum uiri nomen est, oxytonum uerò equile significat: hoc in Suidæ & Varini Lexicis non satis expressum est. Pollux libro nono ludum quendam describit, qui ἐν κοτύλῃ, & ἱππῳ, & κυβισίνδῃ dicatur. Is talis est: Puerorum aliquis manibus in tergum reductis consertisq; pectinatim digitis, alterum genu innitentem manibusq; oculis eius obnubentem circumfert. Accipitur facie coryla pro cauitate, ut hic uolam, id est cauum manus, uel quæ coniunctis mutuò digitis inter utramq; manum interius sit cauitatem significet. ἱππάδα uerò hunc ludum dici apparet, quod quicircumfertur inequitare uideatur. Κυβισίνδαν deniq; quasi κυβισίνδαν (nisi forte ita legendū sit) quod est is qui gestat præ pōdere inclinato sit dorso & capite, eiusq; corporis habitum qui gestatur etiam imitari cogatur, ἢν κυβισίντων, id est urinantium, uel aliter in caput se deuoluētium gestum expriment, ἐν κοτύλῃ φέρει, id est In coryla gestaris, suspicor dictum (inquit Erasmus) de ijs qui arbitrio alieno quod libitum esset, huc atq; illuc ducerentur, aut ubi quis indulgentius fouerit. Tractum adagium à ludo puerili, &c. non aliud enim quàm recitata iam Pollucis uerba subiungit. Hippadas legimus sacrificia dicta Athenis quæ mitterent equites uocati, Cælius. Caterum hippiades, statuarum mulierum equestres sunt, quales Amazonum: indocti quidam confundūt. ἱππάδες, θυοῖαι ἃς δι ἱππῆς ἐπέμποιον ἢ πῶς πομπᾶς, Scholia in Equites Aristoph. ἱππῆς, census equitum, τίμημα μικρόν, πνὲς δὲ στήλην ἱππῆων, καὶ θυοῖαν, ἢ τοῖς ἱπποῖς ἀπένειμον, Varinus. ἱππόρονον, ἱππύσρα, Varinus: apud Hesychium ἱππόρονον legitur, non suo loco, sed post ἱππόπορῳ. Hippacare, est celeriter animam ducere, ab equi habitu qui est supra modum acutus, Festus. ἱππυμα, equitatio, iter equestre. ἱππῶσι aduerbium, in morem indigentis equo cruribus diuaticatis, ac si tu equitanter dicas. ἱππῶν ἐκχύμενοι (apud Homerum puto) de militibus ex equo Durio prodeuntibus, Varinus. ἱππῆαν, τὴν ἱππῳ, ἐνιοὶ δὲ τὴν πρὸς νεύρα, τὴν δὲ ἱππῆων τριχῶν, Hesych. & Varinus. Hippione nomen medicamenti compositi aduersus podagram apud Aëtium, nescio unde dicti. ἱππῆς, genus cometæ, quod iūbas equinas (inquit Plinius 2. 24.) imitatur, celerrimi motus, atq; in orbem circa se euntes. ¶ Hippios pes in carmine dicitur, qui alias epitritus. Hippia entea in Pindaro uasa intelligunt Phidonía, seu mensuras, quas Corinthi primum comperisse Phidonem tradunt: hippia autem dici, quoniam Argos unde fuit Phidon, nuncupetur hippion, Cælius. ὅσοι δ' ἱππαλίοισιν ἀρίστειναι ὁμῶς, Oppianus. ἱππῶδες uocatur quod equo decorum & conueniens est, ut βλέμμα ἱππῶδες apud Pollucem. Πωλὶνδὸν παράδειγμα, alicubi legere memini: Idem puto quod apud Varinum legitur, Πωλὶνδὸν δειγμα (et si δειγμα per y. scribitur) φέρειγμα, Πωλὶνδὸν, γυναικῶς, ut Πωλὶνδὸν σκίρτημα, Varinus. Est & Πωλῆς adiectiuum, ut Πωλῆς φύσις apud eundem. Πωλὶνδὸς δῶγμασι, τοῖς δὲ τῶν ἀρεμάτων δῶγμασι, Hesychius. ¶ ἱππομανία insanum studiū in emendandis & alendis equis quantolibet sumptu. Eodem sensu adiectiuum ἱππομανῆς, & uerbum ἱππομανῆν proferuntur. Idem uitiū Aristophanes ad icterum corporis morbum alludens, ἱππερον dixit compositum ab amore equorum uocabulo. Ἀλλ' ἱππερόν με κατέχειν τ' χυμᾶτων, Strepsiades conquerens de filiō sumptuoso circa equos. Alludit autem ad naturam icteri etiam in uerbo κατέχει, nam ictericorum oculi bile perfunduntur, ut Scholia monent: quæ ἱππερον, ἱππῶν δῶτα καὶ νότον ἱππῶν interpretantur. In Lexicis Hesychij et Varini (quæ innumeris deprauata locis habentur, non modo librariorum, quod

¶ Hippochoëris uel hypochoëris, oleris nomen apud Plinium, lib. 21. cap. 15. utroq; enim modo legitur posse Hermolaus in castigationibus suis scribit. Verba Plinij sunt, Vulgarium in cibo apud Aegyptios herbarum nomina, condrylla (melius chondrilla per iota) hypochoëris, & caucalis, anthriscum, scandix, &c. nec alibi eius apud Plinium mentio, Theophrastus de hist. plât. 7. 7. inter olera numerat

intubum, aphacam, andryalam, hypochoerim (Gaza porcelliam uertit) senecionem, & alia quæ intubum folio referunt. Et rursus eiusdem libri capite undecimo, quantæ & ὑποχωερὸς ibi corruptè legitur, Cichoracea omnia (inquit) folio sunt annuo, ab radice foliata, &c. caulibus atq; radicib. differunt. Deinde cum cichoream descripsisset, subiungit, Hypochoeris lauior, & aspectu mitior, & dulcior est: (forte sonchus lauius, aut cōgener saltem) nec ut candralia, quæ omnino ingustabilis est, & in radice succum lacteum, acrem, eundemq; copiosum habet: Hæc Theophrastus, nec alibi apud eum ulla andryalæ aut candraliæ mentio sit: proinde facile suspicor, librariorum inscitiam utrumq; locum deprauasse, & chondrillam legendum: (Andryala in Theophrasto, condryala in Plinio, pro chondrillâ deprauatè legitur, Hermol.) nam & Plinius ut supra citauit chondrillam cum hypochoeride coniungit; & alibi similiter ut Theophrastus lacteū radici succum (Theoph. uno uerbo ὀπὺν dixit) eumq; copiosum & acrem ei attribuit. Hoc etiam ex Dioscoride & Galeno constat inter syluestres intubos chondrillam esse, quam duorum generum Dioscorides facit. In ramulis prioris gummi mastiches simillimum inueniri solet, tuberculo fabæ: Græci tuberculum siue grumum chondron appellant, inde chondrillæ nomen, ut ego quidem cōijcio: nam Galenus per ch. scribit, Dioscorides per k. Plinius chondrillæ fabæ radicē tribuit, q̃ non intellexerit, ut puto, gummi tantum fabæ semini comparari. Galenus chondrillam amariorem siccioremq; paulo facit quàm intubus sit. Lemonium (inquit Plinius 25.9.) succum lacteum mittit, cōrescentem gummi modo, humidis locis: datur denarij pondus in uino cōtra serpentes. Hoc equidem cum Dioscoridis chondrilla idem esse cōijcio: nam & illa lacteū succum gerit gummi modo conrescentem, & in uino contra uiperas datur. In pratis (à quibus limonio nomen) apud nos nascitur intubi syluestris genus, cubitale, aut longius, strigosum, floribus flauis, quod & hieracij generib. adnumerari potest. Est & aliud genus, longissimum in intubaceo genere, trium aut quatuor cubitorū ferè proceritate, quod locis humidis, opacis, & montanis sæpe nascitur, flore (ni fallor) purpureo in pappos abeunte. Sunt & alia quædam limonia. Est & aphaca Theophrasti intubacei generis, amara, nec apta cibo: multū diuersa à recentiorum Græcorū aphacæ quæ leguminū generis censetur. Ad hanc digressionem nos inuitauit Hermolaus, qui apud Plinū 21.15. nō hypochoerim tantū (nisi quis hypochoerida malit, quoniā rectus oxytonus est) quod nos phamum, & in Græcis codicibus Theophrasti sic scriptum inuenimus: sed hippochoerin uel hypochoerin legit, tanquam indifferenter utrumq; probans, aut certe dubitans. Similis in scribendo diuersitas in alijs etiam aliquot plantarum nominibus accidit, ut hypoglossō, & hypophæsto: multi enim hippoglosson & hypophæston scribunt, cum neq; magnitudo, neq; aliud ad equū pertinenens eis attribuitur. Nihil us Galenus libro 8. de simplicibus ὑπογλωσσου scribit, additq; causam nominis, quoniam summis corymbis subnascantur quædam lingulis similia. In hypophæsto & hypophæ, utro potius modofaciendum sit, certi nihil habeo. Apud Dioscoridem quidem hypophæes alijs nominibus hippophyes, hippophanes & hippion uocitari legimus, quæ omnia ab equo ducta sunt uocabula. Hippophæsti quoq; (inquit) alijs hypophæes uocant. Et Plinius de utroq; loquens, Debent (inquit) accommodata esse equorum naturæ, neq; ex alijs causis nomen accepisse: quippe quædam animalium remedia nascuntur, &c. Sed Marcellus Vergilius, Nihil nos mouet autoritas Plinij, inquit: nihil enim constituit dicens, Debent accommodata esse equorum naturæ, &c. nos nihil aliud hippon in his uocibus compositis quàm magnitudinem & in eo genere (cardui fullonis) grandius significari credimus. Hæc ille. Atqui hypophæes non grandem esse herbā, sed ἐπύρρον & χαμαίκαυλον, Theophrastus scribit. De hippice herba Plinio dicta, docui supra cap. sexto in Hippaces, id est casei equini mētionē. Ἀγρίων ὀλεaster; unde & prouerbium, Ἀγρίωνος ὀλέστης, Suidas. Δάμαρ ἰωπέως, genus caricarum, quas Græci ischadas uocant, id est ficus aridas, Eupolis apud Varinū. Hippion inter hypophæis nomen claturas est apud Dioscoridem. ¶ Hippoglosson, idem quod antirrhinon Dioscoridi. De proprie dicto hippoglossō uel hypoglossō potius, superius dictum est: Est & laurus Alexandrinæ cognomen apud Dioscoridem. Hippolapathum maius satiuo est, candidiusq; ac spissius, Plin. Hippomanes idem quod apocynū apud Dioscoridem, quod et Hermolaus obseruauit: est & inter capparidis nomen claturas apud eundem. Hippomanes herbæ genus est Hesiodo, quod & Seruius testatur, Hermolaus. Hippomanes, secundum Crateiam, planta est fructu cucumeris syluestris, folio nigriore, tanquam papaueris spinoso, Hæc Theophrasti interpretes: Plura uide supra in c. in mētionē excrementorū equi, inter significationes hippomanis. ¶ Fœniculum syluestre aliqui hippomarathrū uocant, Plin. Et alibi, Neruosi cauliculi quibusdam, ut marathro, hippomarathro. Nomen huic à magnitudine contigit se superius indicaui. Strabo in Mauritania hippomarathri scapum duodecim cubitos longū, & quatuor palmos crassum nasci scribit. Et quanquam tum hipposelino tū hippomarathro ad equorū dyfuriā Hierocles hippiater utatur, utrumq; tamen à magnitudine potius in suo genere, hoc fœniculi, illud apij, nominatū dixerim. Theophrastus (inquit Nicandri interpretes) hipposelinon in petrosis prouenire locis dicit, à magnitudine sic nuncupatū, uel propter equorum stranguriā: Gaza equapiū transtulit. Hipporizon in Hippiatricis Græcis nominatur ca. 15. miscetur aut alijs quibusdam ad clysterem uteri equæ, promouendæ conceptionis causa. Hipparison, nisi mendum est, apud Dioscoridem inter uerbenacæ alterius nomenclaturas legitur. Ego uerbenacam alteram esse cōijcio, quæ uulgo Germani consolidam auream uocant: eam in cibo salubrem esse equis quibus ulceratum est dorsum supra dixi. ¶ Hippuris herba à caudæ uel setæ equinæ similitudine nomen tulit apud Græcos

eos id Germani ad uerbum proferunt, *rossschwanz/pferdswanz/rosswadel*: & alijs nominibus
razenschwanz/schaffschwanz. Nomenclaturæ eius apud Dioscoridem Latine leguntur istæ, equina
 lis, equitium, equi uel equina salix, equisetum. Equisetum, hippuris à Græcis dicta, pilus est terræ,
 equinæ setæ similis, comis iunceis multis nigris, ut est equorū cauda, Plin. Et alibi, Inuisa in pratis &
 equifelis est, à similitudine equinæ setæ. Anabasis herba eadem quæ hippuris et equina seta dicitur,
 Hermolaus. Hippuris Pomponio, Hippuriscus Stephano, insula maris mediterranei iuxta Cariā,
 cuius etiam Plinius meminit lib. 4. ca. 12. ab hippuri uel pisce, uel frutice, ut Hermolaus coniecit, ap-
 pellata. Tradunt, inquit Plinius, iuxta arbores nasci, & scandentem eas dependere comis iunceis
 multis nigris: Hinc facile apparet cur ephedron & anabasis uocetur, quibus nominibus Plinius uer-
 ba iam citata, tanquam originis expositionem statim adiungit, ut superuacua sit Hermolai coniectura
 ephedron legi posse, quoniam in aquosis nascatur. Nec similitudinem tantum ad equi caudam
 hippuris habet, unde potissimum dicta uidetur: sed etiam cum uino trita, infusaq; in potu (ut in Hip-
 patriæ Græcis legimus ca. 118.) equorum urinam prouocat, & dysuriam eliminat, ut uel ludendo
 quis dicat hippurin appellatam *ἡ ἵππου ὀύρη* ἵππου ὀύρη. Ambrinas (anabasis forte) Græcis est
 cunicella herba, ea scilicet quæ cauda equina dicitur, Vetus glossographus in Auicennam, Pota-
 mogeton similis betæ folijs, &c. Castor hanc aliter nouerat, tenui folio ælut equinis setis, thyrso lon-
 go & leui, in aquosis nascentem, Plin. *Σύμφυτον, ὁ καλεῖται ἵππουρον*, θλάσας ἐκ πλάγος τὴν χυλὸν εἰς πέντε β.
 &c. Hierocles ad orthopnoeam equi, Ruellius siue aliam lectionem secutus, siue corruptū hunc, ut
 apparet, locum suspicatus, ita transulit: Hali, quod symphytum appellant, & equiseti succus expres-
 sus, qui heminas duas impleat. Sed forte legendum est, *Σύμφυτον ὁ καλεῖται πτερόν*, &c. hoc enim ad
 thoracis & pulmonis uitia efficax esse constat. ¶ Hypopæstion legebatur apud Plinium 27. 10. Hermo-
 laus hypophæstion legendum monet: potest & ab equo (inquit) uideri appellata hypophæstion: utro-
 que modo recte scribitur à Græcis, Hæc ille. Ego hypophæstion malim, cum & Plinius ab equo de-
 riuat, & apud Dioscoridem, ut iam retuli paulò superius, plures ab equo nomenclaturæ ei tribuatur:
 et hypophæstion etiam cognata ei herba similiter ab equo composita uoce scribat apud probatos autho-
 res, ut Dioscoridem & Hippocratem. Nam Galenus in glossis Hippocratis, quas ordine literarum
 tractat, in elemento iōta, *ἵπποφειον* herbam exponit, quæ non hypophæstion tantum nominetur, sed
 etiam *κνέφον* & *σύφον* ab Hippocrate: legendum est autē, nō *σύφον* sed *σσίφον*, ut inferius ab eo scribitur
 in Sigma, ubi per ypsilon aduersante literarum ordine scribi non potest. Diuersa tamen ab hac fuerit
 Dioscoridis stoebe. Similiter libro 21. ca. 15. ubi hypophes legebatur apud Plinium, Hermolaus hy-
 pophyes, aut etiam hippophyes reponit, ex Dioscoride (ut inquit) Galeno & Theophrasto: Ego apud
 illos aliter quàm hippophyes uoce ab equo composita legere non memini. Nam Theophrastus de
 hist. plant. 9. 15. Ex lactaria (inquit, interprete Gaza) hippophæstion fit, idq; optimum apud Tegeam: qd
 & Plinius ex eo repetit. Intelligo autem hic hippophæstion nomine, non sui generis herbam, sed succū
 siue liquorem ex lactaria collectū, cui similis purgandi uis insit: nam et hippophæstion proprie dicti radice
 lacteo succo turget, qui inde eximitur, perinde ut ex thapsia, & ad purgationes accommodatur, Dio-
 scoride teste. ¶ Democritus aglaophōtin herbam in marmoribus nascentem, uocat etiam hippo-
 phouada, quoniam equæ præcipue caueant eam, Plin. Lapathum syluestre alij oxalidem appellant,
 nostri rumicem, alij cantherinum, Plin. Syluaticum linguam equi betonicam interpretatur: & hyo-
 scyamus alio nomine dentem caballinum uel equinū dici scribit. Trifolium caballinum in Italia
 pleriq; uulgo uocant, quod nostri *stundt rut/sibengezyt/ziger rut*: & Fuchsius pro loto satiuæ pin-
 git in libro qui solas stirpium imagines habet: in magno enim opere prius pro trifolio asphaltite pin-
 xerat. Huius enim pascuis, ut Matthæolus scribit, equi delectantur. Quod autem non sit cytissus, ut
 idem suspicatur, facile intelliget, qui nostra de cytisso scripta in Boue legerit. Mihi certe trifolium istud
 caballinum lotus syluestris Dioscoridis esse uidetur, fœnogræci uiribus prædita. Matthæolus anda-
 cocam (uel potius handacocham) Arabum, lotum syluestrem Dioscoridis esse contendit, & Aegy-
 ptiam: & reprehendit illos qui trifolium interpretantur: quod inde ei contigisse puto, quoniam ca-
 put Serapionis & Auicennæ de handacocha non totum perlegit, sed ab initio tantū: nam si perlegis-
 set, deprehendisset opinor quod ipse deprehendit, Arabes uno handacochæ nomine, quatuor diuer-
 sas herbas complexos, hoc est urbanam & syluestrem lotum, & Aegyptiacam lotum, & Dioscoridis
 trifolium longè à uulgarī diuersum, odore bituminis insigne, ex quo laudatum illud ad articulorum
 neruorumq; dolores oleum fit, non ex syluestri loto ut ipse ait. Errant igitur, & Arabes qui diuersas
 herbas earumq; uires confundunt: & Matthæolus, qui unam tantum aut alteram ab eis lotum descri-
 bi putat: & maxime, qui uulgarī trifolio in odore & uiribus multum diuersis pro handacocha ad ole-
 um iam dictum utuntur. Handacocha (inquit Bellunensis) est genus trifolij: quod plures emittit
 caules duorū uel trium palmorum (dodrantum intelligo) altitudine, floribus citrinis odoriferis: plan-
 ta Syris notissima, ex cuius floribus oleum parant experimento cognitum in uitjs neruorum. Hæc à
 Bellunensi scripta de Dioscoridis loto satiuæ intellexerim, quæ nimirum q odoratior sit syluestri hor-
 tensi cultu dignata est. Quarendum an eadem sit herba, de qua Monachi in Mesuen nuper scripse-
 runt, distinctione 11. cap. 328. his uerbis, Est & trifolium maxime odoratum, quod uulgo Romæ tri-
 bulum (quasi trifolium: Dioscorides quidem lotum satiuam etiam tribolion cognominari scribit, uel
 quisquis est qui nomenclaturas addidit) appellatur: quodq; copiose mulieribus præcipue, uenditur:

quoniam distillatur ad suffumigia & alia varia odoramenta, nec aliter adhuc in usum medicum
nit. Hac illi, quo autem à ueteribus nomine dicta sit, ignorare fatentur. ¶ Germani mentastrum
uocant **rossmünz**, id est mentam equinam; tussilaginem, ut & Latine quidam recentiores, ungulam
caballinam, **rossbüß** / (Marcellus empiricus herbam quæ Gallicè calliomarcus, Latine equi ungula
uocatur, commendat ad tussim;) oxyn Plinij, quod trifolium acidum dici potest, **rossampfer** / id est
oxalidem equinam: maluam syluestrem maiorem, **rosspappelen** / id est maluam equinam. Phur,
quam uulgo Valerianam uocitant, Germani **denmarc**, haud scio an ab equo composito nomine;
equum enim marcā appellabant, nostri nunc equam tantum.

¶ Fera quæ ab equo hippardium nominata est, capronas (χάτην) gerit in summis armis: differt ab hippelapho, quod barbam ut ille non habet. Hæc similiter ut hippelaphus, tenuissimo iuba ordi-
ne à capite ad fummos arcos crinescit. Gerit etiam cornua utrunq; genus, excepta foemina equicer-
uinis generis: & pedes habet bisulcos, Aristoteles. Hippelaphus ab equi & cerui similitudine dictus
est, nec alius Volaterrano quam tragelaphus uidetur: de quo plura dixi in Cerui & Hirci Philologia.
Hippotigrin animal celebratum inuenias in Antonino Caracalla ex Dionis Nicæi historia, Cælius,
Hippocameli nihil quam nomen apud Ausonium reperitur. Sciurus, uocatur & campsiurus, &
hippurus, Varinus & Hesychius. Hippocyon (si rectè legitur,) nomen Satyræ Varronis. ¶ *ἵππος*
αἰς, auis quædam uulpanseri similis, Hesychius & Varinus. Hippalectryon dici uidetur staturus
(magnus) gallus. Putant aliqui esse marinum animal, etiam si in rerum id natura compertum quan-
doq; abnuant philosophia imbuti pleriq; Cælius. Aeschylus in suis tragædijs hippalectryonem fin-
xit, non animal naturale, sed insigne nauis, ut ipse exponit in Ranis Aristophanis, ubi cum Euripi-
des eum reprehendens dixisset, *ἦ δὲ ποῦ γὰρ μακρὸν χρόνον νυκτὸς διηγυρνῶντα τὸν ξουθὺν ἱππαλεκτρύονα*
τῶν πῖς ὄρνις. Aeschylus respondet, *Σημῶν γὰρ ταῖς ναυσὶν ὧ' μαθίνατ' ἐνεγέγραπτο*. Euripides, *ἔστ' ἢ τῆς*
γῶλιας ἐχρὴν ἡλεκτρύονα (aliàs *ἡλεκτρύονα*) *ποιήσαι*; Aeschylus, *Σὺ δ' ὧ' θεοῖσιν ἐχθρὸς, ποῦ ἂν ὄρνις ἂν ἔπλε*
αῖς; Euripides, *ὄκ ἱππαλεκτρύονας, μὰ δ' ὃ δὲ τραγέλαφος ἀπὸ σὺ*, *Ἄ' ν ποῖσι παρεκτετάσματος τοῖς μυθολο-*
γῶσιν. Hippalectryonem, ut in scholijs Aristophanis & apud Varinum & Hesychium legimus,
aliqui magnum gallinaceum interpretantur, ut gallinaceo simile genus Persicum sit: alij gallinaceum
in uelis siue tapetibus Persicis pingi solitum: alij deniq; marinum animal: & licet philosophi hippa-
lectryonem in rerum natura esse negarint, meo tamen tempore (inquit scholiastes) quidam in tale ani-
mal fortuito è mari prodiens incidit, & à se occisum cum passim ostentasset, in sigillo suo & clypeo de-
pingi curauit. *ἵππο*, pipo auis, ut Gaza transfert ex Aristotele libro 9. de animalibus: alibi tamen
in Græcis codicibus *ἵππα* legitur, & similiter à Gaza uertitur. *ἵππα*, ὁ δρυμοκόλας, id est picus auis, He-
sychius statim ante *ἵππα*, *αἰς*, quædam marina pulchra & elegans, Scholia Lycophronis, *ἵπ-*
πόαμα *ἵππο*, auicula quædam, Hesychius & Varinus: Hippocampus quidem animalculum est mari-
num, ut inter aquatilia referam. Athenæus pullos gallinaceos à Græcis hippos, hoc est quasi equos,
hos uocari scribit: credo, quia pulli propriè sunt equorum, Hermolaus. ¶ *ἵππο* magnus piscis ma-
rinus, Hesych., & Varinus. Athenæus libro septimo dubitat an hippi pisces ijdem sint, quos Epi-
charmus *ἱππίδια* cum epitheto *λαῖα* uocat, id est equuleos læues, nimirum sine squamis. Citat etiam
uersus Numenij & Antiphanis Colophonij, qui hippos inter pisces numerat. Hesychius etiā & Va-
rinus hippidion genus piscis esse docent. Cancrì quidam in Phœnice hippi uocantur, tantæ ueloci-
tatis, ut consequi non sit, Plinius. Hippurus piscis apud Aristotelem, Gaza equifelim uertit: quo
nomine Plinius hippurin herbam uocat. *ἵππε* piscis ab Hicelio *ἱππεύς*, Dorioni coryphæna
uocatur. Est autem eius naturæ, uti Numenius docet, frequenter ut exiliat, & eam ob causam *ἱππι-*
στῆς, id est urinator uocatur. Hinc fortassis & nomen fortitur quod equi instar subinde exiliat, *ἱππο-*
δέρων καὶ *δερῶν ἱππο δίκην*, non à cauda equina. Campas marinos equos (uocantur hodieq; caballi
marini Italij) Græci à flexu posteriorum partium hippocampus appellant, Varro. Hippopotamus,
id est fluuiatilis equus, caput & uocem equi habet. In fluuiio nomine Astræo, qui inter Berceam &
Thessalonicam fluit, peculiare genus muscarum est, apibus simile tum magnitudine, tum bombifre-
pitu, uesparum colore, equiseles (hippuros Græcè legi coniicio) appellant indigenæ: eæ ad summam
aquam uersantes à piscibus corripuntur, &c. Gillius ex Aeliano, *ἱππομύρμηκες*, formicæ equites, Ga-
za ex Aristotele, à magnitudine puto dictæ. In Sicilia formicæ quæ equites appellantur, non sunt
Aristoteles de hist. anim. 8, 28. nec alibi earum meminit. *λέγονται καὶ μύρμηκες ἱππῆς*, Hesychius. Sea-
rabei genus uiride, dorsum habet nota quadam aureola sic illustre, ut Lunæ speciem exiguâ sustine-
re uideatur, quare non inuenustè à Cosentinis equus Lunæ nuncupatur, Thylesius. Muscæ quæ-
dam circa equorum capita obuolare solent, ex fimo (ni fallor) equino natæ: ut & scarabei genus il-
lud quod nostrates uocant *rossj&ster*.

¶ Centauros (inquit Camerarius) equitationem primos usurpasse perhibent, saltem ut ex equis pugnarent; adq; hanc accommodant fabulam monstrosæ formæ, quæ illi à poetis introducuntur, & quam Græcus uersus obscœnus expressit, ἵπποτ' ὄφιν τε καὶ ἀνδρα, ἀνδρ' δ' (βροτὸς δ'), ut habet Varinus in Centauris) ἀνδροφεινὸν ἵππον. Pindarus elegantius, cum dixisset progenitos à Centauro filio Ixio- nis suscepto ex nube & è re nominato, qui commiscuisset sese cum equabus Magnesijs sub monte Pe- lio: æditam enim tum fuisse sobolem utriq; parenti similem, supra quidẽ patri, infra matri, ἐκ δ' ἑρπύ- νου (inquit) σφαγὸς κορυμνῶς ἀμφοτέρωσι. Ομοίη τοκίδισ, τὴν μὰ τ' ὄφιν μὲν κέκτω, τὴν δ' ἵππῳ φεινέει. Hor- latrocinis

latrocinij autū deditos, cum tenerent loca montana & inaccessibleia in Thessalia, excurrere in equis, & praeda egisse, cumq; ante se abigerent armenta & greges, extimulantes scilicet quo celerius pergerent, exclamantes in agris & uicinorum opem implorantes, quibus sua eripiebantur, hippocentaurosq; nominantes, uociferabantur. Hanc autem speciem praebebant illi raptores intuentibus à tergo, quæ postea pingi & effingi coepta, dimidiati ad umbilicum hominis & parte posteriore equi. Eodem referunt & procreationis horum fabulam, & Ixionis parentis rotam, quibus in aëre, hoc est sub diō agitandi, & celeritas & gyri atq; orbis designentur. Itaq; nonnulli ἡπποκένταυρος ὑνυμοῦτος, λεγόμενος πύρις τῷ ἵππῳ ταχυτῆτι τοῖς ἀνέμοις ὁμῶς; iuxta hoc, θέλει δ' ἀνέμοισιν ὁμοιοί, Hucusq; Camerarius. De Centauris fabulam quandam narrat Seruius tertio Georgicorum, quæ uelut nugæ respicienda uidetur. Diodorus in quinto, Centauros nonnulli uolunt in Peleo à Nymphis nutritos, postea equos subagitalle, ex q̃ eis Hippocentauros natos. Creditum, q̃ primi equitare ausi sint, ex eoq; natam fabulā, ueluti equi essent hominiscq; natura. Hæc ille. Centauri ab Hercule domiti, inter labores eius numerantur. Vide Palæphatum ca. 2. Hippocentaurus, canis nomen apud Pollucem. Plutarchus in conuiuio sapientum, in domum Periandri allatum scribit à pastore infantem ex equa natum, cuius caput, collum & manus hominis essent, cetera equi; eiulatus infantium. Hoc inspecto Thales Periendo dixit, sibi quidem non uideri rem prodigiosam & ceu portentum à dijs immissam, quo seditiones & dissidia significarentur, ut Diocles iudicabat; sed rem esse naturalem, ideoq; consulere se ut uel equifones non habeat, uel uxores eis tradat. Claudius Cæsar scribit hippocentaurum in Thessalia natum eodem die interfuisse. Et nos principatu eius allatum illi ex Aegypto in melle uidimus, Plin.
De Centauro sydere uide Higinum. Lapitharum & Centaurorum prælium Ouidius describit libro 12. Metam. Pugnare ex equo Thessalos inuenisse tradunt, qui Centauri appellati sunt, habitantes secundum Pelium montem, Plin. De Centauris & Ixione multa legimus apud Eustathium in primum Iliadis, æditionis Romanæ folio 102, & alia Homeri scholia in eundem locum; & Etymologicon in Hippocentaurο; item Varinum in eadem uoce Chironis fabulam anagogicè exponentem; item in Onomastico nostro in Centauris, Hippocentauris, Chirone, Ixione, Cæneo & Lapithis; & Fr. Floridi Sabini Lectionum successuarum lib. 2. ca. 6. Homerus Centauros φήγας uocat, quæ uox Latinis etiam in usu est, & feras significat; q̃ semiferi, & semihomines essent. Pirithous cum Hippodamiæ Adraſti filiam uxorem duceret, Lapithas & Centauros tanquam affines uocauit. Centauri uero inebriati mulieribus quotquot aderant uim facere conabantur, itaq; à Lapithis iratis interempti sunt. Scholia in Odysseæ phi, in mentione Eurytionis Centauri; aliq; aliter de Eurytione scribunt, ut ibidē ex Bacchylide citatur. Humano capiti ceruicem pictor equinam iungere si uelit, Horatius de Arte. Hoc monstrum puto centaurus foret. ἡπποκύνταυρος, ἡππόμορφος ἄνθρωπος, Hesych. Apud Plutarchum hippocentaurus dici uidetur pro equitate præstantissimo & inexsuperabili. Ipse, inquit, se ait perniciousè currere, illum autem uiolare, se commodè in equo uehere, ἀλλὰ τί πῶς ἡπποκύνταυρον τὸ πῶς; quod est, sed quid ad hippocentaurum hunc? Cælius. Socrates apud Aristophanem, Nubes (inquit) mutantur in quam uoluerint formam, καὶ μὲν ἰδωσι πομπήν. Ἀχρίον τινα (παλαιδαίην) τῷ λαῶνι τῶν πολεμίων, ἰδόντες τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ, κεντάυρους ἐποίησαν αὐτούς. Addunt scholia Xenophantis filium pæderastam & hirsuto corpore fuisse; sunt autem & Centauri inferna corporis parte, utpote equina, hirsuti; & ipsi quoq; propter amoris insaniam aduersus Lapithas pugnarunt. Taurus partem hominis pudendam significat, & inde fortassis centaurus ut lasciuus, pro molli & libidinoso accipitur. Vide Κενταυρικώς apud Suidam. Xenophon Grylli filius fertur celebrem canem habuisse, Hippocentaurum nomine, Pollux. De onocentaurο supra dixi post Asini historiam. De Ocyrhoë Chironis filia in equam mutata, Ouidius lib. 2. Metamor. Italiam omnium principes inhabitasse feruntur Ausones indigenæ, seu autochthones. At ueterrimum fuisse Marin quendam nomine, cuius antica corporis humana prorsum uiderentur; postica uerò, equina omnino. Nam & nomen ipsum propemodum idem pollere, quod apud Græcos ἡππομαγής, id est equo immixtus. Videri autem potest equum inscendisse primus, & freno inhibuisse, atq; argumento eiusmodi σέβης creditus; eundem quin etiam uixisse fabulantur annos centum ac tres & uiginti; ter item mortuum, reuixisse ter. Sed enim simile ueri mihi haud sit, in Varia historia inquit Aelianus libro 9. Nec desunt qui equitandi artem, id est τὴν ἱππικὴν, in Libya compertam primo tradant; Qua ex causa nuncupari Pindarus in Pythijs Κυρήνην εὐνιππον; etiamsi ad id referunt aliq;, quòd ab Neptuno edocti sint Libyes currus iungere; quin & Pallada equestrem in Libya genitam, Cælius.

In mari rerum, non solum animalium simulacra insunt, ut uua, gladij, &c. quo minus miremur equorum capita in tam paruis eminerè cochleis, Plinius. Exeunt è mari belluæ quaedam equorum capitibus, Plinius. Orsei Indi asperrimam uenantur feram monocerotem, reliquo corpore equo similem, capite ceruo, &c. Plinius. Nabim Aethiopes uocant collo similem equo, pedibus & crurib. boui, Plinius; hæc camelopardalis est, cuius historiam supra dedimus. Rhinocephalus ceruicem habet equinam cum uniuerso corpore; flammis quas ore expirat, homines pereūt, Physiologus author obscurus. Ego nullum huiusmodi animal in natura extare arbitror. Pausanias in Corinthiacis, in templo quodā Gabalis, effigiem esse scribit equi qui partes post pectus cetaceas habeat. Catoblepon bellua, de qua supra scripsi inter boues syluestres, iubam gerit equinam. Xenophon Lampfacenus author est in Oceano Scythico insulas esse, quarum Hippopodes indigenæ, humana usq; ad uestigia

forma in equinos pedes desinunt, Solinus ca. 22. Ab Istro septentrionem uersus habitant Germani, Sarmatae, Getae, &c. itē Neuri, & Hippopodes, qui ab alijs Zagari dicuntur, Eustathius in Dionysium. Coruda circa Indiam locus est, ubi bestiae uisuntur Satyris similes, equina cauda, &c. Aelian. Satyris iuxta coxas enascuntur caudae non multo minores equinis, Pausanias. Lamia pedes habet equinos, cetera capris conformia, Glossa in Esalam. Anthus auis equorum hinnitus imitatur, Plin. &c. ut supra dixi ad finem capitis quarti.

¶ Aquilam Romanis legionibus C. Marius in secundo consulatu suo propriè dicauit. Erat & antea prima cū quatuor alijs: lupi, minotauri, equi apriq; singulos ordines anteibāt, Plin. *ῥωλία, χαλινῶν πωλημα. φέρει δ' ὡς τῶν ὄμων τὰς τ' ἀδικοππίδων πωλημα. δόλο δ' εἶν' παρ' ὁρῶντας φασίν*, Hefychius & Varin. Plutarchus in Nicia ait equi charactērem alicuius frontis inustum apud antiquos seruitutis fuisse argumentum, Textor. De Cleosthenis Epidamnij & aurigae eius, & currus & equorum imaginibus ab Agelada fabricatis, primis omnium, ut uidetur, in Olympia collocatis, superius dixi inter nomina equorum propria. Elephantis & equi maximorum imagines Poliphilus in Hypnerotomachia sua Italica depingit. C. Iul. Caesar equi sui quem habebat pedibus propriè humanis, instar (id est signum) pro aede Veneris genitricis dedicauit, Suetonius. Anthologij libro 4. sectione 7. Philippi Macedonis epigramma in equi effigiem ex aere legimus huiusmodi: *ἰδ' ὡς ὁ πῶλ' ὁ χαλινῶν ἀσπιδάων τέχνη κορωνιδρέσκει. σφιν γὰρ βλέπων ὕψων χερσὶν, καὶ δινημιμῶνας κορυφῆς ἐβείρας δέωκεν δὲ δρόμου δοκῶν, χαλινὸς δ' αἰς ἄνιοςτόφ' ἑναρμόδι γένουσι, καὶ περικνηστρίσι, ὅσος πόν' ἄλυσσ' ὠρε, καὶ παρ' ἑλπίδας τολῶν σφαιμένται, τῇ τέχνῃ γὰρ ἑμῶν ἐσσι*. Hippiades statuae mulierum equestres appellabantur, cuiusmodi fuisse uidentur Amazonum, quas mortalium primas equum scandere aufas Lysij oratori creditur, Herodotus. Sunt qui hippades huiusmodi statuas per imperitiam pro hippiades nominēt. Talis Cloeliae statua inter obsides Porcenae posita dicitur, Grapaldus. Pollio Asinius ut fuit acris uehementis, sic quoq; spectari monumenta sua uoluit, in ijs sunt Hippiades Stephani, &c. Plinius 36. 5. Et rursus 34. 6. Equestrium statuarum (inquit) origo perquam uetus est, cum foeminis etiam honore communito. Cloeliae enim statua est equestris, et quae sequuntur. Statuae equestres etiam Cloeliae, Q. Marcio Tremulo, Domitiano, & alijs multis erectae sunt, Textor. Equestres utiq; statuae Romanam celebrationem habent, orto sine dubio à Graecis exemplo. Sed illi celetas tantum dicabant in sacris uictores. Postea uerò & qui bigis uel quadrigis uicissent. Vnde & nostris currus in his qui triūphauissent. Serum hoc, & in his non nisi à diuo Augusto seiuges, sicut et Elephantis, Non uetus & bigarum celebratio in his qui praetura functi curru uicti essent per circum, Plin. 34. 5. Aristodemus bigas cū auriga fecit, Plinius. Pisicrates bigae Pitho mulierem imposuit, Idem. Menogenes statuaris quadrigis spectatus est, Idem. Praelium equestre ad Trophonij oraculum Euthykrates Lysippi filius optime expressit: item quadrigas Medae complures, equum cum fiscinis, Plin. Fictiles quadrigae Romanae erant in fastigio Iouis templi, quas faciendas locauerant Romani Veienti cuidam artis figlinae prudenti, &c. ut in H. b. dicam inter Celeres equos. Constantinus cum urbem Iustrans ad Traiani forum uenisset, singularem sub omni caelo structuram, habebat attonitus per giganteos contextus circumferens mentem. Omni itaq; spe huiusmodi quicquā conandi (aedificandi) depulsa, Traiani equum solū locatū in atrij medio, qui ipsum principem uehit, imitari se uelle dicebat, & posse. Cui prope astans regalis Hormisdas à Perside, respondit gestu gentili: Antè (inquit) imperator stabulum tale condi iubete, si uales: equus, quem fabricare disponis, ita latè succedat, ut iste quem uidemus, Ammianus Marcellinus libro 16. Metellus Macedonicus fecit porticus quae fuere circumdatae duabus aedibus sine inscriptione positae, quae nunc Octauiae porticibus ambiuntur: & hanc turmam statuarum equestrium, quae frontem aedium spectant, hodieq; maximum ornamentum eius loci, ex Macedonia detulit, huius turmae hanc causam referunt: Magnum Alexandrum impetrasse à Lysippo singulari talium auctore operum, ut eorum equitum qui ex ipsius turma apud Granicum flumen ceciderant, expressa similitudine figurarum, faceret statuas, & ipsius quoq; ijs interponeret, Velleius Paterculus. Equulos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerunt, aufert, Cicero 6. Verr. De equis aureis uide in Volucris equo superius inter propria equorum nomina. Exquiliae geminae sunt in urbe montes. In altero eorum sunt Diocletiani thermae, & duo equi marmorei ingentes, cum uiris seminudis lora tenentibus, miro artificio insignes, quorum unus inscriptum Latinis literis habet, opus Praxitelis: alter, opus Phidiae. Constat hos à Tyrídate Armeniorum rege Romam delatos, quem Nero ut laute exciperet, theatrum Pompeij unius diei opera totum inaurauit, Sipontinus. De equo ligneo, quo capta est Troia infra dicam inter prouerbia. Athenis in Acropoli Durius equus stabat, cum inscriptione, Charedemus Euangelii filius Coele (ἐκ κόιλης) natus dicauit: erat autem is aeneus factus ad similitudinem Iliaci, Scholia in Aues Aristophanis, unde Erasimus transcripsit in prouerbio Durius equus. Quum apud Ephesum Macedo Alexander suam ipsius esset intuitus imaginem, pro uirili ab Apelle expressam, non satis pro picturae dignitate laudauit. Forte uerò interim equo inducto, & ad pictum equum mire adhinniente, tanquam uerum planè ac spirantem: O rex (inquit Apelles) ὁ μὲν ἰσσωσ' εἰσὶν ἐσθ' ἡρακλέωτος καὶ πολὺ, id est, equus q̄ tu expressior multo est ac ueritati proximior, Caelius 13. 38. ex libro 2. Variorum Aelian, non procul ab initio: sed melius uir doctissimus Iul. stus Vultei noster ἡρακλέωτος transtulit, meliore in discernendis picturis iudicio praeditum: quae & argutior sententia est, & uocabuli ἡρακλέωτος uim rectè exprimit: simili enim terminatione ad aliarum quoq;

quoque artium peritos nominandos Greci utuntur, ut grammaticus, historicus. Sic Aristoteles in Phrysiognomoniciis: *Καὶ τῶν ἄλλων (ὧν δι' τοὺς ἑταίρους ἀνδρῶν ἡμῶν ἐκ τῶν ἰδίας ἀρετῶν διὰ τῶν τοῦ βίου ἐκείνων, ἵππων τε ἱπποπότων, καὶ λυσιγέρτων λύκων).* Pilis equi in palpebra inferiore carent; propterea Apelli Ephesio qui equum quempiam pinxisset, reprehensionem attulisse ferunt. Alij non Apelli hoc accidisse, sed Niconi aiunt, cum tamen scientissime ceteras equi partes pinxisset, Aelianus. Nicon, uel secundum aliquos Polygnostus pictor in Poecile porticu equum cum depinxisset, pilos addidit inferioribus palpebris per ignorantiam, cum cetera omnia egregie pinxisset, Tzetzes Chiliade 12, cap. 427. Phormis quidam ex Manalo Arcadiae in Siciliam migravit ad Gelonem Dinomenis filium, apud quem & Hieronem postea eius fratrem, cum multa praeclare in bellis gessisset, tantas sibi opes parauit, ut & Apollini Delphis donaria quaedam consecraret, & Olympiae duos equos (ex aere) utrumque cum suo auriga; priorum equum cum uiro Dionysius Argiuus perfecit, alterum Simon Aegineta. Prior equus is est, cui ut Elienses ferunt insertum est hippomanes; & sane uidetur magi alicuius arte in Phormidis honorem factum esse, quod circa equum contingit. Nam cum & magnitudine & forma inferior sit multis alijs equis qui intra sacrum illic lucum spectantur, & cauda insuper mutilata deformis, mirifice tamen ab equis maribus appetitur, qui non uerno solum sed quouis tempore (*ὃ τὸ ἵππου μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ αἵματος ἐκείνου ἡμῶν, lego ὄρεται*) amore eius accensi, uel uinculis ruptis uel aliter ad eum accurrunt, &c. (ut supra cap. 3. in hippomanis mentione retuli) Pausanias Eliacorum primo. Eandem ex Pausania historiam transfudit Nicol. Leoniceus uariae hist. 1. 64. Extant Simonis de re equestri scripta, a quo etiam aeneus equus Athenis in Eleusinio positus est, & in basi caelata opera & facta ipsius, Xenophon. Audiui de prisco illo Simone, qui equitationis suae modos & figuras in Eleusinio apud Athenienses sculpi curauit, Hierocles ad Bassum in Hippiatricis cap. 1. Cimonis (lego Simonis) equi aerei Athenis positi sunt, ueris ipsius equis quae simillimi, Aelianus Variorum lib. 9. In Aegesta ciuitate Siciliae Aemilius Censorinus crudelis tyrannus dona conferebat in illos qui noua tormentorum genera fabricassent. Cum autem Aruntius Paterculus equum aereum a se conflatum ei dono dedisset, ut fontes includeret, tyrannus tum primum iustus, muneris authorem primum iniiecit, ut quod alijs excogitasset tormentum primus ipse experiretur, Plutarchus in Parallelis minoribus. Similem historiam de uacca aenea Perilli in Boue recitauit. De equuleo, alio tormenti genere, dictum est supra inter deriuata ab equo. Zenodorus artifex egregius, cum Mercurij statuam in ciuitate Galliae Aruernis faceret, duo pocula Calamidis manu caelata, amulatus est, ut uix ulla differentia esset artis, Plinius 34. 7. & mox sequenti capite, Praxitelis simulacrum habet & benignitas. Calamidis enim quadrigae aurigam suum imposuit, ne melior in equorum effigie, defecisse in homine crederetur. Ipse Calamis & alias quadrigas bigasque fecit, equis semper sine amulo expressis, Plinij uerborum, inquit Hermolaus, sensus talis est: Praxitelis haberi simulacrum benignitatis cognomine, quoniam benigni eius ingenij testis esset; utpote qui alieno, id est Calamidis quadrigae, aurigam de suo imponere dedignatus non esset. Hic Calais, non Calamis dicitur Ouidio: Vendicat ut Calais laudem quos fecit equorum; nisi forte Calamis legendum est in eo uersu, Hæc Hermolaus. Alius fuit Calais frater Zethæ filius Boreæ. Polycleti discipulus Aristides quadrigas & bigas fecit, Plinius. Athenion Marathonites in tabula pinxit agasonem cum equo, qua maxime inclaruit, Idem. Quinam in Olympijs uicerint equis, quorum etiam imagines uel statuæ positæ sunt, Pausanias enumerat toto secundo Eliacorum libro, unde nos quaedam excerptimus, partim iam dicta, partim dicenda. Statua Theagenis in luco Olympiae facta est a Glaucia Aegineta; & iuxta currus aeneus, & utrumque singuli celetes equi quibus insident pueri, monumenta super uictorij Olympice Hieronis Dinomenis, Pausanias Eliacorum 2. Et rursus, Equus celes, quo uicit Lycus Phidolas, super columna erectus uisitur. Cetera ex eodem libro huius argumenti, si quis curiosior est, plura sibi colliget. Apelles pinxit Clytum equo ad bellum festinantem, & ei galeam poscenti armigerum porrigentem. Est & equus eius, siue fuit, pictus in certamine, quod iudicium ad mutas quadrupedes prouocauit ab hominibus: Namque ambitu æmulus praeualere sentiens, singulorum picturas inductis equis ostendit: Apellis tantum equo adhinnuere, id est postea semper illius experimentum artis ostentatur, Plin. Et rursus, Fecit & Neoptolemum ex equo aduersus Persas, Antigonum thoracatum cum equo incedentem, Peritiores artis praeferunt omnibus eius operibus eundem regem sedentem in equo. Protogenis Rhodij tabularum palmam habet lalyfus; Est in ea canis mire factus, ut quem pariter casus & ars pinxerit. Non iudicabat se exprimere in eo spumam anhelantis posse, &c. absteraserat sapius mutaueratque penicillum, nullo modo sibi approbans. Postremo iratus arti quod intelligeretur, spongiam impegit in uiso loco tabulae, & illa reposuit ablatis coloribus, qualiter cura optauerat, fecitque in pictura fortuna naturam. Hoc exemplo similis & Nealcem successus in spuma equi similiter spongia impacta secutus dicitur, cum pingeret poppyzonta retinentem equum, Plin. Ab equo uidetur Germanis ueteribus deducta nomina complura, ut Chonodomarius & Suomarius Alemannorum reges, apud Ammianum Marcellinum lib. 16. & Vadomarius lib. 14. Item Othmarus, & similia nomina in aris uel ariis, cuiusmodi diplura, puto, inter nomina principum ueterum Germanorum reperias in Stumpfij nostri Chronicis. Plurima Graeci propria hominum & locorum nomina ab equo deriuata etiam composita habent, quorum omnium historias si hic adijcerem, nimis sane & intempestiuus labor foret: quamobrem sat fuerit ipsa tantum nomina breuiter attigisse; nam qui de singulis copiosius cognoscere uolent, apud autho-

res inquitrent, qui uel hominum gesta & historias, uel Geographicos libros adiderunt. Nos etiam in Onomastico permulta ab hippos deriuata aut composita nomina propria uno in loco dedimus hominum locorumque; & in Bibliotheca scriptorum. Graeci quidem compositis deductisque ab equo nominibus propria hominum nomina formare plurimum delectati sunt, & plurimum hac in parte luxuriati, ut singulis mox enumerandis apparebit. Existimabant enim nescio quid dignitatis equestris nobilitatisque equi uocabulo conferri. Hinc est quod in Aristophanis Nebulis legimus, Strepsiadem cum uxore de nomine filio imponendo contendisse; & cum illa Xanthippum aut Charippiden uocari uellet: Strepsiades uero aui sui nomine Pheidoniden, conuenisse tandem ut ueluti coniunctis nominibus Pheidippides nominaretur. Apud Latinos uix unum aut alterum simile reperio: qualia sunt apud Varronem de re rust. Equitius & Equiculus. Apud Vergilium Aene. 9. penultima per o. scribitur. Continuo Quercens & pulcher Equiculus armis. Commodius Equiculus uir fortissimus & patre militari natus Varroni memoratur. ¶ Ex proprijs uocabulis Graecis proponam primum hominum propria, & uirorum prius quam mulierum; deinde locorum & populorum, seruato fere literarum ordine in singulis. ¶ Hippalcus, Hippodamia & Pelopis filius. Hippalmus apud Q. Calabrum. Hippammon apud Pollucem, per mi duplex scribendum. Ἰππᾶμων ὄνομ' ἢν, in uersu heroico. Hippagoras. Hipparchus: quo nomine plures apud Suidam recensentur. Ἰππάρχου ἱμαῖ, dicebantur columnae quaedam ab Hipparcho erectae, inscriptis elegijs, quorum scopus erat meliores reddere lectores. Hipparchi murus, τὸ Ἰππάρχου τείχος: Hipparchus Pisistrati filius iuxta Academicam murum aedificauit, maximo Atheniensium sumptu, quem illos facere coegit: unde proverbium istuc de rebus sumptuosius in usum uenit, Suid. Hipparchus Colargeus primus ostraco damnatus, Plutarchus in uita Nicias. Ἰππάρχου ἄφωνος, proverbium apud Suidam: citharcedus hic fuit; & cum certare deberet aduersus Rufinum citharcedum, obmutuit. Hipparchides, apud Aristophanem. Hipparinus nobilis Syracusanus Dionis pater, Dionysij focer & collega, apud Plutarchum in uita Dionis. Diō Hipparini, Syracusanus, philosophus Platonius, Dionysij uxoris Aristomaches frater &c. Suidas. Hippasus Metapontinus. Hippasus in Corinthiacis Pausania. Socus Hippasii hippodami, id est rei equestris periti filius, Homerus Iliad. λ. De Leucippe & filio eius Hippaso, quae ipsa & sorores per insaniam latiatum ederunt, scribit Plutarchus in Graecanicis quaestionibus 37. Hippasides apud Q. Calabrum. Hippas, plures huius nominis uide apud Suidam, &c. In Hippiae nuptijs Antonius, ut in eius uita refert Plutarchus, per totam noctem bibit. Hippiothoon, Ἰππιόθωρ, Cerenonis filius, quae illum ex Neptuno susceptum clam exposuit: inde repertum equa nutriuit, 30 Etymologus: Vide ne idem sit, qui Hippothoon infra, & ipse Neptuni filius. Hippon, Ἰππων, paroxytonum, nomen uiri est: oxytonum enim equile significat. Hippon tyrannus capitur, Plutarchus in uita Timoleontis. Hermogenis Lycij nobilissimi cursoris Hippos cognominati mentio fit secundo Eliacorum Pausania: uicit autem octies in tribus Olympiadibus. Hippobotae aristocratiam in Chalcide Euboeae ciuitate, Aristotele teste, aliquando tenuerunt, Strabo lib. 10. Hos ex Chalcidenibus exactos Plutarchus memorat in uita Periclis. Hippobotus philosophus quidam, Suidas. Hippocles. Hippoclidēs: ὅτω καὶ ὁ ὄλως τὴν γυναικὸς μόλις Ἀριστοφάνης εἶπεν, Hefychius & Varinus. Non est curae Hippoclidis, οὐ φροντὶς Ἰπποκλείδης, Erasmus in prouerbijs. Hippoclidis philosophi meminit Valerius Max. 1. 6. Hippocoön cum liberis ab Hercule interfectus est. Hippocoontis Hyrtacidae, Vergilius. Ἰπποκῶντος, ἢ Ἡρῶτος, Hefychius & Varinus. Vide paulo post in Hippomene. Hippocrates 40 multi fuerunt: medici quidem huius nominis septem, Coi omnes, à Suida enumerantur. Hippocrates Syracusanorum dux foedera uiolat, & Syracusas capit, apud Plutarchum in uita Marcelli. Hippocrates Mathematicus mercaturam exercuit, Plutarchus in uita Solonis. Hippodami cuiusdam mentio fit in Equitibus Aristophanis. Hunc aiunt Milesium fuisse Euryboontis filium: habitasse autem Piræum, & illum (uel domum quam in Piræo habebat) Atheniensibus distribuisse, & in honore apud eos fuisse, meteorologum cognomine. Sunt qui eum de uoracitate notent: ὅτις δ' ἢ ἢν καὶ ὁ μετρίως τὰς εἰς σάτυρους μιλῆσι, ὦν, Hefychius & Varin. Hippodamia dictum est forum in Piræo, ab Hippodamo Milesio architecto, qui Piræum Athenis aedificauit, Suid. Hippodamus quidam apud Homerum etiam Ἰππῆπιος cognominatur, hoc est equestris & bellicosus. Hippodamantium uinum Hefychius & Plinius inter transmarina celebrat, nescio à quo loco dictum. Hippoderus in Onomastico. Hippodotes apud Gyraldum de dijs. Hippodromus sophista apud Calium. Hippolochus, Belerophontis filius & Glauci pater, Homero: & alius Antimachi Troiani filius, Eidem. Hippolochus Macedo, Athenæus. Hippolytus filius fuit Thesei & Hippolytes Amazonum reginae (Antiope secundum alios, Plutarchus in Theseo) quam Hercules uictam Theseo uxorem tradidit. Hic cum currum iuxta mare agitar, apparentibus phocis equi territi currum ruperunt, & Hippolytum discerpserunt: qui exitus eius nomini tanquam omni infelici respondit. Vide Onomasticon, & Plutarchum in Parallelis minoribus, & proverbium Hippolytum imitabor, cuius etiam Suidas meminit. Idem nominis omen in Hippolyto nostrae religionis euentum habuit, is enim in Ostijs Tyberinis maritum translata, Huius mortem describens Prudentius, de iudice Romano hos uersus reliquit: Ille lupinata residens ceruice, Quis, inquit, Dicitur affirmant dicier Hippolytum. Ergo sit Hippolytus, quatiat turbetur iugales, Intereatque feris dilaceratus equis. Sed de Hippolyto Thesei leges etiam

etiam Cælij scripta 11. 24. ubi cœlestem quoq; heniochum non alium putari scribit. Idem alibi meminit Hippolyti apud Trœzenios sacerdotis. Hippolytus in cœlo auriga, & honores eius apud Trœzenios, Pausanias in Corinthiacis. Hippolyti Thesida historiam lege infra in H. h. in mentione Dianæ ex Aeneidos septimo. Antiphilus pinxit Hippolytum tauro emissio expauescentem, Plin. Hippolyto Sicyonio (inquit Plutarchus in uita Numæ) fingunt, quoties ex Sicyone Cirrham ad nauigasset, oraculum Pythiam reddidisse, ueluti deo sentiente & promere gaudente huiusmodi heroicum; Hippolyti rursus charum caput æquora findit. Hippomachus aliptes literarum doctor, Plutarch. in uita Dionis. Alterius cuiusdam tibicinis meminit Aelianus in Varijs libro 14. hic cum discipulus eius aberraret inter canendum tibiam, percussit eum baculo dicens: Perperam cecinisti; nam alioquin hi tibi nō applaudent. Idem lib. 2. eiusdem operis de Hippomacho pugile siue athleticis magistro scribit. Hippomachus Eliensis, et alter ex Caria Thraciæ apud Suid. Hippomedo Agefilai filius bellicis operibus insignis, apud Plutarchum in uita Agidis: item uiri nomen apud Statium lib. 8. Theb. Hippomenes, ut scribit Ouidius, Limonen filiam in adulterio deprehensam equo famelico præbuit deuorandam. Verba eius sunt hæc, in Ibin, Solacq; Limone pœnam ne senserit illam, Et tua dente fero uiscera carpat equus. Vnde facta parœmia, quam ex Diogeniano auocat Erasmus, Magis impius Hippomene, Textor. Hippomenes filiam suam uitiatam equo uorandam obiecit, &c. unde & locus dictus est ἵππος καὶ κόρυς, Suidas: hinc forte est etiam quod apud Hesychium legimus ἵπποκόρυς, ἵππος. Hipponax Ephesus Iambographus. Hipponactœum præconium, uide inter prouerbia Erasmi. Hipponicus, in Aeliani Varijs. Cratinus Hipponicum propter rufum colorem Scythicum, nominauit. Scythicum enim lignum est, ὃν ὡς ξανθίζοντα ἀνὰ μωαῖαν καὶ βαρύνει τὰ ὄφθαλμα, id est quo mulieres lanas tingunt, & fluo colore inficiunt: nisi ξανθίζοντα passiuè accipias, ut ipsæ se, id est capillos suos hoc ligno inficiant, Varinus in uoce Cratinus: sed mutilus apud eum locus est. Hipponici cuiusdam Herodotus meminit. Hipponicus Atheniensis ab Alcibiade pugno percussus, Plutarch. in uita Alcibiadis. Hipponus, ἵππωνος, filius Megapenthis, nepos autem Proeti, Scholiastes Pindari. Hipponus, qui postea Bellerophon, Cælius ex Scholijs in Homerum. Videtur sanè dictio hæc composita, & significare magnanimum, ut ἵππογενέμων. Hippophatus, Gyraldus de dijs. Hippostratus, Ibidem: uide de Hippothous. Hippotes & Hippotades, id est Hippotis filius, Ibidem. Hippotes, uiri nomen, Suidas in Μηλιαχθῶν: Aëoli pater, &c. Cæl. Hippothoon, ἵπποθῶν, filius Neptuni, à quo Hippothoon tribus dicta, Suidas. Heroum eius, id est templum in quo colebatur, Hippothoontium dicebatur, Hesychius & Varin. Vide ne idem sit Hippiothron supra dictus, & ipse Neptuni filius, ἵπποθῶν, Suidas. Hippothous, Strabo. Hippothous & Hippostratus ex procis Hippodamiae.

Agrippa, uiri nomē apud Latinos, nō ab equo, sed agro partu, Ἀγρίππος quidē Græcis oleaster est. Alcippus in Amatorijs Plutarchi. Anaxippus. Anthippus, Pollux 1. 10. Archippus poeta. Argyrippus adolescens in Asinaria Plauti. Aristippus, Aelian. lib. 9. Variorū. Callippus philosophus Atheniensis, Suidas. C. Tiberius Augusti successor Callippides per iocum uocatus est, quem cursitare, ac ne cubiti quidem mensura progredi, prouerbio Græco notatum est. Nam & Tiberius quamuis prouincias & exercitus reuifurum se sæpe pronunciaffet, & prope quotannis profecionem præpararet, uehiculis comprehensis, comitatibus per municipia & colonias dispositis, ad extremum uota pro itu & reditu suo suscipi passus, in urbe tamē se continebat, Sueton. Callippides olim (inquit Erasmus) prouerbio dicebatur, qui in moliendis negocijs, cum multa se facturum minaretur, nihil tamen conficeret: aut quemadmodum ait Terentius, qui sedulo mouens sese nihil promoueret. M. Tullius ad Atticum lib. 13. Varro mihi denunciauerat magnam sanè & grauem πρὸς φωνήν. Biennit præterijt, cum ille Callippides assiduo cursu nullum cubitum processerit. Quis hic fuerit Callippides, inquit Erasmus, non satis perspicuum est, nisi quod haud dissimile uerū uidetur accipiendum esse de Callippide tragœdiarū histrione celebri & multi nominis apud Græcos, cuius meminit Plutarchus in apophthegmatis Laconicis. Hic Agefilaum regem aliquando obuium, non salutatus ab eo interrogauit: Non agnoscis me rex, nec qui sim audisti? Tum Agefilaus hominem contemplatus, ἄλλ' ἔτι εἶσι Καλλιππίδας ὁ Λακεδαιμόνιος; hoc est, An nū tu es Callippides ille dicelicta? sic Lacedæmonij mimos appellat. Mihi quidem hoc Agefilai dictum prouerbiali sensu torqueri posse uidetur, in homines ostentatores & laudis audos, quorum multi se suaq; non ab omnibus nosci mirantur: Vt alius quidam Callippides ille fuerit, cuius nomen de ijs usurpatur, qui cum multa promittant, nihil promouent. Aliqui Callipidem per l. simplex scribunt, alij callipidem per p. simplex, utriq; imperite. Ζεύδιππος ἢ Χέριππος ἢ Καλλιππίδης, Aristophanes in Nebulis. Charippus, Aristoph. in Nebulis, ut iam citauimus. Memini & Χέριππος per diphthongum aliubi legere, ut apud Iuuenalem Sat. 8. οἷον filia Cephalī, uxor Charippi, Suidas in οἷον. Chrysippus & Argyrippus ab ornatu equorum nominati uidentur. Chrysippus Pelopis ex Hippodamia filius: & alius philosophus Stoicus. Chrysippus etiam inter Solis filios numeratur in Olympijs Pindari Carmine 7. in Scholijs. Cirrhippum ab equis & cirrho colore dici puto, Cælius. Cratippus uir clarus & canibus alendis deditus, Galenus lib. 2. de antidotis. Cronippus apud Aristophanem, Σὺ δ' εἰ κρόνιππος, uidetur quidem nomen proprium: sed Suidas & Varinus exponunt μέγα λῆρον, id est magnas nugas, ut & Cælius: ego potius magnum nugatorem dixerim. Vel ὁ Βεῖς, τροφὴν, πόνον, Ibidem. Hippos in compositione auger: cronía uero, id est Saturnia, obsoleta & nugalia dicuntur: hinc & composita uox inuersa ἵπποκρόνιος, cuius mentionem supra

feci. Damasippus, apud Iuvenalem & Macrobiū. Dioxippus apud Plinium & Aelianum in Variorum libro 12. Drasippidas nomen fictum in Vespis Aristophanis. Ephippus, utriusque proprium, Suid. & poeta apud Macrobiū. Euippus filius Megare regis Megarensum, Pausanias in Atticis. Euripides cum per p. simplex scribat, non videtur ab equo compositum esse nomen, etsi antepenultima producat, ut in illo Ionis, *χαῖρε μελαμπέπτοις Εὐριπίδῃ ὃν γυναικοὶ φιλέας*, Etymologus Euripidem ait ab Euripo dictum esse, quod in Euripo natus feratur. Glaucippus, apud Macrobiū. Gylippus, nomen Lacedæmonium, Varin. Hermippus philosophus, uide Suidam. Lahippus, statuarius apud Plinium. Leucippus Oenomai filius, Pausanias in Arcadicis; & philosophi nomen Aristoteli li. 1. de hist. animal. & canis apud recentiore quendam; apud Pindarum Proserpinæ epitheton, ut infra dicam. Lysippus, Plinio nobilis sculptor; item poeta comicus; uide Onomasticon. Melanippus, uir Thebanus in bello fortissimus, qui Tydeum occidit, &c. Pausan. in Boeoticis. Melanippi & Charitonis historia describit Aelianus libro 2. Variorum. Menippus, Suid. Nicippus. Nothippus poeta opusophagus apud Athenæum. Phanippus quidam turpis & libidinosa uita homo fuisse fertur, Tisamenus uero peregrinus & mastigias, unde Tisamenophanippus huiusmodi homines Aristophanes in Acharnensibus dixit. Pheidippides Strepsiadis apud Aristophanem filius, ut supra dixi. Pheidippidis Atheniensis tabellarij meminit Herod. li. 6. Philippus, Hesychius philippos etiam mœchos interpretatur. Philippides & Philippion, Suid. Philippicus, qui & Bardones, Iustinianum regem occidit, &c. Suid. Posidippus, *ποσίδιππος*. Samippus uiri nomen in Nauigio Luciani. Stratippus, in Equitibus Aristophanis. Taraxippus Glaucus in Isthmo fuit, quem equi peremerunt. Taraxippum etiam nuncupari inuenio heroum Myrtilo à Pelope structum, in quo & rem diuinam illi obierit, ut perpetratae cædis iram leniret. Nominis ratio est, quod in eo loco Myrtili arte iniectus sit Oenomai equis terror. Sunt qui ab Oenomao id solitum peragi, fabulentur. Quidam inibi in fossa aliqua à Pelope, sibi ab Amphione tradita Thebano; quibus non Oenomai modo exterriti sint, uerum exterreantur omnes illac transeuntes equi. Fuisse uero Aegyptij putant Magicæ peritum Amphionæ; propterea petras illi in Thebarum mœnibus susfruendis uisas obtemperare, sicuti Orpheo ratione eadem feræ obediuerunt, Cæl. Vide plura apud Pausaniam Eliacorum secundo. Epigrammatum Græcorum lib. 1. sectione 45. Augeas dicit duodecim amboum suorum partem esse *τὰραξίπποιο πάρος*, Cleon in Equitibus Aristophanis *τὰραξίππος* cognominatur, quod ordinem equestrem perturbaret. Teleippus filius Hippocratis, Varin. Xanthippus pater Periclis, Varin. Hoc nomen à flauo equi colore inditum apparet, ut cirhippus à giluo, Leucippus ab albo, Melanippus à nigro. Zeuxippus, dux Lacedæmonius, Xenophon de rebus Græcorum.

¶ Mulierum nomina. Hipparchia uxor Cratetis Cynici, &c. uide Suidam. Hippe meretrix Athenæo libro 13. Theodotum quendam fœno præfectum regis Ptolemæi amatorem habuit, & cum in comessatione aliquando apud regem uinum copiosius infundi peteret, uehementer enim sitiret. Merito, inquit rex; plurimum enim fœni deuorasti. Argute quidem, cum & ipsa Hippe, id est equa uocaretur, & Theodoti cui commissum erat fœnum opes consumpsisset. Hippe Chironis Centauri filia in equam mutata, ut supra in equo sydere dixi; uide Onomasticon. Hippe & Aegle uxores Thesei, Hesiodo teste, Athenæus libro 13. Hippe filia Danaï, à qua hippion Argos dictum, Hesychius & Varin. Hippia, *ἵππια*, Arsinoë uxor Philadelphi, Hesych. Spartana uirtus apud Leucra amica corruit, infesto numine, si credimus, ob scelus admissum in Scedasi puellas, Molpiam & Hippo, uide Pausaniam (in Arcadicis) relatum scio, etiam si ex Plutarcho alibi Miletiam scripsimus, Cælius. Plura uide apud eundem libro 5. ca. 8. Ex Fuluius quodam & equa Hippo puella nata fertur, Cælius ex Plutarcho. Celebratur Athenis quoque fœmina Hippo, ut est apud Valerium Maximum. Hippo uel Hippona dea infra dicetur. ¶ Hippodamia, *ἵπποδάμεια*, quæ & Briseis; & Veneris cognomen, Hesych. Hippodamia Pelopis & Myrtili fabulam, uide in Scholijs Homeri in Iliadis β. & in Onomastico. Hippodamia Pelopi peperit sex filios, ut Pindarus scribit, Atreum, Thyesten, Pittheum, Alcathûn, Philisthenem (pro quo alij Hippalcum numerant) & Dian aut Chrysippum, Varin. Hippolyte Amazonum regina, Hippolyti ex Theseo mater, ut supra dixi; Vide Onomasticon, ubi etiam Hippolytes Acasti uxoris mentio fit. ¶ Aenippe, Eudori filia, ex Aeneo marito Cyzicum regem Dolum peperit, Orpheus in Argonauticis. Alcippe Martis filia, Pausanias in Atticis. Alcippe elephantum peperit, quod inter ostenta est, Plin. Astræus Neptuni filius Alcippen sororem imprudens compressit, &c. Plutarchus de fluuijs in historia Caici. Anippe filia Nili Busiridem ex Neptuno peperit, Plutarchus in Parallelis minoribus. Archippa uxor Themistoclis ex tribu Alopecia, Plutarchus. Archippen meretricem à Sophocle iam sene amatam apud Athenæum legimus libro 13. Aristippe, uide Leucippe. Chrysippes quæ Hydaspem patrem amauit, historia legitur apud Plutarchum initio libri de fluuijs. Cydippen fecit Protogenes Rhodius, Plin. Cydippe Ochimi filia ex Cercapho Solis filio peperit Camirum, Lindum & Ialysum, Scholiastes in Olympica Pindari Carmine 7. Fuit et alia Cydippe Cleobis & Bitonis mater, apud Stobæum in Sermone de morte. Euexippe, filia Seeda si Boeotij, Cælius. Eurippe, mulieris nomen in epistolis Theophylacti. Heurippa, Dianæ cognomen, Cæl. Leucippides, duæ quædam uirgines fuerunt. *Πολία, χαλκῶν πινυμαι; φέρεται δὲ αὐτὴ τῶν αἰώνων τῶν πρὶν Ἀδριανῆν πινῶν πώλως, δὲ αὐτὴν παρθένους φασί*, Hesychius & Varinus. Stephanus Leucippidas, id est Leucippi filias nominat Phœben & Elairā, ex Aphidnis ciuitate Laconica ortas; has à Castore & Poluce

luce raptas legimus. Leucippe ex Vulcano Aegyptum peperit, Plutarchus de fluvijs in Nilo. Leucippe, Aristippe & Alcithoë sorores, Minyades cognominatae, cum Bacchi choream contemnerent, in furorem conuersae, Leucippae filium tenerum adhuc discerpserunt, hinnulum esse putantes, & postea in aues mutatae sunt, una cornicis, altera uespertilionis, tertia nocturae forma assumpta, Aelianus libro 3. Variorum, Plutarchus in Graecanicis quaestione 37. laceratum istum Leucippes filium, Hippasum nominatum meminit. Lysippe mater Teuthrantis Myforum regis, Plutarchus de fluvijs in Caico. Lysippe, filia Proeti, cum ceteris sororibus à Iunone in uaccam mutata. Menalippe apud Homerum. Xanthippe Socratis uxor. Zeuxippe, mater Priami, Varin.

¶ Locorum & populorum nomina. A Nare amne usque ad Equiculos tenent Sabini, Cato Orig. Equestris & Rauriaca Colonia Plinio 4. 17. inter Galliae populos numerantur. Ptolemaeus Equestrum Sequanorum in Gallia Belgica ciuitatem facit. Equestres, ut Antoninus in Itinerario aperire scribit, sunt citra Iuram iuxta lacum Lemannum, à quo distant 20. M. p. Quare conicitur esse Neuidunum, sicut & liber puinciarum meminit Neuiduni Equestrium, quae ciuitas hodie uocatur Neuis, uulgo Neau. Sed cum Antoninus Equestres prius commemorat ac deinde lacum Lausunum (qui idem est Lemanno) uidetur haec urbs citra lacum fuisse, ut forte sit illa quae hodie Dunoy uocatur, quae uox nomini Neuiduni non male respondet, &c. Haec Sebast. Munsterus in castigationibus circa finem operis de Rhætia Alpina. Videri sane potest Neuidunum duplex fuisse, ut alterum differentiae causa Neuidunum Equestrium dictum sit. ¶ Equus nomine mons Troiae imminet, per quem illa facile capta fertur, unde equi Troiani fabula nata est secundum quosdam, Nic. Erythraeus. Daphidas cum eius studij esset, cuius professores sophistae uocantur, inepte & mordacis opinionationis, Apollinem Delphis irridendi causa consuluit, an equum inuenire posset, cum omnino nullum habuisset; cuius ex oraculo reddita uox est, inuenturum equum, sed ut eo perturbatus periret. Inde cum iocundus, quasi delusa sacrarum sortium fide, reuerteretur, incidit in regem Attalum saepenumero à se contumeliosis dictis absentem lacesitum, eiusque iussu saxo, cui nomen erat Equi, praecipitatus, ad deos usque cauillandos dementis animi iusta supplicia pependit, Valer. Maximus. Roboam Salomonis filius inter alias urbes condidit Hippam & Marissam, Iosephus Originum Iudaic. 8. 10. Eadem forte fuerit Hippus urbs Palaestinae Stephano. *ἵππιδος* portae quaedam Athenis, Varin. Hippoparis, *ἵππαρις*, fluuius est in Camarina (uel, per mediam Camarinam fluens) cuius aquae pars una dulcis est, altera salsa; hunc nouum subinde lutum afferre & ripis apponere aiunt, unde aedificandi materiam incolae sumant; alij uero quoniam per mediam syluam quandam fluit, unde arbores multae praeceraeque nascantur, hoc modo aedificantibus Camarinæis prodesse. Fertur autem & nauigabile & piscosum esse flumen; fontes habet in monte quodam Siciliae. Ligna quae in syluis secuerint ei iniecta in urbem uehuntur, Haec ex Scholijs in quintum Carmen Olympiorum Pindari. Hipparenum Mesopotamiae oppidum; Muros Hipparenorum Persae diruere, Plin. Hippia (*ἵππια*) urbs Perrhaebiae, alias Phalanna dicta, Stephanus. Phalanna est urbs Perrhaebis quondam subdita, Strabo. Oppidum in Graecia *ἵππιον Ἄργος* ab equis cognominatum est, Varro. Argos hoc Achaicum dicebatur, Peloponnesi urbs, hippobotum etiam alio ab equis cognomine dictum, utpote equorum pascuis aptum. Hippion Argos ab Hippe filia Danae appellatum apud Hesychium & Varinum legimus. Plura uide inferius H. b. in patrijs equorum. Dauniorum oppidum Harpi, aliquando Argos hippium Diomedea condente, mox Argirippa dictum, Plin. Ptolemaeus Scyracenos ultra montem Hippicum in Asia collocat, Hermol. Fuit & Hierosolymis Hippicus dicta turris, cuius meminit Iosephus de bello Iudaico 6. 6. Longinquiore eodem disceptant foro Halydienses seu Hippini, Apolloniatae, Trapezopolitae, Aphrodisienses, Plin. Hippus fluuius est Moscorum. Phasis amnis maxime inclaruit Aea x v. M. p. à mari, ubi Hippos & Cyanos uasti amnes e diuerso in eum confluunt; accipit etiam Glaucum, &c. Plin. Phasis Glaucum in se recipit & Hippum e uicinis montibus cadentes, Strabo: idem ex eo in Dionysium scribens Eustathius repetit. Hippocoum uinum ex insula Cò, dictum ab agro generoso cui nomen Hippo, Festus. Hippu acra, id est equi pmonitorium, urbs Libyae, Steph. Hippucome, uicus Lyciae, dictus ab equo uiatorum quorundam illic mortuo, Stephan. Hippomenes filiam suam uitiatam à quodam, equo uorandam obiecit, &c. unde & locus dictus est *ἵππος καὶ κόρος*, Suidas. Vide infra in prouerbio Apud equum & uirginem. Prusa ciuitas Bithyniae sub Hippo monte sita, Plinius paulo ante finem libri quinti. Coloni, *κολωνοί* (sic dicti scilicet colles in Attica: nam & simpliciter *κολωνόν* locum altum interpretantur) duo fuerunt, unus *ἵππος* (malim *ἵππιος*, ut Pausanias habet, uel *ἵππιος* per *α*, ut author argumenti in Sophoclis Oedipum in Colono) appellatus: cuius Sophocles meminit, tanquam Oedipus ad illum confugerit; alter in foro erat iuxta Euryfacis herois templum, ubi conueniebant mercenarii homines, ob hoc ipsum *κολωνίται* dicti, Pollux. Ostenditur & locus appellatus *κολωνός ἵππιος*, in quam Atticae partem primum uenisse quidam dicunt Oedipum: à quibus tamen Homeri poësis discrepat. Dicunt autem aram quoque Neptuni hippij, & Mineruae hippiae (in hoc colle esse,) Pausanias in Atticis. Templum Furiarum quas *σεμνὰς* uocitant, in hippio Colono est; cui nomen, quoniam templum in eo sit Neptuni hippij, & Promethei: et oreocomi, id est qui mulo rerum curam habent, in eo habitant, Author argumenti in Sophoclis Oedipum in Colono. Et paulo post, *ἡ σκηνὴ τοῦ δρομέου καὶ τοῦ κειται ἐν τῇ Ἀπικῇ ἐν τῇ ἵππιδος*. Vnde apparet & Colonom, & Hippium curumque seorsim dici, & coniunctis etiam uocibus Colonom hippium, differentiae causa nimirum ab

altero Colono. Colonus hippius in Attica prope Academiam est, Pausanias. Adrastum aiunt cum Thebis fugeret, equos in Colono primum cohibuisse, & Neptunum ac Mineruam hippios appellasse, Hesych. & Etymologus. ἵππιολόφος nudum nomen apud Suidam, non aliud significare uidetur quam Atticum collem iam dictum, cum λόφος & κελωνός synonyma uideantur. Hippus insula Eretriae, item urbs Siciliae, & alia Palaestinae, Steph. Eadem forte est Hippa urbs a Roboam Salomoni filio condita, ut superius retuli. Lacus in quem Iordanis se fundit, amoenis circumseptus oppidis est, Iuliane & Hippo, Plinius 3. 15. Inter Decapolitanae regionis, quae Iudaeae iungitur, oppida, Plin. 3. 18. numerat iam dictum Hippon Dion. Sic enim etiam Hermolaus legit, idque facit (inquit) authoritas Dionis, qui scribit, Dion olim Hippo nominabatur. Erythrae ciuitas est Ionica, quae portum habet, & quatuor ex aduerso ei sitas (περικελευσας) paruas insulas, quae Hippi dicuntur, Strabo libro 14. quare corruptum Stephani locum conicio, ut legamus Hippum non Eretriae, sed Erythrarum insulam esse. Mentionem de his insulis facit etiam Plin. 3. 29. Hippuris maris mediterranei insula Pomponio: Hippuriscus insula Cariae Stephano. Meminit etiam Plin. 4. 12. ubi pro hippurusa, hippuriscus legendum uidetur. Annij Plocami libertus circa Arabiam nauigans, Aquilonibus raptus praeter Carmaniam x v. die Hippuros portum eius inuectus est, Plinius. Portus quidam in Taprobane Hippuros nominatur, Solin. Hippo uel Hippon (ἵππων) duplex est in Africa: unus (profertur & foemino genere) regius cognominatus: alter diarrhytus, quod palustri solo madeat, unde & terrae motibus frequentius infestatur, quare uagam Silius dixit, utranque uno uersu complexus, Tum uaga, & antiquis dilectus regibus Hippon. Vtranque Hipponem Graecos equites condidisse author est Solinus. Circa in Africa Masanissae & successorum regia est, in mediterranea, urbs optime structa, cum a caeteris, tum a Micipsa, qui & Graecos in eam habitatum deduxit: & tantam effecit, ut decem equitum millia, & peditum uiginti emitteret. Circa itaque hic est, & duo Hippones: alter Vticae proximus, alter remotior, & Trito propinquior, ambo regiae, Strabo lib. 17. Plura de utraque Hippone Africae apud Plinium ex Indice requires. Est & Hippo oppidum Locrorum in Brutijs, Hipponium (ἵππωνιον) Stephano ab heroë quodam sic dictum, & a Romano post Annibalem: gentile Hipponiates, Stephanus. Hinc sinus Hipponiates apud Strabonem libro sexto, quem Antiochus Napatinum dixit, Plinius Terinæum. Hippo Lucaniae ciuitas, Plutarchus in uita Ciceronis. De hoc Plinius 3. 5. Hippo (inquit) quod nunc Vibonem Valentiam appellamus: Idem apud Strabonem legimus libro 6. Ab eodem Plinio 2. 1. in Hispaniae descriptione Hippo Cautasiarum memoratur. Regio quae sub Caspijs portis in humili & concauo solo iacet, & Armenia, eximie hippoboti, id est 30 equis pascendis aptae sunt: uocatur autem & pratum quoddam Hippoboton, per quod iter faciunt qui ex Persia & Babylone in Caspias portas proficiscuntur, Strabo. Argos Achaicum etiam hippoboton cognominatum, supra monui. Hippoccephalum suburbanum Antiochiae dictum alicubile gisse memini. Hippocorona est in Adramytta regione, & Hippocronium in Creta, Strabo lib. 10. Fontes in Boeotia a Plinio numerantur, Hippocrene, Aganippe, Gargaphie, &c. Hippocrene, ἵππος κρήνη, fons in Helicone a Pegaso equo dictus, qui sitiens ungula terram percussit, unde fons emicuit, ut Hesiodus in Theogonijs canit (item Aratus, & Higinius: uide in Pegaso infra in h.). Hesych. Cum Bellerophon Argis sitisset, terra ista pede Pegasi fontem emisit, qui inde fons equi, uel Pegaseus (πηγάς ἵππου) dictus est, Varinus. Iuxta Hippocrenen in Boeotia alter etiam fons Aganippe est, non procul ab Helicone monte. Persius Hippocrenen fontem caballinum dixit, ex quo qui hausissent protinus 40 furor afflatus poëta fieri credebantur. Hinc Hippocrenides Musae. Vide Onomasticon. Orestes a caede materna expiatus fertur, tum alijs modis, tum aqua ex fonte Hippocrene: qui etiam apud Troezenios monstratur ex Pegasi ungulae ictu prognatus (unde & πηγάς ἵππου κρήνη uocant) Caelius ex Corinthiacis Pausaniae. Vide nonnihil etiam in Gyraldi opere de dijs ex indice. Fuit in Piraeo forum nomine Hippodamia, a Milesio Hippodamo qui Piraeum struxit: meminit Demosthenes. ἵππος δαίμων ἀγορῶν nuncupat rerum Graecarum libro 2. Xenophon, Caelius. Vide supra inter propria uirorum nomina in Hippodamo. Hippodamantium uinum quoddam in Cyzico, Hesych. Post haec autoritas Hippodamantio, Mystico, Cantharita, Plinius de uinis transmarinis. Sternea, uia Hippocoontis, hostilis, καὶ σερπητικὴ τῶ πάντων, Hesych. Hippodromus locus Alexandriae ciuitatis, ut in eius descriptione refert Strabo lib. 17. significat autem quemuis locum, equorum spectaculis & cursibus 60 aptum. Hippola, ἵππολα, urbs uetus Laconica: gentile Hippolaites, Stephanus. Herodotus ad Boeotiae Hypanis tractum scribit, ἐμβολὺν Πλωχῶρας εἶναι, ὃ ἵππολειον ἀκρὺ καλεῖται, Hermolaus. Hippomolgi, ἵππομολγοί (uel ἵππιμολγοί) dicti ab equis mulgendis, Stephanus in Melanchlaenis: uide supra capite sexto. Hipponium urbs Brutiorum, alias Hippo, paulo superius dictum. Hipponesus, urbs Cariae, & alia Libyae, Stephanus. In Ceramico sinu insulae, Hipponnesos, Mya, Sepiussa, Plin. 3. 31. Hippophagi populi Scythiae in Asia, (ut cap. 6. docui) & alij Hippopodes, de quibus superius etiam hoc ipso capite dixi, supra Tauricam Chersonnesum iuxta Alanos. Solinus in Oceano Scythico habitare scribit, & humanam usque ad uestigium formam tenere, sed in equinos pedes desinere: Et Plinius 4. 13. in quibusdam maris illius insulis. Hipporeae, gens Aethiopie, atrii coloris, tota corpora rubrica illinit, Plinius. Hippotamadae, uicus in tribu Oeneide, Stephanus.

¶ Aganippe, Boeotiae fons, ut superius in Hippocrene dixi. Argippaei Scythiae ab ipso natali calui, mares pariter & foeminae, &c. sacri dicuntur esse, arma non possident: uocantur autem Argippaei, Herodotus

rodotus libro 4. Argyrippa (Ἀργυρίππη) ciuitas in Apulia, olim Argyrohippus dicta, quā Diomedes edificauit, à qua Argyrippeni dicuntur: uide Stephanū, qui & hippion Argos à Diomede cognominatum ait, unde ab equis ei nomen esse constat, & non probandi sunt qui per π. simplex scribunt: neque qui secundam per iota, Dauniorum oppidum Harpi, aliquando Argos hippium Diomede condente, mox Argirippa dictum, Plin. Centhippe (Κενθίππη) locus Argiuae regionis, dictus quod Belle rophontes in eo primum stimulārit equum Pegastum, Varin. Φιλιππηῖοι, Suidas, nec addit quicquam. Philippenses, Philippesij Græci, ad quos D. Pauli epistola extat, in prima Macedoniæ parte sunt, ut narratur in Actis ca. 16. colonia oriunda ab urbe Philippis, dicta à Philippo conditore, Erasmus Rot. Philippi ciuitas Thraciæ, à Philippo rege Macedonum structa, Iuxta hanc sunt campi Philippici, &c. Est & Sicilia ciuitas à Philippo sic dicta, cum prius Crenides uocaretur, Stephanus: Vide Onomasticon. Philippopolis, urbs Macedoniæ quam Philippus Amyntæ filius condidit, Stephan. Euippe, uicus Cariæ, Idem. Πάριον, locus Athenis, Suidas & Varinus. Taraxippus, loci nomen, ut supra dixi inter propria uirorum.

H. b.

Fortè inuenitur aliquando equus cornutus: sed hoc monstrum fuerit, Albertus. Ἴπποι, equi parui, οἱ κολοβοὶ τῶν ἵππων, ut νάννοι οἱ κολοβοὶ τῶν ἀνθρώπων, Suidas in Σφυράδου. Plura de hac & similibus uocibus uide supra in Hino uel ginno statim post asinum, & in Ceruo H. a. & in equo B.

De pulchritudine equorum, lege Petrum Cresc. 9. 7. Equus defesso similis, & capite prono, non est δυνάμιον, id est decorus, Pollux.

Ὅμοιχες ἵπποις Homerus dixit pro δμόοιχες, id est concolores, cum duo uel plures, eodem omnino colore spectantur. Πλατὺς λευόοιχες ἵππος Ζοῦξάμηνος Κόρην ἐπιβήσας, Orpheus in Argonauticis, Βάδης Suidæ filium, & equi colorem significat. Equi colore dispares, hic badius, iste giluius, ille murinus, Varro in Asino ad Lyrā ut Nonius citat. Improbi sunt equi ut plurimum præ cæteris, qui album aliquid in pedibus aut cruribus habent, & qui alba fronte sunt, aut rostro albo, præcipue uerò si phœnicei coloris equi tale quid habuerint, Absyrtus in Hippiatr. 105. Equi albi in magno pretio sunt apud Tartarorum regem: cui huius coloris equi ab initio anni cuiusque interdum ad centum millia donantur, Paulus Venetus. Et rursus alibi, Rex Tartarorum habet armenta magna equorum alborum & equarum albarum, quæ putantur excedere numerum decem milium. Statius de equabus Admeti, Noctemque diemque Affimilant, maculis internigrantibus albæ. Candore nivali, Verg. 3. Aeneid. Albi equi meliores & auspiciores olim habiti uidentur: uide prouerbium Albis equis præcedere. In Geoponicis 16. 2. laudatur equus γλαυκός: & paulò post τῆς χοιρᾶς κατὰ κόρας μέλας: unde apparet glaucum colorem de oculis tantum illic accipi, nigrum uerò de reliquo corpore: Vide supra in B. Turpis equus nisi colla iubæ fluentia uelent, Ouidius 13. Metamor. Seiani equi (de quo inter proueria) colorem puniceum fuisse aiunt, Erasmus. Qualis color equorum sit qui spadices uocantur, deceptius uocabuli ratione, Gellius 3. 9. Τὸς μὲν μέσους (ἵππους) ζυγίους λευκόςιν τε καὶ τριχὶ βαλὺς, (oxytonum: alias ferè semper paroxytonum reperiās) αὐτὸ δ' ἔφα σπινθόρους ἀντήρας καμπάσις δρόμων πυρρὸς ἵπποις, μονόχλας δ' ὑπὸ σφυρὰ ποικιλὰς δόρυμονας, Euripides in Iphigenia in Aulide.

Oculos natura nobis, ut equo & leoni setas, Cicero 3. de Oratore. ἵππων χεῖτην, (Aristoteles λεφάνην, Gaza cristam uertit, λεόντων γῆρυα, Lucianus in Cynico dixit, λοφία, iuba; hinc ζῶα λοφύρα dicuntur ἕκαστον τοῦ λοφύου ἡτοι ἀκροτάτου μέρους, Varinus. Ρωλαῖα, χεῖτη, id est iuba, Varinus. Germani colli aut uerticis iubam, ni fallor, uocant den frantz. Venæ γὰρ μέσῳ τῶν ἀντηννημίων incidendæ, Pelagonius in Hippiatr. 16. Vena organica inciditur in stranguillione, Rufius. Oculorum uarietas cum in prima generatione contingit, mutari non potest: ut cum unus oculus fuerit albi coloris, & alter nigri: & unus albus, & alter uariis, & his similes, Rufius. ὅταν γῆρυται ὅν τρεῖς ὁπία ἐλατ, ἢ ἀπὸ σκοπῆς ὅν τῇ διπλοῖα, Absyrtus in Hippiatr. 17. Ruellius sic uertit, Cum in auricula uleus aut abscessus innascitur, purulentum humorem tunica duplex includit. Dentes equo utratque parte oris continui sunt, Plinius. δὲ δὲ γῆρυται ὅν τοῖς μώνυχας ὁπλὰς ἔχουσι σιμά, καὶ λαγύδοντα ἢ ἐξ ὠδόντα, ὃ δ' εἰ τρεῖς φέρει, Hippiatr. 115. Ruellius transfert, Cæterum quæcunque sic nascuntur in ueterino genere, ut notam eam habeant, quam leporinum dentem uocant, subrumari non oportet. Morsum pro ore equi Nonius dixit his uerbis, Postomis dicitur ferrum, quod ad cohibendam equorum tenaciam naribus uel morsui imponitur. 2. ea pars quædam oris equi ut uidetur. ἵππων ἐὰν μὴ ἐοίκεται πάθει μὴ συνεχόμενον, ἢ καὶ ἄλλο τι τῶν ὑποζυγίων, σιμείον ἔστω, ἔχει μετέωρον τῆς ἔσσης, καὶ τὸ σῶμα δόρυμόν, Hippiatr. 120. Ruellius transfert, Si equus uel aliud iumentum nullò correptum uitio laborarit inedia, sic ut nihil exesse contigerit, id erit argumentum: toruli in uersus digesti sustolluntur in palato, os feruidum sentitur, Gnathos, id est maxilla equi, λεφάνην etiam uocari uidetur in Hippiatr. ca. 28. ab initio. nam cum titulus sit, πρὸς σπινθόνας πὰς ὅν τῇ γῆρυται: caput sic incipit, Συμβάλλει πρὸς ὅν τρεῖς ψαλῖα, Ruellius uertit, Si uitium freni iniuria creauit. Συμ δὲ καμύνη Ράββα κινηθεῖν, κεραμείων μέγα κωκυσιάντων, ὡς γινάσκω ἵππων, Homerus in carmine ad sigilos. Si parotis equo nascatur κατὰ τῆς σφαγγῆς, ἢ ὑπὸ βράγχον, ἢ τὸν λεγόμενον ἰδμόν, Absyrtus 16. Cum narium pars, quæ Græcis traganum dicitur, concisa est, &c. Hippiatr. ca. ultimo: Vide paulò post inter pectoris partes. Pars quædam est, colli opinor, quam Germani uocant widerruß, ubi scabies illa accidit, qua affectus equus à nostris fröttig appellatur. Eminens in dorso pars inter utrasque scapulas cœcycx uocatur, ut supra capite secundo docui: Est & nympa pars quædam ibidem, ut

apparet ex Absyrti uerbis, ca. 16. *τρονὸν δ' εἰς τὸ ἰόνκον γὰρ μέσον, εἴτ' ὅτι πέντε αὐλίσκον, καὶ ἐμφύσῃ δὲ ἑσῶς, καὶ κατὰ γὰρ ταῖς χερσὶ τὸ ἐμφύσῃ κύνκλῳ τὸ ὅμα μέγχι τὸ νύμφης.* Eadem & Hieroclis uerba sunt eodē capite. Ruellius in Hieroclis uerbis Græcum nymphæ uocabulum reliquit: in Absyrti uerō uerbis, articulum armorum transtulit. *ὅσοι τὸ μεταφρονον ὑπὸ ἰοῦ ἔχουσιν, χαλκοὶ καὶ ἀνόντοι, ἀναφέρεται ὑπὸ αὐτῶν ἰσχυρῶς,* Aristoteles in Physiognom. Si sagmæ uel sellæ maiores minoresue aut angustiores iusto fuerint, collusiones & suppuraciones nascuntur, uel discentes tracturam (locus non integer uidetur: forte legendum, uel indecente stratura) mercurius aut spina deteritur, Vegetius 2. 59. *τὰς ἡ ἐμπύς τὰς ἀκρωμίας ἔχοντες καὶ τὰ ἐμπλόεα,* Absyrtus 16. Ruellius uertit, Si suppuratio summos armos aut costas occupet. Videntur sanè ἐμπλόεα propriè dici mediâ costarum spatia, musculorum sedes. *ἐμϑ, ὁ λεγόμενος ἄγκων παρὰ τὴν μάλιν (lego μάλιν) ἢ ἐπὶ τὸ ζώνην,* Absyrtus ca. 16. Ruellius uertit, Armus in alarum sinu aut sub cinctum, quasi legerit ὑπὸ ζώνην. Συνωμῶν Ruellius interpretatur armorum compagem, Armum uel scapulam, nostri *būg* appellant: barbari spallam: & ἀκρωμίας spallarum summitatem, Videtur sanè ἀκρωμια suprema thoracis pars iuxta finem colli, & initium dorsi, ubi & coccygem posuimus. *τὰς νῆας ποδὲ βαλὼν ποδὲ τὴν λεφαλὴν κατὰ δέτω ὑπὸ τῇ ἀκρωμια,* Xenophon de frenando equo. In summis armis, Camerario interprete. Si omoplatas (id est armos uel scapulas) dolor uehementius exerciet, ferro tergus oportet transigere, & à iuba inter cutem & iugulum (*μετὰ τὸν τὸ δόρυ καὶ τὸν τραγανόν*, ut Græcus codex impressus habet) instar octo digitorum sectiunculam auspicari, sic ut ne scalpellum iugulum ipse contingatur, Pelagonius in Hippiatrici, ca. 16. interprete Ruellio. Ultimo quidem Hippiatricorum capite, traganum pars quædam narium appellatur. Luxatio accidit, cum neruus qui scapulas comprehendit, aut articulus quem gumphum uocant, acetabulo propulsus excidit, Absyrtus ibidem, eodem interprete. Græcè legitur, *ἐκβολὴ γὰρ ὅταν ἐκτραγῇ τὸ ἐκ μύλων νοδὸν ἐκ τῶν ὀμολάτων, ἢ κοτύλης ὁ κόνδυλος, ὃν λέγουμεν γομφόν.* Authores barbari, ut Rufius, flancum uel flancum appellant, locum ut puto inter costas & coxendicem medium, hoc est ilia, *κνιδίνα.* Ἐδρα in equo pars dorsi cui insidet eques, uel ephippium insternitur. *Χρὴ δὲ καὶ τὸ ἐποχρὸν (ephippium Camerarius) ποῦτον ἐρράφθαι, αἷς ἀσφαλὲς δρόν τε τὸ ἰσχυρὸν καὶ ἡδύτατον, καὶ τὴν ἑδραν τὸ ἵππου μὴ σινεῖσθαι,* Xenophon. *Ἡ ἑδρα καὶ τὸ ὑποταύριον λεγόμενα τῇ ῥαφίδι, καὶ δισσὶ τὸ πρὸ τοῦ ὀμοδίου εἰς τὴν ἰδίαν χώραν,* Hierocles: apparet autem hîc hedran ab eo pro ano positam. Plinius in sedem recipere de Bucephalo dixit, sedem nimirum, ut Græci hedran de dorsi parte intelligens, nisi quis sellam potius accipiat. Penis quasi utriculus, quem Græci uocant *κύνκλον* & *θυλάκην*, sedulo repurgari debet, Camerarius ex Xenophonte. Cauda equina, *δρακὶνὰ* ut Varinus & Suidas habent. Caudam ut Latini muscarium, sic *σέβην* Pelagonius nominauit ca. 155. Commendatur Polluci *ἀρχὴ πρὸς μύκην*, quam Simon (inquit) etiam *κύνκλον* uocat: poterit autem & ἰσχυρῶς dici ppriissimo nomine. Caulis caudæ longior asinis quàm equis, fetescit ueterinis, Plin. Caudæ cistellæ ex iunco, à similitudine equinæ caudæ dictæ, Festus. Supragambam pro femore dixit Vegetius 3. 20. Anteriores equi pedes apud Græcos uocantur *πρόδιοι*, *οἱ ἐμπρόδιοι*, *οἱ ὑπὸ τοῖς ὀμολάτοις*, *οἱ ὑπὸ τοῖς σόρνοις*, *οἱ πρῶτοι*, *οἱ ὑπὸ τῇ αὐχένι.* Posteriores uerò, *ὀπίδιοι*, *οἱ κατόπι*, *οἱ τελοδίοι*, *οἱ ὑπὸ τοῖς ἰχίοις*, *οἱ ὑπὸ τῇ ὀσφί*, *οἱ ὑπὸ αὐτῶν γαστῆς*, *οἱ ἔχαιοι*, Pollux. Venæ *ὅν μεσθὲν τῇ ἀντικνημίων* incidentæ, Pelagonius ca. 16. Pedis in equo partes, subcirrus, corona, basis, articuli, suffrago, nominantur apud Vegetium libro 1. in fine capitis 25. & initio 26. *τὰς ὅν τῇ κυνὶ φλέβας* Absyrtus nominat ca. 95. *τῶν ἐμπρόδιων ποδῶν τὰ κυνὸπια, τὰ μεθονία λεγόμενα, ποῖς γεγραμμένον ἵπποις ἀνέτοι ἐκ τῇ σφυρῶν, καὶ ὅτι νανταὶ ποδὲ πατέρν,* Absyrtus ca. 96. Articulum sub tibia, quo pedis uersura constat, Vegetius suffraginem, & per excellentiam articulum uocare uidetur. Articuli uel suffragines equi post iter calido sole uentur uino, ut corroborentur ungulæ, Vegetius 2. 58. Eundem locum *κύνια, κυνὸπλον, μεσοκύνιον*, & recentioribus pastoram appellari puto. Est enim pastora locus inter ungulam & proximam iuncturam, Rufius 115. Pedes post uiam eruendi sunt diligenter, ne quid luti uel sordium in articulis basiçq; permaneat, Vegetius. Sanguinem detrahes ex posterioribus pedibus iuxta talos *ὑποκῆτω τῇ ἀγκυλῶν,* Ruellius uertit à suffragine. Nostri partem illam, uocant *den schlegel*, hoc est malleum, quæ inter ungulam & tibiam iuncturam mediâ est: huic à posteriore parte insunt caua illa quæ nominant *die syllelöcher*. Probant autem eos potius quibus breuior ea pars est, tanquam robore crurum ualidiores: in quibus ea oblongior est, infirmiores sunt cruribus, & ferè dum ingrediuntur nescio quomodo pedem inæqualiter antèrui primum deinde posterius submittunt, urforum instar, unde etiam *bårnheim* nonnullis appellantur, quasi *ἀρκτοβαμονδόν*. Aliud ab hoc uitium est, cum heteropodes sunt, nec totis ungulis ex æquo innituntur, sed in alterutrum latus magis uergunt, cuiusmodi equos audio quosdā uocitare *twårhēm* uel *schägg*. Ungulas equi nostrates uocant, *būf/ēlawen/horn*: primum uocabulum pprium est, alterum ad bisulcos etiam & multifidos unguēs pertinet, tertium à substantia cornæ sumitur. Vnde & Latini poëtæ cornipedes cognominant equos, ut Vergilius Aeneid. 7. Et Silius libro septimo, Fului iuga celsa trahebant Cornipedes. Cornipedi Fauno caesa de more capella, Ouidius 1. Fast. Solido grauiter sonat ungula cornu, Vergilius 3. Georg. *Σπέρροπος ἵππος*, qui solidos habet pedes: *μαλακὸς* qui molles, Absyrtus. *ὅπλιν* de equis ppriè dicitur, Aristophanes etiam de suis posuit: & *νύσοντόν* *χυλῆσι* de equis. *ἰσχυρῶν ὀπλίων, τῇ ὀνυχῶν τὸ ἰσχυρῶς*, Suidas & Varinus. Stygis aqua cum uasa omnia, lapidea, & crystallo & murrhina, ossea, & ex quouis metallo confecta periret & perrumpat, sola equi ungula illa sa continetur. An uero etiam Alexander Magnus huius aquæ ueneno uitam finierit, dicere certò non possum, famam uerò esse scio, Pausanias in Arcadica.

Vitruvius & Plinius, non equi, sed mulæ ungula Stygis aqua contineri aiunt. Iustinus uel Trogus lib. 17. equi. Vide supra in Asino B. Iecur luporum equinae ungulae simile esse traditur, Plinius. Petilana, surara, sicca & stricta uulgo interpretatur. Scauola ait ungulam equi albam ita dici, Festus. Si pontinus petilansura legit, Petilus uox antiqua paruum significat: inde petilansuram aliquis dixerit quæ parua aut stricta sit. Per cannam instillas ungulis, prorsus ne coronam tangas aut ranulas, Vegetius 2. 58. Malpitiū sit in bulletis (al' bulleis, quod non placet) ungularum equi, ubi carnes uicē iunguntur ungulis, Petrus Crescent. Bullete quidem dicte uidentur forma diminutiva Gallicis & Italis familiari, ut sit ungularum pars inferior, dicta à similitudine bulgarum, quæ peræ sunt & equis geminæ appendi solent. Nescio quæ pedum pars est, quam Germani quidam appellat theylen uel tyelen.

¶ Καὶ τῶν ἄλλων ζώων οἱ ποῦν ἐπὶ τὸν ὡς ἑμὸν δὴ δυνάμει θεωρεῖν, ἵππικὸν καὶ ἵππος, καὶ λυσιγέτου λυσιγέ, Aristoteles in Physiog. De equorum electione aphorismi Petri Crescen. libro 9. ca. 8. & 9. Qui de laudibus equorum aliquid commentati sint, dicam inferius in H. e. Laus præstantissimi equi, quem Syntius Vranio donauerat, in epistola eius ad eundem continetur, quam nos utcumq; ex Græco Latinam fecimus. Dono (inquit) tibi misi equum omnibus equi laudibus ornatissimum: Qui usum sui tibi præbebit ad certamina cursuum, ad uenationem, ad pugnas in bello, ad pompam deniq; uictorialem de Libycotrophæo celebrandam. Non enim facile dixerim uenator ne sit præstantior, aut in certamine cursor, aut pompicus, aut bellator, (λυσιγέτης, κέλης ὑναγώνιος, πομπεύς, πολεμιστής.) Quod si indecentior ei forma quam Nissæis equis apparet, ut cui aspera & prominens calua sit, & lumbi excarnes, cogitandum similiter in equos ut homines non simul omnia diuinitus conferri. Sed forte hoc ipso nomine laudabilior fuerit, quod maiores partes duras quàm molles à natura acceperit. Tolerant enim laboribus ossa quàm carnes aptiora sunt. Vestri quidem equi carne, nostri ossibus excellent, Hæc Synesius. Validus, potens, membrifus, equi epitheta apud Textorem. Κρατιστόν ἵππος, præstantissimus equus, Plutarcho in Sympliciis. ὄρβιοι τῇ πομπῇ καὶ δυνάμει, capite recto & concinno equi, Absyrt. 115. de Græcanicis equis: & de Hispanis, δυνάμει, ὄρβιοι, δυνάμει, & de Armeniis βαρυκέφαλοι: ut laudentur qui erectum habent caput & concinno quodam decentiq; situ: non iners, graue & deiectum. Arduus, sublimis, epitheta equi, de ceruicis & capitis habitu potissimum dicta: ardua ceruix Vergilio commendatur. Totumq; per agmen Sublimi prouectus equo, Lucanus libro 7. ἑλαιόχρυσος ἵππος, à sublimi ceruice, qua differunt à mulis & asinis: quorum licet longa sit ceruix, non tamen ut equorum (generosiorum præsertim quorum proprium τὸ ὑψαχρῆν) erecta est. ἑλαιόχρυσος igitur fuerint ὑψαχρῆν καὶ γαῖροι τῇ χεῖτη: non autem, ut quidam exponunt μακροπράχνοι, id est longæ ceruicis, quod non equis, sed cygnis & huiusmodi auibus proprium est, unde & δολιχόλαιροι conominantur, Varinus. ἑλαιόχρυσος, μεγάλοι, ἀπὸ μέγας: γαῖροι, μεγαλήχρυσος, Hesychius. ὑψαχρῆν ἵπποι, δὲ ὑψαχρῆν, ἢ ὡς ὁ κρότος ὑψὸς ἢ χεῖ, Varin. ὑψαχρῆν ἀπὸ τοῦ εἰς ὑψὸς ἔχοντος πρᾶχλος, ὅταν ὑψαχρῆν, ἢ μεγαλόφανοι, Hesychius. ὑψαχρῆν, ὑψαχρῆν, Idem. Ceruicem crassiusculam in equo laudant: & ut talem acquirat, armos frequenter aqua calida ablui iubent, & iubam subinde manibus digeri. Σταφύλη ὡς ὡς ποιεῖται, Homerus Iliadis secundo de equis Admeti, magnitudine & proceritate inter se omnino pares fuisse, & quasi ad regulam uel perpendiculum æquales, docens: sicut & à coloris similitudine ὡς ποιεῖται dixerat. Σταφύλη quidem, ut Scholia docent & Varinus, amulsum, uel perpendiculum, uel diabeten, id est circulum significat: plura de hac uoce, eiusq; accentu, lege apud Ammonium in Differentiis uocum. Commendatur in equis si femora multum distent: hoc Absyrtus ca. 14. etiam in asino admissario probat: quem habere uult, μερὸς σταβυλίου, ἐστραυόπερος γὰρ ὑπάρχει ἐν τῇ ὑπὸ βᾶσει, εἰς ἣν καὶ ἰχθυόσποροι εἰσι τῶν συμμέτρων. ὀρθοκώλης (licet ὀρθοκώλης scribatur) & πρᾶστος equos uocat Absyrtus ca. 115, qui genua non satis flexilia, sed palī instar rigida habent: Sed πρᾶστος uox substantiua non propriè potest adiectiue capī. Ergo animos æuūq; notabis Præcipue: hinc alias artes, prolemq; parentum: Et quis cuiq; dolor uictio, quæ gloria palmæ, Vergilius in Georgicis. Κωδωνίξιν apud Aristophanem probare & experiri significat, ducta translatione uel à uasis figlinis, quæ an integra sint sono experiri solemus: tintinabulorum enim instar resonant, quæ integra fuerint. Vel ab ipsis tintinabulis (κωδωνες Græci uocant) quæ agitata si argutius sonent probantur. Vel ab equis aut auibus quibusdam, ut coturnicibus: solent enim equi & coturnices; si parum fortes sint, sonitu tintinabulorum terreri: animosiores uerò facile ferunt, Varinus. Eiusdem significationis est etiam compositum uerbum σταβυλίζω apud Varinum. Sunt qui à numismatum probandorum sonitu, uel à tintinabulis quibus experiebantur an custodes uigilarent, ductam conijciunt metaphoram: sed hanc coniecturā minus probat Scholiastes in Ranas Aristophanis: magis uerò illam quæ à uasis aut equis probandis uocabuli originem deriuat. Equos enim an tumultibus bellorum ferendis idonei essent hoc modo probabant, κωδωνες, id est tintinabula, duces in phaleris & frenis equorum olim habebant, ut nunc etiam apud Romanos, quod Varinus sæpe uidisse se scribit. Aristophanes Κωδωνοφλαγοπώλης uocat, qui huiusmodi tintinabulis uterentur ad phaleras pullorum, id est equorum. Citatur à Varino hoc eius carmen, οὐδὲ δ' ἐπὶ πύλῃ αὐτὰς κύκλους ποιῶν, καὶ μέμνονας κωδωνοφλαγοπώλους.

¶ Centrineces, ut Cælius ex Homero scribit, nuncupantur equi centro (stimulis, calcaribus) obediētes, Κεντρηνέες, ἐπαλῆες, ταχῆς, καὶ δυνάμεις κεντρικοὶ, καὶ τοῖς κέντροις ἐκόντες καὶ παρομύες, Hesy.

chius & Varinus. *ἐννήμιον, ὀνίπιδες, καλὸς ἄνιοχέμενον, ἐννήμιος, πρῶτος, ὀνίπιδος, ἐννήμιος, ὀνίπιδος, ὀνίπιδος, ὀνίπιδος*: sed ὀνίπιδες proprie de nauigio dicitur quod aptum & bene constructum est *πρῶτος ὁ ὀνίπιδος*, id est, ad remigandum, Varin. Animofus equus diuersis epithetis ornatur, ut sunt: generofus, magnanimus, fortis, ardens, acer, cupidus, ferox, audax, minans, terribilis, fremens. Hæc præcipue in equo bellatore (de quo plura inferius) laudatur uirtus. Emicatq; ut equi potētis animofitas, Sidorius. Tempore paret equus lentis animofus habenis, Ouid. de Trist. 4. Frenaq; magnanimi dente teruntur equi, Ouid. de Arte 1. Consimile in cursu possint, ac fortis equi uis, Lucretius lib. 3. Quid tam egregium si fœmina forti Fidis equor: Verg. Aene. 11. Quippe uidebis equos fortes cum membris iacebunt. In somnis, sudare tamen, Lucret. lib. 4. Nec te fortis equi ducet ad arma sonus. Et ad lituos hilarem, intrepidumq; tubarum Prospiciebat equum, Statius lib. 11. Equum alacrem latus aspexit, Cicero lib. 1. de diuinatione. Filius arduos haud secius aequore campi Exercebat equos, Verg. Aene. 7. Ardentes & equos ad mollia ducere frena, Manilius lib. 4. Effodere loco signum quod regia luno Monstrârat, caput acris equi, Verg. Aen. 1. At puer Aescanius medijs in uallibus acri Gaudet equo, Aen. 4. Vtq; acres concussit equos, utq; impulit arma, Aen. 8. Deniq; ubi medio nobis equus acer adhæsit Flumine, Lucretius lib. 4. Acer equus quondam, magnâq; in pulvere famæ, Ouid. Metam. 7. Milite non illo quisquam fœlicius acri Insultaret equo, Silius lib. 10. Vt cupidi cursus frenâ retentat equi, Ouid. libro 3. de Ponto. Non sonipes in bella ferox, non iret in æquor, Lucan. lib. 4. Siue ferocis equi luctantia colla retorques, Ouid. in epist. Phædræ ad Hippolytum. Audaci strenua fertur equo, Pontanus. Troilus haud aliter gyro leuiore minantes Eludebat equos, Stat. lib. 5. Sylu. Vt qui terribiles pro gramen habentibus herbis Impius humanos uiscere pauit equos, Ouid. in Ibin de Diomedis equis, quibus hæc non animofitas, sed crudelitas attribuitur: Decet uerò etiam animosum equum hostibus terribilem esse. Subitisq; frementes Vorticibus contorsit equos, Lucan. lib. 4. Vexare turmas, & frementē Mittere equum medios per ignes, Horat. lib. 4. Carminum. Ad hunc frementes uertere bis mille equos, Idem in Epodo. Et media quamuis in cæde frementes Hos assistere equos, Stat. lib. 3. Theb. Oppianus *ἵππον κυδίνοντα, κλυτὸν, & μεγάλωντα* cognominat. Xenophon *ὀνίπιδον* dixit.

¶ Vitia equorum ab animo. Mordacem equum Græci *δινῆν* appellant. *λακίσαι* equi Xenophonti, qui calcibus impetunt peruicacius, (calcitriones) Cæl. *ἵππος δὲ ὑβριστὴς χαλινῶς ἄγχιον ἄνιστον, ὀνίπιδος*, Suidas ex innominato. *ὀρθοπλῆξ ἵππος, ὀρθὸς ἐπαρὸ μὲν ὀνίπιδος, πλῆξ ὀνίπιδος*. Aristophanes in Anagyro, *ὁ δὲ ὀρθοπλῆξ, πῆξ ὀνίπιδος, ὀνίπιδος, ὀνίπιδος, ὀνίπιδος*, ut Suidas citat & Varin. Quod si equites (inquit Socrates ad quendam equitum magistrum futurum, libro 3. Memorabilem eius apud Xenophontem) equos tibi adduxerint tam uitiatos pedibus ac tibijs: quosdam uerò ita debiles ac strigosos ut sequi non possint: & quosdam ita malè educatos, ut non maneant quocunq; tu loco ordinaueris: quosdam uerò tam calcitrosos, ut non sit possibile de uno in alium aciei locum transferre, quæ tibi utilitas erit equitatus? Equos his uitijs præditos Xenophon Græcè nominat, *κακὸς ποδῶν, κακὸς κεφαλῆς, κακὸς οὐχῆς, ἀγροφῶν, ἀγροφῶν, ἀγροφῶν, ἀγροφῶν*. Asper equus duris contunditur ora lupatis, Ouid. Eleg. lib. 1. Impulit asper equus, fessusq; sub æquora merfit, Silius lib. 4. Corruit asper equus, confixaq; cuspide membra, Idem lib. 17. Seu frena sonantia flectes, Seruiet asper equus, Statius lib. 4. Sylu. Immitte quatiēbat equum, spumantia saturo Frena cruentantem morsu, Silius lib. 12. Ipse humero exertus gentili more parentum Difficili gaudebat equo, Silius lib. 8. Moriētumq; ora furenti Hippomedon proculcet equo, Stat. lib. 8. Theb. Vt rapit in præceps dominum spumantia frustra Ora retentantem durior oris equus, Ouid. 2. Amorum. Contumax ad frenum, Veget. Effrenis. Infrenis. *ἄστομοι ἵπποι, σκάνδαλα, μοιῶς ὁ, ἄστομοι πῶλοι βίᾳ φέρονται*, Suidas & Varin. *Στομίας, ὁ ἀπειθής, μέγα σῶμα ἔχων, καὶ οὗτος ἵππος δὲ σῶμα λεγόμενος οὗτος ἀπειθὴς τοῖς χαλινῶς*, Hesych. Equus sternax, qui facile sternit sedentem, Seruius. Esternacis equi lapsum ceruice Thymœten, Verg. Aene. 12. Idem correptis sternacem ad prælia frenis Frangere equum, Silius libro 1. Ad *ἀμαστος πῶλος*, id est indomitus pullus, ὁ τῶ ἵππου ζυμῶν οὐ πεινῶν, καὶ ἀπαιδευτός καὶ ἄγχιος, apud Xenophontem. Idem *δυσπειθής & δυσάγωγος* dicitur. De equo effreni Luciani locus est in Cynico dignus qui recitetur: *πῶλος δὲ παραπλήσιον π, ὁ φασὶ παλῆν πνᾶ ἐφ' ἵππον ἀναβαλόντα μακρόμενον, ἀρπάζας γὰρ αὐτὸν ἔφερον ἄρα ὁ ἵππος, &c.* Hoc est, Idem uerò uobis usu uenit, quod contigisse cuidam ferunt qui equum conscenderat furibūdum: abreptum enim illum equus ferebat nec ulla descendēdi equo currente facultas erat. Cum aut obuius quidam interrogaret quonam pergeret: respondit, quò illi uidetur, demonstrans equum. Sic à uobis si quis quærat quò pergatis, si uerum fateri uolueritis: quocunq; libuerit affectibus, dicetis, &c. *Κατωμυνης ἵππος, ὁ ἀπὸ τῶν ὤμων ἵππων ὠδὴ τῶν γῆν*, Hesych. & Varin. *Κάτωμος* uerò dici uidetur, qui humilioribus est armis. Absyrus cap. 14. de asino admissario, *ἔσω δὲ μὴ κατωμός, σωωμῶν τε ὑψιλοτέρων ἔχεται*, ut hæc duo opponantur. Idem cap. 115. de Thracibus equis, *ἀγροί, κατωμοί, κυρτοί τε γὰρ. Πρωχῆς ἵππος, ὁ ἐκ τῶν ὀπίσθεν μετώμων, καὶ τῶν ἀνασῆματι, καὶ τῇ ἵππου σία*, Hesychius: apud Varinum codex impressus non rectè habet *πρωχῆς*. Dicitur sanè *πεωχῆς* uidetur, quod sessorem antrorsum quasi effundat. Effusumq; equitem super ipse securus Implicat, electoq; incumbit cernuus armo, Vergil. 10. Aene. Hoc qui facit equus, *ἀπείσις* dicitur, & *ἐκτραχηλίστη* (et si Suidas aliter accipere uideatur) itē *ἀναχαιτίσση*, ut dicam in H. e. Equos ad sonum quemlibet uel minimum cōpauescentes, expressius Græci *ψοφιδῆς* nuncupare solent, dictione composita à *ψόφος*, qui est sonus, & *δῆς* timor, Cælius. *ὑποπῆς* equus, formidolosus est, & qui metuit quod

quod metuendum non erat: Pollux *ἀνὸς ἵππου* laudat: ego *ὑπὸ ἡν* potius legerim in prima declinatione apud Xenophontem: nam Absyrus quoque ca. 115. sic habet, *τὰς δὲ ὑπὸ ἡν*, & *ὑπὸ ῥόβης*: *ἀνὸς ἵππου* uero compositum rectè dici arbitror in tertia. *Κραυγίας ἵππου*, qui clamore & strepitu terretur, Lexicon. *Γλοιός*, ἢ *καυκός* ἵππου, & *πολυδίκης* παρὰ Σοφοκλέω. καὶ *γλοιός* τὸ αὐτὸ. *Γλοιός* ὁ ναυθός, *λυπτός*, *μαχθός* τῶ *ἵππῳ*, Hefychius & Varin. *Γλοιός*, *ναυθός*, *αἰδής*, ὁ *λυπτός*, *ἴδῃ*. Indem. Inde aduerbium *Γλοιῶς*, *νυσσητικῶς*: pro quo corruptè *ναυσσητικῶς* legitur: *Γλοιῶς* quidem *νυσση* est, id est nutare capite & in somnum delabi. *Σάντροι* καὶ *σαντροῖ* δὲ, *οἱ τὰς ῥέας συνεχῶς κινεῖν τὸν ἵππον καὶ λαύον*, Hefychius & Varin. *Σάντροι* etiam & *σάντροι* apud Hefychium exponuntur, *οἱ τὰς ῥέας (uel τὰς ῥέας) σάνοντες*. *Κινέρας*, *ὁ πρὸς γαστρί* ἵππου, Hefychius & Varin. Stilembus, grauis, tardus: sicut Lucilius pedibus stilembus dixit equum pigrum & tardum, Fest. Equus intractatus & nouus, Cicero de amicitia.

¶ A patria equi nobiles dicuntur. Non ego nobilium uenio spectator equorum, Ouid. Eleg. 3. Nec te nobilium fugiat certamen equorum, Ouidius de Arte 1. Nobiliumque greges custos seruat equarum, Ouidius 2. Metam. Acarnici equi, id est maximi, ut infra dicam inter proueria. Acarnania quidem Epiro proxima est. Dionysius poeta Alanos uocat *πολύππῳ*. Argos Achaicum *ἵππῳ*, *ἵπποτροφῳ*, uel *ἵπποδῶν* cognominatur à poëtis, ut supra etiam indicauimus inter locorum nomina propria: uel ab Hippe Danae filia, uel (ut Etymologus & Scholiastes Homeri scribunt) ab equo Agenoris. Aptum dicit equis Argos, dicesque Mycenae, Horat. libro 1. Carm. Ode 7. *ὅταν εἰς ἐλάνος, ἵππων ἄργος μόλις*, Euripid. Eustathius in Dionysium Afrum scribens, multa alia huius urbis cognomina affert. *ἵπποδῶν ἄργος* & *πελοπόννησος* (melius τὸ *ἵππ* τὸ *π* *πελοπόννησος*, ut Eustathius etiam habet) λέγει, &c. Hoc est, Homerus Iliad. 2. hippoboton Argos cognominat oppidum Peloponnesi, ab Argo illo oculatissimo sic dictum: hippoboton uero, quod multos & praestantes equos ferret, ut huius florae testantur, Varinus. *ἵπποδῶν* Hefychius exponit equorum pascuis idoneum, uel *μεγαλόδῶν* & *ἀγίων*, ut hippos hic nihil quam augeat. *Ἀρίας πόλιν*, *πόρτικας*, Hefychius & Varinus: malim *ῥορτικας*: nam Aria Stephano regio est Persica. Elaeus equus, ab Elide oppido Arcadiae: uide H. c. in Olympiorum mentione. Xenophon elegantiae studiosus equum Epidauricum habuit, Aelian. Hispani. Ego (inquit Sipontinus) fabulam esse existimo ex equarum fecunditate & gregum multitudine natam, qui tanti in Lusitania, & tam pernices uisuntur, ut non immerito à uento ipso concepti uideantur. *ἵππος ἄπωλος*, id est *ἀνὸς ἵππος*, pulchros equos nutriens, apud Varinum. Troij equi, *τρώες*, à Troë heroë, uel à Troia, Hefych. Mazicas equos Oppianus celebrat, Mazices Africae populi Ammianus Marcellinus libro 29. frequenter nominat. Equi praestantes circa Phasin Scythiae amnem nascuntur, Scholia in Nubes Aristophanis. Equi Pygmaeorum, ut & ipsi, minimi feruntur, aliqui eos perdicibus uehi aiunt. Satureianum caballum uocat Horatius 1. Serm. 1. Satureianis agris natum, qui sunt in Apulia fertiles, & equorum nobilium genitores, Acron. Thessalia equos gignit eximios, *ἵπποτρόφος* inde cognominata, Equa Thessalica decernetur, uide inter proueria. De Thessalica equis oraculo celebratis, Tzetzes 9. 291. Thessalam *ἄπωλον* Orpheus in Argonauticis dixit, Pharsalos Thessaliae oppidum est, unde campi Pharsalici, Mulieribus insitum nonnullis, uelut brutis quoque, ut equis & bobus, filios addere qui genitorem exhibeant: cuius fuit modi Pharsalica equa cognomento iusta, Caelius. Bucephalum etiam Alexandri equum ex Philonici Pharsalici grege emptum Plinius scripsit. *Θρῆκην ἵπποτρόφον* Hesiodus dixit, Orpheus in Argonauticis *ἄπωλον*. Balaicia provincia Mahumeti addicta, equos habet multos & optimos, magnos & ueloces, qui tam duris & fortes pedes ac ungulas habent, ut ferreis soleis non indigeant, utcumque per saxa & montes currant, Paulus Venetus 1. 34. Arabes habent equos pernices, quos barbaros appellant, Aloisius Calamastus. Et rursus capite 32. In regno Senegae Nigritarum (inquit) equos maximi pendunt, quamdiu quidem difficulter eò ducuntur: nec facile ibi aluntur propter aridam terram. Nam torrida est plaça, quae pabula non producit: facitque aestus nimius, ut equorum inguina intumescant, ut uix melere possint: crepant propterea stranguria huiusmodi labefactati. Pro foeno utuntur faseolorum laceramentis (seu caulibus dissectis, postquam siliquas dempserunt) Sole siccatis. Loco auenae succedit milium, quo mirum in modum pinguescunt. Pro equo instrato phaleris & reliquo ornatu dant mancipia nouem, ad summum quatuordecim, prout equi & forma elegans et agilitas per suaserit dandum. Quum autem emerint equos, mox accersunt fascinatores equorum, huncque ritum seruant: Rogum accendunt sarmentis, & herbis quibusdam suapte natura fumum exhalantibus, & equo per lorum apprehenso, sistunt ipsum supra fumantem rogum, ac uerbis nonnullis prolati, unguento tenuissimo equum illinunt, & in domum adducunt, ubi ad quindecim uel uiginti dies delitescit, nec à quoquam uidetur. Interea etiam appendunt collo equorum effascinationes quasdam coriorubro inuolutas: Et haec agunt adfirmantes strenuiores tutioresque bello futuros equos, Haec ille.

¶ Celerum epitheta. Alatus equus pro celere, Sil. libro 6. Ales equus, Ouid. 3. Amor. Rima turque omnia circum Alite uectus equo, Sil. lib. 12. Hinc forte ansam cepere fingendi Pegasus alatum fuisse equum, propter eximiam eius celeritatem. E recentioribus quidam aligerum dixit equum. Alipedumque fugam cursu tentauit equorum, Verg. lib. 12. Alipedumque fugam progressus equorum, Stat. Theb. 6. Pallas & alipedum Iuno fuga sistit equorum, Valer. Flaccus lib. 5. Sauus anhelanti moenia iustrat equo, Ouid. 4. Trist. Ipse caput quassans circumlustrauit anhelum Muros sauis equo, Silius. Qualis uada Castor anhelum Intrat equo, Stat. Propè captus anhelum Verbere

cogis equum, Claudian. Et celer hinnit equus, Author Philomelæ. Aut quis equum celeremue
arctio compescere freno Possit, Tibullus libro 4. ubi (inquit Textor) ue diminuit, aut debet expun-
gi m. litera non elisa. Ora citatorum dextra detorsit equorum, Aen. 12. Tum uerò incubuit Libyes
super ipse citato Ductor equo, Sil. libro 10. Volat ille citatis Vectus equis, nullaq; latus stipante ca-
terua, Claudîa. Ante citos quantum Pegafus ibat equos, Ouid. 4. de Ponto. Vt cupidi cursus fre-
na retentat equi, Ouid. lib. 3. de Ponto. Iam fulgor armorum fugaces Terret equos, Horat. li. 2. Car.
Torquentem frenis ora fugacis equi, Ouid. in epist. Phædræ ad Hippolytum. Flectitis aut freno col-
la fugacis equi, Idem in epist. Herûs ad Leandrum. Tela fugacis equi, Propert. libro 3. Ceruoq; su-
gacior ibat Sudanti tremebundus equo, Claudian. Stat. 1. Theb. Clarabit pugilem non equus im-
piger, Horat. lib. 4. Carm. At non Sarmaticos attollens Susana muros Tam leuibus perfulat ex-
quis, Silius libro 3. Anfractus leuioris equi, Valer. 6. Argonaut. Pernix. Sic ubi prosluit piceo
de carcere præceps Ante suos it uictor equus, Sil. lib. 15. Impulit aduerso præceps equus Ochea
conto, Valerius Flac. 6. Argon. Sitq; focer, rapidis qui tonat altus equis, Ouid. in epist. Deianiræ ad
Herculem. Hippolytum rapidi diripuistis equi, Idem 1. de Arte. Rapido certamina linquit In la-
tebras euectus equo, Silius libro 16. Nec fortibus illic Profuit armentis, nec equis uelocibus esse,
Ouid. Metam. 8. Vt noua uelocem cingula lædat equum, Ouid. lib. 1. de Remedio. Seneca in Aga-
memnone, Vos Græcia nunc teste ueloces equi. Volucres portis auriga sub ipsis Comit equos,
Statius libro 4. Theb. Vertice sic Pholoës uolucrum nutritor equorum, Idem libro 10. Volucris
non præpete cursu Vectus equi, non Pegaseis adiutus habenis, Claudian. libro 1. in Rusinum. Dû
uolucris quatit asper equo, syluasq; fatigat, Valerius Flac. 3. Argon. Fuit & proprium equi nomen
Volucris, ut supra diximus. Iuuenal. Sat. 8. equum tum celerem tum ignauū, his uersibus describit:

Nempe uolucrum

Feruet, & exultat rauco uictoria circo.

Clara fuga ante alios, et primò in egrè pulvis.

Hirpini, si rara iugo uictoria fedit,

Vmbrarum, dominos pretijs mutare iubent

Segnipedes, digniꝑ molam uerfare Nepotis.

cam in h.e. Vergilius in Georgicis de equo iam triennium superante, & ad publica certamina insti-
tuendo, Carpere mox gyrū incipiat, gradibusq; sonare Cōpositis, sinuetq; alterna uolumina currū,

Sitq; laboranti similis:tum cursibus auras

Aequora, uix summa uestigia ponat arena.

Incubuit, &c.

tat. Ἀελλώδεις ἵπποι, αἱ ταχέαι, tragicum est, Suid. Equi ueloces, οἱ πεπεσῆαι λεγόμενοι, ἀελλώποδες (apud
 Simonidem) ποδίνεμοι, καὶ ὁπλῆς ἄρπυιᾶς ἵδι ἤϊ Λυσιφρονα, οἱ δ' ἔκ ἀέκοντε ποτέδην, Homerus Iliad. 8. de
 equis louis currum per aëra trahentibus, quos & ὠκύπτερος nominat. Ἀρόσιποδὸς ἵπποι apud Home-
 rum, qui pedes celeriter uel altius eleuant; nam uerbum ἀέρειν eleuare est; uel quasi ἀέροι τοῖς ποσὶ, ὡ
 κύνποδὸς (apud eundem) ταχύποδὸς, ἐλαφρόποδὸς. Αἰετός ἵππων, celerrimus equus in epigrammate Ar-
 chiae, Anthologij 1. 33. pro equo omnium perniciosissimo, quando aquila inter aues uelocissima est, Op-
 pianus Iberos equos tantæ celeritatis esse scribit, ut solæ cum eis aquilæ certare possent, Ἀετομῆς δι-
 κτι ἐκὶ ἀ γενίτια quadam nota, quam habent circa armos, à Sarmatis probantur tanquam ad cura-
 tus aptissimî: improbantur qui eandem circa caudam & clunes habuerint, Absyrt. 115. Conuenit fa-
 nè à perniciosissima auium aquila equos etiam uelocissimos sic appellari, etsi nulla huiusmodi corporis
 nota foret. Αἰολοῖ ἵπποι, Q. Calaber. Γόδας αἰολος ἵπποι, Homer. Φρύγας αἰολοπόλους uocat Homerus,
 siue quod celeres equos possideant, siue quod uarijs equitandi modis utantur, Scholia in Aristophane
 nem: plura uide apud Varinum, Αἰολόπολοι Homero celeres equi potius quàm uarij intelliguntur,
 ex Porphyrij (Questionum Homericarum 3.) sententia, Cælius: sed in hoc errasse mihi uidetur: non
 enim ipsos equos Homerus, sed equites αἰολοπόλους, appellat. Οἷοι Τρώιοι ἵπποι ὑπὸ σῆμινος πεδίοιο, Κρω-
 πνὰ μάλ' ᾗ ᾗ καὶ ᾗ καὶ δῖος Ἰωάννης ἐν δὲ φέβει, οὗς ποτ' ἄρ' Ἀινείαν ἐλόμην, Diomedes apud Homerus Iliad. 8.
 Ἀτρήν γε πρὸς ἑλάνθ' ὅς ἐστι ποσὶ θέσσην ἄκρ' ὀνύχων ψάλλοντες, ἴσσην δ' ἄνεμοισι φέρονται, Q. Calaber libro 8. de E-
 quis Achillis. Ἐυσκαρῆμοι, δύνποδὸς, θυνήνκοι, ταχέες, σκαρῆμος γὰρ ἢ λήνησις: τὸ ἵσκαρειν ποὺ λινεῖσθαι, Helychi 30
 us & Varin. In Iliensi campo tumulus quidam est, quem homines (inquit Homerus in Catalogo)
 Batiæam uocant, dij uerὸ σῆμα πολυσκαρῆμοιο μυρίνης. Tradunt autem Myrinam unam fuisse ex Ama-
 zonibus, coniecturam ex adiectiui capientes: equi enim propter celeritatem δύνκαρῆμοι dicuntur, un-
 de & illam ab equorum celeritate πολυσκαρῆμον dictam, & Myrinam ciuitatem ex ea nominatam esse,
 Strabo libro 12. Κρωπνοί, Oppianus. ὅς ἐστι, ταχέας, Pollux. Ταχύ quidem proprium equi epi-
 theron perhibetur, ut ναυῆς asini. Ταυύνον ἵπποι apud Homerum, id est celeriter currebant, quod in
 Odyssæa πλίσσεσθαι dicitur Aeolicè, οἱ δ' ἐν μὲν τρώων, ἐν δὲ πλίσσοντο πόδες οἱ. Et in Iliade, ἔν τ' ἵππων πῆ-
 νυδιον. Τροχέειν etiam de cursu equorum in Hippiatricis legitur. Τροχέισας, πούδας, δραμών, Varinus.
 Ψαυπροπόδος, epitheton equi Arionis (sic uocabatur Adraști equus) à celeritate, παρὰ τὸ ψαυδρὸν ἄκρως τοῖς
 ποσὶ τ' ᾗς ἤϊ δρόμον, Varinus & Etymolog. hoc est quod Vergilius dixit, Vix summa uestigia ponit
 arena. Ὑπαγε ζυγὸν ὠκέας ἵππους, hemistichium apud Varinum: uidetur autem Homeri. ¶ Africa
 equos uelocissimos præstat ad usum sellæ, Veget. Ratumena (inquit Festus Pompeius) porta à no-
 mine

mine eius appellata est, qui ludicro certamine quadrigis uictor Hetrusci generis iuuenis à Veijs con-
sternatis equis excussus, Romæ perijt: qui equi feruntur non antè constituisse, quàm peruenirent in
Capitolium, conspectumq; fictilium quadrigarum, quæ erant in fastigio Iouis templi, quas facien-
das locauerant Romani Veienti cuidam artis figlinæ prudenti: quæ in bello sunt recuperatæ, quia
in fornace adeò creuerant, ut eximi nequirent; idq; prodigium portendere uidebatur, in qua ciuita-
te eæ fuissent, omnium eam futuram potentissimam, Hæc Pompeius. Meminit & Plutarchus (in Pu-
blicola): item Solinus, Tarpeium, inquit, Iouem terna dextratione lustrauit, &c. Hermolaus scribens
in Plinij librum 8. ca. 42. Hoc ipsum ferè Olympiæ scribit accidisse Pausanias, auriga homine Corin-
thio effuso, cui nomen erat Phedola, ut equæ Aura, cuius & imago ibi consecrata est. Auræ quidem
nomen celeri equo conuenit. Tartarorum equi tantæ uelocitatis sunt, ut uno die uiginti miliaria
magna Germanica equitent, Matthias à Michou. ¶ Cicero gradarius fuit in loquendo, Seneca.
ἡ ποικίλει, ὡς ἵππων πορεία τις, Varin. Apud Hesychium quidem legendum est, ὡς ἵππων πορεία
της πρόωθ, θύμα, hoc est modus quidam incedendi equorum: puto autem gradario uel tollitari eun-
dem esse, ut supra etiam alicubi dictum est. ἡ ποικίλει, ὡς ἵππων πορεία, Suid.

¶ Lydi in Asia Croesi tempore fortes & strenui erant: & ex equis pugnabant, equitandi sanè peri-
ti, & hastas prælongas gestabant, Herodot. lib. 11. Lapithæ (Vergilio teste) frena inuenerunt, & e-
quum docuere sub armis Insultare solo, & gressus glomerare superbos. Milite non illo quisquam
foelicius acri Insultaret equo, Silius libro 10. Filii ardentes haud secius æquore campi Exerce-
bat equos, Verg. Aeneid. 7. Et solitum armigeri ducite munus equi, Propert. libro 3. Altit & au-
daci strenua fertur equo, Pontanus. Hinc bellator equus campo sese arduus infert, Vergil. libro 2.
Georg. Et inter Bellatoris equi caua tempora conijcit hastam, lib. 10. Aen. Post bellator equus
positis insignibus Aethon, lib. 11. Aen. Nec bellatoris terga premuntur equi, Ouid. libro 2. Fastor.
Pars bellacis equi duris premit ora lupatis, Pamphilus quidã. Bellicus ex illo fonte bibebat equus,
Propert. lib. 4. Belligerosq; hortantur equos, hi pectora fletu Chara premunt, Stat. lib. 7. Theb.
Quod muniat arma, Belligeros quod frenet equos, Idem libro 3. Achill. Lanigeræ pecudes, & e-
quorum duellica proles, Lucretius libro 2. Non sonipes in bella ferox, non iret in æquor, Lucan.
lib. 4. Siue ferocis equi luctantia colla retorques, Ouid. in epist. Phædra ad Hippolytum. Quis
nam frenigeræ signum dare dignior alæ? Stat. Morientumq; ora furenti Hippomedon proculcet
equo, Stat. Equus insiliens, & insultans, apud recentiores. Et ad lituos hilarem intrepidumq; ru-
barum Prospiciebat equum, Stat. Martius huic sonipes campos hinnitibus implet, Silius libro 1.
Troilus haud aliter gyro leuiore minantes Eludebat equos, Stat. Impulit aduerso præceps equus
Ochea conto, Silius. Pugnator & pugnax, apud recentiores. Plura quæ bellatoribus equis maxi-
mè conueniunt epitheta, uide superius inter epitheta animosi & fortis equi.

Sin ad bella magis studium, turmasq; feroces, Aut Alpheæ rotis prælabi flumina Pisæ,
Et Iouis in luco currus agitare uolantes: Primus equi labor est, animos, atq; arma uidere
Bellantum, lituosq; pati, tractuq; gementem Ferre rotam & stabulo frenos audire sonantes:
Tū magis atq; magis blandis gaudere magistri Laudibus: inq; uicem det mollibus ora capistris
Inualidus, etiamq; tremens, etiā inscius æui. At tribus exactis, ubi quarta accesserit ætas:
Carpere mox gyrū incipiat: gradibusq; sonare Compositis, &c.
Hic uel ad Elei metas, & maxima campi Sudabit spatia: & spumas aget ore cruentas:
Belgica uel molli melius feret effeda collo, Vergil. in Georgicis. ¶ Ἐννέλιος, id est Martius, Opi-
pian. Ἰννέλιος, ὁ πολεμιστής ἵππος, Varin. qui & σπάρων πῆχυς appellat. Δεξιὸς δὴ ὡς ἵππος: & φέρον
ἄρως φέρων apud Homerum.

¶ Non illi uenator equus, non spicula curæ, Claudian. de nuptijs Honorij. Thyssagetis (inquit
Herodot. libro 4.) uicini sunt Iyrcæ & ipsi è uenatione uisitantes hunc in modum. Cōscensis arbori-
bus, quæ per omnem regionem frequentes sunt, insidiantur. Singulis adest canis: & item equus, in
uentrem cubare edoctus humiliter, subsidendi gratia. Vbi quis ab arbore feram uiderit, sagittaq; per-
cussit, consensu equo illam persequitur, comitante cane. Venatoris στωργὸς Pollux facit κυνηγο-
γὸς, & ἱππαγωγὸς.

¶ Beroaldus in Suetonium ait funalem equum eum fuisse, qui proximus triumphalem currum
antecederet, quasi fune coniunctus. Habenaliter uocatur à Dionysio. Tranquillus in Cæsare Ti-
berio, Dehinc pubescens Actiaco triumpho currum Augusti comitatus est sinisteriore funali equo.
Alexander ab Alexandro Genialium dierum 5. 20. funales equos dici conijcit, qui funibus alligati
currum triumphantis traherent, in quibus ingenui pueri sedere ueteri more solebant. Vel quod in
his insiderent qui funalia præferabant & faces: nam peruulgatum ferè est faces & lumina tam in ap-
paratu triumphi, quàm iuxta triumphantem deferri solere. Diuus enim Cæsar ad lumina quadrin-
genta in Capitolium triumphans ascendit, elephantis lychnos dextra sinistraq; gestantibus, Funalis
sanè uel habenaliter equus, is uidetur, qui Græcè σπάρωνος dicitur, de quo infra in e. ¶ In prouin-
cia Caraiam equi optimi sunt, qui à mercatoribus in Indiam ducuntur. Incolæ uerò solent illis equis
auferre de offe caudæ nodos duos uel tres, ne equus currens sessorem cauda feriat, neue caudam in
latera subinde flectat, quod turpe existimant, Paulus Venetus. Σπίλακος, genus equorum, Hesych.
& Varinus. Νερίσις ἵππος, τοῖς ἀπὸ νείας, Varinus.

ἵπποβοτον uocant locum equorum pascuis idoneum, ut Argos hippoboton, & pratum hippoboton, de quo ex Strabone in B. dixi, in equis Nisæis. ἵπποκαμπῆς, ὕλην λίαν μεγάλην, ἵπποκα * λευκομάκην, (forte ἵπποις κατεβοσκόμενῃ, aut tale quid,) Hefych. ἵπποβρωτῶ, ab equis deuoratus, Lexicon. ἵπποι ἀδ' ἡφάροι, equi uoraces, apud Pollucem. Τέρουδ' ἵπποι λέγονται ὅτι ἀδ' ἡφάροι εἰσὶν· ἐνιοι δὲ ἀδ' ἡφάροι, πέρν, ἀδ' ἡφάροι, λεπτόν, Hefych. & Varin. Σταπὸς ἵππος, qui in stabulo alitur equus: ὁ ὑπὸ φάτνῃ τροφόμενος, καὶ ἀφ' ἐκείνης (ἐκείνης, Scholia in Iliad. ζ.) ὕδ' πολὺν χρόνον, Idem. Χλωροφαγῆσαι, herba uiridi pasci. Χλωροφαγῆσαι, uiridi herba pascere: χλωροφαγῆσαι, grasti, id est farragine. χλωροφαγῆσαι, ὁ μόνον τὸ πλῆθος, ὁ καὶ χορτάζειν λέγουσιν ἄλλοι καὶ τὸ πλῆθος εἰς τὴν γαστέρα, Pollux. Et alibi, Χιλός, ὁ καὶ χέρον, καὶ πόναν, καὶ κράσιμ πινεῖ ἐκάλαν. Equis qui anno quarto demum ad bellum uel certamina sacra domantur. Tum demum crassa manguum farragine corpus Crescere iam domitis finito. nancq̃ ante domandum Ingentes tollent ante, mos, prensiq̃ negabunt Verbera lenta pati, & duris parerē lupatis, Verg. in Georg. Fœnum alibi bis tantum, alibi ter aut quater etiam anno secatur. Armentorum id cura, iumentorumq̃ progeneratio suum cuiq̃ consilium dabit optimum, maximè quadrigarum questus, Plin. Thraces qui ad Strymona habitant, folijs tribuli equos saginant, Plin. Τειβολερ πόαν χλωρὰν δι' ὅσας ἵπποτροφῶσι, Dioscor. Apud Hesiodum hippomanes herba est, quam edentes equi aguntur in furorem, Hermolaus. Quæ nam herbae hippomanes dictæ sint, uide supra parte prima huius capituli inter plantas. Circa Scytharum & Medorum dictam Thraciæ regionem, locus est uiginti ferè stadiorū spatio, qui hordeum producit, quo homines uescuntur, equi uerò & boues abstinent, &c. Aristoteles in Mirabil. ἄκωσις (apud Homerum circa finem Iliados ζ.) ἄκωσις τὴν σάκωσιν λαβὼν, τὸ τ' ἐστὶν ἱάμα. ἡ δὲ πᾶσαι αἱ τροφαὶ αἱ κωσὶ καλεῖνται, παρὰ τὸ ἰσχυρὰ τὰ σώματα τρεφόμενα ἐν ἄλλω καλεῖσθαι. Βέλτιον δὲ συχεράνας ὑπὸ τῇ τῇ φάτνῃ σῆσαι, Scholia. Hordeo dum connutritur equus, ἄκωσις pronuntiatur: quoniam ut interpretantur glossæ sematarij, acosten hordeum uocat Nicander. Sed apud Thessalos cibaria & alimenta omnia nuncupari acostas, traditum ueteribus est (nostrates forsan ab hac origine ἑστὸς appellant.) Sunt qui apud Homerum Iliados rhapsodia sexta, legant ἄκωσις ὑπὸ φάτνῃ, exponantq̃, sordidatus in stabulo. Nam γαῖτῶ, id est gætus sordes indicat, Cæl. Κενονότῃ πόνος βόδῃ, σύστασι βόδῃ, ὡς καὶ ἵππων τὸ ἄκωσις: quamquam de omnibus brutis propriè dicitur κενονότῃς, Varin. Κύπερον, flos quo equi uescuntur, Hefych. & Varinus. Τραύξανα, quæ cadunt à præsepibus equorum, aut boum, ἢ τῶν ἄλλων κτηνῶν λείψανα, Varinus. Tartarorum equi pedibus aquam et pabulum sub niuibus sibi quarunt, Matthias à Michou. In prouincia Aden equi, boues, camelī & oues uescuntur piscibus, quorum ingens illic copia, &c. 30. bentius quidem siccis quàm recentibus: nam propter immensum calorem herbis & frugibus carerent, Paulus Venetus. Tondentes campum latè, Vergilius de equis pascentibus. Ut ante lucent uiri equiq̃ pransi essent, Liuius. Egregia sunt illa Persæ cuiusdam & Libyos dicta: Nam alter interrogatus, quæ res potissimum saginaret equum, respondit, Oculus domini. Alter, quod stercore esset optimum, Domini uestigia, inquit, Aristot. 1. Oeconom. Huc pertinet illud quod refertur à Gellio, quod cum quidam corpulentus ac nitidus, equum haberet macilentum, rogatus quid esset in causa: respondit mirum non debere uideri si equo esset habitior, quandoquidem ipse se pasceret, equum curaret seruus. Eleganter dixit equi quoque quidam, nihil perinde saginare equum, ut regis oculum. ¶ ἄκωσις γὰρ ἐκ τῶν οἰνῶν, ὡς ὕδατος ἵππων. Συκωσις φωνεῖ, ὅδε κῶσι πά γινώσκω, &c. Byzantius Parmeno apud Athenæum lib. 5. Nos eum qui uno haustu multum biberit, uaccæ potius quàm equo comparamus. ¶ Εἰ δὲ μὴ (inquit Hermolaus) Græci multis nominibus appellant, ἀκωσῖμα, ἀπόπαπῃ, βόλβις, & ἵππομακ: ο βολιτῶν, &c. Et mox, asini propriè est onis, & ὄνθος, equi κόpros. Equi excrementum alui propriè dicitur τίλῶ, πέλειθῶ, ἀπ' αἰλῶ, Varinus in Ἀποπατῆσαι. Ego alibi πέλειθῶ, βόλβῶν exponi reperio: ἀπ' αἰλῶν, κόpros: πέλειθῶ uerò per τ. pro fimo in Lexico uulgarī Græcolatino exponi non probo. Forte autem π. & αῶ, aliquando indifferenter ponuntur: nam etiam pro caprino fimo pyrathon & spyrathon legimus. In Acharnēsis Aristophanis πέλειθῶ oxytonum (quod minus placet) legi in his uersibus: ἰδὲ ἰδὲ λίθῶν βαλῶν βαλόμενῶ ὅτι σκότω λάβοι τῇ χειρὶ πέλειθῶ ἀρτίως κεχρημένῶν, ubi Scholiastes βόλβῶν interpretari miror, ego legerim κόpros, (ut & Varinus in Σπέλειθῶν habet,) nam in Ecclesiastis ἀπ' αἰλῶν per αῶ, κόpros interpretatur Scholiastes, & uersum ex Acharnēsis iam recitatum adducit, ἀπ' αἰλῶν per αῶ. non π. legens, cum acuto in prima, non ut illic habetur in ultima, βόλβῶν quidem pro κόpros facilius deprauatū est: quoniam u. & λ. literæ proximas habent figuras: nec me mouet quod Varinus etiam eum sit secutus errorem: quare & πέλειθῶ βαλῶν apud Varinum exponetur, stercore tinctus, id est inquinatus. ὄνθια & ὄνθια, τὸ ἵππου τὸ ἀφ' ὁδὸν ἔμμε, Varinus: apud Hefychium ὄνθια tantum (in plurali numero) sic exponitur. ¶ Immitem quatiēbat equum spumantia sauo Frena cruentantem morfu, Silius. Et spumas ager ore cruentas, Vergilius de equo cursu certante in Eleo campo. ¶ ἵππος uel ἵππειον κράτος, ἢ τὸ ἵππου ἰσχύς, Suidas, Varinus, Hefych. Τροχάειν & ἵππαειν uerba de cursu & ambulatione equi ponuntur Absyrto cap. 26. Συμβαίνει δὲ εἶδος ὅταν τροχάειν ὀλιγώσῃ, εἰδ' ὅτι δὲ καὶ σπυρθέρεσιν ἐν τῇ πεδίῳ πῶς ἕτερον ἵππαειν. Cameli Baſtrianæ uelocitate sunt inter equos, Plinius: id est æquè ueloces ac equi. Τὰς ἵππουσιν ποιεῖσθαι, Xenophon in libro de re equestri uidetur & de equite & de equo ponere, ut Latini etiam equitare. Equus ἵππος αἰς à Polluce laudatur. De equo resonante ungulis in ingressu Xenophon dixit πῶς τὸ δ' ἀπ' ὁδοῦ φορεῖν: εἴ ποις δ' ἂν καὶ κροτῇ, κτυπῇ, ἤκῃ, Pollux. Χρόνα δ' ἐκτυποῦν ἡκῶν ἵπποι Νύσοντες χαλῶσι. ἡνῆς δὲ σφ' ἂν μὲν δ' ὁδῇ Κοπήμεν πλεῖστον ἢ φ' ἀμασσοῦ ποῖν ποῖν

ἵππων, Hesiodus in Aspide, Ματᾶν libro 5. Iliad. de equis dicitur, τὸ ματῶν πρᾶγμα καὶ ἀργὸς ἵσθαι.
 Varin. Ματᾶν, ματῶν, Hefych. Ὑποφώνησις ἵπποι, ὁρθοὶ ἑστῆσαι, ἢ μάλλον ὑπεχώρησαι, ἀνεπόδισαι, ἀφώρμωσαι,
 Varin. ὑπεχωρήσασαι, Hefych. est autem apud Homerum Iliad. 6. hæc dictio. ¶ Hinnitum acutum
 Vergilius dixit Georg. 3. Hinnire (inquit Nic. Erythreus) propriè equorum est, quod uernacula
 lingua nostra nidrir, annihilare Siculi. Germani dicunt wichlen uel wyhelen: Galli hennir. Hin-
 nitusque cient tremuli, Grat. Quum aliquantum progressus esset, subito exaudiuit hinnitum, respe-
 xitque, & equum alacrem aspexit, Cicero 1. de Diuinat. Fœmina cornipedi semper adhinnit equo,
 Ouid. lib. 1. de Arte. Hinnibundè pro hinnienter, ab eo quod est hinnio, Claudius Annalium lib. 16.
 Equæ hinnibundè inter se spargentes terram calcibus, Nonius. Ex fremitu equorum illata suspici-
 one, Cæsar. Equorum ardescit fremitus, Verg. Et alibi, Poscit equos, gaudetque tuens ante ora fre-
 mentes. ἵππων φωνή, χρεμετισμός, χρεμετίσαι, χρεμετίσαντες, ὡς χρεμετίσαντες, ὧν οἱ ἢ καὶ φρυμαγμόν ἵππων ἐκάλει-
 σαι, καὶ φρυμάθηδαι οὗτοι ἵπποι, φρυμάθηδαι δὲ πάντες, Pollux: ultimam dictionem lego παντῶν, hoc sensu;
 De uoce equorum omnes ferè φρυμάθηδαι dicere, φρυμάθηδαι uerò pauciores. ἵππῳ φρυμάθηται, χρεμετί-
 ζει. Χρεμετισμός, φρυάγμα, φρυαγμός. Ἀδμία, πανδμία, φύσιμα, καὶ γυνεῖαμα, καὶ αἰχμία, φρυμάθηδαι, φρυάγμῳ, ἀδ-
 μίαν, ἐκπνέειν, γυνεῖαν, καὶ τὰ ὅμοια, Pollux. φρυαγμός ἐστὶν ὁ χρεμετισμός, ἀλλ' ὃ εἶναι τῶν ἵππων ἢ ἵππων ἐκπνέ-
 πνέειν ἢ χρεμετισμός, ὅταν γυνεῖωσι. φρυαγμομένη, χρεμετίσσει, ἀγριωμένη, ἢ ἀτάκτως πανδωῖα (Suidas & Varin.) καὶ φ-
 ρυαγμός ὁ χρεμετισμός παρὰ Λυσιφρονι. καὶ φρυαγμομένοι τρεῖς παράγω, ἢ γὰρ ἀφ' αὐτῶν τῶν. φρυαγμοί, φρυαγμοί.
 φρυμάθηδαι, ὡς τράχαι; φρυμάθηδαι δὲ, ὡς ἵπποι; καὶ φρυάγμα ἵππων, apud Sophoclem in Electra. Hæc om-
 nia Varinus, & partim Etymologus. φρυαγμοί, σκυρτά, ἐπεγείρεται, Hefychius. Pollux 5. 13. φρυαγ-
 μόν & φρυμάθηδαι (per iota in prima) magis proprium caprarum esse dicit, cum eadem uoces prius
 equis attribuisse, prima per ypsilon scripta, Varinus de equis utroque modo scribit, nam præter cita-
 ta iam loca per iôta, per ypsilon etiam sic habet; φρυαγμοί, ὡς ἵπποι. Ego φρυμάθηδαι quidem semper re-
 ctè per ypsilô scribi cenfeo, φρυμάθηδαι uero semper per iôta (siue de equo, siue de capris aut hirco dica-
 tur: nam φρυμάθηδαι de solis equis in usu est) scribendum uidetur. Nam Suidas & Hefychius per iôta
 tantum habent, quibus tanquam antiquioribus Lexicis maior fuerit authoritas quam Varino. Ci-
 tantur & tria authorum testimonia apud Suidam, in quorum tertio φρυαγμός per ypsilon scribitur,
 perperam, ut apparet: cum ipse literarum ordo repugnet. Ea ut sunt, apponemus, φρυαγμοί, παρὰ
 ἑρσέντω, τὸ φρυάγμῳ, ἢ πεφυσῆδαι. Et aliud, ἢ δὲ ἵππῳ ὁπιδόρμηται φρυαγμομένη, ἐχέει, καὶ ἀδμίαται ἐχέει ὡς
 τὰ ἑρσέντω ὡς ἑρσέντω. Καὶ αὖτις, Κτύπον τῶν ὀπλων καὶ φρυαγμῶν (lego φρυαγμῶν) τῶν ἵππων καὶ τακτόντων, δὲ ἐπὶ ἡσ-
 σοντο. Etymologus quoque φρυμάθηδαι & deriuata per iôta tantum scribit, literarum ordinè etiam a-
 pud eum sic scribi poscente: nec obstat quod à uerbo φρυμάθηδαι formari ait, mī litera abundante. ὡς ἑ-
 ρσέντω, φρυαγμοί, λαγώεις ὡς αὐτῶν, Oppian. de cane Britannico. Ammonius de differentiis uocum, φρυάγ-
 μῳ equi esse scribit, φρυμάθηδαι hirci: & φρυαγμόν dici quasi φρυαγμόν, innuens non scribi quidem
 per ypsilon, uideri tamen à φρυμάθηδαι deduci, abundante scilicet mī ut & Etymolog. Inuenio quidem
 φρυαγμοί quoque uerbum de uoce leonis: & uerba φρυαγμοί, φρυαγμοί, φρυαγμοί, φρυαγμοί, exponi per ὀργί-
 ζεται, θυμῶν, ἀπείλει, ἢ γὰρ ἀπείλει: φρυαγμοί uero γυνεῖαν, ἀναβαλεῖν μετὰ τίνος κινήσεως, &c. quæ uerba
 & scribendi modo, & significatione ferè cum superioribus duobus conueniunt. φρυαγμοί, φρυαγμοί,
 παρὰ ἵππων, Varin. φρυάγμα, ἢ τῶν ἵππων καὶ ἡμιόνων εἰς μνηστῶν ἢ καὶ ἀγρίων φρυαγμοί ἐκπνέουσαι, λέγεται δὲ ὡς
 ὡς ἡ γυνεῖα, Suidas & Varin. φρυμάθηδαι, καὶ τὰ πλὴν ἡδαι (aliàs καὶ τὰ πλὴν ἡδαι) ἐπαίρειν, φρυάγμῳ, δὲ ὡς ὀργί-
 ζεται καὶ θρασύνεται φρυαγμοί, Suidas & Varin. ἐπαίρειν, μεγαλοφρονεῖν, γυνεῖαν, Hefychius.
 φρυάγμα, elatio, superbia, Idem. ἔχω πρόσω φρυαγμοσμενῶν τινάς, senarius Aristophanis in Vespis
 de homine supercilioso & superbo, citatur autem hoc modo à Suida. Aristophanis codices impressi
 deprauatè habent, ὁ φρυαγμοσμενῶν τινάς. Non placet quod in uulgaribus Lexicis Græcolatinis repo-
 fuerunt quidam φρυαγμοί, φρυάγμῳ, & φρυαγμοί, terminatione uerborū quæ actiua aut neutra sunt:
 ego semper ut mediâ pronouncianda puto, quod exemplis iam positis satis probatum est. τῶν ἵππων
 καὶ φρυαγμοί, Callimachus in Iauacra Palladis. κατὰ φρυάγμῳ, γυνεῖαν, Suidas. Chnoæ dicuntur
 φρυαγμοί ἢ φρυαγμοί καὶ πανδμίαται ἵππων, Cælius ex Scholijs in Electram Sophoclis: ego chnoas mo-
 diolos rotarum intelligo, ut in e. dicam. καὶ μὲν οἱ τετράσι λέοντων ἀντία βρύχμῳ, Oppianus de equis cha-
 ropis, cum βρύχμῳ propriè leonum sit. βωλὶκὸν δ' ἡγμῶν (lego δ' ἡγμῶν) φρυάγμα, Varin. ἵππων μεγάλα χρε-
 μεθόντων, Oppian. Etrursus, ὡς ἵππων ἀφ' ὅρωντα, γυνεῖαν τε χρεμεθόντα. Κτύπος τε ῥοθίαι, καὶ χρεμετισμός ἵπ-
 πων ἀλλήλοις ἀντεπατάγει, φησὶν Ἀβρίανος, Suidas in ῥοθίαι. Χρεμετίσαι, λέγειται ὡς ἵππῳ. Χρεμετισμός, ἢ τῶν ἵπ-
 πων φωνή, Hefychius & Varin. sed ineptè primam syllabam per αι, & secundam per α. scribunt. Χρεμε-
 τίσαι, λέγειται ὡς ἵππῳ, Hefych. χρεμίζω. ἵππῳ δὲ ἢ ἀσπίδι, ὅθεν χρεμίζω πᾶσι δ' ἑσφι ἀγνυτο ἡχώ, ἀπὸ τῶν
 χρεμίζω. Τὸ δὲ χρεμίζω, ἀπὸ τῶν χρεμίζω, χρεμίζω, Etymolog. Legitur & χρεμίζω, ἢ χρεμίζω apud Hefychium et Va-
 rinum. Equus est animal χρεμίζω, quasi dicas hinnibile. χρεμίζω, ἢ γὰρ τρεῖς σόματι ἀπείλει, παρὰ
 νύκτι, &c. Suid. sed uideo corruptum esse locum, & legendum χρεμίζω, quod tamen scire uel ex-
 creare potius, quàm ut Suidas interpretatur sternutare significat. In Marathone uico (inquit Pausa-
 nias in Atticis) tota nocte equos hinnientes & uiros pugnantes audire est. Hos quidem propius spe-
 ctare uoluisse data opera, nemini profuit: Si quis uerò rei ignarus, imprudens & fortuito incidit,
 nullum demonum iracundiam mouet. φρυαγμοί ἵππων λέγει ὁ μὲν οὗτοι πανδμίας τινάς: ὁπρὶ σιμῶντι ἀπὸ
 καὶ τὸ φρυαγμοί (uox corrupta uidetur, lego φρυαγμοί) καὶ ἀδμίας τινάς, καὶ πανδμίας ἡρεθισμῶν, Vari-
 nus: anhelos uel anhelantes Latine dixeris. χρομῶν, φρυαγμός, ὁ μὲν, χρεμετισμός, δ' ὁ μὲν. χρομῶν, ὡς ὁ μὲν
 B b a

ποιός, οὐ δὲ χρεμετισμός. Χρόμαδ' ὅ, κρότ' ὅ, ψόφ' ὅ, Hesychius & Varin. Κροάνων ποδίοιο, Homerus de ea quo: Hesychius exponit, ἀνθρώπων τοῖς ποσὶν, ἀνθρώπων: itidem Scholiasies Homeri, sed addit, ἢ χρεμετισμῶν, locus est Iliad. 3. & rursus Iliad. 6. Βραχμάσσας, χρεμετίζσας, Varin. Βραχάλας, χρεμετισμός, Hesychius & Varin. μιμημός, equi uox, lidem: uocabulum per onomatopœiam factum apparet. μιμήσα, χρεμετίζσας, φωνήσας, Varin, melius μιμήσας, ut Hesychius habet. Florus auis, equi hinnitum imitatur, Gilius ex Aeliano: Vide supra circa finem capitis quarti. Satyrus à Syllæ militibus captus, uocem asperam equi præsertim hinnitu & hirci balatu permistam ædedit, Plutarch, in Sylla. Homines quidam uocem ædunt similem asini, equi, aut alterius bestię uoci: cōsciendum est autem eiusdem animalis ingenium quoq; referre quēq; cuius uocem exprefferit, Adamantius.

¶ Esse uero equum animal philolutron ac philydron, id est balneorum & aquæ expetens, auctor probat Aristot. Cæl. Equus animal est lauationis cupidum, gaudetq; paludib; & turbulentis aquis, Varin. in ἰωω' ὅ. Εἰωθὼς λούσθαι ἐν ῥέει' ὅ ποταμοῖο, Iliad. 6. ¶ Volutantes se equi Græcè dicuntur λυλίσσαι, ἀλίσσαι, & βζαλίσσαι: & locus uolutationi aptus, ἀλίστρα, βζαλίστρα, λυλίστρα, Pollux. Dicitur & ἀλινδύβας uolutari, & uolutationis locus ἀλινδύβας Hesychio & Varino. Ἀλινδύβας τε καὶ ἐγκυλίσματα, Aristophan. in Ran. ῥοῖα, λυλίστρα ἢ ἵππων παρὰ τῷ ποταμῷ καὶ ψάμμῳ, lidem. ῥοισμός, ὁ ἢ ἵππων ῥυμός (forte λυλίσμός,) lidem. Ἀλίστρα, locus arenosus iuxta fluuium, Hesych. & Varin. ἰωωλίστρα, piscina lauandis equis destinata, lidem. ¶ Nec uaccam uaccæ, nec equas amor urit equarum, Ouid. 9. Metam. Quum tibi flagrans amor, & libido Quæ solet matres furiare equorum, Sæuit, Horat. lib. 1. Carm. Ode 25. ἵππῳβιν' ὅ, ualde libidinosis, siue ab ἰωω' uoce quæ auget in compositione, siue à nimia equarum libidine. Equæ cum libidine accenduntur, ἰωωμανεῖν Græcis, Latine equire dici cunctur. ἰωωμανεῖν mulierem Latine uirosam dixeris, quod uiros appetat. Equienti mulæ cruda brastica datur, Columella lib. 7. Equum admissarium Itali hodie stallonē uocāt, Germani schallhengst, Græci λήλωνα & λυλόνιον, & alijs nominibus, ut in c. dixi. Καλόνιον, ἰωω' ὅ ὑλβατήρι' ὅ, παρὰ τῷ λήλων ὁ σιμαλόνι' ὁδρόμῳ, Varin. Et pater armenti capto eripietur agello, Iuuenal. Satyr. 8. ἵππῳβιν' ὅ, alius equarum initor, Hesych. & Varin. Plutarchus in Symposiacis (libro 7.) scribit ubi saliantur equæ nōmon incini solitum, quem uocent hippothoron, Cæl. Erat autem cantus equis in Venerem concitatis (uel concitandis) ad tibiam accini solitus. ἰωωγνῶμων qui equas grauidas ab alijs interno scit, Hesychius & Varin. Eadem uox magnanimum significat. Quum Xerxes cum exercitu Hellespontum transisset, ingens prodigium oblatum est. Siquidem equa leporem peperit: quod facile erat interpretari, fore ut Xerxes qui exercitum aduersus Græciam maximo strepitu & ambitione mē ducebat, rursus pro seipso sollicitus ad eundem locum fuga recurreret, Herodot. libro 7. Idem prodigium similiter Valerius Maximus describit 1. 6. Audio in Rhetia alpibus monte Speluca, ut uocant, equum ex tauro nostro seculo natum esse. Retulit etiam nobis amicus fide dignus, uisum à se in Gallia in aula regis equum posteriore parte ceruum. De infante centauro, & Hippo puella ex equa nata, supra dixi, huius capitis parte prima. Phocylides apud Stobæum in sermone ubi mulieres uituperantur, pro diuersis earum ingenijs alias ex alijs animantibus natas scribit, ut cane, apicula, sue, equo. Et eodem in loco Simonides idem argumentum latius prosequutus, ex equo natam mulierem scribit ab omni labore alieno esse animo, & seipsa solum ornanda tempus insumere, inuilem marito, nisi is perquam diues aut princeps fuerit. Equam Eudemus ait adolescentem, ac armentis præstantissimam, tanquam omnium formosissimam puellam ab equisone adamaram fuisse, primumq; sui amoris hunc flagrantia moderatum fuisse. Deinde libidine inflammatum, usq; eō processisse cum equa, ut uenero complexu iungeretur, remq; tandem perficeret turpem. Vbi uero equæ pullus incesto stupro matrem contaminari perspexisset, eam sic à domino tyrannicè tractari ac ceruine tulisse. Itaq; impetu facto, uirum interemisse, atq; cum obseruasset, ubi humaretur, eō profectum refodisse, omnibusq; supplicijs cadaver iam nullum sensum ex mœrore percipiens uexantis, afflixisse, Aelianus. Equum adamatum à Semiramide usq; ad coitum, Iuba author est, Plinius. Regi Babylonis erant peculiæ equi, præter bello destinatos, admissarij octingenti, cum equarum quibus admittebantur sedecim millibus, Herodotus libro primo. Quod si equarum numerum conferas admissariorum numero, deprehendes singulis admissarijs uicenas foeminas destinatas fuisse, id quod eodem in loco Herodotus monet. ¶ Homerus equos ætate minores ἀπαλὰς πώλας uocat, quod labores sustinere nondum possint, nam adulti contrario uocabulo πολύτλητοι dicuntur & τέλανοι, Varinus: qui etiam alibi ἀπαλὰς, παρθένους, exponit. ἰωω' ὅ ἢ τῇ πώλῃ ἢ ἡλικίᾳ πρῶτόβολ' ὅ, ἢ οὐ μὲλλον λαβεῖν τὸν δ' οὐτέρόβολον, &c. Absyrus in Hippiatricis: malim τὸν δ' οὐτέρον βόλον: nam βόλον ἢ ὀδόντων, dentium in pullis mutatio est: at pullus ipse qui mutat primo πρῶτόβολ' ὅ, secundo δ' οὐτέροβ' ὅλ' ὅλ' dicitur. Homerus Iliados secundo equos colore, ætate, & magnitudine figuratq; dorso per omnia similes describit hoc uersu, ὄτρυνας, οἰέτας, σαφύλην ὑπὸ νῶτον εἶβας. Trima equa, Horatius tertio Carmine.

¶ Hippiatrum uulgo Italicè & in finitimis linguis marescalcum appellant, aliqui perperam mensealcum & manescalcū. Origo uocis Germanica est: nā Germani olim equos (nūc equas tantum) mares uel marcas nominabant. ¶ Nam equus laudatus ocio interdum & quiete perit: Vnde dicitur, in stabulis plures quàm foris corrumpi. Nam & strenuior quisq; agre se patitur diutius retineri ad præsepe, & in campum excurrere auet. Tum igitur & recto cursu, & ambagibus, & saltu, colliumq; ad-

tu & cliuorum descensu exercebuntur, modo quidem & scite, non infano quodam & ebrioso impetu. Itaque traditur hoc de Eumone ingenioso rege & forti, cum quodam in castello ab Antigono obses-
sus non haberet patentia & spatiosa loca, in quibus equi exercebantur: ne stando perpetuo languo-
rem & socordiam atque etiam uina, ut sit, contraherent, funibus transuersas subter præcordia illorum
trabes curasse suspendi, & adduci postea has ita, ut priore parte corporis paululum supra terram equi
attollerentur, cui cum insistere laborarent, neque impediti subiecta trabe attingere possent, ita etiam
commoti, omnes uires intendebant, & nitendo toto corpore defatigabantur, ut etiam sudor elicere-
tur, Camer. In strigosum equum distichon Lucilij, Anthologij 2. 27. ἵππου ἀποχόμνός μοι ὀλύνει πόντον
ἢ γὰρ γινώσκων, ἢς ὀλυνθῶν ἵππος ἀπεκρέματό. Si oues utuntur stabulo in quo mulæ, aut equi, aut asini
steterunt, facile incidunt scabiem, Colum. ἵππῳ λῆγ νόσος, id est morbus equorum, Oppiano: ui-
detur autem de peste intelligere, καὶ ἄλλοι. Equus Crassi furore percussus in flumen se præcipitauit,
ut Plutarchus in eius uita refert. Vermis in Indo fl. reperitur septem cubitorum longitudine: is tam
robustus est, ut in quodcumque inciderit animal noctu egrediens conficiat, equum, bouem, &c. Aelia.
Silurus grassatur ubicumque est omne animal appetens, equos innatantes saepe demergens, præcipue
in Moeno Germaniæ amne prope Lisboum, Plin. Creditum quondam ex equo, occiso hasta basilis-
co, & per eam subeunte ui, non equitem modo, sed equum quoque absumptum, Plinius.

H. d.

Vitia & uirtutes equi quædam in H. b. dicta sunt, circa electionem. ἵππου θράξ, uide infra in
prouerbijs. Equus cibo satur procurrit. Κυδῶν: ὅτε δὲ πᾶς ἐχέ. ἀμφὶ δὲ χαῖται. ὧμοις αἰόσονται. ὅ δ' ἀγλαὶ
ἵπποι πεποιοῦσι. Πύμας ἔχοντες φέρει μετὰ τ' ἡβῶα καὶ νομόν ἵππων, Homerus Iliad. 6. sed de magnanimitate equi
in b. tractauimus. Mithridates Ponticus somnum capiens, corporis sui custodiam non modo satelli-
tibus, sed & tauro & equo & ceruo mansuefactis committebat, ut pluribus in Tauro retuli ex Ae-
liano. Philarchus refert Centaetrium ἐ Galatis (Aelianus interprete Gillio eandem historiam nar-
rans, hominem hunc natione Gallum, nomine Centoaratum fuisse ait) in prælio occiso Antiocho po-
situm equo eius conscendisse ouantem: At illum indignatione accensum domitis frenis, ne regi pos-
set, præcipitem in abrupta isse, exanimatumque unam, Plin. Scythæ quidem equitatus & equorum glo-
ria strepunt. Occiso denique ipsorum regulo ex prouocatione dimicante, hostem cum uictor ad spoliand-
um uenisset, ab equo eius ictibus morsuque confectum, Plin. Philistus refert equum à Dionysio re-
lictum in cœno hærentem, ut sese euellisset, secutum uestigia domini, examine apum iube inhaerente:
eoque ostento tyrannidem à Dionysio occupatam, Plin. Interfecto Nicomede rege, equus eius in e-
dia uitam finiuit, Plin. Socles formæ pulchritudine egregius Atheniensis, quæ mihi permulti igno-
rare uidentur, equum emit pulchrum, & tam uehementem in se amore incensum, ut cum adesse senti-
ret dominum, exultaret & gestiret: cum ascendere pararet, se ad consensum præstaret obedientem:
cum ante oculos consisteret, ille suauiter & amatorie in eum intueretur. Quæ omnia eatenus amato-
ri & iucunda uisa sunt, quoad petulantiam in adolescentem attentare conatus est, simul & fama tur-
pitudinis de ambobus dissipata extitit: tum eam infamiam Socles sibi conflare non passus, ut in ama-
torem flagitiosum, & petulantem, odio incensus equum uendidit. Is non ferens ab adamato suo se di-
stratum abesse, acerrima inedia uoluntariam sibi consciuit mortem, Aelianus. ¶ Nerua Traianus
simulac Parthorum & Armeniorum fines ingressus est, regionis satrapæ, ipsique mox reges cum mu-
neribus ei occurrerunt, equumque duxere ita edoctum ut regem adoraret. Nam pedes anteriores in
modum supplicantis flexit, caputque pedibus eius qui proximus esset subiecit, Dion Cassius in Ner-
ua Traiano. ¶ Νόμος δὲ ταῖς ἵπποις, πῶς ἀπομαλίζον ἵππου ὅταν ἐνδύαται θρεψαμένους διαδοσύντο, πρὸς βαλάντιον
τὸ μονωθεὶς ὡσπερ ἐργον στυγερὸν καὶ γνήσιον, Theophylactus in epistolis. Bianoris hexastichon in e-
quum recusantem ingredi nauim, Anthologij lib. 1. sectione 33. extat huiusmodi.

Πόλιν τὸν πειθῶν, αὐτὸς ἄλλος ἵππῳ ἵστα,
Μὴ δοῦναι βλάστησοντα, ἵν' οὐ ποσὶ λαῖξαι τένοντα
Ἀχθεταὶ εἰ φέρτε μέγ' ὄρεται, ὅ γάρ ἐπ' ἄλλοις
Κεῖσθαι τὸν πέντον ἐπρεπὲς ἀκύντατον. Ceruus est ani-
mal adeo simplex, ut equo aut bucula accedente propius, hominem iuxta uenantem non cernat, Plin.

H. e.

Eques, communis generis, qui insidet equo: item qui equestrem habet ordinem. Nos primo loco
de Romanis equitibus loquemur, deinde Atheniensibus, postea de reliquis, & in genere quædam
de his quæ ad equitis uocabulum pertinent. Sequentur ludij & certamina equestria, equestres res bel-
lica, equitatio ipsa, tractatio, stabulum, instrumenta, currus, pretium & sumptus in emendis alendisque
equis: postremo quædam de laudibus & uisibus equorum, tum in uniuersum tum ex singulis partibus.
¶ Equestrem ordinem (ut scribit Sipontinus) medium fuisse constat inter patricios & plebem.
Principio equites iudicesque eundem habebantur, & gestandi annuli aurei ius erat. Postea M. Cicero in
consulatu suo equestre nomen stabiliiuit, Senatui ei concilias, celebrans se ex eo ordine prouectum
esse, (ut Plinius refert 33. 2.) Ab illo tempore planè hoc tertium corpus in repub. factum est, coepitque
adijci senatui populoque Romano equester ordo: ob quam causam post populum scribebatur, quia no-
uissimè coeperat adijci. Imprudenter quidam hoc tempore huius dignitatis uiros, qui gestandi auri
ius habent, milites uocant, cum sint equites iure optimo appellandi. Hi olim sub Romulo regibusque
Celeres dicebantur, à Celere Remi interfectore, qui initio à Romulo præpositus fuit: qui primo electi

fuerunt ē singulis curijs, ideoq̃ trecenti omnino; deinde ā flectendis (ut quidam putant) animis, quoniam iudices erant, siue potius ā flectendis equis, Flexumines uocitati; postea Trossuli, ā Trossulo opido Tusciae circa Vulsinios nouem millia passuum, quod sine ullo peditum adiumento equites cepissent, (ut Festus testatur, & Plinius 33. 2.) Varro, Nunc emunt Trossuli nardo nitidi uulgo Attico talento equum. Iunius, Quod ad equestrem ordinem pertinet, ante Trossulos uocabant, nunc equites uocant; ideoq̃ quia non intelligunt Trossulus nomen quid ualeat, multos pudet eo nomine appellari, inuiti tamen Trossuli saepe uocantur, Haecenus Sipontinus. Horatius 2. Serm. Tu quoque proiectis insignibus, annulo equestri, Equestris ordinis princeps, Cicero ad Brutum libro 11. Equestris disciplina, Verr. 6. Equitibus purpura, ut patricijs & senatorijs, uti non licebat, Ius uero annulorum aureorum non equitibus modo, tanquam bellicae uirtutis insigne, sed & senatoribus & militum primoribus datum fuit. Cautum fuit olim, ne quis huic ordini adscisceretur, neue ius annulorum aureorum daretur, nisi ipse ingenuus, pater & auus ingenui forent, cuiq̃ sestertia quadringenta (Sestertia quadringenta, ut Robertus Cenalis computat, ualent uiginti millia librarum Turonicarum, solatorum uero bilibrium decem millia, scribit Budaeus censum equestrem ad hanc summam temperatum sub Tiberio: cum prius quingenta sestertia requirerentur;) quod peculium equestre habitum est, census fuisset, (ut Plin. scribit 23. 2.) Principes equestris ordinis olim publicani fuere, flosq̃ equitum Romanorum publicanorum nomine continebatur: postea deprauatis moribus paulatim manicipes & scribae pro concione ab imperatoribus, uelut praecipuo munere, aureis annulis donari coepere, Alexander ab Alexan. qui copiose & erudite multa de equitibus praecipue Romanis scripsit libro 2. cap. 19. Genialium dierum. ἱπποαρχος, magister equitum apud Romanos dictus, prima post dictatorem dignitatis, Suidas. Equites etiam iudices uocabantur, quia iudicum decuriae ex equestri ordine deligebantur, Budaeus ex Suetonio in Caesare. Quem tu si ex censu spectas, eques Romanus est, Cicero pro Rosc. Com. Equites ordini senatorio dignitate proximi, Cicero pro Cluentio. Marcus primus dictator magistrum equitum sibi assumpsit Spurium, qui secundus ab ipso esset. Nam dictaturae tempore, cum munus illud magistri equitum primum inuentum est, proximum ab illa honore dignitateq̃ erat, Suidas in Hipparchos. De equestri ordine quaedam & origine anulorum aureorum, tradit Plinius libro 33. cap. 1. & 2. quae hic breuitatis causa omitto, paucis tantum inde recitatis: Quod antea (inquit) militares equi nomen dederant, hoc nunc pecuniae iudices tribuunt. Nec prius id factum D. Augusto decurias ordinante, maior pars iudicum in ferreo anulo fuit: neq̃ non equites, sed iudices uocabantur. Equitum nomen subsistebat in turmis equorum publicorum, &c. Equites Romani quomodo iudices facti sint, Appianus libro 1. de bellis ciuilibus. Et libro 2. Equites (inquit) ad omnia potentiores ob facultates, uectigaliumq̃ & onerum ceterorum mercedem, quae a populis penduntur capientes, multitudine insuper seruorum abundantes, tertiam tributorum partem sibi remitti a Caesare impetrarunt. Impolitias Censores facere dicebantur, inquit Festus, quum equitum aequitas abnegabant, ob equum male curatum. Nimis pingui homini & corpulento (inquit Gellius in libro 7.) censores equum adimere solitos, scilicet minus idoneum ratos esse cum tanti corporis pondere ad faciendum equitum munus: non enim poena id fuit, ut quidam existimant: sed munus sine ignominia remittebatur. Tamen Cato in oratione, quam de sacrificio commissio scripsit, obicit hanc criminosis, uti magis uideri possit cum ignominia fuisse. Equitare antiqui dicebant equum publicum mereri, Fest. Equestre aequitas, quod equiti dabatur, Fest. Pararium aequitas appellabatur id quod equitibus duplex pro binis equis dabatur, Fest. Equestria, quatuordecim ordines in quibus equites in theatro sedebant. Equestria omnium equitum Romanorum sunt, Seneca lib. 7. de Benef. Et iterum, Sed cum in theatrum ueni, si plena sunt equestria, &c. Item, Habeo in equestribus locum, non ut uendam, non ut locem, non ut habitem, sed ut spectem. Suetonius in Domitiano, Et quia pars maior intra popularia deciderat, quinquagenas tesseras in singulos cuneos equestris ac senatorij ordinis pronunciauit. De subsellijs in quibus equites spectabant, plura leges apud Alexandrum de Alexandro 5. 16. Equitatus (inquit Hermolaus in Glossematis in Plinium) non modo equitum manum significat, & actum ipsum equitandi (ut illud Plinij. Femina equitatu atteri & aduri solent; item illud, Ab armorum & equitatus lassitudine;) sed et ordinem equestrem, uolumine 33. capite 2. Quinetiam, inquit, ipsum equitum nomen saepe uariatum est in his quoq̃, qui ad equitatum trahebantur: sed uetusti codices aequitatem habent, non equitatum, quam lectionem Hermolaus approbare uideatur. Atheniensium primus & ditissimus ordo (ut legimus in Scholijs Aristophanis in Equites, & apud Caesium 23. 18.) erat illorum qui pentacosiomedimni a quingentis medimnis dicebantur, quod tantum spatij ararent. Hi necessitate urgente talentum pendebant. Secundi ordinis erant ἱππῆες, id est equitae, dicti quod cum opus erat alere equos possent (ἵνα τὸ δυνάμεν εἶναι αὐτοῖς ἡγεῖν ἡμῖν τοὺς ἵππους ἕως ὅτου τῶν ἡπείρων, Scholia Aristoph. & sic Caesius etiam legit; sed melius Suidas in ἱππῆες, ἱπποῦ legit in accusatiuo singulari, & post ἡμῖν distinguat: ut intelligamus, singulos equites ciuitatis nomine equos singulos alere oportuisse: nam si in plurali legas, de numero non constabit.) Hi ad medimnos trecentos possidebant, semitalentum pendebant: & antiquitus numero sexcenti erant: deinde auctus est eorum numerus in tantum ut mille ducenti fierent; sacrificia quae ipsi in pompis mittebant, hippades dicebantur. Comam eis alere licebat (ἀντιμαῖον καὶ κόμαον, Suid.) Tertius ordo, inquit Scholiastes Aristophanis, Thetes dicebantur, &c. sed alibi legimus zeugitas ante thetas fuisse, ut Suidas ex Aristotelis

telis de Atheniensium rep. libro citat in dictione ἵππας, & Varinus similiter. Sed hoc interest, quod Varinus eo in loco scribit in quatuor ordines diuisum fuisse populum Atheniensem, pentacosiome dimnos, equites, zeugitas, & thêtes; Suidas quintum addit, hippada uocans: quod minus placet, quā Hefychius etiam quatuor tantum ordines faciat. Zeugita dicebantur, secundi census ciues, qui zeugos, id est iugum mulorum alebant, Budæus: Vide etiam infra in re curuli hac ipsa parte huius capitis. Sacrificia ab equitibus celebrata hippades dicebantur: & bos ad sacrificium adhibitus, ἵππας: census etiam quem conferebant ἵππας uocabatur, Hefych. Diximus autem superius ex Cælio dimidium talentum equites pendere solitos fuisse, hoc est coronatos aureos trecentos: quamobrem minor hippada πύμνα μικρόν, id est paruum censum à Varino exponi. Hippada aliqui pensionem equitum exponunt, alij uestem equestrem: καὶ θυρία ἢ τοῖς ἵπποις ἀποδύμεον, (sacrificium nimirum quod pro equorum salute faciebant) Hefychius & Varin. Hipparchi, id est equitum magistri duo tantū (quod & Suidas scribit) ex omni Atheniensium numero creabantur, qui curam bellorum gererent: phylarchi uerò decem, unus scilicet ex quacūq; tribu, equitibus præficiēbantur, Pollux. De hipparchi officio Xenophontis librum habemus: & Socrates apud eundem libro tertio Apomnemoneumatum eius de eodem quadam egregie differit. Κλυπώωλος, bonus eques, uel qui bonos equos possidet, Ὀπίππος, Ὀπώωλος: Plutonis epitheton, alij aliter interpretantur, ut Varinus docet: apud quem etiam κλυπώωλος legitur per ε, in prima. ἵππικη, ars equitandi, facultas equestris. Hanc non desunt qui in Lybia compertam primò tradant: qua ex causa nuncuparit Pindarus in Pithijs Κυρήνην Ὀπίππου: etiam si ad id referunt alij quòd ab Neptune edocti sint Libyes currus iungere: quin & Pallada equestrem in Libya genitam, Cæl. Vide infra in Neptune hippio. ¶ Eques etiam pro ipso equo accipitur à Vergilio, ut supra dixi. Omnes antiqui scriptores (inquit Seruius apud Macrobiū circa finem libri 6.) ut hominem equo insidentem, ita & equum cum portaret hominem, equitem uocauerunt (& equitare de utroq; ut infra probabimus.) Ennius, Deniq; uī magna quadrupes eques atq; elephantī Proijciunt sese. Hominem qui equo insidet, Veget. fessorem uocat, Equifessor uox composita apud Calepinum legitur, sed sine authore. Equestris, qui equo uehitur, ut circulator equestris apud Apuleium, Scoppa. De equitibus & eorum officio, in diuersis epistolis quadam scripsit Antonius Guevara Hispanus: Extant autem epistolæ illæ Hispanicæ, ut ab eo scriptæ sunt, & in Italiam linguam translata. Qui qualesq; fuerint equites Achæi, Chalcidenses, Cretenses, Capuenses, Gaditani, Germani, Patauenses, Persæ, Alexander ab Alexandro docet in diebus genial. 2. 29. Hippobotas Chalcidensium ex historia dici nouimus prædiuites, gloria quoq; præcellentes, Cælius. ἵππεις apud Lacones uocabantur adolescentes (νεανίαι, iuuenes transfert Cælius 19. 22.) qui iustos adolescentiæ annos attigerant, teste Eustathio Iliados 8. & qui his præerant ἵππαρχεῖται apud eosdem dicebantur, Varinus in Bῆρφο. Eligunt ephori ex florentioribus uiros tres, qui ἵππαρχεῖται (αἱ ἵππαρχεῖται, interpretes ineptè addit ab equitatu congregando) appellantur, Xenophon in repub. Laconum. In Lacedæmoniorum repub. monarchia ad reges, aristocratia ad senes, oligarchia ad ephoros, democratia deniq; ad hippagretas & iuuenes pertinet, Archytas Pythagoreus apud Stobæum in Sermone de repub. Vide etiam inferius inter Bellica. Καρίται, ἵππεις τοῦ αἵματος, Varin. ἵππεύς, exul, & genus ornamentī uirginum, (ut hippiscus etiam ἐπίθεμα λευκαλῆς, aut muliebre ornamentum exponitur:) & rei equestris peritus, Hefychius & Varin. ἵππότης pro equite frequens apud Homerum, præsertim pro epitheto Nestoris: recentiores aliqui exulem exponunt, sed melius est equitem interpretari, & rei equestris peritum, ἵππεία, ἐπιπώων, ἵππότης, ἵππωλάτης, Hefychius, Etymologus, Suidas, Varin. Scholiastes in Iliados secundum, Nestorem hipponem exponit exulem, & hanc historiam affert, Hercules cum occiso Iphito expiari à Neleo non impetrasset, Pylum obsedit: & propter Nelei filiorum imprudentiam magnis subinde malis urbem afficiebat. Quæ quidem quandiu uiueret Periclymenus Nelei filius, difficilis expugnatus erat: quòd is amphibius (uitæ mutabilis, uide Onomasticon in Periclymeno) esset, Sed tandem in apiculam mutatus, cum Herculis currui insideret, prodente Minerva, ab Hercule interemptus est. Tunc igitur Pylo uastata, & undecim eius fratribus occisis, Nestor qui in Gerenis alebatur, solus remansit, Gerenius inde cognominatus, ut Hesiodus in Catalogis refert. Ἐπὶχορ, qui uehitur equo uel currui: hinc orationem metro & numeris astrictam ἑπὶχορον appellant à sublimitate: prosa enim ueluti pedestris & humilior est, ut refert etiam Cælius 7. 1. Ἐπὶχορον inter equi instrumenta legisse uideor alicubi, Cælius: Vide infra in ephippij mentione. ἵππεύων καὶ ἀμβάτων pro ἀναβατῶν, Xenophon Apomnem. 3. ἵππων ἀναβατῆς Xenophonti dicitur, qui commodè & facile equum conscendere potest. Καλὸν τὸ δὲ ἵππῳ εἶς, ἵππότης, ἡνίοχος, ἀναβάτης, ἀμβάτης, (lego ἀμβάτης,) Pollux. ἵπποβάτης, ἵππων, Hefychius & Varin. ἵπποβατοιο, ἵππικῶς, Hefychius. ἵππων, qui communiter καβαλλάει dicitur, Varinus. Caballarij quidem nomen apud Gallos non equitis simpliciter, sed dignitatis nomen est. Sic & equites aurati hodie dicuntur qui uirtutis merito à regibus uel cæsaribus, torque aurea, ni fallor, donantur. Equites etiam fiunt (si modo per censum liceat) hoc dignitatis nomen adepti, qui religionis causa sepulchrum Domini Hierosolymis adeunt, certis quibusdam cerimonijs, dum creantur, adhibitis. ἵππολάτης pro ἵππωλάτης, carminis gratia apud Oppianum. νόσθω ἐφ' ἵπποπόλων ὀρνέων καὶ ὀρώμελτο ἄϊαν, Homerus Iliad. nī, id est, rei equestris peritorum. Apud Varinum ἵπποπόλων scribitur, cum omega in penultima: quo modo etsi forma non potest (nam πολώμεν etiam uersari significat) in dactylicum tamen uersum non admittitur. ἵππῳ

λαμαί, ἑπταπτοι, ἢ πολλοδλαμαςαί, ἢ ἑπταπους ἐλαύνοντες, ἢ λαμαζόντες, ἐφ' ἑπταῶν ἀνάστροφόμηναι, Hefychius, Vari-
 nus, Suid. ἑπταπόδ' ἀμνων, ἐφ' ἑπταῶν, Hefych. ἑπταπόδ' αμασῆς, πολλοδλαμνός, Pollux. ἁμαζονίδων λαμνί-
 τω, Orpheus. Vide quædam supra parte prima huius capituli inter deriuata: & infra hac ipsa parte
 in Bellicis. ἑπταποι pro ipsis equitibus apud Homerum in hoc uersu, ὁπρύνων ἑπταποις τε καὶ ἀνέρας ἁπασ-
 τήσιν, id est, Instigans tum equites tum uiros scutatos, hoc est pedites armatos. Sic etiam communi-
 ter dicimus, ἢ ἑπταπόδων ἑπταποις ἐνίκησεν, ἢ γὰρ οἱ ἑπταποις. Sic & ἑπταπορευσῆς accipi potest, quasi ἑπταπο-
 ρυσῆς, id est eques armatus, Porphyrius questionum Homericarum 16. ἑπταποκελεύθω, ἑπταποισ κελεύθω,
 ἑπταποῖς, ἢ ὁ πολλὴν ὁδὸν πορεύόμενος, Hefychius & Varin. ἑπταφαρμῶ, magistratus quidam, Hefychius
 & Varin, uide ne legendum sit ἑπταπαρχῶ. ἑπταπαρχία, præfectura & quasi magisterium equitum; un-
 de uerbum ἑπταπαρχεῖν, hoc magistratu fungi, cum genitiuo: Demosthenes, καὶ ὅν ἑπταπαρχεῖν ἡξίωσεν
 ἑπταῶν τῶν τοῖς ἐσωεξῆλθον; hinc & passiuum in usu in tertio Politicorum Aristotelis, ἀεὶ τ' ἀρχόντα ἀρχο-
 μέντων μαθεῖν, ὅν ἑπταπαρχεῖν ἑπταπαρχηθέντα. ἑπταπαρχικός, qui hipparchi munere bene fungitur, ἑπταπαρχικὸν
 δὲ καὶ τὸ πᾶσι γινώσκων, Xenophon. ἑπταπαρχῶ apud Lacones, qui iuuenum curæ præfectus est,
 Hefychius & Varin, nos eundem paulò ante hippagretam Laconicè dici monuimus. Hipparchi ta-
 bula: quoniam apud Syracusanos hipparchi scripta in tabulis nomina illorum qui aliquid deliquis-
 sent notabant, Suidas: ex quo etiam mancus Hefychij locus restitui potest. Videtur autem prouer-
 bii uim habere, ut uulgo etiam catalogum pro reprehensione dicimus, & catalogum alicui legendū,
 pro eo quod est increpationem expectandam; nimirum à ludimagistrorum more qui puerorum no-
 mina in tabulis scripta (ut in matricula, sic uocant, academiarum rectores) cum uel abfuerint, uel pec-
 carint aliquid, ne per obliuionem impune abeant, puncto notant in sulco cera expleto. Erasmus in
 Chiliadibus ἑπταπαρχῶν in plurali numero scribit, et Hipparchorum tabulam uertit, cum Suidas et He-
 fychius in genitiuo singulari habeant. Et ex Suida ἀτακτούντων transfert, qui ordinem deseruissent,
 somnians forte λεποτακτούντων se legisse; non enim per inscitiam puto, cum mox idem uocabulum ex
 Hefychio melius reddat, qui indecore aliquid fecissent. Hoc etiam falsò attribuit Hefychio Lacedæ-
 moniorum hipparchum delinquentium nomina in tabula scribere solitum; nihil aliud enim de Laco-
 num hipparcho Hefychius scribit, quàm quod iuuenibus præfectus fuerit. Deinde nouo initio fa-
 cto subiicitur, ἑπταπαρχῶ πινάφι, γῆνοι ἑπταπαρχεῖν ἢ πινάφι, qui locus mutilus, ut dixi, ex Suida sic reponitur,
 ἑπταπαρχῶ πινάφι, ἐπὶ παρὰ Συρακουσίοις οἱ ἑπταπαρχοὶ ἢ πινάφι, &c. nam sequentia utriq; eadem sunt. De uerbo
 prouerbij rectè Erasimus, quoties haud impune futurum, si quid peccetur, significabimus. In eundem
 sensum dici posse uidetur, louis diphthera. Sic & στυγέλαι Hefychio tabulæ sunt, in quibus iudices
 scribebant nomina delinquentium. ¶ Sunt quibus calasiris intelligatur equestris tunica latior, quæ
 & xyrtida uocant; dicitur quoq; ἑπταπικὸν χλιδῶ, Græcorum lexicis hac in re præcipuè uitiatis, quæ
 ἑπταπικὸν χλιδῶ Ion in Agamemnone dixit, ut Hefychius & Varinus citant, apud quos hunc tantum
 errorē inuenio, quod codices impressi καλὰς εἰσίδας duabus uocibus habet, pro una cuius antepenul-
 tima per iota scribi debet, καλασίειδας, καλασίειτα, τὰ λοχία, ἢ καλῶσι ὥας, Hefych. & Varin, forte καλασί-
 εια legendum, ut accusatiuus sit à recto calasiris. Vocabulū λοχία hoc sensu non memini alibi legere;
 ὥας enim, id est fimbrias interpretantur. Pollux certe 7. 13. ubi de oa loquitur, & diuersa fimbriarum
 uocabula recenset, nullum habet huiusmodi. Idem 7. 16. calasirin tunicam Aegyptiam thyfanotam,
 id est fimbriatam esse docet; ubi tamen utrunq; uocabulum, calasiris dico & thyfanotós, non rectè
 per duplex sigma scribuntur. Καλασίεις, χιτῶν πλατύσμη, ἢ νινιοκὸς καὶ ἑπταπικὸς χιτῶν, γῆνοι δὲ λινὸν καὶ πο-
 δην χιτῶνιον, ἰαγόν, apud Aristophanem in Thesmophoriazulis, Hefychius; nos lineam uestem talarè,
 uocamus ein chittel, quasi à Græco χιτῶν; & quod à balneo ferè gestetur, ein badhembd. Calasiris,
 tunica lata, ut Aegyptij uocant; item nomen proprium, Suidas & Varin. Ο καλασίεις, χιτῶν πλατύσμη
 μ; Cephisodemus uocem Aegyptiacam esse scribit, Scholia in Aues Aristophanis; Calasiris linea ue-
 stis sacra, Varinus in ieis, Aegyptijs in more fuit ut Calasiries, qui præcipui habentur milites, à nul-
 lo doctore, sed à patre solum, militiæ præceptis erudirentur, Alexander ab Alexandro. Κάσας ἑπτα-
 πὸς nominat Xenophon in Cyri institutione: sunt autem ἐδῆτον ἐλυτῶ, Pollux. Mihi quidem erratum
 uidetur, & pro ἐλυτῶ legendum πλωτῶ, ut uestes intelligamus non contextas, sed ex filtro seu feltria
 lana in se confercta à pilotarijs concinnatas, de quo panni genere pluribus in Tauro docui: est enim
 hoc genus soliditate densitateq; sua equitibus præcipuè aptum aduersus pluuias. Germani uocant
 rymāntel/filzmāntel. Accedit nostræ sententiæ Hefychij testimonium, κάσας (melius κάσας per
 duplex sigma, ut Varinus habet) ἀμμιτάπης, καὶ πλωτῶ; Et rursus, Κάσας, ἰμάτιον, παχὺ καὶ τραχὺ πο-
 δόλαιον. Κάλοι, calceamenta caua in quibus equitant, Hefychius & Varin, ocreas Latine dixerim.
 Est & ἑπταποις, σολὴ ἑπταπικὴ secundum quosdam, ut Varinus annotat. Xyrtis, uestis est equestris, tragi-
 ca, & muliebris; & exponitur, πορφύεις, κροκωτῶν ἰμάτιον; ferebant eam reges in tragœdijs, & aurigæ
 (uel equis inuecti athletæ) in pompis, Scholia in Nubes Aristophanis; Vocabulum est communiter
 oxytonum, Atticè paroxytonum. Mantelli nomine pro ueste equestri, & Germani utuntur, ut iam
 dixi, & Galli aliæq; gentes: uidetur autem originis Persicæ uox, μανδύας, genus Persicæ uestis qua
 utebantur in bellis, Varinus & Hefychius. Reperitur & κῆνδρος eiusdem significationis, ut alterutrum
 corruptum esse suspicamur. Κῆνδρος, χιτῶν πορφυρεὶς ἐκ πορφυρῶντος, ἢ τοῖς συμβάλλοντοῖς, ἢ
 infibulant sibi) οἱ στρατιῶται, Hefych. Αποδύσαντες ἢ κῆνδρον, καὶ τὰς ἀναξυρίδας ἀνελκύναντες, καὶ τὴν
 λαμνὴν ἀφελόντες, Authoris innominati uerba apud Suidam & Varinum: Videor sanè mihi apud Xeno-
 phonem

phontem legisse. Erant autem Persæ omnes equites, ut infra dicam in Bellicis.

¶ Equi nobiles & cursu ualidi, quia publicis certaminibus & spectaculis uel singuli cursu certabant, uel bigis aut quadrigis iuncti, propositis quidem præmijs, Græci dicuntur ἀθληταί, ἀθλοφόροι, ἀγωνισταί, ἀμιλλητήνται, νικηφόροι, ut apud Pollucem & Varinum legimus. ἵππῳ ἀθλητής, apud Strabonem. Ante suos it uictor equus, Silius. Τέσσαρες ἀθλοφόροι ἵπποι (αἱ δύο ξυμμερίζουσιν, ὅπερ καὶ πτέρωρον λέγεται) αὐτοῖσιν ὄχουσι. Ἐλθόντες μετ' ἄλλα, ποδὶ τρίποδι γὰρ ἔμελλον ὀδύσειναι, Homerus Iliad. λ. Et rursus in Odyssæa, Ἡδ' ὡς τ' ὅν περὶ τὴν τετράροισι ἀφ' ἑνὸς ἵππου. Δρομικὸν, ad curule certamen idonei, ut Ruellius uerit. Nempe uolucrem Sic laudamus equum: facili cui plurima palma Feruet, & exultat rauco uictoria circo. Nobilis hic quocumq; uenit de gramine, cuius Clara fuga ante alios, & primus in æquore pulvis, Iuuenalis Sat. 8. Acer equus quondam, magnæq; in puluere famæ, Ouid. lib. 7. Metamorph. Et alibi, Non ego nobilium uenio spectator equorum. Et rursus, Nec te nobilium fugiat certamen equorum. Primus in certamine, Horat. de Arte. Anniceris Cyrenensis (inquit Aelian. secundo Variorum) ob artem equitandi & currum regendorum peritiam, superbum animum gerebat. Voluit igitur quodam tempore specimen artis suæ Platoni exhibere, & iuncto curru in Academia multos cursus circumequitauit, adeo intentè currus gressum seruans, ut ne digitum quidem latum discederet ab orbitis, sed semper in eodem spatio permaneret. Cateri igitur omnes mirantes obstupuerunt: At Plato nimiam eius industriam reprehendit, inquiens, fieri non posse ut qui rebus tam nullius pretij operam nauaret adeo diligentem possit magnis & præclaris negotijs uacare. Cum enim omnis cogitatio in ista conferatur, necessum esse ut ea negligentius agat, quæ reuera sunt admiratione digna. Ἐπίπαιον esse interpretantur sellam: ἐπίπαιον uero est currentium equorum certamen, Cælius. ἐπίπαιον, ἀγώνισμα ἐφ' ἵππων τρεχόντων, Suidas. Plato libro 8. de Legibus inter cursores enumerat, primum σαδοφόρον, deinde eum qui δαυλον currit, tertio qui ἐπίπαιον. Ἀνιππασία, καὶ διππασία, ἢ τῶν ἵππων ἀμιλλα, Varin. & Suidas: legendum ἀνιππασία, quod cum aliâs constat, tum ex eo quod subiicitur, ἀντωμοσίαν quoq; & δαυμοσίαν (à diuersis præpositionibus ἀντὶ & ἐξ compo sita uocabula) eiusdem significationis esse. Eundem errorem etiam in Delta elemento commiserunt, ubi eadem prorsus uerba leguntur, διππασία & ἀνιππασία, &c. At melius in Alpha cum scribunt, ἀνιππασία, ὁ ἵππος ἀγών. Item Hesychius, ἀνιππασίαν (melius ἀνιππασία) τῶν ἵππων ἀσκησις καὶ ἀγώνος αὐτῶν. Διελασία, decursio militaris, id est ἀνιππασία, Budæus. Ad amicam cursus equorum spectantem, Ouid. Eleg. 3. Equorum certamen prolixè describit Statius libro sexto Thebaidos, & Q. Calaber circa finem libri 4. certamen curule. In certaminibus equestribus mos antiquus fuit, alienis uti equis: quamobrem Homerus etiam cum in funere Patrocli certamen describeret, Menelaum inducit utentem Agamemnonis equo Aetha nomine, & altero suo, Pausanias de Olympijs scribens. Ἀπεβέβη, certamen quoddam equestre: & ἀρεβῖναι, τὸ ἀγωνίζεσθαι τὸ ὑπὸ βέβη (lege ἀρεβέτην ex Varino:) & ἀρεβέτην προχοῖ, ὁ ἀπ' αὐτοῦ τὸ ἀγώνισμα τῷ, Suid. Varinus addit, Quæ uero in hoc certamine fieri solita sint, Theophrastus indicat. Soli autem Græcorum Athenienses & Bœoti eo utuntur. ¶ Olympia dicebantur ludi in honorem Iouis Olympici instituti in Arcadia apud Pisam & Elidem, quinto quoq; anno repeti solita: in quibus tum alia certamina diuersa, tum equestria quædam exercebantur. De his sat fuerit authorum loca demonstrasse, exscribere nimis prolixum. Vide Onomasticum in dictionibus, Olympia, Olympias, Olympionices: Item Suidam. Sunt qui quarto quoq; anno celebrari ludos Olympicos moris fuisse scribant, alij quinto: nec discrepant: alteri enim computant utrunq; annum, in quo celebratur ludus, & sic quinq; fiunt anni, ut dies februm tertianæ & quartanæ medici numerare solent: alteri celebritatis præteritæ annum omittunt. Inuenio lustrum Latinis id esse quod Olympias Græcis, id est quinquennium, ita tamen ut quadriennio exacto, quinto quoq; anno ineunte, lustrum peractum esse intelligatur: sic primum & secundum lustrum dicitur, &c. uide Promptuarium. Chronicorum authores Olympiarum agonem ab Hercule institutum docent anno mundi 2752. incipiunt autem Olympiadem primam numerare anno mundi 3185. anno ante conditam urbem 17. Christus autem natus est anno mundi 3962. ut olympias prima octingentis annis, minus circiter uiginti ante Christum natum fuerit. Cæterum postremam Olympiadem trecentessimam & uigesimam octauam inuenio, anno post natum Christum 534. Olympiadum computatio, inquit Plutarchus, incertissima est. Nam eorum exscriptionem serò est adortus Eleus Hippias, nullo admodum subnixus ad fidem necessario argumento. Pindarus laudes conscripsit uictorum in quatuor sacris certaminibus, quæ sunt Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia: inter quæ principatum Olympijs attribuit. De Olympico certamine multa scribit Cælius libro 13. per totum caput 17. unde nos illa potissimum adferemus, quæ ad rem equestrem pertinentia ex Pausania transtulit, Olympias quinta & uigesima (inquit) equorum in curru uidit cursu, quos πλέσς, id est perfectos adultosue dicunt, ac curru uictor pronunciatus Pagondas est Thebanus. Ab hac porro Olympiade octaua, equi celetes in puluerem prodiere: unde monampycia Pindaro nūcupata. (De ampyce dicā infra.) Synoris quæ duos habet equos πλέσς, admissa fertur tertia & nonagesima olympiade, ut primo rerum Græcarum scribit Xenophon. Mox nona & nonagesima curru admotis etiam pullis equis, placuit certare. Concinnata posterius item pullorum synoris: nec displicuit λέλως pullus. Fuit apenes item cursus, sed & calpes: hæc uero equam habebat, sed ita ut extremum cursum anabata, hoc est sessores ipsi desiliendo, apprehensis manibus habenis, ut docuit Pausanias, perficerent. (Nos hæc ex Pausania multò clarius reddemus infra,

ubi plura de curribus dicuntur.) Quod, inquit, uel ad mea seruatum tempora est. Apène autem multas equorum loco iungebat. Celeta instituisse Bellerophon traditur primus, synorida uerò Castor, currum Erichthonius Atheniensis, astraben Oxylus Aetolus, Hucusq; Caelius. Quantum clamore situatur Elæus sonipes, quamuis iam carcere clauso Immineat foribus, Lucanus libro 1. Vergilius in Georgicis cum alia quædam pertinentia ad equos cursu certantes in circo uel agône Olympico scribit (quæ supra alicubi recitati, in celeris equi, ni fallor, mentione) tum quæ sequuntur carmina,

Ergo animos æuūmꝫ notabis,

Nōne uides? cum præcipiti certamine campum

Cum spes arrectæ iuuenum: exultantiaq; haurit

Et proni dant lora; uolat ui feruidus axis.

Aëra per uacuum ferri, atq; affurgere in auras,

Tollitur: humescunt spumis, flatuq; sequentum.

Et quis cuius dolor uicto, quæ gloria palma.

Corripuere, ruuntq; effusi carcere currus:

Corda pauor pulsans, illi instāt uerbere torto,

Iamq̃ humiles, iamq̃ elati sublimē uidentur

Nec mora, nec requies: ut fulvæ nimbus arene

Tantus amor laudū, tantæ est uictoria curæ.

Et rursus, Sin ad bella magis studium, turmasq̃ feroces: Aut Alphea rotis praelabi flumina Pisæ:
Et Iouis in loco (Ἄλπη vocat Pausanias) currus agitare uolâtes: Primus equi labor est, animos atq̃
arma uidere Bellantum, lituosq̃ patî: traictuq̃ gementem Ferre rotam, & stabulo frenos audire lo
nantes, Hæc ille. Quis Eleas potior iustrauit arenas? Gratius de equo Theſſalico uel Mycenis na
to, Sunt quos curriculo puluerem Olympicum Collegiſſe iuuat, metaq̃ feruidis Euitata rotis,
palmaq̃ nobilis Terrarum dominos euehit ad deos, Horatius Carm. Ode 1. Et rursus Carm. li. 4.
Ode 2. Illud non labor Iſtmîus Clarabit pugilem: non equus impiger Curru ducet Achaico Vi

1.68. Quis primus instituerit apud Græcos Olympicum certamen, & alios id genus ludos, Polydo-

rus 2. 13. De primis Olympici certaminis fundatoribus, & reſtauratoribus poſtmodum, Leoniceus
2. 57. Mulieres ab Olympijs excludi ſolitas, Caelius 14. 14. Hellanodica qui, & quomodo in ſola
Ariſtoterale legem Olympiorũ tranſgreſſiſint Tzetzes 12. 467. & 1. 32 & Leoniceus in Varijs.

Amfipatera legem Olympiorum transgreditur, & Tzetzes 12. 467. & 123. & Eusebius in v. ans. 2. 56. ubi hanc mulierem Olympijs spectandis contra leges admiffam, Callipateriam vocat, & filium eius facit Pifirrhodum; Tzetzes uerò sororis filium, & *περιόδιον* nuncupat. Epigrammata aliquot in

quatuor sacros agōnes habemus à principio Anthologij Græci. De Olympijs permulta Pausanias in Eliacis libro I. ex quibus translata quædam per Calium Rhodiginum supra recitavi. Enumerat

etiam quoniam in Olympijs uicerint equis, quorum imagines quoque uel statuę politę sunt, per totum seculum
 dum Eliacorum librum. De Olympicis ludis, alijsq; sacris certaminibus multa pręclare scribit Ale
 xander Alex. c. 8. *Τὸν ἀντίστοιχόν σου πρὸς τὸν ἀντιπάλιν σου ἐλευθέρῃ.* Hefych. & Varin. Cynica

Archidami Spartanorum regis filia, mulierum prima, inquit Pausanias, equos alere adorta est: prima curru adepta uictoriam est in Olympicis. Eius heroum uisuebatur in regione, quam de platano

rum copia platanistam uocant, Cælius. Equi eius anei, magnitudine equis minores, uisuntur in ue-
sibulo templi Iouis Olympici, Pausanias Eliacorum lib. 1. Meminit etiam eius initio secundi Eliaco-

rum, Equo in Olympiâ tricisse a sunt Iasium, Pausanias. Vicisse Olympiâ pragnantem equam Echecratidis Thessali inuenimus, Plinius. Miltiades unus ex decem ducibus Atheniensium in Marathonē nostram habuit Cimonē Stefagoræ, qui Pissistratum Hippocratis ex Athenis fugit: & dum

fugit obtinere Olympiadem quadriiugo certamine, quam uictoriam muneris gratia trāstulit in Miliadiem ex matre germanum: proximaq; Olympiade eisdē equabus aliam Olympiadem cū uicisset, 40

Diacele: Et e regione sepultæ sunt equæ illæ, quæ treis Olympiâcas uictorias reportarât. Idem quod

istæ iam aliæ equæ fecerunt, quæ fuerunt Euagoræ Lagonis (quæ etiam in ludis Eleis uictrices iure)
aliæ præterea nullæ, Herodotus libro sexto interprete Valla, Huius Cimonis meminit etiâ Tzerzes
et nunc eius Plutarchus confirmat. De Olympiâ id est Iouis Olympi templo in agro Pisano, &

¶ Hinnodromus, locus ad cursus equorum destinatus, qui statim intrantium oculis totus simul offer

tur, hinc atq; hinc platanos, aut buxos, aut cupressos, aut alias arbores perpetuò uirentes habens. In
eo de pernicitate equorum certatur, citra simulachrum pugnae, & à cursu equorum appellatur, Bu-

daus in Pandect. Inde de hippodromo & palæstra ubi reueneris domum, Plautus Bacchi, λέγει ἵππου
 ἵπποδρόμον λέγουσι τὸ πρὸς τὴν καμπύτην κωλέων, Varinus, Accipitur etiam adiectiuè pro loco idoneo equitatio-

stru-ctum, porticus inter se distantes habet, & vias per eas: Vocatur autem nostro tempore Hippodromus & instituunt in eo equos incolæ. Pausanias Eliacorum 2. Cum omnis Alexandria equorum

studijſ uehementer incumberet, atq; in hippodromo ad hoc ſpectaculum ciuitas uniuerſa conueniret: tantaq; plerunq; oriretur contentio decertantium, ut ſeſe mutuò etiam perimerent, hunc morem

grauiter redarguit Apollonius, Philostratus. Hippodromus certamen Athenis in honorem Thei celebratum, Hesychius & Varinus. Hippodromia, id est certamen currentium equorum, post relictum.

qua certamina celebrari solebant, Scholia in Pacem Aristophanis. Azanen Arcadis fuisse munus, Pausanias scribit, quo moriente, certamina sint proposita primum, præcipue uero hippodromiam, id est equorum cursum. Cæl. Philostratus in Hippodromo sophista. Olympiodoro eius patri gloriæ

Varin.
Circus

Circus dicitur, inquit Nonius, omnis ambitus uel gyros, unde diminutiuum circulus. Cicero lib. 2. de Legib. iam ludi publici, quoniam sunt cauea circoꝝ diuisi, sint corporum certationes cursu, & pugilatione luctatione, curriculisq; equorum usq; ad certam uictoriam circo constitutis. Mediaq; in ualle theatri Circus erat, id est spatium spectaculi. Plura leges paulò inferius, & in Promptuario in uocabulis Circenses & Circus, & Alexandrum ab Alexandro in Dieb. genialib. 5. 8. & 5. 16. ἐν ἱπποδρόμῳ θεῶν τοῖς ἀπὸ ῥωμαίων κίρκως καλεῖσθαι, Plutarchus. Hippodromum Siculi campum uocant, Hesychius & Varinus in Καμπῷ uoce Latina: qua & Vergilius eadem significatione utitur, Hic uel ad Elei metas & maxima campi Sudabit spatia. Et quoniam in campo, id est planicie equi, & exultant & cursu ualent (unde prouerbiū, Equum in planiciem) trahitur hoc uocabulum ad rem quamlibet, in qua quis copiosius studium suum declarare & uires explicare potest. Campus Rhetorum, Cic. 1. Offic. Idem 4. Academ. Quum sit enim campus, in quo exultare possit oratio. Idem pro A. Cæcinnâ, istum locum fugis & reformidas, & me ex hoc (ut ita dicam) campo æquitatis, ad istas uerborum angustias, & ad omnes literarum angulos reuocas. ἱπποδρόμος, ἢ στάδιον, Hesychius & Varin. Stadium Latine curriculum dicitur, siue locus in quo equi hominesue currunt, & certant athletæ: dictum ἔστι τὸ στάδιον, hoc est à statione, quòd Hercules eo spatio uno spiritu confecto, constitisset. Institutum quippe ab Hercule stadium tradunt, eumq; pedibus suis metatum esse id stadium quod est Pisis apud Iouem Olympicum, fecisseq; id longum pedes sexcentos, (siue centum uigintiquinq; passus.) Inde postea cætera stadia terris Græcis ab alijs instituta, pedum quidem simili modo sexcentorum, ueruntamen aliquantulum breuiora, Ex Gellio lib. 1. Olympicum stadium, Seneca in Thyeste. Stadium orgyias, id est ulnas cōtinet centum, uel cubitos trecentos: κῶλος olim dictum, unde diaulus (spatium duplicis stadij per se & rectâ extensum; uel unius tantum, quod respectu cursoris per unum idemq; stadium redeuntis ad cursu sui initium duplex sit) & dialodromi. Stadium à statione (πάσις Græci dicunt) uocatur: stantes enim spectabant; uel quasi στάδιον, παρὰ τῇ ὅν τῃ δρόμῳ πάσις, Varin. Carceres, tantum pluraliter, locus in circo unde emittuntur equi in spectaculis. Seruius in 1. Aen. Carcer est (inquit) undecunq; prohibemur exire. Dictus quasi arcer ab arcendo, teste Varrone. Locum autem in quo seruantur noxij, carcerem dicimus numero tantum singulari: unde uero erumpunt quadrigæ, carceres dicimus numero tantum plurali, licet poetæ in singulari sæpe usurpent, Ruuntq; effusi carcere currus, Verg. Aeneid. 3. Signa tubæ dederant, quum carcere pronus uterq; Ouid. 10. Metamorph. Sacro de carcere missis Insistam forti mente uehendus equis, Idem 3. Amor. Et si milititer author rhetoricæ ad Herennium libro 4. Impudentesq; illos dicit esse qui currere coeperint, ipse intra carcerem stet, &c. Soluti carceres, Stat. 6. Theb. Nec enim in quadrigis eum secundum numerauerim, aut tertium, qui uix è carceribus exierit, quum palmam iam primus acceperit; nec in orationibus, qui tantum absit à primo, uix ut in eodem curriculo esse uideatur, Cicero de claris orat. Sic ubi profiliuit piceo de carcere præceps Ante suos it uictor equus, Silius. Quamuis iam carcer clauso Immineat foribus, Lucan. Ut cum carceribus missos rapit ungula currus, Instat equis auriga suos uincensibus, illum Præteritum temnens extremos inter euntem, Horat. Serm. 1. 1. Disponebatur circus in forma spatij oblongi, & in summitate circi carceres erant, unde equi curribus iuncti ad cursum mouebantur, et quum ad summum deuenissent, reuoluebantur, donec ad priorem metam deuenirent, Promptuarium. Huc facit quod diaulum exponunt cursum reciprocum siue duplicem, obeundi scilicet stadium ac mox redeundi. A carceribus ad calcem, id est à principio ad finem, prouerbialis locutio, apud Cic. de amic. Ἀπὸ βαλβίδος (ἀπὸ ἀφετηρίας, ἀπὸ ἀρχῆς, Hesych. & Suidas) à carcere siue repagulo, id est ab ipso rei principio: extat apud Aristophanem, Erasmus Chiliade 2. Centuria 5. Prius autem Chil. 1. Cent. 6. idem in plurali, Ἀπὸ βαλβίδων, posuerat, citato Aristophanis uersu è Vespis, καὶ μὴν θυβὺς γὰρ ἀπὸ βαλβίδων ποδὶ τ' ἀρχῆς ἀπὸ εἴσω. Interpres (inquit) metaphoram à stadijs sumptam ostendit, in quibus carceres erant repagula quædam, quæ Græci βαλβίδας seu ἀφετηρίας appellant, unde cursu initium erat: iuxta has linea tendebatur, cui insistebant cursuri, Hæc Erasmus. Ego quia non satis aptè ab eo conuersa hæc puto, Græca apponam. Ἀπὸ βαλβίδων, ἀπὸ ἀρχῆς θυβέως, ἀπὸ μεταφορῆς τῇ περὶ δρόμων. Βαλβὶς γὰρ ὅστις ἡ ἀφετηρία, γραμμὴ δὲ, ἐφ' ἧς ἐσεύεσται, εἰς αὐτὴν ἀρρομαινόμενός ἐστι. Et rursus in equitibus ad uerba Comici, Ἀφ' οὗ ἀπὸ βαλβίδων ἐμὲ τε καὶ τὸ τόνι, ἵνα σ' εὖ ποιῶμεν ὅς ἐστι, Scholiastes addit: βαλβὶς καλεῖται τὸ ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ δρόμου κέκλιον ἐγκλισίας ξύλον, ὃ καὶ ἀφετηρία καλεῖται; hoc lignum transversum cursoribus iam ad cursum paratis auferentes, ἀφείεσθαι πρὸ χειρὸς, id est currere permittebant. Aliter, ἢ ἔστι τῇ ὕδαλι γραμμῇ γινομένη γραμμὴ, ἐφ' ἣν αὐτῆς βεβήκοντες εἰς δρόμους, βαλβὶς καλεῖται, ἀπὸ τοῦ εἰς βάλλειν βαλόν. πρῶτον γὰρ εἰσερχόνται βάλλον, εἰτα τοῦ δρόμου ἀρχήν ται; uel quasi ἀλμὴς à saltando, uel à uerbo βάινω. (Plura de uoce βαλβὶς uide paulo mox.) Item in Acharnensibus, πρὸ βαίνον ὡς θυμὲν, γραμμὴ δ' αὐτῆς; gramme, id est linea, exponitur initium, ἀφετηρία ἢ λεγομένη βαλβὶς. A linea incipere, Ἀπὸ γραμμῆς ἀρχέσθαι, inquit Erasmus, ij dicuntur, qui ab ipso rei exordio sumunt initium. Age igitur ad lineas rursus & ad gradum, Tertullianus dixit lib. 1. aduersus Marcionem, pro eo quod est, ab integro. Et alibi in prouerbio Extrema linea; Quoniam olim (inquit) initium unde cursus incipiebatur, ducta linea notabatur, rursus extremum linea signabatur, idcirco à linea incipere, siue ad lineam redire dicebantur, qui rem ab initio repetebant. Et quod in quaq; re postremum est, extremam lineam appellabant. Ita Terentianus Phædrîa, Postremo extrema linea amare non nihil est. Et Tertullianus lib. quem aduersus Hermogenem scripsit, uocat eum ignorantium extremam lineam, q̄ ultio

lata, cui intrudebantur fontes, uel exponebantur in ea, κυκλίσια esse dixerim: neque enim inter peculiaria & exquisita tormentorum nomina carceris etiam nomen generale, & exigui ad tormenta illa momenti ponere conueniret. In Lexicis nihil reperio quod huic faciat. Pollux tum alibi κυκλίσια generis hostij esse scribit: tum libro 8. ἂν τῶν διανοησίων θύραι κυκλίσιδος ἐκαλεῖντο, ἃς οἱ Ῥωμαῖοι καρχηλωτάς (id est fores cancellatas) λέγουσι. Ἀφ' ἐσίας ἀρχέμενον, hoc est a foco incipiens: paroemia, translata a cursoribus in sacris: mos enim erat Vestæ primitias offerri, Hefychius: sed locus est corruptus, qui cursori mentionem facit: non enim ἀπὸ τῶν δρομέων ποδὶ τὰ ἱερὰ legendum, sed ἀπὸ τῶν κατευμένων τὰ ἱερὰ, ut habet Scholia in Vespas Aristophanis, unde Varinus etiam transcripsit: quæ uerba Erasmus in Prouerbio, Ab ipso lare, interpretatur a uetusto ritu sacrorum. Licebit sane apud Hefychium legere, ἀπὸ τῶν δρομέων ποδὶ τὰ ἱερὰ, quæ lectio magis arridet quam Scholiastræ & Varini. Sed bene cecidit, quod licet corruptus hic locus nihil ad certamina, de quibus hic agimus, pertineat, eundem tamen sensum habet prouerbium Ἀφ' ἐσίας ἀρχέμενον, quem illa, A linea, & A carcerib. de quibus ex professio hic scribitur. Ἀφειτνεῖα, ἀρχή, ἡγεμονία, ἢ ἀρχή (θύρα, Suidas) τὸ ἐν ποδῶν, καὶ ἐπὶ τοῦ σώματος ἀρχή, ἢ τὸ καρχηλόν, Hefychius & Varinus. Caterum organa ἀφειτνεῖα (quæ uox proparoxytona est) dicuntur, quorum usus erat in obsidionibus, Suidas: balistæ nimirum & catapultæ, uel quæuis machinæ, quæ lapides uel alia tela eiaculabantur. Ἀφειτνεῖα, ἀφεις, ἵππων ἀφεις, & ἵππων ἀφεις, synonyma sunt. ἵππων ἀφεις, τὸ ἀφειτνεῖα. Πολύβιος, Περὶ ἀπληθύνου πινύου ἐφασκε τοῖς ὑπὸ τῶν ἵππων ἀφεις, οἷον εἰς τὸ ἐπιστάμενοι ἐν τῷ ἀφειτνεῖν, Suidas. Ἡ ἀφεις τῶν ἵππων ἐν ὀλυμπία παρέχεται χιῶμα ἢ πρῶτον νεῶς. τίτραται δὲ αὐτῆς τὸ ἔμβολον ἐν τῷ δρόμῳ, &c. ἐκατέρωθεν δὲ πλὴν τῶν ἀφεις πλεον ἢ τετρακισίας πόδας παρέχεται τὸ μίκος. πῶς ἢ τῶν ἀφειτνεῖν ἢ καὶ τῶν ἵππων τῶν λεόντων, διήκει πῶς αὐτῶν καλῶς οὐκ ἐπὶ ὑπολήψῃ, καὶ τινικαὶ τὰ χαλῶσι οἱ ὑπολήψῃ, &c. Pausanias Eliac. 2. in horum carcerum embolo, id est rostro, delphis æreus in canone erectus uisitur, & in medio ara quæ aquilam ex ære alis longè extensis sustinet. Est autem machina huiusmodi, ut ea commota delphinus in terram cadat, aquila uerò sursum profiliat. Hos tam artificiosos carceres Cleetas quidam concinnauit, in cuius rei gloriam statua suæ Athenis hoc distichon inscribi uoluit: ὅς τιν' ἵππων ἀφεις σὺν ὀλυμπία ἐν ἀπὸ πρῶτον τὸ ξύνη κλειότας υἱὸς Ἀριστοκλῆς. Νύσσα, ἢ ἀφειτνεῖα τῶν ἵππων ἀφεις. Τὸς ἢ ἵππος λεγόμενος οἱ παρὰ τῶν σιδηροῦς λεγόμενοι, ὡς ἀν' ὅσον ἐκαστὸς πινύου πινύου: εἰς ἢ πεζὸς, λόγος, Varinus. Καμπήνη etiam νύσσα uocatur, quasi νόσσα, νόσσα γὰρ ποδὶ τῶν καμπήνων ἢ καμπήνων, Idem in Νύπῃ. Νύσσα, καμπήνη, τόρμα, βαθμῖς, Suidas. Νύσσα, ὁ καμπήνης, ἀπὸ τοῦ ἐλθόντα κατ' αὐτὸν νύσσειν εἰς ἵππος, Hefychius. Κολοκώνας, τὰς βαλβίδας πινύς, Hefychius & Varinus. Καμπήνη, flexus, & meta circa quam uertuntur, Lexicon. Δρόμοι πινύς ἢ καὶ καμπήνοι, ἐκ ὕλης καὶ ἀπὸ τοῦ, ἀλλὰ καμπήνης ἐκαστὸν, Suidas & Varin. & Cælius, Campion (inquit) cursum uocabant, non rectum, nec simplicè, sed flexiones habentem. ἵππων τόρμον, ὁ καμπήνης, Hefychius & Varinus. Τόρμα, νύσσα, καμπήνης, Suid. Sed de uoce tormæ, etiam inferius dicam. ἵππος δ' ἐλκείσθαι ὑφ' ἄρματι, καὶ ποδὶ νύσσειν. Ἀσφαλῶς καμπήνων τὰ τροχὸν σύριγγα φυλάττει, Theocritus Idyllio 31. in Heraclisco. Eobanus uertit, Sed coniungere equos curru uertente rotarum Ad metam radios, & campī tuta tenente, Amphitryon puerum, &c. Ipsemet edocuit. Κῆνται τὸ πῶλον ποδὶ τῶν νύσσειν, Stimula equum circa nyssam: hoc est, festina ad scopum propositum, Suidas. Incita equum iuxta nyssam, hoc est iuxta lineam siue metam, ut Erasmus interpretatur, quod non probō: in fine enim demum stimulare equum, seruum est. Spatiorum in quibus certabant, tres sunt differentiæ, carceres, meta, & flexus uel καμπήνη in medio, ut inferius ex Polluce dicitur. Grammatici quidem lexicorum authores pro omnibus istis spatijs nyssam exponunt: sed ut pro carceribus accipi possit, quoniam illic quoque punguntur equi ad cursum, pro fine certe uel meta improprie accipietur: proprie uerò pro flexu in medio, ut ex Polluce constat, & paulò ante positis Theocriti uerbis, ποδὶ νύσσειν καμπήνων. Suidas quidem in Nyssa, ut iam recitauī, spatia hæc omnia confuse nominans (nam pro βαθμῖς, βαλβῖς legendum iudico) Pollucis uerba transcripsisse uidetur, non interpretando, sed enumerando diuersa spatia: quod & alibi a Grammaticis illis parum prudenter fieri obseruauī. Sed in hoc etiam Erasmus errat quod uertit iuxta pro circa. Re. deo ad prouerbium: id usurpatum scribit Erasmus, ubi sermo loquentis aberraret ab instituto. Natum uidetur (inquit) ex Iliados Homericæ ψ. ubi Nestor multis uerbis docet filium Antilochum quo modo debeat equos regere: addit & hoc, ἐν νύσσειν οἷοι τὸ πῶλον ἀφειτνεῖν ἐγγιφθέντω. Vsurpauit pro uerbis titulo Gregorius Nazianzenus in oratione de sancto pascha, Ἀλλὰ τοῖς τῶν ἡμῶν τάχα ἂν εἴποι τις τῶν φιλοσόφων καὶ θεολόγων, λέγει τὸ πῶλον ποδὶ τῶν νύσσειν, τὰ τῶν ἐορτῶν φιλοσοφεί. Et rursus in oratione de nata Iesu Christi. Idem uariavit nonnihil in oratione contra Eunomianos, μηδὲ κατὰ τὸν ἵππον θερμοὶ καὶ δυνάμει τὸ ὑπὲρ τὴν λογισμὸν ἀρρενέοντες, καὶ τῶν καλῶς ἀρχέμεν ὀυλάβαιν ἀρρενέοντες τὸν νύσσειν θέμεν, Hucusque Erasmus. Caterum quod νύσσα in Homericō uersu quem citauit, non metam & finem cursus significet, ut ipse transfert (quamuis eodem in loco τόρμα ab Homero dicatur, simpliciter scilicet pro signo, non pro termino) manifestum sit ex carminibus quæ statim subiiciuntur, hoc sensu: nā si semel nyssam (Scholiastræ nihil aliud quam καμπήνη exponit) superâris, nullus te amplius insequen tium assequi aut præuerrere poterit: atqui hoc in meta iam constituto metuendum non erat. Hinc termino uicinum fuisse hoc signum coniectio, quanquam supra in medio fuisse, simpliciter dixerim, hoc est quocumque inter carceres & metam loco. Docet autem poëta ibidem nyssam fuisse lignum erectū orgyie, id est ulnæ mensura supra terram, duobus utrinque lapidibus albis apposis, ἐν ξυνοχίῳ ὁδῷ, (ὡς τὰς ξυμβολαῖς, καὶ δ' ὁ μάστιξ ἐσθλὸς αὐτῶν ὁδός) λέγει δ' ἐπὶ τὸν δρόμον ἑμφίς, (ὁμαλὸς δ' ὁ μετ' αὐτὸ ἐπὶ τὸν δρόμον) C c

Λεῖον ἰππόδρομον λέγουσι τὸ πρὸς τὸν καμπήνρα χωρίον, Varin. Q. Calaber lib. 4. ubi equestre certamen deseri-
bit in honore Achillis, nyssam duobus in locis pro carceribus accipit, nescio quod proprie: eodem certe in
loco ἄμα τροχίας pro ἄρμα τροχίας improprie ponit, quod in Callimacho etiam Porphyrius reprehendit.
Ceterum non nego certamina quaedam talia fuisse, in quibus cum ad metam peruenerant equi, circa
eam illam reflectebantur, & ad carceres redibant, siue semel siue quotiescunque uisum fuisset: in his qui-
dem metam & nyssam siue campiterem pro eodem termino accipere nihil uetat: in simplici aut cursu,
ubi carceres non repetebant, diuersi fuerunt, quod uel ex Pollucis testimonio apparet. ὅθεν μὲν ἀφ' ἑνὸς
ἀφ' ἑνὸς, καὶ ἑσπέρης, καὶ γράμμης, καὶ βαλβίς, πρὸς δὲ ὁ καμπήνρα, νόσσα καὶ καμπήνρα: ἵνα δὲ πάλιν ἵπποι, τέλει, καὶ τέρ-
μα, καὶ βατῆς, ἐνίοι δὲ καὶ βαλβίς, Pollux. Διάκωλ, καὶ ὁ τὸ διακώλ ἀγωνιστὴς, καὶ ἀγωνιστὴς τὸ διπλὸν πρὸς
δοῦν, καὶ ἵππιον δρόμον (quem Plato de legib. 8. ἵππιον uocat, ut supra citauimus: Hippium quidem, quasi
equi cursum, quatuor stadiorum distantiam interpretatur Caelius) καὶ δρόμον τὸν θυκαμπήν, Pollux.
Meta, congeries seu strues in acutum tendens, seu turbo inuersus, cōnos à Græcis appellata, quia ef-
fet posita in dimenso spatío, uel quia eam metiantur quadrigæ circum currentes: moris enim erat se-
pties metam lustrare, Propertius libro 2. Eleg. 16. Aut prius infecto deposcit præmia cursu, Septi-
ma quam metam triuerat ante rota. Quum enim iam carceribus emissæ ad metam uenissent qua-
drigæ, erat opus ut circum ipsam flecterentur. Vergilius quinto Aeneidos, Hic uiridem Aeneas fron-
denti ex ilice metam Constituit, signum nautis pater, unde reuerti Sciēnt, & longos ubi circum
flectere cursus. Seu septem spatijs circo meruere coronam, Ouidius de equis in Halieuticis. Hic
uel ad Elei metas, & maxima campi Sudabit spatia, Vergil. Metæ quàm mollis flexus, Persius Sat.
3. Indici equi apti sunt certaminibus curruum, quos qui uehūtur in orbem agunt, ut supra in B. d. xi.
Hamatrochia, associatus cursus, quasi ὁμοδρομία: hamatrochia uerò, rotarum orbita. Hanc intersti-
tione Callimacho in Homeri enarratione (Iliad. φ.) fuisse incognitam miratur Porphyrius (in qua-
stionibus Homericis,) Caelius. De cursus certamine per calpen & apenen, nonnihil etiam superius
dixi, ex Pausania interprete Cælio. Transulit eundem locum Leonicens etiam 2. 58. sed ineptè, nec
integrum, ut Caelius quoque. Nos hic quæ illi omiserunt ex eodem autore conuersa addemus. Calpes
igitur certamen, ut Plutarchus etiam in Sympoticis meminit, Olympiæ introductum, non multo
post explosum fuit, sicut bigarum etiam certamen. ἢν δὲ ἡ μὲν θύλακα ἵππων (legendum uidetur θύλα-
κῶν ἵππων, præsertim cum sequatur αὐτῶν in genitiuo plurali) καὶ ἀπ' αὐτῶν ἀκροποδίωντες, &c. Hoc est,
Erat autem calpe uehiculum iunctis equabus foeminis, à quibus circa extremum cursum desilientes
uectores (ἀναβάται) apprehensis frenis & brachio loris circumuoluto pariter currebant, quod meo
etiam seculo anabata dicti faciunt. Sed qui nunc anabata nominantur, à ueteris illius calpes anaba-
tis differunt: nam & currendi signa uariant, & equis utuntur masculis. Ceterum apene neque uetus
mentum est, neque sanè decora erat. Similis enim erat bigis, sed mulos pro equis habebat. τὸ ἄνυστον
ἡμῶν ἀγωνισμὰ ἐκαλεῖτο κάλπη: τὸ δὲ ἄνυστον, ἀπ' ἡνὸς, Pollux libro 7. Quem locum sic uerterim, Cer-
tamen per mulos dossuarios calpe olim nominabatur, apene per zygiōs, id est biyuges. De calpe non
nihil dixi etiam supra in B. in mentione de gressibus equorum. Ἀπ' ἡνὸς δὲ ἄρμα δὲ ἡμῶν ἵππων ἵππων
ἔστι ἵππων, ἄμαξα ὑπὸ βοῶν, Varinus. Ἀπ' ἡνὸς, ἄμαξα, ὅτι δὲ ἵππων ἡμῶν, Hesychius. Suidas etiam hamaxan
interpretatur: & ex innominato quodam hæc uerba citat, Aciliam Scipionis uxorem præter orna-
menta corporis καὶ ἑλ' ἀπ' ἡνὸς, sequebantur etiam uasa ad sacrificandum argentea, &c. ¶ De equo ce-
lete satis dictum est in B. Vsum eius cum freno Bellerophontes primum inuenit, Scholia in Pythia
Pindari. καὶ μονίππων δ' ἄρ' τις χρῶντο ἀνδρείοι τε καὶ κινῆσαι ὑπὸ νείλῳ, Pollux. Hospes Atheniensis apud Pla-
tonem libro 8. de Legibus, ad Cliniam Cretensem de exercitijs & certaminibus equestribus his uer-
bis utitur: Equorum usus in Creta magnus non est: Quare necesse est studium in nutriendis equis,
certandoque cum eis, minori curæ Cretensibus esse. Nam currus (ἄρμα) quidem nemo uestrum te-
net: neque in hoc operam ponere præclarum esse ducitis. Cum igitur consuetum id non sit, certatores
huiusmodi lege statuere, dementis esse uidetur. Singulis autem equis, (μονίπποις,) ἵπποις qui pullinos
dentes nondum iecerint, pullis, & horum medijs perfectis, equestrem ludum pro regionis natura
tribuere licet. Huiusmodi ergo certamen secundum legem sit: in eoque iudicium magistris equitum et
tribunis, tam de omni cursu equorum, quàm de his qui cum armis descendunt, communiter tribua-
tur. Non armatis uerò neque in gymnasticis ludis, neque hic, certamen præmiumque imponimus, Hæc
nunc Plato. Synoris, Συνωρίς, (inquit interpres Aristotelis in Nebulis) est currus non plenus, sed ex
duobus iunctus equis, quem nunc diphron uocamus: quanquam eo proprie dicitur nomine in cur-
ru pars, ubi cum parabate uersatur auriga: unde etiam inclinatur quasi δυοφόρος, id est duos ferens,
auctor Eustathius, Cæl. Synoridem Castor inuenit, Scholiastes in Pythia Pindari. Synoris erat biga
de duobus equis, non pullis, sed adultis: quanquam post de pullis quoque iuncta est. Inueni tamen apud
Aristotelem in libro de mundo, etiam in bello usos synoride, Caelius. Plura super synoride & bigis,
quare in Dictionarijs Græcorum Latīnorumque, & in Commentarijs linguæ Græcæ Budæi. Qua-
drigas bigasque & equos defultorios agitauerunt nobilissimi iuuenes, Tranquillus in uita Cæsaris
Dicit. Iam biyuges & quadriyuges, & tota curruum uectura atque aurigatio, quæ circi quondam fuit
sacrorumque certaminum, à nobis ignoratur, Camerarius. λέγουσι δ' ἄρ' ἵππων ἡμιονικὰ, καὶ οὐ καὶ ἵππων,
Pollux. ἵππων καὶ τε καὶ συνωρικένετοι, Strepsiades in Nebulis Aristoph. de Phidippide filio, conque-
rens eum nunc celeste equo, nunc bigis uehi, Harma Græcis genus est ad bigas & quadrigas: uide-
tur

tur autem absolute fere pro quadrigis accipi, Plura uide infra in re curuli. ¶ Quadriges æquo car-
cere misit equos, Ouidius 3. Amor. Primus Erichthonius currus, et quatuor ausus iungere equos,
rapidisque rotis insistere uictor, Vergilius. Harma, id est currum, Erichthonius Atheniensis inue-
nit, Scholia Pindari in Pythia. Nemeis certamen erat gymnicum, καὶ ἄρμα, καὶ δίφρος ὅδε λέλκε, Scho-
liastes in Nemea Pindari. Ἀλλ' ὅταν ἀμφὶ Διὸς τὴν μὲν καὶ ἀνὰ ποδὶν ἵπποι ἄρματα σωτρὶν ὡς ἐν περὶ γόμων
ποδὶν ἵπκας, Hesiodi carmen de re impossibili in Symposio sapientum Plutarchi. Τελεῖται ποροφῶ, qua-
drigas, hoc est quadriges equos alo, apud Herodotum in Erato. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ποδὶν περὶ ἄρμα τέ-
τρατον ἑλίσσων ποδὶν ἵπκας. Ὁ δὲ διφρακτὰς βοῶντ' ἔν = ΜΗΛΘ φέρει πᾶδας, Euripides in Iphigenia in Au-
lide, de Achille armato. In circo ad currus iuncti, non dubie intellectum adhortationis & gloriæ fa-
rentur, Plinius. Claud. Cæsaris secularium ludorum circensibus, excusso in carceribus auriga, alba
ri equi palmam occupauere, primatum obtinuerunt, opposita effundentes omnia, quæ contra æmulos
debuissent peritissimo auriga insidente, facientes. Cum puderet hominum artes ab equis uinci, per-
acto legitimo cursu ad metam steterunt, Maius augurium apud priscos, plebeis circensibus excusso au-
riga, ita ut si staret in Capitolium cucurrisset equos, sedemque ter lustrasse: maximum uero, eodem per-
uenisse ab Vejis cum palma & corona, effuso Ratumena, qui ibi uicerat; unde postea nomen portæ
est, Plinius. Diuersa circo ratio queritur: itaque cum bini in alio subigantur imperio, non ante quin-
quennes ibi certamen accipiunt, Plinius. Cum Sylla post uictoriam circenses faceret, ita, ut hone-
sti homines quadrigas agitent, fuit inter eos C. Antonius, Asconius in orat. Cicer., in C. Ant.
& L. Catil. Et paulo post: In Syllæ ludis, quos hic propter uictoriam fecerit, quadrigas C. Antonium
& alios quosdam nobiles homines agitasse. Præterea Antonius redemptas habebat ab ærario uecti-
gales quadrigas, quam redemptionem senatori habere licet per legem; fuit autem notissimus in circo
quadrigarum agitator Boccus. πολυμυθία secundum quosdam certamen erat cursus equorum
Athenis, qui unus & simplex erat, Scholia in Nubes Aristophanis. Conso siue Neptuno equestri
diem solennem Arcades celebrabant, Hippocratia nominantes, Consualia Romani: eoque die in Cir-
co Romæ à sacerdotibus fiebant ludii illi quibus uirgines Sabinae raptæ, ut pluribus scribit Gyraldus
in opere de dijs, & nos parte ultima huius capituli persequemur, ubi de Neptuno equestri agitur.
Certabant autem in ijs equi iuncti, & non iuncti. Consualia primum dicta, mox Circenses uocata
sunt, & ludii magni, & Romani. Equiria, neutrum plurale, ludii quos Romulus Marti instituit per
equorum cursum, qui in campo Martio exercebantur, Festus. Iamque duæ restant noctes de mense
secundo, Marsque citos iunctis curribus urget equos. Ex uero positum permansit Equiria nomē,
Ouidius 2. Fastor. Equiria Ouidius duplicia commemorat, in Martio scilicet & Aprili, Gyraldus.
De Consualibus uide etiam Alexandrum ab Alexandro 5. 26. Equitia (ut idem scribit, per t. non per
r.) singulis annis duodecimo calendas Maias in Circo maximo celebrant, qui dies Cerealibus in-
currebat, in quibus post equos uulpes stipulis alligatae, accensa flamma, cursitabant. Equiria Italicè
Scoppa exponit lo intornamento, la giostra: (ijdem uocabulis hasticum ludum, quem Græci xysti-
um dicunt, interpretatur) uulgius torneamentum, Germani etiam externa uoce tozieren uocant,
siue à Troiano ludo, quem Vergilius Aeneid. quinto describit, siue à torme uel tormos Græcis uoci-
bus. Τόρμη, δύθις δρόμος ἢ τέχνη, καὶ τροφή, ὁ σύμπαρ, Hesychius & Varinus. Τόρμη, νόσος, καμπή, Sui-
das. Ἰππικὸν τόρμον, ὁ καμπή, Hesychius & Varin. Plemna rota (inquit Cælius) uocatur quoque tormā.
Suam habent & Cretenses tormam, cui qui præficitur tormarches nuncupatur. Pausanias eruditè
uerbum inde concinnauit, ἐκτορμῆν, quo significatur excursus præter id quod deceat, Hæc Cælius.
ἐκτορμῆν, ὃ ἐκ τοῦ κατέρχοντο δρόμου πέρχον ἐκβάλλειν, Varinus: talis quidem equus ἐκδρομος dicitur. Ta-
rentinis aliquando familiaris fuit equitatio in armis, ἢ γυμνασία; unde uerbum παραγυμνάζειν fa-
ctum, equitationem armatam & pugnae similem exercere significat, Eustathius in Dionysium de Ta-
rento scribens: & forsitan ab hac uoce descendit uernacula nostra tozieren, potius quam à torme,
uel Troia, de qua paulo post. ¶ Equestre certamen in funere Patrocli agatum graphicè descri-
bit Homerus Iliados 4. & aliud in funere Achillis, simia Homeri Q. Calaber libro quarto. Et quoni-
am præcipuum in his descriptionibus ornamentum est in exprimenda equorum celeritate, quanquā
multis de illa, & pertinentibus ad eum uocabulis & locutionibus poetis, supra in B. & H. b. tractaue-
rim, non possum tamen mihi temperare quin ea quoque hic addam, quæ in duobus istis certaminibus
describendis elegantissimi isti poeta usurpant. Ea fere huiusmodi sunt. Τῶν δ' ἵπποι μὲν ἔασιν ἄφαρ τε-
ροι, Homerus: id est præstantiores, celeriores: ab aduerbio ἄφαρ quod est subito, celeriter. Αἰολὸς ἵππος,
Calaber. Ἄφαρ δ' ἵπποισι πάθος δρόμος, Homerus. Ἄνδρ' ἐνέτροισι θέοντες, Idem τὴν ποτ' ὑπὸ ζυγὸν ἤκα μέ-
γα δρόμος ἱκανόωνται, (δὲ χειρὸν μὲν, ἐκτενομὸν μὲν: ἢ ὑπὸ ζυγὸν μὲν, ἀν' ἢ ἀνεν τῷ σ.) Homerus. οἱ δὲ δὲ ἵπποι ὕψος
ἀεὶ ἐπὶ ῥίμφα πρὸς ὄντα λέλδοντες, Idem ἵπποι δ' ἐρῶντες, Calaber. οἱ δ' ἐπὶ ὄντα πλάττειν πεδίον,
Idem. οἱ δ' ὦκα δὲ πρὸς ὄντα πεδίον, Homerus. τοὶ δὲ πρὸς ὄντα πεδίον, Idem. ἵπποι ἐξ ὀπίποδον
πολέων πεδίον δύνανται, Homerus. τὰ δὲ ἀπὸ δύναντα πεδίον, Idem. Ἀλλ' ἄρα πολλὸν ποσσὶν ἀφαιροτέρους: οἱ
γὰρ τ' εἰδὸντ' ἀνέμοισι, Calaber. οἱ δ' ἄφαρ ἐκτενοῦντες ἐλαφροπόδων μὲν ἵππων μάστιγι, δι' ἡ βοῶν ἐκτενοῦν
ἀνέμοισι, Καρπαλίμους ζέγγλῃσι μέγ' ὕψος ἀεὶ ἀλλόντες, Calaber. Et rursus, οἱ δὲ χαλινὰ χερσὶν ἀφείζον-
τες δάκτυλον, καὶ ποσσὶ γαῖαν ἐπὶ κτυπομὸν ἐκτενοῦντες. Ἐκδορεῖται τοῖς δ' ἀέφα δρόμος (γρήν), οἱ δ' ἀπὸ νόσους Καρ-
παλίμους ὀμνέουσι βίβιδ' αἰνέουσι μεμαδόντες, Ἴκελοι ἢ βορέαο μέγα πνεόντος ἀέλλαις, Ἡ νότα λελάδοντες, ὅτ' εὐρεῖα πόν-
τον ὄμνη Λάλαπτι καὶ ῥίωσι, &c. οἱ δ' ἔσδοντο κόνιν ποσσὶ καρπαλίμοισι ἐν πεδίῳ κλονέοντες ἀπὸ κτυπομὸν,

Hæc Calaber. *πολύς δ' ἀνέκινος ἰδρὼς ἵππων, ἐκ τε λόφου, καὶ ἀπὸ σόρνοιο χαμάδι.* Homerus. *ἵπποι βραδύται θείμ, (ἥτοι βραδύτατοι.)* Idem. Et rursus, *ἅπ' ἀπὸ δὲ σόρνοιο κνήκ' ἵσ' ἀερομυλῖν, ὡς τε νέφ' ἐπὶ θύλλῳ.* *καὶ τοὶ δ' ἐρρόωντο μετὰ πνοιῆς ἀνέμοιο.* *Ἄρματα δ' ἄλλοτε μὲν χθονὶ πύλνατο πυλυβοτέρη.* *Ἄλλοτε δ' αἰέσασκε μετ' ἄρματ' Ἀχιλλεύς.* Τηλόδην γὰρ λέει πεδῶν. παρὰ δὲ σόρνον, (ἐπίσθιον, παρατηρητήν) εἶσεν, ὅς μιν ὠτο δρόμον, καὶ ἀλαβήν ἀποείποι, Homerus. Porro præmia in hoc certamine uincensibus proponit Achilles *ἵππους ἡμίονους τε, βοῶν τ' ἱφθίμα κέρηνα.* Et rursus, illi qui primum uictoriæ locum obtinisset, egregiam mulierem, & ingentē tripodem auritū: secundo, *ἵππον ἔφετ' ἀδμήτην βρέφ' ἡμίονον λυγρόν.* ¶ Troia, ludus puerilis equestris ab Aenea constitutus. Suetonius de Cæsare, Troiam lusit turma duplex maiorum minorumq; puerorum. Ludus ipse quem uulgo Pyrrhicham (ego Pyrrhicham aliud non esse quam saltationis genus in armis hactenus semper legi) appellat, Troia uocatur, cuius expressit originem in libro de puerorum lusiis, Seruius.

Frenatis lucent in equis.

Pars laues humero pharetras.

Ductores: pueri bisseñi quencq; secuti.

Aepyides longè dedit, insonuitq; flagello, (id est uirga.)

Olli discuri ère pares, atq; agmina terni

Conuertere uias, infestaq; tela tulere.

Aduerlis spatijs, alternosq; orbibus orbes

Et nunc terga fugæ nudat: nunc spicula uertit

Hæc morè cursus, atq; hæc certamina primus

Rettulit, & priscos docuit celebrare Latinos.

Accepit Roma, & patrium seruauit honorē: Troiaq; nunc pueri, Troianum dicitur agmen,

Hucusq; Vergilius. Notissimum apud nostros ludi & exercitiij puerilis genus est, quod uulgo appellant *den braten jagen*, id est uenationis seu feræ persecutionem: improprie quidem, cum uelitationis bellicæ, non uenationis imaginem referat. Sed pueri pedites & inermes hunc ludum ludunt, utraq; pars tanquam hostes castra e regione metati. Progreditur ab alterutra parte unus ad hostium castra, tanquam prouocans ad pugnam, occurrit illi propius accedenti qui spiam ex hostibus, & fugientem persequitur: affectus enim si manu attigerit, captiuum ducit: sed cauendum est ei ne dum cupidè nimis persequitur, ab hostium aliquo occurrente deprehendatur. Captiuus aliter liberari non possunt, nisi quis suorum intactus ad ipsos in hostiū castris detentos peruenerit. Exercitatio ista non celeritatis tantum in cursu est, sed ingenium etiā euitandi aut deprehendendi per flexus & ambages hostem requirit, & spectatores oblectat. Hanc Troiam pedestrem appellabimus, ne pueri literarum studiosi nomine tam pulchri ludi destituantur. Catadromus, ut supra dixi, stadium est in quo equites decurrere solebant imaginario prælio. Thessalorum gentis inuentum est equo iuxta quadrupedante cornu intorta ceruice tauros necare: primus id spectaculum dedit Romæ Cæsar dictator, Plinius. Sulegian (sus quidem equus est Hebraicæ & finitimis linguis) est ludus, in quo equitantes sphaeram ligneam baculis feriunt, apud orientales populos in usu, Andreas Bellunen. ¶ De ludorum militarium celebrationibus lege Valturium 12. 12. Et de equestri exercitatione, eundē 4. 3. Aladar, est prosequi equum currentem cum baculis ipsum percutiendo, quum gradum seu cursum sistere uoluerit, & est exercitium forte, Andreas Bellunen. De equitum armatorum exercitijs sententiam Platonis ex octauo de Legib. paulo superius recensui. De exercitio uenationis, aut si duo equites ex composito, hic fugiat, ille sequatur cum armis: item de conflictu equitum eorundem eminus & cominus, ac de sciendi modo, Xenophon in libro de re equestri.

¶ De equis bellatoribus supra dictum est in B. & H. b. restat ut de equitibus etiam qui ijs uehunt & militant uerba faciamus. Habebat Salomon 40. millia præsepia equorum curulium, & duodecim millia equestrium, ut legimus 3. Regum 4. Curules equos Robertus Cenalis interpretatur, qui coneribus uehendis, quadrigisq; uoluendis: equestres uero qui uehendis militibus inseruiunt. Libyes ex curribus pugnant, sicuti apud Homerum heroës: hic enim nouisse monippos non uidentur: sic enim uocitant uno depugnantes equo, Cæl. Et alibi, Duobus modo equis ad currum adhibitis heroës depugnasse, in Iconibus Philostratus scribit, etiā si Hector audacia præstas quatuor uteretur. Vectabula hæc seu iumenta, Greci uocant *ἄρματα πολυμυκῆ*, in quib. præstò auriga est, pugnat parabates, aut aliud quid facit etiam propter synodiam, ut inquit Eustathius. Eum Plato (ut scribit Pollux 1. 10.) anabatam micraspida uocauit. Homerus Iliados 4. *ἄρ' ἐβαμ γὰρ δίφροισι παραβάται ἡνίοχοι τε*, id est currum inscenderunt parabatae ac aurigæ. Dionysius libro 8. parabatas pro aurigis accipit, quos Athenienses apobatas (forte epibatas) uocabant. Aristophanis interpres currum inscendere solitos scribit, hoplitem & parabatē, ac id genus currus à Theseo excogitados primum, Hæc Cælius. Pugnant Libyes à bigis (*ἀπὸ δίφρων*) & equis iunctis, ut Homeri heroës quoq;: is enim equos monippos, id est singulari equo utentes non agnoscit. Vocatur autem *διφρέα* quædam Libyca, alia Persica, alia Laconica, Pollux 1. 10. Olim non equo celete, sed curribus tantum utebantur: aut si Græcè mauis, *τὸ πάλαιον ὡς ἐπὶ πᾶσι τοῖς ἄρμασι μὲν ἔχοντο*, Scholia Homeri. Pugnare ex equo, ut Plinius ait, Thessali docuere, qui Centauri dicti sunt, habitantes iuxta Pelium montem. Alij nō ex equo pugnare, sed equitare

tare simpliciter, Centauros primum ausos aiunt. Equestres copias dicimus, ut pedestres: item pur-
 gnam equestrem, Equestre praelium, Caesar 3. de bello Gall. Euphranor pinxit equestre praelium,
 Plinius. Praelium equestre ad Trophonij oraculum Euthykrates optime expressit, Idem. Equita-
 tus, manus uel multitudo equitum in bello. Lepidus Ciceroni, Equitatum habet magnum. Cicero
 pro Font. Magnos equitatus ad ea bella, &c. Nutantē acie uictor equitatus incursat, Tacitus. Grae-
 cis est *ἵππικόν*: intelligit enim *πλῆθος* uel *πύγμα*. Dicunt & *ἵππων* in foem. genere eodē sensu. Equitatu
 uel turmis est tutius cōfligere, q̄ peditatu uel legionibus, Scop. Legio est maximē de peditibus, Veg.
 2. Turma, ordo militaris & equitū: dicta quasi terdena, quod terdeni equites ex tribus tribubus, Ta-
 tiensium, Ramnensium, & Lucerum fiebant: constabat enim ex triginta duobus equitibus. Et qui il-
 li praeerat decurio dicebatur, ut Varro & Vegetius tradiderunt, &c. de hac etiam paulo post. Vide
 Dictionaria. Herodotus libro septimo Persicum equitatum describens, Sunt quidam (inquit) No-
 mades homines, qui Sagartij appellantur, cultu inter Persicum & Pactycum, qui attulere equitum
 octo millia, armaturam neq; abeneam neq; ferream assueri ferre, praeter pugiones, utentes relle e lo-
 ris conferta, qua freti in praelium eunt. Has cum hoste congressi iniiciunt in summum, laqueos haben-
 tes, qui laqueus cum aut equum aut hominem adeptus est, eum ad se trahunt: ita illi illaqueati confi-
 ciuntur. Indi eandem quam peditatus suus gestant armaturam: Ceterum equos desultorios agebant
 & currus: quibus curribus suberant & equi & asini agrestes, &c. Fuitq; numerus equitum octo mil-
 lia myriadum, id est octoginta millium, praeter camelos & currus. Erant autem Arabes postremi, ne
 equitatus consternaretur equis, camelos non tolerantibus. Equitatus praefecti erant Harmamithres
 & Tithaeus filij Datis. Nam tertius eorum collega Pharnuches aegrotabat. Equitante enim eo, canis
 sub pedes equi intercurrit: quo equus improviso deterritus, atq; erectum sese attollens, Pharnuchē
 excussit. Hic collapsus sanguinem euomuit, unde in phthisin, id est tabem incidit. Equo autem a ca-
 su statim domini, fecerunt famuli ut ille iusserat: Abducto namq; in eum locum ubi dominum strae-
 rat, crura cum genibus absiderunt, Haecenus Herodotus. *ἵπποκρατία*, uictoria equestris, *τὸ πῶς ἵπ-
 πους νικᾷ*, Hesych. & Varinus. *ἵπποκρατεῖν*, equitatu uincere, equestribus copijs obtinere uictoriam:
 & passiuum *ἵπποκρατέσθαι*, Budaeus. *ἵππομαχία*, pugna equestris: & uerbum *ἵππομαχεῖσθαι*, *καθιπποκρα-
 τῶ*, *τὸ καθιππομαχεῖν*, Budaeus. Equi etiam infrenes aliquando in bello adhibebantur. Fuluius Flaccus
 Celtiberos in Hispania fudit, detractis frenis equis, ut maiore ui atq; impetu in hostes incurrerent e-
 quites Romani, Gyraldus. De serio conflictu uicissim fugiendo & persequendo inter castra pro-
 pria & hostium utrinq;, Xenophon in libro de re equestri. ¶ Bellatorem equitem (inquit Damis in
 Apollonij uita apud Philostratum) iisdem artibus instructum esse oportet quibus alium quemuis e-
 quitem (de quo inferius dicam) & insuper alijs, ut sciat hostem ferire, & se protegere: insequi prae-
 rea ac refugere, & inimicum pellere, & equum assuefacere, ne clypei sonitum, aut fulgentis galeae
 splendorem formidet, neue pugnantium uoces & exclamationes perhorrescat. *ἵπποτακτικά*, *ἵππων
 τάξις* *μοδοφόρων*, Hesych. De equitibus & hipparchis nonnulla ad bellum pertinentia, retulimus
 etiam superius in mentione equitum simpliciter. *προεξέδραμον οἱ ἵππεῖς, προεξέπῃ δ' ἡ δαμ, προεξήλασαν, ἐκ
 δρομῆς ἐπὶ οἴσαντο, πρὸ ἐκδρομῆς, πρὸ ἐξήλασαν ὅτι ἵπποις. ἢ ἵππομαχία, ἵππομαχεῖσθαι, ἵπποκρατεῖσθαι, καθιπποκρατεῖ-
 σθαι, καὶ τὰ ὅμοια*, Pollux libro primo. *ὁ τρύνων ἵππους τε καὶ ἀνδράς ἀσπιδιώτας*, Homerus: equos pro
 equites dixit, *ἦ γὰρ ἵπποις καὶ ὀπλίταις πείσας*, Varin. Hippocorystas (*ἵπποκρυστῆς*, ab initio secundi lilia-
 dos) dici Apion arbitratur, qui equinis fetis ornatas gestant galeas. Risit hoc Porphyrius (in quaestio-
 nibus Homericis cap. 16.) putans eo nomine equites intelligi, quoniam *κρυστῆς* armatum indicet, ac
 ferē pro peditē accipiatur. Corys uero, inquit, id est galea fit ab *κρυβεῖσθαι*, quod & *κρυβύεσθαι* dixit poeta
 id signat in altum tolli: unde coryne pro claua, Caelius. Et alibi, Si hippocorystae (inquit Eustathius:
 leguntur etiam apud Varinum eadem in huius uocabuli explicatione) ab equinis fetis & galea no-
 men haberent, hippocorythes dici debuerant, ut corythaices, & corythaeolos Hector. Est igitur hip-
 pocorystes, idem qui hippiocharmes, id est ex equo bellator. *ἵπποκρυστῆς, ἐφ' ἵππων ὀπλιζόμενοι, ἢ ἵππους
 κρυπτόντες, τῶς ἐστὶ πολέμικῆς: ἢ ἂν ἵππων μαχηόμενοι*, Scholia in Homerum & Varin. *ἵπποκρυστοί* (legen-
 dum *ἵπποκρυστῆς*) *ἵππικῶν, ἵππομαχοί, ἀπὸ τοῦ κρυβεῖσθαι, ἐπὶ ἵπποις*, Hesychius. Idem paulo post hippurini
 exponit galeam fetis equinis ornata: qua de re plura dicemus infra in usu ex partibus equi. Por-
 phyrius *ἵπποκρυστῆν* dici conijcit pro *ἵππεξ κρυστῆν*, id est equitem armatum. Hippon enim pro equite
 poni. *ἵπποχάτην, ὅς ἐστι πείων τριχῶν*, Hesychius. *ἵπποχάτης*, qui ab equis pugnat, uel qui equitatio-
 ne gaudet: *ὁ χάρων τῇ ἵππικῇ: ἢ ἵππομαχος. χάρων γὰρ ἡ μάχη*, Varinus. *χάρων, ἢ μετὰ χαρᾶς μάχη*, Hesychius.
ἂν ἵππων μάχεσθαι, παραποίησις παραφραστικὴ τῷ ἵπποτου, Varinus. *ἵππους ὀπλιζόντες, ἵππικῶν*, Hesychius.
ἵπποπόλοι, bellaces, Lexicon. *ἵππομανῆ* apud Sophoclem interpretantur *πολεμικὸν καὶ ἵπποις ὑπομαιόμε-
 νον*. *ἵπποκέλευθ*, eques, *ἵπποις κέλευων*, uel qui multum uiā conficit, Varinus. Et rursus, *ἵπποκέλυ-
 θ* proprie dicitur, qui segnior est quā ut pedes iter facere uelit, & ut plurimum equo uehitur. Et
 talis quidem lex erat Persarum: postquam consultius sibi esse intellexerant ab equis quā pedites
 pugnare. Praecipue autem uidetur per excellentiam hippocleuthos appellari, qui pugnacissimus
 ab equo, uel *ἡνιοχῶτατος*, id est aurigadi peritissimus fuerit: nō item qui pedes pugnat, nec quilibet e-
 quo uehi gaudens: quales Perse fuerūt, qui ex lege semper equites iter faciebant, hippocentauris fe-
 re similes, Varinus. Hipparchus, ut supra dixi, praefectus est equitatu. *ἵπποστράτηγος Ἀλεξάνδρου Ἀπέ-
 τας*, Suidas. *ἵππεῖς*, id est equites uocabant Lacedaemonij in iuuenili aetate constitutos, eorumq;

praefectos ἵππαγρετας, ut Varinus scribit in Βρίφης, et alij ut supra ostēdi: ἵππαγρετης dux est, Laconēs hagetā unde fortassis rhō abundante hippagreta nominatur. Idem tamen & Hesychius Hippagretas (suo ordine in lōta) interpretantur praefectos ὑπὸ τῷ ὑπὸλέκτωρ ὀπλιτῶν, id est selectiorum militum armatorum: quarendum an pro ὀπλιτῶν rectius legeretur ἵππείων. Vide supra hac ipsa in parte huius capituli ubi de equitibus simpliciter dictum est, de hippagretis & alijs quibusdam. ἵππιδος δ' ὀλίγον μετεκίεθον, (hemistichion Homeri puto:) οἱ γὰρ ἵππεις μετ' ὀλίγον ἐπορεύοντο, καὶ χολαίως, καὶ μετὰ τῷ πεζῶν, Hesy- chius & Varinus. Χωλὸς ἵππεις, id est seorsim equites, prouerbiū apud Suidam, de quo sic scribitur. Cum Datis Atheniensium agrum inuasisset, Iones aiunt quum secessisset ipse consensu arboribus Atheniensibus significasse, equites separatim esse. Vnde Miltiadem separatione ipsorum intellegit, inito mox conflictu uictoriam obtinuisset: & locum habere prouerbiū de ijs qui ordinem dissol- uunt. Plutarchus alicubi dicit Batalos esse Germanorum equites praestantissimos, qui insulam co- lant quam circumfluat Rhenus, Caelius. Idem docet batalos à Gracis appellatos molles & cinædos, Ceterum Plutarchi locus est in uita Othonis: ubi Gracus codex impressus βατάλος habet, sed inter- pres rectè Batauos transtulit: & sic etiam Alexander ab Alexandro legit in descriptione Germaniae, Taciti de Batauis uerba sunt hæc: Omnium harum gentium uirtute præcipue Bataui, non multum à ripa insulam Rheni colunt. Vangiones Batauiq; truces, quos are recuruo Stridentes acuire tu- ba, Lucanus libro 1. ἱππῶες λελυθῶσαντες, καὶ παροιμία, ἱππῶες μὲν ἐν οὐρανίᾳ καὶ θράκη; ποτόν δὲ καὶ πε- λυφότερα τῷ ὀπλῶν ἐν ἰνδία καὶ κρήνῃ καὶ καείᾳ, Suidas & Varinus. Eques quomodo muniri debeat armis, thorace, galea, manu uel chirotheca, et lacerti ueluti ocrea, &c. docet Xenophon in libro de re equestri circa finem. Equitatus (inquit Caelius) ex armaturæ genere diuersa sortitur nomina, siqui- dem alij sunt equites cataphracti, alij acataphracti. Cataphractos intelligi eos uolo, qui non solum sua corpora, sed etiam equos lorica undiq; muniunt. Hos scribit Vegetius (3. 23.) esse quidem à vulneri- bus tutos, sed propter armorum impedimenta & pondus capi summa facilitate. Et Q. Curtius equiti- bus tradit equisq; Persarum tegumenta fuisse ex ferreis laminis serie inter se connexis. Cataphractos equites scribit Ammianus Marcellinus, etiam clibanarios nuncupari. Idem inter equestres copias cataphractarios recenset sagittarios, formidabile genus armorum. Lampridius in Alexandri Cæsaris oratione de Persis perdomitis innuere uidetur planè, cataphractarios ab illis clibanarios uocari. Lor- catos equites dici cataphractos Lilius tradit. Equites antiquitus non habuisse thoracas, scribit in co- mentatione de Romanorum militia Polybius: Verum, inquit, in subligaculis periclitabantur, ad in- scensum descensumq; præceleres. Eorum clypei ex bubulo concinnati corio, placentis erant umboni- catis persimiles, quibus in re diuina uti moris fuerat. Scribit in Adriano grauis auctor Dion, equites qui uocantur Bastai, Danubium armatos enataffe. Cataphractas naues & aphractas recenset histori- arum quinto Polybius. Cataphractorum equitum apud Persas panopliam describit Heliodorus li- bro 9. Aethiopicorum. Acataphracti equites alij hastati uel contati (λογαποφόροι, ἢ κοντοφόροι, ἢ ξυστοί- goi, Suid. Ammonius ξυστὸν ἀκόντιον interpretatur:) dicuntur, alij ferentarij. Hastati manus conferunt, & cominus hasta decertant: quorum alij scutum gerunt & inde scutati, θυροφόροι, dicuntur. Alij sine scuto hasta impugnant, qui nomine speciali (ἀπλῶς, id est simpliciter, uel generali uocabulo) hastati uo- cantur & contati. Ferentarij equites ἢ dicuntur, qui eminus solent dimicare: quorum alij iaculis (α- κοντίς) alij arcu utuntur, iaculantur, quos Tarentinos uocamus: Arcu utuntur, qui equites sagitta- rij (ἱπποπότου) & à nonnullis Scythæ etiam uocantur. Tarentinorum duo sunt genera: nam alij lon- gius iaculantur, & ob eam rem equites iaculatores dicuntur (ἱππακοντισαί, aliàs ἱππαγωνισαί perpeti) & Tarentini speciali uocabulo, (Suidæ etiam ἀκροβολισαί, ut uidetur: sed idem nomen ad hippotoxo- tas quoq; pertinere iudico: utriq; enim inter equites ita sunt, ut in peditum numero uelites. Gaza fe- rentarios transtulit, imitatus Salustium, qui in Catilinæ coniuratione ferentarij militis meminit: Ve- getius etiam ferentarios nominat, ut paulò post recitabo. ἀκροβελίξαι, ποθέειν, ἀκοντίξαι, &c. Varin. ἀκροβόλοι, ἀκοντισαί, ποτότου, Suid.) alij cum semel aut bis iaculum miserunt, manus de cætero cum ada- uersario conferunt, & cominus pugnare incipiunt, non secus quàm quos hastatos appellari retuli- mus. Leues hos nominari solitum est, (hi iaculis emissis cominus etiam pugnant, spathis aut securi- bus utentes, Suidas:) Hæc Aelianus in libro de instruendis aciebus interprete Gaza: & Caelius 21. 31. sed obscurius quædam: & in hoc errat, quòd Tarantinos arcu uti scribit. Suidas quoq; in uocabu- lo ἱππικὴ eadem fere habet, sed obscurius, uocabulis quibusdam deprauatis, ut etiam libellus Gra- cus de uocabulis rei militaris innominati authoris inter appendices Lexici Græcolatini iam saepe ex- cusus, & in fine dictionarij Suidæ. Bonos iaculatores antea ferentarios nominabant, Veget. 3. 14. Apud ueteres inter pedites erant qui dicebantur leuis armaturæ, funditores & ferentarij, qui præ- cipue in cornibus locabantur, & à quibus pugnandi sumebatur exordium, Veg. 1. 20. ἄγανθι ἀσκήτως καὶ ἢν ὀνόματι ἐν πότι σιωπῇ μὲν, ὃ ἢ φόνον ὑπὸ τῷ ἰσῶς παντοῖα χωρεῖ, καὶ τὸ δέν ἐς τὸ πῶς μεταβαλλόμενον ὑποχωρεῖ: ὃ δὲ δῶκε, ἐσφαερῶ μὲν π (rotundata uertit Camerarius) ἔχον ἀκόντια, καὶ δέν ὡς αὐτῶς περὶ πᾶν τὸν μὲν, καὶ ὅπως μὲν ἐν εἰς ἀκόντιον (ubi ad eum peruenerit intra teli iacium) ἀκοντίζου, ἀκοντίζῃ τὸ φόνον, καὶ τοῖς σφαερῶσι, ὅπως δὲ ἐν εἰς δέναν τὸ πλῆγῃ, καὶ τὸ ἀλίσκο μὲν, ἄγανθον δὲ καὶ ποτε συμπεσῶσι, ἐλκόμενοι ἐφ' ἑαυτῶν τὸ πολέμου, ἐξ αἰφνης ἀποδῶσι. τὸ πο γὰρ κατεβλητῶν, Xenophon in libro de arte equestri. Huius loco lucis nonnihil accessurum uidetur ex uerbis Pollucis, quæ libro 1. cap. 11. huiusmodi sunt: ἔχον μὲν λεγῶνς ἀφ' ἰσῶς τὰ σφαερῶ καὶ ἀκόντιον ὡς δέναν ἐτέρους, ἀκοντίους ἐσφαερῶ μὲν (hoc est, iaculis quorum præfixa ferramenta

ferramenta non in mucronem sed in globulum desinant, ut ego quidem interpretor, cum non serius sed ludicrus hic conflictus sit) *λέχρησθαι, καὶ δὲ ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ ἐκ τῆς σφαιρωτάτης, ὡς ἐν τῷ πληκτικῷ ἀσπίδι, καὶ δὲ λαβόμενον τὸ ἀντιπάλαι, καὶ ἐλκύνεσθαι ἐφ' ἑαυτὸν, ἅφνω ἀφέναι, τὸ γὰρ τοῦτον καὶ τὸ πληκτικὸν καὶ καὶ τὸ ἐλκύνεσθαι.* ¶ De equo celete & desultorio non pauca scripsi in v. sed quoniam in bellis etiam desultores uel hamippi amphippiue dicti equites eis utuntur, quædam prius non dicta hic adijciemus. Paribus equis, id est duobus Romani utebantur in prælio, ut sudante altero transirent in siccum, Festus. In præliis quoque desultorii propterea dici poterunt, quia (ut Pollux lib. i. ait) duo equi singulis equitibus præstid erant, exercitatis ita militibus, ut altero de uia fesso desilire possent in recentem, Hermodolus. Herodotus libro i. scribit Massagetæ esse *ἱππότας καὶ ἀνίπτας*, id est ex equis præstari & pedibus. Sed apud Pollucem libro i. ubi equitum species recensentur, pro *ἀνίπτοι* legendum est *ἄμωπιτοι*. Nam Aelianus de phalange differens quæ antistomus dicatur, à duplici frontis seu oris obiectur, quasi occipit; ita instituta, ut medijs tergis inter se oppositis constet; ita denique infert, Valet hoc instituendi genus potissimum contra barbaros, qui loca amni Istro uicina incolunt, quos amphippos cognominant à mutatione equorum; ex alijs enim equis in alios transilire consueuerunt. Traditum hoc & à Suida, in parte quæ est de uocabulis rei militaris: (in libello innominati authoris excuso in fine dictio narij Suidæ, ut supra dixi: item in uocabulo *ἱππικῇ*.) Sed hamippos item dictos quandoque aduertimus: & ita forte scripsit Pollux. Sed eo uocabulo pedites cum equitibus dispositos accipiunt Thucydides ac Xenophon, quos Philochorus prodromos dicit, Hamippos apud Sophoclem in Antigone dici inuenio celeres, ueluti equos adæquantur cursu, quod adnotarunt scholiastæ, Cælius. *Ἀνίπτοι* (lego *ἄμωπιτοι*) *δύο ἔχον ἱππας, καὶ ὁ ἕτερος προσήρτατο βατέρω, καὶ μεμελετηκέναι μεταπηδᾶν εἰς ἐκείνους. καὶ αὐτοὺς τὸ σόμισμα, τὸ ἀκραιφνεστέρως χρῆσθαι πρὸς τὰ ὄργα τοῖς ἱπποῖς, ὅπως ὁδὸς τε μακροτέρας καὶ τανύων, καὶ ἐν αὐτοῖς ἀντιπότεροι.* Pollux. *Ἄμωπιτοι, οἱ ὑπὸ δυνού ἀσπαστοὶ ἱπποὶ σιωδεμενοὶ ὀχόμενοι, οἱ καὶ μεταπηδῶσιν ἐπ' ἄλλων, ὅταν ἢ χρεία καλῇ.* Author innominatus de uocabulis militaribus, & ex eo Suidas. *Ἄμωπιτοι, δύο ἱπποὶ σιωδεμενοὶ.* Hesychius & Varinus: Suidas addit, *τῷ τραχύλῳ*, id est bini equi ceruicibus iuncti: sic ueteres xynoridem uocabant; (posteriores de biga, id est biga curru eam uocem proferunt.) Vehabatur autem altero equo auriga, altero eques armatus. *Καὶ νῦν δὲ χρῶνται πρὸς ἀρχῆς οἱ λίβυοι οἱ περὶ Ἰερουσόλυμοι Ζωγυῖται, τὸ δὲ αὐτὸ καὶ ἄμωπιτον καλεῖται, ὅτω θενυδύτης.* Suidas. Et rursum, *Ἄμωπιτοι καὶ τὸ ἰσάου Τυμηνῶ, οἱ σὺν ἱπποῖς σπαστοὶ ὀχόμενοι.* Alij equos (celetes Varinus) iunctos esse dicunt, quorum alteri eques insideat, & alterum secum trahat, Cæterum Thucydides & Xenophon in uoluntate mine de rebus Græcanicis, pedites quosdam hamippos uocant: *καὶ μὴ ποτε πρόσδρομοὶ πάντες εἰσιν οἱ ἄμα τοῖς ἱπποῖς πεταγμένοι.* (Philochorus) *ἄν ἦν τῇ ἐκκαίδεκάτῃ φησὶ καὶ πρὸς δρόμους.* Suidas & Varinus. Hinc est illud Homeri, *ὄρωσιν ἄλλοι ἐπ' ἄλλων*, Varin. Galli cheuaultx de relais, quasi equos relictos & reseruatos uocant eos, qui interim otiantur & quiescunt dum laborant alij, ut fatigatis illis succedant. Equites quidam ab Alexandro instituti sunt, quos à duplici genere pugne appellabant *διμάχας*, & hi quidem equo pugnabant peritissimè, ubi uero exigeret necessitas, & foret regio equitatu inepta, cuiusmodi Græci uocant *ἄμωπιτον*, mox desilientes ex equis congregiebantur ut pedites, ne omnino forent *ἀπόμαχοι*, id est pugne expertes, & Lydium paterentur incommodum, Cælius ex Polluce. His apparatus armorum erat grauior quàm pediti, leuior quàm equiti. Et ubi tempus pedites fieri postulabat, ministro in hunc usum destinato equos tradebant, Pollux. *Διμάχαι, οἱ λεγομένοι ἄμωπιτοι, οἱ πάντες ὅτε ἢ πεζοὶ, ὅτε δ' ἐφ' ἱπποῦ μάχονται.* Hesychius & Varinus. Videntur etiam qui dimachas sequuntur ministri rectè hamippi uocari posse: item milites illi, de quibus Vegetius 3. 16. Quod si equites (inquit) impares fuerint, more ueterum uelocissimi cum scutis leuibz pedites ad hoc ipsum exercitatu isdem miscendi sunt; quos expeditos uelites nominabant, &c. Germanis interdum pro consilio fuit, ut equites dimissis equis, ad proximos euaderent, & immiscentes se peditibus, dum fluctuatur acies, hosti obuiam irent: ideo ut spe fugæ erepta, æquato omnium periculo, pedestri prælio acrius insisterent: Vel ut in hostes acrius incurrerent, detractis frenis, cum effusum cursum temperare nequirent, equos concitatos agerent, & impressione facta, uiam facerent, sparsosque & incompósitos adorirentur, Alexander ab Alexandro. Equites Romani præter arma & gladium folliculis frumentum defererebant, Idem. Hippotoxotæ dicti sunt equestres sagittarij, uel qui equis insidentes sagittas mittunt, meminit eorum Hirtius libro 5. belli Asiatici. Aristophanes in Auibus accipitres hippotoxotas cognominat, composito uocabulo, per equum, pernecitatem uolatus eorum insinuans; per arcum uero, unguum curuitatem, ut in Scholijs legimus & Varini lexico. Non est Cretæ inuultis qui sagittam aut iaculum ex equo immittit: quapropter in hoc etiam ludendi gratia contentio concertatioque habetur, Plato libro 8. de Legibus. Forma equorum, quales maximè legi oporteat, pulcherrimè quidem Virgilio uate absoluta est: sed & nos diximus in libro de iaculatione equestri condito, Plinius. Quomodo iaculum ab equite rectè emittatur, docet Pollux 1. 11. Tarentini, equites quidam: aliqui acotistæ, id est iaculatores interpretantur, aut *ψιλῶς* (Hesychij codex malè habet *ὕψιλῶς*) ut Hipparchus tradit, Varinus: *ψιλῶς* Gaza uelites aut expeditos transfert, aliqui leuis armaturæ milites: sed leuiter armati *ἐλαφροί* magis propriè dicendi sunt, quàm *ψιλῶς*, id est inermes, corpore non muniti armis, sed tela tantum gestantes. Arrianus equites quosdam in Alexandri exercitu sarissophoros appellatos tradit: sicuti & nonnullos, qui dicerentur amici (*ἐταῖροι*), Cælius. Sarissæ longitudo ad cubita quatuordecim, quorum duo manus auferunt, reliqua duodecim prominēt. Hasta nulla cubitis octo

breuior: longissima, quæ eatenus sumi potest, quatenus tenere miles & uti facile valeat, Aelian. Sunt & qui dicant chrysothalari equites, aut etiã argyrophalari: cuiusmodi in ludis produxit Antiochus Epiphanes, Cels. ¶ Quemadmodũ inter pedites centuria uel manipulus appellat, ita inter equites turma dicitur, & habet una turma equites 32. qui à decurione sub uno uexillo reguntur. Eligendus est aut decurio habili corpore, ut loricator et armis circumdatus omnibus cum summa admiratione equum possit ascendere, equitare fortissimè, conto scienter uti, sagittas doctissimè mittere, turmas suos, id est sub cura sua equites positos, erudire ad omnia quæ equestris pugna deposcit: eosdem cogere loricas suas uel cataphractas, contos suos & cassides frequenter tergere & curare. Plurimum enim terroris hostibus armorum splendor importat, Vegetius 2.14. Atqui Ammianus Marcellinus libro 26. equitum peditumq; turmas dixit. Dicuntur & drumi, equitum globi: Scire debet dux contra quos drumos, id est globos hostium, quos equites oporteat ponere, Vegetius. Grumus quidem uocatur terra in acervũ collecta, minor tumulo: item de alijs rebus grumus uel grumulus salis, pro globulo, ubi Græci chondrum dicunt, nostri ein Flozen. Turmæ uocis etymologiam dixi supra. Tormarches tormæ præfectus apud Cretenses, Cælius. Prima legionis cohors præter pedites, equites loricator 132. habet: secunda sexaginta sex, &c. Vegetius 2.6. Equitum alæ dicuntur, ab eo quod ad similitudinem alarum ab utraq; parte protegant acies, quæ nunc uexillationes uocantur à uelo: quia uelis, hoc est flammulis, utuntur. Est aliud genus equitum, qui legionarij uocantur, propterea quod connexi sunt legionis: Ad quorum exemplum, ocreati sunt instituti, Veget. 2.1. Alæ, equitum ordines uocant (ut ait Gellius lib. 16.) quod circum legiones dextra sinistraq; tanquam alæ in auxilium corporibus locabantur. Dum trepidant alæ, (id est equites, Seruius) saltusq; indagine cingunt, Vergilius 4. Aen. Plusq; aliquanto damni hæc ala equitum amissa Annibali quàm Salabria fuit, Livijs. Sic ala legionum, Cic. Att. lib. 11. Alam priuatim dici inuenio duplicem phalangem apud Græcum auctorem innominatum de militaribus uocabulis, qui Græcis etiam literis uocem Latinam imitatur, ut paulò mox dicam. Ἀγµα, ala equitum, quanquam & de peditibus dicatur, Cælius ex Arriano. Ἀγµα, agmen elephantorum, peditum, atq; equitum quod regem præibat, Varinus: & in Lexico Græcolatino quidam ex Arriano. Sunt qui agema dicant esse potiorẽ & ualidiorẽ partem exercitus Macedonici, uiribusq; & corporum habitudine superiorem, Varinus, Hesychius, & Suid. Agema apud Q. Curtium lib. 4. legendum, non agmina. Ἰλν turma est equitum 64. Ἐπιλαρχία continet equites 128. (quod in peditatu phalanx aut σιφθ, &c. dicitur.) Ταρανναρχία 256. ἱππερχία 512. Ἐπιπαρχία 1024. Τελθ 2048. Ἐπίταγμα 4096. Horum nominum duo tantum etiam de peditatu dicuntur: nempe τέλθ, pro duobus millibus, uel secundum alios duobus millibus & quadraginta octo: & ἐπίταγμα, duplo maiore numero, pro duplici nempe phalange, quem & λέρας et ἀλάγ (alam ut supra dixi) appellant. Author innominatus libelli de militaribus uocabulis, & Suidas in Ἐπιππων, qui tamen locis omnino mutilus est, & ex libello (quem dixi) restitui potest. De uoce Ἰλν, uide plura in Lexico, ἱλαρχίας, ταφιαρχίας, Suidas. Σκντάλαι, ἀεὶ ἰωπικαὶ Ἰλαί, Hesychius. Pyrgus, turris est, & militaris ordo quadringentos uiros continens, turma equestris. Eustathius Iliad. A. tradit constare è trecentis & sexaginta uiris, & quadrangula forma insruui ad typum turris. Hipparchia, ala equitum, quæ quingentis insuperq; duodecim constabat equitibus, Cælius ex Arriano: In Tacticis Aeliani interprete Gaza pro duodecim non rectè legitur duobus. ἱππαρχία, δ'ὐνο ταρανναί (lego ταρανναρχία) ἱπποῦ ἀπὸ δ' ὡδεκα, (lego ὡς γνησιώων καὶ δ' ὡδεκα,) Varin. Lycurgus ad maximos conatus turmam quadraginta tam ex quinquaginta equitibus fecit, quam δλαμὸν uocitauit: Qui etiam equites ac pedites in sex tribus diuisit, quarum quælibet tribunum militum, & quatuor præfectos manipulares habuit, &c. Et tamen si centuriæ, decuriæ, turmæ, cohortes, equitatus, pro uoluntate proq; arbitrio sæpe auctæ & imminutæ, nonnunquam duplicatæ fuerint: idem tamen nominis, quamuis mutato militum numero, fortitæ fuere, Alexander ab Alexandro 1.5. ὀνλαμὸν Varinus quadraginta uirorum simpliciter (non equitum) esse scribit, &c. Ἀστππθ equites septuaginta complectitur, Idem & Hesychius. Sed plura de equitibus bellicis si quis requirit, obseruet ipse diligentius apud rei militaris scriptores. ¶ Equos armis præmuniri (inquit Cælius 21.31.) sciunt omnes, sed eorum nomina (nisi fallor) nota paucissimis. Igitur quæ à fronte propendent, prometopidia: quæ ab auribus, parotia: pareia, quæ maxillas præfulciunt, appellari debent: prosternidia uerò, quæ pectus: parapleuridia, quæ lateribus obiacent: parameridia, quæ femoribus, solet ea uulgus coxalia nuncupare: paracnemidia, tibijs apponi consuevit. Transulit hæc Cælius ex Pollucis libro 1. cap. 11. λέγονται δὲ ἵπποι παρωρακισμῶν, ποδυπαφραγμῶν, ἀπὸ πρὸς μῶν, Pollux ibidem. Quomodo muniri & armari debeat equus bellator Xenophon docet circa finem libri de re equestri, unde ferè etiam Pollux sua mutuatus est uocabula.

¶ Nunc de ipsa equitatione, siue equitatu & actu equitandi agendum, Latinis primum, deinde Græcis uocabulis, &c. Equitandi ac sagittandi studium à Medis ad Persas & Armenios profectum est, Strabo. Quia equitandi artem primus excogitauit Neptunus: inde factum opinatur Pausanias, ut dicatur hippios, potius quàm causa alia. Alij à Centauris equitandi artem, alij non hanc, sed ex quo pugnandi inuentam prodidere. Vide supra parte 1. huius capituli post Centauros statim in mentione Maris. Amazones mortalium primas equum scãdere ausas Lyfias orator credit, Hermolaus, alij Bellerophonem, alij Neptunum, primum domuisse equos, & equitandi artis authorem esse tradunt, ut Polydorus prosequitur 2.12. de inuentoribus rerum. Ctesilaus statuarius fecit equitem Sar

menem, qui primus de equitatu scripsit, Plinius. Damis in Apollonij uita apud Philostratum, boni equitis munus esse ait, Equo recte insidere, atq; illi fortiter dominari, & frenis in quamcunq; uoluerit partem circumducere; non parentem uerberibus plectere: cauere insuper ne in foueam, aut uoraginem, aut hiatum aliquem deferatur, dum paludem cœnūmue nititur euitare: Deniq; per accliuem locum ascendenti equo moderatè frena remittere: in præcipitem uerò ac decliuem eunte, non deferre frena, sed magis contrahere: Interdum quoq; crines aut aures manu demulcere, nec semper in ipsum flagellis uti. Equitatus, equitum manus, dignitas equestris, & actus equitandi. Femina atteri aduriq; equitatu, notum est, Plinius. Adequito, prope uel iuxta equito. Ad illum adequitare, Cæsar. Castris adequitare, Tacit. li. 5. Adequitauit deinde sensim portis, Liuius. Collinæ portæ adequitans Hannibal, Plinius. Eò ferocius adequitare Samnites uallo, Liuius. Numidæ adequitare, deinde refugere, Idem. Adequitatio, idem quod equitatio, ut quidam scribit. Vectura apud Vegetium, ipse gressus equi uehementis equitem, Equus ad uehendum est natus, Varro. Martialis libro 12. epigramma legitur in Priscum uenatorem temerariæ & periculosa equitationi nimium indulgentem, huiusmodi:

Prisce, nec in lepores tam uiolentus eas.

Decidit excussus nec rediturus equo.

Nec sint saxa licet, fallere plana solent.

Inuidia fati sed leuiore cadunt.

(Tutior est uirtus) insidietur apris.

Prisce datum est equitem rumpere, quàm leporem. ¶ Equitabilis locus, commodus equitatio-

ni. Opportuna explicandis copijs regio erat, equitabilis & uasta planicies, Liuius. Et Curtius, Imber uiolentius quàm aliàs fusus, campos lubricos & inequitabiles fecerat. ¶ Equito, equo uehor,

equo insideo. Equitare in arundine longa, Horatius 2. Sermon. Iactabit se, & in his equitabit equis

leis, Cicero 6. Verr. Lucilius etiam de ipso equo dixit, Quis hunc currere equum, non æquè equi-

tare uidebat? His equitat currētq; oculis, Nonius. Alij sic citant ex Lucilio, Nempe hunc currere

equum nos, atq; equitare uidemus: sic enim citatum legimus apud Macrobiū circa finem libri septi-

mi. Equitare (inquit Seruius eodem in loco) & homo utens equo, & equus sub homine gradiens di-

cebatur. Equitare antiqui dicebant equum publicum mereri, Festus. Cameli Bactrianæ iumento

rum dorso funguntur, atq; etiam equitantur in prælijs, Plinius. Thessalorum inuentum est, equo

iuxta quadrupedante cornu intorta ceruice tauros necare, Plinius. In orbem equitare, id est in cir-

culum, Ouidius 12. Metamorph. Ter cū cum astantem læuos equitauit in orbes, Vergilius 10. Ae-

neid. Adequito paulò superius positum est. Obequito, id est circumequito. Primò obequitando

castris prouocandoq; Liuius. Et luce orta postero die obequitauit stationibus hostium, Idem.

Quumq; agmē obequitarer, uaria oratione, ut cuiusq; animo aptum erat, milites alloquebatur, Cur-

tius. Perequito, in omnem partem equito. Primò per omnes partes perequitant, & tela conijciunt,

Cæsar. Quum perequittasset aciem promissa repetens, &c. Liuius. Claudius quum ex uia lon-

gè perequittasset, nullo obuiò hoste, in campum rursus euectus, increpans ignauiam hostis, &c. Idem.

Prærequitantesq; absterrent, Liuius 3. ab Vrbe. Equo uehi Bellerophontem inuenisse tradunt,

Plinius. Albis equis residentes duo iuuenes uisi, Valerius. Incedunt pueri, pariterq; ante ora pa-

rentum Frenatis lucent in equis, Vergilius. Sublimes in equis redeunt, Idem. Villas adire asel-

lis aut uehiculis, Plinius. ¶ Vbi Persæ redditi sunt uiuio inferiores, puerorum quidem institutio

ad uenandum adhuc durauit, τὸ μὲν τοι τὰ ἰωπικὰ μαυδαίνει καὶ μελετᾷ ἀπὸς βηκί, Xenophon libro 8.

pædiæ. Nicias in Lachete Platonis hippicen, id est artem equestrem, egregium, utile, & maxime

liberale exercitium esse affirmat. Eandem in Hippia maiore Socrates apud Thessalos præcipue in ho-

nore fuisse ait. ἰππασία, id est equitatio, cōmuniter dicitur, ἰωπεία uerò et ἰωποσύνη poetice, Varin.

ἰωπασίαν δ' ὄρεῖς, καὶ ἰωπείαν, καὶ ἑλασίαν, καὶ ἑλασίαν, ὧν ἰπποχίαν, καὶ ἰπποχίαν ἐγκαθίσαι, καὶ βεβαίως, ὧν πλάγιος.

καὶ ἐφεδρὸν ὄρεῖς, ὧς ἔγνωσαν, εἰ καὶ βιαστέον, ὧν βαίνειν ὧν ἀναβαίνειν, ὧς ὦν ὧν βαίνειν, ἀναβάτης, Pollux.

Ammonius certe epibaten scribit proprie dici eum qui naui uehatur, anabaten uerò qui equo. Σχε-

δια ἰωπασία, de celeri equitatione apud Pollucem. Ὀϊκασί' δ' ἰωπασίας ἐαδὲλων, Aristoph. in Achar-

nenf. Scholia addunt, ἰωπασίας ἀντὶ τοῦ ἰωπικῆς, ὧς ἀντὶ τοῦ ἰωπείας. καὶ γὰρ ἰωπείας ἐαδὲλως ὧν τῆ

δοκιμασία εἰ ἰωποι. ἰωπασία, ἢ ἰωπείας καὶ βεβαίως, Varinus. ἰωπεία, ἢ ἰωποσύνης, Varin. Suidas. ἰωποσύνη,

equitatus, ars equitandi: ἢ τοῦ ἰωπείας ἀρετῆς, ἰωπικῆς ἀρετῆς ἢ τοῦ ἰπποχικῆς ἐμμελεῖας, καὶ ὧν ἰωπείας ποδὶ τοῦ ἰωπείας,

apud Homerum, cuius hoc hemistichium est, Ἐγχεῖτ' ἰωποσύνην τε, Varin. & Hesych. Nestor Iliad.

Antilochū filium suū inquit à Ioue & Neptuno ἰωποσύνας didicisse, hoc est equitandi & equestria

certamina obeundi artem. ἰωποι ἰωποῦντο γυμνασίου ἐκ τῆ ἄλλαν ἰωποκλασίας, ut apud Suidā citatur: ἰωπο-

σύνας, τὸ ἰωπείας, Hesychius. ἰωποσύνας, πορείας, Suidas, Varinus. ὧς μακρόν ἰωποσύνας δυνάμεις ἀεὶ ὡς ἀεὶ νῶν

τα ὧς ἀφ' ἑσέως ἀεὶ ὡς, Aristophanes. ὧς πορείας, ἰωπασίας, πορείας, Hesych. & Varin. βλησύνεμος, ὁ ἰωπασμός,

Hesych. & Varinus. ¶ ἰωπείας, ἀναβάτης, ὧν βαίνειν, de equite dicuntur, Hesych. & Varinus. Dicitur

etiam ἰωπείας camelo insidens apud Xenophontem. ἰωπασίης, equitator, Lexicon Græcolat. Pollux

quidem equum ἰωπασίην laudat. Ἐποχός, ὁ ἀναβάτης: Vide ab initio huius partis H. e. Καλλιπός, ἰωπ-

είας τε Hesych. & Varinus. Ἀνωπός, imperitus equitandi, Pollux 1. 11. Hesychio, & Varino idem est

ἔφιππος. Χωρεῖ δ' ὄρεῖς ἰωπασίαν, καὶ δ' ὧν ὧν, καὶ ἔφιππον, γῆν λαίαν, ὧν ἀλλή, ἔφιππον, ἰωπείας, ἰωπείας

¶ Ρωλοδόν, ἰώσωρ ὑπὸ μελέσμαι, τῶλως παυλοδόν, Hefychius & Varin. Ρωλοδονικός, παυλοδονικός, Ρωλεία, ἡ τοῖς ἰώσωρ καὶ δόσις, Varinus. ἰώσωρ ἀμαξής, τῶλως διαμνήης, qui domat et instituit pullos, Varinus & Hefych. unde uerbum τῶλωρ ἀμαίνω, τῶλωρ διαμάζωμι, lidem. Διαμάσαι δ' αὐ εἴποις καὶ τῶλωδοσαι, τῶλωρ διαμνέω, καὶ ἐκπαύδοσαι, καὶ ἠμῶδοσαι, ἀγκήσαι, ἀναδιδάξαται, Pollux. Equorum domitores & aurigæ fuisse dicuntur, Automedon Achillis, Idæus Priami, Turni Metiscus (apud Vergiliū,) Myrtilus Oenomaï, Cebares Darij, Anniceris item Cyrenæus, & apud Vergilium Picus, Mefapus, Lausus: apud Silium Cygnus, Durius, Atlas, Iberus memorantur, Textor in Epithetis equi. Cillas, Pelopis auriga. Patroclus auriga erat Achilles, Patrocli Automedon, Automedontis Alcimedon, Varin. in Ἡνίοχῳ. Τελειχίος & Amphitus, uel Rhecas & Amphistratus, Castoris & Pollucis aurigæ. Corax auriga nomen Marcellino libro 14. Ὑπόρωτον παρεμ, Aristophanes in Equitibus: ubi Scholia, ὑπόρωτος ἐπεφώνησε, ὃ ἡ μὲς ποτῶν ζευγόμενον. Ποτῶν ζεύ, λέξις παρὰ ρωμαίων μὲν ἀρχὴν ἠμῶντων οὗτο ἰώσωρ. Ράϊζε μόνη, τό φιλίμμα μοι τηρ ποτῶν ζεύ σκαυτή, ἀντί τοῦ κολακίδου, κήλει, in Epigrammate. Ποτῶν ματα, κολακεία εἰς οὗτο ἀπολαύσεις ἰώσωρ, Suidas, Hefych. & Varin. De poppyismo & clogmo supra etiam nonnihil ex Polluce & Xenophonthe docui. De poppyismo uel poppyismo & diuersa ad has uoces ueterum testimonia, uide in Miscellaneis Politiani cap. 32. ¶ Hippocomi, mangones qui equos componunt, Grapaldus. ἰώσωρ πικρόμοι (paroxytonum, ut etiam in Scholijs Homeri) ὃ τῶν ἰώσωρ ὑπὸ μελέσμαι, Suidas & Varinus. Τῷ δ' ἰώσωρ καὶ μαξίζαντο τῷ ἰώσωρ, Plutarchus in Sylla. ἰώσωρ ποιμέω, curo equos, in Lexico Græcolat. Καὶ ἰώσωρ δὲ καὶ κυνῶν ὑπὸ μελενάτης κραβίσιν, Xenophon in Pedia. ¶ Heniochum Græci aurigam dicunt, quod henias, id est habenas manu teneat regatq̄. Videtur autem aliquando ἥνιοχῳ simpliciter pro e, quite poni: nam is quoque cum freniloris habenas tenet, ἱπποσίαν δ' ὀρεῖς, καὶ ἔλασιν, καὶ ἥνιοχισιν, ἐπὶ πόχωε ἐγκαθίσαι, Pollux. ἥνιοχῳ & παραδάτης in uno curru quid differant, paulò ante in Bellicis diximus, & docetur etiam à Varino in uoce ἥνιοχοι. Reperitur & ἥνιοχός (apud poetas puto) nimirum ab ἥνιοχόν uerbo, Varin. ἥνιοχία, ἢ ἄρματα κλάσια, Varinus. ἥνιοχεῖν, metaphoricè pro regere & gubernare accipitur, Varin. Hefych. ἥνιοχεῖν, ἐλαύνειν, ἱππος ὅδ' ἡγεῖν, οἰκονομεῖν, Hefych. In uoce ὑφήνιοχῳ præpositio abundat, Varinus & Hefych. legitur autem Iliados 3. Auriga communis generis, propriè dicitur, ut ait Seruius, qui currum regit. Hic situs est Phaëthon currus auriga paterni, Ouid. Aurigarum, idem quod auriga. Aureax, auriga, ab aureis, id est freno equorum circa aures alligato, Festus. Circumstant propere aurigæ (id est agafones, Seruius) manibusq̄ laceffunt Pectora plausa cauis. Aurigam uideo uela dedisse ratī, id est nautam, Ouid. 1. Trist. Hinc aurigare uel aurigari uerbum, & aurigatio, & aurigarius, uide Promptuarium. ἱπποδῶκεας, ἥνιοχῳ, Hefych. & Varinus. ἱπποδῶκοι, ἱπποδῶκες, lidem. ἱπποπάλων, τῶν ἥνιοχόντων, id est aurigantium, circa equos uersantium, equestrium, lidem. Ἐλατήρ Homero, ἥνιοχῳ. Αἰδύσαντοι, ἥνιοχοι, Hefychius & Varinus. Sunt qui dosuarium mulum astraben nuncupent: (astrabelaten uero aurigam) aut notophorū, id est dorso ferens ac gerulum iumentum, Cælius. Varinus Onocindynon, onelaten & astrabelaten interpretatur, hoc est agalonem uel mulionem, non aurigam ut Cælius. Κεντροτόμος, ὃ ἥνιοχῳ, Varinus: quod feriat stimulis, (nimirum quales boum stimuli sunt, non calcaribus.) Hefychius Κεντροτόμος (paroxytonum) exponit μοχθηρόν, φαύλον, πανόργον, ἢ Κεντροπιόν, Κέντρον ἱππων, ἢ τῶλωρ διαμνέντων, καὶ οἱ τεχνικῶς ἥνιοχόντες.

Varinus. *Ἡνίοχος*, *Ἡνίοχος*, Hefych. Heniochus comicus Atheniensis apud Suidam. Heniochia regio est apud Caucasum, cuius incolæ Heniochi, Stephan. Heniochi Ptolemæo 9. 5. populi Sarmatiae iuxta Pontum non longè ab Achæis. Plinius 6. 5. à Telchio & Amphitro Castoris & Pollucis aurigis Heniochorum gentem teram ortam dicit. Idem scribit Ammianus Marcellinus libro 22. Dioscuriadis (inquit) in Colchica authores sunt Amphitus & Telchius, &c. Strabo uerò libro 11. Tradunt (inquit) Laconas habitasse Heniochiam, quorum duces Rhecas & Amphistratus fuerunt, Castoris & Pollucis aurigæ, unde Heniochi (ut par est) ex his quidam sunt nominati, &c. In ora ante Trapezunta flumen Pyxites, ultra uerò gens Sănorum Heniochorum, Plinius 6. 4. Et rursus, Deinde multis nominibus Heniochorum gentes. Et cap. 9. Cyrus oritur in Heniochijs montibus, quos alij Coraxicos uocauere. Traianus Heniochorum regem profecutus honore est, Dion Cassius. Dextra atq; in tima Ponti incolunt Colchi, Heniochi & Achæi, Velleius Paterculus. Erichthonius omnium princeps, ut Arati uetus testatur interpret, currus equis iunctis docuit quadrigis solaribus persimiles componere. Qua sane admiratione est inter cœlitum tralatus imagines, quod non tacuit Manilius astro nomicôn primo, heniochi nomenclatura insignis: Heniochus studio mundumq; & nomen adeptus, Quem primum curru uolitantem Iupiter alto Quadrijugis conspexit equis, cœloq; sacrauit, Scribit uerò Theon cœlestem Heniochum, uel esse Bellerophontis idolum: uel Trochili, Callithea qui est natus, sacerdote apud Argos prima, quiq; currum iunxit primus. Alij esse Myrtili dicunt. Sunt qui Cillantius Pelopis aurigæ, aut Oenomai quoq; Cælius. De Erichthonio, & quod primus omnium curru uel quadrigis usus sit, Polydor. 2. 2. Auriga, signum cœleste super Tauri cornua: retinet autem stellas duas in manu quæ hœdi uocant. Quarto nonas Octobris auriga occidit, Colu mella. Auriga Sub læua Geminorum abductus parte feretur, Cic. 2. de Nat. Vide Higiniū & alios. *ἱππονομα* Aristophanes Solem uocat, quod aurigæ instar agat & regat currum & equos, Varinus. *ἱπποεὶρης*, equi moderator, quasi pungens equum, aut equorum experiens, Lexicon Græcolat. Agitator apud authores ferè ponitur pro rectore equorum aut curruum. Et equorum agitator Achilles, Armiger Automedon, id est auriga, Verg. 2. Aen. O quicumq; faues scelix agitator equorum, Ouid. 3. Amorum. Nec est melius quicquam, quàm ut Lucullus sustineat currum, equosq; ut bonus sæpe agitator, Cic. ad Att. lib. 13. Idem 4. Acad. Ego enim ut agitator callidus, prius quam ad finem ueniam, equos sustinebo. Gubernator (metaphoricè pro agitatore) magna contorsit equum, ut Quintilianus citat. Sæpe oleo tardi costas agitator aselli, &c. Verg. 1. Georg. hoc est uerberator, Seru. Agafo, equos agens, id est minas, Fest. sed menare pro agere uel ducere Gallica uox est. Pinxit & in una tabula agasnem cum equo, Plin. lib. 35. Et duo equi phalerati cum agasnibus, Liuius. Sumitur etiam pro hippocomo seu equifone, & equorum curatore. Si patinam pede lapsus frangat agafo, Horat. 2. Seru. Sat. 8. ubi Acron, Agafo propriè dicitur seruus qui iumenta curantibus autem Satyricè escarum ministrum agasnem appellauit, quem uulgò dicunt inferiorem. Equifio pro equite (sed locus uidetur corruptus.) Varro Triodite, Nam ut equus qui ad uehendum est natus, tamen hic traditur magistro, ut equifio doceat totum, Nonius. Et alibi, Equifones non equorum tantum moderatores aut magistros, sed omnes quibus regimen conceditur cuiuslibet rei, dici posse ueteres probauerunt, Varro Marcipore, Hic in ambuio nauem conscendimus palustrem, quam nauitici equifones per uiam conducerent, loco. Equorum pastor, equifio (hoc non placet) seu equifio & equitarius Latine, *ἱπποφορβός* Græcè, Textor. *ἱπποφορβός*, *ἱπποτρόφος*. *φορβή* γὰρ ἡ τροφή, Suid. Hefych. & Varin. *ἱπποφορβοί*, *ἱπποφορβία*: καὶ ὡς Σοφοκλῆς, *ἱπποβοκόλοι*, *ἱπποφορβοί*, Pollux. *ἱπποφόρβιον*, locus in quo aluntur equi (ut in Scholijs Homeri etiam legimus) & grex equorum, & capistrum, Hefych. Varin. Polia iureconsultis esse uidetur equinum armentum: nam quod Græcè *ἱπποφορβιον* dixit historia quarta Herodotus, poliam Latine reddidit interpret, Cælius. *ἱπποφόρβιον* (oxytonum) grex equorum, Scholia Homeri. Hippophorbon dictam tibiam Scenitæ Libyes excogitarunt, & in equorum pabulis utuntur: fit ex lauro, Cælius ex Polluce. Fit ex lauro (inquit Pollux) detracto cortice: exempta enim medulla, acutum reddit sonum, & equis conuenientem: Græce est, *ὄξύτης ἡ χυμ ποίς*, καὶ τῷ ἱππῶν τῇ ὄξύτητι καθικνύμενον. *ἱππίτας* (in Varino legitur *ἱππίτυσι*, quod minus placet) *ἱπποφορβός*. *ἱπποφορβός* δὲ, *ἱπποῖ ἀγλαῖοι*, Pollux. *ἱπποβοκόλος* pastores equorum interpretantur, Pollux (ut paulo ante citauit) Hefych. & Varin. quare non probo illum qui in Lexico Græcolatino bubulcum exposuit. *πολύβοι* δὲ νῦν λαβόντες ἱπποβοκόλοι, (senarius ex poeta quodam, Sophocle ut conijcio, Varinus. Hippobota apud Chalciden. uocabantur prædiuites & gloria excellentes, Cæl. *ἱπποτρόφος*, *ἀγλατρόφος*, *ἱππονομα*, Pollux & Varinus. *ἱππόνομα*, pastor equorum: & *ἱππόνομα*, merces ex equis uel mulis, Lexicon Græcolat. *ἄνθρωποι ἁβίοι τε καὶ ἱππότοι τ' ἀγλαῖοι*, Philostratus in uita Apollonijs (uide an legendum *ἱππίτοι*, id est *ἱπποφορβοί*, uel contra:) interpret Latinus parum probatus, uertit: homines plane inculti & armentorum equites curatoresq;. ¶ Equum ab ipso Catone defricum, Seneca epistola 38. Distringere apud Plinium 34. 8. pro defricare in balneis, & uti strigilibus. De equotribus & strigile, uide inferius in hoc capite. *λεῖροις δ' αὐτῷ ἱππῶν καὶ ψιλαφῶν, καὶ ψιχεῖν, καὶ ἀρκαβαίρειν, ἐκασταίειν, καὶ ἀρσοθεῖν τῷ κόνιν, καὶ ἀνιστῆναι τῷ τρίχει, ἐκφέρειν τῷ κόπρῳ, ψιχεῖν τὰ σρώματα τῷ ἵππῳ. καὶ ταπῖνοναι δὲ δειλὴ γένηται, καὶ ἀνιστῆναι, καὶ ἀνιστῆναι, Pollux. In Callimachi hymno in lauacra Palladis, uersus legitur huiusmodi. ὅν ποτ' Ἀθαναία μεγάλως ἀπὸ νηῖας ποίχεις, Περὶ κόνιν ἱππείαν ἐβλάσαι λαγόνων. Ἀλλὰ πολὺ πρῶτον ὅφ' ἀρματῶ ἀνχύνες ἱππῶν λυαμένα πᾶσις ἐκλυσσι ὠκτανῶ Ἴδω καὶ ἰαδῆ μυχῆς. ἐφοίβασεν ἵππον γῆντι*

ἡντι γέντι χελινοφάγων ἀφρόντες σωμαίων. Citatur hic hymnus & Latine redditur à Politiano in Miscellaneis cap. 80.

¶ De stabulo in genere quædam scribit Grapaldus libro i. cap. 8. Equaria, idem quod equile. Varro in proœmio de re rust. 2. Quod & ipse pecuarias habuit grandes, in Apulia ouiarías, & Reatino equarias. Præsepe ipsum propriè stabulum dicitur, Grapaldus. Equitium, equorum armentum. Vlpianus ff. De usu & habitatione: Equitij quoq; legato usu, uidentum ne & domare possit, & ad uehendum sub iugo uti. Tacitus de Germania, Mos est ciuitatibus ultrò equitium conferre principibus. Equitium Grapaldus & Scoppa grammatici mandram interpretantur. Est autem mandra Græcum uocabulum Italís hodieq; in usu pro equili. μάδρα, σικρι βοῶν καὶ ἵππων, Hesych. & Varinus. Polia, armētum equorum, ἀγέλη ἵππων, ut supra monui. Equitarius, equili præfectus, Scoppa: Textor pastorem equorum interpretatur. ἵππων, oxytonum, equile; paroxytonum uerò proprium uiri est. Hippostasium esse uidetur equorum stabulum, sicuti bouum bustasium. Nam & equi ab armento sequestratum iam, & stabulo ac præsepi applicitum, Græci eleganter staton, id est σάτρυ δίκουν, Cælius. ἵππων, σάτρυ ἵππων, καὶ ἵπποσας, καὶ σταθμός, φάτνη, Pollux. Στάσις ἵππων pars ciuitatis apud Euripidem in Hippolyto. Lyfias hippostasim dixit: καὶ σταθμός δ' ἄν καλοῖτο ἡ τῶν ὑποζυγίων στάσις, καὶ κλείσιον, πρὸς τὸ ἄλλως κεκλεισθαι, & καὶ αἱ θύραι κλειστάδες, Pollux. Hippostasias, hippostasis, hippostasium, stationes equorum in stabulis, Budæus in Commentarijs. ἵππικη, stabulum equorum apud Lacones, Varin. & Hesychius. ἵππωνος, οἱ κρινόμενοι καὶ σταθμὰ λέγονται, Vari. Σταύλη, stabulum iumentorum, equile, Varinus. Σταθμοί, οἵτις ἢ ἐπαύλεις, ὅτε ἵστανται ἵπποι καὶ βόες, Hesych. & Varinus. Hippodea stabuli credita, ut inferius dicitur inter deos. Eò loci stabulum (inquit Xenophon in libro de re equestri) ædificatum habere conuenit, ut quàm frequentissimè ob oculos domini equus uerferetur. Ipsi equi ueluti conclave ita cõstrui optimum, ut non magis pabulum de præsepi, quàm cibus domini de penu furto subducì possit. Qui quidem in hoc negligens est, is seipsum, ut ego opinor, negligit: manifestum enim est in periculis equum corpus domini accipere tanquam depositum. Neq; ille locus ideo solum comuniendus est, ne furto pabulum diminuatur: sed quia etiam, si forte effundatur ab equo, ita cognoscitur, &c. Porro ad pedes confirmandos, prouidendum est ne stabula sint humida & læuia: talia enim præclaras etiam ungulas corrumpunt: quamobrem defluxum habebunt, ne humida sint: læuitas autem emendabitur defossis lapidibus, quorum inter se magnitudo sit unguis par. Nam inter standum quoq; talia stabula pedes equorum consolidant. Post hæc curator equum educet, ubi destringat. Resoluetur autem de præsepi post matutinum pabulum equus, ut sit uespertium illi iucundius. Hæc Xenophon: mox autem qualis exostathmus, id est exterior pars stabuli esse debeat, subiicit: qua de re eius uerba superius alicubi recitata puto. Præsepe generis neutri, & præsepes foeminini apud Plautum & Catonem, stabulum dicitur equorum, mularum, & cæterorum animalium. Stabant tercentum nitidi in præsepibus altis, Vergilius 7. Aene. de equis. Olida præsepia, Iuuenalis Sat. 8. Ignauum fucos pecus à præsepibus arcent, Verg. 4. Georg. de apibus. Accipitur etiam pro lupanari, &c. Vide Promptuarium. Vergilius præsepia plena & satura cognominat. Legimus etiam hoc præsepium. Præsepium meum hordeo passim repleti iubet, scenumq; Bactriano camelo sufficiens apponi, Apuleius 6. Metam. φάτνη, πρὸς τὸ φαγεῖν, ut etiam κάπη à κᾶπη: utrumq; uerbum edere significat, ἵπποι καπῶσι, apud Homerum. φατνώματα, τὰ δίσχυλα (aliàs δισχυλα) σπινθώματα, (canales nimirum.) φατνῶτον, τὸ σπινθῶτον, Varinus. Vide etiam in alijs Lexicis & Etymologo in κάπη, & in ἵππικῃ καπῶσι apud Varin. In stabulo (inquit Columella) sint ampla præsepia, super quæ transuersi asseres in modum iugeri, à terra septem pedibus elati, configantur, ad quos religari possint iuueni. At præsepe ipsum (inquit Grapaldus) propriè stabulum dicitur: lignum uerò ad quod equos cæteraq; iumenta capistris (ita enim ipsa lora dicuntur) religare solemus, non aliter quàm ad ansulam uel uncinum, uacerra nominatur. Columella clatrorum genus uacerras appellat, quibus robore factis caueæ muniuntur. Patena quæ appellatur (uox facta uidetur à φάτνη Græcorum) hoc est alueus ad hordeum ministrandum, Veget. 1. 56. Et ibidem, Cratis, quæ iacca uocatur à uulgo, pro equorum statura nec nimis alta sit, &c. Κρατήριον, τὴν κρατὺν εἰς ἀλλήλας συνμοσμήσειαν τὴν ἐν δειμνίᾳ, ὁ κρατὴρ τῶν πρὸ τῆς φάτνης τῶν ὑποζυγίων φέρει αὐτοῖς τὸ χιλὸν ἢ χέρον, ἐμφατνίσματα δὲ αἱ γενέσθαι, αἱ ἀναρῶμεναι ἐν τῇ φάτνῃ, ὡς καὶ ἀνέρεσθαι τὰ πρὸς τῇ, Pollux 10. 38.

¶ Ephippium, tegmen equi ad mollem uecturam paratum, Varro in Catone, Mihi pueri equus erat sine ephippio, Nonius. Stragula succincti uenator fume ueredi. Nam solet à nudo surgere si quis equo, Martialis ephippij lemmate proposito in Apophoretis. Inde equi ephippiati, quorum contrarij sunt à nostris desultorij (sine ephippijs, ut & Perottus scribit, uide supra in B.) nuncupati, quod ex his facile desiliant desultores. At generaliter omnia quæ multis equisue infertuntur strata dicere: & equos stratos ac inftratores, eis ornatos. Armatos deinde inftratisq; equis signū expectare, Liuius. Et alibi, Malis strata detrahi iubet. Stultus est qui equum empturus non ipsum inspicit, sed stratum eius & frenos, Seneca ad Lucilium, Hæc Grapald. Frenos & strata equorum Pelethronium inuenisse dicunt, Plin. Equum empturus solui iubet stratum, Senec. in epist. (Der Sattel/oder Satteldecke.) Armatus eques frenatos stratosq; teneret equos, Liuius. Quidam stratum etiam accipit pro culmis qui sternuntur ad cubile equis. Optat ephippia bos piger, optat arare caballus, Horat. Neq; eodem modo parantur ad ephippium, ut ad prædam, Varro 3. de re rust. Puto concedi nobis oportet.

tere, ut Græcō uerbo utamur, si quando minus occurreret Latinum: ne hoc ephippijs & acratophoris
 potius quàm proëgmenis & apoproëgmenis concedatur, Cicerō 3. de Finib. Ephippium de equo
 dicitur, non sella, inquit Budæus. Sella à sedendo dicitur, Isidorus inter instrumenta equi. Vulgus
 quidem Italorum & Gallorum ephippium sellam nuncupat. Africa equos uelocissimos præstat ad
 usum sellæ, Veget. Equorum mulorumq; genus sub sellis aut sagmis solo tergo præstat officium,
 Idem 2. 59. In sedem recipere, Plinius de Bucephalo: ubi uel dorsi equini partem, cui insidet eques,
 quàm & Græci hedram uocant; uel ephippium intelligas licet. Ephippiati, qui ephippia habent in
 equis, Cæsar lib. 4. belli Gallici, Non eorum moribus turpius aut inertius habetur, quàm ephippijs
 uniti; itaq; ad quemuis numerum ephippiatorum, quamuis pauci, adire audent; loquitur autē de Sue-
 uis. Ephippiarij equi dicebantur, qui inter meritorios ephippia gerebant, Sipontin. Scoppa ephip-
 piarium, ephippiorum artificem interpretatur. Parephippius in codice de cursu publico (licet pa-
 raphiphum legatur) qui equo currit sine ratione artis equestris, Scoppa. Numidæ equo nudo, id est
 sine ephippijs, in bello utebantur, Appianus de rebus Libycis. Nec legimus, neq; sanè ex ueterum
 monumentis aut marmoribus aspiciamus, equos eorum ephippia more nostro, neq; penitus stalfas
 (stapedes) uulgo dictas habuisse; sed tantum in dorso ephippia eius generis, quibus hodie domitores
 equorum utuntur, Volaterran. Equis instructi & ephippijs ac frenis decentibus profus, Ael. Lam-
 pridius in Seuero. ¶ Ἐφίππιον, certamen currentium equorum: per iôta in penultima: per æ, uero
 diphthongum, stratum uel sella equi. Ἐκλύσαι δὲ τὸ ἵππον τοῦ χαλινῶ καὶ τοῦ ἐφίππιου. Οἱ δὲ σκύβαι ἵππων ἀπο-
 δίνειν οὕτως τὸ ἐφίππιον, ὥς ἀχμαλῶτες ῥωμαίων ἀντιστορέμενοι. ἐμοὶ ῥ' ἔξω λόγος δοκεῖ ὅτι ποσὶ τοῖς (lego ποσὶ τοῖς)
 τὸ ἐφίππιον ἐτιμήσαντο. οἱ ῥωμαῖοι τῶν ἀχμαλῶτων ἐκ ἡλλάξαντο, Procopius apud Suidam. Ἐπὶ χαλινῶ, ἐφίππια,
 σάγμα, Pollux. Et alibi, Pro equis singularibus (monippis) parare oportet, σάγμα, ἔπικρον, ἐφίππιον (malim
 ἐφίππιον.) Camerarius etiam apud Xenophontem rectè pro epocho reddit ephippium. ἵππῳ, ἐφίπ-
 πῳ, Siculi. ἵππῳ, τὸ κατὰ γὰρ τὰ (forte σάγμα) τὸ ἵππῳ, Hesychius. Τρύωνος, ἐφίππιον, σήμων, Hesychius;
 sed magis probo Varini lectionem, ἐφίππιον σήμων. Τρύωνος quidem asinus attritus & annosus expo-
 nitur. Sic & asiraben interpretantur asinum, mulam, quoduis iumentum, dossuarium mulum: & in
 ephippijs lignum quod manu tenent sedentes, Cælius. De clitellis & sagmis dixi in Asino H. e. sed
 hic etiam nonnulla addemus, præsertim quod ad equos. Vide etiam infra in mulis. Clitellarij uel
 clitellati muli & equi dicuntur, qui onera uel sarcinas in clitellis ferunt. A clitellæ similitudine locus
 Romæ Clitella uocabatur; item in uia Flaminia loca quædam deuexa & accliuæ. Est etiam tormenti
 genus eodem nomine, Sipontin. Clitellarij uel dorsuarij uel dossuarij (nam dossum pro dorso uete-
 res dicebant) ijdem sunt: quin & sarcinarij, quod sarcinas clitellis alligatas dorso gestent. Equi sel-
 la, uel barda, si salmam portauerit, Hæc uerba apud Vegetium, ni fallor, leguntur. Sagmarius
 equus, σάγμα, nostris saumroffz, Illyricè saumar. Sagma, quæ corruptè uulgo salma dicitur, à fra-
 tu sagorum uocatur, unde & caballus sagmarius, mula sagmaria, Isidorus. Δεῖ ἀποσάσαι τὸ ἵππον πρὸς
 ἑνὸς καὶ θωρακισθῆναι ἀνακλῆσαι ὑπὸ τὸ ἵππον, Xenophon apud Suidam. Cingulum hominum, generis
 neutri est: nam animalium, genere fœminino; dicimus has cingulas, Isidor. Vt noua uelocem cingu-
 la la dat equum, Ouid. libro i. de Remedio. Ephippium loris cannabinis (quæ cingulas uocitant)
 uentrem cingentibus, ne diffuat, continetur, Grapald. Postilena incuruum lignum siue crassius lo-
 rum dicitur, quod sub iumentorum cauda posuere, eò quod à posteriore parte habeatur. Plautus in
 Casina, Ita te aggerunda curuum aqua faciam, probè, Vt ex te postilena possiet fieri. Hinc per con-
 trarium antilena, qua pectus cingitur, ut pectorali, Grapald. & Sipontinus. Antilena, das vorder
 grât/sûrgrât/b:ustbüg. Postilena, das hinder grât/hinderbüg. Apud Isidorum antella & postella
 legitur, his uerbis: Antella, quasi antesella; sicut & postella, quasi postfella. Aliqui postilenam de-
 riuant à post & stando. Videretur & ἰσποζώνη cingulum uel cingula equi esse: sed grammatici ex-
 ponunt τὴν αὐτὴν ἵππος θηλάσσαν. Sed & cingulas laterales legimus, à lateribus quæ cingunt. Addun-
 tur ferè omnibus bullæ (spangen) ex orichalco imprimis, orbiculatæ, extuberantesq; ad ornatum &
 splendorem, Grapaldus. Λέπιδνα (apud Hesychium non rectè legiur λέπιδνα) lora sunt lata, quib;
 ceruices equorum iugo alligantur (ἀπὸ τοῦ λέπω, τὸ λεπίω, propter latitudinem;) uel pectoralia lora quæ
 à ceruicibus equorum demittuntur, uel pectoralia lora simpliciter: uel οἱ μαχαλισήες, id est lora quæ
 ab axillis sic nuncupantur, Varin. & Suidas. Μαχαλισήες (aliàs μαχαλιτήρ) uel μαχαλῆς, ὁ δὲ τῶν μαχαλῶν
 δεσμός τοῦ ὑποζυγίου, Varinus & Hesych. Legitur autem apud Strabonem uox μαχαλισήες: & forte ad
 equos tantum currui iunctos pertinet, de quo uiderint quibus uacat. τὰ δὲ ἀπὸ τῶν ῥυμῶν ἀπὸ τῆς κεφαλῆς
 τὰ ὑπὸ αὐτῶν αὐχένος τῶν ἵππων ἐκ τῆς κεφαλῆς, λέπιδνα; ὡς τὰ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς, λέπιδνα; ἵππων, μα-
 χαλισήες, Pollux 1. 10. Λέπιδνα legimus Iliados e. & τ. ubi scholia exponunt ὑποζυγίους ἐκ τῆς κεφαλῆς
 λισήρας. Non placet qui in Lexico Græcolat, λέπιδνα etiam capistrum uertit: ἵπποις δ' ἀμφὶ λέπιδνα βί-
 λον, καὶ ὑφ' ἀρματ' ὄνυσαν, Calaber. Capistrum à capite iumentorum dictum, Isidorus. Capistrum,
 capitis uinculum, quod iumentis & cuiuscunq; animali adhibetur, ne fugiant. Primaq; ferratis præli-
 gunt era capistris, Vergil. 3. Georg. id est duris, Seruius. Hinc uerbum capistrare, Vide Promptua-
 rium. φορβεία, πδισόμου, καπίστριον, ἀπὸ τοῦ φορβῆναι. λέγεται δὲ καὶ ὁ χειλωτήρ, Varinus & Suidas. φορβεία,
 ἑλκυστρον, πδισόμου, καπίστριον, Hesych. φορβαίαν, πδισόμου, καπίστριον, Idem. φορβασία, καπίστριον, Suidas.
 τῆς δὲ ὑποφαινίδας φορβείας μὴ ποιεῖτω ἄμμα, γῆναι ἢ κρυφαῖα πδισθῆναι, &c. Pollux. Ἐρεῖς δὲ φορβεία, καὶ ὑπο-
 φαινίδας δεσμά, Pollux. Τὸ μὲν δὲ πρὸς τὸν ἐκ φορβείας τῶν ἵππων πδισθῆναι, εἰτα χαλινῶσαι τὰ ἑσθῆαι, &c.

&c. Idem. Sunt & φορβαὶ pelliculae quaedam circa os tibicinum, ut vox moderatior suaviorque reddatur, Scholia in Aristophanem. ἵπποφορβιον, καπίστριον, Hesychius, Varinus. καπίστριον καὶ καπίστριον, Varinus. καπίστριον, παράβλημα ἀλόγων, Idem & Hesychius. καπίστριον, φορβὴ ὄντι, Hesychius: Varinus exponit φορβὴν ἵππου, à capite Latina dictione. ἐφ' ᾧ δὲ ἐδίδετο ἵππος, περιεμάχοντο μὴ ἐκ τῆς κορυφαίας, ποδὶ πτερυγίας δὲ τῆς σόματι, χειλωτῆρ, Pollux. χειλωτῆρ, τὸ τοῖς ὑποζυγίοις ἀπὸ κορυφῆς ἀρτῶν μύλον, ἐν ᾧ ἡ τροφή καλεῖται δ' ἡ τροφή καὶ χορτῶν, χιλός: καὶ χιλωτῆρ ἢ χειλωτῆρ, σιτίεσθαι, Hesychius & Varin. Hinc factum uidetur uerbum ποδὶ χιλωτῆρ, includere, λίθων ἐμώσας χυδὲν κατὰ βάλλει ποδὶ χιλωτῆρ σιτίζεσθαι, Xenophon de re equest. Capulum, funis, à capiendo, quod eo indomita iumenta comprehendantur, Isidorus. Sciet etiam cura tor accommodare equo capistrum (λημόν) quoties uel ad restrictionem, uel uolutabrum educere uolet. Denique quocumque sine freno ducendus erit, capistrum induetur, κημὸν δ' εἶ: nam hoc respirationem (ἀναπνεῖν, in Polluce ἐκπίνεσθαι legitur, quod non placet) non impedit, & moribus tamen obstat, atque subitas inuasiones equorum coerces. Alligari equum à capite supernè rectum est: quicquid enim os illius offendit, declinare solet elato capite equus; id cum facit ita alligatus, magis laxantur, quam dirumpuntur uincula, Hæc Xenophon in libro de re equestri. Apparet autem λημόν alium esse à freno, tum ex hoc Xenophontis loco, tum imitati eum Pollucis his uerbis: ἢ μὲν γὰρ κεχαλινωμένον ἄγει, ἢ δὲ αὐτῷ παρακινῶν: ἢ δὲ ἀρχαλινωτοῦ, λημόν τ' ἵππου. Κημός, genus freni, ἢ ὠμός, Suidas, Varin. Sic autem nominatur ἀπὸ τοῦ κέμεν. Τὸ τοῖς ἵπποις ὑπὸ πτερυγίων (aliàs ποδὶ πτερυγίων) καὶ γυναικείων πτερόσκημα, Varinus. (ἵππος κ' εἶ, ἐπὶ θέμα λεφαλῆς: ἢ γυναικείων κ' ὅσμον, ἵππευός, εἶδ' ὅτι τροχόσμιον, Varinus.) Φαινός λημός, ὁ χαλβός (ἀπὸ βάλβος) ὁ ποδὶ πτερυγίων τοῖς ἵπποις (εἰς ὃν αἱ κειθλαὶ βάλλονται, Hesych.) καὶ λημός (lego λημόν) τὸ συγκλεῖσαι, καὶ οἱ ἵπποι κημῶσαι λέγουσι τὸ τ' ἀφ' ἀλμὸν μῦσαι. Κημώσις, τῆς χαλινῶ ἐμφόρης. Κημῶ, χαλινὰ ζωγῶ. Κημώσις, ὠμώσις, Varinus, Hesychius, & Scholia Aristophanis. Pollux ad monippos, id est singulares equos, requiri ait ephippium, λημός, ὠμός, ψαλλία, χαλινός. Φιλοξένωθονα λημόν, Philodemus in epigrammate. Καὶ ἀμύτρητον ὠμώσιν λημόν, Suidas ex epigrammate. Chamus, genus asperi freni, quo caballi superbi coerceri solent: dictus à curuitate: chamos enim Græci curuum dicunt, Isidorus. (Χαμός, καμπίλον, Varinus: & χαβόν, καμπύλον, σφρόν, Idem. Chamus uocabulo usus est D. Hieronymus Psalmo 31. ubi 70. etiam λημόν habent) & 4. Regum 19. his uerbis, Ponam chamum in labijs tuis, & reducam te in uia per quam uenisti. Ego camum potius sine aspiratione protulerim, ut Græcæ originis sit, καμὸς Doricè pro λημός. Deos queso, ut quidem hodie camum & furcam feras, Plautus Calina. Grammatici genus uinculi interpretantur. Vocabatur etiam λημός à similitudine figuræ, ut conijcio, cadus iudicialis, uel operculum eius, per quod calculi (ut tali in turricula ludigenere, de quo paulo post) immittebantur. Κημός, πλέγμα (πεπλεγμένον πῶμα, Hesychius) λανθασίης τὸ ὑπὸ πτερυγίων τῆς κείδω (τῆς ὑδρίας) δὲ δ' ἀπὸ τῆς καλῆς τῆς ψήφου. Erat hoc operculum χώνη, id est infundibulo simile figura, unde χώνιον (lego χώνιον ἢ δμόν) Cratinus appellat: nam ἢ δμός quoque, id est colli, uel facci per quem colamus, similis forma est. Erat autem cadus duplex, alter æneus & ratus, alter ligneus & irritus, (κύριον καὶ ἀκυρον Græci dicunt) Et ærei operculum erat διεφθηνμένον (forte διατετρημένον, id est perforatum) ut in ipsum som calculi inijcerentur, Varinus & Scholia Aristophanis. Κημός, δὲ ἡ κατὰ τὴν αἰ ψήφου ὠμώσιν τῆς κείδω, Pollux. Cemos herba uidetur appellata ex floris siue calycis figura: quoniam pyxidecula Athenis ita nominabatur, per quam suffragia in subiectum uasculum, quod caddiscum uocabant, demitti consueuerant: quod & Venetijs hodieque seruat, Hermolaus. Cemos apud Dioscoridem est inter nomenclaturas leontopodij, catanances, & hederæ. Scholia in Aristophanem interpretantur lilij genus, & herbam quandam, & legumen quoddam apud Thracas. Τὸ μὴ ὅλῳ τῷ σώματι τ' ἵππου ποδὶ πτερυγίων χαλινῶν ἢ δμόσιν, λημός καλεῖται: τὸ δὲ ποδὶ τὸ γρήρειον διεφθηνμένον, ψάλλον, τὸ δὲ εἰς τὸ σῶμα ἐμβαλλόμενον, χαλινός, &c. Pollux 1. 10. In homine etiam (per translationem à frenis) labiorum τὸ μὲν ποδὶ τὸ ὅλον σῶμα, λημός: partes uero eorum utrinque ad maxillas desinentes, χαλिनὸι dicuntur, Pollux. Τοιοῦτο δὲ πάντα χαλινὰ καὶ ἐραυόσας ὠμώσιν οὐλάει ὑποσύφει χαλόν ποτὶν, Nicander de aconito scribens. Est præterea λημός è filis aut funiculis (ἐκ χοινίων) instrumentum colli figura, in quod purpuræ aut conchylija ingressa capiuntur, &c. Varinus. Huius figuræ piscatoria instrumenta quædam cancellatim se decussantibus filis, ut in retibus, nostrates uocant *seimer/bâren/sejbâren/sejgarn*. Est & nassa huiusmodi, sed è uimibilibus contexta, cyrton Græci nominant: quo cum intrauerit piscis exire non potest, *ein rüsç oder reüsç*: aliqui excipulam uel excipulum uocant.

¶ Frænum, instrumentum quo equus retinetur & domatur: dictum quod equorum ora frangat, & ideo per æ. scribendum, (multi absque diphthongo scribunt.) In plurali hi fræni, uel hæc fræna. Et stabulis frænos audire sonantes, Vergilius, Ouidius sonantia fræna dixit. Alteri se calcaria adhibere, alteri frænos, Cicero de claris Orat. Ni frænum accipere, & uicti parere fatentur, Vergilius metaphorice. Frenos & strata equorum Pelethronium (malim Pelethronios cum Vergilio: uide O. nomasticum) inuenisse tradunt, Plinius 7. 56. Frena Pelethronij Lapithæ, gyrosque dedere Impositi dorso, Vergilius. Κέλντα καὶ χαλινὸν πρῶτον Βελθορόντης κατέδουξε, Scholia in Pindarum. Quid te frena iuuant temeraria? Martialis. Ardentes & equos ad mollia ducere frena, Manilius lib. 4. Frenaque bina eius, quæ nunc habet aurea Pallas, Vergil. Impari frena thesauri equorum accommodant, Accius, ut Nonius citat. Tempore lenta pati frena docentur equi, Ouid. 1. de Arte. Frena dicta (inquit Isidorus) quod equos fremere cogant: uel quod hæc equi frendant, id est imprimant dentibus & obmordeant. Hippolytus arcis continet frenis equos, Seneca. Aureas dicebant frenum,

quod ad aures equorum religabatur: oreas quoque ora coercerantur, Fest. Et alibi, *Oreas freni* quod ori inferuntur dicti, Titinnius in Setina: Etsi tacebit, tantum gaudebit sibi permitti oreas. Cæcilius in Ariolo: Deprandi autem Leonis obdas oreas. Cato Originum libro 3. Equos respondit oreas mihi, inde tibi cape flagellum. Trebellius pro se apud populum: Equus qui mihi sub feminibus occisus erat, oreas detraho. Lupati sunt freni asperrimi, dicti à lupinis dentibus, qui inæquales sunt, (quod & Seruius scribit; unde & eorum morsus uehementer obest, Isidorus. Lupi, freni asperrimi, à lupinis dentibus, quia inæquales sunt: siue quia duritiam habent lupinorum dentium similem, & propterea morsus eorum asperrimus. His frenis utebatur Galli. Vuillichius Germanicè reddit *brehzeum*. Camerarius apud Xenophontem pro stomio lupos uertere solet. Tempore paret equus lentis animosus habentis, Et placido duos accipit ore lupos, Ouid. 4. Trist. Non aspera præbet ora lupis, Papinius in Achil. Quadrupedem flestit non cedens uirga lupatis, Silius. Prentisq; negabunt Verbera lenta pati, & duris parere lupatis, Verg. 3. Georg. Asper equus duris contunditur ora lupatis, Ibid. Solinus genere masculino dixit, Isq; adeo spreuit lupatos, ut de industria incuruatus, ruina & se & equitem pariter affligeret. Lupatis temperat ora frenis, Horatius 1. 8. Carm. Pastomis (aliàs postomis, quod minus placet) dicitur ferrum (instrumentum ferreum siue ligneum) quod ad cohibendam equorum tenaciam naribus uel morsui imponitur, Græcè ἀπὸ τοῦ σώματος. Pastomides huic ingentes de naribus pendent, Lucilius, citante Nonio. De formis frenorum utilibus, tam pullis, q̃ equis scallionatis & non scallionatis, Rufius capite 35. Idem docet nonnihil de freno & frenatione capite 40. quod inscribitur, De extrahendis equo dentibus qui dicuntur scalliones. Varias etiam frenorum differentias eleganter pictas, in Rusij uolumine reperiet qui desiderabit. Ut iniecio equulei freno repente exagitantur nouo, Cicero 3. Tuscul. Immitem quætebat equum spumantia saeuo Frena cruentantem morsu, Silius. Frenatis lucent in equis, Vergil. Ut armatus eques frenatos stratosq; teneret equos, Liuius. Equites infrenati, id est quorum equi non habent frenos, Idem, Numidæ frenis nō utebant, Oppius de bello Africo. Massyli equos uirga non freno gubernant; unde et Vergilius infrenes uocat Numidas. Murcibij uix ora tenacia ferro Concedunt, Gratius. Desinenis & reliqua instructione equorum Libycorum dixi in 8. in Mauris & Libycis. Considerari debet (inquit Petrus Crescent.) durities & mollities oris equi, ut pro illius ratione frenum commodum adhibeatur. Sunt enim frena quædam ualde leuia, quædam minus: alia asperrima & durissima, alia minus: quædam media inter prædicta. Formas eorum scribere omitto, quia nota apud frenorum artifices: nec possunt tam aptè describi, quemadmodum possunt oculata fide uideri, Hac ille. Arrianus libro octauo de rebus gestis Alexandri Indorum frenandi morem his ferè uerbis describit. Equi eorum non sunt ephippijs instructi (σερχυμένοι;) sed neq; frenis ita ut Græci aut Celtici: nam summum equi os corio bubulo crudo ambitur: quod confutum est, & (πυλινθίου) annexum: continet autem stimulos ex ære aut ferro introrsum conuersos: ditiores eburneos parant. Caterum ori ferreum inditur instrumentum obeli figura, (hoc est rectum & oblongum;) à quo habenæ (ῥυτίδες) pendet. Habenæ attractis, obelus equum coërcet, & stimuli ab eo pendentibus pungendo habenæ parere cogunt, Hac ille. Græci frenum χαλινόν appellant: est autem propriè ea pars freni quæ ori inseritur. Inde uerba χαλινόν & χαλινάγωγεῖν. Χαλινάγωγεῖν γλώσσαν, frenare linguam. Nicander tropicè dicens χαλινός dixit: Oppianus funes nauticos uocabulo neutro plurali χαλινά. χαλινόν Homerus uocat freni partem quæ ori inseritur: habenas uero ῥυτίδας & ἡνία, &c. Varinus. Pollux ad equum singula rem requirit inter cætera Φιμὸς, χαλινός, χαλινός. τὸ μὲν δὲν πρῶτον ἐκ φορβείας τὸ ἵππου ποδὶ ἀκτιόν, ἐπὶ χαλινῶν ὡς ἀνὰ ἐπὶ αἰσῶν ἐπὶ αἰσῶν, ὡς μὲν δὲν ἐλκόμενον ποιοῦτο: ἀλλ' ἐν ἀναλυσίᾳ καὶ ἀπραγμοσύνῃ τὸ σιαρόν, ἡ δὲ πρῶτα βίβλη τὸ χαλινόν, Pol. χαλινῶσαι δ' ὅς εἰς, χαλινόν ποδὶ βεῖναι τὸ σώματι, ἢ χαλινῶσαι, Idē. ἵππος δὲ χαλινῶται, συχαλινώτος, Vari. εἴτ' αὖθις ἐγχαλινώσας, Plutar. de Sylla. Et alibi, ἵππος ἐγχαλινώσας. ἵππος ἀγχαλινῶται, Xenoph. ἐκλύσαι τὸ ἵππου χαλινόν, Procop. ἐφέναι τὸ χαλινόν εἰς τάχος, Pol. ἀνέπαις τοῖς χαλινοῖς ἐφέναι, Heliod. in Aethiop. Et rursus, ἐφέναι τὸ χαλινόν τὸ ἵππου. ἀνακλῆσαι τὸ ἀνέχον ἐκ τοῦ χαλινῶ, Pol. hoc est, ut uel def' ἀνακλῆσαι τὸ ἵππου, ἀνακλῆσαι. Et alibi, ποτὲ μὲν ὀζόρμα, ποτὲ ἢ καὶ βίβα ἢ φῶδ' ὅ τὸ χαλινόν, ἀνακλῆσαι, ἐν χερσὶ πινάσων πωλεῖς ἀμφὶ γένυσι μέγα κτυπύοντα χαλινόν, Calab. li. 4. οἱ δὲ χαλινὰ χρυσαῖα ἀφελόντα δάπτου, Ibidem. χαλινόν χρυσόμπυκα, id est aureis phaleris ornatū, Pindarus dixit in Olympijs Carmine 13. Item phyltron hippion pro freno, Ibidem. ἰθωτῆς, χαλινός, πινύλιον, Suidas. ἵππικὰ ὄργανα, ἡνία, τροχόν, μύων, χαλινόν, ἡνία, Pollux. χαλινοφάγα σώματα ἵππων, Callimachus. στόμα, τὰ χαλινά, ποτὶ δὲ, Varinus. δακτὼν δὲ στόμα, ὡς νεοῦργος πῶλος βιάζου, καὶ πῶλος ἡνίας μάχῃ, Aeschylus in Prometheus, καλίστας εἰδῆμα Χρυσόδαυδ' ἄλγας σόμοισι πῶλος κόντρῳ θενομῶντες, Euripides. φιμὸν, ἄγχην, ὑποσώμα, φιμὸς πῶροςτόμος, Varinus. ἐπισώμα, ἐμπόδισμα, κατὰ χεῖρ, κατὰ σιγάζειν, Idem & Suidas. τὸ δὲ χαλινόν τὰ σιαρόν, ἡ δὲ πρῶτα βίβλη τὸ χαλινόν, καὶ τὴν ὑποσώμα, τὰ μὲν καὶ ἡνία, ἐχόντοι: τὰ δὲ ποδὶ φέρει καὶ πρὶον τὰ, τροχόν: (Et alibi, Σπίμας ἡ πρὶον τὰ, ἐφ' ἣν ἀναγύρω ἀεισοφάνης;) τὰ δὲ σόρεια καὶ πρὶον, καὶ ἀλλήλεις ἀντιπηκόμενα, ἐν ἀλύσει εἰδῆς, δακτύλοι καὶ δακτύλοι, Pollux. Στόμας equus, qui freno non facile paret. φιμὸς, ὁ χαλινός, (quasi σπῆμα, ὡς τὸ σπῆμα) καὶ φιμὸς, καὶ ὑποσώμα, ἡ δὲ πρῶτα βίβλη τὸ χαλινόν, Aeschines contra Timarchum. φιμὸς δὲ δὴν ὁ χαλινός, ὡς ἐν ἐμβάλλῃ, Suidas & Varinus. Instrumentum hoc lusorium à figuræ similitudine sic dictum apparet, ut & ἡμὸς, quem supra quoq; interpretati sumus iudicialem cadum, uel operculum eius coniforme, per quod calculi immittebantur. Latini similiter à figura turriculæ nomen huic instrumento indiderunt, de qua Martialis lib.

lib. 14. Quærit compositos manus improba mittere talos, Si per me misit nil nisi uota facit. Non so-
 lium autem tali, ut Perottus putat, in subiectum alueolum per turriculam demittuntur, sed etiam tessere
 ut ex Suidæ uerbis apparet, *κυβόπαιον ὄργανον* appellantis: & apud nos etiam quanquam rarum hūc
 ludum cum tesseri fieri obseruauimus, nec id absq̃ ratione: tam enim tessera quam tali per manum frau-
 dulenter emitti possunt, per turriculam non item: ubi scilicet non arte doloue, sed uotis tantum ludia-
 tur. (Nostrates uocant in *der brenten spilen*: quo ludigenere in nundinis quibusdam ferè apud Hel-
 uetios utuntur.) Turricula, uasculi genus à turris similitudine ita dicti, quo iactari tali ludendo sole-
 bant. Eadē pyrgos appellat: sic enim Græci turrim uocāt. Qui pro te tolleret, atq̃ Mitteret in pyrgū
 talos, Hor. 2. Ser. Sat. 7. Hic Acrō, Pyrgū (inquit) hoc est tabulā: alij fritillū dicūt. Calepinus hoc in loco
 non pyrgū, sed simū legens, Fimū (inquit) uel fimus, quod nos fritillū & alueolū dicimus, in quo con-
 iectæ tesserae agitatae q̃ miscēt. Atqui nos phimōn ostendimus, non alueolū, sed uas supra alueolū
 esse. Pyrgum quidā uasis genus cavitare sessili interpretatur, quo coniecti tali agitentur anteq̃ in al-
 ueolum projiciantur, ut in Promptuario legimus: quod mihi non probatur: turri enim pyramidis fi-
 gura, non sessilis & plana conuenit: & supra ex authoribus ostendī, infundibuli aut conī colī ue for-
 mam *κυμῶ* appellato uasi fuisse: sunt autem capistra quoq̃ & frena (de lorīs frenorum loquor) ferè
 huiusmodi: & ipsum ludi instrumentum, quod hodieq̃ apud nos durat, interpretationi meæ astipu-
 latur. Quanquam enim turres quadrangula forma extrui soleant, unde & pyrgos turma equestris si-
 militer instructa nuncupatur: magis tamen in turrium specie tectum ipsum pyramidis forma assur-
 gens consideratur. Cælius Calcagninus de talorum ludo scribens, Ad summouendas, inquit, alea-
 torum fraudes, qui subdola manu uti callent: institutum est, ut in conditorio, seu tu pyxidem maius
 appellare, repositi tali promerentur in abacum: id conditorium Persius orcam, sumpta ex monstro
 marino translatione, appellauit. Sic & Pomponius poëta Bononiensis, Dum contemplor orcam, ta-
 xillos perdidī, Hæc Calcagninus, Persij uersus Satyra 3. hi sunt: Quid dexter senio ferret, Scire e-
 rat in uoto, damnosa canicula quantum Raderet, angustæ collo non fallier orcæ. Hinc apparet
 orcæ lusorij instrumētī ad talos, collū fuisse angustum, quale scilicet infundibulorum est ex orbicula
 to ambitu capaciore paulatim in conum se colligens: (quamuis & aliud genus infundibulorum est,
 quod planum habet fundum, sed ex quo oblongus & teres canalis descendat:) quamobrem non pro-
 bo Calcagninum qui pyxidīs & conditorij nomine orcam lusoriam appellet, cum in tali euitate ni-
 hil, ne momento quidem, loco manere possit, sed statim immisum delabatur & excidat per collum.
 Fallitur etiam Sipontinus & alij, qui talos in pyrgum seu orcā iniectos iactari agitariq̃ putant, eo sci-
 licet modo quo manu agitari ab aleatoribus solent: cum turricula sic agitari non opus habeat, dela-
 tis sponte qui simpliciter immissi fuerint talis aut tesseri: nec possit etiam, cum loco fixa sit, ni fallor,
 supra alueolum. Campum in quo tesseraria pugna exercebatur, ab antiquis nunc abacum, nunc al-
 ueolum, nunc tabulam lusoriam, modo *παιθιον*, sed & fritillum appellatum uideo: reclamantibus li-
 cer grammaticis, qui ex autoritate Porphyriōnis, non ad tesserarium ludum, sed talarium, fritillum
 pertinere arbitrantur: ut idem sit cum turricula instrumentum, &c. Calcagninus in libello de tessera-
 rarum ludo. *Τηλία, κυμοί, θυμοί, κηβίς, λεύβοι, διάσπαστοι κύβοι*, Pollux libro 8. sed prima syllaba uocis *κηβίς*
 per η. non per ι. scribi debet: sic enim legitur apud Varinum: *κηβίαια, τὰ ὀξύβαφα, ἔξ ὧν οὗς κύβους ἡβίαια*
καὶ πλεονεχία. Et rursus, *Κηβίον, ἀγχείον πλεονεχίον, εἰς δὲ τὰς ψήφους κηβίαια*. Et mox, *Μη ποτε μὲντοι ἡ ψήφους*
τὴν τῆς κύβου ποιεῖν ἐχρῶντό τι, βάλλοντο δὲ αὐτοὶ. καὶ γὰρ ἐρμηνεύει ὅτι οὗς, καὶ πῶς κύβους ἐς κηβίαια
ἢ κηβίαια, κηβίαια, τὰ ὀξύβαφα, ὅτι οὗς οὗς κύβους ἔβαλλον. Hoc instrumentum si idem cum turricula est, non
 propriè uidet oxybaphi nomīne, id est acetabuli, exponi. Mutuatus est autem Varinus quæ hic ad
 scripsi, ex Scholijs in Vespas Aristophanis, ubi poëta uerba sunt hæc: *ὅς ἡδοντό γε τὸ ἴδιον σφραγιστὸν ἔλα-
 λον* (id est uulgarem turbam iudicium.) *ἐκ κηδαρῆς λαγαριζόμενον καὶ τραχέλιοντα τὸ μιν ἐν*, ex cethario
 uicitare, & minimum inde lucellum quasi liguriendo absumere. Sed talis & tesseri relictis ad fre-
 nos redeo. Pollux ad equum singularem requirit *κημὸς, θυμὸς, ψαλλία, &c.* Pluralis numerus *θυμοί* uel
θυμῶν: ut in Epigrammate Anytes, *καὶ λαοὶ θυμῶν ποδὶ σάματι*, in pueros hircō inequitantes. *θυμῶν* (paro-
 xytonum, non probo) *κημὸς, θυμὸς*, Varinus. Hinc *ἀνθυμῶν ἱππῶν, ὁ δὲ χαλινῶν*: *δύο θυμῶν, ὁ δὲ χαλινῶν*
τῶν. Idem. Vocabantur quidam & *αὐλωτοὶ θυμοί*, ac si frenos tibiales dicas, à quibus crepitacula (*κῶν*
δῶν) pendeant: & immisso eis equorum hinnitu sonum tibie similem reddebant, Pollux & Vari-
 nus in *αὐλωτοί*. Si glans ita contexta est (inquit Celsus 7. 25.) ut nudari non possit, quod uitium Græ-
 ci *θυμωσιν* appellant, aperienda est: quod hoc modo fit. Subter à summa ora cutis inciditur recta li-
 nea usq̃ ad frenum, atq̃ ita superius tergus relaxatum cedere retro potest. *θυμῶν, ἀγχείον, ὑποσμίειν*.
τὸ σῶμα τῇ χειρὶ θυμῶσται τὸ ἰσχυρὸν, Suidas. *εὐντά, τὰ χαλινὰ, ἀγέω uel ὀγέω* quod est traho, Varinus:
 idem uidetur quod *ῥυπῆρ*, id est habenæ: quam similiter uocem aliqui frenos interpretantur, per sy-
 necdochen nimirum: sed de habenis postea. *ἐγέλα, χαλινοί*, Hesychius & Varinus. Apud Pindarū
 facetiore metaphora frenum equi hippium nuncupari philtrum obseruauimus, Cælius. *ψαλλίον μὲν*
τὸ τῷ ἱππῷ (ὁ χαλινός, ἢ ὁ κελύς) τὸ χαλινόν, ἢ ἀπλῶς ὁ κελύς, Varinus: *ψαλλίον δὲ τὸ ἀκροῖς τοῖς βραχίοσι πεποιη-
 μένον ἡσώμων*, Ammonius. *Δορὲς ψαλλίον* uocāt τὸ ἀκρον, Idem. *ψαλλίον* Atticè, *ψαλλίον* cōmuniter, Idē.
 (ut *ὑέλιος, ὑέλιος: σιέλιος, σιέλιος*.) Non probo quod apud Hesychium legitur, *ψαλλόν, ἐσθλόν χαλινόν*. In pa-
 ce Aristophanis *ψαλλίον* legitur per λ. simplex, carminis causa puto lambda altero abiecto (quanquā
 & apud Xenophontem, ut paulo post citabo similiter habetur) in his uerbis dimetris anapaesticis

ἄλλ' ἄγε πύλας χερσὶ χείρων Χρυσόχελινον πάντα γὰρ ψαλίων διακινῆσαι φαιδρῶς ὦσιν. Scholia ψαλίων, χελί-
ων exponunt, ut Suidas etiam & Varinus. Pollux equum singularem instruens desiderat κινῆσαι
ὤμους, ψαλλία (paroxylonum, nisi mendum est) χελινός. Psallium inijcere, ψαλλιον ἐμβάλλειν, dicuntur,
qui ferocientem animum moderamine quopiam premunt, metaphora sumpta ab equis animosioribus.
Plato libro de Legib. tertio: ὁ δὲ τρίτος σωτὴρ ὑμῶν, ἐπὶ σωτῶν καὶ θυμωδῶν ἀρχὴν ὄσων, οἷον ψαλλί-
ον ἐμβάλλειν αὐτῇ τῷ τῷ ἐφόρῳ δυνάμει. Psallium autem (inquit Erasmus) est circulus, qui freno addi-
tur, unde & pro freno ponitur interdum. Nisi forte allusit ad bubalos, qui circulo ferreo naribus in-
iecto circumaguntur, unde proverbum, Naribus trahere. Rufius quidem inter picturas frenorum
nonnullos cum circulis pingit mediæ parti anteriori annexis, ut pro equis Turcicis, & genetis Hi-
spanis. Κυφῶν, ἢ κλυάγχη τῷ ψαλλῷ, (forte ψαλλῷ, uel δεσμῷ, Varinus.) Κύφῳ ὅπου ὄνιοι σωάγχην καλῶσι: si-
gnificat etiam uinculum ligneum, Hesychius. Sed hoc nihil ad frenos. Pollux ad equum singularem
requirit χελινός, πονιγέας, καὶ γὰρ τὸ πονιγέα ὑπὸ ἵππου ἀεισφορῆς ἐν ἀναγνώσει λέγει. In lexicis Græcis & Græco
latino πονιγέας non aliud esse dicitur quàm clibanus, uel caminus (ut etiam in Scholijs in Nebulas &
Aues Aristophanis:) & propriè ubi extinguuntur ac suffocantur prunæ: mihi sanè in uerbis Pollu-
cis freni uel lupati asperioris genus esse uidetur, quòd ferociōres equos ita aliquando coerceri opor-
teat ut uel suffocandi uideantur. Freni pars quæ ori inseritur χελινός, ὃ τὸ μὲν μῶσον ἄνιον. τὸ δὲ πῶδ' αὐτῷ,
δακτύλιοι, ἐχῖνοι, τρίβοι, δαυδὲ μαρσάτου ὁ ἵππος, Pollux. Τρίβοι, τὸ τοῖς ἵπποις ἐν τοῖς χελινοῖς ἐν πῶδ' αὐτῷ,
Hesychius & Varinus. Φακός, pars quædam freni, lidem. Xenophon in libro de re equestri cōscen-
dendi equum præcepta tradens, sic scribit: πρῶτον μὲν πίνυρ τὸ ῥυταγωγέα χεὶρ ἐκ τῆς ὑποχελινιδίας, ἢ ἐκ τοῦ
ψαλλῷ ἡρτημένον, ὅθεν πρὶν εἰς τὴν ἀριστοῦσαν χεῖρα λαβεῖν, καὶ χαλαρόν. τῇ δὲ δεξιᾷ τῆς ἡνίας παρὰ τὴν ἀκρωμῖαν λα-
βανέτω, Camerarius uertit: Primum de freni parte inferiore, seu etiam de annulo bullæ huius reli-
gatum lorum ductorium, apertè sinistra manu prehendet, & satis laxè. Dextra capiet habenas depōsi-
tas in summis armis. Et rursus in eodem libro, ex eiusdem uersione: Primum non pauciora frena
duobus parabimus: quorum unum leuius orbes (τροχῆς) habeat grandiores: alterum eosdem cum gra-
ues tum depresso. Echini autem, id est clausuræ, erunt acutiores, ut cum istud prehenderit offensus
equus asperitate mox dimittat: Cum autem lenius illi inditum fuerit, tum gaudens huius quidem le-
nitate, alia nihilominus ad quæ asperiore freno instructus fuerat, sub leni quoque exequatur. Sin leni-
tate contempta in hoc penitus incumbere uolet, cogent scilicet illum hanc ob causam subiecti gran-
diores orbes, os pandere, atque ita admittere lupos. (Sed Græca mihi aliud sonare uidentur, proinde
apponam, ἢ ὅτι αὐτὰ καταφρονήσεις τὸ λεῖον πιντὸν θαμνὰ ἀποδέσκειται ἐν αὐτῷ, mordendo scilicet & manden-
do: τὰ τὰ ἡνία τροχῆς μεγάλαις τῶν λεῖων πωστίθεται, ἵνα χρίσκειν ἀναγκασθῶμεν τὸ αὐτῷ, ἀφ' οὗ τὸ στόμα: hoc est,
ut os pandere coactus, frenum mordere & mandere desinat.) Poterit autem asperius frenum uari-
ri cum implicatione quadam, tum extensione, (οἷον τῇ καὶ τῇ τραχύμ παντοδαιμόν ποιῆμ καὶ κατελόντῃ
καὶ κατείνοντῃ: Camerarius legisse uidetur κατελόντῃ. Pollux omnino aliter, ἔστι δὲ ἡ τοῦ τροχῆς ἐμπρο-
σθεν κατελόντῃ, ὃ κατελόντῃ, lego κατεκλόντῃ, etsi κατεκλόντῃ cera oblinere significat.) Cæterum cu-
iuscumque modi fuerint frena, sunt mollia omnia. (χελινοὶ ὕγροι, quibus contrarij σκληροὶ.) Nam rigidum
quauis parte sui prehensum retinet equus totum inter maxillas, perinde ac ueru ubilibet prehen-
das totum sustuleris. Alterum uerò non aliter quàm eatena, ea parte tantummodo qua tenetur, non
flectitur, alia pendunt: quas elabentes dum captat equus, lupos (στόμα) interea amittit de maxillis.
Hanc ob causam & inferuntur medijs axibus annuli (ἢ μῶσον ἐκ τῶν ἀξόνων δακτύλιοι κρέμονται) ut hos
lingua atque dentibus prensans, omittat correptionem inter maxillas freni. Frenum molle est, cum a-
xēs commissuras (συμβολὰς) habent læues atque latas: itemque omnia quæ axibus accommodantur, cum
sunt ampla (ὀρύσματα, forte ὀρύττερα, καὶ μὴ σύμπυκνα, et si Pollux etiam ὀρύσματα habet) & minus den-
sa, mollius frenum existimandum. In quo uerò omnes particulae freni grauiter discurrent atque colli-
duntur (χελιπῶς εἰς τρεῖς καὶ σωθῆ, id est agre loco mouentur nec facile inter se concurrunt) illud fre-
num rigidum erit, Hactenus Xenophon, Eadem ferè & Pollux: uide supra in E. Freni pars quæda
nuncupatur echinus: sicut quod circa mentum est, psellium: quod ori inseritur, chalinus: cuius medi-
um est, henjū: post in ambitu dactylj, echini, triboli, quos mandit equus, Cæl. 12. 18. ex Polluce, ut ap-
paret. Κορυφαίαν apud Xenophontē Camerarius uertit: apparet aut ex uerbis Xeno-
phontis circa aures id locari. Κεφάλαιος, κορυφαία, et χελινός, à Polluce pariter recensent. Κερυφαίος, τὸ
τῶν ἵππων κορυφασίαν ὃ κορυφάντας, Hesych. & Varin. ὁ δὲ ἀπὸ κορυφῆς τῷ ἵππῳ ἐκτεταμένον ἵμας ὑπὸ τῇ χε-
λινῷ, κορυφαία. ὁ δὲ πῶδ' τῆς ἡνίας, ἡνίας, Pol. 1. 10. τὰς ἡνίας πῶδ' βαλὼν πῶδ' τὴν κεφαλὴν κατὰ
τὴν ὑπὸ ἀκρωμῖαν. τῇ δὲ κορυφαίαν τῇ δεξιᾷ αἰρέτω. τὸ δὲ στόμα τῇ ἀριστερᾷ πωσφίρετω, καὶ ἢ δέχεσθαι, διανοήσας πῶδ' ὅτι
θεναι δ' εἰ τὸ κεφάλαιον, etc. Xenoph. Camerarius uertit, Habenæ ob caput in summis armis deponat,
uerticale aut attollēs in dextra teneat, ac lupos sinistra admoueat: quod si equus admiserit, applicanda sci-
licet erūt freni lora. Coryphæā fortassis Latine frontale lorū uel frontale simpliciter nō ineptè dixeris.
Nam freni ipsi (ut scribit Grapaldus) à frontalibus pendent, quæ caput equi hinc inde uinciunt, &
additis bullis interdum auratis, gemmisque uenustant. Plinius 37. 12. de cochlīte gemma, Quondamque
tantæ magnitudinis (inquit) fecere, ut equis regum in Oriente frontalia, atque pro phaleris pensilia ta-
cerent. Sed ampyx, potius quàm coryphæa, frontale uidetur, de quo infra. Aliqui frontale exponūt
ornamentum, quod fronti equorum siue elephantorum imponi solebat. Ingentes ipsi erant, addē-
bant speciem frontalia & cristæ, & tergo impositæ turres, Lilius. Pollux quidem πῶδ' αὐτῷ, in-
cet

ter arma equorum numerat; sic etiam uocatur τὸ ὑπὸ τοῦ μετώπου δόρυμα, Idem. θαλαρα aliqui ornamenta frontis exponunt, Varinus in ἡνία. Sed de phaleris infra. Σιελισήιον uidetur appellare Absyrtus in Geoponicis libro 16. capite 1. eam freni partem, quæ ori inferitur, nimirum à salua (σιελου & σιαλου Græci dicunt) qua oppleri solet. Τότε φορβιάμ αὐτοῖς ποδὲ πηχύντας, τὸ χαλινόν πρὸς τῇ φάτνῃ κρεμασίου, ἵνα ψάλλωμ σιελίζηται, καὶ μὴ δύλαβῇται τὸ ἀπὸ τῆν σελισιεύων ψόφον, Andreas à Lacuna in huius loci interpretatione uocem Græcam reliquit, Cornarius postomides uertit: Veteres, ut Varro, in eodem argumento, hoc est pulli domitura, frenos simpliciter nominant. Τετραζών, εἰδὲ χαλινόν, Hesychius & Varinus. Ἐχμάειν, equum cum freno agere, uel sub curru, ut dixi in Ceruo capite quinto. οἱ δὲ παρῶν σφέρεσι ἐπίσω αὐτῶν ἵππων ποδὲ τοῖς αὐτῶν αὐχέσι τὰς κάμακας ἐλίσσαντο, Suidas in κάμαξ, quod exponit palū, perticam, lignum rectum.

¶ Habena, quod his equos teneamus: unde & equi habiles dicti: hæc & retinacula à retinendo lora (lego, & lora) Isidorus. Habena (inquit Grapaldus) frenis annexa sunt lora, manuq; tenentur, ut equum in gyros flectere, impellere, & retinere ualeamus. Manibus molitur habenas, Vergilius de Turno. Ferrato calce, atq; effusa largus habena Cunctantem impellebat equum, Silius Punic. 7. Ipse ter adducta circum caput egit habena, Verg. 9. Aene. Liber habenis equus, Idem 3. Georg. Semel hic cessauit, & (ut fit) In scalis latuit metuens pendentis habena (id est scutica,) Horatius 2. epist. Habena uel habenæ potius in plurali (sunt enim gemina lora) pro potestate & facultate; item habenula diminutiuum, uide Promptuarium. Tempore paret equus lentis animosus habenis, Ouidius lib. 4. de Tristibus. Habenas Græci ἡνίας in foeminino genere, uel in neutro ἡνία (preferunt poëtæ) uocitant ἀπὸ τοῦ ἡνῶ τοῦ λυγρῶ, ἢ ἀπὸ τοῦ ἡνῶ καὶ σιελισίου αὐτῶν ἵππων: non solum enim de celete equo, id est singulari ἡνία dicuntur, sed etiam de iūctis curru aut biga, ut Varinus docet, χαλινός de toto freno dicitur, cum propriè ea tantum sit pars quæ ori inditur: lora uero quæ manibus equitantium tenentur, ἡνία & ῥυτήρ dicuntur, δὲ ῥυτὴν ὅντων τοῦ ἵππου ὡς καὶ ἐκεῖ, Varinus. Eadem, ut consicco, & ῥυτὰ dicuntur, ut supra monui: quanquam χαλινὰ interpretentur, per synecdochen: ut & ἡνίαν, χαλινόν. Pollux, ut supra citauī, medium quoq; partis illius quæ ori inferitur ἡνίον appellari tradit. ἡνίας, λῶροις τὸ χαλινόν, Hesychius. τὰς μὲν ἡνίας ποδὲ βαλὼν κατὰ δέτω ὑπὸ τῇ ἀκρωμῖα, Xenophon. ἡνία σιελίζοντα (Homer) λῶρα πεπικυλμένα, Hesychius & Varinus. Ἐκ δὲ ἀπὸ χειρῶν ἡνία λῶρ ἐλέφαντι χαμαὶ πέτρῃ, Homerus Iliad. e. ἡνία δὲ τῇ τοῦ πύδου ῥῖν τῶν φοινικῶν τὰ ἐφύττο, Anyte in Epigrammate. Idem epitheton in Aspide Hesiodi legitur. Τὸ τῶ παραδῶσω τὸ γυνὴς τὰς ἡνίας, (senarius Aristophanis, ut uidetur, apud Suidam) τὸ τῇ τῶν ἡνίων. τροπικῶς, ἀπὸ τῶν ἀρμάτων. τὰς γὰρ ἡνίας ἡνιοχόντων οἱ ἵπποι ἐν δὲ αὐτοῖς ἔχον δὴ λῶρα βέβαια, Homerus Iliad. ψ. ubi Scholia δὴ λῶρα τὰ ἡνία: dicuntur autem sic παρὰ τὸ εἶλεν, δὲ ὡς ἐστὶ αὐτῶν ἵππων εἰσεῖσαι, ὅστις σφέρεται: reperitur autem semel tantum hæc dictio apud Homerum, Varinus. Ἐν λῶρα, τὰ εἰλεῖν καὶ σιελίζοντα τὰ ὑποζύγια: παρὰ δὲ ἐπιχόρῳ αὐλῶρα εἰρεται, παρὰ τὸ αὐλόν, ἢ τὰ ὑποζύγια, Etymologus. εἰλεῖν τὸ οἱ ἡνία χόρσι, Homerus Iliad. ψ. Maurorum equi collaria (περιτραχέλια) habent ἐξ ligno aut pilo confecta, unde habena dependet, Strabo. Δυσήνι ἵππῳ, ὁ δὲ σιελισίος καὶ σιελισίον, Varinus. De heniocho, id est auriga, supra diximus: ἡνιοχῆν, manu tenendo habenas equum regere, siue in curru, ut frequentius usurpatur, siue singulari equo insidentem, ut apud Xenophontem: ἡνιοχέτω δὲ ἢ ἢ λῶρα γὰρ γόττο, ἢ ὁ ἵππῳ, αὐτῶν τὰς χόρσι, &c. Idem henias, id est habenas laudat equales, non infirmas, nec lubricas, neq; crassas: etiam hasta illa manu, si opus sit, comprehendī ut quæ at. Ἀπὸ ῥυτῆρ αὐεῖται τὸ ἵππῳ, εἰεῖναι τὸν χαλινόν εἰς τὰ χῶ, πάσας ἀνασῆσαι τὰς ἡνίας, Pollux. ἐν δὲ ῥυτῇ σιελίζον, Homerus in Iliade. ἵππικα ὄργανα, σιελισίον, ῥυτῆρ, λῶρα, Pollux. Et rursum, τὸν ἵππῳ σιελίζον, λῶρα, ῥυτῆρ, ἀγῶν, ὁ γὰρ Στρατῆς ἐν Χρυσίππῳ λέγει, πρόβαλε τὸν ποδῶν, ἀτρεῖα πῶσα βῶν τὸ ἀγῶνα βραχύτορον. ὁ δὲ ἵππῳ αὐτῶ ἵππῳ ἀπὸ καὶ αὐτοῦ ἡνίας ἐλαυνόμενῳ ἀκύντατα φορέσθαι, Dexippus apud Suidam. ἡνιοχέτης, apud Lacones is dicebatur qui iuuenes in re equestri instituebat, Hesychius & Varinus. Ἀφηνιάειν, equi contumaces & præferoces dicuntur, cum rebelles sunt habenis, et frenum morsu corripiunt, uel aliter per uim sessorem à uia instituta auferunt. Hero-dianus elegantī metaphora usurpat pro imperium detrectare, ac subditum esse nolle. Ἀφηνιάσαι λῶρα τὸ ὑπομαχῆσαι αὐτῶν ὑπὸ ἀρμάτων ἵππων, καὶ περὶ δὴναι ἀπὸ ἡνίων γηρύσθαι, λῶρα δὲ ἵππῳ ἀφηνιάζει, ὅτε τὸν χαλινόν ἀπὸ τῆν ἡνίας, ἢ καὶ ἄλλως γινώσκων, ὡς μὴ πείθεσθαι, τῶν ὑπὸ βατῶν μεταφορεται θεῶν, Varinus in ἡνία. Construit hoc uerbum cum genitiuo, Suidas. Ἀφηνιάσας, ἀνυπότακτο, ὑπερήφανο. οἱ δὲ, ἀφηνιάσαντες ἢ αὐτῶν τὸ λῶρα, &c. Suidas. Ἀφηνιάειν, τὸ σκληρύνεσθαι, καὶ ἀποθῆναι τὸν δυνάειν ὁ δὲ ἵππῳ, χαλινέσθαι, Varin. Δακῶν δὲ σύμματα ὡς νεοζύγους τῶν βιολῶν, καὶ πρὸς ἡνίας μάχη, Aeschylus in Prometheus. Fortè & περὶ σιελισίον ἀπὸ τῶν ἡνίων dicitur, quasi ὁ καλῶς ἐπὶ πρῶτος τὰς ἡνίας πῶσαι μὲν: exponitur enim ὑποζύγιος, πρῶτος, χρεσός: quanquam apud Grammaticos nihil dum de huius uocis origine legere memini. Ποδολκίς, ἢ ἡνία τῶν ὑποζυγίων, Hesychius & Varinus.

¶ Ampyx, aurata dicitur catena (σειρά, funis, Varinus) setas uinciens equinas in frontis ambitu: unde & Martis equi chrysampyces Homero dicuntur. Sunt & qui eo nomine reticulum intelligant muliebri (ein haub) Cælius ex Varino. Virgines apud nos antequam nubant, partim ornatus, partim coercendi capillos causa, strophium quoddam latiusculum & rotundum coronæ inflar capiti imponunt, margaritis & gemmis (ueris ditiores, tenuiores è uitro fictis) interpunctum: quod quidē similiter, ut reticulum, ampyx uocari posse uidetur, uulgo nosirates nominant haarband, id est uinculum capillorum. Huic ab occipitio pendulam subiicerē solent παννίκη siue φρονέκη, hoc est fictitiā

comam ē tenuissimis filis sericis siue bombycinis, diuersis coloribus alternatim distinctam: uulgo
appellat *cin bendel*. Ἀσκητὰ πέπλω τε καὶ ἄμπυκι, Theocritus de muliere Idyllio 1. Cæterum qualis
nam ampyx in equo fuerit, multis docet Varinus. Ampyx, inquit, masculini generis secundum ueteres,
res, diadema quoddam esse fertur capillis religandis destinatum, quos collectos ueteres huic uinculo
subijciebant; quæ quidem descriptio *ἄσφαρ* uulgo dictam non aliud esse quam ampycem demonstrat.
Et uerbum *ἀμπυκίζω* etiamnum significat antias siue caproneas, id est longiores frontis pilos religan-
te: (legimus etiam penultimam per α. *ἀμπυκίζω*, apud Eustathium Iliados χ. quanquam Varinus et
Etymologus interpretantur τὸ τὰς ἐμπροσθεν ἐξ πρὸς ὀπίσθου τριχὰς ἀσφάζειν. (Etymologus habet ἀσφάζειν,
lego σφάζειν, quod est uincire:) & rursus *ἀμπυκίσσαι, ἀναδίσσαι, χαλινώσαι*, ex Lexico Rhetorico.) Hinc
dicti chrysampyces equi, quod pili uerticales eorum aureo ligarentur strophio. Ἄμπυξ, χαλινός, συνη-
δαίμα, ἐπικράνω, καλὴ ἡστία, δαδύμα, σφαίν. Ἄμπυκός, δαδύματα ἢ μεταφορὰ ἵσος ἔλα τὸ ἀμπύκειν (ἢ παρὰ
τὸ ἀναμπυκίζω καὶ ἀνέχω τὰς τριχὰς, Etymologus:) ὥς φησι Γαυσανίας, καὶ ἡ κοινὴ γλῶσσα παραμπυκία αὐτῶν
χρὺν λέγειν εἰώθειν. Παραμπυκίζεται apud ueteres exponitur παραπλέκειται τὰς τριχὰς. *λεκρὺ φάλο* uel *λεκρὺς
φαντ* (malim *κροκὺ φαντ*, ut paulo post dicam) ornamentum quoddam est capitis: ἀναδίσαι uero
uinculum (σφαίν) in circuitu circa tempora ligari solitum. Vel, Ampyx est cephalodesmion muliebre.
Ampyx apud Sophoclem in Philoctete pro rota accipitur propter rotunditatem, Varinus. *χρυσάμπυξ*,
χρυσόχελιν (per synecdochen, Scholia in quintum Iliados:) uel *χρυσόκομ*, *χρυσόδεσμ*, *χρυσὸς δεσ-
μός* ἐκωρ παρὰ τὴν ἄμπυκα, (supra ex Varino masculinum esse dixi,) *χρυσόμην*, Hesychius. Sic & *χρυσό-
σινι*, qui aureas uel pulchras habenas habet, uel *καλλίσφει*. Idem. Χαλινὸν χρυσάμπυκα, χρυσὰ φάλαρα
ἔχοντα, Pindarus in Olympijs Carmine 13. Et carmine 7. *Χρυσάμπυκα* λέγειν, pro *πύμῳ*: & similiter in
Isthmijs Carmine 2. *χρυσάμπυκον* μοισάν dixit, pro *πύμῳ*. Καὶ ἄμπυκα δίδουσαν ἄφρω, Calaber de equis,
libro quarto. Ampyx proprie est capitis obligamentum, ac auro & lapillis splendicans lorum, capi-
ti circumiectum formineo: uerum metaphorice auro litum sic nominant frenum, Cælius ex Varino
in *Μοναμπυγία*. Τὴν γ' ἀπὸ κρατὸς χεῖ δέσματα σφαλόντα, Ἄμπυκα, *λεκρὺ φάλο* τ', ἢ δὲ πλεκτὴν ἀναδίσαιον,
Κρόδεμόν θ', Homerus Iliados χ. de Andromache in terram collapsa: ubi Scholia addunt, *Κροκὺ φάλο* τ'
πρὸς ἡμῶν λεγόμενον κροκὺ φαντον. Ampyx quidem quoniam & in fronte & ornamenti loco habetur,
frontale Latine dici potest: quo uocabulo, ut supra citauī, Plinius de equis utitur. *Θασίαν* *λεπτοτάμπυ-
κα*, legimus in Acharnensibus Arisophanis: ad uocem, Thasiam, aliqui muriam subaudiunt: alij phala-
lam Thasio uino plenam accipiunt: ἄμπυξ δὲ λέγεται τὸ ποδίσχον, νῦν ἔν τὸ πῶμα τὸ ἀγρίον λέγεται. καὶ *λεπτάμπυ-
κα* ἔλα τὸ ἡδύ τὸ οἶνον, ἄμπυκα δὲ παρὰ τὸ σκεπάζειν καὶ καλύπτειν τὸν οἶνον καταχρηστικῶς, Scholia. Ἀμπυκία, 30
phaleræ, equina ornamenta, apud Sophoclem in Oedipo in Colono, Varinus. *Μοναμπυγία* equum
apud Pindarum celetem uel *μονοχέλιον* interpretantur, Varinus ex Scholijs Pindari Carmine quin-
to. Sed apud Pindarum tum in textu, tum bis in Scholijs *μοναμπυκία* per κ, non per γ, scribitur.

¶ Ornamenta equorum alia circa partes instrumenti necessarij sunt, ut *ἡνία* *λόβη* *ἐλίσσαν* Home-
ro, & aurum gemmæ ue circa frenos, habenas: de quibus hîc nihil aut pauca dicemus: alia solius or-
natus gratia adduntur, ut frontalia, monilia, phaleræ. Phaleræ equorum ornamenta dicuntur, a uer-
bo Græco quod illustrare significat, Grapaldus: *φάλο* Græci illustrare dicunt. Reperitur autem in plu-
rali numero plerumq, nimirum quod semper geminæ sint, utrinq, ad utranq, maxillam, *φάλαρα* τὴν
ποδὶ οὗ γνάθος σκεπάζοντα λέγουσι Δωριεῖς, Varinus: quanquam & *πρωτωπίδο* *ἱπποκόμο*, id est fron-
tale ornamentum equi apud recentiores idem interpretetur. *Φάλαρα*, οἱ νῦν λεγόμενοι *φάλοι*, παρὰ τὸν φά-
λον τὸν λόβον, ἢ παρὰ τὸ φάειν ἄλιν. Scribitur etiam *φάλαρα* per κ, in penultima, unde *πτοράφαλα*, Var-
nus. *Φάλαρα*, *φαλκείωντα*, alba, albicantia, *φαλαρός*, albus, Idem & Hesychius. *Φάλαρα*, ἄσφαλαίως ἢ
αὐτὸ τὸ ποδισφαλαίως: καὶ παραγναθίδος χαλινός, (lego χαλινός,) ἢ ἱπποκόμο, Hesychius. *Φάλαρα*, τὰς πρωτω-
πίδας, (de frontalibus dixi superius:) οὗ ἀπιδόκως, τὴν κόμοισιν τὴν ἢ τὸ μέτωπον τῶν ἱππων, παρὰ δὲ
Ἡρόδοτον τὰ ποδὶ τὰς γνάθος σκεπάζοντα, Suidas. *Φάλαρα*, *πρώπια*, Pollux, non quidem interpretans, sed
res diuersas enumerans, ut ferè solet. Plura leges in *φάλα* & *φάλος* apud Etymologū, & *πτοράφαλο*
et *πτοράφαλο* apud Varinum. Primus equum phaleris insignem uictor habeto, Vergilius 5. Aen.
Præter equos uirosq, & si quid argenti, quod plurimum in phaleris equorum erat, omnis cetera præ-
da diripienda data est, Liuius. Frangebat pocula miles, Ut phaleris gauderet equus, Iuuenalis Sa-
tyr. 11. Plinius etiam in singulari protulit libro 27. his uerbis: Est enim adiectum hoc quoq, sed &
phalera posita, propter quæ nomen equitum adiectum est. Phaleratus, phaleris ornatus. Suetonius
in Claudio, Crassus frugī equo phalerato, & in ueste palmata. Munera quæ legati ferrent regi, de-
creuerunt, equos duos phaleratos, &c. Ut phaleratis dictis ducas me, Terentius in Phormione ubi
Donatus phalerata interpretatur honesta atq, ornata. Primo die phalerato equo insignis, Suetoni-
us in Caligula. Equitatum frenis, ephippijs, monilibus, phaleris præfulgentem, Gellius libro 5. Pha-
leras Galli bardas nuncupant. Χαλινὸν χρυσάμπυκα, χρυσὰ φάλαρα ἔχοντα, Pindarus in Olympijs, Calio-
ri dedit Iason ἱπποκόμης γέρας, χρυσῶν φαλαρῶν πολυτεχνία κόμοισιν, Orpheus in Argonaut. Ἰππὸν χρυσῶν
σιν ἰδεῖν μοι κωμόωντε, Homerus Iliados θ. Achatidis quædam genera in India, equorum ornamenta red-
dunt, Plinius. Certe equus non iners, neq, corpore incompósito & bene curatus, & ipse gaudet
quodam comptu, & equitem exhilarat. Neq, hoc fugit, quem nihil fugit etiam minimarum rerum,
Homerum, qui ornamenta equorum, & ipsos reddere conspicuos dicit, & equitibus dignitatem ac
laudem adiungere, &c. Versus eius hi sunt, ὧς δ' ὅτε τις τ' ἐλίσσαντα γυνὴ φοίνικι μῆνιν Μενόης ἢ Κλέωνος
παρῆν

παρὶ τοῦ ἑμβλῆτος ἵππων, καὶ τοῦ δ' ὅτι θαλάμῳ, πολέου δὲ, μὴ ἡρώων, ἵππων φορέων, βασιλῆϊ δὲ καὶ τοῦ ἀγαλῆ
μα, ἀμφότερον, ἡρώος δ' ἵππων, ἐλαττοῦ τε καὶ τοῦ, Hæc Camerarius. Sunt autem uersus Homeri Iliados
quarto, ubi Scholia παρὶ τοῦ exponunt παραγναθίδου, τὸ νῦν χαλινάειον καλέμενον. Καὶ ὁ νομοφύλακος πάλαι, καὶ
ἡρώων, id est tintinnabula uel crepitacula ærea phaleris adhibentes & frenis, ut supra etiam dixi:
præcipuè autem duces id faciebant; & à Romanis etiamnum id fieri sæpe se uidisse Varinus scribit.
Aurigæ etiam seu potius carrucarij apud nos tintinnabula, sed maiora, equis suis appendunt: sed
quidam affirmant pluribus muscis eos infestari si tintinnabula gestent, tanquam arguto sonitu ut a
pes alliciantur. Cucumam sunt qui habenalia putet ornamenta ex ære orbiculata, è medio bulla pro
tuberante, unde uulgò forsan borchias uocant, Celsus. Cucuma (diminutiuum, cucumella) alioqui
uasis genus est ærei uel ferrei cum ceruice, sartagini puto (quam fruxorium Hieronymus uocat, no
stri cin psan) non dissimilis. Martianus Iurisconsultus ad L. Iuliam, de sicarijs: Sed si clau percussit,
aut cucuma in rixa, quamuis ferro percusserit, tamen non occidendi animo. Hinc liquet ferream
fuisse cucumam, ut non rectè intellexerit Grapaldus scribens, Cucuma similis, ut opinor, erat testæ,
quam Apitius & Martialis Cumanam nominant ex terra rubra, à figulis rota formata. Fieri tamen
potest ut forma similis fuerit, materia diuersa. Cucumam ingentem foco apposuit, Petronius in Sa
tyra. Et mox, Frangitur ergo ceruix cucumæ, ignemq; ualescentem restinguit. Quod si, ut conijcio,
sartagini simile uas est, ceruicem pro ansa accipiemus; alia enim ollarum ceruix est. Operimenta
quibus mulorum boumq; & equorum dorso conteguntur, dorsualia uocant, Grapaldus. Scoppa
dorsuale pannellum Italicè interpretatur: & alibi centonem, pannellum asini et similitum. κύντρον, τὸ
ὑποκατακλινόμενον τοῖς ὄνοις ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων συνέρχεται, καὶ ἐπίσχυμα τῶν ὄνων, Varinus. Sed hæc munimen
ta non ornamenta sunt. Stratumq; ostro quem ceperat ipse Cornipedem, Silius. Instratos ostro
alipedes, pictisq; tapetis. Aurea pectoribus demissa monilia pendent, Tecti auro, fuluum man
dunt sub dentibus aurum, Vergilius libro 7. Aeneid. Vltimum uersum citat Seneca epistola 88.
Monile dictum est ornatus muliebris, qualem habuisse Eriphylam fabulæ ferunt: ex eo etiam equis
propendens à collo ornamentum monile appellatur, Festus. Δερβυσίη, ποδὶ ἐρραίου ἵππου, Varinus &
Helychius: Sed plura de hac uoce dixi in Cane in H. e. Equi βασιλικά πενέσματα καὶ ποδιδόρυκα, Plu
tarchus. Τὸν τε ποδὶ ἐρραίου ἡρώος ὁδὸν φορέον, Philodemus in Epigrammate: Brodæus in Scholijs nō
attingit: fuerit autem fortassis ornamentum ex ebore. Maurorum equi collaria (ποδιδόρυκα) ex li
gno aut pilo confecta habent, quibus habena dependet, Strabo. De frontalibus; & ampyce, in
præcedentibus dictum est. οὐκ ἐπὶ χυλοχέλινον (λαμπρὸν, τὸ πρὸν) ὅρα φεῖται ἡελίοιο, Hexameter apud Sui
dam. Χρυσόδαιδάλτος σοῖμοισι πώλιος, Euripides, γάρωντα (ἢ παρὰ πάλαι, ὡς ἐν τῷ ποδὶ ἵπποπροσώας) καὶ αὖ
τίλιν, τὰ ποδὶ (aliàs παρὰ, & melius) τὰς ὀφείας τῶν ἵππων δερμάτια, Varinus Aelium Dionysium citans.
Apud Pollucem παρὼπα perperam pro παρὼπα legitur: & ἀνθήλια per θ. quod communis Dialecti ui
detur, per τ, uero Ionicæ: cum ex eo sic dici uideatur, quasi ad auertendum Solis splendorem occu
lis apponantur: etsi munimenti causa magis id fiat in equis uectarijs tantum. Dicuntur etiam ἀνθή
λια νέφη, τὰ ὑποκατακλινόμενα ἐπὶ ἡλίου, Varinus: id est nubes quæ Soli oppositæ ipsum inumbrant. Quidam
ex Theone in Aratum anthelia exponit nubes orbiculatas & rotundas, solem splendore represen
tantes: Sed has usitatius παρὼπα dici uideo. ¶ Helcium dicitur, inquit Grapaldus, ante pectus e
quorum, & id genus animalium, ab armis, id est humeris, pendens instrumentum quoddam tracto
rium, quo & molæ illi per machinulam innexæ uersantur, & currícula per temonem trahuntur, un
de & nomen accepit: ἑλκεν enim trahere est. Germani uocant *homet* uel *hommen*, Illyrij *chomutz*
instrumentum uero quod gestant inter arandum, helcio leuius, nostri uocant *halsen*, quasi ceruicale
aut collare dicas, quoniam collo & ceruici circumponitur. Hinc (ab eodem uerbo ἑλκεν, Grapal
dus) helciarius apud Martialem, qui fune cannabino nauem trahit aduersus undas. Sidonius, Cur
uorum chorus helciariorum. Defectum alioquin me helcio sparteo dimoro nexu machinæ libera
tum applicant præsepio, Apuleius nono Metamorph. Et paulo post, Helcio tandem absolutus, refe
ctusq; securè redditus.

¶ Ferramentum quo ungulæ iumentorum circunciduntur, concisorium & circuncisorium Ve
getius uocat, Oporteret ferramento concisorio animalium soleas ranulasq; purgari, Veget. 1. 56. Cir
cuncisorium inferes inter unguem & solum, & cum bene elimpidaueris, &c. Idem 1. 26. Laur. Ru
sius rofnetam uocat, Crescentiensis bullesiam ferream, ni fallor. Absyrus σμίλην & σμιλίον, Ruellius
scalprum transulit. Nasiterna, genus uasis aquarij ansati & patentis, quale est quo equi perfundi
solent, Festus. Numelle, uincula ex ferro, quo quadrupedes maxime deligantur, Columella, Varro,
Plautus. Pastoram Itali uulgò appellant, & qui de equis parum Latine scripserunt, ut Rufius & Cre
scentiensis, qui etiam uerbum pasturare usurpant. Numellæ, machinæ genus ligneum ad disructan
dos noxios paratum, quo & collum & pedes immittunt. Neros, catenas, carcerem, numellas, pedi
cas, boias, Plautus in Asinaria. Sed de huiusmodi uinculis multa in Cane diximus. μακρότερον, χειρὶ σιδῆ
ρεϊ, ἢ χεῶνται πρὸς τὸν ἵππον, Helychius & Varinus. In spatula equi luxata, ponatur stelletta (astelletta)
conueniens, sub læsione spatulæ per unum submissum, ut humores illuc defluant & educantur, Ru
sius author barbarus. Et rursus de grauedine (ut uocat) pectoris loquens, Astelletta (inquit) in utraq;
spatula ponatur.

¶ Equitantium adminicula quibus pedes inseruntur, ut sessio fiat commodior (staphas nunciu

patinſcium uulguſ) ab Auicennæ interprete, primo Canonis dicuntur ſubſellares, quia ſub ſella propendeant, ut docti interpretantur. Monet autem inibi Princeps, non oportere ſubſellares, aut pedum integumenta eſſe iuſſo arcſiora, quoniam eius membri motus lōgè facilius arcere ualeat frigus, Cælius. Equos ueterum neq̃ legimus, neq̃ ex monumentis eorum aſpicimus, pedum ſuſtentacula, quæ uulgò ſtaſſas appellant, habuiſſe, Volaterranus. Ephippio dextra ac ſiniſtra loris quibuſdam ferreæ machinulæ adduntur, quas ſtapedes elegāter & Latialiter appellabimus: quia in his ſellæ, dum terga premunt equorum, pedes habere conſueuerunt: apud maiores, ut in ſtatuis equeſtribus apparet, non fuere, Grapaldus. Germani uocant *ſtāgreiff*. ¶ Calcaria dicta quia in calce hominis ligantur ad ſtimulandos equos (& iumenta) quibus aut pugnandum eſt, aut currendum, propter pigr̃tiam animalium aut timorem, nam ex timore ſtimuli nuncupati, Iſidorus. Calcar quadrupedem agitato, Plautus Aſinaria. Seu ſpumantis equi foderet calcaribus armos, Vergil. 6. Aene. Ferrato calce, atq̃ effuſa largus habena Cunctantem impellebat equum, Silius 7. Punic. Calcaria addere per metaphoram eſt cupiditatem ac ſtudiū alicuius augere atq̃ acuere. Vide Eraſmum in Chiliaſ. Et natiſus addere calcar, Horatius 2. Epist. Iſocrates dicebat ſe calcaribus in Ephoro egere, contra autem in Theopompo frenis uti ſolere, Cicero 3. de Orat. Laudataq̃ uirtus Creſcit, & immenſum gloria calcar habet, Ouid. 4. de Ponto. Ventus ſuo caſu uehementius ſufflare, & calcar (id eſt impetum) admoſuere, Varro apud Nonium. Generoſſimæ creduntur gallinæ, quæ quinos habent digiſtos, ſed ita ne cruribus emineant tranſuerſa calcaria (πλήκτρα,) Columella. Inter equeſtria inſtrumenta Polluci numerantur κύνιον, μύων. Sed uidetur μύων potius per vi, diphthongum ſcribendum cum inſectum ſignificat, quod alijs nominibus œſtrum & tabanum uocant, aculeo ſuo inſectum, cuius ſimilitudine ſtimulus etiam ſiue calcar, quo equi urgentur, dictum uidetur: eſt enim illud inſectum ex genere μυῖων, id eſt muſcarum, cuius uocis ſimiliter primam ſyllabam per diphthongum ſcribunt. Cum uero luſcioſum, ſiue illum qui proxima tantum uidet, remotiora nō uidet, ſignificat, per ypsilon tantum ſcripſerim, ἀπὸ τοῦ μύων quod conſuere eſt: ſolent enim quibus ita afficiuntur oculi, cum quid accuratius inſpecturi ſunt, plerumq̃ conſuere, quod uel ex proprio oculorum affectu clariſſe intelligo. Sed uideo in multis diſtinctionibus ypsilon merum pro vi, diphthongo ſcribi, quod apud ueteres quoq̃ ſacſitatum Athenæus alicubi docet. μυωπίζω, ſtimulare, calcar addere. ἐφείς τῶν χυλίων τοῦ ἵππου, καὶ μυωπίζεις, παντὶ τῶν ῥοβίων καὶ τῶν ζώων τῶν ἵππων, Helio. Aethiop. 9. Et alibi, τοῖς μύωνι τοῖς ἵπποις ἐφείδοντο. μυωπίζω καὶ μυωπίζω, conſuere oculis, luſcioſum eſſe, palpare. ἀνάγκη δὲ καὶ ἀνθρώπων καὶ μυωπίζωμενον τὸ ἵππον λεγέμενον τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ ἀπὸ τοῦ βαδίζειν, Xenophon. Hoc eſt, ut Camerarius uertit: Nam ſiue deſtringatur, ſeu à muſcis pungatur equus, uti ungulis illum non ſecus quàm ſi uadat necesse eſt. τῶν λεγόμενων ζαυμάσεων, calcaru cruentare, Pollux. Equo ignauo & parum alacri nihil impedit (inquit Pollux) etiam calcar adigere, τῶν ἀθύρων ἵππων ἐμβάλεω τῶν μύων. Animoli enim indignantur, & iſtu laſi tanquam accepta iniuria in curſum præ iracundia aguntur, (ἐκφρόντουσ ἀρόμεν) & impetu qui periculofus eſt domino propter iram feruntur. Quod ſi quis equitandi artis inſcius fuerit, parumq̃ firmè inſederit, illum etiam excutunt, & ab inſtituta uia auferunt, & in poſteriores pedes erecti tergiuerſantur, ἀναχαιτίζω. Item alibi, Animoliſiores equos demulcere magis oportet, quàm ſtimulare, λεγόμενον. Κέντρον διακρίδουθα, Philodemus in Epigrammate. Centra, inquit Euſtathius, ſunt quæ encenrides item dicuntur, id eſt inharerentes calcaneo ſtimuli, quibus excitari equos nouimus. Erant & ſux furibus encenrides, quibus per parietes obrepebant, uelut ſacſitaffe Coræbus dicitur apud Pauſaniam, Cælius. Encenridas pedibus circa calces alligabant equitantes, ut Pherocrates in Dulodidaſcalo ſcribit, Pollux. Et rurfus, τοῖς ἐνιόχοις δὲ ἐν ἵπποις, μαστίζω, ἐκφρόντουσ. Nam encenridas ad uſum iumentorum Plato Comicus nōminauit. Κέντρον καὶ δὲ apud Homerum nominantur equi centro obediētes, θυπεδῆς, ταχῆς, καὶ διλυκῶς κέντρον καὶ δὲ, καὶ τοῖς ἵπποις ἐνιόχοις, &c. Hefychius & Varinus, apud quem plura. πτόνιζω, λακτίζω, calcibus ferire, calcar adigere: pternis enim, id eſt calcaneis, alligantur calcaria, Κέντρον etiam & ἐνιόχαι, Hefychius λεγόμενον exponit, Κέντρον, τὰ τῶν ἵππων πλήκτρα, Varinus. πλῆξιππος, equorum ſtimulator. Κέντρον πτο, ὁ μαχόμενος, λοιδορῶ, ἢ ὁ ἐνιόχος, Varinus. De bucentris, id eſt bouum ſtimulis, ſuo loco egimus. Λάκτις, ſtimulus, ſcutica, πώλεος λεγόμενον θειομύων, Euripides. Κέντρον δὲ μοκλήεις, acclamando ſtimula, Homerus Iliados 4. Κέντρον ὠδῶν ὀρχων, Ibidem. Ἀνδρὶ λεγόμενον θειομύων, Ibidem. Tales ἐπλήκτες uocat Plato, Abſyrtus ἀκύντρος. Κύντρον, fur manifeſtariſ: quoniam per tormenta aculei ſiue ſtimuli eis admoſuebantur, Varinus. ἵππος ſanè tormentigenus, cuius ex Plutarcho ſupra memini: nihil quàm aculeos huiuſmodi ſuſſe crediderim: ut una litera mutata eculeos aliqui dixerint, alijs equuleos, ut cocum & coquum dicimus: quod non animaduertentes Græci ἵππος potius quàm λεγόμενον tranſtulerint: niſi quis inde poſitis hippos & equuleos dictos arbitretur, quod homines eis ita ſtimularentur, aut etiam crudeliſ, ut ſtimulis & calcaribus equi. ¶ Calcaribus equos concitamus, non aliter quàm flagellis & ſummis arborum partibus, (id eſt uirgis lentis & flexilibus), ἐν loris, ἐν neruo taurino, Grapaldus. E loris flagris proprie ſcutica dici uidetur: nam σκῦτον Græcis corium eſt. τὴν τὴν ὑπὸ νώτων μάστιγα, ῥοῖς μαντοῖς, φερέμεν, Philodemus in Epigrammate. μάστιξ, φερέμεν, Hefychius Græcam uocem Latina interpretatus, μάστις, δαρμός, μάστιξ, apud eundem & Varinum leguntur: δαρμός tamen ſuo loco apud illos non reperitur, forte Græcis tantum recentioribus uſitata uox, à uerbo δάρεω, percutere. μάστιξ, flagellare

gellare, commune est: *μασίην* poeticum: *μασίον* Doricum. *Μάσιον* & *μάσσην*, idem significant: ut *μάσιον* etiam & *μάσλην*: ut *μάσιον* dicta uideri possit per apharesin *ἐκ τοῦ μάσιον*, id est à loro, quasi *μάσιον*. *μάσιον* uero: *μάσιον* δ' αὖ ἐλάνει, per *μασίην* per apocopē (uel per synaresin) potius à recto *μάστι*: ἢ καὶ ἐφ' ἵππεσιν. (alijs in poetis) *μάστι* βάλε: ἐπὶ βαλὼν *μάσλην*: ἵμας καλὴν τριχὺς ἵππος: *Μάστιον* δ' ἐλάει, λέπει οὖν ἵππος. Hæc omnia à Varino citantur, ex Homero nimirum. *Μάστιον* τὸν ἵππον dixerim: *μασίην* non item, sed *μάσλην* ἢ ἐλάει ἢ πνα κατὰ δόξιν, quanquam & *μασίην* eisdem. *Μάστιον* δ' ἢ τὸν ἵππον πλῆκτρον. Καὶ καλὴν σφλγκτὸν θυραφεία *μάστιον*, in epigrammate, Suidas. Σκυτάλαι, ὅφρα εἰσι φλαγέλλαι, λῶροι, Varinus. οἱ *μασίον* δὲ δόξιν, *στιγματῖαι*, καὶ *στυγανόν*: ὡς οὖν οἱ *μασίον* μύλοι, *μασίον*. τὸ δ' εἶδον *μασίον*, *μασίον* ἐν ποταμῷ ἔρκεν. Αἱ δὲ *μασίον*, ὑστρίχιδος, ἵμας τὸν, ὑπὸ πῆρδον. τὸ δὲ πρῶμα, *μασίον* σαι, τυπῆσαι, ξάσαι, ἢ τὸν πῆρδον τυπῆσαι πῆρδον, πῆρδον, στυγῆσαι, στυγῆσαι, ἐμ βαλὼν, Pollux. Et alibi, *νωτοπλῆγαν* τὸν *μασίον* ἀεισφαίνων ἐκείσε, *μάσλην* ἢ *μάσλην*, lorum molle & tractabile, παρὰ τὸ μάσσω τὸ μαλακῶσω, uel ab ἵμασσω secundum Herodiam, unde pro homine etiam molli & dissoluto capitur, uel inconstante, & qui aliud loquitur, aliud agit, Varinus. Παρὰ Κράτην γὰρ ταῖς ἑορταῖς καὶ ἀσπαραγάλωτι τις *μάστι* ὠνόμασαι, Pollux: flagellum intelligo cuius lora nodis tanquam astragalus exasperentur: nam & astragalo herbae nomen à nodoso radice, protuberantibus per intervalla nodis: siccis & asperis locis nascitur, è uiciarum syluestrium genere: herbarij nostri uocant *christianwurz*. Plato Comicus in Cleophonte *μαρῶναι* τὴν *μάστιον* nominauit, Pollux 10. 13. Hefychius & Varinus *μαρῶναι* habent per αι, diphthongum: & exponunt, *μάστιον*, ἢ *μαρῶναι*, γυνεῖα. *Μαρῶναι* apud eisdem, γυνεῖα. *Μάστιον* δ' αὖ ἐλάνει κατωμαδόν, id est flagellum frequenter humeris equorum infligebat, Homerus *Ἰλιάδος* ψ. Et rursus, *μάστιον* κατωμαδόν ἤλασεν ἵππον, *Ἰλιάδος* θ. Apparet sanè penultimam quantitatem indifferentem esse, οἱ δ' αὖ πάντῃ ἐφ' ἵπποισι *μάστιον* ἔσαν. *Ρεπλήγην* ἢ ἵμασιν, ἢ μάστιγι τ' ἐπέοισιν, *Ἰλιάδος* ψ. *Μάστιον* δ' ἵππος, *Ἰλιάδος* θ. ἐλαφροπόδιον *μάστιον* ἵππον *Μάστιον*, Calaber libro 4. *Μάσλην* τρυφῆα πεπληγῶς, Ibidem. Αὐτὰρ ἡ *μασλὴν* χορσὶν ἔχον *μασλὴν*, Homerus *Ἰλιάδος* ψ. γυνὴ (ἐλάειν) δ' ἵμασιν χρυσῆν δ' ἵππον, *Ἰλιάδος* θ. *Μάσλην*, ἢ *μάσλην*, ἢ *μάσλην*, Varinus. *Βεπλήγαν* apud Homerum *Ἰλιάδος* sexto aliqui securim interpretantur, quæ cederebant boues: alij flagellum, ex bubulo scilicet corio. ὅπως τὸ πρῶτον τανύσιν βοῖσι τὴν ἵμασιν, Homerus *Ἰλιάδος* ψ. ἐπεμαίετο ἵππον, flagellabat equos, apud eundem: uide Varinum. Vna scutica omneis impellit, *μάστιον* πάντας ἐλάνει: hemistichium heroicum (inquit Erasmus) de negotio dictum, quod facili fieret, uidelicet à promptis omnibus, ut suapte sponte currentibus, Fortassis aptè dicitur & in hos quos eadem causa impellit, puta eadem spes lucri, studium commune, idem amor aut odium, Sumpsum ab aurigis, Author Suidas. Vsurpat Plutarchus in uita Lycurgi, scribens urbem Lacedæmoniorum *ἐκ σκυτάλης μάστι* καὶ τριβων *ἀρχαῖον* τὴν ἑλλάδα *ἐκόςας* καὶ βαλόμενης: id est, Scytala ac sagæ imperantem Græciæ spontaneæ uolentiæ. Hippocampum interpretantur aurigarum scuticam flectentis equis accommodam, unde nomen. Et apud Helicem ciuitatem dicitur stetit Neptuneus æneus, habens hippocampum in manu, Cælius. Quadrupedem flectit non cedens uirga lupatis, Silius. Et *Μασίλειον* uirga gubernat equum, Martialis. καὶ σὺν ἡμῖν (κ' οἱ σὺν ἡμῖν: id est, Et uimineam, legendum coniicit Brodæus) *ῥάβδον* καὶ πλοῦτοι *ῥάβδον* ἄνθεσσι νίκης χεῖρ *ἡμῖν* (uox non integra) *ἰδμῶδες*, Philodemus in Epigrammate. ¶ Character est ferrum coloratum, quo notæ pecudibus inuruntur, Isidorus. Cauterium interdum pro signo, interdum pro cura adhibetur, Idem. Bucephalum quidam dictum putant ab insigni taurini capitis armo (μῆρ, Tzetzes: *ἰχθίς*, Etymologus) impressi, Plinius. De ueterum more literas inurendi equis, unde samphoræ & coppatiæ dicti, supra egimus in Hæa, mox ante propria equorum nomina. τὸ πῶς ἀπυροδυνῶς τῶν ἵππων βαλλόμενον σημείον, τρισπίππον, ἐλάει, Pollux. ἵππο ῥοχός, πῶς γε γερῶσιν ἵπποις ἐχέει τὸν καὶ τὴν γὰρ σημείον ῥοχὸς χῆμα ἔχον ἐκείνῳ δὲ ἐκείνῳ πῶς, Hefychius. Trisippion fuit ueluti rotula, quædam publica nota, quæ candens malis equorum imprimebatur qui iam consensuissent, Cælius. Τρυσπίππον olim uocabatur character, quem senatus in probatione equorum infirmis & attritis (τρυμνῶσι, Hefychius: malim per unum μ. à *ῥύνω*, & sic prima syllaba rectè per ypsilon scribitur: τρυμνῶσι à *τεῖβω*, Varinus: & sic rectè per *ἰότα*) imprimi curabat, ne amplius ad militiam producerentur: erat autè character ille rotula, maxillæ iniicienda, Hefychius. Τρυσπίππον attritis & inutilibus equis additur: Aelius Dionysius τρυσπίππον quatuor syllabis dixit. Inurebatur autem equi iam uetuli & exhausti maxillæ figura similis rotæ, siue curandi, siue signandi tantum gratia, Varinus. ἵππων γε γερῶσιν τὰ μένονα *λέκει* ἐπὶ βαλλῆ, Admonet ad agium (inquit Erasmus) ubi uires per ætatem fatiscunt, respirationem ac refocillationem quandam à laboribus dandam. Ductum aiunt ab equis militaribus, quibus senescentibus leuius trisippion admovebant. Zenodotus ostendit prouerbium extitisse apud Cratetum Comicum in Samijs. Erit carmen heroicum, si pro *λέκει* legas *λύκει*, Hec Erasmus. Ego uocem corruptam *λέκει* apud solum Zenodotum legi puto: Varinus *λύκει* habet. Sunt autem fortassis cycli isti partes quædam freni quæ morsui inferuntur, ut etiam trochi & dactylj, nempe orbiculi quidam siue rotundi, siue mucronati. ¶ Strigilis (inquit Grapaldus) instrumentum è ferro dentatum, à stringendo, quod radere significat, dici potest: quo equos & id genus iumenta expolire solent equifones, è corpore sordes abraderet: unde equotribas appellabimus, ut mulotribas Plautus qui mulas fricant. Strigiles nuncupati à terendo, Isidorus: sed præstat in foemino genere uti. Strigilis (inquit Nonius) certum est esse foemini generis, antiqui & neutro genere protulerunt, (nimirum strigil casu recto.) Si ad illam uitam, quæ cum uirtute degatur, ampulla aut strigilis accedat, Cicerone. Præstant & strigilum uicem linteum.

lorumque affectis corporibus, Plinius de spongijs loquens. Hinc strigilecula diminutivum. Strigilare, idem quod stringere, Grammaticus quidam sine testimonio. Strigiles à stringendo, id est extirpendo nomen traxere; uel quia Græci dicunt *σλεγγίδια*, quarum usus non homini tantum ex crassa & ruida lacinia, sed etiam iumentis in quotidianum frictum è ferro, Herm. Barbarus. Distringere apud Plinium 34. 8. pro defricare in balneis, & uti strigilibus. Vide supra in E. nonnihil de defricando & distringendo equo. Inter equestria instrumenta sunt *ψήκτρα* & *σπαράνις*, Pollux 10. 17. Idem 11. de instrumentis quibus curantur & ornantur equi loquens, sic scribit: *τὸ μὲν ἐκ κελεύων τὴν τρίχα πρὸς τοῖς ὤμοις, ἀπὸ τοῦ ὀπίσθου τοῦ ὀπίσθου τοῦ ὀπίσθου, πρὸς τὸν ὀπίσθον, ψήκτρα, τὸ δὲ πλεονέκων ἐκ τῶν φοινίκων, πρὸς τὸν ὀπίσθον καὶ διὰ τὸν ὀπίσθον πρὸς τὸν ὀπίσθον, ὁ κατὰ τὴν τριχὰ καὶ ἐκλεπταίνε, σπαράνις.* Camerarius spathen ligneam gladiolum interpretatur: foracidem uero texta quædam de corticibus palmæ. Ampechonen scio uestime significare, & arborem suo cortice tanquam uestiri: de palma tamen ampechonen distam nusquam legi: maschale quidem palmæ ramum significat. sed legi alicubi ex palmæ, ni fallor, folijs in Aegypto fieri tanquam storeas & segestria, quas forte phœnicampechonas dixeris. *σπλεγγίδια*, *σελεγγίδια*, *σελεγγίς*, *ἀρσελεγγίδια*, *ἀρσελεγγίσμιον*. Est etiam stlengis, pellis inaurata, quam capiti circumponunt, Pollux: alij laminam auream fuisse aiunt, ut inferius mox dicam. *καὶ ψήκτραν ἵππων ὀπίσθου*, Philodemus in epigrammate. *ψήκτρα* nominatur in Aristophanis Anagyro. *διὰ ψήκτρας σὲ ὁρῶ φαίνην καὶ αἰσχροῦ ἵππου ἀντιπρὸς τρίχα*, Sophocles in Oenomaio, ut Pollux citat. *ψήκτρα, ὁρῶ φαίνην δὲ τὸν ἵππου ἀντιπρὸς τρίχα*. In epigrammate, apud Suidam, *σπλεγγίς* dicebatur etiam *πλεγγίς*, (hanc uocem sine sigma in Græcis Lexicis non reperi) Pollux circa finem libri tertij. *σπλεγγίδια, τὰ τρίπλοδα*, quibus in balneis utimur dum fricamur, & sordes abradimus, *τὸν ὀπίσθον ἐξέοικον*. *Εὐλιπὴ σλεγγίσματα*, Lycophron apud Varinum: quanquam uno gamma non duplici apud eum hæ uoces scribuntur, quod non probo. *σπλεγγίσματα* quidem ipsæ sordes sunt, quæ deraduntur: *ὁ δὲ τῶν ἀρσυσμάτων γλοιός*, Hesychius. Errauit quicquid in Græcolatino Lexico *σπλεγγίδια* uas olearium interpretatus est: incidit autem in hunc errorem (ut facile conijcio) ex uerbis Pollucis, qui circa finem libri tertij, gymnasticam supellecilem enumerans, sic scribit: *καὶ λίκυδον ἀνὰ τοῖς ποσὶ, καὶ σλεγγίδια, ἐκλεπταίνε δὲ καὶ πλεγγίς καὶ εὐσπρά, καὶ σπαράνις, καὶ τὸ πᾶσι δὲ ὁρῶ λικυδοφόρον. πονηρὸν γὰρ τὸ σλεγγίδια λίκυδον*. (*Ξυσσολίκυδον, κῆλην, καὶ βίοντα ἐλάει λερνία*, Hesychius & Varinus.) Hic certè mos est Pollucis plura uocabula accumulare, dummodo ad unum argumentum pertineant, etsi res diuersas significant. Quod uero non sit uas olearium, etsi usus eius ad hauriendum è cecycho, id est oleario uase oleum esse possit (alia forte quædam strigilis figura olim fuit), sed obiter & per accidens, ex Suidæ uerbis apparet, quæ sunt: *τῇ γὰρ σλεγγίδι τὸ πρὸς τὸ παραβύουσαι μόνον χρῆσταιτο ἂν τις, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ὕδωρ ἀνύουσαι*. Xenophon, *τὰ δὲ ἄθλα ἤσαν σλεγγίδια χρυσαῖα. καὶ σλεγγίσμιον, ἀρσυσμῶν*. *ἀρσυσμῶν γῆρας*; *Εἰ ποιεῖτε ἀρσυσμῶν οἱ σφαῖραν καὶ σλεγγίδια ἔχοντα, δαυταλδύον, οὐδὲ ὅτιν αὐτῇ σλεγγίς, τὸ δὲ λίκυδον*. *καλεῖται σλεγγίς*. *καὶ χρυσῶν ἔλασμα τὸ πρὸς τῇ κεφαλῇ τῶν γυναικῶν*, Hæc Suidas. *τοῖς δὲ παρὰ στίβοις ποιεῖται καὶ σλεγγίς καὶ λίκυδον*, Pollux 4. 18. Latine etiam quidam recentiores strigilem accipiunt pro quodam uasis genere. Plautus in Persa, Ampullam, strigilem, scaphium, soccos, pallium, marsupium habeat. Et in Stichus, Rubiginosam strigilem, ampullamque rubidam. Cum nihil prohibeat his & alijs quos citant locis strigilem balneatoriam accipere, quæ cum ampulla olearia ferebatur, ut post frictum onem, & sudoris abstersionem, quæ strigili fiebat, ungerentur. Gliris nardo decoquitur usque ad tertias, & strigili tepefactum oleum auribus infunditur, Plinius. *τὸ εἰς τὰς λικυδὸν καὶ διὰ τὸν ὀπίσθον τὸ μύρον, σπαράνις καὶ ἀπὸ τοῦ ὀπίσθου λικυδον*, Poll. Est & xystis, inquit Cæl., alio uocabulo dicta stlengis, hæc est strigil: unde xysticos seu xysticos legas pro indoctis quidem, sed in cute curanda nimio plus factis gentes. Legitur id nomen apud Epicharmum & Diphilum. Ego xystidem in Lexicis Græcorum, Polluce, Aristophanis scholijs, & secundo Idyllio Theocriti, pro uestis aut etiam iaculi genere exponi reperio, pro strigile nusquam: xystira uero pro strigile, receptum omnibus est uocabulum. Stlengis significat etiam ductam ex auro bracteā siue laminulam, qua coronabantur, non mulieres tantum, uerum & uiri, quod indicat per initia quarti libri Athenæus, Cælius. Phidias fecit distringentem se, Plinius 34. 8. Et paulo post, Lysippus fecit distringentem se: Et mox de eodem Græca uoce, Populus magnis clamoribus reponi apoxyomenon flagitauit. *κτῆριον, λικυδίσσον, λικυδίσσον*, in Hippiatricis.

¶ Venio ad rem curulem, in qua cum copiosissimus esse possim, temperabo mihi tamen, ut ad sequentia festinem. Plura conquirendi materiam studiosi habent ex Græcis Latinisque dictionarijs. Scripsit & Cælius Calcagninus, ni fallor, de appellationibus rei curulis. Ego ea tantum afferam quæ in præsentia se offerunt qualiacunque, nemini causam dicturus etiam si præstantioribus quibusdam omnis leuiora commemorauero. Curules equi, id est quadrigales, Festus. Textor etiam currilem dixit equum ex recentiore quodam, dubitans an currulis potius dicendum sit. Curules equos (per simplex r. ut & Festus) Robertus Cenalis episcopus interpretatur qui currus uehunt. De curribus quadrigis & quadrigis præsertim, uide supra in Certaminum equestrium mentione. ¶ *ζεύγος*, id est iugum uocari potest quicquid iunctum est, etiam si ex tribus aut quatuor iumentis (hypozygijs) fuerit, Pollux. Subiuges carpento equas, Plinius, iungere dicimus non equos tantum, sed ipsos etiam currus. Phryges primi bigas iunxerunt, Plinius, per synecdochen. *ὑποζύγιον*, quoduis iumentum hypozygijs uero adiectum est. Zygi equi, qui iugum subeunt; qui latera stipant, pareori, &c. ut paulo

paulò inferius explicabimus. Iugales etiam absolute de equis poetæ dicunt. *Ζεύξιππας ἵππος*, Callimachus. Ἰππὸ δὲ ζυγὸν ἡγάγον ὠκείας ἵππους, Homerus Iliad. 4. Σείον ζυγόν, à consequente, pro eo quod est continuo & concitato cursu ferebantur, Varinus. Ἰππαιὶ ζυγός, Suidas, nec aliud addit. *ζυγωμα* χεῖρ & ἀφηνιάσαι uerba, tum de celete equo, tum de iunctis sub curru usitata, superius ex Varino explicauit. ¶ De uehiculis, Isidorus lib. 20. Etymol. Textor in Officina 16. Vehiculum cum quatuor rotis Phryges inuenerūt, Plinius. Cur Septimontio uehiculis iunctis uti cauebant? Plutarchus problematum Rom. 66. Copia rei uehiculariæ data, Marcellinus libro 14. Vehicularij, qui uehacula agunt seu regunt. Villas adire asellis aut uehiculis, Plinius. Vehia, Oschorum lingua plaustrum dicitur, Festus. A ueteribus uehu pro uia dicebatur, quod per eam omnia ueherentur. Rustici etiam nunc quoque uiam ueham (Germani proxima uoce *wäg*) appellant propter uecturas, Varro 1. de re rust. Vehicula triumphalia, Plinius; meritoria, Suetonius. Camerata uehacula, qualia sunt pensilia in quibus matronæ gestantur, Budæus. Omnesque dii, qui uehiculis thesaurum solennes coetus ludorum initis, Cicero 7. Verr. Vehes uel uehis, quantum foeni uel stercoreis uia uectura in plaustris uel alijs instrumentis ferre possumus, (ein *farren*, sed hoc minus est, non plaustri, sed biroti uehiculi aut carrucæ onus: ein *fart*, communius & generalius est, pro cuiusuis uehiculi onere) uehes autem stercoreis habet modios octoginta. Utitur hac uoce Plinius & Columella. Mulieribus interdictum est ὀχήματα χεῖρ δυνάμεις, Plutarchus in quaestionibus rerum Rom. 54. ὀχήμα ad uerbum sonat uehiculum: uidetur autem generalis uox, Hesychius enim exponit ἄμαξαν, ἄρμα, δίφρον: hoc est, plaustrum, currum, bigas. ὀχηματικὴ δὲ δύναμις, quasi uectariam facultatem dicas, triplex est in bellis: una equis, altera curribus, tertia elephantis constat, (singula enim horum ὀχήματα dixeris,) Suidas in ἵππικῇ. ὀχέωσιν & ὀχέωσιν Homerus dixit pro ὀχήμασιν, ἄρμασιν. ὀχμάσιν, equum cum freno agere, uel sub curru, ut dixi in Ceruo cap. 5. ¶ Currus generale nomen uidetur, per excellentiam uero pro quadrigis ponitur, ut & ἄρμα apud Grecos, Erichthonius primus quadrigis usus, Plinius. Scholiastes Pindari harma, id est currum ab eo inuentum ait. Vergilius lib. 7. de bigis dixit, Absenti Aeneæ currum geminosque iugales. Graues & propemodum immobiles currus illuie & uoragine hærebunt, Curtius. Currus agitare uolantes, Vergilius in Georg. Curriculum, paruus currus. Polydamas athleta currum cum equis concitatum retinuit, Ἀνδρα ἡνίοχον ἐλαύνοντα πᾶσι δὲ τὸ ἄρμα ἐπέχει τὸ πρόσω, Pausanias Eliac. 1. Curribus olim, ἄρμασιν, in bellis utebantur, non equis singularibus, Scholia in Homerum. De curribus bellicis, uide Pollucem 1. 10. Caelium 21. 18. πολέμια ἄρματα καὶ τὰ πολέμια ἄρματα, ἐφ' ᾧ ὁπλίτης ὡς βέλωνται ἄρμα ἔσθ' παραβάττι; hæc Theseus inuenit, Scholia in nubes Aristophanis: plura uide supra inter Equestria bellica, hac ipsa huius capituli parte. Huc pertinent etiam falcati currus ἄρματα δρεπανηφόρα, ἢ κατὰ δρεπανηφόρα. Βόας εἰς ἄμαξαν ἄξει ἢ ἡμίονος εἰς ἄρμα, Varinus in Ζεύξει. ἄρματα δ' οὐ ποῖνται καὶ ἀντιγόνι ἀμφαράδισιν ἵππων ἡμιόνων, Hesiodus in Aspide. εἰμὲν ἐφόρον θοὸν ἄρμα κινιόντων πεδίοιο, Ibidem. Κόνις δ' ἐσθ' ἀμυγδαλέα Κοπτομένη πλετοῖσιν ὑφ' ἄρμασι καὶ ποσὶν ἵππων, Hesiodus in Aspide. Et rursus, τὰ δ' ἰωκροτόντα πόντοντο ἄρματα πολλήντα. ἵπποι γὰρ ἄρμασι πομπύοντων, Calaber libro 4. Καὶ ὑφ' ἄρματ' ὄβυσσαν (ὡς ἵππος,) Ibidem. Pindarus Oenomai χέλκων ἔγχθ', pro curru dixit, ἄρμασιν ἵππων, Homer. Iliad. 6. id est currum trahentes, curru subiuget equos. Vide Varinum: quamuis apud eundem secunda syllaba per iota quoque scripta reperitur. ἄρμα ἔλκω uel ἐλαύνω, unde ἄρματιλάτης, Hamatrochia et harmatrochie discrimē, in Porphyrij quaest. Homeric. Lydi celebres fuerunt in re equestri, unde Lydius currus in prouerbiū uenit, uide Erasmus; Meminit Varinus. ἄρματιλα, ἄρμα ὑπὸ βέλων πόντα, nomina iactuum in tesseris apud Pollucem. ¶ Quadrigæ & bigæ, sæpius quidem numero plurali, interdum etiam singulari dicuntur, Quadriga, apud Solinum. Curriculum quadrigarium, Valla ex Herodoto. Apra quadrigis equa, Horatius 2. Carm. Quadrigæ elephantorum Gordiano decretæ sunt, utpote qui Persas uicisset, ut triumpho Persico triumpharet: Mithreo autem quadriga equorum & triumphalis currus, Iul. Capitolinus. Nauibus atque quadrigis, Citis quadrigis, Iouis quadrigis, Vide in Chil. Eras. Erichthonius omnium princeps, currus equis iunctis docuit quadrigis solaribus persimiles cōpingere, ut supra dixi. Plinius quadrigas Erichthonium inuenisse scribit, Scholiastes Pindari harma, id est currum: hoc enim nomine pro quadrigis aliquando per excellentiam utuntur. De hoc Erichthonij inuento uide Caelium 13. 7. Cisternes Dicyonius equos quadrigarum medios, eosque singulos ex utraque parte simplici uinculo primus applicuit, Isidorus. Quadrigas Medæ complures Euthycrates Lysippi filius optime expressit, Plinius. Phryomachi statuarij quadriga regitur ab Alcibiade, Idem. Euphranor statuarius fecit quadrigas bigasque: Item Alexandrum & Philippum in quadrigis, Plinius. Theodoros statuarius quadrigulam fecit tantæ paruitatis, ut totam eam currumque & aurigam integeret alis simul facta musca, Idem. Aelianus in Varijs lib. 1. Myrmecidam Milesum, & Callicratem Lacedæmonium huiusmodi quadrigas fecisse scribit. Aristides Thebanus pinxit currentes quadrigas, Plinius. Aristodemus bigas cum auriga fecit, & quadrigas, Idem. Delphico oraculo (inquit Valerius libro 1.) Macedonum rex Philippus admonitus ut à quadriga uolentia salutem suam custodiret, toto regno disiungi currus iussit: eumque locum, qui in Boeotia quadriga uocatur, semper uitauit: nec tamen denuntiātum periculi genus effugit: nam Pausanias in capulo gladij, quo eum occidit, quadrigam habuit cælata. Quadrigam meritoriam Dasypodius interpretatur ein rollwag. Τέθειωπον, τεροκίηπον ἄρμα, Varius, Τέθειωπον in honore apud Indos proximo post elephanics sunt: deinde camelis: uni uero equo

insidere ignobile, *ἄπτερον*, Arrianus. *Τετραπύβανον*, ἢ *σολωτὴ ὄρεμν* τοῦ ἀρεματῶ, Varinus. *Τετραπύβανον*, qui uehuntur quadrigis. *Τετρωρον*, πᾶρά τὸ ἀρηνεῖν καὶ ἡμερόδου αὐτῶ ἵππου, Varinus. *Τετρωρον*, λίσ βαμῶ πᾶρεῖσιν τετρωρον ἵππων λόκω, Heliodorus. *Τετρωρον*, τίος αὐτῶν αὐτῶ τετραπύβανον, Varinus. *Τετρωρον*, Hefychius & Varinus. Vide etiam *τετρωρον* per omega. *Τετρωρον* ἀδελφοῖσι ἵπποι αὐτοῖσι ὄρεμα ἔλδοντο, Homerus Iliad. lambda. Hic scholia, *Αἱ δύο ξυμμελίδου*, ὅπου καὶ τετρωρον λέγεται. ἢ δ' αὖτ' ἐν πεδίῳ τετρωρον ἀφένοντο ἵπποι, Homerus in Odyssæa. *Τετρωρον*, *τετράπτερον*, Varinus. De quadrigis, quas Romani Veienti cuidam figulo locauerunt, supra dixi in Celeris equi mentione in h. b. ¶ Bigas primum iunxit Phrygum natio, Plinius. Bigati, Lilius. Bijuges equi & bijugi Vergilius *ἄλγυς*, Homero. Eutychides pinxit bigam, regit Victoria, Plinius. Et rursus, Pisicrates biga Pitho mulierē imposuit. Bigarij equi; tales maximè Hetruria dextrarios uocat, Hermolaus. Synonymum quid ueteres appellarint, supra alicubi diximus. *Συνωρίς*, ἄρεμα δίπλων, ἐκ δύο ἵππων, ἢ *συνωρίς*, *δινῆς*, Hefychius. *Ξυμμελίδου*, *λινῆς*, *μυλῆς* αὐτῶ τῶν ἡμιόνων, ἢ ἐκ δύο ἵππων λέγεται, Varinus. Hefychius addit, ὄρεμα γὰρ ἡμιόνων: quasi etymologiam uel compositionis rationem afferens: mihi quidem *ξυμμελίδου* mulis dici nequaquam uidetur, ut nec *τετρωρον*. *Ταύρων ξυμμελίδου*, & alibi *βοῶν*, apud Heliodorum legitur, pro dyade simpliciter. *Τῶν ἵππων* *Εὐμήτεω* πολὺ μάλλον εὐκρίτα καὶ τασκύναντες τὴν *συνωρίδα* τῶν *βαλαντίων*, Suidas in *Τέρ*. *Συνωρίς* καὶ *συνωρίκος* ἢ *λῶ*, iactuum in tesseris nomina apud Pollucem. Quatuor equos Scholia Homeri duas bigas & quadrigam interpretantur. *Δίφρος* locus in curru, ubi auriga stans equos regit, (Pollux *harmation diphron* uocat) per synecdochen pro ipso curru ponitur: quasi *δίφρος* uel *δυσφρος* (forte quod à duobus equis trahatur: pro biga enim usurpari solet, uel cū pro parte currus accipitur, q̄ duo in ea homines uersentur, auriga & miles parabates.) Vide Varinum. Quadrigam currum plenum & perfectum dicunt, bigam non plenum. *Εὐπλεκῶν* αὐτῶ *δίφρων* *ἡνίοχοι* *βεβαῶντο* ἐν *ῥηδὶ* ὡς *ἵππος*, Hesiodus in Aspidæ. *Δίφρος* *εὐπλεκῶν*, Homerus Iliados 4. *Διφρεία* alia est Libyca, alia Persica, alia Laconica, Pollux. ¶ Curruum & uehiculorum per multa sunt genera, ut carrus, carruca, cisium, carpentum, rheda, &c. Celerius uoluntate Horatensij ex equili educeres rhedarios, ut tibi haberes mulos, quàm è piscina barbatum mullum, Varro. Rheda uocabulum Gallicum, genus leuiculi currus, quo gestabantur nobiliores in uillas suas, cuiusmodi sunt hodie quos Itali cochios uocant. Plurima Gallica ualuerunt, ut rheda & petoritum quoque, Quintilian. lib. 1. Hanc epistolam dictauit sedens in rheda, cum in castra proficisceretur, Cicero ad Atticum. Omnemq̄ aciem suam rhedis & carris circundederunt, Cæsar 1. bel. Gal. Quem tollere rheda Vellet iter faciens, Horat. 2. Serm. Rhedarius auriga rectorq̄ ipsius rheda, apud Ciceronem pro Mil. Rhedam mihi uideri, ferè usurpari pro uehiculo cui muli ad itinera conficienda iunguntur, dixi supra in E. ubi & diuersa equorum à uehiculis formata nomina protuli, qualia sunt, carrucarij, carpentarij, cisiarij, uectarij. Tritoq̄ trahunt epirhedia collo Segnipedes, Iuuenalis Satyr. 8. Quum sit epi præpositio Græca, rheda Gallicum: nec Græcus tamen, nec Gallus utitur composito: Romani suum ex utroq̄ fecerunt, Quintilianus libro 1. Eporhedice etiam, teste Plinio, Gallica uox est, bonos equorum domitores significans. Petoritum, Gallicum uocabulum, genus uehiculi, apud Belgas Gallia ciuitatem repertum, ut Varro scribit: quamuis sint qui ex Græco uocabulo & Latino compositum uelint, dictumq̄ à uoluendis rotis, ut Gellius testatur 15. 30. Legitur hac dictio apud Horat. 1. Serm. & Secunda epistola, Effeda festinant, pilenta, petorita, naues. Et apud Plin. 34. 17. Benna lingua Gallica genus uehiculi appellatur: unde uocantur combennones (socios uulgo hodie compaignons nominant) in eadem benna sedentes, Festus. Bennæ emantur, Cato cap. 23. Nos bennas hodie uocamus instrumenta monotrocha, quibus rustici letamen in agros inuehunt, ansis utrinq̄ prominentibus ante se impellentes, Rob. Stephanus bennam hodie à Gallis tomberæu uocari docet, à Picardis bareu. Effedum, uehiculi genus Gallorum Britannorumq̄, apud Belgas primo repertum. Et propriè effedum in equo. Hic Vedius uenit mihi obuiam cum duobus effedis & rheda equis iuncta, Cicero 6. ad Att. Solitus in gestatorio ludere, ita effedo alueoq̄ adaptatis ne lusus confunderetur, Sueton. in Claud. Utitur & Cæsar 4. bell. Gall. Gallica uel molli melius feret effeda collo, Vergil. 3. Georg. de equo. Britannica effeda, Propertius lib. 2. Eleg. 1. Multiflorata effeda, Claudianus de mulabus Gallicis. Effeda etiam fœminino genere legitur apud Senecam in epistolis. Pilentum, inquit Festus, uehiculi genus, quo matronæ ferebantur. Idem uidetur esse quod petoritum, quod est quatuor rotarum, ab Hispanis introductum. Varro de lingua Latin. in consuetudinem sua ætate primum uenisse scribit. Estq̄ eius formæ, qua nostri temporis principum Italia mulieres uectantur: ita libratum, ut confidentes in puluinis in aëre suspendi agitata uideantur. Castæ ducebant sacra per urbem Pilentis mætres in mollibus, id est pensilibus, Verg. 8. Aeneid. Honoremq̄ ob eam munificentiam ferunt matronis habitum, ut pilento (codices impressi habent plausiro: uetus exemplar, pilento) ad sacra ludosq̄, carpentis festo profestioq̄ uterentur, Lilius 5. ab Vibe. Ante fores iam pompa sonat, pilentaq̄ sacra Præstant ductura nurum, Claudianus de nuptijs Honorij. Carpentum, genus uehiculi, dictum quasi carmentum à Carmenta Euan dri matre. Nam prius Ausonias matres carpenta uehebant, Hæc quoq̄ ab Euandri dicta parente reor, Ouidius 1. Fast. Mulionem euitantem super ipsum corpus carpentum agere præcepit, Plinius de uiris illustribus 7. Nero ostentabat hermaphroditas subiuges carpento suo equas, Plin. hist. Nat. Carpentis utebantur in bello, Lilius 1. ab Vrbe. Serica carpenta, serico panno ornata, Propertius

peritius 4. Eleg. Volucris Carpentis rapitur pinguis Damalippus, Iuuenalis Satyra 8. Carpentarius, equus qui carpenta ducit: & faber, qui facit, Sipontinus. Cesium, genus uehiculari birōti, inquit Nonius, Cisso celeriter ad urbem uectus, Cicero. Et alibi, Decem horis nocturnis sex & quinquaginta millia passuum cissis peruolauit. Vnde apparet hoc uehiculari genus ad celeritatem comparatum esse. Vide Budæum in Pandectas. Cissarius, qui cissum agit. Sicissarius, id est carrucarius, dum ceteros transire contendit, cissum euerit, Vlpianus. Alias legitur cissum & cissarius s. duplici. Carrus & carrum, utroque modo dicitur, à cardine quatuor rotarum, uel quod currendo sonet. Ea die per uisum angustias carra complura, multosque lanistas retraxit, Hirtius lib. 6. Alteri ad impedi-
menta & carros suos se contulerunt, Caesar 1. bel. Gal. Vix qua singuli carri dicerent, Idem. Vtitur & Lilius. Carruca uidetur diminutium à carrus. At nos carrucas ex argento calare inuenimus, Plinius lib. 33. Nec feriat ibat ante carrucam, Martialis lib. 3. Carrucarius, qui carrucam regit, Vlpiano: mula carrucaria, quæ trahit, Eidem. Arcera apud Varronem & Ciceronem citante Nonio, plaustrum est rusticum tectum undique quasi arca: hoc uehiculari genere senes & agroti ue-
hari solent. Arcima, genus est plaustrum modici, quo homo gestari possit, Fest. Plaustrum, currus. Gratia plaustra, Vergil. 3. Georg. Stridentia, Ibidem. Leuia, Claudianus. Robusta, Horatius. V-
here poemata plaustris, Idem in Arte: id est, inquit Acron, tam multa scribere, quæ quis possit plau-
stris aduehere. Flexerat obliquo plaustrum temone Bootes, Ouidius 10. Metamor. de ura sydere cœle-
sti. Geminum plaustrum, Seneca Oedipo. Plaustrarius, qui regit plaustrum, Vlpianus. Plostrum
idem quod plaustrum. Quot iuga bouum, mulorum, asinorum habebis, totidem plostra esse oportet,
Cato. Plostellum, diminutium. Plostellum Pœnicum, assibus dentatis constat cum orbiculis ad
excutienda è spicis in aream grana, Varro libro 1. de rer. rust. Traha, genus uehiculari sine rotis, quo
coloni utuntur, à trahendo dictum, ut ait Seruius, (ein schleipfen/schlitten.) Tribula, trahæ, &
in quo pondere rastri, Vergil. 1. Georg. pro trahæ per epenthesein. ¶ Ἀπὸ μὲν mulis iungebatur:
de hac & calpe, uide supra in certaminis Olympici mentione. Vt cum boues defessi iugo trahunt δὲ
ραπὴν ἀπὸ μὲν Ἀχαιοὶ περὶ γυῖαν ὡς ἀχθεὶ δινύωνται τερόμενοι, Calaber libro 6. Ἰππὸς ἔντα ὡς, ὡς δὲ ζεύξαι
δοι ἀπὸ μὲν, Orpheus Argō. Συμμελὶς πρῶτον καὶ ζεύξαι καὶ τῶν, ἄρμα ἐκ χιδόνι, ἀσπράβην ὄφελος δὲ αἰτωλός,
Scholia in Pythia Pindari. Ἀμαξία proprie bouum est, ἀπὸ μὲν equorum uel mulorum, Varinus. ὁ δὲ
ἀπὸ μὲν, ἀμαξία δὲ, Pollux. Ἀμαξία, diminutium, plostellum. Βόας εἰς ἀμαξίαν ἄσαι ἢ ἡμιόνους εἰς ἄρμα,
Varinus in ζεύξαι. Καρὰ ὅς, οἱ σκυθικοὶ οἰκοῦντες, οἱ δὲ τὰς κατὰ τὴν ἀμαξίαν, Hesychius & Varin. Καρὰ
παρὰ, ἢ ὡς τὴν ἀμαξίαν σκυθικὴν, Ibidem. Λαμπλὴν, ἀμαξία βασιλική, ἱερῶν ποδῶν, ὁ δὲ τὴν ἄρμα σκεπασμένην,
Suidas. Varinus addit, ἢ βασιλικὴν ποδῶν λευκαλὴν, ex Hesychio: sed suspicatur aliquis corruptum hoc esse pro ἱερῶν
ποδῶν: quanquam & ἱερῶν uocem deprauatam puto, eum in nullis Græcorum lexicis reperia-
tur, & legendum φαίδην, quæ uox à Latinorum rheda deducta est. φαίδειον, τὸ φορεῖον, καὶ φαίδην, ἄρμα σκε-
πασμένην, Varinus. Λαμπλὴν, εἰδὲν ἀμαξίαν ἐφ' ἧς ὄχονται, Hesychius hamaxan generale uocabulum faci-
ens, Σατίνον uel σατίνην, plaustrum, uehiculum, apud Homërum in Hymnis, ποιῆσαι σάτινα καὶ ἄρματα
ποικιλῆ, Σατίναι ἀμαξίαι, Varinus. Φορεῖον, lectica, uehiculum, in quo scilicet homines feruntur: unde &
Latini gestatorium dixerunt. Solius etiam in gestatorio ludere, Suetonius in Claudio: mox autem
gestatorium illud effedum uocat. Gestationum leuissima est nauis in portu, uel in flumine lectica aut
scamno: acrior uehiculo, Celsus. Thensæ, sacra erant uehiculari, authoribus Festo, Seruio, & Asco-
nio: cum pompa ordinum, hostiarum & officiorum: sic dictæ quod ante eas lora tenduntur, quæ gau-
dent manu tenere qui eas deducant: uel ἐκ τοῦ θεῖου, hoc est à re diuina. Vtuntur hac uoce Ci-
cero & Lilius. Omnesque dii qui uehiculari thenfarum solennes cœtus ludorum initis, Cic. 7. Verr.

¶ De partibus curruum, Pollux 1. 10. Quid chœnix, chœnicides, plemnæ, syringes, torma, ene-
lata, hamaxedonia, enema (id est radij), Cælius 16. 17. Quid apsis, episotron, itys, Idem 18. 10. Ἀμπρῶν,
funis inter utrumque bouem uel equum, temonis uice protensus. Ἀμπρῶν (inquit Hermolaus in Plini-
um 8. 44.) funiculus is qui per iuga ipsa tenditur, aut quo trahi ferri ue solent à iumentis onera. In-
de uerbum ἀμπρόν, ut glossematorum scriptores aiunt, proprie significat iter curru facere, per abur-
sionem uero translatus est ad ueterina iumenta: sed & onusta, inquiunt, iumenta si quis iuuerit,
ἀμπρόν dicitur, ἡς uerbis: καὶ ἀμπρόν δὲ τὸ ἐπ' ἑλκοντι ζεύγει βοηθεῖν. Συμὰμπρόν καὶ παραπορόν, ὡς
παρὰ μὲν τὰ ζεύγει πρὸς τὸ ὄργον, id est connitendo comitandocum accendebat iumenta ad opus, Aristote-
les de uetulo Atheniensis mulo. Plinius sic uertit, lumenta comitatu nifuque exhortaretur. Theodo-
rus minus proprie, Commeans & obiens iumenta exhortabatur. Vide supra in Boue H. e. & Ἀμπρόν
in Etymologico, ἀμπρόν τδ' apud Suidam. πλῆμναι, αἱ χοινικίδες εἰς τὸν τροχὸν δὲ ὡς ὁ ἄξων στέφεται, Scho-
lia in quintum Iliados. Plemnæ, inquit Cælius, modioli dicuntur, quoniam ab axe impleantur: ple-
mas uero undas accipiunt, in Oceano præcipue, unde plemmyra, id est, inundatio. πλῆμναι, χοινικίς,
ἐκ τοῦ πλῆμναι τὸν ἄξονα, Scholia in Iliados 1. πλῆμναι, radij in rota, ut quidam inepte in Lexico Græcola-
tino interpretatur. ἔστι δὲ πλῆμναι μέγ' αὐτίον, Hesiodus in Aspide. τὸρμον, ἢ πλῆμναι τὸν τροχόν, εἰς ἧν ὁ ἄ-
ξων, Varinus & Hesych. Syrinx quidem proprie uidetur appellari ipsum foramen cui inseritur axis,
πλῆμναι uero lignum orbiculare inter radios & foramen illud medium: uel ut Pollux habet, quod circa
axem uoluitur. Χοινικίς uero (à similitudine mensuræ chœnicis, ut Latinis etiam modiolus à mensu-
ra huius nominis) illud totum, hoc est lignum unum cum foramine: etsi Varinus chœnicidas & syrin-
gas interpretatur foramina quæ aliàs chnoæ dicantur. καὶ ποδῶν ὡς καὶ ἀσφαλῆως καὶ μὴ τὸν τροχόν στέφει
E e 2

ἄποι τεύχεσιν, Etymol. & Varinus; sed addit ille, ὡς πῶς τὴν αὐλὴν πάλαι τὴν ἀνάγκην ἔχουσα. Est autem αὐλὴ pis quoque genus galeæ, de quo uide Varinum. In hoc medio apparatu fulgentem gladium ē lacunari seta equina aptum (appensum) demitti iussit, ut impenderet illius beati ceruicibus, Cicero 5. Tusculanae de Dionysio tyranno. καὶ γὰρ τὸν χεῖρτος ἐφ' ἵππεσσι πεδὺν ἄγκιστρον, λευκὸν ἐναλίοισι πάγκην, Suidas in τὰ μύθοι. Conficiunt & nostri lineas piscatorias ex equinis setis. ἵππεσιν, τὴν ἵππου, γνοί δὲ τὴν τῆς νύκτος, τὴν δὲ ἵππεων τεύχεσιν, Hesychius, Varinus. ἵππικὴ βολίς, ἡ νύκτα τοῦ τέξε, ὅθεν τὸ δὲ ἵππεων γινώσκου τεύχεσιν, οἱ δὲ θάμνηκα νύκτων, ἵππικὴν κελύξου, lidem. Equorum corpore exanimato uespas atq; crabrones procreari putant, sicut asinorum scarabeos, Plin. Nostri ex equorum fimo diuersa scarabeorum genera nasci affirmant, ut inter Scarabeos dicemus. Pressus humo bellator equus crabronis origo est, Ouidius Metam. 15. ἵπποι μὲν σφικτῶν γῆρας, ταῦτοι (aliās μόχοι) δὲ μελισσῶν, Nicander in Theophrasti: Vide in Apibus. Super omnia est compositio, qua inuictos faciunt magorum mendacia, cauda draconis & capite, pilis leonis ē fronte, & medulla eiusdem, equi uictoris spuma, canis unguibus adalligatis ceruino corio, &c. Plinius.

H. h.

Licinius imperator cum filiam Christianæ religionis cultricem ab equis discerpi uellet, ipse à suorum uno morfu interfectus est, Textor. Neocles Themistoclis filius, equi morfu interiit, Plutarchus, Metius Suffetius ab equis discerptus est (iubente Tullo rege Romanorum) quod teste Vergilio à Romanis ad Fidenates defecisset, Textor: Vide Onomasticon nostrum. De Hippolyto Thesei filio, & eiusdem nominis martyre, qui ab equis discerpti sunt; item de Hippomene qui filiam equo deuorandam præbuit, non nihil dixi supra inter propria hominum nomina ab equo ducta. Plutarchus in Parallelis (minoribus) ponit Comminium quendam, Comminij ex Aegeria filium, qui à Gidia no uerca (cuius uotis parere noluerat) stupri instar Thesida accusatus fugiens, ab equis sit dilaniatus, Textor. Pyrechmus Euboia regem Boeotij bellum inferentem, Hercules profligauit, eumq; pul lis equinis alligatum in diuersas partes discerpsit, Onomasticon. Hippomenes cum filiam deprehendisset uitiatam, equo famelico uorandam obiecit; uide in H. a. & infra in proverbio Hippomene iniustior. De Glaucio Pomæo ab equis discerpto, & Diomede deuorato, dicam inferius inter historias fabulosas. Equorum lapsu perierunt apud Vergilium, Nipheus, Leucagus, Liger, Clonius, Remulus, Amycus: Apud historicos Agenor, Fulco Hierosolymorum, Philippus Ludouici Crassi filius Gallorum, Bela Pannonia reges, Textor.

¶ Achilles equi præstantissimi & celerrimi ab Homero celebrantur Iliad. 4. ubi Peletum eos à Neptuneo accepisse legitur. Nomina eorum dixi in H. a. Calaber libro 4. Achillem equos præceleres à Telepho, quem uulnerat, dono accepisse scribit. Admeti equos Homerus lib. 2. Iliados perniciosissimos fuisse scribit, ὅθεν δὲ ὡς, id est autum instar. Noctemq; diemq; Assimilant maculis internigantibus alba, Statius de equabus Admeti. Admeti Thessalia regis equas patiisse fabulatur Apollinem, ut infra dicam inter deos. De Adraffi equo, cui nomen fuit Arion, supra dixi in a. inter propria equorum nomina. Ab Agenoris equo Argos hippotrophon dictum est, Etymologus. Alcibiadis & Cimonis (Simonis) equi inter generosos numerantur. Constat Alcibiadem nutriendis equis tantam adhibuisse operam, quantam sui sæculi uel regum uel hominum priuatorum nemo, Textor. Alexander Magno & equi magna raritas contigit: Bucephalon eum uocant, siue ab aspectu toruo, siue ab insigni taurini capitis armo impressi, Plinius. Bucephalus uocatus est equus Alexandrie regis, propter quandam bubuli capitis similitudinem, Festus: uel à latitudine frontis, Strabo libro 15. Bucephala siue Bucephalia, Indiae urbs est iuxta Hydaspem fluuium, ab Alexandro condita, sic appellata à Bucephalo equo, qui cecidit ibidem in prælio, quo uicit Porum: & eo ipso in loco sepultus est, Author Strabo li. 15. et Plinius 6. 20. Meminit etiam Stephanus duorum huius nominis locorum. Est & Antica (Achaia, Plin. 4. 5.) portus Bucephalas Stephano dictus, Bucephala Pausania, Bucephalon Ptolemaeo. Vide Stephanum in Βουκεφάλαι, & in Βουκεφάλαι, Βώκερος (quæ uox idem quod bucephalos significat) fluuius in Salamine apud Lycophronem. Inter tribuli etiam herbae nomenclaturæ bucephalon reperio. Alexander mortuo Bucephalo Alexandriam (Bucephaliā potius) condidit, ὅθεν τὸν αὐτῷ ἐλπίσιν χαρίζομεν πόλιν, Scholia in Nubes Aristophanis non procul ab initio. Ateni Indi trium urbium incolæ: Caput eorum Bucephala, Alexandri regis equo (cui fuerat hoc nomen) ibi sepulto conditum, Plinius. ἵππος ὀνυάλιος (aliās ὀνυάλιος, quod placet) Μακεδονίας (aliās penultima per s, scribitur, malim Μακεδονίας propter carmen) βασιλῆος Βουκεφάλας ὀπλοισὶν ὀνυάλια δ' κειώσασκεν, Orpianus 1. de Vena. Βουκεφάλας ἵππος ἢ ἀπίδακος, ἀνθρώπος καπιδίων, Βοὸς ἔχων κεφαλὴν ὡς τοῦ μὲν ὀφθαλμοῦ γινώσκει, &c. Tzetzes 1. 28. Hoc est, Bucephalas equus erat indomitus, mordax, bubulo capite notatus in femore, non caput uel cornu bouis gestans. Bucephalus (inquit Etymologus) dictus est Alexandri equus, non quod bouis cornua haberet, quod falsum est: aureis enim ab Alexandro ornatus erat. Non tamen à cornibus nomen tulit, sed quoniam sic uocabantur in Thessalia equi habentes inustum Βουκεφάλιον, id est bubulum caput. Quod ita se habere uel ex Aristophanis Anagyro constat, hoc uersu: μή κλάει γὰρ Βουκεφάλου ὀνήσουμαι. Et rursus, γῆρας ἡρέμα τὸν Βουκεφάλου καὶ ἡσπικτῆσαν. Bucephalus igitur uocatur qui in coxis (ἰσχίοις) bubuli capitis characterem habet inustum, Etymologus. Equus Alexandri regis & capite & nomine bucephalas fuit, Gellius. Sedecim talentis emptum ferunt ex Philonici Pharfalli grege, etiā tum puero (Alexandro) capto eius decore, Plin. Emptū Cares (Chares, qui

equi scriptor à Plutar. etiã in uita Alexãdri citatur) scripsit talẽtis tredecim, & regi Philìppo donatũ; æris nostri summa est H.s. c c c xii. Gell. 5.2. Vide etiã supra ubi de pretio equorũ in genere tracta-
 uĩ. Bucephalus q̃ artificiosẽ ab Alexandro adolescente tractatus sit, cum ferociens neminem admit-
 teret, ideoq̃ à Philìppo eius patre contemneretur, supra dixi in E. ex Camerario. Neminem hic aliũ
 quã Alexandrum regio instratus ornatu recepit in sedem, alios passim reijciens, Plin. Super hoc e-
 quo dignum memoria uisum, quod ubi ornatus erat armatusq̃ ad prælium, haud unquam inscendi
 sese ab alio nisi à rege passus sit, Gel. Bucephalus regijs instratus ephippijs, neminem quã Alexan-
 drum dorso excepit, ut referunt Q. Curt. (libro 9.) Solin. Plutarch. & Iustin. Grapald. Bucephalus
 quantisper nudus erat conscendendum se etiã equisoni dabat: ornatus uero regijs iam aulaeis col-
 laribusq̃, neminem admittebat, Alexandro tantum excepto; ceteris periculum facuris, aut alioqui
 propius accedentibus, ingenti hinnitu occurrere insultareq̃, ac nisi cederent fugaq̃ sibi consulerẽt,
 proterere solitus, Plutarch. in libro V tra animalium, &c. Idem in præljs memoratæ cuiusdam perhi-
 betur operæ, Thebarum oppugnatione uulneratus in alium transire Alexandrum non passus: Mul-
 ta præterea eiusdem modi, propter quæ rex defuncto ei duxit exequias: urbem tumulto circumdedit
 nomine eius, Plin. Cum in eo insidens Alexander bello Indico, & facinora faciens fortia, in hostium
 cuneum, non satis sibi prouidens, immisisset, coniectis undiq̃ in Alexandrum telis, uulneribus altis
 in ceruice atq̃ in latere equus perfossus est. Moribundus tamen, ac propè iam exanguis, è medijs ho-
 stibus regem uiuacissimo cursu retulit: atq̃ ubi eum extra tela extulerat, ilico cõcidit: & domini iam
 superstitis securus, quasi cum sensus humani solatio animam expirauit. Tum rex Alexander parta
 eius belli uictoria, oppidum in iisdem locis condidit: atq̃ ob equi honores Bucephalon appellauit,
 Gel. Nonnulli heterophthalmos equos inter præstantissimos collocant (uerba sunt Pelagonij in Geo-
 ponicis 16.2.) qualem fuisse aiunt Alexandri Macedonis Bucephalum. Post hæc uerba statim sequi-
 tur, γλωσσὴν λεπτὴν καὶ μακρὰν: τὸ δὲ πρόσωπον σιμὸν, &c. nec ullum apponitur uerbum, quo cum isti accu-
 satiui construantur, ut propter mutilatum locum in dubio relinquatur lector ad Bucephalumne hæc
 omnia qualis nam ille fuerit, describendum pertineant: uel potius, in quo interpretes omnes conue-
 niunt, (Cornarius, And. à Lacuna, & Ruellius, qui in Hippiatricorum translatione ca. 14. ex Geopo-
 nicis hæc adiecit,) ad quemuis equum præstantem. Sed utrolibet referas, quoniam supra omisimus,
 hic recitanda uident. Probant igitur habentes (uel, Bucephalus habuit) linguam tenuem & longam,
 faciem simam uel aducam, altam ceruicem, colorem glaucum (oculorum nimirum): corpus non im-
 patiens contrectari (δυσχαργᾶλιστον uel δυσχαργᾶλιν, quas uoces supra explicauimus: Ruellius dissimu-
 lat, And. à Lacuna corpus firmum somniat; melius quod ad rem Cornarius dixit, non titulosum: qd
 ad dictionem, aptius forte titillabundum uel titillabile dixeris, etsi auctorem non habeamus:) collum
 erectum, plenum & crassum: τσάστιν δὲ βραχὺ τρέχον, hoc est minime exiguum (ut And. à Lacuna red-
 dit; nam collum breue, inquit, semper commendatur ab equestribus, prolixum ut in grue uitupera-
 tur: itaq̃ βραχὺν maluit accipere pro paruo quod magno opponitur, uel pro angusto quod lato, non
 pro breui quod longo contrariũ est;) uentrem castigatũ & ad ilia contractũ; magnitudinem modera-
 tam, μέγεθος ἰσάνον; uenas toto corpore conspicuas & elatas, colorem nigrũ saturatũ. Ex prælio Ale-
 xandri contra Porũ Bucephalus non statim, sed ut plurimi prodidẽre, post longas uulnerũ curatio-
 nes expirauit. Refert Onesicritus eũ senio ac labore confectũ occubuisse, Triginta namq̃ annos na-
 tus moribundus iacuit, cuius mortem acerrimẽ indoluit Alexander, & super eo iuxta Hydaspem con-
 ditam urbem Bucephaliã appellauit, Plutarch. in uita Alexandri. Equus Bucephalus quem De-
 maratus Corinthius Alexandro donauerat, cũ ex omnibus ornamentis nudus erat, equisonem etiã
 (eumq̃ solũ, Diodor.) sibi insidere patiebat; Cum autem ephippiatus & ceteris regijs ornamen-
 tis instructus, nullum aliũ sessorem quã Alexandrũ admittebat, cui sua sponte, & nullo impulsu as-
 stabat, & ut facilius conscensio esset, ei ascendenti sese corpore demittebat: Quo usus est ad omnia
 Asiatica bella Alexander, Aelian. Eadem ad uerbũ ferẽ legimus libro 17. historiarũ Diodori Siculi,
 ubi tamen nullũ equi nomen adiectũ est: ut suspicetur forsã aliquis diuersum fuisse à Bucephalo,
 qui emptus traditur à Philìppo, ut supra dixi in E. sed quoniam cetera omnia conueniũt cum ijs quẽ
 alij authores de Bucephalo scripserũt, eundem esse crediderim. ¶ Cum Cyprij (inquit Herodot. li-
 bro 5.) contra Persas, à quibus defecerant, se tutarent, Onesilus rex aduersus Artybiũ Persarũ ducem
 ultro constitit. Insidebat Artybius equo, in armatũ erigere se docto, & pedibus simul atq̃ ore eũ in-
 uadere. In conflictu igit, Onesilus, uti conuenerat cum satellite, ipse inuadentem Artybiũ ferit; satel-
 les uero equo sublatos pedes in Onesili scutũ iactante falce percutiens abscidit: unde Artybius una
 cum equo corruit. Ioannes Tzetzes Chiliade tertia ca. 116. paulò aliter narrat, in hunc modũ: Cum
 Artybius ab Onesilo deiectus esset, equus uidens dominũ suum prostratũ, erectus in pedes antero-
 res cum Onesilo Cypri rege pugnabat, & clypeũ eius percutiens ferẽ occidisset, nisi pedes eius falcibus
 amputassent armigeri. Eadem ab eo iisdem uerbis referuntur Chiliade quarta in epistolio. Ca-
 ligula (inquit Dion, ut citat Cælius 21.24.) ex equis unũ sic amauit, uti ad cœnam inuicaret, annona
 quoq̃ apposita & hordeo, quin & aureo poculo uinum propinabat, per illius salutem fortunamq̃
 concipere iusiurandũ solitus; consulem quin immò designare constituerat; fecissetq̃, ni consilia inter-
 pellasset mox interitus. Cimonis equi inter generosos numerantur, Simonis alij & plures scribunt,
 ut dictum est in H. a. in tractatione imaginum equi. In Domitiani equum maximum, Statius Syl-
 u

rum libro 1. Dardani illius diuitis Iouis filij trium millium equarum armentum, atq; præcipue ex his duodecim pullos patre Borea genitos, Homerus suo præconio nobilitauit. Item Eumeli equas, Erythræus. Oenomai equi Pilla & Harpinna, uide Varinum in Oenomaio. Alius fuit Oenomaus qui Partheniā & Eripham equas suas quū iugulasset, iussit sepeliri, Cal.; Pelops equos à Neptuno accepit, Varin. in Oenomaio: Vide Palaphatū. Penthesileæ equus ab Orithyia Boreæ uxore acceptus, ut Q. Calaber fabulatur. Probi equus nec decorus nec staturosus erat, sed mira celeritate, uide inter proueria. Rhœsi equi, Ῥαῖσι τοῖσι χιόνος, δέειν δ' ἀνέμοισιν ὁμοῖοι, Homer. Iliados 10. Hunc uersum integrum ad Turni equos transtulit Maro libro 12. Aeneid. Meminit & Rhœsi equorum lib. 1. Aeneid. Trois equi immortales ad fabulosos mox dicendos pertinent. Simonis equi, uide in a. inter imagines equi. Turni equi apud Vergiliū ex Orithyia Boreæ uxore, uide inferius in fabulosis. Vlyssis equi, uide infra in Neptuno Hippios.

¶ Equi fabulosi. Bellerophon uel Bellerophontes, primò Hipponus, ἵππωνος, (aliās Hipponous) dictus est, post ab interfecto Corinthiorum primate Bello, Bellerophontes. Hic sumpto à Neptuno Pegaso equo ad Chimæram perimendam euolauit, eamq; occidit, Deinde ex rerum felici successu superbiens, quum in cælum cum Pegaso uolare tentaret, Iupiter indignans æstrum Pegaso immisit, à quo agiratus Bellerophontem excussit, ceciditq; in campum, qui postea Aleius appellatus est, Pegasus autem à Ioue inter sidera relatus est. Pernicissimus hic equus & alatus fuisse perhibetur, ex Neptuno & Pegaside natus, Gyrald. Sunt qui Diem à Pegaso equo uehi fabulentur, Scholia in Lycoph. Vissus eram molli recubare Heliconis in umbra, Bellerophontæi quā fluuit humor equi, Propert. libro 3. Vide plura in Onomastico nostro de Bellerophonte, & de Pegaso in utriusq; mentione, item in Scholijs in quintum Iliados Homeri; & in prouerbio Bellerophontis literæ apud Erasmus: & supra in H. a. ubi de equo sydere: Hesiodi Theogonia, Scholijs in Lycophronem, & in uoce Τραγικώτερος apud Suidam, &c. Eques ipso melior Bellerophonte, Horat. 3. Carm. De Pegaso equo uide Varinum in Πήγασος: & eundem & Etymologum in Ἐλλωτίς. Hellotiam, Ἐλλωτίαν, Mineruam illi qui dictam uolunt, Ἐλλωτίαν τὴν Πήγασον ἐν χελιδνῷ τῷ Ἀθλῶας ὀδοῦντι Βελλεροφόντη, Πάνηγυρι καὶ ναυῷ Ἐλλωτίας Ἀθλῶας τῷ αὐτῷ γυγνῶντι, Varinus, Scholia in carmen 13. Olympiorum Pindari, ubi etiam paulo post plura de Bellerophonte simul & Pegaso reperies: fertur autem Pegasus ex Gorgone uel Medusa natus fuisse, Πήγασος ἡ ὄρωτος ἵππος Μεδούσης τῆς Γοργόνος, ἥτις ὄρωτος ἔχει καὶ τὴν περὶ σφύρας ἐκ περὶ σφύρας (forte tanquam Πήγασος) ἐκ τῆς Γοργόνος τραχύλου, Scholia in Homerū. De Pegaso ē sanguine Medusæ nato, uide Ouid. 4. Metam. Κατὰ γὰρ αὐτὸν δὴ τὴν Πλάτωνος ὑπόθεσιν δὴ ὁ χλος μοι τοῖς τῶν Γοργόνων καὶ τῶν γάσων, καὶ ἄλλων ἀμυγδαλῶν πλήθει τε καὶ ἀποπία τορατολογίῳ πνῶν φύσεως, Athenæus lib. 5. Plinius 10. 49. Pegastos fabulosos fuisse existimat. Aristophanes in Pace τῆς γλώσσας adiectiuum facit, hoc uersu, ὅτι γάσων μοι φησὶ γυνάων ἡ ὄρωτος. Scyllam & Pegasus nomina nauium fuisse putat Palaphatus τῶν ἀπὸ τῶν, non monstra ut poëtæ fabulati sunt, Erythræus. Alatum fuisse fingunt poëtæ, nimirum propter celeritatem eximiam: nam & quosuis equos celeres poëtæ uolucres cognominant, ut supra in a. & b. diximus: & Solinus tauris Indicis uolucrum pernecitatem tribuit. Infratos ostro alipedes, Vergil. Pegasi equi effigies Gabalis in templo quodam uisebatur, Pausanias in Corinthiacis. Pegasus (inquit Albert. Magnus) animal est compositum, quod in Aethiopia generatur, permagnum & horrendum, equi formam præferens antè: alas habet ut aquila, sed multò maiores: caput cornutum (quod & Plinius scribit) & adeò monstrosum, ut multa animalia solo aspectu terreantur. Alis non uolat in sublimem elatus, sed aërem tantum ferit & cursus sui uelocitatem sic promouet, animantibus cunctis infestus, maximè uero homini, Hæc ille sine authore: Alij eiusdem commatis scriptores, adijciunt: graui corpore esse, fuga mirabili: alarum remigio adiutum currere potius quàm prouolare: & colloso aëre ut pennarum instar turbinis impellere uentos, uoracem esse, & in quiete moueri. Pegasides Musæ dictæ sunt à fonte, quem Pegasus ictu ungulæ fingitur aperuisse, ob quam causam & Græcæ appellatæ sunt Hippocrenæ, Festus. Vide supra inter propria ab equo deducta nomina. Tarsus Ciliciæ ciuitas, sic dicta est à tarsis, id est calcibus Pegasi, qui è cælo cum Bellerophonte sessore in senectū iam delirante, in Aleium campum deiectus est, Eustathius in Dionysium Afrum. Dictus est autem campus Aleius ἀπὸ τῆς ἄλως, ab errore, quod in eo Bellerophon solitarius et equo & mente deiectus oberraret, quæ etymologia uel Homero approbata uidetur, Eustathius, Pegasarium cursorem Bay-fius ueredarium appellat. Centhippe dictus est locus Argis, quod Bellerophon illic primum stimulauit (κεντήρ Græci dicunt) Pegasus equum, Varinus. Est & Pegasus, Πήγασος, uiri nomen, qui ex Eleutheris Boeotiæ oppido Bacchi simulacra Atticæ inuexit, &c. Scholia in Acharnen. Aristophanis. Pegastos equino capite uolucres, & gryphas auritos aduncitate rostri fabulosos reor: illos in Scythia, hos in Aethiopia, Plinius: Et alibi, Aethiopia lyncas & sphingas generat, multaq; alia monstro similia: pennatos equos & cornibus armatos, quos Pegastos uocant. Aethiopici cæli ales est Pegasus, sed hæc ales equinum nihil præter aures habet, Solinus. Penthesilea Amazonum regina equum celerissimum ab Orithyia Boreæ uxore accepit. Ἐξέτο δ' ἵππῳ Καλῷ τ' ἀνυπάρτῳ τε, τὸν οἱ ἄλλοι Βορέας ὀπίσσω ὀρέδουσι πάρος οὐκ ἰκνύμενοι, Ξένιον, ὅστις δοῖσι μετέπειτα ἀρπυνίαισι, Q. Calaber lib. 1. Vergilius duo decimo Aeneidos Turni equos ex Orithyia natos scribit, & alibi duodecim pullos in armento Dardani patre Borea genitos. Busiris & Diomedes equos humana carne pauerunt, Textor. Absenti Aeneæ currum, geminosq; iugales Semine ab æthereo, spirantes naribus ignem, Illorū de gente, patri

patri quos dædala Circe Supposita de matre, nothos furata creauit: Landinus exponit, Circe Solis filia furtim & clam patre supponēs matrem, scilicet equā, equos Solis creati fecit: hos uocat nothos, quod eorū mater mortalis, pater uero diuinus esset: nam propriē nothi dicuntur, quos nobilior pater ex ignobili matre creauit, Tractū est, inq̃t Seruius, de Homero, qui tales equos habuisse inducit Anchisen Iliad, quinto. *πῦρ πνεόντων ἀρχὸς ἵππων*, Pindar, de Sole, Ignipedes equos Ouid, dixit 2. Metam. Licet ignipedum frenator equorum Ipse tuis altè radiantem crinibus arcum Imprimat, Stat. Diomedes rex Thraciæ, ab Hercule suis equis in pabulum datus est, eadem talione qua ille in hospites sære consueuerat, Suisq̃ regem pabulum armentis datum, Vide Onomasticon, Palephatum, & Cælium 13.8. Vt qui terribiles pro gramen habentibus herbis Impius humano uiscere pauit equos, Ouid. Vide prouerbium Diomedea necessitas apud Erasmus. Diomedes Thrax cum filiis haberet meretrices, cogebat hospites *αὐταῖς σιωπεῖν ἕως ἃ νύξου χάριτι καὶ ἀναλωθῶσι οἱ ἀνδρες*, proinde in fabulis *ἵπποι ἀνδροφόνου* nominantur, Scholia in Ecclesiastus Aristophan. Diomedis equæ, id est filia Iliadina, aduentantes uorasse sunt dictæ: quanquam interim à patre solitos intelligere maluit Eustathius, Cæl. Ex Diomedis equis prognatus fuisse creditus est equus Cn. Seij, de quo dicā in prouerbio Seianus equus. Equus albus Diomedis immolabatur apud Venetos, ut mox inter sacrificia referam. Circa Abderam & limitē qui Diomedis uocatur, equi nascētibz illic herbis pasti, inflammantur rabie, circa Potniæ uero asini, Plin. Aelianus nō asinos, sed equos etiam ex fonte Potniæ bibentes, qui non procul Thebis absit, in rabiem uerti ait, Potniæ urbs est Boeotia, non longe à Thebis, ubi Glaucus Sisyphi filius & Meropes, habuit equas, quas consueuerat humana carne alere, quo cupidus in hostem irruerent, quem ipsum tandem, cum alimenta deficerent (uel ut alij, cum sacra Veneris prohiberet) deuorauerunt. Hinc dictæ equæ Potniades apud Ouidium in Ibin. Vide Onomasticon in Glaucō, et Palephatū, aut etiam Vergiliū interpretes in tertium Georgicorum super his carminibz. Ermentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci Potniades malis membra absumpsere quadrigæ. Glaucus alter ab equis deuoratus, *γλαῦκος ἄλλος ἱπποβρωτός*: quadrabit in hominem alendis equis exhaurientem facultates suas. A fabula natum, qualis fertur & de Actæone, Erasim. in prouerbio. *Τροίσι ἵπποις* (apud Homerū Iliad. 8. & rursus penultimo) equi Trôis intelliguntur, qui etiam immortales dicuntur: non Troici uel Troiani, de quibus nihil eximium proditur, Varin. Propter Trôis equos regnante Laomedonte captum ab Hercule Ilium fertur: nam cum Laomedon equos præstantissimos Herculi, ut Hesionem eius filiam monstro marino expositam liberaret promissos, re peracta negaret, Hercules indignatus Troiam euerit, Onomasticon, Fertur autem hos equos Laomedon à Ioue pro Ganymede accepisse, Scholia in Lycophronem, Cæl.

¶ His attexemus quæ ad religionem pertinent, circa deos, sacrificia, sepulchra, omina. Et quoniam ampliuscula de dijs se offerunt, ordinem literarum sequemur. ¶ Apollo, uide in Sole. ¶ Castoris equus nomine Cyllarus, ut inter propria dixi. ¶ Ceres in equam mutata, Oncij armento se immiscuisse fertur, cum Neptunus amore eius Proserpinam quærentis captus insequeretur: Neptunus autem decipi se intelligens, etiam ipse in equum mutatus, rem cum illa habuit: unde Ceres initio ualde indignata est, & Erinnys inde cognominata: postea uerò ira remissa in Ladone fluuiō se abluuit, et inde Lusit dicta est, Pausan. in Arcadicis. Ex hoc concubitu Arionem equum natum fabulantur, ut inter propria equorum nomina dixi. Prope Phigaliā Arcadię urbem in monte Elafno, Cereris Meleagæ, id est nigra pullatæ ue sacrum fuit antrum. Deæ cum Neptuno congressum sub equina specie celebrant Arcades. Verum non inde natum Phigalenses equum uolunt, sed quam dicunt Arcades *Πηνειράν*. Deam uero indignatione in Neptunum concepta, præterq̃ Proserpinæ raptu consternatam, sibi pullam induxisse uestem ac in speluncam sese insinuantem, diu postea non esse uisam, &c. hinc antrum illud Phigalenses Cereri sacrum asserunt, atq̃ simulacrum inibi consecrasse, habitū quīdem in petra sedentis, ac cætera mulieri persimile, præter caput, quod cum coma erat equinum, adnexis draconum & ferarum id genus item iconibus. Tunica ad talos demissa. Delphin manu sustinebatur: columba uerò altera. Cereris & antri sic quodam responso meminit Apollo, quum Phigalenses deum adijissent: *Ἀρκάδοις ἀγῶνι βαλανηφόροι, οἱ φιγαλείαν νάξουσι, ἱππολεχὼς δὲ τοῦς λευκῆς χειρὸς ἀντροῦ*, Hæc Cælius 15.31. ex Pausaniæ Arcadicis, ut apparet. ¶ Diana apud Arcades *Ἐννεπτα* dicebatur, ab equarum inuentione, quas amiserat Vlysses, qui & equestris Neptuni statuam erexit, Cælius ex Pausaniæ Arcadicis. Aiunt autem Vlyssēm (inquit ibidem Pausan.) cum equos illic (ubi nunc Pheneatarum acropolis est) reperisset, uoluisse equos in Pheneatarum regione nutrire, ut boues in Epiro quæ è regione Ithacæ est. Cæterum equestris Neptuni statuam ex ære ab Vlyssē positam, parum mihi uerisimile sit, quo tamen temporis æris fundendi ars nondum extiterit, Hæc ille, Cælius ex hoc loconeptè uertit, Vlyssēm statuam equestris Neptuni erexisse, sed non ex ære, Hippolytum ab equis distractum reuocatum aiunt ad uitam herbis quibusdam (Aesculapij) & amore Dianæ. Iupiter uero talis medicinæ, qua mortui uitæ redderentur, repertori indignatus, Aesculapium fulmine ad inferos deiecit. At Triuia Hippolytum secretis alma recondit Sedibus: & nymphæ Aegeriæ, nemorūq̃ relegat: Solus ubi in syluis Italis, ignobilis ærum Exigeret, uersosq̃ ubi nomine Virbius esset. Vnde etiam Triuiæ templo, lucisq̃ sacratis Cornipedes arcentur equi: quod littere currum, Et iuuenē, monstros pauidi effundere marinis, Vergilius 7. Aeneid. Vide Cælium 11.24. Poætæ equos Nocti nigros adscribunt, Dici candidos: Lunæ nigrum alterum, alterum album, Textor. Lunæ Aethiopes

consecrant *ἑνὴν δὲ βοῶν δὲ τὸ περιέχειν*, ὡς εἰπερ *ἦλθε δὲ τὸ γυνὴν αὐτῶν σὺν δρυγὶ καὶ βόρῳ*, Heliodorus lib. 10. Et alibi, *τῷ βοῶν, τῷ δὲ σεληνάας παρῆναι τὰς τῶν βοῶν*: *ἔρ' δὲ τῷ ἡλίῳ, τῷ τρωῶν ἵππῳ* λονκὰς εἰς τὴν ἰσθμὸν ἡν ἱερεῖσι μὲν, Diei equi apud Homerum Lampus & Phaethon: recētiōres uero, ut & Lycophron, Diem à Pegaſo equo uehi aiunt, Scholia Lycophronis. Hecate etiā ad Dianam siue Lunā pertinet: fingitur autem *ἡ τρισηνέφαλος*, tergemina Aufonio: quod caput eius dextrum sit equi, sinistrum canis, medium hominis agrestis. *Ταρταρόπους ἐκείνη, καὶ δ' ἄρ' ἐπ' αὐτῇ ὄμις ἵππος χαλκίης, καὶ τὰ δὲ ξίφ' αὐτῇ ἡν ἄβρῃσαι λυσιπῶν σκυλάκη; μίση δ' ἔφ' ἀχρίμορφο*, Orpheus in Argonaut.

¶ Fortunæ equestris ædem uouit Fuluius prætor in Hispania, quod strenua equitum opera in Celuberos usus foret, Cælius. Et alibi, Equestris Fortunæ templum fuisse, legimus in Taciti Annalibus, apud Antium, nec in urbe ad sua tempora uisitatam. ¶ Hecate, uide in Diana. De Heniocho sydere supra in e. diximus. Hercules *ἵπποδότης* cognominē Onchesi colitur, uel (ut alij) Thebis, Hefychius & Varinus. Hippodotes (per o. in penultima, malim per epsilon) Hercules cognominatus, ut scribit Pausanias: cui templum Boeoti construxere, ea scilicet ratione, quod cum Orcho menij aliquando usq; ad eum locum uenissent, Hercules noctu equos, qui ad eorum curru erant iuncti, colligauit: unde & cognomentum deductum, Gyraldus. *ἵππων κικλήσκω βοῶντος τροφόν, ὅνδ' αὖτε κέρην*, Orpheus in hymno ad Hippam Bacchi nutricem, Vetus Orpei codex (inquit Gyraldus) Hippam non Hippam habet, *ἵππα, ὁ δρυμοκόλας* (picus auis, dryocolaptes usitatus) καὶ ἡρᾶ, id est Iuno, Hefychius non suo loco, sed statim ante *ἵππαται*, De Iunone hippia paulo mox dicam. Hippe Chironis Centauri filia in equam mutata, ut supra in equo sydere dixi ex Higino. Ouidius tamē 2. Metam. Ocyroēn Chironis filiam in equam mutatam fabulatur. Hipponam deam equorum & stabuli anti qui uenerati sunt, ut Buboniam bouum: de hac dea Plutarchus in Parallelis meminit, & Apuleius lib. 3. Asini aurei, & Tertullianus in Apologetico, & Fulgentius ad Chalcidum: eam enim inter deos Semones, qui uocantur, (quos nec cælo dignos putabant, ob meriti uidelicet paupertatem, Fulgent.) commemorat. Iuuenalis quoq; eandem intellexisse à plerisque putatur in illo: Iurat, Solam Hippo, & facies olida ad præsepia pictas: ut scilicet Hippo & Hippona dicatur, Gyraldus: sic Dido & Manto pro Didonem & Mantonem dicimus, De Hippona puella (aliqui, perperam puto, Epōnam uocitant) quam Fuluius quidam ex equa genuit, supra dixi inter propria hominum. Respicio pilæ medio, quæ stabuli trabes sustinebat, In ipso uero meditullio Hipponæ deæ simulacrum residens adicula, quod accurate corollis roseis quidem recentibus fuerat ornatum, Apuleius 2. Metam. ¶ Iuno etiā hippia, id est equestris cognominata est, Gyraldus. Hefychius Hippam interpretatur Iunonem, ut paulo antereuli. Iouis curru, qui in exercitu Xerxis Xerxen ipsum præcedebat, octo equi alibi trahebāt, Herodotus libro 7. Equo uehi flamini Diali non licebat, ne si longius digrederetur, sacra negligerentur, Festus. Fel equinum tantum inter uenena damnatur, ideo flamini sacro equum tangere non licet, cum Romæ publicis sacris equus etiam imoletur, Plinius. Pirithous, *Περὶθους*, nomen accepit, *ἔκ τῷ πειθεῖν ἵππῳ ὁμοιωθῆναι τὸν Δία* ὃν *ἔρ' ἔμνησται τῇ μητρὶ αὐτῷ*, Scholia in primum Illados. Multis gentibus equum hostiarum numero haberi, testimonio sunt Lacedæmonij, qui equum uentis immolant, & c. & Salentini, apud nos membranæ (* sic habent impressi codices mutilati) Ioui dicatur, uiuus conijcitur in ignem, Festus. Calaber libro 14. Iouis curru & equos describit huius carminibus, *Τὸν δὲ φέρεσθαι ἔρ' καὶ βοῶντος: Ζεφύρος δ' αὖτ' αὐτῷ πῶς νότος π. Τὸς δ' αὖτ' ἀπὸ θεῶν ὅσους ἑνὸς αὐτῷ ἡγάγη ἱεὺς Ἀρματῶ ἀνὴρ ἰόντος, ὃ οἱ καὶ μὴν ἀμβροτῶ ἄνω Χορσὶν ἑὸν ἀκαμάτισιν ἀταρῆς ὃς αὐτῶν τῶν*. ¶ Luna, uide Diana, ¶ Martis hippij, id est equestris, ara in hippodromo Olympico fuit, Cælius ex Pausania. Equiria, ludij quos Romulus Marti instituit per equorum cursum, qui in campo Martio exercebantur, Festus. Cur Idibus Decembris (uerba sunt Plutarchi in Romanarum rerum quaestionibus capite 93. *ἱερὸς, malim ἵππος*, id est equus) in cursu equorum uictor dexter sacer. (Videtur autem non Decembris sed Octobris legendum, ut mox ex duobus Festi locis recitabimus: & Gyraldus asserit in libro de annis & mensibus: Est sanē October uniuersus Marti sacer.) Marti immolatur, & caudam statim decisam ad Rheginam (regiam, Festus) qui dicitur locus, deportat aliquis, & aram cruore spargit, de capite uero inter se decertant, alij de sacra uia descendentes, alij de Suburra aduersus eos impetum facientes? An quod Troiam equo captam putant, idcirco equum supplicio afficiūt, q̄ ē Troianis oriundi, Mixtaq; Troiugenum sint pignora clara Latinis? An quod iracundū, ferocē, & bellicosum animal est equus? dijs autē grata & accommodata imprimis immolat, Victor autē idcirco immolatur, quod uictoriæ Mars author est: Vel potius, quoniam Marti conuenit stare loco, et qui locum suum in acie tuentur, uincunt eos qui non manent sed fugiunt: ut celeritas (per equum insinuata) tanquā fugæ & timiditatis occasio (*ἐφόδου*) per hoc sacrificij genus puniatur, & tanquam sub ænigmatis inuolucro fugam minime salutarem esse intelligatur. Equus Marti immolabatur, quod per eius effigiem Troiani capti sint, uel quod eo genere animalis Mars delectari putaretur, Festus. Et alibi, Paribus redimibant caput equi immolati idibus octobribus in campo Martio: & id sacrificium fiebat ob frugum euentum: & equus potius quā bos immolabatur, quod hic bello, bos frugibus pariedis est aptus, Festus. Et rursus, October equus appellatur, qui in campo Martio mense Octobri immolatur quotannis Marti, bigarum uictoricium dexterior: de cuius capite nō leuis contentio solebat esse inter Suburranenses & Sacrauienses: ut ij in regiæ pariete, illi ad turrim Mamiliam affigerent; eiusdemq; cauda tanta celeritate perfertur in regiam, ut ex ea sanguis distillet in focum, participandæ

participandæ rei diuinæ gratia: quas hostias hic quidam Marti bellico sacrari dicunt, non (ut vulgus putat) quia uelut supplicium de eo (equo) sumatur, quod Romani Ilío sunt oriundi, & Troiani ita effigie equi sunt capti, Hæc Festus. Equorum greges, quos in traſſiendo Rubicone Marti (aliàs flumine, non Marti) consecrauerat, ac sine custodibus uagos dimiserat, comperit pabulo pertinaciſſimè abſtinere, ubertimq; flere, Tranquillus in uita Iulij Cæſaris. Colebatur Mars à Carmanis, cui quod equis carerent, eorumq; inopia in bello aſinis uterentur, aſinum ſacrificabant, ut Strabo lib. 15. ſcribit: id à Scythiſ fieri ait Arnobius Apollodorum citans, Gyrald. Martiſ equi biſſuges, Vergilius in Georgicis: Equos eius Terrorem & Pauorem Valerius libro 3. Argonaut, nominat, ex Homero ſciſ licet, qui Iliados quinto & alibi eoſdem Deimon & Phóbon appellat. Minerua hippia, id eſt equeſtris, ut Phurnutus ait: item Pauſanias in Atticis, nec quidem ſemel: item Arpocraton, (& Suidas in *ἱππία Ἀδωνά*.) ſic uerò nuncupata, quòd currum inſtruxerit prima: hanc Iſæus rhetor & Mnæſas Neptuni filiam fuiſſe tradiderunt, ac Polyphes Oceanitidis, *Δαμνιπποῦ* etià uocatam ſcribit Phurnutus, quaſi dicas equidomitricem, Gyrald. & Cæl. Palladiſ hippia ara in hippodromo Olympico fuit, Celiſ ex Pauſania, Pallada equeſtrem in Libya genitam aiunt, Cæl. Mineruæ hippia (*Ἀλφειὸς ἱππίας*) & Neptuni hippij aræ ſunt in Hippio dicto Colono Atticæ (cuius ſupra mentionem feci inter propria locorum) Pauſanias, *ἱππῶν καὶ σακίων ἀδελφία πατρίω*, Callimachus de Minerua: id eſt, Gaudēs equorum & ſcutorum ſonitus. Hippia uocata eſt Minerua, quòd è capite Iouis cum equis proſilierit, ut ſcriptus in eam hymnus indicat. Vel q; Coryphe (lego Polyphe, ut Suidas & aliſ habent) Oceani filia ex Neptuno eam unà cum curru pepererit. Vel quòd Adraſtus Thebiſ fugiens, quum equos in Colono liſſeret, Neptunum & Mineruam *ἱππίας* appellârît, Etymologus & Varin. ¶ Neptunus *ἱππῶν*, uel (ut aliſ ſcribunt) *ἱππῶν* per *ei*, in penultima, id eſt equeſtris cognominatur, Suidas & Varinus. Hippius Neptunus cur appellatus ſit, cum aliàs cauſas ab aliſ fuiſſe exiſtimatas, in Achaicis dicat Pauſanias (quas tamen non recenſet): Ego, inquit, ſic puto cognominatum, quòd *ἱππῶν*, id eſt equitationis inuentor fuerit: nam & Homerus in equorum certamine Menelao ab dei huius appellatione adhibuit (Menelaum Anilocho deferentem facit, Camerar.) iuramentum, quòd equis conueniret, *ἱππῶν ἄλκιμος, γαίονος ἔννοσι γαίον ὄμνυμι, μηδὲν ἐκὼν τὸ ἐμὸν δόλιον ἄρμα πειλίσσαι*. Pamphos (*πάμφο*) uero, qui Athenienſibus antiquiſſimos hymnos fecit, eſſe dixit Neptunum *ἱππῶν τε δ'ωπῖρα, νεῶν τε ἰδυκροδύμων* (*ἰδυκροδύμων*, Camerarius) non aliunde niſi ab equeſtri appellationem deſlectens. In Arcadicis autem idem Pauſanias, ex Neptuno ait in equum mutato Cererem peperiffe filiam, cuius nomen non eſt profanis enunciandum, & Arionem equum: quare ſubdit: Neptunus primum apud Arcadas hippios cognominatus eſt. Fuit quoq; templum huic deo apud Haleſum montem Mantinea, quòd qui ingredi auſus fuiſſet, undarum aſperſione occæcabatur, nec multò poſt moriebatur, &c. Gyraldus ex Pauſania. Et mox, Hippius Neptunus & Damæus uocatus eſt, (ab equorum, uti arbitrantur, domitione, Cæl.) de quo alibi. Diodorus Siculus de Cretenſibus agens, Addunt (inquit) etià Neptunum equos primum domuiſſe, artemq; equitandi ab illo traditam, ex quo hippus ſit appellatus. Val. Probus in Comment. Verg. ſuper ea in Georg. uerba, Tuq; ò cui prima frementem Fudit equum teſſus, &c. Campi, inquit, in Theſſalia ſunt Petrai, in quibus locus Petra nomine, percuſſus tridente Neptuni, equum, qui Scyphius uocatus eſt, edidit. Romani autem Neptunū equeſtrem uocant, Græci *ἱππῶν ποσειδῶνα*, quòd exiſtimetur princeps originis equorum, &c. Feſtus quoq; ita: Hippius, id eſt equeſter dictus eſt, uel q; Pegafus ex eo & Pegafide natus ſit: uel q; equuleus, ut putant, loco eius ſuppoſitus Saturno fuerit, quem pro Neptuno deuorârît: uel q; tridentis icu terra equum excierit, cui ob hoc in Illyric quaternos equos iaciebant nono quoq; anno in mare, Hæc Feſtus. At uero Iſidorus de Circenſibus ludis agens, Itaq; inquit, Caſtori & Polluci deputantur heſpeſ, quibus equos à Mercurio diſtributos hiſtoriæ docent: ſed & Neptunus equeſtribus ludis præeſt, quem Græci hippion appellant: ſed & Marti & Ioui in ludis equeſtres ſunt conſecrati, & ipſi quadrigis præſunt. Porro & Phurnutus inter cætera & hoc ait, quòd ideo hippius dictus eſt Neptunus à uelocitate nauigationis maritimæ, quòdq; naues in mari quaſi equi eſſe uidentur (uel à fluctuum marinum maxima agilitate, Camerar.) Hippij Neptuni meminit & Artemidorus in primo Onirocriticón, Hæc omnia de hippio Neptuno Gyraldus. Petrai Neptuni fabulam aliqui hunc in modum tradunt, quòd Neptunus aliquando dormiens in petra quapiam, per ſomnum Venere pollutus ſit: quòd effuſum ſemen terra ſuſcipiens, equum primum exhibuit uocatum Scyphion. Aliſ diſpoſitum fuiſſe certamen ſcribunt Petræo Neptuno, in eo loco ubi primus equus *Ἰππῖος*, egreſſus eſt: propter quòd & hippius Neptunus eſt dictus, Gyraldus. Vide ſuperius in Cerere, qua cum in equam mutata Neptunum equum coſiſſe nugantur, quam fabulam deſcribit etià Celiſ in fine libri 18. Laſtantius Grammaticus in Theſſalia terram tridente percuſſam ſcribit à Neptuno, ex quo (mirum dictu) proſiluerint equi duo, Scyphios & Arion, inde nata Theſſalicorum equorum præſtantia. Seruius grammaticus, in contentione cum Minerua de Athenarum nomine, ab Neptuno littore percuſſo, equum ſcribit productum, ſed à noſtris coarguitur, &c. Celiſ 21, 24. Primus ab æquorea percuffiſ cuspide ſaxis Theſſalicus ſonipes, bellis feralibus omen Exiuit, Lucanus li. 6. Neptuniq; ipſa deducat origine gentem, Vergilius de equo nobili. Neptuni hippij & Mineruæ hippia aræ ſunt in Hippio dicto Colono Atticæ, cuius ſuperius inter propria locorum mentionem feci. Pindarus in Pythijs Cyrenen *ἱππῶν* cognominat, ubi aliqui cauſam referunt, quòd ab Neptuno edocuiſ

sint Libyes currus iungere, Cael. De Neptuni equestris templo & miraculis, uide Leoniceum in Varijs 1. 41. De hippio Neptuno uide Etymologum in ἵππῳ ubi Σίσυφον pro Σκύφον perperam legitur. Vlysses inuentis equis quos amiserat, equestris Neptuni statuam erexit: inde & Heurippa Diana dicta, ut supra retuli ex Pausania: ἵππεῖοι ποσειδῶν, φυσικὸς φασί, ὅτι λέγειν πον, αἰδ' ἑλός (sic enim legendum puto, ut forte naues intelligat) ἵπποι Ἀνδρᾶσι γίγνονται ἢ τ' μύθον; uel quoniam Arionem & Pegalum equos genuit Neptunus, Varin. Achilles equi praestantissimi & celerrimi erant: acceperat autem illos Peleus à Neptuno, Homerus Iliad. ψ. Confus Neptunus (inquit Gyrald.) à Romanis, qui et equestris uocatus est, ut Liuius scribit, unde dicta Consualia, quæ primum dicebantur, mox Circenses & ludi magni, & Romani. Tum Iouis & Consi germanus, Tartareus Dis, Ausonius Et alibi, Canea mutauit proles Saturnia Confus. Plutarchus cum alibi, tum maxime in Romulo, Romulum ait cuiusdam dei aram conditam sub terram in Circo inuenisse, eiq; deo indidisse nomen Conso (tanquam absconso forte, extra Plutarchum) siue à consilio, quod consiliarius foret: siue Neptuni equestris: aramq; ipsam reliquum tempus latere, in equestribus uero certaminibus aperiri. Sic uero & Dionysius Halicar, in primo historiarum, Dedicarunt, inquit, & Romani Neptuno equestri templum, atq; diem illum solennem, quem Arcades Hippocratia, Consualia Romani uocant: idem constituere: quo in die apud Romanos ex consuetudine cessant ab operibus equi, & muli redimiti floribus capita. Equos & asinos cur Consualibus ocari sinant, ex Plutarchi rerum Romanarum problemaris in Asino scripsi. Varro Consualia dicta ait à Conso, q; tum feria publica ei deo, & in Circo ad aram eius à sacerdotibus sunt ludi illi, quibus uirgines Sabine raptæ. Consuales ludos ait Festus celebrari mulis solitos esse in Circo maximo, q; id genus quadrupedum primò curru uehiculisq; ad iunctum putetur: Idem tamen alibi, mulos Lunæ ascribit, Hactenus Gyraldus, apud quem si libet etiam plura de Conso & Consualibus legere, Syntagmate quinto Operis de dijs. ἵππο ποσειδῶν, Neptunus Confus, Lexicon. Neptunus equo, si certa priorum fama patet, primus teneris læsisse lupatis Ora, & littoreo domitasse in puluere ferè, Papinius in Thebaide. Fuit & Thebis hippodromi templum Neptuni, quod Chrysippus ex carmine significat Pindarico ex Isthmijs, Cælius: Gyraldus alter, Hippocronius inquit, Neptunus cognominatus fuit, cuius & Thebis sacrum celebrabatur, ut Pindarus in Isthmijs, itemq; in Nemeis manifestat: legi & hippocronium Neptunum alicubi nuncupatum. Coniciat sane aliquis hippocronium dictum Neptunum, quod Saturnus, Græci Cronon dicunt, hippon, id est equum pro eo deuorarit. Hippocronia quidem nugæ interpretantur, quasi diccas nimium antiqua & obsoleta, qualia sub Saturni regno fuerunt. ταιήχος (epitheton Neptuni) τῶν γῆν ὀχλῶν καὶ σωέχων, ἢ τὸ τ' γῆς σωεχέμεθ', ἢ ὁ ἵππος, ὃ πῶς ὀχλήμασιν, Hesychius. ἵππηγης, Neptunus, lingua Deliorum, Lexicon. Apud Varinum in Melantho ἵππηγης legitur, quod magis probet. De Arione Adraffi equo ex Neptuno genito, supra dictum est inter propria equorum nomina. Beilerophon à Neptuno sumpsit Pegasum equum. Ab eodem Pelops dono accepit equos, Varinus in Cenomao. Fabulantur aliqui de Methymnæis, oraculo iussos uirginem Neptuno in mare demisisse: & Enallum ducem quendam eius amore captum ut eam seruaret enataste: & tum quidem utrosque mari obrectos esse: post tempus uero aliquod Enallum rediisse, & narrasse q; uirgo quidem inter Nereides sit, ipse uero equos Neptuni cum aliquod pauisset, magno superueniente fluctu natando sequentem se euasisse, Athenæus libro 11. Silius libro 3. fingit Neptuni currum trahi equis marinis. Non aliter quotiens perlabitur æquora currus, Extremamq; petit Phœbæa cubilia Tethyn. Frenatis Neptunus equis. Peliam Neptuni & Tyrus filium equa nutriuit, Aelian. 12. Variorum. Neptuni in equum mutati fabulam Ouidius describit 6. Metam. Meminit & Pausanias in Arcadicis, ut supra dixi in Cerere. ¶ Nocti equos nigros poetæ adscribunt, Diei candidos: Lunæ nigrum alterum, alterum album, Textor. Humentes iam Noctis equos, Lethæaq; Somnus Fræna regens, Claudian. 3. in Rufin. ¶ Pluto λυτόπῳλος cognominatur quinto Iliad. Scholia exponunt equestrem egregios equos habentem: Vel ὁ λυτὴ δεινὴ ἢ ἀντιπῶλον, οἷον ἀκασί, ὅτι τὰς ἀπὸ τοῦ ἀπιδανδῶν οἰμωγὰς ἐκείνη καὶ τὴν ἀπιδανδῶν καὶ κατ' αὐτὸν λεγῆσθαι ὅτι τῶν τ' ἐνδὲρ φόνος ἀρπαγῆν. Et rursus Iliad. λ. ubi Scholia, Fortassis autem insignes equi ei attribuantur, quia mortem nemo effugere potest. Vide etiam Varinum in κλυτόπῳλῳ. Proserpinam Pindarus in Olympijs λόνιππῳ nominat, siue quia mos est poetis (ut ait Scholiastes) huiusmodi epithetis deos ornare: siue q; cum eam à Plutone raptam Ceres mater quære, ret, albo curru insidentem inuenerit. ¶ Saturni in equum mutati fabulam recenset Ouid. 6. Metam. Talis & ipse iubam ceruice effudit equina, Coniugis aduentu pernix Saturnus: & altum Pelion hinnitu fugiens impleuit acuto, Vergil. in Georg. cum equum bellatorem descripsisset. Rhea Neptuntim enixa inter gregem agnorum iuxta Arnen fontem ab agnis appellatum oculatuit, Saturno autem equum se peperisse dixit, & pullum equinum ei deuorandum dedit, Pausanias in Arcadicis. Sol λονόπῳλος, quod duobus equis albis uehatur, Lexicon. Solem Aristophanes uocat πονόμαν, τὸν ἐλαύνοντα καὶ νομῶντα τὸ ἄρμα, καὶ εὖ ἵππος ἀνιοχόντα, Varinus. πῦρ πάντων ἀρχὸς ἵππων, Pindarus de Sole. Interea uolucres Pyrois, Eòus, & Aethon, Solis equi, quartusq; Phlegon, Ouidius secundo Metamorph. οἷς ἀγγετόμων ἵλιθ' ἀφρηλατῶν, Theodectes de Aethiopicis. Ignipedum frenator equorum, Statius libro primo Thebaides. Erichthonius omnium princeps, currus equis iunctis docuit quadrigis solaribus per similes compingere, ut supra dixi. Apollo nomius, id est pastoralis, quod pauerit equos Admeti, de quibus supra etiam memini. Vide Onomasticon

Massicon in Admeto. *Ἰψα*, locus Thessalicus, qui forte palustris erat & aptus alendis equis. Pa-
uit autem Apollo Eumeli equos, tanquam pastor & mercenarius (*ἰπτοῦχος*) Admeti; aut à Ioue coa-
ctus, ut qui Cyclopes occidisset, non illos Homericos, sed alios quosdam, Varin. Iosias rex aboleuit
equos, quos dederant reges Iuda Soli, in introitu templi Domini, iuxta cameram Nethanmaelech eu-
nuchi, qui princeps erat in suburbij: & quadrigas Solis combussit igne, Regum 1. 13. Hic Munste-
rus, Adoraturi Solem (inquit) insidebāt equis illis, equitabantq; ab ingressu templi usq; ad cameram
Nethanmaelech. Apollinem Persę equo placabant, Placat equum Persis radijs Hyperiona cinctum
Ne detur celeri uictima tarda deo, Ouidius lib. 1. Fastorum. Massagetæ etiam, ut Herodotus in fine li-
bri primi docet, equum ut pecorum perniciosissimum, Soli ut deorum perniciosissimo immolant. Idem de
Persis Varinus refert in uoce *Ταύρος*. Equum Soli immolari à Massagetis scribit Strabo libro 11. He-
rodotus etiam à Scythijs idem fieri tradit, Gyraldus. Philostratus in Heroicis refert Palamedem Grę-
cis præcepisse, ut orienti Soli candidum equum mactarent. Quadrigæ de equis albis Soli ad sacrifici-
um apud Aethiopes adornantur, Lunæ uero bigæ boum siue taurorum, Heliodorus. Rhodij quo-
rannis quadrigas Soli consecratas in mare iaciunt, quod is tali curriculo fertur circumuehi mundū,
Festus. Pullum à quo pullum, uel hippomanes, abstulerint pastores, Soli immolant, ut supra in hip-
pomanis mentione ex Aeliano retuli. Exercitu Persarum progrediente, ignis quem ipsi sacrū ater
numq; uocabant, argenteis altaribus præferebatur. Hunc mox insequabantur magi, magos iuuenes
165. puniceis uelati amiculis, quot in anno dies sunt. Mox Iouis sacer currus, quē alibi traherēt equi:
Post quos insigni magnitudine uisebatur equus Solis, sic enim dicebatur, Cælius. ¶ Ventis equum
immolant Lacedæmonij in monte Taygeto, ibidemq; adolent, ut eorum flatu cinis eius per finitimos
quā latissimē deferatur, Festus; in causa forte est uentorum celeritas: qua ratione, ut diximus, etiam
Soli immolabant equum. Venus hippodamia, *ἵπποδάμεια* nominata apud Hesychium, item Briseis.
Ἐπιπτοῦ Ἀφροδίτης, id est Equestris Venus (hoc est, equo insidens) ab antiquis estingebatur, nam Ve-
neris filius Aeneas, cum occasum uersus nauigasset, equum mox conscendit, & hac statua matrem
honorauit, ut Suidas scribit (in *Ἀφροδίτη*), Gyraldus.

¶ Romæ publicis sacris equis immolatur, Plinius: uidetur autem Octobrem equum intelligere
qui Marti Romæ immolabatur, ut supra diximus. Ioui etiam, & Soli, Ventisq; sacrificatos equos in
singulorum mentione retulimus. Apollonium adeuntem Babyloniorum rex Græco sermone sa-
crificare unā secum dñs iussit: Erat autem candidum equum mactaturus ex Nisæis de meliore nota
sic instructum tanquam in pompam profecturum, Philostratus libro 1. Regem Indorum aiunt ad
flumen accedere cum augeri dies incipiunt, & illic equos nigrosq; tauros flumini tanquam deo sa-
crificare, Philostratus. Tauros, ueteres fluuijs consecrabant; aliqui etiam equos uiuos in eorum uor-
tices iniiciebant, ut Troiani in Xanthum, Varin, in *Ταύρος*. *Ἡ δὲ πόσινα βοῶν τε ἀγέλας καὶ ἵππων καὶ
ἄλλων ζώων πάντων εἰς τὴν πόρτα οὐρανὸν ἀπαπέμψατο*, partim de singulis hecatomben immolandi, par-
tim epuli populo parandi gratia, Heliodorus 10. Aethiop. Cum Thebani aduersus Lacedæmonios
bellum gerent, Pelopidæ uni ex ducibus Thebanis Scedafum in somnis uisum aiunt: aduentare e-
nim Leuctra Lacedæmonios, sibi ac filiabus pœnam daturos; uno uerò prius die quā cum Lacedæ-
monijs confliarent, pullum equi (*πῶλον ἵππου*, lego *ἵππο*) candidum instructum ad sepulchrum uir-
ginum mactari iussit, Plutarchus in Amatorijs capite 3. In Venetis sanē quidam Diomedis insignes
existunt honores; nam candidus illi immolatur equus, Strabo libro 5. & Eustathius in Dionysium.
In Thessalia is qui uxorem ducturus est, pronuptijs sacrificans, equum bellatorem inducit frenatū,
& omnibus armis instructum: Deinde sacificatione facta, equum uxori habenis ducendum tradit.
Iam porrò id quam significationem habeat, Thessalis explicandum relinquo, Aelianus. *ἵπποθυεῖ*,
equum immolare apud Strabonem. In festis quibusdam Tartarorum præparatur lac equinum
(equarum albarum) in uasis decentibus: & rex ipse manibus suis diffundit hinc inde lac illud pro
honore deorum suorum, arbitrans & à magis suis sic edoctus, quod dñj lac bibant effusum, & sollici-
ti sint conseruatores omnium eorum quæ possidet. Post sacrificium illud nefandum bibit rex de la-
cte equarum albarum, nec ulli alteri licet illa die bibere de lacte illo, nisi fuerit de progenie regis, præ-
ter populum quendam regionis illius Horiach uocatum, qui hoc etiam gaudet priuilegio, propter uir-
tutem quādam magnā, quam pro magno Cham Chinchis obtinuit, Hinc fit ut equi albi atq; equæ
in magno à populo illo habeantur honore. Rex quidem huius coloris equos & equas supra decem
millia possidet, Paulus Venetus 1. 65. Sauromatæ plurimos alunt equos, utpote Nomades, quibus
non tantum ad bellum utuntur, & in cibo: sed dñs etiam suis immolant, Pausanias in Atticis.

¶ In rogo Patrocli comburebantur etiam equi apud Homerum Iliad. ʒ. ¶ Volucer equus Veri
imperatoris sepulchri honore affectus est, ut inter propria equorum dixi in a. Cimonis equæ post
tres uictorias Olympicas, Athenis sepultæ sunt, ut in Olympiorum mentione diximus. Magnum
in equis alendis studium posuerunt Megacles & Cimon Athenienses, qui equos suos etiam sepeliri
curarunt, Tzetzes Chiliade quarta, in epistolio. Scythæ cum rege defuncto aliquam eius pellicum
strangulatam sepeliunt, & eum qui uina miscebat, & cocum, & hippocomum, & ministrum, &
qui erat à nuntijs, nec non equos, & alias res. Circumactio anno rursus hoc agunt. E famulis regis,
qui ingenui Scythæ sunt, intimos sumunt. Horum quinquaginta cum strangulauerunt, ac totidem
præstantissimos equos, eductis intestinis expurgatis paleis implent ac consuunt. Et ubi dimidium

fornicis super duo ligna resupinatum statuerint, alterumque dimidium super altera duo ligna, & item alia multa huiusmodi delixerint, tum super ea equos imponunt, crassis tignis in longum ad ceruicem usque traiectos, ita ut priores fornices sustineant armos equorum, posteriores uero iuxta femora suscipiant uteros, utrisque cruribus supernè pendentibus. Equos infrenant, eorumque habenas ad palos extentas alligant. Dehinc super eorum singulos statuunt singulos quinquaginta iuuenù strangulatores, hunc in modum: Vnicuique eorum rectum stipitem per spinam ad ceruicem usque transfigunt: quod inferius stipitis extat ultimum, infigunt tigno illi, quo equus transiectus est. His equitibus sepulchro circumpositis abeunt. Hunc in modum reges sepeliunt, Hæc Herodotus libro 4. Borystheni equo uenationibus aptissimo, sepulchrum ab Adriano substructum scribit Dion, Cæl. De Bucephali sepulchro supra dixi inter historias. Oenomaus (Marmacis, ab Oenomaos occisas, Pausan. Eliac. 2.) equas tradunt uocatas Partheniam & Eripham, quas quum iugulasset iussit sepeliri, Cæl. Miltiades tres equas Olympiæ occisas, sepultura honore in Ceramico affectit. Item Euagoras Lacon, idemque Olympionices equos ad sepulturam magnificè dedit, Aelianus. Fecit & diuus Augustus equo tumulum, de quo Germanici Cæsaris carmen est. Agrigenti complurium equorum tumuli pyramides habent, Plin.

¶ Metamorphoses siue transformationes in equos, uel equas, Saturni, Iouis, Neptuni, Cereris, & Hippes uel Ocyrhoes Chironis filia, in præcedentibus sparsim in sua singulorum mentione recensui.

¶ Omina, ostenta. Pedestrium auspicia nominabantur, quæ dabantur à uulpe, lupo, serpente, & quo cæterisque animalibus quadrupedibus, Festus. Ἰππος μελαίνης ὁ καλὸν πάντως βλέπει. Ἰππῶν δὲ καλὸν ὄψις, ἀγγέλων φάσις, Senarij apud Suidam de somnijs intelligendi. Bello Macedonico (inquit Val. Max. 1. 6. Publius Vatinius Reatinæ præfecturæ uir, noctu urbem petens, existimauit duos uenes, excellentis formæ, albis equis residentes, obuios sibi factos nuntiare, die qui præterierat, Perseu regem à Paulo captum: quod cum senatus indicasset, tanquam maiestatis eius & amplitudinis uano sermone contemptor, in carcerem coniectus: postquam Pauli literis illo die Persen captum apparuit, & custodia liberatus, et insuper agro ac uacatione donatus est, Castorem uero & Pollucem etiam illo tempore pro imperio P. R. excubuisse cognitum est, quo apud lacum Iuturnæ suum equorumque sudorem abluisse uisi sunt: iunctaque fonti ades eorum, nullius hominum manu referata patuit, Hæc Valerius. Quatuor hæc, primum omen, equos in gramine uidi Tondenies campum late, candore niuali. (Candore niu, hoc, inquit Seruius, ad uictoriæ omen pertinet.) Et pater Anchises, bellum ò terra hospita portas: Bello armantur equi, bellum hæc armenta minantur. Sed tamen idem olim curru succedere sieri Quadrupedes: & frena iugo concoia dia ferre. Spes est pacis, ait, Verba sunt Aeneæ apud Vergilium Aeneid. 3. Primus ab a quo rea percussis cuspidis saxis Thellalicus fontipes, bellis feralibus omen, Exiuit, Lucan. libro 6. Germani ex hinnitu & fremitu equorum, monitus futurorum prædici putant, quos nullo opere contactos candidi coloris plurimos educebat, Alexander ab Alexand. Darius quomodo hinniente equo eius in aurora primo, rex inter septem principes uiros Persas, inter quos ita conuenerat, sit declaratus, describit in Thalia Herodotus. Oebares, inquit, Darij equiso, ubi nox aduenit, unam equarum quam equus Darij maxime adumabat, in suburbana adducit, ibique alligat. Tum equum Darij eodem ducit: eumque circumagens identidem equæ admouet, ac tandem admittit. Postero die simulatque illuxit, sex Persæ ex conuento affuerunt equis assidentes. Et cum in suburbanis ultro citroque uestarentur, ubi ad locum peruenerunt, ubi superiore nocte equa fuerat alligata, ibi Darij equus accurrens hinnitum adidit: & hinnitu adito protinus fulgur sereno cælo tonitruoque extitit. Hæc cum Dario tanquam ex composito accidissent, eum compotem uoti fecerunt. Nam cæteri ex equis desilientes Darium adorauerunt. Sunt qui hoc dicant Oebarem fuisse machinatum, sunt qui aliud: nempe atrectatis huius equæ genitalibus, ipsam manum intra subligaculum tenuisse abditam: & sub ipsum statim Solis ortum, cum equi digressuri essent, eam naribus equi Dariani admouisse, equumque ad odoris sensum infremuisse atque hinnisse. Καὶ χρεμίσαντο τὴν πάλῃ ὅφ' ἡνίοχοιο δόξοιτο. Οὐκ ἔπαυτο τῶν Πέρσων Ἀσπιγχιέων βασιλῆα, Oppianus 1. de Venat. In exercitu Xerxis aduersus Græciam equaloporem adidit, ut supra retuli in H. C. ex Herodoto & Valerio. De equa quæ nostro seculo leporem peperit, uide in lepore H. C. Bos equuleum peperit, Liuius 3. belli Punici. Proximis diebus equorum greges, quos in traieciendo Rubicone Marti (alias non Marti legitur, sed flumini) consecrauerat, ac sine custodibus uagos dimiserat, comperit pabulo pertinacissime abstinere, ubertimque flere, Tranquillus in uita Iulij Cæsaris, Niphus Sueffanus equos ante mortem Caligulae pabulo abstinuisse & ubertim fleuisse scribit, non citato authore. Nero ostentabat hermaphroditas subiuges carpento suo equas, in Treuerico Gallia agro repertas, ceu planè uisenda res esset, principem terrarum insidere portentis, Plin. C. Iulius Cæsar utebatur equo insigni pedibus propè humanis, & in modum digitorum ungulis fissis: quem natum apud se, quum aruspices imperij orbis terræ significare domino pronunciaissent, magna cura aluit: nec patientem fessoris alterius, prius ascendit: cuius etiam instar pro æde Veneris genitricis postea dedicauit, Sueuonius. Plinius cum de Bucephalo scripsisset, subdit: Nec Cæsaris dictatoris quenquam alium recepisit dorso equus traditur, idemque hominis similes pedes priores habuisse, (idem scribit Plutarchus in eius uita) hac effigie locatus ante Veneris genitricis ædem. Auctor historicus Dion, Cæsari Lusitaniam gerenti natum esse equum διφυλὲς τὰς τῶν πεδίων ποδῶν ὅπως ἔχοντα, id est cui gemina foret in anteriorum pedum ungulis natura, qui mox illum elatè admodum gestaret, reliquos omnes ἀναβάπτας recusaret, unde

unde immodica de se sibi cœpit polliceri, Cælius.

PROVERBIA.

Ab equis ad asinos, ubi quis à studijs honestioribus ad parum honesta deflectit, uel è conditione satutiore ad abiectiora deuenerit. Το δ' ἡ λεγόμενον, ἀφ' ἵππων ἐπ' ὄνους μεταβιβάζεσθαι, Procopius Sophista in epistola quapiam. Ex asino equus, ἔκ βραδυσκελῶν ὄνων ἵππος ὤρεσθαι, E tardigradis asinis equus emerit, cum clarus euadit quispian obscuro genere natus, aut quoties ab indocto præceptore proficiscitur discipulus eruditus, &c. Erasmi. Meminit etiam Apostolius, & interpretatur ὡς ἂν ἐν πλοῦτι ὡς τὴν μείζω χωρὸν τῶν, ut non solum ad parentes aut præceptores respiciendum sit: sed in uno etiam homine locum habeat prouerbiū, qui pridem obscurus nobilior euadit. Boues meos nunquam abegerunt, nec equos, οὐ γὰρ πώποτε ἐμὰς βόας ἤλασαν, ἐδὲ μὲν ἵππους, uerba Achillis apud Homerum Iliados primo, prouerbialiter usurpata à Plutarcho. Vfus est, cum negamus nobis esse causam, cur illū aut illum odisse debeamus, Erasmus. Acarnici equi, Ἀκαρνεῖσι ἵπποι, dicebantur equi maximī. Finitimum illi cuius meminit etiam Aristoteles, ἵππος Θιωσαλίκη. Vergilius item in Georgicis tribuit primam laudem equis Epiroticis, Acarnānes enim sunt iuxta Epirum, quemadmodum Thessali. Conueniet uti de re quapiam eximia, aut insigni premio, Erasmus. Equis albis præcurrere, Horat. 1. Serm. Vel quod equi albi meliores habebantur: uel fortunatiores & auspiciores esse creduntur: uel quod illis in triumpho uictores portantur: hinc qui longo interuallo alicuius rei præcedit, albis equis præcedere uel uincere dicitur. Græci simpliciter dicunt προεπιδύσαι pro longe antecellere, quod equestris cursus sit expeditior, Erasmus. Anus uelut equus profundam (pro sepulchro) habebis fossam, γράψ ὡς τις ἵππος τὴν χαράδρ' αὐτοῦ τάφου ἔξαι: De ijs qui penitus abijciuntur tanquam prorsus inutiles. Equi enim posteaquam consenuerint, in altos terrarum specus (εἰς χαράδρας, Suidas) aliquò præcipitantur. Ita mulier olim amata, simul atque defloruit forma, fastiditur ab omnibus: simile illi, Equi senectus, Erasmus. Apud equum, & uirginem: Aeschines aduersus Timarchum refert, Athenis fuisse quandam tantæ seueritatis, ut filiam quod impudicè se gesserit, nec integritatem suam seruârīt usque ad matrimonium, deportârīt in locum desertum, atque ibi unā cum equo incluserit, haud dubie fame perituram: Eiusque domicilij solum sua etiamnum ætate superfuisse tradit: quod ex re dicebatur παρ' ἵππου ἡ κόρη, id est, Apud equum & uirginem. Dici potest in exemplum immodicæ seueritatis, Erasmus. Hipomenes (inquit Suidas) præfectus (ἀρχων) erat Athenis: excidit autem magistratu hanc ob causam. Quum cuius quidam filia eius uitium clam obtulisset, præ iracundia in cellam quandam cum equo eam alligatam conclusit, & neutri cibum præbuit, Equus igitur fame urgente puellam aggressus consumpsit, & paulo post etiam ipse perijt, ac domicilio in quo erat euerso obrutus est: & loco nomen impositum ἵππος καὶ κόρης. De hoc plura require supra in a. inter propria uirorum ab equo facta nomina. ¶ Cantherius in fossa, Cantherius in porta, Cantherino ritu stantem somniare, proueria ex Erasmo explicauī supra in Cantherij mentione in b. Caudæ pilos equinæ paulatim uellere, dici potest prouerbio, qui quod uiribus atque impetu fieri nequit, id tempore atque assiduitate conficit, Horatius in epistolis: Vtor permissis, caudæque pilos ut equinæ Paulatim uello, demo unum, demo etiam unum, Dum cadat elusus ratione ruentis acerui, Qui redit ad fastos, & uirtutem æstimat annis. Natum è facto quodam ducis Sertorij, cuius rei meminit Plutarchus in eius uita. Hic enim cum suis copijs, ex barbara turba conflatis, rationibus persuadere non posset, in re militari plus habere momenti consilium, quam uires temerarias, postea quam illi parum feliciter pugnassent, duos proponit equos, alterum macilentum atque inualidum: alterum uegetum cauda pilosa. Atque inualido illi iuuenem adhibet prægrandi corpore & admirandis uiribus. Contrā uegeto illi pusillum & imbecillum admouet homuncionem: hic singulos pilos paulatim uellens, breui spatio totam depilauit caudam. Iuuenis è diuerso caudam omnem simul manibus utrisque comprehensam, ut atque impetu conatur reuellere. Qui cum frustra sudaret, risui fuit circumstantibus. Sub hæc assurgens Sertorius, cuius consilio iussuque hæc fuerant acta, Videtis (inquit) cōmilitones, quanto plus possit ingenium quam uires, Erasmus. Eandem rem describit Valerius Maximus 7. 3. ¶ Sunt quædam (inquit Erasmus) & hodie uulgò iactata, non indigna quæ ueteribus adagijs adnumerentur: Quod genus est illud, Non oportere equi dentes inspicere donati: Cum significamus æqui bonique consulendum, qualecunque est quod non emittitur, sed gratis donatur. Vfus est tamen hoc prouerbio Hieronymus in præfatione Commentariorum in epistolā Pauli ad Ephes. Parū, inquit, eloquens sum. Quid ad te? Disertiolem lege. Non diuine Græca in Latinum transfero: Aut Græcos lege, si eius linguæ habes scientiam: aut si tantum Latinus es, noli de gratuito munere iudicare: & ut uulgare prouerbiū est, equi dentes inspicere donati, Erasmus. Germani hoc prouerbiū sic efferunt, *Man sol eim geschendtzen pferd nit ins mauß schen.* ¶ Equitandi peritus ne cantes: Sumptum à poëta quopiam, in eum qui professus res serias uersatur in nugis. Equitatio militaris est, & ad bellum pertinet: Musici sunt imbelles ac uoluptatum insectatores. Gregorius theologus in epistola ad Eudoxum rhetorem, ἵπποσώνην δεδωῶτα μὴ ἔδειξαι ἢ ποίσις, μὴ πρὸς ᾄδαν, μὴ καὶ τὴν ἵπποσώνην δειμαστικὴν καὶ τὴν ὠδὴν, Nondum liquet è quo poeta sumptū sit: sed dictum uidetur in Thebanos, qui duas artes præcipuè discabant, equitandi & canendi tibijs, quum altera parum alteri congruat, Erasmus. ¶ Ferociiores ac insolentiores redduntur copioso pabulo, non modo boues, sed & equi & asini: unde extat & Sophoclis dictum in tumidum quempiam ac præferocem. Tu, inquit, ferues, quasi pullus pabuli copia, Erasmus, ἵππου δειδοῦ, equina ferocia

uel audacia, *ὡς ἢ δὴ κεν ἵππων δρακοντὶ μάχων*, Varinus & Suidas. ¶ Ibyciequus, *ἰβύκιος ἵππος*, in iocum prouerbialem abiisse uidetur, de ijs qui nolentes præter ætatem ac uires ad periculosum (uel difficile) negotium adigerentur. Dicti originem refert Plato in Parmenide, Ibyco poëta equus erat iam annosus athleta, multis certaminibus detritus. Is quum ad certamen curui iungeretur, extimuit, uel delict expertus eiusmodi ludorum aleam. Ridente populo Ibycus surgens, Equus (inquit) domini similis est: nam & ipse iam senex ad amandum compellor. Huc alluisse uidetur Horatius in epistolis, Non eadem est ætas, non mens, & Solue senescentem maturè sanus equum, ne Peccet ad extremum ridendus, & illa ducat, Erasmus. Eodem prouerbij sensu Sophocleus etiam equus usurpatur, ut infra dicam. Incita equum iuxta nyssam, id est lineam uel carceres, &c. Vide supra in H. e. in Carcerum mentione. Ithorus, *ἰθόρος*: Suidas ait uocem prouerbialem fuisse (*ὡς ἢ παρακλειδομαχίαν*) in eum qui uelut instigator hortatorq; foret alijs; translatum opinor à nautis, quos remigantes nauticlerii uox animat ad gnauiter laborandum, siue ab equorum cursu. Plutarchus scribit in *πρόδορον* (uide supra in c.) appellatam cantionem ad incitandas equas: *δορεῖν* Grecis est impetu insilire. Apparet Græcam uocem compositam ex *ἰδι*, uade; & *δρεῖν* incitare, Erasmus. ¶ Lydius currus, uide supra in H. e. ubi de curribus. ¶ Optat ephippia bos piger, optat arare caballus, prouerbialis uersus apud Horatium, ut in Boue dixi. ¶ In planiciem equum, quoties quis ad id prouocatur, in quo plurimū ualet, quoq; uel maximè gaudet. Equus in campo tanquam in sua est harena. Apud Lucianum in Capriuo, cum ipse iudices postularet, Plato respōdet, *δοῦρ ἐκείνῳ εἰς πεδίον ἢ ἵππον*, hominem rhetoricum significans, & in agendis causis exercitatum. Plato in Theæteto, *ἵππας* (aliàs *ἵππον*) εἰς πεδίον περικαλῶς, *Σακράτην εἰς λόγους*. Translatum uidetur à militia: nam quoties res est pediti cū equite, pedes fugite campestria, sectaturq; loca impeditiora, Erasmus. *ἵππας εἰς πεδίον περικαλῶς*, *δὴ λένοντι γῆδα ἀν' ἀνυδροῦ πιν. τὰ γὰρ ἵππας ἐν πεδίῳ κρατεῖ*, Suidas. Et rursus, *ἵππον εἰς πεδίον ἄφεις, ὥς τι τοῦτο μοι δοκεῖ λυσιστῆς*. Equus me portat, alit rex: prouerbium, ut Græci paræmiographi scribunt, hinc natum. Iuuenis quidam sub rege Philippo stipendia faciebat. Is cum admoneretur ut missionem peteret, seseq; à militia abdicaret, negauit se facturum, his quidem uerbis, *ἵππῳ μὲ φέρει, βασιλεὺς μὲ τρέφει*. Huc alludit Horatius cum in epistolis sub Aristippi persona sic ait: Rectius hoc, & Splendidius multò est, equus ut me portet, alit rex: Quo quidē in loco Acron huius admonet prouerbij, cuius etiam meminīt Diogenian. Apparet tragœdia quapiam ascitum: est enim carmen anapæsticum dimetrum, Erasmus. Probi imperatoris equus in paræmiæ formam deduci potest. Is erat nec decorus quidem, nec staturosus: uerum celeritate tanta, ut diurnis spatijs centum obiret miliaria; uel in decimum diem labore haud interpellato. Eum tamen fugaci magis quàm forti ac strenuo congruere militi pronunciauit Probus idem, Cælius. Procul à pedibus equinis, *ἐκ τῶν ποδῶν ἵππείων*, etiam hodie uulgò dicitur (Germani inferiores, *Under dem perde hen*: & alij passim, *Auß den füssen: Sas pferd schlecht/gehe im nit zu nahe*) cum significant fugiendum esse periculum. Proprius huius dicti usus est in certaminibus equestribus, ut sibi quisq; caueat: id deinde uulgus prouerbij uice usurpauit, Erasmus. ¶ *ἢ ἄρα ἄρμασιν ἵπποις, ἐν δ' ἀρότρον βῶς, παρὰ ναῦν δ' ἰδυῖναι τάχιστα δελφίς*, &c. Id est, Equus in quadrigis, in aratro bos: nauem cyssimè præueritur delphinus, Pindarus ut à Plutarcho citatur, Erasmus in prouerbio Quam quisi que nôrit artem in hac se exercent. Equis & quadrigis, id est omni conatu, Cicero ad Q. fratrem, lib. 2. Offic. Cum his uelis equisq;, ut dicitur, si honestatem tueri ac retinere sententia est, decertandum est. Si huic occasione tempus se subterdixerit, nunquam ædē pol albis quadrigis indispicer postea, Plautus in Asinaria, ut citat Erasmus in prouerbio Equis albis præcedere. ¶ Saluete equorum filia, uide in Mulo. Equum habet Seianum, olim prouerbio dicebatur in calamitosum, & ad extremam inopiam redactum. Allegoria sumpta est ab equo quodam fatali, cui à Cn. Seio domino nomen inditum est Seiano: is ex Diomedis equis prognatus fuisse creditus est. Fuit insigni quidem specie, uerum eiusmodi quodam fato, ut quisquis eius equi possessor esset, is cum omni domo ad internicionē usq; deperiret. Id quod Cn. Seius ipse capitis damnatus, ac miserando affectus supplicio: deinde & Cor. Dolobella bello interfectus: post hunc C. Cassius ab hostibus occisus: deinceps M. Antonius detestabili exitio perditus, probauit. Hunc equum C. Bassus Argis se uidisse refert, haud credibili pulchritudine, uigoreq;, & colore exuperantissimo, nempe puniceo. Hoc adagium & refert, & copiosius explicat A. Gellius 3. 9. Hæc Erasmus. Equus Cn. Sej (inquit Ioan. Rauilius) à Cor. Dolobella centum milibus sestertijs emptus, inusitata quidem magnitudine, sed eo fato, &c. ut supra. Vide etiam Cælium 12. 13. de eodem equo: cuius historiam Antonius de Gueuara quoq; narrat epist. 25. Scythæ equum, subaudi recusat: *τὸν ἵππον ὁ Σκύθης*, subaudi *ἀπωθεῖται* uel *βδελύσσεται*: de ijs qui clam aliquid desiderant, palam uero reiiciunt & recusant, Suidas in *τὸν ἵππον*. Prouerbij ratio clarior fit ex altero prouerbio eiusdem sententiæ apud eundem in uoce Scythes, quod huiusmodi est, *Σκύθης τὸν ὄνον*, uel ut Suidas habet, *ὄνον δ' αἰτᾷ* Scythæ asinum: de ijs qui uerbis dissimulant, aut etiam abominantur, re ipsa autem appetunt. Nam cum quidam asinum mortuum uidisset, dixit: En tibi coenam ὁ Scythæ: ille uero primum detestatus, paulo post curiosius de eo perquisiuit, & circa eum parandum ex laborauit (*αὐτὸς δὲ πολυπραγμονήσας πρὸς αὐτὸν ἐπονείπε*) Suidas & Hesychius, apud quem mutilus hic locus est. Non placet quod Erasmus hoc prouerbium sic effert, *Ἄκκιζομεν Σκύθης τὸν ὄνον*, duo prouerbia, unius ut dixi utrunq; per se sententiæ confundens. Suidas certè, & Hesychius sine uoce *ἀκκιζομεν* melius proferunt: mox uero interpretationis loco eam subiiciunt: Sed nec illud probò, quod

ἵππου δ' αὖτε suspicatur utile conuiuium potius quam asininum significare. Scythas quidem & Tartaros equina uelci alibi diximus: & uelcerentur nimirum asinina quoque, quam à nonnullis edi Galenus scribit, si Scythica regio eos proferret. Nunc quoniam, Aristotele teste, caret, magis forte probandum erit equi mentionem in puerbio fieri, (ut Suidas facit: & si Erasmus, quod sciam, nusquam meminit) quam asini. Equi senectus, ἵππος γῆρας: prouerbium in eos dici solitum, qui præclaris rebus gestis in iuuenta, postea quam consenuerint, ad sordidas curas semet abiciunt. Allegoria sumpta à generosis equis, qui senio facti segnes, in pistrinum, aut carrum, aut aliud id genus opus detruduntur, olim in pretio habiti, dum uiribus integris essent, οὐ παντὶ πᾶσι δέξῃ δὲ τὸ καλὸν, ἵππος γῆρας ἐπὶ γῆρας μελενὸς ἀναγκάζον. Plutarchus in libello, An senī sit administranda respub. Cum hoc cōuenit Ennianum illud, quod refertur à Cicerone in Catone Maiore: Sicut fortis equus spatio qui forte supremo Vicit Olympia, nunc senio confectus quiescit, Erasmi. Idem alibi in prouerbio Equi generosi senectus, Sophoclis ex Electra uersus recitat istos: Ὄσσον γὰρ ἵππος θυγὴν καὶ ἡ γῆρας ἐν τοῖσι δεινοῖς θυμὸν οὐκ ἀπώλεσεν, Ἀλλ' ὅς τ' ἐστὶν ἱσχυρὸς ἀσέντως δὲ σὺ ἡμᾶς τ' ὀτρύνεις, καὶ τὸς ἐν πρώτοις ἐπεί. Verba sunt Orestis ad pædagogum senem, cuius cōsilio & auxilio occidit Clytæmnestram & Aegisthum. Vide supra, prouerbium, Anus uelut equus, &c. Est & uulgare Germanis prouerbium de inutili equi senectate, Wenn das pferd zu alt ist/spannet man es in den Karren/oder schlecht es für die hund. Senescenti equo minores cyclos immitte, uide supra in H. e. Equo Sophocleo similis, adagium in eos est, qui ætate fessi & imbecillo corpore, animi tamen uigorem seruant etiamnum. Philostratus in Damiano sophista, καὶ εἶδον αὐτὸν παραπλήσιον τῷ Σοφοκλείῳ ἵππῳ. νωθεὸς γὰρ ὅς ἡλικίας δοκῶν, νέεσσιν ὁρμῇ ἐν ταῖς ἀποδῶς ἀνέκτατο. Nam Sophocles iam senex, & pro deliro à filiis accusatus, tragædias tamen optimè & grauissime componebat, ut pluribus probat Cælius 21. 20. In equo autem, inquit, arbitror allusum ad Tragici cothurni maiestatem, qui sit ueluti equestris, Comicæ humilitatis ratione, unde in Arte poetica Horatius: Et tragicus plerumque dolet sermone pedestri, &c. Et rursus capite 21. Coloni sic dicti loci duo fuere: alter appellatus hippos, id est equus, in quem confugit Oedipus. Ad quem forte prouerbium respectat, quod de equo Sophocleo prætexuimus, eò quidem procliuus, si inibi quoque habitauit Sophocles, quod in quinto de finibus Cicero significat. Eundem cum Sophoclis equo sensum habet etiam Ibyci equus, de quo superius dictum est. ¶ Testudinem equus insequitur: conueniet uti hoc prouerbio cum rem præposterè & absurde geri significamus, Plutarchus in libello aduersus Stoicos, πολλὰ δὲ αὖτε χελωνῶν οὐκ ἔστι, καὶ μᾶλλον ἀπὸ τῆς τῆς ἡλικίας, τὸ μὲν ἑκὼν μὴ δὲ πρὸς τὸν ποταμὸν παλαμβάνεσθαι, μὴ δὲ εἰς χελώνην, τὸ πᾶσι λόγος φασι, μετόπισθε δὴ κῆρι. Ἀδρῶς ταχὺς ἵππος, Erasmus. Decernetur equa Thessalica, explicatum est supra in B. ubi de patrijs equorum. Vide etiam inter hæc de equo proueria superius in A. carnico equo. Troianus, uel dureus, equus, δῦρεος ἵππος (ut Erasmus scribit) de clandestinis insidijs dicebatur, aut ubi repente complures apparerent, qui latebant antea. Sumptum ab equo Homérico, in quo Græcorum proceres abditi, repente prosilientes Troiam ceperunt. Hunc Homerus durateum appellat, ut Odysseæ octauo, quod trabibus esset contextus. Ἀλλὰ γὰρ πῦρ ἀρχέσθαι, ἐπὶ τῇ πόλιν ἀμυθισαλύνει, ἀργάτωρ μέγαν ἵππον, ὃν εἶπα πάντες ἀρίστοι Ἀργείων, Τρώεσσι φόνον καὶ κῆρα φέροντες. Plutarchus in uita Themistoclis narrat illum aliquando dono rogasse equum à Philide nutritore equorum. Eum is ubi negasset, comminatum fuisse se breui ex illius domo facturum equum ἀργάτωρ: significans se crimina ipsius ac domesticorum prolaturum in lucem. Nec inscitum fuerit, si quis ludum alicuius eruditi, Durateum equum appeller, quod ex eo breui tempore summi uiri prodierint. De laudatis uiris qui subitò alicunde emerferunt, apud eruditos frequens est, ut ex illius domo uelut ex equo Troiano prodire dicantur. M. Tullius Philippica secunda ad egregij facinoris societatem retulit: In huius me consilij societate tanquam in equum Troianum includi cum principibus non recuso. Aristophanes in Auiibus prouerbium detorquet in emphasim roboris ac magnitudinis: καὶ θεαγένης φαντῶσι δὲ ἄρματα, ἵππων ὑπὸντων μέγαν ὅσον δὲ δῦρεος. Interpres admonet allusum ad equum æreum insigni magnitudine, qui in Acropoli stabat Palladi dicatus à Charidemo (Cælius 29. 25. Χαριδῆμον uocat) quod ipsa testabatur inscriptio. Verum is ad imitationem equi Troiani compositus erat. M. Tullius actione in C. Verrem sexta, Troianum equum accipit pro extrema calamitate: Quem concursum factum in oppido putatis: quem clamorem: quem porro fletum mulierum, qui uiderent equum Troianum introductum, urbem captam esse dicerent, &c. Portas per quas introductus fuerat equus dureus, Homerus Iliad. tertio Scæas, hoc est sinistras, appellat, quod læua mente Troiani equum illum induxerint in ciuitatem. Idem pro Muræna dicit, equum Troianum intus esse, quum sentit reip. periculum esse à ciuili discordia (à Catilina:) Intus (inquit) intus est inquam equus Troianus, à quo nunquam me consule dormientes opprimimini. Idem pro M. Celio, An equus Troianus fuerit, qui tot inuictos uiros muliebri bellum gerentes tulerit ac texerit: Hec omnia Erasmus. Et rursus in prouerbio Seianus equus, Equus durateus (inquit) fatalem interitum attulit Troianis: ad quod alludens Maro, Scandit, inquit, fatalis machina muros. Equi Troiani meminit Cicero etiam in libro de Diuinatione, & in epist. famil. Troianum equum (inquit Nic. Erythræus in Indice Vergiliano in uoce Simulacrum) cum Minerua fabricauit Epeus, ut Demodocus apud Homerum canit Odysseæ octauo. Hunc Vergilius instar montis equum appellat, modò equi molem, aliàs equi immanis molem, interdum ferum, nunc dolum, quandoque machinam, monstrum infelix, clausura pinea, & denique lignum: nam trabibus contextus acerni, ut idem poeta canit, Secta quæ intextus abiecte costas. Vnde durateus, id est ligneus Homero dictus.

ἵππου ἰσχυρόν ἔκαστον διὰ πᾶν, & quæ eodem citato libro sequuntur. Quem imitatus Lucretius, Nec cessanteis Troianis Pergama partu Inflammasset equus nocturno Graiugenarum. Apud Flaccum Argonauticôn 2. Manet immotis nox Duria castris; alij codices habent Duricâ eodem sensu; quidâ simplicius legunt Dorica pro Græca, ut, Et Dorica castra, Equo autem ligneo inclusis Danaïs expugnatum fuisse Ilium fabulosè poetæ commentum sunt: sed rei ueritas ita habet. Equum ligneum, simulato pro reditu Mineruæ uoto, Græci ea magnitudine construxerunt, ut intra mœnia Troiana recipi non posset, nisi portæ muriq; urbis deponerentur. Eum Sinon, transfugam simulans, persuasit Troianis, si in urbem inducerent, futurum, ut nunquam Græci aduersum eos amplius arma mouere possent. Quamobrem deiectis portis & murorum parte, equum introducunt. Cipientibus mox ip[s]is cibum securè, ac nihil tale uerentibus Troianis, Danaum ductores ex loco, ubi in insidijs sublederant, unde adhuc illi Argiuorum insidiarum nomen est, prodeuntes apertam urbem inuadunt, atque hoc pacto capiunt, Hæc ex Palæphatiapistis. Alij sentiunt poetæ equi commentum de monte quodam arripuisse, cui Equo nomen esset, qui Troiæ immineret, per quem etiam facile capta sit: ad quod & Vergilius his alluserit, Instar montis equum diuina Palladis arte Aedificant, Hactenus Erythræus. Equum, qui nunc aries appellatur in muralibus machinis, Epeum ad Troiam inuenisse traditur, Plinius. Equum durum Epei opus, fuisse Pausanias (in Atticis) interpretatur machinam muris dissoluendis, cuius æneum simulacrum in Acropoli fuerit, Cælius. De equo Durio & Troia per eum capta, multa Calaber lib. 12. Arietem à Carthaginensibus excogitatum, Vitruuius & Tertullianus in libello de Pallio memorant. Higinus etiam Troianum equum, machinam oppugnatoriam fuisse scribit. Et hic quidem, Plinius & Pausanias, plus fidei merentur quàm Dictys & Palæphatus. Est propterea equus Troianus Livi poetæ tragœdia, Brodæus. Equus Troianus (inquit Cælius) prouerbio usurpari potest pro societate non in perniciem modo cuiuspiam inita, uerum & ad bonam frugem aliquam, Cicero alicubi scribit ex Isocratis ludo, ueluti ex equo Troiano, innumeros principes exiuisse. Huc delecta uirum sortiti corpora furtim Includunt cæco lateri, Vergilius. M. Varro, quod ad equum ligneum attinet, Epeum eius concinnatorem fuisse coquum scribit, & Argiuis cibum curasse: ideoq; à Plauto fumicum coquinatorio epitheto nominatû, &c. Vide plura apud Cælium 29, 25. & Politianum in Miscellaneis, capite quinto, & supra in H. a. inter imagines equorum. Propertius libro 4. Elegiarum abiegnum equum dixit. Troiam fertur ob Laomedontis equos primum ab Hercule, deinde per ligneum equum ab Agamemnone, tertio propter equum qui in porta confisset, Iliensibus claudere uolentibus impedimento fuit, à Charidemo duce captam fuisse, Plutarchus ab initio uitæ Sertorij: Vnde apparet equos Troiæ quodammodo fatales fuisse. ἵππου ξισόν τῶν δεινῶν λόγων ὄμιλος, ὃ δὲ ξύλινον. ξύλος δὲ ἵππου ξείνός ἢ ξυειδώς: καὶ δὲ καὶ λίθος, ὅθεν καὶ τὸ ξείνους λίθοισι, Varinus. Epeus nomen cuiusdam fabri, qui equum durum fecit, Festus. ἵπποκτετὼν (id est equi faber) filius Panopel durum (δύρεον) equum fabricauit, in quo oculati uiri Græci quinquaginta supra ter mille mea memoria (κατ' ἐμὴν κτ.) uidetur locus deprauatus) equo à Troianis intra mœnia attracto, noctu progressi, cæteris qui in Tenedo erant Græcis signum face dederunt: & cum ij aduenissent, Ilium uastauerunt, Varinus. Βαρυνακέδ' α, τὸ δύρεον ἵππου, Hesychius & Varin. In equum ignauum perquam elegans Lucilij hexastichon extat Anthologiæ 2. 23. huiusmodi, Θεσσαλὸν ἵππου ἔχεις ἑραοίςρατε, ἀλλὰ πελδύσαι οὐ δύναται· αὐτὸν ὅλης φαρμάκας Θεσσαλῖνος: ὄντως δ' αὖτε ἵππου, ὃν εἰ φύγῃς εἰς ἴλιον ἅπαντες. Σὺν δαναοῖς Σκαῖος ἐκὼν ἐσθλὴν πύλας. ὃν σῖσας ἀνὰ θυμῷ δίδω τινος, εἰ πῶς ἔχεις μοι, Τὰς λιείδας ποῖς τοῖς τακτοῖς πηισάνην. ¶ Vinæ, quous poetæ, Demetrii Halicarnassæi distichon huiusmodi citatur à Zenodoto, etiam si in epigrammatibus refertur Nicerati titulo: οἷνός περ χαίρειν π φέρει παχὺς ἵππος αἰοιδῶν, ὃ δ' αὖτε πίνων χρεὼν ὃ δὲρ ἄν τινος. Vide supra in H. a. inter deriuata ab Equo. ¶ Ἄνθρωπος γὰρ ἑλκων οἶνον ὡς ὕδωρ ἵππος, Σκυδισί φωνεῖ ὅτι καὶ πᾶν γινώσκων, Parmeno Byzantius apud Athenæum libro 5. Ac si dicat, Si homo semel tantum uini hauserit, quantum aquæ solet equus uno potu consumere, minus iam sapit equo: equus enim saltem nomen suum semper agnoscit, ut coppatias dictus à coppa numero, de quo dixi in H. a. inter nomina equorum. Nos potioni nimium indulgentem, uaccæ instar bibere dicimus. Cum peditibus cucurrissti, & illi fatigarunt te: quomodo ad certamen prouocabis equos? Hieremiæ 12.

¶ Germanis usitata proueria ab equis ducta, quibus eiusdem ferè sententiæ Latina absq; equi mentione enuntiata adiungemus. Das pferdt ist seins fütters werdt / Equus meretur pabulum, Canis digna pabulo. Sie roßs hinder den wagen spannen, Equos curru postponere: Currus bouem trahit. Er rydt ein gäch pferdt, uel ut Vuestphali proferunt Herdyt ein geck perdt, Equum steriliorem equitat: Malo asino uehitur. Es vertritt sich auch wol ein pferdt das vier füße batt / oder ein pferdt mit vier füßen: Est quando equus quanquam quadrupes gressu aberrat: Quandoq; bouem dormitat Homerus. Gaul als gurr, Equus equa dignus: Mali thrîpes, mali ipes. Hie schwimmend wir öpfel / sprach der pferdts direct / do schwamm er vnder den öpfeln vff dem wasser / Hic nos poma natamus, aiebat sterus equinum, cum inter poma aquæ innataret. Kleine pferdt / kleine tagreysen, Parui equi, parua itinera: Efficimus pro nostris opibus mœnia. Wâ muß mit den pferden pflügen die man hat, Arandum est lequis quorum copia est: Si bouem nō possis, asinum agas. Wirt bösen geulen bricht man das eyß, Malis (ferocibus) equis scinditur glacies: Scindere glaciem Latinis etiam prouerbiale est. Wirt vnwilligen ochsen oder pferden ist nirt gut pflügen, Bobus aut equis inuitis non bene aratur: Inuitos boues plaustro inducere. Roszarbeit, Equini labores.

Herculei

Herculei labores. Trauwe wol reydet das pferdt hinwäg, Credulitate equus amittit: Fiducia pecu-
nias amittit. **Was die alten geul gehen werdend/so stehen sy nitt zü halten,** Cum uetuli equi currere
incipiūt, difficillimè retinentur: Anus subans, *ῥεῖως καὶ πρῶτα*. **Zü dem baren bringen,** Ad præsepe
adducere, In laqueum inducere.

¶ Plato in Phædro tres animæ partes facit, *ἐπιπορόφω μὲν δ' ὕω πνὲ ἄσλγ. ἡνιοχὸν δὲ εἰδ' ὁ πρίστον. ἥ δὲ
ἀν' ἱππῶν, ὃ ῥ' φαμὲν ἀγαθὸς, ὃ δ' ἴ' ῥ.* Homerus cursum uiri præstantis confert cursui equi pabulo satu-
rati, *ὧς δ' ὅτε τις σαρὸς ἱππὸς ἀνὸς ὕλας ὠδὶ φάτιν,* Varinus in *ῥαβδολύ.* ¶ In adulari nescientem Alciati
emblemata. Scire cupis dominos toties cur Thesialis ora Muet, & ut uarios quærat habere duces:
Nescit adulari, cuiquàmue obtrudere palpum, Regia quem morem principis omnis habet. Sed
ueluti ingenuus sonipes, dorso excutit omnem, Qui moderari ipsum nesciat hippocomon. Nec se
uire tamen domino fas, ultio sola est, Dura ferum ut iubeat ferre lupata magis.

DE GENETHA.

Huius quadrupedis pellem depictam dabimus in fine huius Tomi.

GENETHA, uel potius genetta aut ginetta (genocha apud Albertum, perperam) est bestia
paulò maior (minor, Albert.) uulpecula, colore inter croceum & nigrum, maculis inter-
dum nigris ordine in pelle dispositis (maculis nigris interpositis, Albertus;) mansueta sa-
tis, nisi laceffatur. Ardua non ascendit, sed in humilibus locis, & iuxta riuos degit, & ibi ui-
ctum quærît, Isidorus & Vincentius Bell. Germani uocāt *ein genethen*. Pelles uestibus assuuntur,
& pretiosæ habentur. Sunt etiam animalia (inquit Hier. Cardanus) pellibus nobiliora, ut lynces; et
ē mustellarū genere plurimæ, martori, uarij, lardironi, uiuerræ, ginetæ. Nostri, ut dixi, genetocatum
composita uoce nuncupant, ob cati similitudinem. Habet autem catus ingenium & formam magna
ex parte mustelis similem: quamobrem recentiores *γελῆς*, id est mustelæ uocabulum, in catum quoq;
conferunt. Cæterum lardironi (hoc est glires, ni fallor) & uarij, murium potius quàm mustellarum
genera mihi uidentur. Ginetas Hispania mittit, forma & moribus domesticis mustellis, quas nos
foinos uocamus, similes: pelle uaria ac nigro & cinereo alternantibus maculis distincta, Cardanus.
Ego pellem tantum genetæ uidi. Ea à capite ad extremam caudam longa fuit dodrantes quatuor
cum palmo; cauda seorsum duos dodrantes, æqualis ferè reliquo corpori. Latitudo pellis in medio ex-
tensæ, dodrans unus. Venter medius & collum supinum, cinerei ferè coloris. Caudæ circuli nigri o-
cto; & totidem cani uel albicantes, alterne. Corpus totum nigris maculis eleganter distinguitur: reli-
quum fuscum uel candicans apparet, aut canum fusco ruffoq; pauco permixtum. Mollis est pilus, &
densus lanuginosusq; interius. Bene olet pellis, moschum quodammodo. Lugduno ad nos uehūtur:
ternæ ferè aut quaternæ denarij aurei pretio. Ginetæ unde dicantur certi nihil habeo: conijcio ta-
men nomen esse à loco: nam & equi iannetti ginnettiue dicti, ex Hispania habentur: quorum mentio
nem in Equo feci capite secundo inter celeres. Quærendum an genus aliquod sit thòis uel panthe-
ris minoris quorum meminit Oppianus. Conueniunt enim magnitudo, maculæ, ingenium (nam &
panthêra minorem, innoxium esse Oppianus scribit, ut suo loco dicemus) & usus pellium ad uestes
pretiosus, & insuper odor suauis.

DE GLIRE.

Hanc gliris imaginem doctissimus Bergomensis medicus Guilielmus Gratarolus ad nos misit.

A.

GLIS nominatiuus ab eo, quod sunt glires. Laberius in Aquis caldis, Etiam hic me optimus
somnia premit, opprimitur glis. Plautus genituo plurali glirium examina dixit, Nonius.
Ego glirem à pinguitudine dictum conijcio: gliscere enim crescere & pinguescere signifi-
cat. Columella de asino, Paleis uero, quibus ferè omnes regiones abundant, etiam gliscit.

Et alibi, Prius tamen quam exilem terram iteremus, stercoreare cōuenit: nam eo quasi pabulo gliscit. Hinc, ut uidetur, gliscerum quoque conuiuium, ut Celsius meminit, dici potest, quod aditiale ac ganeatum dubiumque fuerit. Glis animal, glis terra tenax, glis lappa uocatur, carmen apud Syluaticum. Et a recentioribus quibusdam grammaticis parum classicis, glis foemini generis, unde genitiuus sit glissis, terra cretosa uel argilla exponit: Scoppa existimat uocem non Latinam esse. Cum pro lappa (uel caraduo, ut Calepinus habet, foemininum quoque faciens) accipitur, genitiuum faciunt glitis: sed hoc quoque Latinum non uidetur. Syluaticus glirem interpretatur animal quod in radice napelli moretur, deceptus (ut apparet) quoniam utrumque muris genus uidetur, utrumque syluestre. Sed de mure qui degit circa napelli siue aconiti radicem, inter mures dicemus. Glis uero in arboribus & latibulis sylvarum habitat. Albertus Magnus murem uarium nominat, propter colorem, ut infra dicemus: quamquam & murem Ponticum recentiores uarium absolute appellant. עכבר akbar uocem Hebraicam murem interpretantur, sed glis potius uidetur. Hieronymus Leuit. 11. mustelam uertit: Esaia 66. murem, quem nos glirem uocamus, uel iuxta Orientis prouincias μυξός. Septuaginta μῦξ. Chaldaeus, akbera, Arabs پير پير uei phir, Persa موش an mus. Rabi Abraham Job 8. akbar araneam interpretatur, Munsterus. Comedentes carnem suillam, & abominationem, & akbar, Esaia 66. murem reddit Munsterus: etiam Leuitici 11. ubi sic legitur ex translatione ipsius: Hoc quoque uobis immundum sit in reptili, quod reptat super terram: mustela & mus atque bufo, ericius, chameleon, lacerta, limax, & talpa. Graeci glirem μυξόμ appellant. Myoxus animal moritur semestri tempore, & rursus post tempora sua reuiuiscit, Epiphanius in Ancorato inter argumenta de resurrectione credenda. Item in fine primi tomii secundi libri contra haereses, Tradunt (inquit) naturae rerum experti, myoxum latitare, & foris suos simul in eodem loco multos parere, quinque & amplius: Viperas autem hos uenari. Et si inuenit totum latibulum ipsa uipera, quum non possit omnes deuorare, pro una uice ad satietatem edit unum aut duos, reliquorum uero oculos expungit, & cibos affert, excacatosque enutrit, donec uoluerit unumquemque eorum deuorare. Si uero contigerit, ut aliqui inexperti in hos incidunt, ipsosque inciduum sumant, uenenum sibi ipsis sumunt, eos qui a uiperarum ueneno sunt enutriti. Sic etiam o tu Origenes a Graeca doctrina mente excacatus, uenenum his qui tibi crediderunt, euomisti, & factus es ipsis in edulium uenenatum, ita ut per quae ipse iniuria affectus es, per ea plus iniuria affecteris. Ad derem & Oppiani uersus circa finem libri 2. de Venatione, nisi nimium indulgere poetarum elegantiae uideri metuerem: quamobrem sat fuerit sensum exprimere. Praeter institutum est (inquit) minorum animalia & imbecillia commemorare, ut pantheras & feles, καὶ τῶνδε ἀπαλὸς ἀνιχνεύοντες τὰ μυξόμ, hoc est paruos & teneros & infirmos glires, qui tota hyeme somno sepulti mortuis similes iacent, ac uere demum nouo reuiuiscunt, expergiscuntur, & ad cibum redeunt capiendum. Non dicam etiam hirsutum & imbecillum sciurum, &c. Hinc quidem constat myoxum non esse bufonem, ut quidam interpretantur, (Gyllius ex Oppiano:) sed nihil aliud quam glirem: Apud Syluaticum quoque muscos (pro myoxos) glis exponitur: quanquam mox idem, misfoxum, ranam terrestrem uenenosam rubram interpretatur. Ipsum certe myoxi nomen animal ex myōn, id est murium genere, esse ostendit, μυξίας Graeci murium caernas uocant: quae uox ante f habet ω. myoxus uero omicron. Apud Hesychium & Varinum eodem sensu μυξίας tribus syllabis legimus. Easdem caernas μυξίας nominant, similiter per omega: etsi ὀπνί, id est foramen per omicron scribitur. Myxus quoque animalis nomen est, de quo incantationem legimus apud Suidam & Varinum, ad asini dysuriam: Gallus bibit & non meijt, myxus (paroxytonum μύξω, in Ἀλεκτωρ uero apud Suidam oxytonum est μύξος) non bibit & meijt. μύξω ὁ λαγόνηρος (λαγόνηρος, Varinus) παρ' ἡμῶν, Suidas: ego non aliud quam glirem intelligi putato, quem uulgius Itolorum hodie multis in locis galerum uocat, quod nomen ad lagogerum, uel lagonerum satis accedit, literis transpositis. An uero glires non bibant, affirmare non possum: uerisimile tamen est longo tempore sine potu uiuere posse, & meijere tamē, ut mures etiam. Ego cuniculos a teneris aliquot iam menses potum aspernantes & recentibus tantum herbis contentos enutriti, cum interim in meiando plurimi sint. Myxum etiam prouerbialiter dicimus de homine arrogante & iactabundo, a Myxo quodam Dianae sacerdote, qui homo nimis urbanus & iactator erat, Suidas & Varinus in μύξω, & in Βαβαί μύξω. Myxus, inquit Erasmus in Chiliadibus, sacerdos Dianae fuit gloriosus & magniloquus, qui se fingebat omnia mirari: Papae autem admirationis significationem habet. Refertur a Suida & Zenodoro. Ego apud Suidam de Myxo non reperio quod omnia mirari se finxerit, id quod parasiti & Gnathonis, potius quam Thrasonis ac Myxi est: Quamobrem illud Papae per ironiam intelligemus, non per μῦξον: ut prouerbij talis sensus sit de homine iactabundo, qualis illius Cerebrum Iouis, de eo qui ipse sibi plurimum sapere uideatur. ἑλῆος apud Aristotelem Theodoro interprete glis est, & uox ipsa satis alludit. Varinus eodem modo scribens genus accipitris interpretatur. ἑλῆος Aristarchus inquit nasci inter frutices similes lacertis. Callistratus uero animal esse uermium generis (σκαλινθεῖς π) in quercubus, quo piscatores ad escam utantur. οὐκ ἔστι γὰρ ζωὴν τὰ πρῶτον ὁ ἑλῆος (apud Varinum aspiratur, quod non probo) καὶ λῶμιν μῦς, ὁ σκιερός, Hesychius & Varinus: hoc est, Neque enim ἑλῆος est animal quadrupes e murium genere quod sciurum uocant. Glires quos Graeci ἄλιος uocant (legendum ἑλῆος) in ipsis arboribus hyeme pinguescunt, Volaterranus. ὀλίω, σκίω, ἑλίω (proparoxytonum), Hesychius & Varinus. Vnde apparet ueteres quosdam grammaticos glirem uel ἑλῆος eundem sciuro existimasse, qui quidem in ἑλῆος, ut iam dixi, ab Hesychio & Varino

Varino reprehenduntur. Nuper etiam Ge. Agricola in libro de animantibus subterraneis, eiusdem animalis hæc nomina esse asseruit, nullo tamen uel teste uel argumento adhibito, præterquam etymologia à se conficta. Glirem, inquit, Aristoteles εἰσὸν à uertendo nominat. Vertit enim & sursum uersus inflectit caudam: qua de causa alij Græci καμψίροιν uocant: aliqui uerò σκίροιν: quod cauda sua uillis uestita & conferta, quasi flabello corpus soleat inumbrare: aliqui μὺρ σκίροιν, quod præterea similitudinem quandam gerat speciemq; muris. Ego glirem à sciuro differre uideo, tum autoritate grammaticorum quos dixi: tum quoniam & Oppianus apud Græcos de myoxo (quem glirem esse ostendi) & sciuro: & apud Latinos Plinius de glire & sciuro seorsim agunt. Accedit quod omnes quæ Latinæ linguæ uestigia seruant, Itali inquam, Galli & Hispani, & gliris & sciuri diuersorum animalium diuersa nomina retinent, utraq; antiquam originem testantia. Glirem in delicijs ciborum habent in multis Italiæ locis, sciurum aspernantur. εἰλύνειν, uel εἰλύνειν, interpretantur ἀναπαύειν, ὀνείν, ὁρᾶν, ἰσχυρίζεσθαι, ab hoc uerbo ego εἰλύν uel εἰλύν deduxerim, si etymologia rationem aliquis exquirat. Cæterum εἰλός, uel εἰλός (aliqui aspirare malunt: aliqui etiam in neutro genere εἰλόν uel εἰλόν proferunt) ὅστις τοῦ εἰλύν, ὃ ὅτι ὁ εἰλύν ῥέβδωρ ἵσταν πειπλεγυλίου αἰ μαγειρεῖται, τρώγεται, Scholia in Homer. mensam comæ qui significat apud Homerum Iliados nono, τρυγῆλε, γῆλιν, ὁ ἄρτι μὺς, Hefychius & Varin. hoc est, mus agrestis: uidetur autem, propter uocis similitudinem, non aliud muris genus quàm glirem significare. Μυξίς (uox detorta uidetur ab ea quæ est μυξός) mus in Cappadocia, quem aliqui sciurum uocant. Galenus libro 3. de alimentorum facultate, Non opus erit, inquit, pluribus exequi animalia omnia quæ apud singulas gentes propriè nascuntur, qualis est apud Iberos cuniculus: in Lucania autem Italiæ regione quod inter ursum ac suem quodammodo est medium: ceu aliud quoddam inter agrestes (ἀγροαῖος) mures ac myoxos, & eos quæ εἰλαιο (paraproxytona uox, interpretes Martinus Gregorius sciuros uertit) appellantur, est medium: quod in eadem Italiæ regione, & alijs plerisq; locis manet. Quæ enim ex eiusmodi animalibus bene habito corpore ac planè pingui sunt, ea experientia explora, præparandorum ipsorum rationem, quam incolæ experientia didicerunt, ab ipsis audiens ac discens, Ex his Galeni uerbis existimabit aliquis, εἰλαιο & myoxon animalia esse diuersa: sed fieri potest, ut myoxos subiuncta per epexegetin copulatiua coniunctione elios interpretetur. Aut si non idem sunt, proxima tamen inter se genera esse apparet. ¶ Glirem Itali uocant lo galero, lo gliero, uel ghiro, ut Scoppa, Arlunus & Niphus docent, Hispani lirón. Galli similiter liron, uel rat liron: secundum alios, ung loir, ung rat uel. Germani circa Athesin ein greul: Heluetij, ein rell uel rellmuß, uel grosse haselmuß. Nam & aliud syluatici muris genus est, glire minus, cui ab auellanis quibus uescitur nomen est apud nostros: sed hoc in cibum non uenit: similiter tota hyeme in syluis dormit, unde apto uocabulo dormus, hoc est dormiens mus, ab Anglis appellatur (proprium quidem gliris nomen Anglicum non reperio) de quo plura in murium historia dicam. Hoc non prætereundum, animal cuius imaginem dedi, sub uentre albicare: & mordax esse adeò ut raro uiuum capiatur. Hanc picturam ostendissem amico cuidam, qui relios mures nostros, ut ita uocem, uidit editq; nonnihil interesse dixit, quod nostri oblongiore rostro uideantur, & acutioribus auriculis, extrema cauda non æque uillosa, uentre medio magis protuberante inter pectus & ilia contractiora, tergo & latere prorsus cinerei, in uentre (si bene memini) subruffi, non albi saltem. Capiuntur aliquando Claronæ (qui Heluetia pagus celebris inter altissimos montes situs est) in syluis & arboribus. Vtrunq; maius sciuro est, utrunq; animal murium generis est, quorum Cardanus meminit libro 10. de subtilitate, non alij quàm glirès uidentur: & nomen hoc à Cardano confictum propter lardum, hoc est pinguitudinem qua gliscunt: quanquam ipse mustellarum generi adnumeret, his uerbis: Sunt (inquit) animalia pellibus nobiliora, ut lynces: & è mustelarum genere plurimæ, martori, uarij, lardironi, uiuerræ, gineurræ. (sed uarij, & lardironi, si glirès sunt, muribus potius adnumerari debent.) Et mox, Pelles colli diuturniores plerunq; ut in uulpe, uiuerra, lardiolo. Ineptissimè quidam in uernacula lingua rattum uulgo dictum, hoc est murè domesticum maiorè, glirè faciunt: cum is non solum non sit edendo, sed propemodum uenenosus habeatur. Polonicè quidam glirem interpretatur sczurek, quæ uox ad sciurum accedere uidetur: sed sciurum uocant wiewjorka. Audio in Croatia & alibi illud etiam muris genus edì, quod bilchmuß Germanicè uocant, de quo plura inter mures.

B.

In Mæſſia ſylua Italiae, non niſi in partu reperiuntur glîres, Plinius admirans rerum naturam non ſolum alia alijs dediffe terris animalia, ſed in eodem quoq; ſitu quædam aliquibus locis negaſſe. Au-
dio glîrem maiorem eſſe ſciuro, colore nigricante: uel, ut alij referunt, dorſo fuſco, uentre albo, (qui
color etiam ijs eſt, quos iam mures ab auellanis uulgo dictos nominaui) cauda breui, in extremo uil-
loſa, facie quodammodo urſina Albertus etiam glîrem colore uariûm eſſe ſcribit, in dorſo griſeum,
in uentre album: breuioris pili, & tenerioris corñ quàm animal quod uerè uariûm (murem Ponticû,
uulgo **pundtmuſ**, intelligit) uocatur. Axungia & laridum ſunt in animalibus non cornigeris, quo-
rum quatuor dentes ut plurimum prominēt, ut ſunt glis, felis, canis, urſus, &c. Monachi in Meſſue-
Veras glîres & ſciuros cæcum inteſtinum tantum naſtum ſciimus, ut magnitudinî eorum uentricu-
li facile reſpondeant: atq; idem in ſectiõne facibus turgidum reperitur, Veſalius.

C.

Fagi glans muribus gratissima est: glires quoque saginat, Plinius. Nucibus regijs uel iuglandibus delectantur glires. Arbores scandunt, & poma edunt: uel ut Albertus scribit, succo pomorum aluntur. Nostrates non ipsa poma uel mala à muribus rellijs ediaunt, sed aperiri tantum, ut nucleis potiantur: & saepe sub arboribus copiam pomorum nucleis exhaustam à gliribus, inueniri: atque inde nomen impositum ut *rellen* dicantur; nam idem uocabulum legumina sub mola decorticare significat, ita ut inter molendum medulla quasi nucleus à cortice ambiente purgetur: hoc Græci *ῥήσιν*, Latini pinsere uel pinsare uocant: quod olim pilis tundentes faciebant, hodie molentes in molis, ut Budæus etiam testatur. Panicum pinsitum & euolutum surfure, Columella. Vt in pistrino pinsetur ac torreatur, Varro. Solent autem glires nostri poma, quorum appetit genera, diuaticatis alicubi ramorum ceu furcis imponere, ut sic inserta obfirmataque commodius euacuent. Sed de cibis eorum plura dicam capite quinto. Glires latent in ipsis arboribus, pinguescuntque per id tempus uehementer: ut & murres (albi, quod Gaza omiserat, Plinius addit) Pontici generis albi, Aristoteles. Sorices & ipsos hyeme condi autor est Nigidius, sicut glires: quorum senium finitur hyberna quiete: conditi enim & hi cubant: rursus æstate iuuenescunt, simili & mustelis quiete, Plin. Somniculosos ille porrigit glires, Martialis. Dic, cessante cibo, somno quis opimior est: glis, Aufonius. ¶ Myoxi quomodo lateant, & quotuplicem foeturam adant, capite primo ex Epiphanio recitauit. ¶ Animalia tractilia dicuntur, quæ cum mutant locum se trahunt, sicuti mouentur lepores, qui saltando se trahunt: & glires inalati, qui mutant locum quasi se trahendo, & alia multa huius generis, Niphus in Aristotelis historiam animalium 1.2. Ego tractilia, quæ Aristoteles *ἐλαττικὰ* uocat, non alia esse puto, quam quæ in loci mutatione extenso contractoque per uices corpore mouentur, ut lumbrici, de quorum motu *ἐλαττικὰ* & *ἀναττικὰ* proprie dicitur: lepores enim & similia Aristoteles saltu moueri dicere solet. Iam quid per uocem inalati sibi uelit Niphus, non assequor.

D.

Glis animal est semiferum, Plinius. Si in uiuarijs doliorum (de quibus mox in E. dicam) alere placeat, notatum est non congregari nisi populares eiusdem syluæ: & si misceantur alienigenæ, amne uel monte discreti, interire dimicando. Genitores suos fessos senecta alunt insigni pietate, Plinius. Vipera quàm astute myoxos deuoret, in A. dixi ex Epiphanio. Serpentes quidem etiam muribus insidiari certum est.

E.

Glis hyeme dormit: quamobrem si in syluis foueæ profundæ fiant, & terra, palea & lignis superne operiantur, plenæ his animalculis per hyemem inueniuntur, Albertus. Et alibi, Circa Boëmiam & Carinthiam rustici autumnio in syluis cellaria parant, in quibus glires numerosi se collocant, & inde ad esum hominum colliguntur. Audio uagari in syluis per arbores sciurorum more, & ex una in alteram transilire: & saepe à uenatoribus sagittis feriri, præcipue circa caua arborum, ubi latitare solent: hæc enim reperta, obstruunt uenatores: reuersi ad ea glires & in aditu patefaciendo occupantur: saepe in ipsis deprehensi cauis baculo immisso caduntur. Ex gliribus magnum emolumentum esse non potest, Appius apud Varronem. Leporarij genus uenaticum, duas habet species: unam, in qua est aper, caprea, lepus: alteram extra uillam, quæ sunt, ut apes, cocleæ, glires, Varro. Glirum uaria in dolijs, id est qui apris instituit, (hoc est Fuluius Hirpinus, Grapaldus) Plinius. In Gallia transalpina T. Pompeius in consepito amplissimo præter animalia cætera, dolia habet, ubi glires cœcluduntur, Varro de re rust. 3.12. Et rursus 3.15. Glirarij (inquit) locus, non aqua, sed maceria sepitur. Tota læui lapide, aut tectorio intrinsecus incrustatur, ne ex ea erepere possint. In eo arbusculos esse oportet, quæ ferant glandem: quæ cum fructum non ferunt, intra maceriam iacere oportet glandem, & castaneam, unde saturi fiant. Facere his caueas oportet laxiores, ubi pullos parere possint. Aquam oportet esse tenuem: quod ea non utuntur multum, & aridum locum quarunt. Hi saginantur in dolijs, quæ etiã in uillis habent multi, quæ figuli faciunt multo aliter, atque alia: quod in lateribus eorum semitas faciunt, & cauum, ubi cibum constituent. In hoc dolium addunt glandem, aut nuces iuglandes, aut castaneam. Quibus in tenebris, cum cumulatim positum est in dolijs, fiunt pingues, Hæc Varro.

F.

Glires censoriæ leges, princepsque M. Scaurus & Marcus in consulatu, non alio modo cœnis ademerunt, quàm conchylia, aut ex alio orbe conuectas aues, Plinius. Et alibi, Extant censoriæ leges, glandia in cœnis gliresque & alia dictu minora apponi uetantes. Sunt qui & taxos & glires cœnis addant, quæ animalia in qualitatibus hystrici haud multum dissimilia sunt, Platina. Apud Rhætos qui Italice loquuntur, glirium carnem salsam reponi audio, quoniam dulcis & pinguis sit suille instar. Poscuntur in conuiuijs aliquoties trutinæ, ut adpositi pisces & uolucres ponderentur, & glires: quorum magnitudo sæpius delicata non sine tædio præsentium, ut antehac inusitata laudatur adfidue, Am. Marcellinus lib. 28. Glires (inquit Apicius 8.9.) ificio porcino: item pulpis ex omni membro glirum tritis cum pipere, nucleis, lafore, liquamine, farcies glires, & futos in tegula positos mittes in furnum, aut farfos in clibano coques.

G.

Ambustis medetur glirium cinis cum oleo, Plinius. Glirem integrum superligabis, uerrucas

mox

mox tollit, Sextus. Glîres & forices combusti, & cinis eorum melli admixtus, si inde quotidie mâne gussent qui claritatem oculorum desyderant, sanabuntur, Sextus. Mus glîris deglubtus, & cum oleo ac sale assatus, pleumoniticis uel empyicis cibo datus, mirè succurrit: eos quoq; qui purulenta excreant celerrimè sanat, Marcel. Glîrium, uel foricum, uel uermium terrenorum cinis, ex oleo impositis pernionibus medetur, Marcel. Glîris pingue & gallinæ adeps, & medulla bubulina liquefacta tepensq; infusa auribus, plurimum prodest, Marcel. Paraly sin cauentibus pinguia (Albertus non rectè urinam legit) glîrium decoctorum & foricum utilissima tradunt esse, Plin. Glîris adeps remedium adferet ad eos qui paraly si tentantur, Sextus. Glîris detracta pelle intestinisq; exemptis decoquitur melle in uase nouo: sed medici malunt nardo decoqui usq; ad tertias, atq; ita asseruari: deinde cum opus sit strigili tepefacta infundere. Constat deplorata aurium uitia eo remedio sanari, Plinius. Glîri seu blatræ pellis detrahitur, & intestina eius decoquuntur in uase æreo nouo cum mellis heminis tribus, usq; ad tertias, atq; ita seruator, ut cum opus est strigili medicamentum tepefactum auribus infundatur, Marcellus. Ex blattis quidem ad aures remedia in libro de insectis ex Plinio & Dioscoride referuntur: sed & gryllus auribus prodest, &c. & cogitandum an glîrem pro gryllo Plinius et Marcellus posuerint: congenera enim ferè hæc animalia auribus salutaria creduntur, ut & millepeda, siue aselli, quos aliqui in lingua nostra porcellos uocitant: significat autem gryllus etiam porcum Græcis. Glîris urinâ cōtra paraly sin ualere Albertus ex Plinio citat, sed falsò ut paulo ante monui.

H.

Epitheta. Somniculosi glîres apud Martialem. Apud alios, ut Textor refert, breues, soporati, hyberni. Τυττοί, ἀπυροί & ὀλυγοφάνες, Oppianus de myoxis.

DE GVLONE.

GVLONIS nomen de Septentrionali quad i uoracissima fera etsi nouū est, et ab Olao Magno, ut puto, ad imitationē Germanicę uocis primū cōstitutum, placuit tamen retinere, & hoc in loco collocare, cum ueteribus ignota indicatq; uideatur. Plurima tamen concurrunt ut aut ipsam hyænā, seu crocutā (quā aliqui eandem hyænā putant, alij ex hyænā & canē, alij ex hyænā & leuā natam; omnia dentibus frangit, protinusq; deuorata conficit uentre, Plin.) aut omnino congenerem bestiam existimem, ut facile iudicabunt qui utriusq; historiam conferent; & commodè quidem accidit, ut hyænā historia proximè subiicienda literarum ordine sic poscente sequatur. In Lithuanā & Moscouia (uerba sunt Matthiæ à Michou ex libro 2. descriptionis Sarmatiæ Europę, cap. 3.) animal uoracissimum & inutile, quod alibi non compareret, rossomaka nominatum, magnitudine canis, facie catti, corpore & cauda uulpinis, (hyænā uidetur quasi ex lupo & uulpe composita) colore nigro: cadaueribus uescitur. Inuento cadauere tantum uorat, ut extendatur & infletur tympani instar; itaq; angustiam aliquam inter arbores ingreditur, & per uim se ipsum intrudit, ac uentrem premens stringensq; exonerat, ut uiolenter ingesta uiolentius egerat: sic extenuatum rursus ad cadauer properat & rursus impletur, ita ut uicissim de cadauere quantum potest deuoret & excernat, donec totum absumpserit. Et forsan natura tam insatiabile animal in illis regionibus producit, ut homines simili uoracitate laborantes redarguat. Quoniam potentes quum conuiuari cœperint, sedent à meridie in medium noctis, continuo cibo & potu se opplendo, et cum natura exigit surgendo à mensa ut egerant, & rursus se ingurgitent, idq; ad uomitum usq; & rationis ac sensus amissionem, ut inguinis et capitis quæ sint discrimina tandem nesciant. Estq; illa consuetudo perniciofa in Lithuanā & Moscouia, magis uero & absq; pudore in Tartaria, Hæc ille. Atq; utinam intra illas tantum gentes plusquam belluina illa ingurgitatio circumscriberetur, nec Germaniam nostram inuasisset in tantum, ut quo nobiliore quisq; ferè natus est loco, eò bibacior & uoracior dies noctesq; transigat, atq; interim & nobilis, & bonus & Christianus haberi diciq; uelit, cum ne hominis quidem secundum rationem, nedum Christiani secundum pietatem, imò neq; belluæ secundum naturam uiuentis uitam tueatur. Nam ut hyænā aut crocutā, & alia quædā pauca naturæ monstra huic tam immani uitio obnoxia sint, pleraq; tamen omnia bruta in cibo potuq; naturæ modum nunquam excedunt, ne uerberibus quidem aut ullis illecebris ut id faciant adigenda. Sed redeo ad rossomacā: de qua eadem scribit Olauus Magnus in libello quem adiunxit Septentrionalium regionum descriptioni, unde nos etiam picturam hic appositam mutuati sumus: quam quidem ad uiuunt

factam non assero, sed dedi qualem inueni. Animalia, inquit, quæ Germani *wilfrass*, id est multivora, Suedi *ierff* appellant, immodicæ uoracitatis: nimium repleta uentrem inter duas arbores stringunt ut excrementa protrudant. Petuntur à uenatoribus (sagittis, aut bombardis) pellis gratia solum, quæ apud nobiles & ditissimos ad uestimenta in pretio est, utpote splendidis & florum instar distincta coloribus, quales in Damascena ueste spectantur. Sed illi cum gestant huius bestię pelles, in eiusdem fere naturam mutantur.

DE HYÆNA.

Hanc imaginem qualemcumq; in ueteri Græco codice manu scripto poematum Oppiani reperimus: mihi quidem non placet.

A.

HYÆNAE quadrupedis nomen, utpote peregrinæ & ignotæ plerisque Græcis Latinisque scriptoribus, non solum cum crocuta & leucrocuta quadrupedibus sæpe confundi uideo: sed etiam multa eadem aliàs quadrupedi hyenæ, aliàs eiusdem nominis serpenti, aliàs pisci attribui. Ego hoc in loco de hyenâ quadrupede primum agam: deinde de illis animalibus quæ siue eadem hyenæ, siue diuersa sint, congenera tamē, nomine saltē differunt: eoque uel Græcis Latinisque usurpato, ut crocuta & leucrocuta; uel barbaris tantum scriptoribus, ut papio, zilio. *Ἰαυνα*, quadrupedis & piscis nomen, Hesychius & Varinus. De hyenâ serpente suo loco ex Aeliano & alijs dicam. Hyenam alij glanum appellant, Aristoteles interprete Gaza de hyenâ quadrupede: Græcè etiam *γλανοῦ* habetur: apud Hesychium uero *γάν* sine lambda, his uerbis: Phryges & Bithyni hyenam, ganon uocitant. Niphus hyenam Ephesijs gannum (per n. duplex) uocari, ex Philopono annotauit. Ego cum lambda glanum potius quàm ganum dixerim, hac coniectura mutus: quoniam hyena etiam piscis nomen est, ut libro septimo apud Athenæum legimus, qui & *Ἰαυνίδα* ex Epicharimo nominat, quale uerò piscis hoc genus sit tanquam ignorans non describit. Mihi quidem piscis idem uidetur qui & *Ἰς* illic ab eo nominatur, de quo Arcestrati uerius citat, *Ἐν δ' Αἰῶνι καὶ Ἰς πόντω τῷ ὕψι γόραζε, ἢ καλέουσι τινὲς θνητῶν ψαμμίτην ὀρυκτὴν, τὰς τῷ λοφίῳ ἰσχυρὰν, &c.* Coniicit autem eundem *ῥόδιον ψαμαδίδα* in carmine Numenij dictum: & dubitat an idem sit piscis qui capros, id est aper uocatur. Ego aprum piscem Acheloi uocalem esse apud Aristotelem legi, ut illum à uoce & quasi grunnitu sic dictum appareat. At psammitin dryden, hoc est arenarium fossorem, hyn, id est suem dici, quòd arenam rostro, ut sus terrestris coenum fodiat, facile est coniecere: nisi quis malit ab aliqua corporis similitudine appellatum, quoniam Arcestratus *λοφίον* (quæ uox propriè ad suilli dorsi setas pertinet, sed simpliciter etiam pro summa dorsi parte accipitur) eius assandam scribit. Sed de piscibus, quibus à sue nomen contigit, propter pinguitudinem, uocem, aut corporis figuram, alibi scribam. Quoniam igitur hyena quadrupes, etiam glanos uocatur: & piscis quoque eiusdem nominis esse traditur, inuenimus autem glanyn uel glanidem piscem uocari quendam, quæ aliqui eundem siluro putant, omnino hyenam eundem esse putauerim. Silurus certe piscis uoracissimus est, nec pisces tantum inuadit, sed etiam equos: ut uel eo nomine ab hyena nomen sortitus uideri possit. Illyrica lingua, ut ex Sigismundo Gelenio didici, hyenam quadrupedem uocat san, quod non men ad Græcam uocem ganos alludit. *γάν* uel *γάν*, multa sciens, astutus, *πανόριον*, Varinus: certe huiusmodi gani siue hyenæ natura est. Caterum glanis uel glans piscis, à Glany fluuiio Italiae uel Cumæ nomen habet, Varino teste. Quidam hyenam scribunt sine diphthongo, quod non probor: Græci enim per *α*, scribunt: nomen autem à sue indiderunt propter setas, ut capite secundo dicam. Porphyrius in eo opere quod inscripsit de abstinentia ab usu carniū, hyenam dicit ab Indis appellari crocutam, Gillius: sed de crocuta, quæcumq; apud authores reperi, seorsim post hyenæ historiam conscribam. Belbi, id est hyenæ, decem, fuerunt sub Gordiano Romæ, lul. Capitolinus. Pinicianus grammaticus nostri seculi, hyenæ nomen Germanicum finxit, *grabhtier*, quod circa sepulchra ueretur: ego *wilfrass* interpretarer: quoniam uel gulo est, uel omnino congener ei fera, ut iam supra in Gulonis historia dixi. Albertus ut pleraque corruptè, sic ionam pro hyena scribit. Syluaticus yenam exponit bellulam (Galli mustelam belette uocant) & rursus yentam bestiolam quandam. Hyena portentosum ne magis an fabulosum animal sit nescio, alieni certe orbis animal credendum est, Marcellus

cellus Vergilius. Akabo, Alkabo, alzado, aziba, albozao, pro animantis unius nomine diuersa scriptiones, leguntur apud Rasin de 60. animalibus capite decimoseptimo, & Albertum libro 22. Est autem non alia quam hyæna, quamuis interpres Rasis taxonem interpretatur, hoc est melem. Prima syllaba a, uel al. articuli loco est. Zabo uel ziba, nomen à lupo factum est, qui zeeb & in foeminino genere zeeba Hebræis uocatur: multa enim cum lupo habet communia, &c. Rasis quidem nihil quam remedia & magicas quasdam facultates de hac fera recenset, ex quibus tamen facile deprehendi hyænam esse, cum quædam prorsus eadem scribat quæ ueteres Græci Latiniq; de hyæna, ut infra capite septimo conferentibus apparebit. Nunquid uolatile tinctum est (sanguine) hereditatis meæ? nunquid uolatile per circuitum eius? Hieremiæ duodecimo, interprete Munstero. Quo in loco Hebraicam uocem זאב ait, uolucrum interpretantur, (Munsterus in Lexico etiam autum turbam:) Septuaginta spelæon, id est speluncam: & pro זאב זאב zabua, hoc est tinctum est, Septuaginta reddunt זאב, hyæna: decepti nimirum uocis affinitate, quoniam zabo, ut dixi, hyæna est: quamuis pro fera per zain scribi coniicio, ut lupi etiam uocabulum Hebraicum: uerbum autem zaba, quod est tinxit, per zade scribitur. Eodem in loco Glossa, Hyæna (inquit) nocturna bestia cadaueribus cunctisq; imundis uestitur: huius impuritatis populus Israël comparatur. Pro hyæna & trochi nominibus apud Aristotelem de generatione animalium 3. 6. Albertus habet, ex Anticenna, acrosilus & astriboth, tanquam autum nomina: & rursus, pro trocho, karabo: pro hyæna, azaro: ubi forte azabo aut simile quid legendum. Akabo in desertis Arabiæ uersatur, Albertus tanquam ex Rasi, apud quem tamen hæc uerba non reperio, Aristoteles uero genus quoddam hyænarum in Arabiæ esse scribit, (non simplex genus hyæna esse insinuans.) In sacris literis bis legimus seebe ereb, & semel araboth: interpretes uariant: nam lupos Arabiæ, aut solitudinum, aut uespertinos interpretantur. Ego hyænas esse crediderim, qui uesperis & noctu grassantur, lupis alioqui similes in multis; sed magis quam illi astuti, malefici, uoraces atq; crudeles. Principes urbis (Hierosolymæ) ueluti leones rugientes: iudices eius (similes sunt) lupis uespertinis, qui ossa non relinquunt ad diluculum, Sophoniæ tercio, interprete Munstero. Taxat autem propheta (inquit idem in Scholijs) insignem iudicum auaritiā. Non, inquit, lupi fame accensi tam auidè prædæ inhiant, cum etiam totum diem ieiunum duxerunt, & serò ad rapiendum sese proripiunt: quantum iudices extorquendæ per fas & nefas pecuniæ. Ostendit autem insignem luporum famem, qua coacti ossa cum carnibus deuorent. Septuaginta hoc in loco lupos Arabiæ transulerunt, quod non probo: alijs enim punctis siue uocalibus Hebraei scribunt ereb pro uespera, alijs Arab pro Arabica natione. Et Hieremiæ capite quinto legitur zeeb araboth, in plurali numero: quæ uox pro Arabica gente accipi non potest: sed uel ab ereb, id est uespera descendit: uel arabah, hoc est solitudine uel deserto: ab utroq; enim pluralem numerum sic fieri Munsterus in Lexico docet. Sunt autem Hieremiæ uerba hæc, interprete Munstero: Percussit eos leo de sylua, & lupo solitudinum deuastauit eos. Septuaginta, λύκος τῆς ὁμιλίας ὠλέσθους αὐτούς: hoc est, lupo eos ad domos usq; perdidit. Hieronymus, Lupus ad uesperam uastauit eos. Habacuc etiam prophetæ capite primo uerba sunt hæc, interprete Munstero: Leuiorēs sunt pardis equi Chaldaeorum, & acriorēs quam lupi uesperæ (zeebe ereb.) Velociorēs lupis uespertinis, Hieronymus. ὁ γρηγορὸς ὡς ὁ λύκος τῆς Ἀραβίας, Septuaginta. (Hos locos de lupis Arabiæ Tzetzes etiam in suis Chiliadibus citat, sed nihil explicat.) Sed de uelocitate hyænarum nihil certi habeo, ut neq; lupo: nisi quod Oppianus secundum genus eorum, circos & harpages uocat, cæteris uelocitate præstare ait: magis etiam famelicos esse, montanos, sed hyeme ad urbes accedere, summo diluculo ad prædam abire, &c. Quod si quis uel hoc uel aliud lupi genus, (nam quintum genus Oppianus non lepores uenatur: quod sine celeritate fieri non potest,) potius quam hyenam pro lupo uesperæ no in libris prophetarum acceperit, non repugno: Hoc tantum assero, peculiare lupi genus intelligi, non autem quemuis lupum (ut obscuri quidam recentiores scribunt) sub uesperam magis famelicum esse, & hoc insinuare prophetas.

B.

Hyenam mittit Africa, Solinus. Plurimæ gignuntur in Africa, Plinius. Apud pastorales Afros reperiuntur bassaria, hyæna, hystriches, &c. Herodotus libro 4. In Arabiæ genus quoddam hyænarum esse dicunt, quod torporem quendam stuporemq; animalibus inferat, &c. ut in c. dicam. Aristoteles in libro de Mirabilibus. Hyæna corpore non minore quam lupo est, iuba qua equus, Aristoteles & Hieronymus contra Iouinianum. Colore lupi propè est, sed hirsutior, & iuba per totum dorsum prædita, Aristot. Et alibi, iuba est qua equus, sed seta duriore longioreq; & per totum dorsum porrecta. Hinc nimirum etiam nomen tulit, quod dorsum ei setis tanquā suillis rigeat. Medium hyænae dorsum, inquit Oppianus, incuriatur, & circumquaq; (per totum dorsum, Aristot.) hirsutum est, ut non totum hyænae corpus, sed dorsum tantum setis durioribus & prolixis rigere intelligamus. Corpus eius terribile frequentes utrinq; tæniæ cœrulei coloris distinguunt. Dorsum oblongum & angustum est, & cauda similiter, ἑνὸν τῶ ἀμφοτέρωσιν ὑπὸ κλύεσιν ὀδῶσι ἐν γαστρί, (uerba quædam uidentur deprauata,) Hæc Oppianus. Multa igitur lupo & hyænae communia sunt: magnitudo & color, ut dixi: item uoracitas, & insidiæ quas alijs animalibus moliuntur: ille gregibus ouium & caprarum, hæc canibus & homini quandoq;. Dentes utrisq; ferrati, genitalia utrisq; similia, ut paulo post dicam: Vterq; noctu uagatur cibi causa: lupo urgente fame, hyæna necessariò ferè: quoniam a-

G g

crius noctu uidet, interdiu hallucinatur. *ὄφρα οἱ δὲ νύκτα φάσκει, σκότος δὲ αὐτὸν μὲν ἴδω*, Oppianus. Oculi uituli marini & hyænæ in mille colores transeunt subinde, Plinius. Et alibi, Oculis hyænæ mille esse uarietates, oculorumq; (melius, colorumq; ex Solino) mutationes traditur. Aiunt hyænam colorem mutare ad libitum, Albertus; sed hoc de oculis apud ueteres legitur. In oculorum hyænæ pupillis lapis inuenitur, hyænum dicunt, præditum illa potestate, ut cuius hominis fuerit linguæ subditus, prædicat futura, Solinus. Germanorum artifices narrant hanc bestiam in oculis uel uerius in fronte gestare lapidem pretiosum, Albertus. Lapis hyæna, inquit Syluaticus Albertum citans, ab hyæna bestita nomen habet, eo quod oculi eius in lapidem uertantur. Aiunt autem Euax & Aaien (Solinus) suppositum linguæ diuinationem conferre. Hyæna gemmam in oculis gestat, uel ut aliqui dicunt in fronte, Author libri de naturis rerum. Collum & iuba continuitate spinæ porrigitur, flectiq; nisi circumactu totius corporis nequit, Plinius. Hyænæ cum spinæ riget, collum continua unitate flecti nequit, nisi toto corpore circumacto, Solinus. Ceruix leoni tantū & lupo & hyænæ ex singulis rectisq; ossibus riget, cætero spinæ adnectitur, Plinius. Hyænæ cor magnum, Aristoteles. Hyænæ cor maximum est pro portione, ut & reliquis timidis (muribus, lepori, asino, ceruo, pantheræ, mustelis) aut propter metum maleficis, Idem & Plinius. Quod de hyæna fertur, genitale simul & maris & foeminae eandem habere, commentitium est; sed uirile similiter atq; in lupis & canibus habetur; quod uerò foemineum esse uidetur, sub cauda positum est, figura simile genitali foeminae, sed sine ullo meatu; sub hoc meatus excrementorum est. Quinetiam foemina hyæna, præter suum illud, etiam simile utinas habet sub cauda sine ullo meatu, à quo excrementorum meatus est, atq; sub eo genitale uerum continetur: uuluum etiam hyæna foemina, ut cætera huiusmodi (lupi & canes) foeminae animalia, habet, Aristoteles. Idem alibi promptius esse scribit marem capere, quàm foeminam, utpote callidorem, sexum & ingenij secundum eum discrimen manifestò ponens. Hyænis utranq; esse naturam, & alternis annis esse mares, alternis foeminas fieri; parere sine mare, uulgus credit, Aristoteles negat. Sic & Oppianus, Audiui (inquit) uno anno hyænam patris uice fungi, altero matris. Sic & Philes poeta recentior; & Iorach apud Albertum, qui etiam uenenum in cauda hyænæ colligi scribit; sed Iorach iste (inquit Albertus) frequenter mentitur. Si tamen est aliquid miræ nouitatis in istis, Alternare uices, & quæ modo foemina tergo Passa marem est, nunc esse marem miremur hyænam, Ouidius 15. Metamorph. Aelianus & Orus in Hieroglyphicis, hyænam, non quadrupedem, sed serpentem per uices marem & foeminam esse prodiderunt.

C.

Hyænæ noctu uident, cum interdiu nihil ferè uideant ut feles, Aphrodisiæsis in problematis 1. 66. De hoc etiam præcedenti capite dixi in oculorum eius mentione. ¶ Cadauera hominum, & ipsos homines & canes à se interfectos, ut sequenti capite dicam, deuorat. Ab uno animali sepulchra erui inquisitione corporum tradunt, Plinius & Solinus. Sepulchra effodit humanæ auida carnis, Aristot. ¶ Vox ei quæ propria sit non legi; humanum uerò sermonem (ut crocutam quoq; & mantichoram) & uomitionem hominis eam imitari sequenti capite referam. ¶ Hyænam per uices annorum nunc marem esse & generare, nunc foeminam & concipere, præcedenti capite refutatum est. Vide etiam inferius in Trochi mentione. Hyænæ coitu leæna Aethiopica parit crocutam, Plinius & Solinus. Thôes ex hyæna & lupo generantur, Varinus in *ἑσθ.* & Hesychius in *ἑσθ.* per *ω*, quo modo melius scribitur. Ex his grammaticis Valla etiam Herodoti interpret libro quarto, ubi is simpliciter thôes in Africa generari dixerat, de suo addidit ex hyæna & lupo genitos, quod quidem parum fidi est interpretis. Sed thôes quales sint, et unde generentur, ex ipsorum historia petendum est statim post lupum. De trocho & hyæna (inquit Aristot. de generat. 3. 6.) stultè magnòq; errore narratur: hyænam enim complures aiunt, trochum Herodorus Heraeclæota scribit duplex genitale habere, maris ac foeminae & trochum seipsum inire: hyænam inire & iniri annis alternis: sed uisa est hyæna mas, & altera foemina sui discrimine genitalis: locis enim nonnullis penuria huius conspectus non est. Verum hyænæ tam mares quàm foeminae habent sub cauda lineam quandam similem genitali foeminino: quæ quidem nota quamuis communis sit, tamen in maribus potius cernitur, quia mares quàm foeminae magis capiuntur. Itaq; qui rem parum diligenter (*ἐκ παρόλης*) considerant, in hanc aberrant opinionem. Hactenus Aristoteles. Trochum quidem piscem esse, qui ipse se ineat, Plinius scribit 9. 52.

D.

Maximum cor est pro portione muribus, lepori, pantheræ, mustelis, hyænis, & omnibus timidis, aut propter metum maleficis, Plinius & Aristoteles. Est in eis pietas crocodili, astutia hyænæ, Mantuanus. Promptius est marem capere: foeminis enim ingenua est callidior astutia, Solinus. Rarò hyæna foemina capitur, (quod etiam Plinius scribit;) nam inter undecim numero unam tantum cepisse uenator quidam retulit, Aristoteles. Quodcunq; animal ter lustrauerit hyæna, in uestigio herere & mouere se nō posse traditur: quapropter magicā scientiam inesse ei pronunciauerunt, Plinius & Solinus. Hyænæ umbræ contactu canes obmutescere tradunt, Plinius & Aelian. Si canes uenantes umbram eius dum sequuntur contigerint, latrare nequeunt, uoce perditâ, Solinus. Cum Lunæ orbis plenus est, retro posito Lunæ fulgore suam canibus umbram inijcit, quos statim mutos reddit, & tanquam ueneficio quodam, eorum sensus perstringit: deinde elingues abducit & optatis fruitur, Aelianus & Philes. Canes uomitionem hominis imitando capit, Aristot. Vomitionem hominis imitari

Oleum in quo decocta sit uulpes siue uiua siue mortua, arthriticos in eo longiori tempore immorantes, uel omnino sanat, si nouus sit affectus; uel, si saltem non inueteratus, ita curat, ut licet repetat, multo tamen mitior sit futura. Sed uulpinum oleum nihilo magis discutit eo quod ex hyena similiter decocta paratur; id enim omnino eximiam discutienti uim sortitur, Galenus de simplicibus 11. 47. Eadem ex Galeno descripsit Aëtius libro 12. Caro alzabo calida est & humida: cocta cum oleo (aceto, Albert. non probat) iuuat podagricos & dolores iuncturarum ex frigidityte; est enim tenuis substantiæ, & diaphoretica. Cocta cum aqua, cui insideat in solio seu cupa podagricus uel arthriticus, plurimum prodest, Rasis & Albertus. Magorum uanitas, ut est solers ambagibus, hyenas capi iubet, geminorum signum transeunte Luna, singulosq; prope pilos seruari, Plinius. ¶ Corium hyenæ substratum a cane morsis auxiliari tradunt magi, Plinius. Ea etiam quæ in hoc capite de uiribus hyenæ sequuntur, omnia ex Plinio desumpta (nisi aliud scriptoris nomen exprimatur) & magis auctoribus attributa, semel hic monuisse sat fuerit. Probati quidē medici nihil huius feræ præter fel in remedijs ponunt, & oleum in quo ipsa (ut dixi) decocta sit. Vituli marini, aut quod melius est hyenæ pelle facta medicamenta (forte calciamēta) si quis in cotidiano usu habuerit, efficaciter podagræ morbo carebit, Marcellus. Capitis dolori alligatam cutem prodesse quæ fuerit in capite eius, magi tradunt, Plinius. ¶ Sanguinem cum polenta sumptum, torminibus, Sanguis si calidus illinatur, locis leprosis conducit, Rasis & Albertus. ¶ Carnes si edantur, contra canis rabidi morsus efficaces esse; etiamnum iecur efficacius. ¶ Neros potos in uino cum thure, fecunditatem restituere ademptam ueneficio. Neruis a dorso armisq; suffiendos neruorum dolores. ¶ Canis rabidi morsus

G g 2

potum expauescentibus faciem perungunt adipe uituli marini: efficacius si medulla hyenæ & oleo lentisco & cera misceatur. ¶ Medullas opitulari doloribus spinæ & neruorum, lassitudini reni, Medullæ de spina hyenæ, admixto felle eius & oleo uetere, ad temperiem & lenitudinem acopi decocta, neruorum uitia omnia doloresq; auctore Democrito per sanat, Marcellus. Sic & Plinius, Neruis mederi medullas è dorso cum oleo uetere ac felle. E dorso medullam adalligatam, contra uanas species opitulari. ¶ Adipe accenso serpentes fugari dicunt; Eundem illitum à cane morsis auxiliari. ¶ Sinistra parte cerebri naribus illita, morbos perniciosos mitigari, siue hominum, siue quadrupedum. ¶ Sterilitatem mulierum emendari, oculo cum glycyrrhiza & anetho sumpto in cibo, promisso intra triduum conceptu. ¶ Dentes eius dentium doloribus tactu prodesse, uel alligatos ordine. Dentes si de sinistra parte rostri eruti sint, illigatos pecoris aut capri pelle stomachi cruciati bus. Contra nocturnos pauores umbrarumq; terrorem, unus è magnis dentibus lino alligatus succurrere narratur: Furentes suffiri eodem, & circumligari pectus cum adipe renum, aut iocinere, aut pelle præcipiunt. Dens alzabo suspensus super brachium dextrum ab humero usq; ad cubitum, obliuioni resistit, Rasis & Albertus. ¶ Maxillæ parte comminuta in aniso, & in cibo sumpta, horrores sedari: Eodem suffitu mulierum menses euocari. ¶ Palato arefacto, & cum alumine Aegyptio calefacto, ac ter in ore permutato, fœtores & ulcera oris emendari. ¶ Ceruicis carnes, siue mandantur, siue bibantur, arefactæ, lumborum doloribus mederi. ¶ Humeros humerorum & lacertorum doloribus tactu prodesse. ¶ Pulmones in cibo sumptos coeliacis (uetus lectio, iliacis) auxiliari: Ventriculis, cinerem cum oleo illitum. ¶ Cor in cibo sumptum omnibus doloribus corporum auxiliari. Tremulis, spasticis, exilientibus, & quibus cor palpitet, aliquid ex corde mandendum, ita ut reliquæ partis cinis cum cerebro hyenæ illinatur: Pilos etiam auferri hac compositione illita, aut per se felle, euulsis prius quos renasci non libeat: Sic & palpebris inutiles tolli. ¶ Mulieri candida à pectore hyenæ caro, & pili septem, & genitale cerui, si illigentur dorcadis pelle, collo suspensa continere partus promittunt. ¶ Carnes uel ossa hominis, si quæ in uentriculo occisæ inueniantur, suffitu podagricis auxiliari. ¶ Omentum, ulcerum inflammationibus cum oleo. ¶ Medulla ex dorso, uide superius in Medulla. Podagris, spinæ cinerem cum lingua & dextro pede uituli marini, addito felle taurino, omnia pariter cocta atq; illita hyenæ pelle. Ossa ex spina parturientibus prodesse. ¶ Costarum primam & octauam suffitu ruptis salutarem esse. ¶ Carnes si edantur, contra canis rabidi morsus efficaces esse: etiamnum iecur efficacius. Febris quartanis iecur degustatum ante accessiones. Glaucomata iocineris recentis inassati sanie, cum despumato melle inunctis sanari dicunt. Iecur potum torminibus & calculis mederi. ¶ Fel efficacissimum creditur scorpionis marini, & callionymi piscis, marinæq; testudinis & hyenæ, Dioscorides. Cum pharmacum aliquod paras, cui fel miscetur, colorem fellis spectato, qui alius in alijs animalibus est. Pastillis enim dictis taurinum admiscetur: ocularibus uero medicamentis hyenæ, galli, perdicis, & aliorum quorundam animalium, Galenus de simplicib. 10. 12. Et rursus, Taurinum fel efficacius est suillo, ouillo, caprino, & bubulo: signauis tamen quàm hyenæ: ut huius quàm callionymi aut scorpionis marini aut testudinis marini. Fel hyenæ per se illitum pilos auferre, euulsis prius quos renasci non libeat: sic & palpebris inutiles tolli. Si felle hyenæ loca quibus molesti sunt pili in palpebris nati assidue tangantur, confestim tabescent: certe si prius uulsis superducatur, non renascuntur, Marcellus. Idem remedium apud Galenum legimus Euporiston 1. 42. his uerbis, Euulsis prius radicibus pilis, fel aut hyenæ aut hirci confestim inunge. Animalium quorundam fel (inquit Galenus de simplicib. 10. 12.) præ ceteris laudatur, qd & uisum acuat, & suffusionum initia discutiit, ut callionymi piscis, hyenæ, &c. Hyenæ fel cum melle uisum acuit, & illitum suffusiones discutiit, Galenus ad Pisonem. Suffusionem oculorum canino felle malebat quàm hyenæ curari Apollonius Pitangus cum melle: item albugines oculorum, Plinius. Fel ursinum atq; hyenæ cum melle optimo mixtum & diu coagitatum, caligines eximit, si assidue inde oculi suffundantur aut superlinantur, Marcellus. Lippitudini mederi fell illitum frontibus: aut ne omnino lippiat, decoctum cum mellis Attici cyathis tribus & croci uncia inunctum: Sic & caligines discuti & suffusiones: Claritatem excitari melius inueterato medicamento, Abseruari autem in Cypria pyxide. Eodem sanari argema, scabritias, excrecentia in oculis, item cicatrices, Plinius. Democritus adfirmat felle hyenæ si frons perfricetur, epiphoras incipientes, & omnem oculorum dolorem posse sedari, Marcellus. Medulla de spina hyenæ, admixto felle eius & oleo uetere, ad temperiem acopi decocta, neruorum uitia omnia doloresq; auctore Democrito per sanat, Marcellus. Fel alzabo maris ligatum super femur alicuius sinistrum, promouet coitum cum muliere quandiu retinetur, Rasis & Albertus. Fel alzabo pondere drachmæ potum cum decoctione spinæ nardi, remedio est aduersus tympanitem, lidem. Membranam quæ fel contineat, cardiacis potam in uino, uel in cibo sumptam, succurrere. Podagris fel prodesse cum lapide Asio. ¶ Lienem lienibus mederi. ¶ Lumborum doloribus carnes è lumbis edendas illinendasq; cum oleo. Adipe è lumbis suffiri difficulter parientes, & statim parere. ¶ Vesicam in uino potam contra urinæ incontinentiam succurrere: Quæ autem in uesica inuenta sit urina, additis oleo ex sesamo & melle, haustam prodesse agrimonie ueteri. ¶ Vuluam cum mali Punici dulcis cortice in potu datam prodesse se mulierum uulux. ¶ Spasticis, genitale è maribus suffitu opitulari. Venerem stimulari genitali ad sexus suos in melle sumpto, etiam si uiri mulierum coitus oderint. ¶ Lippientibus, ruptis, & contra

contra inflationes, seruatos pedes opitulari tactu: leuos dextris partibus, dextros leuis. Sinistrum pedem superlatum parturienti, letalem esse: dextro illato, facile eniti. ¶ Fimum quod in intestinis inuentum sit, arefactum, ad dysentericos ualere potum; illitumq; cum adipe anserino opitulari toto corpore lassis malo medicamento. Aëtius 13. 6. emplastro cuidam imponendo aduersus crocodili mortuum stercus hyænæ adiungit: hoc, inquit, si desit, porcino utitor. Hyænæ stercus putrida curat uulnera, Hieronymus contra Iouinianum ut Vincentius Belluac. citat.

H.

a. Hyænæ epitheta. Æmula uocis, apud Textorē. *Δυσδελχης, νυκτιπόρος, νυκτιπλανης, σικτις*, Oppiano.

d. Qui uoluerit transire per locum animalium alzabo, non infestabitur ab eis, si manu gestet radicem colocynthidis, Rasis & Albertus.

e. Grandini creditur obuiare, si quis crocodili pellem, uel hyænæ, uel marini uituli per spatia possessionis circumferat, & in uillæ aut cortis suspendat ingressu, cum malum uiderit imminere, Paladius. Cælius Rhodiginus post clauis ænei mentionem 29. 6. Consimile (inquit) huic ferè adagiū uisurpari posse, uideo: ut qui suo pte præsidio aduersus potentiorum uim præmunitus est, dicatur hyænæ gestare, id est tubera, nec non hyænæ phocarumq; pelles, quod hæc minimè tangantur de cælo: Quo nomine uelorum summa hisce communire nautici moris est. Amplius scribit Horus, si quis hyænæ pellem sibi circumponat, intrepidè per medios hostes transiturum, nocumento nullo: proinde Aegyptijs ratione hieroglyphica intrepiditatis ac constantiæ in calamitatibus indicium haberi hyænæ pellem expictam. Quod ficus de cælo non tangitur, id utiq; amaritudini eius acceptum referri oportet: (tota enim arboris dulcedo in fructum secernitur.) Id genus quippe non attingunt fulmina, quod uitulus comprobatur marinus atq; hyæna, Cælius. Nonnulli pelle hyænæ satoriam trimodiam uesunt, atq; ita ex ea, cum paulum immorata sunt semina faciunt, non dubitantes prouentura quæ sic fata sint, Columel. 2. 9. Gentiana diebus septem cum hyænæ pelle amuleti loco gestatur aduersus rabidorum canum morsus, Actuarius. Frontis corium fascinationibus resistere magi pollicentur, Plinius. ¶ Sanguine tactis possibus, ubicunq; magorum infestari artes: non elici deos, nec colloqui, siue lucernis, siue pelui, siue aqua, siue pila, siue quo alio genere tententur, Idem. ¶ Hyænæ linguam si quis manu teneat, contra canum impetum maximam cautionem habebit, Zoroastres in Geoponicis. Eos qui linguam in calciamento sub pede habeant, non latrari à canibus, Plinius. Oppianus lib. 3. de uenatione uidetur idem de pelle hyænæ scribere, uel quauis eius parte, in calceo gestata. ¶ Pilos rostri admotos mulierum labris amatorium esse, Plinius. ¶ Tantumq; est uanitatis, ut si ad brachium adalligetur superioris rostri dextræ partis dens, iaculantium ictus deerraturos negent, Idem. ¶ Magi autem totius domus concordiam, hyænæ genitali & articulo spinæ cum adhærente corio adseruat, constare: quem spinæ articulum siue nodum atlantion uocant: est autem primus. In comitali quoq; remedijs habent eum. ¶ Super omnia est, quod extremam fistulam intestini contra ducum ac potestatum iniquitates commonstrant, & ad successus petitionum, iudiciorumq; ac litiū euentus, si omnino tantum aliquis secum habeat. Eiusdem cauerna sinistro lacerto religata, si quis mulierem respiciat, amatorium esse tam præfens, ut illico sequatur. Eiusdem loci pilorum cinerem ex oleo illitum uiris, qui sint probrosæ molliciei, non modo pudicos, sed & seueros mores induere, Plinius. Si pili de collo (culo uisetur legendum ex Plinij uerbis iam recitatis) masculi zabo combusti triticiq; cum pice inungantur ano sodomitæ patientis, liberabitur illo uitio, Rasis: apud Albertum uiro legitur pro uitio. Si pes sinister & ungues alzabo in linteo alligentur dextro alicuius brachio, non obliuiscetur quæcunq; audiverit aut cognouerit, Rasis & Albertus. Manus dextra alzabo unâ cum corio abscissa animalis uienti, ad alligata ingredientibus ad reges aut alios, negotij alicuius obtinendi causa, gratiam & fauorem eis conciliat, ut quod petunt obtineant facile, Rasis & Albertus. Si manus dextra alzabo, quæ hominis sinistra absciderit, ab aliquo gestetur, illum diligit quisquis uiderit præter alzabo, Idem. Medulla pedis sinistri trita utilis est mulieri quæ maritum non diligit: nam si iniiciatur in nates (nare, Albertus) eius, diligit eum præ cæteris. Tali sinistri cinere decocto cum sanguine mustelæ, perungos omnibus odio uenire: idem fieri oculo decocto, Plinius. ¶ Excrementa siue ossa reddita cum interimitur, contra magicas insidias pollere, Plinius. Si ungues inueniantur in uentriculo occisæ, mortem alicuius capientium significari, Idem. ¶ Democritus scribit therionarca in Cappadocia & Mysia nascente, omnes feras torpescere, nec nisi hyænæ urinæ aspersu recreari, Idem.

DE BARBARIS NOMINIBVS VEL

Hyænæ, uel congenerum ei animalium.

AKABO pro alzabo perperam scribitur apud Rasin, ea occasione quia l. & z. literas si coniungas, referunt ferè k. literam: legitur & zabo apud eundem. Cæterum alkabo, aziba, & albozao uoces sunt deprauatæ. Vide supra in Hyæna capite primo.

ANA animal dicunt esse Orientis, ualidissimis dentibus, acutis, & longis & unguibus acutis, per quam sæuum, gregarium & ualde amans quæ sui generis sunt animalium: alienis infestum. Si quod enim alterius generis accesserit animal, gregatim resistunt: & uel fugant, uel perimunt. Dentibus & unguibus se defendit ita, ut solitariū etiâ ab aliquo robustiori deprehensum plerunq; euadat, Albertus.

BELVVS, hyæna, apud Iulium Capitolinum.

CHAVS etiam & **LYCAON** congeneres hyænæ videntur, de quibus infra dicemus, statim post lupum. De **GVLONE** ante hyænâ statim docui.

LACTA in sepulchris habitat, & uescitur cadaveribus, Albertus. Hoc ueteres de hyænâ scribunt.

LVPVS uespertinus, uide supra in Hyænâ capite primo circa finem.

PAPIO animal circa Cæsaream abundat, paulò maius uulpibus, lupoꝝ ingenio. Collecta enim hæc animalia ululant, uno præeunte (præcinente) & alijs postea simul respondentibus. Pilo uulpem refert. Vno ex eis occiso cætera circa ipsum ululant, tanquam plangent mortuum. Voces eorum adeò sonoræ sunt, ut quamuis remota ex propinquo audiri uideantur. Vrgente fame sepulchra hominum aliquando ingredi & cadaveribus uesci dicuntur. Videntur sanè ex lupo & uulpe composita, Albertus. Abenauin, id est babuin, animal est simile cani, quod noctu latrat, & uorat cadavera: reperiuntur autem permulta in Syria inter Damascum & Berutum, Andreas Bellunensis. Et alibi, Dabha uel dahab, animal est medium inter lupum & canem, comedens cadauera: & comeditur caro eius ab hominibus, & reperitur in Syria in magna copia. Et rursus, Aldabha est animal notum in Syria, medium inter lupum & canem, pilis color qui urso, & comedit cadauera. Munsterus in Lexico trilingui lupum Hebraice zeeb nominat: Chaldaice autem, ut reor, (zain in daleth mutato) deebha. Dhoboha (dabha potius, ut Bellunensis corrigit) animal est, de cuius uiribus in podagra & arthritide iam libro 3. diximus, Auicenna libri 2. tractatu 2. in fine literæ D. Satis itaq; constat dabha & similes uoces, nihil aliud quàm hyænâ significare.

ZILIO animal apud Albertum in fine libri 22. non aliud quàm ipsa hyænâ est, omnibus quæ ei attribuit consideratis: quamuis ipse compositam esse scribat ex hyænâ & simia quæ maricomorion uocetur. Maricomorion quidem eodem libro in M. litera, corruptissima uoce pro ueterum mantichora utitur.

CROCUTA, apud Græcos per τ. duplex scribitur: & per omicron tam in secunda quàm prima syllaba. Κρονότης animal est quadrupes Aethiopicū, Hesych. & Vari. Mantichora et crocuta e simiarum genere, hominum gestus & sermones imitantur, Volaterranus testem citans Plinium, sed falsū. Etsi enim apud Plinium legimus has bestias uocem imitari humanam: imitari tamē etiam gestus humanos & simiarum generis esse nusquam legimus: nec si quid imitatur, protinus simia est: simia quidem gestus imitatur hominis, uocem non item: & si maxime illam imitaretur, non tamen hoc satis foret ad probandum eiusdem generis animal esse quod eam similiter exprimeret, cum aures etiam multæ imitentur. Hyænæ coitu leæna Aethiopica parit crocutam, similiter (ut ipsa hyænâ) uoces imitantem hominum pecorumq;. Acies ei perpetua in utraq; parte oris, nullis gingiuis, dente continuo, qui ne contrariò occurso hebetetur, capsarum modo includitur. Hominum sermones imitari et mantichoram in Aethiopia auctor est Iuba, Plinius. De mantichora statim in Leucrocuta dicam. Solinus eadem de crocuta quæ Plinius: hoc tantum interest, quod Plinij uerba hæc, Acies ei perpetua, Solinus à sequentibus distinxit & ad oculorum aciem retulit, cum Plinius de dentibus tantum accepisse uideatur, nulla oculorum mentione: nam & dentium aciem dicere quid prohibet? Solini uerba sunt hæc, Nunquam conuiet aciem orbium, sed in obtutum sine nictatione contēdit. In ore gingiua nulla: dens unus atq; perpetuus, qui ut nunquam retundatur, naturaliter capsularū modo clauditur. Crocutas (inquit alibi Plinius) uelut ex cane lupoq; conceptos, omnia dentibus frangentes, protinusq; deuorata sciēfientes uentre, Aethiopia generat. Vide supra in Gylone. Beluarum, inquit Gillius, quas Aethiopes crocutas appellant, natura ex cane & lupo temperata, utrisq; robore dētium superior est: omnia enim ossa confringit. Porphyrius in eo opere, quod inscripsit de abstinentia ab usu carniū, hyænâ dicit ab Indis appellari crocutam. ¶ Callidum animal (inquit Aelianus) est crocuta: primum enim sese in densas sylvas occultans, materiarios fabros nominatim inter se appellantes auscultat, illorumq; cuiuspiam nomen addiscit. Deinde summa humani sermonis assimulatione comparans insidias, quod audiuit nomen humana uoce appellat, ad eam accedit appellatus, reuē uerò illa cedens rursus appellat, idem iterum sæpiusq; ad humanam uocem accedit: ubi autem eum à focijs seduxit, & iam ab auxiliatoribus nudum constituit, correptum interimit: ex eoq; quem uoce pellexit, sibi instruit & conficit cibum. Edita munera, in quibus elephantos, & crocutas, & tigrides exhibuit, Iul. Capitolinus in Antonino Pio. Io. Rauisius Textor multa etiam quæ Plinius de ornagris scribit, crocutis attribuit, sua an librariorum oscitantia nescio. Apud Albertum pro crocuta ineptissime cirocrothes, apud alios cirotrochea scribitur, citatis Solini quæ de crocuta sunt uerbis. Post Barygazam continens ad Austrum pertingens Dachinabades uocatur: quæ supra hanc est mediterranea regio ad Orientem, montes magnos continet, & omnigena ferarum genera, ac inter alia Κρονότης, Arrianus in Periplo rubri maris.

De **LAMIA** etiam siue uera siue fabulosa bestia, quædam hyænæ congruentia legimus: nempe animal esse crudele, noctu sylvas exire, hominem aggredi. Sed de hac mox plura in L. litera.

LEVCROCUTAM (Aethiopia generat: uel potius India, potest enim ad utrumq; quodammodo referri, Plinius 8. 21.) perniciosissimam (uetus lectio, perniciosissimam) feram, asini ferè (feri, uetus lectio) magnitudine, cruribus ceruinis: collo, cauda, pectore leonis, capite melium, bisulca ungula, ore ad aures usq; rescisso, dentium locis osse perpetuo: hanc feram humanas uoces tradunt imitari, Plin. Sed

Sed quædam paulo aliter Solinus capite 55. in descriptione Indiæ: Leucrocota, inquit, uelocitate præcedit feras uniuersas. Ipsa asini magnitudine, cerui clunibus, pectore ac cruribus leoninis, capite camelino, bisulca ungula, &c. ut Plinius. Apud Albertum uoce deprauata leutrochocha legitur.

MANTICHORA sic dicta bellua, si Ctesia credendum est, apud Indos gignitur: cui dentes (ut ille scribit) triplici utrinque (supra infraque, Aelian.) ordine: magnitudo, hirtitudo & pedes leonis, facies & aures hominis, oculi casti, color rubricæ: cauda scorpionis modo terrestris aculeo armata, spiculaque agnata iaculans: uox fistulæ tubæ uel non absimilis, cursus non minoris pernicitatis quam ceruist feritas tanta ut nunquam possit mitescere, appetitus præcipue carnis humanæ, Aristoteles, Plinius 8. 21. ita transfudit: Apud eosdem (Indos scilicet uel Aethiopes) nasci Ctesias scribit quam mantichorā appellat, triplici dentium ordine pectinatim coeuntium, facie & auriculis hominis, oculis glaucis, colore sanguineo, corpore leonis, cauda scorpionis modo spicula infigentem: uocis, ut si misceatur fistulæ & tubæ concentus: uelocitatis magnæ, humani corporis uel præcipue appetentem. Et eodem libro capite 30. Hominum sermones, inquit, imitari & mantichoram in Aethiopia author est Iuba. Eadem fere omnia Solinus capite 55. de India. Et post reliqua, Pedibus sic uiget, saltu sic potest, ut morari eam nec extentissima spatia possint, nec obstacula latissima. Albertus & Auicenna maricomorion uel maricomorion uocibus corruptis habent, & cerui uelocitatem attribuunt: hic etiam luporum generis facit (ut habet interpretes,) reliqua ut Aristoteles. Albertus ineptissime à mantichora distinguit, quasi similis non eadem sit. Mantichora (ὁ μαντιχώρας, inquit Philes, nimirum ex Aeliano) fera est Indica, hirsuta, rubra, speciem hominis referens (facie scilicet & auribus, ut Aristot. ait) oculis ardentibus, castis: supercilij terribilis: auriculis densis (στυγανούς) modice oblongis, rotundis, & ad basim glabris: dentibus acutis, ore horribili: reliqua species tota leonina est, cauda aculeum habet missilem, quo uenatores armatos ei insidiantes perimit (retrosum ei aculans.) quod si à fronte ei resistant, sic etiam cauda reflexa iaculatur. Aculeis uacua (pro λευκρόμυον lego λευκρόμυον) noui statim subnascuntur. His uenatores breui superat. Et quanquam multæ sint apud Indos sauiissimæ uoracissimæque bestię, huic uni tamen anthropophagi nomen indiderunt. Huius catulum si ceperint Indi, extremas clunes lapide contundunt, ut aculeo producendo ineptæ fiant, & catulus sine periculo cicuretur, Hæc Philes. Aristoteles nunquam mitescere scribit, quod de adultis intelligi priuatim potest. Eadem fere apud Volaterranum legimus, qui ex Aeliano se transcribere proficitur: & insuper, unguibus esse leonis, cauda bifida, utrinque aculeis cuspidata: dentibus acutis, & aliquanto quam canis maioribus: oculis uillosis, nocturæ similibus (glaucis potius: glaux quidem noctura est.) Et hoc animal se uidisse testari Ctesiam in Perside, ex India dono regi adlatum. Hæc Volaterranus, sed in suis translationibus sæpe numero errat: proinde hæc cum Græcis, si cui præsto erunt, Aeliani uerbis conferri consulo. Volaterranum, qui mantichoram & crocutam simiarum generis facit, iam supra reprehendi. Apud Pausaniam in Boeoticis non mantichora, sed μαρτιόρα legitur, cuius uerba ut à nobis conuersa sunt recitabo: Bestiam, inquit, à Ctesia memoratam in libro de Indis, quæ Indorum lingua martiora, hoc est homines deuorans (ἀνθρωποφάγος) uocetur, non aliam quam tigrin esse crediderim. Attribuit autem ei triplicem dentium ordinem in utraque maxilla (καὶ ἐν τοῖς ἑστέροις, lego ἐν τοῖς ἑστέροις, τὴν γένυν, & aculeos in extrema cauda, quibus & cominus se defendat, & eosdem missilium instar ei aculetur. Caterum hanc famam Indi inter se communicasse mihi falsò uidentur ob nimium huius feræ pauorem. Decepti sunt etiam quod ad colorem: siue quod tigris nimirum ad Solem (κατὰ τὸ ἥλιον) eis conspecta, rubere & unius tota coloris (absque maculis) uidere: siue in celeritate cursus (εἰ μὴ θύει, lego εἰ μὴ θύει: negatio enim sensus contraria est) propter assiduas conuersiones talem existimantes. Ipse quidem coniectio, si quis Libyæ aut Indiæ Arabiæ uel oras peragrans, quotquot apud Græcos reperiuntur feras inquirat, alias prorsus non reperturum, alias uero forma differentes. Non enim homines tantum pro aeris & regionum differētia, formis inter se uariant: sed idem cæteris quoque animantibus usu uenit. Verbi gratia, alius in Aegypto aspidum color, alius in Aethiopia uisitur, &c. Hactenus Pausanias, qui tribus maxime argumentis, regione natali, crudelitate, uelocitateque, niti uidetur ut martioram uel mantichoram, tigrin esse confirmet: sed quoniam eadem leucrocotæ conueniunt, & insuper uocis humanæ illectos deuorandi causa imitatio, leucrocotam potius quam tigrin esse coniectiam dum alius meliora adferat,

DE HYSTRICE.

Picturam hanc Tiguri ad uiuum fieri curauimus, cum agryta quidam spectaculi gratia hystricem circunduceret.

A.

HYSTRICES generat India & Africa, spina contectas, ac herinaceorum genere (forte, genus,) Plinius: Solinus herinacijs similes scribit. ¶ Hystricem Arabicè aduldul uocatur, Ericius syluestris, inquit Auicenna, notus est: & montanus est aduldul habens spinas sagittales (missiles) proximus naturæ syluestris uel terrestris: marinus quidem inter ostracoderma numeratur. Quæ de herinaceis dicuntur, eò magis ualebunt in hystrice, Plinius. Ralis quoque montanum hericium efficaciorē terrestri facit, his uerbis: Ericius montanus melior est dome-

Gg 4

stico, & habet spinas in modum acuum: consimilis in medendo facultatis, præstantior in cibo, utilior stomacho, & uentrem magis mollit, urinamq; ciet efficacius, Hæc rasis & Albertus. Sed apud Græcos facultates istæ echino marino attribuuntur. Verus glossographus Auicennæ, uocem aduibus, ericium montanū interpretatur: Syluaticus adualdul & adubul, similiter: & in lingua nostra (inquit) uocatur istrice. Alierha secundum aliquos est ericius magnus spinosus, secundum alios uerò ericius minor, Andreas Bellunensis. Albertus hystricem etiam succa nominare uideitur, nescio qua lingua, ut in B. referam. ¶ Syluaticus & alij recentiores hystricem animal quod uulgò porcus spinosus dicitur, interpretantur. Sic & Græci quidam, ut Suidas, acanthochæron, quod idem sonat ad uerbum: sed & uulgarem echinum terrestrem eodem nomine uocitant, Etymologus & Varinus. Quod uero hystricem quoq; echinum terrestrem Suidas interpretatur, falsum est. Syluatico etiam acanthochæron

thochoeros porcus spinosus uel hystrix est. Gyraldus in opere de dijs, gylum à quibusdam choero-
gryllum exponi scribit; choerogryllum autem ipse porcū spinum interpretatur, ut Syluaticus etiam,
qui corrupte cirrogrillum scribit; sed choerogryllum nos potius herinaceum esse in Cuniculi histo-
ria capite primo docuimus. Varinus quidem gylion exponit porcum, aut leonem. Ἀρκυλα Hefychi-
us & Varinus ouum interpretantur, uel hystrichem secundum Cretenses. Domitius Calderinus ap-
ud Martialem orygem pro hystrice ridiculè exponit. ¶ Hystrix Italicè porco spinoso, uel histrice,
uel istrice sine aspiratione. Hispanicè puérco espin. Gallicè porc espic. Anglicè porkepyne. Illy-
ricè porcospino. Polonus quidam interpretatur morska szwijnia, imitatus puto Germanos, qui por-
cum marinum nominant, ein meerschwyn. Ea nimirum ratione qua uulgus in mediterraneis, à mari
remotum, incognita & peregrina pleraque marina & transmarina uocat, Quamquam parum idoneus
author Libri de natura rerum, hystricem circa mare degere scribit, & cum maritimis locis destituitur
in cauernas montium diuertere. Iuxta marina (maritima potius) habitat, & aliquando in montibus,
Albertus. Certum est quidem hoc animal amphibium non esse, sed in syluis agere, quod & Oppia-
nus testatur. Quamobrem ridiculus est illius error, qui nuper quadrupedum historia Germanicè e-
dita, porcum spinosum (hystricis enim nomen non agnoscit) piscem marinum facit, Germanica ap-
pellatione deceptus. Aliqui hystricem Germanicè *taran* uocitant, nescio qua origine: aliqui *dom-
schweyn*, hoc est porcum spinosum, ficta ab eis uoce ad imitationem cæterarum aliquot gentium. Nā
ea uoce, ut supra ostendi, Itali, Hispani, Galli, Angli, & Illyrij quoque utuntur. Quinetiam Germano-
rum aliqui peregrinitatis studiosi uocem *porcospic* receperunt: alij *stachelschweyn* appellant, hoc est
suem pungentem, ut Ge. Agricola docet. Hystrix animal est marinum, testaceum (ostracodermon)
cibo aptum, Hefychius & Varinus; Apparet autem eos echinum marinum intelligere: nam Suidas
hystricem terrestrem quoque echinum interpretatur: Vtrumque improprie: neque enim ullus authorum
qui extant, hystrichem (quod meminere) aliter quam pro uulgo dicto porco spinoso usurpat.

B.

Hystrices generat India & Africa (unde ad nos nuper allatae sunt, Ge. Agricola) spina contectas,
ac erinaceorum genere (genus forte) sed hystrici longiores aculei, & cum intendit cutem missiles.
Ora urgentium figit canum, & paulò longius iaculatur, (tanto etiam impetu, ut in ligno figat inter-
dum, Ge. Agricola,) Plin. Hystrix in Aethiopia (hoc etiam in Hieronymi libro contra Iovinianū
legitur) frequentissima, erinacis similis, spinis tergum hispida, quas plerumque laxatas iaculatione e-
mittit uoluntaria, ut assiduus aculeorum nimbus canes uulneret ingruentes, Solinus. Herodotus li-
bro quarto hystriches apud Afros pastorales nasci tradit. Circa Scassem urbem Tartarie multi sunt
sues spinosi: qui cum capiuntur, spinis suis saepe homines & canes laedunt: nam canes in eos prouoca-
ti, adeo irritant feras illas, ut simul concurrentes terga sua, quibus spinæ innituntur, uehementer com-
moueant, atque in uiciniores homines et canes uibrent, Paul. Venet. 1.34. Homines & quascunque feras
insequentes, fugiendo pugnans, emissis à tergo spiculis, uulnerat. Canes ictos quandoque perimit:
quamobrem uenatores retinent canes, & alio ad capiendum dolo utuntur, Oppianus. Certo destina-
toque ictu (ut audio) ferit quem uoluerit, uulnere interdum incurabili propemodum, utpote angusto
& profundo, periculoso nimirum si neruus pungatur: ut Oppianus non temere dixerit, ἰδὲς ἀκοντίζει με
λόφον βέλῳ. Hystricum aculeos genus quoddam pilorum esse putandum est, Aristot. Hi partim al-
bicant, partim nigricant, non confusis, sed distinctis ordine coloribus: & in mucronem exeunt. Eos
in pileis saepe adferunt peregrini à S. Iacobo Compostellano reuertentes. Spinis utitur hystrix pilo-
rum & armorum loco, non etiam pedum ut quidam dixerunt, Albertus. Echinos quidem marinos
aculeis suis pedum loco uti tradi. Non in opacis syluis (inquit Oppianus) tam horribilem ac rigidū
quicquam præ se fert conspectum ac hystrix: cui magnitudo paulo minor quam lupo, corpus ualida-
dum, & spinis, ut herinaceorum, undique rigens. Axungia & laridum sunt in animalibus non corni-
geris, quorum quatuor dentes ut plurimum prominent, ut sunt porcus, porcus spinosus, glis, felis, ca-
nis, &c. Monachi in Mesuen. Albertus libri 1. tractatus 1. capite 8. de animalibus, cum hericum ali-
um caninum, alium porcinum esse dixisset, subdit: Et similiter animal quod uocatur succa: quod eti-
am hos duos modos habet, quod alius in eo genere habet pedes porci, & alius pedes canis: est autem
idem qui porcus spinosus. Hoc quidem de hystrice nullus authorum prodidit: echinorum autem,
ut in ipsorum historia dixi, differentia hæc hodie uulgo affertur. Hystrix quem ipse uidi, tres circi-
ter pedes longus erat. Agyrta qui circumducebat, os eius leporino conferebat, aures humanis: pedes
anteriores melis, posteriores ursi pedibus. Hystricem Græci (inquit Ge. Agricola) ἀκοντίζουσαν uo-
cant, quod & similitudinem gerat speciemque porci bimestris, & spinis erinacei instar hirsutus sit: at-
amen caput habet leporino similis: aures humanis, pedes ursinis, Iuba ei est superiori parte erecta, et
priori caua: tubercula cutis, quæ ex utraque oris parte sunt setas longas & nigras continent ex eis na-
tas: quin reliquæ etiam setæ sunt nigræ. Primæ spinæ à medio oriuntur dorso & à lateribus, sed lon-
gissimæ à superiore eorum parte. Quæ singulæ partim nigræ, partim candidæ sunt: longæ duos uel
tres uel quatuor palmos: quas, si quando libitum fuerit, ut pauo caudam erigit: ingressurus in caueā
demittit. Dentes, ut lepus, quatuor habet longos, duos superiori parte, & duos inferiori, Hæc Agric.
¶ Hystrici potius quam cuius alteri siue animal siue monstrum illud, quod Hieronymus Carda-
nus libro 10. de subtilitate describit, adiungendum existimaui. Varij generis, inquit, incertæque naturæ

fuit animal, quod praesenti anno (1550. uel uno prius) decimo nono Ianuarij Papię uidimus. Vulpis magnitudo, aliquanto longius, ore & rictu leporino, cum pilis longis, duobusq; dentibus praelongis, siquidem digiti humani longitudine prominentibus ad modum sciuri (dentium:) oculis serpentinis, quippe qui angulis carerent & nigri essent, Pileus inerat capiti, hircinæ barbæ simillimus, sed non aliter quàm crista pauoni, Pilus mustellinus ac pulcher, nisi quod super collum uelut lana candida uidebatur: anteriores pedes ut taxi: aures & posteriores (pedes) nihilo differētes ab humanis, nisi quod pedibus ungula ursi pro humana erat. In dorso postremaq; parte, spinæ circiter centum, hystricis instar, quarum quædam in apice curuabantur, prominebant, alioquin immobiles, nec ut de hystrice ferunt emissariæ: cum moueretur, strepitum dum se colliderent, edebant. Cauda anserina, sed in spinas plumæ finiebantur. Si reliqua non uideas, anserem dices: candidis ac cinereis plumarum sedibus, latet toq; lumine anserem æmulantibus. Vox subobscura, rauca quasi latrantis canis. Iracundum animal, sed tamen quod facile à circulatori tractaretur. Canes odio prosequeretur maximo, sexus foemineus, ætatis iuuenilis. Potus nullus: cibus, panis aqua madefactus. Animal hoc sui generis uix esse credam, sed ex hystrice alioq; uelut urso, natum. Hystricem enim constat esse suam spinas illas habentem in dorso, quas possit eiaculari. Africam mittere proditum est: sed nunc & Gallia habet & Italia. Spinæ palmi (dodrantis) longitudine, præacutæ, leues, albo nigroq; distinctæ. Sunt erinaceo spinæ similes, sed longè minores, & quæ emitti nequeant, Hactenus Cardanus.

C.

Hystrici ingressus grauis, (difficilis,) Albertus. Animal generat: Quatuor hybernis se mēsis condit, ut ursa, utrum propter frigus an alia de causa, ambigitur: & totidem diebus fert uterum quot uria (nempe triginta) & reliqua facit perinde ut ursa, Aristoteles & Plinius. Latet æstate, & decem uernis prodit hyemē, cōtra quàm multa animalia, Albertus nec authorem nec suam observationem adhibēs, nec contrariam ueterum assertionem redarguens: quamobrem miror idem à Ge. Agricola uiro alioqui doctissimo diligentissimoq; proditum esse. Audio hystricem animal foetidum esse, & in syluis cauernas fodere melis instar, cui et pedes anteriores in eundem nimirum usum, similes habere aiunt: Potu itē prorsus abstinere: pane, pomis & rapis uesci. Poma quidem (ut ipse obseruauit) cortice dentibus separato, uorat. Atqui Ge. Agricola hystricem uesci scribit pane comminuto, pomis, piris, rapis, pastinacis: bibere aquam, sed cupide uinum dilutum: noctu uigilare, interdum dormire.

¶ D. Quomodo aduersus homines & canes se defendat emissis aculeis, in B. iam dictum est.

¶ E. Hystricis pinna si scalpantur dentes, ad firmitatem pertinet, Plinius. Mulieres alicubi spinis hystricum uti audio ut uerticis capillos discriminent.

F. G.

Hystricis caro, ut herinacei, licet non admodum inter esculenta comedatur, stomachum tamen adiuuat, aluum soluit, lepram ac scabiem diminuit: salita hydropem mitigat: mingentes in lecto, quominus id faciant, adiuuat, Platina. Græci nihil tale hystrici tribuunt, sed stomachum iuuare, aluum soluere, echino marino: uim aduersus lepram & scabiem, & urinæ in pueris profluuium, terrestri. Quæ de herinaceis dicuntur, inquit Plinius, omnia tantò magis ualebunt in hystrice. Hoc ut uerum sit quod ad remedia, ex cinere præsertim ustorum aculeorum: ad carnis tamen facultatem in cibo sumenda (herinacei enim assiccata uel inueterata in morbis quibusdam edenda commendatur) non nihil interesse uidetur. Partus conceptos, hystricum cinis potus continet, (& amolitur abortus,) re. 40. ste Plinio: Idem tribuunt herinaceorum cineri si cum oleo perungatur. Ericius montanus est adulul, habens spinas sagittales, propinquus naturæ syluestris uel terreni, Auicenna.

H.

Hystrix (ὕστριξ, ὕστριχος: uel ὕστριξ, ὕστριχ. Oppian. lib. 3. de uenat. ὕστριχον δ' ὅτε πτελέει δάκτυλον ὕλην Πίγιον εἰσὶ δ' ἐφ' ἑ:) nomen à Græcis sumptum, apud quos huic animali inditum uidetur à setis siue aculeis potius, quibus multò magis horret, quàm setis suis rigere sues soleant: Vt hystrix ad uerbum suum setosum sonet. Aculeos enim eius, generi pilorum adscribendos Aristoteles iudicat. Hos diuersis nominibus, pilos, setas, uillos, pinnas, aculeos, aut spinas, diuersi authores nominant. Hystrix recipit flatilem in ultima etymiratione in obliquis, Cælius. Plinius 8. 35. hystrices spina contextas in foeminino genere protulit: Oppianus in masculino, hoc uersu: ὀδύγετ' ἐμμένιος, καὶ ἀλυσάμενος πολέμῳ. 34. Recentiores quidam Grammatici in dictionarijs suis Latinis ineptè primam syllabam per tota scribunt. ὕστριξ, capræ syluestres, hystrichides, Hesychius & Varinus. Hystrichis (ὕστριχis, apud Varinum non rectè ὕστριχis legitur) fera setis instar suis uestita, quas aduersus insequētes eiacularatur, Suidas & Scholiastes Aristophanis. Significat etiā flagellū: & hystrix similiter. Vtrumq; quidē uocabulum utroq; sensu, apud grammaticos saltem usurpatur: apud authores tamen propriè magis hystrix pro animali, hystrichis pro flagro in usu est. Hystrichis, flagellum è setis suillis, (inde & nomen conflatum apparet ἐκ τῶν ὕστριχων) Suidas & Scholiastes Aristophanis, ὕστριχ' ἐστὶ μάστιγος, Aristophanes in Ranis. Et in Pace, μάμ ὕστριχ' εἰς ἐβαλόντες. Εἰς τὰς πλοῦρας πολλὰ στραπιά, καὶ ἐκαστοὶ μνηστὴρ τὰ νώτα ὕστριχ' (inquit Eustathius Dionysij Afri Scholiastes) non solum καμπήρα significat, sed etiam aphetican, id est carceres: & insuper hystrichidem, non animal, sed ferendi instrumentum, quod ex feris suillis ad uerbera aptum conficitur: corio nempe suillo oblongo & angusto unā cum setis parum relectis, ut magis pungant, mastigias uerberabant: atq; hoc genus flagri ὕστριχ' uocabatur. Aliter, Huiusmodi

Huiusmodi flagrum contextum uel contortum erat (πλέγμα ἡν) ex setis suillis: apud Theocritum ὅσα πλέγμα ἡν laquei aucupalis genus est, ὅσα τὸ συγκροτεῖσθαι, ὡς εἶδος, ἀπὸ ὑστρίχιδος πλέγματος. Prima quidē et ppria significatione ὕαληγ pro scutica ferendi instrumento, qualecunq; id fuerit, usurpatum apparet; postea uero ad carceres etiam certaminum & καμπήγῃα translatum; utrobique enim equi flagris & stimulis (unde & nysse ortum uocabulum) incitantur, Hucusq; Eustathius. Hæc etsi magis ad philologiam de sue pertinebant, uocis tamen affinitate illectus cum hystrice posui. De uoce ὕαληγ plura dixi in Equo philologiæ parte 5. Ὑστρίχιν, (malim ὕστρίχιν, ut supra) flagellum ē setis suillis, Varinus. Ὑστρίξ flagellum ex corio cum ipsis pilis, Suidas. Hystrichidas uocat Hierocles (in Hippiatricis cap. 59.) siue equos ipsos, siue equorum caudas, in quibus setæ suillis similes nascuntur; Ruellio hoc uitæ pilæ rigorem appellare placuit. ὀβεῖα & ὀβεῖκία, ὕστρίκων καὶ τῶν ποδῶν σκύμνοι, Varinus. ὀβεῖκίαις, τοῖς τῶν ὀνείων ἐκγόνοις, Hesych. Sunt qui leonum etiā et lupoῦ catulos obricala uel obrīa nominēt, Eustath.

¶ Apud Hieronymum mens hystrichula esse uidetur liuore sordida, & uirus mordax missilium aculeorum instar eiaculari consueta, Cæl. Penultimam hystricis Oppianus, ut supra citauī, per duplex gamma protulit, ut necessariō producta esset; aliter enim corripitur, ut apud Calphurnium: Venit & hirsuta spinosior hystrice barba. Videtur autem etiam prouerbij specie, agrestis aliquis & inamœnus, hystrice spinosior dici posse. Sic hystricis seta, δελφὺς ὕστρίχ, ut refert Erasmus, lepide dicitur de dictorio, quod acriter in quempiam tortum fuerit.

DE ICHNEVMONE.

Ichneumonis hanc imaginem, cui parum tribui, ex uetusto manuscripto codice Oppiani Venetijs nactus sum.

A.

ICHNEVMON, ἰχνημόων, Nicandro etiam ἰχνημόων, hydri siue enydri, id est lutræ species est in Aegypto: quanquam Marcellinus & Solinus non ichneumonem hydri, sed hydri ichneumonem speciem facit, quasi hydrys latius pateat, quod non placet; hydrys enim, id est lutra (de qua in L. litera seorsim agam) plerisque in regionibus reperitur, ichneumon uero lutra est Aegypto peculiaris iuxta Nilum. Enhydrys, alterum ichneumonum genus, Solinus capite 35. Enydros, inquit Isidorus, est bestiola ex eo nuncupata, quod in aquis uersatur, & maxime in Nilo. Hæc Græce ichneumon uocatur, &c. quasi uerò enhydrys quoque non sit Græcum uocabulum. Et alibi, Hydrys est animal uolatile (lego fluuiatile) in Nilo fl. inimicum crocodilo. ἰχνημόων, ὁ ὕψι ἰχνημόων λεγόμενος, Hesychius. Ichneumon Græcè uocatur, inquit Isidorus, eo quod odore eius salubria ciborum & uenenosa prodantur: De quo Dracontius ait, Præcidit (prædicat, forte) suillus (a latas suillis) uim cuiuscunque ueneni. Dictus est autem suillus à setis. Apud Albertum neomon pro ichneumon legitur. Latine, inquit idem, suillus uocatur, quoniam setas habet pro pilis; odore cibum conuenientem à uenenofo distinguit. Ego ichneumonem dictum coniecerim ab inuestigando: Quod sicut canicula (quam forma etiam corporis refert) feras indagat; sic ille inuestigat & obseruat crocodilum & aspidem, eorumque oua, ut capite quarto dicitur. Aduersus omnia lumbricorum genera mirum in modum medentur pili animalis nominati alcasim, Auicenna libri 3, tractatu 5. sen 16. cap. 6. Andras Bellunensis in castigatis codicibus non alcasim sed harimū legimōnet, quodnam uero id animal sit ignorare se fatetur. Sed Io. Manardus in epistolis 3. 1. alcasim interpretatur ichneumonem: quoniam Aegineta etiam (quem Auicenna ferè sequi solet) sic scribit: In uniuersum omnes à lumbricis agrotantes ichneumones pili iurant suffiti. Ichneumonem sunt qui murem Indicum uocari modo sentiant, Hermolaus in Plinium. Hæc ætate quod murinam speciem similitudinemque gerit, uulgo murem Indicum uocant, Gillius. Ichneumo in Aegypto solum nascitur, magnitudine felis, specie muris: uulgo nunc murem Indicum uocant; alij uocant damulam. Albertus deceptus uerbis Arabicis uocat ibim, id est ciconiam quæ tota nigra dorso est, & inuenitur gilua (grisea) etiam, Niph. Est autem locus Alberti in Aristotelem de hist. anim. 9. 6. ubi pro ichneumone anschycomon scribitur, seu Græcā uocē, & ab Auicenna thyamon uocari ait. Scriptor quidā (nomen iam non occurrit) ichneumonem interpretatur murē Indicum uel murē Pharaonis. Cæterū damulam pro mustela (quam

donolam uulgo Itali uocitant) Albertus, Vincentius Bell, & alij accipiunt: quæ etsi ichneumonî quædam communia habet (corporis formam fortassis, & quod serpentes impugnat) ab ea tamen differre neminem ex eruditis dubitare puto.

B.

Animalia sua habet Aegyptus, ichneumonem & Aegyptiam aspidem, Strabo. Ichneumonem alij caniculæ dicunt similem esse, alij mustellæ, Gillius. Nicander formam eius consert istidi *ἀνδρῶν*, id est uiuerræ uel mustellæ rusticæ paruæ, uel (ut alij exponunt) iracundæ. Cæterum istidis magnitudo, teste Aristotele, ea est quæ catuli Melitæi. Pilos eius suillis similes Isidorus parum grauis auctor affirmat, ut præcedenti capite dixi; Nicander *λέχων* pilos eius appellat, non satis certa uoce; nam uulpi, uulpis, suis, & hominis etiam pilis eam attribuant poëtæ, ut Varinus docet. Pupillæ paruæ *πυγῶν*, *μυχανίων*, id est malignam astutiam uel machinationem significant; nam serpentes, ichneumones, *σφιγμῶν*, id est angustis sunt oculis uel pupillis; boues & oues contra, Adamantius. De cauda ichneumonis uerba Oppiani sunt hæc: *οὐρὴ οἱ διελκνυμένη ὡς ὀφθαλμοῖς πύγυκος, ἄκροισιν κεφαλῇ δὲ δόντες διελκνύσιν ὡς ὄφεις*. Hoc est (ut ego interpretor; nam Gillius prætermisit) Cauda ei oblonga, serpentina similis, extrema sui partē regione capitis conuoluta, nigricans, & ut serpentibus squamosa. Versum medium corruptum, ex cōiectura sic lego, *ἄκροισιν κεφαλῇ ὡς ἑλιδόμοις ὡς ὄφεις*, donec ex manuscripto codice aliquis meliorem lectionem afferat. Caudam quidem longam & squamosam in eo talem intelligo, qualis propemodum muribus est. ¶ Ichneumoni (inquit Aelianus) utriusq; sexus participi a natura tributum est, ut & suo semine grauiditatem & partum alijs afferat, & ipse quoq; uentrem ferat, & ex se pariat, (idem ferē de hyena quidam scripserunt;) qui in pugna quam inter se pugnant uicti fuerint, ea bellicæ offensionis nota inuruntur, ut & in uiliorem sexum censeantur, & muliebria patiantur. (Aristoteles idem perdices facitare scribit.) Contrā, ij qui ex bello superiores euaserunt, uictos subigunt, & simul suo semine implent: at uicti ex ea malē a se pugnata pugna, hoc præmio afficiuntur, ut & partus dolores sufferant, & ex patribus qui iam ante fuissent, matres reddantur.

C. 4

Ichneumones & feles tot numero pariunt, quot canes, uescunturq; eisdem. Viuunt circiter annos sex, Aristoteles. Felium & ichneumonum reliqua ut canum. Viuunt annis senis, Plinius cum prius de canum coitu & partu dixisset. Circa fluuios degit, Nilum peculiariter; unde Nemesianus, Et placidis ichneumona querere ripis Inter arundineas segetes. Mihi quidem amphibium uidetur hoc animal, non solum quod circa aquas moretur, sed etiam quod in ijs lutrae instar se mergat. Nam Nicander in Theriacis describens quomodo contra aspidem pugnaturus luto se muniat, sic canit: *ἀντίχ' ὃ μὲν ποταμόνδε καὶ δάλατον, τὴν ψεῖδ' ἰώλοισι τάρταρον (ἦ τι βυθόν) ἰλυνόσσαν*. Et mox aspidem aliquando mordicus ab eo cauda apprehensam in fluuium trahi, quod apud Strabonem quoq; legimus, iam cum crocodili uentrem & uiscera per fauces illapsus exedat, necesse est eum diutius abq; respiratione, quam quae amphibiae non sunt quadrupedes, uitam agere posse.

D.

Possum de ichneumonum utilitate, de crocodilorum, de felium dicere, sed nolo esse longior. Cicero de natura libro 1. & 5. Tusculan. Beluas etiam in eos ipsos, a quibus beneficium acceperint, vehementer gratas esse, testimonio sunt uel Aegypti admodum fera animalia, feles, ichneumones, crocodili, Aelianus. Et alibi, Cum homini infestissimis bestiis aspidē & crocodilo inimicitias gerunt. ¶ Trochilos (inquit Solinus) auis paruula est: ea dum reduuias (reliquias) escarum affectat, os belluarum huiusce paulatim scalpit, & sensim scalpurigine blandiente aditum sibi in usque fauces facit: Quod enim hydruis conspicatus, alterum ichneumonum genus, penetrat belluam, populatisque uitalibus, erosa exit aluo. Eadem omnino scribit Ammianus Marcellinus libro 22. De trochilo autem Aegyptia, alia est uulgaris trochilus, id est regulo (et si Plinius eandem faciat) in Auium historia dicitur. Crocodilum (inquit Plinius) saturum cibo piscium, & semper esculento ore in littore somno datum, parua auis, quae trochilos ibi uocatur, rex auium in Italia, inuitat ad hian dum pabuli sui gratia, os primum eius adfultim repurgans, mox dentes, & intus fauces quoque, ad hanc scabendi dulcedinem quam maxime hiantes: in qua uoluptate somno pressum conspicatus ichneumon, per eandem fauces ut telum aliquod immissum, erodit aluum. Hæc Plinius. Alij nullam trochili mentionem faciunt, sed simpliciter in apricantis eius uel dormientis fauces hiantes insilire scribunt. Ichneumones crocodilis apricantibus insidiantes, in oris hiatus intrant, & exesis uisceribus e uentre mortuorum egrediuntur, Strabo lib. 17. Cum crocodilus humi facit stratus, (uerba sunt Gillij ex Oppiano) & rictu immenso os gerit patulum, tum ichneumon dolosa consilia de illius perniciē iniens, limis oculis tandiu eum obseruat, quoad arcto oppressum somno intuetur: tum confestim (in arena & luto uolutatus, agilis præcurrit) & singulari animi fiducia mortis portam ingressus per latum guttur in aluum delabitur. Crocodilus uero inexpectatum malum in uentre sentiens, somno soluitur: & incitato cursu furibundus & consilij inops, longē lateque uagatur, modō in imam fluuij sedem se demergens, modō magnum acerbitalis uirus anhelans sese ad terram abiicit: sed nihil hæc curans ichneumon, & uiscerum (teceri præcipue incumbens) suauī cibo expletur: ac tandem satur, iam exinanito crocodili uentre profilit foras. Hæc ille ex Oppiano, Plutarchus etiam de ichneumone scribit, insidiantē crocodilo corpus diligenter

diligenter amicare limo, & ueluti corijs lorica tum (θωρακισμῶν) obglutinare. Atqui aduersus crocodi lum nihil eget hoc munimento, cum dormientis per fauces illapsus, uentrem exedat eo in loco ubi ni hil à crocodili dentibus ei metuendum: quanquam si attingere dentibus crocodilus ichneumonem posset, nihil ei utcunq; crassa luti crusta prodesset aduersus tantam belluæ uim: nam contra aspidis morsus (cum parui & infirmi admodum omnibus huius generis serpentibus dentes sint) luto incru statum defendi posse facile concesserim. Non igitur ut à morsibus belluæ tutior sit in luto se uolutat, sed alia, si modo id facit, eius facti quærenda est causa. Mihi quidem eò difficilior per fauces eum de labi uidetur, si non in luto solum, sed etiam arena, ut Oppianus refert, uoluatur: sic enim & augetur corporis complexus, & exasperatur: utranq; uero ob causam difficilior per angustum (fauces inquit & gulam) descensus, iam si post lutationem Soli quoq; se exponit, ut crusta dure scat, eodem modo quo in præparatione contra aspidem pugnae, multò adhuc difficilior delaberetur, aspero dorsu uel to tius forte corporis impedi ente rigore. Aut igitur Plutarchus & alij quidam præparationem eius quæ aduersus aspidem tantum proprie pertinet, ad crocodilum quoq; transtulerunt, quod facile aliquis ex Strabone facere potuit, cuius confusa ferè hac de re uerba sunt, huiusmodi: Οἱ μὲν Ἀρσινόου τοῦ καὶ κρο κοδείας τιμῶσι: οἱ δὲ Ἡρακλεῶτος τοῦ ἐχθροῦ μονας τοῦ ἀλεθριωτάτης τοῦ λεοντοδείας, καὶ ἀπὸρ καὶ τῆς ἀσπίος: καὶ γὰρ πᾶσι δὲ ἀσφιδέουσι αὐτῶν (circa hoc pronomē dubitatio est, an ad aspidas tantū, ut mihi uidetur: an ad utrunq; animal, aspidas & crocodilos referri debeat: utriusq; quidem oua ichneumonem perdere a pud authores legitur) καὶ αὐτὰ τὰ θηρία ἐστὶ πολλὰ θωρακισθῆναι: λευκιδέουτα (lego θωρακισθῆναι. λευκιδέουτα) γὰρ αὐτῶν, ἐκράνουν: πρὸς τὸ ἥλιον, εἴτα τὰς ἀσπίδας μὲν τὴν λευκαλῆν, ἢ τὴν ἄρᾶν λαβόμενοι, καὶ ταπεινῶσι εἰς τὸ ποταμὸν, καὶ ἀσφιδέουσι. Τὰς δὲ κροκοδείας γινέσθουσαν τὸν, ἐν τῇ ἐν ἡλικίῳ τῇ λευκιδέου, ἐμπήσσει εἰς τὰ χροματὰ, καὶ ἀσφιδέου τὸν τὴν ἀσπιδέου καὶ τὰς γαστέρας, ἐκλύουσιν ἐν νεκρῶν τῶν σωματῶν. Aut igitur, ut supra dixi, authores quidā ichneumonis præparationem aduersus aspidem, ad crocodilum quoq; non rectè transtulerunt: aut si aduersus illum etiam se lutat, alia lutamenti illius quàm contra aspidem ratio est: nempe ut sine are na fiat, & eo adhuc humente lubricoq; non Sole indurato, in crocodili hiatus infiliat, ut ita magis lu brico corpore facilius deferatur, id quod Isidorus innuere uidetur his uerbis: Hydrus cum uiderit crocodilum in ripa ore aperto dormientem, inuoluit se limo, quò facilius possit eius faucibus illabi, &c. ¶ Crocodilorum foecunditati salutariter natura obsistit: nam oua quæ ex sese crocodili secun dum flumina parere solent, inquit ichneumo, ac perdit: & quod magnam admirationem habet, nec oua comedit, nec ad suam, sed ad hominum utilitatem naturæ instinctu conterit, Aelianus. Ichneu mo Aegypti, ubi aspidem anguem suum hostem aspexerit, non prius aggreditur, quàm socios uocet, & limo obducto, contra ictus morsusq; sese lorice t. Modus armandi, ut primum madefaciat corpus, & in terra se uoludet, Aristoteles. Virum debilem & qui aliorum auxilio egeat significantes Aegyp tiij ichneumonem pingunt: hic enim si anguem inimicum uideat, non statim aggreditur: sed prius uo cati alijs ex sua specie, sic firmior præsidio angui sit obuiam, Orus in Hieroglyph. 2. 31. Habet aspis (inquit Plinius) inter necinum bellum cum ichneumone. Notum est animal hac gloria maximè in eadem natum Aegypto. Mergit se limo sapius, siccatur Sole. Mox ubi pluribus eodem modo se corijs lorica uit, in dimicationem pergit. In ea caudam attollens, ictus irritos auersus excipit, donec obli quo capite speculatus inuadat in fauces, Hac Plinius. Ichneumon in pugna aduersus aspidem cau dam erigit, quam aspis maximè incipit obseruare quasi minantem, ad quam cum uim suam trans fert, corripitur, Isidorus. Oppianus ichneumonem non luto se oblinere, sed corpus arena obrue re & quasi sepelire scribit, oculis tantum & cauda (oblonga ac serpentina) prominentibus: sic expe ctare aspidem. Cum uerò (inquit, interprete Gillio) hanc ignem spirantem animaduertit, statim cau da girum agens, immanem feram prouocat: ea autem capite elato & exerto dente, frustra pugnare aggreditur: nam Ichneumonem nihil metus tardat ad excipiendam pugnam, imo uero ipsam mordi cus premens utrinq; se in orbem contrahentem lacerat, & mortiferum ueneuum ore effici entem con ficit, & occidit. In luto Nili uolutus ichneumon, apricat se donec tergus siccetur & dure scat, sic ir ruens in aspidem uel caput eius morsu amputat, uel mordicus apprehensam cauda in fluium tra hit, Nicander in Theriacis. Ichneumones luto incrustati aspides simul & earum oua delent, Inuolu ti enim luto & ad Solem siccati, aspides per caput uel caudam capientes in flumen trahunt atq; occi dunt, Strabo: cuius eadem de re uerba Græca paulò superius recitaui. Ichneumon (inquit Aelian.) luto agglutinato sic se obducit, ut militem armis undiq; septum referat: si lutum desit, aqua se alluens secq; in altum madidumq; sabulum abiiciens, ex improuisis rebus ac fortuitis, arma ad tuitionem sui ingeniosè comparat, continuoq; cum capitali aduersario depugnat: summas autem nares suas, tene ras, ac ualde aspidis morsui opportunas, suæ caudæ flexu septus, tuetur: si eas aspis assequi possit, ho stem debellauit: sin minus affecutus fuerit, frustra dentes contra lutum exercet. Contra autem icha neumo illi anteuertens, si ex inopinato fauces comprehenderit, illam strangulat. Quocirca tota uictoria cum sit posita in anticipatione, uictor existit, qui morsibus alterum preuerterit, Hac ille. Ichneu mon haud ipsam tantum aspidem impugnat, sed etiam oua eius dispergit & dentibus frangit, Nican der: sic catulis suis futuram hostilem perniciem summouens, Aelianus.

G.

Præcidit (lego prædicat) suillus uim cuiuscunq; ueneni, Dracontius: uide supra in A. Draco num adipem uenenata fugiunt: item uirus ichneumonum, & cuius cinere in aceto perunctos, Plin.

H h

Quid autem per uirus ichneumonum hic intelligat, dubitet aliquis: neque enim uenenati aliquid illos habere legimus: fieri tamen potest ut habeant, sicut & mustelæ, quibus quodammodo similes sunt, ut supra ostendi. Basilisco mustelarum uirus exitio est, Plinius: id est, necant eos odore, Budæus. Sed & morsus ichneumonum nonnihil ueneni habere apparet, cum remedia aduersus ipsos scribantur. Est & alia iris ceræ similis & prædura: quam Horus crematam tusamque ad ichneumonum morsus remedio esse tradit, Plinius de gemmis scribens 37. 9. Ge. Agricola hanc iridis siue crysalli speciem, à gemmarijs citrinam nominari scribit, & in Misena & Boëmiæ metallis reperiri, sed ferè mollem & fragilem, quum Plinio in Perside nascens prædura sit. Perniciosum ichneumonem Martialis dixit. Quod si non totus ichneumon uirosus est, genitalia certe eius talia esse credendum est, ut qui de enhydri siue lutræ genere sit, (animalis certe toto corpore foetidi) cuius testes proximè ad castoreum accedere indicabimus, castorea autem uirosa dixit Vergilius: hoc est grauitè odorata potius quàm uenenata. Fugiant autem serpentes omnia ferè quæ huiusmodi fuerint. Virus quidem de genitalium odore peculiaritèr dicitur. Lentum distillat ab inguine uirus, Ver. 3. Georg. Virus uerrinum è serpha ex coitu exceptum, Plinius. ¶ Pilos ichneumonis suffitos ipsi prodesse quos lumbrici infestant, capite primo ex Aegineta & Auicenna asserui. ¶ Pro stercore felis, stercore ichneumonis in medicina supponi potest, ut inter Antiballomena Galeno adscripta legitur. ¶ Lotium ichneumonis cum lacte uaccæ nigræ dabis in impetu colli potandum, continuò subuenies, Marcellus.

H.

a. ὀφιομάχῃ, ichneumon, & cicadarum genus absque alis, Hesych. Varinus ὀφιομάχῃ non ichneumonem, sed cicadam tantum absque alis interpretatur. Aristoteles in Mirabilibus scorpionum cicadæ meminit, sed de his inter insecta. Ichneumon quidem quadrupes merito ophiomachus nuncupatur: siue is contra aspides tantum pugnat, siue etiam, ut consilio, contra ceteros serpentes. Hunc enim (inquit Cicero) Aegyptij consecrarunt, quod non sinat serpenteis, maximam eius regionis pestem, augeri. Ichneumon quadrupedis & piscis nomen, Varinus. Est & inter uestpas ichneumon, quæ cum phalange uel phalagio dissidet, Aristoteli & Plinio memorata. ¶ Epitheta. Solers apud Textorem. Delectat Marium si perniciosus ichneumo, Martialis. Strabo aspidi & crocodilo ὀφιομάχῃ, id est maxime perniciosum esse dicit, ut supra dictum: si quis pro uiroso aut uenenofo interpretari mauult, non admodum repugno. Βαυός, μέγα δαῦμα, μέγα δένος, ἀολόβητος, Oppiano. ¶ Scincus in Nilo natus ichneumone minor est, tanto inferior crocodilo, Hermolaus ex Plinio.

h. Latonæ & Lucinæ sacri esse existimantur. Apud Aegyptios Heracleopolitas uenerationem & religionem possidere feruntur, Aelianus. Idem capite 4. ex Strabone asserui. Ichneumonem Aegyptij colunt, quod non sinat serpenteis, maximam eius regionis pestem, augeri, Cicero. Ichneumones Aegyptij lugent & sepeliunt, eodem quo canes modo, Herodotus libro 2. ubi Valla indagatorem transtulit, quod non probo.

DE LAMIA.

A.

LAMIA nomen homonymum est: nam & terrestrem bestiam Libycam (siue ueram illam, siue fabulosam,) & spectrum quoddam, & piscem significat. Omnibus quidem illis uocationibus notam ueteres impingunt. Genuæ, gulosi, Lucilius libro 30. Illo quid fiat lamia, & puto ioxio dentes. Quod ueniunt genuæ illæ, uetulæ, improbæ, ineptæ, Nonius: Versus duo heroici sunt, sed (ut apparet) corrupti. Λάμια apud Græcos ferè cum acuto in prima scribi reperio, rarius in media. Καρκῶ, λαμία, Hesychius & Varinus. Videtur autem hoc nomen piscis esse, ut uox carco à carcharia detorta sit: nam carchariam marinum piscem uoracissimum, Massilienses hodieque (teste Gillio) suæ antiquitatis retinentes, lamiam appellant: Nisi quis καρκῶ forte quasi γοργῶ dictam uelit: nam gorgoni (de qua inter boues syluestres iam dictum est) & lamia multa communia sunt, feras esse Libycas, monstrosas, draconum squamis obsitas, deorsum aspicere, unde & κάτω βλέποντα γῶνα dictæ gorgones priuatim. Aut si spectra sunt, hæc habent communia: quod terriculi gratia nominantur, tanquam foemina quædam, uoraces, oculis exemptilibus. Sed rursus quædam gorgoni attribuantur, ut alæ, &c. quæ lamijs negantur, & uicissim. Multa etiam de onocentauris scribuntur & lamijs militer, ut species humana, mamma muliebres, summa uelocitas. Recentiores quidam dum lamia etiam equinos pedes tribuunt, ut ueteres onocentauro asininos (posteriores tantum) idem prorsus animal facere uidentur. Sed onocentauri historiam supra post asinum & onagrum abunde retuli. Phocarum odorem habebat, lamia uero testiculos illotos, cameli autem podicem, Aristophanes in Vespis: Græca sic sunt, Φώκας δ' ὀσμὴν· (εἴχε) λαμίας δ' ὄρχας ἀπλῆτες, πρωκτὸν δὲ καμήλου. Loquitur autem poeta de Cleone: quem phocarum instar male olentem facit, ut qui coriarius fuerit, & libidinosus. In scholijs adiicitur, Λάμια θηρίον ἀπὸ τοῦ ἔχειν μέγαν λαμόν: hoc est, Lamia fera à faucium & gutturis magnitudine nominata. Φασίνοι δὲ οἱ ὄρχες, εἰδωλοποιεῖ δὲ πινος ὄρχος λαμίας. θῆλυ γὰρ. Quid si pro φασίνοι legas ἀφ' ἑνῶν, hoc sensu. Testes marium sunt: poeta uerò lamia quæ foemina est, testiculos (licenter & ioco se) affingit: sed φασίνοι apud Suidam etiam et Varinum legimus, ut suspicemur forte aliquid deesse, &

& prius dictum oportuisse, Cleonem quoque hominem fuisse *φασμύ*. Ego contra schollastē dixerim, si lamia sui generis fera est (ut multi scribunt) marem & foeminam uno lamiae foeminino uocabulo comprehendī, nec ineptius lamiae testes dici, quam uulpis aut aquilae. Sed uidetur ille haec scribendo sensisse lamiam nihil quam muliebre quoddam spectrum esse, quod miror cum Duridis uerba superius recitata adnumeret. Eadem prorsus poetae uerba de Cleone in Pace etiam reperio, ubi rursus in Scholijs quoque similiter legimus: & insuper, Lamiam aiunt feram esse crudelem, foetidam, immanisue tam; illos autem testes dixit, ut magis notaret sordiciem & foetorem Cleonis. In historijs legimus à Probo Caesare multas lamias in spectaculo inductas ac exhibitas fuisse, Gyraldus. Lamia pedes habet equinos, caetera uero capris conformia, de qua dicit propheta, Ibi cubauit lamia, & inuenit sibi requiem, Glossa in Esaia. Lamia dicitur quasi lania, quia durior & crudelior est suis foetibus quam caetera bestiae; fertur enim eos laniare, & inde (tamen) lactare, sicut scriptum est Hierem. Thren. 4. Lamiae nudauerunt mammas, Glossa in Threnos. Hoc est, bestiae utcumque ferocissimae foetus tamen suos lactant, in quo Iudaeos crudeliores ostendit esse lamias: inter quos pueris petentibus panem qui porrigeret nemò erat. Lamia, genus monstri, ut quidam affirmant, Eucherius. Esaia ca. 34. לילית לילית interpretantur Iudei monstrum nocturnum, puerperis maxime infestum. Aliqui lilitu auem magnam uenit uisitantem exponunt. Numeratur autem à propheta illic inter feras & spiritus (ut satyros, faunos) qui uulgo in locis desertis degere creduntur. Lamia (inquit Albertus) est animal magnum & crudelissimum, quod noctu è syluis exiens hortos intrat, & frangit arbores ac dissipat (alias, earumque ramos dissipat): habet enim brachia ualida, & in omnem actum habilia. Et cum homines superueniant, ut dicit Aristoteles, pugnat cum eis & morsibus uulnerat: sauciatus autem morsibus eius non sanatur, donec eiusdem bestiae rugientis uocem audierit. Hoc animal in desertis & ruinosis habitare dicitur, & foeminam diligit, & aliquantulum figurat foeminam, & est pium foeminis quando lactat (lactant). Aliqui lamias in Chaldaea capris magnitudine aequales (capris maiores, in Oriente circa partes illas quae continent turrim Babel, in campo Sennaar, Liber de nat. rerum) esse dicunt, & cicurari, & lac copiosum habere, Haestenus Albertus. Lapsus est autem ille, ut innumeris in locis, ita hic etiam per imperitiam: multa enim quae castoris seu fibri sunt, lamiae tribuit. Erroris occasionem uideo, quod nam (ut in Castore dixi) lamyekyz barbaram uocem, ex Auicenna forte sumptam, castorem interpretatur, quae Graeco & Latino lamiae uocabulo proxima est, imò eadem si ultimam demas syllabam. Ramos quidem arborum (non brachijs tamen, sed dentibus) praecidere, castoris est, De eodem Plinius & Solinus scribunt, Animal est horrendi morsus: adeo ut cum hominem inuadit, conuentum dentium non prius laxet, quam concrepuisse persenserit ossa fracta: quod Albertus ineptissime sic protulit, Morsum castoris quidam dicunt non sanari, nisi laesus audiat fracturam ossium castoris: Longè uero ineptius ad lamiam transiit, quasi ab ea saucijs non sanetur, donec rugientis eius (ut iam ex uerbis eius recitauimus) uocem audierit. Sic error errorem parit. ¶ Serpentem foues, & te serpens, *ὄφις φάλαγγος καὶ σὲ ὄφης*, adagium est (inquit Caelius) non uerius quam frequentius, ubi quis innutrit, consoletur, amplexatur, quod in euidens exitium erupturum mox est; ex historia natum huiusmodi. Menippus Lycijs peregrinae mulierculae amore irretiebatur; ea uero, ut tum uidebatur, speciosa quidem erat & permollicula, nec non diuitijs ubertim fulta. Caeterum ea omnia ostentationem modo exhibebant, ueri suberat nihil. In eius autem familiaritatem ad hunc se modum insinuassee ferebatur. Pergebat quandoque Menippus Corintho Cenchreas solus: ecce phantasma quoddam illi occurrit, quod se in mulieris speciem illi conformauerat, atque ex manu apprehendens Menippum: lampridem, inquit, se illius amore teneri implicita: esse uero se genere Phoenissam, & in suburbano quodam iuxta Corinthum habitare. Idque etiam digito monstrans, illuc ueniret hortari coepit, &c. Blanditijs delinitus adolescens, mulierem frequentat. Id intuitus uir quidam magus aut philosophus, ut tum creditum est (Apollonius): O formose (ad Menippum inquit) & à formosis expetite mulieribus, *ὄφις φάλαγγος καὶ σὲ ὄφης*. Deinde cum etiam nuptias cum muliere aut spectro potius Menippus pararet, rebus omnibus, tam instructis tanquam ex opibus sponsae: Argentum hoc (inquit magus) & aurum, caeteraque domus huius ornamenta, tanquam Tanrali hortos uidetis: qui, sicuti ab Homero proditum est, speciem quidem praefereunt aliquam, quum tamen sint nihil. Eiusmodi uero ornatum hunc omnem concipiatis licet: neque enim quae uidetur materia ulla subest, sed simulacrum modò est ac imago. Quòd ut uerum sciat, bella haec sponsa una est *ἡ ἔμπροσθεν, ἧς λαμίας τε καὶ μορμολυκίας οἱ πολλοὶ ἡγνοῦσι*: hoc est, ex Empusis, quas lamias & mormolycias plerique putant. Sunt autem in amorem & Venerem procliues, & humanas carnes uehementer expetunt: Venerorumque cupidine alliciunt multos, quos deglutiant mox. Caeterum ubi aurea supellex & imaginarium argentum, uelut sumus effluxere, administrique & coqui ac reliqua familia increpita euanuit, Lamia lachrymantem iam similis rogabat, ne se torqueret: neue quid esset, fateri cogeret. Illo autem acriter instante, tandem sese lamiam confessa est, & uoluisse Menippum uoluptatibus delinitum obuoluere, ut eius postea corpus deglutiret. Esse namque sibi per familiare formosiorum uesci corporibus, ubi ad summam sanguinis abundantiam peruenissent, Huc usque Caelius 29. 5. Descripsit autem, quod dissimulat, ex lib. 4. Philostrati de uita Apollonii: In cuius operis etiam secundo libro sic legimus: Apollonius & socij cum lucente claraque Luna noctu iter facerent, lamia (Graece legitur Empusa) phantasma illis occurrit, modo in hanc, modo in aliam figuram sese conuertens, quandoque ab oculis repente euanescens. Apollonius autem quidnam id esset quam

primum agnoscens, grauisusq; ac contumeliosis uerbis illud increpans, socios ut idem facerent hortabatur; id enim contra huiusmodi inuisiones optimum sciebat esse medicamentum. Eius dictis cum socij paruissent, stridens phantasma celeriter tanquam idolum aufugit. Apud Aristophanem in Ranis quidam se uidere ait magnam feram, quæ in uarias formas transeat, bouis, muli, mulieris formosæ: Et cum alter diceret, Atqui non amplius mulier est, sed iam canis, subiicit ille, Empusa igitur est, Chrysostomus Dion sic in Libyca scribit fabula, Esse in locis illis feras muliebri facie, etiam formosarum uberibus quoq; cum pectore speciosissimis adeo, uti nullo pictoris ingenio effingi queant. Color spectatur præfloridus, ex oculis præcellens promicat gratia, mansuetudini adnexa. Corporis reliqua squammis prædura, ut frangere non sit; alis carent, sicut uoce, sed sibilum elidunt modo, draconum imagine quadam. Terrestrium censentur omnium uelocissimæ, ut celeritatem euadere nemo ualeat. Viribus cætera peruincuntur, fraude tantum homo: siquidē reteguntur pectora, quorū illestinatore confabulandi desiderio adeuntes rapiuntur protinus, Cælius. Dion qui Libycam scripsit historiam (inquit Gyraldus) de lamijs in hunc propē modū prodidit: Haud longē à littore maris curuum esse locū, arenosum, mari persimilem, in quo littora magna existunt, & arenosi aggeres in mari, circumuicina uero omnia deserta ferē manēt. At si ibi fortē naufragi electi fuerint, feræ apparentes eos omnes qui uel peragrant, uel aberrant, rapiunt: quarum natura & corporis figura talis habetur. Facies est mulieris, &c. (ut iam ex Cælio retuli) inferiora sunt serpentis, ut ima pars in caput desinat serpentis, & quidem ualde horrentis: hæ feræ alas non habent quemadmodū sphinges: neq; enim loquuntur ut illæ, neq; aliam uocem emittunt, sed solū sibila acutissima quemadmodū dracones. Cætera quidem animalia uiribus expugnant homines: hæ solum fraude ac deceptione: pectora aperiant, & ubera ostendant: eum uero qui aspexerit, ueneficijs quibusdā cogunt ad confabulationis desiderium. Et hi quidē ueluti ad mulieres accedūt, illæ intrepidæ manent, deorsum in humū sæpe respicientes (nimirū ut gorgones, uel catoblepontes, ut supra dixi) ornati ac pudorē mulieris imitantes, atque ita eum qui propius accesserit, rapiunt: namq; manus sunt ferarum, quas aliquantisper occultant. Ceterū serpens mordens ueneno interficit: cadauer ipsum comedunt serpens, & quod reliquū est feræ: atq; hæcenus Dion ferre de lamijs feris, quibus uidemus eos & falli & fallere, qui equinos lamijs pedes attribuunt. Has & propheta Hieremias uidetur agnoscere, cū ait: Sed & lamia nudauerūt mammas, &c. quanquā locus hic ab Hebræis aliter effertur. D. Hieronymus quædā ibi subinnuit. Porro & Esaias lamia cubile dixit, Hebræorū nonnulli lamias, furias interpretantur. Scribit Picus quosdā dæmonas incubos esse interpretatos, existimasseq; superiores partes habere humana specie, inferiores belluinas, Lamias ineptē à laniando dictas putauit Isidorus. Hebræi lamia lilith uocant, de qua monstra confingunt. Lamia præterea piscis genus, cuius Nicander in Glossis meminit, qui etiā caracharias appelletur: piscis huius Aristoteles, Plinius & Athenæus meminere. Audio & hodie uocari à Massiliensibus lamia, & ingentis interdū magnitudinis inueniri, integrosq; homines ab ea uoratos aliquando repertos. Lamias puerorū esse terriculamenta, uel ex Apuleio satis constat. Sunt qui striges putent, quæ infantium in cunis sanguinem sugunt. (Nos de strige inter aues dicemus.) Quin & Horatius in Poetica ideo dixit, Neu pransæ lamia uiuum puerum extrahat aluo. De lamijs & Plato meminit in Politicis. Hæc omnia Gyraldus.

☞ *Μορμόνας* à Græcis uocari scribit Hesychius, errantes & uagantes dæmones. *Μορμόνικον* uel *μολύβδινον* (utrunq; enim legimus) pro larua & persona sumitur. Quinetiam *μορμώ* pro deformi & monstrosa muliere à Theocrito usurpatur: pro larua uero, apud Aristophanem grammatici interpretantur, Gyraldus de dijs Syntagmate 15. Et rursus ibidem, Lamia etiam striges à nostris uocantur. Duri Libycorum libro 2. & Suidas & Phavorinus (& Aristophanis Scholiastes) Lamiam mulierem formosam fuisse tradunt, Beli & Libyes filiam, quam Iupiter adamauit, et ex ea filium suscepit: sed Iuno per zelotypia filium perdidit (Suidas & Varinus habent à *ἐπιθυμῶ*, ut non de uno filio sed pluribus intelligas) & Lamia præ mœre deformata, alienos infantes rapere ac perdere dicitur, Gyrald. Reperies nonnulla etiam in Alciati Parergis libro 8. Iupiter cum Beli filiam amaret, ex Libya eam transtulit in Italiam, unde & nomen urbi Italicae. Ibi cum filios ex ea suscepisset, Iunonem non latuit, quæ liberos natos perdidit. Itaq; Lamia ægrè ferens, alienos quoq; liberos per inuidiam suffurata interemit. Hinc & nutrices aiunt pro infantium terriculamento Lamiam (ut apud Germanos mulierem nocturnam, *die nachtstou*) uocare. Fabulantur enim insomnem eam esse uoluntate Iunonis, ut dies noctesq; in luctu exigat: misertum uerò eius Iouem oculos exēptiles effecisse, ita ut eximi reponiq; possent: & facultatem addidisse, ut in quam libuisset formam se uerteret, Varinus & Aristophanis Scholiastes. Lamia, mulier quædam antiqua Libyssa, sic dicta, Hesychius. Nec quodcumq; uolet poscat sibi fabula credi. Neu pransæ lamia uiuum puerum extrahat aluo, Horat. de Arte. Sic etiam per Accō & Alphiō tanquā monstrosas foeminas deterrebant pueros à peccando, Erasmus in pro uerbio Accissare. Nostræ etiam mulierculæ pueris sæpe minantur mulierem nocturnam, Lamia, mulieres quæ strigum instar infantium sanguinē sugunt, uel ipsæ striges, Perot. At ille colore spurcissimus humoris percussus, quo me lamia illę infecerant, aspernatur, Apuleius lib. 1. de Asino. Terricolas lamias, Fauni quas Pompiliq; Instituerē Numæ, tremat has, &c. Lucilius apud Lactantium. Lamia secundū quosdā, mater fuit Scyllæ, unde Vergilius in Ciri, Ipsi seu Lamia mater sit, siue Craeis: quæ ex puella in monstrum uersa infantes necare dicitur, quoniam omni sobole quam ex Ioue pepererat.

pepererat, à Iunone orbata est. Gyraldus de Empusa scribens, Nostro, inquit, hoc tempore quibus hoc phantasma muliebre apparuerit audiuius. Legi qui putarent illud regis Davidis meridianum demoniū, huiusmodi terriculamentū significare. Reperias etiā in plurali numero empusas dici, ut lamias. Nos de Empusa & onoscelis demonibus in Asino diximus: tribuunt autē etiā lamijs recentiores quidā (ut supra dictū est) equinos pedes, ut illis asininos. *Μορμὸν τὸ δράκοντος*, Aristophanes in Equitibus: ubi Scholia τὸ μορμολύκειον, ἢ λέγουσι λάμμαν. Vt Gyraldus non rectē suspicetur apud Hesychium pro *μορμὸν* forte legendum *μορμολύκειον*.

¶ Lamia uiri nomen, quo uoracem significari dicunt, Cælius. Aeli uetusto nobilis ab Lamo, & c. Horat. Carm. 3. 17. Erat enim Romæ quædam familia nobilis Aeliorū (Heliorum Perottus,) à Lamo Antiphatis patre & Læstrygonum rege, qui Formijs regnavit, ortū habens, Calepin. Hoc nocuit Lamiarum cede madenti, Iuuenal. Huius familiæ etiā M. Cicerō meminit. L. Lamia, nomen uiri prætorij apud Val. Max. libro 1. Lamia Syllani, qui gener Pij fuerit, mentionē apud Iul. Capitolinū alicubi legi, ni fallor. Caij Caligulæ cadauer clam in hortos Lamianos asportatū est, & c. Sueton. Lucanis imperauit Lamiscus, cuius pedis digitus tertius à magno, similis lupinæ ungulæ fuit, Heraclides in Politijs. *λάμω* uel *λαμίας*, δ, in Ecclesiastis Aristophanis, utr quidam pauper & baiulus lignorum, Herophilen Sibyllam Iouis & Lamia Neptuni filiam tradunt, quæ mulierum prima cecinerit oracula, Calius. Homo uorax, *ἀνθρώπου λάμειαν ἔχον*, aliās *λάμειαν* (Mercerus interpres *λαμναργίαν* interpreta- tur) ab Aegyptijs picto scaro significatur: is enim solus piscium ruminat, et pisciculos quotquot accersint deuorat, Orus. *Μακκὼ & Λαμῶ* (Suidas & Varin, habent *λαμῶ*) muleres fuerunt stolidæ & deliræ: & *Μακκὼ* quidē dicta est *παρὰ τὸ μᾶττινα κρεῖν*, δ *δὲ νοεῖν*, Scholia in Equites Aristophanis: ubi *μεμακκωμένους* exponunt stultū & stupidum, non magis q̃ Maccō sapientem. Angelus Politianus condidit præfationem in priora Aristotelis Analytica Lamiæ titulo, in cuius initio, Mihi, inquit, etiā puerulo auia narrabat, esse aliquas in solitudinibus lamias, quæ plorantes glutirēt pueros. Vicinus quoq̃ adhuc Fesulano rusculo meo, lucens fonticulus est (ita enim nomen habet) serera in umbra deliēscēs, ubi sedem esse nunc quoq̃ lamiarū narrant mulierculæ, quæcunq̃ aquatū uentitant. Lamiam igitur Plutarchus habere ait oculos exemptiles. Hæc quoties domo egreditur, oculos sibi suos affigit: uagaturq̃ per fora, plateas, quadriuiā, & c. per conciliabula omnia, circumspicitq̃ singula, scrutatur, indagat: nihil tā bene obtexeris ut eam lateat. Miluinos esse credas oculos ei: nulla eos præterit quālibet indiuidua minuties, nulla eos euadit quamlibet remotissima latebra. Domum uero ut reuenit, in ipso statim limine demit illos sibi oculos, abiicitq̃ in loculos. Ita semper domi ceca, semper foris oculata. Quæras forsitan domi quid agitet. Sessitat lanā faciens, atq̃ interim cantillat. Vidistis ne obsecro unquam lamias istas uiri Florentini, quæ se & sua nesciunt, alios & aliena speculātur? Negatis? At qui tamen sunt in urbibus frequētes: Verū personarū incedunt, homines credas, lamie sunt, Hucusque Politianus. ¶ Lamia (*λάμια*, proparoxyt.) urbs Meliensium (Maliensium, Strabo) Thessaliæ, apud Polybium, (de qua plura Suidas: Achelous est Lamia propinquus, Strabo lib. 9.) à Lamio (*λάμω*, rectus esse potest tam *λαμίας* quā *λάμω*) Herculis filio: uel à Lamia muliere, quæ Trachinijs imperauit: in qua (circa quam, Strabo) & Lamicum (Lamiacū, Strabo) bellum. Asia est Ciliciæ, unde gentilia Lamienses, Lamiotæ, Stephan Idem Lamon, *λάμων*, Ciliciæ fluuiū esse scribit, & adiacentem ei regionē Lamusiam. Est & *λαμεια*, per a. diphthongū in penultima, mons Arcadiæ, Stephanus. Sunt & Lamia insule Plinio, & c. uide Indicem Plinianum. *λάμια, χείματα* Etymologus. Varino *λάμβαναι χείματα* sunt, & piscis: legendum forte *λαμῖαι*, cum & lamia, ut dixi. piscis nomen sit. *λαμνρόν, πολύ, ἄνθρωπος, κατὰ πλεονασμὸν*, & c. Varinus. ¶ Thebanī Demetrio regi subblandientes, Veneris Lamia tem- plum excitarunt: erat autem eo nomine illius amica, ciuitatis pernicies à Comicis poëtis dicta, Calius & Gyraldus. Lamia tibicina à Demetrio Poliorcete amata, & c. Athenæus libro 13. Meretrici quidam Lamia nomen pulchrē conuenit: cum lamia, siue fers, siue muliebria spectra, tum libidinis tum uoracitatis uitijs infames existimata sint. Videntur enim meretrices, amantes suos quasi deuorare exhaustis eorum opibus, qua de re iocum in Capra scorto retuli, & c. Sic & Charybdin Horatius meretricem uocat: sic Diomedis filia equæ hospites deuorauit, sic lupam pro meretrice dixerunt ueteres. Damiam & Auxesiam deas Epidaurij coluerunt, ut terram eis fructiferam redderent, ut Gyraldus ex Herodoti libro quinto refert, apud Pausaniam uero non Damiam, sed Lamiam legi scribit. Suspicietur forte aliquis lamiam feram aut spectrum nomen ab Hebræis tulisse.

lisse n, litera in l. mutata, illis enim nemior נמיר animalia sunt in locis deser.

tis (rectus singularis est nemia) ut scribit Munsterus in

Dictionario suo in uoce נמיר.

A.

LEO rex quadrupedum, nomen Græcum, λέων, cuius etymon in Philologia dicam, non so-
 lum apud Latinos, sed pleraq; etiam barbaras hodie in Europa gentes, ut infra patebit, ser-
 uat. Hebræi uerò plura diuersaq; huius feræ nomina habent. ארי ari & אריה arieh, Deute.
 33. leo est, Chaldaus eo in loco habet אריא ariauan. Arabs أسد asad. Persa گداز gebad.
 Septuaginta λέων, Hieronymus leo. ארי ari (inquit Munsterus) Chaldaice אריה aria, in plurali nu-
 mero אריים et אריות: (araoth schoagim, id est leones rugientes, Sophonię 1. genere masculino, Nēm
 figuræ leonum 3. Reg. 7. Hinc ariel idem quod fortis 1. Paralip. 11. & 2. Reg. 23. uolunt autem intelli-
 gi principem quendam. Isaiæ uerò 29. & Ezech. 43. accipitur pro altari holocaustorum secundum
 Hebræos, in quo ignis è coelo delapsus cubauit, tanquam leo in spelunca: uel quod templum habue-
 rit figuram leonis, & c. Λεων, leo, Hesychius & Varinus. Λεων, leana Syris, lidem. Vtrancq; uocem
 Hebraicam esse apparet: posterior quidem Chaldaica & pluralis numeri uidetur. לביא labi (nam li-
 tera postrema puncto caret) leo, לביא lebiah leana. Kimhi exponit ari, id est leonem: addit autem in
 commentarijs ari minorem esse, labi maiorem. Numerorum 23. iunguntur ambo nomina: ibi Chaldeus
 pro labi reddit לביא lea, Arabs لبي lebu, Persa شیر scher, Septuaginta & Hieronymus leonem.
 Locus ex Numeris citatus talis est, interprete Munstero: Ecce populus quasi labi (leo grandis) con-
 surget: & quasi ari (leo) eleuabitur. Labi, leo prouecta ætate, Iob 38. Lebaïm, leones, Psalm. 57. Le-
 baot, leana, Naum 2. לש, laisch, Dauid Kimhi leonem magnum exponit, Chaldaica uersio Bala-
 30. catulum leonis interpretatur, Septuaginta σκύμνον, Hieronymus leonē. Rursus Iob quarto Chaldeus
 pro laisch uertit laitha, quod uocabulum factum uidetur ex laisch: Abraham Prizoleñ. leonem
 intelligit: Septuaginta μυρμηλέων uel potius μυρμηνολέων: Hieronymus tigris. Locus Iob. 4. huiusmodi
 est, Munstero interprete: Rugitus leonis (arieh) atq; uox leonis (schachal) & dentes catulorum leo-
 nis (kephirim) euulsi sunt. Leo (laisch) periit propter defectum uiscus, & catuli leonis (bene labi) dis-
 persi sunt. Eruditus quidam nostræ ætatis hoc in loco per לש schachal non leonem, quum aliud e-
 ius nomen adiunctum sit, sed cognatum leoni animal, nempe leopardum intelligit: sed si hoc argu-
 mētum admittas, ne labi quidem aut laisch leonem significabit, cum arieh usitatus leonis nomen in
 eadem sententiā legatur. Leopardi quidem nomen Hebraicum esse nemer, in panthera (quam recentiores
 leopardum dixerunt) docebimus. Verum & Septuaginta Osee quinto pro schachal πυνίγγε
 conuertit. Pro leana, inquit Hieronymus, Septuaginta interpretati sunt pantherem: & tam nomen
 bestię quàm omnis bestię potest accipi. Atqui Dauid Kimhi schachal interpretatur arieh, id est leo-
 nem: & Commentarius kabuenaki nomen leonis, siquidē multa sunt ei nomina. Consentit Leui ben
 Gerson. Iob 4. Chaldaus pro schachal uertit schachala, Septuaginta & Hieronymus legnam. Idem
 Septuaginta Prouerb. 26. ἀρσινόμω, tanquam Hebræicē legerint שלש schalach: Hieronymus, leo,
 Psalm. 91. Chaldaus schachal catulū leonis interpretatur, Arabs آيل el phai. Hieronymus aspi-
 dem. Verba Osee quinto sunt hæc: Ego sum ueluti leo (schachal) Ephraëis, & ueluti catulus leonis
 (kephir) domui lehua. Et rursus Osee 13. Factus sum eis sicut leo (schachal) sicut pardus (nemer, id
 est pardalis uel panthera) directus ad uiam: deuoraboq; eos quasi leo, (labi,) Munsterus: nam Hiero-
 nymus pro schachal leana reddit, ut solet. Septuaginta hīc etiam pro schachal panther uertunt.
 Kephirim

Kephirim, leones, (melius, catuli leonum) Psalmo 104. כִּפְרִים kephir in singulari, Iudicum 14. quidam parum Latine leunculum uertunt. Leo apud Hebræos, inquit D. Kimhi secundum diuersos ætatis gradus diuersa fortitur nomina, in primo gradu uocat גִּרְגָר gur, in secundo kephir, in tertio arieh, in quarto labi, & in supremo laisch, Munsterus. Gur D. Kimhi cuiusuis animantis catulum aut pullum nominari ait: ferè tamen per excellètiā de leonis catulo ponitur (ut σκύμνον apud Græcos) hinc pluralia gurim masculinum, & guroth fœmininum. Gur arieh, Deut. 32. Hieronymus uertit catulum leonis, Septuaginta σκύμνον λέοντος: Chaldeus gur, Arabs schachel. Kephir author Corcondantiarum catulum uel pullum animalium exponit: ita ferè etiam Kimhi, nisi quod dicit kephir esse adultiorē q̄ gur. Psalm. 17. Chaldeus שַׁחַזֶּזֶשׁ schachaze, alibi filium aut catulū leonis interpretatur, Arabs שֶׁבַל el shebal, Græcus σκύμνον, Hieronymus catulus leonis. Nahum propheta cap. 2. arieh, leo: labi, leena: cephirim, leunculi: gur, catulus leonis, omnia in una periodo continentur. Alsebhā, inquit Bellunenſis, est nomen commune ad omnes quadrupedes quæ dentibus & unguibus hominē mordendo laniandoq̄ aggrediuntur, & aliquando interimunt, ut leo, lupus, tigris, Hæc ille. Verus interpretes Auicennæ libro 2. capite de carne, lupos uertere solet. Si super cortices quercus (ilicis) calcauerit zarim (aliās farim) id est leo, formidabit continuò, Aesculapius. Hac de re alios authores citabo capite quarto: hic de nomine queritur. Videtur sanè zarim uox Persica: nam Numerorum 23. pro labi, Persa scher (uel ser) posuit. Leonem Saracenis hodie sebey appellari, apud recentiorē quendam legi. ¶ Leo Italicè leone, Hispanicè león, Gallicè & Anglicè lyon, Germanicè & Illyricè lew. ¶ Vncia à recentioribus barbaris dicta fera, lonza ab Italicis quibusdam scriptoribus, leena existimatur, uel pardus, uel panthera, uel lupus ceruarius, ut Fr. Arlunus scribit: Ego pantheram esse suo loco demonstrabo.

B.

Leonum duo sunt genera: quorum alterū breuius, crispiorēq̄ pilo, quod ignauius est: alterū longius, piloq̄ probiore, quod generosius est, Aristoteles interprete Gaza. Plinius eundem locum sic reddit, Leonum duo genera Aristoteles tradit, compactile & breue crispioribus iubis: hos pauidiores esse q̄ longo simpliciq̄ uillo, eos contemptores uulnerum. ¶ Archoleontes nominantur in Gordiano iuniore lul. Capitolini, Egnatius iubatos intelligit: sed & acroleontes, inquit, pleriq̄ probant. Atqui ego leones mares omnes iubatos esse puto (quanquā Oppianus de Libyco leone scribit, ἀρκυλῆες) qui modo legitimi sint: nam leopardos, hoc est ex adulterio leonæ cum pardo natos ipsi carere scio. Quid si archoleontes genus aliquod leonum prægrande intelligas: ut qui magnitudinis ratione ceteris præstare & quodāmodo imperare uideantur: nam & μήτρας uocabulum in compositione & magnitudinem & imperium significare uidetur inter eiusdem generis animalia, ut ortygomētra (Itali uulgò regem coturnicum uocant) πτερομήτρα, ὄλομήτρα, Sunt & μήτρας in uesprium genere ueluti duces apud Aristotelem, Gaza matrices uertit. Μητροκωμία inter uicos est, ut μητρόπολις inter urbes. Leonum iubatorum centum pugnam primus omnium L. Sylla in prætura dedit: post eum Pompeius Magnus in Circo sexcentorum, ac in ijs iubatorum c c x v, Plinius. Vbi per iubatos leones fortassis mares simpliciter intelligemus. Quod si quis apud Capitolum archoleontas, leones nondum cicuratos intelligat, quasi agrioleontas, quoniam in eodem spectaculo leones mansuetos exhibitos dixerat, non contradicam.

¶ Leones in Europa potius sunt, & ea Europæ parte, quæ inter Acheloum amnem & Nessum est, Aristoteles. Et rursus alibi, Leo animal rarum est, nec multis nascitur locis: sed Europæ totius ea pars solum, quæ inter Acheloum amnem & Nessum est. In Europa inter Acheloum tantum & Nestum amnes leones esse Aristoteles tradit, longè uiribus præstantiores ijs quos Africa aut Syria gignat, Plinius. Circa Pagonium agrum atq̄ Crestonicum super amnem Chidorum Xerxe cum exercitu transeunte leones impetum dederunt in camelos, &c. Herodotus libro 4. Et mox, Sunt autem per ea loca leones multi: terminus eorum est Abderorum flumen Nestus, & Achelous qui per Acarnaniā fluit. Nam nemo aut ad auroram trans Nestum usquam gentium uiserit leonē in Europa, aut trans Acheloum ad Hesperum in reliqua continentes: sed in horum fluuiorum mediō leones gignuntur. Montana Thraciæ regio (inquit Pausanias Eliacorum), intra Nestum fluuium qui per Abderitarum regionem fluit, præter alias feras producit etiam leones, qui camelos quondam in Xerxis exercitu comitum gestantes inuaserunt: hi sæpe in regionem circa Olympum euagantur montem, cuius latus unum Macedoniam, alterum Thessalos & Peneum flumen spectat. De Nesto amne scribit Plinius 4. 11. ubi Hermolaus, Nestus fl. inquit, à Ptolemæo Ammianoq̄ Nessus appellatur, &c. Leones nō gignit Peloponnesus, quod doctissimus Homerus nō ignorasse uidetur, cū aiebat, Dianam in Taygeto, & Erymantho Peloponnesi montibus delectatum fuisse in uenandis apris, & ceruis: leonum autē non meminit, & recte quidem, quod hi ab ijs traciui essent, Aelianus. Leones nostro tempore nusq̄ in Europa nasci certum est: nisi ex industria fortasse hominis, Florentiæ, Niphus. Leones & tigrides in regionibus ad Orientem & Austrum nascuntur, quod maiorem caloris copiam hæc animalia desiderant, Cælius. ¶ Magnus in Libya, inquit Oppianus, leonum numerus est, οὐκ ἐπιλαχνῆες, ὀλίγη δὲ ὑπὸ δέσφορῳ ἀγλῇ. Σμὸρ δ' ἀλέως (lego σμὸρ δ' ἀλέω, scilicet ὄχλος λέοντων) δὲ πρόσωπα, καὶ αὐχένα, πᾶσι δὲ γύμνους ἡνέκεν ἐκείνου ἐκείνου φέρει μεμορῶν μέγαν αὐτόν. Videtur autem hic sensus: Libyci leones non similiter ut alij multo pilo, nec ita splendido uestiuntur, Facies eis & ceruix horribiles, Corpus uniuersum ex eorū

ruleo colore ad nigrum inclināt. Addit præterea, robur eis immensum esse, & leones omnes faciliè superare. Gillius hunc locum ineptè transtulit. Si à Libya dictæ essent Luca boues, fortasse pantheræ quoq; & leones, non Africanæ bestię dicerentur, sed Luca, Varro. Mauritania leones alit, Strabo. Ultra Catadupa Nili procedens Apollonius & comites, uiderunt leones & pantheras, Philostratus. Circa Meroën Astaboras & Astapas influunt; Hæc loca leones alunt, qui sub canis exortū à maximis culicibus hinc expelluntur, Strabo libro 16. Vide infra in D. Apollonio, cum ad mare descendere, dextra quidem Gangen, sinistra uerò Hyphasin fl. habenti, multi leones occurrerunt, Philostratus. In parte Syriæ contermina leones & pardales plures maioresq; reperiuntur quàm in Libya, Diodorus. Aethiopicum quandoq; leonum genus in Libyam migrat, mirandum aspectu, colore nigro, bene comatum, capite amplo, pedibus hirsutis, oculis igneis, solo ore ex fuluo rubicundum, *μόνοι φαυδοὶ φοινιστόμενοι σμαρτάσιοι*, Oppianus; addit autem uisu, non auditu, cognitum sibi Aethiopicum leonē. ¶ Ciliciæ quod syluestre est efferatur plurimis bestiis & leonibus immanissimis. Leonum alij ad Istrī ostia, alij robore Istrianis inferiores in Armenia & Parthia nascuntur, crasso collo et capite magno, oculis lucidis, supercilijs densis & ad nasum dependentib. (sic uerto ex Oppiano) collo & maxillis comantibus, Gillius apud Aelianum. Locus omnino ex Oppiano sumptus est. Is Istrīanos Armenijs eosdem facit, his uersibus: *τὸς μὲν τὸν περὶ τοὺς ποταμούς, ὃς ποταμοῖο ἰσχυρὸν ὄντος ἴσχυρ' ἔχει, τὸν δὲ τὸν περὶ τὰς ἄγρ' αἰνῶν, &c.* Alios uero, inquit idem, Eremborum (id est Arabum) foelix terra producit; his quoq; ceruix & pectus hirsuta sunt, oculi tanquam igne micantes, omnium præstantissimi, sed pauci. Circa Aden Arabiæ urbem montes uisuntur excelsi: ubi magna leonum copia est, qui hominibus, ubicunq; possunt, plurimū nocent. Itaq; nisi multi homines coniuncti, ut minimū circiter centum, pariter incedant, non sunt tuti per istos montes, Vartomanus. Leones qui generantur in terra Coratenorum (inquit Albertus, ex Auicenna ut suspicor) & præcipuè apud Hyconis (Hircaniam forte) ferociōres & audaciōres sunt ijs qui austrum & meridiem uersus gignuntur. Ceterū in quarto climate uel prope illud natī, timidiōres sunt & infirmiores, quod cœli illius constitutio cum temperamento ipsorū non conueniat. Circa Hyconium quidem adeo feroces sunt, ut pauci uenatoribus capi queant, cum tamen non sape noceant hominibus, Hæc Albertus. Leonum color in Syria tantū niger est, Plinius; nos iam ex Oppiano Aethiopicos etiam nigros esse diximus. De leonibus Mesopotamiæ, qui à culicibus infestati oculis, uel in flumina se dantes pereunt, uel oculos unguibus lancinando effodiūt excecanturq; capite quarto dicā. Terra India animalium mater optima, leones etiam fert maximos, qui immanissimi dicuntur: pelles eorum aspectu nigræ sunt, & horridæ & formidolosæ. Capti mirū in modum mansuescunt (ut capite quarto dicam,) Aelianus. Leones in regno Narsingæ plurimi, periculosa faciunt itinera, Vartomanus. Rex Tartarorum habet leones maximos atque pulcherrimos, maiores illis qui sunt in Babylonia: in quorum pilis radioli quidam uarij coloris apparent, scilicet albi, nigri atq; rubei, & illi quoq; docti sunt artem uenatoriam. Nam plurimum pro sunt uenatoribus, ad capiendum apros, urfos, ceruos, capreas, onagros, atq; boues syluestres. Duci autem solent duo leones in uehiculo quodam dum uenatum itur, sequente utrunq; eorū caniculo paruo, Paulus Venetus. In Tartaria leones alij nigri alij rubei coloris inueniuntur, Idem. Et alibi, in prouincia Abasiæ nascuntur leones, leopardi, &c. Et rursus, In prouincia Ginguī sunt plurimi leones, ut etiam præ timore eorum nullus audeat noctu extra domos dormire: nam quoscunq; inueniunt lacerant atq; deuorant. Naues quæ ascendunt & descendunt per flumen, propter leonum metū ad ripam non ligantur, sed in medio fluminis anchoris eiectis retinentur, alioquin leones noctu naues ingrederentur, & quicquid uiuum in eis reperirent deuorarent: (quomodo capiantur in B. dicam.)

¶ Leones fului sunt omnes, Aristoteles. Et in Physiognom. *οἱ φαυδοὶ, οὗ ψυχροὶ ἀναφορῆται ὑπὸ τοῦ ὄντος*. Poetæ leonem aliās fului aliās flauī epitheto insigniunt, Græci *λεωνοῦς*. In nonnullis regionibus, nigros, alibi ex cœruleo nigricantes inueniri leones iam supra dixi. ¶ Leo corpore longo est, Cardanus. Corpus totum articulatū (*ἀρθροῦν*) & neruosum habet, nec mollius nec durius iusto, Aristoteles in Physiognomicis, ubi etiam totius corporis leonini speciem & singula eius membra, formā uirilem (ideam uiri) præ cunctis animantibus maximè referre ait: ut pardalin, formineam. Leo ualidus est pectore & priore corporis parte, ac degenerat posterioribus membris, Macrobius. Interiora omnia canibus similia continentur, Aristoteles. Interiora eius sunt canis, & dentes etiam, nisi quæ maiores sunt; exteriora uero sicut cati, Albertus. Leonem ferarum regem esse argumento sunt, pectus, genua, incessus, saltus & celeritas cursus, uisus, iuba, os cataphractum (nimirum dentibus) latera firma, nerui solidi, ungues magni, καὶ βέλους ἰσχυροὶ, Philes. ¶ Leonum genus alterum breuius, crispiorēq; pilo est, (crispioribus iubis, Plin.) alterum longius piloq; probiore (pilo recto & simplici, Aelianus: longo simpliciq; uillo, Plinius;) idemq; generosius est, et uulnera contemnit: illud ignauius & pauidius, Aristoteles. Pilus leoni non rectus antierius, sed mollis ac flexus, breuior parte postrema, Cardanus. Quoniam pili tum plani rectiq; (*φειλά*) tum ualde crispī timiditatem significant: quæ summa tantum sui parte crispī fuerint (*αἱ ἀκροὶ*) animositatis indicium erunt, ut ex leone patet, Aristoteles in Physiognom. Et alibi in iisdem, Collum leonis scribit pilis (*δελφί*) induci flauis, & *φειλά* ὄντος ἄγαν ἀπείρα μύλαις: ἀπείρα μύλαις uocans quas alibi *δλεις*: *φειλά* quidem non aliud est ei quàm *δελφί* καὶ *δελφί*, & τὸ *φειλά*, ut ipse deriuat. Et rursus, Pili molles timidum, duri fortem designant: argumento sunt

sunt omnia animalia; timidissima enim, quæ mollissimo pilo, ut ceruus, lepus, ouis: fortissima uerò, leo, aper, eademque pili durissimi. Quadrupes nulla est, quæ pilos sicut homo uel in palpebra inferiori habeat, uel in alis, uel in pube. Sed uice eorum alijs prona totius corporis hirsuta habentur, ut canibus: alijs crista (κορυμβία) adiuncta est, ut equis, cæterisque generis eiusdem: alijs iuba, ut leoni mari, Aristoteles. Et alibi, Caret leæna iuba, maris hæc propria est. Pili equis in iuba largi, in armis leoni, Plinius. Lucianus in Cynico, καὶ τὸν πύργον αὐτοῦ εἰς τὸν οὐρανὸν ὡς αὐτὸν καὶ ἰππὸν χροῖται, καὶ λέοντων γένει. Leoni præcipua generositas, tunc cum colla armosque uestiunt iuba. Id enim ætate contingit è leone conceptis: Quos uerò pardi generauere, semper insigni hoc carent: simili modo foeminae (hoc est leænæ iuba carent, similiter ut leopardi,) Plinius. Et alibi, Turrigeros elephantorum miramur humeros, leonum iubas, &c. In rationis expertibus mari præstantiam quandam natura largita est, iuba leo antecellit foeminam, serpens crista, &c. Aelianus. ¶ Leonum ossa medullis cauant, Aelianus. Leonis ossa robusta & solida sunt: & cum exiguum admodum & perobscuram medullam contineant, ea prorsus carere uidentur, Aristoteles. Leo ossa maiora, fortiora & duriora habet proportionem corporis sui quam cætera animalia, Albertus. Animalibus magnis adminiculo opus est maiori, ualidiori, & firmitiori: atque inter magna ijs potissimum tali opus est adiumento, quæ uiolentiora sunt. Quamobrem mares ossibus durioribus consistunt quam foeminae: & quæ carniuora sunt, quam quæ alio cibo uescuntur: ijs enim uictus per dimicationem acquiritur: uelut leonis ossa adeo dura sunt, ut ex ijs percussis ignis quasi ex silice excutiat, Aristoteles de Partib. 2. 9. Item in historia anim. 3. 20. Quamquam medulla, inquit, non nisi inclusa ossibus est, tamen non ossa omnia medullam intra se continent, sed ea tantum quæ caua habentur: tamen si ne ipsa quidem omnia continent: ossa enim leonis partim nullam, partim exiguum habent: quamobrem nullam omnino medullam leones habere nonnulli putarunt. Hoc quidem in loco concedere uidetur Aristoteles ossa leonum quadam caua esse, non omnia solida, quod alibi asserere uidetur, ut & Aelianus & Philus leonis ossa caua esse simpliciter negant. Leo (inquit alibi Aristoteles) nullam omnino habere medullam in ossibus suis uidetur, quod admodum exiguum ac tenuem habeat, eamque in paucis ossibus: solis enim inferioribus atque brachijs. Constat profecto leo præcipue omnium animalium ossibus solidis: sunt enim adeo dura, ut ex eis concussis, ignis uelut è silice elidatur, Aristoteles & Aelianus. Epicurus in epistola apud Athenæum libro 8. ridet aliquot obseruationes Aristotelis tanquam aut nimis curiosas aut parum uerisimiles, & inter cæteras ὅτι λέων σφραγισμένη ἔχει τὰ ὀστά: καὶ ἀποδίδωκεν αὐτῷ, ὡς ἀπὸ λίθου πῦρ ἐκλάμψει. Medulla leoni in femorum & brachiorum ossibus paucis, exigua admodum: cætera tanta duritia, ut ignis elidatur uelut è silice, Plinius. ¶ Leo capite ualidissimo est, Aristoteles: fortissimo, Plinius. Mediocri, Aristoteles in Physiognom. magno, Cardanus. Faciem (πρόσωπον) habet magis quadratam, non ualde offeam, Aristoteles. Cælius tamen, auctore non citato, faciem leoni rotundam tribuit, eoque nomine Solem referre ait, cum & in ambitu radiorum quadam imagine pilos gerat. Frons ei quadrata, in medio magis caua, eminente supercilia & nasum uersus ueluti nube, Aristoteles. Et rursus de fronte scribens, οἱ μακρότεροι ἐπιπτεοὶ ἔχοντες, ἀναιδῆσαι: οἱ δὲ πεντάγωνοι σύμμετροι ἔχοντες, μεγάλους, ἀναφύονται ὑπὸ τοῖς λέοντες. Videtur autem nihil aut parum interesse, frontem, aut frontis epipedon, id est superficiem dici. Nam Adamantius de frontis inspectione sic scribit, μέτωπον πεντάγωνον, μέγας εἶναι καὶ ἔχει λόγον πρὸς τὸ ἄλλο εἶδος, ἀριστον ὅς τε ἀνδρείον καὶ συνέστιν καὶ μεγαλόνοτον λέκεται. Cæterum id quod nubis instar supercilia & nasum uersus in ima fronte prominere leoni scribit Aristoteles, ὑποσκύνιον proprie uocari consuevit. Est enim ὑποσκύνιον pellis supercilij quæ flectitur obtenditurque leonum oculis, teste Eustathio Iliados 9. τὸ ἐπὶ τῷ ὄφρυνι, Scholiastes Nicandri, τὸ ἐπὶ τῷ ὄφρυνι μὲν ἔστι τὸ ὄφρυς, τὸ δὲ ὄφρυς: τὸ συνοφρύον καὶ τὸ μετώπον: ὁ δὲ καὶ σκύνιον τὸ ὀργιζέσθαι, εἴτα τὸ ἐν δακτύλῳ γίνεσθαι τὸ μὲν τῷ ὀργιζέσθαι, Scholia in Iliados 9. ubi Homerus de leone uenatoribus irato scribit, καὶ δὲ τὸ ὑποσκύνιον καὶ τὸ ἔλκεται ὅσπερ καὶ λῆψιν. Σκύνιον leo dicitur ubi ira feruidus, ac turba canum circumuallatus defixis in terram oculis confurgit in prelium. (Σκύνιον μὲν, τὸ σκυνδραπέζην καὶ ὀργιζέσθαι. λευκὸς ὑπὸ τῷ λέοντι, ὑπὸ τοῖς ἀφαιρῶντο σκύνιοις ὀργιζόμενοι. Ἀπὸ τοῦ τὸ σκύνιον καὶ τὸ μενάνειν, γίνεσθαι σκυνδραπέζην: ἢ ἀπὸ τοῦ τὸ πρὸς τὸ πρόσωπον συστολῆς τὸ σκύνιον [σκύνιον, ὀφρύς] ὅς τε δὲ εἶμα, ὁ συμβαίνει ὑπὸ τῷ ὀργιζέσθαι, Homerus Iliados ultimo, Varinus. Apud eundem plura, si libet, lege de uerbo Σκύνιον.) Cæterum eos qui uultu ita demisso & supercilijs laxatis sunt, siue præ ira siue præ tristitia, Scythicum tueri, & σκύνιον βλέπειν (quod paragrammatismo inde uideri potest detortum) & σκυνδραπέζην & σκυνδραπέζην dicimus: nostri etiam lingua uernacula nubilen, quasi ad uerbum nubilare dicas: quod facies eorum non serena sed nubila, nec frons exporrecta, sed laxata rugosaque appareat: sed hoc communiter propter tristitiam & paruum quoque molestiam multas accidit. Atrocior uerò magisque Scythicus ille aspectus, quem nominamus schüzlich, tanquam a Scythijs nomine factus: nisi quis malit à uerbo schützen, quod est defendere: quod huiusmodi obtutus sit hominis pro uita defendenda pugnantis: ut forsitan à scuto quo milites proteguntur, deriuatum habeamus nomen schüz & uerbum schützen. Quamobrem Aristoteles, ut iam citauimus, leoni, (cuius talis perpetuo facies est, ut qui perpetuo etiam ita affectus sit) aliquid nubis instar circa supercilia prominere scribit. Τοιοῦτον ὑποσκύνιον βλεσσυρῶν ἐπὶ τῷ πρόσωπῳ, Theocritus Idyl. 31. de Hercule. De episcynio in homine & moribus inde iudicandis, scribit Adamantius libro 1. capite 12. Ἀνὼδρον δὲ τὸ μετώπον ἢ τὸ πρὸς τὸν ὄφρυα ὅς τε λέων τελεχὲς ἐκλινεῖς, οἷον ἂν ἄστυον, Aristot. in Physiogn. Vetus interpres sic red-

dit, Leo supra frontem iuxta nasum (melius forte, è regione nasi) pilos habet inclinatos: postrema uerba omittit: & uidentur sanè corrupta: legendum fortè *ἀναείλον* pro *ἀν' αὐτοῦ*. Alibi enim eodem in libro, sic legitur. *οἱ τὸ μετώπῳ τὸ πρὸς τῇ κεφαλῇ ἀναείλον ἔχοντες, ἐλδύθριοι, ἀναφύεται ὑπὸ αὐτῷ λέοντας*. Vetus interpres, Qui id frontis quod est ante caput eleuatum habent, liberales sunt: referuntur ad leones: quasi non *ἀναείλον* sed *ἀνω πτεῖνον* legerit: *ἀναείλον* quidem participium ab *ἀναεῖλω* nō rectè formatur, sed *ἀναείλων* uel passiuè potius, requirēte sensu, *ἀναεὶ μόμων*. Sed ex inspectione leonis potius quàm Græcæ linguæ peritiā emendari hi loci possunt.

¶ Oculos habet charopos, concauos, non admodum rotundos, nec nimium oblongos, magnitudinē mediocri. Cælius tamen oculum ei permagnum esse scribit. Charopi & caui mediocriter oculi leonis te admonebunt: ualde caui uerò maligni sunt, & simiam referunt, Adamantius. Oculi parum caui, animi magnitudinem innuunt, argumento sunt leones, Aristoteles. Fronto canes pastorales latitat *χειροπὸς τοῖς ὀμμασι καὶ λέοντες εἰς*: hoc est, raucos oculis & leonina specie. Torua leana, epitheton ex oculorum sauitia, quæ summa in hac fera est, (inquit Erythræus in Indice Vergiliano;) Ex quo & Aristoteles leonem charopōn uocat, quem Catullus cæsum appellauit, id est glaucum: quia glaucis oculis præditum hoc animal aspectu horribili apparet, Hæc ille. Sed oculos glaucos & charopos confundit, ut & alij quidam recentiores: Aristoteles manifestè distinguit, ut cum scribit in Physiognom. *οἱ δὲ μὴ γλαυκοί, ἀλλὰ χειροποι, δύφυχοι, ἀναφύεται ὑπὸ λέοντα καὶ ἀπὸν*. Adamantius etiam libro primo Physiognom. Oculi uarij, inquit, cum charopo colore frequentius quàm glauco contingunt. Et rursus, Charopi oculi à nigris uarietate differunt: fiunt autem pluribus modis: nam si quis simpliciter inspiciat, nigros putabit: sin accuratius, grana quædam uidebit, quorum quædam ruffa sunt, non admodum tamen, alia magis minúsue alba: alia pallida, uel simpliciter, uel ruffo simul nigroque admixta: alia densè cruenta, &c. Qui plura super hoc colore desyderat, legat Cælium 13. 8. Leonum pupillæ præfulgent, & dilucidissimum continent humorē, ita ut uideantur ignitæ, Plutarchus & Aphrodisiensis: Plura uide capite sequenti de uisu ipsorum. Acri sunt intuitu leones, Cardanus. Leo oculis patentibus atq; igneis cernitur semper, Macrobius. Apertis eum oculis dormire (propter genæ superioris breuitatem) capite tertio dicitur. ¶ Supercilium ei prægrande, Aristot. ¶ Nasus crassior quàm tenuior, Idem. Et rursus, *οἱ τὴν ῥίνα ἄκραν ἔχοντες, δύσσορχοι, ἀναφύεται ὑπὸ αὐτῷ κύνας, οἱ δὲ τὴν ῥίνα ποδὶ φέρῃ ἔχοντες, ἄκραν μὲν, ἀμβλείαν δὲ, μεγάλους χυχοῖ ἀναφύεται ὑπὸ αὐτῷ λέοντας*. Locum hunc mutilum esse apparet: nec potest ex ueteri translatione, ubi magis etiam mutilatur, sarciri: ex Adamantio potest, cuius uerba subiiciam. *ῥίνας δὲ ἄκραν ἄσφοδον καὶ ἀμβλὴν καὶ σπογγύλην καὶ κρατερόν ἐστι δάσσω, τοῖς ἔχουσιν αὐτὴν δόξαι καὶ μεγαλαυχίαν μαρτυρεῖ, ἐς λέοντα δὲ καὶ κύνας αὐτὴν γινώσκουσιν*. ¶ Superior maxilla non prominere, sed æqualis inferiori est, Aristot. ¶ Rictu oris est amplo, Cardanus. *στόμα ἐξ ὀφθαλμῶν*, hoc est: os amplum habet (non, ut quidam uertit, iuxta magnitudinis,) Aristot. Idem alibi os rescissum ei tribuit. Labra tenuia in ore magno, ita ut partes superiores inferioribus superiniectione sint, eademq; laxa iuxta labiorum angulos (*συγχελίαν* Græci uocant: sic autem legendum ex Aristotelis Physiognom. de labris, non *ἀρχαίαι*: item non *χώρα*, sed *χαλαρά*) animi magnitudinem & fortitudinē significant, cum in leonibus huiusmodi habeantur, Adamantius. Vide supra de Cane H. d. ubi etiam diximus, summum leonis nasum rotundum, crassum & solidum esse. ¶ Leo dentes habet serratos, Aristoteles. Dentibus serratis prædita dicuntur, quæ dentes teretes & acutos habent, ut lupus, canis, leo, Aelian. Eorum quæ dentes habent serratos nonnulla non amittunt caninos, ut leones, Aristoteles. Et alibi, ¶ Dentem eos tantummodo mutat leo, qui canini uocantur (quod & Plinius scribit) quatuor, duos superius, totidemq; inferius, idq; sexto mense ætatis fit. ¶ Leonibus ac pardis, omnibusq; generis eius, etiam felibus, imbricata asperitatis lingua, & limæ similis, attenuansq; lambendo cutem hominis. Quæ causa etiam mansuefacta, ubi ad uicinum sanguinem peruenit saliuā, inuitat ad rabiem, Plin. ¶ Leoni ceruix osse uno rigida constat, nec uertebis ullis iungitur, Aristoteles & Aelianus. Leoni & lupo collum osse perpetuo riget, Aristot. lib. 4. de partib. Ceruix leoni tantum & lupo & hyænæ, ex singulis rectisq; ossibus riget, Plinius. Non constat articulatis ossibus, nec flectitur, sed sequitur *τὴν σπονδὴν τῶν ὀστέων*, Philes. Spondyli in ceruice nulli, caro dura ac si tota sit neruus, eoq; retro spicere non potest, Rasis & Albertus. De iuba ceruicis in pilorum mentione dictum est. Qui ceruicem parte posteriori hirsutam habet liberales (*ἐλδύθριοι*, lego *ἐλδύθριοι*, ut & alibi de leone scribitur, & sic uetus interpres quoq; uertit) sunt, argumento leonum, Aristot. Quibus collum magnum quiddem (*πράχλαθ' ὀφθαλμῶν*) sed non nimis crassum est, magnanimi censentur, quod leones repræsentent, Aristot. Et alibi, Leo collum habet oblongum, crassum, moderatum: ubi forte legendum, non *παχὺ σύμμετρον*, sed *παχὺν συμμέτρον*, id est moderate crassum, ne sibi contrarius uideatur. Idem est enim dicere, non ualde crassum, & moderate crassum. Ideo natura leonibus, sicut & uris & tigribus angustiora (breuifora intelligo) creauit colla: quia in terra ceruicem & ora non desiciunt pascendi gratia: sed aut ceruum inuadunt, aut bouem ouemq; discerpunt, Ambrosius. ¶ *οἱ τοῖς ὀμμοῖς ἰπποκρίωντες, ἐκκεκυφότες* (malim *ἐκκεκυφότες*) *μεγαλόφρονες, ἀναφύεται ὑπὸ αὐτῷ λέοντας*, Aristoteles. Adamantius eandem sententiam sic expressit, *ὅδε ἐν τοῖς ὀμμοῖς ὑποκινεῖται, καὶ ἅμα πρὸς αὐτὸν ἐκκεκυφὸς* (cui opponitur rectus & alta ceruice, ut equus) *μεγαλonoίας καὶ ἀνδροείας ἐν ἡκ. ὅτω γὰρ καὶ λέων βαινέ*. Humeros leouallidos habet, Aristot. ¶ Pectus quoq; robustum, *καυκόν*, Idem. Validus est pectore & priore corporis parte, ac degenerat posterioribus membris, Macrob. Leoni uis summa in pectore, Plinius. Pars circa

circa iugulos (*λεῖδρας*) soluta magis quam compacta est, Aristot. ¶ Metaphrenon (superior in medio dorsi pars, inter scapulas) latum, Idem. ¶ Costis & dorso ualde firmis est, *ὀπλοδύρου καὶ δύνατον ὠπλῶς*, Aristoteles. ¶ Leonī uentriculus arctior est, nec multo amplior intestino, Idem. ¶ Inferius parte ilium est contra ictus, sed reliquo corpore multas patitur plagas, Aristot. Circa coxas & femora parum carnis habet, Idem. ¶ Leona duas in uentre mammas habet, Arist. Et rursus, Leo binas tantum mammas medio uentre gerit (quod & Plinius scribit:) non quia parcissime generat: nam plures quam duos interdum addit: sed quod lacte abundat: cibum enim quem raro assumit, quoniam carnivorus est, in corpus absumit. ¶ Medio uentre graciles (*οἱ ζωνοί*, uisitatius *ὀζωνοί*) uenationis studiosi sunt, argumento leonum & canum, Aristot. ¶ Longa leonī cauda, quam quati per saepe, eiusque uerberare se stimulat ad pugnam, ut capite quarto dicam. Graeci in leone caudam alcæam uocant, *Ἀλκαία, ὑφ' ἧς ὁ λέων τρέφεται*, Hesychius. Et proprie quidem, inquit Varinus, leonīs cauda alcæa dicitur, quod per eam se stimulet *εἰς ἀλκήν*, hoc est ad fortitudinem uel defensionem, ut pluribus dicemus cap. 4. in mentione fortitudinis eius: ubi & de stimulo quodam ueluti corneo, quem aliqui caudæ eius inesse dicunt, loquimur. Callimachus improprie de muscis dixit, *Ἀλκαίας ἀφ' ὧσα*. (legendum forte, *Ἀλκαίας λαφύσσει*: hoc est, musca oris aculeo, quo pro lingua utitur, uorat glutitque. Vel, Alcæa dicitur *ἅπ' τῷ ἀλκίῳ, ὃ δὲ βοηθεῖ, ὥσπερ καὶ ὅρα, περὶ τὸ εὖ εἶναι φησὶ καὶ εὖ εἶναι, ὡς τὰ ζῷα τῇ εὐρίᾳ, ut leo, taurus, canis, & alia, Varinus. Alcæa non tantum leonīs est, sed & equi & bouis, & similibus, quæcunque cauda se defendunt (aut ad defendendum excitant,) Idem ex Lexico Comico. De alcæa in musca, plura dicam in historia eius. Leonīs caudæ infima parte setosus est caulis, Plin. ¶ Crura ualida & nervosa, Aristotel. ¶ Leonī pro talo tortuosum quiddam in anfractum est, quale effingunt, Idem. Lynx tantum digitos habentium simile quiddam talo habet: leo etiamnum tortuosius, Plinius. ¶ Leonum pedes priores quinis distinguuntur digitis, posteriores quaternis, Aristotel. 4. 12. de partib. qui locus apud Plinium 12. 43. corruptus est, ut in Lupo docebimus. ¶ Leo ad uncis est unguibus, Idem: maximis ac durissimis, Cardanus. Mirum pardos, pantheras, leones, & similia, condito in corporis uaginas unguium mucrone, ne refringatur hebeteturque, ingredi, auersisque falculis currere, nec nisi appetendo protendere, Plinius. De uestigijs & gressu leonīs capite proximo agetur.*

c.

Ferarum alia montanae ut plurimum sunt, ut leones: alia palustres, ut apri, &c. Pollux. Leo caecumina montium amat, Author obscurus. ¶ Leo acutissimi uisus est (unde & nominatus apud Graecos creditur, ut in Philologia docebo) nec unquam omnino admittere soporem fertur, sed oculis patentibus somno frui, ut inferius dicam, ubi de somno eius loquar. Leones per Solem ingredi acriorē non patiuntur: sunt enim acie oculorum acutiuscula, & ignem (ut quarto capite pluribus indicabitur) interdiu ob eam rem fugiunt, Aphrodisiensis problematum 1. 66. Praefulgidas ei & quodammodo igneas esse pupillas, praecedenti capite dictum est. *βλοσυρός* inter leonīs epitheta apud Pollucem dicitur, a uisu truce & toruo: *ὃ τὸ βλέμμα παρασύρω, παρασυσπέρμην καὶ ταυρηδὸν βλέπων, ὡς τὸ βλέπειν καὶ τὸ πρὸς αὐτὸν τοῖς ὄφθαλμοις*, Eustathius apud Homerum. Leones odorati, apud Lucanum: clarent enim olfactu adeo ut adulterium leonæ cum pardo odore sentiāt mares. Sagacissime, ut audio, odorantur: ideoque mansuefacti ad uenandum ducuntur, Aelianus. ¶ Gradiuntur leones pedatim, id fit cum pes sinister non transit dextrum, sed subsequitur, Aristot. & Plinius: qua de re plura in Camelo dixi, capite 3. Graece quidem Aristoteles hoc incedendi generis *ἱστρίσκον* uocat, quod Varinus statim post *λέων* uocabulum (nescio ex quo grammatico) non recte interpretatur pro pedetentim et modicis passibus, ut contrarium eius sit *μακρὰ βιβάζων* apud Homerum, *ὡτρίσκον* uero (*ὡτρί* enim praepositione utitur non *κατρί*) apud eundem *ὀλίγον γόνυ γόνυ ἐπαμείβειν*, Iliad. λ. Theodorus Gaza non *ἱστρίσκον* solum pedatim uertit, in loco iam citato, qui de proprio leonīs gressu est, Plinium imitatus: sed alibi etiam ubi Aristoteles scribit leonem cum a uenantium multitudine cedere cogitur, *βάδην* discedere: sensim pedatimque discedere reddit: quod ego homonymiae uitandae causa non probo, pro *βάδην* pederentim potius quam pedatim translaturus. Incessus leonī *νεανιός*, id est strenuus est, Aristoteles in Physiogn. Et mox, Incedit autem tardē, & passibus multum distantibus, *καὶ ἀσταλδύων ἐν τοῖς ὤμοις* (hoc est, ut conicio, humeris etiam ad singulos passus commotis, nimirum ut milites nostri solent cum hastati per urbem ostentationis gratia incedunt.) Eandem rem Adamantius, ut superius quoque recitauī, sic effert: *ὃ δὲ ἐν τοῖς ὤμοις ὑποκινέμενον καὶ ἀμα πρώτος λευκὸς, μεγαλοφώνος καὶ ἀνδροφίας ἐν ἡκείνῃ. ὅτω γὰρ ὁ λέων βάδινα*. Cum insequuntur, nisum (postremum) saltu adiuuant: cum fugiunt, non ualent salire, Solinus: qua de re plura dicam capite quarto in fortitudinis eorum mentione. Ungues retrahunt, ne hebetentur, ueluti in uaginas, ut feles etiam, & similia, ut praecedenti capite circa finem retuli. Alibertus cum per loca lapidosa ingrediuntur potissimum id eos facere scribit, & ita suis quasi armis parcere. Plutarchus ita incedere ait, non solum ne aciem unguium retundant, sed etiam ne ansam uestigati praebant: Via de capite quarto, in historia amoris ipsorum erga catulos. Leo cum cursu citato fertur, propositi cursus metas transit, quod prauehementia spiritus retinere se nequeat, Scriptor de nat. rerum.

¶ Rugire proprium est uocis leonīs, Ael. Spartianus. Tigrides indomita rancant, rugiuntque leones, author Philomela, qui primam huius uerbi corripit, Despauterius produci ait, sed testimonium non adfert, Quintianus quidem in Theocrissi producit. Pontanus libro 1. Amorū mugire de leone

dixit, At quondam Libycis leo dum mugiret arenis, forte quod primam uerbi rugire producere nolebat. Rugitus leoni asper. Canes Albani ultra leones rugitibus insonant, Solinus. Fremere idem quod rugire; unde illud apud ueterem quendam poetā, pausam fecere fremendi, Varro à leonibus ductum ait, *Βέμεν* quidem apud Græcos de sonitu ignis, uentorum, & fluctuum (ut fremere etiam & fremitus apud Latinos) ut Varinus scribit, p̄prie accipi solet; sed ab eodē uerbo leones *βέμεται* & *βέμοι* à poetis cognominantur. Fremere quidē & fremitus apud Latinos, de equi etiam hinnitu usurpantur. Fremit leo ore cruento, Vergilius 9. Aen. Vasto & graue murmur hiatu Infrenauit, Lucanus de leone. Leo in uiros prius quā in fœminas fremit, Plinius. Auditur quantum Massyla per auiā murmur, Innumero quoties sylua leone furit, Martialis. Non fremit in infantes leonisi magna fame, Plin. libro 8. Leo frendens, Silius libro 10. Ouidius in Arte amandi aprum frendentem dixit. Leonum uox, *βρύχημα*, *βρυχιθμός* (quas uoces in Oppiano legi) *βρυχάδαι*, *βρυχώμενοι*, Polylux, *βρυχῆται* ὁ λέων, Ammonius. *οἱ δὲ λέοντες οὐ βρυχῶντο φωνῶντες*, Suidas ex authore innominato, Oppianus de equis charopis dixit, *καὶ μὲν οὖν τετλᾶσι λεοτῶν ἀντία βρύχειν*. *Βεμάζει*, *λέοντες* *χρηῖται φωνῇ*, Varinus: huic similia uidentur uerba, significatione quoque, *βεμαίνειν*, *βεμαῖναι* & *βεμαῖναι*. Leones iuuenes prædam nacti, clamore in uitulini mugitus formam contemperato, signum dant, uocantque seniores, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Animalia fortia uocem ædunt grauem, ut leo & taurus, Aristot. in Physiog.

¶ Leo quamuis in edendo ferocissimus sit, tamen passus, & fame iam uacans, facilis mitisque maiorē in modum est, Aristot. & Philes. Satiati, innoxij sunt, Plinius. In fame, summo periculo ei occurrunt; postea uerò quā cibo completus est, mansuescit, & simul lusionibus delectari fertur, Aelianus. Non pascitur mas cum fœmina, sed uterque separatim: Vide capite quarto in fortitudinis ipsorum mentione. Vescitur leo carnibus crudis, unde *ὠμνήσθαι* Oppiano dicitur, quarto de piscatione: communius est *ὠμνήσθαι*: synonyma, *ὠμοβόει*, *ὠμοφάγει*. Vesci eos alternis diebus Aristoteles tradit, Plinius. Cibus ei nunquam deest: sed per uices nunc edit, nunc laborat, (uenatur,) Oppianus. Cibus nunquam caret, quod ad illius inquisitionem haudquaquam segnis sit, Aelianus. Non uescitur nisi ex uenatione, nec uenatur nisi semel in die, Auicenna. Leo animal est ualde calidum & siccum, & non potest diu nutriri lacte, Albertus. *ὅς δὲ λέων ἐχέει μεγάλην ὕλην σώματος κίεσας*, Homerus Iliad. Scholia exponunt, *μεγάλην ζῶαν*, quoniam cadauer attingere leonem negetur. Et rursus Iliad. *ὅς δὲ λέων ἐχέει σώματος ὅτι λέων ἀδυνατεῖ διωκέντῃ τοιμὲν δὲ ἄγχι αὐτοῦ μεγάλα πέναντα εἶναι*, sic neque duo Aiaces Hectorē à Patrocli cadauere. *Ἀπὸ σώματος, ἀπὸ τῆς ζῶας νεκρῆς γὰρ φασὶ μὴ ἀπὸ τοῦ λέοντος*, Ioan. Tzetzes quodque 5. 9. *σῶμα* apud Homerum de cibo leonis, corpus uiuum non mortuum accipiendum asserit. Et præterea ibidem, Leones, inquit, & aquilæ cadauera non degustant: sed quod uiuum comprehendunt edunt; nec postea ad idem, si quid relictum sit, redeunt. Cuius rei aliqui causam afferunt fortiorē: mihi uerò per superbiam quandam id facere uidentur, cum in suo uterque genere regiam dignitatem obtineat. Cæterum de captis inclusisque tum leonibus tum aquilis, non habeo quod dicam: putarim tamen nō mortua solum corpora illos deuorare, sed etiam ex melle placentas & huiusmodi, Et talis fuit leo quidam Apollonijs temporibus (de quo dicemus in H. h.) quem ille Amasidis animam habere aiebat, Hæsternus Tzetzes. Leo uescitur quidem carne ritu cæterorum syluestrium ferratorum, sed cibo incontinenter admodum utitur, multa que deuorat solida, sine ullo dissectu, mox nihil triduo, aut certe biduo edit: ferre enim inedia potest, ut qui iam ad multam satietatem repletus est, Aristoteles. A saturitate leones interim triduo cibus carere Aristoteles tradit: & quæ possint in mandendo solida deuorare (quod & Aelianus scribit) nec capiente alio, coniectis in fauces unguibus extrahere, (ut si fugiendum sit) non in satietatem abeant, Plinius. *ῥῶσθαι δὲ νεβρὸν θυχερὸς ὄλον βρύχων*. *Ἀδ' ἡφάγην γὰρ ὅτι καὶ ἡπὶ πίνει*, Philes. Expletus uel triduo uel quoad primū cibi concocti sint, ut etiam lupus, abstinere, cubandoque se fouet, Aelian. & Plutarchus. Calida præda semel saturatus, reliquias amplius attingere dedignatur, confidens nimirum nouam rursus prædam se posse uenari, Philostratus. Pari ter omnes parcut à sagina: primum quod alternis diebus potum, alternis cibum capiunt; ac frequenter si concoctio non est infecuta, solitæ cibationi superponunt diem; tum quod carnes iusto amplius deuoratas, cum grauantur, insertis in ora unguibus, sponte protrahunt. Sanè & eum fugiendum est in satietate, idem faciunt, Solinus. Saturatus leo carnibus alicuius feræ, reliquias aperto guttore suo halitu inspirat; unde ita fœtent, ut à nullo animalium attingantur: postridie ad uenationem rediens, si quid recens assequatur, hesternas reliquias contemnit: sin minus, ad easdem redit, Philes & Aelianus. Contacta halitu eius nulla fera attingit, &c. Plinius: Vide paulò inferius in mētionē excrementorum eius. Saturitatem dierum inedia, uel simia deuorata uomitionibus purgat, Volaterranus: Sed de remedio eius ex simia, infra dicam in morborum eius mētionē. Quā animalia inuadat, siue cibi tantum gratia, siue etiam naturali quodam odio, capite quarto dicitur. Adeunt urbes, & iniuriam hominibus inferunt, potissimum tempore suæ senectutis: tunc enim per corporis imbecillitatem, & dentium defectionem uenari nequeunt, Aristoteles. Leones & lupi cum per ætatem uenari non possunt, uillas accedunt, ubi homines inuadunt, & rapiunt pueros, Albertus. Leo senex cū ætate processit et animus (uis) uenandi deest, ad stabula & pastorum casas proficiscitur, quod iam ad montanas prædas persequendas infirmus sit, Aelianus & Philes. Stabula pastorum armenta inuadit fame compulsus, ut Homero placet, Nomen authoris excidit: Intelligit autem forte de loco Homeri

Homeri paulo antè citato ex Iliados decimooctauo, *ὅς δ' ἐκ τῶν αὐτῶν ἐστίν*, &c. Polybius Aemiliani comes in senectâ hominem appeti à leonibus refert: Quoniam ad persequendas feras vires non superant. Tunc obsidere Africæ urbes: eaq; de causa crucifixos uidisse se cum Scipione, quia ceteri metu poenæ similis absterrentur eadem noxa, Plinius. Herbas leo non nisi agrotus gustat, ut uomat, Niphus: uide inferius in morbis eius.

¶ Leo parum bibit, Aristot. Aelian. Philes. Rarus est in potu, Plinius. Alternis diebus potum, alternis cibum capiunt, Solinus. Cyrus apud Xenophontem in Pedia libro primo, milites strenuos collaudans, Vos, inquit, famem habetis pro obsonio, & aquæ potum fertis facilius quàm leones, *ὁ δὲ λέων οὐδὲν φάει καὶ πίνει*. ¶ Leo nunquam omnino admittere soporem fertur. Sed hoc alijs uidetur per absurdum: neq; enim esse aliquod animal cui perpetua sit uigilia: quod ipsum Aristotelis doctrina prorsum cōprobat. Forte inquit (transtulit hæc ex Varino uel Etymologo) ut dorcades apertis oculis leo conquiescit: unde irrepit sententia, illum nunq; dormire, Cæl. Sed ambigua est locutio, si quis leonem nunq; omnino admittere somnum dicat: aut enim (si uocē omnino cōiungas cū uoce nunq;) intelligi potest, eum perpetuò uigilare, quod falsum uidetur: aut admittere quidem somnum, sed non omnino admittere, quod uerius uidetur, ut apparebit ex sequentibus. Aliqui obseruauerunt leonem cum dormit caudam mouere, ut ostendat se non omnino dormire (quod & Philes scribit) ut cetera animalia. Quod ipsum Aegyptij se obseruasse gloriantur, leonem uidelicet à somno inuictum esse, nempe qui semper uigilet, Aelianus. Hanc ob causam & Soli hoc animal comparant, Solare esse dicentes (ut pluribus in Philologia differetur.) Leo minimum (*ἀνὰ πρῶτον*) dormit, sublucentq; quiescentis oculi, Plutarchus Symposiacōn 4.5. Dicitur quibusdam quoq; leo inter uigilandum præcipue oculos occludere, quos aperiat dormiens. Hinc templorū claustris leonem symbolice appingebat priores, Cæl. Leo dormit apertis oculis, Philes. Leonis oculus utiq; permagnus est: at incumbens oculo pellis longè minor, q; ut oculum totum ualeat obtegere: unde fit ut oculis apertis somno frui uideatur, Cæl. Leo minimū (lego, nimium) sollicitus de se & catulis suis, dormit apertis oculis quasi uigilantibus, Iorath. Leo non dormit in aliquo specu, sed in aperto, nihil metuens, ubicūque nox ei superuenerit, Aelianus & Oppian. Cum ætate processerit, & iam grauis factus fuerit, tum ad uenandum infirmus, aut in specubus, aut nemorosis tractibus libenter requiescit, neq; tū uel cum infirmis animalibus, ætatis suæ infirmitati diffidens, uersari fidenter audet: sed considerans corporis sui imbecillitatem, semper timidè & diffidenter cum ijs agit, Aelian. Leo cum dormit in nauis, periclitatur nauis, Author libri de naturis rerum. Nauis dormiente in ea leone, plus solito mergetur: experrecto, rursus alleuatur, Aesculap.

¶ Excrementa. Grauem odorem à leone reddi, nec minus halitum, Aristoteles tradit, Plinius. Et alibi, Animæ leonis uirus graue, uris pestilens: contacta halitu eius attingit nulla fera, citiusq; putrescunt afflata reliquis. Dubitet autem aliquis an pronomen eius ad leonem uel ursum referri debeat: & ad ursum quidē referendum uidetur, utpote uicinius uocabulum: res uero ipsa fortassis ad utriusq; halitum conuenit. Foedum odorem leo in cibo relinquit ex suo halitu: proficisso quidem leone interiora grauiter olent, Aristot. Excrementum (alut) rarò emittit: tertio die uel utcuq; accidit, egerit, idq; durum, aridum, & simile ut canis: flatum etiam alut acerrimū emittit, & urinam grauiter olentem: unde fit ut canes arbores odorentur: mingit enim crure elato, ut canes ad stipites, Idem. Urinæ mares crure sublato reddere ut canes, Aristoteles tradit, Plin. Leo in auersum (ex auerso, retro) mingit, mas inquam: nam foemina quadrupedum omnes id faciunt, Aristot.

¶ Vehementia (*σφοδρότης*) præter uim & robur, celeritatē quoq; & concitationem significat. Et hercle genus leonum appellant omnes uehemens, quoniam huius quoq; contentā actionem atq; citatam conspiciunt, Galen. de diff. pulsuum 3.4. Leonis uis summa in pectore, Plin. Sed de corpore eiusq; partibus & singularū robore, cap. 2. dixi: animi uero fortitudo, & quomodo irā ad defendendum se colligat atq; extimet cauda se flagellando, sequenti capite explicabitur. Semiramis Assyria non si quando leonē aut pardalim, similem uel feram interfecisset: sed si leonem esset nacta, in eo sibi placuisse fertur, Aelian. in Varijs, foeminā scilicet mari ceu fortiolem præferens.

¶ Magna leonis libido coitus, & ob hoc maribus ira, Plin. Leones auersi coeunt, Aristot. Plin. Solin. Leones adeo sunt calidæ naturæ, ut omni tempore desiderent coire, Author obscur. Et Aelianus similiter, Nullo anni tempore à coitu abstinet leo. Sed aduersari uidetur Aristot. his uerbis, Coit leo & parit non omni tempore: singulis tamen annis uere parit, &c. Leones, uris, lupi, libidinis tempore acrius in eos qui accesserint, sauiunt, inter se tamen minus dimicant, quia nullum ex ijs gregale est, Arist. Ex leonis & pardis leones quidē procreantur, sed ignobiles & iubarum inopes, Solin. Odore (quo plurimum ualeat, ut supra dixi) pardi coitum sentit in adultera leo, totaq; ui consurgit in poenam, idcirco aut culpa flumine abluitur, aut longius comitatur, Plin. Leonem dicunt feruere ad coitum, & leonem non admodum posse coire propter nimium temperamenti calorē, ideo leonem ad mittere pardum, & hoc odore percipere leonem, sed illa priusquam ad leonem redeat se lauat aquis uiuis, ut adulteri odor oblitteretur: Sed hoc falsum uidetur, Albert. Leopardi historiam in Panthera requirit. Philostratus li. 2. de uita Apollonij, leonem non ex pardo, sed pardali concipere scribit, his uerbis, De leonis narrat ipsas in amorē sui pardales (quancq; Zenobius interpretes pardos trāstulit, cū alibi eadē uoce pantheras reddat, idq; rectè) trahere, eosq; (addit enim masculinū articulū *ὅς* *πρὸς ἀνδρῶν*)

sed legendum *πορδαλίδες* cum o, paruo in prima syllaba, ut mas intelligatur: per alpha enim foemina num est) in leonum cubilibus suscipere. Vbi uero pariendo tempus appetit, in montes confugiunt, (& loca pardalibus consueta) pariunt autem maculosos catulos: propterea in densissimis syluis occultatos nutriunt, simulantes uenationis causa se à maribus abesse. Leones enim si catulos deprehenderint, lacerant, & sobolem tanquam adulterinam perdunt, (*φείδωσι*, uerbum ut apparet corruptum. Interpres ineptie uertit, matremque tanquam adulteram abigunt; ego *φείδωσι* legerim, hoc est unguibus uulnerant & lancinant.) Hyanae coitu leana Aethiopica parit crocutam, Plinius & Solinus. Arcadicos canes ab initio ex canibus & leonibus prognatos dicunt, & uocatos esse *λεοντομυγείς*, Pollux & Caelius. Caelius Rhodig. 7. 34. scribit se legisse apud authorem fidei integræ, ouem fuisse in Co insula de grege Nicippi: quæ non ritu naturæ agnum, sed monstrosifico partu leonem pepererit: quod ipsi Nicippo tyrannidem portendebat, quam mox assecutus est, quum adito monstro hominem priuatum adhuc ageret.

¶ Leanas inter omnem uitam (inquit Gellius 13. 7.) semel parere, eoque uno partu nunquam ad re plures quam unum, Herodotus in tertia historia scriptum reliquit. Verba ex eo libro hæc sunt: (Græca à Gellio posita omittam, Latinis propter breuitatem contentus.) Animalium acerrimum leana et audacissimum, semel omnino in uita & unum parit. Enitendo enim cum foetu pariter matricem proijcit. Re uero huiusce causa est: quod cum in matrice manens motitari incipit catulus: motus ille unguiculis præmunitus ferarum longè omnium acutissimis matricem discerpit: tum in maius continuo augescens, multò magis ungues imprimendo exulcerat, ita ut ad postremum dum partus adest, nihil de utero relinquatur incolume. Homerus autem leones (sic enim foeminas quoque epicæno genere appellat) plures gignere atque educare catulos dicit, his uersibus, *Εἰς ἑκάστης τῆς τε λέωνος καὶ οἱ σκύμνοί τε*. Et rursus, *ὡς τε λῆς καὶ σκύμνος*. ὁ δὲ ἄλλος σκύμνος ἐλαφὸς βόλος ἀρπάζει αὐτὸν, Hucusque Gellius. Quod de leana fertur, uulnam cum partu emittere, delira fabula est, facta ex ea causa, quod rarum genus hoc animalis est: nec rationem cur ita esset, comperire author ille fabulae poterat: rarum enim est, nec multis nascitur locis, Aristoteles. Semel ad partum, lacerato unguium acie utero in enixu, uulguum credidisse uideo: Aristoteles diuersa tradit, Plinius. Quod in sermonem hominum uenit, fabula est, catulos uulnam dilacerare, Aelian. & Philostratus. Idem tamen Aelianus uariæ hist. lib. 10. hoc eos facere affirmat, his uerbis: *οἱ τὴν λέωνος σκύμνοι κατὰ γὰρ τοὺς τοῖς ὄντι τῆς μητρὸς τῶν μητέρων, πρὸς τοὺς ἐν γυμνοῖς*. Idem & Aescopus fabulator asserit: Contendebant (inquit) olim uulpes & leana de generositate: inter alia quum uulpes obijceret, leanam unum semper parere, suum uero multiplicem esse partum, inquit eo sibi placeret plurimum: respondit leana, parere se quidem unum, sed leonem. Quod & in adagium uertitur (inquit Caelius) quum uirtutem ac animi excellentiam spectari oportere, astruimus, non uilem numerum & inutilem. Leanae foetus intra duos menses perficitur, Philes. Gestare fertur in utero menses sex, Philostratus. Leanae paulatim sterilescunt, ob nimiam foecunditatem primam: primum enim quinque aut sex pariunt catulos, tum anno secundo quatuor, mox tres: deinde pariri modo per annos singulos minus uno, postremo nullum, cum & excrementum omne consumptum iam sit, & ætate desinente semen unum defecerit, Aristoteles. Leanam primo foetu parere quinque catulos, ac per annos singulos uno minus (deinde per singulos partus numerum decoquere, prominuere. Solinus) ab uno sterilescere, Aristoteles tradit, Plinius. Idem scribunt Solinus, Oppianus, Philes, Aelianus. Hic insuper addit postremo partu unum omnium præstantissimum leonum regem addi. Sed hoc idem Aristoteles alibi de Syriacis priuatim scribens, Leones, inquit, terræ Syriæ quinquies uita pariunt: primum quinque, post uno subinde pauciores, deinde steriles degunt. Cur animalium alia partu sunt numerofo, ut ius, canis, lepus: alia non, ut homo, leo? An quod alia uulnas siue uteros continent multos, totidemque formandi loculamenta, quibus impleri percipiunt, quibusque semengenitale diuidendum, inferendumque est: alia contra se habent, Aristoteles problematum 10. 16. Apollonio & comitibus (inquit Philostratus lib. 1.) stadia uiginti Babylone progressis, leana in itinere occurrit à uenatoribus interfecta: erat autem fera ingenti magnitudine, quanta antea uisa non fuerat. Circa hanc clamor erat magnus uenatorum, & eorum qui ex proximis uicis ad uisendam feram concurrerant, qui magnitudinem insuetam & præterea maius aliud in illa admirabantur: caeso enim uentre catulos octo in utero habentem inuenere. Traduntur autem de leanae partu huiusmodi: gestare leanam in utero foetum mensibus sex, terque omnino in tota uita parere: parit autem (ut aiunt) prima quidem uice tres, secunda autem duos: quod si tertio forte parere illam contingat, unum dumtaxat parere consuevit, quasi natura uolenter rariora producere quæ magnam in se feritatem habent: (ut transtulit Zenobius Acciolus, & sequitur eum Caelius 29. 9. sed Græca sic habent: *τρίτη δὲ ἀπὸ τῆς πρώτης, μονήρη σκύμνον ἀρπάζει, μέγαν οἶμαι καὶ ἀρξίστηνον φύσεως*: hoc est, ut ipse uertit: Cum tertium pariendo tempus accesserit, catulum addit unicum, magnum nimirum & ingenij ferocioris. Nam & Aelianus similiter scribit, ut paulo superius retuli.) Cōtemplatus igitur feram Apollonius, cum aliquandiu tacitus perstitisset: O Damis, inquit, nostra ad Indorum regem peregrinatio annua futura est, & præterea mensium octo. Hoc autem ex catulorum numero conijcere licet, quorum singuli singulos denotant menses: ipsa autem leana integrum annum nobis designat: perfecta enim perfectis conserenda sunt, Hæc Philostratus. Minus autem mirum est tot catulos leanam illam concepisse, cum omnium admiratione spectantium maxima fuerit. Leana (inquit Auicenna) raro generat, & ad summum

summum duos concipit, propter caloris intimi uehementiam copiosius nutrimentum reposcentis, unde numerosior impeditur generatio. Plures quam duos interdum ædit, Aristoteles. Et alibi, Vere parit, & magna ex parte geminos, sed cum plurimos sex catulos, nonnunquam etiam unum. Quadrupedes quædam multitudine catulos inarticulatos propemodum pariunt, ut uulpes, ursa, leæna, & alia nonnulla; sed omnia ferè cæcos, ut ea quæ modo dixi, atque etiam canis, lupus, lupus ceruarius, Aristoteles. Et Plinius ex eodem loco, Quadrupedes (uiuiparæ) ferè perfectos ædunt partus, quædam inchoatos, in quo sunt genere leæna, ursæ & uulpes. Leonis fœtus similis est catulo cæco & mediocri, Philes. Plutarchus tamen quarto Symposiacôn scribit, leonem propterea dici Solarè animal, quod inter quadrupedia unguibus aduncis catulos sola uidentes parit leæna, Calius. Item Aelianus, De animalibus oculis apertis solum leonem nasci Democritus ait, statim à partu strenuum quiddam ædentem. (Leonum partus) informes minimasque carnes magnitudine mustelarum esse initio: semestres uix ingredi posse, nec nisi bimestres moueri, Aristoteles tradit, Plinius. Nos nihil tale apud Aristotelem legimus, cuius hæc uerba sunt: Parit leæna quoque adeo paruos, ut uix post secundum mensem incipiant ingredi. Eadem eius uerba Aelianus repetit, Et Philes, Fœtus (inquit) intra duos menses perficitur, similis catulis cæcis & mediocribus: Intra duos menses etiam nati iam ambulant & currunt, & leones se futuros declarant. Natus ex leæna catulus, tribus diebus & noctibus dormire fertur. Tunc deinde patris fremitu uel rugitu, ueluti tremefactus cubilis locus, suscitare dicitur catulum dormientem, Isidorus. Leæna catulos parit mortuos, sicque triduo custodit, donec ueniens pater in faciem eorum exhalet (alibi, non halitu sed rugitu patris id fieri scribit) ut uiuificentur, Physiologus. Idem huius rei rationem reddere conatur: cum prius an res uera esset certò cognoscere oporteret, quam eius causam inquireremus. Vt cumque est, uerba eius adscribere non grauabor. Leones, inquit, calidissimi sunt natura: quod quidē probat eorum nobilitas, & fortitudo cum audacia & iracundia. Fœtus autem humiditatem continet ex generis temperie, quæ siccitate complexionis & caliditate uisiosior redditur: & maxime circa cerebrum præualente siccitate & animali spiritu adiuuante. Vnde neruis obstructis, spiritus excluduntur, nec uirtutes possunt actiones suas mouere. Parentibus ergo rugientibus circa fœtum, spiritus per os & aures, & meatus capitis ingressi, præbent fœtui motum, Hæc ille. Leo animal est ualde calidum & siccum, & non potest diu nutrire lacte, Albert.

¶ Leones pardalianchēs uenenum sicuti pantheras occidit, Aristoteles: nos plura de hoc ueneno in Lupi historia dicemus in mentione aconiti. ¶ Leonem serpens perimit, ut in D. referemus. Scorpionem mire fugit & abhorret, Albert. Piscēs quidam nigri uenenati in Armenia reperiuntur: horum farinam in ouium & caprarum discissa latera abdunt: & hanc escam ad ferās alliciendas obijciunt, ac cum huiusmodi quippiam pardalis, leo, lupus gustarint, continuo moriuntur, Aelianus. ¶ Leontophonon, animalculum quoddam (*λεοντοφώνον*) oberrans in Syria, Hefychius & Varin. Leontophonon accipimus uocari animal paruum, nec aliubi nascentis quam ubi leo gignitur: Quo gustato tanta illa uis ac cæteris quadrupedum imperitans, ilico expiret. Ergo corpus eius adustum aspergunt alijs carnibus polentæ modo, insidiantes feræ, necantque etiam cinere: Tam contraria est pestis. Quam immerito igitur odit leo, uisumque frangit, & citra morsum exanimat. Ille (leontophonon: quamquam & genere neutro proferri potest, uel absolute, uel tanquam adiectiuum cum substantiuo *ζῷον*) contra urinam spargit prudens, hanc quoque leoni exitialem, Plinius. Leontophonon uocari acceptum bestias modicas, quæ captæ exuruntur, ut earum cineris asperginē carnes pollutæ (polentæ modo aspersæ, Plinius & Aristoteles) iactaque per compita concurrentium semitarum leones necent, si quantulumcumque ex illis sumperint. Propterea leones naturali eas premunt odio: atque ubi facultas data est, morsu quidem abstinent, sed dilaniatas exanimant pedum ipsis, Solin. Aristoteles etiam in Mirandis narrationibus, In Syria, inquit, aiunt esse animal quoddam, quod *λεοντοφώνον* uocatur: quod ipsum in cibo sumptum enecet: sumit autem non sponte, sed fugit hoc animal. At uenatores captum à se tostumque, albæ polentæ instar alteri cuiuspiam animali inspergunt: unde feram, si quæ gustauerit, perire aiunt continuo: *καὶ οὕτως καὶ πῶς τὸ ἔρπον τὸν λεόντα τὸ ζῷον*, lego *πῶς τὸ ἔρπον*, ut sensus cum Plinij uerbis conueniat, hoc modo: Urina etiam aspersa leoni nocet hoc animal. Ego leontophonon non uerum nec insectum, ut recentiorum quidam consiiciunt, sed quadrupedem uiuiparam esse contendimus, non alia quidem ratione, quam quia urinam reddit, quod huic generi proprium est. Albertus etiam in quadrupedum catalogo posuit. Venenum sanè habent quadrupedes quædam paruæ, ut mus araneus, mustela. Sed cum uel in Syria solum, uel si alibi etiam, ipsi tamen in locis solum ubi leones nascuntur, leontophonon esse doceant ueteres, & præterea paruam bestiolam, nil mirum eam ignorari non nobis tantum esse, sed etiam illis qui eius meminerunt authoribus, quorum alter ab altero descriptus sit: omnes quidem ex auditu se scribere indicant.

¶ Leonis interiora corruptioni facile obnoxia sunt: quare foetidum habet os, & saliuam, & humorem corruptum: itaque morsus eius, & ungues inflicti, sæpe uenenosi sunt, ut morsus canis rabidi, Albertus. Vide infra in G. Leo propter naturam nimis calidam alternis diebus laborat morbo, quibus tacet prostratus & rugit, non totis diebus, sed statis horis, Cardanus. Leo in ira calore consumitur intra seipsum, Albert. Febri quartana affligitur, etiā cum sanitate frui uidetur, perpetuò. Nisi enim hic morbus uim & impetum eius cohiberet, longè nobis perniciosior hæc fera esset, Philes. Leo ex hominis uisu febricitat, & sanus esse uidetur per hyemem, æstate uero qualibet febricitat: denique febricitat

semper quartana laborat, & tunc maxime carnes simiae appetit ut sanetur. Idem hausto sanguine canis morbo suo medetur, Physiologus. Sic & Albertus, Potatus aliquando sanguine canis sanatur. Sed neuter ulla ueteris alicuius scriptoris auctoritate nititur. Plinius non in febris sed fastidio, sanguine simiae non canis ipsum sibi mederi ait, his uerbis: Aegritudinem fastidij tantum sentit, in qua medetur ei contumelia, in rabiem agente annexarum lasciuia simiarum: Gustatus deinde sanguis in remedio est. Continue febrim quartanam pati fertur: sed hoc pro certo falsum est: quia natura nullum animal facit, nisi aequalitatem habeat temperamento sua speciei debitam, in qua quidem sanum degit, Albertus. Aegrotanti leoni nulla potest alia medicina adhiberi; sed si comedat simiam, id ei morbi remedium existit, Aelianus in Varijs 1.9. Et rursus in historia anim. Leoni, inquit, & delphinio multa sunt communia. Vterque imperat, ille terrenis, hic aquatilibus bestiis: senectute ambo tabescunt: & cum sunt in aegritudine, illi terrestres simia medetur, huic marina quoque simia remedio est. Et alibi, Supra quam ferre queat cibo expletus, aut quiete & inedia se exhaurit, aut simiam nactus uorat, illiusque adesis carnibus uentrem mollium extenuat. Leo saturitatem dierum inedia, uel simia deuorata uomitionibus purgat, Volaterranus sine auctore: prioris tamen remedij, per inediam dico, auctores habemus. Sed uomitionem pro fastidio uertisse uidetur ex Graeco *καυτία*, nec uerborum ordinem recte percepisse. Simias maximi faciunt Indi, quoniam piperis (ut sic dicam) uindemiatrix sunt: quapropter & armis & canibus leones, & ceteras feras ab ipsis arcent. Insidiatur autem simiae leo, aegrotus quidem medicinae gratia: aiunt namque simiarum carnes leonum morbis mederi: senescens autem, pastus cibique causa. Nam ubi propter senium ceruos aut apros uenari leones nequeunt, simias capiunt, in ipsas quod superest uirium exercentes, Philostratus. Lupus & leo pro remedijse dunt gramen, & herbam frumenti, & rapesta, (rapistrum) quae uomitum prouocant, Niphus.

¶ Viuere annos multos putantur, & quidam qui captus est claudus, dentes complures fractos habebat: quo argumento quidam longam esse leonum aetatem existimarunt: haud enim hoc accideret, nisi longo tempore potuisse, Aristoteles. Et Plinius, Aristoteles (inquit) uitam leonibus longam esse docet, argumento, quod plerique dentibus defecti reperiuntur. Viuunt & leones & lupi permultos annos, ita quod aliquando ob senectutem fiant edentuli, Albert. Leo senectute tabescit, ut etiam delphinus, Aelianus.

D.

Animos leonum frons & cauda indicant, Solinus. Ex cauda quomodo de animo eius iudicandum, uide infra ex Plinio, ubi de fortitudine eius dicemus. Sunt quaedam corporis partes, capite secundo a nobis explicatae (ut pili, frons, oculi, nasus, labia, collum, humerorum in incessu motus) quibus qui leonem referunt, similiter ut ille magnanimi, fortes, & liberales esse iudicantur. Aristoteles in Physiognomicis cum corpus leonis descripsisset, idque uiri ideam maxime representare demonstrasset, ut pantheram foeminae, corpore simul & animo: qui in uiris, inquit, fortior est & iustior, in foeminis contra, subiungit: Corpus igitur leonis huiusmodi est: *τὰ δὲ πρὸς τὴν κεφαλὴν, δεκτικὸν* (lego *ψυχὴν*, ut & interpret: & pro *δεκτικὸν, μεταδοτικὸν*) *ἐλδύθροον* (melius *ἐλδύθειον*) *μεγαλόψυχον, καὶ φιλόνοον* (interpret legit *φιλόνοον*, per iota in penultima, qd placet) *ἢ πρὸς τὴν σίκαιον, καὶ φιλόστοργον πρὸς τὰ ἀνθρώποις*. Hoc est ut ipse uerto, Quod animum leonis attinet, animal est liberale & ingenuum, magnanimum, uicino studiosum, mite, iustum, & pio quodam amore in eos quibus cum uersatur afficitur. Leonum genus breuius crispiorisque pilo, ignauius est: alterum longius piloque probiore, generosius, Aristot. Vide supra capite secundo, ubi etiam secundum regiones diuersa eorum ingenia esse, ex Alberto recensui.

¶ Pastor saepe in pastionibus (uenator in montibus) leonem aspicit pro catulis acerrime propugnantem, & praclare contemnentem factam saxorum lapidationem, & crebram missionem telorum: neque uel infinitis uulneribus confectus, inuicto robore animi prius omittit eos tueri, quam omnino moriatur: neque enim sanè tantopere sua morte mouetur, quam ut ne ab antro sui catuli abripiantur, Gillius: transfudit autem ex Oppiani de piscatione libro 1. Atax circa Patrocli cadauer stabat, *ὅς τις τε λέων πρὸς τοῖς τέκεσιν, ὃ δὲ πρὸς τὴν ἀγροντιστικὴν αὐτοῦ ὕλην ἀνέβη ἐπὶ κτήρεσιν*, &c. Homerus Iliados 9. Hic Scholia addunt, Notandum quod etiam leones mares, catulos ducunt. At Varinus, Leonē (*λέοντα*) inquit, ueteres obseruarunt Iliados 9. de foemina dici, tanquam leonem foeminino genere proferre Homerus nusquam solitus sit, cum de Diana etiam ita canat, *ἐπεὶ σε λέοντα ζωοῦσιν ἔθηκε Ζεὺς*, ubi *λέοντα* pro *λέωναν* accipere oportet. Qui hoc dicunt, a leone mare catulos duci negant: (*ἰσοῦσιν καὶ ὅτι λέων ἀρρενὺ ἀσκυμναγωγῇ* (lego *ἄσκυμναγωγῇ*.) Quamobrem Zenodotus reiciebat hos uersus, leonē ipse de mare tantum intelligens, marem uero catulos ducere negans. (Negationem in Graeco deesse apparet.) Atqui Antimachus & alij a leone mare catulos duci affirmant, Hæc ille. Gellius quidem 13.7. (ut præcedenti capite recitauimus) leonis uocabulum epicœnum esse, & de foemina quoque accipi ait, id quod nos pluribus in Philologia probabimus. Mihi certe leonem marem, tam forte & generosum animal, ut maris ideam maxime omnium representet, quod foeminae etiam uenando se adiungere non solet, foemineum catulos circunducendi officium subire, uerisimile non fit. Philostratus quidem in uita Apollonijs, etsi leonæ nomen aliàs usurpet, tamen libro secundo iam dictum Homeri locum, ut apparet, sic reddit: *ἐνέτυχον δὲ πρὸς καὶ τῷ ὀμφακῷ λέοντων ἐνὶ δὲ σπέρματι τῷ ἑαυτοῦ σκύμνω δένον βλέποντα, καὶ γόνυ νοσὶ ἑαυτοῦ μέγας ἀπὸ τῆς οὐκ*. Ceterum Oppianus libro tertio de uenatione, commemorans feras

teras quæ amore in fœtum cæteris antecellant (lynces, leones, pardales, tigrides) paulò post non leoni sed leonæ attribuit, pro catulis contra uenatores uel ad mortem usq; depugnare, id quod libro primo de piscatione leoni (λέοντι) simpliciter attribuerat. Sed utrunq; locum apponam. Prior huiusmodi est: Fœtum suum, inquit, excellenter amant, lynces, leones (λέοντες), pardales, tigrides. Et si quando ad la-
 tibus sua reuersæ (πίλι νόμιλαι, in fœminino genere, cum lynces & leones in masculino genere pri-
 us posuerit, pardales & tigrides in fœminino: debuerat autem nomina & participia masculina subij-
 cere, nisi fœminas tantum intellexisset) catulis, quos uenatores subtraxerint, uacua deprehenderint,
 miserabili uoce non aliter exclamant plorantq; quàm eiulare solent mulieres, cum regio patria ar-
 mis uastatur & igne consumitur. Posterior locus, ὅς δὲ καὶ ἐν θήρεσιν ὀϊβρυχοὶ τε λεαιναί, παρδάλιες τε
 τίγριδες καὶ τῆρι δὲ αἰολόνοισι, pro catulis aduersus uenatores armis & telis omnibus uel ad mortem us-
 que neglectis depugnant. Cum pro catulis fœta dimicat, oculorum aciem traditur defigere in ter-
 ram, ne uenabula expauescat, Plinius. Solinus hoc simpliciter de leonibus & in masculino gene-
 re proferens, Septi, inquit, à uenantibus obtutu terram contuētur, quo minus conspectis uenabulis
 terreantur. Homerus à leone pro catulis pugnantem, Iliados 9. ut supra citauit hoc fieri ait, πᾶν δ' ἐπ'
 ὠδὸν κούρω κατὰ ἑλκετοὶ ὄσσε καλὴ πῆλον. (Sed de leone, quod epicœnum sit nomen, in Philologia dicam
 pluribus.) Σκύρις leo dicitur, ubi ira feruidus ac turba canum circumuallatus, defixis in terram o-
 culis confurgit in prælium, Cælius. Cum leo ingreditur, nec recta iter facit, nec simplex ponit ue-
 stigium, sed uarium imprimit, & multiplex: modo enim progreditur, modo regreditur, tum rursus
 procedit, idemq; uicissim retro com meat: nunc quasi sursum uersus, nunc permixtum facit uestigia
 um: deinde partim præcidit uiam, partim obliterat, ut ne uenatores eius uestigijs insistentes, lu-
 strum, ubi cum suis catulis habitat, reperire possint: quod diuino munere proprium naturæ leonum
 donatū est, Aelian. Sic & Philes, Vestigia, inquit, uariè inuoluta obliterat, & incerta reddit, tum eun-
 do redeundoq; oblique, tum cauda confundendo, ne catuli furto subtrahi possint. Cum à uena-
 toribus quæritur, sua uestigia cauda tegit, ne possit inuestigari, Physiologus. Inuolutis semper pe-
 dibus ambulat, tanquam uagina conditis intus unguibus, ne attritis acies retundatur, tum ut ne
 ansa uestiganti præbeatur. Haud enim unguis leonini notam temere inuenias: sed exigua ac cæ-
 ca quædam uestigia tum faciunt, cum uacillauere & gressu titubauere, Plutarchus. In Pangio
 Thracio monte, Eudemus ait, (uerba sunt Aelianii interprete Gillio) ursam quæ leonis lustrum non
 ignorabat, à defensoribus uacuum esse: huius catulos, qui per ætatem se nondum tueri quirent
 interemisse: mox parentes cum alicunde ex uenatu reuertissent, & cum etiam leunculorum cæ-
 dem factam uidissent, acerrimo, ut par erat, dolore pressos, ursam insecutos fuisse. Hanc uero
 summo cum metu quantum potuit itineris contendentem, in primam quancumque arborem conscen-
 disse, ibiq; ut ab illorum insidijs declinaret confedisse: eam autem illi cum se uiderent ulcisci ne-
 quire, leonam quidem continenter summa diligentia ad arboris truncum insidias molientem ex-
 cubasse, sursumq; uersus intentis oculis sanguinariam aspexisse. Leonem uero similiter atque
 hominem ex liberorum morte mœrentem, longe lateq; summo cum dolore totis montibus errasse,
 dum materiarium fabrum offendisset, cuius è manibus magnopere exterriti securim ubi is exci-
 disse perspexisset, sese attollens, illum blande & suauiter amplexabatur, linguaq; illi faciem ab-
 stergebat. Quam benignitatem homo sentiens, suis rebus fidere cœpit: leo hunc cauda amplexa-
 tus ducebat: neque securim, quæ huius è manibus effluxerat, illum relinquere permittebat, sed pe-
 de suo securim tollendam esse ostendebat: cum eius significationem homo non intelligeret, securim
 leo ore accepit, mordicusq; tenens, illi porrexit: ac denique illum ad lustrum suum, ubi constrati ca-
 tuli iacebant, perduxit: id quod leona uidens, ipsa quoque ad eos profecta, homini significabat, cla-
 dem miserabilem respiceret: atque postea sua significatione hunc impellebat, suspiceret ursam. Vn-
 de homo coniectura affectus aliquam hos ex hac grauem iniuriam accepisse, omnes neruos ad ex-
 cindendam arborem contendit, quam cum euerisset, ursam præcipitem in terram delap-
 sam feræ distraxerunt. Hominem illasum leo reduxit in locum, ubi prius ei occurrisset, at-
 que materiæ quam à principio cædebat, illum inuolutum reddidit, Hactenus Aelianus.
 Ex leone procreati (inquit idem) & robustæ & uigentis ætatis fiducia nitentes, longe procedunt ad
 uenandum: ac patrem iam senem secum adducunt, eum impellentes: deinde in media uia, quam in-
 gressi fuerint, illum relinquentes, toto animo ipsi in prædæ curam incumbunt, ac tantundem prædæ
 consecuti, quantum uel sibi uel genitori satis ad prandium sit, generoso quodam & contentissimo
 rugitu edito, parentem suum secum, is ut conuiuium ineat, tanquam conuictores ad prandium
 conuiuiam inuitant. Senex tum sensim & pedetentim uelut reptans, eò accedens, primo filios
 amplexatur, deinde lingua eis suauiter, uelut horum laudans foelicem uenationem, blandi-
 tur: post & prandio dat operam, & cum his epulatur. Tametsi Solon qui lege sancit filijs paren-
 tes alendos esse, hæc eos facere non iussit: sed natura humanis legibus nihil egens, ipsa im-
 mobilis lex ad hoc officij munus docuit, Hæc ille. Leones cum senuerint nutriuntur à suis filijs,
 Tzetzes. Plutarchus in libro V tra animalium &c. non à filijs parentes, sed quosuis senes à iunioribus
 ali scribit, his uerbis: Est & leo socium animal. Graues annis & confecti iam, in communem à iu-
 nioribus uenatum ducuntur, ac ubi cursu despondere animum, sedent, euentumq; præstolantur: iu-
 uenes interea rem agunt: mox ut successit, clamore in uitulini mugitus formam cōtemperato, signū

dant, uocantq; senes: illi statim ut sentire accurrunt, ac in commune præda fruuntur.

¶ Leones liberales, fortes & nobiles sunt, Aristoteles. Nihil suspicatur leo, nullius suspiciosus est: festiuus, ludibundus, beneuolus admodum suis cum socijs & familiaribus, Idem. Leo amat homines cum quibus consuevit, præcipuè nutritores suos, Albertus. Dolis carent & suspicione: nec limis intuentur oculis, aspiciq; simili modo nolunt, Plinius. Nunquam limò uident, minimeq; se uolunt aspici, Solinus. Creditum est à moriente humum morderi, lachrymamq; leto dari, Plin. Leo ni tantum ex feris clementia in supplices: prostratis parcat: & ubi sæuit, in uiros prius quàm in foeminas fremit, in infantes non nisi magna fame, Plinius. Scribit Auicenna (inquit Albertus) si quis lapidem aut telum leoni immiserit, & aberrauerit, ita ut uel nihil lædat, uel parum, leonem irruere in illum solere & minari (terrere) non tamen interficere: sed forte tantundem incommodi relaturum quantum ipse accepit: addit etiam historiam militis à quo ipse audiuerit, hominis fide digni. Exiuerat ille cum socijs in dextrarijs (equis) ad contemplandum leonem. Dextrarij enim non castrati & fortes ea sunt audacia ut ultro in leones pugnandi gratia ferantur (hoc de charopis equis, id est quorum caeci sunt oculi uel rauri, Oppianus scribit) castrati uerò adeò timent ut nec calcaribus nec flagris adigi possint ut propius accedant. Equitantes igitur illi inuenerunt tres leones pariter, quorū uni quidam ex eis sagittam immissurus aberrauit, sagitta prope caput illius traiecta. Quod animaduertens leo, substitit aliquantisper, ceteri duo præterierunt non uelociter fugientes: quos ille paulò post secutus est. Tum miles idem, qui sagittam prius emiserat, in equo ad eū festinauit antequam alijs duobus leonibus coniungeretur, & lancea confodere conatus est: sed iterum uano ictu percussit terram, tangens aliquantulum sine uulnere caput leonis, & simul de equo ad terram delapsus est. Leo autem accurrens, militis caput in galea compressit læsitq;, sed non uulnerauit neq; occidit eum, & mox alios leones secutus est. Hic igitur est mos leonis, ut tantundem ferè lædat quantum læsus est ipse, & unguibus quasi minetur castigetq; hominem, atq; ita dimittat: id quod de lupo etiam fertur, Hæstius Albertus ex Auicenna. De hac leonis ceu iustitia quadam in ulciscendo iniurias, plura dicemus infra ubi de fortitudine eius priuatim agetur: & quàm diligenter percussorem obseruet, ibidem. Recentior quidam parum idoneus author libri de naturis rerum, nescio quam feram melosum appellat, quæ ualde magna sit & truculentos hostes (uerbis eius utor) persequatur, tanquam ad hæc creata. Rictus (inquit) habet ingentes, dentes quoq; fortes & prominentes, quibus cum audacter aduersarios aggreditur. Et cum hominibus fortibus terribilis sit, puerorum tamen innocentiam & eorū paruitatem mirabiliter perhorrescit, eorumq; uerba fugit. Ego quæ pueris parcat, præter leonem, nullam apud classicos scriptores bestiam inuenio. Multi captiuorum aliquot leonibus obuijs intra ciuitate patriauerunt, Solinus. Credit Libya intellectum prouenire ad eos precum. Captiuam certe Genulæ reducem audiui, multorum in syluis impetum à se mitigatum alloquio, ausæ dicere se sceminam, profugam, infirmam, supplicem animalis omnium generosissimi, ceterisq; imperantis, indignam eius gloria prædam, Variâ circa hæc opinio ex ingenio cuiusq; uel casu, mulceri alloquijs feras: quippe & iam serpentes extrahi cantu, cogiq; in pœnam, uerum falsumue sit, uita non decreuerit, Plin. Getulæ mulieris nomen Iubæ libris comprehensum est, quæ obtestata occurrentes feras, impunis redijt, Solinus. Leo in uulnera aut morsus non assurgit, si qui prostratus ab eo est, quibusdam indicijs uictum se fateatur. Eam ob rem ferunt hoc distichon pro foribus Romani palatii inscriptum fuisse: Iratus recolas quàm nobilis ira leonis, In sibi prostratos se negat esse feram, Textor. De leonibus & lupis fertur, si inter hominem & aliud animal optio detur, parcere eos homini, Albertus. Sunt uero & fortuïta eorum clementiæ exempla. Mentor Syracusanus in Syria leone obuiio suppliciter uolulante, attonitus pauore, cum refugienti undiq; fera opponeret sese, & uestigia lambere: adulantem similis, animaduertit in pede eius tumorem uulnusq;, & extracto surculo liberauit cruciatu. Pictura casum hunc testatur Syracusis, Plinius. Et mox, Simili modo Elpis Samius natione in Africam delatus naue, iuxta littus conspecto leone hiatu minaci arborē fuga petit, Libero patre inuocato: (quoniam tum præcipuus uotorum locus est, cum spei nullus est) neq; profugienti, cum potuisset, fera institerat: & procumbens ad arborem, hiatu quo terruerat miserationem quærebat. Os morfu audito, re in hæserat dentibus, cruciabatq; inedia, tum penè in ipsis eius telis suspensam, ac uelut mutis precibus orantem: dum fortuitu fidens non est contra feram, multo diutius miraculo, quam metu cessatum est. Digressus tandem euellit præbenti, & quàm maxime opus esset accomodanti. Traduntq; quàm diu nauis ea in littore stetit retulisse gratiam uenatus aggerando. Qua de causa Libero patri templum in Samo Elpis sacrauit, quod ab eo factò Græci *λεωνοῦ & διονύσου* appellauere. Miremur postea uestigia hominum intelligi à feris, cum etiam auxilia ab uno animalium speret. Cur enim non ad alia ire: aut unde medicas manus hominis sciunt: nisi forte uis malorum, etiam feras omnia experiri cogit, Hucusq; Plinius. His adiungam Androclis serui historiam, quem leo fugitiuum in Africa triennio nutriuisset, & postea feris obiectum (inter quas fortuito idem leo tum captus erat) aduersus pantheram defendisse fertur, ex Aeliano & Gellio 5. 14. Cum à senatore Romano, inquit Aelianus, seruus, cui nomen Androcles erat, aufugisset, quia facinus quodpiam nefarium (id uero quale fuerit ignoro) admisisset, & uerò in Africam uenisset: relictis urbibus in desertissimam processit regionem, (Quum prouinciâ Africâ proconsulari imperio Androclis serui Daci dominus obtineret, Androcles iniquis & quotidianis uerberibus ad fugam coactus, ut à domino terræ illius præfide:

præfide tutiores ei latebræ forent, in camporum & arenarum solitudines concessit: ac si cibus defuisset, consilium fuit mortem aliquo pacto quærere, Gellius:) Ibiq; cum ardore solis torreretur, speluncam subiens, ab æstu quiescebat: hæc autem spelunca leonis erat cubile. Postea autem quàm ex uenatu leo (gemitus ædens & murmura dolorem cruciatumq; uulneris commiserat) summo cum dolore quo laborabat ex pede transfixo stirpe à summo præacuta reuertisset, atq; in iuuenem qui intra specum abdebatur, incidisset, ipsum leniter aspexit, ac blandiri cœpit, pedemq; porrexit, & quoad poterat sibi stirpem extrahi rogabat. Ille primo, etsi mors illi necessaria erat, ab eo pertimuit, deinde postquam mansuetam uidisset beluam, & pedis morbum cognouisset, tum id quod pedem uexaret, euellit, tum uero dolore liberauit. (Stirpem ingentem uestigio pedis eius hærentem reuulsit, cœcepit tamq; saniem uulnere intimo expressit, accuratiusq; sine magna iam formidine siccauit penitus atq; deterisit cruorẽ. Ille tunc hac medela leuata, pede in manibus Androcles posito recubuit & quiescit, Gellius.) Qua curatione leo delectatus, illum hospitaliter & amice tractando, & quæ uenaretur (membra opimiora ad specum suggerens, Gellius:) cum illo communicando, præmium salutis persoluit. Is quidem incoctis, ut leonum mos fert, pascebatur: ille uero assis (sole meridiano torrens, cū ignis copiam non haberet, Gell.) uescebatur, communiq; utriusq; mensa secundum suam quisq; uiuendi rationem utebatur. Itaq; totum triennium ibi Androcles ætatem duxit. Cum eiusmodi habitationis illum tæderet, iamq; solitudinibus eius animus expleretur, à leone discedens (leone uenatum profecto reliquit specum: & uiam ferme tridui permenfus, à militibus apprehensus est, Gel.) uagari cœpit. Cumq; ubi esset, intellectum fuisset, comprehenderunt eum, uinctumq; Romam ad dominum miserunt. Hunc dominus tum de his quæ admisset facinoribus reum facit: ita factum est, ut is sic capite damnaretur, ut distrahendus bestiis daretur. Tum uero ille Libycus leo fortè captus fuit, & in theatrum immissus, simul & eò ad pereundum coniectus est homo leonis aliquando hospes & conuictor. (Multa ibi, Romæ in Circo maximo, sæuientes feræ, magnitudines bestiarum excellentes: sed præter alia omnia leonum immanitas admirationi fuit: præterq; omnes cæteros unus, qui corporis impetu & uastitudine, terrificoq; fremitu & sonoro, toris, comisq; ceruicum fluctuantibus animos oculosq; omnium in sese conuerterat. Introductus tum est inter complures cæteros ad pugnam bestiarum Androcles. Hunc ille leo ubi uidit procul, repente quasi admiratus stetit: Ac deinde sensim atq; placidè tanquam noscitabundus ad hominem accedit. Tum caudam more atq; ritu adulandum canum clementer & blandè mouet, hominisq; sese corpori adiungit: cruraq; eius & manus propè iam exanimati metu, lingua leniter demouet. Homo Androcles inter illa tam atrocis feræ blandimenta amissum animum recuperat: paulatimq; oculos ad contuendum leonem refert. Tum quasi mutua recognitione, lætos & gratulabundos uidisses hominem & leonem, Gel.) Leo hominem statim agnoscebat, totius corporis inclinatione ad pedes illius se abiicit. Interea pardalis (hoc Gellius non habet) Androclem cum inuadere aggredere, leo illum, qui uidelicet ei aliquando salutem attulisset, ab huius laniatu seruauit, illamq; lacerauit. Spectatores, ut par erat, incredibili tenebantur admiratione: qui autem spectacula præbebat (Cæsar, Gel.) Androclem accersiuit, ab eoq; totam rem cognouit. Inde primò rumor in multitudinem affluxit (quæ Cæsari Androcles dixerat, omnia scripta, circumlataq; tabula populo declarata sunt, Gell.) deinde re cognita populus clamorem sustulit, cunctosq; confectus multiplicem plausum dedit, homini ipsi & leoni esse largiendam libertatem, Hactenus Acilianus. Gellius præterea addit, Atq; ideo cunctis petentibus (ut scribit Appion quinto Aegyptiaco rum, qui se huic spectaculo Romæ interfuisse asserit) dimissus est Androcles, & pœna solutus, & leo ei suffragijs populi donatus. Postea, inquit, uidebamus Androclem, & leonem loro tenui reuinctum urbe tota circum tabernas ire, donari ære Androclem, floribus spargi leonem: omnesq; ferè ubiq; obuios dicere, Hic est leo hospes hominis, hic est homo medicus leonis. Apud Gellium quidem ubi quæ Androdus pro Androcles legitur. Ex Gellio etiam Iouianus Pontanus transcripsit lib. 1. Amorum: & Antonius de Guevara epistola 28. Leonem in Amphitheatro spectauimus, qui unum è bestiarijs (bestiarij dicebantur qui ludis publicis in Amphitheatro cū bestiis depugnabant. Præclara ædilitas, unus leo, ducenti bestiarij, Cic. pro Sest.) agnitum, cum quondam eius fuit magister (aliàs mīster) protexit ab impetu bestiarum, Seneca in libro de beneficijs. Videtur autem de Androcle intelligere. ¶ Mentori pedem porrigenti leo surculum extraxit: Quin & D. Hieronymus leonem si mili beneficio demeritis tradit, Volaterranus. Elpis Samius os grande leoni dentibus infixum extraxit, &c. simile beneficium D. Hieronymi in leonem fertur: unde leo asinum eius clitearium syluis ligna deferentem diu sit comitatus, semperq; domum reduxit. Quem quum aliquando sopitus à mercatoribus raptum perdidisset, perditu lubens operæ se suffecit, clitelisq; lignu detulit, tantisper dum paucis post diebus repertum in stabulum fugatis latronibus adduxerit, Textor. Sed authorẽ uitæ D. Hieronymi Erasmus Roterodamus in eiuſdem uita, rabulam quendam & hominem impudenter mendacem facit, miraturq; Volaterranu & alios quicquã inde citare uoluiffe. Symandiũ regem Aegyptiorũ ferunt leonis domi enutriti opera in pugnis uti solitũ fuisse ad uictoriã, ut scribit Diodorus Bibliothecæ secundo. *δουμωδ' υας* rex magnus Syrorũ leonẽ habebat in bellis sociũ, ideo quod ipsum nutriuisset gratiæ memorẽ, Tzetzes. Quod de leone Eudemus dicit, non paruam admirationẽ habet: hoc ipsum eiusmodi est: iuueni ferarum cicuratori, canẽ nimirũ, ursam & leonẽ fuisse, eosq; primũ, & pacẽ inter se seruasse, & amicitia recte coluisse, Deinde cū canis aliquando &

ursa inter se colluderent, & ludicris morsuunculis conflictarentur, ursam repente ad feros mores reuertisse, & canem simul inuasisse, & uentrē misero unguibus indignissime distraxisse; cuius atrocitatem facti leonē indignatum, perfidiæ ursinæ odio, quod & fœdus fregisset, & amicitia institutam uio lasset, inflammatum, iusta & merita iracundiā contra ursam & exarsisse, & ab ea pares poenas, quibus illa prius canem affecisset, repetisse, Aelianus.

¶ Ioan. Rauisius Textor in Epithetorum libro leonis historiam scribens, quales hæc fera erga sanctos aliquos & martyres ad poenam eis obiectos, se præbuerint, recenset: cuius nos hic uerba recitabimus, ordine quodam literarum, de uiris primum sanctis, postea de mulieribus & uirginibus. Scien dum est autem hanc in martyres leonem clementiā, non ex ipsorum natura, sed maiore uir profectā, quæ pijs promittit impune eos super aspidem & basiliscum ambulaturos, & tutò leonem draconē uel conculecaturus, Psal. 91. Antonio eremita, inquit Textor, quum ad excauandā foueam (qua Pauli primi anachoretæ humaretur cadauer) sarculum deesset, duo leones terrā unguibus effoderunt, ac fossarij seu (si mauis) libitinarij subierunt munia. Daniel propheta à Babylonijs in carcerem coniectus, famelicisq; leonibus (quibus dietim ad escā duo damnatorum corpora, ac totidem dabantur oues) deuotus, eisdem tamen mansuefactis, periculum euasit: Vide in historia Danielis, cap. 6. & 14. de Daniele bis obiecto leonibus, bis seruato, & mox iniectis illis qui eum falsò accusauerant, deuoratisq;. Eleutherius & Prisca uirgo leones (quibus hæc Claudij Cæsaris, ille Adriani mandato fuerat deuoti) mansuefecerunt, cicuresq; reddiderunt. Macarius cum leana (cuius cauernæ cellam habebat uicinā) catulos cæcos uisu donasset: belua præstiti obsequij gratiā referens, pelles ouiu eidem plurimas memoratur attulisse. Primo & Fœliciano martyribus adducti ad tormentū leones, nihil tamē nocuerunt. Tharaco martyri blanditus est leo, cui maximi præsidis iussu datus fuerat in pabulum, Vitum, Modestum, & Crescentiam martyres quum Diocletianus leoni obiecisset deuorandos, fama est bestiam columba mitiorem ad eorum pedes supinam decubuisse, neq; ulla in re sanctis incommo dasse. ¶ Ferunt itidem leonem pedibus terram effodisse, ubi condereitur Mariæ Aegyptiacæ cadauer, idq; Zozimæ abbatis mandato. Irruentibus in Teclam uirginem ursa & leone, acerrimo conflictu leana reluctata est, solo seruandæ puellæ desyderio. Martinam uiri consularis filiam quum nullæ terrent catenæ, nulla à fide uerbera dimouerent, nullæ ad Apollinis cultum pollicitationes inducerent; leo Alexandri imperatoris iussu cauerna eductus, sese ad uirginis pedes blandiente cauda, armisq; & iuba demissis inclinauit, qui tamen ad inferendam mortem fuerat solutus. Daria uirginis sub imperatore Numeriano bestiis adiudicatæ leana cellam ingrediens, puellam ab omni iniuria non ferarum modo, sed satellitum quoq; tutata est, Hæc omnia Textor. Ignatius episcopus Antiochenus, itē Satyrus & Perpetua martyres leonibus obiecti, ab eis deuorati sunt, ut referam in li.

¶ Leo ideā maris maxime omnium refert, ut pardalis foemina, Aristoteles & Adamantius. Leo ut animosus & fortis est ingenio, ita corporis forma id præ se fert, Adamantius. Iracundum genuit natura, utpote fortissimum, Cardanus. Leonum animi, inquit Plinius, index cauda, sicut & eorum aures. Nanq; & has notas generosissimo cuiq; natura tribuit. Immota ergo placidus, clemens, blandienti q; similis, quod rarum est: crebrior enim iracundiā eius. In principio terra uerberatur: incre mento terga, ceu quodā incitamento flagellantur. Cum blanditiū caudā habet immobilē: iratus uero quatit, primo terrā, postea dorsum, & sic insilit, Albertus. Vide etiam supra capite secundo in cauda mentione. Alexander Aphrodisiensis problematum 1. 144. ad quæstionem cur plurima ex animalibus suas peruibrare caudas soleant, cum notos sibi agnoscunt: & cur leo iratus costas per caudā uerberet atq; etiā taurus: Quoniā, inquit, dorsū medullā ad caudam usq; habent porrectā, quæ uim continet animalē, & motionis authorē: igitur cum animal notum sibi agnoscat, per caudā quasi per manum ritu hominum excipit, & partē sui corporis mouet quæ agilior & promptior est. Leonum uero & taurorum anima, ut per iram affici potest cum natura, sic eandem naturā propterea moueri ue hementius cogit, ut etiā homines sape manus, aut aliquā sui corporis partē per iram percutere nouimus. Cum enim ilico ulcisci animus nequeat, alio quodā modo feruorē suum extinguit, id est ictu, aut strepitu, aut alio quolibet generis eiusdē remedio, Hæc ille. Leo ne quid ignauē faciat, flagellās semetipsum cauda excitat, Aelianus. Hoc & Lucanus innuit libro 1. Pharsalia, Cæsare ante transitum Rubiconis de inuadenda patria cogitantē, leoni comparans, ubi ait:

Inde moras soluit belli, tumidumq; per amnē	Signa tulit prope: sicut squallentibus armis
Aestiferæ Libyes, uiso leo cominus hoste	Subsedit dubius, totam dūm colligit iram.
Mox ubi se sæuæ stimulauit uerbere caudæ,	Erexitq; iugas, uasto & graue murmur hiatu
Infremuit: tum torta leuis si lancea Mauri	Hareāt, aut latum subeant uenabula pectus,
Per ferrum tanti securus uulneris exit,	Non possum præterire eadem de re elegantissimos

etiam Homerī uersus Iliados ypsilon, qui sunt huiusmodi:

Φηλείδης δ' ἐτέρωθεν ἤσαντιον ὥς το λέων ὡς	Σίντης, ὃν τε καὶ ἀνδρῶν ἀρκατάμναι μεμάρσιον
Ἀγρόμενοι πᾶς δ' ἡμῶν, ὃ δὲ πρῶτον μὲν ἀπίζων	ἔρχεται, ἀλλ' ὅτε ἰσὺν τις ἀρνήδων ἀλῆων
Δαδί βαλὺν, ἐκλινε (σωμεστράφει, εἰλήδην) χανών, ποδὶ τ' ἀφρός ὀδόντας	Γίγνεται. γὰρ δ' ἐπεὶ οἱ ἱερὰ δὴν σφίγῃ ἀλκίμων ἦτορ
Οὐρῇ δὲ πλοῦράς τε καὶ ἰσχυρία ἀμφοτέρωθεν	Μαίεται, ἔε δ' αὐτὸν ἐποτρύνει μαχέσασθαι.
Γλαυκίον (πυρρῶν δὲ καὶ φοβερῶν βλέπων, ἀφ' ὃ ἀγρίμελτος) δ' ἰδὺς φόβῳ μὲν δ' ἢ πινὰ πέφην	
Ἀνδρῶν, ἢ αὐτὸς φθέκεται πρῶτον γὰρ ὁ μύλων.	Hic in Scholijs additur, Leo cauda seipsum flagellare solet.

Habet

Habet autem in cauda conditum inter pilos stimulum nigrum ueluti corneum, quo cum pungitur, præ dolore magis irritatur. Hæc uerba de leone cauda se flagellante citat etiā Varinus in uoce *ῥαῖα βολή*: hoc simili poetam proponere dicens, *τὸ μέλου μὲν, εἰς τέλος δὲ γρηναῖον*. Leonum genus alterum breuius est, crispiorēq; pilo, quod ignauius est: alterum longius piloq; probiore, quod generosius est, Aristot. In uenatu dum cernitur nunquam fugit aut metuit: sed etiamsi uenantium multitudi- ne cedere cogitur, sensim pedatimq; (*βάδην*, pederentim) discedit, crebro subsistens atq; respectans: nactus uero opaca, fugā quam maxime potest ueloci, se subtrahit, donec in aperta deueniat, tum rur- sus lente incedit. Sed si quando locis nudis atq; patentibus cogitur fugam aperte arripere, currit con- tentus, nec salit, cursusq; eius continens, ut canum intenditur: cum tamen ipse infectatur, ubi iam pro- pinquarit, insilit, Aristot. Generositas maximē in periculis deprehenditur: non in illo tantummo- do, quod spernens tela diu se terrore solo tuetur, ac ueluti cogitatur: cogiturq; non tanquā peri- culo coactus, sed tanquam amentia iratus. Illa nobilior animi significatio, quamlibet magna canum & uenantium urgente ui, contemptim, resistensq; cedit in campis & ubi spectari potest: idem ubi uir- gula syluasq; penetrauit, acerrimo cursu fertur, uelut abscondente turpitudinem loco. Dum sequi- tur, insilit saltu, quo in fuga non utitur, Plinius. Nunquā terga uertit in fugiendo, sed sensim pede- rentimq; se recipit, cum fremitu contrā intuens, Aelianus. Cum premuntur à canibus, contemptim recedūt, subsistentesq; interdum ancipiti recessu dissimulant timorē: idq; agunt si in campis patentibus ac nudis urgeantur: nam syluestribus locis, quasi testem ignauia non reformidantes, quanta pos- sunt se fuga subtrahunt, Solinus. Cum insequuntur, nisum saltu adiuuant: cum fugiunt, non ualēt salire, Idem. Leonem aiunt cum urgetur non fugere *πῶτροπαλίν* (*ἀμεταστρεπῆ*, εἰς τὸ ἀπὸ τοῦ ὀπίσθεν, ita ut a- nimus totus in fuga sit, & corpus similiter, ne respectando quidem) sed *ἑντροπαλίζοντες* (quo uerbo Ho- merus utitur, comparans Aiace uirum fortem leoni hoc modo fugienti) quod crebro conuerti sig- nificat: *ὡς δὲ ὀλίγου γόνυ γόνυ ἐπαμβέβηκε, ὁ μεταλαβὼν τὴν ὤπὸ σκέλης χωρὶς λήγει, ὁ φράσας καὶ λίον τὸ πικνὸν, ὡς τὸ γόνυ γόνος ὀλίγου ἀμβέβηκε πρὸς τὸ μακρὸν βιβάζων ἀντιδρῶν*, Varinus. Sed de gressu leonis in c. dixi. Ver- ba Homeri Iliad. λ. sunt, *τρεῖσι δὲ πατήσιν εἰς ὁμήλου, θεοὶ ἐοικώς ἑντροπαλίζοντες ὀλίγου (κατ' ὀλίγου) γό- νυ γόνος ἀμβέβηκε*. Oppianus de leonibus paraphrastice dixit, *Θῆρες δ' ὁ μὲν ὄντι, ὡς φράσιν δὲ νέον του*. Achilles Aeneæ apud Homerum, *τὶ τέ δ' ὅτι μετ' ἑντροπαλίζον φάσιν: ὅ κ' ἐπεσφρα*, Scholia. Leo in fuga raro aspiciit retrorsum, Albertus: sed contrarium scribunt Aristoteles & Homeri interpres, ut iam ci- tauimus, quorum sententia uerior uidetur. In fuga, eò quod exacerbatus est, irruit in animalia oc- currentia: & quando fatigatus est, uadit modicum & modicum frendens quasi dentibus, Albertus. Fugiunt interdum leones demissa inter crura cauda, ut canes, Aristot. Albertus uero aliter, Leones, inquit, aliquando debilitati timent & fugiunt, demissis auriculis, sicut canis: & hoc faciunt etiam li- pi. Iam uisus est leo, qui cum sirem aggredere, ut setis horrentem aspexit, fugeret, Aristot. Vul- neratus percussorem obseruat diligentissimē: ad quod allusit Horatius in Epodo scribens, Quid ut nouerca me intueris, aut ut petita ferro belluar? Verum est quod de eo narratur, percussorem agno- scere, atq; ex obseruato inuadere (quod & lupus facit, Niphus.) Si quis etiam non percusserit, sed in- festet, hunc si ceperit, cum unguibus lacerat, nec ulla iniuriā afficit, sed quatit solum: atq; ubi ita per- terruit, dimittit, Arist. Vulneratus, obseruatione mira percussorem nouit, & in quantalibet multitu- dine appetit. Eum uerò qui tela quidem miserit, sed tamen non uulnerauerit, correptum raptatumq; sternit, nec uulnerat, Plinius. Iustus est leo, inquit Aelianus, & uirum qui se lacessauerit, ulciscendi modum tenet: Primum igitur cauda se incitans tanquam stimulis admotis exacuit: deinde inuaden- ti resistit, &c. ut Aristot. & Plinius. Et alibi, Eum à quo iniuriā acceperit leo, probe nouit ulcisci, & quamuis ex eo ipso non statim ultionem ceperit, tanto tamen post iram retinet, quoad poenas pro ma- leficio sibi illato sumpserit: cui rei testimonio est Iuba Maurus, pater illius ipsius qui in triumphum Romam admodum puer ductus est. Is cum aliquando iter per desertam regionem faceret, ut gentē quæ ab se defecisset sub iugum rursus mitteret, è suo comitatu quispiam, cum præstanti nobilita- te, tum egregia pulchritudine adolescens rei uenatoriæ non imperitus, leonem casu secundum uiam animaduersum sagitta appetens, non ab istu directo aberrauit, quin ei uulnus, non tamen mortem, intulit: Vulnere is accepto, statim se subduxit: tum ille qui uulnus ei infixisset, unā cum cæteris di- scessit. Anno uertente interposito, Iuba rebus, ad quas cum exercitu profectus fuisset, præclare ge- stis, eadem uia regressus est ad eum locum ubi anno antè leo uulnus exceperat. Is sanè etsi in magna hominum multitudine erat adolescens, ab inuadendis tamen cæteris suum impetum sustentauit: il- lum dumtaxat qui se anno antè læsisset corripuit, & furorē acerbissimum, quem tandiū quàm dixi, seruasset, in illum ipsum hominem peradulescentem, quem ab alijs internosset, effudit, ac simul dila- cerauit, nec illum quispiam ab hac potuit calamitate uindicare. At grauissima leonis ira perterrefacti, quā potuerunt, fugam quasiuerunt, Hactenus Aelianus. Et rursus, Non ad uenationem, nec ad pugnam eadem uia leo & leæna proficiscuntur: causam periti ad notionem animalium afferunt, eo- rum robur corporis esse, suis enim eatenus uiribus confidunt, ut uterq; non egeat alterius. *Οἱ δὲ σκύ- νη τῶν γονέων* (uidetur *ῥαῖα* addendum) *πίσει τὸ διυσεπιβαλόντα καὶ θράσει τ' ὅστις διωκόμενος, ὡς θήραν ἀπρεμεύον* Pollux. Hoc est, Catuli adeo nihil metunt insidias, & suis uiribus confidunt, ut soli sine parenti- bus uenatum prodeant.

¶ Leo (ut lupus etiam Alberto) quamuis in edendo (uel cum esurit) ferocissimus sit, tamen pæ-

stus & fame iam uacans, facilis mitisq; maiorem in modum est, Aristotelis. A prima aetate cicure factus, cum mansuetissimus est, tum uero eius occuratio facillima et iucunda: lusionibus delectatur: quiduis, modò id suo altori gratum esse sentiat, libenter sustinet, Aelianus. Et rursus, Cibo completus mansuescit, & simul lusionibus delectari fertur. Leo perfacilis est ad ludendum: sed ludi eius frequenter male exeunt, nec ante multum temporis ludum deserit, Albertus. Leonibus manus magister inserit, osculatur tigrim suus custos, Seneca in epistolis. Et rursus, Tigres leonesq; nunquam feritatem exuunt, aliquando submitunt, & cum minimè expectaueris, exasperatur toruitas mitigata. Leones iugum subeunt, Plinius: Vide capite quinto de leonibus ad spectacula adhibitis: ubi Antonium primum eos iugo subdidisse dicitur. Plutarchus in Politicis præceptis, Annonem cotinum scribit uertere solum exilij causa, quod in expeditionibus leonem haberet *σκόλοφύρου*, id est sarcinas ferentem; ueluti esset id argumenio, eum *τυραννικὰ φρονεῖν*, id est ad tyrannidem aspirare. Meminit historiae Plinius, sed aliter, Cælius. Primus autem hominum leonem manu tractare ausus, & ostendere mansuetum, Hanno è clarissimis Pœnorum traditur: damnatusq; illo argumento, quoniam nihil non persuasurus uir tam artificis ingenij uidebatur: & male credi libertas ei, cui in tantum cessisset etiã feritas, Plinius. Hanno Carthaginensis leonem, quo ad uestiones sarcinarum utebatur, habuit, unaq; cum Berenice mansuetus leo uiuebat, linguaq; eius faciei blandiebatur, leniter abstergens, ac complanans rugas, demulcebat, cum eaq; in mensa conuiuebat, humaniter & apte comedens, Onomarchus Catanæ tyrannus etiã leones habuit conuictores, Aelianus. Et alibi, In Elymaea regione templum est Adonidis, ubi leones tantopere cicures sunt, ut eos, qui intra templi ingrediuntur, amplexentur, & adulentur. Atq; etiã si quis edens appellet, ij tanquam inuitati conuiuant, accedunt, & acceptis quæ eis præbuerit, moderatè discedunt. Leones in India, si capiuntur, mansuescunt quidem, modò ne maximi sint: tum uero adeò assuescunt loro, ut facile similiter atq; canes ad uenandos ceruos, apros, tauros, & asinos syluestres duci queant: sagacissimè enim (sic ut audio) odorantur, Aelianus. De Amaside Aegyptiorum rege in leonem mutato, qui mansuetus ex loro ueluti canis ducebatur, &c. ut Philostratus scribit, dicemus in Philologia: Leones (inquit Apollonius apud Philostratum libro 7.) quos mansuescere uolunt homines, iubebat Phraotes uerberibus non cædi: nam recrudescere uerberibus illos aiebat. Nec rursus blanditijs nimium leniendos putabat, quia sic nimium superbi euaderent. Opinabatur itaq; blanditijs minis permixtas facilius ad mores optatos illos posse deducere. Id autem nos non pro ferarum duntaxat mansuetificatione dixerimus: sed tyrannis quasi frenum quoddam iniicimus, quo si utentur, à mediocritate nunquam aberrabunt. Leo domandus, caniculam iuxta uerberandam uidens, disciplina imbuatur, Albertus. Hybernacite solitarius quidam leo (*μονόλωγος*, ut *μόνολυγος*) niues & frigus uitandi causa caprile ingressus est: pastores eo uiso de se magis quàm capris solliciti magnòq; in metu constituti Iouem seruatorem inuocabant. At leo nocte illic peracta, nec capris, nec uiris laxis, mane discessit. Vnde lætati capratij simulacrum (leonis scilicet) Ioui dedicatum à quercu suspenderunt, Author incertus in Epigrammatis 133. Leones in delicijs atq; item leopardos habuisse narratur Heliogabalus, exarmatos cicuresq;: quos ita instituerant mansuetarij, ut ad mensas secundas iussi accumberent ex inopinato, nemine confecto exarmatas esse feras, Cælius. Heliogabalus ebrios amicos plerumq; claudebat, & subito nocte leones & leopardos & ursos exarmatos immittebat, ita ut expergefacti in cubiculo eodem, leones, ursos, pardos cum luce, uel quod est grauius nocte inuenirent, ex quo pleriq; exanimati sunt, Lamprius. Et alibi, Iunxit sibi & leones, matrem magnam se appellans.

¶ Gradients, mucrones unguium uaginis corporum claudunt, ne acumina attrita retundantur. Hoc adeò custodiunt, ut non nisi auersis falcibus currant, Solinus: ut ex alijs etiã in c. dixi. Vestigia leo quàm callidè obliteret & dissimulet, ut fallat uenatores, ne catulos in cubili deprehendant, supra hoc in capite dixi in mentione amoris eius in catulos. Vestigia sua terram cauda spargens, operit usq; ad latibulum suum, lorach. Leones in Mauritania muliebris uerbis repellit, eiusq; gentis linguam intelligere, Aelianus his uerbis asserit: Cum homine Mauro & aliarum rerum communitatem quandam habet, & aquam de eodem fonte bibit. Hunc audio, cum uenandi ratione falsus, si me premitur, Maurorum domos adire, ibi si uir adsit, illum ab ingressu prohibere: uicq; procul arcerelum ut ne ulterius pergat, inhibere: illiq; ita moderari, ut is contineat sese à progrediendo, & minimè famis immanitate efferuescat. Intelligit sanè leo uocem Maurysiam. Verborum quibus mulier leonem increpat, huiusmodi sensus perhibetur: Non te pudet, cum sis leo omnium animalium rex, ad meum tuguriolum, uti pabulum tibi concilies, mulieri supplicatum uenire, uiceq; hominis corpore male affecti in muliebres manus respicere, ut muliebri misericordia dignatus, quæ tibi opus sunt, assequaris: quem potius in montibus ad captandos ceruos, aliaq; animalia, quæ ad leonis pastum pertinent, exerceri: non autem more caniculi infelicis uictum quæritare oporteret. His quasi cautionibus mulieris leo excantatus, afflicto animo & uerecundie pleno, sensim oculos in terram deiciens, iussu rationibus uictus, discedit. Neq; uero, cum equos & canes ob conuictus communitatem minaces hominum sermones intelligere, & timere uideamus, mirum uideri debet, si leones Mauros homines intelligant, & uereantur. Cui rei testimonio sunt pueri eorum infantes, quos simili atq; catulos leonum æqualiq;

qualis uictus ratione uno eodemq; testio alunt. Quamobrem leones Maturitas uoces intelligere posse, nec incredibile, nec prater opinionem existimandum est, Hæc Aelianus.

¶ Leo cuiusuis feræ carnis gaudet, maxime uero cameli, Philes, Cameli carnes à leonibus comedi solere, testimonio est Herodotus, cū in Xerxis camelos, qui comitatu portarunt, dicit leones inuasisse, & ex alijs animalibus nulla, neq; iumenta, neque homines attigisse, Aelian. Herodoti hæc de re uerba in camelo recitauit capite quarto. Leo onagrum odit & tenetur, Albertus inimirum ex Ecclesiastici capite 13. ubi legimus, Venatio leonum onager. Bubalides caprearum generis inuadit, Opianus. Leo, tam senex præsertim, simias caprat, partim cibi, partim remedij causa, ut in c. dixi. Leo & lupo ceruarius (thos) inimici sunt: cum enim carne alantur, uictum ex eisdem petant necesse est, Aristoteles 9. 1. Albertus pro leone hic lupo inepte ponit: thoem uero, id est lupum ceruarium robore nominat. Dissident thoës & leones, Plinius. Thoës commissos (clarissima fama) leones Et subire astu, & paruis domuere lacertis, Gratius. Cum leo insidias bubus molitur, suo robore prudenter utitur: nam noctu proficiscens ad stabula, fortitudine sua omnes quidem exterrit, unum ut arripiat, Aelianus. Iphicrates scribit leones elephantorum pullos aggredi, quos cum uulnerarint, iam matribus succurrentibus fugiant, Illas uero cum filios sanguine maculatos uiderint, eos interficere, leones postmodum reuersos cadaueribus uesci, Strabo. Si elephantos, dum in uenatione fugiunt, frequentes coactos leones forte perspiciant, alij alio tanquam hinnuli ab elephantis sibi incredibiliter timentes, sese in fugam coniiciunt, Aelianus. ¶ Canes Indici robore & animo tantum ualent, ut alijs feræ bestiis neglectis leones tantum sibi pares ad pugnam & se dignos antagonistas existiment, ut pluribus in Canis robusti historia commemorauit. Lauzani feram apud solum auctor libri de naturis rerum inuenio, ut Vincentius Bell, citat inter quadrupedes his uerbis: Lauzani est animal à cuius crudelitate nulla bestia esse tuta potest: nam & ipsum leonem omnibus formidabilem dedit, suo tamē generi parcat, in cetera grassatur atq; reliquas bestias depredat. Et cū hæc scelus à alijs persequatur, propriæ tamen iniquitatis non meminit, &c. Ego lauzaui, si qua est ita dicta fera, non aliam quam tigrin esse coniecimus, ut unam omnium ferissimam simul & robustissimam, cū uel elephantum uestigia spernat, & nonnullis in locis duplo maior leone reperiatur, Martialis quidem leonem etiam ferum à tigride cicure discriptum scribit. Leo non solum rugitu suo ceteras terret, sed & prædæ semper inhians, caudæ suæ descriptione per summum puluerem aut niuem protractæ, circulum describit, cuius circumferentiam transire non præsumunt bestie inclusæ, Liber de naturis rerum: ridiculè quidem, ac si leo magiam calleat. Et rursus, Ad leonis rugitum animalia omnia figunt gradum, etiam quæ eum nunquam uiderunt uel experia sunt. Item Ambrosius, Vocis eius inquit tantus inest terror naturaliter, ut etiam animantia quæ per celeritatem impetum eius euadere possunt, rugiente eius sonitu uelut quadam ui attonita atq; icta deficient. Et Glossographus in uerba prophetæ Amos, Nunquid rugiet leo in saltu nisi habuerit prædā? Leo, inquit, cum tamē opatur, si uider prædā, dat rugitum, quo audito feræ stant fixo gradu stupefactæ. Corium leonis cum corio lupi positum, depilat ipsum (hoc etiam de hyænæ ac pardalis corio scribitur) & similiter a coria, Rasis & Albertus. Leo ueneno serpentis occiditur. Eximia leonis pulchritudo per comantes ceruicis toros excutitur, cum subito à serpente os pectore (tenus) attollitur: itaq; coluber ceruum rugit, sed leonem interficit, Ambrosius. Leo scorpionem ubicunq; uiderit, uelut hostem uitæ suæ fugit, & abhorret, Albertus & Physiologus. Exiguo scorpionis aculeo exagitur, Ambrosius. ἄλλ' ὁ δὲ δράκων μεγάλῃ μεγίστῃ ὄν, ὅς τ' ἔραται τὸν λέοντα κατὰ τὴν ἰσχυρίαν. ὁ δὲ λέων ἤλγετο μὲν, καὶ τῇ ἀλκίᾳ πρὸς αὐτὸν διεκράτει, Λογιστέως in uita S. Marcelli ut citat Suidas. Leo pro mure (id est uiso mure) fugit, Rasis in Aristotele: Aristoteles de leone scribit quod aliquando ὕψ, id est suem (non μὲν, id est murem) timuerit, ut supra citati.

¶ Galli terrori sunt etiam leonibus generosissimis ferarum, Plinius. Tale & tam sauum animal gallinaceorum cristæ cantusq; etiam magis terrent, Idem. Leonem simul & basiliscum gallinaeus magno terrore afficit, Aelianus. Et rursus, Gallorum cantus leones & miluos exterrit, metu basiliscos exanimat. Timet leo gallum eiusq; cantum, & eo uiso fugit, Zoroastres in Geoponicis 15. Gallum, & maxime album ueretur, Ambrosius. Album gallum leo timere dicitur, forte propter speciei contrarietatem: uel quia basilisco similis esse dicitur, Albert. li. 13. Animalia sunt solaria multa, uelut leones & galli, cuiusdam solaris (uirtutis) pro sua natura participes. Vnde nimirum est quantum inferiora in eodem ordine cedant superioribus, quatenus magnitudine potentiaq; non cedant. Hinc ferunt gallum à leone timeri quam plurimum & quasi colit: cuius rei causam à materia sensu uel assignare non possumus: sed solum ab ordinis superni contemplatione: quoniam uidelicet solaris præsentia uirtutis conuenit gallò magis quam leoni, Proclus in libro de sacrificio & magia, Gallum quia semper maxime Solare animal esse, in historia eius pluribus docebo: leonem uero cum Solis natura communicare, in Philologia ex Macrobio. Huc pertinent etiam hæc ex quarto Lucretij carmina, Quin etiam gallum nocte explaudentibus alis Auroram clara consuetum uoce uocare, Quem neque uicti apidi contra constare leones, Insuper: ita continuo meminere fugat: Nimirum quia sunt gallorum in corpore quadam semina: quæ quum sint oculis immissa leonum, Pupillas interfodiunt, & dolorem præbent, ut nequeat contra durare feroces. Gallinaceo iure perunctos, præcipue & allium fuerit incoctum, pantheræ leonesq; non attingunt, Plinius.

¶ De leontophono, qui urinam leoni exitialem spargit; & elcis admixtus eundem interimit, dictum est capite præcedenti. Circa Carras oppidum campis & frumentis incensis, exustæ sunt feræ plurimæ, maximeque leones per ea loca sæuientes, immaniter consumi uel cæcari fueti hoc modo. Inter harundineta Mesopotamiæ fluminum & frutecta leones uagantur innumeri, clementia hyemis, sibi mollissimæ semper, innocui. At ubi Solis radijs exarserit tempus, in regionibus æstu ambustis, uapore sideris & magnitudine culicum agitantur, quorum examinibus per eas terras referta sunt omnia. Et quoniam oculos, quasi humida & lucentia membra, eadem appetunt uolucres, palpebrarum libramentis mordicus insidentes, iidem leones cruciati diutius, aut fluminibus mersi sorbentur, ad quæ remedij causa confugiunt: aut amissis oculis, quos unguibus crebro lacerantes effodiunt, immortuus (Cælius legit, in omnibus) efferefcunt: Quod ni fieret, uniuersus Oriens huiusmodi bestijs abumdaret, Ammianus Marcellinus libro 18. Strabo libro 16. circa Meroën similiter leones sub Cantis ortum à maximis culicibus expelli scribit.

¶ Leonī pauida sunt ad leuissimos strepitus pectora, Seneca. Et rursus, Curriculi motusque rotarum uersata facies, leonem redegit in caueam. Terrent eum rotarum orbés circumacti, currusque inanes, Plinius. Extat elegantissimum Alcæi decaetichon in sacerdotem Cybeles, qui obuium in monte leonem tympani sonitu perterrefactum euasit, Anthologi 1. 33. & rursus aliud Antipatri 7. 11. sed hic ab Alcæo uariatur, quod sacerdotem Cybeles frigus & niues uitandi causa interdixit leonis specum ingressum ait, & leonem sub uesteram reuersum tympano (ex bubalo corio) terruisse. Similiter lupos terreri in ipsorum historia dicam. *ἦπαρ δὲ καὶ τὸ τυμπανὸν καὶ κύμβαλα, σκόνῳ αὖ καὶ τοῦ πυρὸς, καὶ τοῦ ὀσέως, καὶ λέοντι, καὶ σκῆπτρῳ, καὶ λυκώματι*, Pollux 10. 42. qui locus mihi obscurus est, cum aliis, tum quod neque ex præcedentibus neque sequentibus uerbis certi aliquid, quod huc faciat, colligere possum. Verum est quod de leone narratur, igne præcipue formidare, ut Homer. quoque testatur, cum dicat: Ardentescque faces, quas, quamuis sæuiat, horret, Aristoteles & Aelianus: Græcos Homeri uersus recitabo infra in H. c. Leones cum sint natura uehementer ignita (anteriore sui parte) unde & Vulcano ab Aegyptijs sacri censentur, ob copiam interioris ignis, egerrime intuentur exteriorem, & fugiunt, Aelia. Lupus etiam ignem silicibus excusum fugit, Recentior quidam, Ignem metuit leo, utpote natura feruidum animal, Philes. Terrent leonem rotarum orbés circumacti, & gallinaceorum criste canis que etiam magis, sed maxime ignes, Plinius. Igne etiam in retia adiguntur, ut capite quinto dicam in uenatione ipsorum. Leones per Solem ingredi acriorem non patiuntur: sunt enim acie oculorum acutiuscula, & ignem interdixit iidem ob eandem fugiunt, Aphrodisiensis. Vrsos leonesque mappa prorit, Seneca. Leo calcatis folijs ilicis stupefcit, (torpore tenetur,) Aelianus, Zoroastres in Geopon. Si super cortices quercus calcauerit leo, formidabit continuo, Aesculapius. Leo timet lignum quod dicitur sethin, Rasis. *λέων δὲ χαινοῖ τοῦ σόου τοῦ σωύτονου, ὃ θάυμα καὶ κόνιν, τοῖς περὶ αὐτοῦ τοῖς πρῖν*, Philes. Item si conculcat uel appropinquat modo folijs scillæ herbæ, torpore capitur, Aelianus. Elleborus & squilla canes & leones plurimos beluasque interficiunt, Rasis. Democritus adamantida herbam nominat, Armeniæ Cappadociæque alumnam: hac admota leones resupinari cum hiatu laxo: nominis causam esse quod conteri nequeat, Plinius. Nauis in qua leo dormit, mergitur plus solito: eodem exorrecto, rursus fit leuior, Aesculapius. ¶ Oppianus scribit audisse se à leontocomis, *Δεξίτην καὶ χεῖρα φέρειν ἀέθωναι λέοντα, καὶ πρὸς δολὴν, τῇ πάντεσσι λυγρῶν* (forte λέων) *καὶ γὰρ ἔναται θηρῶν*. Alij authores hyænam uim soporiferam in dextra manu habere aiunt.

E.

Tartari leones habent uenationis cum canibus socios, ut supra in B. dixi. Magnus Cham imperator Tartarorum, leones maximos atque pulcherrimos habet, ad uenandum industrios, Paulus Venetus. Leones Indici, immanissimi quidem sunt, sed capti adeo mansuescunt (modo ne maximi sint uel loro assuefacti, facile similiter atque canes ad uenandos ceruos, apros, tauros, & asinos syluestres duciqueant: sagacissime enim eos odorari aiunt, Aelianus.

¶ Indici canes & alij quidam uenatores robusti, tauros, apros & leones aggrediuntur, ut in Canum historia docuimus: maxime uero id faciunt, è tigris conceptæ canes apud Indos & Hyrcanos. Et truculentus Helor certare leonibus audens, Fr. Mantuanus de cane. In prouincia Ginguima regni Cham Tartarorum subiecta plurimi sunt leones, ijque magni & feroces: sed in eadem regione canes tam audaces & fortes habentur, ut non uereantur leones inuadere. Et sæpe fit ut duo canes & uir sagittarius equo insidens leonem sternant: nam quum canes leonem adesse sentiunt, magnolatu eum inuadunt: præsertim uero quando sciunt se hominis auxilio fultos, non desinunt mordere leonem in partibus posterioribus atque cauda: Et licet leo sæpe rictu illis minetur, huc illucque se uertens, ut illos dilaceret, tamen canibus magna cautela sibi prouidentibus, non facile ab eo laeduntur, præsertim cum insequens eques tunc leonem iaculum infigere studeat, quando canes trucidare conantur. Fugit tamen leo, metuens ne propter canum latratum alij quoque canes et homines puocentur in eum. Et si potest, recta ad arborē aliquā se recipit, ut ea propugnaculi loco à tergo fruatur, uersoque rictu contra canes tota ui sese tutatur. Eques autem accedens propius, non cessat iaculāri leonem, donec interficiat: nec animaduertit leo iaculantis ictus donec collabatur, usque adeo faciunt canes illi negotium, Paulus Venetus 2. 49. ¶ Leo si in uenatu uideatur, erubescens dare terga, sese paulatim recipit, si multitudine opprimatur: Remotus ab aspectu uenantium, fugam propere molitur, turpitudine absconsione purgari existimans.

mans. Saltu caret in fuga, quo utitur dum quid insectatur. Vestigia sua callidè obliterat & dissimulat, ut fallat uenatores: Sed hæc & alia quædam quæ ad uenationis eius historiam referri possunt, capite quarto enumerauit. Si uenatori (inquit Pollux) cum alia fera quàm apro res sit, pedibus non tanto intervallo diuaricatis (contra aprum pugnantem uenabulum tenere iusserat sinistro pede præmissio, & posteriorem dextrum pedem tantum ab illo distare, quanto in lucta intervallo uti mos est) stare oportet: nam feræ quædam, ut pantheræ & leones, cursu ad uenatorem usque delatæ, cum propè sunt insiliunt. Dirigendus est autem ictus ad pectus & cor, tanquam uulnere in illis eo in loco maxime letali futuro. Leones, inquit Xenophō in libro de uenatione, pardi (παρδαλεις) lynces, pantheres (πάνθηρες) ursi, & alia quæcunque eiusmodi feræ, in locis externis (extra Græciam) capiuntur circa Pangæum montem, & Cittum supra Macedoniam; alia in Olympo, Mysio, & Pindo; alia in Nyssa supra Syriam; & ad alios montes quotquot idonei sunt generis huius animalia nutrire. Capiuntur uerò partim in montibus aconitico ueneno, propter asperitatem regionis, ὅς ἐστι δὲ ὑψηλὸν (quod ea scilicet aliud uenandi genus, ut per retia & canes, non admittat.) Hoc autem ea re miscntes, quæ quæque delectatur fera, uenatores illis obijciunt secus aquas, & si quid aliud adire consueuerint. Partim etiam quæ noctu in plana descendunt, introclusæ (ἀρκελιδόσαι, id est exclusæ, ne reditus ad montem eis pateat) equis & armis, nec sine uenatorum discrimine capiuntur. Sunt quibus & foueas latas in orbem ducunt, in medio relinquentes profundam terræ columnam, cui capram sub noctis tempus religatam superponunt, & foueæ ramis (ῥαμίς) circumspiciunt, ne uideri possit, nullo aditu relicto. Illæ audita per noctem uoce sæpè obambulant, & ubi transitu non inuenerint, transiliunt & capiunt. Oppianus leonum uenationis tres modos describit, quos & Belisarius, sed imperitè transulit: eorum primus ex Xenophōte quoque iam recitatus est, addemus tamē ex Oppiano quoque; nam in nonnullis uariatur: secundus igne, tertius flagellis fit. Primus igitur modus, ut Gillius ferè ex Oppiano transfert, huiusmodi est. Vbi leonis ex spelunca ad aquam proficiscentis tritam uiam Libyci uenatores obseruauerunt, iuxta illam rotundam ferocem & amplam faciunt; in cuius medio columnam excitant (ὑψηλὸν), profundam terræ columnam, Xenophon: de hac agnum lactentem suspendunt, fossam maceria cingunt (Αἰμασὴν περιέσσαντο ἐπὶ πᾶσι συντέροις μὲν ἀκροῖς) ne cum appropinquat fera, dolosum barathrum uideat. Agnus sublime fixus, famelicum leonis cor balatu incitat; accedens igitur, nec diutius circa maceriam uersari sustinens, statim transilit, & inopinata fouea excipitur: quæ iam inclusus in omnes se partes uersat erigens (ad escam magis, quàm ut euadat) & sursum uersus impetum facit, Hæc Gillius; sex autem qui sequuntur uersus omisit, qui etsi obscuriores sunt, & dubitari de eis potest, ad eundem ne uenationis modum adhuc pertineant, an nouum præscribant (quamuis enim Oppianus tres tantum modos se describere profertur, Aethiopicum qui ultimus est tertium uocans, tamen fieri posset ut pro uno habuerit duos distinctos uersos qui tamen ambo per foueam fiunt,) Græcè saltem à nobis adijciuntur:

Οἱ δ' ἄρα σὺν πῆλῃ τῆλαι γὰρ ἄβρῃ (αὐτῶν)
 Δυσμύνοι καὶ δῖον ἐν σφοδρὰ τὴν κτὰ μέλῃδρα,
 Ἄντ' αὖτ' ὄν' ἐκ βάθροιο δὴ κούμῃν αὐτὴν ἀλύειν,
 Ἀγροὺ τῆς δὲ ὄρεσσαν, ἐν τῇ μὲν ποιοῖ δ' ἱμάσιν
 Ὀπῆα λειρὸν καὶ κῆσιν δὴ λειρὸν ἐν τῇ μὲν ποιοῖ δ' ἱμάσιν
 Ὡς δὲ μὲν ἀμφὶ χυτῶν λιβύων πολυδύστηιον αἶαν.

Vox μέλῃδρα uersu tertio quid sibi uelit nō assequor. Κέλετρον quidem genus est instrumenti quo pisces capiunt, nassa nimirum; & forte escam, carnem scilicet, assatam (ut longius etiam nidore alliciatur) uenatores in tali quopiam instrumento inclusam (ne ab auibus aut alijs feris rapi possit) demittunt loco in foueā, ubi uel laqueis implicet leo, uel alioqui propter profunditatē euadere non possit. Versu ultimo pro δὲ μὲν, forte legendum δ' αὖτ' hoc est domitus, captus uel occisus est. His coniecturis interim utemur, donec uetus aliquis codex manuscriptus meliora nos doceat. Alter uenationis modus per ignem, hic est: Qui accolunt Euphratem (inquit Gillius ex Oppiano) leones hoc modo uenantur: Venatores partim in equis fortibus & charopis (de charopo oculorum colore uide supra in Leone B.) ut qui tum celerrimi sint, tum soli audeant obuī leonibus ire, cum cæteri equi leonum aspectum non sustineant; partim pedites retia tendunt. Eorum tres in insidijs collocati ad retia frequentibus pedamentis suffulta manent; unus in medio, alij singuli in utroque retium cornu, ita ut is qui in medio est utrinque extremos alios audire possit. Τόσον δ' αὖτ' ἐκ βάθροιο ἀντ' αὐτὴν ἐν δὴ κε κούμῃν, ὅσον αὐτὴν ἐν δὴ κε κούμῃν, αὐτὴν ἐν δὴ κε κούμῃν; alij more bellico circumfidentes, piceas faces ardentes in dextra, in sinistra clypeos habent; nam & ijs concrepant, & incredibilem faciem obiectarum metum feris inijciunt. Itaque cum omnes pariter equites circumfusi, inuadunt, & pedites cum strepitu sequuntur: leones uociferatione uenatorum territi, non audentes resistere, cedunt; & tum ignis metu, tum uirorum, in retia incurunt, ac comprehenduntur: similiter nimirum ut pisces noctu à piscatoribus igne in retia adiguntur. Tertius denique modus uenandi minori labore (ἀκρόματ' αὖτ' αὐτὴν ἐν δὴ κε κούμῃν) uidetur) apud Aethiopes in usu est. Nempe quatuor uiri robusti scutati, & lorīs undique muniti, & capite galeati, ut oculi tantum naresque & labia appareant, flagellorum uibratione leoni in spelunca iacenti obstreperunt: Is hanc indignitatem non ferens, ore hianti atque imminenti, inflammataque oculorum flagrantia, magno cum rugitu erumpit, & tanquam procella & turbo in eos celeriter irruit; illi firmo constantique animo eam tempestatem excipiunt; Atque interea cum is unguibus & dentibus eorum quempiam appetit, alius retro laceffens leonem percutit, & sublato clamore uexat. Tum idem confestim relicto priore, quem iam ore ceperat, ad posteriorem os retorquet. Alij aliunde irritant; at is martium robur spirans, huc & illuc irruit; hunc quidem relinquit, alium uero sublimem corripit. Tandem longo la-

bore fractus, & spumam in ore agens, decumbit, ac nimirum humi stratum, & iam ualde quietum, uinculis constringunt, & tanquā arietē à terra tollunt, Haecenus Oppian. *Θυράτω δὲ, ἡκιστα μὲν ὁ πόντος, ὁ πλεγμασι, ἡ δὲ μηχανήματα καὶ θάλασσα*, Pollux. Hoc est, Capitur leo, difficillimè quidem aduersus, non laqueis aut pedicis (nam πλεγμα uidetur idem quod πλεκτη, hoc est, ut Varinus exponit, *σπῆρα δὲ ἰμάντων*: quidam in Lexico Græcolatino rete exponit:) sed machinamentis quibusdā & dolis. Leones etiā laqueis intrinsecus inuenio, ad palū alligatis iuxta locū aliquē angustū per quē transire solēt, &c. ut de Crescen. 10. 31. Capere leones, inquit Plin. arduū erat quondā operis, foueisque maxime. Principatū Claudij casus rationē docuit, pudendā penē talis fere nomine, pastoris Getuli sago contra ingruentis impetum obiecto: quod spectaculū in harenā protinus trāslatum est, uix credibili modo torpescere tanta illa feritate, quamuis leuī infectu operto capite, ita ut deuinciatur non repugnans: uidelicet totius uis constat in oculis. Quò minus mirum sit, à Lysimacho Alexandri iussu simul incluso strangulatum leonem. Item alibi, Nuper inuentum, urorum in harena & leonum ora aspergere chalcantho, tantaque est uis in astringendo, ut non queant mordere. Cassiodorus libro 5. Variarum, quomodo contra belluas decertaretur, scribens, sic habet: Alij tribus, ut ita dixerim, dispositis hostilibus, paratam in se rabiem prouocare presumunt, in patenti area cancellosis se postibus occultantes, modo facies, modo terga mōstrantes, ut mirum sit euadere, quos ita respicis per leonū unguis dentesque uolitare. Quibus cibis uel escis leones occidantur, capite 3. dictum est.

¶ Leonum simul plurium pugnam Romæ princeps dedit Q. Scæuola, Publij filius, in curuli aeditate: Centum autem iubatorum primus omnium L. Sylla, qui postea dictator fuit, in prætura, Plin. Primus L. Sylla in Circo leones solutos dedit, cum alioquin alligati tunc darentur, ad conficiendos eos missis à rege Bocho iaculatoribus, Seneca de breuitate uitæ. Post L. Syllam (inquit Plinius) Pompeius Magnus pugnam leonum in circo dedit sexcentorum, ac in ijs iubatorum cccxv. Cæsar dictator quadringentorum. Pompeius Romæ uenationes exhibuit, quibus quingenti leones cæsi, Plutarchus in uita eius. Iugo subdidit eos, primusque Romæ ad currum iunxit M. Antonius, & quidem ciuili bello, cum dimicatum esset in Pharsalicis campis, non sine ostento quodam temporum, generosos spiritus iugū subire illo prodigio significante: nam quod ita uectus est cum mima Cytheride (citharæda, Crinitus,) supra monstra etiam illarum calamitatum fuit, Plinius. Ant. Heliogabalus quaternos canes ad currū iunxit: eoque modo uectatus est: Idem leones iunxit, Cybelen se appellans, Lamprid. Leones nō mansuetos ex armare cōsueuerant, ut olim Heliogabalus: qui denub, et unguibus excisis, triclinijs etiā, epulantib. cōuiuijs, eos immittebat. Sed ex armare, p. mansuetoscere quidā dixerūt, Grapald. Antoninus Pius cētū leones una missione addidit, lul. Capitolin. Fuerunt sub Gordiano Romæ, leones mansueti sexaginta, archoleontes decem, lul. Capitolin. Archoleontes quos fuisse cōiiciamus, in B. dictum est. Aciliū Glabriōnē consulē in Albanū Domitianus euocauit per Iuuenalium festos dies, quos inibi celebrabat, iussitque cum ferocissimo leone ac uiscendæ magnitudinis congregari. Sed prudenter in pugna prodiens Acilius feram confecit: (Id quod Satyrus poeta doctius exsequitur,) Cælius ex Dionis historia. Extat Martialis carmen libro octauo de eximio quodam leone per Domitianum exhibitō in spectaculo, huiusmodi:

Auditur quantū Massyla per auia murmur,	Innumero quoties sylua leone furit:
Pallidus attonitos ad plena mapalia pastor	Cum reuocat tauros, & sine mente pecus:
Tātus in Ausonia fremuit modo terror arena,	Quis non esse gregem crederet? unus erat,
Sed cuius tremarent ipsi quocumque iura leones,	Cui diadema daret marmore picta Nomas,
O quantū per colla decus, quē sparsit honorē,	Aurea lunata cum fleuit unda iuba:
Grandia quā decuit latū uenabula pectus:	Quantaque de magna gaudia morte tulit:
Vnde tuis Libye tam felix gloria syluis?	A Cybeles nunquid uenerat ille iugis?
An magis Herculeo Germanice misit ab astro	Hanc tibi uel frater, uel pater ipse feram?

Lepus fugit, sus & aper *σὺρρήγνυται*, leo *ἐφορμᾷ*, Pollux de uenatione uel pugna animalium scribens.

¶ Sanguis hircinus adamantem emollit: item leoninus. Est enim inter cæteros horum sanguis calidissimus, Adamas autem cū frigidus siccusque sit, ab eo quod sibi maxime contrariū est præcipue uincitur, Simocatus. ¶ De pelle leonina, qua se quidam uestierunt, dicam in H. e.

F.

Rapacium omnium carnes declinant ad siccitatem, quæ facile in corporibus bilem atram generat: maxime uero præ cæteris improbantur lupinæ & caninæ, quæ corruptos gignant humores, Raf. Leonina caro cæteris est calidior, crassa, grauis & difficilis (tardè digeritur, Albert.) Isaac. Dolorē & inflationē (et inflationē) uentris generat, Idē & Alber. Calidior est quā canina, simulque sicca: prodest in elbo paralyticis (uide in G.) Albert. Agriophagi populi in Aethiopia, pantherarū & leonum carnibus uescuntur, Plin. & Solin. dicti (ut apparet) quod animalia edant agria, id est, fera. Barbari inter Caucasū montē et fluuiū Cophena, Apollonio et socijs leonū ac pantherarū carnes donabant, Philostrat.

G.

Sanguis leonis confricatus super cancerū, curat eum, Rasis & Albert. Leonis sanguine si quis corpus suum linierit, ab omnibus bestijs erit tutus, Sext. sed Plinius hoc adipi leonis adscribit, ut paulo post referemus. ¶ Qui carnes leonis decoctas manducāt, phantasmata non patient, Sext. Leonis ca-

rophantasticos sanat, aurium dolori & cuius alij prodest, Aesculap. In cibo paralyticos iuuat, Albert. ¶ Si quis ex elaborato leonis aut lupi corio calceos gestet, pedes non dolebit, Galen. Euporist. 3. 248. ad podagram. Si quis sederit super pellem leonis, recedent ab illo hæmorrhoides, Aesculap. ¶ Leo, num pingue curari oportet ut taurorum, Dioscoride teste: Vide in Tauri historia ex Dioscoride & Plinio. Dioscorides cum scripsisset, adipem omnem excalcacere, mollire, rarefacere: taurinum autem aliquantulum astringere, subdit: Earundem uirium compos est, bubulus, uulturnus, leoninus: sed adipem taurinum non astringere suo loco probauimus. Recentiores quidam obscuri authores, Dioscoridis uerba, quæ apud ipsum non reperio (uera tamen esse non nego, & ex Galeno ferè sumpta uideo) citant hæc: Adeps leonis calidior est quam ullius quadrupedis, et minus (lego magis) extenuat. Inueteratus etiam calidior sit. Hædorum adeps, inquit Galen, minus tum calidus tum siccus est, quam caprarum: sed et caprarum minus quam hircorum: et rursus hircorum minus quam leonum. Nam horum adeps omnium prope quadrupedum adipem potentius digerit. Nam et caliditate extiperat, et partium tenuitate. Itaque si ipsum medicamentis ad ulcera & phlegmonas conuenientibus commisceas, non modo nihil adiuueris, uerum etiam leseris, nimirum addita maiori quam conueniat acrimonia. Inueteratis tamen tumoribus, atque scirrhi in more induratis, cum neruorum curuaturis (ancylas Greci uocant) et in summa quæcunque scirrhusa sunt, his aptissimus est, in quibus sanè minimè apparet efficax suillus. Taurinus autem ab utroque ex æquo distat: ut quanto calidior sicciorque suillo est, tanto superet a leonino, Hæc Gale. Sepum leonis calidius est & siccius sepo algebut, id est bouis a mari exutis, & prestat apostematibus, duris (fortius ceteris dissoluit apostemata dura, Haly et Auicē.) Interpres Rasis, ineptissime ut apparet ex Galeni uerbis: qui leonis adipem cum terrestrium quadrupedum adipibus confert, suis, hirci, & tauri precipue, non ullius marini animalis. Algebut uocem apud Arabicorum nominum glossographos nusquam reperio. Haly eadem ferè quæ Rasis de adipe leonis scribit, sed nihil de algebut, ut neque ceteri Arabes. Adipe leonis periculosos bestias fugiunt, Plin. Sext. idem sanguini, non adipi, attribuit. Obscuri quidam autores (Vincēt. Bellua, & alij) citant hæc tanquam Dioscoridis uerba, Leonis adeps uenenis contrarius esse fert, cum uino adhibitus bestias omnes expellit: & est repersibilis odoris quo serpentes persequitur. Qui linunt corpus suum sepo renum leonis, terrent ab eo lupi, Aescula. Adipe leonis perunctus fugat omne animal, etiam serpentes, Albert. Si sepo leonis liquefacto inungatur animal, non accedet ad ipsum musca, Rasis. Leonis adipem cum rosaceo cutem in facie custodiunt a uitijis, candoremque seruant, & sanant adusta niuibibus, articulorumque tumores, Plin. Sepum leonis permixtum unguentis alijs, delet maculas in homine, Albertus: sed apud Rasin, ex quo ille desumpsit, sic legimus: Stercus leonis desiccatum, & permixtum unguento cum quo aliquis ungatur, delet maculas. Adeps leonis remissus statim inunctus omnem dolorem sedat, Sext. Ad neruorum & geniculorum dolorem, Adipem leonis cum medulla ceruina & lactuca teres & commiscet, tum demum perunges corpus, sanabitur, Idem. Leonis adeps cum rosaceo quotidianis febribus medetur, Plin. Nonnulli memorant adipem prodest se leonis, Serenus inter hemitritæi remedia. Leonis adipem remissum auribus instillato, a dolore liberat, Sext. Si adipe leonina tonsillæ interius perungantur, eodem die sanabuntur, Marcell. Leonis fetum per clysterem cum alijs quibusdam iniectum ad dysenteriam commendatur a Rasi inter remedia ex capra: proinde capre potius quam leonis fetum legendum esse puto, ut Dioscorid. etiam habet, ut diximus in Capra G. Adeps leonis cum eiusdem felle ad comitiales laudatur, ut mox dicam. ¶ Cerebrum leonis (ut & cati) acceptum inducit amentiam, (stuporem mentis.) Idem auri instillatum cum oleo aliquo (acuto, ut addit Albertus) surditatis remedium est, Rasis.

¶ Si dens leonis caninus, collo pueri suspendatur, antequam cadant dentes, & in ortu dentium secunda dorum, securum reddet a dolore dentium, Albert. uel ut Rasis habet, antequam ei dentes nascentur, securum reddit a dolore dentium dum enascuntur. ¶ Cor in cibo sumptum quartanis medetur, Plin. ¶ Hepar leonis in uino positum & potum (cum uino puro bibitur, Rasi) dolorem aufert hepatis, Alber. ¶ Leonis fel potantem euestigio interficit, Bertrut. Atqui plerique alij uim hanc uenenosam non leonis, sed leopardi fellic tribuunt. Fel aqua addita claritate oculis inunctis facit: & cum adipe eiusdem comitiales morbos discutit, leui gustu & ut protinus qui sumpsere cursu id digerant, Plin. Fel leonis potatum parum curat icterum, Albert. Icterus curat datus in potu dauic: sed prima uice affligit, Rasi. Dauic autem, uel (ut Belluensis scribit) danich, obolum significat, hoc est scrupulum dimidiatum, uel sextantem drachmæ. Ad ulcera oculorum & albugines, Fel leonis cum melle inunge, Galen. Eupor. 2. 99. Leonis, ursi, aut bubuli felle, alijs quibusdam admixtis pro pectore utitur ad promouendum conceptum, ut in urso dicam. ¶ Testiculus leonis (dexter, Rasis) tritus cum rosis datus, sterilitatem inducit, siue bibatur, siue edatur assus crudusue, Albert. ¶ Stercus leonis desiccatum & permixtum unguento, cum quo aliquis ungatur, delet maculas, Rasis.

¶ Quæcunque leo uel momorderit uel unguibus lacerarit, sanies pallens admodum de his ulceribus effluit, etiam per fascias, atque spongas, nec reprimi ullo pacto potest: curantur eodem modo, quo morsus canini, ulcera, Aristot. Ex omni uulnere, siue ungue impresso, siue dente, ater profluit sanguis, Plin. Curatur morsus leonis, ut rabidi canis morsus, & similiter etiam lupi rabidi, Albert. Et rursus, Vulnus dentium eius malum est: eo quod uirus de interioribus transit in uulnus: et cum uulnus ligatur, transit uirus in ligamenta: & cum reponunt super uulnus, inficiunt ipsa ligamenta, & non curat uulnus. Sed hæc ex Aristotelis uerbis (quæ iam recitauimus) non satis intellectis detorta uidentur. Leonum, pantherarum & ursorum, et similia ferarum, morsus periculosi sunt, ut docet Aët. 13. 3. Robusta enim, inquit, hæc animalia sunt et uncunt

guia, implicantē quicquid cōtigerunt unguibus penetrātia, et corpora ipsa dilaniant. Perseuerādō autē in manducatione, non solū corpus dilaniant, sed & ossa aliquando ad farinā similitudinē confringunt; unde & uicini pungūtur nerui. Satis uerō manifestū est, q̄ corpora quæ in eiusmodi acritas calamitates inciderūt, nō effugiunt periculum ab alienationis: nā etsi maneant, putrefactionē suscipiunt, et ulcera serpentina inducunt. Huiusmodi igitur uulnera cū aceto elota & circumrasa, solutis item corporibus ac ossibus extractis, emplastris integere oportet, & post suppurationē partiū dilaniatarum, repurgantibus linamentis curare; & cicatricē inducere, quemadmodum in cōmunibus ulceribus solemus. Emplastra autem his conuenientia sunt, id quod ex salibus constat, & similia, quorū descriptionem qui desiderat, adeat Aëtij locum iam citatum.

H.

a. Leo Græcè rex interpretatur Latine, eō q̄ sit princeps omnium bestiarū, Isidor. Ego nec leonis nec simile uocabulum pro rege apud Græcos accipi inuenio, ut mirer hoc Isidori somnium. Leones dici placet Porphyrio *παρὰ τὸ λένειν*, id est ab uisus excellentia: propterea Homerus *Σμερδαλέω* ἢ *λέων*; nam smerdaleon, inquit, formatum à *μερδαι* est, quod *μαίρειν* indicat, id est splendere, accedente *za* particula intendendi uim habente, Cælius. *Λέω* Græcis est uideo, inde *ἄλως* cæcus: hinc & leoni nomen, quoniam acie oculorum præ cæteris animalibus ualeat, ut scribit Manethō in lib. ad Herodotum, Etymologus & Varin. Panthera, leo, à Græcis sunt: à quo etiam rete quoddam panther, & leæna, & muliercula Pantheris, Varro. Leæna, *λέαινα*, uocabulum Græcis & Latinis in usu, leonis fœmina est: sed apud Latīnos poëtæ lea etiam pro leæna reperitur. Irritata leæ iaciebant corpora saltu, Lucret. lib. 5. quod carmen etiam Nonius citat. Sæua lea, Ouid. 4. Metam. *Λίς* (oxytonum, ut pleriq̄ scribunt; uel circumflexū, ut Aeschriōn, ad differentiā adiectiui fœminini *λῆς* pro *λεῶν*, id est læuis, ut *λῆς πέτρῃ* apud Homerum) idē quod *λέων* apud Homerum, uox Aeolica, ut Scholiastes monet, *λῆν* accusatiuū omnes circūflectunt: aliqui etiā duabus syllabis *λῆνα* proferunt, ut *δῖνα*, accusatiuū Dorici facientes à rectio *λίη*, Varin. *Λῆς*, ὁ *λέων*, *παρὰ τὸ λιαρόν*. *γῆδρον* ἢ *ζῶν*, Idem. Et rursus, *Λῆς*, ἐκ τοῦ *λέων* ὃ βλέπω γίνεται, ὡσαύτῃ ὁ *λέων*. *Χάριον*, ὁ *λέων*, ἀπὸ τῆς *χαροπότητος*, Varin. Apud eundē in *χαροποι*, tribus syllabis legitur *χάριον* pro leone, quod non probo. Videtur autē, inquit ibidem, *χαροπὸς* dici leo per antiphrasin, utpote φοβρός ἢ *ἔχραρον* ποιῶν, ἡ δὲ κατὰ τὸ θανατοποιῶν, ἐπεὶ καὶ ὁ *Χάριον* ὡς *ἄλως* διακινεῖ. *Χάριον* αἰνῶς *δὲ* *δρα*, Lycophrō. *Θῆρ* de leone per excellentiā dicitur, ut etiā de uipera quandoq̄. *Ἄν' ὁμιλον ἐφοίτα θεοὶ εὐκλῶς*, Home. id est, leonī similis per turbā incedēbat. Et Iliad. λ. *Τρίστ' ἢ πατήνας ἐφ' ὁμίλου θεοὶ εὐκλῶς*, ἐν τροπαλίζομεν. Et alibi, οἱ δ' ὥς τ' αἰετὸς ἀγέλην, ἢ πῶς μὲν οἶον *Θῆρ* (λεόντων κατ' ἔχραρον), Scholia *δῖνα* ἢ *λεόντες* μελαίνης νυκτὸς ἀμολγῶν, *ἔλδοντ' ἔχραπνις ὁμιλῶντες* ἢ *παρέοντες*, Iliados. Horatius in Epodo belluam pro leone dixit, *τύλι*, porcus, leo, Hercules, Etymolog. & Varin. plura de hac uoce uide in Cuniculo A. Leonem Homerus epicœne genere etiam de fœmina protulit, Gell. Hac dere est multa dixerim capite quarto, paulo post initium, hic tamen pluribus confirmabo. Vocabulum *λέων* more Attico de fœmina etiā usurpari, ex Aristotelis uerbis de partib. 4. 10. deprehēdimus, quæ sunt: *τὰ δ' αὖτ' ὁ μόνος ἔχει μακρὸς, πῶς μὲν μύτι γαστέρα, οἶον λέων*. Et paulo post, *ὃ ἢ ἐλέφας δ' ὁ μόνος ἔχει*, fœminæ elephantis nomen cum masculino articulo proferens, utpote epicœnū: sic et leonis uocabulū Atticē epicœnum uidef, nō uel masculinum uel fœmininū. *τὰ μὲν ἀδιδάκθωτα γυνῶν, καὶ ἀπὸ ἀλώπητος, ἀρκτός, λέων*, Arist. de generat. anim. 4. 6. Gæza leānam uertit, & Plin. ex eodē loco. Et mox, *μόνον ἢ πολυπότων ὁ ὕς, τελευτοκῆς*; unde manifestū apparet Aristotelem masculina uel epicœna animalium, ut leonis, elephantis & suis nomina, fœminis attribueret: & *γυνῶν* p. *τίκτε*, quod fœminarū proprium est, nō raro accipere: leῶνα quidē nomen, *λέαινα*, usquam apud eum legisse nō memini. *ὃ ἢ λέων τ' γαμψωνυχῶν τε τροπόδων βλέποντα τίκτει μόνον*, Plutarchus Sympof. 4. 5.

¶ Epitheta. Genus acre leonum, Ouidius 4. Fastorum. Animosi, Claudianus. Asper, Horat. 3. Carm. Ode 2. Sponsus laceffat regius asperum Tacu leonem, Audax. Emicat extemplo cunctis trepidantibus audax Crassa mole leo, Claudianus lib. 2. in Eutropium. Auidus, Ouid. epist. 9. Vnde potest auidus capta leo parcere prædæ, Martialis. Si quis per summas auidus produxerit undas Ora leo, Manilius lib. 4. Astron. Cæsius. Solus in Libya Indiaq̄ tosta Cæsius ueniam obtius leoni, Catullus de Acme. Carniuorans. Vrsi cum uitulis simul omnibusq̄ animalibus carniuorans leo comeder paleas ad præsepia, Lactantius de diuino præmio 7. 24. Caspius. Cæde redit: sic Hyrcana leo Caspius umbra, Statius lib. 8. Theb. Celer. Velut celeres cum septa leones Plena boum inuadunt, Cantalycius. Cleonæus: Ausonius in laboribus Herculis, à Cleone oppido Arcadiæ prope Nemeam syluam. Dominumq̄ ferarum Crescere miratur genitrix Massyla leonem, Claudianus lib. 1. in Eutrop. Dominus & rex nemorum, Martialis. Ferox. Acrem q̄ dolorem Præbent, ut nequeant contra constare feroces, Lucretius lib. 4. Ferox. Narcissiq̄ comas, & hiantis sæua leonis Ora feri, Collumella. Leo nunc ferus alta Surgentes ceruice toros, &c. Silius 5. Villosa leonis Terga feri, Idem lib. 16. Flauus. Credula nec flauos timeant armenta leones, Horatius in Epodo. Fortis, Crinitus 17. 2. Fremens. Carpitq̄ fremens, auidusq̄ cruoris, Sabellicus. Frendens. Et stetit ante oculos frendens leo, Silius lib. 10. Dentibus horrendum frendens, Pamphilus Saxus. Fulmineus. Te sensit Nemeus arcto Pressus lacerto fulmineus leo, Seneca in Agamemnone. Fuluus. Fuluiq̄ infestnor pelle leonis, Vergil. 2. Aeneid. Optat aprum, aut fuluum descendere monte leonem, Idem 4. Aeneidos. Furens, iam sine patre furens lustrat leo tecta ferarum, Cimbriacus. Genero.

Generosissimi ferarum leones, Plinius. Getulus, Tergum Getuli immane leonis. Dat Salio, Vergil. 5. Aen. Tua Getulos Dextra leones, tua Cretæas sequi ceruas, Seneca in Hippol. Nō ego te ut tigris, Getulusue leo frangere persequor, Horat. Hirsuti more leonis, Ouid. li. 14. Hirsuti costis exuta leonis, Idem in Epistola Deianiræ ad Herculem. Idæus, Verberant Idæos torua cum matre leones, Claudian. 3. de raptu. Impatiens. Vacuo qualis discedit hiatur Impatiens remeare leo, Claudian. li. 2. in Ruf. Impiger. Nunc hos tauros nunc impiger illos Insequi, Sabel. Indomitiscq; loqui & sedare leonibus iras, Silius lib. 3. Ingenuus. Astuta ingenium uulpes imitata leonem, Horatius 2. Serm. Infans. Fertur Prometheus infani leonis Vim stomacho apposuisse nostro, Hora. Car. 1. 16. Nimirū hinc quod uulgò dicitur ab astrologis, leonem sydus dominari cordi. Est aut stomachus os uentriculi cordi proximū, quod ideo etiā Græci cardian aliquādo uocant: ibi iracundiæ sedes uidetur, non minus q̃ in corde, unde uerbū stomachari. Certē cū alimentī penuriā ea pars sentit, homines ad iracundiā multo procliuiores sunt: sed Horat. ut & Acrō interpretatur, simpliciter de animalibus, non syderib. intelligere uideť. Iracundus, Armeniæ tigres, iracundi q̃ leones, Ouid. 15. Metam. Iubatus, Sylua Iubatus qualis Armenia leo In cæde multa uictor armēto incubat, Senec. in Thyest. Libycus. Iam cernes Libycum huic uallo assultare leonē, Silius lib. 7. In tauros Libyci ruunt leones, Martialis li. 12. Lætifera apud quendā recentiorē. Magnanimus, Ouid. 3. Trist. Magnus. Nec magnos metuent armenta leones, Verg. Aegl. 4. Massylus. Ante pauens capiet Massylum dama leonem, Codrus Vreus. Marmaricus. Et sua Marmaricos cogeti iuga ferre leones, Nemesianus Aegl. 11. Marmaricus leo Morsus cruentos passus audacis leæ, Seneca in Agamem. Maurus. Sed prius aut Mauro ueniam fera præda leoni, Pontan. Molorchæus Mantuano, idē qui Nemeus ab Hercule occisus, de quo uide infra in h. inter historias. Odoratus, quoniā olfactu claret, Tabē q̃ cruētæ Cædis, odorati Pholoēn liquere leones, Lucan. li. 7. Parthicus, apud Marul. Phrygius. Iungebā Phrygius quum tu rapere leones, Claudianus lib. 3. Pœnus. Daphni tuum Pœnos etiam ingemuisse leones Interitum, Vergil. Aegl. 5. Prædator q̃ leo, dumosis scorpius aruis, Manil. li. 2. Rabidus, apud Codrū. Rapidus. Dictus ob hoc lenire tigres, rapidos q̃ leones, Hora. in Arte. Pectoris impulsu rapidi strauere leones, Statius 7. Theb. Quem nequeunt rapidi contra constare leones, Lucretius 4. Rigidus. Nec dorcas rigido fugax leoni, Martialis. Rugiens, Quintiano. Seuus, Lucret. li. 3. & Mart. Sæua leonum semina, Verg. Sanguineus, Valer. 3. Argon. Terrificus, Salmonio. Toruus. Aut fremuit toruum mutatus membra leonē, Sil. li. 7. Toruus q̃ novos respexit ad ungues, Stat. 9. Theb. Intres ampla licet torui lepus ora leonis, Martialis lib. 1. Triste leonum Seminium, Lucret. libro 3. Toruus, Martiali. Trux. Quaterent q̃ truces ieiuna leones Ora, Valer. 8. Argonaut. Tumidus. Tigres q̃ domat tumidos q̃ leones, Ouid. 2. de Arte. Vastus. Et uastū Nemeæ sub rupe leonē, Verg. 8. Aen. Non tamē ut vastos ausim tentare leones, Propert. 2. Validus. Et ualidos partim præ se mille re leones, Lucre. 5. Villosus, Vergilio & Rufo Festo. Violenti q̃ ora leonis, Ouid. 2. Metam.

¶ Leænæ epitheta. Africa, Quintiano. Audax. Morsus cruentos passus audacis leæ, Seneca in Agamemnone. Cauernicuba, recentiori cuidā. Dira, similiter & dura, & ferox, apud recentiores leguntur. Fulua. Armenias tigres, & fuluas ille leanas Vicit, Tibullus. Getula. Non uides quanto moueas periclo Pyrrhæ Getulæ catulos leænæ, Horatius Carm. 3. 20. Hyrcana. Non aliter Scythicos armenta per agros Hyrcanæ claufere leæ, Stat. 5. Theb. Immansueta, recentiori cuidā. Libyca. Ipse fuit Libycæ præda cruenta leæ, Ouidius 5. Fast. Marmarica, Quintiano. Sæua lea, Ouid. 4. Metam. Tigridis, aut sæuæ profugum prole leænæ, Valer. 6. Argon. Torua leana lupum sequitur, Vergil. Aegl. 2. Trux, Mantuano.

¶ Græca. Αἰθων, Homero, & Oppiano. Etymologus exponit τὸν κατὰ ψυχὴν ἔμπυρον, ἢ δασύν, ἢ μέγαν: Homeri Scholiastes δάπνυρον, δασύν: sed forsan à colore hoc epitheton inditum est, à quo & uulpes, ut uidetur, αἰθων cognominatur Pindaro. Αἰκνίς, Oppiano. Αἰρίγνις, Antipatro. Βασιλεύς, Oppiano, Θερῶν βασιλεύς ὁ θρασύς ἀναξ λέων, Philes. Βασίλειος, Βία, Pollux. Βλοσυρός, Oppianus & Pollux: uide initio cap. tertij supra. Βροχῶν, apud Varin. Βειρὸς, Γλαυκίω, Εἰρηκτὴς ἀνδρῶν, Poll. Ελεάντης, ὁ λέων. Εἰραπὴν ὑπὸ πύλαις ἐλεάντας λέοντες. Εἰρητοὺς παρὰ τὴν ἑλμυ τὴν θορότητα, ἢ λέγεται καὶ εἰραπλεονασμῶ τῷ ἰώτα, Varinus. Εἰβερύχης, Oppiano: & alibi, Εἰβερυχοί τε λέαινας. Τὸ γὰρ ἐμφυὲς ἔτ' αἰθων ἐλεάντης, ἔτ' εἰβεροί λέοντες ἀλλάξαι τ' ἦδ' ἔτ', Pindarus in Olympijs. Τόλμα γὰρ εἰκὼς θυμὸν εἰβερεμετῶν θεῶν λέοντων ἐν πόνῳ, Idem in Isthmijs. Εὐχένης, Pollux: ποῖτικ' εὐχένης, Homero. Εὐνένης, Pollux: ποῖτικ' εὐνένης, Pollux. Εὐχένης, Pollux. Εὐχένης, Homero: ὁ καλὸν γένος ἔχων, Scholiast. cōmuniter εὐχένης, ut Pol. Εὐνομοί, Oppiano: cōmuniter εὐνομαί, Polluci. Θερῶν μέδοντες λέοντες, Oppian. Θρασύς, Pol. Θερῶν βασιλεύς ὁ θρασύς ἀναξ λέων, Philes. Θρασύφρονος, Oppianus. Ἰχυρὸς, Pollux. Κακὴς ἀνάνθημα λέαινας, Theocritus de crudeli. Κλυπός, Oppianus. Κοιρανικός, Idem. Κομήτης, ἱερατὸς, Pollux. Λαχύνων, Oppian. Μεγαλόθυμος, Pollux. Ορεσίτροφος, Homero. Ξανδοῖμος, uel ξανδοῖμος, Oppian. Ρυέλλην, eidem: propter oculos igneos, ut in v. dixi. Ρεῶν, Apollonio. Ρυρός, in epigram. Σύντης, Homero: Scholiast. interpretat' βλαπτικόν, κακῶς γιν. Σμορδαλῆος simpliciter, Homero. Σμερδαλῆος περὶ σῶπα, Oppia. Ταυροφόνος θηρ, Antipat. Ταυροκτόνος, Sophoc. Ταχύς, Pol. Υπέρτατος, ὑπερβυτος, ὑπερβυτος, ὑπερβυτος, eidē. Χαροπός, uide supra in v. de oculis. Ὠμνῆς uel Ὠμνῆς, Oppiano, Lycophroni et alijs.

¶ Deriuata, Leoninus adiectiuū apud Plinium & Varron. οἱ ἡ λεονίσκος ἐβρυχῶντο, Suidas in φο. λεοντῶν. Λεοντῆ, pellis leonina, uide in e. Λεοντίδιον, ὁ ἰχυρὸς κατὰ τὸν λέοντα, Varinus. Λεοντιδῆς,

leonum catuli. Leontiasis morbus, qui uulgò hodie lepra, unde dictus sit, in Elephante H. a. ex Aetio retuli. *λεοντοχόρευ βέλιν* (pro δ' αμαλιν) Aeschylus dixit, hoc est iuuēcam leonis cibum uel qua leo saturatur, Varinus. *λεοντοκράνον, Αμαζονικόν ὄπλον*, Hesychius & Varinus. Claua fortassis erat, in sculptum habens leonis caput: quanquam *κρανόν* etiam galeam significat. *πυρσκαρὸν λέοντος, πυρσκαρὸν φάλαξ, ξανθοπρίχς*, Hesychius. *λεοντινὸν ὄν, φοβερὸς, δίκην λέοντος*, Varinus. Vbi quis sacris initiabatur, Leontica uocant, aquæ loco in manus mel affundebant, ab omnibus noxijs sceleribusq; ac tristitiis inferentibus sic expurgari arbitantes. Linguam item melle detergebant ab omni peccati labe, Caelius transtulit autem ex Porphyrii interpretatione in antrum Nympharum apud Homerum, ex quo loco melius ita uertisset: Melle manibus illorum, qui sacris initiantur Leonticis, pro aqua infuso, manus ab omni re molesta, noxia & abominabili abstinendas significatur: itaq; lotionem igni familiarē adhibēt, tanquā isti purgationi eius qui initiatu conueniat, reiecta quæ ignis extinguitur aqua. Quæ uerò & qualia & cur Leontica dicta sacra hæc fuerint, legisse non memini. Hoc obiter admonendum, uocabula apud Græcos quæ à leone uel deriuantur uel componuntur, tres de obliquis casibus huius ferè syllabas retinere, & in secunda per omicron semper scribi: alia uerò multa à *λεως* quod Atticè populum significat fiunt, quæ per omega scribuntur, nec onto uel onti syllabas obliquorum admittunt, ut *λεωδένης, λεωφόρος, λεωπετρίαν* saxum planum interpretantur, Caelius.

¶ Athenæus libro duodecimo inter saltationum genera numerat *γλαῦκα* & *λέοντας*: Pollux leonem saltationis terribilis genus esse scribit. *μελανοσυρμαῖον λέοντα, μέλανα & συρμαῖζομενον*, de Aegyptijs qui & nigri sunt, & poru utuntur hordeaceo, quem *συρμαῖαν* aliqui uocant, Varinus, ex Lycophrone ut uidetur. *ὄν σίσσμαι λέαν' ὑπὸ τυροκνήστιδι*, (aliàs *τυροκνήστιδι*) Aristophanes, hoc est, Non stabo (ut) *leæna* in tyrocnestide: Est autem *leæna*, schema quoddam libidinosum & meretricium, (*χρῖμα σισσίας ἀνύλαστον*, Varinus in *λέαναι*: hinc forte Martialis membrum muliebre leonem appellauit: ut dicitur in prouerbio Leonem radis.) Tyrocnestis genus est cultri: solebant autem in manubrijs cultorum elephantes aut leones sculpere. *λέγῃ δὲ ὅτι ἐπ' αὐτοῖς σίσσμαι πορνύσσαι, ὡς λέαναι ὑπὸ τυροκνήστιδι, οὐκ ἔχοντες δὲ ἡδονήν οἱ λέοντες, ἵνα μὴ ἀφραδύσιντο*, Suidas in *ὄν σίσσμαι*. *Lea* quidem Latinis pro *leæna* accipitur, sed *λέα* Græcis ὁ γυναικῶς ἰστίους λίθος exponitur Varino.

¶ Leo sydus. Poetæ dicunt duos leones ab Hercule interfectos, unum apud Teumessum Boeotiae montem seu oppidum, & hunc esse uolunt quem Iupiter in cœlum transtulerit: ut scilicet Herculis, qui feram inermis occiderat, gloriæ consulere. Higinus tamen alium fuisse tradit, quem scribit à Luna iussu lunonis in Arcadia nutritū (apud Lunam in Nemea regione Arcadiæ, Nigid.) & deinde in exitū Herculis dimissum, quem quū Hercules interfecisset (iussu Eurysthei cū Moloreho hospite, Nigid.) ab indignata lunone in sydera relatū ferūt. Sed ut breuitati studeamus, sequemur Germanicū in Arati Phenomenis scribentē, Leonem beneficio lunonis inter astra collocatū, eò quod uirtute ferarum omnes præcellat. Perianther (Pindarus Rhodius, ut habet Varinus: qui tamē hæc uerba illi non attribuit) Rhodius refert eum ob primos labores Herculis memoriæ causa honorificè astris illatum. Hic notabilis & maximus inter signa est: habet stellas tres in capite, in pectore claram unam, &c. Quum Sol ad eius signum peruenit, mense scilicet Iulio, tunc æstatis calor uehementissimus terras adurit, exsiccatur flumina, & fruges concoquit, Hæc Rauissius Textor. Leo quoniam inter quadrupedes princeps loco est, eam ob causam à loue sydereæ sede dignatus uidetur, Varinus. Aegyptij (inquit Macrobius Saturn. 1. 20.) animal in Zodiaco consecrauerunt ea cœli parte, qua maximè annuo cursu Sol ualido efferuet calore: leonisq; inibi signum domicilium Solis appellant, quia id animal uidetur ex natura Solis substantiam deducere: primumq; impetu & calore præstat animalia, uti præstat Sol sydera: ualidusq; est leo pectore, & priore corporis parte, ac degenerat posterioribus membris, æquæ Solis uis prima parte diei ad meridiem increscit, uel prima parte anni à uere in æstatem: mox elanguescens deducitur, uel ad occasum, qui diei, uel ad hyemem, quæ anni pars uidetur esse inferior: Idemq; oculis patentibus atq; igneis cernitur semper, ut Sol patenti igneoq; oculo, terramq; conspectu perpetuo atq; infatigabili cernit, Hæc Macrobius. Et rursus in Somnio Scipionis 1. 12. Cum animæ (inquit) à cancro ad Leonem labendo peruenerint, illic conditionis futuræ auspicantur exordium. Et quia in Leone sunt rudimenta nascendi, & quædam humanæ naturæ tyrocinia: aquarius autem aduersus leonem est, & illo oriente mox occidit, ideo cum Sol aquarium tenet manibus parentatur, utpote in signo quod humanæ uitæ contrarium uel aduersum feratur. Scribit Nicephorus in Astrolabij structura cor cœlestis Leonis dici basiliscum, Caelius. Leo Solis symbolum habet: quoniam oculos habet ignitos, faciem (ut placet nonnullis) rotundam, & in ambitu radiorum quadā imagine etiam pilos, ut sit planè Solis simulacrum. Quo argumento Hori throno leones subijciunt. Est autem eonome Sol, *ἄρ' ὅτι ἡ ὥρῃ λεωτέα*, Caelius. Plura uide in Philologia, cur leo solare animal existimetur. Leonis syderis epitheta: Aestifer, æstiuus, ardens, arens, calens, feruidus, flammifer, flammiger, Herculeus, horrendus, horridus, horrificus, rabidus, sæuus, terribilis. Horum ex poetis testimonia Textor affert, sed commiscet ea epithetis leonis terrestribus. Stella uestani leonis, Horatius 3. Carm. Alti qui apud Homerum Iliadis quinto *χέλκρον πόντον*, in quo Martem fabulatur tredecim menses captum fuisse, leonis sydus interpretantur: Vide Scholia Homeri.

¶ Icones. In templo quodam Pausanias scribit, in Agamemnonis scuto formidinem fuisse expictam capite leonino (quoniam leo minimum dormit, ac dormienti etiam oculi sublucent) cum epigrammate

grammate, οὗτ' ἔστι φάβ' ὅτι βροτῶν, ὃ δ' ἔχω ἀγαμύνων, Cælius. Aeneia puppis Prima tenet rostro Phrygios subiuncta leones, Vergilius 10. Aen. Dicitur quibusdam leo inter uigilandum præcipue oculos occludere, quos aperiat dormiens: Hinc templorum claustris leonem symbolicè appingebant priores, Cælius. De fonte, qui quatuor fistulis (λεωνοῖς) per ærei leonis oculum utrunq; os, & dextrum pedem saliebat, egregia quaestio arithmetica extat Anthologij Græci 1. 46. sine authoris nomine, his uersibus: Χαλκίος εἰμι λέων, κρανοὶ δ' ἐμοὶ ὀμμάται διὰ, καὶ σῶμα: σὺν δὲ, θρόνῳ δεξιτερῷ ποδὶός, πάλιν δὲ λεωτέρῳ δὴ ἡμασι δεξιὸν ὄμμα, καὶ λατὸν τριτοῖς, ὃ πούρεσι θρόνῳ. Ἄριστον ἐξ ὧρας πλησθε σῶμα: ὅτι δ' ἡμα πάντα καὶ σῶμα, καὶ γλῆνα, καὶ θρόνον, εἴπε πόδες. Huic adiectum est scholium Maximi monachi, quod nos & breuitatis & excitandi lectoris ingenij causa, omisimus. Κρηναὶ δὲ καὶ καταχρίσματα (lego ὅτι τὰ χρίσματα) τῶν λεοντέων (scilicet πρὸς ὅπου uel σωματῶν) ἔχουσι κρανός: ὅτι νεῖλ' ἐπάγει νεὸν ὕδωρ ταῖς ἀνυψίωσι ἀρδραῖς, ἢ λίαν τὸν λεοντα παρὰ δόνον, Plutarchus in Sympol. 4. 5. Hoc est, ut nos cōuertimus: Fontium salientibus ora leonum affingi solent, ut aqua ex eis profluat, (apud Aegyptios nimirum:) quoniam Nilus aruis Aegypti nouam aquam inuehit Sole transeunte leonem. Cræsus inter donaria Syracusis pictus est Mentor surculum extrahens pedi leonis, ut in D. retuli ex Plinio. Λεὼν π. ας πύρ, Alpheus fl. quoniam ad eius fontes leonum effigies dedicatae sunt, Hesyc. & Varinus. Siccyone in templo Aesculapij spectat Somnus sopiēs leonem ὡς δ' ὧτης cognomine, Pausanias in Corinthiacis. Leanae scorti imago celebris fuit Athenis, sub specie legnae feræ, ut inter propria mulierū dicam inferius. Ampraciota leanam, quod tyrannum suum lacerasset & distraxisset, ut suæ libertatis uindicem, summa religione colunt, Aelianus. In Craneo dicto luco ante Corinthum urbem sepulchrum Laidis est, cuius operculum effigiem leonis continet, arietem anterioribus pedibus tenentis, Pausanias in Corinthiacis. Quid sculptus sibi uult aries: quem parte leana Vnguibus apprensus posteriore tenet? Non aliter captos quod & ipsa teneret amantes. Vir gregis est aries, clune tenetur amans, Alcibiades in emblemate de tumulo Laidis. Delphos mittendam fecit leonis effigiem ex auro excocto decem talentorum pondo: qui leo dum templum Delphicum deflagrauit à semilatrebus decidit, super illos enim erat collocatus: & nunc in Corinthiorum thesauro repositus est, pondo sex talentorum atq; dimidij, eliquatis tribus talentis ac dimidio, Herodotus libro 1. In ingressu Thermopylarum tumultus est, ubi nunc super Leonidem (Spartanorum ducem illic à Persis interemptum) stat lapideus leo, Herodotus libro 7. Leo Solis symbolum habet, ut in leone sydere demonstrauit, quo argumento Hori, id est Solis throno leones subiiciunt, Cælius. Leones duo atri in gradibus Capitoli ex atro marmore Lydio sunt, Ge. Agricola. In manubrijs cultrorum elephantes aut leones sculpebant: hinc illud, οὐ σῶμαί λέων' ὡς τυροκνήσις, de quo paulò superius dictum est. Rex Salomon solium magnum fecit eburneum, cuius fulcris duo leones (araioth) assistebant: sed & duodecim leones (araïm, leunculi in translatione Hieronymi) stabant illic super sex gradus hinc & hinc, Regum 3. 10. Quatuor animalia circa thronum coelestem diuus Ioannes uidit (ut in eius Apocalypsi legimus cap. 4.) unum simile leoni, secundum uultu, tertium facie hominis, quartum simile aquilæ uolanti, &c. quatuor euangelistas, Marcum, Lucam, Matthæum & Ioannem, pleriq; interpretantur. Reptat in umbone leo flammeus, Poëta quidam recentior. Plurimi quidem huius seculi principes & nobiles uiri, leonem ad insignia & stemmata tanquam fortissimum animal asciscunt: ut alij alia ferociæ & iracundiæ plena & rapacissima animalia potius pro insignibus quàm placida & mansueta habere malunt. Leonem Florentini urbis insigne habent, aluntq; semper uiuos, ut Bernenses nostri urfos. Λεοντόκρανον, Ἀμαζονιδῶν ὄπλον, Hesychius & Varinus.

¶ Sunt & à leonis pelle & pantheræ nominatae gemmae, leontios & pardalios, Plinius lib. 37. Et alibi, Gemma achates apud magos, quæ leoninae pelli similis fuerit, potentiam habere contra scorpiones dicitur. Leoninus lapis à quibusdam herba lithospermon appellatur, de qua mox rursus.

¶ Leontion & leoninus lapis, ut inter nomenclaturas Dioscoridi adscriptas legitur, herba lithospermon uocatur, cuius semina lapidis instar dura & fragilia sunt, & magnitudine coloreq; margaritas referunt: uulgò milium Solis uocant, & aduersus calculum renum utuntur. Radix ei magna. Sed alterum genus parua & inutili radice, folijs & granis minoribus locis cultis nascitur in aruis. Est & harundinis genus simili grano sed maiore: aliqui lachrymam uocant. His addamus leonticen, quæ alio nomine cacalia uocatur, cui semen margaritis minutis simile inter folia grandia dependere, in montibus ferè, Plinius scribit. Plura de ea leguntur apud Dioscoridem & Ruellium libro 3. cap. 128. Recentioribus ut adfirmant (inquit Ruellius) dicitur agreste carui: fruticosa est, semine minutis margaritis simili, inter folia magna pendulo, quæ ad oleagina uel querna satis accedunt. Dioscorides non folia ut Ruellius, sed florem querno oleaginose comparauit, ut impressi codices Græci habent: sed pro ὄρνι, id est quercui, legendum βρύω, hoc est musco, ex uetustissimis codicibus rectè docet Marcellus Vergilius. Quercus certe & oleæ foliorum species nihil aut parum commune habet, & Dioscorides de floribus clarissimè loquitur: sunt autem flores oleæ muscosi, &c. ut Ruellij hac in re oscitantiam miremur. Idem 2. 141. aliam Plinij leonticen siue cacaliam putat, & aliam Dioscoridis, quoniam diuersas uires eis adscribant: & Dioscorides seminum margaritis similium nullam mentionem facit, ubi rursus hominis negligentia se prodit, cum apud Dioscoridem οἱ μετὰ τὴν ἑλάνθησιν ἡλικὸς λεὼς manifestè nominentur. Quod uires attrinet, cum cætera omnia conueniant, non ideo diuersa erit Plinij leontice etiam quædam ei à Dioscoride non memorata attribuat: Quanquam granis eius ex cerato

inunctis faciem extensam & sine rugis seruari, Plinius etiam iisdem quibus Dioscorides uerbis de cacalia refert 26. 16. quod itidem Ruellius non animaduertit. Cacalia quidem dicta uideri potest, quasi coccalia, quod coccis, id est granis peculiaribus insigniatur: Leontice uero, uel quod similiter ut lithospermon (quod & ipsum, ut paulo ante monui, leontion uocatur) grana margaritis similia proferat. Vel quod radiceis commanducata succus arteriam similiter iuuat ut glycyrrhiza, Galeno teste. Vocatur autem glycyrrhiza quoque leontica inter nomenclaturas Dioscoridis. Caterum Galenus pro cacalia cancanon, *κακκωνον*, nominauit: Paulus cacanon, *κακκωνον*: Cancamon uero scribit lachrymam esse ligni Arabici, myrrhæ similem, odoratam, ad suffitus utilem, ut extenuandi corpora obesa, item abstergendi & aperiendi obstructions, ut & Dioscorides pluribus. Hanc Serapion & alij Arabes fac appellant: laccam uertunt interpretes. Sed quæ hodie in officinis lacca uocatur, nec odorata est, nec similes habere uires uidetur: Ego eius loco medicamenti myrrham potius iniecerim, quam ut Monachis qui in Mesuen scripserunt placet, draconis uulgo dictum sanguinem, cui uis astringentia. Non probo eos qui canchamum apud Dioscoridem per c. aspiratum scribunt: Mirum autem nullam huius lachrymæ mentionem à Galeno fieri. Ex confinio casia cinnamici & cancamum ac tarum inuehitur, Plinius, nec alibi plura. Caccaliam Paulus per cappa duplex scribit, & eandem cacano facultatem habere tradit: Cacanon autem, ut iam dixi, Galeni cancamon, & Dioscoridis cacaliam uocat, ut non solum eandem uim habeat, sed eadem omnino sit. Sed huiusmodi errores Pauli etiam alibi reperias, res easdem propter nominum diuersitatem diuersas existimatis. Redeo ad cacaliam herbam, quam leonticen quoque uocatam dixi: eam quæ hodie sit nullus adhuc demonstrauit, nam quod de carui agresti Ruellius scribit, certi nihil est, & ex auditu tantum (ut appareat) ab eo scriptum: ego coniecturam saltem meam afferam, ut excitent diligentiores. In Gallia & Italia hortis uidi lachrymam uulgo dictam herbam, folijs magnis harundini similibus, candicantibus, inter quæ caulis rectus assurgit: & inter folia caulemque nascuntur grana candida, lapillorum duritie, unde recentiores etiam aliqui lithospermon nominant. Ea filis inserunt mulierculæ, & quædam ita preculas suas numerant. Hæc nisi cacalia est, aliam doceri cupio. Est sane perquam dulcis, ut arteriæ quod de cacalia scribitur, non minus quam tragacantha aut dulcis radix utilis uideatur. Herbae huius mentionem facit Hier. Tragus 2. 140. lithospermon maius uocitans, *groß steinsamen*. Leontopetalum herba dicta uidetur, ac si aliam in folijs (*λεοντα* Græci poetae uocant) cum leone, uel pedibus leonis similitudinem habeat: quod tamen authores non exprimunt. Leontium etiam & leoninum semen, eiusdem herbae nomina sunt inter Dioscoridis nomenclaturas. Habet hæc planta, ut Plinius & Dioscorides scribunt, caulem semipedalem aut maiorem, alis numerosum, quarum cacumine in siliquis semina ciceris modo bina ternaque continentur, florem puniceum, anemones similem, folium brassicæ, diuisum papaueris formam: radicem nigram, similem rapæ, strumosam, tuberculis quibusdam ceu nodis articularum eminentibus: nascitur in aruis frumentario agro. Hanc ego me ignorare fateor: & sane melius etiam Ruellius idem de se confessus esset, quam patam leonis uulgo dictam, eandem asserendo, reprehendendi nobis occasionem reliquisset. Nam pata leonis apud Gallos non alia quam consiligo uel pulmonaria ueterinariorum est, de qua abunde docui in Boue capite tertio. Ea quantum differat à leontopetalo, & descriptionem partium singularum conferenti satis patebit: & insuper uires consideranti: radicis enim leontopetali usus intra corpus est, consiliginis non item. Leontopetalon tertio gradu calida & sicca est: consiligo, ut mihi uidetur, in quarto & caustica: eadem aut maiore potius efficacia qua helleborus niger, ideoque illi antiballomenon. Leontopetali radix aduersatur omnium serpentium generibus ex uino pota, nec alia res celerius proficit, Plin. Alia est leontopodium (quamuis idem nomen leontopetalo etiam tribuitur: Apuleius capite septimo leontopodion describens, eadem ei nomina tribuit, quæ Dioscorides leontopetalo) de qua Dioscorides: Digitalis, inquit, herbula est: foliola habet angusta, longitudine trium quatuorue digitorum, hirsuta, ab radice lanosa et albicantia, flores nigros, &c. Hanc quoque hodie ignotam puto: nec est quod magnopere eam nouisse affectemus, cum ad amatoria tantum in usu fuisse Dioscorides scribat (licet in extremo capite Græco addatur, eam phymata quoque discutere: ut Plinius quoque cemon uel camon, quæ eadem est. Et Dioscoridis etiam de leontopodio caput in uetustissimis codicibus de cemo inscriptum erat, ut Marcellus Vergilius docet, qui & alia nonnulla affert de herba hac cognoscenda laborantibus utilia. Atqui Plinius alibi leontopodion aluum sistere & bilem purgare scribit, semine lymphatica fieri somnia, campestris, & gracili solo nasci. Item alibi, semen leontopodij tritum in aqua cum polenta, tela omnia infixæ corpori (sicut cula sagittarum, alibi) extrahere. Sed hæc de leontopetalo intelligi debent: quod inde facile colligo, quoniam à Plinio cognominatur liceron, (litheoron, ut Hermol. legit, & corypetron) dorypetron et toriuentoron: quæ nomina apud Dioscoridem inter leontopetali nomenclaturas leguntur, paulum modo uariantia, *λεοντορον*, *δωκεπελις*, *δορυβηρον*. Accedunt natales iidem: & uires extrahendi sagittas calidæ siccaque facultati in tertio gradu conueniunt: & si hæc facultas quibus inest, à tota substantia inesse uideatur. Sed si aluum sistit, quomodo bilem purgat? ego ciere potius quam sistere dixerim: eaque causa à Dioscoride etiā tradi, leontopetalon misceri clysteribus ad coxendicis dolores, nimirum ea facultate qua centaurium minus & colocynthis, &c. Leontopodion, inquit Hermolaus, in uetustissimo Dioscoride appictam uidimus, simillimam herbae quam uulgus ex nostra consuetudine callendulam appellat, ut eadem omnino esse uideatur, Hæc ille. Apud me uero nulla huius picturæ & similitum

similium autoritas est, ubi descriptio longè dissentit. Pata leonis, si bene memini, in quibusdam Italiæ Gallia ue locis, non solum consiligo, ut iam dixi, sed etiam geranij montani quoddam genus uocatur, radicibus oblongis, rubris, & maxime astringentibus, flore purpureo anemones, folijs multifidis specie quadam digitati pedis, nostri blütwurz, id est radicem sanguinis, quod illum sistat, appellant. In hortos translata, uiuacissimam esse obseruauit. Branca leonis, herba flaura, Syluaticus. Et alibi, Herba flaura (aliàs Maura) planta leonis, id est trifolium maius. Iligas, id est pes uel brancha leonis, herba, Idem. Eruditi hæc nomina de trifolio asphaltite intelligunt. Orobanchen herbam in Bouis historia capite tertio copiosè demonstrauit. Eam Itali quidam, auctore Petro Matthæolo, lupam uocant, quod deuoret plantas quæ prope ipsam nascuntur; alij caudam leonis: Inter Dioscoridis certe nomenclaturas leonem quoque appellari legimus: Item in Geopon. 2. 40. ubi Sotionis uerba hæc sunt. Leguminum leo, osprioleon Græcis & orobanche appellatus, nō prouenit in aruis, si in quatuor angulis et in medio aruo rhododaphnes ramulos infixeris. Quod si uelis hæc herbā in totū nō apparere, quinque testas accipito, & in ipsis cum creta aut alio colore albo, Herculem leonem strangulantem pingito, easque testas ad quatuor angulos & in medium arui deponito. Alij testam ita depictam in media tantum area defodiunt. Est & alia quædam naturalis cura, (nos hic ex Græco mutilam Cornarij translationem restituimus) à Democrito etiam prodita, huiusmodi. Quoniam leo animal gallo uiso expauescit & contrahitur; si quis gallum manibus strenuè comprehensum circa agrum gestet, herba leonina (ἡ λέοντες πόα) mox abolebitur, tanquam & ipsa leonem timente. Aliqui experientia docti semina terræ mandanda gallinaceo sanguine irrigant, tanquā tuta sic à leonina herba futura. Ruellius composita uoce leontoboranon protulit. Βοτάνη τε νιν (καλλιαν) ποδ' α' λέοντος νικῶσαν, Pindarus in Nemeis; hoc est, Calliam olim uictorem herba leonis coronauit: ubi Scholia, Herbam leonis dictam ex Archemori sanguine prognatam aiunt. Alij, quod præstat, ipsam Nemeam λέοντος βοτάνην interpretantur, παρόδον κατ' αὐτὴν δὴν γὰρ ὁ λέων βοσκόμενος, ut βοτάνη hic non herbam sed locum pascuum significet, in quo scilicet pasci solebat leo Nemeus. Alij apium herbam; quod Hercules uicto leone, apio coronari in Nemeis uictores instituerit: sed imperitè, cum & certaminis institutio, & ex apio coronæ premium, Archemoro auctori tribuantur, Hæc Scholia. Leonis cuiusdam herbæ meminit etiam Columella in Horto suo, his uerbis, Et hiantis sequa leonis Ora feri. Et rursus, Oscitat et leo. Numerat autem inter herbas uernas & florum gratia feri solitas, ut narcissum, hyacinthum, uioles, rosas. Apparet sanè nomen ei à floris figura inditum, quæ leonis instar hiantis oscitet, ut ipse loquitur. Libro quidem undecimo, ubi prosa rem hortensem eodem ordine describit, quo prius carmine, nulla eius mentio: fatetur & Hermolaus in Corollario sibi ignotā. Os leonis herba flore purpureo, Perottus sine auctore: Videtur autem existimasse eandem leontopetalon Dioscoridis esse, cui flos puniceus anemone similis attribuitur. Cyclaminū Theffalus herbam leonis (syderis: nam & alias herbas à signis zodiaci denominat) appellat, Aggregator. Leontocharon, polium, ut habent nomenclaturæ cum Dioscoride. Cichorij syluestris genus folio latiore, quod hedypnoïda cognominant, flore luteo in pappos abeunte, leonis dens uulgarī uoce dictus creditur, Ruellius. Eandem, aut omnino & genere & uiribus simillimam, Dioscoridis hieracium alterum esse dixerim. Herbarij quidam in Gallia thymelæam, leonem terræ nuncupant, Ruell.

¶ Animalia. De leopardo in Panthera dicitur. Leontophonus capite tertio explicatus est. Chimæram monstrum ex leone, capra, & dracone compositum fabulantur: fabulæ allegoriam, & singulorum in ea animalium significationes interpretatur Cælius 13. 9. Prima leo, postrema draco, media ipsa chimæra, Lucretius. Vide supra in Capra H. a. Chamæleon quadrupes ouipara, suo loco tractabitur. Leo, feram significat, & uirginem, & piscem, Hesychius & Varinus. Pro uirgine usquam legisse non memini: Homerus quidem de Diana, quæ semper uirgo fingitur, canit: Ἐπεὶ σὲ λέοντα ἔδρακε Ζῆς. Leonem uerò piscem (nomine piscis communius utentes) non alium, quam ostracadermon illum cancrorum generis intelligere uidentur, de quo in libro de piscibus dicemus. In mari magno circa Taprobanen insulam infinitos pisces procreari ferunt, habentes capita leonum, pantherarum, & arietum, aliorumque animalium, Aelianus. Est & inter serpentes leo apud Nicandrum, alio nomine cenchrines dictus, oblongus, maculosus: quem Scholiastes leonem dici putat, uel ex uariantibus squamis, aut ex generositate, aut quia rectam gestat caudam, & se ea dissagellando excitat in pugnam: uel quia mordet, ac hominis sanguinem exforbet, quæ ipsa & leo facit, Cælius. Laish, לַיִשׁ, uox Hebraica lob capite quarto ab Hieronymo tigris transferatur, à Septuaginta μυρμηλέων, uel potius μυρμηλοέων: Esaia uerò capite trigésimo leo ab Hieronymo, catulus leonis à Chaldaeo, &c. ut supra in A. dixi. Ego uocem μυρμηλέων nusquam repetio, nec diuinare possum quale sit animal: & ut maxime sit in rerum natura, non rectè tamen pro Hebraica uoce laish poni uidetur, qua leonem doctissimi plerique significari testantur: prouectæ quidem ætatis Dauid Kimhi, catulum uerò Chaldaicu interpretes & ipsi Septuaginta Esaia capite trigésimo. Ahraham Prizol leonis genus intelligit. Hæc iam scripseram cum repeti apud Strabonem libro sexto hæc uerba: Extremæ Arabiæ ultimum promontorium fert pardas les fortissimas, & leones qui μύρμηκον, id est formicæ uocantur, & genitalia sursum uersa (ἀπετραμμένα) uersa) habent, & colorem aureum, nudiores Arabicis, Leones quidem aurei coloris reperiunt

etiam in intima Africa; uide in b. ¶ Tigris est ut leo, Varro. Tigris leonæ omnino similis uidetur, præter solam pellem inaculis exornatam, Gillius. Megasthenes scriptis mandauit, in Prasijs tigres gigni leonibus duplo ferè maiores, Idem. Catus leoni uel potius leonæ quodammodo similis est: sed cati auriculæ acutiōres, leonæ rotundiores sunt. Gryphem Indicum aiunt quadrupedem ut leonæ esse, unguibus etiam robustissimis leonum similibus, Aelian. Sphingem fabulantur ex corpore uirginis & leonis compositam esse, Aelian. Camelopardali posteriores corporis partes leoninæ sunt, Mantichoræ Indicæ feræ corpus leonis esse Ctesias scribit, caudam scorpionis modo spicula infigentem, Plin. Leucrocutor etiam feræ Indicæ, collum, cauda, & pectus leonis apud eundem contribulatur. ¶ Daemonium leoninum, est permixtio rationis cum actis malis lædentibus & iracundis, Andreas Bellunensis.

¶ Propria. Leo, *Λέων*, nomen proprium multis olim uiris attributum. Videtur etiam Germanicum Leonhardi nomen à leone factum, ut Eberhardi ab apro, Bernhardi ab urso, ac si istorum infiar animalium sortes dicas. Leones dictos Romanos imperatores & pontifices aliquot in historijs legimus. *Ἐστὶ γὰρ ἡ λέξις δὲ λέωνος ἱερᾶς ἐν Ἀδελφείοις, ὅς ποτε τὸ δῆμος πολλοῖς κῶνωφι μαχεῖται, ὥς ποτε σκυμνὸν Βεβηκῶς*, oraculum fictum in Equitibus Aristophanis, tanquam Atheniensibus de Cleone datum, pulchre enim colludunt nomina Leon & Cleon. *Κῶνωφι, τοῖς ἡγετοσιν, ἡ γὰρ τοῖς ἡμέτεροις λέγει*, Scholia. Et cum Cleon gloriaretur se esse *ἀντὶ τοῦ λέωντος*, Demosthenes interlocutor subiicit, *καὶ πῶς μὲν ἑλάνθεος Ἀντιπᾶτος γυμνῶν*; *Ἀντιπᾶτος, ὅτι πονηρὸς ὡμῶς εἶται καὶ πολυπράγμων*, Scholia. In Træzenia naui capta à classe Xerxis, uiro strenuissimo nomen erat Leoni, quo nomine nonnihil fortasse gloriabatur, Herodot. lib. 7. Leon nomen ducis Atheniensis apud Xenophontem rerum Græcarum libro 1. Theodotus iunior imperator Eudociam Leonis Atheniensis philosophi (Leonij sophistæ Atheniensis filiam, Gyraldi.) uxorem duxit, Egnat. De Leone imperatore Romano, uide Suidam: item de eiusdem nominis Alabandenſi rhetore & Byzantio philosopho, cuius historiam in Onomastico quoque reperies. Platonis Alcyon à quibusdam Leonis Academici esse creditur, Athenæus libro 11. Leo Toranicus dux defectionis contra Constantinum monomachum, post aliquot prælia ab eo captus, oculo priuatus est, Egnat. Leon celebris pictoris nomen apud Plinium. *Ταύρα βαδὺν τίνοντα, &c. καὶ λέων τὸ ὄμματι μιλῆσις γίγνεται, ὅδ' ὀλύνει Ζεὺς ἀπρόμνητον ἄδην*, Antipater in Epigrammate. Idem fortassis fuit Aſtydamas Milesius, uir longè maximo & ualidissimo corpore, uoracissimusque, uel scribit Athenæus lib. 10. Leo Eurycratis filius, Lacedæmoniorum dux fuit contra Tegeatas, Pausan. in Laconicis. Leo Atheniensis, unus ex eponymis tribuum Athenis, filias suas publicæ salutis causa ex oraculo traditur deuouisse, Idem in Atticis. Pantaleontem à Pisili oriundum tyrannum, Pisatiem appellat Neuius, cum aliqui inde profecti nunc Pisani dicantur, Fest. Legitur hoc nomen etiam in Statibus Hermogen. Leones aliquot scriptores, ueteres & recentiores, in primo Tomo Bibliothecæ commemorauimus. Leonteus (*Λεωντεύς*) Argiuius Tragædus inter opſophagos numeratur ab Athenæo libro 8. Leontios aliquot uide in Bibliotheca nostra, (& aliquos apud Suidam. Leontitis statuarius, & Leontion pictor, apud Plinium nominantur.) Vbi etiam Leonellus, Leobinus & Leodristus scriptorum recentiorum nomina, à Leone formata uidentur. *Λεοντίδης* nudum nomen apud Suidam: cui simile est Leonides, non tamen à leone factum, cum secunda per o. magnum scribatur. Vt etiam Leonicus, Leophron, Leonas, à quo etiam alterum nomen uiri Leonatus factum apparet, apud Suidam per n. simplex (aliqui non rectè n. duplicant) & omicron in secunda, quod non placet. Leontides tyrannus apud Xenophontem rerum Græcarum libro 5. Leontichus uir in meretricijs dialogis Luciani, Samij Rhadinæ et Leontichi monumentum habent, ad quod qui amore torquentur, uota facere solent, Pausan. in Achaicis. Leontychidæ etiam uiri nomen apud Cælium Rhodig. legi. Leontiscus, à Leontio diminutiuum. Hoc nomine pictor Plinio celebratur. De Leontisco Messenio acrocherſite lege Suidam: Eiusdem Eliacorum secundo Pausan. meminit. Leontiscus pancratiastes Marniam meretricem amauit, Athen. ¶ Leontius uirile, Leontium muliebre nomen est. Sed uiros deflexum à leone nomen ornat, & fortitudinis signum uel omen est: in mulieribus libidinis nota. Leontij enim & Leonæ nomina meretricibus tantum posita legimus: forte quod leo etiam pro muliebri pudendo accipiat, ut supra dictum est, & leonæ pro schemate libidinoso. Leontij meretricis Epicuri, quæ philosophiæ etiam Epicuræ operam dedit, meminit Athenæus libro 13. Leontium Epicuri cogitantem pinxit Theodorus, Plin. Cum meretricula etiam Leontium contra Theophrastum scribere ausa sit, Cicero 1. de nat. Leonæ meretrix apud Lucianum. Patientia corporis innumera documenta peperit: clarissimum in sceminis Leonæ meretricis, quæ torta non indicauit Harmodium & Aristogitonem tyrannicidas, Plin. lib. 7. Et rursus lib. 34. Iphicratis (statuarij) leonæ laudatur. Scortum hæc lyra cantu familiare Harmodio & Aristogitoni, consilia eorum de tyrannicidio, usque ad mortem excruciat, tyrannis non prodidit. Quamobrem Athenienses & honorem habere ei uolentes, nec tamen scortum celebrasse, animal nominis eius fecere: atque ut intelligeretur causa honoris, in opere linguam addi ab artifice uetuerunt. Propter Hipparchi mortem (inquit Pausanias in Atticis) Hippas iracundiam suam tum aliàs declarauit, tum in mulierem nomine Leonam. Hanc enim in tormentis donec periret afflixit, sciens illam amicam Aristogitonis fuisse, & consilij eius minime inficiam existimans. Propter hanc sceminæ uirtutem, defectis tyrannide Pisistratidis, aream legnam Athenienses in rei memoriam conſlarunt. Demetrius Poliorceta tum alias tum Leonam meretricem

Atticam amavit, Athenæus. Et rursus, Leona Harmodij tyrannicidæ amica, cum ab Hippia tyranno cruciaretur, *ὅθεν ἔπειτα φαίνεται τοῖς βασινοῖς*. Hinc elegans emblemata effinxit Alcibiades, quod inscripsit, Ne quaestioni quidem cedendum, id breuitatis causa omitto.

¶ In Co feruntur olim habitasse nymphæ, quæ à leonibus territæ in Carystum transierint: unde & promontorium in Co Leon appellatur, Heraclides. Themistocles cum ad res Græcas conficiendas ad mare descenderet, Epixies Persa superioris Phrygiæ præfectus, diu illi paratas terēdit insidias, Pisidis quibusdam dato negotio, ut illum cum in urbe Leonis capite nūcupata diuersaretur, obtruncarent. At illi fertur meridiano tempore dormienti, deorum mater per somnium se offerens, O Themistocles exclamasse, effuge Leonum caput, ne ipse in leonem incurras, Plutarchus in Themistocle. Sunt in honore intra decursus Nili multa oppida, præcipue quæ nomina dedere ostiis: & Butos, Leontopolis, &c. Plinius lib. quinto cap. decimo (huic nomen positum à cultu leonum, dicam in h.) Ibidem cap. nono Leontopoliten inter Aegypti præfecturas numerat. Alexandria octodecim in historiis numerantur: harum una est Libya siue Aegypti urbs, in qua sepultus est Alexander Macedo, (unde *λεοντόνιον ἡλιέθρον* Dionysius Afer appellat) cum alijs nominibus diuersis appellata, tum Leontopolis propter Olympiadem Alexandri matrem, *ἥς ἡ γαστήρ διφραγίσσεται λέοντος εἰδὼς λέγεται*, Eustathius in Dionysium. Iustinus rex Armeniam in quatuor partes diuisit. Earum prima cæterarum clarissima Heptapolis uocatur, cuius metropolis est Bazanis (*βαζανίς*) Leontopolis prius dicta, Eustathius in Dionysium. In ora (id est uersus mare) Phœnices, situm est Leontos oppidum, Plinius. Leonis uicus (Græcè est *λέοντος ὠκός*, quæ duæ uoces in unam forte coniungi debent, nisi *κώμης* legendum sit, ut interpretes legit) in Arabia mediterranea est, Strabo. In extrema ad meridiem Arabiæ ora à Dira usque ad Austri cornu, columnæ & aræ sunt Pytholai, & Leonis, &c. Strabo. Leontarne, *λεονταρνή*, apud aliquos, uicus est circa Heliconem: uel fons, ita dictus eo quod Adrasto illic sacrificante, leo agnum rapuerit, Varinus in *Ἄργυ*. Leontius alueus, *λεόντιος πόντος*, pro Alpheo: quoniam iuxta fontes eius leonum simulacra collocata sunt, Hesychius & Varinus. Leontion, ciuitas Sicilia, Onomast. Leontini Siciliae campi fertilissimi apud Plinium celebrantur 18. 10. Leontini oppidum Siciliae, Plinius 3. 8. Scribit Lycophronis interpres, Lastrygonas esse, qui nunc in Sicilia dicantur Leontini, &c. Cælius. *λεοντίς*, tribus quædam Athenis, Polluci & Hesychio à Leone quodam uiro dicta, cuius superius memini. Leonicum agri Vicentini oppidum est, Cælius Rhodig.

¶ b. Leones in Europa non nisi quadam Thraciæ parte reperiuntur: nam Nemeæus, qui & Cleonæus, fabulosus est. In Asia diuersis locis. Caspium leonem poeta cognominat, à Caspijs montibus in Septentrione haud procul Armenia & Hyrcania. Parthicus, Marullo. Sylua iubatus qualis Armenia leo, Seneca in Thyeste. Idæus, quasi Cybeleius, ab Ida Phrygiæ monte matri deum sacro, cuius curram trahi leonibus fingunt Phrygius, eadem ratione qua Idæus, uel quod leones multi sint in Phrygia, Textor. In Africa: inde epithera, Libycus, Getulus, Massylus, Marmaricus, Maurus. ¶ Ferè omnia quæ diximus de leone, habet etiam lupus, sed minus eo: improbius tamen est, & magis insidiosus, Albertus. Quatuor leonum secundum colorem differentia, inueniuntur in regno presbyteri Ioannis, (ut uulgo uocant) in intima Africa (ut legitur in epistola quadam Hebraica quam in fine Cosmographiæ suæ Munsterus adiecit,) nempe aurei, flauī, albi & nigri. Sunt & leones formicæ aurei coloris, ut supra in a. dixi. Oculos natura nobis, ut equo & leoni setas, Cicero 3. de Orat. *ἡλακίωντος δὲ λέοντος*, apud Homerum dicitur, ut scribit Porphyrius à glauco, glaucum autem *ἡλακίοντος*, ab lacte, quod esse *ἄσκιον* conuenit, & proinde album. Sic Minerva glaucopis appellatur, & mare glaucum, & ipsa tranquillitas galene: nitescit enim tranquillum mare, obscuratur turbulenta, inde Homerus, *μελάνδ δὲ τε πόντος*. Hinc & oculi pupilla *γλῆνν*, & *ἐμβόβια βίγλιννα*, quod ex albedine splendent. Aristoteles in Physiognomicis oculos leonis charopos uocat, eosdem uerò glaucos esse Apollonij interpres probat: Theodorus charopos in Aristotele fuluos interpretatur. Rauam lupam apud Horatium de oculorum colore dicta interpretantur: quia rauus color, fuluus sit, sed nigrioris habet aliquid. Proinde rauos oculos, charopos rectè dixeris: quando & Porphyrio rauū esse fuluū dicit. Charopos subnigros putant alij, ac dici à nobis uarios: egopos uerò subglaucos seu caprinos, Plutarchus in Mario charopos Germanorum oculos appellat, interpretes horrendos intellexit, Cælius. Et alibi, Glaucopin Mineruam dici putat Phurnutus, non tamen quia glaucos haberet oculos, quam de formidoloso aspectu, quoniam & glauci dicantur leones *εἰσαλινοί*, id est regij, & poetarum quidam dracones uocet glaucopas. Os leonis, *φόνιον χά* Oppianus appellat. Os non de homine tantum, sed pecude etiam & fera dici potest, ueterum autoritate, ut de leone apud Vergilium lib. 7. Fremite ore cruento, Nonius. Tori comæque ceruicis fluctuantes, Gellius de leone. O quantū per colla decus, quem sparsit honorem, Aurea lunata cum stetit unda iuba: Martialis. Alceam herbam (ex genere syluestris maluæ) in penultima, ut quibusdam placet, sine diphthongo scribitur, distinguendi causa ab alcæa, id est leonis animantis cauda: quæ etiam cercis dicitur: quanquam & herba quædam cercis est, è qua radij fiant textoribus, unde & nomen, Hermolaus. De alcæa emblemata Alcibiades extat, titulo Ira, huiusmodi. Alcæam ueteres caudam dixere leonis, Qua stimulante iras concipit ille graues, Lutea cum surgit bilis, crudescit & atro Felle dolor, furias excitat indomitas. *Σιδυράων ὀνός* *χον ἀκων*, Oppianus.

¶ c. *Λέοντος βρυχμα*, rugitus leoninus, Varinus. Hinc exaudiri gemitus, iraque leonum Vin

clarecufantum, & fera sub nocte rudentum, Vergilius de Circe 7. Aene. ¶ Minimum dormiunt, sub
lucetq; dormientium oculi: propterea in Agamemnonis scuto formidinem leonino pictam capite
scribit Pausanias. ¶ λαφύσθην, deuorare, de leone, lupo, & huiusmodi feris dicitur. Menelaus con-
specto Paride aciem Troianorum praecunte, ὧς τε λέων ἐχέον μεγάλην ὑπὸ σώματι λύρας, Εὐζών η' ἑλκασσάμενος
ἰδὼν αὐτὸν ἄγχιον αἶγα: Πανδάρον μάλ' αὖ γὰρ τε καὶ Πάριον, εἴ πορ' ἄρ' (ὡς) αὐτὸν Σδύωνται περὶ τοῦ Λεύωνος, θαυμάσιον
τ' αὖ τοῖς, Iliadis tertio, Σαρπηδόνα μητέρα Ζεύς ἔδρανε π' Ἀργείοισι, λέοντ' ὡς βασιρ' ἔλυσεν, Iliados μ. Et mox
de eodem, ὅν ῥ' ἴμεν ὧς τε λέων ὀρεσὶ προφθ, ὅσ' ὡς δ' ὀνὸς ἀκρόν ἐν ἱερῶν, κέλεται δὲ ἐ θυμὸς ἐγλωσσέ, μέ-
λων περὶ ὄντα καὶ ὅν πυκινὸν θυμὸν ἔλδεν. εἴ πορ' γὰρ χ' εὐρεσὶ παρ' αὐτῶν, βώπρεας ἀνδρῶν Σὺν λυσι καὶ διακροσέμε-
λῶσόντας ποδὶ μήλα, οὐ γὰρ τ' ἀπείρηται (ἀνδρὶ ὑπὸ βολῆς, ἄπειρηται) μέμονε σάδμοιο δίδωαι. Ἀλλ' ὅγ' ἄρ' ἡ ἡρώς τε καὶ
τάλμην, ἢ καὶ αὐτὸς ἔβληται ὅν πρόωποισι βοῆς ἀπ' χειρὸς ἄκωνται. (His similia uide mox in d.) Item de Aia-
ce, ὧς δ' αἰδωνά λέοντα βοῶν ἀπ' μεσοαἰθροῖο ἔσδοντο Λεύων τε καὶ ἀνδρῶν ἀγροῖσται: Οἱ τέ μιν ἐκ εἰώσι βοῶν ἐκ-
πῶσιν (πλὴν λιπαρωτάτην καὶ καλλίστην τῇ βοῶν ὕδαρ πῶσαι) ἐλέδαται, Πάνχοι ἐχρῶσόντο δὲ, ὁ δὲ ἱερῶν ὄρατιον
ἴδου, ἀλλ' ὅτι προσηδ. θαμνέον γὰρ ἄκωντο δὲ Ἀντίον αἰσσοσι θαμνέων ἀπ' χειρῶν, Καὶ ὁ μὲν καὶ τε δέτα, τὰς τε προσηδ
μῶνός πορ, Iliados lambda. Ceruus forte uulneratus sagitta, fugit quamdiu potest, defessum uero tan-
dem iacentemq; thōes inuadunt & depascuntur: ἐπὶ τὴν ἡγχαρ δάμων Σίντην, θῶδ' ὡς καὶ τε δέτα, τὰς τε προσηδ
αὐτὰς δὲ δέτα, Ibidem. Coniungit aliquando ut uenatores cum canibus ceruum aut capram sylua-
stem agitent, & ille in syluam aliquò aut in rupem euadat: τῶν δ' ὅ' ὑπὸ αἰχμῆς ἐφάνη λῆς ἡ ἡρώς, εἰς
δὲ τὸν αἰχμῆς δὲ πάντας ἀπείρηται καὶ μεμαῶτας, Iliados ο. ¶ Catuli, inquit Nonius, non solum canum di-
minutiue, uerum etiam omnium animalium appellantur. Vergilius Georg. quarto in descriptione
pestis, Tempore non alio catulorum oblita leana Sauior errauit campis. Lucretius lib. 5. At catu-
li pantherarum, scymniq; leonum. Σκύμνοι peculiariter leonum catuli dicuntur, Pollux & Varinus:
ijdem proprie λεοντοδῆς, Varinus. Etymologus σκύμνον, paroxytonum, leonis catulum interpretatur:
σκυμνόν uero, oxytonum, aliorum animalium. Athenæus lib. 7. Aristotelem citat, qui scymnon pro
scem mustelarum generis faciat. Scymnus Tarentinus, θαυμαποποιός erat excellens, Athenæus.
Aeschylus ὀβείκαλα uocat ὅς λεοντοδῆς, Varinus in κίδουσι. ὀβείκα & ὀβείκα, hystricum & huiusmodi
di animalium catuli sunt, Varinus. ὀβείκαλα leonum catuli apud Aeschylum in Agamemnone, sed
ualidi & speciosi dicuntur & ὀβείκα: sunt qui luporum catulos eodem nomine comprehendi putant,
Eustathius, ut quidam in Lexicon Græcolatinum transcripsit. In Cō insula, apud ueterem auctore
fidei integræ (Aelianum in Varijs lib. 1.) legimus, de grege ouiarico Nicippi, ouem non ritu naturæ
agnum, sed leonem peperisse. Prodigiæ id (ut erat) uisum multis: siquidem Nicippo tyrannidem por-
tendit, quam mox is est consecutus, quum ædito monstro priuatum adhuc ageret, Cælius. ¶ Fraus
quasi uulpeculæ, uis leonis uidetur, Cicero 1. Offic. οὐτ' ἔμ παρδ' ἄλλ' ὅς ποσόν μὲν, ὅτι λέοντο, Ho-
merus Iliadis rhō. Meles primus Sardius rex expellere sua leonem genuit: qui leo quacunque parte
murorum circundatus esset, ex ea parte Sardes inexpugnabiles fore Telmisses iudicauerant, Eum
Meles per cæteram partem murorum circunduxit, quacunque poterat arx oppugnari, per unam ue-
rò partem, tanquam inoppugnabilem & præcisam, circunducere prætermisit quæ ad Tmolium flu-
uium uergit: atq; illic regnante Croeso à Dario capta est, Herodotus lib. 1.

¶ d. Extant Martialis epigrammata quinque li. 1. nempe, septimum, 16. 19. 28. 79. & 148. de lepore
per lufum transeunte per os mansueti leonis, ex quibus uel unum recitasse sat fuerit: est autem 16.

Rictibus his tauros non eripuerit magistri, Per quos præda fugax iteq; reditq; lepus.

Quodq; magis mirum: uelocior exit ab hoste, Nec nihil à tanta nobilitate refert.

Tutior in sola non est cum currit arena, Nec cauea tanta conditur ille fide.

Si uitare canum morsus lepus improbe queris, Ad quæ confugas ora leonis habes.

Aliud eiusdem poetæ 9. 73. de leonis & arietis concordia legitur huiusmodi:

Maffyli leo fama iugis, pecorisq; maritus Lanigeri, mirum qua posuerit fide.

Ipse licet uideas, cauea stabulantur in una, Et pariter socias carpit uterq; dapes.

Nec scetu nemorū gaudet, nec mitibus herbis, Concordem satiat sed rudis agna famem.

In magnis festis Tartarorum adducitur regi eorum leo cicur, qui ad pedes eius instar catuli mansue-
ti iacens dominum suum agnoscit, Paulus Venetus. Titi Vespasiani Strozæ egregium carmen le-
gimus libro quarto Eroticōn, in leonem Borfij ducis Ferrariæ: qui obiectos ei in cauea tauros, ures
& apros dilaniare solebat, lepori & catulo circa se uaganti parcens: tandem uero deposita mansuetu-
dine, puellam Sustulit ingratus, cui quondam plurima debens, Pectendasq; iubas & fera colla da-
bat. ¶ Θυμολέοντα, generosum aut fortem leonem instar, ἢ λεοντοθυμὸν, Hefychius & Varinus.

¶ Impastus stabula alta leo ceu sæpe peragrans (Suadet enim uesana fames) si forte fugacem
Cospexit capreā, aut surgentē in cornua ceruū: Gaudet hians immane, comasq; arrexisset heret

Visceribus super accubens, lauit improba teter Ora cruor, Vergilius Aeneid. 10. Similis est com-
paratio apud Homerum Iliados γ. (quam in c. posui hoc initio: ὧς τε λέων ἐχέον:) & μ. (ibidem recitata,
ὅν ῥ' ἴμεν ὧς τε λέων, &c.) Nicolaus Erythraeus. Impastus ceu plena leo per ouilia turbans, (Suadet
enim uesana fames) manditq; trahitq; Molle pecus, mutumq; metu: fremit ore cruento, Vergil. Ae-
neid. 9. Δι' ὅτι μιν τρίς ποσόν ἔλκεν μὲν, ὧς τε λέοντα, ὅν ῥ' αὖτε ποικίλ' ἀγρῶν ἐπ' ἐροπόκιδος οἶκος. Χρῶσι (ἢ
μύσῃ, ὑπὸ δόλῳ) τὸν χῶντα ὑπὸ ξύσῃ) μὲν τ' αὐλῆς ὑποδράμνον, ἐδὲ διαμάσῃ: Τὸ μὲν τε δόλῳ ὥρσθη, ἐπειτα δὲ τ' ἐ-
πὸς αὐτῶν, Αἱ μὲν τ' ἀγχιώσῃ (ἐπὶ ἀλλήλοις, πυκνῶς) ἐπ' ἀλλήλοισι λίσσονται. Αὐτὰρ ὁ ἐμμεμαῶς βαδὺς ἐξ ἀλλήλων
κίλῃς,

αὐλῆς, (ἀντὶ τοῦ εἰσέλθαι, καὶ ἐξέρχαι τὴν ἔκτασιν,) Homerus Iliadis quinto. Non famelicus, miti ingenio est: ubi impulerit fames, rapitur quo furor iussit, & qualicumque pastu propellit in ediam, ut satis indicat M. Manilius li. 4. Astronomicon dicēs, Quis dubitet vasti quæ sit natura leonis? Quasque suo dicitur signo nascentibus artes? Ille nouas semper pugnas, noua bella ferarum Apparat, & pecorum uiuit spolio, atque rapinis. Hoc habet, hoc studium posses ornare superbos Pellibus, & capras domibus configere prædas, Atque parare metum syluis, & uiuere rapto. ¶ De leone ex cicure efferato Martialis epigrammatum 2.75.

Verbera securi solitus leo ferre magistri,
Dedidit pacem subito feritate reuerfa,
Nam duo de tenera puerilia corpora turba,
Sæuus & infelix furiali dente peremit.
Ceu sæuum turba leonem
Asper, acerba tuens retrò redit: & nec terga.
Ille quidē hoc cupiēs, potis est, per tela, uirosque.
Improperata refert, Vergilius 9. Aeneid. His similia ex Homero capite quarto scripsimus.
Pœnorum qualis in aruis
Tum demū mouet arma leo, gaudetque comāteis
Impaudus frangit telum, & fremit ore cruento, Verg. 12. Aeneid. ὧς ἐκ θῆλειας καὶ ἀνδρῶν ὄρεται
πῖσα, carmen Homericum uidetur; citatur à Scholiaste in Pacem Aristophanis sine auctore. Torua
leona lupum sequitur, lupus ipse capellam, Vergil. 2. Aegl. Venatio leonum onager, Ecclesiasticus
13. Vtque leo, specula cum uidit ab alta Stare procul campis meditantem prælia taurum Aduolat,
Vergil. Aeneid. 10. Αἰματόεις, ὧς τις τε λέων ἢ τῶν τεύχεσσι δολιδῶς, Homerus Iliad. rthō. Et rursus in eodem:
ὧς δ' ὅτε τις τε λέων ὄρεσσι τροφῇ, ἀλλὰ πεποιθὼς,
Τῆς δ' ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἔατο λαβὼν κρατοροῖσιν ὁδ' ὄσιν
Διὶ, ἀμφὶ δὲ τὸν γὰρ λυγρὸν τ' ἀνδρῶν τ' νομῶν
Ἀντίον ἐλθὲ μὲναι, μάλα γὰρ χλωρὸν δέῃ αἰρεῖ,
debat. His similia quædam uide supra in H. c. ὧς δὲ λέων ἐν βῆσι θορῶν θῆλειαν ἀνέχετο ἄρ' ἡ δὲ βοὸς ἐν
λεῶν κατὰ βοσκήματα, Iliados quinto. Velut naclæ uitulos lænæ Singulos eheu lacerant, Horatius
Carm. 3. 1. quomodo Danaïdes maritos suos interfecerint. Gryphes cum alijs animalibus certant
eaque uincunt; contra leones autem & elephantes non stant, Aelian. Monocerotis & leonis mutuam
pugnam, ad Monocerotem differo.
Κάπριος ἢ λέων σφίγγεται θῆλειαν ἐλεμναίνων;
Ἀντίον ἴστανται, καὶ ἀντιπύρροντα δαμναίνων;
Τὰρ βῆ, ὅδε φοβεῖται, ἀγνοοῦν δ' ἐμὲ ἔκτα,
Ὅππῃ τ' ἰδύσει, τῇ τ' ἐκαστὸν σίχῃ ἀνδρῶν, Homerus Iliados μ. de Hectore in pugna instar leonis se ge-
rente.

¶ c. Ad Indos sapientes, quum Apollonius cum eis conuersaretur, deductus est (ut curaretur)
leonum uenator acerrimus, annos ferè natus triginta. Huic uenanti ingens leo in clune iuncturam
dissoluit, atque ita crus femurque in alteram partem distorsit, Philostratus. ¶ Leontocomi, qui in ca-
ueis leonum curam gerunt, Cælius. Λεοντόκομοι αἰετοί, Oppiano; sed malim cum accentu in penultima
ma, ut Varinus etiam habet & Etymologus, his uerbis: Λεοντόκομος, ὁ τὸν λέοντα κομῶν, ἢ τοῦ ὑπομελεμένου.
Cælius mansuetarium uocat, sed leontocomos dici potest etiam qui mansuetum iam curat. ¶ In
leonem mansuetum in Amphitheatro prostratum, carmen condidit Statius lib. 2. Syluarum. Linei
thoraces et si ferrum uiolenter adactum transmittant: uenantibus tamen conueniunt. Effringuntur
enim in eis tum leonum tum pardalium dentes, Pausanias in Atticis. Orus bellum gesturus cum fra-
tre Typhone, potius equum quam leonem ad prælia fertur instruxisse: quia ad persequendum quo-
que hostem equus, leo in ipso tantum conflictu esse utilis uidetur, Camerarius. ¶ Historiæ homi-
num, qui leonibus obiecti, uel occiderunt eos, uel ab eis occisi sunt, referuntur circa principium octa-
uæ partis huius capituli. ¶ Leonteam uel leontem Græci uocant leonis pellem, Cælius; sed hæc com-
modius Græcè scribuntur, λεοντήν ἢ λεοντήν. λεοντήν, δὲ καὶ δόρυμα λεοντῆ, Pollux. Aliqui λεοντήν oxy-
tonum scribere malunt, ut Scholiastes in Ranas Aristophanis, Suidas & alij plures. Athenæus li. 9.
circumflectendū asserit, his uerbis, Ἀπὸ τῆς ὀξυτοῦς συνήρησιν ὅτι λεοντή, ὧς λεοντή λεοντή, συνεκαστα. Ἀνδρῶν
το δόρυμα λεοντῆ τὸ λεοντῆ ἄρα, καὶ τὸν ἀνδρῶν ἀγανταῖον, Suidas ex epigrammate. λεοντῆ δὲ καὶ τὸ δόρυ-
μα λεοντῆ, Hesychius & Varinus. Στόφοι πέπλα παρὰ λυγροῖσι, τὸ λεοντῆν ἡνδεσιν μὲν, σφόδρα γὰρ τὸ λεον-
τῆ δόρυμα: καὶ σφόδρα, αἰετοῖσι δόρυμασι. Varinus. Herodorus uir uiracissimus, κομῶντα ἐδ' ἔχον ὑπὸ
λεοντῆς μόνος, Athenæus. Ἀμφὶ δὲ δόρυμα πελαγὸς ἐστὶ λεοντῆ, Apollonius de Hercule. καὶ θηροχάλεος σκα-
ποῦ αἰμὸς δὲ λυγρὸς, Lycophron de templo Herculis. Mauri leonum pelles induunt, & dormientes sub-
sternunt, Strabo. Barbari inter Caucasum montem & fluvium Cophena, Apollonio & socis leonū
ac pantherarum pelles, à carnibus nuperrimè direptas donabant, Philostratus. Pellem habere fingitur
Hercules, ut homines cultus antiqui admoneantur, Festus. Aeneas tergum Getuli immane leonis
Dat Salio, uillis onerosum, atque unguibus aureis, Vergilius 5. Aeneid. Quem fulua leonis Pellis
obit totum, præfulgens unguibus aureis, 8. Aeneid. Ipse (Auentinus) pedes tegmen torquens im-

mane leonis, Terribili impexum seta, cum dentibus albis Indutus capiti, 7. Aen. Dat Niso Mnestheus pellem, horrentisq; leonis Exuvias, 9. Aen. Fulvique infertor pelle leonis, Aeneas 2. Aene, Præcipuumq; toro, & uilloso pelle leonis Accipit Aeneam, 8. Aen. Aurifero perfusa Tago uilloso leonis Terga feri, Statius libro 6. Thebaidos inter præmia certaminum. Herodorus uir uoracissimus *ἰσχυρότατος ἐστὶν ἔχων αὐτὸν λεοντῆς μόνος*, Athenæus. *Αὐτὰρ ὑπερβόλοιο καὶ ἀνδρὶ ἡρώεσσι Ἀκρω δ' ὄμμα λόντος ἀφ' ἡμῶν ἐκ τοῦ δεινῶν*, Theocritus Idyll. 27. de Amyco. Adrastus oraculo iussus filias coniungere apro & leoni, cum uenirent ad eum, Tydeus apri, & Polynices leonis pelle induti, illis elocauit Varinus in Oedipo. Induitis me leonis exuvium, *Ἐνδύετ' μοι τὴν λεοντῶν*, prouerbium (inquit Erasmus) in eos dici solitum, qui suscipiunt negotium maius facultate, quicq; se magnificentius gerunt quam pro sua conditioe. Quidam ab Hercule sumptum putant, cuius hic ornatus erat, ut leonis exuvio tegetetur, deinde altera manu clauam, altera gestaret arcum, atq; hoc ornatu descendit ad inferos, Cerberum extracturus. Huc alludens Aristophanes in Ranis, Bacchum fingit, Herculis instar, leonibus exuuiis clauaq; instructum, ad inferos descendere parantem, ut Euripidem cum Aeschilo certantem audiret. Ridetur autem ab Hercule, quod id gestaminis neutiquam illum deceret, utpote mollem & effœminatum. Eodem pertinet quod Menippus ille Lucianicus eodem ornatu se ab inferis redisse adsimulat. Nihil autem prohibet quod minus prouerbium ad apologum illum referatur, cuius meminit Lucianus in Piscatore: Apud Cumanos asinus quispiam pertæsus seruitutem, abrupto loco in syluam aufugerat: Illic forte repertum leonis exuvium corpori applicabat suo, atq; ita pro leone se gerebat, homines pariter ac feras uoce caudaq; territans. Nam Cumani leonem ignorant. Ad hunc igitur modum regnabat aliquandiu personatus hic asinus: donec hospes quispiam Cumas profectus, qui sæpenumero uiderat & leonem & asinum, atq; ob id non erat difficile dignoscere, aurium prominentium indicio, necq; non alijs quibusdam coniecturis asinum esse deprehendit, ac probè fustigatum reduxit, dominoq; agnoscenti reddidit, Cumanos autem hic appellat, non qui sunt in Italia, sed qui sunt in Aeolide supra Lesbum. Nam & Lesbij & Cumani notati sunt stoliditatis, ut indicat Aristophanus. (De asino Cumano scribit etiam Tzetzes 4. 10. & 11. & 10. 321.) Vsurpat hoc adagium Socrates Platonicus in Cratylo, negans oportere deterreri sese magnitudine disputationis instituta, potestaequam semel leonis pellem esset indutus, Lucianus in Pseudologista: οὐδὲ δ' εἰ τὴν τοῦ ἀγροῦ λεοντῶν τὴν λεοντῶν, ὥς φανερόν ἐστι καὶ βίβλιν, ὡς, εἰ μὴ τις αἶψά τ' ὑπερβόλῳ ἀφ' ἡμῶν ἡμῶν, ἢ δὲ τοῦτον Κυμῶν, ὡς, εἰ μὴ ἰδὼν αὐτὸν εἰσέλθαι ὄνομα πάντων ὑβριστικῶς τὴν σε ὄντα, μὴ ποιεῖν ὁγκωμῶν περὶ ἀνδρῶν. Eusebius Cæsariensis aduersus Hieroclem, οἰχίσσεται μὴ ἡμῖν Πιλόβου, ὅν τ' εἰ τὴν τοῦ λεοντῶν ὑπερβόλῳ, De mutauit nonnihil de prouerbio Lucianus in Philopseude cum ait: Τοῦτον χρόνον ἐλελήθ' με ἅπασαν τὴν ἡμετέραν, γελῶν τινὰ πῖνον ποδίστων, Hac omnia Erasmus. Καὶ Καλλιαν γέ φασι τὸν ἱπποβίνα Κῶς λεοντῶν ναυμαχίῳ ἡνικατο, Aristophanes: Παραχρηματίζεις δὲ τὴν ἀσέλγειαν ποδὶ τὸ ἱπποβίνα, εἰς πορομαχίαν, ὁνομαστικῶς δὲ πάντα τῶς μαλακίας αὐτῶν, λεοντῶν forte inuerecundo sensu accipit, ut Martialis leonem, ut in adictum est. Leonis tergus gestare, seu prouerbio dici posset in uirum fortē, quod id olim gestarit Hercules & post eum Zieles (Ζήλης) ille apud Arrianum, Eustathius. Sed, ut mihi uidetur, aliorum quiddam animalium, ut uulpis, hinnuli, panthere, pelles gestare illos, quorum similia sunt ingenia, eleganter dicemus: leoninam uero, propter asini Cumani fabulam, non ita apte. *Ἐν ἀπὸ τοῦ καὶ κατὰ τὴν ἀγορῶν, τὰ μὴ ζῶντα ἀσέλγειαν ὀνόμαζαν, μὴ δὲ τὸ σῶμα ὅλον ἐνδύοντα, ἀλλὰ μέρ' αὐτῶν σκέπνυντα, ὡς φασὶ τὰ ἀσέλγεια, εἶον πῆραν, λεοντῶν, ἢ παρὰ ἀλέλῳ*, Eustathius in Dionysio. Et rursus, *Ἐπ' αὐτῶν νεβρίδα, ἐκ αὐτῶν τοῦ λεοντῶν νοητόν, ἀλλ' αὐτῶν τὸ ἐφόρησεν, ὡς ἐκρέμασεν, ἢ τοῦ ἐν ἡμῶν*. Leonis exuvium super crocoton, *λεοντῶν δὲ κροκωτῶν*, parcmia, quæ locum habet, cum duo quæpiam copulantur, quorum alterum cum altero nequaquam congruit. Sumptum à Baccho qui hoc ornatu descendit ad inferos, apud Aristophanem in Ranis, (ut dictum est in præcedente statim prouerbio:) quo uidelicet Hercules creditus, formidabilis uideretur inferis: Hunc ita adornatum Hercules ridet, *Ἄλ' ὅχι οἷός τ' εἰμ' ἀρεθεῖσαι τὸν γέλων*, ὅτι ἡμῶν τὴν αὐτὴν κροκωτῶν κειμήλιον, Appositè diceretur, inquit Erasmus, in monachos quosdam aut scholasticos, qui foris insignia sui instituti portant, interius militarem imitantes cultum: aut qui uultu terreo, moribus sunt effœminatis. *Κροκωτῶν, γυναικείον ἐκ πίνης ἐνδύμα*, Scholia Aristophanis: Vide plura in Lexicis. Prouerbium τὸν κροκωτῶν ἢ γαλῆ, in mustela dicitur. Superioris ex Aristophane Suidas etiam in uoce Κροκωτῶν meminit. Lyfander Lacedæmonius cum ei uitio uerteretur à nonnullis, quod fraude subinde agere uideretur: Quò (inquit) leonis peruenire pellis non potest, uulpinam assuisse haud dedecuerit, Cælius: transcripsit autem ex Lyfandro Plutarchi. *Ἀντὶ τὴν λεοντῶν μὴ ἐκινῆσαι, περὶ ὅσων καὶ τὴν ἀλωπεκίαν, ὅν τ' εἰ μὴ φανερὸς ἐμυνόμενός τ' ἀντέχῃς, πανουργία χρῆσθαι. Καὶ ὁμοίως, ἢ δὲ ἄλλω πρὸς βίβλιν ἢ ἀποφθόρον καὶ κρυφολόγον*, Suid. *Ὅτι μὴ ἐκινῆσαι τὴν λεοντῶν, περὶ ὅσων καὶ τὴν ἀλωπεκίαν, ὅτι δ' εἰ ποιεῖν ἐκείνου ἢ τὸ λυγρὸν*, Apostol. ¶ Vestes in corio leonis deuolutæ, tutæ sunt à tineis, Rasis & Alber. Si sepo leonis cū alijs trito, ita quòd odorem alijs uincat, corpus aliquod perungatur, nunq; lupi accedent ad ipsum, Iidē. Si cum sepo leonis liquefacto circuitus ouium inungatur (aliàs, distilletur) nunquam accedent ad eum lupi, nec alia rapacia, Rasis & Albertus. Si quis linat corpus suum sepo renum leonis, terrentur ab eo lupi, Aesculap. Si sepo eius liquefacto inungatur animal, non accedent ad ipsum muscæ (uelut alijs habent, lupi, aut bestia, aut serpentes) Rasis. Si suffitus ex sepo leonis circa aquam fiat, uel ex eo aliquid in aquam ueniat, prohibet lupos ne bibant eam (ne accedant & ne bibant eā, Rasis:) Iidē. Leonis adipem aiunt amuletum esse aduersus insidiantes, *ἀντιφάρμακον πρὸς ἀντιβουλόνησιν ἐστίν*, Dioscorides.

des. Fatemur & sine pudore quidem (inquit in annotationibus suis Marcellus Vergilius) nescire nos quibus insidijs & hic & Plinius resistere leoninum adipem dixerunt: hoc quidem monebimus, fabulosum & ex uulgo repetitum uideri. Ego uero Marcellum miror, qui nodum in scirpo quærat: sciunt enim omnes quo sensu insidiæ nominentur, cum dolo scilicet & ex improviso aliquis capitur, læditur, occiditur. Hi doli, hæc insidiæ nē quid possint, leonis adipem inunctum præstare aiunt, ut scilicet magica, non naturali. Resistere etiam insidijs uidetur, Plinius. Etrursus, Magorum uanitas perunctis eo adipe faciliorem gratiam apud reges populosue promittit: præcipue tamen eo pingui quod sit inter supercilia, ubi esse nullum potest. Similia dentis, maxime à dextera parte, uillisq; e rostro inferiori promissa sunt. Leonis sanguine si quis corpus suum linierit, ab omnibus bestijs erit tutus, Sextius: eandem uim ferē adipi Rasis attribuit, ut dictum est. Helianthen uocat Democritus herbā in Themiscyræ regione & Ciliciæ montibus maritimis: qua cum adipe leonino decocta, addito croco & palmeo uino perungantur magi & Persarum reges, ut fiat corpus aspectu iucundum, Plinius. Super omnia est compositio qua inuictos faciunt magorum mendacia: Cauda draconis & capite, pilis leonis è fronte, & medulla eiusdem, equi uictoris spuma, canis unguibus adalligatis ceruino corio, neruisq; cerui alternatis & dorcadis, Plinius. Equus sequens uestigia lupi (uel leonis, Albertus: non probo) curibus obtorpescit, ut moueri non possit, Rasis. Stercus leonis in uino potum (aut positum in uino mensura dauic, Rasis) facit abhorreere uinum, Albertus.

¶ h. Nationem quandam Libycam Nomadum, tum alijs rebus felicem, tum lacte abundantē, maximorum leonum magna multitudo de suis locis depulit, Aelianus. Dilaniatus est Paphages rex Ambraciæ, dum leænæ catulis stipatæ occurrisset, de quo Ouidius in Ibin: Fœta tibi occurrat patris popularis in aruo, Sitq; Paphagæ causa leænæ necis. Hyas item frater Hyadū à leænâ interfectus est, Text. Ampraciota leānam colunt summa religione, quod tyrannū ipsorum dilacerarit, Aelianus. Iuxta Indum fluuium mons est Lilæus nomine, à Lilæo pastore dictus. Hic cum superstitiosus esset & solam Lunam coleret, ac nocte intempesta eius aliquando sacra perageret, reliqui dii contemptum sui ægrè ferentes, duos ingentes leones ei immiserunt, à quibus laceratus, in sui nominis montem mutatus est. Nascitur in eo lapis clitoris, *κλινίς*, colore nigerrimus, quem pro ornamento incolæ gestant & *τὸν σαρκελόν*, lego *σάρκελόν*, id est auriculis, Plutarchus in libro de fluuijs capite ultimo. Nota est historia Babyloniorum amantium Pyrami & Thysbes, ut ab Ouidio Metamor. quarto describitur. Pactum erat sub nocte egressos urbe ad sepulchrum Nini fonti proximum cōuenire: prior adfuit Thysbe: uenit ecce recenti Cade leænâ boum spumantes oblita rictus, Depositura sitim uicini fontis in unda. Ea uisa fugit Thysbe, & tergo uelamina lapsa relinquit. Hæc cum reperisset leænâ, ore cruento laniauit, Paulo post Pyramus accedens, uestigia feræ deprehendit, & uestem statim cruentam reperit, unde coniciens Thysben perisse, suo se gladio iugulauit: Mox superueniens Thysbe, eidem gladio incubuit. Fuit in Scythia, aut (ut alijs placet) Numidia uir quidam scutæ incredibilis Therodamas nomine: qui leonibus (quos multos habebat in stabulis) præbebat homines deuorandos: Ad quod allusit Ouidius in Ibin dicens, Therodamantæos ut qui sensere leones. Item in Ponto, Non tibi Therodamas, crudusq; uocabitur Atreus, Textor. Regum libro 3. cap. 13. describitur historia prophetæ cuiusdam, qui cum Domini potentiam in miraculis aduersus impium regem Hieroboam æditis uidisset, & interdictum Domini audiisset, ne qua uenerat uia rediret, nec ederet biberetue illo in loco, idq; à seniore quodam propheta deceptus neglexisset, asino uectus in itinere ab obuiō leone dilaceratus est, illaso interim ad cadauer unā cum leone stante asino; donec senior propheta re audita ad sepulturam id tolleret. Eiusdem libri capite uicesimo sic legimus: Cum propheta quidam diceret ad socium suum in sermone Domini, Vulnera mei: & ille nōlet, addidit Quia noluit audire uocem Domini, ecce recedes à me, & percutiet te leo. Ille igitur cum parum recessisset, à leone lanatus est. Ignatius episcopus Antiochenus, Ioannis Euangelistæ discipulus, quæ nullis tormentorum generibus à fidei nostræ cultu posset diuertere, Traiani imperatoris mandato leonibus fame diuturna maceratis obiectus est. Satyrus quoq; & Perpetua martyres pro Christiana pietate certantes, sub Valeriani & Galieni impp. persecutione itidem leonibus deuoti, & ab eis deuorati sunt, Textor. Alias martyrum historias, quibus obiectis leones pepercerunt, capite quarto reuoli. ¶ Descendit Samson in Thimnath, & ecce catulus ex leonibus cum rugitu ei occurrit: quem ille spiritu diuino afflatus hœdi instar nudis manibus discerpit: Et pergens conuenit mulierem quæ ducturus erat: & reuersus post aliquot dies ut eam duceret, declinauit ut uideret cadauer leonis, repperitq; in eo examen apum & mel, &c. Hinc etiam ænigma iuuenibus Philistæis proposuit huiusmodi: A uoracē exiuit cibus, & ex forti egressa est dulcedo, &c. Iudicum cā. 14. Benaia filius Iehoiadæ uir robustissimus, percussit duos fortissimos ex Moab: Idem descendit & percussit leonem in medio foueæ tempore niuis, Paralip. 1. 11. & 3. Regum 23. Pascebam (inquit Dauid 1. Regum 17.) patris mei gregem, & ueniebat leo uel ursus, & tollebat arietem de medio gregis, & persequabar eos, & percutiebam, eruebamq; de ore eorum. ¶ Perdiccas Macedo qui secutus est Alexandrum in belis usq; adeo fuit audax, ut aliquando in speluncam leænæ latibulum solus introiret. Verum leānam ipsam non deprehendit, sed catulos eius secum exportauit: et magnam hominum admirationem hoc facto meruit. Etenim non solum apud Græcos robustissimum & bellicosissimum animal leāna putatur esse, uerum etiam apud Barbaros. Proinde dicunt, Semiramidem Assyriam, non si quando leonē

cepisset, aut pardalim similemve feram interfecisset: sed si leonem esset nacta, animum extulisse, sicque in eo placuisse, Aelianus in Varijs lib. 12. Ab Acropoli descenditibus (inquit Pausanias in Aticis) Septentrionem versus, monumentum est Alcmenæ, &c. & prope illud Hylli filij Herculis: à quo non multum abest Apollinis & Dianæ sanum, quod extructum aiunt ab Alcatho cum leonem Cithæronium occidisset. Ab hoc enim leone interemptos aiunt tum alios tum Megarei regis filium Eupipum: Itaque regem illi qui leonem istum occidisset filiam promississe uxorem, & simul regni successionem. Alcathum igitur (Ἀλκάθυρ) Pelopis filium, adortum esse feram & uicisse: & cum regnaret ad eam hanc condidisse Dianæ Agroteræ, & Apollinis Agræi. Lysimachus Agathoclis filius, dum Callistheni philosopho (quem sæpius de uirtute differentem audierat) ab Alexandro in fouea cum cane inciufo, ad remedium miseriæ, uenenum propinasset, ac propterea eiusdem Alexandri factum aggreferentis iussu, leoni fuisset obiectus, rem toti memorabilem posteritati egit. Manum siquidem amiculo inuolutam in os leonis intulit, arreptaque lingua feram exanimauit, Textor. Hoc factum, ut quidam scribunt, uehementius postea Alexandro dilectus, & apud eum in honore maximo fuit, & tandem post mortem eius Pergamo præfuit, ubi thesauri regis fuerunt: Vide Trogum libro 15. Alexander Magnus Lysimachum familiarem sibi leoni obiecit. Nunquid ergo hic Lysimachus, felicitate quadam denubus leonis elapsus, ob hoc cum ipse regnaret, mitior fuit? Nam Telephorum Rhodium amicū suum undique decurtatum, cum aures illi nasumque abscidisset, in cauea uelut nouum aliquod & inuolutum diu paut, &c. Seneca de ira. Polydamas (Scotusæus) leonem magnitudine uisenda & robore confecit, & quidem inermis prorsus inobseptusque, Herculis similem audaciam æmulatus, Cælius: Trāstulit autem ex Pausania, qui Eliacorum secundo, Montana, inquit, Thraciæ regio intra Nestum fluuium leones alit, qui sæpe in loca Olympo finitima euagantur. Huius montis latus unum ad Macedoniam uergit, alterum ad Thessaliā & flumen Peneum. Hoc in loco Polydamas leonem in Olympo confecit, &c. ut ex Cælio recitauit. Ab eodem Polydamante ferocissimi tauri pedem manu detentum, donec ungulam dimitteret, in Tauro dixi. In leonem à bubulco occisum Anthologi 6. 11. hexastichon extat huiusmodi:

Εὐροτὲ δὲ λείοντ' ἀπεφρίσσω ποδὶ δόρυ καὶ
ἄσπετον ἔκτανεν ὅτε τὸν *
Μοχλὶς δ' ἀπέπνευσε ὁ δῖος αὐτὸν αἶματ' αἶμα,

Σῶσθ' ὁ βασιλῆων δὲ φρονιστέμηνθ',
οὐδ' ἵκετ' ἐκ μάνδρας αὐτοῦ ὡδὶ φυλόχου.
Βλῆδεις, ἀχθεναὶ δ' εἶχε βοοκτασίαν.

Achilles adhuc puer λείοντι ἀγροτόβοισιν ἐπρασσε φόρον, καὶ πρὸς τ' ἦναι, Pindarus. Phyllius quidam propter amorem pueri, iussu illius captas à se feras, uolucres, & leonem quoque ferum, ei tradidit domitas: taurum uero postremo uictum cum illi negaret, indignatus puer saxo defiliens in cygnum auem mutatus est, Ouidius 7. Metam. ¶ Teumessus mons est Boeotiæ seu ciuitas, &c. ut in Onomastico docetur: unde dictus leo Teumessius in audita magnitudinis, qui omnibus terrori erat, quem Hercules adhuc penè puer occidit, ei que pellem detraxit, qua postea pro pallio semper usus est. Hic leo à loe in cælum translatus dicitur, ut gloriæ Herculis consuleret, qui eum inermis occiderat. Alij tamen non hunc, sed Nemeæ um leonem, itidem ab Hercule interfectum, inter sydera relatum dicunt. Sed de leone sydere supra egi in H. a. Θεωρωτὸς ἀμφὶ καὶ Χαλασραῖον λέων, senarius Lycophronis ut Stephanus citat. Nemea uel Nemeæ, regio est Arcadiæ uel Elidis, in qua Dryopes habitabant: uel sylua, inter Cleonas & Phliuntem. In hac Argiui ob Herculis memoriam Nemeæa sacra celebrare consueuerunt, eo quod immanē leonem in ea interfecisset, Molorchis hospitis sui suasu cuius filium leonem interemerat. Vnde & Molorchæum leonem quidam cognomināt. Si saxum premeres Nemeæum Phœbe leonem, Lucanus libro 1. Est & Nemea fons, item mons, Vergilius Aen. 8. de Hercule, Tu Cressia mactas, Prodigia, & uastum Nemeæ sub rupe leonem. Ausonius pro Nemeæo leone Cleoneum dixit, à Cleonis oppido Arcadiæ prope Nemeam sylvam, Cognominatur & Bembinetas apud poetās, à Bemбина Nemeæ uico. Δόρυ καὶ δῖος Βεμβινήταο λείοντ', Panyasis apud Cælium. Ex Cleonis Argos duæ sunt uia, una breuior qua pedibus tantum itur: altera quamuis & ipsa angusta circumiectis montibus, curribus tamen aptior est. In his montibus adhuc ostenditur specus leonis, & regio Nemea quindecim circiter stadia abest, in qua templum uisitur Iouis Νεμείου, Pausanias in Argolicis. Nemeorum ludus funebris est ob Archemori mortem institutus, &c. Hunc Hercules de uicto Nemeæo leone instaurauit, & Ioui consecrauit. Celebratur autem tertio quoque anno, Panem mensis duodecimo die, certaminibus equorum & gymniciis, Scholia in Pindarum. De Nemeorum certamine reperies nonnihil apud Aelianum libro 4. capite de ijs qui memores beneficiorum fuerint. Leo, inquit Varinus, in Nemea regione Argiua erat, nec ferro uulnerabilis, nec ullo genere telis: hunc Hercules suis manibus compressum occidit, & exuium pro ueste gestauit. Contigit autem aliquando ut eum transeuntem Telamon ei amicus, qui filijs carebat, Ioui sacrificans inuitaret rogaretque, ut sic amictus leonis pelle Ioui patri suo sacrum faceret, & ut filius ei nasceretur oraret. Hercule igitur phiala aurea accepta sacrificante, & pro filio Telamoni impetrando Iouem orante, aëtos, id est aquila præteruolauit. Itaque iussit ut filium nasciturum Aëτὸν nominaret. Quare filius Telamonis natus, primum Aëτὸς, postea Ajax dictus est. Adultum Hercules pelle sua obtexit, eamque ei donauit: qua rectus, ut nugantur, inuulnerabilis erat: (ut & Hercules) eo tantum, ut quidam uolunt, loco excepto, qui pharetra prius tegebatur, cum pellem adhuc gestaret Hercules: (in Aiace uero eam gestante, excepto eo loco quo scutum tenebat, Iac. Tzetzes.) Sed hæc nugæ sunt: Veritas autē sic se habet.

Ajax cum egregius miles & in multis praeliis uersatus esset, nunquam uulneratus est, ut qui sibi opti-
 me caueret & scuto se muniret. Sed postremo cum ipse suo se gladio per latus aut collum adacto iu-
 gulasset, eas tantum partes uulnerabiles habuisse, fabulati sunt, Hucusq; Varinus, & Isacius Tze-
 zes Scholiastes Lycophronis: ex quo corrupta apud Varinum uerba hæc, ἄλλοι δὲ φασιν Ἡρακλείδῃ
 ἐν τοῦ Αἰάντα, sic restitues: ἄλλοι δὲ φασιν ὑπὸ τῷ Ἡρακλείδῃ ἐν πρώτῳ τῷ Αἰάντα: Hoc est, Nonnulli Asiæcem
 sub iugulo uulnerabilem fuisse aiunt. Nemea (inquit Tzetzes 7. 101.) regio est Argiua, sic dicta q̃
 multis abundet pascuis: hanc uastabat leo quidam inuulnerabilis. Eum Hercules emissis sagittis, &
 contracta iam ictibus claua, cum nondum interemisset, nudis tandem manibus compressum occidit:
 & pellem unguibus ferè incidens, ἐφόρει τὰύτην ὀπίσσω ἀσίδηρον ἐν μάχῃ. Vocat autem hunc leonem
 Νεμεῖον, alij Νεμεαῖον. Plutarchus in libro de fluuijs iuxta Inachum tum alios montes esse scribit, tum
 Apasantum dictum, qui antea Selenæus, id est Lunaris uocabatur. Nam luno irata Herculi, ut eum
 uideficeretur, Lunam sibi conciliauit, quæ incantationibus magicis cistam repleuit spuma: ex qua na-
 tum leonem maximum Iris comprehensum zonis suis in Opheltium montem demisit: Vbi ille pasto-
 rem quendam indigenam Apasantum nomine lanauit, & monti nomen suum reliquit, authore De
 modoco in primo Heracleæ. In Hercule furente Senecæ hic senariolus legitur, Sublimis altas Lu-
 na concipiat feras. Sed codex quidam uetustus pro altas, habet alias. Cuius intellectum loci (inquit
 Politianus in Miscel. 17.) non temere aliunde, quàm ex Achille, qui in Commentarijs Græcis Arateis
 scribit, in Luna etiam habitari, fluuiosq; esse, ut cætera sicut in terra: quin Nemeæum quoq; inquit,
 illinc cecidisse leonem fabulantur. ¶ De Apolline mutato in leonem, lege Ouidium libro sexto
 Metamorph. De Hippomene item in leonem, libro 10. & de Atalanta in leonem mutata, ibidem. Cu-
 retes in leones mutati, ut paulo post dicam in loco de dijs. Protei conformatio in diuersa corpora
 imaginum falsarum rationem continet, quibus deludimur: alij in alijs rebus summum statuunt bo-
 num: quod si quis in ambitione & superbâ id collocet, leo existimari potest, Cælius. Et alibi, Timæ-
 us Pythagoricus, inquit, mutationē in bestias induci putat falsò, ad terrorem hominum impiorum, ut
 poenæ saltem formidine à uitijs retrahantur. Et mox, Non desunt qui ista sic interpretentur, ut anima-
 rum quæ similem brutis duxerint uitam, aliæ inter alias bestiarum turbas diuersentur: Quod ipsum
 Platonis doctrinæ ualde consentaneum putat Olympiodorus. Quod si habitum intelligamus, non
 speciem, arbor erit apud Platonem, qui nutritioni deditus, uel Herculis quæstum in ea attritusus, die
 noctuq; torpebit: miluus, qui raptu uiuet per concupiscentiam: leo, qui egregiè militabit: draco, qui
 crudeliter in genus humanum debacchabitur. Empedocles inquit, si post excessum ē uita homo
 de semetipso in bestiarum naturam demigrat, multo præstantissimam commutationem esse, quæ sit
 ex homine in leonem, Sin homines ē natura sua in plantas commutantur, optimam esse conuersionē,
 & demigrationē ex humano genere in laurū, Aelian. Vir quidā (ut scribit Philost. li. 5. de uita Apol-
 lonij) leonē mansuetū ex loro ueluti canē, quocunq; uoluerat ducebat, Lea aut nō modo ei qui se
 ducebat blandiebat, sed cæteris omnibus qui obuiam accessissent, Tali modo uir mercedē quærens
 multas iam lustrauerat ciuitates: quinetiam templa ingrediebatur, quod mundus à cædibus esset &
 impollutus: neq; enim hostiarum sanguinem lambebat: & excoriatis atq; in frusta diuisas sacrorum
 carnes non attingebat: sed mellitis placentis, ac pane etiam & oleribus uescebatur, coctas quoq; car-
 nes edebat: & uinum quandoq; bibere uisus est, cum antiquam serualet consuetudinē. Is itaq; leo
 ad Apollonium ueniens, qui tum fortè in templo sedebat, & ad eius genua procumbēs, humilius eti-
 am quàm homines facerent, supplicare uidebatur: quod uidentes qui astabant mercedis causa id fa-
 cere arbitrabantur. Respiciebat autem ipsum Apollonius, Hic, inquit, leo me rogat, ut uos doceam ho-
 minis animam se habere: est autem Amasis, quondam Aegypti rex circa Saiticam præfecturam. Qui
 bus uerbis auditis leo mirabiliter fremens, lachrymabilem rugitum edidit, tum dentibus insfruens,
 cum plorare proculdubio uideretur, aptissime lachrymas fundebat. Demulcens igitur ipsum Apol-
 lonius, Ego (inquit) leonem cenfeo Leontopolim mittendum esse, ibiq; in templo collocandum. Re-
 gem enim maximè in regiam belluam conuersum, tanquam egenum mendicare indignum iudico.
 Post hæc congregati sacerdotes Amasidi sacrificarunt, & belluam torquibus uitisq; redimitam, in in-
 teriorem Aegyptum misere: tibijs ante ipsam carmina & hymnos decantantes, Hæc Philostratus.
 ¶ Leonis & muris apologum ex Babrio, Suidas in uoce φειρότριχα, his uerbis recitat, sunt autem sena-
 rij scazontes, Κοιμώμενος λέων τῷ ἀγρίῳ χαίτης Διδρακμῶν μὲν, ὃ ἡ λέων ἐδυμάθη. φεῖξας δὲ χαίτην ἔκβαρε φων-
 ῶν δάσος ὡς ἴλως. Nos inter Babrij apologos eundem legimus, sed alijs uerbis, & communibus senarijs.
 Apologū de leonis, asini, & uulpis societate, referam in prouerbio Leonina societas. Leo apud Aes-
 opum ægrotare simulans, belluas omnes capiebat quæ ad uisendum accedebant. Vulpes aut, Quid
 (inquit) huc ingrediens utilitatis capiam, ubi tutò manere nullus potest, exeuntium autem uestigium
 nullum uideo: Philostratus in uita Apoll. Eundem apologū Horatius in Epistola prima primi libri,
 his uersibus refert:

Non ut porticibus sic iudicijs fruar isdem,

Olim quod uulpes ægroto cauta leoni

Omnia te aduersum spectantia, nulla retrorsum. Bellua multorum caput es.

Quod si me populus Romanus fortè roget, quæ

Nec sequar ac fugiam, quæ diligit ipse, uel odit:

Respondit, referam, quia me uestigia terrent

pestilentia laborarent, & à multis imperatoribus id celebratum constat.

¶ Sub Atergatis simulacro species leonum sunt, eadem ratione terrā esse monstrantes, quia Phryges finxere matrem deūm, id est Terram, leonibus uehi, Macrobi. Phasiana dea, nō alia quā Rhea uidetur: cymbalum enim manibus tenet; & leones throno subiiciuntur, Arrian, in Periplo. Curetes Iouem in Creta clam nutriuerunt, à Rhea eis commissum: quod cum Saturnus rescuisset, iratus in leones eos mutauit; Iupiter uerò iam regnans effecit, ut inter feras omnes principatum tenerent, & sub iugo Rheæ matris currum traherent, Oppian. Rhea Cybele uocatur à Cybelis montibus: est enim dea montana, eamq; ob causam super leonum iugo inuehitur, Varin. Sophoclis glossularius Rheam *ταυροκτόνων λεόντων ἐφιδόου* interpretatur, q; à leonibus nutrita sit, aut quia nulla adeo terra sterilis sit quæ culta nō mansuescat, Io. Brodæus. Hanc ueteres Graiū docti cecinere poetæ Sedibus in curru bijugos agitare leones, Lucret, lib. 2. Et iunctæ currum dominæ (Cybeles) subiere leones, Verg. 3. Aen. Cui Dindyma cordi, Turrigeræq; urbes, bijugiq; ad frena leones, Idem 10. Aeneid, de Cybele. Nicomachus pinxit deūm matrem in leone sedentem, Plinius. Leonem simul & gallinaceum solaria esse animalia, sed hunc gradu superiore, ideoq; ab illo metui, dictum est capite quarto. Aegyptij (inquit Macrobius Saturnalium 1. 21.) animal in zodiaco consecrauere, ea cœli parte, qua maxime annuo cursu Sol ualido efferuet calore, &c. ut supra recitauimus in a. de leone sydere: ubi plura etiam attuli cur leo solare sit animal. Leonem à somno inuictum esse, nempe qui semper uigilet, Aegyptij se obseruasse gloriantur: idcirco hunc Soli eos comparare existimo, quod Sol laboriosissimus ad nullum temporis punctum uersari intermittens circum orbem terræ, ab instituto cursu nunquam conquiescit: cui rei Homerum testem afferunt, cum Solem inquit operum & laborum quietem nullam habere, Gillius ex Aeliano. Mitras (uel, ut alij scribunt, Mithras) apud Persas Sol est, & primus eorum deus. Huius simulacrum fingeatur leonis uultu, ambabus manibus relucantis bouis cornua reicientans: quo significabatur Lunam ab eo lumen accipere, cum incipit ab ætus radijs segregari: ipsa enim indignata sequi fratrem, occurrit illi, & lumen subtexit obscuratq;. Sol autem, id est Mithras, ideo leonis uultu esse dicitur, quia Sol leonem signum principale habet: uel q; ut leo inter animalia, ita Sol inter sidera excellit, Gyraldus. Plutarchus scribit leonem propterea dici Solare animal, quod inter quadrupedia unguibus aduncis, catulos sola uidentes parit leana; minimum porro dormit, sublucentq; quiescentis oculi, Cælius. Leo in anteriori parte calidæ naturæ est, in posteriore frigidæ: sic & Sol cum est in leone, Author obscurus. ¶ Dicitur quibusdam quoq; leo inter uigilandum præcipue oculos ocludere, quos aperiat dormiens. Hinc temporum claustris leonem symbolicè appingebant priores, Cæl. ¶ Onosceli dæmones, maresse ut plurimum exhibent, interdum quoque leonem & canem induere uidentur, Cælius. Canis Serapidis coniunctus est triceps, capite medio leonis, sinistro lupi, dextro canis: uide supra capite primo de canibus diuersis, ubi de Cerbero agitur. ¶ Ampraciota leanam summa religione colunt (adorant), quod tyrannum suum lacerarit & distraxerit, tanquam suæ libertatis uindicem, Aelianus. Leonibus (inquit idem) in Aegypto religiosus cultus non modò tribuitur, sed etiam ex ijs urbs nomen traxit: quorum sanè uim ac naturam exponere non alienum uidetur. Tempa habent sibi consecrata, & sedes ad commorandum amplas, & ad exercendum spatia & curricula laxa: tum eis bubulæ carnes quotidie præbentur, quas distractas atque ab ossibus nudas cum interea exedunt, & consciunt, ab Aegyptijs incantantur Aegyptia uoce. Cantionis argumentum huiusmodi est, ne ex alpis acientibus quenquam fascinent, Neque uero eorum modò permulti diuinitatem & religionem apud ipsos habent: uerum etiam sedes eis dedicata, è regione contrarios auersosq; aspectus habent: quarum fenestras, tam quæ ad solis exortum pertinent, tam etiam quæ ad occasum spectant, apertæ suauiore uiuendi rationem eis & iucundius habitandi domicilium efficiunt, tum eis etiam sunt exercitationum loca ad tuendam ualitudinem, tum propinqua palæstra. Eos ideo Vulcano Aegyptij consecrarunt, quod sint natura uehementer ignita, atque adeo exteriorem ignem ob copiam interioris ægerrime intuentur, & fugiunt: tum ipsos idcirco solis domicilia constituunt, quod ignes sint: simul & solem, cum est æstiuo tempore calidissimus, accedere ad leonem cœlestem dicunt: & ij quidem qui magnam Heliopolim incolunt, in templi uestibulis eos diuinæ cuiusdam sortis, ut Aegyptij dicunt, participes alunt. Nam ijs, quibus propitius est deus somniorum significatioibus secundum quietem, futura non solum ostendunt, sed etiam à periurissimis, quod iusturandum non conferuent, & fidem uiolent, non longo interuallo, atque adeo euestigio, deo eis iustum impetum afflante, pœnas illorum fraudi debitas, repetunt, Hactenus Aelianus. ¶ Lycophron in Alexandra Herculem *λέοντα* dicit *τρίκιστον*, ex insiti roboris præstātia, et quia in eius generatione triplex in unam coiuit nox, &c. Cælius. Apud Homerum alicubi de Diana legitur, *ἔπει σε λεόντα γυναιξὶν ἔθηκε Ζεὺς, ὃ δὲ λέωναν*, Varinus. Leana in luco Dianæ, apud Theocritum Idyl. 2. ¶ Ecce uicit leo de tribu Iuda, radix Dauid, ut aperiat librum, Ioannes Apocalypseos quarto. Intellegit autem dominum nostrum Iesum Christum, quem & agnum paulò post uocat, ab innocentia: ut leonem à fortitudine, quod solus potuerit aperire librum, quem nullus alius spiritus aperire poterat. Sed etiam princeps tenebrarum ab apostolo Petro leoni confertur, non simpliciter, sed rugienti & famelico: ferociam enim & iracundiam leonis in fame summam esse diximus.

¶ Leonis ad frugifera & fructuosa loca profectio succitatem prænuntiat, Aelianus. Periclis mater Agarista

Agarista per quietem sibi uisa est leonē partu ædere, & post paucis diebus Periclem peperit, Plutarchus in eius uita. *Λέοντας ἰδὲ αὖθις ἀνιστάμενος δὴ καὶ μάχης*, Suidas & Varinus. Leonis aspectus famosus fuit & inglorius, itineratq; infesta facere creditus: namq; hostium pugnam sæpe portenderunt, Alexander ab Alex. sed deceptus uidetur, non intellecto nimirum quem recitauit senario, cum is ad somnium pertineat, non ad leonem obuium uel in itinere uisum. Erasmus eundem senarium inter pro-
 uerbia numerat, (quod parum probo,) translatum ut inquit, uel à somniorum coniecturis, uel ab obseruantibus auguria. Sed ad somnia duntaxat pertinere, uel inde clarum est, quod passim apud Suidam & Hesychium plurimi similes senarij monostichi onirocritici recitantur. Alexandrum Ma-
 gnum in Babylone multa prodigia perturbabant. Ex his enim quos educabat, leonem quendam exi-
 mia magnitudinis ac formæ mansuetus asellus calcibus exanimârat, Plutarchus in eius uita. Leo
 in Co insula ex oue natus quid portenderit, capite tertio diximus. Apollonius ille magus cum non
 procul Babylone recessisset, leonem inuenit, in cuius utero cæso catuli octo cõtinebantur: unde con-
 iecit peregrinationem suam ad Indorum regem anni unius & mensium octo futuram, ut capite ter-
 tio recitauit ex Philostrato. Cypselus Corinthi tyrannus fuit, patre natus Eetione, è Petra tribu, ma-
 tre uero Labda, &c. ut pluribus persequitur Herodotus libro quinto. De hoc adhuc priuato Pythia
 huiusmodi oraculum Bacchiadis cecinit: Concipit in Petris aquila enixura leonem Robustum, sæ-
 rum, genua & qui multa resoluet. Hæc bene nunc animis uersate Corinthia proles, Qui colitis
 pulchram Pallenen, altamq; Corinthum. Aquila Græcis *αἰετός* est, quo nomine ad Eetionem Cypse-
 li patrem alluditur.

¶ Leonis catulum ne alas. Aeschyli sententia prouerbialis refertur apud Aristophanem in Ra-
 nis, *οὐ γὰρ λέοντες σκύμνον ἐν πόλει τρέφειν, μάλιστα δὲ λέοντα μὴν πόλει τρέφειν, ἢ μὲν ἐκβαλεῖ τις τοῖς βότοις*
ὑποκρίνεται. Hoc est, Non est leonis catulus alendus in urbe, minimè uerò leo: quod si tamen nutritus ali-
 quis fuerit, moribus eius obsequi oportet. Refert hunc locum Valerius Maximus libro 7. capite de sa-
 pienter dictis. Admonet ænigma (inquit Erasmus) non esse fouendam potentiam, quæ Reges posset
 opprimere: quod si forte talis quispiam extiterit, non esse è repub. decertare cum illo, quem nequeas
 nisi magno reipub. malo deuincere. Tyrannus aut ferendus est, aut non recipiendus. Meminit eiu-
 dem sententiæ Suidas in uoce *σκύμνος*, ab Aeschilo de Alcibiade dictam scribens, &c. Leonem bra-
 creatum Seneca intelligit, peregrinis excultum ornamentis, et naturali destitutum generositate: quo
 niam gloriari nemo nisi suo debet, Cælius. Et statim, Apud eundem (inquit) adagium subnotaui-
 mus alterum, Magnis telis magna portenta feriuntur, subula leonem non excipit. Caprea contra leo-
 nem, uide in Caprea. Leo cordula uinctus: Lucianus in libello de mercede seruientibus, *νῦν δὲ τὸ πᾶν*
λόγῳ, λέων κροῖον δεδεῖς αὐτὸν καὶ κέτω πόδισιν ἵσταται. Nunc autem (quod dici solet) Leo filo uinctus, sursum
 ac deorsum circumferor: cum quis exiguo commodo captus, apud aulicos ostentatur passim, quod
 princeps tantum alat uirum. Hoc enim principes sibi gloriosum ducunt, si episcopos aut doctos ui-
 ros cogant sua relinquere negocia, & aulicæ seruire pompæ, Erasmus. Domi leones, in pugna uul-
 pes: Apud Aristophanem in Pace Chori hæc uerba sunt, *πολλὰ γὰρ δὴ μὲν ἡσίκηται ὄντις οἴκοι μὲν λέοντες,*
ἐν μάχῃ δ' ἀλώπηκες. Est autem scomma in Lacones. Scholiastes monet parœmiam esse, contortam pri-
 mum in Lacones re malè gesta in Asia his uerbis, *οἴκοι λέοντες, ἐν ἐφέσῳ δὲ λακωνοῖς*. Hinnulus leonem,
 uide in Ceruo. *Ἄλγεα πάχιν Ἀνδρὸς ἑσὶ ἐπὶ λανοῖο, λέων ὥσεί ἐστι νεβρῶ*, Theocritus Idyl. 26. Leonem
 larua terres, *Μορμολυκίους ἐκφοβᾷ τὸν λέοντα*: refertur apud Diogenianum: cōueniet de minis inanibus
 ac terriculis deridendis. Quod, ni fallor memoria, reperi apud autorem quempiam, leonem etiam lar-
 uis & apposititijs uultibus offendi. Adagium usurpat Seneca libro 2. Erasmus. Mortuo leoni etiam
 lepores insultant, uide in lepore h. Murem ostendit pro leone, prouerbiali schemate dictum, pro eo
 quod est, ingentia pollicitus & fortia, longè diuersa exhibuit. Synesius in epistola quadam ad Ana-
 stasium, *Εὐκραγὼν γὰρ αὐτῷ δὲ πρὸς καὶ τοῖς καὶ τοῖς δὲ ἀμάρτυς λοιδορησάμενος, καὶ πάντα ἐπανατενέμενος, αὐ-*
τὸν ἄν ἐρήθαι καὶ παρ' ἐμὲ πάντος ἀν' ἐπιμυστήν, ἀπ' ὁδοῦ τὸ κέλευσμα μὴν αὐτὸν λέοντα. Hoc est, Cum incla-
 masset in illum bis aut ter, ac de plaustro quod aiunt conuicijs insectatus, nihilq; non in eum esset
 uociferatus, cum eiusmodi uel à meipso dicta fuisse maximi fecerim, deinde murem pro leone exhi-
 buit scelus. Sumptum apparet à bestiaris, qui ridiculi gratia multa polliciti, quasi leonem immanem
 & insolitæ magnitudinis emissuri, mox murem emittunt in caueam, Erasmus. A leonis pelle facta
 quadam prouerbia, memorauimus iam in H. e. nempe ista, Leonis exuium induere, Leonis exu-
 ulum super crocoton, Leoninæ pelli ubi non pertingit assuenda uulpina. Leonem radere, *λέοντα φυ-*
εῖν (Varinus habet *φυεῖν*) dicuntur, qui feroces & præpotentes arte tractant & illudunt magno suo
 periculo. Vsurpauit hoc adagium Socrates apud Platonem libro de Rep. primo, negans se usque a-
 deo dementem esse, ut leonem ausit tondere, & Thrasymacho homini præferoci illudere, *οἷ γὰρ αὐτὸς*
ὅτι μαννῆναι ὥστε φυεῖν ὑποχειρῆν λέοντα, καὶ συνθραντεῖν θρασύμαχον. Nam agni citra periculum tendentur
 tellunturq; leo nullo modo tractari uult. Aristides in Panathenaicis ad Periclem à Platone taxatū
 refert, *ὅς δ' ὅρα μὴ λέοντα φυεῖν ὑποχειρῶμι, οὐ θρασύμαχον συνθραντεῖν ὑποχειρῶντα, ἀλλὰ λαμψδῶν πορικλέα,*
καὶ ταῦτα δ' εὐχίας, Erasmus. Cynicus apud Lucianum cum Herculis & Thesei frugalem & seueram
 uitam commemorasset: & de Theseo priuatim quod barbam comamq; aluerit, addit hoc idem uete-
 res omnes facitasse: *καὶ ἐκ αὐτῶν ἐπὶ αὐτῶν, ἐδὲν μάλλον ἢ τῶν λέοντων τὴν φυεῖν μὲν*: mollem enim
 & lauem carnem mulieres decere censebant. *λέοντα φυεῖς*, hoc est, Leonem radis (inquit Cælius)

adagium de ijs qui factu impossibilia tentant, (eodem modo à Suida explicatur) aut non citra periculum. Propterea Plato, sicuti commemorat etiam Philostratus, idem esse dixit leonem radere, & Thrasymachum συνοφαντέμ, hoc est calumnijs circumuenire. Ad quod alluserit Epigrammatum 10. Martialis (ut Erasmus etiam annotauit) illis uersiculis in Ligellam quæ partem pudendam sibi uellebat, Quare, si pudor est, Ligella noli Barbam uellere mortuo leoni. Cæterum cur poëta leonem membrum muliebri nominauerit, interpretes aut non tradunt, aut inepta quædam afferunt. Sunt enim qui idè dici opinètur, quod mirum in modum leoni fœtet anima; uel (inquit Domitius) quod placet, prouerbiū est, quum uolumus aliquem excitare, qui moueri non potest. Sed boni consulant eruditi, (inquit Cælius) si meam quoq; coniecturam attulero. Legimus in Nicædri Theriacis de cenchrine serpente, qui alio nomine leo uocetur. Interpres autem leonem uocari cōiicit, uel alias ob causas (ut inter Serpentes referetur) uel quia mordet, ac hominis sanguinem exsorbet, quæ ipsa & leo facit. Ex ijs animaduerto Martialem muliebri pudendum leonis nomine festiuiter appellasse, quoniam subinde masculorum sanguinem (urinam genitalem, qui sanguis concoctus est) exugat. Mortuum uerò dixit, quoniam ætate iam uideretur emeritum, & ad Venereos usus hebes ac frigidū. Hæc Cælius: Ego in Martialis uersu Domitij interpretationem magis probārim. Vide supra in a. ubi illud Aristophanis exponitur, Leæna in tyrocneftide. Risit leo, ἐγέλασεν ὁ λέων, adagium in omnes, qui rugatoris frontis & Catoniana seueritate, quandoq; tamen matutinam exporrigunt grauitatem ac comes se præstant, solito hilarius agentes. Pronunciatum id in Thucydide, qui Cylonium scelus explicaturus, consuetò apertius, & intellectu nemini non obuio narrationem contexuit: quo nomine miratus eam technographus (Hermogenes puto) ediscendam summa cura iunioribus præcipit, ut σπλιώσαν & facilitatem eandem stylo ualeant exprimere, Cælius 13. 19. Et mox, Facilem huic adagio uerba Plinij præstiterint intellectum: Cauda, inquit, immota leoni placido, clemens, blandienti q; similis, quod rarum est: crebrior enim iracundia eius. Comparem ferè uim & illud habet, ἐγέλασεν ὁ λέων. Leonis senectus præstantior hinnulorum iuuenta, ἡνίκας λέοντες καὶ κείσους ἀκμάων νεβρῶν: citatur apud Stobæum ex Hippothoonte poëta, Senectus uiri fortis ac strenui præstantior est iuuenta quorūdam ignauorum & imbecillium iuuenum. Venustius fiet si longulè transferatur: Veluti si quis ingenium docti senis & exercitati præferat ingenio parum eruditi iuuenis. Dicitur non ineptè & in senectutem crudam uiridemq; animiq; uiribus adhuc pollentem, Erasmus. Leonina societas est, inquit idem, cum omne commodum ad unum aliquem redit, reliquis uī fraudatis: qualis fermè solet esse cum regibus, aut præpotentibus plebeis fortis hominibus, Extat in Pandectis, in quibus ex Vipiano refert Aristo, Cassium respondisse, societatem talem coiri non posse, ut alter lucrum tantum, alter damnum sentiret, & hanc societatem leoninam solitum appellare. Cæterum Cassianam appellationem, haud dubium prouerbialem, ex Aesopi Græci apologo natam apparet, qui talis circumferatur. Leo, asinus & uulpes societatem inierant, ut quod uenatu cepissent, id in commune partirentur. Prædam ubi erant nacti, leo iubet ut asinus partiā. Ille, ut est stolidus, in treis æquas portiones distribuit. Qua gratia mox indignatus leo, quod cæteris æquaretur, asinum adortus dilaniat. Restabat uulpes, eam de integro partiri iubet, illa totam fermè prædam leoni attribuit, sibi uix paucula quædam seruans. Leo comprobata distributione rogat, quisnam illam artem partiendi docuisset: Calamitas, inquit, asini. Leonem stimulas, pungis, seu uellicas, τὸν λέοντα νύτῃς, de his qui potentem ac ferocem in suum ipsius exitium prouocant atq; extimulant. Refertur à Diogeniano, Erasmus. Leonem subula excipere, prouerbiū superius dictum, statim à Leone bracteato. Leonis uestigia quaris, τὸν λέοντα ἵχνη ζῆτης, dixerim in eum qui uerbis ferox esset, re timidus. Ductum ab apologo quopiam Aesopico, quo narrat uenatorem quendam pastorem obuium rogasse, nuncubi leonem uidisset, ut eum sibi commonstraret. Atq; eum respondisse: Equidem tibi leonis uestigia mox ostendero: neque enim procul absunt. Tum ille, Satis est, inquit, neq; enim ultra quicquam requiro. Conuenit cum eo quod alio positum est loco, Cum ursus adsit, uestigia quaris, Erasmus. Leonem ex unguibus æstimare, ἐκ τῶν ὀνύχων λέοντα γινώσκεις, est ex una quapiam coniectura negotium uniuersum perpendere, ex paucis multa, ex minimis maxima conijcere. Natum uidetur adagium à Phidia statuario, qui, sicut narrat Lucianus in Hæresibus, inspecto leonis duntaxat ungui, quantus esset totus leo perpendit, totumq; ex indicio unguis effinxit. Plutarhus in commentario de defectis oraculis, uidetur ad Alcæum referre: sic enim scribit, οὐ κατ' Ἀλκαῖον ἐξ ὀνύχου τὸν λέοντα γράφοντες: id est, Non Alcæi more (melius, iuxta Alcæum, ut Cælius uertit: ut Alcæus, non origo huius prouerbij sit sicut Phidias, sed eo tantum usus in scriptis suis) leonem ex unguibus depingentes: hoc est, ex re minima maxima colligentes. Philostratus in uita Apollonij, οἷον ἐξ ὀνύχου ἢ δὲ οὐρα, id est, qualem ex ungui iam esse uideo. Basilii Magni ad Maximum philosophum, εἰκόλον ὄντως τῶν ψυχῶν εἰσι οἱ λόγοι. κατὰ μὲν οὖν σὲ δὲ τὸ γράμματ', ὅσον φασὶν ἐξ ὀνύχων τὸν λέοντα. Fit autem hoc Mathematica ratione, sicuti docet Victorius uir lib 3. ut ex membro uel minimo, totius corporis modus colligatur: Quemadmodum Pythagoras Herculanī corporis mensuram, ex Pisano stadio, quod Hercules suis pedibus fuerat metatus, ratiocinatus est, Erasim. Ex ungue leonem describere per adagium dicimus, quum certioribus argumentis quippiam demonstrari significamus, aut à proprietate apertissima. Plutarchus in libro de oraculis quæ defecerant, Admirantibus uerò qui aderant, Demetrio autem ridiculum statuente, à tam minutis rebus adeò magna uenari, nec iuxta Alcæum, ex ungue leonem describere, Cleombrotus ait.

ait, Caelius. Vnum quidem, sed leonem, uide supra in c. de partu leonæ ex Caelio. Congregare cum leonibus uulpes, apud Martialem, est res impares dissimilesque permiscere. Vulpes dolis nititur, leo uiribus fidit. Quanquam utrunque coniunxit Pindarus, indicans uirum fortem leonem oportere præstare in exhauriendis certaminum laboribus, uulpem in consilijs. Sic enim in Isthmijs scribit, *Τόμα γὰρ τοῖς θυμὸν ὀρεῖ βρεμετῶν θυρῶν λεόντων ἐν πόνῳ, μή τι δ' ἀλώπηξ*, Erasim. ¶ *Λέων σοὶ γέγονεν ἑκαγυμῶν*, *ὅν, αὖτ' ἄν μοι χολόμηνων καὶ πικτασθὲν γυναικῶν*, Suid. mihi locus uidetur obscurus, eam nimirum ob causam ab Erasmo quoque in Chiliades non ascitus. *Ἄγριε πῶ καὶ συγὲ κακῆς ἀνδρὸς μῦθος λεόντας*, Theocrit. Id. 28. ¶ Nunquid capies leonæ prædam? Job. 38. speciem habet prouerbij, de re impossibili ferè, quale & illud alicubi legisse memini, Herculi clauam extorquere. ¶ Facta est mihi hæreditas mea quasi leo in sylua, dedit contra me uocem suam, atque ideo odi eam, Hieremias 12. Hoc est, Populus qui me prius tanquam patrem amabat & colebat, totus in me efferatus & animo alienatus est. Sophoniæ tertio principes improbi & tyranni, leonī rugienti comparantur, & similiter Prouerbiorū 28. Impij dicunt mortuos omnino perire, & mortuo præstare uiuum, licet ob utilitatem conferatur canis uitæ ad leonis cadauer comparatæ (ac si dicerent, præstat uiuum esse canem, quàm leonem mortuum) Gregorius Neocæs. in Ecclesiasten capite 9.

¶ Emblemata quædam Alciati.

Etiam ferocissimos domari,

Romanū postquam eloquiū Cicerone perempto
Inscendit currus uictor, iunxitque leones,
Magnanimos cessisse suis Antonius armis,

Perdiderat patriæ pestis acerba sua:

Compulit & durum colla subire iugum,

Ambage hac cupiens significare duces.

Instantis quod signa canens det gallus eoi,

Turribus in sacris effingitur area mentem

Est leo: sed custos oculis quia dormit apertis,

¶ Leones iuncti à Cupidine,

Expressus gemma pulsio uincat amor.

Utque est in pueri plurimus ore decor:

Est potis: à nobis temperet an he manus?

Ora gerit clypeus rabiosi picta leonis,

Hic hominum est terror, cuius possessor Atrida

¶ Vigilantia & custodia,

Et reuocet famulas ad noua pensa manus,

Ad superos peluis quod reuocet uigilem,

Templorum idcirco ponitur ante fores.

Aspice ut inuictus uires auriga leonis,

Utiq; manu hac scuticā tenet, hac ut flectit habenas,

Dira lues procul esto: feram qui uincere talem

¶ Furor & rabies,

Et scriptum in summo margine carmen habet:

Talia magnanimus signa Agamemno tulit, Vide supra in a. inter Icones.

¶ Cum laruis non luctandum,

Qui toties hosteis uicerat ante suos:

Dum curru, & pedibus nequere uincla parant.

Conuellunt barbam uel timidi lepores,

uide in lepore h.

Dum sauis ruerent in mutua uulnera telis,

Accurrit uultur spectatum, & prandia captat.

Prouerbiū, Mortuo leonī etiam lepores insultant,

¶ Ex damno alterius, alterius utilitas,

Vingue leana ferox, dente timendus aper.

Gloria uictoris, præda futura sua est.

DE LEPORE.

A.

LEPUS quadrupes siue terrestris, Hebraice arnebet ארנבת uocatur, uoce foeminini generis, quod lepores omnes utrumque sexum habeant, Munsterus. Et Iudei quidem hoc uocabulo nihil quàm leporem uocari consentiunt, & Hieronymus non aliter uertit. Septuaginta uerò aliàs choerogryllium, aliàs dasypodem reddunt. Sed choerogryllium non aliud quàm echinum esse, in Cuniculo & Echino docui. Deuteronomij 14. pro arnabet Hebraico Chaldaus transfert ארנבת arneba, Arabs أرنب ernab, Persa برنج کارجوس, Schaphan שפן quoque Septuaginta diuersis in locis, λαγώς, δασύποδα, & choerogryllium interpretantur: sed omnino cuniculum esse in historia eius demonstraui. Hieronymus quoque Prouerbiorum 30. schaphan lepusculum uertit. Lepus apud Auicennam arnebbert: apud Syluaticum arnaberri, arnebus, arnaben: & alsenglinar, coagulum leporis. Arneph, Saracenicè, Græcè λαγώς, uel λαγός, uel λαγώς, ut in Philologia pluribus dicetur. Vulgò etiam hodie λαγός,

à Græcis uocatur. Vетёres etiam Græci quidam λεπρεν uocitarunt, uide in H. a. Dasypus quoque
 pus est, à pedibus supra infraque hirsutis dictus: quanquam Aristoteles alicubi coniungit λαγων & das-
 ypoda (ut Plinius leporem & dasypodem) ubi Gaza leporem & cuniculum uertit. Strabo cuniculos
 λαγιδεῖς γλωσσοῦς, id est lepusculos terræ fossiores nominat. Plutarchus dasypodum catulos λαγιδεῖς
 uocat: οἱ δὲ δασύποδες πρὸς ὕλην ἐπανιόντες ἄλλοι ἄλλαχὺ νομίζουσι τῶν λαγιδέων, in libro Vtra animalium pru-
 dentiora, &c. unde dasypodem eum pro lagò, id est lepore accepisse constat. In Baleares insulas (ut
 scribit Eustathius in Dionysium Afrum) inuectos aliquando ferunt duos λαγιδεῖς (cuniculos) marem
 & foeminam, qui mox ita aucti sunt numero, ut domos etiam & arbores suffossas euerterint: unde
 incolæ legatione Romam missa agrum (habitandum) petere coacti sint. Sunt autem λαγιδεῖς γλωσσοῦς
 καὶ ῥιζοφάγοι, hoc est eius naturæ ut terram fodiant & radicibus uescantur, quos & λεβειδίας aliqui uo-
 carunt, Hæc ille ex Strabone ferè. δασύπους, λαγώς, Suidas. Sed hæc controuersia copiosè tractata est
 in Cuniculo capite primo. τῶν & alia leporis nomina poetis usitata ad Philologiam pertinent. Le-
 porum catulos Cicero, Varro & Columella lepusculos uocant: Græci forma diminutiua, λαγιδία, λα-
 γιδίαι, & λαγία, Pollux. Xenophon quidem μικρὰ λαγία dixit, λαγώδιον uox nuda apud Suidam est: sed
 Varinus in uoce κώδιον, à lepore deminutam esse ostendit. λαγιδεῖς uero patronymica forma, à recto
 λαγίδης (qui & apud Suidam reperitur) ut alicubi docet Varinus: sic & λυκίδης & χλωίδης, pro catulo
 lupi & pullo anseris. Italicè lepre uel lieuora. Gallicè lieure (diminutiua, leurault & leureteau.)
 Hispanicè liebre. Germanicè haß uel haas. Anglicè an hare. Illyricè zagicz.

B.

Lepores in Aegypto minores quàm in Græcia fiunt, Aristoteles. Velocissimi sunt montani, eam
 pestres minus, tardissimi palustres: sed qui loca omnia pererrant, in cursu molesti sunt: etenim sciunt
 compendiosa uiarum, & currunt per aduersa uel plana maximè, per diuersa uariè, per decliuiam mini-
 mè, Xenophon. Græca sic habent, οἷοι γὰρ μάλιστ' ἐν τῇ ἀνάντῃ, ἢ τῇ ὁμαλῇ: τὰ δὲ ἀνόμοια, ἀνομοίως: τὰ δὲ
 κατὰ τὴν ἡμισίαν. Capitur lepus, inquit Pollux, facilius cum per loca decliuiam fertur, propter pedum po-
 steriorum altitudinem, præceps actus in caput. In accliuibus uerò pedum inæqualitas facit, ut corpus
 æquabiliter feratur, cum quantum locus humilior subsidit, tantum ipse altitudine crurum erigatur:
 ut quasi in plano currere uideatur, aut quod ad ipsum saltem locus uideri planus possit. Sed de cur-
 su & uelocitate leporum, dicitur etiam in E. Apud nos lepores montani differunt à campestribus,
 in Tridentinis & Vicentinis alpibus frequentes, nigritia, magnitudine, ferocia, densiore pilo à cate-
 ris distincti, Hermolaus. Iul. Pollux lepores quosdam Elymaeos uocat, uulpibus non ferè minores,
 & nigricantes, corpore oblongo, albicante macula, præter summam caudam longiore. Sunt & qui di-
 cuntur moschia, quorum in uestigijs spiritum tanta ui sentire canes memorant, ut furere planè cre-
 dantur. Chelidonios etiam quosdam dicit Athenæus, Cælius. Elymaei à regione dicti uidentur, ut
 & canes Elymaei, de quibus dixi in capite de canibus uenaticis in genere. Moschia uerò ab odoris
 uehementia fortassis, ut & moschus odoramentum quod Arabes mesch appellant, & uerisimile est
 Græcos ab Arabibus mutuatos. Pisis lepores sunt magni, in nostra regione parui: quia cibus lepo-
 rum illi maior quàm apud nos est, Niphus. In Pannonia inferiore multò Italicis pinguioribus & sapi-
 dioribus uidi, Manardus. Leporum tria genera ferè sunt: Vnum Italicum hoc nostrum pedibus pri-
 mis humilibus, posterioribus altis, superiore partè pulla, uentre albo, auribus longis: qui lepus dici-
 tur cum prægnans sit, tamen concipere. In Gallia transalpina, & Macedonia fiunt permagni. In Hi-
 spania & in Italia mediocres. Alterius generis est, quod in Gallia nascitur ad alpes, qui hoc ferè mu-
 tant, quòd toti candidi sunt. Hi raro perferuntur Romam. Terij generis est, quod & in Hispania na-
 scitur, similis nostro lepori ex quadam partè, sed humile, quem cuniculum appellant, Varro. Lepo-
 rum genera duo sunt, pars magni, subnigri (ἐπίπερνοι) multum in fronte nitescunt, (τὸ λευκὸν τὸ ἐν τῇ
 μετώπῳ μέγα ἔχοντες: alij minores, subflauis, (ἐπίφαιοι, Polluci ἐπίπυρροι) parum candoris ostendunt. Cau-
 dam gerunt illi uariam (λευκὴν ποδὶ ποικίλην, hi tersam (παρὰ σπυρον): oculis uerò sunt, illi subluccidis (ὡς
 χείροποι) hi subglaucis. Circa summam aurem illi ualde nigrescunt, hi perexiguum, (οἱ μὲν τὸν τὸν
 mus illi, ut referatur ad maiores lepores: οἱ δὲ, hi, ad minores. Pollux simpliciter, leporum alios chare-
 pis, alios glaucis oculis esse scribit.) Sed ex his minores, plerumque incolunt insulas desertas, uel cele-
 bres, (habitatas:) & in his turba maior quàm in continente ueriat, quòd ibi ut plurimum nec uul-
 pes sunt, à quibus ipsi cum catulis occiduntur: nec aquila, quæ montes magnos sæpius quàm paruos
 frequentant: nam parui plerumque in insulis sunt. Venatores etiam raro desertas insulas adeunt: in his
 quæ habitantur pauci sunt, & ij ferè negligentes uenationis: in sacras autem ne transire quidem ca-
 nibus licet. Itaque innumerè proueniunt, Xenophon. Platina magnos & paruos lepores non aliter
 distinguit, quàm quod illos lepores uulgò dictos esse ait, hos uerò cuniculos, quod parum placet.
 Dorsum leporinum propriè est pullum, Thylesius, ut pluribus dicam mox in pilorum mentione.
 Leporis colorem lego dici epipercon: quòd sit percne, oliuæ species, non acerbæ quidem, sed nec
 nigrescentis omnino. Sunt qui percnon punctis maculisque nigrioribus interstinctum accipiant: nam
 de animalibus lib. 9. Aristot. quoque quartum aquilarum genus percnopteron dicit appellatum ab ala-
 rum notis. Eius aquilæ meminere Iliad. ultimo Homerus. In Plinianis codicibus scriptum modò obs-
 seruauimus, percnon dici ab Homero aquilam eā, Cælius. Lepus (inquit Pollux) colore est, ἐπίπερ-
 νος, ἐστὶ δὲ τὸ ἐπὶ τῷ (ἐπὶ τῷ) pro λευκῷ dixit, ne eandè uocem repeteret) περὶ τῶν ἰλιῶν, ὅτι ὁμοειδὲς ἐστὶν
 ἰλῷ.

ἐπὶ πόλιν μελανόμενος, hoc est inter acerbā & plenē maturā oliuā medio colore. Differunt colore lepores Oppiano: q̄ alij sint κυάνεοι, ὀνοφοροὶ ἢ μελάμβωλοι καὶ ἄγχοι, καὶ οἱ δ' αὖτ' ἑτέροι παθίων ἢ μελποπαρίων hoc est interprete Gyllio, alij cyanei, alij in solis terrarum nigris fusci, alij in rubris terris rutili. Lepores Italici (inquit Petrus Cresc.) pedibus primis humilibus, posterioribus altis, superiore parte humilī, uentre albo, auribus longis, qui lepus dicitur pragnans etiam concipere: In Gallia alterius generis reperiuntur, toti candidi: Tertij generis cuniculi fuerint. Leporum plura sunt genera (Plinij uerbis utitur,) in albis candidi: quibus hybernīs mensibus pro cibatu niuem credunt esse: certe liquecentes ea rutilescunt annis omnibus: Et est alioqui animal intolerandi rigoris alumnus. Leporum generis sunt & quos Hispania cuniculos appellat. Communis lepus in albis Heluetiæ non mutat colorem, corpore maior, capitur in uallibus & inferioribus montium locis: minor per brumam (ibidem & in Algoutæ montibus) totus albescit, æstate cæteris concolor, nempe fuscus: in summis montium iugis uersatur, carne duriuscula & minus laudata, Stumpfius. Lepori albo quem uidi, cutis nigricabat, multo tenerior quàm cæteris leporibus: pili in summis auriculis nigri erant. Lepores albi raro Romam perferuntur, Hermolaus. Pausanias in Arcadicis scribit lepores albos ex Libya aduectos se uidisse, id quod mireris propter caliditatem regionis, cum apud nos nusquam nisi circa montium niuosorum cacumina tales uisuntur: in Scythia quidem Europæa (sic omnem eius Septentrionalem oram appello) hoc colore lepores abundant, ut Olaus Magnus testatur. Audio & in Anglia reperiri. Aristoteles etiam in libro de coloribus leporem album agnoscit. Leporem cognouimus hyeme albescere, æstate autem in suum colorem redire, D. Ambrosius & Albertus. Apud nos quidē etiam mustelæ aliquando per hyemem albæ reperiuntur. ¶ Naucrates Comicus poëta leporem in Attica non facile inueniri scribit: Alcæus uerò plures esse subindicat, ubi scribit coriandro trito & sale aspergendos esse quos ceperint lepores, Athenæus. In Ithaca lepores illati moriuntur, extremis quidem in littoribus, Plinius. In Ithaca insula lepores si aliunde illati dimittantur, uiuere nequeunt sed eodem reuersi, unde maris introierint insulam, moriuntur, Aristoteles. Sola hæc insularum lepores non pducit, Pollux. In Carpatho insula quantum abundarint lepores, inter prouerbia dicitur: item in Astypalæa insula, capite tertio in mentione fecunditatis ipsorum. Cum terra pullulat, rura (loca culta) magis quàm montes tenent, Xenophon.

¶ Nunc de singulis leporini corporis partibus acturus, primo loco integrum eius partium ex Xenophonte descriptionem apponam, ne unius authoris nomen sæpius nobis citandum sit, & ita pariter quid à nobis illustratum castigatumue sit appareat. Omnes in lepore partes (inquit Xenophon) mirifice ad celeritatem compositæ sunt. Siquidem corpus eius consistit ex his. Caput agile habet, breue, rotundum (interpretes legit ποδιφορῆν: cum codices impressi habeant κατὰφορῆν: Pollux melius λεφαλήν κατὰφορῆν, eis σὺν κατὰλην καὶ γινῆν: hoc est, caput pronum, in acutum desinens:) non rigidum, longiturdinem idoneam. (Videntur hic quædam deesse, quæ ex Polluce adiciemus, Aures lepus habet sublimēs: collum angustum, rotundum, molle, oblongum, quæ tria posteriora in canis etiam celeris collo à Xenophonte laudantur. Vnde apparet hæc uerba, οὐ σκληρόν, μήκῃ ἢ ἰκανόν, apud Xenophontem non ad λεφαλήν, sed ad τράχηλον pertinere: nam quod Xenophon dicit οὐ σκληρόν, Pollux ὑγρόν reddit, id est μαλακόν: & pro μήκῃ ἢ ἰκανόν, ὑπὸ μήκῃ.) Scapulas rectas, desuper non aptas (non arctas potius, sed satis laxas solutasq̄ ad motum faciliorem: ὡς μοσχεύεται ὁ δράκων, ὡς σωστέρας ἀνθρώπων: sic in cane quocq̄ probat ἰχθὺς ἀνθρώπων μὴ σωστέρας εἶναι: uide mox in clunium mentione.) Crura in ipsis (id est priora crura) leuia, solida, ut uertit Leoniceus, Græcè legimus ἐλαφρὰ, σύγκωλα, apud Xenophontem & Pollucem. Fortassis autem σύγκωλα melius interpretabimur, exiguo interuallo disiuncta: posteriora enim magis distant, & diuariantur: unde apud Pollucem legimus, βλίσσας δ' ὅτι τὰ ὀπίσθον σκέλη, ὡς ἐγκυκλίδια παρὰ τὰ ἐμπρόσθια, καὶ ἵπῳ δὲ δρόμος περὶ βάλειν αὐτὰ πρὸς ἐκείνων, καὶ πηδᾶν, ἀντρεϊδὲ μύλων τοῖς ὀπίσθον ποσίμ, ὅσοι μὴ εἰς ἐμπρόσθιας ἐμποδίζονται, εἰς τὴν ἐκείνων εἰς τὸ ἴσω παρὰ λαφεῖν. Idem Pollux libro secundo βλίσσας homines uocat quibus crura infra genua diuarıcata sunt, & extrorsum uergunt: instar λ. literæ, unde & lambda hominem sic uitiatum appellant, Varinus qui βλίσσας scribit.) Pectus non angustum, (σπῆνθ' ἢ βαρύνον, id est pectus non graue: Pollux reddit, non carnosum.) Costas leues, commodatas. Spinam (ἀσφύρ) teretē: aliu carnosa, (Codex impressus habet κωλίαν, interpretes κωλίαν legit: Poll. melius κωλίαν, id est pernam uel coxam & femur.) Ilia tenera, caua laterum idonea (λαμπύρας ἰπενῶς, apud Pollucem nihil huiusmodi legitur: λαμπύρας uocem nusquam inuenio, λαπύρας uerò interpretatur ile, abdomen, uenter, à laxitate dictus, ut quidam in Lexicon Græcolatinum retulit: item morbus Galeno, infestans partem inter ilium & thoracis ossa subsidentem: uide etiam Varinum: sed hæc significationes nominis substantiui sunt, in Xenophonte adiectiuum requiritur: proinde legerim λαπαρῆς cum acuto in ultima: est autem λαπαρῆς Varino, ἰχθὺς, ὡς ἐπὶ λυλῆ: quæ significatio ferè etiam nominis λαπαρῆς est: λαπαρῆς inanire est, unde λαπαρῆς, cauus & inanitus: sic etiam in cane celere Xenophon laudat τὴν κατὰφον ἢ λεγνῶν λαπαρῆ, καὶ αὐτὸς αὖτὲν λεγνῶνας. Clunes obefas, undiq̄ plenas, congruo desuper interstitio: (ἰχθὺς δὲ ὕδατος, σωμεινῶτα, Pollux: lego δεινῶτα, nam Xenophon δεινῶτα habet. Idem autē hic dicit, ἀνθρώπων ὡς καὶ δεινῶτα, quod supra de scapulis dixerat ὡς σωμεινῶτας ἀνθρώπων: et in cane celere ἰχθὺς ἀνθρώπων μὴ σωμεινῶτα. Femina longa (μικρὸς μακρὸς: Pollux legit μικρὸς, reddit enim βραχεῖς) densa: (δύπαχῆς, sed melius in Polluce, δύπαχῆς, id est solida, ut in cane etiam:) foris musculosa (μυώδης, Poll.) interior non protuberantia: hypocolia (de his plura dixi in Canis uenatici historia, Pollux hoc loco hyposcelia

reddat, cum supra in loco de somno leporis τὰ ὀπίσθια σκέλη reddiderit: Leoniceus hic internodia transfert: superius femina: neutrum probo) longa & neruosa (μακρά καὶ στυφνὰ, Pollux: Xenophontis codex non recte habet μακρά, σφραῖ uero ut Xenophon, & στυφνὰ ut Pollux habet, uoces synonymae sunt: sed legendum στυφνόν per iota, ut densum, solidum & in se confectum significet, cuiusmodi corpora neruosa sunt: nam per ypsilon saporem astringentem & acerbum designat.) Pedes anteriores summe flexiles (ἀκρωὺς ὑγροὺς, forte legendum μακρὺς, ὑγροὺς, id est longos, molles: nam & Pollux habet, στυφνὸς καὶ μακρὸς, summa certe mollities non cōuenit eis: intelligit autem molle per ὑγρὸν, posteriores pedes contraria uoce σφραῖς, id est solidos & duriusculos probans) angustos, rectos: posteriores solidos, latos, nullius utrosque non contemptores asperitatis. Posteriora crura prioribus multum longiora, parumque procurua, (καὶ ἐγκεκλιμένα μακρόν ἐξω, Xenoph. Βλεσάδης δ' ὅτι τὰ ὀπίσθια, ὡς ἐγκεκλιμένα παρὰ τὰ ἔμπροσθεν, Pollux, ut pluribus paulo superius recitauit.) Villos breues leuesque. Sic sane compositum corpus fieri non potest quin & ualidum, & molle (aut flexile) & summae agilitatis sit, Haecenus Xenophon, Caudam tantum, inquit idem, ad currendum incommodam habet, proinde in cursu auribus se gubernat, ut in c. dicam. ¶ Corpore non magno est, & natura leuis, Pollux. Σῶμα πλεῖν τυτθόν, λείον, Oppian. Nunquam pinguescit, ut in f. referam: ubi etiam de sanguinis eius natura dicam. Dasy podi pili & in buccis intus, & in pedibus sunt: Quae utraque Trogius & in lepore tradit, hoc exemplo libidinosiores hominum quoque hirtos colligens. Villosissimus animalium lepus, Plin. Lepori uni pili & in bucca intus (ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς) & sub pedibus sunt, Aristot. Τηρίωνται πᾶς, ὡς καὶ τὸν γυναικῶν, ὅπως ἔχουσιν τρίχας, Pollux. Sunt quae mollem quidem habeant pilum, sed minus tenuem, ut lepores, contra quam oues: leporum enim pilus per summa cutis enascitur, quamobrem longitudine caret, & simile accidit, ut in ijs quae lino decerpuntur: quae quamuis mollia sint, tamen nullam longitudinem habent, nec implexum ullum recipiunt, Aristot. Et in Physiog. Lepus cum timidissimum animal molli pilo sit, ut oues etiam ac ceruus: homines quoque mollioris pili, timidi existimantur. Villos habet impenetrabiles (τρίχας σκληρὰς) sunt enim densi & molles, Xenophon. De colore leporis superius dixi. Dorsum leporinum, inquit Thylesius, proprie est pullum: quamobrem naturae ipsius doctus magisterio, terram recentem ab aratro metu pauidus quaerit ille, ibique nonnunquam stratus, nulla re abditus, uenatores canesque ipsos praetereuntes, ac sagaciter prope omnia perquirentes, coloris tantum beneficio sapissime latet: & ut in quodam epigrammate de lepore diximus, Quem fuga non rapit ore canum, non occulit umbra: Concolor immotum sub Ioue terra tegit. ¶ Lepus caput modicum habet, Βαδὸν ὑπὸ δεξιᾷ, Oppianus. Pronum, & in angustum desinens, Poll. ¶ Oculi leporum glauci aut charopi sunt, Pollux. Αὐτὰρ ὀφθαλμοὶ χαροπὸν σφαιρίσιον ὀπωπῶν Κανθὸν ἔχοντες, Oppianus de lepore. Oculi glauci simul, inquit Adamantius, & charopi, hoc est diuersorum colorum punctis milij magnitudine circa pupillas notati, ingenium dolosum & furtiuum significant, satis quidem solers, sed nec forte nec audax, cuiusmodi lepores sunt. Acie oculorum sunt, inquit Xenophon, multis de causis minime acuta. Oculos enim habent exporrectos, καὶ ὁματὰ ἔχουσιν: palpebras autem praecisas (καὶ τὰ βλέφαρα ἐμπίπτοντα) & quae pupillis munimenta non praebant: quapropter hebes uisus est atque diffusus. (Oculi cilia non habent, eoque obtusius uident, Poll.) Ad haec somno etiam multum deditur animal, quae res nihil ad uidendum prodest, (unde oculi non parum laeduntur, Poll.) Et uelocitas ad obtundendam aciem plurimum facit: citius enim ferrem uanamquam pertranscunt, quam quid sit accuratè perspiciunt: Canum quoque urgentium terrores prouidentiam auferunt: unde saepe in retia incauti feruntur. Palpebris clausis (κατακλύων, id est conuiuens) uigilat, apertis dormit & immotis, Xenophon: uide etiam in c. Patens quid significare uolentes Aegyptij, leporem pingunt: habet enim oculos hoc animal semper apertos, Orus. Lucent in charopis eorum oculis uigilia muniti hircui: nunquam enim grauatis (demissis) somnum capiunt palpebris, ut qui tum feras tum homines metuant: nocte etiam uigilant, Oppian. Superior in homine palpebra ita quandoque conuellitur, ut album oculi non tegat: λαγωφθαλμὸς, id est leporinos oculos habentes, qui hoc patiuntur, uocant Graeci. Auicenna aspera, & palpebrae inuersionem. Idem inferiori contingit, & ectropion Graecis est, Manard. Lagophthalmus, inquit Caelius, uitium est ubi oculus in sopore non occluditur: fit autem, ut Celsus lib. 7. significat, ubi curatione adhibita plus equo cutis exciditur, ita ut oculus contegi nequeat, uel aliam ob causam quandoque. Nam si palpebra inferior minus surrigitur, sed pendens hiata, nec cum superiore coit, uitium facit, quod (eodem auctore) ectropium uocant. Glaucophthalmus pro lagophthalmos apud Celsum non recte scriptum Hermolaus monet. Κορυβαντίων, inquit idem, uerbum apud Graecos factum est à pupillis oculorum quas ὀφθαλμοὺς appellant: sicut & Corybantes & Curetes: Qui cum custodes Iouis essent, non modo excubare, sed etiam apertis oculis dormire cogebantur: hinc natum uitio ex fabula uocabulum, ut qui leporum modo somnum caperent oculis patentibus, ita nominarentur. Proinde qui Corybantes à choreis dictos arbitrantur, errant: etiam si Lucretius ita cecinerit: Cum pueri circa puerum pernixe chorea Armati in numerum pulsarent aribus ara. In eundem sensum & Aristophanes poeta usurpat uerbum id in comedia quae Sphæces inscribitur, ἢ παραφρονεῖς ἐπεὶ οὐκ ἔστιν Κορυβαντίων. Vide Chiliadas Erasmi duobus in locis, ut index monebit, super hoc uerbo corybantian. Dormiunt lepores oculis patentibus, multi quoque hominum, quos κορυβαντίων Graeci dixere, Plinius. Plura hac de re afferemus in c.

¶ Lepori ὠτὰ ὑψηλὰ, id est aures sublimes, Poll. Auritus à magnis auribus dicitur, ut sunt asinorum

rum & leporum: aliàs ab audiendi facultate (sicut & oculatus,) Festus. Apud Græcos quidem nomen etiam λαγώς habet, ab aurium magnitudine, λα enim auget in compositione, ως auris est, Et sanè decebat ut timidum & inerme animal bene auritū esset, quò longius pericula & insidias perciperet & maturè sibi consuleret; sed iisdem in cursu quoq; se gubernat, ut in c. referam. Aures ei longæ & pilosæ, Gillius. ¶ Labia perpetuò mouet, Obscurus. Bucca pilos etiam interius habet, ut supra diximus in pilorum mentione. Rimam illam in medijs labris rectà sub naribus, nostri uocant *basen* *charren*; & audio etiam homines quosdam ore sic deformato nasci, idq; ferè accidere ubi grauidæ subito leporis aspectu territæ fuerint. Virinq; dentatus cum sit, coagulum tamen habet, Aristotel. Quæcunq; sic nascuntur in ueterino genere, ut notam eam habeant, quam leporinum dentem uocant (συνε, καὶ λαγώδον τε ἢ ὀζωδόν τε) subrumari non oportet, sed reijcere aut ab armento segregare tanquam adulterinas foeturas & portentosas, Absyrtus capite 15, interprete Ruellio. ¶ Lepus habet collum angustum, teres, molle, oblongum, Pollux. ¶ Cor maximum est proportionem muribus, lepori, asino, ceruo, pantheræ, mustellis, hyænis, & omnibus timidis, aut propter metū maleficis, Plinius & Aristoteles. ¶ Lepus solus ex ijs quibus pedes multifidi coagulum habet, Poll. Cum utrinq; dentatus sit, coagulum tamen habet, Aristoteles. Et alibi, Lepori solt ex ijs quæ unum uentrem habent, coagulum est, Fit autem ei coagulum, quoniam herbam succi lactei pascitur: talis enim humor lac in uentriculo infantium (πρὸς ἐμβρύοις) stringit, facitq; colostrum. Quæ uerò hæc herba sit, in Philologia dicam, ubi de plantis à lepore nominatis uerba faciam. ¶ Lepores locis quibusdam bina iecora habere uidentur, Aristoteles. Et alibi, Leporum generi cuidam (quod tum alibi, tum etiam in Sycino agro circiter Bolbam lacum gignitur) iecoris partes sepositæ sunt, nec eadem certâ origine continentur: quippe quos bina habere iecinora credideris, quoniam meatus procul admodum coeant. Bina iocinera leporibus circa Briletum & Tharnen, (in Thracia Therne est, non Tharne, Hermolaus) & in Cherronneo ad Propontidem: mirumq;, translatis aliò interit alterum, Plinius. Idem alibi, cuniculorum in Batica exta gemina sæpe reperiri scribit. Theopompus in Bisaltia lepores bina iecora habere prodidit, Gellius 16.15. & Aelianus. Quod Plinius dixit in Cherronneo ad Propontidem, uidetur id esse quod Aristoteles, in Sycino agro circa Bolbam lacum; etenim Syce, ut libro quarto diximus, uidetur in Cherronneo Thraciæ oppidum fuisse; de lacu autem Bolba, Stephanus quidem meminit ijs uerbis; Bolba & urbis & stagni nomen est: sed qua in terra sit non explicat, Hermolaus in undecimum Plinij. ¶ Archelaus de leporibus scribit, utranq; uim (utranq; sexum) singulis inesse, ac sine mare æquè gignere; Benigna circa hoc natura, innocua & esculenta animalia fecunda generauit, Plinius. Quod idem lepus aliquando mas, aliquando foemina sit, & naturas transmutet, & quandoq; uelut masculus generet, quandoq; ut foemina pariat, manifestum esse Democritus tradit Geoponicorum 19.4. Lepus à Physicis dicitur incerti sexus, ac esse modo mas, modo foemina, Donatus. Mares lepores, uel potius androgynos, uno eodemq; tempore tum alios implere, tum ex sese parere, pluribus dicam in c. ex Aeliano. Arnebet, id est lepus apud Hebræos, terminationem foemininam habet: quod unum indiuiduum habeat utranq; sexum, Munsterus. Quidam è uulgo alternis annis mares & foeminas fieri putant. An sine mare gignat lepus, adhuc dubiū est, Blondus. Albertus scribens in Aristotelis de generat. anim. libri 3. caput sextum, & alia multa ineptissime tradit confunditq;, & lepori quædam attribuit, quæ Aristoteles ad mustelam refert: nam his & hyrzus eo in capite uoces Arabicæ, ut inijcio, non leporem significat, ut ipse exponit, sed mustelam. Et paulo post adhab quoq; leporem interpretatur, eadem de eo scribēs quæ eo in loco Aristoteles de hyæna; (nos adapem cuniculum esse docuimus, adhab hyænā; arnab uerò Arabicè lepus est) sed ipsum Albertum audiamus. Quod (inquit) putant de lepore, quem adhab Arabes uocant, quod habeat utranq; membrum per uices mensium, non est uerum: sed sub cauda habet quasdam lineas fissuris uuluarum similes, quæ lineæ semper inueniuntur in maribus & foeminis. (Et dicit Auicenna quod secundum numerum annorum ætatis suæ multiplicantur illæ fissuræ: ita quod aliquis caput est de quo uenatores putabant quod octo uuluas haberet:) falsum tamen est: quia illæ lineæ inueniuntur in maribus & foeminis: sed quia plures capiuntur mares, magis obtinuit opinio eos hermaphroditos esse quàm foeminas. Hæc omnia, ijs exceptis quæ parenthesi includuntur, Aristoteles de hyæna scribit. Fit enim sæpe cum habent catulos recentes, alios ut in uentre habere reperiantur. Itaq; de his Archelaus scribit, annorum quot sint si quis uelit scire, inspicere oportet foramina naturæ, quod sine dubio alius habet aliò plura, Varro. Vt masculum leporem à foemina discernas, ut Archadius scribit, naturæ foramina inspicio: nā sine dubio masculus unū, foemina duo inuenitur habere, si cautè et subtiliter inspiciantur, Crescen, sed apparet eum, pximè recitata Varronis uerba, codice nimirum deprauato, perperā legisse, & pro Archelao Archadiū scripsisse, &c. Vide etiā infra cap. 3. De lepore fortasse (inquit Niphus) si illud est uerū, quòd lepus sit mas & foemina, est ad alterum incubus, ad alterum autem succubus: unde tradunt uenatores, in genere leporum inueniri eum qui est foemina tantum, sed nullum esse marem qui non sit foemina, quod sensibus subiacet: nam inuentus est lepus testibus atq; mentula præditus, qui lepusculos ferebat in utero: nec non & lepus ferēs lepusculos, testibus carens & mentula: per quæ dilutio obiectionum perspicua est. Nos uerò testamur uidisse leporem solum marem, & leporem tantum foeminam, & leporem utriusq; sexus, Hæc Niphus. Et rursum alibi, Illud quod Albertus de leporibus dixit, mihi semper fuit dubium: nam in uenationib.

obseruauimus leporem habuisse penem & testes, et deferre in utero lepusculos: obseruauimus etiam leporem habuisse uulua, & in ea lepusculos, carere uero testibus & peni. Et rursus, Aristoteles hac de sexu leporis quaestionem non attingit. Ego uero leporem mentulatum & testiculatum ferre in utero lepusculos obseruauimus saepe in uenationibus, & apud nostros uenatores hoc probatissimum habetur. ¶ Leporum uulua dum partum gerunt acetabula habent, Aristoteles. Sus, canis, lepus, parati sunt numero: nimirum quod uulua siue uteros continent multos, totidemque formandi locula menta, Idem Problematum 10. 16. ¶ Lepori tibia neque magna nec aequales sunt, Gillius ex Oppiano, qui canit: Βασι πόδι, ἐν ἰσχυρί. Posteriora crura longiora habet, unde facilius ascendit quam descendit, ut supra dictum est. Solus animalium, Aristotele teste, pronam supinamque pedum partem hirsutam habet, unde dasypodis nomen, quod apud Cratinum & alios legitur, factum uidetur, Pollux. Cum ptocumbit lepus hypocolia, uel potius, ut Pollux habet, posteriora crura, ilibus subijcit, Xenophon. ¶ Caudam nimis breuem, & ad currendum incommodam habet, proinde in cursu auribus se gubernat, ut in c. dicam.

C.

Lepores alij montani, alij campestres, alij palustres sunt, alij per diuersa loca uagantur, Xenophon. Cubant ferè in arbutis obductioribus, & densis fruticetis, aut scissuris terrae profundis. Aut si Graece mauis, Εὐνοίε λαγῶν, ἢ ἰσχυρίσιν, δάμνοι σιωπεφῆς, ἰδαί ἀμφιλαφῆς, ῥωχοί βαδῆς: χειμῶν ἢ τὰ πρόμαλα, ὅπως δὲ τὰ ἐπίσσια. ἢ δὲ χειμῶν τὰ μελάγχμα. Sunt autem melanchema, ut Caelius ex Polluce interpretatur, cauitates (loca caua & humilia) in quibus colliquefacta est nix, ducta appellatione nigredinis argumento: quoniam operimento nitium agris albicantibus, ea portio plane nigrescat. Obiectum quidam auctores leporem super petris cubare scribunt, secuti opinor locum quempiam ex uetere testamento, ubi cuniculum potius interpret Latinus reddere debebat. Vide in Cuniculo c. Ratione tamen uentorum tamen temporum lepus plane scit. Hyeme apricis locis cubilia idcirco informat, atque imprimis, quod apricationem uehementer appetit: frigus hostile in modum declinat: aestate uero, altioris sedis studio captus ad aquilonem cubitat. Temporum commutationes nares ei indicant, Aelianus. ¶ Xenophon scribit leporem acie uidendi esse minime acuta multis de causis (ut supra in b. retuli): Plutarchus uero in Symposiacis sensoriorum excellentia hoc animal praestare annotauit, Caeli. Atque Plutarchus non ab acri sed indefesso usu leporem praedicat: hac enim eius uerba sunt in Symposiacis libro 4. quaestione ultima: Sensuum acrimonia lepus excellit. Siquidem oculi leporum indefessi sunt: itaque dormiunt aperti. Auditum quoque acerrimo praediti creduntur: quem admirati Aegyptij in sacris picturis auditum designaturi leporem pingunt. ¶ Animalia fortia, uocem edunt grauem, ut canis: timida acutam, ut ceruus, lepus, Aristoteles in Physiognomicis. Glaucitas & catulus, ac lepores uagiunt, Author Philomela. Nos uagire apud bonos auctores prima producta, & de infantibus tantum usitatum reperimus. Intus ut infanti uagiat ore puer, Ouidius 4. Fastor. ¶ Quiescunt interdum, noctu uagantur. Frigidi sanguinis & frigidi cordis lepus est, & ideo ad partum non nisi nocte progreditur, Albertus. In passionibus tum nocturnis tum longinquis pabulum inquit, siue quod forte peregrini cibi desiderio tenetur, siue etiam quantum equidem intelligo, ut se exerceat, & pedum celeritatem firmet, Aelianus. Vnum animal digitos habentium herba alitur lepus, Plinius. Lepori coagulum sit, quoniam herbam succi lactei pascitur, Aristoteles. De hac & alijs, in quibus uescitur lepus, tum alias ab eo denominatis herbis, in Philologia dicam. Vescuntur etiam uulua: unde festiuum extat Agathiae Scholastici epigramma Anthologiae 6. 7. huiusmodi: Λίδω ἐν τῷ ἡρώκῃ καὶ δὴ μὲν οὐ γὰρ οὐδὲν Βακχιάδῃ πολὺν δότρυ ἀμφοτέρωθεν. Ἀρρονόμῃ δ' ἀγρόν τε, καὶ ἔδραν, καὶ πιδίλῃ δὲ ἑγκέφαλον πλέγας θρεάνιστε λίδω. Ἢτε δὲ καὶ χεῖρων ὁ γαστρίων: Ἀτὰρ Βάκχῃ λοιβὸς καὶ δύνω μακτὸν ἔδραν γόφας. Lepores quibus cibis saginentur, uide in f. Leporem ruminare in sacris literis legimus, uide in Cuniculo a. ¶ Lepores urinam retro mittunt, Aristot. Et alibi, Lepus in auersum (alibi, ex auerso) mingit: mas inquam, nam foeminae quadrupedum omnes ita mingunt. Leporis lac crassissimum est, Aristot. Soli animalium lac habent etiam ante partum, Pollux & Aristot. Lac fullo simile sua crassitudine est, Aristot. ¶ Somno multum deditur hoc animal, Xenophon. Λαγῶν grammatici quidam dictum coniiciunt ἀλῆν, quod est uidere: dormientem enim conuiere negant. A dormiendi habitu δαρδονίς Nicandro dicitur, Hermolaus. Palpebris patentibus somnum capere, lepori naturale est, Aelianus. Etrursus, Non oculos claudit cum somnum capit, imò uero cum reliqua membra somnum accipiunt, interea tamen oculi uident. Vide etiam supra in b. de oculis leporis, & interpretatione uocis lagophthalmus: & infra in puerbio, Lepus dormiens. Dorcas, id est caprea similiter ut lepus, dormiens oculos apertos habet, Varinus. Palpebris clausis (καταμύων, id est conuiuentibus) uigilat, apertis dormit & immotis: (Locus hic apud Pollucem corruptus, hinc restitui potest) oculos etiam tenet immotos. Nares dormiens frequenter mouet, uigilans uero minus, Xenophon. Parasitus quidam apud Athenaeum, multorum animalium quibus aliqua in re comparatur, nomina accipit, ut πηλοῦ ἀκρί, &c. & καθύδην μὲν μικρὸν νυκτὸς (καὶ ὁ παρ' αὐτὸς γὰρ ἐν γόφῃ καὶ λακκῇ) ἢ λαγός. ¶ Lepores auersi coeunt: retro enim urinam reddunt, Aristot. Foemina etiam saepenumero mare prior superuenit, Idem. Et rursus, Coeunt & pariunt quoque tempore. Dasypodes omni mense pariunt, & superfoetant sicut lepores, Plinius. Foecundissima sunt natura: unde praefinitum conceptionis terminum non habent, Simocatus. Lepus coitum quaerit cum alijs semper, tum uerno tem-

pore imprimis: itaq; tum uestigia eorum magis confusa sunt, Xenophon & Pollux. A uiro rei uenatoriae bene perito, & cætera quàm bono, & à mēdacijs alieno, auditione accepi, mares lepores uno eodemq; tempore tum alios implere, tum ex sese parere, tum nutrire, nempe qui sint utriusq; sexus participes. Idemq; testabatur aliquando duos, aliquando tres parere. Huc etiam addebat, marem semimortuum captum fuisse, ipsum autem prægnantem fuisse, atq; in dissecti utero tres lepusculos repletos fuisse, eos primum extractos immobiles fuisse, deinde à sole intepescentes, reuixisse, & eorum quendam postea respexisse, celeriterq; & linguam porrexisse, & cibi desiderio os aperuisse: itaq; lac ei admotum fuisse, & paulatim alitum fuisse, Aelianus. Dum utero ferunt, superfœtant, & singulis mensibus generant: sed fœtus ædunt non uniuersos: interpositis enim diebus quot res tulerit, peragunt partionem, Aristot. Et rursus, Haber fœmina lac priusquam pariat, & à partu continuo reperit coitum, & lactans adhuc concipit fœtū. Partum non ut maior fidipedū pars cæcūm ædit. Dasypodes, inquit Plinius, omni mense pariunt, & superfœtant sicut lepores. A partu statim implentur: concipiunt quamuis ubera siccante fœtu: pariunt non cæcos. Et alibi, Lepus omnium prædæ nascens, solus præter dasypodem superfœtat, aliud educans, aliud in utero pilis uestitum, aliud implumē, aliud inchoatum gerens pariter. In cuniculis quidem manifestissima est superfœtatio, nec discernit eos à leporibus Aristoteles, Niphus. Animalia quæ & timido animo & esculenta sunt, ea omnia fœtuosa fecit diuina prudentia, ne assiduo esu deperirent: contrā, quæ sæua & maligna sunt, ea uoluit parum esse fœtuosa. Vnde fit, ut lepus, quem omnia uenantur, fera, ales, homo, tam ferax sit: solaq; ex omnibus bestijs cum grauida est, etiam impleatur, & alium fœtum in utero gesserit pilis uestitum, alium nudum, alium tantum non formatum, alium concipiat, Herodotus in Euerpe. Eadem scribunt Xenophon, Aelianus, & Philes. Herodoti uerba Athenæus etiam citat: & Pollux Xenophontis, quibus de suo quædam synonyma adijcit: *καὶ μὴν πολὺ γόνον ὄντι εἰς τὰ μέγιστα τὰ τὸ θηρίον, ὑπὸ κυνίσκοις ἀεὶ, καὶ ὅτε πῶτος ὄρας, ὥστε τὸ ἴδιον τέκνεται, τὸ δὲ μέλει, τὸ δὲ ἰνέται, τὸ δὲ ὑπὸ πλάττειται. καὶ εἰ ποῖς ἀν' αὐτὸ πολὺ γόνον, πολλὸν τέκνον, ὑπὸ κυνίσκοις, γόνος ἀεὶ ὑπὸ πλάττειται. Ἐπικυνίσκει δὲ* uerbum Græcis superfœtare est, p quo Herodotum ἐπικυνίσκειν, Pollucem ὑπὸ πλάττειν dixisse apparet. καὶ δὲ φιλότιμα μέλονται (malim μὴναι, aut simile quid) *Ναλιμὲς ἡμεῖς οἱ: γὰρ μὴν δ' ἐπὶ ἐγγὺς εἶσαι. οὐ ποτ' ἀνείνονται πῶτος πολὺ τέκνον ὄρων, οὐδ' ὅτε γαστρὶ φορῶσι πολὺ τέκνον ὑπὸ κυνίσκοις. Ἐξοχὰ γὰρ τὸ δὲ φύλον, ὅσ' ἀπλῆται ἐπὶ τρεφὼν αἶα, πολλὸν γόνον τελέει. τὸ μὲν ἀν' πόδι νοδ' ὕψ' ἐκτός. Ἐμβρυον ἐκδράσκει τελεσμένον, ἄλλο δ' ἐσώθον. Νόστω τριχὸς φορεῖς, τὸ δ' ἀν' ἡμῖν λέσσω ἀεὶ. Ἄλλο δ' ἀναφρόν' ἔχει δορὸν βρεφ' ὡπαίρει δὲ. Ἐξείης τίκτει δὲ, καὶ ὅποτε θῆλυς ἀναιδ' ἴς. Λήδει τὸ μαχρὸς αἰὶς, τελέει δ' ὅτε θυμὸς ἀνέγει, οὐδ' αὐτὰς ἀδ' ἴσιν ἀνναμύνειν λυδρέαν*, Oppianus. Quamobrem animalia quædam superfœtare possint, alia non, Aristoteles explicat lib. 4. de generat. anim. ca. 5. Sunt autem nonnulla superfœtantia, inquit, quæ possunt enutrire conceptum quem superfœtarint, &c. ut lepus: hoc enim animal nec magnum est, & plura generat, utpote multifidum: semine etiam abundat, quod eius hirsutie significatur: copia enim pili exuperat. Nam hoc unum pilos & sub pedibus habet, & intra genas: pili autem abundantia & hirsuties copiam indicant excrementi: quamobrem homines pilosi libidinosiores, & seminis copiosiores sunt quàm leues. Idem problematum 10. 16. quærens cur animantium quædam partu sint numerofo, ut sus, canis, lepus: alia non, ut homo, leo: coniecturam addit, quoniam alia uulvas siue uteros continent multos, totidemq; formandi loculamenta, quibus impleri percipiunt, quibusq; semen genitale diuidendum inferendumq; est: alia contra se habent. Hegesander Delphus scribit, regnante Antigono filio Gonatâ, tantum numerum leporum in Astypalæa fuisse, ut Astypalenses oraculo super his consulto, à Pythia audiuerint, nutriendos canes & uenatione utendum: & intra annum supra sex millia capta esse. Prouenit autem tanta copia, cum Anaphæus quidam duos tantum lepores ab initio in insulam iniecisset. Quemadmodum prius ab Astypalensi quodam duabus perdicibus inuectis in Anaphen, tanta perdicum uis in Anaphe nata est, ut incolæ de insula relinquenda periclitarentur. Porro ab initio Astypalæa lepores non habuit, sed perdices tantum, Athenæus. Simili modo Carpathi etiam insulæ multiplicatis leporibus ex duobus tantum immixtis, perditas esse fruges, inter prouerbia dicitur: & in Lero insula uno tantum inuecto, uide in a. ubi Higini de lepore sydere uerba recitabo. Cubile leporis ubi catulos suos parit, Galli muettam uocant. Femina lepusculos ut primum enixa est, ore lambit, quod Galli sic proferunt: *La lieure lime son leureteau, quand elle a leureté*, Robertus Stephanus. Ex suis lepusculis alium alibi lepores in cubile se recepturi ponunt, ut mox in D. referam.

¶ Lepores montani, campestres, & palustres quomodo uelocitate differant, dictum est in B. & alia quædam de cursu leporum: de quo plura etiam in E. reperies. Leporis corpus modis omnibus ad agilitatem egregie compositum esse, in B. diximus ex Xenophonte. Agilem autem leuemq; esse leporē (inquit idem) uel illud indicat, quod otiose etiam ambulando saltat: gradientem uero nec uidit quisquam nec uidebit: quia posterioribus pedibus ultra & extra anteriores pertingit, ac ita currit. (Hic adijcitur in Græcis, *δὴλον δὲ τὸ τὸ ἐγγύς*, qui locus mihi corruptus uidetur. Leoniceus uertit, Nam quod ad colorem attinet in promptu est: sed nihil ad rem.) Porro caudam habent ad currendū incommodā, neq; enim propter breuitatem idonea est quæ corpus regat, sed hoc utraq; facit aure (ὥς ὡς τὴν αὐρὴν ὡς ποιεῖ.) & cum in eo est ut capiatur à canibus, alteram uidelicet aurē deducit ac traducit obliquā, illorū sum nitens ubicunq; laborat. Idcirco in hanc circūagitur ocyus, in angusto ualde relinquens id quod insequitur, (canē scilicet aut feram insequentē.) Lepus montē facilius ascendit quàm

descendat, Albertus, ut supra etiam dictum est in B. ex Polluce: habet enim posteriora membra longiora, anteriora uero breuiora: itaque deorsum uersus agere decurrit, sursum facile, Aelianus. Posteriora crura in cursu (inquit Pollux) ultra anteriora extendit, salitque posterioribus obnitens, nec ullo modo interim anteriores impedit, quod illi interius magis uergant. Salit autem magis quam currit hoc animal, propter naturalem celeritatem, agilitatemque summam. *Ἀλπίον δ' ὅτι καὶ πηδῆται τὸ σῶμα μᾶλλον ἢ δρομῶν; ἄλλως δὲ κῆφόν τε καὶ ὑπὸ ἑλάφου,* (lego ὑπὸ ἑλάφου ex Xenophonte,) Hæc Pollux. Ceruum Græci proprie θῆρ, id est currere dicunt: leporē fugere, φεύγει, Poll. Canes cursu flexuoso sæpe decipiunt, Volaterranus. Auribus corporis motum dirigit moderaturque lepus, tanquam remis, quod in alijs animantibus plerumque efficit cauda, (Cælius ex Poll.) sed hæc lepori breuior, & huic usui idonea non est: itaque, ut Pollux inquit, τοῖς ὡς ἔχεται πρὸς τὴν ἡγεμονίαν, παρακαταβάλλων (καταβάλλων καὶ παραβάλλων τὸ ἑτέρου ὅς πλάγιον, Xenoph.) αὐτὰ καὶ ὡς ὁ κῶπος ποτὶ παρεγγύων: sensus uidetur, moueri à leporē aures in cursu alternis nunc ante nunc retro, ut nauium scilicet remi aguntur: ut παρεγγύων pro παρακινεῖν posuerit, nisi mendum est. Ad fugam sese auribus in terga inclinatis excitant: cum circumagitur, altera aure ab ea parte demissiore pro gubernaculo utitur, Volaterranus ex Xenoph. ¶ Archelaus autor est, quot sint corporis cauernæ ad excrementa lepori, totidem annos esse ætatis: uariis certe numerus reperitur, Plinius. Eius annos indicant foramina quædam: nam quot sunt illi corporis cauernæ, totidem annos ætatis agit, Aelianus. *ὅσων δ' αὖ ἐστὶν, τοσάντων ἐστὶν ἂν τὸ σῶμα τῶν ἐκχωρῶντων* (forte ἐκχωρῶντων, cum Plinius ad excrementa dixerit) ὑπὸ τῶν ἀρκυῶν ὁπῆς, Pollux, Albertus (ut in B. retuli) ex Auicenna scribit, sub cauda leporis esse quasdam fissuras uel lineas uuluarum similes, in maribus simul & foeminis, easque secundum numerum annorum ætatis multiplicari: & captum esse aliquando leporem quem uenatores putarint octo uuluas habere,

D.

Lepores mansuescunt raro, cum feræ dici iure non possint: complura namque sunt, nec placida, nec fera, sed mediæ inter utronque naturæ, Plinius. Audio quidem à teneris nutritum, satis cicur & lepidum, mirisque corporis gestibus ac saltibus, iucundum hoc animal fieri. Quædam timore non clementur, ut mures & lepores: quomodo enim amabis, quem insidiari uitæ tuæ sit persuasum? at hoc sibi persuadent qui timent, Cardanus. Lepores, cuniculi, & similia animalia semisera, ita quidem educantur, si tenera educes, ut hominem non metuant nec refugiant, sed sponte etiam accedant, cibi præcipue gratia: nullius uero disciplinæ capacia sunt, nec uocis agnoscunt imperia: uocanti adesse, increpata discedere non assuescunt, nec aliud quidquam iussa facere. Animal est simplex & sola lingua se defendens, Albertus. Lepus planè timidus, pauidus & fugitiuus est, naturæque debilis & imbecillus, Blondus. Ingeniosi ac timidi sunt, Aristoteles. Et in Physiognomicis, Pili molles hominem timidum significant: nam ceruus, lepus, & oues, pili sunt mollissimis. Formidine præcellit animal hoc: facile namque temereque terrètur ac compauescit, *ἀναψοῦται*: unde & ptox uocatur: nam *πτοῦσι*, for midare est, Cælius ex Polluce. ¶ Leporem pro uentorum temporumque ratione cubilia mutare in c. dixi. Cubile non prius subire & succedere solet, quam modò ingrediens, modò egrediens sua conturbaret uestigia: ut ne ea firuentibus sibi insidias appareant, naturali quadam sagacitate homines astute decipiens, Aelianus. Lepus omnium prædæ nascitur, Plinius; nempe auium rapacium, terre strium ferarum & hominum. His uel hyr zus, uox barbara (Arabica uel Persica) mustelam significat: Albertus ineptissime leporem exponit: deceptus, ut conijcio, quoniam utrumque animal catulos ore de loco ad locum frequenter trāsferit: quod eo in loco, ubi ipse leporem reddit, Aristoteles demustela scribit. Lepores (inquit Plutarchus) in cubile se recepturi, sapiculè iugeri etiam interuallo catulos alium aliò dissitos transferunt: ut si uel homo uel canis subeat, idem omnes in periculum ne uocentur: ipsi deinde impressis discursu multiplici prius uestigijs, saltu postremo ingenti inde abripiunt sese, atque ita cubant. Foetus suos (inquit Aelianus) in plures locos dispergit, hoc pacto arbitranda rapinis tutiores esse, nam summo in eos amore flagrat. Neque à uenaticis modò insidijs de se timent, uerum etiam uulpium incursiones perhorrescit, nec minus auium impetus extimescit, sed & coruorum & aquilarum uocem multò maxime metuit, atque horret: & sanè quidem cum his ausibus nulla pace coniungitur, sed sese abstrudit in dumeta, in aliæ fruteta, aut cespites, aut cum necessitate urgetur, in quoduis aliud latibulum se occultat. Et alibi, Aquila lepores rapit. Lepores non canes solum metuntur, uerum & aquilas: ab his enim quoties ædita & aperta loca superant (*ὑπερβαλόντες τὴν σφίγγιν* Φίλα) rapiuntur, quantisper anniculi sunt: nam maiores incursu canum auferuntur, Xenophon. Vide etiam in B. Lepus uocem accipitris exhorret latitans, Volaterranus. Accipitres dicti astuties auxilio canum uenantur etiam lepores & cuniculos, ut alicubi legimus. Vulpes & aquila leporibus insidiantur, ut in B. retuli ex Xenophonte. Lepores (inquit Aelianus) interdum à uulpibus non tantum cursu, sed etiam magis arte comprehenduntur. Captiosè enim circumuenire, inducere uulpes probe nouit: Cum enim noctu in leporis uestigium inciderit, & sensum ex eo perceperit, animam continens, spiritumque comprimens, sensim & pedentim usque eò uestigijs leporis insistit, quoad in ipso cubili eum deprehendens, tanquam de insidijs securum animi & insperantem capere aggreditur. At enim non hic dissoluto & ignauiter remisso animo, sed suspensio & sollicito somnum capitis, simul ac primum uulpem aduentantem sensu comprehenderit, de cubili exsilit, properans fugam capere, & cursum ad summam celeritatem facit: uulpes item uestigijs eum insequens ingreditur currens:

currere; uerum longam uiam ubi hic confecerit, ut qui iam longinquo abscessu contra uulpem superior factus sit, sub dumeta, alia uel fruteta densiora subiens, ex longo cursu, libenti animo & prolixo se quieti dat; at uulpes euestigio insequens, ei non concedit ex fuga ut consistat, & laboris quietem habeat, sed ad alterum cursum ex quiete eum excitat, & agitat; postea uero quam incitato cursu is permultum uiae procedens, itinera non minora quam prius fugerit, rursus uehementer quietem cupit capere; illa uero frutetum quod se is coniecerit urget, ac radicibus excutiens, ab assiduo cursu non sinit conuiescere: itaque is iterum excurrit, illa quoque non se ad insequendum tardans, currere insistit. Cum autem continenter ex alio alius cursus hunc uigilijs diu multumque fatigatum exceperit, currendo fessus, & laboribus succumbit, & longius procedere desistit: ipsa uero consecuta, eum ipsum non sanè cursu, sed longinquitate temporis, & captiosa inuestigatione comprehendit, Hæc Aelianus. Quintum lupi genus, minus cæteris, pilis rigidis, leporibus maxime insidiatur, Oppianus. Mustela dicitur dolose colludere lepori: quem cum ludendo fatigauit, gutture apprehendit, ualideque adhaerens comprimit, ne currentem quidem relinquens: lassum tandem interficit & uorat, Albert. Leporem aliquando audiuericij spinas singulatim mordicus euellere, & ita nudatum uorare: quod mihi quidem uerisimile non fit; cum lepus non sit carniuor; de uulpe potius probabilis hic dolus esset.

E.

Venatio. Lepori uisus cur obtusus sit, in B. diximus. Cæterum præter alia canum quoque terrores prouidentiam auferunt cum instantes persequuntur. Quo fit ut irruens ad multa improuidus, in retia etiam incautus feratur. Quod si recta fugeret, raro hoc pateretur. Nunc uero quia locos complectitur & amat, ubi natus & enutritus est, capitur: sed plerique omnes præter corporis naturam sorte quadam capiuntur: nihil enim quod proportionem conueniat, ab huius (corporis partium, ut in B. diximus) compositione dissentit, Xenophon. Lepus uiam retrouersus pertinentem cupide amplexatur, consuetam sedem omnibus locis antefert, eoque non parum sæpe capitur, quod assuetum cubile relinquere non possit, Aelianus. De cursu leporum & uelocitate, uide quadam in B. & plura in C. Hic quadam illic relicta adijciemus, ut quæ propius ad uenationem pertineant. Lepores statim ut canes & uenatores senserint, ad cliuos confugiunt: hos uenator à cursu accitui quantum potest auersos in decliuem agat: nam cum pedes priores eis breuiiores sint, facilius per colles scandunt, ubi canes & uenatores non paruo negotio sequuntur, Oppianus. In semitis etiam & aruis celerius currunt, quam obrem inde quoque auerientur, Idem. Et mox, Aestate pedes eis grauatur: & hyeme (terra nimirum adhærescente, aut astringente gelu ex pruinis & niuib; ueluti calciati ad malleolos usque impediunt. Nostri niues profundas obseruant, ut minore negotio capiant. Montium incolæ, inquit Aelianus, non tam ueloces, quam qui in planicie uersantur, nisi quando sub montem subiectos habent tractus in planiciem explicatos, quod ex montibus decurrant: unde fit, ut tamen si montes incolant, tamen in campis exercentur, unde sæpe campani homines eos excitant, atque insequuntur. Cui autem proximi sunt ut capiantur, campestris uiae breuitatem declinantes, in altiores locos & montosos se conuertunt, in suas nimirum sedes festinantes, idcircoque euadunt, & insperatam salutem assequuntur, quod canibus & equis montium itinera infesta atque inimica, pedes obterunt & debilitant, sed eo acerbius canes uexantur, quod carneos pedes, & minime ad perpetiendâ saxa resistentes, & quemadmodum equi ungulas, habent. Contra, lepus conuestitos pilis pedes habet, & duritatis & asperitatis patientes, iam ex leporibus qui in crebris dumetorum frequentia locis commorantur, laboris inertia segnes, non ad cursum uelocitate ualent, ex pedum tarditate ad fugiendum laborantes. Nam huiusmodi optimo habitu, & cessatione torpentes, currendi insueti sunt, & ad perficiendum longissime perimbecilles. Ipsorum ratio uenandorum talis est. Primum per frutices per paruulos & minime continenti crebritate densos permeant: densiores uero, qui transiri non possunt, transiliunt: ueruntamen ubi fruticetum aliud ex alio nexum latissime continuatur, ibi hoc ipsum facere coacti cum sint, corporis grauitate ad saltum parum ualentes, sanè quam cito laborant & succumbunt. Canes uero ab eis ipsis primum aberrant, quod non eos propter minutarum arbuscularum frequentiam uident, & uero per frutices saluunt odoris sensu illecti, deinde tandem aliquando uisos, insequuntur, de contentione currendi nil remittentes: illi autem ipsi ex continuatione saluendi ad capiendam fugam longiorem remollescunt, & uiribus defecti comprehenduntur, Hactenus Aelianus. Et rursum, Lepus, inquit, quem canes & equi insectantur, si campestris sit, celeriore & concitatore cursu quam montanus uiam conficit, propter corporis exiguitatem, & tenuitatem. Cum enim gracili habitu sit, ipsum celeritate præstare uero proximum est. Primum igitur ex terra exsiliens saltu fertur, & per dumeta aliaue densiora uirgulta expeditus perlabitur. Tum uero sicubi herbae sint altae & frequentes, ex eis facile sese explicat, atque elabitur: ac quemadmodum leonibus caudæ ad excitandas uires magno adiumento esse dicuntur, sic huic aures roboris numina, & uexilla, & cursus incitamenta exsunt: fugiens eas ad tergum retorquet, sicque ipsis tanquam stimulis torporem & ignauiam, ne à currendo retardetur, concitat. Iam porro cursum nec unum, nec recta tenet, sed & huc illuc se uersat, & uero de recto cursu deflectit, ut exterreat canes, & circumueniat ad id quidem diuerticulum, quo uulter conuerrere: de auribus alterutram intorquet, atque inflectit, eaque quasi moderatrice cursum dirigit. Neque uero improuide uno eodemque tempore omnes suarum uirium neruulos contendit, sed &

impetum insequentis obseruat, & si ad insequendum tardus & segnis sit, non omnem suam celeritatem profundit: Sed duntaxat canes antegredi maturans, sese integrum seruat, & uiribus suis moderatur, ne omnem suam currēdi facultatem urgens, ex incitato cursu uiribus deficiat. Penitus enim cognoscit se ad cursum longē multumq; antecellere, & uidet impensius laborare non esse necesse. Quod si pedum celeritate canis ad conficiendum interpollet, tum omnibus reuocatis uiribus lepus quanto maximo potest cursu fertur. Cum autem longē multumq; canibus anteuertit, & longo sane intervallo uenatores atq; equos reliquerit, tum sane in aliquem tumultum ascendit, & in posteriores pedes sese erigens, tanquam ex aliqua specula, & insectantium certamen prospicit, & quantum equidem existimo, eos ut debiliores ridet. Post ex eo loco intuens, se omnia superiora habere, is nimium quietem & tranquillitatem adeptus, ex lassitudine grate & libenter dormit. Hæc omnia Aelianus. Catuli magis subolent quàm adulti: quoniam eorum membra adhuc mollia per terram uersa trahuntur. Sed tenellos studiosi uenatores dimittunt, gratificantes dea: qui uerò iam iuuenes (ἔτσοι, id est anniculi, ut paulò post etiam uertit) sunt, primo cursu uelocissimè feruntur, deinceps non ita: agiles enim sunt, sed imbecilles, Xenophon. Syluosa loca (inquit Xenophon) magis redolent quàm nuda. Siquidem lepus, modò percurrēns, modò procumbens, multa contingit. Procumbit autem: ad ea quæ terra gignit, uel ipsius superficies habet, sub omnibus, super ipsis, in ipsis, propius, longius, nunc diu, nunc parum, nunc mediocriter: & in mari nonnunquam ad id quod potest exiliens, (ἐλαφρύνων;) in aqua etiam si quid extans innatūm uel fuerit. Itaq; qui procumbere amat, cubile ut plurimum facit, si frigus fuerit, in apricis, (ἐν θυσίνοις;) si æstus, in umbrosis: si uer & autumnus, inclementioribus locis, (ἐν προσυλίοις.) At uerò qui currere solent, non ita: nam trepidi à canibus facti sunt. Procumbit autem femine sub ilibus posito, (ὑποβίς τὰ ὑποκάλια ὑπὸ τῆς λαγύνας. Pollux hoc loco pro hypocoliis posuit τὰ ὑποδὺν σκέλη, plura de hac uoce uide in Canis uenatici historia:) cruribus anterioribus ut plurimum iunctis atq; porrectis, (τὰ δὲ πρόσθεν σκέλη τὰ πλείστα σιωδαίς καὶ ἐκτετακταις, Pollux habet πρῶτενας,) mento prioribus pedibus subnixo, ἐπ' ἄκρας αὐτῶν πύδας τῶν γένων καὶ πλάτης, auribus super utroq; humero demissis, τὰ δὲ ὦτα ὑποπτεταίς ὑπὸ τῆς ὁμοπλάτης, εἴτε δὲ ὑποδὺν τὰ ὕψη, locus mihi obscurus. Leporis cubile à Gallis uocatur la forme & licé du lieure. Vbiq; subsistit (ὑποβίς) ubi inuestigatur, præterquam si noctu exterritus fuerit: id ubi acciderit, subtrepidat, ὑποκινεῖ, Xenophon. Inter agitandum perspicui sunt, per subactam humum præcipuè nonnulli, quibus inest labor: per arūdines etiam, quia ex aduerso refulgent. Perspicui sunt quoq; in tramitibus & uis, si plangē fuerint: fulgor enim qui in ipsis est (τὸ φανὸν τὸ ἐν αὐτοῖς) repercutit oculos. Incerti uerò sunt si ad saxa, ad montes, ad rupes, ad opaca secesserint, propter coloris similitudinem. Quod si canes præsentent, sistunt pedem, & residentes seipsos erigunt: & canum, sicubi prope est, clamorem strepitumq; capiunt, & unde audierint auertuntur. Est etiam cum nihil audierint, sed audisse opinātes, uel sibi persuadentes, huc illuc trepidantes, uestigijs insilientes, in uestigia secedunt. Porro longissimè currunt, qui nudis ex locis excutuntur, quia in aperto sunt: breuissimè uerò, qui ex opacis: nam tenebræ (σκιερὰν) impediunt, Xenophon. Ea quidem uestigia, quæ residens seipsum erigendo lepus imprimit, Pollux ὀρθά, id est erecta uocat his uerbis: Τὰ δὲ ὀρθὰ ἔχον, ὅπου τὰ ἦτοι κτύπη καὶ τὰ ἐκτετακταις, ὀρθὰ ἔχον πύδας αὐτῶν ὑποπτεταίς ὑπὸ τῆς ὁμοπλάτης, βάλοντο τὸ σάφες τὸ πρὸς πείσαντ' ἢ καὶ μαθεῖν. Alia uerò sunt ὀρθά, opposita τοῖς συμπεπλεγμένοις, ut idem ex Xenophonte habet. Xenophon quidem inter uestigiorum differentias numerat ὀρθά, πυκνά, καμπύλα, μακρά: sed interpretes legunt, ὀρθά, καμπύλα, πυκνά, μακρά, ut duas syzygias oppositas faceret: atqui ὀρθὸν potius quàm ὀρθίον, καμπύλα ὀππῶνιτ: & μακρά etiam recte legi potest, ut in sequentibus. Leporis uestigia multum hyeme procedunt, quia longa sunt noctes: parum autem æstate, quia è contrario sunt breues. Nec uerò subolent hyeme diluculo, cum pruina fuerit aut gelu, &c. ut in Canē sagace & inuestigatore ex Xenophonte recitauimus. In plenilunio præcipuè leporum uestigia incertissima sunt: nam exultantes ad Lunam lepores inter se colludunt, & ea longè dissipantes dirimunt, Xenophon. Et rursus, Verno etiam magis quàm alio anni tempore confusa sunt: nam lepus coitum quærit cum alijs semper, tum hoc tempore: quamobrem simul uagantes necessariò uestigia implicant. Subolent autem uestigia cubilium (iuxta cubilia, τὰ θύναια τῶν θορακῶν ὑπὸ πλείω γόνον ὀψί) diutius quàm cursu impressa. Illa enim lepus perambulat insistendo, hæc celeriter transcurrit. Lepus qui in cursu capitur, θορακῶν: qui uerò in cubili, ἐν ὀρίτῃ, θύναια, Varinus. Inuenio & θύναια pro paroxytonum (nam illud penansflexum est) apud Varinum his uerbis: Εὐναί, λήγος, Σοφοκλῆς δόλοψι, καὶ τὰ πηχίς, uide supra in Canē uelocē. Vestigia quæ quò tendant cogniti facilia sunt, ut recta, Xenophon γνώμα nominat, ὀκείτα Pollux: quæ aliter habent, ut συμπεπλεγμένα, intricata, hic ὀύσκειτα, ille ἀγνώστα. huiusmodi autem ferè sunt per quæ uulpes prius inceserint. Quomodo cubile subituri lepores, impressis discursu multiplici prius uestigijs, saltu postremo ingēti in id se recipiant, supra dictum est capite quarto. Flexuoso cursu canes plerumq; decipiunt, Textor.

Exeundum est autem ad uenationem, inquit Xenophon, diluculo, ne uestigatione priuētur: nam si mora fiat, nec leporem canes inueniunt, nec fructum uenatores faciunt: neq; enim manet natura uestigijs, quæ singulis horis euanescit. Stolum custos retium leuem indutus uenatum exeat: retibus diuortia claudat fragosa, decliua, caua, obscura (ἀμυδρόμενος τράχιας, σμάς, λαγάρας, σκοτεινὰς, riuos, torrentes, aquasq; perennes, hæc illis præcipua sunt refugia: nam omnia dicere infinitum esset, diuerticula, biuia (διόδους: quæ uox etiam simpliciter uias uel semitas significat) lata uel angusta. Id orto iam Sole

Sole faciat, non in diluculo, ne si prope indaginem statuenda sint retia, strepitum simul audiens lepus refugiat. Quod si pcul statuantur, nihil magnopere prohibet in aurora securum statuere, ubi nihil obstitit. Hastilia figito supina, ut cum adducuntur contendere possint. In ijs summis laqueos (βρόχους) æquales subijcito (ὡς βάλλετω) pariterq; fulcito, attollens in medio reticulum (τὸ λεκρύφαλον) sed à plaga (εἰς τὸν πορίσθον) oblongum lapidem magnumq; suspendito, ne rete cum leporem tenuerit recellere possit. Iuga longa ordine cingito (σχοιῶτω δὲ μακρὰ ὑψιλά), ne forte lepus transfiliat; sed inter uē stigandum ne intermittito: est enim uenatoris, sed gnauī, quā fieri potest celerrimē leporem cape re. Retia in arduis tendat, (τὰ δίκτυα τενέτω ἐν ἀπέδῃς) casses (ῥόδοις) in uīs obijciat opportunis procul à tramitibus, plagas (ποδισθόμους) ad humum religans, fastigia (ἀκρολίνια) contrahens, intra sardonios (μετὰ τῶν σαρδονίων, τοῖς δίκτυοις καὶ σαρδόνιοις πρὸς πλεονεχταί, ὅπως ὅτι τῷ δίκτυοις, μετὰ τῶν πλεονεχταίων βρόχου ἀνέχεται τὸ δίκτυον, ὅπως ἢν ὁ πορίσθον ἢ ἐπίσθον ταῖς χαλίσαις τῷ διακρύβῃ [lego δίκρυβῃ] ἐπιστῇ, Pollux 5. 4. ubi & alia retium & uenatoria uocabula requirēs,) hastilia figens, funiculos (ὡδισθόμους) in summo teniles superponat, ductiles coërceat, πρὸς ἀσθόμους συμφορὰ τῶν: tum extra circumiens cautius obseruet. Quod si limes decliuus fuerit, sagena erigatur. Leporem uerò dum agitur, insequens uel obvia cum clamore adigat. Is cum in rete incidit, canum iram non pulsando, sed leniendo refrenet: & uenator clamando significet, aut captum esse, aut hac uel illac transcurrisse; aut non uidere uel non uidisse. Venator autem cum neglecta tenuiq; ueste & calceo uenatum exeat, manu baculum (ῥόπαλον) gestans, Retium uerò custos sequatur, sed cum silentio saltum adeat, ne lepus si forte propius fuerit, audita uoce promoueatur. Casses & retia, ut dictum est, expediat, religatis ad syltam canibus, unoquo quē seorsum, ut facile solui possint. Post hæc autem custos retia seruet, ipse uerò sumptis canibus ad saltus indaginem subeat, & implorato Apolline & uenatrice Diana, ac parte uenationis pmissa, uenam ex canibus soluat quæ uestigandi peritissima sit; si frigus fuerit, orientē Sole; si calor, ante diem; alijs autem anni temporibus inter auroram & Solis ortum. At ubi uestigium una ex his quæ antecesserunt (ἔχοντες ὅθεν ἐκ τῶν ἀπηνλλαγμένων, forte ἐπηνλλαγμένων; sic enim dicuntur uestigia, ut ipse Xenophon alibi exponit, τὰ ἐκ τῶν αὐτῶν πάλιν εἰς τὸ αὐτὸ ἵκοντα, & sic uertemus: At ubi canis emissus post intricata reflexaq; in se uestigia, ad recta tandem peruenierit, soluat etiam alterum) rectum deprehenderit, soluat & alteram. Et dum uestigium transigitur haud multum moratus singulatim dimittat & alias. Et ipse non urgendo sequatur, unamquamq; nominatim appellās, nec id nimium, ne ante tempus irriterentur. Hæc uerò prægaudio & ardore procedunt, uestigia ut sunt duplicia, triplicia (hæc alias putato πεπλεγμένα uocat) euoluentes, hac illac pgregiuntur uariē (ἴσῃ τὰ αὐτὰ ἴσῃ τῶν αὐτῶν, ἐπηνλλαγμένα, ποδισθόν: forte legendum εἰς τὰ αὐτὰ ἴσῃ τῶν αὐτῶν ἐπηνλλαγμένα, de huiusmodi enim uestigijs etiam alibi apud eum mentio fit, ut iam proximè monuimus ἐπὶ τῇ ἀντιθέσει quidē uerbum in usu est de ijs quæ non recta procedunt, sed obliqua ceu cancellatim se diuidunt & decussant, quod nos dicimus *über einander vnd durch einander gaan*: in orbem, in rectum, in curuum, per densa, per rara (μακρὰ, ut supra diximus) per nota, per ignota, seipsas transmittunt, micantibus caudis, inclinatis auribus, luminibusq; coruscis. Vbi uerò ad lepore accesserint, uenatori significabunt, nam toto cum caudis corpore micant, hostiliter insultant, certatim prætereunt, studiosè concurrunt, repente cōsistunt, diuulse rursus inuadunt: postremò ad leporis cubile peruenient, & in ipsum incurrent. Ille subito exortus, canē in se latratum & clamorem fugiendo conuertet. Ipsi uerò agitantēs clament, lō canes, iō segnis; Bene ὁ canes (σφαῖς, lego σφῆς, id est sapienter: sed, bene, uox breuior magis conuenit acclamationi canū.) Et uenator cum canibus currat, ueste quam gestat manu circumuoluta, et baculum (rhopalōn) etiam ferens, sequatur leporem; nec obuius eat, ne perturbet. Ille se ab oculis propriens refugit, & loca ubi primum inuenitur ut plurimum repetit. Porro illis (uenatoribus) pro more clamantibus, ὦ puer, ha puer, ohē puer, heus puer: puer (retium custos) significabit captus sit nec ne. Et si primo cursu captus fuerit, reuocatis canibus alium quærat: sin minus, quā celerrimē potest cum canibus currat, nec desistat, sed assidue transmittat. Et si rursus agitantes leporem occurrerint, clamet, Eugē, eugē ὁ canes, instate canes. Est quando longius procedunt ut eas pariter cursu sequi non possit, & aliquando à cursu deerret. Rursus tandem repertas, si in uestigio fuerint, quantum potest accedens hortetur omnes, modo has modo illas nomine compellet, sonum uocis quā poterit multipliciter uarians, acutum, grauem, paruum, magnum. Et præter alias hortationes, si cursus in monte fuerit, sic etiam hortetur: Bellē canes, bellē ὁ canes, (εὖ λυῖν, εὖ ὦ λυῖν. Forte εὖ αὖ λυῖν, εὖ ὦ λυῖν: nam εὖ γὰρ λυῖν etiam alijs in locis acclamare iussit paulò ante. Est autem εὖ αὖ ἐπὶ σφαιμασμός ἡλιάνης καὶ μυστικός, καὶ ἔα, Varinitis. Hæc nimirum uoce Bacchæ mulieres euantes in montibus uagabundæ titebantur, talis & apud Latinos uox reperitur Euax.) Sin autem ad ipsa non fuerint uestigia, sed excesserint, tunc eas in hunc modū reuocet. Non retro, non retro? heus canes. Sed postquam uestigijs astiterint, circumagat eas, orbes multos crebrosq; faciens. Et ubicunq; incertum ipsis uestigium fuerit, signum statuatur limitē (σχοινόν) sibi, & ab hoc eas hortando, blandiendo coërceat (συνέρεν) donec uestigium manifestè cognouerint. Illæ uero simulac certa erunt uestigia, irruendo, lasciuendo, capita conferendo, suspicando, significando, fines sibi notos statuendo, cito transcurrunt. Sed dum illæ ita per uestigium crebro dissiliunt, uenator se reprimens cum canibus minimè currat, (μὴ κατέχοντα κυνοδρομεῖν, negatio μὴ uideri potest abundare,) ne studio certandi uestigia prætereant. At cum iuxta leporem fuerint, idq; uenatori planè significauerint, obseruet ne territus à canibus locum mutet. Illæ uero dum caudam crispant, dum ita

se recidunt, dum insultant, & clangentes insurgunt, dum prosiliunt, dum uenatorem spectant, & hæc iam uera esse demonstrant, leporem ultro excitabunt, & latrantes inuadent: sed siue in retia præcipitet, siue exterius, siue interius prætereat, ad unumquodq; horum custos retiū proclamet: & si captus fuerit, alium inquirat: sin minus, hisdem ut antè hortationibus transcurrat. Sed cum iam serum diei fuerit, canibus propemodum currendo defatigatis, tunc leporem uenator sessum exquirat, nihil relinquens eorum quæ terra gignit, uel ipsius superficies habet: sed crebrò eadem relegat, ne præteritus fallat. Procumbit enim in angusto, nec resurgit præ labore & metu. Superinducat & canes hortando: blandiendo, si qua est humana, multum: si audax, parum: si mediocris, mediocriter: donec ipsi sum uel euestigio (ἔσθ' ἢ ποδ' αὖ) occiderit, uel in retia protulerit. Post hæc autem sagenis retibusq; sublati, canes auertat, & è saltu digrediat, & si meridies æstiuus fuerit, resideat, ne canes in itinere pedibus urantur. Hactenus Xenophon Omnibono Leoníceno serè interprete. Et rursus, Vestigent autem canes leporem, cū nix ita ceciderit, ut terram operiat: nam si loca quædam μελάγχεμα (id est absq; niue, cum ea quæ circunquaque sunt niue operiantur) fuerint, difficilis inuestigatu erit. At cum ningit, si Boreas spirarit, uestigia diu manifesta eminent: neq; enim cito liquuntur. Sin & Notus flauerit, & Sol superfuserit, breui apparent: nam statim dilabuntur. Sed neq; cum nix iugiter cadit, uestigia enim obducit: neq; cum uentus acriter incumbit, niuem enim conuoluens incerta facit. Ad huiusmodi uenationem cum canibus exeundum non est: siquidem nix canum nares adurit, & pedum ac leporis odorem gelu nimio tollit. Sumptis igitur retibus & comite sibi adiuncto, ab agris ad montes pergat, & cum uestigia deprehenderit, per ea incedat. Sed si perplexa (ἐπιπλάγμενα) fuerint, ita ut ab ipsè ad eadē reflectantur, circumiendo ea emetiat, & quo ferant inquirat. Multū enim lepus oberat, incertus ubi procumbat, & simul incessu perplexo fallere didicit, ut qui per sæpe à talibus (canibus & uenatoribus) agitur. Vbi iam uestigium apparuerit, procedat ulterius: perueniet autem uel ad locum aliquem umbrosū, uel abruptum, quod per huiusmodi loca uenti niuem transmittant: quo sit ut opportuna cubilibus multa in eis relinquuntur, & talia quærit lepus. Huc igitur cum uestigia dixerint, non accedat propius, ne promoueat lepus, sed undiq; circunder: nam ibi esse speratur, argumentum erit, si nusquam inde uestigia deduxerint. Sed cum ibi esse certum fuerit, illum relinquat, manebit enim, & alium quærat, anteq; uestigia deleantur, rationem temporis habens: ut si etiam alios inuenerit, reliquum diei ad circumueniendum (circundanda retia) sufficiat. Quod ubi acciderit, retia unicuiq; eorum circumtendat, non aliter quàm cum melanchima (id est loca quædam absq; niue, cum cætera circūcirca omnia niue operiantur) fuerint, locum uniuersum cingendo, ubicunq; tandem in eo lateat lepus. Retibus erectis, accedens commoueat. At si elapsus fuerit è retibus, per uestigia sequatur: conferet enim se rursus ad similia loca, nisi in ipsa niue opprimatur. Obseruas igitur ubicunq; fuerit, circumuenire debet, quod si non expectet, cursu insistere. Nam & sine retibus capietur, quia profunda niue lassatur, & in extremis pedibus (ut Pollux etiam repetit, & Oppianus) ubi uisus est, moles niuis haud modica succrescit. Hactenus Xenophon. De canibus celeribus, leporario, Gallico, Vertago, in canum historia satis dictum est. Galli grandiores etiam canes, quos ceruarios appellant, ut & suarios lupariosq; sub nomine leporariorum comprehendunt, Budaus. Venator leporis uestigia caprat, ex agris supernè subducendo canes, sed qui culta non adeunt, prata, saltus (ὄρεα) fluuenta, lapidosa syluosq; petunt. Et cum mouetur lepus, clamorem minimè tollat, ne pauidæ uestigia malè significant, ἵνα μὴ αἱ λυαὶ ἐκφορὰς γινώσκουσι χαλεπὸς τὸ ἔχον γινώσκωσι. Sed ubi iam inuenti agitantur, nunc flumina tranant, nunc uiam flectunt, modò cavernas subeunt, ac penetrant: neq; tum canes solum metunt, uerum & aquilas, ut in D. dixi. Venatici canes leporem, si necant ipsi, discerpunt, & sanguinem auidè lambunt: confectum autem cursu & exanimem consecuti, non attingunt, Plutarchus. Lepores & uulpes per æstatem noctu progrediuntur, Tardius. Nos autem uidimus, inquit Blondus, uenantes in capiendis leporibus hunc modum seruare insidiandi. Diuisi ac sparsi uenatores per inculta frequentius quàm per culta, arte quadā incedunt laqueis canem leporarium detinentes: spineta & sentes, siue dumeta, saltusue potius celebrantes quàm nemora. Nunquam etiam præmittunt odorem canem qui è latebris pellat timidum leporem, post quem è laqueis mittunt canem fugacem, altis clamoribus persequentes, qui sunt exhortationes fugacium canum. Comprehensi demum lepores frequentius scinduntur à canibus, quàm cruenti ab ore canum euellantur à uenatoribus. Quidam etiam sedentes post fruticem siue carecta seu dumum leporibus insidiando, optimorum uenatorum consequuntur nomen, hoc sit autem cum uenantium maxima pars, è longis circuitibus expellit lepores insequendo usq; ad insidiantes, quos improviso aggrediuntur canes. Venantur autem lepores & post uindemiam in uineis, & in campis aratorijs confestim post mensem. Verum turgidi ac pingues maxime decipiuntur rigente bruma & super niuem. Sed in diluculo leporum præstantissima uenatio est, Hæc Blondus. Nec uerò canum cuiusq; generis familiarior sagaciores uestigia tantum ferarum odorantur, sed feras, & per dices, & lepores: eorumq; recentia cubilia persentiscunt è longinquo, utpote aduerso uento eorum odorem captantes erectis naribus & exorbentes, Budaus. Lepusculi timentes, hoc quadrangulum dedit Diana rete, nexile, aut uiscum, fuge, lineamq; compedam, Varro in Prometheo ut à Nonio citatur. Est autem uiscum hoc loco genus retis. Cerui, lepores & uulpes retibus capiuntur: præcipue eo genere retis quod arolum uocant, (quod ab eo describitur 10.22.) Pet. Cresc. Et rursus 10.19. Lepores præcipue capiuntur canibus

nibus sagacibus, quales sunt qui segusi uel brachi trocantur. Requiritur etiam canes ad cursum agiles, qui eos persequantur & capiant: qui omnes ad hoc instruuntur, & ad capiendum eos inducuntur, cum ex captis aliquid datur eis in cibum. Capiuntur etiam laqueis, ut idem scribit 10. 31. Quomodo foueis capiantur lupi, uulpes, lepores & alia ferae, Crescentiensis docet 10. 43. ¶ Accipitres dicti astures auxilio canum uenantur lepores & cuniculos: & aquilae similiter, ut Pet. Cresc. scribit. Cyro aduersus Armenium proficiscenti continuo in primo agro exurgit lepus. Aquila autem uolans dextera, leporem despiciens fugientem, & irruit, & percussit illum, extulitque correptum, eoque ablato in collem proximum, pro libidine utebatur praeda. Augurium igitur Cyrus intuitus, cum laetatus est, tum Iouem regem adorauit, dixitque ad praesentes: Venatio quidem pulchra est futura, si Deo liberit, Xenophon 2. de Pædia Cyri. Et rursus libro primo, Aduersus leporem uero (pater inquit ad Cyrum) quoniam in tenebris pascitur, diem autem uitat, canes alebas, quæ odoratu eum inuenirent. Et quia celeriter fugeret ubi esset inuentus, alias habebas canes, quæ erant eruditæ ad eum intercipiendum. Quod si ab his etiam euasisset, cognito leporum transitu ac saltu, & ad quos locos fugientes, a uenatoribus capiuntur, hic casses uisu difficiles tetendisses, quod in uehementi cursu ipse seipsum incidens conuinceret. Quod autem neque hic diffugeret, eius rei speculatores constituebas, qui ex propinquo loco euestigio superuenirent, atque ipse tu a tergo clamore obstrepens, continuo ita leporem exterrebas, ut stupidus caperetur. Qui uero antea in insidijs, hos tu silentium edoctos obseruare, latere faciebas. Et lib. 3. de dictis & factis Socratis: Nonne uides (inquit Socrates ad Theodotam meretricem) quod etiam illi qui lepores sectantur, multa machinantur? Dum enim noctu pascendo oberrant, sagacibus canibus eos captant: at alios interdum habent canes, quibus nocturna quæliquerint cubilia comperiant. Tum etsi quos offenderint lepores, eos habent alii pedes canes, quibus auolantes queant interciperere. Nec non & retia per insidias disposita sunt, quibus qui canum ora effugiunt, decipiantur. Lepores ab aquilis capi, unde aquila etiam *λαγωφόν* dicta, &c. in Aquila pluribus dicitur. ¶ *Λαγωβολέον*, quod est (ut Varin.) *ὁδὸς λαγῶν ἀγρεύουσι*, Suidas & Varin. Caelius lagobolion locum interpretatur in quo lepores uenantur, sed absque authore. Ego lagobolion uel lagobolon, pedum uel baculi genus esse uideo, quo uenator leporem ferit. Gestabant & in comoedijs rustici lagobolon, ut Pollux scribit. Bucolico carmine certantes, cornua ceruorum gestabant, & manibus tenebant lagobolon, Scholiastes Theocriti. *καὶ πρῶτος βάλλει, καὶ θύει τὰ λὰ δῶκε*, Theocrit. Idyl. 1. Xenophon pro lagobolo rhopalon, id est clauam dixit: hoc enim uenatorem leporum gestare iubet. *ῥοπήν, λαγωβόλον* (paroxytonum: sed frequentius proparoxytonum scribitur) *καὶ ῥοπήλον τὸ εἶναι νότον καὶ ῥοπήν*, ὁ καὶ ῥοπήν λέγειται παρὰ πρῶτον, Varin. *ῥοπήν, σκελίον, καμπύλον, σκαμβόν*, Hesych. *καλαύροψ, ῥοπήν* *δοῦν ὑπὸ καμπύς* ὃν ἄκρα, ὃ τὸ κέλεον ὃ δὲ εὐλὸν αὐτὸ ῥέπει, ἴσως δὲ ὁμοίον τι εἶναι καλαύροψ καὶ τὸ παρὰ Θεοκρίτῳ ῥοπήν *λαγωβόλον*. ὅτι τὸ ῥέπειν γὰρ πινόντι ἐτυμολογῶσι καὶ τὸ ῥοπήν, Varin. *καταβλογία, τὸ λαγωβόλον*, Hesych. *καταβλογίαν, ῥοπήν ποιμνικήν*, id est baculum pastorem, quem Mysi *συνελόβον* uocant, Hesychius & Varin.

¶ Leporaria appellantur, inquit Grapald. non solum ubi lepores sunt, & Græcis *λαγωτροφία* uocantur: sed omnia septa ædificia, quæ inclusa animalia habent quæ pascantur. Roboraria eadem a tabulis roboreis, quibus septa fuerunt, antequam macerias & moenia noscerent, author Gell. ex Varone. Viuaria autem aprorum ceterorumque syluestrium primus Romanorum instituit, Fuluius Hirpinus, quæ ex Græco proprie *θηρωτροφία* nuncupamus, Hæc Grapald. Gellius quidem lib. 2. cap. 20. leporaria pro uiuarijs apud neminem uetustorum præter Varronem legisse se scribit: Scipionem uero omnium ætatis suæ purissimè loquutum, roboraria dicere solitum, quæ suo tempore uiuaria appellabantur. Garennam Galli uocant uiuarium: uel, ut Budæus interpretatur, cunicularium & leporarium, nostri *cinthiergarten*. Leporaria te accipere uolo, non ea, quæ tritau nostri dicebant, ubi soli lepores sint: sed omnia septa affixa uillæ quæ sunt, & habent inclusa animalia, quæ pascantur, Varro. Siquidem mos antiquus lepuseulis, inquit Columella, capreisque ac similibus feris iuxta uillam plerumque subiecta dominicis habitationibus ponebat uiuaria, ut & conspectu suo clausa uenatio possidenti oblectaret oculos, & cum exegisset usus epularum, uelut cella promerentur. Leporarij alterum genus illud uenaticum, duas habet diuersas species: unam in qua est aper, caprea, lepus: alteram item extra uillam quæ sunt, ut apes, cochleæ, glîres, Varro. Et rursus, Apris quidem habere posse in leporario, nec magno negotio tibi est, captiuos, & cicures qui ibi nati sint, & pingues sole re fieri scis inquam Axi. Nam quem fundum in Tusculano emit hic Varro a M. Pisone, uidisti ad buccinam inflatam certo tempore apris, & capreas conuenire ad pabulum, cum è superiore loco è palæstra effunderetur apris glans, capreis uicia aut quid aliud. Ego uero, inquit ille, apud Q. Hortensium cum in agro Laurenti essem, ibi istuc magis *τραγικῶς* fieri uidi. Nam sylua erat, ut dicebat, supra quinquaginta iugerum maceria septa, quod non leporarium, sed *θηρωτροφίον* appellabat. Ibi erat locus excelsus, ubi triclinio posito coenabamus. Quintus Orpheus uocari iussit: qui cum eo uenisset cum stola & cithara, & cantare esset iussus, buccinam inflauit, ubi tanta circumfluxit nos ceruorum, aprorum, & cæterarum quadrupedum multitudo, ut non minus formosum mihi uisum sit spectaculum, quam in Circo maximo ædiliū non sine Africanis bestijs cum sunt uenationes. Et alibi, In leporario pater tuus præterquam lepuseulum è uenatione uidit nunquam. Neque enim erat magnum id scriptum, quod nunc ut habeant multos apris ac capras (lego capreas) complura iugera maceris conclu-

dunt, Varro. Et Appius apud eundem, Sequitur, inquit, actus secundi generis, afficitus ad usum qui solet esse, ac nomine antiquo à parte quadam leporarium appellatum. Nam neq; solum lepores in eo includuntur sylua, ut olim in iugero agelli, aut duobus: sed etiam cerui aut capræ (lego, capræ) in iugeribus multis. Quintus Fulvius leporarium dicitur habere in Tarquinienſi septum, iugerum quadraginta, in quo sunt inclusa, non solum ea quæ dixi, sed etiam oves feræ: Etiam hoc maius hic in Statonensi, & quidam in locis alijs. In Gallia uero transalpina T. Pompeius tantum septum uenationis, ut circiter triginta milia passuum locum inclusum habeat. Præterea in eodem conſepto habere solet, de animalibus coclearia, atq; aluearia, atq; etiam dolia, ubi habeat glires conclusos. Sed horum omnium custodia incrementum, & passio aperta, præterquam de apibus. Quis enim ignorat scripta è macerijs, ita esse oportere in leporario, ut tectorio tecta sint, & sint alta? Alterum ne feles, aut meles, alia ue quæ bestia intrare possit, alterum ne lupo transilire: ibiq; esse latebras, ubi interdum lepores delitescant in uirgultis atq; herbis: & arbores patulis ramis, quæ aquilæ impediunt conatus. Quis item nescit, paucos si lepores mares in fœminas intromiserit, breui tempore fore ut impleatur tanta fœcunditas huius quadrupedis. Quatuor enim modò si intromiseris in leporarium, breui solet repleri. Leporum omnia tria genera (quæ capite secundo descripsimus) si possis, in leporario habere oportet: duo enim utiq; te habere puto, & quod in Hispania annis ita fuisti multis, ut inde te cumulos persecutos credam, Varro. Et rursus, Lepores quoq; nuper institutum ut saginarent plerq; cum exceptos è leporario concludant in caueis, & loco clauso faciant pingues. De uiuarijs faciendis, & includendis pecudibus feris multa scribit Columella libri noni ca. i. quæ differo ad librum de animalibus communem. De minoris autem incrementi animalibus (inquit ibidem) qualis est lepus, hæc præcipimus, ut in ijs uiuarijs, quæ materia (maceria: sic enim supra dixerat, & muro) munita sunt, farraginis, & olerum, ferè intubi lactucæq; semina paruulis areolis per diuersa spatia factis inſiciantur: itemq; Punicum cicer, uel hoc uernaculum, nec minus ordeum, & cicercula condita ex horreo promantur, & aqua cœlesti macerata obſiciantur: nam sicca non nimis ab lepusculis appetuntur. Hæc porro animalia uel similia his (etiam silente me) facile intelligitur, quàm non expediat conferre in id uiuarium, quod uacerris circumdatum est: siquidem ppter exiguitatem corporis facile clatris subrepunt, & liberos nacti egrediuntur fugam moluntur, Hæc Columella. Epigramma in leporarij ingressum Ferrariæ, T. Vespasiani Strozæ, libro i. Aeolostichon. Adeò nihil omiſſum est, ut leporem surdum celerius pingueſcere reperiamus, Plinius. Hoc si uerum est, in causa fuerit fortassis, quod cum auditu fruitor, ad quemuis subinde sonum & sirepitem trepidus expaueſcit, unde ad corpus augendum continuo metu pauoreq; impediri uidetur. Quod si etiam surdus natura non sit, auribus cera uel aliter obſtructis auditus eis obrundi posset.

¶ Scribit Ael. Lampridius, Heliogabalum non facile cubuisse in culcitris seu accubitis, nisi quæ leporinum pilum haberent, aut perdicum plumas subalares. Vestes etiam leporino pilo facere, tentatum est, tactu non perinde molli ut in cute, propter breuitatem pili dilabidas, Plini. E leporinis pelilibus cum pilis suis manicæ & caligæ parantur ad usum eorum qui refrigeratis aut articularijs membris laborant: assuuntur etiam tegumentis pro uentre interioribus: multum enim calefaciunt, & leues simul ac molles sunt, triplici nomine gratæ. Indumentum ex pellibus leporum, corroborat corpora senum & iuuenum, Filius Zor apud R. Mosen. Leporis pilus quia mollior delicatiorq; est, spongiæ loco utebantur plerunq; purgandis præsertim detergendisq; lippitudinibus, Cælius. *ἰδὲ λέγειν λέπος τοῦ λαγῶ*, Aristophanes: hoc est, En accipe caudam leporis: est autem mollis & tenera leporis lana, *ἰδὲ λέγειν τοῦ λαγῶ*, ut spongiarum etiam loco adhiberi possit tum aliàs, tum ad gramias oculorum, *λεπὸς* Græci uocant, abstergendas, Suidas & Varinus in uoce *λεπὸς*. Pedum etiam pro scopis usus, ad puluerem detergendum & uerrendas quisquilias, &c.

F.

Leporina semper in delicijs fuit, & in splendidis epulis apposita. Inter aues turdus, si quis melius dice certet. Inter quadrupedes gloria prima lepus, Martialis. In pentametro quidam pro gloria legunt mattya: quod nomen à maza fit, uocanturq; sic pretiosa omnia edulia, ut scribit Athenæus, Cælius. Antiphanes poëta in Cyclope, dasypodem, id est leporem, in conuiuio inter alia appositum celebrat, Athenæus. Leporem gustare fas non putant Britannii, Cælius. Lepus quanquam ruminat, ludæis in cibo à Mose interdictus est, quoniam pedes non bisulcos sed digitatos habet, *Leuit. x. & Deuter. xiv.* Plutarchus in *Symposiacis* libro 4. quæſtione ultima, ubi querit de ludæis, utrum illi colentes suum aut detestantes, carnibus eius abstineant: Quin & lepore, ait, quidam ludæos abstinerere ferunt, animal tanquam immundum & abominabile detestantes. Tum Lamprias, (hic locus mutilus est, ego ex coniectura uertam:) Atqui fortassis lepore non odio, sed cultu aliquo prosequentes abstinent, ppter corporis cum asino similitudinem. (Paulò ante enim asinum quoq; ab ipsis coli Callistratus affirmauerat.) Quamuis enim & corporis mole multum inferior sit asino lepus, & celeritate longè superior: mirè tamen cum eo conuenit colore, auribus, & oculorum tum pinguedine tum salubritudine, ut uix aliud animal paruum tam simile alicui magno reperias. Nisi fortassis Aegyptios circa similitudines secuti, animantis celeritatem diuinum quiddam existimant: & sensuum eius acrimoniam, (de qua in c. dixi,) Hæc Plutarch. ¶ Caro leporum sanguinem quidem gignit crassiorem, sed melioris succi q; bubula & ouilla, Galen. 3. de aliment. facul. Paulus Aegineta tamen non meliorem, sed

sed minus crassum ex leporina quam bubula & ouilla carne succum generari scribit. Et rursus in libro de attenuante uictu, Caro leporum ad uictus rationem siccantem est accommodata: ad propositam uero non admodum confert: sanguinem enim uehementer crassum gignit. Eadem ex Galeno Arabici quidam scriptores repetunt, Rasis, Isaac & alij. Celsus leporem in media materia numerari debere dicit, & boni succi esse, aluum adstringere, & urinam mouere. Caro leporis gignit sanguinem crassum & melancholicum: desiccatur, & non attenuatur, ideoque medetur uiscerum dolori, fluxui uentris, (&c. ut in G. referam) Rasis & Albertus. Quanquam sicca & crassa, hircorum tamen & caprarum carnibus antefertur, Isaac. Calida est & sicca: & assata prodest ulceribus intestinorum, ut quidam ex Auicenna citant, apud quem ego nihil tale reperi. In Tacuinis uero Elluchasem sic legimus: Caro leporina utilis est senibus, & frigidi temperamenti hominibus, in senecta precipue: iunioribus uero non conuenit: qui tamen si eam in cibo sumpturi sint, per noctem prius in succo Puniceorum & aceto macerent, Hæc ille, authorem citans Rasin, Idem ex Haly asserit, calidam & siccam esse leporinam in secundo abscessu, uentrem sistere, & urinam prouocare: præferendam esse si lepus in uenatione captus sit à canibus, & magis hyeme, & regionibus frigidis, prodesse nimium corpulentis, vigilias facere: cum condimentis uel aromatibus quæ attenuent præparari debere. Auicenna, ut interpretes reddunt, leporem syluestrem nominat pro terrestri, ut conijcio, ad differentiam marini, Lepus frigidus est & siccus, salubrior futurus cum melle, Auicenna: sed hæc eius uerba, ut Bellunenensis monet, in emendatis codicibus nulla sunt: ut neq; ista, De eo qui in domibus nutritur adusto sumitur in potu medietas drachmæ. Mihi legendum uidetur, Eligendum esse leporem qui libere pascitur in campis, non qui domi alatur: quæ ferè etiam Elluchasem in Tacuinis scribit. Cæterum drachma dimidia de lepore uisto in potu sumendo, fortè ad remedium aduersus calculum pertinet, quod ex lepore uisto fieri sequenti capite docebimus. Præterea quod stomachum mundificet, sic loquitur, id quoque meliores codices non agnoscunt. Lepus sit carnosum, sed non pingue animal: huius carnis utantur qui macrescere atq; extenuari cupiunt, Blondus. Aetius scribit carnes uulpinas, leporinas & ericij, naturæ humanæ esse dissimiles, & alimenta efficere pessima, cuius argumentum sit odor foedus, Io. Agricola Ammon. Talis quidem odor excoquantibus circa intestina precipue apparet. Cuniculi caro melius & facilius alit quam leporina, quæ frigida & sicca naturæ est, & bilem atram gignit, Platina. Vda cuniculus affert Fercula, uiscosum semimimitata gluten, Bapt. Fiera, hoc eum à lepore differre scribens. Cati sy. uestres temperamento ad lepores accedunt: caro eorum calida & mollis est, Rasis. M. Cato Censorius ægros alij iubebat holeribus, & carnibus anatis, palumbis, aut leporis: hanc enim leuem esse aiebat & ægrotantibus commodam: nisi quod multa parit insomnia, Plutarchus in uita eius, Somniosos fieri lepore sumpto in cibis Cato arbitrat, Plinius. Ioannes Marnardus in epistolis 13. 4. de leporina carne, quod frigida siccaq; sit, & bilem atram gignat, ad Iacobum Pharusium medicum Rhegiensem id negantem, copiose scribit: nos inde quædam excerpimus. Applauserunt mihi, inquit, rationes tuæ, quibus leporinam carnem & boni succi esse, & coctum non difficilem probas: Verum quò minus consentirem deterruit me ueneranda antiquitas, & ad hæc usq; secula quasi per manus nobis tradita sententia. Scribitur enim in libro de Dieta secundo, qui quidem Galeni tempore à multis, nunc ab omnibus Hippocrati adscribitur, in hunc modum: Leporina caro sicca & adstringens, lotium aliquantisper mouet. (Deinde enumeratis Galeni uerbis, quæ nos etiam paulò ante posuimus, addit:) Et apertissime libro 3. de locis affectis, magnam eam habere uim dicit in melancholici sanguinis generatione. Psellus quoque et Paulus eisdem ferè uerbis Galeno subscribunt. Et Simeon in libro de Elcicis, quasi quæcunq; dicta à uetustioribus erant colligens, inquit: Carnes leporum his qui exiccare corpus uolunt, ualde conducunt: minime uero his qui temperatura sunt sicciores: sanguinem quippe gignunt crassum partium et melancholicum. Deinde expositis quibusdam præceptis de omni alimento diiudicando, subiicit: Durities leporinæ carnis facit, ut serò & paulatim nutriat: quod dura alimenta omnia faciunt, Galeno teste. Quemadmodum autem, eodem teste, id quod facile concoquitur & celeriter nutrit, est quo ad nos calidum: ita è contrario quod tardè & paulatim, quo ad nos frigidum. Eadem durities euidentis siccitatis indicium est: quod etiam testatur dissimilitudo quam habet cum carne porcina, quæ præ cunctis caribus, Galeno & ipso sensu teste, est nostræ magis similis. Ab hac leporinam per frigus & siccitatem recedere, nemo (ni fallor) ambiget, qui utranq; bene nôrit: exanguis enim arida & ueluti uista leporina uidetur, suillæ comparata uaporeq; omni atq; humore ac tenacitate ferè priuata: fragilis uero & ceu fibris abundans: quæ omnia & difficilem concoctum & seram ad diducendum ostendunt. Agilitas quoque & in currendo uelocitas eam ualde à sue differre ostendunt: sed & timiditas frigus indicat. Si enim siccitati coniungeretur caliditas, audaciam, quam summam in leone calido & sicco animali uidemus, in lepore quoque efficeret. Quod ais tale temperamētum esse carnis quale sanguinis sit, non est necesse: mutari enim nutrimentum à nutriendo debet, non è contrario: & aliæ etiam corporis partes à sanguine nutriuntur, quas tamen eiusdem esse temperamenti nemo dixerit. Sanguis certè longè calidior est quam caro, &c. Sed quanquam tenuis est leporinus sanguis, aqueus ferè, & sine fibris, non sequitur non esse melancholicum. Tenuitas enim & (ut tu uocas) aqueitas, frigus ostendunt, non calorem: sanguis enim dilutior, Aristotele teste, frigidior est: eaq; animalia, quibus dilutior est, timidiora. Tauri quidem animalis ualde calidi sanguis crassus est, & fibris refertus. Præterea licet, Galeno teste, dulcis sit sanguis leporis,

& sapidus, ita ut dulcedine & concoctionis facilitate sanguinem autum superet; didicimus tamen ex eodem Galeno, non omnia dulcia esse calida, sed ea tantum quæ dulcedinem magnam habent: quæ uero modicè dulcia sunt, esse frigida; ad tantam autem dulcedinem leporinus sanguis non attollitur. (Deinde tractata questione est assæne carnes an elixæ humidiores sint: & utrum assa aliquid caliditatis acquirant.) Leporinæ quidem carni, inquit, modicè atq; ut coquina requirit assæ, nullam arbitror caliditatem superaddi, Hucusq; Manardus.

¶ Schelides, laterum carnes in leporibus, Cælius, *Σκελίδου λαγῶν* (aliàs *σκελίδου*, quod non placet; *σκελὶς* enim à *σκελῶ* fit, quæ nunc in Comoedijs *πρόβα* uocatur, Pollux. *Σκελὶς*, τὸ ἀπὸ τῆς ῥάχης, εὖς τοῦ ὑπογάστρου, Hesychius) *λαγῶα κρέα*, ut alicubi legere memini, *Σκελίδου*, βοὸς πλοῦρα; ἢ ἀπλῶς τὰ πλοῦρα (τὰ πλοῦρα μὲν ἔστιν ἡ κρέω, Suid.) *ὡς Αἰγύλῳ λέγει καὶ Δεσποφάνης*, Suidas, Varinus, Scholia Aristophanis in *Εἰρήνῃ*, quibus. Sumine cum magno lepus, atq; aper, atq; pygargus, Iuuenalis Satyra II. Canes pro amatoribus (inquit Crinitus 19.8.) passim accipiuntur, ut qui lepores magno studio consecantur, affereunte Donato: Hinc illud uulgatum, Fœcundi leporis sapiens sectabitur armos, (ex Horatii 2. Sermonum); Et illud etiam Terentianum ex Liviō Andronico, si Iulio Capitolino (Flauio Vopisco in Numeriano, Erasmus) credimus, pro militari dicto, Tute lepus es & pulpamentum quæris. Lepus à posteriore parte, hoc est à lumbis & clunibus pulpamentum de se præbet, eaq; corporis parte lauitissimus est, Terentius Eun. Lepus tute es & pulpamentum quæris: Id est ea requiris ab alijs, quæ ipse affatim habes domi, (Quod in te habes, hoc quæris in altero: & est tropus allegoria, Donatus.) Donatus in hunc locum, Lepus, inquit, pro infamia multa ponitur: uel quod magis à posteriori parte, hoc est armis, pulpamentum de se præbeat, quum in conuiuio carpitur appositus: uel quod uenatur illum & perfectantur canes, quos pro amatoribus allegoricè intelligimus, ut ipse Terentius ait, Ceruam uidere, fugere, sectari canes: Vel quod illum sic fugiant omnes, constituat ut hunc libido effœminata: (Obscuriora sunt hæc, & ab Erasmo etiam in huius prouerbij mentione omissa.) Vel quod à physicis dicatur incerti sexus, ac esse modò mas, modò fœmina. Obscurus quidam Terentij interpretes sic interpretatur: Quoniam nunc fœminæ nunc maris libidinem exeres, non est quod palpes mulierem. Lepus tute es & pulpamentum quæris: Id est ab alio quæris quod in te habes; hoc est, blandiris scorto, cum ipse sis scortum. Quod si Donatus & ceteri Terentij interpretes intellexissent, non fuissent tot ambagibus usi in re simplici atq; aperta, Sipontinus. De lepore prouerbium dictum, *Δασύπτης κρέω ὑπὸ θυμῷ*, hoc est, Lepus es, & pulpamentum quæris, usurpatum à Terentio, Hermolaus. *Δασύπτης κρέω ὑπὸ θυμῷ*, ἡδὲ τῶν ὑπὸ θυμῶν τῶν ἁλλοθίων: ὑπὸ τῷ ὑπὸ θυμῶν τῶν παρ' ἄλλου γινέσθαι τὸ ὄντα αὐτοῦ, τῷ, Apostolius: παρ' ἑαυτοῦ, Suidas. Dasypus carnes desyderat: dicitur in eos (inquit Erasmus) quia ea requirunt ab alijs, quæ ipsis affatim sunt domi. Et mox, Sunt qui existiment prouerbium, Tute lepus es, & pulpamentum quæris, cum pximo idem esse. Dictum est autem à milite glorioso apud Terentium in adolescentem Rhodium, qui scorto suo alludebat, ipse ea ætate qua scorti uicibus fungi posset. Donati commenta frigidiora mihi uidentur, ac ut simplicius, ita uerius esse puto, ad Græcam parœmiam referre, *Δασύπτης κρέω ὑπὸ θυμῷ*. ¶ Corpora quæ natura sunt sicca, salis conspersu exare facta, cibo fiunt inepta: quidam enim leporem salire aggressus, mustelis exiccatis (*ταῖς σκελετοδιδόταις γαλαῖς*) similem reddidit, Galenus lib. 3. de alim. facultate. *Ἐν λαγῶσι*, id est in leporinis carnibus uiuere dicebantur, qui laute atq; in delicijs uitam agebant. Aristophanes in *Vespis*, Sunt, inquit, mille ciuitates, quæ nunc nobis tributum soluant, Harum unicuiq; si quis imperet ut uiginti alat uiros, *ἀνὰ μνηστῆρας τῶν δημοτικῶν ἔζωει ὅτι πάντες λαγῶσι*, καὶ σεφάνοισι πάντοδ' ἀποίσιν, καὶ πύω ἐπὶ πυρετῇ: sic legendū, non ut Erasmus habet *παντίτι*. Versus quem ibidem citat tanquam Homeri Erasmus, à Scholiaste non ita citatur: nec hercle Homeri esse uideri potest, Aristophanis quidem de leporinis uerba Suidas etiam adducit. Hoc est, Viginti milia de populo hominum uiuerent in omnibus leporinis, omnigenisq; coronis, & colostris. Rursus in *Equitibus*, quum Cleon & aduersarius certatim promittunt lautissimas epulas populo, multis deliciarum generibus nominatis, promittuntur & leporinæ carnes, quasi summæ exquisitæq; deliciæ, Hac Erasmus. *Λαγῶα, τὰ τῷ λαγῶδ' κρέα*, id est carues leporinæ, Suidas. Legimus & *λαγῶνια* in Lexicis, eodem sensu. *Ἐν πάνσι λαγῶσι* apud Aristophanem: hoc est, ὅτι λαγῶν γῶν, ὅτι ἀγαθοῖς πᾶσι, ὅτι πρυφῇ, Varinus. *Ἐν πάνσι λαγῶσι*, id est in omnibus leporibus (errat: p leporibus enim ultima circumspectenda esset) hoc est in carnibus leporum, id est in omnifariam bonis ac delicijs, Cælius. *Ἐπεὶ σφερὲ τὰς λείχας, καὶ τῶν λαγῶν πολλὰ*, Aristophanes in *Pace*. *Λεγάνιον κρέα τῶν λαγῶν*, &c. apud Varinum citatur. Archestratus Opsoedædalus apud Athenæum libro 9. de optimo leporis apparatu scribens, maximè probat carnem eius parum assam, & modicè crudam adhuc, necdum sanguineo humore prorsus priuatam, sine alijs condimentis sale tantum aspersam, calidam statim à ueru conuiujs apponi. Sed præstat uersus ipsius (quamuis duo postremi obsecrari sint) recitare, si quis forte etiam plura inde colligat.

Τὸ δὲ λαγῶ πολλοὶ τε τρώοι, πολλὰ τε δέσεις
 Ἄν' πενῶσι μεταξὺ φόβου κρέας ὀπθὺν ἐκείνω,
 Μικρὸν ὕμνομότορον, μὴ λυπέτω δὲ σ' ὀρέωντα
 Αἰ δ' ἔλλατο πρὶ ὀργῇ μοι γ' εἰσὶν ὅσα παντός
 Καὶ κρετέλαια λίαν, ὥσπερ γὰρ ἡ δ' ὀποιοῦντ' ἐστὶ.
 Κορεῖννοιο εἶναι π' ἐπὶ τῶν, ἵνα οὐδ' ἀσύνποδας

Σκοδασίας εἰσι. λέων δ' ὅτι ἐστὶν ἀρῖς,
 Ὀρμὸν, ἀπλῶς ἐλίπασα, ἀφ' ἧς πάλω δ' ἐβλίσκη,
 Ἰχώρα σάκοντα κρέω, ἀλλ' ἔδωκε λάβρος.

Σκοδασίαι, γλυκὺ καὶ παχύσμακτα, καὶ κατὰ τὴν
 Apud eundē Alcei uersus legimus de lepore cōdiciendo,
 οὐς ἐὰν λάβωμεν ἅλσι δ' ἀπὸ τῆς ἐχέως: ex quib. cōfici-
 untur

trito coriandro cum sale leporinam aspergi solitam. Leporem assum recte conuiuiis appones: postea
rior tamen pars melior habetur. Anteriorem non iniuria in piperato uel laridario coques. Eadem est
& de cuniculo coctura, Platina. Et leporum auulsos, ut multo suauius arnos, Quam si cum lum-
bis quis edat, Horat. Serm. 2. 8. Quia in clunibus (inquit Acron) habetur aliquid tetri odoris & saporis
minus iucundi. ¶ His adijciam quaecumque de leporis apparatu legimus apud Apicium libro 2.
stauo. In leporem madidum: In aqua prae coquitur modice, deinde componitur in patina, ac coquitur
tur oleo in furno: & cum propè sit coctus, ex alio oleo per tangito, & de conditura infra scripta: Teres
piper, satureiam, cepam, rutam, apij semen: liquamen, laser, uinum, & modicum olei: aliquoties uersa
tur: in ipsa percoquitur conditura. Item alia ad eam impensam: Cum propè tolli debeat, teres piper,
dactylum, laser, uiam passam: carænum, liquamen, oleum suffundes, & cum bullierit, piper asperges
& inferes. In leporem farsum: Nucleos integros, amygdala, nuces iuglandes concisas, piperis gra-
na solida, pulpam de ipso lepore & ouis fractis: obligatur de omento porcino in furno. Sic iterum
impensam facies: Rutam, piper satis, cepam, satureiam, dactylos: liquamen, carænum uel conditum:
bulliat donec spissset, & sic perfunditur: sed lepus in piperato, liquamine & lasere maneat. Ius albū
in assum leporem: Piper, ligusticum, cuminum, apij semen, oui duri medium, tritūram colligis & fa-
cies globum ex ea. In cacabulo coques liquamē, uinum, oleum, acetum modicē, cepullam concisam:
postea globū condimentorū mittes, & agitabis origano uel satureia: si opus fuerit, amylos. Aliter le-
porē ex suo iure: Leporē curas, ex ossas, ornas, mittes in cacabū: adijcies oleum, liquamē, cocturā, fasci-
culum porri, coriandrum, anethū: dum coquitur, adijcies in mortariū piper, ligusticum, cuminū, co-
riandri semen, laseris radicem, cepam aridam, mentham, rutam, apij semen, fricabis: suffundes liqua-
men, adijcies mel, ius de suo sibi: defruto, aceto temperabis, facies ut ferueat, cum ferbuerit, amylo ob-
ligabis: exornas, ius perfundes, piper asperges & inferes. Lepus Passenianus: Leporem curas, ex ossas,
extensum ornas, suspendes ad fumum: cum colorauerit, facies ut dimidia coctura coquatur: la-
uas, asperges salem, massam cœnogaro rāges: adijcies in mortarium piper, ligusticum, fricabis, suffun-
des liquamen, uinum, & liquamine temperabis, in cacabum adijcies oleum modicum: facies ut ferue-
at, cum ferbuerit, amylo obligas, leporem assum à dorso tangis, piper aspergis & inferes. Lepus isti-
ciatus: Eadem coctura condies pulpam, nucleos infuses admisces, omento teges, & charta colliges la-
cinias & surclas. In leporem farilem: Leporem curas, ornas, quadratum imponis: adijcies in mor-
tarium piper, ligusticum, origanum: suffundes liquamen, adijcies iocinora gallinarum cocta, cerebel-
la cocta, pulpam concisam, oua cruda tria: liquamine temperabis: omento teges & charta colliges la-
cinias, & surclas: lento igni subassas, adijcies in mortarium piper, ligusticum, fricabis: suffundes li-
quamen, uino & liquamine temperabis: facies ut ferueat, cum ferbuerit, amylo obligas, & leporem
subassatum perfundes, piper asperges & inferes. Aliter leporem elixum: Ornas, adijcies in lancem
oleum, liquamen, acetum, passum, cepam concides & rutam uiridem, thymum subcultratum, &
si apponis. Leporis conditura: Teritur piper, ruta, cepulla & iecur leporis, liquamē, carænum, pas-
sum, olei modicum, amyllum cum bulliit. In leporem sicco sparsum, & hunc præcondies sicut hœdū
Tarpeianum, antequam coquatur, ornatus fuitur: piper, rutam, satureiam, cepam, thymum modicū,
cum, liquamine collues: postea in furnum mittes, coques: & impensam talem circumsparges: piperis
semunciam, rutam, cepam, satureiam, dactylos quatuor, Vuam passam: ius, cum coloratur, superfun-
des in patellā, uinū, oleum, liquamen, carænum: frequenter tangitur, ut condituram suam omnē tollat,
postea ex pipere sicco in disco fumitur. Aliter leporem conditum: Coques ex uino, liquamine, aqua,
sinape modicum, anetho, porro cum capillo suo, cum se coxerit, cōdies: piper, satureiam, cepe rotun-
dum, dactylos, damascena duo: uinum, liquamen, carænum, oleum modicē, stringatur amylo: modi-
cum bulliat, conditur lepus, in patina perfunditur, Hucusq; Apicius. ¶ Leporum & ceruorum
sanguis, non coitu firmiore spissari solet ut cæterorum, sed fluído, quale lac est, quod sine coagulo
sponte coierit, Aristoteles. Sed de sanguinis leporini natura nonnihil & hoc in capite ex Manardo,
& supra in B. dictum est. Non pauci pro alimento habent sanguinem leporis, gallinarum & capra-
rum: leporis quidem & gallinarum complures etiā eorum qui urbes incolunt, Galenus de simpli-
to. 4. Idem alibi, ut Manardus citat, leporinum sanguinem dulcem ac sapidum esse scribit, ita ut dul-
cedine & concoctionis facilitate sanguinem auium superet. Mimarcis (μιμαρκις uel μιμαρις, ut Sui-
das habet, quod non probo) pprie quidem est chorda leporina (μιναρ, χορδή, Hefych. & Varinus) ex
intestinis: sed usurpatur etiā de sue. Aliter, Mimarcis, apparatus quidam ē uentre uel intestinis, uel
καρῶν, ius uel edulium uarie conditum, ex sanguine leporino & intestinis, Suidas & Varinus. μιμαρ-
κις, λαγῶν χορδή, Hefychius. Et rursus, μιμαρκις, uenter & intestina uictimæ (τὰ ἱερέα: hierion aliqui per
excellentiā interpretantur bouem, Varinus: alij ouem) cum sanguine apparatus: præcipue uerò ex
lepore hoc apparatu utebantur, interdum etiā de sue. Pherecrates per lusum de asino etiā hac uo-
ce utitur. Sed ex diuersis istis scribendi modis, μιμαρκις, ut ego iudico, tantum probari debet, quo
modo apud Varinum & Pollucem habetur. μιμαρκις, inquit Pollux, uenter & intestina sunt cum san-
guine apparatus, maximè quidem leporum: quod uero ius nigrum uocatur, cibarium est Laconibus
usitatum, quod alio nomine αἷματις (apud Varinum in ζωμός, αἷματις oxytonum scribitur) uocatur.
Hamatian Latine forsan dixeris sanguiculum: nam hœdi sanguinem in cibum formatum sanguicu-
lum uocari Plinius tradit. Iuris nigri Laconici Plutarchus etiā in uita Lyncurgi meminit: est autē

idem aut simile cibarium quod nostri ex sanguine & exis aut uisceribus leporis parant, & piperatū uocant pfeffer, cui & color niger adest. *Αιμαλέα, μέλας ζωμός*, Varinus; sed hoc modo scribi nō placet. *Αιμαλία, αἰμαρία*, Idem, & Helychius, intestinum sanguine fartum intelligo, *ein blutwurst*. Sic etiā ē sanguine & intestinis thynni, iuris uel gari genus sit, quod *αἰμαπύριον* uocari quidam in Lexico Græcolatino annotauit. ¶ Ex sanguine & iocinore & pulmonib. leporinis minuat, ut Apicius præferat bit 8.8. Adijcies in cacabum liquamen & oleum, cocturam: porrum & coriandrum minutatim concides. Iocinora & pulmones in cacabum mittes, cum cocta fuerint, teres piper, cuminum, coriandriū, laseris radicem, mentham, rutam, pulegium: suffundes acetum, adijcies iocinora leporum & sanguinem, teres, adijcies mel, ius de suo sibi, aceto temperabis. Exinanies in cacabum, pulmones leporum minutatim concisos in eundem cacabum mittes, facies ut ferueat, cum ferbuerit, amylo obligas, piper asperges & inferes. ¶ Hoc quoq; nuper institutum est, ut lepores saginarentur, cum exceptos ē leporario quondam in caueis & loco clauso satiant (faciant) pingues, Varro, & ex eo repetens Macrobius in Saturnalibus 3.13. Nunquam multum pinguescit lepus, sed quando sub tectis nutritur & non mouetur, aliquando ren eius dexter sepo operitur, & tunc moritur, Albert. ¶ Erasmus in proverbio, Leporem non edit: Antiquitus, inquit, superstitiosē creditum est, esu leporinæ pulpæ conciliari formam. Vnde extat iocus Martialis in Gelliam libro 5 quæ missō lepore addebat ex uulgata opinione ad muneris commendationem, Formosus septem Marce diebus eris. Id Poëta in ipsam torquens, quæ deformis esset: Si me non fallis, inquit, si uerum lux mea dicis, Edisti nunquam Gellia tu leporem. Plinius scribit leporem in cibis sumptum gratiam corporis in septem dies conseruare, Lampridius scribit poëtam quendam in Alexandrum Seuerum quod quotidie uesceretur leporina, ita lulisse: Pulchrum quod uides esse nostrum regem, (Calcagninus sic citat, ut carminis rationi cōfuleret; Pulchrum quod uideo ducem esse nostrum, Quem Syrum sua protulit propago,) Quem Syrum sua detulit propago, Venatus facit & lepus comesus, Ex quo continuum capit leporem. Hos uersus cum quidam ex amicis ad Alexandrum detulisset, respōdisse fertur in hanc sententiam: Pulchrum quod putas esse uestrum regem Vulgari miserande de fabella, Si uerum putas esse, nō irascor, Tantum tu comedas uelim lepusculos, Vt fias animi malis repulsis Pulcher, ne inuideas liuore mentis. Si uideris lector, inquit Erasmus, parum obseruatas metri leges, memineras imperatorem scripsisse, cuius est præscribere leges, non parēre. Sed non animaduertit Erasmus quod Lampridius refert imperatorem Græcis uersibus respondisse, unde superiores ab ipso Lampridio uel alio quopiam translatos apparet. Somniosos fieri lepore sumpto in cibis Cato arbitratur, uulgus & gratiam corpori nouem (septem potius, Martiale teste) dies friuolo ioco, cui tamen aliqua debeat subesse causa in tanta persuasione, Plinius 28.19. ubi Hermolaus, Somniosos quidem ex leporina fieri ad huc uulgò creditur: uetus tamen lectio erat somnos, non somniosos. Cur uulgò recepta sit opinio apud ueteres (inquit Cælius Calcagninus epistoliarum quæstionum libro 1.) eos formosos diebus aliquot fore qui lepore uescerentur: nonnulli rationem afferre conati sunt, quod id pulpamentum uel poleat extergēdi bilem atram atq; ita animos exhilarandi. At ego hoc quicquid est uulgò assertum, ex ui uocabuli tractum puto. In uocibus enim antiquitas religionem & auspiciorum obseruationem magna parte constare dixit. Hinc in delectu censuræ faciundo primi Valerius, Saluius, Staterius nominabantur. Non secus igitur eos lepidos fieri, leporemq; mutuari crediderunt, qui lepore uterentur. Leporem (inquit Cælius Rhodiginus) Græci amoribus sacrum fabulantur, ducto argumento ex etymi ratione: quoniam illorum lingua *λεπρός* dicitur *ἀπὸ τοῦ λεῖπρον. ὁρῶντος* autem, id est amoris, a uerbo *ὁρᾶν* utroq; uisum significante. Vnde forsan prorepsit sententia, formosos fieri diebus aliquot leporina uescentes carne.

G.

Leporinus cinis cum oleo myrteo capitis dolores sedat, Plinius. Enterocelæ lepus illinitur tritus cum melle, Idem. Lep. integri combusti cinis confert contra calculum, Ras. & Albert. Leporis sanguinem & pellem totam in olla cruda combures, ut in cinerem conuertatur, & in aqua calida potui dabis cochlearium unum ieiuno, mox deliquescet lapis & eijcietur foras. Hoc experimentum nos ipsi fecimus. Ne dubites. Hoc facies experimentum, mittes in aquam cochlearium pulueris, illuc potui nes lapidem qualem uolueris, statim deliquescet, ut mireris uirtutem, Sextus. Pellem leporis recentem (ut Marcellus docet) in olla munda, uel tegula, ita cum lana sua combures, ut in tenuissimū puluerem redigere possis, quem cribratum in uase nitido seruabis; inde cum opus fuerit tria coclearia in portione dabis bibenda: quæ res siue calculos, siue uessicæ dolores continuo compescit: sed multo potentius erit remedium, si leporem uiuum in olla noua claudas, & gypso omnia spiramenta uasis obstruas, & in furno usq; ad fauillam tenuissimam cremes, tritamq; & cribratam recondas, atque inde certas mensuras in portione uini offeras calculosis, & qui sanguinem mingunt, mirē eos sanabis. Leporis integri combusti cinis, confert aduersus calculum renum, Rasis & Albertus. Leporis catulus utero excisus in olla uritur aduersus calculum, Hieron. Tragus non citat auctore. Pharmacum simplex ad calculosos, cui Marcianus testimonium præbet, medicus Apher: Leporis pellem in ollulâ conijce, & in furnum demitte, atq; ubi uisita fuerit ut probē conteri possit, acceptam tere, & ex ipsa coclearium unum cum uino, ieiunis in solij calidæ aquæ incensu præbe. Si uerò uelis experimentum pharmaci ipsius accipere, ex eo in uinum conijce, & contextum per paucas horas sine, & in grumos lapia

lapis dissoluetur, Aetius II. 9. de calculo uesicæ scribens. Antidotus ad calculosos ualde bona, apud Nicolaum Alexandrinum interprete Fuchsio: Recipe leporem uiuum, ipsumq; iugulato, ac sanguinem eius olla noua excipito: dein detracta quoq; eius pelle integram unâ cum sanguine in uasculum immitte luto oblitum, & operculo contextum: crematoq; donec pellis unâ cum sanguine in cinerem redigatur. Amoto subinde operculo, pellis sanguinisq; cinere accepto & laugato, coehlearium unum ex mero tepido dato, est præclara. Bartolemaeus Montagnana in Antidotario suo, ubi medicamenta usu à se cognita recenset, electuarium de lepore combusto describit, admiscet tamen etiam iudaicum lapidem, & in spongijs repertos & lithontribon electuarium à Nicolao descriptum, &c. Et rursus in electuario ad frangendum uesicæ calculum, inter alia leporem crematum adijcit. In Germanico quodam libello empirico manuscripto medicamentum reperio huiusmodi: Si uenter tormina sentiat, & contrahatur, & calculi renum infestent: balneum parabis in folio aquæ, in qua decoxeris maluam, chamæmalum, sium alterum & cepas: Sumes etiam per interualla cum pane tosto puluerem ex cremato lepore, capite & intestinis abiectis. ¶ Indumentum ex pellibus leporum, corpora senum & iuuenum corroborat, Filius Zor apud R. Mosen. Auís cuculus leporina pelle adalligatus, somnos allicit, Plinius. Si equis posterioribus pedibus anteriores forte feriat ac lædat, attractionem uocant (*anreichen*) uenam statim supra suffraginem circa malleolos (*die fyselader*) incidunt, & leporinam pellem in uino calefactam imponunt aliqui. ¶ Leporinus sanguis si calidus illinatur, ephelidas (id est asperam & disciorem ceu ab aestiuo Sole cutem, Marcellus Vergil. Ruellius simpliciter uitia cutis in facie uersit) uirilgines & lentigines sanat, Dioscorides 2. 18. & rursus 2. 70. calidus illitus ephelidas & lentigines emendat. Sed ut Celsus docet, interpositis pluribus horis mane eluendi sunt loci illiti, oleoq; leniter ungendi. Leporis sanguis lentigines de facie pellit perunctus, Sext. Et Serenus ad lentigines, Cygnæos adipēs hilarī misceto Lyæo, Omne malum propere maculoso ex ore fugabis, Sanguine uel leporis morbus delabitur omnis. Sang. lep. calidus superponitur morpheæ & panno, Auicenna in capite de sanguine: nam in capite de lepore, panno tantum legitur: reddunt autē Arabes ferē pannum p ephelide Græcorum, interdum p sugillatis: aliqui etiam ineptē pannum in panariciā conuertunt, quæ uox à paronychia barbaris detorta est. Ineptissimè Blondus, Sang. lep. inquit uelamē oculorum (pannū barbaram uocē sic interpretatus) abstergit. Si macule nigræ, umbrosæ cum sang. lep. ungantur, remouentur, Rasis et Albert. Orno cutim, pduco pilos, & sedo podagram, Sanguine si fuerint membra peruncta meo, Io. Vrsinus in lepore ex Kyranide. Sed alij cinerem capitis, uel uentrē cum intestinis uisū, pilorum in capite defluuū emendare aiunt: sanguini eandē uim nemo attribuit, Marcellus quidē contrariam: Pilos, inquit, oculis molestos diligentissime uelle, atq; eorū loca hircino sanguine recenti, aut leporis, aut uespertilionis inlines. Sanguinē leporis magi illinunt, ubi euulsos pilos renasci nolunt, Plinius, si bene memini. Hirci, capræ, leporis & cerui sanguis, dysenterias & coeliacorum profluuiā sistit, si frixus (inassatus) in sartagine statim sumatur: in uino potus contra toxica efficax est, Dioscorides, Sanguis leporis frixus confert dysentericæ & apostemati intestinorum, & solutioni antiquæ: & uenenum sagittæ aufert, Auicenna. Sanguine leporis apostemata calida citò maturantur, Idem in capite de sanguine. Et rursus ibidem, Calidus linitur super apostemata calida & lenia: quæ uires etiam hircino adscribuntur ab eo. Leporis sanguis recens defusus, & cum polenta coctus, & datus dysenterico, illico uentris profluuium sistet, Marcellus. Aluum sistit coagulum leporis, & cat. alij per se leporis sanguine contenti sunt lacte cocto, Plinius. Sanguis leporis quomodo ad conceptum faciat, uide infra in medicinis ex uulua leporis. ¶ De carne leporina etiam quod ad uires in medendo dictum est nonnihil præcedenti capite. Leporina caro calida est et sicca: assa utilis est ulceribus intestinorum, Auicenn. Desiccat & non attenuat, & ideo prodest intestinis dolentibus, & uentrē sistit fluentem, & ulcera intestinorū sanat, Rasis & Albert. Calculum frangit, Filius Zor apud R. Mosen. Si cum oleo frigatur, & inde fiat clyster, uentris profluuium & ulcera intestinorum curantur, Albert. Si assa in furno uel sartagine edatur, idem efficit, Rasis & Albertus. Carnis eius ius siue decoctum podagricos & arthriticos iuuat, eadem ferē efficacia, qua decoctum uulpis, Auicenna. ¶ Pingue leporinum empirici, quorum libellos uidi Germanicos, adhuc bere solent, ubi quid infixum corpori extrahendum est. Aliqui flores fabarum et leporis pingue tundendo miscent, imponuntq; spinis extrahendis. Si clauus plantæ pedis infixus hæret: Cancrū crudū cū pinguedine leporis contusum, loco saucio impone: parti uerò ex aduerso respōdenti, tres aut quatuor fabaceos flores superilligato: per diem & noctem finito, sanabitur. Telū equo infixū extrahes, illigato uulneri medicamento ex duobus cancris cum pingui leporino tulsis. ¶ Leporis pilorū cinis sanguinem sistit, Plinius. Pilos sub uentre uiuo lepori candidos uelles, & seruabis, & cum usus exegerit intortos naribus fluentibus fulcies, Marcellus. Leporinæ lanæ exustæ cinis cum oleo myrtino & felle taurino & alumine trito miscetur, tepesactumq; medicamen inlitum ad fluentes capillos admodum prodest, Marcellus. Leporis pilorum cinis cum melle decoctus, intestinorum uitij magnopere prodest, Plinius. Pilos leporinos adiecto melle comprehendes, atq; in de globulos paruulos facies: hi singuli sapius glutiti, intestina quamuis perniciosè rupta, certa conijunctione connectūt, Marcel. Et rursus, Ad intestina rupta, leporinum stercus, atq; etiā pili uel lanæ eius de subuentili cū melle decocta ad magnitudinē fabæ glutiti da frequēter data, quauis perniciosè.

ruptis intestinis celeriter medetur, ita ut etiam tenuiora quæ fuerint disrupta glutinet: sed ad id hoc medicamine utendum est, donec periculum omne tollatur, Marcellus. Pili leporis suffiti extrahunt pulmonibus difficiles excreationes, Plinius. Stercoris caprini pilulas & leporis pilos, pinguedine phocæ subacta suffito, Hippocrates de natura muliebri inter remedia ad menses ciendos & secundas euocandas. Et rursus ibidem inter subdititia medicamenta ad eosdem, ut apparet, usus: Cucumeris sylvestris semen, & testam combustam, uino subactam, cum pilis leporinis in lana subdito. Si ex partu os uterorum fuerit exulceratum, florem rosarum tritum & uino imbutum, in pilis leporinis apponito: & acerbis colluito, Hippocrates de natura muliebri. Et rursus ibidem, Si ulceratum fuerit os uterorum aut inflammatum, myrrham & adipem anserinum & ceram albam, & thus, in leporis pilis, qui sub uentre sunt, misceto ac terito, & in lana molissima apponito. Si ex partu crus ab uteris claudum factum fuerit, & exurgere non poterit: Semen hyoscyami chemæ mensura in uino nigro ad triduum bibat: si uero mente percellatur ipsa bibens, lactis asinini poculum bibendum dato, deinde pharmacum à quo pituita purgatur: ex sandaracha autem & cerato & pilis leporis, per triduum suffitus fiat, Ibidem. Suffitui cuidam ad conceptum promouendum Aënius 16. 34. pilos leporinos admiscet. Si pedes adusti sint frigore, leporini pili cinis remedio est, Plinius.

¶ Lep. caput exustum, & cum adipe ursino aut aceto illitum, alopeciarum inanitatibus medetur, Dios. Leporis totum caput quidam comburens, utebatur eo ad alopecias cum adipe ursino, Galen. de simpl. 11. 6. Combustum cum seuo ursino, & ut cataplasma adhibetur, alopecias emendat, Auicenna. Vsum tritumque cum aceto, alopeciam illitum curat, Rasis & Albert. Vsto eo (cinere eius) quidam curant alopeciam, Serapion ex Dioscoride, & Auicenna. Cinis de capite leporis propria marini, ualet ad alopeciam, Auicenna: sed hoc echinis magis conuenit. Dentes à dolore præseruatio: Lanam succidam linteolo illigatam terito, adiecta deinde tertia salis portione, terito omnia simul, & perfricato hoc puluere dentes. Idem præstat puluis usti contritiq; capitis leporis, Galen. Euph. 1. 65. Dasypodis caput ustum cum foeniculo quam albissimo & sepiæ tritis ossibus admiscens, utere ad dealbandos dentes aliaque eorum uitia sananda, Galenus Euphorist. 2. 12. Capitis leporis cinis dentitium est, adiectoque nardo mulcet graueolentiam oris: aliqui murinorum capitum cinerem miscuisse malunt, Plinius. Capitis leporis exusti cinis cum nardo uel cum melle impositus lenit graueolentiam oris ulcera, Marcellus. ¶ Cerebella leporis & cuniculi contra uenena plurimum posse aiunt, Platina. Terrestris leporis inassatum cerebrum manditur, iuuandis tremoribus qui ualitudine contracti sunt, Dioscorides interprete Ruellio. Marcellus Vergilius τρεμνός ἐκ κακῆς πύσης τοῦ σώματος, interpretatur tremores qui ex mala corporis affectione aliqua fiunt: & reprehendit Hermolaum Barbarum qui uertit tremores qui in morborum accessionibus contingunt. Videtur enim, inquit, de his tremoribus intellexisse, qui in febris accessione cum frigore nos torquent: atque febrium cum algore tremores Græci propria uoce τῆν appellunt. Habet sane omnis tremor uniuersalem ex infirmitate neruorum causam, quod senectus aperte ostendit: priuatim uero plures & diuersas alias, frigidius naturæ temperamentum, frigida aquæ nimium & importunum potum, frigidi & glutinosi humoris abundantiam, & si quæ aliæ huiusmodi sunt. Omnibus his tremoribus, aut illis saltem quibus natura potestateque sua conueniat, tostū leporis cerebrū iudicio nostro mederi Dioscorides ait. Persuasitque id facile Paul. Aegineta, qui lib. 3. capite quo de tremoribus in uniuersum agit, cum multa de febrium tremoribus docuisset, statim subiecit: Simpliciter autem trementibus profunt, in potu castoreum, & leporis in cibo cerebrum, &c. manifesta inter febrium & aliarum affectionum tremores diuisione, Hæc Marcellus Vergilius, in quibus nos quoque sententiam eius approbamus: non item in eo quod conijcit fieri posse ut non τρεμνός sed τῆν legendum sit, ut intelligamus tremores qui ex crassis glutinosisque humoribus fiunt. Nam Arabes quoque τρεμνός legerunt, ut ex subiectis eorum uerbis apparet. Cerebrum leporis assatum confert tremori accidenti in succellione agnitudinis, Auicenna. Si asso capite cerebrum edatur, aduersus tremorem ex infirmitatibus prouenientem opitulatur, Rasis & Albertus. Confert tremori qui accidit post agnitudines, Serapio ex Dioscoride. Leporis cerebrum ex uino potum, tremores membrorum sanat, Sextus. Assum in cibo trementibus membris auxiliari, Blondus experimento se deprehendisse scribit. Apud Galenum de simplicibus lib. 11. ca. 6. pro τρεμνός corruptè legitur τῆν, quod miror interpretes non animaduertisse. Aliqui, inquit, etiam aduersus timores (lege, tremores) cerebrum leporis in cibo auxiliari prodiderunt. Si edatur de capite leporis, quantum eius edendo est, medetur aduersus tremorem: ego quidem experientia didici utilem esse hunc cibum dormitationi (torpori) & paralysi, Filius Zor apud R. Mosen. Cerebrum inassatum, manditur (ut dictum est) iuuandis tremoribus: idem affricu aut cibo facilem infantibus dentitionem præstat, Dioscorides: uidetur autem in hunc quoque usum assari uel torreri debere. Ex cerebro leporis cocto si gingiuas infantibus defricas, dentes sine dolore crescent, Sextus. Mundantur (fricantur) cerebro leporis gingiuæ, sic dentes citò & facile ac sine dolore prodeunt, Auicenna. Cerebrum leporis attritum & esum utile esse didicimus pueris dentientibus, capite uidelicet toto elixo, ut ego facere soleo. Non tamen eximia uis eius est, sed similis melli & butyro, & alijs quæ ad dentientes pueros conueniunt, Galenus. Paulus Aegineta libro primo docet inflammatis infantium ex dentitione gingiuis, nihil esse dandum, quod

quod multo & difficili conatu manducandum sit: tum digitis palandas gingivas, gallinaceorumq; adipe aut leporis cerebro molliēdas esse. Lacte caprino uel cerebro leporum peruncta gingiua, faciles dentitiones faciunt, Plin. Serenus Samonicus legit lacte caprino cum cerebro leporino, &c. sic enim scribit, Aut teneris cerebrū gingiuis illine porci, Aut leporis niueum bibitur cum lacte caprino. Leporis cerebrum in uino utiliter bibitur, eiusq; testiculi tosti salubriter manducantur ab eo qui uesticæ molestiis laborat, Marcellus. Urinæ incontinentiam cohibet cerebrum leporinum in uino, uel eiusdem testiculi tosti, Plin. Leporinum cerebellum ex uino potum, urinæ incontinentiam refrenat: eiusdem testiculi torrefacti & ex uino poti, par remedium submeiulis præstāt, Marcellus. Si urina præter uoluntatem uel nimia fluat, Tum leporis cerebrum ex uino potare debet, Serenus. Admingentes in stragulis, Leporinum cerebrum ex uino propinato, Galenus Euporiston 3. 276. ¶ Dens leporinus appositus parti ubi dentes alicui dolent, sedat dolorem, Rasis & Albertus. ¶ Leporis uentriculum coctum in sartagine admixto oleo myrtino impone capiti, capillos fluentes continet & cogit crescere, Sextus. Leporis uentriculum cum fimo suo, uino uetere lauabis, ita ut sordes ipsæ ibi sint & misceantur: aut si in uentriculo non inueneris, pilulas de fimo ipsius impares numero tritas cum uino uetere dysenterico dabis bibendas, Marcellus. ¶ Coagulum Germani uocant *magle/teium* uel *lip*. Leporino coagulo pares uires habent coagulum hœdi, agni, hinnuli, dorcadis, capreae platerotis, dorcis, cerui, uituli & bubali, Dioscorides. Vide in Ceruo G. Coagulum hinnuli (quidam ineptè pro hinnuli legunt inutile, leporis, hœdi laudatum: præcipuum tamen dasypodis, unius utriusq; dentatorum, Plin. sed dasypodem & leporem idem significare ut plurimum, dasypodem tamen aliquando priuatim pro specie quadam leporis, quæ cuniculus uidetur (ut Gaza uertit apud Aristotelem semel aut iterum, ubi dasypodis & lagi coniuncta erant nomina) accipi, quod Plinius non animaduertit, supra in A. docuimus. Laudauit & Nicander in Theriacis suis contra uenenata leporis coagulum: quo loco interpretis eius, authore Nicoonte antiquissimo medicinæ authore, primum in coagululis honorem hinnulo tribuit, secundum lepori, tertium uerò agno, contra quam Dioscorides, qui leporino primum ordinem dedit, Marcel. Vegil. Coagulum omne aeris ac digerentis potentia est, ac nimirum etiam exiccatoria, quod superiora necessariò sequitur. Lac in uentre coagulatum dissoluit, quod & nos, inquit Galenus, non solum in leporino, sed etiam in aliorum animalium omnium coagulo experti sumus. Attamen leporinum omnium est præstantissimum: sed & sanguinem in uentre concretum simili modo epotum dissoluit, ac efficacius quidem cæteris, uerum non solum, quod quibusdam scriptum legitur: sed & hoc commune est omni coagulo, Hæc Galenus. Auicenna quoq; coagululis omnibus leporinum præfert. Quò uetustius coagulum est, eò præstantius, Aristoteles. Contra uenena ex aceto bibitur, Dioscorides: & Auicenna, qui theriacā & bezahar ita sumptum contra uenena esse scribit: non autem, ut quidam ineptè citant, theriacam insuper misceri iubet. Contra uenena additur antidotis, Plin. Coagulo leporino, inquit idē, ad serpentes utuntur ex aceto, contraq; scorpionem & murem araneum utuntur: aiunt autem non feriri leporis coagulo peruncios. Ad scorpionum & serpentium morsus, Leporinum coagulum cum uino potui datum, aduersus uenena resistit & discutit, Sextus. Tribus obolis ex uino bibitur contra morsus uenenatos, (ad serpentium, uel ut alij uiperarum, morsus: Græcè legitur, *πρὸς διενόλην τῶν ὀφιδῶν*, sed eodem in libro de lepore priuatim agens, Coagulum eius ad *ἐχιδνῶν*, id est uiperarum morsus peculiariter commendat:) Dioscorides. Contra pastinacam & omnium marinorū ictus uel morsus coagulum leporis, uel hœdi, uel agni drachmæ pondere ex uino sumitur, Plinius. Sanguinem in grumos concretum discutit tribus obolis ex uino potum, Dioscorides. Leporinū coagulū si cum aceto ebibatur, sanguinem in uentre concretum dissoluit, ac efficacius quidem cæteris, uerum non solum, quod quibusdam scriptum legitur, sed & aliud quoduis coagulum, Galen. Videtur autem, cum inquit, Quod quibusdam scriptum legitur, Dioscoridem notare, immeritò tamen. Et si enim Dioscorides leporino hanc uim priuatim attribuit, ut *ἀνὰ τὸν σπλῆν*, id est sanguinem concretum dissoluat, trium obolorum pondere ex uino sumptum: mox tamen diuersorum animalium, quæ paulò ante nominatim recensui, coagula parem leporino facultatem habere scribit, & omnia auxiliari contra aconitum potu in uino sumpta, & in aceto contra concretum sanguinem. Intelligendum est autē hoc densati concreti uel sanguinis malum in uentriculo factum, quod maximè & periculosissimè à sanguinis taurini calidi adhuc haustu contingit. Coagulum hœdi contra uiscum (chamæleonta ixian) & chamæleontem album, & sanguinem taurinum remedio est: contra quem & leporis coagulum ex aceto, Plinius. Eadem sanè ui aconito resistere uidetur: nam id quoq; strangulando, ut sanguis et lac concreta, uenenum est. Coagulum leporinum uel hinnuli contra aconitum datur ex uino, Nicander. Contra uenena ex aceto bibitur, præsertim aduersus concretum (in uentriculo) lac, Dioscor. Et alibi, Contra lactis coagulati pericula auxiliatur coagulum omne, maximè uero leporinum, quod ex aceto bibere sapius cogimus. Lac in uentre coagulatum dissoluit (scilicet cum aceto potum) quod certe & nos experti sumus, non solum in leporino, sed etiam in aliorū animalium omnium coagulo: attamen leporinum omnium est præstantissimum, Galen. Idem fortassis Auicenna scripsit, quod ab interprete (ut quidam citant: in meo enim exemplari non reperio) hunc in modum deprauatum uidet: Coagulum leporinum cum aceto lac in mulierum mammis coagulatum dissoluit, quanquam fortassis ea quæ pota coagulata in uentriculo lac dissolunt, lactis etiam in mamillis grumos dissoluere

posse uidentur, extrinsecus applicata. Arundines & tela, quæq; alia extrahenda sunt corpori, eruant cochleæ ex his quæ gregatim folia sectantur contusæ impositæq; cum testis: & ex quæ manduntur exemptæ testis, sed cum leporis coagulo efficacissimè, Plinius. Et rursus spinæ ac similia corpori extrahuntur, coagulo quocunq; sed maximè leporis, cum thuris polline & oleo, aut cum uisci pari pondere, aut cum propoli. Et similiter Marcellus, Cuiuscunq; animalis coagulum, maximè leporis, cum pari pondere thuris uel uisci impositum, permanere in corpore quæ calcata sunt, non finit. Et alibi, Ad ea quæ calcata erunt, & ea quæ corpori inhaerint, extrahenda, leporis coagulum cum malua tritum impositumq;, potenter opitulabitur. Sanguinem sistit coagulum ceruinum ex aceto, item leporis, Plinius. Sic & Marcellus, Coagulum ceruinum deglutitum sanguinem ex intus mis profluentem facile stringit: idem facit & coagulum leporis. Sanguinem è pectore educentes quomodo iuuat paulò post dicemus. Vlcus etiã annosum coalescet, si inducas leporis aspersa coagula uino, Serenus. Strumis exulceratis duntaxat coag. lep. è uino in linteolo imponitur, Plinius. Carcinomata curat coagulum leporinũ cum pari pōdere capparis aspersum uino, Plinius: (utrunq; uino aspersum unã teritur, & sic adponitur, Marcellus.) Aduersus quartanam, magi fimi bubuli cinere consperso puerorum urina illinunt digitos pedum, manibusq; leporis cor adalligant, coagulum ante accessionem propinant, Plinius. Aut leporis tepidi (aliàs, timidi) diluta coagula trade, Serenus ad quartanam. Coagulum leporinum comitiales iuuat, Dioscorides. In comitali morbo dantur coagula leporis, Plinius: (item pulmo uel cor eiusdem, eo quem mox declarabimus modo. Lep. coagulum comitalem morbum, si cum aceto ebibatur, sanare proditum est, Galenus & Auicenna. Parum olei leporis coagulo infundito, & pilulas facito, ex quibus modò unam, modò duas prabeto, Galenus Euporiston 2. 3. Coag. lep. miscetur etiã antidoto Iuliani, medicamento ad calculum & comitiales &c. destinato, Apud Aetium. Sigrauitas sit audiendi, laudant coag. lep. tertia denarij parte, dimidiaq; sagapeni in Aminæo uino, Plinius. Ad aurium dolorem, Lep. coag. auriculæ infunditur, Sextus: Sed legendum uidetur, dentium, non aurium, ex Plinio, ut sequitur: Leporina coagula per aurem infusa contra dolores dentium, efficacia sunt, Plinius. Idem 24. 10. de Erasistrato, Ederæ acinos quinq; tritos in rosaceo oleo, calefactosq; in cortice Punici, instillauit dentium dolori à contraria aure. Lep. coag. reiectionibus à pectore auxiliatur trioboli pondere ex uino, Dioscorides: Intellegendæ sunt autem sanguinis reiectiones: nam Græcè legitur, *πῆς πᾶσαις τῶν ἀποβῶν καὶ ἀναγῶν* *ἐκ δώρον*, ut uox *ἀναγῶν* ad utrunq; pertineat. Marcellus Vergilius imperitè difficiles pectoris creationes reddidit. Quoduis coagulum resoluit sanguinem coagulatum in pulmone, Auicenna: eadem scilicet uí qua in uentriculo. Quidam sanguinis ex thorace reiectiones lep. coag. epotum suppressere prodiderunt: Caterum nec alium quempiam eo usum noui, nec ipse sum ausus acriter in medio ad affectum astrictione egentem, Galenus. Apparet sanè notari ab ipso Dioscoridem præcipuè, qui tamen non sisti hoc remedio sanguinis educationem, sed simpliciter iuuari scripsit: id quod uerissimile est. Duplex equidem, cum sanguis è thorace fluit in pulmones & arterias asperas, periculum est, alterum commune, ne nimio fluxu uires exhauriantur, itaq; opus est sistere; alterum, ne extra uasa sua profusus sanguis in artibus illis meatibus condensatus hæreat, ita ut nec ipse educi possit, & sanguinis deinceps fluentis uiam impediat, unde suffocationis periculum: hinc grumos dissoluentibus remedijs opus est, quale præcipuum est coagulum: aliqui utraq; miscent, ut Plinius his uerbis: Sanguinem expuentes coagulum leporinum tertia parte denarij cum terra Samia & uino myrteo potum sanat, Medici certe eruditi, si sanguis è pulmonibus reijciatur (quod colligitur ex eo, si ater & in grumum concretus cum tussi etiã & dolore partis affectæ reijciatur) primum poscam dilutam & tepidam exhibendam præcipiunt, ut si quis sanguinis grumus in uiscere hæreat, inde dissolutus eijciatur: neq; quicquam obstat (inquiunt) bis & ter in tribus horis hanc potionem iterare. Post hoc de mum medicamenta adstringentia & emplastica adhibent, Caterum cum cœliacis quoq; & dysentericis & fœminis fluxione uulvæ laborantibus utile prædicetur à Dioscoride & alijs coagulum, præcipuè leporinum: apparet illos credidisse sistendi omnino aliquam ei facultatem inesse: & uerissimile est sicut extrinsecus liquores quidam, ut lac, coaguli uí densescunt, ita etiã sanguinem & alios humores in corporibus nostris, liquidos quidem densari, densos autem concretosq; dissolui. Nam omne ne coagulum (ut inquit Auicenna) sanguinem & lac defata, & humores crassos dissoluit: quæcunq; uerò liquida sunt, coagulat, &c. Coagulum hinnuli, leporis, hœdi laudatum: præcipuum tamen dasypodis, quod & profluuiò alui medetur, unius utrinq; dentatorum, Plinius. Habent coagulum omnia ruminantia, & inter dentata utrinq; lepus. Quò uetustius coagulum est, eò præstantius: tale uidetur enim uetustate maiorem siccãdi uim acquirere) profluuiò alui (diarrhœæ) præcipuè medetur: atq; etiã quod leporis (dasypodis) est: sed laudatissimum hinnuli, Aristoteles. Alui fluorem sistit, Dioscorides. Aluum sistit coag. lep. in uino ciceris magnitudine: aut si febris sit, ex aqua: aliqui & galam adiiciunt, Plin. Leporum coagulo illito ubere, sistitur infantium aluus, Idem. Ad infantium uentris fluxũ, Leporinũ coagulũ illinitur in sumine mulieris: sed & puero dabit bibere: si sine febricula fuerit, cum uino: febricitanti uerò cũ aqua calida: Idem facit & maioribus cũ puluere gallæ, Sextus. Coagulum omne potum, sistit aluum: & debet dari in fluxu. agit enim uí quadam occulta, quam experientia ostendit, (uidetur notare Galenum, qui coagulum tanquam acre ubi quid sistendum est dari prohibet,) quod si etiã uentri puerorum calidum imponas, sanat, facultate nimirum coagulante & indurante

indurante humores, Auerrois. Est sanè coagulo uis ignea, secundum Aristotelem: non quòd summum caliditatis gradum ut ignis obtineat, sed quoniam similiter ut ignis heterogenea discernit, ut in lacte partem crassam, aquosam & pinguem. Mihi nuper coagulum uitulinum aliquot iam menses repositum gustanti, odor, sapor & substantia, per omnia caseum inueteratum & putrescentem referebant; & sanè uidetur idem in caseis efficere coagulum, quod fermentum in massa farinæ subacta, cuius exigua pars iniecta massam uniuersam sapore & qualitate sua imbuat. Sed cum uetus maximè caseus, coaguli uim repræsentet, nil mirum si facultates etiam aliquot easdem habeant. Quamobrem uenter utroque sistitur: utrique uis inest dissoluendi præter naturam concreta: ut de coagulo iam supra diximus: caseo autem uetere concretos induratosq; arthritici cuiusdā tumores se dissoluisse scribit, subacto eo in mortario exquisite, cū prius madefecisset decocto saliti cruris porcini ac peruetusti. Lep. coag. tribus obolis ex uino potum, coeliacis & dysentericis succurrit, Dioscor. Coeliacos & dysentericos iuuat potum leporis, tum hinnuli, tum etiam capreæ coagulū ex uino, nec non immixtum cum oryza cremore, Galenus Euporiston 1. 113. Coeliacis coagulum leporinum subactum in pane datur: si uerò sanguinem detrahūt, id est deijciunt, in polenta, Plin. Coag. lep. ex uino dilutum tepidum dysenterico dabis bibendum, de quo coagulo si singulos scripulos in singulis ouis sorbilibus ieiuno per triduum dederis, mirè subuenies, Marcellus. Lac caprinum ad dimidias decoctum dysenter. & coeliacis datur: si sint & tormina, additur protopum, Torminibus satis esse remedij in leporis coagulo potum ē uino tepido uel semel, arbitrantur aliqui: Cautiores & sanguine caprino cum farina hordeacea & resina uentrem illinunt, Plinius. Colodando, pauidi leporis madefacta coagula pota, Serenus. Vrinæ incontinentiam cohibet coagulum leporinum cum anserino adipe in polenta, Plinius. Vuluæ fluorem sistit, Dioscorides. Et rursum, Tribus obolis ex uino potum foeminis fluxione uulua laborantibus auxiliatur. (Eandem uim Sextus cordi leporis, Plinius pulmonī ac iecori adscribit.) Menses retinet, ut quidam citat ex Auicenna: apud quē nos ita legimus, Quoduis coagulum phibet quemuis fluxū sanguinis, et muliebrē quoq; Coag. lep. pfluuiū muliebre sanare proditū est, Galen. uidetur aut addendum quod proximè scripserat, si cū aceto bibatur. Cum calidū sit uitandum ubi sanguis fluit aut fluxurus est, non uideo quomodo possit coagulum, quod acre est, menses immodicos cum practicis & medicorū uulgo sistere, Syluius. Secundas adiuuat coag. lep. cauentur pridiana balnea. Illitum quoq; cum croco & porri succo, uellere appositum abortus mortuos expellit, Plinius. Leporinum coagulum post triduum (μετὰ ἡμερὰς τρεῖς, malim ὡς uel ἐφ' ἡμερὰς τρεῖς: nam & in ostracite lapide simile medicamentum scribens, bibi iubet ἐφ' ἡμερὰς τέσσαρες μετὰ τὴν ἀφειδοῦ: ut tribus uel quatuor diebus continuis statim à puerperio huiusmodi medicamenta bibantur: nam & alia ad sterilitatem inducendam pluribus diebus bibi iubent, ut clymenum in uiris:) μετὰ τὴν ἀφειδοῦ potum, atocion esse fertur, Dioscorides libro 2. capite de lepore. Græca uerba μετὰ τὴν ἀφειδοῦ Marcellus uertit à purgatione menstrua, deceptus nimirum per Arabes, quorum interpretes ita transtulerunt, Serapion, Auicenna & Rasis: quòd autem non significet menstruam purgationem, conuincitur ex capite de lepore, ubi utrumque uocabulum, καθαρῶν dico & ἀφειδοῦ, contrarios effectus utriusque tempore ædente coagulo, expressum reperies. Sed rursum in capite de coagulis oblitus fui Marcellus, eandem uocem, & rectè quidem, puerperium transfert. Sic & Ruellius in eodem capite de coagulis rectè puerperium uertit, in capite uerò de lepore concubitus. Hermolaum utrobique puerperium uertisse puto. Aphedrum pro puerperio accipiunt quandoq; Græci, Cælius. Eandem uocem reperio apud Galenum libro 2. de antidotis, ca. 133. Sunt autem Nicostрати uerba: Simorsus à cane rabido, inquit, aquam pertimescat, suppone poculo ῥάκος ἀπὸ ἀφειδος, & bibet. Interpres transfert lacerum pannum ex sella. Eundem locum Actuarius transcribit in antidoto diacarcinon, ubi Ruellius sibi rursum non constans, lacerum pannum sub sedem uertit, cum intelligatur puerperæ pannus uterino sanguine pollutus. Hæc pluribus, quoniam in dictionarijs, Græcorū etiā, nihil huiusmodi reperias, Hesychius quidē & Varin. ἀφειδοῦ interpretantur ἀκαθαρσίαν, hoc est immunditiam: & ἀφειδοῦσαι, in sella sedere: & ἀφειδοῦσαν sellam, nimirum aluo exonerandæ destinātā. Habentur aut puerperæ etiam immundæ, & suæ eis ad pariendum sellæ sunt, Suidas λεχέως δίφρος nominat. Iam in eodem Dioscoridis loco uocem atocion, alij aliter interpretantur. Hermolaum Marcellus reprehendit, Marcellum Massariū: Ruellius ambiguè transfert, ut in utranq; sententiā accipi possit, atocion reddens, quod pariendi uel partus spem intercipit. Ego certe Marcelli sententiæ accedo, cuius hæc uerba sunt: μετὰ τὴν ἀφειδοῦ ἀτόκιον εἶναι, Barbarus uertit, sumptum à puerperio abortiuum est. Nos sterilitatem facere diximus, non paruo discrimine, &c. Esse uerò hanc atocij significationem, uel ex Plinio constat, qui 29. 4. de phalangijs agens, In tertio (inquit) phalangij genere inueniri dicuntur uermiculi, adalligatiq; mulieribus ceruina pelle ante Solis ortum, præstare ne concipiant. Vis ea annua est, quam solam ex omni atocio dixisse fas sit, quoniam aliquarum foecunditas plena liberis tali uenia indiget. Ne concipiant, atocia homini præstare Plinius dicit: demirorq; hoc maximè loco Barbarum, qui in Plinianis castigationibus atocium exposuerit esse, quodcunq; conceptus adiungit & partus spem intercipit: hoc loco autem abortiuum idem dixerit. Et in hoc ipso capite uariata interpretatione, prohibere partus atocion uerterit: nec animaduertit, non posse aliter quàm de sterilitate in Dioscoride intelligi, cum dicat à puerperio potum coagulum atocion esse, quo tempore

sine nouo conceptu abortus fieri non potest, Hucusq; Marcellus. Sed audiamus etiam Massarium, qui Hermolaum defendit: Coagulum leporis, inquit, magnum habet in medicinis usum, præcipue ad concipiendum mares, si cibo ante conceptionem præsumatur, (quod Plinius scribit:) ut Hermolaum nostrum iam liberatum pateat à falsa calumniâ Marcelli, qui eum falsò accusauit, quod in Dioscoride, leporinū coagulum non abortiuum esse, sed sterilitatem facere interpretari debuerit, quod est totum oppositū: non animaduertens Plinium lib. 28. testatum reliquisse, coagulū leporis in cibo sumptum mares concipi facere. Et, quod magis ridiculum est, Hermolai uerba in castigationibus Plinianis exponit: nec ipsa quidem intelligit. Ait enim 28. libro (Hermolaus:) Est autē atocion quæcunque medicina conceptum adimit, hoc est partus spem intercipit. Non enim dixit conceptionem, sed conceptum, id est foetum, qui iam conceptus est, adimit; hoc est ut ipsemet exponit, partus spem intercipit, ceu foetum, qui conceptus est, peruenire ad partum impediat, & phibeat: quod quidem non sterilitatem, sed abortum facere dicimus: quasi cōscire liceat ex horum antiquorū scriptorum uerbis, coagulum leporis, ante conceptionem sumptum mares concipi facere, post conceptionem uero sumptum abortiuum esse, Hæc Massarius nimio, ut meum est iudiciū, Hermolai ciuis sui defendendi affectu commotus. Etsi enim non nihil dicere uidetur, quamuis id quoq; refutari facile possit, ualidiores tamen Marcelli rationes non attingit. Pro Marcello quidem stat etiam Budæus in prioribus Annot. in Pandectas, his uerbis: Echolia medicamenta sunt quibus medici utuntur abigendis infantibus in utero enectis, quæ & phthoria dicuntur: Verba sunt crebra apud Dioscoridē, Latine eiectionia & eiectiones medicinæ dici possunt. Aegyptus uiam echolimā (aliās echolāda, utrunq; rectē) habet, abortiuos facientem, Plinius. Idem de scammonite uino, Hoc uinum (inquit) phthorium uocant, quoniam abortus facit. Sic enim in antiquis exemplaribus legitur, manuscriptis, licet in impressis ectrōmatō legatur uerbum subdititiū. (Aristoteles & Dioscorides abortiones ἐκτροματῶς appellant.) Ea autem medicamenta quæ sterilitatem afferunt & conceptū adimunt, hoc est uim concipiendi, atocia dicuntur. Dioscorides de cedria loquens, Circūlita (inquit) genitali ante coitū, atocij uim habet, Hæc Budæus. Et rursus in eodem opere, cum nominasset medicamenta oxytoca (ὠκυτόκια & ὀξύτόκια, ut cyclaminū, Dioscorides medicamenta uocat partū accelerantia) arregona (lego arrhenogona) & thelygona, subdit: Phthoria sunt & echolia ad partus abigendos: atocia ad fecunditatem inhibendā & suppressendam excogitata fuerunt. Constat igitur hæc medicamenta ut sunt diuersa, sic nominibus etiam uenire diuersis: quod quidem tam manifestum mihi uidetur, ut pluribus demonstrari nemo desideraretur sit, puto. Certe etiam Arabes, Serapio, Auicenna, Rasis, atocion uerterunt quod imprægnationē phibeat. Cæterum Plinius cum passim plura quæ abortum faciant memoret, unum duntaxat atocion supra dictum ex phalangijs, se præscripturum pfectus, alibi tamen oblitus sui alia quæq; afferre quæle est illud lib. 20. ca. 11. Apium sexu distinguitur: caulæ foeminae uermiculos gigni aiunt: ideoq; ea qui ederint sterilescere mares foeminasq;. Talis sanè & hodie quædam uulgi persuasio est, mares ad Venerem ineptiores fieri apij cibo, quod petroselinon improprie uocant. Et alibi, Ederæ nigræ candidiores corymbi poti, steriles etiam uiros faciunt, (Hederæ albæ fructu semen sterile fieri aiunt, Theophrast. 9. 19. de hist. Hederæ nigræ succus & corymbi poti inducunt ἀπὸνίαν, & largius sumpti mentē turbant, Diosc. lego ἀγόνίαν. Sic & in Heraclea Arcadiæ uinum nasci Theophrastus scribit, quod potum uiros mente moueat, mulieres autem steriles reddat, ἀτεκνόςας. Hederæ quidem nigræ corymbi etiam nigri aut crocei sunt, Dioscor. teste, non candidi, ut Plinius ait, &c.) quasi dicat sterilitatis medicamenta non solis mulieribus dari: ut de clymeno alibi, sterilitatem ea pota etiam in uiris fieri. Asplenon quoq; foeminis dari phibet, quoniam sterilitatem facit. Item de filice 27. 9. Neutra (inquit) id est, nec mas nec foemina) danda foeminis: quoniam grauidis abortum, cæteris sterilitatem facit. Eodem in capite epimedion quoq; (etsi corruptē epimenidion legitur) foeminis cauendam ait, nec addit causam, quam Dioscorides exprimens, Atocios (inquit) eius radix est, & folia trita cum uino drachmæ pondere à purgatione (menstrua) statim pota per dies quinque ἀστυλινῶς ποιεῖν, hoc est ne fiat conceptus impediunt, exponens nimirum quid esset atocion. In filice etiam foemina, idem scribit quod de urtaq; filice Plinius, ut iam citauī: Radices eius datæ foeminis sterilitatem, ἀστυλινῶς ποιεῖν faciunt; prægnantibus abortum, non enim ἀστυλινῶς (ut in cyclamino legitur, ὑποσπῆ) sed ἀστυλινῶς legendum, ut Marcellus probat. Similiter Theophrastus de foemina filice, γυναικὶ δὲ ἐὰν γὰρ ὁδὸν, ἐὰν μὲν ἐγκύμονι, ἐκβάλλει φασίν: ἐὰν δὲ μὴ τὸ ὁδὸν ἀτεκνον γίνεσθαι. Clymenum quidem apud Dioscoridem inter nomenclaturas etiam agonon, id est sterile nominari legitur: quod Marcellus ad periclymenum Dioscoridis referendum ait, atq; idē Theophrasti clymenon esse, à Dioscoridis clymeno diuersum, Plinium utrunq; confundere. Periclymeni semen (inquit Dioscorides) ocytocion est: id est, ad celeritatem partus facit: habent easdem uires & folia: feruntur hæc triginta sex (aliās septem, Theophrastus triginta tantum habet) diebus pota, ἀγόνος ποιεῖν, sterilitatem in uiris facere, ut Marcellus uertit; nam Theophrastus quoq; de uiris id scribit. Hoc obiter monuerim cyclaminum alteram Dioscoridis eandem periclymeno tum descriptione tum uiribus mihi uideri: nec impedire quod periclymeno radix crassa tribuitur, cyclamino alteri inutilis: qualiscunq; enim sit, ad remedia inutilis fuerit, cum nulla ex radice Dioscorides tradat. Cyclaminum autem uocatam dixerim, non quod aliquid, quod ad formam, cum prima & proprie dicta cyclamino commune habeat, sed quoniam, ut Dioscorides ait, in orbem suis flagellis & cauliculis uoluitur. Xiphij superiorem radicem ferunt Venerem in uino potam excitare: inferiorem uero sterilitatem

sterilitatem facere, ἀγόνος ποιῆν, Dios, interprete Marcello; qui coniecturam addit pro ἀγόνος hoc loco melius forte ἀπίνος legi posse, ea scilicet ui, qua testiculatae radices herbae testiculi praeditae creduntur. Sed Serapion etiam ἀγόνος legit, & Theophrastus de historia plant. 9. 19. Herbas quasdam, inquit, etiam generandi seminis facultatem atque sterilitatem afferre (διωάμεις ἔχειν πρὸς τὸ γυνᾶν καὶ ἀγόνειν) suis uiribus posse affirmant; & quasdam ex eodem facere utrumque ualere, sicut qui testiculus appellatus est; cum enim gemini sint, alter magnus, alter autem paruius, magnum efficacem ad coitum datum est laeae caprino tradunt, minorem uero obesse ac inhibere; habet folium laeae, uerum leuius atque minus; caulem simillimum spinæ, quam pirum uocant, Hæc ille interprete Gaza: quem deprauati codices Græci sefellerunt; nam quod folium testiculi herbae non στεφῶδον sed ἐλαυῶδον, hoc est oleæ folijs simile sit, lauius tamen & angustius, ex Dioscoride ac reipsa manifestum est: quanquam diuersa eius genera reperiuntur, tum aliās tum foliorum magnitudine differentia, Plinius etiam, Orchis (inquit) folijs oleæ, mollibus, ternis, &c. Caterum hæc uerba de caule, τὸν δὲ καυλὸν ὁμοιοτάτην ἀπὲρ, ἀπύρην, ἢ ποτὶ ἀκάνθην, ex Dioscoride similiter & reipsa, sic lego: τὸν δὲ καυλὸν ἀπιδάμωτον, ἐφ' ᾧ πορφύρεα τὰ άνθη; hoc est, caulem uero dodrantalem habet, in quo flores purpurei. Vinum in Troezenia ἀγόνος ποιῆν εὖ πίνοντες, Theophrastus. Aspleno quidem, filici, & epimedio, quod atocia sint, superstitiose ueteres attribuisse facile coniectio, inde quod hæc plantæ steriles sunt natura, nec floris nec seminis feraces: ut & salici, quæ cum flore, fructum tamen non perficit, unde ὠλεσίκαρτον Homerus cognominat. Mercuriali uero nascitur laeae & folio arrhenogono, propter semina testiculata uim mares generandi, foeminis foeminas. Hoc quod Plinius de aspleno, Theophrastus de hemiono, id est mula herba scribit: quæ omnino non alia est quam Dioscoridis & Plinij asplenos, alia uero quam hemionitis Dioscoridis. Hemioni, inquit Theophrastus, folium mulieribus sterilitatem facere aiunt (εἰς τὸ ἀγόνειν, quo uerbo eo in loco 9. 19. de uiris pariter, ut in clymeno, & mulieribus, ut in hemiono herba utitur) miscendum autem aliquid etiam de ungula muli & dermate, id est pelle, aliās spermate; de splene mulæ Luna silente, Serapio. Populi albæ cortex cum muli renibus potus sterilitatem facere traditur: feruntur itidem pota à purgatione statim eiusdem arboris cum uino folia, idem præstare, Dios. Hinc sanè apparet quod paulò ante dixi, similitudinibus rerum homines superstitiose impulsos esse ad ridiculas quasdam de medicamentorum effectibus, persuasiones, ut hoc in loco herbae sterili aliquid de quadrupede sterili miscendum ad sterilitatem inducendam præcipitur. Sunt tamen nonnulla quæ uera credimus, et certa cur sterilitatem inferant ratio apparet, in uiris præcipue, nimium uidelicet exiccando, ut periclymenum, quod & Galenus testatur; argumento est, quod lienem quoque consumat si quis multis diebus bibat; item ruta, & uitex. In ruta quidem triplicem ferè causam inuenio, cur & semen aboleat, & motum ad Venerem inhibeat: flatus enim consumit, sine quibus genitalia non eriguntur: & ualide exiccat, & fortassis occulta quadam ui etiam coagulat semen, unde & πηγανον aliqui dictum conijciunt ὅτι τὸ πηγνύειν τὸ ἀσπρύναι; quæ ratio forsitan etiam in coagulo fuerit, ut mulieres semine ipsarum eius potu coagulato sterilecant. Agnos quidem, id est uitex quod ἀγνέαν, id est castitatem promoueat, & inhibeat Venerem, nomen etiam accepit: habet autem easdem ferè cum ruta facultates, sed remissiores, ut Galenus scribit. Esse autem in plantis quoque occultam quandam humores, ut lac, coagulandi uim, galion, cnicus, liquor de ficu, caprifici furculus, balsamum, & alia quædam indicio sunt. Ut ruta sic etiam caphura (καφύρα) semen coagulat, πηγνύσι, quod Symeon Sethi testatur, etsi frigidam & siccam esse dicat, & renes ac uasa spermatice refrigerare. Idem de cannabis semine, siccatur, inquit, genituram instar caphuræ. Pessarium ex semine cannabis corrumpit sperma, Serapion secundum eben Mesue. Aerugo ferri pota ἀσυνληψία γυναικῶν, hoc est, conceptus impedit, Dios. Si mulier concipere nolit, misyos fabæ magnitudinē aqua dilutam bibendam dato, & per annum non concipiet, Hippocrates in libro de natura muliebri. Alumen ex Melo insula priuatim sterilitatem impedito conceptu facit (πρὸς ἀσυνληψίαν σιωδρῆς) naturalium ostio ante coitum appositum; quinetiam foetus ex utero pellit, Dios. Lapis ostracites si quæ quatuor diebus à puerperio biberit, sterilitatem (asyllepsian) in posterum facit, Idem. Menta mulieribus ante coitum genitalibus (pessi modo) apposita, ἀσυνληψία γυναικῶν, hoc est, concipiendi uim adimit, Dioscorides; nimirum ui quadam coagulantibus contraria conceptionem impediens; nam foris quoque folia eius demersa (ἐν ἀποκλινδύνῃ) in lac, coire densarique in caseum phibent, Dioscoride teste; applicatur etiam mamillis in quibus lac densatur in grumos, apud Aëtium. Itaque in utero, ubi semen à calore naturali aut uirtute formatiura ueluti in massam densari oportet, si id uel externa aliqua ui citius aut aliter quam oportet fiat, aut fieri omnino phibeatur, conceptum & foetus formationem impediri apparet. Quod si uel ex pessis subditis, uel illita uiri glande medicamentosa quæpiam uis seminis naturam infecerit, id quoque non ut par erat coagulari poterit, sed uel omnino fluidum, uel nimis densum, uel aliter male dispositum reddetur. Sic cedria uel sanguine menstruo illita uirga sub coitum, aut subdito in pello, mulierem concipere negant. Ea quidem quæ foris appenduntur (qualia quædam enumerat Aggregator, item Brunfelsius libro 4. Pandectarum medicinalium, mox ubi de suffocatione matricis egit, titulo non inscripto) omnia superstitiosa esse dixerim, quæ tamen uel fortuito aliquando uel ex confirmata utentium persuasione euentus sequuntur. Heliotropium maius corpori adalligatur πρὸς ἀπώκιον, id est ut sterilitatem faciat, Dios. Ruellius contrarium sensum reddidit, deceptus forsitan à præpositione πρὸς, ut & Gaza in Theophrasto de historia Plant. lib. 9. circa principium capitis ultimi, granum gnidium contra alui solutionem dari scripsit, contrario quam debebat

sensu. Est & aliud genus medicamentorum, quæ uel post concubitum statim adhibentur, ut ne fiat
 conceptus, in pessis aut suffitu, quæ aperiendi uterum attrahendiq; semen [facultate sunt prædita, ut
 piper: de quo Dioscorides, Foetus, inquit, ex utero trahit, creditur & atocion esse post coitum mulie-
 bri uulua subditum & appositum. Hedera suffumigata post menstrua conceptum impedit, Serapio
 secundum Dioscoridem, ut Aggregator citat: sed in Dioscoridis codicibus excusis sic legitur, Hede-
 ræ corymbi à purgatione foeminiis poti sterilitatem faciunt. Iam relicturus eram hanc digressionem
 cum forte se obtulit Cælij Antiquarum lectionum codex, cuius index, scripta eius de atocijs, hæc que
 subijcio, demonstrabat. Atocia, inquit, in Dioscoride, ubi de cedria mentio est, intelliguntur ab Her-
 molao quæ abortum concinnant: quod approbat & Ruellius. Id reprehendunt quidam, quod Græ-
 cis atocia sint quæ sterilitatem inducunt. Cæterum ex Plinio comprobari prior translatio uidetur: sic
 enim apud eum legitur 24. 7. de eadem cedria, Portentum est, quod tradunt, abortiuum fieri in Vene-
 re, ante perfusa uirilitate. (Ego non magnam Plinij in ijs quæ ex Græcis transfert autoritatem esse
 dixerim: sed quantacunq; sit, plures eiusdem locos habemus iam recitados, quos ex Græcis conuertit,
 qui nobiscum faciunt, quàm contra.) Idem Cælius 4. 23. Budæi de phthorij & atocijs uerba superius
 enumerata recenset, tanquam sua & suæ prorsus sententiæ. Et alibi, Prolifici seminis priuationem a-
 gonij nomine intelligit Dioscorides, sicut in foeminiis sterilitatem atocion idem appellat frequenter;
 tametsi non desunt, qui abortum malint intelligere. Pollux ἀπόκιον φάρμακον nominat, nec interpreta-
 tur: mulierem tamen ἀπικνον & ἀπικνον uocat sterilem, tum illam quæ omnino non parit, tum illam quæ
 non amplius parit. Et alibi, Eam quæ non parit, uocabis στεῖρα, ἀγονον, ἀπικνον. Et rursus, Ἄποκιον δὲ, καὶ
 ἀπικνον, καὶ ἀγονον, ὡς πλάτταν, καὶ στεῖρα καὶ ὡς στεῖρα. Atocion igitur, uox adiectiua, subaudi pharmacon, sicut
 pliciter erit quod atocos, id est steriles facit mulieres, non ipsa sterilitas ut Cælius uertit. Improbæ
 quædam mulieres, ne concipiant, uenas quasdam (malleolorum puto) sæpius incidunt, ut sanguinē
 uterij tanquam foetus materiam detrahant. In uiris quidem uenæ post aures sectæ, sterilitatem & im-
 potentiam adferunt, Hippocrates in libro de aere, aquis & locis. Coagulum leporis post menstruas
 purgationes appositum uulua (pessi instar) cum butyro, præstat mulieribus ut concipiant: potum ue-
 ro partus enecat, & à puerperio sterilitatem facit, Dioscorides in capite de coagulo, Arabes, ut Serapio
 & Auicenna, locum hunc mutilatum recitant, puerperij enim mentionem omittunt, &c. Si bi-
 berit mulier post purgationem suam (triduo post puerperium, Dioscor.) tribus diebus continuè coa-
 gulum leporis, dicunt quidam quod prohibet conceptionem: & aliquando (post purgationem men-
 suum pessi modo adhibitum, Dioscorid.) iurat, ut dicit Auicenna: Si autem imposuerit uulua post
 suam purgationem, semper iurat ad (contra, Rasis) conceptum, Albertus: sed ineptæ istæ translatio-
 nes prorsus relinquendæ erant. Hoc obiter monendum, medicamenta quæ ad uterum siue uulua
 pertinent, ut aut foecunditas aut sterilitas ei concilietur, aut moueatur abortus, ut ex præcedentibus
 aliquot citatis authorum (præcipue Dioscoridis) locis, colligere est, ferè eo tempore exhiberi quo
 menses fluunt aut recens potius fluxerunt, tum aliàs tum post puerperium: tunc enim apertis men-
 bus, & dehiscenibus acetabulis, medicaminum uis facilius penetrat & recipitur. Quamobrem con-
 ceptionem quoq; Galenus in libro de uteri dissectione, incipientibus fluere mensibus purgationi-
 bus aut desinentibus fieri ait: tunc enim uasorum uteri oscula, quæ ipsum ingrediuntur & sanguinem
 effundunt, aperta sunt. Quanquam autem, inquit, aperiuntur etiam reliquo toto purgationis tempo-
 re hæc uasa, non concipit tamen intra se tum mulier: neq; enim potest in utero semen manere, cum
 nimio influente sanguine eluatur. Hoc etiam ceu corollarium addam, Budæum rectè quidē ecbolia
 medicamenta interpretari quæ alio nomine phthoria dicuntur: medicis tamen accuratius hæc distin-
 guenda. Videtur enim medicamentū aliquod phthorion & ecboliō pariter esse posse, & aliud phtho-
 rion tantum, aliud ecboliō tantum, utraq; seorsim Aggregator recenset. Phthoria quidem, hoc est quæ
 foetum in utero interimunt pharmaca, perpetuò uetita sunt: ut etiam quæ simul & interimunt & ei-
 ciunt, quæ tamen si facultas expulsiua uterij muliebris infirma fuerit, per accidens sit ut phthoria so-
 lum sint, non etiam ecbolia. Ecbolia uerò iusta & licita esse possunt, quæ scilicet uel intro sumpta uel
 foris imposita, foetum iam prius mortuum quacunq; ex causa, ne grauida eo computrescente in locis
 periclitetur, expellunt. Similiter quodammodo res se habet circa lumbricos: sunt enim medicamenta
 quæ illos in intestinis interimunt, sunt quæ interimunt simul & eiiciunt. Dioscorides cum in cyclami-
 no dixisset, umbilico & imo uentri illitum, aluum mollire, καὶ ἐκτρωσικὸν ἐργάζεσθαι, & abortus facere:
 paulò post subdit, μέγνυται καὶ εἰς τὰ φέβεται, ubi Marcellus iterum transfert, abortiuis medicamentis mi-
 scetur, quod non probo. Acrimonia quæ in centaureij magni radice est, uim suam exerit menses du-
 cendo, & foetus tum mortuos detrahendo, tum uiuos corrumpendo eiiciendoq; Galenus, Aetius, Ae-
 gineta, Dioscorides ut hæc efficiat, in collyrij formā deradi subdiq; scribit. Lep. coag. ad drachmas
 quatuor in potione datur uini, foemina de foemineo, & masculo de masculino, & mox faciant coitum,
 & post abstineant se, statim concipit. Etiam pro cibo omnibus utatur, (uulua, testiculis, coagulo,) &
 balneo unctionibusq; utatur, mirè concipit, Sextus. Dorcadis, hædi, leporis, coagulum & fel, cum
 agnino sanguine & adipe, medullaq; ceruina, nardino & rosaceo oleo commisce, & post purgatio-
 nem subdito, (utero prius purgato,) Aetius 16. 34. ut conceptus fiat. Et rursus ibidem, Pessulus con-
 ceptioni inducendæ idoneus, Coaguli lep. partes duas, aluminis scissilis partem unam, cum melle di-
 luito, & pessum conficito. Lep. coag. sterili mulieri impositum (pessi instar) statim foecundam reddit,
 Simocatus.

Simocatus. Fieri sanè potest ut hæc de concilianda mulieribus fœcunditate per coagulum, aut uulvâ, aut testiculos leporis plausibilis siue uera siue falsa persuasio, ex leporis natura originem duxerit, quod hoc animal longè omnium fœcundissimum sit, & solum ferè superfœtet. Vt mulier concipiat fœminam, Lepus incidatur, & de sanguine qui à uulua fluxerit, illinât sibi naturam et de coagulo eius, **Sextus.** Vide infra in medicinis ex uulua. Magi propinant uirgini nouem grana fimi lep. ut fient perpetuò mammæ; coagulum quoq; ob id cum melle illinunt, **Plinius.**

¶ Pulmones leporis sale conditi in comitiali morbo dantur, cum thuris tertiâ parte in uino albo, per dies triginta, item coagula eiusdem, **Plinius.** **Sextus** idem planè remediū cordi adscribit, ut paulo post recitabo. Pulmonem leporis contra dolores oculorum commendant, **Plinius.** Pulmo leporis superpositus & alligatus dolores oculorum mirificè sanat, **Sextus & Albertus.** Vuluam adiuuat pulmo aridus potus, **Plinius.** Perniones & rimas pedum ursinus adeps sarcit, &c. & si subtriti sint contusi ue offensatione. Si uero adusti frigore, leporini pili cinis; eiusdem pulmo contusus dissectus, aut pulmonis cinis, **Plinius.** Ad perniones & pedes læsos à calciamentis, Leporis pulmo contritus & illinitus, uel super pedes positus, mirè sanat, **Sextus & Albert.** Pulmo ceruinus impositus & saepe renouatus, ex calciamento læsos pedes sine dolore persanat; Leporinus quoq; pulmo multò efficacius impositus iuuat, **Marcellus.** Vide supra in ceruino pulmone, in Ceruo G. ¶ Magi aduersus quartanam fimi bubuli cinere consperso puerorum urina illinunt digitos pedum, manibusq; leporis cor adalligant, **Plinius.** Leporis iuuenis cor sublatur, & quartanarijs collo uel brachio suspensum, liberat, si sub accessione eius p̄deat, **Sextus & Kiranides.** Ad caducos, Leporis cor siccum derafum cum parte tertiâ thuris mannæ trita ex uino albo da bibere per dies septem, liberat. His uerò qui sæpius cadunt dabis diebus triginta, **Sextus; Plinius** idem planè remediū pulmonī iecoris attribuit, ut paulo superius recitauī. Ad uteri dolorem, Leporis cor aridum, & in ramēta concisum potui detur, **Galenus Euporist. 2.72.** Leporis cor (iecur, **Plinius**, ut statim subiiciam) siccum rasum ex aqua calida potui dato ieiunis cum Samiâ terra mulieribus p̄fluuiò laborantibus, sanabuntur. Remediū est eis etiam quæ sanguinem excreant, & locis (post partum, ut addit inscriptio) laborant, **Sextus.**

¶ Profluuiâ mulierum adiuuat iecur (cor, **Sextus**; ut p̄ximè recitauī) cum Samiâ terra ex aqua potui, **Plinius.** Cœliacus iecur leporis coctum manducet, sanabitur; Item, si austero uino intingat, idem facit, **Sextus.** De hepate leporis arido si sumat hepaticus pondere drachmæ (epilepticus pondere uncie, **Albertus**) iuuat, **Rasis.** ¶ Ad eos qui uertiginem patiuntur, Fel leporis simul & iocinora muscelæ commixta ad drachmas tres, castorei drachmam unam, myrrhæ drachmas quatuor, cum drachma aceti ex melle aut passo bibant, sanabuntur, **Sextus.** Leporis fel cum melle mixtum & inunctum, oculos clarificat, **Sextus.** Cum passo aut melle caliginem oculorum sedat, **Plinius lib. 28.** ut **Humbelbergius** citat. Cum melle albo contra albuginem oculorum p̄ficat, **Rasis & Albertus.** Leporis fel recens cum pari mellis portione mistum & in cepæ corio tepesactum in aurem mitte: hoc est nim remediū ei qui uel nihil audiat, auditum restituit, **Galenus Euporist. 3.3.** ¶ Ad lienosos cum præduro tumore, Leporinus lienis recens ita deuoratus, ut ne dentibus attingatur, lienosos magnificè iuuat; ignoret autem laborans quid deuorauerit oculis fasciâ uelatis, **Galenus Eupor. 2.40.** ¶ Venter leporis cum intestinis tollus & adustus in sartagine, teritur & cum oleo rosarum mixtus capiti illinitur ad reparandos pilos, **Auicenna.** ¶ Leporis renes inueterati in uino poti calculos pellunt, **Plinius.** Lep. renes siccos in Sole coctos derafos in potione dato, mirè sanat, **Sextus.** In renum dolore crudos deuorari iubent, aut certe coctos, ita ne dentē contingantur, Idem & **Marcellus.** Ad araneorum morsus, Renes leporis & fulicæ eius bestię, qui ab araneis laborat si crudos deglutiat, sanabitur; morsis etiam cocti dentur, **Sextus**; sed fulica auis est, & renibus caret, quod miror **Humbelbergium** non animaduertisse. Aggregator quidem ubi remediâ ad morsum araneorum describit, nec leporis nec fulicæ meminit, cum alioqui frequentissimus sit in remedijs ex hoc scriptore commemorandis. ¶ Recentiores quidam, ut **Bartolemaus Montagnana**, leporis testiculos & uuluam miscent medicamentis intra corpus sumendis, ad coitum in uiro, & conceptum in muliere promouendum. Si testiculi leporum in cibis sumantur (ut & uuluæ, & coagulum) mares concipi putant, **Plinius.** Leporis testiculi tosti salubriter manducantur ab eo qui uelicæ molestijs laborat, **Marcellus.** Leporis testiculum post purgationem suam mulier, si cum uino contritum accipiat, masculum pariet, **Sextus.** Urinæ incontinentiam cohibent leporis testiculi tosti, **Plinius.** Leporis cerebellum ex uino potum, urinæ incontinentiam refrenat; eiusdem testiculi torrefacti & uino poti, par remediū submeiulis præstant, **Marcellus.** Ad eos qui inuoluntariè urinam reddunt, Lep. testiculum aridum minutatim concisum ex uino odorato potandum offer, **Galenus Euporist. 2.76.** Et rursus 3. 276. Leporis testiculum ex uino odorato tepido p̄pnato mingentibus in stragulis. Libro 9. de compositione secundum locos eundem in uino odorato feruesactum bibi iubet; sed pro *ut in stragulis* legendum *ut in stragulis*, ut **Aëtius & Aegineta** habent. In dolore lumborum (coxendicis, ubi & finis caprinus feruens cauo in brachiali sub pollice à quibusdam imponitur, ut in Capra docui) testes leporis deuorare suadent, **Plinius.** Qui testiculum leporinum coctum ieiunus comederit, citò coxarum dolore releuabitur, **Marcellus.** ¶ Leporum uuluas tum testiculos, ut modo dixi, recentiores quidam medici pollere putant uel coitum in uiris, conceptum in mulieribus excitandi; & alijs eiusdem generis medicamentis intra corpus sumendis miscent, Sed hæc fœcundandi ex leporinis partibus persuasio,

ab ipsa animantis fecunditate orta uidetur, ut in coagulo dixi. Matricem leporis sicca & tere, & da bibere quando fuerit à menstuis purgata, concipiet, Galenus Euporist. 2. 135. Vt sterilis concipiat, Leporis consumit foemina uulua, Serenus. Vt mulier concipiat, Leporis uterum frige, tritumq; assidue propina; habeat autem & leporis sanguinem, Galenus Eupor. 3. 234. Si uulua leporum in cibis sumantur, mares concipi putant. Et mox, Conceptum leporis utero exemptum, his quæ parere desierint restibilem fecunditatem asserre putant; sed pro conceptu, leporis saniam & uiro magi ppiant, Plinius. Vt mulier concipiat foeminam, Lepus incidatur, & de sanguine qui à uulua fluxerit, iliniat sibi naturam, & de coagulo eius, Sextus. Vt mulier masculum concipiat et pariat, Leporis uulua siccam derasam in potione uini bibant utriq; & mulier & masculus. Nam si mulier sola biberit, androgyne (androgynus) nascitur, hoc est nec masculus nec foemina, Sextus. ¶ Ventris quidem dolore tentari negant talum leporis habentes, Plinius. Talum leporis tolle & ligato ad uentrem, mirè sanat, Sextus. Si quis talum leporis secum habuerit, immunis à dolore uentris & periculo huiusmodi perpetuo permanebit, Marcellus. Frequentissime euenit ut ex qualibet causa subito dolor uentris existat; sed qui talum leporis secum habuerit, huiusmodi casum, id est subitum dolorem uentris nunquam incurrit, Idem. Et alibi, Leporis talus uentriculo subligatus dolorem eius (& uentris) excludit. Item inter remedia ad coli dolorem, Lepori uiuo, inquit, talum abstrahes, pilosq; eius de subuentre (subuentrili) tolles, atq; ipsum uiuum dimittes: de illis pilis uel lana filum ualidum facies, & ex eo talum leporis conligabis, corpusq; laborantis præcinges, miro remedio subuenies: efficacius tamen erit remedium, ita ut incredibile sit, si casu os ipsum, id est talum leporis in stercore lupi inuenieris: quod ita custodire debes, ne aut terram tangat, aut à muliere contingatur; sed nec filum illud de lana leporis factum debet mulier ulla contingere, hoc autem remedium cum uni profuerit, ad alios translatum cum uolueris, & quotiens uolueris proderit: filum quoq; quod ex lana uel pilis quos de uentre leporis tuleris, solus purus & nitidus facies: quod si ita uentri laborantis subligaueris, plurimum proderit, ut sublata lana leporem uiuum dimittas, & dicas ei dum dimittis eum, Fuge fuge lepule, & tecum aufer coli dolorem, Hæc nugator Marcellus. Leporis talum Humelbergius interpretatur officulū in articulo pedis in posteriori suffragine duntaxat, quo scilicet modo in alijs quoq; animantibus talus reperitur, quæ modo habeant, ut bisulca ferè; nam solipeda & digitata Aristotele teste, non habent: quare lepus etiam carebit, quod Humelbergius non animaduertit: sed excusatur, quoniam Plinius quoq; & Marcellus talum leporis nominarunt: uidetur autem illi improprie sic uocare officulam in genu posteriori, uel suffragine potius, quod geniculi patella esse uidetur, nostri uulgò uocant *den hasensprung*, hoc est saltum leporis: nimirum quod ea parte ceu basi inter saliendum nitatur. Hanc aridam tritam ex uino frequenter bibi contra calculos aliqui commendant inter præcipua remedia. Eadem officula cum pari pondere macis dicti aromatis cōtrita in uino Cretico uel Maluatico (aut si matris Monembasico) ad dimidias coqui, & calidum bibi aliquoties, aduersus colicam seu uentris dolorem quidam cōsulant. Leporum uel capreolorum talos ex uino aut stillatitio liquore pulegij, parturientibus mulierculæ pro ocytocio propinant, Tragus. Ad comitalem, Visciquercini, corallij, margaritarum, seminum pæoniæ, officulorum de suffragine leporis, lapillorum è cancris partes æquales miscentur, Obscurus. ¶ Reperitur in latere leporis acui os simile, hoc scarificari dentes in dolore strident, Plinius. ¶ Articulorum utriusq; leporis pedes adalligatos, utiles esse tradunt, Plinius. Podagras quidam mitigari (credunt) pede leporis uiuentis abscisso si quis assidue habeat, Idem. ¶ Fimum leporis ambustis medetur, Plinius. Vt stent perpetuo mammae, uirginis nouem grana fimi leporis magi ppiant, Idem. Liquatum cum aceto & illitum, impetiginem curat, Rasis. Leporis fimi cinis in uino uesperis potus, nocturnas tussis sanat, Plinius. Contritum ex uino calido sumptum, arteriæ & columellæ utriusq; & spiritus difficultati summopere opitulatur, Galenus Eupor. 3. 37. Cœliacis & dysentericis prodest leporini fimi cinis inspersus potioni tepidæ uini, Plinius. Leporis uentriculum cum fimo suo uino uetere lauabis, ita ut sordes ipsæ ibi sint & misceantur: aut si in uentriculo non inueneris, pilulas de fimo ipsius impares numero tritas cū uino uetere dysenterico dabis bibendas, Marcellus. Lep. stercoris pilulas septem tere, & cum dulci uino colico per triduum da bibendum, Marcellus. Fimum leporis cum melle decoctum, & quotidie fabæ magnitudine sumptum, rupta intestina sarcire mirè traditur, ita ut deploratos sanauerit, Plinius; Vide etiam supra inter remedia ex pilis. Passus quo Asclepiades in nobilibus foeminis utebatur ut conciperent, Myrrhæ drachmas quatuor, iridis, fimi leporis, singulorum drachmas duas, cum aqua collyria cōficta & supposito, ubi menses desierint, postea cum uiro concumbant, Aëtius 16. 34. Stercus leporis positum super mulierem quæ nunquam peperit, nunquam pariet quandiu tenuerit: (si ligetur super mulierem, non concipiet quandiu tenuerit, Rasis) Et si modicum eius uulua imposueris, delicat (remouet ab ea, Rasis) menstruum sanguinem, & matricem uehementer exiccat, Albertus & Rasis.

H.

a. L. Aelius putabat ab eo dictum leporem à celeritudine, quod leuipes esset. Ego arbitror à Græco uocabulo antiquo, quod eum Aeoles Bœotij leporem appellant, Varro 3. de re rust. In opere uero de lingua Latina: Lepus, inquit, quod à Siculis quidam Græci dicunt *λεπρεν*: à Roma quod orti Siculi, ut Annales nostri ueteres dicunt, fortasse hinc illud tulerunt, & hic reliquerunt id nomen. Lepus à pedum

pedum leuitate nomen habet, quoniam ambulans non sentitur, Sipontinus: Isidorus quidem idem etymon facit, sed leuitatem pedum ad celeritatem refert; non ut Sipontinus uidetur ad sonum, quod mollissime incedens propter uestigia pilosa non audiat. ¶ Λαγός oxytonum, cum omicron in ultima, uox Ionica ut Athenæus dicere uidetur: ait autem Eustathius quoque hanc huius uocis inflexionem reperiri, nempe λαγῶ, ὦ, &c. Eadem uox paroxytona proprium uiri nomen est, ut Ptolemæus Lagus: sic & ἀγός, translato in primum accentu proprium sit, Varinus & Cyrillus. Apud Homerum λαγῶς legitur propter metrum, Varinus: etsi alibi communem hanc uocem esse scribat. λαγῶς, τῷ λαγῶ, ἔσθ' λαγῶ, Attica sunt, λαγῶ, οἱ, Pausanias. λαγῶς (per omega) lepus est terrestris: per omicron uero, marinus & fluuiatilis, Hesychius & Varinus. τὸν λαγῶν in accusandi casu cum μ, & acuto in ultima (ut Tryphon obseruauit) Aristophanes protulit, Xenophon autem in Cynegetico τὸν λαγῶ, ultima circumflexa & sine μ. Vulgò uero iam, inquit, λαγὸν dicimus ut ναὸν, pro quo Attici λαγῶν, ut νεῶν. Ceterum eodem declinandi modo quo λαγὸν dicimus, λαγοὶ apud Sophoclem in recto plurali legitur: eo uero quo λαγῶν per ω, rectus pluralis λαγῶ est apud Eupolin. Sunt qui in his uocabulis ultimā sine ratione circumflectant, cum acuenda sit, tum in cōmunibus ut νεός, καλός, tum in Atticis ut νεῶς, καλῶς. Quamquam uero λαγός Ionicum, λαγῶς Atticū sit, tamen illud quoque apud Atticos reperitur: ut λαγοὶ (quod iam diximus) apud Sophoclem. Ceterum in uoce λαγῶς, uel omega abundat, ut Ionica sit: uel omicrō, ut Attica, Hæc Athenæus. Ex eodem etiam Varinus repetit, sed paulò aliter. λαγῶς, inquit, ut καλῶς, & similia, &c. aiunt autem λαγῶς dissyllabum cum o. pducto Ionicum esse: alij uero lagós cum o. breui, & à λαῶ, quod est uideo, deriuant: dormiunt autem, ut supra diximus, apertis oculis lepores. Λαπαρὰ tūcula augendi uim habet: ὧς Doricè pro ὄς aurem significat: ut à magnitudine aurium nomen sit factum, Varinus & Cælius. Accedat & nostra coniectura, λάγνθ, λάγνης & λαγῆς, libidinosum significant: talis autem uel maximè lepus est: & forsitan eam magis ob causam Amoribus consecratur, quam etymologiæ ratione, quam in h. adferemus. Quidam in Lexico Græcolatino λαγῶν inepertissime erinaceum interpretatur: nescio qua occasione, nisi quod Hieronymus pro schaphan Hebraica uoce alibi choerogylum, alibi lepusculum, alibi herinaceū ponit. Dasypodem pro lepore passim dicunt, Aristoteles & alij: Cratinus etiam, ut Pollux ait, propter pedes eius hirsutos. λαγῶς, πῶς, & dasypus, communia leporis nomina sunt, Varinus. Ptox lepus à stupore atque metu dicitur. Formidine præcellit hoc animal: facile namque temereque terretur ac compauescit (ἀναπῆσται) unde & ptox uocatur: nam πῶς est formidare est, Cælius ex Polluce. Eodem uocabulo alia quoque animalia quædam ueniunt, & ipsa timida, nempe cerui, hinnuli, & dorcades, Hesychius & Varinus. πῶς, λαγῶς, ἀπὸ τοῦ κατεπληγῆσαι, ἢ πετεινόν, Hesychius. πῶς, πῆκῆς, πῶς, δειλός, Idem. Et rursus, πῆκῆς, ἢ πῆκῆς δειλός, (malim πῆκῆς paroxytonum: & πῆκῆς δειλός proparoxytonum à recto paroxytono) δειλός, ἐπὶ πῆκῆς δειλός. Est sanè ptox epitheton potius, ut infra dicetur, quam substantiuum: usurpatur tamen pro substantiuo per antonomasiam, ut & δειλὸς δειλός apud Nicandrum: sic autem cognominatur, quod oculis patentibus somnum capiat. Ταχίνης, lepus & ceruus, Hesychius & Varinus. Ταχίνης celer est: eximia autem utriusque celeritas. Ταχίνης nomen pro lepore Lacedæmoniis usitatum: qui etiam λαγίστην pro lepusculo ueluti patronymica uoce proferunt, Varinus. Αὔροι, lepores, Varinus. Αὔροι, (oxytonum,) λόγοι, apud Ilauros, Idem & Hesychius: uidendum autè ne λαγῶι uel λαγοὶ dictio fortassis pro λόγοι deprauata sit, aut ediuerso. Cretenses, lepores λεκῖνες uocant, Hesychius & Varinus. Στροννός, lepus, Idem. Λερός, macilentus, pallidus: & λερίας (forte λειρίας: quid si lepus ex insula Lero significetur: illic enim uno tantum inuecto multiplicati sunt, ut in Lepore sydere mox dicam) uocant canes extenuatos & glabros: uel paruum leporem, Hesychius & Varinus. Trochum animal, cuius Aristoteles cum hyæna meminit, Albertus ineptissime leporem interpretatur, quod is quoque à multis mas & foemina credatur, & alternis mensibus nunc incubus nunc succubus: atqui trochus non lepus est, sed piscis, nominatus à Plinio libro 9. Niphus.

¶ Epitheta. Auritos lepores non Maro (1. Georg.) primus usurpat, sed Afranium sequitur: qui in plogo ex persona Priapi ait: Nam quod uulgò prædicant aurito me parente natum, non ita est, Macrobius 6. 5. Leuipes, Cicero in Arato. Pavidus, Horat. in Epodo, & Samonicus. Nunc leporem pro num catulo sectare sagaci, Ouid. 1. de remed. Solicitus, Idem 5. Fast. Aut leporis tepidi (aliàs timidi) diluta coagula trade, Samonic. Sunt & alia apud Textorē cōmemorata, nempe, Fœcundus, fugax, furax (quod nō placet:) excornis, callidus, paruus, paruulus, pauēs, meticulosus, tremebūdus, tener, sagax, rapidus, uagiens, uagus, uelox, uelocipes, uolucripes, uillosus. ¶ Πῶς αἰσώμεν θύρας ὁρίδ' ὡρον ὁπῶρον, Oppian. Αἰλώπους, Idem. Δεμαλὲς πῶς, Idem. Δορκονίης Nicandro, ut paulò ante dixi, in Alexipharmacis: cuius uerba apud Suidā corruptissima sic restitues: Εὐτ' ἂν ὦ ἐκ φάρυγος χόλον παναόργεα δόρπον: πολλὰ δὲ δὴ σκίνακος (Suid. habet σκύνακος: textus Nicādri & scholia σκίνακος) δορκονίης, &c. inter remedia aduersus aconitū: Scholia interpretant, ὅτι σκίρηνικὸς λαγῶς, ὅτι τῷ νομῶδι ἐλεπόντος. Πῶς τα λαγῶς, ποῖτα quidā. Ταχίνης, in epigrammate. τὸν ταχύνον ἐπὶ πῶς δὲ συναρπαδόντα πεκίσας Ἀρπὺ ἀπὸ δόρπον διατόντα λαγῶν, Suidas ex epigrammate. Σκυπόδης, in epigram.

¶ Leporinum, quod ex lepore est. Leporinus cinis, Plin. Leporinum lac, Varro. A lepore deriuatur lepor, unde lepidus, Sipontin. Ipse quidem lepus animal est perquam lepidum & amabile, nec immerito Amoribus sacrum. Leporis cibo lepidos & formosos fieri homines in F. diximus. ¶ Λαγῶθ, leporinus, Etymologus, hinc λέρεα λαγῶα apud Athenæum: sed codices impressi λαγῶνα habent: ego

uel λεγῶν legerim, uel ut Varinus & Hesychius habent λεγῶνσα, (quam uocem per iōtā etiā solum in penultima scriptam reperi:) sed λεγῶν magis probārim, propter analogiam et authorū testimonia, quę in P. recitauī. λεγῶν αἶμα et πρῶας, τὸ τοῦ λεγῶν, Suidas & Varinus. πολυπῶς τὸ π, locus qui habet multos lepores, Eustathius. Tempore belli ciuili inter Augustum Antoniumq; Cornificius poeta à militibus destitutus interijt, quos sæpe fugientes galeatos lepores appellarat, Cæl. Rheginenses uulgò lepores dicti sunt, utpote pauidi & formidolosi, Eras. in prouer. Lepus pro carnibus. Lepus inter sydera nominat in sphaera Procli. Noscitat etiā in cœlo leporis sydus, sub quo qui nati fuerint, tanta erūt corporis leuitate, ut quū currere cœperint, uelocitate sua agitati aues superare uideantur, inquit Firm. Hunc locum si Mars respexerit, stadiodromos facit: si uero Luna cū Marte, pycnoma charios, id est puziles, Cæl. De hoc sydere Higinus, Lepus (inquit) dicitur Orionis canem fugere uenantis: nam cum, ut oportebat, eum uenatorē finxissent, uoluerunt etiā hoc significare aliqua de causa. Itaq; leporem ad pedes eius fugientē finxerūt: quē nonnulli à Mercurio constitutū dixerūt, eiq; datum esse præter cætera genera quadrupedū, ut alios pareret, alios haberet in uentre. Qui aut ab hac causa dissentiunt, negant Orionem tam nobilē & tam magnū uenatorē (de quo & ante in Scorpionis signo diximus) oportere fingi leporem uenari: Callimachū quoq; accusari, q̄ cum Diane scriberet laudes, eam leporum sanguine gaudere, & eos uenari dixisset. Itaq; Oriona cum tauro decertantem fecerunt: leporis autem hanc historiā memoriæ prodiderunt, Apud antiquos in insula Lero (Lerius uel Leria Straboni, insula est Icarij maris) nullum leporem fuisse: sed ex eorum ciuitate adolescentium quendam studio generis inductum, ab exteris finibus leporem foeminam prægnantem attulisse, & ad eius partum diligentissimē ministrasse. Itaq; cum peperisset, compluribus eius ciuitatis studiū incidisse, et partim pretio, partim beneficio mercato, omnes lepores alere cœpisse. Itaq; non longo intervallo tantam multitudinem leporū procreatā, ut tota insula ab his occupata diceretur: quibus cum ab hominibus nihil daretur, in semina eorum impetu facto omnia comederunt. Quo facto incolę calamitate affecti, cū fame forent oppressi, cōmuni consilio totius ciuitatis uix deniq; eos ex insula abegisse dicuntur. Itaq; (deos) postea leporis figuram in astris constituisse, ut homines meminissent nil esse tam exoprandum in uita, quā ex eo plus doloris quā lætitiæ capere posterius cogerentur. Hæc Higinus. Similes leporum in Carpatho & Astypalæa insulis multiplicatorum historias supra in c. retuli. ¶ Anaxilas Rheginus, ut scribit Aristoteles, cum lepores in Siciliam inuexisset, quę illis antehac caruerat, & eodem tempore Olympicā uictoriā apene, id est mulis ad bigam iunctis, retulisset, apene & lepore numisma Rheginorum signauit, Pollux.

¶ Herba leporina, id est satyrion, Syluaticus. Lepori coagulum fit, quoniam herbam succi lactei pascitur: talis enim humor lac in uentriculo infantium (ἐμβρύοις) stringit facitq; colostrū, Aristot. Hæc est nimirum quam Apuleius lactucam leporinā uocat, ca. 112. Nascitur, inquit, locis sabulosis. Lepus cū ætate à nimio deficit æstu, hac herba remediāt, ideo lactuca leporina dicit. Hęc supposita sub puluino febricitantis, eo nesciente, remediabitur. Pilos oculis obstantes summē relegat (relegat potius cū Ruellio; ἀναγκάζει, reglutinat palpebrarū pilos, Diosc. de chōdrilla:) palpebrarū pilos inordinatissimos pro gummi efficacissimē regit, Plin. Hęc Apulei. Humelbergius syluestris lactucę speciei esse cōijcit, eam nimirū quā Itali casam, id est domū, leporis uocant. Sonchū (inquit Ruel.) Dioscorides cicerbitā à Romanis dici prodidit, qd nomen adhuc hodie in Hetruria seruat. Veneti lactucinos, Galli lacterones appellant: herbarij nōnulli leporis palatiū, q̄ hoc animal ut ab æstu uindice, & caloris propulset in cōmoda, soleat sub ramis eius decūbere & sæpenumero stabulari. Hęc eadē forsita est quę ab Apuleio lactuca leporina nominat, etc. quāuis pilos qui obstant oculis, hac inquit religari: quę à Dioscoride Plinio de chōdrilla tradunt, Hęc Ruel. Et rursus alibi, Arthriticę, inquit, apud recentiores duo sunt genera: Vnū flore luteolo, odorato, uerno, uulgus primulā ueris appellat: alterum, palatiū leporis uocant, q̄ subinde lepores sub eius umbra lateant, cubitali altitudine, folijs sceniculi, baccis puniceis, radice numerosa crassaq;: Mihi quidem alterū hoc genus ignotū est, ne ab ipso quidē, ut cōijcio, Ruellio cognitū. Quærendū autem an sit aliquod asparagi uel corrudæ genus. Tragus Tomo 1. ca. 88. herbam Germanicē dictam hasenlatich uel hasenstrauch, similem esse docet hieracio minor (quod & dentem leonis aliqui uocant, nostri psaffenörle) sed per omnia minorem, cauliculis tenuibus, lauibus, floribus luteis, locis cultis & inter fruges ferē prouenientem: & eandē lactucā leporinā Apuleij esse cōijcit. Dioscorides quidem nullum lactucę syluestris genus, ut sunt sonchi, hieracia, chōdrillæ, in sabulosis nasci scribit, sed neq; alij ueterū quod sciam, ut lactucā suam Apuleius forte in sabulosis nasci non uerē scripserit. Sed quoniam chōdrillæ mentio incidit, obiter detegendus est Plinij error: is libro 16. ca. 8. aluum, inquit, sistit & chondris, siue pseudodictamnium. Hoc Dioscorides chōdrillæ attribuit, non chondridi aut pseudodictamno: quāuis enim Plinius 25. 8. sic scribat, Pseudodictamnium multis in terris nascitur, à quibusdam chondris uocatum: tamen certum est pseudodictamnium uires habere dictamni, eamq; pulegi, cui mouendi potius quā sistendi aluum medici facultatem tribuunt: dorcis quidē uel dorcidiū inter dictamni nomenclaturas est, non chondris. ¶ La geos uua, quę Latine leporaria dicit. Verg. 2. Georg. Et passo Psythia utilior, tenuisq; lageos. Seruius apud Macrobiū quoq; lageam inter uuarum genera numerat. Hac plurimum delectari lepores putant. Amat quidē uuas in cibo lepores, & genus quoddā ex uuis albis prædulce & maculis quibusdā cum maturuit ex fusco ruffis insigne, leporum urina aspersum uinitorum apud nos uulgus dicitur.

Dixit Vergilius (uvas) Thasias & Mareotidas & lageas, compluresq; externas, quæ non reperiuntur in Italia, Plinius 14.3. Idem Lagarina uina nominat, quæ in Italia nascantur non procul Grumento, 14.6. Præter centunculum, quam Græci clematidem uocant, rostratis folijs, ad similitudinē capitis penularū iacentē in aruis, quæ aluum & sanguinē sistit, &c. secūdis etiam efficax mulierū: habent & alias clematidas Græci; unā, quā aliqui echiten uocant, alij laginen, nonnulli tenuē (minorē: *αἰσιν*) Græci simpliciter p micron, ut in centaurio) scammoniā: ea pedales, foliosos, nō dissimiles scammonieramos habet, nisi q; nigriora minoraq; sunt folia. Inuenit in uineis aruisq;. Estur ut olus cū oleo ac sale, aliu ciet: eadē à dysentericis cū lini semine in uino austero sorbet; folia in cibis lactis ubertatē faciunt, phthysicos iuuant cū melle, infantibus illita capillū alunt, Venerē stimulant, &c. Hæc Plinius 24.15. Idē 22.22. Lasine (Iasione, ut Hermol. restituit) olus syluestre habetur, in terra repens, cū laetemulto, florē fert candidum, conciliū uocant: cōmendatur ad stimulādos coitus; cruda ex aceto in cibo sumpta, mulieribus lactis ubertatē præstat. Salutaris est phthysin sentientibus. Infantū capiti illita nutrit capillū, tenaciorēq; eius cutē efficit. Hic Hermolaus, Quidā, inquit, lasinen corruptū esse ne scientes Plinium culpant, quasi hanc ipsam herbā 24. libro (ca. 15.) repetisset inutiliter, laginē uocando, non lasinen. Sed cum longē alia sit hæc ab illa; nec ea uocabuli sit affinitas quā putabant, modestig sueparū consulent, nisi recantauerint, Hæc Hermol. in defendendo quidē Plinio nimius. Quis enim non eandē esse uideat, ubi præter nomē, unica litera uariant, etiā uires cōueniunt; quatuor enim remedia quæ hic iasione siue lasina, rursus omnia li. 24. laginē attribuit, nec obstat q; plura adscribit. Et nomina ita sunt uicina, ut alterū ab altero corruptū appareat. Vtrunq; etiā olus syluestre facit. Iam si iasione ea est, ut Ruel. suspicatur, & mihi certe omnino uidetur, quā Galli uulgo liseronē uel liserotā appellant; aliqui campanellā uel uolubilē minorem, nostri *klein gloggenblümē*: prorsus ei conueniunt tum illa quæ Plinius de lasine uel iasione scribit, tum quæ de lagine. Folia enim ei rostrata, siue in triangulum acuminata in aruis iacent, eademq; trianguli figura caput penulæ siue cuculli cappæ, Hispanicæ, ut hodie loquuntur, speciem referunt. Sunt & scammonia similia planē folia, ut Monfepesuli mihi demonstrata sunt: eadem & maioris uolubilis, quam Plinius conuoluolum uocat: & Democritus, ut conijcio, malacocissum, nostri *zaungloggen*, id est sæpiū campanas. Sed audiamus Ruellium: iasione, inquit, Theophrasto, olus est syluestre, copioso lacte succulentum, flore candido, & in hoc nobili, quod singulari folio constat, sed ita implicato ut plura uideantur, floris margine in angulos exeunte. Plinius olus esse syluestre tradit, &c. Caterum idem de folio herbæ loquitur, cum inquit, (21. 17.) Folium unum habet, sed ita implicatum ut plura uideantur: quod Theophrastus de folio floris scribit. Flos conceptaculo auersa parte nō indiget, sed postrema eius exeit in angulos, qualis ferē oleagineus aspicitur. Porro nō multum ab ea dissidere putat, quā Galli liseronē appellat, nomine etiam adludente: serpit enim humi ramulis lacte prægnantibus, &c. Hæc ille. Eadem forte est quæ in opere Theophrasti de causis plantarū *αἰσιν*, uitiato fortassis codice, nominat: nisi quis asinen potius quā iasionen legere uelit: & sanē uetus lectio Plinij, apud quē duobus in locis lasine legitur, (nam Hermolaus primū pro illis iasionen posuit) & in tertio, ut recitauit lagine, propius ferē ad *αἰσιν* quā iasionem accedit: conijcio autem eandē esse, quoniam nihil aliud de asine scribit, quā proximē nascentia cauliculis suis amplecti. Querunt, inquit, cui innitantur, hedera, smilax, cucumis: & inter minora serpyllum & asine, nec alibi eius, quod sciam, meminit. Gaza uolucrum uertit, quod ut non improbo, ita clymenum quoq; Theophrasti (quod Dioscoridis periclymenum est, ut supra dixi) similiter uolucrum ab eo alijs in locis transferri displicet; oportebat enim diuersis rebus diuersa imponi nomina, neq; confundi lectores. Caterum ex iam recitato Theophrasti loco asines historiæ hoc etiam nobis accessit, ut de magnitudine eius cōstet: nempe qd non maioribus ex amplexicaulium genere, sed minoribus adnumerari debeat. Eodem ex loco emendabimus etiam corrupta uerba libro 7. cap. 8. historiæ plantarum Theophrasti; ubi idem argumentū tractat de plantis quæ circūuoluuntur, his uerbis: Sunt quæ alienis caulibus innitantur, & si desint, humi repant, *καθὰ πόρ ἢ πρίν* (aliās *αἰσιν*, in indice uocabulorum Theophrasti ex translatione Gazæ) *ἢ ἢ πρίν*, lego *καθὰ πόρ ἢ πρίν* *ἢ ἢ πρίν*, nec moror quod Gaza transtulit, petinam & lappā. Quoniam petinæ nomen corruptum esse inde apparet, quod nec alijs quicq;, nec Theophrastus alibi eius meminit. *πρίν* uerò et si quis defendat pro *αἰσιν* dici potuisse, ut *σπίς* & *αἰσπίς*, *σπίς* & *αἰσπίς*, &c. eadem significatione dicunt; nō uideatur tamen ita legendum, quoniam non propriē amplexicaulis hæc herba est, sed propter infirmitatē caulium, fulciri indiget: *αἰσιν* uerò amplexicaulem esse ipse Theoph. docet & alibi *αἰσιν* alpha initiali semper expresso, cum lappam significat apud eundem legimus, ut ubi lappam lentī ceu propriam noxam innasci scribit. Eadem proculdubio fuerit helxine cognomento cissampelos, folijs hederæ minoribus: ramulis exilibus, quibus complectit quodecunq; cōtigerit adminiculū: nascitur in sepibus, uinetis & segetibus: foliorū succus potu deijcit aliu: ut in quibusdā Dioscoridis codicibus legitur. Galenus et Aegineta nihil q; discutiendi uim ei attribuūt. Serapio ex Diosc. ca. 41. hederā facit uolubilem maiorē; hanc uero minorē, ac sin appellans, ab helxine detorta uoce: & mox alteram minorē uolubilem, nempe elatinen quam athin uocat. Apud Dioscoridē inter periclymeni nomenclaturas legitur axine maior, quasi & altera minor axine, uel potius asine sit, illa nempe qua de agimus. Lagine igitur herba apud Plinium nihil cum lepore commune habet, & melius asine q; uel lagine uel iasione nominabit. Quamobrē iterum errat Hermolaus corollario in Dioscoridē 650. scribens, pro alfine

corrupte in Theophrasto legitur asine, ubi Theodorus uolucrum interpretatur, arbores amplexu hederæ modo strangulante: sed ne hoc quidem recte citat. ¶ Cuminum leporis, limoniū, inter nomenclaturas apud Dioscoridē. Lagopus, inquit Ruel, alijs leporis cuminum, nascitur in segetibus, & quasi pes leporis dicitur. Sanè & similis est ei aspectus: proinde non probauerim eorum sententiam, qui caryophyllatam uulgo dicitur etiam rentur, in opacis montanis nasci solitam, non in segetibus ut lagopus. Genus potius est humilis trifolij, in segetibus & aruis enati, quod uulgo trinitatem uocat. Hippocrates lagopyron nominat, quasi leporis triticum intelligas, furfuribus cum inaruit simillimam, folio paruo quasi oleagineo, longiore tantum (hoc nostro humili trifolio non conuenit) cruentis uulneribus imponens. Hanc Galenus leporinam inquit herbam esse, Hæc Ruel, transcripsit autem ad uerbum ex corollario Barbari in Dioscorido. 627. *λαγώπυρος*, id est *λαγώπυρος* τῆς καλῆς καὶ ἁγνῆς, Galen, in Glossis Hippoc. Dioscorides lagopodem non in segetibus ut Plinius. sed hortorum areis nasci scribit: utraq; quidem loca coli & stercoreari solent. Apuleius uero ca. 61. Pedem leporis, inquit, Græci lagopum, Romani uocant herbam benedictam, leporinum pedem. Nomen ei à similitudine pedis leporini. Nascitur in pratis: astringit uentrem, &c. Videtur autem ex Græcis prasiās, id est hortorum areas, inepte pro pratis interpretatus, alliciente uocabulorum affinitate. Et quia à Romanis benedicta uocari meminit, inde nimirum decepti sunt quidam, ut eandem esse putarent, quæ hodie uulgo eo nomine, et alio caryophyllata uocatur: quæ leporinum pedem non panicula uillosa ut genus trifolij proximè dicitur, sed folio in tres ceu digitos diuiso representat. Caryophyllata, pes leporis, sanamunda, Syluarum. Sed hac in re periculum non est: quando & ueterum lagopus ferè non aliunde commendatur quam quod uentrem sistat: ad quod præstandum benedicta etiam nostra non fuerit ignaua. Lagopodem humilis trifolij genus describit Fuchs. To. 1. ca. 188. Germanis, inquit, nominatur *hasenfuss*/oder *hasenlee*/oder *hasenle*: et Trag. To. 2. ca. 3. inter trifolij siue meliloti, ut ipse uocat, genera, similiter appellans *hasenlee* uel *hasenpfötlin*: et eodem in cap. genus quoddam meliloti paruum & inodorum (nostrates uocant *gälbe rubenkröppfle*): Germanis nominari scribit *hasenlee* et *hasenfuss*, à nonnullis *hasenpfötlin*, id est leporinum trifolium, ex pedem leporis. Idem Tragus scribit hieracium minus (dentem leonis uocant, nostri *pfaffenrötle*) recentioribus, quibusdam lagopoda uideri, quod equidem non probo. Et rursus To. 1. ca. 109. herbam gnaphalio uel *stichadi* citrinæ dicitur similem, candidam in siccis & apricis collibus nascentem, florum corymbis mollibus, candidis, uel purpureis, aut utroque colore mixtis, uiuacissimis, etiam in suspensa herba, &c. similiter Germanice nuncupant *hasenlin*, uel *hasenpfötlin*, id est leporis pedem, et *thürtraut*, quod aluum sistat: hanc ego sanè propter foliorum cum olea similitudinem Hippocratis lagopyron puto: non autem lagopodem Dioscoridis, quæ inter segetes & cultis tantum locis nascitur, illa minimè: quod ad uim aluum sistendi, & simpliciter siccandi, utraque non refert. Diptamum, id est leporis auricula, Syluarum. Circa montem Pessulanum auriculam leporis uocant herbam quandam annuam (aliqui elaphoscon putant) caule ramoso, floribus luteis per umbellas, folijs omnino cum recens prodeunt auriculas imitantibus, trientalibus, & instar minoris plantaginis (si bene memini) neruosis, radice candida, simplici, ut apiorum genus. Huius folia pota ad calculos commendant. Fungorum quoddam genus quercubus innascens, Germanice quidam à figura *hasenohrle*, id est auriculas leporum nominant, Tragus tertij Tomi de plantis cap. 1. Malua syluestris duplex est: maiorem in quibusdam Germaniæ locis equinam, minorem leporinam cognominant, *hasenpapel*, Tragus. Idem To. 2. ca. 35. inter fœni uel graminis genera unum recenset, quod *hasenbiot*, id est leporinum panem appellat, & alio nomine *zyden*, à tremore ut conjicio: nam flores eius specie singuli rotunda (unde leporinis forte nomen) per spicas digesti, pediculis hærent exilissimis, unde fit ut semper moueantur ac tremant: alij qui *hasenohrle*, id est auriculam leporis uocitant.

¶ Alpibus peculiaris est præcipuo sapore lagopus auis: pedes leporino uillo ei nomen hoc dedere, cetero candidæ, columbarum magnitudine. Est & alia nomine eodem à coturnicibus magnitudine tantum differens, croceo tinctu cibus gratissima, Plinius. Nos lagopodem alpinam autem à colore perdicæ candidam uocamus, uel gallinam niuiis *schneebün*/wiß *räbbün*, & alterum eius genus, plumis fuscis & candidis distinctum, saxatile gallinam, *steinbün*. Si meus aurita gaudet lagopode Flaccus. Martial. lib. 7. *λαγώπυρος*, auis quædam. Hesychius. & Varin. Lagois, auis quæ leporinas habet carnes, Promptuarij sine autore. Auis quam Galli & Itali francolinam uocitant, delicatissima omnium, Germanis est *ein haselbün*, quasi gallinam leporinam dicas: sed hæc eruditus plerisque attagen esse uidetur. *λαγώπυρος*, genus aquilæ, Hesychius. Melanaeton, id est pullam aquilam, Aristoteli *λαγώφονον*, id est leporariam appellat, Hermol. Vulturæ alij Germanice uocant *hasengeir*, hoc est uulturæ leporariam: alij *asgeir*, quod cadaueribus puto uescat. Lepus marinus, massa quædam informis, *ein seebaß*. Est & alius huius nominis, de quo Aelian. Magni maris lepus ex omni parte ad terreni similitudinem accedit, præter pilos, quos spinosos & erectos habet, &c. Nec scarus aut poterit peregrina iuuare lagois, Hor. Ser. 2. 2. ubi Acron, Lagois aut (non aut, sed auis legendum uidetur) carnem leporis habere perhibetur, aut est genus piscis quod in mari Italo non inuenitur. *λαγώς* ὁ χορσαῖος, *λαγώς* δὲ ὁ θαλάσσιος, ἢ ποταμῖος, Hesych. & Varin. ego fluuiatile leporem nec noui, nec legere memini. Lepus piscis ex lacertorum genere, Plinius, li. 32. (prope finem) ut quidam in suis dissertationibus citant, sed omnino falluntur: decepit eos uerbum substantiuum sunt, quod expungendum Hermolaus monet: omnino sanè lepus marinus nihil commune lacertis habet, ut et alij ibidem nominati.

¶ Lepos, saltatoris nomen Horatio 2. 6. Serm. ut Acron scribit. Lagus, *λαγός*, paroxysmus, pater Ptolemæi successoris Alexandri, Nobilitas Pharij proles clarissima Lagi, Lucanus 10.

¶ Delus insula, Lagia olim dicta est, Plinius 4. 12, Stephanus Græcus, ut Hermolattis, obseruauit, non Lagiam, sed Pelagiam habet: Solinus tamen Lagiam à uenatione, quasi leporariam. Lagusa, λέγυσα, insula circa Cretam: gentile Lagusæus uel Lagusius, Stephanus. Lagusa (inquit Hermol. in Plin. 7. 31.) uagum nomen est, à uenatu dicta leporum: sic autem eo in capite legendum censet, ubi uetus lectio erat Lacusa. Et mox in eodem capite, Lagussa, (inquit) insulae sunt ante Troada. Lagoum amnem prope Caucaum ex montibus Cathæis defluere aiunt, Plinius 6. 7.

¶ b. Leporis pili mollitie sua plumas autum æmulantur: ut Plinius non ineleganter de hoc animali scripserit, Aliud educat, aliud in utero pilis uestitum, aliud implume. Marcellus empiricus la nam lep. pro pilis dixit: & alicubi subuentrile leporis, quasi Græcam uocem hypogastrium de industria imitans. ἰδὲ δὲ λέγῃ κορυὸν λεγῶ, Aristophanes: hoc est, Ecce leporis caudam accipe, Cælius. Vena leporis, est uena in extremo naso: quem si digito premas, uenam deprehendes, Syluaticus. Germani proprijs quibusdam de lepore uocabulis utuntur: Pellem uocant, ein balg / vnd nit ein haut: pedes, löuff oder bickel / vnd nit süß: poplitum ossicula singula in utrisq; sprüing.

¶ c. ὁ λεγῶς τὰς ἀμπέλους, ἢ καμπὴ τὰ λεγῶνα ὀλλύσῃ, Rustica in epistola Simocati. Εἰδὼν ἐγὼ τὸν πῆχον καὶ καὶ μὲν ἐν ἡγῶν ὁπῶντος. Βακχικὰ δὲ παλὺν βότρω ἀμειλίγῳ μόνον, Suidas ex Epigrammate. In exercitu Xerxis, quem aduersus Græciam sibi contraxerat, equæ partu leporem editum palam est: quo genere monstrum significatio est rerum euenus, ut docet Valerius 1. 6. Idem prodigium in Equo H. c. ex Herodoti septimo retuli. Equa trimestri tantum pragnans, leporem peperit: lepus editus continuò humana uoce locutus est, & matrem dentibus suffocauit. Ad hæc dum sanguinem maternum pro lacte sugeret, uisæ sunt propalam eius tergo plumæ longiusculæ innasce in alarum morem: quibus innatis, altiori, quàm soleant homines, uoce hæc protulit: Fundite iam lachrymas & suspiria miseri mortales, ego hinc abeo. His dictis statim euolauit. O rem nulli credendam, sed uero ipso ueriores. Tabelliones publici septem numero huic ostento affuerunt, qui documenta sumpsere, testibus idoneis euocatis, Antonius Baucius in epistola scripta ex Galliæ oppido, quod diui Marcellini uocant, ad Petrum Toletum Lugdunensem medicum, anno Salutis 1537. mense Decembri: legitur autem inter Tragæcas narrationes Gilberti Cognati, cum eiusdem Toleti responso, ubi is hoc prodigium pro suo iudicio declarans: Venient, inquit, profectò dies (nisi Dei æterni benignitate defendamur) in quibus nati se parentibus obsequium præstare putent, si ad necem eos perducant: imò ægrè ferent, quod tunc nati, ut talia sentirent: & se adulterinos, perinde ac fuit lepus ab equa, illo tempore decocto & male adulto dicent, Hæc illi.

¶ d. Lepus animal omnium pauidissimum est: unde nostri hominem timore perculsum dicunt erhaset, id est leporis more affectum.

¶ e. Qualis ubi aut leporem, aut candenti corpore cycnum Sustulit alta petens pedibus Iouis armiger uncis, Vergil. 9. Aene. Anthologij Græci 1. 40. extat epigramma Antiphili Byzanti in polypum à Phædone piscatore in mari arreptum, & ne mahus ei cirris implicaret profectum in proximi litoris fruticetum, ubi forte in leporem inciderit, eumq; suis brachijs implicatum retinuerit: Et rursus aliud Isidori Aegæoræ, qui piscatorem illum Gynnichum uocat, & polypum ab eo mari redditum scribit, quod leporem uelut pro se redimendo retinisset. Leguntur Martialis epigrammata quinque lib. 1. de lepore per lusum transeunte per os mansueti leonis, ex quibus unum recitauimus in Leone H. d. sed hoc etiam in loco aliud eiusdem adferam:

Non facit ad sæuos ceruix nisi prima leones. Quid fugis hos dentes ambitiose lepus?

Scilicet à magnis ad te descendere tauris, Et quæ non cernunt frangere colla uelint.

Desperanda tibi est ingentis gloria fati, Non potes hoc tenuis præda sub hoste mori.

¶ Et canibus leporem, canibus uenabere damias, Vergil. 3. Georg. Auritosq; sequi lepores, Idem 1. Georg. Nunc leporem prouum catulo sectare sagaci, Ouidius 1. de remed. Leporem uenator ut alta In niue sectatur, Horat. Serm. 1. 2. Pavidum captare leporem, Idem Epod. Nos timidos lepores, imbelles figere damias Gaudemus, Gratius. Ut canis in uacuo leporē cum Gallicis aruo Vidit, & hic prædam pedibus petit, ille salutem, Ouid. 1. Metam. Manalius lepori det sua terga canis, Idem 1. de Arte am. Exagitatus lepus, Idem 3. de Arte. Parcius utaris moneo rapiente ueredo Priſce, nec in lepores tam uiolenter eas, Martialis: Et mox, Quid te frena iuuant temeraria? sæpius illis Priſce datum est equitem rumpere, quàm leporem. Αὐτὸν δὲ καρχαρόδοντα δὴν καὶ κύνες εἰδότες θήρης, ἢ κύνες, ἢ λέγῶν, ἢ ἐπὶ τὸν ἐμμελὲς αἰεὶ Χῶρον αὐτὸν ὕλινται, Homerus Iliad. decimo. Αἱ μὲν γὰρ εἰρητοὶ καὶ πᾶσι γὰρ αὐτὸν λεγῶν ἀπελάουσιν, δὲ ὦν καὶ ἀλίσσονται, Simocatus in epistolis. Ἐλαγόνθηδ (lego, ἐλαγόνθηδ) ἐκαστὸς γὰρ, λεγῶν εἰδήσας, Varinus. Lycurgus cum ciues ex molli & dissoluto uiuendi genere ad honestius moderatiusq; transferre cuperet, catulos duos ἵψδὲν parentibus natos educauit: quorum alterum domi reliquit, & gulæ indulgere permisit: alterum rus educit uenationi assuefecit. Postea in concionem duxit, ubi simul & cibarijs quibusdam propositis, & lepore emissò, hic statim leporem secutus est, ille cibaria abliguriuit, &c. Plutarchus in Laconicis apophtheg. Per hyemem ἐναίρεται ὁ λεγῶς, id est facilis captu est lepus, Poll. Αἰσθῶν δὲ δὴν οἱ νεανίσκοι προφασίζονται, δημοτικώτερον δὲ λεγῶν, εἰ δὲ ἀσφαλίως περὶ, εἰς τὸ πᾶσι τοῖς ἐθεσέσμεν: θαυμάζω γὰρ ὅπως ἢ καὶ τέλαβον αὐτὸν, ἐπεὶ γὰρ εἰς τὸν, ὅτι δὲ δόγμα ἀπεδύνατο, φανερὸς ἐπὶ τῷ πᾶσι ἐγένετο. μᾶλλον δὲ, ἢ γὰρ ὁρῶντες λέγω, ἀφανὲς ἐστὶν ὅτι ἐπὶ πλείον, Lamprias ad Tryphen in rusticis epistolis Aeliani. Ibidem mox Tryphe Lampriae his uerbis rescribit: προσπαθῶμεν αὐτὸν λαμπερῶς τοῖς λεγῶν

hem conditam ferunt auspicio leporis. Nam cum incolæ quidam sedibus pulsi, locum quærent in quo habitarent, oraculo responsum est, fore ut Diana eis locum habitationis demonstraret. In terram itaq; egressis lepus occurrit, quæm itineris ducem fecerunt: occultato autem ad myrtum lepore, & oppidum ibi condunt, qua myrtus steterat, & arborem istam etiamnum uenerantur, Pausanias. ¶ Equa leporem peperit, turpissimam regis Persarum fugam significans, &c. Vide in H. e. supra. Lyfandrum prodit historia (inquit Cælius 26. 29.) quum à Lacedæmoniorum ductu Corinthios defecisse, fama nunciasset, profectum copiis instructum ad ciuitatem oppugnandam, ubi suos timore percussos animaduertit, ignauius segniusq; irruere ac inferre signa, leporem fortè transilientem fossam uidisse: quo argumento, fiducia iam plenum milites sic hortari cœpisse: Non erubescitis Spartiatæ huiusmodi hostes formidare, ad quorum mœnia lepores ex otiosa inertiq; uita dormiunt? Id quod parcemiam habere formam potest, in segnes imbellesq; ut ad coarguendum torporem desidiamq; etiamnum indormire mœnibus illorum lepores dicitemus. Iter infortunatum lepus occurrēns facit, οὐκ εἰς ὁ λαγὼς δ' οὐκ εἰς ποιεῖ τριβὺς, Suidas. Erasmus hunc senarium inter puerbia recensens, Vulgo creditum (inquit) etiam his temporibus occursum leporis omen esse parum felix, iter ingressis. Torqueri potest ad interuentum cuiuspiam, qui uideatur incommodum aliquod allaturus. Obseruatum ueteribus, leporis occursum in itinere ominosum quippiam, inauspicatum atq; improspere prælagi re, Cælius & Alexander ab Alexandro.

P R O V E R B I A.

In leporinis, hoc est in omnibus delicijs & luxu: uide supra in F. ¶ Boue uenari leporem, de re uehementer absurda ac præpostera, uide in Boue. Huic simile est illud inferioris Germaniæ: Es wãt ein schimpf dat man ein hase mit der trumme fenge: Quod alij sic efferunt, Wan solt ehe ein hase mit der trummen fangen. ¶ Cancer leporem capit, καρκὺν ὁ λαγὼς ἀρᾷ, de re nequaquam uerisimili dictuq; absurda (& quæ fieri nullo modo possit, Suidas.) Velut si quis dicat ab indoctissimo superari doctum, Erasmus. Canceros lepori comparas, καρκίνους δ' αὐτοὺς ποδὶ συγκαίνας, de supra modū dissimilibus. Simile illi, Prius testudo leporem præuerterit. Lepus carnes desiderat, uide supra in F. Lepus pro carnibus, λαγὼς ποδὶ τῶν κρεῶν, subaudi periclitatur. In eos dicitur qui ob aliquam sui utilitatem in discrimen uocantur: nam leporem non insectamur quod noceat, sed quod pulpamentum habeat. Effertur etiam ad hunc modum, ὁ λαγὼς ποδὶ τῶν κρεῶν τρέχει, id est lepus, p carnibus currit: de ijs qui magno suo periculo atq; ob id acriter decertant. Δέλεος ἐκ ἀγῶ Εἰ μὴ νοσημαχίαι τῶν ποδὶ τῶν κρεῶν, Charon apud Aristophanem in Ranis. Adscribit hoc loco interpres, apud Arginulam seruos non p pecunia, aut alio quouis præmio, sed pro uita dimicare solere, (olim dimicasse, cum Athenienses necessitate coacti, seruos etiam belli socijs sibi asciscerent. Est & alia lectio τῶν ποδὶ τῶν νεκρῶν, cuius interpretationem omitto.) Idem in Vespis, ποίησά δ' ἀκέρ Τὴν κερδοῦσαν, καὶ τὴν ποδὶ ψυχῆς θρόνον δραμεῖν. Et rursus in eadem fabula, ἡ λαγὼν ἡ λαμπρά δ' ἐδραμεῖ. Plutarchus in dialogo aduersus Epicurum, γὰρ οὐκ εἴπορ' ἔγωγε γελᾶσθαι, εἰς τὴν γαστέρα τοῖς ἀνθρώποις εἰσὶν ἐπαλθεῖν, καὶ τὴν ποδὶ τῶν κρεῶν ἐπάγειν, subaudi θρόνον. Significat autem eum Epicureos in summum discrimen adducturum, quod aduersus uoluptatis assertores, pposuisset, nec iucundè uiui posse secundum Epicurum. Suspicio allusum (inquit Erasmus) ad prisca historias, quæ referunt aliquoties bellum natum inter populos ob directas in sacrificijs carnes. It. Pindarus in Nemeis, ἴνα κρεῶν νῖν ὑπὲρ μάχης ἔλασεν, Hactenus Erasmus. Meminerunt proverbij Suidas & Hesychius: & dici solitum aiunt, ὡς τῶν ἀκινδυνούντων τὰς ψυχὰς, καὶ πρὸς τὰ κατὰ τοῦ ἀγωνισμοῦ. λαγὼς τῶν ποδὶ τῶν κρεῶν τρέχει, λέπει ὁ δ' ὅρ' Ἀθηναῖος, Varinus. Κρέας quidem aliquando pro corpore accipitur, ut in hoc Sophoclis, τοῖς τ' ὦρ' ἀφ' ἑξ ἑστὸς τὸ δὲ τὸ κρέας. Huc pertinet illud Homeri Iliad. x. de Achille Hectorē persequente, ἐπεὶ δ' ἔχ' ἐρεῖον, ὃ δὲ βοᾷεν Ἀρνύδιον, ἃ π' ἑσπέρ' ἀέθλια γίνετο ἀνδρῶν, Ἀλλὰ ποδὶ ψυχῆς θεῶν ἔκτορ' ἰπποδάμοιο. Carpathius leporem, ὁ καρπάδιος τὸ λαγὼν, dicebatur in eos qui sibi rem noxiam accerferent. Hinc deductum adagium: quod cum in Carpathiorum insula lepores non essent, illi curarunt importandos (par leporum inuexerunt, Poll.) Jalicunde. Verum ubi eius animantis magna uis increuisset, ut est mira fecunditas, fruges insulæ populari cœperunt. Refert & interpretatur parcemiam Iul. Pollux lib. 5. item Aristoteles Rhetoricorum libro tertio, Erasmus. Meminit etiam Suidas, & Eustathius in Dionysium scribens: ac interpretantur de his qui ipsi sibi adiscunt malum ἐπίστανται καὶ ἐπακτῶν ἔσθον. Archilochus ad hanc parcemiam alludens, καρπάδιος ὅρ' ἡ κερδοῦσα dixit, Varinus. De alijs quibusdam insulis, quæ similiter leporibus multiplicatis, uno & altero tantum primum inuecto, damnum acceperunt, dixi superius in c. de Astypalæa: & in a. de Lero insula, in mentione leporis syderis. ¶ Lepus dormiens, λαγὼς καθεύδων: quadrat in eum, qui quod non facit, id facere sese adsimulat: aut quod facit, id se facere dissimulat. Qualem quidam arbitranter fuisse Vlyssis somnum, cum à Phæacibus in Ithacam insulam exponeretur, authore Plutarch. Nam leporem patentibus genis dormire cum alij permulti tradunt authores, tum Plinius 11. 37. (Vide supra in c.) Neq; perperam opinor dicetur & in timidos. Adagium à multis authoribus refertur, Erasmus, Suidas, Hesychius & Varinus interpretantur de ijs qui somnum simulent. Est & apud Germanos usitatum, Er schläaft den hase schlaf. Leporem palpebris quidem clausis uigilare, apertis dormire, Xenophon p. dit. Ad quod Græcum si respicere adagium putes, λαγὼς καθεύδων, lepus dormiens (quod in dissimulatores concinnatur aptissime) plenius quiddam & doctius respicere uidebitur, quàm quod modò affertur, Cælius. Duos insequens lepores, neutrum capit, ὁ δὲ ὁ πῶτος δὴ

κων, ὁ δ' ἐτόρεν κατὰ λαμ. βόιν. Sensus est, Qui simul duplex captat commodum, utroq; frustratur. Effertur in Græcorum collectaneis et citra figuram, *Δυσὶν ὡς θυμὸς ἐδότης ἐτύχευ*, Erasmus. In eandem sententiam effertur tritum illud Germanis, *Wår zu vil wil haben/dem wirdt offt gar nichts*. ¶ Lepori esurienti etiam placentæ fici, *λαγὼ πεινῶν πι καὶ πλακῶντορ εἰς σὺκα*; Suidas tradit dictum de ijs, qui compulsi necessitate, res etiam pretiosissimas absumunt. Fortassis natum ab huiusmodi quapiam fabula, qualem de se narrat Apuleius, quod adactus fame, placentas primum lambere, deinde etiam comest se didicerit, Erasmus; sed Suidæ uerba, quadrare hoc proverbum, *πῶς αὖ τὰ ῥ' ἀνάγκη πολυπλήρη καὶ μέγας*, melius reddidisset; in eos qui necessitatis tempore res qualescunq; pro pretiosissimis habent. ¶ Iter infortunatum lepus apparens facit: Vide paulò superius inter omnia. ¶ Mortuo leoni & lepores insultant. Extat epigramma Græcum (inquit Erasmus) cuius argumentum sumptum est ex Homericæ Iliados χ. ubi Herculem ab Achille iam interfectum circumstant Græci mortuo insultantes, nec quisquam erat qui extinctio non aliquod uulnus infligeret. Epigramma sic habet, *Βῆν τε πενὺν μετὰ πότμου ἐμὸν δ' ἐμας, ὅττι καὶ αὐτὸς Νεκρὸν σῶμα λείοντορ ἐφύβει(σσι) λαγῶσι*. Dictum est aliàs de his qui mordent mortuos, cum larvis luctantur, & cum umbris depugnant, Hæc Erasmus. Alciati emblemata de leonibus qui leporis mortui barbam uellunt, recitavi in Leone. ¶ Lepores ad illorum moria dormire dicemus, quos prorsus timidos esse significabimus. Vide supra inter omnia, hac ipsa in parte huius capituli. ¶ Lepus tute es & pulpamentum quaris: Vide supra capite sexto. ¶ Prius testudo leporem prauenterit, *πρότορον χελώνη παράσφαμύται διασύντορ*; de re neutiquam uerisimili. (Senarius pro uerbialis, de re impossibili, Suidas; factu difficili, Sipontinus.) Meminit Diogenianus, Erasmus. Fabularum conditor Aesopus leporem cursu à testudine superatum scribens, tardi ingenij homines ad assiduum laborem incitat, ingeniosos uerò à pigritia deteret, Tzetzes 7. 105. ¶ I modo uenare leporem, nunc itym tenes, uersus à Plauto in Captiui duo proverbiali figura dictus, Id est, hæc interim cœnam qualemcunq; certam habens: quære alteram, si potes, potiore: Itys enim auis, quæ à Phaside Scythiæ flumine phasianum uocant. Proinde cum iubebimus, ut qui nactus sit commodi quippiam, ad aliud sese accingat, nō intempestiuiter hoc utemur adagio, Erasmus. Mox autem subiicit existimare se deprauatum esse locum, nec itym legendū ut codices habent, nec ichthyon, id est piscem, ut cuidam uideretur; sed istin, id est uiuerram: uiuerris enim teste Plinio præcipuā esse gratiam ppter uenatum leporum & cuniculorum: sed dictionem, leporum, de suo addit Plinio: neq; enim in uilis codicibus legitur. Et res ipsa monet longè aliam cuniculos uenandi rationem esse qui in suos multiores specus statim se abdunt, quò iclides & mustelæ ppter corporis paruitatem facile eas sequuntur; aliam uerò lepores, qui quàm longissimè possunt cōcitissimo cursu feruntur, ubi uix canes nedum mustelæ aut uiuerræ sequi possunt. I modo uena: e leporem, nunc itym tenes, Vide supra in e. Plura forsitan adferemus in phasiano: in hanc enim auem Itys mutatus fertur. Leporis uitam uiuere, *λαγὼ βίον ζῆν*, dicuntur qui semper anxij trepidiq; uiuunt: quòd id animal omnium prædæ expoliit, ne somnum quidē capit, nisi oculis apertis, *λαγὼ βίον ἔχου δεδωκὸς καὶ πρῆμω καὶ αἰὶ πληγῇ σιδοῦ πρὸς δολίαν*, Demosthenes in Aeschinem. Vsus est & Plutarchus in libello *πρὸς Ὀλοπλητίαν*. *λαγῶν δ' αἰολότορ* scripsit Athanasius in Apologia prima: & apud Strabonem, Phrygijs leporibus timidior, Erasmus. Leporis uitam agere apud Lucianum is dicitur, qui præpotentes ac facundia claros infans ipse reformidat assidue, Cælius.

¶ Sunt & peculiarîa Germanis ex lepore puerbia. *Su müst fuchs vnd has seyn*: eodem sensu quo apud Græcos, Polypi mentem obtine. *Ser has wil alle zeyt wider da er geworffen ist*, Patritia fumus igne alieno luculentior. *Er bleibt bey seinen worten, wie ein has bey seinen jungen*, Aliud stans, aliud sedens loquitur. *Sas haasen banner annemmen*, Votam pedis ostendere, iugere. *Vl bund ist der hasen tod*, Cedendū multitudini. *Wår er einem hasen so ähnlich als einem narren/die hund bettend in langest zerrissen*, Non tam otium ouo simile.

¶ Simile. Lepores aiunt parere simul & educare alios fœtus, & iterum superfoetare: at improborum istorum & barbarorum hominum mutua, priusquam conceperint pariunt. Petunt enim usura ut primum dederunt, & quam pro usura accepere pecuniam mox rursus mutuant, ut ea quoq; nouam pariat usuram, Plutarchus in libro de non accipiendo mutuo. Sed hæc Græcè elegantius profertur, ubi & usura tocos à pariendo nominatur.

DE LVPO.

A.

LVVS, Hebraicè זֶעֶב זֶעֶב, Geneseos 49. Chaldaicè זֶעֶבָא, & זֶעֶבָא deba, Arabicè زَيْب, Zeebah, zeebah, lupa: & plurale masculinum zeebim, Ezechielis 22. Zeebith, id est lupus, Aesculapius. Alsebhā (inquit And. Bellunensis) nomen est commune ad omnes quadrupedes quæ hominem dentibus & unguibus inuadunt, mordent, lacerant, & alie quando interimunt, sicut leo, lupus, tigris, & similes. Inde mores alsebhāie dicuntur, ferini scilicet, immanes, crudeles, belluini, quales huius generis animalium sunt, Hæc ille, Hinc forte factum est, ut

Alberius

Albertus & alij quidam obscuri scriptores, multa quæ de leone Aristoteles pdidit, in lupum confere-
rent. Oppianus inter cætera luporum genera, unum in Cilicia, & Tauro Amanoq; montibus chry-
seon, hoc est aureum uocari scribit (ut in B. referam;) conijcio autem Hebraicam siue Syriacam illis in
locis linguam fuisse, qua sahab uel sehab aurum uocant, seeb lupum; aut dahab uel dehab, aurum:
deeb uel deeba, lupum. Dib (aliàs dîb) Arabicum siue Saracenicum nomen, in medicorum libris
ex hac lingua translatis, diuerse scribitur, adib, adip, adhip, aldib; ego postremam scriptionem præter-
lerim, qua & Bellunenſis utitur. Aldib alambat, id est lupus furiosus, Idem. Hyænam quoque lupo
congenerem Syriacè dabha uel aldabha, uel dahab, uocari docui supra: uidetur autem lupus quem
aureum, ut iam dixi, Oppianus uocat, ad hoc genus accedere, tum nomine aurum significante: tum
natura, quod sub cane terram subeat uitandi æstus gratiâ, quod Oppianus scribit, ut hyæna uel dab-
ha sepulchra, ut cibum ex cadaueribus quærat. Est etiam cæteris hirsutior lupus aureus, ἀσπιδίου
πρόσποιο μοῖσις ἰδρίαις, ut hyæna prorsus hirsuta, & iubata esse perhibetur. Est & in India lycaoni cer-
uix iubata: sed differt regione, & coloribus, quorum nullus ei abesse dicitur. Adeps adib subtilis
est, Auicenna. Vetus glossographus lupum intelligit, Bellunenſis legit aldub, quam uocem in glossis
tursum interpretatur. Anostris, id est lupus, Syluaticus. Aulma, id est lupi, Idem. Quæ quidem
duo uocabula ad quam linguam referam, non uideo. Λύκος Græcis lupus est, & hodie uulgò
λύκος, foemina λύκαινα, & si Suidas & Varinus simpliciter genus feræ interpretentur. Λύκος pro
lupo, etiam apud Arabicos quosdam scriptores à Græcis mutuatos reperitur, ut Munsterus in Lexi-
co trilingui annotauit. Italicè, lupo. Gallicè, loup. Hispanicè, lobo. Germanicè, wolff. Angli-
cè, Vuolfe. Illyricè, wlk, quasi per metathesin literarum Græcæ uocis,

B.

In Sardinia insula neq; serpentes ulli, neq; lupi nascuntur, Pausanias in Phocicis. In Creta lu-
pos, urfos, uiperas, & similes feras noxias nasci negant, eò quod Iupiter in ea natus sit, Aristoteles in
Mirabilibus. In Olympo Macedoniæ monte non sunt lupi, nec in Creta insula, ut nec ullum aliud
maleficum animal præter phalangium, Plinius & Solinus. Theophrastum audio dicentem, Creta
tam lupis & serpentibus infestissimam esse. Macedonicum uerò Olympum à lupis non adiri, Gilli-
us ex Aeliano, ineptè & ambigüe; nam si quis regionem lupis infestam dicat, intelligi potest, abunda-
re in ea lupos homini infestum animal. Sic Liuius, Vias latrocinij, pascuaq; publica infesta habue-
rant. Vel, ipsam regionem infestam esse lupis, eisq; aduersari: sic Cicero, Quis hunc audet dicere a-
ratoribus infestum aut inimicum fuisse? Nullos etiam fouet Britannia, Textor ex Plinio, ni fallor.
¶ Sunt quædam genera urforum alborum, & canum, ac luporum, & similium quorundam, quæ ue-
nantur & habitant tam in aqua quàm in terra, propter similitudinem temperamenti eorum ad utruq;
que elementum, Albertus. Lupi in Aegypto minores quàm in Græcia sunt, Aristoteles. Inertes
hos paruoscq; Africa & Aegyptus gignunt, asperos trucesq; frigidior plaga, Plinius. Herodotus
Aegyptios lupos non multò uulpibus grandiores esse ait. De lupis uespertinis, uel (ut alij
uertunt) Arabiæ, in Sacris literis, uide supra in Hyæna capite primo.

In Heluetia & alpibus perpauci reperiuntur: rarò enim ex Gallia cisalpina (Lombardia) & uici-
nis regionibus adueniunt; & si quis deprehendatur, mox tanquam communis hostis, datis uicatim
campanarum, ut uocant, signis, uenatione publica capitur. Pellium apud nos artifices, lupos Suedi
cos impris commendant, quod egregij, magni, & cinereo siue cano colore sint. Magni etiam sunt
circa alpinas regiones, Rhætiam, Athesin, & Tirolensem, ut uocant, comitatum. In Rhætia quidem
confœderata Heluetijs, magni lupi nigricantes reperiuntur, robustiores, & maioris pretij: audio ta-
men cum illis sæpe etiam alios minores & communes lupos reperiri. Caterum in regionibus planis
ut Galliæ multis, minores magisq; rufi habentur. Moscouia qua iungitur Lithuanie, passim in Her-
cynia sylua prae grandes ac atros lupos eosq; ferocissimos gignit, Antonius Wied in tabula Mosco-
uia. Lupi in Scanzia si ulterius per congelatum mare processerint, luminibus feruntur orbari ob
nimium frigus, Iornandes. In Septentrione Europæ (circa Noruegiam puto) capiuntur tria lupo-
rum genera, in sylua Landserucca, quæ per octoginta miliaria extenditur, Olaus Magnus. Idem

in locis alces à lupis montanis inuaduntur, ut in Alcis historia dixi. Galli sua lingua lupos garouix appellant illos, qui semel carnem humanam gustarint, encharnes dicunt: siue inde facto nomine, siue à gustato cadauere quod charongne nominant: Tales quidem hominibus postea semper infesti sunt, & metuendi, quod carnem hominis appetant: ideoq; cauendi, unde nominatos quidam coniciunt; cauere enim Gallis est garder: Vide plura in D. Italia lupos habet, qui cum cæteris similes non sint, homo quem prius uiderint conticescit, &c. Solinus: Plura in D. ubi idem quibusuis lupis, non Italicis tatum, apud alios auctores attribui docebimus. Sed prius Appulis Iungentur capreae lupis, Horatius. Apud Crotoniatis maximè abundant, Pausanias 2. Eliacorum. De lupis Maotidis, qui parte prædæ à piscatoribus donantur, ne noceant aut retia lacerent, Aelianus uerba recitabo capite quarto. Audax est magis eorum genus quod breue, quàm quod longum est, Liber de naturalibus rerum: Sed corruptus est locus ex Aristotele, qui non in luporum, sed leonum genere, generosior rem esse scribit, qui longior piloq; planiore est: ignauiores uerò, qui breuior & crispior pilo. Oppianus libro tertio de uenatione, quinque luporum genera pastoribus obseruata describit, *πρῶτον τε*, circum uel harpagem, aureum, & acmonas duos, quorum alterum ictinum, alterum nullo peculiari nomine uocat. Primus igitur *πρῶτος*, id est sagittarius (à celeritate fortassis: qua tamen non hunc, sed secundum inter lupos præstare ait poeta: tigris quidem & sagittam significat, & uelocissimam feram) perquam audax, toto corpore ruffo seu fuluo est, *ῥαδὸς*, membris rotundis, *πρῶτον γὰρ γυνή*: caput ei multo maius (quàm cæteris lupis,) & uelocia crura, *καὶ βοὰ καὶ λαῖα*, (maiora itidem quàm cæteris,) uenter canis aspersus maculis albicat, Ululat horrendum, & sublimi impetu fertur: caput assidue conuegit, igneis oculis. Alter quem circum (nimirum à simili ingenio circi auis in accipitrum genere) & harpagem, id est raptorem appellant, corpore maior & longior est, omnium uelocissimus. Hic magno cum impetu summo mane uenatum exit, ut qui subinde esuriat: argenteo per latera & caudam colore: montes habitat: quibus per hyemem niue oppletis, interdum ad urbes per famem impudentissimus accedit, furtim omnino & placide, donec in propinquo alicubi capram corripit. Tertium genus niutosos Tauri scopulos, Ciliciæ rupes, & Amani iuga incolit, hic præcipua pulchritudine spectabilis, non merito aureus nominatur, multis comatus pilis resplendens: non lupus, sed lupo præstantior ardua fera, (*ἀνύπτου θύρ*, fortè quod ardua & montana loca sequatur. Robustissimus est: præcipue autem ore & dentibus ualeat, æs, ferrum & saxa aliquando perforans, Sirium orientem metuit, & mox in aliquem terræ hiatus aut obscuram speluncam se abdit, donec Solis æstus imminuat: (Simile quid de oryge fertur: hoc quidem lupi genus præ cæteris ad hyænam accedere mihi uideri, in A. dixi.) Quartus & quintus communi nomine acmones nuncupantur, (acmon genus aquilæ est, Varinus: & forsan ab hac aue rapace nomen eis inditum, ut circo etiam iam dicto, & proxime dicendo ictino: nisi quis malit à corporis figura, capitis nimirum & colli aliqua cum incude, quam Greci acmona uocant, similitudine, sic appellatos. Et forsitan acmones alio uocabulo sed idem significante alterius linguæ sic nominantur, unde Oppianus ad uerbum transfudit, ut chryseon quoq; *Ἰντὶς* breui sunt collo, *ἀνύπτου βοῶν*: humeris latis, hirsutis femoribus & pedibus, rostro minore, (*λασιόθυρος*) oculis paruis: sed differunt, quod alteri dorsum argenteum & uenter albus splendeant, & soli pedes infimi nigricent: hunc aliqui ictinum (id est, miluum) canum nominant. Alter colore niger, corpore minor, non tamen infirmus, in lepores præcipue inuadit, & rectis undiq; pilis rigit, Hactenus Oppianus. Albertus de animalibus 8. 5. 1. bonasum, qui generis boum syluestrium est, describens, ex tauro lupo & equo compositum esse nugatur.

¶ Lupi forma similes sunt canibus magnis pastoralibus, Oppianus: mastinis, Albertus. Lupum nonnulli canem syluestrem esse dixerunt: quia forma ei canis, ululatusq; consimilis, sed latratu caret, Author de nat. rerum: atqui Albertus carere eos latratu falsum esse ait. Color in lupis pro generum & regionum discrimine uariat, ut iam ante docui: sunt enim ruffi, candidi, cani, nigri, uarii. Canis quidem color magis proprius eis & communior existimatur: unde Oppianus licet de diuersis etiam colore lupis dicturus, communi epitheto *πολύχρως γενεῶν* nominat. Lycophos Græci crepusculum dicunt, medium inter noctem diemq; tempus, tanquam albo & nigro participans: per translationem à pilis lupinis, quorum ima ad cutim pars albicat, superior nigricat, Etymologus: Vide in a. inter de uerba. ¶ Villus lupi in carne uermisus est, Obscurus. ¶ Animalium cerebra crescunt decrescuntq; cum Luna, quod præcipue in lupo & cane animaduertitur, Alber. ¶ Rauam lupam apud Horatium de oculorum colore dictam interpretantur, quia rauus color fuluus sit, sed nigrioris habens aliquid. Theodorus oculos charopos in Aristotele fuluos interpretatur: proinde rauos oculos charopos rectè dixeris, Cælius. Oculi caprae lupoq; splendent, lucemq; iaculantur, Plinius. Igniti sunt oculi primo luporum generi, quos sagittarios uocant, Oppian. parui postremis duobus, acmonas nominant, Idem. Oculi iracundis similes & palpebris apertis patuli, quales in lupis & apris apparent, omnium pessimi, Adamantius. Raui luporum oculi, uide paulò ante in colore pilorum. Visum eis acerrimum esse, & in tenebris etiam, capite tertio dicam. ¶ Carcharodotes, hoc est dentibus feratis, nempe teretibus & acutis præditi sunt lupi, Aelianus: inæqualibus, quare morsus eorum uehementer obest, Isidorus: hinc & lupata frena asperissima, nomen tulerunt. Lupus aureus Oppiano, dentibus tantum ualeat, ut lapides etiam & metalla uincant. ¶ Animalia dentibus acutis carniora

rigidi sunt ampliore, ut validius mordere queant: ut lupo, qui os maxime diducit, Vicent. Bell.
 ¶ Lupo & leoni collum osse perpetuo riget, Aristoteles de partib. libro 4. Cervix leoni tantum, lupo, & hyenæ singulis rectis ossibus riget, Plinius. Lupo natura corporis rigidus facile se inflectere non potest, impetu suo fertur, & ideo frequenter illuditur, Glossa in Lucam. Cervix solida & longa (μακρὰ uidetur interpretis pro μακρὰ legisse) siue uasta, quæ difficile flectitur, rapaces arguit: ad lupos enim refertur, Albertus ex Platone. Quibus ualde breue collum est ut lupis, insidiosi ferè sunt, Aristoteles in Physiogn. Lupi collum in eas breuitatis angustias compulsum atque uehementer compressum est, ut contorqueri retroque uersari non queat: & si retro uelit aspicere, totum corporis truncum retorqueat necesse est, Aelianus: Idem Plinius & Solinus de hyæna scribunt. Βραχὺν δὲ τὸν τράχηλον ἔκ νώτων φέρων ἐπιστρέφει τὸ σῶμα, Philes. Oppianus colli breuitatem in duobus tantum generibus postremis luporum commemorat: sic enim accipio illud ἀρχαῖα Βασί. ¶ Cor lupi si aridum seruetur, ualde odoratum fieri dicitur, Albertus. ¶ Iecur luporum equinæ ungulæ simile esse traditur, Plinius. ¶ In uesica lupi lapillus reperitur, qui syrtes appellatur, Plinius. Syrtitæ gemmæ è melleo colore croco refulgentes, intus stellas languidas continent: inueniuntur in littore Syrtium & Lucania, Ge. Agricola ex Plinij 37. 10. Alius est Syriacus lapis, qui & Iudaicus, ad uesicæ calculos expetitus. ¶ Lupo genitale osseum est, Aristoteles, Plinius & Albertus. ¶ Vulpibus & lupis uillosus est caulis caudæ, Plinius. ¶ Lupi pedes priores quinque distinctos digitis habent, posteriores quaternis: nam priores pedes in digitatis aliquot, manibus ferè respondent: & quintus in eis digitus pollicis: ut in leone, cane, lupo, panthera, Aristoteles de partibus 4. 12. Hic locus apud Plinium 11. 43. corruptus, ex Aristotele restitui potest.

C.

Oculi capræ lupoque splendent, & lucem (noctu scilicet) iaculantur, Plinius. Equi & lupi nocte melius uident quam homines: homini ratio lumina monstrat, Cardanus. Lupo interdiu obtusius, nocte clarius uidet, Physiologus. Vrgente fame noctu uagantur, (grassantur,) Oppianus. Lupo acerrimis atque acutissimis præditus est oculis. Enimvero intempesta nocte, uel Luna ipsa silente, lucis usura perfruitur: hinc lycophos id temporis appellatur, cum lucem is solus naturæ munere oculis perceptam habet: (lycophos crepusculum dicitur, uide infra in a.) & uero Homerus mihi uocare uidetur id tempus, cum iam tunc cernens lupo se in uiam dat ἀμφιλόκη νύκτα, Gillius ex Aelianus. Et rursus in Cicindela, Noctu etiam, inquit, luce tum ipsa fruitur, tum circumstantibus illucescit: qua in re mihi lupo præstantior uidetur: qui etiam si id temporis quod appellat Homerus lycophos lucem naturæ munere oculis perceptam habet, tamen sibi soli, non uicinis, lucet. Amphilycen exortum interpretatur Theon: quia Soli dedicatur lupo, quia sit ἰδὺ δ' ὀφκίς, id est uisus præacuti, sicut longinqua spectat Sol, Caelius. ¶ Lupo famelicus per noctem uento aduerso, escæ odorem uel per medij miliaris interuallum (hoc est quantum à pedite horæ spatio conficitur) aut longius percipit, Stumpfius.

¶ Ululando unus præcinit, & alij conclamant, Obscurus. Ululant autem in fame præcipue. Ululatus luporum horrendus, Obscurus. Lupo nonnulli canem syluestrem esse dixerunt: quia forma ei canis, ululatusque consimilis: sed latratu caret, Author de naturis rerum. Quod lupos latratu carere dicitur, falsum est, Albertus. Ululare proprium luporum est, sed ad homines quoque transfertur, Varro. Claudianus ululatum etiam pro uagitu infantis dixit. At lupo ipse ululat, frenet agrestis aper, Author Philomela. Apparet sanè uox ad imitationem soni facta, onomatopœiam uocant. Et alitè Per noctem resonare lupo ululantibus urbes, Vergil. 1. Georg. Ululare canum est & furiarum, inquit Seruius. Vide in Cane H. c. Hinc & Germani habent suum hüllen uel beulen, Galli heurler. Ulula etiam auis nocturna nomen à uoce habet, dicta δὲ τὸ πολὺ γινώσκω (inquit Seruius) quod est ululare & flere, ein hühu/hüru. Item noctua apud nos, ein eule uel üil. Et δολυγὼν auis apud Græcos, ut Varinus scribit. δολυγὼν quidem proprie est flebili, miserabili & muliebri uoce exclamans: unde dicta etiam δολυγὼν Aristoteli uox, quam ranæ mares emittunt, cum foeminas ad coitum uocant: Gaza ololyginem reddit. δολυγμός, θρῆν' μετὰ λυγρῆς καὶ ἡχῆς, Varinus: ploratum & eiulatum Latine dicas. Sed hac uoce de lupo Græci nusquam utuntur. δολυγὴ, ὄρυγμός, ὠρυόμην, de uoce lupo: itē ὕλακτῆρ & ὠρύεσθαι, apud Pol. legimus. Vide in Cane H. c. Ammonius etiam de differentiis uocum scribens, in uocabulo φωνῆν, ὠρύεσθαι lupis attribuit. ὠρύεσθαι, ὕλακτῆρ, Suid. Et rursus, ὠρύω, τὸ ὠρύομαι.

¶ Inter lupos præcipuam celeritatem secundo generi, circos uel harpages nominans, Oppianus adscribit. Βάδην τρέχει, Philes de lupo, Aristoteles de leone: id est, pedetentum procedit, nec admodum currit.

¶ Voracissimi & propemodum insatiabiles sunt: pilos & ossa deuorant, & integra rursus alio reddunt, Stumpfius. Carniuor is est (ut cætera etiam quorum dentes ferrati) & multa solida deuorat: quamobrem non pinguescit, alimento non concocto, (& frequenter hanc ob causam ægrotat:) semel saturatus abstinere uel triduo potest. Vorat potius quam comedit carnes: & pauco utitur potu, Author de nat. rerum, & Albertus ex Aristotele, qui hæc omnia non de lupo, sed de leone scribit: uidentur tamen plerumque etiam lupo congruere. Leones & lupi carnibus farti nimium, abstinent, cubandoque tantisper se fouent, dum percoquant, Plutarch. In fame præcipue sæuiunt (ut leones etiam) & quamuis domi nutriti, dum edunt neminem amant, quin etiam aspici interim indignantur. Exaturatus

lupus (inquit Aelianus) longum temporis interuallum inedia fert, atq; ei quidem uenter late proficitur, lingua tumescit, os obstruitur, et simul ut famem multo cibo depulit, similiter occurrentibus atque agnus mansuetus existit. Neq; uero unquam tum, nec homini, nec bestiis ullis, ne si quidem per medium agmen ingreditur, insidias molitur. Postea uero ei paulatim lingua extenuatur, ac in antiquam figuram redit, iterumq; lupus existit. Eadem ex Aeliano Philes. Leo etiam, Aristot. teste, pausus & fame uacans, facilis mitisq; maiorem in modum est. Lupi sauiiores sunt uicina nocte citati ad rabiem diurna fame; unde scriptum est, Velociores erunt lupis uespertinis, (Esaia 20.) & Iudices eius lupi uespere, (Sophon. 3.) Obscuri. Sed de lupo uespertino sententiam meam exposui in Hyenae capite primo. Quae animalia cibi causa impugnent ac deuorent, dicam in D. Lupis peculiare est terram quandam in fame edere, Aristot. Plinius & Solinus. Albertus hoc lupos facere scribit, non nutrimenti causa, sed ut ita pondere aucti facilius maiora quaedam animalia quae inuaserint mole sua deprimant; uocatur autem hoc terrae genus ab eo glis, ab alijs Latinius argilla. Cum equum (inquit) uel bouem, ceruum, equicervum (alcen) uel aliud robustum animal inuadere parat, hoc tenacis terrae genere se ingurgitat, mox oppletus in facies eorum insiliens adhæret; & pondere fatigata tandem prostermit, & guttur arteriamq; morsu infixis dentibus dilaniat; tum terra uomitu reddita, animantis prostratae carnibus saturatur; quod si leuis esset, facilius excuteretur, Hæc ille. Lupus herbas non edit nisi ægrotus: tunc enim gustat aliquid herbae pro remedio & uomitat sicut faciunt canes, Albertus. Vide infra in mentione morborum eius. Cum prædam habent & alia se obtulerit, secundam inuadunt, quasi præsentis obliti, Albert. sed uidetur deceptus, quoniam Plin. & Solin. non lupo, sed lupo ceruario hoc adscribunt. Quod superest cibi defodientes abscondunt; diuidunt autem ex æquo his qui in uenatione fuerint; & si quid superest alios ululatu aduocant, Albertus: Apparet autem Aristoteles uerba, quibus eadem leonibus attribuit (ut in D. de leone recitauimus) deprauatis etiam nonnullis adlupum transulisse. Sed lupos prædam communicare etiam ipse alibi negat, uide in D. ¶ Excrementum alui siccum reddunt, & cum flatu, (idq; frequenter super spinam albam;) urina eis odora, Albertus. Videtur autem hæc etiam deprauata, non recte de lupo scribere. Nam Aristoteles de leone, Excrementum alui (inquit) durum & aridum emittit; flatum etiam alui acerrimum ædit, & urinam grauius olentem. Cõuenire tamen etiam lupis non nego. Urinam odoratam esse, id est bene olere, minime mihi uerisimile fit: experiantur curiosi.

¶ Ad promontorium Bubonicum innumeræ thynni uersantur, quorum maximi similiter ut fues soli & separatim natant: alij more luporum bini proficiscuntur, &c. Aelianus. Quartum genus luporum, aureum uocat Oppianus, sub Sirio loca subterranea subit.

¶ Lupi eodem coeunt modo quo canes, Aristot. Auertuntur dum coeunt canes, lupi, phocæ, in medioq; coitu, inuitiq; etiam cohærent, Aristot. Coeunt lupi toto anno non amplius dies duodecim, (ut Aristoteles scribit,) Plinius, Solinus, Isidorus. Coit lupus (inquit Aristot.) uno tempore tantum, parit ineunte æstate; fertur de eius partu ad fabulam proximè, lupos omnes intra duodecim dies parere; cuius rei causam proferunt fabulose, quod Latonam oberrantem totidem diebus ex Hyperboreis Delum deduxerint sub specie lupe, propter metum Iunonis. Sed an tempus hoc parienti sit, nondum exploratum habemus. Fertur quidem sic uulgo, sed uerum minime esse uidetur: quale uel illud ferunt, lupos semel in uita parere, Hæc Aristoteles. Lupos nostri per duodecim dies quos à natali Christi supputant, coire tradunt, ideo tum maxime furibundos lupos timent, Vuillichius. Cur lupæ certo anni tempore omnes intra duodecim dies pariant, causam inquirens Plutarchus in libro de naturalibus problemate 38. Antipater, inquit, in libro de animalibus, partum lupas proijcere adserit, cum glandiferae arbores florem abijciunt, quo gustato, uteri illarum referantur: cum eius copia non est, partum in ipso corpore emori, nec in lucem uenire posse: præterea regiones illas à lupis non uastari, quæ glandium quercuumq; feraces non sunt. Quidam ad fabulam Latonæ referunt, &c. ut iam ex Aristotele retuli. Lupi, ursi, leones libidinis tempore acrius in eos qui accesserint, sauiunt, inter se tamen minus dimicant, quia nullum eorum gregale est, Aristoteles. Lupus fert & parit ut canis, tum tempore, tum etiam foetus numero, Idem. Multifida, ut canis & lupus, & parua eiusdem generis, ut mures, multa pariunt, Idem. Cæcos pariunt catulos canes, lupi, pantheræ, thões, Aristot. Et alibi, Quadrupedum multifida, omnia cæcos generant, post palpebræ dehiscunt, ut lupus, uulpes, &c. lupus ceruarius, &c. Multifida quæ pariunt imperfecta, omnes multiparæ sunt, earum quædam catulos inarticulatos propemodum pariunt: sed omnia ferè cæcos, ut canis, lupus, lupus ceruarius, &c. Aristot. ut in Cane recitauimus. Vulgaris quidam apud nos sermo est, lupum nouem catulos generare: ex his postremum & in senectæ genitum, canem esse. Aiunt autem ad aquam ab eo duci catulos, ut bibentes obseruet; & canis instar lambentem reijci. Nuper à Rhæto quodam audiui, catulos luporum ex latibulis auferri in Rhætia circa calendas Maij, septem uel nouem aliquando ex una parente. Idem aiebat uulgo ferri, lupam primo partu unicum eniti catulum, secundo geminos, & sic deinceps singulatim catulo semper uno auctiorem fieri partum usq; ad decem, inde sterilescere. ¶ Coeunt animalia & quorum genus diuersum quidem, sed natura non multum distat, si modo par magnitudo sit, & tempora æquent grauidatis: raro id fit, sed tamen fieri & in canibus, & in uulpibus, & in lupis certum est, Aristot. Lupi cum canibus coeunt in Cyrenensi agro, Idem. Crocutas uelut ex canibus lupoq; concepas, omnia dentibus frangentes, ptinusq; deuorata conficientes uentre, Aethiopia general.

generat, Plin. sed de crocota superius dixi mox post Hyenam: de lupo canario, et ceruario, id est thoe, infra statim post Lupum agam. Supra etiam in Canibus mixtis nonnulla attuli. Thoes fera ex hyena & lupo nascuntur, Hesychius & Varinus. Ex lupo pardali (panthera) thoes gignuntur, Oppianus. Hyena uidetur composita ex lupo & uulpe, Albertus.

¶ Viuunt & leones & lupi permultos annos, & dentibus in senecta male afficiuntur, ita ut alia quando per aetatem edentuli fiant, Albertus. Senes lupi facile capiuntur: accedunt enim ad domos, (& in periculum se precipitant, quasi uitae fastidientes.) sunt enim longae uitae, & dentes tandem amittunt. Idem. Aristoteles eadem fere non de lupo, sed de leone priuatim scribit. ¶ Herbas lupus nisi agrotus non edit: tunc enim remedij causa aliquid herbae edit uomitque sicut canes, Albertus. Lupus & leo pro remedij edunt gramen, & herbam frumenti, & rapesta (rapistrum, hederich) quae uomitum prouocant, Niphus. Viscera habent infirma: & cum laborant ex eis, herbas comedunt, draconitum praecipue ad acuendos dentes, Albertus: ineptissime quidem, quorum enim dentes acuuntur ubi uiscera dolent? Aristoteles nihil tale de lupo, de urso autem, Aiuunt (inquit) latebram egressum, primum herbam arum dictam (draconitum aliquando reddunt Arabes: cui quidem proximum est tum alias, tum uirib.) gustare, ut intestinum laxetur & hiet. Et rursus, Solent ursi herbam arum comedere cum e latibulo egrediuntur, lignum etiam manducant, quasi dentiant. Locus est de hist. anim. 9. 6. in quo redando Albertus & hunc errorem & alios committit, Auicennae puto ridiculos interpretes secutus. Canibus & lupis similiter accidunt quidam morbi, rabies scilicet, synanche, & podagra, Albertus ex Aristot. de hist. anim. 8. 22. sed Aristoteles eo in loco de canibus tantum, nihil de lupis scribit: fieri tamen potest, ut isdem morbis et lupus, tanquam syluestris canis, tentetur. Aldib alambat, lupus furiosus, Vetus glossographus in Auicennam. Cetera animalia (praeter canem) ut lupi, uulpes, &c. incurruntrabiem potius aestate quam hyeme, Ponzettus. Cerebrum lupi & canis, euidentius quam aliorum animalium, crescentem ac decreascentem Lunam sequitur, Albertus. Haec fortassis causa etiam fuerit cur haec animalia praecipue rabiant. De remedij ad lupi rabidi morsum capite septimo scribam.

D.

Lupi generosi (ῥῥῥῥῥῥῥ, non ῥῥῥῥῥῥῥ, id est nobiles ut leones) feroces & insidiosii sunt, Aristot. Perpetuo feri, Idem: Albertus tamen cicurari posse scribit, ut pluribus dicam infra. Audaces & dolosi, Albertus. Luporum rapax est natura & ignobilis: nam ubi caulas intrauerunt, non solum interficiunt quod satis est ad uentrem, sed totum gregem passim iugulant, Plinius si bene memini. Vide infra quomodo grassentur in oues. In fame eos praecipue sauire, saturatos fere innoxios esse, ut leones etiam, praecedenti capite dixi. Lupus cibo satur, non lupus sed agnus uideri potest, uel inter medios greges: nec enim amplius deglutire potest: sed uenter ei & ligula iuxta tonsillas tument: mox cibo concocto ingenium lupinum redit, Philes. Lupam foeminam aliqui mare fortiozem & audacior esse aiunt, quod falsum est, Albertus. Breues lupi inter ceteros magis audaces sunt, Idem. Leones aliquando debilitati timent & fugiunt demissis auriculis sicut canis: & hoc faciunt etiam lupi, Albert. Aristoteles idem de leonibus tantum scribit.

¶ Lupos cum uel in foueam deciderunt, uel aliter se inclusos sentiunt (contrario quam feles ingenio) omnino pauidos quasiq; attonitos, & praestupore innoxios esse audio. Et in Italia ante paucos annos non pcul Mediolano contigisse, ut lupus fame coactus ad uillam quandam uenerit, & ingressus coenaculum ubi uillica cum pueris erat, exterritam illam pueris relictis foras se proripuisse, attracto post se hostio coenaculi. Mox uillicum reuersum, uxore demonstrante, lupum in coenaculo liberis illaesis placidum & obstupescitum stantem deprehendisse. Huic loco non possum non adscribere mirabilem historiam, quam ex clarissimo uiro Iustino Goblere nuper didici, cuius ex literis ad me datis uerba sunt haec: Exemplo Gesnere ostendam tibi, lupum terrestrem captum non sauire in homines. Fuit mihi propatruus, Michael dictus, uenationi & aucupio mire deditus, qui cum fossas alias quas in agris suis ex patrio more haberet pro capiendis feris, altas ita ut nulla bestia quamlibet uiolenta erumpere capta posset: accidit ut una nocte, eaq; Dominica, tria animalia longe diuersae naturae unam eandemq; in fossam caderent: mulier uicina prior, quae, ut postea ipsamet retulit, sola decurrens in agrum sub uesperum betas rapasq; in obsonium sequentis diei istinc exportatura erat: deinde uulpes: tertio ac ultimo lupus capitur. Singuli sibi in fossa locum occupatum primo tota nocte quieti obtinent, & ut uerisimile est, sese inter se mutuo metuunt. Lupus, quanquam animal ferocius, neq; uulpem tamen neq; mulierem attingit inuaditue, sed sua quasi in statione timidus persistit. Trepidanti interea mirum in modum mulieri nihil ab utraq; bestia mali contigit, nisi quod ob metum ab illis una nocte fere tota canesceret, & tantum non ad amentiam redigeretur. Mane uenator propatruus it more suo fossas perlustrans, praedam triplicem insperato conspexit, & ad conspectum mulieris uicine suae obstupescit, quam alloquens uoce sua quasi ex morte reuocat, ac opem mox salutemq; praestat. Itaq; fossam insiliens, ut erat cordatus, ac robustus, statim telo lupum interficit, deinde uulpem, tandem scalam nactus, mulierem semimortuam humeris suis extrahit & in planiciem sistit, domumq; deferit. Quo facto suae illae familiae domuiq; reddita, deinde per omnem uitam tristior semper quam ante comparebat. Tantum consternata erat illa nocte inter bestias lapsa muliercula. Ceterum ad uenatum praedamq; suam propatruus rediens, miratur lupum, suam beluam & uoracem, muliercula meti-

culosissima tamen & uulpe capta, nocte tota abstinuisset, Haecenus Goblerus. Ego nuper eandem historiam peregrinum quendam eodem ferè modo narrantem audiui: sed addebat præter mulierem, lupum ac uulpem, monachum etiam eadem nocte incidisse.

¶ Leonis hic mos est, ut tantundem ferè lædat, quantum læsus est ipse, & unguibus quasi minetur castigetq; hominem, atq; ita dimittat: id quod de lupo etiam fertur, Albert. ex Auicen. Tam leo q; lupus percussorem cognoscit, atq; ex obseruato inuadit. Cum iuxta Romam uenarer in syluis, canis meo inuadente lupum, ab equo descendens gladio lupum uulneraui: qui in me conuersus conabatur mordre, nec alium præter mei: quod nisi fuisset adiutus, non sine periculo euasisset, Neplus. Dicuntur inter se rapinam æqua diuisione diuidere, Liber de naturis rerum. Plutarchus hoc de leonibus scribit, non de lupis, ætate exhaustos à minoribus natu ad prædæ communionem uocari. Lupus non communicat prædam sicut leo: sed potius reliquias prædæ suæ fodit in terram, donec rursus esuriat, Albertus. Historiam de lupo, qui equarum armentum ad fideiussoris pro se capto dimissoq; stabulum agitauit, ut gratiam referret, ex Strabone recitauit in Equo B.

¶ Lupi, utcunque rapax animal, foetus suos amant: foemina partus custodit, mas pro catulorum salute cibos ad ipsam deferit, Philostratus in uita Apollonij. Cum fugiunt catulos secum ferunt, &c. hoc Aristoteles ursis tribuit, non lupis, ut obscuri quidam ex eo citant.

¶ A desertis locis ad habitata refugientes lupi, tempestatis acerbiter se horrere ostendunt, Aelianus.

¶ Ferunt lupos in magna armenta certaturos, uentrem explere terra: ut hoc onere grauati, non tam facile excutiantur, Textor: Vide supra ubi de cibo eorum egimus. Animalia cornuta inuadunt à tergo: Vide paulò post quomodo boues inuadant. Insidiantur gregi præcipue cœlo nubilo & nebulis obscuro, ut magis lateant. Cum fraudulenter incedit lupus, lambit & lubricos facit pedes, ne incessus audiatur, Albertus. Cum inter folia incedit, ne percipiatur ex sonitu, lingua pedes suos lambit, & sic eos lubricos ac humidos facit, Author de natur. rerum. Per sapientiam transiens, occultè insidiaturus ouibus, si forte pede strepitum fecerit, mox pedem quasi reum mordet, Idem. Lupi (inquit in Hipparchico Xenophon) quæ custode carent prædantur, & quæ sunt in occultis locis rapiunt: ac si quis accurrat canis, si inferior uideatur, lupus eum inuadit: si superior, pecude, quamcunque tandem tulerit, interfecta recedit. Quod si etiam prædidum custodiamq; contempserint, ita se ipsi instruunt, ut alij custodes depellant, alij pecudes rapiant, atque ita sibi necessaria parant, Hæc ille. Circumuentum ab hostibus (ἑλθόντων: forte legendum ἑλθόντων ἀπὸ τοῦ ἰδίου ἐχθροῦ, id est eum qui hostes suos euaserit) & qui minimo damno sese à discrimine exemerit, indicare uolentes, lupum pingunt amissa extrema cauda: hic enim cum periclitatur capi à uenatoribus, pilos extremamq; caudam abijcit, Orus interprete Mercerio. Lupi fluuios transmittentes, ne ui fluctuum atque impressione funditus euertantur, stabilitatem ac firmitudinem sibi è natura sua constituentes, ex undarum tempestatibus se seruant, & minima quæ transiri non possunt, ad traiciendum facilia, hac machinatione efficiunt: Caudas nimirum inter se mordicus tenentes, resistunt ad perferendos fluctus, nulloq; negotio tutissime transnunt, Aelianus. Ne impetu undarum abripi possint, mordicus alter alterius (quibet præcedentis) caudamprehendit, & seriatim traiecit, Philes, Tzetzes, Volaterranus. Ab hoc lutorum ingenio λυκάβας, id est annus dictus uidetur, quod dies in eo ita cohæreant successionem mutua, alter alterum nexu sequens continuo, ut de lupis fluuios tranantibus fertur: nempe quod singuli apprehensis morsu prænantium caudis, una serie transmittant: aliqui tamen annum λεκάβας uolunt, quod λυκάβας hoc est obscure & latenter prætereat, (uel celeriter, Suidas, cuius tamen rationem non affert) Varinus: & Suidas ferè similiter. Peculiariter tamen χερμῶν ὥρα, hoc est cum tempestas uel hyems est, lupos ita transmittere ait. In lupos hoc modo nantes Bionis epigramma Anthologij 1. 33.

Εἰς βαθὺν ἡλατο Νείλεν ἀπ' ὀφρύων ὄξυς ὀδόντης
Ἀλλὰ μὴ ἀγροῦ (ἀντο δὲ ὕδατος, ἔδρευχε δ' ἄλλο
Μακρὰν γερύων ἢ λυκάβας Βυθὸς, ἐφθάνει δ' αὖθις

Ἥνικα λαμάρχων εἶδε λυκῶν ἀγέλην:
Ἄλλον ἐπεραιῶν δ' ἡγματοπλεξάμενον.
Νηχομῆων θηρῶν αὐτοδιδάκτου ἄγης.

Quomodo lupi apprehensis mutuò caudis bouem è lacu uel palude extrahant, inferius hoc in capite dicam.

¶ Lupi amantur à psittacis.

¶ Apud Venetos duo luci monstrantur, alter Iunoni Argiuræ, alter Dianæ Aetoliæ dicatus: hinc in lucis feras ita mansuescere fabulantur, ut cerui lupis aggregentur, aduentantiumq; hominum eas manus demulcentes pati, Strabo libro quinto. Secundum Mæotidis paludis Conopium nuncupatum, lupi quos nō à domesticis canibus differre dicas, cum piscatoribus studiose uersantur: Quod si maritimæ prædæ partem fuerint affecuti, cum his uiris rem maritimam tractantibus, & pacem habent, & tanq; fœdere deuinciuntur: (& quæcunq; ceperint illi, custodiunt, Stephan.) sin nihil consistunt, eorum retia lacerant, & distrahunt, & pro eo quod nihil dederunt, damnum retribunt, Aelianus & Stephanus. Volaterranus ineptè uertit in Canopo Mareotidis hoc fieri: unde Textor etiam deceptus est. Aristoteles lupum perpetuò ferum esse ait: Albertus (catulum adhuc) ciuari posse, & canis instar ludere: non tamen deponere odium ad uenatorem & agnos, & alia animalia

animalia minora quæ à lupis uorant. Lupi catulus ab homine cecurari, duci, demulceri & canis modo tractari se patitur, omnino hominum conuersationi assuescens: quod si tamen solutus escæ aut prædæ aliquid inuenerit, ingenium lupinum perdit & disciplinam omnem obliuiscitur. Dum cibum capit, nemini amicus est; & uel inuentibus interim succenset, Stumpfius. Vtunque catulus mansuescat, senescens tamen facile irritatur, ut ursus etiam; & minora animalia cum potest inuadit, canes, anseres, anates, gallinas, Obscur.

¶ Tam leones quam lupi, ut fertur, si homo pariter & aliud animal se offerant, ut penes ipsos electio sit, semper parcunt homini, Albertus. Lupi senescentes facile capiuntur: ad uillas enim accedunt, & in periculum se præcipitant quasi fastidio quodam uitæ; diu enim uiuunt, & in senectate dentes amittunt, Albertus; Atqui Aristoteles hæc leoni non lupo tribuit. Oppianus secundum genus luporum (circos & harpages uocat) hyeme ad oppida accedere scribit. Tam leo quam lupo (inquit Augustin. Niphus) in senectute rura (uillas) petit, & homines inuadit, potissimum pueros, (teste etiam Alberto) quod illa ætate iam imbecilles & dentibus fractis (cætera animalia aut robusta aggredi aut uelocia persequi non possint.) Me quidem existente in Auiano, lupo quidam ualde senex uenit in rus, & puellam inuasit, quam celeri præsidio liberauimus: & lupo interfecimus, qui ætate & dentibus mirum in modum laborabat, Hæc Niphus. Lupi hominem illi potius petunt, qui inertes & unipetas quidam sunt, quam qui uenatores, Aristoteles & Albertus. Venatores lupos (τὰ κυνηγέσια uocat Aristoteles: nisi mendum est) intelligo, qui alacriores uelocioreſque sunt, ut animalia aggredi aut persequi & cupiant & possint. Unipetas uero qui non gregatim, sed solitarij incedunt, atque ideo ferè inertes & tardi sunt, cum nullo æmulationis studio excitentur. Gaza inertes & unipetas dixit pro unica uoce Græca μονοπέτες. Lupum solitarium Aratus *μόνονον* dicit, sic *μονολεόντα* in epigrammate legimus, *μονιός, ὅς ἄγριος, μονόλυκος*, Suidas. De lupo fertur quod hominem non edat, nisi fortuito prius cadauer hominis gustarit: tunc enim illectus humanæ carnis dulcedine, non dubitat hominem inuadendo periclitari, Liber de naturis rerum. Lupi aliquando homines uorant, sed raro: ubi uero semel gustauerint, impetu deinceps in eos feruntur propter carnis dulcedinem, Albertus. Hos lupos Galli appellant garoulx, ut in B. retuli. A lupis periculum est in nostris etiam regionibus, per hyemem præsertim in multa niue iter facientibus. Quomodo sibi quisque à lupis cauere, & obuio arcere possit, docebimus infra hoc ipso in capite.

¶ Canes soliuagos si deprehendant, interimunt & desodiunt, Albert. Nonnunquam canis & lupo aliqua societate amica confœderantur, adeo ut & ipsi fures nocte pariter caulas ingrediantur, Liber de natur. rerum. ¶ Alces inuadunt lupi montani circa Noruegiam, ut in earum historia dictum est. ¶ Lupus asino, tauro, & uulpi est hostis: cum enim carne ipse alatur, boues inuadit, & asinos, & uulpes, Aristoteles. Lupi circumueniunt asinos, Plutarchus: nullo negotio comprehendunt & interimunt, Aelianus. Capras lupo capere solet, cui opponimus canes defensores. In suillo pecore tamen sunt quæ se uindicent, sues, uerres, maiales, scrofa: prope enim hæc apris, qui in syluis sæpe dentibus canes occiderunt. Quid dicam de pecore maiore? cum sciam mulorum gregem cum pasceretur, eoq; uenisset lupo, ultro mulos circumfluxisse; & ungulis cadendo eum occidisse: & tauros solere diuersos assistere clunibus continuatos, & cornibus facile propulsare lupos, Varro. Lupo etiam sus obistere repugnareq; potest, Aristoteles. Sus pugnat cum lupo, (inquit Albertus,) & lupo ingeniose pugnat cum suis, accedens subito recedensq; & attentans morsum gutturis eius. Narrauit sanè mihi quidam lupo se uidente, morsu comprehendisse lignum triginta uel quadraginta librarum in sylua: & cum eo se assuescisse transilire grandem eo in loco arboris abscissæ truncum: tandem cum satis peritus transiliendi sibi uideretur, se abscondisse: & adueniente propter satam illic aueniam porca syluestri cum pluribus ætate differentibus porcis, anniculis, bimis: prorupisse, apprehensosq; porco, qui æqualis pondere uidebatur ligno quo cum transilire truncum didicerat, (saltu retro truncum se recepisse) & interemptum ibi porcum deuorasse: & paulo post cum recessissent apris, ipsum etiam abisse, Hæc Albertus. Visum est aliquando quod lupo frondes & ramulos salicis ore porrexit, ut capras his frondibus gaudentes inescaret ac deciperet, Idem. Lupo si in minorem aliquam pecudem, ut suem aut capram inciderit, auricula comprehensa secum adducit currendo: renitenti clunes cauda ferit, ita ut misera pecus ipso etiam lupo interdum celarius currat: donec ad alios lupos prædæ expectantes peruenerit: ibi statim dilaniatur momento, ut sæpe nihil præter intestina reliqui fiat: recipit autem se quisque cum parte prædæ seorsum aliquò, ubi eam solus auidè uix ex dimidio commansam uorat, Michaël Herus. Lupos (de lupis) aiunt cum sint nacti sues (in accusandi casu) trahere usque ad aquam, quod dentes feruorem carnis ferre nequeant, Varro. ¶ Cerui amissis cornibus latent, & pascuntur de nocte, quia lupos fugiunt, Vincentius Bell. ¶ Quintum lupigenus, minus cæteris, pilis rigidis, leporibus maxime insidiatur, Oppianus. ¶ Lupum grauiore pedis sonitu ouis stulta uocat, Plutarchus. De lupo fertur quod cum ouem rapuerit insequente pastore, dentibus eam non lædat, ne motu fugam eius retardet, Author de natur. rerum. Raptam ouem, cum audit persequentes, illasam portat, ne morsu & læsa sibi faciat cursus impedimentum, Albertus.

Ouibus insidians ouille circuit, canis somnū et pastoris desidiā uel absentiam explorans, Glossa in Lucam. Vbi caulas intrauerunt, uel aliās inciderunt in greges ouium, non solum interficiunt, quod satis est ad uentrem, sed totum gregem, si possunt, passim iugulant, Text. Albert. Omnes occidunt antequam aliquam ad comedendum attingant, Author de natur. rerum: nisi clamore pastorum, aut aliter impediuntur. Sunt & naturales quādam in lupi ouisq̃ mortuorum partibus (ut pelle, lana, chordis) contrarietates seu antipathia, de quibus inferius dicam. ¶ Contra taurum lupus ire, & simul eum à fronte ideo adoriri non audet, quod & cornua extimescat, & eorum robur mucronatum declinare studeat. Quamobrem primum uelut recta uia contra eum pugnaturus esset, præ se gerit minas, & illius oculis sese crebro inculcat: deinde se retorquens in dorsum insilit, & uerò acerrime ad eius perniciem incumbit, atque cum naturæ astutia suam infirmitatem compensans, ipsum expugnat, Aelianus. *καὶ τῶρον ἰδὼν ἐξελίττει τὸν δρόμον. τὰς γὰρ ἀνωκὰς τῶν λυπῶν τὰς ἐξέτα. καὶ πῶς διὰ τὴν τὸν ποσὶν ἀπὸ τῶν διασπαράσσοντων ἐκλυθῆναι δεικνύει*, Philes. Boues quomodo se aduersus lupos defendant, superius ex Varrone dixi. Iam uero bouis errantem uitulum per insidias inuadunt, & arreptis naribus trahunt. Is contra sese retrahit: & permulta interim pugna editur dum illi hunc uel expugnare, hic resistere conatur. Cum autem hunc tam pugnaciter cōtra se repugnare perspiciunt, eum obnitentem remittunt. Is ex uel retrahendi se, & contra eos tergiverfandi, retro uersus in dorsum suum recidit. Lupi facto impetu, eius uentrem lacerant, & distractum exedunt, & conficiunt, Aelianus. Et rursus, Si boui qui in profundam inciderit paludem, lupi interuenerint, extrinsecus terrorem ei faciunt, eundemq̃ periculi denunciatione agitant, non extra paludem eum permittentes egredi. Quem diu multumq̃ postquam in paludis angustias compulsum, & in luto uolutatum suffocari cōegerunt, maxime omnium illorum strennuus in aquam insiliens, & mordicus bubulam caudam tenens, extra paludem in terram ipsum trahere aggreditur: Simul & huius alter caudam apprehendens, ipsum trahit, & secundum tertius, & hunc ipsum quartus: hoc idem usque ad postremum qui extra aquam consistit, faciunt. Arque ad hunc modum extracto in aridum boue, lupi explentur & satiantur, Hactenus Aelianus. Apollinis Lycij templum Argis à Danao conditum est, delato ei imperio propter omen lupi qui taurum armenti ducem ante moenia prostrauerat. Lupi natura immanes & crudeles ideo existimandi sunt, quod inter se uorant, ad hunc modum mutuas sibi molientes insidias. eos enim ferunt primò in orbem circumagi, deinde excurrere, cum ex uertigine currendi & caligine eorum aliquis lapsus sit, in eum huiusmodi stratum ceteri omnes facto impetu ipsum laniant. Hoc quidem facere solent, cum uenationis lascultate deficiuntur: Ita enim præ fame omnia nugas putant, quemadmodum scelerati homines nihil non præ pecunia præclare contemnunt, Aelianus. ¶ In Tartaria aquilæ quādam cicurata adeo sunt audaces, ut non dubitent magno impetu in lupos insilire, eosq̃ in tantum diuexare, ut ab hominibus sine labore & periculo capi possint, Paulus Venetus. Prouerbum, Lupus aquilam fugit, referam in h.

¶ In Italia creditur luporum uisus esse noxiū: uocēq̃ homini, quem priores contemplantur, addimere ad præsens, Plinius. Italia lupos habet, qui cum ceteris similes non sint, homo quē prius uiderint, conticescit: & anticipatus obtutu nocentis, licet clamandi uorum habeat, non habet uocis ministerium, Solinus. Atqui ceteri authores lupis simpliciter non Italicis tantum hoc adscribunt, ut Solinus uideri possit non recte accipere Plinij uerba, tanquam peculiare sint per Italiam lupi hoc maleficio præditi: ego potius post uerbum creditur apud Plinium distinxerim, hoc sensu: In Italia quoque (quæ superstitiosis alioqui aut falsis persuasionibus minus obnoxia sit) credi, uisum luporum esse noxiū: non autem, luporum in Italia uisum esse noxiū. Homo quem lupus prior uiderit, ut Plato refert, obmutescit, & grauem uirum iacturam facit, Ruellius: si lupus ab homine prius fuerit uisus, ipse debilior redditur, ut alius quidam addit tanquam similiter ex Politia Platonis. Rustici dicunt hominem uocem perdere, si lupus eum prior uiderit: unde subito tacenti dicitur, Lupus in fabula est, Vincentius Bell. Vide infra in h. inter prouerbia. Lupus si primo hominem uiderit, uocem ei eripit, & eum tanquam uictor uocis ablatae despicit: si autem se præuissum senserit, ferociam deponit, & currere nequit, Ambrosius. Lupus si te prior uidens tibi uocem abstulerit, solve amictum tuum, ut sermonem resoluas, Physiologus: si homo soluerit amictum, audaciam recuperat, ut fertur, Albertus. Lupus cuius prior uestigia prospexeris, tibi nocere non poterit: sed si ille te ante notauerit, caudæ summam partem si habueris tecum, sine metu iter conficies, Sextus. ¶ Oculum lupi erutum cum uident quadrupedes domesticæ, timement & fugiunt. Et si quod animal (mulier, Rasis) minxerit supra urinam lupi calidam, non concipiet unquam, Pythagoras. ¶ Cauda lupi suspensa ad præsepe bouum, prohibet boues comedere, Albertus & Rasis. ¶ Rumpi traditur equos qui uestigia luporum sub equite sequantur, Plinius. Si casu equus lupi uestigium conculcet, torpore comprehenditur: si item lupi calcaneum equi quadrigam trahentes conculcent, sistuntur tanquam ij cum quadriga congelassent, Gillius ex Aeliano: Vide in Equo D. *ἵππον δὲ παχὺν ἔχοντα ἀμβλύνει λύκος, καὶ δίφρον δὲ τὸ σφυρὸν τὰς σφαίρας*, Philes. Mulierem quæ abortum fecerit significantes Aegyptij, equam scribunt quæ lupum prefferit: equa enim abortit, non modo si lupum calcauerit, sed etiam si ipsius uestigia attigerit, Orus. Si calcauerit zosach, id est equus, uestigium dorim, id est ursi (lege deeb, id est lupi)

lupus accidit stupor eius pedibus, Aescul. Equus à lupo fauciat, bonus euadet ac uelox, Zoroa-
 stres in Geoponicis: Vide in Equo B. inter celeres. ¶ Lupus fugit ac timet hericium, Aescul. & Ioa-
 rath. ¶ A lupis occisarum ouium pelles, ac uellera, & facta ex his uestis, longè quàm cætera aptio-
 ra sunt ad pediculos procreandos, Aristot. Pilos habentium asinum tantum immunem pediculis
 credunt, & oues. Gignuntur autem & uestis genere, præcipuè lanicio interemptarum à lupis ouium,
 Plinius. Oues à lupo adesa suauiore habent carnem, uerum lana pedunculos generat, Zoroa-
 stres in Geopon. 15. *Χιτώνες λαβώντες ἐκ δρυὸς λυκαυαδίδος, Σαυτὸν περὶ βατὸν μολαίως ἐπεσθύνουσιν. Ροιὰ γὰρ
 τοῦδ' ἐλυσσμονὴν τε καὶ φρίκην, Ραλμὸς ἀπορπείς ἐμβαλὼν τῇ καρδίᾳ*, Philes. Vestimentum de lana anima-
 lis, quod lupo comederit, factum, semper est pediculosum, Albertus. Si quis induat pellem ouis à
 lupo iugulata, scabie & pruritu uehemente continuo afficiet, Pythagor. Cur oues à lupis dilaniatae,
 carnem quidem suauiore, lanam uerò tabidam flaccidamq; & pediculosam habeant, causam in-
 quirat Plutarchus in Sympoticis 2.9. quem locum, quoniam is liber adhuc conuersus Latine non re-
 peritur, meis uerbis translato apponam: Caro igitur ouis à lupo adesa, dulcior fieri uidetur, quod
 lupo suo morfu carnem flaccidam teneramq; (*τεκνόν*) reddat, est enim spiritus lupi adeo calidus at-
 que igneus, ut ossa etiam durissima in uentriculo suo tabefaciat & liquet: atq; hanc ob causam facili-
 us etiam putrescere quæ à lupis tacta fuerint. Quod uerò ad pediculorum in lanis procreationem,
 cõficiat aliquis non tam ab eis generari pediculos quàm elici, per insitam ipsis quandam caliditatem
 aut exasperandæ diuellendæq; cutis facultatè: inesse (*ἐγγίνεσθαι*, lego *ἐγγίνεσθαι*) autè uim lanis huiusmodi
 toto scilicet pecudis corpore à lupi morfu spiritusq;, ad superficiem usq; & pilos alterato. Atqui ua-
 rijs modis animalia quæ iugulantur (nimirum ppter diuersos iugulationis modos) affici; argumento
 sunt uenatores & coqui, (aut lanij) horum enim aliquos scimus unico ictu animalia prostrauisse, ita
 ut icta (*πνιγνύται*, lego *πνιγνύται*) statim immota iacerent: alios uerò uix multis tandem ictibus confecisse.
 Et quod magis mireris, aliquos ex uulnere ferri talem in animante iugulata uim reliquisse, ut mox
 putresceret, & neq; uno die integra duraret: alios uerò non tardius illis interemisse, sed nullam in
 carnibus iugulatorum huiusmodi qualitatem relictam, & aliquandiu eas permanuisse. Porro quod
 uis quædam cum iugulantur aut moriuntur animalia, ad pelles etiam, pilosq; & ungues pertingat,
 ne Homerum quidem latuit, qui de pellibus & loris scribens, his uerbis utitur, *ἵμας βοῶς ἰοὶ λεπταμένους*:
 hoc est, lorum bouis per uim occisi. Validior enim & tenacior pellis illorum est animalium, quæ non
 morbo aut senectute, sed iugulata obierint. Contrà, quæ morfu animalium intereunt, illis ungues ni-
 grescunt, defluunt pili, & pelles marcidæ flaccidæ fiunt, Hucusq; Plutarchus. Si pellem ouis lupi-
 næ adponas, defluet (abradetur) lana ouillæ, Pythagoras. Aquilæ penna si uel una anserinis pluri-
 bus coniungatur, consumet eas: & hoc sum expertus in pennis aliarum: & forte similiter fit etiam
 in alijs harum autium pennis. Idem fieri dicitur inter pilos lupi & lanam ouis, sed hoc non sum exper-
 tus, Albertus. Si ex lupina pelle confeceris tympanum, id inter cætera pulsatum, solum resonabit,
 silentibus cæteris utcunq; prius sonoris, Oppianus: mox addens, *καὶ φθίμνοι γὰρ οἱς φθίμνον λύκον ἐρρί-
 γασιν*: unde tympana illa quibus sonus adimitur lupini tympani pulsu, ouilla præcipuè intelligimus,
 Tympanum magnum factum ex corio lupi, & pulsatum (in exercitu, Rasis) facit crepare alia tympa-
 na, Albertus. Tympana de corijs luporum pulsata, insurdant (alia tympana) apud audientes, Rasis
 & Albertus: sed apud hunc mutilus est locus. Odium inter lupum & oues, omnibus eorum mēbris
 inhæret: ita quod chordæ de intestinis ouium cum chordis de intestinis lupi factis permixtæ, non so-
 nant, Albertus & Rasis citans Aristotelem, apud quem ego nihil tale reperio. Si tendatur chorda
 de intestinis lupi cum ouium chordis, rumpit eas, & aufert omne temperamentum ab eis, Pythago-
 ras. ¶ Corium leonis si coniungatur corio lupi, depilat ipsum, & similiter alia coria, Rasis & Alber-
 tus. ¶ Cornix quæ inciderit in comesa à lupo reliquias carnis, moritur, Aelianus & Philes. ¶ Lu-
 pus scillæ bulbos cõtogens, resolutus fatiscit, Ruel. *Σκίλλης δὲ φύλλοις ἀνθυποκλάσει λύκος*, Philes. Cepas
 agrestes (id est scillas) si calcauerit zebeth, id est lupo, grauatur crus eius, Aescula. Lupo contactu
 scillæ conuellitur, (torpore capitur, Gillius de leone hoc scribens, nescio quàm rectè:) unde etiã uul-
 pes ppter lupos latebris suis scillas apponunt, Zoroastres in Geopon. 15. Turtur (uulpes potius, ut
 iam retuli) in nido suo ponit folia squillæ, ne lupo pullos eius incurset, Ambrosius. ¶ Pythocha-
 ris tibicen, cum ad tibiam magna contentione incitatos numeros caneret, luporum impetum repres-
 sisse fertur, Aelianus. Audio nostra memoria in sylua prope Basileam uirum quendam cum tympa-
 no transiisse: qui cum sequentem lupum lapidibus impetens nihil proficeret, & fortuito laberetur in
 uia, tympano interim quod gestabat resonante, lupum exterritum fugere animaduertit: itaq; tympa-
 no mox uehementer pulsato feram quàm longissimè fugientem abegit. Vrsos quidem tympani so-
 num fugere nostri affirmant. Horatius in sylua cantando lupum fugauit, ut ipse de se testatur Car-
 minum 1.22. his uersibus:

Dum meam canto Lalagen, & ultra
 Fugit inermem.

Daunia (Apulia) in latis alit æscu'etis,

Arida nutrix.

Hominem pericula ex occulto imminetia timentem demonstratur

Aegyptij, lupum ac lapidem pingunt: hic enim neq; à ferro sibi, neq; à uirga, sed à lapide duntaxat ti-
 met. Nimirum si quis in eum lapidem coniecerit, derepente consternatū: & ubicunq; lapis ei uulnus

Nanq; me sylua lupo in Sabina;

Terminum curis uagor expeditus,

Quale portentum neq; militaris

Nec Iubæ tellus generat, leonum

influxerit, ibi succrescere solent pullulareque uermes, Orus. Lupus ignem metuit similiter ut leo: quam obrem qui per hyemem & inter niues iter facientes à lupis sibi metuant, duos silices intra uestes (ut calidi permaneant) secum gestant: & sicubi lupus se obtulerit, collisis illis ignem excutiunt: Lupus uero scintillis emicantibus ita terretur, ut accedere utcumque famelicus & hominem ledere minime ausit, Michael Herus. Audio etiam sonitu ferro gladii percussi, lupos fugari. Si quem lupus infidius paulatim sequitur, subsistens signum aliquod medium ponat inter se et lupum uidente illo: sic enim illaqueationis metu subsistet, Albertus & Physiologus. Sunt qui mihi affirmarint, lupum in uia ad hominem non accessurum, si uirgam, aut quiduis aliud post se traxerit: nam uiatorem quendam apparente lupo, cum nihil aliud ad manum esset, peram fascijs cruralibus alligatam post se traxisse, & abisse illæsum. Si quis corpus suum illinat seuo de renibus leonis, uel eiusdem fimo, absterget lupos, Aesculap. Lupus cuius prior uestigia prospexeris, tibi nocere non poterit: sed si ille te ante notauerit, caudæ summam partem si habueris tecum, sine metu iter conficies, Sextus.

E.

Draconis legem fuisse reperio, ut qui lupum occiderit, talentum accipiat: qui lupum uetulum, duo. Lycoctonos Apollo appellatus, hoc est lupicida (inquit Gyraldus) ex lege Athenis lata, quæ cauebatur, ut qui in Attica lupi catulum occideret, talento donaretur: qui lupum ipsum, duobus: quod Aristophanis interpres scribit, (& ex eo Varinus in *λύκων*.) Meminit Sophocles in *Electra* & Hefych. *φεισόμεθα γὰρ πὶ τῶνδε μέλλου ἡμεῖς, ἢ λύκων;* Chorus in *Auibus Aristophanis*. Vbi interpres, Lex erat olim in Attica *λυκοκτονεῖν*, id est lupos occidere, &c. unde & Apollinem *λύκων* & *λυκοκτόνον* appellant. Plura de his & similibus cognominibus Apollinis dicam in h. Qui lupum apud Athenienses occidit, *ἀγρόφι ἀντὶ τῆς πρὸς παύλῳ*, Etymologus in *πολλοί*. ¶ Vulpes & lupi (inquit Crescentiensis 10.32.) capiuntur quadam taliola ferrea, quæ circa se multos habet rampiones acutos: & ipsi habent circa se annulum prope se ubi annexi uoluuntur, ad quem annectitur frustum carnis, omniaque occultata præter carnem, in terra firmata iacent. Cum autem lupus carnem dentibus captam eleuat, annulus eleuat rampiones circa caput & collum lupi, qui cum fortius trahit & recedere nititur, fortius stringitur & tenetur. Fiunt & aliæ taliolæ, quibus in pedibus siue cruribus, quælibet omnino bestia capi possunt, quæ occultantur in itineribus quibus utuntur, quarum figura aut forma nonnulli oculata fide intelligi potest: quamobrem lectorem ad harum rerum artifices remittimus, Hæc Crescentiensis. Scoppa cassidem genus retis interpretatur, Italicè tagliolam. Harpago, lo rampino, lincino, id est uncus, Idem. *ῥάμφος, παγὶς λύκων*, id est laqueus uel pedica pro lupis capiendis, Hefychius et Varinus. Hauspied Galli uocant instrumentum quo capiuntur lupi, uulpes & meles. Capitur interdum lupus laqueo facto arte pastoris, cui ut primum caput imposuerit uel pedem, detinetur, Blondus. Feræ, & præcipuè lupi, foueis hoc modo capiuntur. Effoditur lata fouea instar ampliputei, & profunda ne pateat exitus: operitur autem crate (cratis, ein hurd) rotunda, quæ non totam foueam sed ferè totam operiat. Sub crate in medio alligatur stanga (pertica) longior crate & rotunda. In medio ponitur uinctus anser uel agnus: & paleis operitur uniuersus locus. Tum lupus anserem aut agnum arrepturus, in foueam cadit cum crate subito reuoluta, Pet. Crescen. 10.33. Et mox in eodem capite aliud foueæ genus describit, pro lupis, uulpibus, leporibus &c. Crates qua tegitur fouea non debet esse tam ualida, ut hominem uel lupum sustinere possit: sed anserem tantum uel agnum alligatum, siue uiuum, siue mortuum, cum gramine quo insternitur. Sic lupus ad prædam ueniens, una cum crate in foueam cadit. Sunt qui ea arte cratem componant, ut lupo delapso ipsa rursum una cum esca erigatur, ut plures etiam lupi aut aliæ feræ quandoque capiantur. Oporteret autem foueas huiusmodi fieri in terra solida firmaque: aut si talis non sit, foueæ latera ligneis tabulis muniantur, ne feræ pedibus fodiendo exitum sibi faciant, Innominatus. ¶ Constat luparios (id est uenatores luporum) carnibus tinctis ueneno lupos necare, Serulus in Georg. Sed de ueneno lupario, aconito inquam & similibus, dicam in a. item de uenenatis medicamentis compositis. Rhæti in montibus lupos capiunt machinæ cuiusdam dolo, trabibus aut stipitibus arborum quodam modo inter se confectis annexaque funi esca, quam cum attingit lupus obruitur, similiter ut mures in domibus maiores operiri solent. Lupus transglutit carnes ferè sine commansu: quamobrem complures hamos in bolis carniū concisis abscondunt: hos lupis exponunt, quibus illi deuoratis moriuntur, Albertus. ¶ Vidimus quosdam rusticos (inquit Blondus) per urbem (Romam) deferentes pelles luporum, quos aiebant se occidisse puluere quodam solo ex herba quam cardū uarium appellabant: & eodem mures necari affirmabāt. Est autē idem hic carduus quo canes necari diximus. Vide in Cane capite tertio. Apocynon lupos, uulpes, & pantheras interimit, Dioscorides: quadrupedes omnes, Plinius: de hoc quoque multis egi in Cane c. Sicyone Apollinis Lycæi templum est, inquit Pausanias in Corinthiacis: nam cum lupi in greges ouium ita subinde grassarentur, ut nullum ciues ex eis fructum capere possent: deus, quocumque tandem modo elocutus, oraculo monuit, ut ubi aridum lignum iaceret, corticem eius detractum una cum carnibus feris proponerent: quo cortice lupi gustato, statim perierunt. Ac id quidem lignum in Lycæi templo situm fuit, sed quod arboris genus esset, id neque Sicyoniorum sacerdotes, quorum talia explicare munus est, nouerunt, Hæc ille. Per pauca quidem arbores uenenosæ reperiuntur: herbæ uero complures: & sanè in præsentia præter taxum inter arbores (quanquam fraxini etiam ramenta & iuniperi in potu quidam ueneni uim habere scribunt): ac inter arbuta

arbuta eunonymum et rhododaphnen, nulla nostri orbis uenenosa mihi in mentem uenit. Nullus rei causam, si quis inquirat, in succum quo plantæ aluntur reiecerim; nam ille si bonus ac bene temperatus sit, altæ magnasque stirpes alere potest; sin praua qualitate aut uenenosa imbutus, non potest; arbores præsertim quæ & copioso & solido alimento egent; sed hoc *παραφρως*. Blemmi (inquit Diophanes in Geoponicis 18.14.) sunt marini quidam pisciculi, quos nonnulli lycos, id est lupos appellant. His lupos terrestres hunc in modum uenantur. Vbi uiuos huiusmodi pisces plurimos expiscatus fueris, eos in pila mortarioue probe contundito. Postea uero, in monte, in quo diuersantur lupi, magnam prunam extruens, flante scilicet uento, portionem aliquam de dictis pisciculis igni inijcitur: cruorem præterea atque ouillas carnes minutim scissas, cum piscibus comminutis confundens, relinquensque discedito. Quippe igne ipso (rogo, *ἡς πυρρῆς*) grauem odorem ædente, lupi regionis incolæ omnes congregabuntur. Postea autem carnibus, aut etiam solo nidore fruantes, uertigine capri obdormient: quo tempore tu ceu stupidos ac torpentes eos reperiens, iugulato. Pisces quidam nigri uenenati in Armenia reperiuntur: horum farinam in ouium aut caprarum discissum latus abdunt, eamque escam ad feras alliciendas obijciunt: ac cum eiusmodi quippiam pardalis, leo, lupo gustarint, continuo moriuntur, Aelianus. Quomodo lupi & uulpes alliciantur à uenatore catum mortuum post se trahente (nostri uocant *ein beizge*) dixi in Cato E. Sed & alium hic modum adscribam ex libro quodam Germanico manuscripto: Felem detracta pelle exenteratam in furno torrebis, & modico melle inunges: tum ranunculos caudatos (*rosskõpf*) super pruna ustos conteres, & feli insperges; sic paratam felem post te trahes inter contigua syluis arbuta, uel ubicunque lupos aut uulpes uer sarisciueris. Sic allectas & apparentes iam propius feras, alter uenationis comes, sagitta aut bombarða feriet.

¶ Teucris & Mysi Thraeces qui Asiam incolunt, ueruta ad lupos conficiendos apta gestabant, Hærodotus. Lupi uulnerati, gregi luporum se non immiscunt: quia occiderentur ab eis timentibus deprehendi sanguine ipsorum: quamobrem soli euntes uulnerati, sanguinem suum lambunt, ne deprehendantur: quod ipse expertus sum, Albertus. Canibus capiuntur apri ac lupi, sed auxilio uenatorum: nam raro soli ad eos præsumunt accedere, nisi sint mastini fortissimi & audaces, Petrus Crescentiensis. A canibus uero comprehenduntur, quia lupo uersutior & sagacior cane est, Blondus. Canes quidam grandiores Gallis ceruarij dicuntur, quod ceruos tantum uenentur: hos etiam sub nomine leporariorum comprehendunt, ut & suarios lupariosque, qui etiam apripetæ & lupipetæ dici possent, Budæus. In Angliâ præstantissimos canes luparios haberi audio. Lupo non admodum procul à canibus fugit, nisi Molossi & mastini urgeant. Millus, collare canum uenaticorum, factum ex corio, confixumque clauis ferreis eminentibus aduersum impetum luporum, Festus. Lupi, inquit Blondus, funeis retibus sunt decipiendi: quoniam omnis alia uenatio, præter eam quæ reatibus fit, uana est in lupo. Parentur itaque retia ualida ac distensa, ut uidebitur: nam quo tensa magis fuerint, eò utiliora erunt: debent autem extensa alligari arboribus, uel alijs retinaculis arte factis, dummodo forti nexu contineantur. Plerisque etiam partibus diligenter præteguntur ramosis frondibus, ne lupi adeuntes statim intelligant insidias. Præterea utrinque iuxta retia fient quædam ategia ex ramis sylvarum, similes tectis aut latibulis ferarum, in quibus latitent insidiatores cum acutis hastilibus, ut lupos retibus intricatos statim conficiant: quod nisi illico fecerint, ut incidere primum, liberabunt se à retibus lupi ac diffugient. Quamobrem illi curabunt ut & celeriter & fortiter uentrem & tergora luporum uerutis & iaculis perfodiant. Porro maxima pars uenantium, cum canibus circundabit loca in quibus lupi latitant: & operam dabit ut canes siue latrando tantum loris detenti, siue industria agitatione, lupos ita cohibeant ne retrorsum euadant. Hoc etiam obseruandum, ut cum longè distant à retibus lupi, lentius agitentur: propinquiore uero magno cum impetu & clamore uenantium & canum, qui omnes tum dimittendi sunt, impellantur: sic enim plerique lupi decipiuntur, Hæc Blondus. Lupi & uulpes retia dentibus discerpunt, urfi non item, Plutarchus in causis natural. 18.

¶ Pellibus lupinis potentes & nobiles induuntur: parantur autem sic ut pars hirsuta foras spectet; nuda introrsum, nec ullo quidem panno illa induci solet. Corio lupino, inquit Blondus, uestiuntur nonnulli ad itinera & uenationes: hac enim se intactos non imbribus, non gelu aut uentis lædi posse intelligunt. *Κνίλια*, pellis lupina, aut potius pileus (*πῶκεφαλῶνα*) ex lupi uel icridis, id est mustelæ rusticæ pelle, Varinus.

¶ A desertis locis ad habitata refugientes lupi, tempestatis acerbitem se horrere ostendunt, Aelianus. *Χαμόνη*, id est tempestatem significat lupo, cum solitarius uadit & diutius ululat: aut cum parum curans aratores & frigore coactus ad rura accedit ut propius homines calidiore loco uersetur, *ἢνα οἱ λέχῃ αὐτὸν ἐν* (hoc est, ut ibi cubet, uel ut illic insidietur, tanquam futuræ mutationis præsciis, & includendorum propter eum pecorum, tempestatu sibi de præda prospecturus, Scholiastes,) hoc cum fit, tertio post die tempestatem expecta, Aratus.

F.

Lupi caro, ut syluestrium omnium ferarum quæ rapaces & carniuoræ sunt, apud honestos homines in cibum non admittitur. Audio tamen in Italia ab Insucribus lupos quandoque edi. Caro lupi est frigida, foetida, sicca, crassa, Rasis & Albertus: frigidior carne canis, Albertus. Caro luporum

(uel, ut Bellunenſis transfert, quorumuis animalium rapacium) mala eſt, Auicenna. Et rurſus, Carnes luporum & habentium roſtra & ungues (Bellunenſis legit, Carnes animalium rapacium, & autum rapacium habentium roſtra & ungues rapaces, aduncas) conferunt oculis & confirmanſ eos. Laudant aliqui carnes luporum (animalium rapacium, Bellunenſis) tanquam utiles ſtomacho frigido, humido, & debili, Auicenna. Et mox, Carnem luporum & habentium (Bellunenſis legit, animalium rapacium, & autum habentium, &c.) roſtra & ungues (aduncos) abhorret ſtomachus. Et paulo poſteaſdem carnes laudat ad hæmorrhoides. Rapacium omnium carnes declinant ad ſiccitatem, quæ bilium atram in corporibus generat: peſſimæ autem ſunt lupinæ & caninæ, corrumpuntque humores & animum, Raſis; fortassis autem animū (niſi deprauata ſit translatio) ab eis corrumpi ſcribit, quia melancholiam & prauas imaginationes generant, ut de bouina etiam & ſimilibus Arabes ſcribunt. Caſus lupi trita, cum modico piperis & cum melle deſpumato conſecta, affectui colico medetur, Raſis et Albertus. Alia quedam de remedijs lupinæ carnis, uide in g. ¶ De Romulo & Remo, item Lycasio & Parrhaſio, quos lacte lupino nutritos ferunt, dicam in h. d.

G.

Ad podagras magnificant uulpem decoctam uiuam, donec oſſa tantum reſtent; lupū uel uiuum oleo cerati modo incoctum, Plinius. ¶ De lupi præda, id eſt de reliquijs ueruecis, aut capræ, aut cuiuslibet animantis, quam comederit, carnem uel pellem, uel os, collige & ſerua: & quando aliquis ſecur doluerit, inde cum tange, continuo ſanabitur, Marcellus. ¶ Pellis lupi (lupiculi, aliàs lupulculi) ſi geſtetur ab eo quem canis rabidus momordit, non incidet in metum aquæ, Hali. Si corio lupi conſtringatur uenter laborantis colica: & ſi æger ſæpius ipſi corio inſideat, prodeſt, Raſis & Albertus. Si corium (ſtercus, Raſis) lupi ad coxam colici ſuſpendatur, alligatum filo lanæ quam lupus momordit, opitulatur, Albertus; ego de excremento potius acceperim: Vide infra. Lupi aut uulpis corium ſi quis elaboret, & calceos geſtet, pedes non dolebit, Galenus Euporiſt. 3. 248. ¶ Sanguis lupi permixtus cum oleo (nucum, Raſis) medetur ſurditati, Albertus. Sanguis & ſimus lupi, iuuant in colico affectu, Obſcurus. ¶ Lupi carnem conditam & decoctam qui ederit, à dæmonibus uel umbris quæ per phantaſmata apparent, non tantum inquietabitur, Sextus. Lupi caro cocta in cibo ſumpta, phantaſticos ſanat, Aſculapius. Carnes lupi ediſſe parituris prodeſt; aut ſi incipientibus parturire ſit iuxta qui ederit, adeo, ut etiam cōtra illatas noxiās ualeat, Eundem ſuperuenire, pernicioſum eſt, Plinius. Plura de remedijs ex carne lupi in cibis ſumpta, uide in præcedenti capite. ¶ Adeps lupi non minorem efficaciam habet quàm caninus, Sext. & Aſcul. Adeps eſt lupi illitus, in hijs quæ rumpere opus eſt, plurimum proficit, Plinius. Lupinum adipem recentiores quidam cum cæteris medicamentis articularijs ad unguenta miſcent. Illitus uuluas mollit, Plinius. Eodem fricari oculos contra lippitudines præcipiunt, Idem. Adeps adib (id eſt lupi, ſed Bellunenſis legit aldub, id eſt urſi) ſubtilis eſt, Auicenna. ¶ Caput lupi ſupponito ſub puluino, & dormiet æger, Sextus. Ad dentes mobiles magnum remedium eſt in luporum capitis cinere, Plinius. Febres quæ certo die numero redeunt, oculus lupi dexter ſaluſ adalligatusque, ſi credimus magis, arcet, Plinius. Oculus dexter lupi alligatus, febres diſcutit, Sextus. Confricatus (infricatus) & illitus lupi oculus, glaucumata extenuat, & tollit ſtigma, & linitur ſi ante punctum (forte, punctus, nempe lupi oculus) fuerit. Vteris autem dextro lupi oculo, ſi hominis dexter laborat; ſiniſtro, ſi ſiniſter, Sextus. ¶ Lupi dexter caninus dens, in magnis habetur operibus, Plinius. Hominem qui Lunam ſenſerit (lunaticum) canini dentes adib, id eſt lupi, curant, Pythagoras. Dens lupi gingiuas infantum extenuat, quod dentes leuius proueniant, Blondus. Et alibi, Infantum gingiuæ canis dente conteruntur, (leniter perfricantur); ſed citius eis euocantur dentes (infricō) dente lupino. ¶ Qui per lupi guttur (arteriam uocalem) biberit in ſynanche, certiffima ſalute euadit, Ioan. Agricola; qui ſe hoc experimentum ab egregio Auguſtano medico Adolpho Occone accepiſſe ſcribit. ¶ Pulmo lupi coctus & ſiccatus, & tritus cum pipere, ex lacte bubulo potus, utilis eſt anhelofis, Raſis & Albertus citantes Galenum; apud quem ego nihil huiusmodi legere memini; pulmonem autem uulpis tum ipſe tum alij hanc facultatem adſcribunt. ¶ Lupi cor ſi aridum reponatur, perquam odoratum fieri dicitur, Albertus & Scriptor de nat. rerum. Si crematum tritumque bibatur, epilepticum iuuat; dummodo à libidine prurum deinceps ſe conſeruet, Scriptor de nat. rerum. In libro quodam manuſcripto Germanicè, medicamentum aduerſus comitalem huiusmodi reperio: Viſci quercini unciam unam, uisci de piro unc. ſemis; mucronum de cornu cerui ſcobis drachmas duas, cordis lupini drachmam, permiſce, ut fiat medicamentum aridum, quo in diluculo ſemper utatur; præſtantius erit ſi addas ſcobem de oculipatio cranei humani. ¶ Hepar lupi ad remediōrum uſum non aliter quàm pulmo uulpis præparari & reponi debet, eo modo quem in Vulpe explicabo. Hepar lupi in medicamentum ex eupatorio hepaticum ſæpe indidi, nec tamen effectum præſtantiorem, qui mentione quidem dignus ſit, quàm in eodem medicamento ſine lupi hepate parato, deprehendi, Galenus libro II. de ſimpl. Idem tamen libro 8. de compoſ. pharm. ſec. locos, hepar lupi hepaticos tota ſubſtantia iuuare (non ſecundum unam aut alteram qualitatem) abunde ſe expertum ſcribit. Et fieri ſanè poteſt, ut cum diuerſis temporibus hæc à Galeno ſcripta ſint, aliquid ei uno tempore innotuerit quod non alio, ut annotauit Aloſius Mundella epistoſa 7. Dicat etiam aliquis hepaticum ex eupatorio medicamentum per ſe tam inſigniter opitulari, ut etiam egregio altero medicamento adiecto, nihil aut parum eius uiribus acceſſiſſe uideatur;

uideatur: nec obstat tamen id per se efficaciter agere. His & similibus rationibus excusari concilia-
 ri possunt loci quos citauimus Galeni: ego interim remedijs tum alijs tam longe petitis parum fido,
 tum ad iecoris causas lupino iecinore nunquam equidem uti uelim, nisi forte cæteris plurimis, in quib-
 us et rationis & experientie plus est, frustra tentatis. Antidotus hepatica e nouem speciebus apud
 Nicolaum Myrepsum, numero 164. recipit iecur lupi: & mox alia 166. ex eupatorio inscribitur, cui ta-
 men iecur lupi non additur. Archigenes apud Galenum libro sexto de compos. sec. loc. hepar lu-
 pi ad oris crustas commendat: ubi Galenus hoc medicamentum probare se posse negat, quoniam com-
 pertum non habeat. Lupinum iecur (inquit Galenus de comp. sec. loc. 8.8.) abude experti sumus
 ad hepatis affectus utile: usus autem ipsius est (ut cochlearum etiam quas Asclepiades ad eosdem af-
 fectus laudat) si eius exacte triti drachma una detur cum uino aliquo dulci, ut Theræo, Cretico. Beni-
 gna enim hæc sunt uisceri, ipsum nutrire potentia, & media iuxta calidi & frigidi oppositionem: &
 ob id talia pharmaca omnibus intemperaturis conuenire uidentur, ut quæ ex substantiæ propieta-
 te commoditatem de se exhibent. Cæterum non obscure febricitantibus, præstat ex aqua calida, aut
 seridis similiter succo pharmacum præbere. Hæc Galenus, & ex eo Rasis, Albertus, & alij. Eadem
 ex Galeno descripsit Actius 10.3. Iecur lupi (inquit Marcellus empiricus capite 22. quod inscribitur
 ad iecoris uitia) sublatum Luna decresciente in fumo ponitur, & cum siccatum est teritur: inde par-
 ticula trita miscetur pulueri equis portionibus facto de fœnogræco, lupino & absinthio & costo, ita
 ut ex eo quod in se totum permixtum fuerit, mensura coclearis cumulati detur ad diem non febrici-
 tanti ex uino mixto, si febricitabit ex aqua, ita ut per triduum hoc medicamen ieiunus accipiat, &
 porrecto brachio in dextro latere uel semihora iaceat: inde diutissime deambulet, & tardissime cibum
 sumat: & obseruet ut illo triduo purissimus & digestissimus sit, & frigidam non bibat, neq; salsum ali-
 quid aut dulce manducet. Et paulo post, Potio saluberrima ad hepaticos, à Procliano medico osten-
 sa: Ficatum (sic Itali hodie uulgo iecur nominant) lupi integrum folijs lauri inuolues, & ita ad Solem
 uel ad ignem siccabis, & siccatum diligenter sublatis folijs in puluerem rediges: quem puluerem in ua-
 sculo nitido seruabis, atq; ex eo coclearia duo, cum piperis granis decem tritis, adiecto melle optimo
 despumato quantum sufficiat, cum caroeni cyatho, in potione ieiuno dabis, quam prius ferro can-
 denti calefacies, & diligenter in mortario permiscebis, sedentiq; in lecto dabis, ita ut accepta potione
 contractis genibus hora integra in dextro latere iaceat, & postea uel una hora deambulet, Hæc Mar-
 cellus. Auicenna libro 5. summa 2. tractatu 5. describit medicamentum ad hepatis durtiem, quod re-
 cipit opium, hyoscyamum, castoreum, myrrham, crocum, spicam, cordumeni, eupatorium, hepar lu-
 pi, & cornu dextrum de cornibus capræ adustum, omnium partes æquales, excipiuntur melle, &c.
 Alia prorsus est compositio pastilli de eupatorio apud Actuarius de compositione medicamentorum.
 Iecur lupi miscetur speciebus electuarij quod dicitur oxifemea, & prodest ad morbos hepatis, Rasis
 Galenum citans: quamobrem pro oxifemea, lego de eupatorio. Gugir (Gyrgyr, Albertus) philo-
 sophus asserit omnium animalium hepata ad hepatis dolorem prodesse, Rasis. Iocineris dolores re-
 ficit lupi iecur aridum ex mulso, Plinius. Lupi iecur denarij pondere ex uini dulcis sextario exhibi-
 tum, ad iocineris uitia bene facit, Galenus Euporist. 2.38. Tussim iecur lupi ex uino tepido sanat,
 Plinius. Si quem tussis intolerabilis uexat, de lupi iecore arido uel exusto, quantum uoluerit conte-
 rat, adijciatq; uinum, mel, & aquam tepidam, atq; inde ad diem cyathum ieiunus bibat, intra paucos
 dies mire sanabitur, Marcellus. Ad acutum morbum lateris, iecoris quaratur fibra lupini: adde co-
 flum, folium, piper, propina ex uino diluto, Serenus. Pthificis medetur iecur lupi ex uino, Plinius.
 Dolorem & inflationem stomachi sanat iecur lupi, prius aqua coctum, mox arefactum & tritum, po-
 tioniq; inspersum, Marcellus. Lupi hepar hydropem curat, Platina. Puluerem ex eo in hydrope cũ
 uino albo in dies aliquot mane potum, inter secreta quadam remedia reponunt nonnulli, Syluius.
 Vuluarum dolores iecur lupi (in cibo uel potu) mitigat, Plinius. ¶ Fel lupinum eandem efficaciam
 habet, quam caninum, Sextus & Aesculap. Fel lupi (pondere dauic, Ras.) cum grano moschi mix-
 tum, & semel in principio mensis, semel in medio, naribus adhibitum caduci, iuuat, (conferet ei loco
 electuarij quod dicitur esse hylete,) Albert. Fel lupi cum elaterio umbilico illigatum, aluum soluit,
 Plinius. Fel caprinum per se condylomatis sedis medetur, lupinum ex uino, Plinius si bene memi-
 ni. ¶ Si edatur pars de uirga lupi in furno assa & incisa, statim excitat appetitum coitus, Rasis &
 Albert. De lupi genitali uide nonnihil etiã in uulpe. ¶ Si quis testiculũ dextrum lupi (& cruen-
 tum, Ras.) cum oleo misceat, & mulieri cum lana ad imponendum uulua dederit, remouebit ab ea
 coeundi desiderium, etiam si scortum fuerit, Rasis & Albertus. ¶ Lupi excrementis circumlini (ocul-
 lorum) suffusiones prodest: cinere eorum cum Attico melle inungi obscuritates, Solinus. Lupi fi-
 mus diu perfrictus ad summam leuitatem, cum melle mixtus etiam inunctione adhibitus oculorum
 hypochysin discutit, & ad summam claritudinem eos perducit suffusione siccata, Marcellus. Den-
 tes mobiles confirmat luporum capitis cinis: certumq; est in excrementis eorum plerumq; inueniri
 ossa: hæc ad alligata eundem effectum habent, Plinius. Lupinum sterces (inquit Galenus de sim-
 plicibus 10.28.) quidam colicis potandum dabat non tantum in ipsis paroxysmis, sed etiam in inter-
 uallis, siquidem phlegmone uacarent. Quorum ego quosdam uidi non amplius inuadi: & qui erant
 inuasi, non amplius id grauiter passos, sed nec post paucum temporis. Accipiebat aut ille albidus po-
 tius sterces, quale ubi ossa ederint, solent excernere. Verum illud etiam in eo mirabar, quod uel ap-

penſum euidenter aliquoties iuiſſet. Itaq; hic ſtercus capiebat quod non decidiffet in terram: id quod non erat inuentu difficile. Ea enim eſt luporum natura, quæ canum, ut ſuſpenſo altero poſteriorum crurum & meiant & cacent in eminēti quopiam ex terra. Itaq; in ſpinis ſæpe aſtate ſtercus lupinum reperitur, & fruticibus, uepribus (κλέθραις, lego λάνθραις, id eſt alnis) herbisq; procerioribus. Inuenitur porro in ſtercore illorum & nonnihil oſſium deuorati animalis: quod ut effugit commanſionem, ita & concoctionē: quod & ipſum cōtundens ac conterens, bibendū præbuit colicis: ac ſi homo eſſet puritatis amans, miſcebat & ſalis quippiā aut piperis, aut quippiā eiufmodi: ut plurimū autē ex uino albo cōſiſtentia tenuis bibendū præbebat: interim uerō etiā ex aqua. Hoc autē ſtercoris quod patientis inguinibus, lagónas Græci uocant, applicandum eſſet, præcepit ſuſpendi ex uinculo conſecto ex lana; ſed non qualibet: uerum multo præſtabat eam eſſe ouis à lupo laniatæ. Quod ſi ea non adeſſet, lorum tum quod cingeret inguina, tum alterum quo ſtercus contineretur, parari præcipiebat. At nos in ollulam ſtercoris maximè fabæ magnitudinem (uel in ollulam cuius magnitudo erat quæ maximæ fabæ, aliquantulum ſtercoris) inieciſimus, eamq; experiundi gratia quibuſdam appendimus, nec potuimus non mirari, cum plurimos ipſorum uideremus adiutos: cæterum ad ollulā duas ceu aures affiximus, per quas lorum tranſmitti poſſet. Sed hoc quidem obiter dictum eſto, ſi quis inuenietur qui ſic ſuſpenſis fidem habere dignabitur. Dico autem ſic, ut ſubſtantia ſit quæ ſuſpenditur, non uoces barbaræ, ut quidam facere præſtigiatorum aſſolent: quando & alias expertus ſum ſubſtantias, quæ in alijs affectibus ſimiliter operarentur. Huc uſq; Galenus. Meminit ex Galeno etiam Conſtantinus in libro de incantatione & ſuſpentione, ſed locus eſt deprauatus: item Aëtius 9. 31. inter pharmaca ad colicos: & Auicenna decimaleſta tertij, tract. 4. ca. 14. Stercus lupi cū uino albo & ſubtili coctū (potum) utiliſſimū eſt colicis: & fertur ſi coriū (ſtercus legendū, ut etiam Raſis habet) ſuper coxam colici ſuſpendatur & cum filo lanæ à lupo laniatæ, ligetur, prodeſſe, Albertus & Raſis. Lupi ſtercus, dummodo non in terra inuentum, ſed ſupra ſuſtem, aut ſupra aſtulas, aut ſupra iuncea, colliges & ſeruabis: & cum opus fuerit laboranti colico alligabis ad brachium, uel ad collum in oſſe, aut in cupro, aut in auro cluſum, licioq; ſuſpenſum: ſed prius ex ipſo ſtercore puſillum ignoranti ex aqua calida bibendum dabis, mirè celeriterq; ſubuenies, Marcellus. Et rurfus, Ad coli dolorem requies ſimum lupi, & oſſa quæ ibidem inueneris contundes, & puluerem ex his facies, & in aqua frigida ieiuno bibendum dabis. Quæ in excrementis lupi inueniuntur oſſa, ſi terram non attigerint, colo medentur, adalligata brachio, Plinius. Talus leporis in ſimo lupi repertus quantum proſit ad coli dolorem alligatus, in lepore dixi ex Marcello: ſed meræ ſunt nugæ. Fimus albi (albus) lupi colicū curat, Hali. Intestinum magnum lupi uincit cruciatus colicos, ut & fimus eiufdem, Blond.

¶ Lupi dentes inæquales ſunt, quamobrem morſus eorum uehementer obeſt, Iſidorus. Lupus rabidus ſuo morſu idem periculum adfert quod canis rabidus, Albertus & Berrutius. Eiufdem ſententiæ fuit Aggregator, qui uno titulo remedia tum ad canis tum ad lupi morſus complectitur. Nos ea copioſè reſenſuimus in Cane. Vulnere ex morſu lupi & unguibus, periculosa ſunt: effluit ab eis ſanies per ligamenta etiam & ſpongiæ: curantur autem non aliter quàm canini morſus, Phyſiologus: ſed Ariſtoteles hæc de leone ſcribit, non de lupo. Trito allio deſcripto curatur in boue rabioſæ canis uel lupi morſus: qui tamen & ipſe impoſito uulnere uetere ſalfamento, què bene ſanatur, Columella. Gentianæ drachmæ duæ e uino potæ remedio ſunt contra morſus canis rabioſi & omnium luporum (rapacium, uel morſu & unguibus laniantium beſtiarum,) Auicenna.

H.

a. Lupus, quod nomen uenit ex Græco lycos, apud maiores communis erat generis. Feſt. Lupos quidam uocatos dicunt quaſi lepos: eò quod quaſi leoni in pedibus ſit illis uirtus: unde & quicquid pede preſſerint, non uiuit, Iſidorus. λύκος & λύνος, id eſt à luce prima appellatos quidam putant: quia hæc feræ maximè id tempus aptum rapiendo pecori obſeruant, quod antelucanum poſt nocturnam famem ad paſtum ſtabulis expellitur, Macrobius 1. 17. λύκαινα, lupa, Varinus in ἀρκτική. Irpini appellati nomine lupi, quem irpum dicunt Samnites: eum enim ducem ſecuti agros occupauere. Feſtus. Κυνικός, lupus, Varinus. Sed uide ne legendum ſit λύνος pro λύκος: nam κύνος etiam, & λυνός, & λύναιος, λύνος exponuntur: nimirum à colore cneci ſeminis candidi: alij ruſſum uel ſubcroceum (λυσκίοντα) interpretantur, ab eiufdem ſcilicet floris colore. ὀλκός, λύκος, Heſychius. Lupi apud ueteres dicuntur etiam νυκτοδῖνοι λύνες, id eſt canes nocturni, Heſychius & Varinus. μανίς, aper ſylueſtris, lupus ſolitarius, Suid. Cyrillus apud Oſee prophetam interpretatur aſinum.

¶ Epitheta. His ubicunq; authoris nomen non addetur, inter Textoris Epitheta reperiri ſciendum eſt. Acres, Horatius Epod. Agreſtis, Appuli, Horatio. Aſper, Ouid. 11. Metam. Atrox. Audaces, Gratius. Auidus, Ouidius 1. Trift. Auidus, Verg. 11. Aen. ¶ Canus, Ouid. 7. Metam. Carniuorus. Cautus. Celer. Cruentus, Statius 5. Theb. Cupidus cruoris. ¶ Degener. Durus. ¶ Edax. Eſuriens. Expugnator pecoris. ¶ Fameſcens. Ferus. Fuluus, Ouid. 11. Metam. ¶ Ieiunus. Immitis. Improbis. Indomitus. Infeſtās. Infeſtus pecori, Hora. Epod. Ouid. 2. Faſt. Infrendēs. Inſatiabilis, Ouid. in Ibin. Inſidiator. Martiales, Horat. 1. Car. Martius, quod ueteres eum in tutela Martis eſſe finxerunt. Mœſtus. Montani, Ouidius epiſtola 11. ¶ Nocturnus. ¶ Prado. Proceri, Horat. 2. Serm. ¶ Rabidi. Rabioſus. Rapaces, Horat. Epod. Rapidus. Raptor. Rauus. ¶ Sauus. Sarcinoſus. Sanguineus. Sanguinolentus. Spumiger. Superbi. Valerius

Valerius 3. Argonaut. ¶ Trepidans. Tristis. Trista lupus stabulis, Vergil. 3. Aeg. Trux. ¶ Vehemens, Horat. 2. epist. Vlutans. Vorax. ¶ Lupæ epitheta. Foeda. Immanis. Inhumana, Propert. 4. Eleg. Martia. Obscœna. Olida. Rapida, Ouid. 3. de Arte. Raua, Horat. 3. Carm. Roma mulea. Spurca. Trux. Volsca.

¶ Græca. Αἰμωπὸς (id est ἀγριωπὸς) ἐσυφέλιξε λύκος, Varinus ex epigrammate. Ἀργυρῶν ἐλέφω πλῆθος ἀγριωπῶν, Oppianus. Διφοινὸς, δυσάντης, Idem. Αναδελῶν ὑπὲρ μὲν εἰνὴ ἐλαδῶν, θρασύφρων, κερχαρόδ'ος, Oppianus. Κόρδαλέοι, in epigrammate. Λαίμαργοι, Bianor in epigrammate. Μιλεφόνο, Oppianus. Νυκτερινὸς, Ποιμνίου καὶ ἀπολλίου ὀλετήρ, ὀλοφρῶν, πολιοβέξ, (ἔ. πολίος, uide infra in b.) Idem. Φοβερὸς, Philes. Σιμνίς, Lycophron.

¶ Lupa pro meretrice ponitur, propter auaritiam, rapacitatem & ὁμοφαγίαν. Lupula, meretricula, Apuleio. A lupo facta meretricum nomina Græca (Lyce, Lycoris, & Lycanis) infra ponā inter propria. Deuortunt mores uirgini longē ac lupæ, id est meretrici, Plautus Epid. Romulum & Remum aliqui non à lupa fera, sed à meretrice nutritos aiunt: qua de re Plutarchus in Romuli uita. Sunt qui dicant nutricis nomen ambiguitate fabulæ locum dedisse: nam & feras & meretrices communi uocabulo lupas uocamus: ita Faustuli uxori, prostrato pastoribus corpore, lupæ cognomē esse additum, cum Laurentia antē nuncupata esset. Hinc lupari (Nonius ex Turpilio) pro scortari: & lupanar uel lupanarium pro habitatione meretricum: & lupanaris adiectiuum, (Calepino,) deriuantur. ¶ Caute uobis à pseudoprophetis, qui ueniūt ad uos in uestitu ouium, sed intrinsecus sunt lupi rapaces, ἐσθλὸν δὲ εἰσι λύκοι ἀγριωπῆς, Christus Matthæi 7. (Harpages peculiariter luporum genus esse Oppian. docet, ut in B. retuli.) Lupi rectē intelliguntur hæretici, callidi uidelicet fraude, fortes disputatione, crudeles occisione: Vnde apostolus ad Ephesios, Intrabunt lupi rapaces ad uos, Glossa in Acta. Noui quod ingressuri sint post discessum meum lupi graues (βαρεῖς) in uos, non parcentes gregi, Paulus Actorum 20. Lupos ferrulas uocamus manubriatas, agrestium usibus accommodas, Cælius. Vtiur hac significatione alicubi Palladius: bandsagen: dictæ nimirum propter dentes inæquales quales lupini sunt, quibus exasperantur: ut & lupi in frenis. ¶ Ad dolorem capitis lupinum: Suillum simum comburito, & cinerem melli admisceto, caputq; rasum inungito: ac super brassicæ folia dato, Galenus de parabilib. 3. 285. ¶ Lupum appellant ulcus non ualde dissimile illi, quod fornicem uel noli me tangere nominant: nisi quod non faciem, sicuti illud, sed inferiores parres, præcipuē autem crura infestat: celerrimē depascens, & quasi lupus famelicus, proximas sibi carnes exedēs: quod & dubio procul de genere est phagedænæ, à magis exusta tantum materia factum, & propterea uelocius ebambulans, Manardus. Lupus quomodo differat à cancro & malo quod uocant noli me tangere, docet Cælius 30. 14. Germani lupum uocant, intertriginem in sede ex attritione ortam, ut equi tantibus solet. Huius remedium ex felle bubulo, & carlinæ chelidonixq; succis permixtis & pro emplastro impositis, in Boue scripsi. ¶ Est & lupus inter sidera, cui stellæ assignantur nouēdecim, æta te Ptolemæi in libra & scorpio resides, nunc in scorpio tantum uisuntur, Ruellius. Λύκος τέρας, ἡ τοῦ λύκου, Varinus: de sidere intelligo. Luparii, uenatores luporum, Seruio. ¶ Lupi uel luparii sunt freni asperissimi, dicti à lupinis dentibus qui inæquales sunt. Vide in Equo H. e. Mihi quidem non tam integrum aliquod freni genus asperioris uidetur, quàm cuiusuis freni ferrum quod ori inseritur, lupus aut lupatum rectē dici, (aut certe utroq; modo accipi.) hoc Græci σῶμος uocant, pro quo Camera rius apud Xenophontem lupos uertere solet. Nicandri Scholiastes lycon esse ait ferrum habentē: ἡ δὲ τοῖς χαλκῶνις σιδῆρεσσιν, Hefych. & Varin. Nostri uocant das gebiß; Itali morsum freni. Freni genus Græci lycon nominant, Cælius: & fieri potest, ut idem conijcit, ab eo lycospadas equos potius dici, alacres scilicet & ferociōres, quàm qui à lupo demorsu sint: solent enim animosi equi lupos & frenum morsu quandoq; corrūpere & attrahere. ¶ Lupus, instrumentum ad uncum quo uasa quæ in puteum forte ceciderunt, extrahunt: idem harpax Græco uocabulo & harpago (Græce ἁρπάγη, non harpago) nominatur. In alios lupi supernē ferrei iniecti, ut in periculo essent, ne suspensi in murum extraherentur, Lilius 8. belli Punici. Hæc instrumenta uocantur etiam onagri, corui, & manus ferreæ, ut in Onagro docui. Lupus, qui & canicula, ferreus harpax, quo si quid in puteum decidit rapitur & extrahitur, Isidorus. Lycos etiam, id est, lupus uocatur fuscina, qua caro ollis eximitur: alio nomine κρεάγχα, ἢ πᾶγν, & ὄζαυσῆρ, ὄζαῦσαι enim eximere est, Pollux. Λαύσρανον, πινὲς λύκου, ἀλλοι φρεῖται ἁρπάγχα, Hefychius & Varinus. Ego λαύσρανον uocem corruptam esse censeo, & ὄζαυσῆρ legendum ex Polluce: quanquam ὄζαυσῆρ quidem suo loco apud eosdem κρεάγχα exponitur. Videatur & aliud uasis genus ὄζαυσῆρ existimatum Varino, quasi ὄζαυσῆρ ab ὄζω ὄζωσαι; nam post hæc uerba seorsim subiicit, καὶ ὄζαυσῆρ, κρεάγχα. Etymologus eandem originem facit, & interpretatur σιδῆρ πᾶν apud Aeschylum. Ἀρπάγη, ξυσῆρ, (lego ὄζαυσῆρ) ἢ ἄγκιστρον: est autem instrumentum habens ὀγκίνω, id est uncinos siue uncus, quo cadī in puteos delapsi extrahuntur: Euripides lycon nominat, Hefychius & Varinus. Creagran & harpagem & lycon appellari scribit Pausanias, Cælius. Et alibi, Sunt & in belli usibus harpagæ, ab Agrippa excogitata, capiendis oblaqueandisq; nauibus. Ea uerò sunt cubitorum quinque ligna, ferro circumplexa, fibulasq; ab capite utroq; præfixas continentia, unī falx ferro curuata inhæret, alteri funes destinantur plurimi, falces machinis attrahentes, ubi in tendiculam incidit hostica nauis: cui interceptiendæ machinulæ præsto & altera est: coraca uocant, id est coruum, Harpagones (inquit Plinius) Anacharsis excogitauit primus, et manus Pericles Athenienensis: auctor

nobis est in Viris illustribus Nepos Cornelius, hisce usum ex Romanis primum imperatorem Dullium, Hec Calius. Lupinus, adiectiuum. Quem inauratum in Capitolio paruum atq; lactentem hiberibus lupinis inhiantem fuisse meministis, Cicero in Catil. Galea lupina, Propertius.

¶ Aristophanes in Vespis sycophantas appellat lupos. Theomnestus in Hippiatricis cap. 24. ligaturæ uel nodi quoddam genus lupum uocat, his uerbis: τὸ δὲ ἄμμα ποιῶν βρόχον τὸ καλόμενον λύνον, καὶ ἐκδομένον; item Absyrtus capite 74. quod est de fracturis. λύνει, μάνδαλοι τῶν θυγῶν, Hefychius et Varinus; uocem quidem μάνδαλοι in Lexicis non reperio; sed suspicor pessulum significare, quo obsecratur & offirmatur ianua promotæ, & retractio aperitur; (ein rigel) uel ferrum in sera mobile, quo clauis retrahitur ut aperiamus, ein vszug: quod Latine etiam pessulum uocant. Clauis pessulis subiecta pandit fores, Apuleius. Subdita clauis pessulos reduco, Idem. Itali uulgò cadenatum uocant, Calpurnius. Idem pessulum dici putat quasi paruum pedem: uel quod ne pessundet hostium affigi solet & annecti: ego uero à figura sic dictum coniicio, qualis scilicet pessorum (πείσος Græci uocant, ut Dioscorides) medicinalium est, nempe oblonga, siue cylindri siue conis specie; nisi quis à passalo Græcorum deriuare malit. Obices sunt pessuli ferrei, Festus. Aliqui pessulum Græcè μοχλόν & καταπῆγαν uel καταπῆγα nominant. Καταπῆξ quidem Varino palus est qui in aqua defigitur, nostris ein schwitten. Nos instrumentum aliud ferreum aut ligneum, quo depresso ianua aperitur, & iterum delabente clauditur, à lapsu uocamus ein fallen, hoc etiam Latine quidam pessulum interpretatur. A mandalo uidetur & μάνδαλον dici apud Aristophanem in Acharnensibus, εἰδὲ τοὺς ἀλῆμας, ποικίλους, ἡ δ' ὕλη λυδοῖσι δίδωται καὶ καταπῆγαν μόνον, ὅτι δ' αὖ τὴν γλῶτταν τῶν καταπῆγαντων λέγεται: forte quod instar pessuli linguam exercitā eis τὸ τὸ ὄρω μὲν σῶμα ὁ ὄρων ἐπέτενον. ¶ Νυκτοδῖνοι λύνον, οἱ λύνει, πινὲς δὲ εἰδὲ τοὺς ἀλῆμας, Hefychius & Varinus. ¶ Λυκίσκος, ἡ μὴ ἔχουσα θρονίσιν τροχλία, τροχία δὲ μόνον, ἡ ἀνοδὸς τῆς τροχίας, Hefychius & Varinus: in Lexico Græcolatino quidam interpretatur trochleam fuculis caretentem, & quæ solum foramen habeat. ¶ Λεύκος, λύνει, λυκάει, τροχλίου, οἱ δὲ λυκάει, (forte λυκάει, ne idem bis scribatur,) Hefychius & Varinus: uidetur autem hæc nomina à recentioribus Græcis facta à ligula Latinorum, quæ paruum cochleare est, à lingendo forte dicta: nam aliqui lingulam dicunt, uel potius forma diminutiua à lingua, cuius speciem refert. ¶ Λυκιδῆς, quasi lupuli, luporum catuli, apud Pollucem: dicuntur & scylaces communiori uocabulo, Pollux. Λυκίδης rectus singularis non diminutiua, sed patronymica forma est, Varinus in λαγῶς, Galli loueteaux nominant. ¶ Λυκάω, perdo, corrumpto, lanio: inde πύβατα λευκωμένα, τὰ λευκωμένα, Hefychius & Varinus. ¶ Λυκάβας annus uocatur, quod λυκάω, id est latenter & obscure prætereat (sic enim tempus elabitur, Hefychius ex Scholijs in Odyssæa f.) Vel quod dies anni continua serie pergunt, ut lupi eum flumina traiciunt: fertur enim illos, cum rapidus aliquis fluuius traiciendus est, caudis mutuo mordicus apprehensis tranare, (ut in D. exposui) Varinus & Suidas. Λυκάβας, ὅτι τὸ ταχέως βαίνειν, ἡ λυκάως βαίνειν, ὁ δὲ σκωπτικῶς ἢ ἀδύλως, Suidas. Lycobanta (melius lycabanta) iiccirco annum nominant, existimant, quod erga lupum Sol amorem habeat, &c. Aelianus, ut in h. dicam. Macrobius lycabanta interpretatur τὸν ἀπὸ τοῦ λύκος βαίνοντα καὶ μετρώμενον, quod Lycus, id est Sol, transitu suo eum metatur. Λυκηγεῖν aut λυκηγεῖν Homerum Solem uocat, quod lucem diluculo, uel quod lycabanta progeneret, hoc est annum, quem cōficit Sol suo per xii. signa Zodiaci cursu, Gyrard. Λυβρός, λυκῶς ὁ φησὶ τὸς, ἐκ μεταφορᾶς τῶν λύκων τὸ βαίνοντων ἢ τῶν ἀπὸ τοῦ λύκου, Varin. ego λυκάβας malim. Λυκάβαντα uocat autem quasi lycabanta, ἐπεὶ μετὰ λύγης βαίνει, Idem in uoce λυγῶς: interpretatur autem λύγην noctem, λυγῶς tenebras, λυγῶς obscurum. ¶ Λυκῶς, πινὲς τὸ σκωπτικῶς λέγεται, ὅσον (Varinus addit λυγῶς ὅσον μόνον φάσκει, (sic λυγῶς, παρὰ τὸ λύνει τὴν αὐγὴν) ut sonet lucem solutam, (quasi dilutam, non meram,) uel tempus ex luce & tenebris permixtum, per translationem à pilis lupinis, qui interiore sui parte quæ cuncti contigua est, albicant; exteriore nigricant, Etymologus, Varinus & Eustathius apud Cælium. Vide etiam infra in Lyceo Apolline in h. & supra in c. de uisu lupi. Λυκῶς, τὸ πρὸς τὴν αὐγὴν φῶς (id est matutina lux, crepusculum,) Suidas. Eustathius quidem in Iliad. x. λύνει lucem matutinā interpretatur, unde deriuetur λυκῶς: item umbram, unde νύξ ἀμυλύνει dicatur. Πρώτη τὸ ἀμυλύνει, summo mane, Oppianus: hinc & ἡλύγην, σκίασιν, σκία: quin & lupi canes nocturni uocantur. Est igitur (inquit Varinus) ἀμφιλύκην νύξ, quod uulgo λυκῶς dicitur, inter noctem diemq; medium. Homerus sane amphilycen noctem uocat, quæ diei propinqua sit, & auroram seu diluculum præcedat. Vel tempus quo Sol oriri & tenebras soluere incipit, nondum tamen ortus est, necdum plena aurora apparet: nominis ratio est, uel qd uox λύγης tenebras signat: ut amphilycō exponamus tenebrosam, quasi amphilygen: & lycóphos, quasi lygóphos: uel à lycea, id est pelle lupina: cui color cinereus, non totus niger. Hæc ille. Λύγην, ἡ σκοτία κατ' ἐλευθερίαν αὐγῆς λέγεται, Hefychius. Amphilyce, finis noctis. ἡ μόλις δὲ τῆς νύκτος παρὰ, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀμφιλύκην ἢ νύξ καὶ ἀπὸ λυγῆς, Suidas ex innominato. Idem amphilycen pro nocte simpliciter, per synecdochen accipi docet, ut in epigrammate: Ἀμάλυνε δὲ χροῖόν, ἢ μόλις δὲ τῆς νύκτος παρὰ, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀμφιλύκην. Ἀμφιλύκην νύξ, Homero Iliad. 8. crepusculum antelucanum: cum lux adhuc crepera & dubia est, necdum pura, Scholia: Sic etiam Porphyrius, citante Cælio, interpretatur. Priscus Græcorum (inquit Gyrardus) primam lucem, quæ præcedit Solis exortum, λύνει appellauere, ἀπὸ τοῦ λύκος, id est à lupo: hodie quoq; lycophos dicitur: eandem & λύνει Homerus nec semel appellauit: quin & Latini uidentur lucem à λύνει deriuasse (ex Macrobio). Quin idem ipse Homerus eam lucem, cum iam tum cernens lupo se in uiam dare solet, ἀμυλύνει νύξιν appellare uidetur. Theon uero amphilycen

amphilyceen Solis exortum interpretatur. Sed & Sol *λύκος* cognominatur, (ut in h. referetur,) Hæc ille & Siphontinus. Lycophos Græci dicunt quod nos primum tempus lucis quasi *λυκὸν φῶς*, id est lumen candidum, Festus. *μυγὰ βωρ, τὸ λυκὸ φως*, Hesychius & Varinus. Apparet uocem esse barbare, finitimam nostris, *morgen & frii*, uel utriusque iunctis. *λυκαυγές, τὸ*, crepusculum quod *νύκτα ἀμφιλύκην* uocat Homerus, Pollux. Vide *λυκαυγείας* eiusdem significationis, inferius. *Λυκόποδες*, tyrannorum satellites erant, corpore uegeto & animo præsigni iuuenes; uocabuli ratio est, quia pedes lupino circumtegerent corio (ne æstus adureret, Suid.) aut quia in clypeis lupi gestarent in signe, Cælius ex Suida. Alij sic dictos aiunt quasi leucopodes, id est albis pedibus: quod semper calceati (*ὑποδεδυμένοι*) essent, Hesychius. Aristophanes uero in *Lyistratæ* Alcmaeonidas sic nominat, qui contra Hippiam tyrannum & Pisistrati filios bellum gesserunt; munito Leipsydrio supra Parnethem, ubi ciues aliquot cum eis collecti sunt, ut scribit Aristoteles in Atheniensium republica, Suidas & Varinus. *¶* Qui lycanthropia seu cynanthropia morbo occupantur, inquit Aëtius 6. II. mense Februarii noctu exeunt, in cunctis imitati lupos, aut canes, & usque ad diluculum circa sepulchra præcipue uersantur: ita affectos his notis dignosces: pallidi apparent, & ignauè (*ἀδρανῆς*) aspiciunt, aridis oculis, neque lachrymantur, spectabis in eis oculos cauos, scabram linguam, neque omnino expuunt: sunt & siticulosi, ubique ita ulceratis ut curari nequeant, propter frequentes casus (impactiones,) & canum morsiones: his signis cognosces lycanthropiam esse melancholice speciem, Hæc ille ex Marcello: curandi rationem omitto. Plura uide supra in Cane H. c. ex Manardi epistolis super hoc morbo. Qui sic afficiuntur lycanthropi uocantur, item lycaones, Cælius. Manardus morbum ipsum lycaonem nominat: ut & Marcellus Vergilius in Dioscoridis de præonia caput scribens: ubi & hæc eius uerba sunt, Potuerunt Græci malum hoc lycaona uocasse ab Arcadiæ rege Lycaone, quem Naso 1. Metam. à Ioue in lupum ob scelera sua mutatū finxit: aut quod uerisimilius est, ex humanæ mentis alienatione hanc factam fuisse fabulam, &c. Omnia quidem in illo ferè ex hoc atræ bilis uitio descripta uidentur, præsertimque cum ait: Territus ipse fugit, nactusque silentia ruris Exululat, frustra que loqui conatur, &c. Lycaon apud recentiores uocatur morbi genus, quo affecti, noctu oberrant, & circa sepulchra morantur, Varinus. Cognatus huic affectus uidetur, de quo Andr. Bellunensis, Dæmonium leoninum (inquit) est confusio rationis cum factis malis, noxijs & iracundis: ut à leone dictum uideatur hoc malum, quod eo detenti alios homines lædant, & leonum instar in eos sæuiant.

¶ *Λυκῆον*, terribile, lupinum: ut *δέρμα λυκῆον*, pellis lupina, Suid. Hesych. Varin. *τόρνια*, Dorice, *τὰ μὲν μολύνεια*, Suidas: id est personæ, laruæ, quod pueris sint terribiles: nam & lupus fera terribilis est, & Mörmo siue Gorgo, de qua dixi inter boues feros, ubi de Catobleponte. *λύκος τρέας, τὸ* *λύκος*, (sydus intelligo:) *λύκεινον* (lego *λύκειον*, quamuis alij in eadem significatione penultimam circumflectant, quod non aridet) uero cum diphthongo, de pelle, Varinus: lego autem *δέρμα*, non *δῶμα*. *¶* *Λυκοφόροι* equi, ac si lupiferos dicas, dicti sunt in equo B. inter celeres: Item *λυκοπαῖδες* ibidem. Apud Hesychium & Varinum non recte *λυκοπαῖδες* legitur in dictione *ἐν τῇ δὲ*. *Λυκοπαῖς* (*λυκοπαῖδες* potius) *ἵπποι ὑπὸ λύκων διεσπασμένοι, οἱ πρὸς τὴν ἀνδρίαν* (lege *ἀδρίαν*), Hesychius. Sunt enim Veneti siue Adriatici equi. Vide etiam paulo superius hoc in capite in lupi frent mentione: *ἵπποι γὰρ σφηκῶν γῆρεσι, ταῦροι δὲ μελισσῶν, Σκῆνισι πυθομενοι τοὺς λυκοπαῖδες ἀνδρίαν*, Nicander in Theriacis. Hoc est, ex cadaueribus equorum & taurorum putridis generantur uespæ & apes, utraque lyco-spades, id est asperæ & similes lupis colore: uel quoniam ut lupi impudentes sunt, præcipue uespæ: uel quoniam lupis cadauera illa uorantibus carne nudata & rupto corio euolant, ut lupi fortuita generationis earum causa uideantur, Scholiastes. *¶* *Λυκοβρωτός*, à lupo adesus, Plutarcho. *λυκοπασσὸν πρόβατον*, laniata uel adesa à lupo ouis, Grammatici in Lexicis in uoce *λελύκωμαι*. *¶* *Λυκαυχίαις*, δ *λυκοβρωτός*, Hesychius & Varinus. *¶* *Λυκοβατίας δρυμός*, sylua in qua lupi uersantur, Idem. *¶* *Λυκοβίαις, διὰ λυκῶν*, Hesych. & Varin. *Λυκοβίαις, τὸ πρὸς πλὴν ἑω: τὸ λυκὸ φως*, id est tempus antelucanum, uel matutinum, Idem. Quidam in Lexico Græcolatino interpretatur doctorem qui fauces infestet, sine auctore. *¶* *Λυκοβεία, ἐκ λυκῆος δέρματος πεποιημένη*, Hesych. & Varinus. *¶* *Λυκοβραχύν, βραχύν*, Hesych. *¶* *Λυκοκαίς, βόρμὸν ἀπὸ ἀλφίτου πτεῖν*, (locus mihi obscurus,) Idem. *¶* *Λυκοβράχυν*, qui lupos perdit uel occidit, ut in epigrammate, *δέρμα λυκοβράχυνος ἐκρέμασε Τελέων*, Suidas & Varinus. Est autem epigramma Zonæ libro 6. sect. 15. Anthologij, ubi uox *Τελέων* desiderata, ex Suida restituetur. *¶* *Λυκοκτόνος*, paroxytonum, lupum occidens: proparoxytonum uero, à lupo occisus, Quidam in Lexico Græcolat. *¶* *Λυκοστράτης*, δ *μόναρχος* apud Hippocharam, Hesychius & Varinus. *¶* Lycophilos pro suspecto ponitur & latente, ut est apud Ael. Dionysium: & Menander ita scriptum reliquit, *λυκοφίλοι μὲν εἰσὶν αἱ ἀγαλλογαί*: id est, suspectæ quidem conciliationes sunt, Cælius & Varinus. *Λυκοφίλιος, ὑπόπτης, ὑπόπτης*, Varinus. Videtur factum hoc uocabulum ex apologo huiusmodi: Lupis & agnis foedus aliquando fuit, datus utrinque obsidibus. Lupi suos catulos, oues canum cohortem dedere. Quietis ouibus ac pascen- tibus, lupuli matrum desiderio ululatus ædunt. Tum lupi irruentes, fidem foedusque solum clāmitant, ouesque canum præsidio destitutas laniant. *¶* *Λυκοφρων, λευκοφρων, ὑψιλοφρων*, Hesych. & Varinus: Est & uiri proprium. *¶* *Λυκοχρὸς βαφή*, color cinereus cuiusmodi lupinus est, Eustathius Iliad. 4.

¶ Lycophthalmos gemma quatuor est colorum, ex rutilo & sanguineo; in medio nigrum candido cingitur, ut luporum oculi, illis per omnia similis, Plinius lib. 37.

¶ Stirpes. Lupum salictarium Plinius lib. 21. numerat inter herbas Italiae quae in cibum ueniunt, eaque uerius oblectamenta quam cibos. Medicis & pharmacopolis hodie uulgo lupulus uocatur, Gallis hupelon, Germanis *hopfen*. Caulibus aculeatis longissimis (inquit Ruellius) in uerbis & salictis reptat, folijs uitis albae, hispidis, & nigrioribus; flore cinereo, ac multis exilibus folliculis squamatim compactili. Hoc frugibus admisto, Germani suam condunt ceruissam. Subit scanditque salices, & arbuta omnia circumuoluendo se complectitur, nonnusquam quoque reptitius lupus uocatur hodie. Graeci uulgo bryon uocant, à bryonia ut puto similitudine (nam bryoniam quoque, ut audio, in Burgundia uitem lupi uocant) brusculum Itali, quasi bryoniscanfile, Hæc Ruellius. Lupulos ego aut à colore lupino aut ab asperitate sic appellatos puto: asperrimi enim sunt & colorem lupi caule & folijs imitantur, Platina. Lupa, nomen cici uel ricini apud Dioscoridem. Lupinus uel lupinum (masculino genere frequentius) genus leguminis, quid cum lupo commune habeat, haud scio; circumagitur quidem cum Sole, & Sol quoque diuersa à lupo cognomina fortitur. Thermos Graeci uocant, nostri *seighonen* / *wälsch bönen* / *wolfsziseren*. Lycos flores herbae iridis dici inuenio, quod labiorum lupi speciem reddant, Calius ex Scholijs in Nicandrum, si bene memini. Apud Hesychium & Varinum non recte legitur *λυκος κύβητος*, pro *πρὸς τὸν κύβητος κύβητος*. Orobanche apud Dioscoridem alio nomine etiam *λυκος* uocatur, & hodie à quibusdam lupa Matthæolo teste: Vide supra in Boue capite tertio. Chamadycos, uerbenaca altera, inter nomenclaturas Dioscoridis. Lycium est spina pyracantha, uel potius succus ex contulis decoctusque æreo uase radicibus eius & ramulis: huic nomen inuentum Ruellius conijcit, quoniam à Lycia inueheretur, præcipuè urbe Patara. Lycanthemon, similax aspera, Dioscor. Lycophryx (alias leucophryx) artemisia, apud eundem. Per hyemis tempora Spartani lycophonas, *λυκόφωνα*, ad dormiendi usum stipadibus permixtos sibi substernebant, *δορμῶν τὸν ἑχέον τὸ τῆς ὄλης δεικνύσας*, Calius. Lycopersium, de qua Galenus de simplicibus 4. 17. Nuper inquit, herbam quandam conspeximus, quam centurio quidam ex barbarica circa Aegyptum regione comportauerat, odore adeo graui, adeoque inamœno, ut ne gustare quidem auderem, sed letalem esse conijcerem: utebatur autem ad urgentes articulorum dolores: atque ipsi etiam laborantibus refrigerandi pollere facultate est uisa. Est autem colore subflauo, odore tam graui quam cuta: nisi quod leuem quandam instar aromatum odoris adferat gratiam. Nomen herbae ex qua succus hic exprimitur, lycopersium esse dicebat, Hæc Galenus. Lycoscytalion, sesamoides magnum, Dioscorides. Lycopsis anchusæ congener, miror quomodo ab aspectu lupino nomen uiderit. Ruellius linguae canis hodie uulgo dictæ hoc nomen adiudicat: folia ei (inquit Plinius lib. 27. longiora quam lactucæ crassioraque, &c. Pro thermuntide lycopsolon substitui, in Succida neis legimus. Messenij echinopodem, lycophanon (*λυκόφανον*) uocitant, Hesychius & Varinus: de echinopode herba uide in Echino supra in H. a. Lupi cor, capparis & limonium, apud Dioscoridem. Lupi pes, (ut scribit Ruellius,) Graeci lycopoda nominant; herba est marrubio syluestri similis, folio lupini pedis effigie, dissecto, grauis odoris, caule anguloso geniculatoque, fungola inius medulla, radice frequenti capillamento fibrata: folia trita præsentaneo remedio imponuntur dissoluto stomacho. Galli nunc patam lupinam, nunc herbam pectoralem, nunc manum sanctæ Mariæ nominant, Ruellius. Hæc est quam multi in Germania cardiacā uocant, *bergsper* / *bergsperant*: nimirum quod cardiacæ (sic etiam stomachum siue os uentriculi ueteres nominabant) imposita medeatur. Quod uero Ruellius ait Græce lycopodem nominari, nusquam reperio apud Græcos, sed neque apud Plinium: quare confictam ab eo ad imitationem Gallicæ uocis Græcam conijcio. Tragus melissam syluestrem facit. Fortassis hoc Galeni lycopersium fuerit, cuius proxime memini: cum & nomen à lupo, & odoris insignis grauitas, leuiter tamen aromatica, & nitidior etiam color conueniat, præsertim maturo iam semine prægnatis herbæ: leuari autem eius usus articulorum dolores facile crediderim, cum egregie discutiat, & mediocriter calefaciat euocetque in uaporem resolutos crassos humores, &c. nam quod Galenus refrigerare putat, non pro certo asserit, sed uulgi refert opinionem, qui forsitan actu frigidam herbam aut eius succum ad huiusmodi dolores admovebant. Vix hercle grauius odoratam inuenias herbam, ut non mirum sit Galenum noluisse gustare: ego uero certius cognoscendi gratia, ea etiam quæ uenenosa esse sciebam, perque omnia gustu iudicare uolui, sed ne quid deglutirè diligenter caui, et apothera pia mox aliqui usus sum. Magna quidē inter plantas ualde refrigerantiū pars, odoris grauitate notatur, quod singulatim ostendere possem: non continuo tamen omne grauius olens refrigerat. Fungi quidam (inquit Ruellius) terræ coherent, nullo fulti pede, in globum circinati, nec ulla sui parte parentes dehiscunt: qui cum rumpuntur, atram fuliginem eructant, toto callo in fumum abeunte: hos crepitum lupi nostrum uulgo appellat, si nullo pacto manduntur. Germani nominant *psawensist*, id est crepitum pauonis: Matthæolus uestigas lupi, Tragus tertij Tomi cap. 1. *bübensist*, & ouatos à figura. Crescunt, inquit, in campis gramine uestitis, albo colore, & cum aruerunt, crepant, & puluerem ferè flauum eructant. Hunc aliqui uetustis & humidis ulceribus inspergunt, ut siccetur & facilius curationem admittant. Fungus quem crepitum lupi uocant, cum stercore porci

gramina

gramina pascentis tritus & calidus appositus plagæ, sanguinem sistit; debet autem intra triduum non remoueri, Rufius. Comarus Græcè, Arabicè catilabinch, uel haruanchieth (apud Serapionem) Latine ficus lupi, uel suborbato (lege, arbutus) nostro idiomate armoni uocant, Syluaticus. Idem alibi iusoph, ficum lupi interpretatur. Arnoldus scribit arbutum in Hispania ficum lupi uocari. caret eo Germania; in syluis Gallia Narbonensis frequentem uidit. ¶ Dipsacum è genere carduorum, nostri uocant *wolffstrol*, hoc est fulmen lupinum: & esulam, hoc est pityusam, uel quemuis etiam tithymallum, *wolffsmilch*, id est lac lupinum: aliqui non rectè *wolffwurz*, id est radicem lupi: quod nomen aconito conuenit, ut iam docebo. In Hippiatricis Græcis cap. 26, hel leborum album *αὐτὸ πολὺ κίον* uocari legimus, aut certè eiusdem facultatis plantam.

¶ Aconitum quoniam lupos aliasq; feras plerasq; omnes occidit, homini etiam intus forisq; uenenum, sed & remedium aduersus morbos & uitia quædam, & lupariæ nomē, tum apud Germanos tum Gallos & Italos habet, hoc præcipuè loco, quæ super eo mihi obseruata sunt, studio- sis communicare uolui. Pluribus autem de eo mihi agendum est, propter ueterum pariter ac recentiorum circa huius ueneni genera, partim ignorantiam, partim errores, & codices quoq; ueterum uitiatos. Antiquorum curam (inquit Plinius) diligentiamq; quis possit satis uenerari, cum constet oninium uenenorum ocysimum esse aconitum: & tactis quoq; genitalibus foemini- nus animalium, eodem die inferre mortem? Hoc fuit uenenum, quo interemptas dormientes à Calurnio Bestia uxores M. Cæcilius accusator obiecit. Hinc illa atrox peroratio eius, in digito eas mortuas, Hæc Plinius. Et alibi, Nascitur in nudis cautibus quas aconas (*ἀκόνια*) nominant: & ideo aconitum aliqui dixere, nullo iuxta, ne puluere quidem nutriente. (Hinc forte Ouidius uia uacia dixerit.) Et dira aconita creat cos, Ausonius. Hanc aliqui rationem nominis attulere. Alij, quoniam uis eadem in morte esset, quæ cotibus ad ferri aciem deterendam, statimq; admota uelocitas sentiretur. In Ponto est portus Acone, ueneno aconito dirus, Plinius. Theopompus Chius, uir fide dignus, de Clearcho Heracleota Ponti tyranno scribit, quod multos uiolenter sustulerit, & *κύνες* plerisq; bibendum dedit: quod cum cognouissent homines, nulli domo prodibant nisi gustata prius ruta: hac enim præsumpta nihil obesse aconitum asserunt: est autem hoc uenenum, quod sic nominatum ait inde quod nascatur Aconis loco circa Heracleam, Athenæus libro 3. Apparet autem priore loco non *κύνες* sed *ἀκόνιτον* esse legendum, ut posteriore: quo quidem rectè aconitum legi etymologia demonstrat: quanquam & conion, id est cicuta inter uenena est, & ruta inter utriusq; antipharmana nominatur. Aconitum præterea ex Ponto, de cuius hic loquitur rege, commendabatur. Quæ quia nascuntur dura uiuacia caute Agrestes aconita uocant, Ouidius lib. 7. Metam. Eustathius quidem in Dionysium Afrum scribens aconitum sonare putat inexpugnabile uenenum, *πῶς ὁ δὲ ἐστὶ κύνισσιν ἀνὰ καὶ οἷον παλαῖσαι καὶ ἀντιπυλαμίσσιν ἀνὰ*. Et mox ex Arriano citat hæc uerba, Mariandyni ultra Sangarium habitant, Paphlagonum uicini, ubi urbs est Heraclea: quo in loco Cimmerij sumpto in cibis aconito malè habuerunt: nam pro patrio more herbis uescebantur. *κονίζονται* quidem est puluere seu arena aspergi, & ad lucram præparari, unde *ἀκονίτι* & *ἀκονίτιος* aduerbia, citra puluerem, sine labore & periculo, facile: Erasmus inter prouerbia recenset. Hinc iocus ille in Epigrammate, *Ἀλλὰ πῶρ ἀκόνιτον ὑπέφυγε τὸ τ' ἀκονίτι*. Xenophon in libro de uenatione *ἀκονίτιον φάρμακον* dixit, aconiticum uenenum: apud Hesychium & Varium non rectè *ἀκονίτιον* legitur. Dicitur & aconitum uas non illitum, quod calido dilutum humore a quam in se trahit: Dioscorides *ἀκόνιστον* exponit, id est non picatum, libro 1. de fuligine resinae. *ἀκόνι- τον* uas (inquit Cornarius) idem est quod *ἀκονίατρον*, id est nulla calce illitū, neq; ullo tectorio obductū: nā à picis obli- tione picatorū et nō picatorum fictiliū appellatio facta est Latinis, sicut à calce Græcis, &c. ut ille pluribus persequitur in commentarijs in Galenum *πῶς* li. 1. ad finem capitis 4. Aconitum (inquit Theophrastus; loquitur autem de secundo apud Dioscoridem aconiti genere) nascitur in Creta atq; Zacyntho, sed plurimum optimumq; in Heraclea Pontica: Et paulò post, Nascitur ubique, & non in Aconis solum, à quibus habet appellationē: is autem uicus est Periandynorum: amat autem loca potissimum saxosa. Hoc in loco (de hist. plant. 9. 16. non Periandynorum ut Græcè Latineq; legitur, & à Marcello alijsq; citatur, sed Mariandynorum legendum est. Sunt enim Mariandyni (ut Dionysius Afer scribit & interpretes eius Eustathius) populi uicini Paphlagoniæ, ubi extractus Cerberus ab Hercule spumam rabiens euomuit, unde uel natum est aconitum, ut Nicander & Ouidius lib. 7. Metam. scribunt; uel cum prius innoxium esset, Cerberi uomitu contactum uenenosum euasit. Cerberum aiunt in lucem eductum, cum eam ferre non posset, euomuisse, atq; inde ortum aconitum. Est autem Acheron fluuius Heracleæ Ponticæ, & iuxta Aconitus collis, ubi canis in lucē extractus fertur. Ibidem subuersum est oppidum Priolai, qui Lyci regis Mariandynorum filius fuit, & in Heraclea Pontica mortuus est, cum Hercules bellum gereret in finitimos: unde urbem Heracleæ uicinam Lycus sic appellauit à filij nomine Priolai, Scholia Nicandri. Mariandyniæ regionis Stephanus quoq; meminit. Alij tamen Cerberum non in Ponto, sed in Laconica iuxta Tanarum eductum ab Hercule fabulantur, ubi spelunca quædam ostenditur, ut refert Strabo libro 8. Fabula narrare è spumis Cerberi canis, extrahente ab inferis Hercule, ideoq; apud Heracleam Ponticam, ubi monstratur eius ad inferos aditus, gigni, Plinius de aconito. Nicander aconitum sentire uidetur non ab Aconis Ponti uico dictum, sed à cautibus in quibus nascitur: Aconitum, inquit, aliqui

thelyphonon & cammoron uocant; producit autem foemineum (foeminarum perniciem) hoc aconitum (mons Ida) in collibus petrosis, *ἐν ἀκοναίοις ὄρεσιν*: Vbi scholiastes, Prouenit aconitum ijs in locis ubi cotes nascuntur: quas aliqui in Heraclea nasci aiunt, alij in Hermione, alij in Tanagra: Quibus uerbis cotes eum non pro petris aut saxis simpliciter accipere apparet, sed pro cotibus illis tantum quibus ferrum acuitur: quod equidem non probo, quanquā Theophrasti aconitum, quod secundū eius genus apud Dioscoridem est, simpliciter petrosis in locis nasci ab eo proditur: Nicander de primo loquitur, quod pardalianches, &c. uocant. Ipse quidem sapissime aconiti Dioscoridis secundū duo genera, luteum inquam & cœruleum, ratione floris, iuxta petras montium emicare uidit: luteum etiam in ipsis petris & rupibus, sed terra intactis, non ut Plinius scribit nudis, nullo iuxta ne puluere quidem hærente ac nutriente hanc plantam: hoc enim Grammatici commenti uidentur, ut nominis rationem reddere possent, tanquam sic dicta herba quod *ἀκονίτι καὶ αὐτὸν ὀνόμας* nasceretur. Cœruleum sæpe quidem iuxta saxa, sed magis in terrenis oritur. Pallida Dictæis Cæsar nascentia saxis Infundas aconita palam, Lucanus lib. 4. Syluaticus & alij quidam huius farinae omnem herbam uenenosam aconitum dici posse stultè persuasi sunt. Nunc ipsa aconiti genera describemus ex Dioscoride, Theophrasto, Plinio. Aconitum (inquit Dioscorides) aliqui pardalianches, alij cammoron, alij thelyphonon, alij myoctonon, alij therophonon appellant: folia habet tria quatuorue cyclamini aut fycij, id est cucumeris (Marcellus interpretes addit syluestris) minora tamen & subhirsuta (*καὶ ὑποτριχέα*, quadantenus aspera, Marcell.) Caulis illi est dodrantalis: radix scorpionis caudæ similis, alabastrum modo nitet. Nomina eius eadem omnia Nicander & Plinius recensent, præter therophonon, Ruellius theriophonon legit, Idem & Marcellus thelyphonon apud Dioscoridem & Theophrastum deprauatam esse uocem pro theriophono temere suspicantur, cum & Nicander sic habeat, qui etiam *καὶ ἐν ἀκονίτι* eadem de causa uocant; nominis rationem ex Theophrasto & Plinio infra reddemus, quoniam genitalibus cuiusuis animantis foeminæ inserta radix, mortem inferat. Pardalianches quidem uocatur, quoniam pantheras ueluti strangulando occidat, ut legimus in Scholijs Nicædri, unde hæc translata subiicimus. Pardalis deuorato aconito moritur: quamobrem non prius id gustat, quam prope se uiderit excrementum humanum, quo scilicet antipharmano utitur. Itaque pastores excrementum ab arbore suspendunt, in eam altitudinem quam saliendo pardalin assequi non posse conijciunt. Hoc uiso pardalis, secuta propter antipharmoni præsentiam, aconitum edit: deinde antipharmanum appetens affiliensque, cum propter altitudinem attingere nequeat, crebris tandem salibus exhausta, uel moritur, uel uehementer debilitatur: natura enim infirmum (*ἀσθενὲς*) est animal: & a uenatoribus capitur uel occiditur, Hæc illa. Minus autem miretur aliquis curari excremento hominis hanc ueluti anginam seu strangulationem, quam pantheræ seu pardales ex aconito patiuntur (ueneno scilicet guttur, fauces & gulam inflammante, & humores illuc attrahente, ut helleborus etiam) si legerit apud Galenum libro decimo de simplicibus experimentum memorabile de faucium inflammatione pueri excremento sananda. Pantheræ gustato aconito liberantur morte excrementorum hominis gustu, Plinius. Quod ad cammari nomen, Galenus in Glossis Hippocraticis cammoron interpretatur marinum animal (malacostracum, generis cancrorū) paruæ caridi, id est squillæ (cancello) simile: & aconitum, propter radicem eius cum squilla similitudinem: sed apud Hippocratem (inquit) in libro de Locis in homine de neutro istorum accipi potest, ubi in ardoribus cammoron assumitur. Vnde Erotianus (Herophilus, Cornarius) non solum ipsum animal cammoron, sed etiam circumscriptum ipsi muscum ita appellari ait. Zeno autem Herophilus cicutam, Zeuxis medicamentum refrigeratorium, Hæc Galenus. Ego apud Dioscoridem inter nomenclaturas cammaron nomen etiam mandragoræ & delphinio attribui obseruaui, in quarum historia utrobique penultima per alpha scribitur (quanquam in delphinio per m. simplex camaros, quod non probamus) id quod placet, & si cammos pro aconito apud Dioscoridem, Nicandrum, & Galenum in Glossis per o. paruum scriptum sit: & insuper Nicandri scholiastes, cuius non magna apud me auctoritas, *καμμορον* interpretetur, *κακὸν μὲν ὄνομα ἀναισθητὸν*, id est malo fato interimēs: nam *καμμορον* pro *κακὸν μὲν ὄνομα* poetica uox est, Cammaron sanè utrobique per alpha pro cancri marini genere scribi, nouerunt uel medicocriter eruditi omnes: huius autem figuræ (Galeno etiam teste, & Plinio) radices aconiti conferuntur, sicut etiam scorpionis caudæ: quamobrem scorpionem aliqui uocauerunt: (arida radix incuruatur paulum scorpionum modo, Ruellius.) sic & alterius aconiti radix squillæ cancelli marini cirris confertur. Sed & cammaros aliqui caridas (non *καρίδας* ut apud Hesychium habetur falsò) id est squillas rubentes uocitant, *Κάμος* quidem per omicron & m. simplex, alnus est Hesychio & Varino. Aconitum folia habet cyclamini (inquit Plinius) aut cucumeris, non plura quam quatuor ab radice leniter hirsuta: radicem modicam cammaro similem marino: quare quidam cammaron adpellauere, alij thelyphonon. Radix incuruatur paulum scorpionum modo, quare & scorpionem aliqui adpellauerunt: nec defuere qui myoctonon appellare mallent. Aconitum (ut legimus in libro de simplicibus ad Paternianum, qui Galeno attribuitur) herbula est quæ folia habet à radice duo uel tria, similia cucumeris: & thyrsulum non altum: radicem oblongam, & ad imum magis tenuiorem & minutiorem, speciem & colores ad similitudinem scorpionis pusilli sine pedibus. Thelyphonum (inquit Theophrastus 9. 19. de hist. plant.) alij scorpionem appellant, habet folium cyclamini, radicem similem scorpionis: nascitur graminis modo, & geniculis constat: loca amat umbrosa, Hæc Theophrastus, Nicandri interpret

interpretis gramini simile esse aconitum dixit, in quo reprehendendus est. Theophrastus enim non hoc dixit, sed nasci ut gramen, nimirum propter genicula, ut hoc ipsum ceu epexegetin subiecerit: sic etiam illud quod priuatim aconitum uocat, frumento simile esse ait, caulibus nimirum geniculatis et nodosis, non alia parte. Forma quadam peculiari spectatur, nepæ (scorpî) uocata radix, repræsentat enim speciem scorpionis, Theoph. 9. 14. Strangulator alnemer nascitur in terris edeilla, (arenosis, Bellunenſis:) & est amari saporis & horridi odoris, Auicenna lib. 4. fen. 6. ¶ Tranſeo ad aconitum alterum, quod Dioscorides & Theophrastus descripserunt: à Plinio præteritum admiror. Aconitum alterum (inquit Dioscorides) sunt qui cynoctonon, qui lycoctonon, qui cyamon leucôn, Romani colomeſtrum (colomeſtin, Syluaticus) appellant. Huius tria genera sunt: unum quo uenatores, duo quibus medici utuntur. Ex his tertium quod Ponticum uocant, (καλῶσι uerbum si demas, clarior erit syntaxis, ut Ruellius fecit: sed ita uidebitur medicinale aconitum, non uenatorium describere: cum hoc à se descripto uenatores uti in fine capitis doceat, Theophrastus quidem aconiti genus unum tantum, quo medici simul & uenatores utantur, describit) plurimum in Italia Iustinis montibus nascitur, antedicto (altero quo medici utuntur, quod non descripsit, ut neq; uenatorium,) efficacius: platani folia habet, sed magis incisa (μᾶλλον ἐπιχειρομένη, pluribus quàm platanus incisuris diuisa, Marcellus & Ruellius: sed licet etiam profundiores non crebriores incisuras accipere:) multoq; longiora (Ruellius & Matthæolus, qui μακρότερα legerunt: breuiora, Marcellus qui μικρότερα legit: quam uocem forte commodius Latine reddas minora uel angustiora) & nigriora: caulem instar pediculi in filice, (ut ipse interpretor, μόρον enim in filice potius quàm καυλόν dici, in Vitulo docuimus) glabrum, altitudine cubitali, & aliquando maiore: semen in siliquis quadantenus oblongis, radices cirris marinarum squillarum similes & nigras: quibus ad uenationem luporum utuntur, crudis eas carnibus imponentes: quæ in cibo ab illis sumptæ eos enecant, Hæc Dioscorides. Aconitum (inquit Theophrastus, de eodem loquens genere) folio constat intubaceo (ego nō λιχνοειδὲς, sed πλατανῶδες lego: cum & Dioscorides platani folium ei tribuat, & nos ea facie lupariam nostram, cuius sunt flores, nouerimus: radice tum specie tum colore nuci proxima, (ut Gaza uertit: sed legendum καλῶσι, id est squilla, non καυλόν.) Fructus herbæ est, non humilis materiæ, (ὀλίγη, fruticis: nam capite quinto libri 4. historiæ, δένδρον, ὀλίγη, & πόδιον, ceu tria stirpium genera cōstituit.) herbæ breuis est, & nihil superuacui habens, (ὅθεν ποδὶ πόν, nihil egregium uel eximium, ut Marcellus uertit, quod magis probor: quâ si dicat, etsi maxime uenenosum sit aconitum, & miris facultatibus præditum, nihil tamen herbâ ipsâ insigne habet aut admiratione dignum, nisi radicem fortassis ut & thelyphonum: sed hic de herbâ, hoc est superficie priuatim loquitur:) sed frumento similis, semen tamen in spica non habet. Matthæolus nescio quomodo negationem nō uidit, & semen in spica, uelut frumentum, habere falsò scripsit. ¶ Aconitum Dioscoridis primum, hodie à quibusdam tora uocatur: de qua seorsim agam inferius. Hic illud tantum monebo, errare Leonardum Fuchsiū, qui herbam parisi appellatam uulgo ab Italianis, ut Matthæolus scribit, aconitum primum esse asserit, cum ea omnino sit solani generibus adnumeranda, tum aliâs, tum uiribus: refrigerandi enim causa foris imponitur tumoribus calidis, idq; utiliter ut experientia nos docuit: minime uero putrefaciendi aut erodendi ut aconita: sed non est quod pluribus refutem, ne sim prolixior: mecum quidem & Matthæolus & Tragus sentiunt: sed suffragiorum numero hic non uincitur. Fuchsius sanè tum aliâs tum inde mihi deceptus uidetur, quod herbâ parisi (quam aliqui non rectè asterem Atticum putant) nonnulli uuam uulpinam, lupinam, aut caninam uocant: unde & Germanicum nomen factum, aut fictum potius ab imperitis puto medicis, wolfsbeer (nostri uulgo uocant **crüglekrut**, id est cruciatam, propter folia semper ferè quaternaria, crucis instar disposita: alij **sprossenkrut**/augenkrut, Fuchsius etiam **dolwurtz**, quo nomine aliud solani genus in Boue in c. descriptum nos appellamus.) Sed uuâ lupina apud Arabes solanum est: teste Auerroï, ut Syluaticus scribit: quamuis aliqui, eodem tradente, staphisagriam interpretentur. Alij solanum non lupi, sed uulpis uuam uocant. Gerunt autem uuas omnia solani genera. Cuculus uel uuâ lupina apud authorem de simplicibus medicamentis ad Paternianum, cap. 83. ipsum solanum simpliciter dictum est. Syluaticus non cuculus sed caucalis legit, & uuam lupinam exponit. Plinius certè solanum cucubalum uocat. ¶ Secundi Dioscoridis aconiti genera duo agnoscimus, luteum (ut dixi) & cœruleum, quorum illud multò uenenosius & uehementius est, à Theophrasto & Dioscoride descriptum: folijs enim ad platanum accedit, & extremæ radices in cirros ceu squillarum abeunt, &c. hoc uero Arabum napellus uidetur, radice figuram napi præsentante, de quo infra seorsim. Nostri utrunq; lupariam uocant, **wolffwurtz** (Rhæti qui Italicè loquuntur ris de lup, id est radicem lupi) sed luteum præcipuè per excellentiam: & quoniam cœrulei radix nigrior est, lutei minus nigra, fusca scilicet & interdum albicans, lupariam albam & nigram aliquando nominamus, **die weiß wolffwurtz**/die schwarze wolffwurtz. Lupacia, inquit Syluaticus, est herbâ interficiens lupos, & potissimum puluis ex ea: quidam falsò dicunt radiculam esse siue helleborum nigrum, cum reuera sit strangulator adib siue aconitum. Cœrulei quidem aconiti radicibus qui pro helleboro nigro uterentur, pharmacopolas in Sabaudia uidit: & lac. Syluius alicubi reprehendit idem à nonnullis in Gallia fieri: cuius erroris occasio eis fuit niger radicis color, & quòd uentris profluuium similiter moueat, ut in napello dicam, & quòd helleborus ipse eis deesset. Aconitum inuenisse prima dicitur Hecate, uenenorum insigni crudelitate foemina, quæ Persam patrem Solis filium perinde crudelissimum

ueneno sustulit, author Diodorus. Proinde Ouidius in Metamorphosi, cum herbam nominat Hecateida, creditur aconitum intellexisse. Habet & rustici lupariam uulgo nominatam, ad eundem usum, folio uitis, multas habente diuisuras, et maculas candidas, flore oblongo, luteo: quare recentiores herbarij lycoctonon arbitrantur esse, Ruellius. Aliqui hanc plantam Gallicè madriettes uocant: alij patam lupinam, ut etiam cardiacam, de qua superius. Ponticum aconitum, inquit Matthæolus, quod Dioscorides descripsit, in omnibus ferè Italiae montibus nascitur, folijs magis quàm platani incis, caule filicis, floribus luteis, figura similibus ranunculi floribus, sed multò maioribus (nostræ lupariæ tum lutea tum cœrulea, cucullatos, ut ita dicam, flores habent, uel quodammodo galeatos, ranunculi floribus longè dissimiles, quare deceptum hic Matthæolum puto:) & uulgo luparia uocatur, quam in Tridentino (montem esse puto iuxta Tridentum) herba uulpis nominetur, eò quod radices eius tritæ & carnibus mixtæ uulpes interimunt. Lupariam luteam describit Fuchsius historiae plantarum capite tricesimo: Luteam simul & cœruleam Tragus Tomo primo cap. 82. Folia, inquit, luteæ diuisa sunt in quinque partes, ut paniculae uulgo dictæ, uel ranunculi hortensis, ex uiridi nigricantia, (cœrulea potius, si bene memini, huius coloris folia habet, quæ etiam alabastrum instar resplendent, id est uasis ex alabaistro factis, quod de primi aconiti radice Dioscorides scribit: est autem is splendor qualis spectatur in illitis uernice lignis, confirmat: luteæ uero folia neque nigricant, neque splendent, radix est nigra, multis capillamentis ut asparagus aut ueratrum nigrum, odoris non ingrati: caules ferè bicubitales, quaterni aut quini ab una radice uetula procedunt: & flores mense Maio proferunt pileoli acuti specie, similes ferè floribus linariæ uulgo dictæ: folliculi subnascuntur quales in aquilegia, quam uulgo uocant, quibus semen includitur nigrum, angulosum, nigellæ aut cepæ semini non dissimile, hoc si quis mandat, sputum efficaciter mouetur, & acrimonia ferè pyrethri sentitur. (Aconiti cœrulei radicem pyrethri & staphisagriæ gustu urente linguam afficere, ipse certò deprehendi. Odorem cum tunditur ingratum spirat, foris nigra est, intus alba, substantia tenaci & sine nervis. Lege etiam Ammonium Agricola in libro de Simplicibus.) Nascitur locis asperis, montanis, syluosis, & in uallibus profundis, ut in sylua Martia, &c. Cœruleam Argentorati in hortis colunt: ea specie & lapore luteam refert: procerior tamen & per omnia maior est, flores similiter per caulem deinceps stant quam in spica dispositi & *καλάνθοι* dehiscunt, colore cœrulei, caui, galearum imagine, unde & herbarum nomen apud aliquos *ysenbüttlin*, id est galea ferrea. Norimbergæ plantatur etiam alterum genus flore similiter cœruleo, & tertium roseo, Hæc Tragus. Cœruleum commune genus, radices quodam modo bulbosas & napo figura similes habet, quæ in iunioribus singulæ, in uetulis ternæ aut plures à capite cohærentes pollicis ferè crassitudine, paulatim in mucronem attenuantur, ut hoc etiam nomine scorpij caudæ conferri possint, aut potius integro cum cauda scorpio sine pedibus, ut primum aconiti genus ab authore de simplicibus ad Paternianum. Viderat ille fortassis aridas radices: ex nostris quidem recentibus pedati etiam scorpij effigiem facile est imitari, paucis fibris resectis, ut relique pedum loco sint. Nostræ hanc plantam uocant *Eappenblümen*, ac si pileatam aut cucullatam potius dicas, propter florum speciem: aliqui *narrentappen*, id est cucullum stultorum: alij *tüffelswurz*, id est radicem diaboli, in Heluetia Rhætis contermina. Licebit uero distinguendi gratia à genere luteo, cui eadem florum figura est, hanc pileatam luteam, illam cœruleam dicere (*blaw vnd gelb Eappenblümen*) ut sic generum quoque cognatio intelligatur. Cœruleam herbarij quidam inferioris Germaniæ superbiam uocant, nimirum à thyrsos qui & procerus & rectissimus usque ad finem est. Lutea apud nos in uallibus & lateribus minorum etiam montium crescit, cœrulea non nisi in altissimorum montium lateribus: non enim in imis, ut lutea sæpe, neque in summis: tum alibi, tum iuxta saxa, locis terrenis, & circa lactariorum tuguria, intactum à uaccis: itaque sæpe eius syluæ circa casas lactarias spectantur, nulla ferè alia internascens planta: est autem uiuacissima, & in hortos translata facillimè comprehendit, & omnium diutissimè durat, luteam in hortis nunquam uidi: ego sæpe frustra plantaui: uideatur enim refugere homines, repetere solitudinem: ter quater mihi plantatæ mox emortuæ sunt, cœrulea utcumque neglecta, & malè etiam tractata, pertinacissimè uiuit: plantatur autem propter coloris gratiam, qua uel ipsum cœruleum metallum prouocat. luteæ nulla gratia: pallidus enim & tristis ei color, qualis illi quam digitalem Fuchsius nominauit, ex luteo albicans & dilutus. Nodi quidem geniculorum protuberantes gemmarum instar, cœruleæ peculiare sunt: ut luteæ mirifica radices textura, retiformis quodammodo, maculis siue foraminibus passim debiscens, præsertim si maior & annosa fuerit radix. Luparia pediculos occidit, item muscas in lacte. Consiliginem, de qua in Boue dixi, aliqui recentiores aconiti uel toxici generibus adnumerandam putant: & habet sanè semina eorumque uasculum non dissimilia, ut & helleborus niger uulgaris: cui & uiribus ferè respondet: & illius ego potius quàm aconiti generibus adscripserim. Galli pomeleam, id est pulmonariam uocant, aliqui diu cruce, quod morbo sic ab eis dicto in pueris & in uaccis medeatur. Nostræ *luffrut/tüwurz*, &c. Sabaudi marsietre, alobre, quasi elleborum: aliqui patam leonis. Stultè quidam aconitum realgar interpreta-
tatur, quod uenenum metallicum est, quamuis potentia aconito non dissimile, de quo Syluaticis capite 602. ¶ His adiungam quæ animalia aconito sumpto intereant. Aconitum uim mortiferam in radice tantum habet, folium & fructum nihil nocere affirmant, Theophrastus. Idem tamen, ut mox recitabo, folium quoque genitalibus foeminarum inditum, mortem afferre ait. Lurida terribiles miscent aconita nouerca, Ouidius. Aconito fugitiuos in uinculo uti solitos desponso animo fertur, Ruellius.

Ruellius. Aconito (inquit Theophrastus, loquens de illo quod Dioscorides secundi generis facit) neque pecus (ouis) neque aliud ullum animal pascitur; confici ad officium modo quodam enarrant, nec nosse quoniam; quamobrem medicos, quoniam componere nesciant, pro putrefactorio uti: alijque quibusdam de causis epotum nihil penitus posse efficere, neque ex uino, neque ex mulso. Componi autem ita ferunt, ut certis occidere temporibus possit (ocysimum alioqui uenenorum, ut Plinius scribit de primo aconiti genere) uidelicet bimestri, trimestri, semestri, anno completo, nonnullum etiam biennio: pessime illos de uita discedere uolunt, qui plurimum temporis resistere possint: paulatim enim tabescat corpus, & languore pereat diuturno esse necesse; facillime illos, qui confestim obeunt. Remedium nusquam esse compertum, sed falso dici quoddam aliud resistens illi haberi. Non enim herba, sed melle & mero, & quibusdam eiusmodi seruari aliquos potuisse ab incolis (Ponti) atque id ratio factum, summaque difficultate, Hæc Theophrastus. Et mox alio ueneno commemorato (uideretur autem id Colchico esse, ephemerum quoque dictum) quod similiter ut aconitum uel breui interimat, uel diu post, subdit: Aconitum uero (ut diximus) inutile esse ijs qui præparare ignorent, nec licitum possidere, sed capitalem poenam institutam aiunt. Temporis differentiam pro collectus ratione sequi autumant, & mortes collectuum temporibus compares euenire. Græce legimus, *ισχυρόντος γὰρ ὄντος θανάτου γίνεσθαι, τοῖς ἑξ ἑπὶ τὸ σπυλαγὸν χρόνους*: hoc est, tanto post sumptum aconitum tempore mori homines, quantum ab eius collectione iam abierit. Fœminas occidit, tum in humano (ut supra ab initio huius de aconito tractationis ex Plinio retulimus) aliorum animalium genere, genitalibus inditum: quamobrem thelyphonon appellatur, primum scilicet aconiti genus. Omnem quadrupedem necat, imposita uerendis fœminei sexus radice, folio quidem intra eundem diem, Ruellius ex Theophrasto: quæ si uero maius in folio uenenum quam in radice sit, cum Theophrastus folio & fructui uenenum esse negari scribat; unde motus fortassis Gaza folij mentionem hoc loco omisit, nisi librariorum ea sit culpa: sic enim habet eius translatio, Enecat omnes quadrupedes eodem die, si genitalibus uel radícula imponatur. Græca lectio est, *ἀπόλλυσι δὲ πᾶν τετραπύδν, ἰὰ μὲν ἐς τὰ ἀνδρῶν πρὸς τὴν ῥίζαν, ἢ φύλλον, αὐθιμρόν*. Thelyphthorion inter abrotoni cognomina, fortè non rectè positum est: licet enim suspicari pro aconito abrotonum aliquem legisse, eiusque nomenclaturis adscripsisse quæ aconiti erat. Mel uenenatum in Heraclea Ponti reperiri Dioscorides scribit, ubi & aconitum: iisdemque remedijs maleficio eius occurrere, quibus aconito: unde conijcimus existimasse eum, apes in Ponto ex aconito mellificare. Aëlius quidem 13. 59. manifestè scribit mel apud Heracleam ex aconito colligi, nisi me fallit interpret, ut frustra hic Manardus contradicat Marcello. (Venenum fit etiam ex floribus oleandri, Arnoldus.) Quam puto de gelida collectum flore cicuta. Melle sub infami Corsica misit apes, Ouidius. Plinius tamen, ægolethron uocat genus herbæ unde mel istud colligatur, de quo pluribus dixi in Boue capite tertio. Fieri sanè potest ut ex uirgipastis herbis, uel pluribus etiam (uenient enim ea regio scæter) maleficium illud melli accedat. Coerulei quidem aconiti flores sæpius gustauimus, & semper mihi dulces uisi sunt: sæpius etiam uestpas & apiculas insidentes uidi. Aconito primo quæ feræ pereant, aethiores scribunt: & quæ secundo priuatim: ego utroque omne animalium genus necari existimo, ut ex sequentibus patebit. Aconitum primum, siue thelyphonon similes habet uires secundo: sed pardales peculiariter occidere creditur, ut lupos secundum, Galenus. Thelyphonon enecat boues, oues & iumenta, & ad summam omnes quadrupedes genitalibus impositum, Theophrastus. Interimit pardales, siue, lupos, bestiasque omnes in carnibus obiectum, Dioscorides. Leones, lynces, pardales, pantheres & ursi, capiuntur aconito admixto escæ illi, quæ quæque delectatur, Xenophon. Tangunt carnes aconito, necantque gustu earum pantheras, nisi hoc fieret repleturas illos situs: ob id quidam pardalianches appellauere. At illas statim liberari morte, excrementorum hominis gustu demonstratum, Plinius: idem superius ex Nicandri scholijs retuli. Aconitum aliqui myocionon appellauere, quoniam am procul & è longinquo odore mures necat, Plinius: sed quod necet odore tantum aliorum nemo scripsit. Nicander mures hoc ueneno *παμπύλην*, hoc est funditus & ad desolationem usque tolli tradit. Nostri quidem etiam luparia ex secundo aconiti genere, ut mox dicam, mures tollunt. Est & myocionon herba, à murium, ut præ se fert etymon, perniciæ nominata. Absyrtus certe in Hippiatricis cap. 92. ipsum aconitum sic uocat. Herba muralis siue muricida (*μυρόφονον*) à quibusdam uocata, ferulacea & neruicaulis est, ut fœniculum & ferula, & alia, Theophrastus, de hist. Plant. 6. 1. Et rursus in fine secundi capituli, quædam ueluti neruicaulia sunt, ut fœniculum, myocionon, & similia. At libro 7. cap. 7. Parthenium olus quod coqui exigat, ut malua & bera, &c. muraleum uertit: helxinem nimirum intelligens, quæ iuxta muros & stillicidia nascitur: etsi ea nostro tempore in olerum censu non sit: tenera quidem esse potest. Neruosi cauliculi quibusdam, ut marathro, hippomarathro, myocionono, Plinius 21. 9. nec alibi eius meminit. Hermolaus quoque ignotum sibi fatetur. Seminum naturam *πεταλώδης* habent, anisum, fœniculum, pastinaca, caucalis, cicuta, coriandrum, & sciâs, quam alia qui *μυρόφονον* appellant, Phaniâs apud Athenæum libro 9. Hermolaus corollario 691. *φύσιν πεταλώδης* uertit pileari forma, quasi *πεταλώδης* legerit: nimirum quoniam horum omnium ut flores sic semina in umbellis sunt, quæ petasos seu pileos quodammodo referunt: & sciâs etiam herba sic dicta uidetur, à sciadijs, id est umbellis, quas gerit, ut ferulacei generis omnes. Caterum cur myocionon appellatur nullus coniecturæ locus est, cum mures occidere eam nemo scribat, & à myocionono sic à muribus occidendis dicto aconito longissime differat: quamobrem miephonon, (*μυρόφονον*, ut Athenæi

codices habent, uel potius *μυφόνου*, per *υ* diphthongum impropriad) quoties herba ferulacea, neruicaulis & umbellam gerens significatur, semper scripserim, cum aliās, tum homonymiā declinandā gratia. Coniecerim autem sic appellari *παρὰ τὸ μάλινει φόνου*, hoc est ab eo quod tanquam sanguine inficitur: *φόνου* enim sanguinem significat, quare & atractylidem aliqui phonon nuncupant; & Theophrastus de euonymo, *ὅστις δὲ εὐνόμῳ, ἀσπὸρ φόνου*. Inficiunt autem sanguineo succo & aliā diuersā, flore autem dice aut aliter; & inter ferulaceas ac neruicaules, pastinacā satiuā quas rubras dicimus; & pastinaca syluestris: quam Dioscorides sciadion, id est umbellam habere scribit ex floribus albis, & in medietate eius partem exiguam purpureo colore spectari. Hæc planta uulgō cognita est: & memini aliquando audire partem illam umbellæ purpuream à quibusdam colligi ad eundem colorem tingendum, quamuis ea exigua est, & longo tempore parum colligitur: cui quidem inficta colorem reddidit purpureum. Hanc ipsam, aut proximam ei genere ac forma stirpem Theophrasti & Plinii micaphonon esse dixerim. Nicander in remedijs contra ixiæ uenenum polium quoque myoctonon uocat, quod (inquit Scholiastes) nullus alius fecit: neque enim mures occidit polium. Thelyphonum ad motum (*ἐπὶ φυομένον*, hoc est scobe radicis de rasa supra eum) scorpionem occidere tradunt, & eum reuiuiscere posse si helleboro candido linatur (aspergatur: nam uerbum *καταπάσσειν* aspergere est.) Theophrastus, Ferunt radicem aconiti (primi) scorpionem admotam, torpore eum resolvere: & è diuerso admotum ueratro excitari, Dioscorides. Thelyphonum Theophrastus narrat, si ad scorpionis dorsum admoveas, hunc statim perire: & si candido helleboro oblinas, integritati ualitudinis mox restitui, Galenus ex Aeliano. Torpescunt scorpiones aconiti tactu, stupentque pallentes & uinci se consueunt: auxiliatur eis elleborum album, tactu resolvente: ceditque aconitum duobus malis, suo & omnium, Plinius. Quinetiam intra corpus aduersus scorpionum ictus aconitum datur, ut inferius dicam. Therionarca in Cappadocia & Mysia nascente, omnes feras torpescere Democritus scribit, nec nisi hyænæ urinæ aspersu recreari, Plinius. Ego hanc therionarcam eandem aconito primo crediderim; & pro *ἐλλεβορ* simpliciter, uel *ἐλλεβορ λευκῆ*, aut alia quapiam uoce Plinium legisse *υάινης ἕρπης*: elleboro enim albo scorpionem ut recreetur aspergendum, *καταπάσσειν*, ex Theophrasto iam recitauimus. Therionarca (inquit iterum Plinius 25.9.) alia quam magica (Democrito prodita, ut nunc recitauimus) & in nostro orbe nascitur, fruticosa, folijs subuiridibus, flore roseo; serpentes necat, cuiuscunque admotæ feræ hæc torporem adfert. Hæc forte delphinium Dioscoridis fuerit (cuius aliās non meminit Plinius) cuius facultas florisque color conueniant. (Est & insula Therionarca, Plinio 5.31.) nam fruticosa cum sit, aconitum primum esse non potest, cui coliculus dodrantalis tantum. Scribit autem de delphinio Dioscorides, Ferunt admotæ herba contactos scorpiones languescere, (*παρὰ λυγρῶν*,) torpidosque & ad nocendum inefficaces fieri: admotæque statim, in antiquam redire naturam: quare non immerito inter nomina eius paralytis est, quod uim uigoremque scorpionum resoluat, quo sensu in homine etiā paralytin dicimus membris ac nervis resolutis motumque priuatis: sic de aconiti etiā radice admotæ scorpioni, *παρὰ λυγρῶν*, id est resolvere ipsum, Dioscorides dixit. Plinius uero in aconito, ut superius recitauimus, uocem resolvere contraria significatione usurpauit, pro eo quod est maleficio soluere, liberare, mederi. (Apocryphon quoque paralytis cognominatur, quod folia eius cum adipe feris obiecta, statim eorum coxendices resoluant.) Vocatur & cammarus idem delphinium, ut aconitum, non quod parte aliqua cammarum animal exprimat, sed quod cammari aconiti instar scorpionis resistat: nam & foris admotum, ut diximus, eis exitio est: & aduersus ictus eorum in uino bibendum datur, nec alia eius remedia traduntur: ut de aconito similiter, à quo tamē partium suarum descriptione differt. Diachylis quidem & diachyton, eadem ratione uocari puto qua paralytin: hyacinthum, à colore floris aut etiā figura; buccinum, à siliquis fortassis; delphinium uero uel delphiniaedē, ut Dioscorides ipse docet, à foliorum figura habet enim foliola incisuris diuisa, tenuia (*λεπτὰ*, Marcellus legit *λευκὰ*, id est alba) oblonga, delphiniorum figura, *ὁ δὲ θυνοειδὴς*, unde nomen inuenit. Cæterum quod & nerion & neriadion & sofandrus uocatur, inde coniungere subit, congenerem esse rhododaphnæ plantam. Quoniam nerium etiam frutex rhododaphne est: & multa cum delphinino communia habet: flores roseos, siliquas, folia oblonga; remedium, quo delphinium (semen eius) è uino contra scorpionum ictus bibitur, unde sofandros uocatur: rhododaphne uero cæteris animalibus exitio, hominibus salutaris est (*ὡς δὲ ἄνωρ ἢ σωτικῆ*, quod uno uerbo *σώσας δόσιν* dixeris) aduersus serpentium morsus, similiter ex uino pota. Videtur certe delphinium quoque non sine ueneno esse, cum & scorpiones torpore afficiat, & homini non nisi aduersus scorpionis mortuum detur, ut & alia multa uenenosa aduersus uenena dantur. Quamobrem si quis delphinium, rhododaphnen minorem uel humilem dixerit, meo quidem iudicio non fallatur. Nascitur apud nos herba fruticosa, folijs amygdalæ, floribus roseis & leucorij forma, &c. tota, ni fallor, specie rhododaphnæ similis, quam in Canis philologia descripsi in zinziberis canini ex Auicenna mentione: uidetur autem uel delphinium esse, uel sanè eiusdem generis herba. Semen an milio simile sit, iam non memini: continetur & lana in siliquis, cuius nulla apud Dioscoridem mentio: sed rhododaphnæ etiam siliquæ lana infarctæ sunt: ut huius saltem genus esse concedatur, si cui delphini nomen admittere non placeat. Nam quod sena uulgo dicta, delphinium non sit, ut sibi persuaserat Marcellus, tam clarum mihi uidetur, ut uel paucis refutare tædio foret. Leones pardalianches uenenum, sicuti pantheras occidit, Aristoteles. ¶ Hactenus quæ animalia priuatim aconiti primi ueneno intereant, dictum est. Venio ad secundum, quod triplex facit Dioscorides, nos (ut dixi) duo tantum eius genera

genera cognoscimus, luteum & cœruleum, eadem utrunq; facultate; sed luteum efficacius, lupis præcipue occidendis uulgo creditur; quare illud tantum per excellentiam pleriq; lupariam uocant; patet utrunq; coloris tantum differentiam addentes. Proximè Nilum herba nascitur, quæ non sine causa lycoctonus appellatur, quod eam lupus calcans conuulsionibus moritur; propterea Aegyptij in terras suas eiusmodi herbam importari prohibent, quod hoc animal uenerentur, Gillius ex Aeliano; sed deceptus uidetur in uerbo calcans; quod Græcè quomodo habeatur nescio, consicco autem alia quam esse uocem à uerbo *πῑτῑν*, quod & calcare & comedere, *ῖσσι*, significat, Varinus in *πῑτῑν*, Feles mares subreptos fœminis fœtus occidunt, nō tamen edunt, *πῑτῑν*, Herodotus. ¶ Sed quoniam uenatores apud nos aconita luparia certis modis alijs aliter præparant & componunt, ut lupos ac uulpes interimant, compositiones huiusmodi aliquot, ut partim in Germanicis libris manuscriptis reperi, partim à pharmacopolis nostris cognoui, huc adscribam. Primum igitur an feræ, quas capturi sunt, eum ad locum ubi escam uenenatam proponere statuunt, uentitare soleant, carne aut alijs escis sine ueneno obiectis explorare solent, tanquam inuitantes; atq; hoc uenatorio uocabulo uocant *lûderen* quasi *laden*, hoc est inuitare; solent enim illuc redire ubi escam semel reppererunt, & alias etiam forte secum allicere, siue spōte, siue quod ad escam profectæ latere alias nō possint. Quod si escam absumptamprehenderit uenator; certus adesse feram, globulos suos uenenosos exponit, qui quidem fabis paulo maiores, ab alijs magnitudine iuglandis, hunc ad modum fieri solent. Aconiti crassiusculè triti, uitri Veneti, utriusq; cochlearia duo; corticis fagi, foliorum taxi, utriusq; cochlearium unum, diligenter commisceto; deinde mellis & axungia, utriusq; cochlearium ad ignem permisce, & bullientibus puluerem prædictum immitte; hinc pilulas formabis, quas pro lupis capiendis axungia illines, pro uulpibus non item. Agyrræ qui aconitum apud nos uendunt, taxi folia non aliam ob causam ei misceri aiunt, quam ut ne uomitu reddi possit; cum tamen taxum simpliciter uenenatam esse constet; sed docet Dioscorides strangulationem ab ea fieri, unde consicimus non guttur tantum sed fauces etiam & gulam ueneno eius comprimî & arctari, unde uomitus impediatur; ut duplici nomine noxia sit, suo inquâ ueneno, & ne aconitum reuomatur prohibendo. Catuulcus rex Eburonum taxo se exanimauit, Cæsar 6. belli Gallici. Alij hoc modo miscent, lupariæ uncias duas, foliorum fraxini uel taxi potius unciam unam; corticis fagi, uitri Veneti, calcis uiuæ, arsenici citrini, singulorum sesquunciam; amygdalarum dulcium uncias tres, mellis quantum sufficit; fiant globi magnitudine nucis, lardo inungendi. Aliqui pira sicca admiscent, uel potius eis inuoluunt; pro uulpibus puto. Sunt qui Lupariæ radici effossæ Luna decrescente, folia betulæ, fraxini corticem, & Valerianam, pari omnium mensura misceant, & globos cum melle factos anserino adipe illinant. Alij lupariam, arsenicum citrinum & taxi folia æqualiter. Aliter, Lupariæ unciam, cum semuncia uitri & melle quantum sufficit subigito, piris siccis contusis inuoluito, & seuum superinducito. Alij luteam & cœruleam lupariam, helleborum album, uitrum Venetum, lardum uel axungiam, adipem felis syluestris, taxi folia, mel, farinam auenæ, arsenicum album & citrinum, fungos muscarios pallidos aut rubentes, & oleum, omnia in unam massam redigunt, certis ponderibus & mensuris permixta, plurimum autem de fungis addunt, &c. Aconito pascitur neq; pecus, (ouis,) neq; ullum animal, Theophrastus. Luparia, ut Rhæti narrant, necat omne animal quod cecum nascitur, ut lupos, uulpes, urfos, canes. Ego simpliciter quoduis animal eo deuorato interire crediderim. Rustici agyrræ ut mures tollantur in Sabaudia & apud nos uendunt; iubent autem nostri farinam ex auena aut tritico miscere, & in pultis formam redigere. Ego quidem nuper aconiti lutei puluerem cum butyro, lardo & farina copiosum ratto (id est muri domestico maiori) in muscipula capto per triduum apposui sine ullo potu, nec tamen inde mortuus est. Postea cum minores mures cepissem, auripigmento in lardum infricato eis apposito, intra horam morientes uidi. Auripigmentum enim præsertim luridum, quod rosagallum uocant (ut scribit Cardanus) tum mures, tum lupi si gustauerint, non solum moriuntur, sed in rabiem adeo efferantur, ut sui generis animalia inuadant, & quæcunq; morderint in eandem rabiem incidunt, ut totum genus breui pereat; cuius rei quandoq; feci experimentum, Sed tamen periculosum est, ne etiam cicurata perdas & innoxia animalia, & ne aqua inuenta frustreris. Verum parua res, si bene cedat, domum muribus plenam expurgabis. In lupis difficilior est, cum aquam celerius inueniant, Hæc ille. Pediculos etiam occidit, ex oleo inuncta radix; uel si caput lauef lixiuio in quo decocta sit, ut Tragus scribit; ego quidem ita lauari nemini consulo, inunctio forte tutior fuerit. Sed nec muscæ euadunt, degustato lacte in quo macerata sit. Canes eodem interire iam prius dixi; & Dioscorides inter cætera secundi generis nomina cynoctonon ponit. Codices quidam manuscripti aconiti cynoctoni peculiarem titulum habent, librariorum (ut rectè consiccit Hermolaus) culpa, duo capita distrahentium in tria; nam cynoctoni Dioscorides neq; formam neq; medicinas exequitur. Apocynon quidem herba alia uenenosa, cynoctonon etiam & paralianches cognominatur. ¶ Non omittemus & antipharmaca quædam quæ medeantur ijs qui aconitum sumperint. Pantheræ quidem excrementis hominum sibi medentur, ut supra retuli; Homines mulso, ut Theophrastus docet. Ex uino aut mulso potum, nihil posse officere putant, Idem. Sed planè contrarium Eustathius apud Macrobiū 6. 7. asserit his uerbis: Si quis aconitum nesciēs hauserit, non nego haustu eum meri plurimi solere curari. Infusum enim uisceribus trahit ad se calorem, & ueneno frigido quasi calidū iam repugnat. Si uero aconitum ipsum cum uino tritum potui

datum sit, haurientem nulla curatio à morte defendit. Tunc enim uinum natura frigidū admittance
 sui frigus auxit ueneni, (mihi certum est aconitum uenenum minimè frigidum esse) nec in interiori-
 bus iam calefit, quia non liberum sed admistum alijs, imò in aliud uersum descendit in uiscera, Hac
 ille. Mihi rationes istæ non placent. Puluerem musconum (id est paruorum muscarum) napellum
 depascentium aduersus napellū darem, uel puluerem coturnicis seu turdi, Ant. Gainerius: deceptus
 nimirum ab Arabibus, aut eorum interpretibus, qui coturnices aconito pasci scripserunt: cum flur-
 nos (non turdos) cicutā pasci scribendum fuisset, ut pluribus paulò post dicitur. Acetum calidum
 potum, (& mox uomitionibus redditum,) contra cicutā & aconitum prodest, Aggregator ex Sera-
 pione secundum Dioscoridem, ego apud Dioscoridem nullam aconiti mentionem in aceto reperio.
 Lac bubali & asinæ contra aconitum bibitur, ouillum uerò contra cicutam, Aggregator ex Plinio.
 Coagula hœdi, uituli, capreoli Haliabbas contra cicutam propinat, alijs cōtra aconitum, Allium de-
 bellat aconitum quod alio nomine pardalianches uocatur, Plinius. Rutam aduersari aconito, su-
 perius ex Athenæo recitauī, Galenus libro 2. de antidotis, rutæ manipulum tritum, è uino puro bibi
 consulit; aut ius gallinaceum pingue. Reliqua remedia et signa sumpti huius ueneni, leges apud Dio-
 scoridem 6. 7. item Aëtium, Nicandrum in Alexipharmacis. ¶ Sunt aconito etiam in medendo
 utiles hominī uires; quamuis Syluaticus nec intra nec extra corpus adhibendum scripserit: ex Aui-
 cenna nimirum, qui idem de utroq; aconito tradidit. Aconitum siue pardalianches (inquit Gale-
 nus) septicæ, id est putrefactoriæ et uenenosæ facultatis est, in cibo potuq; cauendum; idoneum uero
 ubi quid foris in corpore, aut circa sedem, exedendo tollendum uidetur, ad quos usus radix eius lu-
 menda est. Sed & alterum quod lycostonon uocant, eiusdem est facultatis. Aconitum (primum)
 uires habet thapsiæ, Author de simplicibus ad Paternianum. Miscetur oculorum remedijs leuandi
 doloris gratia (ophthalmicis medicamentis anodynis,) Dioscorides, septica quidem idem ferè sine do-
 lore præstant, quod cum dolore caustica. Proinde ego sic uerterem: Miscetur oculorum remedijs que
 sine dolore exedunt, quamuis Dioscorides non satis expressit; sed res ipsa loquitur. Nam simpliciter
 ad dolorem tollendum aconitum applicare, insaniam dixerim. Maiores oculorum quoq; medica-
 mētis aconitum misceri saluberrime promulgauere, aperta professione, malum quidem nullum esse
 sine aliquo bono, Plinius. Aconitum accommodatum est ad exedendum aliquid *ἐκ τοῦ σώματος* uel
ἐξ ὧν, Galenus ut paulò ante citauī: hoc est in ore, aut sede. Apud Aëtium tamen legitur *ἐκ τοῦ σώ-
 ματος ἢ καὶ ἐκ τοῦ σώματος*: hoc est, extra corpus uel in sede. Christophorus Orosius priorem lectionem pro-
 bat. Ego tutius esse puto intra os non admittere, ne uel salua infecta, aut fortuito uel modicum eius
 deglutitum, periculi causa sit. Foret etiam periculum si forte ulcuscula aut uenæ aliàs apertæ & san-
 guinem fundētes in ore essent. Aegineta etiam *ἐκ τοῦ σώματος*, & similiter uetus interpretes Latinus uer-
 tit. Sed staphisagria quoq; aphthas cum melle sanat, teste Dioscoride: quæ tamen propemodum simi-
 lem aconito uim habet: & sandaracha apud eundem oris ulceribus commendatur, quam tamen li-
 bro 6. inter uenena cum calce & auripigmento numerat; quamobrè nihil assero, nisi tutius abstineri
 cum minus periculosa ad eosdem affectus remedia abunde reperiantur. Aconiti radix emplastrum
 modo imposita, putrefacit (exedit) efficaciter hæmorrhoides & pudenda, Arnoldus citans Gale-
 num, cum tamen apud Galenū non sic legatur, Aconiti herbæ succo pilorū ortum prohiberi ferunt,
 Aëtius, atqui hæc facultas non aconiti sed *λεωνέας*, id est cicutæ est, sæpius aut hæc ab imperitis confun-
 duntur. Utuntur thelyphono medici pro putrefactorio: sed & alijs quibusdam de causis epotum
 nihil penitus posse officere aiunt, neq; ex uino neq; ex mulso, Theophrastus. Et rursus, Nepæ uo-
 catae (scorpij, thelyphoni) radix speciem scorpionis repræsentat, & utilis ad eius ictum & ad alia quæ
 dam habetur. Et alibi, Proficit pota contra scorpionum ictus. Aconitum quoq; (inquit Plinius) in
 usum humanæ salutis uertēre, scorpionum ictibus aduersari experiendo datum in uino calido. Ea
 est natura ut hominem occidat, nisi inuenerit quod in homine perimat, cum eo solo colluctatur, ue-
 lut pari intus inuēto. Sola hæc pugna est cum uenenum in uisceribus reperit: Mirumq; exitia per
 se ambo cum sint, duo uenena in homine commoriuntur, ut homo supersit, Hæc Plinius. Videri
 autem potest non de scorpij tantum ueneno loqui, quod aconitum id solum in homine repertum im-
 pugnet, sed quouis etiam alio, ut Hermolaus etiam & Ruellius acceperunt: & si à nemine alio uete-
 rum id scriptum inueniam, ego quidem credere quàm experiri malo, posset tamē aliquis periculum
 facere in cane, si modo nostrum aconitum, quod secundi generis est, idem præstare potest quod pri-
 mum, de quo ipsi loquuntur. Extra corpus quidem ubi quid erodere, aut uehemēter siccare oportet,
 eundem usum præbebunt, aconitum, staphisagria, iris syluestris, helleborus niger, thapsia, cha-
 mæleo niger. Staphisagria quidem non facultate tantum, sed tota specie, radice excepta, æmulari mi-
 hi aconitum uidetur, folijs, pericarpijs, semine, flore: si rectè floris figuram memini; quanquam ista
 dis floribus, qui lutei et exigui sunt, Dioscorides staphisagriæ flores confert: quod nostræ staphisa-
 griæ non conuenire Fuchsius etiam testatur: nisi quis ita excusare uelit, ut non ista idis floribus, sed
 coloris qui huius herbæ succo expresso decoctoq; (ut Ruellius meminit) cœruleus fieri solet, uulgo
 Indicum uocant, *ενδιχ*, staphisagriæ flores qui subcœrulei sunt, comparentur. Author medicami-
 num succidaneorum pro aconito irin syluestrem rectè usurpari posse docet. Sed iris syluestris quæ
 ab ipso intelligatur, non facile dixerim. Aëtius quidem ipsum aconitum alio nomine irin syluestrem
 uocari scribit: apud Dioscoridem uero xyris & ephemerum non letale ita cognominatur. Ego uero
 letale

letale potius ephemerum, hoc est colchicum, aconiti vires habere dixerim. Xyris etiam intra corpus tuto sumitur. Quamobrem aliud iridis sylvestris genus quarendum uidetur quod aconito substitua-
mus: ego commodius non inuenio quam quod spatulam foetidam uocant, quo & pediculi occiduntur, ut etiam colchico, &c. Ceterum ut aconitum alterum platani folia habet, sic etiam cici, ne ipsi quidem sine ueneno, Græci cici alkerua uocant, de qua Auicenna, Dicitur quod perscrutatio ultima in expressione kesb alkerua & sesami, admodum uenenosa & mortifera sit. Cornua de sumbel Arabice, id est spica, pro qua translatus est in Almanfore, cornua cerui montani, laedit similiter napello, quem odore etiam refert, Arnoldus. De cornu spicae calidissimo & erodente ueneno mihi ignoto, Auicenna statim post napellum tractat. Et subinde de ueneno quod murkion appellat, (Bellunensis legit farsium) cui eodem modo resistatur quo napello; & herbam ipsam napello similem esse putat, fateatur enim se ignorare. Ego apud Græcos nihil quod cum eo conferri possit reperio. Glossa Arabica, inquit Bellunensis, cicutam exponit, Atqui Auicenna inter calida uenena de eo tractat. Myosota herba non alia quam Dioscoridis & Græcorum, describitur à Plinio 27. 12. flore cœruleo, uel septica & exulceratrice, quæ & ægilopas sanat, &c. Est autem planè eadem quæ altera muris auricula Dioscoridis: quam tamen septicam esse uel exulcerare alius nemo scripsit, Galenus in secundo ordine eam siccare scribit, caliditatem uero manifestam nullam obtinere, tantum abest ut exulceret. Sed neque necesse est exulcerare aut exedere quicquid ad ægilopas rectè admouetur, cum et refrigerantia quædam, sed siccantia admoueantur. Quod si has quas Plinius ei falso tribuit facultates haberet, aconito uiribus coniungenda esset, qua quidem occasione eam hic memorauimus. Luparia puluerem cum butyro subactum omne genus impetiginum sanare promittit, in iumentis & hominibus. Mulomedici apud nos ulcera phagedænica equorum (uermes appellant) aconito, uetro et axugla mixtis curant; alij etiam alia commiscunt. Napellum aliqui recentiores aconiti genus faciunt, Mattheolus negat: quamobrem priuatim de illo agere uolui, aliorum primum scripta propositurus, inde meam sententiam, aconiti genus esse, confirmaturus. Syluaticus Arabicus uoces bix, bismus uel bissum, morgnapelli (mus napelli, potius) & alfarfas, diuersis in locis napellum interpretatur: bixis uero toram, quam aconitum primum esse infra docebo: item alchlehil, gummi napelli, cum aliorum nullus quod sciam ullum napelli gummi commemoret, sed ixia chamæleontis uenenosi, quem thesifia uel tassia nominat Auicenna. Hinc natus error ut aliqui thapsiam scribant, & gummi eius uenenosum faciant, ut Arnoldus; cum thapsia longè alia apud Græcos herba sit. Albis, id est napellus, Bellunensis. Et rursus, Albisi est medicamen in quo recipitur albis, id est napellus. Bismus, mus napelli. Idem: Inde forsitan corruptè bis, id est napellus mosi uocatur: mos quidem Persicè murem significat. Bismus buha, id est napellus Moyfi, Bellunensis. Besalbi, id est napelli, Vetus glossographus Auicennæ. Farsas, (forte farsium, de quo paulo superius diximus) dicitur quod sit napellus, alij uenenum letale. Idem. Apud Auicennam lib. 4. fen. 6. in melle uenenato pro aconito legitur alsucharâ, interpretis ineptè uertit hyoscyamum nigrum: significat enim cicutam, ut Bellunensi quoque placet. Arnoldus aconitum uocat useat, & lycotoxicon, pro lycotoxonon; & alterum genus folijs cyclaminis edisforion, pro thelyphonon. Bis, id est napellus (inquit Auicenna) est uenenum perniciosum, immodicè calidum & siccum: illitum delet albaras (id est uittilignes); & potum etiam cum ex eius gegueriscet in potum sumitur (Bellunensis sic legit, Confectio dicta alberzachali in potum sumpta delet albaras: Syluaticus simplicius legit, delet albaras illitum & confert lepram); & similiter confert lepram. Potum occidit, dimidiæ drachmæ pondere, uel etiam minore, ut ego iudico. Antidotum eius est mus napelli, qui eo nutritur. Coturnices (seman) qui de eo pastæ non moriuntur, (apparet hæc uerba ineptè ex Galeno translata qui sturnos cicutæ citra noxam pascitum alibi scribit, tum in lib. ad Pisonem; coturnices autem elleboro, ut & Aristot. lib. 1. de plantis.) & præ omnibus diamoschu compositio ei resistit maximè, Auicenna lib. 2. ca. 500. Et mox sequenti capite, Bismus buha (inquit) id est napellus Moyfi, teste Ioanne, herba est quæ nascitur cum napello: & quicumque napellus ei uicinus est, non crescit, aut si uictum non producit: & est præcipuum antidotum napelli, utilis ad omnia similiter, ut contra albaras & lepram. Bismus uero seu napellus mus, est animal quod moratur in radice napelli sicut mus, utilis ad albaras & lepram, (datur etiam contra omne uenenum & morsus à uiperâ,) Hæc Auicenna: ea quæ parentheseos notis inclusimus non habentur in quibusdam codicibus. Napellus, inquit Syluaticus, herba est similis helleboro nigro, cuius radix digeritur instar retis, & antonomastice est herba (quælibet) uenenosa: & est prima pars aconiti. Napellus (inquit Crescentiensis) est napus marinus, in littore maris crescens, illitus delet maculas cutis: & cum bibitur medicamenti quæ uenenum eius remittant admixtis, ualet contra lepram. Et quod miraculi instar est, mus paruulus pascitur & inuenitur iuxta ipsum, antidotum ipsius. Glis animal, glis terra tenax, glis lappa uocatur: & illud animal moratur in radice napelli, Syluaticus. Arabicè quidem mus ille bix uel bismus uocatur: & forte aliquis pro bis legit glis. De uero quidem glire, nos supra abunde scripsimus. Sunt qui murem illum napelli, si rectè memini, colore uarium esse scribant: talis autem & glis est, fuscus reliquo corpore, uentre candidus: & muris illud genus quod ab auellanis apud nos nomen sortitur, de quo plura in Muribus. Vtrumque per syluas & montes reperitur, ubi nimirum aconita quoque crescunt, & fieri potest, ut inter sapes præcipue, ubi fructus aliquos colligunt uel exedunt, sæpius iuxta aconita reperiat: quanquam & alios quosdam minores mures in montibus uidi ipsosdem, qui & aconita producant, ipsi uero pasci, ab incolis & lactarijs

hominibus, cum diligenter interrogarem, nusquam rescui. Napellus (inquit Ponzettus Cardinalis) siue aconiti species, siue non sit, adeo certe perniciosus est, ut eius succus rumpat uasa, in quibus reponitur. Quod autem dicitur animal paruum reperiri in eius radice, antidotum aduersus ipsum, non puto uerum, nec hactenus fuit expertum. Lapidis aut cornu genus, quod linguam serpentis uocant, sudore arguit fel leopardi, uiperam, napellum, si quod horum adsit, non item alia uenena. Matthæolus ex Aponensi. Idem Aponensis in lib. de uenenis capite 30. de succo napelli tractans bezoar (inquit) est muscus natus in radice eius; cuius aridi drachmæ duæ in potu dantur. Napellum (inquit Auicenna libro 4. sen. 6. tract. 1. summa 2. cap. 1.) uenenum est deterrimum, quod si quis biberit, inflammatur labijs & lingua; oculi prominent, uertiginem & syncopen subinde patitur, & crura mouere uel exercere nequit. Quod si qui euadunt, ut plurimum hectici aut phthisici fiunt: est quædam epilepsiam mouet uel odor ipsius. Inficiuntur eius succo sagittæ, quibus uulnerati statim intereunt. Quod ad curam, uomitus statim prouocandus est cum decocto seminis rapæ: dandumq; in potu uinum & butyrum bubulum coctum, multis subinde potionibus: prodest & corticum glandium cum uino decoctum. Deinde præcipua eius cura est bezahar, & medicamen de moscho, & algeduar, & ture (buhā, seu bismus buhā, ut Bellunen. legit;) & theriaca magna quædoq; usq; ad terminum, (si intra certum tempus detur, nec nimium differatur.) Præstantissimum omnium, si detur moschus in fractione albezahard: aut quantitas drachmæ de medicamento moschi cum siliqua una moschi. Sunt qui radices capparis bezahar napelli putent. Conueniunt quidem omnia albezahar ad, sed maxime quod simile est alumini, & fila ut lithargyrus habet. Item animal quod uocatur surinus (mus napelli, Bellunen.) in cibo sumptum aduersatur napello, Hactenus Auicenna. Et mox capite tertio, Murkias non etiam uenenum simile napello esse putat, ac similiter curari. Aponensis signa quædam adijcit, quæ Auicenna non habet: ut sunt, illum qui sumpserit napellum siue fructum eius (lego succum) siue substantiam, intra unum uel tres dies mori; denigrari ac defuscarī omnia membra eius, & deinde tumere totum corpus, linguam in ore continere non posse. Curam addit, ut cum butyro & aqua misceatur terra sigillata ad uomitum prouocandum, & mox exhibeantur smaragdi contritiissimi drachmæ duæ cum uino, & cordi imponatur sericum cocco tinctum madefactum liquoribus stillatissimis buglossæ & rosarum, idq; aliquoties iteretur: & a seruis ore sugantur extremitates corporis, qui prius aliquid smaragdi biberint, ne & ipsi de uita periclitentur. Ego maioris fecerim, si moschi aut ambrae aliquid cum terra sigillata ex uino bibatur, quod & Matthæolo placet tanquam præstantissimum napelli antidotum. Napellum album Arabes nominant, & alibi cinereum ob talem radicis colorem, Bellunen. Napellus dicitur quod sit bryonia, Vetus glossematarius Auicennæ: sed hæc opinio solidior est, quàm ut refelli debeat. Ego omnino aconiti aliquod genus napellum esse puto: & fortassis id fuerit luparia nostra cœrulea, cui radix paruo napo similis est, pollicis aut amplius crassitudine, in mucronem ceu scorpij desinens, ita ut fibris aliquot resectis, & cæteris pedum loco relictis, omnino scorpium referat, ut supra dixi: nam & ultima pars mucronis sæpe recurua est. De ueneno quidem eius constat: & Hier. Tragus scribit perijisse aliquot Antuerpiæ, radicibus eis coctis (nimium quod genus aliquod napi aut lisari aut similis radicis existimassent) in cibo sumptis. Scio Auicennam & lib. 2. ubi plantas describit, napellum & aconitum diuersis locis tanquam omnino differentes habuisse descripsisse: & rursus lib. 4. ubi de uenenis agit, alibi de napello, alibi de aconito scribere, & reme dijs & accidentibus seu signis quibusdam diuersis. Sed hoc non satis est ad asserendum aliud napelli ab aconito genus esse: neq; enim tanta apud eruditos Auicennæ autoritas est. Ipse quidem audacter hoc asseruerim, napellum aut aconiti genus esse: (scio tamen quibusdam in locis Auicennæ interpretes napellum pro cicuta ponere, ut 4. 6. 1. 2.) aut si de nomine contendere non placeat, iisdem quibus aconitum remedijs curari: utrunq; iisdem uiribus præditum, calidum & siccum ac septicum uenenum esse: eoq; nomine utrunq; toxicum, hoc est sagittis inficiendis idoneum: (neq; enim ullum frigidum uenenum toxicum esse posse crediderim:) quod de napello Auicenna testatur, aconito autem primo hodieq; sagittas tingi, mox in tora dicam. Ponzettus quidem Cardinalis toxicum posse aliquando esse frigidum scribit, ut spumam uel sanguinem botracis (ranæ rubetæ) super calefacta. Sed hoc uenenum frigidum esse alius nemo scribit: neq; ratione defendi potest. Nicander membra eo incendi prodit. Similium etiam animalium uenena septica, ut salamandræ, linguæ inflammationem facere legimus. Certe cum septica & calida uenena, in exigua etiam portione uenena sint, frigida non item, sed certa quantitate, illa potius utpote toto genere uenena & ab exiguo fomento per totum corpus inficiendo progredientia, sagittis tingendis delecta existimo: neq; enim multum eis inharere potest: & exiguum illud quod inhaeret ferri candentis uis suam refrigerandi noxam amitteret. Frigida enim uenena tosta uel usta infirmantur: calida uel septica non item, cum etiam deteriora aliquando euadant. Certum est autem quod sagittarum cuspides prius ignitæ succo aliquo uenenato tingantur: recipit enim ferrum candens medicas uires & imbibit succum: quare ad parandum *σώμματα*, (chalybem uulgo uocant, *αἰς τὸ σώματι τὸ σιδῆρος*), ferrum medicatis quibusdam plantarum succis, pilosellæ uel alijs, ignitum immittunt. Equi sudore cultellos & sagittas quidam inficiunt: ignitos scilicet intingentes; unde ita uenenati fiunt, ut partim quam uulnerauerint, nimium sanguinis profluium inferant, Arnoldus ex Rasi & Alberto. Scio Hermolaum Barbarum, dorycnion, quod frigidum est uenenum, sic dictum conijcere, quod cuspides telorum inficere mos esset illo, ex Plinio 21. 31. Dory

quidem Græcis non sagittam, sed hastam uel hastile significat: unde quidam dorycnij etymologiam adferunt, ut Varinus scribit, *ἡ δὲ τὸ δόρυ ἐστὶν ἡ τὴν ἀνὰ δόρυ*. Sed hoc nemo Græcorum scribit, & incerta dorycnij historia est, cum alij sui generis plantam faciant, alij eandem solano furioso. Scythæ pro toxico leopardi felle utuntur, Ponzettus. Verum licet diuersa sint toxica, Dioscorides tamen (& alij Græci) certam quandam herbam, aut factum ex ea succum, intellexit: nam inter alias uenenatas herbas de toxico etiam agit: & uenenorum genera describens, Quædam, inquit, metallica, quædam ex animalibus sunt: quædam ex plantis, siue radices plantarum, siue succi: siue ipsæ plantæ, ut ruta agrestis, toxicum, &c. *οἱ Ἀράβες ἐργιοὺς τὴν ἀνὸς ἐν φαρμακωλῇ*, Pollux. Scythæ dicuntur ad toxicum quo sagittas obliniunt, humanum sanguinem admiscere, Aelianus. Nec patitur taxos, nec strenua toxica sudat, Columella de solo probato: uidetur autem innuere toxicum à taxo arbore dictum sibi uideri, ut & Plinius, de quo uide in Ceruo E. Auicenna aduersus sagittas Armenias, hoc est toxicum, stercus hominis potum theriacam esse audiuisse se scribit: (unde nouum argumentum nobis accedit, toxicum genus aconiti esse confirmandi, cum aduersus aconitum pantheræ similiter sibi medeantur.) Addit, donnulam, id est mustelam exiccatam drachmis duabus cum uino potam, item galbanum, contra idem uenenum opitulari: quæ duo remedia similiter aduersus toxicum prodesse, Dioscorides prodidit. Napellus (inquit Matthæolus) radicem habet, ut uidemus, reti similem, folia non admodum dissimilia folijs artemisiæ maioris, flores purpureos, & cum adhuc clausi sunt caluarijs similes: cum aperti, urticæ mortuæ floribus, maiores tamen: caules plus quam bicubitalis, semen exiguum, nigrum, paruis siliquis (corniculis) inclusum. (Nascitur in altissimis montibus: quod ipse non exprimit, sed necessario sequitur ad id quod antidotum eius murem sæpe in altissimis montibus sibi repertum scribit.) Hæc quidem descriptio tota facit cum nostra lupariæ cœrulea: nam illius quoque flores aliquando purpurascens uidit: radix tamen eius nullam reti similitudinem habet, unde suspicor deceptum forte Matthæolum, quod luteæ lupariæ proprium erat, ad cœruleam, id est napellum transtulisse: nisi aliud in Italia lupariæ aut napelli genus nascitur, quam apud nos, quod non puto: & si maxime talis nasceretur qualem describit, non posset tamen obtinere quin sic etiam aconito adnumerari deberet: quam Leoniceni sententiam ipse immerito reprehendit. Addit præterea se huius à se descripti napelli uim uenenosam animaduertisse Romæ sub Clemente septimo: qui (inquit) cum experiri uellet facultatem olei cuiusdam aduersus uenena composita à Gregorio Caraita Bononiensi, qui Chirurgiam me docuit: iussit duobus latronibus capite damnatis napellum exhibere. Hunc igitur latrones in pane, quem Martium uocant, deuorant: & oleo inunctus est ille qui plus ueneni sumpserat: qui minus, absque inunctione relictus est, & intra horas septendecim miserabili morte consumptus cum omnibus illis crudelissimis signis & symptomatis, quæ Auicenna à napello produci scribit. Et quanquam ipsæ symptomatis alter etiam qui unctus erat infestaretur, triduo tamen restitutus est. Porro oleum illud quale fuerit, explicat in sextum Dioscoridis librum scribens, in caput de aconito. Res miraculo similis, inquit, oleum de scorpionibus foris duntaxat illi tum breui tempore à tam crudeli ueneno liberare. Certe & in hoc, & alio quouis ueneno non corrosum, nec non in moribus & puncturis quorumuis uenenatorum animalium, nullum ei par inuenias remedium, si frigidum inungas singulis horis ubi uenena sunt acutissima: ubi minus acuta, tertia quoque hora. Inungi autem oportet non solum sedem cordis sub sinistra mamilla, sed etiam pulsatiles uenas temporum, manuum pedumque. Sed de hoc oleo & eius compositione plura dicam in Scorpionum historia, ex præfatione Matthæoli in sextum Dioscoridis librum. Multa quidem & remedia et symptomata (inquit Matthæolus contra Manardum) eadem sunt toxici apud Dioscoridem, & apud Auicennam napelli, (quæ ipse singulatim recenset:) sunt tamen aliæ quædam notæ, quibus omnino diuersa esse hæc uenena deprehenditur. Nam de toxico legimus, quod furorem inducat: quod de napello non scribitur, neque sanè latrones illi, quos napellum uorasse paulò ante dixi, ullum furoris affectum senserunt, cum cætera quæ de napello Auicenna tradit, in eos omnia caderent. Scribit & alia quædam de napello Auicenna, quorum nullam in toxico suo mentionem facit Dioscorides. In remedijs etiam multa inueniuntur diuersa. Quamobrem cum in cæteris uenenis Dioscoridem ferè ad uerbum exprimat Auicenna, in napello autem pleraque alia quam ille de toxico habeat, duo diuersa hæc esse uenena concludemus: præsertim cum aliud caput de ueneno tusom inscriptum Auicennæ sit, quod proculdubio Dioscoridis toxicum est, Hæc Matthæolus. Verum hæc omnia non magni fuerit negotij refutare. Primum enim non est necesse res esse diuersas, ubi scriptorum aliquis pauciora, alius plura sub alio nomine adfert, modo ne quid contrarium proferatur. Deinde quoniam plura sunt aconiti genera, ex quibus nos unum aliquod esse napellum contendimus: fieri potest furorem ab uno inferri, non item à reliquis: & Dioscoridem genera duo tantum descripsisse constat, alia duo sine descriptione reliquisse. Quid quod multum refert apparatus? Toxicum autem non simpliciter aconitum fuerit, sed succus eius certo modo paratus, ut & idoneus tingendis fiat sagittis, & aliquandiu conseruari possit: fortassis & adiectum aliquid, ut nostri luparijs radicibus ad tollendas feras alij aliud miscere solent. Aconitum certe pro apparandi diuersitate uarios, & ferè contrarios, tum ueneni tum medicamenti salubris ratione effectus præstare ex Theophrasto supra docuimus, qui maximum in præparandi modo momentum collocat. Postremo cum & toxica cum Dioscoridi ignota fuisse uideatur, (ut in Ceruo E. dixi: & Matthæolus ipse concedit, & tusom

quoque Auicennae, ut ipse fatetur, non mirum si parum perfectam tum eius tum quae proueniunt ab eo symptomatum descriptionem reliquerint. Hoc potius mirum esset, toxicum tam celebre uenenum & tantopere cauendum, omnibus adhuc medicis ignotum esse, ut se quidem ignorare Matthaeolus scribit. Illud equidem affirmo, napellum genus esse aconiti, idemque toxicum, siue idem quod Dioscorides describit (diuersa enim sunt toxica) aut praecipuam eius unde fieri et materia: siue aliud quidem toxicum, sed quod isdem possit remedijs iuuari, utpote calidum siccum ac septicum uenenum. Napellus Moisi (inquit Matthaeolus), mus est napelli, quem saepe uidi & cepi in altissimis uallibus Anarim montibus: sed non cuiusuis est eum inuenire, cum magna ad id (tædij) patientia & uigilantia requirantur. Itaque non miror quod philosophus quidam & medicus insignis (ut apud recentiore quendam legimus) cum mures huiusmodi nullos inueniret, cepisse tandem paruas quasdam muscas folijs & floribus napelli insidentes & exuentes inde sibi alimentum, & ex eis suam antidotum composuisse, ad muscas uigintiquatuor, terræ sigillatæ, baccarum lauri & Mithridatij, singulorum duabus uncijs adiectis, cum oleo & melle quantum satis erat excipiendis illis. Et hac quidem antidoto miris successibus, ut ferunt, usus est, non solum aduersus napellum, quem diuersis animalibus faciundæ causæ periculi exhibuit, sed multa etiam alia crudelissima uenena, Hæc ille. Auicenna quidem, (siue ipse, siue interpretes, siue librarij: quod addo propter Matthaeolū qui ualde reprehendit Leoniceum, tanquam iniurium in Auicennam, quod interpretum forte aut scriptorum uitia, tanquam certus ab ipso commissæ auctore, simpliciter tanquam Auicennæ notet: ego breuitatis studio, Auicennæ nomine complecti soleo illam quæ extat additionem qualemcunque, quoniam in ea quæ scriptæ lingua, quamuis extat, nondum tamen publicus nobis est factus.) Auicenna igitur, inquam, circa napelli murem parum sibi constare uidetur, & ipse etiam dubitasse, esset ne aliqua huius nominis herba, an potius animal siue mus huius nominis: utrumque enim bismus appellat libr. 2. cap. 51. quamuis ad bismus herbam, etiam uox buha additur à Bellunenſi: utrumque aduersus napellum, & albas & lepram utile facit. Buha (inquit Bellunenſis) secundum Glossam Arabicam, est planta quæ dicitur gieduar, de qua Auicenna capite de zedoaria seu gieduar dixit, quod eius uicinitas infirmat plantam napell, iadfertur autem hoc nomine radix ex India, nigra, crassa, sicut radix doronici, saporis acuti: & uidi ipsam exhiberi cuidam principi Syriæ, Hæc ille. Ego apud Auicennam libro quarto in curatione napelli, buha & alguedar pro diuersis napelli antidotis accipi obseruaui. Sed hæc de nure napelli nugæ, propemodum dixerim, Arabum et qui eos sectantur medicorum, tandem relinquor: siue herba quædam, siue mus quadrupes, siue muscus ad radicem nascens, siue musca insectum, siue moschus odoramentum, aut diamoschi antidotus, (quod plus rationis habet) præstantissimum aduersus napellum antipharmacum sit. Tam diuersæ quidem opiniones ex ipsa nominum uicinitate uideri possunt exortæ. In Aethiopia radix quædam letifera est, qua sagittas illinunt: & in Scythia tum hæc, tum aliæ quædam, Theophrastus 9. 15. Rhododendron Dioscorides ait maritimis locis & scæcus amnes nasci, (uerba sunt Marcelli Vergilij,) qd res ipsa etiā nunc indicat: Et nos scimus aliquos locis rhodanem corrupta uoce appellari plantam, quæ quoniam pastu animalia enecat, pro toxico habetur, & toxicum pariter uocetur, Hæc ille. Vulgus Gallorum & Itolorum ferè quouis ueneno infectos, intoxicatos uocant. Non indignum hoc loco etiam Ausonij epigramma est, super toxicis uiribus huiusmodi.

Toxica zelotypo dedit uxor mœcha marito,
Miscuit argenti letalia pondera uiui,
Diuidat hæc si quis, faciunt discreta uenenum,
Ergo inter sese dum noxia pocula certant,
Protinus & uacuos alui petiere recessus,

Nec satis ad mortem credidit esse datum,
Cogeret ut celerem uis geminata necem,
Antidotum sumet qui sociata bibet,
Cessit letalis noxa salutiferæ:
Lubrica deiectis qua uia nota cibis.

Quod si hoc etiam toxicum de aconiti genere fuit, ut nobis uerisimile est (Gallus enim Ausonius fuit, & aconiti genere Gallos pro toxico ufos, & etiamnum uti, constabit ex sequentibus,) cum Hermolao & Ruellio faciet, qui (ut dixi) ab aconito primo non ex scorpj ictu solum, sed aliud quoduis in homine repertum uenenum impugnari putant, & illis inter se colluctantibus hominem seruari. Quin & alui fluxum aconito moueri in homine non dubitamus, cum idem in feris fiat. Pardalini occidunt tum alijs modis, tum aconito escæ admixto, unde fera per diarrhoeam inanitur, Pollux. Et alibi, Elateria dicuntur pharmaca, quæ nimium euacuando etiam necant, ut aconitum & elleborum. Quanquam etiam argentum uiuum per se, tum pondere suo tum mobilitate per intestina deuoluet exitum quærere solet. Sed plura de toxico, & quod ex aconiti genere conficiatur, in Ceruo docui capite quinto: (hic nonnulla illic omiſſa adijcimus) & inter cetera ex Aristotelis Mirabilibus, pardalio (id est pardalianches aconitum) uenenum in Armenia nasci, &c. atqui Arabes pro toxico, Armenæ sagittæ uenenum plerisque in locis reddere solent. ¶ Acustum (aliàs aucaſton) secundum Glossam Arabicam est interfectio lupi, Andreas Bellunenſis. Videtur quidem ab aconito interpolata uox: quod & aconistomon (unde forſan colomeſtrum nomen corruptum apud Dioscoridem) uocari, ex Aëtio citat Hermolaus: item irin syluestrem, & pharmaciamdem: nos præter iridis syluestris nomen in excusis Aëtij codicibus nullum reperimus aconito tributum. Faba lupina seu marcellium, datum in adipe, necat canes, lupos, uulpes & urſos, Arnoldus. Videtur autè apocynon Dioscoridis, quod siliquas habet ceu fabarum: et folia cum adipe in panes coacta, canes, lupos, uulpes, & pãtheras enecant.

cant: dicitur & cynomoron. Cieria, id est faba lupi, Syluaticus. Cenarafab, faba lupi, Idem. Apud Dioscoridem quidem *λύμας λευκός*, id est faba alba inter aconiti alterius nomenclaturas est, & forte cyamos lycu, id est faba lupi legendum fuerit: ut eadem causa sic nominetur qua apocynon, quod lupos utrumque occidat. Catilabket, id est stragulator canis, aconitum, Syluaticus, Cat labich, id est strangulator patris sui, Idem. Interfector patris sui, non est aliud quam satyrion, ut docent Monachi in Mesuen. bulbus enim nouellus tanquam filius uidetur, qui uires ueteris & rugosi, ceu patris sui, in se transsumpsit, mox ipse idem ab alio subnascente passurus. Marcellij quidem uox ad consiliginis nomenclaturam Sabaudicam accedit, quæ est marsieure, quasi Marficam aut à Maris inuentam dicas herbam, quod de consiligine Plinius testatur: siue fabam lupinam pro consiligine Arnoldus accepit, siue eodem similie nomine consiligo & apocynon propter similem in feris necandis, ut quidem existimo, facultatem, appellata sunt. Chanach aldib, id est strangulator lupi, suffocat lupos, porcos & canes, Auicenna. Chanach alnemer, id est strangulator pardalis, suffocat alfhed & alnemer, (uetus interpret leopardos & lynces reddit, quod Bellunen, non probare uidetur.) Idem. Alius est interfector canis, de quo apud eundem libro 2. in fine l. literæ legimus, canes eo sumpto confirm interimi: & in homine sanguinem per sputum & nares moueri, (Arnoldus in libro de uenenis, idem de aconito scribit, tanquam ex Galeno.) Ego hoc uenenum quod sit, non facile dixerim: neque enim ulli illorum, quibus canes necari in ipsorum historia dixi, conuenire inuenio: sed neque alteri cuiquam quæ Dioscorides descripsit uenenorum. Theophrastus sanè meminit esse plantas quasdam, quæ sanguinem ad se trahant: alias quæ repellant: & Galenus alicubi historiam narrat herbæ inuentæ, quam quisquis sibi applicasset, sanguinem excerneret atque hoc pacto interiret, &c. Dagabaoth, id est aconitum, Syluaticus. Debacul, aconitum, Idem. Amanaram, id est aconitum, Syluaticus. Baccæ masculi Hispaniæ, sunt uenenum kacilkebi, id est interficiens patrem suum, Arnoldus. Eliforion, aliàs elifon, id est aconitum, Syluaticus & Arnoldus: est autem nomen deprauatum pro aconito thelyphono. Diaferiticum & euusitum uoces corruptæ leguntur apud Arnoldum in libro de uenenis, pro eriphia herba (de qua pluribus dixi in Hædo) quæ aconito aut thapsiæ uires habet similes: mihi quidem etiam genus aconiti uidetur uel propter radicis figuram, quæ instar bulbi oblonga est, ad summum extenuat: (sic enim legerim in libro de simplicibus ad Paternianum, non ad unum extuati, quæ uerba nullum sensum continent) accedit & uiolaceus flos, thyrsus oblongus, radicum appendices, natales in montibus, quæ omnia nimirum in luparia nostra cœrulea uidentur: folia quoque non omnino dissimilia apio sunt, quare & artemisiæ à Matthæolo comparantur: nisi quis non apii, sed platanum legat, ut illi homines omnia corruerunt. Plinius quidem de eriphia superstitiosa quædam tradit, quæ si luparia nostræ non conueniunt, erificij tamen (sic scribitur) apud authorem de simplicibus, ad Paternianum descriptio, & cum eriphia Plinii, & cum nostra facit luparia cœrulea, ut certe congener existimari debeat: & si theriphonum potius quam eriphium dici mereatur, si quis de etymo laboret. In libro de mirabilibus mundi, legitur planta Aegyptia nomine adiporis (à lupo, ut uidetur, dicta) quæ collecta immatura gustata mitigat sitim, odore cydonij pomi: matura uero sensum intercipit, gressum impedit, linguam retardat, læduntque actiones mentis & corporis tanquam inebriando, Arnoldus in libro de uenenis. ¶ Bixis, id est tora, Syluaticus: qui bix etiam napellum interpretatur. Dahag, id est tora, Idem. Brths (forte bix, aut bixis legendum) id est napellus seu tora, habet folia longiora, uiciora petrocillo (lego, incisiora platano:) radicem duram asperamque, summitemque grossam, & frondes (caules potius) quasi trium palmarum, flores purpureos, pulcherrimos: nascitur in montanis, ut in montibus pineis, puta prope Podium Seritanum, (Hispaniæ locum esse puto,) Arnoldus: apparet autem plantam esse de altero aconiti genere. Et mox, Orobis coturnicum est caliditatis & siccitatis summe, infert syncopen, uertiginem, epilepsiam, & linguam inflamat: necatque celestiter: nisi superedatur confestim planta ad pedem eius nascens, radnar uel radores uocant, alij napellum Moyfi, alij anthoræ: & est similis aristolochiæ, sed folia minora habet, nec floret, nec frondet, Hæc ille authorem citans quendam Algasik. Est sanè hic orobis coturnicum non alius quam Auicennæ napellus, quo is etiam scribit coturnices absque noxa nutriri: errore, ut uidetur, nato ex Galeni uerbis, qui sturnos cicuta pasci scribit, nec lædi: nam *λύμας* & *ἀκύνιτον*, ut dictum est, Arabici scriptores sæpe confundunt. Cæterum anthoræ (id est antitoræ) descriptionem præter illam Arnoldi hæcenus nullam legi. Et mox, Filipendula (inquit idem) est species anchoræ (anthoræ) nigra exterius: interius uero alba, radices sunt obrotundæ, minores glandibus: & folia pimpinellæ, dicta lodomo, est theriaca uenenorum omnium, propriè napelli. Sagitta etiam illita succo napelli, omne animal uulneratum necat. Corona ex eo gestata in capite, infert syncopen, & epilepsiam. Gummi item ipsius, uenenum est, Hæc omnia Arnoldus. Videtur autem filipendula eam ob causam antitoræ uel antinapelli genus existimari, quod cœruleo napello nostro similem fermè radicem habeat, tum colore, tum figura & magnitudine: fibris tamen & cirris caret, ut scorpij sine pedibus effigiem referat. Iam quod in capite gestatum napellum, noxium esse scribit Arnoldus: admonet me illius quod nuper ex anicula quadam audiui, si iuuenis inter tripudians eum uirgine, quæ lupariæ cœruleæ flores in corona habeat, forte uulneretur, uulnus incurabile esse. Anchora est herba in ortis (in montibus potius) nasceus, rara inuentu, nisi cum floret. Botanicus sibi ignotam fatetur, Simon lanuensis. Et rursus, Anchora herba est theriaca contra toram, habens duas radices, sicut satyrion, unam pinguem, alteram

extenuatam; meminit earum Botanicus. Quæ uerò Gallis ancholia hodie uocatur, angelica quibusdam, non alia est quam aquileia nostra. Vt leucomata & albuginem quamuis densam ex oculo detergeas, turam & anturam herbas uiuentes nitidissime collectas contundes, & per lintheum tenue succum earum exprime, eoq; oculos inunge, Marcellus Empiricus: Vnde apparet toræ, uel turæ, uel tauræ nomen, non ita recens esse. Ex Plinio quidem aconiti usum ad oculorum medicamenta fuisse, iam supra dixi. Herba quæ taura uulgo nominatur, siue tora, flore est cœruleo, folio rotundo, radice polypodij hirsuta, & uermis nigri effigie: Venenosa herba, cui per antipathia naturæ alia occurrit herba, antitaura & antitora cognomine, folio rotundo, Hermolaus in Dioscoridem Corollario 541. in Lychnidis mentione; quæ & ipsa taurion cognominatur, ut aconitum taura uel tora: eaq; admota scorpiones similiter torpescunt; & quanquam aliud commune, quod sciam, nihil habeant, hæc tamen obseruatu digna nobis uisa sunt. Apud Auicennam libro quarto inter præcipua napellæ antidota ture (tura, uel potius antura legendum puto) numeratur, ut uetus interpretes habet: ubi Arabicè buha, uel bismus buha legitur. Valdensium populus in montibus habitat Galliarum, non procul Auenione, Italiam uersus, hæreseos ab ecclesia Romana damnatus; apud hos toram herbam abunde nasci audio, cuius succum expressum in bubulis asseruant cornibus, ad sagittas tingendas ueneno præsentaneo; ipsi toram & toxicum uocant, homo aut quoduis animal telo inde imbutum intra semihoram moritur; homini tamen præcipue letale hoc malum est. Vim eius experturi, acum eo succo inficiunt, quo ranam pungant; quæ si illico moriatur, ita præsentaneum iudicant, Mortiferum negant si deuoretur bibaturue, etsi ne id quidem sine noxa sit. Præsentissimum uerò esse contumtum sanguini, quod per sagittas contingit; si tamen locus ictus frigida mox ablatur, remedium pollicetur. Sanguis qui è uulnere defluxit etiam ad imum pedem, hoc ueneno contactus recurrit, & in uulnus iterum subit; Tanta in eo sanguinis uitæq; aueritas rapida. Et hæc quidem accepi olim ab homine fide digno, qui cum Valdensibus ipse uersatus fuerat. Radicis certe & foliorum forma, & ipsa uenenæ, non aliud hanc toram, quam primum Dioscoridis aconitum esse euincunt: quod & thelyphonon uocatur, quod uerendis sceminarum inditum mortis causa sit; nimirum quod illic etiam uis eius & halitus sanguini iungatur, siue per acetabula, siue per *αὐχὸν* quandam. Audio etiam Sabaudiarum populum eiusdem religionis esse, qui uallem quandam Lucernensem incolat, homines alperos, nec admodum suo principi obediens: quod metuendi sint propter sagittas herbæ toræ succo uenenatas. Singulos domi uasculum huius succi plenum seruare audio: & tali sagitta ictos paulo post mori, uulnere incurabili. Ab hac ualle exiisse quidam aiunt Valdenses, qui ab huius herbæ usu Torelupini nominentur; nam lupos aliasq; feras in uenatione, similiter huiusmodi sagittis feriunt. Audiui etiam, si bene memini, solis in Gallia Valdensibus, priuilegio quodam hoc toxico uti licere: forte quod & ad uenationem indigere uideantur, cum montes habitent: & tanquam uiri boni circa hominum noxam id possessuri existimentur: Sic & de aconito in Ponto scribit Theophrastus, istantum qui præparare nouerint possidere concessum, cæteris interdictum capitis poena. Anthora, inquit Syluaticus, dicitur quasi antitora: quod aduersetur thoræ, sunt autem duæ herbæ, quæ simul nasci solent; folijs uiolarum, rotundioribus tamen, & parum incis; floribus cyclamini, nisi quia in thoræ bene uiolacei sunt, in anthora subrubei: hæc sanat, illa occidit, Hæc ille; remittit autem ad Thoræ mentionem, tanquam plura illic dicturus in T. litera: ubi tamen nihil prorsus super his herbis scriptum inuenimus. Ant. Gainerius in libro de peste, antoræ radicem tanquam egregium antidotum commendat, cuius experientiam ipse uiderit, si in potu detur scrupuli pondere cum aceto & aqua rosarum. Est autem, inquit, herba quæ nascitur iuxta toram, ex qua uenenum conficitur, quo cum in alpebus Saluciarum & Pinaroli capras syluestres uenantur. Radix eius (antoræ) similis est nucleis oliuarum, cuius mentionem in Synonymis Simon Ianuensis facit: & est bezear toræ, quæ nullum animal suo ueneno interimit. Admonet me antora herbæ cuiusdam raræ, quam semel tantum in monte quodam alto Sabaudiarum reperi, ultra Lemannum lacum è regione ferè Laufannæ; folium ellipticum, planè circinatum, ea ferè magnitudine ut diameter duos pollices æquet, in circuitu serratum, solidum, albicans; & si bene memini, singulis plantis unicum, florem non uidi, radices sunt albe, glandibus aut oliuis quodammodo similes ut filipendulæ, gustu feruido. Arabes quidam Ascitæ appellantur, quoniam bubulos utres binos sternentes ponte, piraticam exercent sagittis uenenatis, Plinius. Portulacæ syluestris quam peplion uocant, memorabiles usus traduntur: sagittarum uenena, et serpentium hæmorrhoidum & presterum restringi, pro cibo sumpta, & plagis imposita extrahi, Plinius. Scincus prodest contra sagittarum uenena, ut Apelles tradit, antè posteaq; sumptus, Idem. Silphium uenena telorum & serpentium extinguit potum, ex aqua uulneribus circumlitum, Plinius. Venenum serpentis, ut quædam etiam uenatoria uenena, quibus Galli præcipue utuntur, non gustu, sed in uulnere nocent, (hoc etiam hodie de tora fertur, ut supra dixi:) ideoq; colubra ipsa tuno estur, ictus eius occidit, &c. Celsus. Primum aconiti genus (folio cyclamini) sepe in Tridentino monte, ubi abunde nascatur, collectum Matthæolus scribit: nomen uerò eius nullum adfert, nec ullam descriptionem. Toram enim alibi Dioscoridis orobanchen nominat, sic dictam (ut ait) quod ea gustata uaccæ mox tauros desiderant; eandem ait lupam uocari: quod deuoret plantas iuxta nascentes. sed de orobanchæ multis differui in Boue c. De primo aconiti genere fuerit, inquit Matthæolus, radix illa qua quidam circa Romam & Neapolim utuntur, qui unam hanc lupos necandi artem proficiuntur.

fitentur: & radices, quibus lupi subito necantur, in ponte S. Angeli uendunt: neque enim luparia dicta radices sunt, quae nigro colore habentur, cum illae ex albo ad luteum colorem uergant, Hæc Matthæolus. Sed quærent diligentiores, an forte radix illa quæ Romæ pro lupis occidendis uendunt, non alia quam chamæleontis siue alterius siue ixiæ sit, qua lupos occidi supra diximus ex Blondo medico Romano. Ex chamæleonte etiam in Creta, si recte memini, toxicum fieri alicubi legi. In montibus quibusdam prope Vallenses hodie dictos, Heluetijs coniunctos fœdere, herbulam illam, quam pro lunaria minore Fuchsius depinxit, Tomi primi capite 183. toram uocitant, non quod uenenosam existiment: sed eandem forte ob causam, qua Matthæolus orobanchen, ut iam retuli. ¶ Petrus Apollonensis libro de uenenis capite 21. usneam aconitum esse asserit, magno errore. Vſnea seu sulphurata, planta albicans, salsa, ramos habet longos & graciles: ex qua fit soza; drachmæ decem sumptæ interimunt, Arnoldus. Vſnen est herba kali, unde fit sal alkali, decem drachmarum pondere sumptum interficit, &c. Serapio cap. 247. Circa Italiã (in Italia) monte Circæo, aiunt uenenum quoddam letiferum nasci, cui ea uis est, ut si quis biberit (ἀπὸ τοῦ περιαιδῆ, lego ποτὶ τῷ,) mox pilos e corpore defluere & marcescere faciat, & omnino corporis membra diffluere, ita ut aspectu miserabilis superficies sit corporis morientium. Hoc Cleonymo Spartano datus Paulum Peucestium (Peucetium, id est Calabrum) & Gaium, deprehensos aiunt, & à Tarentinis post quæstionem morte mulctatos, Aristoteles in Mirabilibus. Circum quidem inuenio montem esse prope Caietam Campaniæ oppidū, ubi Circe habitauit, uarijs herbarum uenenis abundantem: uel promontorium Tuscorum, quod hodie S. Felicitas appelletur. Ego inter uenena ex plātis, nullum huiusmodi legere memini: sed ad salamandræ, sepis, & aliorum quorundam serpentium morsus, pilorum defluuium, & partium corporis putredinem sequi medici tradunt: quod si tamen planta quædam huiusmodi est in Circæo monte nascentis, uim septicam habeat oportet, ut aconita, chamæleontes, ephemeron, & similia, uideri tamē potest, si planta est, ex aconiti generibus esse, quoniam illius etiam genus unum in Iustinis Italiæ montibus prouenire Dioscorides scribit: & cum uim septicam habeat, nisi statim occiderit, planè miserabilem aliquandiu superuiuentium mortem sequi Theophrastus author est. Aristoteles quidem xenico ueneno, quod mox aconitum esse dicemus, tinctas sagittas à Gallis, feris immitti scribit, & nisi statim pars circa uulnus excidatur, putrescere. Limeum herba appellatur à Gallis, qua sagittas in uenatu tingunt medicamento, quod uenenum ceruariū uocant. ex hac in tres modios saluati additur, quātum in una sagitta addi solet, ita ossa demittitur in boum faucibus in morbis. Alligari postea ad præsepia oportet, donec purgentur, insanire enim solent, si sudor insequitur, aqua frigida perfundi, Plinius. Genus aconiti hoc esse apparet, primū inde quod Gallos eo sagittas tingere scribit, (quam ex Sardoo quoque ranunculo toxicum fiat, & inter ranunculi nomina mileon legatur apud Apuleium, et lycopnon, quasi lycophonon forte: Arnoldus quidem, ranunculum eundem, lupinum nominat;) deinde quod euacuandi per alium uim habet, quam & aconitum habere supra ostendi, et elleborus, chamæleō, staphisagria, thapsia, ricinus, ephemeron. Quod autem intra corpus aconitum etiam hominibus quidam nescio quomodo præparatum dare ausi sint, dictum est supra ex Theophrasto; ad scorpionum ictus, & alios affectus, quorum nomina non exprimit. Adde quod & hodie de tora dicitur, & de uenatorio Gallorum ueneno Celsus scribit, intra corpus sumptum nihil aut parum obesse: cum ueteres acerrimis uenenis aconitum adscribant. Componi autem hæc contrarietas potest, uel quia diuersa sunt aconiti genera: uel quia superficiem aconiti etiam Theophrastus letiferam esse negauit, cum uenenum omne in radice sit: uel potius, si exigua quædam portio (ut Plinius in limeo fieri scribit, & in alijs quoque uenenis medici faciunt) cum maiore copia reuidentū & frangentium eius noxam iungatur: uel quomodocumque pro apparatus diuersitate effectus diuersos sequi. Apud Celtas aiunt (uerba sunt Aristotelis in Mirabilibus) nasci pharmacum, quod xenicum ab ipsis appelletur, mira corrumpendi celeritate: quamobrem uenatores cum ceruum aut aliam feram, tinctis eo sagittis percusserint, mox accurrere, & carnem circa uulnus excindere, ne uenenum subeat. Eo enim infectum corpus putresceret, & uenenosum in cibo foret. Inuentum autem aiunt huius antipharmacum, corticem quercus: alij uerò aliud quoddam folium, quod coracion nominant ex euentu: quod coraca, id est coruū aliquādo uiderint gustato hoc ueneno cum malè afficeretur, quæsitum hoc folium deuorasse, & liberatum esse, Hæc Aristoteles: Conuenire autem ea omnibus modis cum aconito, tora, limeo, facillimè animaduertet, quisquis præcedentia legerit, ita ut pluribus id astruere superuacuum uideatur. Dacos & Dalmatas aiunt cuspidibus helenium à Græcis dictum & ninum ab incolis oblinere, (πεδὺ πείτην) id est ubi sanguini uulneratorum obuenerit, hominem occidere: comestum uerò ipsis innoxium esse, & nihil mali efficere: ceruos etiam uulneribus sagittarum sic infectarum mortuos, si edantur, nihil obesse, Galenus ad Pisonem, & Aegineta 6. 88. mirifice autem congruunt hæc uerba cum ijs quæ de tora, id est aconito feruntur, &c. Sed nomina quoque elenium (helenium quidem, quod uulgo enulam campanam nominant, quid cum hoc elenio commune habeat, nihil inuenio) & ninum, non nihil ad limeum accedunt, ut unam uel alteram istarum uocum per librariorum corruptam suspicemur. Helenium Aegyptium Theophrastus interimi uelenum, Aristoteles belenion scripsere: si modo liber eius est, qui de plantis ad authorem Aristoteles refertur, Belenium (Βελήμιον) inquit, delibutorium in Persidē uenenum erat, in Aegyptum & Pa-

læstinam translatus, sine periculo mandî cœpit, Hermolaus Corollario 38. quem Ruellius etiam, ut solet, sequitur. Ego utrunq; deceptum uideo, neq; enim de helenio hæc uerba Aristotelis (aut quis, quis eius libri author est) neq; de ulla alia herba intelligi debent: sed de persea arbore: de qua Dioscorides, Retulerunt quidam letalem in Perside hæc arborem esse, translata uero in Aegyptum mutasse naturam & cibo idoneam esse. Idem Columella et Theophrastus testantur. Nihil autem mirum si pro persea belenion legatur: cum passim eo in libro & barbara & corrupta nomina multa legantur, ut artemisia etiam pro arbore, &c. Galli sagittas in uenatu elleboro tingunt, circuncisocq; uulnere teneriorem sentiri carnem affirmant, Plinius libro 25. ad finem capitis 5. Vnde apparet elleboro quoq; uim ad sagittas eadem ut aconito esse: & alias insuper, ut mures, muscas & pedes necare, quas ibidem commemorat Plinius. Sed hoc etiam suspicari licet, fieri posse ut Galli ellebori nomē aconito dederint olim quoq; ut hodie adhuc multis in locis, pharmacopolæ etiam, quod Syluius testatur & ipse uidi, errore quidem capitali: sed hodie illi aconiti cœruleæ radices pro elleboro nigro usurpant. Plinius de albo loqui uidetur, quo sagittæ tingantur. De toxicis & sagittarū uenenis annotauit quædam Cælius 23. 10. *Σύαγχο*, radix qua fues (apri) capiuntur, Hesychius & Varinus. Hanc quoq; aconito si quis adnumeret, non aberrabit, scribit enim de primo aconiti genere Dioscorides, quod & alias feras, & fues occidat, nimirum angendo et quasi strangulando, unde & pardalianches dictum. Hactenus de aconito, toxico, napello, tora, & similibus seu facultate seu forma plantis, quibus & lupi & aliæ feræ, sed & homines necantur, cauendi gratia, & antidota cognoscendi, dixerim: prolixius quidem quàm argumento de animalibus conueniat: non tamen ingrata, ut spero, hominibus literatis, præcipue medicis futura: quod pleraq; omnia primus nostro sæculo longa & diligenti obseruatione ne ista partim ipse protulerim, partim collegerim.

¶ Animalia. Hyæna lupo similis est, ut Philoponus inquit, Niphus. Colore lupi propè est, sed hirsutior, & iuba per totum dorsum prædita, Aristotel. Dabha (hyæna) animal medium inter lupum & canem, Bellunen. *Λυκοπρόνυξ*, animal mixtum ex pardo & lupo, ut quidam in Lexico Græcolatino annotauit: Vide infra inter congeneres lupo feras. De chao & lycæone, lupo canario, & thõe, id est lupo ceruario, infra post lupum statim dicam. Lynceum aliqui eandem thõi existimant, Itali uulgo hodieq; lupum ceruarium, aliqui lupum cattum nominant: Germani *luchs* uel *lup*, Valenses Heluetij *thierwolf*. De Lycisco id est, cane ex lupo & cane nato, uide infra in c. Nominibus non longissimis appellandi sunt canes, ut Lupa, Cerua, Tigris, Columella. *Λυκάδος* Thessaliæ canis epitaphium in Cane scripsi ex Polluce. *Λυκίτης*, unus ex canibus Actæonis apud Aeschylum, Pollux. ¶ Lupus, *λύκος*, ex graculorum siue monedularum genere auis, Aristoteli: quamuis apud Hesychium & Varinum *λύκιος* legatur. Miluum Græci quidam uulgo *λόπημ* uocant, (nimirum à lupina rapacitate,) Varinus in *ἰκτινα*. ¶ *Λυκηλάτης*, *τὸς ἐγγέλεις*, Lacedæmonij, Hesych. sic enim lego, Lupus piscis carniuorus in alios grassatur, *λάβρακα* Græci à uoracitate uocant, aut ab impetu & robore: marinus est: sed per ostia fluuiorū aliquousq; ascendit, ut ex mari Tyrrheno per Tyberim Romanam usq;. Recentiores quidam imperiti maris, lucium piscem robustissimum uoracissimumq;, ualidis dentibus acutis armatum, lupum esse putauerunt, lucij etiam nomine, tanquam à lyco Græcorū alludente, sed lupum piscem Græci labracem, non lycon uocant: & marinus est, ut dixi, &c. Lycos quidem etiam Græcis, ut Hely. & Varinus testantur, piscis nomen est: qualis uero is fuerit non satis constat. Hiccius piscem anthiam, ab aliquibus lycon, ab alijs callionymon uocari scribit, Athenæus libro 7. Vide in Lupo inter pisces. Engrauli, engrasicholi, uel crasicholi pisciculi, alio nomine lycostomi dicuntur, Aelianus: Suidas apuæ pisciculi epitheta esse scribit. ¶ Lupos phalangiorum siue araneorum generis, in libro de insectis quæres, Nicandri Scholia lycon etiam muscæ genus esse docent.

¶ Icones. Aquilam Romanis legionibus C. Marius propriè dicauit: erat & antea prima cum quatuor alijs: lupi, minotauri, equi apriq; singulos ordines anteibant, Plinius. Lupo Apollinem delectari aiunt, quia hic ex Latona in lupæ speciem conuersa, editus in lucem & susceptus fuisse feratur: eamq; ob rem lupi simulacrum in Delphico templo ex ære excitatum esse arbitror, &c. (plura uide in h. in Lycæi Apollinis mentione.) Quem inauratum in Capitolio paruum atq; lactentem luberibus lupinis inhiantem fuisse meministis, Cicero in Catilinam. Denarij etiamnum uetustissimi reperiuntur argentei, cum imagine lupæ quæ Romulo & Remo infantibus ubera præbet. Lycus quidam heros Athenis fuit, à quo dictus ibidem iudicij locus, *τὸ πρὸς λύκῳ διακρίσιον*, ubi lupi etiam effigies posita erat ad designandum loci & herois nomen, Pollux. Vide mox inter propria uiro- rum, Lycopodes, satellites tyrannorum: qui pellibus lupinis pedes induebant, uel in scutis lupi insigne habebant, Suidas & Varinus.

¶ Viro- rum propria. A Lupo nomina uiro- rum habent Germani, *Wolfs* *Wolfhart* *Wolfgang*. ¶ Lupercus Berytijs grammaticus, uide Suidam. Lupus Seruatus presbyter, & Lupus de Oliueto Hispanus monachus, in Bibliotheca nostra. Lupum ui- rum Romæ clarum suis carminibus carpsit Lucilius, teste Horatio. Plinius 8. 52. Fuluij Hirpini memin- it: hunc M. Varro (inquit Hermolaus) Fuluium Lupinum uocat. Vide paulò post ab initio de proprijs loc. & popul. Lycambes filiam habuit Neobolen, quam Archilochus in matrimonium promissam cum non daret: iratus Archilochus in eum maledicum carmen scripsit, quo Lycambes tanto est dolore compulsus, ut cum filia

filia uitam laqueo finiret, Acron in Epodon Horatii Oda 6. *Εἰ γὰρ φέγγει λαιπὸν ἄλυσκός σε αἰετὸν*,
ἄλγιοι Ἀρχιλόχῃ φθίγματος Λυκαμβιάδου, Suidas ex Epigrammate. *Λυκαμβίς, ἀρχὴ Κρατῆτος ὅτι νόμοις τὴν πόλιν*
μαρτυροῦν δὴ λῶν, πῶς ὡς ἀπεργάζοντο τὰς τοῦ ἀποθεσίου δικαιοσύνας. Λυκαμβίς δ' ἔπει τὴν ἀρχὴν, Hes. & Varinus. Ly-
 cabas, uir Assyrius, Ouid. 5. Metam. Lycaon; Multi hoc nomine dicti sunt: à quorum uno etiam Ly-
 caonia appellata. Humero simul exuit ense Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon Gnosti-
 us, Vergil. 9. Aen. Alius fuit Lycaon Nelei filius & Nestoris frater, quem Hercules expugnata Py-
 lo occidit. Alius Priami filius ex Laothoe ab Achille occisus, Homerus Iliad. x. Sed celebratissimus
 omnium est Lycaon ille Arcadiae rex, Titani ac Terrae filius, cuius filiam Callisto cum uitiasset Iupi-
 ter, Iuno in ursam conuertit: & postea Iupiter miseratus in signum coeleste transfudit, Hæc Seruius e-
 narrans uersum illum Vergilij 1. Georg. Pleiadas, Hyadas, claramq; Lycaonis arcton. Plura
 de hoc Lycaone leges in Onomastico: & primo Metamorphoseon Ouidij, & Palæphato. Lycaon
 Pelasgi filius (inquit Pausanias in Arcadicis) Lycosuram urbem condidit in monte Lycæo, Iouem ite
 Lycæum appellauit, & certamina Lycæa instituit. Videtur autem eadem ætate uixisse, qua Cecrops
 Atheniensium rex. Infantulum idem aræ Iouis Lycæi impositum immolauit, quo sacrificio peracto,
 confestim in lupum fuisse permutatum aiunt. Post Lycaonem, etiam alium quendam hominem ad sa-
 crificium Iouis Lycæi in lupum esse transmutatum fabulantur, sed per uitam non mansisse. Quan-
 diu enim lupus fuerit, si carnibus humanis abstinerit, decimo anno post, hominem è lupo rursus fie-
 ri aiunt. Sin autem gustauerit, beluam eum perpetuò manere, (transfudit hæc etiam Cælius 16. 3. sed
 parum aptè.) Hæc Pausanias: deinceps etiam Lycaonis filios & conditas ab eis ciuitates recenset.
 Hic Demarchus uidetur, de quo in h. dicitur inter Metamorphoses. *Λυκαίνου μόρφωρ Νυκτίμω Λυκαίνου*
μόρφωρ, Lycophron de filijs Lycaonis: ubi Scholiastes, *Λυκαίνου μόρφωρ*, inquit, dicendum erat: non in lupo e-
 nim, sed lupos mutati Lycaonis filij finguntur, secundum istam historiam: Pelasgus Iouis & Niobes
 filius, ex Meliboea uel Cyllene secundum alios Lycaonem suscepit. Is rex Arcadium factus ex multis
 nuptijs filios quinquaginta nactus est, ex quibus fuerunt, Mænalus, Thesprotus, Nyctimus, Cauco,
 Lycus, &c. omnes impij, & superbi supra modum. Cæterum Iupiter homini mercede laboranti assi-
 milatus, cum eos adiisset, ad hospitium eorum uocato, pueri cuiusdam indigenæ iugulati ab eis uisce-
 ra cocta (*συμμίξαντες*) in mensam apponunt. Iupiter uero abominatus, mensam euerit: unde locus
 adhuc *Τραπεζεύς* in Arcadia nominatur: Lycaoni autem & filijs, Nyctimo minore natu excepto, ful-
 men immittit. Porro cum Nyctimus iam regnaret, diluuium sub Deucalione contigit, propter Ly-
 caonis filiorum impietatem. Aliter, Iupiter hospitio apud Lycaonem exceptus, cibum sumebat: filij
 autem eius periculum facturi an deus esset, Nyctimi iugulati carnes alijs carnibus permixtas appo-
 fuerunt. At Iupiter indignatus, mensam euerit, unde Trapezusæ oppido Arcadiae nomen. Filios au-
 tem Lycaonis fulmine interemit: & crebris fulminibus Arcadiam petijt, donec terra ipsa Iouem obse-
 rans *τὴν χεῖρα*, id est manum extendit: quare primam inter Arcades *ἐκ χειρὸς* factam aiunt. Aliquos
 autem filiorum Lycaonis in lupos (ursos forte legendum) mutauit: quos Lycophron nescio quomo-
 do lycænomorphos dixit, nisi forte speciem pro specie accepit, lupiformes pro ursiformes ponendo.
 Callisto enim (ut nugantur) Lycaonis filia, & Dianæ uenando socia, ex Ioue grauida, in ursam ab eo
 conuersa est, ut Iunonem lateret, & Arcadem filium peperit. Non autem Nyctimum, ut Lycophron
 negatur, sed alium quendam indigenam puerum, ut Apollodorus & alij tradunt, Lycaonis filij ma-
 tauerunt, Hæc Scholiastes Lycophronis. Vide nonnihil infra in h. ubi de Ioue Lycæo: & de lycæo
 ne siue lycanthropia, infania quadam hominis, supra inter deriuata à Lupo. *οὐ λύνει δὲ ἀνδρώπων καὶ*
τὰ τ' Ἀρκάδιον μῦθον, ἀλλὰ τὴν αὖν ἐκ βασιλείας ἀπαίρει πικρὸς, Suidas in Lycostomos ex autore innomi-
 nato. Ephoro author initio fuit Hesiodus, Pelasgos ex Arcadia originem duxisse: qui diuino è Ly-
 caone gnatos extitisse ait, quem olim Pelasgus procreauit, Strabo libro 5. Lycus (urbs Cretæ) naua-
 le habuit Cherronesum, à Lycto filio Lycaonis, Varinus. Mænalus etiam Lycaonis filius fuit, à
 quo Mænalo monti nomen, Varinus apud quem *σάμα* pro *σάμα* (quæ Dorica uox est pro *σῆμα*) men-
 dosè legitur. O Pan relinque Helices promontorium, *ἀπὸ τοῦ σάμα* Lycaonidæ, quod etiam dij miran-
 tur, Theocritus Id. 1. De lycæone animali infra dicam seorsim. Inde Lycam ferit, Verg. 10. Aeneid.
 Etrursus eodem libro, Protinus Anthem & Lycam, prima agmina Turni Persequitur, Lycæ-
 us Meandri filius Lemno præfuit, Herodot. lib. 5. Lycarius, unus ex ephoris Lacedæmoniorum,
 Xenophon lib. 2. rerum Græc. Lycastus urbs Cretæ, sic dicta est à Lycasto quodam indigena, uel
 filio Minois, Varinus. Lycastus & Parrhasius à lupa nutriti feruntur, Plutarchus in Parallelis mino-
 ribus. Lyceas Naucratis scripsit Aegyptiaca, Athenæus. Sapius at si me Lycida formose reui-
 sas, Verg. 7. Aegl. de pastore: sunt qui & Centauri nomen esse dicant. Lycidam quendam Salami-
 nium Athenienses lapidauerunt, quòd pecunijs à Mardonio corruptus uideretur, Herodot. lib. 9.
 Lycimnius frater Asiyochiæ, auunculus Tlepolemi, à quo & ipse interemptus est, ut quidam ex Ho-
 mero citat: sed forte legendum *Λυκίμνιος*, de quo aliquid habes apud Varinum. Domum tuam exu-
 ret *Λυκίμνιος Βολαῖς*, Aristophanes in Auibus: Vbi Scholia, Lycimnius forte ædes quorundam com-
 buisset, Cæterum in Lycimnii fabula Euripidis introducitur quidam fulmine tactus. Lycimnius
 Chius scriptor Græcus citatur ab Athenæo libro 13. Lycimnia uerba tanquam perelegantia Plato
 celebrat in Phædro. Lycinus, *Λυκίνος*, exul ex Italia, summæ apud Antigonom fidei fuit, & com-
 missum sibi præsidium tenuit, Teles apud Stobæum in sermone de exilio. Lycinus Heræensis cur-

for, Pausanias in Eliacis: alibi etiam Lycini equitis insignis, & alibi pugilis meminit. Rectius uires Lycini, neq; altum Semper urgendo, Horatius Carm. 2. 10. Lycis (uel Lycus) poeta comicus ab Aristophane tanquam frigidus notatur, Suidas. Lyciscus statuarius fecit Lagonem puerum subdolæ ac fucatæ uernilitatis, Plinius 34. 8. Lycisci cuiusdam Pausanias in Messenicis meminit, ex Aepytidarum genere. Lycomedes rex Scyri (cuius in Theseo Plutarchus meminit) filiam habuit Deidamiam, ex qua Achilles Pyrrhum genuit, Vide Onomasticon. Lycomedes Creontis filius apud Homerum Iliad. 9. huius cum uulnere in uola picti, Pausanias in Phocicis meminit. Lycomedes Mantinensis, uir nobilis & diues, Xenophonti rerum Græcarum lib. 7. Lycomedes natus ex Parthenope Ancæi filia & Apolline, Pausanias in Achaicis. Megalopolis conditores ab Arcadibus electi, Lycomedes & Poleas Mantinenses, & alij, Pausanias in Arcadicis. *Λυκομήδης*, uir inter comicas personas, *ἐλοπώγων, μακρογένειος, ἀνατένει τὴν ἐπὶ τῶν ὀφρύων, πολυπραγμοσύνην παρρησιάζοντα*, Pollux. *Λυκομήδαι, ἄνθρωποι ἰθακῶν*, Hesychius & Varin. Musæi hymnum in Cererem *Λυκομήδης ποιεῖν τε* citat in Messenicis Pausanias, non procul initio: & paulo post *Λυκομήδης ὡς ἑλίσσων* quasi templum eorum nominat. *Λύκων*: huius nominis philosophos quosdam & poetas lege in Onomastico. Lycon Comædus in nuptijs Alexandri Magni fuit, Athenæus lib. 12. Eodem in libro Lyconis Peripatetici meminit. Lycon Scarphei filius Comædus, ab Alexandro Magno decem talenta accepit, Plutarchus in Alexandro. Lycon Achæus, apud Xenophontem Anabaseos lib. 5. Lyconis Ialensis librum de Pythagora citat Athenæus. Lycos uel Lycon quidam pentathlus fuit, Scholia in Vespas Aristoph. Lycophron, uiri proprium: & adiectiuum, crudelis, superbus, Hesych. et Varin. Lycophron Chalcidensis, Aristoclis filius, adoptatus autem à Lyco Rhegino, grammaticus & poeta Tragicus, &c. Suidas. Vide Bibliothecam nostram & Onomasticon, & quædam Cælij loca ex indice. Nicias Atheniensis Lycophronem Corinthiorum imperatorem occidit, Plutarchus in Nicia. Lycophron Perinthi Corinthiorum regis filius, matrem occidit uiuente adhuc patre, Onomast. Lycophron Pheræus uniuersæ imperare Thessaliæ quærebat, Xenophon rerum Græc. lib. 2. Lycoræa uicus in Delphis à rege Lycoreo dictus: Pausanias aliter, uide inferius inter locorum propria. Lycormas Larissæus equo celete uicit, Pausanias in Phocicis. Lycortæ Syracusani mentionem in Eliacis facit Pausanias, & alij in locis, ut index in translatum demonstrabit. De Lycorta Megalopolitanorum imperatore nonnulla scribit Plutarchus circa finem Philopœmenis uitæ. Lycurgus cuiusdam strennui uiri Homerus meminit, quem filium facit Dryantis: sit autem Lycurgus contrarium à *Λυκόρῳ*, non à *Λυκόρῳ*. *λύκος γὰρ ὀργήν ὄντι ἐπείν, ὄργον ἔσθ'.* hoc enim hominis proprium est, Varinus. Lycurgi Lacedæmoniorum legislatoris uitam Plutarchus composuit. De eiusdem constitutionibus, & morte multa legimus apud Suidam. Vide Onomasticon, & indicem in Calium & in Herodotum. Lycurgus unus ex decem rhetoribus Athenis, Lycophronis filius (nepos Lycurgi legislatoris, Varinus): plura leges apud Suidam. Lycurgides, filius Lycurgi, nepos Dryantis, Ancæus nomine: uide Onomasticon. Hoc obiter addam, inter phialas fuisse quæ dicerentur lyciurgæ (*φιάλαι Λυκυργεῖς* pro *Λυκυργεῖς*, non rectè habetur in excusis ceteris Pollucis) à Lycijs, ut Calium ait. *Λυκυργεῖς*, (malim ultimam per *u*.) uox apud Demosthenem in oratione ad Timotheum, Didymus interpretatur phialas à Lycio Myronis filio (à Lycone quodam alij, Athenæus libro undecimo) factas: sed apparet ignorare grammaticum, huiusmodi schematismum à proprijs hominum nominibus non reperiri: sed potius ab oppidis & populis, ut *ἑλίκη Μυλησιργεῖς, (κένταρος) Ναξεργεῖς, τρεπταργεῖς, νιοργεῖς*, Athenæus ex quo Suidas etiam transcripsit) Suidas. *προβόλας δὲ Λυκυργεῖς ἡμιοργεῖς, ὅτι ἡ κύντις ὄντι πῶς λύκων θύσαν ὠντὶν εἶα ὅτι Λυκία εἰργασμῶνα*, Athenæus citans Herodoti librum septimum. *Λυκυργεῖν, τὰ Λυκυργεῖν ποιεῖν*, Budæus in commentarijs linguæ Græcæ. At Suidas, *μήποτε ἐν γὰρ πάλαι παρὰ Ἡρόδοτον ὅτι ἐστὶν. (Λυκυργεῖας) ἀντὶ τοῦ προβόλας δὲ Λυκυργεῖας*: ut eadem scriptio sit quæ apud Demosthenem de ijs, quæ in Lyceo (ὅτι *Λυκίω*) facta sint operibus. Budæus quidem *Λυκυργεῖς*, Lycio opificio factum interpretatur, *Λυκυργεῖς* (in Lexico Græcolat.) exponitur etiam lupos conficiens: sic *περόλας Λυκυργεῖς*, uenabulum lupis occidendis aptum dixeris. *Λυκυργεῖν* (lego *Λυκέρειν*) *τὸ ἡλεκτρον*, Hesychius & Varinus. *Λυκείος*, unus ex procis Hippodamiæ, Varinus in Oenomaio. Lycus pueri nomen, Horatio in Odys 2. 32. Lycus (Apollonio in Argonauticis) Dascyli Bithyniæ regis filius, sacellum Castori & Polluci dedicauit, magna cura liberatus, interfecto ab ipsis Amyco Bebrycum regi, Hermolaus in Plinium. Celænus & Promethei filij memorantur Lycus & Chimæus, Varinus in *Ἀτλαντῶς*. Celæno, una Pleiadum, ex qua Lycum & Nyctea Neptunus sustulit, Gyraldus. Gemit crudelia secum Fata Lyci, (uiri Troiani) Verg. 1. Aen. At pedibus longè melior Lycus, 9. Aen. Lycus statuarius puerum suffitorem fecit, Plinius 34. 8. *Λύκος* uel *Λύκων* quidam pentathlus fuit, Scholia in Vesp. Aristoph. Athenis in templo Mineræ pugnans Cynus conspicitur. Is Cynus, ut aiunt, cum alios tum Lycum Thracem propositis ad singulare certamen præmijs occidit. Ad flumen uerò Peneum ab Hercule est interfectus, Pausanias in Atticis. Hercules Lycum Thebarum regem quod Megaræ coniugii uim uoluisset inferre interemit. Nyctæus (cuius filia Antiopæ celebratur) ex uulnere moriens, Lyco fratri imperium Thebanorum committit, Pausanias in Corinthiacis: de eodem plura in Bœoticis scribit, & quomodo ab Antiopæ filijs (Amphione & Zetho) pugna superatus sit. Vide Onomasticon. In itinere ex agro Corinthio Lyci Messenij monumentum cernitur, quisquis tandem Lycus ille sit. Nec enim illum inuenio Lycum Messenium qui pentathlum exercuerit,

exeruerit, aut Olympia uicerit, Pausanias ibidem. Caucon Celani filius Orgia magnorum deorum Eleusine ad Messenam transfudit; eadem multis post Cauconem annis celebriora reddidit Lycus Pandionis filius; Lyci quercetum etiamnum appellant, &c. Pausanias in Messenicis. Er rursus eodem libro Lycum Pandionis filium oracula reddidisse commemorat. Ab hoc aliqui Lyciam dictam scribunt. Gyraldus ex Pausania non recte Lycium uocat, nisi librarii peccarint. Meminit autem eius Paus. in Atticis, & Herodotus lib. primo. Lycus Phidolæ Corinthii filius, Isthmii semel, Olympijs bis uicit, Pausan. Eliacorum 2. Fuit & Lycus Priami filius; item unus e Centauris. Callirhoe filia Lyci hominis sanguinarij & hospites immolantis, à Diomede relicta (quem Troia redeuntem benigne susceperat, & paternis liberauerat insidijs) laqueo se suspendit, Iubas apud Plutarchum libro 3. rerum Africanarum. Gyraldus Lyci nomine numerat unum inter Telchines. Lycis uel Lycos, frigidus quidam comicus poeta, ut superius retuli. τὸ αὐτὸ λύκος θεῶν, locus iudicij cuiusdā Athenis, ubi lupi effigies stabat, ad demonstrandum herois nomen, à quo sic dictus est locus. Ab eodē ortum est prouerbium, ἢ λύκος θεῶν, Pollux. θεῶν (lege ὁ θεῶν, pro τὸ θεῶν) templum Lyci herois, Varinus. ὁ λύκος διαποτα, γέγων ἥρας, Aristoph. in Vespis. Vbi Scholia, Lyci templum & heroum apud iudiciorum loca erat. Aliter, Heroum Lyci apud locum iudicij erat: & cum iudicia agebantur, iudiciale mercedem, nempe triobolum, (quotidie ei triobolum seponebant, Suid.) quam accipere solebant quorum erat iudicare, illi quoq; conferebant. λύκος θεῶν, id est Lupi decas: dictum apparet (inquit Erasmus) in eos, ad quos inhonesti lucri pars aliqua tametsi pusilla rediret, Aut in eos qui largitionibus essent corrupti, aliosue corrumperent. Nam Athenis in foro ubi causæ agebantur, Lycus quidam genius (heros potius, ut Græci habent) sculptus stabat, (ἰδρυτο, ἀνεκλήρωτο) lupina specie. Apud hanc statuam sycophantæ pecunia corrupti uersari consueuerunt, uelut apud deum quempiam sui quæstus præsidem, eiq; in dies singulos triobolus secabatur, authore Zenodoto: quanquam attigit & Hesychius. Suidas addit, sycophantas (ὅν δωροδοκῶντας) fuisse decem numero, ueluti decem uirōs referentes. Meminit huius Aristophanes in Vespis, ὁ θεῶν εἰ πως ἐκνομίσεις τὸ λύκος, Si qua simula- lachrum efferre possis Lyci, Hæc Erasmus. καὶ οἱ πρῶτοι θεῶν πρὸς τὸ λυκοειδέϊ ἥρῳ ἐκλήθησαν, Vari- nus. Vox quidem θεῶν hoc in prouerbio uidetur δωροδοκῶν sonare, ut θεῶν λέγεται, δωροδοκῶνται: quo- niam pariter decem uersabantur iuxta Lyci effigiem, qui munera accipiebant ab ijs qui magistratum aut aliud quippiam ambiebant, ut quantum in ipsis esset eos promouerent, Suidas in λύκος, & bis in uerbo θεῶν λέγεται. Lycus fluuius cognominis regi, fluens per Mariandynorum regionem, Varinus: uide infra inter propria locorum circa finem. Lycus rex fuit Mariandynorum, cuius filius Priolaus, Scholia Nicandri. Lycus medicus quidam apud Aëtium citatur: & Galenus contra Lycum quendam Hippocratis calumniatorem scripsit. Lycus Rheginus Lycophronem Chalciden- sem Aristoclis filium adoptauit, Suidas. Lycus, qui & Butheras, Rheginus historicus, pater Lycophronis Tragici, sub diadochis uixit, insidijs Demetrii Phalerei petitus: scripsit historiam Libyæ & de Sicilia, Suidas. Scripsit quædam ad Alexandrum, ut Scholia in Aristophanem citant. ¶ Harpaly- cus, Mercurij filius, Theocritus Id. 31. Epilycus poeta comicus apud Suidam ex Athenæo: Vide Gyraldum de poetis. Autolycus, auus Vlyssis Homero. Fingitur autem filius fuisse Mercurij, & ab eo furandi artem didicisse, ita ut furando semper lateret: & quæ furabatur pecora in aliam quam uellet formam redigeret: itaq; Parnassum montem habitasse, & ditissimus euasisse fertur, Scholia in Odyssæa 7. circa finem. Lycurgus rhetor contra Autolycum scripsit, Suidas. Hermolycus pancra- tista, in Atticis Pausania. οἰόλυκος nomen proprium, ab Erasmo prouerbij adnumeratum. He- rodotus (inquit) libro quarto refert, quum Theras quidam adornaret longinquam nauigationem, ac filius ipsius adolescens negaret se futurum eius nauigationis comitem, τὴν ἀρχὴν ἐφ' ἧ κατέλειψεν ὅν ὃν λύνεισι: id est, Itaq; relinquam eum inquit, ouem inter lupos. Ex eo dicto nomen inditum est a- dolescentulo οἰόλυκος, uoce composita ex oue & lupo. Dici poterit in hominem desertum ac destitut- tum auxilio. Quod si quis negabit hoc esse prouerbium, referatur pro appendice ad illud, Ouem lupo commissisti: nam probabile est ab hac historia natum prouerbium, Hæc Erasmus, Valla interpres Oilycum legit: sed codices impressi οἰόλυκος habent, ut Erasmus legit.

¶ Mulierum. Lupa meretrix Romulum & Remum lactauit, uide infra in d. Lyca meretricis nomen, Athenæo libro 13. Extremum Tanaïm si biberes Lyce Sæuo nupta uiro, Horat. Carm. 3. 10. Lycaste filia Priami quam Polydamas Antenoris filius uxorem duxit, & nomen Nymphæ. Fuit & Lycaste nobile scortum in Sicilia, quam à forma Venerem uocarunt: uide Buthes in Onoma- stico. Lycoris amica Galli poetæ, quam sic ficto nomine appellauit Vergilius, cum Cythereis uoca- retur: hæc cum postea spreto Gallo M. Antonium in Galliam proficiscentem sequeretur, Gallus sibi ipsi tandem amoris impatiens mortem consciiuit. Tua cura Lycoris Per te nives alium, per te horri- da castra secuta est, Verg. 10. Aegl. Cydippeq; & flaua Lycorias, Vergilio 4. Georg. inter nymphas Penei fl. Lycanis, Λυκαίνις, meretricis nomen in Anthologio. Λυκαίνιον, ἢ γράϊδον ἰχθύν, anus in co- mœdijs, oblonga, paruis & crebris rugis, alba, suppalida, oculis straba, (στρόβιλον τὸ ὄμμα,) Pollux. Λυ- καίνιδες, uirgines quædam, Hesych. & Varinus. Et rursus, Lyciades, Λυκιάδες, uirgines numero triginta quæ aquam ferunt in Lyceum: Apud Hesychium additur, Λακεδαιμόνιοι, quam uocem ego retule- rim ad Λυκιάδους quod proximè sequitur, tanquam Lacedæmonij sic nominent anguillas: nam glof- fas passim in accusandi casu frequenter scribit, ut subaudiamus καλῶσι, Mæonio regi quæ (Helenorè)

serua Lycimnia (forte Licymnia scribendum, ut uiri quoque nomen) furtim sustulerat, Verg. 9. Aen. Vel qualis equos Threissa fatigat Harpalyce, Verg. 1. Aeneid. Est & uiri nomen Harpalyceus.

¶ Propria locorum & populorum. Irpini appellati nomine lupi, quem irpum dicunt Samnites, eum enim ducem secuti agros occupauere, Festus. Fuluium Hirpinum dictum à Plinio 8. 52. Marcus Varro 2. de re rust. Fuluium Lupinum uocat. Ab Hydrunte Soletum desertum, dein Fratuertium, Portus Tarentinus, statio militum Lupia, Plinius 3. 11. alias Luspiæ. Antonius Lupiam XXV. M. p. ab Hydrunte abesse tradit. ¶ *Λυκαβητός*, mons Atticæ, sic dictus quod lupi in eo abundant, Hesychius & Varinus. In Attica montes, Hymettus, Lycabettus, & alij, Plinius 4. 7. Apud Aristophanem in Ranis per t. simplex legitur, ut Suidas etiam & Varinus ex eo citant, sed loco corrupto, sic enim legendum *ἢ ἢ σὺ λέγεις Λυκαβητός. καὶ Παρνασσὸν ἡμῶν μέγιστον, τοῖσι, τὰ χυτὰ διδάσκουσιν, ἐπὶ τῷ εἰς τὴν μεγάλην χυτῶν.* quoniam ut Parnassus, sic Atticæ Lycabettus, montes maximi sint: ut uerba magnifica & sublimia, quasi montibus æqualia intelligamus, inquit Scholiastes. Vel quoniam Aeschylus in fabula quadam *Λυκαβητός καὶ Παρνασσὸν μέγιστον* dixit. In Critia quoque Platonis *Λυκαβητόν* per t. simplex legimus, in Oeconomico autem Xenophontis per duplex. Lycaæta, Arcadiæ populi fuerunt, Pausan. *Λυκαίων, ὄνομα τόπων, καὶ Λυκαῖος*, Suidas. Lycaus mons est Arcadiæ, in quo Lycæi Iouis delubrum, Plinius. Quum pro monte Arcadiæ Lycaum dicimus, penultima æ. diphthongum habere debet, ut Græcis æ. discernendi causa à Lyceo gymnasio Attico, quod in penultima e. longum habet, Græcè ε. diphth. De Lycaeo monte diuersis in locis Pausanias scribit, ut index demonstrat, & ex Pausania Cælius 24. 17. & nos plura dicemus infra in Ioue Lycaeo. Lycaum montem aliqui dicunt scribunt à lycis, id est lupis, quibus propter frequentiam pecudum abundabat. Et gelidi fluerunt saxa Lycæi, Vergil. Aegl. 10. Consita quoque arboribus Lycea reliquerat arua, Ouid. 2. Metamorph. aliqui Lyrcea legunt, quod magis probo uel prosodia ratione. Lycæa uel Lycætha, urbs Arcadiæ, gentile Lycæus, Stephanus. Hypermnestra cum patris imperium contempsisset, à patre fuit ad Lycæi forum citata, Pausanias in Corinthiacis. Lycæones, populi Asiæ Phrygibus & Galatis seu Gallogræcis uicini, Pomp. Mela. Lycæones in Asia sunt, Pisidarum & Cilicum finibus, Hermolaus Perfidius (*ἁπίσαι*) sunt Lycæones, quod & Aristoteles testatur, Scholia Iliad. 4. Apud Plinium plura requires ex Indice. Lycaonium quoque Ericaten, Verg. 10. Aeneid. Deriuatur sanè Lycaonius tum à Lycaone rege, Fœda Lycaonia referens conuiuia mensa, Ouidius: tum à regione, à qua etiam Lycæa et Lycaon gentilia sunt, Stephanus. Lycaonia, *Λυκαονία*, Asiæ regio, & c. uide Onomasticon. Dicta est autem hæc regio à Lycaone rege, de quo iam supra dictum, Varinus. Arcadia olim Lycaonia dicta est, Eustathius in Dionys. Et alibi, Lycæones dicti sunt à Lycaone quodam Arcadæ, qui urbem apud eos condidit ex oraculo, *ἐπὶ ἐμφανείᾳ Λυκά ἀκάμας τοῖς φέροντες ἐν γναβούρῃ. Ἀπὸ δὲ τῆς ἑπὶ τῶν μνηστῶν Ἀπόλλωνος.* In his uerbis ἀκάμας uidetur epitheton esse lupi audacis & multos labores pro præda obeuntis: ut interpretemur oraculum, illic condendum esse oppidum, ubi lupus ore gestans manum hominis occurrisset. Lycaonia & Lycarnia, regionum nomina, Varinus. Stephano quidem Lucaria uel Luceria, urbs est Italiæ, incolæ Lucrini. Lycasus, *Λυκάσος*, uicus prope Lydiam, Stephanus. Lycasus, urbis nomen, Hesychius & Varinus, ego Lycasius legerim. Sic enim Stephanus uocatur urbs Cretæ, à luporum multitudine dicta, quæ ibi esse creditur. (Atqui Aristot. in Mirabilibus, Lupos, inquit, & similes feras noxias in Creta esse negant.) Meminerunt eius, Mela lib. 10. 2. & Strabo 10. Plinius 4. 12. Eandem Homerus Iliad. secundo *ἀργιόνητα Λυκάσων* dixit: Varinus interpretatur *ἀργιόνητα*, quod terra illic alba & argillosa sit. addit, sic nominari à Lycasto indigena, aut filio Minois. Est & Pontica Lycastus, inquit idem, ut refert scriptor ethnicorum: sic uocant Stephanum, etiam in impressis Stephani codicibus nihil tale reperiā, sed constat eos multis in locis mutilos esse. Lycastum etiam Plinio ciuitas est Cappadociæ. *Λυκάστια*, regio Leucosyriæ (Cappadoces quendam Leucosyri dicebantur, Plin.) à qua Lycastia Amazones cognominata, Varinus. ¶ *Λύκειον*, *Λυκαίων*, gymnasium Athenis, ubi docebat Aristoteles, Stephanus, & Varinus. Plato uero in Academia profitebatur: hinc illi Ciceronis uersus, Inq. Academia umbrifera nitidoque Lyceo, Fuderunt claras fecundi pectoris artes. Aliqui Latine etiā Lycium scribunt. Qui erant cum Aristotele, Peripatetici dicti sunt, quia disputabant inambulantes in Lycio. Lyceum, ut habet Suidas, Theopompus Pisistratum construxisse ait: Philochorus uero, prætide & dictante Pericle factum esse. Erat autem locus (*gymnasium*) iuxta urbem, in quo exercebantur ante bella: & antequam milites educerentur ad expeditiones, armati illic conueniebant, & lustrabatur, *ἐφοπλίσαι πινὲς ἐγίνοντο*, Suidas: malim *ἐφεστάναι*, secundum Hesychium: & si qui strenui ac bellicosi essent uiri, illic se ostentabant, (nostri uocant *exercitus*) *musterplatz* campum uel aream faciendi delectus militum aut exercitus lustrandi. Eadem fere scribit Scholiastes Aristophanis in Pacem. Lyciades (& alibi, Lycæides) uir gines numero triginta, quæ aquam ferunt in Lyceum, Hesychius & Varinus. Lyceum fuit etiam gymnasium Ciceronis in Tusculano, à nomine scholæ Aristotelicæ, de quo libro 1. de Diuinatione sic refert: Nuper quum essem cum Qu. fratre in Tusculano disputatum est. Nam quum ambulandi causa in Lyceum uenisset, id enim superiori gymnasio nomen est, & c. *Ἐπιλύκειον*, palatium imperatoris seu ducis belli apud Athenienses: *ἀρχαῖον τοῦ πολεμάρχου Ἀθήνησις*, Varinus. *Ἐπιλύκειος λόγος*, peculiaris sermo, ut quidam in Lexicon Græcolat retulit, non citato auctore. *Λυκαῖος ἀγορά*, Lyceum forum quoddam Argis, uel in terra Argiua, ubi conueniebant, Apollini sacer, Hesychius & Varinus. *Λυκαῖον*, locus uel urbs Thessaliæ,

Theſſalia, à lupo denominatus, qui illic in ſaxum conuerſus fuit, Varinus: apud quem perperam legitur ἐπὶ τῷ τῷ πτόλως: legendum autem ex Etymologo, ἐπὶ τῷ τῷ πτόλως βροτῶν, hoc eſt, cum Pelei boves aggredereſſentur: apud eundem λύνιον ſcribitur, per iota in penultima.

¶ Teuthraneæ ſupra Aeolidem ſita, oppida ſunt, Haliferne, Lycide, &c. Plin. Lycina, pagus prope Calydonem, Strabo libro 10. Lycinopolis, ciuitas quædam in Originum libro Catonis. Lycij dicti ſunt ſecundum quosdam à Lyco Pandionis filio, qui in Aſiam traiecit, Euaſthius in Dionyſium ex primo Herodoti. Lycius gentile, & cognomen Apollinis. ¶ Λυκία, urbs Arcadiæ, Stephanus ex Pauſaniæ octauo, id eſt Arcadicis, ubi ſic ſcribit: In Manali montis extremis partibus ſigna (rudera) ciuitatis Lycoæ apparent, templum item Dianæ Lycoatiadis. Super Pſyllos in Africa lacus Lycomedis eſt, deſertis circumdatus, Plinius. Λυκων, urbs Thraciæ, Stephan. Λύκων, nudum nomen apud Suidam. Lycopolis, urbs Aegypti ſic à lupis cognominata, eò quod Aethiopes agros Aegyptios incurſantes, lupi facta acie uſq; ad ciuitatem Elephantinam repulerunt. Ibidem igitur ciuitatem conſtructam Aegyptij à beſtijs illis Lycopolin cognominarunt, ac pro dijs lupos ipſos uenerantur, Diodorus Siculus libro 2. Lycopolis, id eſt Luporum ciuitas, una eſt in Lycopolitide præfectura Aegypti: altera in Sybennitica iuxta mare, Stephan. Luporum ciuitatis meminit Strabo libro 17. & Plin. 5. 9. Eidem alibi, Lycopolitis una eſt ex præfecturis Thebaidis Aegypti. Lycopolitana Thebaidos ciuitas, pari religione Apollinem & lupum colit, (ut in h. dicitur,) Macrobius. Lycorea, Λυκώρεια, uicus in Delphis, à Lycoreo rege dictus. Gentilia, Λυκώρεως, Lycorus, Lycoreites. Dicitur & Iupiter Lycoræus, & Λυκώρεον cum diphthongo, Steph. Λυκώρεον, paroxytonum Aeolicè, Varin, forte legendum Λυκώρεως, quod communiter acuitur. Λυκώρεια, urbs Delphidis, in qua colitur Apollo, à Lycoro conditore filio Coryceæ (& Apollinis, Scholia in Apollonium) habitante: (uidetur enim legendum οἰκόντων) in Parnaffo: qui montem quoq; Lycoriæ urbi uicinum Coryceum appellauit à nomine matris, Etymolog. Corycium antrum à nymphea Corycia dictum uolunt, à cuius filio Lycoro ciuitati factum Lycoriæ nomen ſit. Ex Lycoro Hyanius naſcitur, cuius filia Celanò Delphum ex Apolline concepit, à quo nuncupati Delphi, Cælius ex Pauſaniæ Phocicis. Oppidum (inquit Pauſanias ibidem) ibi antiquiſſimum aiunt eſſe conditum à Parnaffo, &c. à quo & monti nomen inditum: oppidum id quoq; diluuiò Deucalionis tempore fuiſſe ſubmerſum aiunt. Quicunq; autem hominum tempeſtatem iſtam poterant effugere, luporum ululatu (λύκων ὠρυγῶν) incolumes in Parnaffi cacumina euadebant, ducibus itineris factis hiſce belluis. Propterea conditam ibi ciuitatem, à lupis Lycoream appellarunt: unde & Apollo Lycoræus dictus, aliàs Lycoræus, Hæc Pauſanias & ex eo Gyraldus. Λυκωρί, nudum nomen apud Suidam. Φοῖβε Λυκωρί, Orpheus in hymno ad Apollinem. Υἱὸς Φοῖβο Λυκωρείο Κάρωρ, Apollonius in Argonaut. Exponunt autem Lycoreum, Delphicum: nam Delphi primum Λυκωρεῖς dicebantur, à Lycorea uico, Varin. Deucalion & Pyrrha cum terra diluuiò obrueretur, arcam ingreſſi, ſupra Parnaffum, uel ſecundum alios Lycoreum montē elati ſunt, Scholia in Olympiorū Pindari Carmen 9. Lycosſthene uel Lycosſthentia, Λυκοſθῆνη, Λυκοſθῆνη, urbs Lydiæ, Steph. Lycosura, Λυκοſύρα, urbs Arcadiæ in Lycæo monte à Lycaone cōdita, Pauſan. Steph. Lycotæ & Lycosurenſes Arcadiæ populi fuerunt, Pauſan. forte Lycoatæ legendū: ſic enim à Lycoa ciuitate dicuntur. Prope Lycosuram eſſe dicuntur montes Nomij, in quibus & Panos Nomij ſacellum, Cælius ex Pauſan. Λυκόρεια, urbs Thraciæ, gentile Λυκόρει, Stephan. Suid. Varin. Lycuria, Λυκεία, ager quidam Arcadiæ, qui Pheneatas & Clitorios diſtinguit, Pauſan. Lycos oppidum Cretæ, à Lyco Lycaonis filio conditum, Stephan.

¶ Euenus fluuius in Aetolia oritur, Lycormas olim dictus, Strabo lib. 10. & Stephanus in Lycorma, ubi pro Eueno perperam Eycnos legitur: uide Onomaſt Meminit & Stobæus ſermone 98. de morbis, &c. Lycus fl. Ponti, uiginti ſtadijs ab Heraclea diſtat, Arrianus in Periplo Ponti. Heraclea opp. Ponti, Lyco fl. appoſitum, Plin. Et rurſus, Præteſſuit & Neocaſariam. Multis etiam alijs in locis, ut Index oſtendit, Lyci fl. meminit. Lyci amnis in Heracleenſi agro meminit & Apollonius in Argonauticis, qui & regem tractus eius Lycum fuiſſe refert: & Orpheus in iſdem, iuxta Euxinum eſſe canens hunc fluuium, ubi Argonautæ à Lyco rege ſuſcepti ſunt. Fluit per regionem Mariandynorum, Varin. Minorem Armeniam Lycus amnis diſterminat, Plin. 6. 3. Et mox, Iris fluit men deferens Lycum. Iris in ſe recipit Lycum ex Armenia fluentem, Euaſth. Caper fl. Laodiceam Cariæ urbem cum Lyco & Aſopo amnibus alluit, Strabo lib. 12. Laodicea urbs Aſiæ impoſita eſt Lyco flumini, Plin. Lycus fluuius Heracleenſis agri duorum iugerum latitudine, Euaſth. ex Xenophonte: Apud quem hunc locum reperias libro 5. de expeditione Cyri: ubi Romulus Amaſeus ὤρεθ' ὁ πλεθρῶν, latitudinem paſſuum quadraginta tranſtulit: quoniam plethron aliqui ſextā ſtadij partem interpretantur. Lycus in Aſia terræ hiatu abſorptus, & alio loco renaſcens, tandem in Pontum cadit, ut teſtatur Ouidius li. 4. de Ponto Eleg. 10. Et Metam. lib. 15. iuxta Coloffas Phrygiæ urbem Lycus amnis hiatum terræ ſubiens occulitur: deinde fere quinq; poſt ſtadia emergens, exlabitur & ipſe in Mæandrum, Herodot. Lycus fl. Ciliciæ, Plin. 5. 27. A Thyſſagetis quatuor ingentes amnes per Mæoteos fluunt, in Mæotin paludem ſe inſinuant, Lycus, Toaris, Tanaïs, Syrges, Herodotus. Lycus fluuius Telchinum, Heſychius & Varinus. Lycos fl. in ora Phœnices, Plinius: meminit eius & Strabo. Eſt & Lycus Aſyriorum fluuius, qui Tigri immiſcetur, Onomaſticon.

Item Lycus Vindelicæ, qui ex alpihus oriens Augustam uersus fluit, ac tandem Danubio miscetur, accolæ uocant den *Lech*: hic Vindelicos à Rhætis determinat. *Λυκῆον* (penultima circumflexa) *ποτόν*, Lyceus potus, à fonte quem Apollo inuenit, ex quo lupi bibunt, uino & melle manantem, Suid. Hefych. Var. Sed distinctius Erasmus in prouerbijs: *Lupinum potum* (inquit) dicebant, ubi quis uoluptatem sui periculo capitis emeret. Narrant duos erupisse fontes sacros Apollini, quorum alter uino scateret, alter melle, ad quos cum aues aduolarent feriebantur. Porro Apollo Lucius dicitur, siue à luce quam aperit, siue à lupis interfectis, Authores Zenodotus & Suidas.

¶ b. Ferè omnia quæ diximus de leone, habet etiam lupus, sed pleræque hic minus, ille magis: moribus tamen lupus improbius est, & magis insidiosus, Albertus. Formicis Indicis magnitudo Aegypti luporum. ¶ Lupi à colore epitheta quædam inter cætera retuli superius. *Λύκος πολίος*, 10 *δριξ*, Oppiano: *Λύκων πολίος* *χρῆσθαι*, Eudem. *πολιοί λυκοί*, aliàs *πέλειοι*, *πυρροί* ἢ *μέλανοι*: hoc est rufi, aut nigri: (*πέλιος* fuscum significat, *polios* canum.) *Εὐνὸν πολιοῖο λυκοῖο*, Homerus Iliad. κ. Vel *πολιός*, id est subcinerei, aut pretiosi, (*τίμοι*;) pretiosum enim hoc animal est: & apud Athenienses, qui lupum occidisset, pretium accipiebat quantum sepulturæ sufficeret, (*ἀγείρεται αὐτῷ τὰ πέντε ταφῆν.*) Aut propter Latonam fortassis quæ grauida in lupam mutata est, (ut dicam in h.) Aut *πολιός* interpretabimur albos: nam pilis eorum, parte proxima cuti, color est albus: media, niger: suprema rufus, ut per synecdochen ab albicante parte lupi toti *πολιοί* dicantur, Etymologus & Scholiastes in 2. Argonaut. Apollonij. Vide supra *λυκῶς* inter deriuata à Lupo, & infra in Lyceo Apolline. Pili lupis interius albi, exterius nigricant, Varinus: inde *λυκῶς* tempus matutinum nocti & diei confine. Lupina pellis cinerea est, & nigredinem non puram habet, Varinus in *Ἀμφιλόκῃ*. Lycophthalmos gemma lupini 20 oculi effigiem refert, Plinius. Lupati uel lupi, freni asperrimi à similitudine dentium lupinorum, *λιδόρος*. *Θοὸς δὲ λυκοῖσι* *ἔμαρψεν*, Oppianus. Lucanis imperauit Lamiscus, cuius pedis digitus tertius à magno similis lupi digito fuit, Heraclides in Politijs. Ex nostris qui lautius loquuntur, peculiariter quasdam de lupo dictiones habent: *Er hatt ein haut die wirdt im abgestreift*. Os eius mortuum uocant, *ein gebiß*: pedes *Flawen*. Caput Vrsi, apri & lupi, & aliarum belluarum mordentium Galli peculiariter hure uocitant. ¶ In equo bono & generoso Germani requirunt lupi oculos et ualidam ceruicem, & eiusdem uoracitatem, & gressus lenitatem, Camerar.

¶ c. Lupus ex longinquo & acute uidet: noctu etiam, instar noctuæ, Philes. Terram edunt lupi, unde *γρῆγοι* dici possunt, ut qui holeribus uiscitant pauperes. *λαφύσας* deuorare, *δραγῶν* *καταπίνειν*, *μετὰ σκυλῶν*, *καὶ μετὰ θυμῶν ἐδίειν*, *σφαράσας*, uocabulum quod de leone & lupo propriè dicitur, 30 ut *λαφύσας* *ἄμα*, *καὶ ἀναβήσας βοείην*, Varinus. *οἷον ἔν λυκοῖσι πνέει ἢ θῶον ἑλάφου* *καὶ τὰ αἰετῶν* *μηδὲν καὶ πῶς ἐλίγειν* *ἐπὶ πνεύει* *μεμολυσμένα*, Heliodorus. *λάττειν*, sorbere, lingua exerta aquam lambere cum sonitu, per onomatopœiam (ut nobis etiam uerbum *lappen*, & lambere Latinis) de canibus, lupis, & huiusmodi animalibus propriè dicitur, Varinus & Scholiastes in Iliad. π. ¶ Ululare, de luporum & canum horribili & uulgo ominosa uoce: per onomatopœiam, quæ eadem Germanis est *hüllen*, & Gallicis *uller*. Exululat, Ouidius de Lycaone. Visæque canes (id est Furia, Seruius) ululare per umbræ, Verg. 6. Aeneid. *ὠρύνειται* dicitur de lupis, canibus & leonibus, cum esurientes ululant: & de alijs animalibus quæ proprium suæ uocis uocabulum non habent, Varinus. Pollux de minoribus, ut lupis, uulpibus, thoibus, *ὕλακται* & *ὠρύνειται* dici ait. *καὶ λύκος ἐπτότε μακρὰ μονόληυος ὠρύνειται*, Aratus, *ὠρυνδοῖς ὕλας*, *καὶ πορδαλίους ἄντεις*, Oppianus de cane testiculis alligato in pardalium uenatione. 40 *Leo ὠρύνειται*, Apollonius 4. Argon. Transfertur etiam ad inanimata, *τὸν δὲ μετ' ὠρύνειται* *τυρσηνίδος* *οἶδ' μα θαλάσσης*, Dionysius Afer. *Σπορδαλίον ἤκει*, Oppianus de lupo. *λυκηδμός*, ululatus luporum, & barritus (de qua uoce dixi in Elephanto c.) in primo prælij concursu. Pausanias in Argolicis clamorem illum *ἀλαλαγμόν* uocat. Terribili Marte ulularent, Plinius lib. 26. Ululata prælia, Statius 9. Theb. Latius ululare triumphis, Lucanus libro 5. *λυκηδμός*, ἢ *τ' λυκῶν βοή*. *Ἐξάκως* *γὰρ αὐτοῖς ἔρχεται* *δ' λυκηδμός*, *καὶ ἐπὶ παραχρῆντι πῶς ἤκει*. *Καὶ ἔν οἱ ἄετοροι δὲ ἑλάνθον* *ἀδράως* *χρησάμενοι* *ἐπὶ σωήναι* *λυκηδμῶν*, *ὅτι αὐτοῖς ἢ τοιαύτη ὠρυγῆ*, Suidas ex authore innominato. Catullire, esurire (prurire, potius) uel libidinosari, Laberius, Scinde unam exoleti impatienti catullientem lupam, Nonius. Quid lynces Bacchi uariæ: & genus acre luporum Atque canum? Vergilius in Georg. de ui amoris scribens. Lupa facit se iniri à lupo, exponit se ineundā: Galli sic proferunt, *La louue se fait aligner au loup*, Robertus Stephanus. Scylaces, id est catuli, canum & luporum dicuntur, Varinus. *δελύια*, *δελύκαλα*, uel *όβρια*, dicuntur catuli hystrichum, leonum, & luporum: uide in Leone h. c. Catuli luporum, Gallis *louueteaux*: cheaux uerò communiter dicunt de lupo, uulpe, mele & lutra, Robertus Stephanus. Ex lupis & canibus nasci genus quoddam canum, in Historia de canibus mixtis docui: aliqui siena tum lyciscum uocant. Latine lupum canarium, aut canem luparium dixeris: quanquam Gaza & Niphus pantherem lupum canarium transferunt, (ut à panthera distinguant,) de quo mox inter congeneres lupo feras dicemus. Galli canem foeminam cum ad libidinem incitatur liffie uel lyce nominant, quasi lyciscam, nostri *leutsch*. ¶ Dente lupus, cornu taurus petit: unde nisi intus Monstratum? Horat. Serm. 2. 1. Et mox, Mirum, Vt neque calce lupus quenquam, neque dente petit bos. *οἷον λυκοῖς* *ὄνουν*, Homerus Iliad. λ. de pugnantibus in acie. ¶ Non lupus insidias explorat ouilia circum, Nec gregibus nocturnus obambulat: acrior illum Cura domat, Verg. in Georg. pestem describēs, Quasi lupus ab armis ualeo, clunes infractus fero, (aliàs desertos gero,) Plautus Ambroleo,

ut Nonius & Festus citant.

¶ d. Quem tu ceruus uti uallis in altera Visum parte lupum, graminis immemor Sublimi fugies mollis anhelitu, Horat. Carm. 1. 15. Ut pauet acreis Agna lupos, capreaeque leones, Idem Epodo 12. Lupis & agnis quanta fortitudo obligit Tecum mihi discordia est, Idem Epodo 4. Rapinā quā audacter & impudenter fit (μυθικῶς, forte θυμικῶς, καὶ ἰτακῶς,) lupis comparauit Homerus, ὃς δὲ λύκοι ἀρνέσιν ἐπέχραον, ἢ ὄριφοις, Varinus in παραβολῇ. Prius lupus ouem ducat uxorem, πρὶν λυγὸν λύκος οἶν ὑμναῖοι, Ante lupus sibi iunget ouem, Aristophanes in Pace, de his inter quos insanabile dissidiū. Consimili figura dixit Horatius, Sed prius Apulis Iungentur capreae lupis. Plautus in Pseudolo, Ut mauelis lupos apud oues linquere, quā hos domi custodes. Hoc prouerbiū (inquit Erasmus) ad rem relatum, erit lepidius: quod genus, si dicas, pecuniæ studiū non cohærere cum studio literario. Scholia Aristophanis simpliciter de re impossibili prouerbiū accipiunt: & poeta cuiusdam (Homeri Iliad. χ.) hos uersus citant, ὃς ἐκ δὲ λῆστοι καὶ ἀνδράσι δρῶσι πῖσά, οὐδὲ λύκοι τε καὶ ἀνδρῶν (legendum ἀρνέων) ὁμόφρονα θυμὸν ἔχουσιν, Ἀλλὰ καὶ καὶ φρονέουσι δαμπερὲς ἀλλήλοισι. Ouem lupo commisisti, τῷ λύκῳ πλὴν οἶν. Terentius in Eunuchō, Scelestā ouem lupo commisisti; de Chærea ephebo, cui uelut eunucho uirgo soli credita est. Donatus admonet prouerbiū esse quod contineat fœmineam reuerentiā, meretriciū sensum. Concinnē utemur, inquit Erasmus, quoties ei seruandum aliquid committitur, cuius gratia custodem magis oporteat adhiberi. Cicero tertia Philippica, Etenim in concione dixerat se custodem futurum urbis. O præclarum custodem, ouium (ut aiunt) lupum. Custos ne urbis, an directior & uexator esset Antonius? Vnde quadrare uidetur, quoties inimico negotiū committitur, quicquid nobis pessimè uelit, propterea quod lupus & agnus genuino quodam odio dissident. Huic adscribendum illud quod refert Suidas, πρὶν λυγὸν λύκος οἶν ποιμανδύσει; id est, Prius etiam lupo ouem pascet, de re neutiquam uerisimili. Huic confine Plautinum illud in Milite, Bone cella suppromo credita. Sed propius accedit quod est in Truculento: Nam oues illius haud longe absunt à lupis, Hæc Erasmus. Sed apparet deprauatum esse Suidæ locum, & pro ποιμανδύσει, legendum ὑμναῖοι, ut ex Aristophanis Vespis paulo superius recitauī, & ipse etiam Erasmus inter prouerbia refert, ποιμανδύειν uerbum nusquam reperias, ὑμναῖον apud Etymologum est. Carminis etiam dactylicæ ratio apud Aristophanem uerbum ποιμανδύσει non admittit. Ad hæc Suidas prouerbiū exponit πρὶν δὲ λυγὸν, similiter ut Scholiastes Aristophanis, ut inde sumptum corruptumque appareat. Permulta enim ex illis Scholijs passim apud Suidam adducuntur. Ad hoc prouerbiū pertinet nomen οἰόλυνος, de quo inter propria uiutorum dixi. Eurythenem & Proctem audio (inquit Aelianus) cum in matrimonium fœminas ducere constitutum haberent, profectos ad Delphicum oraculum, deum consuluisse, quo cum Græcorum Barbarorumue affinitate deuincti pulchre & prudenter nuptijs alligati uiderentur: ijs deum respondisse, quā uenissent, in Lacedæmoniam reuerterentur. Vbi cumque porro terrarum summe ferum animal ferens mitissimum eis occurreret, inde ducendas uxores esse: sic enim feliciter ipsis & prospere processurum esse. Cui oraculo obtemperantes, cum in Cleonæorum regionem uenissent, ipsis occurrit lupus, agnum quem alicunde diripuerat portans. Ex eo illi coniecerunt Apollinem de ijs animalibus oraculo significationem dedisse: proinde ipsos Thefandri Cleonymi probi utri filias uxores duxisse, Hactenus ille. ὃς δὲ ὅτ' ἐνὶ σαθμοῖσιν ἀπείρονα μὴλ' ἐφόβηται ἡμᾶς χειμῶνι πολλοὶ λύκοι δρῶντες. Λάθρη ἐν ῥέγνων τε λιωδῶν, αὐτῶν τε νομήων. Μαίνονται δὲ ὅτι πρῶτον ἐπαίξαντο ἐλῶσι πόλιν ὑπὸ μαφάλοισιν (μετὰ πρῶτης καὶ ὑποστροφῆς ἀνελέποντο) ὁμοῦ. τὰ δὲ πᾶντοβρον αὐτῶν. Σταίνοντο πῆγοντα πόλιν σφίσι: Sic procures Græci Bebrycas inuadebant, Apollonius Argon. 2. Torua læna lupum sequitur, lupus ipse capellam, Vergil. 2. Aegl. ex Theocrito. Pecora minime inuadet lupus, si ductori dicto squillam appenderis, Anatolius. Lupo etiam suis obsistere repugnareque potest, Aristoteles. Ephesius interpretatur, Aristotelem hic suis nomine intelligere gregem suum, uel aliquot simul sues. Vnum enim & solum obsistere lupo non posse, nisi raro, & cum fuerit magnus, & bene exertis dentibus. Alphec (melius alshed, id est leopardus, panthera minor) lupos libenter occidit, Albertus. ¶ Quicquid lupus pede presserit, non uiuit, Isidorus. ¶ Si sepo leonis liquido animal inungatur, non accedent ad ipsum muscæ, (secundum alios interpretes lupi, uel bestiæ, uel serpentes,) Rasis & Albertus: uide etiam mox in e. ¶ Romum & Romylum (Remum) ut Dion scribit, lupa nutriuit; eleganter autem translatus est lupæ nomen ad meretrices, quod luporū instar rapaces sint, Varinus in Ἀρκιστάδης. Vide etiam supra in a. inter deriuata à lupo. Ad uagitum lupa accurrit, eosque huberibus suis aluit, Plinius Cæcilius de uiris illustribus. Nam quæ de infantibus ferarum lacte nutritis, quum essent expositi, traduntur, sicut de conditoribus nostris à lupa, magnitudinē fatorum accepta ferri æquius, quā ferarum naturæ arbitror, Plinius Nat. hist. lib. 8. Sunt qui Laurentiā et Larentiā distinguant, ut altera Acca Faustuli fuerit, altera etiā meretrix: ambas tamē Firmianus sub una recitat Lupa, Romuli & Remi nutrice, &c. Gyrald. Syntagmate primo de dijs. Lycaustus & Parrhasius Phylonomes ex Marte filij, in Erymanthum abiecti, cum ad cauam quercū depulsi hæssissent, à lupa nutriti sunt, &c. Plutarchus in Parallelis minoribus ca. 36. ubi mox Romuli etiam & Remi à lupa nutritorum historiam profequitur. Colitur ficus arbor in foro ipso ac comitio Romæ nata, ob memoriā eius quæ nutrix Romuli ac Remi conditoris appellata: quoniam sub ea inuenta est lupa infantibus præbēs rumen (ita uocabant mammam) miraculo ex ære iuxta dicato, Plinius. Romulum quidam à sicu ruminali, alij quod lupæ ruma nutritus est: quem credis

bile est à uirium magnitudine, item fratrem eius appellatos. Alij dicunt à uirtute id est robore, (Grgi
ῥώμην uocant,) Festus. Vide etiam Plutarchum in uita Romuli, non procul initio. ¶ De his qui
 nouere uoci parcere, adagium est, *λύκος ἐβλήθη πρότερον*, id est, Lupus prius conspiciatus est, quod rau-
 citatem & difficultatem loquendi faciat prior inspiciens. Hoc est quod deum uides lupino uelamine
 obseptum. Nam & hoc genus animal dum prædam agit, ne hiscit quidem, quum soleant cætera cla-
 more lætitiā indicare, Cælius Calcag.

¶ e. Nunquam custodibus illis, (Laconico aut Molosso cane,) Nocturnū stabulis furem incu-
 susq; luporum Horrebis, Verg. in Georg. Quid immerentes hospites uexas canis Ignauus ad-
 uersum lupos? Horatius Epodon ode 6. in maledicum poetam. ¶ Quorum apud nostros elegan-
 tior sermo est, de lupis eorumq; uenatu, hunc ferè in modum loquuntur, *Er frist/ zerreist/ trabi-
 bezt oder laufft/ wirt gebez/ gejagt/ gefangen/ von den bunden erbissen/ erwürgt/ erschlagen.
 Er wirt auch in einem garten oder einer grüben/ hierzu gebeist/ gefangen. Sie wölffen traben
 vnd welffen.* ¶ *ὅτι ἐπὶ κερδαλέοις ἐμβατὰ ταῦτα λύκοις*, In epigrammate in imaginem Herculis fures
 & feras arcentem, libro 4. Anthologij. Lupi non accedent ad animal, quod liquefacto leonis sepo
 inunctum fuerit, Rasis & Albertus. Eodem cum alijs trito, ita quod odorem (odor) alijs uincat, si
 quod corpus perungatur, lupi non accedent, lidem. Sepoleonis liquefacto si circuitus ouium inun-
 gatur (diffillitur), nunquam accedent lupi, nec aliæ rapaces feræ, lidem. Si sepum leonis sulia-
 tur circa aquam, uel inde aliquid aquæ immittatur, prohibet lupos ne uel accedāt, uel bibant, lidem.
 Septa ē maceris in leporario alta esse oportet, ne lupus transilire possit, Varro. Magi dicunt lupos
 in agrum non accedere, si capti unius pedibus infractis, cultroq; adacto, paulatim sanguis circa lineas
 agri spargatur: atq; ipse defodiatur in eo loco, ex quo cœperit trahi: Aut si uomere, quo prius sol-
 cus eo anno in agro ductus sit, excussum aratro, focus larium, quo familia conuenit, absumat: ac lu-
 pum nulli animalium nociturum in eo agro quandiu id fiat, Plinius. Massurius palmam lupino
 adipi dedisse antiquos tradit: ideo nouas nuptas illo perungere postes solitas, ne quid mali medica-
 menti inferretur, Plinius. Si caput lupi columbario suspendatur, feles, mustelæ, & si quæ alia co-
 lumbis nocent, non adibunt, Rasis & Albertus: Huius rei causam inquiri Cardanus in opere de
 subtilitate. Oculum lupi erutum si uiderint quadrupedes domesticæ, timent & fugiunt, Pythago-
 ras. Oculus dexter lupi (siccus, Rasis) puero adalligatus amolitur timores: itemq; dentes eius, &
 pellis, Albertus: dens eius caninus, & nerui, & pellis, Rasis. Et rursus, Si quis dentem lupi gellet,
 impauidus erit. Dentes, corium uel oculos lupi quisquis secum habuerit, in causis suis obinebit
 per aduocatos suos, eritq; diues apud quosuis homines, lidem. Dens lupi adalligatus, infantium
 pauores prohibet, dentientisq; morbos: quod & pellis lupina præstat. Dentes quidem eorum maxi-
 mi equis quoq; adalligati infatigabilem cursum præstare dicuntur, Plinius: hinc forte animosos ac
 celeres equos *λυκοφόροις* dictos aliquis consiciat, potius quam aliā ob causam: de quibus in equo disti-
 capite 2. inter celeres. Veneficis rostrum lupi resistere inueteratum aiunt, ob idq; uillarum por-
 tis præfigunt, hoc idem præstare & pellis ē ceruice solida existimatur: quippe tanta uis est animalis,
 præter ea quæ retulimus, ut uestigia eius calcata equis afferant torporem, Plinius. Vtq; lupi bac-
 bam uariæ cum dente colubræ Abdiderint furtim terris, Horatius Serm. 1. 8. de mulieribus ue-
 neficis. Felle lupi cum oleo rosaceo si quis in supercilij inungatur, diligitur à mulieribus cum de-
 ambulauerit cum eis (si conspiciatur ab eis, Rasis,) Albertus. Si uirga lupi in alicuius nomine uiri
 uel mulieris ligetur, impotens erit ad Venerem, donec nodus ille solutus fuerit, Albertus: Hæc ligæ-
 tione nulla est uehementior, Rasis. Lupus cuius prior uestigia prospexeris, tibi nocere non pote-
 rit: sed si ille te ante notauerit, caudæ summam partem si habueris tecum, sine metu iter cōficies, Sex-
 tus. Si lupi cauda in uilla sepeliatur, prohibet ab introitu eius lupos & muscas, Albertus: Cauda
 sepulta in domo, non inuolabunt muscæ, Rasis. Quin & caudæ huius animalis creditur uolgus
 esse amatorium uirus exiguo (extremo atq; exiguo, Blondus) in uillo, eumq; cum capiatur abicere,
 (al. abijci,) nec idem pollere, nisi uiuenti direptum, Plinius & Solinus. Lupum aiunt in summo
 persequentium periculo extremū caudæ floccum elidere, conscius eum maxime ad amatorios can-
 tus appeti solere, Cælius Calcag. sed hoc tam falsum mihi uidetur, quàm seipsum castrare castorem.
 Bos ossa non deuorabit, si lupi caudam ad præsepe suspenderit, Paxamus. Cauda lupi suspensa
 supra præsepe, non poterit cibo frui (bos, Albertus) quandiu illic relicta fuerit, Rasis. Si quis in
 lancea gestet calcaneum lupæ foeminæ, (suspendat in capite lanceæ, Rasis:) & hostes cum lanceis el-
 occurrant, non lædent eum, (non accedent ad ipsum, Rasis:) quandiu in lancea calcaneus remaneat
 rit, Albertus. Si mulier minxerit super urinam lupi, non concipiet unquam, Rasis. Si quod ani-
 mal minxerit super urinam lupi calidam, non concipiet unquam, Pythagoras. Lapis uulgaris ita
 xta flumina fert muscum siccum, canum, hic fricatur altero lapide addita hominis saliuā, illo lapide
 tangitur impetigo. Qui tangit, dicit, *φθίγει πανθαείδης, λύκος ἀγχιος ὕμμε δῖον*, Plinius.

¶ *Λυκία*, (uel *λυκία*) lupina pellis, *λύκος δερμα*, Hesychius & Varinus. Eadem *λυκία*, Polluci, *λυ-
 κείον*, aliās *λύκειον*, τὸ τῷ λύκῳ δέμα, Suidas: sed adiectiuum tantum esse uidetur, nec absolute poni.
ἔσχατο δ' ἐκ τοῦ ῥίνου πολλοῖο λύκειο, Homerus Iliad. κ. de Dolone. Et rursus *λυκίην* eidem detractam scri-
 bit à Diomede & Vlyssæ. Hominem rapacem lycea, id est lupi pelle conuestiri dixeris, Cælius.
Λυκίην ῥηϊδοὺ παροίμιον ὧς λέγεται ὁ ὕπνολος, ἔρπας, Varinus in *κερδαλέα*. Militis cassidi (inquit in com-
 men-)

mētatione de Romanorum militia Polybius) lupi imponebatur pellis, aut eiusmodi quippiam, quod integumentum pariter atq; insigne foret, ut strenuè ignauèq; se gerentes latere haud possent, Celsius. Galea lupina, Propertius 4. 11.

¶ f. De Romulo & Remo, item Lycasio & Parrhasio, quos lupa lactarunt iam dictum est in d.

¶ h. Diræ seu Lupus, poëmation siue Aegloga Camerarij. Scripsit & Io. Lorichius nuper eleganti carmine Lupi querelâ. De lupis qui Sicyoniorū greges infestant, dixi in e. Infestant & Troezenios olim, Pausan. Lupus boues & oues, quos Peleus Acasto mittebat, laniauit, Vari, in πῆλός. Lyciū locus Theffaliæ, sic dictus à lupo, qui illic dum Pelei boues infestat, in saxū mutatus est, Etymologus. Milonem Crotoniaten Pausanias scribit à lupis conceptum, quod genus feræ apud Crotoniatas scateat uel maximè, Celsius & Aristophanis Scholiastes in Ranis ex Pausania. Milo cum nimia neruorum fiducia arborem in parte media hiantem diducere uellet, brachijs hinc inde confectis, & deficiente conatu retentus, lupis fuit præda, Onomasticon. Lupus maxima magnitudine (inquit Aelianus) cum in ludum inuasisset, & de manibus Gelonis Syracusani pueri tabellas rapuisset, Gelon de sella surrexit, & sanè quidem feram non timore perterrens, sed tamen acerrime tabellarum suarum retinens, eum insequabatur. Postea autem quàm hic extra tabernam ludi literarij fuisset, hæc quidem labem fecit, & repentina ruina concidens, pueros (supra centum, Tzetzes 3. 131.) unâ cum præceptore confecit, & oppressit; solus Gelon diuinæ providentiæ munere sodalibus suis seruauit. Quod ipsum non eum à lupo occisum, sed potius seruatum fuisse, magnam profectio admirationem habet. Non igitur rationis expertia Deus negligit, imò uero chara habet, cum diuino instinctu partim ex his regnum præsignificari, partim ex impendente periculo seruauit. Hæc ille.

¶ Auguria. Pedestria auspicia nominabantur, quæ dabantur à uulpe, lupo, &c. & alijs quadrupedibus, Festus. Inter auguria ad dexteram comitantium præciso itinere, si pleno id ore fecerit, nullum omnium præstantius, Plinius. Viso quondam lupo (lupis uisus, Alexander ab Alex.) in Capitolio, ut dirum putatum, urbsq; propterea lustrata, Volaterranus ex Lilius. Lupum quoq; castra introisse, & laceratis obujs intactum abiisse (ut annotat Alexander ab Alex.) exitium & cladem portendisse euentus docuit, toto postea exercitu ingenti clade affecto. Rursus cum cerua à lupo fugata, inter duas acies euasisset illæsa, insignem uictoriam Romanis dedit, Lupos quoq; in foro uisos, incolumes euasisse, armis opprimi patriam, & magna rerum momenta designauit. Cum in Libyam colonia duceretur, lupos metas, quibus agger designabatur, mordicus dissipasse, uelut diri euentus, effecit quò minus deduceretur: (Lupos Carthaginis terminos detulisse, Plutarchus in Parallelis alicubi scribit.) Non sic Samnitibus deducantibus coloniam, qui lupo duce (quem irpum dicunt Samnites, unde & illi Irpini dicti) auspicatam deduxere. Fuitq; animaduersum lupum subnigrum obuiam factum, grande discrimen asserre, Hactenus Alexander. Impios parærecinentis omen Ducat, & prægnans canis, aut ab agro Raua decurrens lupa Lanuuius, Horat. Carm. 3. 27. Si lupus uoret nobis bestiam, quid significetur, per 12. signa, Luna in singulis existente, exponit Niphus libro 1. de augurijs tabula quarta. Antonius Baucius in epistola quadam ex D. Marcellini dicto Galliarum oppido ad Petrum Toletum scripta anno salutis 1537. tale prodigium describit: Reducebat oues pastas in caulam opilio; & fortè accidit, ut pecus quædam macilentissima, ac penè scabie confecta, longo intervallo reliquas sequeretur: eam lupus prægrandis, & cui cilia iam canescebant, conspicatus, uelocissime insequi cœpit. Ego illac transiens ouiculam miseratus, quàm maximo poteram clamore & cursu, lupi uim ab innoxia arcere conabar. Sed antequam appropinquarem pecudi, ouis macie ipsa macilentior hostili & rabido animo lupum aggressa, strangulauit. Pecus in forum adducta & lupus interemptus, delectabile spectaculum prætereuntibus dedere. Cæterum Doletus ad eum rescribēs, prodigium his uerbis interpretatur: Occidetur certe, occidetur lupus & hostis humani generis, pròh dolor iam diu in ouem Christi & terra & mari grassans, nihil nisi ferociam, iram & persequutionem dans. Quare deprehendetur, poenasq; celeriter dabit miser ille quisquis est, cuius ego nomini parco: nam bestia est multorum caput: moreq; soricis peribit, qui dum rositat, seipsum prodit. Etsi ouis plagis onerata sit, uictura tamen est illum, qui delictum haud inultum feret, maleq; illum multabit per Christum, Hæc illi. Lupus taurum confecit, eoq; auspicio Danaus regnum obtinuit, ut inferius in Lycio Apolline referemus ex Pausania. Λύκος λέχωνος φλυνέφους δ'ηλωι πρόπης, Senarius onirocriticus apud Suidam & Varinum.

¶ Metamorphoses. Lycium Theffaliæ locus (oppidum) est, ubi olim lupus dum Pelei boues infestat, in saxum conuersus est, ut scribit Etymolog. Lupus in saxum conuersus, Ouidius alicubi in Metam. De Lycaonis in lupum migratione, & alterius cuiusdam innominati, supra dixi inter propria uiuorum. Homines (inquit Plinius) in lupos uerti, rursusq; restitui sibi, falsum esse confidenter existimare debemus, aut credere omnia quæ fabulosa tot seculis comperimus. Vnde tamen ista uulgo infixæ sit fama intantum, ut in maledictis uersipelles habeat, indicabitur. Euanthes inter autores Græciæ non spretus, tradit Arcadas scribere, ex gente Antæi cuiusdam sorte electum ad stagnū quoddam regionis eius duci, uestituq; in quercu suspenso tranare, atq; abire in deserta, transfigurariq; in lupum, & cum cæteris eiusdem generis congregari per annos 9. Quo in tempore si homine se abstinerit, reuerti ad idem stagnum: & cum tranauerit effigiem recipere ad pristinum habitum addito nouem annorum senio. Id quoq; Fabius, eandem recipere uestem. Mirum est, quò procedat

Græca credulitas, Nullum tam impudens mendacium est, ut teste careat. Itaq; Copas Agriopas, qui Olympionicas scripsit, narrat Demænetum Parrhasium in sacrificio, quod Arcades Ioui Lyceo humana etiam tum hostia faciebant, immolati pueri exta degustasse, & in lupum se conuertisse: eundem decimo anno restitutum athleticæ, certasse in pugilatu, uictoremq; uictoria Olympia reuersum. Huc usq; Plinius. Pausanias (inquit Hermolaus in hunc locum scribens) hunc qui Olympionica fuerit, & in lupum conuersus decimo post anno restitutus sit homini, & cætera, quæ hic dicuntur, fecerit, non Demænetum, sed Demarchum Dinyttæ filium ait uocatum, de quo epigramma quoq; haberi Olympiæ hoc affirmat: *Υἱὸς Δινύττης Δάμαρχος τῖνον ἀνέθηκε εἰνὸν ἀπ' Ἀρκάδας Παρρῆσιος γῆρας*. Quæ origo mutationis (uerba sunt ex octauo de rep. Platonis) ex tutore in tyrannum? an uidelicet postq; coepit qui præest id agere, quod circa templum Lycæi Iouis in Arcadia fabula refert? Quidnam? Quod quisquis humana uiscera cum aliarum uictimarum incisa uisceribus (ὁ γδοπάμω το ἀνθρώπου νασπάγγον, ὃν ἄλλοις ἄλλων ἰσθρίων ἐνὸς ἐγκέταμει μὲν) forte gustarit, lupus fieri cogitur. Nōne fabulā audiuit? Equidem, Eodem modo & hic cuius imperio uulgus omnino obtemperat, si cognato nō abstineat sanguine: sed fallis, ut solent, confictis criminibus, in iudicium trahat eos à quibus timet (ὁ δὲ δῖος ἑὸς ἄγων μακροφρονὶ) & iniusta se cæde cruentet, uiri uitam extinguens, gustansq; lingua impura & profano ore generis proximi sanguinem: ac nonnullos pellat, necet alios, suasorem se aris alieni decidendi (χρῆμα ἀρετῆς πῶς ἐποσημαίνει) grosq; distribuendi præbens; hic inquam necessario, uel ab amicis interficietur, uel tyrannidem exercebit, lupusq; ex homine fiet, Hæc Plato. Neurī, *νευρί* (inquit Herodotus li. 4.) Scythicis utuntur moribus; hi relicto suo solo propter serpentium multitudinē cum Budinis habitauerunt, uidentur autem (*λινδωδύσι*, non ut Valla transfert, periculum faciunt) homines esse malefici, *γόντθ*; quod dicuntur à Scythiis, & ab ijs qui in Scythia incolunt Græcis, semel quotannis singuli ad aliquot dies effici lupi, & rursus in pristinum habitum redire: quod tamen dicentes mihi non persuadent: nihilominus ipsi tamen aiunt ita esse, ac deierant. Meminit Neurosum Dionysius etiam, cuius interpres Eustathius Neuritas quoq; nominari scribit, & Herodoti de eis uerba citat. Apud Neuros Borysthenes oritur, Plinius & Solinus. Neurī, ut accepimus, ætatis temporibus in lupos transfigurantur, deinde exacto spatio, quod huic sorti attributum est, in pristinum faciem reuertuntur, Solinus. Latona in lupam mutata, uide paulò post, in mentione Apollinis *Λυκαῖος*, & ipsius Latonæ.

¶ Vrsos qui sacri sunt, & lupos non multò uulpibus grandiores, Aegyptij eò loci sepeliunt, ubi iacentes inueniunt, Herodotus lib. 2. Lycopolitani in Aegypto lupum colunt, Strabo libro 17. Vi. de supra inter propria locorum. Lycos non herbā, qua gustata lupi conuulsionibus moriuntur, (aconiti genus esse docui in a.) Aegyptij in terras suas importari prohibent, quod hoc animal uenerentur, Aelianus.

¶ Apollini diuerfa à lupo facta sunt nomina, de quibus singulatim dicendum: & primum ex Aeliano cur *Λυκαῖος* dictus sit, Lycabanta, inquit, iccirco annum nominari existimant, quod erga lupum sol amorem habeat: tum eo Apollinem delectari aiunt, quia hic ex Latona in lupæ speciem similitudinēq; conuersa, editus in lucem, & susceptus fuisse feratur: Cuius sanè rei Homerus meminit, cum Apollinem nominat lycegenem, (*λυκαῖου γέννη*). Eamq; ob rem lupi simulacrum in Delphico templo, ad designandum partum Latonæ, ex æi excitatum esse arbitror. Alij non id propterea ibidem positum esse dicunt, sed donaria ex templo cum expilata direptaq; fuissent, eademq; à sacrilegis de fossa, lupus indicauit, cum intra templum ingressus, prophetarum quempiam (sacram illius uestem mordicus comprehendens) traxit ad locum usq; in quem donaria occultata fuissent: Deinde anterioribus pedibus eum ipsum locum effodit, (aurum Delphis furto direptum, & in Parnasso defossum, si cut dicit Palæmon, lupus inuestigauit: quamobrem Delphi lupum colunt, Ipse Aelianus alibi) Hæc Aelianus. Meminit etiam in Phocicis Pausanias: & addit sacrilegum illum in Parnasso dormientem à lupo occisum esse, deinde quotidie urbem adisse ululasseq; donec tandem sequentibus ipsam urbem ostendit. Lycegeneten Apollinem uocat Homerus, hoc uersu, *Εὐχολὸν δ' Ἀπόλλωνι λυκαῖον ἔπειτα ποτόφω*: non quod in Lycia generatus sit, (nam recens admodum est fabula, ut ait Heraclides Ponticus in Allegorijs Homeri, neq; temporibus Homeri adhuc innotuerat) sed uti diem *λεγαῖον* uocat propterea quod *λεγε*, hoc est diluculum generet: ita Solem *λυκαῖον* dixit Homerus, quod matutine lucis ac splendoris auctor ipse sit: Vel quod lycabanta progeneret, hoc est annum, quem conficit Sol suo per 12. signa Zodiaci cursu, Hæc Gyraldus. Ego citatum ab eo carmen Iliados quarto reperio, ubi codices impressi: *λυκαῖον* habent, non *λυκαῖον γέννη*. Scholiastes sic dictum monet quod in Lycia colatur, uel etiam illic natus sit. Latonam enim dum fugeret zelotypiam Iunonis, in Lyciam ut latet abijisse, atq; illic peperisse Apollinem. Varinus tamen Latonam post partum fugisse scribit in Lyciam siue maiorem secundum aliquos, siue minorem quæ & Troia uocatur. Aliter, *Λυκαῖος* dictus est Apollo eò quod lupus Latonæ parienti apparuerit, unde & *εὐχολ* natum ex se Apollinem uocauit & *λυκαῖον*. Quamobrem, ut fabulantur, lupus Apollini sacer erat, & effigies eius numismati imprimebatur. *Λύκαι* Apollinis cognomen per α, diphthongum, apud Stephanum, Varinum, & Pausaniam, *Λύκαι* Ἀπόλλων, quod in Lycia huius nominis ciuitate colatur: uel quod facer ei sit lupus: uel potius, quod Sol recedente iam nocte lycophos (de quo uide supra in H. a.) id est crepusculi efficiat, Varinus. Item in *εὐχολ*, Animalia quædam inquit, dijs sola uocis similitudine consecrantur: sic

sic lupo delectari faciūt Apollinem, *ἢ τὴν ἀμυγδαλὴν νύκτα*, cui statim Solis exortus succedit. Apollini uel Soli sacer est cygnus, ob candorē diei; coruus, ob nigredinem noctis; lupo, propterea quod lupinus color medius inter utrumq; sit, utpote cinereus; neq; candidus, neq; admodū niger, *ἢ οἶον πρὸ πῦρ ἢ λυγρὸν πρὸ λευκόν*, quod & lycóphos lingua familiaris uocat, Eustathius & Varinus in *Λυκιστῆρι*. De lupis occidendis lex erat in Attica, et præmium illi qui catulum occidisset, talentum; qui adultum, duo: Vnde & ipsum Apollinem *λύκειον* & *λυκοκτόνον*, quasi Lupinum & Lupicidam nominat, Scholia in Aues Aristophanis. *λυκοκτόνα* dicit, Sophocles in Electra. Aristarchus ita cognominari putat Apollinem, quod pastoralis sit, & propter curam pecoris lupos interimat, (in qua sententia Phurnutus quoq; est.) est enim lupo Apollini sacer, Hesych. Varinus sic dictum scribit, quoniam lupi ei immolarentur. Argiuorum nummus lupi imagine insignis fuit, ut testantur Scholia in Electram Sophoclis, quod Apollini sacrum crederetur id animal; quo argumento & Lycocton Apollinem uenerabantur, Cælius. Fuit sanē & locus Argis, *λύκειον* ἀγορὰ dictus, Apollini dicatus, in quo ciues conueniebant, Varinus. Sunt ex Græcis qui in agrum Argium cœlo primum delapsum ignem ferant, diuēq; in Apollinis Lycoctoni templo seruatum, quod in Argiuo uisebatur foro, quod in Electra Sophocles Lycium uocat, Cælius. Lycij Apollinis (inquit Gyraldus, sunt autē uerba Macrobij 1.17. Saturn.) plures accepimus cognominis causas. Antipater Stoicus sic nuncupatum scribit *ἢ τὸ λευκὸν ἰδεῖν πάντεσσι φωτίζοντες ἡλίου*: id est, quod omnia albescant illucescente Sole. Cleantes Lycium Apollinem appellatum notat, quod ueluti lupi pecora rapiunt, ita ipse quoq; humorem radijs rapit. Philostratus inducit in primo de imaginibus, Palamedem loquentem contra Vlyssē, qui iusserat lupos occidi; ille negabat, quod ipsos ut præludium pestis Apollo immitteret; quare inquit, Lycio ac Phyxio luporum & fugæ (fugandi potius) præsidī Apollini preces afferamus, ut feras suis tollat sagittis. (Aliter hæc Iulianus Aurelius: Refert, inquit, Pausanias, cum lupi ex Ida descendentes Græcorum exercitum uehementer infestarent, & Vlysses suaderet, ut Græci sagittas in lupos torquerent, consuluisse Palamedem, &c.) Pausanias uariius est in Lycio Apolline interpretando; nam in Corinthiacis, Cum Danaus, inquit, cum Gelanore de Argorum imperio contenderet, & utrinq; multa ac plausibilia ad populum essent perorata, iudiciū à populo in sequentem diem est dictum. Manē orta luce botum armenta in pascuis ante mœnia lupo inuasit, factoque impetu cōtra taurum reliquorum ducem pugnauit. Ibi communi consensu Gelanorem Argiui cum tauro, Danaum cum lupo contulerunt; quoniam ut fera hæc ab hominum familiaritate & conuictu est aliena, ita Danaus quoq; ad illud usq; tempus minimē familiaris eis fuerat. Et quoniam lupo taurum prostrauerat, Danaus imperium obtinuit. Hic itaq; ab Apolline ad armenta perductum lupo cum putaret, templum Apollini Lycio extruxit, Hæc Pausanias. Idem uero ubi de Lyceo Athenarum agit in Atticis: Lyceum, inquit, à Lycio Pandionis filio (Lycum hunc alij uocant) nomen tollit; id Apollini sacrum & olim apud ueteres, & nostro quoq; tempore existimatum est. Et Lycius quidē illic primum nominatus est deus, Fertur autem etiam Termisenses (*Τέρμιονες*, Termis habet Gyraldus, apud quem etiam mutilum hunc locum, librariorum forte culpa, reperies) ad quos Lycius (Pandionis f.) Aegeum fugiens uenit, Lycios ab eo fuisse appellatos. Fuit & Lycei Apollinis templum apud Sicyonios, sic dicti propter lupos oraculi suasu arido quodam cortice ab eis necatos (ut in E. retuli.) Lycij Apollinis, ait Festus, oraculum in Lycia maximæ claritatis fuit, ob luporum intersectionē. Lycij meminit Vergilius, Lyciæ iussere capeffere sortes. Et alibi, Qualis ubi hybernā Lyciam, Xanthique fluenta. Deserit, ac Delon maternam inuisit Apollo. Propertius, Lycio uota probante deo: quidam Patarae etiam uocant, Hæc ferē Gyraldus. Lycij Apollinis dicti à Lycio (Lyceo) gymnasio Athenis, Callimachus meminit. Fuisse tamen Thebis appellatione eadem gymnasium, & Apollinem Lycium itidem, in Oedipode tyranno significat Sophocles, & exposuit interpres, Cælius. Amphilycen exortū (Solis) interpretatur Theon, quia Soli dedicetur lupo, quia sit *ἄνυστρον*, id est uisus præacuti, sicut longinqua spectat Sol, Cæl. Prisci Græcorum (inquit Macrobius, 1.17. Sat.) primam lucē quæ præcedit Solis exortus, *λύκη* appellauerunt *ἢ τὸ λύκη*, id est à lupo (ut rectē legit Gyraldus,) hodieq; lycophos cognominant; de quo tempore ita poëta scribit, *ἤμῃ δ' ὅτ' ἀπ' ὧν ἡὺς, ἐπὶ δ' ἀμυγδαλὴν νύξ*, (Iliad. 7.) Idem (Iliad. 4.) *Εὐχέο δ' Ἀπόλλωνι λυκηγῆν ἱλυντοτόξῳ*, quod significat *τὸ λυκῶν τὴν τὴν λύκη*, id est qui generat exortu suo lucem. Radium enim splendor propinquantem Solem longē lateq; præcedens, atq; caliginem paulatim extenuans tenebrarum, parit lucem. Neq; minus Romani, ut pleraq; alia ex Græco, ita lucē uidētur à lyce figurasse. Annum quoq; uetustissimi Græcorum *λυκαῖον* appellat, *ἢ τὸ λύκη*, id est Sole, *βαυρόμηνον καὶ μετρώμενον*. *λύκων* autem Solem uocari, etiā Lycopolitana Thebatidos ciuitas testimonio est, quæ parī religione Apollinem, itemq; lupo, hoc est, *λύκων* colit, in utroq; Solem uenerans, quod hoc animal rapit & consumit omnia in modum Solis: ac plurimum oculorum acie cernens, tenebras noctis euincit, Hactenus Macrobius. Soli Aegyptiorum Lycopolitæ ouē edūt, quod à lupo etiam quem deum existimant, ea deuoretur, Plutarchus, in li. de Iside. *λυκαῖον καὶ θυμωρόν* ἢ *τύβιον*, καὶ ἢ *ἐν χερσὶν λυκαῖον*, Hesych. *λυκαγῆς* etiam Apollo uocatur, ut Diodorus scribit & meminit Apollonius: sed & Orpheus in hymno ad Apollinem, *ἔλθε μέγας παῖρ Τίτυοκτόνε φοῖβε λυκαγῆ*. Legimus & Lycorem Iouem apud Stephanum, Gyraldus. Apollinis *λύκαργεο*, id est Delphici, Apolloniæ us 4. Argon. Delphi enim primum *λυκαγῆς* uocabantur, à uicō quodam Lycorea, Scholia. ¶ Lato nam ob na in lupam mutata Apollinem peperit, ut superius in Apolline ex Aeliano diximus; Lato nam ob

errantem specie lupo fingunt duodecim diebus ex Hyperboreis Delum deductam à lupis: ideo opus uno tempore tantum anni totidem diebus parere aiunt, Aristot. Meminit etiam Etymologus in πολλοί. At in Homeri Scholijs lupū Latonæ parienti apparuisse legitur, ut supra recitauī. ¶ Rhampsinitum regem Aegyptiorum uiuum aiunt ad inferos descendisse, & cum Cerere alea luisse, & iterum rediisse: hoc tempus ab eius descensu ad reditum, dicebant feriatum esse apud Aegyptios. In quo sacerdotes unum ex suis palliatum, oculis mitra obductis in uiam deducerent quæ fert ad Cereris templum, ipsos redire illo relicto. Hunc autem sacerdotem oculos uelatos habentem aiunt, à geminis lupis agi ad Cereris templum, quod ab urbe uiginti stadia abest: & rursus à templo in eundem locum à lupis reduci, Herodotus libro secundo.

¶ Lyceæ Dianæ templum apud Trœzenios fuisse ab Hippolyto excitatū, auctor Pausanias est, qui tamen eius rationem cognomenti ignorare se fatetur: sed ex Macrobio aucupari (opinor) licet, ubi differitur, cur Apollo dicatur Lycigenetes ac Lycos, Cælius. Pausaniæ quidem in Corinthiacis uerba sunt hæc: Trœzene iuxta theatrum Dianæ Lyceæ sanum Hippolytus fecit. De cognomenti ratione nihil ab interpretibus potui percipere. Sed quia lupos fortassis Trœzeniorum agum infestantes, expulerit Hippolytus, aut genus suum materna stirpe ab Amazonibus deduxerit (ὡς ἂν Ἀμαζόνες πᾶν τὰ πρὸς μητρὸς, ἢ ἐπὶ κλισίῃς τῆς Ἀρτέμιδος αὐτῇ,) cognomentum hoc Dianæ imposuit, potest & alia subesse ratio quæ à me ignoratur. Laphriæ Dianæ apud Patrenses magno in ara igne excitato, apros, ceruos, aliqui luporum aut ursorum catulos uiuentes inijciunt, Pausanias in Achaicis. ¶ Lycæus Iupiter (inquit Gyraldus) à Lycaone dictus, ut Pausan. in Arcad. tradit, cui deo & Lyceæ certamen instituit. dictus etiam Lycaon in lupum à Ioue conuersus, quod infantem immolasset, alia tamen apud Ouidium legitur fabula in Metamorphosi, alia item apud Suidam. Lycaon (inquit Suidas) Pelasgi filius, Arcadum rex, patris instituta summa æquitate seruabat: sed ut subditos ad iustitiam seruandam quoque pelliceret, Iouem boni maliq; inspectorem in hospitis forma ad se sæpe uenire simulabat: quare cum aliquando se sacra facere uelle, ut deum accepturus, dixisset, eius diuersis ex uxoribus procreati liberi nosse uolentes, an deus nec ne uenturus esset, pueri clam cæsi carnes carnibus sacrificij miscuere, cogitantes deum id minus cognitum. (Suidas contrarium scribit, ὡς ἂν λήσαντες ἑαυτοὺς ὄντως θεὸς ἔπεισι,) mirum, diuina prouidentia factum, ut coorta repente tempestate ac fulminibus, ijones interirent qui puerum interfecerant, (Hæstenus Suidas.) unde mox Lyceæ instituta, quorum cum alibi Pindarus meminit, tum in Olymp. ad Diagoram Rhodium. In Arcadia, inquit, Lyceæ Iuldi in honorem Iouis Lycæi agebatur, in quibus præmia arma area fuere, (tripos ereus, Varinus. sed Scholiasta Pindarici uerba hæc sunt, Ἐπὶ δὲ τῷ ἐν Ἀρκადίᾳ ἁγῶν τῇ Λυκαίᾳ Διὶ ἀνακείμενος, ὃς ἡμιδόντες, σκόδονσι χαλκίδις ἐτίμων. τὰ δὲ Ἡράκλεια καὶ Ἰολαίᾳ ἐπὶ δὲ τῷ ἐν ταῖς Θήβαις: ἐδ' ἰδὸν τὸ ἦ τῷ νικῶσιν πρῶτος χαλκός. hinc mutilum esse apparet Varini locū, quod uerbis aliquot omisissis Heraclæi certaminis præmium ad Lycæum referatur. Aut si mutilus non est, ab altero Pindarico Scholiaste nō intellecto deceptum dixerim Varinum.) Sunt qui Lycæum montem Olympum in Arcadia tradant, quem & pleriq; ἱερὰν ὠρεὺν φησὶν, hoc est, sacrum uerticem appellant, unde & Iouem Coryphæum sunt qui nuncupatum putant, in eo autem uertice Iupiter educatus ab Arcadibus traditus est. Fuit & fons mirabilis prope Iouis Lycæi templum, &c. (aliaq; ibidem, in Lycæo monte, miracula, quæ Pausanias in Arcad. & Cælius 24. 17. referunt.) Sed de Lycæo Ioue & Strabo, item Callimachus & in eum Scholia, & Hyginus in Vrsæ descriptione, In Iouis (inquit) Lycæi templum (Iucum, Cælius) qui accessisset, mors poena erat, Arcadum lege, meminit idem alibi, nec semel, Hæc Gyraldus. Lyceæ (Λυκαῖα) sacra apud Phrygiæ urbem Peltas à Xenia Arcade celebrata, primo Ἀναβάσεως prodit Xenophon, ac institutis certaminibus præmia proposita στεγνίδας, χρυσάς, Cælius. In Lycæo monte Arcadia, Lycæi Iouis delubrum est, Plinius. Persæ expugnata Barce, per Cyrenen illasam transierunt: inde cum ad rupem Lycæi Iouis subdissent, poenitentia eos subiit quod Cyrenen non occupassent, Herodotus circa finem libri quarti. De Lycoreo Apolline supra dictum: legimus & Lycoreum Iouem apud Stephanum. ¶ Latini lupū Marti dicabant: hinc Martium lupum ἐπιθετικὸς legimus, quod in huius dei tutela sit, Gyraldus. ¶ Lycophron etiam Herculem lupum nominauit, hoc uersu, καὶ θυροκλάστον σκῆψιν ὠμὸν δὲ λύκῳ, id est, Et leonis pelle amicti templum crudiuori lupi. ¶ Canis Serapidi adiunctus, triceps fingitur, capite medio leonis, sinistro lupi, dextro canis: Vide supra in Cerbero, capite primo de canibus diuersis. ¶ In Palatini montis radicibus (ut ex Trogo scribit Iustinus libro 43.) templum Lycæo, quem Græci Pana, Romani Lupercum appellant, constituit: ipsum dei simulacrum nudum, caprina pelle amictum est, quo habitu nunc Romæ Lupercalibus decurritur. Februarius seu februa Iuno nuncupabatur, teste Festo, quod ipsi eo mense sacra fiebant: eiusq; feriæ erant Lupercalia, qua die mulieres februebantur à lupercis amiculo Iunonis, id est pelle caprina, Gyraldus. Panos de more Lycæi, Vergil. In Lycæo, inquit Placidus Cælius grammaticus, templum fuit Panos, in quo natus asseritur. Pausanias uero in Arcad. in monte Lycæo & templum & Iucum, & hippodromum ac stadium fuisse eius numini dicatum, unde illi nomen. Lupercalia, inquit Gyraldus, Romanorum celebritas 15. calend. Mart. (licet aliter alij scribant) celebrabantur. (Lupercalia feriæ statuta sunt, hoc est certis ac constitutis diebus ac mensibus annotata, Macrobius.) in his capræ candidæ immolabantur, uel ut alij tradūt, canes. Februatus is dies teste Varrone & Censorino dicebatur. Februaria sacra ad expiandos manes fiebant, Græce Λυκαῖα dicta à Pane Lycæo, deo Arcadico, hæc à lupercis

percis celebrabantur, quorum uaria fertur institutio, ut à Plutarcho in Romulo pluribus traditur. Magis illa recepta est, quæ de Euandro Arcade rege proditur, qui ex Arcadia profugus, in Latio palatium tenuerit, nudosq; ibi iuuenes hoc sacrum per ludum & lasciuiam primum agere instituerit, quam & Iustinus commemorat ex Trogo, &c. Varia quoq; de nomine traduntur. Pleriq; enim à lupis, qui lyci Græcè dicuntur, nomē deducit, qd scilicet lupi arceantur à stabulis, alij à lupa non miti, quæ abiectis infantibus pepercerit: ante & Luperca dea est auctore appellata Varrone, ut scribit Arnobius. Aliqui ludicrum ipsum seu templum in specu sub monte Palatino, Lupercal dictum fuisse aiunt: quod & poëta innuit, cum ait: Et gelida monstrat sub rupe Lupercal. Et Ouidius de Romuli lupa nutrice, Illa loco nomen fecit, locus ille Lupercal, Magna datū nutrix præmia lactis habet. Lupercal, ait Liuius, ludicrum in monte Palatino. Nec desunt qui auctore Fabio, Lupercal dicant uocatum esse, quasi luere id est purgare per capram: nam de capra in primis sacrum fiebat, Sedenim ea Lupercis fuit præcipua ueneratio, ut quæ minus fœcundæ mulieres haberentur, minusq; foetus æderent, ad lupercos cōfugere solerent, qui capris direptis tergoribus, eisq; succincti, circum antiquum oppidum, hoc est Palatium discursabant, lorīs corijs ue occurrentes, uerbera incutientes. His fœminæ ultro obuiam prodibant, facilem eo uerbere partum sibi sperantes. Hinc Ouidius in Fastis, Excipe fœcundę patienter uerbera dextræ, Iam socer optatū nomen habebit auī. Et Propertius, Verbera pellitus setosa mouebat arator, Vnde licens Fabius sacra Lupercus habet. Plura Plutarchus in Causis Rom. Nec prodest agili palmas præbere lupereo, Iuuenalis in molles, & pathicos, &c. Plura de his sacris leges apud Gyraldum (unde & hæc omnia desumpsimus) Syntagmate 17. de dijs. Et alibi, Pani Lycæo in Lupercalibus canis immolabatur, ut ait Plutarchus: quoniam gregis amicus & custos est canis. Alij capram albam dicunt: nonnulli hircum, ex cuius corio luperci sacerdotes flagella conficiebant, nudiq; per urbem fœminas feriebant. *Λυκία, ἀγῶν ἐν Ῥώμῃ, στυλίδεια δὲ δὲν αὐτοῖς δὴ γὰρ ἐπαθλοῦ δίδναι*, Etymologus & Varinus. Vide etiam in Onomastico, Lupercal, Lupercalia & Luperci.

¶ Magi Arimaniō, quem dæmonem malum esse dicunt, sacrificant res quasdam tristes, ut mala deprecantur. Nam herbam quandam omomī dictam, in pila contundūt, & Plutonem & Tenebras inuocant: deinde admixto sanguine lupi iugulati, in locum aliquem Solis luce carentem efferunt & effundunt, Plutarchus in libro de Iside.

P R O V E R B I A.

Lupo agnum eripere postulant, nugas agunt: Leno quispiam in Pœnulo Plautina. Vbi quis frustra conatur prædam recipere, cui semel manus iniicit rapax aliquis, Erasmus. Confine, quod mox dicitur, E faucibus lupi. Lupi alas quæris, *Λύκου πτερὰ ζητῆς*, de ijs, qui quærunt ea quæ nusquam sunt. Aut ubi quis uerbo duntaxat territat, alioqui re nunquam facturus quod minatur, Erasmus. *Λύκος πτερά, ὡς τῷ ἀδωάτῳ λέγεται, ὅτι μὲν τῷ λόγῳ ὁ φόβος ἔσται*, Suidas. Videtur sanè ad plura accommodari posse prouerbium si *λύκος πτερά* simpliciter efferas, ut Suidas: licebit enim quoduis commodū uerbum subaudire, *λέγειν, ἀκούειν, ζητεῖν*, &c. Lupus aquilam fugit: ubi periculum imminens euitari non potest. Aquilā enim alata cum sit, frustra lupus fugit. Refertur à Diogeniano & Zenodoto: nec indicant originem prouerbij: nunquam enim audiui aquilas molestas esse lupis, Erasmus. Nos supra capite quinto aquilas in Tartaria cicures, tam audaces esse diximus (ex Paulo Veneto) ut non dubitent magno impetu in lupos insilire, eosq; in tantum diuexare, ut ab hominibus sine labore & periculo capi possint. *Λύκος ἀετὸν φέβει, παροιμία ὡς τῷ ἀφύκτῳ*, Suidas: *ὡς τῷ φεβόντων*, Hesych. sed apparet uel deprauatum esse locum Hesychij, & legendum ut apud Suidam: uel deesse aliquam uocem, (*μάτην*, aut similem) ut prouerbium sit de ijs qui frustra uel temere fugiunt. Auribus lupum teneo: extat apud Terentium in Phormione, Antiphonti adolescenti uxor erat domi, quam nec eijcere poterat aut libebat, neq; rursum retinere. Auribus, inquit, lupum teneo: nam neq; quo modo amittam à me inuenio, neq; uti retineam, scio. Donatus paroemiam Græcis uerbis adscribit, *τῶν ὠτῶν ἔχω τὸν λύκον, ὅτ' ἔχειν ὅτ' ἀφῆναι δύναμαι*. Suetonius in Tiberio, Cunctandi causa erat metus undiq; imminens discriminum, ut sæpe lupum tenere se auribus diceret. Plutarchus in præceptis ciuilibus, *Λύκον εἰ φασὶ τῶν ὠτῶν κρατεῖν*, id est, aiunt lupum non posse teneri auribus: cum homines hac parte maxime ducantur, nimirum persuasionē. Dicitur in eos, qui eiusmodi negotio inuoluuntur, quod neq; relinquere sit integrum, neq; tolerari possit. Cæcilius apud Gellium 15. 9. citra metaphoram extulit: Nā hi sunt, inquit, amici pessimi, fronte hilari, corde tristi, quos neq; ut apprehendas, neq; ut amittas scias. Refertur & à Varrone pro exemplo adagionis, Auribus lupum teneo, Erasmus. Finitimum est illud Germanorum, inquit Tappius, *Wer den teuffel geladen hatt / der muß im werck gâben*, Qui dæmonem inuitauit, aliquid ei operis præscribat oportet. ¶ Ale luporum catulos. Theocritus in Hodæporis, *θρέψαι καὶ λυκιδεῖς, θρέψαι λυκάς ὡς τὸ φάγοντι*. Palce canes qui te laniant, catulosq; luporum. Prouerbium est, teste interprete, in eos qui læduntur ab ijs de quibus bene meriti sint, aut in ingratos. Addit ille dictum Socratis, *κακὸς ποιῶν εὖ, θρέψαι λύκος*. Nam plerunq; solet id usu uenire illis, qui catulos luporum enutriunt. Extat super hac re non inelegans epigramma, quanquam incerto auctore, de oue lupi catulum alente suis uberibus. *τὸν λύκον δὲ ἰδὼν μαζῶν τρέφω, καὶ ἐθέλωσα, ἀλλ' ἐμὲ ἀναγκάζει ποιμενὶς ἀφροσύνη. Ἀνθρώπος δ' ὡς ἐμὲ, κατ' ἐμὲ πάλι θηρίον ἔσται. Ἡ χάρις ἀλλάξει τὴν φύσιν ἐδὲν κατὰ*, Eras. Extat autem Græcū illud tetraſtichō Anthologij 1. 30. unde Alciatus etiam suum de capra

lupum lactante emblemata effinxit, quod in Capra recitauit: in Græcis quidem uersibus nec caprae nec ouis nomen exprimitur, nec refert utrum accipias: sed ποιμήν ouium propriè pastor est. Lupus ante clamorem festinat, λύκος πρὸ τῆς βοῆς ἀποδύεται, ubi quis admissi conscius, ultro timet prius quàm accusetur. Siquidem lupus simul atq; prædam rapuit, mox properat aufugere, ne coorto rusticorum clamore ueniat in periculum, Autor Diogenianus, Erasmus. ¶ Lupi decas, Vide supra inter propria uirorum. ¶ Lupus in fabula: cum forte fortuna in medio sermone interuenit cuius mentio fiebat, conueniet illud ex Iliados κ, οὐπὼ πᾶν εἴρηκε ἐπὶ τοῖς ἀνδράσιν, Erasmus Chil. tertiiæ centuriæ 8. Et rursus Chil. 4. centuriæ quinta in idem prouerbium sic scribit: Solitum est dici, quoties is, de quo confabulatio est, de improviso interuenit: quod inde sumptum putat Donatus interpres Terentij, quod lupus ei quem prior uiderit, uocem adimere dicitur, ut cum cogitatione in qua prius fuerat, simul & uocem amittat & uerba. (Post hæc huius rei causam ex quorundam sententia depromit: sed frustra quæritur ratio cur sit res, priusquam de quæstione an sit constet.) Donatus huc pertinere putat Theocriticum illud, λύκος εἶδεν, (de quo inferius.) Rursus illud Maronis, Lupi Mœrim uidere priores, quum uocem per ætatem ademptam pastor quereretur. Sunt qui ex nutricum fabulis natum existimant, quæ narrant ludificato puero terrore lupi, uerum lupum à cauea paulatim uenisse ad limen cubiculi. Nam est & in apologis, matrem, ut puerum uagientem compesceret, lupum frequenter inclamasse, ut nisi desineret plorare, deuorandum auferret. Tandem lupum spe prædæ uenisse: sed frustra hiantem abiisse, hac tantum sententia doctiorem, non esse fidem habendam scemina pollicenti. Nam hoc, opinor, sensit Donatus. Locus enim in libris euulgatis non uidetur carere mendo. Tertiam opinionem reiicit Donatus, quæ putat hinc natum: quum in Næuiana fabula res præsentaretur, quomodo Romulus & Remus aliti sint à lupa, repente uerum lupum actioni interuenisse: quo factum ut subitum esset totius fabulæ silentiū. Sic usus est Terentianus Syrus in Adelphis, silentium innuens Ctesiphoni, quod Demea pater adolescentis, quem ruri esse credebat, præter expectationem adesset. Festiuus etiā usus est Plautus in Stichio. Atq; eccum, inquit, tibi lupus, in sermonem præfens esuriens adest. Loquitur enim de parasito Gelasino, qui fratribus de ipso confabulantibus derepente interuenit. Addit enim prouerbio gratiam, allusio ad hominis edacitatem: quemadmodum apud Theocritum ad nomen adolescentis, de quo dicitur, λύκος εἶδεν. Vtitur & M. Tullius epist. ad Atticum lib. 13. De Varrone loquebamur, lupus in fabula. Venit enim ad me. Fere fit autem ut quoties interueniat, de quo colloquimur, obmutescamus: propterea quod siue laudabatur, pudet in os dicere quod rectè narratur de absente: siue uituperabatur, timemus offendere. Hæc omnia Erasmus. Rustici dicunt hominem uocem perdere, si lupus eum prior uiderit: unde subito tacenti dicitur, Lupus in fabula est, Vincent. Bell. Etiam si lupi meminisset, εἰ καὶ λύκος ἐμνήσθης, subaudiendum interuenisset: Quoties præter expectationem interuenitis, de quo fuerat mentio: cognatum ei, (quod iam recensuimus,) Lupus in fabula. Id frequenter accidit (inquit Erasmus) in comœdijs ac tragœdijs, arte curaq; scriptoris, ut de quo fiunt uerba mox interueniat. Accommodari poterit ad rem, ueluti si apud autorem protinus uel casu occurrat, id de quo uer tebatur sermo: adagium refert Zenodotus (& Apostolius.) Plato in Phædro, λέγεται γὰρ ὁ φαίδρος δικάειν εἶναι, καὶ τὸ τῷ λύκῳ εἶπερ: id est, Aiunt igitur ὁ Phædre iustum esse, etiam quod de lupo dicitur narrare. Hæc Erasmus. Tappius huic prouerbio Germanicum illud accommodat, Wo man des reussels gedencet, da will er seyn. Cæterū quod ex Platone Erasmus adfert, καὶ τὸ τῷ λύκῳ, apud Suidā quoq; in καὶ, circa finē, 4° legimus: ex apologo, ut inquit, ortum: ferunt enim lupum, cum pastorem uideret de oue ex grege ipsius mactata uescientem, dixisse, Ego si hoc facerem, quantus excitaretur clamor? Eundē apologi legimus apud Plutarchum in symposio septem sapientum. Lupi illum priores uiderunt, in raucum dicitur, & cui uox repente sit adempta. Festiuus dicitur in eos, qui metu alicuius obticescunt, alio qui feroces. Vergilius in Aegl. cui titulus Mœris: Vox quoq; Mœrim Iam fugit ipsa, lupi Mœrim uidere priores. Seruius admonet physicos authores esse, inesse eam uim lupis, ut si quem hominem priores uiderint, ei uocem adimant. Socrates apud Platonem libro de rep. 1. rem ad allegoriam uertit, dicens Thrasymachum sibi uocem adempturum fuisse, ni forte fortuna prior illum conspexisset. Καὶ ἐγὼ, inquit, ἀκούεις ὁ Ζηνόδοτος καὶ πρὸς ἐλέπῳ αὐτὸν ἐφοβέσθην. καὶ μοι δεικνύει, εἰ μὴ πρότερον ἐώρακόν αὐτὸν, καὶ ἐκείνῳ ἐμὲ, ἄφρων αὐτὸν γινώσκων, Theocritus Idyllio 14. οὐ φθέρῃ, λύκος εἶδεν. Illud quidem obseruatione dignum, Theocritum uertisse sententiam, cum negat eum proloqui posse, non qui à lupo sit uisus, sed qui lupum uiderit. Sed allusit duntaxat ad prouerbium Theocritus, cum significaret ritalem conspectum, cuius nomen erat Lupus, Erasmus. λύκος εἶδεν, αὐτὸν δὲ ἀφνίδιον ἀχανῶν γινόμενον, Suidas: addit exemplum ex autore innominato, Σὺ δ' ἐκ αὐτοῦ δυνάμει πρὸς αὐτὸν ἀντιβλέπῃ, ἀλλὰ τὸ λεγόμενον, δ' φθέρῃ: al ludic autem ad hemistichium illud Theocriti. Vide etiam supra in D. Germani sic efferunt, Er hatt ein wolf gesehen. Er hatt dem wolf inn arß gesehen. E faucibus lupi, ἐκ λύκος σώματος: uel ut Erasmus transfert, Ex ore aut rictu lupi: ubi res quæpiam præter spem recipitur, quæ iam planè perisse uidebatur, &c. Sic Flaccus in Odis, Vel hædus ereptus lupo. Adagium refertur à Diogeniano. Natum uidetur ab Aesopica fabella, quæ narrat gruem, cum stipulata mercedem, os quod lupi gutturi inhæserat, immisso capite eduxisset, præmiū exigentem irrisam à lupo fuisse, cum is diceret, abunde magnum esse præmiū persolutum, quod ex ore lupi caput incolume retulisset, Erasmus. ἐκ λύκος σώματος, de ijs qui aliquid alicunde accipiunt, unde non sperabant, secundum fabulam lupi & gruis, Suidas

Suidas & Apostolius, καὶ κέρχαιρόν τι (τραχὺ) μεδίλιος, Σοί μεδός ἀρκεί φησι τῷ ἰατροῦ, κεφαλὴν λυκία φάρυγγος ἐξελθεῖν σφάν, ὃν μυθολογία, Idem Suidas in κέρχαιρόν. ¶ Lupus hiat, λύκος ἔχων, dicebatur si quis re multum sperata multumque appetita, frustratus discederet. Aiunt enim lupum prædæ inhiantem rictu latè diducto, accurrere: quæ si frustratur, obambulare hiantem. (Videtur hæc parum bene ex Suida translata: ὅταν δὲ μὴ λάβῃ τὴν πρῶτον, ἢ τὴν ἑξῆς αὐτοῦ χανεῖν φασί: hoc est, quod si frustratur ijs quibus inhiauerat, ad quæ hians accurrerat, frustra eum hiasse dicunt.) οἷς πρὸς τὸν δὲ, εἰ μὴ πόρ λυκὸς καὶ χανόντι, Aristoph. in Lyfistrata. (Vertendum uidetur, Quibus nihil fidum ac tutum est, nisi quid lupo hianti tuto committi putetur.) Εἰς αὐτὸν δὲ, μάτην λύκος χανὼν παρὰ μικρόν, Lucianus in Gallo, Ἄρα μὴ λελυθεῖαν τὸν εἰς παροιμίαν ἐλθόν, καὶ γέγονα λύκος χανὼν δισκηνῆς; Apud Athenæum libro 14. citantur hæc ex Eubulo: Ἐπεὶ ἐπεγχε, μή ποθ' ὡς λύκος χανὼν, καὶ τῶν δ' ἀμαρτῶν ὑπόρου συχρὸν δόαμις, Hæc Erasmus. Menit etiam Hesychius: & Suidas, cuius hæc sunt uerba: λύκος χανὼν, ὡς τῷ ἀπράκτῳ, hoc est, de irritō & inani conatu. ὁ δὲ ἐδ' εἰς τὸν δὲ, ὡς κερχισαί τε αὐτῷ, καὶ λύκος λεχινόπας φασκεῖναι, ὡς τὴν ἐκείνου (ἐκείνου) ἑαυτοῖς καὶ ταχέως φασκεῖν, ἵνα μὴ αὐτὸς ὄφλη γέλωτα ἄλλοις, ἀλλ' ἐκείνοι αὐτῷ, Aelianus. Hic lupi hiantes simpliciter homines rapaces & prædæ auidi nominantur, non qui frustra appetant, sed potius qui consequantur: hoc enim ille à deo petebat. Nonnihil huc facit etiam senarius ille onirocriticus, ut apparet, λύκος λεχινὸς φλανάφης δολοὶ τροπῶς. Homo hominilupus, Ἄνθρωπος ὡς λύκος, superiori (Homo homini deus) quasi diuersum est, ac uelut hinc effectum uidetur: usurpauit Plautus in Asinaria. Monemur eo, ne quid fidamus homini ignoto, sed perinde atque à lupo caueamus. Lupus est, inquit, homo hominί, non homo, qui qualis sit non nouit, Erasmus. Eiusdem sententiæ sunt Germanica illa, Ein mensch ist des anderen teuffel. Ein mensch ist des anderen hagel worden. ¶ In laqueos lupus, εἰς πύγας ὁ λύκος: Cum improbus quispiam tandem in extremum adducitur discrimen. Etenim cum lupus animal sit insidiosissimum, applauditur ab omnibus, si quando contingat illum irretiri, ac protinus acclamant omnes, εἰς πύγας ὁ λύκος. Refertur à Zenodoto, Erasmus. Apostolius interpretatur, ὡς τῷ ἀρπαζόντων μὲν, καὶ παραχρῆντων δέ. Suidas, ὡς τῷ πονηρῷ, ὅταν εἰς πύγας ἐμπίσῃ τὸν λινδύων. Fur remque fur cognoscit, & lupus lupum, ἔγνω δὲ φῶς τε φῶρα, καὶ λύκος λύκον, Aristoteles septimo de moribus ad Eudemum hunc quoque senarium citat inter adagia similitudinis. Amant enim uulgo se mutuo, qui similibus uitij laborant, præcipue fures. Et lupi latronum instar collecti grassantur, &c. Erasmus. Conuenit huic illud, Bestia bestiam nouit, ἔγνωκε δὲ δὴ δὴ θῆρα, apud Aristotelem primo Rhetoricorum. Et Germanica illa, Ein trähbe beiffet der anderen kein aug auß. Ein schalk weiß wie es dem anderen umb das herze ist. ¶ Prouerbiū sapit Vergilianum illud in Bucolicis: Hic tantum Boreæ curamus frigora, quantum Aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas. Rectè dicitur, in hominem impudenter furacem. Extat hodieque uulgò iactatum adagium, Lupus non ueretur etiam numeratas oues deuorare. (Ser wolf ist auch wol ein gezelt schaaf.) Porro fures paulò timidiore, consueuerunt à rebus abstinere manum metu, uidelicet ne hoc indicio deprehendantur, Erasmus. ¶ Prouerbia, Prius lupus ouem ducat uxorem, & Ouem lupo committere (quod Germani ad uerbum imitantur, Dem wolf das schaaf befälhen.) quære supra in d. & οἷόν τι καὶ in a. inter propria uirorum. Rapidæ tradis ouile lupæ, Ouidius 3. de Arte. Incustoditum capiat ouile lupus, i. Trist. Eleg. 5. Custos ouium præclarus lupus, Cic. 3. de amicis. λυκοφίλοι δὲ λαλαγὰς, uide in a. inter deriuata à lupo. Ut lupus ouem amat, ὡς λύκος ἀφ' ἑαυτοῦ: qui sui commodi gratia simulat amorem. Nam is uulgò dicitur amor, quum reuera sit odium. Iuuenis enim cum puellam uenatur ut illi pudicitiam eripiat, &c. quæso quid deterius hostis faciat hosti: Socrates citat carmen in Phædro ueluti populari usu iactatum, ὡς λύκος ἀφ' ἑαυτοῦ, ὡς πῶς δὲ αὐτῷ δὴ βλάπτει, Erasmus. Nunc et oues ultro fugiat lupus, Vergilius in pharmaceutria: citat Erasmus in prouerbio Ceruus canes trahit, propter consimilem sensum, cum adynaton seu præposterum quippiam significamus. ¶ Non magis parcemus quàm lupis, οὐ φεισόμεθα μᾶλλον ἢ λύκων: Aristophanis interpres prouerbialem figuram esse admonet, inde natam, quod antiquitus lex ad interficiendos lupos etiam præmio inuitabat apud Atticos, (ut in E. retuli, prope initium:) unde & Apollinem Lyceum & Lycoctonon cognominarunt. φεισόμεθα γὰρ τι τῶν δὲ μᾶλλον ἢ λύκων; Aristophanes in Auibus, Erasmus. Lupus pilum mutat, non mentem, ὁ λύκος τὴν τρίχα, ὅ τὴν γνώμην ἀλλάττει: Senectia caniciem adfert improbæ, non item aufert malitiam. Canescunt enim lupi, uelut & equi, more hominum per ætatem, Erasmus. Nos ex Hieroglyphicis supra in d. scripsimus, lupum cum à uenatoribus periculum sibi instare uidet, extremum caudæ abijcere. Senectute non mutari ingenium nostri hisce adagijs asserunt, Sas alter schadet zur torheit nitt. Er greysset/ee er weysset. Lupinus potus, λυκίου ποτὸν, uide supra in a. circa finem de proprijs locorum. Lupus circum puteum chorum agit, λύκος ποδὶ τὸ φρεῖαρ χοροῦσι: in eos dicitur, qui sumpta inaniter opera spe sua frustrantur. Aiunt enim lupo morem esse, ut si quando sitiat, nec tuto se possit demittere, circum puteum oberret, frustra inhians aquæ, quam non possit contingere. Sunt qui parœmiam inde ductam existiment, quod aliquando ueniat usu, ut lupus pecudem aliquam, aut hominem insectetur: qui postea quàm se in puteum quempiam altiore metu demiserit, (εἰ τὰν δὴ δὴν τὸν αὐτὸν τι, τὸ δὴ δὴ δὴν ἐμπίσῃ εἰς φρεῖαρ, Suid. & Hesych.) obambulat ille, ueluti sal tantum in modum in orbem circumagitur prædæ cupiditate, qua tamen potiri non queat. Plutarchus in commentario cui titulus, quomodo possit adulator ab amico dignosci, εἰ γὰρ μὲν ποσὶ πολλὴν σὺν αὐτῷ, τὸ ποδὶ τὸ φρεῖαρ ὄρχισιν ἀπεχρῶς ὄρχόμενοι: id est, Qua (intemperati & uirulenta in alios dicacitate)

qui utuntur, seipfos quoque in perniciem adducunt, reuera saltationem illam circum puteum saltantes. Refertur adagium à Zenodoto, Suida, Diogeniano, Erasmus. Hesychius interpretatur, ἐπὶ τῇ πονύων περὶ τῇ ματάων; sed melius apud Suidam legitur ἐπὶ τῇ πονύων περὶ τῇ ματήν. Sic Germani de fele frustra circumeunte edulium feruidum quod non ausit attingere, *Er geht darumbher wie ein Fag umb einen heissen brez.* ¶ Suade lupis ut insaniant, Theocritus in Aegl. cui titulus Νομῆς, Πάσι τοῖς μίλων καὶ τῶς λύκωσ αὐτίκα λυσῆν, Hoc quoque Milo lupis mox persuadeto rabire. Vbi quis animum inducit ad rem stultissimam, quam non aggredieretur nisi insanus. Nam lupi insaniant uel sua sponte, ueluti si quis tyrannum instiget ad crudelitatem, cum plus satis sauiat suo ingenio. Rabies propria canum est, unde Scholiastes Theocriti putat hoc uelut absurdū proponi. Sed canes aliquando rabiunt, lupi nunquam nō rabiunt, Erasmus. ¶ A fronte præcipitium, à tergo lupi, ἔμπροσθεν καὶ ὀπίσθεν, (si quid addas, ut ἐστὶ γὰρ, erit pentameter elegiacus.) Quum aliquis hinc atque hinc duobus maximis premitur malis, ut in utrumque incidere, pereundum sit, Erasmus. A lupi uenatu, Ἀπὸ λύκου θήρας: dici solitum, ubi quis protinus re infecta discedit, aut de negotio molesto & agresti. Neque enim tutum est lupum insequi, neque is facile capitur, quum reliquarum ferarum uenatus non uulgarem adferant uoluptatem. Meminit Suidas, Erasmus. Suidæ uerba sunt, ἐπὶ τῇ ἀπράκτως θύον ἀπὸντων, οἱ δὲ ἐπὶ τῇ ἀπὸντων καὶ ἀγέων, hoc est, Aliqui de hominibus agrestibus & crudelibus interpretantur, non ut Erasmus uertit, de negotio molesto & agresti.

¶ Peculiaria Germanis à lupo prouerbia. *Ser hunger treibt den wolf auß dem busche.* Quo sensu Latinorum illud est, Viro esurienti necesse furari. *Wer bei den wölffen ist/ der muß mit ihnen heülen:* Insanire cum insanientibus, Lex & regio. *Er bessert sich wie ein junger wolff:* Imittatur nepam, Primum Mars in filijs laudatus est. *Es muß ein junger wolff sein/ der nie sein gerücht oder geschrey gehört hat:* Complurium throrum ego strepitum audiui. *Wolff jäh im mund haben,* hoc est, dentes lupinos habere; mulieres ferè de uiris dicunt, quos duriores uel iracundos esse insinuant.

¶ Sunt & in Sacris literis nostris à lupis tanquam prouerbia. Pseudopropheta uestitu ouium, intrinsecus lupi rapaces, Matthæi 7. Intrabunt post discessum meum lupi, Actorum 20. Emitto uos sicut oues in medio luporum, Matthæi 10. Mitto uos sicut agnos inter lupos, Lucæ 10. Videt lupum uenientem, & relictis ouibus fugit: & lupus rapit ac dispergit oues, Ioan. 10. Principes in medio eius quasi lupi captantes prædam, Ezechiel 22. Si communicabit lupus agno aliquando, sic peccator iusto, Ecclesiastici 13. Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hædo accubabit, Esaia 11. Lupus & agnus pascentur simul, & leo & bos comedent paleas, Esaia 65. Huiusmodi est illud Theocriti Idyllio 31. ἔσται δ' ἡ τῶν ἡμῶν, ὁ πᾶν ἵνα νεβρὸν ᾗ θύον· καὶ χαρὰ δ' αὖ σίνεσθαι ἰδὲ αὖ λύκος ἐκ τοῦ λήσος. ¶ Stobæus in sermone de adulatione hoc Socratis dictum recitat, Lupi cum sint canibus similes, assentatores amicis, diuersa tamen studia sequuntur. Et aliud Epicteti in sermone de temperantia, huiusmodi: Veluti lupus animal est cani simile: ita & adulator, & adulter, & parasitus amico similis est. Animum igitur aduerte, ne canum custodum uice perniciosos lupos nescius admittas, τῆνον (Daphnidem mortuum) μὰρ θῶες, τῆνον λύκῳ ὠρύσαντο, Theocritus Idyl. primo. Emblemata Alciati de capra lupum lactante, uide in Capra h. & hic paulò superius in prouerbio, Ale luporum catulos, Græcè positum.

DE FERIS ILLIS QVAE LVPO CONGENERES

SVNT, ET PRIMVM DE THOE, PANTHERE,
Lupo canario, Lycaone, &c.

A.

TH O E s duorum sunt generum, sicut etiam pantheres (Est & pardalis siue panthera duplex Oppiano, maior & minor, sed quia minores uiribus & animo maiore nihil inferior res esse scribit, apparet illos alios esse quam πάνθηρας ab eo alibi dictos) magnitudine differentes. Videtur autem thos minor, panther minor, lycopātheros, & lupus canarius, idem omnino animal esse. Thôes luporum generis sunt, Plinius. θῶς, θῶός, Suidas. Reperitur etiam prima per omicron in plurali numero, in Lexicis, quod non probo: quamuis etiam apud Arrianum in libro de rebus Indicis ita scribitur. Thos, bestia lupo similis, Hesychius. Et rursus, θῶων, fera ut lupus: non quod θῶων nominandi casu proferat. solent enim illi Lexicorum scriptores uocabula eodem casu quo apud authores, præsertim poetas reperiunt, in Lexica referre. legitur autem θῶων apud Homerum Iliados 7. Hebraicum uel Arabicum thôis nomen nullum habeo. Quanquam apud Albertum legitur, Est quoddam genus lupi, quod chabez uocat Aristoteles, Auicenna autem beruet (Persica nimirum lingua) uocari scribit. Quæ uerba Alberti sunt in historiam animalium Aristotelis 9. 44. eodem loco, ubi de thoe Aristoteles agit, & iisdem uerbis. Et rursus alibi, ubi Aristoteles leonem & thôm inimicos esse scribit: Albertus reddit, Lupus pugnat cum animali quod toboz (toz hos forte, corrupto nomine à thos; & rursus à tohoz uel toboz, chabez scripsisse uidentur librarii, aut

Feræ lupo congen. Lib. I. 767

aut ipse Albert,) hoc autē quidam æstimant esse lyncem. Thos, Hebraicè forsan tahas *תה*, ut in Mele dicam. ALSHALI, est animal simile lupo, And. Bellunen. AEDITACH genus quoddā lupi, Syluat. Sed hæc nomina ad thōem ne an aliud lupi genus pertineāt, incertus sum. Post hyænam quoq; supra congeneres tum ei tum lupo feras recensui. Solin. ca. 33. thōas lupos Aethiopicos uocat; cum paulo ante LYCAONEM quoq; Aethiopicum esse lupum dixisset, ceruice iubatū, & tot modis uarium, ut nullum illi colorem dicant abesse. Mutat colores Scytharū tarandus, nec aliud ex ijs quæ pilo uestiuntur, nisi in Indis lycaon, cui iubata traditur ceruix, Plin. nec plura de lycaone usquam reperio. Est & hyæna lupo congener & iubata. Lycaones canes in Canibus diuersis dicti sunt; & Lycaon uiri, furorisq; nomen, supra in Lupo H. a. Thōes optimi qui minores sunt: genera huius alij duo alij tria statuunt: plura ijs esse non uidentur, sed ut piscium, aut, quadrupedū genera aliqua, ita thōes quoq; per tempora immutantur; & colorem diuersum hyeme æstatēue trahunt, atq; æstate nudi (*λίσσι*) hyeme hirti redduntur, Aristot. 9. 44. interprete Gaza, sed parū apte: nec enim uertendum erat, plura ijs (duobus aut tribus) esse non uidentur: sed simpliciter, non uideri plura esse thōum genera, sed unum duntaxat, quod & sequentia probant. Nearchus author est illas quæ uulgò tigrides uocant, nō ueras esse tigrides, sed *θῶας ἀίολος καὶ μέγας ἡπὲρ τοῦ ἑλίου θῶας*: hoc est, thōas uarios (quasi nō omnis thos uarius sit) & maiores q̄ ceteri thōes, Arrian. in li. de reb. Ind. Lupum ceruariū Grapaldus eundē thoi & chao esse suspicatur. Miror (inquit Hermol. in Plin. 8. 19.) qui thoas in Aristotele pro ceruarijs lupis cepere, Cum ceruarij lupi uideātur esse ijs, quos chaos uocamus, non thoas. Sunt quidem & thōes lupi, ut Plinius testatur hoc lib. ca. 34. sed quos Solinus in Aethiopia, non Gallia nasci tradat. Errorem hunc, si error est, Oppianus poeta uidetur intulisse, qui thōas *θηρῶν*, hoc est bigenas, panthera matre, lupo patre gigni cecinerit, effigie capitis lupi *θηρῶν*, (*μητρὶα μὲν γυνόισι, πατρώοις δ' αὖ θηρῶσι*), pelle matrem referunt, facie patrem: sed prosoπον, id est facies hic forte pro totius corporis forma accipitur) pardorū maculis: quod ipsum ferè Plinius chao suo, id est ceruario lupo, tribuit hoc locq. Nominat & Theocritus, & Quintus poeta, & Iulius Polylux, thōa lupum uulpi similem uoce. Homerus quoq; sed quale sit animal non exprimit, præterq; quod non magnopere generosum facit, proptereaq; ceruario lupo maxime dissimile. Hæc Hermol. à cuius sententia nec ipse absum. Scio enim lupū ceruariū esse feram illam quam pleriq; lyncē appellant hodie, nostri *luchs* & *thierwolf*: Itali, Rhæti qui Italicè loquuntur, & Sabaudi, etiamnū ceruariū uocant. Hæc et si lupis tum ingenio tum quadantenus forma similis est, & insuper maculosa, à thōe tamen diuersa uidetur: nam Plinius Græcum nomen thois semper relinquit, ubi ex Aristotele transfert; & de lupo ceruario semper tanquam diuersa animante seorsim agit. Sed de lupo ceruario quæcunq; priuatim scripta reperi, inferius proponam in Lynce. Albert. lib. 22. lyncei plerq; attribuit, quæ ueteres thoi. Niphus ubi Aristotelis de hist. anim. li. 6. ca. 35. interpretatur, *πανθηρ* (inquit) à uetere interprete panthera uertitur: sed Theodorus pardalin uertit pantheram, *πανθηρ* uero lupum canarium. Sed quid sit lupus canarius non satis constat. Nonnulli autoritate Pollucis lupum canarium esse asserunt eum, qui uulpi uoce similis est, qui etiam cum leonibus congregitur: hunc cæcos parere foetus narrant, & cum plurimum quatuor (sed hunc non aliū quàm thōem esse apparet.) Alij canarium lupum esse putant eum, qui in situ canis ex lupa nascitur: non desunt qui dicant lupū can. esse genus quoddam lupi, quod longū pilisq; asperis est. Et paulo post, Animaduerte Theodorū ceruarios lupos à Græcis dici thōas arbitrari, Pollucē uero asserere thōem lupum esse canarium, (ego nihil tale apud Pollucem reperi.) Lupi ceruarij (uidetur authoris nomen desiderari) duas species fatetur, alterā quæ chaos dicitur; alteram uero quæ lynx, quæ pelle uaria uisū acutissimo præstat. Et rursus in lib. 9. ca. 44. Constat, inquit, thōem, alterum de duobus esse, aut lupum ceruariū, aut genus id lupi quod Græci pantherem uulgò appellant. Arabes lupum Armeniū, Thurei cicalum; uile hoc genus animalis est, magnitudine minus lupo, & cetera longè degenera. Hoc genus lupi poetæ, Theocritus, Homerus, Quintus (Oppiano excepto) significare uidetur, cū thōem nominant. Et Pollux planè ita uelle uidetur, ut thos genus sit lupi illud uile, panther autem ceruarius sit: constituit enim pantherem cū panthera seu pardali; thōem uero cum lupo & uulpe. Plinius etiam hoc idem lupi genus intelligit sine dubio, cum dicit thōem esse genus lupi; nam si ceruariū intellexisset, declarasset: quandoquidē ceruariū & nouerat & nominauerat, & de eius obliuione scripserat. Quod autē ea tribuit ei generi, quæ Aristoteles thoi, uidelicet pugnare cū leone et canibus, & cane esse celeriore, mirari de tanta eius inconsideratione debemus, &c. Meminit pantheris Herodot. & Galen. sed non ita ut genus animalis apertū sit. Quamq; Galenus significare uidetur genus illud lupi ignobile potius q̄ ceruariū: scribit enim esse nonnullos homines ita belluinos, ut edant carnes leonū, & pardalon, id est pantherarū; alios uero esse qui edant carnes canum, & pantherum et uulpiū. Et iterum, Genus illud quod Arabes uulgò lupum Armeniū appellare dixi, Italia non habet; & simul & re & nomine carent Itali. Quamobrem fuit necesse aut Græco uerbo pantherem dicere, aut lupum Armeniū cum Arabibus, aut cicalū cum Thureis, aut nouum imponere quod placuit: itaq; canarium dixi lupū (hoc prius fecerat Gaza) à canis similitudine, Hucusq; Niph. *θηρῶν, πανθηρῶν*, Scholia in 10. Iliad. Et rursus in 13. *θηρῶν, πανθηρῶν*. Est autem pantherion, uox deminuta à panthere, hoc est paruus panther: quamobrem ipse etiam thōem dico paruū esse pantherē, quamuis apud Latinos de paruo panthere nemo meminerit, Rectè tamen sic appellabimus, distin-

guendi gratia à pardali, quæ fera maior, & Latinis fœminino genere panthera est. Thôes, feræ par-
uæ in montibus, Hesych. Oppianus etiam inter uiles & imbecilles feræ pantheres numerat, cum fe-
libus, gliribus & sciuris, lib. 2. de uenatione non procul à fine. Quamobrem cõiciat aliquis genet-
tas quoq; dictas, de quibus supra post equũ seorsim scripsimus, aliquod minimi pantheris genus esse;
Cardanus mustelis adnumerat; sed mustelarũ maximas dicere, pantherum minimos, nihil forsitan
prohibebit. Quinetiã zibetti catum, ut uulgo nominant, de quo statim post pardalim scribam, ad hoc
genus referendum existimo. *Θῶς, ὁ λυκοπάνθηρος*, Varinus. Isidorus pantherem pro panthera in-
prẽ accipit. Ego Francfordiæ aliquando (quæ Germaniæ urbs ad Mœnum est, emporium celebra-
mum), uenales uidi pelles quas leopardorũ dicebant, maculosas quidẽ & elegantes, sed multo mino-
res & diuersas ab illis quas in Gallia uideram leopardorũ pellibus, ex Africa aduectis; quæ candidio-
res sunt. Illæ uero, quas Francfordiæ uidi, magis fuscæ erant, oblongæ angustæq; ut thõum planè ge-
neris esse uideantur, & Germanice nominari possint, *Flain lepparden*, hoc est parui leopardi. Xe-
nophon lib. de uenat. ca. penult. Leones, inquit, pardales, lynces, *πάνθηρος*, ursi & alię huiusmodi feræ,
in locis externis capiuntur circa Pangæum montẽ, & Cittum supra Macedoniã; alię in Olympo My-
sio & Pindo; aliæ in Nyfa supra Syriã, &c. partim aconitico ueneno, partim equis & armis introclu-
sæ, partim foueis. Apud pastores Afros, præter alias feras, nascuntur arietes agrestes, dicti *yes*, thõ-
es (*θῶς*) & *πάνθηρος*. Herodot. lib. 4. Valla pantheras transiulit, quod non probo. Panther caurit a-
mans, pardus hiando felit, Author Philomelæ. Hebraicã uocem *שַׁחַל* schachal, Osee 13. Septuaginta
πάνθηρος interpretantur; sed hac uoce leonem potius uel leonã significari, in Leone cap. 1. demonstrati.
Lupus canarius (panther) cæcos parit luporũ ritu, numero complurimũ quatuor, Arist. hist. anim. 6.
35. nec alibi usquam eius meminit. *πάνθηρος δακτύλιος*, Aristoph. in Ranis. Scholia exponunt, *ὁ πάνθηρος*
δακτύλιος *θηρίου δακτύλιος*. (aliqui tamen legunt *ἐπὶ δακτύλῳ*;) sic panthera retis genus est, quo omnis gene-
ris feræ capiuntur, ut in pardali dicã. Quæstionem de dælypode (& lepore,) sicut de thõe, panthere
ac lynce, negligentia quadam antiquis authoribus ita prætermisam putat Theodor. Gaza, ut excu-
sari haud facile possint. Plinius certe, Oppian. & Aristotel. lynces, thões, & pantheres, diuersis locis
tantq; animalia diuersa memorant; itẽ Xenoph. (ut modò recitauimus) lynces & pantheres. Pollux ac He-
rodotus, thões & pantheres apertè distinguunt, ut quantq; congeneres feræ, magnitudine tamen, si
non etiam aliter, omnino differre uideri debeant: quod accuratius discutiendũ relinquimus illis qui
peregrinas terras adierint adituriue sunt; nos hæc in angulo patriæ nostræ scribimus. *PATHION*
(a *pathyo*, inquit Alber.) animal est, quod naturæ decorẽ mirabilem habet: colore enim purpureo ni-
tens adeo resplendet, ut uisus in ipso quasi scintillare uideatur. Mortuo, pellis quidem rubor manet,
sed interit splendor; magnitudo ei canis, admodum mansuescit, & delicatis cibis gaudet. Quidã anti-
quorum putauerunt hoc animal habere aliquid diuinitatis. Ossa eius durissima & fortissima sunt, et
nerui tam ualidi, ut non nisi magna uiolentia possint dirumpi, Hæc Albert. sine auctore. Quod sic
bi tale animal reperitur, thõum pantherumq; generis esse uidetur; & à panthère forsan corrupta fue-
rit uox pathio. ¶ Thõem non sui generis esse animal, sed ex lupi coitu cum pardali nasci Oppia-
nus cecinit. Thões, *Θῶς, θῶς*, feræ ex hyæna & lupo natæ, Hesychius & Varinus. Thos animal est
simile hyænae, Scholia in Iliad. v.

B.

Thões per tempora immutantur; & colorem diuersum hyeme æstatẽue trahunt, atq; æstate nudi, æ
hyeme hirti redduntur, Aristot. & Aelian. At Plinius aliter, Habitum (inquit) non colorem mutant;
per hyemes hirti (comati, Solin.) æstate nudi. Thos interna omnia lupi similia habet, Arist. Lupo
longitudine procerior est, breuitate crurum dissimilis, Plin. Veloces sunt quanquã breuia habent
crura, Var. Thões cõmissos leones Et subiẽre astu, & paruis domuẽre lacertis, Grat. Aspectu
σώπῳ, siue facie tantũ, siue toto corpore) lupũ genitorẽ referũt, maculis uero pardalin matrẽ, Oppia-
nus.

C.

Thos uelox est saltu, uenatu uiuit, Plin. Proprium eorum q; in saliendo ita nifus alitis habent, ut
non magis proficiant cursu quàm meatu, Solin. Vincent. Bell. non meatu legĩt, sed in saltu. Animal
est robustum & agile, & uelox, quanquã breuib; cruribus, Scholia in Iliad. v. & Varin. Quadrup-
pedum multifida, omnia cæcos generant, ut canis, lupo, thos, &c. ut in Cane ca. 3. ex Aristotele do-
cui. Cæcos gignunt canes, lupi, pantheræ, thões, Plin. Coitu ut canes impletur, & cæcos generat,
numero duos aut tres aut quatuor. Lupus etiã canarius (panther) cæcos parit luporum ritu, numero
complurimũ quatuor, Arist. de hist. anim. nec usquã alibi pantheris meminit. ¶ *Βρυχᾶς*, inquit Pol-
lux, non modo de leone dicitur; sed etiã urso, & pardali & panthere; de minoribus uero, ut sunt uul-
pes, thões & lupi, *ὕλακτῆς* & *ὠρέας* dicitur. Vide ut pardalin, pantherẽ & thõem distinguit. ¶ Hic
(Hagnon quidam Boeotius) & semiferam thõum de sanguine prolem Finxit, non alio maior sua pe-
ctore uirtus, Gratius; canes ex thoibus natos, fortes & aptos uenationi esse afferens: proinde semite-
ros dixit, quod altero parente cane mansueto, altero thõe animante fera nascantur.

D.

Thões hominem diligunt, & neq; offendunt, neq; metuũt ualde, Aristot. Innocui homini, Plin. Homines nunquã impetunt, Solin. Thõa legimus esse animal humanissimum, præcipueq; homini
amicum

amicum, ac φίλον θρωπώτατον; & si forte in hominem inciderit, reuereri, (ἀεχμῶν, Philes,) ac uelut obseruante suspicere. Amplius, si à feris alijs circumuentum senserit, tum uero accurrere protinus, opitulari; pro uiribus, Cæl, ex Aeliano mutuatus. Etymologus uerbū θωπός, quod adulari et blandiri significat, à fraudulentis animantis, quod θωπῶς appelletur, natura factū putat. Thôes pugnant cum canibus & leonibus; quo fit ne eodem in loco sint thôes & leones, Arist. Et rursus, Leo & thos inimici sunt; cum enim carne alantur, uictū ex eisde petant necesse est. Dissident thôes & leones, Plin. (Aliqui non rectè ex Plinio citant lupum ceruariū cum leone pugnare.) Thôes, cōmissos (clarissima fama) leones Et subiēre astu, et paruīs domuēre lacertis, Grat. Vide supra in Cap. de canib. mixtis et bigeneris. Thôes collecti (inquit Oppian, lib. 2. de piscib.) ceruum inuadunt, & morsibus quantum possunt carnis laniando rapiunt, ac sanguinem lambunt; fugit ille cruētus aliās ad alia montiū iuga; non deserunt tamē eum thôes, sed subinde infestant, & per interualla tandē cōsumunt. Apparet aut mutuatum hæc Oppianum ex Homeri Iliad, 11. quem locum recitauī in Ceruo H. c.

H.

Θῶς dici uidentur à θῆω uel θός, nempe à celeritate, Varin. quamuis Arrianus & grammatici quidam primā per omicron scribant in obliquis, poetæ tamen (Homerus, Oppian. Theocrit. Grat.) semper producunt. ὦ λύκει, ὦ θῶς, ὦ αὐτῷ ὥρεα φωλαδῶν ἀρκτοι, Theocrit. Idyl. 1. Hoc etiam obseruauimus; thôas ferè semper unā cum lupis à poetis nominari, ita nimirum congeneres insinuantibus. ¶ Epitheta. λαφροὶ apud Homer. II. κ. Scholiastes interpretatur φονίος ἢ πυρρός; hoc est, cædis & sanguinis auidos, uel rufos colore. Ἀνασίδω, ὠμὸς αἶ, ἐπὶ θύλασι, Oppian. Ex lupo & pardali nascuntur λαφρόχροα φύλα Θῶς, Idem; dixit autem fortassis λαφρόχροα, quod pardalis matris colorem & maculas retineant; uel corpore ualida; quoniam χρῶς & colorē & corpus poetæ nominant; nisi quis malit λαφρόχροα, quod epitheton etsi eis conueniat, nihil tamen temere mutandū, ὠύσσειν, ὑλακτεῖν, βοῶν, μελλπειν, συνελπειν, θηριώδεις φωνῆς χρῆσθαι, λαφρόσσειν, θηριωδῶς ὀρμεῖν, Hesych. & Varin. ὠπτα, θυνάτου (malim θοινάτ, sic etiam ὠδῶται, θοινάτ, non δυνάτ apud Hesych. legerim;) τρέχῃ, ὠάτ, ἢ θῶατ, Doricè idem quod θυγατῶν epulari, à uerbo θῶ, Idem. Ab horum sanè uerborū aliquo thôis nomen factum aliquis coniecerit, uel à uoce, uel à uoracitate, uel à uelocitate; aut certè contrā, ipsa hæc uerba ab animalis facta. ὀρύεσθαι, ululare, de thoibus dicitur, ut de alijs quoq; minoribus feris, lupis, uulpibus, Pollux. Varinus quidē de leonibus etiam usurpari scribit. τῆνον (Daphnidem mortuum) μὲν θῶς, τῆνον λύκει ὠρύσαντο, Theocritus Idyl. 1. Οἶον ἔν λυκοὶ πινὲς, ἢ θῶς ἐλάφου τὰ αἶεττα μύδνα, καὶ πῶς ὀλίγον βῆ πνυρὶ μεμολυσμένα, Heliodorus. οἱ τὸ πάρος πορ (de Troianis) φυλακινὴς ἐλάφοισιν ἐοικέσιν, αἱ τε καὶ ὕλην, ὠών, παρδελίωμ τε, λύκων τ' ἡὶα πέλονται, Homerus Iliad, 7.

¶ Γαύθηρες χαροπὲς, Oppian. ¶ Γαύθηρ & Γαύθηρ, nomina propria, Suidas; nec aliud.

DE LUPO CERVARIO.

LYNCE & CHAO.

Figura hæc lyncis est, siue lupi ceruarij, ut Itali uocant, qualem habere potuimus.

Alia lyncis effigies (ex tabula regionum Septentrionalium Olai Magni) selem sylvestrem persequentis.

A.

LV P V S Ceruarius quanquam hodie apud Italos & uicinos quosdam populos, de illa fera dicitur, quam nostri uocant *ein luchs*, factio nimirum à lynce uocabulo: tamen apud uere res duo aut plura genera hoc nomine comprehensa sunt. Sunt in hoc animalium genere (de lupo & lupo ceruario proximè dixerat) & lynces, Solinus. Ceruarium lupum autem thor quidam obscurus (nomen iam non succurrit) scripsit animal esse mixtum natumque ex cerua & lupo, aut ceruo & lupa, sed hæc tam diuersæ naturæ & hostilis inter se animi animalia, simul coire uix credibile est. ego potius ceruarium appellari putarim, uel quod ceruos infestet, uel quod ceruorum hinnulos maculis suis imitetur. Pompeij Magni primum ludi ostenderunt chaum, quem Gallia phium uocabant, effigie lupi, pardorum maculis, Plinius. Et alibi, Sunt in luporum genere qui ceruarij uocantur, qualem è Gallia in Pompeij Magni harena spectatum diximus. Huic quamuis in fame mandenti, si respexit, obliuionem cibi surrepere aiunt, digressumque querere aliud. Vnde apparet chaum, raphium, & lupum ceruarium, unius feræ diuersa nomina esse. Chaum à Pompeio primum in spectaculis ostensum, Seneca quoque alicubi meminit, ut quidam citat. Chaonides canes dictas tanquam ex chao & cane natas Hermolaus suspicatur, sed chaus nomē apud Græcos non reperitur, nec alibi puto quam semel apud Plinium, ut iam citauimus. Vide in capite de canibus uenaticis in genere. Albertus pro chao chamam dixit: pro raphio, rufinum, quem non Gallia, sed Aethiopia mittat, addit, animal esse ludis aptum, & disciplinæ capax: & in hoc conuenire cum natura canis. Thœm, ut præcedenti capite dictum est, Gaza ex Aristotele lupum ceruariū uertere solet, quod meis illic aliorumque uerbis refutauimus. ¶ Albertus Magnus ea de lynce scribit, quæ ueteres de thœ: Isidorus ea quæ de lupo ceruario Plinius, nempe lupo esse similem, sed maculis pardis instar distinctam, quod de thœ etiam Oppianus canit. Gaza existimare uidetur thœm, lyncem, & pantherem unius animalis diuersa esse nomina, cum tamen pro thœ lupum ceruarium reddat, pro panthere lupum canariū, sed quæ præcedenti capite explicata sunt, hic repeti superuacaneum. Lynx habet formam ut lupo, lorath. Plinius lynces peregrinas esse tradit: Et alibi, in Aethiopia uulgo frequentes. Solinus capite octauo lupos ceruarios in Italia reperiri scribit: mox eiusdem generis etiam lynces esse testatus, ex qua regione habeantur omittit. Lynces bestias è quibus lyncurion, Zenothemis langas appellat, & circa Padum ijs uitam affirmat, Plinius. Et alibi, Bestias langurias in Italia esse quidam dicunt, è quibus (quarum urina) fiat langurium, quod alij lyncurium uocant. Scribitur autem λυγξ apud Græcos, unde obliqui formantur per duplex gamma, λυγγός, λυγγί, λυγγα. λυγνός, lyncus, genus feræ, aut perspicax oculis, ὀφθαλμικός, Suidas & Varinus. Ego lynceum pro animali apud nullum ueterem scriptorem legi, proprium autem uiri sapius, ut dicam in a. Solus Oppianus libro 3. de uenatione, lyncis duo genera facit, maius & minus. Lynces parue, inquit, lepores uenantur: maiores uerò in ceruos atque oryges facile insiliunt. Ambæ corporis figura similes: & similiter oculi utrisque suauiter fulgent, &c. ut in b. dicam. Hunc locum Gillius transferens, ineptissime lynces pardium generis facit, tanquam id adserente poeta.

¶ Fera quæ nostris factio à lynce uocabulo *luchs*, uel ut alij scribunt *lux*, aut *lups*, nominatur: Italici hodie uulgo lupo ceruarius dicitur, lupo ceruero uel ceruiero: & similiter Rhæti qui Italicè loquuntur, & Sabaudis: & Dalmatis uel Illyrijs ceruiro. Nuper sanè Bohemus quidam coniecturam suam mihi narrabat, lyncem Illyricè rys uocari, (et eam esse luchsam Germanorum:) ceruiro autem id est ceruarium Illyricè dictum minorem esse, similem alioqui. Hispani adhuc Latino nomine uocant lince, ut et Italici quidam scriptores in lingua uulgari, Arlunno teste. Ego luchsam nostrā Tridenti ante annos octo in arce episcopi uidi, ubi à nonnullis Italicè uocabatur loup chatt, id est lupo catus, catus enim seu selem quodammodo facie refert, & unguibus similiter acutis & maleficis prædita est, nisi quis malit hoc nomen deriuatum à chao ut Plinius uocat. In quibusdam Heluetiæ locis, & circa Sedunum, appellant *thierwölff*. Vncia quædam fera apud barbaros scriptores nominatur: quam ego pantheram esse puto: hanc Fr. Arlunnus ab Italicis quibusdam in uulgari lingua scriptoribus lousam uocari ait, nonnullis leonam, alijs pardum, aut pantherā, aut lupum ceruariū interpretantibus.

Aconitum

Feræ lupo congen. B. C Lib. I. 771

Aconitum pardalianches occidit leopardos & lynces, Auicenna. Arabicè legitur alnemer & alshed, hoc est *παρδαλιάνης καὶ πείνηγας*, ut ipse interpretor. Bellunensis docet alshed leopardum esse, minorem quàm alnemer, ut pluribus in Panthera dicam.

B.

Lynces (nostræ) lupis minores sunt, tergo maculoso, Stumpfius. Audio eas secundum anni partes colorem aliquando mutare. Lupo longior est lynx, cruribus breuioribus, &c. Albertus: hæc ueteres de thõe scribunt. Lynces ambæ (magnæ & parvæ) corporis figura similes sunt; & similiter utrisque oculi suauiter fulgent; facies utrisque alacris perlucet, paruum utriusque caput, *καμπύλον ὤσος*, solus color dissimilis. Minores quidem rubra pelle, maiores uero croceum & sulfuris instar coloratum gerunt florem, Oppian. Prominent eis oculi, Albertus. Lingua ut serpentium, quam plurimum extendunt, &c. Idem: sed talis lingua iungis auiculæ est, non lyncis quadrupedis. Mammæ habent in pectore, Textor. Infatiabilia animalium, quibus à uentre protinus recto intestino transeunt cibi, ut lupis ceruarijs, & inter aues mergis, Plin. Lynx pro talo quippiam semitalo simile habet, Aristot. Lynx tantum digitos habentium simile quiddam talo habet. Ungues ei sunt magni, Albert. Præstat simiarum hominì quàm simillimarum artus diffecare, cum te in exemplo exercere institues; sin ea non detur, aliquam ei proximam deligito; aut si nulla omnino simia reperiatur, cynocephalum uel satyrum uel lyncem: summatum ea animalia quibus artuum extrema in digitos quinque discreta sunt, Galenus in Anatomicis administ. Alnemer est animal minoris (maioris forte) magnitudinis, quàm lynx, quod est lupo ceruarius, Bellunensis. Victa racemifero lyncas dedit India Baccho, Ouidius in Metam: quasi peregrinum & non nostri orbis animal lynx sit; Vide superius in A. lynces ubi reperiuntur. Felis (inquit Cardanus) uaria sunt genera: aut quia similitudine omnia ferme animalia sæua ei similia sunt, pantheræ, lyncei, pardi, & forsan etiam tigrides. Commune enim est unguium magnitudo, & robur; pellis distincta, uersicolor ac pulchra: caput rotundum, facies breuis, cauda proluxa, agilitas corporis, feritas: & cibus, qui uenatione acquiritur.

C.

Lynces clarissimè omnium quadrupedum cernunt, Plinius. Ab hac uisus præstantia ab Oppian no *ὄν λυνοὶ λύγας* cognominantur. Perspicaces sunt adeò, ut secundum poeticas fabulas, corpora solida uisu penetrant, Albert. Ego non de lynce animante, sed Lynceo quodam uiro (ut in a. referā) corpora solida uisu penetrante apud poetas legi. Lynx uisu suo res solidas penetrat: quod si quid translucidum ei obijciatur, offenditur, aut etiam excæcatur, Algazel in librum de sensu & sensibili. Philosophi putant nullum esse corpus omnino perspicuitatis expers, quamuis nos lateat: propterea lyncas tradi per medium uidere parietem, Cælius. ¶ Dum lynces orcando fremunt, ursus ferus uncat, Author Philomelæ. ¶ Lynces minores, uenantur lepores: maiores uero ceruos etiam & ryges. In regionibus circa Oceanum Septentrionalem Europæ, lynces catos syluestres & alia quedam animalia capiunt uorantque, Olaus Magnus. Sunt qui affirmant lynces animalium quæ ceperint sanguinem tantum exugere, corpore intacto. Nuper uero à quodam audiui, lynces animal astutissimum in arboribus aliquando latere, ac in prætereuntes maiores quadrupedes desilire, & unguibus ceruici infixis non remittere, donec laniato capite animalis prostrati cerebrum deuorarent, reliquis partibus intactis: minora uero animalia, integra ab eis absumi. ¶ Quid lynces Bacchi uariæ? & genus acre luporum? Vergilius in Georg. de ui amoris, & libidinis tempore. Lynces auersæ coeunt, Aristoteles, Plinius, & Solinus. Superfoetant urfi, lynces, & lepores, Oppian.

¶ Lynces retro mittunt urinam, (ex auerso mingunt,) Aristot. Et alibi, Lynx in auersum mingit, mas inquam: alioqui quadrupedum foeminae omnes id faciunt. Urinam suam lynx (tanquam uires eius medicas cognoscens, & inuidens hominì) protinus terra pedibus aggesta obruere traditur, Plinius. Ex domesticis sedibus egrediuntur, ut urinam bene penitus occultent, Gillius. *Αἱ λύγας ἐκπορίζουσι τὴν καὶ ἀπερίωτην* (id est puritatis studio: nimirum ut cati sua excrementa) *παντὰ πᾶσι λευκῆσαι καὶ ἀφανίζουσι τὸ λυγρὸν*, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. Lyncem aiunt occultare urinā, quod cum ad alia multa sit utilis, tum ad sphragidas, id est sigilla, Aristoteles in Mirabilibus. Lynx urinam suam in terram occultat, quæ ubi concreuerit ac congelarit, lapis efficitur, ad sculpendum accommodatus, & simul ad muliebrem mundum expetitus, Aelian. Lyncum humor ita redditus ubi gignuntur, glaciatur, arefcitue (cōcrescitue) in gemmas carbunculi similes, & igneo colore fulgentes, lyncurium uocatas, atque ob id succino à plerisque ita generari prodito. Nouere hoc sciuntque lynces, & inuidentes urinam terra operiunt, eoque celerius solidatur illa, Plin. Et alibi, Succinum Demonstratus lyncurion uocat, & fieri putat ex urina lyncum bestiarum: E maribus fuluum & igneum, è foeminis languidius atque candidum. Alij dixere langurium, & esse in Italia bestias langurias, Zenothemis langas uocat easdem, & circa Padum ipsas uitam affirmat, Hæc ille 37. 2. & rursus eiusdem libri cap. tertio, De lyncurio proximè dici cogit autorum pertinacia. Quippe etiam si non electrum id esset, lyncurium tamen gemmam esse contendunt. Fieri autem ex urina quidem lyncis, sed egestam terra protinus bestia operiente eam, quoniam inuideat hominum usui. Esse autem qualem in igneis succinis colorem, scalpique: nec folia tantum aut stramenta ad se rapere, sed æris etiam ac ferri laminas, quod Dioscles quidem & Theophrastus credidit. Ego falsum id totum arbitror, nec uisam in æuo nostro gemmam ullam ea appellatione: & quod de medicina simul proditur, calculos uesicæ eo poro elidi, &

morbo regio occurrere si ex uino bibatur, aut si portetur, Hucusque Plinius. Urinam suam lynces illico arenarum cumulis contegunt, ut Theophrastus perhibet: transit ea in duritiem pretiosi calculi. Is colore succini est, pariter spiritu attrahit appropinquantia, dolores renum sedat, medetur regio morbo, Solinus. Victa racemifero lyncas dedit India Baccho, E quibus (ut memorant) quicquid uesica remisit, Vertitur in lapides, & congelat aëre tacto, Ouidius 15, Metamorph. Lyncis urinam quam lyncurium (λυγύριον) appellant, creditur eiecta statim lapidescere, sed falsò: eamq; ob causam inanem & inutilem habet historiam. Est enim lyncurion quod à quibusdam electrum pterygophoron dicitur, quod plumas ad se allicit; id potum ex aqua stomacho, alioq; fluxione laboranti conuenit, Dioscorides. Lyncurium an sit, aut unde sit, authoribus non constat, Hermolaus. Lyncurium, quod succinum, itemq; electrum appellant, Aëtius in antidoto Philagrii ex damasonio ad calculos. Miratur Cælius quod Diuus Hieronymus de lyncurio nil sibi compertum apud auctores fateatur, quum mentio eius sit apud Plinium & Theophrastum. λυγύριον, ηλεκτρον, Hefychius et Varinus: ego λυγύριον legerim. λυγύριον, nomen lapidis, Varinus: hic etiam λυγύριον legendum uidetur. λυγύριον, ὄλαθ, Hefychius & Varinus: fortassis & hic. Succinum Theophrastus in Liguria effodi dixit. Sudines & Metrodorus asserunt arborem esse in Liguria, quæ electrum gignat, Plinius. Mihi quidem uerisimile sit electrum, ex aliquo Liguriæ emporio in Græciam olim aduectum, atq; inde uulgò primum à regione dictum Ligurium, per imperitiā postea inuitante uocabuli affinitate lyngurium quasi lyncis urinam nominari cœpisse. Fertur utriusque populi (ὃς αὐτῶν: sed potius legendum uidetur ὃς αὐτῆς, id est nigra tantum populi) lachryma circa Eridanum fluium, cum defluxit densari, fieriq; quod electrum uocant, & aliqui chrysophoron (forte quod aurum est, etiam ad se rapiat, ut æris ac ferri laminas, quod supra ex Plinio recitauimus) colore auri, in attritu odoratum: quod tritum potumq; stomachi & alui fluores sistit, Dioscorides in capite de populo nigra. Lucianus etiam in commentatiuncula quam de electro uel cygnis inscripsit, αἰγέρας, id est nigras populos nuncupat arbores illas, ex quibus electrum fundi circa Padum ueteres fabulati sint: sed quoniam leuca, id est albæ populi, eiusdem generis arbores sunt, fieri potest ut succum concretum quem leuca circa Padum fundant, statim lapidescentem, aliqui circa idem flumen lyncas quasdam animantes fundere dixerint: Sed hæc coniectura sunt nostræ. Oritur & è saxo (inquit Hermolaus corollario 698.) id est lapide lyncurio, siue lyncæo uulgaris uoce dicto, fungus, admirabili natura. Præciditur hic in esum, & alius subnascitur anno toto: pediculi pars relicta duratur in silicem, atq; ita semper crescit lapis, restibili fecunditate: nec credidimus, antequam domi natos ita manducare mus. Nouum & hoc uita sibi comperit, inuicemq; multa perdit: quanquā est ubi Plinius hoc innuat, ut in Castigatione Pliniana xxii. libri diximus. Ego nihil tale in Castigationibus siue prioribus siue posterioribus eum in librum reperio. Sunt & ex utraq; populo fungi, corticibus earum dissectis, sparsisq; in areas stercoreatas, unde quacunq; anni tempestate fungi esculenti proueniunt, Dioscorides. De his aliter Hermolaus in eodem corollario, Sunt & ægiritæ fungi, sed industria, fermento in ipsis populi nigra truncis diluto aqua, protinus coalescentes. Elecorum, lego electrum, id est lapis lyncis, Syluaticus. Lapis lyncis fit de urina lupi ceruarij in montibus coagulata, qui domi uatus generat optimos fungos supra se quotannis: creditur prodesse dolenti stomacho, morbo regio, & alui profluuiio, Euax apud Syluaticum cap. 420. Lapis lytzi dictus, λίττις λυτζί, (aliàs λίττις) apud Nicolaum Myrepsum, in compositionibus aliquot medicis nominatur: & primum in libro de antidotis compositione 30. Vbi Leonhartus Fuchsius interpretis uerba hæc adiecit: Lapis lytzi uariè apud Nicolaum sumitur. Hic certè haud secus atq; in antidoto sequenti 37. accipitur pro lapide prasio, (ut ipse Nicolaus illic exponit, Lapis prasius, inquit, ab Italis lapis lytzi uocatur.) Est autem prasius, uel prasitis Theophrasto, sic dictus lapis, quod uiridi colore porri succum representet, (quæ etiam apud Germanos nomen seruat, ut Ge. Agricola scribit.) Plinius 37. 8. tria eius genera esse tradit. Ea dem quas iaspis (& smaragdus) facultates habet, quare in hanc compositionem inseritur ut uentriculum roberet, Hæc Fuchsius: sed forte tanquam nephriticum pharmacum huic compositioni triessimæ, quæ & alia plura diuretica accipit, lapis lytzi adijcitur. Cæterum in alijs quibusdam compositionibus lapidem lytzi pro cœruleo siue Armeniaco accipit, inquit Fuchsius: ut in antidoto 465. diacsenæ inscripta. Porro in antidoto 39. diacomeron, pro lapide lyncis siue lyncurio, quod nihil aliud quam succinum est. Antidoto etiam è cicadis apud Nic. Myrepsum, lyncurium miscetur: & hodie usitatis compositionibus Philanthropo & Benedictæ purganti, lapis lyncis. Phrygius lapis (inquit Ge. Agricola lib. 5. de natura fossilium) ex Phrygia, cuius infectores eo uestes tingunt, nomen inuenit: sed nascitur in Cappadocia, is gleba est pumicosa, misti saporis: non nihil enim & adstringit & mordet: optimus autem est colore pallidus, uenas uero tanquam cadmia, habens candidas, non robustus compage corporis, mediocriter grauis, uino respersus & ustus, magis fit fuluus: hunc aliqui hodie pro lyncurio uendunt: sicut alij pro eodem, ut dixi, belemniten. In medicina exicat: sed præterea mistis uiribus præditus est: nam repellit & digerit, utilis ad ulcera putrida, & ad oculorum medicamenta, Hæc ille. Et in eodem libro superius, Belemnites (Βελέμνις, id est) sagittæ effigiem representat: quare Saxones eum uocabulo ex ephialte & sagitta composito nominant, (alfesscht, alij alfchpo) potumq; contra eiusmodi suppressiones & noctis ludibria ualere dicunt, ac fascinationibus occurrere. Hunc lapidem hodie quidam medici pro lyncurio habent & utuntur, qui ex urina lyncis non concretæ

concreuit: nec enim ullum tale fuit lyncurium, sed ueteres scriptores succinum, ut dixi, sic appellauerunt. Plura de belemnite cognitur digna, quæ eo in loco Agricola docet, omitto ne sim prolixior: hoc tantum addam, ut medicos ad eius cognitionem inuitem: Quoniam uero, inquit, belemnite exiccatur, Prussicis & Pomeranicis chirurgi curant uulnera: iisdem medici, & Saxones suis, non aliter ac lapide ludaico frangunt calculos. Antonius Musa Brasauolus terram lyncum urina madidam sapius collectam sibi & repositam scribit, sed nihil unquam in ea concreuisse: mirè autem foetidam fuisse. Ge. Agricola lib. 6. de nat. fossilium, ostracian alteram achatae similem esse scribit, translucida uiriditate mista nigrore: & eius fragmentis quosdam nostris etiam temporibus alias gemmas scalpere: hanc Germanicè interpretatur *luyssaphir*, quasi saphirum lyncis, nescio quam ob causam: nisi quod ipse etiam uiridis lapis à Nicolao Myrepsolapis lytzi, quasi lyncis, nominatur. De urina onagri, cum interficitur, in terra spissante se, ut fertur, dictum est supra. Ego in officinis pharmacopolarum apud nos lyncurium illud, ut uocant, cōsideraui, quod ceu pumicosa quædam (leuitate ferè pumicis, non raritate) gleba est quæ pugnum impleat, aut maior, potius quàm lapis: alterum fusci uel nigricantis alterum lutei coloris, quod & solidius, arenosius, & pinguius est: commansum lutescit, utrunq; pelluculis seu membranis quibusdam albis intercipitur, luteum quidem manifestius, fungosæ cuiusdam tenacisq; substantiæ, ut hoc forte genus sit, è quo fungos nasci Hermolaus testatur: apparet sanè tum ex membranis illis, tum calculis in eo repertis, corpus esse heterogenè in terra coalescens. In Sabaudia alium lapidem lyncis mihi demonstrarunt, substantia crystalli, & pellucidum, ea duritie ut ignem excutias, triangulum ferè: colore partim candido, partim passeo diluto. Lyncurius lapis effusa lyncis urina septem dierum spatio generatur, Iorath.

D.

Lynces, pardales, leones & tigrides, foetus suos mirificè amant: Vide in Leone D. ex Oppiano. Lynx rapax est animal instar lupi, sed callidius. In arboribus latet, ut in prætereuntes pecudes desiliat, ut præcedenti capite dixi. Hominibus & pecudibus insidiatur, Stumpsius. Hæc dum proderem, à uiro quodam fide digno audiui, lynces in regione Germaniæ quæ duci Vuirtenbergenfi pareret, non raro capi: & contigisse aliquando ut lynx in quercu latitans, in rusticum prætereuntem desiliret: quam ille præuissam in ipso saltu, securi quam forte gestabat, exceperit, & in terram prostrauerit, ubi mox aliquot ab eo ictibus enecata sit. Lupi quos ceruarios dicimus, quamuis post longa ieiunia repertas agrè carnes mandere cœperint, ubi quid casu respiciunt, obliuiscuntur: & immemores præsentis copiæ, eunt quæsitum quam reliquerunt satietatem, Solinus: & Plinius ut in A. retulit. Rex Tartarorum habet leopardos cicures, qui mirum in modum uenationi inserviunt: item lynces non minus ad uenandum industrias, Paulus Venetus.

E.

Lynces, pantheres, ursi, &c. in montibus capiuntur, partim aconito, partim equis & armis introclusi, non sine uenatorum discrimine. Sunt quibus & foueas latas in orbem ducunt, &c. ut in Leone recitauimus ex Xenophonte. Iisdem foueis lynces capiuntur, quibus & lupi, Olaus Mag. ¶ Pelles lyncum nostrarum, unæ omnium ferè pretiosissimæ sunt, & à nobilibus tantum in uestimentis ostentantur.

G.

Vngues lyncum omnes cum corio exuri efficacissimè in Carpatho insula tradunt. Hoc cinere potius, propudia uirorum: eiusdem aspersu, fœminarum libidines inhiberi: item pruritus corporum: Vrina, stillicidia uesicæ. Itaq; eam protinus terra pedibus aggesta obruere traditur. Eadem autem & iugulorum dolori monstratur in remedio, Plinius. Sed de lyncurio, & remedijs ex eo, capite tertio dictum est. Vngues lyncum albicant: singulos apud nos argento includunt, & ad spasmodum commendant, si gestentur: fortassis quoniam incurui sunt: quo argumento radices etiam nonnullas, curuas nodosasq; aliqui aduersus spasmus appendunt, superstitiosi & digni talibus remedijs homines. Sunt qui uiuulas in equis (ut uulgò appellant) his unguibus saluberrimè sauciari & aperiri asserunt: & eam ob causam à multis equitantibus circumferuntur. Lynx seu lupa ceruaria, feles, mustela, &c. plus uulnere quàm ueneno lædunt, Arnoldus.

H.

a. *λύξ, λυγός*, fœminini generis, tum lyncem feram, tum singultum significat: aliqui non rectè masculini generis faciunt, & in obliquis gamma cum cappa scribunt. *λύξ πῶδ' ὁ λυγός: καὶ τὸ ξοῦ, καὶ ξόου*, Hesychius & Varinus. Ego pro arcu nusquam legi: sed erroris huius, si error est, occasio fuerit illud poetæ, *λύξε βίος*, hoc est, resonuit arcus, uel neruus, per onomatopœiam: huius autem aoristi, inquit Varinus, thema nullum extat. Quorum stupefactæ carmine lynces, Vergilius Aegl. 8. Multi lynces, *λύγες*, & leones, &c. alunt amantq;: qui tamen fratrum suorum iracunda aut imperita aut ambitiosa ingenia ferre non possunt, Plutarchus de Philadelphiâ. Quod si *lycon*, id est lupum aliqui & *λύκος* (alij lucem matutinam, alij umbram interpretantur) rectè deriuauerunt, idem fortassis etymon lynci etiam perspicacissimo animali congruet.

¶ Epitheta. Lynces fugaces, Horatius 4. Carm. Imbelles, Statius 1. Achill. Maculosæ, Vergil. Timidas agitare lyncas, Horat. 1. Carm. Variæ, Verg. Tergore lynces uersicolore, Bapt. Mantuanus. Effrena, turgida, apud Textorem. *Ἀέζυλοι, δὲ λυνοί*, Oppiano.

¶ **Lynx**, *λύξ*, urbs Libyæ iuxta Gades post Atlantem: Artemidorus *Λυγξ* uocauit, Stephanus. Vide Hermolaum in Plinũ 5.1. **Lyncus**, *λύκος*, urbs Epiri, apud Strabonem, à Lynceo dicta. Gentilia, Lyncius, Lynceus, Lyncista, Stephanus. A Lynceo (Hypermnestriæ marito) dicta est Lyncea regio, quam mox Lyrco incolente Abantis filio notho, Lyrceam quoque nominarunt, Cælius, Lyncestij amnis potu inebriantis meminit Ouidius 15. Metam. Lynceo perspicacior: Lyncei perspicacitas (inquit Erasmus) in prouerbium abiit. Plinius nat. hist. 2. 17. Nouissimam, inquit, Lunam, primamq; eadem die uel nocte, nullo alio in signo, quàm in ariete conspici: id quod paucis mortalium contigit. Et inde fabula cernendi Lynceo. Sunt qui tradunt Lynceum primum reperisse fodinas metallorum, æris, argenti, auri. Et hinc uulgò natam fabulam, quod ea quoq; uideret, quæ sub terra forent. testis Lycophronis interpret. Meminit huius & Plato in epistola quadã. Aristophanes in Pluto, 10 *Ἰδὲ πᾶν τ' ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ ὁρᾷ τὸν Λυγκέως*. Lucianus in Hermotimo, *Ὁ δὲ Λυγξὶς οὐκ ἔστιν ὁρᾷ τὸν οὐρανοῦ, ἀλλὰ τὸν γῆρας*. Idem in Icaromenippo, *Ὁ δὲ Λυγξὶς οὐκ ἔστιν ὁρᾷ τὸν οὐρανοῦ, ἀλλὰ τὸν γῆρας*. Horatius 1. epist. ad Mecænatem, Non possis oculo quantum contendere Lynceus, Non tamen idcirco contemnas lippus inungi. M. Tullius M. Varroni, Quis est tam Lynceus qui in tantis tenebris nihil offendat, nusquam incurrat? Apollonius in Argonaut. (meminit etiam Orpheus) scribit hunc Lyceum usq; adeo fuisse perspicacem, ut etiam terram ipsam oculorum acie penetraret, quæq; apud inferos fierent, peruideret. Plutarchus in commentario aduersus Stoicos testatur famam fuisse de Lynceo, quod saxa quoq; & arbores oculorum acie penetraret, (hoc recentiores quidam de lynce quadrupede ferunt.) Pausanias in Corinthiacis tradit Lynceum Danao uita defuncto, regni successionem suscepisse. Pindarus in Nemeis hymno decimo meminit Lyncei qui ex Taygeto monte uiderit Castorem & Pollucem sub quercus trunco latitantem, & horum alterum iaculo uulnerasse. Pindari interpret citat historiam rerum Cypriarum, Aristarchum & Didymum, Hæc Erasmus. Quod si quis lynceum, ut Suidas & Varinus, pro animali nempe lynce accipiat, sic etiam quadrabit prouerbium in hominem acutissimi uisus, aut etiam ingenij per metaphorã, hæc enim quadrupes, Plinio teste, clarissime omnium animalium cernit. Sed & lynceus adiectiuum, à lynce fera fieri uidetur, non à Lynceo uiri nomine. Omnes (inquit Galenus citante Cælio) imbecilliore sumus cernendi potestate, si aquilarum & lyncis acuminibus conferamur. Ne corporis optima lynceis Contemplere oculis, Hypsea cæcior illa Quæ mala sunt species, Horatius 1. Sermon. *Λυγκέως ὁρᾷ τὸν οὐρανοῦ, ὁ δὲ Λυγξὶς οὐκ ἔστιν ὁρᾷ τὸν οὐρανοῦ*, id est, Lynceo acutius uidet. fuit autem Lynceus frater Ida, ea oculorum acie, ut per abietem uiderit Castorem cum fratre per dolum necaret, ut Pindarus ait, Suidas Locus 30 Pindari est in Nemeis Carmine decimo, de Lynceo & eius fratre Ida, qui Castorem lancea uulnerarit, &c. unde corruptus Suidæ locus restitui potest. Plura ab interpretibus Pindari petet qui uolet. *Λυγκέως, εἰδὸς θηρίου, ὁ δὲ Λυγξὶς οὐκ ἔστιν ὁρᾷ τὸν οὐρανοῦ*, Suid. Lynceus, inquit Palæphatus, æs, argentum, ceteraq; metalla primus inquirere cœpit. In qua quidẽ metallorũ inquisitione, lucernas secum intra terræ penetralia circumferens, ibidem eas forte relinquebat, ac sursum ipse æs ferrumq; reportabat. Quod factum uidentes homines, dicere consueuerunt, quod Lynceus subterranea etiam prospiceret, ob idq; argentum inde sursum afferret. Lynceus, collyrium quoddam apud Galenum de Compos. sec. locos, & Paul. Aeginetam. Lyncei & eius tumuli, in Laconicis meminit Pausanias. *Χαλκὸν Λυγκέως γεννᾷ*, Hesiodus in Aspide. Porphyrius in Homerum, si modo Porphyrius ea scripsit, in tertium Iliados, Idam & Lynceum scribit Aphareii filios, Leucippidum amatores, ad nuptias Tyndaridas aduocasse 40 Castorem & Pollucem, qui sponfas Phœben & Ilairam rapere conati sunt. hinc orto certamine Ida (Idas) Castorem occidit. sed hæc re iratus Iupiter, Idam fulminauit, &c. Gyraldus. Eadem leguntur in Scholijs Pindari: & insuper, Perlei familiam à Lynceo ortam esse. De Lyncei contra Castorem pugna, Theocritus Idyllio 27. Hypermnestra inter filias Danaï, quæ omnes ex patris præscripto maritos noctu iugularunt, sola marito nomine Lynceo pepercit: Vide Cælium 11. 13. & 25. Lynceus Samius grammaticus, &c. Suidas.

¶ **e.** Succinctam pharetra, & maculosæ tegmine lyncis, Verg 1. Aen.

¶ **h.** De Lynco rege Scytharum in lyncem feram mutato, scribit Ouidius 5. Metam. ¶ Maculosa quædam animalia ueteres Baccho consecrarunt, ut lynces, pardales, axin. Victa racemifero lyncas dedit India Baccho, Ouid. 15. Metam. Quid lynces Bacchi uariar? Verg. 3. Georg. In India Ctesias nasci scribit feram nomine axin, hinnuli pelle, pluribus candidioribusq; maculis, sacram Liberi patris, Plinius. Bacchus aliquando effictus est in curru pampineo & triumphans, qui pantheris modo, modo tigribus ac lyncibus trahebatur, Gyraldus. Nebridem quoq; id est maculosam hinnuli pellem, Bacchum, & Orgia celebrantes gestasse legimus.

Hæc scripseram cum accersitam à pellificæ lyncis pellem inspicere ipse uolui. Longitudo extensæ à summo naso ad caudam usq; dodrantes quatuor, digiti quinque. & caudæ postea digiti septem Latitudo circa collum, (non ambitus dico, sed dorfi tantum,) palmi duo. in imo dorso, dodrans & digiti sex. Crurum anteriorum longitudo, dodrans cum digitis quinque, posteriorum, dodrans cum digitis tribus. Pilus undiquaq; mollissimus est, & densa lanugine confectus. Extremæ pilorum partes in dorso albicant, interius ruffæ, albicant autem magis partes utrinq; à dorso medio recedentes. mediũ 60 magis fuscum & ruffum est. Venter medius candidus, & maximè imus. partes utrinq; partim candidæ partim ruffæ. Passim etiam in uentre puncta quædam nigricant, pauca, crebra uero iuxta imum uentrem

ventrē utrinque ad latera. Pars quæ in supina colli parte est è regione utriusque auris singulas bene magnas maculas nigras habet. Auriculæ parvæ breuem quasi triangulum constituunt, ambitu nigro; niger etiam supra eas uillus eminet, cum paucis pilis albis. Barba setis albis condita est. Dentes albi simi, eminentibus digitorum transuersum caninis superioribus; inter quos sex parui habentur: ex quibus duo extremi maiusculi sunt, cæteri minimi, præsertim in maxilla inferiore. Et ut breuiter dicā, dentes omnino similiter ut mustelæ rusticæ uel martes habet. Pedes admodum uillosi sunt: digiti anteriorum pedum quinque, posteriorum quatuor. Ungues candidi, acutissimi. Cauda per totum æqualis crassamenti, postrema parte nigra est. Pretium erat tres coronati seu denarii aurei cum trientes sunt quæ ferè duplo uæneant, aliæ multò minoris, pro pellium differentia & regionum unde habentur. Frequentes sunt in Suetia circa Hyelso uel Helsingiam, in collo uariæ & maculosæ, Eberus. Mittuntur ad nos ex diuersis Alpinis regionibus. Capiuntur & in Martia sylua, & (ut audio) in Lituania & Po'onia. Elegantiores maculis aliquot nigris per dorsum etiam insigniuntur. Ungues non quiuīs, sed is tantum qui in pede dextro pro pollice est, argento includitur, & drachma argentea aliquando uenditur, tanquam amuletum aduersus comitiales.

DE LVPO SCYTHICO.

V P V M Scythicum appello feram, quæ in ultima Scandinauia post Noruegiam & Gothiam reperitur: quam Olaus Magnus in tabula regionum illarum depinxit, unde nos etiam istam effigiem mutuatī sumus. Appellat autem Germanico nomine *grimmēlaw*, ab unguium acie, quod illis præcipuè sciat: animal lupi magnitudine, perpetuò iracundum.

DE LVTRA.

A.

LUTRAS è genere fibrorum esse Plinius scribit: est enim similiter amphibium, hoc est in aquis & terra uiuens animal: & corporis partes quasdam similiter habet. Ab eisdem quomodo differant, in sequentibus explicabitur. Lutræ etiam lytras dici posse Varro docuit: quia radices arborum in ripa, inquit, succidere atque dissoluere (quod Græcis est *λύειν*) dicuntur: potest tamen & à luendo uideri nominata, quod in aquis se lutet: quoniam enhydrys Græcè nominetur à quibusdam, Hermolaus in Plinium. Idem in Cerollario Græcè non enhydrida, sed enydron dici scribit. Enydrys quidem, uel enhydrys, Plinio coluber est, in aquis uiuens, lutrix à Theodoro dicta, quod & Hermolaus scribit. Idem Theodorus enydron quadrupedem ex Aristotele lutrin non lutram conuertit. Albertus & eum secuti barbari luter pro lutra scripserunt. Legitur & anadryz pro enydros apud Albertum in Aristotelem de hist. anim. 8. 5. Boatum, id est hydria siue lodra, Syluaticus, hydriam pro enydron scribens, lodram pro lutra uoce uulgari hodie Italis. Kipod Hebraicam uocem aliqui lutram interpretantur, alij aliter: sed omnino echinum terrestrem esse, in eius historia confirmaui. Ichneumonem Isidorus enydron, Marcellinus hydron uocauit: eundem puto non ineptè lutram Aegypti uel Nili dixeris. Huius historiam supra seorsum dedimus. *Ενυδριον*, animal fluuiatile simile Castori, Hesychius & Varinus. Apud Gelonos lacus est ingens, ex quo lutræ (*ῥυδριον*, lego *ῥυδριον*) capiuntur, & castores, & aliæ feræ *παραγνοπεόωνται*, id est formæ oris quadrata: quorum pelles ad renones faciendos consuuntur, (*πῶς τὰς σπύρας παραγγίζουσιν*, circa sisyras pro simbrijs ornamentī causa assuuntur:) & testiculi ad curanda posteriora sunt utiles, Herodotus libro 4. interprete Valla: debebat autem interpretari, testiculos horum animalium utiles esse mulieribus locosis uel uterinis, Græci hyssericas uocant, quoniam Græcè legitur *ὁ ὑσσερις ἕκαστος* in quem usum castoris præcipuè testes commendantur: sed ex lutra quoque idem effici creditur. Suidas dubitare uidetur an icetis, quæ omnino mustelarum generis est, idem enydron sit: scribit enim animal esse castori simile: *ῥυδριον ὅστις, ἰχθυοειδές*: quæ uerba etiam Varinus transcripsit & corripit. Ipse quomodo legendum censeam, dicam inter mustelas in Ictide. ¶ Fluuiatiles caniculæ (sic lutræ nominat) terrestrium canum paruulorum speciem similitudinemque gerunt, Aelianus. Apud Aëtium quoque 2. 178. canis fluuiatilis (*λύωυ ποταμίου*) proculdubio lutra est, uide in G. inferius. Alius est canis aquæ apud Arabicos scriptores, cuius fel inter uenena numerant. Elluchalem in Tacuinis animalia quædam catos paludis nominat, ac si mustelas aut feles palustres aut aquaticas dicas, lutræ forte intelligens, his uerbis: Sedilia quæ fiunt ex catis paludis profunt ad hæmorrhoides. ¶ Lutræ hodie Itali lodram, lodriam, uel lontram appellant, ut reperio apud Crescentensem, Arlunum, &

monachos qui in Mesuren scripserunt. Galli une loutre, al
ung loutre: Sabaudi quidam une leure. Hispani nùtria.
Germani & Angli otter. Illyrij wydra.

B.

Lutras alunt pleręq; regiones, quibus amnes, lacus aut
stagna piscosa non desunt. Habet eas Italia, Gallia, Ger-
mania, Heluetia, Anglia, Scandinavia, &c. In Borysthe-
nis ripa & Sarmatia tota plurimę sunt, Hermolaus. Re-
periuntur in Italia ubi Padus mari iungitur: sed in Neapo-
litano agro frequentiores sunt, Brasauolus. Fibris cauda
piscium, cętera species lutrę, Plinius. Feli non admodũ
dissimilis est (aliqui vulpi comparant, corporis longitudi-
ne præsertim:) sed longior & latior, (& capitis specie di-
uersa, magnitudine pari) Albertus: castore minor. Pellẽ
pilis bene densam habet: hi nitidi & molles sunt, ut etiam
castoris, a quibus tamen differunt: nam lutrę pilus fuscus
nonnihil ad castaneę colorem deflectit, & brevis ac aqua-
lis est: castori in cinereo candidus & inæqualis, Ge. Agri-
cola. Castor pilo supernę canino est, alibi lutrę, Syluius.
Dentes habet acutos, & ualde mordax est, Albertus: cru-
ra breuia, pedes omnes caninis similes, caudam longam,
Ge. Agricola & Albertus. Caniculę fluuiatili cauda est
pilosa, Aelianus.

C.

Lutras ẽ genere fibrorum nusquam mari accepimus
mergi, Plinius. Reperiuntur apud nos, tum iuxta fluui-
os tum lacus, castores uero iuxta fluuios tantum. Lutrę
gressilis est, & degit quidẽ in fluido, uictumq; inde emoli-
tur, sed aërem non humorem recipit, & foris (in suis cau-
ernis) parere solet, Aristot. Lutra (lutiũs corrupte legitur)
& castor, uenantur tam in aqua quàm in terra, Albertus.
In antris habitat iuxta aquas, Idem. Referunt quidam cõ-
strui ab eo ueluti tabulatum ex ramis aut uirgis apte dis-
positis, cui incumbat, ne madesiat. Pisces uenatur: &
quamuis respiratione indiget, diu tamen sub aqua se con-
tinet: est quando gurgustia (id est nassas) ingressus, suffoca-
tur, cum neq; redire possit qua ingressus est: neq; nassam
satis maturẽ discerpere. Quin & aliãs sæpe dum prædam
auidius sequitur, aberratis impeditur & suffocatur: omni-
no enim per interualla ore & naribus exertis aërem hau-
rire ei necesse est. In uenando quidem mira ei agilitas ac
uelocitas. Latibula sua tot piscibus replet, ut etiam aër
inficiatur: quod quidam non sine periculo experti sunt,
qui hoc animal capere uoluerunt, Albertus & alij. Hinc
& ipsa tam foetida redditur, ut uulgo nostri in hominem
graue olentem dicant, foetere eum lutrę instar: ut Latini,
hircũ olere. Pisces uenatur mira frequẽtia, Belluacensis.
Piscibus maxime delectatur: præter illos tamen etiam ali-
os cibos edit, (fructus & cortices arborum, Ge. Agricola,) Albertus. E cauernis ad pastum capeffendum egrediun-
tur, etiam hyberno tempore, Ge. Agricola. ¶ Lutrę eti-
am hominem mordet, (ut fiber,) nec desistit, ut ferunt, nisi
fracti ossis crepitum senserit, Aristot.

D.

Lutra animal est astutum & malignum, Obscurus. Cicuratur aliquando, ita ut pisces circuitu
suo in retia compellat, magno piscatoris emolumento. Olaus Magnus lutras in Scandinauia alicubi
mansuescieri scribit, ita ut pisces etiam cocis ex aquis adferant in culinam. Sed quoniam auidiore
prædę, inquit, plures quàm sit opus occidunt, rarius ad hoc opus usurpantur. Cicur facilis & alacris
ad ludos est, Albert. & alij. Falsum est quod aiunt lutram a fibro cogi, ut aquam hyeme circa cau-
dam eius moueat, ne congeletur: sed fiber fortior lutra est, & acutissimis dentibus: quare uel expellit
eam, uel occidit, Albertus.

Canes

E.

Canes aquaticos nostri uocant, illos qui castores, lustras, & anates syluestres uenantur, ut in Cæsore dixi in E. Asa (silphij genus graecolēs) secundū aliquos in linteo ligata, & iuxta flumē suspensa, odore suo canes fluuiatiles occidit, & (aut) fugat. ¶ Lutra pilus mollissimus est, nec facile nitorem uetustate amittit: quamobrem pellis eius in pretio habetur (singulae apud nos drachmis argenteis septem uel octo indicantur,) tum aliās, tum quod recte parata pluuijs non læditur. Fiunt autem inde ornamenta in oris (fimbrijs uestium,) Albert. circa collum, in uestibus uirorum ac mulierum, Albertus & author de nat. rerum. Lutra & castoris pellibus concisis, fimbrias uestium ex pellibus nobilibus confectarum, solent exornare: quanquam lustræ pelles longè præstant fibri pellibus, Ge. Agricola. Lustrarum pelles πρὸς τὰς σιούρας παραρτῶνται, hoc est (ut ipse interpretor) tunicis pelliceis uel rhenonibus circumquaque ornatus gratia affluuntur, Herodotus lib. 4. Valla transtulit, ad renones faciendos consuuntur. Germani multis in locis pileos his pellibus conficiunt, uel integros: uel qui ex panno sunt inde fulciunt. Easdem aliqui aduersus paralyfin, uertiginem, & capitis dolorem salubres fore promittunt. Sed & calcei salubres inde fiunt, ut mox in G. dicam.

F.

Lutram in cibo damnari audio. Caro eius frigida & foetida est, Albert. In Germania tamen ab aliquibus in cibum parari Hier. Tragus scribit. Audio & Carthusianis, qui aliarum quadrupedum carnes non attingunt, lutra non interdictum esse.

G.

Sanguis caniculæ fluuiatilis, intumescentes hominum neruos lenire existimatur, aqua & aceto mistus, Aelianus. ¶ Ex pelle ipsarum calcei conficiuntur, qui neruis salutare esse dicuntur, Idē. Calciamenta ex canis fluuiatilis pelle, mirifice profunt ad pedum & neruorum dolores mitigandos, Aëtius. Plinius idem castoris pelli attribuit. Corium eius dicitur contra paralyfin ualere, Albert. Pilei ex pellibus lustrarum concinnati, aduersus paralyfin, uertiginem & capitis dolorem salutare creduntur, Michaël Herus. ¶ Lutra iecur in furno tostum audio aduersus dysenteriam laudari, admixtis forsan etiam alijs quibusdam. Coeliacis quidem capræ, & magis hirci iecur commendatur. Testes lustræ comitialibus prodesse docent experimenta, ut appareat cum fibro communem lustræ proprietatem esse, Hermolaus in Dioscoridem. Canis fluuiatilis testes, inquit Aëtius, ad eadem ualent ad quæ castoris testes, sed minore efficacia. Lustrarum testes ad eadem serè ualent ad quæ castorum, Ant. Brasauolus. Vtiles sunt ad remedia uteri, Herodot.

H.

Dilytæ adipem unguento duodecimo ad arthriticos Nicolaus Myrepsus miscet: quod animal idēne lytræ an diuersum sit, incertus sum. Enydris Herodoto & Hermolao Barbaro lutra est, ut supra citauī; Plinius eodem nomine appellat serpentem masculum & album, &c. pro quo lutricem ex Aristotele Gaza transfert. Est & enydrus gemma Plinio lib. 37. sic dicta quod inclusam sibi aquam habeat. Lustras sunt qui in nostris literis aquas immundas dici à Græcis interpretentur, opinor inde adductos, quia Suidas λῦτρον exponit ὡς ἀπόλοιμα τοῦ ὑπερῶς, Cæl. Miror Domitium, inquit Hermolaus, in Sylua quadam Papinij tradidisse aquas immundas Græcè lustras uocari, authore nullo: ut uersum eius poetæ non lustras sed intras scribentis luxauerit. Apud quosdam luter uas est, quo miscetur aqua uino: eius commemorat Hieronymus in Iouinianū, Cæl. Pellem qua succingerentur mulieres in balneis, uel qui illas abluebant, uocatam inuenio oam lutrida, ὡς ἀνὸς λῦτρίδα, nunc uero oam per se: sic uero dicebatur melota, hoc est pellis ouilla, &c. Cæl. plura uide in oue. Vinum elutriatum lutra uase, quod Græci λῦτραζον uocant, alicubi apud Plinium legitur, Hermol. Gallica lingua lustrarum finum uocat esprainte de loutres; uestigia, les marches; catulos, cheaux: quamuis eadem uoce lupi etiam, uulpis & melis catulos nominant, Robert. Stephan.

CONGENERES LVTRAE. LATAX. SA

TYRIVM, SATHERIVM, PORCOS.

LATA X, λῆταξ, etiam ut lutris fera quadrupes est, latior lutri, uictus alioquin eiusdem, Aristotel. Et rursus, Ex lacubus & fluuijs uictum petit. Degit quidem in fluido, uictumque inde emolitur, sed aërem non humorem recipit, similiter ut lutris: & foris parere solet. Lataci pilus durus, specie inter pilum uituli marini & cerui, Idem. Et rursus de hist. anim. 8. 5. Latax, inquit, latior lutre est, dentesque habet robustos, quibus noctu plerumque egrediens uirgulta proxima tanquam ferro præcidit. Eodem in loco pro latace, Auicennæ translatio habet lamyakiz, Albertus castorem falso exponit: hunc enim Auicenna, si recte apud Albertum scribitur, fæstoz appellat. ¶ λῆταξ, ἢ μέγαλις παγών, Varinus. Adhibebatur & in cottabisi oxybaphum, in quod latagas infunderent. Sic autem humorem ex poculo uocant profusum, ut interpretatur Athenæus, Cælius. Oportebat autem (inquit Athenæus libro undecimo) sinistro cubito innitentem, dextra in gyrum flexa molliter emittere latagem, τὴν λῆταγα: sic enim uocabant, liquorem ex calice profluentem, Eodem in loco plura de cottabo siue cottabide ludo scribit. Aristophanis interpret in Pacem,

latagem uocat non ipsum proiectum liquorem, sed phialam æream, in quam potus iniiciebatur, &c. plura enim ibidem scribit super hoc ludi genere. Redamari se à suis amoribus coniiciebant τῷ κτύπῳ τῆ λατῆγῳ (malim per simplex τ.) εἰ τὸ λατῆγον τὸ ποτὶ τῷ λατῆγον κτύπησε, Pollux lib. 9. sed rursus copiose de hoc ludo agit libro 6. cap. 18. obscurius tamen, ut mihi uidetur: τὰ λατῆγῳ quidem illic pro latax legitur; & exponitur pro ipso sono, quem uinum ē poculo in cottabion uas emissum reddit. Vnde etiam Hesychium in λατῆγῳ & deinceps: & Suidam in μεθυστῶ λατῆγοι. Latacen herbam quandam magicam Plinius nominat, nulla descriptione. Paulus Eberus latacem esse putat animal quod uulgo noërtza dicitur, quod inter Mustelas describam.

¶ SATYRIUM, Σατύριον fera quadrupes, uictum ex lacubus fluuijsq; petit, Aristote. de hist. anim. 8. 5. ubi Auicennæ translatio nomine detorto fassiron habet. Albertus interpretatur chebaliū Latine dictum, cuius hirsuta & nigra sit pellis, ualde pretiosa, assui solita ante pallia uaria, (inteligit forte confuta ex muribus uarijs, id est Ponticis.) Sed chebalus uox Latina non est; zobelum hodie uulgò uocant, cuius pretiosissima omnium pellis, de qua inter mustelas dicam, neq; enim amphibion est animal.

¶ SATHERIUM, Σαθήριον, ut ibidem scribit Aristoteles, similiter amphibion animal est, Auicennæ translatio apud Albertum, habet kacheobion, aliàs kachyneon. Albertus interpretatur martarum, animal fuluum, gutture albo, magnitudine cati. Niphus Alberti uerbis negligentius æstimatis, fatherium ex eo cebalum (chebalum) facit, satyrium uerò martarum. (Alij, inquit idem Niphus, satyrium putant uulgò appellari foinam, quæ magis aquas petit.) Sed martem quoq; (uulgus martarū dicit) & foinam, id est icfidem, mustelarum generis esse, nec amphibia, in ipsorum historia dicemus. 20

¶ PORCOS, Πόρκος, animal quadrupes, fluuiatile, amphibium, Varinus. Πορκόν, oxytonum, Hesychius cyrtum, id est nassam piscatoriam interpretatur.

DE MAESOLO.

MAESOLVS, Μαισώλος animal quadrupes in India, uitulo simile, Hesychius & Varinus.

DE MELE.

Picturam melis reperies in fine libri

A.

MELIS uel melis, utroq; enim modo scribi reperio, ut feles & felis, foeminini generis apud grammaticos. Lucifugæ melis, Gratius. Albertus & recēiores quidam masculino genere protulerunt, ut felem quoq; ego utrunq; foemininum potius fecerim. Bestia melis, Samonicus cap. 48. Septa leporarij ē macerij tectorio tecta sint oportet, ne feles aut meles aliæ quæ bestia intrare possit, Varro; alij legunt, felis aut melis. Melis autem ingressum ideò prohibendum ab eo consuli apparet, quoniam aluearia in eodem conserto aliqui habeant, quibus meles insidiatur: Vnde etiam nominata uidetur, quod mellis auidissima sit. Apud indoctos quosdam nō meles, sed melo & melotus nominatur. Melo dictus est, inquit Isidorus, quod sit iucundissimo (rotundissimo, ut apud Vincentium Bell. legitur) membro, uel quod fauos petat, & assidue mella capiet. Melo uel melotus, animal quod & taxus dicitur, cuius pellis hispida ualde melota uocatur, Glossa in epistolam ad Hebræos, sed melotam Græci pellem ouillam aut caprinam uocant, non melis (cuius ne nomen quidē Græcū reperias) ut suo loco dicitur. In medico quodā diuæ Hildegardis libro Helus pro mele scribitur, librarij forsā uitio. Est sanè meles non alia quadrupes, quàm quæ à recentioribus taxus uel tassus nominatur, alijs taxo, Alberto daxus. Scribit Sipontinus ignorasse quid melis esset longissimis temporibus Latinos omnes Græcosq; alijs aliter hoc uocabulum exponentibus; tanquam ipse primus taxū esse docuerit: cum idem Aggregator & alij ante ipsum prodiderint. Græcum uerò eius nomen nec ipse nec alius adhuc quisquam ostendit, nam μέλις quod sciolus quidam in Calepini dictionarium inseruit, falsum & fictitium est. Georgius Alexandrinus melem, animal quod auibus inimicum putat esse, id nempe quod uulgus fouinum (foinum, Volaterranus) & marturellū appellat, sed errasse conuincitur, quoniam in loco Varronis quem citat 3. 11. non meles, sed feles legitur. Feles apud Columellam & Varronem accipi uidetur pro fouino, sic enim uulgus appellat bestiolam gallinis maximè infestam, Phil. Beroaldus. Sed felem, catum esse, supra assertum nobis est, fouinus & marturellus mustelarum generis sunt, multum diuersa à mele seu taxo naturæ. Albozao (uocem corruptam pro alzabo, &c.) Rasis interpres non rectè taxonem interpretatur, omnino enim hyena est. חתח, tachasch, uel tahas, plurale techaschim, David Kimhi exponit animal diuer forum colorum: unde Onkelus uertit חתחון סגסגה, uel חתחון סגסגה סגסגה quod gaudeat coloribus, Eadem scribit Abraham Esra Exodi 25. Rabi Salomon Ezechielis 16. חתחון תפוח, id est taxum interpretatur, quod Nic. Lyranus probat, & uir quidam huius linguæ eruditus apud nos. Numeri (ut Aug. Steuchus testatur) 14. Ebræi quidam bouem, quidam taxum durissimæ pellis exponunt, Aquila & Symmachus ianthinon, item Ezechielis 16. Aquila & Theodotion ianthina, Septuaginta hyacinthum

hyacinthum: sed animalis, non coloris aut uestis nomen esse patet ex scripturæ locis, qui sunt: Pelles arietum rubentes, & pelles taxorum (techaschim) Exodi 25, interprete Munstero: Hieronymus uertit, pelles arietum rubricatas, pellesq; hyacinthinas, & Septuaginta similiter. Et rursus eadem uerba capite mox sequenti. Et rursus, operient arcam pelle taxorum (tachasch) & expandent pannum super ipsam qui totus sit hyacinthinus, Numeri 4. Et paulò post, Extendentq; super ista pannum coccineum, quem operient alio operimèto de pelle taxorum facto, Munstero interprete. Septuaginta & Hieronymus hîc etiâ pellem hyacinthinam uertunt. Calciaui te tachasch (corio taxi) Ezechielis 16, hyacintho, Hieronymus & LXX. Numerorum quarto Chaldaicus interpres, ut dixi, sagona reddit: Arabs *داسح*, dasasch: Persa *داسح* asihak. Sed quoniam taxi pellis nec elegans nec pretiosa est, querendum an thos forte aut lynx aut simile animal, cuius & pretiosa sit pellis & colore punctisq; uaria significetur. Vox quidem ipsa tabas uel tabasch satis ad thos accedit, quanquam ad taxum forte magis: sed ex uocum similitudine, nisi res ipsa conueniant, nihil probatur. ¶ Meles Italicè tasso uocatur. Rhætis qui Italicè loquuntur, tasch. Gallicè tasson: uel ut alij scribunt, taiffon, taixon, tesson: & à colore pilorum, grisart: aliqui blaureau (à blaureau) appellant, Carolus Bouillus: aliqui Lutetia, ut audio, bedouo. Hispanicè, tafugo uel texón. Germanicè *tachs* uel *days*. Anglorum nomina diuersa sunt, a brocke, a bagert, (aliàs badger) a haufon, a deer, a gray. Illyrice gezweecz.

¶ Sesquiuiolos & taxones animalia quædam appellat author libri de mirabilibus sacræ Scripturæ qui uulgo Augustino attribuitur. Brasauolus taxum ferè murium alpinorum generis esse coniecit, forte quòd similiter in cauernis latitet, & somniculosus esse putetur. Sed muris alpini formam naturamq; longè diuersam esse, facile ex eius historia apparebit. Apud Lucanos in Italia animal reperitur, *μυρρὸν πρὸς ἄρκτον καὶ γὰρ σὺνός*, hoc est, medium quodammodo inter ursum & suem, Galenus de alimentorum facultate 3.1. Hoc animal forsitan aliquis melem esse coniecerit, præsertim cum hæc proprio nomine Græco destituatur: aut si pro *σὺνός* legas *μυρρὸν*, murem alpinum intelligere poteris, aut animal illud quod quidā *ἀρκτομύρ* appellant, de quibus in murium historia agemus. Sed potius fuerit nihil mutare & melē intelligere. Nā, ut doctissimus uir Cælius Secundus Curio nos docuit, mele (uulgo tasso nominant) abundant non Lucani modo, uerum etiam Siculi, & reliquæ regni Neopolitani oræ: & ea uescuntur autumnali præsertim tempore, quòd tum maturis uuis & reliquis fructibus maximè pinguescit.

B.

Meles in alpinis & Helueticis regionibus plurimæ capiuntur. Duo sunt genera, unum canis instar digitatum, quod caninum uocant: alterum ungulas, ut sues, habet bisuleas, quod iccirco suillum appellant, Ge. Agricola ex Alberto. Distinguuntur & erinacei genera similiter. Quidam non unguibus tantum, sed ore etiam siue naso & rostro, suillum sui, caninum cani similem faciunt: ut erinaceos quoq;. Differunt hæc taxi genera, rostri figura, & insuper uictu: nam caninus uescitur cadaveribus, & ijs cibis quibus canes: suillus uero radicibus, & ijs quibus sues, ut retulit mihi Normannus quidam qui utrunq; genus aliquando se cepisse aiebat. ¶ Taxus est magnitudine uulpis, Albert. sed crassiore breuioreq; corpore. Magnitudine ferè uulpis, sed humilioris staturæ, propter erurum breuitatem. Magnitudine est uulpis aut canis mediocris, cuius quodammodo speciem præ se fert, maximè caninus, Ge. Agricola. Fiber meli ferè similis est, sed paulò longior, pilo subtiliore. Crassi meles non sunt, pingues tamen, Ge. Agricola. Taxi sagina (adeps) Luna crescente augetur, decresciente minuitur, interlunio nulla, Liber de naturis rerum. Cutis ei dura & sordidissima, Isidor. spissa, Albert. uillosa & satis rigida, Obscur. Pilo habet grisei coloris, Isidor. similiter ut feles coloris incani. Vnde quidam Gallorum à colore grisart uocitant. Duris uestitur uillis, qui sunt uel albi uel nigri: & dorsum quidem abundat nigris, reliquum corpus albis: excepto capite quod alternis quibusdam quasi lineis nigris & candidis à suprema capitis parte ad rictum ductis decoratur, Ge. Agricola. Pilo tegitur magis albo quàm nigro: sed in dorso plures sunt nigri, in lateribus plures albi. Capitis pilus in medio niger, utrinq; (ad latera) albus, Albert. Dentes habet acutos: quamobrem mordax est animal. Dorsum latum. Crura breuia: & ut quidam scribunt inæqualia, nempe sinistri lateris breuiora: unde fiat ut celerrimè currat, si pedes dextros rotarum orbitis inferat, & hoc modo uenatores effugiat. Hoc ego, inquit Albertus, non deprehendi, cum tamen sapius hoc animal considerauerim. Ipse etiam inspecta aliquando mele, nihil tale reperi. Cauda ei uaria, uillosa, non longa. ¶ Zibethus, animal ore oblongo ut taxus, Cardanus.

C.

Meles subit cauernas, sed egreditur ad pastum capeffendum, etiam hyberno tempore, & uagatur in syluis, Ge. Agricola. Quamobrem Gratius melem lucifugam dixit. Taxus somniculosus est gliris instar, Arlunnus: sed glis tota hyeme dormit, meles non item. Mel auide appetit, ex quo nomen inuenit, Isidor. & Ge. Agricola. Apibus & mellis insidiatur. Crabronibus & alijs uermibus taxum uictitare ferunt: quia non est uelox ad uenandum, Albert. Amat loca feracia pomorum & fructuum arboreorum, quorum esu autumno præcipuè pinguescit, Stumpfius. Animal est ualde pingue, Albert. hinc uulgo hominem ualde corpulentum, taxi instar obesum esse dicimus. Lupi, melis, uulpis & huiusmodi animalium catulos, Galli cheaux appellant.

D.

Cavernas subterraneas dum sibi parant, ut audio, effossam terram in unum resupinum conficiunt, quem mox satis oneratum pedibus apprehensum mordicus uectorem extrahunt, totiesque repetunt, donec ampla satis sit habitatio. Similis quædam fibrorum & alpinorum murium industria fertur. Propriam sibi foueam uulpes non parat: sed melis foueæ, absente ea, introitum excremento inquinat: rediens illa uirus olentem deserit, & uulpi habitandam relinquit, Isidorus & Albert. Cicurata, facilis est & ludis indulget, Albert.

E.

Canes quosdam exiguos, qui melium uulpiumque caua ingressi, mordendo eas expellunt, nostri uocant *lochhündle*. Meles quidem si quando cum canibus pugnat, ualde mordet, Isidorus infesta tam a canibus aut alijs animalibus, supinam se dentibus pedibusque defendere scribit. Meles in metu solertes, sufflata cute distincte (al' distentu) ictus hominum & morsus canum arcent, Plin. Hoc audio hodieque a taxo fieri compertum. Galli pedicæ genus uocant hauserped, illaqueandis lupis, uulpibus & taxis idoneum. ¶ Melium pellibus pharetras muniunt, & helcæ equorum, (Tommer.) Ne uulnerentur canes a bestijs, imponuntur collaria, quæ uocantur melium, id est cingulum circa collum ex corio firmo cum clauis capitatis, Varro. (Ex taxi pellibus in Italia etiamnum collaria canum conficiunt; & pharetras uillosas; & sacculos quibus tum pastores tum alij utuntur: his enim inclusa præclare ab aquæ iniuria defenduntur.) Collaria canum aliqui millos uocant, quasi melanos, ab hoc animali, ut grammatici quidam uolunt, quos potius sequor, quam illos qui a multitudine clauorum, quasi a mille clauis dictos aiunt. Plinius Frontinusque tegi scuta melium pellibus scribunt, (easque esse densas & ualidas;) Hæc apud Plinium & Frontinum iam non reperio, nec memini authoris nomen qui hæc tanquam ex illis citat. Ge. Agricola Germanis suis melium interpretatur *ein halßband darunder dazs gesüßeret / so man den hunden anlegt*. Collaribus ergo Sunt qui lucifugæ cristas inducere melis Iussere, aut sacris conferta monilia conchis, &c. Grat. ne canes fascinentur aut ne rabiem incendant. ¶ Pilos in equis albos subnasci reperio, si prioribus euulsis locus illinatur melle crudo cum adipe melis.

F.

Taxos in Germania Italiaque mensis apponi scio, & a multis laudari. Quidam apud nos pira simul coquere solent. Sunt qui & taxos & glires cœnis addant, quæ animalia in qualitatibus hystrici haud multum dissimilia sunt, Platina.

G.

Ad sanguinis reiectionem e pectore prodesse putatur, Ouorum cinis, aut cochlearum, aut denique melis, Seren. Melis & cuculi & hirundinis decoctum & potum, ad morsum canis rabidi laudat, Plin. ¶ Sanguis taxonis cum sale cornibus animalium instillatus, a peste & mortalitate seruat: notum est omnibus, Brunfelsius nescio ex quo authore. Recentiores quidam liquorem stillatum (destillatum uulgo uocant) e sanguine taxi, aduersus pestilentiam commendant. Sunt qui aduersus eandem luem hoc medicamentum præscribant, ut in manuscripto quodam libro reperi, Sanguis taxi recens, terra Armena, crocus, tormentilla, sicca teruntur reponunturque: usus tempore sumitur inde ad magnitudinem fabæ cum quarta parte denarii aurei in tenuissimam scobem lima redacti. Præcipitur autem etiam flammulam (herbam sic dictam a facultate urendi) iuxta uel sub buccam bonem illigari oportere. Taxonis sanguis siccus & in puluerem redactus, mirum in modum lepra morbo medetur, Carolus Bouillus. ¶ Taxi pinguedinem Græci prætereunt: constat autem plurimum emollire, Brasauolus. Iacobus Syluius adipem melinum, caninum, felinum, &c. inter taurinum & suillum constituit: nimirum quod suillo crassiores, taurino tenuiores sint: mihi quidem omnes hi adipēs suillo & taurino magis calfacere, & digerere uidentur. Nec spernendus adeps dederit quem bestia melis, Serenus contra febres & calores nimios corporis. Adipe taxi inuncti febrientes sanantur, Aesculap. Axungia eius ualet ad renum dolores, Albert. Quidam nephriticis & calculosis inungunt; & alijs etiam membris dolentibus, Obscur. Inuncta melium pinguitudo uel cum alijs infusa (per clysterem nimirum,) renum dolores sedat, Ge. Agricola. Adipes taxi, uulpis, felis syluestris & alij, a medicis quibusdam (Leonello & alijs) miscentur ad compositiones arthriticas. Taxi & canis pinguis equarii medici miscent ad neruos contractos remolliendos, ¶ Cerebrum cum oleo coctum omnes dolores curat, Aesculap. ¶ Iecur melis ex aqua oris grauitatem emendat, Plin. ¶ Testiculi taxi cum melle cocti libidinem accendunt, Aesculap. ¶ Morsus taxi aliquando uenenosus est, sed non semper, Albert. Morsus eius plerumque grauissimus est, & exitialis: nimirum quia uescitur crabronibus & animalibus uenenatis quæ in terra repunt, unde dentes eius inficiuntur, Liber de nat. rerū. Taxus, lynx, catus, &c. uulnere magis morsus sui quam uenenoladunt, Arnoldus.

H.

Meles lucifuga, Grat. Licebit etiam obesam, opimam, uel pinguem cognominare. ¶ Melis hasta e ligno mali dicta, Fest. ut Græcæ originis sit, qui melean malum arborem uocant, prima longa: melon, fructum eius, & per excellentiam cotoneum: unde melinum penultima breui, ex malis cotoneis paratum, ut oleum melinum: a mele autem quadrupede melinum, penultima longa formari poterit.

poterit, *malis* etiam in Lexico Græcolatino arbor malus exponitur, sed sine authore. *Melia* fraxinus est, cuius lignum hastis conficiendis idoneum habetur: quare eodem nomine hastam quoque nominant Græci. Mali certe arboris lignum hastis ineptum est. ¶ *Leucrocūtæ* feræ caput est melium, Plin. camelinum, Solin. ¶ *A taxo* Ferrariæ nobilissima Taxonorum familia nomen sortita est, Brauolus. ¶ *Fiente*, id est *simus* Gallica lingua, non de quibusvis feris, sed propriè fœtentibus dicitur, ut uulpe, mele.

DE MONOCEROTE.

Figura hæc talis est, qualis à pictoribus ferè hodie pingitur, de qua certi nihil habeo.

A.

MONOCEROS, hoc est unicornis fera, ab alijs aliter describitur: siue quoniam diuersæ sunt unicornes animantes, ut constat: siue quòd aliqui notas diuersarum tanquam unus confuderunt. Minus autem mirum de fera tam peregrina & toto à nobis orbe diuisa, nec unquam in Europam adducta, diuersa ab Europæis scriptoribus auritis ferè omnibus non oculatis, memoriæ prodita esse. Hoc magis mirum, recentiores etiam, ut Ludouicum Romanum & Paulum Venetum, qui regiones illas in quibus reperiuntur lustrarunt, diuersas tamen monocerotes describere. Ego singulorum uerba adnumerabo, ut doctioribus diligentioribusque olim certius aliquid his de feris statuendi occasionem præbeam. ¶ *Orsei* Indi uenantur asperissimam feram monocerotem, reliquo corpore equo similem, capite ceruo, pedibus elephanto, cauda apro, mugitu graui, uno cornu nigro media fronte cubitorum duum eminente, hanc feram uitam negant capi, Plinius. Physiologus quidam author obscurus, & alij eum secuti, monocerotem animal paruum esse scribunt, hædo simile, acerrimum, uno in capite cornu. Sed illi ex Plinio acerrimum pro asperissimum legerunt: & hædo pro equo, unde necessarius ferè alter error secutus est ut animal paruum esse putarent. ¶ *Montes* (inquit Aelianus) esse dicuntur in intimis regionibus Indiæ, ad quos difficulter eatur, ubi præter alias bestias feras reperiatur monoceros, quem (Indi) uocant cartazonon: eumque magnitudine ad confirmatæ ætatis equum accedere dicunt, iubaque & pilis fuluum esse: pedum bonitate & totius corporis celeritate excellere: atque similiter ut elephantos pedum digitis indiuisis esse: apri caudam habere, inter supercilia cornu uno, eodemque nigro, non læui quidem, sed uersuras quasdam naturales habente, atque in acutissimum mucronem desinente ornatum existere, Hæc Aelianus. Mihi omnino Plinius & Aelianus unam eandemque bestiam descripsisse uidentur: sed nec aliam Philes simia Aeliani, cuius uerba singulatim in sequentibus per partes recitabo. Quinetiam asinum siue onagrum Indicum, si non idem, inter unicornia tamen animalia iam descripto omnium proximum esse dixerim. Conueniunt sanè præter cornu utriusque unicum è media fronte, locus natalis India, equi magnitudo, ungula solidæ, celeritas, uita solitaria, robur inexpugnabile, & quòd confirmata ætate nulli capiuntur. Colore tantum differre uidentur: cum asinus Indicus albus sit reliquo corpore, sed capite purpureo; monoceros fuluus, qui color etiam rhinoceroti à quibusdam tribuitur: sic & cornu color non idem: monocerotem enim simpliciter nigrum Plinius tribuit: asino Indico Aelianus medium tantum nigrum, inferius album, superius puniceum: sed forsitan omnes isti colores in corpore potius quam in cornibus spectantur, caput purpureum, media pars corporis nigra, postrema alba, Philes quidem cornu totum nigrum esse scribit, excepto mucrone, Sed de asino Indico unicornem

Vu

supra docui abunde statim post Asini historiam, ex Aeliano, Phile, Aristotele, Plinio. Hic de eodem Philostrati uerba adiiciam ex lib. 3. de uita Apollonij. Asinos syluestres (inquit) in uicinis Hyphalidi Indiae fl. paludibus multos capi dicunt: esse autem huiusmodi feris in fronte cornu, quo taurorum more generose pugnant: & Indos ex illis cornibus pocula conficere: asseruntque nullis morbis illo die affici, qui ex huiusmodi poculo potarint: neque si uulnerati fuerint dolere, et per ignem etiam incolumes transire, neque ullis uenenis laedi quaecumque nocendi gratia in potu datur. Idcirco regum esse eadem pocula, nec alij quam regi eiusmodi ferarum uenationem permitti. Apollonium itaque feram aspexisse ei, usque naturam cum admiratione considerasse ferunt. Interroganti autem Damidi, an sermone qui de poculo iam dicto ferebatur fidem adhiberet: Adhabeo, inquit, si huius regionis immortalem regem esse intellexero. Qui enim mihi aut alteri cuiquam poculum ita salubre (ἀνθρώποις καὶ θεοῖς ὅτιον) dare potest, nonne uerisimile est ipsum quotidie illo uti, & ex eo cornu frequenter uel ad crapulam usque bibere? nemo enim ut puto calumniabitur eum, qui tali poculo etiam inebrietur. Hae ille. Sunt etiam (inquit Arist. de partib. anim. 3. 2.) quae cornu singulari armentur, ut oryx & asinus Indicus: oryx bifidum, asinus ille solipes est: gerunt sane medio sui capitis cornu fixum ea quae unum habent: sic enim maxime pars utraque cornu obtinebit, cum medium commune pariter utriusque extremo sit. Solipes potius quam bifidum esse unicornem recte uideri potest: ungula enim tam solida quam bifida, eandem naturam habet quam cornu, itaque eisdem simul & ungulam findi & cornu congruum est. Fissio etiam ungulae & cornu ex defectu naturae euenit: itaque cum exuperantiam ungulae solipedum natura differt, recte dempsit supernae, fecitque unicornem. Hae Aristotel. Illa sane cornua quae hodie in principum quorundam, uel ciuitatum uel ecclesiarum thesauris ostenduntur, ut Venetis, Argentorati, Medietis, audio anfractuosa esse, & spiris conuoluta, tanquam duobus filis aut funiculis in se contorta, quale quidem cornu duplex iudicari debet, etiam si unicum & simplex appareat. Huiusmodi etiam Philes monocerotis sui cornu facit, hoc uersu, ὅς ἐστι ἐν γυνὴς πρὸς φρενὲς κεκλωσμένον. & uersuras quaedam habere Aelianus scribit. Vide plura in B. Onesicritus inquit, equos unicornes in India esse ceruinis capitibus, Strabo. Terram Indiam equos uno cornu praeditos procreare ferunt, quorum e cornibus pocula conficiuntur, in quae uenenum mortiferum coniectum si quis biberit, nihil graue, quod cornu repellat malum ipsum, perpetietur, Aelian. Ceruinum caput etiam Plinii monoceros gerit, qui tamen (ut supra dixi) ab Aeliani monocerote non differt: ut etiam equus Indicus unicornis non alius uideri debeat: nam & monoceroti seu cartazono forma & magnitudo equi est. Quod autem Aelianus poculum ex eius cornu factum uenenis aduersari scribit, quod tum ipse alibi tum Philostratus & Philes asino siue onagro Indico unicorni attribuunt, rursus argumento est eandem esse feram quae diuersis duntaxat nominibus appelletur: aut si differat, colore tantum differre, ut paulo ante asserui.

¶ Mecha quae urbs est Arabiae Mahometis sepulchro & delubro insignis: iuxta quod (inquit Ludouicus Romanus patritius) septa seu claustra uisuntur, in quibus unicornes gemini asseruantur, quos loco miraculi populo ostentant, nec ab re, res est miratu dignissima. Sunt autem eiusmodi. Alterum eorum, quem constat longe proceriorem esse, pullo equino triginta menses nato haud abfimilem crediderim. Prominet in fronte cornu unicum, longitudine trium cubitorum. Longe natum minor est alter, utpote anniculus, ac equino pullo simillimus: eius cornu quaterni palmi (quatuor palmorum, dodrantes intelligo) longitudinem haud excedit. Coloris est id animal equi muscellini, caput cerui instar: collo non oblongo, rarissimaeque iuba, ab altera parte solum dependentis. Tibias habet tenues, easdemque graciles admodum hinnuli modo. Ungulas anteriorum pedum bifidas habet, caprinos pedes ferme referentes. Tibiarum posteriorum pars exterior uillosa est, pilisque plurimi. Sane id animal ferum uidetur: uerum ferociam nescio qua comitate condiuit. Eos unicornes quispiam Sultano Mechae dono dedit, ceu rem inuentu rarissimam & maxime pretiosam. Aduecti sunt ex Aethiopia ab Aethiopum rege, ut eo munere necessitudinem coniunctissimam cum Sultano Mechae praefecto iniret. Haecenus Lud. Romanus, ex quo Cardanus etiam in opus suum de subtilitate transferat: sed errat quod pro monocerote rhinocerotem nominat. Apparet autem diuersum hoc monoceros animal esse ab asino Indico, qui solipes est: nec non a Plinii & Aeliani monocerote, quem similiter solipedem esse dixerim, quoniam pedes eius elephantinis comparantur, quamuis enim elephantum non simpliciter solipedem ueteres dixerunt, ut qui digitos quinque leuiter formatos & informes habeat, tamen equinis pedes eius conferuntur. Unicornem quidem bifidum animal praeter orygem Aristoteles & Plinius nullum agnoscunt. Est autem orygis etiam cornu nigrum, altum, & ferrei, id est durissimi mucronis, in Libya, ex caprarum syluestrium genere: ut mirer Oppianum, qui rhinocerotem non multo maiorem oryge esse scribit, cum Plinius eundem elephantum longitudine parem faciat, alij paulo minorem tum longitudine tum altitudine. Sed de oryge alias in historia ipsius diuersum enim illum esse a simpliciter dicto unicorni, omnino cum Nipho contra Albertum sentio. Regnum Basman (inquit Paulus Venetus) magnum Cham pro domino agnoscit. Inueniuntur in eo elephantum & unicornes permulti. Sunt autem unicornes paulo minores elephantum, pilis bubali, pedibus elephantum. Caput habet ut aper, & more porcorum in caeno morari gaudent, & alijs imundis locis. In medio frontis gestant cornu unum, crassum & nigrum. Linguam habet spinosam, eaque laedunt homines & animalia. Hoc etiam animal, si uera descriptio est, a superioribus omnibus diuersum fuerit: in nonnullis sane ad rhinocerotem accedit, magnitudine, capite, pedibus, sed rhinoceroti

ceroti cornu à naso prominet. Nicolaus Venetus comes, extremæ Asiæ prouinciā quandam Macinum nominat, inter Indiæ montes & Cathaitum, (Sericam intelligere uidetur,) ubi animal nascatur fusillo capite, bouis cauda, unico in fronte cornu, eoq; cubitali, colore & magnitudine elephantis, quibus cum bellum continuè gerit. Id cornu ueneno medetur, ideoq; in honore est, Aen. Syluius de Asia cap. 10. Albertus libro 22, unicorni eadem adscribit quæ ueteres & classici authores rhinocerotis. Theologi quoq; & interpretes sacrarum literarum ferè confundunt, ut medici quoq; recentiores, Aggregator, & nostra ætate Iac. Syluius. Atqui nos de rhinocerotis cornu in medendo uiribus nihil quicquam legimus apud classicos authores; de monocerotis uerò uel asini aut onagri Indici cornu, ea quæ partim iam hoc in capite scripsimus, partim in Asini Indici historia; partim uerò paulò post scribemus præsentis historiæ cap. septimo. Animalia quidem ipsa differre satis intelliget, qui rhinocerotis historiam præsentī contulerit, ut de re ipsa dubium non sit. Caterum Hebraicum nomen רעם reem, quod in Sacris literis nunc unicornem, nunc rhinocerotem interpretantur, utrum potius esse dicam incertus sum, monocerotem tamen potius significari animus inclināt. Munsterus in Lexico trilingui rhinocerotem Hebraicè uocat רעם aut רעם, reem: & rursus unicornem רעם reem, & רימנא rimna, & קרש karas uel karasch, quod nomen in Sacris literis non reperitur, si tamen reem uel rimna & karas in unam uocem coniungas, uox fiet simillima Græcæ rhinoceros. Reem David Kimhi feram robustam & unicornem interpretatur. R. Saadias huius generis fœmellam nominat ako, de qua uoce in Ibice dixi. Improbatur Eliās, neq; concedit unum duntaxat habere cornu, si quidem cornua eius dicuntur, Deutero. 33. his uerbis: Primogenitus bouis illius decorem habet, & cornua eius sunt uelut cornua rhinocerotis, (reem) quibus deturbabit populos pariter usq; ad fines terræ, Munstero interprete. Hieronymus hinc rhinocerotem transfert, Septuaginta monocerotem. Tertullianus in libro aduersus Praxeam tertio, hæc uerba enarrans, sic translata, Tauri decor eius: cornua unicornis, cornua eius, in eis nationes uentilabit ad summum usq; terræ: Non utiq; (inquit) rhinoceros destinabatur unicornis: nec Minotaurus bicornis, &c. Rhinoceros quidem non unum, sed duo gerit cornua, alterum in nare, alterum supernè, exiguum quidem sed ualidissimum, ut in eius historia referemus. Rabi Salomon etymologiam huius uocis (reem) putat רעם uel רעם go-ba, id est altitudinem, Abraham תוקף tokeph, id est robur, Deuteronomij 33. Chaldaus exponit metaphorice ruma uetukpha, id est altitudinē & robur, Arabs Barkerân, Persa bark: qua uoce interpretatur etiam ako, (nos ako ibicem esse putamus.) Deus eduxit eos de Aegypto, quasi fortitudo unicornis (reem) est ei, Numerorum 23. Arabica translatio habet רעם, reem. Et exaltabitur cornu meum sicut unicornis, Psalmo 92. Chaldaus hic pro reem ponit רמנא remana: Arabs composita uoce ab unitate cornu utitur. Salua me ab ore leonis, & à cornibus unicornium (רמנא remim) exaudisti me, Psalmo 22. Vox Domini exilire fecit cedros sicut uitulum, & Libanum & Siron sicut pullum unicornium, reemim, Psalmo 29. Et edificauit ueluti (palatia) excelsa sanctorum suum, Psalmo 78. hic non reemim, id est unicornes (ut LXX. & Hieronymus uerterunt,) sed ramim, id est excelsa legitur. Descendentq; unicornes cum eis, & tauri cum magnificis, Esaia 34. intelliguntur autem uiri fortes & robusti, quare LXX. pro reemim uerterunt ἀδύς, id est uegetos. Nunquid acquiescet monoceros (reem) ut seruiat tibi, aut ut moretur iuxta præsepia tua? Nunquid ligabis monocerotem fune suo p sulco (faciendo) aut complanabit glebas uallium post te? Job 39. Est enim fera prorsus indomita, ut dicam in ד. דיסון dischon, uocem Hebraicam Chaldaus Deuteronomij 14. interpretatur rema, id est unicornem; LXX. & Hieronymus pygargum. Vide in historia pygargi inter capras syluestres: quod si pygargum esse non placet, oryx forsitan fuerit, qui & ipse unicornis & ex syluestrium caprarum genere est. Hebraei רעם carim pecora minora appellant, id est agnos, oues, arietes: aliqui car hircum exponunt. Hieronymus tamen Psalmo 37. carim monoceroses uertit, quod non probamus. Verba Psalmi sunt hæc, Inimici Domini sicut optimum (adeps) quod est in agnis (carim) consumentur. Vide in Hirco A. ¶ Alchercheden, est animal quod dicitur unicornis, habens in fronte cornu unum, quod aduersatur uenenis, And. Bellunen. ¶ Monoceros, fera terribilis, Hesych. apud quem etiam μονοκέρας legitur, quod non placet, in recto: genitiuus quidem μονοκέρας per ω. in penultima habet. Est quando adiectiue profertur, δ μονοκέρας δης, Philes. Unicornis nomen Latinum apud recentiores tantum & theologos legimus: Plinius Græca monocerotis uoce uti maluit. Finxerunt & ceteræ gentes pleræq; ad Græci uocabuli imitationem huius belluæ nomina, ab unitate & cornu composita. Itali, alicorno, unicornò, uel ut quidam scribunt lio corno aut leocorno. Galli, licorne. Hispani, unicornio. Angli, unycorne. Germani, einhorn. Illyrij, gédnorozecz.

B.

Quod ad monocerotis eiusq; partium descriptionem, quamuis præcedenti capite multa passim dixerim, nonnulla tamen uel illuc omissa, uel ut inciderint, hic adiiciam, ne ordinem institutum deruisse uidear. ¶ Monoceros apud Indos reperitur, Philes, Solin. Elephantis & unicornes multi sunt in regno Niem, quod ad meridiem confine est Indiæ, Paulus Venet. Regnum Lambri habet unicornes, Idem. Aloisius Cadamustus nauigationis suæ capite quinquagesimo regionis cuiusdam noui Orbis meminit, in qua unicornes uiui reperiantur. ¶ Monoceros animal est atrocissimum, Solin, δ ενον ιδισ, Philes. ¶ Equino corpore, capite ceruinò, Solinus & alij. ¶ Villus ei fuluus, Vt 2

φαιδός, Philes & Plin. Os leonis, Idem. ¶ Cornu ē media eius fronte protenditur, splendore mirifico, ad longitudinem pedum quatuor, ita acutum, ut quicquid impetat facile ictu eius perforat, Solinus. Sæpe monoceros concussa uerticis iuba longum & exitiale cornu propellit; quod ē superciliosum, non cauum, nec leue (*λεῖπον*) aliorum modo cornuum est, nec planum & æquabile, sed uel fere rea lima asperius, in multas subinde spiras reuolutum; & telo acutius, utpote non recuruum, sed plane rectum; undiq; nigrum, mucrone excepto, Philes. Plura uide in præcedenti capite, & septimo infra. Duo integra eaq; maxima & pulcherrima cornua Venetijs in ærario D. Marci recondi Antonius Brasauolus scribit; Argentorati etiam unum asseruari audio, rectum et spiris contortum; item bina in thesauro regis Poloniæ, singula ad hominis ferè proceritatem. Monocerotis cornu Brasauolus subnigrum uel subcinericeum esse tradit; Nos illud (inquit Mundella) non comperimus, uerum nigrum esse iuxta Plinij sententiam. Asinus Indicus unicum cornu habet; & animal illud quod ueterum quibusdam archos quasi princeps uocatur, unicornis Latine, rhinoceros Græcè (uide in Rhinocerate A.) habet unum cornu maximum, & solidum ut ceruinum, longius denis pedibus, ut ipse mensuraui; diameter circa radicem cornu sesquipalium (sesquidodrantem) excedebat, Albertus in Aristot. de partib. 3. 2. Monocerotis (ut putatur) cornu circa annum Salutis 1520. (annis antequam hæc scriberem circiter triginta) repertum est in Heluetiæ fluuio Arula iuxta Brugam oppidum, album, sed in superficie subflauum, duos cubitos longum, nullis tamen spirarum uersuris: odoratum tum aliàs, tum accensum instar moschi ferè; id mox ad proximum monasterium uirginum delatum, Campum regium uocant, à præfecto Badensi, tanquam in iurisdictione ad octo Heluetiæ pagos pertinente repertum, repetitū est. Hæc mihi narrauit amicus quidā qui eiusdem cornu fragmenta quedā habuit. ¶ Caudam habet apri uel suis, Solinus, Philes, Plinius, Aelian. ¶ Pedes elephanti, Solinus & alij: Veloces, sed inarticulatos, Philes. Crura ei proportionē breuia, Isidorus: sed hoc rhinocerotis magis conuenit.

C.

Desertissimas regiones persequitur monoceros, & solitarius errat, Aelianus & Philes. In excel-
sis montibus uastisq; solitudinibus commoratur, Isidor. ¶ Monstrum est mugitu horrendo, Solin. Omnium maximè animalium absonam uocem & contentam mittere fertur, Aelian. ¶ Maximo robore præditus & inexpugnabili cornu armatus est, Aelian. Morfu est graui, & calcibus crudeliter pugnat, Philes.

D.

Vitius non uenit in hominum potestatem; & interim quidem potest, capi non potest, Solinus & Plin. Monoceros robore suo inexpugnabilis & indomita homini fera est: Vnde illud (Job. 39.) Non uincies eum loro, neq; cubabit in præsepī, Varin. Ferrum non timet, Isidor. ¶ Ad alias quidem bestias ad se accedentes mansuescere fertur, cum uerò gregalibus suis pugnare; neq; modo cum maribus naturali quadam contentione dissidere, sed contra etiam foeminas certare, pugnamq; usq; ad mortem ingrauescere. Coitus uero tempore ad foeminam mansuetè assuescit, & gregalis fit; Cum hoc tempus transierit, & uentrem foemina ferre coeperit, rursus efferatur & solus uagatur, Aelian. Cum alienis animalibus placidum se, ceu catulus gregi assuetus exhibeat, suo tamen generi insensibilis hostis est. Mansuescit uero erga foeminam, feritatem eius ui amoris deprimente, solo tempore libidinis, Philes. Hostis est leonis, quare leo conspecta hac fera ad arborem aliquam se recipit, & iuuentem in se declinat; illa cornu arbori infixio hæret, & à leone occiditur: aliquando tamen contra accidit, Aethiopiæ rex in epistola Hebraica ad pontificem Romanum.

E.

Vnicornem aiunt adeò uirgines puellas uenerari, ut ipsis uisis mansuescat, & aliquando iuxta eas in somnum delapsus capiatur ligeturq; Albert. Amore uirginum & odore allici ferunt monocerotem, Arlunnus; rhinocerotem Isidorus, cum monocerote, ut & alij quidam, ineptè confundens. Iuuenem aliquem robustum uenatores puellæ instar uestitum & aromatibus aspersum statuunt regione loci in quo monoceros fuerit, ita ut odoris suauitas auræ flatu ad belluam deriuari possit. Ipsi interea occultantur. Mox fera odore illecta ad iuuenem accedit, ille amplis muliebribus manicis rotis refertis aromatibus eam obuelat. Tum uenatores accurrunt, & cornu, quod uenenis resistit, relictò, feram aufugere patiuntur, Tzetzes 5. 7. Proposita in feræ conspectum uirgo (inquiunt recentiores) aduenientem sinum aperit, in quem illa omni ferocitate deposita caput inclinat, ubi somno capta uelut inermis comprehenditur. Sed suspicetur aliquis hanc de monocerotis uenatione persuasionē (quæ admodum recens est, neq; enim uetustiore eius authorem habemus quàm Tzetzen qui uixit anno Salutis 1176.) inde natam esse quod (ut supra diximus) sui generis feras hostiliter persequatur, nec aliàs ad foeminam quocq; mansuescat, nisi libidine accensus. *πράνεται δὲ παρὰ τὸ θῆλυ* (sic *θῆλυς ὄναρ*), Oppiano) *μόνον οἷον χαλινοῖς ἐκδ' αὐτῶν τὸ τυφόν*, *ἕως τὸ ῥόνον τὸ γονὴς ἀφύβειον*, Philes. ¶ Praefiorum regi monocerotis pullos etiamnum teneros aiunt deportari, eosdemq; festis diebus ad pugnam committi, ad robur ostendendum; nam integræ ætatis & perfectæ nullum unquam quisquam meminist captum fuisse, Aelianus. Et alibi, Domari possunt dum biennium non excefferint; uetuli enim ab immanissimis & carniuoris feris nihil differunt. Capitur etiam & domatur, cum adhuc pul-
lus est, Albertus.

F.

Carnes asini Indici amaras & cibo non idoneas esse, Aelianus meminit. His similes monocerotis carnes crediderim, cum ut supra dixi, uel nihil, uel minimum, colore forsitan solo, differant.

G.

De cornu monocerotis supra scripsi, capite primo & secundo: & in primo etiam quæ ueteres de remedijs ex eo prodiderunt: hoc in loco recentiorum præcipue scripta de eodem eiusque remedijs, & nostras obseruationes adiiciam. Memini aliquando dodrantale huius cornu segmentum apud mercatorem quendam uidere, foris nigrum & planum, non in spiras contortum, sed tum temporis non admodum obseruabam. Nunc apud pharmacopolas nostros exigua tantum fragmenta reperio, ex quibus medullam esse dicunt quæ rotundiora, albiora, mollioraque sunt; exteriorem uero partem cui corticem, quæ durior asperiorque laminarum formam refert, colore ruffo ex candido. Videtur sane tum color iste, tum substantia nimium, si mandas, friabilis, non lenta ut cornuum, adulteratum quippiam indicare, alterius fortassis animantis cornu igne ustum, & odoribus quibusdam adiunctis adscititia quadam aromatica suauitate imbutum, fortassis etiam ignitum in liquoribus odoratis extinctum. Curandum est ut recens habeatur, & odoratum (si modo natiuus odor ille sit,) non uel ætate exoleuit uel frequentibus poculis exhaustum. Diuites enim frustula huius cornu poculis suis sæpe iniiciunt uel præueniendi quosdam morbos uel curandi gratia: sunt qui auro argentoque includant, & sic quoque poculis iniiciant, quasi uero multis annis quantumcumque in uino macerati uis eadem perdurare possit. Sed quod uinum imbiberit fuscum colorem trahit, candore amisso. Plerique ad remedia ex eo promissa cornu simpliciter uti iubent: alij medullam præferunt. Vino injectum ebullit, quod quidam siue imperitia siue dolo genuini signum esse putant, cum quæuis cornua usta, in aqua aut uino ampullas moueant. Nebulones quidam nescio quam miscellam, quam Venetijs uidi (calcis & saponis ut audio: aut fortassis terræ uel lapidis alicuius: quæ itidem ebullire solent) pro cornu monocerotis uendunt. Quamobrem tutius fuerit, uel de integro cornu, si fieri posset, uel maioribus frustis & quæ cornu speciem probe referant, emere, quam fragmenta minora ubi dolum minus deprehendas. Antonius Brasauolus omnes ferè lapidem pro cornu monocerotis uendere scribit, quod quidem fieri non nego, qui certi nihil habeam: fieri tamen etiam potest, ut prædurum & solidissimum cornu, circa mucronem præsertim (quæ pars etiam inferioribus præfertur, ut in ceruinis quoque cornibus) cui uel saxa & ferrum concedant, qualia & rhinoceroti & unicornibus cæteris authores tribuunt, lapidis speciem præ se ferat. Nam si Orpheus de ceruinis cornibus propter soliditatem inter cornua ne aut lapides potius censerī deberent, rectè dubitauit: magis opinor in unicornium genere dubitandum fuerit. Non enim solis ceruis, ut Aristoteles putauit, solida sunt cornua: sed unicornibus etiā qualia dixi. Monocerotis cornu hodie usurpatur longinquitate temporis in admodum sanè à cornea diuersam naturam conuersum, Mundella. Iac. Syluius, Aggregator & alij, qui rhinocerotem cum monocerote confundunt, quod hodie in usu medico est rhinocerotis cornu nominant: de quo tamen authores nullas huiusmodi uires tradiderunt. Monocerotis cornu aliqui superueniente ueneno sudare aiunt, quod falsum est, Ferdinandus Ponzettus. Sudat fortassis aliquando, utpote solidum durum et læue corpus, ut saxa etiam & uitra, uapore externo circa ea concreto, sed hoc nihil ad uenenum. Sic & lapidis genus, quem linguam serpentis uocant, sudare fabulantur ueneni superuentur. Audiuī & legi etiam in libro quodam manuscripto, monocerotis cornu genuinum à quibusdam hoc modo probari: ueneno (arsenico uel auripigmento) duabus columbis dato, altera quæ superbiberit aliquantulum de uero monocerotis cornu, sanatur: quæ non superbiberit, moritur. Ego hunc experiendi modum diuitibus relinquo. Nam pretium eius quod uerum esse asserunt, non minus hodie quam auri est. Drachmæ pondus aliqui floreno uendunt, siue denarijs octo: alij coronato, siue denarijs duo decim. Medullæ quidem pretium maius est quam durioris substantiæ. Aliqui drachmam quinque obo lis indicant: tanta est diuersitas. Cornu unicornis, præcipue ex nouis insulis allatum, tritum & in aqua potum, mirè facit contra uenena: ut nuper experientia ostendit in homine qui à sumpto ueneno, cum iam tumere inciperet, hoc remedio restitutus est, Obscur. Audiuī & ipse à uiro fide digno, quod cum à cera si esu (uenenatum suspicabatur) uenter ei tumeret, medulla huius cornu è uino hausta, illico sanatus sit. Ad comitiales laudatur à nonnullis hodie: ut ab Aeliano quoque, qui hunc morbum sacrum appellat. Sed ueteres uim medendi attribuebant poculis ex hoc cornu factis, uino ex eis poto: nos quoniam pocula habere non possumus, substantiam cornu propinamus, uel per se, uel cum alijs medicamentis. Ego feliciter aliquando trageam, ut uocant, ex hoc cornu, cum succino, scobe eboris, folijs auri, corallio, & alijs quibusdam exhibui, & crassiusculè contusum cornu serico inclusum, in decoctum uuæ passæ & cinnamomi, &c. in aqua, conieci, non neglecta interim reliqua medendi ratione. Commendatur præterea à medicis nostri seculi aduersus pestilentem febrem: & (ut Aloisius Mundella scribit) aduersus canis rabidi morsus & aliorum animalium ictus aut morsus uirulentos: priuatim uero contra lumbricos & praua inde symptomata pueris in ditiorum familiaris datur: denique contra uenena quæuis & multos grauissimos morbos. Indorum rex è poculo confecto ex onagri Indici monocerotis cornu bibens, & interrogatus cur id faceret, καὶ ἐμὲντος χεῖρην, hoc est, & an ebrietatis causa, hoc est simpliciter bibendi & uino se oblectandi inde biberet, respondit ὅτι ἀνὰ τὴν τὴν κακίην μὲν: id est, hoc potu malam ebrietatem tolli, siue ebrietati eum resistere intelligens;

siue potius malam ebrietatem nominans ueneni potionem. mox enim addit, ἰὼ πᾶντις ἀντιφάρμακον μὲν, ἢ ἱερὰν καλῶσι καὶ αὐτὰ νόσον, hoc est, Et præter id quod uenena omnia expugnat, Sacro uo nominant morbo medetur.

H.

Μονόκερα, τὸ μικρὸν ἔχον τὴν ἀλκὴν, ὡς Ἀρχιλόχος, Hesychius & Varinus: forte tanquā altero cornu mutilum. ¶ Epitheton, φιλονόσιος quod odoribus delectetur, apud Tzetzen. ¶ Mensē principis diei ratione, in quo Luna primum apparere incipit, necdum bicornis est, Orpheus μόρου μονοκέρας appellauit, ut dixi in Boue. H. a. ¶ In India & boues solidis ungulis unicorues nasci, Cresias scribit, Plinius. Boues unicorues, & tricorues, solidis ungulis, nec bifidis, in India reperiuntur, Solinus. Aonijs tauris uarijs coloribus distinctis, perpetuæ indiuisæq; ungulæ sunt; ijsdem unicum cornu ex media fronte existit, Aelianus & Oppianus. In Zeila urbe Aethiopiæ uaccas uidi cornu unicū in fronte mediā habentes instar monocerotis, longitudine supra palmi (dodrantis) magnitudinem, resupinatum in tergum: ipsæ coloris sunt phœnicei, Ludouicus Romanus 2. 15. Est bos in Hercynia sylua cerui figura, cuius à media fronte inter aures unum cornu existit, excelsius magisque directum, quàm ea quæ nobis nota sunt cornua: ab eius summo sicut palmæ ramiq; latè diffunduntur, Cæsar lib. 6. ubi Pet. Gillius non rectè pro boue bisonem legit. Dicitur Perichli aliquando arctis caput uno cornu ex agro esse delatum, &c. uide infra in Ariete h. Symeon Sethi capreolum illud ex quo moschus colligitur, unicum habere cornu scribit, quod præter ipsum à nemine proditum memini, ut ex proximè hîc sequente eius historia patebit. Vnicorues aues in Aethiopia reperiuntur, Aelianus. Monoceros Alberto piscis est marinus cornu singulari in fronte armatus, &c.

¶ h. Monocerotem comparantur homines pîj, qui Deum unum adorant, ut monoceros cornu se uno defendit. Et erigetur cornu meum tanquam monocerotis, Dauid (Psalmo 92.) Suidas in Μονόκερας.

DE MOSCHI CAPREOLO.

A. B.

MOSCHOS uel muscus, ut uulgò uocant, odor omnium suauissimus, ex tumore quoddam circa umbilicum animantis cuiusdam peregrinæ emanat, hanc ueteres Græci Latiniq; ignostrarunt: descripserunt autem Arabicæ linguæ medici primum, nam recentiores Græci, ut Aëtius & Paulus Aegineta, quamuis meminerint, uidetur tamen ex Arabum libris transcripsisse. In eius descriptione uariant scriptores: sed plures uetustioresq; & fide digniores sunt, qui dorcadis, id est capreæ siue capreoli genus faciunt hoc animal: ut ex uerbis singulorum iam recitandis apparebit. ¶ Capreæ peregrinæ, figura, colore, cornibus, (magnitudine, Isidorus & Albertus,) ab alijs non dissident: sed dentibus tantum caninis discrepant, quos binos & uerrium more extortos palmi longitudine gerunt, Serapio. Duos dentes albos habent, intro reflexos tanquam duo cornua, Auicenna, Serapionis tamen interpretes albos ualde & rectos esse ait. Platearium errasse puto, qui albos non dentes, sed pilos eis tribuit, de quorum colore inferius dicetur. Est hoc animal capreæ simile, unico armatum cornu, prægandi corpore, Symeon Sethi, cuius plura de hoc animali & ipso 40 moscho uerba inferius recitabo: Quæ tamen Ruellius in uolumine de plantis Aëtio attribuit, & similiter Matthæolus in commentarijs in Dioscoridem. Hermolaus etiam moschum ab Aëtio describit, apud quem ego nihil tale inuenio. Brasauolus etiā & Monachi Mesuen interpretati, nominari quidem aliquando ab Aëtio & Aegineta moschū aiunt, describi uerò nusquam. Quamobrem autem memoria lapsi sunt illi, qui ab Aëtio descriptum aiunt: aut potius Symeonis Sethi librum Aëtij authoris esse crediderunt. Ego prorsus Symeonis non Aëtij esse contenderim. Sed quisquis fuerit, errasse in eo mihi uidetur, quod unicornem hanc animantem facit, ut & Græcè legitur, & Gyraldus, Ruellius ac Matthæolus translulerunt. Quod si error est, ut puto, cum aliorum nemo id scripserit, ne oculati quidem authores: inde forsitan natus fuerit, quod Auicenna, ut retuli, dentes huic capreæ intro reflexos tanquā duo cornua esse scribit, quæ uerba uel ab interprete uel à librario perueriti potuerunt. Gazelus moschi habet duo cornua erecta uersus altum, Elluchasem. Sed neq; maximum hoc animal esse, præter Symeonem, quisquam scripsit: ut hic quoq; erroris suspicio sit, & pro μεγίστου ὄντος ὀρνέδος, legendum μέγιστον ὄντος ὀρνέδος, hoc est maximè simile capreæ, huic enim tum aliàs tum magnitudine par aut proximum esse alij authores testantur. Moschi animal mortuum uidi Mediolani, magnitudine, forma ac pilo, nisi quod coloris est magis glauci, capreolo simile, pilus tamen etiam crassior est pilo capreoli. Supra binos, & totidem infra dentes habet, hocq; solo differt & odore à capreolo, nam pili uarietas à regione ortū habere posset, Cardanus. Gazellæ (id est capreæ) moschi, capreolis similes, graciliores, minores, elegantiores, ex Aegypto aduehuntur, Authoris nomen excidit. Dorcas peregrina colore ceruo similis est, dorcade aut capreolo paulò maior, & nonnunquam æqualis. figura quoq; similis, & unguibus itidem multifidis, (bifidis,) Brasauolus ἀπότρητος. Rarè uiuæ capiuntur, tantæ uelocitatis sunt: uerum aliæ similes gazellæ dictæ uiuæ capiuntur, quæ moschum nullum adferunt, Alex. Benedictus. Vouerunt nonnulli animal moschi diuersum à gazella esse:

esse: sed nos illis credimus qui ex peregrinis regionibus profecti gazellam appellari dicunt, Braſauo-
lus. Animal ex quo moschus colligitur, catti (librarij forte error est, & legendum capreoli) magnitudi-
nem habet, pilis grossis ut ceruus, pedibus quoque ungulatis: dentes ei quatuor, bini supra & totidē
infra, longitudine trium digitorum: reperitur circa prouiciam Cathai, & regnum Cerguth, quod ma-
gno Cham Tartarorum regi subijcitur: moschus quidem illinc aduectus omnium præstātissimus est,
Pau. Venet. Odoratissimum moschum Venetijs uidi, subnigrum: quem mercator quidam habebat,
ex prouincia Cathai se attulisse asserens, iter non ineptum sibi fingens per mare Euxinum, Colchi-
dem, Iberiam, & Albaniam, usque ad ingressum Scythiæ: est enim regio Cathai, Scythiæ extra Imaum
pars. Nec mirum uideatur: quoniam eo in loco regio est à Ptolemæo undecima Asiæ tabula Randa-
marcostra nuncupata, in qua nardus abundat, & quam Sotus fluuius alluit. Incolæ regionem, ubi o-
ptimus moschus nascitur, Ergimul uocitant: particularem uero urbem, Singui, Braſauol. Idē in Ae-
gypto & pluribus Africæ locis hoc animantis genus reperiri scribit. In Thebeth sunt multæ ciuita-
tes: sed moschus omnis qui circa ea loca colligitur, auehitur à ciuitate quæ priuatim totius regionis
nomine Thebeth nominatur, Serapio. In regione Tebeth inueniuntur multa animantia quæ mu-
schum producant, quæ gadderi uocantur. Venantur ea canibus, abundantē muscho, Paul. Vener.
Abundant etiam hæc animalia in prouincia Caniclu, Idē. In Syria quādoque à nostris uisuntur, Alex.
Benedict. Vide etiam in G. infra, quibus ex locis aduehatur moschus. Moschus odoramentum san-
guis galefæ (gazellæ) inter inguina concreta, quam potius algaliā (de qua plura uide infra in fele zi-
bethi post pantheram: & mox in præsentis animalis historia cap. 5.) dicimus quā moschū. Moschus
uero compositio ex multis potius quā naturalis res est, cui basis animalis cuiusdam dapsico, id est
cuniculo similis, sanguis est, qui ex India præcipuē Pegu prouincia ad nos tanquam pretiosissimus
odor affertur, Rodericus Lusitanus sine authore. Muscum, qui et nunc in delicatorem usum uenit,
ab Hieronymo dici quādoque peregrinum murem sunt qui opinentur, Cæl. Muscus & cenanthe et
peregrini muris pellicula, Hieronymus ad Demetriadem: quis autem sit peregrinus mus odorata ce-
lebratus pellicula, non uideo, nisi quis animal hoc intelligat, ex quo zibetum excipitur, (&c. Vide
mox post pantheræ historiam.) Muscus quidem Hieronymo aliud nō est quā bryon, id est muscus
arborum odoratus, (cuius Dioscorides & Plin. meminere.) Nam & Plinius eadem ferè mentione de
bryo & cenanthe disputat, Hermolaus. Sed Hieronymus forte per muris peregrini pelliculam, folli-
culum animalis moschi intellexit: nā in eo adhuc piloso moschus includi afferriq; solet, ut forte moris
genus esse putarēt nominis uicinitate deceptus. Mus muscus ex Aethiopia Arabiaq; uenit, Volater.

¶ Principes & alij quidam prædiuites uiri hoc genus capreolos ex peregrino orbe aduectos in de-
litijs habent, aluntq; in Italia præsertim. Venetijs mercatores uidimus, qui Alphonso duci Ferra-
riæ gezellam uendere cupiebant, moschum in folliculo habentem, Braſauolus. Audio ibidem Ca-
tharum Zenum patritium Venetum huius generis dorcadem habuisse, & reliquisse ante paucos
annos hæredibus suis.

¶ Hanc feram, dorcadem capreamue aut gazellam Indicam, peregrinam uel Orientalem appel-
les, aut dorcadem moschi, uel simpliciter animal moschi, parum interest. Isidorus & Albertus nescio
qua ratione musquelibet nominant. Moschon Græci scribunt, μόχον: Arabes mesch uel misch, uel
almisch. Germani bisem, & animal ipsum periphrastice bisemtier; ceteræ gentes, Italica, Gallica,
Hispanica, musci uel muschi nomen à recentioribus Latinis ulurpatum retinuerunt. Syluaticus et
alius quidam moschum Græcè abonasa uel aboanisa dici, stultissimè scripserunt: cum hoc authoris
nomen sit cuius de moscho uerba Serapio recitat. Itali muscum & muscatum dicunt, uulgò mu-
schio. Angli muske: & animal muske catte, id est moschi felem, quod nomen zibethi animali potius
conueniret. Illyrij pizmo, ut Germani bisem: quæ uox origine Hebraica mihi uideatur, nam Regum
3. 10. בֹּשֶׂם bossem exponitur aroma, suauis odor. In trilingui dictionario Munsteri, pro Aromate scri-
bitur etiam בֹּשֶׂם bossem, & בֶּשֶׂם bessem.

C.

Capræ peregrinæ agiles ualde sunt, & uelocissimè currunt, Braſauolus. Tantæ uelocitatis ut raro
uix capiuntur, Alex. Benedictus. ¶ Herbis odoratis pascuntur, unde etiam moscho, id est sangui-
nis circa umbilicum collectioni odor conciliatur, ex nardo præcipuē, ut dicam in G. ¶ Moschus
omnis funditur ab umbilico dorcadis peregrinæ: quæ cum ruit in Venerem quasi furis stimolata
(αἰσχρομανεῖ. Gyraldus simpliciter uertit, cum stimulator exagiturq; παῖλα ὁρμηὶ ὀνδισσαστὴν, ἢ ὀρῶτα τυ-
χόν, ἢ μανίαν, ἢ θυμὸν, οἷσθε λέγεται, Varinus:) eius intumescit umbilicus in quem crassarū sanguis par-
tium confluit: tumq; animal ipsum pabulo & potu abstinet, humiq; uolutatur: tum demum (hac uer-
satione umbilicum feculento sanguine turgentem exprimit, Ruellius) proijcit umbilicum sanguine
plenum turbulento, qui certo quodam tempore coagulatur, bonumq; odorem obtinet, Symeon Se-
thi, ut Gyraldus ferè & Ruellius transferunt. Folliculus quo continetur muscus, est umbilicus ani-
malis, siue circa umbilicum uesica, plena sanguinis, quæ aliquandiu seruata in muscum transit, Ellu-
chafem. Cardanus hanc uesicam infra umbilicum esse scribit: Paulus Venerus iuxta umbilicum
inter cutem & carnem: Isidorus in inguine abscessum. Dorcadi peregrinæ quidam ueluti abscessus
innascitur folliculi modo, cum pilis ceruinis similibus pendens, putri ueluti sanguine, uectigali ceu
onere, exonerante sese natura, Alex. Benedictus. Hunc uel per uim auferunt uenatores capreis quo-

uis modo captis aut interemptis, plerumque immaturum, ideoque minus laudabilem, ut pluribus in u. referam; uel sponte ab ipsis emissum maturumque in locis desertis colligunt, ut iam ex Serapione recitabo. In syluestribus (inquit) capreis, quæ in montibus oberrant, & libere uagantur, concepta sanies, antequam uomica rumpatur, suapte natura ad maturationem spectat: ad quam cum uentum fuerit, fera titillantis humoris lancinatu noxio (ualde pruriente) laceffita, cotibus & faxis (arboribus, Isidorus) sese longo insolatu candentibus affricat magno oblectamento, donec factio uomicæ emissario, tota sanies uis à uentriculo (folliculo) supra lapides effundatur; non aliter quàm abscessus pure cocto fractus diffilit, ita utriculus maturo humore per naturam exaniat (emittit saniem), ulcusque postmodum ducit cicatricem, rursumque ruens sanguinis impetus eò se recipit, impletque umbilicum, dum abscedens in consimilem uomicam extuberet. (Quotannis hoc fieri Ruellius scribit, sed sine auctore.) Cæterum indigenæ, qui loca ubi uersantur huiuscemodi feræ ad unguem norunt, saxa facile deprehendunt, quibus fusa colluies & candenti Sole resiccata cohasit. (Solis enim calor ac repercussus non modo densat effusum cruorem, sed odorem etiam commendat.) Hunc igitur moschum incolæ metunt, & utriculis ferarum earum asseruant, quas uenatu captauerant. Ille moschus multi uenit, ac inter magnifica & regia munera censetur, Hucusque Serapio paraphraste Ruellio. Si folliculus ab animali dematur, ad moschum progignendum deinceps aptum non est. At si sponte sua exeat, in maturitate confricando, tunc iterum atque sæpius moschum facit. Eiusmodi animalia moschum quidem maturant apud nos, si habuerint quando conuehantur: illa enim sanies ad cocturam uenit; tamen iterum non emittunt pus, aut inepte emittunt: quod ratione cœli, aëris & earum rerum quibus uiuit, euenire arbitror. Videtur sane excrementitio isto humore hoc animal secundum naturam purgari, sicut multa sanguinis menstrui fluxu: neque diu uiuere posse, nisi ita expurgetur. Propterea in nostro cœlo breui expirat, Brasauolus. Omnis caro huius animalis & excrementum dicitur muscus, sed multo præstantior est qui ab apostemate fluit, Isidorus & Albertus: totum quidem animal, ut in E. dicam, uesicæ illius beneficio odoratum est.

D.

Exemptis dentibus longioribus mansuescunt, Alex. Benedictus.

E.

Venantur eas canibus in prouincia Tebeth, Paul. Venet. Morsu in persequentes sauiunt, Alexander Benedictus. Laqueo aut sagittis eas barbari uenantur, tantæ uelocitatis ut raro uiuæ capiantur, Idem. Venatores hanc feram cassibus aut laqueis captant; aut sagittis uel missilibus uomicæ folliculum decutiunt, Ruellius ex Serapione, sed inepte; neque enim folliculos missilibus amputari sentit Serapio; sed feræ quouis modo iam captæ folliculum quamuis immaturum ab eis abscondi. ¶ Moschus omnem rem ad hanc usque diem cognitam magnitudine & suauitate odoris uincit & exuperat, Cardanus. Propter uesicam qua moschum infra umbilicum continet, totum animal quantum miratur iucundi odoris, uix dicere queam; tamen si id quod uidi iam pridem mortuum erat: sed & folliculo illo per multos annos arcis indito, omnes quæ intus uestes seruantur, miro odore fragrant, Cardanus. In maximo hodie luxu est moschi usus, circa uestes eius odore imbuendas, & suffitus, & orbiculos ad preculas numerandas; ad pilas, quas argento auroræ includunt paulo ditiores, qui uel amant, uel aliter molles ac delicati sunt, uel suas ostentare opes uolunt, uel ut aërem insalubrem aut foetidum caueant, uel suos denique animæ aut aliunde graues halitus emendent, uel denique aduersus morbos quosdam præsertim cerebri frigidi & humidi. Hoc matronæ pertranseuntes procus ad Venerem inuitant; exotici unguenti uicem reginis reddit. Animalis uitium seculo nostro placet, & in uitium uertitur. Venetis matronis non placet, quibus nec zibethi sordes, Alex. Benedictus. Qui gestat, ipse non sentit, Idem. Succinum orientale (ambra) consuetudine odoris sui gratiam acquirit, cum zibethum & muscus fastidium pariant, Idem. Aëtius 16. 133. suffumigio moschato scrupulos quatuor moschi admiscet; eundem sequentibus etiam aliquot suffumigijs, & alijs, & regijs, & in ecclesia receptis admiscet; ut Nicolaus Myrepsus quoque, quem Leon. Fuchsius nuper nobis Latinum dedit, in capite de suffimentis. Sed ex Aëtio unum adscribam, e capite 134. Suffumigij regij confectio: Styraeis calamitæ libram i. ligni aloës unc. vi. ambrae unc. i. moschi scrup. iij. misce. Alij ligni aloës uncias iij. cæteris admiscant, adduntque succi rosarum quod sufficit. Huic simile est suffimentum Nicolai Myrepsi, numero tertium, quod ad syncopem & imbecillitatem cordis inscribitur: & aliptæ moschatæ compositio hodieque in usu; item galliæ muscatæ apud Mesuen inter trochiscos: ubi & galliæ aliphanginæ, & sebelliæ, & magnæ siue regali, moschum admiscet. Nonnulli galliam l. simplici scribunt, alij algaliæ (uide plura in fele zibethi de algaliæ.) Harum compositiones aliquot Serapio etiam præscribit, & Auicenna. Cyphi (uox est Hebraica originis ab urendo, id est suffiendo uel adolendo dicta) compositionem, ueteres sine moscho parauerunt, recentiores (ut Nicol. Myrepsus) addiderunt: hinc uoce corrupta Cyprias auiculas aliqui dixerunt, uulgarem ad suffimenta compositionem, quæ aliqui pharmacopolæ auicularum forma, alij aliter effingunt. ¶ Aquis odoriferis, quæ in chymistarum fornacibus, aut balneo Mariæ, ut uocant, parari solent, ut & aquæ rosaceæ simplici, pro ditioribus nonnihil moschi & camphoræ quidam adijciunt, &c. Huiusmodi sanè aliquot egregios liquores describit Andreas Furnerius libri Gallicæ æditi de humanæ naturæ decoratione, parte secunda, quæ est de ornatu muliebri: ubi & sinegmatissimæ saponis moschati compositionem docet, & oleorum quorundam

quorundam moschatorum. Aëtius 16. 116. & deinceps unguenta quædam siue olea moschata, id est moschum odoramentum recipientia describit. Eodem capite 116. orbiculos rotundos odoratos qui & alia quædam odorata & moschum accipiunt, parare docet: ac eisdem actu perforatos traiecto funiculo collo necti scribit. Oleum moschatum Nic. Myreplus *Μύρωνος ἔλαιον* uocat. Oleum muscelinum, quod & alijs quibusdam odoratis & moscho mixtis conficitur, in ueteri æditione Nicolai reperio, & in translatione quam Nic. Alexandrini nomine Nicolaus Regiensis edidit. ¶ Moschus, galia, & similia, non debent decoqui cum alijs medicamentis: sed cum exigua parte decocti misceri, & sic reliquis affundi. Aliqui moschum in lana xylina ponunt in aliquo uase, & colo infusam decoctionem paulatim sic per lanam transmittunt, Monachi in Mesuen. Sed neq; conteri debet moschus, uerum in liquore rosaceo alioque dissolutus cæteris medicamentis misceri, uel alia quadam artificiosa ratione, idem. ¶ Seruari potest moschus in uase uitreo, denso, ac diligenter oblito cera: uel potius in uase plumbeo (quod & Alexan. Benedictus scribit) ut frigida & humida huius metalli qualitate melius seruetur. Quod si in alio uase fuerit, apponatur duo uel tria plumbi frusta, ut melius conseruetur. Cauendum est autem ne quid aromaticum addatur, sic enim suum odorem amitteret. Quem si amiserit, in olla (uase uitreo aperto, Syluius) ore aperto suspendatur in cloaca, & recuperabit eum, Platearius. Odoris amissi uim in foetoribus & latrinis (lacunis & stercoreibus, Albertus,) recuperat: contra foetorem eluctatur, & sic quasi luctando reuiuiscit, Isidor.

¶ Pilæ moschi odore, quarum supra mentionem feci, quæ tempore pestilenti præcipuè parantur, quo pacto componi debeant, pleriq; medici recentiores, quorum de peste scripta extant, præscribere solent. Est & compositio una apud Alexandrum Benedictum pro confirmandis ijs qui animi deliquum patiuntur, si bene memini.

¶ Iecore hœdino arefacto moschus adulteratur, Alex. Benedictus: Radice dicta makir & herba salich trita, Elluchasem. Facillimè adulteratur: unde sæpe sterqus murium, & alia diuersa pro musco uenduntur. Folliculis quidem integris non statim adhibenda fides: quoniam non desunt impostores, qui eos effingunt simillimos, & uarijs rebus impletos, uero musco interponunt, donec eius odorem recipiant: atq; sic mulierculis & uiris etiam imperitis uendunt, Monachi in Mesuen. Adulteratur etiam cuiusdam auis fimo, Alex. Benedictus. Adulteratur moschus & præcipuè niger, & niger ad subrufum colorem accedens, admixto pauco sanguine hircino modicè affo, uel pane affo: ita ut tres uel quatuor partes ex istis contritis ad unam moschi admisceantur: & uix dignoscitur. sed panis assus, nimium friabile reddit moschum. Sanguis uerò hircinus cum frangitur lucidus est, & clarus interius. Quandoq; uenditur cum ipsis pelliculis, & adulteratur similiter, ut iam dictum est. Incisis enim pelliculis Saraceni uerum moschum auferunt, & infarctas adulterato rursus ita conglutinant, ut non deprehendatur. Sed moschus adulteratus cum pelle, duplus est pondere si sincero conseras, Platearius. Moschus fictitijs à quibusdam hoc modo fit: Nucis moschata, maceis, cinnamomi, caryophyllorum, spicæ nardi, singulorum pugillus unus: trita omnia diligentissime & cribro excreta, cum sanguine columbæ recenti subiguntur, & ad Solem siccantur: mox trita aqua rosacea moschata irrigantur, septies: ita ut semper irrigata denuo siccet ac teras. Tandem tertiam uel quartam partem ueri moschi contriti admiscunt, & rursus aquam rosaceam moschatam inspergunt, & in aliquot partes diuisam massam (si rectè lego) pilis minutis albis capreoli uel hœdi sub cauda inuoluunt, & in uase uitreo reponunt, Authoris nomen excidit: uideor autem mihi in manuscripto cuiusdam empirici libello reperisse, & sequentem quoq; compositionem, quæ huiusmodi est. Benzuinum, cera candida noui examinis, caries fraxini arboris, & moschus miscentur: est autem ambra factitia, moschum uel zibettum redolens. Aliter, Styracem, ladanum & scobem ligni aloës miscent: debet autem ad utranq; compositionem moschus uel zibettum addi, atq; omnia cum aqua rosacea commisceri: sed facile fraus deprehenditur: nam natia non ita celeriter ut factitia a quoque mollescit, & ab eadem odore coloreq; differt. Cætera signa moschum dignoscendi syncerum eligendiq; præstantiorem, sequenti capite referam. Audio à quibusdam augeri moschum admixto semine herbæ, quam nostri aquilegiam, Galli angelicam uocant: quod etiam se deprehendisse amicus quidam mihi retulit, cum moscho in aqua (rosacea) resoluta, uerum supernatare animaduertet, & quod ex seminibus accesserat subsidere. Sed impostor ille rem forte non intellexit. Siquidem herba quam Galli angelicam uocant, undiquaq; inodora est. Germanis uerò dicta angelica (eruditi quidam laser Gallicum interpretantur) radice præsertim, moschi odorem præsentare sæpenu-mero mihi uisa est, tum aliàs, tū pauca eius quantitate medicamentis cōpositis adiecta. ¶ Moschus odore in humido crasso perennante, uiuacissimus est, Syluius. Vncia senis aureis emitur, Alexan. der Benedictus.

G.

Moschus in Persas primum, inde in Amanum inuehitur, & in Aegyptum exinde: cum folliculis suis etiamnum à Venetis in calicibus uenundatur, qui etiam in pretio sunt, Alex. Benedictus. Indicus est melior Afro: subflauus etiam nigricanti præfertur: quanquam ex Catay præstantissimus hodie habetur, idemq; niger, Syluius. Vide supra in A. Moschus (inquit Platearius) omnino niger non probatur: præfertur illi subniger. Alius est subruffus, omnino accedens ad colorem spicæ nardi, qui maximè laudatur. Huiusmodi quidam haberi aiunt ex capreis quæ spicam nardi depascunt.

tur. Quare eligendus est subruffus, qui quidem uix adulterari potest: & saporis amari, qui gustatus statim odore suo cerebrum feriat; qui neq; statim soluitur, nec admodum resistit: & qui non omnino clarus (splendidus) sit intrinsecus, grana latiuscula, & per totum æqualia, xylocerati instar, optima iudicantur. Quod ad regionem moschum præferunt Antebium, uel Ascition, (Beliunenlis legit Scinium, à Sceni regione fortassis) deinde Iurgium, postremo Indum marinum, Auicenna, Folliculi continentes moschum Cubit sunt subtili ex uesicula & moscho. Gergeri folliculi sunt his contrarij: qui moschus minus subtilis, minusq; aromaticus est. Sed moschus Charam medio inter prædictos loco est; quo cum scobs argenti & plumbi miscetur, ut augeatur pondus. Moschus Salmindi de-
terior est, quia folliculo suo exemptus in uase uitreo seruatur, Elluchasem in Tacuinis. Sunt qui Tumbascinum anteponant (inquit Serapio) odorisq; præstantiam caprearum pabulo ferant accip-
ptam, quæ nardo inibi uescantur copiosa, cæterisq; odoratissimis herbis. In Senitarum quidem agro capreae herbas odoratas pascuntur, sed odoribus impares. Aliam quoq; metendi rationem causan-
tur Tumbascini, hanc sanie uomicæ folliculo non eruunt, & blandiente cœli serenitate merum le-
gunt. Senici uerò uomicæ uentriculum exprimunt, & exclusa sanie adulterina permiscunt, nubilo pa-
rumq; arridente cœlo, & uasis uitreis recondunt, obturantq;: deinde mittunt in regiones Saraceno-
rum & in Hamen (Amanum, Alex. Benedictus,) & Persida, & Haharac, aliasq; regiones Babylo-
niæ, (& in Aegyptum, Alex. Benedictus:) ac si Tumbascinus esset, Hæc Serapio. Præfertur mo-
schus dorcadis, quæ depascitur utrunq; been & spicam, & almaru, Auicenna. Quum hæc anima-
lia procul à mari uersus desertum pascuntur spica, moschus ipsorum erit suauior: cum uerò prope
mare sunt, pascuntur myrrha, Elluchasem. Melior moschus fit in urbe quadam quæ multo magis
orientalis est quàm Chorase, quæ dicta est Tupata (τυπάτα, Ruellius prima syllaba omissa Patran-
stulit, eandem Serapio Tumbasci nominat.) Colore quidem hic moschus subflauidus est: huic boni-
tate cedit qui ab India desertur, colore in nigritiâ uergente. hoc etiam imbecillior seu deterior est qui
ex Sinis (aliàs Dinis, ἀπὸ Σίνων, ex Senitarum agro, Ruellius, hanc regionem Seni uocat Serapio) ha-
betur, Symeon Sethi. Quod ad colorem & odorem, pomalis (pomi odore forsan) citrinus laudatur,
Auicenna. Citrinum Auicenna præfert, qualem nos nunquam uidimus. nam noster ferrugineus
est, Brasauolus & Syluius. Muscus ferrugineus ferè est noster, non, quem Auicenna probat, citri-
nus, Alexandrinum uocans, est odore in opum Cyrenaicum inclinante, sed ualentiore, præter sum-
mam aliam in eo fragrantiam, glebulis exiguis constat, Syluius. Syncerus niger est, conglobatus
melior. solitudinis odorem habet, aut anguium quorundam statim tempore, aut cuiusdam auis finis
quo adulteratur, ex quo plus est, acrius nares ferit, Alex. Benedictus, lego, & quo propius est, acrius
(id est minus grato odore) nares ferit, nam de zibetho quoq; sic scribit, Ex proximo nares acrius fe-
rit, & ex quo plus est, (lego, & quo propius est,) musco tamen charius comparatur: quoniam odorem
qui gerit ipse non sentit. Sed hoc idem de musco quoq; scripserat, odorem eius ab eo qui gerit non
sentiri. Venatores in regionibus Beteth (Tebeth) & Seni, plerumq; capreis quas uel sagittis in-
remerint, uel aliter ceperint, folliculum adhuc immaturum abscindunt: qui moschus præcox terro &
insuauis odore displicet. Verum tantisper libero aëre suspendunt: dum abacto prorsus fœtore matu-
ruerit, is hac concoctione perfecta miram sibi conciliat suauitatem. Simile quippiam in arborum
fructibus fieri consuevit, qui præcoces decerpti, tandem exuta acerbitate, & dulces & suaueolentes
euadunt. Sed præferri debet moschus ille, qui in folliculo suo maturefcit, antequam rescindatur ab
animali, Serapio. Folliculus moschi antequam maturuerit, graue olet. Venetijs odorari uolui ad-
herentem adhuc animali: is omnino grauem odorem habebat, quia nondum ad maturitatem peruie-
nerat. Quod si accidat ab animali auferri antequam abscessus cōcoctus sit, concoquitur quidem, sed
ineptius olet, Brasauolus. Perfectus moschus non multus ad nos adfertur, sed folliculi solum uel
ab animali abrepti, ex regionibus orientem & occidentem uersus ad nos comportantur. perfectior
est ex oriente allatus, ijs præcipuè locis ubi nardus & odoratae herbae nascuntur, Brasauolus. An
moschus legitimus & non adulteratus sit, quidam hoc modo probant: Ponderatum in peluim aut
malluuium madens humensq; deponunt, tum post aliquantulum iterum ponderant: si superat, tum
non adulteratum putant: si uerò non, supposititium illegitimumq; iudicant, Symeon Sethi Gyraldo
interprete. Græcè sic legitur, ἐν καθυγρασμένη λεκάνη μετὰ τὸ σαβῆσαι πλῆσαι αὐτὴν, εἴτε πάλιν σαβῆσαι, καὶ
εἰ ἢ τὸ σαβῆσαι ὑπερέξῃ (lego ὑπερέξῃ) ἀνόδουτον αὐτὴν ἡ γῆνται: εἰ δὲ μὴ, νενοδουμένη. Ruellius uertit, In peluim
humore perfusam post examinatum trutina pondus immittunt, postea iterum aqua lance pondera-
rant, Quod si protinus ad stateram reductum superferatur, synceri experimentum putant: sin repes-
cedat & pondere degrauetur, spurij indicium existimant. Hanc opinionem Syluius quoq; sequitur.
Ego quod uerba attinet, Gyraldo accesserim. ὑπερέξῃ enim uerbum significare uidetur, pondere su-
perare: ut ἄγδῃ ponderare uel appendere sit, quemadmodum ἐλκεῖν. Quod ad rem ipsam, uter uerius
translulerit experimentum diuitibus relinquo. Mercatores quidam empturi moschum, naribus
obturatis & respiratione cohibita ad medium iactum lapidis currunt, & inde attrahentes aërem
ore, si moschi odorem sentiant, emunt probantq; Platearius. De moscho adulterato pluribus eg-
it in E.

¶ Muscus est calidus & siccus, sed sicciior quàm calidior secundum quosdam, & subtilis, Auicen-
na & alij. Cal. & sic in secundo gradu, Mesarugie. Cal. & sic in fine secundi gradus, Auerrois.
Calidus

Calidus in secundo, siccus in tertio, Alchalahamen. Cal. et sic, in tertio, & tenuiū partium, Symeon Sethi, Constantinus, Meseha. Calefacit moschus, idē insigniter, & intro sumptus, & si applicetur quoq; nec non manifestē exiccat, Brasauol. Siccare quidem eum, etiam ex uehementia odoris colligitur; odor enim in sicco fundatur, Aristotele teste: sed nos multas partes humiditas ab eo non remouemus; & humiditas eius ualde crassa est, Idem. Conuenit senibus per hyemem, Constantin. Dissoluit & consumit, utpote cal. & sic. Platearius. Exigua eius portio magna est efficacix: quomobrem parē admodum medicamentis adiicitur, nec conteritur, sed dissoluitur in aqua rosarum, &c. (ut in E. dixi,) Monachi in Meseha. Dosis eius aliqui quatuor aut quinque ad summum grana faciunt, Theriaca est uenenorum, & propriē napelli, Auicē. Principalis ei dignatio inter aromata, Constantin. Aromatico quidē odore suo uires & spiritus corporis omnes corroborat: idēq; momēto, propter partiu eius tenuitatē, quā tametsi illico penetret, durat tamen diutius, nec tam cito dissoluitur quā alij odores. Confirmat imbecilles particulas, Symeon Sethi & alij. Spiritus instaurat: ob id compositionibus multis analepticis miscetur, Syl. Aētius 12. 46. medicamento purgante ex hermodactylis moschum addit, restaurandi nimirum causa particulas uī pharmacorum debilitatas. Vtilis est illis qui lipothymiam, hoc est animi deliquium patiuntur, quicq; uires resolutas habent, Symeō. Contra quamuis syncopen remedio est, Auerrois. Contra syncopen & totius corporis (contra syncopen & cordis, Isidor.) debilitatem, siue uitio capitis, siue hepatis, & contra stomachi dolorem, ex frigidityte, moschus simpliciter cum uino detur, uel diamargariton, uel plirifarcoticon, ad summum pondere quinq; granorum, Platearius & Isidor. Cor & omnia uiscera roborat, cataplasmatibus instar impositus; membris omnibus, ipsis quoq; ossibus uires auget, ut recentiores quidam falsō ex Dioscoride citant, qui nullam unquam moschi mentionem faciunt, Addunt ex eodem, Inunctum capitis grauedinē pellere, uertiginem ex abundanti humore natam emendare, somnum inuitare, uenerem stimulare. Cor & reliqua uiscera roborat potius, aut adhibitus foris, Aben Mesuai. Cordis robur & leuitiam promouet, insigni ad hoc ipsum facultate, Auicē. & Auerrois. Facit & ad cardiacos: ipsum enim cor confirmat & roborat, sed pallore corpus inficit, Symeō. Tremorem cordis sanat, Auicē. Cerebrum temperatum roborat, Auicē. Caput frigidum iuuat, calidū lædit, Symeō. Calidis natura dolorem capitis statim excitat: ad affectus uerō frigidos in capite omnes perq; utilis est, Rasis. Quibusdam male olet: alijs caput frigidum iuuat, calidum ferit, & in eo epilepsiam excitat, Syl. Quibusdam ita ingratus est moschi odor, ut inde capitis dolorē incurrant, aut etiā morbum attonitū: & mulieres quædam uteri præfocationem, Brasauol. Et rursus, Suauitate illa odoris multorū capita aggrauantur, & replentur. Calfacit cerebrum & desiccatur, quū fiunt sternutationes cum eo, idēq; corroborat, Atabari & Mesarugie. Sternutationes de moscho paralytin iuuant, Constantin. Vtilis est soday (id est capitis dolori) ueteri, quā nimia humiditas comitatur, Mesarugie. Caput purgum ex moscho cū croco & pauca camphora, remedium est soday frigida: moschus etiā per se, propter uim resoluendī cōfirmandiq; Auicē. Corporis stupefactioni & turiditati medetur. Melancholiā (ex solitudine, Auicē.) abigit, Auerrois. Timorem melancholicū pellit, & animosos facit, Constantin. Miscetur collyrijs & aridis medicamentis ocularibus: abstergit enim albuginē subtilem, & noxiū humorem desiccatur, & roborat oculos, Auicē. Hachim eben Hunaim, Constantin. Aduersus nauseam medetur, & appetitū restituit, Rasis. Crassos intestinorū flatūs resoluunt, Auerrois. Contra suffocationē ex utero subuenit, Auerrois. Contra cerebri (erratum uidetur) & matricis præcipitationem, nariibus applicetur: contra suffocationem autem matricis, suffiatur, Platearius. Quibusdam mulieribus uteri præfocationem affert, alijs in pello contra hanc mirē prodest, Syl. Odore eius uterus mirē trahitur: propterea eius usus in pessarijs maximus est, præsertim in uteri stragulatione, Brasauol. Ut menses educantur, & conceptus causa frigida impeditus promoueat, moschus cum tryphera magna supponitur. Pessus etiā factus ex styrace calamita, ambra, & moscho non parum iuuat. Idem præstabit supposita lana xylina, oleo muscelino madens, in quo resolutus fuerit moschus, Platearius. Est in moscho humiditas quædam, quæ coitū excitat, quod si cum oleo cicino resolutus uirgæ illinatur, coitum promouet, Medici Persidis. Sic illitus colī, mirificē mulieres in Venerē proritat, Brasauol. Moschus coitum auget, Auerrois. Hanc ob causam aliqui in medicamentum diasatyriō moschū adiiciunt. ¶ Si parum musci mandatur, foetorem oris palliat, Platear. Placet ex eo in tragematis oris commendatio, Al. Benedict. Muscardinas uocant hodie pharmacopolæ sacchar aqua rosea moschata irrigatum, & in minorum seminum formam crispa superficie redactum: uidetur autem præcipue ad oris & halitus commendationem parari. In cibo facit (forte, pellit) oris foetorem, Auicē. na. Contra uirus axillarum, hircum uocant: Illinantur musco axillæ, & diligenter fricentur, bene palliat, Platearius.

H.

Moschus aromaticus nomen inuenit παρὰ τὸ ἐκ μέσσης χεῖρας, quod ē medio (umbilico scilicet animalis) fundatur: uel à uerbo μω, quod est quæro, quod ab omnibus requiratur: uel ab ὄλω, hoc est, oleo, fit oschos, & μ. litera abundante moschos: uel à priuatione foetoris, ὡς ὁ πρὸς τὴν ἀνισχυρίαν. ὄλω enim et bene & male olere significat, (ut μ. litera priuationis loco forte præfixa sit) Etymolog. Moschi meminit & Phocion grammaticus recentior, Herm. Ego in solo Etymologico (cuius authorē nō Phocionem sed Micholum quendam esse alicubi legi) moschi odoramenti mentionem reperiō, nec apud alium

quenquam grammaticorum. Moschū aliqui dictū putant, quia Græci animal hoc ex quo moschus colligitur, uitulorum colorē habere iudicant, quos *μῶχες* appellant. Alij inquit ita appellari quia Græci primos stolones moschos uocant; moschus autem odoratus, est tanquā in eo animante stolo; sed uerisimilius est ab Arabica uoce *misch* Græcos deflexisse, Brasauolus, cui & ipse facile accedo.

¶ Et celebris suauis est unguine muscus Arabs, Alciat. ¶ Sunt ex plantis quæ moschū olent, De angelica nostra in B. superius dixi; de dorcadiade uerò uel muscio, itē muscilio uel dorcide herbis, & ciua moschata, in historia Caprea. Alfengemisch, est ocymū caryophyllatum, uel muscatū, ut aliqui putant; nam *misch* Arabice moschus est, Monachi in Mesuen. Solanum, tum cōmune, tum uesicariū quoq; nī fallor, sæpe mihi folijs suis moschum prorsus redolere uisa sunt. Est & herbula quædam rara, nec ulli adhuc descripta, quam circa Basileā & Lausannam reperi, locis opacis & pinguibus. Vix ultra sesquipalmū assurgit, apij ferē folijs, tenera, flosculi parui & pallidi quaternis singuli foliolis, si rectē memini, summos coliculos coronant, mira proesus & peculiari ratione; sunt enim quaterni in circuitu laterū, in uertice unus, omnes contigui; radix subest, parua, alba, denticulata, similis illi quā in Hestia saniculam albam uocant; sed hanc quoq; a nonnullis sic appellari audio. Superficies eius ipsissimum moschum olet, breui quidem & fugitiuo sed suauissimo odore. In summis etiā circa Sedunum Helueticis alpibus, herbula quādam breuissimam roseis uel purpureis floribus inueni, moschi uel stactes potius aut styracis calamitæ odore; ut & satyrj genus digitatum, florū capitulo coloris rubri adusti & nigricantis (quamobrem incolæ *brendli* uocitant, hoc est adustam) quo nihil unquā suauius mihi odoratus uideor, & ea quidem gratia quæ caput minime replet. Rosa Damascena seu muscatella uulgò dicta inter syluestres annumerari potest; quam Auicēna Canone 2. ca. 514. Nefrin uel nefrin, uel neferin nominat, ut Bellunenſis interpretatur, cuius hæc sunt uerba; Nefrin est rosa odoris acuti, quæ uulgò in Hispania & Barbaria rosa muscata dicitur. Damasci rosa nefrin uel neferin, & est species rosæ syluestris. Simon Ianuensis etiā, & Pandectarius, neferin uel nefrim, autoritate Alhauī dicunt esse rosam syluestre & albam, quæ in frutice spinoso ut satiuā nascatur. Serapio nefrin uocat, & ab aliquibus rosam syluestre et rosam Seni nominari scribit, Monachi in Mes. Alibi etiā nefrin rosam paruā, syluestre, albam interpretantur; cui Auicēna & Serapio eandem facultatē attribuunt qua præditum est zambacum uel ieseminum, sed infirmius; ut in penuria olei zambacini, oleo de nefrin, id est rosæ Damascenæ uti liceat. Nefrin, inquit Auicēna, calidus & siccus est ordine tertio. Omnis species (pars) eius uim habet abstergerendi & attenuandi, sed flos præcipue. Nervis frigidis prodest. Vermes aurium occidit; & tinnitum earum tollit. Dentium dolorē mitigat. Syluestris in hoc genere, fronti in capitis dolore illinitur. Prodest gutturis & tonsillarum abscessibus. Drachmæ quatuor inde potæ, de syluestri præcipue, uomitum & singultū sistunt. Hæc Auicēna, de nefrin. Sed cum planta sit calida & sicca in tertio, & eadem ferē quæ zambacum efficiat, rosæ eam adnumerare non possumus; neq; enim ulla nobis rosarum species siue satiuā siue syluestris cognita est, quæ tertio gradu calfaciat & illa præstet quæ plantā nefrin præstare ex Auicēna nunc recitauī. Quamobrē aliam esse oportet rosam Damascenam siue muscatā uulgò in Italia dictam; cuius Matthæolus etiā meminī, perq; odoriferam esse scribens, colore albo, & uentri mouendo cæteris efficaciorē. Ego loco nefrin ieseminū uulgò dictum, aut leucoia potius quā ullum rosarum genus usurpare malim. Nefrim, id est zambacum syluestre, calidum est et siccū; & calidi temperamentī caput lædit, (& uel sanguinē e naribus aliquādo odore suo elicit) Rasis. Idē apud Serapionē, Vidī, inquit, in Corasceni qui dabant foliorū eius duas aut tres ad summum drachmas, unde uenter admodum mouebatur. Nefrin est sicut narcissus, Auicēna & Aben Mesuai; ego narcissum hīc falsō legi uideo, siue authorum, siue interpretū aut librariorum hæc culpa sit; nam neq; forma, cum sit frutex rosæ similis, aut saltē magnitudine par; neq; uires cum narcisso cōueniunt. Fieri quidē potest ut ea uox corrupta sit pro iesemino. Quāquā rursus in Narcisso etiā apud Serapionē scribitur, narcissum ea efficere quæ ieseminum. Sed legendū est nefrin nō narcis (sic enim narcissum uocant) ea præstare quæ ieseminum, ut Auicēna & Melarugie docent. Serapio quidē uel citatus ab eo author, uocum affinitate facile falli potuit. Est autē zambacum siue ieseminum frutex floribus odoratis, quē Galli & Itali etiā ieseminum appellant, docti quidā iasminum, & unguentum eiusdē nominis Dioscoridī descriptum ex floribus eius conficiantur. Ego eundē fruticē Vergilij cassiam esse puto, apibus gratam, ut pluribus in Apum historia docebo. Quod si nefrin ieseminum syluestre est, ut Rasis scribit, non rectē Auicēna huius plantę genus syluestre priuatim nominaret, satiuum etiā genus eius alterum esse intelligendum relinquens, cum de sambaco, id est iasmin (sic enim Bellunenſis hæc uocabula scribit) seorsim agat. Scribit autē sambacum calidum & siccum esse ordine tertio, & oleum eius prodesse nervis frigidis, in senibus præsertim, sed odore suo caput lædere, quod Dioscorides etiā de iasmino tradidit unguento. Sed siue sambacum syluestre hæc planta est, siue similis ei, sat fuerit intelligere eandē utriusq; facultatē esse, sambaci tamen efficaciorē paulo; & nullum pro eo rosarum genus substituendum. Rosæ quidē nomen (uocant enim nefrin aliqui rosam agrestē, & rosam Seni, ut apud Serapionē legimus) nō satis est ad probandum propriē dictæ rosæ hanc speciē esse; ut neq; uiolæ propriē dictæ genera sunt, quæ uocantur leucoia Dioscoridis, & leucoion Theophrasti. Oleum de nefrin utile est aduersus pleuresin ex astra bile, & uteri dolores, Aben Mesuai. ¶ Vinum quod uulgò muscatum uocant (nostri muscatellum,) præcipui odoris iucundissimiq; saporis est; mirumq; quomodo muscus etiam in pyra quedā minima

minima transierit, superba (ut dicitur) cognominata: parua hæc & ocysissima, sed ætate nostra & in maiora etiam serotina idem odor transiit. Vuam albam ac nigram quoque iam occupauit: in alios fructus non transiit is odor: in pruna ac ficus à nobis frustra tentatum est, Alexander Benedictus lib. 10, cap. 10, operis sui practici, ut uocant.

¶ Reddunt interdum & feles syluestres (martes potius,) & mures, moschi odore recrementum, ut sæpe in dirutis agrorum ædificijs uidimus: sed id acceptum ferendum est odoratis fruticum cibis, quibus aluntur, Ruel ego hæc animalia frutices minime depasci puto. Sed de marte, & mure moschardino, ut quidam appellant, suo loco dicetur. Moschiæ dicti lepores quidam sunt, quorum in uestigijs spiritum tanta ui sentire canes memorant, ut furere planè credantur, ut dixi in Lepore B. ¶ Moschus in Calechut affertur ex regione Pego dicta, à qua distat quingentis millibus passuum, Ludouicus Romanus.

DE MVLO.

A.

MVLVS iumentum est, quod Hebraica lingua **פֶּרֶד** pered nominat; unde **פֶּרֶד** sceminā **פֶּרֶד** pirdah, Regum 3. 1. Dauid Kimhi scribit ex sententia R. Hai, pered animal à separatione sic dici, quod non pariat. Psalmo 32. pro Hebraica uoce pered, Chaldaus habet **כַּדְרָא** kudana, Arabs **بَعَال** beal, at Geneseos 36. pro iemim Hebraica uoce, (mulos pleriq; interpretatur,) Arabicè legimus **كَعَال** kegal. Septuaginta hemionos. Ab hac uoce nominatus uideri potest burdo uel burdus Latine: Porphyrio equum mannum siue mannulum interpretatur. Albertus Magnus uidetur muli genus intelligere ex equo natum & asina, hinnum uel hinnulum ueteres uocant, ut in hinni historia statim post asinum dixi: & nonnulla dicam mox in B. **יֵמִימ** iemim, Geneseos 36. Saadias & Salomon interpretantur peradim, id est mulos, similiter Steuchus & Sanctes; Hieronymus aquas calidas, alij onagros, &c. Vide supra in Asino H. h. Doctissimi quidem pleriq; mulos esse consentiunt, ut & D. Kimhi in libro radicum. **רֶכֶשׁ** rekesch, alij equos praestantes necdum annosos, aut uelocissimos, alij mulos esse putant; uide in Equo A. Achastranīm Esther 8. Dauid Kimhi & alij mulos interpretantur. R. Salomon camelos ueloces, Hieronymus ueredarios, Septuaginta omittunt. Sed diuersa apud Hebraeos muli nomina esse minus mirum, cum praeter commune genus muli aliud quoddam peculiare in Syria habeatur, ut dicam in B. Apud Munsterum in Lexico trilingui pro mula scribitur pirdah, & perutjah, **פֶּרֶד**. Graeci mulum **μῦλον** dicunt, & alio nomine astraben, quæ uox nonnihil ad achastrian Hebraicam uel Arabicam accedit. Hemionos quidem semiasinum sonat, quod mulus altero tantum parente asinus sit, altero equus, in pluribus tamen asini quàm equi naturam sequi uidetur. Italis, mulo. Hispanis, similiter: foemina, mula, ut Latinis. Gallis mulet, foemina mule. Angli à Gallis mutuuntur a mule. Germanis, multhier uel mulesel. Illyrijs mezeck.

B.

Sunt in Syria, quos mulos appellant, genus diuersum ab eo, quod coitu equæ & asini procreatur, sed simile facie, quomodo asini syluestres, similitudine quadam nomen urbanorum acceperunt, & quidem ut asini illi feri, sic muli praestant celeritate. Procreant eiusmodi mulæ suo in genere, cuius rei argumento illæ sunt, quæ tempore Pharnacæ patris Pharnabazi in terram Phrygiam uenerunt, quæ adhuc extant, tres tamen ex nouem, quot numero olim fuisse aiunt, seruantur hoc tempore, Aristoteles. Et alibi, In terra Syria super Phoenicem mulæ & coeunt, & pariunt omnes: sed id genus diuersum est, quanquam simile. Theophrastus uulgò parere in Cappadocia tradit, (quod in Aristoteli quoq; Mirabilibus legitur) sed esse id animal ibi sui generis, Plinius. In India equarum & asinorum greges sunt, & asinos equæ facillimè admittunt, & rubros mulos pariunt, ad currendum praestantissimos, Aelianus. Apud Indos Pysillos (nam sunt etiam alteri Africi) arietibus non maiores equi gignuntur: asini quoq; muli, & boues minimi, Aelianus. ¶ In terra Scythica neq; asinus neque mulus gignitur, ac ne ullus quidem uisitur propter frigora, Herodotus libr. 4. Et paulò superius cum idem scripsisset, subdit: Quo magis miror cur in omni Eleo agro muli nequeant gigni, cum neque locus sit frigidus, neq; ulla alia causa appareat. Aiunt Elienses ipsi ex imprecatione quadam id sibi contigisse, (idem ex Herodoto Eustathius repetit;) cumq; tempus aduentat conceptus equarum, se in loca finitima illas educere: Ibi postquam admiserint asinos dum equæ conceperint, tunc rursus eas reducere. Plura uide supra in Equo C. ¶ Mulus natura sua asinum magis quàm equum reprofert, burdo autem contra, quamobrem mulus asini uocem reddit, burdo equi, uterq; ex dissimilis naturæ semine generatur, ideoq; sterilis est, Albertus. Videtur autem innuere burdonem ex asina & equo gigni, (ueteres hinnum uel hinnulum uocabant;) ut mulus ex equa & asino, quanquam Alunus, Burdo (inquit) uel hinnulus, Italis mulo bastardo (id est mulus spurius) dicitur, ex equa & asino nascens. Burdonem è genere mulorum esse Sextus Empiricus etiam manifestè innuit, eodem in capite ex mulo pariter & burdone remedia numerans; ubi & Humelbergius burdonem hinno eundem facit in suis enarrationibus. Adde quod remedia quædā ex burdone scripta à Sexto, alij de mulo similiter scribunt. Ginni apud Aristotelem deminuta forma equi dicuntur: quos & gygenios ab Strabone nuncupari putant nonnulli, quanquā & mulorū genus sic in Liguria uocet, Celsus. Musimon, asinus, mulus, aut equus breuis, Nonius. Mulus habet quædā asini propria, aurículas longas, uocem, crucem in humeris, pedes exiguos, & corpus macilentum: reliqua uerò ut habet equus, Liber de nat. rerum. ¶ Muli nigricant colore; cardinales in Italia cinericei ferè coloris ut audio, comparant, eosdemq; magnos & caudatos. Asinis & mulis procomij loco ad oculos defendendos aures datae sunt longiores, Xenophon. Mulo dentes mutantur, Aristoteles. Asinus & mulus dentes habent triginta sex, **καὶ τὰς πλοσφύας**, id est itemq; agnatos uel annexos, ut Ruellius uertit, Absyrus cap. 95. Ceruix mulorum & asinorum non est erecta ut equorum, etiam si longa sit, Varinus in **ἑρμῆς**. In equorum & mulorum quorundam corde inuentum est os, Hierocles. Mulus & omnia solipeda felle carent, & uentrem habent simplicem, Aristoteles & Plinius. De uuluis mulorum, uide in C. in causa sterilitatis earum.

C.

Equi, muli, & asini fruge herbaq; uescuntur, sed maximè potu pinguescunt, Aristoteles. Quidam præcipiunt equum admissarium eodem ritu quo mulos saginandum esse, Columella. Qui fiat quod

quod equi dum bibunt caput aquæ ad oculos usque immergāt, muli uerò & asini extrema tantum labra, Hier. Garimbertus quærit questione 45. Rododaphnæ flores & folia, mulis, asinis, & quadrupedum plurimis uenena sunt, Dioscorides. ¶ Muli & asini uoluntationi indulgent, ut ita scilicet à lassitudine recreentur. ¶ Viget & equus & mulus (Aristotele teste) à dentium ortu: cumque prodierint omnes, non facile ætatem dignoueris: quatenus tamen dignosci possit in mentione equorum explicatur. Mula maiores & uiuaciores sunt quam mares muli, Aristot. Et alibi, Sæpius fœmina se nescit quam mas. Nonnulli fœminam profluuiò urinæ purgari aiunt; marem olfactu urinæ prius se nescire. Et rursus, Vita mulis ad annos multos, iam quidam uel octogesimum annum potuit agere, cum templum ædificaretur Athenis, de quo plura in e. ¶ Mulus asini, burdo equi uocem redat, Albertus.

¶ Obseruatum, è duobus diuersis generibus, tertij generis fieri, & neutri parentum esse similia: eaque ipsa quæ ita nata sunt, non gignere, in omni animalium genere, idcirco mulas non parere, Plin. Mulas Democritus non parere ait; nec enim similes alijs uuluas animalibus habere; itemque ex diuersis animalibus procreatas minimè concipere quire, Aelianus interprete Gillio; sed non rectè fortassis ex Aristotele hæc transcripta sunt, cuius mox uerba recitabo. Author obscurus libri de nat. rerum, mulorum genus sterile esse ait, quoniã ex diuersæ naturæ seminibus oriatur: frigidum enim esse asini semen, equi calidum. Aristoteles libro 2. de gener. anim. cap. ultimo, mulos tantum inter ea, quæ ex diuersæ speciei parentibus gignantur animalia (ut sunt lupi, uulpes, canes: perdoes & gallinæ, &c. de quibus penultimo capite dixerat: Coeunt animalia etiam quorum genus diuersum quidem; sed natura non multum distat, si modo par magnitudo sit, & tempora æquent grauiditatis, &c.) steriles esse scribit. Cuius rei causa, inquit, non bene ab Empedocle & Democrito redditur. Obscurè Empedocles, planius Democritus scribit: sed neuter bene. Afferunt enim (eandem) demonstrationē æquè de omnibus, quæ præter suam cognationem coeant, Democritus meatus mulorum corruptos in uteris dicit, quoniam non ex cognatis principium eorum consistit. Sed id cum alijs etiam animalibus accidat, tamen nihilominus possunt generare, ut paulò ante dictum est. Empedocles (eiusdem aliam opinionem inferius ex Plutarcho adferam) misturam seminum causatur, quæ densa ex mollit utraque genitura consistat: caua enim & densa coaptari uicissim, fierique ex ijs, durum ex mollibus, ut si æs stanno misceatur. Sed hæc & ineptè & supra hominis captum dicuntur: (& quæ sequuntur, quæ idcirco omitto, quod partim obscura, partim logica magis quam physica sint.) Relictis igitur hisce nimium uniuersalibus & inanibus causis; ex ijs quæ in genere tum equorum tum asinorum insunt, considerando potius acceperis causam; primum enim utrumque eorum singularem parit fœtum ex sui generis maribus: tum fœminæ non semper concipere possunt; & quidem equi interposito tempore admittuntur, quoniam ferre continuè nequeant. Item equa menstruosa nō est: imò minimum inter quadrupedes emittere solet; asina conceptus incontinens est, genituram utique iniectam emingit. Deinde cum asinum docuisset animal esse frigidum, semen quoque genitale eius, inquit, frigidum esse necesse est. Cuius rei indicium, quod si equus superuenerit asinam, quam inierit asinus, non peruerteret asini initum (ut Plinius etiam scribit: sed si asinus superuenerit equam, quā equus inierit, peruerteret, propter seminis sui frigiditatem. Cum igitur inter se ipsa iunguntur, seruat se semen propter alterius calorem: calidius est enim ab equo quod secernitur: nam asini & materia & genitura frigida est, equi calidior est: cum autem mistum uel calidum cum frigido, uel frigidum cum calido est, euenit ut conceptus ex ijs seruetur, eaque uicissim ex se ipsis fœcunda sint. At uerò quod ex ijs prodijt, infœcundum ad perfectam fœtificationem est. Omnino cum utrumque aptum propensumque sit ad sterilitatem: sunt enim in asino, tum ea quæ diximus: tum etiam, ut nisi à prima dentium mutatione (priusquam dentes pullinos iaciat, Plinius) generare incipiat, nunquam post generet, sed sterilis omnino perduret: ita in exiguo continetur generandi uis corporis asinini, facillimeque labitur ad sterilitatem. Equus etiam simili modo idoneus est ad sterilitatem, tantoque deest ut sterilis sit, quanto, ut quod ex ipsis prodierit semen frigidius reddatur: quod tunc efficitur, cum asini excremento (semine) miscetur. asinus quoque parum deest quin sui generis initu sterile generet. Itaque cum accesserit quod præter naturam est, si ante uix unum partu naturæ legitimum poterat generare, iam quod peregrinum ex ijs prodijt sterilius, nihil deerit ut sterile sit, sed necessario sterile erit. Euenit etiam ut corpora mulorum magna efficiantur, quoniam menstruorum decessus (ἀποκρίσις, id est excretio) ad corporis incrementum uertatur. Cumque partus eorum annuus sit, non modo concipiat, sed etiam enutriet mula opus est: quod fieri non potest sine menstruīs, mulis autem menstrua defunt, sed quantum inutile est, cum excremento uelicæ abigitur: (Vnde fit, ne muli genitale fœminarum, ut alia solipeda, sed ipsum excrementum olfaciant.) reliquum in corporis incrementum & magnitudinem uertitur. Itaque concipere quidam aliquando mula potest: quod iam factum est, sed enutrire atque in finem perducere non potest. Mas generare interdum potest, quoniam & calidioris naturæ quam fœmina mas est, & nihil corporis per coitum confert ad generationem: quod autem facit ginnus est (de quo paulò inferius dicitur). Hæc omnia Aristoteles. Quadrupedibus tantum uiuiparis menstrua contingunt, nisi quid læsum per generationem sit, ut mula, Aristot. Aegyptij ut mulierem sterilem significant, mulam pingunt: hæc enim ideo est sterilis, quia matricem habet obliquam, Orus. Aristotelis de mulorum sterilitate sententiam ab Alexandro Aphrodisiensi nō animaduersam miror: is enim eandem quam Ari

stoteles refellit, opinionem profert, Problematum suorum libro primo, his fere uerbis: Mula steriles uidentur, quoniam ex animalibus constant specie diuersis; mistio enim seminum, quæ tam habitu, quam natura inter se discrepant, aliud quippiam præter uires suorum simplicium conficit, & naturam eorum penitus abolet: quemadmodum albi & nigri mistio, abolitis extremis coloribus alium parit colorem fuscum nominatum, qui neuter extremorum est: igitur habitus genitalis aboletur, & specierum habilitas omnis destruitur, quæ creatrix certi indiuidui est. Hæc ille. Mihi quidem hæc ratio etiam contra Aristotelem defendi posse uidetur: nam cætera animalia, quæ ex diuersis specie parentibus nascuntur, ut canes e cane & lupo aut uulpe: & accipitres ex accipitribus specie diuersis, & gallinæ ac perdoes, ideo non sterilia forte fuerint, quod parentes eorum quamuis specie diuersi, natura tamen non adeo differant quantum equus & asinus, eorumque semina: de quibus etiam Aristoteles ipse testatur, hoc frigidum, illud calidum esse. Alcæon (ut refert Plutarchus de placitis philosophorum §. 14.) mulos mares steriles esse scribit, propter tenuitatem, hoc est frigiditatem seminis. Foeminas uero, quod uteri earum occlusi sint, neque dehiscant (acerabulis scilicet unde sanguis menstruus funditur in alijs animalibus non apertis.) Empedocles uero (cuius aliam opinionem ex Aristotele paulo ante retuli) propter uterum nimis paruum, eundemque humilem & angustum, & obliquo situm (κατακλινωμένον) uentri adnatum, ita ut semen non rectè inijci possit: & si posset, non tamen contineatur. Huic assentitur Diocles, sæpe in dissectionibus talem sibi uisum scribens mulorum uterum, ac uerisimile esse eandem sterilitatis causam in mulieres quoque cadere. Mula quoque iam facta grauidæ est, sed non quoad perficeret atque æderet prolem, Aristoteles. Et alibi, Mula aliquando gemellos peperit, quod ostenti loco habendum est. Mula si gemellos peperit, ostentum dirum pestemque denūciat, Alexander ab Alexan. Est in Annalibus nostris peperisse sæpe, uerum prodigij loco habitum, Plin. Cum Darius Babylonem obsideret, Babylonij nihili pendere obsidionem: nam consensu propugnaculis tripudiare, probraque ingerere Dario atque exercitui: quorum quidam ita inquit: Quid istic desideris Persæ, quin potius absceditis, tunc expugnaturi nos, cum pepererint mulæ. Hoc quidam Babyloniorum dicebat, credens nunquam parere mulam. Anno ac septem mensibus obsidione consumptis, &c. Zopyro Megabyzi filio hoc contigit portentum, ut quædam mularum eius, quæ timentum subuectabant, pareret: quo ostento commotus ille cum recordaretur eorum quæ Babylonius ille dixerat, ut ipse tanti facinoris auctor fieret, tanquam omnino fatalis, naso & auriculis seipsum mutilans, Darii consilijs instituit de capienda Babylone: ipse transfuga se simulans, & à Dario mutilatum quod suassisset eam Babylone tanquam inexpugnabili recedere, cum post aliquot præclara eius aduersus Persas facinora, dux exercitus & murorum custos creatus esset, urbem Dario prodidit, ut pluribus recenset Herodotus libro 4. Et rursus libro septimo, Cum Xerxes, inquit, aduersus Græciam proficiscens cum exercitu Hellespontum traiecisset, mula mulum edidit, ancipitia genitalia habentem, maris & foeminae, sed maris superiora. Pariunt aliquando mulæ in terris ualde calidis, in quibus exterior calor frigiditatem asini temperat interiorem, Albertus: quam eius opinionem ipse non probat, nec quo nitatur auctorem habet, nisi forte Varronem, cuius iam uerba recitabo, quod si iusta hæc causa est, cur aliquæ tantum & raro, non omnes quæ eodem calore ex æquo fruuntur in terris pariunt? Romæ aliquoties dicitur peperisse mulam. Mago sanè & Dionysius scribunt mulam &c. quam cum conceperint, duodecimo mense parere. Quare non, si hic in Italia cum peperit mula sit portentum, adsentiri omnes terras. Neque enim hirundines & ciconiae, quæ in Italia pariunt, in omnibus terris pariunt. Non scitis palmas, cariores in Syria parere, inuectas in Italiam non posset Hæc Varro. Quidam non dissimulandi auctores, ut M. Varro, & ante eum Dionysius ac Mago prodiderunt, mularum foetus regionibus Africæ adeo non prodigiosos haberi, ut tam familiares sint incolis partus earum, quam sint nobis equarum, Columella. In terra Syria super Phoenicem, & in Cappadocia, mulas parere aiunt: sed genus diuersum est, quanquam simile, ut in B. retuli. ¶ Mulae Democrito non naturæ opus, sed humanæ machinationis adulterinum inuentum & furtum esse uidentur: nam cum Medus quidam asinus uim equæ inferens, fortuito grauidam reddidisset, homines postea huius uolentia discipuli facti, in consuetudinem procreandi adduxerunt, Aelianus. Apud Venetos Paphlagoniæ urbem mulorum genus primum excogitatum & inuentum est, Scholia in Homeri Iliadis secundum. Geneseos 36. legimus, quod Ana socer Esau dum pascit asinos patris sui in deserto, inuenerit ימִימִים iemim, id est mulos, ut plerique interpretantur (alii uero aliter, ut in Asino scripsi in h.) Sunt qui arbitrentur onagros ab hoc primum admissos esse ad asinas, ut uelocissimi ex his asini nascerentur, qui uocantur iamim. Plerique putant quod equarum greges ab asinis in deserto ipse curauerit primus incendi, ut mulorum inde noua contra naturam animalia nascerentur.

¶ Asini opera sine dubio geruli mirifica, arando quoque, sed mularum maxime progeneratione, Plinius. Ex equa & asino fit mulus: contra ex equo & asina hinnus: utriusque enim bigeneri atque institi, non suo genere ab radicibus, Varro & alij, ut pluribus dicam inferius. Ex asino & equa mulus gignitur mense duodecimo, Plinius & Absyrus. ¶ Si quem mulorum genus creare delectat, equam magni corporis, solidis ossibus, & forma egregia debet eligere: in qua non uelocitatem, sed robur exquirat. Aetas à quadrima usque ad decennem huic admitturæ iusta conueniet, Palladius. Ad tales partus equas neque quadrimis (trimis, Palladius, & Absyrus apud Constantinum) minores, neque decennibus maiores legunt, Plinius. In educando genere mularum antiquissimum est diligenter exquirere,

exquirere, atq; explorare parentem futuræ prolis foeminam, & marem: quorum si alter non est idoneus, labat etiam quod ex duobus fingitur. Equam conuenit in annos decem, quousq; amplissimæ atq; pulcherrimæ formæ sit, membris fortibus patientissimâ laboris eligere, ut discordantē utero suō generis alieni stirpem insitam facile recipiat, ac perferat, & ad foetum non solum corporis bona, sed & ingenij conferat; nam cum difficulter iniecta genitalibus locis animentur semina, tum etiā concepta diutius in partum adolefcunt, ut quæ peractō anno mense tertio decimo uix eduntur, natisq; inhaeret plus socordiae paternæ, quàm uigoris materni. Veruntamen ut equæ dictos in usus minore cura reperiuntur, ita maior est labor eligendi maris, quoniā sæpe iudiciū probantis frustretur experimentum, Columella. Creantur ex equa & asino, uel onagro & equa. Sed generosius nullum est huiusmodi animal, quàm quod asino creante nascetur. Vtiles tamen admissarij nascentur ex onagro, et asina: qui post in sobole secutura agilitatem, fortitudinēq; restituant; Palladius. Onagro & asina genitus mulus omnes antecellit, Plinius. Et alibi, Generantur ex equa & onagris mansuefactis muli ueloces in cursu, duritia eximia pedum: uerum strigoso corpore, indomito animo, sed generoso. Mula non solum (inquit Columella) ex equa & asino, sed ex asina & equo (hinnū alij uocant,) itēq; onagro & equa generatur. Neq; tamen ullum est in hoc pecore, aut animo, aut forma præstantius, quàm quod seminabit asinus: quanquam possit huic aliquatenus comparari, quod progenerat onager, nisi & indomitum, & seruitio contumax syluestri more, strigosum, patris præferat habitum. Itaque eiusmodi admissarius nepotibus magis, quàm filiis utilior est: nam ubi asina & onagro natus admittitur equæ, per gradus infracta feritate quicquid ex eo prouenit, paternam formā & modestiam, fortitudinē, celeritatemq; auitam refert. Qui ex equo & asina concepti generantur, quamuis à patre nomen traxerint, quod hinni uocantur, matri per omnia magis similes sunt. Itaq; cōmodissimum est asinum destinare mularum generi seminando, cuius (ut dixi) species experimento est speciosior. Veruntamen ab aspectu non aliter probari debet, quàm ut sit amplissimi corporis, ceruice ualida, robustis, ac latis costis, pectore musculofo et uasto, feminibus lacertosis, cruribus compactis, coloris nigri uel maculosi: nam murinus cum sit in asino uulgaris, tum etiā non optime respondet in mula: neq; nos uniuersa quadrupedis species decipiat, si qualem probamus, conspiciamus. Nam quemadmodū arietum, quæ sunt in linguis & palatis maculæ, plerunq; in uelleribus agnorum deprehenduntur, ita si discolors pilos asinus in palpebris, aut auribus gerit, sobolem quoq; frequenter facit diuersi coloris: qui & ipse etiam si diligentissime in admissario exploratus est, sæpe tamen dominum decipit: nam interdum etiam citra prædicta signa dissimiles sui mulas fingit: quod accidere non aliter reor, quàm ut auitus color primordij seminis mistu reddatur nepotibus, Hucusq; Columella. Admissarius asinus (inquit Palladius) sit huiusmodi, corpore amplo, solido, musculofo, strictis & fortibus membris, nigri uel murini maxime coloris, aut rubei: qui tamen si discolors pilos in palpebris, aut auribus gerit, colorē sobolis plerunq; uariabit. Qui mularum generi seminando (inquit Absyrus) destinabitur asinus, hac corporis forma sit oportet: habitu magno, quadratis membris, uasto capite, non equino: facie, genis, item & labris ingentibus: non exiguis oculis, neq; cauis: naribus patulis, neq; contractis: auribus (non paruis) nec flaccidis, sed arrectis: (ὠτα μὴ μικρά, μὴ δὲ λαμβά.) ceruice lata, neq; breui: lato & musculorum toris denso pectore, & ad sustinendos (equarum infestarum) calcitratus robusto: grandibus scapulis, ac partibus quæ humeris subiacent, aut supra genua sitæ sunt, crassis, ualentibus, corpulentis, & quàm maximè distantibus: siquidem opus est cum superuenit, ut foeminam facile complecti possit: grandi dorso, spina lata, neq; gibberii neq; caua, angustam lineam in rectum ferente: humeris non subidentibus, sed eminulis: excelsa armorum compagine & æquabili, ita ut prominentiam litura distinctam habeat, (ὡς τὸ ἐν αὐτῇ κατὰ γὰρ οὐκ ἔστιν.) quæ autem pars coccyx uocetur, docui in equo B. catagraphon autem forte dicit, quod sæpe eo in loco genitiua quædam nota reperitur, à qua & equi ἀπογόνος uocantur) eandemq; latam (Ruellius pro πλατύν, legit ὀφύμ, uertit enim lumbis plenis, quos tamen oblongos esse, quod hic requiritur, non conuenit: nam equum Xenophō hoc magis laudandum scribit, quo breuiore fuerint lumbi) plenam, oblongam, nec in arcum stranguatam. Sit etiam pectore latè costato, coxendicibus magnis & æqualibus, non substrictis clunibus, (μὴ παράγλυτο) nec in acutum porrectis. Magis placent qui cauda sunt breuiore: feminibus insuper esto compactis, breuib; lacertosis, neq; extrorsus auersis, cæterum diuaticatis: sic enim firmior erit ἐν τῇ ὡδὲ αἰε, (hoc est in equitatione & progressionē: nam & Xenophon equum laudat, qui habeat μὴ οὐδὲ ὑπὸ τῇ ἑρᾷ πλατεία τῇ γράμμῃ διωρισμένος. ὅτω γὰρ γοργοτόραν ἅμα καὶ ἰχυροτόραν ἐφετλὴν ὑπόβοσιν τε καὶ ἱππασίαν.) tales etiam robustiores sunt, quàm σύμμετροι, hoc est illi quibus femora penè committuntur. Esto præterea testibus magnis, paribus: genibus magnis & rotundis, tibij & cruribus uescis, (id est non magnis) osseis ferè & excarnibus, magisq; neruosis, minimè uaris (βλαυστοῖς) neq; discolors tæniarum cinctu uerticillatis, calcibus (mesocynijs, de quibus in Equo dixi) neq; præter modum altis, neq; nimium depressis: sed nec nixus talis ingrediatur, (μὴ δὲ λινοβάτης ἔστω.) pedibus uarijs, non introrsum contortis, nec humilibus, (ἐχέτω δὲ πόδας μὴ σηαύρους, μὴ δὲ ταπεινός.) ungula crassa, (dura Ruellius) subter concaua, interiore sinu paruo, quem chelidōna uocant. Porro uocē non retusa, sed clara rurat: hoc enim quoq; confert, ut sic deterreatur equa, & facilius morigeram admissario se præbeat. Speciosiores sunt asini, quorum color splendidus est, & in purpuram spectans: item qui in facie albi non fusi sunt: (Ruellius uertit, idēq; si nigram, nec ullatentis in fuscum uergentem maculam frontē

gerant.) Longè omnium pulcherrimi nigri habentur, qui non incanum uentrem, sed concolorem habent. Cui pulla in ore macula subest, (Cui os intrinsecus nigrum fuerit,) & lingua nigricans, is confimilis (nigri) coloris sobolem haud dubie generabit. Qui ex candido colore in cinereum canescunt (*αδύς λαγός*) quos uocant morones (*μαρόνας*), ij ad admissuram non accersantur. siquidem colores nullo in pretio habiti magna ex parte reddentur soboli, Hactenus Absyrus in Hippiatricis capite 14. Ruellio ferè interprete; nos quidem nonnulla mutauimus Græcum codicē excusum secuti. Asinos admissarios (inquit idē Absyr.) eligemus, qui cum equis educati sint. Nonnulli pulchrè facientes agrestes asinos mansuefaciunt; est ex illis propagatio proles optima, quod liberè pasci illi et non inclusi fuerint. Mitescit sanè maximè hoc animal, admodumq; obsequitur secundum omnia, non aliter quam mansueti asini. nec unquam sicuti animalia cætera, ubi semel cicuratum est, efferatur. Iam uero fortis ab hoc animali æditi, ipsi quàm simillimi euadunt. Porro ad mulos procreandos admissio fieri debet paucis diebus ante solstitium æstiuum. Curandum est autem ut asini in scensuri eleganti forma sint præditi; talis siquidem & proles erit. Itaq; uenustatis quidam studiosi, asinum aut equum aut alterius generis admissarium, tali amiciunt stragulo, quali foetum uolunt nasci colore tinctum, Absyrus: Vide in Equo C. Multi admissarii (inquit Columella) specie tenus mirabilissimam sobolem forma, uel sexu progenerant. Nam siue parui corporis foeminas lingant, siue etiam speciosi plures matres quàm foeminas, redditum patrisfamiliae minuunt. At quidam contempti ab aspectu, pretiosissimum seminum feraces sunt, nonnunquam aliqui generositatem suam natis exhibent, sed hebetes uoluptate, rarissimè sollicitantur ad uenerem; huiusmodi mari sensim magistri subad mouere debent generis eiusdem foeminam, quoniam similia similibus familiariora fecit natura. Ita enim efficitur, ut eius obiectu, cum mas etiam superiectu eblanditus est, uelut incensus & obcæcatus cupidine, subacta, quam petierat, fastiditæ imponatur equæ. (Idem ex Columella Palladius repetit.) Est & alteri genus admissarii furentis in libidinem, quod nisi astu inhibeatur, affert gregi perniciem. Nam & saepe uinculis abruptis grauidas inquietat, & cum admittitur ceruicibus dorlisq; foeminarum imprimit morsus; quod ne faciat, paulisper ad molam uinctus amoris sæuitiam labore temperat, & sic ueneri modestior admittitur. Nec tamen aliter admittendus est etiam clementioris libidinis, quoniam multum refert naturaliter sopitum pecudis ingenium modica exercitatione concuti, atq; excitari, uegetioremq; factum marem foeminæ iniungi, ut tacita quadam ui semina ipsa principijs agilioribus figurentur, Hæc Columella. Libycorum asini maximi non equas comatas superueniunt, sed duntaxat tonsas; nec enim has cum ornamento superbientes harum rerum periti aiunt eiusmodi mari totos pati, Aelianus. Igitur qualem descripsi asellum, cum est à partu statim genitus, oportet matrilatim subtrahi, & ignoranti equæ subijci, ea optime tenebris fallitur. Nā obscuro loco partu eius amoto, prædictus quasi ex ea natus alitur. Cui deinde cum decem diebus insueuit equa, semper postea destinanti præbet ubera. Sic nutritus admissarius equas diligere condiscit. Interdum etiam, quamuis materno lacte sit educatus, potest à tenero conuersatus equis familiariter earum consuetudinem appetere, Columella. Pullum asininum à partu recentem subijciunt equæ, cuius lacte ampliores fiunt, quod id lac quàm asininum ac alia omnia dicunt esse melius. Præterea educant eum paleis, feno, ordeo, Varro. Asinum ab equa, & equum ab asina arceri aiunt, nisi in infantia eius generis quod ineant lacte hausto. Quapropter subreptos pullos in tenebris equarum uberi, asinarum uel equileos admouent, Plinius. Asinos qui equas suxerint, Aristoteles hippothelas uocat. Equa cum ex asino conceptum edidit, partum sequenti anno uacua nutrit, id enim utilius est, quàm quod quidam faciunt, ut & foetam nihilominus admissio equo impleant, Columella. Matri suppositæ quæque inseruiunt, quo equa ad ministerium lactis cibum pullo præbere possit. Hic ita educatus ab initio potest admitti. neq; enim eum aspernantur propter consuetudinem equinam, Varro. Annicula mula rectè à matre repellitur, & amota montibus aut feris (asperis) locis pascitur, ut ungulas duret, sitq; postea longis itineribus habilis, Columella & Palladius. Asinarum pullos equabus subrumare oportet. sic enim & lacte fruenter meliore, & equino generi assuescent, diligetq; lactabuntur autem ad biennium, Absyrus. Asinum minorem si admiseris, & ipse citius senescit, & quæ ex eo concipiuntur fiunt deteriora. Qui non habent eum asinum quem supposuerunt equæ, & asinum admissarium habere uolunt, de asinis quenq; amplissimum & formosissimum quem habere possunt, eligunt: quicq; seminio natus sit bono Arcadico, ut antiqui dicebant; ut nos experti sumus, Reatino, ubi tricenis ac quadragenis millibus H. S. admissarii aliquot uenerunt. Quos emimus itè ut equos stipulamur in emendo, ac facimus in accipiendo, ut dictum est in equis. Hos (admissarios) pascimus præcipuè feno atq; ordeo, & id ante admissuram largius facimus, ut cibo suffundamus uires ad foeturam: eodem tempore quo equos adducentes, ijdemq; ut ineant (per) perorigas curamus, Varro. Asinum non oportet (inquit Columella) minorem quàm trimum admitti. Atq; ipsum si concedatur, uere fieri conueniet, cum & defecto uiridi pabulo, & largo ordeo firmandus, nonnunquam etiam saluandus erit. Nec tamen teneræ (temere, fortassis) foeminæ committetur: nam nisi prius ea matrem cognouit, adsilientem admissarium calcibus proturbat, & iniuria depulsum etiam cæteris equis reddit inimicū. Id ne fiat, degener & uulgaris asellus admouetur, qui sollicitet obsequia foeminæ; neque is tamen inire sinitur. Sed, si iam est equa ueneris patiens, confestim abactio uiliore, pretioso mari iungitur. Locus est ad hos usus extructus (machinā uocant rustici) qui duos parietes aduerso cliuulo in ad-

Inædificatos habet, & angustio intervallo sic inter se distantes, ne foemina colluctari, aut admissario ascendenti auertere se possit. Aditus est ex utraq; parte, sed ab inferiore clatrīs munitus, ad quæ capistrata imo cliuo constituitur equa, ut & prona melius ineuntis semina recipiat, & facilem sui tergoris ascensum ab editiori parte minori quadrupedi præbeat, Hæc Columella. Conceptum ex equo secutus asini coitus (quod & Aristoteles scribit) abortu perimit; non item ex asino equi, Plin. Idem superius ex Aristotele retuli. Lactare (equam) mulum semestri temporis spatium referunt, mox sugi non pati; uī nanq; humorem trahi, & cum dolore. equo autem plus temporis tribuunt, Aristoteles. Cum peperit equa, mulum, aut mulam nutricantes educamus. Hi, si in palustribus locis, atq; uliginosis natī, habent ungulas molles, Idem si exacti sunt æstiuo tempore in montes, quod sit in agro Reatino, durissimis ungulis fiunt. In grege mulorum parando, spectanda ætas, & forma. Alterum ut uecturis sufferre labores possint, alterum ut oculos aspectu delectare queant. Hisce enim binis coniunctis omnia uehīcula in uīs ducuntur. Hæc me Reatino auctore probares mi Attice, nisi tu ipse domi equarum greges haberes, ac mulorum greges uendidisses, Varro.

¶ Mulus mas septennis duntaxat generat, ut aiunt; foemina improlis omnino est, quia perducere ad finem quod cōceperit nequeat; sed mas generare interdum potest, quoniam & calidioris naturæ quàm foemina mas est, & nihil corporis per coitum confert ad generationem: quod autem facit, ginnus est, quod mulus oblatūs & pumilus est, ut in porcīs metachterum, Aristoteles. Et alibi, Mulus superuenire coireq; incipit missis dentibus primis; sed septennis implere potest, etiam cum equa coniunctus innum (γιννοῦ) procreauit: post deinde superuenire non solet. Et rursus hist. anim. 6. 24. Prodeunt quos ginnos uocant ex equa, cum ingerendo utero ægrotauit, more pumilionum in ordine hominum, aut porcorum deprauatorum in genere suum, quos posthumos (μετ' ἔργου) nuncupauit. & quidem ut pumilio, sic ginnus modum suo genitali excedit. In plurimum Græcorum est momentum, cum equa muli coitu natum, quem uocauerint hinum, id est paruū mulum, Plinius. Hinnos uel hinnas sub quo sensu accipere debeamus Varro designat: ait em̄ ex equis & mulis qui nascantur hinnos uocari, Nonius. De mulis pomilijs siue pumilis distichon Martialis, His tibi de mulis non est metuenda ruina, Altius in terra penē sedere soles. Ferrariæ in aula principis inter peregrina animalia asellos quoq; pumilos aliante aliquot annos audiui. Ex equo & asina geniti quamuis à patre nomen traxerint quod hinni uocantur, matri per omnia magis similes sunt, Columella. Hinnus (inquit Varro) ex equo & asina procreatus, minor est quàm mulus corpore, plerumque rubicundior, auribus ut equi, iubam & caudam similem asini habet; hos etiam ut equulos educant & alunt. Hoc animal, ut supra dixi, Albertus burdonem uocare uidetur: scribit enim, Ut mulus sic & burdo sterilis est. hic equum magis refert (in quo contrarius est Columellæ uerbis paulò ante recitatis) & uocem adit equi; ille asinum. Sed de hinno, ginnō, ac similibus uocibus, & burdo. ne etiam, multa scripsimus supra statim post Asinum: uide etiam in primo capite præsentis historię. Equo & asina genitos mares hinulos antiqui uocabant: contraq; mulos, quos asini & equæ generarent, Plinius. Columellæ muli nomen communius est, ad tria animalia: Mula, inquit, non solum ex equa & asino, sed ex asina et equo, itemq; onagro & equo generatur. Inuenio et quartum muli genus, ex asina & tauro, quod Gratianopoli, ut audio, reperitur, & Gallica uoce iumar nominatur. Sed & Plinius alibi mulam appellat, non hinulum, quæ ex equo & asina gignatur, sed effrenis (inquit) & tarditatis indomitæ. Præstat equam ab asino conscendi, quàm asinam ab equo, Absyrus.

¶ Ad morbos particulares in equis, asinis, & mulis, sanguinis detractione utendum est, Hippocrates in Geoponicis libro 16. Medicina per farraginem pro equis & mulis, ex Hippiatricis Græcis nobis recitata est in equo c. Equi, muli, & oues in Scythia sæpe per summum frigus moriuntur, Dionysius Afer. In Scythia ingentem & diuturnam uim hyemis equi perferunt, muli asiniq; neq; incipientem quidem ferunt; cum tamen alibi stantes in gelido equi labefiant, asini uerò ac muli durent, Herodotus. Cur muli & canes peste Græcos apud Troiam infestante, priores perierint, uide in Cane c. & infra in Mulo h. c. Medicinas huius pecoris (inquit Columella) plerumq; iam in alijs generibus (bubus & equis) edocui: propria tamen quædam uitia mularum non omitram, quorum remedia subscripsi. Febricenti mulæ cruda brassica datur. Suspiriosæ sanguis detrahatur, & cum sextario uini, atq; olei thuris semuncia, marrubij succus instar heminæ mistus infunditur. Suspiriosæ ordeacea farina imponitur, mox suppuratio ferro reclusa linamentis curatur: uel gari optimi sextarius cum libra olei per narem sinistram demittitur. Admisceturq; huic medicamini tritū, uel quatuor ouorum albus liquor separatis uitellis. Femina secari, & interdum inuri solent. Sanguis demissus in pedes, ita ut in equis emittitur; uel si est herba, quam ueratrum uocant rustici, pro pabulo cedit. Est ὄρνις, cuius semen detritum, & cum uino datum prædicto uitio medetur. Macies, & langor submouetur sæpius data potione, quæ recipit semunciam triti sulfuris, ouumq; crudum, & trita myrrhæ pondus denarij. Hæc tria uino admiscuntur, atq; ita faucibus infunduntur. Sed & tussi, (ad mulorum tussim remedium describitur etiā in Hippiatricis Græcis ca. 22.) doloriq; uentris eadem ista æquè medentur. Ad maciem nulla res tantum quantum Medica potest: ea herba uiridis, nec tarde tamen arida foeni uice saginat iumenta; uerum modice danda, ne nimio sanguine stranguetur pecus. Lassæ, & æstuantī mulæ adeps in fauces demittitur, merumq; in os suffunditur, Hæc Columella. Equus, mulus uel asinus fatigatus, quod in ipso statim itinere reficiatur, si onere depo-

sito in stabulo uel uia loco commodo, pro arbitrio se uolutare permittatur, scripsi in Equo E. ex Ruffio. Ad leucomata in equis & mulis, Hippiatrica Græca cap. 11. Ne mulorum ceruices (τοὶ κροτάφοι) rumpantur aut collidantur, medicamentum para ex adipis suillæ dupondio cum aceti duobus sextarijs: hoc ad tertias decoctum colatumq; illine, Pelagonius in Hippiatr. 26. Ventris & intestinum dolor in bubus sedatur uisu nantium (anserum natantium, Vegetius 3. 3.) & maxime anatis, quam si conspexerit cui intestinum dolet, celeriter tormento liberatur. Eadem anas maiore profectu mulos & equinum genus conspectu suo sanat, Columella. Dixerunt quidam mulos quosdam rabie correptos, momordisse dominos suos, qui inde in maniam inciderint, Auicenna. Muli arthritidis uehementior est quam equi: de qua curanda lege Absyrtum & Hieroclem in Hippiatr. ca. 2. Mulus tantum fit μαρμαρωτός (marmaron tuberculum est iuxta coronam, id est ungulæ exortum) asinus raro: equus non, sed podagricus, Absyrtus in Hippiatr. cap. 33. Ad ficosos tumores & myrmecias equorum & mulorum in quauis corporis parte, maxime uero in cruribus & pedibus, Absyrtus ibid. 82. Cætera exequemur in mulis, sicut in bobus & equis, ut in ipsorum remedijs tradidimus, Columella. ¶ Animalia quæ frequenter coeunt, breuioris sunt uitæ: inde fit ut muli equos exuperent uiuendi diuturnitate, Cælius.

D.

Mulus semper est cicer, Aristoteles. Equi cum suspicantur uel metuunt aliquid, manifestum est, sic ut insidens cauere sibi queat: asininum uero pecus & bigenerum (ut muli) rerum conspectu consternabile nouitatisq; uerens in discrimen adfert, Absyrtus. Muli ingenium multo illiberalius, minusq; benignum homini uidetur quam equi. ¶ Mulæ calcitratus inhihetur uini crebriore potu, Plinius. Et rursus, Mulas non calcitrare cum uinum biberint, quidam scripserunt. Ut similes quadrupedesq; assuetæ uinum bibere unguibus careant, accidere quidam putant (inquit Cælius Calcagninus lib. 2. epistolicarum quæstionum) quoniam in uino sit uis discussoria, & ad emolliendum efficax. Hinc euenit ut qui plus nimio se uino ingurgitauerint, resolutis neruis in paralyin facile delabantur. Sint igitur ungues uel neruorum clausulæ, ut dixit Plinius: uel caro concreta, & quasi in callum obdurata, ut alij putauere: uino accedente emolliri resoluiq; sit uerisimile. Alijs humoris sanguinis, qui plurimus uino fieri solet, exundatione callosiorem contumacioremq; ac retorridam illam partem quasi macerari uidetur & emollescere, ut aqua fruges & legumina in coctilia percoquantur: aceto plumbum in cerussam resoluitur: & ouum ita tenerescit, ut uel per annulum toto calice integro pertranscat. Ex hoc item facile colligi potest, cur ueteres existimauerint uini potu effici, ut mulæ calcitrosæ esse desinant. Mitescere enim ungula, & pede quodammodo exarmato, feritas illa tollitur extinguiturq; præsertim si quando euenerit, ut calcibus impetentes solido illidant, plusq; inde damni accipiant quam afferant: quare conscia imbecillitatis suæ ferocire desistunt, Hæc Calcagninus. Columella in bouum domitura ferocientium taurorum adhuc tergora mero respergi iubet, quos famuliores bubulco fiant. ¶ Scio mulorum gregem cum pasceretur, eoq; uenisset lupo, ultro mulos circumfluxisse, & ungulis cadendo eum occidisse, Varro.

E.

Mulus iumentum est, Aristoteles: animal uiribus in labores eximium, Plinius. Mulis superiori ætate uehi cœperunt opulentiores: sed nunc tamen etiam non nisi importatis Germaniæ nostra (ut et Angliæ) utitur, Camerarius. Et rursus, Veteres Græciæ & Italiæ populi non equos ad plaustra & uehîcula, sed boues aut mulos adiungere: & uia toribus mulis magis quam equis usi fuere. Vterq; sexus (mulus & mula) & uiam recte graditur, & terram commodè proscindit: nisi pretium quadrupedis rationem rustici oneret, aut campus graui gleba robora bouum deposcat, Columella. Succo foliorum cucurbitæ si quis mularum aut equorum pilos intinxerit æstate mediâ, non paruo rei miraculo muscarum molestia carent: ita mihi hoc persæpe utile fuit, Cardanus. Annicula mula à matre amota, montibus aut feris locis pascitur, ut ungulas duret, sitq; postea longis itineribus habilis: nam elitelis aptior mulus, mula uero agilior, Idem. ¶ Si muli ungula (sinistra, Belberus in libro de sensibus) domus suffiatur, fugantur mures, Rasis & Albertus.

G.

Puluerē, in quo se mula uolutauerit, corpori inspersum mitigare ardores amoris quidam scripserunt, Plinius. Veneno infectus in necessitate debet poni in uentre mulæ uel camelæ statim occidit: quoniam calor istorum resoluit uenenum, & roborat spiritus ac omnia membra, Ponzettus: meminit & Cardanus in opere de subtilitate. Mulorum pellis ac similium cinis locis igne adustis apponitur: Et ulcera calefacit, quum non sunt apostemata: utilis est etiam attritis iniuria calceorum pedibus, & coxis, itemq; fistulis, Auicenna, ut quidam citant. Plura de pelle mulæ, uide infra inter remedia ex testiculis, & ex sordibus aurium inter excrementa. Si quis de medulla mulæ ad pondus trium aureorum sumpserit, stupidus efficietur, Rasis & Albertus. ¶ Auriculæ muli (aurium sordes potius, ut infra dicitur) & burdonis testiculi si ferantur à muliere, non concipiet, Aesculapius. De sordibus aurium & oris spuma, dicemus inter excrementa. ¶ Mulæ cor siccum & uino aspersum, datur bibere post purgationem tricesimariam, ut ne concipiat mulier, Sextus: Aggregator non cor legit, sed iecur: Vide in testiculis. Mula quoniam natura sterilis est, curiosis & superstitiosis hominibus occasionem dedit, ut diuersa ex diuersis eius partibus medicamenta tum intra corpus sumenda,

tum applicanda foris, ad inducendam sterilitatem impediendumque conceptum excogitent: De quorum nonnullis in Lepore etiam dixi. Eadem persuasione herbam quoque hemionō dictam, quod sterilis sit, nec flores nec semen gerens, inter atocia numerant. ¶ Muli iecur, uide in testiculis infra, & in ungulis. ¶ Populi albae cortex cum muli renibus potus, sterilitatem facere creditur, Dioscorides, ut in Lepore inter remedia ex coagulo eius recitauit. Scolopendria (asplenos Dioscoridis, hemionos Theophrasti) ut quidam tradiderunt, adalligata mulieri, uel sola, uel cum splene mulæ idem in die qui noctem illunem habeat, ne concipiat efficit, Serapio & Auicenna, ut Aggregator citat. ¶ Si duo testiculi muli (duo testiculi gatti constricti in parte corij muli, Rasis) in pelle eiusdem corij constringantur, & super mulierē suspendantur, non concipiet quandiu ei adalligati fuerint, Albertus. Mustelæ testiculus sinister in pelle mulæ ligatus, & potus, atocion est. Vel testiculos eius abscondere decrecente Luna, & uiuam dimitte, & da mulieri in corio mulæ, Kiranides. Burdonis testiculum supra sterilem arborem combustum & extinctum de lotio spadonis, illigato pelli mulæ, & post menstrua brachio suspendas, conceptum impedies, Sextus: Sed aliter hunc locum citat Aggregator, his uerbis: Tamarisci (quæ arbor sterilis est) carbonēs extincti in urina cameli, in pellicula mulæ brachio alligentur mulieris ne concipiat. Sed priori lectioni astipulantur barbari quidam recentiores, Aesculapij (hunc enim ferè pro Sexto citant) uerba hæc adferentes, Auriculæ mulæ & burdonis testiculi si gestentur à muliere, non concipiet. Testiculus muli combustus brachio mulieris pro atocio alligetur: Quod si uirgo ex eo biberit post primam purgationem, nunquam concipiet: Vel iecur eius similiter cum uino biberit, Sextus apud Aggregatorem. ¶ Matrix mulæ si decoquatur cum carne asinina aut alia, & inde comederit mulier ignorans, non concipiet unquam, Rasis. Si dentur occultè mulieri edendæ carnes quibus cum coctum fuerit aliquid de matrice mulæ, uel de ipsa matrice cocta, non concipiet, Kiranides. Lampyrus uermiculus in matrice mulæ alligatus mulieri, sterilitatem facit, Idem. ¶ Ungularum muli uel mulæ cinis ex oleo myrtino alopecias replet, Plinius. Ungularum muli uel mulæ exustarum cinis & oleum myrtinum, cum aceto & cum pice liquida mixta & imposita, etiam fluentes capillos continent, Marcellus. Sextus pro ungulis muli ad idem remedium burdonis iecur ponit, his uerbis: Burdonis iecur combustum cum oleo myrtino mixtum, & illinitum capiti, capillos fluentes continet & facit crescere. Mulæ ungularum cinis medetur cæteris uerendorum uitijis, (præter formicationes & uerrucas, arietis pulmonis inassati sanie curandas) Plinius. Ungulæ mulinæ exustæ cinis salubriter inspergitur uitijis ueretrorum, Marcellus. Vnquis mulæ gestatus à muliere prohibet conceptum, Rasis.

¶ De mulæ auricula sordes alligatæ in pellicula ceruina, & brachio suspensa post purgationem mulieris, efficit ut non concipiat. Quædam lana alba illigant; quædam ex aqua bibunt, Sextus. Si corio mulæ sordes aurium (cerumen uocant barbari) incluseris, & appenderis mulieri (uel occultè dederis, Kiranides; in cibo nimirum uel potu) nunquam concipiet, Rasis. Castoreum cum sordibus aurium mulæ sterilitatem facit, Kiranides. Pæoniæ semine aperto (forte, operto) cum sordibus aurium mulæ circumligetur ne concipiat mulier, Idem. ¶ Stercus mulinum cum oxymelle lienosis potui datum, dolores efficaciter tollit, Marcellus. Si mulieri fluxus oboriatur (ex utero), stercus muli combustum, tusumque ac cribratum, uino dilutum bibat, Hippocrates lib. 2. de nat. muliebri. ¶ Clauos pedum sanat urina muli mulæ uel cum luto suo illita, Plinius. Mulier si bibat assam foetidam magnitudine fabæ infusam in urina mulæ, non concipiet, Rasis. Medicamentum ex urina muli podagricis utile, describitur apud Aeginetam libro 7. his uerbis: Urinæ muli sextarii quatuor, argenti spumæ libræ duæ, olei ueteris mystrum, trita diu omnia ut strigmenti spissitudo fiat, incoquito donec digitos non inquinent. ¶ Si mulier sudorem mulæ exceptum lana xylina pro pecto subdat, planè sterile sciet, Rasis. ¶ Lichenem mulæ potui in oxymelite cyathis tribus, comitialibus morbis utilem tradunt, Plinius. Muli impetigines in utroque crure super genua nascuntur, & ueluti cutis aridæ modo inhaerent; has incende, & stranguriosum diuarcatum desuper pone, ita ut suffumigationem illam expansis uestibus tegat, ne qua odor aut fumus emanet, efficacissimè incommodi eius uitio carebit, Marcellus. ¶ Ad suspiriosos remedium salutare: Spumam de ore mulæ collige, & in calicem mitte, atque ex aqua calida siue uiro seu foeminæ quæ hanc molestiam patitur, continuo da bibendam, homo statim sanabitur, sed mula morietur, Marcellus.

¶ In parte quam mula momordit (inquit Ponzettus) nascuntur aliquando pustulæ plenæ humore rubente uel pallido. Hunc morsum aliqui uenenatum esse putarunt; & sanè sequuntur eum accidētia sæpe noxia, eaque deteriora ex morsu foeminæ, quæ saluam habet obnoxiam putredini, quæ amplius etiam per iram animalis inflammata, non mirum si hominis morsu humores & sanguis alterentur. Mulus uerò etsi maiori impetu mordere possit, minore tamē periculo morsum infligit, quod non æque putredini aptum in se humorem habeat. Accidit autem aliquando ut morsu urina retineatur, cum aquosus humor uidelicet omnis ferè in sudorem agitur. Aliquando & uiscerum contortio (Ponzetti sunt uerba) sequitur. Curandi sunt similiter ut à cato morsu, & ulcus decocto nepetæ circumquaque fouendum.

H.

a. Video authores quosdam mulam pro utroque sexu mulari, & similiter mulum aliquando usurpare; ut si dicas mulum ex asino & equa procreari, uel mulā similiter, Plinius in remedijs aliquoties

distinguit, ut cum scribit, unguarum muli uel mula cinerem ex oleo myrtino alopecias replere. Mula datiuum & ablatiuum plurales in abus facit, ut equa etiam & asina secundū aliquos. ¶ *ἡμίονος* Gracis generis communis est. *ἡμίονος* pro *ἡμίονος* Aeolicum est, Etymologus in *Ἑνίοκω*. *ἡμίονος* *μυλῶν*, ceruices mularum, Pelagonius in Hippiatricis capite 26. *ὄρος*, mulus mas, unde plurale *ὄρες*, Hesychius. Suidas mulum simpliciter interpretatur. *ὄρος*, ὁ ἀείδ' ἄρος (quod nomen nusquam reperio, uidetur autem dialecto uel lingua aliqua mulum significare) ἢ ὁ ἡμίονος : mulus sic dictus, quod ἐν ὄρεσιν, id est in montibus laborare magis possit quàm cetera iumenta, (ut dicitur etiam in Patrocli sepultura, Eustathius in Iliad. α.) Varinus. Poëta propter carmen ypsilon adhiçit, *ὄρος*, Hesychius mulum sic dictum putat *παρὰ τὸ ὄρειν, ὁρμητικὸν πῖνα ὄντα, ἢ ἐπὶ ὄρεσιν τὸ ζῶν, διὸν ἄγονον*, nam & oua uria Graci dicunt, quæ Latini subuentanea. ἢ *παρὰ τὸ ὄρειν ὁρμητικὸν ἔχειν*, id est, uel ab eo quod genituram aqueam & feri instar dilutam habeat, quare etiam in coitu non concipit neq; parit, Etymologus. Oua generationi inepta *ὄρα* dici legimus, quasi flatuosa, nam uron dicunt uentum, quo argumentum etiamnum ab Homero, mulos dici *ὄρας* coniectant periti, & recenset Eustathius, *ὄρα* τὸ ἄρον, id est ob insitam non gignendi proprietatem, quod eorum semen sit ἀνεμῶδες, id est spiritosum, & proinde fecunditatis nescium, Cælius. *ὄρος* *παραπυρρὸν ἔχει πόνον ἑλκυσῆρα*, Oppianus. Eandem uocem Homerus pro custodibus posuit, Iliados decimo. *ἢ τὴν ὄρων δὴ ἡμιονος, ἢ τὴν ἑταίρων*. ὄρες, ἡμίονος, Hesychius & Varinus. *ὄρος*, ἡμίονος, lidem. Astraben esse asinum interpretantur nonnulli aut mulam. Quidam hypozygion omne, id est iumentum quo subuectentur homines. Dicitur & astrabe in ephippijs lignum, quod manu continent sedentes. Sunt qui dosuarius mulum astraben nuncupent, (astrabelaten uerò aurigam:) aut ipsum notophorum, id est dorso ferens acgerulum iumentum, Cælius ex Suida & Hesychio, tamen illorum nomina more suo dissimulet. *σώματα γὰρ τὰ ὑποζύγια* Hesychio, & *σώματα γὰρ* Suida, hoc est iumenta dosuaria, uoces raræ sunt apud Gracos, ego quidem alibi nusquam legere memini. sic autem uocantur, quod corpore suo uehant impositum dorso ipsorum onus, non uehiculo. *Ἀσράβη*, τὸ ἐπὶ τῇ ἵππῳ (ἐπὶ τῇ ἐφίππῳ, id est in ephippijs, Suidas: quanquam codex impressus habet ἐπὶ τῇ ἵππῳ) *ξύλον, ὁ κρατῶν οἱ καθεζόμενοι. τίθεται δὲ καὶ ἐπὶ τῇ ἀναβατικῇ ὄνῳ*, hoc est, lignum quod equis imponitur, quod insidentes apprehendunt. idem etiam asinis admiffarijs imponitur. (*ἀναβάτης ἵππος*, equus admiffarius,) Hesychius. *ὄρε* τῇ ἡμίονο ἀπὸ τῆς *ὄρος* τῇ *πρόσῳ* καὶ *τῇ ἀσράβῃ* διὰ τὸ ἐπὶ τῇ ὄνῳ, εἰς τὴν μονήν τὴν θείαν *σάββα* ἔρχεται, Suidas ex autore innominato: in quibus uerbis *ἀσράβη* clitellas rectè uerteris, uide in Asino H. e. Demosthenes in oratione contra Midiam *ἀσράβη* asinum aut mulum uocat, Suidas. Videri autem potest astrabe dictum iumentum à robore corporis. *ἀσραβὴς* enim exponunt robustum, firmum, immobile, ut *ἀσραβὴ κίνη*, & *ἀσραβὴς*, durum utrunq; ab alpha priuatiuo fit, & uerbo *σρέφω*, τὸ ἀσρεῖν, ἀκίνητον, ἀσφαλὲς καὶ ἰσχυρόν. *ὄνος*, ἡμίονος, *ἀσράβη*, τὸ δὲ τὸ ἀσραβηλάτῳ ῥήμα ἀσραβόμῳ πλάτῳ ἔρρηκεν ἐν ἑορταῖς, Pollux. Buxidæus in commentarijs linguæ Gracæ astraben uertit clitellas. Eustathius, inquit, *σέλας* & *σπυμάς* interpretatur, hoc est & clitellas & sellam equestrem. unde *ἀσραβηλάτης*, agaso & mulio. Alciph. in Epist. *Σὺ ἢ πτομῶν πρὸς ἡμᾶς ἐπὶ τῇ ἀσράβῃ φέρε*, ubi *ἀσράβη* ἀντὶ τῇ νωποφόρῳ ἡμίονο dictum est, sicq; saepe accipitur. Demosth. quodam loco, *Ἐπὶ ἀσράβῃς δὲ ὀχόμενος ἐκ τῇ ἐνβοίας*. Interpres *καθεζόμενος εἰς ὄνον* esse dicit, *παρὰ τὸ μὴ σπρβεῖσθαι λεγόμενον, μὴ δὲ σρέφεισθαι*. Est autem sella præalta, ita ut lumbos tegat, Hæc Buxidæus. Est & uehiculi genus astrabe, (quo utebantur in certaminibus) ab Oxylo Aetolo inuentum, ut harma, id est quadrigæ ab Erichthonio Atheniensis, synoris (id est bigæ equorum) à Castore, & celes à Bellerophonte, Scholiastes in Pythia Pindari: unde colligo per astraben eum apenen, ἀπέννυ, accipere, hoc est, bigas mulis iunctas, quoniam Pausanias & alij in horum certaminum enumeratione cum cetera eisdem nominibus appellent, pro astrabe tantum apenen habent. *Κάναθρα*, *ἀσράβη*, ἢ *ἀμαξα* πλεγματὰ ἔχουσα, ὅφ' (ἐφ') ὧν πομπῶσιν αἱ παρθένοι, ὅταν εἰς τὸ τῇ ἑλένης ἀπώσιν. ἐνιοὶ ἢ ἔχουσι εἰς ὁλοκαύτωσιν ἢ γυπῶν, Varinus. Sed de apene plura dicam in e. *μονοσραβὴς*, ὀχός (malim ὅχος paroxytonum, ut Hesychius habet) ἡμίονος, Varinus. *ὀχός* Ἀλέσας, ἐπὶ αἱ Σικελικαὶ ἡμίονοι ἀπὸ δ' αἰσῶν, ἢ δὲ Ἀλέσας Σικελίας, Hesychius. *Σίνος*, *βλάβος*, αἱ ἢ ἡμίονος, Idem & Varinus. *Σιγός*, ἡμίονος, *πίθος*, lidem. Mula quidem siue seracia, apud Hippiatros recentiores, ut Rufium, dicitur uitium quoddam in pedibus equorum: qui cum sordidi humectiq; non curantur, frigore accedente, intumescunt, &c. Vide in Equo C. de uitijis pedum. Cæterum ut *μονοσραβὴς* de mulo opinor clitellario dicitur: sic & *μονοφάρος* ὄνος de clitellario asino apud Varinum. *πατρόβη* πορδικάσαι, ὅτι πατέρω εἰς ἡμῶν ἡμίονοι, Varinus.

¶ *ἡμίονειον ἰδύγιον*, apud Varinum, *ἡμιονίδιον* apud Pollucem, iugum uel bigæ mulorum. *Orica iuga* (δεκὰ ἰδύγη, uel ὀρεκά: utroq; enim modo scribitur apud Suidam & Varinum,) cum legitur apud Aeschinen ἐν τῷ πρὸς παραπροσβείας, de mulis dici interpretantur, quos appellari ὀρεκας auctor cū Aristophane Homerus est, Cælius. *ὄν καὶ πτομῶν φησας, ὅδε καὶ πτομῶν φησας, ἐπὶ ὅτε ἰδύγιον ἐκ τῆς δεινῆς ὁλοκαύτωσιν ἐπὶ ποσὶ τοῖς ἀγροῖς καὶ κτήμασιν*, Isæus. *Θοιά* (apud Varin. paroxytonū est) ἰδύγιος ἡμίονων, Hesychius. ¶ Dissimilis patri, matri diuersa figura, Confusi generis, generi non apta pro pago, Ex alijs nascor, nec quisquam nascitur ex me, Aenigma de mulo in Rhetoricis Ca- merarij.

¶ Epitheta. Mulus clitellarius, clitellis aptus, apud Textorem. ¶ Mula, lutulenta, biformis, Hispana, strigosa, apud eundem. ¶ *Ἐφ' ἐνέτῳ, ὅθεν ἡμίονον γένος ἀγροπράων (ἀγρίων καὶ δινοδ' αμείνων)* Homerus Iliad. β. Citat hunc uersum Stephanus in Eneorum mentione. (*ἐνέτῳ* *πλείων*: ἢ ἐπὶ γένος τῇ ἡμίονων,

ἡμιόνων, Hefychius & Varinus.) *ἡμίονοι κραταίποδες*, Suidas, ex Homeri Iresione. *Ταλαεργοί*, Hesiodo & Homero. *οὐράων ταλαεργὸν ἔχον πένομ' ἑλκυσήρα*, Oppianus.

¶ Muli Mariani dicuntur furculæ quibus religatas sarcinas uiatores gestant, (*ein rāfi*) à Mario Inuentore dictæ, qua de re Frontini uerba posui in Afino H. e. & Græcas nomenclaturas adieci. Muli Mariani dici solent à C. Marij instituto, cuius milites in furca interposita tabella uaricosius onera sua portare adfueuerant, Festus: Erasmus sic legit, Muli Mariani dicti sunt uaricosi milites, qui in furca sua onera portare consueuerunt. Et alibi, Aerumnulas Plautus refert furcillas, quibus religatas sarcinas uiatores gerebant; quarum usum quia C. Marius retulit, muli Mariani postea appellabantur: Itaq; ærumna labores onerosos significant: siue à Græco sermone deducuntur. nam *ἀεργον* Græcè, tollere Latinè dicitur. Nouo genere prouerbij in usu uenit, ut qui tam ad imperandum quàm parendum iuxta paratus foret, quicq; non segniter mandata exequitur, mulus Marianus diceretur. namq; Marius quæcunq; militibus mandauit onera, ipse inter infimos obiuit imprimis: quamuis furculas, quibus sarcinas uiatores gerunt, quas Marius primus commentus fuit, mulos Marianos aliqui dictos uelint, Alexander ab Alex. Plutarchus in uita Marij originem adagij bifariam refert: Cum Marius imperator milites cursu uarijsq; ac longis itineribus gestandisq; oneribus exercebat, atq; illi iam adfueri non grauatum tacitiq; ea ferrent, castrensi ioco *ἡμίονοι μαριαννοί*, id est muli Mariani dicti sunt. Hinc translatum est in quosuis qui facile parerent imperatis. Sunt qui diuersam adagij originem referant: Quum enim Scipio Numantiam obsidens, statuisset inspicere non arma modo militum, uerum etiam equos, mulos, & currus, Marium produxisse equum pulcherrimè ab ipso nutritum, præterea mulum habitudine corporis, mansuetudine ac robore longè cæteris antecellentem. Itaq; quum imperator Marij iumentis delectaretur, ac subinde horum faceret mentionem, tandem factum est, ut iocosa laude, qui in officio se præstaret assiduum, patientem ac industriū, mulus Marianus diceretur. Hominem spurium & non legitimo matrimonio natum Itali uulgo mulum nominant, Alunus. Seneca in ludicro libello in Claudium Cæsarem, mulos (ego nō mulos, sed muliones reperio, ut in e dicam) perpetuarios nominat. Festiuius erit, inquit Erasmus, si detorqueatur in hominem immenso studio, aut perpetuis negotijs uehementer districtum. ¶ *Μυλίνος*, *ἡμιόνος*, ut ungula mulina apud Marcellum Empiricum. Equæ apud Columellam tripartito diuiduntur. est enim (inquit) generosa materies, quæ circo sacrisque certaminibus equos præbet: est mularis, quæ pretio scetus sui comparatur generoso est & uulgaris, quæ mediocres foeminas maresq; progenerat. Materiem mularem uocat, ipsam equam matrem siue matricem, ex qua muli generantur. Strabo libro 7 de Venetis scribens, *ἡμιονίπιδας ἵππους* uocat equas illas ex quibus asini admiffarij mulos procreant, quasi dicas mulares equas. Mulio, qui mulos agit: uide infra in e. Mulomedicina, ars est ueterinaria, quæ non mulis tantum sed alijs quoq; iumentis medetur, ut equis, unde Græci *ἵππιατρικὰ* uocant, huius artis professores mulomedici, ueterinarij, & hippiatrī nominantur, uulgo *μαρῆσχαλci* apud recēiores: Italicè uulgò *meneschalci* et *manisthalci*, ut dixi pluribus in Equo c. & H. c. Mulomedici nomen apud Firmicum legitur. Equitarij qui equitjs præsumt uel curant, quibus affines uel mulomedici habentur, Cælius.

¶ Protogenes Rhodius pinxit Athenis nobilem Paralum & Hemionida, quam quidam Nausicæ uocant, Plinius 35. 10. Pausanias hoc genus operis monstrari tradit Olympiæ, *παρθένος ὑπὸ ἡμιόνων, τὴν μὲν ἔχουσαν τὰς ἡνίκας, τὴν δὲ ὑπὸ κειμήλιον καλυμμένην τῇ κεφαλῇ. Ναισικήν δὲ νομίζουσι τὴν Ἀλκινόε, ἣν τὴν θεράπυναν, ἀναγκάσας ὑπὸ αὐτῷ πλυνόντες*: inde ortum ut uirgines in iumentis siue mulis sedentes, hemionidas uocarent artifices, Hermolaus. Atqui Nausicaa apud Homerum *Odyssææ* 3. non mulis, sed apenæ uehiculo quod à binis mulis trahitur, insidet.

¶ *ἡμιόνιον*, herba quædam, Hefychius & Varinus. Asplenon siue scolopendrion herbam, alio nomine hemionion nocari, apud Plinium legitur, & inter Dioscoridis nomenclaturas. Theophrasti sane hemionos, non alia quàm asplenos Dioscoridis est: diuersa uero ab hemioniti Dioscoridis, quam Plinius etiam teuerion (diuersum à Dioscoridis teucris) & hemionion appellauit. De utraq; copiosè dixi in Boue capite 3. ubi de morbis bouum tractaui. Viriq; nomen factum uidetur à mulis propter sterilitatem: cum similiter caule, flore & semine careant: & asplenos insuper sterilitatem mulieribus facere cum muli liene adalligata à Dioscoride scribatur: uide in Lepore capite septimo, ubi de atocijs egi. Theophrastus tamen 9. 19. hemionon sic uocari scribit, quod muli libenter ea uescantur. Nodia herba coriariorum officinis nota, ea mularis dicitur, alijsq; nominibus: nomas curat, efficacissimamq; aduersus scorpiones esse potam in uino aut posca reperio, Plinius: Nec alibi usquam uel ipse uel alius quisquam hoc nomine ullius herbæ meminit: ego tamen nihil habeo certi, coniecturam tamen meam non celabo studiosos. Nodia igitur mihi uidetur quæ centinodia hodie à multis uocatur, Græcis polygonon: cum & nomen à nodis, quibus referta est, impositum, & remedia conueniant: nā polygonon, Dioscoride teste, ad ulcera maligna facit, nempe genitalium, & herpes ac erysipelata, ut nodia ad nomas, id est ulcera depascentia. Bibitur etiam polygonon ad uenenatorum morsus cum uino, Dioscoridi: & Plinio proserpinaca (quam polygono eandem esse eruditi consentiunt) eximij aduersus scorpiones remedij est. Nec refert quod Plinius eodem capite proserpinacam & polygonum quasi diuersas herbas demonstrat, & nodia quoq; priuatim commemorat: multa enim huiusmodi apud Plinium, quæ nominibus tantum differunt, ceu re ipsa diuersa recensentur. Cæterum cur no-

dia mularis cognominetur, non facile dixerim, nisi eius pastu forte muli delectantur. Coriarij quidem in usu fuisse etiam polygonon potest propter uim astringendi coria, ut & rhus byrsodepsicos, & nostris cortex abietis aut piceæ, alibi è quercu, ut audio. Omphacitis galla, est cauum illud è quo glans querna enascitur, quo coriarij utuntur, Aegineta lib. 3. cap. de dysenteria. Mandragoram magi hemionon cognominarunt, ut in nomenclaturis eius apud Dioscoridem reperitur.

¶ Ημίονον, auis quædam, Hesychius & Varin. Muliones è culicum genere non amplius quàm uno die uiuunt, Plinius.

¶ b. Quid ad rem pertinent mulæ saginatae unius omnes coloris? Seneca epistola 88. Λοῦσι, iuba equorum & mulorum. Namq; hic mundæ nitet ungula mulæ, Iuuenalis Satyra 7. Ungulas tantum mularum repertas, neq; aliam ullam materiam quæ non perroderetur à ueneno stygis aquæ, cum id dandum Alexandro Magno Antipater mitteret, memoria dignum est, magna Aristotelis infamia excogitatum, Plinius. Idem legimus apud Arrianum libro octauo. Alij non muli sed asini, alij equi ungulam fuisse scribunt, qua Stygis aqua ad occidendum Alexandrum allata sit: Vide in Asino B. & in Equo H. b.

¶ c. Odorandi sensu mulos præcellere aiunt, atq; eius beneficio derelictos alicubi uel odore solo redire in semitam: hinc etiam fieri ut facilius tabidam uim aëris concipiant & peste inficiantur: ut canes quoq; eodem sensu præstantes: quamobrem Homerus hæc animalia primum pestem sensisse ingruentem in Iliade scribit, Cælius. Scholiastes Homeri canes quidem primum perisse scribit, quòd capitibus subinde ad terram inclinatis odorem trahant & inuestigent: halitum autem corruptum, qui pestis causa sit, ex terra oriri. Mulos uero, quòd ex diuersis specie parentibus progenerentur, bigenera enim omnia facilius interire. Quæ ratio mihi non admodum probatur: nam uiuacissimos iumentorum esse mulos reperio. ¶ Φρύαγμα, ἢ τῶν ἵππων καὶ ἡμίονων ὅσα μυκτηρίων ἢ καὶ ἀγρίων φωνὰι κατὰ πείθεσθαι, Varinus. Missa pastum mula, Horatius 1. Serm. Ημίονον, ἢ κόπρος τοῦ ἡμίονου, Suidas, Varinus. πλίσσεται est gradario & leniori incessu progredi, non cursu, Homerus πλίσσεται πόσειν de mulis dixit, Varinus. Αἱ δ' εὖ μὲν τρώων, εὖ δὲ πλίσσοντο πόσειν, Odysseæ 3. Scholia simpliciter exponunt πλίσσεται: Varinus uero tum ad cursum aptas, tum ad gradarium incessum. μάστιγι δ' ἐλάει, καὶ ἀκτὴν (ψόφον, ἢ χροὸν) δ' ἢ ἡμίονοισιν. Αἱ δ' ἄμοτον πανόνον, φόρον δ' ἐδιδῆκε, καὶ αὐτὸν, in uehiculo scilicet, quod ἀπίνην uocat, Homerus de Nausicaa. Et mox, καὶ τὰς μὲν (mulas) σόβαν ποταμὸν παρὰ δινῆρα τρώων ἀγρωσιν μελινδ' ἔα. Achilles Iliados φ. certaminis præmia equitibus proponit, primo egregiam mulierem & ingentem tripodem auritum, secundo ἵππον ἑξέτη, ἀδμήτην, ἑρέφον ἡμίονον λύνεσσαν. ¶ In 30 Africa mulos uel caesos, uel siti animo deficientes, Archelaus ait, plerofq; mortuos humi iacere proiecctos, sæpeq; magnam serpentium uim influere ad eorum cadauera depascenda, Aelianus.

¶ d. Mulus quidam (inquit Plutarchus in libro Vtra animantium, &c.) eorum de numero, quibus aduehendi salis negotium dabatur, traſciens flumen lapsus est non sponte: sale uero liquefacto exhaustoq; surgens expeditior iam, sensit notauitq; causam: postea quoties flumen transiret, ex industria submisit mersitq; uasa, desidens leniter ac utrunq; in latus quantum id fieri posset nutans. Hæc ubi Thales accepit, pro sale, lana spongiæq; compleri uasa, clitellas imponi & agi mulum rursus iussit: ille cum de more se mergens, onus aqua subeunte uehementer grauasset, parum commodum sibi hunc dolum ratus, ita deinceps caute scienterq; traſcere solitus est, ut nec inuito quidem contingerent onus aquæ. Eandem historiam Aelianus recenset. Ad octogesimum annum uixit 40 mulus quidam Athenis, qui cum templum (Minerue à Pericle in Acropoli) ædificaretur quamuis dimissus iam munere per senectam, commeans tamen ac obiens iumenta exhortabatur ad opus: quamobrem decreto à nemine eum arceri à frumentorum aceruis sancitum est, Aristoteles. Mulum 80. annis uixisse, Atheniensium monumentis apparet: eo gauisi cum templum in arce facerent, quod derelictus senectæ, cadentia iumenta comitatu nisuq; exhortaretur, decretum fecere, quo caueretur ne frumentarij negociatores ab incerniculis (καὶ τῶν πυλίων, Aristoteles: si umentum enim in cribris ac ceruicibus uendendi gratia proponitur, Hermolaus) eum arcerent, Plinius. Eandem ab Aristotele mutuatam historiam Aelianus quoq; & Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. recitant. Victus huic mulo in Prytaneo publicus, tanquam athletæ iam ætate confectus constitutus est, Aelianus. Ceterum ubi Gaza ex Aristotele uertit, commeans ac obiens, Græcè legitur, σωμακπεδύων καὶ παραποδύων 30 μὲν, quorum uerborum uis elegantius exprimi (à Plinio) non poterat quàm dicendo, nisi. Theodorus Aristotelis interpres hoc assequi non potuit. Vide in Equo H. e. ubi de partibus currus. Plutarchus sic expressit, Mulus iste uetulus κατὰρχόμηνος εἰς κόραμειον καὶ τοῖς ἀνάγκαις δόλμασι καὶ λίθαις ἱππῶν, αἱ σωμακπεδύων (uide ne legendum sit σωμακπεδύων) καὶ σωμακπετρώων, οἷον ἐγκελδύμηνος καὶ παραποδύων.

¶ e. Mulio, mulorum ductor, (ut equiso equorum,) qui mulos clitellarios, uel ad uehiculum iunctos ducit. Mulius apud Calepinum legitur pro mulione, ex Horatii libro 2. Serm. Audit, cum magno blateras clamore, furisq; Mulius. Miluius hic legit Acron, qui parasitus fuit. Mulionem euitantem super ipsum corpus carpentum agere præcepit, Plinius de uiris ill. 7. Cocco mulio fulget Incitatus, Martialis 10. 76. Apud Suetonium Incitatus equi nomen est. Nec pigri rota cassa mulionis, Martialis lib. 9. Nam mihi commota iam dudum mulio uirga Innuat, Iuuenalis Sat. 3. Voces 60 Amphionem tragædum: iubeas Amphionis agere partes infantiorum quàm meus est mulio, Varro in Asino ad lyram apud Nonium. Quartarios (inquit Festus) appellabant antiqui muliones mercenarios,

cenarios, quod quartam partem quæstus capiebant. Lucilius, Porro homines nequam malus ut quartarius cippos Colligere omnes: Crinitus 11. 10. non cippos legit, sed apros: carminis quidem antiqua ratio utrunque admittit. Tu qui plura loca calcasti quam ullus mulio perpetuarius, Seneca in ludo de morte Claudij Caesaris. Rhenanus in Scholijs suspicatur perpetuarius dici, uel *μυνητικός* ad quartarium: uel illum qui in solidum aut semper sit uector, aut (quod magis arridet, inquit) qui perpetua nec interrupta uectatione suos uectores aliquo perducatur. Ad uehícula mulis usi sunt antiqui, non equis: unde muliones uehicularij, quicquid mulis quæstum faciebant, Hæc Rhenanus. Perpetuarius conductor uel colonus, qui perpetuo rem conduxit, Budæus. Mulionius, ad mulionem pertinens. Mulioniam penulam arripuit, Cicero pro Sestio. Mulotribæ Plauto qui mulas fricant, Hermolaus. Græci mulionem, ut supra in a. dixi, *ἀσραβιλάτην* uocant: mulotribam uero uel curatorem mulorum, *ὄρειον*, unde uerbum *ὄρειοναίω*, Pollux. Apud Hefychium & Varinum *ὄρειον* legitur, cum α. diphthongo, ὁ πᾶς ἡμίονους θάραπλυνον. *ὄρειον* μοι ᾧ ἔστι ἱππῶν λεγομένων ὁλοκλήρως ἴστανται, id est, Mulotribæ Athenis in Colono hippio uersantur, Author argumenti in Sophoclis Oedipum in Colono. *ὄρειον* (per α. in antepenultima: nam *ὄρεως* genitiuum habet *ὄρεως*) qui mulo- rum curam gerit: *ὄρειον* uero per omicron, qui montis, (ab *ὄρε*, *ὄρε*), Suidas. Sic & *ὄρειον* πῶλως, qui mulos uendit: *ὄρειον* uero per omicron, in montibus uersor, apud eundem. Doricalia uocantur operimenta, quibus mulorum bouumque & equorum dorsa conteguntur, Grapaldus. Claudius Cæsar, ut Suetonius scribit, nunquam carrucis minus mille fecisse iter traditur, soleis mularum argenteis, canusinatibus mulionibus. ¶ De clitellis, quæ iumentorum dorsis imponuntur, ut onera sustineant, multa dixi in Asino & Equo, utrobique in H. e. Mulus quidem utroque clitel- lis aptior est. Clitellarius mulus, Cicero in Topicis. Clitellæ appellantur, quibus colligatæ sarcinæ mulis, & id genus ueterinis portantur, ut scribit Pompeius. Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt, Horatius in Sat. Muliones multos clitellarios: ego habeo homines clitellarios: magni sunt oneris: quicquid imponas, uehunt, Plautus in Mustellaria. Mulos detractis clitellis cum cohortibus alaribus, &c. Liuius 10. ab Vrbe. Muli clitellarij Græcis sunt *ἡμίονοι νωτῆς*, *νωτφόροι*, *νωτῆγοι* Arriano: & *σώματαγοι*, apud Suidam & Hefychium, ut supra in a. citauimus in Mulis Marianis. *νωτῆς* οἱ ἀχθοφόροι ἡμίονοι, οἱ δὲ ἐλκοντες ζῳιοί, Hefychius & Varinus. *νωτῆσθαι* dicitur, qui dorso baiulat, non sub iugo uehit, homo, equus, asinus, Hefychius. *νωτῆς*, ὁ ὡτὶ νώτου ἄνω καὶ βασί- ζων, Suidas. *Σκωτοφόροι* ὄνοι uel *ἡμίονοι*, qui res ad iter necessarias ferunt. Sunt ex Græcis qui angarum non pro operario tantum accipiant ac ministro, sed pro achthophoro item siue baiulo: unde & mulos quandoque angaros dici compertum nobis est. *Ἀχθοφόροι*, onera ferre dicunt, permutatione ac uicissitudine quadam, uti Orion scribit, *Ἀχθοφόροι*, non solum ad onera ferenda cogere, sed ad quolibet hoc genus necessitatem, &c. Cælius. Festinat calidus mulis, gerulisque redemptor, Hora. 7. epist. Curto mulo ire, Idem 1. Serui.

¶ De uehiculorum & curruum generibus multa dixi in Equo H. e. hic quæ mulos priuatim attinent allaturus. Celerius uoluntate Hortensij ex equili educeres rhedarios ut tibi haberes mulos, quam e piscina barbatum nullum, Varro 3. 17. Rhedam pro currum Varro Marci pore dixit, Regi Medeam aduectam per aëra in rheda anguibus, Nonius. Mihi quidem rheda de mulis iunctis proprie dici uidetur. Heliogabalus pro apophoretis dedit mulos, basternas & rhedas, Lampridius. Mulionem euitantem super ipsum corpus carpentum agere præcepit, Plinius de uiris illustribus 7. Multisonora effeda, Claudianus de mulabus Gallicis: proprie tamen de equis effedum dicitur: uide in Equo H. e. Vnde thesam atque mulos sine eam pedibus grassari, Nonius ex Titinnij Veliterna. Quot iuga bouum, mulorum, asinorum habebis, totidem plostra esse oportet, Cato. Vixque datur longas mulorum uincere mandras, Quæque trahi multo marmora fure uides, Martialis libro quinto. Est autem mandra stabulum, uel ingens uehiculum quo trabes portantur, quod Probus etiam Græcè *μάνδρον* uocari ait. Mula carrucaria, Vlpianus ff. de ædilitio edicto. Mulio, qui mulos clitellarios siue quadrigarios ducit, Promptuarium. ¶ *ἡμίονον* ζῷον, Suidas: ac si dicas mulare iugum. *ὄρειον* uel *ὄρεον* ζῷον, uide in a. *ζῷον* λα, τὰ τῶν βοῶν ἢ ἡμίονων ζῷον, Hefychius & Varinus. *Ἀσράβη* non mulam tantum significat, sed etiam *ἀπὸν*, id est uehiculū quod mulæ bisjuges trahunt, ut in a. docui, ubi & *κάναν* & *σοία* memorantur. *Ἀπὸν*, bigæ mulis iunctæ, quibus cursu certabatur in Olympijs: synoris uero erat biga equorum: ut ex Pausania demonstrauimus in Equo e. Non diu autem mulare certamen in Olympijs durauit, cum Arcades mulas detestarentur, ut Pausanias refert Eliacorum 1. *τὸ μὲν τῶν νωτῶν ἡμίονων ἀγώνισμα ἐκ κλέπτο κλέπτη, τὸ δὲ τῶν ζυγίων ἀπὸν*, (lego *ἀπὸν*), Pollux. Sed *νωτῆς* proprie dicuntur, qui dorso onera sustinent sarcinarum, non hominum, ut hic accipere Pollux uidetur. Calpe etiam in Olympijs erat cursus, non mulæ, sed equæ, sessorem uehentis, qui prope finem curriculi desiliens apprehenso freno pedes unā cum iumento currebat, teste Pausania. Nausicaa Homeri Odysseæ sexto inuehitur apene, id est bigis mularum. *λαμπήνη* uocabulum minus usitatum, Hefychio exponitur, *εἰδὲν ἀμάξης*, id est species currus quo uehuntur homines: uel idem quod *ἀπὸν* uel *ἀρμα* secundum alios. *εἰδὲν ἀμάξης* (sic enim lego) *ποδωφῶν βασιλικῆς, ἢ ἀρμα σκεπαστόν*, &c. uide in Equo H. e. ubi de e curuli. *ἐν λαμπήναις ἡμίονων*, Esaiæ 66. ubi Hebraicè *kirkarot* legitur, quam uocent alij camelos, alij dromades interpretantur. *Ἀπὸν* currus est ex mulis iunctus: Vel Apene equos

rum, hámamaxa boum est, Varinus. Sed uideo hæc uocabula confundi. Homerus Odyssæa sexto bigam mulorum primo ἀπίνην, ut superius recitauī, postea ἀμαξην uocat. Τόσσα δ' ὄν ἀμειπόλοισι μετ' ἡμίονος καὶ ἀμαξῶν Καρπυλίμωσ' ἐρχεσθαι. Βόας εἰς ἀμαξῶν ἄσαι, ἢ ἡμίονος εἰς ἄρμα, Varinus in Zoliffæ. Χεῖρα εἰς αὐτὸν πολεμῶς, σκιδνοφόρων ἢ ὄνων, ἐπισκιδναζομένων δὲ βοῶν ὑφ' ἀμαξῶν; ἡμίονων δὲ πρὸς ἀμφοῖν, Pollux libro 1. Cælius sic uertit: Ad belli usum asini sarcinas gestantes, pernecessarij habentur, boues item qui currus trahant, muli utrunq; præstant. Συνωείδω ζυγὴν, proprie de mulis dicitur, uel equis bifugis, Varinus: ὁρὺς enim mulus est, Hefychius, sed alia uidetur huius compositionis ratio. Pausanias quidem apenan in Olympijs bigam mulorum fuisse docet, synoridem equorum. Κίλδυστρα ἢ κελδύσα, ἀμαξῶν ἡμῶν, Hefychius & Varinus.

¶ Ἰππίνονμα, μεθὸς ἱππικὸς, καὶ τ' ἡμίονων, Hefychius & Varinus. Ego faxim muli, pretio qui superant equos, Sient uiliores Gallicis canterijs, Plautus. Cum Cappadoces Persis quotannis pendant, præter argentum, mille & quingentos equos, mulorum duo millia, ouium quinquaginta millia, duplum fere horum Medi pendebant, Strabo. Præmia uiuentibus in funere Patrocli Achilles Iliad. φ. proponit ἱππες, ἡμίονος τε, βοῶν τ' ἱφθίμα κέρηνα. Valerianus in epistola apud Trebellium Pollionem Claudio, qui postea Cæsar pronunciatus est, dari præcipit à procuratore Syriæ mularum annuas nouem, & mulionem, quem refundat, unum.

ὁ δ' ὡς ὁ ἡμίονοι κρατερὸν μῆλός ἀμειβαλόντες, Ἐλκωσ' δ' ὄρεος ἡγ' παυπαλόωσαν ἀπὲρ πτόν, ἢ δ' οὐκ ὄν, πρὸς δὲ μέγα νήϊον, ἐν δὲ πρὸς θυμὸς Τείρεθ' δμῶ καμάτω τε καὶ ἰσθῶ σπυδρὸν τισιν; εἰς οἱ γε μεμῶται νέκυρ φέρον, Homerus Iliad. ρ. Οἷκκες, circuli quidam iugum continentes, uel per quos inseruntur habenæ, quibus reguntur muli, διακίλδω enim regere & gubernare est, Varinus: uel de δίακίς apud Hefychium. Ἀλλ' ὅτε δ' ἡ γ' ἀπένρ, ὅσον τ' ἐπίερα πέλονται ἡμίονων, αἱ γὰρ τε βοῶν πρὸς τ' ἐς ἐσθλὰ εἰσιν ἑλκόμελαι νεοῖο βαθείης πικτὸν ἄροτρον, Homerus Iliados κ. de Dolone, quem Diomedes & Vlysses insequabantur. Vocem ἐπίερα exponunt δίασσημα, θεία, ὀρμήματα, &c. Præuertunt autem muli boues arando, non quod robustiores sint, ut quidam scribunt, (contrarium enim Columella asserit, ut supra in E. recitauī:) sed quod celeriores, si pariter emittantur. ¶ Cogunt concipere inuitas seræ ex cauda mulæ, si iunctis euellantur inter se colligatæ in coitu, Plinius. ¶ Si oues utantur stabulo in quo mulæ aut equi aut asini steterunt, facile incidunt scabiem, Columella.

¶ h. Piscibus inuentis & foetæ compare mulæ, Iuuenalis Sat. 13. Non aliter ridetur Atlas cum compare gibbo, Martialis Epigr. lib. 6. Politianus in Miscellaneis 23. non gibbo sed mulo legit, quod in plerisque uetustis codicibus sic inuenit. Atlantem autem (inquit) de Iuuenalis uerbis, nanū quem, 3. dā pumilūm uel fuisse, temporibus illis haud ignoratum, colligimus, per antiphrasin scilicet, sic enim inquit, Nanum cuiusdam Atlanta uocamus. Sed & muli pumili tum in pretio sunt in ceteris delicijs habiti. Erat autem proculdubio ridiculum hominem nanum, mulo consimiliter nano & compare sibi uehi. Scytharum equi in prælio aduersus Dariū, cum asinos prius rudentes nunquam audiuisset & mulorum speciem tum primum uiderent, in fugam conuersi sunt, Herodotus lib. 4. Cræso Delphis quærenti nunquid diuturnum foret imperium sibi, Pythia in hæc uerba respondit: Regis apud Medos mulo iam sede potito, Tunc ad scoposum fugere Hermum strenue Lyde, Nec perstare: nec ignauum tunc te esse pudendum. His ex uersibus, cum allati essent, multo magis quam ex cæteris uoluptatem Cræsus accepit, sperans fore ut nunquā apud Medos mulus pro uiro regnaret, Herodotus libro 1. Pisistratus Hippocratis filius tyrannidem Athenis affectans, seipsum ac mulas cum uulnerasset, bigam (τὸ ζεύγος ἡλάσεν εἰς τὴν ἀγορὰν) in forum agitauit, tanquam elapsus ex hostibus, quem rus proficiscentem illi prorsus interimere uoluissent, itaq; populum orauit, ut aliquid custodiæ circa se habere permitteret, &c. Herodotus ibidem. ¶ Mulus (pro) uehiculo lunæ habetur, quod tam ea sterilis sit quam mulus: uel quod ut mulus non suo genere, sed equis creetur: sic ea Solis non suo fulgore luceat, Festus. In basi throni Iouis Olympij tum aliæ deorum imagines expressæ sunt, tum Luna equo, ut mihi uidetur, inuecta: alij tamen mulo eam uehi aiunt, non equo: & ridiculam (ζυῖον) quandam fabulam de mulo addunt, Pausanias Eliacorum 1. Mulis, equis, asinis feriæ nullæ, nisi si in familia sunt, Cato. In Consualibus cessant ab operibus equi & muli, redimiti floribus capita, Dionysius Halicarn. Mulis celebrantur ludi in Circo maximo Consuales, quia id genus quadrupedum primum putatur coeptum curru uehiculorum adiungi, Festus. In Consualibus mulus immolabatur, equi & asini feriabantur, Alexander ab Alex. sine auctore.

¶ Mulus quidam Lydus cum imaginem suam in fluuiio conspexisset, formam & magnitudinem corporis sui admiratus, ceruice erecta equi instar in cursum se dedit: deinde asini filium se recordatus, mox cursum sistit, & hinnitum animosq; deponit, Aesopus in conuiuio septem sapientum Plutarchi.

PROVERBIA.

¶ Muli asinis quantum præstant; ubi quis longo interuallo præcedit, τινὸς δ' ὅσον ὄνων κρείσσονες ἡμίονοι, Theognis. Refertur apud Athenæum 7. Sumptum uidetur ex Homero, cuius hi uersus sunt 6. Iliad. κ. Ἀλλ' ὅτε δ' ἡ γ' ἀπένρ, ὅσον τ' ἐπίερα πέλονται, ἡμίονων, &c. (ut paulò superius circa finē e. recitauī.) Hoc est, Verū ubi tantum aberant, quantum pars ultima sulci Mularum, Rursus Odyssæe θ.

τῶν δὲ θύειν ὅχ' ἄριστος ἐν κλυτὸν ἀμύμων, ὅσοι τ' ἐν νεῷ ἔσθ' ὅτε λείψιμιόνοισι, ὅσοι τ' ἐκ πύλων λατρεῖν
 ἔκαστος, οἳ δ' ἐλπίωντο. Hos cursu anteibat Clytoneus splendidus omnes: Quantum mularum sulcus
 præcedit in aruo, Tantum is præcurrit. Olm bubus, asinis & mulis proscindebant arua. Hinc il
 la lex Mosæica Deut. 12. quæ uetat arandi gratia bouem & asinum sub idem iugum mittere, Aratrum
 igitur quod à mulis trahebatur, multò celerius perueniebat ad sulci finem, quum arator inuertit ara
 trum, quàm quod trahebatur à bubus, Erasmus. ¶ Muli Mariani; hoc prouerbiū explicauit in
 a. ¶ Mutuum muli scabunt; Vbi improbi atq; illaudati se uicissim mirantur ac prædicant. Transa
 latum à mulis, qui sicuti reliqua iumenta sese inuicem dentibus scabere solent. Citatur hic titulus,
 Mutuum muli scabunt, à Nonio Marcello inter reliquos Menippearum titulos M. Varronis, mirum
 ni prouerbialis. Ausonius in altera præfatione monosyllaborum, Sed ut quod per adagionem cœpia
 mus, prouerbio finiamus, mutuò muli scabunt. Meminit huius & Varro libro de lingua Latina 3.
 (quanquam is locus est foedissimè deprauatus;) his uerbis, Sic fiet mutuam muli nam. arbitror legen
 dum, mutuū muli, ut subaudiatur scabunt. Symmachus in epistola quadam, Mutuum, inquit, sca
 bere mulos, cui prouerbio ne uidear esse confinis, præconium uirtutum tuarum, presso dente restrin
 go. Non uidetur autem adagium rectè accipi posse, nisi malam in partem; ueluti si indoctum indo
 ctus, deformem deformis, improbum improbus uicissim laudaret, Erasmus. Germani alio prouera
 bio eundem sensum proferunt: Sy lassend einanderen die flöhe ab/wie die hünd. id est, Pulices sibi
 bi mutuò detrahunt, canum instar. Huic confine est illud à Diogeniano relatum; τὸν ξύοντα ἀντιξύ
 ον, id est, Fricantem refrica, uel Scalpentem uicissim scalpe. Suidas ab asinis metaphoram transla
 tam existimat inuicem morsicantibus, & in utraq; partem dici posse, qui se mutuis officiis adiuuāt,
 aut qui se mutuis contumelijs afficiunt. Aristides in communi defensione quattuor oratorum, τὸν ξύ
 οντα δ' ἀντιξύειν καὶ τοῖς ὄνοις ἢ παρομιῶν δ' ἡπὶ δίδωσι. Περικλέας δὲ καὶ τοῖς λείστοι μᾶλλον ἢ τοῖς ὄνοις εὐκρίνειν φαίμεν ἀν
 ὀμιλεῖν. Id est, Scalpentem inuicem scalpere, etiam asinis uidelicet tribuit prouerbiū. Porro Peri
 clem cum leonibus magis quàm cum asinis esse conferendum dixerint Homerici. Eiusdem senten
 tiæ est Terentianum illud ex Phormione, Tradunt operas mutuas, de adulescentibus qui se uicissim
 in peccatis defenderent. Et uersus Epicharmii, Ἀδὲ χεῖρ τῷ χεῖρα νίξαι, (nisi malis lūξαι,) ὅς π' ἔτι λείπει.
 Hoc est, Abluit (uel fricat) manum manus, da aliquid, & aliquid accipe. Item illud, Senes mutuum
 fricant, natum ex lepida quadam historia quam Aelius Spartianus in Adriani imperatoris uita re
 censet. Adrianus in balneo ueteranum quempiam seruuli penuria, sese marmoribus affricantem cō
 spicatus, eum & seruulis aliquot & sumptibus donauit. Quod reliqui ueterani feliciter celsisse uia
 dentes, cœperunt & ipsi complures sub oculis imperatoris sese marmoribus affricare, ut hoc modo
 principis elicerent benignitatem. At ille euocatis senibus, iussit ut alius alium uicissim defricarent,
 atq; ita pueris nihil opus fore. Is iocus postea in uulgi fabulam celsit. Celebratur & Scipionis Ae
 miliiani apophthegma: lumenta quòd manibus carent, alieno egere frictu. Quo significatum est,
 eos, qui res egregias gerere non possunt, egere præcone, quo famam sibi comparent, Erasmus.

¶ Cum mula pepererit, (ἐπὶ τῷ ἡμίονοι τέκωσι, apud Herodotum:) quoties significamus (inquit
 Erasmus) aliquid nunquam futurum, aut adeò rarò solere accidere, ut improbum ac stultum ui
 deatur sperare. Ortum uideri potest ex eo, quod refert Herodotus in Thalia: Cum Babyloniorum
 urbs obsideretur à Dario, (&c. ut supra recitauit in c.) Huic simile quiddam refertur à Suetonio
 in uita Galbæ Caesaris. Huius aucto procuranti fulgur, cum aquila de manibus extra rapuisset, & in
 frugiferam quercum contulisset, summum, sed seruum imperium portendi familiæ, responsum
 est. Atque ille irridens: Sanè, inquit, cum mula pepererit. Quod omen ita arripuit Galba, ut
 eum postea res nouas molientem, nihil æquè confirmaret ac mulæ partus, cæterisq; ut obscœ
 num ostensum horrentibus, solus pro latissimo acciperet, memor sacrificij dictiq; auiti. Eius
 dem sententiæ est Vuestphalorum illud, Wenn die wyden prunen tragend, Cum salices pru
 na ferent. ¶ Saluete equorum filia: Apparet ioco uulgari fuisse iactatum in eos, qui emolument
 gratia blandiuntur: refert Aristoteles libro tertio Rhetoricorum. In certamine mulorum, quum is
 qui uicerat dixisset exile pretium pro carmine, Simonides recusauit, indignans mulos

celebrare suo poemate: uerum ubi uictor dedisset satis magnum præmi

um, carmen tale fecit, Χαίρετ' ἄλλοτρίδων θυγατέρες ἵππων. siluit

enim quòd essent ex asinis quoq; nati, & quod ho

nestius erat expressit, equorum filias

appellans, Erasmus,

A.

Mus exiguum est animal, incola domus nostræ (ut Plinius loquitur) rofor omnium rerū: unde à sono, quem rodendo facit, Latine etiam forex uocatur, quamuis aliqui ita distinguant, ut mus domesticus sit, forex sylvestris, Sipontinus. Plinius certe soricem à mure manifestè distinguit, soricem sylvestrem faciens, & maiorem, auriculis etiam caudamque pilosis: & ubi Aristoteles murem aruensem nominat, soricem Theodorus reddit. Quamobrem infra inter diuersos mures de sorice priuatim conscribam, quantum de eo apud ueteres reperio: nam recentiores uariè soricem interpretantur: alij, ut dixi, murem simpliciter, communem nempe & urbanum, quem Galli adhuc uernacula lingua soricem uocant: alij illum quem hodie rattum uocamus: alij quem myzerum Germani appellant (qui certe mus araneus est) soricem esse putant. Rattum hodie dictum, id est murem maiorem, de quo infra separatim agam, obscurus quidam author semper intelligendum putat, quoties muris nomen apud medicos occurrit: soricem uero murem communem minorem esse. Ego quoties mus nominatur, nec sylvestrem, nec rattū, id est domesticum maiorem qui rarior est, intelligo, sed minorem & frequentiore. Græci μῦς & κατοικίδιον μῦς appellant: sed uulgus Græcorum hodie ποντικός, μυῖς (μυῖς potius) ὁ τῶν ποντικῶν φάλος, Varinus, ponticos pro muribus simpliciter dicens. Ἀσκαλάωτης, animal quod alio nomine galeotes uocatur: καὶ ὁ ποντικός, καὶ ὁ ποντός λεγόμενος μυῖς, (mustelam hodie uulgò sic uocant Græci,) Suidas. Domesticum murem Plinius etiam diminutiuæ forma musculum nominat: Ruinis (inquit) imminentibus musculi præmigrant. Hebraicam uocem acbar עכבר Leuitici 11. Septuaginta μῦς, id murem transtulerunt, Chaldaus acbera, Arabs phir uel phar, Persa an mus. Iudæi etiam nostri temporis murem significare aiunt, ac ita Munsterus uertit. Arabicè etiam Auicennæ mus far nominatur, & Saracenis hodie fara, ut alicubi legi, quæ uoces eadem aut simillimæ Arabicæ in Biblijs uocis phir sunt, & forte legendū phar, in medio quidem aleph scribitur: similis & Hebraica est, si primam syllabam auferas. Proinde non accedo Hieronymo, qui Esaia 66. myōxum, id est glirem esse putat, cum Leuitici undecimo murem simpliciter transtulerit. Sed præstat murem interpretari, quo tanquam communiori uocabulo glis etiam continetur. ¶ Mus Italicè topo nominatur, uel sorice aτ sorgio o rato di casa. (Sed rattū uocabulum, Germanis, Gallis, & Italis commune ad murem domesticum maiorem, ut dixi, pertinet.) Hispani Latinius talpam non murem topo uocitant. Iisdem mus appellatur rat, maior uero ratón. Gallis minor est souris, uox facta à sorice: maior rat; Germanis hic, ratz, Anglis rat uel ratte: ille, muß Germanis, Anglis mows uel mouse, Illyrijs, Polonis, minor mysz: maior sczurcz, quasi forex. Veneti maiorem panteganam appellant, quasi ponticum, à uulgari nomine Græco, alij circa Romam sourco.

B.

Mures domestici non uno omnes colore sunt, sed alij nigricant, alij ex fusco colore ad rufum aut giluum, alij ad cinereum tendunt. Est quando candidissimi reperiuntur, qualem ipse uidi, non minorem tamen, sed maiorem quem rattū uocamus. Mus albus prouerbialis suo loco dicetur. In murum genere albi inueniuntur, & in eorundem excrementis lapilli albi, & sunt ualde multæ generationis, (salacissimi,) Albertus. De murino colore, uide in a. Murium alij sunt magni, alij mediocres, alij parui, Matthæolus. ¶ Muri cor magnum, Aristoteles. Cor maximum est proportionem muribus, lepori, pantheræ, mustelis, & omnibus timidis aut propter metum maleficis, Aristoteles & Plinius. ¶ Musculorum iecuscula bruma dicuntur augeri, Cicero 2. de Diuin. Murium iecusculis fibræ ad numerum Lunæ in mense congruere dicuntur, totidemque inueniri quotum lumen eius sit: præterea bruma incrementum, Plinius. Et libro 2. Soricum fibras, inquit, respondere numero Lunæ exquisiuere diligentiores. Luna alit ostrea, & implet echinos, muribus fibras, Lucilius ex Gellio. A coitu recrescente Luna muris iecusculum mirum in modum sibi fibræ quotidie quandam progignit usque ad plenam Lunam: deinde Luna decrescendo fibræ pariter decrescunt, ac in unum corpus extenuatæ paulatim euanescunt, Aelianus. Cum Luna panselenos est, iecur eius crescit & diminuitur in utroque interlunio, Albertus. Ego semel & iterum dissecti muris iecore inspecto numerum qui cum Luna

na conueniret nullum inueni, & omnino falsam hanc persuasionem existimo. Plutarchus in Symposiacis 4. 5. muris aranei quoque iecur imminui scribit *ἐν τοῖς ἀφανισμοῖς τῶν πελίνης*. ¶ Murium alij fel habent, alij non, Plinius, & Aristoteles duobus in locis. ¶ Muris uulua dum partum gerit, acetabula habet, Aristoteles.

¶ De muribus Aegyptijs, Africanis, & alijs qui à regionibus denominantur, dicam inferius inter mures diuersos.

C.

Mures in domibus nostris habitant, ubicunque apta suis refugijs loca caua inuenerint: aut si minus sint apta, dentibus ipsi arrodunt & excavant: in medijs præcipue, quæ caua relinqui solent, inter duo coenacula locis: item intra parietum caua, & circa tecta. *μῦς ὀροφίαι*, ut Varinus refert ex Scholijs in Vespas Aristophanis, sunt mures qui uersantur circa orophas, id est domuum tecta, & ea abrodunt. Mus domesticus in horreis & domibus habitat, niger & paruulus, Albertus. Noctu ferè discurrunt, latitant interdum quod hominem aut alia animalia eis infesta uideant audiunt. ¶ Nullum aliud animal acrius asino audire ferunt, excepto mure, Suidas in Mida. ¶ Mus panis cupidus est, & eorum quæ ex frugibus ad cibum hominis fiunt. Est autem in perquirendis cibis solertissimus, eorumque gratia sæpe periclitari non dubitat: et ut eis potiri queat, duras solidasque materias, quibus aditu prohibetur, multum diuque erodendo se fatigat, Obscurus. Omne murium genus grano (frumento) & pane uescitur: præfert autem durum molli. Si multos simul caseos inuenerit, gustatis omnibus, de meliore postea comedit, Albertus. Aegyptij in suis notis mure depicto iudicium accipiunt: mus enim pane multo ac diuersi generis simul posito, optimum quencumque seligens comedit (quod & Aelianus scribit), unde & optimi panis iudicium in muribus esse putatur, Orus. Fagi glans muribus gratissima est, & ideo animalis eius una prouentus, Plinius. In Arcadia scio esse spectatam suam, quæ præ pinguitudine carnis non modo surgere non posset, sed etiam ut in eius corpore forex exesa carne nidere fecisset, & peperisset mures, Varro. Sues spirantes à muribus tradunt arrosas, Plinius. Mures in Paro insula ferrum exedere & conficere dicuntur: Amyntas in Teredone Babylonica scribit eodem cibo uti, Aelianus. Gyarus insula una Sporadum est, ubi mures ferrum erodunt, Suidas & Stephanus. In Cypro insula aiunt mures ferrum exedere, Aristot. in Mirabilib. Mures fabulantur Chalcedensium ferrum erossisse, Heraclides. In quadam prope Chalybes insula, superiore loco sita, aurum à muribus uorari aiunt, ideoque in metallis eos diffecari, Aristoteles in Mirabilib. sic enim lego, locus est deprauatus, Theophrastus author est in Gyaro insula cum (mures) incolae fugassent, ferrum quoque erossisse eos: id quod natura quadam & ad Chalybas fecere in ferrarijs officinis. Aurarij quidem in metallis ob hoc aluos eorum excidi, semperque furtum id deprehendi: tantam esse dulcedinem furandi, Plinius. Marcellum multa signa perturbabant, & mures in cella louis aurum corroserant, Plutarchus in uita eius. Bellum sociale, cuius author fuit Marius, diuersa signa præcessere: Mures suspensum in templo aurum corroserant, è quibus æditui quandam casse (*πύλη*) foeminam ceperunt: ea ibidem quinque enixa musculos, tres absumpsit, Plutarchus in uita Syllæ. Antiphili hexastichon in murem qui propter scrobem aurum deuoratam incisus est, extat Anthologi 1. 33. ¶ Mures etiam uulgares ruminant, non solum Pontici, Plinius & Albertus. ¶ Mures lambendo bibunt, etsi dentibus ferratis non sint, Aristoteles. Mures in Africa (Obscurus quidam ineptè legit, in aqua) cum biberint, moriuntur, Idem. In Africa maior pars ferarum æstate non bibunt inopia imbrum: quam ob causam, capti mures Libyci, si biberint, moriuntur, Plinius. An noxius muribus sit potus, uide in E. ubi de uenenis eorum. Cuniculos etiam à potu mensibus aliquot abstinere supra dixi. In Lusis Arcadiæ quodam fonte mures terrestres bibere & conuersari, Theophrastus scribit, Plin. ¶ Mus est temperamenti admodum humidus, Obscurus.

¶ Flagranti libidine dicunt mures esse, testemque Cratinum afferunt, dicentem in Fugitiuis, poemate sic inscripto: Age nunc tibi ex æthere murinam lasciuia Xenophontis fulmine percutiam: (*ἄγε νῦν σοι ἐξ αἰθέρας καταιγισσώμεν μὲν ἀστὲρ ὧς ξυνοφώντῳ*). Politianus in Miscellaneis 96. sic uertit, Age nunc tibi de sereno aduersus mollitiem muris fulgurabo Xenophontis. Volaterranus sic, Age nunc è sudo flagitium muris fulgurabo Xenophontis: additque uerba esse anus cuiusdam,) Atque foeminam quoque murem maiore Veneris rabie flagrare dicunt. Et rursus apud Epicratem in fabula quæ inscribitur Chorus: Postremo subiit me detestabilis lana (leno, Volaterr.) deierans per Dianam (per puellam, per Dianam, per Persephattam, Politianus) esse uitulam, esse uirginem, esse pullam indomitam. At illa murina erat, (*μυωνία*, myonia; sic etiam Cælius legit, & Erasmus in proverbio) Mus albus: & Volaterranus ut uidetur, nam similiter murinam transfert, Politianum *μυωνία* uel *μυωφία* legisse uideo, & magis probo: uertit enim, At illa cauus erat murinus: nimirum quod uirginitate non amplius integra sed perfracta esset, & quosuis amatores admitteret ut cauerna murium subeuntes sibi musculos: myonia quidem uocabulum nusquam legere memini.) Superiectione salacissimam eam dicere uoluit, cum prorsus murinam (cauum murinum, Politianus) uocauit, Aelianus interprete Giliio. Sed Politianus hæc etiam tanquam ex Aeliano addit: Et Philemon, Mus albus, cum quis eam, sed pudet fari. Clamauit adeo statim detestanda lana, ut sæpe latere non est. In septimo Epigramma ton Martialis in uulgatis codicibus legitur, Nam cum me uitam, cum me tua lumina dicis: sed enim uetustissimi quique sic habent, Nam cum me murem, tu cum mea lumina dicis. Videtur autem puella

blandiens amatori murem eum uocare eodem intellectu quo etiam passerulum solet, quia mures quoque perhibentur salacissimi, Politianus: cui accedit etiam Erasmus in proverbio Mus albus. Domestici mures salacissimi habentur, praesertim albi: uide infra in proverbio Mus albus. Mures albi multae ualde generationis (salacissimi) sunt, Albertus. Mus in coitu complectitur cauda, Albertus. Supra cuncta est murium foetus, haud sine cunctatione dicendus: quanquam sub authore Aristotele & Alexandri Magni militibus: generatio eorum lambendo constare non coitu dicitur, Plinius. Salis gustatu fieri praegnantem opinantur, Idem. Accedente salis usu longe foecundiores fiunt, Aelianus. Sunt qui uehementer confirmant mures, si salem lambant, impleri sine coitu, Aristoteles. Terrae Persicae parte quadam mure foemina rescissa, foetus foemini praegnantem comperiuntur, Idem & ex eo repetens Plinius. Murium generatio mirabilis praeter cetera animalia maiorem in modum est, tum numero, tum celeritate. Iam enim foemina praegnante in uase miliario aliquando occupata, paulo post referato uase, musculi numero uiginti & centum reperti sunt, Aristoteles. Ex una genitos centum uiginti tradiderunt, Plinius. De mirabili uno tempore agrestium murium redundantia, infra dicemus ubi de muribus agrestibus priuatim agetur. Multifida, ut canis & lupus, & parua eiusdem generis, ut mures, multa pariunt, Aristoteles. Mures etiam ex terra, uel terra & imbre nasci infradicam in agrestium historia. Ibidem quoque narrabimus quae loca muribus infestata sint, & quae propter murium copiam reliquerint incolae. ¶ Mures qui non ex insidijs, sed sua sponte moriuntur, defluentibus membris e uita paulatim excedunt: unde profectum id quod est in proverbio, Iuxta muris interitum, cuius Menander meminit in Thaide, Aelianus interprete Gillio: Volateranus ex eodem sic transfert, Vita his longissima, membris paulatim deficientibus, &c. De agrestium morte infra dicam.

D.

E uolucris hirundines sunt indociles, e terrestribus mures, Plinius. Quaedam timore non curantur, ut mures & lepores, quomodo enim amabis quem insidiari uitae tuae sit persuasum? At hoc sibi persuadent qui timent, Cardanus. ¶ Ruinis imminentibus musculi praemigrant, Plinius. Vbi domus aliqua consenuit & ruinam minatur, mures primi sentiunt, & celerrime fugientes aliud domicilium quaerunt, Aelianus in Varijs & in animalium historia. Et rursus in eadem, Quod uicinam (inquit) domum ad edendas ruinas mures & mustellae praesentiunt, idcirco eius casum & prolapsionem praevententes, ex ipsa emigrant, quod quidem ipsum in Helice oppido usu euenisse dicitur. Cum enim Helicenses impium facinus in se aduersus Iones admisissent, eos nimirum in altaribus maciantes, tum sane his propinqua ruina ex ostentis portenta fuit. Nam quinque ante diebus quam Helice funditus euerteretur, qui in ea essent mures, mustellae, serpentes, & uerticillae, ceteraque eiusmodi ex eo loco exierunt: quod quidem facinus Helicensibus id ipsum intuentibus, summam quidem admirationem mouebat: ueruntamen quam ob rem discederent, causam conijcere non poterant, postea uero quam ex urbe haec animalia excessere, ex terrae motu tantae labes domorum noctu factae sunt, ut non modo ex hoc casu desederit urbs, & conciderit, atque ex permulta tempestatis alluione funditus deleta fuerit: uerum etiam cum forte decem naues Lacedaemoniorum in urbis portu stationeque essent, ex marinorum aetuum tempestate perierunt, Haec Aelianus. ¶ Mus domicilium sibi parat, Aristoteles. Sed tamen cogitato, mus Pusillus quam sit sapiens bestia, aetatem qui unicuique Nunquam committit suam: quod si unum obsideatur, aliunde perfugium Gerit, Plautus 40 Trucul. Si quis ex muribus in aquam cadat, porrigens caudam alter hunc extrahit, ac seruat e periculo, Tzetzes. Cum mures in aquatile uas delapsi ascendere non queunt, mutuas inter se caudas mordicus tenentes, sese subtrahunt, secundum quidem primus, tertium secundus: sic enim eos mutuas inter se operas sapientissima natura ponere docuit, Aelianus. Sic lupi caudas inter se mordicus apprehensis fluuios tranant: & similiter Caspij mures, ut infra dicam in muribus diuersis.

¶ Peruersorum morum mustellae & mures sunt, eamque ob causam Iudaeis tum cibo tum contactu eorum interdictum est, Aristeas. sed per haec animalia eiusdem ingenij homines reprehenduntur, qui scilicet timidi & ad quemuis pauidi strepitum sunt, interim uero furaces & clam insidiosi, Procopius.

¶ Muribus maxime insidiantur feles, unde & murilegos recentiores quidam uocant, murileguli uero apud iureconsultos muricis & purpurarum inquisitores nuncupantur. Mustelis eadem quoque felibus natura in murium uenatu, perniciosissima eis quae mustelarum minima sunt, & simpliciter nomine generis appellantur: quoniam haec caernas etiam subire possunt musculorum, nec egresfos solum ut maiores mustellae catiue uenantur. Videntur & mortuas mustelas horrere mures: nam caseos, si cerebrum mustellae coagulo addatur, negant a muribus attingi, Plinius. Et alibi, Abiguntur cinere mustellae sparso. Mustela ruta in murium uenatu cum ijs dimicatione cōserta uires refouet, Plinius. Eadem se praemunit contra serpentes. Vulpes callide admodum mures caprat. Eisdem in pratis anguis niger, (carbonarium Itali quidam uocant, Nicander eundem puto myagron a murium uenatu) comprehensos deuorat. Murem animalium maxime odit elephas, & si pabulum in praesepio positum attingi ab eo uidere, fastidiunt, Plinius. Odorem muris uel maxime fugiunt elephantum: pabula etiam quae a musculis contacta sunt, recusant, Solinus. Leo murem fugit, Rasis: 60 fortassis autem corruptus est locus, nam Aristoteles de leone scribit, quod aliquando hyn, id est suem, non myn, id est murem timuerit. Muribus accipitres uestuntur: item aues nocturnae, ut noctuae, bubones,

bulbones. Mures cum uocem felis aut uiperæ exaudiuerunt, è nido musculos in locum alium transferunt, Aelianus. Mures etiam cum serpentibus aliquando colludunt, Ponzettus.

E.

Muscipula laquei genus est ad capiendos mures, Sipontinus; ut decipula laquei genus ad capiendas capiendasque aues. In granarijs muscipulae disponantur ad mures capiendos, & per foramina ostij felibus introeundi potestas relinquatur, ad mures frumenta rodentes fugandos, Grapaldus ex Varrone puto. Si parit humus (in uineis) mures, minor fit uindemia, nisi totas uineas oppleueris muscipulis, quod in insula Pandatharia faciunt, Varro de re rust. 1.8. Muscipulae aliae uiuos capiunt mures; aliae perimunt, siue pondere oppressos, siue aqua suffocatos, siue aliter, ut cum ualido filo ferro in oppositum clauum adiguntur capite in foramen propter escam inserto. Aliae uero uas aliquod subiectum habent in quod illabuntur, quod si aqua repleueris, suffocantur; secus, retinentur uiui. De singulis igitur ordine dicendum; & primum de ijs quae uiuos capiunt. ¶ Cōmissimum muscipulae genus est, uas ligneum quadrangulum oblongum, quod tabulis quatuor constructum, posterior pars filis munitur ferreis, ut & inspicere illic liceat quid captum sit, & odor escæ illa etiam ex parte à muribus hauriatur, unde ad inquirendum aditum alliciantur; ad hæc aëre peruio longius spargitur escæ odor, & eminus etiam inuitat mures. Pars anterior hostiolum habet, filo appendens, quod cataraetæ instar subito cadit cum esca attingitur; filum autem alligatum est grui, hoc est ligno supra muscipulam transuerso sursum deorsumque mobili, sustinente in medio columella quæ medio superioris tabulae loco infigitur. Est & foramen in posteriore parte tabulae superioris, cui filum ferreum mobile inseritur alteri ferro supra foramen transuerso circumuolutum. Huic inferius hamato esca infigitur, ut lardum, uel nucleus iuglandis, uel panis: quæ modicè adolentur igne, ut longius spargant odorem. Suprema uero mobilis huius filii pars modicè inflexa ut angulus rectus fiat, & malleo dilatata, gruis extremæ parti in dimidiati cunei formam illic rescissi quàm fieri leuissime potest imponitur, ut esca à mure contacta facilius ruat. Hæc instrumenta aliqui gemina conficiunt, hostiolis ex aduerso positis. Hoc genus instrumenti Petrus Crescent. (10.36. ubi diuersas muscipulas describit, quas omnes nos ordine recitabimus) muscipulas domesticas uocare uidetur, quod in plerisque domibus habeantur. Oppianus etiam libro 2. de piscatione non aliud intelligere uidetur, his uersibus: *ὅς δὲ πᾶσι δολέοντα μόρον λίγροις μύεσι μῦρον ἐκστειν; τὸν δ' ἐπὶ πύλῃς λόχον ὀρμαίνοντα τὰς κερὰς ὄνδρ' ἔλασσε. θοὴς δὲ οἱ ἄλλοι ὑπὸ τῶν κοίλων ἐπισμαράχην. ὁ δ' ἐκείνι πολλὰ μύνοιων ἐκφυγέειν δυνάται γλαφυρὸν σκέπας, ὅφρα ἔλθῃ μαρψὶ τε λείαν τε, γέλων δ' ὑπὸ θύρεσσιν ἄγρει.* Aliud muscipulae genus è filis ferreis in orbem ducitur, ut uas fiat rotundum partem quæ è cylindro transuersa secatur referens. In eius summo orificium ex iisdem constructum filis, quæ in fine singula acuminata in conii formam destinunt, ut in nassis sit ad capiendos pisces. Vasi escæ aliquid imponitur. Ad latus alicubi hostiolum sit, unde mus uel suffocatus aqua, uel aliter immortuus, eximatur. Est & alius modus minores musculos capiendi: Nucis iuglandis dimidia pars aperitur & oræ seu margini uasis alicuius, ex metalio præsertim aliquo, subiicitur, ita ut pars aperta introrsum uergat, & mus arrodere non possit nisi uas subierit; quod si fecerit, nuce dimota & uase collabente includetur. Hunc modum Crescentiensis etiam describit. ¶ Item est alius modus, inquit Crescentiensis, cum uas aliquod operitur membrana, quæ in decussim (crucem) scinditur, (quidam membranam recentem ollæ obtendi uolunt, & farinam inspergi, ut mures assuescant accedere: & postea arefactam scindunt) & in medio annectitur pellis suilla. Mures autem accedentes ad chartam siue membranam, ea deflexa ruunt, charta rursus erigitur ut una opera mures infiniti decipiantur; quod si aqua in uase fuerit, suffocantur; sin minus, breui saltem fame intereunt. Fertur etiam ab expertis, quod si mures in uas sine aqua illapsi diu uiuere permittantur, fame nimia impulsu se mutuo tandem deuorant, fortior imbecilliorum. Quod si tandiu relinquuntur, ut unus aliquis tantum, uidelicet omnium robustissimus superfit, & hic permittatur exire, quoscunque inueniet mures deuorabit murinæ iam carnassuetus, idque facile cum illi non fugiant, Hæc ille. Ego nuper ab amico quodam accepi, Senensem quendam sacerdotem cui marsupium in cauum quoddam mures pertraxerant, captum unum aliquandiu carnibus murinis tantum aluisse, ac ita dimisisse: qui cum grassaretur in exteris mures eosque fugaret ad singula ubi latebant foramina pergens, sic etiam marsupij index perquirenti id singillatim sacerdoti fuit. Capiuntur etiam mures, si uasi, unde euadere nequeant, tenuis baculus imponatur, qui in medio ita incisus sit, ut se tantum sustinere cum esca possit; nucleus enim nucis in bacilli medio ponitur, ad quæ mus accedens cum baculo fracto cadit; & si aqua fuerit, suffocatur; sin minus, occiditur, Crescentiensis. Etrursus, Modus (inquit) melior cæteris ad capiendum mures tam magnos quàm paruos, est huiusmodi: Asseres duos leuigatos longitudine brachij, latitudine semissis (dimidij brachij,) ita coniunge ut digitis quatuor uel paulò minus in latitudine distent parte infima, cum duobus exiguis asseribus * in castris in utroque capite uno, ut inferius æquales sint: sub his affige chartam * de pectore grossam massam (incisam) in medio ex transuerso, sed prope medium non affixam, & ita restrictam ut inter asseres facile eleuetur, ut si delabendo deformaretur, possit ad suam formam reduci. Cæterum predicti duo asseres supernè in capitibus coniungi debent, ac super eos exiguus asser imponi, qui in medio contineat clauum retortum ad quem suspendatur frustulum cutis suillæ: alij non suspendunt, sed in medio asserum prope chartam ponunt, sic ut una * mastula cum cute facile reuoluatur. Hanc ma-

chinam uasi fictili aut ligneo impones, unde muribus exeundi facultas non sit. Præstiterit autem obrui massam frumenti uel alterius grani. Sic una opera quotquot mures intrauerint & ad escam accesserint, delapsi capientur, charta semper in pristinum reuoluta locum. Alius modus: Orbis mensarius aut simile lignum rotundū infixis utrinque acubus uel exiguis ligellis, duobus in sedili aliquo erectis breuibus ligellis bifurcatis (uel ramulū transuersum habentibus) imponitur. Curandum autē ut pars orbis posterior, hoc est sedile uersus paulō grauior sit, & sedile attingat, anterior uerō circiter pollicis lati altitudinem eleuetur. Tum farina aliā uel esca sedili prope orbem inspergitur, ut inuidentur mures, esca etiā orbi alligatur antierius. Mus à sedili in orbem progressus, eo reuolutus in lebetem, qui aqua semiplenus subijci debet, delabitur, orbe mox in priorem statū redeunte, ut sæpe plurimi mures una nocte una eademque opera capiantur, omnes in lebetem delapsi. Alij pro orbe ligneo machinā quandam uersatilem faciunt, quales sunt puerorū apud nos rotulæ arundinibus aut uirgis alligatæ, in cursu ad uentum uersatiles. ¶ Sunt & uaria muscipularū genera, ubi mures pondere obruuntur. Muscipulæ quoddā fiunt, inquit Crescentiensis, ex paruo ligno cauato, in quod delabitur aliud lignum paruum, sed graue & opprimens ingressos ad escā mures; annectitur enim suilla cutis ad lignum quoddā exile, quo attractio ruit moles: sed hic modus notior est quā ut pluribus explicari mereatur. Huic affine est genus illud, quod nostri hoc modo parant: Tabulæ duæ coniunguntur pedem latæ unū, longæ duos. Hæ posterius ligneo clauo iunguntur, qui tabulæ inferiori insigitur, superior enim eidē clauo non affigi, sed inseri tantū debet foramine suo (ampliōre quā ut motum eius impediāt), ita ut facile anterior eius pars sursum deorsumque moueatur. Præterea inferiori tabulæ antierius forma patibuli (duobus lignis erectis transuerso uno imposito) siue Græcæ literæ n. insigitur, altitudine dodrantis, latitudine quanta permittitur. Oportet autem de superiore tabula antierius nonnihil utrinque rescindi, ut patibulum subiens æqualiter cum inferiore extendi possit. Deinde inferiori tabulæ lignum rectum & tenue secundū latitudinem (quæ pollicem ferē aut unciam æquat) imponitur in medio, & postrema parte alligatur ad clauum ligneum, quo tabulæ coniunguntur. In huius medio laridum uel quauis esca alligatur. Debet autem antierius ad finem usque tabulæ pertingere, & illic etiā crenatū esse secundum latitudinē, crena ad dimidiati cunei formam ducta. In hanc enim ligno eleuato aliud supernē perexiguū lignū inditur, duos ferē digitos longum, latū uno: hoc inquam parte inferiore in crenā ligni escarij (id est continentis escam) inditur: supernē uero ad orā superioris tabulæ leuiter offirmatur, ut escæ contactu facilius ruat moles. Idem hoc ligellum (quod obfirmatorium, ad escarij differentiā nominari potest) filo annecti solet ad superiorē tabulam sub medio patibuli, atque inde cum muscipulā erigere placet ultra patibulū transiit. Sunt qui inferiori tabulæ circa escā clauos insigant ferreos, quorum mucronibus cadentis uel ponderis mures illiduntur. Potest etiā lapide superior tabula onerari, ut grauius feriat. Porro uiuos obruendi machina maximē extemporanea hoc modo fit: Ex tenui ligno pars palmū alta & digitū ferē lata scinditur, & ab altera parte in cunei formā secta attenuatur: hoc lignū columellæ instar erigitur, & cuneus eius inditur crenæ alterius ligni, quod huic ferē æquale uel paulō breuius sit, simile alioqui nisi quod altera crenata non cuneata est. Potest autē obfirmatoriū appellari: hoc enim columella & lignum escariū continentur obfirmanturque ne ruant priusquā mus escam attigerit. Lignum escariū dodrantale uel paulō longius esse oportet, esca circa mediū alligata: pars eius anterior scissurā habebit, quæ paulo post caput incipiat, & ad duos ferē cum dimidio digitos retrorsum extendatur: debet autē fieri ad angulos rectos et dimidiam ligni latitudinem auferre. His tribus lignis ita paratis, columellā eriges, ita ut cuneus sursum spectet, cui obfirmatoriij crenā inseres, ita ut obfirmatoriū ipsum retrorsum spectet, quod escariū quoque spectare debet: escariū anteriore angulo columellæ admouetur, ad posteriorē uero eius angulū in fine scissuræ obfirmatoriij cauda, hoc est pars non crenata detrahitur, obfirmaturque: sed priusque detrahas & obfirmes tabulam columellæ iam sustinenti obfirmatoriū impones. Sic dolo instructio mus si escā tetigerit, ruente tabula opprimetur. Eundem hunc dolū describere uidetur Crescentiensis, sed obscurius, his uerbis: Capiuntur mures affere quoddā eleuato cadente, qui ex quadā columella eleuatus sustinetur, quadā spatula cutem suillam habente sic præparata quod columella diuisa non aperitur, nisi cum mus cutem tangit in spatula eleuatam. Est & alius usitatus apud nos modus. In tabella pedali quinque aut sex digitos lata, circinatū foramen sit, cuius diameter digitorū sit quatuor: huic foramini subiectū inditur uas ligneū orbiculatum cauū palmi longitudine: in huius uasis latere altero, quod appellemus A, foramen parū fit in medio, ubi filum escariū ē ferro inseritur, id circum uoluitur paruo filo quod transuersum foramini infixū est, ita ut in muscipula primo descripta diximus: pars enim fili in fine hamata quæ longior est, introrsum pertinet, ut insigatur ei esca, pars altera breuior & in summo modicē ad angulū rectum inflexa foras spectat, ut ligello obfirmatorio imponatur: quod quidem ligellū filo percutienti ē regione escarij annexū pendet. Filū percutiens appello, quo mus inserto in uas capite & escā tangens percutitur, illiditurque acui ferreæ, quæ illic prope summitatem uasis in aduersum latus, quod B, appellabimus insigitur, ita ut mucro recta ad A, spectet. Hoc filū percutiens bene crassum est, & per totū B, latus tabellæ à principio ad finem rectā descendit: mox extra tabellam in semicirculū incuruatur, cuius uertex à tabella palmo ferē recedit: & in latus A, reflexū, illic annectitur & insigitur. Sic paratam machinam cum instruere & intendere uolles, ligellum obfirmatorium in latus A, detrahes & altera parte obfirmabis in marginem eiusdem lateris

teris inferiorem, (quod ut firmitus fiat, crenam illie uel scissuram aliquam in ligno facere possis) alteri uero nempe inferiori parti, summitatem fili escarij inflexam impones, & instrumentum totum in laeus B. inclinabis. Eandem aut simillimam machinam Crescentiensis describit, sed obscure, uerbis forte per librariorum deprauatis: sunt autem hæc, Mures etiam aliter capiuntur cum in aliquo nodo cannæ amplæ in capite sit arcus cum chordula, in qua acus magna consistit in mediâ canna foraminis foramen habet in medio, & cutim suillam interius cuiusdam uirgulæ alligatam, & sic præparatam, quod cum mus per foramen cutim mordet ac mouet, arcus descendit, & acus magna perforat caput eius, eumq; retinet ne fugere possit. Sed præ cæteris ingeniosum est machinæ genus, quod subiiciam. Trunculus ligni duos palmos longus, unum laeus, duos digitos crassus, in medio duobus circiter digitis excinditur paulò ultra dimidium latitudinis suæ. Latus illud ubi scissura sit declius & humilius esse debet, id appellemus A. huic lateri semicirculus oblongus è ligno inflexo inditur, in foramina terebrata parte mediâ A. lateris, ab utraq; parte scissuræ, ita ut semicirculus ille recto & plano ad trunci basim situ sit, & instructa muscipula eidem semicirculo incumbat. Supra hunc semicirculum eiusdem figure tabella adaptatur ferreis mucronibus in circuitu denticulata: ita ut mucrones semicirculum collabente machina ingredi possint, propemodum attingentes ipsum. Hæc tabella trunculum uersus ita rescindetur, ut scissuram eius ingredi possit, ubi transuersa chorda equinis setis contexta alligetur. Chorda autem per latera trunculi perforata transmittitur, ansulis utrinque ligneis annexa, ut ipsi remitti intendiq; possit: ipsi enim intensis tabella mucronata uehementius ferit murem. Supra trunculum statim retrò scissuram lignum erigitur quinque circiter digitos altum rectumq;, & mox eadem longitudine recuruum (buris instar) anterius pertingens & sursum inclinans: huic in fine filum annectitur cum ligno obfirmatorio paruo, inescatorium uero lignum imæ scissuræ alligatur. Mus escam attingens inter tabellæ corruentis mucrones & semicirculum configitur cōstrictusq; tenetur. Vidi & aliud huic simile genus: sed desino esse longior. Est præterea aliud modus, cum uas aliquod ex quo euadere nō possint, ad dimidium aqua impletur, cuius superficies zea seu spelta innatante operitur, quam uidens mus & non aquam, in uas descendit & suffocatur, Crescentiensis. Audio nostros aliquando paleas aquæ iniicere, quod facile supernatent, & sic mures aliquando nihil suspicantes de aqua insilire: facilius autem puto ad insiliendum allicerentur, si paleis farina auenæ aliâ ue tosta inspergeretur. Hoc circa muscipulas omnes quibus uiui mures capiuntur obseruandum, ut eximantur statim: nam si perminxerint, mures alios dolum suspicantes difficilior allici putant: quamobrem pollutas urina, abluere solent, aliqui etiam fumo imbuerent, tanquam urinæ odor ita aboleatur.

¶ Mures si amurcam spissam patinæ infuderis, & in domo nocte posueris, adhærebunt, Palladius 1. Si amurcam, inquit Anatolius, in æneam peluim infuderis, eamq; in mediâ domus parte reliqueris noctu, mures congregaueris omnes, Paxamus in Geopon. Græcis 13. 4. ¶ Mus si castratur uiuus & dimittatur, fugat cæteros, Plinius libro 30. ut Aggregator citat. Ego de foricibus tantum apud Plinium hoc scribi reperio. Si deprehensum murem unum excoriato capite abire permiseris, cæteri in fugam uertentur omnes, Paxamus. Mus masculus cum excoriatur & dimittitur in domo, aut castratur, aut abscinditur cauda eius, fugat reliquos: maxime uero si excoriatus fuerit. Fertur etiam si mus pedeligatus ad paxillum in domo retineatur, cæteros in fugam uerti, Auicenna. Memini aliquando audire, si muri capto tintinnabulum alligetur, ac ita dimittatur, fugaturum cæteros. Fur mus foliorum taxi occidit mures, Plinius. ¶ Aconitum (primum, quod & pardalianches) procul & è longinquo odore mures necat, unde aliqui myocstonon appellarunt, Plinius. Myocstonon quidē cognominari, Dioscorides etiam & Nicander meminerunt. Recentior quidam obscurus author, hæc Plinij uerba de fumo aconiti interpretari uidetur: quanquam lupariæ uulgo dictæ fumum id facere scribit, quæ ad secundum aconiti genus pertinet. Ego cum nuper radicem cœrulei primum, deinde etiam pallidi aconiti ratto capto per triduum edendum obijcerem, butyro & farina, aliâs caseo mixtis, atq; is multum absumeret, nec periret tamen, sed ne lædi quidem uideretur, occidi iussi. In causa forte erat parum recens pollen flauum aconiti: pharmacopolæ enim non integras lupariæ radices, sed contritas ferè seruare solent. In Sabaudia quidem uidi à rusticis has radices uendi, & muribus occidendis commendari ab ipsidem audiui. Nostri quoq; in Germania rhizotomi mures occidi promittunt, si lupariæ radicem tritam cum pulte ex auenæ aut frumenti farina mixtam gustauerint. Eisdem ferè aconito uires staphisagria obtinet: & huius quoq; (è radice, uel semine potius) pollinem cum farina in butyro frictum mures occidere Tragus scribit. Fugantur mures & calacantho, origano, apij semine atq; melanthio suffitis, Paxamus. Calacanthus autem (Græce καλάνθη) legitur hoc in capite, & duodecimo ubi muscas suffitu eiusdem pelli scribitur; undecimo autem contra culices (καλάνθη) quid sit non facile dixerim. Apud Rasim non calacanthum sed chalcanthum, id est atramentum sutorium legitur: sic enim aliqui citant ex opere eius ad Almanforem: Mures (inquit) è domo chalcantho fumigata fugiunt. Calycanthemon quidem apud Dioscoridem inter clymeni & periclymeni nomenclaturas est. Fugiunt & hæmatite lapide suffito, nec non myrica uiridi fumigante, Paxamus. Si domum suffumigaueris ungula muli sinistra, non remanebit in ea forex, Rasis, Albertus, Belberus. (foricem improprie dicit pro mure domestico.) Si muli ungula domus suffiatur, fugiunt ab ea mures, Rasis & Albertus. Vnguibus mulæ uel asini (adultis) mures fugantur, Vrsinus,

Mures abiguntur cinere mustelæ uel felis diluto, & semine sparso, uel decoctarum aqua: sed redolet (scilicet frumentum) uirus animalium eorum etiam in pane: ob id felle bubulo semina attingit utilius putant, Plinius: sed hæc ad mures agrestes magis pertinere uidentur, qui quomodo fugentur suo loco infra priuatim dicemus. Asphodeli radice mures fugantur, cauerna præclusa moriuntur, Plinius. Cucumim ex quo elaterium fit, &c. multi hunc esse apud nos, qui anguinus uocatur, ab alijs erraticus, arbitrantur: quo decocto sparsa mures de eius medicina non attingunt, Plinius. Agrestis cucumeris & colocynthidis suffusio mures necat, Palladius 1. Si cerebrum mustelæ coagulo addatur, dicunt caseos à muribus non attingi, Plinius. Frumento ne gurgulio noceat, neu mures tangerent, lutum de amurca facito, palearum parum addito, sinito marcescant bene, & subigito, eo granarium totum oblinito crasso luto, postea conspergito amurca bene omne quod lutaueris. Vbi aruerit, eò frumentum refrigeratum condito, Cato. Absinthium defendit pannos & pelles à muribus, Circa instans. Atramentum librarium ex diluto absinthij temperatum, literas à musculis tuetur, Plinius & Auicenna. Mulieres quædam apud nos absinthium decoquunt cum linimento illo farinaceo quo lectorum culcitrae illinunt, ut à muribus tutæ sint, Tragus. ¶ Si uis excæcare mures, rithymallum in tenues partes incisum mistumq; cum polline & œnomelite apponito: siquidem ubi ex eo comederint, occæcabuntur. Anatolius quidem & Tarentinus dum de horreo mentionem faciunt, eisdem medicamentis sunt usi, Paxamus. ¶ Veratrum album mures polenta admixtum necat, Plinius. Ex polenta ueratrum, aut agrestium cucumerum semen cum ueratro nigro, colocynthide & farina permixtum, mures perimit, Paxamus. Necabuntur si helleboro nigro caseum uel panem, uel adipem, uel polentam permisceas & offeras; & agrestis cucumeris & coloquintidis suffusio sic nocebit, 20 Palladius. Nonnulli elleborum album & corticē cynocrambes tenuissimè comminuta cribrataq; cum farina, ouis & lacte miscentes & læuigantes, pastam faciunt, quam murium foraminibus inieciunt, Paxamus. Auicenna etiam elleboro mures occidi scribit, & merdasengi, id est lithargyrio, utroq; nimirum per se: ut & Rasis, qui tamen utriq; farinam addit. Albertus omnia permiscet, elleborum inquam, lithargyrium & farinam. Elleborus cum melle & farina subactus, frixusq; præsertim niger, mures & rattos necat, Tragus. Tortellæ ex elleboro cum farina & aqua factæ, Circa instans. Elleborus cum polenta, uel cum sauiçh (saiçh Arabicè polenta est) & melle, Serapio secundū Dioscoridem, & Auicenna: sed Dioscorides de chamæleonte albo hoc scribit, non de elleboro. Chamæleon albus cum polenta subactus, & aqua oleoq; dilutus, mures, sues & canes occidit, Dioscorides: uide in Cane. Idem apud Auicennam de mezereon legitur, facili lapsu: quoniam mezereon chamæleon non chamæleon est. Succus decoctæ radicis chamæleontis herbæ additis aqua & oleo, mures in se contrahit ac necat, nī protinus aquam sorbeant, Plinius lib. 13. Rusticos uidimus cardum uariū (id est chamæleontem) uidentes, cuius puluere tum lupos tum mures necari affirmabant. Mures perimit & hyoscyami albi semen, & radix caulis, (aliàs lauri,) Auicenna. Si rubi radicem butyro pani & caseo permixtam gustarint mures, exanimantur & pereunt, Paxamus. Helenij radix mures contrita dicitur necare, Plinius. Bassal alfar (id est cepa muris, quæ & cepa canina dicitur: est autem eadem quæ squilla) mures occidit, Auicenna, secundum Bellunensem & ueterem glossographum. Σκίλλα, σκαμμονία, δανατηφόρος μυδῶν, Hefychius & Varinus: Confundunt autem scammoniam & scillam diuersas plantas. non negauerim tamen scammoniam quoq; muribus uenenatam esse posse: ut Auicenna mezereon, id est chamællæ uim mures necandi attribuit, quam Dioscorides 49 & alij chamæleonti, non infeliciter lapsus, ut uidetur: nam chamællæam quoq; idem præstare crediderim. Syluestrem asparagum Græci orminum aut myacanthum uocant, Plinius: dubitauerit autem aliquis cur myacanthus, id est murina spina nominetur, aliam ne ob causam, an quod mures forte interimat: nam canes quoq; asparagi decocto perire, autore Chrysippo, Plinius scribit. Theophrastus 6. 4. de hist. plant. Quædam (inquit) folium iuxta aculeum gerunt, ut tribulus, phleum, ononis, myacanthus, & alia. Gaza pro myacantho spinam murilem reddit. Videtur autem Theophrastus de rustico intelligere: nam is quoq; myacantha cognominatur apud Dioscoridem: quanquam non iuxta folia spinas habet ruscus, sed ipsa eius folia in aculeos desinunt. Syluestrem quidem asparagum hortensi similem uidisse memini, aculeatum autem propriè dictis aculeis, hoc est duris & pungētibus, nunquam. Sed asparagum syluestre Theophrastus asparagian forte nominat lib. 6. cap. 3. de hist. plant. 50 ubi & scorpium describit, & ipsum ut suspicor de genere syluestris asparagi: quoniam pro folijs similiter spinas habeat, & eodē tempore floreat. Marcel. Vergilius coniicit ruscū myacanthā dici, quod rustici in Italia hanc spinā in carnario suspendāt, ut tueatur à murib; iniurijs pernas, & caseorū fiscellas: neq; enim acuminata in cuspidem foliorum eius acumina penetrare animalia illa audent: quā ob causam, inquit, murinā spinam dictā fuisse credimus. Hetruria certe modò non aliunde facto nomine appellat, (pongi topi, à pungendis muribus, Matthæolus.) Theophrastus libro tertio de plant. hist. centromyrrhinon id est cuspidatam myrtum uocauit, (ut Dioscorides oxymyrinen & myrthacanthan,) Hæc Marcellus. Nostri iunipero similiter ad succidiam à muribus defendendam utuntur. An uerò ruscus Theophrasto myacanthus aut centromyrrhinon dicatur, aut etiam utrisq; his nominibus, aut myacanthus illi non alius sit quàm asparagus syluestris, aut alia sui generis planta, cum 60 neq; ruscus neq; asparagus spinas iuxta folia habeat, aut mutilatus forte sit codex Theophrasti, cuiusq; iudicio liberum relinquo. Aconitum myocstonon, aliqui etiam myophonon appellant; μύφονον herba

herba quæ & aconitum, Hesychius & Varinus: sic enim lego: sed aliud etiam myophonon uel potius *μυφόνον* est, quod & *σκιάς* uocatur, quod in umbellis florem & fructum promat, de quo itidem in aconito dixi. Nicander in remedijs contra ixiæ uenenum polium quoque myocstonon cognominat: quod (inquit Scholiastes) nullus alius fecit, neque enim mures occidit polium, Hæcille. Substratum quidem uel suffitum polium serpentes abigit, graui enim odore est, & amarum. Hoc sanè suspicamur quoniam muscæ suffitis quibusdam, ut absinthio, galbano, melanthio, &c. abiguntur, Græci autem muscas *μύας*, mures uero *μύας* nominant, aliquando hæc per incuriam aut inscitiam tum authorum tum librariorum confundi: polium quidem aptum uidetur quod suffitum muscas & culices depellat. Si querno cinere infarferis aditus (caua) murium, eum contingentes adsiduè, scabie inficiuntur & pereunt, Paxamus. ¶ Si arsenicum citrinum cum farina subactum mus ederit, morietur, Albertus. Nostri arsenicum per excellentiam *müßgiff*, id est uenenum murium appellant, quod inter Asia murium uenena efficacissimum ocysissimumque sit; accipiendum est autem non pallidum quo librorum compactores libros illinunt, ut aureo colore niteant; sed rubicundum, cuius etiam minima portio statim necat: cuius periculum ipse nuper feci in duobus muribus muscipulæ inclusis. uterque enim minima lardi portione uorata, inuoluta in hoc ueneno contrito, modica farina superinspersa, intra horæ spatium periit, magna cum admiratione mea: uix enim tria grana ueneni singulis deuorata puto. Sic ab alijs etiam interemptos hoc ueneno mures audiui. Optimum sanè fuerit uenenum lardo in tenuissimas laminas secto illinere, sic enim facilius quam alio quouis modo edent. Plura de auripigmento & mirifica eius in muribus lupisque necandis facultate recitauimus in Lupo a. in Aconito. Famulus meus farinam frumenti mixtam pauco arsenico laeuigato muribus necandis in domo proposuit; sed id forte gustatum catellus unus e duobus domesticis cum paulo post uomitu redderet, euasit: alter uero de uomitu illo gustans, periit, Ponzettus. Ego sanè cum uulpi quam domi alebam consiliginis semina aliquando dedissem, experiundi gratia num uenenosa essent ut suspicabar, ea quoque cum reuomisset nihil passa est. Qui uenenum apud nos muribus proponunt, plerique aquam etiam in traiectione apponi iubent, tanquam si bibierint citius morituris: sic enim uenenum in uenas dirigi, & inflatos ueri aiunt. Ego quidē duobus illis muribus, quorum iam meminimus, nullū apposui potum, & intra horam utrique perierunt, ut neque simpliciter, neque ut citius moriantur necessarius uideatur potus. Imo uerissime est aliquos si biberint facilius uomere, atque ita euadere: aut alia quadam ratione aquæ potum ueneni uim retundi. Nā & chamaeleontis herbæ succus additis aqua & oleo, mures in se contrahit ac necat, ni protinus aquam sorbeant, authore Plinio. Crescentiensis etiam ueneno muribus proposito aquam remoueri iubet, ut paulo post recitabo. Nec me fugit quod Aristoteles scribit de hist. anim. 8. 28. mures Africæ si biberint mori: quoniā animalibus Africanis etiā cæteris insolens potus est, propter inopiam aquarum, quod æstate illic nulli sint imbres: itaque contra quam cæterarum regionum animalia tempore hyberno magis quam æstiuo potum quærunt. Sed forte hoc uniuersale est omnibus muribus, ut legit (Michael) Ephesius, Niphus. Homerus certe in Batrachomyomachia murē bibentē facit. Hæc ueterum inter se & recentiorum dissidia ut componantur, experientia magis quam uerbis & rationibus uti oportet. Carnem infumatam & minutatim concisam cum butyro frigens in sartagine refrigeratis addes dimidiā partem calcis uiuæ ad laeuorē tritæ. hoc pharmacum in tabellas aliquot distribues, & propones ea in loca ubi musculos aut rattos uersari scieris: tabellis etiam singulis uasa singula cum aqua appones ut bibant & citius moriantur, Ex libro quodam manuscripto Germanico. Aliqui calcem cum farina subactā, alij aliter, rattis proponunt. Mures necat alsceh, (a^l alsceh,) Auicenna: Bellunensis interpretatur realgar (a^l resegal) seu toxicū muris. Realgar, inquit Syluaticus, fit ex sulfure, calce uiua, & auripigmento, & idiomate nostro uocatur soricoria: interficit sorices & omnia animalia: puluis eius extinguit uermes equorum, & fistulis medetur, & omnem malā carnē corrodit. Occiduntur mures resalgario trito & caleo aut farina mixto, quibus in cibo delectantur. Sed remouenda est aqua, cuius potu sæpe iuuantur, Crescentiensis. Ferri scobes (*σίμνα*) si fermento mista loco indatur qui scatet muribus, ubi gustauerint intereunt, Paxamus. Scoria ferri mures perimit, & crocus eius, Auicenna. Rasis scoriam ferri cum farina subigi iubet. Lithargyrium: uide supra in ellebori mentione. Crocus ferri à Bulcasi describitur, ex quo etiā Syluaticus mutuatur cap. 191. Argentum uiuum mures interimit, Auicenna: argentum uiuum sublimatum, Serapio secundum Ralim.

¶ De muribus qui regiones aliquas magna multitudine inuaservnt, & aut segetes populati sunt, aut etiam incolas expulerunt, dicam infra in historia murium agrestium.

¶ Scythiæ magna pars tergore uulpiū & murium operi incedunt, Alexander ab Alexandro. Scythæ pellibus tantum murinis ac ferinis utuntur, Iustinus libro 3. Sed mures quorum pelles in usu uentum habentur, omnes syluestres sunt & diuersorum generum, ut infra in singulorum historijs dicitur. ¶ Mures cum strident, & plus solito (*ὄϊστοι*, uide an legendum *ῥῥῆστοι*, sic melior fuerit syntaxis) tanquam saltantes discurrunt, tempestatem (*χαμῶνα*) significant, Aratus. Vbi Theon in commentarijs, Strident autem, inquit, saltantque mures, siue quod aërem astringi percipiunt: siue quod cum tenuem & infirmam habeant cutem, cum terram refrigeratam calcant, non ferentes frigus exiliunt. Et rursus, Mures interdum (inquit Aratus) pedibus uersantes suum cubile, dormire appetunt cum imminet imber. Hic Scholiastes nihil adiecit, cum sententia tamē aduersa uideatur superiori: quomodo

enim dormiunt immminente pluuia, si plus solito discurrunt & saliant: Mustelæ & mures stridentes uehementem præfagiunt tempestatem, Aelianus.

F.

Peruerforum morum mures & mustelæ sunt, timidi, furaces, insidiosi, ut in D. dictum est, quam obrem lex diuina tum esu tum tactu eorum ludæis interdixit, mures quidem cuncta sœdant, malocq; afficiunt; hominī non modo perniciosi in cibo, sed nec ulli prorsus usui utiles, Aristæas. Comedentes carnem suillam, & abominationem atq; murem, simul consumentur, dicit Dominus, Esaias 66. Caro muris in cibo sumpta magnam obliuionem infert & abominationē, corrumpitq; stomachum, Arnoldus de Villa noua. Dentibus muris, id est maculæ quæ fiunt in facie, præcipuē infantium, propter esum panis à mure corrosi, Vetus glossemarius Auicennæ: Vide in G. circa finem. In. 10. colæ regni Calchut mure ac piscibus Sole exustis uescuntur, Ludouicus Romanus 3. 6. ¶ Muris caro calida est, mollis & pinguis aliquantulum: & in ea uirtus est expulsiua melancholiæ, Rasis & Albertus. Si comedatur mus assus, desiccet saliuam fluentem ab ore puerorum, Idem: Vide in G. Sunt inter magos qui murem bis in mense iubeant mandī in dentium doloribus, doloresq; ita cauēri, Plinius. Sed quæ remedia ex mure sumpto in cibo promittantur in G. dicam. Venisse murem ducentis nummis Casilinum obsidente Hannibale, eumq; qui uendiderat fame interisse, emptorem uixisse, annales tradunt, Idem.

G.

Muris caro calida est & mollis, & pinguis nonnihil, & bilim atram (cuius ego nullam rationem uideo) expellit, Rasis & Albertus. ¶ Arundines & tela, quæq; alia extrahenda sunt corpori, euocat cat mus dissectus impositus, Plinius. Mus deglutitus & per medium exsectus appositusq; omnia quæ inhæserint corpori facile producit, Marcellus. Aduersus serpentium ictus efficaces habentur mures dissecti & impositi, quorum natura non est spernenda, præcipuē in ascensu syderum (ut diximus) cum lumine Lunæ fibrarum numero crescente ac decrecente, Plinius si bene memini. Mures, qui in domibus oberrant, concisos scorpionum plagis utilissimè imponi in confesso est, Dioscorides. Idem ex eo repetunt, Galenus de simplic. 11. 46. Auicenna, Rasis, Albertus. Mus diuulsus scorpionis ictui imponitur, Plinius. Mus araneus si iumenta momorderit, mus recens cum sale imponitur, Plinius. Et mox, Et ipse mus araneus cōtra fer remedio est diuulsus & impositus: Quod addo, ne quis priore etiam loco de mure araneo potius quàm domestico sensisse putet. ¶ Verrucas omnium generum sanat & abolet (eradicat, Rasis & Albertus) mus diuulsus, Plinius; diuulsus atq; que appositus, Marcellus. Empiricum quendam apud nos nuper ad scirrhusi cuiusdam tumoris curationem usum audio pinguitudine quæ destillauerat à muribus aliquot anseri inclusis simulq; asatis. Murini caruli triti in uino uetere ad crassitudinem acopi, si illinantur, palpebras gignere dicuntur, Plinius. Si inaffatos infantes ederint, oris saliuam exicari promittit, Dioscorides: & post eum Auicenna, Rasis, Albertus. Sunt inter magos qui murem bis in mense iubeant mandī, ut ea ueantur dolores dentium, Plinius. Aqua in qua mus coctus fuerit, aduersum anginas salubriter inscio propinatur, Marcellus. Tradunt & murem cum uerbenaca excoctū, si bibatur is liquor, remedio esse aduersum anginam, Plinius. Pulmonū uitij medentur & mures, maximè Africani, detracta cute in oleo & sale decocti, atq; in cibo sumpti. Eadem res & purulentis uel cruentis excretionibus medetur, Plinius. Vrīa infantium cohibetur muribus elixis in cibo datis, Plinius: Sere nus quidem cinerem muris ex uino aut lacte caprino præbet, ubi urina præter uoluntatem aut nimis fluit. Podagras leniunt mures dissecti impositi, Idem.

¶ Ambustis medetur murium cinis, (aut glitrium cum oleo,) Plinius. Cupressi pilularum exustarum puluis tritus, ungularum muli uel mulæ exustarum cinis, & oleum myrtinum, cinis quoque uel simus murium tritus, & cinis exusti erinacei recentis, uel simus eiusdem recens, & sandarachæ hæc omnia cum aceto, & cum pice liquida mixta & imposita, etiam fluentes capillos continent, Marcellus. Loco quem mentagra obsederit muris exusti cinerem cum oleo apponi salubre est, Marcellus. Alopecias emendat cinis è murium capitibus caudisq; & totius muris, præcipuē si ueneficio acciderit hæc iniuria, Plinius. Mures domesticos in olla exustos, tritosq; axungia (oleo lauri, Rasis & Albertus) excipe, & præfrictis cum allio alopecijs in splenio impone, idq; donec capilli nascantur, quotidie repete, Archigenes apud Galenum de comp. sec. locos. Ad alopeciam, Murem combure & tere, & puluerem permisce cum melle, adipe urfino, & unge, Galenus Parabil. 2. 86. Ea quæ sequitur compositio (inquit Cleopatra apud Galenum lib. 1. de compositione sec. loc. inter remedia ad alopeciam) omnes ui sua præcellit, faciens item ad profluuium capillorum cum oleo aut unguento dissoluta; facit & ad rarefcentes in principio capillos, & in caluiciem prolabentes, estq; omnino admirabilis: Murium domesticorum ustorum, pāniculi ampelini (Cornarius à regione uel loco aliquo sic dictum conijcit, Heraclides quidem inter sua ad alopeciam medicamenta Cilicij panniculi meminit) usti, dentium equinorum ustorum, adipis urfini, medullæ ceruinæ, corticis calami, singulorum partem unam, Hæc omnia arida leuigentur, & sufficienti melle admixto, ad crassitudinem mellis redigantur, indeq; adeps & medulla liquefacta addantur, & pharmacum ipsum in aream pyxis dem reponatur, ex eoq; alopecia donec capillos producat defricetur. Similiter autem & profluuii capilli quotidie ex eo illinantur. Murium cinis cum melle instillatus, aut cum rosaceo decoctus aurium dolores

dolores sedat, Plinius. Murinus cinis, id est pulvis exusti muris, cum melle dentibus infriatus, oris saporem commendat, (halitum foetidi oris emendat,) Plinius & Marcellus; admiscet quidam marathridices, Plin. Vide infra in remedijs ex capite muris usto. Si urina præter uoluntatem uel nimium fluat, cinis prodest (hausto nepetæ quoque succo) ex uino muris tritus uel lacte capellæ; Serenus. Plinius aliter, Urina infantium cohibetur muribus elixis in cibo datis, De cinere ex capitibus murum, paulo mox dicam.

¶ Graui difficilique chemosi oculorum (sic uocant rubentem carnosamque inflammationem corneæ) medentur præsentissime accuratius detrita murium carnes cum crudo oui luteo, ad cerati consistentiam, & ex panno lineo impositæ, Galenus Parabil. 1. 31. ¶ Sanguis recens murinus illitus, uel ipse mus diuulsus uerrucas omnium generum abolet, Plinius, Marcellus, & Auicenna. Galenus de simplic. 10. 6. an murium sanguis acrochordonas deijceret ne experiri quidem se uoluisse ait, cum alia multa ad hoc uitium usu probata iam cognosceret. Ad suffusionem admirabile, quod illico uisum restituit; Muris sanguinem, & galli fel, & muliebre lac æquis ponderibus misce, & bene subactis utere; probatum est enim, & magnifice profuit, Galenus Parab. 3. 16. ¶ Murina pellis cremata, ex aceto illito cinere, capitis doloribus remedio est, Plinius. Caput muris in linteo gestatum capitis dolorem sedat. Idem caput muris (fœminæ, Albertus) appensum epileptico curat, Rasis & Albert. Murium capita usta cum melle inuncta alopecias curare possunt, Galenus ad Pisonem. Alopecias cinis est murium capitibus caudisque & totius muris emendat, præcipue si ueneficio acciderit hæc iniuria, Plinius. Alopecijs muscarum capita contrita affrica, Cleopatra apud Galenum sec. locos: Græci cum exemplar *μυῶν* habet, id est murium: sed quoniam murium capita ad hunc affectum alibi semper usta tantum adhiberi consulantur authores, muscarum uero simpliciter infricari, præstiterit *μυῶν*, id est muscarum legere cum ueteri interprete. Quamquam Marcellus etiam muscarum capita usta ad alopecias commendat, Græci nimirum codicis alicuius uitium secutus, Sed rursus apud Galenum sec. locos 1. 2. Cleopatra muscas in ollula torrefactas memorat, his uerbis: *μύιας ἐν πολυκείῳ φρύξας*; miscet autem alijs medicamentis ad defluentes capillos. Et Soranus in medicamento ad alopecias habet, *μυῶν περιφωσμένων ὡς ἀναφραγνῶναι*, hoc est muscarum donec areant torrefactarum; quibus duobus in locis recte muscas non mures accipi iudico, muscas enim torrefieri sat fuerit, quod facile misceri possint, nec opus est prorsus adurere, ita uires etiam amissuras; mures uero ut teri miscerique possint, prorsus aduri oportet; nec tamen uires amittunt, propter substantiam osseam, quæ & facultatis suæ tenacior est, & *ἐμπύρδουα*, hoc est igneam & acrem uim dum uritur concipit magis quam tenuia aut mollia corpora, ut mihi quidem uidetur. Aliqui alopecias cantharide trita illinunt cum pice liquida, nitro præparata cute, sed cauendum ne alte exulcerent; postea ad ulcera ita facta capita murium, & fel murium, & simum cum elleboro et pipere illini iubet, Plin. *μυιοχόλων, μύιας ἰχθῆς*, hoc est, pro muscerdis totidem muscas substitue, Author Succidaneorum quæ Galeno adscribuntur. Atqui Galenus de comp. sec. loc. 1. 1. ad finem medicamentorum Asclepiadis aduersus alopeciam, Quamplurima, inquit, muscarum capita mox ubi captæ sunt nudis alopeciae partibus affricari iubet Asclepiades, atque id maxime ubi alopecia fuerit exulcerata. Etenim confert, inquit, muscarum sanguis (tanquam mitigans & emplasticus, ut uidetur) partibus tunc per pharmaca ex nitro ac alijs composita exacerbatis, nimirum quum non mordeant hæc ipsas tantum, sed bullas etiam in eis excitent. Et quamuis Plinius non hac gratia medicamentum ex capitibus murium addat, cum & alia ualde acra admisceat, tamen non placet quod ipsa murium capita simpliciter illini iubeat, quo modo muscarum illinuntur, cum alij authores aduritis tantum utantur, & recte quidem ut superius monui. Murium capitum cinis in melle mixtus et illinitus per decem dies, facit oculorum claritatem, Sextus. Murium capitum caudarumque cinere ex melle inunctis claritatem uisus restitui dicunt, multoque magis gliris aut muris syluestribus cinere, Plinius. Capitis leporini cinis dentifricium est, adiectoque nardo mulcet graeolentiam oris: aliqui murium capitum cinerem miscuisse malunt, Plinius; Ex eodem supra scripsi, totius muris cinerem cum melle infriatum dentibus, oris saporem commendare, &c.

¶ Muris cerebrum tolles & in uinum mittes, ac maceratum & tritum fronti illines, ad capitis dolorem, Marcellus. Muris cerebrum dare potui ex aqua (quod magi præcipiunt) quis possit phrenetico aut furenti, etiam si certa sit medicina, Plinius. ¶ Grauedo emendatur, si quis muris nares (ut tradunt) osculo attingat, Plinius. Et alibi, Grauedinem inuenio finiri, si quis nares murinas osculetur. ¶ In quartana adalligari iubent magi muris rostellum, auriculasque summas roseo panno, ipsasque dimittunt, Plin. ¶ Muri uiuenti cor exemptum & brachio mulieris suspensum, efficit ut non concipiat, Sextus. ¶ Serenus aduersus quartanam bibi iubet fibram murini iecoris cum quatuor scrupulis uini austeri. Murem difficans per Lunæ silentium, iecur ipsius extrahito, & assumi epileptico ut comedat exhibeto, Galenus Parabil. 2. 3. ¶ Fel murium alopecijs prodesse, &c. ex Plinio retuli supra inter remedia ex capitibus murium. Si aliquod animal in aurem intrauerit, præcipuum remedium est murium fel aceto dilutum instillari, Plinius, Marcellus, & Serenus. ¶ Caudæ murium, uide in Capitibus eorum supra.

¶ Murinum simum Varro etiam muscerdas appellat, Plinius, Marcellus quidem singulas huius simi pilulas (nam sic quoque nominat) muscerdas appellat, ut infra patebit in remedio ad coxendices. ¶ Carnes replet laser est silphio cum uino & croco, aut pipere, aut murium simo & aceto, Plinius.

Excreſcētia omnia ſpodij uice erodit ac perſanat canini capitis cinis: erodunt & murino ſimo, Plin. Idem ſimus apud Aëtium miſcetur medicamentis ad impetigines. Lichenas in facie & murino ſimo ex aceto illinunt: ſed in hac curatione prius nitro ex aceto faciem foueri præcipiunt, Plinius. Loco quem mentagra obſederit, ſimum murinum tritum ex aceto oportet imponi, uel muris uſti cinerem cum oleo, Marcellus. Murinum ſimum admixto thuris polline & ſandaracha panos diſcutit, Plinius. De muris ſimo pilulas ſeptem teres, & cum aceto fronti uel temporibus dolentibus inlines, Marcellus. Inteftina terræ, muſcerdam, piper album & myrrham, ſingulorum unciā ſemis, teres, & aceto ſubacta hemiſcranico illines, mirè ſubuenies, Nicolaus Myreſus. Piperis grana 21. murini ſimi pilulas 21. ſinapis quantum tribus digitis poſſis tollere, teres, & aceto acri ad ceroti modum permiſcebis, & ita fronti impones, & aluta deſuper teges, Marcellus. Herba ſtrumus & ſtercus murinum contrita, & ex aceto fronti inlita, celeriter dolores etiam heterocranij abolent, Idem. Furfures capitis extenuabuntur ſi ſtercore murino liquefacto in aceto caput in balneo perfricueris, Marcellus. Fimum murinum alijs alijs medicamentis ad capillorum deſtutia admiſcent, tum aliās, tum ad alopecias & palpebras glabras. Cleopatra apud Galenum de compoſ. ſec. loc. medicamentis quibuſdam ad alopeciam muſcerdas addit. Alopecias replet murinum ſimum, Plinius ex Varrone. Muſcerdas tritas alopecijs illine, loco prius per linteoli affrictum ſubcruento reddito, Cleopatra apud Galenum. Murinum ſtercus detritum cum aceto & illitum, alopecijs medetur, Dioſcorides, Aſclepiades apud Galenum ſecund. locos, & Galenus ipſe in libro ad Piſonem, & Parabiliū 1. 14. Stercus murinum cum aceto tritum ad alopecias unctas forma priore mirabiliter crines commodat, Marcellus. Fimus murinus tritus, cum aceto & pice liquida tritus & impoſitus: etiam fluentes capillos continet, Idem. Murium alui excrementa alopecias curare aliqui prodiderunt: & erat (noſtro tempore) medicus quidā, qui medicamēto cōpoſito utebatur ex murium ſimo parans, Galen. de ſimplic. 10. 29. Galenus ſcribit ſtercus muris alopeciā ſanare, ſi trito admiſceat ſuccus erucæ, & naſturtij, & ceparum uel alliorū, ut cataplaſma inde concinnatum imponatur, Raſis & Alber. Fimum muris alopeciæ conſert, præſertim illitū cum cepe (melle, Bellunen.) idēq; magis ſi aduſtum fuerit, Auicenna. Stercus muris & thus permiſce cum aceto, & ſac mellis conſiſtentiam, & ungue præfricando locum, (loco prius rubificato) Galen. Parabil. 2. 86. ad alopeciam, & Archigenes apud Galenum ſec. locos. Aut ueratrum albū, piper, muſcerdas præfrictis & conſcalptis ex aceto illine. Aut muſcerdas & ueratrum album illinito, Idem ibid. Ordeum toſtum & murinum ſimum æquali pondere ex aceto illinuntur ad alopeciam, Galen. Parab. 1. 14. Aliqui alopecias cantharide trita illinunt cum pice liquida, nitro præparata cute: ſed cauendum ne altè exulcerent. Poſtea ad ulcera ita facta, capita murinū, & ſel murium, & ſimū cum elleboro & pipere illinunt, Plin. Fimum muris & hirci torrentur & illinuntur ex melle palpebris glabris: Vide infra inter remedia ex ſimi murini cinere. Fimum murinum aqua pluuiā dilutum, mammas mulierum à partu tumefcentes reſcit, Plinius & Serenus. Stercus murinum ex quocunq; liquore ignoranticoſico, ne horreſcat, bibendum dabis, mirum eſt, Marcellus. Fimus muris uehementer laxat: unde & trutanni (ſic legitur apud Vincentium Belluac.) medicinas inde acuunt, Liber de natur. rerum. Audio mulierculas quaſdam ut aluum morantem infantium & puerorum promoueant, nonnihil de tritis muſcerdis in puluē eis addere: apud ueteres nullus muſcerdæ intra corpus uſus fuit, (præterquam colicis, ut ex Marcello retuli, quibus & alia diuerſa excrementa à multis dantur: & calculoſis, ut mox ex Dioſcoride ſubiſciam;) nec ipſe equidem utendum conſuluerim, cum alia honeſtiora medicamenta non deſint. Aliqui non rectè ex Auicenna citant, ſumptum ſimum muris ſoluere puerorum uentres: non enim ſumptum ſed ſuppoſitum, collyrij forma, legitur. Muſcerdæ infantibus ſubditæ alui deiectionem promouent, Dioſcorides, Albertus cum ſale & oleo (melle potius: nam ſic & hodie quidam muſcerdas, tritas puto, glandibus miſcent, præſertim mulierculæ) ſubigi, ſubdiſq; ſcribit. Cum puero cuidam mouenda eſſet aluus, glandem medicus quidam cum muſcerdis parari iuſſit: ridebant autem qui audierant omnes, quòd cum tam multa eſſent quæ ſedi appoſita excretionem cierent, ille neglectis omnibus muſcerdas adhiberet. Profecto enim ne experiri quidem tale quid ſine pudore licet, niſi quis hæc dicens aut faciens pro curioſo homine & præſtigiatore haberi uelit, Galenus de ſimp. 10. 28. Quanto magis igitur ridiculus fuerit ille qui etiam intra corpus muſcerdas ſumi conſulere non erubescet? Remedium coxendicis mirū de experimento ſic, Muſcerdæ nouē tritæ ex uinī quartario, ſuper ſcabellū uel ſellam laboranti potui dantur, ita ut pede uno, quem dolet, ſtans ad Orientē uerſus potionem bibat, & cum biberit ſaltu deſiliat, & ter uno pede ſaliat, atq; hoc per triduū faciat, conſeſtim remedio gratulabitur, Marcell. Muris ſimum cum thure & mulſo (porum) calculos expellit, Dioſcorides: Cum thure & aqua mellis potum frangit lapidem, Auicenna. Muris ſtercus epotum calculos ueſicæ frangit, Galen. ad Piſon. Murino ſimo contra calculos illinere uentrem prodeſt, Plin. Qui difficultate urinx laborat, utiliter inſidebit decocto ſimi murini in aqua, Auicenna. Muris ſimo illito pubi cohibetur uirorum uenus, Plinius. Vi fœtus in utero mortuus uel etiam putrefactus egrediatur: Salem Aegyptium & murium ſtercus & cucurbitam ſylueſtrem ſumito, & mellis ſemicocti quadrantem affundito, & reſinæ drachmam unam in mel iniſcito, et cucurbitam ac murium ſtercus, omnia probè conterito, & in glandes efformato, eaſq; ad uterū ſubdito, quandiu opportunum eſſe uiſum fuerit, Hippocrates de morbis mulieb.

¶ *Vrina muris corrodit usq; ad ossa, Arnoldus. In coitu urina eius dicitur uenenosa, quæ si tetigerit hominē, corrodit usq; ad ossa, Albertus. Aliqui hoc priuatim ratti urinæ attribuunt, ut in histo-*
ria eius dicam.

†Dentibus muris (aliàs Baruli, id est barulios) id est maculæ quæ oriuntur in facie præsertim in-
antium, quum ederint panē corrosum à muribus, Sylvaricus & Vetus glossographus Avicennæ.

a. Musculi Plinio sunt domestici minores, ut in A. dixi. Muscū odoris genus sunt qui opinen-
tur ab Hieronymo dici quandoq; peregrinū murē; nam muscum, id est μύσκηρ, murē paruum planē
indicare, Cæl. Ego μύσκηρ pro paruo mure nec apud authores nec apud Grāmaticos legere memi-
ni. Ipsum quidē odoris genus non myſcon aut muſcū, sed moſchon rectē appellari, neq; ex ullo mu-
riſtū, sed ex capreoli genere eū provenire, iam supra in historia eius abunde docuimus. Quod si à mu-
re diminutiū formare libeat, μυρίδιον potius dixerim quàm μύσκηρ. Μύσκῳ, (μύσῳ potius) μίσκμα,
μυρίδιον, Hefychius & Varinus. μυάριον, μυχοισμόν (μοιχισμόν forte) μύλγμα, lidē. Mures domestici, οἱ
κατ' οἶκον, οἱ κατοιικίδιοι μύδοι, Galeno & alijs. Aliqui μύδοι oxytonū scribunt; alij penanflexū, idēq; ferē
in soluta oratione; in carmine ferē producitur, aliquando corripitur: utroq; modo penanflexū scribi
poterat, nisi fallor; nam & alias uocales circumflexas, etiā natura longas, talē in fine dictionum, se-
quente alia uocali, corripi ſcimus. Εὐ δὲ μύδοι σφραϊστὶ βραχύσι, Theocritus. Accusatiū pluralē duplici-
ter scribi inuenio, μύκας apud Dioscoridē, μύς apud Aristotelem & Pollucē. Ἡ δὲ τις ἐν μέλει τινός πῦος,
prima longa, Homerus in Batrachomyomachia. Vbi tamen alio in loco primā datiuī μουσι corripit.
Ποινήν σύ πάεις μωῶν σφατῶν δό' υπαλύβεις, Ibid. Σμύς, μύς, Hefychius & Varinus. Σμύνθη, mus domesti-

¶ Epitheta. Brevis, Ovidius 2. Fast. Exiguus, Vergil. 1. Georg. Opici, Iuvenal. 3. Sat. Paulus, Serenus. Ridiculus, Horat. de Arte. Rusticus & Urbanus, Idē 2. Serm. Et præterea quorū Textor meminit, Avidus, Cautus, Improbulus, Infestus, Nīger, Obscœnus, Paruus, Querulus, Rodens, Timīdus, Terrestris. ¶ Græca. Δαίλος, in Batrachomyomachia. Παμφάγος, ἐρπικτής, λυχνόβατος, ὀλίγος, Antiphilus in epigrammate. Λίγχοι, Oppianus. ὄροθίας, qui circa tectum versatur, Aristophanes. Καπικίδος. Σωποι μύδον, Leonides in epigrammate. Φιλόλυχνος, Ibidem. Ὑρακὼν λυχμύρεδον ἀνιχρῶν, Nicander in Alexiph. id est οἱ ποδιλείχοντες, καὶ ἀνιχρῶν. Μύδον νυχέρορα, id est noctu uorantis, ἀμυχέρορα, id est in abdito uel recessibus uorantis, Nicander in Theriacis.

¶ Cautus uel cauum uel cauerna dicitur locus excavatus, in quem se recipiunt mures. Mures, cauerna radice asphodeli præclusa, moriuntur, Plin. Me sylua, cauusq̃ Totus ab insidijs tenui solabitur eruo, Mus rusticus apud Horatium. ἐνὶ γῶνυσιν ἔδουσαν μυοδόκους, (τὰς τῶν μύων τρώγλαις, Scho-lia,) Nicander. μυωπία, murium cauernulæ, Hermol. τρώγλαι, Hesych. & Varin. Vtitur & Aelianus hac uoce: quamuis aliqui myonia non myopia legunt apud Aelianum pro muliere libidinosa, ut in C. retuli. Myopes dicuntur, μύωπες, qui non nisi admota oculis, contueri queunt, & cum paulo longius aspicere cupiunt oculis ferè semiclusis id faciunt. Vitiū ipsum aliqui ex Plinio, nescio quā rectè, myopiam uocant. μύειν sanè connuere est, unde sic à uisu, qui Græcis ὄψις dicitur, myonte, id est connuente nominantur. Ferè autem ab ipso ortu hoc uitium contrahitur: neq̃ habetur remedium. Conspicilia tantum quædā parantur, quorum usu longius extenditur uisus: ea sunt huiusmodi, ut minora reddantur, quæcunq̃ per ipsa aspiciuntur: nā quæ senes usurpant, maiora quæ uidentur reddere debent, quanq̃ & senes myopes uidi, qui itidem ut iuuenes hoc uitio laborantes ad lectionem & res alias domi agendas conspicijs uti non solent, sed tantum si quid eminus cernendum est. Sunt autem conspicijs myopū (minder gsicht) oculis sanis aut hoc uitio non laborantibus, inutilia. Myopum uero uisum colligunt & acuunt: & altera quidem non multum, altera uerò multò minora reddunt quæ uidentur, duplicia uocant, quibus ipse uti necesse habeo, cum quid è longinquo prospecturus sum: nam ad lectionē non adhibeo, quod quamuis multò clariores reddant caractères, uisum tamen nimium colligendo offendunt, paucissimi autem ita prorsus myopes reperiuntur: permulti ex dimidio, qui simplicibus & communibus myopum conspicijs utuntur: quæ minus, ut ita dicam, accria sunt, & minus si quis ad legendum adhibeat, offendunt. Inter hæc & senum conspicijs media sunt quædam, quæ ad uisum in suo statu conseruandum facere dicuntur, cum quæ uidentur nec maiora nec minora, sed eadem qua sunt magnitudine representent. Hoc mirum, cū in hoc uitio tam breuis sit uisus, qualem in me experior, ut caractères communis magnitudinis si ultra quinq̃ digitos distent, non discernā, non facile tamen defatigari legendo, ne ad lucernā quidem, nec uilis ferè affectibus corripi, quod ego sciam. Hoc tantum memini, me adhuc puerū, hippo laborasse: is est oculorū affectus, quo palpebræ propter uisus infirmitatem subinde, tanquam trementes nictatione sua claudunt aperiuntq̃ oculos. Hoc etiam obseruasse mihi uideor, cælis oculis uel glaucis hoc uitium frequentius quā nigris accidere. Iam cum à puero ferè hoc uitium incipiat, & oculi nihilo humidiores inde reddantur, imò paulò sicciores potius, non rectè uidentur recentiores quidā hoc uitium, ut alios plerosq̃ oculorū affectus, defluxione humorum è cerebro gigni asserere: hoc enim si contingeret, exiccantibus & attenuantibus curari posset, nec perpetuū & incurabile esset: quamobrè alia quærenda est causa, quam ego in spiritus uisui tenuitatē reijciā interim donec alius meliora adferat. Hoc non omittendum, mirū esse quod uulgo creditur, oculos sic affectos perpetuò ferè in eodē statu durare, neq̃ timendum ut paulatim deficiente uisu cæcitas inuadat. Latinum nomen myopū non inuenio: neq̃ enim lusciosos aut luscitiosos uertere placet, quū nyctalopes etiā sic interpretentur, uitium longè diuersum: quod ipsum etiā alij aliter accipiunt: ego quidem nyctalopem uidi senem quendam, qui ad lucernā noctu legere non poterat. Angli sic affectos, ut audio, uocant borblind, id est cæcutientes & palpantes: boren enim uocant inquirere. Lusciosi, luscitiosi, (uel nuscitiosi Festo) qui propter uitium oculorū parum uident, Atticus Philologus. Nuscitiosi, inquit Aelius Stilo, plus uident uesperī quā meridie: nec cognoscunt nisi quod usq̃ ad oculos admouerint. Alij eosdem nyctalopes faciunt, &c. Hermolaus in Glossematis in Plinium. ἐμυωπίασιν, ἄκροις τοῖς ὀφθαλμοῖς προσέχει. μυωπία (lego μυωπίαζω) γὰρ τὸ καμύνω, Suidas. Plura quæres in Lexico Græcolatino. Simile quodāmodo huic uitium est, quo laborantes nostri uocant überfinnig, melius dicturi überfichtig, ac si hyperōpas dicamus: qui non solum propius admovent oculis quod diligentius inspecturi sunt, uerum etiā altius & ferè supra oculos eleuant. Accidere autem audio hoc incommodū adhuc infantibus, quibus sursum ac retro respectare in cunis nimium permittitur: fortassis & suffusio inferiore oculorum parte, hoc est infra pupillam exorians eiusdem uitij causa fuerit. Sed istis myopū conspicijs nihil profunt. Hæc per digressionem pluribus quidem dixi, sed Lectori spero non ingrata, rei medicæ præsertim studioso, quod de hoc affectu medici tanquam incurabili parū diligenter tractauerint. Cæterum μύωπια cum per diphthongum υι. scribitur, asilum significat, de quo inter insecta dicā: quidam diphthogum scribere negligunt per imperitiā: ut in alijs etiā inde deriuatis, cuiusmodi sunt, μυῖωπια, rhamnus, à spinarum aculeis sic dictus frutex: μυῖωπίζω, πτόρνίζω, διεγείρω, stimulo, excito. Idem uerbum per ypsilō sine diphthongo scribi debet cum connuere uel myopū instar intueri significat, Varinus exponit ἄκροις τοῖς ὀφθαλμοῖς προσέχειν. Videtur & μυωπίασιν (malim μυωπίαζιν: nam & myopia in hoc uitium dici apud Galenum alicubi legitur. μυωπίασιν, μυωπίαζιν, παρακαμύνω, Hesychius: nostri dicunt blinglen) pro eodem accipi, quanquam Varinus ὀφθαλμῶν & φυλάττειν exponit. Redeo unde digressus sum. Non igitur myopia tantū de murīū cauerna legitur: sed frequentius etiā μυωπία. Suid. & Varin. μυωπια χαράδρον exponit: itē ὑβριστὸν λόγον, ut & Hes. in qua significatione ego ἀξωνείαν potius dixerim. Non placet quod μυφία pro μυωπία apud Hes. & Varinū legit. Μυωφίς (lego μυωφία) ὁ τῷ ποντικῶν (μυωπ) φωλεός, μυωφία, Varin. Μήρυμα, φωλεός, Varin. Inuenio & ὀπῆς & τρυμαλίας de murīū cauis dici.

¶ Dentis muris apud Arabes sunt additamenta superflua dura, quæ nascuntur in extremitatibus unguium iuxta carnem secundum latitudinem, & uulgo à Venetis dicuntur spelli, And. Bellunensis:

nenſis: (à noſtris leiſſpyſſen.) Alij maculas quaſdam in facie interpretantur: uide ſupra in F. Murici-
 da apud Plautum de homine ignaui & inerte dicitur. Muſculos dixerunt antiqui minores machi-
 nas, (inquit Veget. 4. 17. de re milit.) quibus proteſti bellatores, ſi lutum offuerit aut ciuitatis foſſatū,
 adportatis lapidibus, lignis & terra, non ſolum complent, ſed etiam ſolidant, ut turres ambulatoriæ
 ſine impedimento uehantur ad murum. Sunt minores uinceis ſubditioresq̃, & maiores firmioresq̃
 pluteis. A caſtris longurios, muſculos, falces, reliquaq̃ quæ eruptionis cauſa parauerat, profert, Cæ-
 ſar 7. belli Gall. Muſculum pedum 60. longum ex materia bipedali, quem à turri lateritia ad hoſtium
 turrim murumq̃ perducerent, facere inſtituerunt, Idem 2. belli Ciuil. Vocantur autem à marinis be-
 luis muſculi. Nam quemadmodum illi cum minores ſint, tamen balenis auxilium adminiculumq̃ iu-
 10 giter exhibent, ita iſtæ machinæ breuiiores deputatæ turribus magnis, aduentui illarum parant uiam,
 itineraq̃ præmununt, Vegetius. ¶ Muſculus, articulus in quo neruorum capita ſunt, Siponti-
 nus: Sed melius alij, Muſculus, pars corporis eſt organica, conſtans carne, fibris neruoſis, uena, arte-
 ria, & membrana ſuccingente, eſtq̃ motus uoluntarij organum. Vocatur autem muſculus quod à
 capite & parte deinceps latiore carnoſa q̃ in tendonem, quaſi caudam, exilem excarnemq̃ paulatim
 attenuetur. Cicatricem in dextro muſculo, ex illo uulnere Quod mihi impegit Pterela, Plautus
 Amphit. Eadem ſignificatione Plinius & Celfus utuntur: inde muſculoſus, apud Celfum: cui ſyno-
 nymon ferè eſt toroſus. (Lacertus etiam, quanquam ſæpius brachium à cubito ad carpum dicatur, ta-
 men interdum pro muſculo accipitur: inde femina lacertosa apud Columellam legimus.) Apud
 Græcos etiam μῦς (Varino teſte in μῦς), id eſt mus eadem ſignificatione ponitur: ut ponticus quocq̃
 20 apud Græcos uulgò, quoniam hac uoce etiam pro mure animante abutuntur. μῦς, αἰ πῶς τῶν ἀφ' ὧν
 ἐν ταῖς λινίσεσιν ἐπανιστέμηναι στέκεται, Pollux libro 2. ubi de coxendice & femore loquitur. Et tamen ſi
 ubicunq̃ caro in corpore ibidem muſculus ſit, cum caro propriè dicta ſemper muſculi pars habea-
 tur, inuenimus tamen quibuſdam in locis peculiariter & per excellentiam μῦς dici, ut in brachio τῶν
 μὴν ἐξωδόν καλεῖται μῦς, τὰ δὲ ἐνδὴν παρεωλόνια, Pollux. Nos quoq̃ eadem in parte mures priuatim nomi-
 namus, müß/müßfleiſch, quod carne illic compreſſa dolor potiſſimum ſentiat. Εἰ δὲ μῦς δόρυ οἷσι
 βραχίοντι, ἄκρον ὡς ὦμον ἔσται, ἢ τε πέτροι δλοότροχοι, Theocritus Idyl. 27. de Amyco. Legimus car-
 nes ſupra frontem ad tempora nuncupari μῦς, id eſt mures, & cerata, id eſt cornua à quibuſdam, Cæ-
 lius ex Polluce. μυῶν, tori, id eſt pulpa muſculoſa, pars toroſa, ut in brachijs, coxis & furis. Quidam
 non rectè μυῶν cum diphthongo ſcribunt, ut Varinus, Heſychius & Etymolog. μυῶν, τῶν νδύων
 30 δῶν τόπων, Προῖός τις, γότδων δὲ τις ἀκοντίων βαλῶν, μυῶν, τὸ οἱ ὀπίθῃ εἰσι τῶν ληνῶν ἐκατόρων ὡντυχῶν, ὁρ-
 μῶν τ' νεκρῶν εἴλκε, Suidas. μυῖων, μῦς, φλέβων, ἡ αἰ σπινθεραμυῖναι στέκεται καὶ πεπυκνωμῖναι (apud He-
 ſychium corrupta uox eſt διεφθαρμῖναι) ἢ βραχίοντι, Varinus. Idem myōna ſuram interpretatur: item
 hac uoce muſculos plures ſignificari, ut myōn & mys ita differant, ut ſydus & ſtella. ¶ μυῶς, ge-
 nus quoddam χιτῶν, uestis, Heſychius. Myotum uestem Armeniorum fuiſſe dicunt, ex muribus
 contextam indigenis, aut eius animalis figura uariè ornatam, Cælius ex Pollucis ſeptimo, cuius hæc
 ſunt uerba: Ἀρμενίων δὲ ὁ μυῶς, ἢ ἐκ μυῶν τῶν παρ' αὐτοῖς, σπινθηραμῖναι, ἢ μῦς ἐχὼν ἐμπεποικιλμῖναι. Vn-
 gulata uestis primo è lautiffimis fuit: inde ſurculata defluxit, Plinius: ſic enim legendum puto (inquit
 Cælius Calcagninus) à ſurculis & ramuſculis, ut nunc etiam uidemus, intextis & contortuplicatis:
 fuit quando ſoriculata à ſoricibus legendum putauerim. Nam Pollux myotōn, quaſi tu ſoricinam di-
 40 xeris, Armenijs peculiarem celebrat: & apud Eusebium legimus peplum Proſerpinae muribus con-
 texti conſueuiſſe, Hæc Calcagninus. μυῶν, τὸ τὰ χεῖλη πῶς ἀλλήλα σπινθῆναι, ὁ καὶ μύλην λέγεται, ἢ αὖθ' ὁφ-
 θαλμὸς σπινθῆναι δ' ὡς ἐξ ὧν τα. Τί μὲν αὖτε, κῶναν δὲ τε; Ariſtophanes: aliqui interpretantur, ὡς ὁ μῦς κα-
 πὲδ' ὕδα καὶ σπινθῆρα μῦς τε, ἢ μύλη τε, ἢ μυκτηρ τε, Suidas. μῦν, genus eſt ludī (inquit Pollux lib.
 9.) in quo aliquis conniuentibus oculis (pileo aut fascia obuelatis) alta uoce colludentibus ut ſibi ca-
 ueant designat, & mox circumiens ſi quem (diſcurrentium) apprehenderit, pro ſe conniuere cogit.
 Aut conniuens ceteros quærit abſconditos, donec aliquem inueniat: aut conniuens (ſedendo) quis
 ipſum attigerit diuinat. Pueri noſtri quanquam his omnibus modis utuntur, primum præcipuè my-
 indam uocant, blinzen müſſen: alterum ich ſitzen. tertius ita ferè uſurpatur, ut ſedentis alicuius à
 tergo aſtans aliquis oculos manibus obnubat, & reliqui ſingulatim capillos ſedentis retro uellcent:
 quod ſi rectè diuinauerit à quo ſit uulſus, liberatur eo qui uellcauit ſubſtituto. Sic triplex eſt myina-
 50 da, ambulatoria, ſedentaria, & uulſoria. Obſcurius hunc ludum Varinus deſcribit, his uerbis: μῦν
 δα, παιδικὰ τις, ἣν ἢ καὶ ταμῶν τις τὸ δρωτῶ μῦλον ἀποφαίνεται καὶ διὰ τὸν, ὥς αὖ ὡντύχην, ἐὰν δὲ ἀμαρτῶν ἀναβλέψῃ,
 πάλιν καὶ ταμῶν. ¶ Myiocephalon oculi uitium eſt à ſimilitudine capitis muſcæ: aliqui non rectè pri-
 mam ſyllabam ſine diphthongo ſcribunt. μυῖοδον, ὁ δὲ ὡς ἄξιον. (Melius myochodon, ut & Heſychius
 habet: de re nauci & non maioris pretij quàm ſit muſcerda.) Μυῖανδρος, μυῖοδον γόρων. ὁ μυῖοδον γέ-
 ρων λεληθῆναι σφόδρα οἰόμενοι, Suidas. Myodochum ſenem legimus, qui ſit nulli rei: Dioſcorides eo
 uerbo murium accipit retrimenta, quæ muſcerdas uocant, Cælius. Ego apud Dioſcoridem lib. 2. ca-
 pite de fimo, pro muſcerdis μύχοδ'α lego, (uide in c. infra.) Myodocos Nicander pro murium conce-
 ptaculis accipit, Cælius. Myoparon, genus nauigij ex duobus diſſimilibus formatum: nam & midl-
 60 on (al' mydion) quomodo & paron per ſe ſunt, Feſt. Πάρον ναὺς à Paro inſula, Scholia in Ariſtoph.
 Parones naues inter maiores annumerari uidemus: minores uerò myoparones, quas piraticas appel-
 lauere, Calcagninus. Et paulò poſt, Paron (malim parona uel paronē, ut & Bayſius legit ex Scholijs

in Aristoph.) celebrant Parij. *Καὶ εἰς ἀρχαίαν ἐκπαιδευμένην ἀντι τῆς γῆς ἐκέρχοντο τὸν θάλασσαν, μὴ πύρρως πρῶτον καὶ ἡμιολίαις, ἔτα δὲ κρότοις καὶ τριήρεσι κατὰ μόθον περὶ πλεοντόν.* Appianus in Mithridate, ut citat Bayfius. Cicero actione quinta in Verrem myoparonem piraticum nominat: ex cuius uerbis Bayfius conijcit myoparonem habuisse sex remorum ordines, & inter longas naues adscribendum esse. Idem Tullius paruos myoparones nominat septima in Verr. paruorū enim ministerio præfecti trirēmium & maiorū utebantur. Plutarchus in Antonio myoparonas uocare uidet, quos phaselos dixit Appian. quorū forma mixta erat ex naue oneraria & longa trirēmi, quales hodie galeones uocāt. Quod si recte Aristophanis interpret naues aliquot ab insulis dictas putat, ut corcurum à Corcyra, paronem à Paro, ausim & ego (inquit Bayfius) conijcere, myoparonem esse nauigij genus compositum ab utraq; forma earum nauium, quæ fieri solebant in Myunte & Paro insula. Hæc ille. Sed forte dicta fuerit myoparo parua nauis, paroni aliæue maiori adiuncta, tanquam prodroma & anteambulatoria, ut holcadibus epholcia & epholcides, trirēmibus cattæ & pontones, strategidi speculatoriæ & catafropiæ: à mure siue musculo pisce duce balæna, ut paulò ante in musculi machinæ oppugnatōriæ mētiōne dixi. Deinde à parui myoparonis forma, maiores etiam similes naues sic dici potuerunt. *Μυωπολεῖν, κατὰ δὲ λέξιν, ὡς μὲν φοιτᾷ, ὥτως Ἀθηνοὶ ὑπὸ μάχῃ λείψιν, σημαίνον καὶ τὸ διερεθύνεσθαι κρύφα.* Varinus ex Scholijs in Vespas Aristoph. Hesychius exponit, ὡς μὲν περιπολεῖν. Gelenius noster finitimum & uoce & significatione esse putat quod Germani dicunt *wisplen*. Vide infra in prouerbio, Muris in morem. *Μύραρον, μύραν, διὰ τὸ τὸν μύρον πρόπου ἀναστρέφειν.* Hesychius & Varinus, sed posterior interpretatio ad uerbum *μυωπολεῖν*, quod paulò post sequitur, omnino referenda uidetur.

¶ Murinus Plinio & alijs adiectiuum est, ut murinus sanguis, murina caro. Murinus color quoque uulgaris est in asinis, Columella libro 6. Phæum colore ex albo & nigro concinnatum uolunt plerique, mynon item nuncupatum, quod in libro de morali uirtute confirmat Plutarchus, testatur & primo de ideis tomo Hermogenes, Cælius. Equi colore dispares: item nati, Hic badius, ille gilius, ille murinus, Varro in Asino ad lyram ut Nonius citat. Equorum colores præcipue hosce comperi, badium, mureum, ceruinum, &c. Cælius. A mure non murineus sed murinus deus flebitur: ut carmen illud Martialis, Campis diues Apollo Murineis, minimè ad Smintheum illū Homerum & mures populatorum frugum referendum sit: quod dubio procul ad Gryneum referri oportet. Est enim auctore Stephano Grynī oppidulum Myrinæorum, ubi & templum & oraculum uelut Apollinis est, Cælius Calcagninus in Epistolicijs quæstionibus. Murrhinum quidem penultima correpta, uel murrheum dicitur, quod ex murrha gemma factum est, ut murrhinus calix. Scoppa murrham agatham uulgo dictam uel porcellanam interpretatur: Ge. Agricola murrhinam non murrham uocat, & interpretatur Chalcedonium, ut & onychem: his enim duobus nominibus rem eandem Plinio designari, onyx quidem etiamnum nomen apud multos retinet, *onychel*. Est & murrina, aliàs murinula uel murinulum, potionis genus, non à myrrha sed à myro, id est unguento uel odoro dictum, myratum aliqui uocant, &c. Hermolaus Corollario 825. *Σύσμος* (inquit Budæus) ore sensim compresso & contracto, καὶ ὁ μύρον ἔχων σύμα, ut inquit Aristoteles in tertio de partibus, de piscibus loquens: *Διὸ τὰ μὲν ὅτι συσπνέονται. τῶν δὲ βορθείας χεῖρ ἐχόντων, τὰ μὲν περὶ χερσὶν ὅντα πάντα ἀνέβρωγόν τε.* Idem, *Καὶ τὰ μὲν ἀνέβρωγός ἐστι τὸ σύμα, τὰ δὲ μύρον. ὅσα μὲν σπινθηροφάγα, ἀνέβρωγόν τε, ὅσα περὶ τὰ χερσὶν ὄντα, ὅσα ἢ μὴ σπινθηροφάγα, μύρον, nisi μύρον legatur per e.* Hæc Budæus. Strabo libr. 11. μύρον Asiæ partem nuncupat, quam amplectitur Taurus, nam ad Boreum, inquit, latus transeunt: semper de longitudinis latitudine aufert mare. Idem paulò mox segmentum uocat μύρον, & γραμμή μύρον, Cælius. Et alibi, Myuri uersus dicuntur qui circa finem peccant subsaltantque, (syllabam breuiem pro longa habent,) sic autem dici uidentur quod uitiosè claudant: nam μύρον claudere est. Et rursum, Arbitrantur nonnulli arteriarum pulsus posse myuros dici ex similitudine caudæ muris. Nam & Dionysius Afer Peloponnesum affimilem prodit platani folio *μυροζόντι* (κατὰ μὲν ἑρᾶν *σενωμύριον* καὶ λεπτονομύριον κατὰ τὸν ἄκρον μόρον, ἢ τοι κατὰ τὴν καυλὸν δὲ τὸ φύλλον ἐξήρητον), Eustathius interpretes, id est quod muris acutam æquiparet caudam. Vel μύρεος, ἐκ τοῦ μείρεσθαι δίκην ἑρᾶς, Sed de myuris pulsibus, eorumque differentijs consulendi sunt medici, præcipuè Galenus.

¶ *Μυροδρεπανον*, genus lapidis cuiusdam uilis, Hesychius.

¶ Herba phoenicea appellata à Græcis, à nostris hordeum murinum, Plinius. Phoenix hæc Dioscoridi est, ubi inter nomenclaturas eius etiam lolium murinum legitur, Plinius hordeum murinum appellari ait, quod hordeaceo sit folio, & seminibus eius inter tegulas mures uescantur, Marcellus Vergilius. De myacantha, id est corruda, quæ & myon uocatur, in e. dixi, quoniam decoctum eius mures occidere fertur: Et ibidem de myacantha, id est rusco, cuius uirgis spinosis succidiam & caseorum fiscellas rustici contra mures muniunt. Inter nomenclaturas Dioscoridi adscriptas, myitis caucalis est: myites & myopteron, thlaspi: myuros Armenijs, sampsuchum: myortochon, auricula muris uel alsine. *Μυώσωπον*, herba similis auribus muris, Hesychius: Galeno *μυωσῶπις* uocatur. Dioscoridi *μυός ὤπις*, alijs *μύωπον*. Alsine in lucis nascitur, unde nomen, quidam *μυωσῶτον* appellant, nam cum prorepat musculorum aures imitatur folijs. Sed aliam docebimus esse quæ iustius *myosotis* uocetur. Hæc eadem erat quæ helxine, nisi minor minusque hirsuta esset, nascitur in hortis & maximè in parietibus: cum teritur odorem cucumeris reddit, Plinius. De myosora Plinij cui uim septiciam & exulceratricem tribuit, dixi quædam in Lupo a, in aconito, Dioscorides primum alfinem describit,

scribit, quam helxinæ similem facit: & muris auriculis eius folia comparat, &c. deinde myosota siue muris auriculam alteram, quæ scilicet magis propriè sic uocetur. Priorem, morsum gallinæ hodiè uocant; posteriorem uerò aliqui esse cōiūciunt pulmonariæ genus syluaticum, non maculosum (maculosum enim pulmonaria Plinij est, buglossi folio, de quo pluribus egi in Boue c.) floribus cœruleis, uernis, &c. Sunt qui & helxinen sui generis herbam myos otida, id est muris auriculam uocet, Dioscorides. Nostri auriculam muris, *musörle*, aliam uocant herbam, ex lactucarum syluestrium genere, cui folia ferè oleæ peculiari modo raris & oblongis pilis hirsuta sunt, unde pilosellæ nomen apud aliquos; flos luteus, qui in pappos resoluitur, calyx nigricat; caule recto, sed aliquot circa eum flagellis (ut ita dicam) humi reptantibus. de hac multa scribunt recentiores; de antiquo nomine dubiatur. Multi etiam aliam eodem nomine uocant, gnaphalio uel sticadi citrinæ uulgo dictæ similem, floribus albis, aliàs purpureis, aliàs uarijs, mollibus instar tomenti, &c. *musölin / hasenpfötlin*, uide in Lepore a. Myagros herba ferulacea (*μυγρόσλος*, Diosc.) est, folijs similis ruber, Plin. Pluribus de scribitur à Dioscoride; qui herbam bicubitalem facit, semine fœnogræco simili, pingui & oleoso; quo tuto tostoq; uirgas circunlinant, sic pro lucerna utentes. Hanc Ruellius in Gallia uulgo notam esse scribit, camelinæ aut camaminæ nomine. Seritur, inquit, quamuis & suæ spontis inter segetes inueniatur; semine minuto fœnogræci figura, in utriculis orbicularibus concepto. Hoc in areis paucitis rura flagris decutiunt, & uannis uentilant, dum siliquarum recrementa uanescent, tum trusatilibus molis subiiciunt, uersandoq; subinde oleum exprimunt: quo non ad lumina tantum lucernarum, sed & ciborum quoq; condimentis pauperes utantur, magno huius olei prouentu. Matthæolus in Italia nec feri nec aliter nasci putat. Fateor & ipse ignotam mihi. Marcel. Vergilius de nominis etiam origine nihil certi, inquit, afferri posse; nam quod mures uenetur & perimat, ut nomen indicare uidetur, non constat. Forte mures agrestes (quos myagros dixeris, ut apros syagros) cum pingue & oleosum proferat semen, ea delectantur. Vidi ego herbam paruâ radiatâ folijs, similiter ut galion, quod hodiè sic uocant eruditi, luteis & odoratis florum corymbis insigni) sapore ferè nitroso uel betæ, sputum ciente; in quibus semina nigra papaueris magnitudine, sed quæ nihil cum fœnogræco conueniant: quæ si myagros non est, nomen aliud ignoro. Sicurion, aliàs succurion, id est testiculus muris, Syluaticus. De myophono uel miephono, dixi in Lupo a. in aconiti mentione. Prope Aecheloum Aetoliæ fluuium mons est Calydon, in quo *μύω* herba nascitur: quod si quis oculos abluerit aqua, in quam illa iniecta fuerit, uisum amittit; placata uerò Diana, recuperat, ut scribit Dercyllus Aetolicorum tertio, Plutarchus in libro de fluuijs. *μυγῶν*, genus fructus qui comeditur ut ficus, Hesych. legendum *μυγῶν*, quem fructum pharmacopolæ uulgo sebesten appellant. Muris unguis, polygonon: & muris urina Magis, malua, ut inter nomenclaturas apud Dioscoridem legitur. Ichneumonem recentiores quidam uulgo murem Indicum appellari docent. Vespertilionem nostri uocitant *flâdermus*, quasi dicas uolucrum murem, Galli chauuefouris, id est caluum murem, &c. Est & inter pisces musculus, Græci mystocetum uocant, balænæ dux. Caprisca piscis uocatur etiam *μύς*, Diphilus Siphnius apud Athenæum libro 8. (nisi quis non *μύς*, id est murem, sed *ἔμ*, id suem legendum potius existimet), Hermol. Mus aquatilis, hoc est testudo, Græcè *μύς*, *ἔμύς* & *ὠμύς* nominatur, &c. uide in Testudine. Sunt alij præterea ostreorum generis, hoc est testa silicea intestorum, *μύς*, bivalues, dicti scilicet *ἐπὶ τῷ μύσῳ*: quod testis suis ceu ualuis dehiscere & rursus conuiuere seu claudi soleant. Gaza apud Aristotelem alicubi mitilos transfert. Horum genus unum musco obductum hirsutumq; murem quodammodo sua hirsutie refert, mussolum Veneti uocant, siue à musco, siue quasi musculum. Germani quidem *muschelen* uocant omne genus testaceum bialue. Myaces pisces intelliguntur murices: sed & pro conchula accipitur myax, qua humores excipiuntur, Cælius. At qui propriè loquuntur ostracodermorum genus à piscibus excludunt. Tellinas, nō myacas, mitulos à Romanis dici, testatus Athenæus est; nos tamen aliorum in ea re obseruationem secuti, myacas non tellinas mitulos uocauimus, Marcel. Vergil. in Dioscorid. 2. 5. Murices quidem ego purpuras potius quàm myaces fecerim, aut certe similia purpuris ostrea, non bialuia, sed simplicia, in orbem se contrahentia, & quibusdam aculeis mucronata: uide in Purpurarum historia. Mya genus margaritæ circa Bosphorum Thracium, uniones rufos ac paruos gignens, ut ait Plin. libro 9. De myiope insecto, cuius prima per *vi*, diphthogum scribitur, suo loco agemus. *μύα*, uel *μύδης*, uel *μυοθήρας*, inter serpentes innoxias à Nicandro memoratur, à murium uenatu dictus, quos deuorat. Vtias in nouo orbe uocant animal cuniculo nostro simile, Petrus Martyr. Idem alibi utias muribus non maiores scribit. Audio hodiè exiguum quadrupedem ex nouo orbe afferri, candidam, cuniculo æqualem aut minorem, specie porcelli, singulis mensibus ut cuniculi fœcundam, & à mercatoribus porcellum Indicum uocari, haud scio an ab utia diuersam.

¶ Epicuri seruus nomine Mys, (Mus, Gellius 2. 18.) philosophus non incelebris fuit, Macrobius 1. 11. *μύς* pugilis nomen apud Suidam & Varinum. Item uiri, qui clauit argento celando. Quis labor in phiala? docti Myos? an ne Myronis? Martial. In scuto Minervæ Athenis Lapitharum pugnam aduersus Centauros & alia quædam *μύς* quendam artificem fecisse (*μυδοῦναι*, tornasse) aiunt, Pausanias in Atticis. Non procul ab Acræphnio oppido regionis olim Thebanorum, templum Apollinis Ptoi est; ubi uirum aliquando Europæum, nomine Myn, ablegatum à Mardonio, oraculum interrogasse aiunt lingua uernacula, Pausan. in Boeoticis (ex Herodoti octauo.) Parua mihi domus

est, sed ianua semper aperta, Exiguo sumptu furtiua uiuo sagina, Quod mihi nomen inest, Rōmē quoq; consul habebat, Camerarij ænigma de mure. Myagrū nomen cælatoris seu statuarij, apud Plinium 34. 8. item muscarum deus, sed in ea significatione primam syllabam per *ui*, diphthongum scribi oportet. Myscellus, *μύσκελλος*, (aliqui non rectē per *λ*, simplex scribunt) uir qui Crotonem cōdidit, Suidas bis eius meminit, posterior locus desumptus est ex commentarijs in Nubes Aristoph., Item Erasmus in prouerbio, Donum quodcūq; dat aliquis proba, Oraculi huic dati ex Strabonis sexto Erasmus meminit, sic legens: *μύσκελλε βραχύνωτε παρέκ θεόν ἄλλα ματόνων, οὐδ' ἀλλὰ* (aliās *ἡλίσματα*) *θηρόντες, δ' ἄρου δ' ὅτι δ' ὡς ἐπ' αὖναι*, Myscellus, inquit Eras. dictus uidetur ob crurum exilitatem, quę habebat murinis similia, (sed ita per *λ*, simplex scribi deberet, & fieri potest ut carminis gratia duplicatum sit) brachynotus ob dorsum contractum.

¶ Argilum Thraces murem uocant, quo uiso conditam à se urbem Argilum appellarunt, ut superius retuli, circa initium huius capituli. ¶ Mya & Sepiussa insulę sunt in Ceramico sinu, Plin. 5. 31. Myanda, oppidum in continenti Cilicię, Plin. 5. 27. Myes, *μύης*, urbs Ionica, gentile Myesi- us, Stephan. Herodotus non procul initio libri sexti Myesios, *μυησιος* nominat, ubi in Vallę translatione non rectē Myusios legimus. Myon, urbs Locrorum in Epiro, cuius ciues Myones uel *Μυωνες*, Stephan. Pausanias etiam Eliacorum 2. Myones esse scribit Phocidi uicinos, qui in Locridis continente incolunt. Myonia, urbs Phocidis, cuius ciues similiter Myones uel Myonēs dicuntur, Idē. Myonia urbs Phocidis supra Amphissam in continente, triginta stadijs Amphissa distat, Myonenses hi & Ioui Olympio scutum dedicarunt, Pausan. in Phocidis. Myonnesus, urbs uel parua regio inter Teon & Lebedon, Stephan. insula non procul Epheso, Plin. 5. 31. *μυός ὄρεος*, primus portus 20 Aegypti ad rubrum mare, Arrian. Meminit etiam Plinius 6. 28. Ad Myōs hormon, inquit, insula est deserta, &c. Myūs, urbs Ionię. Strabo libro 12. ciuis Myusius, Steph. Myūta oppidum primo condidisse Iones narrantur, Athenis profecti, Plin. Cydrelus Atheniensis Codri filius oppidum Myūta, Strabo. Meminit huius urbis Herodotus etiam libro 1. Myūntem & alia quædam oppida Xerxes Themistocli donauit, ut in eius uita Plutarchus tradit. Myuntiorum belli cum Milesijs meminit Cælius 23. 1. *μύς*, nomen gentis, unde Mysia urbs dicta, Etymologus: sed locus uidetur corruptus.

¶ b. Vrforum foetus candida informisq; caro est, paulò muribus maior, Plin. Muris *ὀδόντος οὐρίοι*, Antiphilus in epigrammate. Homerus in Batrachomyomachia murū etiā *χεῖρας* nominat.

¶ c. Mus audius mintrat, Author Philomelę. *μύς τετριγύδης*, Aratus. *καὶ ἀρμύμυλος* κατὰ 30 *πρὶν*, Homer. de mure in Batrachomyomachia. Psicharpax mus regis filius in Batrachomyomachia, nutritum se inquit *Σύνους καὶ κερύους καὶ ἐδίσμασι πάντοδ' ἀποῖσι*. Et mox, *οὐδέ με λήδει ἄρεος τρισκοπάνις* *ἀπ' ὀκύκλῃς κενέοιο*, *οὐδέ πλάκῃς τανύπεπλ' ἔχωρ πολλήν σελμίδα*, *οὐ πόμ' ἐκ πῶδ' ὄνους*, *οὐχ' ἥπατα λονηχίτων*, *οὐδέ τυρός νιόπικτ' ἀπ' γλυκεροῖο γάλακτ'*: *οὐ χροῖον μελίτωμα*; *οὐδ' ὄρεος δόινην* *μορόπων τόλῃσι μάγειροι*. Et paulò post, nullis se herbis aut oleribus uesci. Corruptionem significantes Aegyptij murem pingunt: hic enim omnia degustans coinquinat ac inutilia reddit, Orus. Plautus in Captiui duo, Quasi mures semper edimus alienum cibum: nos tales parasitos uocamus *schmorozet & tellerlecker*. ¶ Muscerdas prima syllaba producta dicebant antiqui stercus murium, Fest. sic & succerda (sucerda Hermolao) uocatur stercus suillum. Murinum finum Varro muscerdas appellat, Marcellus etiam pilulas, ut in G. dixi. Galenus muscerdas *τὴν μύδιν ἀρπατίν* 40 *ματῆς*, & *ἀφοδ' ὀνύματῆς* uocat, Aliqui, Hermolao teste myócopron, & mysclerdam (lego mysceletra,) Varinus etiam *μύχοδρα* appellari scribit, uidelicet neutro genere, plurali numero. Non probo quod Cælius legit myódocha, (uide supra in a.) cum myochoda uox rectē componatur à mure & uerbo *χέω*, cuius præteritum medium *χέχολα*; unde & *χόδ' ἀνορ τὴν ἑδραν* uocant: & *χοδιδόνειν*, *ἀρπατῆν*. *μύο* *χοδιδ*, *ὀδ' ὄνους ἄξι*, Hefych. ex quo apud Suidam etiam sic legerim, *νό μύοδιδ*. *Μυοδιδρον* uel *μυοδιδρον*, scilicet *ἄχ*, muscipulam dixerim: uide in e. *μυσκέλεδρον*, & multitudinis numero mysceletra, murium feculentiam dicunt, Cælius, Varinus in *Ἀποπατίσαι*, & Pollux 5. 14. Proinde non placet quod alibi apud Varinum legitur *μυσκέλεδρον*, proparoxytonum: & eadem uox apud Hefychium oxytona. In Lexico Græcolatino *μυσκέλεδρον* etiam sine authore scribitur. Litemus, id est stercus muris, Syluat. ¶ Murinos catulos de murium foetu Plinius protulit.

¶ d. Nos in partibus superioris Germanię murem uidimus, qui tenendo candelam ministrabat lumen comedentibus ad præceptum magistri sui, Albert. de animalib. 8. 5. 1. ¶ Itaq; non solum inquilini, sed mures migrauerant, Cicero ad Attic. lib. 14. ¶ Brasidas à mure morfus, uide in prouerbijs infra. Psicharpax mus in Batrachomyomachia, *οὐ δ' ἐδ' ἀνθρώπων λαίπερ μέγα σάμα φορὸντα*. *Ἀλλ' ὡς λείπον ἰὼν ἄκρον δάκτυλον κατὰ δάκνον*, *καὶ πῶδ' ὄνους λαβόμεν, καὶ ὅτι πόν' ἔκρινεν ἄνδρα*, *νήδυμος* *ὅτι ἀπ' ἐφ' ὀδ' ὄνους ἔπιν' ὀδ' ὄνους* *ἐμείο*. ¶ Alo ælurum, qui aduersus mures soricesq; perpetuos Palladis, id est Musæi ac bibliothecę meę hostes excubet, Calcagninus in epistolis: plura de cætorum & murium discordia uide in Cato. In Batrachomyomachia Psicharpax mus circum, id est accipitrem, & & *γαλέην*, id est mustelam maximè se metuere dicit: & hanc præcipuè, quod in ipsa etiam caua mures persequatur. Vncia animal est sæuum in Africa interiore: à quo uulneratum mures infestunt ac 60 permingunt, Obscurus: De uncia quadrupede uide in Panthera A. Antiphili epigramma Anthologi 1. 33. legitur in murem, qui cum domi hiantem ostrei concham uidisset, immisso rostro carnem ostrei

est rei rodere coepit: quo prae dolore testam contrahente & occludente, mus cum euadere nequireret, sic interceptus periit. Hinc Alcianus etiam in sua Emblemata transulit, sub titulo, Captivus ob gulam.

¶ c. Muscipula, instrumentum, machina, uel laqueus quo mures capiuntur. Nec non si parit humus mures, huius minor fit uindemia, nisi totas uineas oppleueris muscipulis, Var: o de re rust. *μύσπαλα*, muscipula, Hesychio & Varino. Gelenius tres istas uoces, Latinam, Græcam, & Germanicam, Muscipula, *μύσπαλα*, *mißfall*, tanquam symphonas coniungit. *μύσπαλα*, muscipula, Polluci & alijs. *τῆς μύσπαλας τὸ ἐκείνου τε καὶ χαζομένου, πατήλιον*. τὸ δὲ τῇ σαρτίνῃ προσετιμημένον, σκανδ' ἀλκιδροῦ καλεῖται. δὲ ὅν ταῖς μείροις πάγαις πατήλιον, ῥόπρον, ὡσαύτ καὶ τὸ τῷ θύραν ὑπὸ κρότον, Pollux 7. 26. Et rursus 10. 34. Myagrae nomen, inquit, apud Aristophanem in Phoenissis legitur: *καὶ καλ' ἰμαχ' δὲ ἔφην*, Εἰπὺρ τὸ (de uoce ἑπὸς uel ἰπὸς paulò post dicam) *ἀνάκτικτε μοι' εἰδὼτα μακρὸν ἄλλωδα*, (lego ἄλλωδα, ut sit hexameter) *ὡς τὸν ἀνδρὶ τήνοντα, εἰδ' μύσπαλας*. τὸ μὲν τοὶ φησὶ κείνου ταῖς μύσπαλαις πατήλιον, σκανδ' ἀλκιδροῦ καλεῖται. ὡς δὲ ὅν ταῖς μείροις πάγαις πατήλιον, ῥόπρον. τὸ δὲ σαρτίνον, ὡ συνεχεται, μῆρινθον. *πάγην* Polluci, & παγίς, quæ uis machina uel laqueus ad capiendas feras: de muscipula etiam priuatim dicitur Oppiano, ut in E. recitauit. *μύσπαλα, μύσπαλα, παγίς*, Hesychius & Varinus. *καὶ παγίδα συνόσσαι*, ὅπως δολοὺς πέλει πτότα μόνον, Homerus in Batrachomyom. In eadem Troxartes rex murium conqueritur filium sibi muscipula captum: Homines eum, inquit, occiderunt, *καυνοτάρας τέχνας φύλινον δόμον δ' ἀδρόντα*, εἴη παγίδα καλεῖται μὲν ὁλότερα μὲν ἔσται. *μύσπαλον, παγίς*, Hesychius & Varin. *μύσπαλα, παγίς μὲν*, Hesychius. Ipos murium laqueus est, ut prodit Eustathius, ab ἰπῶ quod est lædo, Cælius. Hanc uocem diuersis omnino modis scribi apud Grammaticos in Lexicis obseruauit: interpretantur autem omnes *πάγην* aut *παγίδα*, id est muscipulā, uel quod uis illabens pondus, & lignum quod ὅν πάγαις, id est in machinis inescatorijs mures opprimit. ἰπῶ, equus, cum p. duplici scribitur, ut discernatur ab ἵπῳ, id est laqueo uel muscipula, Etymologus. Varinus primam circumflectit: apud eundem & Hesychiū ἰπὸς οἰκυτόν legitur, & exponitur tanquam rectus singularis quod non placet: uidetur enim accusatiuus pluralis à recto ἰπὸς Pollux ἑπὸς oxytonum habet ex Callimacho, ut paulò superius recitauit: sed Hesychius & Varinus ἑπῶ penam flexum scribunt, & alibi εἰλὸς oxytonum, eadem omnia significatioue, εἰλὸς quidem minimè placet. *ἑπῶν*, exprimere succum, Galeno. *ἰπῶ μὲν, πῆ μὲν*, ἡδὲ: malim *ἰπῶ μὲν*, cum tenui spiritu & pī simplice: nam sic quoq; apud eos legitur, *ἰπῶ μὲν, θλίβω μὲν, πῆ μὲν, ἀνελκίζω μὲν*. *ἰπῶ μὲν, πῆ μὲν, ἢ τὸ ἐμπῆρον φύλον τοῖς μυσίρ*, Hesychius: lego *ἰπῶ μὲν, πῆ μὲν*. ἰπὸς δὲ τὸ ἐμπῆρον φύλον τοῖς μυσίρ. ἰπῶ barytonum, lædo: ἰπῶ uero oxytonum, premo, θλίβω. *ἰπῶ μὲν* ταῖς συμφοραῖς, Aristophanes in Equitib. ut Varinus citat, & Suidas in ἰπῶ, quamuis idem paulò ante eadem uerba citans, *ἰπῶ μὲν* legit. *ἰπῶ μὲν* ῥιζοσίου Αἰτνάϊος ὕπο, Aeschylus: uidetur autem uox facta à camino quem Græci ἰπῶν uocant, quasi fumigatum dicas, quod conuenit Aetnæ monti ardenti. Dionysius Siculus murium conceptacula rectè dici posse putabat, à seruandis muribus, Cælius. Myodocos in Theriacis accipit Nicander pro murium conceptaculis, Idem; *παρὰ τὸ δ' ἔχεται τοὺς μύρας*.

¶ Si quod animal in mustum ceciderit, & interierit, uti serpens, aut mus, forex' ue, ne mali odoris uinum faciat, ita ut repertum corpus fuerit, id igne aduratur: cinisq; eius in uas, quò deciderat, frigidus infundatur, atq; rutabulo ligneo permisceatur: ea res erit remedio, Columella 12. 31. Tradunt magici iocinere muris dato porcis in fico, sequi dantem id animal: in homine quoq; similiter ualere, sed resoluti cyatho olei poto, Plin. Moschus facillimè adulteratur: unde sæpe sterces murium & huiusmodi ridicula pro moscho uæneunt, Monachi in Mesuen. ¶ Aedificare casas, plostello adiungere mures, Ludere par impar, Horat. Sermon. 2. 3.

¶ h. Glaucus filius Minois & Pasiphaës, cum murem persequeretur, in dolium melle plenum ila lapsus est, & postea à Polyide uate herba quadam ei imposita in uitam reuocatus, ut pluribus describit Isacius Tzetzes in Scholijs in Lycophronem. ¶ In mures incolas adium pauperum, ut se recipiant ad ditiores, Leonidæ epigramma, & alterum Aristonis, Anthologij Græci 1. 33. ¶ Helio Galba Iulius iubebat sibi decem milia murium exhiberi, mille mustelas, mille sorices, Lamprid. *μὴν δ' ἄλλωδα* (forte *δαλδύρας*: nam *δαλδύρας* exponunt *λυμμένας, ἀδικήσας*) *πῶ μὲν* ἢ *συλίσας*, Varinus. ¶ Mures cum candidi prouenire, lætum faciunt ostentum, Plin. De soricum occentu, in sorice quo priuatim dicam. Mures incolæ domus, haud spernendum in ostentis etiam publicis animal, arrosus Lauii clypeis argenteis, Marficum portendere bellum: Carboni imperatori apud Clusium fascijs, quibus in calciatu utebatur, exitium, Plin. Mus corrodens aurum uel quiduis nobis iucundum, quid significet per duodecim signa, Luna in singulis existente, Niphus explicat libro primo de augurijs, tabula quarta. Vide supra in c. ubi de cibis murium agitur. *μὴν δ' αὖ φανείς ὅδω* (Camerarius legit *δύδω*) ὅν πρόποις πέλει, Senarius onirocriticus apud Varinum. ¶ Cum reges Scytharum intellexerent Dariū inopia rerum laborare, mittunt ad eum cum muneribus caduceatorem, aue, mure, rana, & quinque sagittis. Persæ eum qui munera ferebat, percontabantur quid illa significarent. Iste negare sibi aliud esse mandatum, nisi cum illa tradidisset, celerrimè rediret: lubere tamen ipsos Persas, si solertes forent interpretari quid sibi dona uellent. Hoc cum audissent Persæ, consultabant. Et Darij quidem sententia erat, Scythas seipsos ei donare, & terram atq; aquam, hac ratione coniectans, quòd mus quidem in terra gignatur, & eodem quo homines uiciter: rana autem in aquis nascatur: auis

uerò sit equo assimilis: sagittis dādis, quod seipſos tradere uideantur. At Gobryas unus ē septem qui Magos sustulerunt, hoc dicere dona coniectabat: O Persæ, nisi effecti ut aues subuoletis in cœlum, aut mures subeat is terram, aut ranæ infiliatis in paludes, non remeabitis unde uenistis, his sagittis confecti: (& recte quidem ille,) Herodotus.

¶ Cum Philistæi Azotij arcam Dei apud se retinerent, nati sunt mures: & facta est confusio mortis magnæ in ciuitate, Regum 1. 5. (sed hæc uerba in Hebraicis exemplaribus non leguntur.) Percussitq; eos Dominus in inferioribus uentris. Et mox capite sexto: Sacerdotes eis consulunt, ut arcam Israëlitis remittant, & simul dona, uidelicet quinque anos aureos & quinque mures (acbere) aureos, ad effigiem anorum hominis, & murium qui terram perdebant. ¶ Smintheus Apollo nominatur Ouidio in Fastis, Homero, Orpheo, & alijs. sic cognominatus à muribus. Causa (inquit Gyraldus) uariè proditur. Crinis Apollinis fuit sacerdos, is cum Dei sacra neglexisset, à terrestribus muribus agrorum fructibus est priuatus, cuius detrimento damnoq; commotus Apollo, bubulco cuidam Hordæ nuncupato iussit, ut Crinim sacerdotem moneret, illum debere consueta sacra peragere. quod sacerdos cum fecisset, Apollo mures sagittis cōfecit; hinc Apollo Smintheus cognominatus est. Sminthas enim Cretenſes mures uocant, Aelianus de animalibus, id tradit, mures adorari ab his qui Troadis Hamaxitum incolunt: unde Apollinem qui apud eos maxima religione fuit, Sminthium appellabant; mures enim Aeoles & Troiani Sminthes nuncupant: sicut Aeschylus in Sisypho testatur, cum ait: Sed agrestis quis est Sminthius. Tum uero apud eos Sminthes cicures alunt, eisq; uictus publice præbetur, atq; infra altare, ubi degunt, latebras habent, Aelianus ut recitat Gyraldus. nam Gillius paulò aliter quædam transfert, ego Gyraldo accesserim. Apud etiam tripodem Apollinis mus manet, 10 de cuius religione (inquit Aelianus) hanc accepi fabellam: Per multa murium millia cum Aeolum & Troianorum segetes inuasissent, atq; immaturas succidissent, & simul eis qui earum sementē, &c. (reliqua enim mihi interciderunt.) Strabo uero libro 13. aliam historiam, seu fabulam, ut ipse ait, recenset: In urbe, inquit, Chrysa est Apollinis Sminthei delubrum & simulachrum, quod nominis ueritatem seruat, nam mus quidem pedi statuæ subiacet, hæc statuat Scopas Parius fecit. Historia siue fabula, quæ de muribus narratur, huic loco congruit. Nam Teucris è Creta profectis datum erat oraculum, ibi eos sedem posituros, ubi terrigenæ eos adorirentur. Id circa Hamaxitum dicunt contigisse, maximamq; agrestium multitudinem murium noctu exortam, quicquid armorum & utensilium ex corio inuenisset, corrosisse, & Teucros ibi mansisse, atq; Idam ab Ida quæ in Creta est, appellasse. Heraclides Ponticus auctor est mures ibi circa templum abundare, & sacros existimari: simulachrum autem ita instructum esse, ut murem pedibus premat. Quidam tamen Smintheum quasi *ζῷον θῆρ*, hoc est quod feruens currat, ad Solem respicientes, appellatum uolunt. Sanè in locis pluribus Smintheus Apollo cultus fuit, nec templa solum illi posita, sed & loca aliquot Sminthia ait appellata ille idem Strabo, Hæc Gyraldus. Murem Cretenſes Sminthion siue Sminthea appellant, unde Apollini cognomen, ut Photioni uidetur post Strabonem, Hermolaus. *Σμύνθος, μὺς. καὶ ὁ Ἀπόλλων δὲ σμύνθους, ὅστις τὸ ἐπὶ μυωπίας φασί, βεβηκέναι: ὃ δ' ἐν τῇ Σμύνθῳ τιμώμενος*, Hesychius. Murinum Apollinem eundem Grynæo esse, non à muribus sed à loco id nominis sortitum, supra in a. diximus. Mus soritæ quidam hæretici mures colunt, ut scribit Philastrius in catalogo hæreseon 1. 12. Apud Eusebium legimus peplum Proserpinæ muribus contexti consueuisse, Calcagninus. Quantum est cunctis murium (inquit Aelianus) in Heraclea, quæ in Ponto insula est, deum & religiose colit, & quod deo cunctis dedicatum est, non attingit. Itaque cum uitis, quæ ibi deo frondescit, & soli eidem ad religionem consecrata est, cuiusq; racemos dei administrari ad sacra seruant, uix affecutæ fuerint maturitatem, tum de insula mures decedunt, ut ne si remanerent, per imprudentiam eas contingant, quas tangi fas non sit: post uero ubi id anni tempus præterierit, ad domesticam sedem reuertuntur.

P R O U E R B I A.

Mus albus, *μὺς λευκός*, apud Suidam; *μὺς κακός*, id est mus malus (quod non placet) apud Dionysium genianum: In hominem lasciuum & libidinis immodicæ dicebatur. Nam mures domestici salacissimi sunt, præsertim albi, Erasmus. Vide plura superius in c. ubi de libidine murium. Mures domestici, libidinosisissimi sunt, præsertim albi: *ἐπὶ δὲ εἰς θήλειας*, Apostolius & Varinus in prouerbio Mus picem gustans, debent autē hæc referri ad prouerbiū Mus albus, ut recte habet Suidas. *Θήλειες* pro *θηλυδρία* accipio, hoc est mures albos effœminatos esse, non fœminas: interpretantur enim prouerbiū Hesychius & Varinus, *ἐπὶ τῇ ἀκρασίᾳ ποδὶ τὰ ἀφροδίσια, θηλυδρίων καὶ κατωφερόν*. Inter Alciati Emblemata legimus hexastichon istud problema: Delicias & molliciem mus creditur albus Arguere: atratio non sat aperta mihi est. An quod ei natura salax, & multa libido est? Ornat Romanas an quia pelle nurus? Sarmaticum murem uocitant plerique zibellum, Et celebris suauis est unguine muscus Arabs. Hæc ille, sed ad prouerbiij rationem prima tantum eius ex quatuor coniectura uera uidetur. Zibellum quidem & muscum (quem à capreolo peregrino non mure haberi diximus) ignorarunt ueteres qui murem album prouerbialem fecerunt. Existimantur sanè etiam inter homines magis molles & effœminati qui albi fuerint. quamobrem imbelles homines & fractos delicijs Græci *πυγάρους* & *λευκοπύρους* uocitant, ut fortes ac strennuos *μελαμπύρους*. ¶ Musi *καυθαίς*, *ἐπὶ τῇ μεσενδρίᾳ*, Suidas. Aliorum quidem nullus quod sciam huius prouerbiij meminit: quamobrem coniectio legendum forte *μυσκαρῶν*, ut Hesychius & Varinus habent, *μυσκαρῶν* (inquit Erasmus)

Erasmus dicebantur agere, qui durè ac siccè uiuerent. (Interpretantur aliqui *ὁ μὲν ὅτι οὐκ ἐστὶν ἐν ἡμέρᾳ*, Hefychius, est autem *μὲν*, non uiuere, sed facere simpliciter, aut carmen condere; ut *μυσική* scribere dicatur, qui frigido, exili, astricto & arido stilo, ac minimè copioso, ornato & fluente utitur.) Vox ficta uidetur à mure & palea, (*μύρε* festuca est,) quòd mus in re pusilla uehementer labores, Nisi malumus dictum à *μύσσω* quod est sicco, (*μύσσει, μύσσειν*, Hefych.) & *μύσις*, præfocatio, quasi si quis festuca præfocetur. (Non placet hæc de præfocatione coniectura, cum non de uictu sed stilo & sermone arido prouerbiū sentire uideatur: Cui opinionioni nostræ accedit etiam sequens interpretatio, Mysicarpum hominem minimè facetum fuisse, ac alijs tantum arrisisse.) Vtus est hac uoce Cratinus in Horis: & quidam ita proferri uolunt, ut *ἀφ' ὧν*, cum acuto in ultima, alijs proparoxytonam faciunt. Sunt qui uirum quempiam *μυσική* dictum existimant, qui ex se quidem nihil uenustiorū dictionum adferre poterat, sed tamen libenter aliorum dictis arridebat. Et huius nominis mentionem factam apud Apollonophanem Comicū. Mus non ingrediens (non potens subire) antrum, cucurbitam ferebat, *μὺς εἰς τὴν κολυμβήτρικαν ἔφερεν*. In eum, qui cum ipse sibi consulere non possit, alijs conatur opitulari. Aut qui conatur maiora uiribus suis. Videtur ab apologo natum, sed anili, nī fallor, Erasmi, Meminit Apostolius. ¶ Decipula (uel laqueus) murem cepit, *ἐλκεν ἢ παγίς τ' μὺν*: de rectè meritoq; deprehensis, & malo dignis: quasi dicas, lupus in foueam incidit, aut aper in casses, Erasmi. Meminerunt Suidas, Varinus & Apostol. ¶ Elephantus non captat (uel non curat) murem, *ἐλκεν μὺν ὅτι ἀλεγιζέ*, de ijs qui parua & uilia contemnunt: Vide in Elephantæ. ¶ Mus non uni fidit antro: Nihil est hodie decantatius apud uulgus (inquit Erasmi,) quàm eum morem esse miserum, cui non est nisi unus cauius. Idem Plautus expressit in Truculento: Sed tamen cogitato mus pusillus q̃ sit sapiens bestia, Aetatem qui uni cubili nunquam fidit suam. Quia si obsideatur unum, aliunde præsidium gerit. Locus erit adagio si quem admonebimus, ut sibi plures amicos paret, aut unā cum opibus studeat philosophiæ, ut si fortuna quod suum est eripiat, in literis sit præsidium, Erasmi. ¶ Luxta muris interitum, *κατὰ μὺς ὀλεθρον*: Aelianus de animalibus 12. 10. tradit murem minimè uiuacem esse, sed sua sponte defluentibus intestinis ocyus emori, atq; hinc natum prouerbiū, luxta muris interitum. (Gillius sic uertit ex Aeliano: Mures qui non ex insidijs, sed sua sponte moriuntur, defluentibus membris ē uita paulatim excedūt, unde factum prouerbiū, &c.) Addit hoc usum Menandrum in Thaide. Quadrare uidetur in homines imbecilla uoletudine, aut in *μικροῖς*, id est breuis uitæ: aut eos qui paulatim extrabescunt. Verisimile est enim mures sic emori, quemadmodum nascuntur in Aegypto: ut aliqua pars sit uiuus mus, altera nihil nisi limus, Erasmi. ¶ Murem ostendit pro leone, pro eo quod est, ingentia pollicitus & fortia, longè diuersa exhibuit: Vide in Leone. Vtrum improbum uel mus mordeat, *καὶ μὺς δ' ἀνδρᾶς πονηρόν*, hemistichium heroicū, quo significatū est quacūq; ratione uindictam non deesse malis, sed eos aliquo pacto meritis dare pœnas. Refertur adagium inter Græca epigrammata, *ποσὶ παροικητῆς, καὶ μὺς δ' ἀνδρᾶς πονηρόν*. At is quisquis est, nam incertus author, inuertit prouerbiū, dicens bonos uiros uel à mure morderi, malis ne draconē quidem audere dentes admoliri: hoc est, infontibus passim noceri, propterea quòd ij impune lædi posse uideantur, utpote non relaturi iniuriam, Erasmi, mox aliud simillimum subiiciens, Mordebit uel capra nocentem, *καὶ αἶψ' ὀλέκει αὐδρᾶς πονηρόν*. Mus puero morso aufugit, *μὺς ἀπὸ τοῦ παιδὸς ἀπέφυγε*, cum magnā minoribus læduntur, Apostol. Mus Brasidam inter caricas momordit, *μὺς ἔδωκε Βρασίδαν ὃν ἐχέουσι*: cum monemus à paruis etiam cauē oportere, Idem, Brasidas, authore Plutarcho, cum manum in caricas temere misisset, & à mure inibi forte fortuna latente morderetur: Papæ, inquit, ut nullum est animal tam pusillum, neq; tam inualidum, quod laceffitū non cupiat ulcisci sese. Muris in morem: Plautus in Captiui duo, Quasi mures semper edimus alienum cibū: In parasitos dictū, quibus iucundum est aliena uiuere quadra. Non conueniunt libertas & cibus alienus, quod eleganter indicat apologus de mure syluestri & domestico. Quin & Græcis prouerbiali uerbo *μυσολῆν* dicuntur, qui muris in morem cibi causa obambulant oberrantq;: indicauit hoc Hefychius, Erasmi. Nos de uerbi *μυσολῆν* significatione in a. diximus, quæ est huc illuc discurrere, aut discurrendo aliquid perquirere, cibi uero causa id fieri grammatici non addiderunt: ego quemuis curiosum hominem & temere discurrentem, non parasitum solum, *μυσολῆν* dixerim. Metuit omnia, si uel mus obstrepat, *οἷος δ' ἐδιδῆαι πᾶν τι καὶ ψοφῆσαι μὺς*, refertur ab Aristotele 7. de morib. ad Nicomachū: de uehementer timidis: appellat autem hanc timiditatem *θηρίαν*, hoc est ferinam, Meminit Erasmus in prouerbio, In pulicis morfu deum inuocat. ¶ Mons parturiebat, deinde murē prodidit, *ἄδινον ἔργον, εἶτα μὺν ἀπέκτεκεν*, Senarius prouerbialis dici solitus in homines gloriosos & ostentatores, qui magnificis promissis, tum uultus uestitusq; autoritate miram de se mouent expectationem: uerum ubi ad rem uentū est, meras nugas adferunt. Vtitur hoc adagio Lucianus in libello Quemadmodū oporteat historias conscribere. Athenæus in lib. 14. refert quòd Tachas rex Aegyptiorum huiusmodi scommate tetigerit Agesilaum Lacedæmoniorū regem cum ad eum uenisset, suppētiā illi laturus in bello, *ἄδινον ἔργον, Ζεὺς δ' ἐφοβείτο, ὃ δ' ἐπέκτεκεν μὺν*. (Carnem uidetur anapæsticum.) Erat autem Agesilaus pusillo corpore. Porro dicto offensus, respondit, *φανήσομαι σοι ποτὲ ὡς λέων*. Post euenit, ut exorta seditione apud Aegyptios, cum Agesilaus non adesset regi, coactus sit ad Persas fugere. Vtitur & Horatius in Arte poetica: Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu? Parturient montes, nascetur ridiculus mus. Porphyrio ex Aesopi apologo quopiam natum existimat, is fertur eiusmodi, Cum olim quidam rudes

atq; agrestes homines uiderent in monte terram intumescere moueriq; , concurrūt undiq; ad tam horrendum spectaculum, expectantes ut terra nouum aliquod ac magnū spectaculum æderet, monte nimirum parturiente, foreq; ut titanes rursum erumperent, bellum cum dijs redintegraturi. Tandem ubi multum diuq; suspensis attonitisq; animis expectassent, mus prorepsit e terra, moxq; risus omnium ingens exortus, Erasmi. Quanta Mus apud Pisam, ὅσα μὺς ἐν Πίσσῃ, subaudi tulit, aut simile quippiam, De ijs qui uincunt, & optatis potiuntur: sed non sine summo negotio, neq; citra magnum incommodum suum. Suidas natum ait ab athleta quodam, seu pugile Tarentino, qui in Olympiacis certaminibus apud Pisam, semel duntaxat uictor discessit, idq; plurimis acceptis plagis, Erasmi. Meminit Suid. Mus picem gustans, μὺς ἀπὲρ πίοςνης γούμηνος, (ἀπὸ γούμηνου, & sic pars senarij uidetur.) Quidam (Suidas) aiunt dici solere in eos qui cum antea fuerint audaculi & confidentes, postea periculo degustato, planè (ἀβρόως) timidi uidentur. Nondum satis liquet, utrum à mure in pice deprehensio sit translata allegoria, sicuti placet Diogeniano: an ab illo de quo meminit Herodotus primo libro in pice deprehensio, atq; ita pœnas dante: an à pugile illo Tarentino, de quo modo dictum est, ut in πίοςνης sit allusio ad nomen urbis apud quam celebrantur certamina. Nῦν δὲ ποδ' ὧς μὺς φαντὶ θῶνυχε γούμηνος πίοςνης. Sed quouis referas, significatur experientiam malè cessisse. Siquidem mus imperitus, si quando in picem inciderit, aut perit, aut uix eluctatur, ac deinde periculi memor timet contingere. Et pugil ante ferox & iactabundus, simulatq; certamen Olympiacum expertus est, sensitq; quanti consistit ea uictoria, deinceps abstinuit. Quare non intempestiue dicitur in eum, quem poenitet experimenti, aut qui rem parum feliciter tentatam, iterum aggredi refugit, Erasmi. μὺς πίοςνης γούμηνου. ὡς πρὸς νῆως ἀπαλλασσόντων μετὰ κόπης, (πρασόντων κακῶς, Hef.) καὶ, ὅσα μὺς ἐν Πίσσῃ, ἀπὸ μὲν τοῦ Ταραντίνου πικρῶς ἀλυμπίασιν ἀπαλλάσσοντος, Suidas: hinc deprauatus Hefychij locus emaculari poterit. ¶ Germanica prouerbia à mure. Ser müßdreck will alwãg vnder dem pfeffer syn, Muscerdæ semper intermit fceri uolunt piperi: Huic respondet quo Græci Latiniq; utuntur, Corchorus inter olera. Wer mit Katzen jagt der sacht gern müß: Qui cum felibus uenatur, ut plurimum mures capit: Corruptum mores bonos colloquia praua. Art laßt von art nit/die katz laßt jrs musens nittr: Ingenium relin qui non potest, nec feles captandis abstinere musculis: Naturam expellas furca, tamen usq; recurrit.

¶ Apologi. Fabula rustici & urbani muris, quam describit Horat. 2. Serm. Sat. sexta, notior est quam ut adscribi debeat. Κοιμωμένος λέοντες ἀρχίης χαίτης διέσφαλιν μὺς. ὁ δὲ λέων ἐδυμύθη. Φείσας δὲ χαίτην ἐκδορε φωλάδος κούλης, Babrius ut Suidas citat in uoce φοβότρηχα. In fabulis Aesopi atq; carminibus Babrij leo dormiens fingitur, cuius mus percurrrens ceruicem, ex somno hunc excitauit perterrefactum. Vulpi autem ridenti leo respondit, οὐ μὲν πηδῶμαι, τὴν δὲ ὀρμὴν ἐκτρέπω, Non murem timeo, sed motum exhorreo, Tzetzes 13. 490. De monte parturiente & emergente mure apologum recitauit superius inter prouerbia. Fabula de fele in mulierem mutata, & sponsa cum esset murem persequente, uide supra in Cato. οἱ δὲ μὺς νῦν ὀρχήντου, διαφάσμενοι τ' οἷς ἀπατάλης, (ἡ γὰρ ἱσοφῆς:) loquitur autem de catto seu fele domestica, Suidas in ἀπατάλης: sumptum uidetur ex apologo quodā. Apud nos prouerbiale dictum est, Fele absente mures saltant, aut diem festum agunt. πάντως παρ' οὗ παρὰ τῶν ἡθόνων ἐν πύλῃ πρηνός, ὁ μὺς τ' λέοντα τῷ μυθῷ σώζεις, ἀρκέντως δέικνυσι, Iulianus in epistolis. ¶ Egressi mures de cauernis suis ausi sunt prouocare nos ad prælium, Iudith 14. Sic per contemptum dicebant Assyrij de ludæis Bethulia egressis aduersus ipsos.

DE MVRIBVS DIVERSIS.

MVRIVM permulta sunt genera, Albertus. ¶ ZEGERIAE, Ζεγερίας, genus quoddam murium est, Hefych. & Varin. In Africa tria murium genera sunt, quorum aliqui zegeries uocantur Punica lingua, quod in nostra pollet idem quod Βεροι, (Valla colles transfert,) Herodotus libro 4.

¶ Ρίονοι, genus murium, Hefychius & Varin.

¶ Σπάλωνες, mures quidam quos spalacas uocamus, Scholiastes Aristophanis in Acharnensibus, sed spalax non alius est quam aspálax, id est talpa, de qua post Suem dicitur.

¶ Aegyptij mures pares sunt Alpinis, similiterq; residunt in clunes, & binis pedibus gradiuntur, prioribusq; ut manibus utuntur, Plin. ¶ Norduegia pestem peculiarem habet, quā leem uel lemmet uocant patrio sermone. Hæc est bestiola quadrupes magnitudine soricis, pelle uaria; hæc per tempestates & repentinos imbres decidunt, incompertum adhuc unde, an ex remotioribus insulis & huc uento delata, an ex nubibus feculentis temere nata deferantur. Id compertum est, statim atq; deciderunt, reperiuntur in uisceribus herbæ crudæ nondum concoctæ; hæc more locustarum depascuntur omnia uirentia; & quæ morfu tantum attigerint, emoriuntur uirulentia: uiuit hæc pestis donec non gustauerit herbam renatam. Conueniunt quoq; gregatim quasi hirundines auolaturæ, sed statim tempore aut moriuntur acruatim cum lue terræ, ex quarum corruptione aër fit pestilens & adficit Norduegos uertigine & ictero: uel ab alijs bestiis dictis lefrat (quasi leopardis, quibus congeneres esse puto) consumuntur, unde pinguescunt & reddunt pelles aliquanto laxiores humana mensura, Iacobus Zieglerus in Schondia siue Scandinauia descriptione.

DE MAIORE DOMESTICO MURE, QVEM
VVLGO RATTVM VOCANT.

A.

MVRIS genus magnum, rattum uocamus, Albertus & Liber de naturis rerum. Ratti quidem uox non Germanis tantum, sed Gallis etiam, Hispanis, Italis & Anglis in usu est. Plura de diuersis nomenclaturis huius animantis uide supra in Mure A. Soricem non esse rattum uulgo dictum, id est maiorem murem domesticum, sed omnino syluestrem, ex Plinio demonstrabimus infra, ubi de Sorice separatim agetur. Sed murem araneum quoque a ratto differre, ex eius historia patebit: quam Ge. Agricola eundem esse iudicat. Colotes, *κολοτης*, stellio est. Albertus ubi Aristoteles animum impugnare coloten scribit, rattum imperite interpretatur. Sorex, *ραξ*, *ῥάσις*; hæc tria uocabula, Latinum, Germanicum, & Græcum, *ἐκ τῆς ῥαμίδου* ponuntur in Lexico symphono Gelenij: Græcum forte apud recentiores usurpatur; nam apud ueteres nusquam mihi occurrit, neque in Lexicis. Hyrax quidem, *ὕραξ*, quo pro mure Nican der utitur, prima syllaba omissa, satis cum Germanico congruit; sed & *ῥίον* fortassis, quod muris genus facit Hesychius & Varinus.

B.

Rattus quadruplo ferè maior est mure: colore subniger uel fuscus, qui uentrem uersus dilutior est. Capite longiusculo, cauda procera, tenui, nuda pilis: mole corporis mustelæ magnitudinem assequitur, Ge. Agricola. Ego rattum undiquaque albissimum uidi nuper apud nos captum Aprilis medio, oculis rubicundis prominentibus, barba multis & oblongis pilis hirsuta. Auguste Vindelicorum circa templum diui Huldrici ratos nullos inueniri audio. Nō latet in terra ueluti reliqui mures domestici, tametsi in ualle Ioa chimica ex proximis domicilijs in cuniculos (fodinas) ingrediat, & in his uerset: alioqui hyberno etiam tempore in domibus nostris solent uagari, Ge. Agricola. Affirmant quidam inueniri aliquando rattum cæteris maiorem, proceriore & latiore corpore, qui a cæteris otiosus alatur. Rattorum regem, *razen künig* appellant. Fieri autem potest ut aliqui in senecta sic a minoribus natu alantur: nam & glires legimus fessos senecta parentes suos nutrire. Ge. Agricola rattum, ut dixi, murem araneum esse putans, sic de eo scribit: Mus araneus dictus uidetur, quod muri similis sit, & ut araneus parietes scadat, sed hoc de mure araneo ueterum nemo scripsit: rattum quidem facile per parietem ascendere audio.

¶ C. Cum lumen noctu ratto obtenditur, non fugit, acie oculorum quodammodo præstricta: mures autem fugiunt.

¶ E. Necantur iisdem quibus mures uenenis, quæ in Mure copiose nobis explicata sunt. Capiantur & muscipulis eisdem, sed triplo aut quadruplo maioribus. Aconita nostra ratto me frustra dedisse, dixi in Lupo a.

¶ G. Rattorum tota caro calidior & acrior est quam murium minorum, ut ex dissectorum odore colligimus: quare magis discutere & siccare eam uerisimile est, & excrementa quoque acriora calidiora

diora^q esse. Medici fimo ratti, id est muris maioris, ad alopecias utuntur; Venenū in cauda gestare dicitur, Obscurus, Nos muscerdarum muris simpliciter, i. minoris domestici ad alopecias usum esse, copiose docuimus supra in Mure G. Rattum libidine accenduntur, adeo perniciosi sunt, ut si eorum urina pariem aliquam hominis nudam attigerit, carnes eius usq; ad ossa putrescere faciat, neque cicatrix ulceri possit induci, Liber de naturis rerum. Alij, ut Arnoldus & Albertus, simpliciter hoc de muris urina scribunt.

DE MVRE AQUATICO.

MURIS quoddam genus aquatile esse audio, magnitudine ferè ratti terrestris, colore quodammodo subruffo. Germani uocant *wassermus*, Angli *waterratte*; Itali *sorgo morgange*, id est murem mergum, Galliat d' eau. Pisces uenantur, ut aiunt: & aqua submersi per caua quædam aliunde in terram redire creduntur, quoniam aliqui sæpe cum obseruassent submersos, diu expectantes nusquam rursus emergere uiderunt. Rattus alius terrestris est, alius fluuiatilis, Obscurus. Ego non in fluuijs, nec alijs aquis magnis, sed paruis tantum, riujs & alijs uersari audio. Quidam nuper in nonnullis Gallia locis etiam in cibum admitti rattum aquaticum mihi narrauit: quod tamen uerum esse affirmare non ausim. In Colusis Arcadia fontem esse aiunt, in quo mures nascuntur terrestres, & natant in eo uitam agentes; idem in Lampfaco fieri aiunt, Aristoteles in Mirabilibus; Ego Lusis non Colusis legerim. Lusi enim (quanquam uulgati codices duplex s. habent) urbs est Arcadia, teste Stephano, ubi Melampus Proeti filias lauit & infania liberauit. In Lusis Arcadia quodam fonte mures terrestres uiuere & conuersari Theophrastus scribit, Plinius, Pausanias quoq; Lusos urbem in ea terra collocat, qua Polybius Lusas in montanis agri Clitorij, Hermolaus. Magos qui Zoroastren sectantur, imprimis colere aiunt herinaceum terrestrem, maxime uerò odisse mures aquaticos, (*μῦς ὑδάτης*), & quo quisq; plures occiderit, eo chariorem deo facilioremq; existimare, Plutarchus Sympoticorum quarto quaestione ultima. Et mox, Quare ludæi etiam si execrarentur suem, occidere deberent, ut magi mures. Caterum in Commentario de Iside, magos scribit animalia quædā boni dæmonis esse putare, ut canes & gallinas, & terrestres echinos; malī autem aquaticos esse, *τὸς ὑδάτης ἐναὶ*: lego *τὸς ὑδάτης μῦς*, ex superioribus locis. An uero aquaticos mures intelligat illos de quibus hīc scribimus, incertū est; ego testudines aquaticas potius, (nam has quoq; mures appellant,) intellexerim.

MVS PEREGRINVS.

MVS CVM, qui & nunc in delictiore usum uenit, ab Hieronymo dicitur quandoq; peregrinum murem sunt qui opinentur, Cælius. Muscus, & cenanthe, & peregrini muris pellicula, Hieronymus ad Demetriadem. Quis autem sit peregrinus mus, inquit Hermolaus, odorata celebratus pellicula, nō uideo; nisi quis animal hoc intelligat ex quo zibetum excipitur. Atqui nos zibetī animal longe diuersum à mure esse post Pantheræ historiam demonstrabitur. Mihi quidem uerisimile fit hoc ipsum animal ex quo moschus odoramentum funditur, Hieronymum genus muris esse putasse, historia eius tanquam rei nouæ & ex alieno orbe aduectæ nondum cognita, ad quam opinionem nominis etiam uicinitas allicere potuit. Accedit quod in pelliculis animantis suæ adferri solet. Quin & Raphaël Volaterranus, uir alioqui doctus & nostri ferè sacculi, Murem illum, inquit, qui odoratus uulgò habetur, murem muscū Hieronymus in epistolis uocat; & in alia epistola murem peregrinum. Apud Italos quidem hodie odoratum quendam murem MOSCHARDINVM appellari audio: sed illum in Italia reperiri, nec peregrinum esse. Ruelius in historia stirpium mures simpliciter moschi odore recrementum aliquando excernere scribit.

DE MVRIBVS AGRESTIBVS.

Figuram in fine huius Tomi requires.

A.

MURES agrestes in terra habitant, duorum generum, rubeus & niger, Albertus. Effigies quam damus (in fine libri) muris agrestis maioris est, qui terram fodiendo hortos & agros populatur. Eiusdem generis alijs minores sunt, domesticis similes, magis ruffi, quales me in alpibus etiam uidisse puto. Caterum syluestres aut syluaticos mures, quorum generis & forex est, eos uoco, qui non in aruis & locis cultis aratise, sed in syluis habitant, de quibus infra separatim agam. Mus subterraneus, quem alijs agrestem uocant; Seruius à Cicerone nitedulam putat nominari, Ge. Agricola. Vt illa ex uepreculis extracta nitedula remp. conaretur arroderi, Cicero pro S. Sestio. Nitedula quidem est etiam cicindela dicta, ex insectis, quæ noctu lucet. Sape exiguus

guus mus Sub terra posuitq; domos, atq; horrea fecit, Vergilius in Georgicis. Murem agrestem Marcellus empiricus nominat: Item Plinius, Mures agrestes (inquit) à serpentibus læsi chondril- lam esse dicuntur, Palladius tum agrestes tum rusticos mures eosdem nominat. *Ἀγροῖοι μῦες*, mures qui agros aut arua habitant, (quasi aruales aut aruenses dicas,) Hesychius & Varinus. Gaza *μῦες ἀγροῖοι* ex Aristotele sorices reddit, quod non probo, forex enim syluestris non agrestis est, ut in eius historia dicam. Sorices hyeme saepe dormientes deprehenduntur, mures agrestes non item. *Ἐρμῦς, μῦς ἀγροῖο*, Hesychius; alij interpretantur animalculum uitis noxium, Varinus. Mya- gros uiri nomen est, ut diximus in Mure a, item herba: compositionis quidem ratio murem syluestrē insinuat, ut syagros aprum syluestrem. Græci agrestis syluestrisq; differentiam non ita obseruare ut Latini uidentur: nam *ἄγριον* pro utroq; usurpant: aliquando tamen distinguunt, agreste *ἀγροῖον* di- centes: syluestre *ἄγριον*, siue id in syluis, siue alijs locis incultis & ab hominum conuersatione remotis sit, Latini etiam saepe non distinguunt. *τρυγίλις, γυλίτης, ὁ ἄγριος μῦς*, Hesych. & Var. glirem intelli- go, qui & syluestris mus, non agrestis, dici potest. Spalacem quoq; uel aspalacem, id est talpam, *ἐὶδὸς ἀγροῖοι μῦες* interpretantur Grammatici. Germani murem illum agrestem, cuius figuram pro hoc loco in fine libri adijciemus, uarijs nominibus appellant: ut sunt, *feldmuss* (quo nomine etiam An- gli utuntur) id est mus campestris: (habent & Itali quem murem campaignolo nominant, haud scio an eundem: sed differre puto: audio enim sic dictum, campaignolum murem, paruum & elegantem esse, cauda non glabra, sed pilosa: & aliquando cicurari. Mus agrestis, id est qui in campis inuenitur, Marcellus:) *erdmuss*, id est mus subterraneus. *Nülmuss* uel *nielmuss*, quod terram fodiendo pedib. reiciat talparum instar: & eandē ob causam *schorrmuss*, alijs *schōrmauß*: & *stosmuss*, & *luckmuss*. Item à loco *ackermuss*, cui maioris minorisq; differentiam addunt. maior est, cuius imaginem dedi- mus. Gallicè mulot uocari audio.

B.

Non multo minor est ratto, quin caudam ut ille longam habet ac crassam, Ge. Agricola. Auri- culis rotundis, capite magno rotundo nec eminente rostro, colore fusco ad latera ruffo, barba medio inter os & oculos loco rigente. Minoribus agrestium breuis est cauda.

C.

Nascitur omne genus muris de terra, licet etiam ex coitu sui generis generentur. Vnde in terris Aegyptijs quando pluit plurimi generantur, Albert. Iuxta Thebaidem Aegypti quum Nili cessa- uit inundatio, calefaciente Sole limum ab aqua relictum, multis in locis ex terræ hiatu multitudo murium oritur, Diodorus Sic. Et mox, In Thebaidis agro certis temporibus multi ac magni gene- rantur mures: qua ex re plurimum stupent homines, cum uideant quorundam anteriorem, usq; ad pectus & priores pedes, murium partē animatam moueri, posteriori nondum inchoata, sed informi. In Thebaide cum grandine pluit, mures in terra apparere audio, qui partim etiam nunc cœnum li- mosum, partim iam caro existunt, Aelian. De muribus qui cum pluit in Aegypto nascuntur, & in- colarum supplicationibus Deo factis ab agris ad montem auertuntur, Aelian uerba recitabo infra in Aegyptiorum mentionē, ubi agam de muribus diuersis secundum regiones. In Aegypto mures de terra & imbre nascuntur, Macrobi. Deturgente Nilo musculi reperiuntur inchoato opere geni- talis aquæ terræq; iam parte corporis triuentes, nouissima effigie etiamnum terrena, Plin. Alicubi ē terra mures progigni, qui mox per coitum mire excrescant, Auicenna scribit, Cælius. Sunt qui asse- rant omne animal idem specie ex semine & ex putri materia fieri posse, tum perfectum tum imperfe- ctum. Quo posito, concedendum esset ex putri materia orta animalia, alia eiusdem speciei per coitū generare, & illa item alia, & sic in infinitum. Huius sententiæ Euripides & Auicenna fuerunt, pro- pter uniuersalem hominum interitum ex diluuiō. Alij dicunt perfecta animalia nequaquā fieri pos- se ex putri materia: imperfecta autem eadem specie ex putri & ex semine, ut mures qui ex putri ma- teria orti generant mures eiusdem speciei: atq; ita senserunt Albertus et Aponensis, tanquā ex Aristo- telis opinione. Verum Aristoteles ait sic (ex putri materia) nata generare quidem, sed animal specie diuersum, à quo nihil amplius gigni possit, (ne procedatur ad infinitum,) Quamobrem concedo qui- dem (inquit Niphus) mures produci posse ex materia putri quæ in nauibus reperitur, & copiosissime quidem, eosq; coeundo rursus alios generare, non tamen eiusdem speciei, sed alterius, et qui ultra ge- nerare nequeant. De muribus Caspijs qui segetes succidunt, & fructus in arboribus populantur, dicam infra inter Mures diuersos secundum regiones. Mus agrestis non semper in terra latet, sed nonnunquam egreditur, etsi rarius, Ge. Agricola. Tumulos terræ instar talpæ excitat. Corrodit, imò exest, planeq; interdum consumit radices lupuli, pastinacæ, rapæ, & reliquorum leguminum, Ge. Agricola. Radicibus tantum uescuntur, nec profundos agunt cuniculos, (sed statim sub ce- spite ac superficie fodere pergunt, ut inambulantes laxam suspensamq; terram & uestigijs cedentem percipiant) quorum introitus si quis fossorio aperiat, mox reparant ac retegunt: quod & talpæ faci- unt, sed tardius, secundo interdum uel tertio demum die. Cognito igitur mures subesse, inde quod foramina breuiter retexerint, iterum tribus aut quatuor locis aperiuntur, expectaturq; ut cum ad rete- gendum uenerint, ligone aut fossorio in proximum post eos locum inflicto unā cum terra aut cespia- te eiiciantur, eiecti conculcantur aut aliter occiduntur. Aliqui gramen in introitum inferunt, quod dum retrahere mus conatur, malleus ligneus in terrā proximo post eum loco adigitur, ut foramine

occluso & regressu ei negato capiatur. ¶ Mures agrestes à serpentibus læsi chondrillam esse dicuntur, Plinius.

¶ Mirum percipimus ortum (inquit Aristoteles) redundantis agrestis murium generis: locis enim compluribus agri tam inaudito modo oriri solent, ut parum ex uniuerso frumenti relinquatur: tam cito absumitur, ut nonnulli mediocres agricolæ, cum pridie metendum statuerint, postridie mane cum messoribus accedentes ad segetem, absumptam inueniant totam: interitus autem minime enit ratione: paucis enim diebus omnino abolentur, quanquam superiore tempore homines uincere uel suffiendo, uel sues, ut latibula effoderent, admittendo, non possent. Quinetiam uulpes eos uenantur, & cati syluestres in primis: sed tamen superare copiam, & celeritatem prouentus nequeunt: nec aliud quicquam omnium uincit, nisi imbres: ipsi enim quamprimum intereunt. Audio mustelas ualde persequi mures syluestres, ita ut meatus etiam hypogeos eorum subeant, ut uiuerræ cuniculorum. Myagros uel myotheras anguis mures in pratis uenatur. Plinius de numerosa murium domesticorum fecunditate locutus, & quod uel sale gustato fieri prægnantes aliqui opinentur, subdit: Itaque desinit mirum esse, unde uis tanta messes populetur murium agrestium: in quibus illud quoque adhuc latet quonam modo illa multitudo repente occidat. Nam nec exanimis reperiuntur, neque extat qui murem hyeme in agro effoderit. Plurimi ita ad Troadem perueniunt, & iam inde fugauerunt accolæ. Prouentus eorum siccitatibus tradunt: & iam obituris uermiculum in capite gigni, Plinius. Patrijs sedibus quosdam Italiæ populos incursum murium agrestium expulsi, (quod & Diodorus Siculus scribit lib. 4. de antiquorum gestis) atque in fugam compulsi. Quod sane sic segetes & plantas, tanquam summa siccitas, aut teterrimum frigus, alia uel tempestas uastarent, radices succidentes, Aelianus. Cosas Hetruriæ ciuitatem mures destruxere, Volaterran, Cosa oppidum est Umbriæ, Plinius 5.3. Orbitellum hodie. Caleni uidimus quod una nocte totum campum segetis plenum mures absumpsere, Niphus. In Hispania ingens est murium multitudo, unde pestilentes sæpenumero secuti sunt morbi. Hoc aduersus Romanos aduenit in Cantabria, ut essent qui accepta mercede mures uenarentur, & quantitate designata, salutem uix assequerentur, (καὶ μνοδὲν τὸν πρὸς μέτρον ἀπὸ εὐδίας, ἀνὰ ζῶντο μόνος,) Strabo libro 3. Theophrastus author est in Gyaro insula cum incolæ fugassent, ferrum quoque rosisse eos, Plinius. Et alibi, M. Varro auctor est ex Gyaro Cycladum insula incolæ à muribus fugatos. Cum Palæstini arcem Domini captam apud se detinerent in ciuitate Azoto, incolæ crudeli dysenteria affecti sunt, & prouinciam confurgens multitudo murium deuastabat, ut legitur Samuelis seu Regum primo: & apud Iosephum ab initio libri sexti Antiquitatum. Aeolijs & Troianjs, murium abundantia infestati, Smintheo Apollini sacrificarunt, ut in Mure supra retuli in h. Et de muribus ex Heraclea Ponti insula recedentibus cum uia sunt maturæ, & post autumnum reuertentibus, ibidem. Cum Sanacharibus Arabum Aegyptiorumque rex Aegyptum inuaderet, Vulcanus in exercitum eius noctu uim agrestium murium immisit, qui militum tum pharetras, tum arcus, tum scutorum habenas abederunt, ita ut postera die hostes arinis exuti fugam fecerint, multis amissis, Herodotus, libro. 2. Chalcidenes incoluerunt etiam Cleonas, Elymnio Athi montis ciuitate pulsi, ut fabulis proditum est, à muribus, qui omnia illorum bona ita deuorabant, ut neque ferro parcerent, Heraclides.

¶ Mures abiguntur cinere mustelæ uel felis diluto, & semine sparso, uel decoctarum aqua: sed redolet uirus animalium eorum etiam in pane: ob id felle bubulo semina attingi utilius putant, Plinius. Aduersus mures agrestes Apuleius asserit semina bubulo felle macerata antequam spargas, Palladius. Apuleius (ut in Geopon. Græc. legitur) commendat fel bubulum, quo si tingantur semina, ut ait, non infestabuntur à muribus. Satius tamen est per dies caniculares cicutæ semen cum ueratro, aut agresti cucumere, aut hyoscyamo, aut amaris amygdalis & nigro elleboro contundentes, atque ex æquo farinæ miscentes, subigentesque oleo, id ipsum cauernis agrestium murium adponere: pereunt ubi primum gustauerint. Hyoscyami albi semine simpliciter mures necari Auicenna scribit: uerum simile est autem ipsius medicamenti agrestes interire, quibus & domestici, quorum uenena copiose in Mure b. prodidimus. Nonnulli rhododaphnes folijs aditus eorum claudunt, qui rosas his, dum in exitu nituntur, intereunt, Palladius. Qui ex Bithynijs (inquit Apuleius) rerum experientia ualent, folijs rhododaphnes meatus murium obturant, ut dum exire contendunt, ea contrectent dentibus: quæ quidē ubi contigerint, pereunt. Sed chartam nactus, quæ sequuntur inscribit. Adiuro uos omnes mures qui hic consistitis, ne mihi inferatis iniuriā, aut per alium eam mihi inferri patiamini. A fligno enim uobis hunc agrum (quæ tunc nominas) in quo si uos posthac deprehendero, Matrem deorum testor, singulos uestrum in septem frusta discerpam. Hæc ubi scripseris, alliga chartam ipsam loco, quæ obsident mures, idque ante Solis exortum: sic tamen ut characteres extrinsecus appareant conspicui, nimirum lapidi natiuo adhærescente charta. Scripsi hæc (inquit author Geoponicorum) ne quicquam præterire uideret: nec probo quidem ut fiant talia, sed potius consulo omnibus ne adiciant animum alicui horum quæ digna sunt risu. Mures rusticos, si quæneo cinere aditus eorum saturos, attractu frequenti scabie occupabit ac perimet, Palladius.

¶ G. Muris agrestis, id est qui in campis inuenitur, combusti cinis contritus, & cum melle assidue inlitus, aciem oculorum caligine extenuata confirmat, Marcellus.

¶ H. Aristophanes in Acharnensibus Atheniensium inopiam uel malitiam notans, ait eos, ubi cuncti

cunq; in agrum aliquem uenerint, paxillo allia effodere, *ὅς ἀγροῦν (γῆνοι, Scholiaſtes) μύδρ.*

DE MVRE SYLVATICO.

SYLVESTRIS aut syluatici muris Plinius aliquoties meminit, sed in remedijs tantum. Differre autem illum ab agresti præcedenti capite diximus, quòd non rura & locos cultos ut agrestis habitat, sed syluas & nemora. Syluestrem murem Græce *μῦρ ἀγρίου* dixeris, ut agrestem *ἀγροῦν*. *Γηγῆλιξ, γῆλιξ, δ' ἀγρίος*; ego glirem intelligo, qui de genere murium syluestrium est. Plinius quidem ex glire & mure syluestri, etiam remedium idem facit, ut mox recitabo. Sed quoniam forex quoq; mus syluestris est, eundem esse crederem, nisi unus Plinij locus obstaret, ubi cum muris syluestris cinerem ad claritatem oculorum commendasset, mox in eundem usum foricis quoq; cinerem prædicat, ut inferius inter remedia ex mure syluestri recitabo. Ge. Agricola magnæ doctrinæ uir, murē syluestrem interpretatur murē illum cui nostri ab auellanis nomen imponunt; foricem uero illum facit, quem ego inferius murē araneū esse docebo. Ego muris syluestris propriè dicti genera duo esse uideo: Vnū, de quo Albertus scribit, Muris quoddam genus in arboribus habitat, fuscum, nigris in facie maculis: quod generali tantum nomine mus syluestris appelletur. De eodem Plinius intellexit, ni fallor, cum scribit, Fagi glans muribus gratissima est, & ideo animalis eius una prouentus. Alterū, quod priuatim forex nominetur, quod Plinius per hyemem dormire scribit, & caudam habere uillosam: cuius figuram subijcimus. Sed ut distinctius agā quæ de mure syluestri Plinius prodidit, separatim hinc adscribam, postea de Mure auellanarū etiam quæ nostri tradunt, & ipse obseruauit, ac de Sorice demum ex ueteribus priuatim scripturus. Attritis medetur cinis muris syluatici cum melle, Plin. Ossibus fractis, caninū cerebrū linteolo illito superpositis lanis, quæ subinde suffundantur, ferè quatuordecim diebus solidat: nec tardius cinis syluestris muris cum melle, aut cum uermium terrenorū cinere, qui etiā ossa extrahit, Plin. Pernionibus imponitur seuum pecudum, &c. quòd si putrida sint ulcera, cera addita ad cicatricem perducunt, uel gryllorum (glirium uel foricū cinis ex oleo, Marcell.) crematorū fauilla ex oleo: item muris syluatici cum melle, Idē. Murium capitum caudarumq; cinere ex melle inunctis, claritatē uisus restitui dicunt: multoq; magis gliris aut muris syluestris cinere, Plin.

DE MVRE AVELLANARVM.

A.

Muris auellanarum, ut nostrates uocant, ein haselmus, non alius quàm Plinij forex mihi uidetur, ut præcedenti capite dixi: quoniam uero foricē alij alium faciunt, separatim de utroq; agere uolui. Nostrorum aliqui glirē quoq; uel gliris genus, (hoc est maiusculū, syluestrem, pingue & esculentum murē) auellanarum murem uocāt, sed maiore, ein grosse haselmus. Genus illud, cuius hic appositā est figura, corylinū Albert. uocat, à corylo arbusculo, cuius fructus seu nuces auellanae dicunt: his enim præcipue utescitur. Flandri, ut audio, uocant ein slaep ratte, id est rattum dormientem, ut Angli dormus, id est dormientē murē. Galli lerot, cuius somnifulosa natura etiam in prouerbium eis abiit: falluntur qui glirē Gallicè lerot interpretantur, cū constet murem sic appellatum non edi: nisi forte utrunq; genus in diuersis locis sic appelletur, propter similem dormiendi naturam.

B.

Muris genus corylinum rubeum est, & cauda pilosa, Albert. Magnitudine corporis non differt à sciuro, uerum colore qui ei fuscus est: & cauda, quam non habet uillis confertam & plenā, sed ab eis nudam ut cæteri mures, Ge. Agricola. At quæ nostri murē auellanarum uocant, neq; rubeus est, ut Albertus ait: neq; cauda glabra ut Agricola. Ego & uiuum aliquot dies nutriui, & occisum diligentius inspexi: hunc ipsum scilicet cuius iconem adieci, Magnitudo & forma ratti erat, color mihi

rinus per tergum & latera, magis rufus, præsertim in capite, auriculæ magnæ, glabræ, (Plinius quidem sorici pilosas tribuit.) uenter candidus : & eodem colore crura, & cauda parte inferiore extremitatem uersus, nares & pedes rubicundi, cauda tota hirsuta, (quod Albertus etiam de hoc mure, de sorice Plinius scribit) & qua desinit albis densisq; uillis condita, Oculi maiusculi, eminentes, nigerri-
mi, ita ut nihil ferè candidi in eis appareat, barba partim alba, partim nigra. Color niger infra supraq; aures & circa oculos, & in posteriore parte caudæ superioris. Pedum anteriorum digiti quatuor, pollex enim mutilus est, posteriorum quini. Posteriorum crurum pars auersa siue supina à suffragine per totam tibiā ad extremos unguiculos glabra est. Odor quidem in hoc genere, & excremen-
ta, ita se habent ut in domesticis muribus.

C.

Mus syluestris non tam in arboribus latet, quas ut sciurus scandit, quàm in terra, in cuius cauernas congerit fructus: in primis uerò nuces auellanas, & eas quidem optimas, quare apud Germanos ex corylo nomen inuenit, nam ei non pro cibo somnus, sed prouisum pabulum, Ge. Agricola. Mihi quidem rustici aliquot fide digni affirmarunt hunc murem à fine autumnī ad ueris usq; initium dormire: unde & nomen ei apud Flandros & Anglos à dormiendo positum, Plinius etiam sorici hyemem dormiendo transigi scribit.

E.

Rustici cauernas istorum murium infixis designāt uirgis, ut his indicibus hyemis initio effossuri utatur, caueas enim seu cellas subterraneas satis amplas habēt, ubi auellanas congerunt, omnes quidem bonas & integras, relictis uitiosis.

F.

In cibum non admitti certò scio: quamobrem errant qui eundem glirem putant.

G.

Remedia eadem ei attribuerim quæ Plinius muri syluatico, paulò ante nobis enumerata, quoniā & animal ipsum uel idem est, uel omnino cognatum.

DE MVRE NAPELLI.

M V S etiam napelli, si quis est, ad syluestres referendus uidetur. Surinus, aliàs succinus, (ego uocem utranq; deprauatam puto pro bismus) mus est paruus, antipharmacum napelli, Syluaticus & Vetus glossographus Auicennæ. Napelli enim radicibus pascitur, ut aiunt, Alij non animal, sed herbam iuxta adnasci scribunt, quæ uim illam napello contrariam possideat: cui sententiæ etiam ipse accesserim, nam & apud Marcellum empiricum toræ & antitoræ, hoc est napelli & antinapelli herbarum nomina legimus : & eadem hodieq; durant. Quamquam Matthæolus hunc murem sibi in altissimis montibus iuxta napellum deprehensum tradit, sed non describit, Plura lege in Lupo 2, ubi de aconito & napello copiosè differui.

DE SORICE.

A.

S O R I C E M mihi uideri hoc genus muris esse, quod nostri ab auellanis nomināt, superius dixi in capite de mure syluatico: quoniam & syluestris est, & cauda pilosa, & per hyemem dormit, quæ omnia sorici Plinius adscribit, hoc tantum impedit, quod sorici Plinius pilosas tribuit aures: ego nostrum auellanarium, ut ita dicam, murem, glabras habere puto, sed reliquæ tres notæ maiores sunt, quàm ut una tantilla impedire debeat. Mus exiguum est animal, incola domus nostræ, qui à sono quem rodendo facit, Latine etiam forex uocatur: quamuis aliqui ita distinguant ut mus domesticus sit, forex syluestris, Sipontinus. Itali quidem & Galli soricis nomen pro mure domestico etiamnum seruant: & forte etiam ueteres aliquādo sic usi sunt. In Arcadia, inquit Varro, sus fuit adeò pinguis, ut in eius corpore forex exesa carne nidum fecerit, & pepererit mures, Soricis iecinoris fibras cum Luna augeri ac minui, ita ut numerus respōdeat Plinius scribit, & alibi idem de mure. Item si castratus emittatur fugari cæteros, de sorice Plinius, de mure Auicenna scribit. Sorex syluestris est mus, maior domesticus, Fr. Alunnus. Plinianus quidem & propriè dictus forex, neq; minor neq; maior domesticus mus est: utroq; enim modo aliqui interpretatur, sed falsò, ut apparet, quum notæ soricis supradictæ neutri conueniant. Muris quoddam genus rubeum est, breui cauda, acutæ uocis, quod propriè forex uocatur, & est uenenosum: quam ob causam non capitur à catīs, Albertus: Sed hunc murem araneum esse, à nostris uulgò *spizmuß* uel *münger* dictum, inferius demonstrabo. Quanquam & Ge. Agricola nostrum *spizmuß* murem araneum esse suspicatur, & Carolus Stephanus in Vineto murem araneum à sorice non distinguit. *Mûas aggalas* 60 Gaza ex Aristotele sorices uertit: quod nō probo, cum Plinius mures agrestes interpretetur, de quibus supra diximus. Hispani soricem, ut amicus quidam ad nos scripsit, uocant *force*, uel *raton pequénno*.

pequénno: sed querendum est an id nomen muri araneo potius conueniat: ut Illyricū etiam niemeg-
ka mys, quo foricem significari itidem ex amici cuiusdam literis accepi. Sorex Latinum est uoca-
bulum, eo quod anir al huiusmodi rodat, & in modum serræ præcidat, Isidorus. Sed coniecerit ali-
quis etymon esse Græcum, ut à uoce ῥῥῥ (sic murem Nicander appellat) aspiratione in s. consonan-
tem uersa, ut ab ῥῥῥ super, ῥῥ sus, &c. fiat syrax & forex. Rattum Illyrica lingua sczurek uocat
quasi foricem. Caulem pro cole, sauricem pro forice dicimus, Seruius.

B.

Aures foricibus pilosæ sunt, Plinius. Soricum fibras respondere numero Lunæ exquisiuerē dila-
gentiores, Idem libro 2. Idem alibi de fibris in iecore murium scribit: Vide in Mure B. Boum cau-
dis longissimus caulis: idem setosus est ueterinis: leoni infima parte, ut bubus & forici, Plin.

C.

Sorices & ipsos hyeme condi author est Nigidius, sicut glires, Plinius. Sorex desticat, Author
Philomelæ. Egomet meo indicio miser quasi forex perij: Verba sunt Parmenonis Terentiani in
Eunuchō, qui delusus à Pythia prodiderat se seni. Donatus admonet esse prouerbiū in eos qui
suapte uoce produntur. Atq; hinc existimat ductam esse metaphoram, quod foricum propriū sit
uel stridere clarius quā mures, uel strepere magis cum obrodunt friuola, ad quam uocem multi se
extendentes, quamuis per tenebras noctis transfigunt eos. Vsurpat hoc adagium D. Aurelius Au-
gustinus in primo de ordine lib. erga suum Licentium, qui dum pulsata tabula, soricem streptu ab-
sterret, ipse sese prodebat Augustino quod uigilaret. Allusit eodem Origenes homilia in Genesim
tertia: Sed uidebor, inquit, ipse meis indicijs captus, Erasmi.

D.

Formicosam arborem sorices cauent, Plinius 10. 71. Sorices & ardeolæ inuicem foetibus insidi-
antur, Ibidem. Transulit autem hæc Plinius ex Aristotelis libro 9. de histor. anim. cap. 1. ubi legitur,
ἐν δὲ τῇ καὶ ἡ γὰρ ἡ ἀρδεόλη καὶ ἡ σόρις ἐν τῇ ἀρδεόλῃ καὶ ἡ σόρις ἐν τῇ ἀρδεόλῃ, ubi Gaza hippon uertit pipo-
nem auem.

E.

Scripserunt quidam sorices fugari, si unus castratus emittatur, Plinius. Hoc Aggregator ex Plin-
io citans, non sorices sed mures ita fugari scribit, ut Auicenna quoq; ut recitauī in Mure E. Ne so-
rices uel mures lædant uites, quæ secundum ædificia sunt, docet Columella libro de arborib. cap. 15.
cuius uerba recitabo infra in Mure araneo A.

G.

Si oculi nigri nascentium placeant, foricem prægnanti edendum exhibent, Plinius. Si prægnās
artus captiui foricis edit. Dicuntur foetus nigrantia lumina fingi, Serenus. Paralyin cauentibus,
pinguia glirium decoctorum & foricum utilissima tradunt esse, Plinius. Murium caput cauda-
rumq; cinere ex melle inunctis claritatem uisus restitui dicunt: multoq; magis gliris aut muris sylue-
stris cinere: Cum Attico melle cinis & adeps foricis combusti tritus lachrymosis oculis plurimū con-
fert, Plin. Glires & sorices combusti, & cinis eorum melli admixtus, si inde quotidie mane gustent,
sanabunt qui claritatem oculorum desiderant, Sext. Glirium (gryllorum, Plinius: quod minus pla-
cet) uel foricum cinis ex oleo impositus pernionibus medetur, Marcel.

H.

Sorex in masculino genere prima producta effertur: Si prægnans artus captiui foricis edit, Sere-
nus. Licinius imperator spadonum aulicorumq; insolentiā mirè compescuit, tineas soricesq; palati
nos appellans, Egnatius ex Aurelio Victore. A sorice fit soriceus & soricinus: unde soricinos den-
tes dixit Plautus, Sipontinus. Soriculata uestis pretiosa, Plinio lib. 8. Calcagninus legit surculata.
Vide supra in Mure H. a. in murinus adiectiuo. ¶ Mus soræxue si in mustum inciderit, quomodo
curandum sit mustum: uide supra in Mure e. ¶ Heliogabalus iubebat sibi decem milia murium
exhiberi, mille mustelas, mille sorices, Lampridius. Soricum occentu dirimi auspicia, annales refer-
tos habemus, Plinius. Occentus foricis auditus Fabio Maximo dictaturam, & C. Flaminio magi-
sterium equitum, deponendi causam dedit, Alexand. ab Alexandro. ¶ Prouerbiū, Egomet meo
indicio quasi forex perij, uide supra in c.

DE MVRE NORICO VEL CITELLO.

Mus Noricus (inquit Ge. Agricola) quem citellum appellant, in terræ cauernis habitat.
Ei corpus ut mustelæ domesticæ, longum & tenue: cauda admodum breuis: color pilis,
ut cuniculorum quorundam pilis, cinereus, sed dilutior. Sicut talpa caret auribus, sed nō
caret foraminibus, quibus sonum ut auis recipit. Dentes habet muris dentium similes.
Ex huius etiam pellibus, quanquam non sunt pretiosæ, uestes solent confici, Hec Agricola: Interpre-
tatur autem Germanicè pile. Mus quidam colore ferè sicut cuniculi, magnitudine mustelæ, in terra
habitat in Austria, & uocatur apud nos zizel (lego zysel.) aures non habet, sed tantum foramina audi-
tus, Albertus de animalibus 2. 1. 5. Et alibi in nonum Aristotelis librum capite 34. Noctux, inquit,

uenantur mures, & lacertulos, & ceacoydolos, quod genus est muris *zyphel* (lego *zyfel*) apud nos dictum. Græcè legitur, *μῦς καὶ σαύρας καὶ σφονδύλας*, id est mures, lacertas, & sphondylas: Gaza uerticillos interpretatur: sunt autem insecta. Citellus uox ficta est ex Germanica *zyfel*. Aliqui dicunt *zeisfel* genus esse muris apud Vngaros, simile sciuro, in terræ cauis se condens. Hieronymus Tragus de pilosella herba sic uulgò dicta scribens citellos magnos nominat, *die grossen zisfel*, tanquam & minores sint huius generis. Vocant sanè murem araneum aliqui *zisfel*, fictio ad uocem quam addit nomine. Ego eundem murem nostros pellifices puto uocare *bilchmuß*: nam & Agricola citellum Germanicè interpretatur *pile*. De etymo mihi nō cōstat. Aliqui eundem appellant *grosse baselmuß*, id est maiorem murē auellanarium, quòd auellanas similiter congerat: differt autem à minore (quem supra descripsimus cum pictura) tum aliàs, tum magnitudine, tum quod in cibum uenit, minor nequaquam. Bilchos mures, ut ita uocem, ex Croatia & regionibus circa Venetiam mitti audio. Ego pelles tantum uidi in pileis inde confutis, colore fusco ex cinereo ferè, peculiari quodam odore, unde capiti quidam nocere putant, Pileum inde confectum, drachma ferè, aut insuper obolo, qui ad uerxerat uendebat. Complures in uno cauo reperiri aiunt, circiter quadraginta interdum, cum magna auellanarum castanearumq; copia: & eam ob causam à rusticis (per hyemem puto) inquiri, ut nuces auferant magis quàm ipsorum gratia: quanq; & ipsi in cibo lauti delicatior nec parui pretij habentur. Eduntur autem tum recentes, tum in fumo siccati. Pellifices uestium margines etiam his pellibus ornant & muniunt, (quod ipsi dicunt *verbzamen*.) constant enim pilis in se confectis & firmis. Ab antris suis infuso aliquo humore expelluntur citelli, ut criceti etiam & cuniculi, Albertus. Animal quod nos (Bohemi) *zyfel* uocamus, criceto non omnino absimile est, nisi quòd pilo uestitur leporinum¹⁰ referente tam colore quàm mollitie. Præter morem murium cicuratur nonnunquam. Illud insigne habet, quod cum sit bucculis leuiter protuberantibus, duntaxat quoties inanes sunt, tamè in eas uix credibilem numerum tritici infarctat, ceu in folles quospiam, atq; ita in suos cuniculos commeatum in futuram hyemem congerat, Hæc ex Sigismundo Gelenio Bohemo cognoui.

DE CRICETO.

CRICETVS, ut dicunt quidam, animal est paruulum, in terra habitans, capite uario, dorso rubeo, uentre candido, pilus pelli tam tenaciter hæret, ut citius pellis de carne recedat, quàm pilus auellatur. De antro suo non facile extrahitur, nisi aqua feruente, uel alioquin humore infuso: & in hoc conuenit cum cuniculo & citello, de quo alibi diximus. Germanicè uocatur *hamester*: animal est ualde mordax & iracundum, Albertus libro 22. Haud scio an idem sit animal quod eodem libro in litera T. describit, his uerbis: Traner (uidetur Germanica uox) animal est paruulum, spatiosum (forte speciosum) rubei coloris, cuniculi magnitudine, mirum in modum pugnax & animosum: in cuius signum ad protectionem capitis & cerebri à natura galeam osseam accepit. Ego cricetum uiuū non uidi, sed pelles olim Francfordiæ uenales, quas *hamester* appellabant. Effigies quam damus desumpta est ex Germanico libro de quadrupedibus Michaelis Heri: qui hoc animal ratto paulò maius esse scribit, colore castaneo aut spadiceo (*lâderfarb* oder *brunlecht*) agilitate mira, noxio morfu, ita ut homini etiam aliquando molestum sit, perquàm iracundum & in uindictam præceps si quis urgeat, aut à cauerna depellere conetur. Addit, aniculas quasdam adipem eius tanquam morbis quibusdam auxiliarem colligere. Audio etiam in agris circa Argentoratum reperiri, & uocari *Kornfärl*, ac si porcellos frumentarios dicas, quòd cauernas in aruis frumento consitis fodiant: pinguescunt admodum, quam ob causam porcellis forte comparantur, (quanquam & alij mures unde hyraces Oppiano dicti, suisbus rostro uel corporis forma conferruntur.) In Turingia abundant, & sæpe frumentum populati in cauernas suas congerunt: magnitudine inter cuniculum & rattum: Audaces adeò ut in hominem aliquando insiliant, & dentes cum inflixerunt uix remittant. In cibum non ueniunt, sed pelles consuuntur ad uestimenta: sunt enim, ut Albertus inquit, pilorum tenacissimæ. Ge. Agricola in libro de animantibus subterraneis, cum uerram descripsisset, subdit: Istius generis est etiam *hamester*, quem quidam cricetum nominant. Etenim existit iracundus & mordax adeò, ut si eum eques incautè persequatur, soleat prosilire & os equi appetere: & si prehenderit, mordicus tenere. In terræ cauernis habitat, non aliter atq; cuniculus, sed angustis:

angustis: & idcirco pellis, qua parte utrinque coxam tegit, à pilis est nuda. Maior paulò quàm domestica mustela existit: pedes habet admodum breues. Pilis in dorso color est ferè leporis: in uentre, niger: in lateribus, rutilus. Sed utrinque latus maculis albis, tribus numero distinguitur. Suprema capitis pars, ut etiam ceruix, eundem, quem dorsum, habet colorem: tempora rutila sunt, guttur est candidum: caudæ, quæ palmum longa est, similiter leporis color. Pili autem sic inhaerent cuti, ut ex ea difficulter euelli possint. Ac cutis quidem facilius à carne auellitur, quàm pili ex cute radicibus extrahantur. Atque ob hanc causam & uarietatem pelles eius sunt pretiosæ. Multa frumenti grana in specum congerit, & utrinque dentibus mandit. Quare nostri hominem uoracem huius animantis nomine appellant. Ager Turingiæ eorum animalium plenus, ob copiam & bonitatem frumenti, Hucusque Agricola. Ego inter mures potius quàm mustelas numerare uolui, propter nomen Germanicum à mure et factum *zyselmus*, & quod cauernas subit, & frumentum in ijs colligit: qui uictus murium non murstelarum est. Sed utri generi adscribi debeat, certius etiam ex dentibus iudicabitur: qui muribus binis antè multum prominent, mustelis ad latera tantum canini parum præ cæteris eminent. Criceti nomen ab Illyrica uoce factum conijcio. Vocant enim Illyrij hunc murem *skrzczelek*, ut ex Gelenio nostro didici: qui etiam in Lexico suo Symphono, hanc uocem Illyricam, & duas Græcas, *αἰσχρομῦς* & *λεπιδόμῦς*, ἐκ παλαιότητος ponit, *κόρη* quidē ab Hesychio exponitur *ἀρσενάκιον*, id est mus agrestis. Hæc bestiola (inquit idem Gelenius in suis ad me literis) Græcè *arctomys* uocatur, non ideo quod sit peculiaris Septentrionalibus tractibus, quanquam uix alibi reperitur, aut certe infrequens est: sed quod figura ac colore ursam referat, magnitudine soricem grandiusculum non superans: habet enim caudam peræque mutilam, & bipes incedit interdum, præsertim commotior: prioribus uero pedibus pro manibus utitur, & si haberet tantum uirium quantum animi, ursis ipsis esset truculentior: nec enim in aduersam uenatoris frontem insilire tantillum animal ueretur, licet nec dentibus nec unguibus admodum noxium: habitat autem in subterraneis foueis, & latet hyeme. Si quæ parua animalia audacia sunt, uidentur eadem perquam calida esse: & tale animal est quod in segetibus degit, fuluum & uarium in facie nigris maculis, quod Germanis *hamester* uocatur, maius ratto, minus catto, breuibus cruribus, audax & mordax ualde, Albertus. Cæterum *arctomys* memoratur à D. Hieronymo in libro ad Suniam & Fretelam, Psalm. 104. Omnes, inquit, choerogylis simili uoce transtulerunt, (pro Hebraica *saphan*: pro qua Hieronymus etiā *Leuit. 11.* & *Deut. 14.* choerogylū interpretatur *Prouer. 30.* lepusculum:) soli *LXX.* lepores interpretati sunt. Sciendum autē est animal esse non maius hericio, habens similitudinem muris & ursæ: unde & in Palæstina *αἰσχρομῦς* dicitur. Et magnā est in istis regionibus huius generis abundantia, semperque in cauernis petrarum & terræ foueis habitare consueuerunt, Hæc Hieronymus. Eruditi quidam apud nos *arctomyn* murem alpinum esse iudicat, de quo inferius agam. De choerogylis in Cuniculo & Echino dixi. *Saphan* Hebræorum non aliud quàm cuniculum esse suo loco asserui.

DE MVRI BV S DIVER S IS SECVN

DVM REGIONES, ORDINE
literarum.

M V R I S aliquoties à regionibus cognominari reperio, quod duobus modis contingit: uno, quod forma corporis nonnihil euariet: altero, quod non forma, sed ingenio & moribus peculiare alicubi aliquid præter nostrarum regionum mures in se habeant. Vt utrumque est, nos omnes hic ab aliqua regione cognominatos una alphabeti serie complectemur.

¶ In Oriente mures magni sunt, ut Alexander scribit, uulpium magnitudine, qui & homines & alia animalia infestant, Albertus: cætera animalia perimunt: homines licet non occidant morsibus, tamen molestant, Liber de nat. rerum. Americus Vespucius scribit se in insula quadam Oceani mille leucis ab Vlybbona distante mures quàm maximos inuenisse.

¶ Aegyptijs muribus prædurus ferè ut herinaceis pilus est: sunt etiam alij, qui recti bipedes ambulant: habent enim crura posteriora longa, priora breuia, ortus eorum quoque numerosus est, Aristoteles. Aegyptijs muribus durus pilus sicut herinacei. Iidem bipedes ambulant, ceu alpini, Plinius: sed alios non eosdem esse qui bipedes ambulant, & illos quibus herinaceis similes pili sunt, ex Aristotele patet: Item ex Herodoto, qui tamen non Aegyptios sed Africanos hos mures facit. Apud Afros seu Pœnos pastorales (inquit) in Africa Orientem uersus, tria murium genera sunt, quorum alij bipedes uocantur, alij zegeries Punica lingua, quod in nostra pollet idem quod colles, (*βουί*), alij echines. Plura murium genera in Cyrenaica regione sunt, alij lata fronte, alij acuta, alij herinaceorum genere pungentibus pilis, Plinius. In Cyrene diuersa tum colore tum forma murium genera nasci ferunt, ac quosdam ipsorum quemadmodum feles, ita lata facie esse: alios uiperæ speciem similitudinemque gerentes, acutas spinas habere, quos indigenæ echenatas uocant, Aelianus interprete Gillio: sed male, ut apparet ex Aristotelis uerbis, quæ in Mirabilibus sic sonant: In Cyrene aiunt diuersa esse murium tum forma tum colore genera: *ἐνὶ τῇ γὰρ πλατυπρόσώπῳ ὡσαύτῃ αἱ γαλαὶ γίνονται, τινὰς δὲ ἐχινώδεις, ἑς καὶ ὅσῃ ἐχίνους* (forte legendum *ἐχίνους*, ut Herodotus etiam habet, à recto *ἐχίν.*) echidna quidem uipe

ram significat: uerum muribus istis nihil cum uisera commune esse, sed cum echino tantū spinas acutitas, Aristotelis & Plinii uerbis facile obtinetur. In Aegypto audio bipedes mures maxima magnitudine esse, & prioribus pedibus tanquam manibus uti, eosdemq; rectos duobus pedibus nitentes gradi; cum autem insequentibus urgentur, salire, Aelianus ex Theophrasto. ¶ Sunt & alij in Aegypto mures, qui in agros & messes grassantur; De quibus Aelianus, Primū (inquit) ut in Aegypto pluit, per paruulis guttis mures nasci solent, qui longe lateq; totis aruīs uagantes, maxima calamitate ex spicarum circumfusione & succisione segetes afficiunt, & manipulorum aceros uastantes, magnum Aegyptijs negotium exhibent; eo fit, ut ij insidias eis conentur muscipulis tendere, et sepimentis repellere, & fossis ac incensionibus arcere; sed mures ut minime ad muscipulas accedunt, sic cum sint ad saliendum apti, & sepes transcendunt, & fossas transiliūt. Aegyptij uero de spe & conatu depulsi, omni machinatione insidiarum, tanquam parum efficaci relicta, se ad suppliciter deprecandam à Deo calamitatem uertunt. Mures diuinæ iræ metu, in montem quempiam aciei instructione ordinem quadrangulum conseruantes discedunt; horum omnium natu minimi primo in ordine consistunt, maximi uero extremum agmen ducunt, eos qui lassitudine deficiunt, urgent, ac seipsos sequi cogunt. Quod si ex itinere minimi natu laborantes subsistant, omnes quoq; consequentes, ut est in more belli institutoq; positum, insistant, & interquiescunt; Simulq; se, ut primi mouere cœperunt, ceteri continuo omnes subsequuntur. Hoc idem qui Pontum incolunt mures illic agere dicunt, Hætenus Aelianus. Caterum in Aegypto ex terra & imbre mures nasci, pluribus authorū testimonijs comprobatur est supra in historia murium agrestium.

¶ Africæ mures cum biberint moriuntur, Aristoteles; sed forte hoc uniuersale est omnibus muribus, ut legit Ephesius, Niphus. Vide supra in Mure E, ubi de uenenis ipsorum egimus. Pulmonū uitijs medentur & mures, maximè Africani, detracta cute in oleo & sale decocti, atq; in cibo sumpti. Eadem res & purulentis uel cruentis excreationibus medetur, Plinius. Africæ murium diuersa sunt genera; alij bipedes, alij duris erinaceorum pilis, alij lata facie ut mustelæ, Sed hos mures alij Cyrenaicos uel Aegyptios uocant, ut superius retuli.

¶ Alpini muris historiam infra separatim dabimus.

¶ In Arabia mures sunt multò foricibus (τῶν ἀρσενίων) auctiores, quibus crura priora uel palmi (παλαιῶν) mensura, posteriora ad primum digiti nodum habentur, (τὰ δὲ ὀπίθια ὅσον ἄχει τῶν παλαιῶν δακτύλων; intelligo tam breuia ut nihil eorum extra corpus emineat præterquam digiti cum suo articulo, ut in auibus apodibus,) Aristoteles.

¶ Armeniorum uestem μωτῶν fuisse dicunt, ex muribus contextam indigenis, aut eius animalis figura uariè ornatam, Cælius. Aggregator Plinium muris Armeni mentionem facere scribit lib. 29, mihi nihil tale apud Plinium occurrit; et forte murem Armenum alicubi pro mure araneo legit.

¶ In Cappadocia genus muris nascitur, *μυρῆς* appellatum, aliqui sciurum uocant, Varinus. Vide in Glire A.

¶ De Caspijs muribus Aelianus scribens: Amyntas (inquit) in Mansionibus, quas sic inscripsit, in Caspiam dicit infinitam murium multitudinem accedere, eosdemq; in perennibus fluuijs rapide precipitantibus intrepidè innatare, & caudas inter se mordicus tenentes (ut de lupis similiter fertur) firmamentum habere, eoq; firmo uinculo fluuios transmittere. Cum autem in arationes transierint, segetes succidunt, & in arbores ascendentes fructus edunt, & ramos frangunt. Quibus Caspij ubi resisteri non queunt, hoc modo infestas eorum incursiones moluntur ulcisci, ut nō habentibus unclatos ungues auibus quippiam noceant, quæ quidem ipsæ tantis gregibus ut nubes esse uideantur eò aduolantes, mures sedibus pellunt, & suo proprio quodam naturæ munere à Caspijs famē depellunt, neq; magnitudine inferiores quàm Aegyptij ichneumones (intelligendum uidetur mures Caspios ichneumonum magnitudine esse;) Itemq; agrestes sunt & acerbi, & robore dentium non aliter diffecare ac deuorare possunt, quàm mures ferrum in Teredone Babylonæ, quorum pelles molles institores ad Persas uehant, quibus uestes consuuntur, & corpus optime fouetur, Hæc Aelianus.

¶ Cyrenaici mures, uide superius in Aegyptijs.

¶ Indicus mus, uel mus Pharaonis, ut eruditi quidā recentiores scribūt, non alius est quàm ichneumon. Hospes quidam meus nuper Monaci in Bauaria se uidisse mihi narrabat murem peregrinū, quem Indicum appellarint qui demonstrabant, cauda oblonga & ore instar muris acuminato.

¶ De Norico mure id est citello, iam supra scripsi.

¶ Mures quosdā syluestres magnitudine muris & specie mustellina, colore ceu uirides, per campos uagantes, & foramina subeuntes in Pannonia conspeximus, Fr. Massarius: à quo etiam Ge. Agri cola mutuatus uidetur.

¶ De Ponticis & Venetis muribus in sequentibus priuatim tractabo.

DE PONTICO SEV VENETO MURE,
QVEM VVLGO VARIVM VOCANT.

Effigies huius muris à sciuro vulgari colore tantum differt. Apposuius autem sciuri figuram communem, & hic & infra in sciuro, propter illos qui colores forte adijcient: aliter enim semel posuisse satis erat.

M V s Ponticus Aristoteli & Plinio memoratus, nomen à Ponto habet, quod à regionibus ad Septentrionem circa Pontum peteretur ad usum ornatumq; uestium. Græci quidem hodie vulgò etiam domesticum murem, ponticum ineptè uocant. Pontici mures (inquit Hermolaus in Corollario) alij unius coloris sunt, alij uarij. Ex hoc genere creduntur esse pelles, quibus muniri uestes contra frigora cœpere: candidos eorum armillos, sordidum uulgus nominat: nam uarij parte tantum prona candicant. Venetis in dorso color, à quo dossuariæ pelles uocantur: quandoq; ferrugineus deterior priore, Hæc Hermolaus. Varios Isidorus & Albert. hoc genus murium à colore uocant, ut paulò post recitabo: Itali quidem etiamnum uulgò sic nominant, uare. Nostri *feeb* uel *vech*, quasi Fennicum aut Venetum, à regionibus unde adferuntur: aliqui *Werck*, quod nomē à uario formatum uideri potest, alij expresso etiam coloris nomine *grauwerck*, id est uarios canos uel cinereos: alij *pundren* uel *pundemüß*, tanquam Ponticos mures: uel potius quoniam in fasciculis (quos nostri *biindt* uocant) colligati uenduntur: in singulos quinquaginta. pretium ferè drachmæ uiginti. Hermolaus in uerbis iam recitatis Venetum murem à uario, colore saltem distinguere uidetur: ego discrimen nescio: sed ita Venetus, aut (ut Ge. Agricola uocat) Fennicus hodie dici uidetur, ut olim Ponticus, nempe à regione cuiuscunq; coloris afferretur. Varius tamen, si totus sit albus, (uenter enim omnibus albicat) dici non potest. Venetos olim ad Vistulam se- disse, & Borussia gentem fuisse legimus: inde profectos Danubio traiecto occupasse Illyriam, &c. sunt qui eos nunc Sclauos seu Vinthos & Vinthones, *Wenden* dici uelint: ad sinum Venedicum habitant, Fennios Ptolemæus 3. 5. Sarmatiæ gentes dicit, sub Venedis habitantes. Volaterranus hos esse putat qui hodie Prutheni aut Litواني dicuntur. Mures Pontici albi sunt, & hyeme conduntur: hos ego existimauerim quos uulgò armellos uocant, Volaterranus: Eiusdem sententiæ Ge. Agri- cola est. Distinctius Hermolaus, non enim simpliciter ut illi Ponticum murem armellinum interpre- tatur, sed album duntaxat, armellini enim dicti semper toti sunt albi, extrema tantum cauda excepta quæ nigra est. Sed hic etiam ad muris Pontici genus referendus mihi non uidetur: quum non aliud sit quàm mustela alba, quæ apud nos etiam hyeme albescit, & *hermelin* appellatur. Atqui mus Pon- ticus non mustelarum, sed murium generis est: imo sciurorum, uel ipse potius sciurus, nisi colore dif- ferret, ut ex sequentibus apparebit. Nec refert quod hyeme condi & dormire dicuntur Pontici mu- res, quod hermelini etiam nostri faciunt. Verisimile est enim non istos tantum mures, sed alia etiam murium genera, & similia parua animalia, ubi ingens frigus & perpetuæ illo tempore profundæq; niues uagari impediunt, latere propemodum omnia. Aut igitur mus Ponticus albus colore tantum à cæteris differt, ut sit idem sciurus albus, etsi talem reperiri nondum audiuerim: aut si hermelinus noster est (uel ut Itali proferunt armellinus) ueterum & recentiorum ferè inscitia proditur, qui muste- lam murem Ponticum fecerunt. Quoniam ut lepores alpini albescunt hyeme, æstate ad suum colo- rem redeunt: sic & mustelæ in regionibus montanis aut frigidis. Armellini uocantur mures alpium & Septentrionis, Hermolaus in Plinium. Plura uide in mustela B. Mus uarius, quem quidam gli- rem uocant, Albertus. Et alibi, Glis colore uarius est, in dorso griseus, in uentre albus: breuioris pili & tenerioris corij quàm animal quod uerè uarium uocatur. Sentit autem murem Ponticum uerè ua- rium uocari. Varius est bestiola de genere piroli (id est sciuri) paulò amplior quàm mustela: in arbo- ribus habitat, & fœtificat. A re nomen habet, in uentre nancq; candidus est, in dorso colorem habet cinereum, elegantem atq; spectabilem, Isidorus & Albertus. Sciurus Fennicus non cauda, non fi- gura & lineamentis totius corporis, non magnitudine, non moribus, sed solo colore differt à nostra- te sciuro: nam in candido cinereus est, cum nostras aut rutilus sit aut niger: attamen in ea Sarmatiæ parte, quam hodie Poloniam uocamus, inuenitur cui rutilus color mistus cinereo, Vtriq; (hoc est tam Fennico quàm nostrati) duo inferiores dentes sunt lōgi: uterq; cum graditur, demissam caudam

trahit; quum uestitur, cibum in priores pedes, quibus ut mures utitur, pro manibus sumit; posterioribus clunibus insistit. Vescitur uero faginis glandibus, castaneis, nucibus auellanis, pomis, & similibus fructibus. Viriq; cum hyberno tempore latent, pro cibo somnus (ut gliri: quare sciurum & glirem eundem existimauit Ge. Agricola) atq; per id temporis pinguescunt. Hæc omnia G. Agricola. A mure Fennico, ut idem testatur, nomen habent **Seehberg** & **Schonberg**, arces puto circa Saxoniæ sic dictæ. Poloni murium syluestrium, qui in pretio habentur ad uestimenta, præsertim nobilium, ut nuper ex indigena quodam didici, genera præcipua habent quatuor, quæ & nominibus discernunt. Popieliza, grisei coloris est. Gronosthaj, animal albissimum in fine caudæ nigricat. Nowogrodela (ab oppido quodam puto eiusdem nominis) albicat quidem, sed ita ut sit intermixtum aliquid griseum. Vuieuuorka castaneo colore claro est. Hæc genera omnia parua sunt; differunt coloribus, capitis forma; & uictu, quod alia in terra, alia in arboribus degant. Hæc Polono dictante excepi. Secundum quidem genus, non aliud quam hermelinum uulgò dictum esse apparet. Primum & tertium ad uariorum siue Ponticorum genus retulerim; nisi tertium idem sit lassicio muri, de quo inferius. Quartum genus sciurum significat.

¶ In Lanzerucca Scandinaviæ sylua, quæ ad octoginta miliaria extenditur, uarij, hermelini, zobelii, martes & alia diuersa animalia reperiuntur, Olaus Magnus. ¶ Mures Pontici ruminant, licet utrinq; dentati sint, Aristoteles. Pontici quoq; mures simili modo (ut pecora) remandunt, Plinius. Mures hi uulgares ruminant, quamuis ex alio (quam Pontici) genere sint, Plinius. Glires latent in ipsis arboribus, pinguescuntq; per id tempus uehementer; itidem mus Pontici generis, (cui color albus, quod Gaza omisit,) Aristoteles; Græcè est, ὁ λευκός. Videtur autem adiectus articulus speciem designare, aut qualemcunq; differentiam: tanquam & alterius coloris mures Ponticos reperiri dicat. Conduuntur hyeme et Pontici mures, hi duntaxat albi; quorum palatum in gustu sagacissimum auctores quonā modo intellexerint, miror, Plin. Varij nidū & mores & cibū habent piroli (id est sciuri), Albert. ¶ Variorum è pellibus utilis & ornatus uestitus sit, Albert. His pellibus in ornatu uestium gloriantur homines utriusq; sexus, Isidor. Pellifices ornamenti causa uestium, quas ex alijs pellibus confecerint, oras hisce pellibus muniunt. Habent & nescio quas uestes sacerdotales, qui canonici dicuntur, multis in locis ex uarijs unā cumcaudis ad imum dependentibus marginem confutas. Instruxit & ex muribus luxuriam suam uitā; alios magnis frigoribus, alios medio anni tempore à Septentrionibus petendo. Armamus corpora, debellamus animos, Hermolaus.

¶ Mures in Ponto incolarum supplicationibus ad deum factis auertuntur ab agris, ut Aegyptij quoq; Aelianus. Sed aliud hoc murium genus uidetur, agreste, non syluestre: ut illi etiam in Heraeclea insula Ponti, de quorum religione dixi supra in Mure h.

¶ S I M O R, σίμωρ, apud Parthos uocatur genus quoddam muris syluestris, μὲν ἀγρίος, cuius pellibus utuntur ad uestes, πῆς χιτῶνας, Hesychius & Varin.

¶ S C Y T H I C V M murem eruditus quidam cōiicit esse qui uulgò zobelus dicitur: quem nos mustelarum esse generis suo loco docebimus. Scythici quidem muris ueterum quod sciam nemo meminit.

DE MVRE ALPINO.

A.

Mv s alpinus cognomen traxit ex alpibus in quibus nascitur. Etsi enim alia quoq; murium genera alpes gignant, hoc unum tamen genus, non nisi in altissimis alpium, & circa ipsos uestices nascitur, ut ipse multis excelsissimis montibus peragratis animaduerti. Itali uulgò murmōt uocant, uel (ut Hermol. scribit) marmotam; ut Matthæolus, marmontanā, (Galli quidem cercopithecū marmot uocant,) Rhæti qui Italicè loquuntur, montanellā; Aliqui etiam in Italia, ut audīo, uarozam. Varios quidem mures Ponticos Italici nominari supra dixi. Germani, præsertim Heluetij, corrupta à mure montano nomine **murmeltier**, alij **murmentle**: Alij sic nomīne **missbellerle**, propter acutam & tinnulam uocem, qua caniculas etiam sic propriè dictas, superat. Emptra (Liber de naturis rerum habet Enitra) ut quidam dicunt animal est paruulum in Germania; quod quidam murem montanum uocant, nec inuenitur, nisi in montibus, maximus è murium genere quos nostra producit regio, Albert. ¶ Taxus animal est ferè in murium alpiorum genere, Brasauolus. Videtur autem hoc suspicatus, quoniam & in cauernis agit, & ualde pinguescit; sed cum neq; dormiat hyeme, neq; muris speciem referat, & ingenio & uictu multum differat ab alpinis muribus, congenerem illis minimè dixerim. Grapaldus & Alunnus Itali uiri non indocti, armelinos uulgò dictos, mures alpinos esse putant, inde scilicet persuasi, quod similiter hyemē somno sepulti exigant. Sed hi omnino mustelæ sunt quæ in locis aut regionibus frigidis per hyemem albescunt, ut supra in Muribus Ponticis asserui, & pluribus dicam in Mustela B. Saphan Hebraicā uocem aliàs choerogylum, aliàs leporem uel lepusculum, *δαρύποδα ἢ λαγὼν*, Hieronymus & Lxx. interpretantur, alij herinaceum. Ego in Cuniculo omnino cuniculum esse docui; quanquam Hieronymus

nymus in annotationibus Psalmorum ad
 Suniam & Fretelam eandem uocem ἀρκ-
 μῦν interpretatur, animal in Palæstina
 abundans, à similitudine muris ac urfi no-
 minatum. Gelenius arctomyn murē uul-
 gò cricetum dictum, Hieronymi arcto-
 myn esse iudicat, cui & ipse assentior, ut
 supra in Criceti historia dixi. Eruditus
 quidam apud nos, murem alpinum: qui
 etsi ad hæc duo animalia quandam simili-
 tudinem habet, non uidetur tamen in Sy-
 ria & locis calidis reperiri, quā apud nos
 in summis tantum montibus ipsæ frigi-
 dissimis & niuosis degat. Galenus de al-
 limentorum facultate 3. 1. apud Lucanos
 in Italia animal reperiri ait μετὰ τὴν πῶς ἀρκ-
 τος καὶ σὺς, hoc est medium quodammo-
 do inter ursum & suem: quo modo si re-
 ctè legitur, non aliud quàm meles aut ta-
 xus fuerit; at si pro σὺς legas μὺς, intelli-
 gi poterit uel mus alpinus, quem apud
 Lucanos etiā in Apennini iugis reperiri
 non dubito: uel Hieronymi arctomys.
 Vide quædam supra in Mele A. circa
 finem.

B.

Murem alpinum ueterum nemo ne
 nominauit quidem, solus Plinius pauca
 de eo scripsit. Ego historiam eius adscri-
 bam, partim ut ipse obseruaui cum domi-
 alerem hoc animal, à quo etiam quam ad-
 feci effigies ad uiuum expressa est: par-
 tim ut ab hominibus fide dignis, & mon-
 tium incolis cognoui; partim ex Chroni-
 cis Ioan. Stumpfij, unde etiam Ge. Agri-
 colam mutuatum uideo quæ de hoc mu-
 re in suo de subterraneis animantibus li-
 bello prodidit; & ex quadrupedum histo-
 ria Michaelis Heri. ¶ Alpinos mures
 in Aegypto etiam reperiri ex recentiori-
 bus quidam scripsit, Plinium testem ad-
 uocans. Atqui Plinij uerba hæc sunt: Sunt
 his (muribus Alpinis) pares & in Aegyp-
 to; similiterq; residunt in clunes, et binis
 pedibus gradiuntur, prioribusq; ut mani-
 bus utuntur. Hinc intelligimus non eos-
 dem, sed similes eis, aut etiam magnitudi-
 ne pares, in Aegypto nasci. ¶ Muri al-
 pino magnitudo ferè leporis est, aut ue-
 rius inter cuniculum & leporem: fele cor-
 pulentior est, sed breuior cruribus. Speci-
 es ac figura muris, ex qua mus dicitur.
 Vel, ut alij scribunt, forma & magnitudi-
 ne est magni cuniculi, sed humilis, & lato dorso: pilis durioribus quàm cuniculus, colore ut plurimū
 ruffo, qui in alijs clarior, in alijs obscurior et fuscus est. Magnis oculis, prominentib. media magnitu-
 dine, Hermol. Apud Pliniū sic legimus, Condunt & Alpini mures, quibus magnitudo media est: ex
 quibus uerbis nihil assequor certi: Ponticos enim mures tantū ante Alpinos nominauit, nec ullos ali-
 os, inter quos et Ponticos Alpini media magnitudine esse dici possint, quamobrè legerim, Condun-
 tur & Alpini, quibus magnitudo media extat (id est prominet) oculorum: sic & Hermolatus legisse
 uidetur: quanquam in castigationibus nullam huius loci mentionem facit, ut neq; Gelenius. Auri-
 culas mutilas & quasi decurtatas habet, (tam breues, ut uix eminere appareant, Matthæolus. Idem
 caput leporis ei tribuit, pilum taxi, ungues satis acutos.) Priores dentes supra infraq; binos ut sciū-
 b b

rus, & longos acutosq; habet, fibrinis ferè similes, sublauios. Circa nasum & labra superiora nigra ei & aspera seta rigent, tanquam feli. Longitudo caudæ, dodrans dimidius, ut Stumpfius: uel ut Agricola, duo palmi & amplius. Crura breuiâ, crassa, & uillis superius referta: quibus & uenter imus densis ac longiusculis munitur. Digni pedum ursinis similes: ungues longi, nigri, quibus altè effodit terrâ. Posterioribus pedibus non secus ac ursus ire solet, ac interdū ingredi bipes: quod & Plinius scribit, ut paulò superius recitauit. Dorsum præpingue habent, quū cæteræ corporis partes sint macræ, quanq; hæc uerè nec pinguitudo nec caro dici potest: sed ut mamillarū caro in bubus, inter eas est medium quiddā. Crassitudine magis quàm longitudine crescūt, Mattheolus.

C.

Si quando inter se collidunt, ut catelli clamorem faciunt. Cæterum cum irascuntur, uel tempestatis mutationem denunciant, argutissimam uocem fistulæ acutæ & aures lædenti similem ædūt: idq; non in montibus tantum, speculator præsertim, de quo mox dicemus: sed etiam cum domi aluntur apud homines. Ab hac uoce adeò acuta & tinnula, aliqui Germanicè ficto nomine hunc murum appellant *müßbellerle*, ut supra dixi. ¶ Ambulant aliquando bipedes, ut & Aegyptij mures, subsiduntq; in clunes, & prioribus ut manibus utuntur, Plinius. Cibus in priores pedes sumit ut sciurus: ut idem sciurus & simia erectus usque eò in clunibus residet, quoad ipsum comederit. Vescitur autem non modo fructibus, sed & alijs diuersis cibis: præsertim si à teneris domesticè educetur: ut, pane, carne, piscibus, iure, pulmento: cupidè uerò, lacte, butyro, caseo. In alpiibus cuniculis aliquando in casas uaccariorum actis, ubi lac seruatur, in ipso furto deprehenduntur. Dum lac edit, oris suctu sonitum sicuti porcellus emittit. ¶ Hi mures multum dormiunt: &

in cauernis suis delitescunt, quas miro artificio fodiunt. Nam, ut Rhætus quidam mihi nuper narrauit, duo foramina domicilij sui faciūt, quæ in diuersum tendūt, qd appposita figura utcūq; demonstrauit.

B. igitur iocus est, ubi habitant, non apertus, sed monti continus. C. foramen, iuxta quod excernūt, nec unquā per illud uel ingredi uel egredi solent, sed tantū per oppositū foramen A. Hoc idem initio hyemis obturant iuxta principium aditus, deinde (post aliquot dies) excrementorum etiam foramen obturant, idq; non infra sed supra excrementa. Est autem A. situm superiore montis loco, C. in inferiore. Cubilia exstruunt fœno, stramentis, sarmentis, Agricola.

Cum niuibz iam montes teguntur, circa diuorum Michaelis aut Galli festum, in domicilium se abdunt, & foramina, ut dixi, occludunt, terra tam solidè infarctâ subactaq; ut facilius sit fodiendo terram integram ad latera, quàm illam foraminibus infarctam penetrare. (Postquam cubilia in specu strauerint, ipsum adi-

tum atq; os eius sarmentis & terra obstruunt & obturant, Agricola.) Sic tuti à uentorum ui, ab imbribus, à frigore, degunt, & dormiendo ad uer usq; perdurant sine omni cibo & potu, in globum erinacei instar conuoluti. Solent autem ferè quinq; aut septem, aut nouem, aut undecim, paulòue plures uno in meatu cubare. Hinc factum est apud Alpinos populos prouerbiū in hominem somnolulosum, *Er müß syn zyt geschlaffen haben wie ein murrelthier*: hoc est, Necessè habet certum dormiendo tempus consumere instar muris Alpini. Dormiunt autem hyeme etiam si domi alantur, extra zetas uel hypocausta emissi: in aliquem sub scalis altumue recessum abditi. Ego cum dormituriensem aliquando hunc murem initio hyemis, in uas ligneum è scandulis abiignis concinnatum & fœno semiplenum deposuissem, addito etiam quo magis à frigore tuerer operculo, post aliquot dies mortuum reperi. In causa fuit respiratio exclusa: quod si foraminibus aliquot operculū terebrassem, uiuus hyemem exigere potuisset. Itaq; miror cum aditus cautorum suorum in montibus tam solidè arctèq; occludant, qui fiat quod respiratio eis non intercipiatur. Conduntur hyeme Pontici mures, item Alpini. Sed hi pabulo ante in specus conuecto, cum quidam narrent alternos marem ac fœminam supra se complexo fasce herbæ supinos, cauda mordicus apprehensa, inuicem detrahi ad specum: ideoq; illo tempore detricto esse dorso, Plinius. Mira uerò eis machinatio & solertia, cum fœnum iam congefferunt. Vnus enim humi stratus erectis pedibus omnibus iacet in dorso, in quem tanquam in plaustrum quoddam, cæteri ea quæ congefferunt conijciunt: & sic onustum, cauda mordicus apprehensa in specum trahunt, & quasi quodam modo inuehunt, Agricola. Eodem modo castores ligna aduehere, & taxos effossam terram pro domicilijs, donec satis ampla sint, euehere, apud recentiores legimus. Fides penes authores esto. Hoc quidem à faceto aliquo homine de industria fictum apparet, solere hos mures fœnum in dorso gestare, cauda per dorsum ad os reducta & mordicus comprehensa obfirmatum, pro fune scilicet ut homines fœnum baiulant.

Empra, hoc est mus montanus, animal est paruulum in Germania, ut quidam dicunt: huius generis mas & fœmina simul fœnum colligunt per æstatem, unde hyeme uiuant, hoc per cumulos (forte, cuniculos) in terram recondunt. Est autem fœmina astuta & uoracior fœni, mas contra parcus. quamobrem fœmina de specu expulsa, aditum obturat, & ingressu eam prohibet. Illa retro alicubi aditum occultum fodit, & fœnum cōsumit. Itaq; uerno tempore fœmina obesa, mas autem perquam macilentus egreditur, Albertus. Hoc si uerum est, empram fœminam potius quàm Oeni asellum, mulicrem

mulierem luxuriosam & mariti labore quæsita temere prodigenter significaturi, à pictoribus pingendam locabimus. Somno plurimum indulget: Cum uigilat uero, semper aliquid agit, stramina, fœnum, rallas, linteola cubili suo importans, quibus os ita complet, ut nihil amplius capere possit, reliquum pedibus accipit & trahit. (Sic & citelli mures bucculis tritico mire infarcitis, in suos se cuniculos recipiunt.) In montibus quidem, fœnum quod in saxis mollissimū crescit collectum in cauernā deferunt, ut hyeme mollius dormiant, Stumpfius & Agricola. ¶ In domibus etiam ubi aluntur, cubilia sua excrementis non inquinant, sed in angulum aliquem se recipiunt, ubi uescam & alui suæ pilulas exonerent. Ligna etiam dentibus suis ita erodunt & excauant, ut per ea transire queant. ¶ Hoc animal dum uiuit, satis grauem & aliquo modo uirosum (nostri dicunt wiltelen) odorem emittit, murinum ferè, præsertim æstate cum nondum pinguescit, Stumpfius.

D.

Ante cuniculos suos in Sole interdum collidunt, ut musclarum uel martium catuli; & simul in murmurant aut latrant etiam instar canicularum; idem faciunt ubi inter homines educantur, Stumpfius: qui se huius generis murem biennio domi aluisse scribit. Cum irritatus exarserit iracundia, facilius fit cum adhuc indomitus & insuetus homini est, acriter mordet, idque dentibus anterioribus. Cicur uero nonnunquam alludit, & dentibus pediculos hominis captat instar simiæ. Idem. Et rursus, Ex feris quidem nostri orbis uix ullam reperias, quæ adeo mansueta & familiaris homini reddatur: sic cicurati, canes oderunt, & grauiter sæpe mordent in hominum scilicet præsentia, ubi canes se defendere non audent. Cum è cauerna montiuagi egrediuntur ad pastum, ad lusum, ad congerendum fœnum, ex eis unus aliquis remanet iuxta cauernæ aditum, è sublimi aliqua specula quam potest diligentissimè & longissimè prospiciens. Is cum uel hominem, uel pecudem, uel feram uiderit, si ne mora clamat, uel latratu adito, uel uoce acutissimum fistulæ sonum referente: quo audito undique omnes ad cauernam concurrunt, speculator postremus ingreditur, Stumpfius.

E.

Laqueis quibusdam aut machinis ad cauernarum aditus appositis capiuntur. Cæterū cibi gratia ferè hyeme tantum dormientes effodiuntur, hunc in modum. Incolæ obseruatos æstate cuniculos perticis iuxta infixis designant, quæ per hyemem inter niues emineant. Tum hyeme super circulis ligneis per profundas niues accedunt cum fossorijs, & niue reiecta, terraque effossa, dormientes auferrunt. Obiter autem inter fodiendum terram illam subactam & quasi turundum, quo os antri obstructum est, obseruant. Is enim si longior fuerit (pedum aliquot longitudine) ut penitus claudat, signū hyemis nimium duræ diuturnæque interpretantur: sin breuis, contra. Loco effosso dormientes deprehenduntur, impari plerumque numero, quinque pariter, aut septem, aut nouem, aut undecim, paulòue plures: ita in corbes super fœno imponuntur, portanturque dormientes quò libuerit. Neque enim faciliè expergiscuntur, nisi calor Solis, ignis, aut hypocausti eos resoluerit. Cæterum diligenter obseruandum est tempus quo iam dormiant, ne ante illud fodiatur: pinguiissimi quidem sub natalem Domini reperiuntur. Danda etiam opera ut inter fodiendum parum strepitus fiat, ne in calido suo loco excitentur: experrecti enim capi non possunt: nam utcumque strenuè fodiat uenator, ipsi fodiendo simul et retrocedunt, & pedibus quam effoderint terram reijciendo fossorem impediunt, Stumpfius. ¶ Voce sua acuta & fistulam, ut dixi, representante, uel aeris mutationem significant, uel sibi quid aduersi accidere. Si tempestas sit aut pluuium cælum, non egrediuntur, sed in serenitate tantum. Cum pluuiam, niuem aut frigus præsentunt, somnum appetunt: sin uenturam & firmam serenitatem & constitutionem aeris calidam, ludis uarijsque actionibus occupantur, Stumpfius. ¶ Si domi alantur, multum sæpe damni inferunt, pannis alijsque rebus arrosis, (ut sciuri & cuniculi,) Matthæolus.

F.

Hyeme, præsertim sub natalem Domini, in latebris suis pinguiissimi effodiuntur. Occiduntur autem etiamnum dormientes, cultro in iugulum adacto, unde parum prioribus pedibus moueri incipiunt, sed expirant prius quam prorsus expergiscantur. Sanguis uase excipitur. Mus ipse in aqua fersuefactus instar porcelli depilatur, unde caro glabra & alba apparet. Exenterato sanguis rursus infunditur, sic apparatus uel assatur, uel iure nigro conditur. Sed salitur etiam infumaturque. Infumati uero uel in iure nigro parantur, uel cum rapis aut brassica capitata coquuntur, Stumpfius. (Infumari eos quidam etiam citat ex Plinij 8. 37. quod ego nusquam inuenio.) Et rursus, Hi mures in Alpinijs regionibus frequenter eduntur: præpingues sunt, & pinguitudo eorum non fluxa, sed solidiuscula est, & ut ita dicam *zovsßwðns*. Hunc cibum etiam puerperis commendant: & uteri uitijs ac torsionibus uentris, (*für die barmüter vnd das grimmen*, quæ uocabula nostri confundunt,) prodesse aiunt, tum in cibo sumptum hoc animal, tum si adipe eius uenter ac umbilicus ungantur: somnum etiam promouere, & illitum iuuare arthriticos. Caro muris montani salita magis quam recens probatur. Sal enim & nimiam eorum humiditatem exiccat, & grauitatem odoris emendat. Sed tum recens tum salita difficillima est cōcoctu, stomachum grauat, & nimium calefacit corpus, Matthæolus.

G.

Ventriculus muris Alpini imponitur contra colicam. Veterinarij quidam ungentis ad maligna equorum ulcera & quæ uermes appellant, cum alijs medicamentis, quæ ualde siccant, aut etiam septica sunt, huius muris adipem admiscant. Eundem Matthæolus molliendis neruis & articulis con-

tractis laudari scribit. Reliqua ex eo remedia uide in fine præcedentis capituli.

DE MVRE LASSICIO.

MVRIS quem lassicium (lassis Germanicè) nominant, pelles in pretiosarum numero habentur, is in cinereo candidus est, nec duobus digitis crassior, Ge. Agricola. Ego, si rectè memini, mustelæ quoddam genus Francordiæ apud pellifices olim lasset appellari audiui. Supra in Muribus Ponticis, nouogrodelam Polonis uocari dixi muris genus preuoli, cuius pellis albicet quidem, sed ita ut sit intermixtum aliquid griseum, id est cinereum; querendum an idem lassicius sit. Polonus quidam cui picturas animalium inspicendas dederam, figuræ furonis adscripsit Polonicum nomen nowogrodek, non rectè opinor. Alius Polonus mustelam albam Polonicè lassica uocari scripsit. Sunt qui lassicium murem non aliter à mustela alba uel hermelino differre putent, nisi quod duobus ferè digitis breuior est, barnball uero Germanicè dictus eadè ferè mensura hermelino longior.

DE MVRE ARANEO.

A.

MA N A K A, מנאקא, Hebraicam uocem Leuitici undecimo, uariè omnino interpretantur, reptile quod semper clamet, reptile uolans, hircinam uel sanguisugam, hericum, fibrum, ut supra in Echino dixi; Septuaginta & Hieronymus mygalen, id est murem araneum. Mugali alcæ est, Auicenna 4. 6. 5. 15. Apud Arnoldum Villanouanum in libro de uenenis, legitur: Mugali, sehalhali. Sed uidentur hæc nomina Arabes à Græca uoce deducta corrupisse, ut alia pleræque. Murem araneum mygalen & myogalen Græci appellant, Hermolaus. Ego μυγάλην uno tantum in loco apud solum Dioscoridem libro secundo legi: qui tamen alibi semper, ut & cæteri authores omnes tribus tantum syllabis mygalen nominat. Apud Suidam & Varinum μυγάλη oxytonum scribitur, (nec aliud addunt): apud cæteros authores, nunc oxytonum, nunc paroxytonum, hoc rarissimè, illud frequentissimè, scribi inuenio. Nicander propter carmè μυγάλην dixit, prima syllaba producta. Herodotus (libro 2. de animalibus apud Aegyptios sacris) mygalas maiores (mures, lego) araneos appellat, Volaterranus. Mus araneus, quem Græci σκυτάλην (lege, μυγάλην) appellant, Columel. 7. 15. Cur uero mygale dicatur, non una est sententia; mihi uerissima uidetur Aëtij, qui mygalen magnitudine muris esse scribit, (quamuis aliquanto minor sit) colore autem galæ, id est mustelæ similem. Amyntas μυγάλην (melius μυγάλην, uel μυγάλην) ait ex mure & mustela nasci, ut Scholiastes Nicandri scribit; sed hoc, inquit Marcellus Vergilius, nec uerum nec uerisimile est: qui enim ad generationem coibunt mus & mustela? quibus non solum dissimilis penitus natura, sed naturæ & exitiales inimicitiae sunt. Insulse etiam Rodolphus quidam in Leuiticum, Mygale (inquit) dicitur quasi mus gulosus. Marcellus Vergilius Aëtij super hoc etymo uerba non rectè transfert; neque enim eadem qua mus caudæ gracilitate est mygale, sed multò breuior, ut Aëtius scribit; nec eadem rictus longitudine, sed multò longiore. Ge. Agricola rattum, ut uulgò dicimus, murem araneum esse suspicatus, mygalen dici putat, quod magnitudine ferè mustelina, muris autem specie sit, quamobrem Latine etiam aranei cognomen huic muri adiunctum coniicit, quod rattus ut araneus insectum parietes scandat. Sed rattum à mygale differre, facile deprehender qui eum diligenter cum ueterum descriptione, quam mox capite secundo recitabimus, contulerit. Muris genus ru-beum, breui cauda, acutæ uocis, propriè forex uocatur: est autè uenenosum, & ideo non capitur à felibus, Albertus. Nos omnino hunc murem nostra lingua uocamus *mûizer*, cuius hinc imaginem præposuimus, eundemque araneum esse asserimus, quem feles capiunt quidem & occidunt, sed tanquam uenenosum non edunt. Albertus sanè & Ge. Agricola, qui murem istum foricem esse crediderunt, uocis maximè argumento adducti uidentur: quæ & huic muri quo de scribimus admodum acuta est, & similiter acutâ forici ueteres tribuisse uidentur ex proverbio quod apud Terentium legimus, Egomet meo iudicio quasi forex perij. Sed meam de forice ueterum sententiam copiose iam supra explicauimus. Carolus Stephanus etiam in Vineto foricem & murem araneum confundere uidetur: nisi foricis uocabulo tanquam generali utatur, quod ipsum quoque non uidetur probandum. Mus araneus exi-

us exiguum animal atq; leuissimum est, quod aranei modo tenuissimum filum & gladii aciem conscendit, Sipontinus. Ego potius araneum à ui ueneni dictum coniecerim, ut uulgo etiam araneum piscem cuius uenenosæ sunt spinæ, si pungant, Venetijs nominant: Et tale quid innuere uidetur Syluaticus, cum scribit: Mugali, id est draco marinus, & animal uenenosum pusillum muri simile: nam & araneum piscem propter uenenum pungentibus spinis insitum ueteres ophin, id est serpentem nominarunt, & hodie quidam uulgo draconem uel draconem. Vegetius 3. 77. murem cæcum nominat, & similiter Samonicus 47. Albertus murem cæcum interpretatur talpam, ut & Hesychius in dictione *μῦς*, cui interpretationem subiicit, *καπλάξ, μῦς τυφλός, ὁ τὸν γῆν τρυπῶν*. Sabaudi hodie murem araneum muset uel musette uocant: Galli museraïn, uel muzeraïne, qua uoce Rhæti etiam utuntur, qui loquuntur Italicè, misseraing. Burgundi, fery. Vites quæ secundum ædificia sunt (inquit Carolus Stephanus) à foricibus & muribus infestantur, interdum etiam ea quæ in medijs agris. Eos autem forices uidimus rostrum acutum, exporrectum quidem admodum habentes: & pilis oblongis in morem felium onustum, uenenatos quidem eos, tum ipso morsu, tum etiam tactu: Vulgus nostrum uocat mesraignes: quod uocabulum quiddam commune cum mure araneo uidetur habere. Id uero ne in uitibus accidat (inquit Columella libro de arborib. cap. 15.) cum Luna Leonis, aut Sagittarii, aut Scorpionis uel Tauri tenet hospitium, noctu putentur uites, Hæc Carolus Stephanus, sed uideri eum nobis foricem cum mure araneo confundere supra diximus. Heluetij à uicinis forte Gallis mutuati nominant *münger*, quasi murem araneum: reliqua Germania *spizmus*, ab acuta rostri figura: aliqui *zismus*, per onomatopœiam à uoce: sed nos supra alium ciselum siue citellum murem descripsimus, quem aliqui puto nominant *grossezismus*, id est citellum maiorem. Hollandi, ut audio, *mollmus*: nisi talpam potius hac uoce significant, quam & Flandri *mol* appellant. Matthæolus Senensis ex Dioscoride topo ragno transtulit: topo enim Italis hodie murem significat, ragno araneum. Muribus araneis abundat insula Britannia, in hodiernumq; diem barbari illi uoce Romana utuntur, Hermolaus in Plinium. Fieri quidem potest ut in nonnullis Angliæ locis muris aranei nomen idem aut simile Latino in usu sit, transumptum scilicet à Gallis, cum maxima Angliæ pars Saxonica & Gallica linguis duabus in unam confusis utatur. Ego tamen ab Anglis non aliam huius muris nomenclaturam uernaculâ discere potui, quàm *shrew*: uel ut alij scribunt, *shrewe*; alij *erdschrew*, id est murem araneum terrestrem. De hoc mure Guilielmi Turneri Angli medici doctissimi uerba ex epistola ante biennium ad me data subscribam: Murem araneum (inquit) puto me in Angliâ uidisse: is nostrate lingua uocatur a *shrow* aut a *shrew*. mus est admodum niger (apud nos quidè in Heluetia, ex fusco subrufus) cauda ualde breui, & rostro admodum porrecto & acuto. Caput quale habet ad te mitto, (misit autè non myzeri nostri, què hic depictū dedimus caput, sed alterius cuiusdam perexigui muris, dentibus non differentis à reliquis muribus, cum araneus plurimum differat ut dicam in B.) ut melius possis de eo iudicare. Si cui apud nos male imprecamur, dicimus, *i beshowe the*, hoc est imprecor tibi murem araneum, siue morsum eius, siue aliud quodpiam ex eo malū, Hæc Turnerus. Hispanis hunc murem *raton pequénno* dici puto, Illyrice *niemegka myss*, etsi amici Hispanus & Bohemus foricem ita interpretati sint per epistolas. Polonis *keret*. ¶ Aliqui animalculum quod nos *wisele* appellamus, quod omnino mustela est, & à Gallis quibusdam præsertim cum albo colore est ermine nominatur, murem araneum esse putant: & Albertus mygalen marem mustelæ interpretatur, qui aues in nido iacentes uenetur, sed horum error manifestior est, quàm ut uel paucis refutari debeat.

B.

In Italia muribus araneis uenenatus est morsus, eosdem ultèrior Apennina regio non habet, Plinius. Mures araneos multos in Germania & tota Italia uidit, præcipue uero in Valle Anania Tridentinæ ditionis, ubi tamen ueneni non habentur, fortassis propter frigidam regionis temperiem: nam & scorpiones ibidem non sunt uenenati, cum in cæteris Italiæ locis plurimum suo ueneno lædant, Matthæolus. ¶ Mygale chamæleonti similis esse dicitur, Obscurus. Præcedenti capite multa diximus de huius muris corpore eiusq; partibus: hinc reliqua addemus. Mygalen aliqui dicunt animal esse minus mustela, colore ad cinereum declinante, cum subtilitate & tenuitate (dentes ei tenues Aëtius tribuit: quanquam & mus ipse totus exilior tenuiorq; cæteris muribus est,) Auicenna. Et rursus, Mygale secundum aliquos formam coloremq; muris habet. Albertus rubicundum colorem muri ueneno tribuit. Oculis est paruis, Idem: quanquam autem totus hic mus paruis sit, oculos tamen ei multo quàm proportionem minores esse, ipse etiam obseruauit, & propter hanc oculorum paruitatem uisum ei admodum hebetem esse puto, adeò ut ueterum quidam murem cæcum appellarent, ut Vegetius, & Samonicus. Nicander *μυγᾶλεν τυφλὴν* dixit. Et Plutarchus in Sympoticis 4. 5. Mygalen, inquit, ab Aegyptijs colaiunt, quod cæca sit: tenebras enim antiquiores luce putant. Ibidem iecur eius in silentio Lunæ minui ab Aegyptijs creditum scribit: quod alij de muris etiam & foricis iecore prodiderunt. Rostrum habet oblongum & acutum, Aëtius & Auicenna: talpæ instar, Matthæolus. Ea quidem est rostri eius figura, quæ apta ad fodiendum uideatur. Dentes habet tenues atq; eos duplici ordine sitos in utraq; maxilla, quo fit ut quatuor dentium ordines habeat: & in morsibus ab eo uulnera quadrifido ordine conspiciuntur, Aëtius. Matthæolus ex Aëtio citat, duos ordines dentium habere hunc murem, unum intra alium: quod mihi non placet, Græcū exemplar inspiciant

quibus ad manum est. Dentium, inquit Auicēna, tres sunt ordines: quorum alij super alios torti sunt retorsione parua ad superiora. Ceteri quidem mures, ut & sciuri & castores, dentes binos anteriores oblongos habent, in ore uerò interius molares in utraq; maxilla quaternos seorsim, tum infra tum supra; ut in summa, dentes incisores quatuor sint, molares sedecim. Sunt autem molares, ut dixi, non solum quaterni, in unaquaque maxilla, sed quatuor etiam ordinibus discreti, ut recte tetraſtichi, id est in quatuor diuisi ordines, dicantur, secundum Aëtium: uidelicet ipsi molares tantum infra sunt præcipue considerati. Quod si ab altera tantum parte, inferiore aut superiore duntaxat, tum molares tum incisores dentes respicias, tres ordines inuenies, secundum Auicennam: ex quibus incisores longiores retortique sunt. Sed hæc interpretatio ad reliquos mures magis quam araneum pertinet. Quod Matthæolus scribit unum dentium ordinem haberi intra alium, nisi molares multo interius quam incisores esse intelligat, quid sibi uelit non assequor, scio pisces quosdam & serpentes, duos aut tres dentium uersus habere, atque unum intra alium, sed in murium genere nihil tale inuenias. Muri araneo breuis & gracilis est cauda, Albertus & Massarius. ¶ Mus araneus exiguus est ultra modum, longo rostellum, oculorum acie obtusa, Plinius Valerianus 3. 55. Hæc iam scripseram, cum alatum mihi hunc musculum accuratius inspicere, & describere uoluī. Colore igitur partim fusco partim rufo est, inter se mixtis, uenter albicat, pedes posteriores planè in postrema corporis parte hærent. Totus grauitur olet, & uel odore uenenum suum prodat. Caudæ breuissimis pilis obsita longitudo, digiti duo, reliqui corporis tres, uel insuper dimidiis. Ocelli nigri & minimi sunt, paulo maiores quam talparum, magnitudine capitis minimæ aciculæ, ut non mirum sit ferè cæcum esse hunc murum, cui post talpam minimi omnium in quadrupedum genere oculi contigerint. Et sanè uulgò cæcum hoc animal creditur, atque ideo, ut anicula aiunt, oculis diuinitus captum, ut minus nocere suo morſu possit, quod si uerum esset, miraremur serpentes omnes (sola forte cæcilia excepta) non uisum tantum, sed eo etiam in plerisque acutissimo præditos esse. Dentem ut minimi sunt, ita situ figuramque ab aliorum tum quadrupedum tum murium dentibus differunt, componente quodammodo serpentium & murium dentes in unum animal natura. Anteriores bini oblongi, non ut alij muribus simpliciter sunt, sed alij, binis aut ternis denticulis enascentibus exasperantur, tantillis ut nisi diligenter inspicias non appareant. Hoc etiam differunt à cæteris muribus, quod bini illi oblongi non separati sint à cæteris interioribus, spatio aliquo medio, sed unus omnium continuus ordo est. Asperi planè & acuti sunt ferræ instar, quidam binis alij ternis (ut tres posteriores puto) cuspidibus, tam exiguis ut ferè uisum lateant, laterentque magis nisi extremæ partes cuspidum quarundam rufo colore notarentur. Dentem circiter octo sunt utrinque (reliquis muribus quaterni tantum) & insuper duo longiores supra, infraque totidem, ipsi etiam ut dixi duabus uel tribus cuspidibus ferrati, quæ nisi quis accuratè obseruet dentes per se uideri possunt, & omnes ex uno osse enati. Sed ut res clarior fieret, geminas icones hic adieci capitum murium cum dentibus superioris maxillæ, maior communem figuram & situm dentium in omni genere murium (excepto araneo) & similium declarat, ad craniū muris agreſtis representata, minor, aranei muris dentium situm figuramque utcumque refert.

C.

Mures aranei apud nos capiuntur ferè circa hortos & stabula; hyeme quidem domos & stabula magis quam æstate ingrediuntur. Gaudent sanè circa fimum bubulum uersari. ¶ Visum eis hebetissimum esse, & ideo à nonnullis cæcos credi in B. dixi. ¶ Vox huic generi multo acutior quam alijs muribus, unde aliqui foricem crediderunt propter prouerbiū, ut in A. retuli. Per onomatopœiam etiam à uoce aliqui Germanicè hunc murem *zistmuß* nominant. ¶ Putauerunt aliqui araneum murem ex mure & mustela gigni, ridiculè quidem ut in A. dixi. Plutarchus in Symposiaco 4. 5. Aegyptios ait credidisse τὴν μυγᾶλην τίκτεσθαι ἐκ μυῶν πρὸς τὴν γενεὰν νομνίαντος, quorum uerborum sensus non satis mihi constat. ¶ Mures aranei orbitam (id est uestigium rotarum currus uolutatione impressum) si transiere, moriuntur, Plinius. Hoc quàm uerum sit, inquit Marcellus Verg. facile erit factio periculo cognoscere: atqui interim quodnam uulgò sit araneo muri nomen non docet. Ferunt non transiri ab eo orbitam torpore quodam naturæ, Plinius. Negant transiri orbitam ab eo, naturæ quodam torpore: & si transierit, moritur, inde contra morſum eius terram ex orbita sumendam præcipiunt, Hermolaus. At alij ueteres præter Plinium, non si transierit, sed si inciderit in orbitam, hunc murem perire scribunt. Noui & cæcam mygalen, inquit Nicander, in orbitis morientem: ubi Scholiastes, Mygale cum cæca sit, in orbitas iuxta rotas incidens illic necatur: quasi non per antipathiam orbitæ, ut alij scribunt, sed cum inde euadere non maret, aut forte non possit, curru aliquo superueniente, pondere rotarum opprimatur. Mus araneus si in orbitam inciderit, naturali fausto illic detentus emoritur, Marcellus. Mygale ualde metuit orbitas, illapſa enim torpet ac tremitt: ac si immoretur (quasi etiam euadere possit, si uelit) sæpe etiam moritur, Philes. Si in orbitam inciderit, tanquam uinculis capitur ac moritur: quare et terra morſui quem inflixerit hic mus insperato remedio est, Aelianus. Oculorum acie obtusa est, & ideo quantum existimo, iners ei natura, ut non possit transire orbitam, Plinius Valerianus. ¶ Tardiores multo sunt quam mures: hanc ob causam pariter & propter hebetudinem uisus, sæpe in stabulis deprehenſi occiduntur. Mygales cur

sus

sus uel incessus est in ultimo, Auicenna ut Bellunenſis legit, ſenſu minime claro, uidetur autem tarditatem ſignificare. Mygale animal paruum & uenenolum, alicuius eſt uigoris in iuuentute, ſed continuè per ætatis incrementa torpeſcit, Albertus: proinde non mirum ſi iam ob ætatem torpidi alia quando in orbitis reperiatur, nec facile inde euadant. ¶ Mygale dicitur quaſi mus gulofus, Rodolphus in Leuiticum: ſed ridiculam hanc etymologiam eſſe in A. dixi. Fraudulenta eſt, & dolo rapit quæ deuoret, Idem. Audio bouum ungulas in ſtabulis uiuentium ſæpe ab eis perrodî.

D.

Mygale animal gulofum & rapax, fingit ſe manſuetum, ſed cum quis ei appropinquat, mordens illico uenenum infundit, ut legitur in annotatis in Leuiticum, Arnoldus de Villanoua. Crudeliſt 10 eſt animo, ſed hûc diſſimulans blanditur beſtijs, & ſi poteſt ueneno interficit, Albertus. ¶ Mygalen pardalis exhorreſcit, Philes. ¶ A felibus capi quidē & occiditur, ſed tanquā uenenofus nō editur.

E. F.

Vites infeſtant ſorices & mures, &c. ut in A. retuli, ex Carolo Stephano, qui mures araneos eſſe ſuſpicatur qui id faciunt. ¶ Ne à felibus quidem in cibum admittuntur, ut mireris non deſuiſſe qui homini e uino bibendum pro remedio ſui morſus exhiberent, ut in G. dicemus.

G.

Mus araneus, qui cum in orbitam inciderit moritur, uſus in cinerem reductus, & cum adipe anſerina permixtus, condylomatis infriſtus, mirum remedium adfert, Marcellus. Mus araneus pendens enecatus ſic ut terram nec poſtea attingat, furunculum ſanat, ter circumdatus ei, toties expuentibus medente & eo cui medebitur, Plin. Mus araneus ſi in orbitam inciderit, naturali fato illic detentus emoritur: hunc illic inuentum argilla, aut linteo, aut phœnicio inuolue, & ex eo ter circumſcribe parotidas, quæ in corpore ſubito turgēbunt, mira celeritate ſanabis, Marcell. Pro felle μυγᾱλῆς, (malim γαλῆς, id eſt muſtelæ, cuius fel in uſu medico eſſe legimus, mygales nuſquam: & Galeno etiā adſcripta Antiballomena γαλῆς habent) fel cameli, Antiballomena apud Aeginetam. Muris aranei caudæ cinis (impoſitus) prodeſt morſis à cane rabido, ita ut mus cui abſciſſa ſit cauda uiuus dimittatur, Plin. Equo ſtrophoſo Hippocrates ueterinarius per os infundi iubet ramēta ungularum (equi) anteriorum trita in quatuor corylis aqua, ἢ ἀπὸ ὀρύζματος & μυγᾱλῆς λελεισμένης, hoc eſt uel aliquid terræ à mure araneo effoſſæ, ut in Hippiatricis legimus. Quin & ipſe mus araneus aduerſus morſum ſuū uarijs modis prodeſſe dicitur, impoſitus, potus, appoſitus, ut in ſequentibus dicemus. Prophylacti cum quidem remedium, ne mordeatur homo uel aliud animal, præſtantiffimum eſſet, ſi ſuperſtitione amuleta carerent: recitabimus id tamen infra, ubi de morſu huius muris in iumentis curando agetur.

Muris aranei morſum uenenatum eſſe: de quibus ſignis eius, & medendî ratione in genere.

In Italia muribus araneis uenenatus eſt morſus, Plinius. Quibuſdam in locis non haberi uenenatum retuli ſupra in B. Muris aranei morſus interimere quandoq; ſolet, Galenus ad Piſonem. Ipſi quidem hi mures tam uenenati ſunt, ut ſupra dixi, ut capiti etiam occiſi à felibus non comedantur. Cadaueribus eos ueſci audio, ut non ſit mirum uenenolaſam hoc alimento uini in corpus eorum diſtribui. Præcipuè uero noxiuſ eſt eius morſus ſi prægnans momorderit, & ſi animal prægnans ab eo præſertim prægnante mordeatur, ut infra dicam ubi de iumentis ab eo demorſis agetur. Aſſeuerāt aliqui demorſum non aliâs exulcerari, niſi prægnans (ἐγκύος: Marcellus Vergilius non rectè legit ἐκτός) mus araneus fuerit: tum enim auxilijs opus eſſe, Dioſcorides. Si prægnans momorderit, protinus diſſilit, Plin. Puſtula, ſi prægnans percufferit, nec aliter, rumpuntur (erumpunt, & ulcus malignum faciunt,) ut Dioſcorides & Aëtius ſcripſere. Plinius non puſtulas, ſed ipſum murem araneū, ſi prægnans feriſſet, diſſilire protinus exiſtimauit, Hermolaus. Ego Plinium Græcis non intellectis omnino erraſſe dixerim. Vide etiam infra ubi de iumentis morſis agam, uerba Ariſtotelis.

¶ Signa. Muris aranei morſum arguit, locum ambiens inflammatio, (dolor uehemens & punctura in corpore, & apparens rubor in locis ſecundum dentes eius, Auicenna:) nigraq; puſtula dilutata ſanie turgens exurgit. & partes omnes uicinæ liuent, (baſes ſeu radices fuſcæ ſunt, & partes proximæ, Auic.) Rupta puſtula, depaſcens ulcus, non ei diſſimile quod ſerpit, occupat. (Cum puſtula ſiſditur, egreditur caro alba colore nerui, habens tunicas: & quandoq; apparet in eis aduſtio quædam: & quandoq; corroditur & cadit, imò fluit initio pus uirulentum, deinde putrefit, & corroditur, & caro cadit, Auic.) Inteſtinorum quoq; tormina, difficultas urinæ, & frigidaſperginis offuſio (ψυχρὰς & πρὸς τῆς οὐρᾶς) conſequuntur, (ſudor frigidus corruptus, Auicenna,) Dioſcorides & Aëtarius. Sed uideo Auicennam ſua ferè ex Paulo Aegineta tranſtulſiſſe, quare Aeginetæ etiam uerba adſcribam. Vbi mus araneus læſit, ſequuntur dolores pulſatiles, & in ſingulis dentium eius animalis icribus rubores, (&c. ut Dioſcor.) Cute puſtulæ diſrupta album ulcus apparet, nam ad membranas neruoſas deraditur. ad hæc, excidunt etiā partes depaſtione oborta his quæ ſerpunt (ulceribus) ſimili. præterea etiam inteſtinorū tormina comitantur, urinæ difficultas, & frigidi ſudoris undiq; eruptio, Hæc Aegineta. Maniſteſta ſunt muris aranei uulnera, inquit Aëtius: quadriſido enim ordine conſpiciuntur. Et ſanguis quidem primò purus promanat, paulò poſt uero ſanioſus. Animal enim ipſum putrefactione occidit. Conſueuerunt etiam bullæ inſurgere, quas ſi quis dirumpat, carnem ſubiacentem fe-

culentam uidebit, & fissuris disparatam. Inflatio autem sequitur demorfos. Caterum hoc animal frequentius ad testes insilire solet, (quod & Auicenna scribit,) eosque percutere, non hominis solum, sed cuiusque etiam bruti animantis.

¶ Curandi ratio. Mus araneus pro sua magnitudine magna etiam uulnera facit; quod si parua aliquando imbecillius imprimens fecerit, ea curatu faciliora erunt. Pessimus uero morsus is est quem pragnans (idque magis etiam, si pragnanti, ut supra dixi) inflixerit. Morsus differentia ab inflammationis magnitudine apparet. Aëtius libro 13. cap. 14. iubet primum adhiberi communia remedia, quae scilicet eiusdem libri capite decimo descripsit, nempe ut morsus primum abluatur posca calida, deinde ab aliquo exugatur, cucurbitula cum plurima flamma adhibeatur, loci uicini scarificentur, &c. iubet etiam antidotos magnas exhibere. Strato apud eundem, locum demorsum primo scarificari iubet, deinde medicamenta imponi quae uirus extrahant, acria scilicet, qualia inferius plura recitabimus. Si locus non sit exulceratus, nec pustula eruperint, imponuntur acria quaedam, ut pyrethrum, aut alia trita, aut sinapis, aut etiam malua; (aut ablutus tantum negligitur) si uero exulceratus sit (quod fit maxime si pragnans mus fuerit) cortices granati dulcis decocti triti imponuntur, & ulcera eodem decocto, aut magis myrti, perfusa fouentur, ut Aëtius ferè & Auicenna scribunt. Quaecumque remedia ad scolopendreae morsum faciunt, hic etiam salubriter applicantur, Aëtius & Aegineta.

Remedia topica, imponenda morsui muris aranei ordinem
ne literarum enumerata.

Abinthium bibitur cum uino contra muris aranei morsus, & draconem marinum, Dioscorid. meminit etiam Plinius lib. 27. Medetur acetum scorpionum ictibus, canis, scolopendreae, & muris aranei moribus, & contra omnia aculeatorum uenena & pruritus, Plinius. Graeci medici & alij quorum scripta uiderim aceto utuntur contra huius muris morsum, non per se, sed alijs remedijs eo exceptis, ut ipso mure araneo usto, galbano, hordei cinere, sinapi trito, chrysogono. Allium ne contra araneorum murium uenenatum morsum ualere miremur, aconitum pardalianches debellat, & canum morsus, in quae uulnera cum melle imponitur, Plinius. Alia contrita illinuntur, Dioscorides, Actuarius, Aegineta, Auicenna. Morsum cum cumino integito & alio, putamine extrinseco non abiecto: eadem etiam cum oleo trita assidue & diligenter locis circumscitis illinito, Aëtius. Allium cum ficulneis folijs cyminoque emplastri modo imponitur, Dioscorides. Althaea, uide in Malua inferius. Aqua calidae fots conducit, Dioscorides & Actuarius: ut Ruellius & Marcellus uertunt; Graece legitur *ἡ δὲ τὸ θερμὸν καὶ τὸν τληνός*: sed *θερμὸν* pro aqua calida non accipitur: apparet deesse uocem: Aegineta, qui Dioscoridem ferè transcripsit hac in parte, *ἄλμυς* habet, est autem halme muria: & Aeginetam secutus Auicenna, Foueatur (inquit) aqua falsa calida, ut Bellunensis legit. Aëtius non *ἄλμυς* sed *ἑσάλμυς* legit: quae uox acidam muriam significat. Ungulae arietinae cinis cum melle imponitur, Plinius Sec. Plinius Valerianus manifestè exprimit imponendum esse, Plinius tacuit, et medicamento bibendo mox subiunxit. ¶ Brassica semen aut folia, trita cum lasere & aceto morsus à mygale, uel cane etiam rabioso, utiliter imponuntur, Geoponica. ¶ Canis fimum illinito, quod & homini & equo medetur, Hierocles in Hippiatricis. Caprificus, uide in Fico infra. Chrysogoni folia contusa & ex aceto imposita, Dioscor. Cuminum, uide in Allio supra. ¶ E nigra sic 40 cu candidi cauliculi illinuntur cum cera, Plinius. Caprifici cauliculi aut grossi quam minutissimè, ad scorpionum ictus è uino bibuntur: Lac quoque instillatur plagae & folio imponuntur: item aduersus murem araneum, Plinius. Caprificorum grossi cum eruo & uino contra muris aranei morsus & scolopendras utiliter illinuntur, Dioscor. Allium cum ficulneis folijs & cymino, Dioscorides. ¶ Ex galbano splenium per se, uel cum aceto tritum, Dioscorides, Auicenna, Actuarius. ¶ Hordeacea farina cum aceto mulso illita, Dioscorides & Actuarius. Hordei cinis illitus, Plinius. Si ruptae sint bullae uel ulcera oborta, acida muria prolue, & hordeum ustum tritum impone, Aëtius. ¶ Leporis coagulum cum aceto impositum, ut Aggregator citat ex Plinii libro 28. Vide infra in remedijs intra corpus sumendis. ¶ Malua uel maluae folia, Auicenna & Aëtius. Malua syluestris, Aegineta. Althaeae inter maluas (est autem ex sylvestribus) contra omnes aculeatos ictus efficacior uis, praecipue scorpionum, uesparum, similiumque, & muris aranei, Plinius. Mus araneus dissectus & impositus, ipse sui morsus ueneficia luit, Dioscorides, Actuarius, Galenus de simplicibus 11. 46. Tritus ipse & impositus ictum suum sine dolore curat, Galenus ad Pisonem. Ipse mus araneus contra se remedio est, diuulsus & impositus, nam si pragnans momorderit, protinus dissilit, (non ipse mus, ut Plinius male ex Graecis uertit: sed ulcus tantum rumpitur, uel potius erumpit, ut supra docui) optimum si imponatur qui momorderit, Sed & alios ad hunc usum seruant in oleo, aut luto circumlitos, Plinius. Murem ipsum araneum ustum cum aceto cataplasmatiss uice imposito, Strato apud Aëtium. Mihi sanè multò magis probaretur acetum addi ad usti huius muris cinerem, quam ipsum per se murem dissectum tritumue imponi: quando & alij quidam cineres adhibentur, ut hordei: & acetum per se tum huic tum alijs uenenatis ictibus resistit, ut supra dictum est. Myrti decocto 60 ulcera ex eius morsu utiliter fouentur: Vide infra in Punico malo. ¶ Terra ex orbita, Plinius. Sin autem muris nocuit uiolentia caeci, Quae sola signauit uoluendis orbita plaustris, Illine, mira datur

datur uisi de puluere cura, Serenus. (Alij non illini uolunt, quod conuenit humidis: sed arido puluere tantum aspergi.) Mus araneus si in orbitam inciderit, (uide supra in c.) tanquam uinculis cap-
tus immoritur: & morsus ab eo remedio est terra ex orbitalum transitu sumpta, eaq; simul ut uulnus aspersum sit, statim sanatur, Aelianus & Philes. Matthaeolus ex Nicandro citat terram curruum ro-
tis adhaerentem mederi morsui muris aranei, quod sibi inquit fabulosum uideri. Ego huius rei men-
tionem apud Nicandrum non reperiō. ¶ Porri, Diosco. Resistunt quoq; acini (non uix, Marcellus
Vergilius corium transferre maluit, non quidem ex Graecae dictionis ui, sed quod hoc remedium ma-
gis conuenire uideretur, & aliorum quoq; authorū consensu niteretur) dulcis Punici decocti & illiti,
Dioscorides interprete Ruell. Quod si exorta ab ictu uesciae exulcerentur, mali Punici dulcis cori-
um coctum tritum impone, ulceraq; ex eodem decocto, aut magis myrti decocto persusa fove, Aëtius.
Si apostema sit, cortices granati dulcis decocti imponentur, Auicenna. Pyrethrum, Aegineta
& Auicenna. ¶ Sinapi, Auicenna. Sinapi tritum cum aceto, Aegineta & Strato apud Aëtium.
¶ Talpa discerpta imponitur, Plinius Valerianus. Cetera magorum placita de talpa, suis redde-
mus locis: Nec quicquam probabilius inuenietur quam muris aranei morsibus aduersari eas, quoni-
am & terra, ut diximus, orbitis depressa aduersatur, Plinius. Trifolium bituminosum coque, & de-
cocto calido locum demorsum fove. Nullus autem fomento illo utatur qui non patitur. Transi enim
affectus in eum, ut putet se à uipera uel araneo mure commorsum, Galen. Euporist. 2. 143. ¶ Ver-
benaca (Aëtius addit rectam) tum propinata ex uino, tum pro cataplasmate imposita, iuuat, Aegine-
ta & Aëtius.

Bibenda edenda ue aduersus muris aranei morsum.

Prodest potum abrotoni decoctum, maxime si in uino detur, Dioscorides, Actuarius, Auicenna
(qui & paulo ante schea Armenum pro abrotono nominauerat inter eadem remedia,) Aegineta.
Absinthium ex uino potum, Plinius & Dioscorides. Agni hœdiue coagulum, Aegineta & Auicenna.
Coagulum agninum in uino potū, Plinius. Efficax est remedium, si misceantur, aristolochie
corticis drachmæ quatuor, myrrhæ drachmæ sex, Aegineta. ¶ Brassicæ foliorum aridorum farina
muris aranei morsus alterutra parte exinanit, Plin. lib. 20. Muris aranei & canis rabiosi morsus bras-
sicæ & semen & trita folia sanant, melius si cum lasere & aceto trita imponantur: decoctū quoq; folio-
rum datur bibendum, Ruellius. ¶ Capparis cortex, Aëtius. Cartamus, Auicenna. Cupressi tea-
neræ pilulæ cum oxymelite, Aegineta: pro quo apud Auicennam non recte legitur, Lac cum syrupo
acetoso: quamuis & nux cupressi, cum uino apud eundem inter remedia paulo ante legatur. Diosco-
rides cupressi pilulas recentes ex aceto propinat. Cyclamen cum oxymelite, Dioscorides & Auicenna.
Chamæleontis radix ex uino, Dioscorides, Aegineta. ¶ Eleliphacus, id est saluia, Aegine-
ta. Eruca ex uino, Idem, Dioscor. Aëtius, Auicenna, Actuarius. Erucæ semen, Plinius & Auicenna.
Gentianæ radix, Aëtius, Aegineta, Auicenna. Galbanum cum uino, Dioscor. Aegineta,
Actuar. ¶ Hœdi agniue coagulum, Aegineta & Auicenna. ¶ Lauri foliorum tenerorum drach-
mam unam aut duas cum uino tritas bibendas præbe. Eadem pecoribus conueniunt, Aëtius. Alii
qui præ cæteris commendant succum foliorum lauri, & folia lauri humida (recentia) cum uino deco-
cta, Auicenna. Coagulo leporis ex aceto utuntur contra scorpionem & murem araneum, Plinius:
Aggregator hoc remedium foris applicari scribit: Plinius non exprimit ego in corpus sumendum
purarim, ut et hœdi agniue coagulum. Lubleb cum uino decoctum, Auicenna. Nec desunt qui
literarum monumentis tradiderunt, tritum (ipsū murem qui momorderit cum uino exacte detritū,
Aegineta) murem araneum contra suos ictus commodè bibi: quam historiam apud alios inuentam,
dignam duntaxat censuimus quæ annotaretur, Dioscorides. Myrrha, uide superius in Aristolo-
chia. Muris aranei morsus sanatur mustelæ catulo, ut in serpentibus dictum est, Plinius. ¶ Pa-
nacis liquor, Auicenna: numerat autem hunc liquorem inter fortiora auxilia, ut & cyclaminum, ra-
dicem gentianæ, & coagulum agni hœdiue. Pyrethrum cum uino, Dioscor. Aegineta, Auicenna.
¶ Serpyllum cum uino, Dioscorid. Aeginet. Actuar. Silybrium cum uino, Aegineta, Auicenna.
Styrax cum uino, Auicenna. Verbenaca (recta, Aëtius) tum imposita tum ex uino propinata iu-
uat, Aegineta.

De iumentis à mure araneo morsis.

¶ Muris aranei morsus iumentis omnibus molestissimus est: pustulæ hoc excitantur, & periculo-
sior quem defixerit grauida: pustulæ enim rumpuntur, ex quo interitus sequitur. (His uerbis, ex quo
interitus sequitur, quod respondeat in Græco nihil inuenio.) sed si non grauida est, non interimit.
Mygale aliquando iumenta ueneno interficit, maxime equos & mulos, & præcipue equas prægnan-
tes, Albertus. Tradunt equos & iumenta, si herbas in quibus mus araneus uirus emisit, depa-
scantur, statim exanimari, Sipontinus. Communem rationem medendi iumento morso à colubris,
scorpijs, phalangijs & muribus cæcis, describit Vegetius 3. 77. Idem 3. 82. diuersa remedia contra
muris aranei morsum priuatim recenset, isdem uerbis quibus Columella 6. 17. quæ recitauit in Boue
capite tertio, ubi de morbis bouum egi. Eadem omnino etiam Pelagonius scribit: habet tamen hic &
Vegetius quædam, quæ apud Columellam non leguntur, inferius recitanda.

¶ Signa. Mus araneus si morsum infixit, locus tumore duro cingitur, gemitus animal expri-
mit parum interpellans, Absyrus. Intumescit animal totum, oculiq; collachrymant, & exsaniat

tumor, ac uirus à uentre defillat, pabulum respuit, Hierocles. Equus in stabulo iacens si subeuntem forte murem araneum premat, mordetur ab eo, Hippocrates in Hippiatricis. Si asina pragnans ab hoc mure mordeatur, periculum est ne moriatur, Absyrtus. Si pragnans mus fuerit qui percusserit, his agnoscitur signis: Pustula per totum corpus exeunt, sed simili ut aliàs ratione curabitur, Vegetius. Normanni in Gallia hunc murem admodum uenenatum esse putant, ita ut si equum uel bouem cubantem transilierit etiam, periculosi morbi eis causa sit, (ut circa lumbos claudum pecus, uel quasi immobile uideatur:) nec posse curari nisi mus iterum per aduersum latus uel sponte uel coactus transiliat, quæ quidem ualde superstitiosa est persuasio.

¶ Cura. Apij semen coctum in uino & oleo demittes, ac tumentem locum scalpello discindes, quo uirus euocetur, & uellicatum punctum uulnus recrudescat. Si per hæc inflammatio magis exardescat, in orbem teretibus ferramentis igni flagrantibus exulcerabis, sanæ partis aliquid deprehendens, rectis quoque ferramentis, quod sanies emanet, redulcerabis. Quod si pars ea per exulcerationem intumescat, hordeum crematum tritumque consperges, sed antea uetustam adipem inungere conuenit, Hippocrates hippiat. Aliqui, ut Tarantinus, tradunt allia tusa esse imponenda, suffiendūque cornu ceruinum. Absyrtus melius esse putauit, si læsa pars uratur simul atque dentium initium sentiat, Stratonicus scarificandum uulnus consulit, præsertim quod inflammatione cingitur, & sale & aceto conspergi, postero die equum per aquam dulcem in cursum concitare, (*ῥοιζῶν*) cretaque cimo lia aceto subacta lini, uulnus balnearum strigmentis nutrir, Hierocles. Aduersus muris ar. morsum comprobatur allium tritum cum nitro: & si nitrum defuerit, cum sale & cymino permiscere, atque ex eo puluere loca, quæ morfu contacta sunt, confricare. Quod si eruperint uulnera uenenata (si phlegmone rupta in ulcus abeat, Pelagonius) hordeum combustum in puluerem rediges, & diluto aceto (abluto uulnere simpliciter, Pelagon.) uulnere inspergis, & hac ratione sola curabis. (*ἄλλων*) cæterorum auxiliorum usu magis atque magis gliscit uulnere iniuria.) Daturus potionem, poscinem tritici, hordeum, (anethum, Pelagon.) cedriam & uini sextarium per fauces digeres, Hæc Vegetius & Pelagonius. Remedio est locum læsum aculeo compungi, brassica trita cum aceto illini, alijs etiam ex aceto tritis, Absyrtus. Tritas alij spicas, salem & cuminum paribus singulis mensuris uino mistis illines. Aut intritum murem araneum cum sextario uini faucibus infundes. Aut si illum non inueneris, creta figulari perlines, Hippocrates. Triti gith acetabulum in uino odorato per nares indidisse proderit, (quod & Hippocrates scribit:) plagamque canino stercore lini, quod idem hominibus salutare est, Hierocles. Terra quæ eruitur ex orbita aceto subacta, illitu auxilio fore fertur, Lo. 30 cum læsum subula compungas, puluereque qui in orbitis sub uestigio rotarum inuenitur, acri aceto perfuso linas, Hierocles. Terram orbitæ urina subactam impone, Hippocrates. Lauri foliorum tenerorum drachmam unam aut duas cum uino tritas homini morso bibendas præbe. eadem pecoribus & iumentis conueniunt cum aqua trita & naribus infusa, est enim præsens remedium, quare & hominibus commendatur, Aetius. Si iumenta momorderit (mus aran.) mus recens cum sale imponitur, aut fel uespertilionis ex aceto, Plinius: Subiungit & alia remedia, quæ pro iumentis commendare uidetur, sed cum alij authores inter hominis remedia eadē posuerint, superius à nobis enumerata sunt, Existimandū sanè est pleraque eadem homini & cæteris animantibus conuenire. ¶ Audio uaccarum ubera aliquando morfu huius bestiolæ lædi: quo facto rustici axungiam maialis ruffi inungunt.

H.

a. Epitheta. *Τυφλήν τε σμερδνήν τε βοτῶν ἐπὶ λογῶν ἄγχαυ μυγᾶλεν*, Nicander. Samonicus murem cæcum dixit pro mure araneo, item Vegetius, epitheto usi loco proprij.

e. Cornicem occisam tandiu relinques donec puteat: cadauer iam foetidum expones in locum ubi mures aranei sunt, & conuenient ad hanc escam consumendam omnes totius domus mures aranei, poterunt autem sic collecti uel scopis opprimi, uel aliter occidi capiue: ut ex Gallo quodam homine erudito, dum hæc scriberem, cognoui, qui se quidem non expertum, sed à pluribus ita se audisse aiebat.

h. Murem araneum colunt Athribitæ, Strabo libro 17. Mygalas & accipitres defunctos Aegyptij in urbem Butum asportant, Herodotus lib. 2. Murem araneum ab Aegyptijs coli & sacrum haberi, (*ἐκπεσῶδου*) aiunt quod cæcus sit: nam tenebras luce antiquiores existimant, *πικρῶδου ἢ αὐτῆς ἐκ μὲν πέρμην γενεᾷ νεμυνίας ὄψεως*, Præterea iecur eius minui in *πῶς ἀφανισμοῖς τ' σελήνης*, hoc est cum Luna obscuratur, Plutarchus in Sympotiacis 45, an uerò per obscurationem, eclipsin intellexerit, id est deliquium quod non aliter fit nisi cum per diametrum Soli opposita est Luna: aut potius interlunium, id est coitum cum Sole, (cum & aliorum murium iecora pariter cum Luna crescere & decrescere authores tradant,) in medio relinquo.

DE MVSTELA PROPRIE SIC DICTA:

CVIVS HISTORIAE ETIAM ILLA ADDI.

dimus, quæ mustelæ omnibus, ut uiuerræ, marti,
&c. ex æquo conueniunt.

Hæc figura bis ponitur, quoniam mustela alba solo colore ab altera differt.

A.

MVSTELARVM genera diuersa sunt. Nos de singulis separatim dicemus: & primum de minima mustela, quæ & uulgaris Plinio & domestica nominatur ab alijs: Græcis *κατακτις*, ut Hermolaus & alij eruditi (Ge. Agricola, & Carolus Figulus qui de mustelæ dia-
logum conscripsit) sentiunt. Mustelarum duo genera; alterum syluestre. distant magni-
tudine, Græci uocant *ictidas*. Hæc autem quæ in domibus nostris oberrat, &c. Plinius. Non probo
quod Niphus mustelam in urbanam & rusticam diuidit: nam domesticæ mustelæ non in urbibus
tantum, sed ruri etiam frequentius puto circa domos & uillas reperiuntur. Sed in hoc etiam errat, qd
mustelam urbanam, ut ipse uocat, non aliâ quàm cattum seu felem esse uult, ut & Marcellus Vergil.
Quamquam uero & aliæ quædam maiores mustelæ sæpe circa domos reperiuntur, ut domesticæ dici
possint, ut genus illud interdum quod nostri *iltissum* uocant, & martis genus unum, quia tamen eæ
dem syluestres sunt, nec semper domesticæ, non propriè sic nominabuntur. *Ultissus* noster uersatur
circa aquas, ubi pisces captat: in syluis, ubiprehendit aues: in domibus, ubi gallinas, quare Plinius eâ
esse domesticam dicit, Ge. Agricola. Sed de alijs infra: hic de minima tantum agemus, cuius adiecta
est effigies, & absolute etiam mustela nominatur Latinis, Græcis *γαλι* similiter absolute. Solemus e-
nim ferè quæ uulgaria aut domestica sunt, simpliciter nominare: rarioribus uero aut syluestribus ali-
quid discernendi causa adijcere. *חולד*, choled, Leuitici undecimo mustela conuertitur ab omni-
bus interpretibus. Magistri uocant *חולדה* chuldah, uulgò *מרישהילא* mustela, ut David Kimhi scri-
bit. Chaldæus transtulit *חולדה* chulda: Arabs *بلده* caldah: Perses *گوربا* gurba: Septuaginta *γαλι*, Hie-
ronymus mustela. *אוח*, oach, Hebraica uox, unde plurale *ochim* semel ponitur Esaiè 13. (Babylon,
inquit, subuertetur, & implebunt domos eorum *ochim*, Munsterus cercopithecus uertit.) David Kim-
hi existimat animal qd magistri Thalmudici *גמיה*, nemiah uocant, simile feli, uulgò dictum *מרישהיר*,
marturo, id est martes, aut *פירון*, firun, & *פירון*, furon. Author Concordantiarū Hebraicæ קופ, koph,
interpretatur cercopithecum uel cephum: & *חולדה* chuldah, id est mustelam, uel, ut Iudæi putant,
martem. Chaldæus transtulit *אוחין* ochijn. Symmachus etiam uocem Hebraicam reliquit. Septua-
ginta & Theodotion *γαλι*, id est soni: (quali echo intelligenda sit, quæ solet in magnis & desertis ædifi-
cijs resonare, ut in cauis & desertis circa montes locis.) Aquila typhones, Hieronymus dracones red-
dit. Koah quidem lacerti genus uel chamæleontem interpretantur Leuitici 11. Pro mustela apud
Albertū barbara uocabula legimus his & hyrzus, quæ nec ipse intellexit: sed ex collatione cū textu
Aristotelis hanc significationem ipse deprehendit: nam Albertus hyrzum ineptissimè leporem expo-
nit, deceptus quoniam utrunq; animal ore suo catulos sæpe de loco ad locum transfert. Fethis eti-
am apud Albertum in Aristotelem 9. 1. non alia quàm gale, id est mustela esse uidetur, quamquam ad-
dit, & gali, ceu de diuersis animantibus agens. Nam 9. 6. Feyton, inquit, ingenium habet ut uulpes,
(scilicet in inuadendis gallinis) & eius altera species est katiz, id est ictis. Nimsi, id est mustela, Sylua-
ticus: forte nimsi legendum; nam nimsitza apud Græcos hodie uulgò uocatur. Ibanauge est muste-
la, Vetus glossematarius in Auicennam. Ibinuers, id est animal quod uocatur bellula, Syluaticus:
Videtur autem bellula mustelam significare, uoce ficta à Gallis uel Italis, qui belettam aut balottam
pro mustela dicunt. Et alibi, Yena, id est bellula. *γαλι* Græcis ueteribus semper mustelam significat,
recentiores quidam Græci pro fele, id est cato abutuntur, ut supra in Cati historia dictum est. Theo-
dorus Gaza apud Aristotelem, interdum mustelam, interdum cattum interpretatur: nec quamobi-
tā uerterit satis conijcere possum, cum cattum Græci *æluron*, & Latini felem appellent, uti ipse etiā
transtulit, Massarius. Albertus galen aliquoties ineptissimè uulpem interpretatur. *Σπονδυλάν*, *ἡ γα-
λι*, Atticè, Hesychius & Varinus. Malim per *λ*. simplex, Erasmus in prouerbio, Spondyla fugiens

pestime pedis, spondylam selem interpretatur. Est & simile huic prouerbum *καλὴς φρενὶ τῆς ποδῆς*, de acris uel acido, ut Erasmus uertit, uentris flatu. Ibidem spondylen serpentis (insecti dicere debuit) genus esse ait, quod emoriens grauissimum odorem emittit. *Σίσλη*, animal quoddam, Hesychius & Varinus: idem forte quod *σισίλη*, id est cochlea. Quidam nuper mustelam interpretatus est, sola (ni fallor) Germanicæ uocis affinitate ductus, nam Germani mustelam uocant *wifel*. Græci hodie uulgò mustelam *μῦστα* dicunt: *μῦστα* legi apud Suidam in dictione *Ασκαλαβότης*.

¶ Mustela Italicè nominatur donnola uel ballottula, Scoppa. Donnula & alibi dannula uocabulo Auicennæ interpres barbarus pro mustela utitur: Albertus & Niphus damula scribunt; (quo uocabulo alij recentiores obscuri damam intelligunt, quæ de genere caprearum uel caprarum syluestrium est. Damma siue dammula, bestiola parua est & debilis, ut scribit Isidorus, sic dicta quòd de manu fugiat. Cum parit, statim deuorat secundas antequam terram attingant; & præda est alijs animalibus, Albertus lib. 22. Videtur autem damulam, siue capræ genus siue mustelam accipias, cum alio quodam animali confundere quod secundas deuoret; harum enim neutrà id facere legimus. Galeotes quidem, id est stellio cum primum suam exiit senectutem, eam deuorare dicitur; & fieri potest ut hunc aliquis cum gale, id est mustela cõfuderit, & secundas pro senectute, id est leberide reddiderit. Domesticas mustelas foinos uocamus, Cardanus Italus. Gallis mustela est belette, aliàs belote, a *balotte*. Aliqui, ut audio, circa Metas oppidũ baccal nominant. Carolus Figulus mustelã Gallicè foinum uel marturellum interpretatur: quæ duo genera diuersa & syluestriũ mustelarum esse, infra ostendam. Hispanis, comadreia. Rhæti qui Italicè loquuntur, Latinum nomen retinent, Germanis *wifel* uel *wisele*. Ge. Agricola uiselam dici ait ex sono quem ædit. Aliqui in Heluetia *hermelin* uocant, alij corrupta uoce *hålemlin*, sed illæ duntaxat quæ totæ sunt albæ, quales apud nos hyeme fiunt, sic nominari debent, ut in B. dicam. Anglis, *wesell*, alij scribunt *wesyll* uel *weasyll*; alibi uerò mustela mineuer per transpositionem literarum Gallicæ uocis *herminne*. Illyrijs *kolczawa*. ¶ Quidam hodie animal cuius figuram pro mustela dedimus non rectè murem araneum esse putant; inde nimirum persuasi quòd morsus eius similiter ferè noceat, Albertus etiam mustelam a rem, mygalen uocari scribit, quòd falsum est; mygale enim Græcis mus araneus est, siue mas siue foemina. Ichneumonem uulgò nunc murem Indicum uocant, alij damulam, Niphus; sed damula siue donula Italis & recentioribus quibusdã barbaris, omnino mustela uulgaris est, nõ ichneumon; quod peregrinum & Aegypto peculiare animal est, &c.

B.

Mustela domestica plerumq; est in dorso & lateribus rutila, rarò subfulua; in gutture semper candida. quin nonnunquam tota candida reperitur, quanquam rarius, Ge. Agricola. In nostris quidem regionibus, quæ montanæ sunt, mustelas omnes æstate fuscas uel subrutilas esse audio, hyeme candidas: quod & Stumpfius noster in Chronicis suis annorauit. Lepores etiam, non omnes, sed alpini tantum hyeme in Heluetia albescunt. Vocantur autem armelini (*hermeli* uel *hermlin*) tum propriè cum toti candidi sunt; alij apud nos per æstatem quoq; cum fusci aut subrutili sunt, ut dixi, sic nominant; quo tempore *wisele* potius dicuntur, non quidem à colore albo, quem nostri *wis* uocant, sed per onomatopœiam à sono uocis. Armelini in magno numero ex regionibus Europæ ad Septentrionem sitis mittuntur, ubi maxima anni parte hyems & frigus obtinet, æstates breuissimæ sunt; quos quidem à nostris nihil differre puto, nisi quòd pilus forte tenacius eorum pellibus adhærescit, ut omnibus tempore frigido captis animalibus multò tenacior esse solet. Alba Russia siue Moscouia, qua parte Cronio mari accedit, zebellinas armelinasq; pelles nobilium ac matronarum delicias mittit, Erasmus Stella. Olaus Magnus in Lanzerucca Scandinauicæ sylua, cui longitudo ad octoginta miliaria, hoc genus mustelæ abundare scribit. Apud Tartaros tentoria regia foris pellibus leonum operiuntur; parietes uerò intus obducuntur pellibus nobilissimis armelinorum & zebellinorum; etiamsi in regionibus illis hæ pelles pretiosissimæ habeantur, ut quandoq; uix pro duobus milibus Byzantium aureorum pelles pro una tunica sufficiant, Paulus Venetus. Grapaldus & Alunnus, armelinum uulgò dictum, murem alpinum esse putant, quod falsum esse ostendi iam supra in historia muris Alpini. Brachialis (id est iuncturæ manus) ornamentum similiter ut pars ipsa brachiale dici potest, ut ab armo armilla. Ab armillis quidem armillini uocantur mures alpium & septentrionis, quorum est candor eximius; quoniam ex ijs pelles ambire uestium manicas armillæ modo

modo consueuissent: nunc totis subduntur uestibus, lectorum quoque stragulis, Hermolaus in Glosse
 matris. Ego Plinij murem alpinum, alium esse ostendi: quod si quis armelinum etiam sic uocare uolet,
 quoniam circa alpinas regiones maxime per hyemem albæ habentur mustelæ, illi non admodum cō
 tendero, sed mustelam alpinam uel mustelam albam discriminis causa nominare commodius esse mo
 nebo. Idem illis dicam qui armillinum murem Ponticum faciunt, quod & ex Ponto aduehatur, & al
 bus color ei (non omnibus tamen, sed uni duntaxat generi) ab Aristotele & Plinio tribuatur: quam
 uis enim forte propter duas has causas sic nominari possit, non tam considerandum est tamen quo
 res aliqua nomine dici possit, quam quo dicatur proprie. Sed de Ponticis muribus sententiam meam
 in historia ipsorum explicauī. Mus Ponticus, quem hodie uocant hermelam, hyeme solum in cauis
 10 latet arboribus. Est uero totus niuis instar candidus, excepta cauda digitum longa, eius enim dimi
 dia pars, & quidem superior, (inferior, uel extremitatē uersus, ut ipse obseruauī: dorsum etiam mul
 to candidius esse, uentrem ex albo subflauum) nigerrima. Magnitudo ei sciuri: persequitur mures et
 aues quibus uestitur. Eius pelles in pretiosarum numero habentur, Ge. Agricola. Eriminium (ali
 as, Ermineus, quod magis probo) quod quidam erinebinum (lego, ermelinum) uocant, animal est
 paruulum, figuræ mustelarum, hyeme candens niuis instar, æstate fuluum ut mustela: candet tamen
 semper in uentre, & in extremitate caudæ nigerrimum est. Mures & aues insequitur, & carnibus
 uestitur, Albertus. De genere mustelarum est, sed forma minor, Liber de nat. rerum. Carolus Figu
 lus etiam herminnas, ut Galli uulgò uocant, uel hermelas, ut Germani, mustelarum generis esse scri
 bunt, colore tantum differentes. Pirolus, id est sciurus, mutat colorem: ut & mas mustelæ qui mygale
 20 uocatur: (non rectè: mygale enim mus araneus est.) hoc autem est animal quo aues adhuc implumes
 uenantur in nidis: simile muri, & quotannis albescit magis magisque, donec tandem assimiletur color
 eius colori butyri, Albert. 3. 2. Gronosthaij Polonis uocari audio, muris uel mustelæ potius Septen
 trionalis genus, undique albidissimum, sed in fine caudæ nigrum: quare eundem hermelinum esse con
 ficio. Quanquam alius quidam Polonus demonstratam sibi mustelam albam, sua lingua lasica mihi
 nominauit. Sunt qui lassiciū (sic enim G. Agricola nominat, et in murium genere ponit, uide supra
 inter Mures) ab hermelino non aliud differre putant, nisi quod duobus ferè digitis breuior est: ut il
 lud genus quod harnball Germanicè uocant, eadem mensurā longius: ut pellifices nostri mihi nar
 rarunt: quorum plerique hoc etiam affirmant, mustelæ colorem album propter ætatem, non propter
 frigus aut hyemem fieri: reperiri enim eas in nostris regionibus, primo ætatis anno ruffas, altero mi
 30 xti coloris, tertio demum candidas. ¶ Rosurella est animal circa aquas habitans, ut frequenter
 mustela maior, & pirolus (sciuro) minor. In dorso subrufum, in uentre candidum. In terra facit habita
 cula: & egerit stercus perquam odoriferum, moscho simile odore, sed dissimile facultate & uiolentia
 odoris. Visus hominum fugit. Vno tantum in loco alui excrementa congerit, unde facile ab homini
 bus colligi potest, Isidor. Guesseles uel roserulæ (Innominatus quidā Germanicè transtulit, Griselle
 oder rosch, quæ nomina ego hactenus apud Germanos nō audiui. Idē addit, non muris, sed martis ge
 nus esse, quod placet) uulgò uocantur mures quidam, quorū simus habet moschi odorem: qui etiam
 in pelle huius muris percipitur. In dorso fuluus est, in uentre albus. In pratis habitat & iuxta riuos: et
 aliquando in domibus quibus contigua sunt prata herbosa, Albertus. Mustela quidem omnis, saltē
 si non capta sed libere alatur, fimum aliquo modo odoratum habet.

40 ¶ Mustela alia maior est, in uentre candida, & in dorso fulua, alia minor, Albertus. Mauritanīa
 mustelas alit felibus parēs ac similes, nisi quod trictus eis eminentior & oblongior est, Strabo. Mu
 stelæ quædam apud Afros nascuntur in Silphio, similes Tartessijs, Herodotus. Valla pro Tartessijs
 uertit murænis, quod non probo: quamuis scio apud Aristophanem quoque Tartessia murænæ men
 tionem fieri, ut Varinus citat in *Ταρτηνία*, sed ibidem Tartessiam quoque mustelam dici scribit pro ma
 gna. Est autem, inquit, Tartessus urbs Iberiæ iuxta Aornum paludem. Aristophanis locus est in Ra
 nis, ubi furiam uel dæmonem infernalem Tartessiam murænā uocat, quam prius *ἑχιδναὶ ἐκατοντα
 κίφαλοι* uocauerat. Tartessus urbs est extra columnas Herculis ad Oceanum, ubi Arganthonius re
 50 gnauit, habet autem mustelas maximas, Hesychius. *Γαλὴ Ταρτηνία*, feles (mustela potius) Tartessia,
 de magnis & ridiculis dicebatur. Tartessij sunt in Iberia, apud quos feles maximæ nasci dicuntur.
 ¶ Fortasse non ineptè dicitur & de rapacibus. *Ἰασσὸς μὲ γαλῆν λέγει κλέψαι τὴν ἑρδὴν ἔχοντι* (duo habene
 tes) *δελίους*, Aristophanes in Vespis. *Ἀρπακτικώτεροι ἢ γαλῶν*, Rapaciores felibus (mustelis,) Lucia
 nus, Erasmus. Ego Tartessiam mustelam prouerbio usurpatam nusquam legere memini: & ut sic
 usurpetur, alio tamen sensu quam Erasmus accipienda uidetur, non de magno & ridiculo homine:
 neque enim magnum & stupidum hominem ita mustelæ magnæ conferas, ut asino magno, quo sensu
 asinum Canthelium dicimus. In Pordoselena uia interiacet, cuius ultra alterum latus gignitur ca
 tus, (*γαλὴ*, id est mustela) citra alterum gigni non potest, Aristoteles. In Pordoselene insula uiam mu
 stelæ non transeunt, Plinius: Albertus addit, & illatæ moriuntur, similiter in Boeotiam illatæ fugiunt.
 ¶ Mustela domestica plerumque est in dorso & lateribus rutila, rarò subfulua: in gutture semper
 candida: quin nonnunquam tota candida reperitur, quamquam rarius, Ge. Agricola. De mutatio
 60 ne coloris eius per ætatem & hyemem, iam proximè dixi in Hermelini mentione. Figura corporis
 similior est martaro quam muri, & habet anteriores dentes breues, quod nō habet mus, & infesta est
 muribus, unde patet, quod non sit de genere murium, Albertus. Corpus ei tenue & in longius du
 ee

Etum, Agricola: tenue & gracile instar sciuri, Stumpfius. Primores dentes breues habet, non sicut mus longos, Agricola. Mures quidam in Cyrenaica sunt *πλατυπρόσωποι ὡς περ αἱ γαλαί*, id est lata facie mustelarum instar, Aristoteles in Mirab. & Aelianus. Mustelæ cor magnum, Aristot. maximam proportionem, ut & reliquis timidis aut propter metum maleficis animalibus, Plinius. Mustelæ genitale osseum est, Aristoteles & Plinius. Vide infra in Vierra. Penis canibus & mustelis osse constat, Vesalius, Vulpibus etiam osseum esse Aristoteles ait. Mustela habet caudam breuiem, Agricola.

C. Cauernas terræ & petrarum fissuras inhabitat, Albertus. Et rursus, libro 22. In cauernis habitat gali, & ad meridiem & ad aquilonem hostia parat, ut undecumque uentus ueniat sit tuta contra uentum, (eo scilicet foramine obstructo.) Idem ferè de sciuris Plinius scribit. Septentrionem uersus foueæ suæ ingressum facit, ut uento sibi contrario non fatigetur, Isidorus. Incolit saxa, foramina, & interdum foenilia ubi foenum & stramentum reconditur, Stumpfius. Apud nos circa domos ferè & stabula habitat mustela, unde & domestica dicitur: armelinî uero in regionibus ad Septentrionem reperiuntur etiam in syluis. ¶ Mus audis mintrare, uelox mustelæq; dintrât, Author Philomelæ, Germani ex sono uocis quam ædit uisulam nominant, Agricola. Audio uocem eis acutam esse, & serpentium sibilo ferè similem. ¶ Mustela diutissime dormit, Liber de nat. rerum. Gliribus senium finitur hyberna quiete, conditi enim & hi cubant: rursus æstate iuuenescunt, simili & mustelis quiete, Plinius. Mustelas hyeme cubare, æstate expergisci Aristoteles scribit, ut Perottus citat. (ego hoc nusquam apud Aristotelem reperi: statim enim post glîres, mures Ponticos albos id facere describit, non mustelas ut Perottus citat.) Hoc mustelis accidere (inquit Perottus) compertum est, quod ipsi quoque coemptis in hunc usum utriusque generis mustelis, aliquando experti sumus. Mustela si nostræ domi uiuit, etsi habet suas cauernas, non diu ac multum se condit: si ruri, hyberno tempore in specubus latet, Agricola. Hæc dum scriberem per mediam hyemem mustelam albam in horto extra urbem sibi uisam *ἐρίωντος* quidam mihi retulit, unde colligo nō longo tempore eas dormire, cum illa ne mediâ quidem hyeme somno indulserit. Rursus alius quidam mihi affirmauit uidisse se mustelam Limagum urbis nostræ flumen superantem continuatis saltibus, ita ut nunquam demersa nataret, sed subinde per superficiem saliret, quod propter leuitatem & agilitatem huius animalculi non difficulter credo. ¶ Mustela rusticis nostris non est ingrata, deuorat enim omnia genera murium, domesticos, tum minores tum maiores quos rattos uocant, item agrestes mures & talpas. Cauernas etiam subire possunt ob corporis sui gracilitatem: itaque mures multo plures absumunt quam cati, ita fit ut in Heluetia mustelæ ferè abundant, quod à rusticis & alpinis hominibus amentur, Stumpfius. Gale muribus uescitur, & ideo cum serpentibus qui eisdem uescuntur, pugnat, Albertus ex Aristotele. Idem libro octauo galen hoc facere scribens uulpem interpretatur. Mustela gallinis infesta est, oua earum absorbet & ipsas interficit, Albertus. Ego à rusticis audio oua tantum ab eis rapi, uel exorberi, gallinis uerò non noceri: quod & Stumpfius scribit. Syluestres uerò mustelas, martes & illissos à nobis dictos, gallinas iugulare certum est. Terrestris mustela fera bestia atque insidiosissima, in defunctos homines inuadit, & nisi arceatur, eorum oculos diripit & exorbet, Aelianus: eo scilicet modo quo gallinarum oua. Prouidendum ne ad anserum cellas accedere possint mustelæ, aliæue bestię quæ noceant, Varro. In anserum struendis cellis seruanda sunt eadem, quæ in alijs generibus pullorum: ne coluber, ne uipera, felesque aut etiam mustela possit aspirare: quæ ferè perniciēs ad internecionem prosternunt teneros, Columella. ¶ Amyntas ait mygalen, id est murem araneum ex mure & gale, id est mustela nasci, ut refert Scholiastes Nicandri: quod sanè ridiculum est, cum mustela omne murium genus maximè oderit ac deuoret. Mustela auribus concipit quæ ore parturiat: quare esu eius interdictum est ludæis, ut hoc symbolo insinuaretur perniciosissimum esse hominibus morem, ut quæ ipsi auribus acceperint, eadem uerbis exaggerantes maioribus malis inuoluant, Aristæas. Aegyptij inter cætera obscura sua symbola galen habent, id est mustelam: quæ auribus concumbere ferunt, ore parere, quæ imago natales sermonis ostendit, Calcagninus ex Hieroglyph. Mustelam ore concipere & aure parere, Clemens papa dicit, Liber de natur. rerum. Galen id est mustelam ore parere fabulantur, ut piscem quoque galeon, id est mustelum, Horus, *γαλὴ θαλασσία*, id est mustela marina, è collo parit, & sic Lycophron Medusam Gorgonem nominauit, eò quod etiam post amputatum eius caput Chrysaorem & Pegasus pepererit, Varinus. Sunt qui coruos & ibin ore coire opinentur: inter quadrupedes etiam mustelam ore parere. atqui mustelam modo cæterarum quadrupedum uulnam habere certum est, ex qua quonam pacto fœtus ad os deueniat: sed quia mustela paruos admodum parit, ut & cæteræ fidiipedes, & sæpe catulos suos ore susceptos transfert, fecit ut ita opinarentur, Aristoteles de generat. anim. 3. 6. ¶ Omne mustelarum genus ira incitatum graue quiddam olet, sed maximè id quod Germani illissum appellant, Agricola & Albertus. Omnis mustelæ stercus aliquantum redolet muscum, Idem, Mustela fugiens pessime pedit, Vide infra inter prouerbia.

D.

Mustelæ quanquam exiguo corpore, prudentes, animosæ & feroces sunt, Mathæolus: quare & animalia se maiora, per astutiam & agilitatem corporis uincunt, Obscurus. Timidissima est & latebris

latebris gaudet, Textor. Mustela, mus & lacerta, in Lege prohibita ne quis edat, clandestinas insidias & furta denotant, ob naturæ ipsorum timiditatem, quæ uel ad quemuis strepitum expauescit, Procopius Gazæus. Animal est subdolum, Obscurus. Rapax: unde natum prouerbiū, Mustela rapacior. Facile cicuratur, Albertus. Cicurare autem solent aliqui propter auium pullos præcipuè nidis auferendos, ut in E. dicam. Mustelæ & sciuri alio dentibus tentato in posterum morædere uix audent, cicuresq; hoc modo fiunt, Cardanus.

¶ Catulos nuper natos, quia ab hominibus & nonnullis alijs animantibus, eis periculum metuit, singulis diebus aliò transfert, Agricola. Magna cura & industria foetum nutrit: & sapius de loco ad locum transfert ne inueniantur, Albertus. Mustelæ omnes hoc commune habent ut foetus suos de loco in locum ore transferant, sed hoc etiam canes aliquando faciunt, Perottus. Mustelæ etiam, ut mures, domum ruituram præsentientes, paulò ante migrant, ut retulí ex Aeliano in Mure D. Circa foueas suas quàm sint industriæ, paulò post initium præcedentis capituli dixi. ¶ Galeos (id est mustelus piscis) persequitur & alios quidem pisces, sed pastinacas præcipuè, quibus nihil in mari uenæ natiis: sicut in terra serpentes mustela, Plinius. Mustela serpentem quoq; impugnat, eum præcipuè qui mures uenatur, uidelicet ea causa, quia ipsa etiam mures persequitur, Aristoteles. Et rursus, Mustelæ serpens aduersarius est, quòd eadem in domo uersantur: uictus enim ex eisdem appetatur necesse est. Mustela uisa est frequenter cum serpente pugnare, Perottus. Damulam odere serpentes & fugiunt, & eius anhelitum sustinere non possunt, Auicenna puto. Sed uidetur corruptus is locus uel mutilatus: non enim ipsius, sed rutæ quam comederit odorem serpentes fugere alij fide digniores scripserunt. Mustela quoties dimicatura cum serpente est, rutam comedit: odor etenim eius herbæ infestus serpentibus est, Aristoteles. Ruta contra serpentium ictus datur in potu uel in cibo: utpote cum mustelæ dimicaturæ cum his, rutam prius edendo se muniant, Plinius: hac sumpta fidenti animo ad pugnam procedunt, oderunt enim huius herbæ odorem serpentes, Aelianus. Atqui mustelam etiam ruta fugari apud Auicennam legimus, lib. 3. fen. 6. tract. 3. cap. 13. (Vide in Cato E.) quod mireris cum tot authores eandem ab ipsa edi scribant, siue ante pugnam cum serpentibus inmundam, siue (ut recentiores quidam malunt) iam peractam. Mustela serpentem aggressura agresti ruta se munit: Proinde omnem medicorum artem ruta superare dicitur: ita ut si mortuos foetus suos inueniat, per herbam naturaliter notam rediuiuos faciat, Liber de nat. rerum. Albertus etiam agrestem rutam à mustela sumi ait: cum ueteres simpliciter rutam dixerint: & potest sanè satiuæ uti, cum circa domos uersari soleat. Gale muribus uescitur, & serpentes eisdem uescentes impugnat: quos cum uicerit, deliorat, & postea rutam comedit pro antidoto ueneni, Albertus & Isidorus. Mustela uires refouet ruta, in murium uenatu, cum ijs dimicatione conferta, Plinius. Basilisco serpentium uenenatissimo mustelarum uirus exitio est: Adeò naturæ nihil placuit esse sine pari. Inijciunt eas cauernis, facile cognitis sola tabe. Necant illi simul odore, moriunturq; & naturæ pugnam conficiunt, Plinius & Solinus. Omne iumentum mustelam reformidat, Aelianus. Mustela prudenter capere aures uidetur, iugulat enim quas ceperit, ut lupo ouem, Aristotel. Gallinaceos mustela terret, Philo & Aelianus. Mures omnis generis à mustela maximè sibi metuent: nam cauernas etiam subiens eos apprehendit, ut in C. dixi. Mustelæ & fues dissident, Plinius: item mustela & cornix, Idem. Mustela cornicum nidos sæpe diripit, Perottus. Mustelam aiunt dolose colludere lepore, quem ludo defatigatum gutture apprehendat, et firmiter adherens comprimat, ne currentem qui dem relinquens, donec lassum tandem enecet ac deuoret, Albertus. Mihi rusticus quidam affirmauit uisam sibi mustelam quæ leporem aure teneret. Catí, ut audio, mustelas aliquando inuadunt, sed cedunt eis, & tortiter se defendentes relinquunt. ¶ Quibus in locis mustelæ non sint, natura quodammodo aduersante, superius in C. dixi.

E.

Γαλεάγρα, ὄργανον τιμωρητικόν, Suidas & Varinus. Hoc est instrumenti genus quo fontes plectuntur: uel potius cauea in quam conijciuntur. Nam Varinus exponit etiam θηλάω ὑποδοχὴν, hoc est locum seu uas potius, cui feræ includuntur. Pollux inter σκῶν, hoc est uasorum genera numerat galeagram, & hac uoce usum scribit Demosthenem in oratione ad Aristogitonē. Videtur quidem proprie significare machinæ uel laquei genus quo mustelæ, quas Græci γαλεῖς & γαλεῖες dicunt, capiuntur: ut myagra, muscipulam: podagra, pedicam ceruorum, &c. sed huius significationis testimonium ex authoribus non habeo. Καὶ τῶν τῶν τοῦ εἰς γαλεάγραν ἐμβάλλοντες πειρώμενοι σιδερεῖς διαγυμνῶν πᾶσαι, ἢ διανοηταὶ ἐκλύου. Καὶ αὖτις, ὅτε γὰρ γαλεάγρα σιδερεῖ βαλὼν ἀπέκτεινεν, Innominatus apud Suidam. Lysimachus rex Telephorum quòd scomma in Arsinoen reginam torfisset, ἐμβληθῆναι ἐκείνου εἰς γαλεάγραν, καὶ δίκην θανάτου ποδιδρόμῳ καὶ τρεφόμῳ, ὅπως ἐποίησεν ἀφ' ὧν, Athenæus libro 14. ubi & galeagra uocabulum apud Hyperiden rhetorem esse scribit. Dion historicus scribit ab Caligula plures in galeagram coniectos necatosq; ut Cælius citat. Liuius alicubi genus quoddam turris galeagram nominat. ¶ Sal Ammoniacū frumentūq; humore aliquò diluēs, circa loca quæ frequentant mustelæ miscellā ipsam dispergito. Aut enim ubi massam eā uorauerint, interibūt, aut illinc aufugient. Fert aut, si quis unius tantū caudā detraxerit, exciderit ue testiculos, ipsumq; animal uiuū abire permiserit, in posterū nunq; amplius accessuras illuc mustelas, Africanus in Geopon. Mustelæ fugere aiunt odorem rutæ, Auicen. Catí syluestres fumum rutæ & amygdalarum amararum refugiunt, Rasis: ci

cures quoque ruta sylvestri fugantur, ut scripsi in Cato E. Chamaleontis felle in aquam coniecto, mustelas contrahi, magi scribunt, Plinius. Fel stellionum tritū in aqua mustelas congregare dicitur, Idem. In Italia quibusdam locis mustelis domesticis, ut audio, utuntur, ut extrahant columbas e columbarijs, & alias aues ex nidis quas in parietibus habent, ut passeris, sturnos. Aues capiuntur in foraminibus columbarijs cum mustela cicurata in foramen immissa, Crescentiensis. Mustelam Meis audio Gallicè uocari baccal; hanc funiculo alligatam uasculo supra perticā imponunt, eleuantque ad auium in arboribus nidos, unde pullos extrahunt. Mustela mare auium pullos in nidis uenatur, Albertus 3. 2. Idem etiam siue sylvestris mustela, aues captat, ut in eius historia dicitur. A mustelis tutæ sicut columbæ, si inter eas frutex uirgosus sine folijs asper, uel uetus sparteæ proijciatur, qua animalia calciantur, ut eam secreto non uidentibus alijs unus attulerit, Palladius. ¶ Mustelæ cinis si detur in ossa gallinaceis pullis & columbinis, tutos esse à mustelis aiunt, Plinius. Et rursus, Gallinaceos non attingi à uulpibus, qui iecur animalis eius aridum ederint; uel si pellicula ex eo collo inducta, galli inierint: Similia in felle mustelæ legimus. Caseos, si cerebrum mustelæ coagulo addatur, negant corrumpi uetustate, aut à muribus attingi, Plinius. Mures abiguntur cinere mustelæ uel felis diluto & semine sparso, uel decoctarum aqua. Sed redolet uirus animalium eorum, etiā in pane; ob id felle bubulo semina attingi utilius putant, Plinius. Mustelæ & mures stridentes, uehementem præfagiunt tempestatem, Aelianus.

F.

Mustela quondā Iudæis in cibo uetita fuit; est enim animal (inquit Aristeas) ad deturpandum omnia immundū; auribus præterea concipit (quod supra in c. refutauimus) quæ ore parturiat, qui mos hominibus perniciosissimus est, cum quæ ipsi auribus accipiunt, eadem uerbis exaggerantes, maioribus malis inuoluunt. Alij, ut Procopius, esu eius interdicto, insidiosum, rapax & timidū ingenium symbolicè damnari putant. Sacerdotes mustelā non esitant, ut Aelianus ait, quod ore pariat, Gyrald. Corpora quæ natura sunt sicca, salis conspersu exarefacta, cibo fiunt inepta; quidam enim leporē salire aggressus, mustelis exiccatis similem reddidit, Galenus de ali. facult. 3. Exiccantur autē mustelæ, non ad cibum, sed ad medicamenta, ut in G. dicam.

G.

Mustela febrim curat, Vrsinus. Acopon ad podagrā & articulare morbum mirabile: facit & ad diurnum capitis dolorem, materiā ad superficiem ducens, & ad frontē ac sinciput: Caniculam par uam probe saginatā uiuā, & mustelā uiuā in olei sextarios nouē, ac butyri libras tres conijcitor; atque donec uiera fiant animalia coquito: deinde in percolatū oleū calidū pedes aut manus per totā diem imponito, Aëtius 12. 43. Aliqui terram substernunt lacertæ uiridi excacatæ, & unā in uitreo uase annulos includunt ē ferro solido uel auro; cum recepisse uisum lacertam apparuerit per uisum, emissā ea, annulis contra lippitudinem utuntur. Mustelæ etiam oculis punctu erutis aiunt uisum reuerti, eademque quæ in lacertis & annulis faciunt, Plinius. Auicenna quædam attribuit dannulæ, id est, mustelæ carni simpliciter, quæ magis classici authores cineri mustelæ adscribunt; qualia sunt, arthriticis doloribus imponi; ex uino contra comitālē uel capitis dolorē bibi. Morsui scorpionis utiliter imponitur, Albertus. Venenis resistit caro dannulæ sumpta, Auicenna. In cibo sumpta capite & pedibus abiectis, & sanguine illito, ad comitales & strumas laudatur, Vide infra inter remedia ex sanguine. Exulceratis strumis mustelæ sanguis rectē inlinitur, uel ipsa in uino decocta salubriter imponitur, Marcel. Plinius paulō aliter, Strumis exulceratis mustelæ sanguis, uel ipsa decocta in uino, non tamen sectis admouetur; aiunt & in cibo sumptā idem efficere. ¶ Mustela domestica ad diuersa remedia amburi solet, & exenterata sale inueterari, & in umbra siccari, ut Dioscorides & in Theriacis Nicander scribunt. *Σκελετὸν* uocem, Plinius inueterare uel sale inueterare uertit; recentiores quidā exicare uel arefacere, quidā ineptius salire simpliciter; propriè autem ad animalia integra quæ sic reponuntur induranturque siccata pertinet. Corpora quæ natura sunt sicca, salis conspersu exarefacta, cibo fiunt inepta; quidam enim leporē salire aggressus, mustelis exiccatis (*γὰρ αὐτοὶ οὐκ ἐστὶν ὀσμὴ*) similem reddidit, Galenus 3. de ali. facult. Cæterum *πομφήλαιον* Ruellius amburere uertit, Marcellus Verg. significantius, flammis amburere; Hermolaus Barbarus non rectē inassare. Nicander in Theriacis circumscribit, *Ἀποσκύλλαιον δὲ λαχὼν καρφάλεον καὶ ὑπόρθε πυρὸς σκελετὸν* & αὐτῶν, Iu. 30. bet autem hoc fieri uel in catulis mustelæ, uel in ipsa mustela. Hoc quidem etiam in auibus, inquit Marcellus, mox mox coquendis coqui agunt, flammis enim quas non potuerunt manibus uellere minutissimas amburunt plumas. Vult sanè Dioscorides, non inassari, sed integram cum sua pelle, pilis tantum aduflis, seruari mustelā. Nostri *πομφήλαιον* dicunt *bsengen*: quod quidam in suisbus mactatis faciunt. Græci etiam *ἀφθύνειν* & *φλογίζειν*, ut dicam in Sue H. f. Scripserunt quidā herinacei terrestres carnem desiccata prodesse elephantiacis, cachectis, &c. quæ si efficere potest, facultatem haberit ualenter simul digerentem desiccantemque: sicut & caro mustelæ arefacta, Galenus de simpl. 11. 3. Exiccata ē uino pota uenenis aduersatur, Auicenna. Contra toxica mustela uulgaris inueterata binis drachmis pota ualet, Plinius. Præparata (ut diximus) binis drachmis cum uino pota, aduersus omnia serpentium uenena præsentaneo est remedio; toxico simili modo sumpta resistit, Dioscorides lib. 2. & Auicenna inter remedia ad sagittas Armenias. Mustelæ catulus præparatus, ut diximus (sale scilicet inueterata) contra omnia mala medicamenta ualet, Plinius. Mustela sale inueterata

inter

inter auxiliaria morsum, quos inflixere serpentes, medicamenta est. Bibitur autem binis drachmis ex uino, preparata ut supra dictum est, Dioscorides lib. 6. Mustelam arefactam aliqui planè omnis feræ alexipharmacum esse referunt, & maxime eius uentrem, Galenus de simpl. 11. 35. Mustelæ, quæ in domibus nostris oberrat, inueterata sale denarii pondus in cyathis tribus (uini) datur percussis (à serpentibus,) aut uentriculus coriandro factus inueteratusq; & in uino potus: & catulus mustelæ etiā efficacius, Plinius. Caro mustelæ arida si bibatur cum ruta (uino potius) contra morsum omnium animalium, Albertus. Contra phalangij morsum utiles sunt mustelæ catuli, ut diximus (id est inueterati sale & uino poti,) Plinius. Et rursus, Muris aranei morsus sanatur mustelæ catulo, ut in serpentibus dictum est. Mustelæ caro arefacta ualenter simul digerit & desiccat, qua utiq; ui comitia.
 10 li morbo afflicto iuuat epota, Galenus de simplic. 11. 3. (& Auicenna.) Et rursus, Arefactam ac potā legimus prodesse comitialibus ui scilicet digerente, 11. 35. Dioscorides sanguini eius hanc uim attribuere uidetur, (Marcellus quidem interpretes expresse ad sanguinem refert remediū ad comitiales apud Dioscor. Ruellius uero simpliciter uertit, ut Græca habent, Comitialibus etiā prodest, ut quo referas dubites) ut alij alijs mustelæ partibus: aliqui integræ mustelæ cinerem, ut mox dicitur.

¶ De mustelæ cinere multa legimus remedia: atqui Galenus nunquam se hoc animal combussisse scribit, ut quid præstaret experiretur. Mustelæ sanguis & cinis ad elephantiasin utiliter illinitur, Plinius, Sextus, Aesculapius. Elephantii morbo aduersus erit cedri de cortice succus, Mustelæ uel cinis, uel fusus sanguis ab illa, Serenus. Mustelæ exustæ cinis & elephantis sanguis, immixtus & illitus elephantiacis corporibus medetur, Marcel. Aduersus anginas, sunt qui cuiuscunq; hirundinis
 20 pullum edendum censent, ne toto anno metuatur id malum. Strangulatos (pulos hirund.) cum sanguine comburunt in uase, & cinerem cum pane aut potu dant. Quidam & mustelæ cineres pari modo admiscunt: sic & ad strumæ remedia dant, & comitialibus quotidie in potu, Plinius. Ad comitiales, Aptus mustelæ cinis est, & hirundinis unā, Serenus. Plinius alibi mustelæ cinerem etiā per se commendat aduersus comitiales morbos. Auicenna simpliciter mustelam è uino bibendam præscribit ad epilepsiam & capitis dolorem. Mustelæ cinis illitus capitis doloribus remedio est, Plinius. Cinerem mustelæ (inquit idem) phrenetico dare potui ex aqua aliqui prodesse tradiderunt: sed quis ad hoc cogere posset furem etiam si certa sit medicina? Mustelæ cinis oculorum suffusionibus confert, Plin. Ad reumaticos (siue catarrhum in fauces) efficax remediū sic: Mustela die Iouis Luna uetere capta, uiua in olla rudi ita excoquitur ut teri possit, & in puluerem redigi, qui puluis col-
 30 lectus ex melle & bene temperatus, ieiuno reumatico ad diem per cochleare dabitur, sed unius ligulæ mensura, mirè proderit, Marcel. De remedio ex hoc cinere ad anginas paulò superius dixi. Ad strumas, Cineri mustelæ sarmentis combustæ miscetur axungia, Plin. Humeri doloribus tritus & cum cera permixtus subactusq;, ac ceroti more impositus, mirè medetur, Plinius & Marcel. Ob scœnos si ponere locos noua uulnera carpant, Horrentum mansa curantur fronde ruborum. Et si iam ueteri succedit fistula morbo, Mustelæ cinere immisso purgabitur ulcus. Sanguine cum ricini, quem bos gestauerit ante, Serenus. Mustela in fictili cremata podagricis confert, cinere ex aceto illito, Dioscor. Cinerem eius cum aceto illitum podagricos arthriticosq; iuuare, tanquam uehementer ualeat digerere (poros aperire, Albertus) quidam tradiderunt, Galenus. Mustelæ uiuæ combustæ cinis cum oleo rosaceo & aceto penna illitus podagricis prodest, Marcel. & Plinius: qui addit,
 40 uel si cera & rosaceum admisceatur. Mustelæ cinis aut cochlearum cum amylo nel tragacantho, articuloꝝ doloribus illinitur, Plinius. Auicenna mustelæ carnem simpliciter emplastri more dolentibus articulis applicari scribit.

¶ Comitialibus prodest & cerebrum mustelæ inueteratum, potumq;, Plinius: siccum potum cum aceto, Rasis. Cameli cerebrum siccatum & cum aceto potum, epilepticos sanat, & mustelæ similiter, Galenus ad Pisonem cap. 12. ¶ Facilius enituntur quæ ex utriculo mustelino per genitale effluentes aquas sorbuere, Plin. Equus si inciderit morbum (subitum ferè & perniciosum) quem nostri
 50 rāph appellant, de quo dixi in Equo c. curatur à ueterinarijs quibusdam exigua portione pellis mustelinæ (quanta est coronati dicti nummi aurei magnitudo) intra corpus data, nescio an in potione per cornu, aut cum pabulo incisa. Alij hermelini, id est mustelæ albæ caudam, quæ dimidia parte alba & altera nigra est, minutatim incisam equis sic affectis in pabulo offerunt, ut apud recentiores hippiatros Germanicè legimus. Botiem si serpens aut animal uenenosum læserit, mustelæ pelle locum saucium demulceto, Innominatus in libro Germanico manuscripto. Idem ferè fieri iubent aduersus mor-
 60 sus quos equis inflixerit: infricant enim uulneri pellem donec incalescat, & simul antidotum aliquod intra corpus exhibent. Ego si res successerit, aut uulnus parum noxium fuisse dixerim, aut antidoto liberatum animal, aut frictione uulneris ad calorem usq; quid enim pellis arida iuuat? Ipsum animal potius dissectum & calidum appositum proderit, quod & in mure araneo & alijs multis fit: siue q; simile trahitur simili, siue ipsa caliditas ad se trahit: nam & alia quædam animalia si uiua dissectaq; applicentur iuant. ¶ Sanguis mustelæ si illinatur apostemati post aurem prodest, Rasis. Archigenes ad parotidas mustelæ sanguinis illinendi meminit. At uero talia (inquit Galenus) tanquam curiosa & superuacanea, & quæ magnam rei medicamentariæ egestatem indicent, si per alia auxilia, citra sanguinis mustelæ adhibitionem, parotidas curare nequeat, neq; in usum adsumpsi, neq; eorum experimentum habeo: sed neq; ex amicis nostris quispiam alius uti tentauit. Mustelæ sanguine per-

unctæ strumæ sanantur, Dioscorides: Mox autem subiicit, Comitibus etiam prodest, quod Marcellus Verg. ad sanguinem retulit, sed quoniam aliorum nemo idem remedium sanguini attribuit, ad ipsam potius mustelam siue uistam, siue inueteratam sale, retulerim, utroque enim modo ad comitiales facere authores habemus. Mustela tamen in cibo, pedibus capiteque abiectis, ad comitalem à nonnullis datur, & sanguis illinitur, aduersus epilepsiam: eodemque modo aduersus strumas adhibetur, Galenus Parab. 2.3. Must. sanguis strumis exulceratis rectè inlinitur, Plinius & Marcellus. Ad facium mala, Mustelæ sanguis inungatur & sanat, Sextus. Elephantiacis prodest, ut supra diximus in Cinere mustelæ. Podagras lenit cum plantagine illitus, Plinius. Nervos contractos remollit, & articulorum dolorē soluit, Ildorus. ¶ Mustelæ uentriculus coriandro factus inueteratusque, percussis à serpente & comitalibus potu auxiliatur, Dioscorides. Idem Plinius scribit, sed comitalibus meri, omittit, librariorum opinor culpa; Alibi enim, Prodest, inquit, ad comitiales mustelæ uentriculus inueteratus cum coriandro, ut diximus. Mustelam arefactam in potu comitalibus prodesse; & quidam planè omnis feræ alexipharmacum esse, scribunt; & maxime eius uentrem, Galenus.

¶ Ad comitiales prodest & cerebrum mustelæ inueteratum potumque, & iecur eius, Plinius. Epilepticis mustelæ iecur aridum ex aqua propinato. id facies autem cum agrotus mox est casurus, Galenus de Parab. 2.3. Fel leporis simul & iocinora mustelæ commisce ad drachmas tres, castorei drachmam unam, myrrhæ drachmas quatuor, cum aceti drachma ex melle aut passo bibant qui uertiginem patiuntur, sanabuntur, Sextus. Mustelæ iecur lethargicis utile putant, Vide mox in Testiculis. ¶ Mustelæ fel duntaxat contra aspidas est efficax, cætera sunt uenenum, Perottus Plinium citans, sed perperam, uide infra in Mustelis syluestribus. Fel eius potum interimit nisi remedia maturè adhibeantur, Rasis. Pro felle mustelæ, (mygales, id est muris aranei Græce legitur apud Aeginetam, inter Galeni uerò opera *μαλῆς*, id est mustelæ, quod probò) fel cameli substitui potest, Author Succidaneorum. ¶ Virga damulæ siccata trita & pota, morsus à serpentibus medetur, ut est cerui uirga, Hali: Hic si quis damulam non pro mustela, sed pro dama siue ceruini siue caprarum syluestrium generis accipere malit, non repugno. Mustelæ rusticæ siue uiuerræ coles ad stranguriam & calculum celebratur, ut in ipsius historia dicitur. ¶ Mustelæ testiculi & uulvæ ad comitiales ualere creduntur, Plinius. Ex istis (magicis puto) confessa aut certe uerisimilia ponemus, sicut & lethargum olfactorijs excitari: inter ea fortassis mustelæ testiculis inueteratis, aut iocinere uiso, Plinius. Testiculi must. mulieri alligati partus continent, Textor. Mustelæ testiculus sinister in pelle mulæ ligatus, & potus atocion est, Kiranides. Vel testiculos eius abscinde interlunij tempore, & uiuam dimitte, & da mulieri in corio mulæ, Idem. ¶ Si calcaneus mustelæ uiuæ dematur, & aligetur mulieri, non concipiet quandiu eum gestarit, Albertus. ¶ Capitis canini cinis excrecentia omnia erodit ac persanat spodij uice; item mustelæ fimi cinis, Plinius. Pro muscerda, mustelæ æquale pondus, in Succidaneis Aeginetæ; sed legendum muscarum æquale pondus, (ad alopeciam opinor præcipue.)

¶ Morsus mustelæ uenenosus est, Stumpfius. In rabie non minus quam canis rabidus lædit, Bertrutius. Vulpes etiam & mustelæ rabidæ fiunt, Auicenna. Furo & mustela uulnere magis quam ueneno lædunt, Arnoldus. Venenatum aliquid inesse mustelis, uel ipsa odoris grauitas arguit, quæ in omni mustelarum genere tum præcipue se prodit quum irascuntur, Mures abiguntur cinere mustelæ uel felis diluto, & semine sparso, uel decoctarum aqua: sed redolet uirus animalium eorum etià in pane, Plinius. Aristides Locrus à Tartesia mustela morsus, iam moribundus, multò libentius se moriturum fuisse dixit, si à leone aut panthera potius quam tam ignobili animante morsus fuisset, Aelianus in Varijs lib. 14. Mustelæ morsum (inquit Auicenna 4. 6. 3. 14.) celeres dolores inferre aiunt, & colore fuscum aut liuidum esse, (quod & Rasis scribit.) Curatur autem cum cepis & alijs (ut stellionis etiam morsus) tum foris adhibitis, tum in cibo sumptis, merum superbibendo. Profunt & ficus immaturæ cum farina erui. Theriaca etiam utiliter emplastri modo imponitur, ut & canis rabidi morsui, sicut in libro de theriaca legitur. Allia cum folijs ficulneis & cymino trita imponuntur, Rasis. Liquor lacteus è ficu cum eruo impositus, ut Aggregator ex Auicenna citat, item eruca in cibo si uinum odoratum superbibatur, Auicenna libro 2. Vespertilionis fel, non admittit, ut Aggregator ex Plinio citat, sed ad muris aranei morsum à Plinio commendatur. Fitallia quando ut mustela iumentum morsu sauciet, cuius dentes inficiunt animal, & moritur nisi subueniatur. Remedio est si uulnus oleo perungatur, in quo mustela suffocata computruerit, expresso ualidiusculè per linteolum, Fricatur & locus saucius arida pelle mustelæ, ut incalescat, & datur iumento antidotus theriaca, Camerarius. Vide supra inter remedia ex pelle mustelæ. Vaccas à mustelis demorsas, rustici aliqui incantationibus sanari superstitiosè credunt. Vbera uaccarum mordet mustela, quæ quàm primum in tumore fuerint, mustelina pelle perfricata sanantur, Georgius Agricola.

H.

a. Mustelam per l. simplex potius quam duplex scripserim. nam & alia eiusdem terminationis Latina uocabula sic scribuntur, ut nitela, tutela, cautela, candela, cicindela. Custodelam dicebant antiqui, quam nunc dicimus custodiam, Festus. Non enim probò quod Carolus Figulus scribit mustelam dictam uideri, à *μῦς* & *σέλῳ* ὁ *σπορέλῳ*, id est surripio: quasi murium fur seu raptor. Addit etiam

etiam *stellen* uocem Germanicam (sed *stālen* potius scribendum est) quæ furari significat, à Græco uerbo *σέλλειν* derivatam uideri. Ego potius originis Germanicæ esse dixerim, quod furti tacite & occulto fiunt. *still* enim tacitum, tranquillum, & quietum significat; inde *verstolen*, quod occultò factū ablatumue est. St, apud Terentium, uox est silentium indicentis; qua ipsa aut simili Germani etiam utuntur. Græca quidem uerba *σέλλειν* & *ὑποσέλλειν*, ubi surripere aut furari significarent, nusquam legere memini. Mustela, quasi longior mus, Calepinus, Memini grammaticum quendam derivare à mus & *τῆλε*, quod est longe, sed nugaces istæ derivationes non placent. *γαλήν* oxytonum uel *γαλῆν* circumflexum, apud grammaticos & authores inuenio; sic in alijs casibus, *γαλήν* uel *γαλῆν*, *γαλαί* uel *γαλαί*. Vide in Leone H. e. in *Λεωντῆ*, potest autem, ni fallor, utrunq; defendi. Oxytonum, tanquam primum; circumflexum, tanquam à *γαλῆν* deductum, qua uoce Nicander utitur: & Homerus, *μῦς ποτὶ δὲ φάλῃ* & *γαλῆν* *κινδύων ἀλύξας*; sic & *μυγαλῆν* pro mure araneo Nicander posuit. Arborum quidem nomina aliquot à primitiis in *εα*, contracta per *η*, scribuntur, ut *συκῆ*, *ἀμυγδαλῆ*, *ῥοδῆ*. *Γαλῆ*, *τὸ ζῶον*. *ἔστι δὲ τὸ ὄνομα τοῦ φηφου, δῆκ, γαλῆ, ἀργῆ*, Varinus. *τοῦ φηφου* uocabula intelligo, quorum literæ ad numeros redactæ eandem summam perficiunt, nam & *γαλῆ* & *δῆκ* computatis literis constitunt 42, pro *ἀργῆ* uero idem numerus constituitur, legendum *ἀλγῆ*. Deinde addit, *καὶ τῶν αὐτῶν σὺν γὰρ κῆτοι γραμμάτων*, ubi erratum uidetur: non enim *ἴσδ* sed totidem literis, tria ista uocabula constant, quæ etiam in summam numerorum collectæ, eandem efficiunt. *δισματῶν*, *ὅστις σ' ὀπίσσει*, *καταποισιτοῦ γαλαῖς* *Σάμιθι* *ἡττον βδέμ*, *ἐπειδὴ ἄν ὄρθῃ* *ἡ*, Mater rustica ad filiam in Acharnensibus: Vbi Scholia, *Γαλαῖς* (accusatiuus pluralis circumflexus) dixit præter expectationem *ὡν τὴν πῶιδ' αἰς* *δρε* *μυτῶτες*, solent autem homines tempore matutino frequentius pedere, peracta iam concoctione. Mustelæ quidem ut & felis status alui acerrimus & putidissimus est, unde & proverbiū natum, quod inferius ponetur. *Γαλῆ, τὸ ζῶον; καλεῖται δὲ πρὸς πυνὴν καὶ δ' ὡ, καὶ ἰλαεῖα*, Suidas & Varinus. *καὶ δ' ὡ* quidem pro uulpe potius accipi solet, propter eius animantis astutiam; sed mustelam quoq; astutam esse docuimus. *ἰλαεῖα* uocabulum alibi nusquam reperio: & uulgare nomen recentioris Græciæ esse puto, *Γαλαρὸν* quidem, ut & *γυνυρὸν*, à grammaticis exponitur, *ἰλαρὸν, ἰδ' ὡ, πρῶτον*. In Olympiæ imago est Thrasybuli lamidæ uatis Eliensis, ad cuius dexterum humerum *γαλιώτης* adrepit, Pausanias Eliacorum 2. Cælius 13. 35. galeoten ex hoc loco mustelam aut felem uertit: ego stellionem esse docebo in Stellionis historia: *Καλῆ, γαλῆ*, Hesychius & Varinus. Albertus galen alibi uulpem, alibi hædum interpretatur, utrunq; ineptissime: item alibi adhuc absurdius speciem milui. Animal quod uocant habeninum, foueas habet in campis, & pugnando uenatur animal dictum pelagoz, quod Auicenna uidetur nominare murem cæcum quem nos talpam dicimus: & quodeuncq; aliud uicerit deuorat, Albertus in Aristotelis historiam 9. 1. ubi nihil omnino tale apud Aristotelem reperio: conijcio autem habeninum illum Alberti, uel Auicennæ potius, non aliud animal esse quàm mustelam.

¶ Epitheta. Pauida, Introrepens, apud Textorem. Velox, Author Philomelæ. *λαυδῆ*, id est uelox, apud Nicandrum.

¶ In Apuleio (inquit Cælius) mustelatos legimus peplos, de mustelini coloris similitudine, qui subliuidus est ac lentiginosus, cuiusmodi in uestibus comparet cruore commaculatis. Sed & nos eius coloris sericum, ut uulgò iam loquimur, rasum distrahi passim scimus. Scoppa mustellinum colorem Italicè interpretatur, lentiginoso, rossaccio. Hic est uerus, uietus, ueternosus, senex, colore mustelino, Terentius Eunuchus. *Γαλῶνδ* equi dicuntur, quorum color est *ὄνοειδ' ὤς*, id est asininus, Etymologus. Quibus dum adhuc infantes sunt profundæ ac submersæ suppurationes circa brachij caput fiunt, omnes galeancones efficiuntur, Hippocrates in libro de articulis. Galenus in Glossis, *Γαλιάνκωνδ* (inquit) dicuntur, qui paruum & macilentum (atrophon) brachium habent, partes autem circa cubiti flexuram siue gibbum tumidiore, quemadmodum etiam mustelæ. *οἱ δὲ φάσκοντες γαλῶνδ τὸν χονδρὸν ὀνομάζεσθαι, καὶ τὰ τῶ γαλῶνδ (ἐγκείσθαι) τοῦ ὀνόματι, τὰ γὰρ ἀνδρείων παρακίσει. οὐ γὰρ γαλιάνκωνας, ἀλλὰ γαλιεραχίονας ἐχόντων αὐτὸ ὀνομάζεσθαι*. In his Galeni uerbis pro *χονδρὸν* conijcio *κωνδρὸν* legendum; hoc est imminutum, exile. nam *κολοβὸς* (melius *κολοβός*, ut Varinus habet; qui tamen cætera Hesychij uerba recitans, pro *κωνδός* habet *παλαιός*, quod non probo) apud Hesychium exponitur *κωνδ' ὤς*, *σμικρός*, *ὀλιγός* *ἢ ἐσθρὴ μὲν*. Aëtius lib. 2. cap. 120. ad cæsyum parandum requirit *ὄντα κωνδὰ καὶ μαλακὰ*, Dioscorides *μαλακὰ καὶ οἷον πηρὰ*, ut *κωνδὸν* accepisse uideatur pro pingui: nam & *κωνδρὸν* exponunt, *ἄντρα φῆ, πύονα*, sed Galeni uerbis optimè quadrat Hesychij interpretatio. Cornarius cubiti gibbum uertit, quod minimè quadrat, cum *ἀγκῶν* eandem partem significet, nec unquam ullum uocabulum ex duobus idem significantibus rectè componatur. Gyraldus syntagma 9. de dijs, præcedentia Galeni uerba interpretatus, hæc tanquam obscura non attingit. Varinus etiam cætera ferè glossemata Galeni integra transcribere solitus, hæc omittit. Est autem *γαλιάνκων* scribendum cum acuto in penultima, non ut Hesychius habet in ultima. Plutarchus in Ili & Osi. ri Mercurium scribit *γαλεαγκωνα* (cum epsilo in antepenultima) esse corpore. Miror autem (inquit Gyraldus) Cælium Calcagninum quodam suo opusculo de rebus Aegyptiacis inscripto *γαλιανκῶνα* *ἐρμῆν* exposuisse albicubitum. Grammatici nonnulli *galiancōna* interpretantur qui iusto breuiorem habeat cubitum, (sed hic ancus Latine dicitur. *Galiancon* quidem ab Etymologo exponitur qui habeat *τὸν βραχίονα ἐλάττω*, id est brachium iusto minus; sed paruitas ista ad crassitudinem referri debet, non ad longitudinem, ut ex Galeno patet.) *Ἀγκῶν* est articulus torus ubi duo cubiti ossa

cum brachio conueniunt, unde γαλιαγκών dictus apud Hippocratem, Pollux. Quidam galeanchēna, alij gylanchena legunt, Gyraldus. Et alibi, γυλιαύχην is dicitur, qui collo est gracili & prælongo. Carcini poëtæ filios Aristophanes gyliauchenas & gyliotrachelos (non ut Erasmus legit glycytrachelos) appellauit, quod colla & ceruices longas & angustas haberent. γαλιώσις, ἀνολασαυσις, Hefychius & Varinus. γαλία, muscipula, Lexicon uulgare: ego in hoc sensu γαλεάζα legendum puto, de qua multa in E. dixi. γάλη, θείσας εἶδος, καὶ ἢ γαλαία (γαλία) τὸ ζῷον, Hefychius & Varin. Exedrae uocabulum apud Vitruuium & Ciceronem legimus. Constituantur in tribus porticibus (inquit Vitruuius) exedrae spatiosae, habentes sedes, in quibus philosophi, rhetoresq; ac reliqui qui studijs delectantur, sedentes disputare possint. Dicta autem exedra uidetur, quod extra uel iuxta porticum, aut ad latus eius extrueretur: ut hodie in peristylis canonicorum aut monachorum, id est claustris (uulgò Capitula dicunt) fieri solent. γαλιώ (uel galeota) dicti quidam uates in Sicilia habitauerunt, ut in Strellione dicam.

¶ Mustelæ sanguis Magis, asplenum & uerbenaca, apud Dioscoridem. γάλη, herbae genus, Varinus: forte legendum γαλιόσις uel γαλιόσις, quæ herba est Dioscoridi memorata, alio nomine galieobdolon. γάλη, quidem Stephano, urbs Thraciæ est & Pæonum. Galisopsis, pulegium, apud Dioscoridem.

¶ Carolus Figulus in dialogo de mustelis meminit auis cuiusdam quæ mures uenetur, Germanicè **Wecker** dicta, Latine mustela: sed qualis ea sit non describit. Latine quidem mustelæ nomen confictum ab eo uidetur, à simili uenatu murium. Mustela piscis est, qui hodie uulgò lampetra uocatur, ut Massario uidetur: aut, ut mihi, trüsch (trüsch) nostris & Italis botetrüschia uulgò dicta, Lugduni lota, in lacu Sabaudia iuxta Iuerdunum mustela etiamnum. Mustela brevis piscis nullam cum mustelo pisce (inquit Aelianus) communitatem habet. Nam hic quidem chartilagineus est, & pelagius, & magnitudine præstans, simul & canis speciem similitudinemq; gerit. Mustelam uero diceret esse iecorinum, &c. algas depascitur, & saxatilis est, atq; similiter ut terrena omnium cadauerum, in quæ incurrit, oculos exest & conficit, Hæc Aelianus. γαλία & γαλιός, piscis marinus, Suid. & Varin. Sed forte ita differunt hi pisces, ut de mustela & mustelo ex Aeliano iā recitauimus. γαλιός omnino mustelus est: cui similes pisces γαλιώδεις, id est mustelini generis appellantur. γαλιός etiā pro galeota, id est stellione accipitur, Varinus. γαλιαί pisces sunt qui & onisci, id est aselli, Hefychius & Varin. γαλαθίας, ἰχθύς ὁ ὀνίσκος (lego ὀνίσκος), Hefych. & Varin.

¶ Mustelaria inscribitur una ex fabulis Plauti. Fuit & Carcini poëtæ fabula myes, ubi mustela strangulat nocturnos mures. Murinitini, sacellum fuit aduersum murum mustelinum, Festus. Galanthis ancilla Alcmenæ, partum dominæ mira astutia à Lucina eum impediēte obtinuisse, ideoq; in galen, id est mustelam mutata fertur à Lucina, addita poena ut ore quo præcipue peccauerat, perpetuò pareret: seruare propterea mustelam colorem ancillæ pristinum, cui flauī fuerant crines: & in domibus nobiscum, ut ante, uersari, eadem strenuitate præditam, ut Perottus refert ex Ouidij Metamorph. nono. Vide Onomast. nostrum. Alij ab ipsa gale quadrupede accurrente Alcmenæ partum facile redditū scribunt: Vide inferius inter religiosa. γαλισιον, nomen loci, & mons prope Ephesum, Suidas & Varin. Stephanus Galleium per I duplex, Ephesi urbem facit.

¶ b. Mus quem zifelum uocant in Austria, &c. magnitudine est mustelæ, Albertus. Leanas aiunt informes minimasq; carnes parere, quæ magnitudine mustelarum sint initio, Plinius. Mus araneus colore mustelæ similis est, magnitudine muris: quare ab utroq; animante composito nomine apud Græcos mygale uocatur, Aëtius. Talpa rostrum habet ut mustela, (γύγας ὡς γαλιός, lego γύγας ὡς μυγαλιός, id est ut mus araneus,) Hefychius. Aegyptij significaturi mulierem uiraginem, (αὐτὴν ὅρα πρὸς τὸν,) mustelam pingunt: αὐτὴν γὰρ ἄρρεν ὡς ἀνδρὶ ἔχει ὡς ὀσπίον, quod hæc maris pudendum habeat (quod mas scilicet in eo genere pudendum habeat) uelut officulum, Orus.

¶ c. Mustelæ catuli, σκύλακος Nicandro, communi ferè ad huiusmodi animalium digitatorum foetus uocabulo. Lycophron Medusam γαλήν uocat, quoniam post defectum caput Chrysaorem & Pegasus ediderit, mustelæ more quæ per os parit, his uerbis, Τῆς δειρόπαιδος μαρμαρίπτου γαλιός. Simonides apud Stobæum in Sermone quo mulieres uituperantur, diuersa mulierum ingenia recensens, singulas ex ijs quæ moribus referunt animalibus nasci fingit: & inter cætera, miserum ac triste illud mulierum genus esse scribit, quod è mustela creatur. Huic enim (inquit) nihil prorsus amabile, pulchrum, uel iucundum adest. Sed cum aliena sit (mustelarum scilicet & felium modo) à Venereo complexu, maritum fastidiet, & furando uicinis nocebit, & hostias sæpe nondum consecratas uorabit.

¶ e. Non allatrat canis caudam mustelæ, qua abscissa dimissa sit, habentes, Plinius & Aelianus. Tali sinistri hyenæ cinere decocto cum sanguine mustelæ, perunctos omnibus odio uenire, magi prodiderunt: idem fieri oculo decocto, Plin. Si in pelle mustelæ maris elaborata literæ exarentur, & sic alligetur daemoniacis uel incantatis, confert, Albert.

¶ h. Polemarchum quendam periturum qui classem Corinthiorum euaserat, quoties noctu dormiret mustelarum moribus infestatum fabulatur, & in desperatione tandem sibi ipsi manum intulisse, Heraclides in Politijs. Heliogabalus iubebat sibi decem milia murium exhiberi, mille mustelas, mille forices, Lampridius. ¶ Mustelæ laudem & epicedion carmine condidit T. Vespasianus

Stroza, sexto Eroticôn. ¶ Mustela quoque, sicut picus, à sinistra ueniens infausti ominis est, Alexander ab Alexandro. Alcianus in Emblematis sub titulo Bonis auspicijs incipiendum: Auspicijs res coepta malis bene cedere nescit. Felici quæ sunt omine facta, iuuant. Quicquid agis, mustela tibi si occurrat, omitte. Signa malæ hæc fortis bestia praua gerit. Vide mox in prouerbio Mustelam habes. ¶ Aelianus tradit magos affirmare mustelam ab Hecate nutritam esse, quod hæc dea amatorijs adhibeatur; nam eius uiscera his sunt apta, Volaterranus. Thebanî apud Græcos mustelam religiosè uenerantur, & dicunt, Cum Herculem Alcmena parturiret, & parere non posset, hanc accurrisse, & parturiendi uincula dissoluisset: unde Hercules in lucem expeditus exierit, Aelianus. Alij non à gale quadrupede, sed à Galanthide ancilla hoc factum dicunt, ut superius dixi. Aegyptij colunt mustelam, quod ea, ut multi adhuc putant ac dicunt, aure concipiat & ore pariat, quod symbolum est nascentis sermonis, Plutarchus in libro de Iside.

P R O V E R B I A.

ῥαλὴ λροκωτῶν, Mustela (quanquam Erasmus feli uertit; nec refert quod ad sensum prouerbij) crocotum, subaudiendum das, aut addis. Dici solitum quoties honor additur indignis, & quos haudquaquam deest. Aut cum datur quippiam ijs, qui munere non norunt uti: ueluti si quis à Musis alie nissimo bellissimum donare librum. Crocoton uestis genus est rotundæ ac fimbriatæ, qua diuites utebantur matronæ. Apud Nonium in dictione Richa, refertur inter uestes delicatas & crocoton. Sic enim arbitror legendum, Mollicinam crocotam, chirodotam richam. Ac teste Plutarcho quidam Herculem pingebant λροκωτῶν, Omphalæ seruientem. Sumptum adagium ab apologo Stratidis, quem alio loco narrauimus, Erasmus. Effertur & aliter, οὐ πρέπει γὰρ λροκωτῶς, Vel τὸν λροκωτῶν ἢ γὰρ λῆ, ut Suidas docet. Eiusdem sententiæ est, γὰρ λῆ χιτῶν. Suidas obscurius interpretatur, ὡς ἦν ἀδίκων καὶ μηδὲν δυνάμεων, nisi quid à librarijs erratum est. quamuis apud Apostolium quoque, qui sua ad uerbum à Suida mutuatur, sic legimus, Erasmus, & Varinus quoque, omiserunt. Erasmus crocoton non rectè neutro genere usurpat. Græcis enim λροκωτῶς masculinum nomen est adiectiuum: accipitur tamen substantiuè subaudiendo χιτῶνα. Κροκωτῶς, εἰς τὸ χιτῶν. ὁ δὲ ἡδὺν λροκωτῶν χιτῶνα, ὡς τὰ πλείονας εἰς αὐτὸν ὑποτίθεσθαι. ὁ μὲν δὲ λροκωτῶς, ὅδ' οὐ μὲν δὲ. τὸ δὲ ἐγκυκλιον, ἱμάτιον, Suidas: atque idem repetit in dictione ἐγκυκλιον. Crocota, crocei coloris uestis: Plautus Aulularia, Cum incedunt infectiores crocotarij, Nonius. Recentiores grammatici crocotam uestem muliebrem crocei coloris interpretantur, Suidas ἱμάτιον (Scholiastes φάρμακ) Διονυσιακῶν, cum paulò post non ἱμάτιον, sed ὅδ' οὐμα esse dicant, ἐγκυκλιον uero aliud genus uestis à rotunditate dictum ἱμάτιον esse: hinc deceptus uidetur Erasmus, ut crocoton uestem rotundam diceret. Crocotòs, tunica qua Bacchus utebatur, Poilux, Plura uide in Dictionarijs. Ἀλλ' ἔχ' οἷός τ' εἶμι' ἐκροσθῆσαι τὸν γέλωτ, ὅρῳ λροντῶν ὡς λροκωτῶ λερμῶν, Hercules de Baccho in Ranis Aristophanis. Hic Scholia, Κροκωτῶν ἐφόρει λροντῶν, ἵνα ἢ ὡς Ἡρακλῆς. Ἡρακλῆς γὰρ φόρημα ἢ λροντῆ, λροκωτῶν δὲ, ἵνα ἢ φοβερός. (ἐφόρει δὲ τῶν λροντῶν ἵνα φοβερός ἢ, Suidas.) ἢ λροκωτῶ, γυναικείῃ ἐκ πλῆθους ὅδ' οὐμα. Et paulò post, Crocotus & cothurnus, muliebria sunt: spoliū uero leonis & claua, uirilia. ἐφόρει γὰρ ὡς λροκωτῶ λροντῶν, ὡς Ἡρακλῆς, hoc enim erat gestamen Herculis. Usurpatur autem hæc parœmia de rebus ualde dissimilibus. Leonis exuiū super crocoton, prouerbiū apud Erasmus, quod nos etiam in Leone posuimus. Aristophanes in Ecclesiastis λροκωτῶν forma diminutua dixit (ut Plautus crocotulam in Epid.) Blepyrus senex, Ἀλλὰ τ' γυναικὸς ἐξελέλυθα τὸ λροκωτῶν ἐμπιχόμενος, ὃ νδ' ἔσται. Vir quidam, τὸ δ' ἱμάτιον οὐκ ἔσται; Blepyrus, οὐκ ἔχω φορέσαι. Ζητῶν γὰρ αὐτ' ἐχέουρον ἐν τοῖς σπώμασι. Ex his uersibus apparet etiam differentia inter ὅδ' οὐμα, (quod induitur, ita nimirum ut supra caput iniectum denutitur, sicut propriè dictum indusium, & uestis muliebris, quam supra indusium mulieres sumunt) & ἱμάτιον, quod est exterius, nec induitur, sed circumjicitur. Aliquando tamen indifferenter poni uidetur. Caterum Blepyrus cum à lecto surgens indusium suum non reperiret, crocotula uxoris suæ forte reperta abusus est, non induendo scilicet, sed simpliciter circumjiciendo: quod intelligitur ex uerbo ἐμπιχόμενος, Scholiastes exponit περιβεβλημένος. Et paulò ante: Ἡμιδιπλοῖδιον, τ' γυναικείον ἱμάτιον, ἢ ἀναβόλαιον γυναικῶν. Ἀναβλῆδ' ὅν' ὅδ' ἔσται, induere in modum amiculi, amictim circumjicere. Ἀναβλῆδ' ὅν' ἑματὰ φορέσαι, Herodotus: hoc est quasi circumiectum & obuolutum, Budæus. Ἐναπλεῖσθαι & λαδῆσθαι uerba de circumiectione uestis aut pellis circa humeros pertinentia, enarraui in Leone h. e. Duris Samius scribit Polysperchontem uirum summæ apud Macedones dignitatis, quamuis iam senem, si quando inebriaretur, ὅδ' οὐμα λροκωτῶν καὶ ἑποδ' ὅδ' οὐμα Σικυώνια στατῆρ' ὀρχόμενον, Athenæus libro quarto. Hercules infans recens natus λροκωτῶν παρ' ἄνθρωπον ἐγκρατῆρα, Pindarus in Nemeis Carmine primo: Vbi Scholia, εἰς λροκωτῶν ἐφορῶμα ἐπετίθει παρ' ἄνθρωπος. λροκωτῶν δὲ, ἵπτι ἀπ' τ' ἡρώας τὸ λροκωτῶν δὲ: ἢ ἀπ' τ' λρόκους, τὸ ἑφαντῶν. Sed redeo ad prouerbia: Germani eodem sensu, quo Latini Mustela crocoton, Suem dipthera induere dicunt, Einr sauw ein belg anleggen. ¶ Mustela (Erasmus felem transfert: nec interest quod ad rem ipsam & sensum prouerbij) fugiens pessimè pedit, sis ἢ σφανδύλη φδύσσει πονηρότατην βδ' εἰ. In eos quadrabit qui discedunt non citra infamiam. Hesychius docet apud Atticos spondylen dici felem, (non felem, sed γαλῆν, id est mustelam.) Est apud Aristophanem γαλῆς δρομύτηρον, de acido (acri) uentris flatu, Erasmus. Quod autem ibidem de sphondyla insecto scribit, nihil ad prouerbiū: nec enim insectum ullum pedit: hoc etiam errat quod ibidem pro insecto serpentem dicit. ¶ Mustelam habes, γαλῆν ἔχεις. In eum quadrat, cui omnia sunt inauspicata, tanquam fatis ac dijs iratis, ut aiunt.

Olim creditum est hoc animal inauspicatum infaustumque esse ijs, qui haberent domi que alerent, ut non admodum dissideat ab illis equum habet Seianum, & aurum habet Tolosanum. Vnde nunc etiam apud quasdam gentes, nominatim apud Britannos, infelix omen habetur, si cum paratur uenatio, aliquis mustelam nominet, cuius etiam occursum uulgo nunc habetur inauspicatus. Adagium refertur à Diogeniano, Erasmus. Mustelam esse inauspicatam, supra etiam ex Alexandro ab Alex. & Alciato retuli. ¶ Mustela rapacior: Vide supra in B. ¶ Mustelæ seuum, γαλῆ σέας, subaudiendum das aut committis. Cum ea dantur, quorum qui accipiunt natura sunt appetentissimi. Gaudet enim hoc animal præcipue seuo: Veluti si quis laudaret laudis audivissimum: aut ad bibendum prouocaret natura bibosum. Refertur à Diogeniano, Erasmus. Βατράχῳ ὕδωρ, καὶ γαλῆ σέας, ἐπὶ τῷ ταύτῃ δίδντων, οἷς χείροισι εἰ λαμβάνοντες, Suidas. Videtur etiam accommodari posse, si quis rem committat illi, qui eam omnino perditurus sit, ut lupo ouem: quo sensu Germanicum celebratur adagium, Feli lardum aut caseum committere. ¶ Mustela Tartesia: Vide supra in B.

DE MUSTELIS SYLVESTRI

bus diuersis: & primum de MUSTELA sylvestri seu rustica in genere, mox de VIVERRA, FVRO=NE, ICTIDE.

ACTENVS de mustela domestica, & simul ijs quæ omni mustelarum generi communia habentur. Venio ad reliquas, nempe sylvestres. Sunt enim plura earum genera, & quædam ueteribus ignota. Quanquam enim ut Græci ueteres ictidem & galen agrian, pro uno animali acceperunt: sic Latini pro eodem aliàs uierram, aliàs mustelam sylvestrē uel rusticam dixere: & furonem uulgo dictum docti plerique ueterum uierram esse consentiant, (cū & nomen ferè conueniat, & usus idem ad uenatum cuniculorum: & iisdem locis aliquot ubi Græcè ictidas legimus, furones barbari interpretes reddant.) Tamen ego ne quicquam confundere cuiquam uideri possem, de singulis istis nominibus seorsim agam. Distincta enim, si cui libebit, cōiungere: quàm confusa disjungere, multò procliuus erit.

¶ MUSTELÆ sylvestres (γαλαί ἄγρια, Gaza uertit, cati sylvestres) uenantur mures sylvestres, Aristoteles. Papilio lucernarū luminibus aduolans inter mala medicamentata numeratur. huic contrarium est iecur caprinum, sicut fel (caprinum) ueneficijs ex mustela rustica factis, Plinius. Mustelarum duo genera: alterum in domibus nostris oberrat, alterum sylvestre. Distant magnitudine. Græci uocant ictidas (uide plura de ictide infra.) Harum fel contra aspides dicitur efficax, cæterò uenenum, Plinius. Perottus hæc uerba non rectè de mustelis simpliciter legit: & pro cæterò uenenum, quod de felle tantum intelligitur, legit, Cætera sunt uenenum, quasi mustelæ totæ uenenatæ essent. Iocinerum doloribus medetur mustela sylvestris in cibo sumpta, uel iocinera eius: item uisera porcelli modo inassata, Plinius. Marcellum Empiricum in his Plinij uerbis non uisera, sed uierram legisse uideo, sic enim scribit, Vierra tosta porcelli lactentis modo inassata, & cibo data ieiuno, miro modo iocineroso succurrit. Sylvestris mustela tota in cibo sumpto aduersus comitiales efficax est, Plinius.

¶ Theodorus Gaza ex Aristotele VIVERRAM uel mustelam rusticam pro ictide Græca uoce reddere solet. Ictis genus mustelæ rusticæ, quod uierram interpretor, magnitudine est, quàm Melitensis catellus minor, sed pilo, forma, albedine partis inferioris, & morum astutia mustelæ similis. mansuescit maiorem in modum, officit aluearibus: mellis enim auda est, aues etiam petit, ut felis. genitale eius osseum est, ut antè dixi, & medicamento urinæ stillationibus esse putatur, datur per ramenta ex uino, Aristot, interprete Gaza,

2

५०

galas agrias istas uenatrices ex Africa aduehi scribit; quamobrem non ineptè mustelas Africanas aliquis appellauerit. Sed de Africanis mustelis nonnihil etiam supra dixi in Mustela domestica capite secundo. Furunculus putoriae (sic Galli uocant iltissum nostrum) ualde consimilis est, paulò amplior quàm mustela. Color ei inter album & buxum. Animal est animosum ac ferox. Coire dicuntur prostrati. (Albertus & alij quidam barbari de furonum coitu scribunt, quæ de æluris, id est felibus coeuntibus Aristoteles prodiderat. Ego non prostratos uel catos uel mustelas coire puto: sed ita in utroque genere ut mas foemina ὀκλάζου, id est cruribus in terram demissis & uentri ferè incumbente superueniat. Vide in Cato c.) Foemina cum libidine ardet, nisi maris copia detur, intumescit & moritur. Partu foecunda est; nam septem uel octo foetus simul perficit. Vterum gestat diebus quadraginta. Catuli recens nati, diebus triginta caeci sunt. A tempore uero quo uisum accipiunt, intra quadragessimum ferè diem uenari incipiunt, Authòr libri de nat. rerum. Quos ego uidi furones, circiter duos dodrantes longi erant, colore albo; sed uenter, si bene memini, in mare præsertim, pallidus erat, nimirum ab urina tinctus, ut in hermelinis quoque. Oculi planè rubebant, crura erant humilia. foemina grauida perquam somniculosa erat. ἡχ, oach, Hebraicam uocem, aliqui furonem uel furunculum interpretantur; alij martem; alij cepum uel cercopithecum, ut pluribus in Mustela domestica dixi capite primo. ¶ Si caput lupi in columbario suspendatur, non accedet catus, uel furo, uel aliud columbis noxium animal, Rasis & Albertus. ¶ Catus, mus, furo & mustela, lædunt plus uulnere quàm ueneno, Arnoldus.

¶ ΦΕΡΕΟΙΚΟΣ animal est album simile mustelæ, quod sub quercubus & oleis nascitur (γινόμενον, uel uersatur potius,) & glandibus uestitur, ab Arcadibus sic appellatum, Etymologus & Hesychius. Hoc animal nisi mustelarum generis fuerit, quas etiam corpore refert, ignotum mihi fateor. φέρειος καὶ φέρειος, ὁ καλῶς ὁ καλῶς, id est cochlea & testudo, (Latine ad uerbum domiportatum dixeris, ut & Cicero alicubi cochleam;) Varinus: Vel animal maius uespa, Hesychius & Suidas.

¶ ΙΚΤΙΣ, ἰκτις, paroxytonum, uel ut alij ἰκτις, oxytonum, è genere mustelarum syluestrium est, quarum qui unum solum genus cognouerunt, ut ueteres aliqui scriptores Græci, ἰκτιδὲς & mustelam syluestrem, omnino idem esse putant: cum plures mustelæ syluestres sint, ut in sequentibus apparebit. Gaza pro ἰκτιδὲς reddit uiuerram: de qua, & obiter etiam de ἰκτιδὲς nonnulla, in præcedentibus dixi. Georgius Agricola ἰκτιδὲς esse putat, mustelam illam quæ Germanis iltis uocatur: nam uocabula ἰκτις & iltis pulchrè colludunt, una tantum littera uariante. Niphus ἰκτιδὲς, marturū uel marturellū interpretat. In Acharnensib. Aristophanis quidā dicit se adferre omnia bona Bœotiorū, & inter cætera, ἐχίνας, ἀλῶρες, πυκτίδας, ἰκτιδας γυνδρῶς, ἐγγέλας καὶ παίδας. Vbi Scholia, ἰκτιδῶς (qui acufatiuus est pluralis) interpretantur animal simile castori, pisciuorum: his uerbis, εἰδὸς ὡς οἱ κατὰ τοὺς ἰκτιδας γυνδρῶς, (malim γυνδρῶς, id est lutræ,) ἐστὶ δὲ ἐχθροφάγος. Apud Suidam & Varinum deprauata sunt hæc uerba. Cæterum in uerbis Aristophanis si distinguas post ἰκτιδας, γυνδρῶς substantiue pro lutris accipies quod magis placet, sin minus, epitheton erit ἰκτιδὲς, tanquam illæ etiam in aquis uiuant, de quo mihi non constat. Piscibus tamen omne mustelarum genus uesti, non minus quàm feles, non dubito. Sed feles cum piscibus delectentur, ab aqua tamen abhorrent. Iltissos quidem nostros, de quibus inferius, Ge. Agricola, iuxta aquas interdum habitare & pisces uenari scribit. Ego à rusticis nostris ranas ab eis captari audio. (Fieri potest ut ἰκτις etiam dicta sit quasi ichthis, à piscibus uorandis.) ἰκτις, ἰκτις, aues deuorat, animal astutum, (πανόργον,) maius & hirsutius mustela, alioqui simile: aliqui ἀγρίαν γαλῆν, id est mustelam agrestem uocarunt. Aristophanes cum à Bœotis uulpes, ἰκτιδες, feles, animalia foetida, in ciborum delicijs haberi scribit, hominibus illis tanquam nimum crassus & rudibus (unde & prouerbialia aliquot nata) illudere uidetur. Io. Tzetzes Variorum 5. 8. ἰκτινὺς, id est miluum auem à multis cum ἰκτιδὲς terrestri quadrupede confundi scribit; quod ut meritò reprehendit, ita ineptè ἰκτιδὲς interpretatur ælurum, id est caturum. Albertus in Aristotelis historiam 9. 6. pro ἰκτιδὲς habet ankatinos, quod Auicenna (inquit) katyz appellat: & est apud nos animal pullos (gallinas) comedens, quod Galli fissau (uox corrupta uidetur) Germani illibezzum (lego iltizzum, uel potius iltissum) uocant; cuius pars sub gula & uentre præfert ruborem, sed in dorso est subnigrum, galinas infestat & interimit; non edit autem, nisi prius omnes aut multas iugulauerit. Alij quidam obsecuri authores ex Aristotele pro ἰκτιδὲς habent ankacinor, cui tribuunt magnitudinem catuli canis leporarij, (sic enim legendum ex Alberto;) & prudentiam maiorem in minore ætate quàm prouectiore. Cuius quidem rei nec rationem nec testem adferunt. ¶ ἰκτιδῶς, pellis æluri (id est catti,) Suidas. Tzetzes etiam, ut paulò ante citauī, ἰκτιδὲς interpretatur æluron, quod non probo. κρατὶ δὲ κατὰ δὲ κατὰ κατὰ, (pileum è pelle uiuerræ factum,) Homerus Iliados 6. de Dolone. Vbi Scholia monent alias legi, ἐπὶ ἰκτιδῶς. Si legas ἰκτιδῶς, aphæresis erit: quæ tamen in primitiuo ἰκτις similiter admitti non potest: fieret enim κτις, quæ syllaba neque circumflecti potest, cum producta non sit; neque acui, monosyllabum enim acutum πῖς tantum reperitur. ποικιφαλαῖον, id est pileorum seu galearum genera sunt diuersa, & inter alia ἰκτιδῶς, κατὰ, & quæ proprie uocatur κατὰ, &c. Varinus. Vide plura in Cane. Κτιδῶς (Κτιδῶς, Suid.) εἶδὲ ποικιφαλαῖας δὲ ἰκτιδῶς δόρυματος, ἰκτις δὲ ζῶον γαλῆ παραπλήσιον. καὶ κτιδῶς τέχνη, ἢ τὸ ποικιφαλαῖας, πινὲς δὲ φασὶ δόρυμα λύνει, Varinus. Hesychius habet, καὶ κτις (monosyllabū, quod Scholiastes Homeri fieri posse negat) δὲ ἐστὶ ζῶον ὁμοῖον γαλῆ, ὃ τὸ δόρυμα οὐδεὶς εἰς ποικιφαλαῖας. ¶ ἰκτιδὲς genitale commendari ad stranguriam, superius in Viuerra dixi. Eadem enim uiuerra Latinorū uidetur,

uidetur, quæ Græcorum ictis est. ¶ Locusta cum serpente pugnat, Aristoteles 9. 6. de histor. anim. Locusta Græcè ἀκρεῖς est: Niphus dubitat an hoc in loco ictis potius legendum sit, quamquam in suo codice ἀκρεῖς habeatur. Ego uero ἀκρεῖς, id est locusta rectè legi puto, qui sciam ophiomachum genus quoddam locustæ esse ab impugnandis serpētibus nominatum. ¶ I modo uenare leporem, nunc ityn tenes, uersus prouerbialis apud Plautum; Erasmus legendum putat ictin, quod ego in lepore h. reprobauī.

DE MARTE.

Martis figuram bis posuimus, quoniam duo genera nobis cognita sunt, quæ colore tantum differunt.

MARTES mustelarum syluestrium generis est; hoc nomen hodie plurimæ nationes Europæ commune habent, Itali, Galli, Hispani, Germani, Angli, terminationibus tantum differentes, & qui Latine scripserunt barbari quidam recentiores, martam (marta Hispanicum est,) martarum, marturum uel marturellum nominare solent. Ex ueteribus hoc nomine solus opinor Martialis usus est, hoc uersu: Venator capta marte superbus adest; quod carmen Velaterranus memoria lapsus, aut error librariortum Horatio tribuit, Est autem generis fœminini, ut feles & meles eiusdem terminationis animalia. Cæterum martem dictam consicio, quod Martia, id est pugnax & ferox bestia sit; iugulat enim mures, gallinas & aues cæteras, ut infra dicemus. Sed cum plura eius genera sint, recentiores plerique non satis distinxerunt, nec apta ex uernaculis linguis imposuere uocabula. Carolus Figulus ictidem communi uocabulo mustelam syluestrem facit, quod species sub se comprehendat martam & putoriam. Sed martam in alias species non distinguit. Est & hoc mustelæ genus syluestre, quod Martialis martem, Germani martarum nominant. In saxorum rimis & cauernis cubat. Domos ingreditur similiter ut ictis, (putoriam sic uocat,) & necat gallinas earumque sanguinem exugit, & oua exorbet, Ge. Agricola. Hoc genus nostri uocant tachmarder / busmarder / steinmarder / büchmarder; hoc est, martem tectorum, uel saxorum, uel domesticam, uel fagorum. Versatur enim frequentius in magnis edificijs ac templis, præcipue sub tectis, (nec non in syluis circa fagos) & gallinas & oua rapit, Stumpfius. Martes istæ domesticæ, passim opinor in omnibus aut plerisque Europæ regionibus habentur: martes uero propriè dictæ, quæ syluestres sunt, & quibus captis merito uenator superbire queat propter pellium pretium, in syluosis tantum regionibus. Sed de syluestribus infra priuatim dicam; nunc de domestica agā, & quædam communia martium generi interseram. ¶ Galli igitur & Itali martem domesticam nostram fouinam, uel ut alij scribunt, fouinam nominant: alij fouinum aut fouinum masculinè proferunt. Et laqueo uulpes, & decipe casse fouinas, Calentius. Sunt qui fouinum & marturellum pro eodem animali accipere uideantur, utroque enim nomine felæ interpretantur, ut pluribus dixi in Cato capite primo: ubi & felem omnino catum esse ostendi. Nihil cum alibi confudisset, rursus alibi (& rectè quidem, meo iudicio) distinguit, his uerbis: Felis est,

quæ uulgò dicitur fouina: ictis, marturus uel marturellus: mustela uerò donula. Martē Germani & Angli uocāt *marder* uel *marter*. Itali marta, uel martore, uel martorello. Galli mardre. Illyrij & Polonikuna. Eras. Stella à Brussis (qui Sarmatiæ puto adnumeratur, ut & Poloni) gaynum uocari scribit: quæ uox accedit ad kuna. sunt enim g. & k, literæ uicinæ. Sed hæ nomenclaturæ, ut dixi, ad syluestres potius martes pertinent.

¶ Oach uocē Hebraicā Esaiæ 13. aliqui martem interpretantur, alij cephum uel cercopithecum. Vide in Mustela supra. Item zijm Hebraicam uocē, martes, aut uiuerras (ut supra dixi,) aut cercopithecus.

¶ Satyrium quadrupedem amphibiam apud Aristotelem aliqui (ut Niphus) marturum esse putāt, uel foinam quæ magis aquas petit. Vide supra in Satyrio mox post Lutram. Satherium, apud Auicennam kacheobon uel kachyneon, Alberto uidetur esse martarus, animal fuluum, in gutture albū, magnitudine felis. Idem fastoz uel fastor Auicennæ, qui Aristoteli castor est, ineptissime genus martari facit, minus et nigrius predicto. Angliā, ut audio, nullum genus martis habet: sed mustelas, furones & putorias. Marti magnitudo felis est, sed paulò longior, crura uerò habet breuiora, itemq; breuiores ungues. Totum eius corpus pilis in fuluo subnigris uestitur, excepto gutture quod candidum est, Ge. Agricola. In dorso fulua est, uentre & gutture alba sicut mustela, Albertus. Hæc cum scriberem cranium martis domesticæ inspexi, dentes in eo præcipuè admiratus, ij sunt peralbi, inæquales, & asperi: Canini infra supraq; oblōgi eminent: inter quos trāsuersi linea recta sex paruī incisiorum loco habentur, quorum illi perexigui sunt quos inferior mandibula continet. Molares serrati, & quidā ex eis trianguli sunt, octoni infra, & totidem supra. Eorum ultimi in superiore parte oris, singuli utrinq; multò cæteris interius sunt, nempe in ipso palato. Dentes in summa, trigintaduo. Setæ nigricantes à superiore mandibula retrorsum spectant.

¶ Martis & mustelarum genera uix unquam quiescunt, etiam cum domi cicures aluntur, Albertus. Ego martem prorsus cicurem aliquando habui, canis quo cum nutriebatur amantissimum. quem in itinere etiam faciendo sequi solebat. Soluta uinculo, circa ædes & tectū uicinorum & lōgius quandoq; uagabatur, semper reuerti solita. Morsicatim sæpe cum cane & hominibus ludebat, et unguiculis supina, ut cati solent, nec lædebat aut minimum. Sed quoniam facillimè exasperantur, ut morsum grauissimè infligant, dentes, præsertim caninos forcipe eis frangere quidam solent. Feles syluestres (martes potius: sed felem uidetur pro fouina accipere, ut Beroaldus & Niphus,) & mures, reddunt interdum moschi odore recrementum, ut sæpe in dirutis agrorum ædificijs uidimus. sed id acceptum ferendum est odoratis fruticum cibus, quibus aluntur, Ruellius: Ego hæc animalia, martes præcipuè, herbis aut fruticibus uesci negauerim. Alexander Aphrodisiensis problematum 1. 29. causam inquirens cur ferorum animalium, ut damarum (πρωκώρ) & aliorum quorundam excrementa paulisper aroma oleant, nec ita foeteant ut urbanorū: Quoniam ferè (inquit) cibo sicciori simpliciori q; uescuntur, laborantq; uehementer, (unde & diffilantur magis, & calore abundantia plenius concoquunt.) ¶ Mustelarum omne genus, à pellionibus paratur ad uestitum. Martes præcipuè syluestres laudantur, ut paulò post dicam. Sunt qui martium & uulpium pelles podagricis insalubres esse dicant. Pileos uerò ex pellibus martis albæ, id est album guttur habentis, capiti salubres. ¶ Martorella, id est Valeriana uel herba cati, Syluaticus. Vide in

in Cato. Ruta capraria à quibusdam taurina dicitur & martanica, ab alijs herba nesa, uel scend. græcum syluestre, Monachi in Mesuen. Manardus in Italia à quibusdam gyarcham uocari scribit; Brasauola giargam. Et forte eadem fuerit quam Marcellus Empiricus cicharbam uocat, miscēs eam alijs quibusdam medicamentis ad caput porriginosum & ulcerosum. Martanica uero an à marte quâ drupede dicatur uel aliam ob causam, incertus sum. Vide nonnulla super hac herba etiam in Capra a.

¶ Martem syluestrem Germani uocant, *feldmarder* / *wildmarder*: aliqui enim simpliciter hoc genus in domesticum & syluestre diuidunt. Aliud est mustela genus syluestre (inquit Ge. Agricola; interpretatur autem Germanicè *baummarder*, id est martem arborum) quod in arboribus uitam uiuit, quod etiam uocabulo martis appellatur. Ea mustela syluas insolenter & raro deserit, atq; in hoc differt à superiore, (domestica marte:) & insuper quod guttur eius lutei sit coloris, & quod reliqui corporis pilus magis sit obscure fuluus. Huius duo genera quidam esse censent: unum quod in fagis syluis uersatur, (nostri uocant *büchmarder*:) alterum quod in abiegnis, (*thannmarder* uel *liehtmarder*:) atq; id sanè est aspectu pulchrius. Hæc ille, sed martes à fagis cognominata, nec luteum guttur habet, nec syluestris tantum est, sed circa domos etiam & saxa uersatur, unde eandem aliqui rectorum alijs saxorum martem in Germania uocant, ut supra dixi: duo enim solum martis genera pellifices nostri agnoscunt. Genus illud quod in abietibus nidum struit, multò est pulchrius quam quod in fagis: sed miscentur inter se hæc genera: & martes fagi ferè sequitur martem abietum, tanquam nobiliorem, ut foetum ex ea nobiliorem acquirat,) Albertus. Vtraque martis genera apud Heluetios habentur, & in regionibus quidem ac uallibus alpinis præstantiores quam alibi. In Gallia audio martes abietum non haberi. Fagorum martes habitant in cauis fagis. Sed illarum quibus abietis cognomen addimus, multò meliores & pretiosiores sunt pelles. (Multæ capiuntur apud Rhetos circa Curiam.) Animal ipsum exiguum est, uulpina ferè forma, nigro sciuro non multò maius: (ego tam paruam nunquam uidi.) Pellibus eius nobiles & principes uestiuntur, Stumpsius. Rusticus quidam narrauit mihi se hoc anno initio Aprilis in præalta abiete martem cepisse cum quatuor catulis: solere enim hoc genus in abietibus sciurorum instar nidificare. Quoduis genus martis, à terno præcipue, cum homine nutritum, planè citur sit & colludendo etiam familiare. Idem. Fagorum & abietum martes, ut & zobelli, bonitate cæteris omnibus eò magis præstant, quò plures pili candidi cum fuluis permixti fuerint, Ge. Agricola. Sunt apud Brissios hodie dictos nemora plena animalculorum, quæ indigenæ gaynos, Germani *marter* appellant, Erasmus Stella.

¶ Hæc scripsit quum in officina pellionis cuiusdam martium pelles aliquot inspexi. Visæ sunt autem mihi illæ quæ à fagis denominantur, Gallis *foinæ* (quod nomen similiter forte à fago factum est, quam arborem fau Galli appellant,) magis fusca maioreq; cauda & nigriore quam martes abietum, quas aliqui simpliciter martes uocant. Magnitudo utriusq; eadem ferè. Sunt quidem pelles aliæ alijs latiores maioreq; aliæ angustiores, pro ætatis nimirum & sexus differentia. Longitudo utriusq; plerumq; ad duos dodrantes cum duobus uel tribus digitis insuper. Cauda martis, dodrantis cum palmo mensuram æquat; *foinæ* paulò longior & amplior est. Abietum martes etiam ex Polonia aliquando afferuntur, sed fusco ferè colore diluto, qui non probatur: quamobrem nostræ præferuntur, puniceo & fusco colore mixtis insignes, (*bünleht*.) Placet enim hic color in dorso præcipue pelli, quatum præstantia ex hoc ipso, non gutturis colore magis minus ue flauo æstimatur. Fagorum dictæ martes frequentiores sunt in alpium nostrarum lateribus quæ meridiem & Italiam spectant, abietum raræ: in oppositis partibus, quæ uersus nostras regiones & septentrionem sunt, res contra se habet: per pauca enim albo, plures flauo gutture inueniuntur. Egregia pellis è marte flaua, id est abietum, emittitur apud nos ferè coronato, hoc est drachmis argenteis ferè duodenis, quædam octonis: alibi uero martis pretium triplo aut quadruplo minus est: plerumq; enim ternæ uel quaternæ drachmis octo aut paulò minoris uæneunt. ¶ Lanzerucca sylua est Scandinaviæ longitudine ad octoginta miliaria, in qua martes & zobelli, &c. abundant, Olais Magnus. Mardures & s c i s m i sic dicta animalia apud Moschouitas abundant, Matthias à Michou. Populi quidam Sarmatiæ Europæ ex sabellis, (zobellis) scismis & alijs animalibus pelles consutunt, Idem. Hungariæ Scythicæ prope Tanais ortum incolæ, duci Moscouiæ sabellorum scismorumq; pelles pro tributo pendunt, Io. Boëmus. Circa initium lacus Podamici oppidum est Brigantium, (*Brägentz*) cui sylua adiacet Brigantina, in qua martes reperiri audio noctu lucentes, *liehtmarder*, uel *jündmarder*: sed nostri peliones nihil certi de ijs habent. ¶ Derosurella Martis genere dixi supra in Mustela B. De zobello inferius dicam, post putorium.

PUTTORIVS à putore dictus est, quia nimium foetet, maxime cum irascitur, Isidorus. 20
Omne mustelarum genus ira incitatum graue quiddam olet, sed maxime id quod Germani *iltis* (aliqui *iltres* per e. in ultima scribunt) appellant, Ge. Agricola. Et alibi, Cum grauius exarserit male olet: quocirca nostri uilissimum quodque scortum & maxime foetidum pellem ictidos solent nominare. Existimat enim mustelam hanc syluestrem Græcorum ictidem esse, quod ictis Græcè, Germanicè *iltis*, una tantum litera differat. In eadem sententia est etiam Carol. Figulus. Ego ictidem uel commune nomen esse puto ad mustelas syluestres; uel si ad unam speciem contrahatur, uiuerram, id est furonem uulgo dictum significare, ut in Furone dictum est. Putorius autem mal est non secundum speciem, sed secundum genus determinatum, sic dictum quia foetet maxime cum irascitur: & hoc est quod uocamus martarum secundum omnem sui diuersitatem: & mustela est eiusdem generis, Albertus. Videtur autem putorium nomen generis facere, quod species diuersas includat, ut prorsus sit idem quod martarus, hoc est quaecunque species martis: qua in re omnino eum errare dixerim: quamuis enim omnia mustelarum genera, ut saepe dixi, cum irascuntur foeteant: putorio tamen sic per excellentiam dicto id maxime accidit. Galli sane idem animal quod nostri *iltis* sua lingua putois (alii scribunt poytois) nominant, ut ex pluribus Gallis audiui & apud Carolum Figulum legi: Sabaudi poutter: Angli fitche, uel ut nostri pronunciant fitch: Illyrii uel Bohemi, tchorz: Poloni uijdra.

¶ *Iltissus* noster (inquit Ge. Agricola) aliquanto maior est mustela domestica, minor marte syluestri, (Stumpfius marte corpulentiorē esse scribit.) Pilos habet inæquales, & nō unius coloris: etenim breues subfului sunt: longi, nigri, qui sic ex multis corporis partibus eminent, ut pellis distincta nigris maculis esse uideatur: circa os tamen candidus est, Agricola. Pellis *iltissi*, ut tractando obseruaui, densiuscula est, ideoque durabilis cum uestes ea fulciuntur, sed quoniam fere pinguiuscula est, & grauius olet, minimi in genere mustelarum pretij habetur, minoris etiam quam uulpes. Plurimō dore suo caput offendit. Pellifices dicunt hyeme captas tum putorias tum martes meliores haberi, minusque uirosas odore, circa uer autem cum libidine pruriunt olere grauissime. Cauda *iltisso* breuior est quam martibus, utpote duorum palmorum. Reliquo corpore longitudinem martium equat, uel parum excedit: circa collum ipsidem angustior, amplior & latior circa imum uentrem. Cauda insuper, pectore & cruribus nigrior est quam martes, ad latera flauior: denique multo foetidior. Putorius sicut & taxus, crura sinistri lateris breuiora quam dextri habet, (hoc ego in pelle *iltissi* falsum deprehendi.) Ardua domorum & penetralia habitat, gallinarum ac pullorum cupidissimus. Ut primum autem gallinam aut pullum ceperit, caput initio petit, Isidorus. *Iltissus* habitat in riparum cauernis ubi lutræ & fibri more pisces captos comedit: & uersatur in syluis, ubiprehendit aues: in domibus, ubi gallinas, (quare Plinius eam esse domesticam dicit,) quarum sanguinem exugit, sed ne clamare possint, earum capita primò mordicus aufert: atque etiam earum oua, quæ furari solet ac multa in unum congerere, exorbet, Agricola. Ego apud Plinium ictidem (hanc enim *iltissum* Agricola facit) domesticam dici nusquam reperio. Vnus tantum quod sciam locus est, ubi mox post memoratam ictidem, domesticæ mustelæ mentio fit, sed ita ut distingui clarum sit. Putorii & martari omnes, muribus infesti sunt & gallinis, quibus primò caput & cerebrum auferunt ne clamare possint, Albertus. Hac mihi scribenti rusticus quidam narrauit saepe plurimas ranas inueniri in cauis arboribus, quas interemptas *iltissi* illuc congefserint. Saepè uersantur circa foenilia, stabula & alia ædificia: gallinas & oua rapiunt, abundant in regionibus alpinis, Stumpfius. Videntur mediæ esse naturæ inter feras & placidas animantes. Furunculus putorio similis est, Obscurus.

DE MVSTELA SOBELLA. ET

ALIIS QVIBVSDAM.

MVSTELLARVM genus omnium pulcherrimum & nobilissimum est, quod Germani zobelam (zobel) uocant, Ge. Agricola. Illyrij & Poloni sobol, uel ut alij scribunt sobol. Eruditus quidam amicus noster murem Scythicum appellat: ego martem Scythicam potius uel mustelam uel idem Scythicam dixerim, Galli, ut audio, corrupta uoce martes soubelines nominant. Aliqui, praesertim Itali, in prima syllaba non o, sed e. uel i. scribunt, alii qui a. quod non probo. Consonantem quoque initialem non z. scripserim, ut plerique, sed s. Nam Poloni, quorum regio uicina est locis illis unde ad nos mittuntur haec pelles, sobol, ut dixi, nominant. Zobela in syluis ut martes degit: ea paulo minor, tota tamen obscure fulua, praeter guttur, quod habet cinereum, Ge. Agricola. Zobela martem refert, minor quidem ea, & cruribus breuior, sed omnino martium generi adnumeranda. Pili eius quocumque manu agantur, planum & aequabile situm obtinent, nec ut aliorum animalium pili in aduersum acti rigent. Guttur medio fere colore est inter album, quo martis domesticae, & luteum quo syluaticae guttur insignitur, (sic enim legendum puto, locus est mutilus.) Caetero nihil a martis colore differt, nisi quod elegantior est, Michael Herus. ¶ Zebellinos leuium pilorum tenui canicie probatissimos, quibus nunc principum uestis fulcitur, & delicata matronarum colla expressa uiuae animantis effigie conteguntur, Permy & Pecerri praebent, sed quos ipsi ab remotioribus etiam gentibus, quae ad Oceanum pertinent, per manus traditos accipiant, Paulus Iouius in libro de legatione Moschouitarum. Hungaria Scythica non longe a Tanais ortu extat, & Ihura hodie dicitur, duci Moschouiae tributaria. Pendunt enim eius incolae pretiosas animalium pelles, sabellorum scismorumque, Ioan. Boemus. Alba Russia siue Moscouia, qua parte Cronio mari accedit zebellinas armelinasque pelles nobilium ac matronarum delicias mittit, Authoris nomen excidit. Lituania ipsa tantum mercatoribus aditur, qui pelles emunt zibillinas ab Italica appellatas: his loco pecuniae qua carent (Lituanici) omnia commutant, Volaterranus. Populi quidam Sarmatiae Europae, ex sabellis, scismis, & alijs animalibus pelles consuunt, Matthias Michuanus. Lanzerucca sylua est Scandinaviae cuius longitudo ad octoginta miliaria extenditur, in ea zobelli, martes & alia animalia capiuntur, Olaus Magnus. Zebellinae pellium omnium longe pretiosiores pulchritudine & raritate: has mittunt sub extremis septentrionibus Lapones, Cardanus. Regio quaedam Tartariae est ubi abundant parua quaedam animalia, quae delicatissimas suppeditant pelles quas uulgo zebellinas uocant, Paulus Venetus 3. 47. Et alibi, Armelinorum & zebellinorum pelles apud Tartaros adeo pretiosae sunt, ut quandoque uix pro duobus milibus Byzantiorum aureorum pelles pro una tunica sufficiant, Paulus Venetus. Pelles zobela ut pretiosissimae sunt, ita maxime durabiles existimantur, Michael Herus. Zobelinae pelles pretij maioris sunt quam panni auro texti. Etenim comperi optimas quadraginta numero, tot enim uno fasciculo colligari & una uendi solent, plus quam milibus numum aureorum uenisse. Mustela quidem horum trium generum (martes sagorum, martes abietum, zobela,) bonitate caeteris omnibus eo magis praestant, quo plures pili candidi cum fuluis permixti fuerint, Ge. Agricola. A pellificibus ipse audiui pelles zobelinas mediocris pretij, quae pro una ueste fulcienda sufficiant, magna ex parte non minoris quam mille aureis comparari: (aureum uero, pretium octo denariorum uel drachmarum argenti:) a principibus uero interdum multo pretiosiores haberi. Sarmaticum murem uocitant plerique zibelum, Alcuius in Emblematis: Sed nos mustelarum non murium generis esse ostendimus. ¶ Fassarion (sic peruerterunt Graecam uocem satyrion, quae Aristoteli animal quoddam amphibium significat, de quo mox post Lutram diximus) est chebalus dictus Latine, hirsutam & nigram habens pellem pretiosam ualde, qua utuntur ante pallia uaria, Albertus. Niphus Alberti uerbis negligentius aestimatis, satherium alterum animal amphibium apud Aristotelem, cebalum (chebalum, sic uocant zobelum) ex eo facit, satyrium uero martarum. Ego ambos errare dixerim: & sobelos non Aristoteli solum, sed scriptoribus ante Albertum, quorum ad nos libri perueniunt, omnibus incognitos, certe non memoratos esse.

¶ **NOERZA** quoque mustela sic uulgo dicta (Germanice *noerz*, uel ut alij scribunt *nerz* uel *noerz*) in syluis uersatur, magnitudine martis, pilos habet aequales & breues, atque colore fere similes lutrae pilis: sed noerzae pelles longe lutrae pellibus antecellunt, atque haec etiam praestant si pili candidi cum reliquis fuerint mixti. Reperitur hoc animal in uastis & densis syluis quae sunt inter Sueuum & Vistulam, Ge. Agricola. Mihi pellifex quidam Francfordiae narrauit noerzas ex Lituania haberi. Oblongae sunt, magis ruffae iltissae, eadem fere odoris grauitate, toto corpore concolores. Quae draginta audio plerumque uendi septem aureis Germanicis & semisse, hoc est sexaginta denarijs argenteis. Hanc aliqui laticem esse putant, quod uictum ex aqua petat.

¶ **VORMELA** (Germanice *wormlein*) minor est quam uiuerra (id est furo,) & magis uaria: Etenim praeter uentrem, qui quidem niger est, totum corpus albis, subluteis, rutilis, obscure fuluis maculis decoratur. Cauda etiam quae longa sesquipalmm, habet pilos cinereos cum candidis permixtos, sed extrema parte nigros, Ge. Agricola.

¶ Audiui à pellifice quodam inter peregrinas & nobiles mustelas, esse etiam quandam nomine **SALAMANDRAM**, sed certi nil habeo, si quæ tamen huiusmodi reperitur, nomen ei fortassis à colorum uarietate impositum fuerit, qualis in salamandra lacerto flauis nigrisq; maculis distincto spectatur.

¶ **CHIVRCAM** mittit India occidentalis è mustellino genere, quæ ut simiulpa, (de qua post simias dicam) catulos suos in crumena quadam sub uentre circumfert, Cardanus.

¶ **LARDIRONI** si glires sunt, ut in Glire mihi uideri dixi, non mustelarum generi, ut Cardanus facit, sed murium potius adnumerari debent.

¶ **GENETHA** etiam Cardano mustelarum generis uidetur, de qua in G. litera supra hoc in libro dixi.

NEADES. VEL NEIDES. VEL NAIDES.

EVPHORION in commentarijs scriptum reliquit, Samum cum olim desertissimam fuisse, tum in ea bestias feras, maxima magnitudine, nomine Neades fuisse, quarum sola uoce terra discederet (abrumperetur, Volaterran.) Indeque profectum esse id prouerbum, quod uulgo Samij dicunt, Matus in (forte, ui) Neadum. Idemque affert, earum ossa maxima uel sua ætate extitisse, Aelianus interprete Gillio. Prouerbij huius mentionem alibi nusquam reperio, nã neque Erasmus meminit. Volaterranus hunc locum transferens, hæc quidem uastæ magnitudinis animalia prouerbio occasionem dedisse scribit, sed prouerbum ipsum non exprimit. Et Cælius 21. 48. prouerbij prorsus non meminit, præcedentia tantum reddens, his uerbis: Samum initio fuisse desertam aiunt, & succreuisse in ea ferarum uim, quarum audiretur intolerandus uelut barritus, quæ dicebantur *Naidis*, hoc est Neides. Quin & Heraclides in Politijs, Samum insulam (inquit) olim desertam animalium quorundam quæ ingentem æderent uocem copia habitasse fertur, nomine *Naidēs*.

DE ORYGE.

CAPRARVM syluestrium generis sunt & oryges, soli quibusdam dicti contrario pso uel stirri & ad caput uerso, Plinius. Atqui Aethiopico etiam tauro, alij quam rhinoceroti, pilum in contrarium uerti legimus. Oryx quid sit non est exploratum, Niphus. Idem in tertium Aristotelis librum de partibus scribens cap. 2. unicornem hodie dictum non esse orygem aduersus Albertum asserit. Domitius Calderinus apud Martialem, orygem pro hystriceris diculè exponit. *אריא*, theo, uocem Hebraicam Hieronymus & Septuaginta Deut. cap. 14. ubi inter cibos puros numeratur, & Esaie cap. 51. (Filij tui iacuerunt morore affecti sicut oryx illaqueatus) orygem interpretantur, ego potius bouem syluestrem esse sentio, ut David Kimhi exponit, &c. Vide in Bubalo. Quarendum an dischon potius Hebraeis orygem significet, pro qua uoce aliqui unicornem, alij pygargum reponunt: Vide in Pygargo inter Capras feras. Orygem perpetuò sitientem (aliàs sitientia, scilicet loca, quod magis placet, Africæ generant,) Africa generat, & natura loci potu carentem, & mirabili modo ad remedia sitientium. Namque Getuli latrones eo durant auxilio, reperiunt in corpore eorum saluberrimi liquoris haustu (id est potu) uescis, Plinius. Et Getulus oryx, Iuuenalis Sat. 11. Albertus & alij obscuro auctores, liquorem illum adipson non intellecto Plinio, in uescia eius (urinam continente) inesse putant, quum Plinius multitudinis numero uescis dixerit. Oryx bestia est caprea magnitudinis, hirco ex parte similis, uillum habens sub mento, Author libri de nat. rerum. Caprea similis, magnitudine hirci, barbara sub mento; in eremo uersatur, & facile decipitur laqueo, Albertus. Oryx (inquit Oppianus libro 2. de uenatione interprete Gillio) in syluis uersatur, feris infestissimus; colore est lacteo, excepto ore nigro, (solis in facie nigriscentibus genis, *πρεῖαίς*, metaphreno siue dorso post caput gemino, id est amplo & crasso, & præpingui.) Cornibus excelsis, (in sublimi regentibus,) nigris, acutissimis, ea duritie & soliditate, ut es etiam, ferrum & saxum superent. (Eadem duritie monocerotis etiam & rhinocerotis cornua esse legimus.) Sed Græca poetæ uerba apponam. *ὄρεαι κορυφαὶ δὲ μετ' ὀροῖν ἀντίλαον λιχμαί, πολυκεδαναί (πικραί, δερμαί, ὄρεαι, letales: sic πικρὸν οἶσιν Homerus dixit,) μελανόχρου εἰς ὄρεα ἔχουσαι, καὶ χαλκῷ θηκτοῖο, σιδῆρε τε κενετοῖο, πρὸς τ' ὀρυγόντ' ἀφειότῳ (lego ἀφειότῳ) πεφυκασιν, ἰοφόροι, (mortem inferētes, κενετοῖς δὲ φόνον κορυφαῖσι λεγασιν.* Postrema uerba sunt obscura: haud scio an aliquid desit. Videtur enim dicere uoluisse poetæ, cætera cornua quadrupedum caua & inania, orygis plena & solida esse: ut cerui etiam, unicornium et rhinocerotis, quæ similiter eandem ob causam æque durissima ualidissimaque sunt. Cæterum animo oryx immani & crudeli est: neque enim canis latratum timet, neque apri efferuescentem feritatem, neque tauri mugitum refugit, neque pantherarum tristem uocem, neque ipsius leonis uehementem rugitum horret: neque item hominum robore mouetur, ac sæpe robustum uenatorem occidit. Cum autem uel aprum uel leonem uel ursum uidet, statim inclinatis cornibus in terram caput (*καταὶν κεφαλὴν*) confirmit, ac inuadentis impetum manet, atque interficit. Inclinato enim capite oblique quodammodo &

dd 4

lentur: ipsorum quippe capras quoties cum Sole eodem planè loco stella hæc oritur, in ortum omnes conuersas eò respicere, atq; hoc syderis eius reuolutionum argumentum certissimum esse, cumq; de cretis astronomicis prorsus congruere, Plutarchus in libro *Vita animalium*, &c. Eadem apud Aelianum paulò aliter leguntur, quare adscribam: Aegyptij (inquit) dicunt orygem caniculæ exortum cognoscere: Libyci confidenter & fortiter asserunt, suum caprinum pecus similiter eiusdem stellæ exortum præscire; itemq; pluuias præsentire. Aegyptij impurum (inquit Orus interprete partim Giliio partim Mercero) scelestumq; notantes animum, orygem pingunt: quoniam ad ortum accedente Luna, intentis in deam oculis suspiciens, uociferatur: idq; illius odio non amore eum facere ex eo liquet, quod prioribus pedibus terram effodit (hinc fieri potest ut à fodiendo etiam nomen apud Græcos sortitus sit. Idem & à lupi quodam genere, aureum uocant, factitari apud Oppianum legimus;) & suas ipsius pupillas humi uelut pingens defigit (*ωραφει εαυτο της ωρας*: Gillius pro his uerbis reddit, caput occultat. Vide num pro *ωραφει* legendum sit aliud uerbum, ut *εγχευης*, aut *ωσκιαζω*, aut simile) quasi indignabundus inuitusq; deæ ortum aspiciens. Idem quoq; in exortu dei, Solis inquam, efficit. (Sequentia tanquam obscura Gillius omisit.) Quapropter antiqui reges cum sibi ortum nunciaret horarum obseruator, huic insidentes animali per medium ipsum uelut gnomones quosdam, ortus rationem ac tempus accuratè certoq; cognoscebant. (Græca sunt, *Διόπτρ οι ἀρχαίοι βασιλεις, το ωρα σις πρ σημεινουν αὐτοῖς τὴν ἀνατολὴν, ὡς ἀνέστησαν τοῦ* (malim *ἀνέστησαν τοῦ*, id est animum & considerationem conuertentes ad hoc animal) *τὸ τω ὅρῳ ζωῶ, εἰς μίση αὐτοῦ ὡς πινῶν γινωμόνων, τὴν δ ἀνατολὴν ἀποβέβαιον ἐγνώριζον*.) Vnde & sacerdotes solam hanc inter uolucres non signatam comedunt: (*ὅτι μόνον τῶ ἡνὶ νόμῳ ἀσφράγιστον ἐδίδοσαν*, legendum forte *λετηνῶν* pro *ἡνὶ νόμῳ*, *λετηνῶν* enim dicuntur quadrupedes omnes quæ ad cibum mactantur, improprie uero etiam aliæ: quanquam nonnulli *λετηνῶν* & *θηρίων* sic distinguunt, ut hæc fera, illa mansueta sint, teste Varino;) quod simultatem quandam cum dea exercere uideatur. Etenim quemcunq; in deserto locum aquis scatentem nactus fuerit, posteaquam biberit, labris turbat, lutumq; aquæ commiscet, ac pedibus in eam puluerem coniicit, idq; ut nulli alij animantia qua sit ad potum idonea. Et sane quum dea omnia quæ toto orbe sunt utilia gignat, augeat ac uegetet, ingratus & impius in eam oryx uideri debet, Hæc Orus. Apud Aegyptios qui Serapidem colunt, ex eo orygem malè oderunt, quod ad Solis exortum conuersus, sicut Aegyptij ferunt, aluum deiiciat, &c. Aelianus. Oryx oriente cane mirabiliter exultat, quasi tunc conualeseat, Alber. Quis oritur Canicula naturaliter tripudiare uidetur, corpore scilicet eius manifestò percipiente imbrem & frigus præterisse, & instare uapores ignei Solis, ut uestiatur terra floribus, herbasq; proferat & fructus. Est enim frigoris & niuium impatiens, Liber de nat. rerum sine auctore. Feræ pecudes, ut capreoli damæq; nec minus orygem ceruorumq; genera, & aprorum, modo laticitijs & uoluptatibus dominorum seruiunt, modo quæstui ac redditibus, Columella 9. 1. Et aliquanto post, Nec uero patiendus est oryx, aut aper, alijsue quis ferus ultra quadrimatum senescere: nam usq; in hoc tempus capiunt incrementa, postea macescunt senectute: quare dum uiridis ætas pulchritudinem corporis conseruat, ære mutandi sunt. Orygem quidam ætatis nostræ scriptores, foeminino genere non rectè efferunt: nam Plinius, Oppianus, Plutarchus, Orus, masculino tantum genere utuntur.

¶ Epitheta. Oryx Getulus, Iuuenalis. Sæuus, Martialis. *ἐρύκρας, θρυμῖσι πῆξις, ἀγρίον, μῦθος, λευκός, ὡραφιαλός, ἡπηνῆς, ἀδυνκτις, δ' αφηνῆς*, omnia apud Oppianum.

D E O V E.

A.

A B R A E I diuersa habent nomina, quibus ouem & genus ouillum significat. *אֵז, zon*, ouis, grex ouium, indeclinabile, Geneseos 30. Inuenitur pro eodem *זֶנֶח* zoneh, Psalmo 18. Scribitur etiam *זֶנֶן* zon, Dauid Kimhi (uide eundem 1. Reg. 25.) in libro Radicum rectè interpretatur pecus paruum agnorum & caprarum, ut generis nomen ad minora peccora (id est ouillum & caprinum genus) sit, sicut *בָּקָר* bakar ad maiora. Septuaginta pro zon saepe transferunt *πρόβατα*. Hieron. oues Amos 7. In principio Leuitici legimus oues & capras pecorum nomine demonstrari. Si obtuleris de pecoribus *ἀγρίον* agnum uel hoedum & ouē siue capram, Geneseos 4. Chaldaeus *עֵזָא* transfert. Vertunt enim Syri aliquoties zade in ain. (Hinc & anabula, ouis fera, id est camelopardalis.) Arabs *عَظَا* genas, Persa *اگوسپان* gospan. *רַחֵל*, rachel, unde plurale rechem, R. Isaac interpretatur *כַּבְּשָׁה* kabshah, id est agnam, & Dauid Kimhi similiter. Est autem proprie ouis foemina, ut kebesch mas à quo tamen foemininum kibshah sit. Esaia 53. legimus, rahel nee lamah, id est ouis obmutescēs, Munsterus. Geneseos 31. Septuaginta pro rachel uertunt *πρόβατα*: Hieronymus oues: Chaldaeus, *רַחֵל* rachlak, id est oues tuas: Arabs, *اكالاک* akalak: Persa *اگوسپان* agospan, cho meschan thu. *כֶּבֶשׂ*, kebes, cuius foemininum kibshah, agnus & agna, adhuc anniculus: nam annum egressus dicitur *אֵיל* aijl uel eel, author Dauid Kimhi. Abraham Esra etiam docet aijl maiorem esse natu. Leuitici quarto kebes legitur foeminini generis. Lxx. reddunt *ἀμνός*. item Leuitici duodecimo legimus de immolando agno (kebes) anniculo: quare etiam alibi, licet non expressa unius anni ætate, docet

docti tamen eandem intelligunt. Leuitici 22. Chaldaus pro kebes uertit, אימר, imar: Arabicus interpres עגל, egl: Persicus ברה, barah. Kebes, inquit Munsterus, est agnus & grex agnorum, Hoseæ 4. Vnde plurale kebasim Ezech. 46. Foemininum kabfa & kibfah, ouis, agna, 2. Reg. 12. Plurale kebasoth Genes. 21. Est & כשב, keseb, idem quod kebes, agnus, ouis. Plurale kesabim Genes. 30. (& Deut. 14. ubi LXX. uertunt πρόβατα.) & foemininum kibfah, Leuit. 5. ש, seh, ouem nostri interpretes plerumque reddiderunt: significat autem pecora minora, nempe oues & capras, tum foeminas tum mares. ש, seh, inquit Munsterus, est pecus, grex, aries, agnus, ouis, generis communis: accipitur autem pro agnis & hoedis. תיש, taish, plurale teiaschim, Abraham Ezra Genes. 30. pecus maculosum & uarium intelligit, LXX. τρύγες, id est hircos transfulerunt, ut & Hieronymus. Genesios capite 32. omnino pro hircis accipitur: Audio quosdam alicubi arietes uel totum genus ouium interpretari (quod non probo.) Vide in Hirco A. Chaldeus reddit teiasiah, Arabs teius, Persa astarha. Taish (inquit Munsterus) est aries, uel secundum alios hircus minor qui antecedit gregem ouium, & facile ascendit rupes & loca alta, Prouerb. 30. Plurale est teiaschim, hoedi, Genes. 30. טלה, thaleh uel theleh, (plurale thelaim, Esaia 40.) author concordantiarum kebes, id est agnum exponit: Dauid Kimhi addit lactentem, qui non comedit foenum. Primo Regum cap. 7. pro חלב טלה theleh chalab, LXX. uertunt γάλακτον, Hieronymus & Iosephus agnum lactentem: aliqui non recte pinguem transferunt. Epiphanius author est astronomos Hebraeos ea uoce denominasse arietem in circulo signifero. Magistri (inquit Munsterus) pro signo arietis coelestis capiunt. קשית, kesithah, D. Kimhi & R. Salomon interpretantur ex sententia R. Akiba, qui testatur se profectum in Arabiam, audiuisse quod מניה meah numum uel potius denarium & siclum uocarint kesithah. Onkelus autem Chaldaus interpres Gene. 33. transfudit חורפן chorphan. Septuaginta Gen. 33. et Job. 42. ἀγνός: Hieron. agnus & ouis: Abraham Ezra, agnus uel ouis parua. Videntur autem docti à nostrae religionis hominibus agnam interpretari. Author concordantiarum, moneta quaedam: Aug. Steuchus, denarius uel obolus: Nicolaus Lyranus, obolus. ש, seh, ouis uel capra, uide in Agno A. אדן, id est ouium, in utroque sexu, Bellunenensis. Videtur autem dan à Syris dictum pro zon Hebraico. zade mutato in daleth. Oues hodie à Saracenis ganeme dici legere memini. Garien, id est pecora, Syluaticus. Hara garien, id est sterces pecorum, Idem. Alliat, id est caudarum ouium, Bellunenensis. Ouis Graecis est πρόβατον, & οἷς ueribus: hodie uulgo προβάτινα, Vide in H. a. Latine etiam pecus pecudis per excellentiam pro oue frequenter Plinius utitur: & Italís hodieque pecora dicitur. Gallice brebis, Hispanis oueja, Germanis, schaaff. Anglis, sheepe. Illyrijs owcze uel skop.

B.

Pherecydes Gades Erythiam uidetur appellasse: ubi tanta pabuli letitia perhibetur, quod pascendum ibi pecudum lac serum non efficit, caseumque multum immiscentes aquam conficiunt: tantum

exuberat pingue. Tricesimo die animal suffocatur, nisi aliquid cruoris exhauriatur. Herba uero quæ pascuntur oues, sicca quidem est, sed incredibilem gignit aruinam. Quibus ex rebus fabulam de Gerionis armentis confictam esse, cōiecturas faciunt, Strabo lib. 3. ¶ Oues in Aegypto maiores quam in Græcia fiunt, Aristoteles. ¶ Oues Pyrrhicae in Epiro proueniunt, egregia magnitudine, à Pyrrho rege ita cognominatae, Aristoteles. Apud Indos Pŷllos (nam sunt etiam alij in Africa) oues magnitudine non superant agnos nostros, Aelianus. Aeschylides in libris de agricultura scripsit, minutissimas esse oues in Chio pabuli inopia, caseum tamen ex eis laudatissimum, Volaterranus ex Aeliano. ¶ Hispania nigri uelleris præcipuas habet, Polentia iuxta alpes canis: Asia rurali, quas Erythraas uocant, item Batica: Canusium fului: Tarentum & suæ pulliginis, Istriae Liburniaque pilo propior quam lana, pexis aliena uestibus, & quam sola ars sciutulato textu commendat in Lusitania: Similis circa Piscenas prouinciæ Narbonensis: Similis & in Aegypto, ex qua uestis detrita usu tingitur, rursusque æuo durat. Est & hirta filo crasso in tapetis antiquissima gratia: iam certe prius hos usus Homerus autor est. Aliter hæc Galli pingunt, aliter Parthorum gentes, Plinius. Et rursus, Lana autem laudatissima Apula, & quæ in Italia Græci pecoris appellatur, alibi Italica. Tertium locum Milesia oues obtinent. Apula breues uillo, nec nisi penulis celebres. Circa Tarentum Canusiumque summam nobilitatem habent. In Asia uero eodem genere Laodiceæ, Alba circumpadanis nulla præfertur, nec libra centenos numos ad hoc æui excessit ulla. Generis eximij Milesias, Calabras Apulasque nostri existimabant, earumque optimas Tarentinas. Nunc Gallica pretiosiores habentur, earumque præcipue Altinates, item quæ circa Parmam & Mutinam macris stabulantur campis, Columella. Heluetia cum alibi tum in summis etiam alpibus oues alit, idque altius quam capras, caprae enim frutices sequuntur, qui excelsis cacuminibus defunt. Oues quasdam ex inferiore Germania nostri *Fleming* nuncupant, id est Flandricas, quæ mollem & crispam gerunt lanam. Oues pellitæ propter lanæ bonitatem, ut sunt Tarentinae & Altinates, pellibus integuntur, ne lana inquinetur, quo minus uel infici recte possit, uel lauari, ac parari, Varro. Lana quæ non mollis sed hirta fuerit, solox uocatur, ut & ipsum pecus, quod passim pascitur non tectum. Pascali pecore, ac montano hirco atque soloce, Lucilius. Ego ab lana solocia ad puram data, Titinnius. Tarentinas oues & nuces dicunt, quæ sunt terentinae, à tereno, quod est Sabinorum lingua molle: unde Terentios quoque dictos putat Varro. Hinc molle Tarentum dixit Horatius, Fabonius apud Macrobiū 3. 18. *Τέρωνα* Græci uocant τὰ ἀπαλά, id est tenera & mollia, Varinus. Oues Tarentinae uocantur etiam Græcae, & tectæ, quod sub tecto maiore ex parte alerentur, (ut colonicae quæ hirsutæ sunt, in agro) uel quod propter uelleris pretium pellibus integerentur: quare & pellitæ & hirtæ Varroni dicuntur, item Asianæ, nam ut locis aut aliter etiam differant, mollitie tamen uelleris conueniunt. Ouium summa genera duo, tectum & colonicum. illud mollius, hoc in pascuo delicatius, quippe cum tectum rubis uescatur. Operimenta eis ex Arabicis præcipua, Plinius. De his plura dicam capite 5. ex Columella. Athenæus libro 12. oues ex Mileto & Attica, tanquam præcipuas commendat, Gadilonetica regio uocatur post Halyos ostia usque ad Armeniam, tota campestris: oues habet mollis pellis & lanæ, quod in tota Cappadocia atque Ponto perrarum est, Strabo libro 12. Ouillum pecus in Aethiopia lanæ inops, pilis camelorum hirsutum est, Aelianus. Sed de lanarum differentia dicetur pluribus in B. & C. ¶ Abydenas oues nullas uideri albas, sed nigras omnes ferunt, Aelianus. Et alibi, Aristotelis filius Nicomachus in Budianorum regione ait albam ouem nullam nasci, sed nigras omnes esse. Videndum ne pro Budiani legendum sit Abydeni, uel contra. Oppianus 2. de uenatione, tradit, in Gortynide & rufas & quadricornes esse oues, Aelianus. ¶ Oues in Ponto sine felle esse dicuntur, in Naxo autem felle duplici: Vide infra ubi de felle. ¶ Oues Indiae & capras ad maximorum magnitudinem asinorum audio accedere. Quatuor foetus cum plerumque pariunt, tres uero cum minimum, nunquam minus tribus tum oues tum caprae. Caudæ ouillæ longitudo ad pedes usque pertinet. idcirco eas pastores ouibus matricibus abscindunt, quod tum sic facilius ineantur, tum ex earum adipe oleum exprimatur. Arietum quoque dissecant caudas: eatenusque deinde sectio coniunctissime committitur, cicatricis ut ne tenue quidem uestigium appareat, Aelianus. In Syria oues sunt cauda lata ad cubiti mensuram, Aristoteles. Syriae cubitales ouium caudæ, plurimumque in ea parte lanicij, Plinius. Ctesias ait apud Indos ouillæ caudæ latitudinem cubitalem esse, Aelianus. Præditas esse oues Arabiae caudis insolitis & diuersis Herodotus scribit: earum sanè duo genera ponit, (quæ nusquam alibi uisuntur) unum dicit caudas maxima magnitudine habere, ut dimetienti non tribus breuiiores sint cubitis, quæ si trahantur, omnino ad terram atteruntur, & exulcerantur. At pastores ad fabrilem artem instituti, plostella fabricant, ad quæ quidem ipsa alligatae caudæ nituntur & sustinentur, quo fit, ut à uulneratione defendantur. Alterum caudarum genus dicit esse cubitali latitudine, Aelianus ex Herodoti li. 3. Quæ ad Oceanum pars respicit supra foelicem Arabiam posita, pecoribus, bubus, & ouibus magnas pinguesque caudas habentibus abundat, Diodorus Siculus. Oues in calidis & siccis regionibus caudas multò latiores habent, lanam uero duriorem: in frigidis uero & salis & humidis, lana eis mollior, cauda angustior, Albertus. Idem alibi scribit se uidisse plures oues, quarum caudæ latæ fuerint palmum (dodrantem) & amplius.

¶ Apud Garamantas ouillum pecus carne & lacte alitur, Aelianus. ¶ De ouibus in Aegypto, Africa, & Magnesia bis anno parientibus, & in Vmbria ter, dicam in C.

¶ Oues feræ reperiuntur, Aristoteles. Dionysius Afer *ὅτις ἀγροῦνους* uocat oues non feræ, sed in agris pascentes & manentes sub dio. Oues quas pascimus ortæ sunt ab ouibus feris, sic capræ quas alimus à capris feris, Varro. Et alibi, Etiam nunc in locis multis genera pecudum ferarum sunt alii quot, ut in Phrygiâ ex ouibus, ubi greges uidentur complures. Cum in municipium Gaditanum ex uicino Africæ miri coloris syluestres ac feri arietes, sicut aliæ bestię munerarijs deportarentur, patruus meus quosdam mercatus in agros transtulit, & mansuefactos tectis ouibus admisit, Columella. Videntur aut arietes isti musimones fuisse, cum & feros & hirtos fuisse, & coire cum ouibus non de trectasse legamus, quæ tria etiam musimoni conueniunt. Oues feræ non multo quidem nostris ouibus domesticis maiores, sed certè ad currendum uelociiores, & ad pugnandum fortiores, tum re tortis cornibus, tum infestis & robustis frontibus armatæ, sæpe in syluis suillum pecus (*σῦλος ἀδυνάμιας*, apros impetuosos) ad terram abijciunt, & prosternunt; Interdum impetu facto inter se pugnant. Neq; ubi semel pugna commissæ est, fas putant fugere, imo frontibus consertis, alterutram est necesse aut uictoriâ referre, aut stratam iacere mortuam, Gillius ex Oppiano. Quintus Fuluius leporarium dicitur habere in quo præter cætera animalia inclusæ sunt oues feræ, Varro. Montes esse aiunt in intimis regionibus Indiæ, ubi quæ apud nos bestię domesticæ sunt, feræ aiunt esse, ut oues, capras, boues, Aelianus. Ad arietes agrestes, prouerbiū; uide supra in prouerbio In capras feras. Ius in oue fero, describitur Apicio 8. 4. *ῥοδάκη ἄγρια*, id est oues agrestes cum senuerint, nutriuntur à sua prole, Tzetzes. Camelopardalin Aethiopes nabim uocant, animal aspectu magis quàm feritate conspicuum; quare etiam ouis feræ nomen inuenit, Plinius. A uoce nabis Albertus & alij uidentur anabula uocem detorsisse, pro eodem animali; quanquam etiam defenderit aliquis, quoniam ana *ἄνα* ouem significat, (Chaldaicè ut reor,) anabula posse ouem feram significare, ut turebalat (similiter Chaldaicè) bouem ferū. Alberto quidem ana longè aliud est animal, de quo uerba eius supra statim post hyanæ historiam inter animantes hyanæ congeneres recitauit. Extat Gordiani sylua memorabilis, in qua picta etiam nunc continentur tum alia diuersa animalia, tum oues feræ centum; quæ omnia populo rapienda concesserat die muneris quod sextum ædebat, lul. Capitolinus.

¶ De musimone, qui genus ouis syluestris est, & ouibus Creticis, dicam infra mox post Agnum. Videri potest & subus, *ὄσος*, ad syluestre ouium genus pertinere; nam Oppianus cum de ouibus Creticis egisset, quas colore flauo uel purpurascete esse scribit, quadricornes, non lana sed uillo ferè caprino tectas, subiungit; Quinetiam subus colore flauescit splendido, sed non æque uillis hirtus est, & duo tantum ualida cornua supra latam gerit frontem. Idem amphibius est, & pisces deuorat, qui quidem ipsum natantem miro quodam siue odoris siue alio desiderio allecti gregatim sequuntur. Eiusdem generis colon *κόλον* etiam dixerim, ut Strabo uocat, quadrupedem apud Scythas & Sarmatas inter arietem & ceruum, uelociorem, corpore albicante, &c. ut supra in Coli historia dixi. Hodie snac (uel ut alij scribunt snak uel sniatky) appellari puto apud Moschoiuitas, candida est & sine lanâ; de quo hic adijciam uerba Matthiæ à Michou, quæ in Coli historia omisi. Apud Tartaros (inquit) reperiuntur cerui, damæ, dorcæ, & snak. Id animal est magnitudine ouis, in terris alijs non uisum, lana griseum, duobus paruis cornibus præditum, cursu uelocissimum. Carnes eius suauissimæ. Horum animalium grex cum alicubi inter gramina in campo conspicitur, imperator Tartarorum cum equitibus suis eum circumdat, in altissimis graminibus delitescens. Et cum equites tympana incipiunt sonare, snacæ tanquam metu perculsæ rapidissimè huc illuc ab una parte circumstantium ad alteram procurrunt, idq; toties donec præ lassitudine deficient; & ita ab irruentibus Tartaris cum clamore occiduntur. Hæc ille. Attribuit autem ei lanam, improprie fortassis; lanis enim carere hoc animal audio, ut musimones etiam & oues Crete. Item colorem griseum, ego candidum esse audio; sed fieri potest ut inter utrunq; mediū sit; griseus enim siue cinereus aut canus, ad album accedit. Cæterum capi eas hoc modo, dum tympanis terræ cursu subinde reciproco lassantur, uerisimilius mihi sit, quàm ut quidam referunt, defatigari eas ad tympana saltando.

¶ Color albus in ouibus cum sit optimus, tum etiam est utilissimus, quod ex eo plurimi fiunt, neque hic ex alio. Sunt etiam suapte natura pretio commendabiles pullus atq; fuscus, quos præbent in Italia Pollentia, in Bætica Corduba. Nec minus Asia rutilos, quos uocant *ὀρνίθες*. Sed & alias uarietates in hoc pecoris genere docuit usus exprimere. Nam cum in municipium Gaditanum ex uicino Africæ miri coloris syluestres ac feri arietes, sicut aliæ bestię munerarijs deportarentur, patruus meus quosdam mercatus in agros transtulit, & mansuefactos tectis ouibus admisit. Ex primum hirtos, sed paterni coloris agnos ediderunt, qui deinde & ipsi Tarentinis ouibus impositi, tenuioris uelleris arietes progenauerunt. Ex his rursus quicquid conceptum est, maternam molliciem, paternum & auitum retulit colorem. Hoc modo Columella dicebat, qualemcunq; speciem, quæ fuerit in bestijs, per nepotum gradus mitigata feritate reddisse. Ad propositum reuertar. Ergo duo genera sunt ouilli pecoris, molle, & hirtutum. Sed in utroque uel emendo plura communia, quædam tamen sunt propria generosi, quæ obseruari conueniat. Communia in emendis gregibus ferè illa, si candor lanæ maxime placet, nunquam candidissimos mares legeris, quoniam ex albo sæpe fuscus editur partus: ex erythræo uel pullo nunquam generatur albus, Columella. Oues intonsas mercaberis; uariam & canam comam improbabis, quod sit incerti coloris, Idem. Oues nisi lanatas emi non oportebit quod melius unitas coloris appareat, Idem.

Oues primum oportet bonas emere: quæ sita ætate, si neque uetulae sunt, neque meræ agnæ, quod altere iam nondum, altera iam non possunt dare fructum; sed ea melior ætas quam sequitur spes, quam ea quam mors. De forma, ouem esse oportet corpore amplo, quæ lana multa sit, & molli, uillis altis, & densis toto corpore, maxime circum ceruicem & collum; uentrem quoque ut habeat pilosum: (Eadē Florentinus scribit in Geop.) itaque quæ id non haberent, maiores nostri apicas (forte quasi ἀπικές, à priuatione lanæ) appellabant, ac reſciiebant: esse oportet cruribus humilibus, caudis obseruare, ut sint in Italia prolixis, in Syria breuibus, Varro & Crescentiensis. In ipsa oue satis generositatis ostenditur breuitate crurum, uentris uestitu: quibus nudus esset apicas uocabant daminabantque, Plinius. Fœmina post bimatum maritari debet: iuuenis habetur quinquennis. fatiscit post annum septimum. Maiorem trima, dente minacem, sterilem repudiabis. Eliges bimam, uasti corporis, ceruice prolixa, prolixi uilli, nec asperi, lanosi & ampli uteri; nam uitandus est glaber & exiguus, Columella. Fœmina debet bima submitti, quæ usque in quinquennium fœturæ necessaria est, anno septimo deficit, (Sed de ætate ouium, uide plura in c.) Eligenda est uasti corporis, & prolixi uelleris ac mollissimi, lanosi, & magni uteri, Palladius. Lana sit multa, mollis, nec coloribus uarijs distincta: oculi magni, crura prolixa, & cauda similiter. Tales enim sunt præstantiores ad agnorum educationem, Florentinus. Oues nec uetulae sint, nec meræ agnæ. Ea quidem ætas melior est quam sequitur spes, quam ea quam mors. Probantur etiam ex progenie, si agnos solent procreare formosos, Crescentiensis.

¶ Sunt quæ mollem quidem habeant pilum, sed minus tenuem, ut lepores contra quam oues, Aristoteles. Et rursus, Oues frigidi tractus contra quam homines afficiuntur. Scythæ enim molli sunt pilo: at oues Sauromaticæ duro. Timida animalia ferè molles pilos habent, ut ceruus, lepus & oues, Idē.

Optimæ oues sunt quæ tenuem fluidamque possident lanam: quæ enim incrispantur lanugine, eæ quidem natura languida habentur, Florentinus interprete Andrea à Lacuna. Græcè legitur, *ἄριστα δὲ εἰσι πρόβατα, τὰ ἔχοντα ὄβια ἡπλωμένα. τὰ δὲ παρλόποιχα ἁδραὶ εἰν τῇ φύσει διαβελώντου.* Ego sic uerterim, Maxime probantur oues, quibus rectæ & extensæ sunt lanæ; nam crispas (lanas) facilius natura corrumpi affirmant. Si quis non lanas, sed oues ipsas quarum crispæ sunt lanæ citius corrumpi asserat, huic non aliter responderim, quam expectare me sententiam opilionis, aut hominis qui oues possiderit uel curarit. Sues hybernū pilum non amittunt, cum cæteræ quadrupedes, ut canes & boes amittere soleant. Nimirum quoniam cæteræ quadrupedes magis obnoxiam frigori cutim habent, & pili refrigerati defluunt: sus uerò calidissimus est, & pilos habet pingui infixos, &c. Oues etiam ac homines propter sui pili tum densitatem tum copiam, non ita affici pulsu frigoris possunt: non enim altius refrigerationi subire licet, ut possit uel humorem gelare, uel calorem concoquendo seuocare, Aristoteles problem. 10. 23. Et sequenti problemate causam quarit, Cur ouibus expilatis mollior pillus subnascatur, homini durior. Et deinceps, Cur ouium pili eo duriores sint quo prolixiores: hominum contra molliores quo prolixiores. De lanarum differentijs, secundum regiones præcipue, nonnulla attuli superius.

¶ Infirmissimum pecori caput, Plinius. ¶ Ouis cerebrum squallidius est, id est minus pingue, Aristoteles. Cornua tenuiora fœminis plerunque sunt, ut in pecore, multis ouium nulla, nec ceruarum, Plinius. In Africa arietes statim cornigeri generantur, nec solum mares, ut Homerus scribit, sed etiam fœminæ. Contra in Ponto per prouinciam Scythicam nullis cornua enascuntur, Aristoteles. Agni cur in Libya statim cornuti nascantur, ut Homerus etiam Odysseæ quarto testatur, supra in Boue H. b. ex Herodoto rationem reddidimus. Albertus testatur se uidisse arietem quatuor magna cornua in capite gestantem, & duo longa in cruribus caprinis similia. Oues in Angliā cornutæ sunt præter morem aliarum regionum, Munsterus. Ego non aliud differre Anglicarum ouium cornua à cæteris audio, nisi quod ferè magna sunt, & in una pecude aliquando quaterna aut etiam sena reperiuntur. Oculi bouum nigri sunt, ouium aquini, Aristot. de generat. 5. 1. Cæteris animantibus cum careant manibus, despiciant prorsus in latera necesse est: itaque plus eorum oculi distant inter sese, & maxime ouium eò quod maxime prono capite ingreditur.

¶ Boues & oues & alia simplicis ingenij (ὁμόθυ) animalia, oculos habent magis patulos, (πλετὺ δέσβεκον.) maligna uero & insidiosa, contra, Adamantius. Dentes continuos possidet bos, ouis, Plinius. Et alibi, Continui aut utraque parte oris sunt, ut equo: aut superiore primores non sunt, ut bubus, ouibus, omnibusque quæ ruminant. Maribus plures quam fœminis dentes in homine, pecude, caprisue. Oui pauciores sunt dentes quam arieti, Aristoteles. Bidentes qui æstimant ob eam causam oues à Vergilio dictas, quod duos dentes habeant, pessime ac uitiosè intelligunt. Nam nec duos dentes habent, & hoc quidem & genus monstri est, & melius intelligi potest, si bene nis dixerit autoritate Pomponij in Attellana, Mars tibi uoueo facturum, si unquam redierit (rediero, Macrobius), bidenti uerre. Laberius paupertate, Visus hac nocte bidentes propter uiam faceret: & Nigidius Figulus dicit bidental, quod bimæ pecudes immolentur, Nonius Marcellus. Bidental dicebant quoddam templum, quod in eo bidentibus hostijs sacrificaretur, Festus. Bidentes sunt oues duos dentes longiores cæteris habentes, Idem. Apud Macrobiū etiam 7. 9. ridetur grammaticus, qui oues bidentes dici docuerat, quod duos tantum dentes haberēt. At qui hoc, inquit Auienus, uel nunquam contingere: uel si contingat, ostentum esse, & factis piaculis procurandum. Tum Seruius citato Pomponij ex Attellanis uersu, in quo uerrem bidentem legimus, ostendit, non proprium hoc epitheton esse ouis. Et Nigidius (inquit) in libro de extis, bidentes appellari ait non oues

oues solas, sed omnes bestias bimas. Et in commentarijs ad ius pontificum pertinentibus, legi biden-
 nes primò dictas, d. litera ex superfluo (ut saepe affolet) interiecta, sicut pro reire, reamare, rearguere,
 dicitur redire, redamare, redarguere. Ergo bidennes primum dictæ sunt, quasi biennes. Quamuis
 Higinus qui ius pontificum non ignorauit, bidentes appellari scripsit hostias, quæ per ætatem duos
 dentes altiores haberent, per quos ex minore in maiorem transcendisse constaret ætatem, Hæc Ma-
 crobius. Vide etiam Gellium lib. 16. Dentes ouium (inquit Petrus Crescentiensis) mutantur post
 annum unum & dimidium, nempe duo anteriores, & postea per sex menses mutantur duo proximi,
 deinde cæteri; ita quòd tribus annis uel ad summum quatuor efficiantur (omnes.) Sunt autem iuni-
 oribus dentes inæquales: in statu, æquales: ætate prouectis, discalcantur (sic loquitur,) minuantur
 & corrumpuntur. Diuidens hostia, bidens, Festus. Ambidens siue bidens ouis appellabatur;
 quæ superioribus & inferioribus est dentibus, Idem. Ovis multiplicem uentrem habet, (ut cætera
 ruminantia,) Aristoteles 3. de partib. anim. A uentriculo lactes sunt in homine & oue, per quas
 labitur cibus, in cæteris ile, à quibus capaciora intestina ad aluum, Plinius. Testes pecori armen-
 iocq; ad crura decidui, Idem. ¶ Ouib. mammæ inter femina binæ, papillæq; binæ, Aristoteles.
 Ques caprarq; in feminibus mammas habent binas, Plinius. Ouium & caprarum pars maximâ
 habet fel, & quidem terris quibusdam adeò largè, ut exuperantia prodigij loco habeatur, ut in Na-
 xo. Sed alijs quibusdam locis omnino carent, ut apud Chalcidem Euboicam parte quadam agri, A-
 ristoteles de partibus libro 4. cap. 2. In iecore est fel, non omnibus datum animalibus: in Eubœæ
 Chalcide nullum pecori: in Naxo prægrande geminumq; , ut prodigij loco utrumque habeatur ad-
 uenit, Plinius 11. 37. Oues in Ponto sine felle esse dicunt; contra in Naxo insula duplici felle præ-
 ditæ esse, Aelianus. Absinthium Ponticum appellatur à Ponto, ubi pecora pinguescunt illo, & ob
 id sine felle reperiuntur, Plinius. In regionibus perfrigidis cum niue & hyeme uehementi anni
 tempus infestum est, fellis expers est ouillum pecus: Intra enim ouilia compulsæ, nouo pabulo
 non utitur. Deinde ineunte uere, cum ad pastiones proficiscitur, felle impletur, quod ipsum Scythi-
 cis ouibus usu maxime euenire solere aiunt, Aelianus. Asiæ regio Scepsis appellatur, in qua lie-
 nes minimos esse pecori tradunt, & inde ad lienem inuenta remedia, Plinius ni fallor. ¶ Ouium
 cæterarumq; quadrupedum renes æquabiles sunt, non sicut boum qui tanquam ex multis exiguis
 renibus compositi uidentur. Densus item seuum circa renes nascitur ouibus quàm cæteris animalia-
 bus, Aristoteles. Caulis caudæ uulpibus & lupis uillosus est, ut ouibus quibus procerior, Plinius.
 De latiss & longis ouium caudis in diuersis regionibus iam supra dixi. ¶ Ovis mirificè pinguis do-
 nata est regi Gallorum in oppido quodam Picardiæ anno 1547. cui altera ungula è duabus, nem-
 pe interior in utroq; pede, ad octo circiter digitos excreuerat, extrema parte sursum recurua instar
 cornu rupicaprae, ut oculatus quidam testis mihi narrauit.

C.

In quibusdam Helueticorum montibus oues per summa cacumina pascuntur, cum caprae mo-
 rentur inferius, ubi reperiunt frutices, qui cacuminibus desunt. Oues etiam somniant, Aristote-
 les. Præter hominem somnare pecora, capras, &c. Plinius. ¶ Balare, sacrificium uerbum est, pro-
 prium ouium. Oues dicimus balare, utique à sono ipso uocis, Festus. Exsacrificabat hostijs ba-
 lantibus, Cicero 1. de diuin. Iam ne balare quidem aut hinnire fortiter diceremus, nisi iudicio uetu-
 statis niterentur, Quintilian. Tactaq; fumanti puluere balet ouis, Ouidius 4. Pastor. Grex balan-
 tum, Vergil. 1. Georg. Quoniam satis balasti o Faustule noster, Cossinius apud Varronem de re
 rustic. Non ineptè autem balasse dicit Faustulum, qui tractauerat & docuerat de ouibus, quarum
 proprium est balare. Agni balant, Aelius Spartianus. Balitare, frequentatiuum. Pastor harum
 dormit, quum ex eunt Sic à pecu balitantes. Quæsitus matri multis balatibus agnus, Vergil. 9.
 Aeneid. Aegri balatus, Ouid. 7. Metamorph. Tener balatus ibidem, id est exiguus, qualis est æ-
 gni adhuc tenelli. Tremens, Stat. 10. Thebaid. Pecorum balatu sonant ripæ, Vergil. 4. Georg.
 Gustatum à pecore caprisq; pulegium, balatum concitat; unde quidam Græci literas murantes ble-
 chon uocauerunt, Plinius. Theophrasto pulegium βλήχων dicitur. βλήχων, id est pulegium, in-
 quit Dioscorides, aliqui βλήχων uocarunt, quoniam gustatum à pecore cum floret pulegium, βλήχων,
 id est balatum in eis quàm primum excitat. βλήχων, balare. Plura uide in H. C. Quorum uox mol-
 lis & remissa est, (μαλακή, ἄτονος,) imites sunt, sicut oues, Aristoteles in Physiol. Ouib. propriæ sunt
 uoces ad Venereum coitum, Aristoteles.

¶ Non multò aliter tuendum est pecus caprinum in pastur atq; ouillum, quod tamen habet sua
 propria quædam, Varro. Oues radicibus herbas carpunt, & arbores destruunt, & plurimis plan-
 tis morsus earum est exitialis, Albertus. Pascua ad Solis occasum spectantia prosunt, itinera & la-
 bores extenuant, Aristoteles. Oues & caprae herba uestuntur. pascere oues sedulae atq; stabiles
 solent. Caprae loca crebrò permutant, summaq; tantum contingunt, Idem. Ouib. frondem iuri-
 dem usq; dum habebis, præbeto. Vbi sementim facturum eris, ibi oues delegato, & frondem usq; ad
 pabula matura dato, Cato cap. 30. De cibo ouium uide etiam quædam in Ariete c. Oues licet
 in pascuis uberibus lanam acquirant molliorem secundum rationem pascuorum; tamen quia oues
 sunt animalia humidi temperamenti, meliorem lanam & molliorem faciunt ex pascuis tenuibus &
 salis, quàm ex uberibus & dulcibus, & melius conualescunt in salis & tenuibus pascuis, Albertus.

e e

Locis aridis pastæ melius conualescunt, & in locis palustribus morbida efficiuntur, Idem. De genere pabuli (inquit Columella) ut & ante diximus, & nunc eorum, quæ omissa sunt, meminerimus, iucundissimas herbas esse, quæ aratro proscissis aruis nascantur, deinde quæ pratis uligine carentibus, palustres, sylvestresque minime idoneas haberi; nec tamen ulla sunt tam blanda pabula, aut etiam pascua, quorum gratia non exoleat usu continuo, nisi pecudum fastidio pastor occurrerit præbito sale, quod uelut ad pabuli condimentum per æstatem canalibus ligneis impositum cum è pastu redierint oves, lambunt, atque eo sapore cupidinem bibendi, pascendi que concipiunt: at contra penuriæ hymis succurritur obiectis intra tectum per præsepia cibus: aluntur autem commodissime repositis ulmeis, uel ex fraxino frondibus, uel autumnali sœno, quod cordonum uocatur: nam id mollius, & ob hoc iucundius est, quam maturum: cytiso quoque & satiuæ uicia pulcherrimè pascuntur: necessaria tamen, ubi cætera defecerunt, etiam ex leguminibus paleæ: nam per se ordeum, uel fresa cum suis ualuis faba, uel cicercula sumptuosior est, quam ut suburbanis exiguo pretio possit præberi: sed si utilitas permittit, haud dubie sunt optima, Columella. Pecori salem obijcere, Græci ἀλιζω dicunt, Gaza ex Aristotele uertit salire. Quare pastores ouibus salem obijciant, Plutarchus quærit de causa nat. problemate 3. Sal etiam coitum mouet, debetque eis dari ante & post coitum, ut inferius dicetur. Vide nonnihil de sale etiam in E. Cogit aliquot corbularum uuarum, & frondem iucundissimam ministrat ouibus, Nonius Marc. ex Varronis de re rust. lib. 1. Opimat pecus olea, oleaster, aphaca, palea, herba: quæ omnia efficaciora sunt ex salugine respersa, pinguescunt & hæc plenius præfatigata inedia triduo, Aristot. Aphace propter oves seritur, Athenæus libr. 9. Alexander Myndius dicit oves in Ponto amarissimo absinthio pingues fieri, Aelianus. Absinthium Ponticum appellatur à Ponto, ubi pecora pinguescunt illo, & ob id sine felle reperiuntur, Plinius. Absinthium marinum impinguat pecudes, Serapio secundum Dioscoridem, sed nostri Discoridis codices nihil eiusmodi habent. Ouibus fabæ largius data, copiam efficiunt lactis, Aristoteles: Vide inferius ubi de lacte dicitur, hoc in capite. Fabæ siliquæ caulesque gratissimi sunt pabulo pecori, Plinius. Cytisum in agro esse quam plurimum refert: quod bubus & omni generi pecudum utilissimum est, quod ex eo cito pinguescit, & lactis plurimum præbet ouibus, Columella. Frutex est cytissus (de quo plura leges in Boue c.) ab Aristomacho Atheniensi miris laudibus prædicatus pabulo ouium, aridus uero etiam suum, Plinius. Omnia pecora cytissum depasta lac multum habebunt, & simul embryonem nutriunt, Africanus. Luxuria segetum castigatur dente pecoris in herba duntaxat, & depastæ quidem uel sapius nullam in spica iniuriam sentiunt, Retonsarum uero etiam semel, omnino certum est granum longius fieri, sed inane cassumque, ac satum non nasci, Babylone tamen bis secant, tertio depascunt, alioqui folia tantum fierent, Plinius. Et alibi, Sunt genera terrarum quarum ubertas pectinari segetem in herba cogat, Eadem nihilominus & depascuntur. Quæ depasta sunt, sarculo iterum excitari necessarium. Oves pellitæ (quæ propter lanæ bonitatem sub tecto ferè aluntur) quæcunque iubentur uestuntur: ut folia ficulnea, & palea, & uinacea, fursures obijciuntur modicè, ne parum aut nimium satrentur, utrumque enim ad corpus alendum inimicum, ac maxime amicum cytissum & medica, nam & pingues facit facillimè, & gignit lac, Varro. Si ex caprarum uel ouium grege quæpiam eryngium herbam ore sumpserit, illam primò dicunt, ac mox reliquum gregem, tandiu à progrediendo subsistere, quoad de eius ore herbam pastor detraxerit, ut retuli in Capra c. Laserpitium & circumfodi solitum prodidère, nec purgari pecora, sed ægra sanari, aut protinus mori, quod in paucis accidere, Persico silphio prior opinio congruit, Plinius. Et rursum, Laserpitio uesti pecora solita, primòque purgari, mox pinguescere, carne mirabilem in modum iucunda. Et alibi, Laser multis iam annis in Cyrenaica prouincia non inuenitur, quoniam publicani, qui pascua conducunt, maius ita lucrum sentientes, depopulantur pecorum pabulo. Si quando incidit pecus in spem nascentis, hoc deprehenditur signo: oue cum comederit dormiente protinus, capra sternutante. In India, & maxime in Prasiorum regione, liquido melle pluit: quod in herbas, ac palustrium arundinum comas decidens, mirificas pastiones ouillo & bubulo pecori præstat: quod quidem ipsum à pastoribus eò, ubi dulcis plus rosis de cœlo delapsus est, agitur: & sic illis pastionibus tanquam epulis iucunde accipitur, pastoresque uicissim prolixo epulo compensat: nam ex pecore suauissimum lac exprimunt, neque sicut Græci faciunt, mel miscere & temperare habent necesse, Aelianus. In nostris regionibus, mel istud æreum (quod Græci æromeli & drosomeli uocant, Hebræi mannam, nostri himmelbung) bubus si forte in herbis comederint mense Maio, ualde noxium est. Ad Garamantas ouillum pecus carne & lacte alitur, Aelianus. In locis quibusdam Africa, præsertim Aethiopiæ uicinis, oves carne & lacte nutriuntur, Strabo. Apollonium circa Indiam attingisse ferunt etiam Pegadem Oritarum regionem: ubi pecudes sint pisciuoræ, ea comedentes quæ minime naturæ suæ conueniunt. Pastores enim piscibus illas alere consueuerunt, sicut in Caria ficubus eadem pascunt, Indi enim Carmani cognominati, mirè piscosum mare accolunt, Philostratus. Circa Calimos uicem Indiæ maritimum, Nearchus refert ouium carnes piscem respere, ut autum marina: piscibus enim uestuntur, quod regio gramen non ferat, Arrianus in Indicis. Et rursum non multo post, Apud Ichthyophagos prata non sunt, neque gramen nascitur: quamobrem pecora etiam ipsorum piscibus siccis uestuntur. Oves Lydiæ & Macedoniæ ex piscibus pinguescere dicuntur, Aelianus. Ennius cum dicit, Propter stagna ubi lanigerum genus piscibus pascitur, esse paludem demon-

demonstrat, in qua nascuntur pisces similes ranunculis, quos oues consecratae edunt, Fest. In provincia Aden, equi, boues, cameli, & oues uescuntur piscibus, quorum ingens illic copia, & libentius quidem siccis quam recentibus: nam propter immensum calorem herbis & frugibus carent, Paulus Venet. De plantis quae in cibo sumptae noxiae aut uenenosae sunt ouibus, dicam infra ubi de morbis earum: Et quaedam de cibis earum, etiam capite quinto. Arabes dicunt ouium greges apud se musica plus sanè quam cibo pinguescere, Aelian. Musicis sonis delectatae melius pascuntur, Albert. ¶ Ouēs ruminant, ut quae superiore dentium ordine careant, Aristot. Prouidendum est in hoc genere ut pabuli ubertate saturentur, & longè pascantur a sentibus quae etiam lanam diminuunt, & corpus incidunt, Crescentien. Pinguescit potissimum ouis ex potu: quamobrem aestate salem dare die quinto soliti sunt, singulis centenis singulos modios: sic enim pecus incolume, atque pinguius redditur. Frequens igitur salis usus eò pertinet, quando & paleis copiam salis admiscunt, ut si ubiunda plus aquae hauriant: & autumnno cucurbitam sale contactam afferunt: quod lac etiam auget: & agitatae quoque meridie, plus postmeridianis bibunt: foetis (post partum, Albert.) distenta ubera pendunt, quibus salis abunde est, Aristot. Rasis & Albert. Apud Rasis tamen locus mutilus est. At cui lactis amor cytisum lotosque frequentes Ipse manu, salsasque ferat praesepebus herbas. Hinc & amant fluuios magis: & magis ubera tendunt. Et salis occultum referunt in lacte saporem, Vergil. Pecus potu pinguescit, ideo sal illis aptissimus, Plin. Oues sale delectantur, quod is in cibo potationis desiderium moueat, Aelian. Aqua ouibus autumnno commodior aquilonia quam austriana est, Aristot. Aquam multam & turbulentam bibentes obesiores plerumque fiunt, Albert. Ex Anglo quodam accepi non sitire ouem nisi uiderit aquam: ea autem uisa etiam non sitientem bibere: hoc an in Anglia (quae ouibus abundat) magis quam alibi accidat, nondum explorauit. In Hispania audio uellera ouium eo nobiliora fieri, quo minus biberint oues. Rore coeli in Anglia sitim sedant greges, ab omni alio potu arcentur, quod aquae ibi ouibus sint exitiales, Cardan. Sui per aestatem sitis maxime est infesta: quare non ut capellam, uel ouem, sic & hoc animal bis ad aquam duci praecipimus, &c. Columella. Plura de potu ouium quare infra in E. In Cephalenia insula, cum omnia ubique pecora haustu aquae quotidie recreentur, in ea pecudes maiore ex parte anni ore aperto ex alto uentos recipientes, sitim suam sedant, Valerius Max. 1. 6. ¶ Theophrastus tradit, in Macedonia qui candida sibi nasci pecora uelint, ad Aliacmonem ducere: qui nigra aut fusca, ad Axium, Plin. Confluentem candidi coloris efficientem Crathis fl. emittit. Nam ouillum & bubulum pecus, & omnis grex quadrupes, sicut Theophrastus ait, ex eo bibens, de nigro rufusue albus fit, Aelian. Eudicus in Hestiaeotide (Vetus lectio, Hestia, quae uox nusquam reperitur. Hermolaus Hestiaeam mauult legere, quae pars fuit Thessaliae, Ptolemaeo, Straboni, ceteris. Homero autem & Thucydidi oppidum in Euboea. Stephanus & in Acarnania urbem huius nominis tradit) fontes duos tradit esse, Ceronem, ex quo bibentes oues nigras fieri: Mellan, ex quo albas: ex utroque autem uarias. Theophrastus in Thurijs Crathim candorem facere, Sybarim nigritiam bobus ac pecoribus, Plin. De Crathide & Sybari fluuijs, uide Promptuarium nostrum, & Hermolaum in Plinium 31. 2. Oues flauas reddere Scamander amnis creditur: quamobrem Xanthum pro Scamandro nuncupatum ab Homero autumant. Et in Antadria quoque duo sunt fluuij, quorum alter candorem, alter nigritiam pecoribus facit, Aristotel. Ad diuersam potionem colorum mutationem oues faciunt, quod quidem ipsum ex ut & natura amnium usu eis euenire eo anni tempore, cum ineuntur, solet: Itaque ex albis commutatio in nigras fit, contraque ex nigris in albas conuertuntur. Haec autem cum ad Antandrum amnem accidunt, tum ad Thraciae fluuium, cuius nomen Thraces accolae tibi dicent, tum uero ad Troiam Scamander ex aqua sua potantes oues fuluas efficit: ex eo factum est, ut huic qui initio Scamander nominaretur, deinde aliud nomen aduentitius ouium color Xanthum imposuerit, Aelian. Varro opinatur duo in Boeotia esse flumina, natura licet separari, miraculo tamen non discrepante: quorum alterum si ouillum pecus debibat, pullum fieri coloris, quem induerit, (uidetur locus corruptus: legi potest, pullum fieri colorem uellerum.) Alterius haustu quaecumque uellerum fusca sunt, in candidum uerti, Solin. cap. 13. Potus etiam facit, ut mares aut foeminae gignantur, ut infra dicemus. Nota est historia Iacobi nepotis Abrahami: qui cum impetrasset a socero suo Labano, ut pecora omnia uaria & maculosa ouilli caprigenique generis sibi haberet, uirgas populi, coryli & castaneae, decorticas, ut Munsterus uertit: (non quod cortices omnino eis detraxerit, sed ita ut pars aliqua eorum delibraret, altera relicta, quod appareret colorum uarietas, Munsterus:) in aquas & canales, unde pecori bibendum erat imposuit, ita ut inter bibendum eas aspicerent, quo facto mox maribus admissis, foetus maculosi concipiebantur. Hos in lucem editos, separatis omnibus qui maculosi non essent, in conspectum ouium matricum sub conceptum agebat, unde ille similiter ipsos quos ante se conspexissent maculosos aedebant foetus.

¶ Capris & ouibus cur plurimum sit lactis proportionem sui corporis, inquit Aristoteles Problematum 10. 6. uide in Capra C. Inter omnia animalia ouis diu lac praebet (respectu suae magnitudinis, Albertus.) habet enim lac per octo menses, Aristoteles & Albertus. uide infra in E. Suillum & ouillum lac sero reddendo inepta sunt, Aristot. Salis usu lac augeri, & autumnno esu cucurbitae sale contactae, supra dixi in mentione potus ouium: item cytiso, cum de cibis earum dicerem. Ouibus fabae largius datae copiam efficiunt lactis, Aristoteles interprete Gaza. sed Graece sic legitur: *τοιο*

γάλα ποιεῖ λανάρια πλῆθος ὀλίγον, πρὸς φόρον οἷ: hoc est, Lac copiosum reddit fabarum etiam parua copia in pabulo. Herba lanaria ouibus ieiuna data, lactis abundantiam facit, Plin. Galariade (lego, Galactite) lapide trito cum sale mista aqua, oliuæ (ouium) circumspergantur ubera, Albert. Cum sale mistus aqua oriente Sole purgato ouili aspergantur oues, & turgebunt lacte, Obscur. ¶ Oues crassiores reddunt urinam quam sui sexus mares, Aristotel. ¶ Menses oui & capræ tempore coeundi indicantur: quod idem post coitum etiam fit ad tempus, mox desistit, donec parturiant: tum denuo indicatur: quare pastores proximum esse partum intelligunt. A partu autem purgatio sequitur abunde: primum leuiter cruenta, postmodum ualde, Aristot.

¶ Oues & capræ anniculæ coeunt, atq; uterum ferunt: sed capræ potius mares quoq; in his ipsis generibus eodem illo tempore ineunt, sed proles differt, quatenus præstantior ea est, quam ienescens, 10 res mares & foeminae procrearint, Aristot. Ouis debet bima submitti, quæ usq; ad quinquennium foeturæ necessaria est, anno septimo deficit, Crescentiens. Arietes & oues foetæ, (matrices,) ad prolem probari debent cum in tertio anno consistunt, Florentin. Curandum est, ne minori quadrima, neue ei quæ excessit annos octo, proles submittatur: neutra enim ætas ad educandum est idonea: tū etiam quod ex uetere materia nascitur, plerumq; congeneratum parentis senium refert: nam uel sterile uel imbecillum est, Columella. Oues parere usq; ad annum octauum possunt: & si bene curentur, uel in undecimum facultas pariendi protrahitur, (quod tempus ut plurimum ferè est tota uita ouis: in quibusdam tamen terris marinis, ubi sicca & salsa habent pascua, uiuunt per uiginti annos & pariunt, Albert.) & quidem fieri potest, ut etiam per totam ferè uitam coeant, tam mares quam foeminae, Aristotel. Et rursus, Coeunt tam oues quam capræ, quandiu uiuunt. Oues & capræ teruo aut 20 quaterno coitu implentur, Aristot. intra quartum coitum, Plin. Ouis decem uel duodecim annis uiuit, & parit octo annis, Albert. Generatio bimis utrinq; (ouibus & arietibus) ad nouenos annos, quibusdam & ad denos, Primiparis minores foetus. Coitus omnibus ad Arcturi occasum, quod est à tertio idus Maias ad Aquilæ occasum, id est xiiij. calend. Augusti, Plin. Ouilis pecori ab Arcturi casu usq; ad Aquilæ occasum, Varro. Anima capris quam ouibus ardentior, calidioresq; concubitus, Plin. In grege ouium si maiores natu tempestiue libidine incitantur, annum esse felicem gregi pastores confirmant: sed si minores, infelicem, Aristot. Si minores natu prius coierint, pestem anno illo futuram portendunt: sin maiores natu tardius ad coitum moueantur, idem prælagiunt, Albert. Quæ aquam falsiusculam bibunt, maturius coeunt: nec solum ante coitum, sed etiam à coitu salendum est (sal eis præbendus:) atq; etiam uerno tempore, Aristot. Capra oui similis est multis 30 nominibus: inquitur quippe hisdem temporibus. Quinq; mensibus ingrauescit foetu, perinde ut oues, (idem Plinius scribit.) Geminos etiam parit ut plurimum, Florentin. Ouis & capra uentrem ferit quinq; menses, Varro & Florentin. Ouis prægnans est diebus centum quinquaginta: itaq; fit paratus exitu autumnali, cum aer est modice temperatus, ac primitus oritur herba imbris primoribus euocata. Quamdiu admissura sit eadem aqua uti oportet, quod commutatio & lanam facit uariam, & uterum corrumpit. Cum omnes conceperunt, rursus arietes secernendi. Ita factis prægnantibus, quod sunt molesti, obsunt: neq; pati oportet minores, quam trimas saliri, quod neque natum ex his idoneum est, nec non ipsæ fiunt etiam deteriores. Minores, quam trimæ, deterrent à saliendo fiscellis è iunco, aliæue qua re, quam alligant ad naturam. Commodius seruantur, si secretas pascunt, Varro. Pinguedo nimia impedit quò minus concipiant oues, Albert. Sunt in equorum itemq; ouium ge- 40 nere quæ nullam faciant prolem: sed multorum genus totum sterile est, Aristot. De ouium conceptu nonnihil etiam dicetur in Ariete c. Cur oues ad Agenoris lucum abigentes Argiui, ut ibidem ineantur efficiunt? An quia Agenor uir summa industria in ouibus tractandis fuit, & præ cæteris regibus plurimos possedit greges, Plutarchus in Græcanic. ¶ Arietis dextro teste præligato oues (foeminas) tantum gigni quidam scripserunt, Plin. Non procul à Patrensiū ciuitate fluuius est Milichus, & post illum alius nomine Charadrus: ex hoc pecora tempore ueris bibentia, ut plurimum mares parere aiunt. Quamobcausam pastores in diuersam à flumine partem ea abigunt, (pecora cætera, ut oues & capras,) bubus tantum exceptis: tauri enim eis ad sacrificia & labores uaccis utiles sunt. Inter reliqua uero pecora foeminae maribus præferuntur, Pausanias in Achaicis. Mares aut foeminae generantur ui, tum aquarum, tum admissariorum. Nam & aquæ faciunt, ut foeminae 50 mares uel concipiantur, ad hæc, aquilonis flatu mares potius concipiuntur, austri foeminae. Vis tanta est aquilonis, ut uel ea quæ non nisi foeminas pariant, immutet ad proles masculæ procreationem. Spectare ad aquilonem oportet cum coeunt foeminae: quæ mane iniri solent, marem, si serò diei admissis, non patiuntur, Aristotel. Aquilonis flatu mares concipi dicunt, austri foeminas, Plin. Aristoteles uir callidissimus rerum naturæ, præcipit admissuræ tempore obseruare siccis diebus halitus septentrionales, ut contra uentum gregem pascamus, & eum spectans admittatur pecus: at si foeminae generandæ sunt, austrinos flatus captare, ut eadem ratione matrices ineantur. (Idem ex Columella Palladius repetit, nec aliter Aelianus.) Nam illud quod priore libro docuimus, ut admissarij dexter, uel etiam sinister uinculo testiculus obligetur, in magnis gregibus operosum est, Columella. ¶ Si à coitu imber accessit, abortum infert, Aristoteles. Oues si grauidæ glandem copiosius ederint, ab- 60 ortum faciunt, ut sues etiam. Ouis tamen constantius hoc glandibus esitatis accidit, Aristot. Docent pastores suas oues gregari, factio strepitu: nam si cum tonuerit aliqua relinquatur, quæ non concurrerit,

currerit, abortum, si est grauida, facit, unde fit, ut si quem domi strepitum moueris, omnes concurrant, propter consuetudinem, Idem. Tonitrus solitarijs ouibus abortus inferunt: remedium est congregare eas ut coetu iuuentur, Plinius & Albert. Candidi, nigri ue efficiuntur fœtus, si sub lingua arietis uenæ nigræ aut candidæ habentur: cuius enim coloris sunt uenæ, eiusdem & uellus est: uariam etiam, si plures uenarum colores sunt, Aristot. & Albert. Ouis aperto ore si inueneris nigricantem linguam, nigrum emittet fœtum: sin albam, candidum: si distinctam coloribus, partus similiter variabit, Democrit. Ferunt quinque mensibus tum oues tum capræ. Vnde fit ut locis nonnullis, quibus cœli clementia & pabuli copia est, bis pariant, Aristot. Gerunt partum diebus centum quinquaginta, postea concepti inualidi. Cordos uocabant antiqui post id tempus natos. Arietes primum uetustiores fœminas ineunt: nouellas enim minus persequuntur. Pariunt, ut dixi, iuniores pauciora quam uetustiores, Aristot. Pariunt maxima ex parte singulos, sed aliquando & binos, & ternos, & quaternos, Idem. Pariunt geminos, tum pabuli beneficio, tum si pater aut mater uim eam geminandi per naturam obtineat, Aristot. Oues in Magnesia & Africa pariunt bis, Aristot. Problematum, 10. 46. Apud Vmbricos aiunt pecora (τὰ βοσκήματα) ter anno parere, Idem in Mirabilib. Et rursus in eodem libro, Apud Illyrios ferunt pecora, (τὰ βοσκήματα; capras & oues intelligo) bis anno parere, & quidem plerumque geminos: multa uero etiam ternos aut quaternos hœdos parere: quandoque etiam quinos & plures: item lactis sesquicongium in diem ab eis emulgeri, Aegyptus tam abunde herbida est, ut bis anno oues ex sese pariant, bisque tondeantur, Aelianus. In terris calidis & humidis bis concipiunt, sicut in Mesopotamia, Albert. Oues nimium obesa difficulter pariunt, quædam in ipso partu moriuntur antequam absoluant. Canes, ut reliquæ parua quadrupedes monstra pariunt frequentius quam maiores, Aristot. problematum 10. 60. Et alibi, Capræ & oues, (ut & reliqua fœcundiora & multipara animalia) partus interdum monstrosos edunt. Ouis à partu cur non sæuiat, Aristoteles inquit problem. 10. 37. ¶ Musimonum (sunt autem ueluti oues quædam syluestres, de quibus priuatim dicam post Agnum) è genere & ouibus natos præci Vmbros uocauerunt, Plinius. Musmo ex capra & ariete nascitur, & cinirus ex oue & hirco, Albert. li. 22. in dictione Ibrida. Apud Rhætos Helueticis confœderatos locis alpinis, audio aliquando nasci capras posteriore parte, antè oues uel arietes: sed uiuere non posse, & paulò post partum mori: arietes enim cum senescunt ualidos & libidinosos fieri, & capras aliquando superuenire. Ex ouibus et arietum ferorum coitu fœtus conceptum paternum colorem retulisse, eumque similiter durasse per sobolem & nepotes deinceps: sanè uero in primò quidem fœtu hirtam, sed in nepotibus & deinceps mollem fuisse, in B. retuli ex Columella. Oues à partu (πρὸς τὸς τέκνους. Albertus legit πρὸ τοῦ τέκνου: uertit enim, Ante partum: sed utroque tempore dari conuenit;) sale fruentes, ubera magis lacte distenta demittunt, Aristot. Partus uero incipientis pecoris non secus quam obstetricum more custodiri debet, neque enim aliter hoc animal, quam muliebris sexus enititur, sapiusque etiam quanto est omnis rationis ignarum, laborat in partu: quare ueterinaria medicina prudens esse debet pecoris magister, ut si res exigat, uel integrum conceptum, cum transierit haret locis genitalibus, extrahat: uel ferro diuisum citra matris perniciem partum educat, quod Græci uocant ἐμβρυον ἀκνῶ (forte, ἐμβρυον ἀκνῶ,) Columel.

¶ Cubant oues capræque uniuersæ per cognationem, Aristot. Et rursus, Cubant difficilior oues, quam capræ: magis enim capræ quiescunt, acceduntque ad hominem familiarius. Ouium semen (id est genus) tardius est, quo hæ sunt placidiores: contra capræ mobilis, Varro. ¶ Vita ouibus ad denos annos, sed magna ex parte ad pauciores, Aristot. Oues Aethiopicæ uel ad duodecim & tredecim annos uitam agunt: capræ etiam ad decem & undecim, Aristot. Plinius capras tantum in Aethiopia usque ad annos undecim uiuere scribit, nulla ouium mentione. Alia quædam de ouium uita & ætate, & in qua sint eligendæ, dixi superius in B. In quibusdam terris marinis, in quibus sicca et falsa habent pascua, uiuunt per uiginti annos & pariunt, Albertus sine auctore: nisi forte tale quid apud Auicennam legitur. De mutatione dentium, & ætatis per eam cognitione, dictum est in B. Oues in bono statu manent usque ad octo annos, & quædam usque ad decem, si copiose pascantur, sed quæ famem patiuntur, necessariò cito senescunt, Crescent.

¶ De sanitate sunt multa, sed ea in libro scripta magister pecoris habet, & quæ opus ad medendum secum portat, Varro. Quod ad cibum & potum pertinet, tum aliàs tum ad sanitatem, superius dictum est. Mox etiam inferius uenena earum enumerabo. Equi muli & oues in Scythia, sæpe præ frigore moriuntur, Dionys. Afer. Capræ frigoris impatientiores sunt quam oues, Aristotel. Porro inter ipsas oues frigoris patientiores sunt, quibus cauda amplior, quam quibus porrectior, & glabræ exutiores, quam uestitiore: crispæ etiam algoris impatientes sunt, Idem. Et alibi, Iudicant pastores ouem ualidiorem, cum hybernis temporibus pruina, quam susceperit, seruat, nam quibus uirium minus, parum præ sua imbecillitate constantes, discutiunt suo motu quantum susceperint. Albertus longè aliter siue uertit, siue peruertit, his uerbis: Oues excutientes à caudis glaciem, ferociore sunt, & melius ac diutius durant, non excutientes autem cito moriuntur. Valent melius oues quam capræ: sed robustiores capræ quam oues sunt, Aristot. Sanitas & infirmitas ouium (inquit Crescent.) certis signis cognoscitur: nam si aperiantur earum oculi, & uenæ sint rubicundæ & subtiles, sanæ sunt: Sin albæ uel rubicundæ & crassæ apparuerint, infirmæ. Item si manu apprehensæ in schina prope anchas (in spina dorsi prope coxendices) comprimuntur, nec flectuntur, sanæ & ualidæ sunt: si uero

flectuntur, infirmæ. Itē si capite in pelle colli & ante tractæ uix trahi possunt, sunt sanæ & robustæ: facile sequunt, infirmæ. Itē sanæ per uia animosius incedunt, imbecilles molestius, & capite inclinato.

¶ Oues ne scabræ fiant, nec ricinis infestentur, & lanæ plus ut habeant, quid agendū, docebo infra in scabiei ipsarum mentione. Maro sciens lauare ouem, aut lanæ purgandæ, aut scabiei curandæ gratia, pronunciauit tunc ouem per ferias licere mersari, si hoc remediij causa fieret. Balantumq; gregem fluuio mersare salubri. Adijciendo enim salubri, ostendit auertendi morbi gratia tantummodo, non etiam ob lucrum purgandæ lanæ causa fieri concessum, Macrobius Saturn., 1. 16. Ouilum pecus quamuis mollissimum sit, ut ait prudentissimè Celsus, ualitudinis tutissima est, minimeq; pestilentia laborat, Columella. In Angliā cum æstates pluuiæ sunt, & cum pascuntur in locis uliginosis, & cum lingunt mane rorem (non omnis ros, sed certo quodam tempore, Maio præcipue pecori noxius est, rorē in Angliā ouibus p potu esse supra dixi) putrescunt et cōtabescunt eis uiscera, ut audio. ¶ Alysson si circa stabula plantetur, gregibus ouium & caprarum salubre esse perhibent, Plutarchus 3, Symposiacōn. De alyssō uide supra in Cane 6, inter medicamenta intra corpus sumenda ab ijs quos canis rabidus momordit. De uentriculo ciconiæ uel arietis, ouibus salubri, lege inferius in peste ouium. Pastores & opiliones absinthij flores aridos contritos, cum sale ouibus ac bubus præbent, quotidiana experientia edocti, omne genus interiores morbos absinthio curari, dolores sedari, & excrementa purgari, Tragus. Medetur ouium morbis decoctæ radicis centaureæ succus, Plinius. Cani nonnunquam offeres decoctum hederæ: quo exhibito saltem per septem dies, seruabis canis incolumitatem, nam ouem quoq; pastus hederæ seruat, Blondus. Hyphear ad saginanda pecora uisco utilius. Vitia modo purgat primo, dein ea pinguefacit, quæ suffere re purgationi. Quibus sit aliqua tabes intus, negant durare. Ea medendi ratio æstatis quadragenis diebus, Plinius. Ilex fructus aliquando quaternos habet, binos proprios, glandem & granum quoddam puniceum: & binos alienos, uiscum atq; hyphear, hoc à meridie, illud à septentrione. Aliqui uiscum, stelin & hyphear non aliter differre putant, nisi quod in diuersis arboribus nascuntur, alij uerò specie differre aiunt, cum & fructus ædant diuersos, & in eadem arbore aliquādo pars una stelin, altera uiscum uel hyphear proferat, Idem de causis 2. 33. Stelis uocabulum est Euboensium, hyphear Arcadum, uiscum commune, Ibidem. Ouibus utile adiantum circa ouilia earum feritur, Dioscorides. Pecori utilissimos esse aiunt adianti ramulos in cibo, Plinius. Asplenos herba consumit splenem pecorum, ut copiose dictum est in Boue. Caprino pecori eadem remedia conueniunt quæ ouillo, Columella. Nunc quemadmodum uitij, aut morbo laborantibus subueniendum sit, præcipiemus, quanquam pars hæc exordij penè tota iam exhausta sit, cum de medicina maioris pecoris priore libro disputarem, quia cum sit ferè eadem corporum natura minorum, maiorumq; quadrupedum, pauca paruaq; morborum & remediorum differentia possunt inueniri: quæ tamen quantula cunq; sint, non obmittentur à nobis, Idem.

¶ Vendere oportet armenta reijcula, (i. duplici in secunda syllaba) oues reijculas, Cato, Reiculas Nonius (i. simplici) interpretatur ætate aut morbo graues, citans illud Varronis ex libro de liberis educ. Et ut in grege opilio oues minus idoneas remouere solet, quas reiculas appellat. Cins lanæ ouis passionibus pecudum medetur, Plinius ut Aggregator citat. ¶ Febres accidunt ouibus, quæ cognosci & curari possunt, ut dictum est de febribus in tractatu boum, Crescentienfis. Quin etiam ima dolor balantum lapsus ad ossa Cum furit, atq; artus depascitur arida febris: Profuit incensos æstus auertere: & inter Ima ferire pedis salientem sanguine uenam, Vergilius in Geor. (Prudenter Vergilius, inquit Columella, ouibus febricitantibus consultit de talo uel inter duas ungulas sanguinem emitti oportere. Nos etiam sub oculis & de auribus sanguinem detrahimus.) Et mox,

Quam procul aut molli succedere sapius umbræ Videris, aut sumas carpentē ignauius herbas, Extremamq; sequi, aut medio procumbere campo Pascensem, & seræ solam decedere nocti, Continuo ferro culpam compesce: prius quam Dira per incautum serpant contagia uulgus, Agni febricitantes quomodo sint curandi, in Agni historia prosequar. Ouibus agris & gregario aliquo morbo infectis, lac caprinum aqua permixtum bibendum dabis, Obscurus. Videtur autem hic potus in febribus tum alijs tum pestilentibus conuenire, nam & agnis febricitantibus lac maternū pari mensura cœlestis aquæ miscetur, aut caprinum per corniculum infunditur, teste Columella. Nec capræ nec oues peste inficiuntur, si ex ciconiæ uentriculo aqua intrito, singulis cochleare unum infuderis, Quintilius. Aduersus morbum ouibus letalem, Ventrem arietis cum uino coques & aqua dilues, dabisq; ouibus in potu, Rasis & Albertus. Si ægrotat uniuersum pecus, ut & ante præcepimus, & nunc (quod remur esse maxime salutare) iterum adseueramus in hoc casu, quod est remedium præsentissimum: pabula mutemus, & aquationes totius regionis, & aliū quæramus statum cœli: curemusq; si ex calore, & æstu cōcepta pestis inuasit, ut opaca rura: si inuasit frigore, ut eligantur aprica, sed modicè ac sine festinatione persequi pecus oportebit, ne imbecillitas eius longis itinibus aggrauetur, nec tamen in totum pigre ac segniter agere. Nam quemadmodum fessas morbo pecudes uehementer agitare, & extendere non conuenit, ita conducit mediocriter exercere, & quasi torpentes excitare, nec pati ueterno consensescere, atq; extinguī. Cum deinde grex ad locum fuerit perductus in lacinias colonis distribuatur, nam particulatim facilius quàm uniuersus conualescit, siue

siue quia ipsius morbi halitus minor est in exiguo numero, seu quia expeditius cura maior adhibetur paucioribus, Columella. Prospicere maximè in ipso principio conuenit, ne in morbum pestilentem incidunt oues. Vere igitur aduentante, eleliphacum montanum prasiumq; herbas contundes, & per dies quatuordecim in potu eis temperabis; idem & autumnio diebus totidem faciendum. Quod si iam eas occupauerit morbus, eisdem remedijs uti conueniet; iuuat etiam ex cytiso pabulū, arundinisq; durissimæ radices teneræ madesactæ, atq; in affectam partem admotæ, (ut And. a Lacuna uertit; sed melius Cornarius, arundinis durissimæ radices tenerrimæ in potu maceratæ, Græcè enim non *πικρυ* sed *πικρυ* legendum.) Oportet autem infectas in aliam regionem transferre, ne contagione sua sanas etiam uitient: quin & ipsæ dum alia aqua spirituq; alio fruuntur, roborantur & conualescunt, Africanus in Geoponicis Græcis. Arentesq; sonant ripæ collesq; supini. In stabulis, turpi dilapsa cadauera tabo, Nam neq; erat corijs usus; nec uiscera quiscq; Nec tondere quidem morbo, illuuięq; peresa Verum etiam inuisos si quis tentarat amictus, Membra sequebatur; nec longo deinde moranti Vergil. in Georg. Seneca ab initio libri sexti Naturalium quaestionum, Pompeios celebrem Campaniæ urbem Regulo & Verginio consulibus, desedisse terramotu, & quidem diebus hybernis, scribit, &c. Et in eodem libro cap. 17. Aiunt (inquit) sexcentarum ouium gregem exanimatum in Pompeianæ regionis motu. Nec est quare hoc putes ouibus illis timore accidisse. Diximus solere post magnos terrarum motus pestilentia fieri. Multa enim mortifera (tum aer, tum aqua) in alto latent. Quæ cum extra superficiem terræ erumpunt suo halitu & uapore, facilius pecora sentiunt, in quæ pestilentia incurrere solet, quo audiora sunt, & aperto cælo plurimum utuntur, & aquis, quarum maxima in pestilentia culpa est. Oues uero mollioris naturæ quo propiora terris ferunt capita, corruptas esse non miror, cum afflatum diri aeris circa ipsam humum exceperint. Nocuisset ille & hominibus, si maior exisset, sed illum copia aeris synceri extinxit, antequam ut ab homine posset trahi surgeret, Hæc Seneca. ¶ Oues si ab ardente Sole labefactentur, cadantq; assidue nec edant, agrestis beæ (lapathi nimirū) succus eis infundi debet: cogendæ sunt etiam ipsas betas comedere, Anatol. ¶ Si ob pastum insalubriorem uenter eis tumeat, sanguinis detractio curabis illas, tundēs scilicet eas uenas, quæ supra labrum, & quæ sub cauda circa sedem sunt. Infundere etiam conuenit sesquiheminam humani lotij. Quod si uermes (*σκώληκες*) unā cum herbis uorauerint, idem faciendum est, Anatolius. Idem aut similis morbus est, quo (ut Gallus quidam non indoctus hæc mihi scribenti retulit) oues dicuntur uenenum in pastu cum herbis sumplisse: quod fieri aiunt cum aer crassus, lentus, & noxius cum rore concretus in herbas decumbit, qualis etiam plantis & arboribus sæpe exitialis est. Ouibus inde statim ualde inflatis, pastores summas auriculas abscindunt ut sanguis emanet, & baculis percutiunt latera. Alij aquæ permiscunt inulam, & ori aperto infundunt; aut, si desit aqua, urinæ permiscunt, quam in uas aliquod aut etiam calceum emiserint. Sic oues statim melius habere aiunt. ¶ Miles quidam narrauit nobis uisam sibi esse ouem quæ in rabiem inciderat cum uacca rabiosa cornu eam impetisset, Rufius. ¶ Si oues æstuant biberint, & sic refrigeratæ fuerint, tum aliās tum circa omentum præcipue, ut Ianij nostri referunt, auriculæ eis dimidia ferè parte abscinduntur: quod si sanguis è uulnere manet, bene habet; sin minus, maciuntur. ¶ Bilis æstiuo tempore non minima perniciēs, potione depellitur humanæ ueteris urinæ, quæ ipsa remedio est etiam pecori arcuato, Columella. ¶ Si hircinam hauserint, acetū acre & calidum, aut oleum est infundendum, Anatolius. Si uermes (*σκώληκες*) cum herbis deglutiuerint, quomodo curandæ sint paulò superius dictum est. ¶ Si qua reptilium bestiarum momorderit percusserit uel, melanthium ex uino illi offerendum est; ac breuiter ea omnia faciendæ adhibendæq; sunt, quæcunq; in historia horum aliorumq; animalium tradidimus, Anatolius. ¶ Vere moriuntur pasta rore melleo (de quo supra etiam dixi, noxium esse ouibus, ut bubus quoq;) Autumnio autem si aristas nimium impleantur, & postea statim bibant, disruptis uisceribus (intestinis) moriuntur, Albert. ¶ Aconito neq; pecus (ouis) neq; ullum animal pascitur, Theophrast. Oues necat nerion (id est rhododendrum,) Dioscorid. Pecus & capræ si aqua biberint, in qua folia rhododendri maduerint, mori dicuntur, Plin. Oues & capras perdunt euonymus & conyza, uide in Capra c. Sabina capris & ouibus uenenum est, Plin. lib. 16. Est etiam grauis perniciēs herba sanguinariæ, quam si pasta est ouis, toto uentre distenditur contrahiturq; & ipsam quandam tenuem tetræ odoris exspuit. Celeriter sanguinem mitti oportet sub cauda, in ea parte quæ proxima est clunibus, nec minus in labro superiore uena soluenda est, Columella. Eisdem uenas solui iubet Anatolius, si ob pastum insalubriorem uenter eis tumeat; & uerisimile est ipsum ex Columella transtulisse, quæ uero sanguinariæ esset herba non cognouisse, ac ideo quod de ea priuatim dictum erat communius protulisse. Ego sanguinariam herbam dici nullam noui, præter polygonum Græcorum, cui tamen uim uenenatam nemo attribuit. Sed ouibus uenenum esse potest, non item alijs animalibus, astricta nimirum alio intumescente. (Atqui in Geoponicis Græcis polygonon herbam arietibus dari legimus, ut ualentiores fiant ad coitum.) Qua sola facultate alia etiam astringens herbula binis & rotundis ferè numi instar folijs humi reptans, pulegio non dissimilis, locis opa-

cis, ut circa sapes & alibi, præsertim humidis, Fuchsius numulariam uocat (expressa uoce Germanice *penigkrut*, Angli eodem sensu dicunt *penigras*) ouibus exitio esse creditur. Itaq; à Gallis per circumscriptionem uocatur herba oues necans, *Pherbe qui tue les brebis*. Athomini innoxia, & persæpe salutaris est. Ego teneram uerno sape ex aceto sale & oleo comedi. Herba inodora est, flos pallidus grauius odoratus, ranunculi ferè floris effigie; nostri serpentinam (*naterkrut*) nominant, quod serpentes uulnerati aut etiam aliqua parte dissecti, hac herba sibi mederi ut partes separatæ coalescant, à uulgo fertur. Mirum quod anagallidem foeminam pecora uitant; at si decepta similitudine, (foemina ad marem anagallidem,) degustauere, statim eam quæ asyla uocatur, in remedio querunt: ea à nostris ferus oculus nuncupatur, Plin. Anagallis quidem herbula nitroso, acri & insuauis sapore est, ferè quo heræ radix cruda; sed cum eodem tum mas tum foemina sapore & facultate sit, cur illum gustent hanc auersentur, equidem miror. Ceterum asyle herbæ hoc uno in loco, quod sciam, Plinius meminuit, nec uel ipse alibi, uel aliorum quisquam. Duua (ut mihi hæc scribenti Gallus quidam dictauit) herba uocatur Gallis, in Normannia præcipue, similis lapatho (uel gentianæ maiori) sed angustioribus folijs & semper erectis, neruo medio ferè rubente, causticis; nascitur iuxta aquas. Hanc si comederint oues, innascuntur eis in iecore animalia quædā parua, nigra, quæ similiter duuæ uocantur; & morbus itidem duua, incurabilis; itaq; mox mactanda & comedenda sunt animalia. Herba quoniam hyems erat demonstrari mihi non potuit; quærent diligentiores num aliqua hydrolapathi species sit, aut potius plantago aquatica, cui folia semper eriguntur; quamuis neutra caustica sit, & forsitan qui hæc mihi dictauit hanc ei facultatem esse falsò credidit. Lanij nostri mihi affirmant sepe in iecore ouium hirudines reperiri, folliculis quibusdam inclusas, longitudine sesquidigiti, latitudine ne ad longitudinem ferè dimidia, prætenues; id uitium contrahi potu aquæ palustris; in uentriculo nunquam ulla hirudines reperiri. Nascitur inter frumenta herba alba panico similis, occupans arua, pecori quoq; mortifera, Plin. Vide in Boue C. in aconiti mentione. ¶ Fracta pecudum non aliter quàm hominum crura sanantur, inuoluta lanis oleo atq; uino insuccatis, & mox circumdatis ferulis conligata, Columella. ¶ Si pediculi riciniue molestant ouem, radix sphendarni (id est acris) tundenda & in aqua elixanda est. Vbi autem à capite usq; ad extremā spinæ partem, lanā totonderis, (*ἀναξάνης*, Cornarius reddit diuulseris,) tepidam ipsam aquam infundito, donec penetret uniuersum corpus. Nonnulli in tali quoq; affectu (ut in scabie) cedria tantum utuntur. Alij etiam in usu est radix mandragoræ. (*οὐ δὲ μανδραγόρα πρὶν πρὸς καὶ δ' ὁμοίότητά.*) Cauendum autem est ne gustetur (à pecore,) est enim periculosa. alij cyperi radices coquunt, eoq; decocto oues abluunt, Diophanes. Atque qui Plinius pediculos in ouibus gigni negat, his uerbis; In ouibus & in capris ricini solum gignuntur, pediculi & pulices nulli. Et alibi, Pilos habentium asinum tantum immunem pediculis credunt, & oues. Gigni quidem pediculos in lanis interemptarum à lupis ouium, dicemus in D. ¶ Scabiem ouium contagiosam Galli uocant le rac. Oues ne scabræ fiant, Amurcam puram, & aquam ubi lupinus deferbuerit, & fecem de uino bono inter se pariter omnia sumito, & bene commisceto. Postea cum detonderis oues, unguito totas; sinito biduum aut triduum confudent; deinde in marila uito, si aquam marinam non habebis, facito aquam salinam, ea lauato. Si hæc sic feceris, non scabræ fiant, & lanæ plus, & meliorem habebunt, & ricini non erunt molesti. Eodem modo in omnes quadrupedes utitor si scabræ erunt, Cato cap. 96. Oues frequentius quàm ullum aliud animal infestantur scabie, quam facit macies, ut maciem exiguitas cibi. Huic morbo nisi occurratur, unica totum pecus inquinabit. Nam oues contagione uexantur, Textor. Præ frigore oues aliquando in scabiem & podagram incidunt, teste Vergilio. De tonsura ouium primum animaduerto antequam incipiam facere, num scabiem aut ulcera habeant, ut, si opus est, antè curentur quàm tondeantur, Varro. Oues lauari solent uel lanæ purgandæ, uel scabiei curandæ causa, ut superius ex Macrobio recitauimus. Quæ inter tondendum excitantur uulnera, pice liquida inungere conuenit, at uniuersum corpus oleo cum uino, aut coctorum succo lupinorum amarorum. Sed multò præstantius fuerit ex uini amurcæ portionibus paribus, aut ex oleo & uino albo ceræ & adipi (*σῆσι*, seuo) mistis, inungere. Hoc si quidem efficit lanam innocuam (*ἐρίον βλαβερὸν ὁ πωιά*), scabiei resistit, ulceraq; prohibet ne fiant, Didymus. Vide etiam infra in E. ubi de tonsura ouium, quomodo iam tonsæ illinendæ sint ne scabræ fiant, ex Columella præcipue. Scabie igitur oues nunquam infestabuntur, si eis quæ prædicta sunt, quispiciam oues tonsas inunxerit; Sin autem ob negligentiam tuam, scabie tuæ fœdentur oues, eas curabis hoc modo; Amurcæ sine sale, aquæ in qua amari lupini maduerint, fecisq; uini albi, singulorū equas portiones in uase aliquo miscens, & calefaciens, ouem inde perungito, eamq; sic in unam & alteram diem relinquito. Tertia uero die, marina aqua, aut muria calida lauanda est; ac post id, aqua potabilis. Quidam cupressi sphaerulas aqua maceratas affundunt. Alij ex sulfure, cypero, cerusa atq; butyro mistis, scabras oues inungunt. Sunt qui ex luto orto ab urina quam asinus in uia excreuit, illinant oues. Nonnulli autem rectius facientes, non prius admouent aliquod remedium dictorum, quàm totonderint partem scabidam, eamq; lotio antiquo perfuderint. In Arabia porro uel sola cedriæ inunctione scabiem discutunt, ut in camelis & elephantis quoq;. Scabiem ouium compescet, si lotio præluens, sulfure atq; oleo inunxeris, Diophanes. Oues (inquit Columella) frequentius, quàm uelum aliud animal infestantur scabie, quæ ferè nascitur, sicut noster memorat poëta: Cum frigidum imber Altius ad uiuum perfedit, & horrida cano Bruma gelu. Vel post tonsuram, si remedium prædicti

prædicti medicaminis non adhibeas, si æstium sudorem mari, uel flumine non ablutas, si tonsum gregem patiaris syluestribus rubis, ac spinis sauciari: si stabulo utaris, in quo mulae, aut equi, aut alii steterunt: præcipue tamen exiguitas cibi maciem, macies autem scabiem facit. Hæc ubi cepit irrepere, sic intelligitur: uitiosum locum pecudes, aut morfu scalpunt, aut cornu, uel ungula tundunt, aut arbori adfricant, parietibusue detergent. quod ubi aliquam facientem uideris, comprehendere oportebit, & lanam diducere: nam subest aspera cutis, & uelut quædam prurigo, cui primo quoque tempore occurrendum est, ne totam progeniem coinquinet, & quidem celeriter, cum & alia pecora, tunc præcipue oues contagione uexentur. Sunt autem complura medicamina, quæ idcirco enumerabimus, non quia cunctis uti necesse sit, sed quoniam nonnullis regionibus quædam reperiri nequeunt,

- 10 ex pluribus aliquid inuentum remedio sit. Facit autem commodè primum ea compositio, quam paulo ante demonstrauimus, si ad fecem, & amurcam, succumque decocti lupini misceas portione æqua detritum album elleborum. potest etiam scabriciem tollere succus uiridis cicutæ: quæ uerno tempore, cum iam caulem nec adhuc semina facit, decisa contunditur, atque expressus humor eius fictili uase reconditur, duabus urnis liquoris, admisto salis torridi semodio: quod ubi factum est, oblitum uas in sterquilinio defoditur, ac toto anno fimi uapore concoctum, mox promitur: tepescitumque medicamentum linitur scabræ parti, quæ prius aspera testa, uel pumice defricta redulceratur. Eidem remedio est amurca duabus partibus decocta, item uetus hominis urina testis candentibus inusta: quidam tamen hanc ipsam subiectis ignibus quinta parte minuunt, admiscuntque pari mensura succum uiridis cicutæ. Deinde figularibus tritis, & picis liquidæ, & fricti salis singulos sextarios infundunt.
- 20 Facit etiam sulfuris triti, & picis liquidæ modus æqualis igne lento coactus. Sed Georgicum carmen affirmat, nullam esse præstantiorem medicinam, Quam si quis ferro potuit rescindere summum Vlceris os, alitur uitium, uiuitque tegendo. Itaque referandum est, & ulcera medicamenti curandum. Hæc omnia Columel. Sed Vergilij etiam ex Georgicis eadem de re uersus apponam omnes:
Turpis oues tentat scabies, ubi frigidus humber	Altius ad uiuum peredit, & horrida cano
Bruma gelu: uel cum tonsis illotus adhæsit	Sudor, & hirsuti secuerunt corpora uepres.
Dulcibus idcirco fluuijs pecus omne magistri	Perfundunt, udisque aries in gurgite uillis
Mersatur, missusque secundo defluit amni.	Aut tonsum tristi contingunt corpus amurca:
Et spumas miscent argenti, uiuaque sulphura,	Idæasque pices, & pingueis unguine ceras,
Scillaque, helleborosque graues, nigrumque bitumen.	Non tamē ulla magis præsens fortuna laboris est,
30 Quam si quis ferro potuit rescindere summum	Vlceris os: alitur uitium, uiuitque tegendo,
Dum medicas adhibere manus ad uulnera pastor	Abnegat, & meliora deos sedet omnia poscens.

- Medentur pecori lupini cum chamæleonte herba decocti, aqua in potum collata. Sanant etiam scabiem quadrupedum omnium in amurca decocti, uel utroque liquore postea mixto, Plin. Lupini cum chamæleontis nigri radicibus decocti, quadrupedum (πελάτων, ouium) scabies sanant, in quem usum tepido decocto illo abluuntur, Dioscorid. Tragus (ex hoc opinor loco) quadrupedum & ouium scabiem sanari scribit lupinis cum radicibus carlinæ uulgo dictæ (Åberwur) decoctis in uino quod a dolijs dum hauritur destillās uasculis excipitur, uel etiam in aqua. Halimo syluestri effectus maiores in sananda hominum ac pecorum scabie, Plin. Herodotus *μοροκονίαν* dixit (malim omicron in antepen. *μορίαν* enim inungere est,) quoniam oues pice illinebantur, Hesych. & Varin, nimirum aduersus scabiem, uel ad tonsillas. Nam in uoce *Κωνία* apud Hesychium & Varinum sic legimus, *κωνία* (malim per duplex sigma) *ή νύη ποικίλη* (pix liquida nimirum) *ή γίσι τε τήδε μιν ήν πελάτων*. Pissa sphaltos est mixta bitumini pice, naturaliter ex Apolloniatarum agro. Quidam ipsi miscent, precipuum ad scabiem pecorum remedium, aut si foetus mammas læserit, Plin. Pecorum scabiem sanant, lanasque emolliunt piscinæ maris. Mediterannei marinam aquam imitabuntur, quam salissimam, si quatuor sextarijs aquæ, unum salis addiderint: nam si quis amplius addere conetur, uinci aquam, salis non liquari aiunt: moderatissimam fieri putant, si aquæ sextarijs quatuor octonos salis cyathos misceant, Plin. 31, 6. Sunt qui dicant illam demum aquam salam respondere marinæ in qua ouum fluitet nec subsidat: quod cum ego experirer eiusdem ponderis aquam & salem esse oportere comperi ut ouum innataret. Duo salis sextarii in quatuor aquæ sextarios missi, temperatissimam marini liquoris copiam faciunt, Plinius Secundus apud Marcellum. ¶ Si abscessus corporis superficiem obsideat, aperiendus est, uulnerique torrefactus sal atque tenuissimus ex liquida pice imponendus, Anatol. ¶ Est etiam insanabilis sacer ignis, quæ pusulam uocant pastores: ea nisi compescitur intra primam pecudem, quæ tali malo correpta est, uniuersum gregem contagione prosternt: sic quidem quod nec medicamento rum, nec ferri remedia patitur. Nam penè ad omnem tactum excandescit: sola tamen ea fomenta non aspernatur lactis caprini, quod infusum tantum ualet, ut & blandiatur igneam sæuitiā, differens magis occidionem gregis, quam prohibens. Sed Aegyptiæ gentis autor memorabilis Dolus Mendesium, cuius commenta, quæ appellantur Græce *ἐπομνηματα* sub nomine Democriti falso produntur, censet propter hanc sapius ac diligenter ouium terga perspicere: ut si forte sit in aliqua tale uitium deprehensum, confestim scrobem defodiamus in limine stabuli, & uiuam pecudem, quæ fuerit pusulosa, 60 resupinam obruamus, patiamurque super obrutam meiere totum gregem, quod eo facto, morbus propulsetur, Columella. ¶ Clauis quoque dupliciter infestant ouem, siue cum subluuies, atque in crurigo in ipso discrimine ungula nascitur, seu cum idem locus tuberculum habet, rustici nostri hoc uitium

in pecore uulgo herinaceum uocant) cuius media ferè parte canino similis extat pilus, etq̃ subest uermiculus. Subluuies, & intertrigo pice per se liquida, uel alumine & sulfure, atq̃ aceto mistis rite eruentur; uel tenero punico malo, prius quàm grana faciat, cum alumine pinlito, superfusoq̃ aceto, uel aris erugine infriata, uel combusta galla cum austero uino leuigata, & superposita: tuberculum, cui subest uermiculus, ferro quàm cautissime circūsecari oportet, ne dum amputatur etiam quod infra est animal uulneremus; id enim cum sauciatur, uenenatam saniem mittit, qua respersum uulnus ita insanabile facit, ut totus pes amputandus sit: & cum tuberculum diligenter circūcideris, candēs seuum uulneri per ardentem tadam instillato, Hæc omnia Columel. ¶ De mentigine siue ostigine mortifera lactentibus agnis, lege in Agno c.

¶ In morbo comitiali cerebrum nimis humidum est. cognouerit autem hoc ipsum quis maxime ex ouibus, & præsertim capris, hæ enim frequentissime corripuntur, quod si caput ipsarum dissecueris, reperiēs cerebrum humidum & sudore refertum ac male olens, Hippocrates in libro de morbo sacro. ¶ Chamelæam quoquo modo collectam iumentorum pecorumq̃ oculis salutarem esse aiunt, Plinius. Papaueris cornuti folium argema in ouibus tollere scripsit Theophrastus; Dioscorides inunctum argema & nubeculas κτηνῶν, (id est pecudum & iumentorum,) emendare. ¶ Simolesta pituita est, cunilæ bubulæ, uel nepetæ syluestris surculi lana inuoluti naribus inferuntur, uersanturq̃ donec sternuat ouis, Columella. Veratrum nigrum pecorum & iumentorum pituitas sanat, surculo per aurem trajecto, & postero die eadem hora exempto, Plinius. ¶ Ad tonsillas pice liquida illinitur, ut supra dixi inter remedia contra scabiem. ¶ Nascitur ouibus gossium sub gula ex fluxu humorum à capite descendantium; & perforata ibi pelle humor aqueus paulatim exillat, curanturq̃, Crescentiensis. Nostri hoc uitium uocant *Fröppf*, id est strumas, & de ouibus sic affectis dicere solent, *sy Felchend*, contingit autem aliquando cum uitæ periculo, oboritur præcipue initio ueris: & postea cum iam gramine pascuntur inclinatis capitibus, curantur. Sunt qui sic affectarum pabulo, uel sali potius, medicamenta misceant, ut quidam apud nos iuniperi baccas & linguæ ceruine folia trita. ¶ Opiliones a fari radice pollinem sali mixtum ouibus lingendum præbent, ad pituitas præcipue uitia & tussim, Tragus. Oues si tussient, amygdalæ repurgatæ contusæq̃ cum tribus uini cyathis distemperatæ, per nares infundi debent, Anatolius. Pastores nostri ouibus ægris, in tussi præsertim pseudochamædry medentur, unde etiam nostri herbam ouium (*Schaaferut*) appellant. Similis est chamædryi, sed fatua & inodora, floribus coeruleis spicatim per adnatos ramulos digestis, in medijs caulibus cacumine nunquam se aperientibus. Plura de hac planta dixi in Boue c. Suspiriosè laborantibus, auriculæ ferro rescindendæ, mutandæq̃ regiones, quod in omnibus morbis ac pestibus fieri debere censemus, Columella. Si laborent dyspnoea, ferro illis aures *κρυδ*, id est, amputare (forare uertit Andreas à Lacuna; Cornarius incidere, ego summas auricularum partes rescandas intelligo,) oportet, ipsasq̃ oues aliò traducere, Anatolius. Radix herbæ consiliginis, suum quidem & pecoris omnis remedium præfens est pulmonum uitio, uel trajecta tantum in auricula. Bibi debet ex aqua, haberiq̃ in ore assidue sub lingua, Plinius. Ouem pulmonariam similiter ut suam curari conuenit, inserta per auriculam, quam ueterinarij consiliginem uocant, de ea iam diximus, cum maioris pecoris medicinam tradidimus, sed is morbus æstate plerumq̃ concipitur, si deficit aqua, propter quod uaporibus omni quadrupedi largius bibendi potestas danda est. Celso placet, si est in pulmonibus uitium, acris aceti tantum dare, quantum ouis sustinere possit, uel humanæ ueteris urinæ tepesactæ trium heminarum instar per sinistram narem corniculo infundere, atq̃ axungie sextantem faucibus inserere, Columella. ¶ Cauda ouis quàm arctissime præligata, euulsa inde lana, præ fastidio quæ non pascebatur ouis, statim uestitur: traduntq̃ quod extra nodum sit è cauda præmori, Plinius. ¶ Bilis æstiuo tempore non minima pernicies potione depellitur humanæ ueteris urinæ, quæ ipsa remedio est etiam pecori arcuato, Columella. De uermibus seu hircinibus iecoris, supra dixi inter morbos ouis toti corpori periculosos. ¶ Tormentilla uulgo dicta dysenteriam & alia uentris profluuiâ sistit, quare opiliones etiam ea utuntur ouibus curandis, Tragus. In nostra regione ut uenter ouibus sistatur, salem præbent, & sic excitata siti uinum nigrum, Albertus. ¶ Meatus etiam alimenti sicci coaluit aliquibus bestijs, scilicet ouibus & quibusdam alijs, Aristoteli. ¶ Lien ouibus aliquando crassus humoribus impletur inflaturq̃, idq̃ sepius mense Maio & Aprili præ copia crassi lenticq̃ sanguinis: unde sæpe subito moriuntur. Prodest eis stetum, ut uulgo uocant, duorum digitorum poni inter nares, & operam dare ut multum detrahatur sanguinis. Quædam enim sic liberantur, aliæ nihilominus moriuntur, Crescentiensis. ¶ Animalia in renibus opimandis luxuriant: & ipsi pingui undiq̃ obductis intereunt, quod ubertate pabuli fit, ut in Sicilia agro Leontino. Quocirca sero diei agere oues ad pascua pastores loci illius solent, quo minus capiant pabuli, Aristoteles. Ouibz solis animalium renes totos obesos habere letale est, quo fit ut quanquam pingues admodum sint, tamen aliquid desit, & si non utriq̃, dextro quidem, causa cur hoc solis, aut maxime ouibus accidat, quod ipsi quæ adipe pinguescere solent, pingue humidum est, itaq̃ non æque flatus interclusi dolorem faciunt, quod causa syderationis est, Arist. de par. libro 3. cap. 9. & rursum, Copia etiam seu genus ouium longe excedit, omnium enim animalium oues celeri renū obesitate opplentur, itaq̃ humore flatuq̃ intercluso celeriter præ syderatione intereunt. nam per uenam aortam & maiorem

maiores statim uitium ad cordis sedem transferebatur. ¶ Oues præ nimio frigore aliquando in scabiem uel podagram incidunt, teste Vergilio. ¶ Ouem, equum, & hominem eisdem ferè totidemq; morbis tentari periti tradunt, Aristoteles.

D.

Oues quadrupedum mitissimæ sunt, Textor: mansuetæ & innocentes, Albertus. Ovis de domo uix efficitur, & electa recurrit, Obscurus. Maxime natura quieræ sunt, & aptissimæ ad uitam hominum: quare & propter utilitatem & propter placiditatem nutriendæ ab homine assumptæ sunt, Varro. Genus ouile amens, & moribus, ut dici solet, stultissimis est, quippe quod omnium quadrupedum ineptissimum sit: repit in desertum sine causa, hyeme obstante ipsum sæpe egreditur stabulo; occupatum à niue, nisi pastor compulerit, abire non uult, sed perit desistens, nisi mares à pastore ducantur: ita enim reliquus grex consequitur, Aristot. Quam stultissima animalia lanatæ quæ timere ingredi, unum cornu rapto sequuntur, Plin. In ouis ingenio se prodit *ἁδὲ*, (id est simplicitas uel stultitia,) Adamantius. Ovis & asinus ineptissimis sunt moribus & degeneribus animis, Aelian. Ouium & bouum duces constituuntur, Aristot. Omnium maxime animalium oues ad parendum faciles sunt: Etenim ad uerba pastorebus obediunt, & canibus obtemperant, & capras sequuntur, si mul & inter se amant, Aelian. Docent pastores suas oues gregari facto strepitu, ut supra in c. retuli, ubi de partu et abortu ouium dixi. Pili molles hominem timidum designant: nam & inter bruta huiusmodi sunt quibus mollissimus pilus, ut ouis, lepus, Aristot. Oues se inuicem amant, & una condolet alteri: nam sana si alteram uiderit imbecillam, Soli pro ea se obijcit, & umbram ei obtendit, Albertus. Mater agnum odore posteriorum nescit, Albert.

¶ Cum capris oues amicitia coniunctæ sunt, Aelian. Luporum insidijs oues minus idcirco parent, quod non ita separatim à reliquis errant quemadmodum singulæ capræ à gregalibus suis segregantur, Aelian. Lupum grauiore pedis sonitu ouis stulta uocat, Plutarch. Vide in Lupo D. *ἀελυα κυμῶνι πρὸς αὐτὰ, τὰ λυκάσσει*, (id est oues à lupis dilaniatæ,) Hesych. & Varin. Ouium quas lupus occiderit pelles ac uellera, & facta ex his uestis, longè quàm cætera aptiora sunt ad pediculos procreandos, Aristot. Vide in Lupo D. ubi etiam expositum est, cur oues à lupis dilaniatæ carnem quidem suauiore, lanam autem tibidam flaccidamq; habeant. Haud mirum uideri debet ouis pellem à lupo dilaniatæ pruritus mouere, nam ob uehementem metum, tum etiam ob contrariam naturam male afficitur: etsi mors enim ultimum sit supplicium, magis tamen afficitur corpus in uno quàm alio genere. Metuit homo magis in mari fluctuans quàm coram hostibus, Cardan. Mirum est, inquit idem, & tamen uerum, fidibus lupi agninas male obstrepere: quanquam hoc idem contingat neruis ferme omnibus diuersorum animalium, ut canis & agni. Manifestius hoc contingit etiam in tympanis: nam ouina coram lupinis penè obmutescunt, stridentq;. Oues etiam mortuæ mortuum lupum extimescunt, Oppianus: cum proximè dixisset si tympanum ex pelle lupina pulsetur inter alia quæ ouillis pellibus constât, hæc obmutescere, illud unum grauius resonare. Si tendatur chorda lupina cum chordis ouillis, hæc rumpentur, uel omnem harmoniam (sonum) amittent. Quod si pelles eriam ouis & lupi coniungantur, ouilla lanam amittet, ut & alij scribunt & Albertus, qui tamen hoc se expertum negat. (Plura de his omnibus leges in Lupo D.) Ego ea quæ de chordis & tympanis dicuntur superstitiosa esse puto. Quanquam enim lupina pellis cum durior solidiorq; sit ouillis, sonum proculdubio in tympanis longè clariorem ædat, ut sonus reliquorum longè inferior minus animaduertatur, ut lux candelæ iuxta ignem magnum positæ: (eadem & in chordis ratio fuerit.) rumpi tamen uel prorsus obmutescere quis credat? Cæterum pellem ouillam lupinæ coniunctam absumi citius non mirum est, ut neq; anseris pennas prius quàm aquilæ, si coniunxeris. Sicciorum enim animalium partes etiam sicciores minusq; excrementitiæ sunt, & eandem ob causam diuturniores. Sunt autem syluestria mansuetis sicciora, tum exercitiij tum pabuli ratione: nam & exercentur amplius, & pabulo tum sicciora tum minus copioso fruuntur. Et anseris quidem pennas plures ab una aquilina adiecta consumptas, expertum se profitetur Albertus. Sed si natura citius pereunt anserinæ, non uerè nec propriè ab aquilinis consumi dicentur. Experiri poterunt curiosi, sepositis anserinis pennis alijs per se, alijs cum aquilina adiuncta, ut uideant pariter ne, an hæc uel illæ priores intereant. Idem cum ouilla & lupina pellibus experiri licebit. ¶ Apibus inimicæ & oues, difficile se à lanis earum explicantibus, Plinius.

E.

Quadrupedum syluestrium quas utilitatis causa deprehensas homines incluserunt, ut mansuerent, primas non sine causa putant oues assumptas, & propter utilitatem & propter placiditatem, maxime enim hæc natura quieræ, & aptissimæ ad uitam hominum. Ad cibum enim lac, & caseum adhibitum, ad corpus uestitum & pelles attulerunt, Varro. Utilis est ouis lana, corio, lacte, carne, uisceribus, (intestinis) simo in quo quiescit, Albert. Nostri uulgo quosdam uersus recitant, quorum sensus est, illum qui oues & apes possideat uel mediocri diligentia adhibita, facile ditescere. *Hab bybe vnd schaaf/ Vnd lig vnd schlaaf. Schlaaf aber nit zelang/ Das dir nit der gwün zergang.* ¶ Pastio.

Ergo omni studio glaciem, uentosq; niuales, Auertes: uictumq; feres, & uirgea lætus

Quo minus est illis curæ mortalis egestas,
Pabula: nec tota claudes fœnilia bruma.

At uero Zephyris cum læta uocantibus æstas,
pascua mittes.

Carpamus: dum mane nouū, dū gramina canēt:

Inde, ubi quarta sitim cœli collegerit hōra,

Ad puteos, aut alta greges ad stagna iubeto

Æstibus at medijs umbrosam exquirere uallē,

Ingentes tendat ramos: aut sicubi nigrum

Tum tenues dare rursus aquas: & pascere rursus

Temperat: & saltus reficit iam roscida luna:

Vergil. 3. Georg. (Vergilius libro 3. Georgicorum mane pasci præcipit oues secundum morem sue

prouinciæ: nam in aliquibus locis morbum contrahunt, nisi iam siccato rore pascantur, Seruius.)

Et rursus,

Lappæq; tribulicq; absint: fuge pabula læta,

(& arietē tum corpore, tum lingua palatoq; candidum.) Primum prouidendum, ut totum annum

rectē pascantur intus & foris, Varro. Pascua ouillo generi utilia sunt, quæ uel in noualibus, uel in

pratis siccioribus excitantur. Palustria uerò noxia sunt, syluestria damnosa lanatis, Pallad. Seque-

ris autem noualia non solum herbida, sed quæ plerumq; uidua sunt spinis, utamurq; sapius authori-

tate diuini carminis: Si tibi lanitium curæ est, primum aspera sylua, Lappæq; tribulicq; absint.

Quoniam ea res, ut ait idem, scabras oues reddit, cum tonsis illotus adhæsit Sudor: & hirsuti secue-

runt corpora uepres: tum etiam quotidie minuatur lana, quæ quanto prolixior in pecore concreuit, 20

tanto magis obnoxia est rubis, quibus uelut hamis inuncata à pascantium tergoris auellitur: molle

uero pecus etiam uelamen, quo protegitur, amittit, atq; id non paruo sumptu reparatur, Columella.

Hoc pecus quamuis mollissimum, ualitudinis tutissimæ est, minimeq; pestilentia laborat. Verum

men eligendum est ad naturam loci: quod semper obseruari non solum in hoc, sed etiam in tota ruris

disciplina Vergilius præcipit, cum ait: Nec uero terræ ferre omnes omnia possunt. Pinguis, & cam-

pestris situs proceras oues tolerat, gracilis & collinus quadratas: syluestris & montosus exiguas: pra-

tis planisq; noualibus tectum pecus commodissime pascitur. Idq; non solum generibus, sed etiam

coloribus plurimum refert, Idem. Æstate oues sub dio nutriuntur stabulanturq;. Cæterum inuale-

scente Sole in umbram sunt subducendæ: alioqui nequaquam. Maxime siquidem læduntur frigore,

Florentin. Per totam æstatem (inquit Crescentien.) aurora surgente festinanter mulgeantur, ne for-

litum passum perdant: & cum dies incaluerit, sic ducantur, ut calor Solis aut uentus urens non pos-

sit eis nocere. Cæterum uesperī tandiū foris sint, donec recuperent passum quem perdiderunt in

die. Cum redierint, semper curandum ne sint calidæ cum in ouilia includuntur. Quod si magnus ser-

uor fuerit, eant in proxima pascua, ne si longius abierint non possint recurrere ad umbracula: nec

pastores sinant eas importunè aggregari cum cœlum feruet: quin semper moderatè dispergant. Cū

adducunt calidæ, nō mulgeantur, (donec refrigerent mediocriter.) Cū aurora apparuerit, mox agni-

culi ducantur ex umbraculis, ubi sollicitè custodiant. Cū uiderint mane telas aranearū oneratas aqua,

non permittant pascere. Si feruor fuerit & pluuia ceciderit, non sinantur iacere, sed ad altiora ducan-

tur, ubi expositæ sint uento, semperq; moueantur. Cauendæ autem sunt ab herbis, quibus permixta

est arena. Mensibus Aprili, Maio, Iunio & Iulio non sunt permittendæ multum pasci, ut peritus qui-

dam pastor monet, ne nimium impinguentur. sed mense Septembri, Octobri & Nouembri post me-

diam tertiam sunt tota die dimittendæ in pascuis, ut impinguentur quantum poterunt, Hucusq; Cre-

scentien. Non eadem loca æstiuæ & hyberna idonea omnibus ad pascendum. Itaq; greges ouium

longe abiguntur ex Apulia in Samniū æstiuatum, atq; ad publicanū profitentur, ne si inscriptū pe-

cus pauerint, lege censoria committant mulietos, & à campesiri, æstate exiguntur in Gurgures altos

montes, Varro. Et rursus, Greges in Apulia (in solitudine & saltibus pascetes, hybernæ & æstiuæ

pascuis longè separatis) æstate prima luce exeūt in passum, propterea quod tunc herba roscida meri-

dianam, quæ est aridior, iucunditate præstat, Sole exorto puro propellūt, ut redintegrantes rursus ad

passū alacriores faciant. Circiter meridianos æstus, dū deferuescūt, sub umbriferas rupes & arbores

patulas subiiciūt, quoad refrigerato aëre uespertino, rursus pascant ad Solis occasum. Ita pascere pe-

cus oportet, ut aduerso (auerso) Sole agat: caput enim ouis molle maxime est. (Infirmissimū pecori ca-

put; quamobrē auersum à Sole pasci cogendū, Plin.) Ab occasu paruo interuallo interposito ad bi-

bendū appellūt, & rursus pascūt quoad contenebrauit: iterū enim tunc iucunditas in herba redinte-

grauit. hæc ab Vergiliarū exortu ad æquinoctiū autūnale maxime obseruāt. Quibus in locis messes

sunt factæ, interest utile (teneant in stipulis, qd est utile, &c. Crescent.) duplici de causa, q & caduca

spica saturant, & obtritit stramētis (& stercorationē faciūt in annū sequentē, & segetes meliores, Cre-

scent.) et stercoratione faciunt in annū segetes meliores. Reliquæ passionēs hyberno ac uerno tēpore

hoc mutant, q; pruina iam exhalata, ppellunt in pabulū, & pascunt diē totū, ac meridiano tempore se-

mel agere potum satis habent, Hactenus Varro. Salis crebra conspersio, inquit Pallad. uel pascuis

mista, uel canalibus frequenter oblata, debet pecoris leuare fastidiū. (De salis usu supra etiam dixi in

c. in cibi ac potus ouium mentione, & inter tuendæ sanitatis præcepta.) Nam per hyemem, si penuria

est, fœnū, (si penuria est fœni uel paleæ, uicia uel faciliior uictus, &c. Crescent.) uel palea, uel uicia, uel

faciliior

In saltus utrumq; gregem (oues et capras) atque in

Luciferi primo cum sydere frigida rura

Et ros in tenera pecori gratissimus herba est.

Et cantu querulæ rumpent arbuta cicadæ:

Currentem ilignis potare canalibus undam.

Sicubi magna louis antiquo robore quercus

Illicibus crebris sacra nemus accubet umbra,

Solis ad occasum: cum frigidus aëra Vesper

Littoraq; halcyonen resonat, & acanthida dumī,

Si tibi lanitium curæ, primum aspera sylua;

Continuoq; greges, uillis lege mollibus albos,

Primum prouidendum, ut totum annum

rectē pascantur intus & foris, Varro. Pascua ouillo generi utilia sunt, quæ uel in noualibus, uel in

pratis siccioribus excitantur. Palustria uerò noxia sunt, syluestria damnosa lanatis, Pallad. Seque-

ris autem noualia non solum herbida, sed quæ plerumq; uidua sunt spinis, utamurq; sapius authori-

tate diuini carminis: Si tibi lanitium curæ est, primum aspera sylua, Lappæq; tribulicq; absint.

Quoniam ea res, ut ait idem, scabras oues reddit, cum tonsis illotus adhæsit Sudor: & hirsuti secue-

runt corpora uepres: tum etiam quotidie minuatur lana, quæ quanto prolixior in pecore concreuit, 20

tanto magis obnoxia est rubis, quibus uelut hamis inuncata à pascantium tergoris auellitur: molle

uero pecus etiam uelamen, quo protegitur, amittit, atq; id non paruo sumptu reparatur, Columella.

Hoc pecus quamuis mollissimum, ualitudinis tutissimæ est, minimeq; pestilentia laborat. Verum

men eligendum est ad naturam loci: quod semper obseruari non solum in hoc, sed etiam in tota ruris

disciplina Vergilius præcipit, cum ait: Nec uero terræ ferre omnes omnia possunt. Pinguis, & cam-

pestris situs proceras oues tolerat, gracilis & collinus quadratas: syluestris & montosus exiguas: pra-

tis planisq; noualibus tectum pecus commodissime pascitur. Idq; non solum generibus, sed etiam

coloribus plurimum refert, Idem. Æstate oues sub dio nutriuntur stabulanturq;. Cæterum inuale-

scente Sole in umbram sunt subducendæ: alioqui nequaquam. Maxime siquidem læduntur frigore,

Florentin. Per totam æstatem (inquit Crescentien.) aurora surgente festinanter mulgeantur, ne for-

litum passum perdant: & cum dies incaluerit, sic ducantur, ut calor Solis aut uentus urens non pos-

sit eis nocere. Cæterum uesperī tandiū foris sint, donec recuperent passum quem perdiderunt in

die. Cum redierint, semper curandum ne sint calidæ cum in ouilia includuntur. Quod si magnus ser-

uor fuerit, eant in proxima pascua, ne si longius abierint non possint recurrere ad umbracula: nec

pastores sinant eas importunè aggregari cum cœlum feruet: quin semper moderatè dispergant. Cū

adducunt calidæ, nō mulgeantur, (donec refrigerent mediocriter.) Cū aurora apparuerit, mox agni-

culi ducantur ex umbraculis, ubi sollicitè custodiant. Cū uiderint mane telas aranearū oneratas aqua,

non permittant pascere. Si feruor fuerit & pluuia ceciderit, non sinantur iacere, sed ad altiora ducan-

tur, ubi expositæ sint uento, semperq; moueantur. Cauendæ autem sunt ab herbis, quibus permixta

est arena. Mensibus Aprili, Maio, Iunio & Iulio non sunt permittendæ multum pasci, ut peritus qui-

dam pastor monet, ne nimium impinguentur. sed mense Septembri, Octobri & Nouembri post me-

diam tertiam sunt tota die dimittendæ in pascuis, ut impinguentur quantum poterunt, Hucusq; Cre-

scentien. Non eadem loca æstiuæ & hyberna idonea omnibus ad pascendum. Itaq; greges ouium

longe abiguntur ex Apulia in Samniū æstiuatum, atq; ad publicanū profitentur, ne si inscriptū pe-

cus pauerint, lege censoria committant mulietos, & à campesiri, æstate exiguntur in Gurgures altos

montes, Varro. Et rursus, Greges in Apulia (in solitudine & saltibus pascetes, hybernæ & æstiuæ

pascuis longè separatis) æstate prima luce exeūt in passum, propterea quod tunc herba roscida meri-

dianam, quæ est aridior, iucunditate præstat, Sole exorto puro propellūt, ut redintegrantes rursus ad

passū alacriores faciant. Circiter meridianos æstus, dū deferuescūt, sub umbriferas rupes & arbores

patulas subiiciūt, quoad refrigerato aëre uespertino, rursus pascant ad Solis occasum. Ita pascere pe-

cus oportet, ut aduerso (auerso) Sole agat: caput enim ouis molle maxime est. (Infirmissimū pecori ca-

put; quamobrē auersum à Sole pasci cogendū, Plin.) Ab occasu paruo interuallo interposito ad bi-

bendū appellūt, & rursus pascūt quoad contenebrauit: iterū enim tunc iucunditas in herba redinte-

grauit. hæc ab Vergiliarū exortu ad æquinoctiū autūnale maxime obseruāt. Quibus in locis messes

sunt factæ, interest utile (teneant in stipulis, qd est utile, &c. Crescent.) duplici de causa, q & caduca

spica saturant, & obtritit stramētis (& stercorationē faciūt in annū sequentē, & segetes meliores, Cre-

scent.) et stercoratione faciunt in annū segetes meliores. Reliquæ passionēs hyberno ac uerno tēpore

hoc mutant, q; pruina iam exhalata, ppellunt in pabulū, & pascunt diē totū, ac meridiano tempore se-

mel agere potum satis habent, Hactenus Varro. Salis crebra conspersio, inquit Pallad. uel pascuis

mista, uel canalibus frequenter oblata, debet pecoris leuare fastidiū. (De salis usu supra etiam dixi in

c. in cibi ac potus ouium mentione, & inter tuendæ sanitatis præcepta.) Nam per hyemem, si penuria

est, fœnū, (si penuria est fœni uel paleæ, uicia uel faciliior uictus, &c. Crescent.) uel palea, uel uicia, uel

faciliior

facilior uictus ulmi seruatis frondibus præbeatur, aut fraxini. Aëstiuis mensibus pascantur sub lucis initio, cum graminis teneri suauitatem roris mistura commendat. Quarta hora calefcente potus puri fluminis, aut putei præbeatur, aut fontis. Medios solis calores uallis, aut arbor umbrosa declinet. Deinde ubi flexo iam die ardor infringitur, & solum primo imbre uespertini roris humescit, gregem reuocemus ad pascua. Sed canicularibus & æstiuis diebus ita pascendæ sunt oues, ut capita gregis semper auertantur à solis obiectu. Hyeme autem uel uere, nisi resolutis gelicidijs ad pascua prodire non debent; nam pruinosa herba huic generi morbos creabit; ac tunc (al' tantum) semel adquare sufficiet. De temporibus pascendi & ad aquam ducendi per æstatem non aliter sentio, quam ut prodidit Maro, Luciferi primo cum sydere, (&c. ut superius recitauit.) Deinde circa quartam diei horam & cum æstus uiget, ad puteos, stagna, ualles aut aliam umbram perducemus greges. Rursus deinde iam mitigato uapore compellantur ad aquam, etiam per æstatem id faciendum, & iterum ad pascua producendum ad occasum Solis. Sed obseruandum est sydus æstatis per emersum caniculæ, ut ante meridiem grex in occidentem spectans agatur, & in eam partem progrediatur, post meridiem in orientem; siquidem plurimum refert, ut pascentium capita sint (auerfa) obuersa soli, qui plerumq; nocet animalibus oriente prædicto sydere. Hyeme & uere matutinis temporibus intra septa contineantur, dum dies aruis gelicidia detrahat; nam pruinosa ijs diebus herba pecudi grauedinem creat, uentrèq; proluit; quare etiam frigidis, humidisq; temporibus anni semel tantum ei potestas aque facienda est, Columella. Omni pecudi larga præbenda sunt alimenta. Nam uel exiguus numerus, cum pabulo satiatur, plus domino reddit, quam maximus grex, si senserit penuriam, Idem. De cibis & pastione ouium dixi etiam nonnulla Capite tertio, primum in mentione cibi ac potus earum, deinde inter præcepta tuendæ sanitatis. Oues nutrire conuenit ex cytiso, herba Medica, aut scœnogræco, aut bromo (id est auena,) nec non ex culmis (achyris, id est paleis, qui sunt folliculi granorum) leguminum atq; hordei. Quæ quidem multo præstantiora redduntur, si in area ipsa respergantur salugine. Ex ficibus etiam grossi (ὀλυνδοι) decedentes, atq; arida folia oues commodissime nutriunt. Sunt autem ducendæ ad pastum, æstate quidem prius quam Sol exoriatur, rore adhuc non resoluta, (ἐπὶ τῷ ὀρώσῳ ὀλυνδοῖς.) Oportet etiam prospicere ut oues semper Solem habeant à cauda: utq; earum impar sit numerus, ceu quod habeat quandam uim naturalem ad incolumitatem atque salutem gregis, Florentinus. Capræ, oues & iuuençæ sapibus arceri debent à uitibus, quibus plurimum nocent pascendo & mordendo, teste Vergilio. Apibus statio quærenda est, quo neq; sit uentis aditus, neque oues hœdiq; petulci Floribus insultent, Idem. Matrices oues postquam pepererint quomodo sint tractandæ, uide in agno E.

¶ Græcas oues, sicut Asiaticas, uel Tarentinas moris est potius stabulo nutrire, quam campo, & pertusis tabulis, solum, in quo claudentur, insternere; ut sic tuta cubilia, propter iniuriã pretiosi uelleris, humor reddat elabens. Sed tribus, per annum totum, diebus aprico die lotas oues ungere oleo oportebit, & uino. Propter serpentes, qui plerumq; sub præsepibus latent, cedrum, uel galbanum, uel mulieris capillos, aut ceruina cornua, frequenter uramus, Palladius & Crescent. Græcum pecus, inquit Columella, quod pleriq; Tarentinum uocant, nisi cum domini presentia est, uix expedit haberi; siquidem & curam & cibum maiorem desyderat; nam cum sit uniuersum genus lanigerum cæteris pecudibus mollius, tum ex omnibus Tarentinum est mollissimum, quod nullam domini aut magistorum inertiam sustinet, multoq; minus auaritiã, nec æstus nec frigoris patiens. Raro foris, plerumq; domi alitur, & est audissimũ cibi, cui si detrahatur fraude uillici, clades sequitur gregẽ. Singula capita per hyemem recte pascuntur ad præsepia tribus ordeĩ, uel frefæ cum suis ualuulis fabæ, aut cicerulæ quatuor sextarijs, ita ut & aridam frondem præbeat, aut siccam uel uiridem medicã, cytisumue, tum etiam cordi scœni septena pondo, aut leguminum paleas adfatim. Minimus agnis uendundis in hac pecude, nec ullus lactis reditus haberi potest; nam & qui summoueri debent, paucissimos post dies quam editi sunt, immaturi ferẽ maciantur, orbæq; natis suis matres alienæ soboli præbent ubera; quippe singuli agni binis nutricibus summittuntur, nec quicquam subtrahi summissis expedit, quo saturior lactis agnus celeriter confirmetur, & parta nutrici consociata minus labore in educatione foetus sui; quam ob causam diligenti cura seruandum est, ut & suis quotidie matribus, & alienis non amantibus, agni subrumentur. Plures autem in eiusmodi gregibus, quam in hirtis masculos enutrire oportet; nam prius quam scœminas inire possint mares castrati, cum bimatum expleuerint, enecantur; & pelles eorum propter pulchritudinem lanæ maiore pretio, quam alia uellera mercantibus traduntur. Liberis autem campis, & omni surculo, ruboq; uacantibus ouem Græcam pascere meminimus, ne, ut supra dixi, & lana carpatur & tegumen; nec tamen ea minus sedulam curã foris, quia non quotidie procedit in pascua, sed maiorem domesticam postulat; nam sapius detergenda, & refrigeranda est; sapius eius lana diducenda, uinoq; & oleo insuccanda; nonnunquam & tota est eluenda, si diei permittit apricitas; idq; ter anno fieri sat est, stabula uero frequenter euerrenda & purganda, humorq; omnis urinæ deuerrendus est, qui commodissime siccatur perforatis tabulis, quibus ouilia consternuntur, ut grex supercubet; nec tantum cœno, aut stercore, sed exitiosis quoq; serpentibus, tecta liberantur, quod ut fiat,

Galbanoq; agitare graues nidore chelydros.
Vipera delituit, cœlumq; exterrita fugit,

Disce & odoratam stabulis incendere cedrum,
Sape sub immotis præsepibus aut mala tactu
Aut tecto assuetus coluber.

Quare, ut idē iubet: Cape saxa manu, cape robora pastor. Tollentēq; minas, & sibiſa colla tumentē Deſce. Vel ne iſtud cum periculo facere neceſſe ſit, muliebres capillos, aut ceruina ſapitis ure cornua; quorum odor maximē non patitur ſtabulis prædictam peſtem conſiſtere, Haſtenus Columella. Ne beſtiæ nocentes prorepant ad oues, ſuffitum in ſtabulis moliri conuenit; nempe ex capillis mulierum, aut galbano, aut cornu ceruino, aut caprillis unguibus, aut pilis, bitumine & caſia, aut conyza, aut alio deniq; graueolentium, ſiue per ſe, ſiue cum alijs pluribus conuſo. Ad gregis autem ſtratū, utendum eſt calamintha, aſphodeloq; aut pulegio, aut polio, aut conyza, aut abrotono: hæc ſiquidem fugant beſtias, Florentin.

¶ De ſtabulis Tarentinarum ſiue tectarum ouium, & ſerpentibus beſtijsq; uenenatis arcēdis ab eis iam proximē dictum eſt. Incipiens, ſtabulis edico in mollibus herbam Carpere oueis, dum mox frondofa reducitur æſtas; Et multa duram ſtipula, ſilicūmēq; manipulis Sternere ſubter humum: glacies ne frigida lædat Molle pecus: ſcabiēq; ferat, turpēisq; podagras, Vergilius 3. Georg. Humilia oportet facere ſtabula, ſed in longitudinem potius, quā in latitudinem porrecta, ut ſimul hyeme calidæ ſint, nec anguſtiæ ſœtus oblidant. ea poni debent contra meridium diem; namq; id pecus, quāuis ex omnibus animalibus uetuiſſimum, (lego, ueſtitiffimum,) frigoris tamen impatientiffimum eſt, nec minus æſtius uaporis. itaq; cohors clauſa ſublīni macerie præponi ueſtibulo debet, ut ſit in eam tutus exitus æſtiurandi: deturq; opera, nequis humor ſubſiſtat, ut ſemper quā aridiſſimis ſilicibus, uel culmis ſtabula conſtrata ſint, quo purius & mollius incubent ſœtæ, ſint quala mundiſſima, ne qua earum ualetudo, quæ præcipue cuſtodienda eſt, infeſtetur uligine, Columella. Stabula idoneo loco ut ſint, ne uentofa, quæ ſpectent magis ad orientē, quā ad meridīanum tempus. ubi ſtent, ſolum oportet eſſe eruderatum, (uirgultis aut paleis aut alijs ſtratiminibus ſtratum, Creſcentienſis,) & procliuium, ut euerri facile poſſit, ac fieri purum: non enim ſolum ea uligo lanam corrumpit ouium, ſed etiam ungulas, ac eas ſcabras fieri cogit. Cumq; aliquot dies ita ſtererint, ſubiicere oportet uirgulta, (alia uirgulta uel paleas, Creſcent.) & alia, quo mollius requieſcant, purioresq; ſint; libentius enim ita paſcuntur. Faciendum quoq; ſepa ſecreta ab alijs, quo enitentes ſecludere poſſis, item quo corpore agro: hæc magis ad uillaticos greges animaduertenda. Contra illę, in ſaltibus quæ paſcuntur & a tectis abſunt longe, (nam in his quæ paſcuntur in ſaltibus, cuſtodes ſecum portant crates, &c. Creſcent,) portāt ſecum crates, aut retia, quibus cohortes in ſolitudine faciant, cæteraq; utenſilia. Longē enim & latē in diuerſis locis paſci ſolent, ut multa milia abſint ſæpe hybernæ paſſiones ab æſtius. Ego uero ſcio, inquam: nam mihi greges in Apulia hybernabant, qui in Reatinis montibus æſtiurabant. Cum inter hæc bina loca, ut iugum continet ſcirpiculos, ſic colles publicæ diſtantes paſſiones, Varro. Ouium ſtabula ſatis ampla & lata eſſe debent, (τοὺς οἰκὸς πλείον καὶ μᾶλλον πλατυχέρας εἶναι δεῖ.) curandumq; ut calida & ſicca permaneant. Pauimentum oportet decliue ſit, lapidibusq; ſtratum & complanatum. Ad partem eius accliuiorem præſepia ſunt collocanda, ſupra quæ etiam perticæ (κλίμακες) inſigendæ ſunt, ut oues dum paſcuntur ſuperſillire prohibeantur, Florentinus.

¶ Caprinum & ouillum ſtercus ſedulo conſeruato, Cato. τόνιστος πρὸς ὠκεανὸν ὁ δὲ θηρομαστὶς ὄνθος καὶ ἐς κτε, Theophylactus in Epistoſis. Fimū aliqui ex columbarijs præferunt. proximum deinde caprarum eſt, ab hoc ouium, deinde boum, nouiſſimum iumentorum, Plinius. Caſſius ſecundum poſt columbinum ſtercus, ſcribit eſſe hominis: tertio caprinum, & ouillum & aſininū, &c. 40 Varro. Acerrimus hominis fimus eſt, & optimus ſecundum aliquos, deinde ſuum, caprarum, ouinum, boum, poſtremò aſinorum, (ὄνων, Gaza uertit iumentorum,) Theophrastus. Ouillum quidam caprino præferunt, omnibus uerò aſininum, Idem. Stercus aſinorum primum eſt maximē hortis, deinde ouillum & caprinum, & iumentorum, Pallad. Ad cultum hortorum optimum ſtercus eſt aſini, quia minimum herbarum creat: proximum uel armenti, uel ouium, ſi ſit anno macearatum, Columella libro 11. Iuſtum eſt ſingulas uehes ſimi denario ire, in ſingulas pecudes minores; in maiores, denas: niſi cōtingat hoc, malē ſubſtrauiſſe pecori colonum appareat. Sunt qui optimē ſtercorari putent, ſub dio retibus incluſa pecorum manſione, Plinius. Ouillo ſimo ad aſparagos uti Cato (capite 161.) nominatim iubet, quoniam aliud herbaceret, (herbas crearet,) Idem. Eſegete euellito ebulum, cicutam, & circum ſaliſta herbam auſtam uluamq; ea ſubſternito ouibus, frondemq; putridam. Vbi ſaturus eris frumentum, oues ibi delectato, Plinius 17. 9. ex Catone.

¶ In emptionibus iure utimur eo, quod lex præſcripſit: in ea enim alijs plura, alijs pauciora excipiunt. quidam enim pretio facto in ſingulas oues, ut agni chordi duo pro una oue annumerentur, etſi cui uetuiſtate dentes abſunt, item binæ pro ſingulis, ut prodant: de reliquo antiqua ferē formula utuntur, cum emptor dixit: Tanti ſunt mihi emptæ: & ille reſpondet, Sunt: & exprompſit numos. Emptor ſtipulatur priſca formula: Sic illaſce oues, qua de re agitur, ſanas recte eſſe, uti pecus ouillū, quod recte ſanum eſt extra luſcam, ſurdam, minam, id eſt uētre glabro: neq; de pecore morboſo eſſe, habereq; recte licere: hæc ſi recte fieri ſpondes: nec cum id factum eſt, tamen grex dominum non muttat, niſi ſi ſas adnumeratum. Nec non emptor poteſt ex empto uenditorem damnare, ſi non tradat, cum is non ſoluerit numos: ut ille emptorem ſimili iudicio, ſi non reddidit pretium, Varro. Et rurſus, Relinquitur de numero, quem faciunt alijs maiorem, alijs minorem: nulli enim huius moduli naturales, Illud ferē omnes in Epeiro facimus, ne minus habeamus in centenās oues hirtas ſingulos homines,

nes, in pellitas binos. De numero pastorum alij angustius, alij laxius constituere solent. Ego in octogenas hirtas oues singulos pastores constitui, Atticus in centenas. In gregibus ouium, sed magnos quos miliarios faciunt quidam, facilius de summa hominum detrahere possunt, quam de minoribus, ut sunt Attici. Tremellius. Septingenarii enim mei, ut opinor, tu octingenarios habuisti. Nec tamen non ut nos arietum decimam partem, Varro. Qui sequitur gregem circumspectus, ac uigilans (id quod omnibus, & omnium quadrupedum custodibus præcipitur) magna clementia moderetur: Idemque duci propior quam domino, & in cogendis, recipiendisque ouibus adclamatione, ac baculo minetur; nec unquam telum emittat in eas: neque ab his longius recedat; nec aut recubet, aut considet; nam nisi procedit, stare debet; quoniam grex quidem custodis officium, sublimem celsissimamque oculorum ueluti speculam, desiderat, ut neque tardiores & grauidas, dum cunctantur, neque agiles & foetas, dum procurrunt, separari à ceteris sinat, ne fur aut bestia hallucinantem pastorem decipiat, Columel. Numerus caprini gregis minor esse debet quam ouilli, quod caprae lasciuæ & quæ dispergunt se; contra quod oues se congregant, & condensant in locum unum. Itaque in agro Gallico greges plures potius faciunt, quam magnos, quod in magnis citò existunt pestilentia, Varro. Et alibi, Canis ita custos est pecoris, ut eius quod eo comite indiget ad se defendendum: in quo genere sunt maximè oues, deinde caprae. Has enim lupo captare solet, cui opponimus canes defensores. Ouium, caprarum & equorum pastores, genitalia earum tempore coitus, delibutis multo sali & nitro manibus, perfricant; unde ijs uehementior coitus appetitio exoritur, & mares sustinet. Alij alijs mordicantibus pharmacis ea perungunt, ut pipere uel nitro, uel urticae fructu, Aelian. Post foeturam longinquæ regionis pascua petiturus opilio ferè omnem sobolem pastioni reseruet suburbana, uillicus enim teneros agnos, dum adhuc herbae sunt expertes lanio tradit, quoniam & paruo sumptu deuehuntur, ijs summotis, fructus lactis ex matribus non minor percipitur. Summitti tamen etiam in uicinia urbis quandoque oportebit. Nam uernaculum pecus peregrino longe est utilius. Nec committi debet, ut totus grex effoetus senectute dominum destituat; cum praesertim boni pastoris uel prima cura sit annis omnibus in demortuarum uitiosarumque ouium locum totidem, uel etiam plura capita substituere, quoniam saepe frigorū atque hyemis sequitia pastorem decipit, & eas oues interimit, quas ille tempore autumnī ratus adhuc esse tolerabiles, non summouerat; quo magis etiam propter hos casus, nisi ualidissima, quæ non comprehendatur hyeme, nouaque progenie repleatur numerus, Columella. Curandum est ut mortuarum uel uitiosarum numerus nouella sobole reparetur. Autumno debiles quæque pretio mutantur, ne eas imbecillas hybernū frigus absumat, Pallad. Oues ut sequantur, earum aures lana obturato, Florentin. Antiphanes in Acestorā apud Athenæum quendā præauaritia illas tantum oues mactare scribit, ex quibus nullus amplius fructus, uellerum, casei, agnorum, ad eum perueniret.

¶ Tonsura uocatur cum oues & capras detondent aut uellunt, Varro. Aegyptus tam abunde herbida est, ut bis anno oues ex sese pariant, bisque tondeantur, Aelian. Mense Aprilis locis calidis tondeantur oues, Pallad. Locis temperatis mense Maio celebranda est ouium tonsura, Idem. Et alibi, Iunio mense oues in frigida regione tondemus. Tondendarum ouium tempus est in Iulio, Teutor. Tonsurae certum tempus anni per omnes regiones seruari non potest, quoniam nec ubique tardè nec celeriter æstas ingruit; & est modus optimus considerare tempestates, quibus ouis, neque frigus, si lanā detraxeris, neque æstus si nondū detonderis, sentiat. Verum ea quancumque detonia fuerit, ungi debet tali medicamine: succus excocti lupini, ueterisque uini fex, et amurca pari mēsurā miscent, eoque liquamine tonsa ouis imbuatur, atque ubi per triduū delibuto tergo medicamina perbiberit, quarto die si est in uicinia maris, ad littus deducta mersatur; si minus est, coelestis aqua sub dio salib. in hunc usum durata paulū decoquitur; (aqua coelestis cum sale paululū decocta sub dio debet percorum tonsa & uncta membra diluere, Pallad.) eaque grex perluitur; hoc modo curatū pecus anno scabrum fieri non posse Celsus affirmat; nec dubiū est, quin etiam ob eam rem lana quoque mollior atque prolixior renascatur, Columella & Pallad. Vide etiam supra de inungendis ouibus tonsis ex Didymo, Capite tertio in mentione scabiei ouium; sic enim cauetur quo minus scabrae fiant. De tonsura ouium primum animaduerto ante quam incipiant facere, num scabiē, aut ulcera habeant, ut, si opus est, ante curentur quam tondeantur. Tonsurae tempus inter æquinoctiū uernum, & solstitiū cum surgere cœperint oues; à quo sudore recens lana tonsa succida est appellata. Tonsas recentes eodem die perungunt oleo & uino, non nemo admista cera alba, & adipe suillo. Et si ea tecta solet esse, quam habuit pellem iniectā, eam intrinsecus eadē re perungunt & tegunt rursus. Si qua in tonsura plagam accepit, eum locū obliniunt pice liquida. Oues hirtas tondent circiter ordeaceā messē, in alijs locis ante scenificia. Quidam has in anno bis tondent, ut in Hispania citeriore, ac semestres faciunt tonsuras; duplicem impendūt operam, quod sic plus putant fieri lanæ, quo nomine quidam bis secant prata. Diligentiores tegeticulis subiectis oues tondere solent ne flocci intereant. Dies ad eam rem sumuntur sereni, & ijs id faciūt ferè à quarta ad decimā horam, quoniam sole calidiorē tonsa, ex sudore eius lana fit mollior, & ponderosior, et colore meliore. Quam deceptā & conglobatā alij uellera, alij uelumina appellant; ex quorū uocabulo animaduerti licet, prius lanæ uulsuram quam tonsuram inuentam. (Oues non ubique tondentur; durat quibusdam in locis uellendi mos, Plin.) Qui etiam nunc uellunt, ante triduo ieiunas habent, quod languida minus radices lanæ retinent. Omnino tonsores

in Italia primum uenisse ex Sicilia dicuntur post Romam conditam anno quadringentesimo quinquagesimo quarto, ut scriptum in publico Ardeæ in literis extat, eosque adduxisse Publium Ticinij Menā. Olim tonsores non fuisse adsignificant antiquorum statuarum, quod plerumque habent capillum, & barbā magnam, Varro. Nec frigido adhuc, nec iam aestiuo tempore, sed medio uere oues tondendæ sunt. Curandum autem est ut post horam diei primā abstergæ oues, exiccatoque uapore illo quem noctulana contraxerat, præcipue ad Solem tondeantur. Nam quum ouis quæ tondetur tunc sudet, facile colligitur sudor ex lana, (ἀναλαμβάνεται οὐ τοῦ ὁσπῶς ἐκ τῆς ὀρίων,) lanæque ipsa euadit tum nitidior tum mollior, Didymus.

¶ Fructum ouis est lana ad uestimentū ministrat, Var. Quadrupedibus pili senectute crassescunt, lanæque rarescunt, Plin. Lanæ molles & crispæ præferuntur, Albert. Arietis lanam sequitur quicquid ex eo generatur, Idem. De ariete eligendo, infra dicitur in historiæ eius cap. 2. De Tarentino siue tecto pecore, quod lanarum tantum gratia nutritur, superius hoc in capite dictum est. Quibus pascuis lana melior, molliorque fiat, explicauimus supra partim hoc ipso in capite, partim tertio. Cur ouium expilatis mollior pilus subnascitur, homini durior? Aristot. Problem. 10. 24. Cur ouium pili eo duriores sunt quo prolixiores, hominum contra? Ibidem sequenti statim Problemate. Pabula sterilia subtilitatem lanæ augent, Cardanus: ideoque Anglica lana (inquit) nunc, ut olim Milesia, celebratur. Nec mirum, cum nullum animal uenenatum mittat Angliā, & sine luporum metu, (nulli enim in Angliā hodie lupi reperiuntur,) pecus uagetur. Rore cœli sitim sedant greges, ab omni alio potu arcentur, quod aquæ ibi ouibus sint exitiales. Cur uellus ouis à lupo laceratæ tabidum & pediculusum sit, uide supra in D. & in Lupo. D. Lanæ Hispaniæ nigri uelleris præcipuas habet, Pollentia iuxta Alpes: Vnde apud Martialem lanæ Pollentinæ. Non tantum pullo lugentes uellere lanas. Canusium rutili, quas erythras uocant. Canusina ruffæ dictæ à Martiale: Roma magis fuscis, uestitur Galliæ ruffis. Et Canusinatum Syrum dicit, pro Canusina ueste ornato, ut Canusinatus nostro Syrus aspersus sudet. Fulvas habet Tarentum, & suæ pulliginis, Histriæ Liburniæque, pilo propior quam lanæ, per æis aliena uestibus, & quam sola ars scutulato textu commendat in Lusitania. Scutulatum uero textum eiusmodi ferè est, quale cernitur in araneorum telis. Quanta arte celant pedicas, scutulato rete, ad capiendas muscas circa grassantes, Plinius 11. 23. Idem libro 17. de emplastratione arborum loquens scutulam uocat corticem ad effigiem parui scuti eximendum ab arbore, in cuius locum cortex alius cum germine reponitur. At uero mollis erat lana in agro Mutinensi, cuius meminit Strabo in quinto: Lanam mollē (inquit) Mutinensis ager, eaque regio quæ ad fluuium Scutanā pertinet, fert omnium longe optimā: hirtam (πραχέαν) uero Ligustica & Mediolanensis, (Insulbrum regio,) ex qua bona pars Italiae seruitorum (τὸ πλεον τῶν οἰκείων τῶν ἱταλιωτῶν) uestitur. Mediocrē autem ea quæ circa Patauium, ex qua pretiosissima tapera & gausapinae fiunt. Est & hirta pilo crasso, in tapetis antiquissima gratia, (& hoc stragulae uestis genus utrinque uillos eminentes habet, uel saltē ex altera parte,) Baysius. Feltrias ut hodie à Feltro urbe mercatorum uulgus appellat, antiquis non defuisse existimo: uestes scilicet non textas, non confutas, sed lana igne adacta compactas, quales nunc ad pilea & penulas in usu habemus: de quibus puto Plinium sensisse his uerbis in octauo: Lanæ & per se coactæ uestem faciunt, & si addatur acetum, etiam ferro resistunt: immo uero etiā ignibus nouissimo sui purgamento. Quippe ahenis coquentium extractæ indumentis usu ueniunt, (Aliās, Quippe ahenis polientium extractæ in tomenti usum ueniunt,) Galliarum, ut arbitror, inuenio: certe Gallicis hodie nominibus discernuntur: Nec facile dixerim, qua id ætate cœperit, Cælius Calcagninus epistolicarum questionum 3. 1. Sed addit Plinius, Antiquis enim torus est stramento erat, qualis nunc etiam in castris gausape. Patris mei memoria cœpere amphimalla nostra, sicut uillosa etiam uentralia. Nam tunica lati clauī in modum gausape texti nunc primum inceptit. De lana feltria & pilotarij artificibus qui pileos & uestes inde conficiunt, pluribus docui in Tauro capite 7. inter remedia aduersus sanguinem taurinum. Lanæ Baticæ: Catullus timens naufragium eieciurus erat uestes, quarum generosi graminis ipsum Infecit natura pecus: sed & egregius fons Viribus occultis, & Baticus adiuuat aër, Iuuenalis Sat. 12. Oues quas pelliones nostri Flandricas (Flemming) uocant, à molli & crispa lana laudantur. Sed de lanarum differentijs, secundum regiones præcipue, in B. etiam non nihil diximus. ¶ Colores lanarum. Baticis ouibus, ut iam dixi, color suus ex pabulo, potu & aëre natura fit, non arte. Hæc (capra) quoque non cura nobis leuiore tuendæ: Nec minor usus erit: quamuis Milesia magno Vellera mutantur, Tyrios incocta rubores, Vergil. Colossinus color (inquit Hermolaus, qualem Plinius in flore cyclamini esse scribit) à Colossis urbe Troadis uocari cœpit. Strabo uolumine duodecimo, Laodicensis, inquit, ager qui ad Lycum amnem cognominatur, φέρει πρῶτῶν ἀρίστη, ἐκ εἰς μαλακότητα μόνον τῆς ὀρίων, ἢ τῆς μυλησιῶν διαφέρει, ἀλλὰ καὶ εἰς πλὴν ὑβραξεν χροάν, &c. Hoc est, oues gignit præstantissimas, non solum mollitie lanæ, sed etiam colore coracino: itaque magnum inde quæstum faciunt, ut & uicini eorum Colossini à cognomine eis colore. In Hispaniā quoque tradit coracino lanitium colore nasci. Vitruuius, In agris Clazomeniorum, Erethriæorum & Laodicensium pecora (inquit) procreantur, alijs locis leucophæa, alijs pulla, alijs coracino colore. De Laodicensi uellere Plinius quoque octauo libro, ubi & pulliginem coloris genus facit, Hæc Hermolaus. Ex Turditanā Hispaniæ frequens olim uestitus ueniebat, nunc uero Coraxorum amplius lanitium omnium pulcherrimum, unde admissarij arietes talento emuntur, Telarum exuperans tenuitas atque copia, quas Saltiæ construnt, Strabo

Strabo libro. 3. Lanarum sunt & à coloribus quos bibunt discrimina: cymatiles, à fluctibus: gerano chroës à gruibus, iam ab amethysto, ab serenitate, à croco, à rosa, à myrto, à glandibus, ab amygdalis, à cera, à coruo coraxicæ, à purpura colossinæ: Et hæc partim ex Plauto, partim ex Ouidio in Artib. & Strabone, Hermol. Coraxi quidem Colchidis populi sunt, & iuxta eos pars Tauri montis Coraxis uel Coraxicus appellatur. Lanam tingunt: alga Cretica, lactucæ quædam species, loti radix, nucum cortex, rubea, sideritis, ut Aggregator ex Plinio citat. Item fabæ decoctio, Isaac & Serapio secundum Dioscor. Molliores uero & pulchram lanam reddit cōditi, id est struthium, Idem; Aqua maris, Plin. Colorum plura genera: quippe cum desint etiam nomina eis, quas natiuas appellant, aliquot modis, Plinius. Lanarum colores natui memorantur quatuor præcipui, etiam si Plinius dicat uel natiuis nomina deesse aliquot modis. Albus in Apulia nobilis, ut ait Martialis. Velleribus primis Apulia, Parma secundis Nobilis, Altinum tertia laudat ouis. Niger in Hispania & Pollentia, ut diximus. Rutilus, qui & ῥυθός dici potest, & à Martiale ruffus, Fuluus, & suæ pulliginis Tarentinus, Bayfius: Mox autem ex Gellio subiicit, fuluum colorem ex ruffo & uiridi mixtum esse, ita ut in alijs plus uiridis, in alijs plus ruffi habeat, &c. Lanarum nigra nullum colorem bibunt: de reliquarum infestis suis locis dicemus in conchylis marinis, aut herbarum natura, Plin. De colossino & coracino coloribus paulò superius dixi: uide etiam in B. quædam de colore lanæ. Prætextæ apud Hetruscos originem inueni. Trabeis usos accipio reges: Pictas uestes iam apud Homerum fuisse, unde triumphales natæ. Acu facere id Phryges inuenerunt, ideoq; Phrygiones appellati sunt. Aurum intexere in eadem Asia inuenit Attalus rex, unde nomen Attalicis. Colores diuersos picturæ intexere Babylon maxime celebravit, & nomen imposuit. Plurimis uero licijs texere, quæ polymita appellant, Alexandria instituit: scutulibus diuidere, Gallia, Metellus Scipio triclinaria Babylonica sestertii octingentis millibus uenisse iā tunc posuit in capitalibus criminibus, quæ Neroni principi quadragies sestertio nuper stetere. Ser. Tullij prætextæ, quibus signum Fortunæ ab eo dicatæ coopertum erat, durauere ad Sciani exitum; mirumq; fuit nec defluxisse eas, nec teredinum iniurias sensisse annis d. lx. Vidimus iam & uiuentium uellera, purpura, cocco, conchylio, sesquilibris infecta, uelut illa sic nasci cogente luxuria, Plinius. Et rursus, Lanam & colo & fuso Tanaquilis, quæ eadem Caia Cæcilia uocata est, in templo Sangi durasse, prodente se, author est M. Varro: factamq; ab ea togam regiam undulatam æde Fortunæ, qua Ser. Tullius fuerat usus. Inde factum ut nubentes uirgines comitaretur colus compta, & fusus cum stamine. Ea prima texuit rectam tunicam, qua simul cum toga pura tyrones induuntur nouæq; nuptæ. Undulata uestis primo è lautissimis fuit, inde foriculata defluxit. Togas raras Phrygianasq; diui Augusti nouissimis temporibus coepisse, scribit Fenestella. Crebræ papaueratæ antiquiorem habent originem, iam sub Lucilio poeta in Torquato notatæ, Hucusque Plinius. Rica est uestimentum quadratum, fimbriatum, purpureum, quo flaminicæ pro palliolo utebantur. Alij dicunt quod ex lana fiat succida alba, quod conficiunt uirgines ingenuæ patrimæ matrimæ ciues, & inficiatur cœruleo colore, Festus. Vide Ricæ, apud eundem alibi. Ex pilis ouium (inquit Crescentiensis) fiunt indumenta necessaria & iucunda hominibus: qui quanto sunt subtiliores, tanto meliores & maioris pretij. Qui ouillam lanam pexerit, atq; ex ea uestem confecerit, scabiem, ut ferunt, procreabit ei, qui ea uestietur, Aelian. Reliqua de lanis uide in Philologia e.

¶ Pelles quæ cum suis pilis ad uestitum parantur apud nos, agninæ omnes non ouille sunt: quam obrem in Agno de eis dicam. Ouium uero pelles quæ pilis detractis parantur à cerdonibus, colore aliquo infectæ, ad calceos, ocreas, thoraces, chirothecas, marsupia & huiusmodi paranda adhibentur. Ex pellibus ouium (agnorum potius) cum pilis fiunt pellicæ pannorum tempore frigido commodæ. Ex iisdem depilatis fiunt calceamenta, Crescentiensis. Ex ouillis pellibus audio etiam membranas fieri, maceratis in aqua cum calce, & postea extensis. Harum tenuiores mollioresq; pro charta ut inscribantur idoneæ sunt, iam & libros in membranis excusos uidimus. Crassiores pugillariibus seruiunt, pigmento quodam illitæ candido aut luteo. Literæ styli aenei uel argentei mucrone obtuso inscribuntur, spongia linteæ uel humido infictæ delentur. Hinc & libri colligati uestiuntur, & alijs diuersi usus habentur. ¶ Seu ouillo cerdones etiam uel sutores illinunt ac molliunt coria. ¶ Ossa manubrijs cultellorum idonea sunt. ¶ Vrina ouium apud Rhatos, ut audio, nitri fictitij materia est. ¶ Ut pili nigri equorum mutantur in albos: In lacte pecudum bulliente linteum madefactum loco impone, idq; toties donec cum fricatione modica digitorum pili cadant: deinde aliud linteum purum madefactum in lacte recenti frigido, (melius forte calido uel tepido,) duces per locum depilatum ubi pilos (pro nigris albos) renasci uolueris: hoc facies per tres dies uel pluries, donec pili incipiant crescere, diebus singulis ter ut minimum, Rustus.

¶ Sues, oues & capræ cum libidinosiores sunt, & mares passæ, mox ipsæ etiam eos conscendunt, (ὅταν ἐπομέναντα τὴν τῆς ἀρρενῶν ὀχλοῦν, ἐπιστρέψαντα ἐπιβάλῃν, lego ἐπιβάλῃν τοῖς ἀρρεσιν) magnam tempestatem (χειμῶνα) significant. At si tardiores solito ad coitum sint eadem pecudes, gaudebit uir pauper quod ei uestibus indigenti, satis temperatum anni tempus futurum præfagiant, Aratus & Scholiastes. Et rursus, Si boues & pecora (μῆλα, id est oues, Scholiast.) declināte iam autumno terram (pedibus, Aelianus) foderint, & capita uersus boream protenderint, magna & rigida hyems circa occasum Pleiadum expectanda est: eoq; maior, quo pecudes illæ magis foderint, sequetur enim nix multa frugibus & plantis noxia. Hoc quidem de ouibus Aelianus etiam ex Arato repetit. Pecora

exultantia, & indecora lasciuia ludentia, (tempestatem, præsertim pluuiam) significant, Plinius; Aelianus contra, Agni & hœdi lasciuientes & inter se saltantes, lætos dies promittunt. Agni ad pabula festinantius pergentes, tempus frigidum (*χειμὼν*) indicant. Item arietes & agni cum in uia se inuicem cornibus petunt colludendo; uel saltantibus similes pedibus exiliunt, agni quidem, ceu leuiiores, quaternis, arietes uerò binis tantum anterioribus, item (eadem pecora) cum uesperis à pastorebus ad stabula uix reduci, & ab herbis depascendis uix lapidibus etiam abigi possunt, Aratus.

¶ Fructuum ex pecore species sunt duæ; una est tonsura; altera, quæ latius patet, de lacte & caseo, quam scriptores Græci separatim *τυροποιία* appellauerunt, ac scripserunt de ea re permulta, Varro. Ouibz omnium maximè quadrupedum lac diu edurat; quippe quibus mulcra mensium octo spacio continuetur, Aristoteles. Fructum ouium (inquit Cato cap. 150.) hac lege uenire oportet. In singulas casei pondo x v. dimidium aridum, lacte feriis quod mulserit dimidium, & præterea lactis urnam unam. Hisce legibus agnus diem & noctem qui uixerit, in fructum, & Calend. Ianuar. emptor fructu decedat. Si intercalatum erit Calend. Maijs agnos triginta, ne amplius promittat. Oues, quæ non pepererint, binæ pro singulis in fructu cedent. Die lanam & agnos uendat. Menses x. ab coactore releget porcos sectarios. In oues denas singulos pascat. Conductor 11. menses pastorem præbeat, donec domino satisfecerit, aut soluerit, pignori esto, Hæc Cato. ¶ Butyrum etiam ex ouillo lacte habetur, uide infra in F. E lacte pinguiſſimo probatum fit butyrum, quale ouillum est, Dioscorides. Ouillum lac caprinumq̃, mox bubulum, commodum est ad conficiendum reponendumq̃ caseum, Aristoteles. Ouillo miscere caprinum lac Siculi, & quibuscunq̃ copia est caprini, solent, Idem. ¶ Vsq̃ ad festum sancti Michaëlis (inquit Crescentiensis) bis quotidie mulgentur oues, & postea semel lac elici potest. Ne nimis pingues cum arietibus mittantur, ne importuno tempore foetus emittant, sed post coniunctionem arietum ut pinguescant custodiantur, ut horis opportunis ducantur ad pascua, & custodiantur per totam æstatem. Festinanter mulgeantur aurora surgente, ut tempestiue educantur ad pascua. Dum mulgentur, quotquot adsunt silentium præstet, excepto magistro qui tantum necessaria loquatur. Caseum coagulamus syncero lacte, coagulis agni uel hœdi, ac pellicula quæ solet pullorum uentribus adhærere, uel agrestis cardui floribus, uel lacte ficulneo, cui serum debet omne deduci, & ponderibus premi. Vbi coeperit solidari, opaco loco ponatur, aut frigidus; & pressus subinde adiectis pro acquisita soliditate ponderibus trito & torrefacto sale debet aspergi, iam durior, uehementius premi potest. Post aliquos dies solidatæ iam formulæ statuuntur, ita per crates ne inuicem se unaquæq̃ contingat, sit autem loco clauso & à uentis remoto, ut teneritudinem et pinguedinem seruet. Vitia casei sunt, si aut siccus aut fistulosus est, quod euenit, si aut parum prematur, aut nimium salis accipiat, aut calore solis utatur, (uratur.) Recenti caseo conficiendo aliqui uirides nucleos pineos terunt, atq̃ sic lacte mixto congelant, aliqui cuminum tritum frequenter colatum congelant, qualemuncq̃ etiam sapore uelis efficere, poteris adiecto quod elegeris condimento, uel pipere alioue pigmento id præstare, Hactenus Crescentiensis.

F.

Caro cuiusq̃ quadrupedis deterior est, cum locis palustribus quàm editioribus pascit, Aristoteles. Caro leporum sanguinem quidem gignit crassiores, sed melioris succi quàm bubula & ouilla, Galenus libr. 3. de aliment. facult. Agni carnem habent humidissimam ac pituitosam; ouium uerò magis excrementitia est ac succi deterius, Ibidem. Et rursus, Animalia quæ humili & tenui herba nutrirî queunt, ea primo ac medio uere sunt præstantiora, ut oues; æstate autem prima ac media capræ, cum fruticum germina uigent. Bubula caro si cum ouilla comparetur, frigida est, sanguinemq̃ melancholicum gignit, Symeon Sethi. Ouilla caro (*τὸ τοιοῦτον κρέας*, inquit idem) superfluitatum plena est malisq̃ succi; melior est annicula, id est unius anni; quæ uerò hac uetustior est, & difficulter concoquitur, & mali est succi, nocens his qui stomacho humido sunt, & pituitosis. Si mulieris uterus fuerit ulceratus, &c. serum coctum bibendum præbeto per dies quinq̃, aut lac asinum coctum per dies 3. aut 4. Post lactis autem potum cum aquis ipsam reficito, & cum cibis commodis, carnibus ouillis teneris recentibus & uolucrum, Hippocrates libro 1. de morbis muliebribus. Caro ouium sapore est ingrato, & nimium humida, neq̃ conueniens nisi forte rusticis assuetis, qui continuis laboribus exercentur, Crescentiensis. Quem arietem dentibus ne attingas, non modo enim eius caro non prodest, uerum etiam uehementer obest, Platina. Carnes pecorum prohibentur, quia malum sanguinem generant, Agni quidem præbent nutrimentum multum, calidum & humidum, sed pituitam gignunt, (Vide in Agno F.) Arietes anniculi melius temperati sunt quàm natu minores. Hæ carnes uerno magis quàm alio tempore conueniunt. His qui opus habent refrigerari, præparantur cum aceto; illis uero qui descensione indigent, cum muri. Salubriter autem superbibitur uinum album subtile, deinde accipitur calche sacharinum, Elluchasem in Tacuinis ex Oribasio. Magistratus noster ne oues post diui Iacobi diem, id est uicesimum quintum Iulij ab alijs regionibus mactandæ adducantur, Ianis interdicat; quamuis enim pinguiiores aliquando post id tempus oues fiant; insalubriores tamen habentur earum carnes, & minus placent palato, tenacioresq̃ sunt, præsertim adductarū aliunde. Ouilla caro à quibusdam (Anglis præcipue) salitur, & infumatur, ut audio, uno die tantum cum sale relicta in uras. ¶ Ius in oui fero ferueas; Piper, ligusticum, cuminum, mētham siccam, thymum, silphium; suffundes uinum; adijcies damascena macerata; mel,

mel, uinum, liquamen, acetum, passum ad colorem, oleum: agitabis fasciculo origani & mentæ siccæ. Et rursus, ius frigidum in oui fero: Piper, ligusticum, thymum, cuminum frictum, nucleos tostos: mel, acetum, liquamen & oleum: piper aspergis, Apicius 8.4. Brassicæ folia uel cymæ si coquantur cum ouilla carne pingui ius optimum reddi aiunt. Cur oues à lupis dilaniatæ carnem quidem sua uiorem, lanam autem tabidam flaccidamq; habeant, dictum est in Lupo D. ex Plutarcho. Armum ouillum elixum & refrigeratum aliqui hoc iure perfundunt: Petroselinum (sic uulgo apium uocant) minutatim incisum contundunt in pila & aceto affuso per horam relinquunt, exprimunt per linteum, zingibere & pipere condiunt: sic perfusum armum frigidum apponunt. Ex ouis pulmone mirum sit, non item aliarum pecudum, apud nostros: ut ex eiusdem iecore tomī quadrati, qui omento circunvoluti, additis & herbis odoratis aliquando, uerubus ligneis transfixi in craticula assantur. Sunt qui in sartagine frigunt: nam apud Athenæum libro 3. legimus *τα γλωσσὰ ἡπατὰ ἐπίπλω ποθειλμένα*. Idem Alexidis uersum citat, *ῥέον ἡπάτορ ἐγκελευμένον*. Iecur ouis integrum aliqui diligenter cum medulla panis contundunt, & per linteum uel cilicium transmittunt, deinde aromatibus ad saporem coloremq; commendandum inspersis, modicè feruefaciunt, et turdos in iure carniū elixos ac modicè butyro frixos imponunt. Intestina ouium (*Schaaffbüch*, nam *Euttlen* de bobus propriè dicitur, de uitulis *Erōß*) in aqua elixa à uulgo comeduntur. *Μυελὸν οἶον ἔδεσκε, καὶ οἶον πίνον δ' ἡμόν*, Homerus Iliados χ.

¶ Ex ouillo pecore casei lactisq; abundantia non solum agrestes saturat, sed etiam elegantium mensas iucundis & numerosis dapibus exornat. Quibusdam uerò nationibus frumenti expertibus uicium commodat, ex quo Nomadum Getarūq; plurimi *γαλακτοπότοι* dicuntur, Columella. Quod præstat: Capræ, Post: Ovis, Inde: Bouis, Baptista Fiera de lacte. Lac nigrarū ouium melius est, in capris uero contra, Albertus. Lac ouillum nutrimentum est satis salubre: eò melius, quò recentius fuerit: & eò plus nutrens, quò spissius, Crescentien. Et rursus, Lac & caseus ex uaccis non tam conueniunt esui humano quàm ex ouibus. Ouium lac dulce crassum (*παχὺ*: quædam exemplaria non rectè habent *πραχὺ*) & præpingue est, non usq; adeò (ut caprinum) utile stomacho, Dioscorid. Idem lac bubulum asinum & equinum magis aluum emollire scribit quàm ouillum, quod hoc crassius sit. Pinguissimum lac est bubulum: ouillum uerò ac caprinum, habent quidem & ipsa pinguedinis quippiam, sed multò minus, asinum uero huius succi minimè particeps est, Gale. Caprino lacte crassius ouinum est, sed eius frequens usus cuti utiligines albas inducit, Authoris nomen excidit. Lac muliebre temperatissimum est, mox caprillum, hinc asinum ouillūq;, postremò uaccinum, Aegine-ta. Lac omnium rerum, quas cibi causa capimus, liquentium maxime alibile, & id ouillum, inde caprinum, Varro. Stomacho accommodatissimum caprinum, quoniam fronde magis quàm herba uescuntur: bubulum medicatius: ouillum dulcius & magis alit, stomacho minus utile, quoniam est pinguius, Plin. Erythea insula est uel eadem quæ Gades, uel proxima freto unius stadij discernente. Ea pabuli ubertate ita gliscit, ut ouium lac in ea serum non habeat, et insuper ad conficiendum caseū multam aquā admisceri oporteat propter pinguitudinē. Quin & intra dies triginta suffocari illic pecus dicunt, nisi aliquid sanguinis detrahatur, Eustathius in Dionysium Afrum (ex Strabonis tertio.) ¶ E lacte pinguisimo probatum sit butyrum, quale ouillum est, Dioscorides. Pinguissimum est lac bubulum: ouillum uerò ac caprinum, habent quidem & ipsa pinguedinis quippiam, sed multò minus, Galen. Butyrum à boue nominatur, è cuius lacte copiosissimum confit, ut miretur Dioscoridē Galenus, quòd ex caprino & ouillo confici lacte dixerit: ex caprino tamen fieri solere testis est Plinius, Hermolaus. Butyrum plurimum fit è bubulo lacte, & inde nomen: pinguisimum ex ouibus, Plin. Caseus numerosior est Apennino. Cebanum hic è Liguria mittit, ouium maxime lactis, Plinius. Casei bubuli maximi cibi sunt, & qui difficillimè transeant sumpti. Secundò ouilli: minimi cibi, & qui facillime deiiciantur, caprini, Varro. Caseus Sículus fit ouillo & caprino lacte permixto, &c. ut in Capra capite quinto. Caseus ouillus eò melior quo recentior fuerit: tanto peior, quo uetustior & durior, Improbatur etiam nimis salus, & qui uel nimium uiscosus uel aridus & friabilis est, ut ait Rasis, laudatur inter utrunq; medijs, Crescentien. Et rursus, Lac & caseus ex uaccis non tam conueniunt esui humano quàm ex ouibus. Casei aridi ouilli proximi anni frustra ampla facito, & in piscato uase composito: tum optimi generis musto adimpleto, ita ut superueniat, & sit ius aliquanto copiosius quàm caseus. Nam caseus combibit, & sit uitiosus, nisi mustum semper supernatet. Vas autē, cum impleueris, statim gypsabis: deinde post dies uiginti licebit aperiri, & uti qua uoles adhibita conditura, est autem etiam per se non iniucundus, Columella 12.42.

G.

Verberum uulnera atq; uibices pellibus ouium recentibus impositis obliterantur, Plin. Pellis ouina recens detracta (adhuc calens) circumposita ijs qui quocunq; modo fuerint uerberati, omnium luculentissime adiuuat, adeò ut die ac nocte una illos curet: concoquit enim & digerit quæ sub cute sanguinem habent, (uibices, liuores, sugillata,) Galenus de simplicib. 11.16. Rasis, Albert. Vide in ariete G. ab initio. Cutis pedum & rostrorū bouis & ouis igni lento diu coquantur, donec ueluti cor-
60 agulū remittat: id exemptum siccātq; in aëre perflatili, ad hernias commendatur, Syluius. De remedijs ex pilis, lanis seu uelleribus ouium, uide infra, post Oesypum. ¶ Ad comitiales morbos magnificè laudatur & sanguis pecudum potus, Plinius. ¶ Si uteros purgare uoles, primum quidem

ordeum oleo imbutum in pruinis suffire oportet. Postridie uero carnem ouillam coquere, cū orde decocto sub dio per noctem exposito. Sit autem decoctum ordeī congi mensura, & ualde ipsas coquito. Vbi uero coctæ fuerint, leuiter tepidas edat, & fuscum sorbeat. Postridie autem thus & pulgum tritum, melle subactū & lana exceptum ad tridū subdito, Hippocrates de nat. mul. Carnes pecudis combustæ ex aqua cæteris uerendorum uitijis (de fornicationibus & uerrucis eorum prius dixerat) medentur, Plin. Si (inflicto alicui morsu uel ictu uenenato) neq; qui exugat, neq; cucurbitula est, sorbere oportet ius anserinū, uel ouillum, uel uitulinū, & uomere, Cels. Seuū ouillū quomodo curet, in hircino ex Dioscoride præscripsi. Nominatur autē seuū ouū, aliquando simpliciter, de quo priore loco agemus: aliquando ex renibus, uel omento. Seuū ouillo ad ignē liquato linteū intinge, & parti adustæ impone, curabis, Innomīn. Cicatrices ad colorē reducit pecudū pulmo, præcipue ex arietē, seuū ex nitro, Plin. Paniculas aperit seuū pecudis cum sale tosto positū, Marcel. Seuū ouū uetus cū cinere ē capillis mulierū furunculis mederi dicit, Plin. Cantharides illitas licheni prodesse non dubium est, cū succo taminæ uuæ & seuū ouis uel capræ, Plin. Vnguiū scabrie tollit pecudum seuum, Idem. Malandriæ & frigore adustis partibus prodest cuiuslibet pecudis seuum cum alumine tritum uel excoctum, & ceroti modo impositum, Marcel. Pernionibus quoq; imponitur seuum pecudum cum alumine, Plin. Articulis luxatis præsentaneum est & seuum pecudis (cuiuscūque, Marcel.) cum cinere ē capillo mulierum, Plin. Ad oculorum uaria uitia, caprinum, ouillum uel adipem calida aqua madentem imposito, Galenus Euporist. 3. 12. Seuū ouium decoctum & cum uino austero depotum, tussi medetur, Marcel. Absyrus hippiatrus in tussi equorum etiā utitur, ut in ceruino seuū diximus. Dysentericos recreat seuū ouū decoctum in uino austero: hoc & ileo medetur, & tussi ueteri, Plin. Seuū ouillū decoctum in uino austero, & calidū potui cœliaco datum, manifesto remedio erit, Marcel. Hircinus adeps, ut qui ualidissime discutiat, podagricis auxiliatur, cum fimo capræ & croco impositus: huic proportionē respondet ouillus, Dioscor. Pinguetudinem exteriorem (inter carnem & cutim) inter posteriora crura, priuatim ad morbos quosdam requiri audio. Seuū pecudis à renibus uulsum, admixto pumicis cinere & sale, rectissime dolentibus & tumentibus ueretrīs imponitur, Marcell. Seuū ex omento pecudis, præcipue à renibus, admixto cinere pumicis & sale, cæteris uerendorum uitijis (de fornicationibus & uerrucis prius dixerat) medetur, Plin. Seuū ex omento pecudum illitum, sanguinem narium sistit, Plinius & Marcellus. ¶ Ouilla medulla quinto loco post ceruinam, uitulinam, taurinam & caprinam laudatur, Dioscorid. Iecur ouium nyctalopas sanat: decocto quoq; eius oculos abluere suadent, & medulla dolores tumoresq; illinunt, Plin.

¶ Ouiculæ aut capræ cornu tufum, & ordeum tostum ac fresum, oleo subigito ac suffito, Hippocrates de morbis mulieb. in capite quod continet medicamenta quæ secundas educunt & menses detrahunt, &c. ¶ Cerebro ouis inuncti oculi aquam patientes iuuantur, Rasis & Albert. Ad dentitionem cerebrum pecoris utilissimum est, Plinius: & Galenus in libro de theriaca ad Pisonem ca. 12. sed mel iubet adijci, ita uehementer profuturum dentientibus pueris. Ad dentitionem, Magnificē iuuat & ouis cerebrum gingiuis illitum, Plin. ¶ Cicatrices ad colorem reducit pecudum pulmo, præcipue ex arietē, Plin. Liuentia & suggillata pulmones arietum pecudumq; in tenues confecti membranas, calidi impositi extenuant, Idem. Pulmo ouillus quā recentissimus, protinus dum adhuc tepet, appositus, continuō discutit & expurgat liuores, Marcell. Ebrietatem arcet pecudum assus pulmo præsumptus, Plin. Phreneticis prodesse uidetur pulmo pecudū calidus circa caput alligatus, Idem. Conuenit hīc calidis pecudum pulmonibus apte Tempora languentis medica redimere corona, Serenus ad phrenesin. Lethargicis pulmonem pecudis calidum circa caput adalligari putant utile, Plin. Pulmo pecudis, id est ouis, dysentericos recreat, decoctus cum lini semine, ita ut & caro manducetur & aqua illa potetur, Marcel. Podagras leniunt pecudum, Plin. Pulmones pecudis calidi recentes podagras leniunt, Marcell. ¶ Iecur ouū nyctalopas sanat, efficacius quidem fuluæ ouis, decocto quoq; eius oculos abluere suadent, Plin. Iecur ouillum, id est ouis candidæ discocū, cum aqua madefactum contritumq; & oculis superpositum, nyctalopas purgat, Marcell. Si pariens inflata fuerit, hepar ouillū aut caprinū calido cinere obrutum, edendum dato meracius, ad dies quatuor: & uinū bibat uetus, Hippocrates de nat. mul. ¶ Ouillo felli Dioscorides taurinum præfert. Domesticarum suū bile utuntur quidam ad ulcera aurium, medicamento utiq; non reprobō, (& tu quoq; ubi compositorum nihil adfuerit, utitor: sunt enim innumera.) sed pro affectus magnitudine alia etiam atq; alia alterius animalis bilis potest congruere. Nam ubi ulcus diuturnum fuerit, multamq; saniem pusq; contineat, etiam sicciorem bilem præferes, puta ouium, quæ paulo est acrior suilla, Galen. Aures purgat fel pecudis cum melle, Plin. Fel ouillum mulso mixtum si clysterio addideris, & inde auriculas inrigaueris, expurgatis ulceribus certissimam sanitatem conserueris, Idem fel cum lacte mulieris instillatum, etiam ruptas interius auriculas certissime sanat, Marcell. Ruptis, conuulsis fel ouū cum lacte mulierum prodesse dicunt, Plin. Cancer uel carnis corrosio si inungatur felle ouis, manifeste iuuat, Rasis & Albert. Porrigines, (prurigines, Marcell.) tolluntur felle ouillo cum creta cimolia illita capiti donec inarescat, Plin. mirum est, Marcel. Fel pecudum cum melle, præcipue agninum, ad comitiales morbos laudatur, Plin. ¶ Pecudis lien recens magicis præceptis super dolentem lienem extenditur, dicente eo qui medeatur, lieni se remedium facere.

Post hæc iubent eum in pariete dormitorij eius tectōue includi, & obsignari annulo, tertij nouies carmen dici, Plin. Lien pecudis tostus & in uino tritus, (potusq;,) oleo relistit, Idem. Et alibi, Tormina sanat lien ouium tostus, atq; ē uino potus. ¶ Articulorum tracturis cinis feminum (femorum, Marcel.) pecudis peculiariter medetur; efficacius cum cera, Plinius & Marcel. Idem medicamentum fit ex maxillis simul uistis, cornuq; ceruino & cera mollita rosaceo, Plin. Dysentericos recreant femina pecudum decocta cum lini semine aqua pota, Idem. ¶ Pro equo ob uiam & lassitudinem astuante; Seuum caprinum, acronaria ouilla, cum coriandro & anetho uetere, & coriandro recenti diligenter trito, in pisanæ cremorem admiscebis, & percolatum dabis per triduum, Hierocles in Hippiatricis 64. ¶ Ad dealbandos dentes aliaq; eorum uitia sananda ouillo talo uisto utitor, Galenus Euporist. 2. 12. ¶ Vesicam caprinam aut ouillam uistam ex posca bibendam præbeto his qui se in somno permungunt, Galenus de comp. sec. loc. ¶ In muliebribus malis membranæ à partu ouium proficiunt, sicut in capris retulimus, Plin. ¶ Contra uenena omnia ualet lac ouium calidum præterq; ijs qui buprestin aut aconitum biberint, Plin. Alica peculiariter longo morbo ad habitudinē redactis subuenit, ternis eius cyathis in sextarium aquæ sensim decoctis, donec omnis aqua consumatur. Postea sextario lactis ouilli aut caprini addito per continuos dies, mox adiecto melle. Talis sorbitio, nis genere emendantur syntexes, Plin. Contra quartanas quidam deuorari iubent hirundinum fimi drachmam unā in lactis caprini uel ouilli uel passi cyathis tribus ante accessiones, Plin. Tonsillas & fauces lactis ouilli gargarizatio adiuvat, Idem. Lac caprinum uel bubulum uel ouillum, recens mulsum dum calet, uel etiam calefactum gargarizatum, tonsillarum dolores & tumores citò sanat, Marcel. Medicamenta quædam ad phthisin ex lacte bubulo uel ouillo propinantur. Ouilli lactis sextario si quis adijciat cnici purgati denarios quattuor, & discoctum ita ebibat, molliet uentrem, Marcel. Aron interaneis exulceratis ex lacte ouillo bibendum datur: Ad tussim in cinere coctum ex oleo; Alij coxere in lacte ut decoctum biberetur, Plin. Alij exulceratos fluores & tenesmos, ouillum bubulumue aut caprinum lac sistit, ignitis calculis decoctum, Dioscorides. Lac ouile, quod candentibus glareæ lapidibus in ipsum lac demersis excoquatur, dysenterico potui cum ipsis lapidibus datum efficaciter prodest, Marcel. Si torminosi uel coeliaci propter frequentes desurrectiones uiribus deficientur, dandum erit eis lac caprinum aut ouillum tepidum per se, uel etiam decoctum cum butyro, Idem. Infunditur quoq; lac contra rosiones à medicamentis factas, & si urat dysenteria, decoctum cum marinis lapillis, aut cum pisanæ hordeacea: item ad rosiones intestinorum, bubulum aut ouillum utilius, Plin. Asininum lac intestinorum ulceribus & tenesmo prodest, ut & ouium lac, sed minus, Obscurus. Satyrj duo genera, &c. prioris radix in lacte ouis colonicæ data, neruos intendit: eadem ex aqua, remittit, Plinius. ¶ Serum lactis ouilli uentrem mouet & bilem expurgat, Crescentienſis. ¶ Reduias & quæ in digitis nascuntur pterygia, tollunt canini capitis cinis, aut uulua decocta in oleo, superillito butyro ouillo cum melle, Plinius. Inula in oleo discocta & contrita, & cum butyro ouillo & melle imposita: Eadem ratione curantur & tubera, sed hoc uitij emplastri panno inlini debet, Marcel. Vlula auis cocta in oleo, cui liquato miscetur butyrum ouillum & mel, ad ulcera sananda ualet, Plinius. ¶ Caseus ouillus uetus dysentericos recreat, Plinius. Caseus ouillus uetustus in cibo sumptus, uel rasus & cum uino potus, coeliaco medetur, Marcellus.

¶ Medicus quidam medicamentorum peritus in Mysia Helleſponti, ouium utebatur stercore ad acrochordonas & myrmecias & thymos & furunculos duos, quos clauos nominant, aceto uidelicet diluens, Quin & ulcerum ambusta ad cicatricem illo ducebat, nempe stercoſus hoc cerato rosaceo commiscens. Sed & caprino stercore ambustos similiter curabat, parum eius cerato (rosaceo) longè copiosiori admiscens, Galenus. Fimum ouillum ex aceto illitum sanat epinyctidas, clauos, penſiles uerrucas, thymos, & ambusta igni, rosaceo cerato exceptum, Dioscorides: & eadem ferè Rasis & Albertus: cum aceto (inquiunt) illitum, uerrucas tollit, & uariolas quæ nominantur affaræ: & cum cerato rosaceo, ambusta. Stercoſus ouis cum melle impositum medetur uerrucis leuib; (aliàs, lentibus uerrucis) & carnem excreſcentem (quæ dicitur acturo, Rasis: forte acrochordon) abolet: item formicam, Rasis & Albertus. Fimus ouillus recens manibus subactus & emplastri more adpositus, deterget uerrucas, Marcellus. Ambustis medetur fimum ouium cum cera commixtum, Plinius. Clauos pedum sanat fimum ouium impositum, Idem & Marcellus. Item uerrucas omnium generum, Plinius. Fimum pecudum incipientibus carbunculis occurrit, Plin. Ex oleo tritum instar cataplasmatidis impones ad uulnera recentia gladio aut ligno illata, Galenus Euporist. lib. 2. 81. Aut si conclusum seruaui tibia uulnus, Stercoſus ouis placidæ iunges, adipēsque uetustos, Pandere quæ poterunt hulus, patuloq; mederi, Serenus cap. 43. cum proximè de luxatis scripsisset, Eumelus si detorta sit iumenti ceruix, fimum ouillum cum uino uetere & oleo misceri iubet, eoq; calido sæpe perfricari ceruicem, In Hippiatricis cap. 25. Contra omnium phalangiorum morsus remedio est pecudum fimi cinis illitus ex aceto, Plinius. Et alibi, Aduersus serpentium ictus efficax habetur, fimum pecudis recens in uino decoctum illitumq;. Stequus ungulam pertuderit, ouinum stercoſus cum aceto permiscebis & impones: quanquam alij caprinum efficacius credant, Vegetius. Magna uis & in cinere pecudum fimi ad carcinomata addito nitro, aut cinere ex ossibus feminum agnorum, præcipuè in his ulceribus quæ cicatricem non trahunt. Fimo quoq; ipso ouilli

sub testa calefacto & subacto tumor uulnerum sedatur, fistulæ purgantur sananturq; item epiphytides, Plinius. Alopecias replet fimi pecudum cinis cum oleo cyprino & melle, Idem. Expleri alopecias non caprino tantum sed etiam ouillo fimo, Græci quidam scripserunt, ut Paulus Aegineta lib. 2. Abscessui (tardo, Rasis) oborto in radice auris prodest emplastrum de stercore ouis cum pinguedine anseris aut gallinæ, Rasis & Albertus. Tumidis mulierum uberibus finum ouillum calidum impone, Obscurus. Stercus ouis potum pondere drachmæ (duarum unciarum, Albertus) cum decocto caprifolij (cum decoctione uel cum oxymelite, Rasis) ualet contra icterum. Ad colicæ dolorem remedium physicum sic: Stercus ouis montanæ mense Septembri deficiente Luna pridie inclusæ mane excipies, & Sole durabis atq; in puluerem rediges, & habebis in uase uitreo siue stanneo (stanneo) cum usus exegerit cocleare plenum colico ex aqua calida, si febricitauerit: si synceus erit, cum uino per triduum dabis, Marcellus. Si splen exterius inungatur stercore ouillo uiso (Albertus addit, ex aceto) imminuitur eius incrementum, Rasis. Ad calculum: bisci libram unam, stercoreis ouilli recentis P. I. I. axungia ueteris P. I. I. hæc omnia contrita pariter miscebis, & in lana succida renibus adpones emplastri modo, statim proderit, Marcellus. Podagras lenit finum pecudum quod liquidum reddunt, Plinius. In muliebribus malis membranæ à partu ouium proficiunt: finum quoq; pecudum eisdem usus habet, Plinius. ¶ Vrina ouis rubæ aut nigræ perutilis est hydropi, (hydropi carnosio, Rasis:) prodest etiam mixta cum melle hydropi, Albertus: Sed Rasis aliter. Stercus etiam potum cum melle confert hydropi. ¶ Morbo resistunt regio sordes auriæ aut mammarum pecudis denarij pondere cum myrrhæ momento, & uini cyathis duobus, Plinius. Furunculis mederi dicuntur sordes ex pecudum auriculis, Idem. ¶ Vt mulier sterilis concipiat, Aut ouis in stabulis fractas cum ruminat herbas, Pendentem spumam molli deducet ab ore, Atq; illam meminî misto potare falerno, Serenus. ¶ Sudor equi calefactus cum aceto conuenit epilepsiæ, & exhibetur aduersus morsus uenenosos; & ad hoc ualet sudor ouium, Syluaticus capite 330. ex Serapione.

¶ Tondentur oues quo tempore inter æquinoctium uernum & solstitium sudare cœperint: à quo sudore recens lana tonsa succida est appellata, Varro. Lanam succidam Græci rhyparan, Ioniam synpen, alij œsypiram (ἐλα δισυμπρά, non ὕσσινπρα ut quidam codices habent) hoc est sordidam & cum œsypo suo nominant, Hermolaus. Hippocrates lanas succidas etiam ἐλα πινέγρα uocat, & ἐλα πινέδου, nam & pinos uox œsypi ac sordium significationem habet, Cornarius. Tauf, id est lana succida, Syluaticus. Et alibi, Aufa Arabica, id est sudor ouium inter coxas, (nimirum sordes ipsæ lanarum & œsypus. Laudatissima omnis è collo: natione uerò Galatica, Tarentina, Attica, Milesia, Plinius. Nostri lana sordida ex nigris præcipuè ouibus utuntur. Lanis succidis omnibus usus medicatus, Plinius. Idem de ouis collo ad tonsam laudat in epistola apud Marcellum empir. Succidæ lanæ, molles & è collo feminibusq; laudatissimæ habentur. Subueniunt inter initia uulneribus, percussis, desquamatis, (thlasmata & aposymata uocat Dioscorides) liuidis, ossibus fractis, aceto, oleo aut uino imbutæ, siquidem facile succos combibunt quibus immerguntur: (Embregmata & embrochas Græci uocant, cum lintea, stupæ aut lanæ aliquo liquore succo uel madidæ imponuntur.) Et ob pecudum sordem, sic enim œsypum uocant, emolliunt. Capitis, stomachi, aliarumq; partium doloribus, cum aceto & rosaceo efficaciter imponuntur, Dioscorides. Vinum quod succida nollit Lana pati, Aquinas in Satyra. Lana succida aptè excipit irrigationes, (embrochas,) quæ adhibentur contusis aut quomodocunq; percussis, ut quæ utilitatem ex illis proficiscentem promoueat, idq; propter œsypum: Lota uerò nec amplius œsypum habens, materia tantum est idonea excipiendis liquoribus (siue liquidis medicamentis) quæ irrigantur, (ἐπιβέχεται,) Galenus. Lota est uice linamenti carpti, Syluius. Succidam imponunt & desquamatis, percussis, liuidis, contusis, collisis, contritis, deiectis: capitis & alijs doloribus. stomachi inflationi ex aceto & rosaceo, Plinius (ut & Dioscorides.) Præterq; cultum & tutelam contra frigora, succidæ plurima præstant remedia ex oleo uel noq; aut aceto, prout quæq; mulceri morderiq; opus sit, & astringi laxariue, luxatis membris, dolentibusq; neruis impositæ, & crebro suffusæ. Quidam etiam salem admiscunt luxatis. Alij cum lanarum tam tritam adipemq; imponunt. Item contusis tumentibusq; Plinius. Et rursus, At canis rabiosi moribus inculcata lana succ. post diem septimum soluitur. Reduias sanat ex aqua frigida. Ex oleo calido humidis adposita medetur, Marcellus. Quin & ulceribus uetustis imponitur cum melle: Vulnera ex uino, uel aceto, uel aqua frigida & oleo sanat, Plinius. Dioscorides uulneribus inter initia subuenire scribit. Vulneribus quibuscunq; Succida cum tepido neçtetur lana Lyæo, Serenus. Ossibus fractis, Conueniet cerebrum blandi canis addere fractis. Lintea deinde superq; inductas neçtere lanas, Idem: Intelligo autem lanas succ. quas fractis ossibus auxiliari Dioscorides quoq; docet. Medicinas ex uelleribus arietis, in historia eius priuatim recēsebo. Lana succ. uenas uerticis uel temporum Poeni pastorales in quadrimis filijs inurunt, ut in Hircini lotij remedij docui ex Herodoto. Si talum aut ungulæ bouis uomer læserit, picem duram & axungiam cum sulfure, & lana succida inuolutam candente ferro supra uulnus inurito, Columel. Lana succida prodest phreneticis suffitu, Plinius. Ad phrenesin, calidi pecudis pulmones circumponantur, Illotis etiam lanis suffire memento, Serenus. Columbæ, & c. præsertim masculæ sanguis ex uena sub ala oculis cruore suffusus eximie prodest. Superimponi oportet splenium è melle decoctum, lanamq; succidam

Succidam ex oleo aut urino, Plin. Lanae habent & cum ouis societatem simul fronti **impositæ** contra epiphoras, non opus est eas in hoc usu radícula esse curatas; neq; aliud quàm candidum ex ouo infundi ac pollinem thuris, Plin. Lanam succidam in aceto feruetacias, exprimitoq; humorem in aurem, deinde foramen summum lana succida integito, Galenus Euporist. 2. 4. ad dolores aurium paulatim ingruentes. Sanguinem in naribus sistis cum oleo rosaceo, & alto modo indita auribus obturatis spissius, Plinius. Lana succida conijcitur in nares cum oleo rosaceo, & auriculæ de lana succida obturantur, & ita sanguis profluens continetur, Marcel. Ad sanguinem è naribus sistendum, Lana madens oleo sed nondum lauta rosato, Hæc datur in nares uel claudit densius aures, Serenus. Lana succida ex oue fœmina decerpta atq; intorta, madefacta q; rosa liquida, sanguinis abundantiam reprimat, Marcel. Lana succida ex ariete sanguinem sistit, articulos extremitatum præligans, Plin. Halitus oris gratiores facere traditur, confricatis dentibus atq; gingiuis admixto melle, Plin. Lana succida melle illita dentes perfricti miro modo candorem maximum consequuntur, Marcel. Lanam succidam linteolo illigatam torreto, adiecta deinde tertia salis portione, terito omnia simul, & perfricato hoc puluere dentes: à dolore præseruat, Galen. Euporist. 1. 65. Lana succida nitro, sulfure, oleo, aceto, pice liquida feruentibus tincta, quàm calidissima imposita bis die, lumborum dolores sedat, Plinius. Ovis stercus & alia quædam cum lana succida admoventur aduersus calculum, ut supra dictum est in remedijs ex stercore. Verendorū cæteris utijs (de fornicationibus & uerrucis prius dixerat) medetur lana suc. ex aqua frigida, Plin. Lanam ouillam nigram testiculis tumen-
tibus prodesse uulgò ferunt. Mulierum purgationem adiuuat fel taurinum lana succida appositū:
Olympias Thebana addidit hyssopum (lege œsypum) & nitrum, Plin. Succida lana malos remora-
tur subdita cursus (id est menses nimium fluentes,) Mortua quinetiam producit corpora partu, Se-
renus. Succida lana imposita subdita q; mortuos partus euocat: Sistit etiam profluvia mulierum,
Plin. ¶ Iam uerò pura uellera aut per se imposita cæcis doloribus, aut accepto sulfure, medentur:
Tantumq; pollent, ut medicamentis quoq; superponantur, Plin. Vellera cum uiuo suffiri sulfure
prodest, Serenus in regio morbo. Hibisci radicem ante Solis ortum erutam inuoluunt lana colo-
ris quem natiuum uocant, præterea ouis quæ fœminam peperit, strumisq; uel suppuratis alligant,
Plinius. Per se conchylio infecta lana auribus magnopere prodest: quidam aceto & nitro madefa-
ciunt, Idem. ¶ Crematarum lanarum cinis crustas obducit, excrecentias in carne cohibet, & ulce-
ra ad cicatricem perducit: (Eadem ferè Plinius de œsypo scribit, ut inferius recitabo.) Munda autem
¶ & carptæ, in fictili crudo, cæterorum more, uruntur. Nec secus simbrati marinarum purpurarum
flocculi cremari solent. Aliqui cum sordibus lanas carpunt, & melle irrigant, eodemq; modo urunt.
Alij in fictili oris patuli, uerucula inter se distantia componunt, & concerptas carminatasq; lanas o-
leo ita suffusas, ut ne stillare quidem possint, assulis tædæ subiectis, & eisdem lanisq; permutatim in-
terstratis, leuiter succendunt, & uistas tollunt: quod si è tædâ pix, pinguitudine ulla profluxit, colle-
cta reconditur. Latatur ad oculorum medicamenta: cinerem in labellis, aqua addita, manibus confri-
cant, & considerare patiuntur: idq; sæpius, mutant aquam donec linguam adstringat, nec mordeat,
Dioscorides. Lana usta uim habet acrem pariter & calidam, unâ cum partium tenuitate. Itaq; mol-
les nimiumq; humidæ ulcerum carnes celerrimè eliquat. Inditur & in medicamenta desiccatoria.
Vrito eam tanq; alia plurima, ollam implens nouam, quam tegat operculum multis foraminibus per-
tufum, Galen. Cinis lanæ succidæ illinitur attritis, uulneratis, ambustis: & in oculorum medicamen-
ta additur. Item in fistulas auresq; suppuratas. Ad hæc detonsam eam, alij uero euulsam decisis sum-
mis partibus siccant, carpuntq; & in fictili crudo componunt, ac melle perfundunt utrunq;. Alij ha-
stulis tædæ subiectis & subinde interstratis, oleo aspersam accendunt: cineremq; in labellis aqua ad-
dita confricant manu, & considerare patiuntur, idq; sæpius mutant aquam donec linguam adstringat
leniter, nec mordeat. Tum cinerem reponunt. Vis eius septica (smectica potius) est, efficacissimeq;
genas purgat, Plin. Vulneribus quibuscunq;, Succida cum tepido necetur lana Lyæo, Ambu-
stæ ue cinis complebit uulneris ora, Serenus. Combustis igni: Aut tu succosæ cinerem perducito la-
næ, Idem. Lanam ouiculæ de inter femora uelles & combures, & in aceto intingues, & super tem-
pora caput dolentis ligabis, Marcel. Ad spirandi difficultatem, Ouium pilos qui circa anum sunt
ustos ac tritos in dulci uino propinato, Galenus Euporist. 2. 27. Vellerum cinis genitalium utijs
medetur, Plinius. Cinis lanæ ouis, passionibus pecudum medetur, Idem ut Aggregator citat.

¶ Sordes lanis inhærentes dici œsypum, cum Dioscoride Plinius scribit, uelut οἶδς ῥύπου. Apud
Galenum Therapeutices quartodecimo, legimus ἀπὸ τοῦ ῥύπου, id est illotam lanam nuncupari ὀσμήνη
γόν (alibi ὀσμήνη γόν;) quam lectionem comprobat Suidas quoq;, malunt tamen alij οἶδς ῥύπου scribere,
Cælius. Ianus Cornarius in commentarijs suis in secundum Galeni de compos. medic. sec. locos
multis ueterum Græcorum Latinorumq; locis recitatis, hyssopum pro œsypo passim legi ostendit:
qui error ita inualuit, ut iam aliquot seculis recentiores, & indocti hodieq;, pro œsypo hyssopum hu-
midam scribant, distinguendi gratia ab herba hyssopo. Oesypus & œsypum neutro genere ut Plini-
us dixit, sunt sordes sudorq; feminum & alarum adhærentes lanis, quæ lanæ succidæ propterea ap-
pellantur, quòd sudoris sordibus & succo sint imbutæ, Cornarius. Enneapharmacum emplastrum
constat nouem rebus, & inter cætera hyssopo (lege, œsypo,) Celsus 5. 19. Sordes quæ lanis ouium
inhæret & adnascitur, ex qua œsypum, quod uocant, conficitur, concoquendi uim habet similem bu-

tyro, & simul parum digerentis facultatis, Galenus in fine libri decimi de simplic. item Aëtius. In medicamento quodam Andromachi ad ani uitia, œsypus cæteris adiungitur: Heras uero (inquit Galenus) pro œsypo adipem anserinum pari pondere coniecit. Pro œsypo medulla uitulina substituitur in Succidaneis Galeno adscriptis: quanquam deprauati codices sic habent, ὡσὺπε, μυελὸν μόχου, ἢ σιχρόδα, œsypo & hyssopo herba confusis, pro hac enim rectè Stichadem herbam posueris, pro œsypo uerò medullam uituli. Oesypum & œsypus utroq; modo effertur, ab eo quod est οἶς, hoc est ouis. Græci masculino ferè utuntur, Latini frequentius neutro. Hippocrates caprinam è clunibus sordem uocauit œspen (οἶσπην:) ouillam, œsypides: quo quidem nomine lanam quoq; succidam significat quibusdam. Quidam hoc à Galeno hyssopum dici putant, errore uulgi: & quidem à Græcis orto, qui non œsypum quandoq; sed hyssopum scribant: ut siue prudentes, siue imprudentes, non œsypū simpliciter (sed) hyssopon hygron (ut Aegineta aliquoties) & hyssopum pharmacum sapissimè cognominent, quasi ab hyssopo herba distinguere uoluerint, ut Paulus in compositione quam à ruta πηγυρῶν appellat, utilem pleuriticis, Hermolaus Corollario 284. ubi tamen hyssopus semper per s. simplex scribitur: οἶσυνθ' apud Aëtium per σ. duplex, non probo. οἶσυνθ' as, πωβάτω ρύπον, ἡ γὰρ οἶσυνθ' ρύπον, Galenus in Glossis. οἶσπην uox per syncopen facta uidetur pro οἶσύνθην. οἶσύνθην, ὁ ρύπον θ' ἢ οἶσυνθην, Suidas & Varinus. οἶσυνθ', ὁ δ' ἀγὼς ρύπον, Hesychius. οἶσπην, ῥυπαρῶν πωβάτων θ' ἢ, Ἡρόδοτος, καὶ οἶσπην, ὁ ρύπον θ' ἢ οἶσυνθην, Suidas & Varinus. οἶσπην, ὁ πᾶσι πωβάταις, ἐκ τοῦ οἶς ἢ τοῦ πᾶσι, οἶσπην, καὶ τοῦ πᾶσι, Varinus. οἶσπην apud Aristophanem in Lysistrata ouis excrementum est, Cælius. οἶσπην, ὁ ρύπον: ὁ δὲ δίδυμος θ' ἢ πωβάτων, Hesychius. Non placet quod apud eundem scribitur, οἶσπην, πωβάτων, καὶ πωβάτων, ῥύπον. Si œspate excrementum significet, uidebitur compositum à πᾶσι, ut idem significet quod ἀπόπᾶσι. οἶσυνθης, ῥυπαρός. θ' ἢ οἶσυνθης, ῥύπον πεπληρωμένον, ῥυπαρόματα ἀπὸ τοῦ πωβάτων, οἶσυνθης δ' ἐστὶ τὸ εἰς τὸν πωβάτων, Suidas & Varinus. οἶσύνθην, οἶσυνθην ῥυπαρῶν πωβάτων, τὸ αὐτὸ οἶσυνθην, καὶ οἶσυνθην, Hesychius: ego in οἶσύνθην penultimam potius cum ἢ πᾶσι scripserim, & acuerim ultimam, ut Dioscorides & alij faciunt. Apud Aristophanem in Acharnensibus cum quidam uulneratus esset, postulantur ὀδόνια, λικωτή, ἔειπεν οἶσυνθης. Ὑσίνθης, ὁ ρύπος, Suidas: non rectè, scribendum enim οἶσυνθης: ut pro ὕσινθην ὁ ρύπον, apud eundem, οἶσύνθην. ῥάβδς, sordes in lanis ouium, &c. uide ῥάβδων apud Etymologum. Oesypo quod sub armis ouium nascitur, palpebris glabris medentur, &c. Marcel. Oesypo in Atticis ouibus genito palma, Plinius. Atticum hyssopum (lege, œsypum) cataplasmati & cerotis miscere consultum fuerit, Galenus 13. Methodi. Alibi etiam eodem in libro Atticum œsypum omnibus præfert. Oesypa quid redolent quamuis mittātur Athenis: Ouidius. Oesypum (inquit Dioscorides) uocant Græci, succidarum lanarum pinguitudinem. Cuius parandi ratio hæc est: Succidæ molles, radícula non curatæ, calida aqua lauantur, & quibuscunq; sordibus expressis, & in labellum oris ampli coniectis, aqua infunditur, magnoq; impetu ligula, uti respicitur, agitatur: aut lignea rude ualidiusculè conturbatur, quò largius sordida spuma colligi possit, dein de marina respergitur, & confidente pingui quod supernatabat, (καὶ ὅτε κατὰ τὸ ὑπὸ νηχομένον λίπῃ) collectoq; in altero fictili uase, denuo aqua in labellum fusa agitatur: spuma iterū mari perfunditur, & demum eximitur: hoc tantisper fieri solet, dum consumpta pinguitudine nihil prorsus spumæ exaret: collectum œsypum manibus emollitur: & si qua insedit spurcitia, confestim demitur: exclusaq; sensim omni aqua, recentiq; affusa, manibus misceatur, donec admotum linguæ œsypum, adstringat leuiter, nec mordeat: atq; pingue candidumq; spectetur, tum in fictili uase conditur. Verum omnia feruido sole fiant. Nonnulli excolatum pingue frigida aqua eluunt, & manibus, non secus atq; ceratū mulieres, confricant: ita enim candidius redditur. Alij elotis lanis & sordibus quibuscunq; exemptis, ac lento igni in æneo uase ex aqua decoctis, pingue qd supernatat collectū, aqua, ut diximus, lauant: colatumq; in fictilē patellam, quæ calidam aquam contineat, linteo operiunt, atque soli mandant, donec candidum fiat, & satis crassum. Alij bidui spatio aquam effundunt, nouamq; adijciunt. Melius est læue, radícula non curatum, quod succidarum uirus oleat, & si manu in concha fricetur cū aqua frigida, albescat, nihil in se duri aut concreti habens: ueluti quod cerato aut adipe adulteratur, Hæcenus Dioscorides libro 2. capite 66. interprete Ruellio. Ceterum ab initio statim, ubi legitur, Lanæ succidæ molles radícula non curatæ, Græcè ἐσπιδισμύλαι, id est struthio siue radícula adhibita curatæ lotæq;, absq; negatione, quam Marcellus & Ruellius interpretes de suo adijciunt. Atqui Dioscorides non uidetur negationem addidisse, (præsertim cum in nullis codicibus illa reperiat, Marcellus etiam teste:) sed eo modo quo à quibusdam fieri solebat œsypum descripsisse: quamobrem postea monet meliorem esse astruthiston, hoc est lana non curata struthio, sed simpliciter lota cum aqua calida, (ne scilicet nimia caliditas aut acrimonia à struthio ei accedat, cum concoquendi tantum, quod moderato calore fit, uim habere debeat: ad quosdam tamen affectus struthij uim etiam conducere ei non negārim.) Sed adiungam Aëtij quoq; uerba 2. 118. quoniam Dioscoridis uerba se recitare professus, non parum ab eo uariat. Sordidas lanas (inquit) sub axillis ouium repertas, densas ac molles (ἐλαίονδ' αἶ, καὶ ἄλλὰ καὶ μαλακὰ: uocem ἐσπιδισμύλαι non habet) calida lauato, sorditiem omnem exprimendo, quarum loturam in uas ampli orificij coniectam feruenti aqua superfusa agitatur, & quam poculo excipiens aut alio instrumento, & ab sublimi præcipitans, donec (tota) spumescat: tum marina aqua si affuerit, si non affuerit frigida inspergito, finitoq; ut consistat: ubi refrigerit, quod fluitabit, radícula eximito, atq; in aliud uas conijcito, inde modica aqua frigida iniecta manibus uersato,

mox aqua illa effusa noua feruentē infundito: idemq; omnino repetito, quod iam docuimus, donec
 candidus pinguisq; œsypus reddatur, nihil amplius impuri continens, tum in fictili conditū per ali
 quot dies insolato, & seruato. Sunt autem hæc omnia sub calido Sole faciēda: ita enim efficacior can
 didiorq; nec durus asper ue (ὅτω γὰρ χησιμώτερον γίνεται καὶ λευκόν, καὶ ὁδὸν ἔχον σκληρόν ἐν σιμυζαμένῳ
 melius χησιμώτερον, λευκός, & ἔχων, scilicet οἶσυν) redditur, uelut qui cerato aut fermento adultera
 tur, Hæc Aëtius. Græcè quidem scribitur adulterari œsypum λερωτῆν ἢ ζῦμν, cum Dioscorides habeat
 λερωτῆν ἢ σίαν, id est cerato (non cera, ut Marcellus uertit) aut adipe. Aëtius forte σαπν legerat, quod ζῦ
 μν exposuit, ut grammatici φέρονται ἀλδύρι: sed adipe uel seuo potius quàm fermento aut farina suba
 cta œsypum adulterari omnibus puto uerisimile est. Oesypus (inquit author de simplicibus ad Pa
 10 ternianum) hac ratione colligitur: Lanæ succidæ sordidissimas & iam mox detonsas mittimus in ua
 se quod habeat calidam aquam: & aquam succendimus ut aliquantulum ferueat, deinde refrigera
 mus, & quod supernarat in modum pinguinis, abradimus manu, & in uase stanneo abstergimus,
 & sic ipsum uas aqua pluuiali implemus, & opertum tenui linteo in Sole ponimus, & rursus delima
 pidamus: & tunc œsypum reponimus. Vires enim habet cum aliqua acrimonia molliētes & rela
 xantes. Sed adulteratur ex pinguedine & ceroto molli. Sed statim deprehenditur eo quod syncerus
 œsypus referuat succidum lanæ, (succidæ lanæ odorem seruat, Dioscor.) & si manibus fricetur, simi
 lis cerusæ efficitur, Hæc ille. Quin ipsæ sordes pecudum sudorq; feminum & alarum adhærentes
 lanis (œsypum uocant) innumeros propè usus habēt. In Atticis ouibus genito palma. Fit plurib. mo
 dis. Sed probatissimum, lana ab his partibus recenti concerpta, aut quibuscunq; sordibus succidis
 20 primum collectis, ac lento igni in æneo uase subferuefactis & refrigeratis, pinguisq; quod supernatet,
 collectio in fictili uase, iterumq; decocta priori materia: quæ pinguitudo utraq; frigida aqua lauatur,
 & in linteo siccat, ac sole torretur, donec candida fiat ac translucida. Tum in stannea pyxide con
 dicitur. Probatio autem ut sordium uirus oleat, & manu fricante ex aqua non liquetur, sed albescat ut
 cerusa. Oculis utilissimum contra inflammationes genarumq; callum. Quidam in testa torrent, do
 nec pinguedinem amittat, utilius tale existimantes erosio & duris genis, angulis scabiosis & lachry
 mantibus, Plinius. Vide inferius inter remedia œsypi uel fuliginis eius ad oculos. Oesypus hodie
 corrupto nomine uocatur hyssopus humida, sed non bene præparatus habetur in pharmacopolijs,
 Euricius Cordus. Ex œsypo pharmacum compositum fit, quod Græci medici aliquando οἶσυνον
 φάρμακον, aliquando οἶσυνον λερωτῆν, aliquando οἶσυνον λερωπειδῆν, aliquando οἶσυνον ὑγρόν uocant: atq;
 30 hæc appellationes omnes à forma medicamenti, quod ad cerati liquidum modum paratur, sunt deductæ.
 Componendi autem modum docet Paulus libro 7. Sed tum in hoc Pauli loco, tum in alijs pleriq; o
 mnibus itidem ὁσων & pro οἶσυν & falsò legitur. Sunt autem promiscui usus œsypus per se, & phar
 macum ex eo constans, uelut Galenus lib. 14. methodi tradit his uerbis: Ex œsypo cerotum, notum
 omnibus pharmacum est, quo plurimi ad inflammationes in hypochondrijs utuntur. Hoc etiam pro
 œsypo uti licebit, si absit ille, & eundem finem consequeris. Quin & hodie in aliquibus pharmaco
 pijs hyssopus humida habetur pyxidibus inscripta, & humidam ad differentiam hyssopi herbaræ aridæ
 dictam uolunt, qui forte de re ipsa nihil sciunt, quum non hyssopus humida ea res, hoc est lanarum
 sordes sit appellanda, sed œsypus liquidus (id est ex œsypo cum alijs pharmacis cerotū,) Cornar. Oe
 sypus feruetur purus, ex ouibus integris, non scabiosis, Syluius. Oesypī præparationē in secundo
 40 libro optimam descripsimus: sed ubi hoc haberi non poterit, accipe quod pigmentarij hoc modo con
 ficiunt: Melilori unc. 4. cardamomi, hyssopi herbaræ, sing. unc. 2. succidæ lanæ ex ouium axillis unc.
 4. &c. Aëtius 15. 25. & Aegineta libro 7. non nihil ab Aëtio uariās. Inter cerata Nicolai Myrepsi quod
 numero tertium est, œsypum recipit, & facit ad dolentes articulos ac podagras: & omnem phlegmo
 nem, doloremq; mediarum corporis partium (hypochondria dixit Galenus) ac duritiem. Author li
 bri de dynamidijs Galeno adscripti, œsypum appellat ius lanæ, id est succum lanæ. Verba eius sunt
 hæc: Oesypī cerotum sic fac. ceram, axungiam sine sale, colophoniam, ius lanæ, uetus oleum, ana li
 bram i. iuris fœnogræci unc. vi. adipis anserini & pullini ana unc. i. Coque oleum cum iure lanæ & fœ
 nogræci diligentissime, donec ad mensuram olei ueniat: iterum pone ad focum, additis superscriptis
 speciebus. Ius uero de lana sic fac: Lanam succidam in aquam multam pone ut molliatur, diebus
 50 sex: septima uero die coque, & ipsam pinguedinem desuper collige supra scripto penso, & exinde
 confice cerotum, Hæc ille. ¶ Oesypum excafacit, explet ulcera & emollit, præsertim sedis ac uul
 uæ (uide inferius ex Plinio) cum meliloto & butyro, Dioscorides. Hyssopum (lege, œsypum) ad ula
 cera manantia prodest, Plinius 26. 14. Vulneribus medetur œsypum cum hordei cinere & ærtigia
 ne æquis partibus, ad carcinomata quoq; ac serpentina ualet. Erodit & ulcerum margines: carnesq;
 excrecentes ad æqualitatem redigit: explet quoq; & ad cicatricem perducit. Idem. Eadem ferè Dio
 scorides de cinere lanæ crematæ simpliciter tradit. Igni sacro medetur œsypum cum pōmphyge
 & rosaceo, Plinius. Somnos allicit cum myrrhæ momento in uini cyathis duobus dilutum, (eodem
 modo comitialibus medetur, ut mox recitabo,) uel cum adipe anserino & uino myrtite, Idem. Ma
 culas in facie, œsypum cum melle Corfico, quod asperrimum habetur, extenuat: item scobem cutis in
 60 facie cum rosaceo impositum uellere. Quidam & butyrum addunt. Si uero uirilignes sint, fel cania
 num prius acu punctas, Plinius. Sed aliter legit Marcellus, cuius hæc sunt uerba: Oesypum cum
 melle Corficano tritum & appositum abolet de facie omnes maculas, quidam & butyrum addunt.

si uerò & uiruli finus & fel caninum misceatur, medicamen utilius erit, ita ut pariter temperata omnia decoquantur. Oesypum ex oleo tritum & instillatum capiti, pityriasi medetur, Marcel. Comitialibus morbis utile tradunt oesypum cum myrrhæ momento & uini cyathis duobus dilutum. (eodem modo somnos allicit, ut paulo ante dictum est) magnitudine nucis auellanae à balneo potum, Plinius. Oesypum oculis utilissimum est contra inflammationes, genarum callum, Plin. Contra erosos angulos oculorum, scabiososq; genas quæ occalluerunt, & ciliorum defluuia, efficax est; torretur autem in testa noua (nempe ad medicamenta oculorum iam dicta. Interpretes ineptè transferunt) donec redactum in cinerem pinguitudinem amittat. Ex eo etiam fuligo colligitur, uti demonstrauimus, (eo nimirum modo quem in butyro dixerat, quanq; illic nulla oesypi mentio, nec alibi apud eum oesypi fuliginis quod sciam): quæ in oculorum medicamēta commodè addi solet, Hæc omnia Dioscorid. Quidam oesypum in testa torrent, (urunt, Dioscorides & Aëtius) utilius tale existimantes erosos & duris genis, angulis scabiosis & lachrymantibus, Plinius. Butyri quidem fuligo similes ferè effectus habet. Dioscorides oesypo simpliciter attribuit, quæ fuligini eius Aëtius ex Dioscoride mutuari se professus. Aëtij uerba hæc sunt: Oesypus crematus utilissimam fuliginem reddit, ad angulos oculorum erosos scabiososq; & ad palpebrarum callos, earundemq; depilationem. Crematur interdum etiam in noua testa, donec exustus (*πυρωθῇ*, Dioscorides habet *πυρωθῇ*. malim utrunq; in masculino genere, cum oesypus Græcis semper masculini sit generis) pinguedinem omnem amiserit. Ponatur testa super carbonibus, deinde quod ustum est colligatur, seruatumq; ad usum teratur. Mihi quidem tum oesypum ipsum ustum, tum fuliginem eius, eandem habere facultatem, ad oculorum præcipue medicamenta, Dioscorides & Aëtius sentire uidentur. Dioscorides cum oesypi uires primum simpliciter scripssisset: Mox addit à nouo initio, *Ποτὶ δὲ καὶ πρὸς βλεφαρίδων καὶ ὀφθαλμῶν*, id est, Præterea facit ad angulos in oculis erosos, &c. nō iam simpliciter scilicet, sed eo modo quem subiicit: Vritur autem (inquit, nimirum ad prædictos usus) in testa noua, &c. Hoc interpretes non animaduertunt. Palpebras gignere dicitur oesypum cum myrrha calidum penicillo illitum, Plinius. Glabris palpebris pilos induces, si oesypo quod sub armis ouium nascitur, adiecta myrrha, pariterq; in mortario trita, spicillo calido loca pilis nuda perduxeris, Marcellus. Contusis oculis medentur, fel anaserinum, sanguis anatum, ita ut postea hyssopo (lege, oesypo) & melle inungantur, Plinius 29. 6. Oesypum ulcera non oculorum (aurium, Dioscor.) modo sanat, sed oris etiam & genitalium cum anaserino adipe, Plinius. Miscetur oesypum cerato imponendo aduersus phthisin apud Aëtium: item epithematis ad pleuritidem, refectionis maxime tempore, apud eundem. Oesypum menses & partus euocat, Dioscor. Vlcera genitalium sanat cum anserino adipe, Idem & Plinius. Medetur & uulua inflammationibus, & sedis rhagadibus & condylomatis cum meliloto ac butyro, Plinius. Sedis uitijs efficacissimum est oesypum; quidam adijciunt pompholygem & rosaceum, Idem. Carbunculo in uerendis, cæterisque ibi uulneribus occurrit e melle oesypum cum plumbi squamis, Plinius. Podagras lenit oesypum cum lacte mulieris & cerussa, Idem; apud Marcellum pro cerussa legitur cera. Medicorum aliqui axungia ad podagras uti iubent, admixto anseris adipe, taurorumq; seuo & oesypo, Plinius. Mulierum purgationes adiuuat fel taurinum lana succida appositum: Olympias Thebana addidit hyssopum (lege, oesypum) & nitrum, Plinius. Vulua uitijs & ulceribus oesypum mederi, superius ex Dioscoride retuli. Foetus & menses in lana appositum extrahit, Idem.

¶ Sordes quoq; caudarum concretæ in pilulas, ac siccatae per se tusaq; in farinam, & illita, dentibus mire profunt, etiam labantibus, gingiuisq; si carcinoma serpat, Plinius.

¶ Hydropicis oesypum ex uino addita myrrha modicè potui datur, nucis auellanae magnitudine, aliqui addunt & anserinum adipem, & oleum myrteum. Sordes ab uberibus ouium eundem effectum habent, Plinius.

H.

a. Quem masculino genere dixerunt, ut ouibus duobus, non duabus, Festus. Oues generis foemini ut plerumq; masculini Varroni rerum humanarum lib. 27. Vt etiam putantibus, qui oues duos, non duas dicunt, Homerum secutos, qui ait, *Μῆλ' οἷς τε*. Idem Terentio: Quando citatus neq; respondit neq; excitatus (lege, excusatus) est, tum ego (is erat prætor) unum ouem multam dico, Nonius. Vide plura infra in e. ubi de multa ex ouibus. Ovis à Græco *οἷς*, interposita u. litera propter hiatum, significat pecudem. Ovis à Græco *οἷς*, ita enim antiqui dicebant, non ut nunc *οἷς* *βατῶν*, Varro. Ouicula, diminutiuum. Lanata & bidens, epitheta ouium, sæpe absolute pro oue capiuntur. Quanquam stultissima animalia lanata, Plinius. Interea dum lanatas, torumq; iuuenum Cædit, luuenalis. Qui pecus pascimus lanare, Varro. Pecudem Plinius sapissime pro oue ponit, ut supra patet ex testimonijs Plinianis in G. Pulmo pecudis, id est ouis, Marcellus. Elephanti tanta narratur clementia contra minus ualida, ut in grege pecudum (id est ouium) occurrentia manu dimoueat, Plinius; qui & ipsum elephantum alibi pecudem nominat. Est enim pecus, (pecudis, foem. gen.) omne animal quod sub imperio, pabulo terræ pascitur, ut sunt boues, asini, equi, camelus, oues, caprae, authore Valla. imò, ut alij scribunt, quoduis animal præter hominem. Exemplum authorum quære in Dictionarijs. Dicitur & pecu gen. neutro, indeclinabile in singulari, pecua in plurali, eadem significatione & similiter pro ouibus aliquando absolute. Pastor harum dormit, quum hæc eunt Sic à pecu balitantes, Plautus Bacchid. Passimq; præda pecua balabant agris, Accius,

cius. Idem & pecus, pecoris, neut. genere. Est & in Hispania nō maxime ab simile pecori (id est oui) genus musimonum, caprino uillo quā pecoris uelleri propius, Plinius. Sæpe quidem indifferenter pro quouis præter hominem animali usurpatur, aliquando contrahitur ad ea quæ ab homine aluntur, & distinguitur in maius, ut sunt boues, asini, equi; & minus, ut ouis, capra, sus, apud Varro- nem. Et secundum posteriorem acceptionem pro oue per excellentiam ponitur.

¶ Oues adultæ, τῶν προβάτων τὰ τέλει, οἷς, καὶ κριοὶ καὶ ἀρνεῖοι: τὰ δὲ νεα, ἀρνες καὶ ἀμνοί, Varinus in πράγῃ. οἷς, duabus syllabis, quis fœmina: Attici etiam οἷς monosyllabum proferunt, & in mascu- lino quoq; genere, Varinus. Locus in uocabulo οἷς apud Suidam à librarijs corruptus est. Et rursus, οἷς, οἷος, sine diphthongo poëticum est: οἷς uerò contractum, commune; cuius genitiuus οἷος ultimam acuit, ut differat ab οἷος, id est solus. Apud Homerum quidem nunquam reperias οἷς monosyllabum in recto casu, sed οἷς bisyllabum; in obliquis etiam, nisi carmen impediatur, diphthongum non facit, ut οἷος οἷος ἀντῶ. Et sanè aptius (ἀναλογικώτερον) scribitur dissyllabum: neq; enim ullum tale monosylla- bum reperitur, præter hoc ipsum οἷς Atticum & φθοῖς. Τοῖσι δὲ οἷς λαλοῖτο, Homerus. Νῶτον ἔθνη οἷος, Idem. οἷς, πρόβατον, ἢ τοῖς ἐκὼν, ἢ τοῖς σοῖς, Hefychius; sed apparet sine spiritu scribendum si ita interpre- teris, nam cum tenui spiritu, ouem significat; cum denso, suis uel tuis; sine spiritu, utrumuis. Sic οἷος etiam in genitiuo plurali idem exponit, μόνων, προβάτων, ἀγῶν, quod ut rectè fiat uocem οἷων sine ac- centu scribi oportebit. Et hoc quidem animaduerso multæ in Græcorum Lexicis interpretationes a- lioqui ineptæ excusabuntur, sic apud Hebræos sine punctis scripta diuersis exponuntur modis.

οἷς bisyllaba uox Ionica est, sed Attici una syllaba dicunt πᾶς οἷς; & in singulari τὸν οἷον, Iones οἷον, Scho- liastes Aristophanis. οἷς, ἀἰς, ἢ πρόβατον, Suidas. Fabæ lac augent οἷ καὶ ἀγί, Aristoteles. πολλὰ οἷς οἷ σκῶτην τὸν εἰκάζει τῶν μὴ καλῶν ὄντων, οἷς μὲν ἀγρί φουσῶντι πῦρ: οἷς δὲ οἷι λυεῖσθοντι (in masc. genere,) Idem de generatione 4.3. Est autem οἷι Atticus datiuus, οἷ Ionicus, ut patet ex Aristophanis Pace, ubi pro sta- tua Pacis consecranda oues (οἷ) sacra faciunt. Et cum Trygæus admoneret hanc uocem esse Ionicam, Chorus subiicit: Melius ita quadrare, ἵν' ὦν τῇ ἐκκλησίᾳ οἷς καὶ πολεμῶν λέγῃ τις, οἷ καὶ δῆμῳ. Ὑπὸ τῷ οἷος λέγῃσ' ἰωνικῶς, οἷ, &c. Vbi Scholiastes: Est enim οἷ uox lugentium & indignantium. Ab οἷς accusati- uus Atticus est οἷον, monosyllabus itidem & masculinus, Varinus. Communis uero οἷον: poëticus οἷδα, ab οἷς (sic lego, non οἷος) οἷδα, assumpto iota. Vnde & casus plurales, οἷδα οἷς, οἷδα οἷς, Idem. Αἷον τὰ μῶσαι τὰν οἷδα οἷδα ἄγωνται, Theocritus Idyllio 1. Et mox ibidem τὰν οἷον in accusatiuo profert. Τὰν οἷον ὦ Δέμας τὸν ἐπὶ γῆ, Suidas ex epigrammate. Βόσν σφαζόμενοι, πολλοὶ δὲ οἷον, Homer. Iliad. 4. οἷον,

oues, Hefych. οἷς ἀγῶνται, Dionysius Afer. οἷς οἷον μέγα πῶν, Iliad. 7. sic enim scribunt Aristarchus & Ptolemæus, ut ἀγῶν, tanquam à recto οἷς: cum tamen Homerus rectum nunquam monosyllabū faciat, sed ne in obliquis quidem diphthongum nisi postulante carmine, (ut supra quoq; dixi:) proin- de melius οἷον scribetur, Varinus, sed οἷον bisyllabum etiam Odysseæ primo legimus. οἷον, ouib. Suid. ¶ πρόβατα, omnes quadrupedes, (Varinus addit, pecudes, βοσκίματα,) Suid. Apud Herodotū quidē probaton usurpat pro omni pecore, ita ut etiam uaccas comprehendat. Quadrupedes om- nes prisca probata nominabant, οἷα τὸ πρὸ τῶν ὀπιδίων βασκῶν, ἐτόρας ἐμπροδίνες (forte, πρὸ τῶν ὀπιδίων βασκῶν, ἐτόρας τῶν ἐμπροδίων) ἔχον. Hinc & Hesiodus ait, χαλεπὸς προβάτοις, χαλεπὸς δ' ἀνδρώπῳ, Scholiastes in Iliados μ. item Hefychius & Varinus, qui tamen uerbis non nihil uariant. πρόβασι, βοσκίματα, He- fychius. πρόβασι, πρόβατον, ἐκ τῶν προβαίνων ἐκ τῶν τῶν οἷον. Ἄλλως, πρόβασι, τῶν τῶν τετραπόδων (βοσκίμα- των, Suid.) λεπίσιν, Scholia in Odysf. 2. Κεμήλιον τε πρόβασιον τε, προβατήματα, πρόβατα, Hefych. Varinus.

¶ πρόβατον καὶ προβάτον dicunt Attici. προβάτιον βληχόντων, Aristophanes in Pluto. Et rursus in eodem, ἐπὶ μὲν τοῖς προβάτοις. πρόβατοις ἐπὶ οἷοις ὁμιλῶν, Varinus ex innominato. ἔην, ἔλωος, ouis uel agnus, sed agnum potius significat, proinde ad Agnum differetur: ut ἀρνὸς etiam & ἀμνοί. Βηκίους, προβάτοις, Hippocrati, Varinus, apud Galenum in Glossis βηκίους scribitur penultima per α. Est & βίκη, χίμα- ρα, id est capella, Varino. καρ, ouis, Varinus: (Hæc uox ab Hebræis sumpta uidetur, uide in Ariete A.) καρφείρ, προβάτα ἐλθ, Hefych. & Varinus, sed uideo errorem, & post καρ distinguendum: ut ea uox ab alijs φθείρ, id est pediculus, ab alijs ouis interpretetur, quod uel ex sequentibus confirmatur. καρ, θάνατ, φθείρον, (φθείρ potius) πρόβατον, γῆ, καρφόν, Hefychius. καρ, ἀἰς ἡμῶν, πολυῖν, ἔλῳ, πορτυνίῳ: ἰώνον τὰ πρόβατα, Idem & Hefych. καρφάν, hædus; & καρφάν, capra Cretensibus, Idem.

¶ καρφόν, φθείρ, βοσκίμα, πρόβατον, καρφός, βοσκίμα, φδορά, Hefychius. καρφός, σῶν, ὅπως τὸ καρφόν ἵσταται, Idem. καρφάρα, μάνδρας, Idem. γοῖτα, οἷς, Varin. id est ouis: apud Hefychium οἷς cum denso legitur. ὄρεσι, προβάτοις, Hef. & Varin. Ouium quædam ab ætate nomina, uide in Agno. μά, πρόβατα, Phry- gibus, Hefych. Varin. ἐν ἀφόβῳ θυρίν, inter oues, ὅν προβάτοις τοῖς μὴ φόβον ἐμποιοῖσι, Suidas. κοράιδον, τῶν προβάτων τὰ γῆν ὀδόντας ἔχοντα, Hefych. Varin. ¶ μῆλα Homerus uocat etiam capras, ut hoc in uersu, μῆλ' οἷς τε καὶ αἰγῶν ἰαύεσκον: & nos melotam uocamus caprinam quoq; pellem, Varinus. Et rur- sus, μῆλα Homerus Odysseæ 8. uocat omnes quadrupedes, ὡς ἀπὸ μὲν, id est per synecdochen partis pro toto: non enim solas oues macabant proci, sed sues etiam pingues, & capras, & boues armenta- nos. μῆλα, τὰ προβάτα, Galenus in Glossis. Propriè quidem μῆλα dicuntur de pecore minore, id est ouibus & capris, per excellētiam uero de ouibus absolutè. μῆλα communiter quadrupedes omnes, unde quæuis etiam pellis melota dicitur: κατὰ τὸν κρέτατον δὲ τὰ προβάτα καὶ αἰγῶν, Hefych. Apollonius Argon. 4. μῆλα pro ouibus priuatim posuit. ἡδ' ἀνὰ ρεῖθροι μῆλων χιλιᾶδ' ὅν βοτάναις Ἰαπιδανθεῖσαι Ἄρ- πεδιον βλήχοντο, Theocrit. Id. 16. Μυρία δ' αὖ πεδίου Κρανώνιον ὄνδ' ἰάσκειν Γοιμυρία ἔκκερται μῆλα Φιλοφάνοισι

Κρεώνιδας, Idem Idyl. 15. *ὧς δ' ἔλκω μῆλ' αἰμαίνουσιν (ἀφύλακτοις) ἐπελθὼν, Αἴχμησιν ἢ οἵεσσι κακὰ φρονέουσιν* φροῶσιν, Iliad. κ. πολλὰ δ' ἔχ' αἰμαίνοντο ἑλίοιοι. *Μυκηδὺς τ' ἠκῶα βοῶν αὐλιζομένων, οἷον τε βλάστην*, Odysf. μ. *ὅληα μῆλα καὶ αἶγες*, Aratus. *Μήλαια*, ouilla, Hippocrati, Varinus. *Μηλιαθμός*, ouile, Idem, *οὐδ' ὅστις σείχηι κορώνηκε παῖνα μεσάρων μῆλ' αἰμαίνουσιν ἐφάσεται*, Dionysius Afer. *Σφαλίων* πῖα τε μῆλα, καὶ ἐλίποδ' αἰλικας βῆς, Orpheus Argon. *ὧς δ' ἐλύναν ποδὶ μῆλα λυσσέοντο ἢ αὐλῇ*, Iliad. κ. Salsamenta quæ μῆλα ποντικὰ dicuntur à Galeno libro 2. de alim. facultatib. Cornarius non aliud quàm cordylas, id est thunnorum fœtus esse putat. *Μυλοβοτόν πεδίον*, campus in quo oues bene pascuntur, Hesych. Varin. *Μυλονομῆς*, opiliones, & c. uide in e. ubi etiam de melotis, id est ouillis pellib. *Μυλοφόν* epitheton lupi Oppiano à iugulandis ouibus. *πολυμήλη*, *πολυθρέμματ' ὦν*, Suidas. *Ἀκαδίκ' πολὺμῆλ'*, Orpheus in Argon. De antiquis illustrissimus quisq; pastor erat, ut ostendit Græca & Latina lingua, & ueteres poëtæ, qui alios uocant *πολύαρνας*, alios *πολυμήλεις*, alios *πολυέστας*; qui ipsas pecudes propter caritatem aureas habuisse pelles tradiderunt, ut Argis Atreus, quam sibi Thyesten subduxisse queritur: ut in Colchide Oëta (Aeetes), ad cuius arietis pellem profecti regio genere dicuntur Argonautæ, ut in Libya ad Hesperidas, unde aurea mala, id est secundum antiquam cōsuetudinem capras, & oues, quas Hercules ex Africa in Græciam exportauit. Ea enim sua uoce Græci appellarunt μῆλα. Nec multo secus nostri ab eadem uoce, sed ab alia litera bela uocarunt. Non enim me (mee) sed bee sonare uidentur oues uocem efferentes, à quo post belare dicunt, extrita e. litera, ut fit in multis, Varro. Athenæus libro 3. malorum fructuum genera enumerans, Hesperidum quoq; mala commemorat: Sic enim (inquit) uocari mala quædam Timachidas ait: & in Lacedæmone dijs ea apponi Pamphilus testatur, esse autem odorata, sed ἀβρωπα, id est cibo inepta. Aristocrates quoq; in Laconicis meminit. Et paulo post, Aemilianus dicebat lubam Maurusiorum regem in libro de Libya, scribere citrum apud Libyes uocari malum Hespericum: atq; inde etiam Herculem in Græciam tráxiss'e, ubi aurea à colore dicta sint. Asclepiades in Aegyptiacis tradit emisisse hos fructus Tellurem in nuptijs Iouis & Iunonis. Vide Onomasticon nostrum in dictione Hesperides, & Cælium 1. 18. ubi Hesperidas interpretatur nocturnas horas, & mala aurea stellas: & Scholiasten in quartum Argonauticorum Apollonij numero 86. *Μυλοσφαγῆν*, mactare & immolare oues, Aristophani. *Μηλοφάειν*, *πολυθρέμονα*, Varinus & Hesych. *Σφαλίων*, *πρόβατον*, lidem. *ἰάρεον*, ouis, bos, lidem: uox facta nimirum ab ἰσφῶρ: sic enim uocatur quoduis animal immolandum, per excellentiam uero bos: accipitur & pro pelle ouilla, ut in e. dicam. Latinis, ut dixi, pecudes & pecora, Græcis *πρόβατα*, μῆλα, θρέμματα, βοτὰ, βοσκήματα, communia sunt nomina, siue ad quadrupedes omnes aliquando (præsertim poëtis;) siue ad eas tantum quæ ab homine aluntur, præcipuè cibi ex eis capiendi causa: siue ad minores solum ex istis, & maxime oues caprasq; usurpantur tamen absolute sæpe pro ouibus. *Θρέμματα νομαδία*, Arrianus in Periplo. *βοτὰ*, *πρόβατα* καὶ *βοσκήματα*, Etymologus. Hesychius extendit hoc nomen ad omnia animalia, terrestria, uolucra, aquatica, syluestria, & sic dici *ἐκ τοῦ βοσκήματος*, τό νιμ' πρὸς θύκαρπιον ὃ τῶν θρέμμάτων ὄνθ' κατέσκηκε, Theophylactus in epist. Bottion Macedonij gens est, & Bottia regio, dicta *ἐκ τῶν βοτῶν*, id est à pecoribus quibus abundat. est enim *πολυθρέμματ' ὦν*, Etymologus. *Καὶ δὲ βοτ' ἐπλετο χώρα μῆλ' αἰμαίνοντα*, Dionysius. *εὐβοτ' ὦν*, terra ouibus pascendis apta, quæ & *δὲ βοτ' ὦν*: *ῥάμπαν δὲ γένος τε καὶ δὲ βοτ' ὦν*, Poëta quidam. *εὐβοτ' ὦν*, ouis mollis, Varinus: forte à bonitate lanæ, quasi *δὲ βοτ' ὦν*, ut sunt oues Tarentinæ uel Græcæ. *βάρ' αἰμαίνοντα*, Hesychius & Varinus. & *βαρανῆσαι* (forte, *βαρυνῆσαι*) pelles caprinæ apud Celtas, lidem. *ῥῶν*, grex ouium, *ῥῶν*, *ποιμνία*, *βοσκήματα*, Hesych. Varin. *ῥῶν μὲν οἶον*, Iliad. ο. *ὧς οἶον μὲν πᾶν*, Iliad. γ. *καὶ τὰ δὲ αἶγ' αἰνοῖται τὰν ὑπὸ τριχῶν, πῶν δ' ὦν*, οὐκ ἐπὶ τανύα προῖον αὐτῶν, ὃ δὲ ἀνίστην ἰς ἀνέμους βορέας, Hesiodus. ¶ In quibusdam Germaniæ locis oues fœminas uocant *mācherling*, lactarias, hoc est quæ lactis gratia aluntur, *τὰς φλε*, in Sueuia & fœminam quæ agnos & reliquas oues ad pascua ducit *ein ouw*, cuius plura le euw.

¶ Epitheta. Balantes. Pecudem spondere sacello Balantem, Iuuenalis. Ponitur & absolute apud Vergilium pro ouibus: ut Bidentes quoq; de qua uoce plura scripsi in B. Amathusiacasq; bidentes, Ouid. 9. Metam. Interea dum lanatas toruumq; iuuenum More Numæ cædit, Iuuenalis Sat. 8. Lanigeros agitare greges, Verg. Lanigeræ pecudes, Lucret. lib. 2. Pecorisq; maritus Lanigeri, Martial. Pascalis, id est quæ passim pascitur, à pascō uel pascuis, quasi pascualis, Fest. Pascalis pecore, ac montano hirco atq; soloce, Lucilius, uidetur autem sic appellari colonicæ atq; hirtæ oues: ut contra pellitæ, (Horatio 2. Carm.) quæ non passim pascuntur, & propter uelleris pretium pellib. integuntur. Pinguis, Verg. 6. Aegl. Placida, Ouidius 13. Metam. Stercus ouis placida, Serenus, Item apud Textorem, Blanda, Canusina, Cornigera, Gracilis, Hirsuta, Imbeilis, Immunda, Infirma, Mansueta, Mitis, Mollis, Pauida, Saliens, Scabra, Tenella, Velligera. ¶ *ὦν γὰρ τε (λεόντα) ποιμὴν ἄγρω ἐπ' εἰροπῆκας οἵεσσι χρῆσιν*, Iliad. quinto. *εἰροπῆκους* oues uocat Homerus per excellentiam præ cæteris animalibus, quod lanæ earum tonderi soleant: *ἐκ τοῦ πένεσθαι εἰς εἶγ' ἢ γὰρ εἶγ' ὦν*, Varinus. *εἰροπῆκων δὲ ὦν*, Odysf. ι. Nicandri interpretes stilas dici oues arbitratur mites ac pingues, Cælius, *ὧς λάσιν*, Homerus. *ἰθια μῆλα, τὰ μικρὰ, γνῶσι θρέμματα λέγει*, Varinus: Et rursus, *τὰ ἰσχυροποιὰ θρέμματα. ἐπὶ εἰς ἑρῆας τὸ ἐξ αὐτῶν παρὰ τὸ ἰσχυρῶν τὰ σώματα λέγεται, ἢ καὶ ἄλλως, ἰθια, τὰ μὴ ἀδυνάμει ὑπὸ νόστοι*: hoc est, ualidæ pecudes (apud Homerum, siue quod carnes earum in cibo ualidos & robustos homines reddunt, (quod de caprinis priuatim legitur;) siue ipsæ ualidæ ad sui corporis modum & obefæ, Varinus, *ἰθια* Hesychius

chius interpretatur *μεγάλα, ἰχυρά, ἀπὸ τοῦ ἰχθυὸς σφοδρῶς ἢ σικριτῶν: ἰχυρὸς ἐκδίζοντα, ἰχθυον γὰρ τὸ λεγόμεν*, Suid. Oues iphías à Græcis per *θυφμισμὸν* dici inuenias quæ debiles sint, *ὡς ἐν ἰχυρά, Cæl. ex Etymologo.* *ἰ* aduerbium, potenter & ualide exponitur. *σφάζω πῖά τε μῆλα, καὶ εἰς ποταμὸν ἐλθὼν βοῦς*, Orpheus Argon. *Ἄργυφα μῆλα*, argenteæ pecudes, propter lanæ candorem. *ἀργύφωρ ὃ ὕδρ' ἰματὶα πίθει*, Vari. *μήλεις ἀργαῖοισιν ἐφάπτει*, Dionys. Afer, Et alibi, *καὶ ἀργαῖων γένος οἶον*. dixeris autem *ἀργαῖος*, nō quas uis oues, sed illas quæ ruri magis & sub diō, q̄ in stabulis pascunt, ut quarū minus pretiosa est lana.

¶ Ouiaria, id est ouium multitudo apud Varronē, ut pecuaria. Hinc ouiaricus possessiuū, apud Columel. Quoniam de ouiarico pecore satis dictum est, &c. Ouillus adiectiuū in frequenti usu est; præsertim Plinio, ouinus rarū. Ex uillo, ouillo, caprino grege, Liu. 2. bel. Pun. Prurigines capitis discutit fel ouinum, Marcellus: apud Plinium legitur, Porrigines capitis discutit fel ouillum. Ouilis apud Varronem (& Marcellum Empiricum:) Ut uillo pecori à fauonio ad æquinoctium uernum putant aptū, (admittēdo:) sic ouili ab arcturi occasu usq̄ ad aquilæ occasum. Et alibi grex ouilis apud eundem, ut & semen caprile. Mollestras dicebant pelles ouiles, quibus galeas extergebant, Festus. ¶ οἰάτειον *ἱρέας*, caro ouilla, Varin. οἰοπόλα ὄρη, montes idonei pascuis ouīū, in quibus oues uersantur: uel solitarij & deserti, ab οἶ quod est solus, & πολῶν uersari, Var. Χῶρον γὰρ οἰοπόλῳ, Homer. Iliad. 9. οἰοπόλοι nymphae apud Apollonium Argon. li. 4. Vbi Orpheus, O nymphae (inquit) siue cœlestes, siue terrestres (*καταχθονίαι*), siue οἰοπόλοι. Scholiastes interpretatur nymphas quæ ouīū curā gerant, quæ & ὑπομνήδου dicantur. οἰοφάγος σιδήρω, μηλοκτόνῳ, Hef. Var. οἰοχίτων, qui uestē nullā uel unicā uel ex pelle ouilla habet, Hef. προβάτειον *ἱρέας*, caro ouilla. Ἀκρονάριον προβάτεια, in Hippia. προβάτης, opilio: & προβάτων, χειμερῶν ἀνθρώπων, id est rusticorum, Suidas & Varinus. Deriuata apud Pollucem, προβατῆς, προβατῶν, προβατῆα, προβατῶν, προβατῶν, προβατῶν. Apud Varinum προβατῆα oxycotum legitur, & exponitur προβάτων νομὴ καὶ ὑπόσις, hoc est ipsa cura uel pastio & possessio ouium: quanquam νομὴ etiam possessionem significat. προβατῶν, stolidus, fatuus, qui otis ingenium refert, ut ἀμνοκῶν, qui agnum. βλάκηκα, γῆνοι προβατῶν, Hefychius. προβατοπώλης, qui uendendis ouibus negotiatur, προβατοπώλη, Polluci. Probatopolæ nomine traducitur in comædijs Lyficles quidam προβατῆα, πηλῶ, qui Aspasiam meretricem duxit, Hefychius. Est & probaticus adiectiuum: unde probatica dicta piscina, ubi oues lauari solebant, antequam à sacerdotibus litarentur. προβατογνώμων, qui dentes ætatis indices iam amisit, qui & λοιπογνώμων: (quod iam progressus sit & excesserit etatem gnomonum dentium,) Vari. in uoce γνώμων. Armenij qui genus à Phrygibus deducunt, πολυπρόβατοι sunt, Herodotus. Composita multa à μῆλον & deriuata, superius retuli. Ἀρνεία, τὰ ἱερὰ πόλια τῶν προβάτων, loca in quibus carnes ouillæ uenduntur, teste Didymo, Etymol. Hef. Var. εἰώδης proprie agni sunt, syncdochicè etiam oues. inde composita, πολυεἰώδης, πορρῆνῳ, &c. de quibus in Agno a. Βέκυλῳ, προβατῶν, Varin. malim βάκκῳ, quod alibi interpretatur pro stolido: uide Bacelus in Promptuar.

¶ Aes antiquissimum quod conflatum, pecore est notatum, Varro. Seruius rex, ouium boiū effigie primus æs signauit, Plin. In uetustissimis nummis, bouis aut pecudis aut suis signū incisum apparet, Plutarch. in Public. Mandrabulus inuento thesauro ouē aureā primū consecrauit Iunoni, secundo argenteā, tertio æream. Inde natū prouerbiū, *ὡς τὸ Μανδραβέλου*, de eo qui in deterius subinde proficiat, Varin. Vide Erasmus in prouerbio, Mandrabuli more res succedit.

¶ Probata, ocimastrum: & probation, plantago, Nomenclaturæ apud Dioscoridem. Plantago minor folijs est linguæ pecorum simillimis, Plin. Hinc & ἀρνόγλωσσον quasi agninam linguam appellari constat. Arnophyllon uerò cytisus est, herba fruticosa, Hef. Varin.

¶ Catoblepæ seu gorgones, ut quidā scribunt, ouibus aut uitulis similes sunt, ut inter Boues ferōs dictum est. Oues etiam inter cete sunt Aeliano. Exeunt & pecori similes beluæ ibi (ad Cadaram rubri maris peninsulam) in terram, passæq̄ radices fruticum, remeant, Plin.

¶ Troglodytæ pecorum nomina filijs indunt, ut tauri, arietis, ouis, quod ab ijs non à parentibus alantur. A minore pecore nomina habemus, Porcius, Quinius, Caprilus, Varro. Quinius Camillus senator antiquæ familiæ, Ael. Lampridius. Seuerus Quinium inuitauit ut pedes iter faceret, &c. Idem. Oeagrus, (propriū uiri, quasi ouis syluestris, ut etiam Syagros,) οἶαχῳ, Orpheum ex Caliope genuit. Oilycus, οἶλυκῳ, nomen uiri apud Herodotum. historiam & rationem nominis explicauit ex Herodoto in Lupo a. inter propria uirorū, οἶα, filia Cephalī, uxor Charhippī, Suid. in οἶαδῳ. Rhene, ῥῆνη, uxor Atiacis Oilei, ut in Agno referā: ubi & Polyrrhenium Cretæ oppidū memorabo.

¶ b. πεδῆκα πρόβατα, τὰ ἐν τοῖς πεδίοις καὶ ἐν λευκοῖς, id est oues quæ in campis pascuntur, non in pratis, Hef. Var. πρόβατα πεδῆκα, τὰ ὑπὸ νομῇ ἐκπεμπόμενα, Hef. πεδῆκα, pars Atticā apud Lysiam & alios rhetores, sic dicta quoniam habebat ouium pascua, Suid. Videtur sanè eadem oues pedicæ uel pediacæ Græcis dici, quæ hirtæ uel colonicæ Latinis: uel pascuales, ut Cato & Lucilius nominant, quasi pascuales, quod passim pascantur: & soloces etiam dici possunt, ut lana solox quæ asperior est. montanum hircum atq̄ solocem Lucilius dixit. Molliores uero oues ut Tarentinæ mollius pasci tractariq̄ desyderant. Oues Pyrrhicæ de regis Pyrrhi nomine dicuntur, sicut et Boues, ut in ipsorū historia pluribus exposui. Ouem pellam in Theocrito nigram interpretantur, Cælius. Apica ouis dicitur quæ uentrem glabrū habet, Fest. eadem Varroni minā. Quadrupedū interanea Græci quādoque chordas uocāt, sed & ouium crassius intestinum: unde est apud Alexim chordarium, Athenæo referente, forma deminuta, Cælius. Ἀκρονάριον προβάτεια legimus in Hippiatricis cap. 64. intelligo

lana præstantiore tantum & selecta accipitur, (ut florem farinæ dicimus.) Plura uide apud Varinum in *ἀώτῳ*, *Στέφανον τὴν κελύβαρ φοινικίῳ οἷος ἀώτῳ*, Theocritus in Pharmaceutria. *Εὐστροφῶ οἷος ἀώτῳ*, Homerus. *Ἐγκωμίων γὰρ ἄωπος ὕμνων ἔπ' ἄλλοτ' ἄλμον, ὥστε μέγα λίσσας θύνει λόγον*, Pindarus in Pythiis. *μνῆς*, prima & tenerrima lana ouis, Varinus in *Ἀμνός*. *Ἀμνόν, μαλλόν*, Hesychius. *μάχαιρα, ξίφος, καὶ παρὰ ῥαζώνη, καὶ οἷς ἀποκείρεται τὰ πρόβατα*, (forfex nimirum qua oues tondentur,) Hes. Varinus. *Γέκτερον, πυκνέειν, λείρειν τὰ θρέμματα*. *Ἡνίκαι πέκτειν ὥρα πρὸ βᾶτων πόρον κενόν*, Aristophanes. *Πεκτόμνον* apud eundem, *πυκνόμενον, ξειόμενον*. *Πεκτῆρον*, qui lanas uellunt. *πέκων, pectere, ληνίζειν & πέκω*, pellis ipsa, quæ & πέσκω alibi, Suidas. *Ἀχάια*, aliàs *ἀχιά, ἔλαια μαλακά*, Hesych. Varinus. *Ἡλακῆτι, ὀβριγγόν πὸ ῥαλῆον*, Varin. *Ἡλακῆτι, τὰ ἔλαια, τὰ γὰρ τῇ ἡλακῆτι εἰλεόμενα*, Idem. *Ἀφρίνον, τάλανον τ' ἐκ τῇ ἡλυσμάτων τῇ ὀρίῳ*, Hesychius. *Μήριξ, ἀκάνθα γινόμενῃ τῷ οἷος τῇ πρὸ βᾶτων*, Hesychius, Varin. *Ἐδὴ ταῖς ἑρέαν αὐτῶν καὶ ἐκ λίαν τε καὶ βύσσιν πρὸ βᾶλλας*, Pausanias: ut *ἑρέω* adiectiuum sit. *ἑρέα, ἡ*, lana apud Strabonem & Hippocratos. *Εἰρεσιώων*, ramus oleaginus lana obuolutus, arborum fructibus circumpendentibus, &c. uide Lexicon Græcolatinum. Lanis auctoritatem ueteres Romani etiam religiosam habuere, postes à nubentibus attingi iubentes, Plinius. Lanicij plurimum in caudis, Plinius. Nec pinguis Gallicis Crescunt uellera pascuis, Horat. Carm. 3. 16. Vellus elutriare dixit Plinius. Elutriare lintea ex Lamberio apud Gellium pro lauare positum uidetur, Cælius. Ouium lana mollior & subtilior reddetur, si depascantur agros uel nouales antequam aretur: & relictos frumenti culmos statim à messe: quod non solum lanam reddit meliorem, sed eadem opera agri fimo ouium stercoreantur: & hoc præcipue in Anglià à diligentioribus obseruatur. Solox, lana crassa: & pecus quod passim pascitur non tectum. Titinnius, ego ab lana solocia ad puram (purpuram legit Perottus) data. Lucilius, Pascali pectore, ac montano hircō, atque soloce. Adulteros, ut Aelianus tradit, in Gortyna Cretæ deprehensos, lana coronabant, mollitiā probro, atque ita per ciuitatem ad magistratus traducere moris erat, Hermolaus. Naccæ fullones dicti, ut quidam aiunt, quod omnia ferè opera ex lana naccæ dicantur à Græcis. Festus, uide paulo infra in Pelle ouilla. *οἰωτῆς, χιτῶν ἀπὸ ἑλαίου*, Hesych. Varinus. Indumentum è lana si iusto breuius fuerit, longius fiet, si roretur aqua unde egreditur balneū, deinde illinatur melle, Aggregator. ¶ Laneos pedes uulgò deis attribuunt, quod pedetentim & absque strepitu ad ulciscendas malorum iniurias procedant: quo exemplo pictor deo laneos calceos induxit, Cælius Calcagninus. Hinc & Saturnus per annum laneo uinculo alligabatur, ut apud Macrobi- um legitur.

¶ Hyænx dentes illigatos pecoris aut capri pelle, stomachi cruciatibus prodesse aiunt magt, Plinius. Mollestras dicebant pelles ouiles, quibus galeas extergebant, Festus. Rheno, uestis pellis, præcipue ferina ad usum humanum redacta, dicta quod calidos teneat renes, siue quia *ῥινός* pellis dicitur, siue quod Rhenani populi ea peculiariter utantur. Cæsar sexto belli Gallici scribit, Germanos uti paruis rhenonum tegumentis, Grammatici. Sed forte *ἄρ' ῥινῶν*, id est ab agnis potius dictus fuerit rheno, ut *ἄρνακίς* Græcis *ἄρ' ῥινῶν ἄρναρ*, pellis agnina: præferuntur enim ex agnis. Hippocrates sanè *ῥινάκας* dixit, pro *ἄρνακίδ' ας*. Sed Græca uocabula ordine literarum referam.

¶ *Ἀργιλόφοι, λαπαράς κωδίων: οἱ δὲ περικτῶν, ἢ κελωτῶν*, Hesych. Varinus. *Σὺ δὲ τ' ἀρχὴς ἀγαπῆς τ' σῆς αὐτῶν ἀργιλόφους ποδὶ τρώγων*, Aristophanes in Vespis: ubi Scholia, *Ἀργιλόφους, τὰ ποδὶ τῶν καὶ ἀρχῆς*. sunt enim *ἄρ' ῥιλοφοι* pedes melotæ, id est pellis ouillæ, quos *ποδῶνας* uocant, ἢ *ῥι* inutiles. Apud Suidam quoque legitur per epsilon in antepenultima. *Ἀρνακίς*, uide in Agno. ¶ *Βαίτην* Varinus exponit melotam, diphtheram, sisyram: uide in Capra E. *Βακάδον*, pelles pecorum quæ morbo perierunt, ut Lacones uocant, Hesychius. Hircinas pelles & ouillas scribit Herodotus, biblos etiam dictos ueteribus, quod papyri uicem impleuerint quandoque, Cælius: Hinc nimirum & codicellus, *κωδίων*, pellis ouilla exponitur Varino. ¶ Diphthera, pellis caprina proprie: uidetur etiam de ouilla dici posse, uide multa in Capra E. *Δέρας, δέρμα πρὸ βᾶτων*, Hesychius. *Δέρας λείδ' ας* apud Varinum legitur. Oris uel fimbrijs uestium quo minus attererentur, affuebant olim *δέρμα πρὸ βᾶτων*, Suidas in *πέζῃ*. Pollux catonacam crassam laneam uestem fuisse scribit, cuius ora pellis caprina affueretur.

Πρόβατα ἐν ῥῶν ἀνείλε, καὶ ταῖς θηραῖς αὐτῇ ἡμφιάδον, Suidas in *ἐπιπόνως*. *τὴν λύπετον δὲ πρὸ βᾶτων εἰσέζειν οἱ παλαιοί*, Eustathius in Dionysium. ¶ *Ἑρέον, & ποετικῇ ἰδρύον, κωδίων*, id est pellis ouina, Hesych.

Varinus. *Ἐπεὶ δὲ ἑρέον ἐστὶ βοείην Ἀρνύδην*, Homerus Iliados χ. Id est, Non enim ouillam aut bubulam pellem cursus premium capiebant. ¶ *Κόλον, (κῶλον, Hesychius) κωδίων, λάκωνδον*, Varinus. Codicellus, uide paulò ante. *Κῶας, κωδίων, pellis ouis*, Varinus, Hesychius: interpretantur etiam *τὰ πνικτὰ, ὀφθαλμούς*. Vide *Κῶας* apud Varinum. *Κωδίων, κωδῶνιον, ἄρνακίς*, Pollux: Idem *κόδιον* pellem ouillam interpretatur. *Κωδίων, σκύλλιον (σκύλον, ἢ δὲ ὄρμα πρὸ βᾶτων χωρὶς σώματος)*, Hesychius: *τὸ ἄμα τοῖς ὀρίοις δὲ ὄρμα σκυδιζόμενον*. Cæterum *κωδῖον*, uel *κωδῖον*, & *κωδῖον* Hippocrati, pro capite papaueris accipiuntur. *οὐτ' αὖ τὴν ψυχὴν βελτίον ἐγγίγντο, ἢ οὐ πλεον τὸ βδ' ἵλαι καὶ ἐξορῆσαι τυρόν, καὶ πλύναι κωδίων*, Varinus in *ἐξορῆσαι*. *Ἐστὶ μὲν μισθὸν γηροίμην ἐν Κρατίνῳ κωδίων*, Aristophanes in Equitib. traducit enim Cratinum tanquam ebriosum hominem καὶ γηροίμην φησὶ ἐν τῷ Κρατίνῳ κωδίων, ἵνα κατὰ σίτωμαι ἔρουντ' αὐτῷ. Cudon pellem crudam significat, qua uice galeæ nonnulli solebant uti ad munienda

capita: dicta est cudon quasi codon, à Græco *κωδίων*. Spicula bina gerunt: caput his cudone ferino Stat cautum, Silius libro 8. Scipio contorquens hastam, cudone comantes Discecit crines, Idem libro 16. *Κύννηα*, (Varinus oxytonum facit, *κύννηα*, Hesych. ¶ *Μίσκον, κωδίων, δόρυμα*, Nicandro,

Hef. Var. uide *ῥέσκος* inferius. *μηλωτή* propriè ouilla pellis est, sed usurpatur etiam pro caprina; Vide in Capra B. *μήλα* communiter quadrupedes omnes, unde quauis etiam pellis melota dicitur, Hefychius. *Εἴποις δ' αὖ καὶ μηλωτὴν τὴν τοῦ προβάτου δόραν*, *Φιλήμονος ἐπὶ πόντος ὅν ἐνείπω*, *Στρώμας μηλωτὴν τ' ἔχει*, Pollux. Indocti quidam, ut qui glossas scripsit in epistolam ad Hebræos, melonem uel melotum animal id esse dicunt quod uulgo taxus uocetur, (sed id *meles* Latine nuncupatur, ut *feles*;) cuius pellis ualde hispida, melota nominetur: unde de sanctis quibusdam priscis legatur, Circumierunt in melotis. Sed profectò *μηλωτὴν ἂν τῷ μήλωρ*, id est à pecore uocatur, & Græcæ originis est non Latina. Scoppa melotam interpretatur uestem ex pellibus ouinis, Italicè *zamara*, *ciamarra*.

¶ *Νακκαὶ* fullones dicti, ut quidam aiunt, quod omnia ferè opera ex lana *νακκαὶ* dicantur à Græcis, Festus. *νάκκας* uel *νάκκην*, pellis, & propriè caprina. hinc *νακκίπλου* dicti, qui lanas ouium tondent aut uellunt. ¶ *Ὅα, μηλωτή, καὶ ἡ σὺν τοῖς ἑλοῖς δόρα*, ἡ δὲ ὅν τοῖς ἱματίοις ὥα, (ora, fimbria,) Hefychius. Varinus ὁα recte scribi ait per omicron; ὥα uerò cum o. magno per ecclasin, utrunq; pro melota siue diphthera. Vide etiam infra in *ὁα*. *ὁίαν* & per *synalœphen* apud ueteres Atticos ὥα. *ὁῖα μάτην ἐπὶ τοῖς ἑλοῖς, καὶ τὴν ὥαν περιεῖδ' εἶδεν ποδὶ τὴν δόρην*, Hermippus apud Varinum in *μήλα* & in *ὁα*. Hoc obiter animaduerti, ὥαν à plerisq; scribi sine iôta, quod tamen orthographia subscribendum monet. legimus *ὁίαν* quoq; & *ὥια*. *ὁῖα, μηλωτή, ὅες, κώλια*. *ὁῖα, μηλωτὴν, βαίτοι, ἡ γούρ δ' ἐρματίναι*, Hefychius, Varinus. *ὁῖαι*, diphthera, melota, Varinus tribus syllabis; sed Hefychius habet *ὁῖαι*, bisyllabum, (ut Suidas quoq;.) Idem & Varinus *ὁῖας* interpretant *τῷ προβάτῳ τὰ σκεπασμένα δ' ἐρματίναι*, hoc est pelles quibus ipsæ oues propter pretium lanæ integuntur, ut puriorem eam conferuent, unde & pellitæ sunt dictæ, de quibus supra dictum in B. & in E. Eadem pellis, apud eosdem, *ἑώα* (*ἑώα*, Hefychio aspi-
ratur) uocatur, ἡ τοῖς προβάτοις παραπλεμὴν δ' ἐφθέραι. ¶ *ῥέσκος, κώδιον, δ' ἐρμα*, Suidas & Varinus. apud Hefychium *ῥέσκου* legitur, quod minus placet. Sed *ῥέσκος* etiam apud Hefychium & Varinum, non recte pro *ῥέσκος* scribi uidetur. *Ῥέσκια* in Saliari carmine Aelius Stilo dicit ait, capita ex pellibus agnitis facta, quod Græci uocent pelles *ῥέσκην* neutro genere pluraliter, Festus. ¶ *Ῥηνο, ῥηνί*; Vide supra ab initio huius tractationis de pellibus. ¶ *Σκύλον, δ' ἐρμα, κώδιον, ἡ δ' ἐρμα ἀρκου*, Hefychius, Varinus. *ὁα*, melota, diphthera, fimbria uestis, Suidas, & Varinus. Vide superius in *ὁα*. Apud Hefychium scribitur ὥα paroxytonum. *ὁῖαι, μηλωτὴν, λάγνας, ἄκραι, ἔχατα*, Hefychius, Varinus. *ἀλάγνα*, uel *λέγνα* & *λέγνας*, (apud Pollucem 7. 13. *λέγνα* legitur, non *probo*) oras & extrema interpretor. Pellem qua succingerentur mulieres in balneis, uel qui illas abluebant, uocatam inuenio *oam* lutrida, nunc uerò *oam* per se, sic uerò dicebatur melota, hoc est pellis ouilla: unde fluxisse nomen probabile est, hoc est ἀπό τ' ὀίος, id est ab oue, Cælius. *τὴν δὲ ποδὶ ζώσας μὲν ὥαν λοτρύσας, κατὰ δ' ἑσμον ἡ βίβης περιεπύσσον*, Theopompus. At Pherecrates instrumenta pædotribices enumerans, *ἥ δ' ἡ μὲν ὥαν λοτρύσας προζώννυται*: id est, iam *oam* præcingit ei qui lauaretur, (ut non mulieres solum, sed etiam uiros in balneis *oas* pudendis adhibuisse appareat.) Desumpsit hæc Cælius ex Polluce 7. 13. & 10. 47. Cæterum militibus, inquit ibidem Pollux, *οα* etiam pro *macra* seruit: quod Hermippus insinuat in Militibus dicens, *Νικᾷ δ' ὥα λυθίνην μάκτραν*: hoc est, Præstat autem *οα* (scilicet *pellis cea macra*) lapideæ *macræ*. Grammatici *macram* interpretantur uas idoneum subigendæ farinæ, *ὁα τ' ἐξωπύσσων τοῖς χιτῶνός ἐκατέρωθεν*, *λέγνα δὲ*, (*λέγνα* potius,) *τὰ ἐν τῷ ἱματίῳ ἐκατέρωθεν μέρους, οὐχ ὅσα ἡ ὥα*, *τὴν δὲ ὥαν καὶ ὅαν λέγασιν*, sed ὁα uocatur etiam ouilla pellis cum lanis, Pollux 7. 13. Quibus uerbis hic sensus mihi constitui uidetur: ὁα uocatur extrema pars tunicæ utrinq;, superior scilicet circa collis: 4° & inferior, ubi fimbriæ aliquando assuuntur, quas *πέζας* & *περίπεζα* uocāt, ut Pollux ibidem scribit. *λέγνα* uerò oræ sunt ab utroq; latere, ubi tunica scilicet antierius aperta est secundum longitudinem. Sic quidem Pollux distinguit, Grammatici uerò in Lexicis confundunt. *Καλασίειται, τὰ λεγία* (malum τὰ λέγνα) & *καλῶσι ὥας*, Hefychius, Varinus.

¶ *Opilio*, quasi ouilio qui oues custodit, Etiam *opilio* qui pascit inter alienas oues, Aliquam habet peculiarem, qui spem soletur suam. Sunt qui *upilio* scribant autoritate Prisciani, qui dicit o. breuem in hoc nomine esse conuersam in u. longam ex literarum affinitate. Viuntur uoce *opilio*, Columella libro 7. de re rust. & Cato cap. 36. Venit & *upilio*, Vergilius Aegl. 10. Armentarij & *opilio*nes, Varro. Et alibi, Alius enim *opilio*, & alius arator. Tria tantum genera sunt pastorum quid dignitatem in Bucolicis habeant, bucolici, *opilio*nes, & omnium minimi *apoli*, id est caprarj, ut Ael. Donatus scribit. *Opuncalo*, quod *opilio*nis genus cantus imitatur, Festus. *ποιμήν*, pastor ouium, caprarum *ἀπόλος*, *νομείς* omnium pecorum, Varinus ex Polluce. Et alibi, *ποιμάνειν* propriè dicitur de ouibus, & *ποιμήν* ouium pastor, *παρὰ τὸ οἷς καὶ τὸ μὴ τὸ ζῆτῳ*, quasi *οἶμήν*. *Ποιμάνωρ*, pastor Aeschylus: & grex ipse *ποιμανύειον*, Varinus. *Ποιμάντωρ*, poeticum est. *Καὶθε*, σὲ δ' ἐλόμηναι λιβύν ᾧ κῆρες ἐλόντο. *Γάσι φεῖ βομλίοισι συνίντης*, *εἶπετο δ' αὖν ἄνδρ' Ἀνλείτης*, ὃς ἐὼν μήλωρ πέρι πόρ' ἐπάρκοι *Δεινομλίοις κομίσκας ἀλεξόμενος κατέπεφνε* *Γιωνὸς Φοίβοιο Λυκαρῆσιο Κάφαρος*, Apollonius Argonaut. quarto. *Προβατὺς*, *opilio*, Suid. *μηλατάρ, ἢ ποιμνία*, Bæoti. *μηλωτὴν, ποιμνίαν, μηλονομείς, ποιμνίαν, μηλόβαι, μηλοβάται, ποιμνίαν*, Hefychius, Varinus. *μηλοβοτῆρες*, Idem, Hefychius. *μηλονομῆαιον, ἡνόμεον*, Idem, *μηλοβοτῆς*, pascit, Hefychius. *μηλόβοτος* & *οἰονόμος* pro *opilio*ne apud Etymologum leguntur. Agni Græcè *ῥῆνες* & *ἄρῆνες* dicuntur, unde *ἄρῆνοβοσκός, ὁ προβατοβοσκός* (apud Sophoclem) *κατὰ Παισανίαν*, *synecdochicè*, *reperitur* & *ἔρῆνοβοσκός*, Varinus. Apud quem etiam *ἄρῆνοβοσκός* inuenio, scribitur & *ἔρῆνοβοσκός*, neutrum *probo*. Versamus oues, Vergilius, id est pascamus. Versantur enim modo in hanc partem, modo in illam

in illam, ubiliora pabula sese ostentant. Sic errare apud eundem pro pasci, quia id errando fit. *πολλὸν βοῖον πῶς ὅρῳ προσιπύονα μῆλα*, Homerus. Vocat autem *βοῖον*, sibilum illum oris (*ποσειδῶν*) quo pastores in gregibus agendis pascendis ue utuntur, Varinus in *βοῖον*. Pedum, baculum incurium quo pastores utuntur ad comprehendendas oues aut capras pedibus; cuius etiam meminit Verg. in Bucolicis cum ait, At tu sume pedum. *ποιμνίτου λυδῶν*, canes ouium custodes, Pollux.

¶ Grex ouiaricus, pro ouium grege, Cælius. *ποιμνίον*, grex ouium, Scholiastes Homeri. Poëta etiam *ποιμνίον* dicunt. *ποιμνας πωβάτων* Heliodorus protulit. *Βουβλία*, *ἀποβλία*, *ποιμνία*, *μέρη τῶν κατ' ἀγρῶν*, Pollux. *ποιμνίον καὶ ἀποβίον ἀλετῆρα*, lupum cognominat Oppian. *πόια* & *ποιμνία*, uide supra in α, *λέιν*, ἢ *τῶν θρεμμάτων ἀγέλη*, Hesychius, Varinus. *Μαλόςσα*, uia qua oues incedunt, lidem. *Μυλόςσα*, Idem.

¶ Ouile, locus in quem oues se recipiunt. Datum secretò in ouili cum his colloquendi tempus, Liuius. Tepidis in ouilibus agni, Ouid. 13. Metam. Incustoditum captat ouile lupus, 1. Trist. 5. Eleg. Non lupus insidias explorat ouilia circum, Vergil. Albent plenīs & ouilia multis, Nemefianus. Magicæ uanitatē uideri potest quæ tradunt & de uespertione, si ter circumlatus domui uiuus, per fenestram in uerso capite infigatur, amuletum esse; priuatimq; ouilibus circumlatus toties, & pedibus suspensum sursum in superliminari, Plinius. Si seuo leonis liquefacto circuitus ouium inungatur (distilletur), nunquam accedent ad eum lupi, nec alia rapacia, Rasis, Albert. In incendijs, si fumi aliquid egeratur e stabulis, facilius extrahi traditur, nec recurrere oues bouesq; Plin. Caulæ a cauo dictæ. antiquitus enim ante usum tectorum oues in antris claudebantur, Fest. Ac ueluti pleno lupus insidiatus ouili. Quum fremit ad caulas, Verg. 9. Aen. ubi Seruius, Caulas, munimenta & sepra ouium; est enim Græcum nomen, c. detractio. nam Græci aulas uocant animalium receptacula. Lucretius palati caulas dixit, id est meatus & foramina. Et rursus, Dispergunt animas per caulas corporis omnes. ¶ Stabulum ouium & caprarum, *ἐἰσπντα αἰ οἷς ἐν ἀγρῶν*, uocatur *αὐλή* & *οἶκος*, Poll. *Αὐλή* tamen aliquando pro stabulo bouum etiam & equorum capitur, ut in Boue dixi. *Αὐλήτηρ*, τὸ κότερα ὑπομελόμενον τῶν πωβάτων, Hesych. Varin. Apud Apollonium, ut paulò superius citauī, *αὐλήτης* per α, diphthongum scribitur, ὃ ἀπὸ τῆς ἐπαύλειος, ὃ ἀγροικῆς; fit autem ab *αὐλῆς*, Varians ex Scholijs Apollonij. Latine dicas stabularium, stabuli ministrum. *Ἐπαυλις*, *μανδρα* βοῶν, καὶ πωβάτων *αὐλή*, Suid. ἢ *ποιμνική αὐλή*, Hesych. *Κλισία*, ἢ *ἐπαυλις*, ἐκ τῆς κλίνης, ὅθεν αὐτῇ τὰ θρέμματα. *Κλισίον*, πωβάτων καὶ βοῶν εἶσος; aliqui maiores ualutas hostij interpretantur, quibus apertis iugum bouum intramitti possit, Hesych. *Διον κλισίον* ouile interpretatur. Plura lege apud Varinum in *κλισία*, bis. Alias quidem ea uox casam significat, tugurium, tentorium, domum ferulem. Scribitur etiam *κλέσιον* cum diphthongo. *Μηλιαυμὸν*, *μανδρὰ* τῶν πωβάτων, Varinus: Sed magis probò, ut Etymologus scribit *Μηλιαυμὸς*, πῶς τὸ μῆλα ἰαύειν ἐν αὐτῇ. Καὶ *μηλιαυμὸν*; ἢ δὲ χρυσάειας πλάτης, Lycophron apud eundem. *Σηκὸς* quoduis stabulum, & templum apud recentiores, ut scribit Scholiastes in Iliad. 9. *Σηκὸς*, οἶον ἐστὶν οἶκος τῆς αἰῶν, ἀπὸ τῆς ἰσχυρῆς αὐτῇ τῆς θρεμμάτων. Et alibi, *Σηκὸς*, πωβόλοισ ἐν οἷς βοσκόμενα ἴστανται. *Σηκοῦρον* poëta uocat Odyssæ 9. stabularium, qui uerrit & expurgat stabulum. Sunt enim *σηκοί* (inquit Scholiastes) *μανδρα*, id est stabula & loca ubi caprae & oues includuntur. Florentinus etiam ouile *σηκόν* nominat. *Θήλειαι δ' ἐμμεκον ἀνήμελαι* περὶ σηκῶν. *Ὀῦδα* τὰ γὰρ σφραγισμένα, Homerus Odyf. 1. de ouibus; ubi *σαυμὸν* etiam pro ouili ponit. *ἢ τὸ μῆλα*. *Ἐκ πελιδῶν αἰῶν ἐισὶν ἐπὶ νομόντα νομήν*, Apollonius 4. Argon. *Ὠϊόλης*, τῆς τῶν μῆλων οἰκίδας, Hesychius, Varinus.

¶ Publicola in ea lege qua animaduertit in eos qui minus consulibus paruissent, adeò popularis fuit, ut pro plebe magis quam pro patritijs lata uideretur; quinque enim bouum & duarum ouium pretium multa fuit: erat uero pretium ouis oboli decem, bouis autem centum. Cum enim nondum nummorum usus ad Romanos per id temporis frequens esset, pecudibus & iumentis plectebantur fontes. Ex quo inualuit ut patrimonialia a pecudibus usq; in hanc diem peculia dicantur; in uetustissimis quoque nummis bouis aut pecudis aut suis signum incisum appareat, Plutarch. in Public. Multatio olim non nisi ouium bouumq; impendio dicebatur; non omittenda priscarum legum beneuolentia. Cautum quippe est, ne bouem priusquam ouem nominaret qui indiceret multam, Plin. Multa quæ suprema appellatur (inquit Gel. 11. 1.) utpote qua nulla maior instituta fuit, in singulos dies duorum ouium, triginta bouum; pro copia scilicet bouum, proque ouium penuria. Sed quum eiusmodi multa pecoris armentiq; a magistratibus dicta erat, adigebantur boues ouesq; alijs pretij parui, alijs maioris; ea res faciebat inaequalem multæ punitionem. Idcirco postea lege Ateria constituti sunt in oues singulos æris deni, in boues æris centeni, minima autem multa est ouis unus. Nunc quoque quādo a magistratibus pop. Romani more maiorum multa dicitur, uel minima uel suprema, obseruari solet ut oues genere uirili appellentur; ac nisi in eo genere diceretur, negauerunt iustam uideri multam. Varronis uerba quibus minima multa dicebatur a prætoribus sunt hæc: Quando citatus neq; respondit neq; excusatus est, ego ei unum ouem multam dico. Ouibus duabus multabantur apud antiquos (inquit Fest.) minoribus criminibus; in maioribus autem bubus, nec ultra hunc numerum excedebat multatio; quæ posteaquam ære signato uti ciuitas cœpit, pecoraq; multitudo aut incuria corrumpebantur, unde etiam peculatus crimen usurpari cœptum est, facta est æstimatio pecoralis multæ, & boues centenariis assibus, oues denariis æstimate. Inde suprema multa, id est maxima, appellatur, tria millia æris; item uicissis minoribus delictis. Et rursus, Peculatus furtum

publicum dici coeptum est à pecore, quia ab eo initium eius fraudis esse coepit. Siquidem ante aes aut argentum signatum, ob delicta poena grauissima erat duarum ouium & triginta boum. Ea lege sanxere T. Menenius Lanatus & P. Septius Capitolinus consules. Quæ pecudes postquam ære signato uti coepit pop. Romanus Tarpeia lege cautum est, ut bos centussis, ouis decussis aestimarentur, Huc usq; Festus. Multa etiam nunc ex uetere instituto bobus & ouibus dicitur, Varro, Apud Lusitanos, teste Polybio, ut citat Athenæus initio libri 8. ouis quondam duabus drachmis uenibat. Troglodytis uxores communes sunt, nisi quæ tyrannorum sunt, nam qui tyranni uxore corruperit, oue mulctatur, Strabo. Cappadoces Persis quæstannis pendunt præter cætera, ouium quinquaginta millia, Medi duplum ferè, Strabo.

¶ *Μελων ἐκ ἐρῶνσε καλὸν γλῶσσο, ὃ μέλι σίμβλων*, Theocritus in epitaphio Bionis. *τὰ τῶν περὶ αὐτῶν ἴδιαι ὑποπόλαια καὶ μέλαι μοι δακρύοντα, καὶ κισσύβιον* (cissybria uocat mulctra) *ἐκ οὗ αὖ ποδὶς ἡ πορνή μιν*, In epistolis Theophylacti. *οὐδὲ γὰρ σφαραγδύνει*, Homerus. Cynocephali alunt ouillum & caprinum pecus, atq; lac bibunt, Aelianus.

¶ Blattæ (erucæ potius,) quas praefocurides quasi porricidas Græci uocant, ut Diophanes scriptum reliquit, hortis solent nocere, ergo uentriculum ouis statim occisæ nō elotum, sed sordibus suis plenum, spatio quo abundant, non aliè sed superficie tenus debetis operire. Post biduum reperies animalia ipsa congesta uentrem hunc replere, hoc cum iterum uel tertio feceris, genus omne quod nocebit exingues, Ruellius. Hirundo ex ouium tergis floccos lanarum euellit, indeq; suis pullis nidum quàm mollissimè substernit, Aelianus.

¶ h. Crisamis quidam Còus plurima possidebat pecora: & cum anguilla quædam quotannis suæ perueniens præstantissimam ouem ei abriperet, obseruatam tandem occidit. Et cum illa in somnio apparens Crisamidem ut ab eo sepeliretur moneret, re neglecta cum tota familia periit, Hesychius, & Suidas apud quem Crissamis per s. duplex scribitur. ¶ Pan munere niueo lanæ captam te Luna fefellit, Vergilius. Mutat fabulam, inquit Seruius, nam non Pan sed Endymion amasse dicitur Lunam, qui spretus pauit pecora candidissima, & sic eam in suos illexit amplexus. Pan Mercurij filius (inquit Probus) quum Lunam concupisset, & haberet optimum pecus, poscente ea partem pecoris pro concubitu, dicitur pollicitus, & duas partes fecisse gregum, quarum alteram candidiorem sed lanæ crassioris, Lunam deceptam candidiore, deterius pecus abduxisse, ut poëta significat.

¶ De oue in Co insula quæ leonem peperit, dictum est in Leone H. c. Festis diebus oues purgandæ lanæ gratia lauari non licet, licet autem si curatione scabies abluenda sit: quamobrem Vergilius non simpliciter festis diebus oues fluuio mersare concessum scripsit, sed fluuio salubri, Macrobius. Pastores ouilia, oues & pecudes purgabant fumo ex sulphure, rosamarinumq; ac herbam sabina & laurum cremabant, Gyraldus. Et alibi, Syntagmate 17. Si oues, inquit, lustrarentur, alia à supradictis ratio fuit, nam pastor summo diluculo aqua oues inspergebat, & sulphure herbaq; sabina & lauro igne succensis, circumcirca ouilia suffibat, cumq; sacro carmine milio et libo cum lacte & sapa Pali deæ sacra faciebat. Hoc suffimento pecora piari, & morbos depelli & tabe putabant. Vergilius (in Bucolicis) cum loqueretur de filio Pollionis, id quod ad principem suum spectaret, adiecit: Ipse sed in pratis aries iam suaue rubenti Murice, iam croceo mutabit uellera luto. Traditur autem in libro Hetruscorum, si hoc animal insolito colore fuerit indutum, portendi imperatori rerum omnium felicitatem. Est super hoc liber Tarquinij transcriptus ex ostentario Thusco, ibi reperitur, Purpureo aureæ oue colore ouis ariesue si aspergetur, principi ordinis & generis summa cum felicitate largitatem auget, genus propaginemq; propagat in claritate, lætoremq; efficit. Huiusmodi igitur statum imperatori in transitu uaticinatur, Macrobius. De oue quæ lupum occidit, uide in Lupo h.

¶ Magna & pecori gratia, uel in placamentis deorum, uel in usu uellerum, Plinius. Victimæ antiquis frequentes fuerè, ouis, sus, bos, &c. Gyraldus. Hecatombe, inquit Iul. Capitolinus, tale sacrificium est: centum aræ uno in loco cespitiæ extruuntur, & ad eas centum sues, centum oues mactantur. Persina boum, equorum ouiumq; greges, & aliorum omne genus animalium in locum quendam saltuosum uel nemorosum è regione (*ἐς πλὴν περὶ αὐτῶν ὁρίζεται*) præmisit: partim ut de uno quoq; genere hecatombe ad sacrificium fieret, partim ut inde epulæ populo exhiberentur, Heliodorus lib. 10. Exsacrificat hostijs balantibus, Cicero 1. de diuin. Pecudem spondere sacello Balan-tem, Iuuenalis Sat. 8. Iosias rex immolauit boum chiliades x i i. & ouium chiliades xxxviii. Suidas. Oues & arietes Aegyptij non immolant, sed capras, alij contra, uide in Capra H. h. Victimæ antiquis hæ frequentes fuere, ouis, sus, bos, capra, gallina & anser: quas cum immolabant, nisi puræ integræq; fuissent, & lectæ ad rem diuinam, minus proficere putabant. Fuit quidem priscis opinio, ut ex hœdis potius & agnis hostiæ fierent, quàm ex cæteris, quia hæ mites & cicures essent, ideo etiam ouilli pecoris hostiam maximam, non ab amplitudine, sed quia animi esse placidioris uiderent, pontifices dixerunt. Sunt qui scribant, (ut Suidas in uoce *θύσση*) sex tantum ista iam enumerata animalium genera in sacrificijs ueteres adhibuisse: quorum sententiam nos nec approbamus, nec refellimus. nam apud auctores plura inuenimus, sed uarijs in locis & ritibus, Gyraldus. Ambiguae oues in sacris quæ dicerentur, Bebius Macer, qui Fastos dierum scripsit, ostendit, ait enim, lunoni eas quæ geminas parerent, oues sacrificari cum duobus agnis altrinsecus alligatis: & has ambiguas uocatas, quasi

quasi ex utraque parte agnos habentes: quam sententiam est secutus Plac. Fulgentius ad Chalcidium. Varro tamen abigenam bouem dictam ait, quam circum alia hostia constituerentur, Gyr. Oues lectae dicuntur, quae ad sacrificandum exceptae sunt, ut porci eximij, & boues egregij uel eximij. Manant lectas de more bidentes, Vergil. *ἐντομα*, pecora quae defunctis sacrificantur, quod ceruix eorū incidatur: quae uero dijs coelestibus sacrificantur, illorum ceruix (*ἀνακλῆται*) sursum torquetur. Vel *ῥντομα* sunt pecora (*πρόβατα*, oues) castrata: huiusmodi enim pecudes (oues & alias) mortuis sacrificabant, utpote steriles sterilibus: dijs uero non castratas, sed integras & testibus praeditas; καὶ μὴ λυπαῖαντας ὑπὸ κνέφας ῥντομα μῆλα, καὶ ἤγνισαν ῥντομα μῆλα, Etymologus & Varin. τὰ δὲ πρὸς αὐτὰ δύματα, ἰορῆα, ἀρῆα, ἄτομα, δόκλῆρα, ὕγιη, &c. Pollux. Obseruant periti sacrorum, & cum his grammatici, quod sterilibus pecudibus & iuuentis Diti sacra fieri sunt solita, Gyr. Maximam hostiam ouilli pecoris appellabant, non ab amplitudine corporis, sed ab animo placidiore, Fest. Ceruaria ouis dicitur quae pro cerua immolabatur, Idem. In hostijs eam dicebant aruigem, quae cornua habeat: quoniam is cui ouis mari testiculi dempti, & ideo ut natura uersa ueruex declinatur, Gyr. Syntagmate 17. ex Varrone de lingua Latina, aries quidē olim ares & aruigus dicebatur, ut Varro ait. Δεξιμῶν δὲ ὡς ἐστὶ βοῶν, ἀπὸ τοῦ λειχέσθαι, τὰ θυόμενα μῆλα, Etymologus & Varin. Hic quidem δεξιμῶν etiam interpretatur ἐπικρὸς καὶ ἱλαρὸς θεός. Dicuntur & δεξιμῶν ἐχέρας, apud eundem. Μυλοσφαγεῖν, pro būειν, pecora immolare, poetis. Μυλοσφαγεῖν τε βαδύτοις ἐπ' ἐχέρας, Aristophanes in Auius. Μυλοσφαγεῖα sacrificia fuere ab ouibus iugulandis nuncupata, Gyr. post Hesychium. Clitus dum sacrificia perageret, a rege uocatus, omiſſis ijs regem adiit. Tres illum oues ex immolandis hostijs consequuntur. Quod prodigium conspiciens Alexander, accitis ariolis Aristandro & Cleomanti Spartano aperit. His dira portendi affirmantibus, illicet pro Clito instaurari sacrificium iussit, &c. Plutarchus in Alexandro: subiicit autem historiam Cliti ab Alexandro occisi cum statim post sacrificium non perlitatum, uino largius hausto multa in Alexandrū nimis licēter dixisset. Pausanias in Arcadicis Cleombroto Lacedaemoniorum regi in Leuctris Boeotijs signum huiusmodi accidisse scribit; Solebant Lacedaemoniorum reges pecora secum educere in bellum, ut dijs ante praelia litarent; praebant autem ca praeduces itineris ante oues: quas (capras) pastores catagades (*κατωγάδας*) appellant. Lupi tunc impetu in gregem facto, illatis ouibus in solas capras grassati sunt. Ouem aliqui, alij bouem uictoria potiti immolare consueuerunt, Valturius 12. 2. Interea dum lanatas, toruumque iuuentum More Numae cecidit Iouis ante altaria, Iuuenalis Sat. 8. Kal. Febr. Ioui Tonanti bidens uictima fiebat: idibus uero Ianuarij, ueruex. Legi etiam qui flaminis uxorem scribat, omnibus nundinis Ioui arietem mactasse, Gyr. Bidentes oues quae dicerentur, uide supra in B. Idulis ouis dicebatur, quae omnibus idibus Ioui mactabatur, Fest. Sunt qui existiment idus ab oue iduli dictas, quam hoc nomine uocant Thufsci, & omnibus idibus ouis immolatur a flamine, Macrob. Idibus alba Ioui grandior agna cadit, Ouidius. ¶ Cum Samijs aurum furto sublatum ouis inuenisset, Mandrabulus Samius Iunoni ouem consecrauit, ut Aelianus scribit, Gyr. Niueam Regina ducimus agnam, Iuuenal. Apud Thufas in Aegypto, ubi Venus cornuta colebatur, uacca illi immolabatur, & in Nitriotica praefectura ouis, Gyr. Plutoni de nigra pecude rem diuinam faciebant, Gyr. Interea nigras pecudes promittite Diti, Tibullus. Velleris atris agnam, Verg. Et 3. Aen. Nigram hyemi pecudem, Zephyris felicibus albam, Et 4. Georg. Et nigram mactabis ouem, defunctae Eurydicæ. Et 5. Aen. Huc (ad campum Elysiū) casta Sibylla Nigrarum multo pecudum te sanguine ducet, Et 6. Aen. de expiando infepulto, Duc nigras pecudes, ea prima piacula sunt. Et in carmine deuotionis urbium & exercituum, legimus: Oibus atris tribus. Nigrum pecus Plutoni immolabatur per similitudinem, ut alia quaedam uictimae alijs dijs uel per similitudinem, uel per contrarietatem, Seruius. Vacca sterilis immolatur proprie (τοῖς κατὰ οἰκείους, lego οἰκίως) inferis (dijs) propter sterilitatem: sic & ouis non solum nigra, (οἷς μέλας) sed nigerrima, propter tenebras infernales, Varin. in Στεῖρα. οἷσπερ δ' αὖν ἐτάρου λυγρόν, ἐτέρου δὲ μέλαιναν τὰ τε καὶ μέλαινα, διὸ δ' ἡμεῖς οἱ ὄρνυμι ἄλλοι, Menelaus Iliad. γ. Vbi Scholia, Soli tanquam mari & splendido deo, agnum album immolari conueniebat. Terrae uero, agnam foeminam et nigram. Nos uero, inquit Menelaus, alium agnum immolabimus Ioui, (nimirum xenio) cum & ipsi in Troia peregrini essent. Meminit etiam Varinus in Ἀργεῖ. Nestor Iliados 2. exploratori adiutro Troianorum castra, promittit a singulis optimatibus Graecis singula dona danda, nempe ouem nigram & grauidam, οἷν μέλαιναν οἷον μετ' ἄρ' ἔκνον; ubi Scholia, Nigram, quia nocte ibat: grauidam uero per symbolum boni ominis, ut fructuosum ei iter foret. Rubigo deo uel Robigini deae, ad arcendam ex segetibus rubiginem, ueteres mense Aprili extis canis & ouis sacrificabant, ut Ouidius in Fastis scribit, Gyr. Pacī Aristophanes uictimam facit ex oue, ut superius in a. retuli. ἐπίβοιον appellabant sacrificij genus, ubi post bouem Mineruae sacrificatū, Pandryso ouis sacrificabatur, ut scriptū in Boue h. βόπρωρον, genus sacrificij ex centum ouibus & boue uno: uide plura ibidem. Lustrari exercitum, nisi suae oue & tauris, qui puri essent, non erat fas, &c. Vide in Sue h. in sacrificio Martis ex sue. De solitaurilib. ubi immolabantur, taurus, uerres & ouis uel potius aries, dicam in Ariete. ¶ Apollonia, quae in sinu Ionico est, sacras Soli oues fuisse, Graeci scribunt, quae interdum secundum fluuium pascerentur. Noctu uero stabulantes in antro quodam, ab urbe non procul custodirent delecti uiri, diuitijs & genere inter populares splendidissimi, singulis annis singuli. Quod ex oraculo quaedam Apolloniatae oues eas permagni facerent. Proinde Euenio (ut fertur) uaticino uigila-

lias edormiente, contrucidatis ouium plerisque (sexaginta, Herodotus) lupis grassantibus, publico Apolloniatarum decreto, quum se is minus tueri quiuisset, est exoculatus, Caelius ex Herodoti no-
no, ubi hæc historia copiosius describitur. Solis oues in Sicilia pascebat Phaëthusa iunior filia Solis,
boues uero Lampetie, ut canit Apollonius libro quarto Argon. Mala aurea Hesperidum, oues ne
an poma fuerint, require supra in a. Samij ouem uenerantur: quoniam aurum eis furto sublatum
ouis inuenit; quare Mandrabulus Samius lunoni ouem consecrauit, Aelian. Saitæ & Thebani ouē
colunt, Strabo libro 17. Deus animalia quædam, quæ colit & ueneratur Aegyptus, ut boues & oues,
in cibo ludæis permisit, ut superstitionem istam contemnere discerent: Et rursus interdixit ijs,
quibus Aegyptijs nimium gulose uescuntur, ut carne suilla, Procopius. Aegyptij bouem & ouem
propter utilitatem & fructum coluerunt, Plutarch. in libro de Iside. Lanatis animalibus abstinet o-
mnis Mensa, Iuuenalis Sat. 15. de Aegypto. Soli Aegyptiorum Lycopolitæ ouem edunt, quod à
lupo etiam, quem deum existimant, deuoretur, Plutarch. in libro de Iside.

P R O V E R B I A.

Diogenes Cynicus opulentum quendam, cæterum indoctum, ouem aureo uellere dixit, *πρόβατον χρυσόμαλλον*, Erasmus. M. Sillanum, ut tradit historicus Dion, Caligula uocare solebat *χρυσὸν πρόβατον*, Caelius. Videntur autem alluisse ad arietem quo uestus est Phrixus, cuius uellus aureum factum fabulantur. Extat huius argumenti etiam Alciati emblemata, inscriptum, Diues indoctus: Tranat aquas residens pretioso in uellere Phrixus, Et flauum impavidus per mare scandit ouem. Ecquid id est? Vir sensu hebeti, sed diuite gaza, Coniugis aut serui quem regit arbitrium. Sed de hoc ariete eiusque uellere, plura in Ariete h. afferemus. ¶ Ovis cultum, *ὅς τις τὴν μέγαλυναν*, 20 subaudi reperit: In eos dicitur, qui ipsi reperiunt quo pereant: (*ὡς τὴν ἀλυσιστελῶς σφισιν αὐτοῖς χειμῶνα*, Suid. forte addendum *ἐν ἐρημίᾳ*.) Quidam pro oue capram efferunt. Vide, Capra gladium, inter prouerbia ex capra. ¶ Prius lupo ouem ducat uxorem, *πρὶν λῆν λύνει οἶον ὑμῶν*: Vide supra in prouerbijs à lupo sumptis. Item illa ibidem, Ouem lupo committere (unde factum nomen proprium *οἰόλυκος*.) Ouem lupis relinquere: Nunc & oues ultro fugiat lupo. Custos ouium præclarus, lupo, Cicero. ¶ Ouium mores, *πρόβατων ἦθος*: In stupidos ac stolidos iaci solitum. Aristophanes in Pluto, *ἀλλὰ πρόβατος βίον λέγει*, Ouicula mihi uitam prædicas. (Quam uero simplex, stolidum & iners ouis ingenium sit, in D. explicauimus.) Et in Vespis taxans uerborum Atheniensis, oues illos uocat, *ἐκκλησιάζου πρόβατα συγκαθήμενα*. Plautus in Bacchidibus, Quis has huc oues adegit? in senes stultos. Huc respiciens Origenes enarras Leuiticum, ouis immolationem interpretatur affectu uulgi stultorum & irrationabilium correctionem, Erasmi. *πρόβατος βίον ζῆν ὡς τὴν μαρτυρίαν καὶ ἀνομιάν*, *τὰς γὰρ πρόβατα ὅδε βλάπτει καὶ ζῆν, ἢ εἰς τὸ ἀδρανές*, Suidas & Scholia in Plutum Aristophanis. ¶ Ouis nulla utilitas si pastor absit, *πρόβατων* (si addas *γὰρ*, erit senarius) *ἐὰν οὐκ ᾖ ποιμὴν ἄπ' αὐτῶν*. Admonet adagium *ἀναρχίαν* rem esse omnium perniciosissimā. Nihil rectè faciunt ministri, nisi adsit herus, Inutiles discipuli, quoties abest præceptor. Inutilis populus, nisi principis autoritate gubernetur, Erasmus. Huc spectat illud in Sacris, Terra commouebitur, eritque tanquam dama agitata, & ouis quam nemo colligit, Esaiæ 13. ¶ Intrabunt ad uos lupi rapaces in ouium uestitu, Actuum 10. Vide supra in Lupo post prouerbia profana. Videt lupo uenientem, & desertis ouibus fugit, lupo autem rapit ac dispergit oues, Ioannis 10. ¶ Germanorum prouerbia: *Die nacht sind alle schaafe schwarz*, Oues noctu nigrae sunt omnes: Sublata lucerna nihil interest inter mulieres. *See 40 wolf ist auch wol ein gezelt schaafe*, Lupo ouem quamuis numeratam deuorat: Non curat numerum lupo.

¶ Apologi. Ovis alens catulum lupi: Vide in Lupo prouerbum, Lupi catulos ale. Lupo cum pastores in tugurio ouem edentes uidisset, propius accedens dixit: Atqui ego si idem facerem, quantum ciceretis tumultum? Aesopus in Symposio Plutarchi, in Pittacum qui quamuis legem tulisset aduersus ebrios, ebrietatis tamen uitium ipse non declinabat.

D E A R I E T E.

A.

ARIES dux est ouium, non castratus: nam cui adempti sunt testiculi, uerueus uocatur, de quo dicemus mox post Arietem. Isidorus & alij recentiores ueruecem cum ariete imperite confundunt. *אֵיל* ail & eel, scribitur etiam *אֵל* eel sine iod, Geneseos 15. ubi Septuaginta uertunt *keis*, Chaldaus *דִּיקֵרִין* dikerin, arietes: Arabs *كَبش* kabsha. (*כֶּבֶשׂ* Hebraeis, kabsh, cum aspiratione in fine, ouem uel agnam significat.) Persa *نر امی* nerameisch, *نر* kar, plurale karim, (quæ uox etiam Græcis pro oue accipitur: uide supra in Oue a.) David Kimhi exponit kebes, id est agnum: item eelim & athudim, id est arietes & hircos. Tropo etiam arietes dicuntur machinæ bellicæ Psalm. 37. ubi Hieronymus monocerotes reddit, Septuaginta *ὁ μόνωρον*, Abraham qui dam agnos, quidam ualles, Deuteronomij 32. Arabs uertit *بارف*, baraph, (Leuitici undecimo Persica translatio pro oue habet, barah.) Persa *پاربهان* pharbehan, Septuaginta *ἀρνῶν*, Hieronymus agnos.

rum. Plura uide supra in Oue A. Lefan alhamel, id est lingua arietis, & est plantago, Andr. Bellun-
 nen. Vetus quidā glossographus habet, Asel alkame pro lingua arietis, corruptis opinor uocibus.
 Maraches, id est fel ueruecis, Syluat. Aries Italicè nominatur montone uel ariete: Gallicè belier, uel
 ran: (Illyrij quidem ueruecem uocant beran) Hispanicè carnéro: Germanicè wider, etsi quidam ha-
 mell interpretantur, nos hammel uocamus ueruecem. (Bellunensis lesan alhamel interpretatur lin-
 guam arietis apud Auicennam.) Sed uocabulum wider à multis communiter usurpatur pro oue ma-
 re siue castrato siue non castrato, quamobrem differentiae causa aliqui non castratum nuncupant
 hodenwider: castratum uero heilwider. In Heluetia quidam arietem ramchen, ueruecem wider.
 Anglicè ram, uel tup.

B.

De arietibus Tarentinis uide supra ubi de ouibus Tarentinis dictum est capite quinto. Oues
 & arietes magni sunt apud Indos: horum caudis amputatis oleum exprimunt, ut dixi in Oue B. In
 Tartaria regione Camandu (in Scythia, Gillius) arietes non minores asinis sunt, cauda tam longa &
 lata, ut triginta librarum pondus aquent: pulcherrimi, pingues, & in cibo optimi, Paulus Venetus i.
 22. Vartomannus 2. 5. scribit in adibus regis Arabum fuisse praeinguem ueruecem, cuius cauda
 adeo obesa fuerit ut libras quadraginta appenderet. Et eiusdem libri cap. 9. Prope Reame (inquit)
 urbem Arabiae felicitis, ueruecum genera reperiuntur quorum caudam animaduerti pondo esse li-
 brarum quadraginta quatuor. Carent cornibus, adeoque sunt obesi ac pingues, ut uix incedere pos-
 sint. Et capite penultimo, Circa Zeilam urbem Aethiopiae uerueces nonnulli ponderosissimas tra-
 hunt caudas, utpote pondo sedecim librarum. His caput ac collum nigricant, caetera albi sunt. Sunt
 item uerueces prorsus albicantes, quorum cauda cubitalis est longitudinis, modo elaboratae uitae: pa-
 learia ut bubus à mento pendent, quae humum propè uerrunt. Et 6. 7. Circa Tarnasari urbem Indiae
 tanta est pecudum copia, ut duodeni uerueces singulo aureo uaneant. Conspiciuntur illic rursus
 uerueces alij, cornua haud absimilia damis habentes, nostris longè maiores ferocioreque. Caudae
 ueruecum in peregrinis quibusdam regionibus tantae sunt, quantus nullus apud nos ueruecx. Con-
 tingit hoc, quia humidissimum est hoc animal, & inter quadrupedia frigidum. Cumque caetera ossa ex-
 tendi nequeant, ne pinguedine propria obruatur animal totum humorem in caudam transmittit,
 fitque carne & pinguedine immensa extensis etiam ossibus ac neruis non parum, quae humida natura
 uelut & pisces semper incremento apta sunt, Cardanus. Allie est cauda arietum praeinguis, ita
 ut quandoque circiter denas libras appendat, Bellunensis. Coraxorum lanitium omnium pulcherri-
 mum est, unde admissarii arietes talento emuntur, Strabo libro lib. 3. ¶ Onelbas, aries syluestris,
 uel asinus, λέλυαξ, Suidas & Varin. ¶ De cornibus & alijs aliquot partibus arietis & electione ei-
 us dicetur sequenti capite. ¶ Arietes statim cornuti: uide supra in Oue B. Obscurus quidam citat
 tanquam ex Aristotele haec uerba: In Libya citò apparent cornua in capitibus arietum: & secundum
 Homerum, arietum etiam foeminae cornutae sunt. Sed apparet pro ceruis falso interpretem transu-
 lisse arietes, ex Hebraica scilicet uel Arabica lingua: nam eel uel ail arietem significat, aial ceruum.
 scribitur utraque uox iisdem literis איל, ut nisi puncta accesserint non sit discernere praeterquam ex
 sensu. In Septentrione alicubi arietes mutili sunt, Obscurus. Arieti cornua in modum circuli repli-
 cata, Idem. Conuoluta in anfractum cornua arietum generi ceu cestus natura dedit, Plin. Apud
 Rhatos (ut ex amici cuiusdam literis nuper accepi) arietes prouectae aetatis, puta sex aut octo anno-
 rum, ad priora cornua producunt alia uelut adnata parua, bina uel terna uel etiam plura. Idem scri-
 bit in Italia genus quoddam arietum esse, quod natura & ab ineunte aetate quaterna aut sena alia
 quando gerat: sed hos imbelles esse, tenui ac infirmo corpore, lana inutili. Rhaticis uero, quos dixi,
 minora illa cornua non ante quintum aut sextum annum adnasci, primis interim semper proficien-
 tibus robore & crassitie: eosdem robustos ac feroces esse, & à pastoribus aliquando ad pugnam ho-
 stiliter concurrentes inequitari. Verueces quatuor cornibus insignes uidimus, Cardan.

C.

Blaterat hinc aries, & pia balat ouis, Author Philomela. Emissarius equus, aries, & huiusmodi,
 qui emissus sit in solitudinem, uel qui ad generandam sobolem emittitur, Valla in Raudensem. Le-
 gitur haec uox in Biblijs: sed Latinius admissarium dixeris, pro eo qui ad sobolem generandam soe-
 minis admittitur. Quos arietes submittere uolunt, potissimum eligunt ex matribus, quae geminos
 parere solent, Varro. Et rursus, In primis uidendum, ut boni seminis pecus habeas, id ferè ex dua-
 bus rebus potest animaduerti, ex forma, & ex progenie. Ex forma, si arietes sint fronte lana uestiti
 bene, intortis cornibus pronis ad rostrum, raris oculis, lana opertis, auribus amplis, pectore & sca-
 pulis & clunibus latis, cauda lata, & longa, animaduertendum quoque lingua ne nigra, aut uaria sit;
 quod ferè qui talem habent, nigros, aut uarios procreant agnos. Ex progenie autem animaduerti-
 tur, si agnos procreant formosos. Non solum ea ratio est, inquit Columella, probandi arietis, si uel-
 lere candido uestitur, sed etiam si palatum, atque lingua concolor lanæ est. Nam cum haec corporis par-
 tes nigrae aut maculosae sunt, pulla uel etiam uaria nascitur proles: idque inter caetera eximie talibus
 numeris significauit: idemque, qui supra.

Illum autem, quamuis aries sit candidus ipse,
 Reijce, ne maculis infuscet uellera pullis

Nigra subest udo tantum cui lingua palato,
 Nascentum. Vna eademque ratio est in Ery-
 hh

thraeis, & nigris arietibus, quorum similiter (ut iam dixi) neutra pars esse debet discolor lana, multoq; minus ipsa uniuersitas tergoris maculis uariet: ideo nisi lanatas oues emi non oportet, quo melius unitas coloris appareat: quæ nisi præcipua est in arietibus, paternæ notæ plerunq; natis inhaerent. Habitus autem maxime probatur, cum est altus atq; procerus, uentre promisso, atq; lanato, cauda longissima (& lata, Crescentien.) densiq; uelleris, fronte lata, testibus amplis, intortis cornibus, (curtis cornibus, pronis ad rostrum, lana opertis auribus, amplo pectore, scapulis & clunibus latis, uelleris depressi:) non quia magis hic sit utilis (nam est melior mutilus aries) sed quia minime nocent. Intorta potius quam surrecta & patula cornua: quibusdam tamen regionibus, ubi coeliffatus uuidus, uentosusq; est, capros, & arietes optauerimus uel amplissimis cornibus, quod ea porrecta, altaq; maximam partem capitis à tempestate defendant. Itaq; si plerunq; est atrocior hyems, hoc genus eligemus: si clementior, mutilum probabimus marem, quoniam est illud incommodum in cornuto, quod cum sentiat se uelut quodam naturæ loco capitis armatum, frequenter in pugnam procurrat, & sit in foeminas quoq; procacior. Nam riualem (quamuis solus admissuræ non sufficit) uio lentissime persequitur. Nec ab alio tempestiuum patitur iniri gregem, nisi cum est fatigatus libidine: mutilus autem, cum se tanquam exarmatum intelligat, nec ad rixam promptus est, & in Venere mitior, Hæc Columella. Sed quomodo arietis petulci sæuitiam pastores repellant, dicam in D. Mense Iulio, inquit Palladius, arietes candidissimi eligendi & admittendi sunt, mollibus lanis: in quibus non solum corporis candor considerandus est, sed etiam lingua, quæ si maculis fuscabitur, uarietatem reddit in sobole. De albo plerunq; nascitur coloris alterius: de fuscis nunquam (sicut Columella dicit) potest albus creari. Eligemus arietem altum, (&c. ut Columella,) uentre promisso & lanis candidis recto: ætatis primæ, qui tamen usq; in octo annos potest utiliter inire. Arietes (inquit Florentinus) esse debent bene compacti, aspectu pulchri, splendicantes (*χαρπύς*, uide in Leone B. qualis hic color sit) oculis, fronte hirsuta, uenustis cornibus sed exiguis armati, auribus lana densa intectis, lato dorso, testiculis magnis, colore undiquaq; uno. Pro diuersitate coloris uenarum sub arietis lingua, agnos etiam colore uariare aiunt: alij ad colores uenarum sub lingua ouis hoc referunt, ut dixi in Oue c. Arietis lanam sequitur tota generatio ipsius, Albertus. Arietum maxime spectantur ora: quia cuius coloris sub lingua habuere uenas, eius & lanitium est in foetu, uariumq; si plures fuerint: & mutatio aquarum potiusq; uariat, Plinius. Hinc est nimirum quod Didymus scribit, Volunt arietes perpetuo aqua eadem uti, non peregrina & aliena.

¶ Ariet per dimidium annum dicitur dormire super latere uno, & per dimidium super altero, Albertus. Sex hybernos menses in læuum latus iacens quietem capit: contraq; ab æquinoctio uerno in dextrum incumbit. sic ad utrunq; æquinoctium cubandi rationem mutat, Aelianus. Idem scribit Macrobius, arietem Soli conferens ut in h. recitabo. Sed falsum hoc uidetur lanijs nostris cum ab utroq; latere maculati arietes, & ex incubitu sordidati nunquam non sint.

¶ Arietes, tauri & hirci per libidinem efferantur, qui enim superiore tempore socij iugi concordia pascerentur, coitus tempore dissident, & alter alterum libidinis rabie inuadit, Aristot. Arietes quibus sis usurus ad foeturam, bimestri tempore ante secernendum, & largius pabulo explendum, Varro & Didymus. Aliqui duobus ante mensibus arietes à coitu reuocant ut faciem libidinis augeat dilatio uoluptatis. Quidam coire sine discretionem permittunt, ut hoc eis genere per annum totum foetura non desit, Palladius. Sunt qui toto anno lac & agnos habere studentes, coeundi tempus in singulas anni partes digerunt multifariam, Commodissima ad coitum in arietibus ætas, à secundo anno usq; ad octauum, in ouibusq; similiter, Didymus. Vide in Oue c. Ante admissuram diebus triginta arietibus ac tauris datur plus cibi, ut uires habeant, Varro. Cum redierint (arietes admittendi) ad stabula è pastu, ordeum si est datum, fiunt firmiores ad laborem sustinendum, Varro. Auiditas coitus putatur ex cibis fieri, sicut uiro eruca, pecori cepa, Plinius. Arietes reddentur ualidi ad coitum, si cepæ eorum nutrimento misceantur, nec non polyphoros & polygonos herba, quæ quidem pecora cætera ad Venerem etiam excitant, Didymus. Polyspori herba alibi in Geoponicis in capite de piscina mentio fit, his uerbis: Vbiq; autem plures habebis pisces, si polysporum, polygono similem herbam, contusam aquis nutrientibus pisces inieceris, Andreas à Lacuna polysporum & polyphorum, eandem esse herbam putat, quæ uero sit non explicat. Polyspermos etiam & quæ polygonus uocatur herba, animalia ipsa reddent multis modis foecundiora, Quintilij in Geopon. 17. 4. de tauris. Polygonos quidem altera mas est, quæ uulgò centumnodia uocatur, altera foemina caudæ equinæ similis, Galenus marem non nihil asstringere ait, præcellere uero in eo aqueam frigiditatem, ita ut in secundo gradu uel principio tertij refrigeret. Ad eadem facere foeminam, sed ignauus, qua forsitan ratione etiam foemina in hoc genere dicitur, non qua aliæ plantæ sexu distinguuntur. Polygoni uero nomen utraq; habet à frequentibus geniculis: quanquam gonos etiam semen significat, quo plurimum abundat mas. Cæterum quomodo herba adeò refrigerans & asstringens non nihil mouere coitum possit non uideo: contrarium enim ratio ostendit. Videtur sanè uulgus superstitiosum arrepto omine uocis, quasi polygonos ab augenda genitura foetura ue diceretur, stolidam istam de eius facultate opinionem propagasse. Ego polygonato potius, quod uulgò sigillum Salomonis uocant, uim libidinem citandi tribuerim, polygonis uero sistendi, Polycriton, aut polycarpon (ut aliàs legitur) Hippocrates uocat, quod Dioscorides cratægonon, cui ad conciliandam in homine foecunditatem

fecunditatem mares etiam generandi uim esse alij etiam authores literis mandauerunt. Satyrj genus erythraicon arietibus quoque & hircis ad Venerem seignioribus in potu datur, Plin. Arietes & capri, sicut & cætera propriam habent uocem tempore libidinis, qua uocant & alliciunt fœminas: quod si aquam salſam biberint, citius ad coitum mouentur, Isaac in diætiſ particularibus. Arieti naturale agnas fastidire, senectam ouium conſectari, & ipſe ſenectæ melior, illis quoque utilior, Plin. Arieti ætas confert, Albert. Apud eundem corrupte legitur, naturale eſſe arieti agnas & prouectiores diligere: legendum, non agnas ſed prouectiores. Perſequuntur oues ſeniores, utpote coeuntes citius, iuniores uero poſt illas, Didymus. De coitu arietum uide nonnulla etiam in Oue c. Inter autem res ſere conſtat, primum eſſe admiſſuræ tempus uernum Parilibus ſi ſit ouis matura: ſin uero ſœta, circa Iulium meſem. Prius tamen haud dubie probabilius, ut meſſem uindemia, fructum deinde uineaticum fœtura pecoris excipiat, & totius autumnii pabulo ſatiatus agnus ante mœſtitiam frigori, atque hyemis ieunium cõfirmetur. Nam melior eſt autumnalis uerno, ſicut ait ueriffime Celfus, quia magis ad rem pertinet, ut ante æſtium quàm hybernum ſolſtitium conualeſcat: ſolusque ex omnibus animalibus bruma commodè naſcitur: ac ſi res exigat, ut plurimi mares prognerandi ſint, Columel. Admittendi ſunt meſe Iulio, ut nati ante hyemem conualeſcant, Pallad. Serotini fœtus meſe Aprilis ſignentur. Nunc etiam prima eſt admiſſura, quæ excellit, arietum, ut agnos iam maturos hybernum tempus inueniat, Idem. Tempus optimum ad admittendum, ab Arcturi occaſu ad Aquilæ occaſum: quæ poſtea concipiunt, fiunt uegrandes atque imbecille, Varr. Admiſſura prima ſit meſe Aprilis (ut dictum eſt): aut etiam Iulio: ſecunda poſt medium Octobris, ut pariant circa principium ueris naſcentibus herbis, Creſcentien. Tardius ne coeant, nocet enim. Dextro arietis teſticulo præligato, (uel exciſo, Albert.) fœminas generat, læuo mares, Plinius. Et alibi, Ar. dextro teſtic. præligato oues tantum gigni quidam ſcripſerunt. Idem de tauris fertur, teſte Didymo. Si quis maſculum malit naſci quàm fœminam, arietes admittat, dum contra flatus Septentrionales, die exiſtente tranquilla, grex paſcitur: ſin uero fœminam, contra Auſtrum, (Græcè tamen legitur, Auſtro ſpirante retro, *ὅτε ὁ πτόκος πνέουσι*: cum de Septentrionalib. dixerit *ὅτε πνέουσι*.) Id quod in cæteris etiam cunctis animalibus locum habere uidetur, Didymus in Geopon. 18.3. Plura uide in Oue c. Cum oues conceperunt, rursus arietes ſecernendi ſunt, Varro. ¶ De ueruece, id eſt ariete caſtrato, mox poſt Arietem dicam, & deinceps de Agno & Muſmone, quem Albertus ex capra & ariete generari ſcribit. ¶ Libidinis tempore pugnat aries pro ouibus, & aduerſarios cornibus impetit: ut uerò commodius & fortius id faciat, retrocedens ac reſiliens impetu renouato in hoſte fertur, Obſcur. Germani forte ab impetu iſto feriendi ſubinde repetito, arietem *wider* appellant: ſignificat enim ea uox repetitionem. Veruex à uiribus dictus eſt, quod cæteris ouib. ſit fortior, uel quod ſit uir, id eſt maſ (confundit enim ueruecem cum ariete): uel quod uermes in capite habeat, (ſed hoc falſum eſſe ſcribit Albertus,) quorum pruritu ad pugnam & impetum feriendi excitetur, Iſidorus. Veruex, id eſt dux gregis, fortiſſimè cornibus percutit, & duriffimæ eſt frontis, Albert. Ex Rhato quodam nuper accepi, paſtores aliquando uirgam columnam arietibus concurrentibus manu tenentes intermittere, quam illi ſecundo ſtatim concurſu minutatim collidant. ¶ Arietis ætas ad prognerandum optima eſt trima: nec tamen inhabilis uſque in annos octo, Columella & Pallad. Duces pecoris ad quindenos interdum annos protrahunt uitam, Ariſtot. Vide in Oue c. plura de ætate & uita eorum. Ouium & bouum duces plus temporis quàm cæteri uiuunt, uſu exercitiij & copia pabuli, Ariſtot.

D.

Singulis ouilibus ſinguli duces conſtituuntur, qui quoties ſuo nomine à paſtore uocantur, antecedunt: quod ab ineunte ætate facere aſſueſcunt, Ariſtoteles. Sectarius ueruecx, qui gregem agnorum præcedens ducit, Feſt. ¶ Aries naturali feritate dextro pede terram percutit, quando irascitur, aut ſtupet uel timet: & hoc maxime libidinis tempore, Obſcurus. Capri uel arietis petulci ſauitiam paſtores hac aſtutia repellunt, meſuræ pedalis robuſtam tabulam configunt aculeis, & aduerſam fronti cornibus religant: ea res ferum prohibet à rixa, cum ſtimulatum ſuo icu ipſum ſe ſauciat. Epicharmus autem Syracuſanus, qui pecudum medicinas diligentiffimè conſcripſit, affirmat pugnam arietem mitigari terebra ſecundum auriculas foratis cornibus, quæ curuantur in flexu, Columella. Ferocia eius cohibetur, cornu iuxta aurem terebrato, Plinius & Albert. Ne incurrat aries proximè ad aures ipſas cornua eius pertundito, Florentin. Pecora minimè inuadet lupus, ſi ductori dicto ſquillam appenderis, Anatoliuſ. Aries lupum fugit etiam ſi nunquam ante uiderit, Albert. Si elephantuſ feritate effertur, ſtatim ad arietis conſpectum manſueſcit, (impetum & furorem remittit, Plutarchuſ,) Aſculapiuſ & alij: Plura uide in Elephanto D.

E.

Pelles arietum rubricatas, Exodi 25. Hieronymo interprete. LXX. habent *ἀντικειμένη ἐν τοῖς ἐνδοῖς*. Ouium uel arietum pelles ſibi ſubſtrauiſſe dormientes quodaſ, ut per quietem oraculiſ ſiue ſomniſ inſtrueretur, dixi in Capra E. Arietes inter ſe cornibus decertantes tempeſtatem aut friguſ minantur, ut in Oue E. ex Arato retuli.

F.

De carne arietum uide quædam in Oue. Hircorum caro tum ad coquendum, tum ad ſuccum bonum generandum, eſt deterrima: hanc ſequitur arietum, poſt taurorum. Porro in iſis omnibus car-

nes castratorum sunt præstantiores; senum autem pessimæ, Galenus libro 3. de alim. facult. Hæde-
rum caro minus excrementitia est quàm arietina, (forte agnina,) Auicenna. Arietina ualidior est
& minus humida quàm ouilla, & concoctu difficilior. Iuniores minus humidi minusq; uiscoli sunt;
& caro eorum agnina ac ouilla præfertur; nam si bene concoquantur laudabilē & multum sangui-
nem generāt, maximè castratorum; est enim calida & humida temperatè, & eandem ob causam bo-
ni saporis. Improbatur in senecta, (tum aliās, tum castratorum ferè magis.) Nam cum atas ipsa pro-
uectior corporis habitum refrigeret, multò magis refrigeratur in castratis. Anniculi laudantur à mo-
derata temperie, minus humida scilicet quàm lactentium, & sicciorè quàm iuuenum. itaq; caro eo-
rum melior & concoctu facilior habetur; sanguinem gignit meliorem, utilis præcipuè iuuenibus cali-
di ac sicci temperamenti, & ijs qui calidas siccasq; regiones habitant, Isaac. Eubulus apud Athenæ-
um in Fabula quadam inter cæteros delicatiores cibos, nominat *λεῖς ἀγρῆς*, id est arietis testiculos. No-
stri etiam in quatuor torrent; sunt qui omento etiam inuoluant, per se, uel cum saluā, ut fit in tecino-
ribus ouium aut arietum. Sale conditi arietis pulmo, maximè uetusti, difficulter & grauiter à uen-
tre exuperatur, Aëtius 9. 30.

¶ Medulla arietis non castrati inter uenena numeratur, humanæ naturæ adeò contraria, ut me-
moræ functionem aboleat, resistunt ei carnes phasiani, Arnoldus in libro de dosib. theriacal.

G.

Cur pelles recenter detractæ, maximèq; arietum, uerberum uulneribus & uibicibus admotæ, &
oua super confracta, prohibent ulcera ne consistant, inquit Aristoteles problematum 9. 1. Vide su-
pra in Oue G. ab initio. Emplastrum de pelle arietis ad hernias siue enterocelas à recentioribus qui-
busdam medicis commendatur, & describitur, præsertim ab Arnolde de Villa noua; & in aliquot
pharmacopolarum officinis paratum reperitur. Inhiberi Venerem pugnatoris galli testiculis anse-
rino adipe illitis, adalligatisq; pelle arietina tradunt, Plinius. Et alibi, Gallinacei dexter testis arietina
pelle adalligatus partus continet. ¶ Arietis uellera lota frigida ex oleo madefacta, in muliebris
bus malis inflammationes uulvæ sedant; & si procidant, suffitu reprimunt, Plinius. Lana ariet. ni-
gra intincta in aqua, deinde in oleo, & supposita locis dolorem tollit; & suffumigata, ante prolapsam
uulvam reprimat, Sextus. Pugnacis arietis è medio cornuum lanas suffitas, impone loco dolenti in
hemisphærio, dolorem sedat, Nicolaus Myrepsus; Alij cinerem huius lanæ ex aceto ponunt, ut mox
dicetur. Laïs & Salpe canum rabiosorum morsus leniri aiunt, & tertianas quartanasq; febres,
menstruo in lana arietis nigri, argenteo brachiali incluso, Plin. Et alibi, Partus adiuuari putant, si
in arietis lana alligatum cucumeris syluestris semen inscientis lumbis fuerit, ita ut protinus ab exitu
(scilicet foetus) rapiatur extra domum. Lanam arietis de fronte uelles & combures in operculo ola-
ræ nouo, & in mortario confricabis, atq; ex aceto fronti inlines ad capitis dolorem, Marcellus. Arie-
tinorum uellerum cinis cum aqua mixtus & appositus, incommodis ueretri repugnat, Idem. Ve-
rendorum fornicationibus uerrucisq; medetur arietini pulmonis inassati sanies; cæteris uitijs uelle-
rum eius uel sordidorum cinis ex aqua, Plinius. Arietis de capite lanam, à coxis & à testiculis, pas-
sim suspendas, perfectè discutit tertianas, Sextus. Sanguinem sistit ex ariete succida, articulos ex-
tremitatum; (id est manuum & pedum hominis) præligans, Plin. Arietis quàm pinguißimi lana,
plena suis sordibus combusta & in puluerem redacta, prodest plurimum si eo cinere ex aqua loci in-
guinum perfricaueris, Marcellus. ¶ Caulis ius ex carne arietum priuatim aduersus cantharidas
ualet, Plinius. Caro arietis adusta utiliter illinitur morpheæ & impetigini, Confert etiam moribus
serpentum & scorpionum, & algerarat, & cum uino canis rabiosi. Cinis eiusdem medetur albugini
oculi, Auicenna. ¶ Adeps ueruecinus similem suillo uim habet; hystericas aut ani causas utiliter
curat, & ambustis auxiliatur, Obscurus Dioscoridem citans. Sepo arietis scabiem unge admixta
fandaracha, & subinde rade; hoc & ad perniones facit, sed cum alumine mixtum, Sextus. Furon-
culis mederi dicitur seuum arietis cum cinere pumicis & salis pari pondere, Plinius. Cicatrices ad
colorem reducit pecudum pulmo, præcipuè ex ariete, seuum ex nitro, Idem. Fel arietis cum seuo,
podagras lenit, Plinius & Marcellus. ¶ Cornum arietis uratur, cinisq; eius cum oleo conteratur,
atque inde dera sum caput frequenter ungatur ad crispandum capillum, Marcellus. ¶ Ad mentis
alienationem & desipientiam uitio cerebri obortam in manuscripto quodam codice Germanico ta-
le medicamentum reperi; Caput arietis nondum experti Venerem, uno ictu amputatum, cornibus
tantum demptis integrum cum pelle & lana in aqua bene elixabis, tum aperto cerebrum eximes, &
addes aromata, cinnamomi, zinziberis, nucis moschata, macis, caryophyllorum ana unciam semis.
Horum pollinem cerebro admiscebis in patella ad prunam non magnam diligenter agitando ne a-
duratur, quod facile fieret. Curabis autem ne nimium desiccetur, sed ita coquatur ne siccus fiat ui-
tulino cerebro ad cibum parato. Sat coctum fuerit, ubi bene commiscueris ad prunam. Sic condi-
tum seruabis, & per triduum ægro quotidie ieiuno dabis, ita ut horis post duabus cibo potuq; absti-
neat. Sumi potest cum pane, uel in ouo, uel ex iure, utcunq; modo deuoretur ab ægro. Danda inte-
rim opera, ne loco lucido æger sit, & ut ad quatuordecim dies eodem uictu utatur, quo uti solent qui
bus detractus est sanguis; & uino caput tentante abstineant. Sunt qui breui tempore iuuentur, ali-
qui sex demum uel octo septimanis à sumpto medicamento, Consultum autem fuerit medicamentū
à tribus

tribus mensibus repeti. ¶ Magna uis & pulmonibus arietum, excrecentes carnes in ulceribus ad æqualitatem efficacissimè reducunt, Plinius. Pulmo ariet, calidus adpositus carnes excrecentes in uulneribus exæquat & reprimit, Marcellus. Cicatrices ad colorem reducit pecudum pulmo, præcipuè ex ariete, Plinius. Liuentia & suggillata pulmones arietum pecudumq; in tenues consecret membranas, calidi impositi, emendant, Idem. Liuior & suggillationes pulmo arietis concisus minutatim & impositus, statim sanat, & nigras cicatrices ad candorem perducit, & à calciamentis laesos pedes sanat, Sextus. Attritus calciamentorum sanat agninus pulmo, (de quo idem Dioscorid, scribit,) & arietis, Plinius. Pernionibus & ruptis pedibus pulmo ariet, impositus, omni asperitate læuigata molestiam tollit, Marcellus. Liqueoris arietis, quem de pulmone concoques, stilla superposita clauiculus, qui in manibus nascuntur aut in ueretro, illita tollit, Sextus. Verendorum formicationibus uerrucisq; medetur arietini pulmonis inassati sanies, Plinius. Arietini pulmonis dum in craticula affatur succus exceptus, myrmecias quæ in ueretro nasci solent, unctione sua purgat & discutit, Marcellus. Arietis liquor qui à pulmone decocto destillat, tertianas & renum morbum in eis natum sanat, Aesculapius. Pulmo agninus uel ariet, uritur, & cinis eius cum oleo imponitur, uel ipse crudus admotus pernionum ulceribus utiliter alligatur, Marcellus. ¶ Contra pestilentem morbum ouium: Ventrem arietis cum uino coques, & aqua admixta ouibus in potu dabis, Albertus. ¶ Arietis fel aurium dolori, qui est ex frigidityte medetur, Hali. Fel arietis cum seuo (suo) podagras lenit, Plinius & Marcellus. Fel ueruecinum lanis adhibitum & in umbilico positum, uentrem soluit infantium, Obscurus Dioscoridem citans. ¶ Comitibus morbis utiles tradunt testiculos arietinos inueteratos, tritosq; dimidio denarij pondere in aqua uel lactis asinini hemina. Interdicitur uini potus quinque diebus ante & postea, Plinius. Arietis testiculi oboli tres potati cum aqua, caducis medentur, Sextus. ¶ Cinis feminum arietis cum lacte muliebri diligenter prius elutis linteolis, ulcera cacoethe sanat, Plinius. ¶ Ungula ariet, cinis cum melle, muris aranei morsum sanat, Plinius: Valerianus imponendum exprimit. ¶ Somno asciscendo, in febris præsertim, Dilue præterea glomeramina (pilulas fimi) quæ gerit intus Clausa aries inter geminæ coxendicis umbras, Inde soporati ducentur gutture potus, Serenus. Fimus ueruecinus cum aceto ut cataplasma impositus, maculas nigras emendat, nascentes clauos corporibus tollit, Ignem sacrum impositus curat, ambustis medetur, Obscurus Dioscoridem citans. ¶ Chiron Centaurus ei animali (iumento) quod profluuiio attico (uox corrupta) coeperit laborare, ita ut uiridis ei uel pallidus per nares humor erumpat, ex lotio humano aut arietino duas cotylas cum uino & cyatho olei rosacei putat esse miscendas, & per nares, quæ humorem funestum egerunt, digerendas. Quam curationem & pulmonis sanitatem, & naribus siccitatem præstare confirmat, Vegetius l. 17. ¶ Arietis sordes quas inter femora habet, cum aristolochia & myrrha æquis partibus potato, ad regium morbum optimè facit, Sextus. Plinius sordes aurium & mammarum pecudis denarij pondere cum myrrhæ momento & uini cyathis duobus morbo regio resistere scribit.

H.

a. Aries qui eam dicebant, ares, ueteres nostri aruiga, (sic Græcè ἀρίων, aries, Hesychio) hinc aruigus. Hæc sunt quorum in sacrificijs exta in ueru coquuntur, quas & Accius scribit, & in Pontificijs libris uidemus, in hostijs eam dicunt aruigem, quæ cornua habeat: quoniam is, cui ouis maris testiculi dempti, & ideo ut natura uersa uerue declinat, Varro de lingua Latina. Videtur autem locus deprauatus. Aries dicitur ab aris: quod hoc pecus primum in aris gentiles immolarint, Isidor. Alij obscuri arietem πρὸ τοῦ ἀριεῖος deriuant, hoc est à uirtute, quod robore corporis & animi fortitudine ouibus præstet. Ego ab ἀριεῖος uoce Græca potius deduxerim. Nefrendes arietes dixerunt, quod dentibus frendere non possint, Festus: Sed forte arietes non castrati significantur, ad ueruecum differentiam: nam, ut idem scribit, sunt qui nefrendes testiculos dici putent, quos Lanuuii appellant nebrundines, Græci νεφρὸς, Prænestini nefrones. Aut forte arietes adhuc teneri: nefrendes enim infantes sunt nondum frendentes, id est frangentes. Varro & Fulgentius porcos propriè nefrendes uocari aiunt, qui non amplius lactent, necdum tamen fabam frendere possunt. Pecoris maritus lanigeri, portitor Helles, Phrixæus maritus, apud Martialem pro ariete quouis leguntur. Coniunx ouis lanigeræ, Ouidio: & laniger absolute pro ariete, Eidem Metam. 7. Ouem ueteres genere masculino dixerunt, uide in Oue a. Ibis in Biblijs ponitur, ut uidetur, pro caprearum genere uel ariete, Obscurus. Nos ueram ibicis historiam dedimus supra inter Capras syluestres: nec enim alius est ibis uel ibex, quam qui uulgo capricornus dicitur. Ipse aries etiam nunc uellera siccant, Vergil. in Buc.

¶ Aries cornibus maximè ualet, & apud Græcos ἀπὸ τοῦ κέρως (ἀλ. κάρως) κέρως appellatur, Macrobius. Κέρως, ὃ τὸ κάρως ἱερὸς, ὡς, ὃ δὲ κερύπῳ ἡ λαυνὸν ὀπίσω, Suidas & Varinus. Aliqui deriuant παρὰ τὸ κέρως, ὅτι τὸς πρὶν, & c. uide Etymologum. Deduxeris etiam, quæ Etymologi coniectura est, παρὰ τὸ κέρως, καὶ ἡγεμονόειν τῶν προβάτων. Aratus quidem primam producit, ut & Homerus bis Odysseæ nono, & Dionysius Afer bis. Ἄλλοι δ' ἐξ ἀγέλης κέρως, ἄλλοι δὲ καὶ ἀνός. ὁ ταξίαρχος τῶν προβάτων, ὁ θαυμαστός μοι κέρως ἀπὸ λωλε, καὶ ποιμαντικῆς ἡγεμονίας χρένεται τὰ θεέματα, Theophylactus in epistolis. Κέρως, paruus aries, Hesychius, Varinus. Ἀριεῖος ouem marem significat, ut τράγος capram marem, Varinus. Didymus quidem in Geoponicis 18. 3. ἀριεῖος ponit pro agnis: sed doctiores hoc reprehendunt. Iustus

in dictionibus Atticis ouem in prima ætate uocat ἀρνῆα, deinde ἀρνίον, deinde ἀρνείον, postremo ἀρνῆα γνῶμονα. Vocabatur & μοσχίας, aries trimus, Eustathius & Varinus. Ἀρνείος, aries trimus, Hesychius. Oues adultæ Græcis uocantur οἷες καὶ κείω καὶ ἀρνείοι, Varinus in Τράγοι & Ἀρνες; item Ammonius in differentijs uocum. Eustathius quoq; in Homerum scribens testatur ἀρνείον non agnum, sed arietem esse. Ἀρνείος non est ἀρνίον, id est agnus, (inquit Varinus) sed prouecta iam ætatis aries: ut constat ex ariete quo seruatus est Vlysses, qui cum adultus & matura ætate esset, à poëta indifferenter ἀρνείος & κείος nominatur, à Polyphemo κείος πέπων. Locus est Odysseæ nono, ubi poëta, Ἀρνείος γὰρ ἐμὴ μῆλωρ ὅχ' ἀριστος ἀπάντων. Et alibi, Ἀρνείω μιν ἔγωγ' εἰσὶν ὡς πηχισμᾶλλον, ὅς' οἶον μέγα πῶν. Fit autem ἀρνείος ἀπὸ τοῦ ἀρνός, ut ἀδελφεός, ἀφνειός, & similia, Varinus. Porro Ἀρνείος penanflexum nomen est mensis. Ἀρσενες οἷες, oues mares, id est arietes Homerus Odysseæ nono. Ἀρσενὰ μῆλα, id est pecudes mascula, 10 Ibidem. Aries ouium dux, Græcis est κείος & κτίλος, Pollux, Suidas. Leonem uiri multi flagellis domitum, Αἰνὸν κείνο πέλωρον ἀπὸ κτίλου ἀείρουσι, Oppianus. Apud Varinum scribitur etiam κτίλος, & σίλος, neutrum probō: quanquam postremum apud Hesychium quoq; reperio. κείος quidem, ut ego iudico, arietem simpliciter significat, κτίλος uero semper gregis ducem. Hinc etiam adiectiuè capitur, & exponitur ab Hesychio & alijs, πῆκος, πῆκος, συνήθης, ἡγεμὼν: hoc est, mansuetus, mitis, familiaris, dux, κτίλα τ' ὥς βρύχων, & mansueta oua comedens, id est mansuetarum auium, Nicander in Theriacis. Ἱερέα κτίλου Ἀφροδίτας, Pindarus in Pythijs; ubi Scholia, Homerus arietem gregis ducem κτίλου appellat, sed alia huius nominis etymologia est apud Pindarum, nempe à uerbo κτίσαι, quod est nutrire. nam & alibi dicit δεικνύου ὅς, pro sue in mōtibus nutrito. Et hinc igitur κτίλου uocat τὸν συνθηκῶν μῆλον, καὶ συνήθη, καὶ εἰθισμένον τῇ χειρὶ. Sic alibi uerbum κτιλύνεσθαι usurpat pro πῆκοςδύσαι, id est mansue- 10 facere, ἔνθα ποιμένες κτιλύνονται καὶ πέπων λεόντων τε. Κτιλύνεσθαι, ἢ κτιλῶσθαι, συνλήθηναι, (συνήθη εἶναι uel συνήθη ποιῆσαι) potius, id est conciliare sibi, & fauorem ac beneuolentiā alicuius in se cōuertere, aliquē demulcere, Hesychius, Varinus. Κτίλος, ὁ χειροῦς καὶ ἡμερῶς, ἐκ τοῦ κίω τὸ πορεύομαι, ὃ τῶν ἄλλων πρότερον ὡς ὁ μῆλος. Hinc ἐκπιλωμένος (lego, ἐκπιλωμένος), apud Pausaniam, familiaris alicui. Et κτιλῶσαι uerbum apud Herodotum in Clío, οἱ νεκίστοι ἐκτιλῶσαντο τὰς λοιπὰς τῶν Ἀμαζόνων: hoc est placatas & conciliatas sibi uxores duxerunt, ut Eustathius exponit in Iliad. tertium. Cæterum Κτίλος penanflexum proprium nomen uiri est, quem Porphyrius dicit fuisse Iouis nepotem, ἀπόγονον, Varinus. Ἐκπιλωμένοι, (lego paroxytonum, ut sit participium præter. pass.) συνθηκῶν μῆλοι, συνήθεις, Hesychius, Varinus: id est placidi, familiares, ut ctilos, id est aries dux gregis pastori familiaris est, Etymologus. Ἐκπιλῶσαντο (lego, ἐκπιλῶσαντο, quamuis non admittente literarum ordine) πρῶτος καὶ συνήθως μεταχειρίσαντο, Vari- 30 nus. Nicandri interpretes ctilas dici oues arbitrantur, mites ac pingues, Cælius. Χρὴ πατέρι κτίλου ἡμελναι, Hesiodus. ¶ Ἀεὶς, ouis mas, Hesychius, Varinus. Sic Latinis olim aruiga, ut superius ex Varrone scripsi. Ἱεὼν, aries, hircus, Hesychius, Varinus. Δειδμάων, κείος, ἡγεμὼν, Ibidem. Elephant ex animalibus maximè exhorrent hircum, cerasten, porcum, Volaterranus ex Horo nī fallor. cerasten equidem non alium quàm arietem intelligo: qui ab elephanto uisus etiam furente, mitè & mansuetum eum reddere fertur. Nec ineptum ei fuerit nomen cerastes, id est cornutus: quod cornibus maximè ualeat, unde & uerbum arietare Latinis factum, ab hac potius animante quàm alijs cornutis quanquam longè ualidioribus. Nostri arietem uocāt hermannum, id est gregis maritum: Vsurpatur etiam pro uiri nomine proprio, per baptismum imponendo.

¶ Epitheta. Aries corniger, perulcus, pugnax, trux (apud Claudianum in Epithal. Honorij:) 40 tortus, celer, laniger, persultans, præceps, bellator, Nepheleius; uillosus, petulans, Textor. Laberius poëta uocabat arietes reciprocicornes & lanicutes, quod reciproca habeant cornua, & cutem lana opertam. ¶ Ἀρσενες οἷες πῶν, εὐπρεπῆες, διασύμφοροι, Καλοὶ τε μεγάλοι τε, ἰσθνεφῆς (μέλας) ἔρος ἔχοντες, Homerus Odysseæ nono. Κείος πέπων, πέπων, Ibidem. Κείος ἀσελγέως, sic Plato Comicus uocat arietem magnis cornibus præditum, nam uocabulum ἀσελγῆς non ad intemperantiam solum apud ueteres refertur, sed ad magnitudinem quoq; (nimirum ut luxuriari de plantis, καίνεσθαι, ὕλομαίνεσθαι,) Suidas & Varinus. Plura uide paulò inferius, ubi de icone arietis dicitur. Πηχισμᾶλλον apud Homerum: grammatici interpretantur, θυπαῖν, θυτραφῆν, hoc est corpulentum, & solido corpore; alij nigro uellere uestitum, alij albo, Hesychius & Varinus, apud quem plura, si libet.

¶ Sunt naues quædam Libycæ (λύβια, forte λιβυκά, ut Calcagninus etiam legit, & Rhodiginus,) 50 quas arietes & hircos uocant: unde taurum etiam qui Europam auxit tale nauigium fuisse conijciunt, Pollux. Aliqui Phrixum non in ariete per mare uectum aiunt, sed in nauī cuius prora arietis imaginem insigne præferebat, ἐπὶ κείῳ πέλωρον σκάφος, Varinus in Κείος. Sed de Phrixī ariete plura in h. ¶ Ἐν ταῖς οἰνικαῖς ἀποστάσει κείος καλεῖται τὸ κεράμιον τὸ πρῶτον, ὃ τὰ λοιπὰ ἐπιτηρεῖται, Varinus & Suidas. Erant autem ceramía, uinaria uasa testacea: quæ nimirum certa ad diuersas mensuras magnitudine fiebant, aut capacitatis suæ notis quibusdam & ueluti punctis interioribus signabantur per interualla, quæ ἀστάσεις dixerim. In hoc forsan genere uas, quod semel iusta magnitudine & iustis interuallis paratum ueluti regula & archetypum aliorum obseruabatur, κείος dicebatur, quod primum & præcipuum esset, & reliqua mensuram eius sequi deberent ut oues suum ducem. Παρὰ Ταραντίνους τὰ μεταλλικὰ ἀναγράφεται κείος: & apud architectos pars quædā Corinthiæ columnæ sic nominat, Hesych. 60

¶ Aries machina est bellica. His principijs, (è malorum pirorumq; seminibus,) turribus murisq; impellendis arietes nascuntur, Plinius. Aliqui Germanicè interpretantur, eis sturmbaum/oder sturmbloß.

sturmblösch. *κεῖοι & χελῶνας* Polluci inter machinas bellicas numerantur. Varinus *κεῖον* interpretatur ὄργανον τεχνομαχικόν: Hefychius *ρόπαλον, πολιορκητικόν ὄργανον, ἀπείδον*. *Ἀποκαυλίκεσσι τ' μηχανικόν κεῖον*, Suidas. *Ὁ δὲ κρετοκλόνασε σοῦς, καὶ εἰς τῶν πλοσικεινῶν (πλοσικεινῶν) τῶν τείχεα τὰς κεκοφθεὺς μηχανάς*, Suidas & Varinus. Carim Hebraicè, id est arietes dicuntur machinæ bellicæ, ut Ezechielis 4. & 21. quamvis Kimhi illic malit intelligere duces siue imperatores exercituum, Munster. Quod ab incendio lapis, & ab ariete materia defendit, Cæsar 7. bel. Gall. Quamvis murum aries percussisset, Cicero 1. Offic. Cum effractis portis stratisue ariete muris, Liuius 1. ab Vrbe. Labat ariete crebro Ianua, Vergil. 2. Aeneid. id est crebris ictibus arietis. Primum ad oppugnationes aries sic inuentus memoratur esse (inquit Vitruuius 10. 19.) Carthaginenses ad Gades oppugnandas castra posuerunt. Cum autem castellum ante coepissent, id demoliri sunt conati. Posteaquam non habuerunt ad demolitionem ferramenta, sumperunt tignum, idque manibus sustinentes, capiteque eius summum murum continenter pulsantes, summos lapidum ordines deieciabant, & ita gradatim ex ordine totam communionem dissipauerunt. Postea quidam faber Tyrius nomine Pephalmenos, malo (tigno uel trabe instar mali) statuto ex eo alterum transuersum uti trutinam suspendit, & in reducendo & impellendo uehementibus plagis deiecit Gaditanorum murum. Cetras autem Chalcedonius de materia primum basim subiectis rotis fecit, supraque compegit arrectarijs & iugis uaras, & in his suspendit arietem, corijsque bubulis texit, uti tutiores essent qui in ea machinatione ad pulsandum murum essent collocati. Id autem quod tardos conatus habuerat, testudinem arietariam appellare coepit. His tunc primis gradibus positis ad id genus machinationis, postea cum Philippus Amyntæ filius Byzantium oppugnaret, Polydus Thesalus pluribus generibus & facilioribus explicauit, &c. Dein de exposita ratione turris ambulatoriæ extruendæ, subdit: Constituebatur autem in ea arietaria machina, quæ Græcè *κεκοφθεῖν* dicitur, in quo collocabatur torus perfectus in torno: in quo, insuper constitutus aries, rudentium ductionibus & reductionibus, efficiebat magnos operis effectus. Hæc Vitruuius: Adiecta est & figura per Io. Iocundum. Arietis est figura Romæ in arcu Lucij Septimij Seueri in radicibus Capitolijs, & Colchide columna Traiani, Philander. De ariete scribit etiam Robertus Valturius libro 10. De materia ac tabulatis (inquit Vegetius 4. 14.) testudo contextitur, quæ ne exuratur incendio, corijs uel cilicijs centonibusque uestitur. Hæc intrinsecus accipit trabem, quæ ad unco præfigitur ferro, quod falx uocatur ab eo quod incuruata est, ut de muro extrahat lapides. Aut cerè ipsius caput uestitur ferro, & appellatur aries: uel quod habet durissimam frontem, quæ subruat muros, uel quod more arietum retrocedit, ut cum impetu uehementius feriat. Testudo autem à similitudine ueræ testudinis uocabulum sumpsit, quia sicut illa modo reducit, modo profert caput: ita machinamentum interdum reducit trabem, interdum exerit, ut fortius cadat. Persæ (in oppido Bezabde, inquit Ammianus libro 20.) machinæ ingentis (arietis) horrore percussi, quam minores quoque sequebantur, omnes exurere uel maxima nitebantur: & assidue malleolos atque incendiaria tela torquentes laborabant incassum: ea re quod humectis scortis & centonibus erant operatæ materie plures, aliæ unctæ alumine diligenter, ut ignis per eas laberetur innoxius, &c. Et cum iam discussurus turrim oppositam aries maximus aduentaret, prominentem eius ferream frontem, quæ reuera formam effingit arietis, arte subtili illaqueatam altrinsecus lacinijs retinere longis, ne retrogradiens resumeret uires, neue ferire muros assultibus densis contemplabiliter posset, &c. Et rursus libro 23. arietem his uerbis describit: Eligitur abies uel ornus excelsa, cuius summitas duro ferro concluditur & prolixo, arietis efficiens prominulam speciem, quæ forma huic machinamento uocabulum indidit: & sic suspensa utrinque transuersis asseribus & ferratis, quasi ex lance uinculis trabis alterius continetur: eamque quantum mensuræ ratio patitur multitudo retro repellens, rursus ad obuia quæque rumpenda protrudit ictibus ualidissimis, instar adurgentis & cedentis armati. Qua crebritate uelut reciproci fulminis impetu ædificijs scissis in rimas, concidunt structuræ laxatæ murorum. Hoc genere operis, si fuerit exerto uigore discussum, nudato uallo defensorib. solutisque obsidibus ciuitates munitissimæ recluduntur. Pro his arietum machinamentis iam crebritate despectis, conditur machina helepoleis dicta, &c. Aries (inquit Iosephus de bel. Iud. 3. 9.) est immensa materia (trabes) malo nauis æqualis: cuius summum graui (crasso) ferro solidatum est, in arietis effigiem, *ὃν κεῖον πλοπμήν*. Dependet autem funibus medius ex trabe alia, uelut ex trutina, palis utrinque sultus bene fundatis. (*κατακωρύττει δὲ κελῶνς μέσσις, ὡς ὅρ' ἐκὲν πλάστιγγι, ἐκαστὸς δὲ κῶ, σαυροῖς ἐκαστὸς ὄντων ἐξ ὁμοῖς ὑπεσυνεργημένοι*.) Retrorsum autem magna uirorum multitudine repulsus, hisdemque simul rursus impellentibus, in fronte prominente ferro mœnia percutit: nec est ulla tam ualida turris, aut murorum ambitus adeo latus, ut etsi priores ictus fortiter sustinuerit, assiduos uincat. His subiungit qua industria Iudæi saccos paleis confectos è muris demiserint, qua semper impetum arietis ferri uidebant: Romani uero proceris contis scalcatis saccos absciderint, postremò Iudæus quidam saxo ingenti in machinam illiso caput eius abrupit. Græca Iosephi uerba de arietis forma & usu, recitat etiam Suid. in uoce *κεῖος*. Et insuper, *Ἀριες*, inquit, machinamentum est obsidionale, sic dictum quod cum impetu muros feriat, & mox retro cedat, idque continuè tanquam impugnando. Est autem trabs (*κεκοφθεῖν*) magna, arietis specie parte extrema, quæ *πλοπμήν* uocatur: ubi etiam longiore ductu ferrata est, ne amputari, *ἀποκαυλίκεσσι*, neue incendi possit. *Ἐπειτα κελῶνς ἐμφαλκωμένοις (πλοπμήνι) ἐκ τῶ ἀνωτάτω ἀνήστησαν εἰς πύγματι*, Innominatus: Suidas in uoce *ἐμφαλκω*, ait eum de ariete machina loqui. Pro arietem dixit Cæsar in quarto

Commentariorum pro eo instrumento quo uice arietis utimur ad adigendam materiam, his uerbis: Et ad inferiorem partem fluminis obliquæ adigebantur, quæ pro ariete subactæ, & communi opere coniunctæ, uim fluminis exciperent. Quo loco obliquæ substantiue positum credo, Baysius in libro de uasculis, Ego non obliquæ sed publicæ legerim: sic enim uocatur tum ab alijs tum ab ipso Cæsare alibi pali ingentes in aquam adacti, siue aliam ob causam, siue ad pontem sustinendum, unde pons dictus publicius. Hæc quum machinationibus immissa in flumen defixerat, fistucisq; adegerat, non publicæ modo direxerat, &c. Cæsar 3. de bel. Gall. Est autem fistuca machina, qua etiam patitores untur, uulgo (Gallis) pilotium, utrinq; ansata: qua pali magna ui in terram adiguntur. Eadem, meo quidem iudicio, recte pro aries etiam ex Cæsare nominabitur. Equum qui nunc aries appellatur, in muralibus machinis primum repperisse aiunt Epeum ad Troiam, Plinius. Vide in Equo Troiano inter prouerbia ab equo sumpta. *Κεκοπηται*, (arietibus oppugnare & impetere,) *το ποῖς κεκοῖς ποῖς μηχανῶν ποιοῖς πολιορκεῖν*, *ὥς το, οἱ δὲ οὐδὲ πύργους κεκοπηται ἐπεχέρησαν*, Suidas & Varinus. *οἱ δ' αἰμονοῦν ὡς οὐ κεκορησὺν τὸν, ὥς τῆς* *ἡμᾶς ἐρύσσει*, Cyrillus de exitu animæ. Arietes, id est impetus, perturbationum, apud recentiore quendam legere memini: quod ijs scilicet tentetur & commouetur animus humanus. Aduersum ictus arietum quæ remedia opponantur, ut culcitæ, laquei, lupi ferrum in modum forficis dentatum, & bases columnarum ex alto iniectæ, docet Vegetius de re militari 4. 23. Ischolaus cum in Drye oppugnaretur à Chabria, uolente arietes admouere, prior ipse muri partem deiecit: utrinq; secum reputans, ut sui milites fortius pugnarent, cum munitionem mœniorum non haberet: & hostes existimarent, suas machinas oppugnationis esse contemptas. Certè hostes sponte ab obsessis destructa mœnia metuentes, ingredi in urbem non audebant, Polyænus libro 2.

¶ Vniuersa signa zodiaci ad naturam Solis iure referuntur: & ut ab ariete incipiam, magna illi concordia est. Nam & is per sex menses hybernales sinistro incubat lateri, ab æquinoctio uerno super dextrum latus: sicut & Sol, ab eodemq; tempore dextrum hæmisphærium, reliquo ambit sinistrum. Ideo & Ammonem (quem deum Solem occidentem Libyes existimant) arietinis cornibus fingunt, quibus maxime id animal ualet, sicut radijs Sol, Macrobius. Et alibi (in som. Scip. 1. 21.) Quamquam, inquit, nihil in sphaera primum, nihilq; postremum sit, primum tamē ex duodecim signis arietem dici Aegyptij uoluerunt. Aiunt enim incipiente die illo qui primus omnium luxit, id est, quo in hunc fulgorem cœli et elementa purgata sunt, qui ideo mundi natalis iure uocatur, arietem in medio cœlo fuisse. Et quia medium cœlum quasi mundi uertex est, arietem propterea primum inter omnes habitum. Mox subiicit causam cur aries Marti, & reliqua zodiaci signa alia alijs planetis attribuantur. Et rursus, Aries æquinoctiale signum est, & pares horas somni & diei facit. Cur primus locus arietis inter duodecim signa tribuatur, plura lege apud Cælum 1. 9. Crion, id est arietem in cœlo dici autumant, quia quum in eo fuerit Sol inter diem ac noctem quodammodo iudicat, quod *λεγεσθαι* nuncupant: & quod in eo signo inter hyemem positus ac æstatem ipse rursus iudicetur, Cælius. Singula zodiaci sydera quamuis uni alicui planetæ consecrata, aliæ tamen eorum partes alijs atq; alijs planetis adscribuntur, ut pluribus de arietis partibus præscribit Cælius 30. 10. Arietem coelestem (inquit Sipuntinus) aliqui putant esse illum quo uectus est Phrixus, (de quo dicendum infra in h.) Alij uero hunc esse arietem dicunt, qui Libero patri per deserta Libyæ exercitum ducenti & siti laboranti apparuit, fontemq; amœnissimum ostendit, ut superius diximus: quapropter Liber pater templum Ioui Ammoni eo in loco constituit, & simulachrum cum arietinis cornibus fecit, arietem inter sydera figurauit: ita ut cum Sol in eo signo foret, omnia nascentia recrearentur, quod ueris tempore fit, ea maxime ratione, quod per eum Liber siti pereuntem exercitum liberauerat. Duodecim præterea signorum principem tradunt hunc esse uoluisse, quod optimus exercitus sui ductor fuisset. Sunt etiam qui scribant, quo tempore Bacchus Aegyptum tenebat, Ammonem quendam ex Africa uenisse, & pecudum multitudinem ad Liberum duxisse, quo facilius & illius gratiam sibi conciliaret, & ipse aliquid inuenisse diceretur. Itaq; pro eo beneficio agrum ei à Baccho datum, qui est cœtra Thebas Aegyptias: & qui simulachra eius fecerunt, cornuto capite ea figurasse, ut homines memoria tenerent, hunc primum pecus ostendisse, Bacchum uero memoriæ gratia arietem in cœlum transfuisse, Hæc Sipuntinus ex Higino. Pausanias in Corinthiacis ait, Cranion cupressorum nemus ante urbem fuisse, in quo Bellerophontis lucus, & Veneris Melanidos templum, ac Laidis monumentum, insculpta leana, quæ prioribus pedib; arietē complecteretur: qua de re etiā Alcibiades emblema recitauit in Leone a. Mandrobulus (aliàs Mandrabulus) cum in Samo inuenisset *τὸ μαφάνιον* (hoc alibi exponit, *χρῆμα ὃν ὁ μέτελλον*) primum arietem aureum dedicauit, deinde argenteum, tertio æreū, postremo nullum, ut scribit Ephorus. Suidas in *ἐπὶ τὰ μανδραβόλα*, addit hoc inde natum prouerbum, de ijs qui in deterius subinde proficerent. Vide, Mandrabuli more, apud Erasmus. In Acropoli (Athenis) magnus aries æreus consecratus erat, quem propter magnitudinem Plato Comicus *ἀσπληγὸν* cognominat, & equum Durium, (cuius similiter imago ibidem consecrata erat: aliqui unam & eandem imaginem unius muralis machinæ illic consecrata, fuisse putant, quam alijs arietem alijs equum appellarint:) ei connumerat. *Ἀσπληγὸς* quidem præci non de intemperantia solum & lasciuia, sed etiam de magnitudine dixerunt: sic Eupolis *ἄνεμον ἀσπληγῶν*: sed præstiterit *ἀσπληγόνερον* interpretari *ἢ κρείττονα* (forte *λευγέροντα*) *καὶ οἶον ἐξυβρίζοντα τοῖς λίγασι*, id est petulcum & cornu petentem, Hesychius. Vide infra inter prouerbia.

¶ Arietinus, quod est ex ariete, ut arietinum iecur, Plinius. Cicer arietinum, quod arietino capiti simile est, Plinius. Arietarius, quod ad arietem pertinet, ut arietaria machina, Vitruvius. ¶ Arietare, dicitur de ariete, quum capite & cornibus aliquem impetit, Accius in Bruto, apud Cicero-
nem 1. de diuinatione, Deinde eius germanum cornibus connitier, In me arietare, eoq̄ ictu me
ad casum dari. Per translationem, Macedo gladium coeperat stringere: quem occupatum comple-
xu pedibus repente subductis, Dioxippus arietauit in terram, id est praecipitauit, Curtius libro 9.
Arietat in primos, obijcitq̄ immania membra, Silius libro 4. Quis illic est, qui tam proterue no-
stras ades arietat? id est, tam uehementer pulsat, Plautus Trucul. Arietat in portas, & duos obij-
ce postes, Vergil. 13. Aeneid. Vbi Seruius, In claufas portas more arietis ruebat, id est bellici machi-
namenti. Reperitur & neutrum, pro labascere, Quæ casus incitat, saepe turbari, & cito arietare, Se-
neca de prouident. Idem de uita beata, Nihil prauū, nihil subitū superest, nihil in quo arietet aut la-
bet. Arietare inter se dicuntur, quæ concutiuntur mutuo ictu. Magno imperatori antequam ac-
ies inter se arietarent, cor exiuit, Seneca de ira. Sic dentes inter se arietatos dicit, libro 3. de ira. In-
noxium, & quum concurrentia tecta contrario ictu arietant, quoniam alter motus alteri renititur,
Plinius libro 2. de motibus. Arietatio, percussio & frequens ictus, Sipuntinus. Cornibus impe-
tere Græci *λυεῖν*, uel *λυεῖσθαι*, & *κρηνέειν* dicunt, *τοῖς κέρασι τὴν ἡγέμην*. *ὁ δὲ κρηνέειν ἢ λαυν' ὀπίσσω*, Sui-
das in *κεῖος*. ¶ *Κεῖος* uocatur Cercidas poeta uocauit insulsos, & Veruecum in patria (ut ille in-
quit) natos, quasi qui arietino muco scateant, Quidam in Lexico Græcolatino. Galenus methodi
therapeuticae 6. 3. *κεῖος* appellat, opinor, uiros nullius iudicii, hoc est naris minime emunctæ. Oues
enim semper mucorem habent in naribus, Erasmus. Pituita & muco plena esse ouium cerebra, in
Oue c. ex Hippocrate dixi. Sic & *Βουκόρυζον, ἀνελιδνόν* & *ἀσώγιον* interpretatur Varinus. Sensus
um enim & narium sagacitas ad ingenium transfertur. ¶ *Γέλιμος, λεκεῖος*, ἡ γὰρ *κεῖος* *κεῖων*, He-
sychius: Locus est obscurus. Varinus uocem *κεῖων* omittit.

¶ Ammoniæcum, alij Ammoniæcum thymiaa dicunt, in Libya destillat ex ferula quadam ad
Ammonis Iouis templum: quæ agasyllis uocatur, ab alijs criotheos, ut habent nomenclaturæ apud
Dioscor. Colebat autem illic Ammon deus *ἐν τοῖς ἄμμοις*, id est loco arenoso, arietino capite insignis, unde
& criotheos planta dicta à deo ariete. Ciceris genus est arietino capiti simile, unde ita appellatur,
album nigrumq̄, Plinius & Columella. Græci etiam *κεῖον ὀρέεινδον*, id est arietem cicer, nominant,
Αἰσκειός, radix sic dicta, Hesychius: nihil quod sciam cum ariete commune habet. Vide in Cato a.

¶ Grassatur aries ut latro, Plinius de pisce cetaceo, qui à cornuum similitudine cognominis ter-
restri factus est. Athenienses conchas asperas, (nimirum murices & purpuras, in quarum testis mu-
rones tanquam cornicula eminent,) *κεῖος* nominant, Hesych.

¶ Troglodytæ pecorum nomina filijs indunt, ut tauri, arietis, ouis, quod ab ijs non à parentibus
alantur. *Κρη* penanflexum, nomen uiri: oxytonum uero aries, Cyrillus. Sed inuenio apud autho-
res hanc uocem oxytonam quoq̄ & paroxytonam pro uiri nomine scribi. *Κεῖος* uir Aegineta stren-
nuus & celeberrimus luctator (athleta) erat, à quo eiectus insula Lacedæmoniorum rex Cleomenes,
ut perterrefaceret dixisse fertur scitum illud: Nunc, inquit, præpila tibi aries cornua. Hermolaus ex
Eustathio in Dionysium. Græcè legitur: *ἦ δ' ἢ νῦν ἵπ' ἡλκῶ, ὦ Κεῖε, πὰ κέρατα, ὡς μέγα λω κερῶ στυγροσύμμελος*.
Hermolaus uidetur legisse *καταχέλκω*, tanquam à uerbo *καταχελκῶ*. Nos ad uerbum ita conuertia-
mus, Nunc aduersus æs cornuta o aries, magno hominem malo intricandum significans. Ut corni-
bus æs aut ferrum, (subaudi, impetere,) eodem ferè sensu dicatur, quo illud, Contra stimulum calci-
trare. Tale enim est à priuato expelli regem. Cæterum arietis nomen ualido & robusto athletæ, pul-
chrè conuenit. Luctatorum enim est obarietare inter se. Idem puto est Crius Aegineta Polycriti fi-
lius, cuius meminit Herodotus libro sexto. Dionysius in Argonauticis refert *κεῖον*, aliàs *κεῖον*, no-
minatum uirum, cui alumnus fuerit Phrixus, & nauigasse eum cum Phrixo ad Colchos, Varinus.
Supra Pellenen iuxta Aegiras fluuius è monte delabitur *κεῖος* dictus, ut ferunt, *ἐξ ἧταιν* *Κεῖος*, Pau-
sanias in fine Achaicorum. Idem in Laonicis meminit Crii uatis Spartani filij Theoclis.

¶ *Κεῖος*, uicus (*δῆμος*) est Atticæ, unde aduerbium *κεῖθεν* uel *κεῖθεν*, Suidas & Varinus. *Κεῖος*
ως, (*Κεῖθεν*, Hesychio, ubi ordo literarum *κεῖθεν* scribi postulat,) *δῆμος τ' Ἀντοχίδης*, *Κεῖος*, Suidas.
Sed malim ex Stephano, *Κεῖος*, (quanquam *κεῖων* habent uulgati codices,) uicus in tribu Antio-
chide, tribulis *κεῖων*. Aduerbia etiam *κεῖθεν* & *κεῖθεν* non probo. nam à *κεῖων* recte formatur *κεῖω*
θεν, ut legitur in Scholijs in Aues Aristophanis, quorum & hæc uerba sunt: *κεῖος* (lego *κεῖω*) uicus
est tribus Antiochidis à Crio quodam nominata. Scribitur autem aliàs *κεῖθεν* tanquam à uico tribus
Oeneidis. *κεῖω* uel *κεῖω* uicus est tribus Oeneidis, Stephanus. Versus Aristophanis in uulgatis codi-
cibus, sic habet: *ἐνελπίδης κεῖθεν, ἀλλὰ χέριον*. Thyestis sepulchrum legimus uocatum *κεῖος*, id est
Arietes, in agro Argiuo, prope quod uisebatur regio Mysia, Cælius ex Corinthiacis Pausania. In
agro Argiuo (inquit Pausanias) Thyestis sepulchro appositus spectatur lapideus aries. Thyestes
enim incesto cum fratris uxore commisso agnam auream habuit. Criu metopon promontorium
est in Taurica, aduersum Carambico Asiae promontorio, per medium Euxinum procurrens clxx.
M. passuū interuallo, quæ maximè ratio Scythici arcus formam efficit, Plinius. Et rursus 10. 22. græues
Pontum transuolare scribit inter duo promontoria Criu metopon & Carambin. Distant inter se mi-
libus & quingentis stadjijs, Marcellinus lib. 22. Est & Crete ad occidentem promontorium Cyreæ

nas uersus eodem nomine Plinio. Hoc nomen habere à specie qua caput arietis refert Dionysius Afer canit; Eustathius addit è longinquo conspectum huiusmodi apparere: & eandem ob causam promontorium alterum ad Pontum Euxinum sic nominari. Et postea in iisdem commentarijs plura de duobus hisce promontorijs scribit, quæ hic prætereo.

¶ b. In Delo insula aiunt spectari sacrata cornua, ex locis circa mare rubrum aduecta, arietis bicubitale & octo digitorum, pondo librarum uiginti sex, hirci autem bicubitale cum dodrante, eiusdem ponderis, Eustathius in Homerum & Varinus in Κέρατα. Arietis caput monocrotis, id est cornu unius, Pericli ex agris esse allatum legimus, (apud Plutarchum in uita eius:) quod intuitus Lampon uates, robustum & solidum in frontis mediotullio situm, respondit, Ex duabus quæ in urbe uigerent factionibus, fore ut altera obscurata ad unum Periclem, apud quem uisum foret portentum, recideret ciuitatis potentia, Cælius. Puerum aliquando natum capite arietis fertur, Aristor.

¶ c. Κερατίζω, κεράττω (lego κεράττω) Attici dicunt, ὡς συντηρόντων ἀλλήλοις τῶν κεράων, καὶ τὰς κεράων φὰς πληθύνοντων, καὶ ὁμογενομένων, Varinus. Vide supra, arietare, in a. Iam puerum ortum capite arietis aut bouis referunt, &c. sed nihil ex ijs quæ nominant, est, quamuis similitudo quædam geratur: quod euenit etiam non in monstrum peruersis, quamobrem sæpenumero per conuicium nonnulli deformes assimulantur, aut capræ ignem efflanti, aut arieti petulco, (sic enim legendum, οἷς κεράττωνται, lego κεράττωνται. Vetus interpres legit ὅς, & transtulit porco præconizanti, ineptissimè,) Aristoteles de generat. 4. 4. Videntur autem ij arietem petulcum & ictus minantem referre, quibus frons & synciput plus iusto protuberant.

¶ d. Penthesileam Amazonem Troiani ad pugnam sequebantur ἰλαστόν, ἢ ὃν τε μῆλα μετὰ κτῆλον, ὅσθ' ἄμπε πάντων νικασμένων προβέσσι δαμωσύνῃσι νομῆος, Calaber. ¶ Glaucen Ptolemæo regi cithara cantentem, eodem tempore ab ansere & ariete amatam proditur, Plinius. Aries quidam Aegyptius citharistriam Glauciam deperibat, Plutarchus. Nihil mirum in Chio Glaucen citharædam homines, cum ea esset pulchritudine eximia, adamasse: siquidem ab ariete & ansere etiam eandem audio amatam fuisse, Gillius ex Aeliano. Aliqui non ab ansere, sed à cane eam amatam scribunt, Græce quidem κύνα pro χῆνα, & in alijs itidem casibus, unum pro altero scribere proclius est. ¶ De leonibus & arietis concordia extat egregium Martialis epigramma, quod recitavi in Leone h. d.

¶ e. Τετράπους ὁ ἐπὶ τρία ἔτη κεκαρμῆλος (apud Hesychium non rectè legitur κεκαρμῆλος) κεράς, ὁμοῖος καὶ ὁ μὴ κεκαρμῆλος, Varinus: id est aries trimus, ter tonsus. Magnus Indorum rex quotannis diem unum proponit tum hominum tum bestiarum certaminibus. Committuntur autem pugnatuæ inter se bestię, feri tauri, arietes mansueti, Aelianus. ¶ Apud maiores homicidij pœnam noxius arietis damno luebat, quod in regum legibus legitur, Seruius. ¶ Asparagum inuenio nasci & arietis cornibus tufis atq; defossis, Plinius. Arietis cornu in asparagos uerti si sepeliatur ac putrescat, tamen si non sum expertus, multorum tamen testimonio concedam, putredo enim mater est multarum rerum, Cardanus. ¶ Si cornua (cornu, Rasis in singulari) arietis sepeliuntur ad radicem sici arboris, fructus in ea citius maturescunt, Albertus. ¶ Scortes (aliqui legunt, scortum) id est pelles testium arietinorum, ab eisdem pellibus dicti, Festus. Medico (digito) testiculos arietinos tenentem, Cicero ad Herennium, Politianus in Miscell. cap. 62. receptacula nummum intelligit, quæ Festus (hunc locum citans) scortes nominarit. Sed enim Pedianus, inquit, sportas, sportulas, sportellas, nummum esse ait receptacula. Vt nihil sit dubium quin è digito eo qui sit minimo proximus suspensas haberi uelit scortas, hoc est è testibus arietinis pelliceas crumenas. Suffiscus folliculus testium arietinorum quo utebantur pro marsupio, à fisci similitudine dictus, Festus.

¶ h. Portenta arietis monocerotis, & pueri capite arietis nati, retuli paulò superius in b. Ovis aut aries purpureo colore natus miram felicitatem portendit, uide supra in Oue h. Ouidius septimo Metamorphoseos canit quomodo Medea iugulatum arietem, & in æreo uase medicamentis quibusdam immersum, pro uetulo & effœto agnum reddiderit.

¶ Phrixus (recentiores multi primam per ypsilon scribunt, ego Græcè semper iôta reperiò, præterquam apud Scholiasten in Nebulas Aristophanis, qui Phrygiam quoq; ab eo dictam testatur,) filius fuit Athamantis & Nepheles, qui unà cum sorore Helle, quum defuncta matre Inus noueræ insidias timeret, consentiente patre, consensu aurei uelleris ariete: quem antea à matre, ut quidam uolunt, ut alij, à patre acceperat, pontum ea parte qua angustior est, transfretare cœpit. Sed Helle undarum strepitu in pontum decidit, & submersa est, à qua deinde pars illa maris Hellepontus dicta est. Phrixus uero incolumis in Colchos ad Aetern regem peruenit (ut etiam docet Iustinus lib. 42.) ubi arietem loui, (Ioui Phyxio, ut aries ipse iusserat humana uoce locutus, Apollonius & Scholiastes: Marti uel Mercurio, Scholia Aristoph.) uel ut alijs placet, Marti immolauit, uellusq; illud aureum in templo suspendit, quod postea Iason Medæ ope adiutus abstulit, Aries uerò inter sydera locatus, pristinam effigiem tenuit: qui à Phrixe Phrixus appellatur. Dumq; adeunt regem, Phrixæaq; uellera poscunt, Ouid. 7. Metam. Sipuntinus & Onomasticon. Quod fabulosa tradit historia, (inquit Cælius ex Palæphato) de Phrixe & Helle, &c. quidam interpretantur fuisse paratam fugiendi nauem, cuius insigne aries foret. Palæphatus uero affirmat, Arietem uocatum nutritorem, cuius sit opera & consilio liberatus. Non desunt qui prodant, arietinis chartis fuisse librum, qui auri conficiendi ac argenti rationem (arte chymistica, ut & Varinus scribit in Δίεξας) contineret. Phrixi imago cernitur

cernitur Athenis in arce, qui immolans arietem quo uestus erat, siue alteri cuidam deorum, siue (ut conijcimus) Laphystio (uide Gyraldum in Aphlystio Ioue, ubi de Phrixo etiam nonnulla) apud Orchomenios dicto, femora pro more Græcorum excisa uri spectat, Pausanias in Atticis. In Colchide auriferi torrentes sunt, ut inquit Strabo, unde & Chrysorroas fl. dictus, hinc fabulis occasio de uellere apud Colchos aureo, Hermol. Supra Colchos habitare aiunt Theânës homines aurī ditissimos quod in torrentibus apud eos deferatur. Id ipsos excipere ait pellibus ouillis, *μαλλωταῖς*: & inde natam fabulam uelleris aurei, (*χρυσόμαλλον δόρας* uocat, Apollonius in Argon. *χρυσον δόρας*: Pindarus *δόςμα καὶ βαδύμαλλον*) ab Argonautis petiti: quanquam Charax uellus aureum dicit fuisse methodum *χρυσόφραζας* membranīs inuolutam, cuius gratia classē instruxerint Argonautæ, Eustathius in Dionys. Afrum. Oues aurei coloris alicubi ferre lanam, Rhēginus authorem citat Hesigonū, Tzetzes 1. 18. Cum Atreus in Peloponneso regnaret, uouit aliquando, quicquid pulcherrimum in pecore suo nasceretur, immolaturum se Dianæ. Nata est agna aurea, quam ille neglecto uoto in arcam inclusit, Deinde cum ea de re gloriaretur publicē, fratrem eius Thyestē inuidisse aiunt: & simulato in Aëropeu Atrei uxorem amore, agnam auream ab ea accepisse: & postea contradixisse Atreo, ut qui immerito de agna aurea gloriaretur: oportere autem, inquebat coram populo, qui agnam aureā possideret, regnum etiam obtinere. Quod cum Atreus quoque concederet, Iupiter Mercurium ad ipsum mittit, *σωθείσθαι λέγων πρὸς τὴν βασιλείαν, καὶ δὴ λῶν τὰ πρὸς τὴν ἀνατολῆς, διότι μέλλει ποιεῖσθαι τὸ θανάσιμον ὁ δὲ οὐκ ἔλπει, σωθείσθαι δὲ πρὸς τὸν νότον, ὁ δὲ πῶς εἰς ἀνατολὰς ἐπορεύσεται, ὅθεν ἐκμαρτυρήσαντες τὸ δαιμόνιον πῶς οὐκ ἐστὶν πλεονεξία, πῶς βασιλείαν Ἀτρεὺς πῆλκε, καὶ τὸ οὐκ ἐκμαρτυρήσαντες τὸ δαιμόνιον πῶς οὐκ ἐστὶν πλεονεξία*, Varinus. Posui autem posterio-
ra Græcē, quoniam locus non omnino integer uidetur, & aliter ab alijs hæc historia narratur. (Vide Onomasticon nostrum in Atreo.) Idem in *Χρυσόμαλλον δόρας*, Fertur (inquit) arietis pellem Mercurij cō tactu redditam esse auream, (ut Apollonius etiam canit 2. Argonaut.) Et in *Χρυσόμαλλον ἀρνίον*, Agnum aurei uelleris Atrei argyrida, id est phialam argenteam fuisse aiunt, in cuius fundo agni effigies inaurata fuerit. Rara autem & exquisita possessio olim non aurī tantum, sed etiam argenti fuit, ex Athenæi sexto. Pellem arietis Apollonius & alijs multi auream fuisse dixerunt, Simonides alicubi purpuream. Dionysius autem Mitylenæus Crion uirum fuisse ait Phrixī pædagogum, Varinus in *Δόρας*. Item in *Κελόν*, Dionysius in Argonauticis, inquit, Crion dicit nutritorem Phrixī fuisse, qui intellectis Inūs nouercæ insidijs, ut fuga sibi caueret eum monuerit, Herodorus Athamantis & Themistūs filios fuisse tradit, Schoeneum, Erythrium, Leuconem, Pœum: & minimos nati Phrixum ac Hellen, qui propter Inūs insidiās regionem reliquerint, & Hellen in uia (iuxta Pætyam) mortuam esse. Et rursus ibidem, Arietem dum Phrixum ueheret locutum esse Hecataeus refert. Alij in nauī, quæ arietem in prora insigne haberet eum ē patriā nauigasse aiunt, Dionysius uero libro 2. Crion eius nutritorem fuisse, & nauigationis in Colchos socium, & inde natam fabulam de arietis illic sacri-
ficio, Hæc Varinus ex Scholijs in Argonautica Apollonij & alijs. Plura lege in Scholijs in Nebulas Aristophanis, & in Pythia Pindari Carmine quarto in Arcesilaum Cyrenensem, & apud Higinum in Ariete sydere: & Diodorum Siculum de fabulosis antiquorum gestis libro 5. Aurea agna Atrei, Solis deliquia & regum mutationes effecit, & plurimas occupauit tragædias, (id est argumentum tragicis poetis suppeditauit,) Athenæus. Mollia Phryxæi secuisti colla mariti, Hoc meruit, tuni-
cam qui tibi sæpe dedit: Martialis in caput arietinum. De dracone uel serpente uelleris aurei custo-
de, scribunt Orpheus in Argonaut. Pindarus in Pythijs Carm. 4. & alijs. Aurata ouis, Ouid. 6. epist. ouis Phryxi, Idem 2. Amor. eleg. 11. Conspiciam fuluo uellere uexit ouem. M. Sillanum, ut tradit hi-
storicius Dion, Caligula uocare solebat *χρυσὴν πρὸβατον*, Cælius: Vide supra inter prouerbia ex oue, ubi & Alciati emblemata retuli. Metapontini dicuntur olim ita affluxisse copia annonæ & bonis ag-
riculturæ, ut Delphis consecrarent τὸ θυλάκιον χρυσὴν θρόνον, hoc est, celebrem illam auream æsta-
tem, Eustathius in Dionys. si legas *θρόνον*, auream pellem significabit, sed non placet. De aureo arie-
te dedicato à Mandrabulo supra in a. inter icones dixi.

¶ Veteres per iocum aliquando iurabant per arietem & anserem. ¶ Neptunus in arietem mu-
tatus Bisalpida uirginem fefellit, Ouidius 6. Metam. De Ioue in arietem conuerso dicam paulò post
in mentione Ammonis dei. ¶ Aries, inquit Isidorus, ab aris dicitur: quod hoc pecus à gentilibus
primum mactatum & in aris immolatum sit. Aries in lege Mosaica animal fuit purum, sacrificijs
pro peccatis & cibo idoneum. Naucydes statuarius Mercurio & Discobolo, & immolante arietem
censetur, Plinius. Aries qui eam dicebant, ares (legendum forte, quia adducebatur aris:) ueteres no-
stri aruiga, hinc aruigus. Hæc sunt quorum in sacrificijs exa in ueru coquuntur: quas & Accius scri-
bit, & in Pontificijs libris uidemus in hostijs, eam dicunt aruigen quæ cornua habeat, Varro. Dies
agonales, per quos rex in regia arietem immolat, dicti ab agon, eò quod interrogatur à principe ciui-
tatis, & princeps gregis immolatur, Varro. De hoc immolandæ hostiæ ritu & uerbo hoc agon, quo
sacerdos minister utebatur, sit mentio apud Senecam: ad quod alludit & Ouidius illo uersu, Semper
agat ne rogat, nec nisi iussus agit. Quod mirum Politianum apud hunc non animaduertisse, cum di-
cat apud unum duntaxat Senecam eius factam mentionem, Bentinus. Iano quoque Agonalia qui-
dam attribuerunt, quo die Iano aries mactabatur, Gyraldus. Ita rex placare sacrorum Numina la-
nigeræ coniuge debet ouis, Ouid. Subingere arietem, Antistius esse ait dare arietem qui pro se aga-
tur cadatur ue, Festus. Aegyptij cur non immolent oues & arietes, sed capras, alijs contra, uide in

Capra h. ex Herodoto. *Κεφαῖος*, deus quidam cui arietes immolantur, Hesychius & Varinus. Gyraldus nihil præterea de hoc deo sibi compertum scribit. *Κεφαῖος ἑρμῆς*, hoc est arietem ferens Mercurius, à Tanagræis hoc nomine cultus fuit; huius cognominis ratio ista. Mercurij simulachrum erat, arietem in humeris ferens, quod Calamis antiquus artifex effecerat. Tradunt enim, quod circa urbis muros Mercurius arietem gestans, Tanagræos pestilentia liberârit: quæ gestandi arietis consuetudo in eius celebritate seruabatur. Nam formosissimus iuuenis circum urbis mœnia agnum humeris ferebat, ut Pausanias (in Bœoticis) auctor est, Gyraldus. ¶ Kalendis Februar. Ioui Tonanti bidens uictima fiebat: idibus uero Ianuarij, uerue. Legi & qui flaminis uxorem scribat, omnibus nundinis Ioui arietem mactasse, Gyraldus. Cinnamomum in Aethiopia gignitur, nec metitur nisi permiserit deus: Iouem hunc intelligunt aliqui, Assabinum (aliàs Sabbin) illi uocant, quadraginta quatuor boum caprarumq; & arietum extis impetratur uenia cædendi, Plin. Populus Romanus cum Iustratur Solitaurilibus, circumaguntur uerres, aries, taurus, Varro. Solitaurilia hostiarum trium diuersi generis immolationem significant, tauri, arietis, uerres: quod omnes ex solidi integriq; sint corporis, contra Accius uerbices (forte, contra quàm sint uerueces,) maiales. Atq; harum hostiarum omnium immolati sunt tauri, quæ pars scilicet cæditur in castratione. Sunt quidem qui portent (putent) ex tribus hostijs præcipue nomen inclusum cum solido tauri, quæ amplissima sit earum. Quidam dixerunt omnium trium uocabula confusa, suis, ouis, tauri, id quod uno modo appellarentur uniuersæ: quod si à solo & tauris earum hostiarum ductum est nomen, antiquæ consuetudinis per unum l. enunciari non est mirum: quia tunc nulla geminabatur littera in scribendo: quam consuetudinem Ennius mutasse fertur, utpote Græcus Græco more usus, quod illi æque scribentes ac legentes duplicabant mutas, Festus. Vide plura in Tauro h. Tauro, uerre, ariete Ioui immolari non licet, Atteius Capito. Vlysses Neptuno ariete, apro & tauro litauit, Heroibus tauro, capro & ariete litabant, Gyraldus. Athenis octauo die cuiusq; mensis Neptuno sacrum fiebat de tauro, uel ariete uel hirco, Idem. Cur aries, taurus & uerres, (*ἀρῆς, ταῦς & κῆρος*,) Neptuno immolentur, uide apud Varinum in *ἱερῶν*. Perfectum sacrificium sue, tauro, hirco & ariete constabat: hoc hecatomben & *τριῆυν* uocabant. Alij *τριῆυν* sacrificium interpretantur ex oue, capra, boue: uel ex hirco, ariete, tauro: Vide in Boue h. Apollini aliqui arietem immolantur, Gyraldus. Corinthi in uia quæ recta ad Lechæum nauale deducit, æneum Mercurium sedentem spectabis, cui aries astat. Quoniam præter reliquos deos Mercurius maximè uidetur curare & augere greges, quare & Homerus in Iliade cecinit, *Ἰδὼν φόρβαντο πολυμήλῃ, τὸ δὲ μέγιστον ἑρμείας τεύχεων ἐφίλει, καὶ λετῆσιν ὄπισθε*. Quæ præterea de Mercurio & ariete in Matris mysterijs narrantur, prudens omitto, Pausanias in Corinthiacis. Circa Bœotiam (inquit Pollux lib. 1.) Herculi *μήλα* sacrificant, *μήλα* dico, non pecora uoce poetica, sed mala & poma arborum, hanc ob causam. Festum huius dei & sacrificandi tempus instabat. hostia erat aries, hanc qui adducebant inuiti morabantur, propter Asopum fluiuium subito auctum. Interim pueri ludentes ritus sacrificij peregerant. Malo enim egregio festucas quatuor pedibus infixerunt, & binas supernè cornuum loco, ita se *μήλων*, id est ouè poeticè, immolare dictitantes. Hoc sacrificio oblectatum aiunt Herculem, eundemq; sacrificandi ritum etiamnum durare: Et Hercules ipse apud Thebanos siue Bœotos *μήλων* nominatur, nomen ab hostiæ modo adeptus, Hæc Pollux. Fluiijs arietes immolabant, ut testantur Scholia Homeri Iliad. ψ. ubi hoc carmen legitur, *πρωτὶνόν τε δ' ἄρ' ὄρεα (ἀρῆνα) πρὸς αὐτὸν μὴλ' ἰδρύσμεν*. Sachion Tartariæ ciuitas, Mahumeti cultores habet; item idololatrias: & cum illorum alicui filius nascitur, statim commendat eum idolo alicui, in cuius honorem anno illo domi suæ nutrit arietem, quem anno à natiuitate filij reuoluto, proximo illius idoli festo unâ cum filio offert cum multis ceremonijs. Postea coquuntur carnes arietis, & idolo denuo offeruntur, dimittunturq; ante idolum tandiu suspensæ, donec completæ fuerint nephandæ orationes. Imprimis autem rogat pater idolum, ut filium sibi commendatum conseruet. Deinde immolatas carnes ad locum alium deferunt, & consanguinei omnes congregati, carnes illas magna cum religione comedunt, ossa uero in uase quodam conseruant, Paulus Venet. 1. 45. Aries Neptuno immolatur, ad collaudandam maris placiditatem: sed Græcè legitur, *ἵνα τὸ πρῶτον τὸ θαλάσσιον, ὅτι πρῶτον γαλῶσιον*, Varinus in *Ἀρνεός*. Veterum gentiliū quidam humana cum brutis iungebant, & quæ in natura dissimilia erant, ut ait D. Athanasius, deos suos fecerunt: cynocephalos, criocephalos, &c. Gyraldus. Ammonem (quem deum Solem occidentem Libyes existimant) arietinis cornibus fingunt, quibus maximè id animal ualet, sicut radijs Sol, Macrobius. Esse uero & alia arietis Soliq; communia, dixi in a. Cum Gigantes bellum dijs inferrent, territi dij alij alias animalium formas induerunt, Iupiter arietis, unde recuruis. Nunc quoq; formatis Libys est cum cornibus Ammon, Ouidius 5. Metam. Herodotus de Ammone libro secundo scribit, quod Iupiter cum nollet ab Hercule cerni, ab eo tandem exoratus, id commentus est, ut amputato arietis capite, pelleq; uillosa quam illi detraxerat induta, sese ita Herculi ostenderet, &c. ob hanc rem arietes non mactantur à Thebanis, sed eis sacrosancti sunt, præterquam uno die quotannis in festo Iouis (ut pluribus retuli in Capra h.) Ab alijs Ammon traditur, quod in bellis usus sit galea, cuius insigne caput fuerit arietis. Fuere qui Ammonem arietem Phrixi & Helles putarent, ut Pherecydes p. didit. Seruius grammaticus ideo arietino capite ait confingi, quod eius essent inuoluta responsa: quin ea nutu & renutu alijsq; signis dabantur, quod & Strabo & Eustathius prodidere. Plura uide apud Gyraldum in Ioue Ammone.

Syntagmate 1. De uerueceo Ioue qui in draconem mutatus grauidam fecit Proserpinam Arnobij & Eusebij uerba recitauit in Tauro h.

P R O V E R B I A.

Ad arietes agrestes, uide supra in prouerbio Ad capras feras. Aries cornibus lasciuens, *κεῖος ἀσέλγος*: Diogenianus ostendit conuenire in magnos ac lasciuos, Pruriunt cornua arietibus bene pastis, quod idem accidit bubus. Mihi uidetur adagium conuenire & in stolidos præter meritum euectos ad dignitatem, Erasmus. Originem prouerbij lege supra in a. inter epitheta arietis, & in iconibus. Arietem emittit, uel obijcit, *ἄρνα πρὸς ἄλγεα*, (sed *ἄρνα* agnum potius quàm arietem significat,) In rixæ pugnae cupidum dicebatur. Antiquitus enim bellum suscepturi foecialem mittebant, qui arietem adductum in hostium fines immitteret: hoc significans passio ciuitatem & agros illorum hostibus compascuos fore, Autor Diogenianus, Erasmus. Suidas scribit legem fuisse Athenis ne prius ini-retur prælium, *πρὶν ἢ τὸ ἄρνα πρὸς μύλων πρὸς λάβην τῶν πολέμιων*. Idem & Varinus in *Ἄρνα*. Aries nutritionis mercedem persoluit, *κεῖος τροφήν ἀπὲρ ποσ*, citatur ex Menandro. Quadrat ubi quis pro benefactis malefictum reponit. Allegoria sumpta est ab eo, quod aries cornibus impetat (eos à quibus nutritus est) aut iras (præsepe) in quo pabulum apponitur, ipsosque quorum opera nutritus est, aut etiam nutritur, cornibus incescit. Effertur & ad hunc modum prouerbium, *κεῖος ἄσκηνα*, id est, Arietis ministerium, pro officio collato in ingratum, qui beneficium iniuria penset, Erasmus in Chiliad. (Meminerunt Hes. & Suid.) Et alibi, Arietis ministerium, *κεῖος ἄσκηνα*, Suidas & Zenodotus (inquit) sic referunt, quasi dici solitum de officio in ingratos collato: siquidem aries cornibus ferit pascentem. Hefychius ita refert, quasi congruat in eos qui spe cuiusuis præmioli inferuunt indignis. Quum pueros inuitamus ad ministerium, pollicemur aliquid, puta talos aut nuces. Idem in apologo quopiam, opinor, dixit aries, Inunge, *κατέλαψε*, forte *κατέλαψον* legendum: addita stellula in additione Aldina Hefychij locum deprauatum indicat,) dabo tibi talos, Erasmus.

D E V E R U E C E.

A.

VERUEX dicitur à natura uersa, cui ouis mari testiculi dempti sunt, Varro. Hinc alij, Veruex mas est inter oues cui inuersi uel ademti sunt testiculi. Isidorus tamen & alij recentiores ueruecem pro ariete etiam, id est oue non castrato usurpant, (& dictum nugantur à uiribus, quod cæteris ouibus sit fortior, uel quod sit uir, id est masculus: uel quod uermes in capite habeat, quorum pruritu excitetur ad pugnam, quod falsum esse Albertus asserit.) Quamobrem quadam ab illis de ueruece scripta, passim in Arietis historiam inserui: hinc illa adiecturus quæ propriè ad arietem castratum pertinent. Græci uocem unam non habent, sed *κεῖον αρμῖον*, id est arietem castratum dicunt. Sectarius ueruex, qui gregem agnorum præcedens ducit, Festus: tanquam scilicet uerueces agnis ducendis præficiantur, ut capi aliquando pullos ducunt; arietes uero ouibus, cum agnos spernant. Apparet autem sectarium dici, quod eum sequantur agni. Apud Catonem cap. 150. porcos quoque sectarios legimus. Aries ueruex ue, crios & cilos, præcipue sectarius, Hermolaus: sed cilos Græcis simpliciter arietem gregis ducem significare, docui in Ariete a. Veruex, aries castratus, qui subinde sectarius est, Vuillichius. Idem arietem Germanicè interpretatur *hamell*, at nostri *hammel* ueruecem uocant. Videri autem potest uox origine Arabica, nam *lesan alhamel*, Bel lunensis uertit linguam arietis. In quibusdam Heluetiæ locis circa alpes, ueruecem nominant *frisch ling*, (quæ uox quibusdam porcellum syluestrem significat;) circa Sabaudiam, *bogner*; alij *wider*. Vide supra in Ariete A. Scoppa ueruecem Italicè uocat castrone, (qua uoce etiam Germani quidam utuntur,) castrato & montone: forte quasi mutilum propter testes ademptos: nam & Galli mouton uocitant: (quamuis apud eosdem uox brebis, qua ouem significant, à ueruece detorta uideri possit.) Illyrij *beram*. (A qua uoce opinor Galli quidam arietem non castratum ran nominant, Angli ram.) Angli, a *wether shepe*. Maraches, id est fel ueruecis, Syluaticus.

¶ Verres, iuuenos, arietes, hœdos decresciente Luna castrato, Plinius. Quos in numerum ueruecum referri uolunt, eosdem non minores quinque mensium castrare oportet, Platina. Apud Rhætos Italicè sanare (ut Germanis etiam *heilen* pro castrare) dicuntur arietes, qui funibus radices testiculorum in eis abrumpunt, aut ligno impositas malleo contundunt: sed prior modus præstat, Posteriore modo castratos Germanicè uocant *Enütscher*, id est contusos: horum testiculi cum mactantur, ceu suggillati & parui abijciuntur. Vitulos etiam fissa ferula compressis & paulatim confractis testiculis castrari, docuimus in Vitulo E. Similis quadam olim hominibus ut eunuchi fierent castratio adhibita, unde *θλασσαι* & *θλαβσαι* dicti, à contusis contritisque coleis. Castrari agnos nisi quinque menses, præmaturum existimant, Plinius. Castrare oportet agnum non minorem quinque mensium, neque ante quàm calores aut frigora se exegerint, Varro. Castrationis ratio iam dicta est: neque enim alia in agnis, quàm in maiore pecude feruatur, Columella. Sed quæ de uitulis castrandis copiose scripsi, alijs etiam quadrupedibus accommodari posse opinor.

B.

Adeps inter cutem & carnem abundat, in porcis maxime, lardum uocant, sed in arietibus quoque castratis in Syria, Bellunenſis. Homines ita commutantur, ut etiam cæterorum animantium quæcunque castrata. Nam & tauri & uerueces ſua cornua è contrario gerunt; quod fœmine quoque eorum contra quæ mares armantur cornibus. Itaque illi maiora exciſi gerunt, hi minora, Ariſtoteles problem. 10.38. In Aegypto circa urbem Damiatam uerueces amplis & rotundis caudis ſpectantur, tanti interdum ponderis ut uix eas ſuſtineant, Italus quidam de itinere ex Venerijs Hieroſolyma, Sed de magnis ueruecum caudis plura leges in Ariete B.

E.

Præſocuridas Græci uocant animalia, quæ ſolent hortis nocere; ergo uentriculū ueruecis (ouis, 10 Ruellius ex Diophane) ſtatim occiſi plenum ſordibus ſuis ſpatio, quo abundant, leuiter debebis operire. Poſt biduū reperiēs ibi animalia ipſa congeſta. Hoc cum bis uel tertio feceris, genus omne, quod nocebit, extingues, Palladius.

F.

Agnorum qui iam à lacte remoti ſunt caro ſatis eſt laudabilis, ſed optima caſtratorum, præſertim anniculorum, Auicenna teſte; ſed ſupra illam ætatem deterior ſit, Creſcentienſis. Plura uide in Ariete F. Anniculus placeat, uel ſi ſine teſtibus agnus. Pinguior eſt hœdo. quum calet olla, uores. Hunc amo ſi durū per paſcua montis anhelat. Maluero ſi auri uellere diues erit, Bapt. Fiera. Veruecum caro ſalubris eſt, & melior agnina. calida enim & humida habetur, ad temperamentum tendens; illa uero plus humiditatis quàm caliditatis habet, Platina. Et alibi, Totum de ueruece non 20 iniuria elixabis, licet ex ſpatula & coxis bona fiat aſſatura, Platina. Si uoles duas patinas eius pulmenti quod uulgo gelatinā uocamus, quadraginta pedes uerueceos excoriatos exoſſatosque, in aqua recenti per tres aut quatuor horas ſinito; lotos, in cacabum, ubi aceti acerrimi albi metreta una, uini albi altera, aquæ duæ inſint, impoſes, tantum ſalis addendo quantum ſat eſt. Facito deinde efferueat lento igne. Deſpumare etiam diligenter memento. ubi ſemicocti fuerint, piperis rotundi, piperis oblongi, cinnami, ſpicæ nardi, quantum ſatis erit, inſrūgito potius quàm cõteras. In cacabumque indito, ut una tamdiu efferueant, donec ad tertias deuenierint. pedes tum eximito, iusque efferuere iterum ſinito, decem ouorum albamenta tudicula tamdiu agitato, donec uerſa in ſpumam uideantur. Ebullire ſimul tantisper hæc debent, quoad ſemel aut bis cochleari inuolueris. Exempta ex cacabo, ſtatim ſacco lineo bis aut ter colato. Tale ius in patinas, ubi pulli aut hœdi, aut capi bene cocti & fruſtatim di 30 uifi, nec humecti, caro ſit, indito; inque frigido & humido loco tamdiu ſinito, quoad omnia gelu concreta fuerint. Ex hac patina nil comedat Voconius meus, ne bilem qua exagitur, cum ſuo magno malo augeat, Platina 6.24. Paſtilli, ut uocant, ex carne ueruecina fiunt, hoc modo: Caro minutatim conciſa, & modicè ſeruefacta in aqua, ſale, zinzibere, uuiſ paſſis aut cepis, & pauco butyro conditur, & inſecta duas aut amplius horas coquitur, Balthaſar Stendel. In conuiuium apud Antiſthanem in Cyclope inter cætera apponitur *κείος πυλίας*, ut Athenæus recitat.

G.

Remedia quædam ex ueruece retuli in Ariete G. Ad ſpaſmum, Capite caſtratino cum pedibus ſiue trunculis & inteſtinis, & hordeo, in aqua decoctis balneum parabis, cui inſideat æger, pingui enim & humectantia omnia profunt, Leonellus Fauentinus.

H.

Apud Feſtum in Solitaurilium mentione uerbices pro uerueces corruptè legi conſiſcio. Seminaris ouis uiſcera, Ouid. 1. Faſt. *ἑβείς*, aries caſtratus, *πυλίας κείος*, (ſic enim legendum,) Heſychius, Varinus. ¶ Veruecem hominem amentem uocauit Plautus in Merc. Ego ex hac ſtatua ueruecea uolo Erogitare, meo minore quid ſit factum filio, Plautus Capt. id eſt, ex ſeruo, qui ueluti imago ueruecis eſt, hoc eſt ſine ratione & prudentia non aliter quàm ueruex. Aut bouem, aut ouem, aut ueruecem habet ſignum, Varro de pop. Rom. uita apud Nonium. ¶ Kal. Febr. Ioui Tonantibidens uiſtima fiebat; idibus uero Ianuarij, ueruex, Gyraldus. Ambegni bos & ueruex appellabantur, cum ad eorum utraq; latera agni in ſacrificium ducebantur, Feſtus. Quod genus ſacrificium Iari ueruecibus fiebat, Cicero 2. de Leg. ¶ Emblema Alciati, loquitur autem Mediolanū ciuitas: 50 Bituricis ueruex, Heduis dat ſucula ſignum. His populis patriæ debita origo meæ eſt. Quam Mediolanum ſacram dixere puellæ Terram; nam uetus hoc Gallica lingua ſonat. Culta Minerua fuit, nunc eſt ubi numine Tecla Mutato matris uirginis ante domum, Laniger huic ſignum ſus eſt, animalque biforme, Acribus hinc ſetis, lanitio inde leui.

DE AGNO.

A.

GNVS anniculus Hebræis est כבש kebes, & per metathesin כשב keseb: Vide in Oue A. אש, seh, grex, aries, agnus, ouis. Inuenitur autem aliquando masculinum, ut אש תמרים, seh tamim, agnus integer, Exodi 12. aliquando fœmininum, ut אש פזורה, seh phesura, grex dispersus Hieremiæ 50. Significat autem agnum ouinum, & caprinum, (id est hœdum,)

10 Munsterus. Nostri interpretes pro seh plerumq; reddunt ouem; significat aut̃ pecus paruum, ut oue uel capram, in utroq; sexu. אר, kar, uide in Ariete A. ארי, gedi, Dauid Kimhi putat tam ex ouium quàm ex caprarum genere dici hœdum & agnum, propterea quod sæpe adiungitur uox haissim, id est caprarum. R. Abraham solis capris nomen attribuit, ut solet etiam Arabica lingua: uide in Hœdo A. Geneseos 31. pro eo quod nos posuimus, (inquit Hieronymus,) mutauit mercedem meam decē uicibus, LXX. interpretes posuerunt decem agnis, nescio qua opinione ducti, quum uerbum Hebraicum mōnim, numerum magis quàm agnos sonet. Atqui ego cōficio in translatione LXX. inter pretum non אשה אנוני legendum, ut uulgati codices habent, sed אשה מנוני, hoc est decē minis; mana enim, unde plurale manim, minam uel libram Hebræis significat. Græci agnum ἀρνίον uocant, & ἀρνίον, à genitiuo ἀρνός, nam rectus non est in usu: item ἀρνός, Vide infra in H. a. Ἀρνός, πρόστρον, ἀρνός, 20 Hefych. Varin. Græcis etiam hodie uulgò ἀρνί dicitur. Italis agna & agno, & diminutiuum agnel lo. Hispanis cordero. Gallis agneau, diminutiuum agnelet. Germanis lamb/lāmblin. Anglis primo anno a lambe, secundo a hogg.

B.

In Africa arietes statim cornigeri generantur, nec solum mares, ut Homerus scribit, sed etiam fœ minæ, Aristot. Huius rei rationem reddidimus in Boue H. b. ex Herodoto. Vide etiam in Oue B. Lactes dicuntur intestina. Titinnius Psaltria, Fercula, cerebellum, lactes agninas, Nonius; Citatur etiam à Prisciano. Canem fugitiuum agninis lactibus alligare, uide infra inter prouerbia.

C.

Agni balant, Ael. Spartianus. ¶ Ouis primiparis minores fœtus, Plinius. Agni uerno tem pore nati, maiores, robustiores, & pinguiore sunt quàm autumnō uel hyeme, ut quidam citant ex Aristotele & Auicenna. Coeunt oues à tertio idus Maias, ad xiiij. calendas Augusti. Gerunt partū diebus CL. Postea concepti inualidi. Cordos uocabant antiqui post id tempus (forte simpliciter, post tempus, legendum, ut etiam Varro habet) natos. Multi hybernos agnos præferunt uernis: quoniam magis intersit ante solstitium quàm ante brumam firmos esse, solumq; hoc animal utiliter bruma nasci, Plinius. Agnus quo tempore anni commodissimè nascatur, plura diximus in Oue C. Quæ na ta sunt matura & chorda, ut purè & molliter sient, uidendum, & ne obterantur. Dicuntur agni chor di, qui post tempus nascuntur, & remanserunt in uoluis intimis: (quas) uocant χορδον, à quo chordi appellati, Varro. Agnus (inquit Columella) cum est editus, erigi debet, atq; uberibus admoueri, tum etiam eius diductum os pressis humectari papillis, ut condiscat maternum trahere alimentum. sed 40 prius quàm hoc fiat, exiguum emulgendum est, quod pastores colostram uocant; ea nisi aliquatenus emittitur, nocet agno: qui biduo quo natus est, cum matre clauditur, ut & ea partum suum foueat, & ille matrem agnoscere condiscat. Mox deinde quandiu non lasciuit, obscuro & calido septo custo diatur: postea luxuriantem uirgea cum comparibus area claudi oportebit, ne uelut puerili nimia ex ultatione macefeat: cauendumq; est, ut tenerior separetur à ualidioribus, quia robustius angit imbecillum: (Ita clauso paruulorum grege, matricès mittantur in pascua, Pallad.) satisq; est mane prius q; grex procedat in pascua: deinde etiā crepusculo redeuntibus saturis ouibus admiscere agnos: qui cū firmi esse coeperint, pascendi sunt intra stabulū cytiso, uel Medica, tum etiā fursuribus, aut si per mittit annona, farina ordeï uel erui: deinde ubi conualuerint, circa meridiem pratis, aut noualibus uillæ contiguïs matres admouendæ sunt, & à septo emittendi agni, ut condiscant foris pasci, Hac ille 50 & Palladius. Mense nouembri agnorum prima generatio est, Palladius. Plura uide mox in E. ex Varrone. De pastu agnorum dixi etiam nonnihil in Oue E. ex Crescentiensi. Ad conficiendum caseū aliqui addunt pro coagulo de fici ramo lac & acetum. Quā ob causam apud diuæ Rumie sacel lum à pastoribus satam ficum non negārim: ibi enim solent sacrificare lacte pro uino, & pro lactenti bus: mamma enim rumis, siue rumæ, ut ante dicebant, à rumi: & inde dicuntur subrumi (seugerling) agni lactentes, à lacte, Varro. Dicuntur & hœdi subrumari, cum ad mammam admouentur, &c. apud Festum. Ferè ad quatuor menses à mamma non disiunguntur agni, Varro. Agni Tarentini quorum delicata & pretiosa lana est, quomodo nutriendi, uide in Oue E. ¶ De castratione agni le ge supra in Veruece. ¶ Agni morbo non laborabunt, si hederam in pastu appones curriculo se ptem dierum, Democritus. Agnis quoq; succurrendum est uel febricitantibus, uel egritudine alia affectis: qui ubi morbo laborant, admitti ad matres non debent, ne in eas perniciem transferant. Ita que separatim mulgendæ sunt oues, & cœlestis aqua parimēsurā lacti miscenda est, atq; ea potio febricitantibus danda: multi lacte caprino isdem medentur, quod per corniculum infunditur faucibus

bus, Columella. Et rursus, Est etiam mentigo, quam pastores ostiginem uocant, mortifera lactentibus. Ea plerumque sit, si per imprudentiam pastoris emissi agni, uel etiam hœdi rosidas herbas depauperint, quod minime committi oportet. Sed cum id factum est, uelut ignis sacer os atque labra foedis ulceribus obsidet. Remedio sunt hyssopus, & sal æquis ponderibus contrita. Nam ea mistura palatum atque linguam totumque os perfricatur. Mox ulcera lauantur aceto, & tunc pice liquida, cum adipe suillo perlinuntur. Quibusdam placet æruginis tertiam partem duabus ueteris axungiae portionibus commiscere, tepesfactoque uti medicamine. Nonnulli folia cupressi trita miscunt aquæ, & ita per ulcera, atque palatum. Mentigo in agnis & hœdis id ferme malum esse uidetur, quod in hominibus mentagram appellant. Vtriusque uocabuli etymon à mento: quoniam ab ea parte ferè oriebatur: foedisque ulceribus mentum, os, labra, obsidebat, Phil. Beroaldus. Videtur sanè ut mentigo menti malum, sic oris ostigo dictum. Agnos pediculis aliquando infestari scribit Crescentien.

D.

Agni simul ut sunt in lucem suscepti, circum matres statim erratico saltu concurrere, & domesticum incipiunt ab alieno internoscere: cum homo parentes suos serò admodum agnoscere incipiat, Aelianus. Præterea teneri tremulis in uocibus hœdi Corniferas norunt matres, agnique petulci, Lucretius. Agnus simplicissimus, cum à matre quandoque aberrat, frequenter eam balatu absentem excitat, multisque licet uerseur in millibus ouium, recognoscit uocem parentis, & festinat ad eam. Nam quamuis cibi & potus desiderio teneatur, transcurrit tamen aliena ubera licet humore lactis grauida exundent: soliusque materni lactis fontes requirit, Ambrosius. Latini agnum ab agnoscendo putant dictum: eò quod præ cæteris animalibus matrem suam noscat, adeò quod si in magno grege errauit, statim balatu uocem noscat parentis, Isidorus & Albert. Ovis agnum suum odore posteriorum noscit, & cum lactet agnus caudam uelocissime agit, Albertus. ¶ Mirum est & tamen uerum, fidibus lupi agninas male obstrepere: quanquam hoc idem contingat neruis ferme omnibus diuerforum animalium, ut canis & agni, Cardan. Vide supra in Oue D.

E.

In nutrìcatu cum parere cœperint, iniiciunt in ea stabula, quæ habent ad eam rem seclusa: ibique nata recentia ad ignem prope ponunt: & quoad conualuerint, biduum aut triduum retinent, dum agnoscant matrem agni, & pabulo se saturent. Deinde dum matres cum grege in pastum prodeunt, retinent agnos: qui cum reductæ sunt ad uesperum, aluntur lacte: & rursus discernuntur, ne noctu à matribus conculcentur. Hoc idem faciunt mane ante quam matres in pabulum exeant, ut agni saluturi fiant lacte. Circiter decem dies cum præterierunt, palos affigunt, & ad eos alligant libro, aut quæ alia re leui distantes, ne toto die cursantes inter se teneri delibent aliquid membrorum. Si ad matris mammam non accedit, ad mouere oportet, & labra agni ungere butyro, aut adipe suillo, & olfacere labra lacte. Diebus post paucis obijcere his uiciam mollitam, aut herbam teneram antequam exeant in pastum, & cum reuerterunt. Et sic nutricantur, quoad facti sunt quadrimestres. Interea matres eorum his temporibus non mulgent quidam (per duos menses, ex Didymo,) qui melius omnino perpetuo, quod & lanæ plus ferunt, & agnos plures. Cum depulsi sunt agni à matribus, adhibenda diligentia est, ne desiderio senescant: itaque deliniendum in nutrìcatu pabuli bonitate, & à frigore & aestu ne quid laborent, curandum. Cum obliuione iam lactis non desiderant matrem, tum denique compellendum in gregem ouium, Varro & mutuatus ab eo Crescent. Plura uide supra in C. & quædam de agnis lactandis in Oue E. Partus ipsos ubi lacte fuerint expleti, separatim seruare oportet. Conculcantur enim unà relictæ cum matribus. Ante duos menses lac emulgendum non est: melius autem erit si nunquam. Sic quippe agni corpulentiores euadent. Cæterum fœtus ex primiparis ouibus nutrire operæpretium est, cum sint infirmiores quam ut durent diutius, Didymus. Agnis æditis singula septimana per mensem sal dari debet, & in posterum decimoquinto semper die. Quando autem separantur à matribus, mox tondentur propter pediculos, (oues quidem pediculis carere Aristot. & Plinius prodiderunt) uel quia melius crescunt, & unaquaque hebdomade sal eis obijcitur. Circa natiuitatem Domini iunguntur cum matribus, ut de agnis Palladius scribit, Crescentien. ¶ Sectarius ueruex, qui gregem agnorum præcedens ducit, Fest. Vide in Veruece A. Quod ad fructum ex agnis percipiendum, leges quædam ex Catone in Oue E. Bini agni unius ouis (cum uenduntur) per numerum obtinent, Varro. ¶ Rheno propriè ouium pellis est, uel agnina potius, ut dixi in Capra E. Pelles & lanæ agnorum sunt optimæ, atque ad operimentum humani corporis aptiores quam matrum, Crescent. Indumentum ex pellibus agninis corroborat corpora iuuenum, Filius Zor apud R. Mosen. Plura uide infra in G. Agninae pelles, quas pellifices nostri ad uestimenta parant, magna ex parte desumptæ sunt ab ouibus quæ uel in partu uel proximis post diebus moriuntur. Nam intra paucos dies lanæ eis molliores fiunt & ineptæ pellificibus. Pelles quæ ex fœtu sumuntur, cum oues grauidæ mactantur, uulgo *vßschindling* uocantur, ac si dicas excoriatitias. Adferuntur ad nos ex longinquis regionibus: pulcherrimæ quidem, crispæ, prælo compressæ & maioris pretij ex Italiae parte ultra Romam, Apulia præsertim. Elegantes & nigræ pelles ex Prouincia seu Narbonensi Gallia & Hispania (ubi & monopolia haberi audio, ita ut certi quidam loci suum habeant mercatorem, cui soli illi pelles uendi omnes oporteat) ferè mittuntur, iam ad usum paratæ: sunt autem pinguiusculæ. Canidæ uero apud nos parantur, & ex nostris regionibus habentur. ¶ Lactis duobus congijs addit coagulum

coagulum magnitudine oleæ, ut coëat: quod melius leporinum & hœdinum quàm agninum, Var. Maio mense caseum coagulabimus syncero lacte, coagulis uel agni uel hœdi, Palladius. ¶ Tempestatis futuræ prognosticon ab agnis, uide in Oue E.

F.

Agnorum caro satis est conueniens, cum de lacte remoti fuerint, Crescentiensis. Agnina humiditatis plus habet quàm caliditatis: ueruecina uerò temperata est, Platina. Ex pedestribus animantibus suilla caro probatissimus cibus est, deinde hœdina, mox uitulina: agnina uero humida, tum lentorem mucoremq; in se habere censetur, Galenus in lib. de cibis boni & mali succi. Agni carnem habent humidissimam ac pituitosam: ouium uero excrementosior est ac succi deterioris, Idem 3. de alim. facult. Et in libro de attenuante uictus ratione, Agnorum esus propter insignem humiditatem est fugiendus. Carnes quadrupedum recens in lucem æditarum, omnes mucosæ habentur, ac præcipue quæ suapte natura humidiores sunt carne, ut agni & sues, Galen. in lib. de mali & boni succi cibis. Vide quædam superius in Oue & in Ariete F. Agnorum carnes modicè calidæ sunt, humidamq; habent superfluitatem: atq; ideo ab ijs læduntur qui humidioris sunt temperaturæ: qui uerò siccioris, iuuantur: quātō autem iunior agnus fuerit, tantō difficilior eius caro concoquitur, magisq; humida est: quātō uero maior, tantō melius concoquitur, & eò min⁹ est humida. Sic & in cæteris animalibus contingit, quo iuniora sunt, eò humidior quàm maiorum est eorum caro, Symeon Sethi. Agnus lactens similiter ferè uiscosus est ut porci syluestres, (porci lactentes potius), quod nuper ab utero prodierit, & ex lacte quo aluntur humiditatem sequatur: quamobrem caro eius non laudatur, ut quæ concoctu difficilis sit, & lubricitate sua de uentriculo (citò) descendat. Anniculi uero (uide supra in Veruece F. ex Bapt. Fiera) mediocrem habent temperiem inter lactentium humiditatem, & iuuenum siccitatem: quamobrem præferuntur, quod faciliores concoctu sint, & sanguinem gignāt meliorem, Isaac in diætiis particularib. Agnina robustis & sanis hominibus in cibo utilis est, infirmis inutilis: quia etsi à uentriculo facile descendat, uiscoso tamen quem gignit humore, partibus nimis tenaciter inhæret, Liber de nat. rerum. Suillæ & agninæ carnes difficiliores concoctu sunt, & facile corrumpuntur propter pinguitudinem, caprinæ non item, Athenæus. Priamus apud Homerum filijs suis exprobrat, (tanquam nimium gulosis), quod in cibo agnos & hœdos illicitè & præter morem gentis (τὰ μὴ νόμιμα) consumant, cum inquit, Ἀργεὶς ἦδ' Ὀδυσσεὺς ἄνδρες ἄνθρωποι ἀρετὴν τίετε. Philochorus quidem tradit agnum intonsum ne quis in cibo sumeret Athenis quondam interdictum fuisse, cum ouium penuria futura metueretur, Athenæus libro primo. Et libro nono, Antiqua lex erat, ut inquit Androtion, πῆς ἀποχρῆς (ἀποχρῆς, ἄννημα, Varinus) γινέσθω ἐκ τῶν ἐκ τῶν δρεμμάτων, ne mactaretur ouis quæ nondum tonsa esset, uel nondum peperisset. Edebant sanè ueteres animalia iam adulta, proci uero porcellos etiam lactentes, πάλως οὐκ. Nunc quoq; Mineruæ sacerdotem nec agnam mactare, nec caseum gustare aiunt.

¶ Hœdi utrumlibet cocti, (assii aut elixi), suaves & salubres sunt: coxæ tamen assæ meliores habentur. Eadem & de agni coctura, Platina. In agnum uel hœdum uarios apparatus ex Apicio recitauimus in Hœdo F. item in iecinora eorum, & pulmones, & copadia, Ibidem. Veteres aliquando in magnificis conuiujs tum alia animalia integra assabant, tum boues, ceruos, agnos, Athenæus lib. 4. Apud eundem inter deliciores conuiujs cuiusdam cibos numerantur etiam λεάνια ἀρνῶν, id est agnorum capita. Balthazar qui artem magicam Germanicè condidit, ex pulmonibus agninis farcimina uel ifitia parat, hunc ferè in modum: Pulmonibus iam crassiusculè concisis omentum addit, & minutius concidit: oua admiscet, & modicum cremæ lactis, & sanguinis agnini modicum, & pro condimento aromata & uuas passas: hanc miscelam intestinis agni aut uentriculo infarcit, aut intestinis de uitulo, uel tenuioribus de boue, nec admodum replet, elixat, &c.

G.

Ad morsus uenenatos, optimè auxiliatur, si statim post cucurbitas plagæ imponantur animalia parua discerpta & adhuc intus calentia, uelut sunt gallinæ, hœdi, agni, porcelli. Venenum enim exungunt, & dolores leniunt, Aëtius. Idem ferè Celsus scribit, ut recitauimus in Hœdo, initio capitis 7. Experieris uerum remedium si agnum candidissimi capitis decoxeris: atq; inde caput eius, quem canum esse nolis, ungi præceperis, Marcellus. Sanguinis hœdini recentis antequam coaguletur uncia cum aceto mixta & triduo pota, uomitui sanguinis confert: & similiter sanguis agni, Auicenna. Galenus de simplicib. lib. 10. de hœdino tantum sanguine hoc remedium à Xenocrate scriptum refert. Ibidem, Agninum sanguinem (inquit) aliqui epilepsiam curare prodiderunt, quod mihi experiri non placuit. Quod si quis periculum facere uoluerit, sat scio reprehensum iri ab eo qui talia scripserunt. Omnia enim remedia quæ in potu epilepticos iurant, uim incidendi habent, quæ agnino sanguini nulla inest. Sanguis agni cum uino epilepsiam sanat, Auicenna. Vt mulier concipiat, Dordacis, hœdi, leporis coagulum & fel, cum agnino sanguine & adipe, medullaq; ceruina, nardino & rosa ceo oleo commisce, & post purgationem subdito, (utero prius purgato,) Aëtius.

¶ Igni sacro medetur senectus serpentium ex aqua illta à balineo cum bitumine & seuo agnino, Plinius. De suillo & agnino (Ruellius apud Dioscoridem non ἀρνέον, id est agninum, legit: sed ἀρπυρεον, id est ursinum, quod magis probo) adipe curando Dioscoridis uerba in Sue recitabo. ¶ Medulla agni ad ignem liquefacta, cum oleo nucum & sachare albo, destillata super sabathum (zambac

purum, Rasis) & sic epota, dissoluit calculum uesicæ, & confert mingenti sanguinem, (Rasis addit, crematione uirgæ,) & ad dolores uirgæ, uesicæ, renum, Albertus. ¶ Dysenterico si frigoris sensus adsit, pellem agninam leuem liquida pice imbuïto, calefactamq; aluo imposito, Aëtius. Vestis ex pellibus agninis corroborat corpora iuuenum, Filius Zor apud R. Mosen. Pelles agnorum magis calefaciunt quàm hœdina, magisq; conferunt dorso & renibus, Elluchasem in Tacuinis. Officium quod sit in dextro latere ranæ rubetæ, adalligato in pellicula agnina recenti, quartanas aliasq; febres sanari aiunt, Plinius. ¶ Cinis ex ossibus agnorum rectè adhibetur ulceribus, quæ non trahunt cicatricem, Marcellus. Magna uis & in cinere pecudum fimi ad carcinomata addito nitro, aut cinere ex ossibus feminum agnorum, præcipuè in his ulceribus quæ cicatricem non trahunt, Plinius. ¶ Attritus calciamentorum agni pulmo sanare creditur, Galenus & Plinius; Impositus 10 contractos à calciamentis attritus ab inflammatione tuetur, Dioscorides. Agninus pulmo uel arietinus uritur, & cinis eius cum oleo imponitur, uel ipse crudus admotus pernionum ulceribus utiliter alligatur, Marcellus. ¶ Coagulum agninum aduersus omnia mala medicamenta pollet, Plinius. Contra uenena omnia ualet coagulum pecoris, Idem. Hœdi, agni, hinnuli, &c. coagula similes naturas sortiuntur, contra aconiti potum in uino, & concretum lac in aceto, conuenienter assumuntur, Dioscorides. A uenenosis moribus omnibus sanat, Auicenna. Contra pastinacam, & omnium marinorum ictus uel morsus coagulum leporis, uel hœdi, uel agni drachmæ pondere ex uino sumitur, Plinius. Muris aranei morsus sanatur coagulo agnino in uino poto, Idem. Infantibus qui lacte concreto uexantur, præsidio est agninum coagulum ex aqua potum; Aut si uitium coagulato lacte acciderit, discutitur coagulo ex aceto dato, Plinius. Sanguinem sistit in naribus coagulum ex aqua maximè agninum subditum uel infusum, etiam si alia non prosint, Plinius. Ex aqua subactum & infusum naribus fluentibus mirè prodest, Marcellus. Vide nonnulla supra in Hœdo G. ubi de hœdino coagulo. ¶ Comitibus morbis utile tradunt fel pecudum cum melle, præcipuè agninum, Plinius & Samonicus. Si felle agnino inungantur loca cancro affecta, manifestè prodest, Albertus. ¶ Si quis agnum recens natum confestim manibus diuellat, lienemq; eius ubi extraxerit calidum super lienem dolentis imponat, ac fasciâ liget, & dicat adfiduè remedio lienis facio: postero die sublatum de corpore eius parieti cubiculi in quo lienosus dormire solitus est, luto prius inlito ut harere possit imponat, atq; ipsum lutum uiginti septem signaculis signet ad singula dicens lienî remedium facio: hoc tale remedium si ter fecerit, in omne tempus lienosum quamuis infirmum & periclitantem sanabit, Marcellus. ¶ Vt lanugo tardior sit pubescentium, mango- 20 nes illinunt sanguinem è testiculis agnorum qui castrantur: qui euulsis pilis illitus & contra uirus proficit, Plinius. ¶ In uesicæ doloribus (stranguriis, Marcellus) decoctum agnorum pedum bibisse prodest, Plinius. ¶ Vux & faucium dolori simus agnorum, priusquam herbam gustent in umbra arefactus & confrictus, atq; emplastri more adpositus medetur, Marcellus.

H.

a. Agnus, à nonnullis cum aspiratione scribitur, hagnus; sed usus iam obtinuit, ut priore modo scribatur. Agnus dicitur à Græco ἄγνος, (melius ἄγνος cum aspiratione: unde nimirum etiam Latine aliqui agnum aspirant,) quod significat castum, eò quod sit hostia pura & immolationi apta, Festus. Sed alibi apud eundem sic legitur, Agnus ex Græco ἀγνός deducitur, quod nomen apud maiores communis erat generis. Varro agnum dictum putat, quod agnatus sit pecori ouillo. Agnus 40 à Græco uocabulo dicitur quasi pius, (ἄγνόν piū interpretatur, cum potius castum significet,) nam inter omnia terræ animantia maximè inuenitur innocens & mansuetus. nullum enim lædit dente, aut cornu, aut ungue, Isidorus. Et alibi, Latini agnum putant dictum, quod agnoscat matrem suā præ cæteris animalibus, adeo ut etsi in magno grege errauerit, statim balatu uocem noscat parentis: Vide supra in D. Auillas agnas recentis partus dicimus, Festus, forte quasi ouillas, forma diminutiuæ. Belluam indifferenter posuit autoritas ueterum. Quo quidem agno, sat scio, magis nuda quam curiosam esse ullam belluam, Plautus Aulul. citante Nonio. Dic igitur me tuum passerulum, gallinam, coturnicem, Agnellum, hœdillum, Plautus in Asin.

¶ ἄγνός, τὰ τῶν προβάτων νῆα, Pollux. Oues in tenera ætate ἄγνός & ἀγνοὶ dicuntur, Varinus in Τρεῖς γοί. Ἀγνός, πρόβατα, Varinus; Hefychius addit μικρά. Apud Aratum legimus ἄγνασι in datiuo plurali: & de iisdem in recto ἀγνοί. οἷσι τε δ' ἄγν' (ἄγνε, ut Scholia habent in duali numero) πρὸν λινοῦν, ἐτέρην δὲ μέλαιναν, γὰρ τε καὶ ἡελίω, Homerus Iliados γ. unde communis esse generis hanc uocem appareret. A uoce ἄγνῳ, ἄγνός (de qua paulo inferius,) casus eius obliqui fiunt, per syncopen, rectus singularis non inuenitur. Aetates sunt tres, ἀγνός, ἄγνός, ἄγνεός, Suidas: Ego ἄγνός pro genitiuo accipio, rectus enim (ut dixi) non est in usu. Ister in dictionibus Atticis scribit primæ ætatis uocabulum esse ἄγνα, deinde ἀγνόν, deinde ἄγνεόν, deniq; λεπτογνώμονα, Suid. & Varinus. Nuper natum μοσχίον dixit xeris, (μοσχίονα, Suidas, malim μοσχίον. Istro in Atticis dictionibus μοσχίας est aries trimus, Hefychius ἄγνεόν, arietem trimum interpretatur;) anniculum uerò ἄγνα, id est agnum, ἀγνόν, uel ἄγνόν; deinde ἄγνός, (lego ἄγνεός,) qui & ἄγνῳ à poetis uocatur, Pollux. Sed est quando hæc discretio non seruatur. Ἀγνεόν μοσχίον ἢ ἄγνιόν ποιο τεκόντες, Oppianus lib. 4. de uenat. Ἀγνός, ut Varinus & Etymologus referunt, 60 dictus est quasi ἀμύνω, id est infirmus; μύνω enim robur sonat: uel à uoce μνός, quæ primam & tenebram agnitanam significat: ut sit ἀμνός, οἷσι τε καὶ ἡελίω τῶν νηπίων τριχῶν. Apud Suidam cum aspiratione scribitur

Plautus: ilubaudi carnem.
 ¶ Ἀρνός, οἱ κῆπλοι, Hefych. Ἀρνός, agnus proparoxytonum, nam oxytonum aries est: penap-
 flexum uero, mensis nomen. Ἀρνεῖα ἱρεῖα apud Xenophontem legimus. Ἀρνεῖα, τὰ κρεωπώλια τῶν πρὸς
 τῶν, Hefych. Varin. Didymus, Erymol. πολὺ ἄρνος, pecore & pecunia abundantes: Vide in Oue a.
 ex Varrone. πολὺ ἄρνη, ἄρῃ, pro πολὺ ἄρνω, πολὺ θρέμονται, multa pecora (synecdochicè) possidenti, Hefy-
 chius, Varin. Similiter dicuntur πολὺ ἔρλωσθαι, ut mox subjiciā. ὕπηνος, ποιμνη ἄρνας ἔχουσα, Hefych. Va-
 rin. μέγας, τὰ ὕπηνος πρόβατα, Suidas: oues intelligo mediæ ætatis, quæ iam primum agnôs parere
 incipiant. Similiter ὑπὲρ ἔρλωσθαι dicitur, ut mox sequetur. Ἀρνὸς τῆρ, ὁ λυθιστῆρ, per translationem ab
 60 agnis qui in caput ferè proni saltare solent, tanquam ærem cornibus impetentes, Suidas & Varin.
 ex Scholijs in Iliad. μ. Ἀρνὸς τῆρ, δ' ὕπηνος, οἱ δύνανται, Hefych. Varin. hoc est, in aquam se mergentes
 præuio capite, urinatores: quam uocem Latini à Græca arneutêres mutuati mihi uidentur. Ἀρνὸς τῆρ,

qui capite præmissio in mare se mergit, ab agnis qui dum prioribus saltant pedibus, caput terræ ad-
mouent: quamobrem hippurum quoque pilcem, quod continuo exiliat ἀρνότιω aliqui uocabant, ut
Athenæus scribit, Varinus in Κυβισπη. Ἀρνότιω, κυβισπη, ab agnis qui inter currendum caput
concutiunt, Scholiastes in Iliad. π. Et alibi in Iliad. μ. Ἀρνότιω, κυβισπη, δύντη; uel secundū aliquos del-
phino. Solent autem arnes, id est agni, per tranquillitatem in caput ferri. Ἀρνότιω, κυβισπη, Hesychius.
Ἀρνότιω, κυβισπη, ἡρώδης, Lycophron. ἡρώδης, κυβισπη, Hesychius.
us, Varin. malim ἡρώδης, ab ἀρνότιω. Ἀρνότιω uocabantur rhapsodi, quod agnum sui cantus acciperet
præmium, Hesych. Varin. De arnodis & rhapsodis uide Scholiasten Pindari in Nemea, à principio
Carminis secundi. Ἀρνοφάγος est Athenis religiosissimum & summum iudiciū haberi, in quo sena-
tus & populus unā coibant: quo tempore à triginta tyrānis penè in extremum discrimē adacti sunt.
μαρνήμι, pugno: ἀμὶ & ἀρνῶ, concilio: nam ad conciliationes præsci adhibebant agnorum sacrificia, Va-
rinus. Ἀρνοφάγος, ὁ μετὰ τοῖς ἀρνῶς ἀερομύτης γινόμενος ὄρνις, Idem. Ἀρνότιον, ὄρνις βασιλεῖον, Idem. Ἀρνότιον, ὄρνις
καλαρμύλαι: ὄρνις καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ, Idem & Hesych. ¶ Ἀμνοκόπιον, ποιμήν, Hesych. Varin. Τρέφει δὲ
τοὶ γένεκα νεβρώς, πάλαι ἀμνοφόρος, Theocritus in Cyclope. Τῶν πολιτῶν ὅστις δὲν ἀμνοκόων, Aristoph. in
Equitibus: ubi Scholia, οἷον πεδατῶδης, τῶν ἐστὶ μωρὸς καὶ δυνῆς, quod inde repetit Suidas & Varin. E-
dictio pertinet ad hominem sensu & iudicio carentem notandum, unde apud Menandrum βόιδης,
ὁ δὲ πρῶτος, βόιδης, καὶ ὁμοίότητι τοῖς ἀμνοκόων, ὁ δὲ νομῶς ἀμνός, Varinus in Βεργίον. Ἀμνίον, paroxytonū,
uas quo sanguis excipitur in sacrificijs: Cretenses ἀμνίον dicunt, pro paroxytonum, quasi ἀμνίον, à
sanguine, Varinus. Suidas etiam interpretatur τὸ ἀμνοδόχον ἀγγεῖον. Hesychius, τὸ ὑμῶνα τοῦ ἀμνοκόων, ne-
scio quā rectè. Εἰσεύς δὲ ἀμνίον εἶχε, Homerus Odys. γ. apud Etymologum. Ἀμνίον, ut Empedocles
uocat, est interior fœtum in utero inuoluens tunica, tenuior scilicet ac mollior: nam exterior χροῖον
uocatur, Pollux. Galeni interpretes membranam siue pelliculam agninam transferunt: alba ac te-
nuissima est, & fœtum totum proximè amplectitur, ut scribit Galenus de uteri dissectione capite no-
no, & alibi. ¶ Πολύρηνον, (ut πολύαρνόν superius,) qui agnos multos, id est pecora multa, per synec-
dochen, possident: πολυρηνόματοι, πλάσιοι, Scholia in Iliad. ι. & Varinus. Tibareni populi πολύρηνον,
(πολυρηνόματοι, πολυρηνόματοι,) incolunt iuxta minorem Armeniam, Eustathius in Dionysium. Εὐ-
ρηνόν, ὁ καλεῖται πλάσιος. ὡς τὸ, γάμπαρ δὲ ρηνόν τε καὶ ὄρνις, Suidas & Varinus. Ὑπόρηνον, ὕψιον, (de
qua uoce superius paulò dixi,) ἔγκυον (lege ἔγκυον, id est grauidam,) Varinus. Nestor Iliados κ. explo-
ratori adituro Troianorum castra promittit donandam à singulis optimatibus Græcis ouem nigram
& grauidam, οἷον μέλαιναν οἷον ὑπόρηνον. Ἀρνοβοσκός, opilio, qui ἀρνώας, id est agnos pascit, synec-
dochicè, secundum Pausaniam, scribitur etiam ὄρνιθοβοσκός, (quod non placet,) Varinus: Vide in
Que e.

¶ Plantago minor folijs est linguæ pecorum simillimis, Plinius: quare Græci arnoglossum qua-
si agninam linguam uocant: item arnion, ut habetur in nomenclaturis apud Dioscoridem. Arnos
pyrites, pyretum, lbidem. Arnophyllon, cytisus. est autem herba fruticosa, Hesych. Varin. Folia
quidem eius satis tenera & mollia sunt, & suauem præbent succum malux instar, ut agnis in cibo
aprus & gratus uideatur.

¶ Ἀρνότις, pilcis quidam qui & hippuros, frequenter exiliens caprarum modo, Eustath. Iliad. ω.
ex Athenæo: alij delphinum exponunt, ut paulò superius citauimus ex Scholijs in Homerum.

¶ Arnæus, Ἀρνᾶς, proprium nomen apud Homerum: (mendici illius qui prius Irus dicebatur,) ὁ
δὲ καλεῖται μνηστήρ, καὶ τὸ ἀρὰ ἡ δὲ καὶ ἡ βοσκματῶδης καὶ πεδατῶδης καὶ τὸ δύνειον, Varinus. Ἀρνῶν, propri-
um rustici à cura agnorum, in epistolis Theophylacti. Tibia usum hyagnim primum uolunt, &c.
Cælius 9.3. Hydarnus, uiri nomen in Laconicis Pausaniæ. ¶ Arne nympa fuit, nutrix Neptu-
ni, sic dicta, quod cum Neptunum accepisset à Rhea educandum, Saturno eum querenti ἀπαρνήσατο,
id est negarit, Varinus. Arne Thessaliæ ciuitas nomen tulit, ab Arne Aeoli filia, ut quibusdam pla-
cet, Etymol. ex Pausaniæ Bæoticis. Bæoti nominati sunt à quodam Bæoto, quem Arne mater clam
enixa, circa boum sterquilinum exposuit, unde nomen accepit, ὡς εἰσὶν ἀμφὶ αὐτὴν βόας, Eustathius in
Dionysium, Vide plura apud Varinum in Ἀρνη. Homerus Iliados β. πολυστάφυλον Ἀρνην dixit: ubi
Scholiastes Arnen urbem Bæotix interpretatur, dictam ab Arne, quæ ex Neptuno Bæotum pepe-
rerit. Alij uero negantes Arnen urbem tempore belli Troiani extitisse, τὰρηνω scribunt: Zenodorus
uero (ut Varinus refert) Ἀσκηνη: quæ minimè πολυστάφυλον fuisse uidetur, cum ab Hesiodo tanquam
rigida & hyemalis uituperetur. Aiunt autem Homerice illam Arnen, simul & Mideam ciuitatem
à Copaide lacu absorptas esse. Penelope primum Arnea, Ἀρνεῖα, dicta fertur, & cum à parentibus in
mare proiectam aures quædam penelopes dictæ rursus in continentem exposuissent, parentes rece-
ptam nutriuere, uocaueruntque Penelopen, atque ita deinceps fuit binominis, Scholia in Pindari
Olympiorum Carmen 9. Rhene, ῥηνῆ, ex Oileo filium suscepit nothum, Homerus Iliad. β. Ἀρνην,
nomen nymphe, ut meminit Gyraldus.

¶ Arne ciuitas est iuxta sinum Maliacum, Plinius. Et alia Thessaliæ, ab Arne Aeoli sic dicta:
uel (ut Crates uult) ab agnis: quod pecori nutriendo apta sit, Etymol. Arne, urbs Bæotix, (Lebade-
nium urbs olim Arne dicebatur, ab Arne filia Aeoli, ut & Thessalica Arne, Pausanias in Bæot.) & a-
lia Thessaliæ à Bæotis deducta, quæ Cierium uocatur: tertia Mesopotamix, quarta Erasiniurum iux-
ta Thraciam, Stephanus. Scythonis puella Arnen nescio quam insulam prodidit. Scholia in
Iliad.

De Agno. H.a.b.c.d.e.f.h. Lib. I. 933

Iliad. u. & Hesychius quoque scribunt Arnen urbem esse Boeotiae, (de qua paulò ante etiam inter propria mulierum dixi,) & alteram Thessaliae. Phthiotæ Dorida accolunt; eorum oppida celebria, Lamia, Phthia, Arne, Plinius 4.7. Campus quem Argum uocant in Arcadia, decem stadiorum est: & paulò post eum alius, in quo fons Arne spectatur, cui hoc nomen contigit, ut Arcades ferunt: Quoniã Rhea illic Neptunum exposuerit inter gregem agnorũ: & fontem inde dictum, quod agni circa eum pascerentur; Saturnum uero perfursum pullum equi tanquam à Rhea editum deuorasse, Pausanias in Arcadicis. Arne Thessalica, colonia est Boeotiae: de qua hoc oraculum fertur, Ἀρνη χερδύαζε μύλας Βαϊώτιον ἀνδρῶν. In Scholijs legitur Arnen etiam Charoneam fuisse, & Tarnen Achaiae urbem. Ceterum Leontarne uicinus circa Heliconem fuit: aut fons, ita dictus, quod immolante illic Adraсто leo agnum rapuerit, Varinus. Arna, Ἄρνα ciuitas Lyciae, Xanthus postea dicta, Stephan. Arneae, Ἀρναί, parua ciuitas Lyciae, Idem. Post Bolbiticum ostium Nili, arenosum quoddã & humile promontorium ualde expositum est, quod Agni cornu appellatur, Strabo li. 17. Ἀμνείος, ὁ ποταμός, Suid. Var. fluuius circa Themiscyrum, Etymologus. Amnitæ, Ἀμνίται, populi paruas insulas Oceani Britannici habitant, quorum mulieres sacra Baccho celebrant, Dionysius Afer. Inter oppida Cretae insignia Polyrrenium numerat Plinius. Suidas πολύρρηνον uocat, in prouerbio, οἱ κρητῶν τῶν θυσιῶν. πολύρρη, urbs Cretae, quod multas oues habeat, Stephan. Rhene, Ῥένη, insula parua prope Delum, uide Onomasticon. Achæi commune consilium una in curia cogeant, quod Arnarion uocabant, Strabo libro octauo.

¶ b. Vanus & Euganea quantumuis mollior agna, Iuuenalis Sat. 8. Arne, agni caput, Festus. Χόρεια, τὰ τῶν ἀρνῶν καὶ ὀρίφων ἄγρια, (intestina intelligo, quæ & chordæ uocantur,) Hes. Var.

¶ c. Claudian, lib. 16. Agni grundibant, dixit, cum grundire propriè suum sit, Nonius. Agnus curio apud Plautum in Aul. exponitur bestia curiosa, uel macra & curis confecta.

¶ d. Ut pauet acris Agna lupos, capreaeque leones, Horat. 2. Epod. Lupis & agnis quanta fortitò obtigit, Tecum mihi discordia est, Idem Epodon 4. Quasitum aut matri multis balatibus agnum Martius à stabulis rapuit lupo, Vergil. 9. Aen. ὧς δὲ λύνει ἀρνέσιον ἐπέχραον ἢ ὀρίφισιν, Homerus de audace & impudente rapina, Varinus in παραβολῇ.

¶ e. Pescia Ael. Stilo dici ait capitia ex pellibus agninis facta, quod Græci pelles uocent pefce, τὰ, Vide in Oue e. Rheno propriè ouium pellis est, uel agnina potius, ex Græca uoce ῥωίη, ut conijcio: uide ibidem. Ῥωίη, ἀρναιδίας, Galenus in Glossis. Apud Hesychium ῥωίηκος legitur, non probo. Ἀρναις, pellis agnina, τὸ τῶν ἀρνῶν κώδιον, pellis adhuc lanata, Hesych. Varin. & Suidas, qui ex Aristophanis Nebulis hæc uerba citat: ἔμοι τίς ἂν δῖτ' ὑπὲρβαλοι δὲ ἀρναιδίων γυνὴν ἀρσένον τιδῶσι; Iudit autem in uoce arnacidēs, ut cui animus esset intentus τῶς τὸ ἀρνείδω ἀνδρῶν δαεισῶς. Κώδιον, κωδιῶδιον, ἀρναις, Pollux. Melio, id est loro, circa collum canis uenatici interius affluatur ἀρναις, ne ceruix à loro attenuetur, Idem. Alibi etiam inter uenatoris instrumenta ἀρναιδίας numerat. Εὐελιγμῶν καὶ πόδας εἰς πῖλιν τε καὶ ἀρναιδίας, Plato in Symposio, ut Pollux citat. τὸ δὲ οἰκετικὸν γράδιον, πορίφρανον δὲ ἀρναιδίων αὐτὴν ὅγκος ἔχει, Pollux in personis tragicis. Ἀμνηστῶν δὲ τ' ἄλλον ἔω' ἀμνείαν διὰ τοῦ χλαῖναν τὰ ἰδῶσι, Theocrit. Idyllio 31. Σοὶ τ' ἡ πλινθόγῃ δ' ὑβρῶν τε τριχὸς ἀμνὸς ἔρμα Καλλιτέλης ἐκρέμασε πέταλον: forte πέταλον: quanquam Suidas in πετάλοις, (meminit etiam in πλινθόγῃ,) πέταλον interpretatur πλινθὸς δὲ ὀρίς πλινθός. ¶ μνῆς, lana mollissima, prima agnorum & pullorum lanugo, & pluma tenuissima, propriè anserum, Varin. ¶ Καὶ νῦν κε σὺνθεσθὶν (ὥς εἰς σπῆν καὶ τελευτέην) ἡ Πίλιον ἢ τὴν ἀρνῶν, Iliad. 9. Ἄρνα τὸ σακίον λατὺ γόφας, Theocritus Idyllio primo. ¶ Agnus olim apud Lusitanos, teste Polybio, tribus aut quatuor obolis uendebatur, Athenæus. ¶ Vermem qui in Indo fl. reperitur, septem cubitorũ longitudine, capturi, agnum aut hœdum in hamum implicant, Aelian.

¶ f. Patinas coenabat omasi Vilis & agnini, tribus urfis quod satis esset, Horat. 1. epist. Cræsus in lebetes coxit testudinem cum carnibus agninis, quod ab eo factum ex oraculo etiam Delphico audiuit, unde Apollinem quasi omniscium ueneratus est, Herodotus lib. 1. Oraculi uerba sunt, ὁσμή δ' ἂν φερίας ἦλυθε μὲν κραταεῖνοιο (forte, ὁσμή μ' ἂν φερίας ἦλθε κραταεῖνοιο) χελώνης ἐφομῆνης ἐν χαλκῷ ἀμ' ἀρνείας σιλάρας, Suidas in Cræso. Εγὼ δὲ ὑμῖν πᾶσι δὴν ὁλοχόρῃ Ἄρν' ἂν μεσὺν συμπηκτῶν ἀνδρῶν δολιμῶν, Coquus quidam apud Menandrum, ut Athenæus citat. Κεφαλὰς τ' ἀρνῶν, κωλὰς τ' ὀρίφων, Aristoph. apud Athenæum.

¶ h. Agna aurea Phrixi, uide supra in ariete aureo. In Plutarchi Vitis alicubi legimus agnum qui gemellos utrinque corymbos haberet natum, nec iam occurrit locus. Scalpere terram Vnguib. & pullam diuellere mordicus agnam Coeperunt, Horat. 1. Serm. Sat. 8. de mulieribus ueneficis. Veteres Græci hœdorum, agnorum, uitulorumque inspectis intestinis futura prædicabant, Pausan. Coronata agna aliquid lustrare siue expiare, Iuue. Sat. 13. Agnus dicitur à Græco ἄγνος, quod significat castum, eò quod sit hostia pura & immolationi apta, Festus. Pecoris foetus non ante octauum diem sacrificio purus est, Plin. Fuit quidem priscis opinio, ut ex hœdis potius & agnis hostiæ fieret, quia hæ mites & cicures essent, Gyrald. Agna humilis, Horat. 2. Carm. ubi Acron, Non humilem agnam, sed humilium oblationi aptam. Agricola de boue rem diuinam facit, opilio de agno, epulus de capra, Lucian. in lib. de sacrificijs. Ἄρνας aliqui deriuant πᾶσι τῶν ἀρνῶν, ὃ δὲ τῶν θυσιῶν, quod ad uota & supplicationes agnus hostia adhiberetur, Varinus. μαρνήμι uerbum fit à μὴ & ἀρνῶν, id est cōsilio: ad reconciliandum enim prisci hostijs utebantur agnis, Idem. An quum in Aequimelium misimus

qui afferat agnum quem immolemus, is mihi agnus affertur, qui habet exta rebus accommodata, & ad eum agnum non casu, sed duce deo seruius deducitur? Cicero 2. de diuinat. *Ἀγνὸν πρωτογόνου* ξένου ἰδὺν ἐκαστόμβλυν, Homerus. Idulis hoc est agna alba, idibus (inde nimirum idulis dicta) à flamine Ioui cædebatur, Festus. Idibus alba Ioui grandior agna cadit, Ouidius. Ouidius Terminò deo agnam & porcā in secundo Fastorum immolari prodidit: item Horatius, cum cecinit, Vel agna festis cæsa Terminalibus. Vbi Acron, Terminaliorum inquit diem institutum, ut per epularum festiuitatem cæsis agnis fines seruari faceret. Numa tamen sanxisse fertur, ne Terminò ex re animata sacrum fieret, Gyraldus. De porco, agno uituloq; immolandis in solitaurilibus, nugas quasdam, si libet, lege apud Catonem de re rust. cap. 141. Ambegni bos & uerue appellabantur, cum ad eorum utraq; latera agni in sacrificium ducebantur, Festus. *Ἰόνου τε μήλων κ' ἀφροδισία* ἄγεαμ, Sophocles Danaë, intelligit autem agnum, & porcum animal libidinosum, quod ideo feram Veneream uocat, his enim duabus hostijs ad expiandum utebantur. Potest etiam caprarum soboles accipi, quod hoc etiam animal nimis in Venerem procliue sit, *ὥς καὶ εἰς ἐκὺν ὑβρίζειν*, (ut agnum & hoedum intelligas,) Aliqui perdices interpretantur, tanquam expiationi aptas, quæ foemina in laqueo proposita illiciti capicq; solent, ut inde Veneream agran, id est uenationem dixerit poëta, sed hoc non probat Hefychius in uoce *Ἀφροδισία*. Præcidanea agna uocabatur, quæ ante alia cædebatur, Festus. Est & porca præcidanea, de qua suo loco. In omnibus Calendis regina sacrorum, id est regis sacrorum uxor, porcā uel agnam Iunoni immolabat, Gyraldus. Tubilustrio, id est ultimo die Quinquatriorum, quo tubæ lustrabantur, de agna res diuina Mineruæ fiebat. Lege Varronem, & alios. Niueam reginæ ducimus (aliās, cædimus) agnam, Par uellus dabitur pugnantī Gorgone Maura, Iuuenalis Sat. 12. id est Palladi, quæ Mauritana Gorgone, capite Medusæ usā à poëtis fingitur. Athenienses annua solennia Mineruæ tauris & agnis celebrare solebant, ut ait Alexander, Gyraldus. *ἔιστε δ' ἄγν' ἐπ' ὀροῦ λευκόν, ἐτήρη δὲ μέλαινα, γὰρ τε καὶ ἡλίων, διὸ δ' ἡμῆς ὁίσουμεν ἄλλον*, Homerus Iliad. γ. Vide in Oue h. Ipse atri uelleris agnam Aeneas matrī Eumenidum, magnæq; sorori Ense ferit, Vergilius Aen. 6. (Vide in Oue.) Ventum uiolentum & impetuosum Græci *τυφών* appellabant, pro quo sedando agnam nigram immolari mos erat. Hinc illud, *Ἄγν' ἄγνα μέλαινα πῶς εἴς ἐφ' ἑνὸς κατε*, *τυφῶς γὰρ ἐκβαίνου παρασκευάζετο*, ut Suidas citat. Et tempestatibus agnam Cedere deinde iubet, Aen. 5. Priapo in Theocriti epigrammatibus, ab apolo de uitula fit sacrum, & de hirsuto hirco, & saginato agno, Gyraldus.

P R O V E R B I A.

Canibus agnos obijcere, *προβάλλειν τοῖς κυσὶν ἄγνας*, dicebatur qui imbellem & litum imperitum, calumniatoribus & exercitatis exponeret, quod id animal omnium maximè sit imbelles. Refertur à Diogeniano, hemistichium est heroicum, ex oraculo quopiam, ut conijcio, decerptum, Erasmus, Meminit & Suidas in *προβαλόντες*. Agninis lactibus alligare canem: Plautus in Pseudolo, Ballioni leononi uerba affingit hæc, Quia pol qua opera credam tibi, una opera alligem fugitiuum canem agninis lactibus. Qui canem alligat intestinis agninis, is non modo canem amittit, uerum & prædam ultro dederit fugitiuo. Sic qui credit hominī male fidei, & rem perdit, & frustra obligatum habet eum, qui non est soluendo. lactes enim dicuntur intestina molliora, Erasmus. Agnus tibi locutus est, *Ἀγνίῳ σοι λελάληκεν*, (aliās, *τὸ ἄγνίῳ σου*, sed malim *σοι*,) uidetur in eos conuenire, qui ea resciscunt, quæ rescisci ab eis posse nemo sperasset, aut qui futura prælagiunt. In Aegypto enim (Apostolius non rectè habet, Aegina) aiunt agnum humana uoce usum: in cuius capite uisus fuerit regalis serpens (*βασιλεὺς δράκων*) alatus, longitudine cubitorum quatuor: Et ab hoc (agno) res futuras cuidam reuelatas. Historiam scribit Suidas in *Ἀγνίῳ* & *τὸ ἄγνίῳ*: sed usum prouerbi non explicat. Sub Bocchoro dynasta Aegyptiorum, qui iura eis constituit, agnum loquutum tradunt, ijs ferè temporibus, quibus apud Albam æditi sunt Romulus & Remus, Cælius. De ariete Phrixī etiam legimus, quod Phrixum humana uoce sit allocutus. ¶ Lupo agnum eripere, Vt lupo agnum amat, uide in Lupo. ¶ Euganea quantumuis mollior agna, Iuuenalis. *λευκοτέρα πακτῆς ποτιδῆμ, ἑπικωτέρα δ' ἄγνός*, Theocritus Idyl. xi. *Ἄγνοι αὖ τῶπος*, hoc est Ingenio & moribus agni, mites, simplices, stolidi, molles: apud Aristophanem in Pace, ut interpretantur, Scholiastes, Hefychius, Varinus, Vocatur & *ἀμνοκῶν*, tali ingenio præditus, ut superius in a docui. ¶ Agnum obijcit uel emittit: *ἄγνα προβάλλει*: Vide inter prouerbia ex Ariete. ¶ Aspera nunc pauidos contra ruit agna leones, Valerius 3. Argon. ¶ Mittam uos sicut agnos inter lupos, Christus ad discipulos Lucæ 10. Habitabit lupo cum agno, Esaiæ 11. Lupo & agnus pascuntur simul, Esaiæ 65. Vide in Lupo h.

DE MUSMONE.

Musimonum, in Hispania, sed maximè Corsica, non maximè absimile pecori (id est ouibus) genus musimonum, caprino uillo quàm pecoris uelleri propius, quorum e genere & ouibus natos prisci umbros uocauerunt, Plinius. Strabo quidem Græcè, ut paulò post citabo, musimonum, *μύσιμων*, duabus syllabis scribit, non tribus ut Latini. Asinum, aut musimonem, aut arietem, Cato Deletorio ut Nonius citat. Musimonis figuram pictam exhibuit Munsterus in descriptione

scriptione Sardinia, non tamen ad uiuum, sed narratione acceptam. Musimon, asinus, mulus, aut equus brevis. Pretium emit, qui uendit equum musimonem, Lucilius, Nonius. Dicti sunt autem forsitan musimones, quod iisdem ex locis haberentur, unde musimones oues uel caprae syluestres, nempe ex Hispania. Paruos quidem equos, quos astures uel asturcones uocabant, Hispaniam misisse constat. Equi Sardiniae agiles & elegantes sunt, sed minores alij, Munster. Musmo, ex capra & ariete natus, ut cinirus ex oue & hirco, Albertus lib. 22. in uoce Ibrida, sed sine auctore. Hirci syluestres in Sardinia (inquit Pausan. in Phocicis) magnitudine eadem sunt qua hirci aliarum regionum. Formam uero habent, qualis in plastica Aeginæa representatur arietis syluestris; nisi quod circa pectus hirsutior est, quam arte illa representari solet. Cornua ei non protenduntur à capite à se inuicem dissita, sed statim iuxta aures reuoluuntur. Celeritate quidem beluas omnes superat. (Αἰγιντικὰ ὄρκα, αὐτοσυμβεβηκὸς ἀνδρῶν, Varinus. Rhôpon multimodis rebus constantem quæstum, Aeginæam appellamus mercaturam, Strabo.) His in insulis (Sardinia, & Corsica) nascuntur arietes, qui pro lana pilum caprinum producunt, quos musmones uocitant, eorum sese pellibus thoracis modo incolæ muniunt, pelta utuntur & pugione, Strabo libro 5. Volaterranus è uillis musimonum tomenta confici scribit, Strabonem citans, perperam ut apparet. Capris Sardinia cubitales innasci pilos Nymphodorus tradit, &c. ut retuli in Capra B. Hæc an eadem quæ musmones sint, non ausim affirmare. OPHIONA uero Plinij, cuius mentionem apud Græcos se reperisse scribit, non alium quæ musmonem esse planè asseruerim; cum Sardinia peculiaris sit, ceruo minor, pilo demum similis; quæ omnia musimoni conueniunt; & nomen etiam aliqua ex parte; hodie enim muslo (uel, ut alij scribunt, mufro), nominatur. Interijse quidem suspicari, ut Plinius, absurdum dixerim, cum natura rerum genera & species omnes sedulo semper conseruet. Nuper apud nos Sardus quidam, uir non illiteratus, Sardiniam affirmauit abudare apris, ceruis ac damis; & insuper animali quod uulgò muslonem uocant, quod nusquam alibi in Europa reperiatur. Pelle & pilis (pilis caprea, ut ab alio quodam accepi, cætera ferè ouis simile) ceruo simile; cornibus arieti, non longis, sed retrò circa aures reflexis, magnitudine mediocris cerui; herbis tantum uiuere, in montibus asperioribus uersari, cursu uelocissimo, carne uenationibus expetita, Hæc ille. ¶ Sunt & alia oues ferae, ut supra in Oue B. retuli. & quædam earum non lana, sed pilo duriore induta, ut colos, id est animal sniatky uel snak uulgò dictum à Moschouitis. In Aethiopia oues non lana sed pilis camelorum hirsutæ sunt, Aelianus. Sunt & Creticae oues quædam syluestres circa Gortynium Cretæ agrum, quibus pro lana caprinus ferè uillus est, hirtus & asper, colore flauus uel purpurascens, cornibus quaternis: λαχνη πορφύρεος αὐτὸν ἰσοῦς ἐστὶν αὐτοῦ. His & subus colore similis est, non lana, cornibus tantum binis, amphibius. Alia etiam oues & caprae syluestres reperiuntur, domesticis paulò maiores, cursu pernices, pugnaces, cornibus intortis. Ouium quidem uis præcipua in frontibus, itaque sæpe apros prosternunt, sæpe & inter se concurrunt tanta pertinacia, ut neutra cedat, donec aut uicerit, aut mortua relinquatur, Oppianus lib. 2. de uenat. ¶ Onelæus, asinus uel aries syluestris, Suidas & Varin.

DE PANTHERA SEV PARDALI

PARDO, LEOPARDO.

A.

P

ANTHERA à Plinio & alijs scriptoribus Latinis dicta, quanquam originis Græcæ uocabulum, ut in progressu etiam dicemus, apud Græcos tamen non panthera, sed pardalis uel pordalis dicitur. Alius uero est Græcorum panther, masculini tantum generis: qui lupis adnumeratur; alij enim hunc ceruarium lupum esse uolūt, qui uulgò lynx nominatur:

alijs canarium, ut Theodorus & Niphus ex Aristotele uertunt, quem Græci etiamnum pantherem uulgo appellant, Arabes lupum Armenium, Turcæ cicalum, animal uile, minus lupo, & cætera longe degenerans, &c. idem animal pantherion, & lycopātheros nominatur, ut copiose scripsi supra inter feras lupo congeneres. ¶ Panthera etiam uaria nominatur Latine, nimirum propter pellem maculosam. Nunc uarias, & pardos, qui mares sunt, appellant in eo omni genere, creberrimo in Africa Syriacq. Quidam ab ijs pantheras solo candore discernunt, nec adhuc aliam differentiam inueni, Plinius 8. 17. Pantheræ, quæ & uariæ seu Africanæ dicuntur Suetonio in Gordianis, Egnatius. Varias quidem à macularum uarietate dici manifestum est. Senatusconsultum fuit uetus, ne liceret Africanas in Italiam aduehere, Plinius: proximè autem de pantheris dixerat, Et mox subiungit: Primus autem Scaurus adilitate sua uarias cl. uniuersas misit, &c. Si à Libya Lucæ boues dicte essent fortasse, pantheræ quoq; & leonès non Africanæ bestię dicerentur, sed Lucæ, Varro. Hermodolus etiam in Plinium 8. 19. ex Oppiano quædam de thõe transferens pardum & pantheram pro eodem accipit. Philostratus leonem ex pardali mare concipere scribit, Plinius & alijs ex pardo uide plura in c. inferius. Qui Græca hætenus transfulerunt tum sacra tum profana, pleriq; pardalin, pardum reddunt: ego de mare tantum sic uerterim: pro fœmina pantheram, & similiter ubi sexus non exprimitur. Sed neq; accussem eum qui Græcam uocem pardalin relinquat, uitandæ scilicet homonymiæ causa. Pardus quidem Græcè nusquam legitur: nec apud Latinum puto uetustiore Luacano & Plinio. Leopardus etiam recentius est uocabulum. Ipse quidem his omnibus uocibus animal unum significari puto. Nam si sexus tantum differentia sit inter pardum & pantheram, aut etiam coloris, quod tamen incertum est, & dubitabat etiam Plinius: genere siue specie differre existimari non debent. Oppianus pantheram in maiorem & minorem discernit, ut dicam in B. Leopardus quidem propriè dici debebat animal ex leonis leæneque cum panthera pardoue coitu natum, ut infra capite tertio prosequar: sed obtinuit consuetudo, ut leopardus simpliciter pro panthera ponatur: unde & uulgares linguæ sua mutuantur nomina, peregrinum animal omnes uno ferè peregrino nomine uocitantes. Itali leopardo, Galli leopard uel lyopard. Germani similiter, uel leppard uel lefrat: (nam quod quidam scribunt pantherbier, à recentioribus quibusdam fictum puto, eundem pantheræ leopardum esse nescientibus.) Hispani, león pardal, uel leopardo potius, ut Itali quoq; Angli, lybarde, uel leparde. Illyrij lewhart. ¶ Græci pro mare pardalis scribunt, πέρδαλις, per o. pro fœmina uero pardalis, πέρδαλις, per a. ut Grammatici annotant: sed uideo apud auctores, (Philostratus, Oppianum,) hanc differentiam non obseruari, nisi quis culpam in libentarios reiecerit. ¶ Pardalin, Hebræi namer uocant, נמר. & sic ubiq; uertere solent L X X. Hieronymus pardum. Tribuit autem sacra scriptura huic animali celeritatem, ferociam singularem & maculas: quæ omnia probè conueniunt pantheræ. Auicenna etiam aliquoties in aconiti mentione namer protulit, ubi Græci pardalin habent, uetus interpretes leopardum reddit: ut non sit dubitandum quin rectè sic transferatur in sacris literis. Accedit quòd grammatici Hebræorum bestiam maculosam esse scribunt. Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit, Esaiæ 11. ubi Chaldæus interpretes pro namer habet נמר nimra. Danielis septimo nominatur namer in uisione quatuor bestiarum de mari ascendentium. Sic & d. Ioannes Apocalypseo 13. uidit bestiam de mari ascendentem decem cornibus insignem, similem πέρδαλις, Erasmus uertit pardo. Pardus (namer) uigilat super ciuitatem eorum, ut omnem inde egredientem discerpat, Hieremiæ 5. Leuiorès pardis (nemerim) equi eius, Abacuc 1. Factus sum eis sicut leo, & sicut pardus qui directus est ad uiam, (Hieronymus uertit in uia Assyriæ,) Osee 13. Hic pro leone Hebræicè legitur schachal, (Hieronymus & alijs leonem interpretantur. Septuaginta panthêrem, πάνθηρα, à recto πάνθηρ: pantherem autem à panthera diuersum esse superius monui. Munsterus in Lexico trilingui pro panthera & πάνθηρ eandem uocē Hebræicis quoq; literis scribit, quod ludæorum in sua lingua imperitiā arguit.) Sed de uoce schachal pluribus dixi in Leone, & inter cætera non esse, ut cuidam uidetur, leopardum: pro pardo autem (Osee 13.) Hebræicè legitur namer (quamuis libri quidam excusi perperam named, habent:) in Græca translatione pardalis, Si mutare potest Aethiops pellem suam, aut pardus maculas suas, & uos poteritis benefacere cum didiceritis malum, Hierem. 13. Coronaberis de uertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum, Canticorum 4. (Mons leopardorum distat à Tripoli per duas leucas, rotundus & altus, una leuca à Libano distans, Brocardus in descriptione Terræ sanctæ). Immittetur in illos quasi leo, & quasi pardus lædet eos, Ecclesiastici 28. ¶ Alpheth, uel alpheil, (ut Rasis habet: ut Albertus, alphec: ut Auicenna, alfhed,) generatur ex leone & leopardo (id est panthera, uel pardali,) ut mulus ex equa & asino. Cicuratur autem aliquando, & uenationi aduiscit ut canis. Cum autem errat in uenatione, (aberrat, frustratur, & non assequitur prædam,) retrogreditur iratus, Rasis. Aliquando cicuratum hoc animal, ducitur ad uenandum, & nisi admodum blandiatur ei uenator, retrocedit & occidit homines & canes: lupos etiam libenter interficit, Albertus. Bellunensis alfhed leopardum interpretatur, & minorem esse ait quàm alnemer, ut sit pardalis minor: uide in B. Leopardos quidem etiam hodie in aulis principum, alios maiores, alios minores haberi audio. Aconitum pardalianches interim alfhed & alnemer, Auicenna: Vetus interpretes transfudit leopardos & lynces. Leopardū quidem hodie uulgo dictum, in principum & regum aulis, similiter ad uenationes institui, & nisi intra paucos saltus feram assequatur à uenatore dimissus, uehementer iracundum redire legimus.

Pardus fit quidem cicut, sed nunquam prorsus suam feritatem exiit. Nam cum à uenatore dimittitur, nisi quarto aut quinto saltu feram assequatur, ferociter iratus subsistit: & nisi statim furenti uenator bestiam aliquam obtulerit, cuius sanguine placetur, in ipsum uenatorem uel in quoslibet obusos irruit. Aliter enim quam sanguine placari non potest. Quamobrem uenatores curant ut semper agnos uel alia animalia secum habeant, Liber de nat. rerum. Alphec animal est perquam ferox & noxium; multi in Italia, Gallia & Germania leunzam (unziam) uocant, Albertus. VNCIA (inquit Isidorus) est animal sauiissimum, non altius cane, sed longius corpore, canibus ualde infensum, prædam non edit, nisi in sublimi; & sæpe cum ad arborem uenit, à summo ramo suspensam uorat. Cum libidine feruens aliquem fauciauerit, mures ad faucium conueniunt, & permungunt, ille moritur.

10 Vnde quidam ab ea uulneratus, nauigio in mare uectus est, ne infestaretur à muribus: qui hominē quærentes cum ad littus maris uenissent, substiterunt. Fel eius mortiferum est, (hoc alij de leopardi seu pantheræ felle scribunt, solius opinor inter quadrupedes: quamuis inter cætera etiam animalia, nullis quam serpentibus fel uenenatum esse legere memini: mustelæ syluestris tantum fel uenenatū esse apud Plinium legimus.) Hæc ille. Addunt alij, nasci hoc animal in Africa interiore, Italicè lonza scribitur. Aliqui (nostra ætate) leānam interpretantur, alij pardum, alij pantheram, teste Fr. Arlunno. Est & LA V Z A N V M apud recentiores animal, uicini saltem nominis occasione hic memorandum. Hoc crudelissimum esse scribunt, nullam ab eo tutam esse bestiam, leones quoque terrere: suo tantum generi parcere, in cætera grassari, illa præcipuè quæ fortiora sunt & uim alijs inferunt, hominē imprimis odisse, Liber de nat. rerum, & Albertus, qui etiam Solinum citat, apud quem ego nihil tale reperio. ¶ De morsu leopardi, (alnemer & alfhed,) ex genere leonis, & uulnere unguium eorum, Auicenna 4. 6. 4. 10. ¶ Sed ut magis satisfaciam omnibus, neque res diuersas confundere cuiquam uidear, priuatim primum quæ de pardo scripta reperio, referam omnia: deinde quæ de leopardo: nisi ubi ex Græco pardalis, uel Hebraico aut Arabico namer, aliqui pardum aut leopardum transulerunt; ea enim ad pantheram seu pardalin pertinere certissimum est.

¶ PARDVM Plinius à panthera, ut superius recitauī, sexu tantum differre putat, sed dubitat. Supra dixeram pardi nomen Latinis tantum usitatum esse, Græcis non item: sed nunc in commentarijs in Plutum Aristophanis locus occurrit, ubi interpret enarrans uim uerbi ἀπὲρ παρδῶν, id est crepitum alui emisit, sic scribit: *ἡ δὲ τῶν ἀδρόων ἦν πνδυμάτων ἐκπύσησις. ἔθην καὶ παρδῶν, ὁρμητικὸν γὰρ τὸ ἔθνος.* Verum apparet grammaticum istum recentiorem esse, nec inter classicos adnumerandum auctores. 30 Apud Aristotelem historia anim. 2. 11. legimus τὰ πρὸς ἄλυσιν, Theodorus pardos translulit. Scribit autē Aristoteles chamæleonem habere pellem pallidam nigris distinctam maculis ut pardalia. Nec alibi usquam hæc uox uel apud ipsum, uel alios quod sciam reperitur: nec Gaza pardum alibi conuertit. Heliogabalus ebrios amicos plerumque claudebat, & subito nocte leones, & leopardos, & ursos, exarmatos immittebat, ita ut expergefacti in cubiculo eodem, leones, ursos, pardos cum luce, uel quod est grauius nocte inuenirent, ex quo plerique exanimati sunt, Lampridius. Videri autem potest eosdem posteriore loco pardos dicere, quos prius leopardos dixerat. In his syluestribus (locis Hircania) & pardi sunt, secundum à pantheris genus, noti satis, nec latius exequendi: quorum adulterinis coitibus degenerantur partus leonarum, & leones quidem procreant, sed ignobiles, Solinus. Pardus secundum post pantheram est genus, uarium ac uelocissimum, & præceps ad sanguinem: saltu enim ad mortem ruit. Ex adulterio pardi & leonæ leopardus nascitur, & tertiam originem efficit, Isidorus. Leones quos creant pardi in plebe remanent, iubarum inopes, Solinus & Plinius. Pardus est bestia torua, & acuto nimis impetu, corpusque moribus auium conueniens habet: colore uarium, saltu potius quam cursu prædam insequitur. In Africa propter inopiam aquæ congregantur diuersæ feræ ad amnes, ibique leonæ bestiis uarijs (id est pantheris) miscentur: & inde pardi procreari dicuntur, Basilus ut citatur in libro de nat. rerum. Odore pardi coitū sentit in adultera leo, totaque uī confurgit in pœnam. Idcirco aut flumine abluitur, aut longius comitatur, Plinius. Philostratus libro secundo de uita Apoll. pardales, πρὸς ἄλυσιν nominat, ex quibus leonæ concipiunt, & maculosos pariant catulos: cum Plinius iubis tantum differre scribat, quod ijs careant, & ignobiliores sint. Sed quærendum est, an ut leonæ ex pardo concipit, & corpore sibi similem gignit, animo dissimile:

50 sic etiam pardalis seu panthera ex leone concipiat, & maculosum gignat foetum. Vt duorum sint generum leopardi: Sicut & mulus alius ex asino & equa nascitur, alius ex equo & asina qui hinnus uocatur. Omnia sanè bigenera plus à matre accipere uidentur, præsertim quod ad magnitudinem & formam corporis. Grammaticus quidam in Promptuario leopardum interpretatur animal ex leone & panthera natum, uel ex pardo & leonæ, nigris maculis leoninam pellem distinguentibus, sine iuba: sed authorem non adfert. Vide in Leone c. Pardi, ut quidam dicunt, ex pantheris aliquoties & canibus procreantur, Albert. Leporarios magnos, quos ueltres quidam uocant, aliqui nasci aiunt ex coitu leopardi cum cane, Albert. Λυκοπαῖνδρον quidam in Lexico Græcolat. interpretatur animal ex pardo & lupo natum. ¶ Leonibus ac pardis, omnibusque generis eius, etiā felibus, imbricatæ asperitatis lingua est, ac limæ similis: attenuansque lambendo cutem hominis. Quæ causa etiam mansuefacta, ubi ad uicinum sanguinem peruenit salua, inuitat ad rabiem, Plin. Et alibi, Miarum pardos, pantheras, leones, & similia condito in corporis uaginas unguium mucrone ne refringatur hebeteturue ingredi, auersisque falcibus currere, nec nisi appetendo protedere. Pardi in Africa

condensa arborum insidit, occultatq; earum ramis, in prætereuntia insiliunt, atq; uoluerum sede (cæde, codices minus emendati,) grassantur, Plinius. Scribit sanè de pardali quoq; Orus, eam prorsus insidiosam esse, celeritatem suam abscondere, & ex abdito inuadere animalia. Aliquoties inter frondes & fruteta latens in aues grassatur, suæ uelocitati confidens, Albertus. Pompeij Magni primum ludii ostenderunt chaum, effigie lupi, pardorum maculis, Galli raphium uocabat, Plinius. Panther caurit amans, pardus hiando felit, Author Philomela. ¶ Pardi fel uenenosum esse Cardanus scribit, alij omnes leopardi: sed Arabicè nemer legitur, quare ad pantheram differo, Pardi epitheta, celer, fulmineus, sublimis, uiridis, apud Lucanum, Claudianum, luuenalem. ¶ Hippardium fera quædam cornuta ab equo nominata, iubata, apud Aristophanem, nihil quod memoretur cum pardo commune habet. ¶ Picto quod iuga delicata collo Pardus sustinet, Martialis. ¶ Hæc sunt 10 quæ de pardo priuatim scripta reperio: uidentur autem eadem omnia de panthera etiam uerè dici posse, quamobrem in illa etiam pleraq; repetentur, sed pardi nomine expresso.

¶ De LEOPARDO nonnihil in præcedentibus iam dixi. Volui autem hoc loco de eo etiam priuatim agere, quoniam apud recentiores tantum hoc nomen reperio, nec apud ullum qui uixerit ante Iulij Capitolini, aut Ael. Spartiani seculum. Recentiores quidam, ut Bellunensis, minorem tantum pantheram leopardum uocant, ut in B. referam; alij maiorem, quidam non pantherā, sed ex pardo & leæna natum animal. ¶ Pardalis, id est leopardus, Syluaticus. Leopardus Italicè, pardus Latine, Arlunus. Et alibi, Pardo Italis, (forte apud poetas Italicos tantum,) Latine pardus uel leopardus. Leopardum quidam putant eandem esse bestiam cum pardo, Albertus. Catos syluestres et si Angli quoq; habent, ut nos, tamen leopardum etiam catum montanum uocant, ut audio. Leo- 20 pardus ex leæna & pardo natus colore est subrufo, maculis per totum corpus nigris, fœmina mare fortior est, Albertus & Liber de nat. rerum. Leop. similis est leoni capite & membrorum forma, minor tamen, nec adeo robustus, Physiologus. Pellis leopardi nuper à me consyderata huiusmodi erat; Longitudo pellis simul & caudæ, quanta hominis mediocris cum sesquidodrante: Caudæ per se, dodrantes tres cum dimidio, Pellis latitudo circa medium, dodrantes tres, Color ferè flauus dilutus, maculis rotundis nigris distinctus. Pili breues & lanuginosi. Pretium unius, coronati, id est denarii aurei quinq; aut sex, plus minus, pro pellium differentia, & regionū longinquitate. ¶ Leopardi rictant, Ael. Spartianus. Animal est uehementer iracundum; & cum morbo laborat, sanguinem capri syluestris requirit; aliquando & sinum hominis pro remedio. Camphora gaudet, & arborum eius custodit ne quis inuadat, Albertus. Pantheram sanè & ipsam odoratam esse, & aromatibus 30 oblectari Philostratus & alij scribunt. Quamobrem non mirum est si allium detestetur, ut Cælius ex Ambrosio repetit: Nam sicubi parietes, inquit, litu allij infeceris, exilit protinus nec resistit. Vide infra in D. ad finem. ¶ Leop. ita cicuratur, ut tanquam canis uenatori inferuiat, Physiologus. Quod si dimissus non tertio quartoue saltu præda potiatur, indignatur adeo ut nisi sanguine placetur, aliquando in uenatorem insiliat, Albertus. Audio principes quosdam & reges cum uenatum exeunt, leopardum à tergo secum in equo uehere, & in ceruum aut aliam quæ se obtulerit feram immittere. Eadem supra de pardo & alfhed scripsimus. Magnus Cham Tartarorum uenationi sæpe operam dat, & equo insidens ducit secum leopardum domesticum, quem in ceruos & damas prouocat, Paulus Venetus 1. 65. Et alibi, Rex Tartarorum habet cicures leopardos, qui mirum in modum uenationi inferuiunt, multasq; capiunt bestias.

¶ Leones in delicijs atq; item leopardos habuisse narratur Heliogabalus, exarmatos cicuresq; quos ita instituerant mansuetarij, ut ad mensas secundas iussi accumberet ex inopinato, nemine conscio exarmatas esse feras, Cælius ex Lampridio, cuius uerba in Pardo iam recitauimus. ¶ Fuerunt sub Gordiano Romæ camelopardali decem, leopardi mansueti triginta, &c. Iul. Capitolinus. Giraffæ, leones, leopardi, in prouincia Abasiæ nascuntur, Paulus Venetus 3. 45. In regno circa Melachurabem è regione Sumatræ insulæ, permulti leopardi reperiuntur, Vartomannus. ¶ A Syria Romanam usq; cum bestijs depugno per terram & mare die ac nocte uinctus cum decem leopardis, hoc est cum militari custodia, qui ex beneficijs peiores fiunt, Ignatius in epistola ad Romanos.

¶ LEFRAT dicta bestia in Scandinauia, deuorat animalcula muribus similia, quæ lemmer uocant, & eo cibo pinguescit, pellis eius aliquanto laxior sit humana mensura, Zieglerus in Schondia, 30 ut pluribus recitauimus supra in Muribus diuersis. Videtur autem hæc bestia, uel leopardus esse, nomine detorto, nam & Germani *lepart* proferunt; uel prorsus ei congener.

B.

Pantheræ in Asia sunt, in Europa autem nullæ, Aristoteles. Pantheræ in Africa Syriaq; abundant, Plinius. Si lucam bouem Latini sic appellassent à Libya, fortasse pantheræ quoq; & leones, non Africanæ bestiæ dicerentur, sed lucæ, Varro de ling. Lat. Mauritania alit leones, pardales, & alias feras diuersas, Strabo. Ultra Catadupa Nili procedens Apollonius & comites, uiderunt leones & pantheras, Philostratus. Vltimum extremæ Arabiæ promontorium à Dira usq; ad Austri cornu, fert pardales fortissimas, *παρδάλεις ἀλγίμους*, Strabo lib. 16. Post Barygazam continens ad Austrium pertingens Dachinabades uocatur: quæ supra hanc est mediterranea regio ad Orientem, montes 60 magnos continet, & omnigena ferarum genera, pardales, tigres, &c. Arrianus in Periplo rubri maris. In parte Syriæ contermina, leones & pardales multo plures maioresq; reperiuntur, quam in Libya,

in Libya, Diodorus. Pantheræ capiuntur in Pamphylia parte quæ aromata profert, Philostratus in uita Apoll. Lyciæ & Cariæ pardalis, nec animosa est, neque ualde ualet saltu, nisi cum est uulnerata: tum spiculis resistit, neque ferro facile cedit, Gyllius ex Aeliano. Eundem locum multò aliter transfert Volaterranus, his uerbis: In Caria & Libya (lego Lycia) prælongi admodum pardi sunt, ac animo imbelles, minimum saltu agiles, pelle adeò dura ut ferro non cedat. Vter uero melius, iudicabunt qui Græca uiderint. Pantheræ numerosæ sunt in Hyrcania, Solinus. In itinere quod dextra Gangem, sinistra uero Hyphasin fluuios habet, descendenti Apollonio leones ac pantheræ occurrerunt, Philostratus. Pantheras cicures ad suum regem Indi afferunt, Aelian.

¶ Alnemer est animal minus lynce, id est lupo ceruario, leopardo simile figura & colore, sed alià quanto maius, pedibus quoque & unguibus maioribus & acutioribus: oculis obscuris & terribilibus, ut ipse uidi. Idem leopardo fortius, ferocius & audacius est. Inuadit enim & dilaniat homines. Ceterum leopardus Arabicè nominatur alfhed, Bellunensis. Hinc coniecturam facio alnemer pantheram Oppiani maiorem esse, alfhed autem minorem: quanquam Nicander de aconito in Theriacis scribens, pardalianches uocari ait, quod à pastoribus pro ueneno mortifero obijciatur *θήρεσι πελώροις* (id est magnis feris, quasi pardales omnes magnæ sint,) *ἰδὲς ἐν νημοῖσι φαλακράντις οὐκ ἔστιν*. Est autem Phalacra unum ex cacuminibus Idæ montis. Pardalium duplex genus est, inquit Oppianus: sunt enim aliæ maiores & dorso ampliores: aliæ uero minores, sed robore (μύθος) non inferiores. Eandem coloris uarij & figuræ corporis speciem similitudinemque ambæ, præter caudam, gerunt, nam maiori bus minor est cauda, minoribus uero maior. Vtriusque solida sunt femora, corpus oblongum, oculi splendidi: quorum pupillæ sub glaucis fulgent palpebris, glaucæ etiam ipsæ & interius rubicundæ, ardentibus similes, ignitæ: dentes pallidi, *ἰοπίοι*, id est uenenosi: pellis uariâ, color splendidus, æreus, crebris oculis (id est maculis) nigricantibus, Hæc Oppianus. Ante annos aliquot Francfordiæ me mini uidere uenales quasdam pelles peregrinas, maculosas, angustas, quinque aut sex digitos latas, bene longas: cauda ferè magnitudine & figura ut felium, circulis nigris distincta. pelles singulas quinque drachmis argenteis indicabant: coniungebantur autem uiginti in fascem unum. Animal ipsum leppart uocabant, hoc est leopardum. In hoc genere (pardorum) est qui cognominatur bitis, haud alijs absimilis, præterquam quod cauda carere dicitur: is si à muliere aspiciatur, extemplo eam in morbum deducit, Volaterranus ex Aeliano. ¶ Inter omnia animalia (inquit Aristoteles in Physiognomicis) leo perfectissimam maris ideam præ se fert, &c. Pardalis uero inter ea quæ fortia esse uidentur, foemineam magis formam exprimit, (*ἡ δὲ πέρδαις θηλυμορφώτερον*, Adamant.) cruribus tantum exceptis, quibus maxime (ad inuadendum cætera aut se defendendum) utitur, & fortiter agit. Habet enim faciem paruam, os magnum, oculos paruos, albicantes, (*ἐκλόντες*) modicè cauos, & ferè planos, (*ἐγκλίβες, αὐτὸν δὲ πεδίοπλαυστρος*, lego *ὠπιοπλαυστρος*: locus uidetur deprauatus.) frontem oblongam, aures uersus rotundam magis quam planam, (*μέτωπον προμήκιστον, πρὸς τὰ ὠτιά περὶ φέρεισθον ἢ ὠπιοπλοῦς*). Vetus interpret uertit: frontem longam, aures rotundas magis quam planas.) Collum ualde longum & tenue. Pectus non bene costatum, (*ἀπλόθυρον*, paruus costis præditum:) dorsum longum, clunes carnosas & femora. Partes uero circa ilia (*λαγόνες*) & uentrem magis planas, (*ὀμαλὰς*, id est nec protuberantes, nec cauas: nam qui *δύζωνοι* sunt, & cinctu gracili, eam partem cauam habent.) Colorem uarium. Corpus uero totum inarticulatum, & asymmetrum, Hæc Aristoteles. Omnia ferè saua animalia feli similia sunt, panthere, lyncei, pardi: commune enim est unguium magnitudo & robur, pellis distincta, uersicolor ac pulchra: caput rotundum, facies breuis, cauda prolixa, agilitas corporis, feritas, & cibus qui uenatione acquiritur, Cardanus. ¶ Animalia quædam colore uaria sunt, idque dupliciter: aut enim genere, ut panthera, pavo: aut non genere toto, sed parte, ut boues & capræ interdum uariæ generantur, Aristoteles. Panthera & tigris macularum uarietate propè solæ bestiarum spectantur, cæteris unus ac suus cuiusque generis color est, Plinius. Et alibi, Pantheris in candido breues macularum oculi. Et rursus, Quidam à pardis pantheras solo candore discernunt. Numerosæ sunt in Hyrcania, minutis orbiculis superpicæ, ita ut oculatis ex fuluo circulis, uel cœrulea, uel alba distinguatur tergi supellex, Solinus. Pardi uirides, Claud. 3. Paneg. Pictò quod iuga delicata collo Pardus sustinet, Martialis. Chamæleo pellem habet pallidam nigro distinctam ut *πρὸς ἀλῖα*, Aristot. Gaza transfert, ut pardi. Panthera est animal uarium & ualde speciosum, Liber de nat. rerum. Si mutare potest Aethiops pellem suam, aut pardus (namer) maculas suas, & uos poteritis bene facere cum didiceritis malum, Hierem. 13. Panthera undequaque uariâ est (quare etiam uariâ Latine uocatur) maculis orbiculatis ad modum oculorum ex fuluo colore interdum ad album interdum ad cœruleum uergentibus, Albertus. Equi orynges dicti, (sive à montibus, siue ab impetu ad libidinem,) alij pellem maculis oblongis uariam habent, tigridum instar, alij uero rotundis ut pantheræ, Oppianus. Sed suauius dicam Græcè, *τοὶ δ' ἄρ' ἐν προχείλοισι περὶ δόρυμα λαοὶ ἄλλον τὸν σφραγίσιν πυνκνίσιν, ὁμοίᾳ πορδαλίοσι*. Chaus animal, quod Galli raphium uocant, lupi effigie pardorum maculis, Plinius. De pardali dixeris, habere eam corpus *κατάσικτον, σικτικόν, λοκοειδές, ὑπερσώπον, δύχρον, διειδές, πολυειδές, ὕψρον, διελικτόν, πολύμορφον*, Pollux. Pausanias in Arcadicis scribit se inter cætera fabulosa audiuisse etiam gryphes punctis ut pantheras uarium habere corpus. Terram Eremborum (id est Troglodytarum uel Saracenorum in Libya) comparant *πρὸς ἀλῖα*, id est pelli pantheræ. *ἢ γὰρ δὲ ψυχρὴ τε καὶ ἀρχαῖος τε τὸν τοῦ, τὴ καὶ τῇ λυαυῖσι κατάσικτον φορέουσιν*, Dionysius Afer. Hanc autem

regionis illius uarietatem accidere propter Solis adustionem Eustathius addit. *Τῶν λεοσιδίων ἡ γένεσις* *ῥα πορδ' αλίου*, Agathias in epigramm. Sunt qui tradunt in armo (dextro, Albertus) ihs similem Lunæ esse maculam, crescentem in orbes, & cauantem pari modo cornua, Plinius. ¶ Ferunt odore earū mirè sollicitari quadrupedes cunctas, sed capitis toruitate terreri: quamobrem occultato eo, reliqua dulcedine inuitatas corripunt, Plinius. Tradunt Persicum smaragdi genus uisum implere, quem non admittant, felium pantherarumq; oculis similes: nanq; & illos radiare, nec perspicere: eosdem in sole hebetari, umbris refulgere, & longius quàm cæteros nitere, Idem. Panthera dentes habet serratos, Aristoteles & Aelianus. *Καρχαρόδοντα, ὅσα στρογγύλης καὶ ἐναλλάσσοντες τὸν ὀδὸν τῆς ἑχέου*, ut leo, canis, pardalis, Scholia in Aristophanis equites. Pardis lingua est imbricata asperitatis, ac limæ similis, ut superius in Pardo scripsi. Pantheræ quaternas mammas uentre medio gerunt, Aristotel. & Plinius. Pantheræ cor maximum est proportionem, ut & reliquis timidis, aut propter metum maleficis, Idem. Multiplici pedum fissura est, Aristot. Pedes priores quinque distinctos digitis habet, posteriores quaternis: parua quidem inter quadrupedes digitatas, posteriores etiam quinque digitos obtinent, Idem. Condito pantheræ, & similia, in corporis uaginas unguium mucrone, ne refringatur hebeteturque, ingrediuntur, auersisq; falcibus currunt, nec nisi appetendo protendunt, Plin. Cauda leoni infima parte setosa est, ut bubus & forici: pantheris non item, Idem. ¶ Os amplum & rescissum habent, leo, canis & feher, quem nos dicimus leopardum, Albertus de animal. 2. 1. 4. Ego pro feher legerim fhed: sic enim leopardum Arabicè uocari, ex Bellunensi superius docui: al quidem syllaba præfixa, articuli tantum uicem obtinet. ¶ Fœmina crebrius inuenitur, Volaterranus: nimirum q̃ non sibi tantum, sed etiam catulis de uictu prospiciens, latius uagatur.

C.

Panther caurit amans, pardus hiando felit, Author Philomelæ. Leopardi riciant, Ael. Spartianus. *Βρυχᾶσθαι* uox leonis est, & aliorum quæ uocabulum suæ uoci proprium non habent, ut urssi, pardalis, pantheris, Varinus & Pollux. Oryges non metuunt canis latratum, *πορδ' αλίου δ' ὁ γῆρυ ἡ μάστις πεφύλασται*, Oppianus. Ferarum aliæ montanis, aliæ palustribus locis gaudent: *τὰ δὲ τῶν ἰδίων καὶ ἡλίου, ὡς αὖ πορδ' αλίου*, Vnde Homerus (Iliad. φ.) *ἢ τὴν παρδάλιν ἐστὶ βαδείης ἐκ φυλόχοιο*, Pollux, Idem mons Troiæ est, & accipitur pro quouis monte, ut Achelous pro quauis aqua. Iones uero nemus seu syluam, idam uocitant, & interdum Attici quoq; Varinus. *ἐύλοχος*, locus montanus est, sic dictus quod ligna habeat: uel simpliciter locus fruticibus & arboribus cōserctus. Fedeo (lego fhed, aut fhedos uel fhedor numero plurali) qui sunt leopardi, manent plerumq; apud fluuios in locis consitis arboribus, & maxime iuxta arbores camphoræ, Albertus lib. 8. ¶ Pardales uino delectantur, Oppiano teste: unde forsan poëtæ fabulantur eas olim mulieres Bacchi nutrices fuisse. Vide infra in h. Quamobrem uino inebriatæ etiam capiuntur, ut dicam in e. ¶ Panthera aliquando nimium se replet cibo, ut & aliæ acutorum unguium quod acrius esuriant: sic repleta in latibulum se recipiens diu dormit, Albert. Veneno aconito carnis insperso à uenatoribus extinguitur, nisi stercois humanum inuenerit, quo deuorato sibi medetur, ut pluribus referam capite quinto. Leopardus cum ægrotat, sanguinem capri syluestris requirit, & stercore hominis pro remedio utitur, Albert. ¶ Pardi in Africa insidunt condensa arborum, occultatiq; earum ramis in pratereuntia desiliunt, atq; è uo lucrum sede grassantur, Plinius. Pardalis cursus celeritate cum aliâ plerumq; tum maxime simiâ assequitur, Aelianus. At alibi non celeritate, sed astu mox recitando, simiam ab ea comprehendit ait: Philes simpliciter simiam ab ea captari scribit, Plutarchus odore illectam sponte accedere & capi. Quamobrem in Mauritania pardales (inquit Aelianus) cum robore sint & uiribus præstantes, non cursu quo maxime ualent, simiâ persequi aggrediuntur: causa est, quoniam non longe ante hanc excurrentes sese tradunt: sed & ut mox eam uiderunt, in fugam se conferentes, in arbores altas ascendant, & illius impetum declinantes, illic confident. Veruntamen pardalis ad hanc rationem simiâ dolosior, insidias molitur, & dolos nescit. Vbi enim simiarum multitudo manet, eò profecta, ad terram se sub arbore abiicit, & uentre proiecto humi, sic iacet, tibias ut admodum remisse porrigat, oculos claudat, spiritu compresso sese ab anhelando contineat, & uero mortua uideatur. Illæ uero hostem ex alto despicientes, mortuam suspicantur, & facillime credunt id quod uehementer optant, nondum tamen descendere audent. At experimenti causa unam ex ipsis, quam audaciorem putant, ad examinandum pardalis affectum præmittunt, hæc quidem non omnino sibi præfidens descendit, sed timide & peditentim primo decurrit, post metu repressa reuertitur. Tum uero iterum descendit, & cum proxime ad pardalim accessit, regreditur rursus. Tum tertio descendit, & illius oculos speculatur, spiritum ducat necne periclitatur. Illa autem immoram se fortissime præstans, paulatim huic animos addit. Etiam cum hanc permanere constanter sine damno circum illam sublimiores ex superiori loco simiâ speculantur, fiduciam, & spiritum colligentes, ex arboribus frequentissimæ decurrunt, & circum eam concursantes, saltant, simul & supra ipsam gradientes insultant: & in illius contumeliam saltationem simicam saltantes, multifariam ei illudunt, & gaudium quod de hac ipsa tanq; mortua immortaliter pergauet, testant. Illa aut omnia sustinens, simul ac illa ipsas insultando, & illudendo defatigatas esse intelligit, ex inopinato exsiliens, earum partem unguibus lacerat, partem dentibus distrahit, atq; opimum, & adipale ex hostibus prandium sibi abunde comparat: & tanquã Vlysses ancillarum contumelias & procorum, sic diu mukumq; harum insultationes perpetitur, ut homines

stes ulcisci queat, Hactenus Aelianus. Vide etiam infra in proverbio, Pardi mortem adsimulat.
 ¶ Caucasus mons (inquit Philostratus lib. 2. de uita Apol.) principium est Tauri, qui per Armentam, Ciliciam & Pamphylia usque & Mycalen procedit, &c. Quod autem nostra ex parte appellatus Taurus per Armeniam protendatur, quod quodam tempore creditum non est, testantur pantheræ, quas in Pamphylia parte quæ aromata profert, captas esse comperimus. Tales enim feræ aromatibus gaudent, & ex longinquo odorem sequentes trahuntur, & ex Armenia per montes profectæ ad storacis lachrymam feruntur, quotiens uenti ab ea parte flant, & arbores liquore turgent. Accepi etiam in Pamphylia pantheram captam fuisse, aureum torquem circa collum habentem Armenijs literis huiusmodi inscriptum, Rex Arsaces deo Nisæo. (Græci codices non habent inscriptionem nec Armeniam nec Græcam.) Regnabat autem temporibus illis in Armenia Arsaces. Is ut opinor feram uidentem eximia præ cæteris magnitudine, eam Baccho sacrauit. Bacchus enim Nisæus à Nisa quæ in India est nuncupatur, non ab Indis solum, sed ab omnibus gentibus quæ Orientem spectant. Illa uero quam dixi fera, aliquandiu cum hominibus est uersata, attrahere demulcerique manibus patiens. Adueniente autem uere, ubi Veneris eam cupido stimulauit, maris desyderio tracta in montes secessit, eodem quod gerebat ornamento insignis. Et postea capta est in inferiore Tauri parte, aromatum odore, ut diximus, allecta, Hæc Philostratus. Leopardi amant arbores camphoræ, & ne quis eas inuadat custodiunt, Albertus. Admirabilem quandam (inquit Aelianus) odoris suauitatem olet paradalis, quam bene olendi præstantiam diuino munere donatam, cum sibi propriam planè tenet, tum uero cætera animalia hanc eius uim præclare sentiunt. Hæc autem hoc modo uenationem capit: Cum horum quæ ad uictum opus sunt eget, sese uel in loca arboribus consita, uel folijs uestita, ita occultat, ut inuentu difficilis tantum respiret; hinnuli, dorcades, capræ syluestres, atque alia eiusmodi animalia quadam suauis odoris illecebra attrahuntur, & proximè accedunt. Illa tum quàm mox de latebra exiliens, ad prædā se rumpit, atque eam comprehendit, (ex latebris prosilit atque inuolat, Volaterranus.) Pantheram se abscondentem uenari ferunt, propterea quod suo odore belluas delectari intelligat: propius enim ita accedunt, quas corripit, Aristot. Tradunt odore pantherarum & contemplatione armenta mirè affici, atque ubi eas persentiscant, properatò conuenire, nec terreri nisi solas toruitate, quamobcausam pantheræ absconditis capitibus, quæ corporis reliqua sunt, spectanda præbent, ut pecuarios greges stupidos in obtutu populentur secura uastatione, Solinus. Ferunt odore (apud Volaterranum non rectè legitur colore) earum mirè sollicitari quadrupedes cunctas, sed capitis toruitate terreri. Quamobrem occultato eo, reliqua dulcedine inuitatas corripunt, Plinius. Ad pardalim pleræque uel sponte adcurrere, odore allecta, simiam cumprimis, narrant, Plutarchus. Hinc aliqui pantheram dictam uolunt, quod omne genus ferarum alliciat & capet. Isidorus tamen alia quadam nugatur. Panther (inquit pantherem cum panthera confundens) dictus est, siue quod omnium animalium sit amicus (imò inimicus) excepto dracone, siue quia sui generis societate gaudet; & ad eandem similitudinem quicquid accipit & reddit; pân enim omne dicitur. Hæc ille tum ridiculè tum obscurè. Animalium nullum odoratum, nisi si de pantheris quod dictum est credimus, Plinius. Aristoteles problematum 3. 4. causam querit cur animantium nullum suauiter oleat, excepta panthera; quæ etiam ipsa, inquit, non nisi bestiis ita olet; ferunt enim suauem illis olentiam ab hac respirari. Sed nihil adfert aliud quod ad pantheræ historiam pertineat. Pardalim cæteris animalibus suauiter olere quidam affirmant; & uenari in senecta nimirum bestias alliciendo gratia sui odoris; at nobis nullam odoris affert suauitatem; forte quod olfactum homines habeant omnium ferme deterrimum. Itaque multi odores suauitatesque eorum, uel grauitates, nimirum latere hominè possunt, &c. Theophrastus de causis 6. 5. Et rursus 6. 26. Animal nullum penitus odoratum est, nisi quis pardalim dixerit sensui belluarum bene olere. Albertus falsum esse putat cætera animalia pantheræ odore delectari; quoniam in opere philosophi de sensu & sensibili legatur cætera (præter hominem) animalia odoribus nec suauiter nec moleste affici. Odores quidem certos animalia quadam sectari aut fugere, constat; sed fortassis hoc circa cibum solum, cum ex odore quid ipsorum naturæ conueniat aut aduersetur percipiant; ut ea fortassis tantum bene oleant eis, & longè etiam ad ea pelliciantur, quæ in cibum eis uenire possunt, non ut meram odoris gratiam capent. Sed in præsentia hac de re nihil statuo. ¶ Mares in omni genere fortiores, (magis animosi, Aristot.) præterquam in pantheris & ursis, Plinius. Semiramis Assyria non si quando leonem cepisset aut pardalim similem uel feram interfecisset, sed si leonem esset nata, in eo sibi placuisse fertur, Aelianus in Varijs. Ἀπονομι τὸ ζῷον φύσει, Scholias in Alexipharmaca Nicandri: qui cum scripsisset pardalim frequenti assultu excrementum hominis in arbore suspensum (id enim pro remedio petit aconito cum carnibus deuorato), petere, subiicit, hoc animal natura infirmum esse: hoc est citò fatigari & exhauriri; nimirum quod in primos impetus quantumcumque uirum habet & omnem sui roboris contentione insumat. ¶ Pardus celer, Lucanus libro 6. Leuiiores (id est celeriores) pardis (nemerim) equi eius, Abacuc primo. Suem & aprum dices συρρηχυνδοτα, leonem ἐφορμαῖν, pardalim πηδᾶν, id est saltare, Pollux. Idem alibi pardalim corpus habere scribit, ὑγρόν, δνέλικτον, πηδντικόν, ἀλτικόν, ὑπαλῆς, hoc est agile & saltibus aptum.
 ¶ Cæcos gignunt canes, lupi, pantheræ, thòes, Plinius. Author libri de nat. rerum, pantheram semel tantum parere scribit. Nam cum in utero matris, inquit, coaluere catuli, maturisque ad nascendum uiribus pollent, oderunt temporis moras. Itaque oneratam foetibus uuluum, tanquam obstantem partui,

unguibus lacerant. Vnde illa partum effundit, seu potius dimittit, dolore cogente. Ita postea corruptis & cicatricosis sedibus, genitale semen infusum non hæret acceptum, sed irritum resilit. Nam, teste Plinio, animalia quorum acuti sunt ungues, frequenter parere nequeunt, uitiuntur enim intrinsicis se mouentibus catulis, Hæc ille. Leenam quoque eandem ob causam semel tantum parere, uulgi quondam opinio fuit, quam refellimus in Leone c. Pantheram dicunt parui esse partus, & pauci & difficilis, propter ungues longos & acutos, quibus catuli frequenter uterum matris lædunt, Albertus. Panthera tempore libidinis admodum uocalis est, & ad uocem eius alia eiusdem aut uicini generis animalia conueniunt, Albertus. Leanas cum pardis coire, unde leones gignantur ignobiles, nec iubati, (aut, ut Philostratus refert, fœtus maculosi,) pluribus dixi supra in Leopardi mentione priuatim; & in Leone c. ex Philostrato & alijs. Pardus in Africa abundat, ubi propter aquarum penuriam multa animalia conueniunt ad amnes, & ibi leana à pardis adulterata generant leones, sed ignobiles, Albertus. Est quando lupi cum pantheris coeunt, unde gignuntur thões bigenere animal, quod pelle (scilicet maculosa) pantheram refert, facie autem patrem, Oppianus 3. de uenatione, Sed de thõe varias authorum sententias in historia eius statim post lupum exhibui.

D.

Leopardi gregatim conuersari solent, Albertus. Panther (abutitur hoc nomine pro panthera) sui generis societate gaudet, Isidorus. Pardalis inter animalia illa quæ fortitudine prædita uidentur, magis ingenium muliebrem refert, ut corpore etiam formam muliebrem, ut in B. dixi ex Aristotele, Leo contra, uiri, tum ingenium tum corporis speciem. Animo sanè pardalis est pusillo, (μικρόν, nisi leagendum μικρόν, id est improbo, sed uetus interpretes legit pusillo: furtiuus & ut paucis dicam doloso, Aristot. Pantheræ cor maximum est proportionem, ut & reliquis timidis aut propter metum maleficis, Aristot. & Plinius. Pantheræ ingenium molle est, (ἄβρόν, effœminatum,) iracundum, insidiosum & fraudulentum (ἀρχηπικόν καὶ ἐπίβρονον,) timidum simul & audax. His moribus corporis etiam forma respondet, Adamantius. Namer, id est, pardalis in sacris libris tanquam ferocissimum & crudelissimum animal cum lupo ac leone memoratur, ut citauimus in A. Fulminei pardi, Claudianus 8. Paneg. ¶ Sapientes Aegyptiorum designaturi hominem qui scelestum suum ac malignum occultet animum, ne à suis noscatur, pardalin pingunt. Hæc siquidem clanculum alia persequitur animantia, nec sinit impetum ac pernicipitatem suam innotescere, (μὴ συγχωρῶσαι τὴν ἰδίαν ὀργὴν ἀφιέναι,) qua in illis persequendis utitur, Orus. Quomodo latitans, aut capite saltem occultato, (cum reliquum corpus nihil præ se terribile ferat,) allecctas ad se propius sui odoris suauitate feras deuoret, iam supra capite tertio docui; 3. Et ibidem quam mirabili astutia se mortuam simulans, simias captet, qua de re uide etiam infra prouerbiū, Pardi mortem adsimulat. ¶ Panthera perpetuo fera est, Aristoteles. Atqui Albertus & alij recentiores facile cicurari scribunt, præsertim ad uenationis usum, ut supra in Leopardi mentione dixi capite primo: & infra capite quinto pluribus dicitur. Sed utcumque cicur, nunquam prorsus depōnit feritatem, & sæpe ad ingenium redit. Leonibus ac pardis, omnibusque generis eius, etiam felibus, imbricata asperitatis lingua est, ac limæ similis, attenuansque lambendo cutem hominis. Quæ causa etiam mansuetacta, ubi ad uicinum sanguinem peruenit salua, inuitat ad rabiem, Plinius. Pictum quod iuga delicata collo Pardus sustinet, Martialis. ¶ Leones, pantheræ & tigrides, fœtus suos uehementer amant, & pro ipsis contra uenatores pugnando, quauis tela & mortem quoque contemnunt, Oppianus lib. 3. de uenatione, ubi etiam de his de ac lyncibus scribit, quod cum ad latibula sua reuerse catulos sibi ablatis reperiunt, magno & miserabili eos ululatu plangant. ¶ De panthera tradit Demetrius physicus, iacentem in media uia hominis desiderio, repente apparuisse patri cuiusdam Philini affectatoris sapientia; illum pauore coepisse egredi, feram uero circumuolutari non dubie blandientem, sese conflictantem mœrore, qui etiam in panthera intelligi posset. Fœta erat, catulis procul in foueam delapsis. Primum ergo miserationis fuit non expauescere, proximum ei curam intendere; secutusque qua trahebat uestem unguium leni iniectione, ut causam doloris intellexit, simulque salutis suæ mercedem, exemit catulos: eaque cum his prosequente usque extra solitudines deductus, læta atque gestiente: ut facile appareret gratiam referre, & nihil inuicem imputare, quod etiam in homine rarum est, Plinius. Similia quædam leonina etiam mansuetudinis exempla, in Leone recitauimus. Pardalin audio, cum eam à paruula cum hominibus uenator uersari aduifecisset, atque adeo mansuefecisset, 60 eamque sanè tanquam amantissimam adamaret, & magna cura aleret, ob eamque rem hœdum huic, quæ simul cum ipsa aluisset, eam hœdi esu oblectare cupiens, comedendum dedisset; edere illum, etsi occisus erat, recusasse. Cum enim primo die is ad pastum obiectus semel fuisset, ab eo ipso edendo se sustinuisse, quia propter cibi expletionem inedia uti necesse haberet. Secundo iterum die hœdus huic allatus est, ab eo similiter, quoniam adhuc fame non premeretur, se continuisse. Tertio die quamuis esuriret quidem, & solito signo cibum requireret, non hœdum tamen suum contubernalem attingere uoluisset, sed illo relicto, alterum sumpsisse. Homines autem suos intimos & pernecessarios non modo produnt, sed sæpe etiā in fratres & parentes multa perfidiose faciunt & improbe & malitiose, Aelianus. Androclis serui historiam, qui fugitiuus in Africa à leone nutritus fertur toto triennio, deinde captus & feris Romæ obiectus, inter quas fortuito idem leo captus erat, ab eodem agnitus & contra pantheram defensus est, in Leone retuli cap. quarto.

¶ Panther (abutitur hoc nomine pro panthera) omnium animalium amicus est, excepto dracone, Isidorus

Isidorus absq̃ authore. Ego pantheram omnibus inimicam dixerim. Panthera dicitur infesta esse draconi, & draconem ea uisa ad cauernas refugere, Albertus. Alfhed (id est leopardus minor) lupos libenter interficit, Albertus. Ante paucos annos statim post mortem Galliarum regis Francisci leopardos audio, marem & foeminā, siue dimissos negligentia aut malignitate custodis, siue per uim ē cauea egressos, in syluas aufugisse, & circa Aureliā plurimos homines laniasse, & sponfam aliquādo ad nuptias ducendā in uico rapuisse, & inuenta mulierum cadauera quarum illi mamillas tantum deuo rasset. ¶ Hyana pardalim odit, Aelianus. Hyana pantheris præcipue terrori esse traduntur, ut ne conentur quidem resistere: & aliquid de corio earum habentem non appeti: mirumq̃ dictu, si pelles utriusq̃ contrariæ suspendantur, decidere pilos pantheræ, Plinius. Superiorem ab inferiore uictum significare uolentes Aegyptij, duas pelles pingunt, hyana unam, alteram pardalis: hæ enim pelles si simul ponantur, pardalis quidem pilos abijcit, hyana uero non, Orus. Mygale, id est mus araneus, pantheras terret, Philes. Gallinaceo iure perunctos pantheræ leonesq̃ non attingunt, præcipue si & allium fuerit incoctum, Plinius. Leopardus uiso hominis craneo, fugit, Aesculapius.

E.

Leopardus cicuratus & ad uenationem dimissus, nisi tertio quartove saltu præda potiatur, succenset adeo ut nisi sanguine placetur, in uenatorem insiliat, Albertus. Plura uide supra in A. in Par do, Leopardo & Alfhed. Ego dum hæc scriberem accepi à quodam oculato teste, in aula regis Gal liarum, leopardos duorum generum ali, magnitudine tantum differentes: maiores uituli corpulen tia esse, humiliores, oblongiores: alteros minores, ad canis molem accedere. Et unum ex minorib, ali quando ad spectaculum regi exhibendum à bestiario aut uenatore equo insidente à tergo super stragulo aut puluino uehi alligatum catena: & lepore obiecto dimitti, quem ille saltibus aliquot bene magnis assequutus iugulet. Venator leopardum recepturus, accedit auersus & frustum carnis retro inter crura protensum porrigit, ne si faciem obuerneret ab eo inuaderet: et rursus loro alligatum manu demulcet ac reducit ad equum; ille in sedem suam facile resilit. Idem narrauit, tauro aliquando & leone simul emissis, leonem placidiorem nihil in taurum fuisse molitum, ac sponte ad caueam suam regressum: deinde duos leopardos eductos, statim uiso tauro in eum insilisse: quem & iugulassent, nisi bestiarii funibus alligatis ad catenas eorum, quibus teneri solent, eos retraxissent. Senatusconsultum fuit uetus ne liceret Africanas (pātheras intelligo, de quibus & proxime dixerat. Vide in A.) in Italiam aduehere. Contra hoc tulit ad populum Cn. Aufidius tribunus plebis, permisitq̃ Circensi um gratia importare. Primus autem Scaurus ædilitate sua uarias cl, uniuerfas misit, deinde Pompeius Magnus quadringentas decem, diuus Augustus quadringentas uiginti, Plinius. Picto quod iuga delicata collo Pardus sustinet, Martialis.

¶ Aconitum primum alio nomine pardalianches à strangulandis pantheris uocatur, ut Dioscorides, Plinius & alij tradiderunt. De herba ipsa copiose differui in Lupo a. & eam esse ostendi, quæ hodie paucissimis locis cognita, in montibus Sabaudia & Gallia Italiam uersus tora uocatur, &c. Hic plura adijciam, non ad herbae historiam, sed panthera, quæ radice eius trita & in carnibus obiecta extinguitur: quod sues etiam, & lupi & bestia omnes Dioscoride teste patiuntur. Tangunt (id est aspergunt) carnes aconito, necantq̃ gustatu earum pantheras, nisi hoc fieret repleturas illos situs. Ob id quidam pardalianches appellauere. At illas statim liberari morte, excrementorum hominis gustu demonstratum, Plinius. Panthera cum uenenum pardalianches ederit, quo leones etiam intereunt, stercus hominis quærit: eo enim ipso iuuatur, quocirca uenatores stercus ibi propinquum suspendunt ex arbore aliqua in uase, ne procul bellua abeat, petens suum medicamentum: itaq̃ insiliens ibidem, & spe capiendi perseverans, in se efferenda emoritur, Aristot. Pantheras perfricata carne aconito (polline eius, nimirum) barbari uenantur. Occupat ilico fauces earum angor, quare pardalianches id uenenum appellauere quidam. At fera contra hæc excrementis hominis sibi medetur: & alias tam auda eorum, ut à pastoribus ex industria in aliquo uase suspensa altius, quam ut queat saltu contingere, iaculando se appetendoq̃ deficiat, & postremo expiret; alioquin uiuacitatis adeo lentæ, ut eiectionis interaneis diu pugnet, Plinius. Hyrcani pantheras frequentius ueneno, quam ferro necant. Aconito carnes illinunt, atq̃ ita per compita spargunt semitarum. Quæ ubi esæ sunt, fauces earum angina obsidentur, (&c. ut Plinius,) Solinus. Auditum est pantheras quæ in Barbaria uenena carne caperentur, remedium quoddam (excrementum hominis forte nominare noluit) habere, quo ut essent usæ, non morerentur, Cicero 2. de nat. deorum. Panthera & pardus (Arabice legi puto, alnemer & alfhed, hoc est leopardus maior & minor: sic enim in aconiti mentione apud Auicennam in Bellunensis additione legisse memini) deuorato ueneno, stercus hominis quærunt, quo gustato euadunt, Auicenna. Pardalin (inquit Pollux) tum alijs modis capiunt, tum aconito pharmaco cibis (scilicet, Dioscorides & alij melius, carnibus) admixto: unde fera uentris profluuius exhauritur, & sepe uiua capitur. Pardalis intelligens aconitum sibi uenenum esse: non prius degustat quam excrementum hominis, utpote antipharma cum prope se uiderit: quamobrem pastores excrementum in arborem ea altitudine suspendunt, ad quam pardalis peruenire saltu non possit. Hoc uiso fera tanquam præsentem remedio, aconitum edit: deinde medicamentum petens, crebris tandem assultibus defessa, aut moritur, aut à pastoribus interimitur, Scholiastes Nicandri. Sed ridiculus est aconitum à panthera edi scribens, non carnes aconito imbutas: & cum plurimum rationis ei tribuat, ut quæ &

uenenum & remedium suum agnoscat: rursus omnem ei rationem aufert, quæ uenenum sciens ac prudens deuoret. Leones, lynces, pardales, pantheres, ursi, capiuntur aconitico ueneno ad eum admixto cibum quo quodque eorum delectatur, &c. aut foueis, ut pluribus retuli ex Xenophonte in Leone E. Aristoteles in Mirabilibus non pardalianches, sed pardalion (πάρδαλιον) hoc uenenum nominat, cuius uerba recitauit in Lupo a. ¶ Est & apocynon uenenosa herba, quam similiter pardalianches appellari in nomenclaturis apud Dioscoridem legitur. Necantur apocyno canes, lupi, uulpes, pantheræ, & omnes quadrupedes: Vide in Cane c. Herba quæ leopardi herba dicitur, leopardus terretur: & herba quæ leopardum strangulans dicitur, interficitur, Rasis ut quidam citat: Est autem posterior herba, non alia quam aconitum primum: prior quæ sit, non facile dixerim: nam præter alium herbam quæ ei aduersetur non legimus. ¶ Pisces quidam nigri uenenati in Armenia reperiuntur: quos contritos in ouium aut caprarum discissum latus abdunt: quod cum pardalis, leo aut lupus gustarit, continuo moritur, Aelianus. Si uenatori res sit cum alia fera quam apro, uenabulum tenere oportet pedibus non tantum diuicatis, quantum in pugna aduersus apum: nam feræ quedam, ut pantheræ & leones, cursu ad uenatorem usque delatæ, cum propè sunt, insiliunt. Dirigendus est autem ictus ad pectus & cor, tanquam uulnere in illis eo in loco maxime letali futuro, Pollux. ¶ Vbi proficiscentis ad aquam ex spelunca pardalis, uenatores tritam uiam obseruarunt, ibidem rotundam & altam scrobem (minorem multo quam pro leone capiendo) faciunt, in cuius medio columnam ligneam (non lapideam ut pro leone) defigunt: ex ea catellum (non agnum ut pro leone, aut hoc dum) suspendunt, cuius testiculos tenuibus uinculis constringunt. Is uinculorum dolore pressus gemit, & latrans suo sono pardalim ad se commouet. Hæc non mediocri uoluptate gestiens, illuc se magis saltibus incitat, & nullum dolum esse existimans, in positas insidias incidit, Oppianus libro 4. de uenatione. Eundem capiendi modum libro 3. de piscibus describit, pro similitudine adhibens, & admones etiam dicti pisces similiter capiantur in nallas illecti, in quibus paruos pisciculos natantes uiderint, &c. Sed uersus poetæ adscribam, ut res tota clarior fiat.

ὥς δ' ἐπεὶ πρὶν φυλόχοισιν ὄρεσσι
 Δῆσι λιγὸς σφίγγων ἀπὸ μῆδεα, πρὶ δ' ὀδυνήσιν
 ἔρχεται, ἀμφὶ δ' οἱ σφίγγου δρῶντος, ἢ δ' αἰὲς
 Μαυρομήνη, πᾶσι δ' ἤξει, καὶ ἑδωρεῖ, τ' ἢ ἔπειτα
 εἰλεῖται πωπεσθεῖα, μέλαι δ' οἱ ἐκείνῳ λατρεῖ,

ὅθεν πύγην ἤρτωνται, ἀπ' ὧν δ' ὁ γένος δέσμων
 ἤχνης ὀρυμαγδὸς ἀπὸ πρὸς τερρομένων
 Παρδαλὶς ἰαύδῃ τε καὶ ἑδωμένη ἔχῃ, αὐτῆς
 ὕψος ἀναρπάζει λυγρὰ τὸς δόλῳ, ἢ δ' οἱ γὰρ δόδρα
 Ἀλλὰ φόβος, πρὶ δ' ὅπως ἐπὶ κλυτὰς δῖον ἐποιμῃ.

Idem alibi contra feras diuersas, equos etiam colore diuersos uenatori eligendos consulit: contra ut, 30
 flos, glaucos: contra apros, fuluos aut ignis colore: contra pantheras, δαφνοῖς, id est rufos aut puniceos. Pardales cum Mauri uenantur, eiusmodi insidias collocant, ut intra edificatiunculam lapidibus quam primo struxerint, putrescentis iam carnis frustum ex longiore funiculo appendant: deinde ex arundinibus ianuam rara structura imponant, per eas ut foetidae carnis odor emanet, & longe lateque uagetur. Hunc inclusum foetorem feræ bestiae sentiunt: nam quodammodo tetrus odoribus delectantur. Itaque huius cibi appetitione, huc illuc circunferuntur, & tanquam quadam amatoria illecebra attractæ, & incidunt in laqueos, & infelici esca constrictæ tenentur, Aelianus interprete Gillio. Volaterranus eundem locum paulo aliter & breuius uertit, hoc modo: Capiuntur pardales in Mauritania loco lapide substrato, laqueis præparatis, carneque apposita: ad cuius odorem per conualles subiectas delatum flatibus uentorum festinantes, in insidias incidunt. ¶ Leopardus diligit uinum & in, 40
 ebriatus capitur, Rasis & Albertus. Oppianus modum etiam quo inebrientur elegantissime describit: Vbi primum (inquit) in Libya paruum fontem animaduenerunt, non copiosum nec longius emanantem, sed intra se consistentem, & sub arenam subeuntem, unde pardales prima luce bibere soleant, eo uenatores noctu amphoras permultas (uiginti) suauis uini plenas afferunt, quod iam undecim annos in dolijs bene conditum constitit. Ac nimirum posteaquam hoc idem in fontem infuderunt, inde non procul sedent stragulis tecti, nam nulla alia re se occultare possunt, neque enim fanelapidum, neque arborum tegmenta inueniuntur: ibi enim sola terrarum ab arboribus nuda ex omni parte ad uidendum patent. Ex autem ardentem sitientes & grauem sitim depellere cupientes, ad nigrum iam fontem accedunt, & simul ut uini, cuius studiosæ sunt, potionem sitim expleuerunt, statim primo saltatione ludunt, deinde sensim obdormientes humi sternuntur. Itaque arte & grauiter dormi- 50
 mitantes, nullo negotio comprehenduntur.

¶ Leopardorum pelles ad nos etiam adferuntur, quanquam rarius: frequentius in Galliam, Pellem uidi uenalem tribus uel quatuor aureis Gallicis: sunt qui præstantiores aureis sex uel septem indocent. Maurorum pedites leonum & pardalium pelles induunt, & dormituri substernunt, Strabo. Pastorales homines qui loca inter Caucasum montem & fluuium Cophêna tenent, Apollonio cum socijs transeunt leonum ac pantherarum carnes, & earundem ferarum pelles à carnibus nuper rimè directas donabant, Philostratus. Plura de pantherinis pellibus, uide infra in e.

F

Agriophagi populi in Aethiopia (occidentem uersus, Solinus) pantherarum & leonum carnibus uescuntur, Plinius 6.30. Inde nimirum & nominati sunt, quod bestias edant agrias, id est feras. Pantheris uesci uidentur etiam qui inter Caucasum montem & fluuium Cophêna habitant: lege Philostrati uerba in fine præcedentis capituli. Pardales & pantheres edunt aliqui, Galenus de alimentorum facultate

facultate 3.1. cum proxime dixisset aliquos etiam asinis & camelis uesci, homines scilicet tum animo tum corpore *ἐνθυμῶντες καὶ καὶ ἐν σωματικῶντες*. Caro leopardi calida est & sicca, Rasis & Albertus.

G.

Tradiderunt aliqui, si corium leopardi (altamur, lego alnemer) substernatur, non accedere serpentes, aut si stragulum inde fiat: sed eius qui hoc retulit nulla est autoritas, Auicenna. ¶ Quomodo pantherarum & leonum pingua curari oporteat, ex Dioscoride & Plinio præscriptum in Tauro. Leoninus adeps calidissimus & siccissimus est, &c. proximus ei pardinus, pardino ursinus, Syluius ex secundo Galeni ad Glauconem. Pinguedo leopardi crassa est & acris: subtilitas eius apparet in his qui patiuntur pulsus temporum & reuolutionem capitis (uertiginem,) si odor eius inter assandum recipiatur, Rasis. Albertus aliter: Vtilis est paralyticis, & pulsus cordis patientibus, & reuolutionem, si odor eius inter assandum recipiatur. Seuum leopardi mistum cum oleo laurino, si cum eo inungatur scabiosus, cuius scabies scindit cutem, (quæ nominatur arthrath, Rasis. Impetigines intelligo, quas Galli dartres appellant,) confert, Albertus. ¶ Sanguis leop. utilis est tumori uenarum (uenarum crurium, Ras. uarices puto intelligens,) si eo calido confricentur, Idem. ¶ Caro leop. calida & sicca est, Idem. ¶ Cerebrum eius mistum cum aqua erucæ & modico zambac, potum mitigat dolorem uteri, Rasis. Albertus aliter: Cerebrum eius cum succo erucæ, genitalibus uiri illitum, confirmat coitus facultatem: medulla uero pota uteri dolores tollit.

¶ Leopardi fel potum (intra corpus sumptum) euestigio interficit, Bertrutius: qui etiam de leonis felle idem scribit, nescio quàm uere, cum authorem non habeat. Plinius etiam mustelæ syluestris fel uenenosum esse scribit. Leopardi quidem felli (aut etiam pardi, ut Cardanus scribit) uim istam letalem Arabes tantum attribuunt. Recentiores quidam obscuri idem de felle uncie scribunt: ego unciam, ut supra dixi, pantheram siue leop. esse conijcio. Qui biberit fel leop. (alnemer) euomit bilem uiridem aut pallidam, & naribus percipit odorem aloës (& ore saporem aloës, Matthæol.) & incidit in icterum maximo periculo mortis: quod si tres horas superauerit, melius speratur. Procurandus igitur maturus est uomitus, tum danda antidotus ei peculiaris, quæ recipit, Terræ Lemniæ, baccarum lauriana partem i. coaguli capreoli partes iiii. seminis rutæ & myrrhæ, ana partem semis: excipiantur melle. dosis est magnitudo nucis. & mox iterum euomat, & fiat balneum ex aqua in qua res odorata sint decoctæ, Auicenna 4. 6. 2. 13. Inducit hoc uenenum omnia symptomata quæ napellus & morus uiperæ, & hîdem remedijs curatur, Matthæolus ex Aponensi. Leopardus animal est calidissimum, quod uel ex maculis nigris & uelocissimo eius motu est conijcere: itaq; fel etiam eius suo calore urit humores, & intra sex horas interficit. Adhærendo musculus uentriculi facit spasmus. Scythæ sagittas eo inficiunt ut celerius interficiant, Ferdinandus à Ponzetto. Idem antidorum eandem quæ Auicenna præscribit: Mihi tamen, inquit, uidetur, potius esse propinanda antipharmaca frigida corroborantia, & utendum balneo aquæ odoriferæ, deniq; eodem modo curandum quo uenenum napelli. Lapis quem linguam serpentis uocant, sudore suo arguit fel leopardi, uiperam, napellum, Matthæolus ex Aponensi. Leopardi fel recens sumptum, letiferum est uenenum, siccatum uero uehementiam illam amittit, (Albertus hæc deprauauit.) aurei pondere sumptum, necat eodem die. Nuper cum rex cuidam ex sui regni principibus huius fellis recentis drachmæ (uncie, Albertus: non recte) pondus propinasset ex uino pu. (puro,) postridie cum dormire cœpisset mortuus est, Rasis citans Aristotelem, apud quem nihil tale legi certum est. Idem fel pondere dauic (paruo pondere, Albertus: Bellunenensis danich scribit, quæ sit sexta pars drachmæ) sumptum cum cypho aquæ decoctio nis caryophyllorum, (cum aqua simpliciter, Albertus,) prohibet generationem & inducit sterilitatem, Rasis.

¶ Testiculus leop. dexter à muliere etiam proeuctæ ætatis sumptus, menstruam purgationem desitam ei restituit: & si pergat edere, sapius purgabitur: quod si libeat sistere, propinabis ei semen psyllij recentis, Rasis & Albertus.

¶ Remedia ad morsus leonum, pantherarum & ursorum, ex Aëtij 13. 3. uide in Leone G. Bestiæ rapaces, ut leopardus (alnemer,) leo, & alshed, non tam innoxie sunt morsu quàm canes & homines: sed dentes eorum & ungues non prorsus uacant ueneno: quare danda est opera ut curentur imprimis cum attractione, quanquam leui: deinde uulnus sanetur, Auicenna.

H.

a. Ferarum uocabula quædam peregrina sunt, ut panthera, leo, utraq; Græca, Varro. *πάρδαλις* mas uocatur, *ἡ δὲ τῷ πᾶρδάλιδι*: foemina autem *πάρδαλις*, *ἡ δὲ τῷ παρδάλιδι*, Hesychius: sic enim legi debet, ex Eustathio in Iliados 9. Hinc natum puto errorem qui apud innominatum in eundem librum Scholiasten habetur, his uerbis: *πάρδαλις τὸ ζῷον, ἡ δὲ θηρὰ παρδάλις, ἡ μὲν δὲ τῷ πᾶρδάλιδι, ἡ δὲ δὲ τῷ παρδάλιδι*. Prorsus enim ridiculum est aliud etymon primitiuo, aliud deriuato assignare: quare facile conijcio grammaticum aut librarium aliquem, qui Eustathij aut alterius uerba aut male legerit aut nō sit affecutus, tam ineptè scripisse. Suidas quoq; pardalin marē, pardalin foeminā facit. Pardalin, inquit Varinus, poetæ proferunt *πάρδα* τῷ πᾶρδάλιδι, abundante delta. Cæterū in Rhetorico lexico legitur pardalin communem esse uocem, pardalin Atticam, Homerus animal intelligens primam syllabam per omicron scribit: pellem uero, per alpha, Hæc ille. Sed sciendum est apud Homerum pro animali utroq; modo scriptum reperiri: pro pelle uero, semper quidem per alpha in prima syllaba, non *πάρδα*.

δαλῆς tamen, sed παρδαλῆν aut παρδαλῆν scribitur, eadem scilicet terminatione qua aliorum quoque animalium pelles: quod clarius testatur Varinus in uoce παρδαλῆν. Ego pardalin per o. non solū apud poetas, sed historicos etiam inuenio: & apud utrosque pardalin aliquando in fœminino genere, pardalin in masculino, contra quā grammatici obseruarint, siue ita scripserunt authores, siue librarij deprauarunt. Mihi aliquando in mentem uenit, fieri posse ut pardalis uox origine sit Hebraica, à pardes, id est, hortus: quod macularum oculis tanquam floribus pellis eius pulcherrime ornetur: sic cœpus etiam simiarum generis à coloris elegantia nomen adeptus uidetur, ut κῆπος, id est, hortus dicitur. παρδαλίδεσσιν in datiuo plurali, Oppianus: uisitatius autem παρδαλίδεσσι diceretur: ut reliqui cœsus παρδαλῆς, παρδαλίω, apud eundem.

¶ Epitheta. Panthera picta, ferox, multicolor, Textor. Pictarum fera corpora pantherarum, 10. Ouid. 3. Metam. ¶ Pardus celer, Lucanus lib. 6. Fulminei, Claud. 8. Paneg. Sublimis, Iuuenal. Sat. 11. Virides, Claud. 3. Paneg. Item uolucer, pernix, leuis, apud Textorem. ¶ παρδαλίω γένεσθαι. παρδαλῆς ὄλεος, βοῆς, δαφνοῖα. παρδαλίω αἰολόνωσιν ὁμῶς ξυνήν τε καμῆλω, de camelopardali. Et mox ἀμφισπασ δεινοῖσιν ἀνασπασ παρδαλίωσι φαίδιμον, ἡμερόν, πιδασόν γένεσθαι ἀνδρώποισι. Θῆρες ὁμοῦροι, ὁδοῖσι κενυσομέναι ὀνύχοισι. Φιλάκρητοι, id est, uini amantes, Hæc omnia Oppianus. ἑνὸς δαυδαλῆος, de pelle pantheræ. Idem. Λασιόσερνοι, Agathias in epigrammate. Θῆρες πελώροις, Nicander in Aconito.

¶ Panthera uocabulum Græcum est, à quo etiam & rete quoddam panther, Varro. Pantheron siue pantherum retis genus est, ex eo nomen habens, quod omnes aues uenetur & concludat, eadē fere ratione qua panagron, quod rete piscatorium est. θῆρα uenatum significat, & ad aucupium quoque contrahitur, unde ὀρνιθοθήρας, id est, auceps. Hoc rete humi exporrectum, & in oblongam tenuitatem contractum, tegitur quisquilijs, ne ab auibus prouideri possit. Deinde quum opus est adducto magna ui fune, repente expanditur, inescatasque aliquot diebus auiculas uno ictu uniuersas contegit, (nostri uocant *zuckgarn*, Galli retz saillant.) Veluti quum futurum factū retis à piscatore emimus, aut indaginem plagis positus à uenatore, uel pantheram ab aucupe, nam etiam si nihil capit, nihilominus emptor pretium præstare necesse habebit, Vlpianus de Actio. empti. & uendit. Obseruauit hæc Budæus. Scoppa Pollucem citat qui retia quædam pardales nominet, quod ego apud Pollucē non inueniri puto. De pantheræ retis usu ad capiendas anates lege Crescentiensē 10. 17. ¶ Pantherinum, pantheræ simile & uariū, ut pantherina pellis Plinio. Caprigenum hominum non placet mihi, neque pantherinum genus, Plautus Epid. Mensis ex cedro præcipua dos in uena crispis, uel in uertice uarijs. Illud oblongo euenit discursu, ideoque tigrinæ appellantur: hoc intorto, & ideo talesque pantherinæ uocantur, Plinius 13. 15. Hic ubi legitur in uertice uarijs, uetus lectio erat, in uertice paruīs. Vbi Hermolaus, Legendum quidam putant peruijs, aut certe, uarijs. quoniam pantherinæ dicantur. pantheras autem non modo uarias esse constat, sed & uocari. Fiebant & mensarum pedes eboræ, pardorum aut pantherarum effigie. Olim ex quauis arbore mensa fiebat: At nunc diuitibus conuendi nulla uoluptas, &c. nisi sustinet orbes Grande ebur, & magno sublimis pardus hiatu. Denatibus ex illis quos mittit porta Syenes, &c. Iam nimios, capiti que (cum scilicet mensæ portantur capite, id est, orbe uel tabula pedibus imposita,) graues, Iuuenalis Sat. 11. ¶ Aristophanes alicubi meretricem παρδαλίω uocari scribit, Pollux: nimirum ex collusione nominum in primâ syllaba. meretricem enim uulgo πόρνη uocitant. Accedit & natura animalis, rapax & impudens, unde & Lupa & Leona & Leontium meretricum nomina fuerunt propria. Est & Pantheris, ut Varro scribit, mulierum: ἡ πόρνη nomen, pulchre conueniens scorto, quod omnes sine discrimine ad se alliciat & capiet. ¶ ἡ πόρνη καὶ τὸν παῖδα καὶ τὸν κύμβαλα σκινῶν αἶν καὶ ταῦτα ἔην, καὶ παρδαλίω, καὶ λέοντι, καὶ σάνις, καὶ λευκώμα, Pollux 10. 42. Est autem locus obscurus, & ut cōiñcio deprauatus. neque enim uel ex præcedentibus uel ex sequentibus sensum ullum colligas. παρδαλῆος uel παρδαλῆος, quod ad pardalim attinet, Etymologus. παρδαλωτός, referens colorem pardalis, uarijs, ut quidam in Lexicon Græcolat. retulit. Bacchum tauro & pardali assimulant, quod eiusmodi sint homines ebrii, nempe uiolenti & iracundi ut taurus: & pugnaces ac belluini, ὅθεν καὶ παρδαλῆος, (id est, unde pardalis similitudo conficta est.) Plato lib. 2. de legibus. ¶ Pardalium, unguenti nomen, sic dictum quod pardalis, quæ sola ex animalibus odorata (belluis, non homini, ut in c. dixi) creditur. Fuerat & pardalium in Tarso, cuius etiam compositio & mixtura oblitterata est, Plinius lib. 13.

¶ Icon. Pardus eburneus, mensæ pes: Vide paulò ante in mensis pantherinis.

¶ Sunt & à leonis pelle & pantheræ nominata gemmæ, leontios, pardalios, Plin. Et alibi, Trahunt Persicum smaragdī genus uisum implere quem non admittant, felium pantherarumque oculis similes, namque & illos radiare, nec perspicī: eosdē in Sole hebetari, umbris refulgere, & longius quam cæteros nitere. Lapis pantherus, secundum Albertum, multos habet colores, nigrum, uiridem, rubrum, & alios plures. Inuenitur autem pallidus, purpureus & roseus. Assertur plerumque ex India. A gestante inspicī debet mane oriente Sole. sic efficacem fieri aiunt: habere autē totidem facultates quot colores habet, ut Euax etiam scribit, Syluaticus.

¶ Pardale herba, quæ alio nomine leontopetalon uocatur: uide in Leone a. Pardalianches, acōnitum primum, uel apocynon: de quibus in E. dictum est.

¶ Camelopardalis fera, uulgo giraffa, capite, oculis, colore, pilis, & cauda, Diodoro teste, pardalim refert; ungulæ fissura camelum, &c. ex qua & pardali nasci creditur. ¶ Pardalus auicula quædam

dam perhibetur, quæ magna ex parte gregatim uolat, colore tota cinereo, &c. Aristoteles. Hefychio non *πάρδαλις*, sed *παρδαλις*, auicula quædam est. ¶ Pardalis etiam inter cete est. Pardalis piscis, ut ij qui ipsum uiderunt, dicunt, in mari rubro nascitur, colore & maculis orbiculatis similis terrenæ pardali, Aelianus.

¶ Mare circa Taprobanam infinitos pisces procreare ferunt, habentes capita leonum, pantherarum, arietum aliorumque animalium, Aelianus.

¶ Pantheris nomen mulierculæ, Varro; paulò superius dixi nomen hoc esse meretrici aptum.

¶ Mons leopardorum distat à Tripoli duabus leucis, uide supra in A.

¶ b. Non crederes leones & pantheras esse, quum tibi quales essent dicerentur? Cicero 1. de Nat. Gryphum corpori maculas ut pantherarum inesse aiunt, Pausanias in Arcadicis. Extrema regio Arabiæ cepos fert, qui faciem leonis habent, corpus reliquum pantheris (*πάνθηρος*) habent, magnitudinem capreæ, Strabo; sed alius à panthera panther est, de quo post lupum diximus. Onesicritus formicarum Indiæ scribit se uidisse pelles pantherinis similes, Gillius ex Arriani opinor Indicis. *Τάσι δὲ γλαυκίωσεν ἐδῆκατο πύρος ὀπωπῆν, καὶ γῆρας δώρηξε κατέρχον δ' ὑπὸ νότῳ ῥινὸν ὀπωρινῶσι*, (lego *ὀπωπῆς*: nam & alibi maculas huius feræ *ὀπωπῆς* uocat, Plinius oculos, utpote rotundas: sicut & in cauda pauonis oculos aut gemmas,) καὶ ἄγρια δῆκατο φύλα, Oppianus de Bacchi nutricibus in pantheras mutatis.

¶ c. Atcatuli pantherarum, scymnique leonum, Lucilius. *παρδαλιδαίς, πρδαλέων σκύμνοι*, Varin. sic & *λεοντοδαίς*, leonum catuli. Troiani antehac similes erant fugacibus ceruis, αἰ κε καὶ ὕλῳ θώωρ, πρδαλίωρ τε, λύκωρ τ' ἦκα (βρώματα) πέλονται, Homerus Iliad. v.

¶ d. οὐδὲν ἐστὶ θεῖον γυναικὸς ἀμαχώτορον, εἰ δὲ πῦρ. εἰ δ' ὧδ' ἀναιδὴς εἰδὲ μία παράδαλις, Aristophanes. οὐτ' ἐν παρδαλίῳ πόσον μὲν, εἴτε λέοντι, οὔτε σὺν καπρῷ, &c. quanta Panthi filij suis uiribus nimium freti superbiant, Homerus Iliados 9. Item Iliad. φ. de pardali scribit, eam è sylua uenatori obuiâ prodire, nec metuere canes, & si uulnerauerit eam uenator, ferro etiam transfixam non remittere priusquàm aut inuadat uenatorem aut extingatur. καὶ πῶδ' εἰς πεπρωμένην ἐκ ἀπλήγῃς ἄλκῃς, fortem ac pertinacem ad uindictam animum indicans, Varinus in *παρδαλίῳ*. Sic & Oppianus libro 2. de piscibus, pardalin scribit in spectaculis sponte irruere in uenabulum opponentis se ei hominis:

ὧς δ' εἴτε θεοφόνων τις ἀνὴρ δειδαιμνίῳ ὄρῳ, λαῶν ἀμφὶ δόμοισιν ἡναγρομένην ἀγορήσιν
παρδαλίῳ οἰστροβέσεν ἥνι φοίχοισιν ἱμαδοῦντες, ἔγχρην δέχετο τανανκεί δόχμους ὑποσάες.
ἢ δὲ καὶ εἰσπρόωρε γῆρυν θηκτοῖο σιδῆρος, ἄγρια λευκάνουσε κορύσσειται, ἥν δ' ἄρ' ἀλαμῶ
ἢ ὅτε δ' εἰσπρόωρε γῆρυν θηκτοῖο σιδῆρος, ἄγρια λευκάνουσε κορύσσειται, ἥν δ' ἄρ' ἀλαμῶ
ἢ ὅτε δ' εἰσπρόωρε γῆρυν θηκτοῖο σιδῆρος, ἄγρια λευκάνουσε κορύσσειται, ἥν δ' ἄρ' ἀλαμῶ

Sic murena locustæ marinæ aculeis sponte se implicat & infigit.

¶ e. Venatio data leonum & pantherarum, Lilius 9. belli Maced. Vide scripta ex Oppiano in fine præcedentis partis proximæ. Linei thoraces in pugna ferrum uiolenter adactum transmittunt: uenantibus uero conueniunt; suffringuntur (*ῥαποκλῶνται*) enim in eis tum leonum tum pardalium dentes, Pausanias in Atticis.

¶ Antiphilus pinxit nobilissimum Satyrum cum pelle pantherina, quem Aposcoponta appellât, Plinius. Demissa ab læua pantheræ terga retorquens, Vergil. 8. Aeneid. *παρδαλῆ*, pellis pardalis, Pollux. Vide quædam supra in a. Cælius pardaleam nuncupari scribit, ut leonis leonteam. *παρδαλῆ* & *παρδαλέα*, & per synæresin *παρδαλῆ*, exuium pantheræ, Varinus. Paris Iliad. secundo pugnat, *παρδαλέῳ ὤμοισιν ἔχων καὶ καμπύλα τέφα*. Et Menelaus Iliados 10. *παρδαλῆν ἢ πρῶτα μετὰ φρεσὶν ἔχον καὶ καμπύλα τέφα*. Chiron Orpheo donat *νεβρὴν παρδαλίῳ*, ut in Orphei Argonauticis legimus: intelligenda est autem forte *νεβρὴ*, id est hinnuli pellis pantherinæ instar maculosa. *ἀμφὶ δὲ παρδαλέα εἴχοντο φείσοντες* (ὅν φείσονται *πρῶτον δὲ φείσοντες*) ὄμβρες, Pindarus in Pythiis. *πέμψω δὲ πορφύρεωνας εἰς τ' ἔργον* ὄρνις ἐπ' αὐτὸν παρδαλῆς γυναικὸς, Aristoph. in Auiibus. Vbi Scholiastes, Porphyrones dixit pantherarum pellibus indutas, per iocum: quoniam pennæ earum cœruleæ sunt. Citat etiam Suidas in *παρδαλίῳ*, sic enim scribit cum acuto in ultima. Terram Eremborum, id est Troglodytarum *παρδαλίῳ* comparat Dionysius Afer: quod propter Solis adustionem uaria sit, ut in B. retuli. Pardalea conuestitus dicitur, qui est moribus uarius, & uelut *πολύσηκτος*, id est multis interpunctus notis, Cælius & Varinus in *παρδαλίῳ*.

¶ h. Apud Chaones adolescens quidam nobilis Anthippen amauit: & cum aliquando in sylua quadam simul essent, tum forte fortuna regis filius Cichyrus pardalin fugientem in eam usque syluam persequens, iaculum in eam intentat, aberransque puellam ferit. Opinatus autem se feram esse iaculatum, equum propius adigit: & quum uideret adolescentem in uulnere puellæ manus habentem amens factus, ac uertigine affectus, ab equo in præruptum ac petrosum locum delapsus est, ubi sanè interijt. Chaones autem in honorem regis eundem locum muro cinxerunt, & ciuitatem Cichyrum appellarunt, Parthenius in Eroticis. ¶ Bacchum tauro assimilât & pardali, quod homines e brij belluarum istarum ingenia referant, & omnia uiolenter agât, quidā enim iracundi fiunt taurorum instar: & pugnaces ferique ut pardales, Plato lib. 2. de legibus citante Athenæo lib. 2. *ὁρῶς δὲ καὶ ταύρων ὁ λυαῖος* (addo, *παρεκκίεσται*, ex Platone) *παρεκκίεσται* καὶ *λυαῖος*, ἐπὶ δὲ καὶ *παρδαλίῳ*, Varinus in *λυαῖος*. Pantheram Baccho sacram esse dixi in c. ex Philostrato. Hinnuli pellem, (nebridem,) Bacchi more (*Διονυσιακῶς*) gestare dixeris hominem timidum, ebrium, uarium, inconstantem: propter

uarias nebridum maculas, Varinus in *παρδαλίων*: Videtur autem eandem ob causam & nebris & pantherina pellis Baccho attributa; cum utraq; similiter maculosa sit: proinde hominem quoq; uarij & inconstantis ingenij pardaleam gestare prouerbialiter dixeris. Bacchum à iugo pardalium uehi, & in comitatu eius pardales esse fingunt, siue propter uarietatem coloris (uuarum: Vide in Nebride in Ceruo h. e.) sicuti & nebridem gestare fertur tum ipse tum Bacchæ: siue quòd utcumq; fera ingenia moderata uini potione mansuescant, Phurnutus. Eadem scilicet ratione lynces etiam Baccho sacræ sunt: Vide in Lynce h. item axis, quam Ctesias in India nasci scribit, hinnuli pelle, pluribus candidioribusq; maculis. Bacchus aliquando effictus est in curru pampineo & triumphans, qui pantheris modo, modo tigribus (& ipsis maculosis) ac lyncibus trahebatur, Gyraldus. Nutrices Bacchi mulieres in pantheras mutaræ deuorant Pentheum mutatum in taurum propter contumelias quibus Bacchum affecerat, ut prolixè fabulatur Oppianus de uenatione libro 3.

PROVERBIA.

Pardi mortem assimulat, *οὐκ ἐπὶ τῆς θανάτου ὑποκρίνεται*, dicebatur ubi quis astur alicui perniciem moliretur, ueluti cum Brutus stupidum ac dementem ageret, ut in posterum imperio potiretur. Id adagium ad quendam apologum referunt. In Maurusia simiarum ingens copia, &c. Erasmi. Refert autem apologum ex Apostolio Byzantio non alium, quàm nos supra capite tertio tanquam ueram historiam ex Aeliano recitauimus, de pardali inquam quæ mirabili astutia se mortuam fingens simias capter. ¶ Pardaleam gestare prouerbio dici potest uir uariis, animo inconstans & fraudulentus, (Vide paulò ante in e.) Varinus. ¶ Si mutare potest Aethiops pellem suam, aut pardus (nemer) maculas suas, & uos poteritis benefacere cum didiceritis malum, Hieremiæ 13. ¶ Habitarit lupus cum agno, & pardus cum hœdo accubabit, Esaiæ 11. ¶ Apologus qui refertur à Plutarcho in Moralibus, interprete Erasmo in prouerbio, Multa nouit uulpes, uerum echinus unum magnum: Cum aliquando pardus uulpem præ se contemneret, quòd ipse pellem haberet omnigenis colorum maculis uariiegatam: respondit uulpes, sibi id decoris in animo esse, quòd illi esset in cute. Neq; uerò paulò satius esse, ingenio præditum esse uasro, quàm cute uersicolore.

DE FELE ZIBETHI.

Hanc iconem doctus & nobilis uir Petrus Merbelius Mediolani ad uiuum depingendam nobis curauit.

FELEM Zibethi hoc loco collocaui, quòd in præcedentibus semel ac iterum statim post pantheram de ea me dicturum promiserim. Nam cum Venetijs essem ante annos aliquot, à doctissimo uiro Petro Gillio audiueram, hoc animal pantheram aut pantheræ genus sibi uideri. Quod ille fortassis ideò credidit, quoniam solas animalium pantheras odoratas esse apud ueteres legitur; nec alia ferè hodie odorata reperiuntur præter zibethi & moschi animalia: sed quod moschum fert, capreolum esse constat. Atqui de pantheris ueteres docent, non simpliciter, nec homini eas bene olere, ut zibethi feles olet: sed animalibus cæteris, quanquam illud etiam dubitandum mihi uidetur, nec uno modo. Primum enim utrum omne animalium genus ad se alliciant, ut uulgo ferebatur olim, non constat: deinde, ut alliciant, odoris ne an alia quapiam gratia id contingat, meritò dubitatur. Iam corporis quoq; figura, nihil ad pantheras; nec amplius puto cum illis commune habet, quàm feles aut noctua cum Minerva: pellis forsitan maculas, sed diuerso modo, & ungues acutos qui uaginis conduntur. Suligitur generis hoc animal esto: quo autem loco collocetur non admodum refert: neq; enim anxie aut exquisitè de ordinis ratione cuiquam responderim. Ego hoc animal

animal Venetijs uidi apud quendam qui odoramenti ex eo colligendi gratia id alebat: sed describere corporis formam neglexi: quamobrem alienis tantum uerbis mihi utendum erit. ¶ Natura zibethum finxit feli perfimilem, sed maiorem, animal quod Hispania mittit, dentibus armatum & ferum ualde, quod nulla temporis longitudine mitescat, pilo asperiore, ore oblongo, ut taxo animali: in huius tam masculi quam foeminae genitalibus folliculum genuit, e quo semen argenteo cochleari excipitur, adeo odoris fragrantis, ut uel grana tria, pondus librarum plurium cuiusque arboris odoratissima uincant, Cardanus. Longitudo huius animalis, (ut oculatus quidam testis ad me scripsit,) a fronte usque ad initium caudae, brachium integrum hominis aequat. Crurum altitudo usque ad pedes, trientem brachij. Magnitudo ferè uulpem excedit, Color ferè lupinus est, maculis passim nigris interceptus, per summum dorsum obscure fuluo colore mixtus. Maxillae inferius albae sunt, & pili barbae albi. Pedes nigri sunt, Latera uentrem uersus albicant, ita ut color albus eo syncerior sit, quo uentri imo propior, Hæc ille. Vir quidam bonus & eruditus hoc animal certo anni tempore incallescere, & seipsum corrumpere, (inire,) atque ita liquorem illum, seu genitale excrementum emittere, mihi narrauit. Zibethi animal quod equidem sciam non nouit antiquitas: id in felium genere habetur, lingua tamen non aspera ut cæteris felibus: feli ferè simile, pilo duriore, etiam odorato: barbas habet, & oculos noctu lucentes. Odoramentum ex eo colligitur, foeminae intra genitale & aluum, mari intra genitale membrum & testes, oriculario ueluti infirmo osseo. Est autem excrementitius quidam lentor, primo butyri colore, qui mox liuidus redditur, singulis diebus drachmae pondere. Carnibus dumtaxat uesci crudis, in syluis mures sectat. Vix mansuescit mas. Feri odoris atque ingrati est ipse liquor, ex quo plus (praesertim cum propius) iusto naribus subiicitur. Leui tactu manus & faciem matronarum odore commendat, cornu asseruatur. Vnciae octonis aureis permutatur, nec ulla res in maiori ætate nostra pretio fuit. Adulteratur felle bubulo ac styrace liquida elota, uel melle Cretico, Alexander Benedictus de curandis singillatim morbis, 13. 26. Idem in libro de peste, Vnguentis ætas nostra non utitur, alioqui in omni genere luxuriæ antiquitatis æmula: quæ zibethum animalis cati magnitudine excrementitium ex naturalibus habet humorem, ac moschum suauius spirantem. Illud ex proximo nares acrius ferit, & ex quo plus est (lego, & quò propius est, eo scilicet acrius & minus grato odore nares ferit.) Muscho tamen charius comparatur: etenim odorem qui gerit ipse non sentit: (hoc idem alibi de moscho scripserat.) Ab ijs qui impendio non parant, additur etiam pilis siue pomis uulgo dictis, quæ odoris gratia gestantur. Et alibi, Succinum orientale (id est ambra) consuetudine odoris sui gratiam acquirit, cum zibethum & moschus fastidium pariant. Et rursus, Moschus Venetis matronis non placet, quibus nec zibethi sordes. ¶ Feram quandam animantem zibethum recentiores Græci nominant peregrino sermone. Ea autem feli, qui ueteribus ædificiorum ruinis oberat, non absimilis est: cuius natura sordes manat odoratissima, quæ solet præcipue purgari, quum pars ea hac scatet uligine, tum uase uitreo uel alio recipitur. Si cauernulae umbilici admoveatur, tradunt conuersum in alterutram partem uterum in suam resilire sedem: aut si sursum uersus impulsus opprimat, subdito eo deuocari: tam amans huius odoramenti uulua, ut ad id undecumque admodum irrepit. Nonnulli è recentioribus Græcis hoc animalis genus zapetion appellant: uulgus nostrum hodie siuetam nominat. Quanquam celebratum Græcis recentioribus medicamentum, quod ex animalis moscho, agallocho, & ambare consistet, officinae galiam moschatam malunt appellare, barbari sonc moschatum, Ruellius de stirpibus 1. 27. ex quo Matthæolus etiam in Italicis suis in Dioscoridem commentarijs mutuatus est. Algalia compositio est moschata, de qua in Moschi caprea dixi, capite quinto: eam nonnulli Gallicè ciuetam nominant. Peregrini muris pellicula, nominatur ab Hieronymo ad Demetriadem: quis autem peregrinus iste mus sit (inquit Hermolaus in Dioscor.) non uideo, nisi quis animal hoc intelligat ex quo zibethum, siue (ut recentiores Græci uocant) zapetion excipitur. quanquam & compositionis quoddam genus est zapetion ex animalis musco, agallocho & orientali succino: hæc ipsa compositio etiam net uocari solet à Græcis quibusdam, sed uox est Arabica. Io. Agricola Ammonius scribit Othonem Henricum Bauariae ducem, gazellam habuisse, quam magnis impensis affecutus saccharo potissimum aluerit, neque cornutam neque dentibus prominentibus, paulò maiorem cato, nigro & albo ferè colore undique insignem: atque gazella capreolus est, cui nihil cum zibethi fele: imposuit ei puto, quòd utrumque animal (capreolus inquam moschi & feles zibethi) peregrinum est, & odoribus nobile. ¶ In Pego urbe Indiae inueniuntur feles, qui uigentium illud fragrantissimum gignunt, quòd uulgo zibellum (zibethum) dicitur. Veneunt autem feles terni aut quaterni singulo aureo, Ludouicus Romanus. Alibi etiam has feles reperiri scribit circa Tarnasari urbem Indiae. Idem regem loghae peregrinantem per Indiam religionis causa, inter alia animalia gibellos (catos zibethi) secum ducere scribit. Paulus Venetus 1. 62. animal moschi haberi scribit, pulchrum, magnitudine cati, &c. sed hæc magnitudo feræ zibethi conuenit: quanquam maior est cato, aut etiam uulpe: nam moschi animal capreolus est, cuius magnitudinem omnes norunt. ¶ Ambra factitiam quæ moschum uel cibetum redolet, descripsi in Moschi caprea E.

POEPHAGVS animal dictum uidetur quasi ποιφάγος, quòd herba & gramine pascatur, nimirum ut equus, cuius magnitudinem duplo excedit. ποιφάγος θηρίον, τὸ τὰς βοτάνας ἐσθίων, Varinus. ποιφάγια, βοτανοφάγια, Hes. ¶ Indicum animal poepagus, duplo quàm equus maior, spississima cauda & nigerrima præditus est: humani pili subtilitatem eius sentiat uincunt, Permagis eas idcirco Indiæ mulieres æstimant, quòd eis ipsis crines suos pulcherrime implicent & deuinciant. Ad bina cubita singulæ ipsius setæ longitudine procedunt: ex una radice triginta simul exoriuntur. Omnium animalium timidissimus est, nam si à quopiam se inspectum sentit, euestigio quanta potest maxima celeritate sese in fugam properat conijcere, in quam magis studiose quàm celeriter se impellit. Quod si quum insequentibus canibus & equis ad currendum promptissimis urgetur, intelligat se appropinquare ut comprehendatur, prius occultata cauda contra stans, uenatores intuetur, simul & ex magno timore colligit se, & quadam fiducia nititur, neque enim iam cauda abdita se ullius precij putat amplius uisum iri: quòd præclare scit in causa caudam esse quamobrem tantopere appetatur. Veruntamen interea quispiam præstanti telo illum ferit, & ab occiso caudam præmium prædæ abscindit: & pelle, quæ utilis est, ex toto corpore detracta, cadâuer abijcit, quòd eiusmodi carniûm usum nullum Indi habent, Aelianus. Volaterranus aliter transtulit. Animal, inquit, timidum est, & obuios quosque animi magis anxietate quàm pedum celeritate fugiens, præcisa si bi sponte cauda, ob quam se peti prælagire uidetur. Nicolaus Venetus comes, extremæ Asiæ proci uinciam quandam Macinum nominat, inter Indiæ montes & Cathaium sitam, (Sericam intelligere uidetur.) in hac regione qua ad Cathaium uergit, boues albos nigrosque gigni scribit, equina cauda, sed pilosiore, ad pedes usque protensa: pilos caudæ subtilissimos, in modum plumæ uolatilis, magno in pretio esse, quos equites in cacumine lancearum suspendentes egregiæ nobilitatis insigne ducunt, Aeneas Syluius capite decimo de Asia. Hæc bellua aut ipse poepagus est, aut certe cum eius historia coniungi meretur.

DE RANGIFERO.

Figuram hanc qualemcumque ex tabula Septentrionalium regionum Olai Magni mutuati sumus. Cornu seorsim positi figuram depinximus ex uetustissimis quibusdam cornibus, quæ in urbe nostra cuius quidam asseruat, rangiferi ne, an alterius animalis, nescio.

RANGIFER animal, ut Albertus Magnus & alij quidam eum secuti uocant, in remotissimis ad Septentrionem Scandinaviæ regionibus inuenitur, præsertim apud Lappos populos quorum lingua reen uocatur: unde facta Germanis uocabula, alijs aliter scribentibus, rein/reynner / rainger / renschieron. Gallis, rangier, uel ranglier. Latinis recentioribus, rangifer, rangus. Hanc ueteres Græci & Latini an cognouerint incertum est. Amicus quidam noster Plinij machlin esse conijcit: sed machlin & alcen eandem mihi uideri, in Alces historia ostendi. Fieri autem potest ut Plinius diuersas existimaret, quòd nomina fortè diuersa à peregrinis hominibus audiuisset. Ge. Agricola uir doctrina & iudicio summus, tarandum, reen interpretatur. Ego quæ ueteres de tarando scripserunt in Boum syluestrium historia recitauit: ubi et meam de eodem sententiã, aut dubitationes potius attuli. ¶ Lappi siue Lappones equorum loco utuntur animalibus, quæ raingi suo sermone uocant. quibus magnitudo & color asini, (pilus propè asini, hirsutus, Munsterus) ungulæ bisidæ, forma atque cornua ceruorum. sed cornua lanugine quadam cooperiuntur, eadè humiliora (tenuiora & longiora, Munsterus) & ramis rarioribus quàm ceruina sunt, ut ipsi uideamus. Animalia ipsa tantæ sunt uelocitatis, ut spatio duodecim (uigintiquatuor, Munsterus. Vide infra circa finem huius animalis historiae) horarum, uehiculum C L. millia passuum, id est triginta miliaria Germanica proripiant. In progressu eorum lento uel celeri, ex tibiarum articularum agitatione ad instar nucum collisionis crepitus auditur, Damianus à Goës. ¶ Rangiferi cicures multò maiores sunt ceruis, & gregatim pascuntur, Olaus Magnus.

¶ Rangifer in Septentrione uersus polum Arcticum generatur, & in regionibus Noruegiæ ac Sueciæ, & alijs quæ sunt minoris latitudinis. Dicitur autem rangifer, quasi ramifer. Speciem enim cerui

- 10 cerui præsentat, sed maior est corpore, robore insignis, & ad fugam celerrimus. Tres ordines cornuum gerit in capite, ita ut in singulis bina sint cornua, & caput eius uirgultis (aliàs, uirgulis) circumpositum uideatur. Ex his duo cæteris maiora sunt, in loco cornuum cerui, quæ ad perfectam magnitudinem augentur, adeo ut quinque cubitorum mensuram aliquando attingant, & ramis conspiciantur uiginti quinque. (idem de ramorum numero huius feræ, Rob. Stephanus scribit in Observationibus suis uenaticis circa finem Dictionarij Gallicolatini.) Duo etiam in medio capitis, lata ut damarum habentur, mutilis & breuibus ramis mucronata. Denique alia in fronte, antrorsum uersa, ossibus similiora, quibus in pugna potissimum utitur, Albertus; nimirum ut cerui suis adminiculis, id est infimis ramis. ¶ Est in Poloniæ uastissimis saltibus celebre animal, renschieron ab incolis appellatum, nusquam ab ullo authore descriptum, quod magnitudine exæquat ceruum, cornibus præarduis armatum, quorum utrunque in fastigio tridentem, hoc est triplicem uerticem ostendat. Huiusmodi fera pro splendido munere Saxoniz, Turingiz & Misniz principi Georgio missa est; anno Salutis trigesimo primo supra sesquimillesimum, Id. Agricola Ammonius. De rangifero etiam accipiendum puto, quod Io. Boëmus scribit, in Polonia equum syluestrem ceruino cornu reperiri. Et sanè posset hippelaphus dici, non minus quam alcen Albertus sic uocat, sed alius Solini hippelaphus est, ut in Alcedocui. Animalis huius historiam, inquit Zieglerus, putarim ueteres quoque agnouisse, sed obscura & dubia quasi fama exceptam; siquidem aiunt Scythas quosdam equitare ceruos. In Scythia natio quædam ferorum hominum est, quæ ex feritate ceruos in eam mansuetudinem traduxit, ut in cicuribus illis tanquam equis insideat, Aelianus. Ultra Catadupa Nilî procedens Apollonius & socij, repperunt feras quasdam ex boue & ceruo compositas, Philostratus. In Orientalibus Asiæ prouincijs (Scythiam & Tartariam uersus) Meditæ habitant, homines syluestres, qui carnibus animalium quæ uenando ceperint uescuntur, maxime ceruorum, quorum magnam habent copiam, & adeo cicures faciunt, ut illis tanquam equis uel asinis insideant, M. Paulus Venetus l. 61. Alibi etiam legimus ceruos cicures equitari in Oedor regione Asiæ ad Oceanum Septentrionalem. Quod si quis rangiferum etiam, ceruum Scythicum appellarit, meo quidem iudicio non ineptè faciet. Est bos in Hercynia sylua cerui figura, cuius à media fronte inter aures unum cornu existit excelsius, magisque directum his, quæ nobis nota sunt cornibus; ab eius summo sicut palmæ ramique latè diffunduntur, eadem est fœminæ marisque natura, eadem forma magnitudoque cornuum, Cæsar lib. 6. de bello Gallico; Gillius hoc loco non rectè legit, Est bison in Hercynia sylua, &c. Ego plane rangiferum à Cæsare descriptum puto, qui cum cerui quidem cornua gerat, sed corpulentia excedat, boui ab eo comparari potuit; accedit quod etiam cicuratus mulgetur. Sed & Solinus, Tarando (quem rangiferum nostrum esse cum Ge. Agricola libenter credimus,) inquit, magnitudo quæ boui, caput maius ceruino, nec absimile; cornua ramosa, ungula bifida, &c. Sunt autem rangiferi quoque cornua lata, & ex latitudine in mucrones aliquot tanquam digitata. Illud quidem cornu quod depictum dedimus seorsim, siue tarandi aut rangiferi, siue alterius animalis, ab uno principio oritur, deinde in duas partes tanquam manus aut alas in diuersum abeuntes bifurcatur: quarum altera duplò ferè maior, ramulos seu mucrones quinque emittit; altera, tres. Latitudo cornu, qua latissimum est, à C. ad D. digitorum est duodecim, mucro longissimus, quatuor palmorum; breuissimus, sesquipalmi. Longitudo secundum latitudinem accepta, hoc est ab A. ad B. quatuor dodrantum, ut ipse manibus tractando mensuraui. Sunt sanè alcis etiam cornua lata, ut damarum uel caprearum potius quas platycerotas uocant, & in digitos aliquot finduntur; sed rangiferi cornua melius comparaueris ceruinis, ut Albertus & alij fecerunt. Quamobrem ceruos etiam palmatos, ut Capitolinus nominat, eosdem rangiferis esse suspicor, ut pluribus dixi in Ceruo B. etsi illic dubitarem, posset ne dorcas platyceros, quam uulgò damam

uocant, cerui palmati nomine intelligi. Illud etiam ceruorum genus, quod aliqui uocant *brandburg*, Ge. Agricola *tragelaphum* interpretatur, cornua in summo latiuscula & tanquam e palmis digitata habet. Rangifer, inquit Bellunensis, cornua duo extrema habet ut ceruus, sed maiora & longiora, utpote cubitorum quinque, ramos augens ad numerum quandoque quindecim. Alia duo in medio capitis habet, fere ut cornua damae lata, ramis exiguis & breuibus circundantibus, praeter haec alia duo frontem spectant, non cornibus, sed ossibus scapularum similia.

¶ Rangiferi equis celerius per niuem currunt in locis quibusdam Scandinauiae: ubi & metallis praefecti quadringentos aut quingentos rangiferos alere solent, ad uehicula, currus, traheas, & equitandi usum. Quinetiam mulgentur, & omne genus lactarii operis ex ipsorum lacte conficitur, Olaus magnus. Tengillus Scribeinorum in Scandinauia rex equitatum habet rangiferis insidentem, & uincit tamen (aliquando) Helsinglandiae regem Argimum, cuius equites equis utuntur, Idem. Quamobrem miror quod Munsterus scribit: Hoc animal equitem dorso non fert, sed antilena imposita iungitur uehiculo. Rangiferi circiter triginta miliaria uno die emetuntur, trahentes etiam traheas ualde onustas, Olaus. Par ferme etiam alcis celeritas praedicatur. Sed dies aestiu in regionibus illis longissimi sunt, ita ut circa solstitium nulla propemodum nox sit. ¶ Rangiferorum neruis utuntur ad arcus, & alicubi ubi clauis carent ad nauium tabulas compingendas, Olaus.

DE RHINOCEROTE.

Pictura haec Alberti Dureri est, qua clarissimus ille pictor (cuius etiam libri de pictura extant) Rhinocerotem Emanueli Lusitaniae regi anno salutis 1515, e Cambaia Indiae regione Vlybonam allatum, perpulchre expressit. Rhinocerotis, id est naricornis, nuper pictam uidimus imaginem, referentem ex hoc genere animal, quod per haec tempora Lusitano regi ex India allatum est, Aug. Iustinianus hanc ipsam indubie, quam hic damus, imaginem intelligens.

A.

RHINOCEROS elephanto similis est, cornu in nare habet, unde nomen, Dion. Eminent enim ei unicum de summo naso cornu, ut in progressu pluribus dicemus. Quamuis autem & alia quaedam singulis animalia cornibus conspiciantur, ut oryx, onager siue asinus Indicus; caeteris tamen a media fronte, huic uni e naribus prominet. Et cum unicornium maximus hic sit, monocerotis, id est unicornis nomen, apud recentiores praesertim & imperitiosos, per excellentiam aliquando sortitur. Etsi uero reprehendi non potest, qui pro rhinocerote unum cornem dixerit, ut qui speciei nomen generis tribuit: quanquam id aliquando ignorantiae signum est, aliquando errandi causa alijs; omnino tamen reprehendendus est, qui pro monocerote rhinocerotem dixerit; siue monocerotem ut genus accipias, quod fieri quidem potest, usitatum tamen non est; siue certam animantis speciem, quam in monocerote descripsimus. Quamobrem errant & alij multi recentiores, Isidorus, Albertus, & eos secuti, & nostro seculo eruditi quidam medici, Cardanus & alij; qui & nomina confundunt, & medicas uires rhinocerotis cornu adscribunt, quae monocerotis siue asini Indici propriae sunt. Vide plura supra in Monocerote A. Pausanias in Boeoticis, quod tauros esse scribit in Aethiopia, qui rhinocerotes uocentur, a naso cornuto. In Eliacis quoque de elephanto scribens, tauros Aethiopicos in naso cornu habere testatur. Quamobrem non probo Angeli Politiani iudicium, qui ut Domitium reprehenderet Martialis interpretem, nomen quidem commune, animalia diuersa facit. Sed tauros Aethiopicos Pausaniae ueros rhinocerotes esse, a Plinij ac Aelianij tauris Aethiopicis diuersos, contra Politianum in bubus feris ostendi. Elephantes nascuntur, ut Iphicrates scribit, apud Hesperios Aethiopes: et qui rhizes (oi ριζες) uocantur, forma tauris persimiles: uita uero, magnitudine, & pugnandi uiribus elephantos referunt, Strab. Aethiopici quidem isti tauri, alij quam rhinocerotes uidentur. Rhinocerotem quidam esse aiunt bouem Aegyptium, (lego, Aethiopicum,) Festus. ¶ Indorum lingua hoc animal sandabenamet uocat, דאן reem, uocem Hebraicam in Biblijs interpretes alias unicornem, alias rhinocerotem transferunt. Apud Munsterum etiam rimna legitur, in Lexico trilingui, Chaldaice. Idem שרפ karas uel karasch, (quae uox in Biblijs non reperitur; alludit autem ad cartazonum, hoc est monocerotem, ut Aelianus appellat) unum cornem interpretatur. Quod si uoces reem uel rimna & karas coniunxeris, uox fiet similis Graeco rhinoceros, ut suspicemur uel Gracos Hebraicas uoces duas coposuisse, uel Hebraeos Graecam unam in duas secuisse. Sed de Hebraicis istis uocabulis plura leges supra in Monocerote A, ubi etiam conijcere me dixi utroque eorum monocerotem potius quam rhinocerotem significari; rem tamen in medio reliqui. Asinus Indicus ungulam unam & solidam habet, cornu quoque unum; hic a quibusdam uocatur rhinoceros siue unicornis; sed potius est animal quod quidam Arabicè uocant archa, & est rhinoceros, cornu in nare unico, ungula sicut bouis bisulca, & habet duo chahab in pedibus sicut caetera bisulca, Albertus de animalibus 2. 13. Et rursus libro 12. Asinus Indicus, inquit, habet unicum cornu; & animal quod quidam ueterum archos, quasi principem, uocauerunt, nos unicornem Latine, rhinocerotem Graeci uocant, Huius cornu maximum est, & solidum; sicut ceruinum: quod pedes decem,

decem, ut ipse mensuraui, longitudine excedit; & diameter eius in radice sesquipalium, (sesquidran-
 tele intelligo,) superabat. Hæc ille. Ineptè autem facit, primum quòd asinum Indicum ex Aristote-
 le scribens solipedem esse, mox rhinocerotem animal bifulcum interpretatur; deinde, quòd rhino-
 cerotem & unicornem confundit; tertio, quòd archa uel archos Arabicum nomen faciens libro se-
 cundo, (corruptum forte à uoce karas,) duodecimo principem interpretatur ac si Græca esset. Sed et
 proteritas ista cornu, decem pedes excedens, rhinoceroti puto non conuenit, sed monoceroti carta-
 zono, nam Oppianus rhinocerotis cornu paruum (hoc est breue, Gillius quoq; paruum transfert)
 esse scribit; ὀλίγον δ' ὡς ἀκρεῖα βυνὸς ἀντίκειλετο πρὸς ἀνδρὶ, ἀναχέλον, ἀγρίου ἄορ. Quod si quis uerbum ὀλίγον
 non ad cornu quantitatem, sed ad loci distantiam referat, hoc sensu: paulò supra extremum nasum
 crudele & acutissimum cornu oritur; nos tamen ex ipsa picturâ quam ad uiuum dedimus, propor-
 tione, cornu breue esse conuincemus; nam cum supra nares incipiat, & multò infra aures desinat,

longum esse non potest. Aristotelem nusquam huius animalis meminisse miror, quod si ipsi notum fuisset, omnino historiam eius orygi & asino Indico iungere debebat, ubi unicornium naturam contemplatur lib. 3. cap. 2. de partibus animalium.

B.

Rhinoceros non multò oryge maior est, Oppianus. Elephantò parè longitudine Plinius facit: alijs uel parem uel paulò longiorem, humiliorem tamen, & breuioribus cruribus. Elephantis longitudine propè par est, breuior cruribus, Plin. & Solinus. Aelianus pugnare quidem ipsum aduersus elephantem scribit, fiducia cornu sui, cetera non ei paria cum elephantò. nam hic (inquit) & procerissimus est, & fortissimus. Sed Strabonis ex libro 16. descriptionē recitabo. Hæc regio, (inquit, Indis puto contermina) rhinoceroses fert, qui (ut Artemidorus ait) longitudine parum ab elephantis exceduntur, quod Alexandriæ uidisse affirmat se, ferè etiam quantum ad altitudinem. (Græcè sic legitur in uulgatis codicibus: οὐ τοι ὁ μικρόν ἀπολείπονται τῷ ἐλεφάντων οἱ ρινόκερῶτες, ὥσπερ Ἀρτεμίδωρος φησιν, ὡς σαρὰν τῶν μήκει καὶ πρὸς ἰσχυρίαναι φήσας ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἀλλὰ χεῖρόν τι ὅσον τῶ ὕψει, ἀπὸ γὰρ τοῦ ἀφ' ἡμῶν ὁραθέντος, &c.) Eius autem quem nos uidimus color, non buxo, sed elephantis similis erat; magnitudo uero tauri, forma apro proxima, præsertim quantum ad rictum, præter nasum, qui cornu quoddam est recuruum, (σμός), omni osse durius, eo pro armis utuntur, quemadmodū aper dentibus. Habet etiam duo cingula (τύλους) tanquam draconum uolumina, à dorso usq; ad uentrem circumuehientia, alterum iubam (λόφον) uersus, alterum ad lumbum. Nos hæc de eo dicimus, quia nobis uisus est, Hæc Strabo. Color ei buxeus, Plinius, Diodorus, & Solinus. Eius frons leuiter rufa est, & dorsum maculis purpureis distinguitur, Gillius ex Oppiano, cuius hæc uerba, ἡρέμα δὲ ξανθοῖς ἀπὸ καλικομοῖσι μετώποις καὶ νώτω, γαβάμυγες ἐπὶ τριμα πορφύρεσι: ego sic uerterim, Frons pulchris ornata pilis, itemq; dorsum, flauo spectantur colore, quem crebra puncta leuiter purpurei coloris distinguunt, quanquam illud ἡρέμα, id est, leuiter, ad utrum potius colorem referat, ex uerborum constructione manifestū non est. Pellis eius ea existit firmitate, ut ægrè iaculo penetrari queat, Aelianus. Idem testantur qui nostro sæculo belluam in Lusitania uiderunt; pellem enim habere prædensam aiunt, ceu crustis quibusdam squamatim compactam, colore & figura testam referre testudinis. Plinius buxeum colorem, alijs murinum, uel qualis in buxi cortice est, ei attribuunt. ¶ In ludis Pompeij Magni exhibitus est rhinoceros, unius in nare cornu, qualis sæpe uisus, Plinius. In naribus cornu unicum & repandum, (id est, modicè reflexum,) Solinus. Breue id esse, superius in A. docui. Acutū est ensis instar, & adeo ualidum, ut quicquid impetierit aut uentilet aut perforet, & ferrum etiam & saxa transigat, Oppianus, Aelianus. Simū est forma, durumq; instar ferri, Diodorus Siculus. Tertullianus in libro aduersus Praxeam tertio uerba illa enarrans de uetere instrumento, (Deuteronomij 33.) Tauri decor eius: cornua unicornis (reem, rhinocerotis Munsterus) cornua eius: in eis nationes uentilabit ad summum usq; terræ: Non utiq; inquit, rhinoceros destinabatur unicornis, nec Minotaurus bicornis, & quæ sequuntur. Non placet Eucherius, qui rhinocerotam terribilem feram gemina in naribus cornua gestare scribit. Quanquam enim gemina in hac animante cornua spectentur, unum in nare, ut diximus, quod grandius: alterū superius, paruum admodum, & inutile, cum eo uti bellua non possit, ut in pictura apparet, quare uix cornu etiam nominatur: ut non sit reprehendendus, qui ab altero mediocriter magno & utili unicornem hanc belluam esse dixerit. Rhinoceroti in summo naso cornu singulare est, & aliud supra ipsum non magnum, (aliqui hæc citantes, de suo addunt, sed ualidissimum, nam Græci codices non habent) in capite nullum unquam, Pausanias in Bæoticis. Hos Martialis uersus libro 1. Nanq; grauem cornu gemino sic extulit ursum, Iactat ut impositas taurus in astra pilas, Domitius ita enarrat. Gemino (inquit) cornu, forti & uehementi. Vergilius, Gemino dentalia dorso, uel quoniā rhinoceros habet duo cornua, ut apud Pausaniam solum legi. Taxat hanc interpretationem Politianus, quæ mihi sanè proba uidetur, & picturæ, quam dedimus, consentanea; & Pausaniæ autoritate nititur: ipse Politianus aliam coactam, & ineptam, ut ego iudico, affert. Vrsus (inquit) uidelicet à rhinocrote cornu illo unico elatum, electatumq; sentit grauem gemino cornu, hoc est grauem tauro futurum, cui sunt cornua gemina. Conueniebant sanè gemina huic belluæ cornua, cum bisulcum sit. Solipeda enim omnia cornibus carent præter asinū Indicum, qui unicum tantum gerit, Aristotele teste. Itaq; Eucherium dicemus, non in numero errasse, sed in loco, quòd in naribus utrunq; haberi scribat.

C.

Coitus auersus elephantis, camelis, rhinocerotis, leoni, &c. quibus auersa genitalia, Plinius & Solinus. Sexus discriminem rhinoceroses non habent, sed omnes eius generis mares apparent, foeminae nunquam, neq; constat de generatione ipsorum, Oppianus.

D.

Contra elephantum pugnaturus cornu saxi exacuit & limat: mox eo cuspidato elephantis crura toto rictu subiens, aliud petit, quam scit esse molliorem & suis ictibus peruiam, eamq; discerpit, Plinius, Solinus, Aelianus, & Diodorus Sic. Vincitur & sanguine fuso exanguis procumbit elephas. Pugna eis pro passionibus, quibus tuendis multi mori dicuntur. Quod si uentrem non præoccupât, rictu rhinoceros, sed in aliam elephantis partem aberrât, proboscide feritur ac dentibus laniatur: quorum uis utrunq; firmissimam illius cutim & uel iaculo difficilem penetrat, Aelianus. Veram hanc

inter

De Rhinoc. E. G. H. a. b. e. h. Lib. I. 955

inter hæc belluas discordiam esse, compertum est etiam Vlysbonæ, cum elephas rhinocerotem illum, cuius hæc pictura est, productum fugit, ut mercatores testantur, qui etiam ingenio callidum, a lacre, uelox & agile hoc animal esse aiunt.

E.

Isidorus author est, quosdam qui de animalibus scripserint (quorum nomina exprimit) non alio modo capi rhinocerotem asserere, quam puella uirgine proposita, &c. ut in Monocerote E. retuli. Sed ille hoc animal cum monocerote confundit; ut alij etiam ex recentioribus, qui rhinoceroti cornu e media fronte prominere, captumque eum præ indignatione & furore mori falsissime scribunt. Monoceroti enim ista omnia, non rhinoceroti, attribuuntur à Græcis authoribus, quanquam illis etiam recentibus. Sub Gordiano Romæ monocerotem unum fuisse Iulius Capitolinus scripsit.

G.

Recentiores quidam tum medici tum alij, rhinocerotis cornu ad medicamenta non recte requirunt; decepti nimirum ab Isidoro, Alberto, ac similibus, qui rhinocerotem cum monocerote confundunt, ut dixi in A. Veterum quidem nemo ex rhinocerate quicquam inter remedia ponit; monocerotis uero uel asini onagriue Indici cornu, contra uenena & alios quosdam affectus miram habere facultatem Græci recentiores prodiderunt, ut in Monocerote docui.

H.

a. Rhinoceros Græcis duobus modis inflectitur, communiter, crescentibus obliquis, *ῥινοκρότων*, *ῥινοκρότων*. Atticè uero non crescentibus, *ῥινοκέρως*; sic Pausanias, *Ταύρος Αἰθιοπικὸς ὡς ἐπὶ συμβεβηκὸς πὲρ ὀνομαζέσθαι ῥινοκέρως*. Michael Herus nomen Germanicum ei finxit *helfantenmeister*, hoc est uictor uel dominus elephanti. Vsurpatur etiam pro genere uasis oleum guttatim fundente lauantibus se in balineo. Martialis lib. 14. de gutto corneo: Gestauit modo fronte me iuuenus, Verum rhinocerotæ me putabis. Et mox ibidem sub Rhinocerotis inscriptione, inter uasa: Nuper in Ausonia domini spectatus arena Hic erit ille tibi, cui pila taurus erat. Iuuenalis Sat. 14. Exitus hic est Tongilli, magno cum rhinocerate lauari Qui solet. Apparet sanè uasi nomen à figura impositum, à qua Lucilius etiam in Satyris rhinocerotem uocauit hominem cui dentes prominebant, sursum scilicet ut apro. Brunci (aliàs Bronci, uide in Cane celere) sunt productio ore dentibus prominentibus. Bruncus (bronus) nouit lanus dente aduerso (Hermolaus uocem, aduerso, reliquit) eminulo, hic est rhinoceros, Lucilius apud Nonium. ¶ Sunt qui rhinocerotis nomine in Aethiopia proprii generis aues intelligant, Cælius ex Hesychio & Varino. Rhinocerotia cornua grammatici quidam dicere nescio quo autore freti.

¶ b. In Rhaptis emporio iuxta mare rubrum, plurimum est ebur, item rhinoceros, Arrianus in Periplo. Intelligit autem forte cornu tantum rhinocerotis nomine, ut & elephantem pro ebore Græci dicunt per synecdochen. Dic mihi quæ superis sint acceptissima dona. Principium nasi rhinocerotis amant, Aenigma Francisci Nigri nostri. Heliogabalus rhinocerotem Romæ habuit, Lampridius.

¶ c. Rhinocerotem Pompeius Magnus in spectaculis Romæ primus ostendit, Plinius, Solinus, Seneca. Atqui Dion historicus, Augusto de Cleopatra triumphante, hippopotamum & rhinocerotæ primum uisos Romæ scribit, Cælius. Edita munera in quibus tigrides & rhinocerores, &c. exhibuit, Capitolinus in Antonino Pio. Rhinoceros apud Martialem lib. 1. in spectaculis Domitiani Cæsaris exhibitus, taurum cornu suo in aëra sublimem reiecit, & rursus etiam ursum. Quam terribilis exarsit pronus in iram, Quantus erat cornu, cui pila taurus erat. Hunc locum exposui in Tauro H. e. Lycion (succum medicatum) Indi in utribus camelorum aut rhinocerotum mittunt, Plinius.

¶ h. Nasutos homines, & qui doctè nouerint alios irridere, Martialis libro 1. rhinocerotis nasum habere dicit, his uersibus: Maiores nusquam rhonchi, iuuenesque senesque Et pueri nasum rhinocerotis habent. Nasus enim per se quoque subdole irrisioni dicatus est; sed hanc partem rhinoceros & maximam habet, & cornu repando insignem, quare ab eo potius quam ullo alio animali, ad prouerbialem hunc sensum assumpta est. Naso suspendis adunco, Horatius in Serm. Rides ait & nimis uncis Naribus indulges, Persius.

RHINOCEPHALVS ceruicem habet equinam cum uniuerso corpore: flammæ ore eruat, quibus homines pereunt, Physiologus author obscurus.

DE SCIURO.

A.

SCIURVS Græcum nomen est animalculo datum à cauda, qua supra dorsum reflexa se regit & inumbrat, ita ut quum sub dio est cauda illi pro tecto sit, ut pedes hominibus illis quos sciapodes fabulose nominant. Græci ueteres nusquam eius meminerunt, sed primus quod sciam Oppianus qui Antonini Cæsaris tempore uixit, sciurum nominauit. Latini nomen non habent, sed Græco utuntur, à quo aliarum etiam gentium aliquot deducta sunt nomina,

etsi quædam admodum detorta sint, ut originem uix agnoscas. Gallicum est *escurieu* uel *escureau* (solent enim & aliâs Latinis quibusdam e.literam præponere, ut *esperit*, pro spiritu.) Germanicum à Gallico factum, *eichorn*/ uel *eychorn*. alijs *eychorn*/ *eichhermlin*, ac si *hermelinum*, id est *mustelam* quercuum uel arborum dicerent, nos masculino genere proferimus, aliqui neutro *das eychorn*. Anglicum, *squyrrill*. Italicum *schiriuolo*. Sciuri in murium genere, *schirati* uulgo dicti, *Massarius* Venetus. Hispanicum, *hârda* uel *esquilo*: aliqui non rectè *comadreia* interpretantur, quæ uox propriè *mustelam* significat. Illyricum *wewerka*: Poloni quidam scribunt *wjewjerka*. Qua uoce apparet sciurum ab eis sub uariorum nomine comprehendi. Varios enim (id est Ponticos mures, ut ego interpretor) Germanicè etiam *werck* nonnulli appellant, alijs *veeh*, aut *feh*: ex quibus nominibus quasi compositum uidetur *wewerka*. Recentiores quidam qui Latine ineptius scripserunt, *pirolum* & *spiriolum* (fortè quasi *spium* pro *sciuro*) uocitant. Ineptè *Belluacensis*, *Scurulus* à *currendo* dictus est. *Pirolus*, inquit *Albertus*, à uario non differt præterquam regione in qua nascitur, uariante secundum eam colore: nam qui in Germania rubet cum adoleuit, intra primum autem ætatis annum niger est: in Polonia griseum (id est cinereum) rutilo admixtum habet, in Tuscia uero (Russia) totus cinereus redditur. Quod ad corporis lineamenta, magnitudinem, mores & uictû, nihil planè *pirolus* à uario differt, *Albertus* & *Ge. Agricola*. Quamobrem qui uoluerit uarij historiam inter mures à nobis descriptâ, cum hac coniungat: nos quæ illic dicta sunt hic non repetemus. ¶ *Sciurus*, animal quod alio nomine *καυρίσκος* & *ινπυρ* uocatur, *Hesychius* & *Varinus*. *ὀλις* uel *ελις*, glis est, non sciurus, etsi grammatici quidam Græci sciurum interpretentur. Sciurum autem à *glire* diuersum esse in *Gliris* historia docuit. *Næfis*, mus qui in Cappadocia nascitur, quem sciurum aliqui uocant, *Varinus*: Vide in *Glire*. Iudæi quidam apud Germanos *חב* *coach* interpretantur sciurum.

B.

Pirolus paulò maior est uel corpulentior quàm *mustela*, non tamen longior, *Albertus*. Color ei rutilus, sed uenter candidus, Obscurus. Rutili & nigri plurimi sunt in Heluetia, & abunde capiuntur, autumno præcipuè, *Stumpsius*. *Albertus* quidem, ut præcedenti capite dixi, intra primum ætatis annum nigros esse putat, deinde rutilos fieri. Pilo sunt nigro & interim ferrugineo, *Massarius*. *Speriolum* primò in dorso niger est, postea processu ætatis rubescit, & tandem quidam eorum ferè canes redduntur iam prouecta ætate, *Albertus* 3. 2. 2. Nigros sciuros in Franconia ruffis frequentiores esse aiunt. *Pirolis*, ut reliquis etiam muribus, duo inferiores dentes longi sunt, *Albertus* & *Agri* 4. *cola*. Villosior eis cauda pro umbra & tegmento est, *Plinius* & *Massarius*. Cauda eis uillosa, longa, & propè ad reliqui corporis magnitudinem. Veras glires & sciuros cæcum intestinum tantum habere scimus, ut magnitudini uentriculi eorum facile respondeat: atq; idem in sectione fecibus turgidum reperitur, *Vesalius*. Genitale osseum habent, ut audio.

C.

Animalium quædam ut manibus utuntur priorum ministerio pedum, sedentq; ad os illis admoventia cibos, ut sciuri, *Plinius*. Quum uestuntur pedibus anterioribus, sicut cetera quoq; murium genera, cibum quasi manibus capiunt & ori imponunt, *Albertus* & *Ge. Agricola*. Posterioribus clunibus insident. Edunt autem nuces, poma, & huiusmodi, *Albertus*: Vide in *Mure Pontico*. Viuit nucibus, & dulcibus cibis (fructibus) delectatur, Obscurus. Aestate cibum congerit, unde per hyemem uiuat, Idem. Somnus eis pro cibo cum hyberno tempore latent, *Ge. Agricola*, *Plinius* qui dem cum de sciuris scripsisset, mox subdit, non de sciuris, sed in uniuersum: Alijs igitur prouisum in hyemem pabulum, alijs pro cibo somnus. Inquieti sunt ualde, *Albertus*: & miræ agilitatis. In arboribus habitant, nidificant & foetum fouent. Facile autem transiliunt de ramo ad ramum, & aliquando de arbore ad arborem, cauda ferè tanquam ala utentes, (caudam interim mouentes, ac si ea se gubernent, *Albertus*,) Obscurus. Cauda sua conspecta ad saltum incitantur, Idem. Cum mouentur, (gradiuntur,) caudam demissam post se trahunt: cum uero sedent, super dorsum erigunt, *Albertus*.

D.

Nidum in arboribus construunt, *Albertus*. Præuident tempestatem: obturatisq; qua spiraturus est uentus cauernis, ex alia parte aperiunt fores, *Plinius*. *Albertus* idem ferè de *gale*, id est *mustela* scribit: In cauernis (inquit) habitat, ad meridiem pariter & ad aquilonem apertis, ut undecumq; uentus ueniat, tuta ab eo sit. Si quando gratia pastus aquam transire cupit sciurus, lignum (uel corticem)

ticem) leuissimum aquæ imponit, eiq; insidens cauda erecta uelificans flante uento transfuehitur, Au-
thor lib. de nat. rerum. Fluuium traſcit utens affere uel cortice pro naue & cauda pro uelo, Vin-
cen. Belluac. Olaus Magnus idem testatur in descriptione Scandinauia, tanquam illic peculiariter
id faciant ſciuri. Quidam ſic eos traſcere aiunt geſtantes interim cibum etiam ore, ut conum abie-
tis. ¶ Sciurus ea eſt ſolertia, ut in maximis Solis ſeruoribus ad frangendum calorem erecta cauda
& patula ſeſe ita opacet, quemadmodum pauones erecta ſe cauda adumbrant, Gillius ex Oppiano.
¶ Domestice aliquando aluntur, & ita cicurantur ut hominem non reſugiant, ſed ſponte accedant,
& à pedibus ad caput aſcendant, & qua poſſunt in ueſtimenta perrepant; liberè etiam uagantes ex-
tra domum ſubinde redeant. Non proprie tamen cicures appellari poſſunt, ſed ſemiferi, ut & cunicu-
li, ſemper ſunt. Muſſelæ & ſciuri alio dentibus tentato, in poſterum mordere uiu audent, cicures q̃
hoc modo ſiunt, Cardanus. ¶ Pelles eius in nullo ſerè uſu, niſi quòd pellifices aliquando cum pel-
libus pedum uulpinorum eas conſarcinant. Fertur tamen eas multò magis calefacere corpus homi-
nis quàm cæteras pelles. Cauda utilis eſt ad penicillos.

F.

Caro ſciuri dulcis & bona eſt, Albertus. Suauis & ſalubris eſt, ægrotis etiam & imbecillis: ſed
nigri rutilis præferuntur, Stumpfius. Videtur ſanè hœdorum aut cuniculorum carni rectè compa-
rari poſſe, quòd ſimiliter tenera & ſuauis ſit.

H.

a. Epitheta. Cui comparatus indecens erat pauo, Inamabilis ſciurus & frequens phœnix,
Martialis lib. 5. de Erotionte puella, λέπω καὶ λῆστον γῆρ' ὑπὸ λανθῶ σκίον, Oppianus.

DE SIMIA.

A.

SIMIAE dicuntur, ut grammatici an-
notant, quòd ſimæ ſint & naribus de-
preſſis, uel quaſi mimæ & imitatrices.
Simiæ nomen Græcum, id eſt preſſis
naribus: unde ſimias dicimus eò quòd huiusmo-
di ſint, & facie ſœda, Iſidorus. Græcè μιμήτης
dicitur, non ſimia: ſimus uero adieciuum, pro
depreſſo, (peculiariter autem de naribus dictu-
tur,) uocabulum eſt Græcum, σιμός. Legitur e-
tiam ſimius maſculino genere, ſed apud poëtas,
Horatium, Martialem, Claudianum: quamuis
ſimiolus diminutiuum apud Ciceronem habe-
tur. Hebræi ſimiam koph קופ, appellant, ut Da-
uid Kimhi & alij eruditi exponunt; unde plura
le kophim 3. Reg. 10. Chaldaus kophin reddit,
Septuaginta μιμήτης, Hieronymus ſimias. Hinc
forte Græci cepi uel cephi, quæ ſimia caudata
eſt, nomen mutuati ſunt. Semamit שממית,
Prouerbiorum 30. ut D. Kimhi annotauit, ex
ſententia Rabi Ionæ, Arabicè uocatur بطة
cataph, uulgo autem تارانتولا, (tarantulam
puto intelligens, id eſt phalangium. nam &
ipſe Dauid Kimhi ארנית, id eſt araneam eſſe pu-
tat, pro qua in Thalmud etiam uſurpatur.)
Chaldaus uerit אקמא akmata. Iudæi multi
araneam intelligunt, & inter cæteros R. Leui.
Alij uero בוגיא bogia, id eſt ſimiam, uel koph,
id eſt ſimiam, ut Abraham & R. Emmanuel.
Commentarius etiam kabuenaki, ſimiam poti-
us quàm araneam accipiendam putat. Rabi Iſa-
ac reptile uolans interpretatur: aliqui uermem
pluuialem, (lumbricum.) Hieronymus ſtellio-
nem, LXX. καλαβότην. Tarantulam hodieq; in
Italia uocant tum phalangij, id eſt aranei quoddam genus uenenofum, tum ſtellionem lacerto ſimi-
lem, quem Græci aſcalabotem uocant. Samada, id eſt ſimia, Syluaticus. Maionio, id eſt ſimia, Idē.
cercopithecum Itali hodie gatto maimone uocant. Simia quidem apud Græcos recentiores μιμήτης

uocatur, ab imitatione scilicet. Hispanis hodie mōna, uel ximio. Itali nomen seruant, aliqui bertureciam uocant. Galli, singe. Germani, aff. Flandri, simie uel schemitel. Angli, ape. Illyrii, opicze. Græci recentiores μῦμος, ἢ, & ἀρκίον, (apud Varinum tamē legitur ἀρκίον, in Νῆσῳ Τριάντωι) ut Lycophronis Scholiastes scribit. πῖθηξ, ἢ μῦμος, Suid, item in πῖθηξ.

B.

Simias fert Libya, Strabo libro 17. ex Posidonio. Alibi etiam Mauritaniam simias alere scribit. Apud Zygantes Africæ populos pastoralibus uicinos simiæ affatim in montibus degunt, Herodotus. Omne latifundium quod inter Aegyptum, Aethiopiam Libyamq; diffunditur, quacumq; lucis opacum est, uarium impleuit simiarum genus, Solinus. Refert Posidonius, se cum ex Gadibus in Italiam nauigaret, in Libyæ oram delatum esse, ac syluam quandam secus mare uidisse simijs plenam, quarum aliæ super arboribus, aliæ in terra sederent, nonnullæ catulos haberent, & ubera dependentiā: risisse itaq; cum eas uberibus graues cerneret, nonnullas etiam caluas, nonnullas herniosas, & alia quædā huiusmodi detrimenta præferentes, Strabo lib. 17. Caucaſi pars quæ in rubrum mare porrigitur simijs abundat, quæ piper colligunt, ut in D. referam ex Philostrato. Apud Indos pulchræ & magnæ admodum simiæ sunt, Arrianus. In India, Clitarchus tradit, simiarum genus uarium & multiplex oriri, tantamq; earum in montibus multitudinem esse, ut uel Alexandrum magnis copijs septum ex frequentes perterrefecerint, quod arbitraretur se sibi insidiantem exercitum uidere. Nam cum Alexandro se ostenderunt casu, excelso & recto corpore erant, Aelianus. Basman regnum (in Tartaria) abundat diuersis simijs, magnis & paruis, hominibus simillimis, M. Paul. Vernetus. Plinius in India scribit Orseos uenari simias (toto corpore) candentes, Strabo Prasios, non Orseos, esse tradit, qui cercopithecus albos capiant, Orseos tamen siue Orsios in India uidetur Plinius agnoscere: si modò rectè castigatus est à nobis locus libro 6. cap. 20. Hermolaus. Indi ad regem suum afferunt simias nonnullas albas, alias nigras, nam rufas ideo in urbem non adducunt, quod Veneris libidine inflammentur in muliebrem sexum, Aelianus.

¶ Simia homini forinsecus quidem similis est, in nullo autem interiorum, & minus quidē quam ulla bestia, Albertus & eum secuti, Atqui Galenus uiscera etiam & interiora cætera simiam homini simillima habere scribit, ut inferius recitabo: item Plinius. Nutrimentum magis mouetur antrosum quam retrorsum, propter calorem cordis & hepatis, quamobrem in equis multis motus nutrimenti eleuationem partem anteriorem quam posteriorem facit: & animal seraph Arabice dictū, multo altius est ante quam retro, ita ut ferè erectæ staturæ esse uideatur. In his autem simijs quæ expressius referunt hominem, tantum potest hic nutrimenti motus, ut aliquando hominis instar erigantur, Albertus. Simia condensa est uillo, Obscurus. ¶ Simia (inquit Arist.) tam parte sui corporis pro na pilosa est, utpote quadrupes, quam supina, ut speciem gerens hominis: qui contrā, atq; quadrupes, obtinet pilum, ut dictū iam est, Sed crassiore pilo simiæ uestiuntur, longeq; hirtiores parte utraq; sunt. Conueniunt cum homine plurimum sua facie, quippe quæ nares, aures, dentes, tam primores, quam maxillares hominis more habeant. Cilium etiā cum cæteræ quadrupedes non in utraq; palpebra habeant, simiæ habent, quanquam prætenue ac prolixius, potissimum in inferiore. Cæteræ enim quadrupedes inferioribus carent cilijs. Habent simiæ in pectore binas mammarum papillas: & brachia hominis modo, sed hirtiuscula, quæ & ipsa, & pedes ut homo inflectunt, hoc est, ita ut circumferentiæ membrorum utrorūq; obuersæ inter se adducantur. Ad hæc manus, digitos, ungues homini similes, uerum omnia rudiora, efferatioraq;. Pedes sui generis habent: sunt enim uelut manus maiusculæ, & digitis ut manus constant medio longiore. Vestigium etiam manui simile est, nisi quod in longum se porrigat, & uolam referens tendat ad postrema, Callosius hoc altera sui parte extrema est, & calcem inepte atq; exiliter imitatur. Pedum officium duplex est: ijs enim & ut pedibus, & ut manibus utuntur, inflectuntq; eosdē perinde ac manus. Lacertos & femora habent breuia proportionem cubitorum & tibiarum. Umbilicum qui emineat, nullum habent: sed durum quiddam continetur loco umbilici. Partem corporis superiorem multo maiorem habent, quam inferiorem, uidelicet more quadrupedum: quinarij enim ferè ad ternarium ratione constant. Degenerant ergo, tum ea de causa, tum etiam quod pedes manibus habeant similes, & quasi ex manu pedes constitutos. Calcis enim postremum ad pedem, reliquæ autem particule ad manum facile referuntur: digitum namq; uolæ speciem gerunt. Degunt plus temporis pronæ quadrupedum more, quam erectæ. Carent natibus, utpote quadrupedes. Priuata cauda sunt, utpote bipedes. Exigua enim omnino cauda inest, quatenus nota solum habeatur. Genitale enim fœminæ mulieris est: mari potius canis, q̃ hominis, Hæc Aristoteles, & Albertus ferè eadē omnia de animalibus 2. 1. 4. Simia quod forma ambigua sit, ut & in neutro & in utroq; genere sit constituenda, ideo nec caudam habet, neq; nates, uidelicet, ut bipes, cauda uacat: ut quadrupes, natibus, Aristotel. de partibus 4. 10. Aliter Albertus, Simia habet nates latas, & locum in eis quasi paratum ad sedendum. Pilosa est, in facie tamē minus, Idem. Politianus in epistolis aduersus solius Ciceronis imitatores scribens, Mihi (inquit) longè honestior tauri facies, aut item leonis, quam simiæ uidetur, quæ tamen homini similior est. Simiarum genera perfectam hominis simulationem continent, facie, naribus, auribus, palpebris, quas solæ quadrupedum & in inferiore habent gena, iam mammæ in pectore, & brachia, & crura in contrarium similiter flexa: in manibus ungues, digitos, longioremq; medium. Pedibus paulum differunt.

Sunt

Sunt enim ut manus prælongi, sed uestigium palmæ simile faciunt. Pollex quoque his & articuli ut hominibus: præter genitale tantum, & hoc in maribus, uiscera etiam interiora omnia ad exemplar, Plin.

¶ Natura simiæ ridiculo animalis, & animā habenti ridiculā, corporis quoque constructionē ridiculam dedit, Galen. Simia inter uniuersa animantiū genera, tum uisceribus, tum musculis, tum arterijs, tum nervis (quoniam & ossium forma,) homini est simillima. Nam ob illorum naturam binis cruribus incedit, prioribusque artibus ut manibus utitur. Et pectoris os omnium quadrupedum latissimum habet, clauiculas humanis similes, faciem rotundā, collum longū, Galē, de anatom. admin. 1. 2. Præstat ut exercitaturus se in corporum dissectionibus, simiarum homini quæ simillimarum artus disseceret; sin ea non detur, aliquam ei proximam deligat: aut si nulla omnino simia reperitur, cynocephalum, uel satyrum, uel lyncem, in eodem opere. Et libri sexti capite primo, Simia (inquit) homini simillima est illa, cui neque facies oblonga neque canini dentes magni, (cui nec oblonga maxilla, nec canini dentes magni, in eodem opere 1. 2.) Etenim hæc pariter aut augescunt aut minuuntur (id est, ut eod similior homini sit simia, quod minus longam habuerit faciem, minusque magnos dentes caninos, & contra.) quemadmodum rectus incessus, cursus uelocitas, magnus in manu digitus, temporum musculus: & pilorum iuxta duritiem mollietatemque, longitudinem & breuitatem differentia. Verum ex his enumeratis quodlibet contemplatus, alia quoque poteris cognoscere: quippe uniuersa hæc simul tum increfunt tum minuuntur. Si quandoque simiam conspexeris erectam currentem, statim ex longinquo hanc similem homini existere cognosces; ac poteris omnia in ea esse, quæ ante paulum enumerasti, prædicere: faciem rotundam, dentes caninos exiguos, maiorem manus digitum non adeo exiguum ut in alijs simijs, rursus pedis digitos minores quam quos reliquæ simiæ obtinent, temporum musculos exiguos, sicut etiam eos qui ex femore ad tibiam pertinent, haud in longum procedentes: ad hæc os coccygis appellati, minutum: minimeque hirsutam esse hanc simiam, & pilos habere haud admodum duos uel prolixos. Ita si quid ex relatis secus habeat, alia quoque different. Iam nonnullæ ex ipsis proximè cynocephalos specie accedunt, adeo ut etiam lati ossis mucronem (coccyga nuncupauit) longum repræsentent: quædam ad caudam usque, atque hæc inter simias hirtiores sunt: pilo uestiuntur duro rectoque: & aspectu sunt efferatiore, at in uera simia etiam hic timidus est. Et sanè temporalis musculus in ueris simijs plurimum attollitur: ubi autem cessat, ubi futura coronalis habetur, ut in hominibus est cernere. Simili modo dentes magni quidem omnes, sed canini magis conspiciuntur quemadmodum & maxilla longa: & pollicem in manu omnes simiæ quæ cynocephalos imitantur, exiguum admodum habent. Tales musculos quoque qui ex femore in tibiam descendunt, longissime expansos obtinent: atque ideo colligatum, ut ita dixerim, totum poplitem: cuius causa crura perfecte extendere, ac probe ipsis consistere nequeunt: quare nec erectæ incedere uel currere uelociter possunt. Neque igitur maiorem in pede digitum habent grandem, hominum modo: neque alios exiguos, sed omnes ex æquo magnos: is minor cæteris est quem homo habet maximum. Porro caudæ initium quoddam ipsis inest: Et huiusmodi simiæ toto corpore cynocephalos referunt, Hæc Galenus. Et rursus libro 1. cap. 2. Simiæ (inquit) quæ cynocephalos imitantur, rostro longiore sunt, & dentes caninos habent prominentiores. Hæc etiam uix binis cruribus consistunt erectæ, tantum abest ut ambulare uel currere possint. Itaque simiæ uel maxime homini similes, exiguo aliquo interuallo perfectam illius rectitudinem non assequuntur. Nam & femoris caput obliquius quodammodo cum acetabulo coxæ committitur: & quidam ex musculis qui in tibiam descendunt, ulterius progrediuntur, quæ ambo rectitudinem impediunt, offenduntque: quemadmodum & pedes ipsis calce magis angusta constant: digitis autem insigni spatio inuicem discretis: sed hæc parua sunt, eoque simia paululum à rectitudine discedit. quæ uero cynocephalos referunt, quoniam amplius hæc, idque manifestò iam ab humana specie degenerant, euidentem quoque ossium dissimilitudinem sortitæ sunt, Hæc omnia Galenus in Opere de anatomicis administrationibus. *ὅσοι πύγα ὀφείλου δυνάμει ἔχειν, οὗτοι δὲ σαρκοῦ ἐν πύγῃ, καλῶς οὖν οὗτοι δὲ ἔχουσιν ἀνθρώποις, οὗτοι δὲ σαρκοῦ ἐν πύγῃ, καλῶς οὖν οὗτοι δὲ ἔχουσιν ἀνθρώποις, οὗτοι δὲ σαρκοῦ ἐν πύγῃ, καλῶς οὖν οὗτοι δὲ ἔχουσιν ἀνθρώποις.* (siccam uel desiccata, Vetus interpres: qui pro πύγῃ etiam non rectè pecten uertit, lego πύγῃ, id est nates:) κακοῦς, ἀναφθιτοὶ ὑπὸ τοῦ πύγῃ. Adamantius hunc locum sic habet: *ἰχία παχέα, γυναικεία, δυνάμει δὲ ἀνθρώποις, λεπτὰ δὲ ὀφείλου ἔχειν, ὅσοι δὲ σαρκοῦ ἐν πύγῃ, καλῶς οὖν οὗτοι δὲ ἔχουσιν ἀνθρώποις, οὗτοι δὲ σαρκοῦ ἐν πύγῃ, καλῶς οὖν οὗτοι δὲ ἔχουσιν ἀνθρώποις.* Clunas simias à clunibus tritis dictas existimant, Pompeius lib. 7. ¶ Maligni habentur quorum caui sunt oculi, quales simijs, Aristoteles & Adamantius. Quibus parui oculi, ut simijs, pusillo sunt animo, Aristoteles: maligno, (κακομήχανοι,) Adamantius. Qui paruas habent aures, simijs ingenio respondent, πικρὰς, Aristot. Adamantius malignos & fraudulentos esse ait, κακοῦς καὶ πανουργούς. Simis naribus homines libidinosi ferè iudicantur: simiæ autem etiam simiæ sunt, unde quidam nominatas existimant: constat uero eas libidinosas esse, & quasdam adeo ut mulieres etiam appetant. Quibus labra sunt crassa, & superius ultra inferius eminet, stulti iudicantur, à simili asinorum & simiarum specie, Aristot. ¶ Iam uisum est cor simij maris, habens duo acumina, quod pro miraculo uel mostro habendum est, Albert. ¶ Simia mamillas ut mulier in pectore habet: eoque manus dedit ei natura, quibus ad pectus potest eleuare partem sicut mulier: cætera autem animalia inferius habent mamillas, ut à suis foetibus attingi possint, Albertus. ¶ Dorsum paruum, quale est felis & simiæ, hominem pusillanimum arguit, Aristoteles. Adamantius quoque dorsum latum & solidum, uiri fortis & animosi signum esse ait: contrarium uero, contra. ¶ Simijs ungues imbricati, Plinius. Simiæ & quadrupedes assuetæ uinum bibere unguibus carent,

ut dicam in C. ¶ Quæ animal generant, genera antese flectunt, & suffraginum artus in auersum. Homini genera & cubita contraria; item ursi & simiarum generi, ob id minimè perniciosus; Plinius. ¶ Caudæ præter hominem ac simias omnibus ferè animalibus, Plinius. ¶ Simia calcaneum habet in pedibus, & propter hoc erigitur ut homo, stat, & currit quandoq; sed hoc non potest nisi modicè, Author de nat. rerum.

¶ Venarum in brachijs diuisio in simijs non secus quàm in homine per omnia apparet, Galenus in libro de uenarum & art. dissect. cap. 4. Pollicem simiæ etiam habent, sed breuem, gracilem, curuum, & omnino ridiculum. Sed & tota manus simiæ humanam ridiculè & ineptè imitatur, Galen. de usu partium 2. 22. ¶ Musculi qui ex posterioribus partibus cruris proueniunt, ad medium ferè tibie, aut paulò supra id in simijs implantati, musculis anterioribus colum (crus) extendètibis renitentes, & crus retrorsum contrahentes, genu exactè extendi non permittunt, Galenus in eodem opere circa finem libri 3. Et mox, Omnium enim ossium crurum syntaxim eiusmodi cum habeat simia, quæ eam rectè stare non permittat, maximè ridiculos retrorsum musculos constructioni aduersantes fortita est. Atq; igitur puerorum ludicro uelut claudo subsultans, neq; exactè, neq; tutò stare rectè potest. Sed ut homo deridens & subsannans alium hominem claudum, stat, & ambulat, & currit claudicans; ita & simia utitur cruribus. Simiæ pes (inquit idem de anatom. administrat. 2. 15.) hac parte ab humano discrepat, (tendine quodam qui ad tarsum reflectitur ex superioribus partibus ad inferiores productus) quòd etiam natura digitorum huic animali dissimilis sit humanis. Illi siquidem multò minores, quàm qui in manu existunt; hi uero maiores etiam ijs in quos manus est discreta: quales repentibus quoq; animantibus plurimum fissi, tum inuicem distantes adsunt, quorum beneficio ex facili sublimia conscendit simia; quemadmodum mustelæ, mures, uiuerræ, & id genus alia. Hunc igitur tendinem, ut dixi, in pede humano haud est reperire, &c. De musculo etià reperto sub axilla simiæ scribit quædam 1. 5. de anatom. administrat.

¶ Simias ab homine in pluribus differre quàm putauit Galenus, Andr. Vesalius docet in Volumine suo de fabrica corporis humani; nempe in musculis thoracis & brachiū mouentibus; item in ijs qui cubitum & femur agunt ab eo differre, & manus interna fabrica: In musculis pedis digitorum motoribus, & pedes mouentibus & scapulas: In tendine pedi subnato; Item colo & mesenterio: & pulmonis lobo quinto uenam cauiam sustinente, quo homines carent. Passim etiam demonstrat simiarum sectionis peritiorem fuisse Galenum quàm hominum: & simiarum sectione delusum, aliorum Anatomicorum placita uera sæpe euertere aggressum. De simiarum osse sacro & coccygis, Omentum earum inter homines & canes mediam rationem sortiri, Quære apud Vesaliū ex Indice,

C.

Simiæ in montium cauernis & foraminibus habitant, Philostratus. In rupibus uel arboribus, Albertus. ¶ Nucibus & pomis in cibo delectantur; sed reperto in eis amaro cortice, totum abiiciunt, Obscurus. Vermes (pediculos) in capitibus & uestibus colligunt & comedunt, Albertus. ¶ Vinum etiam bibunt, & inebriatæ aliquando capiuntur, ut Athenæus refert. Simias quadrupedes; quibus digiti sunt, negant crescere assuetas meri potu, Plinius. Huius rei causam inquirat Cælius Calcagninus Epistolicarum questionum lib. 2. ad Thomam Calcag. nepotem. ¶ Omnis scemina inter quadrupedes urinam retrò reddit, nisi forte erecta incedat aliqua duobus pedibus, ut Aui-cenna dicit de quodam genere simiarum; quarum sceminas cum erectæ aut sedentes urinam emittunt, certum est antrorsum ab eis emitti ut à mulieribus, Albertus. Aegyptij hominem sua dedecora occultantem insinuantes, simiam mingentem pingunt: hæc enim urinam à se redditam occultit, Orus. ¶ Indi simias rufas in urbes non adducunt, quòd Veneris libidine inflammata, in muliebrem sexum furentes sint: ac si quandoprehendunt, eas tanquam adulteros odio persequentes interficiunt, Aelianus. ¶ Catulos pariunt geminos, quorum alterum amant, alterum oderunt, ut dicam in D. Pariunt quandoq; in domibus ubi aluntur, & partus suos ostendunt hominibus quasi pulchros, Albertus ex Plinio. Simia animal mobile & inquietum est, morfu ferox, & præ cæteris animalibus exquisito ualet gustu, Obscurus. De incessu eius erectæ & cursu, diximus quædam supra in B.

D.

Simiarum generi præcipua erga foetum affectio, Gestant catulos: quos mansuefactæ intra domos peperere, omnibus demonstrant, tractariq; gaudent, similes gratulationem intelligentis. Itaq; magna ex parte complectendo necant, Plinius & Albertus. Immoderatè foetus amant, adeò ut catulos facilius amittant quos impendio diligunt & ante se gestant, quoniam neglecti ponè (id est post, à tergo matris) matrem semper hærent, Solinus. Duos foetus plerumq; parit: ex quibus chariorem magis complectitur et gestat: minus charus dorso matris insidet, Albertus. Ex geminis catulis alterum amant, alterum oderunt, Αὐταῖς δὲ ἀγκαλίσσασιν ἐδρὴν κτείνει (pro κτείνου) πατέρα, Oppianus: id est, propriæ autem matris ulnis perit catulus, arctius scilicet compressus. Aegyptij ut patrem significant qui inuiso filio hæreditatem reliquit, simiam cum catulo eius retrò (in tergo) pingunt: parit enim simia geminos: unum amore, alterum odio prosequitur. Quem igitur amat ante se gestans interimit, quem uero odit post se (in tergo) habet, ac illum reliquum nutrit, Orus. Vide mox in E, in uenatione simiæ. ¶ Simias facillimè mansuescunt, & in ædibus diuitum ludicri ac ridiculi spectaculi gratia catenis

catenis alligatas nutriri, notum est omnibus.

¶ Luna caua tristes esse, quibus in eo genere cauda sit, nouam exultatione adorare, (namq; defectum syderum & ceteræ pauent quadrupedes,) Mutianus tradit, Plinius. Solinus tamen de simijs, non caudatis, sed simpliciter, Exultant (inquit) noua Luna, tristes sunt cornuto & cauo sydere. ¶ Simiæ facies turpiter hominem assimulat, tristis, fraudulenta, Gillius. Diuitibus in delicijs sunt, omnium ferè rerum imitatrices. ¶ Pusilli eas animi esse, malignas, stolidas, & eodem ingenio præditos censerì homines, qui oculos, aures, labra aut dorsum eis similia habent, ex Aristotele & Adamantio in B. diximus. Simia quemuis ludum docetur, natum ad imitationem animal; sed mala potius quam bona in homine imitatur. Ferocitatem quidem obliuiscitur, sed nunquam adeò mansuescit, quin facile semper fiat rabida, (ad impetuofam iram prona.) Delectatur ludendo cum pueris & canibus: sed pueros (infantes) non custoditos aliquando strangulat, uel ab alto præcipitat, Author de nat. rerum, & Albertus. *πιδνακω ὑποφαινεται τὸ βομολοχικὸν καὶ ἐργονικόν*, Adamantius: hoc est, Simiæ ingenium scur rile & simulatione insigne est. Simia cicut dominum suum agnoscit etiam post multos annos reuertentem, Alexander. Iniuriæ longo tempore meminit, & similitatem diu exercet in eum à quo læsa fuerit, Albertus & alij. ¶ Natura simiæ ridiculo animali & animam habenti ridiculam, corporis quoq; constructionem ridiculam dedit, Galenus. Simia maximè delectatur ludis, unde factum apud Græcos uerbum *ἐξαιδουκίσαι, ἐξαιδουξαι*, Suidas & Varinus. Pulchra semper apud pueros est simia, ut ait ueterum quidam, nos admonens ludicrum esse ridiculum puerorum hoc animal illudentium. Omnes enim humanos actus imitari dum satagit, & frustratur in ipsis, & ridiculum se exhibet. An non uidisti simiam fistula canere, saltare, scribere, & alia agere uniuersa conantē, quæ homo pulchrè perficit? Galen. de usu part. 2. 22. Simia actuosum animal, & ad omnia imitanda habile, omnè quod corpore agitur, si doceatur, præclare discit, & idipsum actione repræsentat: ac si saltare doceatur, saltationem assequitur: si ad ubiam canere, canit. Ego aurigæ munus obire uidi, habenas nimiorum uel abducendi, uel remittendi, & flagello simul utendi; breui, si quis ad alia quæpiam instituat, non fallit docentem: adeò uarium natura animal est, & multiplex, ut ad omnem actionem sese uerset, Aelianus. Et rursus, Cum cæteris in rebus omnium bestiarum simia peruersissima est, tum peruersior in ijs, in quibus hominem imitari conatur. Cum enim nutricem ex eminenti loco perspexisset puerum infantem in pelui lauare, & fascias in orbem contrahere, & in arcum ad aquæ expressionē contorquere, atq; quo reliquisset loco puerum obseruasset, simul & circa eum ipsum à custodibus magnam introspexisset solitudinem: fenestella quæ tum pateret in domum intrauit ad puerum, quem similiter ut facitari à nutrice uiderat, ex lecto sublatum integumentis nudauit, & aquam, succensis carbonibus, calescentem, in miserum infantem infudit, atq; interfecit. Mutianus & Iatrunculus luisse fictis cæra simias tradit, nuces uisu distinguere, Pli. Callidus emissas eludere simius hastas, Martial. Caucaſi pars (inquit Philostratus de uita Apol. lib. 3.) quæ in rubrum mare porrigitur, tum alia aromata, tum piperis arbores profert. Nascuntur illæ in extremis præruptisq; locis, homini inaccessis: ubi simiarum populus montis cauernas & omnia foramina incolit. Eas autem maximi faciunt Indi, quoniam piperis (ut sic dicam) uindemiatrices sunt: quapropter & armis & canibus leones & ceteras feras ab ipsis arcant. Insidiatur autem simiæ leo ægrotus, medicinæ causa, (uide paulò post:) & cum iam senex feras assequi alias non potest, pastus cibiq; gratia. Sed Indi simias non negligunt, & se beneficia ab ipsis capere arbitantes leones arcant. Quod autem ad piperis collectionem attinet, sic se habet. Accedentes Indi ad arbores quæ in parte montis infima nascuntur, fructusq; ab illis decerpentes, paruas quasdam sub arboribus áreas faciunt, ubi piper congerunt, quasi casu illic ipsum proficientes, ceu rem neglectam & minimi ab hominibus existimatam: circumstantes uerò atq; in auis abdita simiæ, talia desuper aspicientes ubi nox aduenit, Indorum opus imitatæ auulsos arborum ramulos, (*δασύχες*), in áreas quas diximus conferunt. Indi autem ubi dies illuxit piperis acerosos asportant, quos nihil laborantes sed dormientes acquisierunt, Hæc Philostratus.

¶ Ut leo inter bestias terrestres, sic in mari delphinus imperat. Ambò senectute tabescunt: & cū sunt in ægritudine, illi terrestris simia, huic marina medetur, Aelian. Aegrotò leoni nulla potest alia medicina adhiberi: sed si comederit simiam, id ei morbi remedium est, Idem in Varijs. Hoc & Philostratus scribit, ut paulò antè retuli. Cum supra quàm ferre queat cibo se compleuit leo, aut quiete & inedia se exhaurit, aut simiam nactus uorat, illiusq; adefis carnibus uentrem mollium extenuat, Aelianus. Hominem ægrotum ac seipsum curantem significantes Aegyptij leonem pingunt simiam uorantem: hic enim febricitans uorata simia conualeſcit, Orus. Aegritudinem fastidij tantum sentit leo, in qua medetur ei contumelia, in rabiem agente annexarum lasciuiæ simiarum. Gustatus deinde sanguis (simiæ, non canis ut Physiologus habet) in remedio est, Plinius. ¶ Quàm mirabili astutia pardalis se mortuam fingens, simias capet, uide in Pardali capite 3. ex Aeliano; unde & prouerbium natum, Pardi mortem adsimulat. Ad pardum pleraq; uel sponte adcurrere, odore allecta, simiā comprimis, narrant, Plutarch. at Aelianus pardalin cursus celeritate simias assequi scribit. ¶ Catij etiam in Aegypto simias uenantur, ut in Cato dixi ad finem capitis quarti. Inter mammonetum (id est cercopithecum) & simiam odium est implacabile, bellumq; frequens: & licet uiribus impares sint mamonetij, astutia tamen & animositate pugnandi simijs præferuntur, Isidorus. Ephorinus in Colloquijs Erasmi in dialogo de amicitia, postquam multa de animalium inter se naturalium

uel consensu uel pugna dixisset, subdit: Addam quod non legi, sed his oculis conspexi. Simius supra modum horret testudinem. Huius rei quidam dedit nobis specimen Romæ. Puero suo in uerticem imposuit testudinem, & pileo contextit. dein producit ad simium. Illico simius gaudens insiliit in humeros pueri uenaturus pediculos, sublato pileo reperit testudinem. Mirum erat spectaculum quanto cum horrore resilierit bestia, quam expauerit, quam timide respexerit an sequeretur testudo. Ad ditum est aliud specimen: alligauimus testudinē catenæ à qua reuinctus erat simius, ut effugere non posset, quin saltem aspiceret, incredibile dictu quantopere fuerit discruciat: tantum non metu exanimabatur, interdum auersus posterioribus pedibus depellere tentauit hærentem bestiam. Tandem quicquid erat in alio aut uestica oneris, reiecit. Sequuta est ex pauore febris, ut nobis fuerit soluendus à catena, & aqua uino temperata refocillandus, Hæc ille. Ego uero simiam non testudines, sed limaces, metuere audio: quæ si circumponantur ei, comprimere se, & præ metu contingere non aude re; ut errarit Erasmus uulgarè hodie multis errore testudinem pro limace dicentibus. Et paulò post in eodem dialogo: Thomas Morus (inquit Ioannes interloquutor) in Angliā alebat domi simium prægrandem, tum fortè, quò reualesceret à uulnere solutus obambulare sinebatur. In extremo horti erant inclusi cuniculi, quibus insidiabatur mustella. Id simius procul quietus & ociosus spectabat, donec uideret cuniculis nihil esse periculi. Cæterum posteaquam mustella labefactisset caueam à muro reuulsam, iamq; periculum esset, ne cuniculi à tergo nudati prædæ essent hosti, accurrit simius, & conscensa trabe quadam, caueam retraxit in locum pristinum, tanta arte, ut homo non posset dexterius. Ex quo perspicuum, hoc animantium genus simijs esse charum. Ipsi cuniculi non intelligebant suum periculum, sed hostem suum per cancellos osculabantur. Simius opitulatus est periclitanti simi plicitati. Tum Ephorinus, Omnibus (inquit) catulis minoribus delectantur simij, gaudentq; fouere sinu & complecti: sed pius ille simius dignus erat aliquo pietatis præmio.

E.

Simia & elephas uino inebriantur, illæ quidem etiam inebriatæ capiuntur, Athenæus lib. 10. Mira solertia uisco inungi, laqueisq; calceari imitatione uenantium traduntur, Plinius, ut Romana exemplaria habent. Hermolaus magis probat Veneta, in quibus legitur, Visco inungi laqueos, calceariq; uenantium imitatione. Scio & intingere sibi oculos (inquit) solere simias, atq; inde capi facile, ut inquit Strabo: sed illud non tam solertiæ quàm stultitiæ tribuendum erat, Hæc ille. Ego Romanæ lectionem malim: nam quod in Venetis legitur, apud nullum alium authorem reperitur. Vulgus simiarum passim uidemus non sine ingenio æmulandi, quò facilius in manus ueniunt. Nam dum auidè uenantium gestus affectant, relicta consultò uisci unguilla, quod mendacio factum uident, oculos suos oblinunt. Ita uisu obducto prouidetur eas corripere, Solinus. In montana regione Indiæ genus simiarum frequens & prægrande reperitur, (inquit Diodorus Siculus lib. 17.) quæ cum ualido corpore & animi sagacitate præsent, haud facile per uim comprehendi possunt. Igitur euentorum turba quispiam melle sibi oculos perungit, alius (belluis hæc omnia uidentibus) calciamenta sibi induit, alij specula capitibus applicant. Calciamentis innectuntur laquei, atq; ita ea discedentes relinquunt. Pro melle uiscum supponunt, & speculis adijciunt funes, (ἐπιωρασπα.) Simiæ post uenatorum abitum conantur ea, quæ uiderunt, facere & ipsæ, sed frustra. Cilia enim uisco agglutinantur, pedesq; laqueis impediti, & corpora uincta remanent, Hæc Diodorus. Inter Hydaspem & Acesinen in India sylua est prope Emodos montes, in qua maximam ingentium cercopithecorum multitudinem esse dicunt, adeo ut cum Macedones aliquando multos in collibus quibusdam apertis uiddissent in aciem instructos (nam id animal ad humanum accedit ingenium [ἀνθρωπινὴν ψυχὴν] non minus quàm elephantēs,) castra putarint, & in eos tanquam hostes irruerint: sed cū à Taxilo, qui cum Alexandro erat, rem agnouissent, cessarūt. Hoc animal duobus capitibus modis, nam cum imitationis studiosum sit, & in arbores fugiat, uenatores cum eos in arboribus insidere animaduertūt, catinum aqua plenum in conspectu ponunt, oculos sibi ex ea abluentes, postea uisco pro aqua posito abeunt, ex longinquo insidiantes. Cum animal ex arbore descenderit, & sese uisco illeuerit, & conuiuenti palpebræ implicitæ fuerint, accedentes uiuum capiunt. Atq; hic unus est modus. Alter est, postquā culleolos (βυλάκους) quosdam in subligaculi modum induti fuerint, abeunt alijs ibi relictis interius uillosis & uisco illitis. Simiæ in hos ingredientēs facile capiuntur, Strabo lib. 15. Eadem ferè de simijs uisco aut calciamentis propositis, capiendis, Author libri de nat. rerum & Albertus scribunt. Non capiuntur retibus, neque sagacium canum uenandi solertia prædatorum: sed cum sit animal saltationis auidum, saltare cupit: si item quempiam uiderit calceos induentem, imitatur: & si quem uiderit oculos pingentem, aut lauātem, hoc idem facere studet: itaque pro his ex plumbo factos graues calceos proponunt, & laqueos subijciunt, ut pes quidem ingredi possit, & interim firmo uinculo retineri. Itemq; uisco decipiuntur, nam illis uidentibus Indus pelues aqua plenas in earum conspectu ponit, ex eaq; oculos oblinunt, ac mox uiscum pro aqua reponit: illæ aspicientes (ut sunt ad omnia imitanda aptæ) continuò descendunt, oculosq; & ora ipsi similiter uisco oblinunt, itaq; postea facillimè capiuntur, Aelianus. Otides etiam aures imitatoriae, uisco similiter capiuntur. Catulos ferè geminos parit: ex quibus chariorem magis complectitur, & gestat (uulnīs,) qui minus diligitur, dorso matris insidet: & cum aliquando à uenatore agitur, necessitate adacta fortum quem uulnīs gestat, abijcit, ut fugere possit, dorso autem adhærens excutī nō potest, & si forte cum illo euaserit, diligere incipit quem ante

ante minus dilexit, Albertus. Piper quomodo ex arboribus colligant simiæ, dictum est supra in D. Regio Basman magno Cham Tartarorum regi subiecta, abundat diuersis simiis magnis & paruis, hominibus simillimis. Has capiunt uenatores, & occisas totas depilant, pilis in barba tantum & anorelictis; & aromatibus conditas desiccant, & mercatoribus uendunt, qui in diuersas orbis partes corpora illa deferentes, hominibus persuadent tales homunciones in maris insulis reperiri, M. Paulus Venetus 3. 15.

¶ Simiæ in leporario rarerentur: sed catenula in qualibet ferè ædium parte ligantur, ut conspici possint atq; delectent, Grapaldus. Imponitur aliquando equo paruo, & canibus in equum irritatis, cum desilire non audeat, metuens sibi à canibus, miros interim gestus ædit.

¶ Serpens, canis, simia & gallus gallinaceus, culeo parricidæ in mare præcipitando simul inferuntur. Vt enim simia homo non est, attamen uidetur: sic qui proprium occiderit patrem. Serpens infidijs anteit, inimicissimus humano generi non secus ac parricida. Canes omnes odisse uidentur, solumq; hoc animal nulli penitus parcat, neq; proprio generi. Gallus insons huius culpæ, forsan ob gestis similitudinem adijcitur, quam maxime Romani oderunt, uel quod superbissimus sit. Præcipitatur in mare, uelut omni indignus elemento, & cuius societate aer, terra aquaq; inficerentur; ob id culeo insuitur uirgis sanguineis prius uerberatus, Cardanus.

F.

Zygantes Africæ populi simiis uescuntur, quarum affatim gignitur ijs qui in montibus degunt, Herodotus. Simia frigida & austera est, & humorem generat pessimum, Rasis.

G.

Cor simiæ assum & aridum potum drachmæ pondere cū melicrato uetere, roborat cor, & acrimoniam eius audaciamq; auget, pusillanimitatem & cordis pulsum depellit, acuit intellectū, & contra caducum morbum ualet, Rasis.

¶ Siue homo, seu similis turpissima bestia nobis, Vulnera dente dedit, uirus simul intulit atrū, Betoniam ex duro (aliàs puro) prodest assumere Baccho. Nec non & raphani cortex decocta medetur, Si trita admorsis fuerit circumlita membris, Serenus. Fel tauri illitum super morsum simiæ, persanat, Sextus. Simiæ morsus (inquit Auicenna) aliquando uenenosus est, cui applicari oportet ea quæ uenenum extrahant; quale est cataplasma cum cinere, aceto, cepa & melle; aut cum amygdalis amaris & ficubus, præsertim immaturis. Conuenit etiam lithargyrus cum sale, & radix sceniculi. Apostema eius sedatur lithargyro liquefacto in aqua: & cooperiat (aliàs aperiatur) ipsum cum nigella & melle, & eruo & melle; Aliàs, Assumat in potu nigellā tritam & mel & porrū; aut orobum & mel, Arnoldus de Villanoua in Breuiario sic legit, Nigella & mel cum farina orobi mixta & superposita, mirè ualent. Ferdinandus Ponzettus penultimo capite operis sui de uenenis, cum indicasset remedia contra morsum cati, subiungit: Similiter curatur morsus muris syluestris & simiæ, & aliorum, super quos ueteres ponebant fabas masticatas. Et quidam putant quod betonica & plantago sumptæ cum uino ueteri conferant ad omnes; & q̄ simus caprarum decoctus in aceto, & ulceri illitus sanet.

H.

a. Clunas simias à clunibus tritis dictas existimant, Festus. Græci πῖθηκον uocant, πῖθηκον, πῖθηκον γὰρ ἡμῶς (τὸ ζῶον εἰδὲς ὃν προσέχειν αὐτῷ, Etymologus;) Suidas. πῖθηκον etiam legitur apud Suidam. πῖθηκον, simia, Varinus. sed melius apud Hesychium prima per iōta legitur, etsi illic quoq; ordinis ratio πῖθη postulet. Αἰμος, simia; Arima uerò mons Ciliciæ, (sic enim lego,) Hesychius & Varinus. Arimos prisca Hetruscorum lingua simias uocabat; Vide inferius inter propria. Simiæ uocantur mimi & satyri, μῖμοι καὶ σάτυροι, Varin. in Νῆσος γινώτων. mimi scilicet ab imitatione, à recto μῖμος, ab alijs μῖμω, uel μῖμων scribitur, ut in A. dixi. Satyri, peculiare genus est, de quo infra. Βῆτις, πῖθηκον, ἀναβάτης, Hef. Var. inde nimirum quod facile arbores scandant, & in sublime repant. Καλλιῶν, simia, Lacones, Hef. Var. Galenus in commentarijs chirurgiæ Hippocratis notat γλυκῖαν à Græcis uocari suem, uel porcum in sacrificio, blanda scilicet uoce, ut quoq; simiam καλλιῶν, eadem ratione, Gyrard. Κέρκωψ (melius κέρκωψ,) impostor uel simia, Hef. Varin. Suidas rectè habet κέρκωψ. κέρκωψ, ludicer, πειγνιώδης, uel genus feræ magnā caudam habentis, Hef. Varin. Simia quidem simpliciter & proprie dicta, caudata non est, sed cepus siue cercopithecus; cercos enim Græcis cauda est, unde & cercops deriuatur, ut eo nomine caudata simia potius quàm simia simpliciter intelligenda uideatur. Suidas cercopem non simiam, sed genus simiæ interpretatur. Κέρκωπιζεν, irridere, illudere sicut simiæ; quod uerbum etiam prouerbialiter usurpatur, per translationem, ut Chrysippus inquit, ab animalibus quæ cercon, id est caudam motitantes adulantur. Cercopes, astuti, dolosi, impostores, adultores, qui (sicut uulpes canes uenaticos decipit cauda huc illuc translata, Varin.) homines simplices decipiunt πῖ κέρκω τῷ λόγῳ, Suidas, (Varin.) Et rursus, κέρκωπιζεν in prouerbum uenit, siue ab animalibus quæ cauda adulantur; siue à Cercopibus, quos in Lydia uersatos aiunt, magnos impostores & inamabiles, (ἀνδ' εἰς,) Plura leges apud Erasmus in prouerbij Cercopum cœtus, & Cercopissare. Cercopes in simias mutati, Ouidius Metam. 14. Cercopes duo fratres, iniquissimi homines & ab ipsa improbitate sic dicti, alter Passalos, alter Acmon. Quod cum animaduerteter mater eorum Memnonis, monuit ne in melampygu incidere, hoc est Hercule. Hos Xenagoras propter malignitatem in simias transformatas ait, & Pithecusas insulas ab eis dictas. Nomina eorum, Canditi

Ius & Atlas, (Aeschines Sardinianus in Iambis nomina eorum scribit Andulum & Atlantum, Varin.) Alij ex Thea (ἐκ θεῶν) & Oceano eos natos aiunt, & in saxa conuersos, quod Ioui imponere conati essent. Et mox, Cercopes aiunt fuisse mendaces, superbos, deceptores, qui per multas uagati terras, ubiq; deceperint homines. Cercopes olim uocabantur Cyclopes, quare improbos & malos homines sic nominamus, Varin. Est & κοκκώπη, parua cicada, κοκκώπων, πετῖλον, Hef. Varin. ¶ Νάνος, nanus & simia, Etymologus.

¶ Epitheta. Simius, infamis, proteruus, calidus, simulator, parasitus, turpis, apud Textor. Simulator humani oris, Claudian. i. in Eutrop. ¶ Πίθηκος μίμος, Philes. μιμηλός. φθοπαίμων. Τεσσαράκοντα καὶ πέντε μιμηλὰ πιδήκων. Τίς γὰρ ἂν ὅς τις ποῖον γὰρ ἀχρὸν ἰδέσθαι, Ἀβελήχρον, συγγρόν, δ' υσσόρην, ἀπολόβατον; Oppianus.

¶ Simia, per translationem, qui alium imitatur. In quo Rusticum insectatur, atq; etiam Stoicorum simiam appellat, Plinius epist. Quos neq; pulcher Hermogenes unquam legit, neq; simius iste, &c. Horatius i. Serm. Simiolus diminutiuum, qui utcunq; alterum imitatur. Hic simiolus animi causa, me, in quem inueheretur, delegerat, Cic. ad Marium lib. 7. epist. Tatianus orator simia cognomentum indeptus est, quod omnia ingeniosius imitando exprimeret, Caelius. Maximinus iunior oratore usus est Tatiano filio Tatiani senioris, qui dictus est simia temporis sui, quod cuncta imitatus esset, Capitolinus in Maximino iunior. Aristophanes in Auisbus quendam traducens πιδήκον uocat, siue tanquam deformem, siue tanquam panurgon, id est improbum & astutum. In hominem deformem & nigrum, qui liberos etiam deformes habebat, iocosum epigramma authoris incerti Anthologij libro secundo legitur, ut apposui. Ἐρμολύκῃ θυγάτηρ μεγάλῃ φέλεκτο πιδήκῳ, ἡ δ' ἔπαυσε πολλὰς ἔρμωπιδικίας, &c. Tragica simia, τραγικός πιδήκος, prouerbiali conuicio dicebat, qui fungere, tur honoribus, opibusq; polleret, alioquin indignus. Simiam appellant homuncionem, uix hominē, sed simulachrum hominis magis. Tragicam addunt, propter fortunae strepitum & personam additam. Demosthenes in oratione pro Ctesiphonte, Aeschinem tragicam simiam appellat, quod quum esset nequissimus, splendidis uerbis probum ciuem ageret. Cuius prouerbij meminit Philostratus in Aristide. D. Hieronymus in epistolis ostendit hoc scomma iaci solere uulgò in Christianos, sed ab impijs ethnicisq; perinde quasi uultu habituq; sanctimoniam prae se ferrent, quum essent improbi; quam hic locus in exemplaribus non eodem habetur modo. Conuenit & in eos qui barba pallioq; philosophos se profitentur, cum cetera cultui non respondeant, Erasmus. τραγικός πιδήκος, ὡς τὸ πιδήκον ἀξίαν σεμννομελίων, Hef. Var. & Suidas, qui etiam pluribus, Demosthenes (inquit) praeter alia in Aeschinen scommata, poetarum tragœdias eum imitari dixit, & simiam appellauit, siue quod breuis statura homo in scenam intraret; siue quod simia animal est ad imitationem factum, & Aeschines quoque tragœdiarum histriones imitaretur. Videtur & Tragica simia dici posse in hominem curiosum & pretiosius uestitum, ut Caelius innuit. Eleganter & aptè Callippides Myniscum histrionē tragicum simiam uocabat; nam simias ueteres appellabant imitatores, qui gestu omnia exprimere conantur, Robortellus. Simile huic est aliqua ex parte, Simia purpurata, de quo uide infra inter prouerbia. Simia barbata, Δημοπιδήκος, uide ibidem. πιδήκ, apud quosdam uocatur breuis homuncio, Varinus. ¶ Lycophron Therfitis turpitudinem expressurus, πιδηκόμορφον illum nuncupauit, id est simiae consimilem, Caelius. πιδηκοειδής, simiae similis, Lexicon Graecolat. πιδήκειον βλέμμα, τὸ τὸ πιδήκῳ, id est aspectus uel facies simiae, Suidas & Var. in deformem, ut uidetur. οἱ τὰ ὅσα μικρὰ ἔχοντες, πιδηκόμοι, Aristot. οἱ μοι πάλας οἷσις πιδηκισμοῖς με ποδελάνεις (alias πελαγίνεις,) Aristoph. in Equitibus: εἰναι τὸ ἀπάταις καὶ κολακόμεσθαι ἢ μιμήμασι με νικᾶς, ὥς καὶ αὐτὸ ταῦτα πεποιτός, Scholiastes, Suidas, Varinus. Διαπιδηκίσαι, illudere, irridere, (ut κοκκωπίζειν;) διαπαίξαι, deriuatum à simia animante ad ludos nata, Suidas, Varin. πιδηκίζειν, fucis aut blanditijs fallere, Erasmus in prouerbio Simia caudata; sed authorem non citat.

¶ Est & simia in mari rubro, non piscis quidem, sed bestia cartilaginea, colore terrestri similis, & reliqua etiam specie aliqua ex parte, similiter quoq; refima, &c. Aelianus.

¶ Pithecium, mulieris nomen Plauto, Hermolaus.

¶ Πιθηκῶν κόλπος, id est Simiarum sinus, portus est in Libya iuxta Carthaginem, gentile, Pitheco- colpites, Stephanus. ¶ Pitheculæ, πιδηκούσαι, insule in mari Thusco contra Campaniam, à simijs, ut author est Strabo, dictæ. Harum una Aenaria quoq; dicta est ab statione nauium Aeneæ, Homero Inarime; hodie Ischia ab oppido cui coxendicis similitudo, ut Hermolaus in Castigat. suis in Plinium docet. Plinius uero à figlinis doliariorum nomen factum putat, quæ ibi ex Creta fiebant. Dolum enim Græci pithon, simiam pithecon uocant. In harum summitate oppidum fuit, quod plurali numero Pitheculæ dicebatur. Meminit Plinius 3. 6. & Ptolemæus 3. 1. Inarimen Prochytenq; legit, steriliq; locatas Colle Pitheculas, habitantum nomine dictas, Ouidius. Incolæ, Pitheculæ, Stephanus. Prochyta & Pitheculam à Miseno abruptam Strabo in primo author est, quæ tamen idem in quinto à Pitheculis ipsis quondam diuulsam tradit. Posteriorem sententiam Plinius sequitur & Seryius. Vnde & secundum hos à profusione nomen Prochyta traxit, quod etiamnum seruat. At Dionysius libro 1. scribit à nutrice Aeneæ eiusdem nominis dictam, Pitheculam autem & Pitheculas numero multitudinis dicimus alteram insulam, quæ Inarime primum Vergilio dicta est, Nic. Erythræus in Indice Vergiliano, ubi plura leges in uoce Inarime. Arimum Hetrusci olim simiam uocabat.

Vide

Vide etiam Inarime in Onomasti, nostro; & quædam Strabonis loca, & Hermolai in Plinium, ex Indicibus. Iouem deicctis Gigantibus aliqui Damascum, alij Siciliam, trophæum statuisse aiunt; alij uerò Gigantum insulas, Pithecos (Πιθήκας) accipiunt, qui iuxta Italiam sunt, Aeschioni memorati. In his olim Gigantes habitabant, postea uerò Iupiter domitis eis insulas superimpofuit, & simias inde decus Gigantum inhabitandas dedit, Varinus in Nōs.

¶ b. M. Cicero antiquissimum uersum (Ennii puto) refert de simia, Simia quam similis turpissima bestia nobis.

¶ c. Simonides apud Stobæum in sermone quo mulieres uituperatur, pro diuersis ingenijs alias ex alijs animalibus natas fingens: Ea uero, inquit, quæ ex simia nascitur, omnium pessima est: turpi facie, omnibus ridicula, breui ceruice, natibus depressis. Ingenio quoque simiam refert, à lætitia & risu aliena: in neminem benefica: hoc unum meditatur, quomodo insigne aliquod malum facinus edat.

¶ d. Epictetus dixit, Adulatoris minas & simiæ iras eodem loco habendas: aut si Græcè mauis, Πιθήκας ὀργῶν καὶ κόλακας ἀπειλήν ὅτι ἴσκι θετόν.

¶ e. Si supponatur capiti dormientis cor simiæ, uidebit in somnijs res terribiles, Rasis.

¶ h. Cæsarem cum peregrinos quosdam Romæ locupletes homines canum & simiarum catulos circumferentes gremio, eisque deditos intueretur, interrogasse ferunt, nunquid apud illos mulieres liberos parerent, Plutarchus ab initio uitæ Periclis. ¶ Simia quam rex Molossorum in delicijs habebat, & sortes ipsas, & cætera quæ erant ad sortem parata disturbauit, & aliud aliò dissipauit, Cicero 1. de diuin. ¶ Cercopes in simias mutati, Ouidius Metam. 14. Vide supra in a. ¶ Simia Mineræ olim sacra erat, Fr. Arlunnus sine authore. Dianæ Coloënæ templum fuit in Sardiana regione prope Coloën lacum, in cuius celebritate simiæ saltare ferebantur, qua in re suam non uult fidem Strabo astringere, Gyraldus. Nero Claudius aliquando somniauit asturconem, quo maxime lætabatur, posteriore corporis parte in simiæ speciem transfiguratum, ac tantum capite integro hinnitus ædere canoros, Suetonius.

PROVERBIA.

Asinus inter simias, ubi stolidus aliquis incidit in homines nasutos & contumeliosos. Simile est illud Germanorum, *Ein eule vnder einem hauffen Erähen*: id est, Noctua inter cornices, ubi stupidiior aliquis in homines petulantes ac dicaces incidit. Extat apud A. Gellium 2. 23. apud quem Menander comicus maritum de uxoris iniuria querentem inducit, his uerbis: ὄνθ' ὅτι Πιθήκῃς τοι τὸ λεγόμενον ὅτι δ' ἄσιν. Id est, Asinus inter simias, uulgo quod aiunt, sanè istud. Constat autem simiam animal esse petulantissimum, adeo ut non uereatur etiam leonem per lasciuiam agitare, natibus illius affixa, Erasmus. Simia barbata, (nō placet quod addit Erasmus, seu caudata.) Aristophanes in Acharnensibus, ὃ Πιθήκε τ' πώγων ἔχων. Interpres admonuit allusum esse ad illud Archilochium, *Ταυρὸς δ' ὃ Πιθήκε πλὴν πυγῆν ἔχων*, id est, Talem ὃ simia caudam (tales nates potius, uel clunes) habens. Dicit solitum de ridiculis. Regulus Rusticum Stoicorum simium dixit, contumeliæ gratia, ut refert Plinius in epistolis, opinor quod barba & pallio Stoicum ageret uerius quam morib. Idem Aristophanes alio quodam loco quosdam Δημοπιθήκας appellat, quasi populi simias. Est autem hoc animal natura γελοῦς, πειρῶν, nec in alium usum uidetur natum, quum nec ualeat ad esum ut oues, nec ad ædium custodiam ut canes, nec ad onera gestanda ut equi. Athenæus libro 14. narrat Anacharsim philosophum genere Scytham, quum in conuiuium inducerentur homines ad risum mouendum edocti, solum omnium non risisse. Tandem quum inducerentur simiæ, cœpit ridere. Rogatus causam: Hæ (inquit) natura sunt γελοῦς ποιοί, illi fingunt, Erasmus. Urbs nostra repleta est ἑπὶ βαμολόγων Δημοπιθήκων ἑξαπτακτον τῶν τ' Ἀῖμον αἰεί, Aristoph. in Ranis. Scholiastes Δημοπιθήκας interpretatur, πάντες ποὶ τ' Ἀῖμον ὡς τὸ ζῶον ὃ Πιθήκε: ἢ αἰεὶ τ' Ἀῖμον κολακίζοντας καὶ πέδοντας. Hercules & simia, Ἡρακλῆς καὶ Πιθήκε, de minimè congruentibus. Simia dolis ualet, Hercules uiribus antecellit. Nota est fabula de fratribus Perperis, quos Hercules comprehensos à claua suspendit: eos ferunt uersos in simios, Erasmus. Quos ergo non pluris facio quam, ut dici solet, simias, Dion Prusensis in libro de Troia non capta. Est enim simia planè ridiculum & uulgo contemptū animal, Eras. Simiarum pulcherrima deformis est, τῶν Πιθήκων ὁμορφότερ' ὁ ὁμορφότερος ὅτι: rectè dicitur de his quæ ipso genere sunt uitiosa, neque prorsus conferenda cum uel extremis eorum quæ sunt in honestorum ordine. Veluti si quis dicat lenonem integerrimum esse periurum, aut honestissimum histrionem infamem, aut optimum Meuij carmen malum esse. Citatur à Platone, & ad Heraclitum authorem refertur, Erasmus. Simia in pelle leonis tractum & demutatum à fabula qua asinus in pelle leonis deprehensus fingitur. Τὸ σῶμα χρόνον ἐλελήθη με, ἑπὶ τῇ λεοντῇ γελοῖον τινα Πιθήκην πρὸς ἐλλαν, Lucianus in Philopseude. ¶ Huic simile est illud, Simia in purpura, Πιθήκε ὅτι πορφύρα: quod (inquit Erasmus) in uarios usus potest adhiberi: nempe, uel in hos, qui tametsi magnifico cultu sint ornati, tamen cuiusmodi sint ex ipso uultu moribusque cognoscitur: uel in hos quibus dignitas indecora addit: uel quoties rei per se fœdæ, ascititia peregrinaque ornamenta indecenter admouentur. Quid enim tam ridiculum quam simia uestita purpurea ueste? Atque id tamen non rarò fieri uidemus apud istos qui simias habent in delicijs, ut quam maxime possunt, ad humanum morem ornent ac uestiant, aliquoties & purpura: quod parum attentos aut imperitos fallant, proque homine salutetur simia, aut si deprehensus fuerit fucus, res magis sit ridicula. Quam multos id genus simios uidere est in principum aulis, quibus si purpuram, si torquem, si

gemmas detrahas, meros cerdones deprehendes. Lepidius erit si longius transferatur, uelut in eo qui barba pallioque simulant sanctimoniam, Hæc Erasmus. Meminit adagij Suidas. Iulianum imperatorem, loquacem talpam, & purpuratam simiam quidam appellabant, Ammi. Marcellinus.

¶ Simia fucata, (uel potius ceruffata, id est ceruffa illita candoris comparandi gratia, & rugas ac formæ uitia occultandi, quæ uox apud Martialem & Ciceronem legitur) de deformi anu, fucata tamen, & meretricijs culta lenocinijs. *Πότερον πίθηκον ἀνάπλεως ψιμυθίου, ἢ γράυς ἀνερικυῖα παρὰ γυναικῶν;* Aristophanes in Ecclesiastis. Potest & ad rem accommodari, ueluti si quis turpem causam, orationis phaleris adornet, ut honesta uideatur, Erasmus. ¶ Simia simia est, etiamsi aurea gesserit insignia, *Πίθηκον ὁ πίθηκον καὶ γούστα ἐχὼ σύμβολα;* respondet illi, Simia purpurata, admonens fortuna ornamenta non mutare hominis ingenium. Citatur adagium à Luciano in oratione contra eruditum, Natum uidetur à simijs illis Aegyptijs saltationem humanam imitantibus. Lucianus refert apologum in hunc modum: Rex quidam Aegyptius simias aliquot instituit, ut saltandi rationem perdiscerent. Quam illæ protinus edoctæ, saltare cœperunt, insignibus indutæ purpuris ac personatæ. Multoq; iam tempore maiorem in modum placebat spectaculum, donec è spectatorijs facetus quispiam, nudes, quas clanculum in sinu gestabat, in medium abiecit. Ibi simiæ, simul atq; nudes uidissent, oblitate choreæ, id esse cœperunt quod ante fuerant; cōtritisq; personis, dilaceratis uestibus, pro nucibus inter se depugnabant, non sine maximo spectatorum risu, Erasmus. Eundem apologum paulò aliter recitat Tzetzes Chiliade 4. historia II. In eandem sententiam Germani, *Sie suw ist ein suw/ vnd blybt ein suw. Wen man einer suw ouch ein gulde stuck anzuge / so legt sy sich doch mit inn dieck.* ¶ Anus simia (Simia uetula) serò quidem capitur, sed tamen aliquādo capitur, *Γέρων πίθηκον ἀλίσκειται* id est *μὴ μετὰ χρόνον (χρόνου, Suid.) δ' ἀλίσκειται*; Vbi uersutus aliquis qui diu eluserit, tandem dat pœnas. Valebit ad exhortandum, ut quisq; ueris rationibus agat, si uelit esse tutus, ne fidat callidis quidem sed in honestis consilijs, Erasmus. (Suidas simpliciter exponit *ὡς τ' ἀνυποχρισάντων*, malim *ὅτι ποτε ἀνυποχρισάντων*.) Idem prouerbium alibi ab Erasmo refertur, hoc modo: Simia non capitur laqueo, ὁ πίθηκον οὐχ ἀλίσκειται *Βρόχῳ*; in callidos tergiuersatores dici solitum, qui coargui nō queunt. Id olim dictum est in Heraclidē, qui per imprudentiā perperam citarat ex Dionysio quod erat apud Sophoclē. Missum est exemplar, ut ibi cōspecto carmine agnosceret suum errorem. Hic quoq; tergiuersanti, nec lapsum agnoscenti, dicentiq; casu fieri posse ut in diuersis poetis uersus consentiant, scripsit quispiam simiam haud capi laqueo. Author Diogenes Laërtius. Carmen Græcum sic habet, *Γέρων πίθηκον οὐχ ἀλίσκειται* *παύρη*; *Αλίσκεται μὲν, μετὰ χρόνον δ' ἀλίσκειται*. Sic Itali, Passaro uecchio non tra se in gaio. ¶ Tragi- ca simia: Vide supra in a. inter deriuata.

¶ Simiæ cum turpissimæ bestię uocentur ab Ennio, credunt tamen suos catulos esse omnium formosissimos, id quod plerisque nostrum qui scribimus euenit, Grapaldus. ¶ Simiā in naufragio conspiciat quispiam periclitantem, & hominem esse ratus, manu data seruauit e mari. Cum uero interrogaret cuius esset, simia Atheniensem se respondit. Ille iterum, An Piræum nosset. (est autem Piræus portus in Attica.) Simia, optime se nosse dixit, & filios eius omnes, coniugem atq; amicos. Tum ille indignatus, magis impulit eam ut suffocaretur, Tzetzes Chiliade 4. historia II. *Κερδὲν πίθηκα φησὶ σὶν, ἢν ὁρᾷς σάλην, ἔμοι πατρὶον τ' ὄν, καὶ πᾶν πῶν*, Babrius apud Suidam.

DE SIMIIS DIVERSIS.

SIMIARVM genus omnino multiplex est. hoc quidem omnibus cōmune, humani corporis speciem aliquo modo referre, posterioribus cruribus erigi, ad omnia dociles & imitantes esse. Differunt autem inter se, cauda & barba, quod aliæ habeant, aliæ careant. (Simiarum genera hominis figuræ proxima, caudis inter se distinguuntur, Plinius.) Deinde magnitudine, colore. Item faciei figura, qua uel hominem, uel canem, uel porcum repræsentant. Primæ simpliciter simiæ dicuntur, alteræ cynocephali, tertiæ CHOEROPITHECI, id est simiæ porcariæ, ut Gaza apud Aristotelem uertit: Qui uno tantum in loco hoc animal nominat, chamæleon tē scribens nostrum ei simillimum habere. Differunt autem inter se simiæ, non solum ut nominibus distinctæ sunt, ut simpliciter dictæ simiæ, de quibus iam scripsimus; cercopitheci, cepi, callitriches, cynocephali, satyri, sphinges, de quibus deinceps scribam. sed etiam quæ unius sunt generis & nomen commune habent, non omnes sunt similes, nam ex simpliciter dictis simijs, aliæ sua facie hominem, aliæ canem magis referunt, &c. ut supra ex Galeno exposui in Simia B. Sunt & cynocephalorum diuersa genera, nec unum genus caudatarum. Recentiores simiarum generi animalia quædam non recte adscribunt, ut Albertus chimæram, quæ non reuera animal, sed poetarum figmentum est. de quo pluribus egi in Capra a. Idem de animalibus 7. 1. 6. PYGMAEOS genus quoddam simiarum esse putat, non homines, sed homini figura tantum & statura erecta similes, & actionibus tum alijs tum pugna aduersus grues, quasi ex deliberatione, ut Niphus inquit. Circa paludes supra Aegyptum unde Nilus profluit, Pygmaei pugnare dicuntur cum gruibus, non enim id fabula est, sed certe genus tum hominum, tum etiam equorum pusillum, ut dicitur, est, deguntq; in cauernis, Aristot. de hist. anim. 8. 12. Vbi Niphus, Pygmaei (inquit) homines non sunt: Primò quia non habent rationis usum per-

sum perfectum: deinde quia nec uerecundiam, nec honestatem, nec iustitiam reipub. exercent. Sed quia in multis imitantur homines, adeo ut loqui possint, ideo creduntur homines: non sunt autem, quia locutionem imperfectam habent. Ad hæc non uidentur homines esse, cum careant religione: est enim religio, ut Platoni placet, propria homini, & soli & omni homini conueniens, Hæc ille. Sunt quidem in genere simiarum nonnullæ canina specie & paruis hominibus similes, ut dicam in cynocephalis H. sunt & satyri, & alia simiarum genera, humana ferè forma. Vitæ etiam longitudo, anni circiter octo, ut Albertus refert, & corporis proceritas, pygmæos simijs potius quàm hominibus coniungit. Sed ueterum nullus aliter de pygmæis scripsit, quàm homunciones esse, &c. neq; recentiores quicquam aliud præterquam ex ueterum scriptis de eis cognouerunt. Pygmæorum & pugnæ ipsorum cum gruibus meminit Homerus Iliados tertio: cuius uersus Strabo etiam citat libro 1. Pygmæos meridianam oram Oceani incolere scribens. Idem libro 2. asserit scriptores rerum Indicarum, præsertim Deimachum & Megasthenem tum alia falsa prodidisse, tum quæ de Pygmæis ante ipsos Homerus fabulatus erat. Et libro 15. ex Onesicrito: Homines in India (inquit) quosdam trium, quosdam quinque dodrantum esse ait, quorum nonnulli naso careant, solis spirandi foraminibus facie supra os insigni. Cum illis quorum proceritas trium dodrantum est, grues pugnare, item perdicæ anserum magnitudine. Illos gruum oua legere atq; abolere: nam ibi nidificare grues, nec alibi earum oua nidosa reperiri. Sæpe etiam gruem cadere quæ æneum spiculum habeat, quo scilicet in pugna uulnerata fuit. Item libro 17. In locis quibusdam, ubi calor (aut frigus) excedit, pecora parua sunt: ut oues, capræ, & boues. Canes quoq; pusilli, asperi tamen & pugnaces. Et fortassis ab animalium istorum paruitate, homines quoq; Pygmæi conficti sunt: neq; enim fide dignus quisquam ceu testis oculatus eorum meminit. Pygmæorum & latrantium (ὤλακτόντων: hos alij cynocephalos uocant) gentes in Aethiopia pariter & India reperiuntur, Philostratus. πυγανίσσι, πυγονίαις. est autem gens ante Aegyptum pusillorum hominum, Varinus. Vide πυγμαῖοι apud eundem.

¶ Raphaël Volaterranus mantichoram quoq; & crocutam simiarum genera esse putat, nullo authore, nullis argumentis: quanquam Albertus quoq; alicubi maricomorion (corrupto uocabulo mantichoræ) simiarum generis esse scribit, Ego sententiam meam de duabus istis bestiis, statim post Hyænam supra exposui.

DE CERCOPIITHECO.

A.

CERCOPIITHECVS uocabulum Græcum, Latine ad uerbum simiam caudatam sonat: cercos enim caudam significat. Callidus emissas eludere simius hastas, Si mihi cauda foret cercopithecus eram, Martialis. Quamuis autem & aliæ quædam caudatæ sint, præter eam cuius iconem posuimus: huic tamen priuatim hoc nomē contigit, quod ceteræ minus cōmunes sint. Zīm, זימ, uocē Hebraicā interpretes uariè reddunt, ut in Onocentauri historia dixi: aliqui cercopithecus, uel catos marinos, uel catos feros exponunt, (alij martes aut uerras, &c.) Ibidem dixi de Hebraica uoce zīm, quam similiter aliqui catos syluestres interpretantur. Tuk, תוק, Dauid Kimhi iuxta Thargum reddit tauas זימ, uulgariter paon, id est pauo, פאון. Aliqui animal uulgo dictum זימ meimon, uel gatto mamone. Regum 3. 10. Chaldaus uertit tauasin: R. Salomon & Leui & Hieronymus pau. (tauas quidem Chaldaica uox ad Græcam παῖς, id est pauo, alludit.) LXX. λίθων τοῦδὲ τῶν, sed placet simias transferri: nā Iosephus quoq; παῖς interpretatur. Koph, כוף, plurale kophim, Reg. 3. 10. Dauid Kimhi simias interpretatur, ut LXX. quoq; & Hierony

mus. Chaldaeus Hebraicam uocem relinquit. Græci quidem cepum peculiare genus simiæ nominant, (de quo post cercopithecum statim dicam,) mutuati forte id nomen ab Hebræis. Sunt qui oach, חַיִּים, cercopithecum uel cepum esse putent, (Babel subuertetur, & cubabunt ibi bestiae horrendae, [zîm:]; & implebunt domos eorum cercopithecis, [ochim,] Esaia 13. interprete Munstero:) Alij aliter. Vide supra in Mustela. ¶ Maionio, id est simia, Syluaticus: uidetur autem uox corrupta, & mamonus uel marmonus aut simile quid legendum: sic enim ferè hodie cercopithecum Itali uocant, quæ uoces fortè detortæ sunt à Græca μῆμῶν: qua tamen pro simia simpliciter Græci uulgò utuntur. De uoce λεοπαύ, dixi in Simia A. Simiarum genus quoddam componi uidetur ex simia & cato a. gressi, simiæ admodum simile, duabus nigris maculis in maxillis insigne; sed caudam habet oblongam grisei coloris, & in extremo nigram: hoc aliqui sphingem appellant, alij cythosicam, Albertus, 10. Apparet autem de cercopitheco loqui, unde & corruptum cythosicæ nomen coniicio. De sphinge, diuerso genere, dicam infra. Idem Albertus de anim. 2. 1. 4. bis aut ter kybor uocari scribit simiæ genus cauda præditum, est autem id quod Aristoteles cebum uocat, alij cepum, caudatum quidem, sed à cercopitheco (cuius Aristoteles nusquam meminit) diuersum. ¶ Cercopithecus Italis est gatto maimone, Gallis marmot, forte quasi marmona, id est maris simia: mōna enim Hispanis simiam sonat. (at marmontana Italici mus alpinus est.) Germanis meerkatz, id est catus marinus: marina enim uel transmarina ferè uocamus, quæcunq; nobis peregrina sunt. Illyrijs similiter, morska kocza. Anglis marmoset. Cati quidem nomen adiectum puto à cauda, qua simiæ simpliciter distinctæ carent. Mammonetus (aliàs Mamonetus per m. simplex.) est animal simia minus, Itali spinga (sphingem) uocant: quod in nostris etiam regionibus haberi & ali potest, Isidorus & Albertus. Cercopithecus Celtæ uocant ἀρπακας, Hesych. Varin.

B.

Aethiopia generat cercopithecus nigris capitibus, pilo asinino, & dissimiles cæteris uoce, Plinius. De Prasianis uide inferius ad finem historiæ de Cercopitheco. Indiæ sylua supra Emodos montes abundat ingentibus cercopithecis, Strabo lib. 15. Et alibi, Onesicritus scribit in India cercopithecus esse, qui per præcipitia uadentes, petras contra insequentes deuoluant, Strabo. Ex quibusdam regionibus Noui Orbis cercopithecis pulcherrimi aduehuntur, ut Petrus Martyr scribit. Non procul ab Aden urbe Arabiæ editissimus mons est qui cercopithecis abundat, Ludouicus Rô. 2. 13. Et alibi, Rex Iogæ in India cum peregrinatur religionis gratia, cercopithecus complusculos secum ducit. Et 5. 21. Regio Calechut mittit cercopithecus, uendunturq; singulis solidis, id est quaternis cassis: tot enim solidum efficiunt, sunt autem cercopithecis isti cultoribus, inopibus præsertim, magno oneri: quippe qui iuglandium (palmarum genus esse puto, Gillius arborum nomen omittit) arbores conscendunt, & liquorem illum, unde uinum exprimi diximus, effundunt, eueruntq; uasa quibus liquor excipitur. Angli cercopithecum, ut dixi, marmoset uocant: est autem alius maior, alius minor. Et rursus munkai idem appellant, aliud cercopithecorum genus barbatum, minus priore: idq; similiter in maius & minus diuiditur: ita ut quatuor cercopithecorum genera sint, magnitudine differentia: quorum minimum instar sciuri ferè est. Et quoniam miris gesticulationibus, & uocis ut audio mutationibus diuersis cercopithecis, præsertim minores utuntur, monachum uel alium histronice concionantem Angli uulgo munkay cognominant. ¶ Cercopithecis caudas habent: hæc sola discretio est inter prius dictas, Solinus. Simias caudatas ab hominibus differre in neruorum serie: De lumborum uertebis in eis & processibus earundem: Item quod careant tertio musculo digitorum manus mouentium, And. Vesalius in Fabrica corp. hum. Locos ex Indice requires. Mamonetus minor est simia, in dorso fuscus, in uentre candidus: caudam habet longam & uillosam, collum aque crassum ac caput: quamobrem ilibus (uentre) non collo alligatur, ne laqueus possit elabi. Caput habet rotundum, & faciem prorsus humanæ similem habet, nigram & sine pilis à collo usque supra frontem. Nasus ei non continuus ori ut in simia, sed certo interuallo discretus, ut in homine, Isidorus & Albertus.

C.

Aethiopia generat cercopithecus, dissimiles cæteris uoce, &c. Plinius. Cercopithecus desiderio carnis comedendæ correptos, caudam sibi prærodere uidemus. Animal est corpore prorsus agili.

D.

Ludicrum & actionum hominis æmulum, Mich. Herus. Industria & sagacitatis inter bruta quidam primas partes canibus tribuunt, alij elephantis, alij cercopithecis, Cardanus. Quibus in simiarum genere cauda sit, Luna caua tristes esse aiunt, nouam exultatione adorare, Plinius. Inter mamonetos & simias odium est implacabile bellumq; frequens: illi quamuis impares uiribus, astutia tamen & animositate bellandi simijs præferuntur, Isidorus & Albertus. Cercopithecis crocodilos intueri tantopere perhorrent, ut ne longinquum quidem crocodilinae pellis conspectum ferre possint: ac nimirum potius per ignes & aquas effugiant. Quod quidem ipsum cum experirer, & ex altissima fenestella conditum crocodilum his longo interuallo distantibus ostenderem, cum clamore, & alui deiectione, & tremore, & si uinculis constricti tenebantur, per obiectos ignes & aquas eua-

Cercopit

E.

Cercopitheci quomodo capiantur, in Simia E. ex Strabone retuli. Calceuthensibus nocent, li-
quore ex quo uinum illi conficiunt in arboribus effuso, & uasis euersis, ut in A. dixi. Pelles mino-
ribus cercopithecis detractas spadiceo colore, si bene memini, à pellionibus ad uestimenta parari
audiui.

H.

Quid dubitatis utrum nunc sitis cercopitheci, An colubræ, an belluæ Varro Eudæmonibus
citante Nonio. ¶ Cercopithecum Panerorem fœneratorem, & urbanis rusticisq; prædijs locuple-
tatum, Cl. Nero Cæsar propè regio extulit funere, Suetonius. ¶ Effigies sacri nitet aurea cercopi-
theçi, Iuuenalis Sat. 15. de animalib; quæ in Aegypto coluntur.

DE CEPO.

CE P V S, *Kĩt* ♂, genus simiæ caudatæ nomen tulit à colorum uarietate, (à corporis & ætatis
decore, Diodorus Sic.) qua similiter insignis spectatur, ut hortus floribus diuersis confitus,
ut inferius ex Aeliano recitabo. Apud Aristotelem *κĩt* ♂ per β. scribitur, Gaza cæbum
transfert: aliqui etiam cæpum per α. diphthongum scribunt, alij cephum; alij etiam inepti-
us, ut cepphum uel celphum. quidam Latine Ortum transferunt. *κĩτ* ♂, *κνωκέφαλ* ♂, *κĩτ* ♂, Hesy-
chius & Varinus: ego non *κĩτ* ♂ sed *κĩτ* ♂ legendum puto, hoc sensu: Cebulon esse simiarum generis
siue cynocephalum siue cepum: nam inter cete, id est belluas marinas, cebulon nusquam legimus.
Hebræi quidem simiam koph appellant, ut dixi in cercopitheco A. à qua uoce Græcos cepum uel ce-
bum denominasse aliquis conijciat.

¶ Cebus simia gerens caudam est, Aristotel. (Albertus, uel Auicenna potius, pro cebo transfert
kybor.) Et rursus, Cebi omnes caudam habent. Partes uero interiores humanis similes, genera hæc
(simiarum) omnia continent. Et alibi, Sunt quæ natura ancipite partim hominem, partim quadru-
pedem imitentur, uelut simiæ, cebi, cynocephali. Ex his Aristotelis uerbis cebum à cercopitheco
dicto, id est simpliciter caudata simia non est distinguere, præsertim cum neq; cebi alibi meminerit:
cercopitheci uero nusquam. Strabo, Aelianus, & Plinius distinguunt, ut uerbis eorum iam recitan-
dis apparebit.

¶ Pompeij Magni primum ludi ostenderunt chaum: lidem ex Aethiopia, quos uocant cephos,
quorum pedes posteriores pedibus humanis & cruribus: priores manibus fuere similes. hoc animal
postea Roma non uidit, Plinius. Idẽ ferẽ ex eo Solinus repetit, apud quem non cepus sed celphus
scribitur. Seneca etiam cephum à Pompeio Magno in spectaculis Romæ primum ostensum refert.

¶ Cepus faciem habet satyro similem, cætera inter canem atque ursum. in Aethiopia nascitur,
Strabo libro 17. Et rursus, Cepum colunt Babylonij qui sunt iuxta Memphim. Sunt & Prasiænæ
simiæ caudatæ & facie satyris similes, de quibus infra ex Aeliano: ut congeneres existimari possint.

¶ In extrema Arabia cepus reperitur, cui facies leonis, corpus reliquum pantheræ, magnitu-
do dorcadis, id est capræ, Strabo libro 16. & Diodorus Siculus: qui tamen non in Arabia, sed in
Aethiopia cepum reperiri scribit. Terrenum quoddam animal Pythagoras scribit secundum ma-
re rubrum procreari, & cepum, hoc est hortum, appositè iccirco nominari, quod tanquam hortus
uarijs coloribus distinguatur. Cum est confirmata ætate, pari magnitudine est cum Erythriensibus
canibus. Iam porro huius colorum uarietatem, sicut ille scribit, animus nobis est explicare. Eius
caput & posticæ partes ad caudam usque prorsus ualde igneo colore sunt, tum aurei quidam pili
disseminati spectantur, tum album rostrum, inde ad collum aureæ uittæ pertinent: Colli inferio-
res partes ad pectus, & anteriores pedes omnino albi; mammae duæ manum implentes cæruleo
colore uisuntur: uenter candidus: pedes posteriores nigri sunt, rostri forma cynocephalo recte
comparari potest, Aelianus. Textor nescio quo interprete eundem locum multo aliter, (ineptè o-
pinor. Græca enim non uidi) translatum recitat: Ortus (inquit) reperitur circa Erythræum mare, co-
lore uario, magnitudine canis, &c. De cane Erythriense non memini alibi quicquam legere.

¶ Chephrenem Aegyptiorum regem Herodotus lib. 2. memorat, Diodorus Cepum uocat.

DE CALLITRICHE SIMIA CAV- DATA BARBATA QVE.

CALLITRICHEs toto penè aspectu differunt (à cæteris simijs:) barba est in facie, cau-
da latè fusa priorĩ parte. Hoc animal negatur uiuere in alio q̃ Aethiopiæ quo gignitur
cælo, Plinius. Callitriches, inquit Hermolaus, à barbitio dictæ sunt, quod Græci *τρίχες*
uocant. Callitriches toto penè aspectu à cæteris simijs differunt. In facie barba est, lata
cauda: has capere non est arduum, sed proferre rarum: neq; enim uiuunt in altero quàm in Aethiopi-
co hoc est suo solo, Solinus. Sunt & Indicæ (simiæ) toto corpore candidæ, barbata, caudis latis, quas

sagittis uenantur Indi. & cum cicutur in omnem ludū sunt habiles, ac si non nisi ad ludū sint creatæ, Albertus. Et alibi, Sunt & aliæ simiæ facie ualde grata & blandæ, & cæteris simiis dissimiles: barbata, caudis longis, quæ Aethiopicæ dicuntur, & extra Aethiopiam delatæ parū uiuunt, Albertus. Adueruntur in Germaniam aliquando cercopitheci parui (*kleine meerkatzen*) barba caput totum ambiens, callitriches fortè aut congeneres. Chartolipis (si recte legitur) genus simiæ, quæ ultimam partē caudæ uillosam habet, Festus. Vide ne eadem callithrix sit (sic enim proferendū in recto casu singulari cum t. aspirato, in obliquis nō item) cuius caudam priori parte, id est ultima Plinius late diffundi scribit. ¶ Simia barbata, *πίθηκος πωγων ἕχων*, apud Aristophanē in Acharnensibus, pro uerbialiter dictum in hominem ridiculum, Erasmus. Vide supra inter proueria facta à simia.

DE SIMIIS SIVE CERCOPITHECIS

PRASIANIS ET ALIIS MAGNIS.

IN Prasiana Indorum regione Megasthenes simias scribit, maximis canibus non inferiores esse magnitudine, quinque cubitorū (sic & Volaterranus transtulit: & præterea comam eis humanam esse) caudam habere, tum ex earū fronte comas propendere, eandemq; barbam promittere: tum facie alba esse, & uero corpus nigrum spectari, neque malitia cæteris simiis ingēnita, sed mansuetudine & humanitate imbutas esse, Aelianus. Sed audiamus Strabonem quoq; a quo ille mutuatus uidetur. interest enim non nihil. Megasthenes author est (inquit Strabo libro 15.) apud Prasios gigni cercopithecos maximis canibus maiores, & totos albos præter faciem, quæ nigra est, apud alios uero e contra: caudæ longitudine supra duos cubitos, præterea mitissimos, & circa adortus (*επιθετος*) & furta non malignos. Orseos Indorum gentem uenari simias candentes apud Pliniū legitur: Strabo Prasios non Orseos esse tradit qui cercopithecos albos capiant, Hermodolus. Rursus easdem simias Aelianus his uerbis describit: In Prasii Indis simiarum genus esse ferunt, humanis sensibus, & magnitudine Hyrcanorum canum: tum earum comam etsi naturalem, artificio tamen ueritatis imperito elaboratam uideri, tum barbam ipsarum speciem satyricæ similitudinemq; gerere, caudamq; leoninæ similem spectari: reliquo corpore albas, capite & extrema cauda flauas esse. Neq; uero quod uiuendi ratione & genere ipso syluestres sint (montanis enim rebus & agrestibus pascuntur) propterea feras esse: imò natura cicures, ad suburbium Latagis urbis frequentes proficiscuntur, quibus coctam oryzam rex comedendam obicit, ac quotidie cibaria eis projiciuntur: expletæ in domesticas sedes cum magna moderatione redire, neq; obuium quicquam lacerare dicuntur, Hæc Aelianus. Nos supra cepum quoq; caudatum esse retulimus, & faciem satyro similem habere: quare eundē Prasianis simiis affinem esse probabile fuerit. Huc pertinet etiam ille cercopithecus, quem Pet. Martyr libro quarto Oceaneæ decadis tertiæ his uerbis describit. Animalia nutriri in ora Caria eadem quæ alibi diximus: sed unum reperere naturæ longè dissonæ. Id est grandi cercopitheco par, cauda longiore proce-
riorēq; cauda suspensus, & uim terq; quaterq; sese deuoluens capiendo, ex ramo insilit in rami, & ex arbore sese projicit in arborem, ac si uolaret. Arcuarius ē nostris unum sagitta confixit. Vulneratus sese deiecit cercopithecus, hostem uulneratorem rabidus adoritur. Stricto ense agit in pecus uenator: lacertum cercopitheco abscidit, cepitq; mancum ferociter renitentem. Ad classē perductus, mansueuit inter homines parumper. Dum sic ferreis uinctum catenis seruarent, è littoris trahunt paludibus aprum uenatores alij. Cercopitheco aper & ipse ferox ostenditur: fetas excutit uterq; in aprum cercopithecus furibundus salit, cauda circumligat aprum: cum seruato à uenatore uictore suo lacerto, guttur ap-
prehendit, & reluctantem suffocauit, Hæc ille.

¶ Est & formæ raræ cercopithecus, magnitudine & forma hominis: cruribus siquidem, uirili membro, facie, dicas hominē agrestem, quia totus est pilo obsitus. nullum animal perseuerat plus stando illo, homine solo excepto. amat pueros & mulieres, non secus ac homines suæ regionis, conaturq; cum uincula effugerit palam cum his concumbere, quod nos uidimus. Cæterum animal tamen ferum est, sed talis industria, ut homines aliquos minus ingenio ualere dicas, non quidem ē nostris sed barbaris, qui inclementes cœli regiones habitant, uelut Aethiopes Numidæq; quidam & Lapones, Cardanus: Nos infra satyrorum etiam & quos pilosos uocant recentiores, similem tum formam tum libidinem commemorabimus. Eiusdem generis fuerit simia ista cuius imaginem hîc adiecimus, ex Germanico quodam libro descriptionis Terræ sanctæ mutuati.

DE CYNOCEPHALO.

A.

CYNOCEPHALI & ipsi sunt e numero simiarum, Aristot. Plinius, Solinus & alij. No-
men ex eo trahunt quod canino præditi sunt capite, cætera membra humana habent, Aeli-
anus. Gaza apud Aristotelem canicipites transtulit. Quidam Gallicè, Germanicè, &
Illyricè interpretantur babion. Babuino (Italicè) species simiæ, sed minor, (Aristoteles cy-
nocephalum simia maiorem esse scribit, sed dici potest, multa cynocephalorum genera esse, Arriano
teste,) Arlunnus. Anglicè babons.

B.

Regio quam Aratores in Libya occidentem uersus habitant, montana ualde ac nemorosa est. Ita
que reperiuntur in ea tum aliæ feræ tum cynocephali, tum acephali, Herodotus lib. 4. Vide in H. a.
Cynocephali in Aethiopiæ partibus frequentissimi sunt, Solinus. Circa solitudinem reperitur ani-
mal corpore hominis, capite canino, piscationis peritissimum: toto enim die immoratum aquæ fun-
do, tandem cum magna piscium copïa emergit, Presto Ioannes (ut uulgò uocant, id est Rex Aethio-
pum), in epistola Hebraica ad pontificem Romanum. Atqui Orus in Hieroglyph. cynocephalum à
piscibus abhorrere scribit; sed diuersa cynocephalorum genera sunt. Extrema Arabiæ regio à Di-
ra usq; ad Austri cornu, in ultimo sui promontorio, præter cæteras feras producit sphinges, cynoce-
phalos, cepos, Strabo lib. 16. Post Barygazam continens ad Austrum pertingens Dachinabades uo-
catur: supra quam mediterranea regio ad Orientem montes magnos continet, & plurimas feras, ti-
gres, crocutas, & cynocephalorum plurima genera, Arrianus in Periplo rubri maris.

¶ Cynocephali capite sunt canino, cætera membra hominis habent, Aelianus. Galenus in Ana-
tomicis administrationibus, Præstat (inquit) simiarum homini quàm simillimarum artus dissecare,
cum te in exemplo exercere institues: sin ea non detur, aliquam ei proximam deligito: aut si nulla o-
mnino simia reperiatur, cynocephalum, uel satyrum, uel lyncem. Apollonius inter Gangen & Hy-
phasim fluuios ad mare descendens, cum alias feras tum simiarum genus uidit, longe diuersum ab his
quas apud piperis arbores uiderat, (de quibus dixi supra in Simia D. simpliciter enim simias esse scri-
bit Philostratus.) Erant enim nigra uillosæq; specie canina, paruis hominibus similes, Philostratus.

Sunt quæ natura ancipite, partim hominem, partim quadrupedem imitentur, uelut simiæ, cebi, cyno-
cephali, Aristoteles. Et rursus, Cynocephalus (Caniceps, Gaza) eadem forma qua simia est, sed ma-
ior, (Babuino species simiæ, sed minor, Arlunnus) ualidiorq; & facie caninæ similior, unde & nomē
accepit, ad hæc moribus ferocioribus est, & dente robustiore caninoq; propiore. Facie similis est ca-
ni, sed totum reliquum corpus canino maius & ualidius habet; dentes etiam ut canis habet, sed for-
tiores & longiores, Albertus. Corporis forma homini persimilis est, Diodorus Sic. Cepus rostrum
habet cynocephalo simile, Aelianus; atqui Strabo & Diodorus faciem leonis cepo tribuunt, quæ cy-
nocephalo & cani non conuenit. Sed Strabo alibi faciem eius satyro similem esse ait, quæ melius con-
uenit. Cynocephali supercilijs aspectuq; horrido ac truci sunt, Diodorus Sic. Circuncisi gignun-
tur, Orus. Fœminis sua natura accidit, ut palam expositam extra corpus uuluam per omnem uitam
ferant, Diodorus Sic. Plura de quibusdam cynocephali partibus ex Galeno recitauī supra in Si-
mia B.

C.

In æquinoctijs duodecies per diem, semel scilicet singulis horis, tum mingunt, tum latrant, (ὑποκ-
αὖ, Orus. Vocem imitantur humanam, Diodorus Sic. Indicum sermonem intelligunt; nihil tamē
loquuntur, sed ululant, Aelianus. ¶ Si esculenta testaceis inuolueris clausa reperiant, cuiusmodi
sunt amygdala, glandes, nuces, excernunt præclare, intelligentes intima quidem esculenta esse, exte-
ma uero reijci oportere. Vinū item potione uti non recusant; atq; etiam carnibus uel elixis uel assis
exsaturantur, & his quidem recte & suauiter apparatis, magna delectatione afficiuntur: Contrà ex
non accurate elixis ualde offenduntur, Aelianus. Et rursus, Ferina uestiuntur, quam quidem quia
uelocissimi sint, ideo facile comprehendunt, & captas bestias interficiunt, non tamen eas igne, sed ad
assatulum solem membratim concisas coquunt. Alunt etiam ouillum & caprinum pecus, atq; lac bi-
bunt. Aegyptiorum sapientes sacrificum designaturi, cynocephalum pingunt: quod is natura ab
esu piscium abhorreat. (hic Græcè additur, ἀνὴρ ἐξ ἰχθυῶν καὶ ἀφ' ὄρου, quæ uerba nullum sensum consti-
tuunt, Mercerus uertit; quem tametsi piscibus interim uesti contingat, segne tamen & torpori dedi-
tum animal non est, sicut & externi [extra Aegyptum] sacerdotes. Sed si natura abhorret, quomodo
interdum edit? & uerbum ἰχθυῶν, non edere pisces, sed capere significat. Nos supra in B. ex episto-
la Hebraica regis Aethiopum, cynocephalos piscatores insignes esse recitauimus.) Adde quod cir-
cuncisus gignitur, quam quidem circuncisionem summo curant ac peragunt studio sacerdotes, O-
rus. Eundem sedentem pingunt æquinoctia significantes. Duobus enim anni æquinoctijs, duo-
decies in die per singulas nimirum horas urinam reddit, idemq; & noctu facit. Vnde non immerito
suis hydrologijs Aegyptij cynocephalum sedentem insculpunt, è cuius membro aqua defluat: idq;
propterea quod duodecim, ut iam dixi, in quas æquinoctij tempore dies ac noctes ex æquo diuidun-

tur, horas significat. Cæterum ne foramen illud, per quod in horologium aqua profluit & excernitur, aut latius sit, aut rursus arctius (hoc enim modo tardius aqua profunderetur, illo celerius quam par foret) quicquid pilorum est, ad caudam usque abradentes, (εὐς δ' ὅς τις τρίχα διαφύωντος. Mercerus uidetur legisse λεύωντος. Bernardini Vicentini translatio clarior est, Extrema ipsius depilata cauda, ad huius crassitudinem ferream fistulam in hunc usum parant. Notandum autem ὅταν hic pro membro uirili accipi. Ego Græca sic legerim, ὅτι καὶ τὸν δ' ὅς τις τρίχα λεύωντος, hoc est cauda ad cutim usque rasa,) pro huius crassitudine ferream quandam fistulam in usum iam dictum fabricantur. Et hoc quidem non temere faciunt, tum quod urinam reddit, ut dictum est: tum quod solus etiam ex omnibus animalibus, æquinoctio duodecies in die per singulas horas latrat (λεῶν, clamat.) Idem. Quodam tempore Trismegistus cum esset in Aegypto, sacrum quoddam animal Serapi dedicatum, quod in toto die duodecies urinam fecisset, pari semper interpolito tempore, per duodecim horas diem diuersum esse coniecit, & exinde hic horarum numerus custoditur, Victorinus in Rhetoricis Ciceronis. Libidinosi cynocephali, ut hirci ad res uenereas ardent: hos enim cum mulieribus uenereo complexu iungi ferunt: illos libidinis furore in uirgines insanire, & uim inferre, Aelian. Violenti ad saltum, feri morsu, Solinus. Cynocephali pictura Aegyptijs natationem quoque significat: quoniam cætera animalia natatione usa, sordibus inquinantur, (nimirum per terram se uolutando aquam egressa.) solus autem cynocephalus nando peruenit quo libuerit, nec ullis sordibus conspurcatur, Orus. Eodem picto terrarum orbem intelligunt, quoniam septuaginta duas inquirunt iam olim habitati orbis regiones (climata) fuisse. Cæterum cynocephali si diligenter in sacris nutriantur & curentur, non sicut cætera animalia uno die emoriuntur, sic & ipsos emori aiunt: sed eorum partem aliquam singulis diebus emorientem ac tabescentem à sacerdotibus humari, reliquo interim corpore in sua natura persistente, idque per septuaginta duos dies, quibus demum expletis prorsus intereat, Idem.

D.

Effratior (quàm simijs) cynocephalis natura est, Plinius & Albertus. Feri sunt morsu, nunquam ita mansueti ut non sint magis rabidi, Solinus. Et si facie canes referant, mores tamen eorum sunt ualde graues & duri, eò quod feroces sunt & mordaces, Albertus. Cynoceph, animal omnino ferum est atque indomitum, ratione carens, Diodorus Siculus. Supra quàm cætera animalia iracundus est, & ad indignationem procliuus: quare Aegyptij, cynocephalo picto iram designant, Orus. Aemuli sunt humani gestus, & si infanti admoueris, ubera ei mulgenda præbent, Volaterranus ex Aeliano: Sed Gillius aliter transtulit, hoc modo: Si eorum catulos etiam nunc per paruulos ad mulieris ubera admoueas, tanquam pueruli lac exsugunt. Alunt ouillum & caprinum pecus atque lac bibunt, Aelianus. Veste indui mirifice gaudent, Idem. Et rursus, Ferarum pellibus induuntur, & iustitiæ retinentes, lædunt neminem: cumque Indici sermonis intelligentes sint, tamen nihil loquuntur, sed ululant. Ad humanum accedunt ingenium, non minus quàm elephantes, Strabo libro 15. Cynocephali pictura Aegyptijs literas denotat. Est enim apud Aegyptios genus quoddam (συγγενὲς τις) cynocephalorum qui literas norunt. Quapropter ubi primum in sacram ædem ductus fuerit cynocephalus, tabellam ei sacerdos apponit & stilum (χαλκόν) ac atramentum: nimirum ut periculum faciat sit ne ex eo cynocephalorum genere qui literarum gnari sunt: pingit itaque in ea tabella literas. Præterea hoc animal Mercurio dicatum est, qui literarum omnium pater est, Orus. Bene sanè animalia discere ita percepi: Regnantibus Ptolemæis cynocephalos Aegyptij literas legere, & saltare, (talìa ferè etiam de simijs scripsi ex Galeno in Simia D.) & ad tibiam canere, & pulsare citharam docebant. Tum uero unusquispiam cynocephalorum mercedem horum nomine sic scite tanquam periti pecuniarum coactores exigebat, & id quod dabatur in mægyptum, (in phaciolion quod capitis gestamen est, Cælius hæc eadem transferens 15. 28.) quod ferebat appensum, congerebat, Aelianus. Aegyptij pro Luna cynocephalum pingunt: propterea quod animal hoc consensum quendam quo ad Lunæ cum Sole coitum afficitur habet. Vbi enim aliquanto tempore Luna cum Sole congregiens expers luminis permanet, tum mas quidem cynocephalus nec quoquam intuetur, nec uescitur: sed demisso in terram uultu, Lunæ tanquam raptæ uicem dolere & indigne ferre uidetur. Fœmina uero præterquam quod nusquam oculos contorquet, eademque cum mare patitur, insuper & è genitali uase sanguinem mittit. Ideoque adhuc usque tempora in sacris cynocephali nutriuntur, ut ex ipsis coniunctionis Solis & Lunæ tempus cognosci possit, Orus. Et paulò post, Lunam autem orientem indicare uolentes, cynocephalum pingunt stantem, manusque in cælum tollentem, ac regium insigne capite gestantem. Hanc autem figuram usurpant, quod hoc habitu uideatur cynocephalus deæ congratulari, quod ambo (Sol & Luna) luminis participes sint.

E.

Nomades ex Aethiopum numero, cynocephalorum lacte uiuunt, Plinius & Solinus.

H.

Κέβλη, κυνοκέφαλος, κύν, (lego κύν,) Hesych. Varin.

¶ Cynocephalus adiectiuum, canino capite præditus. Cleon apud Aristophanem in Equitibus cynocephalos cognominatur, hoc est, proteruus, impudens, rapax, ἰταμός, εὐαδής, ἀναίμωνος, ἑρπετικinis: quod animal (canis scilicet potius quàm cynocephalus) etiam tale sit, Scholia & Varinus. Cyno-

Cynocephali cognomentum, quod quum alijs tum uero Pericli adhæsisse legimus, non ferè aliud quàm impudentiam & rapacitatem signat, Calius, sed Pericles schoenocephalus potius quàm cynocephalus dictus est, &c. uide supra in Cane a.

¶ Icon. Aegyptij cynocephalum pingunt ad diuersas res significandas, ut passim supra tertio & quarto capitibus exposui.

¶ Cynocephali genitura aut capilli Magis, anethum, ut inter Dioscoridis nomenclaturas legimus.

¶ Cynocephali sunt qui in Mappa mundi canini homines uocantur, Albertus. Pygmaeorum & latrantium (ὤλακτόντων. hos alij cynocephalos uocant) gentes in Aethiopia pariter & India reperiuntur, Philostratus. Regio quam Aratores in Libya occidentem uersus habitant, montana ualde ac nemorosa est, itaq; reperiuntur in ea tum alia fera, tum cynocephali, id est capita canina habentes, tum acephali, id est non habentes capita, sed in pectoribus oculos, ut ab Afris memoratur, nec non uiri foeminaq; agrestes, Herodotus libro 4. quasi uero cynocephali etiam homines quidam sint, nec potius simiarum genus, quod quoniam erigi facile potest, erectum etiã, ut hodie in tabulis Geographorum, sic olim etiam pictores pinxisse uerisimile est, atq; inde in uulgus imperitum, tanquam tales quidam homines uiuerent, opinionem fluxisse; In qua & Aelianus fuisse uidetur, nam cum cynocephalos simias alibi descripsisset, rursus de cynoprofopis hominibus, id est canina facie praeditis, sic scribit: Post uastam Aegypti solitudinem, quam omnem septem diebus transiri ferunt, secundum uiam quæ ad Aethiopiam pertinet, Cynoprofopi homines habitantes, ex uenatu dorcadum & bubalorum uiuunt; nigro aspectu, capite & dentibus caninis praediti sunt, quæ eorum similitudo cum canibus effecit, ut hic ipsorum mentionem interposuerim. Vocis quidem expertes sunt, sed strident acutè; infra barbam mentum possident, sic promissum, ut serpentium simile id esse uideatur: (circa labra more draconis pubescentes, Volaterranus:) eorum manus robustis unguibus, & acutis armantur, similiterq; toto pectore, ut capite ipso hirsuti habentur, atq; etiam pedum celeritate & ualent; & captu difficilia non ignorant loca ea esse ubi aquæ existant, (petiti ad aquas confugiunt, propterea uenatu difficiles, Volaterranus:) Hæc Aelianus. Philes non cynoprofopos sed cynocephalos homines uocat, scribens de eis tum horum quædam, ex Aeliano iam recitata: tum alia quæ supra de cynocephalis simijs scripsimus; unde apparet non aliud animal cynocephalum simiam, aliud cynocephalum seu cynoprofopum hominem eum existimasse, sed unum omnino, quæ nostra etiam sententia est. Noui quoddam (inquit) canina specie hominum genus, quod non loquitur, sed ululat, (ὤρνυται,) quouis cane uelocius, feras uenatur, & carnibus uiuit, quas dissecare (unguibus) & ad Solem torrere solet. Pellibus uero detractis uestitur. Hominum nulli nocet, Indorum linguam intelligit, & boues lactis causa mansuetè pascit. In multis (Indiæ) montibus genus hominum capitibus caninis, ferarum pellibus uelari, pro uoce latratum ædere, unguibus armatum uenatu & aucupio uesti. Horum supra cxx. m. fuisse prodente se, Ctesias scribit, Plinius 7. 2. Et paulo post, Choromandarum gentem uocat Tauron syluestrem, sine uoce, stridoris horrendi, hirtis corporibus, oculis glaucis, dentibus caninis. Plura de cynocephalis hominibus uide in Cane a. inter propria locorum & pop.

¶ NOSTRA atate (inquit author libri de nat. rerum) allata est regi Franciæ bestia, ad magnitudinem canis. Caput quidem non multum distabat à capite canis: cætera corporis membra, ut homo prorsus habebat. Crura quidem nuda, ut homo, manusq; & brachia, collum album ac nudum habebat. Carnibus coctis uestebatur. Ita decenter & modeste manibus capiebat cibum, & ori suo inferebat, ut nullus dubitaret quin humanum modum in talibus haberet. Erectum ut homo stabat, sedebat ut homo. Puellis & foeminis libentissime iungebatur. Et in sexu uiri & foeminae discretiorem habebat. Genitale membrum ultra quàm corporis quantitas exigebat habebat magnum. Furij agitata hoc animal crudelissime mouebatur, & in homines sauebat. Cæterum cum placatum esset instar hominis mitissime & decentissime se gerebat, & mulcebatur alloquijs, & colludentibus applaudebat, Hæc ille.

¶ Cynocephalorum aquatio, locus in extrema Arabia Austrum uersus, Strabo.

¶ Cynocephali cur in sacris (in templis) nutriantur, leges in D. Hermopolitani cynocephalum colunt, Strabo. Cynocephalum Mercurio sacrum esse, dixi in D. item Serapidi, in C. Tertullianus & diuus Augustinus, uidentur cynocephalum pro Anubi deo ponere, quod scilicet capite sit canino: non enim pro cynocephalo fero animal & indomito, ab ipsis desumitur, Gyraldus.

A.

VE M A D M O D V M cynocephali simiæ occasionem fabulæ dederunt, ut homines quidam tales putarentur: sic satyri rariùs etiã & maioris admirationis simiarum genus, dæmones quidam crediti sunt (ab aliquibus etiã homines, ut dicam in B.) quibus poëtæ & simij eorum pictores, plastæq; caprinos pedes & cornua affinxerunt, ut admirationem ac superstitionem augerent, nam in satyris simijs nihil tale spectatur. Quamquam fieri potest, ut dæmones tali quadam specie hominum conspectui aliquãdo se ingesserint, ut onocentauri quoq; & ὄνοκενταύροι, alijsq; diuersis figuris. Potest hoc etiã fieri ut dæmones non à simijs satyris, sed simiæ ipsæ quod expressam dæmonum figuram aliquo modo referrent à dæmonibus denominatæ sint. Sunt sanè nonnulla tum satyris simijs, tum dæmonibus satyris communia, forma similis humanæ, corpus erectum, pilis hirtum, uersari in locis desertis, & libido in mulieres, qua aliæ etiã simiæ capiuntur, sed satyri præcipue: unde παρὰ τὴν σάτυρ, (ac si Sathyrus diceretur: ut ab ἄλμυ, ἄλμυρος) hoc est à membro uirili (ut ueteres Græci appellarunt) dictos aliqui coniiciunt. Certū est dæmones præstigiosam suam libidinem, aut libidinis potius imaginationem in homines aliquando exercere, unde faunorum genus incubi & succubi dicti. Sed fortè ab Hebræis potius satyri nomen descenderit, nam in uetere Testamento שַׁיִר, sair, legimus, ut Esaia 34. & multitudinis numero seirim, Esaia 13. Hebræi monstra quædam deserti interpretantur, nostri pilosos aut faunos pilosos. Nominantur autē simul etiã ἵμ & ζῆμ, & ipsæ bestię syluestres, aut dæmones quidam potius: siue reuera illi in solitudine degant, siue quod mentes humanæ per solitudines accedente quodam horrore ipsæ sibi talia finxerint, ut melancholici & somniantes terrificis sæpe spectris ludificantur. Seir Hebraica uox, hirsutum etiam seu pilosum adiectiue significat: & hircum, cum additur ἵμ, id est caprarum. Leuitici 17. Chaldaus pro seirim reddit schedin, id est malos dæmones. Arabs, leseiatin, id est satanis. Persa, deuan. Persicæ uocis finitima est Illyrica, Δευάδα. Sic enim legimus apud Hef. & Varinum: Δευάδα, εἰ σάτυροι παρὰ Ἰλλυριοῖς. item, Δεύας, τὸς ἀκάκους θεὸς, μάγοι. Est & Germanica uox non remota, teufel, quasi Δευάλα, hoc est dæmones. Σενάδα, Σεῦδοι, Amerias Silenos ita uocari ait à Macedonibus. Sed de satyris dæmonibus plura dicam in H.

B.

Satyri de hominibus nihil aliud præferunt quàm figuram, Solinus cap. 34. de intimis gentibus Libyæ agens. Satyri habitant Satyridas dictas Oceani insulas, quibus iuxta coxas enascuntur caudæ, non multo minores equinis, ut ait Euphemus Car, qui se in Italiã nauigantem uidebat tempestatum in Oceanum raptum scribit, &c. Pausanias, (reliqua lege infra in H.) Videtur autē, ut & Solinus supra, non de satyris tanquam simijs, nec tanquam dæmonibus, sed hominibus loqui. Esse autē tales quosdam homines credere, puerorum & anicularum est. Sic etiã Plinius 7. 2. de monstrosis hominibus loquens: Sunt & Satyri subsolanis Indorum montibus (Cartadulorum dicitur regio) perniciosissimum animal, tum quadrupedes, tum recte currentes humana effigie, propter uelocitatem nisi senes aut ægri non capiuntur. Sunt & quas uocant satyros (inter simias) facie admodum grata, gesticulatis motibus inquietæ, Solinus. Cepus faciem habet satyro similem, cætera inter canē atq; ursum, in Aethiopia nascitur, Strabo lib. 17. Simiarum genus in Prasij Indis esse ferunt, barba satyrorum instar, & cauda leonis insignes, &c. Aelianus. Præstat simiarum hominī quàm simillarum artus diffecare, cum te in exemplo exercere institues. sin ea non detur, aliquam ei proximam deligito, aut si nulla omnino simia reperiatur, cynocephalum, uel satyrū, uel lyncem, Galenus in anatom. admin. Plinius, ut iam recitabo, satyrorum manus appellat.

C.

Condit in thesauros maxillarum cibum sphingiorum & satyrorum genus: mox inde sensim ad mandendum manibus expromit: & quod formicis in annum solēne est, his in dies uel horas, Plinius. ¶ Satyri inter simias gesticulatis motibus inquieti sunt, Solinus.

D.

Efferatior (quàm simijs) cynocephalis natura, sicut mitissima satyris & sphingibus, Plinius. Sua sponte prudentia, non aliena institutione apud Indos ualent, elephas, psittacus, sphinges, & nuncupati satyri, Aelianus.

H.

Σάτυροι, μορφαὶ ἀπρεπείς, Hef. Var. Qui cum Dionysio per tripudia & festos lusus pleraq; terrarum obiere, nunc satyros nuncupant, quandoq; & tityros, puto de cantuum lascitia, quæ περιτσίμας τε dicunt, quibus id genus duci magna parte, animaduertitur. Satyros autem, ἀπὸ τοῦ σεσημέναι, (quidam uertit, ab oris rictu, σεσημένως, ὁ γλῶττι, καὶ ὁ χάσκων, Varinus.) uocitatos opinantur. Nam Sillani (lego, Sileni) appellantur ἐκ τῶν σιλλαινέων. Sillon autem morsum cum lusu uocant ingrato infestiuoq; Cælius ex tertio Variorum Aelianus, sed ipse authorem non citat. Scribit Nicandri interpretes, quos ipsi satyros dicimus, ab antiquis Silenos nuncupari consueisse, Cælius. Τίτυς, σάτυρ, κάλαμος, ἢ ὄρνις, Hef.

- Hef. & Varin. *Τιτυρῶν, μόνουλος, ἢ αὐλὸς καλέμεν*, Eidem. Ministri & affec̃æ Dionysij putabantur, Sileni, Satyri, Bacchæ, Nymphæ, Tityri, &c. Strabo lib. 10. Itaq̃ pingitur aliquando Bacchus in curru pampineo, &c. quem propter Silenus astat asello uectus, & Bacchæ & Satyri thyrsos ac ferulas uibrantes, Gyraldus. Satyri etiam Tragi, id est hirci uocabantur, inde quod aures haberent hircinas, Hefych. Varin. Terrestres dij fuere, Satyri, Satyrisci, (Paniscum & Satyriscum, Pâna & Satyrum paruos, Cicero primo Diuin. nominat) Syluani, Sileni, Ephialtæ, et Hyphialtæ, hoc est Incubi & Succubi, publica hos persuasio, ut Macrobius ait, opinatur quiescentes inuadere, & pondere suo pressos ac sentientes grauare. Medici uero morbum esse aiunt, qui quiescentes inuadit & premit. (*ἐφάμεθα* inuadere & insilire est.) Themison pnigaliôna & pnigmona à suffocando uocat. De hoc morbo plura leges apud Cælium Aurelium, qui Latine incubonem uocari ait: & apud Scribonium, Gyraldus. Nostri hunc morbum uocant *schettele*, quo in somnis affecti uehementer quidem & supra quàm dici possit, angī & comprimi sibi uidentur, clamare uero & opem implorare non possunt. Ferè autem accidit cum redundans caput infestat euaporatio, ex uoracitate & cruditate: & ijs sæpius quibus comitialis morbus adest, aut adfuturus est: itaq̃ naturales causas hoc malum habet, & quibuslibet hominibus incubus iste accidit. (Saxones *alp* uocitant: & belemniten lapidē, composito ex ephialte & sagitta uocabulo, *alpsesscht* uel *alpschoß*, potumq̃ contra eiusmodi noctis ludibria & suppressiones ualere dicunt, ut Ge. Agricola prodidit.) Alij uero incubi sunt mulieribus, succubi uiris, non morbi, sed dæmones, qui uel corpus aliquod sibi assumpserunt, uel miserorum mentes in anibus spectris ludificantur. Hoc non patiuntur, nisi homines planè impij, qui Deo opt. max. relicto spretoq̃, dæmonibus se addicunt & deuouent. Satyri dicti sunt, ut Macrobius docet, ueluti Sathurni, (sathuri uel sathyri, ut in A. scripsi) quod sint in libidinem proni, *πρὸς τὴν σάδην*, quod membrum uirile declarat. Hos petulcos (inquit Gyraldus) in libidinem fuisse, etiam D. Hieronymus in Pauli Thebæi uita testatur, & Eusebius in 3. præpar. Euang. eos omnem ueneream uirtutem ostendere ait. Satyros ait Phurnutus symbolum esse *ἐκπύσεως*, id est mentis excessus: dictos uero *ἐκ τῶ σπυργίαι*, id est quod ora aperiant: hos & *Σκυρῶν*, Scirtos, *ἐκ τῶ σκάρειν*, hoc est à saliendo nominauit. Idem & *σκυρίδας*, *ἐκ τῶ σκιδέειν*, (*σκιδάσας* forte, *ἐκ τῶ σιδέειν*, etsi neutrum in Lexicis inuenio: in quibus *σιδύδασαι* legitur: uide supra in A.) quod est furere & sæuire, appellauit: unde & sæuus apud nos deduci potest, Hæc Gyraldus. *Δολιχελίδας, οἱ σάτυροι*, Hefychius. *Κίρων, σάτυρος*, *ὁ ὄντικυρῶν*, *ὁ γυναικίας καὶ μὴ δυνάμεν* *χρῆσθαι*, &c. Hef. & Varinus.
- Recentiores Græcorum medici genitalis *παλμόν* intelligunt satyriasmum (*σατυρίασιν*, ἢ *σατυρίασμα*) quod malum, Galeno in Diffinitionibus tradente, obtingit, mutone arrecto intentoq̃, nec non particulis adiacentibus, cum seminis quandoq̃ uoluptaria profusione, quandoq̃ uero & mentis consternatione ac distentione neruorum, Cælius. Et alibi, Satyriasis à Paulo esse traditur *ἀδιδίπκλμ*, id est pudendorum subsultatio, quæ uasorum spermaticorum consequatur inflammationem. Id uero ni sedetur malum, in uasorum eorundem mox præcipitatur *πύρεσις*, (resolutionem.) Esse uero affectionem raram quæ & mulieribus contingat. Et rursus 30. 14. Veretri inflationem nomine cuiusdam demonis sponfarū depicti nuncupauerunt, id est satyriasmum, ut interpretantur nonnulli: satyrisum & priapismum enuntiat Galenus. Satyrismos tubercula intelligit Hippocrates prælonga, cuius uisuntur modi sub ipsas satyrorum aures, ea & thères uocantur aut phères, (*θῆρες, φῆρες*, uel *ἄττις φῆρες* *τῶ φῆρ* pro *θηρ* Aeolicum est:) uti commemorat Galenus (in Glossis,) Cælius. *Σατυρισμοί*, oblongæ prominentiæ adenum, id est glandularum circa (*πρὸς*, alibi *ὑπὸ*) aures: uel membri genitalis intentiones, Ibidem. Satyria morbus est, in quo præ abundantia fluxionis aut flatus crudi in partes faciei decumbentis, facies animalis diuersi & satyri apparet, Aristoteles de generat. 4. 3. Elephantiasis à quibusdam satyriasis dicitur, propterea quod malæ faciei sic affectis cum rubore attolluntur, & musculis maxillaribus ueluti conuulsionem patientibus, mentum ipsum dilatatur, quemadmodum etiam ridentibus euenire solet, similitudine quadam ad picturas satyrorum: quin & alacritas uehemens ad coitum ipsis adest, quemadmodum & de satyris fertur, Aëtius 13. 120. Elephantem morbum, cum incipit, satyriasmum uocant: quoniam satyris similes fiunt uultu: aliqui uero quæ in temporibus sunt ossæ eminentiæ, sic uocant: in alijs partibus quoq̃ tales ossium fiunt eminentiæ, easq̃ uocant aliqui exostoses: ut naturales quoque pudendorum distentiones non desistentes satyriasmum aliqui uocant, aliqui uero priapismum, Galenus de tumoribus præter naturam, cap. 15.
- A Satyris (inquit Gyraldus) poematis genus uarium & maledicum, & petulans denominatum est, archææ comœdiæ caractere compositum. Olim hæc ex uarijs poematibus constabat: quo genere apud Latinos scripserunt, Pacuuius, Ennius, & Varro Menippeas. Nonnunquam interposita soluta oratione, ut sunt fragmenta quæ extant Petronij Arbitri. Lucilius uero uersu hexametro aliud genus induxit, & eum secuti Horatius, Persius & Iuuenalis. Dicta est autem (ut quidam putant) satyra non à Satyris, sed à satyra lance, quæ referta uarijs multisq̃ primitijs, deis inferebatur: cuius lancis Vergilius meminerit: siue dicta à quodam genere sarciminis; ut ait Varro & Diomedes. alij à lege Satyra, (uide plura in Promptuario, in uoce Satyra) cuius legis Lucilius meminit. Per satyram ædilem factum qui legibus soluat. Plura Diomedes & Festus grammatici, & demum (in pro- uerbio) Per satyram Erasmus, & ipse in sexto de poetarum historia dialogo tradidi, Hæc Gyraldus. Scena satyrica ornatur arboribus, speluncis, montibus, rebus agrestibus alijs, in topiarij operis spe-

ciem, Cælius: nimirum quod in talibus locis uersari Satyri fingantur. *Σατυρεία*, genus edulij ex herba, Quidam in Lexico Græcolat. *Σατυρεϊσὶς χορός*, Satyricus chorus, ibidem: & *σατυρεῖν*, arrigere; *σατυρεῖν*, prurire ad Venerem. A satyra poemate fit satyricus: & satyricè, id est acriter, cum conuicio. *Σάτυρος*, ἡ ὕψις, ἡ χορόβητις, Hefychius. *Σατύραν*, κατωφερεῖν, Idem.

¶ Satyrion (herba) concitatricè uim habet, Duo eius genera. Vna longioribus folijs quàm oleg, &c. radice gemina ad formam hominis testium, alternis annis intumescente ac residente. Altera satyrion orchis cognominatur, & foemina esse creditur. Et aliud genus satyrij erythraicon appellant, &c. Plinius. Et mox, In totum quidem Græci cum concitationem hanc uolunt significare satyrion appellant, sic & cratægion cognominantes, & thelygonon quarum semen testium simile est. Prodigiosa sunt quæ circa hoc tradidit Theophrastus, author alioqui grauis, septuageno coitu durare libidinem contactu herbæ cuiusdam, cuius nomen speciemq; non posuit, Hæc Plinius. Herbam illam Theophrasto allatam ex India, cuius contactu libidinem durare septuagesimo coitu meminit, satyrion Indam appellauerim. Habent hodieq; Syri herbam simili effectu, bucheidenq; nominant & Indicam satyrion, fortasse cum ea, cuius mentionem Theophrastum fecisse diximus, eandem; radice candida & dura, commendatiore quò crassior & rugosior, & albior, podagris utili. Sed & aristolochia genus unum, quod polyrrhizon cognominant, satyrion ex facto uocari censeo, Hermolaus. Testiculos sacerdotis Galli satyrion uel cynosorchin hodie uocant: Itali uero chelidonium minus. Satureia etiam herbæ usus marcescentes coitus stimulat: quare à Satyris nomen eam traxisse comminiscuntur (grammatici), Ruellius.

¶ De Satherio & Satyrio amphibijs animalibus dixi supra in Lutra. L. Florus in Valerij Coruini historia coruum satyram auem dixit: siue à peculiari libidine, quoniam ore coire & parere uulgò olim credebatur: siue à Satura palude Pontina: nam in agro Pontino rem gestam Florus & alij scribunt, oblectantur autem aquis cornix ac coruus, Cælius. ¶ L. Cornelius Sylla à Dyrrhachio Brundisium cum classe traicere parabat. Proxima est Apollonia, iuxta quam est Nymphæum sacer locus, è uirenti colle ac pratis ignis fontes effundens assidue per sparsos riuulos defluentes. Hoc in loco memoriæ proditum est, somno pressum Satyrum fuisse captum, qualem poëtæ ac pictores (plastæ) effingunt. Is perductus ad Syllam complures per interpretes quisnam esset interrogatus, nihil quod posset intelligi uix uociferatus est: at uocem asperam equi præsertim hinnitu & hirci balatu permissam ædens, cum Syllam obstupefecisset, datis comitibus dimissus est, (atqui ἀποπομπὴν dicitur uerbum, deprecari malum omen, & prodigium à se depellere & expiare potius significat: unde dii ἀποπομπῆς dicti, qui & ἀπρόπατοι. Vide Budæum in Comment.) Plutarchus in uita Syllæ.

¶ Apollonius & socij (inquit Philostratus lib. 6.) cum in uico quodam Aethiopiæ ultra cataractas Nili cœnantes quiescerent, ecce subitus clamor in uico auditus est, mulierum sese inuicem cohortantium, quarum aliæ capere, aliæ persequi clamitabant, uiros quoq; ad eiusdem operis comminationem cohortantes: illi uerò fustibus, aut saxis, & quicquid in manus uenisset arreptis, exclamabant se iniuria erga uxores affici. Venerat autem in uicum illum decimo iam mense ante Satyri spectrum furens erga mulieres, iamq; duas interfecisse ferebatur, quas amare maximè uisus fuerat. Hæc audientes Apollonij comites perterrebantur: Et Nilus, (unus è comitibus,) Certe per Iouem, inquit, neq; nos nudi hunc iam diutius insultantem auertere potuimus unquam, quò minus more suo lasciuiet. Est tamen, inquit Apollonius, aduersus insultatores huiusmodi remedium aliquod, quo usum fuisse Midam perhibent. Ipse enim Midas Satyrorum genus participauit, quod ipsius aures manifestant. Satyrus igitur quidam propter affinitatem ipsum illudebat, in Midæ aures calumnias iactans, nec uoce solum, uerum etiam tibijs in ipsum carmina decantabat. Ille uerò cum ex matre (ut opinor) audisset, Satyros uino demulceri, adeò ut cum epoto uino dormitauerint, mutato ingenio modesti ac temperantes euadant: (uel, modestiores fiant & quibus infesti erant reconciliantur, nam ἀσπαστικόν uerbum ambiguum est:) fontem qui prope regiam erat uino commiscuit, deinde Satyrum ad fontem immisit, ille autem bibit & superatus est. Et ne hoc falsum esse putetis quæramus à uici huius præfecto num aliquid loci huius habitatores habeant, & illud Satyro præbeamus: sic enim non amplius molestiam afferet. Cum ita fieri cunctis placuisset, amphoras quatuor Aegyptias uino plenas in magnum uas (λινόβη, lacum qui torculari subiicitur) imposuere, ubi eius uici pecora bibere consueuerant. Hoc peracto Apollonius Satyrum inuocauit, occultè etiam aliqua minatus. Ille autem quasi adhuc uinum non uidisset, eius tamen odore penè ac si bibisset correptus accessit. Postquam uerò bibit, Libemus inquit Satyro Apollonius: iam enim dormit. Ea cum dixisset, omnes uici habitatores ad Nympharum antra deduxit, quæ iugeris spatio à uico distabant: ibiq; dormientem illum ostendens, Verberibus, inquit, & maledictis parcite, neque illum ullatenus lacessite. iam enim molestiam uobis afferre desinet. Caterum esse Satyros, eosq; ad amandum procliuas negandum non est. Ego enim in Lemno quondam audiui æqualem meum, qui ad matrem suam uenire solitum Satyrum quendam narrabat: eiusq; talem designabat habitum: nebride humeros amictiri dicebat, cuius anteriores pedes collum circumplectentes in pectore neciebantur, Hæc Philostratus.

¶ D. Hieronymus in Pauli Eremitæ uita, cum Hippocentaurum Antonio apparuisse scripsisset, qualem poëtæ esse perhibent, mox addit: Nec mora, inter saxosam conuallem haud grandem homin-

culum uidet, ad uncis naribus, fronte cornibus asperata, cuius extrema pars corporis in caprarum pedes desinebat. Infra cūq; & hoc Antonius spectaculo, scutum fidei & lorica spei, ut bonus præliator arripuit. Nihilominus memoratum animal palmarum fructus, eidem ad uaticum quasi pacis obsides afferebat. Quo cognito gradum pressit Antonius, & quis nam esset interrogans, hoc ab eo responsum accepit: Mortalis ego sum, & unus ex accolis eremi, quos uario delusa errore gentilitas Faunos Satyrosq; & Incubos uocans colit. Legatione fungor gregis mei: Precamur, ut pro nobis communē Deum depreceris, quem pro salute mundi uenisse cognouimus. Et paulo post, Necdum uerba compleuerat, & quasi pennigero uolatu petulcum animal aufugit. Hoc ne cuiquam ob incredulitatem scrupulum moueat, sub rege Constantino, uniuerso mundo teste defenditur. Nam Ale-

10 xandriam istiusmodi homo uiuus perductus, magnum populo spectaculum præbuit: & postea cadauer exanime, ne calore æstatis dissiparetur, sale infuso Antiochiam, ut ab Imperatore uideretur, allatum est. Hæc si uera sunt, (inquit Floridus Sabinus Succis. lect. 2. 6.) haud uera usquequaq; fuerit Lucretij ratio, qui libro quinto de rerum nat. asserit, neq; Centauros, neq; alia animalia duplici natura, & corpore bino ex alienigenis membris compacto, consistere posse. ¶ Pausanias in Atticis picturas & statuas quæ Athenis in arce spectantur, describens, Lapis (inquit) eo in loco est, non magnus, sed tantus, quantus homo parua staturæ sedens; in quo, cum Bacchus Atticam ingrederetur, Silenum quiescisse aiunt. Satyros enim qui ætatis sunt adultioris, Silenos appellant. Cæterum de Satyris qui nam sint, cum plura quam alij scire laborarem, cum multis ea de re sum colloquutus. Dixit autem Euphemus Car, se quum in Italiam nauigaret, cursu esse excussum uiuentorum, & ad mare

20 extimū, quod nauigare non item soleat, perlatum. Insulas autem ibi multas esse ac desertas, & a uiris agrestibus incolis. Ad alias uero aiebat nautas deflectere recusasse, quod antea quoq; eò appulsi, incolarum inhumanitatem essent experti. Tempestatis deniq; uiolentia eò peruenisse. Insulas eas a nautis uocari dicebat Satyrias. Incolas inesse rubicundos, & caudas in imo dorso habere, equinis non multo minores. Hos, ubi senserunt, ad nauigium accurrisse, nullamq; uocem edidisse, sed mulieribus nauis unā aduectis manus iniectisse. Nautas uero timore correptos, barbaram mulierem in insulam tandem proiecisse. Eam Satyros non solum qua parte cōsuetudo permittat, uerum etiam toto corpore libidinose uiolasse, referebat, Hæc Pausanias. Idem Eliacorum secundo, Silenos mortales esse ex sepulchris conijci posse scribit, fuisse enim in Hebræorum etiam regione Sileni monumentū.

¶ Hæc loca capripedes Satyros Nymphasq; tenere, Lucretius lib. 4. Satyros nonnulli uocant

30 Aegipanas, Grapaldus. Similes quidem uidentur, utriq; caprinis cruribus, hirti, cornuti; sed Plinius distinguit. Plura lege in Capra h. unde quædam hic repetemus. Aegipani populi ad ripas Nilii habitant, Plinius 6. 30. Et in fine eiusdem capituli, iuxta Hesperios Aethiopes (inquit) quidam modicos colles amoena opacitate uestitos Aegipanum Satyrorumq; produnt. Item 5. 1. Atlantem noctibus micare crebris ignibus, Aegipanum Satyrorumq; lasciuia impleri tibiæ ac fistulæ cantu, tympanorumq; & cymbalorum sonitu strepere. Et rursus cap. 8. inter Aethiopiæ populos numerat Aegipanas semiferos, & Satyros. Satyris, inquit, præter figuram nihil moris humani esse traditur: Aegipanis, qualis uulgo fingitur forma. Pomponius Mela ultra Atlantem Mauritaniam montem scribit noctu per sæpe uisa lumina, & crepitus cymbalorum ac fistularum cantus auditos; nec die re-

40 pertum quenquam, idcirco pro constanti habitum hos Faunos esse ac Satyros. Vide Melam libro 3. in descriptione Aethiopiæ. In Parnasso alternis annis Bacchanalia, id est Trieterica agebantur, ubi Satyrorum frequens cernebatur cœtus, & frequentius uoces exaudiebantur, & cymbalorum crepitus, id quod & Macrobius post Pausaniam annotauit, Gyraldus. ¶ Cordax saltatio fuit Comica: Arrianus in Commentario Indico Satyricam putat, & a Libero patre in India institutā. Sicinnis ab alijs, ut scribit Athenæus, Satyrica intelligitur saltatio, unde & Satyri sicinnistæ nuncupati, Cælius 5. 4. ubi plura etiam de huius uocabuli etymo. Saltantes Satyros imitabitur Alphesibœus, Vergilius in Bucolicis. *Σάτυροι, ὁ χοροῦντες*, Suidas. *Ἀγέωχον πρὸς τρυφῇ σκίρτημα*, Heliodorus. Plauto de legibus libro 7. non probat saltationes illas quæ nec belli nec honestis pacis studijs conueniunt, ut in quibus saltantes imitantur Nymphas, Panas, Silenos, & Satyros inebriatos, (qualis apud nos saltatio quædam est, *der schlaffer tanz*, hoc est dormituriensium saltatio,) quæ in sacris quibus-

50 dam ceremonijs exercebantur. ¶ Extrat Orphei hymnus in Satyrum. Coluerunt enim ueteres huiusmodi monstra pro semideis siue syluestribus dijs: Faunos ac Satyros nemorum deos esse dicentes, Panas agrorum, Syluanos syluarum. ¶ Satyriacum signum, *Σατυριακὸν ἄγαλμα*, simulachrum Priapi, quod in hortis apud antiquos ponebatur. Est & religio quædam, hortosq; & fores tantum, contra inuentium fascinationes dicari uidemus: in remedium Satyriaca signa, Plinius libro 19. Antiphilus pinxit nobilissimum Satyrum, cum pelle pantherina, quem Apolscoponta appellant, Plinius. Aristidis Thebani pictoris est Satyrus cum scypho coronatus, Idem. Myron fecit Satyrum admirantem tibias, Idem. Et rursus, Myron fecit nobilem Satyrum quem periboeton cognominant. Hunc Satyrum (inquit Hermolaus in Castigationibus) Athenis fuisse tradunt, uia quæ Tripodes appellabatur, miratumq; in eo se Praxitelem: adeo ut petenti Phrynæ, quod ex operibus suis præstantissimum existimaret, daturum se quidem receperit, (amabat enim) sed iudicare quodnam eiusmodi esset noluerit, sed subornato uernula, qui comessanti apud se trepido cursu nunciaret, assumptam subito incendio maiorem operum eius partem, attonitum & accurrere parantem exclam-

masse, salua esse omnia si Satyrus & Cupido superessent. ita cōfessione iudicij dolo expressa, foeminae Cupidinem optanti non Satyrum dedisse, &c. Hæc ille ex Atticis Pausaniæ. Protogenes Rhodius pinxit Satyrū quem Anapauómenon uocant, tibiās tenentem, Plinius. Celebratur & Stratonicus, qui Satyrum in phiala grauatum somno collocauisse uerius, q̃ exlasse dictus est, Idem. Timanthes pinxit Cyclopem dormientē in paruula tabella, atq; iuxta Satyros thyrso pollicē eius metientes, Idē.

¶ Satyri cuiusdam adulatoris utriusq; Dionysij meminit Timæus, Athenæus. Satyri architecti mentio apud Plinium 36. 9. Satyrus Eleus, Lysianactis fil. ex genere Iamidarum, quinquies in Nea mea pugiles uicit, in Pythijs bis, bis insuper in Olympia, statuā eius fecit Silanion Atheniēsis, Pausanias in Eliacis. Gorgippus filius Satyri tyranni Bospori, Polyænus lib. 8. Strateg. Satyrus quidam medicus Galeni præceptor fuit. ¶ Satyra nomen scorti Attici, Σατύρα, Athenæo lib. 13. ¶ Herodianus scribit Helotas quoq; appellari satyros, qui sint apud Tanarum. Erāt uero Helotæ publici quodammodo Lacedæmoniorum serui, &c. Cælius. Satyrorum insulæ, Σατύρων νῆσοι, sunt tres contra Indiam, extra Gangem sitæ, Ptolemæo 2. 7. quas qui habitant caudas habere dicuntur, quales Satyris pinguntur. Pausanias has insulas Satyrias uocat, (Cælius Satyrides transfert,) cuius uerba superius hac ipsa in parte retuli. Satyrion, regio prope Tarentum, gentile Satyrinus, Stephanus. Saturra seu Satyra palus Pontina est, uiginti quatuor urbium olim locus capax. Qua Saturæ iacet atra palus, gelidusq; per imas. Quærit iter ualles, atq; in mare conditur Vfers, Vergil. 7. Aen. Cælius. Meminit huius paludis etiam Plinius 3. 6. Satyrus fluuius in Aquitania, cuius meminit Lucanus lib. 1. Tunc rura Nemetis. Qui tenet, & ripas Satyri qualittore curua.

¶ Finitimos Indiæ montes transmittenti, ad intimum latus densissimas conualles uideri aiunt, & Corudam locum nominari, ubi bestię satyrorum similitudinem formamq; gerentes, & toto corpore hirsutæ, uersantur: atque equina cauda præditæ dicuntur. Eæ cum non a uenatoribus agitantur, in opacis & spissis syluis solent uiuere. Cum autem uenantium strepitum sentiunt, & canum latratus exaudiunt, in montium uertices incredibili celeritate recurrunt: nam per montes iter conficere assuetæ sunt. Contra eos qui se insequuntur pugnant, de summis montibus saxa deuoluentes. Ex his nonnullæ, sed ægerrime tandem, aut ægotantes, aut grauidæ comprehenduntur. Illæ quidem propter morbum; hæ uero ob grauiditatem, Aelianus. Sed feras toto corpore hirtas esse, caudis equinis, & propter celeritatem non nisi morbo aut senectâ graues capi, alij authores satyris ipsis attribuerūt.

Monstri huius descriptio proxima pagina sequetur.

¶ In Syluis Saxoniz uersus Daciam, in deserto murice (nemore) cuiusdā, capta sunt parum ante hæc tempora duo monstra pilosa, ferē in omnibus habentia figuram hominis; & foemina quidē mortua fuit morsibus canum & uulneribus uenatorum. Masculus autem captus est domesticus, & didicit ire super pedes erectus; & didicit loqui imperfecte ualde & non multa uerba, & habuit uocē exilē sicut capreolus, & rationem nullam habuit, de secessu & egestione & alijs talibus uerecundabatur, multum autem appetijt coire cum mulieribus. & has publice qualescunq; essent tempore libidinīs opprimere tentauit, Albertus. Et rursus libro 22. in Catalogo quadrupedum, de Confusa bestia scribens, citatis Solini uerbis; quæ apud Solinum non de Confusa (corruptum enim hoc nomen est)

est) sed cepo seu celpho simiarū generis habetur: Hanc, inquit, temporibus nostris uidimus in syluis Sclauia (supra legitur Saxonia, forte pro Sclauonia) deprehensam, marem & foeminā, ut in præcedentibus diximus, (locum iam recitatum intelligens) & procedente tempore uoces quasdam expressit. Est autē hoc animal de genere simiarum. Rursus eodem libro, Pilosus, inquit, animal est compositum ex homine superius, & capra inferius, cornutū in fronte. simiarū generis, sed ualde monstrosum aliquoties erectū incedit & mansuescit. In desertis Aethiopiae habitare ferunt: & aliquando caput & mortuum sale conditū Alexandria missum, inde Constantinopolim delatum. Ex quibus uerbis omnino apparet pilosum Alberto & recentioribus, nihil aliud quā satyrum esse.

Satyrorum historiae subiiciendum duxi monstrum istud, cuius effigiem apposui, quam eximia eruditionis & humanitatis uir Georgius Fabricius ex Misnia Germaniae ad nos misit, & simul descriptionem, his uerbis: Quadrupes illud captum est in ditone episcopi Salceburgensis, in saltu quem Hanesbergium uocant. Colore fuit giluo in flauum declinante. Feritatis insolitae. hominum enim aspectum fugit, seque in tenebras, ubi potuit, abdidit. Tandem cum ad cibum capiendum neque cogi neque allici posset, paucos post dies est extinctum. Pedes posteriores prioribus dissimiles, & multo longiores fuerunt. Reliqua facile ex icone intelliguntur. Captum est anno salutis tricesimo primo supra mille quingentos.

DE SPHINGE SIMIARVM GENERIS.

SPHINGA s fuscopilo, māmīs in pectore geminis, Aethiopia generat, multaēq; alia monstro similia, Plin. Inter simias habentur & sphinges, uillosae comis, mammis prominulis ac profundis, dociles ad feritatis obliuionē, Solin. In promontorio quodā extremae Arabiae quod sitū est inter Dirā & Austrī cornu, leones formicae dicti reperiuntur, & sphinges & aliae fere, ut scribit Strab. li. 16. Efferatior (quā simijs) cynocephalis natura, sicut mitissima satyris et sphingibus, Plin. Condit in thesauros maxillarum cibum sphingiorum & satyrorum genus, mox inde sensim ad mandendum manibus expromit: & quod formicis in annum solenne est, his in dies uel horas, Idem. Sphinges & apud Troglodytas, Aethiopesq; nascuntur, forma haud ei dissimili qua pinguntur, sed paulo pinguiore. Naturam habent mansuetam, pluribus exercitijs disciplinisq; aptam, Diodorus Sic. lib. 4. de fabulosis antiquorum gestis, Sphinges (inquit Albertus) nec ita sunt terae ut domari non possint: nec ita mansuetae ut nocentibus non noceant: non laedunt enim illos a quibus non laeduntur. Cercopithecum simiam idem a quibusdam sphingem appellari scribit: sed ineptē. Sua sponte prudentia ualent in India, elephantus, psittacus, sphinges, & nuncupati satyri, Aelian.

De Sphinge fabulosa.

Simulachra quaedam sunt rerum in natura non extantium, ut Tritones, Sphinges, Centauri, Suidas. Hydra peperit Chimaram, Chimara Sphingem ex Ortho, & Nemeaem leonem, Hesiodus in Theogon. Sphinga fabulantur filiam Chimarae ac Orthi, qui fuit Geryonis canis, ut in Theogonia cecinit Hesiodus, Caëlius. Recentior quidam Grammaticus Sphingis patrem facit, non Orthum, sed Orcum. Tradunt & de his fabulae, Sphinga triforme monstrum, cuius pars una uolucris, altera leonis, uirginis tertia, ut quidam citat ex Plinio. Terruit Aoniam uolucris, leo, uirgo, triformis Sphinx uolucris pennis, pedibus fera, fronte puella, Ausonius in gripho Ternarij. Sphinx, monstrum apud Thebas, cuius caput & manus puellae, corpus canis, alae auis, uox hominis, ungues leonis, cauda draconis, Grammaticus quidam. Aegyptij biformem tantum finxerunt ex uirgine & leone corpore composito, Aeliano teste. *βίρας*, Sphingas, Hesych. Varin. Sphinx, animal monstrum, *ἀνθρωπομορφον*, id est homini simile, ut Graeci fabulantur, Varinus. *φινξ ἀνδρ*, Sphingem perniciosam. Est autem ea Chimerae & Typhonis filia: a qua Phicion etiam (mons) in quo habitabat, denominatur. Lycus in libro de Thebanis a Baccho eam missam scribit. Dicebant autem Boeoti *φινξ* pro Sphinge, Varinus. Sphingem ferunt corpus canis habuisse, caput & faciem puellae, alas uero auium, atq; hominis uocem: Et in Sphincio monte sedentem aenigma unicuique ex ciuibz proposuissē. se. soluere nescientem interemisse: cum uero id Oedipus soluisset, sese ipsam ex monte deiecisse. Sed ueritas sic se habet. Cadmus cum mulierem Amazonida cui Sphinx erat nomen, secum haberet, Thebas peruenit, cumq; Draconem interfecisset, huius ipsius regnum occupauit. Post hec & Draco nis sorore, cui Harmonia erat nomen, cepit. Intelligens autē Sphinx q Cadmus alia duxisset uxore, ac sibi persuadens multos ciues se abeunte secuturos esse, q plurimas diuitias rapiens, secumq; ceclerem canem ducens quem Cadmus habebat, cum his omnibus in Sphincium montem nuncupatum peruenit, & exinde Cadmo bellum inferebat: & incursionibus quotidie factis plures homines interimebat. Vocant autem Thebani incursiones ipsas aenigmata. Hoc ciues passim diuulgabant, in hunc modum dicentes: Argiua Sphinx nos aenigma quoddam proponens diripit. Quonam autem modo aenigma faciat, inuenire nemo nostrum potest. Publico itaque edicto nunciari Cadmus iussit, Sphingem interficienti cuiuscunq; ditissimum praemium esse propositū. Ad quam cum Oedipus Corinthius accessisset, cū equo ueloci, quem secum habebat unā cum Thebanis quibusdā nocturno tempore montē uersus accedens, Sphingē de medio iustulit, Hec Palaphatus. Oedipus Laïj

Thebarum regis filius in monte quodam expositus, & à Melœbo rustico inuentus ac educatus, cum iam adoleuisset, latrocinij operam dabat, quo tempore Sphinx etiam deformis & belluinæ naturæ mulier latrocinando uiuebat. Viro enim amisso manum collegit prædonum, & locum natura munusculum occupauit, ubi transeuntes occidebat. Huic Oedipus audaci consilio tanquam socius prædæ se coniungit, & opportuno tempore obseruato, ipsam ac socios hasta interimit. Quo intellecto Thebani regem ipsum appellant: & Laium regem bello eos adorientem occidunt. Regina Iocaste Oedipopo, quem filium suum esse nesciebat, nubit, &c. Suidas. Vide Sophoclis Tragediam quæ Oedipus Tyrannus inscribitur. A Thebano agro (inquit Pausanias in Bœoticis) Sphingem aiunt progredi solitam, quum, ut homines à se raptos perderet, quæstiones eis proponebat obscuras. Dicunt nonnulli naturali eam potentia instructam latrocinij exercendi causa oberrasse, & ad mare circa Anthedonem appulisse. Hoc autem monte occupato, rapinis fuisse intentam, donec Oedipus eam confecerit (ὅθεν λυγρὴν) obrutam exercitus multitudinem, quem Corintho eduxerat. Dicitur item Laij fuisse notha filia, & edocta à Laio per beneuolentiam, quod Cadmo datum erat oraculum Delphicum. Priusquam autem reges fierent, scire aliud nihil oportebat, quàm oraculum, (ἐπιστάδω δὲ πρὶν αὖθις βασιλείας εἶδεν αἰὼν τὸ μόνον οὐρα.) Quoties itaq; de regno quis litem Sphingi intenderat, (nam & Laio ex pellicibus liberos fuisse procreatos aiunt, & oraculum Delphicum ad Epicasten solummodo & Epicastæ filios spectabat:) hac Sphingem aiunt aduersus fratres usam esse fraude, ut ex Laij stirpe si essent procreati, quod datum fuerat Cadmo oraculum, proferrent. Qui respondere non poterant, eos morte multabat, ut qui immeritò & de genere disceptarent & imperio. Oedipus uero in somnis oraculum edoctus, Sphingem accessit. Hactenus Pausanias, Lœschero ferè interprete. Sphingis speciem fuisse aiunt, antèrius leoninam, à tergo humanam: unguibus gryphis, alis aquilæ, & alijs modis monstrosam. Reuera autem mulier hæc prædo (ληστρίς) fuit ad Moaben regionem Africæ, & Phicion montem, quæ prætereuntes occidebat, nisi quis propositum ab ea ænigma solueret, quod erat huiusmodi. *ἑστὶ δὲ πύξ ὡς γῆς, καὶ τετραπόδι, ἑμὶα μορφή. Καὶ τρίποδι, ἀλλὰ σκεῖ δὲ βολὴν μόνον, ὅς τ' ὡς γαῖαν ἔρπει τὰ γίνεταί αὐτῇ ἀποδράν ἢ ἡστὶ πόντον. Ἀλλ' ὁ πότις πλείους ἐπεγόμενον ποσὶ βάσιν, ἔνθα τὰ γυνόισιν ἀφανέστατον πλείους τῶν.* Scholiastes Lycophronis. Dicta Sphinx quod cogeret transeuntes consistere, quibus ænigma proponebat, quidnam id esset in orbe terrarum quod quaternis primum pedibus inambulare, inde duobus, postremò tribus, quod nescientes soluere, sublato in rupem agebat præcipites. Oedipus ille iter habens ænigma diluit, hominem esse dicens, qui in infantia manibus & pedibus nitens quadrupes, in iuuentute pedibus tantum & bipes, in senectute uero baculo utens tripes est. Tunc Sphinx se de saxo præcipientem dedit. Inde origo huius adagij apud Terentium, Dauus sum, non Oedipus: id est, seruili officio, non quæstionibus soluendis aptus sum, (uide plura apud Erasmus in proverbijs.) Grammaticus quidam. Eos qui propositum à se ænigma soluere non possent, alis & unguibus ad se in rupem trahebat, &c. Lactantius in primum Thebaid. Michaël Psellus Sphingem superiore corporis parte ad umbilicum usq; uirginem, deinceps bestiam, &c. à poetis confictam scribit: pluribus idem allegoriam interpretatur, de diuersis scilicet in homine facultatibus, ex quibus homo componitur, mente, ratione, opinione, phantasia & sensibus utens, inter rationale & rationis expertum animal ferè medius. *Σφίγγος πρᾶγματα πρὸς πολλὰ, ὡς πολλὰς ταῖς ἡτῆσαι τῶν ἀτόπων τῶν ἀνιγμάτων, ὅ τ' ἀκαθάρτα Σφίγγος, ἀλλὰ Σφίγγος μὲν πνέουσα ἀπὸ τοῦ ἀέρος, ἐπὶ δὲ θεοτόρας καὶ πολὺ σφατόρας,* Suidas ex innominato. ¶ Sphingem alatam tum pingunt tum fingunt omnes qui in ea arte, quæ actionem manu-um habet cum actione (scientia uel contemplatione) coniunctam, operam ponunt, Aelianus. In Libya sunt feræ facie muliebri, ima parte serpentes, alas non habent quemadmodum Sphinges, neque loquuntur ut illæ, Dion in historia Libyca, ut in Lamia historia retuli. Sphingis pedes leonini erant, Scholiastes in Aristoph. Picati appellantur quidam quorum pedes formati sunt in speciem sphingum, quod eas Dorij Sphincas (φίνας uel βίνας, ut consilio) uocant, Festus. Sphinx cum homini offertur, si illum (illam) præsentiat, seruatur: si uero bestia prius hominem senserit, perditur homo, Quidam in Onomastico sine auctore.

¶ Sphinx dicta uidetur à stringendo, (ἀπὸ τοῦ σφίγγειν,) ut scribit Hermolaus: Vel quod cogeret transeuntes consistere, dum ænigma eis proponeret: uel quod homines suis quæstionibus ita stringeret, ut se expedire non possent: uel quasi omnium mentes suis propositionibus ligaret. Recentiores aliquot Sphingem per y. scribunt, non rectè. *τὴν σφίγγα ἀντὶ σφίγγος σφίγγα καλεῖται,* Plato in Cratyllo. *Σπάικα,* canem, aut Sphinx, Hef. Varin. *Σισυγώδους ἀγορεῖς, σφίγγς,* idem. ¶ Si Sphingos ini quæ Callidus ambages te præmonstrante, Statius i. Thebaid. ¶ *οἶκα ὁλοήν,* uide superius. *Σφίγγα δυσσυχίαν,* (hoc est infelicem & quæ malo tempore Thebanis apparuit, Schol.) Aristophanes in Rana. *Σφίγγος λελαυνῆς, (σικωταίνης, ὅς αὖθις φόνος ἢ τὰ ἀνιγμάτα) γῆρυ ἐκμυκμύν,* Lycophron. *Σκληρῆς αἰσῶς, ὅ τ' Σφίγγος;* id est Sphingis difficilis, propter ænigmata: uel sanguinaria. *ὅς γ' ἐξέλυες ἄνθρωπον καὶ μὴ μολών,* Σκληρῆς αἰσῶς δ' αἰσῶς, ὅ τ' ἐξέλυες, Suidas ex Sophoclis Oedipo tyr. *Γαίκατος,* Sphinx, Varin. Sphingem Sophocles rhapsodon uocat, Cælius. ¶ Fuere item scortilla quæ sphinges nuncupantur: nam & molles (σφικταί, cinædi, molles, Hef. Varin.) sphinctæ appellantur, quod prodit Suidas, Cælius. Megaricæ sphinges, *Μεγαρικῶν σφίγγων:* ita scoria quædam uulgo olim appellabat (Hesychius) diu meretrices quasdam à Callia sic uocatas scribit) siue quod uulgo molles sphinctæ *πρὸς τὸ σφίγγειν* dicuntur apud Græcos: siue quod apud Megarenses nutritrix sphinx appelletur, siue quod Megarensium mores

mores improbi fictiq; & populari notitia, quondam notati fuerint. Vnde Aristophanes in Vespis risum Megaricum, de quo dictum est alibi, taxat. Suidas refert & hunc uersiculum, sed tacito (ut sole) authoris nomine, Ἀλ' ἐστὶν ἡμῶν Μεγαρικὴ τὴ μὲναι. Risum seu iocum Megaricum intelligit mollitiem Megarensium. Refertur à Diogeniano (& Suida,) Erasmus. Megaricæ sphinges, meretrices: unde forsitan molles etiam σφίγγες nominati sunt, Suidas & Varinus. Vocabulū quidem σφίγγες magis probārim cum gamma scribi quā sine eo: utroq; enim modo reperitur, ut iam citauī.

¶ Icon. Sphingem Aegyptij qui sculpturam exercent, & Thebanæ fabulæ, biforem nobis re-
præsentant, ex corpore uirginis & leonis cum grauitate & compositione ipsam architectantes, Aelia-
anus. Scyles Scytharum rex in Borysthenitarum urbe ædes magnificas habebat, circum quas è la-
pide candido sphinges & grypes stabant, Herodotus libro 4. Athenis in arce, in templo quod Par-
thenōna uocant, tum aliæ quædam de generatione Mineruæ effigies habentur, tum Neptuni cum
Minerua contentio de terra. Simulachrum ipsum (Mineruæ) ex ebore & auro factum est, & in
medio galeæ Sphingis imago expressa, Pausanias. Pyramides tres sunt inter Memphim & Del-
ta oppida, uico appposito quem uocant Busirin. Ante has est sphinx, uel magis miranda, qua syl-
uestria sunt accolentium. Amasin regem putant in ea conditum, & uolunt inuectam uideri. Est au-
tem saxo naturali elaborata, & lubrica. Capitis monstri ambitus per frontem centum duos pedes
colligit, longitudo pedum CXLIII, est, altitudo à uentre ad summum apicem in capite LXXII. Plinius
36. 12. Per totam longitudinem (templi Heliopolitani in Aegypto) protinus ex utraque latitudinis
parte sunt positæ lapideæ sphinges, uirginis cubitis, uel paulo pluribus inter se distantes: & alter sphin-
gum ordo est à dextra, alter à sinistra. Post sphinges est uestibulum ingens, procedenti ulterius ali-
ud uestibulum, postea aliud: & neq; uestibulorum, neq; sphingum diffinitus est numerus, Strabo li-
bro 17. Aegyptij ante templa (in propylæis) Sphingem astituebant, quo argumento indicarent,
theologicam ipsorum sapientiam obscuriorem, fabulisq; ita sæpe conuelatā, ut ueritatis uestigia uix
interlucerent, Cælius Rhodig. & Calcagninus ex Plutarcho de Iside. Amasis rex Aegypti uestibu-
lum Mineruæ fecit in Sai, opus admirandum, ubi etiam ingentes colossos & immanes androsphinga-
gas posuit, Herodotus lib. 2. Signis quæ uocantur Corinthia, plerique in tantum capiuntur, ut se-
cum circumferant, sicut Hortensius orator sphingem Verri reo ablatam. Propter quam Cicero illo
iudicio in altercatione neganti ei se ænigmata intelligere, respondit debere, quoniam sphingem do-
mi haberet, Plinius. Octauius Augustus in diplomatibus libellisq; & epistolis signandis, initio
sphinge usus est, mox imagine Magni Alexandri, nouissime sua, Suetonius.

¶ Alciati emblema in submouendam ignorantiam, per dialogismum.
Quod monstrū id? Sphinx est. Cur cādida uirginis ora, Et uolucrum pennas, crura leonis habet?
Hanc faciē assumpsit rerū ignorantia: tanti Scilicet est triplex causa & origo mali.
Sunt quos ingeniū leue, sunt quos blāda uoluptas, Sunt & quos faciunt corda superba rudes,
At quibus est notū, quid Delphica litera possit, Præcipitis monstri guttura dira secant.
Nanq; uir ipse, bipesq; tripesq; & quadrupes idē est, Primaq; prudentis laurea, nosse uirum,
Hæc ille per uirgineam partem uoluptatem intelligens: per crura leonis, superbiam: per alas, leuita-
tem. ¶ Est & Sphinx fabula ueteris cuiusdam poëtæ, Aeschylī nī fallor.

DE SIMIUVLPA. SIC ENIM FINGO

NOMEN, NE SIT ANONYMOS HÆC BESTIA:
cuius imaginem addidī, qualis in tabulis Geographi-
cis depingi solet.

I qui nostra memoria Payram regionem lustrarunt, bestiam dicunt se uidisse quadrupe-
dem, ex anteriore parte uulpem, ex posteriore simiam: præterquā quod humanis pedi-
bus sit, & noctuæ auribus: & subter communem uentrem, instar marsupij alium uentrem

gerat, in quem tam diu eius catuli occultantur, dum tuto exire, & sine parentis tuitione cibaria inquirere possunt: ac nimirum non ex eo receptaculo prodeunt, nisi cum lac sugunt, Gillius: Transcripsit autem, ut apparet, ex Vincentiani Pinzoni Nauigatione. Portentosum hoc animal, ut in eadem legimus, cum catulis tribus Sibiliam delatum est, & ex Sibiliam Illiberim, id est Granatam, in gratiam regum. Catuli licet in itinere perierint, conspecti tamen sunt à cōpluribus qui huius rei testes fuerunt. Petrus Martyr etiam Oceaneæ Decadis primæ libro 9. Arbores ibi (in Pariana regione, inquit) tantas esse aiunt, ut pleræq; sedecim hominum manu iunctorū in gyrum uix lacertis concludi quirent. Inter eas arbores monstrosus illud animal uulpino rostro, cercopitheci cauda, uespertilionis auribus, manibus humanis, pedibus simiam æmulans: quod natos iam filios aliò gestat, quocunq; proficiscatur, utero exteriori in modum magnæ crumenæ, repertum est. Id animal licet mortuum ipse uidi, conuolui, crumenamq; illam nouum uterum, nouum naturæ remedium, quò à uenatoribus aut aliàs à cæteris uiolentis & rapacibus animalibus natos liberet, illos secū asportando, admiratus sum. Experimento esse compertum aiunt, eo semper utero crumenali animal catulos secum portare, nec illos inde unquam emittere, nisi aut recreandi aut lactandi gratia, donec sibi uisum per se queritare didicerint. Cum catulis animal ipsum deprehenderant: sed in nauibus catuli intra paucos dies perierunt, mater per aliquot menses superfuit, sed & ipsa tandem tantam aëris & ciborū mutationem ferre nequiuit, Hæc ille.

¶ Hæc bestia ficto nomine simiuulpa, aut simia uulpina, Latine: *πρωκάλων* Græcè dici poterit, Germanis *fuchßaff*. Inter pisces quidem de glauco mare legitur quod foetus suos, cum eis metuit, deuoret, ac rursus incolumes emittat, ut Aelianus refert.

DE SVBO.

S V B V S (Σῦβος) ruffo colore, & robustis cornibus geminis armatus, in utraq; sede uiuit. Cū in mari natat, eum permultus piscium grex consequens osculatur, quòd ex illius cōspectu summa uoluptate afficiatur: sed præcipuo quodam studio circum ipsum uersantur pagri, oculatæ, acus, nulli, astaci: Deniq; omne pisciū genus circa subum uersari gaudet, atque ordine iter faciens, à tergo dextra & sinistra eidem comitatur: sed scelestus ille externā amicitiam contemnens, marinos socios exedit & conficit. Hi uero tametsi, ob oculos uersantem mortem uident, tamen interfectorem suum neque oderunt, neq; relinquunt. Sed scelerate sube & fraudulente, non impune innocentis pisces occideris, nam ipsi tibi perniciem piscatores molientur, Gillius ex Oppiani de uenatione secundo. Videri autem potest ad syluestre ouium genus hoc animal referri posse, nam statim ante historiam eius Oppianus de ouibus feris Creticis egit, quas colore flauo uel purpurascete esse scribit, quadricornes, non lana, sed uillo ferè caprino tectas. Et mox addit, Quinetiam subus colore flauescit splendido, sed non æquè uillis hirsutus est, & duo tantum ualida cornua supra latam gerit frontē. Quod si non congeneres bestias istas existimasset, conferre inter se atq; distinguere opus non fuisset. Sed coniectura hæc nuda est. nam certinihil habeo, cum nullus omnium excepto Oppiano (quod sciam) authorum huius animantis meminerit.

DE SVE.

A.

S V I L L V M genus uariū, & uaria sortitur nomina pro ætate, sexu, castratione, &c. ut hoc in capite, & in Philologia apparebit. Varro differentias omnes cōprehendens pecus suillum nominat. In suillo pecore (inquit) sunt quæ se uindicent (aduersus lupos) sues, ueres, maiales, scrofæ. prope enim hæc apris, qui in syluis sæpe dentibus canes occiderunt. Sus generis communis secundum priscos, porcum & porcā significat, teste Prisciano. Sus foemina, apud Columellam legitur. Suis foeminæ cerebrum contra carbunculos proficit, Plinius. Suis nomine apud Aristotelem Michaël Ephesius generatim intelligit tam urbanum quàm ferum, Niphus. Gaza quidem ex Aristotele urbanum reddere solet, pro cūre (alicubi tamen etiam sues cūres redidit) uel domestico, quod fero aut syluestri opponitur, ut boues & sues urbanos: quod non admodum probo. mansuetum enim potius dixerim: (Idem Gaza apud Aristotelem problem. 10. 46. suem agrestem & domesticum uertit, *ῥῆς ἡμετέρας* & *ἀγροίας*, apud Plutarchum leguntur,) ut in Boue alicubi dixi. Est quando sus sine adiectione pro apro ponitur, ut: Sues Athi montis ne foeminas quidem spectare mares situs inferioris audent, Aristoteles interprete Gaza. Sed frequentius syluestris aut feri feræ uel differentia adiicitur, ut idem transferre solet. nam & masculino genere suem ferum dicit, utrunq; sexum comprehendens: & foeminino suem feram, quod Atticum uidetur, pro utrouis sexu: Vt, Sues syluestres animosæ, peruicaces, & brutæ omnino sunt. Nanq; sagacius unus odoror, Polypus an grauis hirsutis cubet hircus in alis, Quàm canis acer ubi lateat sus, (id est aper,) Horatius. ¶ Priusquam porcā foeminā immolabis, Cato cap. 134. Vetus exemplar habet porcum foeminā: & ibidem paulò antè, porco foemina, quam puto uerā lectionem, si enim porca dixisset, quid opus erat addere foeminā? Porca, sus foeta, Palladio. Porcum pro porcello Varro protulit, item Cicero & Columella,

Columella, uide infra in a. ¶ Scrofa, (uel ut alij scribunt scropha, per ph. ut Græci etiam per φ, ρουφας, & σκρόφα, Suid.) sus est quæ multos peperit porcos, (aliàs, quæ sæpius peperit:) tamen etiam pro porca ipsa peculiariter sumitur. Eorum si cuiusquam scrofam in publico conspexero, Plautus Capt. Scrofæ probantur longissimi status, &c. Columella, sic Plinius lib. 28. ut quidam in Promptuario annotauit,

¶ Verres dicitur porcus non castratus, mansuetus, nam ferus, aper est. Marcellus tamen Empiricus uerrem syluaticum dixit pro apro & Suetonius aprum ferum nominat, quasi & cicures recte nominentur apri, ut differentiae causa si ferum intelligamus id exprimere oporteat. Dentes exerti nulli, quibus serrati; raro foeminae, & tamen sine usu; itaque cum apri (uidetur tum mansuetos tum feros intelligere) percutiant, foeminae sues mordent, Plinius. Et alibi de apris, Pilus aereo similis agrestibus, ceteris niger. ¶ In suisbus maiales (bary) sunt, porci seu uerres castrati; ut in equis canterij, in gallis gallinaeis capi, Varro. Plura uide in E.

¶ Hybridas antiqui uocabant fues semiferos, hoc est ex fero & domestico progenitos, ut Plinius refert lib. 8. sic & canis hybrís uocatur, imparibus parentibus natus, hoc est ex uenatico & gregario, Porphyrio.

30 **חַסִּיר** chasir, sus aper, (id est uerres), ma-
 sculini generis; ut chasir thame, id est mus im-
 mundus, **Leuit. 11.** Apud Rabinos foemini-
 num legitur **חַסֶּרֶה** chaserah, Munsterus. **Deuteron**
10. 14. pro chasir Hebraico, Chaldaeus reddit
חַסִּירָא chasira. Arabs, **كَنِيسِر** kanisir. Persa **بَر**
بر mar an buk, **LXX.** **ῥς.** Hieronymus sus.
Hazir, id est porcus, Syluaticus. **Marchangir**,
 id est fel porci, Idem. **Acanthil**, id est porcus
 Idem. **Achira**, scrofa, Syluatic, corruptum à
 Græco **ἄχιρα** uocabulum. **Xicreon**, id est
 40 porcina caro, Idem; Videtur autem hoc quoque
 à Græcis deprauatum.

¶ Græcè σὺς dicitur de porco, ὦς de porca, sed multi indifferenter utuntur, Scholiastes Aristophanis & Suidas. Apud Aristotelem sæpe σὺς ὦς legimus, in Physiognom. Athenæus etiam masculino genere ὦς ὕν dicit. Alibi tamen Aristoteles ὕν foeminino genere profert de utroque sexu, more scilicet Attico; quem in hoc Gaza Latine etiam, nescio quàm rectè, imitatur. ὦς, χοῖς & ἡ σὺς, Varinus. ὦς, χοῖς & ἡ σὺς, Suidas. Idem docet rectum singularem ὦς cum acuto scribi, accusatiuum uero pluralem ὦς circumflecti, πὰς ὦς & σὺς ὦς, est enim communis generis. Sed uideo authores hanc distinctionem non obseruare, cum ferè omnes rectum singularem quoque circumflectant. Σὺς etiam absolutè pro apro ponitur. Hercules uenando sagittis petit, ἡ σὺς, ἡ πόρτη κοραῖν, ἡ ἄγριον αἶγα. Adonis ab apro occisus est, quem ὦς, & δὴ εἶνα uocat Theocritus Idyl. 29. Σὺς καὶ ὦς, ὁ χοῖς & ἡ κῆπε & δὲ, καὶ χλόης, καὶ χαλιόδ'ος, ὁ ἄγριος, Varinus. Homerus, Pindarus, Plutarchus & alij, suem ferum κῆπε nominant. Apri dicuntur à locis asperis, aut forte à Græco κῆπε, Varro. In Geponicis Græcis tamen capron legimus ubi uerrem Latini reirust. authores habent; & syagron, ubi illi aprum. ¶ Τρόμεις ἢ τρομφίς, ὦς ἢ παλαιά, σκρόφα, Suidas & Varinus: sed apud Hesychium τρομφάς ἢ τρομφίς, cum eadem interpretatione, legitur.

¶ Sus, Italis porco: Florentinis peculiariter ciacco, Arlunnus, Scrofa, nomen etiam Italicè seruatur: aliàs troiata, uel porca fattrice, (id est porca matrix aut foeta potius,) Idem. Troiam uulgò nunc Rha-
60 uennates appellant scropham, ea puto ratione qua quodam tempore (aliqui) Troianum porcum no-
minabant, qui quasi inclusis animalibus prægnans, ut ille Troianus equus grauidus armatis fuit, in
mensam inferri solitus sit, Nic. Erythræus. Maialis, lo porco castrato, lo maiale, Scoppa. ¶ Sus

Gallis porceaur. Sus foemina, truye, coche. Verres, uerrat. Porcellus, cochon, porcelet, & Lugi duni caion. Matalis, porc chastre, id est porcus castratus per periphrasin. ¶ Sus Hispanis, puerco. ¶ Sus Germanis, saw uel suw/su/schwyn uel schwein. Sus foemina, mox uel loof; proprie tam loof est scrofa, id est foeta. Vocabulum mox simile est Cretico; *μαέλυ ἡ σὺν*, Cretenses, Hesych. Simile & Persicum esse puto. Verres, *āber*; quæ uox ab apro Latinorum descendit. Matalis, id est uerres castratus, barg. Porca castrata, gals. Porcellus, *fårle/seuwle*; & lactens adhuc, *spanfårle*. ¶ Sus Anglis, su uel sowe, foem. generis ut Germanis; in plurali *swoyne*. Verres, pork uel bor aliàs boore, uel hog aliàs hogge (ouis etiam annicula hog ab eis uocatur.) Matalis, libdhog, uel barowe hogge. Porca castrata, libdsu, uel geldid su, est enim eis geldid, quod nobis *gheilet*, id est castratum. Porcellus, pygge. ¶ Sus Illyrijs, swinie uel prase.

B.

Athenæus libro 12. sues ex Sicilia tanquam præcipuas ad cibum probat. Agatharsides ait sues in Aethiopia cornua habere, Aelianus; Plinius apros Indorum cornutos esse prodidit. Arabes Scenitæ carnibus suillis prorsus abstinent; sanè hoc animalis genus si inuectum illò fuerit, moritur illi co, Solinus ni fallor. Sues nec ferum nec mansuetum India habet, teste Ctesia, quamquam non si de digno, Aristoteles; Idem Aelianus ex eo repetit, & addit suilli generis esum Indos à se detestari. In Arabia suillum genus non uiuit, Plinius. Germania suibus abundat, maximè inferior, Ad nos ex Bauaria macilentæ ferè, ex Burgundia pinguiora adiguntur. Sues Belgici feroces admodum sunt, ut dicam in D.

¶ Electio. Sues procero corpore, capitibus sint paruis, Varro. Et alibi, Qui suum gregem uult habere idoneum, eligere oportet primum bona ætate, secundo bona forma. Ea est, cum excellit amplitudine membrorum, præterquam pedibus, & capite, unius coloris potius quàm uarij. Cum hac eadem ut habeant uerres uidendum, tum utiq; sint ceruicibus amplis, boni seminis, Sues enim animaduertuntur à facie, & progenie, & regione cœli. A facie, si formosi sint uerres & scrofa. A progenie, si multos porcos pariunt. A regione, si potius ex his locis, ubi nascuntur ampli, quàm exiles. In omni genere quadrupedum (inquit Columella) species maris diligenter eligitur, quoniam frequenter patri similior est progenies quàm matris. Quare etiam in suillo pecore probandi sunt, totius quidem corporis amplitudine eximij, & qui quadrati potius, quàm qui longi, aut rotundi sunt, (rotundi potius quàm longi, Pallad.) uentre promisso, clunibus uastis, nec perinde cruribus aut ungulis proceris, amplæ & glandulosæ (glandulis spissæ, Pallad.) ceruicis, rostris breuibus & resupinis. Maximeq; qd ad rem pertinet, quàm salacissimos oportet esse mares, qui & ab annicula ætate commode progenerant, dum quadratum agant, possunt tamen etiam semestres implere foeminam. Scrofas probantur longissimi status, & ut sint reliquis membris similes descriptis uerribus. Si regio frigida & pruinosa est, quàm durissimæ densæq; & nigræ setæ grex eligendus est: Si temperata, atq; aprica, glabræ pecus, uel etiam pistrinale album potest pasci. Scrofas (inquit Palladius) longi lateris debemus eligere, & quibus ad sustinendum foeturæ onus magnus se uenter effundat, cætera uerribus similes. Sed in regionibus frigidis densi & nigri pili, in tepidis qualescunq; prouenerint. Eadem ferè de utroq; sexu eligendo Florentinus in Geoponicis Græcis præscribit. Et insuper, Verres (inquit) parates circa ceruicem, & humerorum commisiones (synomias) habeant magnas; & *καλὸν*, id est rigentes in ceruice setas, condensam; multumq; (& crassum) collopem, quem uulgò callosum uocant, 40 *το καλλωσύν*.

¶ Nullum corpus animalis compositione & numero, &c. interiorum partium, tam respondere humano fertur quàm porcinum. Quamobrem Physici interiora humani corporis inuestigantes, porcos dissectos quasi quoddam exemplar inspiciunt, Obscurus quidam. De porci interiorum inspectione Cophonis cuiusdam obscuri authoris scriptum extat. Bruta quædam, ut simia, hominem partibus externis referunt, internis uero nullum animal homini tam simile quàm porcus, quamobrem anatonem in eo instituiimus, Author libelli Galeno adscripti de anatome parua. Prima anatomes exercitia fieri debent in sue macra, ut uasa omnia melius appareant.

¶ Suillis ossibus parum medullæ inest, Aristot. ¶ Tergus suis est quo tegitur, Varro de ling. Lat. ¶ Suum pili crassiores sunt quàm bubus & elephantis, quamuis tenuiorem quàm boues & elephantis cutem habeant, Idem. Seta pilus est crassior, rigidiorq; atq; erectus, qualem sues habent. Pilus æreo similis agrestibus, cæteris niger, Plinius. Apud nos ruffi ferè sunt, in Gallia & Italia nigri. De lardo & alijs quibusdam partibus, dicam in F. Aruina durum pingue inter cutem & uiscus, secundum Suetonium in libro de Vitijs corporal. commune (puto) uocabulum ad pinguedinem huius loci in sue & alijs animalibus. Et spicula lucida tergent Aruina pingui, Vergil. 7. Aeneid. Aruilla, aruina, id est pinguedo corporis, Festus. Saham Arabicè, est adeps concretus circa renes & omentum. Semen uero Arabicè est pinguedo collecta sub cute & inter musculos, ut apparet in porcis & arietibus castratis in Syria: Veneti pinguedinem illam uulgò nominant lardo, Andreas Bellun. Vocant sanè lardum Latine etiam, sed imperitè, recentiores quidam, non in sue solum, sed alijs etiam pinguibus animalibus, ut mele, mure alpino, homine, &c. Axungia adeps suillus inueteratus aut cum sale, aut syncerus: Vide plura in G.

¶ Agatharsides ait sues in Aethiopia cornutos esse, apud Aelianum; Plinius apros in India.

¶ Suis

¶ Suis cerebrum pinguiusculum est, Aristot. Decrescente Luna magis eis minuitur quam ulli animanti, Obscurus. ¶ Oculi suisbus caui profundius sunt, ut sine uitæ periculo eximi non possint, quare uel altero tantum priuati, extinguuntur, Obscurus: Vide inter morbos in c. ¶ Quibus supercilium nasum uersus deorsum nutant, ad tempora uero retrahuntur, stolidi sunt, argumento suum, Aristoteles in Physiognom. Vbi Græcè legitur οἱ τὰς ἀφροὺς κατωσπυλίοι πρὸς τὸ μένος ἀνωσπυλίοι ἢ πρὸς τὸ λόπαφον, θύνης, ἀναφύεται ὑπὸ τοῦ σὺς. Quem locum Adamantius sic expressit, ὅσοις ἦν ἀφροὺν τὰ πρὸς τῇ γυνὴ κατωσπυλίοι, τὰ δὲ ἐπὶ ἐκὰς τοῦ εἰς τοῦ λοπαφὸς χωρεῖ, τὸν τοῦ σὺς εἶναί. ¶ Paruæ frontis homines imperiti sunt, ut sues, Aristotel. Frons angusta non minimum signū est imperitiæ, Adamantius. ¶ Qui extremam nasi partem crassam habent, insensati iudicantur à simili suum naso, Aristot. ἔνός τὸ ἄκρον

10 παχὺ πᾶν καὶ χθαμαλόν, μυαρίαν ἥδους κατηγορεῖ, Adamantius. ¶ Labra herbas ruentibus limum ἐλά-
 ta, ut surum generi, Plinius. Οἷς τὰ χεῖλη λεπτὰ, σκληρὰ ἢ τὰ χαλιόδοντες ὁ ἐπαινετικὸς, οἱ δὲ ὄσως ἔχοντες, θυγα-
 νεῖς, (ignobiles, uetus interpres,) ἀναφέρειται ὡς τοῦ, Aristoteles in Physiognomicis: sed hunc locum
 tum deprauatum tum mutilum esse ex Adamantio apparet, cuius hæc sunt uerba: Quibus labia iux-
 ta caninos dentes eleuantur, (ὠρυφθετα,) illi canes ut ore sic ingenio referunt, homines maligni, con-
 tumeliosi, clamosi, conuiciatores. Quibus uero os totum ualde porrigitur, & labia sunt crassa, rotun-
 da & foras uersa, suis illi mores & ingenium referunt. ῥύγχος, id est rostrum Græci de canibus &
 suis dicunt. Suis rostrum latum est, ut facilius infodiat; nam radicum appetens est, Aristotel. de
 partibus. Quædam rostri latitudo est apta ad fodienda mollia; nam porci propter radices quas effo-
 diunt, habent os latum anterius; in cuius medio inter nares est additamentum quasi acutum habens
 20 angulum, quo terram fodit & cauat, Albert. ¶ Dentes exerti apro, hippopotamo, elephanto, Plin-
 ius. Hippopotamis suis quæ ex inferiore mala dentes prorumpunt exerti, quos χαλιόδοντες appel-
 lant, Cælius: non tamen dentes ipsi sic appellantur: sed ipsa animalia, quibus huiusmodi sunt dentes,
 χαλιόδοντες rectè dixeris. Aper dentes habet exertos, quibus suis foeminae carent, Aristot. Et alibi,
 Suis dentes exerti ad auxilium & robur dati sunt, suis autem foeminae mordent, ut quæ careant
 dente exerto. Quemadmodum duobus dentibus apri, sic elephanti armantur, sed situ contrario: il-
 lis enim in sublimē feruntur, his deorsum retorquentur, Gillius. Exertos apri dentes, Plinius denti-
 um sicas nominat. Suis foeminis pauciores sunt dentes quàm maribus, Aristot. Suis dentes
 nunquam decidunt, Plin. Sus dentes non amittit, Aristot. & Albert. nullum profus amittit, Aristot.

¶ Λοῦσιον uocamus fetas in ceruice rigentes, Florentin. Λοῦσιον de sue propriè dicitur, ut iuba de equo
 3º & Leone, Varin. ¶ Qui collo sunt nimium crasso, iracundi, improbi & imperiti habentur, à suum
 natura, (ὠιδής,) Adamant. Κόλλοις uocantur coria duriora circa ceruicem suum & boum, è quibus
 nunc etiam dictos collabos, (καλλῆς,) faciebant, Varin. Plura alicubi in Boue attuli. Collops est quod
 uulgo uocant callosum, καλλωσόν, Florentinus; nominat autem hanc partem statim post λοῦσιον, tan-
 quam proximam: & in sue eligenda, ut multa (magna & crassa) sit requirit. Magis calleo quam apru-
 gnum callum callet, Plautus. Perfa. Grammatici callum interpretantur cutem labore uel opere den-
 siorem factam, cuiusmodi sit in suis rostro, ceruice bouis, animalium plantis pedum. ¶ Sues quo-
 niam hebetiore sensu sunt, inarticulatione corda habent, Aristot. 3. 4. de partib. ¶ Genus quoddam
 ceruorum fel in auribus habere existimatur. In auriculis etiam suis inuenitur humor quidam felli si-
 milis, minus tamen liquidus, sed proximus densitate sua humori splenis. ¶ Petimina in humeris
 4º iumentorum ulcera & uulgius appellat, & Lucilius meminit, cum ait: Vt petimen naso aut lumbos
 ceruicibus tangat. Eo nomine & inter duos armos suis quod est, aut pectus appellari solitum testatur
 Næuius in descriptione suillæ, cum ait: Petimine piscino qui meruerat, Fesc. ¶ Petafo, perna, glan-
 dium, fumen, abdomen, sinciput, clidium, & aliæ quædam suis partes in cibo commendatæ, dicuntur
 in F. ¶ Suillus uenter (uentriculus) amplior est flexuosusq; ut diutius concoquat, habent autem
 omnia ferè utrinq; dentata uentriculum aut suillo aut canino similem, Aristot. Et rursus, Sui uentri-
 culus est amplius, cum paucioribus & læuibus crustis. Nostri uentrem ruminantium uocant buch:
 suis uero & aliorum non ruminantium, magen. ¶ In iocineribus aprorum inueniuntur lapilli,
 aut duritie lapillis similes, candidi, sicuti in uulgari sue, Plin. ¶ Spectile, caro quædam exos infra
 umbilicum; uide in F. ¶ Quæ numerofo foecunda partu, & quibus digiti in pedibus, hæc plures

50 habent mammas toto uentre duplici ordine, ut sues: generosa duodenas, uulgares binis minus: similiter canes, Plinius & Aristot. ¶ Apro testes non absoluti sunt, Aristot. Sues habent testes adnexos, Plin. & ad sedem sessiles, Aristot. Castorem Sosstratus scribit inueniri in desertis Scythiae, & testiculos habere latos apri instar, ὡς κῆρυξ, Scholiastes Nicandri. Polimenta testiculi porcorum dicuntur cum castrantur: à politione uestimentorum, quod similiter ut illa curantur, Fest. Polimenta porci na Plautus dixit. ¶ Sus foemina, genitale ea continet parte, qua pecoris ubera habentur: & cum per libidinem turget, ac prurit ad coitum, sursum tantisper hoc retrahit, uertitq; foras, ut inde mari coitus sit facilior: rescissum id longe productius, & dehiscens amplius est, Aristot. Et alibi, Apria (κῆρυξ) etiam scropharum castratur, &c. Adhaeret autem apria uuluae, ut ipse Aristoteles scribit, inter femina, quā maribus testes maximè continentur. Vide in E. ubi de castratione. Alibi humorem è uulua destillantem post conceptum, apriam nominat, ut in C. referam. ¶ Acro & longano porci, nominantur à Vegetio l. 56. ¶ Ungulas animalium solidas Graeci ὀπλᾶς uocant, ut iumentorum: bisulcas seu bifidas, ut suum, χυλᾶς. Aliquando tamen, poetæ praesertim, hoc discrimen negligunt: apud

Aristophanem sanè *ὁπλᾶς χοίρων* legimus, & alibi *χοῖλᾶς ἰππων*. Sues in Illyrico quibusdam locis solidas habent ungulas, Plin. Sues solipedes (*μόνονχοι*) gignuntur in Illyria, Paonia, & alibi, Aristot. Idem in Mirabilibus, sues solipedes reperiri scribit apud Emathiotas. Est autem Emathia Macedonia, uel pars eius. Mihi etiam amicus quidam narrauit sues solipedes sua memoria in Anglia repertos. Albertus eiusmodi in maritimis locis Flandriæ reperiri testatur. ¶ Sus talo caret probiore, cum inter solipedes & bisulcos ambiguus sit, Aristot. Sues ex utroq; genere (solip. & bisulc.) existimantur: ideo fœdi eorum tali, Plinius. ¶ Sues intorquent caudam, Plinius. Et alibi, Caudæ nudæ sunt hirtis, ut apris.

c.

¶ Sus omne unguentum (odoratum, præsertim amaracinum,) tanquam uenenum fugit & timet, nam omne unguentū, teste Lucretio, setigeris subus acre uenenum est. ¶ Plurimum dormit, præcipue æstate, quum humiditas eius calore resoluitur, Albertus. ¶ Vox. Porcelli grunniunt, Ael. Spartianus. Et cum remigibus grunnisse Elpenora porcis, Iuuenalis Sat. 15. Aut grunnitū, quum iugulatur, sus, Cicero 5. Tusc. Et piscis qui aper uocatur in Acheloo amne grunnitum habet, Plinius. Grunnientem aspexi scrofam, Laberius Sedigito, ut Nonius citat; sicut & illud Varronis Aboriginibus, Grunnit lepido lacte satur mola mactatus porcus, si recte sic legitur. Veteres aliqui, pro grunnire posuerunt uerbum grundire, si modò proba hæc lectio est apud Nonium. Grundire (inquit) proprium est suum, ut Laberius dicit: Grundientem aspexi scropham. (sed alibi in eodem Laberij testimonio, ut iam recitauī, grunnientem, legitur.) Et Claud. lib. 16. Agni grundibant dixit, & Grundibat grauitè pecus suillum. (sic enim quidam legunt.) Etiam hominum esse grunditum Cæcilius Ebrjjs designauit, Hæc Nonius. Grunnitus sui terribilis, præcipue autem uno percusso ceteri grunniunt, & quasi condolentes concurrunt, sed statim obliti sui planctus, ad lutum uel ad cibum redeunt, Obscurus. Græca uocabula super suis uoce ad Philologiam differo. In Macedonia aprī (sues Aelianus) muti esse traduntur, Plinius. Cur sues, cum sursum uidere coguntur, silent? Quoniam genus id animantium unum semper prouum in terram est, cibi audium & rebus gaudens fœdis ac sordidis, ideo subita mutatione conspectus stupefcit, lucisq; copia percussus uocem emitere nullam potest. Sunt tamen qui asperam huius animalis arteriam comprimi per angustiam uelint, cum in sublime erigitur, Aphrodisiensis problematum 1. 140. ¶ Sus animal est calidi temperamentī, Theophrastus. ¶ Cur sues hybernū pilum amittere non solent, cum ceteræ quadrupedes (ut canes & boues) soleant? An quod sus calidissimus omnium est, partiq; calenti corporis eius pilī adhærent, quippe cum pingue tale esse necesse sit. Ceteris itaq; uel quia humor refrigescit, pilī defluunt, uel quia sius calor alimentum concoquere non potest, uel quia bene alimentum concoquitur, nam etsi quando causa cur defluant sit, tamen pinguedo uetare potest, Aristoteles problem. 10. 23. ¶ Scrofæ lac crassissimum est, Aristoteles: & sero reddendo ineptum, ut ouillum quoque, Pinguisimum est omnium, ut ad concretionem coagulo non indigeat, ac perquam modicum seri excernat, decoctumq; ocyssime coaguletur. Ideo neq; facile secedit, neq; uentriculo congruit, sed nauisam gustantibus excitat, Aëtius 2. 85. Scrofæ præpingues, penuriam lactis sentiunt.

¶ Victus. Sus minime herbæ frugūue appetens est, sed radicū maxime ex omnibus animalibus, quoniam rictu aptissimo ad id negocij est, Aristoteles. Et alibi, Suis rostrum latum est ut facilius infodiat, nam radicū appetens est. Labra herbas ruentibus limūq; lata, ut suum generi, Plinius. Vide supra in B. ¶ Pascere gregatim pro ætate uelle uidentur, Arist. ¶ Glandes suauiter quidem a suisbus comeduntur, sed carnem humidam faciunt si solæ dantur, & si grauidæ glandem copiosius ederint, abortum faciunt, ut oues: quibus constantius hoc glandibus esitatis accidit, Aristot. Nouembri mense glandis legendæ ac seruandæ cura nos excitet, quod opus fœminis ac puerilibus operis celebrabitur facile more baccarum, Palladius. Italiæ nemora tantum habent glandium, ut educandis hinc porcorum gregibus maxima ex parte Romanus alatur populus, Authoris nomen non memini. Glans fagea suem hilarem facit, carnem coctibilem ac leuem & utilem stomacho: illigna suem angustam, nitidam, strigosam, ponderosam: querna diffusam & grauissimam, & ipsa glandium æquè dulcissima. Proximam huic cerream tradit Nigidius, nec ex alia solidiorem carnem, sed duram, Iligna tentari sues, nisi paulatim detur, hanc nouissimam cadere, fungosam carnem fieri esculento, robore, subere, Plinius. Et rursus, Haliphloeo inter glandiferas raro glans, & cum tulit amara, quam præter sues nullum attingat animal, ac ne ea quidem si aliud pabulum habeant. Et alibi cum præstantiora quadam castanearum genera recensuisset, subdit: Ceteræ suum pabulo gignuntur, scrupulosa corticis intra nucleos quoq; ruminatione, (ruminationem hic improprie dixit: neq; enim ruminant sues.) Palmarum fructus hi demum seruantur, qui nascuntur in salis atq; sabulosis, ut in Iudæa & Cyrenaica Africa. Nō item in Aegypto, Cypro, Syria, & Seleucia Assyriæ. Quamobrem sues & reliqua animalia ex his saginantur, Plin. Aluntur sues omni cibatu & radicibus, Plinius. Omnē porro situm ruris (inquit Columella) pecus hoc usurpat, nam & montibus, & campis commode pascitur, melius tamen palustribus agris, quàm sitientibus. Nemora sunt conuenientissima, quæ uestiuntur quercu, subere, fago, cerris, ilicibus, oleastris, tamaricibus, corylis, pomiferisq; syluestribus, ut sunt albæ spinæ, Græcæ siliquæ, iuniperus, lotos, pinus, cornus, arbutus, prunus, & paliurus, atq; achrades pyri. Hæc enim diuersis temporibus mitescunt, ac penè toto anno gregem saturant. At ubi

penuria

penuria est arborum, terrenum pabulum consecrabimur, & sicco limosum præferemus, ut paludem rimentur, effodiantque lumbricos, atque in luto uoluentur, quod est huic pecori gratissimum, quin etiam ut aquis abuti possint, namque & id fecisse maxime per æstatem profuit, & dulcis eruisse radículas aquatilis sylvæ, tanquam scirpi iunci, & degeneris arundinis, quam uulgius cannā uocat, nam quidam cultus ager opimas reddit sues, cum est graminosus, & pluribus generibus pomorum confusus, ut per anni diuersa tempora, mala, pruna, pyrum, multiformes nuces, ac ficum præbeat, nec tamen propter hæc parceretur horreis: nam sæpe de manu dandum est, cum foris deficit pabulum, propter quod plurima glans uel cisternis in aquam, uel fumo tabulatis recondenda est. Fabæ quoque, & similia leguminum, cum uilitas permittit, facienda est potestas: Et utique uere, dum adhuc lactant (laudent, Pallad.) Viridia pabula suis plerumque nocent: itaque mane priusquam procedant in pascua, conditiuis cibis sustinendæ sunt, ne immaturis herbis citetur aluus: eoque uitio pecus emaciatur, Hæc tenus Columella. Genus hoc omnibus locis haberi potest, melius tamen agris palustribus quam siccis, præcipue ubi arborum fructuosarum sylua suppetit, quæ subinde maturis fructibus alterna per annum mutatione succurrat. Maxime locis graminosis, & cannarum uel iunci radice nutriuntur. Sed deficientibus alimentis per hyemem, nonnunquam præbenda sunt pabula glandis, castanæ, uel frugum uilia excrementa cæterarum, uerno magis cum lactent (uidetur addendum, & in cibo sunt, uel tale quid: Vide paulò ante in fine uerborum Columellæ) nouella uirentia, quæ porcis solent nocere, Pallad. In pastu locus huic pecori aptus uliginosus, quod delectatur non solum aqua, sed etiam luto: itaque ob eam rem aiunt lupos cum sint nacti sues trahere usque ad aquam, quod dentes feruorem carnis ferre nequeant, Varro. Hoc pecus alitur maxime glande, deinde faba, & ordeo, & cætero frumento: Quæ res non modo pinguitudinem efficiunt, sed etiam carnis iucundum saporē, Varro. Si fundus ministrat, dari solent uinacea ac scapi ex uuis, Idem. Fraxini fructu sues pinguescunt, canes uero dolorem uertebrae coxarum inde sibi contrahunt, Aelian. hoc enim sentire uidetur Gillius interpres cuius obscura hoc in loco translatio est. Frutex cytisus ab Aristomacho Atheniensi miris laudibus prædicatus est pabulo ouium, aridus uero etiam suum, Plin. In Salamine si sus segetem herbescentem fuerit depastus, eius dentes lege Salaminiorum exteruntur, Aelian. Tiphæ grandines tollit, & in cibatu utilis est, Aristot. (Tiphæm Tragus 2.20. ex coniectura interpretatur *welschen weissen/oder weissen Kolben*, hoc est triticum peregrinum, &c.) Ordeum crudum ueri coeundi dandum est: foetis autem scrofis elixum, Aristot. Bulbi quoddam genus in Bawaria suillum uocant, quoniam à suis appetitur, flore rubente uel purpureo, simili floribus lilij conuallium uulgo dicti. describitur ab Hier. Trago Tomo 2. ca. 79. Appetunt & alias radices diuersas, (ut quas Itali dulcichinos uocant, uiciæ syluestris genus quoddam: quod Fuchsius & Tragus non rectè apion Dioscoridis faciunt. Germani appellant *erdnuß* & *süßrot*, hoc est nucem terræ, & panem porcini. quamuis recentiores quidam cyclaminum quoque Latine panem porcini nuncupant, temere ut puto. licet enim à figura panis dici possit, à suis tamen minime appeti crediderim, quod nimium medicamentoso & ingrato sapore, & animalibus quibusdam uenenum sit.) & inter alias radices rapi uel ut uulgo uocant rapunculi syluatici, quod uiolarum fere folia habet, acutiora, radicem candidam, dulcem, non sine lacte: nostri uocant *büchspick*, quod in nemoribus fagorum ferè nascatur. Asplenos, uel ut alij uocant splenion, consumit splenem suum, qui radicem eius edunt, ut copiose dictum est in Boue c. ubi de morbis bouum egimus. Hyoscyamo deuorato insaniunt: Vide infra in Morbis eorum. Edit porcus ferè omnes cibos quibus reliqua animalia utuntur, ita quod ne porci quidem carnibus abstineat, licet non interficiat eum: & hoc expertus sum, quod porci audivissime ederunt baccones (lardum) & alias carnes porcinas, Albertus. Scio sues (domesticos) occisorum à latronibus hominum cadauera in syluis relicta aliquando uorare. Suillum pecus tantopere explendo ab domini deditum est, ut ne proprijs quidem suis foetibus parcat, neque helluationem suam ab humano corpore abstineat, Aelianus. Sues comesse foetus non est prodigium, Plin. Illud autem, quod pertinet ad religionem patrisfamilias, non reticendum putauit: sunt quædam scrofæ, quæ mandunt foetus suos: quod cum sit, non habetur prodigium: nam sues ex omnibus pecudibus impatientissima famis sunt, ita ut aliquando si indigeant pabuli, non tantum alienam (siliceat) sobolem, sed etiam suam consumant, Columella. Audio sanè scrofas quasdam natura sua tam improbas esse, ut suos ipse porcellos deuorare soleant, non aliter quam gallinæ quædam quæ pepererint oua. Sues uorant limaces, Aristot. Sui serpens aduersatur, quia deuoratur ab ea, Idem. Talis & tanta uis ueneni (salamandra) à suis manditur, Plin. Et alibi, Apros in Pamphylia & Ciliciæ montuosis, salamandra ab his deuorata, qui edere moriuntur: nec est intellectus ullus in odore uel sapore. Si quando salamandrā comederit sus, ipse extra periculum est: eos autem qui suis carnibus uescantur, interimit, Aelianus. Cum cicutam homo biberit, ei sanguis quasi congelat, & eatenus concreione spissus fit, ut inde moriatur. Suillum uero pecus, huius saturitate se licet compleuerit, tantum abest eius ueneno tollatur, hac ut maxime pinguescat, Aelian. Sturnos etiam cicuta nutrir legimus. Circa Scytharum & Medorum dictam Thraciæ regionem, locus est uiginti ferè stadiorum spacio, qui hordeum producit quo homines uescuntur, equi uero & boues & cætera animalia abstinent: imò sues etiam & canes excrementa hominum qui mazam aut panem ex hordeo illo comederint, auerfantur, tanquam mortis periculo, Aristoteles in Mirabilib. Solent nostri carnem quam fumo indurare uoluerint, dies

aliquot copioso sale aspersam in uase aliquo relinquere; in cuius fundo partim liquefcente sale, partim saniem remittente carne, ius colligitur, cuius gustu gallinaceum genus mori putant aliqui; sub, etiam nocere, si copiosius eis detur, quamobrem modicum ad reliquam potionem affunditur. ¶ Sus crebro potum desiderat, aestate potissimum, Florentin. Scrofa bis die ut bibant, curant, lactis causa, Varro. Cum omni quadrupedi per aestatem sitis sit infesta, tum suillo maxime est inimica, quare non ut capellam, uel ouem, sic & hoc animal bis ad aquam duci precipimus; sed, si fieri potest, iuxta flumen, aut stagnum per ortum caniculæ detineri, quia cum sit æstuosissimum, non est contentum potione aquæ, nisi obesam illuuiem, atque distentam pabulis aluum demerserit ac refrigerarit; nec ulla re magis gaudet, quam riuus atque cœnoso lacu uolutari. Quod si locorum situs repugnat, ne ita fieri possit, puteis extracta & large canalibus immissa præbenda sunt pocula, quibus nisi assatim satientur, pulmonariæ fiunt, Columella. Suillum pecus in luto se uolutans & aquam turbidam bibens pinguescere audio, Aelian. Sues inebriantur uinaceis saturati, Athenæus. Item face uini in colluuiem eorum mixta. ¶ Plerisque animalium est pinguitudo sine sensu; quam causam sues spirantes à muribus tradunt arrosas. Quin et L. Apronij consularis uiri filio detractos adipēs, leuatumque corpus immobili onere, Plin. Vere sus usque adeo pinguitudine crescere solet, ut se ipsa stans sustinere non possit, neque progredi usquam; itaque eas si quis quod transire uelit, in plostrum imponit. In Hispania ulteriore in Lusitania cum sus esset occisus, Attilius Hispaniensis minime mēdax, & multarum rerum peritus in doctrina dicebat, Lucio Volumnio senatori missam offulam cum duabus costis quæ ponderet III. & XX. pondo, eiusque suis à cute ad os pedem; & III. digitos fuisse. Cui ego: Non minus res admiranda, quam quæ nunc est dicta, in Arcadia scio esse spectatam suam, quæ præ pinguitudine carnis non modo surgere non posset, sed etiam ut in eius corpore forex exesa carne nidum fecisset, & peperisset mures. Hoc etiam in iuuenca factum accepi, Varro. Crescentiensis ex eodem sic habet, in Lusitania fertur sus esse occisus, qui fuit XII. pondo, id est quingentis septuaginta quinque libris; eiusque suis à cute ad os pedem & tres digitos fuisse, id est lardum cum carne uno pede & tribus digitis crassum. Audio etiam nostra memoria Basileæ porcum ab oleario (sic uoco illum qui oleum è iuglandibus exprimit) saginatum, pinguitudine tantum profecisse, ut excauata à muribus foramina in corpore eius reperta sint. Pinguescunt sexaginta diebus, sed magis tridui inedia saginatione orsa, Plin. Sex diebus sensibilibus pinguescit, Albert. legendum sexaginta, non sex, cum Plinio & Aristotele. Nam & nostri tribus ferè mensibus sui saginando opus esse aiunt. Angli aliquando per integrum annum saginant porcum, cuius pingue solidius & lauius fieri uoluerint, ut dicam in F. 30 Sus facillime omnium ad quoduis pabulum assuescit, & celerrime quoque in pinguedinem proficit, pro sui corporis magnitudine: sexaginta enim diebus pinguescit; quantum autem profecerit, non cognoscunt, quibus ea res curæ est, ubi ieiunium ad saginam constituerint. pinguescit fame præfatigatus triduo. & cætera quoque omnia ferè melius præfatigata fame pinguescunt; saginant à triduo iam qui sues obesant. Thraces per saginam, cum primo die potum præbuerint, post interposito uno die præbent, tum duobus, deinde triduo, atque ita subinde augendo numerum usque in septimum, curant, Aristot. Nostri hæc circa potum non ita obseruant: sed post cibos quosdam, ut fabas & pisas, potum eis utilem esse putant: post auenam non item, ne liquidior reddita mox per aluum dilabatur. Pinguescit hoc animal hordeo, milio, ficu, glande, piro, cucumere. Sed maxime tum hoc, tum cætera, quibus uenter calidus est, quiete, immotioneque pinguescunt; cæterum sues pinguiorēs redduntur, etiam cum in luto se uolunt, Aristot. Etrursus, Sed præcipue alunt & opimant ficus & cicer: cibus denique non simplex, sed uariis sagina optima est. gaudent enim sues pabuli mutatione, quemadmodum & cætera animalia: tum etiam fieri aiunt cibi uarietate, ut partim infletur, partim impleatur carne, partim opimetur. Intellego suillum pecus sese in luto uolutans, ac turbidam aquam bibens, cum pingue euadere, tum cibis qui uehementer inflent & expleant, delectari: tum etiam quietem & suile tenebris oppletum appetere, Aelian. Porcos aliqui farina è fabis saginant, ut in Elsatia Germaniæ: multum enim et citò inde proficit pecus; alij (puto) farina hordeacea cum lacte à quo butyrum extractum est. Sues in albis qui sero lactis saginantur, carnem meliorem & albiorem habent ut audio, quam qui glandibus pascuntur. Sed est quando nimium repleti sero, & uentre distenti periclitantur, nisi mox aluus fluat, non præsertim porci qui ita pasci non fuerint assueti. Nutritur hoc animal præcipue glandibus, saginaturque triticeo fursure, aræque reiectamentis, ac denique ipso frumento; hordeum autem præter hoc quod pinguefacit, etiam ut partus facilis sit ipsum animal reddit optime perspirabile, Florentin. in Geopon. 19. 6. Andrea à Lacuna interprete, Græcus codex sic habet, Αἱ δὲ λευκαὶ πρὸς τὸ μέλαν, καὶ ἡ τὴν γῆνιν οὐδὲ σαφὲς ποιεῖ τὸ λεῖον. Cornarius uertit, Hordeum autem supra hoc quod pinguefacit, etiam ad generationem indifferens animal facit, nullo sensu. Andreas à Lacuna sensum quidem aliquem exprimit, sed ineptum: neque enim saginantur sues ut facilius pariant, cum contrarium potius accidat, & lactis etiam penuria laborent quæ pinguiorēs sunt. Ego pro γῆνιν lego γόνιν, hoc est gustum & saporem: hoc sensu, Saginatos hordeo sues, non solum pingues, sed etiam melioris saporis in cibo fieri: ut σαφὲς uerbum interpretemur præstare & excellere. σαφὲς enim excellēs est; nec refert non usitatum esse hoc uerbum, cum non pauca huiusmodi in Geoponicis reperiuntur utpote à recentioribus Græcis conscripta aut certe collecta. Confirmat sententiam nostram Varro, his uerbis: Hoc pecus alitur maxime glande, deinde faba & ordeo, & cætero frumento; quæ res non modo

modo pinguitudinem efficiunt, sed etiam carnis iucundum saporem. In regionibus quæ cereuisiā bibunt, hordeo pro cereuisiā coquenda macerato in aqua, optimè saginantur. Nostri auenam, secalē, & glandes eis obijciunt. Pistores ac molitores fursure pascunt. Tum pistores scrofipasci qui alūt fursure sues, Plaut. Capt. Olearij reliquijs iuglandium expresso ab eis oleo maximè pingues reddunt. Non aliunde magis quàm loti palustris radice sues crassescunt, Plin. Et alibi, Filicis utriusq; radice sues pinguescunt. Reliqui ad saginationem pertinentes cibi, dicti sunt superius inter cibos simpliciter. Scrofa nimium pinguis parum lactis habet, & porcellos alere non potest. Tam sues, quàm cætera animalia omnia solent, cum lactantur, extenuari, Aristot. Sexta pars ponderis quantū ponderarit uiuus (sus saginatus) absumitur occiso in pilos, sanguinem, & reliqua id genus, (excremēta,) Aristot. M. Varro principatum dat ad agros latificandos turdorum fimo ex auarijs: quod etiam pabulo bouum suumq; magnificat, neq; alio cibo celerius pinguescere asseuerat, Plin. Sus in regionib. calidis propter uiscosi motum humidū, maior & obesior euadit quàm in frigidis, Albert. Frisij qui maritimam Germaniæ oram habitant, boues & porcos uno eodemq; cibo saginant: boui enim ad præsepe legato hordeum cum suis folliculis siue glumis præbent, id bos dentibus non comminuens, deglutit, & ex molliore tantum eius parte, quæ emolliri in uentriculo eius potuit, nutrimentum capit; reliquum cum stercore reddit. Porcus igitur caudæ bouis alligatus, ut aiunt, hordei grana cum stercore emissa mandit atq; pinguescit, Albert. Sues utriusq; sexus castrati, celerius pinguescunt. De castratione uero eorum cap. quinto dicam.

¶ In luto uolutatio suillo generi grata, Plin. Hæc eorum requies est, ut lauatio homini, Varro. Sus nulla re magis gaudet quàm riuis atq; cœnoso lacu uolutari, ut superius in mentione potus recti tauī ex Colum. Volutatione in luto pinguescit, Arist. Ephesus Heraclitus ait sues cœno, cohortales aues puluere uel cinere lauari, Columel. Cur stercorebus sues gaudeant? Medici rationem reddunt, quod iecur habeant maximum, quæ quidem sedes cupiditatis siue libidinis est. Aristoteles uero quoniam naribus crassis interceptisq; sint, idcirco uim hebetem olfaciendi habere, itaq; fœtorem nequire percipere scripsit, (ὅτι παχὺν ῥύγχος ἔχοντες, ὥστε σφαχρὸς μὲν τὸ ὄσφρησιν, καὶ μὴ ἀνπλασματικὸν μὲν τὸ ἀνσῶδες,) Alex. Aphrodisiensis Problem. 1. 36.

¶ Mares non ultra trimatum generant, Plin. Apro ad triennium probitas coeundi edurat: uetustioribus proles deterior gignitur: nullus enim præterea profectus ei accedit, nulla uirium recreatio: solet inire pabulo satiat, & cum alteram non subegerit, uel initus breuior agitur, & fœtus corpore minore creatur, Arist. Verres octo mensium incipit saltē, permanetq; ut id rectē facere possit, usq; ad quartum annum, deinde castratur, saginaturq; quoad perueniat ad lanium, Varro. Ad fœturā uerres duobus mensibus ante secernendi. Prodest apro coeunti hordeum apponere pabulo: quod idem & scrofae fœtæ commodum est, sed elixum, Aristot. Verres unicus sufficit uel decem suisbus implendis, Florentin. Verrem subantis audita uoce, nisi admittatur, cibum non capere aiunt, usq; in maciem, Plin. Homerus non ignorans ut sus uidens fœminam sese extenuet, & carnes atterat, facit mares separatim à fœminis cubare, Aelian. Locus Homeri est Odys. 8. circa initium. Verres propter copiosum humorem multum ac diu coit, quoniam calidus non est, Alber. Maribus in coitu plurima est asperitas: tunc inter se dimicant indurantes attritu arborum costas, Text. de suisbus simpliciter: cum Plinij de feris tantum suisbus hæc uerba sint. Equos & canes & sues initus matutinū appetere, fœminas autem post meridiem blandiri, diligentiores tradunt, Plin. Mas si pinguet, inire omnibus anni temporibus potest, nec solum interdū, sed etiam noctu, aut certe matutino potissimum tempore: senescens autem minus subinde agit, ut dictum est: sæpe qui uel per ætatem, uel per infirmitatem suæ naturæ nequeant expedite coire, quum fœmina impotens sustinendi maris fessa clunes demittat, cubantes unā cum fœmina coeunt, Aristot. Fœminæ senectute fessæ cubantes coeunt, Plin. Aegyptij suem (τὴν ὄν) animal profanum existimant: uidetur enim præcipuè iniri decrescēte Luna, Plutarch. in lib. de Iside. Sues sapius coeunt pariuntq; propter teporem & pabuli ubertatem, ut alia etiam animalia quæ cum homine uiuunt, Arist. Sues agrestes semel (anno) coeunt, domestici sæpe: nimirum propter pabulum, calorem atq; laborem: quippe cum Venus comes satietatis sit, etc. Arist. problem. 10. 46. Plutarchus etiam causarum naturalium quæstione 21. inquiri cur scrophæ siue domesticæ porcæ, & sapius, & alijs atq; alijs anni partibus fœtæ sint, cum sues feræ omnes & semel tantum quotannis, & propè circa idem tempus, nimirum cum æstas appropinquat, pariant: Vnde apud quendam legatur, μικτὴν νυκτὸς ὕειν, ἢ ἡμέραν τέκεν ἀγροτόφῳ οὖς; hoc est, Non amplius pluuere nocte quā peperit porca agrestis. Reijcit autem causam similiter ut Aristoteles in alimentum & laborem. quod domesticis alimentum abunde semper suppetat, nec ut feræ id inquirere, ac sæpe sibi metuere cogantur: sed neq; adeo laborent, cum à subulcis parum separentur: agrestes uero passim per montes uagantur, unde nutrimentum omne in corpus consumitur. Aut forte, inquit, domestici cum subinde conuersentur & gregatim degant, ex ipsa consuetudine magis ad libidinem feruntur: agrestes uero cum mares à fœminis separentur, tardos & hebetes ad uenerem motus habent. Aut uerum etiam illud est quod Aristoteles dicit, chlunen ab Homero nominari suem monorchin, id est unius testiculī, quoniam plerisq; ex affricu ad truncos, testes atterantur. Sus animal cur sit multiparum, in sequentibus explicabo. Sues tum mares, tum fœminæ coire incipiunt mense suæ ætatis octauo: quanquam mas antequam sit anniculus, prolem generat uitiosam; fœmina annicula parit: sic enim tempus gerendi

uteri exigit, Sed non omnibus locis eadem ætatis ratio est, ut dixi: iam enim sues, non nusquam tam mares quam fœminæ quarto coeunt mense: sexto tamen ita, ut uel prognerare & educare possint: non nusquam apri mense decimo inire incipiunt. Valent h̄ coitu ad triennium, Aristot. Suilli pecoris admissura à fauonio ad æquinoctium uernum, Plinius & Varro: hoc est, à calendis Februarijs ad duodecimum diem Martij, Crescentiensis. Ita enim contingit, ut scropha æstate pariat: quatuor enim menses est prægna: & tunc parit, cum pabulo abundat terra, Varro & Florentin. Vbi autem sues concepisse apparet, separant ab eis uerres, ut qui eas inuadentes & deturbantes, abortire cogant, Florentin. Aetatis octauo mense (porcæ) coeunt: quibusdam in locis etiam à quarto ad septimum annum, Plin. Februario mense uerres maximè fœminas debent inire, Pallad. Fœmina sus habetur ad partus ædendos idonea ferè usq; in annos septem, quæ quanto fœcundior est celerius senescit. Annicula non improbè concipit, sed iniri debet mense Februario, Columella & Pallad. Non minores admittendæ quàm anniculæ. Melius uiginti menses expectare, ut bimæ pariant. Cum coeperint, id facere dicuntur usq; ad septimum annum rectè. Admissuras cum faciunt, prodigunt in lutosos limites ac lustra, ut uoluentur in luto, quod est illarum requies, ut lauatio homini. Cum omnes conceperunt, rursus segregant uerres, Varro. Audio scrofas apud nos per annos circiter octo parere. Sus ubi quintumdecimum annum nacta est, non præterea generat, sed efferatur. Si pinguet, ocyus & iuuenis & senescens mouetur ad coitum, Aristoteles. Scrofa post quindecim annos non pariet, nisi admodum carnosa & bene nutrita fuerit, Albertus.

¶ Sues natura libidinosa sunt. ὄνον τε καὶ συνὴν κοινόν, ἢ πρὸς τὰ ἀφροδίσια ἔστι, (ἐκείνης,) Arist. in Phisognom. In suis subare (καπρῶν) dicitur, cum affectæ libidine currunt relicta societate, & emittunt id quod apriam (καπρία) uocant, ut equæ nominatum hippomanes, Aristoteles. Idem tamen alibi in scrophis καπρία uocat, (καπρῶν quidem pro genitali uiri quandoq; accipitur,) quod suis castrandis excinditur, ut pluribus dicam in E. Horatius Epod. 12. de muliere dixit, iamq; subando Tenta cubilia, testæq; rumpit. Hinc & subatio nomen apud Plinium. Suum libido ardentissima, ita ut opprobrium mulieribus inde tractum sit cum subare & subire dicuntur, Festus. Sic de equabus, equire dicitur, ἰππομανῆν: de uaccis τωρῶν, (löffig syn, dicunt nostri in genere de quibus suis brutis fœminis coitum appetentibus.) Sunt & alia eiusdem terminationis uerba quæ desyderiū significant, ut φονῶν. ἐνλάει, καπρῶν, σκωλικῶν. θύλας, σκωλικῶν σαρκῶν, Hesych. & Varinus. Καπρῶντας, ὁρμητικῶς ἔχοντας πρὸς συνουσίαν, Varinus. quasi de masculis etiam aliquando dicatur, quod ego legere non memini: & si fortè de maribus reperiatur, accipietur certè improprie. καπρῶν proprie dicitur de porca uerè desyderante, ut τωρῶν de uacca, Varinus. Terminatio quidem in αω alijs etiam uerbis desyderium significantibus communis est, ut φονῶν, θανάσιω. γράως καπρῶσα, Anus subans, de muliere præter ætatem libidinosa, Erasmus non rectè uertit hircissans, ut docui inter prouerbia ex Hirco. Ἀφροδίσια ἄγρον in Danaë Sophoclis aliqui suam interpretantur, est enim hoc animal prouum in Venerem, ut de uerba καπρῶν & καπρῶναι facta, Hesychius. Θρήνοι, καπρῶσαι, Hes. & Varinus. Idem θρήνοι exapponunt ῥιθροσίαν, ῥιθροσίαν, id est furere, est enim sanè furor quidam, impetus ille ad Venerem. Canes ubi mirè in Venerem feruntur, dicuntur σκυζῶν, (catulientem fœminam Plautus dixit,) sues καπρῶν, Cælius. Si mas propter ætatem coire non potest, declinat à porca, & porca salit marè & prouocat eum, Albertus. Sues fœminæ cum libidine excitantur, quod subare dicitur, uel homines aggreduuntur, Aristoteles. Fœminas subantes in tantum efferari aiunt, ut hominem lacerent, candida maximè ueste indutum, rabies ea aceto mitigatur naturæ asperso, Plinius. Quadrupedum prægnantes Venerem arcent, præter equam & suem, Plinius. Aristoteles uero, Sola animalium mulier & equa grauida coitum patiuntur. ¶ Implentur sues uno coitu, qui geminatur propter facilitatem abortiendi (Eadem ferè paulò post ex Aristotele recitabo:) remedium, ne prima subatione, neq; ante flaccidas aures coitus fiat, Plinius. Cauendum ne prima subatione ante aures flaccidas coitus fiat, frustra etenim fuerit. At si plena iam auditate ac desiderio libidinis turgido admissura fiat, unus (ut modo dixi) initus satis sit, Aristot. Etrursus, Concipit præcipue sus, cum præ libidine gestiente pruriens aurículas flaccidas demittit: aliter semen à uulua respuitur, relapsūq; euanescit. Sunt & scrofis aliæ statim prolis fœcundæ laudabilis, aliæ increscentes melius generant, Idem. Sues tantum coitu spumam ore fundere diligentiores tradit, Plinius. Suis propriæ sunt uoces ad Venerem coitum, Aristot. Scrofa nisi conceperit, iterum & iterum coire quarit, Albertus. Sues cicles uerum ferunt menses quatuor, Aristoteles, Plinius, Varro, & alij. Iniri debet mense Februario, Quatuor quoq; mensibus fœta, quinto parere, cum iam herbæ solidiores sunt, ut & firma lactis maturitas porcis contingat, & cum desierint uberibus ali, stipula pascantur, cæterisq; leguminum caducis frugibus. Hoc autem sit longinquis regionibus, ubi nihil nisi submittere expedit. Nam suburbanis lactens porcus ære mutandus est: sic enim mater non educando, labori subtrahitur, celeriusq; iterum conceptū partū edet. Idq; bis anno faciet, Columel. Quarto exempto mense pariunt, ubi quintus incipiet. Incipiunt autem, sicut dixi, mense Februario, ut solidioribus herbis nati, & stipula succedente pascantur, Palladius. Partus bis anno, Plinius. Fœminæ in partu asperiores, Textor: sed Plinius de feris tantum suis hoc scribit. Natura diuisus est scrofæ annus bifariam, quod bis parit in anno: quaternis mensibus fert uentrem, binis nutrit, Varro. Bisulca, pauca generant, præterquam sues, Aristot. Senescentes etiam pariunt quidem simili modo, sed tardius coeunt, implentur uno coitu.

tu, sapius tamen superuentum patiuntur, ea de causa, quod post coitum humorem, quam apriam nonnulli appellant, emittunt; quod quidem commune omnibus incidit, sed aliqua una cum hoc semen etiam admissum eijciunt, Aristot. Ex omnibus quæ perfectos foetus, sues tantum & numerosos ædunt: item plures, contra naturam solidipedum aut bisulcorum, Plin. Sola inter multiparæ sus parit perfectos, eaq; una euariat, generat enim multos multifidi generis, cum & bisulcum & solipes sit, sunt enim locis quibusdam sues solida ungula, partu igitur numerosa est: quoniam alimentum quod in corporis magnitudinem absumeretur, in excrementum seminale decedit. Id enim ut solipes magnitudine caret, (id est, ipsa scropha, quamuis solipes sit, magnitudine caret, & sic non indiget multo alimento, Niphus.) quin & potius quasi ambigens cum natura solipedum, bisulcum est, hac igitur causa & unum parit, & duos, & quod plurimum, multos, enutrit uero usq; in finem quæ peperit, propter sui corporis alimoniam probam, habet enim ut solum pingue suis stirpibus: sic scropha filijs alimentum copiosum & commodum, Aristot. de generat. anim. 4. 6. Et alibi, Numerus partus plurimum ad uicenos, si tamen multos pepererint, educare omnes non queunt, Numerus foecunditatis ad uicenos: sed educare tam multos nequeunt, Plinius. Apud nos ut plurimum circiter sedecim parere audio, sed raro, sæpe octonos uel denos. Sue quod ad uescendum hominibus apta sit, nihil genuit natura foecundius, Gillius. Sus ad foeturam quàm sit foecunda, animaduertunt ferè ex primo partu, quod non multum in reliquis mutat, Varro. Paucissima sus ædit prima partione, uiaget secunda, nec senescens copia foetus deficitur, quanquam lentius coit, Aristot. Penuriam lactis præpingues sentiunt, & primo foetu minus sunt numerosæ, Plin. Parere tot oportet porcos quot

10. mammas habeat, (habent quidem denas pleræq; ad summum duodenas:) si minus pariat, fructuariam idoneam non esse: si plures pariat, esse portentum, (existimandum est.) In quo illud antiquissimum fuisse scribitur, quod sus Aenææ Lauinæ triginta porcos peperit albos: itaq; quod portenderit factum, triginta annis ut Lauinenses conderent oppidum Albam, Var. Sola ex omni calidorum genere canis & sus, partu numeroso notantur, Theophrastus de caus. 1. 27. Cur quouis anni tempore & sæpius sues mansuetæ coeant, ac pariant non certo tempore, (bis anno,) agrestes uero semel tantum & itato tempore, ex Plutarcho & Aristotele in præcedentibus docui. Sus, canis, lepus, partu sunt numeroso: nimirum quod uulvas siue uteros continent multos, totidemq; formandi loculamenta, Aristotel. Problem. 10. 16. Cur sus & canis sint tam foecundæ & multiparæ, Democritus causam affert, quod multiplicem uuluam & seminis cellas receptatrices multas habeant: eas omnes semen non uno initu explet, (Atqui Aristoteles & Plinius tum canes tum sues uno coitu impleri scribunt:) sed iterum & sæpius eæ profeminantur, ut frequentia seminis receptacula impleantur, Aelian. Scropha foecundior alba, Iuuenal. Citatur ab Erasmo in prouerbio Regia uaccula, quod olim de prodigiosa foecunditate ferebatur: quod ætate Ptolemæi iunioris uacca quædam eodem partu sex ædidisset uittulos. Cur parua quædam quadrupedes, ut canes, sues, capræ, oues monstra frequentius pariunt quàm grandes? An quod parua longè foecundiores sunt: monstra autem tum confici solent, cum plura semina inter sese cohærescunt & confunduntur, &c. Aristot. Problem. 10. 60. ¶ Foetus qui in utero læsus minutusq; fuerit, metachœrum dicitur (quasi posthumum uoces, inquit Gaza: mihi non placet,) quod in parte qualibet uulvæ accidere potest, Aristotel. Foecundioribus (multiparis) animalibus, atq; etiam magis multifidis, (ut canibus,) sæpius accidit monstra parere: nam cum alio,

40. qui ferè imperfectos ædant, (ut canis cæcos:) facilius ad monstrificam partionem delabuntur, (ut capræ etiam & oues:) & in ijs potissimum etiam quæ metachœra appellantur consistunt: quæ aliquate nus labe monstrifica sunt affecta: nam deesse aut superesse quicquam monstruosum & præter naturam est, Aristot. de generat. anim. 4. 4. Videri autem posset hoc ex loco Aristoteles metachœron uocare foetum, non suis tantum, sed cuiusq; animantis in utero læsum minutumq;: quoniam nulla hic suis mentio. Ego locum hunc mutilum esse crediderim, & suis mentionem addendam: quemadmodum in problematibus etiam 10. 60. ubi eiusdem argumenti quæstio tractatur, & eadem animalia multipara nominantur, (canis, ouis, capra,) sus quoq; nominatur, quamuis sine metachœri mentione. Certe uocabulum ipsum, à chœro, id est porco compositum, de eo tantum, non item alijs animalibus, rectè accipi indicio est. Et Aristotelis uerba quæ superius recitauimus ex histor. anim. 6. 18. ita posita sunt, ut de sue priuatim in præcedentibus simul & sequentibus agatur. Et eiusdem libri cap. 24. Ginni, inquit, ex equa prodeunt, cum in gerendo utero ægrotauit, more pumilionum in ordine hominum, aut porcorum deprauatorum in genere suum, quos posthumos (μετάχρηστα) nuncupauimus. Et in fine lib. 2. de generat. anim. Metachœrum uocatur, quod in scrofa utero læsum deprauatumq; est, & magnitudine imminutum, quasi aporcellum dixeris: idq; cuilibet scrofa accidere potest: sic à mulis ginni generantur. Vertit autem Gaza aporcellum, nimirum quod a. priuatium apud Græcos aliquando minuat, ut ἀπύρνα. Μετάχρηστα Polluci sunt cordi & parui porci, Sus cordus, Græcis ὀφίγονος, Hermolaus. Μετάχρηστα, τὰ ὀφίγονα ἢ ὀφύ, Varinus (ni fallor) alicubi: Cælius sues serius nascentes interpretatur. Sed hoc non sensit Aristoteles. ¶ Si grauidæ glandem copiosius ederint, abortum faciunt, ut oues: quibus constantius hoc glandibus elatis accidit, Aristot. Si grauida admodum pinguescat, efficitur, ut foeta minus habeat lactis. Proles, quod ad ætatem attinet, optima est, cum uigent parentes: quod ad tempora, præstantior quæ hyemis initio gignitur: deterrima, quæ æstate: quippe quæ parua, exilis, & perhumida sit, Aristoteles, & Albertus. Porci qui nati sunt hyeme, fiunt exiles

propter frigora, & quod matres eos aspernantur, propter exiguitatem lactis, & quod dentibus satiantur propterea mamma, Varro. Partus qui aduntur hyeme, nutriuntur infelicissimè, (*λεπιδυλα γένου*), & ob aeris intemperantiam, & ob id etiam, quod largam lactis copiam non sugant, nimirum matribus ipsis eos tunc abigentibus, quod mamma laborantes penuria lactis, attrita inter dentes exulcerentur, Florentin. Nostri præferunt porcellos Martio natos, (*Wergling*), aut saltem uno uel altero mense prius. In calidis regionibus melior est foetus porcæ hyemalis quam æstiuus, in frigidis autem contra, Liber de nat. rerum. Diebus decem circa brumam statim dentatos nasci, Nigidius tradit, Plin. Sues & canes post partum sæuire solent; nimirum quia extenuantur, ratione inedia, & integra eis materia secernitur; non excrementa solum ut ouibus & mulieribus, Aristot. problem. 10. 37. Cum scrofa peperit, primam mammam porco qui primus in lucem prodijt, præbet, Aristot. Et rursum, Porcis æditis primis, mammas præbent primas. hæ enim mamma plurimum lactis obtinent, Primis genitis in quoque partu sues, primas præbent mammas. Eæ sunt faucibus proximæ; tamen (aliæ ut, forte, &) suam quisque nouit in foetu quo genitus est ordine, (quod Io. Tzetzes quoque scribit;) eaque alitur, nec alia, detracta illa alumno suo, sterilescit ilico ac resilit. Vno uero ex omni turba relicto, sola munifex, quæ genito fuerat attributa, descendit, Plin. De sanitate suum unum modo exempli causa dicam: Porcis lactentibus si scrofa lac non potest suppeditare, triticum frictum dare oportet, (crudum enim soluit aluum,) uel ordeum obijci ex aqua, quoad fiant trimestres, Varro. Scrofam in sua quaque hara suos alere oportet porcos: Vide infra cap. quinto. Curabit autem ut foetus proprios cum unaquaque procludat. Plus uero quam octo (sicut Columella dicit) nutrire non debet. Mihi uero utilius probatur experto, porcæ cui pabula suppetunt, ut plurimum sex nutrire debere, quia licet plures possit educare, tamen frequentiore numero sucra deficiet, Pallad. Nutricare octonos porcos paruulos primò possunt, incremento facto à peritis dimidia pars remoueri solet: quod neque mater sola potest sufferre lac, neque congenerati alescendo roborari, Varro. Porci à mamma menses duos non disiunguntur, Idem. Etrurii, In nutritu, quam porcationem appellabant, binis mensibus porcos sinunt cum matribus; sed eos, cum iam pasci possunt, secernunt. Vbi sues pepererint, porcellos una cum matribus relinquentes bimestre, eos postea secernunt, matresque denuo supponunt, ut ex toto anno, octo quidem menses digerantur in ipsam impregnationem, quatuor uero, in educationem emissorum in lucem, Florentin. Vbi facultas est transigendi, uenditis qui subinde nati sunt, celerior matribus foetura reparatur, Pallad. ¶ Hybridam ex sue domestica & apro natum suum appellant aliqui.

¶ Morbi suum. Aconitum enecat pantheras, sues, lupos, bestiasque omnes in carnibus obiectæ, Dioscorides; sed apparet eum de suis feris loqui, feris enim tantum aconitum & alia uenena obijciunt uenatores; quanquam domesticis quoque, ut quibuscunque alijs animalibus letale est aconitum, Syanchus, *Σύαγχος*, radix qua sues à uenatoribus capiuntur, Hesych. & Varin. Videtur autem non alia hæc radix quam aconiti esse, cum & radix similiter usurpetur, & strangulando, (unde & aconito pardalianchi cognomen,) similiter quod ex uocabuli compositione apparet, mortem inferat. Sues necat chamaeleon albus, radice scilicet cum polenta & hydrelæo subacta, Dioscor. uide in Cane c. Succus radicis chamaeleonis candidi occidit canes suesque in polenta: addita aqua & oleo contrahit in se mures ac necat, ni protinus aquam sorbeant, Plinius. Elleboro nigro equi, boues, sues necantur; itaque cattent id, cum candido uescantur, Plinius. Sues cum imprudentes hyoscyamum comederint, etsi ægerrime afficiuntur, (resoluuntur & conuelluntur, Hermolaus) tamen reptantes sese ad aquas trahunt: quo profecti, cancos legunt, & deuorant, eorumque cibo ad incolumitatem restituuntur, Aelianus. Hyoscyamo potu sues insaniunt, unde *ὑοσκυαμῶν* pro insanire & delirare, Pherecrates *Κοιτανόης*, Varinus. *ὑοσκυαμῶν*, *μαλὲν ἂν τὸ πάθος*, Hesychius. Hyoscyamus quidem Latine ad uerbum fabam suillam sonat, quoniam sues, ut Aelianus refert, pastu eius conuellantur præsentis mortis periculo, nisi copiosa aqua statim se foris & intus proluerint, Marcellus Vergilius. Sed nos alia de hyoscyamo Aeliani uerba, interprete Gillio, proxime recitauimus; quæ magis probo, quoniam & Hermolaus similiter legit Corollario 682. *Χοιρὰ δὲ βλεθρῶν*, legitur inter nomenclaturas Xanthij herbae apud Dioscoridem, sic dictum, ut ipse coniicio, non quod choeros, id est porcos, sed quod choerados siue scrophulos tollat; nam & contra tumores, Dioscoride teste, utiliter emplastri modo impositur. Herba quam nostri anserinum pedem à foliorum figura nominant, quam Hieronymus Tragus Tomi primi de plantis ca. 101. inter solana describit, (& à Germanis nonnullis à suum pernicio *Schweinſtode* / & *seuwplag* appellari scribit,) suis si forte ederint uenenosa esse creditur, idque non raris experimentis constare ait. Eadem forte chenopus Plinij fuerit, cuius ille semel tantum mentionit 11. 8. quoniam & nomen conuenit, & uis forsitan uenenata: huius enim & rumicis flores apes non attingunt, ut Plin. scribit; quamuis inde non sequitur uel homini uel sui uenenatam esse, ut neque rumex est. Ego coniecturam tantum affero, Quin & scrophularia maior, foetida herba, urticae ferè folijs, etc. (nostri uocant *brunwurz*, id est herbam spadiceam, à colore: uel *schwargenachtschatt*, id est solanum nigrum, improprie tamen) suillo generi exitio esse fertur. Eupatorio aquatico, (ut pharmacopola quidam uocant, Ruellius hydropiper, nostri ceruinum trifolium, &c.) hirundinaria, quam aliqui asclepiadem putant; & arcio, id est personata seu lappa maiore, tum sues tum pecudes omnes abstinere audio.

¶ Si quæ reptilium bestiarum sues momorderit, iisdem remedijs dictis in læsis pecoribus, (bub. ouib. capris) curabuntur, Didymus. Nihil æquè aduersari serpentibus quàm cancos, suesq; percussas hoc pabulo sibi mederi, (Thrasyllus author est,) Plin. Sues à scorpionibus in Scythia interimuntur: quanquam cæteros uirulentos ictus minimè sentiunt. & nigri eorum potissimum pereunt: quisq; tamen celerrimè interit, si ictus adierit aquam, Aristot. Scorpiones in Scythia interimunt etiam sues, alioquin uiuaciores contra uenena talia, Plin. Sus agrè fert hyemem, facileq; à frigore labefactatur: quocirca ipsis extruunt haras, ex quibus hyeme non educunt prius quàm glacies (pruina) prorsus discussa fuerit, Florentin. ¶ *Χάλαρα*, morbus quidam suum, Helych. & Varin. Latine grandinem uocant recentiores, uocem Græcam interpretati: reperiuntur enim in carne suis grandi nosæ grana quædam alba & rotunda, grandini similia, & similiter sparsa, magnitudine lentis. Vnū ex omnibus quæ nouimus animalibus, sus grandinem concipit, Aristot. (Atqui gallinæ etiam præsertim albæ, sæpius grandinosæ apud nos reperiuntur.) Hinc & uerbum *χάλαρα* factum, id est grandine laborare, ut *απληνίζω, ὑδραίνω*, Scholiastes in Pacem Aristoph. Suis plerumq; est grandinosa caro: quo sanè argumento, chalaros dicit sues Græcorum natio: quia in mortuorum carnibus uisatur *χάλαρα*, id est grando: sed in uiuentibus latens grassatur morbus, Cælius. *Χάλαρα, χαλαρός ὄνις*, est autem hic morbus pecorum, (*ὡς δρεμμάτων*: suum melius dixisset) qui in uiuentibus latet, apparet autem in dissectis, grandine carnibus eorum permixta & inhaerente, Varinus: qui & hoc Aristophanis citat, *Σκεψώμεθ' εἰ χάλαρα*, Eadem ferè Suidas: qui tamen *χάλαρα* uerbum apud Aristophanem non simpliciter *χαλαρός ὄνις* exponit, sed addit *τὸν πρωκτὸν*, ut poëta improprio & obscæno sensu hoc uerbo sit usus: nec rectè aut propriè porcus grandinosus Græcè *χαλαρός* dicatur, contra Celiū & Varinū: quanquam suis grandinosi caro *χάλαρα* sit, id est laxa & mollis: & ut Aristoteles inquit, *ὕδα λίαν*: & grandinosos sues fieri dicit qui *ὕδα ἄρρωστοι* sunt. *Χάλαρα πᾶσι παύ* (lego *πᾶσι*) *χαίρω*, Suid. Nostri hunc morbum uocant *finnen* alij *psinnen*. Angli mesell: quo nomīne etiam pustulas (morbillos) puerorum uocant, à simili ferè figura coloreq;: quanquam non intra carnem sed in superficie cutis nascantur, &c. Itali gremm, Suem sic affectum nostri *finnig*, Angli meselled, Galli leprosum aut sursume, quod super lingua grandines quasi semina quædam sparsa appareant. Itali gremignos: Aristoteles *χάλαρα ὄνις* & *χάλαρον*. Lanij nostri uulgo dicunt suem nullum esse, qui non ut minimum tria grandinis grana habeat: sed ea nisi abundant non obesse. quod si in lingua uel unicum appareat, undiquaq; grandinosos esse pronunciant qui sues publicè uendendos apud nos (ore diducto per insertum baculum seu paxillum: quod coquos in mortuis suis facere apud Suidam legitur, nostri antequam emant uiuos sic inspiciendos curant) & in Gallia, & alijs etiam plerisq; regionibus puto inspicunt. est quando abundant quidem, nec ullum tamen in lingua indicium apparet. Elephantiacis uenulæ sub lingua uaricosæ fiunt ac nigrescunt: quod signum est etiam uiscera ipsa in simili constitutione esse, qualis in porcis quibusdam circa interna uidetur, quæ grandinis nomine insignitur, Aëtius. Grandinosi fiunt sues, (inquit Aristoteles,) quorum crura & collum & armi carne constant humidiorè, quibus partibus uel grandines plurimæ innascuntur: caro dulcior est si grandines habet paucas: sed si multas, humida ualde, & insipida est. Facile qui grandent cognoscuntur: parte enim linguae inferiore grandines habentur, & si setam dorso euellas, cruorem in radice pili euulsi uideris. Pedibus etiam posterioribus constare non possunt, qui grandent. carent grandine cum adhuc lactent. tolluntur grandines tipha, quæ uel in cibatu utilis est, Hæc Aristoteles 8. 21. interprete Gaza. quem locum Albertus ex Auicenna, ineptè ut solet reddidit his uerbis: Porcis etiam mollis carnis qui sunt castrati contingunt pustulæ in crure & collo & spatulis: & sepe sunt istæ pustulæ sub lingua & sub axillis: & uocantur leprosi tales porci, &c. conuenit autem eis in cibo cicer & ficus: Hæc Aristoteles non aduersus grandinem, sed simpliciter ut obesentur suis dari iubet. Index suis inualidæ, cruor in radice setæ dorso euulso, caput obliquum in incessu, Plin. Qui emunt sues, ex setis à ceruice auulsis illos discernunt, nam si infectas eas cruore uideant, (id est circa radicem crassiusculam habentes saniem) ægrotare eos aiunt: sin autem puras, bene se habere, Florentinus in Geopon. 19. 6. & 7. Atqui Aristoteles hoc ex setis indicium de grandine sola scribit, non etiam alijs morbis: & similiter hodie multi suem grandinosum iudicant illum, cuius extractæ setæ crassum humorem in radice retinent, & cauda teres fuerit: latam enim bonæ ueletudinis signum faciunt. Sunt qui dies aliquot (circiter quatuordecim) porcis antequam mactentur cineris nonnihil in colluuiem eorum admisceant, præsertim de ligno nucis, ut eo remedio grandines abigant: alij eodem tempore, uel aliàs etiam, lentis pugillū semper adijciunt. Sic affectos sues nostri non edunt, nec publicè uendilicet, ut neq; Galli, pauperes tamen edunt quia paruo emuntur. obesse negant, nisi nimium grandinosa fuerit caro. ego ceu prorsus insalubrem & pessimi succi omnino relinquendam consulo. *Χάλαρα, χαλάριον*, grando, collectio est sub cute buboni ac Aegyptiæ fabæ similis, ut inquit Pollux, dolorem si tangatur afferens. Dicuntur & in oculo grandines, cum segnis humor circa pelpebras coierit, sed ita, ut id tuberculum digito huc & illuc impelli possit, Niphus. ¶ Ut ne porci ægrotent, Rhamni radicem tritam, in aquam ubi se proluunt sues, proijcito, Galē. li. 3. de parabilib. ca. 101. Carnem caballinam discocctam potu suffi morbis mederi reperimus, Plin. Rubeta decocta & in aqua potu data, suum morbis medetur, uel cuiuscunq; ranæ cinis, Idem. Sues non ægrotabunt, si nouè cancos fluuiales eis comedendos porrexeris, Didymus, Cancris quidem edendis ipsos sibi contra hyoscyamum & ictus scorpionum me-

deri in præcedentibus dictum est. Druidæ Gallorum famolum herbam nominauere nascentem in humidis; & hanc sinistra manu legi à ieiunis cōtra morbos suum boumque iussere, nec respicere legentem, nec alibi quàm in canali deponere, ibique contere poturis, Plinius lib. 24. Lappa canaria medetur suis effossa sine ferro, & addita in colluuiem poturis, uel ex lacte & uino. Quidam adiungunt & fodientem dicere oportere: Hæc est herba argemon, Quam Minerua reperit, suis his remedium, Qui de illa gustauerint, Plinius. Hæc an eadem sit cum argemone Ruellius dubitat. Pastores quidam hodie trichomane utuntur pro suis agris, & mirifice prædicant, Hier. Tragus. Utuntur & carduo benedicto, ut uulgò nominant, & radice generis illius gentianæ quam nostri cruciatam à foraminum aut sectionum sponte nascentium in ea situ appellant; & radice herbæ quam uulgò ceruinam nigram uocitant, est autem genus felis ut consicco.

¶ Solet etiā (inquit Columella) uniuersum pecus ægrotare ita, ut emacietur, nec cibos capiat, pro ductumque in pascua medio campo procumbat, & quodam ueterno pressum somnos æstiuo sub sole capet, quod cum facit, totus grex tecto clauditur stabulo, atque uno die abstinetur potione, & pabulo: postridie radix anginei cucumeris trita, & commissa cum aqua datur sitientibus: quam cum pecudes biberunt, nausea correpta uomitant, atque expurgantur, omni que bile depulsa cicercula, uel faba, dura muria conspersa, deinde (sicut hominibus) aqua calida potanda permittitur. Sues si affligantur incerto morbo, tota die & nocte includere oportet, nihilque interim nec cibi nec potus apponere, sed radices agrestis cucumeris comminutas, per diem ac noctem aquæ infundentes, aquam ipsam in potu eis postridie offeremus: Ex qua quidem bibentes largius morbi causam paulo post uomitu reddunt, Didymus. Apud nos aliqui nescio ad quos morbos, fortè ipsis etiā incognitos, præsertim si bitos, porcorum uel aures uulnerant, uel caudas abscindunt, nam uenæ sectione in hoc pecore nostri, quod sciam, non utuntur. Canes, boues, sues, capræ, serpentes & bestię aliæ cum impendentem pestem, tum uerò terræ motum, & cœli salubritatem, & frugum fertilitatem præsentunt, Aelianus. Democritus physicus asphodeli radicis parum maceratam singulis suis nutrimento iubet misceri treminas, sic siquidem ante dies septem sanitatis firmitudinem ait sues recuperaturos, Didymus. Sues pestilenti affectu non corripientur, aut correpti restituentur facile, si asphodeli radices in eam quam bibunt aquam inieceris, aut etiam ubi crebro lauantur, Florentinus. Audio suis in pestilenti affectione, multos circa collum duos tumores (tubercula) oboriri. Quatit ægros Tussis anhelæ sues, ac faucibus angit obesis, (tempore pestis,) Vergilius. Polypodium aliqui suum cibo contra pestilentem luem admiscunt, Hieron. Tragus. Idem solani genus syluaticum baccis nigris cerasi magni tudine (aliqui Germanorum uocant porcorum herbam, alij baccas somni, *swêrut* / *Schlaffbære*) aduersus periculosos (contagiosos) subitos & calidos suum morbos, quales per medios æstatis seriores accidunt, plurimum commendari ait, folijs scilicet in cibo datis: eamque ob causam ubi sponte nascens haberi non potest, à plerisque in hortis plantari. quod uero idem satiuum solanum esse affirmat, non assentior. Si pestis in suillum gregem inuaserit, limacum spolia (cremata, ut aliqui uolunt trita) in potu dabis, ut etiam bubus. Vel Saracenicam herbam (*heidnisch wundêrut*: sic nostri plerique uocant, quam Galli & Itali, costum hortensem, reliqui uero Germani, chirurgi præsertim uirgam auream Italorum) aridam tritam in cibo. Aut lactucam (*lattiſch*, malim *attich*, id est ebulum) fortidam in aqua elixam & minutatim incisam, ac rursus cum decocto suo injectam, in colluuiem porcorum admiscebis, Hæc reperi in manuscripto quodam libro Germanico. Cauendum est ne ad præsepia bouum sus aut gallina perrepat, nam hoc quod decidit immistum pabulo, bubus affert necem; & id præcipue quod egerit sus ægra pestilentiam facere ualet, Columella. ¶ Sues parari & emi solent sic: Illasce sues sanas esse, habereque recte licere, noxiisque præstare, neque de pecore morbofo esse, spondesne? Quidam adiungunt perfunctas esse à febris, & à foria, Varro. Febricitantium signa sunt, cum obstipæ sues transuersa capita ferunt, ac per pascua subito cum paululum procurrerunt, consistunt, & uertigine correptæ concidunt. Earum notanda sunt capita, quam in partem proclinentur, ut ex aduersa parte de auricula sanguinem mittamus. Item sub cauda duobus digitis à clunibus intermissis uenam feriamus, quæ est in eo loco satis ampla, eamque sarmento prius oportet uerberari, deinde ab ictu uirgæ tumentem ferro rescindi, detractoque sanguine colligari saligneo libro, uel etiâ ulmeo. Quod cum fecerimus, uno aut altero die sub tecto pecudem continebimus, & aquam modicè calidam quantam uolent, farinæque ordeaceæ singulos sextarios præbebimus, Columella. Febricitantibus ex cauda sanguis est detrahendus, Idem. ¶ Cum à magno seruire in frigidam incubunt, præsertim si non statim cogantur pergere in uia, sed alicubi consistere aut quiescere permittantur, membris omnibus conuelluntur, fiuntque spasmici (*spanâderig*), atque ita aliquando pereunt, nisi maturius recalescant. Vituli quidem sic affecti non euadunt. ¶ Infestantur & pediculis sues, ita ut cutis aliquando plurimum erodatur, tolluntur locis illitis crema lactis, butyro, & sale multo, simul ad ungenti modum decoctis, alij partes lotas purgatasque face uini liquida inungunt. ¶ Sus multum dormit, præcipue æstate, & tunc nisi frequenter excitetur, lethargo captus moritur, Albertus. ¶ Accidit eis etiâ dolor capitis & grauitas, (aut scotomia, Albertus. *κρωγᾶν*, lego *κρωγᾶν*, uel *κρωγᾶν*, [Albertus habet *fræa* tyn,] de quo morbo plura dixi in Boue c. Gaza strumam interpretatur, nescio quàm recte, mihi non placet; nam & alui profluuium in suis eodem uocabulo significatur, ut infra dicam:) quo plurimi laborare solent, remedium est, uino adhibito naribus, eoque ipso dilutis, sed difficulter eo quoque periculo

culo subtrahitur; biduo enim aut quadriduo interitus obuenit, Aristot. Albertus hunc ex Aristotele locum reddens, Hoc morbo, inquit, moritur maior pars suum, propter collectos multos humores frigidos in capite, sed remedium quod apud Aristotelem huic morbo adscribitur, perperam refert ad profluuium alui. In hoc morbo ut in brancho quoque, auriculæ suum flaccidæ & deiectæ sunt, Idem. Suidas in *Διάφοια* hunc morbum *λεπιδαν* appellat, & febrim interpretatur cum capitis dolore; signum esse aurículas demissas, & oculos deiectos: remedium *εγγυματισμῶν*. Sunt qui cardui genus, quod uulgo carlinam (*Herwurtz*) uocitant, sic affectis dari consulant, (radicem uidelicet in cibo minuratim incisam,) tanquam nihil hic morbus à pestilentia suum differat. ¶ Suem altero oculo amisso breui extingui magna ex parte nonnulli existimant, Aristoteles & Plin. ¶ Quadrupedum sues tribus morbi generibus laborant, quorum unum raucedo uocatur, quo maxime fauces maxillæque inflammantur, (ibi quidem proprie mihi uidetur branchus uocari, alijs in locis improprie, phlegmone potius in genere dicenda:) sed idem malum, uel qualibet alia corporis parte contrahi potest. Iam enim plerumque in pedem, aliàs in aurem decumbit. Putrescit protinus membrum, & ulcus serpit, donec ad pulmonem deueniat, quo tacto mors sequitur, crescit hoc uitium celeriter, nec potest sus quicquam edere cum ita ægrotat, etiam si quantumlibet sit morbi incrementum, (*Ἐν δὲ τῇ ἐδίᾳ, ὅταν ἀφῇται τὸ πᾶθος, καὶ ὁσόνῃ*, potest autem *καὶ ὁσόνῃ* uel ad *ἐδίᾳ* referri, uel ad *πᾶθος*, ut Gaza retulit.) curatur à porcarijs, cum malum incipere senserint, haud alio modo quam tota parte abscissa qua coeperit, Aristotel. interprete Gaza, uocat autem hunc morbum Græcè *βραγχον*; & eo affici, *βραγχῶν*. Raucescunt *βραγχῶν* potissimum eo anno, quo montes abunde tulerint, & pinguiissimi sint, luuat mora celsi dedisse in cibatu (quæ & homini contra anginam profunt, ut in medicamento diamoron, Niphus) & balneum multum & calidum, & uenæ sub lingua sitæ cultello adacto sanguinem detraxisse, Aristotel. *βραγχῶν*, *νόστος* πρὸς τὴν ἐπὶ τῷ στόματι γιννομένην τὴν βραγχῶν (legerim, *ἐπὶ τὸν βραγχῶν*) ὅταν ὅς μάλιστα διαφθῇται, Hefych. & Varin. hoc est, Branchus morbus est circa fauces quo sues maxime intereunt. bronchia quidem medicis uocantur singuli arteriæ asperæ cartilaginei circuli. *βραγχῶν*, *βραγχίᾳ*, *ἢ βράγχῳ* *ἐστὶ τὸ πᾶθος*, Varin. *βραγχῶν*, morbus suum, Suidas. Idem in uoce *Διάφοια*, *βραγχῶν* scribit esse morbum in parte aliqua corporis porcini, *λεπιδαν* uero febrim (id est totius corporis) cum capitis dolore. Branchus aliquando dilatur sub gutture, & incidunt in synanchen: & tunc multum mouent pedes, & moriuntur intra tres dies, Albertus: &c. ut Aristoteles. Strumosis sub lingua sanguis mittendus est, qui cum profluxerit, sale trito cum farina triticea confricari totum es conueniet. Quidam præsentius putant esse remedium, cum per cornu singulis ternos cyathos gari demittunt: dein de fistulas taleas ferularum lineo funiculo religant; & ita collo suspendunt, ut strumæ ferulis contingantur, Columella. Non facile autem dixerim, crauram ne an branchon Aristotelis, strumam appellet in suis, Crauram enim strumam Gaza interpretatur: sed remedium sanguinis sub lingua detrahendi brancho conuenit, quod si quis neutrum horum strumam esse contendat, doceat meliora. Auctoritate Plinij nonnulli asserunt strumam esse serophulam, in qua concretæ quædam & puræ (forte, purulentæ) & sanguinæ quasi glandulæ oriuntur, Niphus. ¶ Suillum genus morbis obnoxium est, anginæ maxime & strumæ, Plin. Guttur homini tantum & suis intumescit, aquarum quæ potantur plerumque uitio, Idem. Angina sub faucibus apostema est, quod suis maxime accidit, Syluaticus. Nostri sideritîn illam quæ est latissimo folio scopas regias uocant; medetur anginis suum, Plin. Herba impia uocatur incana, rorismarini aspectu, &c. Aliqui sic appellatam, quod nullum animal eam attingat, existimauere, hæc inter duos lapides trita feruet, præcipuo aduersus anginas succo, lacte & uino admixto; mirumque traditur, nunquam ab eo morbo tenari qui gustauerint, itaque & suis dari: quæque medicamentum id noluerint haurire, eo morbo interimi, Plinius & Hermolaus Corollario 767. ubi antipatrem uulgo dictam herbam (silium ante patrem, uel Christophorianam, & oculum consulis,) ab impia Plinij diuersam esse docet, nec aliud. Herba trinitatis uulgo dicta, (à triplici florum colore, qui uiolas Martias reliqua specie omnino referunt, *freissam frut*) utilis est suis angina, id est calido gutturis abscessu laborantibus. Habet sanè hæc herba uiolæ Martiæ uires, quod ex gustu saporeque conijcio, quamuis odore caret. commendantur autem etiam uiolæ flores, aut quod in eis purpureum est, ad anginas à Dioscoride. ¶ Tonsillæ in homine, in sue glandulæ, Plin. Si tonsillis (paristhmijis) infestentur sues, sanguis ex humeris detrahatur, Didymus. Tubercula quædam faucibus & gutturi porcorum innascuntur, quæ Angli (ut audio) sua lingua kyrnel nominant, quod malum ad anginam referendum puto. Nam quæ extrinsecus in collo nascuntur tubercula, & matura pus aut saniem emittunt, cum uel à sue attrita, uel à porcario secta fuerint, periculo uacant, & choerades uel serophulæ, ni fallor, appellari possunt. ¶ Morbus quem nostri tangen appellant, Itali quidam (ut audio) sisor, non contagiosus quidem, sed admodum periculosus est suis. mors enim ferè intra biduum sequitur: quare uulgius imprecando etiā homini huius morbi nomen usurpat, cū nihil quod sciam simile in hominē cadat. Nascitur hoc malum in inferiore oris suilli parte, in ipsa (puto) maxilla eo spatio quod inter anteriores & posteriores dentes est; induratur enim pars illa cornu instar, absque ullo tumore, colore albeat, inter hunc scirrhum & carnē sanā acus cum filo inserto, traieci-
tur ore dissentio per immissum baculū: sic eleuatus filo scirrhus ferro rescinditur, atque ita curantur plerique, nisi serò forte sectio adhibeatur. Sunt qui radicem gentianæ illius generis quod à dissectæ radicis figura cruciatam nostri uocitant, (ut supra dixi, & pluribus in Boue c.) aduersus hunc morbum

pabulo aut potioni admixtam præbeant, quare & à morbi illius auxilio *rangenærut* appellant nonnulli. Sed nostri ferè omnes, præsertim periti lanij, sectione potius tanquam certiore præsidio utuntur. Accidere hoc eis aiunt si colluuius nimis calida detur: quod & aliàs noxium esse audio, arteria aspera (nostrates uocant *den weysel verstrupft*) inde astricta, & exulceratis nonnunquam uel aliter læsis intestinis. Sus qui rangam (ut Germanico nomini terminationem Latinam addam) patitur, cibo & potu abstinet, (quod Aristoteles etiam *πρὸς τοὺς βελγῶντες* scribit) ac uertigine laborat. ¶ Est præterea malum quod in superiore oris parte (in palato) intra dentes sed iuxta eos nascitur, durities quædam quæ spatium non maius ungue humano occupat, hanc ferro resoluunt lanij, & ut possunt refecant; uocant autem *die fäsen*. Eiusdem nominis morbus, re tamen ut puto diuersus nonnulli, in equi etiam palato nascitur, ut inter equorum morbos scripsi. ¶ Hinc (tempore pestis) canibus blandis rabies uenit, & quatit agros Tussis anhela sues, ac faucibus angit obesius, Vergilius. ¶ Radix herbæ consiliginis, quam nuper inuentam diximus, suum quidem & pecoris omnis remedium præfens est pulmonum uitio, uel traiecta tantum in auricula. Bibi debet ex aqua, haberi quoque in ore assidue sub lingua, superficies eius herbæ an sit in aliquo usu, adhuc incertum est, Plinius. Sues nisi potu affatim satientur, pulmonariæ fiunt: isque morbus optime sanatur auriculis inserta consiligine (quod in ouibus etiam pulmonarijs fieri iubet;) de qua radícula diligenter ac sæpius iam locuti sumus, Columella. Idem facit radix hellebori nigri per auriculam bouis aut suis traiecta, itemque ad alios usus, saltem extra corpus. Intra corpus enim consiliginem dare non ausim, quamuis medicus non indoctus ætatis nostræ pulmonarijs etiam hominibus intra corpus sumendam consulit, nec tamen uel autoritate uel experimento ullo id confirmat. Sed plura de hac herba scripsi in Boue c. & in Lu. 2. po. a. in aconiti mentione. ¶ Lanij nostri rarum esse suem aiunt, qui non aliquo uel hepatis uel pulmonis uel alio uitio laboret; reperiri enim in pulmone aliquando alba quædam tubercula, magnitudine dimidiatæ iuglandis; & pulmonem aliquando costis siue membranæ succingenti adherere (quod bubus etiam accidere audio, uulgo uocant *anghefft*.) In hepate uero uesticas quasdam aqua plenas (*ὁ δ' αἰτίας, wassergallen/wasserblatern*), conspici. ¶ Nauseantibus salutaris habetur eburnea scobis sali fricta & sabæ minutæ frefæ commista, ieiunisque prius quam in pascua prodeant obiecta, Columella. ¶ Animal hoc uoracissimum natura existit, quare potissimum splene laborat. danda est autem bibenda aqua, in qua myricinæ prunæ extinctæ sint. Hominibus uinum loco aquæ in ipsâ prunis infusum opitulatur, Didymus ex Democrito. Solet etiam uitiosi splenis dolor eas infestare, quod accidit, cum siccitas magna provenit, & ut Bucolicon loquitur poema, Strata iacent passim sua quæque sub arbore poma. Nam pecus insatiabile est, sues enim, dum dulcedinem pabuli consecantur, supra modum æstate splenis incremento laborant. Cui succurritur, si fabricentur canales ex tamaricibus, & rusco, repleanturque aqua; & deinde sitientibus admoveantur. Quippe ligni succus medicabilis, epotus intestinum tumorem compescit, Columella. Adeo mirabilem myricæ antipathiam contra lienem faciunt, ut affirmant, si ex ea alueis factis bibant sues, sine liene inueniri: & ideo homini quoque splenetico cibum potumque dant in uasis ex ea factis, Plinius & Constantinus monachus. Apud nos tam parua crescit myrica, ut raro stipes eius ad digitum crassitudine duplus sit: quamobrem nec aluei inde fieri possunt suis, nec uasa homini: pocula tamen ex pluribus paruis tales habente adhuc cortice, ambiente supra infraque ligneo circulo parantur, ut uegetes seu uasa uinaria ex pluribus ligneis asseribus fieri solent. Ad suum uero medicinam, decoctum eius in potu datur. Tamaricis radicem uel folia trita ex aceto bibat, qui de splene laborat, cuius usum si experiri uolueris, da porco edendam per dies nouem, cum eum occides sine splene inuenies, Marcel. Asplenos etiam herba consumit splenem suum: Vide in Boue c. ¶ Alui profluuium (quod similiter ut capitis dolorem & grauitatem strumam, *λεχαιρῶν*, nominant, ut supra dictum est; Suidas *ἀλεχῆραι*) suis irremediabile incidit, Aristot. Aliqui sues empturi perfunctas esse à febre & à foria stipulantur, Varro. Verno tempore herbæ nouellæ & immaturæ porcis aluum citant, unde emaciantur, Columella. Porci quidam in alpibus sero lactis non assueti, si nimium biberint, rumpi aliquando periclitantur, nisi aluus maturè fluat. ¶ Sui dysuria uel ischuria laboranti quidam grana lathyridis aliquot præbent, ut audio.

¶ Plurimis uita ad annos quindecim; aliquibus etiam propè ad uicenos, Aristot. Vita ad quindecim annos, quibusdam & uicenos; uerum efferantur, Plin.

D.

Sus animal est impurum & uorax, *μαρὸν καὶ γαστρίμαργον*: quare eos etiam qui partes corporis eis similes habent, naturam quoque eis non dissimilem habere consicimus, Adamant. Qui porco simile habent frontem, supercilia, labra, os, uel collum, homines iudicantur inepti, stolidi, improbi, iracundi, *ἀμαθεῖς, βῆνδες, σκατοὶ, ἀυσόγυνοι*, denique *ῥώδες*, ut in B. recitauimus. Sui animam pro sale datam uulgo fertur: uide infra ab initio capitis sexti. Sues quoniam hebetiore sensu sunt, inarticulatiores corda habent, Aristot. 3. 4. de part. anim. Sunt qui subtilitatem animi constare non tenuitate sanguinis putent, sed cute operimentisque corporum magis aut minus bruta esse, ut ostrea & testudines: bouum tergora, setas suum obflare tenuitati immanentis spiritus, nec purum liquidumque transmitti, Plinius. Animalium hoc maxime brutum, animamque ei pro sale datam non illepide existimabatur. Comperitum agnita uoce suarij furto abactis, merso nauigio inclinatione lateris unius remeasse. Quin &

& duces in urbe forum nundinariū domosq; petere discunt, Plin. Porculatoris uocem suillum pē-
cus sic agnoscit, ut etiam si ab eo procul seductum fuerit, appellentem intelligat, cui quidam rei testi-
monio est id quod proxime sequitur. Cum maris prædones ad Tyrrhenam terram piraticam nauem
appulissent, ex hara permultos sues furto abactos imposuerunt in nauim, quam soluentes ad nauis
gandum incubuerunt. Subulci præsentibus piratis silentium tenebant, suesq; eatenus abduci quie-
scebant, quoad ex portu latrones se eripuissent, & à terra soluissent. Tum uoce suibus audiri solita
suarij quam maxime poterant exclamantes, eos retro uersus ad se reuocabant. Porci primum ut sub
latum clamorem pastorum exaudierunt, statim se in alterum nauis latus compellentes, eam euertere-
runt; malefici piratæ naufragio quam mox funditus perierunt, sues ad suos enatarunt, Aelianus.

10. Sus animal impurum, cœno, & lacunis maxime gaudet; ut tam crassi & hebetes ei sensus quam in-
genium existimetur. Primus scrofæ fœtus prima ubera lactet, & deinceps cæteri suo quisq; gradu
& ordine, Io. Tzetzes, & alij, ut in c. recitauit. ubi hoc etiam diximus à scrofis nonnullis suos porcel-
los deuorari. Pascere gregatim pro ætate uelle uidentur, Aristoteles. Sui grunnitus terribilis, præ-
cipue autem uno percussio cæteri grunniunt, & quasi condolentes accurrunt; sed mox obliti sui plan-
ctus ad cœnum cibum ue redeunt, Obscurus. Nostri sic concursantes inter se sues, ut uiribus con-
iunctis mutua ferant auxilia, ad uim uel arcendam uel inferendam homini aut alteri animanti, di-
cunt rüchlen, alij rewlen. Verres unus in grege porcorum alijs pugna deuictis imperat, & gregem
sibi deditum habet. Hoc dissidij & pugnae tempore, uel aliter etiam libidine ardentibus non tutum
est accedere; neq; enim homini, neq; pecoribus parant; præcipue uero albis uestibus indutos infe-
2. stant, Mich. Herus. Sues Belgici proceritate, robore & celeritate præstant, adeo ut insueto cuiquam
accedenti, non minus q̃ luporum periculorum ingruat, Strabo. Sui & crocodilo natura eam con-
ciliauit amicitiam, ut impune sues circa Nili ripas obuersionentur, neq; à crocodilis offensam ullam pa-
tiantur, Calcagnin. Sui serpens aduersatur, quia deuoratur ab ea, Aristot. Mustelæ & sues dissid-
dent, Plin. Sus (id est sues aliquot coniuncti, Ephesius) etiam lupo obsistere repugnareq; potest,
Aristot. Lupos aiunt cum sint nati sues, trahere usq; ad aquam, quod dentes feruorem carnis fer-
re nequeant, Varro; intelligendum sues à lupis deuorari, non contra. Minimo suis stridore terren-
tur elephantes, Plin. Elephas exhorrescit porcelli recens nati uocem, Zoroastres in Geopon. Ele-
phanti ex animalibus maxime exhorrent hircum, cerasten, (arietem intelligo,) & porcum; quibus sa-
ne machinamentis Romani elephantos Pyrrhi regis primum uertentes, uictoria sunt potiti, Volater-
3. ran. Vide plura in Elephanto D. Iam uisus est leo, qui cum suem aggrediretur, ut setis horrentem
aspexit, fugeret, Aristot. Lupus aliquando capram aut suem auricula mordicus apprehendit & a-
liquo secum deducit, ubi commodè & securè deuoret, ut pluribus retuli in Lupo D. ¶ Porcos se-
qui eos à quibus cerebrum corui acceperint in ossa, quidam scripserunt, Plinius & Sextus, ut Aggre-
gator citat. Idem facit iecur muris datum in ficu, quod & in homine similiter ualere dicunt, Aggre-
gator citans Plinij librum 29. Nigridius fugere tota die canes conspectum eius qui è sue ricinum e-
uellerit, scriptum reliquit, Plin.

E.

- Subulcus debet consuefacere, omnia ut faciant ad buccinam. Primo cum incluserunt, cum buc-
cinatum est, aperiunt, ut exire possint in eum locum, ubi ordeum fustum in longitudine sit. Sic enim
4. minus deperit, quam si id in acruos positum est, & plures facilius accedunt; ideo ad xii. conuenire
dicuntur, (ideoq; ad buccinam conuenire dicuntur, Crescent.) ut syluestri loco dispersi ne dispere-
ant, Varro. Custos porcorum (inquit Columella) sit uigilans, impiger, industrius, nauus. Omnium,
quas pascit, et matricum, & iuniorum meminisse debet, ut uniuscuiusq; partum consideret. Semper
obseruet enitentem; claudatq; ut in hara fœtum edat. Tum denotet protinus quotq; & quales sint
nati, & curet maxime ne quis sub nutrice aliena educetur; nam facillime porci, si euaserint haram, mi-
scent se, & scrofa cum decubuit, æque alieno ac suo præbet ubera. Itaq; porculatoris maximum of-
ficiū est, ut unamquancq; cum sua prole claudat, qui si memoria deficitur, quo minus agnoscat cu-
iusq; progeniem, pice liquida eandem notam scrofæ & porcis imponat, & siue per literas, siue per a-
lias formas unumquencq; fœtum cum matre distinguat; nam in maiore numero diuersis notis opus
7. est, ne confundatur memoria custodis. Attamen quia id facere gregibus amplis uidetur operosum,
commodissimum est haras ita fabricare, ut limen earum in tantam altitudinem consurgat, quantum
possit nutrix euadere, lactens autem supergredi non possit. Sic nec alienus irrepit, & in cubili suam
quisq; matrem nidus expectat, qui tamen non debet octo capitum numerum excedere. Non quā
ignorem fœcunditatem scrofarum maioris esse numeri, sed quia celerrime fatiscit, quæ plures edu-
cat. Atq; eæ quibus partus summittitur, cocto sunt ordeo sustinendæ, ne ad maciem summam perdu-
cantur, & ex ea ad aliquam perniciem. Diligens autem porculator frequenter suile conuerrat, & sæ-
pius haras; nam quamuis prædictum animal in pabulationem spurcè uersetur, mundissimum tamē
cubile desiderat. Hic ferè pertus est suilli pecoris recte ualentis. Et rursus, Nec ut cæteri greges uni-
uersi claudi debent, sed per porticus haræ faciendæ sunt, quibus aut à partu, aut etiam pragnantes
6. includantur; nam præcipue sues cateruatim atq; inconditæ, cum sint pariter inclusæ, super alias aliæ
cubant & fœtus elidunt. Quare, ut dixi, iunctæ parietibus haræ construendæ sunt in altitudinē pedū
quatuor, ne sus transilire septa queat. nā contegi non debet, ut à superiore parte custos numerū por-

corum recenscat, & si quem decumbens mater opprefferit, cubanti subtrahat, Hæc Columella. Neq̃ gregatim claudendæ sunt porcæ more aliarum pecudum, sed haras sub porticibus faciemus, quibus mater unaquæq̃ claudatur, & alumnum gregem tutior ipsa defendat à frigore. Quæ haræ à superiori parte detectæ sint, ut libere numerum pastor exploret, & oppressis à matre fœtibus saepe subueniat subtrahendo, Palladius. Scrofam in sua quanque hara suos ut alat oportet porcos, quoniam alienos aspernatur, & ideo si conturbati sunt in fœtura, sit deterius, Varro. Singulæ ex parturientibus suis peculiari in hara sunt includendæ, ne scilicet diuersi partus mutuò inter se miscantur, sed matres agnoscant prolem, porcelliq̃ similiter affuescant suis matribus. quippe si confundantur, haud amplius eos ipsæ scrofæ discernent. Commodius autem est si singulæ proprios fœtus enutrient, Florentinus. Haram facere oportet circiter trium pedum altam, & latam amplius paulò, ea altitudine abs terra, ne dum exilire uelit pragnans, abortet. Altitudinis modus sit, ut subulcus facile despiciere possit, nequis porcellus à matre opprimatur, & ut facile purgare possit cubile. In haris ostium esse oportet, & limen inferius altum palmipedale (id est, pede & palmo, Crescent.) ne porci ex hara, cum mater prodit, transilire possint. Quotiescunq̃ haras subulcus purgat, toties in singulas arenas inijcere oportet, aut quid aliud, quod exugat humorem, Varro. Cum pepererit, largiore cibatu sustentare oportet, quo facilius lac suppeditare possit: in quibus hordei circiter binas libras aqua madefactas dare solent, & hoc quoq̃ conduplicant, ut sit mane, & uesper, si alia, quæ obijciant, non habuerint, Idem. Et rursus, A partu decem diebus proximis nō producant ex haris matrem præterquam potum. Præteritis decem diebus sinunt exire pastum in propinquum locum uillæ, ut crebro reditu lacte alere possit porcos. Cum creuerunt, cupiunt sequi matrē, tum domi secernunt à matribus, ac seorsum pascunt, ut desiderium ferre possint parentis, quod decem diebus assequuntur. Pastum exigunt æstate mane, & ante quàm æstus incipiat, subigunt in umbrosam locum, maxime ubi aqua sit. Post meridiem rursus lenito feruore pascunt. Hyberno tempore non prius exigunt pastum, quàm pruina euauit ac colliquefacta est glacies, (quod & Florentinus scribit.) De numero in centum sues, decem uerres satis esse putant. Quidā etiam hinc demunt. Greges maiores in aqua biles habent. Sed ego modicum puto centenarium. Aliquot maiores faciūt, ita ut ter quinquagenos habeant porcos in grege, alij duplicant, alij etiam maiorem faciunt. Minor grex, quàm maior minus sumptuosus, quod comites subulcus pauciores quærit. Itaq̃ gregis numerum pastor ab sua utilitate constituit, non ut quot uerres habeat, id enim à natura sumendum: hæc hic, Hæc omnia Varro, Agriculturæ ab initio sui studiosus, nec de pecore suillo mihi minor cura est, quàm uobis magnis pecuarijs. Cui enim ea res non est communis? Quis enim nostrum fundum colit, quin sues habeat: & qui non audierit patres nostros dicere, ignauum, & sumptuosum esse, qui succidiam in carnario suspendit potius ab laniario, quàm ex domestico fundo? Tremellius Scrofa apud Varronem.

¶ Sues terram rostro fodiunt, (nostri dicunt *nilen*), & sic fodiendo propter radices multum nocent agris. *Λιθότραι οὖς*, sus alienam segetem depascens, cui domini agri dentes elidebant, secundū Cypriam legem ut aiunt. quam poenam etiam Vlyssi Irus apud Homerum minatur, tanquam ob simile delictum, ut qui messem suam ex epulis procorū ei depasceretur, Varinus. *Λιθότραις* apud eundem sus syluestris exponitur. Sues admittunt agricolæ in agros & segetem, ut latibula effodiant, Aristoteles. In porcis etiam illud est commodum, quod immissi uineis necdum turgentibus, uel exacta uindemia gramine persecuto diligentiam fossoris imitantur, Palladius: gramen persequendo uertunt solum, postea relicta (reliqua) fossoris diligentia mutantur, Crescentiensis. Vulgo credebatur à Nili in Aegypto euagantis decessu serere solitos, mox sues impellere uestigijs semina deprimentes: & in madido solo credo antiquitus factitatum, Plinius. Eudoxus ideo inquit Aegyptios ab imolando suis se sustinere, quod posteaquam sementem fecerunt, eorum greges ad proterendam & conculcandam frumentorum sationem atq̃ depellendam in altiore terram & humidiorē inducere soleant, ut hac quasi occasione terra obducta ne ab auibus semina exhauriantur, Aelianus. Sed aliter Calcagninus in Aegyptiacis, Postquam Nilus (inquit) restagnare desierit, & in aluū fuerit reuocatus, suum opera ad proscindendos subigendosq̃ agros utuntur, in quos semina iaciantur. ¶ Quomodo Megarenses in prælio aduersus Antipatrum, suis pice oblitis incensisq̃ in elephantos eius immisis eos perturbarint, &c. dixi in Elephanto D.

¶ Maialis est porcus siue uerres castratus, Antiphani apud Athenæum *κατὰ ἐμπύας*, id est aper siue uerres castratus, quæ quidem periphrasi reliquæ etiam linguæ mihi cognitæ omnes utuntur, sed Germani proprium habent *ein barg* uel *börg*. Porcastrus, id est porcus castus, Syluaticus: maialem intelligo. Porci nefrendes uel nephrendes uocabantur castrati, quasi sine renibus, Fulgentius ad Chalcidium. Græci quidem renes *νεφρῆς* uocant, sed Varro porcos nefrendes uocari ait, qui non amplius lactent, necdum tamen fabam frendere possunt. Festus arietes nefrendes dicit, qui dentibus frendere nondum possunt. Aper (Verres) iracundus & rudis est, nec disciplinam ullam admittit, & quamuis castratur nihilo melior euadit, Isidorus. Verres, iuuenos, arietes, hœdos descrecente Luna castrato, Plinius. atqui Hesiodus in Diebus octauo die mensis Lunarîs uerrem & bouem castrari iubet. Aper qua ætate castratur non refert: cætera nisi nouella castrantur, intereunt, Aristot. Castrationis in hoc pecore duo tempora seruantur, ueris, & autumnî: & eius administrandæ duplex ratio. Prima illa quam iam tradidimus: cum duobus uulneribus impressis per unamquæq̃ plagam singulâ

singuli exprimuntur testiculi. Altera est speciosior, sed magis periculosa, quam tamen non omittam: cum uirilem partem unam ferro resectam detraxeris, per impressum uulnus scalpellum inferito, & mediam quasi cutem, quæ interuenit duobus membris genitalibus, rescindito: atq; uncis digitis alterum quoq; testiculum educito, sic fiet una cicatrix adhibitis cæteris remedijs, quæ prius docuimus, Columella. Et rursus, Mares uel cum primum ineunt semestres, aut cum sæpius progenauerunt, trimi aut quadrimi castrantur, ut possint pinguescere. Castrantur uerres commodissime anniculi, utiq; ne minores, quàm semestres, quo facto nomen mutant, atq; è uerribus dicuntur maiales, Varr. Et rursus, Verres rectè inire potest usq; ad quartum annum, deinde castratur, saginaturq; quoad perueniat ad lanium. Polimenta testiculi porcorum dicuntur, cum castrantur: à politione uesti-
 10 mentorum, quòd similiter ut illa curantur, Festus. ¶ Castratur & fœmina sus, etiam quæ sæpius iam peperit, & à nostris uocatur *ein galz*. Fœminis quoq; uulua ferro exulcerantur, & cicatrici- bus clauduntur, ne sint genitales. Quod facile (facere) non intelligo quæ ratio compellat, nisi penu- ria cibi: nam ubi est ubertas pabuli, submittere prolem semper expedit, Columella. Apria etiam scrophæ castratur, ne præterea coitum appetat, sed breui tempore obefetur. Castratur autem cum biduo ieiunarit, suspensa pernis prioribus, recisa cute inter femina, quæ maribus testes maximè conti-
 20 nentur: hac enim parte adhæret uuluis apria dicta, cuius exigua parte abscissa, consarcinant, Aristoteles. Lanij nostri porcis fœminis iunioribus uuluam totam (*die ganze burde*) excindunt: uetulis uero apriam tantum: sic enim interpretor quod ipsi uocant *die Eorn oder bår Eorn*, hoc est grana uel genitalia grana, quæ plura simul coniuncta esse aiunt, humore genitali grauida: quamuis non eo-
 20 dem loco quo apriam Aristoteles sita esse ferunt, sed in dextro latere os sacræ uersus. Castrantur fœ- minæ sic quoq; uti cameli, post bidui inediam, suspensæ pernis prioribus, uulua recisa, celerius ita pinguescunt, Plin.

¶ Phorine, *φορῖν*, dicitur suilla pellis: hæc optima est pro calciamentis, Crescentien. Nostri su- tores, ut audio, non utuntur, quòd breui mollis & flaccida fiat, & humorem trāsmittat, (*sy wirt bald fleischig vnd blutt.*) Ephippiarij puto lora inde conficiunt, & helcijs superinducunt. Hinc & libris operimenta adduntur, multò diuturniora quàm ouilla aut uitulina: firmior enim superficies est, nec ita facile deteritur. Ex corij segmentis decoctis glutinum fit, quod quidam taurocollæ præferunt: ad cuius uocis similitudinem chærocollam dixeris. Adeps suillus optimus est pro calciamentis conseruandis, Crescentien. Nostri umbilicum cum sua pinguitudine pro calceis inungendis ser-
 30 uant. Succinum rude primum nascitur & corticosum, deinde incoctum adipe lactentis suis expoli- tur ad quem uidemus nitorem, Solinus cap. 23. De axungia usibus scribetur in G. Sanguinem suillum aliqui miscent medicamentis quæ inijciuntur in aquam pro piscibus capiendis. Venato- res quidam ut lupos aut uulpes captent, ex iecore suillo asfo & in frustra dissecto quæ melle tingan- tur, escam parant, & calceos pingui suilla tosta illinunt, felem mortuam post se trahentes, &c. uide in Cato E. ¶ Acerrimus hominis fimus est, ut & Chartodras omnium optimum eum esse asseuerat, secundum suillum, tertium caprarum, &c. Theophrastus. Aliqui (ad stercoreandum) præferunt ho- minum fimum, &c. proximè spurcitias suum laudant, Columella solus damnat: alij cuiuscunq; qua-
 40 drupedis ex cytiso, Plinius. Et alibi, Vrit uineas suillum fimum, nisi quinquennio interposito, præ- terquam si riguis diluatur. Stercus asinorum primum est, maximè hortis: deinde ouillum, & capri-
 40 num, & iumentorum: porcinum uero pessimum, cineres optimi, Pallad. Lactucarum amplitudinē quidam augment, recisis cum ad senipedem excreuerint, fimoq; suillo recenti illitis, Plin. In arborum genere stercoreibus nonnullis ex ualidiorum numero uti consueuerunt, potissimò cum fructus emol- lire, immutareq; uolunt, ceu suillo, quo punicæ dulcescant & nucleo uacuæ reddantur, & amygdæ-
 50 læ ex amaris in dulces transeant, Theophrastus de hist. 3. 12. Si mala punica acida nascentur, abla- queatis radicibus fimum suillum adhibent: eo anno uinolenta, proximo dulcia futura, Plinius. Ma- lum punicum si acidum aut minus dulcem fructum feret, stercore suillo & humano urinaq; uetere radices rigato. Ea res & fertilem arborem reddet, & primis annis fructum uinosum, & post quina-
 50 quennium dulcem & apyrenum facit. Ego ab homine non indocto fœniculum dulce futurum au- diui, si terra circa radicem effossa fimum bubulum reponatur. Columbino ac suillo fimo pla-
 50 gis quoq; arborum medentur, Plinius. ¶ Ad lætas oliuas quæ fructum non afferunt: Sed & sine ablaqueatione adiuuanda est amurca insulsa cum suilla uel nostra urina uetere, Columella 5. 9. ¶ In quo quidem loco sues stabulabunt, eodem equos nequaquam deducemus, neq; propè consiste- re patiemur. Inimica enim omnia suilla equino generi, grunnitus, fœtor, halitus, Camerarius. Quod egerit sus ægra, si in præsepia bouum inciderit, pestilentiam facere ualet, Columella. Sed plura in Bo- uis & Equi historia diximus quàm noxium eis hoc excrementum sit. Cauendum ne anseres hœdi-
 nos porcinòsue pilos deuorent: exoluunt enim eos si uorauerint, Anatolius. ¶ Quomodo foueis capiantur tum aliæ feræ, tum canes ac porci intrâtes & dissipâtes uineas, Crescentien. docet 10. 43. ¶ Sues diutius in cœno immorantes, *φορντὸ ὠνμαρζαίνουσαι*, tempestatem (*χρημῖνα*) significant, Aratus. Imminentem enim tempestatem cum præsentiant, auidi-
 60 us saturari quærunt priusquam includan- tur, Scholiastes qui *φορντὸν* cœnum interpretatur: uide paulo post. Sues & capræ præter morem li- bidinosa, (& maturius,) tempestatem magnam futurā significant: sin tardiores fuerint ad coitū, satis moderatum anni tempus futurum expectatur, Aratus ut retuli in Oue cap. quinto. Porci alienos

sibi manipulos fœni lacerantes, tempestatem, præsertim pluuiam significant, Plinius: uidetur autem ex Arato uel alio Græco anthore φαρύτων uocem fœni manipulos reddidisse. Et sanè Hesychius φαρύτων interpretatur sarmenta, paleas, quisquilias, et fœni manipulum quem uentus circa terram iaciet, (ut inde etiam nomen factum sit ἀπὸ τοῦ ἀρεσθαι καὶ φάρειναι ὑπὸ ἀνέμου,) item φρυγανῶν συρφετὸν, βόβορον, ἀκαθαρσίαν (addendum, χερτῶδὴ, uel συρφετῶδὴ, &c. Vide Suidam,) id est uaria purgamenta, cœnum, quisquilias. Varinus præterea χοινίον, ἢ ψιὰ δῶδ δὲ πλέγμα ἐν ᾧ αὐτὸ σάχυνος ἐμβάλλουσιν, ἢ τὸ ἐκ φρυγανῶν σπρωμνὴν, hoc est fisci seu quali genus, uel stoream. Arati interpres, ut dixi, nihil quàm cœnum interpretatur in hoc prognostico apud Aratum uocem phorytôn, ego cum Plinio fœni manipulos interpretari malim. Μαργαρίναι uox idem est quod μαίανειναι, ὕβρις, quæ uoces de lasciuia etiam & contumeliosis ludis usurpantur. Habent autem pecora quoque exultantia & indecora lasciuia ludentia eandem significationem, ut Plinius eodem in loco scribit. Atqui fues ita lasciuire, & obuium quodque rostro arripere interdum, & iactare, uulgò notum est. Accedit quod apud Aelianum interprete Gillio sic legimus: Sues iactatis manipulis insanientes, uentum aut imbrem imminere significare, Democritus ait,

F.

Sui animam pro sale datam non illepidè existimabatur, Plin. Sus, inquit Cicero, quid habet præter escam: cui quidem ne putresceret, animam ipsam pro sale datam dicit esse Chrysippus: qua pecude, quod erat ad uescendum hominibus apta, nihil genuit natura fecundius, Gillius. Etenim omnium rerum quas & creat natura & tuetur, quæ aut sine animo sunt, aut non multo secus earum summum bonum in corpore est, ut non inscitè illud dictum uideatur in suem, animum illi pecudi datum pro sale, ne putresceret. Sunt autem bestię, in quibus inest aliquid simile uirtutis, ut in leonibus, ut in canibus, ut in equis, in quibus non corporum solum ut in suis, sed etiam animorum aliqua ex parte motus aliquos uidemus, Cicero libro 5. de finibus. Græci porcum à natura donatum dicunt ad epulandum, itaque suis animam datam pro sale, qui seruaret carnem, Varro. ¶ In lege Moysi Leuit. 11. & Deuter. 14. suilla prohibetur: quia nec ruminat sus & uictu impurissimus est, Animalia quædam quæ diuino cultu prosequeretur Aegyptus, ut ouem & bouem, Deus pura in cibo haberi uoluit, ut contemnere ea discerent Iudæi. illa uero quæ Aegyptij auidiùs lurcabantur, prohibuit, ut suillam, quam in solitudine etiam desyderabant Iudæi, Procopius. Comedentes carnem suillam & ius (animalium) abominabilium habentes in uasis suis: qui dicunt, mane apud te, & ne accesseris ad me, quoniam sanctior te sum: illi (suscitant) fumum in furore meo, Esaia 65. Munte 30 ro interprete. Dominus iudicabit, &c. edentes suillam, & abominationem atque murem, Esa. 66. Eleazarus unus ex principibus scribarum, iam nonagenarius aperto ore hians compellebatur carnem porcinam manducare: sed ille mori potius quàm hoc exemplum uiolatæ legis in se committere, sustinuit, Machab. 2. 6. Contigit autem septem fratres unà cum matre apprehensos compelli à rege (Antiocho Epiphane) edere carnes porcinas flagris & taureis cruciatos, &c. Ibid. 2. 7. Heliogabalus abstinebat subus, ut mos est Phœnicibus, Herodianus. Mulieres Barcæ in Africa non modo gustu uaccinæ carnis, sed etiam suillæ abstinent, Herodotus lib. 4. Aegyptij quoque suem non gustant, Ibidem. Vide plura infra in h. Arabes Scenitæ carnibus suillis prorsus abstinent, sanè hoc animalis genus si inuectum illò fuerit, moritur illico, Solin. ni fallor. Arabas nouimus camelorum lacte uelci, à carnibus suillis uero abstinere imprimis, copię uel raritatis utrunque ratione, Cælius. Apud Indos 40 nullum suem neque ferum neque cicurem nasci Ctesias Cnidius ait, & suilli generis usum Indos à se de testari, & tantopere ab eo uescendo, quàm ab humanis carnibus abhorre, Aelian.

¶ Porcinæ (χοίρη) carnes prauæ sunt, quum fuerint crudiores aut ambustæ. Magis autem cholera generant & turbationem faciunt. Suillæ (ὑεα) autem optimæ sunt omnium carnum. Sed præstant etiam ex his quæ non uehementer pingues sunt, neque tenues, neque ueteris uictimæ (ἱερῆς) ætate habent. Edere uero ipsas oportet absque pelle, & subfrigidas, Hippocrates in libro de uictus ratione in morbis acutis. Vbi Galenus in commentarijs: Porcum (χοῖρον, inquit) priuatim nominabāt ueteres, ualde paruum adhuc. Et sic accepit Homerus: Ἐδὲ νῦν ὦ φῆνε, τὰ τε δ' ἡμεῖσι πάρις, χοίρε', ἀπὸρ σάλας γε σῶας μυστὶ γὰρ ἐδίσσιν. Atqui nescio quomodo proci fues fialos, id est ὑπὲρ αὐτὸν πλέως, plus quàm adultos (πλέως in telligo in uigore ætatis) comederint, tanquàm nullius planè iudicij homines ad dignoscendum suauiora & concoctu faciliora cibaria: quod similiter de uentribus caprinis dixerim, quos sanguine & adipere repletos edebant, quo uix difficiliorem concoctu cibum reperias. Facillima sanè concoctu & suauissima caro est suis ætate medijs, quæ sanguinem quoque probum generat, pessima uero tum uetuli nimium, tum nuperrimè nati. Siquidem sus omnium fere terrestrium animalium, quæ in hominis cibum ueniunt, humidissima carne est: quamobrem nuper geniti porcelli caro immodicè humida cum sit, plurimam pituitam gignit: idque multò magis si crudiuscula (non satis cocta ad ignem) fuerit. Eandem ob causam Hippocrates suis carnem nimium pinguem magis improbat quàm mediocriter corpulentæ suis, humiditatem eius non probans: propter quam omnis sanè pinguedo minus bene tum concoquetur tum nutriet quàm de eodem animante caro. Sed ambustæ quoque (porcinæ carnes) inter assandum, ad concoctionem & boni succi generationem non idoneæ sunt, & propter acquisitam acrimoniam cholera siue bilem procreant. Commune enim hoc uitium biliosorum cibarium est, cum humida & acris fuerint, Corruptuntur enim hæc (omnia) similiter, & cum acredine sua uasorum ad uen-

ad uentriculum pertingentium ora mordicent, ut humores ex toto corpore in uentrem deriuentur, efficiunt. Cæterum pellem non edi iubet, quod carne concoctu difficilior sit, utpote frigidior. Porro cum suillas etiam (ut caprinas ante) frigidiusculas edi uult, carnem nullam calidam probare uidetur, putans scilicet eas & facilius inflammari (καυσად' ἐσθ' αὖ) & magis inflare, quam si frigidiusculæ fuerint. Atqui ipse in carnibus caprinis, & si quæ aliæ natura calidæ sunt, rationem istam admitto; in illis uero quæ calefaciendo & refrigerando temperatæ sunt, simpliciter & absq; distinctione alteras alteris præferri non approbo, Hucusq; Galen. *Χοῖρος* porcus est adhuc tener, delphax uero adultus, alijs nutrit. Cuius rei athletæ certissimum tibi præbent indicium. Si enim paribus exercitationibus parē molem alterius cibi pridie totum diem comederint, postero die statim sentient sese redditos imbecilliores. Quod si pluribus deinceps diebus id fecerint, non imbecilliores modo, uerum etiam alimenti penuriā macilentiores palām conspiciuntur. Idem etiam de eo quod dicimus, potes in pueris, qui in palæstra sese exercent, experiri, & in alijs, qui quamlibet actionem fortem ac uehementem (cuiusmodi est fodientium) obeunt. Et mox, Cæterum quantum carnes bubulæ totius suæ substantiæ crassitie suillam superant, tanto suillæ bubulas lentore antecedunt. Cæterum ex suū carnibus, hominibus quidem ætate florentibus, fortibus & qui se multum exercent, suū ætate florentium carnes ad coquendum sunt præstantiores; alijs uero suum adhuc incrementum. Porro quemadmodum ex suibus qui ætate sunt florenti, ijs iuuenibus qui bono corporis sunt habitu, conueniunt: sic & boum, qui nondū florentem ætatem attigerunt. Bos enim temperamento est quā sus multo siccior, quemadmodū & uir ætate florens quā puer. Et paulo post, Capra temperamento minus quā bos est sicca, si tamē homini & sui comparetur, multum superat. Suillæ autem carnis similitudinē cum humana ex eo poteris intelligere, quod quidā carnes humanas pro suillis sine ulla in gustu uel olfactu suspitione comederunt, id enim ab improbis hospitibus & alijs quibusdam factū fuisse iam compertum est. Merito igitur porcelli alimentū nobis præbent, tanto magis suibus excrementosius, quanto ipsis sunt humidiores: merito minus etiam nutriunt. Nam alimentum humidius, ut distribuitur, ita etiam discutitur celerius. Et rursus, Sues quanq; temperamento sunt humidi, cum tamen iam senuerint, carnem habent nonnunq; siccam ac concoctu difficilem. Hæc omnia Galen. de alim. fac. 3. 1. Ex pedestribus animantibus suilla caro probatissimus cibus est, deinde hœdina, mox uitulina, Galen. in lib. de cibis boni & mali succi. Alica, sicuti & suilla caro, si exacte in uentriculo concoquantur: tum in sanguinem à iocinore conuertantur, probatissimos humores gignunt, sed glutinosi aliquid in se habent, ob idq; in ijs iecur obstruunt, & renes, quibus hæc à natura adstrictos meatus habent, &c. Ibidem. Apri suibus domesticis in cibo sunt anteposendi, ut omnia quæ exercentur ijs quæ sunt oriosa: & quæ cibus siccioribus, ijs quæ humidioribus uruntur. deniq; quæ purū ac tenuem aërem inspirant, ijs quæ contrarium sunt præferenda. Suum quidem domesticorum caro, omnium aliorum ciborum firmissimè nutrit: multū enim in seipsa habet lentorem, tum propter uitā desidiosam, tum propter cibi humidioris affluentiam. Verū ab his prorsus abstinebit, cui propositū erit uictu extenuante uti. Quod uero ad reliquas carnes attinet, non quibusuis simpliciter uescetur, sed si multum sese exerceat, licebit ei & auribus & rostris, & pedibus suillis uesci, uentre præterea & matrice, si modo ea elixa bellè fuerint, Galen. de attenuante uictu 6. Et rursus ca. 10. Qui attenuante uictu uti uolet, poterit nonnunquam etiam prædictis (ut cetaceis piscib.) crassioris succi cibarijs uesci, si ex aceto aut oxymelite fuerint præparata, tum alijs etiam plurimis eorum quæ succo omni exhauriri queunt. Quin & suilla ipsa ex ucca tutò uescetur, quæ utiq; alioqui esset uitanda, ut quæ succum crassum ac lentum generet. Omnium quas nouimus ciborum maximè nutritiens suilla caro est, sed non æque ut prædicta (pisces saxatiles, alæ testesq; gallinacii, &c.) concoctu facilis est. Præterea glutinosum succum crassumq; generat. Alioqui nec alio esse habitu potest quod in summo sit nutritiens: quippe adharere id debet, & firmiter affigi, non autem præ tenuitate disfluere, Galen. 7. Methodi medendi. Carnes suillæ, & quę cunq; lentos ac crassos humores habent, longo tempore faciunt ex toto corpore transpirationē. Olera uero & pisces saxatiles, & quę cunq; tenuem habent humorem distribuendum, celerius quidem distribuuntur & apponuntur, stabilem uero naturā non habent, sed facile diffiantur, Galen. aphorism. 2. 18. Extremas quadrupedum partes edunt homines, pedes, rostra, aurículas: quas magna ex parte aqua elixas cum aceto & garo, interdū & cum sinapi, aliqui uero etiā cum oleo & garo, uino quoq; affuso, comedunt: quidā cum oleribus siue aqua elixas, siue in ollis conditas. Porcini quidem pedes, prisanæ inter coquendum iniecti, tum illam meliorem reddunt, tum ipsi molliores fiunt, eoq; aptiores tum ore manditi tum concoqui in uentriculo, Galen. de facult. alim. 3. 3. Et paulo inferius, Præstant suilli pedes rostro, illud auribus, aures enim sola cartilagine & cute constant, quare perparum alūt. Inter domesticas quadrupedes (inquit Celsus) leuissima suilla est: & ex eodem sue ungulæ, rostrum aures, cerebellum, aliquantò quā cætera membra leuiora sunt, adeo ut in mediā materia poni possint: & eadem cum trunculis uuluisq; inter res leues, boni succi & stomacho idoneas numerat. Suilla tam recens quā salita, etsi gustu titillat, perniciofa tamen omnino est ac mali succi, ut ait Celsus, Platina. Porcellorum carnes mucosās & nimis humidās esse, in Vitulo etiam ab initio capitis sexti ex Galeno recitauit. Caro suis tum cicuris tum domestici, ut fertur, cito concoquitur & descendit, multum alūt, sed succum gignit crassum & uiscosum, Auicenna. Caro apri secundum Christianos

inter ferinas optima est; nempe leuior quàm suis cicuris, & ualidi multiq; nutrimenti. citò concoquitur, præcipue autem hyeme conuenit, Idem. Porcellorum caro parum nutrit, quòd facile resoluatur & admodum humida sit, Idem. Galen. lib. 8. de sanitatis ratione, suillam carnem cæteris laudabiliorem facit. Auicenna capite de sanguine, humanum suillumq; sanguinem, in omnibus exactam habere similitudinem scribit; & similiter carnem: adeò ut impuriores quidam pro suilla humanam distrahere ausi sint; quod facinus diu perrexit impunitum, donec digiti hominis intermixti forte conspecti, ad supplicij diritatem, etiamsi seram, auctores protraxerent: id quod decimo (cap. 2.) Simplicis medicinæ affatim exposuit Galenus. Auerrois quinto Colliget, ex Auicennæ placitis porcina carnem cæteris præferendam omnibus statuit, ueluti hominibus natura cognatiorē. quod (inquit) esse ita experimento planè discimus, Cælius. Suum qui delphaces, hoc est porculi nuper nati, qui & *αγριοι* (lactentes porci) uulgò dicuntur, humidum sunt, & superfluitatum abundantes, nec boni succi, quæ ex re haud bonum est eis uti: quemadmodum nec uetustis suis, quippe quibus malus insit succus. Aprorum uero caro melior est quàm suū domesticorum, quod tantarū non sint superfluitatū præditi, nec glutinosum gignāt humorē. Quæ uero inter hos *αγριοι* dicuntur, hoc est, ut docti quidā putant, calli aprugni, difficulter concoquunt et perficiunt, atq; ab his ideo abstinendū, Symeō Sethi. Et alibi, Suilla caro boni succi est & facilis concoctionis cum porcus annalis est, propter similitudinē quā cum humano corpore habet. Quidam enim famis necessitate carnes humanas gustauēre, quas suilla similes gustu esse prodiderunt. Alit uero magis omnibus alijs cibarijs. Querent fortasse aliqui, quonam pacto suilla magis alat, & præ alijs temperata uel mediocris sit, cum hoc semper animal in cœno & sordibus uoluetur & nutriatur: quam dubitationem quidam soluentes, aiunt, quòd nisi ualde bene temperatum foret suis corpus, nunquam malum nutrimentum in bonam carnem uerteret. Quemadmodum enim in hominibus qui corpore bene temperato sunt & sano, rebus mali succi & alimentis non multum læduntur: quoniam natura cum tempore quod noxiū est in bonum succum uertit, sic & in noxijs animalibus. Qui ergo humidum sunt uentriculi, suillam non bene concoquunt, sed obsapiuntur, superuacaneāq; & superfluam humiditatē, glutinosūq; humorē actutum gignunt. At si probe concoquantur, bonum & boni succi alimentum facit, præsertim si porcus carnis alatur: ut enim aiunt, is apprimè suauis & boni succi alimentum facit, Hactenus Symeō Sethi. Suem suauiores (habere) carnes iamdudum creditum est, Aelianus. Suillam carnem quoquo modo coxeris, insalubrem inuenies, Platina. Suillæ & agninae carnes cum in corporibus incoctæ manent facillimæ corrumpuntur propter pinguitudinem: caprina non item, Athenæus. Suilla nisi uinum bibatur deterior est ouilla, addito autem uino alimenti simul & medicamenti rationem habet, (humectando corpus,) ut legitur in Carmine Salernitano; ubi Arnoldus, Hoc maximè intelligendū est de porcellis assis, uel apris optimè præparatis. nam suilla salsa, uel Sole fumoq; exiccata, siue cum uino siue absq; uino sumatur, minime debet præferri ouillæ. In eodem Carmine legitur, Iliæ porcorum bona sunt, mala sunt reliquorū. Arnoldus illa interpretatur omasa siue intestina. Sed pauca intestina (inquit) comedimus, nisi quæ replentur sanguine, uel quæ sunt animalium præpinguium, ut porcina. Solus autem porcorum sanguis, propter similitudinē eius cum temperamento humano intestinis immitti solet ad cibum: & porci facilius obesantur quàm ullum aliud animal. quamobrem suis potius quàm alia intestina eliguntur.

Sus tibi cœnoso sit cœna domesticus ore,

Ille licet currat de uertice montis, aquosæ

Hūc feritas syluæq; domant, & inania saxa,

Biantipugili cum natura uorax esset, contigit ut in affectiones cholicas, bilis sursum ac deorsum exeuntis, delaberetur, ex carnis esu, maxime uero ex porcinis carnibus crudioribus, & ex ebrietate uini odorati, &c. Hippocrates 1. Epidemiorum. Scrophæ cum peperit macilentior sit, & carnem magis lentam minusq; sapidam habet. Aliqui talpæ caput præcidiunt, & cum terra à talpis excitata tum sum digerunt in pastillos pyxide stannea, & utuntur ad omnia quæ intumescunt, & quæ apostemata uocant, quæq; in ceruice sunt, (ut strumas, tonsillas,) uesciq; suilla tunc uetant, Plinius. Ad arquatos: Herba rubia utere in quotidiano uictu absq; carne suilla, Galenus Euporiston 2. 39. Mulier cui ulceratus est uterius, abstineat carnibus, porcinis, bubulis, & caprinis, edat autem panes, Hippocrat. de morbis mulieb. Suilla uentrem uiscoso humore suo humectat, & urinam mouet, Isaac. Mihi qui dem cum lentum crassūq; succum reddat, urinæ mouendæ nequaquam idonea uidetur. Porcelli lactentes (inquit Isaac apud Vincentiū Bell.) facile in malos humores uertuntur, & in putredinem, præcipue in uentriculo prauis humoribus imbuto, fortibus uerò uentriculis utiles sunt, cū bene concoquantur, secus enim phlegma uiscosum gignunt, & nascentes inde morbos, podagram, ilium dolorem, calculos renum, paralytin, & similes pro temperamentis & naturis edentium. Adulti sues, meliores sunt, præsertim castrati, uetuli uerò pessimi, utpote frigidi, & carnis duræ, ligneæ, insipidæ, quibus assueti incidunt in melancholiam & diuturnas febres, ut quartanam. Rarò utendum domestico sue, præferentur autem partes extremæ, ut pedes, & pernae, quæ semper mouentur. Qui ederint, post cibum exercitari debent, quietē autem uiuentibus cauenda sunt syluestria multò magis quàm domestica, Hæc ille. Suilla omnis tum cicuris tum feris suis, æstate damnatur; nec probatur donec magnū frigus ingruat, circa brumam, id est, solstitium hyemale. Per æstatem enim immodicè somno deditum est

Grata ferat nobis mensa hyemalis aprum.

Carnis erit, pluri sed tamen apta cibo est.

Post melius posita rusticitate sapit, Baptista Fiera.

est hoc animal, Mich. Herus. Sus nimium somno obnoxius per æstatem, nisi frequenter excitetur, lethargum incurrit & moritur aliquando. quare tum temporis, caro eius insalubris est, propter humiditatem à calore resolutam, Albertus & Liber de nat. rerum. Idem aprugnam difficiliorem concoctum esse scribit quàm domestici suis, eamq; ob causam otiosis hominibus minus conuenire: quod ego non probârim. Aliqui in cibo noxiam esse aiunt porcam, si mactetur mox postquam cum uera recoierit. De grandinosiis suis, quos aliqui edunt cum non omnino abundant, supra capite tertio dixi.

¶ Aurelianus porcınam carnem populo Rom. distribuit, quæ hodieq; diuiditur, Vopiscus. Isse tibi faciet bona Saturnalia porcus, Inter spumantes ilice pastus apros, Martialis lib. 14. Heliogabalus habuit istam consuetudinem, ut una die non nisi de phasianis tantum ederet; item alia die de pulis, alia de porcis, Lampridius. Athenæus lib. 12. sues ex Sicilia tanquam præcipuas laudat. Idem Antiphanis uersus citat de epulis Cyclopis, in quibus apponebantur, *καὶ πρὸς ἐκτομίας, ὅς ἐκτομίας, δὲ λ-φάξ*, id est, maialis, sus non castratus, & porcellus. ¶ Carnem suis nondum uetuli minutatim concisam, cum lardo tessellatim inciso, & columbis, perdicibus aut alijs, &c. aliqui pastillo uulgo dicto inclusam coquunt. ¶ Porcus Troianus: Gulæ ueteres architecti (inquit Erasmus in Chiliad.) & hoc commentum sunt, ut bos aut camelus totus apponeretur, differtus intus uarijs animantium generibus. Hinc & porcus Troianus uenit in populi fabulam, cui hoc nomen inditum est, quod ita uarias animantium species utero tegeret, quemadmodum Durius equus texit armatos uiros. Macrobius libro Saturnalium tertio (ca. 13.) refert Cincium in oratione qua suadet legem Fanniâ de moderandis sumptibus, obiecisse suo seculo, quod porcum Troianum mensis inferrent. Conueniet in opipara conuiuia, aut in hominem uarijs delicijs expletum, Erasmi. Callum aprugnum & porcus Troianus sumptuaria lege prohibebantur, Volaterranus. Post hæc inferitur discus (*πίναξ*) argenteus, non modica crassitudine inauratus, tantus ut porcum assum eumq; prægrandem caperet, qui supinus in eo positus erat, eminente uentre uarijs bonis referto. Inerant enim simul assa, turdi, uulua, ficedula plurima, oua superinfusa, ostrea, pectines: quæ adhuc feruida singulis conuiuijs unâ cum orbibus distribuebantur, Hippolochus in epistola ad Lynceum de Carani conuiuio apud Athenæum lib. 4. Idem Athenæus lib. 9. in Dipnosophistarum conuiuio, Allatus est nobis (inquit) etiam porcus (delphax) dimidia parte diligenter assus, (*κραμβάλεθ'*, tostus, *φυρὸς, καπνός,*) & dimidia tanquam ex aqua molliter (*πακρὸς*, tenerè) elixus: mira etiam coqui industria ita paratus, ut qua parte iugulatus esset, & quomodo uarijs delicijs refertus eius uenter, non appareret. Inerant enim turdi, & aliæ auiculæ, & luminum porcinorum uuluarumq; partes. item uentriculi gallinacii cum uuluis, & isicia, (hoc est *τὰ ἐκ περιώων εἰς λελήε καὶ περικυζομένη, καὶ μετὰ πεπερόων συμπλαττομένη*, Carnes minutatim concisæ, & cum granis piperis conditæ. Isicii uocabulum quamuis Atticum non est, tamen recentiores quidam Græci, ut Paxamus, utuntur. *πεπερόας* piperis grana accipio, ut arceuthidas iuniperi.) Deinde post digressionem ad artem coquorum, post titulum, *περὶ ἡμιότης καὶ ἡμιέφθας καὶ ἀσφάκτος γέμισθ' χοίρου*, hoc est, De porco semiaffo, semielixo, non iugulato & farto: Porcus (inquit coquus) sub humero paruo uulnere mactatus est: deinde copioso sanguine euacuato, intestina omnia unâ cum aphareli (quam & exæresin uocant, ut Dionysius Comicus) exemi (hoc uerbum Athenæus non habet, sed addendum uidetur:) & postquam uino sapius ac diligenter collui, à pedibus suspendi, & rursus uino perfusum elixari cum multo pipere, tum prædictas delitias (*χαυμάτια*, nempe auiculas, sumen, uitellos) per os uentri intrusas, copioso & optimo iure perfudi, & dimidiam porci partem multa polenta (farina ex hordeo) uino oleoq; subacta circumquaq; repleui, & in clibanum subiecta ærea mensa imposui, curauiq; ea moderatione assandam, ut neq; adureretur, nec auferretur cruda. nam cum pellis iam aridiuscula (*κραμβάλεα*) appareret, reliqua etiam satis iam tosta esse (*ἡ ἡδυνται, malim ὠπῆδυνται*) cōieci, & polenta remota uobis apposui, Hæc ille. Cæterum quid sibi uelit uox apharelis siue exæresis, non reperio. hoc manifestum est, aliquid in uentre porci, quod unâ cum intestinis eximebatur, unde nomen inditum, sic dictum fuisse, omentum fortassis, aut mesenterium. Quanquam & inde dici potuit, quod lanij forte has partes ceu parandi exenterandiq; mercedem sibi auferrēt & exciperent, ut piscatores apud nos in piscibus præparandis faciunt. Sic & apharemata dicuntur, partes quas à uictimis auferebant (sacerdotes qui eas mactabāt, ut in Sacris literis legimus,) pectus, brachium dextrum & fibra iecinoris, ut Varinus scribit. Cum hoc porcello Athenæi communia quædam habet porcellus hortulanus Apicii, qui inferius inter cæteros Apicii porcellos describetur. ¶ In Lusitania, ut Polybius lib. 34. author est, sua ætate tanta rerum uilitas erat, ut & cætera minimo planè pretio uenirēt, & *ὅς δὲ πένων*, centum librarum pondere, quinq; drachmis, Athenæus ab initio libri 8. ubi illud obseruandum, uocem *δὲ πένων* (si rectè legitur) in recto singulari positam uideri, & obesum aut saginatum significare. ¶ Porcelli lactei uel lactentes potius dicuntur, *γαλαθνοί*, qui nuper nati solo adhuc materno lacte aluntur. Lacte mero pastum pigra mihi matris alumnum Ponat, & Aetolo de sue diues edat, Martialis. Et alibi, Nondumq; uicta (concocta) lacteum faba porcum, libro quinto in epigrammate ad Bassum: sed qui fabas etiam edit, non solo lacte alitur. Pherecrates & Alcæus *ἔν γαλαθνόν* dixerūt, & *χοίρου γαλαθνόν* Heniochus & Crates, citante Athenæo, *κομλὸς γὰρ μικρὸς ὑπομακίσκος ἔστος γαλαθνός*, Antiphanes apud eundem. Porcellus nostro etiam æuo sapiusculè solidus assatur, Mich. Humelbergius. Vipera (uiueria, Marcellus) porcelli modo inassata, iocinerum doloribus medetur, Plin.

¶ In porcellum (uerba sunt Apicii 8.7.) farfilem duobus generibus. (qui duobus modis atq; locis farcitur; scilicet sub cute & in uentre, sicut & pulli nostro auro farciri solent, Humelbergius.) Curas, à gutture exenteras, à ceruice ornas antequam prædures, subaperies auriculam sub cutem, mittes impensam Tarentinam in uesicam bubulam, & fistulam auicularij (qui auarior præest) rostro (collo) uesicæ alligabis, per quam exprimes in aurem quantum ceperit, postea charta præcludes & infiblabis; & præparabis aliam impensam, sic facies. Teres piper, ligusticum, origanum, laseris radicem modicum; suffundes liquamen; adijcies cerebella cocta, oua cruda, alicam coctam, ius de suo sibi, ferueat: cum ferbuerit, auicellas, nucleos, piper integrum; liquamine temperas; imple porcellum, charta obturas & fiblas, mittes in furnum; cum coctus fuerit, exornas, perunges, & inferes. Aliter porcellum, sale, cuminum, laser. Porcellus liquaminatus: De porcello eijcis utriculorum, (uentriculum,) ita ne aliquæ pulpæ in eo remaneant. Teres piper, ligusticum, origanum; suffundes liquamen; adijcies unum cerebellum, oua duo misces in se, porcellum præduratum imple, fiblabis, in sportella feruenti ollæ submittis, cocto fiblas tolles, ut ius ex ipso manare possit, pipere aspersum inferes. In porcellum elixum farfilem; De porcello utriculorum eijcies, præduras. Teres piper, ligusticum, origanum; suffundes liquamen; cerebella cocta quod satis sit, similiter oua dissolues; liquamine temperabis; farcimina cocta integra præcides, sed ante porcellum præduratum liquamine delauas, deinde imple, infiblas, in sportella feruenti ollæ submittes, coctum spongizas, sine pipere inferes. Porcellus affusus tractomelitus: Porcellum curatum à gutture exenteras, siccas. Teres piperis unciam, mel, uinum; impones ut ferueat, tractam siccitam confringes, & partibus cacabo permisces; agitabis furculo lauri uiridis; tandiu coques donec lenis fiat & impinguet: hac impensa porcellum imple, furclas, obturas charta, in furnum mittes, exornas, & inferes. In porcellum lacte pastum elixum calidum siue frigidum iure crudo Apiciano: Adijcies in mortarium piper, ligusticum, coriandri semen, mentham, rutam, fricabis; suffundes liquamen; adijcies mel, uinum; & liquamine porcellum elixum feruentem sabano mudo siccatum profundes & inferes. Porcellus Vitellianus: Porcellum ornas quasi aprum; sale asperges; in furno affas; adijcies in mortarium piper, ligusticum; suffundes liquamen; uino & passo temperabis; in cacabo cum oleo pusillum ferueat, & porcellum affusum iure asperges ita ut sub cute ius recipiat. Porcellus Flaccianus: Porcellum ornas in modum apri, sale asperges, & in furnum mittes: dum coquitur, adijcies in mortarium piper, ligusticum, careum, apij semen, laseris radicem, rutam uiridem, fricabis; suffundes liquamen; uino & passo temperabis; in cacabo cum oleo modicum ferueat, amylo obligas, porcellum coctum ab ossibus tanges; apij semen teres ita ut fiat puluis, asperges & inferes. Porcellus laureatus: Porcellum exoffas quasi œnogaratum, ornas, præduras, laurum uiridem in medio franges, satis in furno affas; & mittes in mortarium piper, ligusticum, careum, apij semen, laseris radicem, baccas lauri, fricabis; suffundes liquamen; uino & passo temperabis; adijcies in cacabum olei modicum ut ferueat, obligas, porcellum lauro eximes, & ius ab ossibus tanges, & inferes. Porcellus Frontonianus: Porcellum exoffas, præduras, ornas; adijcies in cacabum liquamen, uinum; obligas fasciculum porri, anethi; media coctura mittes defrutum; coctum lauas & siccum mittes; piper asperges, & inferes. Porcellus œnogaratus: Porcellum præduras, ornas, adijcies in cacabum oleum, liquamen, uinum, aquam; obligas fasciculum porri, coriandri; media coctura colorabis defruto; adijcies in mortarium piper, ligusticum, careum, origanum, apij semen, laseris radicem, fricabis; suffundes liquamen, ius de suo sibi; uino & passo temperabis; exinanies in cacabum; facias ut ferueat; cum ferbuerit, amylo obligas; porcellum compositum in patina perfundes; piper asperges, & inferes. Porcellus Celsinianus: Ornas, infundes pipere, ruta, cepa, satureia, succo suo; & oua infundes per auriculam; & ex pipere, liquamine, uino modico in acetabulum temperas & sumes. In porcellum affusum: Teres piper, rutam, satureiam, cepam, ouorum coctorum media; liquamen, uinum, oleum, condimentum; bulliat conditura; porcellum in boletari perfundes & inferes. In porcellum hortulanum, (hoc est, oleribus fartum, Humelbergius. Meo quidem iudicio non fallitur qui pro hortulano Troianum dixerit;) Porcellus hortulanus exoffatur per gulam in modum utris, mittitur in eo pullus ificiatus particulatim concisus, turdi, sicedulæ, ificia de pulpa sua, (forte suis,) lucanica, dactyli exoffati, fabriles bulbi, cochleæ exemptæ, maluæ, betæ, porri, apium, coliculi elixi, coriandrum, piper integrum, nuclei; oua quindecim superinfunduntur; liquamen, piperatum, oua mittantur tria; & confuitur, & præduratur, in furno affatur. Deinde à dorso scinditur, & iure hoc perfunditur: piper teritur, ruta; liquamen, passum, mel, oleum modicum, cum bullierit, amyllum mittitur: (Habet quædam cum hortulano isto Apicii porcello communia, ille Athenæi quem Dipnosophistis appositum supra recitauimus in Porci Troiani mentione.) Ius frigidum in porcellum elixum ita facies: Teres piper, careum, anethum, origanum modicè, nucleos pineos; suffundes acetum, liquamen, carænum, mel, sinape factum; superstillabis oleum; piper asperges & inferes. Porcellum traganum sic facies: Exoffas porcellum, & aptabis sicut œnogaratum, & ad fumum suspendas & appendeas, & quantum appēdeas tantum salis in ollam mittes, & elixas ut coquatur, & siccum in lance inferes, salso recente. In porcello lactente: Piperis unciam, uini heminam, olei optimi acetabulum maius, liquaminis minus, Hucusque Apicius.

¶ De porcello affuso. Porcellum adhuc lactentem (inquit Platina 6.15.) iugulato, uillosq; cultro omnino acuto abradito, Per spinam deinde scindito, eximitoq; quicquid in uentre habet; iecuscula eius

eius cum larido, allio, cumq; odoriferis herbis minutim concidito tritū caseum, oua agitata, tunsum piper, crocum in puluerem redactum, cum superioribus bene misceto: in porcellumq; omnino ita inuersum, ut quod intus erat, foris sit, indito: ac claudito, ne excidat. Coqui in ueru, aut super craticulam lento igne non incommodè potest, ut omnia pariter esui bona sint. Dum coquitur, aceto, piper, croco, simul mixtis cum saluæ aut rosmarini aut lauri ramusculis sæpe aspergenda est. Idem etiam fieri ex anser, anate, grue, capo, pullastra, potest. Malè hoc & parum alit, tardè concoquitur: stomacho, capiti, oculis atq; hepati nocet. Obstructiones facit, calculum creat, pituitam auget. ¶ Eu bulus poeta apud Athenæum inter cæteros delicatos cibos nominat *λεῖα ἀλφειῶν*.

¶ Lardum, ut grammatici quidam deriuant, dicitur quasi latè aridum, (largè aridum, Hermolaus ex Macrobio, est autem caro suilla quoquo modo salsa, siue (ut alijs placet) id pingue quod est in sue. Pinguis cur illis gustantur larda calendis: Ouidius 6. Fast. Plinius dixit, lardum pingue hoc unctum, quasi & macrum dici possit. Et pallens faba cum rubente lardo, Martialis lib. 5. Graue lardum, Statius 4. Sylu. Et natalitium cognatis ponere lardum, Iuuenalis Sat. 11. Plautus in Capt. lardum dixit, his uerbis: Quanta pernis pestis ueniet, quanta labe larido? Vincta satis pingui ponentur oluscula lardo, Horat. Serm. 2. 6. Vt lurcetur lardum & carnaria furtim, Lucilius. Lardum lurcabat lubens, Pomponius Syris apud Nonium. Lardus porcorum optimus est in condiendis omnibus cibis, Crescentiensis. Nostri lardo olerum ferè minutalia & rapa condiunt, siue decoquendo simul lardi offas, siue in minimas tesselas incisum inspergendo. Turunda etiam, ut sic uocem, oblonga, exiles quadrata, in acum ligneam (ex fruticis quem fusariam uocant, aliqui euonymon putant, præcipuè ligno) decussatim sectam à posteriori parte inseruntur, ut ea per carnes qualuis traiecta, lardum in eis relinquant, idq; simul assetur: quod cum aliàs saporem carniū, commendat, tum in parum pinguius præsertim auibus ferè necessariū uidetur. Adipem suis carne multo insalubriorem esse, supra uerbis Galeni recitauimus. Ius lardarium apud Scoppam Italum Grammaticum legi. Habent & Germani in usu panis offas in aqua coctas cum lardo copioso dissecto & cepis, *spect. suppen.* Inferiores Germani lardum coctum seruant, & frigidum edunt, quidam etiam crudum.

¶ Liquamen est pinguedo animalium ad ignem liquefacta, & in usum coquinarium seruata ad condiendos cibos. Liquamen ex adipe porci atq; anserum hoc modo fit: Concisum minutim ad carbones ignitos in cacabo pones, ne si ad flammam suspenderis, fumum concipiat: tantumq; salis indes, quantum satis esse putabis. Liquefactum, antequam refriguit, in ollam repositoriā colabis: reponesq; ad usum, ut ubi uoles, eo uti liceat. Fit item liquamen ex anserino & gallinaceo adipe, Platina 2. 21. Et præcedenti capite, Colliguntur multa ad pulmentaria ex porco nuper cæso, ut adeps. Pau peres apud nos ex adipe abdominis suilli (*schmarr* uocant) adhuc recenti (aliter enim uirus resipit) liquamen faciunt, quo olei aut butyri loco utuntur. Pernas & lardum conficimus, non solum decem bri mense, sed omnibus quos hyemalis algor astringit, Palladius. Laridi coctura: Tectum aqua cum multo anetho coques, olei modicum distillabis & modicum salis, Apicius. Angli brân appellant lardum non quoduis, sed è uerre saginato ferè per anni spacium, quo toto tempore, non molliter, nec in stramentis, sed tantum in tabulis ligneis cubare ei permittitur, ut lardum induretur, & solidescat: huius mactati lardum seruant in aceto ex cereuisia facto: potest autem diu seruari. mensis apponunt cum iure in quo coctum est, condito agrestium pomorum succo (loco omphacii) & pauco sale: cibis habetur nobilis & pretiosus, quem locupletes tantum inter se dono mittunt.

¶ Suilla caro ita aliquando paratur, ut suis feri uideatur, ut dictum est supra inter Apicii porcellos: & dicitur infra in proverbio Suilla caro est. Suillarum carniū ius decoctum opitulatur contra buprestin, Galenus lib. 2. de antidotis. De sue partes quædam ferè assantur à lautioribus, ut spatula siue armus, (*lassen*): coxa, (*yßbein*): costæ, in pectore, (*brustrippe*): eadem ad spinam dorsi superius, (*rambraten*): & reliquæ costæ, nempe laterum, Apicius 4. 3. in minutalia aliquot addi iubet spatulam porcīnam coctam & tessellatim concisam. Varro scribit L. Volumnio senatori missam offulam suillā cum duabus costis, quæ penderet xxiiij. pondo. Offula ab offa minima suilla, ab eo q; infecta caro, ut in carmine Saliorum est, quod in extis dicitur nunc issitia, Varro de ling. Lat. Penem antiqui codam uocabant, à qua antiquitate etiam nunc offa porcina cum cauda in cœnis puris offa penita uocatur, Fest. Et rursus, Penitam offam Næuius appellat abssegmen carnis cum coda: antiqui enim offam uocant abscissum globi forma, ut manu glomeratam pultem. Nostri ex cauda cum alijs partibus extremis gelu in patina, ut uocant, parare solent. Caryophyllatæ seu benedictæ uulgo dictæ succo trunculos suillos macerant, & ad usum aliquod tempus seruant, Ruellius. Quomodo caro suilla frustatim concisa, in aqua salsa seu muria multo tempore recens seruari possit, Baltasar Cellarius in libro suo de arte coquinaria docet: Primum, adornatum suem in mensa poni præcipit, copiosa niue undiquaq; circumdatum, donec caro duriuscula & solida appareat, quod ferè per noctem unam fit: deinde carnem in tomos oblongos dissectam in uas larignum cum multo sale alternis componi iubet per dies octo, tabella imposito lapide oneratam: postea aquam fontanā cum multo sale no uis scopis diu agitatam donec lentescat, superinfundi, ut duobus digitis aqua excedat, & oneratam ad usum seruari. *ζεύγλα, πμαχθ' εν πλθρῆς ἡλισμῶν*, Hef. & Varinus: sed idem Varinus *πμαχθ'* de piscibus tantum propriè dici docet: quare *ζεύγλα* etiam de piscibus solum dicitur. Succidia à sue nominatur cuius caro est, Hermolaus. Succidia, (inquit grammaticus quidam recentior) est tergū,

siue massa carnis porcina salita, quæ quoties opus est succiditur. continet autem pernam, petafomem & lardum. Nonius succidiam pro lardo exponit. Varro lib. 4. de ling. Latin. non à succidendo, sed à suisbus cædendis (siue edendis, quod non placet, nec est in nostris codicibus Varronis) dictam putat; nam id pecus primum occidere coeperunt domini, & ut id seruarent, salire. Iam hortum ipsi agricolæ succidiam alteram appellant, id est, ut ait Nonius, successionem necessariam. Patres nostri dixerunt ignauum & sumptuosum esse, qui succidiam in carnario suspenderit potius ab lanario, quam ex domestico fundo, Varro. Succidias Galli optimas & maximas facere consueuerunt. Optimarum signum, quod etiam nunc quotannis è Gallia apportantur Romam perna, tomacina, & taniacæ, & petafiones (malim petafones. Vocabula tomacina & taniacæ alibi nusquam reperio; de tomaculis inferius dicam.) De magnitudine Gallicarum succidiarum Cato scribit his uerbis; In Italia in scrobes terna atq; quaterna millia aulia succidia, Idem. Porcos succidaneos apud Apicium legimus. Suum obesorum ac ætate florentium carnes, ad saliendum sunt appositæ, ut quæ utriusq; excessus sint expertes, annosorum uidelicet siccitatis, & nouellorum porcellorum immodicæ humiditatis. Quemadmodum enim corpora sicca, salita, corijs euadunt similia; sic contra quæ immodica humiditate diffluunt, salis commercio contabescunt, Galenus de alimentorum facultatib. 3. 40. Ad annum ubi uenerit porcus, salituræ non incongruit. pridie quam occidatur portione prohibere oportet, quo sit eius caro siccior; deinde diligenter salire, ne fracescat, & uitium sapiat, neue tineæ & uermibus laedatur. Dum falsuram facis, in fundo dolij aut seriæ salem sternito: frustra deinde ponito, eutis deorsum spectet. Tam diu caro in dolijs remaneat, quoad salem conceperit: (nostri ferè quatuordecim dies relinquunt, & his amplius si sues annosi fuerint, usq; ad uiginti.) In carnario deinde, quo fumus penetret, suspendatur. Hinc sumes laridum pro tempore, hinc pernam, hinc petafomem, hinc sumen, hinc glandium, Platina. Omne pecus (inquit Columella) & præcipue suem pridie quam occidatur, portione prohiberi oportet, quo sit caro siccior. Nam si biberit, plus humoris falsura habebit. Ergo sitientem cum occideris, bene exossato. Nam ea res minus uitiosam, & magis durabilem falsuram facit; deinde cum exossaueris, cocto sale, nec nimium minuto, sed suspensa mola infracto diligenter salito, & maxime in eas partes, quibus ossa relicta sunt, largum salem infarcito, compositisq; supra tabulatum tergoribus, aut frustis iuxta pondera imponito, ut exanietur. Tercio die pondera remoueto & manibus diligenter falsuram fricato, eamq; cum uoles reponere, minuto & trito sale aspergito, atque ita reponito; nec desieris eius quotidie falsuram fricare, donec matura sit. Quod si serenitas fuerit ijs diebus, quibus perfricatur caro, patieris eam sale conspersam esse nouem diebus; at si nubilum aut pluiæ, undecima uel duodecima die ad lacum falsuram deferri oportebit, & salem prius excuti, deinde aqua dulci diligenter perlui; nec ubi sal inhæreat, & paululum assiccata in carnario suspendi, quo modicus fumus perueniat, qui si quid humoris adhuc continetur, siccare eum possit. Hæc falsura luna decrecente maxime per brumam, sed etiam mense Februario ante Idus commode fiet. Est & alia falsura, quæ etiam locis calidis omni tempore anni potest usurpari, quæ talis est: Cum ab aqua pridie sues prohibiti sunt, postero die maciantur, & uel aqua candente, uel ex tenuibus lignis flammula facta glabrantur (nam utroq; modo pili detrahuntur) caro in libraria frustra conciditur: deinde in seriâ substernitur sal coctum, sed modicè (ut supra diximus) infractum; deinde offulæ carnis spissè componuntur, & alternis sal ingeritur; sed cum ad fauces seriæ peruentum est, sale reliqua pars repletur, & impositis ponderibus in uas comprimitur; eaq; caro semper conseruatur, & tanquam falsa mentum in muria sua permanet. Hactenus Columel. Carnem salitam larido intertextam, in tessellâ concides; concisam, in sartagine non admodum frigens; frictam, aceto, saccharo, cinnamo, petroselinino minutatim conciso asperges. Idem etiam fieri de perna ac sumine potest. Sed hæc succo citri uel malarancij suffundi amant. Clamat in hanc opinionem Bibulus, & sine acredine, (intinctum acetosum intelligo,) quo uehementior excitetur sitis, hæc deuoranda affirmat, Platina. Et alibi, Non suem admodum pingue, sed rubeum coquatur eo modo quo perna, (cuius coctio inferius recitabitur,) sed melius aliquantulum. Hanc quoq; cocturam uult lingua: quanto pinguior, tanto melior est. Eadem ferè & de reliqua succidia ratio. Galli (Belgæ) carnibus multifariam, præsertim suillis, & recentibus & salitis utunt, Strab. Venter suis faliscus uocatur, Volaterran. Non lucanica, non graues falisci, Martialis. Et alibi, Et lucanica uentre cum falisco. Lucanicam dicunt, quod milites à Lucanis didicerunt, ut quod à Falerijs faliscum uentrem, Varro de ling. Latin. Filia Picenæ uenio Lucanica porcæ, Pultibus hinc niueis grata corona datur, Martialis. Grammatici farciminis genus interpretantur, à Lucanis primum inuentum, (bratwürst.) Si uoles bonas lucanicas, carnem macram simul & pinguem ex sue concidito, ablati omnibus fibris ac neruis. Quod si caro decem librarum fuerit, salis libram unam, fœniculi bene mundi uncias duas, totidem piperis semitunsi admisceto, confricatoq; per diem hæc in mensula finito; Sequenti, in intestinum bene mundum inijecto, & sic ad fumum suspendito, Platina. De lucanicis parandis lege etiam Apicium 2. 4. Qui uenit botulus meadix tibi tempore brumæ, Saturni sepiè uenerat ante dies, Martialis. Botulus autè siue botellus diuinitium farciminis genus est è carne suilla, à bolis, id est frustulis carnis, ut quidam putant, appellatus, (propter connexionem à bolis, Festus.) Fiebat ex oui uitellis coctis, nucleis pineis concisis, cepa, porro, iure crudo, concisis, addebatur piper & liquamen & uinum, sicq; farctum intestinum coquebatur, Apicius 2. 3. idq; farciminis genus in Saturnalibus præcipue celebrabatur. Et pultem niueam

ueam premens botellus, Martialis lib. 5. Intestina sanguine farcta nostri uocant *roßwürst* / *blutwürst*, ex his quod crassius est, & apicem quendam adhaerentem habet, (unde & *apexabo* Latine uocatur, Varrone teste) præter sanguinem, cerebro etiam & lardo conciso farcitur, & aromatibus quodq; conditur, *weckerling*. Ventrículus etiam suis uel in oblongas particulas sectus, uel minutatim concisus, unâ cum carne similiter secta concisa uel crassioribus intestinis infarcitur, cum sale, careo, & pipere, *schübling* uel *magenwürst*. Isicium, farciminis genus, Volaterranus. Scoppa Italice tomacellam interpretatur, ut & tomaculum, de quo infra dicemus in iecoris mentione. Videtur sane & isicium, quasi incisum sectumq; Latine dici, & tomaculum à uerbo *τμήναι*, unde & *μήν*, id est sectio. De porcello tenero isicia quintum locum post isicia de pauo obtinet, apud Apicium 2. 2. Idem

- 1° isiciorum uaria genera per totum librum secundum describit, Vbi Humelbergius in annotationibus suis, Isicia, inquit, cibaria sunt ex carne concisa & infecta; quæ nunc per se, nunc reticulo & omento circumdata in sartagine, alijs etiam iunctis rebus, & aromatibus aliquando, cum adipe aut oleo butyræue friguntur. Alio nomine tomacula siue per syncopen tomacula & tomactinæ aliquando uocantur, & *τῆς τμήνης*, id est à sectione & incisura. Isicia etiam aliquando farcimina significant, quæ carne concisa fartis, id est impletis intestinis fiunt, Hæc ille: sed quod potissimum ad isicij rationem pertinet, omisit. Nam minutatim concidi alijs quoq; eduliorum generibus commune est, minutalibus, lucanicis, botellis, &c. isicium uero non conciditur solum, sed etiam in mortario, ut isicium fiat, pulpa cuiusuis animantis tunditur, teritur, fricatur; his enim uocabulis Apicius utitur, & pulpam tritam in isicia plassari, id est formari iubet; contrita enim & in unum redacta corpus, facile manibus in quam uolueris formam, rotundam, teretem aliamue, formantur. Edebantur autem uel recentia, uel in fumum suspendebantur, ut ex Apicio patet. quanquam idem lucanicis quoq; admisceri iubet pulpam bene tunsam, quod apud nos non obseruatur, sed simpliciter minutissime concisa inditur. Sed lucanicæ, botelli, & alia farcimina proprie dicta, semper intestinis immittuntur: isicia non item: nam quod Humelbergius isicia pro farcimimbus aliquando accipi scribit, deceptus est fortassis à Volaterrano, ego apud nullum idoneum authorem reperi. Quod uero in mortario semper tererentur isicia, siue isiciorum pulpa, Macrobij & Aphrodisiensis etiam autoritate constat. Hic enim problematum 1. 22. inquirens cur ægre id genus carnis concoquatur quod isicium, *ἰσικιον*, nominatur: Quoniam (inquit) sua leuitate fluitat in uentriculo per cibi humidum medium, nec eius corpus attingit, quo tactu fieri concoctio potest: sed iuxta gulam redundat, quinetiam foris aquæ iniectum non subsidet, sed innatat: quoniam dum carnes teruntur, spiritus admittitur præleuis, qui corpus eleuet, & in humore fluitare aptissimum reddat. Dicas quæso (inquit Furius Albinus ad Disarium, apud Macrobius Satur. 7. 8.) quæ causa difficile digestu facit isitium, quod ab insectione isitium dictum: amissione n. literæ, postea, quod nunc habet nomen obtinuit: cum multum in eo digestionem futuram iuuerit tritura tam diligens, & quicquid graue erat carnis assumpserit, consummationemq; eius multa ex parte confecerit. Et Disarius: Leuitas quam tritura præstitit, facit ut innatet uero cibo quem in medio uentris inuenerit, nec adhæreat cuti uentris, de cuius calore digestio promouetur: sic & mox tritum atq; firmatum, cum in aquam conijcitur natat. Ex quo intelligitur quod idem faciens in uentris humore subducit se digestionis necessitati: & tam serò illic coquitur, quàm tardius conficiuntur quæ uapore aquæ quàm quæ igne soluuntur. Porcellus semitostus
- 4° & semielixus apud Athenæum libro 9. farctus erat tum alijs delicijs, tum ijs quæ isicia uocant; quamquam hoc uocabulo uix uti se audere coquus inquit, præsentente Vlpiano qui Attica tantum & uetere Græcis usitata probabat: isicium uero apud recentiores tantum legitur, Paxamum, (& alios.) affert autem quasi *περιπληνῶν* isiciorum periphrasin huiusmodi, *τὰ ἐν ὕδατι εἰς λεπτὰ καὶ τανυστά, καὶ μετὰ πεπεσῶν συμπληνῶν*, *λεῖξιν* quidem simpliciter *συγνῶσθαι* & *κατὰ τμήναι* significat, id est minutatim concidere, unde olera *luisæ* dicta. Apicius 4. 3. isicia uel isiciola minuta in minutalia aliquot addi iubet. Ventrem porcinum bene exinanes, aceto & sale, postea aqua lauas, & sic hac impenſa imple. Pulpam porcinam tunsam tritam ita ut eneruata commisceas cerebella tria, & oua cruda, cui nucleos infundis, & piper integrum mittis, & hoc iure temperas. Teres piper, ligusticum, silphium, anisum, zingiber, rutæ modicum, liquamen optimum & olei modicum, reple aqualicum (a-
- 5° qualiculum) sic ut laxamentum habeat, ne dissiliat in coctura, surclas, amylos & in ollam bullientem submittis, leuas, & pungis acu ne crepet; cum ad dimidias coctus fuerit, leuas & ad fumum suspendis, ut coloretur, & denuo eum per laxabis ut coqui possit deinde liquamine, mero, oleo modico: & cultello aperies, & cum liquamine & ligustico apponis, Apicius 7. 7. Ventrem ut tostum facias: In cantabro inuolue, postea in muriam mittis, & sic coques, Ibidem. ¶ Non alio ex animali numerosior materia ganeæ, quinquaginta prope sapes, cum cæteris singuli. Hinc censoriarum legum paginæ, interdicitq; coenis abdomina, glandia, testiculi, uulua, syncipita uerrina, ut tamen Publij memorum poetæ coena, postquam seruitutem exuerat, nulla memoretur sine abdomine, etiam uocabulo luminis ab eo imposito, Plinius. ¶ Glandium pars quædam intestinorum est, ut inquit Priscianus. Alij uolunt esse partem apri iuxta ceruicem, uel ipsam ceruicem: in hac enim glandulæ positæ
- 6° sunt. Arripuit glandium, prætruncauit tribus tergoribus glandia, Plautus Capt. Pernam, abdomen suis, glandium, Idem Curcu. Hinc Censoriarum legum paginæ, interdicitq; coenis abdomina, glandia, testiculi, &c. Plinius 8. 51. Quibusdam sunt tubera, sicut in carne glandia, Idem lib. 16. Est quidam terræ adeps ac uelut glandia in corporibus, Idem lib. 17. de marga. Glandula, ut scribit Gram

maticus quidam, caro glandulosa in sue, quæ ab antiquis boni saporis putabatur. Glandulam suillam, laridum, pernam itidem, Plautus Menæh. Partitur apri glandulas palæstritis, Martialis. Terposcit apri glandulas, quater lumbum, Idem. Porcellorum media capita (σελφακίων ἡμίκραραι) Diphosophistis apponuntur apud Athenæum libro 8. εἰσῆλθον ἡμίκραραι τακτὰ σέλφακον. τῷ τῆς μετ' αὐτῶν δὲ ἔχει κατέλιπον γ' ἔγω οὐδ' ἔν, Crobylus. αἰδοῦμαι μάλινδ' ἰδρωσύναι Κωλῆν, τὸ πλεονεχὲς ἡμίκραρ' ἀριστόν, Amipsias. Hæc scilicet sunt quæ Plinius syncipita uerrina dixit. Videtur enim anterior pars posteriore lautior esse. Cæterum in Amipsiæ uerbis ubi sinistram hemicram, id est dimidiam capitis partem sacerdotibus relinqui scribit, aliter accipiendum est, nempe ut caput non in occiput et synciput, sed in dextram laeuamque partem æqualiter diuidatur. ¶ Rhodonia uel Rhoduntia olla, (ῥοδωνία ἢ ῥοδυντία λοπάς, ego rhodoniam malim, rhoduntia in margine tantum scribitur,) hoc modo paratur, ut coquus quidam apud Athenæum libro 9. docet: Rosis (inquit) odoratissimis in pila contusis, cerebella auium & porcorum (ὀρνίθων καὶ χοίρων) cocta & diligenter à fibris purgata, (ὄξινια δύνει, reddi potest eneruata: nam & Apicius 2. i. iecur porcinum assatum eneruari iubet. Cerebrum etiam eneruatum apud eundem additur uentriculo porcino, ut paulo superius mox post isicia recitauit) & ouorum uitellos adieci: deinde oleum, garum, piper, uinum, hæc diligenter trita in ollam nouam iniecti, igne molli & continuo subiecto. Hæc dicens simul ollam aperiebat, unde suauissimus odor in totum sympodium diffluit, Hæc ille: quæ & Cælius 7. 10. transfudit, sed parum diligenter. ῥοδωνία oxytonum, locum rosis constitum significat: hic uero adiectiuè paroxytonum ῥοδωνία λοπάς scribitur. ¶ Sanguiculum aliqui hoedi aut suis sanguinem exponunt in cibum formatum, ut in Hoedo dixi in f. Sanguis suillus humidus est, & minus calidus, humano maximè temperie similis: siquidem & carnes suum humanis sunt similes, Galenus. Plura de sanguine suis supra diximus in Carnium eius mentione. Clidium uocatur quod inter iugulum est, Volaterranus: uel potius os in summis costis, κλέϊς, κλέϊδον. Illa pars lumbi est seu lateris, Idem. Perna magis, an magis ilis, Horatius. ¶ Suis spina ubi recens est, assa ad gulam facit. Sunt qui cepas in eius feruenti adipe coquant, deurentes, Plautina. Spectile uocatur infra (aliàs iuxta) umbilicum suis caro quædam proprii habitus, exos, quæ etiam antiqui per se utebantur. Plautus enumerandis uilibus obsonijs in Carbonaria: Sic ego perna, sumen, sue, spectile, callum, glandia, Festus. Vulua eiecto partu melior quàm ædito: Eiectitia uocatur illa, hæc porcaria: primiparæ suis optima, contra effœtis: à partu, præterquam eodem die suis occisæ, liuida ac macra. Nec nouellarum suum, præterquam primipararum probatur, potiusque ueterum, necdum effœtarum, & biduo ante partum, aut post partum, aut quo eiecerint die. Proxima eiecititæ est occisæ uno die post partum. huius & sumen optimum, si modo fœtus non hauserit: eiecititæ deterrimum, Plinius. Verba Plinii (inquit Hermolaus in Castigationibus) de uulua suis, multum obscuritatis habent, si præcedentia sequentibus conferas: illud meminerò, Plinium priore loco de eiecititia loqui usque ad eum finem, quo eiecerint die, ut eiecititiam intelligat partu eiecto seu enectio, porcariam edito: quicquid literatores hac parte sentiant. Delphaces propriè uocantur sues foeminae, quæ delphinas, id est uteros seu uuluas habent, Athenæus. Idem libro 3. Alexis, inquit, Callimodontem rhetorem tanquam gulosum (& inter alias delicias uuluarum appetentem) traducens, scribit: Ὑπὲρ πάτρας ἢ πᾶς τῆς ἀφ' ἡνίσκειν θέλει, Ὑπὲρ δὲ μήτρας Καλλιμάχου ὁ κάραιος, &c. μήτραν τινὲς πωλοῦν ἡδιστον ἰστέας, Antiphanes. Οἶον δ' ὑπὸ θυμῷ βρωμάτων ὡς κασιγῶν, ἥνυστρα, μήτρας, χολίνας, Dioxippus. ἡπάτια, νῆστις, πνύμονος, μήτρα, Eubulus. μήτρας τινὸς ποδωφόρομυλῆς ἣν ὄξιν καὶ ὀπω, Lynceus Samius, id est, Cum autem circumferretur uulua quædam in aceto lafore condito. μήτρης καλὰ πρόσωπα ἐκβελλάδιος, (ad differentiam τ' ἐκτομύδα, Athenæus: ut errarit Hermolaus in Plinium 11. 37. ecbolada simul et ectomida eiecititiam interpretatus: porcariam uero ὑέαν, quam uocem ego generalem puto ad utranque differentiam, ἐκτομύδα uero porcariam esse:) σέλφαξ ἣν κλεῖδαν ἡδιστὰ ὄξιν, Hipparchus. Ἀν' οἶα μήτρα καλλίναρπ' ἐκβολὰς Διέφθα, λονκανθέσα, τυρὸν τε δέμας, Sopater. Et alibi, μήτρης ὑέας ἢ ἀφ' ἡνίσκειν πόμος, Τὴν δ' ἡξίδυμον ἣν τὸς ὀξάλμω ἔχω. Et rursus, μήτρας ὑέας ἐφ' ὅν ὡς φάγης πόμον, Δεμῆσαν ὠδῶν πινυανίτην εἰς χολήν, uidetur autem rutæ succum qui acris simul & amarus est, πινυανίτην χολῶν uocare, ut usus eius pro embammate fuerit. Cæterum prisci, inquit Athenæus, neque uuluas, neque lactucas, nec aliud huiusmodi ante coenas proferebant ut nunc fit. (sed post coenā, hinc Martialis de lactuca, Claudere quæ coenas lactuca solebat auorum, Dic mihi cur nostras incipit illa dapes?) Quare post coenam, ut canit Archestratus, potanti tibi, φέρετω τοῖον δὲ τραγῆμα, ταςόρα δὲ μήτραν ἐφ' ὅλῳ ὑός, ἣν τε λυμίσινω, ἔν τ' ὄξιν δ' οἶμ' ἐκὼ σιλωῖω ἐμβεβαδῶν, Hactenus Athenæus. Te fortasse magis capiet de uirgine porca, Me materna graui de sue uulua capit, Martialis. Apicius uuluam sterilem commendat, Hermolaus. Curius aliquando edebat olera, quæ nunc etiam squalidus fossor fastidit, Qui meminit calidæ sapiat quid uulua popinæ, Iuuenal. Sat. 11. Vulua nil pulchrius ampla, Horat. i. epist. Lanij nostri macratis porcis hanc partem semper abijciunt, nec quisquam apud nos, quod sciam, uuluam in cibo appetit. ¶ Publij mimoruu poetæ, postquam seruitutem exiit, coena nulla memoratur sine abdomine, etiam uocabulo suminis ab eo imposito, Plinius. Et rursus, Occisæ uno die post partum sumen optimum, si modo fœtus non hauserit: eiecititæ deterrimum. Antiqui abdomen uocabant, priusquam calleret id, scientes occidere non assueti. Scribendum arbitror (inquit Hermolaus) prius callere id sinentes, occidere non assueti. (Pauciora mutabis, si legas, priusquam calleret, id sinentes. Ut abdomen uocatum sit, simpliciter; cum callebat uero, sumen, quod magis probo.) Plautus in Pœnulo

Poenulo ad hanc consuetudinem ferè alludens: Vide sis, inquit, calleas: cui respondens conseruus, Callum aprugnum (inquit) callere æquè non sinam. Est autem sensus, Id quod modo sumen (inquit) dicitur: hoc est, suillas cum lacte suo mammas, ueteres abdomen uocabant, ab lacte opinor iam abditto & fugato, utpote qui antequam ubera callescerent: hoc est, siccato lacte durescerent, suem occidere non solerent, Hæc Hermolaus. Esse putes nondum sumen, sic ubere largo Effluit, & uiuo lacte papilla tumet, Martialis. Sumen propriè à sugendo dictum: nam mulieris mammas, sumen ueteres dici uolunt. Quod si nulla potest mulier tam corpore duro Esse, tamen tenero moueat succus sa lacerto, Atque manus uberi lactanti in sumine sidat, Lucilius apud Nonium. Sumen (ut grammatici quidam exponunt) fit ex papillis suillis uno die post partum sectis ac salitis. Quanta labe la-
 10 rido, quanta sumini absumendo, Plautus Capt. Alij putant esse lac suis extractum ac densatum sue occisa: uel quasi rumen, id est mammas. Cæsar Vopiscus campos Roseæ, Italiæ dixit esse sumen, in quo relicta pertica postridie non appareret propter herbam, Varro. Abdomen porcæ, Iuuenal. Sat. 2. Heliogabalus exhibuit sumina aprugna per dies decem, tricena quotidie cum suis bulbis, Lampridius. Sumen quomodo parandum ex Platina superius in Succidia dictum est. Abdomen quod Græci laparan uocant, uentris pars illa est, quæ ab umbilico ad inguina inter cartilagineum & pellem ducitur. Pingue id quidem est, Satyrico teste: Montani quoque uenter adest abdomine tardus. Erit igitur abdomen, ex quo sumen fit, quod idem uulua appellatur, (in hoc fallitur. omnino enim alia pars suis abdomen est, alia uulua,) nec obstat, id etiam turgentibus porcæ papillis fieri, cum circa abdomen mammas sint, Platina. Esitium ex carne: Pro decem conuiuiis (inquit idem) libram abdominis porcini aut uitulini bene elixato: coctam ac concisam, cum selibra casei ueteris, pau-
 20 co etiam & pingui addito, cumque herbis odoriferis bene concisis, pipere, gingibere, caryophyllo misceto. Sunt etiam qui pectus capi tursi non incommodè addant. Hæc omnia farina bene subacta, ac in tenuissimum folium redacta, ad castaneæ magnitudinem inuoluito: inuoluta in iure pingui ac croco colorata decoquito. Parum cocturæ requirunt. In patinas traducta, caseo trito & aromatibus dulcioribus aspergito. Fieri & hoc edulium ex pectore phasiani, perdicis, aliarumue altilium potest. In cœna Lentuli flaminis Martialis inaugurati, inter alia, apposita sunt sumina, patina suminis, &c. Macrobius.

¶ Iecur. Isicia omentata ita fiunt: Affas iecur porcinum, & tum eneruas: antetamen teras piper, rutam, liquamen, & sic superimmittis iecur & teres, & misces, sicut assolet pulpa, in omentum, & singula inuolutantur folia lauri, & ad fumum suspenduntur quandiu uoles. Cum manducare uolueris, tolles de fumo, & denuo affas, & siccum adijcies in mortarium, piper, ligusticum, origanum: fricabis: suffundes liquamen: adijcies cerebella cocta, teres diligenter ne assulas habeat: adijcies oua quinq; & dissolues diligenter ut unum corpus efficias: liquamine temperas, & in patella enea exinanies, coques: cum coctum fuerit, uersas in tabula munda. Tessellas concides, adijcies in mortarium piper, ligusticum, origanum: fricabis in se: commisces in caccabum: facias ut ferueat: cum ferbuerit, tracta confringes: obligas, coagitabis, & exinanies in bolerari: piper asperges, & appones, Apicius. Iecuscula aut suilla, aut ex quouis animali, ad magnitudinem nucis aperta, inspersaque sale, sceniculo & aromatibus dulcibus ac bene tritis, omento uitulino aut hædino separatim inuolues: ad focumque non nimium decoques, ac cocta statim comedes, Platina. Et rursus, iecinora porcina uel quorum-
 40 uis animalium, paululum elixa, terito eo modo quo caseum soles. Porcinum deinde uentrem condito ad quantitatem iecinoris, tantumque casei ueteris, amaraci, petroselinii, passularum, aromatum cori tritorum, cum duobus ouorum uitellis admisceto, quantum satis esse putaueris. Ex his in unum redactis, ad magnitudinem nucis pilas facito: omentoque inuoluito: ac ubi uoles, in sartagine cum lario do frigito. Lentam & paruam cocturam requirunt. Tomacula hæc uulgus appellat, quæ fortasse melius omacula, cum inuoluta omento fiant, dicerentur: uel tomacla, ut Martiali placet. De tomaculis non nihil supra etiam dixi in isiciorum mentione: isicium enim aliqui Italicè tomacellam interpretantur, & idem Latine tomaculum dici putant. Ut tamen & poscas aliquid, uoueasque facellis Exta, & candiduli diuina tomacula porci, Iuuenalis Sat. 10. Iecur suillum omento intectum in sartagine frigitur, ut ex Athenæo scripsi in Oue F. Adhibetur & ars iecori sceminarum, sicut anserum, inuentum M. Apicii, fico carica saginatis, ac (a) satie necatis repente mulsi potu dato, Plinius. Iecur suillum præfertur omnibus Aëtio, si quis, inquit, animal id arida fico pauerit, quod genus Græci sycoton appellant: unde ortum puto ut imperitum uulgus (in Italia) omnia iecinora uocare ficata cœperit. Sanè ut meminit Aristoteles, suem præcipue alunt & opimant ficus & cicer, Hermolatus. Quemadmodum in suis dum adhuc uiuunt hepar ex caricarum pastu ficatum (συκώτου) ad uoluptatem præparatur: ita in anseribus uideo eorum alimenta lacte imbui: ut non modo eorum iecur sit iucundissimum, sed potenter etiam nutriat, ac optimi sit succi, &c. Galenus de aliment. facult. 3.
 20 Anthologij libro secundo, titulo In munera, extat Palladæ tetrastichon, huiusmodi:

Βρώματά μοι χοίρων συνιζορύνων πειθίηκας,

Ξηρῶν, δὲ ψαλίων, κυπρίων ὀρχομύνων.

Ἀλλ' ἐμὲ συκωθῆντα μάδων, ἢ σφάξον ἑδίμως,

ἢ σβέζον ἐν δ' ἱψὺς νοματὶ τῶν κυπρίων.

60 Apud Pollucem lib. 6. legimus ἡπάτα σεσυκασμένα, ἡπάτα συνῶν σεσυκασμένα. ¶ Ventris porcini mentio facta est etiā paulò ante ex Platina de iecoris apparatu: item post isicia statim ex Apicio 7. 7. quomodo pulpa tursi & cerebellis impleri debeat. Vide etiam infra in Pedum mentione. Sartutis

lus, uenter suillus condito farre expletus, Festus. ἐγὼ δὲ γ' ἥνυστον βοὸς καὶ κοιλίαν ὑέαν καταβροχθίσας, Varinus in ἥνυστον: sunt autem Aristophanis in Equitibus uerba, ut citat etiam Athenæus lib. 3. ὄρεα, (forte ὄρεα,) τυρίδιον, καλεῖται, σφένδαυλοι, Epicharmus. Et alibi, χορδὰς τ' ἀσθινῶν καὶ δια, καὶ καλὸς, Vocat autem nunc chordam (inquit Athenæus lib. 9.) quod alibi semper ὄρεαν. ὄρεα χορδὴν ἐφθῆ, Hesych. & Var. sed librariorum inscitia deprauata hæc uerba cum herba ὄρενσι confudit. Chordarū Epicharmus meminit, easdem ὄρεας uocans, quin & fabulam quandam Oryam inscripsit. ὡς λεπτὸς, πρὸς ὅς, ἐδ' ὁ τ' χορδῆς τόμος, Cratinus. χορδαρίου τόμος ἦκε, καὶ περιστομῆσαι, Alexis. ἐκ τῶν χορδῆς μέσων, ποδὶν τε καὶ ὠτίων, ἐπ' ἧς ῥύχες, Antiphanes, ut Athenæus citat lib. 3. Vegetius 1. 56. in portione equi prophylactica utitur acrone falso porci pinguis, uel longanone: uel si porcina defuerint, capite hœdino depilato cum pedibus suis & cordulis intestinorum mundis. Mimarcis proprie est chorda leporina, siue edulium quoddam ē uentre & intestinis leporis, aut ex sanguine leporino & intestinis: sed usurpatur etiam de fure: plura de hac uoce attulimus in Lepore F. Χολίξ καὶ χολίκα ὕα, Pollux 6. 9. χολίκα Varinus uentres aut crassa intestina interpretatur. Liquamen: Omentū suis dum recens est, minutim concisum ad castaneæ magnitudinē, sale multo asperges ac contundes: contusum, per diem in tabulato sines, sequenti, in aheno ad ignem, si centum librarum erit, cum duabus aquæ metretis decoques, lento igne efferueat, necesse est, donec bene liquerit. Colo deinceps colabis, capiesq; quod in aqua nabit. Inditum liquamen in seriam, loco subterraneo per annum conseruabis, Platina. Omento porcino uel uitulino tessellatim inciso inuoluendum edulium ex Platina 6. 20. scriptum in Vitulo F.

¶ Perna à pede dicitur, (ut Varroni placet,) uel potius à Græco πτερυγία. Dicuntur autē pernae tam priores quàm posteriores coxæ porcinae salitæ cum toto pede, quos Martialis petasones appellat. Pernam atq; ophthalmiam, Horæum, scombrum, &c. Plautus Capt. Quanta pernis pestis ueniet, quanta labes larido: ibidem. Castrantur fœminæ sic quoq; uti camelī, suspensæ pernis prioribus, uulua recisa, Plinius. Item ossa ex acetabulis pernarum, Idem lib. 28. Debilis perna, Sat. 4. Sylu. Fumosa, Horat. 2. Sermon. Ab huius similitudine perna etiam dicitur conchæ genus, quod margarita tam fert, de quo Plinius: Stant uelut suillo crure longo in harena defixæ. Perna etiam in arboribus dicitur Plinio lib. 17. A uulsisq; arboribus stolones uexere: quo in genere & cum perna sura auelluntur. Nostri pernam suis uocant ἡμῖν uel ἡμῆν: aliqui, ni fallor, σπινκέν. est autem os illud per se, ab articulo supra genu sito incipiens & coxam comprehendens. Petaso (ut grammatici docent) caro porcina quam alij coxam, alij (inter quos Sipont. eam partem suis dicunt, quæ ab alis incipit, & costas comprehendit, quibusdam ueluti uirgulis pinguibus distincta. Musteus est, (de musteo petasone uerba Apicij recitabo inferius) propera, charos nec differ amicos. Nam mihi cum uetulo sit petasone nihil, Martialis lib. 13. Siccus petasunculus, & uas Pelamydum, Iuuenal. Sat. 7. Apud Varronem 2. de re rust. petasiones quinq; syllabis reperio, nec usquam alibi, librariorum puto errore. Etiam nunc (inquit) quotannis ē Gallia apportantur pernae, tomacinae, & taniacæ, & petasiones. Et pulpam dubio de petasone uoras, Martialis. Non temere edi in luce profesta Quicquam præter olus fumosæ cum pede pernae, Horatius Sermon. 2. 2. Pernas & lardum conficimus, non solum Decembri mense, sed omnibus quos hyemalis algor astringit, Palladius. Ceretana (κερραιανού Strabo uocat populos, uide paulò post) mihi fiet, uel massa licebit De Menapis, lauti de petasone uolent, Martialis lib. 14. sub lemate Perna. Pascholas appellant Græci quas uulgius pernas uocat, Festus. Mali in naue suprema pars carchesium uocatur, sub ea ceruix est: infima πτερυγία, quantum scilicet et elus εἰς τὴν ληνὸν (sic dictum foramen,) inditur, Athenæus. πτερυγία significat dolum & fraudem, & infimam montis partem: item ferrum aratri τὸ κατὰ τὸν ἥκον τὴν γῆν τοῦ ποδὸς, Varinus. οὐ πῦρ ἐκ πτερυγίας, Homerus in Batrachomyom. Singulis dipnosophistis apud Athenæum lib. 14. apposita erat pars petasonis quā pernam uocant, (πτερασὼν μέρος, ἢ πτερυγίαν καλεῖται, Romani scilicet, nam Græci ueteres pternam dixerunt, unde illa murium nomina in Batrachomyomachia, pternotroches, pternoglyphus, &c.) Sunt autem pernarū præstantissimæ Gallicæ, nec inferiores eis quas Cibra Asia tica, & quas Lycia mittit. Meminit autem earum Strabo lib. 3. his uerbis: Pompelon Hispaniæ prope Aquitaniam urbs est, in qua pernae eximiae habentur, quæ cum Curicis (Κερραιαῖς, apud Athenæum, sed Græci Strabonis codices impressi habent Κανθαριαιαῖς: interpres Latinus uerit Cantabricis) certare possunt, Hæc Athenæus. Sed nos apud Strabonem lib. 3. sic legimus: Cerretani medias Pyrenæi montis conualles tenent, apud quos pernae fiunt egregiæ, Cantabricis per similes, unde prouentus non mediocris ad incolas peruenit. Pernas sic salire oportet, in dolio, aut in seria. Cum pernas emeris, ungulas earum præcido. Salis Romanensis molitū in singulas semodius. In fundo dolij, aut ferriæ salem sternito. Deinde pernam ponito. Cutis deorsum spectet. Sale obruito totam. Deinde pernam alteram insuper ponito. Eodem modo obruito. Caueto, ne caro carnem tangat. Ita omnes obruito, ubi iam omnes composueris, sale eas insuper obrue, & ne caro appareat, æqualem facito. Vbi iam dies v. in sale fuerint, eximito omnes cum suo sale. Quæ tum summæ fuerint, imas facito. Eodem modo obruito, & componito. Post diem omnino duodecimum pernas eximito, & salem omnem detergeto, & suspendito in uento biduū. Die tertio extergeto spongia bene, perungito oleo. Suspendito in fumo biduum. Tertio die demittito. Perungito oleo & aceto commisto, & suspendito in carnario: nec tinea, nec uermes tangent, Cato de re rust. cap. ultimo. Pernas à cute liberatas, & (ut decet) paratas

paratas incisasq; , tribus diebus cum sale relinques : postea per tres uel quatuor septimanas in fumo siccabis , sic optimæ erunt : coquuntur integræ , & frigida per dies circiter octo mensis inferuntur , Balthasar Cellarius. Et rursus, Mense Martio (inquit) pernas diligenter salitas, & cum exemptæ sunt bene ablutas in aqua pura fluente , & cultro purgatas ne quid salis resideat , funiculis in fumum suspendes , baccarum iuniperi polline asperfas : caue ne nimium infumes : sic roseo colore & grato sapore placebunt. Pernam (inquit Apicius 7.9.) ubi eam cum caricis plurimis elixaueris , & tribus lauri folijs, detracta cute tessellatim incidis & melle complebis; deinde farinam oleo subactam conteres & ei corium reddis , & cum farina cocta fuerit , eximas furno , & inferes. Aliter : Pernæ cocturam ex aqua cum caricis cocta simpliciter ut solet in lance cum buccellis , carano uel condito

melius. Mustei petasones: Ex musteis petasone elixas cum bilibri ordeï , & caricis xxv. cum elixa tus fuerit, decarnas , & armillam illius candenti batillo uris & melle contingis : uel quod melius est, missum in furnum melle obligas: cum colorauerit, mittis in cacabum passum, piper , fasciculum ruta , merum, temperas: cum fuerit temperatum, dimidium in petasone profundis: & alia parte pipe-
rati buccellas musteorum fractas perfundis: cum sorbuerit , quod mustei recusauerint , petasone re-
fundis. Musteus dicitur, inquit Humelbergius, qui nouus & recens est: qui quidem longè præpo-
nitur: nam uetus ob pinguedinem facile rancescit. Celsus pernas, ut puto , trunculorum nomine in-
telligit. Idem. Figito cultrum in mediam pernam, olfactuq; si bene olebit, bona erit perna: sin secus,
reijcienda est. Bonam in uino albo aut aceto decoquito. Sunt qui tantundem aquæ addendum di-
cant, maxime uero Publius, qui uinum non bibit. hi certe falluntur. Suauior est in uino tantum, uel

aceto, & diutius durat. Non est coquenda perna, nec est iure eximenda , nisi ubi refrigerit, Platina.
Σελίδου (sic dicuntur laterum carnes, præcipue in lepore & boue, ut dixi in Lepore F.) ὁ λόκνημοι πλε-
σιον τικρότητα. Ἐπὶ πινάκισιν, καὶ δὲ φθ' ἀκροκάλια, (sic apud Pollucem legimus,) Pherecrates. ὁ γὰρ
ῥ' ἐφθός, πὲρ δ' ἀκροκάλι' ἐσέπω, Alexis. Κωλὴν per excellentiam de femore dicitur , cuius pars carno-
sa superior, ἀκροκάλιον est: inferior ὑποκάλιον, hac enim uoce Xenophon de cane utitur. Sic etiam ἀκρο-
καλίων & ὑποκαλίων dicimus. Ἀκροκάλια δὲ σοι τέτταρ' ἡ ψήξε τικρότα, Aristophanes. Apud Athenæum prin-
cipio libri 9. κωλῶν δὲ τικρότα (id est τρυφερά) ποδιφορόνται μετὰ νάπυον ἐν πύρρῳ. Dicuntur & κωλαὶ ma-
sculino genere, ὄρεα, (lego ὄρεα,) τυεῖδον, κωλαί, σφόνδυλοι, Epicharmus. Et alibi, χορδαὶ τ' ἄδυντοι μὲν
δαί, καὶ ὡ κωλαί. Κωλὴν etiam & κωλὴν in usu sunt. Σέλην δὲ καὶ κωλῶν δὲ θυδὺ τὴν ῥόδον, Eupolis. Fit autem κω-
λὴ contractum ἀ κωλαί, ut ἀ σκυῖα, σκυῖα. Οἱμοὶ δὲ κωλῆς, ἢ ἔγω κατ' ἴδιον, Aristophan. καὶ δὲ φασκίον ἀπαλὸν
κωλῶν, Idem. Κεφαλὰς τ' ἀργῶν, κωλὰς τ' ὀρίφων, Idem. ἰχθὺς, κωλὰς, φύσκα, Plato τρυγίη, Δίδονται μάλιστα ἰδὼν
συνά. Κωλῆ, τὸ πλοῦτον, ἡμικρατ' ἀριστὰ, Amipsias. Κωλὴν σαρκώδη, λαγόνας ὕδα, Xenophon in libro de
uentione: Hæc omnia apud Athenæum citata legimus. Κωλῶν τε περὶ χυμῶν, ἐφθό, Pollux. Ab

syrus equo purgando per os infundit decoctum κωλῶν χοίρει. Κωλαί, posterius crus suillum, Vari-
nus & Hesych. alij partem carnis interpretantur, alij fasciculum foeni, ἢ πορσικῆς τ' ἐδ' ὠδιμον, Idem.
Κωλῶν, κωλῶν: Κωλῶν δὲ, ἀκροκάλια, Idem. Οἱμοὶ δὲ κωλῆς, (τὴν κωλὴν ἢ λεγομένην, Varinus,) Aristophanes.
Κωλὴν πα, pars post genu, coxa: & κωλὴν, poples, Varinus. ¶ Pedestrium animalium partes excar-
nes homines mandunt, pedes, rostra, & aures: easq; ut plurimum in aqua elixas mandunt cum ace-
to & garo, uinum affundentes: sunt qui cum oleribus aut in aqua elixis, aut in patinis conditis. Por-
cellorum autem pedes ptisanæ elixæ iniecti, aptissimi sunt, tum ut illam meliorem efficiant, tum

ut ipsi molliores reddantur , & ob id ad elaborationem, quæ in ore fit ac uentriculo, meliores,
Galenus libro tertio de aliment. faculta. Nostri extremas ferè suillas partes, pedes, caudas,
auriculas, rostra, & summi dorfi carnes , usurpant ad genus illud cibarij quod quidam gelu in pa-
tina uocant. Porci pedes utiles sunt, boniq; succi: bene enim concoquuntur, quapropter se ex mor-
bo resicientibus idonei sunt, Symeon Sethi. Porci pedes refrigerant & humectant, conualescenti-
bus utiles, Syluaticus. Vindicianus comes Archiattrorum in epistola ad Valentinianum imperato-
rem, describens historiam laborantis ardente febre & siccitate uiscerum à se curati, Præcepi etiam ei
(inquit) escam fieri de minutalibus porcinis, id est podocylijs & uentriculo: in quem uentriculum a-
cetum cyminaturn modico adiecto lasere mitti mandauit, ut omnino excocta caro etiam ossium duri-
tiam emolliret, ut soluta eorum medulla cum iure ipso absorberetur. Galenus lib. 1. ad Glauconem

de curanda febre tertiana exquisita scribens, inter alios cibos commendat suum pedes & cerebra.
Porcellorū uero (inquit) caro etiā τικρότα (tenera & bene cocta) exhibita, nihil nocebit. Πύργιον, κωλῶν,
πόδας. Τετταράς ὕδα, Theophilus. Πύργον φορῶν ὕδα, Anaxilas. ὁ πύργος nominauit Anaxandrides.
Πύργον εἰς ὅσον πύργον, Axionicus. Πῶς ἐσθλα πύργον ποδὶ καὶ καμμένον, Aristophanes. Dicitur autem πύργον
proprie de sue, reperitur tamen de alijs quoq; animalibus, Athenæus.

¶ Suillum lac pinguiissimum (crassissimum) est omnium, ut ad concretionem coagulo non indi-
geat, ac perquam modicum feri excernat, decoctumq; ocyslimè coaguletur. ideo neq; facile secedit,
neq; uentriculo congruit, sed nauseam gustantibus excitat, Aëtius. Eorum qui lac suillum bibe-
rint, corpora leprosa & scabiosa fieri putant. hanc & alias ob causas Aegyptij suem animal profa-
num existimant, Plutarchus in libro de Iside. Manethonem porrò Aegyptium summa sapientia ui-
rum accepi dicere, eum qui suillo lacte uescatur, uiriliginibus & lepra oppletum iri, quos quidem
morbos Asiani omnes pessime oderunt, Aelianus. Nos apud Aëtium de ouillo lacte legimus frequen-
ti eius usu cuti uiriliginis albas induci.

G.

Remedia ex porcello, simpliciter, uel lactente. Ad morsus uenenatos, optimè auxiliantur si statim post cucurbitas plagæ imponantur animalia parua discripta, & adhuc intus calentia, uelut sunt gallinæ, hœdi, agni, porcelli. Venenum enim exugunt & dolores leniunt, Aëtius. Idem ferè Celsus scribit de hœdo, Aëtius de agno: Vide in Hœdo G. ab initio. Ad equos uulsos seu pneumonicos, Porcellum lactentem macta iuxta equum affectum, ut sanguinem feruentem statim in fauces eius infundas, Pelagonius. Porcelli lactētis uentriculo, id est aqualiculo exempto, quod in interiore cute luteum adhæret lanæ coniunges, madefactaq; ea illum humorem auriculæ inferes, cuius è diuersa parte dens dolebit, certissimo remedio statim subuenies, Marcellus. Porcelli sanguis, uide inferius in sanguine suis.

¶ Remedia ex sue, uerre, scrophæ: & obiter quædam ex APRO, maiusculis literis scripto semper eius nomine, ut Lector ab apro huc remissus facilius inueniret. Suillarum carniū ius decoctum opitulatur contra buprestin, Galenus lib. 2. de antidotis. Pharmacum Galeni ad podagram, quod omnibus ferè corporibus congruit: Caseus bubulus uetustissimus, adeo ut ob acrimoniam edī non possit, cum porcinae carnis inueteratae ac salsa decocto teritur, & probè emollitus ad durities artuum imponitur, Aët. 12. 43. (& pluribus lib. 2. ca. 100.) Vbi etiam alia duo medicamenta ad podagram statim subiicit, quorum primū præter alia pernam porcina recipit, alterū uero perne ueteris porcine iusculum. Indi elephantorū quos ceperint uulnera, aqua primū tepida colluunt: deinde si profunda sint, butyro ungunt: postea inflammationē leniunt, suillā carnem recenti sanguine madentē & calidā admouentes, Aelia. Vulneribus elephantū butyrū auxiliat, ferrū enim extrahit: ulcera suillis carnibus fouet, 20 πνεύμων, Strab. Suillam salsam crematā causticā fieri nuper quidam mihi affirmabat: quod cū experire falsum deprehendi, gustu indicante non causticā, sed simpliciter ad exiccandū idoneā esse iracrematam. ¶ Sanguis suillus humidus est, & minus calidus, humano maximè tēperie similis (ut dictū est in F.) Itaq; quicquid sanguinē humanū morbo alicui utilem esse ait, in suillo primū id cōprobetur: ac si non eandem, saltem similem actionem ostendat. Nam etsi aliquatenus inferior sit humano sanguine (hoc & Auicenna ex Galen. repetit) saltem assimile quippiā efficiet, quo cognito ab humano pleniorē fore utilitatē sperabimus. Nam si ne paulū quidem promissis respondeat, non erit cur in humano experiri oporteat, Galenus de simpl. 10. 2. Eumelus equo refrigerato sanguinem porcinum calidum cum uino infundī iubet. In libro quodam Germanico manuscripto medicamentū inueni huiusmodi: Verrem castratū pilis omnibus ruffis præditū & optimæ ualeitudinis iugulato: sanguinē, 30 olla recens exceptum, bacillo de iunipero rubra diu agitato, & agitando collectū sanguinis grumū eijcito. Tum ramenta eiusdem iuniperi iniicies, & baccas de iunipero rubra similiter circiter uiginti quinq;. His addes partū agrimoniae, (id est eupatorii ueteris), item rutæ, phu, scabiosæ, ueronicæ uulgò dictæ, pimpinellæ, cichorii, pulegij, singulorum manipulum. Quod si sanguinis mensura sextarios tres excedit, adijcies theriacæ uncias duas. sin minor fuerit, pro portione sanguinis theriacæ modum minues. (Sed omnia præparata esse debent, ut sanguini adhuc à sue calenti imponantur.) Permixtis omnibus, liquorem stillatitium elicito, quem diligenter seruatum in uitreo uase dies octo insolabis, quod semel quotannis facies, durat enim circiter uiginti annos. Hunc liquorem experientia constat egregie prodesse aduersus pestem, apostemata capitis & laterum seu costarum, iecoris & pulmonis morbos, lienis inflationem, sanguinem corruptum, febrim, tumores, cordis tremorem, hydropem, 40 calores præter naturam, malos humores, & imprimis uenena & pestilentem febrim. Bibet autem æger quocunq; ex prædictis morbis correptus, ligulæ mensuram, uel quatuor aut quinq; guttas, & ut insuper sudet curabit. Aliqui liquore ui ignis extracto ex sanguine melis aduersus pestem utuntur. Cum porcus iugulabitur, is qui uerrucas habebit, sanguinem eius subiecta ea corporis parte suscipiat, dum adhuc calidus exilit, & mox ubi siccatus fuerit, statim abluit: citum remedium experietur. Mulier sanè remedium de scrofae sanguine faciat, Marcellus. Verendorum carbunculis cerebrum A PRI uel suis, sanguisq; medetur, Plinius. Vbera circunlita sanguine foeminae suis, minus crescent, Plinius. Porcellum dissecans cruore mammas obline, amplius non augetur, Galenus Euporist. 2. 29.

¶ De adipe suillo: Serenus etiam seuum suillum dixit, ut Græci σίαν χοίρου: & recentiores εἶναι γῆν ad imitationem Latinæ uocis axungiae. Marcellus axungiam suillam aliquādo nominat, ac si aliorū quoq; animalium axungia dicatur, quod apud ueteres non reperio: nam nostro seculo qui minus Latine scribunt, axungiam uocant pingue quod inter cutē & carnē solidius cōcrescit, in sue, homine, mele, glire, mure montano, &c. Lardum uel laridū Latini carnem suillam appellant, non solam, sed unā cum pingui suo, inde lardum pingue apud Plinium & alios legimus: & lardum cum pingui suo, apud Marcellum. aliquando pro pingui solo, unde Marcellus, lardū quod inter cutē & carnem macratū est. Plura de lardo dixi in F. Sed quia uidentur scriptores lardum & axungiam, siue adipem suillum, interdum indifferēter accipere, aut saltem easdem uires tribuere, nos quoq; non distinguemus loco, recitando de eis autorū uerba: hunc solum ordinē secuturi, ut primò agamus de remedijs eorū quum foris applicantur, secundo loco quum intra corpus sumuntur. Adipem & seuum & pingue 60 medici ferè confundunt, cum ueteres, tum noui. Sed seuum propriè ruminantia habet, cetera adipē. Vtrunq; in fine carnis est, utriusq; concreuit ac gelascit, & fragile est si refrixerit: pingue inter carnē cutemq;

cutemq; est, succo liquidum, qui non gelatur, Hermolaus Corollario 186. Et mox Corol. 187. Adeps suillus (inquit) unguen, teste Palladio (Serenus etiam unguen pro axungia dixit) & axungia Latine dicitur; & Græci quoq; usurpant, sed oxyngon ferè appellant, tracta origine ab axibus currum per ungendis. quanquam est ubi Plinius aceti fecem oxyngion interpretatus esse uideatur. Et nos fortasse quibusdam locis auctoritatem summi uiri nostro iudicio prætulimus. Alioqui Paulus Aegineta oxyngion pro axungia clarissime uidetur intellexisse, in emplastro cui Phœnicite nomen est. Axungie nomen ad alia quoq; pingua transferri, sed rarò comperi, Hactenus Hermolaus. A butyro proxima in communibus adipis laus est, sed maxime suilli, apud antiquos etiam religiosi. Certe nouæ nuptæ intrantes etiamnum solenne habent postes eo attingere. Inueteratur duobus modis, aut cum sale, aut syncerus: tanto utilior quanto sit uetustior. Axungiam etiam Græci appellauere in uoluntatibus suis. Neq; est occulta uirium causa, quoniam id animal herbarum radicibus uescitur. Itaq; etiam fimo innumeris usus. Quamobrem non de alia loquimur sue, multò efficaciore scemina, & quæ non peperit. Multò uero præstantior in APRIS est, Plin. Nostri pharmacopolæ ad ungenta quædam paranda, porcellum masculum lactentem castrant, eiusq; pinguedinem auferunt, illam maxime quæ in uentre intra carnem circa peritonæum habetur, pleriq; de porcello ruffo malunt. Vocant autem axungiam uulgo *schmât*, Galli oing quasi unguen. Colligebatur etiam à renibus, ut infra dicâ. Alapis, id est axungia porcina, Syluaticus. Antiqui axungia maxime axibus uehiculorum perungendis ad faciliorem circumactum rotarum utebantur, unde nomen, Plinius. Nostrates pro axungia seuum, butyrum, præsertim quod inutile alioqui & rancidum fuerit, & butyri fecem ac resinam abietis aut pinia ad usum rotarum permiscant, quæ quidem compositio illita scabiem quoq; in homine & serpiginem emendat. Synceram axungiam Plinius uocat, Serenus simplicem, quæ non est salsa: de qua semper intelligendum puto, ubi aliud non exprimitur. Salsæ usus non est, nisi ad ea quæ purganda sint, aut quæ non sint exulcerata, Plinius. Græci salsam *σίαν χοίρειον περιχρόν* uel *ήλισμύον* uocant, uel *μειδ' έλδω περιχρόν*. nam alioqui *περιχρόν* aliquando simpliciter inueteratum significare Cornarius docet; & apud Dioscoridem ab initio capitis de adipibus inuenio, *σίαν δίχα έλδω περιχρόν*, id est sine sale inueteratus adeps. Et per se axungiam medici antiqui maxime probabant renibus detractam, & exemptis uenis aqua cœlesti fricabant crebro, decoquebantq; fictili nouo sapius, tum demum asseruantes, Plinius. Suillus adeps & ursinus (*ἀρκίον*), ut Ruellius legit; meus Dioscorides Græcus *ἀρκίον* habet, id est agninus, ut Marcellus etiam & Hermolaus uerterunt; sed melius forte Ruellius, quoniam in fine capitis 79. legimus *ύσιον & ἀρκίον*, & de probatio, id est ouillo curando alibi [cap. 276.] agitur; & Marcellus etiam in annotationibus magis probat ut *ἀρκίον* legatur hoc curantur modo; Recens, præpinguis, renibus potissimum detractus, in largiore aqua cœlesti & quàm frigidissima, exemptis tunicis, diligentissime manibus confricatur, & exprimendo ferme siccatur, subindeq; noua aqua abluitur. cæterum fictili capacitatis duplæ inditus, in aquam demergitur, & subditis leuibus, prunis spatha mouetur; eliquatusq; colo transfunditur in aquam: ubi uerò refrixit, & guttatim aquam omnem exclusit, in prælotum fictile demittitur, & infusa aqua leniter eliquari debet, & manu deprimi, quò facilius sæculentum uirus pessum eat. postea in pilam spongia madefactam transfunditur. Vbi coire cœpit, residens in imo sordes eximitur: tertio citra aquam eliquatur, repurgatusq; fictili bene operculato, perquàm frigidis locis reponitur, Dioscorides interprete Ruellio. Caprinus adeps suillo calidior est. Hoc semper meminisse oportet, pro animalium temperatura semper existere differentias eius quæ in illis est pinguedinis, aut adipis. Igitur cum sus omnibus propè quadrupedibus in caliditate ac siccitate inferior sit, pinguedinem quoq; minus habet calidam, magisq; humidam, Galenus de simplic. 11. 4. Et mox, Pinguedo suis ut ad nos quidem largius humectare potest, sed non æquè excalfacere ut oleum: uerum pinguedinis suum talis est caliditas, qualis spectatur in nobis. Porro taurorum adeps suillo multò calidior est & siccior. Quòd Dioscorides non rectè dixerit caprinum adipem adstringentiorē esse suillo, in caprino iam reprehendi Galeni uerbis usus. Vsus axungie est ad mollienda, excalfacienda, discutienda, purgandaq; Plinius. Et rursus, Conuenit salsam magis emollire, excalfacere, discutere, utilioremq; esse uino lotam. E sue uetustissimus quisq; adeps sale conditus excalfacit, & emollit. elotus uino pleuriticis prodest. cinere aut calce exceptus, inflammationibus, fistulis ac tumoribus succurrit, Dioscor. Adipis suilli & uulpini eandem esse facultatem in Succidaneis Aeginetæ legitur: ego sæpe quidem indifferenter usurpari posse concesserim, semper & absolute non item. uulpinus enim tum calidior suillo est, tum minus humidus. Cinis uitium cum axungia uetere contra tumores proficit; scorpionum & canum plagis cū oleo per sanat, Plin. Castor marrubium, præsertim candidum, tunsu cum axungia ueteri uulneribus à cane factis illini iubet, Idem. Spuma nitri canum morsibus ex asinino aut suillo adipe medetur, Dioscorid. lib. 5. sed hîc adeps suillus materie potissimum uicem explere uidetur: ut in omnibus illis unguentis quæ argento uino axungie mixto, &c. aduersus Gallicum morbum paulò ante nostram memoriam parari cœperunt. Defenderit tamen aliquis, peculiarem quandam axungie etiam per se aduersus hanc luem inesse facultatem, qua scilicet, ut Plinius scribit, genibus etiam adalligata reddit ori saporem, ut expui uideatur. In rigore ceruicis poplites axungia illini Serenus iubet. Nicolaus Myrepsus etiam inter unguenta duobus ultimis ad scabiem inscriptis argentum uitium addit, ultimo & antepenultimo etiam suillum adipē. Item sectione 47. quæ tota est de medicamentis aduersus

scabiem, Vnguento ultimo miscet adipem porcinum, hydrargyrum, oleum laurinum & succum fumarie, hoc palmas manuum & plantas ualide perfricari iubet ter die, sic malum per urinam abiturum, Vnde apparet unctiones uulgò usitatas contra Gallicum morbum antiquiores esse quam plerique putant. Lardum coctum cum pingui suo appositumque, potenter omnia expellit, quæ corpori inhaerint, si illic alligetur, Marcellus. Ad uulnus incurabile in quauis corporis parte: Buglosson herbam euellito, & succisas radices curiosè lotas in pila conterito, suillam axungiam adijcito, ac bene emolliens uulneri imposito, Galenus Euporist. 3. 160. Nervis uulneratis prodest, Terræ lumbricos indere tritos, Quæis uetus & ranis sociari axungia debet, Serenus. Fracta ossa lardum elixum atque circumligatum mira celeritate solidat, Plinius. Si cui fortè lapis teneros uiolauerit artus, Necesse adipem uetulos, & tritam chamæcisson, Serenus: uidetur autem suis adipem intelligere, nam & sterces luteæ porcæ ad idem prodesse mox subiungit. Axungia panis illinitur cum calce: item furunculis duritiæque mammarum. Rupta, & conuulsa, & spasmata, & luxata sanat, Clauos & rimas callicis uitia, cum elleboro albo, Plinius. Vtilissimum contra inflammationes ulcerum adipe uerrino (axungiam) confici, & inungi putant utile: ipsæ quæ serpant illinire cum resina, Idem. Axungia è sue quæ non peperit atque tissime utuntur ad cutem mulieres, contra scabiem uerò admixto iumentorum seuo pro parte tertia, & pice, pariterque subferuefactis, Plinius. Cicatrices concolores facit cerusa admixta, uel argenti spuma, at cum sulphure unguum scabrias emendat, Idem. Glans intrita duritiæ quas cacoëthes uocant, cum salsa axungia sanat, Idem. Lac ficulnum cum axungia uerrucas tollit, Plinius. Rura emendat utiligines, strumas & similia cum strychno & adipe suillo ac taurino seuo, Idem. Parotidas sanat axungia, ammixta farina salsamentaria testæ: quo genere proficit & ad strumas, pruritus & papulas in balneo perunctis tollit, Idem. Parthenium illinitur strumis cum axungia inueterata, Plinius. Idem alibi lapathum sylvestre ad strumas cum axungia efficacissimum esse tradit. Suillus adeps ambustis igne medetur, Dioscor. abscessibus & ambustis, Auicenna. Syncera axungia medetur ambustis uel niue: pernionibus autem cum hordei cinere & galla pari modo, Plinius. Et alibi, Vlcibus ex ambusto cum candido ouorum tostum hordeum & suillo adipe, mire prodest. Combustis igni, Ordea uel franges (forte, frigens) atque oui candida iunges. Adsit adeps porcæ, (mira est nam forma medellæ,) Iunge chelidonias, ac sic line uulnera succis. Quodque recens ulsit glacies, axungia simplex Mulcet, & ex facili grata est medicamine cura, Serenus. Syncera axungia prodest coëficatis membris: itinerumque lassitudines & fatigationes leuat, Plinius. Cinere de capillis muliebribus in testa crematis, addito adipe suillo, emendari aiunt sacrum ignem, sanguinem sisti illico, & fornicationes corporum, Idem. Perniones facit, APRINUM uel suillum fel: cum adipe pulmo impositus, Plinius. Virides brassicarum caules unâ cum radicibus suis cremati, lateris diutinos dolores impositi sanant, Dioscorides. ¶ In pecorum etiam remedijs multiplex axungia usus est. Præ fractis cornibus bouum linteola sale atque aceto & oleo imbuta superponuntur, ligatisque per triduum eadem infunduntur. quarto demum axungia pari pondere cum pice liquida, & cortice pineo leuigatoque imponitur, &c. Columella. Si talum aut ungulam bouis uomere læserit, picem duram & axungiam cum sulfure & lana succida inuolutam candente ferro supra uulnus inurito, Idem. Bouum attritis ungulis cornua ungendo aruina, medentur agricolæ, Plinius. Canum aures à muscis exulcerantur: in quæ ulcera coctam picem liquidam cum suillo adipe stillari conueniet. hoc eodem medicamine contactu ricini decidunt, Columella. Ad mentiginem in agnis uel hœdis, quibusdam placet ærum. 4° ginis tertiam partem duabus ueteris axungia portionibus commiscere, tepefactoque uti medicamine, Idem. Ad scabiem equi hyemalem, & in cruribus, rappas uocant: Axungiam igne liquaram infundes in frigidam: & rursus exemptæ subactæque, admiscebis sulfur quam tenuissime derafum, & iterum subiges, & inunges. tertio die crustulas scabiei perfricando aperies, & quotidie inungere perges, Manuscriptus quidam liber Germanicus. Quidam cum suppuratione in bubus inusserunt, urina uetere eluunt, atque ita æquis ponderibus incocta pice liquida cum uetere axungia linunt, Columella. Sanguis demissus in pedes bouum, nisi emittatur, saniem creabit. Locus primo ferro circumcisus & expurgatus, deinde pannis aceto & sale & oleo madentibus inculcatis, mox axungia uetere & seuo hircino pari pondere decoctis, ad sanitatem perducitur, Idem. Hæc de brutorum remedijs per axungiam. ¶ Fabalium siliquarum cinis ad coxendices, & ad neruorum ueteres dolores, cum adipis suilli uetustate prodest, Plinius. Medicorum aliqui axungia admixto anseris adipe taurorumque seuo & œsypo ad podagras uti iubent. si uerò permanet dolor, cum cera, myrto, resina, pice, Idem. Et rursus, Axungia podagricis prodest mixto oleo uetere, contrito unâ sarcophago lapide, & quinquefolio tuso in uino. uel cum calce, uel cum cinere. Facit & peculiare emplastrum 85. pondo. C. spumæ argenteæ mixtis. (quod ita ferè est, ut axungia ponderis sint partes sex, lithargyri septem.) Adeps suilla cum aqua & cumino subacta, podagricis opitulatur, Sym. Sethi. Medetur axungia & capillo fluenti: & ulceribus in capite mulierum, cum gallæ parte quarta: & infumata pilis oculorum, Plinius. Axungia porcina insulsa apud Aeginetam medicamenti ad alopeciam miscetur. Ruborum rosa alopecias cum axungia emendat, Plinius. Lingua (aliàs Lingulaca) herba, nascitur circa fontes: radix eius combusta & trita cum adipe suis, adijciunt ut nigra sit & sterilis (aliàs, ut nigra sit & nunquam pepererit,) alopecias emendat ungentium in Sole, Idem. Alopecias replet hippocampinus cinis nitro & adipe suillo mixtus, aut syncerus ex aceto, Idem. Scrofina adipe recenti si quis contritos (contrita) angulos

- angulos oculorum, interius exteriusq; inunxerit, uermiculos qui noxi sunt oculis potenter educit, Marcellus. Axungia infumata (in fumo suspensa) pilis oculorum (defluentibus nimirum, ut & alopeciae,) medetur, Plinius. Ad aurium dolorem quæ pus emittent, laridum uetustissimum teres in mortario, & succum illum lana delicata collectum in auriculam immittes, & subinde aqua calida fouebis, & iterum succum illum infundes, mira uelocitate sanabis, Marcellus. Si maior sit dolor aut grauitas aurium, lardum pingue instillant, Plinius. Ad acerbos dolores aurium; Subactum oleo adipem (scilicet, cum asterisco apposito, qui locum deprauatum uel mutilum indicat. deest enim animæ nomen, suis ut puto, aut uulpis;) infundito; & spongia locum ocludito; bene facit & ad neruorum morbos ex uulpino adipe atq; suillo (id est, uox corrupta, pro qua interpres legit *ués*) aqua portione mixtis remedium, Galenus Parabulum 2. 4. Pingue laridi (laridum) quod inter cutem & carnem macram est, si parotidibus adponatur, & illic ligetur, cito sanabuntur, Marcellus. Axungia (uetus, Marcellus) sanat parotidas ammixta farina falsamentariæ testæ, (cum testa uasi falsamentarij,) subacta & adposita, Plinius & Marcellus. Sideritis cum axungia ueteri parotidas sanat, Plinius. Si quod tuberculum in collo nascatur, uinum & lardum simul in olla calefacies, & subinde gargarizabis, Obscur. In rigore ceruicis, Geminus mulcebitur unguine poples. Hinc longum pariter neruos medicina sequetur, Serenus. Vnguen axungiam significare supra diximus. Penetrare autem huius illitionis uim ad ceruicem minus mirum, cum Plinius scribat axungiam genibus adalligatam reddere ori saporem, & expui uideri: cuius uero rei gratia id fiat non expressit, alibi quidem axungiam genibus dolentibus cum genista imponi prodidit. E sue uetustus uino elotus adeps pleuriticis prodest, Dioscorid. Rutæ adeo peculiaris in testibus effectus est, ut syluestri ruta cum axungia ueteri illitos ramices sanari prodant, Plinius. Axungia antiqui maxime axibus uehiculorum perungendis ad faciliorem circumactum rotarum utebantur, unde & nomen: sic quoq; utili medicina cum illa ferrugine rotarum ad sedis uitia uirilitalisq; Idem. Genista tusa cum axungia genua dolentia sanat, Plinius. Suillus adeps contra uulua & sedis uitia idoneus est, Dioscor. Syncera (id est non falsa: adipēs enim falsi utero non conueniunt, Dioscoride teste) axungia partus in abortum uergentes nutrit, collaryi modo subdita, Idem. Peristereon apposita in adipe suillo recenti, strangulatum à uuluis mensiumq; difficultatem emendat, Plinius. Si dolor & ulcera in matrice sint, spongia aut molli lana in calidam intincta locos expurgabis, & c. postea resina & adipe suillo mixtis simul illinito saepe interdum ac noctu, Hippocrates lib. 1. de morbis muliebribus. Et paulo post, Si uero uehementer exulcerati fuerint loci, & c. collutis eis purgatisq; resinam ac mel & pinguedinem suillam illinito. In libro etiam de natura muliebri ad nescio quos uteri affectus, (neq; enim satis exprimitur;) capræ cornu, & gallam, & adipem suillum ac cedriam suffiri iubet. ¶ Vinum falsum cum adipe suillo recente contra hyoscynamum bibitor, Dioscorid. Lardum eiusq; decocti potum his qui buprestin hauserint auxiliatur, Plinius. Iis qui argentum uiuum biberint lardum remedio est, Idem. Phthificis medetur macræ suis foeminæ herbis pastæ lardum, Plinius. Ad phthisin, Proderit & ueteris seti pila sumpta suilli, Serenus. Axungia suillæ uetustæ uncia tres ex uini uetustissimi cotyla una decoctæ, potui phthificis datæ potenter remediatur, Marcellus. Axungia datur etiam phthificis unciatim, cum uini ueteris hemina decocta, donec tres uncia è toto residant: alij & mellis exiguum adijciunt, Plinius. Et rursus, Axungia uetus etiam phthisin in pilulis sumpta sanat, quæ sine sale inueterata est. Omnis enim non nisi ad ea quæ purganda sint, aut quæ non sint exulcerata, falsa petitur. Quidam quædrantes axungia & mulsi in uini cyathis tribus decoquunt contra phthises, quintoq; die picem liquida in ouo sumi iubent, circumligatis lateribus, & pectoribus, & scapulis eorum qui phthisin sentiunt. Tantaq; est uis, ut genibus etiam adalligata, redeat in os sapor, eamq; expuere uideantur. Et alibi, Ad tussim ueterem recens axungia decoquitur quadrantis pondere in uini cyathis tribus addito melle. Coeliaci dantur lutea ouorum trium (cum) lardi ueteris & mellis quadrantibus, uini ueteris cyathis tribus, trita ad crassitudinem mellis, & cum opus sit auellanae nucis magnitudine ex aqua pota, Plinius. Equo tussienti offas è suillo adipe butyro & melle illitas, per os insere, Hippocrates in Hippia tri. Offa de adipe suillo ueteri uino uetere madefactas equo ob uiam aut cursum exæstuantis (causonem patienti) per os dabis, Hierocles. Axungia pars una tribus partibus hyssopi permixta, in fauces uitulorum demissa, lumbricos pellit, Columel.
- ¶ Si lingua & fauces morbo epidemio nigrescant, (quem nostri à colore uocant *die brüne*;) lingua saluberrimè perfricari pollicentur interiore parte pellis laridi, sic extrahi nimium calorem. Eam pellem si postea canis obiectam deuorauerit, ægrotabit aut forte morietur, si ualde infectus fuerit homo cuius defricata est lingua. Si opus uidebitur, duabus aut pluribus huiusmodi pelliculis deinceps linguam ægri perfricandam curabimus, Obscurus.
- ¶ Lupino adipe uel medulla suum fricari oculos contra lippitudines præcipiunt, Plin. Coitus stimulant medullæ suum haustæ, Idem.
- ¶ In ambustis prodest setarum ex suibus è penicillis tectorijs cinis cum adipe tritus, Plin. Peniculi cinis sistit sanguinem uulneris nimium fluentem, Serenus. Ad procidentem sedem: Sedi uino prius ablutæ picem aridam tritam, uel setas porcinas uistas & tritas apponito, Aëtius 14. 6.
- ¶ Fractis ossibus præsentaneus maxillarum A P R I cinis uel suis, Plinius. Ulcera (in tibijs cruribusq;) quæ serpunt maxillarum A P R I uel suum cinis sanat, Idem. Offa ex maxillis A P R I uel

suis domestici uruntur, ulceraq; pernicioſa crurum illo cinere aſperguntur, Marcel.

¶ Contra ſerpentes laudatur A P R I adeps cum melle reſinaq; ſimili modo uerrinū iecur exemptis duntaxat fibris quatuor obolorum pondere, uel cerebrum in uino potum, Plin. Contra carbunculos ſuis foeminæ cerebrum toſtum illitumq; proficit, Idem. Verendorum carbunculis cerebrum A P R I uel ſuis ſanguisq; medetur, Idem. Verris cerebrum coctum & cum melle adpoſitum carbunculos in ueretro efficaciter ſanat, Marcellus. Aut teneris cerebrum gingiuis illine porci, Serenus ad infantes dentientes. ¶ Officula in capite porci duo naturaliter forata inueniuntur, id eſt unum in dextra parte, & aliud in ſiniſtra, quæ reperta & repoſita, & cum opus fuerit licio ſuſpenſa, medelam capiti prout inuenta ſunt præſtant; id eſt dextrum dexteræ parti, & ſiniſtrum ſiniſtræ: ſed præter re & ægrum officula tertius non contingat, quæ ad hanc neceſſitatem colligi diligenter & ſeruari debent, Marcellus. ¶ Auriculæ porcinae os perforatum collo alligatum à tuſſi futura cuſtodit, Gale-nus Euporiſt, 2. 43.

¶ In ſuillo uentre gobius recens decoquitur ad alui deiectionem: Vide in Gobio ex Dioſcoride.

¶ Ebrietatem arcet pulmo A P R I aut ſuis aſſus, ieiuni cibo ſumptus, eo die, Plinius. Suillus & agninus pulmo impoſitus attritus à calciamentis contractos, ab inflammatione tuetur, Dioſcorid. calciamentorum attritus ſanare creduntur, Galenus, Sym. Sethi & Hali. Clauos & rimas calliq; uitia pulmo A P R I N V S aut ſuillus ſanat, Plinius. Perniones uſinus adeps rimasq; pedum omnes ſan-cit, & c. item A P R I N V M uel ſuillum fel; cum adipe pulmo impoſitus, Idem.

¶ Suis iecur cum uino ſumptum uenenatorum morſibus medetur, Symeon Sethi. Contra ſer-pentes auxiliatur uerrinum iecur (inueteratum cum ruta potum ex uino, ut A P R I quoq;) exemptis duntaxat fibris quatuor obolorum pondere, Plinius. Vitia quæ in uerendis ſerpunt, iecur ſuis uel A P R I combuſtum maxime iuniperi ligno & arrhenico ſanat, Plinius. Aluum ſiſtit ſuillum iecur aſſum: uel A P R I N V M ex uino potum citra ſalem recensq;, Idem. Iecur uerrinum recens combuſtum contritumq; ad ſummam leuitatem, cum uino, ſed ſine ſale potui datum, efficaciter ſupprimis nimiam deiectionem, Marcel. ¶ De lapillis qui in iecore ſuis reperiuntur, uide in Apro G.

¶ Dioſcorides ubi de felle in genere tractat, taurinum ſuillo efficacius eſſe ſcribit. Suillum fel (inquit Galenus de ſimplic. 10. 12.) minime uehemens eſt, ita ut ulceribus etiam non intolerabile ſit: & ſane magis aquoſum quàm ullum aliud uidetur, præterquam ſylueſtrium ſuum & montanorum: quorum ut caro tota calidior ſicciorq; eſt, (quàm uulgarium,) ſic etiam fel. Pro felle ſuillo, fel perdie-cis, Antibalomena apud Aeginetam. Infirmius (humidius, Hali) eſt cæteris, Auicenna. Maturat 30 & uenenofis morſib. prodeſt, & prauos humores ſoluit, Hali. Articulorum attritis fel A P R O RUM uel ſuum linteale calefacto impoſitum prodeſt, Plinius. Vetiſtam porriginem mirè adimes, ſi herbae cyclaminis ſucco ſulphuris aliquantum miſcueris & fel ſcrophinum, atq; inde caput in balneo bene perfricabis, Marcellus. Ad euulſos palpebrarum pilos, ne renaſcantur: Suis maſculi fel & adipem eiſdem, in ſictile nouum denſiſſimum leuigaſſimumq; conijcito, atq; aceti acerrimi & olei alini (a-mygdalinum interpretantur) utriuſq; trientem infundito, denſiori q; linteale circumligato, & ſinito uſque ad dies ſeptem, deinde effundens in mortarium tundito, & habebis tanquam aurum, quod etiam toti corpori conferet, (pro pilothro, uel ne pili euulſi renaſcantur,) Aëtius 7. 67. Panos & apoſtemata in quacunq; parte diſcutit fel uſinum ſiue uerrinum, Plinius. Ad ægilopas, Fel porcinum ſicca & appone, Galenus Euporiſt, 2. 106. Suillum fel contra aurium ulcera, reliqua q; omnia, ma-gno uſu aſſumitur, Dioſcorid. Suillo felle aliqui utuntur ad ulcera aurium non improbando reme-dio, quo tu quoq; uteris ubi nullum compoſitum adfuerit, ſunt enim innumera. Cæterum pro affe-ctionis magnitudine aliud etiam alterius animantis fel conuenire poterit. Nam cum ulcus & diu-turnum fuerit, & ſaniem ac pus multum habuerit, aliud etiam magis exiccans fel tolerabit, quale eſt ouium paulo acrius ſuillo, eoq; magis caprinum, cui ſere ſimile eſt uſinum & bubulum, Galenus de ſimplic. 10. 12. Aurium dolori & uitijs medetur fel A P R I uel ſuis, uel bubulum cum oleo cicino & roſaceo æquis portionibus, Plinius. Ad aures quæ grauiter dolent & uetera uulnere intrinſecus ha-bent, mellis optimi unam partem, aceti acerrimi duas partes conſuſas decoques ſeruoribus tribus, & longius ea ab igne remouebis, donec commotus ſeruor conquieſcat: tum nitrum addes eo uſq; donec ex uapore cognoſcas nitrum reſediſſe, & iterum leni igne recoques, ne efferueat: tunc addes fel hircinum, uel aprugnum, uel uerrinum aut porcinum, dummodo non de ſcrofa, & commouebis & iterum concoques, ac tepefacies, & inde quantum ſatis eſt auribus infunde, Marcellus. Verrinum fel in mali punici cute ſicca tepefactum, inſuſumq;, purulentas auriculas expurgat, Marcellus. Suis manſueti fel pari mellis ad carbones cocti portione admixtum tepidum infunde, Galenus Euporiſt, 3. 3. Porcæ fel quæ nondum peperit cum mellis æquo pondere ad aurium uitia laudatur, Alexan-der Benediſtus. Lienem ſedat fel A P R I uel ſuis potum, Plinius. Fel ſuis arefactum maris ſcis ſeu hæmorrhagijs medetur, (ἀμφοτέρωθεν ἰατρῶν, forte legendum ἀμφοτέρωθεν) Symeon Sethi Gyraldo inter-prete. Perniones A P R I N V M uel ſuillum fel ſanat, Plinius. Ad grappas, quæ ſunt fiſſuræ quædā in pedibus equorum, aliqui fel maialis cum tribus ouorum uitellis miſcent & ſuperilligant, malum ſic una nocte pellendum promittentes.

¶ Ciet urinam ueſica ſuis, ſi terram non attigerit, impoſita publi, Plinius. Veſſica uerrina cocta uel uſta comedenda aut bibenda efficaciter datur ei qui urinam ſuam non poteſt conuere, Marcel.

Alij ad idem **APRI** uesicam commendant, ut pluribus in eius historia dicitur. **Adulcera manantia capitis**, quæ uulgò tineas uocant, nostri **den grind**: Vesicam maialis cum urina sua accipies, & inficies in eam axungiam minutatim concisam, & salis multum addes, donec ferè albescat. Postea uesicam diligenter ligatam in horto defossam sub terra ad cubiti ferè profunditatē quadraginta aut quinquaginta dies relinques donec bene computruerit coagulata in ea materia. Hanc postea in patella liquabis, & redditum inde unguentum seruabis. Oportet autem caput sic exulceratum, primum lixiuio abluere, & cum bene siccatum fuerit inungere, idq; per hebdomadem tertio repetendum est. Sic breui tempore corrupti capilli defluent & subnascentur noui. Cæterum lixiuium initio quidem merum adhibeatur lauando capiti, postea uero dilutum, ne nimia acrimonia lædat. Capiti interim à frigore cauendum, **Germanicus liber** manuscriptus. Si cornu perfractum hiet, (Si thlasma in ungula equi apertum sit,) post cætera remedia, &c. ubi calor conquieuerit suilla uesica dehiscens locum indues, & ubi non amplius claudicabit, resolues, **Pelagonius in Hippiatr.** 101.

Contra comitiales morbum dantur suum testiculi inueterati tritici in suis lacte, præcedente uirni abstinentia & sequente continuis diebus, **Plinius**. Testiculos uerris **Bartolemaeus Montagnanus** miscet medicamento cuidam melle excipiendo, ad coitum in uiro & conceptum in muliere promouendum. Ad urinæ incontinentiam: Magi uerrini genitalis cinere potio ex uino dulci demonstrant urinam facere in canis cubili, ac uerba adijcere, ne ipse urinam faciat, ut canis in suo cubili, **Plinius**, & similiter **Marcel**. sed superstitionem de mingendo in canis cubile omittit. Eandem (urinæ incontinentiam) uesica foeminae suis cumbusta ac pota cohibet, **Plinius**. Memini audire quosdam è uulgo pueris contra hoc uitium uuluam scrofæ diutissime coctam in cibo dare. Contra dolores aurium, uirus uerrinum è scrofa exceptum, priusquam terram attingat, prodest, **Plinius**. Verris cum scrofa saliet, priusquam in terram destillet de uerendis eius, uirus exceptum tepesactumq; & cum aque modico auriculæ inditum, quamuis molestos dolores releuat: quod etiam circa auriculam inlitum, plurimum prodest, **Marcel**.

¶ Sicca lippitudo lumbulis suum tostis atq; contritis & impositis tollitur, **Plin**.

¶ Ad tussientes assidue: Pernam contundens & instar farinae in locum affectum spargens, iuuat. hoc idem & sanguinis ex ore eiectioni succurrit egregiè, **Galenus Euporist.** 2, 22. Perna porcina eius uel iusculum, miscetur medicamentis ad podagram imponendis apud **Aëtium** 12, 43. Emplastrum diapternes, hoc est ex perna, quod tofos soluit: Pernæ suillæ ueteris pinguis, guttæ ammoniacæ, casei ueteris uaccini aut caprilli, seu taurini, apochymatis quæ est naui rasura, singulorum libra; medullæ ceruinæ uncia viij. oesypi cerati uncia tres, cyprini olei uncia sex, uini Aegyptij quod satis est, **Aegineta lib.** 7, cap. 17. de emplastris. Ossa ex acetabulis pernarum circa quæ coxendices uertuntur, dentifricij usum præbent, iisdem sanari dimissis in fauces iumentorum uerminationes notum est; sed & combustis dentes confirmari, **Plinius**. Pernæ scrofinæ os quod est amplissimum combustum tritumq; optimum & salubre dentifricium præstat, gingiuas enim siccatur, & adstringit, dentesq; ab humoris iniuria & tumore defendit, **Marcel**. Decoctum *ωλὴν & χοιρῶν*, id est pernae suillæ, equo purgando per triduum duabus quotidie cotylis infunditur, docente **Absyrto in Hippiatricis** cap. 128. Si equus malide humida laboret succum pernae suillæ cum pedibus decoctæ per os infundes, mensura duarum cotylarum, percolatum & melle mixtum, ac ouis simul agitat. Idem utiliter per sinistram naarem infunditur, **Hierocles in Hippiatr.** cap. 2. **Vegetius** 1, 56. in potione equi prophylactica adhibet acronem salsum porci pinguis, uel longanonem. In perna suis articulos esse diximus, quorum decoctum ius facit urinæ utile, **Plin**.

¶ Suis talus comburitur, dum è nigro albescat; qui tritus & potus inflationibus coli, longisque torminibus medetur, **Dioscorides**; mederi fertur, **Galenus**. Talus suillum ustum & tritum, totum ex aqua bibendum præbe, **Aëtius** 9, 31. inter remedia ad colicam. Talus suis ustus discutit quæ in uentriculo fiunt inflationes, & cephalalgiam, id est capitis dolorem dissoluit, **Symeon Sethi**. Talorum suis uel **APRI** cinis, clauos & rimas calliq; uitia sanat, **Plin**. Est etiam proditum, quod si os (*ὀστρον*) suspensum fuerit quartana affectis, eos melius habituros, Idem: sed de quo osse loquatur, incertum: proxime enim ante adipem tali meminerat.

¶ Ossa ex ungulis suum combusta, dentifricij usum præbent: item ossa ex acetabulis pernarum circa quæ coxendices uertuntur: iisdem combustis dentes confirmari notum est, **Plinius**. Ossium ex ungulis porcina combustorum cinis, pro dentifricio habitus, plurimum confirmandis dentibus prodest, **Marcel**, & **Auicenna**. Dentifricium sit ex cinere cornu ceruini aut ungula porci torrida, **Serenus**. Porci ungularum ossa combusta tritaq; & cribrata, adiecto nardo & folio, frictione frequenti dentes candidissimos præstant, **Marcel**. Urinæ incontinentiam cohibet ungularum **APRI** uel suis cinis potioni inspersus, **Plinius**; **APRI** ungula usta ex uino, **Galenus Euporiston.** 3, 257. Ungula porcina combusta ad cinerem, postera die ex uino hausta, mirabiliter dysenterico prodest, **Marcel**. Aluo soluendæ mercurialis decoquitur quantum manus capiat, in duobus sextarijs aquæ ad dimidias, bibitur sale & melle admixto, nec non cum ungula suis, aut gallinaceo decoctum salubrius, **Plinius**.

¶ Lacte suis potio cum mulso adiuantur partus mulierum: per se uero potum, deficientia ubera puerperarum replet, **Plinius**. Suillum lac ex melle potum partus accelerat, **Galenus Euporist.** 2, 58.

utilissimum est tenesmo, dysenteria, nec non phthisicis, hoc & mulieri saluberrimum qui dicerent fuerunt, Plinius. Contra comitalem morbum dantur suum testiculi inueterati tritici in suis lacte precedente uini abstinentia, & sequente continuis diebus, Idem. Chamæleontis feminis sinistri uel pedis cineri si misceatur lac suillum, podagricos fieri illitis pedibus magi scripserunt, Plinius.

¶ Non est occulta uirium axungia causa, quoniam id animal herbarum radicibus uescitur, itaque etiam fimo innumeri usus, Plin. Ad morsus uenenatos suillum recrementum aceto coctum utiliter imponitur, Aëtius. Pro hyenæ stercore substitui licet porcinum, Aëtius in emplastro quodam contra crocodili morsum. Stercus suis impone aduersus ictum scorpij aut alterius reptilis, Anato- lius in Hippiatricis. Si bouem aut aliam quadrupedem serpens momorderit, melanthij acetabulum, & quod medici uocant smyrnium, conterito in uini ueteris hemina, id per nares indito, & ad ipsum morsum sterces suillum apponito. Idem homini facito, si usus euenerit, Cato. Stercus suillum recens & mel Atticum nonnulli cum uino miscent, & calefactum quasi cataplasma inducunt, addentes urinam humanam, ad ictus uirulentos, Vegetius 3. 77. Stercus suillum iumentis propinatur contra uenenosos morsus, Ibidem. Vide inferius inter remedia ex hoc fimo intra corpus sumpto. Fimus suillus in testa arefactus & tritus, & cum oleo impositus, mire sanat liuores, Marcellus. Luxatis recens fimum APRINVM uel suillum medetur, Plinius; Dioscorides suis syluestris fimum cum cerato rosaceo luxatis mederi scribit. Fimum recens suum, uel inueterati farina illinitur uulneribus ferro factis, Plinius. Ad uulnus dulce, Suillum fimum cum oleo & acri aceto misceto, & locum prius seta- ceo panno excoriatum inungito, Galenus Euporist. 3. 190. In ambustis prodest APRINVM aut suillum fimum inueteratum, Plin. Prurigini, papulis & scabiei arcendis, Stercoris ex porco cinerem confundito lymphis. Sic pauidum corpus dextra parcente foueto, Serenus. Pustulis suilli fimi cinis aqua illitus medetur, Plinius. Fimum suillum in testa calefactum, tritumque cum oleo, duritias corporum omnes tollit optime, Plinius. Clauos & rimas callique uitia, fimum APRI uel suis recens illitum, ac tertio die solutum sanat, Idem. Fimus APRI uel suis domestici recens impositus, & post tertium diem solutus, efficaciter clauos, uerrucas & callos aufert, Marcellus. Stercus scrofinum uino immixtum cum rosa liquida, id est, rosæ succo, lendes pedunculosque discruciat, Marcellus. Suillum fimum comburito, & cinerem melli admisceto, caputque rasum inungito, ac super brassicæ folia dato, Galenus Euporist. 3. 285. Si cui forte lapis teneros uiolauerit artus, Non pudeat luteæ ster- cus perducere porcæ, Serenus. Si sanguis profluat iumentis, suillum fimum ex uino infundendum, Plinius. Ad hæmorrhagiam ex uulnere, Fungus quem crepitum lupi uocant, cum stercore porci gramina pascentis tritus & calidus appositus plagæ, sanguinem sistit, sed intra triduum remoueri non debet, Rufius hippiatros. Ad cynanchen, id est, anginam equorum, Stercus suillum melle per- mixtum illine. sit autem mellis tantum ut sterces occultetur, Hierocles. Stercus porcinum siccum inligatum phoenicio & collo suspensum, tussim molestissimam sedat, Marcellus. Mulieri si mammae inflentur à partu, suillum sterces cum aqua tritum inunge, Nicol. Myrepsus. Cum oleo perfrictum & in testa calefactum, & inguinibus impositum plurimum prodest, Marcellus. Vitia quæ in ueren- dis serpunt, suilli fimi cinis sanat, Plinius. Inflationi uulua fimum APRINVM suillumue cum oleo illini prodest, Idem. Vlcersanat in tibijs cruribusque adeps ursinus cum rubrica: quæ uerò serpūt, fimum suum illitum siccum, Idem. Spasinata & percussu uitata, fimo APRINO curant uere colle- cto & arefacto, Sic & quadrigis agendis tractos, rotæue uulneratos; & quoquo modo sanguine con- tuso, uel si recens illinatur. Sunt qui incoxisse aceto utilius putent, Quin & in potu farinam eam ru- ptis conuulneratisque & euerfis, ex aceto salutarem promittunt. Reuerentiores cinerem eius ex aqua bibunt, Feruntque & Neronem principem hac potione recreari solitum, cum sic quoque se trigario ap- probare uellet, Proximā suillo fimo uim putant, Plinius. ¶ Remedia ex succerda in corpus sum- pta. Farinam eius in potu ex aceto salutarem esse ruptis, conuulneratisque & euerfis promittunt, ut iam proximè ex Plinio recitauimus. Iumentis propinatur contra uenenosos morsus, Vegetius 3. 77. Forinsecus quidem uenenosis moribus & ictibus salubriter imponi in precedentibus dictum est. Equo & boui sæpe exitialem esse suis fimum si fortè comederint, in ipsorum historia diximus, quam obrem miretur aliquis idem inter remedia recenseri, atqui non simpliciter suis, sed agræ suis fimum noxium esse si deuoretur intelligendū est, quod Columella expressit, Vegetius non item. Idem Ve- getius 3. 9. sterces suis bibendum præbet iumento cui natura excidit. Colo medetur suilli fimi fa- rina addito cumino in aqua rutæ decoctæ, Plinius. Memini etiam alibi uel legere uel audire sterces suillum aduersus colicam ualere experimento cognitum esse. Sed contra hunc affectum alij etiā alia excrementa præbent, bouis, equi, gallinæ. Dysentericis & coeliacis auxiliatur APRINI uel suilli uel leporini fimi cinis inspersus potioni tepida uini, Plinius. Sunt qui phthisicis suum fimi cinerem profuisse scripserint in passo, Idem. Lumborum dolores, & quæcunque alia mollire opus sit, urfino adipe perfricari conuenit: cinerem APRINI aut suilli fimi inueterati aspergi potione uini, Plinius. Ad stranguriam equi, Stercoris suilli uncias quatuor cum uini sextario permisce, & colatum in po- tu dato, statim peller urinam, Hierocles. Inflationi uulua fimum APRINVM suillumue cum oleo illini prodest, efficacius sistit farina aridi, ut aspergatur potioni, uel si grauidæ aut puerperæ torque- antur, Plinius.

¶ Aduersus panos & apostemata in quacunque parte, urina suum in lana imposita medetur, Plin. Remedium

¶ Verris spuma recens cum aceto luxatis illinitur, Plin.

¶ Virus seu semen genitale uerris; uide supra in Genitalibus.

H.

¶ Sus Græcè dicitur *ῥς*, olim *θύτης* ab illo uerbo dictus, quod dicitur *θύειν*, quod est immolare, (&c. uide plura in h.) Varro. Suem Græci hyem uocant, & *syn* & *hyn*, aliquando *thyten*, quod à *fullo* pecore antiqui principium immolandi sumpserint, Hermolaus in Dioscoridem. Sus Græcè *ῥς*, & *χοῖρ* ⑤: quo uocabulo miror à rusticis Hetruriæ hoc genus clamando educi ad pascua & reduci, ⑤ Volaterranus, nostri subulci ad pascua educentes clamant *sig sig*, significat autem *sica*, *σίκα*, suem apud Lacones, ut Hesychius & Varinus docent. Vide *sybe* infra inter substantiua à sue deriuata. *Σὺς* *πρὸς τὸ σθένει καὶ ὀρεμντικῶς ἔχειν*, Vlpianus apud Athenæum: *αἰῖ*, inquit, *σὺν* quasi *θύν* dictum putant, *τὸ εἰς δύσιν διδιδόντα*, *γαλαθνή ὄος*, Alcæus apud Athenæum: id est, suis lactentis. *Σὺς*, *ὁ χοῖρ* ⑤, *ῥς*, de fœmina, *σὺς* de mare propriè, Suidas ex Scholiaste Aristophanis in Acharnens. super hoc uersu, *ὅπως γὰρ ὀφείτ᾽ ἡμῶν ἐξ ἀγαθῆς ὄος*, sed authores indifferenter utuntur, Aristoteles Attico more *τὸ ἐν* masculino genere non de mare solum, sed alicubi etiam de fœmina usurpat: ut lib. de generatione animal. 4. 6. *μόνον δὲ πολυτόκων ὁ ῥς τελειοτοκεῖ*. *ῥς*, *χοῖρ* ⑤ ἢ *σὺς*, Suidas. *Σὺς*, *γυνή*, *ῥς*, *σύαρχ* ⑤, Hesych. Ponitur etiam absolute *sys* pro *syagro*, id est *apro*. *Κρεῖτα χυόλλω πρὸς δὲ καὶ σὺν*, *ἐλάφω τε παχεῶν*, Orpheus in Argonaut. *Χοῖροι, σὺν δὲ τέλει, ὄον ἀγέλαστοι, καὶ γαλαθνοὶ*, Pollux diuersa suum nomina & aetates ⑥ diuersas indicans. *Σύας σέλας ἀπὶ τῶν*, Odyss. *ἔ*. πολλοὶ δὲ ἀργιόδοντον ὄον, Homerus. *Συάσιον, αἰ ὄον ἐξημετισμένως*, Hesych. & Varin. Grammatici Græci deriuata aliunde uocabula *ἐξημετισμένα* uocant. Sues fœminas Florentinus uocat *πρὸς ῥς* & *θυλάσας χοῖρος*: fortas Homerus Od. *ἔ*. *θυλάσας τοκέσσας*,

Προβατίους καὶ συνδίοις ὀμνῶν, Innominatus apud Varinum in uocabulo ἐφοῖσαι. Socrates dicebat ὅτι
 ὑεῖον αὐτοῦ δοκοῖν πείχειν ὁ Κριτίας, Εὐδυμήμῳ προσκνήσασθαι ὑπιδυμῶν, ὥσπερ τὰ ὑἷστα πῖς λίθοις, Suidas in
 ὑεῖον. Ὑῖον cum diphthongo in prima in Vespis Aristophanis filiolum significat, quamuis in
 Scholijs ὑῖον sine diphthongo legatur: ut patridion paterculum. ¶ Χοῖρς aliquando pro quouis
 sue accipitur. Ἐθνα χοίρων, Homerus Odys. ξ. Aliquando porcellum paruum significat, ut scribit
 Galenus in Hippocratem de uictu in morbis acutis: χοῖρον (inquit) priuatim ueteres uocabant τὸν μὲν
 πρόν λίαν, ut Homerus etiam (Odys. ξ.) utitur. Χοῖρε, ἀτὰρ σιάλως γε σῦας μνηστῆρῶν ἔδισσι, σιάλως autem uo-
 cat iam adultos, ὅν ὑπερ ὅν τέλειος. Θύας δὲ χοῖρον τὸνδε τ' αὐτ' ὕος. ἢ πολλὰ γ' ἐν δόμοισιν ἐργασαι κακὰ,
 Δονδοτα καὶ τρέψασα τύρβ' ἄνω κατω, Aeschylus apud Athenæum. Χοῖρος (inquit Scholiastes in Achar-
 nenses Aristophanis) uocat poëta, quos nostri nunc delphacas, id est paruos suos, quos prisca χοῖρος
 uocabant: ut Homerus, Χοῖρε, ἀτὰρ σιάλως γε σῦας μνηστῆρῶν ἔδισσι. Cæterum magnos suos delphacas no-
 minabant: quamobrem poëta in sequentibus, Νέα γὰρ ἔστιν, ἀλλὰ δελφικαυμένα (id est cum adoleuerit,
 Δελφικὰ ὄντα, τελεσθῶτα πᾶς ὕς, Varin.) ἔξει μεγάλων περὶ ἡνὸν καὶ παχέων λήρυθραν. Χοῖρον Iones suam foe-
 minam uocant, ut Hipponax: Σπονδὴ τε καὶ σπλάγχνοισιν ἀγρίας χοῖρα. Cum in Assum uenisset (inquit
 Ptolemæus Aegypti rex libro 9. ἀπὸ μνημονοματῶν) Ἀσὶν exhibuerunt mihi χοῖρον ὑἷον ἔχοντα (id est scro-
 fam quæ habebat porcellum) altitudine duorum cubitorum cum dimidio, ὅλον δ' ἀπὸ πρὸς τὸ μῆκος
 colore niueum, & dicebat Eumenem regem talia studiose ab eis emere, expendentem pro uno qua-
 ter mille drachmas, ut recitat Athenæus. Aristophanes etiam χοῖρος μυστικὰς dixit: immolabantur e-
 nim Cereri in mysterijs porci foeminae tantum. Idem alibi, Τῶνδε τῶν χοίρων τὸ λῆρὸς ἄδισον. Et rursus,
 ἂν αἱ τράφῃ λῆρ' ἂν ποὶ χοῖρος (pro χοῖρος, Megaricè) καλὰ. Χοῖρος πρὸς τὸ γὰρ ὀδυνᾶν, χοῖρος, καὶ σιωπᾶν
 χοῖρος, ἢ παρὰ τὸ χεῖρον ὄρεον, Etymologus. Χοῖριον diminutiuum, ut in proverbio Porcellus A-
 carnanicus. Ὑόν, σὺν, χοῖροι, χοῖρις, Δελφάκια, Pollux. Χοῖριον apud Florentinum etiam & Aristo-
 phanem legitur: item χοῖριον apud eundem in Acharn. Χυρροῖς, τὰ ζῶα τὰ χοῖρις, Hesych. Χοῖριμα,
 τὸ χοῖριον, Idem. Χοιροφόρημα, χοῖριον, Idem. ¶ Delphax porcus est adultus atque masculus, ut
 grammaticus Aristophanes existimat: χοῖρς uero dum adhuc tener est: alij contra uolunt: certe del-
 phax & pro foemina sue capitur quandoq, sicut & choeros quandoq, apud Iones, Hermol. in Dio-
 scorid. Delphax, porcus lactens uel paruus, secundum alios magnus, Suidas, Varinus: & Scholia-
 stes Aristoph. ut superius recitauī. ὥσπερ αἱ καπνίδες τὰ δελφάκια τρέφουσιν, Aeschines in Alcibiade,
 καὶ γὰρ ἐκείναι τὰ δελφάκια πρὸς βίαν χοιρᾶν, Antiphanes. Et alibi, Ἄντι δελφάκιον τρέφεται. Δελφάκη δε-
 ραῖο τὰτον, Plato in Poëta masculin. genere protulit, item Sophocles & Cratinus. Nicochares in foem. 30
 genere λύναν δελφάκη. Item Eupolis & Plato alibi & Theopompus in foemin. genere usi sunt, citante
 Athenæo. Delphaca suam masculum Epicharmus uocauit, Anaxilas similiter sed adultum, his uer-
 bis: Τὸς μὲν θρενόμενος ἡμῶν ποίησιν δελφάκας ἀλιβάττος, ὅν δὲ πᾶν θηρῶν, ἄλλος ἀγρῶν λύνος, λείοντας. Sed Ari-
 stophanes Ταγνισαῖς in foem. gen. dixit, ἢ δελφάκη ὁπωρενῆς ἢ τριῖον, & in Acharnensibus, Νέα γὰρ ἔστιν
 ἀλλὰ δελφικαυμένα ἔξει μεγάλην τε, (&c. λήρυθρον.) ὧς ἐφισιν δελφάξ, Hipponax. Et sanè propriè foeminae ita
 dicerentur, quæ delphinas (Cælius legit delphyas, quod placet: unde, inquit, adelphi, id est fratres
 uterini nuncupantur, ut qui eodem prognati sunt patre ac matre aut adelphi) id est uteros habent,
 unde & ἀδελφοὶ dicti. ἢ δὲ δελφάκων, χοῖροι δὲ τοῖσιν ἄλλοις, Cratinus. Τῶν συνῶν τὰ μὲν ἡδὴ συμπεπληγῶτα
 δελφάκων: τὰ δὲ ἀπαλὰ καὶ ἡνίκμα, χοῖροι. hinc intelligitur illud Homeri, τὰ τε δ' ἡμῶν πᾶσι Χοῖρε, ἀτὰρ
 σιάλως γε σῦας μνηστῆρῶν ἔδισσι, Hæc omnia Athenæus. Καπρὸς καὶ χλόνης καὶ χαυλίσκος, ὁ ἄγριος, καὶ τὰ ἔγ-
 γονα τῶν δελφάκων, Varinus in Σῦς. Anaxilas ipsos etiam apros, ut superius ex Athenæo recitauī del-
 phacas nominat. Delphacium etiam de pudendo muliebri dicitur: uide infra post Epitheta. Del-
 phacium sunt qui uulgo temporalem dictum suum intelligant, Cælius. ¶ Lactentem porcellum,
 qui & subgrumus (lego subrumus) est, Græci orthagorifcon uocant, quia matutinis uena-
 les essent: sed communiori uoce γαλαθνήον, Hermolaus in Dioscoridem. γαλαθνή ὕος, Alcæus apud
 Athenæum. Mactant Lacedæmonij καὶ ὅν γαλαθνήος ὄρεα χοῖρους, Athenæus. Apud Hesychium
 non rectè legitur: ὄρεα χοῖροι, χοῖριον μικρόν. apud Varinum adhuc ineptius etiam rhô in secunda
 syllaba omittitur. βορδὰ χοῖρια, χοῖρια λῆρα: καὶ μικροὶ χοῖροι, βορδᾶκοι, λᾶκωνες, Hesych. & Varinus. Est
 & inter pisces orthagorifcus idem qui porcus, uocalis, &c. Hermolaus. Gelenius in Lexico sym-
 phono Latinam uocem porcus, Germanicam pfozē, & Græcam βόρδαξ inter se componit. ¶ Δέλι-
 γος, τὰ ἡμίχοιρα, Hesych. & Varinus: Hinc forte & apud Latinos, ut Varro scribit, porci cum depulsi
 sunt à mamma à quibusdam delici appellatur. ἡμίχοιρα autem forte dicta fuerint ob paruitatem,
 quasi non integri sed dimidiati porci, per ætatem nimirum: nam qui aliquo uitio parui & quasi nani
 porci nascuntur, μετὰ χοῖρα uocantur, ut in c. dixi. Τὰ ὀψίγωνα καὶ μικρὰ, μετὰ χοῖρα, Pollux. ἡμιτύγια, τὰ
 ἡμισυ δελφάκων, (uox uidetur corrupta: nec satis scio an ad delphacas & suos pertineat,) Hesych. & Sui-
 das. ¶ Πτελέα, sus apud Lacones: uel species arboris, (ulmus,) Hesychius. Πτελίδας suos (pro obe-
 fis) Acheus Eretrienfis in Aethone Satyrice dixit, cum uituli propriè πέταλοι (πέτλησι, Hesych. & Va-
 rin.) dicantur cum cornua patula (ἐκπέταλα) habent, Athenæus libro 9. ¶ Σιάλος præpingues por-
 cos uocant Græci, Cælius. Σῦας σιάλως ἀπὸ πάλω. Eumæus Odys. ξ. Χοῖρε, ἀτὰρ σιάλως γε σῦας μνηστῆρῶν ἔ-
 δισσι, Ibidem. Galenus in Hippocratem de uictu in morbis acutis citans hunc locum Homeri, suos 60
 interpretatur ὅν ὑπερ ὅν τέλειος, id est adultos & uigentes ætate, ut choeros porcellos. uidetur autem
 ὑπερ prepositio abūdare, nā & Athenæo σιάλοι simpliciter sunt οἱ ἡδὴ τέλειοι. Σιάλων φασιμ οἱ παλαιοὶ τὸ ἡδὴ
 χοῖρον

- χοῖρον ἀπὸ τοῦ προσηγορεύοντος, ad differentiam sylvestrium. Sialos enim est qui domi alitur, πρὸς τὸ σιτεῖσθαι αἷς, Varinus. Et rursus, Σιαλός, ὁ σιτῶντος χοῖρος, id est porcus altis. Sed hæc ad epitheta potius referri oportebat, neque enim σιαλός de sue absolute dici inuenias: & quandoque etiam de alijs animantibus, ut σιαλὸν αἷος apud Hippocratem, Galenus λιπὺς interpretatur. Σιαλὸς δὲ, λιπὺς, πῖονα, apud Hippocratem, Varinus. Σιαλοῖ, θυτραφεῖς, λιπὺοί, Hesychius. Σιαλῶται, τρέφεται, Idem. Est & σιάλος substantiuum, pro sputo, saliuā, spuma, (propinqua est uox Germanica *schlym*) apud Hesychium: atque inde adiectiuum pro pingui obesoque fieri uidetur: talia enim humidiora & quasi saliuæ succiis plena sunt, & uescentes etiam pinguibus cibis, saliuæ & humoris amplius colligunt. Dicitur autem saliuā non solum de oris sputo, sed alijs etiam humoribus. Saliuā lachrymationum, Plinius libro 11. Siue est coeli sudor, siue quædam syderum saliuā, Ibidem. Sui cuique uino saliuā innocentissima, Idem libro 25. Hinc & blennus piscis σιαλὶς ab Achæis uocatur, quod mucoso humore abundet, nimirum ut tinca nostra. ¶ Γρύλλος, ὁ χοῖρος, Suidas & Hesych. γρυλλῶν, idem, Hesychius & Varin. Μαῖχων δαίμονιον ὠνδύμα γρυλλίδου, γερῶνιν, Tzetzes Chiliade 12. cap. 418. Videntur sanè hæc nomina à uoce suum facta, de qua Græci dicunt γρύ, γρυλλίζειν, &c. uide infra in c. Antiphilus iocoso nomine Gryllum ridiculi habitus pinxit: unde hoc genus picturæ gryllus uocatur, Plinius. γύλιος, porcus, aut leo, aut Hercules, Varinus & Etymologus: sed Gyllius pro Hercule apud Hesychium per l. duplex scribitur. Vide in Cuniculo A. ubi de choerogryllo uel choerogyllo dixi. ¶ Γείσων, ὁ χοῖρος, Varinus. γείσων (oxytotonum apud eundem, & circumflexum apud Hesychium) ὕς. Aristophani uero nomen cursoris qui uicit in Olympijs. γρομφὰς uel γρομφίς, sus uetula, scropha, Hesychius. ex quo corruptus Varini locus emendari potest. γρωνάδου, sues fœminæ, Idem. Βωλόρυχα, τὸν σὺν, Lacones, Idem: nimirum quod glebas & terram rostro fodiat. Dionysius Siculus porcum iacchum nuncupabat, Cælius (ex Athenæo.) Σωλὸς (similis est uox Germanica loos, primis tribus literis transpositis) ὕς, Hesych. Varin. ἰβείηλοι, porci, χοῖροι, Idem. ὀβείηλα quidem catuli quarundam ferarum dicuntur, ut leonum, luporum, hystrichum: Vide in Hystriche H. Κολοβρός, porcellus, ὁ μικρὸς χοῖρος, Varinus: forte quasi κολοβός, id est imminutus, mutilus. Κόλαβρος καὶ κέλαβρος, porcellus. unde uerbum κολαβεῖν, κλόνειν, ἐκπναθεῖν, ἐπιμαθεῖν, ὁδὸν δὲ λόγος ἄξιον νομαθεῖν. Κωλαβεῖν, κλόνειν, uerbum in prima per ω, apud Hesychium sine interpretatione legitur. Γεδῶνα, ὕς θήλεια, Ἀρκωνίδου, Varinus: apud Hesychium paroxytonum est. μαρίν, τὸν σὺν, Cretenses, Idem: finitima scrophæ Germanica uox est, μοορ. Θύα, κέπρω, ὠλὺς, Hesychius, Varin. quasi capra Græce ita de porca dicatur, ut capros de porco seu uerre. Θύα quidem nominatur non inepte: nam & σὺν aliqui quasi θύρ dictum putant, & Varro θυτῶν uocatum olim, quod sacrificijs aptus sit. Συὼν ὑπὸ τῆς περὶ περιφρασεως uerris, κέπρω, Varinus. Aristophanes in Acharnensibus χοῖρον nominat βόσκημα, quam uocem Xenophon etiam de equis posuit, Scholiastes Aristophan. κέσους, κέπρος, ἄνορχος, Hesychius & Varin. malim sine distinctione κέπρος ἄνορχος: hoc est, uerres castratus, maialis scilicet. ὕμ πτρεσῖαν * καπταγῶν, Σαλαμῖνι, Hesychius: locus est de prauatus.
- ¶ Epitheta. Suus uel porci. Amica luto sus, Horatius 1. epist. Bisulcus. Brutus. Clamosus. Glandilegus. Hispidus. Horrens, Lucretius lib. 5. Aeneas socijs ad littora mittit Viginti tauros, magnorum horrentia centum Terga suum, Verg. 1. Aen. Horridus, Idem 4. Georg. Ignauus. Immundi sues, Verg. 1. Aen. Impatiens famis. Ingens, Verg. 3. Aen. Latus glande, 3. Georg. Lutosus. Lutulenta, Horatius 2. epist. Obscenus. Saginatus. Segnis. Setiger & setosus apris potius attribuuntur. Spurcus. Turpes, Plinius. Vdus. Vulnificus 8. Metam. ad aprum potius pertinet. ¶ Porcæ. Auida, Horat. 3. Carm. Ouidius 1. Fast. Lactens 2. Fast. Multipara. Præcidanea, non recte inter epitheta numeratur. sic enim dicebatur quæ Cereri immolabatur porcā. uide in h. Sordida, Author Philomelæ. Porcellus lactens. Lacte mero pastum pigræ mihi matris alumnum Ponat, & Aetolo de sue diues edat, Martialis. Bimestris porcus, Horatius 3. Carm. ¶ Græca. Ἐκὼδε δὲ λευκοὶ δόντες Ἀργιόδοντες (dentes albos habentis) ὕς θαμνέες ἐχρῶ γῖθα καὶ γῖθα, Homerus Iliad. κ. de galea Vlyssis. πολλοὶ δ' Ἀργιόδοντες ὕς θαλῆδοντες ἀλοιφῇ, Homerus Iliad. ψ. Ἀργιόδοντες, qui habent dentes acutos, uel magnos, Varinus. Ἀργίος, albus, celer, Idem. alij ab ἀργόν uolunt compositum, abundante iōta. οἱ δὲ ὑπόδοντες, οἷς ἀργοὶ δόντες, ὁ δὲ παχὺς, βοοὶ καὶ μέλας κτηνὸς ὄρεσις, Varinus. Βλοσυρά, Phocylidi apud Stobæum. Σύες λαρινοί, sues obesi, Athenæus lib. 9. per translationē à larinis bubus sic dictis à uerbo λαρινόειν, quod est σιτίζεσθαι, uel ab Epirotico uico Larina, uel à Larino ipsorum pastore. Δέλφακος ὁπωεινὸς ἡτριῶν, Aristophanes apud eundem, nimirum quod autumno largiore uictu suppetente magis pinguescat sus. Σύες σιάλως, Homer. Vide superius inter nomenclaturas suū. Αἰεὶ καταφάωμ, σιάλωμ (θυτραφῶμ, λιπαρῶμ) τ' ἀρίστον ἀπάντων, Odyss. ξ. ὕς πανύβριξ, Simonides apud Stobæum. Γυντάνοντα σύες χαμαιδινάδες ὄρχατόωντο, Odyss. ξ. Χαμαιδινάδες, αἰ σὺς, pro χαμαιῖναι, apud Comicos nomine iocoso in hac terminationē ficto, ut Φυγέλιες & Ἀγκάδες dicimus, Varin. in Ἀντιπύρροισι. Chamæunades sues cognominantur, quod corpore in terram prostrato dormiant. multæ enim aliæ quadrupedes erectæ & stantes dormiunt. Ἀππῶν δὲ, ὅτι βόθρος ὄρεσις: ἢ οἱ χαμαὶ κοιτῶντες, Hesychius.
- ¶ Nostri uulgo suem uocant hominem sordidum, inciuilem, immodestum, qui impudentia intemperantiaque modum excedit, scrofam, ein loos, tam uirum quàm mulierem. Nostre mulieres, maxime nutrices, naturam, qua fœminæ sunt, in uirginibus appellant porcā: & Græci χοῖρον, (ut pluribus mox inter Græca dicitur,) Varro. Me pinguem & nitidum bene curata cute uises, Cum ris

dere uoles Epicuri de grege porcum, Horat. epist. 1. 4. Sucula (inquit Budæus) machina est tractorij generis, constat autem tereti ligno, duobus aut pluribus uestibus traiecto, utrinque aqua extantibus longitudine. hæc dum uersatur, funis qui ductarius dicitur circa eam obuoluitur. Meminit eius Varuius lib. 10. Nostri uocant *ein haspel*, uide in Asino a. Stipites crassi pedes duos, alti cum cardinibus pedes decem: sucula præter cardines pedes nouem, Cato cap. 18. de torcularij constructione. Cætera diuidito quàm rectissime, porculum in media sucula facito. inter arbores medium quod erit, id ad medium collibrato, ubi porculum figere oportebit, uti in medio prælum recte situm fiet, Idem, cap. 19. Sucula genus intimæ uestis, author Promptuarij, ego pro ueste subuculam legendam puto, non suculam: & multo minus siculam, sic enim legitur in testimonio ex Rudente Plauti quod citat. Sunt etiam assimilanter dicta hæc, canatim, suatim, (id est, ad similitudinem suis,) bouatim, Nonius. ¶ Porca in agro dicitur terra elata. Porcæ appellantur rari sulci, qui ducuntur aquæ derivandæ gratia, dictæ quod porceant, id est prohibeant aquam frumentis nocere. nam crebriores sulci, limi uocantur, Porcæ quæ in agris (alibi addit, inter duos sulcos) fiunt, ait Varro dici, quod porrigant frumentum, Festus. Qua aratrum uomere lacunam fecit, sulcus uocatur, quod est inter duos sulcos elata terra, dicitur porca, quod ea seges frumentum porrigit, Varro de re rust. 1. 29. ut citat Nonius. Bene proficissas cossigerare ordine porcæ, bidenti ferro, rectas deruere, Accius. Porcæ sunt signa sulcorum, quæ ultra se iaci semina prohibent. porcere enim pro prohibere (porrò arcere) sapius legimus, Nonius. Porculeta (sic enim legendum potius quàm proculeta uidetur) Plinio 17. 22. à porca, ut à limis limeta, Hermolaus. Semē (post arationem) protinus iniiciunt, cratesq; dentatas supertrahunt, Nec sarrienda sunt hoc modo fata, sed porcellis binis ternisq; sic arant, Plinius 18. 18. Her. molaus (in secundis castigationibus) scribendum, inquit, arbitror procellis, à quibus superiore libro proculeta: etiam si porculeta legebatur. Porca in agro est, quam (ut Columella tradit) liræ similem in sationibus campestribus rustici faciunt, ut uliginem uitent, Idem author 2. libro, Liras (inquit) rustici uocant, easdem porcæ: cum sic aratum est, ut inter duos latius distantes sulcos medius cumulus siccam sedem frumentis præbeat. Porcæ, porculeta, porculæ, porcellæ, lib. 18. cap. 18. utraq; editione, Campani hodie porcæ uocant puluinos siue hortulos, in quibus ueluti sulcatim sua cuiusq; generis olera feruntur, id genus & aræ dicuntur multis locis, apud Columellam quoq; Hermolaus in glossæ in Plinium. Quemadmodum os reiectum terræ obtegatur, quæq; in porca confracta iura sint, quo tempore incipiat sepulchrum esse & religione teneatur, Cicero, 2. de Legibus. Non uides in pub. nocte te tabernas, quæ populus ambulando perinde, ut in aratro porcæ reddit? Varro τὰ φάρμακα 30 μνίσπας apud Nonium. Rustici ueteres non liras tantum, ut iam recitauit Columellæ uerbis: sed & triginta pedum latitudinem, cxxv. longitudinem, porcæ uocabant, Columella lib. 5. Porca (inquit Robertus Cenalis) apud Columellam longissima dimensione centum uiginti pedes habet, latitudine uero triginta, qui numerus ductus in alterum, profert pedes quadratos ter mille sexcentos, Est ergo porca octaua pars iugeris: & quarta pars actus. Imporcitor, qui porcæ in agro facit arando, Festus. Hinc imporcatum semen eleganter dictum per porcæ ingestum. Apud Plinium legimus etiam porcellas uocabulo diminutionis, Beroaldus. Quod aratri uomere sustollit, sulcus: quo ea terra iacta, id est proiecta, porca, Varro. Est & scamnum terra altior inter duos sulcos, sed differt à porca, quod uitio agricolarum nonnunquam relinquatur, cruda uidelicet & immota, hoc est aratro non proficissa, ut Columella & Plinius scribunt. Porcæ Græcè σφυραν dici conijcio: hanc enim uocem 40 Pollux interpretatur τὸ μεταξὺ τῆς ἀντροσμήλου (lego ἀντροσμήλου) ἀνέχον. Vmbri & Marfi ad uicenos pedes intermittunt (inter binos uitium ordines) arationis gratia in his quæ uocant porculeta, Plinius lib. 17. Suile, stabulum suum. Diligens porculator frequenter suile conuerrat, & sapius haras, Columella. Strumas semidoctum uulgus scrophulas uocat, quoniam eas Græci ab eiusmodi bruto χοιράδας appellauerint: est enim in sue morbus struma, sed ab hoc diuersus omnino, Cælius. Plura quæ res inferius inter Græca in uoce Chærades.

¶ Χοῖρος, χοιρόσκη, μηχανήματα ὅπως ἐκελεύει, Hesychius. Mulieres, inquit Varro, nostræ nutrices maximè, naturam qua fœminæ sunt appellant porcæ: & Græci eadem significatione chæron, siue (ut Athenæus inquit) delphaca, Hermolaus in Dioscoridem. Delphacion uocabant etiam muliebri pudendum, Varinus. Χοῖρος Corinthijs pudendum muliebri significat: unde prouerbiū, 50 Ἀφροδίτην διὰ τοῖντας χοιροπαλίσαι, ἀντὶ τοῖντας μιδαφνήσαι ἢ Κορίνθω, πολλὰ γὰρ ἐκεῖ ἐπαῖραι, Suidas. Cælius meminit uirile membrum capron dici: quare non mirum muliebri χοῖρον appellari. Pauper quidam Megarensis apud Aristophanem in Acharnensibus, filias quas alere non poterat persuasas ut uendi potius quàm esurire uellent, cum porcina rostra capitibus & ungulas pedibus earum apposuisse, & in sacco indidisset, grunnire iussas pro porcellis uenales habuit: & cum mercator quidam alterius eleuata pudendum inspicere χοῖρον esse negaret, Megarensis χοῖρον esse affirmat. (quoniam Græci etiam pudendum muliebri sic uocant.) tum grunnitum ædente illa, mercator inquit, 60 νῦν γὰρ χοῖρος φαίνεται, Ἀπὸ ἐκτραφείας γὰρ λυδὶς ἔσαι πᾶν ἐπὶ τῷ. Tum Megarensis, εἴ ποτε ἰδὲ ποτὶ μὲν ἀνδρὶ σέτοι: & alia plura iocose, quæ tum de porco tum de pudendo mulieris ex æquo accipi possunt. Κατὰ τὸν ἀντὶ τῷ χοῖρον ἀπὸ τε πλεονασμοῦ, τὰς δ' ὅλως φησὶ, Suidas ex Aristophane ut apparet. Aristophanes in Vespis meretricem quandam uocat χοιρίον, ubi Scholia χοιρίον τὸ γυναικῆιον ἀνδρὶον λέγουσι. ¶ Ὑνέας, ὕνιοντι καὶ ὀζιδόντι ποίεις, id est suatim & sordide facis, Varinus: sed magis placet, ut apud Suidam

dam legitur, *ὁ αὐτὸς πικρὸς καὶ ζῶδ' ὡς ποιεῖς*, hoc est suis & pecudis instar facis. οὐ μόνον αὐτὸς ὕμνεις, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀκούοντας αὐτοῦ θοῶς πρὸς τὰ συγγράμματα καὶ ἀναπέσεις, Plato in Theæteto. Ὑλῳία, σκαλότης, ἀμαθία, μωρία, ἢ ἡ ἐκ τῶν χοίρων δυσωδία, Varin. id est, ruditas, fatuitas, uel foetor ex porcis. ἐν πάσῃ ὕλῳίᾳ καλὸν δ' ἐμὲν, Suidas ex innominato. ἵνα μὴ γῆνται Θεαγένης ὕλῳία, Aristophanes: traducebatur enim Theagenes tanquam fatuus & συνώδης, corpore etiam crassus & χοίρωνδης. Aliqui tamen ὕλῳίαν foetorem suam interpretantur, qui cum uarijs cibis utantur foetida reddunt excrementa, & in cœno uolutantur, (ὁ συνώδης ἀποπατοῖ καὶ εἰς βορβορὸν δαλύνεται, similiter habet Scholiastes Aristophanis in Equitibus: sed melius in Pace, καὶ εἰς βορβόρος δὲ λυλόνται,) Suidas. Δελία συνώικῃ καὶ πάσῃ ὕλῳίᾳ, Idem ex innominato. Ὑλῳία δὲ (forte ὕλῳία, per diphthongum in prima, à filiorum scilicet generatione) ἡ συγγένεια, Idem. Σουλῳία apud Platonem philosophum ruditer, inep̄te & suatim aliquid facere, Suidas. Σουλῳία (καὶ σουλῳία, Varinus habet λαυλῳία; lego καὶ ὕλῳία,) ruditas, inscitia, apud Pherecratem. Est & Σουλῳία ciuitas, & syne ficus, Idem. Σουλῳία, τάρachē, ἀκρία, Hefychius. Ὑλῳία, ἀκρία, φρυγὸς ἐν βορβόρῳ, Idem. Ὑλῳία, τέρβη, μάχη, ὕβρις, ἀγροαχία, Hefych. Varin. Hyomusia, suilla inconcinnitas, inscitia, Caelius. Θαιμῳζω τ' ὕμνους αὐτῷ, Aristophanes in Equitibus: Scholia exponunt τ' χοίρωνδίας, τ' ἀποιδουσίας. Hippocratis filij, Telesippus, Demophon & Pericles, traducebantur εἰς ὕλῳίαν, de quibus & Eupolis. Ἰπποκράτης καὶ παῖδ' ἐμβόλοι πινόν, Βληκτὰ τέκνα καὶ δολαμῶς τῷ α, Varinus. τῷ τρόπῳ, Scholia in Nubulas Aristophanis. lego, καὶ συνώδης αὐτὸς τρόπος, ut & sensus & uersus constet. μήτρα ἐξ ἧς ἐπιστάνεχθι, μητροποῖός τις ὡς ἀληθῶς ὅσα καὶ μήτηρ τῶν ἰπποκράτους υἱῶν, ὅς εἰς ὕλῳίαν λαμῳδ' ἐμὲν οἶδ' α, Athenæus lib. 3. de uulua porcæ loquens, quæ nimirum ampla erat. (Vulua nil pulchrius ampla, Horatius.) unde iocandī occasionem sumpsit, quasi diceret satis amplam esse illam suis uuluam, quæ uel Hippocratis filios contineret. Συὺς Hippocratis filios uocabāt, item Panætij & Memnonis, εἰς ὕλῳίαν λαμῳδ' ἐν τῷ, Varinus. Apud Græcos allusio quædam & paronomasia est inter υἱὰς & υἱῶς uel υἱός, id est sues & filios, ut apud Germanos quoq̃: hinc iocus ille Augusti dicentis malle se suam quàm filium esse Herodis, cum infantes ab eo trucidatos audiuiſſet. Συήλαι, τόποι βορβορώδεις, (lego βορβορώδεις, id est loca cœnosa,) Hef. Varin. Σιαγόνα aliqui in prima per υ. σιαγόνα scribunt per analogiā à sue, Athenæus libro 3. Ὑσουλῳία, festum apud Argiuios in quo Veneris sues immolant, Athenæus. ¶ Σουοκτονία, immolatio suis, Dionysio Afro. Σουοκτόνον, τὸ, uenabulum, Tzetzi in Chiliad. 7. 10. 2. Laryngis eminentissimæ parti præponitur os multiplex, quod nonnulli à literæ υ. figura ὕψιλος οἶδ' α, alijs succinctius ὕσουλῳς appellant: quæ uoce dissectionum rudes delusi, in Galenō os suum referens uerterunt, Vesalius. Syrbe, uox quæ sues allecant subulci, Caelius. Suidas & Varinus syrben, σὺρβην, τάρachon, id est tumultū interpretātur: & συρβῳν, tumultuosum. Συρβῳν καὶ χορός, ὁ πεπράγμενός καὶ συνώδης, ἀπὸ τῶν λυοῖν (melius ὕσιν ut Suidas habet) ὑποφανόμενος, Idem. Vide Erasmi in proverbio Syrbenæ, Συρβῳν καὶ χορός, uel (ut Athenæus) Συρβῳν καὶ χορός: melius συρβῳν καὶ, à recto συρβῳν καὶ, ut Suidas & Varinus habent, interpretantes chorum perturbatum & συνώδην. Συρβῳν καὶ ἡ Idem tibicinem significat, & σὺρβη Hefychio thecam tibiarum. apud Suidam uerò σὺρβῳν exponitur theca tibiarum pellicea, aut pharetra. Σὺρβα, μετὰ συρβῳν, Hef. Varin. Athenæus ex Aeschilo non syrba sed tyrba citat, hoc uersu, Δοντὶ καὶ τρέπεται τὺρβ' ἀνω κέτω, & sanè τὺρβα quoq̃ turbam ac tumultum significat. Nostri subulci cum sues educunt, clamitant sig/sig: (à Græco forte σὺς, uel σῆα, quæ uoce Lacones suem nominant:) In Hetruria χοῖρον, ut supra inter suum nomenclaturæ ex Volaterrano retuli. ¶ Χοιράδ' ὡς δ' ἐμὲν καὶ συρβῳν, Idem. αἱ ὕψιλοι πέτραι, id est scopuli latentes, Scholia Lycophronis, & in Pythia Pindari, ταχὺ δ' ἐγκυρῶν ὄρεσσιν χονίον πρῶραδον χοιράδ' ὡς ἄλλοι πετράδες, Pindarus. Est & urbs Mosyncæcorum Χοιράδ' ὡς: item scopuli marini circa Helleſpontum. Χοιράδ' ὡς αἱ ἐγκυρῶναι πέτραι, Hefychius: πέτραι λεῖαι ἐν θαλάσσῃ, ἢ ὄρεα ἐν ὄρεσσιν πετράδες, Suidas. nimirum sic dictæ quod chœrades glandulas quasdam in animalibus duras ac eminentes referant. Χοιράδ' ὡς, saxum sub mari nigrum, aliquantulum eminens, ut porco nanti simile uidetur, Scholiastes Euripidis. Σπῖλῳ, πέτρα παρώδης, χοιράδ' ὡς, Hef. Varin. Dicuntur & σπῖλῳ ex eadem petræ, Hefychius. Tumores quidam (ὄγκοι, glandulæ) medijs inter carnem & adipem consistunt circa inguina, alas, maxillas & mesenterium: circa quos (tumores) etiam chœrades fiunt, Pollux. Quidam parum Latine ad imitationem Græcorum scrophulas uocant, strumas melius dicturi. Chœrades circa maxillas, ceruicem, alas & inguina fiunt, glandulis (ἀδένες) similes, Pollux. Eadem Manardus, addit, induratos istos tumores à pituita fieri: & sic nominari, uel à chœradibus petris per marinas aquas transparentibus, uel à suis multiparis animalibus, & eo morbo frequenter affectis. Χοιράδ' ὡς, πᾶσις τὸ δ' ἐνόν, Hefychius. Χοιράδ' ὡς ἐν φύματι, tubercula strumis similia apud Plutarchum. Porro χοιράδ' ὡς, uel ut alijs scribunt χοιράδ' ὡς & χοῖραι, rimæ seu fissuræ pedum sunt, rhagades calcaneorum. Scribunt Græci Pittacum ab Alcæo appellatum chœrapoda, quod ulcera in pedibus sentiret, quæ uocant chœradas, Caelius. Sed scribendum χοιράδ' ὡς & χοιράδ' ὡς (uel χοιράδ' ὡς, ut Laërtius habet) per α. diphthongum non per οι. Plura de his & similibus uocibus attuli in Equo c. inter morbos pedum equi. Χύρβα, uox quæ suis acclamant subulci, Hefych. ¶ Hyades stellæ sunt septem in cornibus & ore Tauri, quæ quoties nascuntur uel occidunt, pluuias creant. Vergilius etiam (ut scribit Nic. Erythræus) Hyadas pluuias cognominans, per epitheton Hyadum originem ἑαυτῶν τῶν υἱῶν, id est pluere, deriuari ostendit. Cui sententiæ præter Seruium & alios accedit & Nafio hoc carmine, Nauita quas Hyadas Graius ab imbre uocat: non autem ab hye, id est sue, in cuius speciem figurentur, ut etiam posteriore sententiā refert Seruius: aut à fratre Hyade, quem à leæna interfectum

uenando luxerunt. Veteres Romani ob imperitiā Græcæ linguæ, similitudine nominis decepti, quoddam Græci hyas fues uocant, Suculas appellarunt. Quanquam Gellius ab Hyadibus Sucularum nomen sua ratione detorquet. Seruius quidem à succo Succulas appellare uideitur, quia succulentæ puto, propter pluuias, Hæc ille. Plura leges in Onomastico & Higino, &c. Suculas nostri à similitudine cognominis Græci propter fues impositum arbitantes, imperitiā appellauere Suculas, Plinius lib. 18. ¶ Συφείος uel συφείων, locus ubi fues aluntur, suile. Εἰ μὴ καταγέλαστον εἶπαι, ἀσπὲρ ὅτι συφείος καὶ μανδραγὰς τὰ τῶν Ῥωμαίων μεμνημένοι στρατόμαχα, Agathias apud Suidam. Συφείος, ὑφείος, σύφθ, χοιροκομῆσι, Pollux. Et alibi, Συφείοι καὶ σύφοι, καὶ χοιροκομῆαι. Συφείος, τὸ χοιροκομῆσιον, συνὴν ὕλην, Varinus. Συφείος poëticum est abundante iōta. Cæterum συφείος per æ, ab Hefychio choeroboscus, id est subulcus exponitur. Βῆ δ' ἴμεν ὅτι συφείος ὅτι ἔθνεα χοίρων, Homerus Odysf. ξ. Etrursus, ἔκτοδον δ' ἀνλῆς συφείος δυοκαίδεκα ποίη πηλοῖον ἀλλήλων, ὕνεκς συνίην, ὅτι ἐκείνῳ πηγνῆσκοντα σύδον χαμαιδυνάδες ὄρχα τῶν τοι θήλειαι ποικίλες, τοὶ δ' ἄρ' αἰνέες ἐκ τὸς ἰαυοῦ πολλὸν παυρότεροι. Χοιροτροφεῖον, ὅ, τε σύφθ, καὶ πλέγμα τι ὅτι χοῖροι τρέφονται, Pollux. Et rursus, Χοιροτροφεῖον est in quo porci aluntur, ut Eupolis & Phrynichus habent, idem χοιροκομῆσιον uocat Aristophani in Lyfistrata. Χοιροκομῆσιον ἐστὶν, Aristophanes in Vespis, ubi Scholia: Χοιροκομῆσιον, ἀγγεῖον τι κενωτὸν ὅπου οἱ χοῖροι τρέφονται. ἐστὶν ὅ, ἐπεὶ ὑπὸ τ' ἐστὶν τρέφει χοίρους. significat autem hic caueam quandam uel locum cancellis inclusum, φούρακτον ἢ κηκλίδαν. in Lyfistrata uero perticam potius uel palum, cui porcus alligatur. Et mox, Χοιροκομῆσιον, τὸ καλόμενον ζωρεῖον κενωτὸν, ὅπου οἱ χοῖροι τρέφονται. Hefychius exponit λεπτὸν τι πλεκτὸν ὡς δένδρεοφῆσιον. Χοιροτροφεῖον, περιβόμα γυναικῶν καὶ συφάγων, Hefychius. Συνοκάβασι, συνὴν αὐλισθεῖα καὶ κοιμητήρια, Idem & Varinus. ¶ Συφορέβια, grex porcorum, Suidas. Συφορέβια, συνὴν ἀγέλας, ἢ χοίρων ἀσφαλῆς δεσμοί, Varinus, Hefychius. Συβόσια, συνοφορέβια, Idem: τὰ τῶν συνὴν νόμα, Varinus. Συβόσιον, τὸ χοιροφορέβιον, Suidas. Συνὴν συβόσια, Heliodorus. Τόσα συνὴν συβόσια, πὸς ἀπὸ λῆα πλατὲ ἀγῶν, Homerus Iliad. ξ. de diuitijs Vlyffis. ¶ Hystrichidem uocant affectum cum in cauda equorum pili rigent setis similes suillis, Hippiat. 59. Hystrix, flagellum à sure dictum, non ab hystriche animante: (Vide in Hystriche a.) lorum cum ipsis pilis è pelle suilla. Eiusdem significationis est ὑαυληξ uel ὑαυληξ: δὲ τὰ ἀπὸ τῶν τριχῶν τῶν ὤμων γίνεσθαι τὴν μάστιγα, Varinus, accipitur etiam pro stimulo bouum, & pro carceribus certaminum: Vide in Hystriche a. & in Equoe. ¶ Ὑς, αἰλουρα, βῆς, Hefych. Varin. nescio quàm rectè.

¶ Suillus, adiectiuum, quasi diminutiuum à suinus. Hic enim conciliator suinæ (uetus exemplar habet suillæ) carnis datur populo, Varro lib. 2. Ego suinum non dixerim, ut neq; bouinum & ouinum: sed suillum, bubulum, ouillum. Plinius suillum pecus dixit, suillum gregem Liuius. Suarius, adiectiuum: ut suarius negotiator, Plinius libro 7. Interdum sine adiectio pro subulco: Comertum agnitam uocem suarij furto abactis, &c. Idem libro 8. Scipio, Suario cognominabatur, propter similitudinem suarij cuiusdam negociatoris, Plinius. Hermolaus legendum conijcit, Scipio Sciriatico cognominabatur, propter similitudinem serui cuiusdam negociatoris. ¶ Porcinus, quod est ex porco, Plautus Capt. Porcarius, idem quod porcinus, ut porcariæ uulua apud Plinium lib. 11. Porcarius uero substantiuum, porcorum custos Firmico & Gazæ. Porcinarius, qui carnes porcinas uendit. Quanta lanij's lassitudo, quanta porcinarij's, Plautus Capt. Varro eundem generali uocabulo lanijū uocat cum alibi, tum his uerbis, Lanius conciliator suillæ carnis datur populo. Porculator Columellæ 7. 9. qui porcos nutrit ut pinguescant: Beroaldus interpretatur eum qui curat porcellos lactentes. Scoppa Italicè, lo porcario, id est, subulcus: Galli porchier. Porculatoris uero & subulci diuersa professio, diuersæ pastiones, Columella. Apparet sanè porculatorē dictum, quod porculos, id est, porcellos, non fues aut porcos adultos curet. In nutritatu, quam porculationem appellabant, binis mensibus porcos sinunt cum matribus, Varro. Sic pullatio, pullorum nutritio dicitur. Scrofipascus, qui pascit scrofas. Tum pistores scrofipasci qui alunt fursure fues, Plautus Capt.

¶ Συβώτης δ' ὄρεῖς καὶ συβώσια, Pollux. Et alibi, Συφορεῖοι, συβώτριοι. Etrursus 4. 7. Plato Comicus etiam συβώτην μέλιν quoddam uocari ait. ὅτι δ' αὖ ἡ συβώτριά μιν δ' ἀγαθὴ γῆροί τοι μοι. ἔχει δὲ μόνον διακτύλας αὐλῆτικας. Συβώτης, Σπύσιον πῶς ὁ φιλόσοφος, ῥῆδον τι, Hef. Varinus. Συβώτης, subulcus & nomen proprium, Hef. apud eundem & Varinum συβώτης quoq; scribitur per omicron in penultima. Συβότης, ὁ συνοφορέθ, Varinus. Συβώτης & συβώτῃ Atticè dicitur, non συφορεβός, nec συφορεῖν, Idem. Συφορεβός, semel apud Homer. reperitur, Iliad. φ. Varinus. Εἰσαγὰν δὲ συφορεβός Εὐμαιος, Theocr. Idyl. 15. Συφορεβός, ὁ οὗς τρέφω, Hef. Varinus. Συνογάσας, συνοφορεβός, id est, subulcus, & nomen barbaricum, Hefychius. Σύργασθ, ὑφορεβός, ὀργάτης, Varinus. Συφείος, χοιροβοσκός, Hef. Συβοιωτοί, οἱ βοιωτοὶ σῦες, Idem & Varinus: Vide infra in prouerbio Boëotica sus. Σύβας, barbari, Idem. Συννίας, turpis, rudis, σκαῖος, Varinus. Συνῆρας, qui fues (apros) uenantur, Varinus. Σύβας & συβώλας, libidinosus, Hef. Var. Σύβας, συνώδης, Idem. Συνοργῆρας, βλαπτικὸς, Hef. πολὺ γὰρ γινώσκοντες ἡνείκελον τὸ χεῖρμα, ὡς ἐχρῶντο αὐτ' ἐλάσας, σῦειον, (liquamen suillum uertit Romulus Amasæus,) καὶ σκοπέμενον καὶ ἀμυνδάλεινον, Xenophon lib. 4. de Cyri minoris exped. Syinon oleum & sesaminum, quo ungebantur qui militabant cum Cyro, Suidas: Cælius Suidam citans, idem oleum sesaminum & syinon ab eo uocari ait: quasi legerit non Σύινον ἐλάσας καὶ σιστάμενον, sed ὁ καὶ σιστάμενον. ¶ Ὑειον, suillum, quod est è sure. Ὑειον ἡρέας, χοίρειον. ἔχοντα 60 πένδησιν ὑέων, (subaudi ἡρέων,) Suidas. Ὑέον δ' ὄρεμα non ὑέον dicendum, nam Axionicus qui ita posuit reprehenditur, dictiones enim quæ partem corporis significant, omnes in ὄν purum exeunt, nulla in καμ

quæ terminatio possessorum est, sic ἀνδρωπικός πῖς non dicitur, sed ἀνδρώπεος, Varinus. τὸ δὲ
 ἄρκος ὑακόν, ὡς βοεικόν, Pollux 6.9. Κρέκ σῦεα, χοίρεα, Idem. ὕκον, ὕος ἰδίου, χοίρε ὄρνιθιν, apud Xenophon
 tem in Memorabilibus Socr. Varinus. Apud Suidam legitur ὑακόν per ε, in penultima, qui & uera
 ba Xenophontis hæc citat: λέγεται δὲ Σωκράτῳ ἄλλων τε πολλῶν πρὸντων καὶ τῷ Εὐθυλίμῳ εἶπεν, ὅτι ὕκον
 αὐτοῦ δούκιν πᾶσι δὲ Κρείτας, Εὐθυλίμῳ πρὸς κνήκα δὲ αὐτοῦ αὐτῶν, ὡς δὲ τὰ ὕδατα τοῖς λίθοις. Apud Xenophon
 tem etiam legitur ὕλῳν δρεμμάτων, id est suilli pecoris, Suidas in ὕακον & in ὕλῳν. Ὑο πόλοι, ὕοφοβοί,
 ὕφοβοί, (uox corrupta uidetur,) συβῶται, Pollux. Ὑοβότης, συβοόσκης, Hesychius, Varinus. Ὑοβοσκή,
 Aristoteles: Gaza porcarios uertit, ὕλῳν, (apud Varinum ultima circumflectitur,) σκαῶν, ἁμαδῶν,
 (forte à recto ὕλην,) καὶ ὕλην, ὁ σκαῖος, Suidas. Ὑαλυνῶν, μολύνων, Hesychius & Varinus. Ὑαδλίνων,
 φῦλῳν, βορβορῶν, μολύνων, Idem. Ὑανίος, εἰκῶς, βλασυρός, χαλεπός, ὕπτιος, Varinus. apud Hesychium
 ὕαντος proparoxyt. legitur, & ὕανίος. ¶ Hyantes Bæoti dicebantur, ὅτι τὸ κτηνώδεις ἐστὶ καὶ χοιρώδεις,
 Varinus: Vide inter prouerbia Bæotia sus. χοιρόβληψ (cum acuto in penultima, quamuis in Scho-
 lijs habeatur in ultima) apud Aristophanem in Vespis exponitur, qui pudendum muliebri (quod
 supra chæron uocari diximus) contrectat: uel fori & litium studiosus, φιλοδικαστής, qui chærinas (sic
 dictas conchulas,) quibus ad suffragia utebantur, sæpe manibus premat. χοιροσφάγος, βύτης. Hesychius:
 qui sues maciat, lanius, porciniarius. χοιροπώλης, qui sues uendit, (negotiator suarius Plin-
 io,) apud Aristophanem in Acharnensibus: Pollux citat ex Horis Aristophanis. Nutrices na-
 turam muliebrem chærum id est porcum uocabant, ex quo facetissime quibusdam concinnatū uer-
 bum χοιροπαλῆν, quod signat porcum uendere, id est capturas corpore quærere, Cælius.

¶ Icones. Sus Aeneæ Lauini (ut scribit Varro) triginta porcos peperit albos, itaq; quod por-
 tenderit factum scribitur, triginta annis ut Lauinienfes conderent oppidum Albam. Huius suis ac
 porcorum etiam nunc uestigia apparent. Iam ne simulacra eorum aenea etiam nunc in publico po-
 sita, & corpus matris ab sacerdotibus, quod in falsura fuerit demonstratur: Porci (apri, Plinius:
 uide in Apro a.) effigies inter militaria signa quintum locum obtinebat. quia confecto bello, inter
 quos pax fieret, caesa porca foedus firmare solebat, Festus. Ὑὸς τῦπον, παροιμιαικῶς, ἐπέπερ τὰ Σάμια
 πλοῖα σὺς τῦπον εἶχον ἐν ταῖς πύργαις, Varinus. Σαμῖνα, εἰδὸς νεῶς, σὺς ἔχου πλοιομήν, Varinus & He-
 sychius. Veteres numos pecudum effigie signabant, ouis, bouis, suis, Plutarchus in uita Publico-
 læ. Bituricis uertuex, Heduis dat fucula signum, &c. uide in Veruece H. ex Alciato. Porcam au-
 ream & argentream dici ait Capito Atteius, quæ etsi numero hostiarum non sit, nomen tamē earum
 habere, alteram ex auro, alteram ex argento factam adhiberi sacrificio Cereali, Festus.

¶ Plantæ. Fungorum tertium genus suilli, uenenis accommodatissimum, familias nuper inter-
 emere & tota conuiuia, Plinius. Et rursus, Siccantur pendentes suilli iunco transfixi, quales è Bi-
 thynia ueniunt, canum morsibus ex aqua illinuntur. Et alibi, Robora boletos quoq; suillosq; ferūt,
 gula nouissima irritamenta, quæ circa radices gignuntur: quercus probatissimos: robur autem &
 cypressus & pinus, noxios. Hoc genus forte est, quod Germani uocant *morchelen*, qui mense
 Aprilis ad Maium usq; reperiuntur & appetuntur in cibo, colore ex pallido fusci, pilei oblongi & in
 conum se colligentis forma, in medio protuberantes, specie fauis similes. uocant autem nostri quoq;
 foeminam suam *moz*, ut *morchelen* suillos significare uideatur, etsi quid cum sue commune habeat
 non satis uideam, consilio tamen uel delectari eis in cibo sues: uel superiorem eorum partem circa
 conum, rostri suilli formam aliquatenus referre. Describuntur ab Hieronymo Trago ab initio tertij
 de stirpibus Tomi, sed non recte Latine tubera ab eo uocantur. nam longè diuersum tuberum genus
 est, totum infra solum, superficie nulla: aliqui Germanice *grebling* uocant, id est fossilia, quod è terra
 fodiantur. Hypochæris herba in cibo uulgaris apud Aegyptios, Plinius: Vide plura in Equo a.
 ubi de plantis ab equo dictis egi, statim ab initio. Hyosiris intubo similis, sed minor & tactu aspe-
 rior: uulneribus contusa præclare medetur, Plinius. Nostri *südistel*, id est suarium carduum, genus
 sonchi spinosum uocant, quod aliqui puto in Italia & Gallia cicerbitam. referunt autem florum caly-
 ces antequam aperiuntur, ut & hieracij, quandam rostri porcini figuram, ut inde forsan hyosiris
 (quasi ὕος ῥίς, hoc est suis nasus) uel potius hyoseris, hoc est seris uel intubus porcineus appellata uide-
 ri possit. Ruellius rostrum porcinum ab aliquibus eandem herbam uocari ait, quam alij dentem leo-
 nis nominant, hoc est cichorij syluestre genus, luteo flore, hedypnoida Plinij, aliqui apud Italos den-
 tem canis uocant, & alij piscia al letto, ut Matthæolus scribit: nostri *wyenschwang*, uel *süblimen*, id
 est flores porcinos. Videri autem potest eadem Dioscoridis hieracium minus. Describitur à Sylua-
 tico cap. 610. Σύναρτον, βόγλωσσον, Hesychius, Varinus, ac si panem porcinum dicas, nimirum quod
 in cibo ab eis desideretur. Indocti quidem recentiores cycladium panem porcinum uocant, sed in-
 eptè, quamuis enim radice rotunda panem referat, nihil tamen ad sues. habet enim propemodū uim
 uenenosam. Melius rustici in multis Germaniæ locis, syluestris quoddam leguminis aut uitæ genus,
 nō dissimile astragalo, panē porcīnū uocāt, (*sewbrot oder erdnuss*), quod radículas eius dulces & ro-
 tundas, sues agris effosis requirāt. Fuchsius & Hiero. Trag. nō recte apion Dioscoridis interpretatur.
 Capria, capparīs, ut legitur in nomenclaturis apud Dioscoridem. Frutex spinosus quem Græci
 coccum uocāt, de quo plura dicam in libro de Insectis (nascitur enim in fructu uermiculus, qui cum
 erumpit, culicis similis uolat) à Galatis qui super Phrygiā incolunt lingua uernacula ὕς nominatur,
 ut docet in Phocicis Pausanias, Galli hodieq; hous appellānt ἰλίεμ aquifoliam (*stächend palmen*)

à qua coctus ferè non aliud differt, nisi quod per omnia minor & semper pumilus est, unde coniici-
mus ueterem linguam Gallicam alia quoq; Galatarum uocabula pleraq; habuisse, pro quibus pau-
latim imperantibus Romanis Latina successerint. Scini, id est pira porcina, & sunt syluestria, Syl-
uaticus. Astragabos, (Astragalos forte,) id est pes porcinus, Idem. Adiantum siue capillum Ve-
neris, aliqui capillum porcinum uocant, Idem & Vetus Auicennæ glossographus: nimirum quod
coliculos instar setarum proferat. Milium Solis, id est cauda porcina, Syluaticus. Idem alibi cau-
dam porcina, peucedanum interpretatur: inde puto quod radicis caput multis ceu setis rigeat,
quod in omnibus etiam seselis generibus apparet. Scrophularia Syluatico herba est quæ alio no-
mine millemorbia & castrangula & urtica mortua (propter foliorum similitudinem) ab eo uocatur,
hæc est qua gustata necari sues, ut quidam affirmant, in C. diximus. Scrophulis, id est strumis mede-
ri creditur, quarum speciem etiam multi radicum eius protuberantes nodi referunt, tanquam usum
demonstrante natura. Eandem ob causam chelidonium minus, multi scrophulariam nominant: &
aliqui fabam inuersam uulgò dictam, quam multi telephium esse putant. Hyoscyamum Hieron.
Tragus interpretatur Germanis ad uerbum *siuwbonen*, id est suillam fabam, quod nomen ab eo ad
Græci imitationem factum est: Germani aliud proprium habent *bülsen* uel *bilsen*. Sed de hyoscy-
amo, syancho, chenopode quæ Germani *schwynstod* & *siuwplag* uocant, & alijs suillo generi noxijs
plantis plura diximus supra capite tertio: item de solani genere syluatico quod baccas nigras cerasti
uel haliaccabi fructus magnitudine fert, sed sine folliculo, nostri uocant *siuwtrut*, hoc est porcorum
herbam: quod calidis & subitis suum morbis medeatur.

Animalia. Choerogylus, uel ut alij scribunt choerogryllus, alijs erinaceus alijs cuniculus esse
putatur, ut pluribus in animalium illorum historijs dixi. Hystrix, ὁ ἀκανθόχαιρος, id est porcus spino-
sus, uel echinus terrestris, Suidas. uide in Hystrichis historia. Erinacei siue echini terrestris genus
unum nostri uulgò caninum uocant, quod canis instar digitatum sit: alterum suillum quod ungulas
ut sues bifurcas habeat: alij etiam rostri figuram in altero canis, in altero suis esse aiunt. Easdem melis
quoq; differentias faciunt, &c. Galenus libro 3. de aliment. facultatibus, mentionem facit anima-
lis medijs inter ursum & suem, μετὰ τὸ ἄρκτος τε καὶ μὲνός: nec aliter nominat, id meles, id est taxus uideri
potest, aut si pro μὲνός legas οὐνός, ἀρκτομύς D. Hieronymi, aut fortè mus alpinus. πόρκος, animal qua-
drupes, fluuiatile, amphibium, iuxta Istrum, id est Danubium, tenui pelle, quæ inflata utri sit similis,
καὶ νύχθητος ἀπὸ λειψυνδῆς: & in terram egrediens pascitur, sed subito refrigeratum emoritur, Varinus.
Audio nuper ex noui Orbis navigatione aduectos esse quos porcellos Indicos uocant, cuniculorum
ferè magnitudine, paulò minores, albos, sine caudis, singulis mensibus cuniculorum instar fecun-
dos, uoce & natura porcorum. Hos esse puto quos utias uocant, qui de nouo Orbe scripserunt.
Ἐναχνογ, genus piscis, Suidas. Apri piscis meminit Plinius 11. 51. etsi codices quidam caprum ha-
beant corrupte: qui uocem ut grunnitum habet, quæ uox aprorum suumq; propria est, accedit quod
in Eurota quoq; fl. Laconicæ, piscis orthagoriscus uocalis est, ut lib. 32. (Plinij) dicitur. Est autem or-
thagoriscus idē, qui & porcus, Athenæo teste. In Danubio mario extrahitur, porculo marino simil-
limus: & in Borysthene memoratur præcipua magnitudo, nullis ossibus spinis uel interstitis, carne
prædulci, Plinius. Est autem mario, quem uulgo husonem uocant, *huss* quasi hys uel hysca, id est por-
cus uel porculus. Mario uox forsitan originis est Germanicæ, qui suem foeminam *moz* uocant, ut &
Cretenses *καρίν*. Cæterum porculus marinus Plinio dictus proculdubio non alius est quàm sturio, ἰστός
(stōs) uulgo nominatus. cui husonem persimilem esse scio. porculi autem nomen à corporis pingui-
tudine meretur, & hodie in Italia sturiones adhuc parui, porcellæ uocantur. Hyccam (τὸν ὕλκιν)
piscem aliqui sacrum uocant, putant autem hunc aliqui erythrinum esse, alij iulida (ex Athenæi se-
ptimo:) ex nostris aliqui (inquit Cælius 12. 12. & Hermolaus in Coroll.) sturionem. Et mox, Hyccam
siue hyscam Latine interpretantur porculum. Hyæna piscis nomen est apud Athenæum, qui & hyæ-
nida ex Epicharmo nominat, uidetur autem idem piscis quem & hyn illic (lib. 7.) nominat, & dubi-
tat an idem sit qui capros, id est, aper uocatur, ut pluribus scripsi in Hyæna quadrupede capite pri-
mo. Sed de piscibus quibus à sue nomen contigit propter pinguitudinem, uel uocem, uel corporis
formam, in Libro de piscibus copiose agam. Syænam piscem Græci recentiores choerillam inter-
pretantur, hoc est porculum, Hermolaus in Plin. Diphilus (apud Athenæum) piscem quendam ca-
priscum dici significat, qui & mys uocetur, nisi quis non myn, id est, murem, sed hyn, id est, suem le-
gendum potius existimet, Hermolaus. Gryllus & suem significat, ut supra diximus: & piscis genus
anguillæ simile Athenæo lib. 8. quod libro septimo congrum interpretatur. Oppianus lib. 3. de ue-
natione mullos pisces suisbus terrenis comparat duplici nomine: primum quod admodum uoraces
sint, ut qui fecunda etiam quæuis, & naufragorum cadauera deuorent: deinde quod ad lautitiam cibi
ita præferantur reliquis piscibus, ut pecoribus sues. Marinum animal quoddam informe est, corio
quasi suillo, pedibus loraceis, sine dentibus, paruis oculis, sub uentre duo foramina habet iuxta cau-
dam, cauda prælonga, brachij mensura latiore, quam mensuram longitudine & latitudine implent
singulæ auriculæ: corio crassiore quàm digitus sit, forsan è polyporum genere, Cardanus. χοιρίνα
conchæ quædam marinæ sunt, labris ut ita dicam denticulatis, læues admodum & splendide, à qua-
dam oris suilli opinor specie, quam parte sui dehiscente quodammodo referunt, sic appellate, has ho-
dieq; porcellanas uocant, sunt autem diuersæ, magnitudine scilicet & colore differentes. Hefychius
choeria

choerinas non recte interpretatur calculos marinos, neque enim calculi sunt, sed calculorum vicem in suffragiis implebant, minimum & album earum genus nostri inepte uocant *müsterstein*, id est lapillos matrici utiles, nam quod figura matricem quodammodo referant, superstitiosæ quædam mulierculæ corpori appensas uteri morbis salutes mentiuntur. Est & gemma porcellana hodie uulgò ab Italis dicta, forsàn à simili nitore læuoreq; porcellanæ conchæ. Scoppa murrham gēnam, agatham uulgò dictam uel porcellanam interpretatur. Georgius Agricola murrhinam non murrham uocat, & interpretatur Chalcedonium, ut & onychē, his enim duobus nominibus rem eandem Plinio designari, onyx quidem etiamnū nomen apud multos retinet, *onyxhel*. Cardanus libro quinto de subtilitate, myrrhina uasa ea esse affirmat, quæ hodie porcellanæ dicantur, ex Oriente mitti, nec gemmas sed figlina esse, ex argilla tenuissima, densa, leui ac pingui, cuiusmodi in Italia quoq; fiant, sed nullo odore & pallidiora quàm quæ Oriens mittit: folijs ac imaginibus placere: purpuræ colorem abesse, nimirum ob temporū & opificij uarietatem. *Τρυφλόγοι* uel *χοῖγοι* dicuntur serpentes quidā in Scholijs Nicandri, à quorum morsu scilicet capilli defluunt. Altamuga, id est porcus luti, bestiola multipeda acuti ueneni, Syluaticus: Videtur non alia quàm scolopendra esse, fortè quod pilis ceu setis rigeat, ut erucæ maiores. Aselli etiam insectorum generis à colore dicti, ab alijs multipedæ, uel multipedes aselli, à nonnullis hodie porcelli nominantur, ni fallor, à corporis scilicet figura.

¶ Propria hominum. Scipio Suario cognominabatur propter similitudinē suarij cuiusdam negotiatoris, Plinius. Hermolaus legendum cōijcit, Scipio Sciratio cognominabatur propter similitudinem serui cuiusdam negotiatoris. Auus meus (inquit Tremellius Scrofa apud Varronem) prius ¹⁰ appellatus est Scrofa, qui quæstor cum esset, Licinio Nerua prætor, in Macedonia prouincia relictus, qui præfesset exercitui, dum prætor rediret, hostes arbitrati occasionem se habere uictoriæ, impressionem facere cœperunt in castra. Auus, cum hortaretur milites, ut caperent arma, ac exiret contra, dixit celeriter se illos (ut scrofa porcos) dissecurum; idq; fecit, nam eo prælio hostes ita fudit ac fugauit, ut eò Nerua prætor imperator sit appellatus, & auus cognomē inuenerit, ut diceretur Scrofa. Sed aliter Macrobius Saturnaliorum libro 1, circa finem cap. sexti: Tremellius, inquit, cum familia atq; liberis in uilla erat: serui eius cum de uicino scropha erraret, surreptam conficiunt. Vicinus aduocatis testibus omnia circumuenit, ne quæ hæc efferri possit, isq; ad dominum appellat restitui sibi pecudem. Tremellius qui ex uullico rem comperisset, scrophæ cadauer sub centonibus collocat, super quos uxor cubabat. Quæstionem uicino permittit. Cum uentum est ad cubiculum uerba iuratio-
⁵⁰ nis concipit, nullam esse in uilla sua scropham, nisi illam, inquit, quæ in centonibus iacet, lectulum monstrat. Ea facetissima iuratio, Tremellio Scrophæ cognomen dedit. Sergius, qui prius Os porci uocabatur, ex pontificibus primus fuit qui proprium demutauit nomen: quod mox obseruatum ad nos usq; perdurat, Cælius. Porcelli grammatici in suasorijs orationibus Seneca meminit. Idem est puto qui aliquando ad Tiberium Cæsarem uerbo haud Latino usum dixit: Tu Romanorum hominibus, ô Cæsar, *πολιτεύειν* dare potes, uerbis non potes. Porcellius poëta Neapolitanus scripsit res Frederici ducis Urbini. A minore pecore nomina habemus, Porcius, Quinius, Caprilius, Varro. Suillus, Porcius, Bubulcus, Caprarius, nomina fuerunt ueterum Romanorum, Plutarchus in uita Publicolæ. Porcius cognomen fuit Catonis Censorij. Porcia lex, ut Cicero in quadam oratione innuit: & leges item alia fuerunt, quibus exilium damnatis mittebatur, Cælius. Latro Portius

⁴⁰ grauis fuit orator, ut ex Seneca refert Cælius, II. 1. & II. 13. ¶ Verres nomen uiri Romani prætoris in Sicilia, contra quem repetundarum reum à Siculis Cicero orationes habuit quæ Verrinæ appellantur. ¶ Chœrilus, *Χοείλῳ*, Atheniensis Tragicus poëta, & alius Samius; uide Suidam. Athenæus libro 8. Chœrilū poëtam inter helluones & gulosos homines numerat. Sydræ Spartani statuarij meminit Pausanias in Eliacis, & Sybotæ filij Dotadæ in Messeniacis. Tibia usum Hyagnim primum uolunt, &c. Cælius 9. 3. Hyas, filius Atlantis & Aethræ, cuius meminit Ouidius 5. Fastorum, à quo Hyades sorores aliqui dictas putant. Atheniensis quidam è Melite uico (tribus Oenedis) *Καπρῳ* & *Σῦς*, id est Verres & Sus cognominabatur, ut Vrsus quoq; à corporis hirsutitie; aut fortè quod molas possideret, in quibus alebat sues, Hef. Var. Gryllus, Xenophontis Socratici filius, Suidas. ¶ Germani etiam nomen uiri ab apro fecerūt, *Aleberhart*, ac si Caprosthene dicas, aprum autem uocant non ferum modo, sed frequentius cicurem, id est, uerrem. ¶ Porcia nomen mulieris Romanæ, fuerūt autem duæ, maior & minor. Porcia minor cum laudaretur apud eam quædam benemorata, quæ secundum habebat uirum, respondit: Felix & pudica matrona nunquam præter semel nupsit. Bouinia Porcilla auia Pij (imperatoris puto). ¶ Chœrile dicta fuit uxor Euripidis, *Χοείλη, ἡ ἐκείνη*, Suidas. Callisto meretrix cognomine *ὤς*, memoratur Athenæo libro 13.

¶ Populorum & locorum. Clisthenes tribus Dorienſium diuersis nominibus notauit, nam præter tribum suam, cui Archæ nomē erat, reliquas ludibrio habitas ex brutis appellauit. Quippe Hyatas, id est, Suales; aliquibus Oneatas, hoc est Asinales; reliquis Chœreatas, hoc est Porcales nomina indidit, Alexander ab Alex. Hyæa, *Ἰνία*, urbs Locrorum Ozolorum, gentile Hyæus, Stephanus ex Thucyd. lib. 3. Hyamea, urbs Mefenes, una ex quinq; Idem. Hyamion, urbs Troiana, Idem. ⁶⁰ Hyampolis, urbs Phocidis, Stephanus. Et ualles Lebadea tuas, & Hyampolin acri Sumissam scopulo, Statius lib. 7. Theb. Meminit Herodotus, Homerus, & Plinius lib. 4. cap. 7. bis. Vbi relictò Abis oppido uiam rectam Opūntem uersus fueris ingressus, Hyampolis te excipiet. Ipsum autem ho

minum nomen arguit, quia nam origine hi sint orti, aut unde egressi in hanc regionem peruenierint. Qui enim Cadmum eiusque exercitum Thebis fugiebant, Hyantes in hunc se locum contulerunt. Venterum memoria Hyantum ciuitas à finitimis uocabatur. temporis autem progressu usus obtinuit, ut Hyampolis diceretur, &c. Pausanias in Phocicis. Hyantum meminit Plinius 4.7. Exul Hyantæos inuenit regna per agros, Statius. Compellat Hyantius ore, Ouidius lib. 3. Metam. nominat autem Actæonem, iuuenem Hyantium. Et alibi, Hyantæa Aganippe. Apollonius libro 3. Onchestum urbem Neptuno in Bœotia dicatam, ut apud Homerum legitur & Plinium, Hyantiæm uocauit. nam & Bœoti sues ab illiberalitate morum dicuntur, unde nomen Hyantibus, (Vide plura infra in prouerbio Bœotia sus. Varinus Hyampolin triplicem memorat.) Hermolaus. Hyantes populi circa Alalcomeniæ, dicuntur etiam Hyanti & Hyantini, Stephanus. Sunt qui Hyantes Bœotiæ populos faciant, quorum urbs Hyantiæ dicatur, incolæ Hyantiæ. Hyantiæ Stephanus urbs Locrorum est. Hyapea, urbs Phocidis ab Hyape dicta, (ἡ Ὑάπη,) Stephanus. Hyope, Ὑόπη, urbs Matienorum, Stephanus. Hyops, urbs in Iberia Cherronensi non procul Lesyro fluuio, Idem. Oasis, ciuitas Aegypti, quæ & Hyasis, Stephanus. Hyi Asiæ populi prætenduntur supra Elymaida, quam Persidi in ora iunximus, Plinius. Hysia uel Hysia, urbs Bœotiæ, (apud Suidam quoque,) colonia Hyeorum, cuius meminit Thucyd. lib. 3. Et alia regia sedes Parthorum. Item uicus Argiuius Thucydidi, Characi uero ciuitas, & Arcadiæ urbs, Stephanus. Hysia nominantur loca multa, in Bœotia, Arcadia, & alibi, ex Thucydide, Pherecyde, Artemidoro. In Argolide autem sunt hæc quas hic (apud Plinium 4.5.) legimus, ex Pausania, & Strabone: qui Hysias celebrem Argolicæ locum facit, Hermolaus. Hysia ciuitatis meminit Pausanias in Arcadicis. Syrbota, (aliàs Sybota) populi secundum flumen Astacum ad Septentrionem uergentes, Plinius 6.30. collocat autem eos in Aethiopia, & octonum cubitorum staturam eis tribui scribit. Sybota, insula quædam & portus, Stephanus. Sus fluuius siue torrens est circa Olympum, Pausanias in Bœoticis. Hyóessa fons quidam apud Sophoclem nominatur: de quo uide plura in Tauro H. inter propria, in Tauri fluuij mentione. Hyomemnia, festum quoddam Argis, Hefychius & Varinus. ¶ Capria lacus: uide in Apro H. inter propria. ¶ Chærades, urbs Mosynæcorum, gentile Χαιραδίων, Stephanus. Legimus & scopulos quosdam marinos circa Hellespontum sic nominari, sed supra inter deriuata quosuis scopulos marinos, qui uel latent, uel paululum eminent, sic appellari docuimus. Insulas in Alexandria Aegypti Pharon & Chærades appellatas sciunt omnes, Hermolaus in Plinium 32.11.

¶ b. Chalastra urbs & lacus est Macedonia, unde Chalastrei sues dicti, & Chalastræum nitrum, 30 Hefychius. Circa Hierosolyma sunt porci miræ magnitudinis, dentibus cubitalibus, Physiologus. Φοελὴν pellis suilla Hippocrati in libro de ratione uictus acutorum, ut Galenus exponit. Φοελὴν, ἢ παρ' ἑνὶ οἷς πνεύνη, Hefychius. Varinus scribit humanā quoque pellem aliquando phorinen dici. Κόλλωρ, τὸ νότον ἢ φοελὴν, καὶ τὸ λευκὸς τὸ ἄκρον, Hefychius. Carnem suillam Græci uocant κρέας σὺλον uel ὕσον, non ὑεκόρ, quamuis id Varinus scribat in uoce μετὰ χοίρα: uide supra inter deriuata à sue, in a. Setæ à suis dicuntur, unde & sutores quod ex setis suant, Isidorus. Aciei frontem in angustum desinentem, caput porci simplicitas militaris appellat, Ammianus Marcellinus. Cuneus dicitur multitudo peditum, quæ iuncta cum acie primo angustior deinde latior procedit, & aduersariorum ordines rumpit, quia à pluribus in unum locum tela mittuntur: quam rem milites nominant caput porcinum, Vegetius 3.19. Oculi porci naturale figmentum habet, ita ut in terram necessitate semper intendant, Physiologus. Elephantorum promusci intus cōcaua, suilli labri similitudinem quandam gerit, Aelianus. Delphinis lingua breuis atque lata, haud differens suillæ, Plinius. Mars tibi uo. ueo facturum, si unquam redierit, bidentem uerre, Pomponius in Attellana citante Festo. Bidentes non oues solum, sed omnes bestias bimas olim appellabant, quia neque maiores aut minores licebat hostias dare, Macrobius: de bidenti pecore, & quod de ouibus ferè semper dicatur, uide in Boue H. ubi de sacrificijs ex eo. Nefrendes, adhuc lactentes porculi, quod nondum aliquid frendant, id est comminuunt dentibus, hinc & faba fresa quæ molita est, Isidorus. Plura de hac uoce diximus supra in E. Chamæleonti eminet rostrum, ut in paruo, haud absimile suillo, Plinius. Rostrum suis proprie Græci ῥύγχος uocant, unde diminutiuum ῥύγχιον in Acharnensibus Aristophanis. Pihaoreb, (alias algorab,) פיהאורב, id est rostrum porcinum, Arabicè uocatur os acromij, id est summus humerus, quæ scapulæ processum Galenus ὑπερσπαστὴν nominauit, Vesalius: sed oreb Hebraicè coruum sonat. itaque rostrum coruinum, non porcinum ab eo uerti oportebat, ut Galenus etiam Græcè à corui similitudine nomen indidit. Aluus in homine infima parte similis est suillæ, Plinius. Ventres elephantum quatuor, cætera suis similia, Idem. Extra elephantum suillis proxima, sed maiora, Aristot. ὑπογάστριον, ὕδατα, ἡ τριτάτον δὲ λευκαίος, Pollux: hoc est, abdomen, mamillæ, lumen porci. ἡ δὲ λευκαίος ὅπως εἶναι τριτάτον, Aristoph. apud Athenæum. Candidus effœta tremebundior ubere porcæ, Columella de cucumere. ὑύλος, τὸ παχὺ τὸ συνέχον τὸ καὶ πρὸς αὐτοῖς, Hefychius, Varinus. Supernati dicuntur quibus femina sunt succisa in modum suillarum pernarum. Ennius, His pernas succidit iniqua superbia Poenij, Festus. Talis suum discordiam quandam inesse traditur, Plinius ni fallor. ὅπλας de sue dixit Aristophanes & Simonides: & Hesiodus βὸς ὅπλην & ἵππος χυλὴν, contraria acceptione, 60 quàm Grammatici docent usurpanda. Εἰδῶκεν & alia significat, & τὰ τὸ σὺν ἑμ. βρυμα, Hefychius & Varinus, sensu mihi obscuro.

¶ Germani propria quædam de suum partibus uocabula usurpant, nominant enim pernas, leuff oder hammen, summum rostrum, schnorren uel schissel.

¶ c. Vox. Sordida suis pascens ruris per gramina grunnit, Author Philomelæ. Quirritat uer res, Idem. Minimo suis stridore terrentur elephantēs, Plinius 8. 9. γρύ, uox est suis, Tzetzes. Apud Suidam γρύ circumflexum scribitur, quod nō placet. Καὶ ταύτ' ἀρκρινομένου τὸ παραπαι εἰς γρύ, Aristoph. in Pluto, ubi Scholiastes γρύ exponit, βραχύ, id est, minimum, uel sordes unguium. (γρύ, ὁ γρύ, τοῦ ὄνυχου, γρύ, γρύ, Varinus.) aliqui uerō (inquit) deducunt hanc uoculam a gryllismo, id est grunntu suum, aut genus est parui numismatis. γρύ enim paruū aliquid & minimum significat, unde γρύτη dicta parua uascula: & γρύποπῶλης, pro qua uoce ueteres γρύποπῶλης (ὁ γρύποπῶλης) & γρύ-

10 πῶλης (hic locus apud Suidam mutilatus est) dixerunt. Hinc est quod aliquem εἰς γρύ φέγγεται, id est ne gry quidem loqui dicimus, pro eo quod est ne minimum quidem aut quoduis uerbum. Eadem apud Varinum legimus: & apud Suidam, qui præterea addit, parcemiam esse τὸ δῖον γρύ, ὡς τοῦ μικροῦ καὶ τυχύου. Ne gry quidem loquitur, hyperbole prouerbialis, pro eo quod est ne tantulum quidem, nam gry minimum quiddam, aut sordes unguium significat, aut uocem suillā, quam ædere solent ij qui grauantur sermone respondere, (süwentiſch,) Erasmus. Lege apud eundē prouerbium Dionis gry. Hinc facta sunt uerba γρύειν & γρύλιζειν, & porcus ipse gryllus dictus. Ἀλλὰ φέρονται μὴ γρύεις ἐπ' αὐτῷ, Aristophanes in Pluto, ubi Scholiastes ait γρύειν propriē de porcel-

20 lorum uoce dici. γρύειν δὲ καὶ πολλὰ τῶν ἀκαθάρτα, Aristophanes in eadem fabula. Οὐδ' αὖ μὴ εἴπω, εἰδ' ὑπὸ γρύειν, Philostratus in uita Apollonij, id est, Haudquaquam locutus est, neq; adduci potuit ut uel hiceret, ut citat Erasmus. γρύειν, θεννῶ ἢ φωνῶ, Suidas. γρύειν loqui, clamare, Idem. γρύειν, ποθνεῖν, καὶ τὸ τῷ φωνῇ ὑποκλίσθαι, Varinus: id est lugere, & uoce nimis obscura uel summissa loqui ut intelligi non possit, mussitare. εἰ πρὶς εἶμαι, (lego γρύειμαι per u.) εἰ σοι λέγω πλείον τοι γαλαθύνῃς, Alcæus apud Athenæum. In Creta sacrum creditur suillum genus, quoniam nascenti Ioui sus mammam submiserit, ac grysmo (γρύσμο) id est grunntu, pueri uagitum audiri uetuerit, Cælius ex Athenæo. De suum uoce dicitur γρύειν, & γρύλισμός, γρύλιζεν, aliqui etiam ὑίσμον & ὑίζην dixerunt, Pollux. Ἄρα γρυκτόν ἐστιν ὑίμν; hoc est an mussitare, hiceret, uel libere loqui debetis: Suidas, ex Aristophane ut conſicio. γρύλιζεν & γρύλισμός aliquoties per λ. simplex legi, & Varinus quoq; sic scribi iubet, non per duplex ut Phrynichus. Aristophanes primam semper producit, ut in Pluto: Ὑμῖς δὲ γρύλιζοντες ὑπὸ Φιλιδίῃς, Varinus Atticē per lambda unum scribi docet. Et rursus, Duplex (inquit) circa

30 hoc uerbum error committitur, primum quod lambda duplex scribitur, deinde quod usurpatur pro indecore & inepte saltare, cum ueteres de grunntu, id est suum uoce semper posuerint. Ἀγρυξία, silentium, Hes. Var. ὅπως δὲ γρύλιξεῖτε καὶ κοίξετε, Χίσιε τε φωνῇ χειρῶν μυσηρεῶν, Aristophanes in Acharnensibus, ubi Scholia, κοί, ποῖα τ' ἀλφειῶν φωνῇ, κοίξεν porcelli dicuntur μιμητικῶς, Hes. Varin. In Acharnensibus Aristophanis, filia pauperis cuiusdam pro porcellis uendenda, subinde clamitat κοί, κοί. γρύλιζοντα, γρύζοντα, Hesych. γρύλιν, ὡς φωνῇ, Idem & Varinus, γρύλιν, γρύλιν, lidem. γρύλιν (malim γρύλιν) immurmurare, mussitare, grunntu, quod & γρύλιν & γρύλιν aliqui dicunt, γρύλιν, grunntu, Hes. Varin. ὀρνυθῆ, γρύλιν, lidem. Ἐρπυσμός, uox suum, lidem. Κλαγγή uocem acutam non solum in suibus, sed etiam canibus Homerus uocat, Varinus. ¶ Omne purga-

40 mentum & ablutio omnis esculentorum, ex pane, caseo, carnibus ac piscibus, quo porci canesq; uescuntur, μαρδαλιά uocatur, Tzetzes 5. 13. Plura de hac uoce reperies in Cane c. Turbidam suum potionem in culinā collectam, qua aluntur, Plinius colluuiem uocat, nostri Earſpülen & trāncē, hoc est uasorum abluitionem & potionem. Porcus colluuiaris dicitur, qui cibo permisto & colluuiatione nutritur, Festus: à Scoppa Italicē exponitur lo porco pontino, nutrito al pontino. Aqualiculus, ut Sipontinus notat, propriē uas est in quo porci sorbent, per metaphoram uero pro uentre usurpatur. Pinguis aqualiculus propenso seſquipedē extat, Persius. Videtur autem diminutiū esse ab aqualis, ut à caulis cauliculus. apud Apiciū tamen etiam aqualis legitur. Filius prodigius in Euangelio Lucæ, qui consumptis omnibus porcos pascebat, cupiebat saturari ceratijs, id est siliquis, (fructibus scilicet siliquæ arboris quam ceratonia uocant, nostri panem D. Ioannis) quibus porci uescebantur, neq; quisquam illi dabit. Taurus mons illius regionis (non exprimit cuius) glandes

50 fert pabulum suis, Varinus in ταῦρ. Ἐργμός ὡν, Pollux 1. 12. id est faba fresa qua sues uescuntur. Laphymus dicitur eruditē canum & suum inexplēbilis uorandī auiditas, inclinatio uocabulo à uerbo λάπω καὶ λαπάω καὶ λαφύσσω, id est sorbeo & deuoro, pro quo Itali quidam flapare dicunt, Cælius. ῥοδιάζειν, μετὰ ῥόδα καὶ ψόφου εἰδίειν, (schmanggen,) Aristophanes in Acharn. de porcis. Mulieres quādā menstrua in cibum porcorum miscunt, ut saginentur felicius, Lutherus in decem præcepta de ueneficis loquens. ¶ Succerda, stercus suillum. Quid habes nisi unam arcam sine clauī, eo condīs succerdas? Titinnius apud Festum. Recentiorum quidam dubitat num succerda fortē melius scriberetur, ut muscerda, quod non placet. Lucilius citante Nonio succerdam per syncopen dixit propter carmen, Hic in stercore humi, stabulisq; (sic lego,) fimo, atq; succerdis, ut Nonius citat. nisi quis semper succerdam rectē dici existimet per c. simplex. Iones suis fimum hypeleuthon uocant, nos succerdam, 60 Hermolaus. Suis stercus, ὡς ἀνδρῶν Græci uocant, Varinus in ἀποπαῖσαι, ὑπέλεθρον, suis fimum, nam ὡς φέρε de fimo cuiusuis bruti dicitur sue excepto, Varinus. πέλεθρον quidem stercus equinum interpretantur, & ἀνδρῶν, ὡς φέρε, ut pluribus dixi in Equo H.c. Ὑσκηδα, ὡς ἀφ' ὁδού. Hes. Varinus.

¶ Φείτῃ δ' χοῖς τὰς θείας, Varinus: id est, porcus ridentibus setis horret. Mossynœci publicē coeunt, οὐδ' εὐνῆς αὐδ' ὡς ἐπιδ' ἡμῖν, ἀλλὰ σῦν ὡς φορβάδες, εἰδ' ἡ βαὺν ἀτυζόμενοι παρεόντες μίσχονται χαμάδις, Apollonius 2. Argon. Phocylides apud Stobæum in Sermone quo uituperantur mulieres, promorum & ingenij diuersitate, alias ex alijs animantibus prognatas scribit, & eam quæ ex sue nata fuerit, nec bonam nec malam esse. Simonides uero e sue natam omnia domi impura sine ordine & ornatu uel humi iacentia negligere ait: atque ipsam illotam cum uestibus immundis in stercore sedentem pinguescere. Calchas uates oraculum accepit, tunc se moriturū quum in uatem se meliorem incidisset. Capto igitur Ilio Colophonem uenit ad Mopsū Apollinis filium, à quo interrogauit quot grossos (ἀλύντες, id est ficos immaturas, non de syluestri sed urbana ficu) ficos ferret. cui Mopsus respōdit, μυρία id est decies mille, & medimnum, & insuper grossum unum, quod ita inuentum est. Mopsus uerò Calchantem de sue partui uicina rogauit, quot foetus utero gereret & quando pareret. quod tacente, ipse dixit, numero decem esse porcellos, & unum marem, parituram uerò posttridie. Quod cum ita contigisset, Calchas memor oraculi præ mœrore obiit, uel (ut alij uolunt) uim sibi intulit, Scholiastes Lycophronis. Deteriæ porcæ, id est macilentæ, Festus. Dedit hæc contagio labem, Et dabit in plures; sicut grex, totus in agris Vnius scabie cadit, & porrigine porci, Iuuenalis Sat. 2.

¶ d. Aiunt Pyrrhonem deprehensum tempestate, alijs omnibus consternatis periculi magnitudine, annotasse in naui τὸ δειφάκιον, id est porculum largè ac securè frugibus uescentem. En (inquit) uobis ueram οὐθυμίας imaginem, &c. Calcagninus circa finem libri de profectu. ¶ Tradunt magici iocinere muris dato porcis in fico, sequi dantem id animal, in homine quoq; similiter ualere, sed resoluti cyatho olei poto, Plinius.

¶ e. Tria tantum genera sunt pastorum, qui dignitatem in Bucolicis habeant, bucolici, opiliones, & omnium minimi apoli, id est caprarij, ut Ael. Donatus scribit. Subulcorum uerò nulla nec apud Vergiliū neq; Theocritum mentio fit. Errorem enim Seruij & aliorum, qui Aegl. 10. legunt, Tardi uenere subulci, supra in Boue reprehendimus. Subulcorum epitheta apud Textorem, Tardi, Hircosi, Duri. Αὐτὰρ ἐγὼ σὺς τάσδε φυλάσσω τε γένομαί τε, Eumæus apud Homerum Odyss. f. Plura de subulcorum uarijs appellationibus require supra prima parte huius cap. inter deriuata; item alia nomina quæ ad greges porcorum, stabulæ & haras pertinet ab ipsis deriuata, ut οὐβόσιον, χοίρεον, &c. Κομαῖς, θεραπείας, καὶ τὰ συνοφύβια, Varinus. ¶ Hara est porcorum stabulum. In tenebris ac suilla (forte suili, id est stabulo suum) uiuunt, nisi non forum, hara: atq; homines qui nunc pleriq; sues sunt existimandi, Varro Prometheo. Ex hara producte, non schola, Cicero in Pisonē, ut citat Nonius. Hara stabulum dicitur tam de porcis, quàm de atribus, Varro de re rust. 3. 10. ut Ge. Alexandrinus interpretatur. Varro quidem & Columella 8. 14. haras anserum uocant, septa eis extructa in quibus pariant. Hara in qua pecora includuntur, Donatus. Te Iupiter diq; omnes perdant, oboluisi allium, Germana illuuijs, rusticus, hircus, hara suis, Plautus Mustell. Tertius immundæ cura fidelis haræ, Ouidius in epist. Penelopes. Villam ædificandam si locabis nouam ab solo, faber hæc faciat, oportet, limina, postes, cellas familiæ, haras decem, &c. Cato. Diligens autem porculator frequenter suile conuerat, & sapius haras, Columella lib. 7. ¶ Χύειον, uinculum quo ligantur porcelli: uel lignum secundum Ael. Dionysium, Varinus, χύριον, σπεινὸν ὃ δισμοδύσι σὺ χοίρης, ἐστὶ ἡ φύλινον, Hesychius per g. duplex, quod magis placet, nam & χυρίσιον id est porcelli, sic scribitur, & χύριον uox qua suisbus acclamatur: item χυρίσιον, uincula suum, Hesychius, Varinus. Παιὰ καὶ, καὶ σιδιρὴς περὶ πηλὴν, καὶ δ' ἄλλοι ἔχουσιν ἐπὶ τρυπήματι σπειόμενον, ὃ χύειον πῶς δισμὸν συνδράσκει, ut Aristophanes ait in Laconicorum interpretatione, Hesychius, Varinus. Pontifex minor è stramentis napuras nectito, id est funiculos facito, quibus sues adnectantur, in Commentario sacrorum, Festus. Μαλικά πείρα, χοίριον (forte χοίριον) δισμῶ. Τροχίλια καὶ παγὶς μαλικά καλῶνται, Hesychius, Varinus. ¶ Πέπυσμαί σοι τ' ἐν εἴλῃ λάγνην, τί δ' αὐτὸν εἰς βία συλλαβὼν πομῖαν εἰργάσω, ὥσπερ εἰώθαμεν σὺν πράγῃς ἡμεῖς; Aelianus in epist. hirci autem castrati quomodo curentur, ex eadem epistola in Hirco dictum est. ¶ Hominem perniciosum cum uolunt significare porcū pingunt, talis est enim porci natura, Orus in Hieroglyph. ¶ Ad lithostrota conficienda, (qualia uulgò Musaica uocant opera,) ex frustulis lapidum diuersorum colorum glutino tenaci inuicem iunctis, fit maltha (glutinum, lithocolla) perpetua ex calce & suillo adipe, uel pice & ouī candido, Cardanus. οἱ γὰρ σκύνται ἀλέμμεν χῶνται ὑεῖω καὶ μοχέω σέαν, Suidas in γς. Ἐκποθεῖ ἡ λῶνσι δόλοντες Ἀργιόδοντος ὕος θαμῖς ἔχον ἔνθα καὶ ἔνθα, Homerus Illiad. κ. de galea Vlyssis.

¶ f. Plutarchus Sympoticorum libro 4. problemate 5. Probabile uidetur, inquit, Iudæos suem colere (& colentes potius quàm fastidientes abstinere) utpote seminandi & arandi magistrum, ut asinum quoq; colunt quod aquæ fontem eis aperuerit. Scythæ sues pro nihilo putant, quos nec alere omnino in sua regione uolunt, Herodotus libro quarto. ¶ Sues mactatos nostri in labro aquæ feruidæ, addita etiam in fundum labri & alia suisbus imposita resina, depilant: aliqui flammis circumquaq; è stramine excitatis amburant, ut in Gallia fit: quod Græci εὐειμ, ἀφούειμ & περὶ φλέγειμ uocāt, (ut pluribus dixi in mustela G.) itē φλογίζειμ, nostri bsengen. οἱμοὶ κακοδαίμων δειφάκιον γέγονα, Aristophanes. Τοῦτ' ἄρκεν ἀφούεις τ' πρῶτον. Μετὰ γὰρ τὸ τυθῆναι τὰ δειφάκια, φλογίζονται ἵνα ψιλοῦνται, Suidas. εἴνθ' (ἐκ τ' σφῶν) ἐλὼν δ' αὖ ἐνεκε καὶ ἀφοτῖνος ἐέρδου, εὔσιμ. (ἐφλόγιε Schol.) μίσυλμ τε καὶ

- πικρὰ ἀμφ' ὀφειλοῖσιν ἔπειρον. Ὅπῃσας δ' ἄρα πάντα φέρων πύθηνκ' ὀδυσσῆϊ Θέρμ' αὐτοῖς ὀφειλοῖσιν, ὃ δ' ἄλκιτε
 λονκὰ πάλιν, (ἀνέβρεχεν, Schol.) Homerus Odys. f. πολλοὶ δ' ἀργιόστοντες ἄνδρες, θαλέδοντες ἀλοιφῇ, Εὐόμλων
 (φλογιζόμενοι) πανύοντο δ' αὖ φλογὸς ἡφαίστιο, Homerus Iliad. ψ. λόνκας, τί δ' ἔχῃ; καὶ καλῶς ἡφιδυμένος, ὃ χρί-
 ρῶ ἔψ, μηδὲ λυπηθεὶς πύει, Aeschylus apud Athenæum. Εὐσπνα, χύτρα, ὄρυγμα γ' ὡς τὸς ὅς βυδίζουσι καὶ πᾶ
 ἐγκοῦματα, Hesych. Varin. Εὐσπνα, fouea in qua sues maciāt uel amburunt, à uerbo εὐεμ, quæ & φλο-
 γίστρα dicitur, item spica quæ ante maturitatem demessa torretur. (Nostri uocant **strupffgersten**) hor-
 deum montanum, quod Comici & Tragici etiam ἀμφίκαιον uocant. Porro maturum hordeū quod
 madefactum postquam germen emisit torretur, Aëtius 10. 28. bynen appellat: Germani sic madesa-
 ctum (non tostum tamen) ad præparandam cereuissiam, **malz** nuncupant. Cæterum hordeum to-
 10 stum simpliciter, cachrys uel cachryas multitudinis numero Hippocrates uocitat. Εὐγὼ δὲ χοῖρον καὶ
 μάλ' εὐδελόμωμον τόνδ' ὅν νοδὲν π (uox uidetur corrupta) κελεύω θήσω. τί γ' ὅσον γένειτ' ἄν ἀνδρὶ τοῦδε
 βέλπου; Aeschylus apud Athenæum. Θελαζόντα χοῖρον edunt apud Theocritum in Thyonicho. Ma-
 ciāt Lacedæmonij καὶ τὸς γαλαθινούς ὀρθραχοῖσκας, Athenæus. Arcadicam describens cœnam He-
 cataeus ex Athenæi monumentis, fuisse mazam dicit ac ὕεια κρέα, id est, suillas carnes, Cælius. Cum
 Erythræi Chios in conuiuio per insidias oppressuri essent, quidam re intellecta sic admonuit: ὦ χῖοι,
 πολλὴ γὰρ ἐξυδραῖος ἔχει ὕβρις, φέγγει δ' αἰπυνὴ ἄντης ὅς κρέα, μηδὲ μένειν βῆν, ut Athenæus lib. 8. refert. Bo-
 ues obesitate insignes Medioloano ad nos coronati ueniunt, principibus quotannis officij gratia do-
 nantibus: uisceratione hinc solenni orta, magistratibus diuisa carne globulis, quos quia ferè pares
 sunt, sociolos consuetudo appellat: quidam non sociolos, sed succidulos à suilla uisceratione uocare
 20 malunt, Hermolaus. Iste tibi faciat bona Saturnalia porcus, Inter spumantes ilice pastus apros,
 Martialis lib. 14. Porcus saginatus, Propertius 4. 1. Δελφάκων σιδυτῶν Sopater meminit: εἰπε κλίδανθ
 ἦν πολυδ' ἑλφας σιδυτὸς ἔρυσεν, ut Athenæus citat. Saginatos & opimos sues Græci cognomināt πεπ-
 λίστας, λαεινὸς, σίελας, ut dixi in a. supra in nomenclaturis & epithetis. De porcelli coctura, & quomo-
 do adustionis uitium tollatur, coqui cuiusdam uersus obscuros ex Alexidis Lebe, Athenæus lib. 8.
 recitat, quorū ego hunc sensum esse coniicio: Si carnes adustæ fuerint, ollā (sicilicet) in qua coquuntur,
 ab igne adhuc feruentem, in uas aliquod aceto frigido plenum impones, sic enim olla per cæcos sui
 meatus tanquam pumex attrahet & imbibet aceti liquorem, unde & adustionis uitium emendabi-
 tur, & carnes non exuccæ sed roscidæ & teneræ uidebuntur. Operam uerò dabis ut carnes adustio-
 nem olentes nō calidas, ne molestus sit nidus, sed refrigeratas apponas. Coquus quidā apud Menan-
 30 drū cōuiujs apponit χοῖρίδια περιφόρενα κρομβώσας δλα, ut ibidē citat Athenæus: porcellos intelligo inte-
 gros afflos. κρομβὸν enim exponunt καπνρόν, hoc est feruens & uisū, uel tostum; ut & κρομβὸν & κραιβά-
 λεον, ξηρόν & καπνρόν. Voce quidem κραιβάλεθ Athenæus similiter alibi de porcello tosto utitur. περι-
 φόρενα uox obscura est: sed licet interpretari porcellos cum pelle sua (quam Græci φορίνην uocant) in-
 tegros afflos. Περιφορεῖν ὧδα quidam interpretantur πεπαχύνειν ἀπ' ἐλ φορίνης, &c. Varinus in Περιφο-
 ρεῖν ὧδα. Οὐδ' ἦν κῆρυ, οὐ δ' ἦ χαδ' ὄνεις, εἰδ' ἦ βίαιον δέλφανθ, Athenæus lib. 3. ex Aristophanis The-
 mophoriāzulis. Offa penita, id est offa porcina cum cauda, in cœnis puris, Festus. Apexabo,
 isicia, silicerniā, longauo, (forte longano per n.) nomina sunt et genera farciminum, hirquino alia san-
 guine, comminuti alia inculcata pulmonibus. Quid tuceta? quid naniā? quid offā? non uulgi, sed
 quibus est nomen appellatiōis penitæ: ex quibus quod primum est, in exiguas aruina est miculas, &
 40 illa minutim infecta de more, quod in secundo situm est, intestini est porrectio, per quam proluuius
 editur, succis perexiccata uitalibus. Offa autem penita est, cum particula uisceris cauda pecoris am-
 putata, Arnobius lib. 7. contra gentes. Et paulò post, O deorum magnitudo mirabilis, non prius
 iras atq; animos ponunt, nisi sibi adoleri paratas conspexerint naniās, offasq; penitas. Tucetum
 per c. duplex apud Scoppam grammaticum Italum reperio, interpretatur autem tomacellam: qua uo-
 ce alibi tomaculum quoq; & isiciū reddidit, ut dixi in F. Silicerniū Festus docet esse farciminis
 genus, quo familia in luctu à fletu purgatur: quia cuius nomine instituebatur ea res, is iam silentium
 cerneret. ¶ Sicci terga suis rara pendentia crate Moris erat quondam (seculo adhuc frugali) fe-
 stis seruare diebus, Et natalitium cognatis ponere lardum, Iuuenalis Sat. 11.
 ¶ g. Medicamenta quædam cum adipe suis scēminæ liquato, bibenda consulit mulieribus ab-
 50 ortui obnoxij Hippocrates in libro de sterilibus. Vesica suis scēminæ, apposita fistulæ, apta est ad
 uteri clysterem, ut pluribus scribit Hippocrates in libro de sterilibus.
 ¶ h. Protei conformatio in diuersa corpora, imaginum falsarum rationem continet quibus de-
 ludimur. Sunt enim qui in uoluptate summū statuunt bonum, hanc per suam exprimi concipimus,
 tigris iram & crudelitatem designat, Cælius. Socij Vlyssis à Circe in porcos cōuersi describuntur
 ab Homero Odysseæ κ. & ab Ouidio Metamorphoseos lib. 14. Allegoriam exponit innominatus ille
 cuius de allegorijs Homericis libellum nos olim Latinum fecimus: ita ut Circe rationis expers uolu-
 ptas sit, Vlysses mens & ratio, socij uerò ratiocinationes & inferiores animæ facultates. Socrates
 in conuiujs facile cauebat, ne plus quàm deceret saturaretur. Qui uerò hoc facere non poterant, his
 consulebat abstinerere ab illis quæ persuadent non famescendo comedere, neq; sitiendo bibere. Hæc
 60 enim esse aiebat quæ uentribus, capitibus, atq; animis noceant. Arbitrari autem iocando dicebat,
 idcirco sues homines effici à Circe, quoniam multis talibus illos nutrebat. Vlyssē autē partim Mer-
 curij consilio, partim abstinentia sua, suam factum non fuisse, Xenophon lib. 1. de dictis & factis So-

cratis. Vlyſſes ſi bibiſſet pocula Circes cum ſocijs, Vixiſſet canis immundus, uel amica luto ſus, Horat. epiſt. 1. 2. Et cum remigibus grunniſſe Elpenora porcis, Iuuenalis. Sat. 15.

¶ TESTAMENTUM ludicrum ſed antiquum Porcelli, deſcriptum primo Moguntia à Ioanne Alexandro Braſſicano, & à Georgio Fabricio poſtea correctum locis aliquot ex antiquiſſimo exemplari, inuēto Memmelebi in Turingia ad Vnſtrum. M. Grunnius Corocotta Porcellus teſtamentum feci, quod quoniam manu mea ſcribere nō potui, ſcribendum dictaui. Magirus cocus (pro co quis) dixit, ueni huc euerſor domi, (pro domus,) ſoliuerſor fugitiue Porcelle, ego hodie tibi uitam adimo. Corocotta Porcellus dixit, ſi qua feci, ſi qua peccaui, ſi qua uacula pedibus meis confregi, rogo domine coce, ueniam peto, roganti concede. Magirus cocus dixit, Tranſi puer, adfer mihi de culina cultrum, ut hunc Porcellum faciam cruentum. Porcellus comprehenditur à ſamulis, ductus ſub die xvi. Cal. Lucerninas ubi habundant (pro abundant) cymæ, Clibanato & Piperato Coſſ. & ut uidit ſe moriturū eſſe, horæ ſpatium petijt, cocum rogauit, ut teſtamentum facere poſſet. Inclamauit ad ſe ſues parentes, ut de cibarijs ſuis aliquid dimitteret eis, qui ait: Patri meo Verrino Lardino, do, lego, dari glandis modios x x x. & matri meæ Veturrinæ Scroſæ, do, lego, dari Laconicæ ſiliginis modios x l. & ſorori meæ Quirinæ, in cuius uotum intereſſe non potui, do, lego dari horæ dei modios x x x. & de meis uiſceribus dabo, donabo ſutoribus ſetas, rixatoribus capitinas, ſurdis auriculas, cauſidicis & uerbosis linguam, bubularijs inteſtina, eliciarijs femora, mulieribus lumbulos, pueris ueſicam, puellis caudam, cinædis muſculos, cursoribus & uenatoribus talos, latronibus ungulos, & nec nominando coco do, lego, ac dimitto popam & piſillum, quæ mecum detuleram à querceto uſq; ad haram, liget ſibi collum de reſte. Volo mihi fieri monumentum ex litteris (pro litteris) aureis ſcriptum. M. Grunnius Corocotta Porcellus uixit annos D. c c c c. x c v i i i. quod ſi ſemis uixiſſet, mille annos impleſſet. Optimi amatores mei uel conſules uita, rogo uos ut corpori meo bene faciatis, bene condiaſis, de bonis condimentis nuclei, piperis, & mellis, ut nomen meum in ſempiternum nominetur, Mei domini & conſobrini mei, qui huic meo teſtamento interfuiſtis, iubete ſignari.

Lucanicus ſignauit,

Tergillus ſign.

Nuptialicus ſign.

Celfanus ſign.

Lardio ſign.

Offellicus ſign.

Cymatus ſign.

D. Hieronymus in proœmio octauo libri in Eſaiam, inquit: Teſtamentum Grunni Corocottæ Porcelli decantant in ſcholis agmina puerorum cachinnantium. Et alibi, in Ruſſinum: A ſue conditum teſtamentum, cachinno Beſſorum membra concutit, ut Cælius citat.

¶ Hiſtoriam de dæmonibus, quibus è duobus uiris (Lucas unius tantum meminit) quos occu-
pauerant Chriſti imperio expulſis in regione Gergenenorum, (Gadarenorum, Lucas) permiſſum eſt demigrare in gregem porcorum, unde is mox per præceps in mare delatus periijt, Matthæus & Lucas euangelix, uterq; octauo libri ſui capite, deſcribunt.

¶ Sus ſi plures (quàm mammas habet) porcos pariat, portentum eſt: in quo illud antiquiſſimum fuiſſe ſcribitur, quod ſus Aeneæ Lauini triginta porcos peperit albos, itaq; quod portenderit factū, triginta annis, ut Lauiniēſes conderent oppidum Albam. Huius ſuis ac porcorum etiam nūc ueſtigia apparent. Iam ne ſimulachra eorum ænea etiam nunc in publico poſita, & corpus matris ab ſacerdotibus, quod in ſalſura fuerit demonſtratur Varro.

Cum tibi ſollcito ſecreti ad fluminis undam,

Littoreis ingens inuenta ſub ilicibus ſus,

Triginta capitum ſœtus enixa iacebit,

Alba ſolo recubans, albi circum ubera nati:

Is locus urbis erit, requies ea certa laborum, Helenus ad Aeneam Aeneid. 3. de urbe in Italia condenda. Eoſdem uerſus Aeneas octauo Aeneid. à Tyberino deo audit, & inſuper: Ex quo terdecim urbem redeuntibus annis, Aſcanius clari condet cognominis Albam. Et Iuuenalis Sat. duodecima, Conſpicitur ſublimis apex (id eſt mons Albanus, ubi Aſcanius condidit Albam) cui candida nomen Scrophæ dedit lætis Phrygibus mirabile ſumen, Et nunquam uiſis triginta clara mammillis. Dionyſio tyranno cum bellum aduerſus Dionem eſſet, ſues in lucem nuper æditi, cum reliquis manci partibus non eſſent, nullas habebant aures, Plutarchus in uita Dionis. Cypriorum inuentum eſt ex ſuis (ex ſuillis extis, Alexander ab Alex. Gyraldus addit & inteſtinis) etiam uaticinari, Pauſanias in Eliacis. Sus alatus Clazomeniorum agros ualtauit, uide in Apro h. Adoleſcentes (ἐφύβοι) Lacedæmoni in Epheæo exercentur & certant: ante certamen uerò Marti noctu canem immolant, & poſt ſacrificium (ἐν τῇ θυοίᾳ) uerres manſuetos (νέμους ὑδάτους) ad pugnam committunt: & utrius partis uerres ſuperior fuerit, illam quoque ut plurimum uincere contingit, Pauſanias in Laconicis.

¶ Sus apud Aegyptios ut impurum, deſteſtabile & uoraciſſimum animal in ſummo odio habetur: contra autem mitiores beſtiæ naturæ & miſericordiæ & piæ, præcipuo quodam honore afficiuntur, Aelianus. Et alibi, Aegyptijs (inquit) perſuaſiſſimum eſt ſues Soli & Lunæ inimiciſſimos eſſe. itaq; ſemel tantum eos ſingulis annis Lunæ ſacrificant, ut inferius referam. Eudoxus inquit Aegyptios ideo ab immolandis ſuis ſe ſuſtinere, quod poſteaquam ſementem fecerunt, eorum greges ad proterendam & conculcandam frumentorum ſationem, atq; depellendam in altiorem terram & humidiores inducere ſoleant, ut hac quaſi occaſione terra obducta ne ab auibus ſemina exhauriantur, Aelianus. Sic & Plutarchus in Sympoſiacis 4. 5. Iudæos à ſuis abſtinere putat, non quidem

faſti.

fastidientes, sed colentes magis eas, ut arandi magistras. quam eius opinionem famissimam & stolidissimam esse nemo non nostrae religionis non imperitus agnoscit. Suem Aegyptij spurcam beluam arbitrantur: quam si quis uel transeundo contigerit, abiit lotum sese cum ipsis uestimentis ad flumen. Eoq; soli omnium subulci in Aegypto, etsi indigenae, tamē nullū ingrediuntur in templum: nemoq; aut filiam cuiuspiam eorum nuptum dare uult, aut cuiuspiam eorum filiam in matrimonium ducere. Ipsi inter se subulci dant, accipiuntq; filias, Herodotus lib. 2. Luna & Baccho tantum Aegyptij sues immolant, ut inferius eodem ex loco Herodoti recitabo. Aegyptij suem animal profanum existimant, (τὴν εὐ ζῶον ἀνέρομ.) uidetur enim praecipue iniri decrecente Luna. Et eorum qui lac suillum biberint corpora, lepra & scabie exasperantur. Caterum sermoni quem proferunt, cum semel in plenilunio suem sacrificant & edunt, nempe quod Typhon aliquādo suem in plenilunio persequens, arcam ligneam in qua corpus Osiridis conditum erat intruenerit, & disiecerit, non omnes fidem adhibent, Plutarchus in libro de Iside, & Calcagninus in libro de rebus Aegyptiacis, qui addit: Alij melius existimauere ueteres ita ostendisse, uoracitati delicijsq; & gulæ inuitamentis nuncium mitti oportere. Aegyptijs quibusdam nullam pecudem fas est immolare praeter sues, praeterq; boues mares & uitulos, dummodo mūdōs, & anseres, Herodotus lib. 2. Aegyptij suem non gustant, Idem lib. 4. Mulieres Barcae non modo gustu uaccinae carnis, sed etiam suillae abstinent, Ibidem. Vide plura supra in F. ¶ Aristophanes in fabulis suum plerumq; & porcorum sacrificium commemorat. Notat & Galenus in commentarijs Chirurgiae Hippoc. γλυκείαν à Græcis uocari suem uel porcum in sacrificio, blanda scilicet uoce, Gyraldus. Fuit quidem priscis opinio, ut ex hœdis potius & agnis hostiae fierent: quia hæ mites & cicures essent, nam gallinae, sues & tauri animo magis abundare uidentur, Gyraldus. Sex sacrificia ex animalibus peragebantur, oue, sue, boue, capra, gallina & anser: & (bos) septimus ē farina, Suidas in εἴ. Quidā Græce, σὺν quasi θυμὶ dictum putant, τὸ εἰς θυμὸν ἀνατείναντα, Vlpianus apud Athenæum. Sus Græce dicitur ὕς, (inquit Varro,) olim θύτης ab illo uerbo dictus, quod dicitur θύειν, quod est immolare. Ab suillo enim pecoris genere immolandi initium primum sumptum uidetur, cuius uestigia quod initijs Cereris porci immolantur, & quod initijs pacis fœdus cum feritur, porcus occiditur, & quod nuptiarum initio antiqui reges, ac sublimes uiri in Hetruria in coniunctione nuptiali, noua nupta & nouus maritus (uide infra in sacrificio Veneris ex sue) primum porcum immolant. Prisci quoq; Latini, & etiam Græci in Italia idem fecisse uidentur. Nam & nostrae mulieres maxime nutrices naturam, qua foeminae sunt, in uirginibus appellant porcam; & Græci χοῖρον, significantes esse dignum id signū nuptiarum, Hæc Varro de re rustica 2. 4. Sus prima hostia fuit: uide infra in sacrificio Cereris ex Sue. Porcū immola, prouerbum apud Erasmum. Plautus in Menæchmis (inquit) porcum syncerum & sacrum immolare iubet eum, quem mente captum significat. Adolescens, quibus hîc pretijs porci uaneunt Sacres, synceri. nummum unum enā me accipe. Iube te piari de mea pecunia: Nam ego quidem insanum esse te certò scio. Opinor quod ueterum usu, qui cuiuspiam irati numinis intemperijs ageretur, hoc piaculo se soleat purgare. Idem paulò post in eadem fabula: Nam tu quidem hercle ceriò non sanus satis Menæchme, qui nunc ipse maledicas tibi. Iube si sapias porculum afferri tibi. Horatius in Sermonibus, Immolet æquis Hic porcum laribus. loquitur de eo qui iam ab infania resipuisse uideretur, Hæc Erasmus. Porci qui à partu decimo die habentur puri, ab eo appellantur

4° ab antiquis sacres, quod tum ad sacrificia idonei dicuntur primum. (Suis fœtus sacrificio die quinto purus est, Plinius.) Itaq; apud Plautum in Menæchmis, cum insanum quem putat, ut pietur in oppido Epidamno, interrogat, Quanti hîc porci sunt sacres? Varro de re rust. Gyraldus hunc locum sic legit, eum insanum putat, qui ut pietur, &c.) Et alibi, Porci qui puri sunt ad sacrificium ut immolentur, olim appellati sacres, quos appellat Plautus cum ait, Quanti sunt porci sacres? Porci effigies inter militaria signa quintum locum obtinebat: quia confecto bello, inter quos pax fieret caesa porca fœdus firmare solebant, Festus. Stabant & caesa iungebant fœdera porca, Vergil. 8. Aeneid. Fabius Quintilianus lib. 8. ubi de ornatu loquitur, Quædam (inquit) non tam ratione, quam sensu iudicantur, ut illud: Caesa iungebāt fœdera porca: fecit elegans, fictio nominis. quod si fuisset porco, uile erat, Hæc Fabius. Porro quod porco caeso (inquit Nic. Erythræus) fœdus percuti solenne esset,

5° ex Liuiō, Varroneq; discimus: legimus tamen apud Pompeium Festum lib. 14. (cuius iam uerba recitauimus) porcam caedi consueuisse. Seruius hunc locum enarrans, Fœdera (inquit) ut diximus supra, dicta sunt à porca fœda & crudeliter occisa, cuius mors oprabatur ei, qui à pace resiliisset. Falsò autē ait porca. nam ad hoc genus sacrificij porcus adhibebatur. Ergo aut usurpauit genus pro genere, ut Timidi uenient ad pocula damæ. Aut certè illud ostendit, quia in omnibus sacris, foeminini generis plus ualent uictima. Deniq; si per marem litare non possent, succidanea dabatur foemina: si autē per foeminam non litassent, succidanea (uictima) adhiberi non poterat, Hæc ille. Et in eundem locum Christophorus Landinus, Apud Romanos (inquit) fœcialis hostiū regem de fœdere rogat. Hic post multa uerba ait: Audi Iupiter, audi pater patriæ populi Albanī: audi tu populus Albanus. Deinde expressis fœderis conditionibus, subiunxit: Iupiter porro sic ferito, ut ego hunc porcū serio, tan-

6° toq; magis ferito, quanto magis potes pollesq;. intelligebat autem si non seruaretur pax. Id ubi dixit, porcum silice percussit, Fœdus hinc dicitur ictum, quia non sine ictu sancitur. ¶ Intorrea cauda, id

etiam notatum, facilius litare in dexterum quàm lauum detorta, Plinius. Confecta suis dicebatur, quæ cum omni foetu adhibebatur ad sacrificium, Pompeius lib. 3. Eximia pecora dicuntur quæ à grege excepta sunt ad usus dominorum suorum ut uberius pascantur, sed propriè eximij sunt porci maiores, qui ad sacrificandum excepti, liberius pascuntur, Gyraldus. *Υομενία*, festum quoddam Argis, Hesychius & Varinus. Propudiat porcus, dictus est, ut ait Capito Atteius, quod sacrificio gentis Claudiæ uelut palmentum, & exolutio ominis contractæ religionis est paruum, (forte, porcus.) Caius se uidere pronunciat magistratus, cum de consulis sententiâ capitis quem condemnatus est, Festus. Hecatombe (inquit Iulius Capitol.) tale sacrificium est: centum aræ uno in loco caespititiæ extruuntur, & ad eas centum sues, centum oues mactantur, &c. *Ἄξις ὅαν τ' ἄριστον, ἵνα ξείνων ἐρδύσῃ, ἀντὶ τοῦ θύσῃ χεῖρ τ' ξένων*, Varinus ex Homero ut conijcio. Antiochus Epiphanes rex Syriæ præcepit Iudæis ut colerent idola, & immolarent carnes suillas, Machabæorum 1.1. Christiani iussi micam salis, iecur aut suis litare, apud Prudentium in passione Cypriani. Qui offert oblationem (in templo Domini,) similis est offerenti sanguinem suillum, Esaias 66. de Iudæorum peruersitate, qui licet Deo uni sacrificarent, nihilò tamen meliores erant gentilibus. Lucum collucare (inquit Cato cap. 139.) Romano more sic oportet. Porco piaculo facito. Sic uerba concipito. Si deus, si dea, cuius illud sacrum est, uti tibi ius fiet porco piaculo facere, illiusce sacri coercendi ergò, &c. uide etiam sequenti capite Catonis. *Κάθαρχμα, τὸ χοιρίδιον ὃ πλὴν ἐστὶν ἐκάβαρον ἐν ταῖς ἐκτροπῆαις. ὃ ἔστι πλὴν δημοσίως περὶ σιάρχῃ ἐλέγγο*, Hesychius & Varinus. Latine porcum piaculum dicas. Catharmata dicebantur & homines quidam uiles & obscuri Athenis, piaculares Latine dici possunt, qui in hoc alebantur, ut pestis aut alterius calamitatis tempore immolarentur pro salute publica: Qui mos Romæ etiam receptus fuit, Varinus. Porco uel agno ad expiationem utuntur, Hesychius in *Ἀφροδισία*. Solitaurilia hostiarum trium diuersi generis immolationem significant, tauri, arietis, ueris: quod omnes eæ solidi integriq; sint corporis, (non castrati, ut uerueces, maiales.) Quidam dixerunt omnium trium uocabula confusa, suis, ouis, tauri, ita ut uno modo (una uoce) appellarentur uniuersæ, Festus. Plura de hoc sacrificio, & eodem aut simili quod Græci trityn uel triada uocant, leges in Boue, in Tauro, in Ariete. Populus Romanus cum lustratur, Solitaurilibus circumaguntur uerres, aries, taurus. Initiandi consueuerunt immolare porcum: uide infra in prouerbio, Ad porcellum da mihi mutuo tres drachmas. Sus in sponsalibus sacrificabatur; hinc clarior esse potest sensus prouerbij, *Ἀπόλωλεν ὁ υἱός, καὶ τάλαντον, καὶ γάμος*. ¶ Iam quibus dijs ex sue sacra fierent deinceps dicendum; & primo loco quibus dijs, quibus deabus secundo. In Creta sacrum creditur animal hoc suillum, quoniam nascenti Ioui sus mammam submiserit, ac grysmo, id est grunntu, pueri uagium audiri uetuerit, Cælius ex Athenæi nono: qui pluribus, Quamobrem, inquit, omnes suem colunt, & carnibus abstinent. Præsijs uero (Præsius, per s. duplex, aut etiam simplex, urbs Cretæ, Stephanus) etiam sacrificant de sue, & perfectum hoc sacrificium existimant. *Ζῆνι δ' ἐπιρρέξαι καὶ θυπερτέρῃ ἄρρηκτὰ χοῖρον*, Theocritus Idyl. 31. In Mysia Abretani Iouis templum fuit, in quo sues comessse aut mactasse scelus erat, idem & apud Phœnicas, quibus per omne tempus, ut Iudæis etiam, suis abstinere per leges cautum fuerat, Gyraldus. Reges Spartanorum cum primum in eam assumpti sunt dignitatem, priuilegio honoris præcipui, Iouis cœlestis & Lacedæmonij sacerdotio funguntur: quibus ex omni scrofarum foetu porcus debebatur, ut si dijs immolare uellent, nunquam uictima deesset, Alexander ab Alex. Ioui de tauro non immolabatur, nisi cum triumphij nomine de sue uel tauro fiebat: ubi non tantum Ioui, sed alijs etiam deis qui bello præerant sacrificabatur, Seruius. Tauro, uerre, ariete Ioui immolari non licet, Atteius Capito. Vocabant autem Solitaurilia sacrificium his tribus hostijs coniunctis, ut paulò ante dixi. ¶ Tauri & *κάπροι*, id est uerres, Neptuno sacri habentur, utpote animalia impetuosa, Proclus in Hesiodi Dies. ¶ Galli Cisalpini uerrem Marti dicabant, Gyraldus. Mars tibi uoueo facturum, si unquam rediero, bidenti uerre, Pomponius in Attellana apud Macrobiū & Nonium. Diophantus Lacedæmonius qui de sacris deorum scripsit, ait apud Athenas Marti solere sacrificari sacrum quod *ἐκατομφόνομα* appellabatur. si quis enim centum hostes interfecisset, Marti de homine sacrificabat apud insulam Lemnum, quod sacrificatum est à duobus Cretensibus, & uno Locro, sed posteaquam hoc Atheniensibus displicuit, cœperunt afferre porcum castratum, quem nephrendem uocabant, quasi sine renibus, Fulgentius ad Chalcidum. Lustrari exercitum nisi sue, oue & tauris, qui puri essent non erat fas: qui postquam ter circum instructas acies duxerant, præcedente pompa & gressu composito, Marti immolabatur, Alexander ab Alex. Hoc genus sacrificij Solitaurilia dixeris, de quo superius. ¶ Porci Baccho immolabantur: uide infra in Lunæ sacrificio ex sue. ¶ Immolet aquis Hic porcum laribus, Horatius Sermonum 2.3. loquitur de eo qui iam ab infania resipuisse uideretur. Diximus autem superius porcum contra insaniam immolari solitum: unde prouerbiū, Immolet porcum, in hominem insanum. Cedere Syluano porcum, quadrante lauare, Iuuenalis. Tellurem porcum, Syluanum lacte piabant, Horatius. ¶ Obseruatum est, Numam regem statuisse, ne ex re animata res sacra Terminò fieret: id quod pluribus Plutarchus scribit, & ante eum Dionysius Halicarn. Ouidius tamē illi agnam & porcā in secundo Fastorum immolari prodidit, Gyraldus. ¶ Initijs (initiationibus, Gyraldus) Cereis porci immolantur, Varro. Porci Cereri & Baccho immolabantur, utpote deorum illorum munibus noxij, Scholia in Ranas Aristophanis. Eandem ob causam caper etiam priuatim Baccho macta-

maçtatur. Athenienses in mysterijs iure optimo sues immolant, propter perniciem quam segetibus moluntur. Nam ex spicis sæpe alias exinaniant, alias quæ nondum ad maturitatem pervenerunt ustant, alias effodiunt, Aelianus. Prima Ceres avida gaudia est sanguine porcæ, Vita suas merita cæde nocentis opes. Nam fata uere nouo teneris lactentia succis Eruta setigeræ comperit ore suis, Ouidius 1. Fastorum. Et alibi, Prima putatur Hostia sus meruisse mori, (alias necem,) quia semina pando Eruerit rostro, spemque interceperit anni. Mense Aprilis cum lampadibus & tædis accensis, sacerdotes in uestibus albis maçtata porca sacrum Cereri peragebant. Sanè porcum uilem admodum apud Platonem Socrates uictimam facere uidetur, in libro de Legibus, (imò libro 2. de repub.) In arcanis, inquit, audiendæ sunt eiusmodi fabulæ à quàm paucissimis, qui quidem non potest cum, sed pretiosam quandam raramque uictimam sacrificauerint. Idem & Proclus repetit, Gyraldus. Phurnutus scribit Cereri sacrificiū de sue prægnante factum, propter terræ fertilitatem conceptūque facilem. Idem, Vide infra in Telluris sacrificio ex sue. *Δέλφαια τοῖς ἐλευσινίοις φύλασσε*, Epicharmus; *Χοιρίων μυστηρίων*, (nō *μυστηρίων* ut apud Suidam legitur,) Aristophanes in Acharnensibus; eò quod Cereri immolentur in Mysterijs, sic enim sacra eius uocabant. Quod si sus fœmina, & ea secundū Phurnutum etiam prægnans Cereri immolabatur, mīretur aliquis cur *χοιρεῖα*, id est, porcellōs Aristophanes dixerit. sed eo in loco poëta iocatur, partim de suis, partim de puellis cuiusdam pauperis filiabus loquens. Eodem in loco *χοιρεῖς μυστικὰς* legimus. Sed nequeo latius huius Pherephatæ (Proserpinæ) sacra enarrare, quas illam, rapinam Edonææ, (id est, Proserpinæ,) terræ hiatus, sues Eubolei, (Eubulij, Plutonis,) quas eodem hiatus simul & duas deas absorptas fuisse aiunt; unde Megarenses in Thesmophorijs sues immittunt, Eusebius citantē Gyraldō. Porcā aurēam & argenteam dici ait Capito Atteius, quæ etsi numero hostiarum non sit, nomen tamen earum habere, alteram ex auro, alteram ex argento factam adhiberi sacrificio Cereali, Festus. Præcidaneam porcā dicebāt, quam immolare erant soliti antea, quam nouam frugem inciderent, Festus. Præcidaneā agna uocabatur, quæ antè alia cædebatur, item porcā, quæ Cereri maçtabatur ab eo, qui mortuō iusta non fecisset, id est glebam non obiecisset, quia mos erat eis id facere prius quàm nouas fruges gustarent, Festus. Præcidaneum est præcidendum, Varro de uita pop. Ro. lib. 3. Quod humatus (inquit) non sit, hæredi porca præcidaneā suscipienda, Telluri & Cereri, aliter familiā pura non est, Nonius. Porca præcidaneā quomodo fiat Cereri priusquā messem facias, Cato cap. 134. Ambaruale sacrum nisi de porca fœcunda & grauida, aut uitula, fieri non consueuit. Est autem sacrum ambaruale, cum arua & segetes solenni uictima lustrantur; eam uictimam maturis frugibus ter circum arua ducere conuenit, omnesque post eam clamantes sequit; ex quibus unus querna ornatus fronde, cum solenni saltatu composito carmine Cereri decantabat laudes; ac postquam lacte, uino & fauo libassent, anteaquam fruges meterent, porcā Cereri immolabant, quæ præcidaneā dicta est, Alexander ab Alex. Præsa (Præsa) porca dicitur, ut ait Veranius, quæ familiæ purgandæ causa Cereri immolabatur, quod pars quædam eius sacrificij sit in conspectu mortui eius, cuius finis instituitur, Festus; si recte legitur Præsa (potius quàm Præcidaneā) nam Gyraldus quoque dubitat, qui Syntagmate 17. de dijs, plurā de Præcidaneis hostijs scribit. ¶ Proserpinæ sterilis uictima attributa fuit, quia nec ipsa unquam peperit. Macrobius, ex sententiā Cor. porcā. Quidam super hoc & illud Martialis in sexto interpretantur, Exoluit uotis hac te sibi uirgine porca. Vergilius tamen & Prudentius sterili uacca eam placari cecinerunt, Gyraldus. ¶ Iunoni porcā uel agnā in omnibus Kal. regina sacrorum, id est regis sacrorum uxor immolabat, Gyraldus. ¶ Aegyptij, quibus persuasissimum est, sues Soli & Lunæ inimicissimos esse, semel tantū cum festis dies agitant, eos Lunæ singulis annis, alias uero nunquam, nec huic ipsi, nec cuiquam alij deorum sacrificant; idque propterea faciunt, quia execrandos & detestabiles ducunt, Aelianus. Alijs dijs immolare sues (inquit Herodotus lib. 2.) ius Aegyptijs non est, præterquā Lunæ tantum & Libero; nisi per tempus plenilunij, quo sues immolant, ac suilla carnē uescuntur. Ideoque alijs diebus festis sues reformidant, cum in isto maçtent; Cuius rei ab Aegyptijs ratio redditur, sed eandem intellectam mihi magis decorum est non referre. Sacrificiū autem de suis Lunæ hunc in modum fit: Imolata sue, extremam eius caudam, & lienē, & omenta simul componunt, & adipe qui circa aluum pecudis existat, ea operiunt, ac deinde igni admouent; reliqua carnē plenilunij die uescuntur, quo die sacra faciunt; alio die non amplius gustarent. Qui sunt ex eis in opes propter tenuitatem facultatum, assimulatos quosdā sues coquunt, quos immolent Baccho quæque in eius festo. Singuli in cœnam porcū pro foribus maçtant, redduntque subulco qui illum trahit, Hæc ille. Porci Cereri & Baccho immolabantur, ut qui deorum istorum muneribus nocent; Scholia in Ranas Aristoph. hoc nomine caper etiam Baccho priuatim uictima fit. ¶ Maiæ, quæ Mercurij mater fuisse perhibetur, Romani mense Maio suem prægnantem immolabant, Gyraldus. ¶ Horatius secundo Epist. Tellurē porco placari solitam canit; quo loco Porphyrio ait porcū pro porca positū. Quin & Ouidius ait, Placentur frugū matres, Tellusque, Ceresque, Farre suo, grauidæ uisceribusque suis. Si quando terra mota esset, rituales Hetruscorum libri sue fœta ostentū prociurare solebant, & Arnobius ridens sacrificia, ita scribit in septimo: Telluri, inquit, matri seropha in gens immolatur fœta. Quod humatus non sit, hæredi porca præcidaneā suscipienda, Telluri & Cereri, aliter familiā pura non est, Varro de uita pop. Rom. apud Nonium. Deorum matri nullum sacrum nisi de porca fieri permissum quidam prodidere. In sacris deæ Phrygiæ, quæ Mattia & mater

deūm dicta est, cui Galli execti membra secabant, cymbala pulsantes: porcam tanquam impuram hostiam Rhomani non admiscere, Alexander ab Alex. ¶ Veneri suem immolauit, Ἀφροδίτην ὕμνια θυκεν, dici solitum ubi quis munus offert minimè gratum. Inuisus enim Veneri sus propter Adonidem illius amasium apri dente peremptum. Aut contra, cum quis alium in gratiam alterius lædit, quemadmodum caper maciatur Libero, non quia gratus, sed quia nocuit, Erasmus. Proditum est in Thessalia Veneris (Castniensis, ut addit Alexander ab Alex.) sanum fuisse, & aliud in Sida Pamphylia, & in Aspendo, & Argis, in celebritate quæ Hysteria dicebatur, in quibus præter instituta moresq; aliorum sues macrare licebat, cū in cæteris nullo modo fas esset, Gyraldus. Ἐνθα συνοικονομοῦσι Διωναίην ἱλάοντου, Dionysius Afer de Aspendo: ubi Eustathius in Scholijs, Aspendus (inquit) Pamphylia urbs est, ubi mos obtinuit sues Veneri immolari, cum id initio fecisset Mopsus quidam: qui animal quoduis primo in regione obuuii immolaturum se cum uouisset, suem cepit & immolauit. Quamuis sus inuisus Veneri dicitur, sues tamen legimus etiam apud Græcos Veneri immolatos, ut est apud Athenæum comprobatum ex Antiphanis, Callimachi uel Zenodoti scriptis. Idem præterea Athenæus ait, ab Argiis suem Veneri sacrificari, cuius sacrificij celebritas à suis ὕσνεια nuncupabatur, Gyraldus. Ἐπειτα καὶ ἀκροκώλιον ὕειον Ἀφροδίτην γελῶν ἀγνοεῖς, ἐν τῇ Κύπρῳ δ' ἔτω Φιλησιεύης ὕεισι δέκα ποτα, ὥς καὶ παλαιῶν ἀπ' αἰῶνος τὸ ζῶον, αὐτὸ δὲ βῆς ἀνάγκασεν, Antiphanes poeta apud Athenæum libr. 3. καλλιστὸς δὲ χοῖρος Ἀφροδίτῃ ὕειν, Aristophanes in Acharnensibus: ubi Scholia, Multi Græcorum Veneri porcos non immolant, ut quæ propter necem Adonidis eos detestetur, sed poeta laudat per χοῖρον intelligens pudendum puellæ quæ pro porcello à patre paupere uendebatur, ut diximus supra in a. uidetur autem pars Venerea suem, à qua denominatur, quodammodo aptam Veneris sacrificio reddere. hinc & χοῖροπωλεῖν uerbum de ijs, quæ corpore quæstum faciunt. Eandem forte ob causam, nuptiarum initio (ut Varro scribit) antiqui reges, ac sublimes uiri in Hetruria in coniunctione nuptiali, noua nupta & nouus maritus primum porcum immolant. Prisci quoque Latini (inquit) & etiam Græci in Italia idem facitasse uidentur. Suillū genus inuisum Veneri prodiderunt poëtæ, ob interfectum ab apro Adonim, quem diligebat dea: quidam autem quod immundissimi sunt sues ex omni mansueto pecore, & ardentissimæ libidinis, ita ut opprobrium mulieribus inde tractum dicatur, cum subare & subire dicuntur, Festus.

P R O V E R B I A.

Porcellus Acarnanius, Χοιρίσκος Ἀκαρνάνιος: in mollem & amabilem atq; in delicijs habitum dicebatur. Lucianus in dialogis meretricijs, Λῆος μοί φασι Χοιρέας, καὶ χοιρίσκος Ἀκαρνάνιος. Allusum opinor (inquit Erasmus) ad porcellum quem inducit Aristophanes in Acharnensibus, symbolum eorum membrorum, quibus obscenæ uoluptates peraguntur. Sus acinos dependes, Ἀποτίσεις χοῖρε γὰρ ταῖς: Lues quod admisisti, reddes quod abstulisti, non sine scœnore, Quadrabit, ubi pusillum commodi magno dependitur malo. Natum apparet à rustico quopiam, qui uerbis hisce comminatus sit sui pascenti racemos, Erasmus. Tappius huic prouerbio adiungit eisdem sententiæ Germanicum, **Su wirst es noch mit der haut bezalen.** Scrophæ fœcundior alba, Iuuenalis: de prodigiosa fœcunditate: uide supra in c. Nihil cum amaracino sui, Aul. Gellius lib. ultimo, hoc est stolidis uel optima putent displicentq;. Erat autem amaracinum unguentum nobile & imprimis odoratum. At sue cum nihil immundius sit, nihil sordium amantius: (Quamobrem dixit Vergilius, Immundi meminere sues. Præterea Flaccus, Vel amica luto sus. Et, Lutulenta ruit sus.) nihil profecto minus conuenit rostro suillo, quàm deliciæ unguentariæ. quippe cui id demum dulce olet, quod cœnum olet. Maximè uerò inter unguenta, peculiari quadam naturæ proprietate amaracinum inimicum est suillo generi, ita ut illis ueneni instar sit, siquidem credimus Lucretio, cuius in sexto libr. hi sunt uersus: Deniq; amaracinum fugitat sus, & timet omne Unguentum: nam setigeris subus acre uenenū est. Ad hoc adagium alluisse uidetur M. Tullius cum ait: Illi alabastrus ungueti plena putet. id est, optima pro pessimis displicent, (Scarabeo etiam, ut suo loco dicemus, inuisum est unguentum, stercus gratum,) Erasmus. Imperitis crassioresq; obuolutis ignorantia, pro sale animam esse datam pronunciamus, quod à suis propagatum est, Cælius. Vide supra ab initio capitis sexti. ¶ Bœotica sus, ἡ Βοιωτία ὕς: uetustissimum adagium, olim in stolidum & indoctum hominem iaci solitum, usurpatur à Pindaro in Olympiacis (carmine sexto): Ἐπειτ' ἀρχαῖον ὄνειδος ἔλαθ' ἔστι λόγους ἐφ' ὅνομιν Βοιωτίας ὕν, admonet Aeneam chorodidascalum, ita curet canendum hymnum, ut uetus illud probrum ueris rationibus ostendat ipsos (homines scilicet Bœotos) effugere, quod in amicos dici consueuerit, Βοιωτία ὕς. Interpres originem prouerbij refert ad hunc modum. Qui priscis temporibus Bœotiam regionem incolebant, Ὑάντες appellabātur, gens barbara & agrestis: proinde quidam deprauata uoce, pro Ὑάντες, ὕας, id est sues appellabant. Idq; scomma cessit in prouerbium, ut primum in Bœotos diceretur: ab his in quosuis indoctos, inconditos, moribusq; rusticanis homines torqueretur, Βοιωτία ὕς. Interpres citat eundem Pindarū ex Dithyrambis: Ἡμὲν ὅτε σὺν ἄς τὸ Βοιωτικὸν ἔθνος ἔλεγον: (Ἡμὲν ὅτε σὺν ἄς Βοιωτικὸν ἔθνος ἐνεπον, ut citat Galenus in Hortatione ad artes: id est, Erat cum Bœoticam gentem sues uocarent, 60 Citat & ex Cratino: ὅντιν' εἰσὶν ἐν Βοιωτικῇ περὶ φάρμακον γένος ἀνθρώπων, id est, Isti sunt Sybœoticū pedestre genus uirorum, dictione ridicula composita ex sue & boue. In cōmentarijs Græcorū inueni Βοιωτικὸν ὕς,

vis, id est, Boeoticus animus, pro stupido brutoq̃. Plutarchus in cōmentario περὶ τῆς περὶ φαρίας, indi-
cat Atticos stupidi, hardi, insulsi, deniq̃ & suis cognomen indidisse Boeotis, potissimū ob edacitatem.
Cui adstipulatur Athenæus libro 10. referens hos uersus ex Eubulo: *πονῆν μὲν ἄμμες, καὶ φαρίην μὲν*
ἀνδρικοί, καὶ κερπεῖσαι: τοῖς δ' Ἀθηναίοις λέγεται, καὶ μικρὰ φαρίμην, οἱ δὲ Θηβαῖοι μέγα. In Græcis uersibus
apparet *πονῆν* scriptum pro *πίνην* aut *πίην*; & *μὲν* prius pro *γάρ*; & *οἱ* pro *οἱ*. Idem Eubulus in Euro-
πα: *κπίζε Βοιωτῶν πόλιν Ἀνδρῶν ἀρίστων ἐδίειν δ' ἡμέρας.* Rursus ex Eubuli altera fabula, *οὕτω σφόδρ' ὅτι*
τοὺς πρότους Βοιωτῶν. Idem approbat multis multorum auctororum testimonijs. Sunt autem inter se co-
gnata uitia πολυφαγία & stoliditas. *Ἀνεγείρειν τὸ τῆς Βοιωτῶν ἀρχαίου εἰς μολογίαν ὄνειδος.* Plutarchus de dæ-
monio Socratis. Hæc omnia Erasmus. Hyantes Boeoti dicebantur, quod pecoribus & porcis simi-
liter uiuerent, Varinus; *ὅτι τὸ κτηνώδεις εἶναι καὶ χοιρώδεις.* hinc fortassis etiam *ἐκτῆνες* cognominabātur,
ut apud eundem legimus, quasi κτηνώδεις, quanquam *ἐκτῆνες* quoque apud eum legatur pro eadem
gente. Plura uide supra inter propria populorum in a. *Συβοιωτοί, οἱ Βοιωτοὶ σῦες,* Hesych. & Varin.
Lycophron Thebanos *ἐκτῆνες* uocat, cuius uocabuli rationē ignorare se faretur Scholiastes Isacius
Tzetzes, nisi ita appellauerit quasi *τὸς ἐκ κτηνῶν, ὡς κτηνώδεις καὶ ἀμαθεῖς.* Et mox, Historicus quidā (in-
quit) scripsit Hyantes gentem barbaram Thebis habitasse; & à rudi plebe aliquo illorum demonstra-
to pro *ῥας βοιωτῶν*, corrupta uoce *ῥας βοιωτῶν* dictum esse. Meminit huius populi etiā Phrynichus tra-
gicus his uerbis: *Κρῶτος ποτ' ἐς γῆν τήνδ' ἐπεσφάρα ποδὶ ῥαντῶ, ὅς γῆν νῆσιν ἀρχαῖον λῆως, τανδῆς (uox*
corrupta) πέντα καὶ περὶ κλισίον πλάκα, ὡς καὶ μάργους φλόξ ἐδάενυντο γνάθοις. ¶ Pro malo cane suē repo-
scis, *Ἀντὶ κακῆς κυνὸς σὺν ἀποαιεῖς*; id est, pro re uili pretiosam. sus enim esculentus, canis haudquaquam
uescus est. Refertur à Diogeniano, Erasmus. Canis peccatum sus dependit, *τὸ κυνὸς κακὸν ὅς ἀπέλυσεν*;
quoties pro ijs quæ peccauit alius, alius dat poenas, Erasmus. Eiusdem sententiæ est, *ῥφάντων πῆλιν σμα-*
τῶν ἐπὶ τῆς (lego κτήνης, id est, sarctior, ῥάκτης, ut Varinus exponit, quod Erasmus non animaduertit,
hanc uocem se non intelligere professus) *ἐπὶ φθῆν*, id est, Ob textoris erratum sarctior uapulauit. Suil-
la caro est, à Cælio Rhodigino 25. 25. tanquam prouerbiū refertur, his uerbis: Antiocho rege nu-
meroso exercitu in Græciam irrumpente, T. Quintius Romanorum imperator ita ad Achæos uer-
ba fecisse memoratur, dum peditum equitumq̃ nubes iactari audisset à rege, qui & classibus consti-
turum se maria interminabatur: Est (inquit) res simillima cœnæ Chalcidentis hospitis mei, hominis
& boni & sciti conuiuatoris: apud quem solstitiali tempore comiter accepti, quum miraremur, unde
illi eo tempore anni tam uaria & multa uenatio: homo non (quàm isti sunt) gloriosus renidens, Con-
dimentis ait, uarietatem illam & speciem ferinæ carnis, ex mansueto sue faciam. Hoc perinde in re-
gis copias, quæ iacentur promi posse. Varia enim genera armorum, & multa nomina gentium in-
auditarum, Dacos & Medos, Cadusios, Elymæos, homines tamen esse, haud multò quàm mancipio-
rum melius, propter seruilia ingenia, militum genus. Ex historia uerò huiusmodi, cuius auctor T. Li-
uius est, commoneor, scitum elici adagium posse: Atqui suilla caro est, de ijs quæ re quidē ipsa parui
sanè aut nullius omnino momēti sunt, apparatu tamen ac fūco, & (ut ille ait) nugis peregrinis præ-
cellere uidentur plurimum. Sus comestatur aut saltauit, *ῥς ἐκώμασεν*; Diogenianus ostendit dici so-
litum de ijs, qui præter decorum quippiam facerent, quiq̃ rerum successu præter meritum obiecto,
semet insolentius efferunt. Attingunt & Suidas & Zenodotus. Est autem Græcis *καμάζειν*, (proter-
uè, lasciuè, intemperanter & cum aliorum contemptu, ut iuuenes amatores solent, aliquid facere) iu-
uenum amantium more coronis, cantilenis, saltationibus, cæterisq̃ iuuenilibus nugis lasciuire, & in
domos alienas irrumpere. Irrumpunt & sues, unde Theocritus in Syracusijs: *Ἀδρόθ' ὄχλ' ὠδεῖνδ' ὡσ-*
πὸς ῥς. Turba simul cōferta suum more irruit. Cæterum qui rusticiores sunt ingenio mirū quàm hæc
dedeçant, Locus erit ubi natura sæuus & agrestis affectat uideri festiuus. ¶ Ad porcellū da mihi
mutuo tres drachmas: dicebatur ab eo qui mori decreuisset, aut qui uellet initiari. nā initiandi con-
fueuerunt immolare porcum. Suidas ex Aristophane citat. Est autem in Pace: *εἰς χοιρίδιόν μοι νῦν δ' ἀ-*
νείσομαι τρεῖς δραχμας, δαί γ' ὡς μνηστὴρ με πρὶν περὶ κτείναι. ¶ Sus sub fustē: ubi quis sese in præfens discri-
men ac perniciem præcipitat, nam sues apud quosdam fuste mactari mos est, Erasmus. *ῥς ἔσπο δόπτι-*
λιν, (apud Hesychium additur *δραμῆται,*) *παροιμία πρὸς ἀνολόχῳ, ὡς τ' ἐαυτὸς εἰς ὄλεθρον ἐμβαλλόντων,* Sui-
das. ¶ Immola porcum, in hominē insanum: Vide supra inter sacrificia ex porco. Suem iritat, *ῥν*
δένει; Vide inter prouerbia in Apri historia. ¶ Alia Meneclēs, alia porcellus loquitur: ubi quis mul-
tum uerborum effutit, quæ nihil ad rem pertineant. Mihi (inquit Erasmus) subesse prouerbiū uide-
tur, tametsi nondum satis liquet unde natum sit. Alludit ad illud Lucillius in Epigrammate Græco,
arguto & elegantī: quod Erasmus Latine sic reddidit:

Sucula, bos, & capra mihi, periēre Meneclēs, Ac merces horum nomine pensa tibi est.

Nec mihi cū Othryade quicquā est ue fuit ue negoci, Nec fures ullos huc cito Ther mopylis.

Sed cōtra Eutychidē nobis lis, pinde quid hic mi Aut Xerxes facit, aut quid Lacedæmonij?

Ob pactū & de me loquere, aut clamauero clare, Multò aliud dicit sus, aliud Meneclēs.

Versus ultimus Græce habetur, *Ἄλλα λέγει Μενεκλῆς, ἄλλα δ' χοιρίδιον.* Simile huic epigrāma est apud
Martialem: Non de ui, neq̃ cade, nec ueneno: Sed lis est mihi de tribus capellis, &c. Vtrumq̃ igit-
tur in eum recte dicitur, qui quæ extra causam sunt, & ad rem nihil attinent, dicit: Aliud sus, aliud
loquitur Meneclēs: & Dic de tribus capellis, Erasmus. Sus Mineruam, *ῥς τὴν Ἀθηνᾶν*: tritissimum
apud Latinos authores adagium, subaudiendum, docet, aut monet, dici solitum, quoties indoctus

quispiam atque insulsus est docere conatur, à quo sit ipse magis docendus; aut, ut Festi Pompeij uerbis utar, cum quis id docet alterum, cuius ipse est inscius. propterea quod Mineruæ artium & ingeniorum tutela tribuitur à poetis. Porro siue nullum aliud animal magis brutum, magisque sordidum: ut quod stercoribus impense gaudeat, uel ob iecoris magnitudinem, quæ sedes est concupiscentiæ ac libidinis: uel ob narium crassitudinem & olfactum hebetem. unde fit ut non offendatur foetore, &c. Vnde nunc quoque uulgo homines insipidos, & quasi uentri atque abdomini natos, sues appellare consueuimus. Quin & Suetonius in catalogo illustrium grammaticorum, refert Palæmonem arrogantia tanta fuisse, ut M. Varronem porcum appellaret, secum & natus & morituras literas. Præterea si quid indoctum atque illiteratum significare uolumus, id ex hara profectum dicimus, quemadmodum M. Tullius in Pisonem: Ex hara producta, non schola. L. Cæsar apud Ciceronem libr. de Oratore 2. Sic ego, inquit, Crasso audiente, primum loquar de facietis, & docebo sus, ut aiunt, oratorem eum, quem cum Catulus nuper audisset, fœnum alios aiebat esse oportere. Idem Cicero libro 1. de Academicis quæstionibus, Nam etsi non sus Mineruam, ut aiunt, tamen inepte quisquis Mineruam docet. Hieronymus in Rufinum, Prætermitto Græcos quorum tu iactas sententiam, & dum peregrina sectaris, penè tui sermonis oblitus es, ne uetere prouerbio sus Mineruam docere uideatur. M. Varro & Euemerus adagium ad fabulas retulerunt, id quod ex Pompeij uerbis licet conijcere. Quam rem (inquit) in medio, quod aiunt, positam, ineptis mythis inuoluere maluerunt, quam simpliciter referre. Celebratur à multis Demosthenis scomma, qui cum Demades uociferaretur in eum: *Δημοσθένης ἐμὲ βέλεται διορθῶν, ἢ ὅς τιν' Ἀθηναῖον*. id est, Demosthenes uult me corrigere, sus Mineruam. respondit, *Ἀὐτὴν μὲν περὶ τοὺς Ἀθηναῖους μοιχέυσσε ἐλήφθη* id est, Atqui nuper hæc Minerua in adulterio fuit deprehensa. Dicitur allusit ad Mineruam uirginem, Erasmus. Cum hoc prouerbio aut idem, aut certe quam maxime finitimum quod apud Theocritum legitur in Hodeporis, *ὅς ποτ' Ἀθηναίων ἐμ' ἤνευ*. id est, Sus cum Minerua certamen suscepit: Quoties indocti stolidique & depugnare parati, non uerentur summos in omni doctrina uiros in certamen literarium prouocare. Theocriti enarrator sic efferri uulgo paræmiā scribit, *ὅς ὅν περὶ Ἀθηνῶν ἐλκός*, Erasmus. ¶ Idem in prouerbio, Pinguis uenter non gignit sensum tenuem, Menander (inquit) apud Athenæum libro 12. de quodam obeso loquitur, *παχὺς γὰρ ὅς ἐκεῖ ἐπὶ σῶμα*. id est, Obesus etenim sus premebat os uiri. Admonet adagium luxu corporis hebetescere mentis aciem. Aliter catuli longè olent, aliter sues, Plautus in Epidico, quo dicto significat, nō ueste dignosci hominem ab homine, uerum inesse natium quiddam, genuinum ac proprium in unoquoque, quod in ipso uultu oculisque eluceat, quo hominum ingenia discernas, Erasmus. ¶ Nihil ad Parmenonis suem, *οὐδὲν περὶ τὴν παραμυθίαν τοῦ*; de æmulatione dictum, quæ longo interuallo abesset ab eo quod imitaretur. Plutarchus in Sympliciis quintæ Decadis secundo problemate, quo pacto natum sit adagium narrat ad hanc ferè sententiam. Parmeno quispiam uarias animantium & hominum uoces scitè imitabatur ac representabat: quem cum reliqui conarentur æmulari, ac protinus ab omnibus diceretur illud: *εὐ μὲν, ἀλλ' ὅδε περὶ τὴν παραμυθίαν τοῦ*; quidam prodijt, ueram fuculam sub alis occultatam gestans. Huius uocem cum populus imititiam esse crederent, statimque, sicut solent, reclamarent, *τίδ' ἂν περὶ τὴν παραμυθίαν*; uera sue deprompta, ac propalam ostensa, refellit illorum iudicium. Meminit idem Parmenonis ac suis adumbrata, in commentariis De audiendis poetis. Nec intempestiuè utemur hoc adagio, quoties aliquis opinione deceptus, de re perperam iudicat, &c. Erasmus. Perijt mihi sus, & talentum, & nuptiæ, *ἀπόλωλεν δὲ ὁ* *ὅς, καὶ τάλαντον, καὶ γάμον*; dici suetum, ubi quis frustratus perdidisset operam & impensam, Natum à quodam, qui cum apparasset ad nuptias omnia, non est eas affecutus. Affine illi, Oleum & operam perdidit, Erasmus. Suem in sponsalibus immolari solitum author est Varro, ut supra recitauimus. ¶ Hippocratis filij ut incomptis moribus à Comicis proscinduntur, dicti suè resipere. *τοῖς ἱπποκράτους υἱοῖς εἰσέλθεις, καὶ σε καλῶσι βλοτομάμαρ*. id est Hippocratis filios exhibebis, teque uocant blitomamam; id est, fatuum, Cælius. Vide supra in a. in ὕμνια uoce. *ὅς δ' ἔσθ' ῥόδων*; id est, sus per rosas, quanquam in alijs exemplaribus (inquit Erasmus) scriptum inuenio *διὰ ῥοιδῶν*. Mihi neutra scriptura satis probatur: sed legendum arbitror, *διὰ ῥοιδῶν, ἅπ' ῥοιδῶν*, ut sit nomen diminutiuum. Rhœæ uerò Græcis dicuntur mala punica. Eudemus prouerbiū citat ex Cratetis fabula, cui titulus *ῥέτονες*, indicans dici solere de agrestibus & intractabilibus, quemadmodum sus per mala commodè duci non potest, Hæc Erasmus. Ego omnino *ῥόδων* legerim, nam & Suidas sic habet, *ὅς δ' ἔσθ' ῥόδων, ἐπὶ τῇ σκαιῶν καὶ ἀναγῶν*. hoc est, de hominibus rudibus & malè educatis, ut idem ferè sensus sit prouerbij supra dicti, Nihil sui cum amaracino. ¶ Non quiuis sus hoc sciet, *οὐ πάσι ὅς ἐστὶν τὸ π*, Plato in Lachete: ut citat Erasmus in prouerbio, eiusdem sententiæ, Nemo malus hoc sciet. Natum, inquit, apparet à mysterijs deorum, quæ non nisi ab initiatis ac puris cognosci fas erat. ¶ Matrem sequimini porci, *ἔπειθε μὲν τῶν χοίρων*; id subinde repetitur apud Aristophanem in Pluto. Interpres admonet iocum esse prouerbialem in stupidos & indoctos. Veluti si quis diceret indocti præceptoris indoctis discipulis, *ἔπειθε μὲν τῶν χοίρων*. Quadrabit & in gulæ uentrique deditos, Erasmus. Anus subans, *ῥαῦς καπεῖσαι*; Erasmus non rectè transtulit hircissans. A suis opprobrium mulieribus (libidinosis) tractum, cum subbare & subire dicuntur, Festus. Asinus asino, & sus sui pulcher: conueniet (inquit Erasmus) ubi inter (parum) honestos similitudo morum & instituti conciliat beneuolentiā. Alcimus apud Dionem Laërtium inter multa quæ collegit ex Platonis philosophi & Epicharmi Comici scriptis, quibus per sua-

persuadere conatur philosophum à comicis multa fuisse suffuratum, & hos refert senarios:

Θαυμαστόν ἔδειξέ με ταύτ' ἔγω λέγω,
καλῶς πεφυκέναι, καὶ γὰρ ἡ κύων κυνὶ
ὄν' τ' ὄν' καλλιστον, ὅς τε βέλ' οὐκ.

καὶ ἀνδ' ἀνέμ' αὐτοῖσι αὐτὸς, καὶ δοκέω
καλλιστον εἶμ' εὐφραίνεσθαι, καὶ βῆς βοί,

- ¶ Sus tubam audiuit: in eos quadrabit, qui res quidem egregias audiunt, uerum eas neque intelligunt, neque mirantur, aut in eos, qui his quæ audiunt, neque gaudent, neque commouentur. Equi tubarum clangore concitantur ad bellum: suem abigat citius, quam animet ad pugnam. Extat apud Suidam huiusmodi senarius: ὄν' λύρας ἦκε, καὶ σάλλ' ἔσ. Porcus Troianus: Vide supra in F. Συὸς τύπον, παροιματικῶς, quoniam nauigia Samia suis typum habebant in proris, Varinus in Σὺς. Comode fortassis hominem obscenum aut turpem uerbis factis uel, suis typum habere dicemus. ¶ Porcū uendere, χοιροπωλεῖν: id est quæstum corpore facere. χοῖρος Corinthiis pudendum muliebri significat, unde prouerbium: Ἀκροαομένης ἑσπίας χοιροπωλίσου, ἀντί τ' μιδαρνήσειν ἐν Κορίνθῳ, abundabat enim Corinthus scortis, Suidas. Suem Veneri immolauit: Vide supra in sacrificio Veneris ex sue. Sus in uolutabro cœni, ὅς λαβερύνη εἰς κύλισμα βοσκόρου, id est, Sus lota rediit ad uolutabrum luti, cum quis iterat iam expiata flagitia. Extat in epistolis diui Petri (2. 2.) Huic affine est quod habent proueria Sirach, Qui lauratur à mortuo, & iterum tangit mortuum, quid prodest lotio illius? Erasmus. ¶ Germanorum proueria à sue deducta. Suem rhenone uestire, *Ein suw ein belz anlegen*, in honoratum indigne, sic Græci dicunt, Mustela (scilicet, Erasmus) crocoton. Ad mēsam accurrit, ut sus ad alueū: *Er louffte zum tisch wie ein suw zum trog*, sic Græci, Illotis pedibus ingredi uel irrumpere ad sacra. Suem non opus est tondere, cum amburi possit: *Es ist nit not das man die suw schäre / man pflückt oder sängt sy doch wol*. Respondet illi, Asini caput ne laues nitro. Sus perpetuo manet sus: *Die suw ist ein suw / vnd blybt ein suw*. Sus licet auro uestita, in cœno se uolutabit: *Wann man einer suw ouch ein guldin stuck anzuge / so legt sy sich doch mit inn drück*. Simia est simia, etiam si aurea gestet insignia. Multum clamoris & parum lanæ: *Vil geschreys vnd wenig wullen*: natum ex apologo quodā de sue, in eos qui magnifice promittunt, nihil præstituri, in quos & illud Horatii ex Arte poetica conueniet, Quid dignum tanto ferret hic promissor hiatur? Et ex eadem, Parturiunt montes, Et illud, Aureos montes polliceri. Religiosum aliquid de sue dicere, *Erwas geistlichs von einer suw*, in eum qui res sordidas, uiles, ridiculas, aut etiam turpes, uultu tanquā in uera narratione composito, dicendo illustrare & ornare conatur. Nostri uulgo hoc prouerbio utitur in imperandi modo, cum ridiculū aliquid & facetum ad exhilarandos cōuiuas uel cōgerrones narrari iubent. Suem perpetrare, *Ein suw ynlegen*, hoc est, aliquid inciuile uel turpe committere. Sus uinum subuertit, *Die suw hat den wyn vmbgestossen*. Qui se furfuri uel aceri intermiscet, à suis deuorari periclitat: *Wär sich vnder die Elyen mengt / den frässend die suw gern*.

- ¶ Monile aureum in naribus porci, est mulier formosa, quæ destituitur iudicio rationis, Prouerbia Salomonis cap. 11. Munstero interprete. Nolite canibus sacrum uel suis margaritas obijcere, Matthæi 7. Fabula quædam Phrygia ab Aesopo Phryge profecta, Suem ait, si quis eam tetigerit, clamare: idēq; merito. Nec enim uellera sus habet, neque lac, neque aliud præter carnes. Statim igitur somnare mortem, cum sciat quibus usibus præstandis usurpari possit. Sunt autem Aesopica sui similes tyranni, qui omnia suspicantur & metuunt, sciunt enim quod sicuti fues, ita & ipsi uitam omnibus debeant, Aelianus apud Stobæum.

¶ Alciati emblemata, sub lemmate, Indies meliora.

Rostro nouo mihi setigeri suis obtulit anno,	Hæcque cliens uentri xenia, dixit, habere.
Progreditur semper, nec retro respicit unquam,	Gramina cum pando proruit ore uorax,
Cura uiris eadē est, ne spes sublapsa retrorsum	Cedat: & ut melius sit, quod & ulterius.

DE APRO.

A.

- ¶ **N**ON in suis tantum, sed in omnibus quoque animalibus cuiuscunque generis ullum est placidum, eiusdem inuenitur & ferum, Plinius. Aper de feris dicitur, ut quidam annotauit, cum sus tam de feris quam de domesticis dicatur. At Sextus aprum agrestē nominat, quasi uerres etiam, id est sus cicur mas, eodem nomine nuncupari possit. Et Plinius, Pilus (inquit) areo similis agrestibus apris, cæteris (mansuetis scilicet) niger, Græci quidem κῆπερ, de utriusque generis (mansueti & feri) mare usurpant. Poetae semper, ni fallor, κῆπερ de fero intelligunt, sed rei rusticae aut thores sapius uerrem. Albertus Aristotelis uerba de hist. anim. 5. 14. enarrans, multa tribuit apro fero, quæ uerris domestici sunt. Apris maribus non nisi anniculis generatio, Plinius, uidetur autem pleonasmus quod addit maribus, neque enim aprum foeminam quisquam dixit: sed suem feram tum ipse tum alij. Nempe fues syluaticos in montibus sectaris uenabulo, Varro apud Nonium. ¶ Suem etiam simpliciter pro apro poni tum Græce tum Latine, & alia quædam de apri nominibus, docui in Sue A. חַסִּיר, chasir, Hebræis suem tum cicurem tum ferum significat, in utroque genere marem. Deuastat eam (uitem tuam, id est gentem Israeliticam) aper (chasir) de sylua, & fera (חַסִּיר, sus

uel ziz, quod est nomen commune de omni fera bestia) agri depascitur eā, Psalmo 80. Munstero interprete. Hieronymus aliter, Exterminauit eam aper de sylua, & singularis ferus depastus est eam. Et Septuaginta, ἐλυμίνατο αὐτήν ὡς ἐκ θουμῶ, καὶ μονίος ἀγροῖο κατενεμήσατο αὐτήν. Στάγρον pro sue ferro Antiphanes usurpauit, & Dionysius Tyrannus in Adonide, & alij, Athenæus: Vide plura in a. Aprum Græci capron uocant & syagron: poëtæ itē chlunin, ut in Truculēto Plauti cluinum pecus legendum censeam, chluninum, nam & Aristoteles suem ferum chlunin uocat, Hermolaus. Sciendum est (inquit Cælius) chlunem dici ab Græcis ὄντομα, id est exsectum, eunuchumq; aprum. Id quod Aeschyli doctrina comprobatur, atq; item Aeliani in libro de prouidentia. Fiunt uero eunuchi attritis arbori aut saxo testiculis, infestant usq; ad affectionem pruritu. Sunt qui chlunem dici suem putent liberē in agris pascentem, uelut χλόδον, (melius χλόδον, ut Varinus habet) id est in herbis foenouē dormientem. Alij magnitudine uisenda chlunem accipiunt. Aristophanes grammaticus in libro de atatum nomenclatura: Sunt ex suis, inquit, qui dicuntur monij, quibus similibus forsan fuerit, quem uocant chlunem, sauitia & uiribus. Monium sunt qui monolycon interpretentur: alij suem ferum, qui cum alijs minimē aggregetur. Cyrillus in Oseam prophetam asinum eo nomine intelligit, Thomas magister in Atticis elegantijs, chlunem ac monion & chauliodonta esse putat poëticas uoces, (Varinus hæc tria similiter suem ferum significare ait,) Hæc omnia Cælius.

μονίος, ἢ μεμονωμένος ἀγρός, Etymologus. χλόνην, κατὰ τὸ ἔτυμον χλόδον, τὸν ὃν τῇ χλόῃ θύναζόμενον, Hesychius & Varinus: qui præterea addit, θυτραφῆ, ἢ ἀφεισῆν. οἱ δὲ τὸ πομάρι. ἄλλοι δὲ τὸ ἔπι χλόνην χωρίον ὅπου καλεῖται ὄντομα τριβόντα, Varinus ex Scholijs in decimum Iliados. Chlunion quidem apud Suidam loci nomen est, χλόνην uero cum α, diphthongo, aprinum, χοίρον. χλόνης, μονίος, πλήκτης, κατὰ τὸν ὄντομα, χαλεπός, καὶ ὁ ἀποκόπτης χλόνης, καὶ γυνανδρὸς ἀνὴρ. εἰ δὲ τίμηται αὐτὸν ἀνδρὰ ἔπιν, εἰς τὴν ἔπι χλόνην λόγων τὴν ψυχὴν ἐκθροῦν καὶ θύλας χλόνης, ὁ πῶς στρατοκλέα ἀθύνει διαδοχίαν, ὁ χλόνης τε καὶ γύναι κατὰ τὸν τοῦ βίος, καὶ οὗτον ὃν δεισμῶντι ἀφύκτω πεισθῆς, Suidas ex innominato. χλόνην, λωποδύτου, οἱ δὲ τῇ χλόῃ θύναζόμενοι. Idem, Hesychius & Varinus. Mares castrati (inquit Aristoteles) maiores ferociioresq; euadunt, ut scitè Homerus fingit, cum dicat: Nutrij exsectum syluis horrentibus aprum, Instar non bruti, sed dorsi montis opaci. Castrantur, quod recentibus adhuc morbus pruriens incumbit in testes, quod atterentes eam partem ad arbores, testes extinguunt. Græci uersus Homericus hi sunt: ὅρε φέρει ἐπὶ χλόνην σὺν ἀγροῖ, εἰ δὲ γ' ἴωκει. ὅρε γὰρ σποράγων, ἀλλὰ εἰς ὕλην ὕλην, Iliad. iōta. χλόνην Homerus uocat, ut Aristoteles scribit, suem μόρον, ἀπὸ πλείων enim dum affricant se truncis, testiculī atteruntur, Plutarchus de causis nat. quæst. 21. Ex feris capris mares iam adulti dum uenatores fugiunt aliquando κατὰ παράτην ἀποβάλλουσι τὰ ἀσθῆα, ut etiam χλόνην, id est sues feri castrati, & sic affectos tum apros tum hircos syluestres multi etiam nostro tempore uiderunt, Eustathius in Homerum. Vulcanus in scuto Herculis uarias expressit imagines, Εἰς τὸν αὐτὸν ἀγροῖ καὶ χλόνην ἔσται, ἢ δὲ λέοντα, &c. Hesiodus. ¶ Aper ab Italis cinghiale & cinghiare uocatur, & porco syluatico. A Gallicis sanglier, uel porc sanglier, corrupta scilicet uoce ut Italica etiam à Latina singulari, qua uoce d. Hieronymus utitur in translatione Psalmi 80. Aper syluestris à nonnullis singularis ferus appellatur, Albertus, nimirum quod solitarius ferè degat, unde & μονίος recentiores Græci uocitant, aliqui ineptè cingularem scribunt. Hispanis, puérco siluestre; uel puérco montes, uel iualí. Germanis, wild schwein. Anglis, bore. Illyrijs weprz.

B.

Mirabile in Creta apros non esse, Plinius. Apri (sues, Aelianus) in Macedonia muti sunt, Idē. Sues Athi montis ne fecinas quidem spectare mares situs inferioris audent, Aristot. Hispani in quadam parte noui Orbis apros inuenerunt nostris minores, caudis breuissimis, adeo ut abscissas fuisse arbitrentur: pedibus etiam nostris dissimiles, posteriores quippe aiunt pedes in his apris uno digito non unguato constare, (hoc est, posterius solipedes esse, antè bisulcos.) Carnibus multo quàm nostrorum tum suauioribus tum salubrioribus, nec mirum cum palmeta propellitus essent, inter quæ & palustres uluas aprorum multitudo libera uagabatur, ut scribit Petrus Martyr Oceanæ decadis 1.2. Olauus Magnus in quibusdam Scandinauiae locis apros duodecim pedum longitudine reperiri prodidit. In Heluetia multi sunt, præsertim in regionibus iuxta alpes sitis, quoniam ex arboribus abundant diuersis, quæ pabula apris fundunt: essentq; plures, nisi subinde à plebe etiam caperentur, permittente magistratu ijs quorum agris molesti sunt. Aper nullus est in Africa, Aristoteles, Herodotus, Plinius, Aelianus & Eustathius in Dionysium. In Aegypto (in Nilo) insulæ

Insula permagna coagmentantur, ut & sues permulti in eis nascantur, quos incolae transeuntes uenari consueuerunt, Theophrastus 4. 13. de hist. Suem nec mansuerum nec ferum India habet, teste Ctesia, quanquam non fide digno, Aristoteles & Aelianus, addit Aelianus, suilli generis usum Indos à se detestari, & tantopere ab eo uescendo, quam ab humanis carnibus abhorre. quamobrem minus mirum est sues, saltem mansuetos, apud eos non reperi. Sed huic aliqua ex parte aduersatur quod apud Plinium legimus, Indicis apris cubitales esse dentium flexus geminos ex rostro: & totidem à fronte ceu uituli cornua exire, Lycotas rusticus in Bucolicis Calphurnij, refert se uidisse Romae in spectaculis, niueos lepores, & non sine cornibus apros. Agatharsides ait sues in Aethiopia cornua habere, Aelianus. *Σίχρα, τ' ἀγρίων συνῶν οἱ βραχέες καὶ σιμοί*, Hesych. Varin.

- 10 ¶ De glandio (quae pars est apri iuxta ceruicem, uel ipsa ceruix) & glandula & alijs quibusdam partibus apri, dixi supra in Sue F. Vide non nihil etiam infra in F. Apri ferè colore sunt nigro, uel spadiceo nigricante. Pilus areo similis agrestibus, ceteris niger, Plinius. Sues feros albos se uidisse Pausanias scribit in Arcadicis. Leo & aper fortissima animalia, pilum gerunt durissimum, Aristot. in Physiog. Sanguis aprorum non spissatur, Plin. fibris refertus est, Aristot. innati caloris uiridicans est & asper, Plutarch. in caus. nat. Oculi iracundis similes & apertis palpebris patuli, ut in lupis & apris, omnium pessimi, Adamantius. ¶ De apri dentibus & cauda, uide quaedam in Sue B. *Ἀγρίοδον*, epitheton apri apud Homerum, quod dentes habeat albos, uel acutos, uel magnos, Varinus. Cum ad terram procubuit aper, canibus & multis hastis debellatus, dentem illius inflamato anhelitu tantopere ignescere aiunt, ut si quis de ceruice setam detractam & ad eiusdem etiam spirantis dentem admouerit, candens in orbem contrahatur ac aduratur: ac si eo dente canes insectantes attingerit, statim ignita uestigia pelli ipsorum imprimantur, Gillius ex Oppiani tertio de uenatione. Eadem Xenophon scribit in libro de uenatione, & Pollux his uerbis: Si dentibus oblique attingat canes, pilos eorum adurit, quod si à morte (statim) denti eius exerto pilum admoueris, contrahetur tanquam ab igne, adeo feruida & aestuosa huius feræ natura est, quamobrem dentes eius *ἀδωνας* cognominat Oppianus. Arma dentium apri, culmi (non tamen apud bonos auctores) uocantur, Albertus: (à nostris, *hawzân/waassen*. Plinius apri dentium sicas dixit.) Et rursus, Culmi eius quasi ferrum incidunt dum in uiuo sunt animali, & ideo magna infligit uulnera. Dentes habet magnos & recuruos, ad incidendum aptos: in quibus hoc mirabile est, quod uiuente bestia possunt idem quod ferrum: mortuae uero detracti, uim incisionis amisisse probantur, Liber de nat. rerum. Audio exertos apri
- 50 dentes aliquando ita excrecere, ut circulum ferè absoluant, toti in se reflexi. In India cubitales dentium flexus gemini ex rostro, Plinius: sed Albertus pro cubitales legit monopodales, quod non probabo. Culmos (inquit) in India aper habet monopodales longitudine, cum alibi uix perueniant ad semipedem: qua longitudine aliquando apud nos inueniuntur. Apri fel non habent, Plinius. Habent os ad modum scuti, quod uenabulis & machæa opponunt, Liber de nat. rerum. ¶ Apud Gallos qui scitè & uenatoriè de apris loquuntur, propria quaedam uocabula usurpant. nam dentes exertos, uocant armes aut limes, aut defenses, & oppositos eis superiores, quorum usus tantum est ad acuendum exertos, grecz. pectus, le bourbelier. uestigium siue solum, la sole du pied, excrementa, laisses. Iidem ursi, apri, & aliarum mordacium bestiarum caput hure nominant.

C.

- 40 Ferarum aliae montanae ut plurimum sunt, ut leones: aliae palustres (id est, circa paludes,) ut sues, Pollux. Scythijs & Sarmatis uenationes sunt, intra paludes quidem ceruorum aprorumque, in campis autem onagrorum & caprearum, Strabo. Lustra significant lamas (lama, aquae collectio est, Idem alibi) lutofas, quae sunt in syluis aprorum cubilia, Festus. *Ἐννὰς ἢ πέντε πρυμναῖς οἱ βένδοι κρημνῶν, ἔξωθεν ἢ ἐν γένει δ' ὅπου πολυκρημνῶν*, Oppianus de apro, id est, in remotis & profundis praecipitum locorum recessibus uersari solet. Volutabrum apri Galli nominant le sueil du sanglier. Vocem sues feræ similem mansuetis adunt: sed foemina uocalior est, mas raro uocem emittit, Aristot. Frendet agrestis aper, Author Philomelæ. Aper frendens, Ouidius de Arte am. Silius leonem frendentem dixit. Nos aper auditu, lynx uisu, simia gustu, Vultur odoratu praecellit, aranea tactu, Incertus. Proprium aprorum generi est, quod & porcorum esse dicitur, concitari ad rabiem uno fridente, Albertus. Oryges non metuunt canis latratum, *ὅτι οὐδὲς ἀγρίοιο πρὸς σκοπέλοισι φέγγεται*, Oppianus. ¶ Aper calidæ & igneae naturae est, Plutarchus. Dentibus eius canes aduri, & pilos eisdem admotos (dum recens interfecta fera adhuc spirat) contrahi tanquam ab igne, in B. dictum est. ¶ Aper cum etas bestias praecedit auditu à dextris, Liber de nat. rerum. ¶ Aper domesticus magis immoratur foetidis quam syluestris, Albertus. Apri inueniuntur aliquando inter filicum folia, quae ipsi sibi collegerint & forte substrauerint, ut audio. Galli sangliers afouchies uocitant apros, cum scrobes fodiunt, & filicum asparagorumque radices in terra rimantur. Genus quoddam farris, quo nostri in aqua cocto leguminum modo uescuntur, acutis & asperis hordei instar armatum aristis, rustici accola sylvarum in Germania ferunt, quod huic generi minus quam ceteris propter acutas aristas apri noceant, ut annotauit Tragus Tomo 1. historiae plantarum cap. 20. Apros in Pamphylia & Ciliciae montuosis, salamandra ab his deuorata, qui edere moriuntur, nec est intellectus ullus in odore uel sapore, Plinius: Vide supra in Sue C. Aper syluaticus gregatim incedit, nec alios quam de sua progenie porcos secum uesci patitur, Albertus. Lumbricis siue intestinis terrae rostro effossis uescuntur

apri, quod Galli dicunt uermeiller. Idem maniues appellant loca ubi fagorum & quercuum glandibus pascuntur. ¶ Spuma tenax in currentibus equis uel ira percitis apris circa os generatur: in his propter calorem, in illis tum eandem ob causam, tum propter motus uehementiam, Galenus in aphorismos Hippocratis 2. 43. Suum agrestium lachryma cur dulcis, ceruorum autem salia & improba sit, scripsi in Ceruo c. ex Plutarchi de causis naturalibus problemate 20. unde Cælius etiam transtulit 12. 5. Ipsi apro tam grauis sua urina est, ut nisi egesta fugæ non sufficiat, ac uelut deuinctus opprimatur. exuri illa tradunt eos, Plinius. ¶ Apri circa Cal. Decembris subantes sues sectari solent, indeq; callum obducere uenabulo quoq; refractarium, Budæus. Sues agrestes semel anno coeunt, domestici sæpe, Aristoteles: Vide supra in Sue mansueto c. Sues feræ principio hyemis coeunt, uere pariunt, petentes maxime inuia, prærupta, angusta, & opaca, mas cum foeminis conuersari dies triginta magna ex parte solet. Numerus partus, & tempus ferendi idem, atq; in urbanis suis est, Aristot. Sues feræ semel anno gignunt. Maribus in coitu plurima asperitas. Tunc inter se dimicant, indurantes attritu arborum costas, lutoq; se tergorantes. foemina in partu asperiores, & ferè similiter in omni genere bestiarum. Apris maribus non nisi anniculis generatio, Plinius. Tempore libidinis sues feri acerrime sæuiunt, quanquam per id tempus imbecilles ex coitu reddantur, dimicant inter se mirum in modum armantes sese, & cutem quam crassissimam preparantes, indurantesq; attritu arborum, sæpe etiam luto obducto, ac reficcato, tergus inuictum contra ictus efficiunt, pugnant adeo acri certamine, grege relicto, ut sæpenumero mortem uterq; aduersarius obeat, Aristoteles. Per sylvas tum sæuus aper, tum pessima tigris, Vergilius in Georg. de ui amoris. Et mox, Ipse ruit, dentesq; Sabellicus exacuit sus: Et pedibus subigit terram, fricat arbore costas: Atque hinc atq; illinc humeros ad uulnera durat. Ad Veneris libidinem inflammatus est, ceruicis fetis sic inhorrescit, ut cristæ galearum esse uideantur; spumas fundit ab ore, magno stridore dentium concrepat, efferuescentem spiritum anhelat, coeundi furore ardet, quod si foemina eum sic libidine furem patietur manet, omnem illius bilem extinxit, & libidinem sedauit: Sin autem coitum refugit, is coestum feruidis stimulis incitatus, aut ipsam ui expugnatam inuit, aut mortuam in terram dentibus abijcit, Gillius ex Oppiano. Quæ ex feris mitigentur, non concipere tradunt, ut anferes: apros uero tardè, & ceruos: nec nisi ab infantia educatos. In nullo genere æque (ac in suillo) facilis mistura cum fero: qualiter natos antiqui hybridæ uocabant, ceu semiferos, ad homines quoq; ut in C. Antonium Ciceronis in consulatu collegam, appellatione translata, Plinius. Themastini Epicadi ex gente Parthica hybridæ, Suetonius in Aug. Hybrida quo pacto sit Persius ultus, op. 30 nor, Horatius 1. Serm. Hybris etiam canis uocatur, qui imparibus parentibus natus est, inquit Porphyrio, hoc est ex uenatico & gregario. Inflexionem apparet esse duplicem, nempe hybris hybridis, in tertia, more Græcorum; uel hybrida, hybridæ, in prima, nomen factum apparet *παρὰ τὴν ὕβριν*, forte quod per contumeliam in aliquos iactaretur; uel quod *κατὰ τὴν ὕβριν* aut *ἐκ τῆς ὕβριος*, nempe adulterio nati, hybrides dicerentur, siue spurij, siue ex diuersarum gentium parentibus homines: aut aliè ferè, ex parentibus seu specie seu genere differentibus: specie dico, ut sus ex mansueto & fero; genere, ut canis ex cane & leone, &c. Cicur sus, ex apro & scropha domestica, Festus. Nulli dentes exerti, quibus ferrati: raro foemina, & tamen sine usu: itaq; cum apri percutiant, foemina sues mordent.

¶ Aconitum & syanchi radix sues feros occidunt: uide in Sue c. ab initio de morbis eorū. Cum per imprudentiam hyoscyamum comederunt, statim attrahunt posteriora, dimissè ita sese gerentes, 40 Deinde licet contracti tamen ad aquas perueniunt, et ibi collectos cancos epulantur promptissimè, qui morbi remedium eis præstant, Aelianus. Edera apri in morbis sibi medentur, & cancos uescendo maximè mari eiectiones, Plinius. ¶ Nec uero patiendus est oryx, aut aper, alijsue quis ferus ultra quadrimum (in uiuario) senescere, nam usq; in hoc tempus capiunt incrementa, postea macescunt senectute, quare dum uiridis ætas pulchritudinem corporis conseruat ære mutandi sunt, Columella.

D.

Sues syluestres animosæ, peruicaces, & brutæ omnino sunt, Aristoteles. Et alibi, Apri animosi, iracundi, furibundiq; sunt, sanguis enim eorum fibris refertior est. Adamantius *ἀγρύ ἀπρονόουτος*, id est iram subitam eis tribuit. Leo & aper animalia fortissima sunt & pilum gerunt durissimum, 50 Aristoteles in Physiogn. Aper nullius disciplinæ capax est, semper ferus ac ferox, Liber de naturarum. Apri & Cerui quomodo musica illecti capiantur, uide in Ceruo E. Apud Varronem 3. 14. legimus in leporario quodam Varronis in Thusculano, ad buccinam inflatam certo tempore apros & capreas conuenisse ad pabulum. Paret purpureis aper capistris, Martialis libro 1. in spectaculi cuiusdam descriptione. Sues feri sapiunt uestigia palude confundere, urina fugam leuare, Plinius: Vide etiam superius in c. de urina. Aper syluestris hoc proprium habet quod ad pabulum secum non admittit porcos qui ex eo nati non sunt: sed si iungantur cum eo contendit cum eis, ut obseruauit in apro quem cicurauit, Albertus. Mas tempore libidinis sæuit, foemina à partu, ut & cætera ferè omnia animalia, ut in c. dictum est. Nec enim latere te debet, (inquit Cyaxares ad Cyrum libro 4. de institutione Cyri apud Xenophontem,) non maiorem tibi esse cupiditatem hostium 60 uxores atq; liberos capiundi, quam illis seruandi. Cogitandum præterea tibi est, sues, si multæ etiam sint, fugere, ubi uideat uenatorem, unà cum natis. Sed ubi quis uenerit quenquam ex earum natis,

non

non amplius fugere, ne si una sit quidem, sed ruere aduersus capere molientem. Proprium apro-
rum generi est, quod & porcorum esse dicitur, concitari ad rabiem uno stridente: & tunc periculo-
sum est incidere in gregem eorum, præcipue candida ueste indutum, & maxime si foemina libidine
ardeant, (uel potius, si mares libidine stimulentur, aut foemina pepererint,) Albertus. Inter se con-
certantes apri, cum uiderint lupos, quasi confederati se iuuant mutuo, & concurrunt ad uocem cla-
mantis quotquot audierint: & hoc conuenit multis animalibus, Idem. Lupus quomodo rapuerit et
uorarit aprum paruum, uide in Lupo D. ex Alberto. ¶ Apri dentes acuunt ad lucia, Plutarchus.
Lapidibus dentes exacuunt Homero teste, Aelianus. Et alibi, Aprum priusquam in aliquem inua-
dit, dentes exacuere ferunt; cui rei testimonio est Homerus cum ait, Album acuens dentem. In ar-
boribus exacuunt limantque cornua elephantum, & saxo rhinoceros, & utroque apri dentium scias, Plin-
nius. Sues ferus ursus aggreditur, si clam repenteque potuerit agere, Aristoteles. Vulcanus in scuto
Herculis uarias expressit imagines, ut canit Hesiodus: & inter cetera apros leonesque acriter & for-
titer utrinque pugnant, ita ut neutra pars cederet, & caderent utrinque mortui, ceteri tamen magis
ad pugnam excitabantur. ¶ Si uelis ne in te aper grassetur, cancrorum brachia illa denticulata
tecum appensa circumfer, Didymus.

E.

Apri apud nos ferè media hyeme capiuntur. Fusca & uillosa ueste utendum est ad apri uenatum,
maiorum instituto, Budaus. Oppianus in uenatione aduersus apros, equis uti iubet fuluis siue ig-
nis colore. Cerui & apri quomodo capiantur podagra instrumento in Ceruo docui ex Polluce.
Fouea capitur multitudo aprorum (inquit Petrus Crescent. 10. 33.) hoc modo. In loco ubi multi uer-
santur apri, agellus conferitur melica, quam aliqui saginam uocant, circa agellum constructur ualida
& alta sapes ex uiminibus arborum: & una in parte relinquitur apertus introitus, è regione sapis
depressa, extra quam fouea sit satis profunda. Melica iam matura multi apri per locum apertum in-
trabunt. Tum uenator accedat quodcumque uolet, etiam inermis: & in loco introitus stando clamet,
& quouis modo tumultum & strepitum excitet. Sic apri perterriti, cum uia euadendi nulla pateat,
nisi per locum sapis depressum, inde prosiliunt omnes foras, & in foueam incidunt. Circa Roma-
nos agros & in syluis suburbanis, insidiatores iaculis, noctu, siue machina ferrea igni crepitante
transigunt tam capreas, quam ceruos, ursos & apros lucente Luna, Blondus. Pisces quidam nigri
uenenati in Armenia reperiuntur: horum farina ficus conspergunt, quas in ea loca quæ maxime
abundant feris, disseminant. Bestiæ primum ut eas attigerint, statim moriuntur. atque ea fraude apri, se-
ra capra, cerui, & ursi necantur, utpote animalia ficuum & farinarum auarissima. Aconito, & sy-
ancho dicto ueneno tum mansueti tum feri sues pereunt, ut dixi in Sue C. Apros non solum natu-
ra obdurata pelle pilisque hirsutis uestiuit, uerum etiam ipsi luto se quodammodo loriant, ne telis fa-
cile lædi possint, unde euenit aliquando, ut nisi letale uulnus acceperit aper, uenatorem conculcet si
ipsum ferire nequiverit. At si foemina fuerit, cum careat dentibus exertis, conculcatum uenatorem
prostratumque lacerat, Belisarius. Vide plura supra in C. Aper in lanceam seu uenabulum sponte
incurrit, & nisi letaliter uulneretur, uenatorem prostermit, nisi in terram humi cadens iaceat, uel re-
tro arborem uel superius in arborem se recipiens euadat, quia culmis recuruis sursum tantum secare,
deorsum non potest, sed iacentem humo conculcat, foemina uero culmos non habens, dentibus lac-
cerat, Albertus. Sus ferus (ut scribit author libri de nat. rerum) si mane antequam reddat onus ue-
sicae, à uenatoribus petatur, facile fatigatur. Sin autem uel ante, uel in ipsa uenatione reddat urinam,
difficilis erit captus. Sed quamuis lassus non cedit: sed in posterioribus subsistit, & atrocitate rigida
lassitudinem dissimulat, duellum offerens uenatori. non ferire tamen nec inuadere solet hominem, nisi
prius ab eo uulneratus. Ceterum uenatori cauendum est; nam nisi primo ictu letale uulnus inter ar-
mum & laterum costas adegerit, de uita periclitabitur: nisi forte aut proximam arborem conscende-
rit, aut in humiliori loco soli planiciem amplexus totis membris se premat, non poterit enim fera re-
curuis dentibus suis nisi elatum & erectum attingere. Sustinebit tamen pedum eius conculcationem,
donec sic iacenti socij opem ferant, Hæc ille. Ipsi apro tam grauis sua urina est, ut nisi egesta fugæ
non sufficiat, ac uelut deuinctus opprimatur, exuri illa tradunt eos, Plinius. Solet aper quum è syl-
ua egreditur, uentum ab omni parte excipere & odorari, num quid ei aduersum seu expectandum
sit, quod Galli dicunt prendre le uent de toutes pars. Nempe sues syluaticos in montibus sectaris
uenabulo, aut ceruos, Varro in Asino ad Ilyram apud Nonium. Est autem uenabulum telum uena-
tionis aptum, latum longaque acie, cornibus hinc & inde extantibus, quod Pollux πῶβόλιον uocat: id
cum descripsisset libro quinto circa finem capituli tertij, quale contra ceteras feras quæ cominus pu-
gnant parari oporteret: sequenti mox capite, Aduersus apros uero (inquit) circa finem colli (αὐλῆ, sic
uocat ὁ λόγος τὸ πῶβ. τὸ ξύλον) supra alas (pteryges, sic uocat lanceæ partes secantes quæ utrinque dila-
tantur, utrinque emineant cornua, κνέδοντες,) quæ inter fabricandum ex collo producta sint, è ferro so-
lido: ne dum aper præ iracundia in uenatorem magna ui fertur, per ipsum hastile ad eum perueniat,
sed obstaculis illis prohibeatur. Ceterum uenabulo hunc in modum utetur uenator: Pedem sinistrum
prætendit, dextrum sistit posterius, eo ferè intervallo quo uti luctantes solent. Latus quod promi-
net (sinistrum) pedem uersus antrorsum protendat: Manus sinistra medio uenabulo subiiciatur, ut
ictum dirigat: dextra uero posterius contrario situ uenabulo fortiter apprehenso ictum quam ualidissime

potest impellat. Visus in feram fixè & acriter intentus sit. Et si aper fuerit, uulnus uel in medium inter supercilia locum, uel in armum adigat, utrunq; enim letale est. Quod si maxillas etiam attigerit, efficiet quo minus uti possit dentibus exertis. Sue insiliente, retrocedet & simul ensen distingeret. illud cauendum, ne suis uiolento capitis motu, & uehementi in lanceam impulsu, & impetu salus uenabulum elidat, & uenatorem comminus inuadat, quo facto, in terram ille pronus incumbat oportet, & ad solum se comprimens stirpes aut cespites tenaciter apprehendat: sic enim sito corpori nihil suis dentibus fera nocere, nec infra ipsum subicere potest, sed ambiens calcit, foemina etiam mordet, Hucusq; Pollux. ¶ Canibus capiuntur apri ac lupi, sed cum auxilio uenatorum, nam raro solieos aggredi audent, nisi mastini fortissimi & audaces fuerint. Sed pro capiendis apris requiruntur pili fortes (uenabula ualida) circa ferrum prominentibus crucis instar (hoc est, transuersis) obstaculis, (ea quidam ridiculè nominant, sufficit: quod ferrum eousq; in corpus adigi satis sit, cum non possit ulterius.) Hos uenatores quum aprum uident indignabundum accedere, in terram obfirmant, & cum accesserit uulnerant, prohibentibus ne in ipsos irruat obstaculis. Paruus interim catulus ad hoc instructus per uiam it, & sic à canibus & socijs uenationis occiditur, Crescentienfis 10. 29. Robusti canes uenatici tum contra alias feras tum contra apros immittuntur, ut in Canum historia prosequutus sum. De his Oppianus, Tauros (inquit) & leones inuadunt, καὶ σῶας ὑβεισῆρας ἐπαίξαντες ὀλεσσαν. Aetoli canes celeres & sagaces, uenantur apros, ut in canibus ex Gratio retuli. Galli sub nomine leporariorum, suarios etiam lupariosq; canes comprehendunt, Budaeus. Canes mastini, quos Galli uocant Alans uautrez, id est Alanos uel tros, ut recentiores aliqui uocant, (ut Fr. Aluinus), capitibus & auriculis magnis, labris crassis, aduersus urfos et apros emittuntur. Apri in syluis saepe dentibus canes occiderunt, Varro. Aper cum exit è cubili uel lustro suo canibus uisis uocem aduersus eos emittit, quod Galli dicunt rendre les abbais. ¶ Apri & cerui apud Tyrrenos cum retibus & canibus musica adiumento capiuntur, ut in Ceruo recitauimus ex Aeliano. ¶ Venator (inquit Xenophon) in apros canes comparet Indicas, Cretenses, Locrenses, Lacanas: sagenas, iacula, uenabula, tendiculas, (ἀρκυς, ἀκόντια, προβόλια, ποδὸς ῥάβδος.) Primum igitur canes hoc ex genere esse oportet, minimè uulgares, ut paratae sint cum fera pugnare. Sagenas autem eodem lino quoleporum, (iusserat autem supra leporum sagenas ex tenuissimo lino Phasiano uel Carthaginensi confici, filis nouem) filis quinque & quadraginta, & chordulis tribus: ita ut unaquaq; chordula (τὴν ὄ) filis quindecim constet, & longitudo sit à fastigio macularum (ἀμμάτων) decem. Laqueorum (βρόχων) autem altitudo cubitalis. Plagae dimidio crassiores sagenis, (οἱ δὲ περιέδρομοι ἡμιόλοι τοῖς βρόχων πλάγας) 30 extremae earum per annulos exeant, sufficient uero quindecim. Iacula uariae sint, quae lanceas habeant satis amplas & leuigatas, hastiliaq; (ῥάβδους) ualida, (ἔχοντα τὰς λόγχας ὀπλισμέναις καὶ φυκράς, lego φυγκράς ex Polluce, id est, quae lanceas habeant bene latas, & nouaculae instar acutas. In lexico Graecolatino fungus exponitur leuigatus.) At uenabula primum lanceas habeant longitudine πεντηκταλίσσος, id est quinque palmorum, & in medio fistulae dentes, (κνώδοντας), ualidos fabricatos, & hastilia cornea (ex corno arbore) crassitudine hastae. Tendiculae seu pedicae tales sunt, quales pro ceruis fiunt. Sed uenationis comites adsint, fera enim à multis uix capi potest. Quomodo autem singulis quibuscunq; uti conueniat, ostendam. Primum igitur cum ad locum uenerint, ubi aprum esse conijciunt, canum gregem subducere oportet, & soluta una ex Lacanis, reprimens alias cum cane circumeat. Cum uestigia deprehenderint indagando, sequatur deinceps quo tenor duxerit. Sed uenatoribus 40 etiam multa indicia aprum prodent, in mollibus locis uestigia, in syluosis ramorum fragmenta, ubi arbores fuerint dentium uulnera. Canis uero ut plurimum ad syluosa indagando perueniet, quod in his locis fera plerumq; recumbit, nam hyeme minus frigida sunt, minus calida aestate. Cum ad cubile peruenierit, latrat: ille uero ut plurimum surgere non solet. Sumat igitur canem, & ipsam cum alijs omnino procul à cubili religet, & sagenas ad diuortia (ὄρεως, δύσορμα paulò post uertit loca quae facile adiri non possunt) tendat, laqueos iniiciens ad syluas truncos bicipites, (ἐπιβάλλοντα αὐτὸν βρόχος ἐπὶ ἀποχαλιδώματα δ' ὕλης δικροῖ.) Iplius autem sagenae longo producto sinu tibicines (ἀντιείλας) intrinsecus faciat, subiectis utrinq; ramis, ut in sinum per laqueos splendor lucis (αἰ αὐγαὶ τοῦ φέγγους, codices quidam corrupte habent, αἰ αὐτοὶ) prorsus insiliat, & accurrenti ferae pars interior perquam lucidissima sit. Plagam (περιέδρομον) ab arbore ualida religet, non à stipite, (καὶ μὴ ἐκ ῥάχου, non à uirga aut 50 frutice, ῥάχοι sunt fasciculi lignorum, aut uirgae tamaricis; uel planta spinosa sepibus apta, rhamnus nimirum,) Hesy chius, Varinus, ῥάχος, σκόλοψ ὁ ἀκανθώδης, Varinus.) stipites enim nudis in locis inueniuntur, (συνέχοντα γὰρ ἐν πῶς ψιλῶς αἱ ῥάχοι.) Vtrinq; uero arborum ramis claudat ea etiam quae facile adiri non possunt, (τὰ δύσορμα,) ut in retia cursum nusquam declinans intendat. Retibus tensis, ad canes redeant, omnesq; soluant, & iaculis uenabilisq; sumptis procedant. Canes aliquis hortetur qui peritissimus sit, reliqui deinceps ordine sequantur, magnis interuallis alius ab alio distantes, ut fera discursus late satis pateat. Nam si aper in confertos inciderit, periculum est ne faucientur, nam in quencunq; irruerit, per iracundiam laedit. Porro canes cum iam cubili propius fuerint, incitentur & immittantur à uenatore, excitatus ille consurget, & quaecunq; canis à fronte se illi opposuerit, eam reijciet, (ἀναρρίψει.) Irruet autem cursu (sponte in retia;) sin minus, necesse est persequi. Quod si preceps fuerit locus, in quo eum sagenae detinent, statim exurget: si planus, ab initio stabit ibidem inhaerens; incumbet tum uero canes. Simul etiam uenatores oportet intētos in eū (cautè, ne canes feriant) tela

- tela conficere, & circumuenientes à tergo & eminus lapides mittere, donec retibus se ingerens plagam eorum intenderit. Tum eorum qui ad sunt peritissimus & robustissimus, uenabulo progressus à fronte percutiat. Quod si petitus ictusq; telis, non satis se retibus ingesserit, sed in accedentem se conuertat & instet occurfu, (*ἀλλ' ἐπανιείς ἔχῃ πρὸς τὸ πρὸσόντα πρὸς δρομήν ποιοῦμενος*;) necesse est sumpto uenabulo accedere. Id tenendum est manu laua antèrius, dextra posterius, illa enim dirigit ictum, hæc urget & impellit. Pedes autem manus sequantur, lauus lauiam, dexter dexteram. Itaq; accedens uenabulum obiciat, cruribus non multò maiore spatio diuaticatis, quàm fieri à luctatoribus solet, (*ἢ ἐμπαλιν*, lego ἢ *ἐν πάλιν*, ex Polluce;) sinistro latere interim ad manum sinistram conuerso. Diligenter autem feræ oculos inspiciat, capitis illius motum obseruans, & uenabulum porrigat prouidus, ne aper
- capite rotato de manibus ei excutiat. Venabulo enim interdum cum impetu eliso in uenatorem pergit. Hoc si cui contigerit, pronus in ora cadat oportet, & uirgulta inferiora (*τῶν ὕλιν κατωτέρων*) cōprehendat. nam si hoc modo inharens procubuerit, fera præ incuruitate (*ἐπὶ τὴν σφόδρην*) dentium corpus adipisci non potest, erectum uerò aut stantem sauciari necesse est. quamobrem aper uenatoris corpus attollere tentat: quod si nequiuert, obambulans proterit. Huius autem rei liberatio una tantum superest: cum in hac angustia deprehensus fuerit, tum ex comitibus aliquis cum uenabulo accedens, suem irriter, immissuro similis, non tamen immittet ne iacentem feriat. Hoc aper ubi animaduenerit, omisso eo quem premebat, contra irritantem præ ira & furore conuertitur. Tum ille celeriter exiliat, memor cum uenabulo exurgendum esse; nam nisi uincenti salus honesta non est. & rursus inuadat sicut antea, ferrumq; inter scapulas dirigat, qua parte iugulum est, (*ἢ ἐσφάγην*, Pollux uidetur legisse, ἢ *ἐσφάγην*), quod placet. hoc sensu, ferrum inter scapulas, aut medio inter supercilia loco adigat;) & obnixus uenabulo acriter incumbat. Saucius aper furens progreditur, & nisi lanceę dentalia (*κνώδοντες*) prohiberent, per hastile se trudens ad eum ueniret qui uenabulum tenet. Est enim fera adeo feruida, ut canū pilos quos dentibus forte perstrinxerit, amburat: & pili recens occisi dentibus admoti contrahantur, (ut in B. diximus.) Cæterum si fœmina in retia inciderit, cauebit uenator ne impulsus cadat: quod si contigerit, proteratur necesse est ac mordeatur. Non est igitur sponte cadendum, si quis uerò inuitus ceciderit, ei non aliter surgendū est quàm sub masculo. Cum uerò furarexerit, uenabulo percutiat oportet, quoad eam occiderit. Porro capiuntur hoc etiam modo: Retia illis in transitu saltuum (*ναπῶν*) ponuntur, ad nemora, ad ualles, ad cliuos, (*τραχίαι*.) IncurSIONES uerò (*εἰσβολαί*, uenatorum scilicet in hæc loca cum tumultu irruentium, ut suem excitent,) fiunt in agros, in
- paludes, in aquas. Qui iussus est, retia cum uenabulo seruat, alij canes agunt, optima quæq; locorum scrutantes: & cum primum inuentus fuerit, agitur. Vbi iam in casses inciderit, retium custos accedat sumpto uenabulo, & utatur quemadmodum diximus, si non inciderit, insequi oportet. Capitur etiam dum medio aestu premitur canibus. Nam licet uiribus præstet, præ nimio tamen anhelitu fatiscit. Pereunt autem multæ in eiusmodi uenatione canes; quinetiam uenatores ipsi periclitantur. Cæterum ubi cursu fatigatum petere coguntur, siue in aqua, siue in rupis secessu fuerit, siue ex opaco exire noluerit; ubi nec rete illum, nec aliud quicquam prohibet cominus cum appropinquante congreddi: nihilominus adire oportet, ut magnitudo animi cuius gratia hi labores suscipiuntur, declaretur. Utendum est aut uenabulo, & corpore ita composito, ut dictū est. nam ita etiam si quid aduersi acciderit, non in ipsum aut inscitiam eius culpa reſcietur. Ponuntur uerò ipsis tendiculæ, (*ποδὸσπαλαι*), in
- eisdem locis sicut & ceruis. Observationes egdem sunt, et cursus, (*μίσθρομαι*, insecutiones,) & aditus, & usus uenabuli. Porro catulos earum capi uix contingit. neq; enim ab eis discedunt, donec adoleuerint. & cum eos canes inuenerint, uel aliquid ipsi præfenserint, statim se abdunt in syluas, & sequuntur eos ubicunq; fuerint parentes utriq;: quo tempore sauiore sunt, & pro illis acrius quàm pro seipsis pugnant: Hæc omnia Xenophon in libro de uenatione, ex Omniboni Leonicensi interpretatione per nos emendata. ¶ Germani circa aprorum uenationem propria quædam uocabula & locutiones proprias habent: ut sunt, *«An macht ein hag. bindt seiler an. stellt garn vñ weertlicher. Sie suw wirt gehert/ loufft/ nimpt ein seil/ hat scharpffe waaffen/ frist oder erschlecht vil hünd oder lüt/ wirt gestochen.*
- ¶ Viuaria aprorum cæterorumq; syluestrium, primus togatigeneris inuenit Fuluius Hirpinus, qui in Tarquinienſi feras pascere instituit, nec diu imitatores defuere L. Lucullus & Q. Hortensius, Plinius. In leporario pater tuus Axi præterquam lepusculum è uenatione uidit nunquam, neq; enim erat magnum id septum, quod nunc ut habeant multos apros ac capras, (capreas,) complura iugera maceris concludunt. Non tum (inquit) cum emisti fundum Thusculanum à M. Pisone in leporario apri fuerunt multi, Varro. Et alibi, Leporarij species duæ sunt, in altera est aper, caprea, lepus; in altera apes, colear, glires. Et rursus, Apros quidē habere posse in leporario, nec magno negotio tibi est, captiuos, & cicures qui ibi nati sint, & pingues solere fieri, scis inquam Axi. Nam quem fundum (in fundo, quem) in Thusculano emit hic Varro à M. Pisone, uidisti ad buccinam in flatam certo tempore apros & capreas conuenire ad pabulum, cum è superiore loco è palæstra effunderetur apris glans, &c. ut in Lepore scripsi. ¶ Extat Gordiani sylua memorabilis picta in domo rostrata Cn. Pompeij, in qua picta etiam nunc continentur, apri 150. ibices 200. &c; hæc autem omnia populo rapienda concessit die muneris quod sextum ædebat, Capitolinus in Gordiano 1.
- ¶ Plutarchus in Commentario de causis naturalibus, uersum hunc ceu prouerbio iactatū citat,

Μένειν νυνδὲ ὕδρ, ἀνεγείνη ἀγροτέα οὖς, hoc est, Non pluet post noctē, qua sus agrestis pepererit. Sues cicures sapius pariunt ac diuersis temporibus, feræ nō nisi semel, idēq; iisdem ferme diebus, nimirum ineunte aestate. Vnde negant fore pluuiam posteaquam sus agrestis pepererit, nimirum exactis iam mensibus pluuijs. Per iocum usurpari poterit, si dicamus, res fore tranquillores posteaquam morosus ac rixosus quispiam animo suo morem gessit, Erasmus.

F.

Suis caro uiscosa est & frigida, & maximè cum uicinior est lacti: ferī tamē minus quāman suetū. Caro porci tum ferī tum cicuris, facile concoquitur & cito descendit, multū nutrit, et succum gignit crassum ac uiscosum, Auicenna. Plura leges in Sue F. non procul initio ex Galēno & alijs. Caro aprina leuis concoctionis, meliorq; domestica: item ualentissimi generis & plurimī alimēti, auctore Plinio. Celsus. Hippocrates ait, Caro suis sylvatici siccatur, corroboratur, & mouetur. ¶ Primus Romanorum P. Seruius Rullus, pater eius Rulli, qui consulu Ciceronis legem agrariam promulgauit, aprum solidum epulis apposuit, (ut mox ex Plinio recitabo,) Ad quod respiciens Iuuenalis, & sua notans tempora, exclamat: Quanta est gula, quæ sibi totos Ponit apros, animal propter conuiuia natum, Grapaldus. Num pluris nunc tu es uilla illic natos uerres lanio uendis, quā hīc apros miliarios (alijs miliarios scribunt per l. simplex) emis? Varro. Aprī miliarij dicebantur mille librarum, quos solebant in coenīs apponere Romani, Ge. Alexandrinus & Crinitus. Apud Athenæum aper Diapnosophistis apponitur. Mensæ apud Indos imponuntur integri leones, & capreæ, & aprī, Philostratus lib. 2. Rancidum aprum antiqui laudabant, non quia natus illis nullus erat, sed credo, hac mente, quod hospes Tardius adueniens, uitiatum commodius, quā Integrum edax dominus consumeret, Horatius 2. Serm. Rancorem grammatici odoris grauitatem interpretantur, quæ ex uetustate ac corruptione nascitur: & rancidum, quod rancore putidum est.

¶ His addemus quæ de aprī apparatu Apicius scripsit ab initio libri octauī, his uerbis. Aper ita conditur: Spongiatur, & sic aspergitur ei sal, cuminum tritum: & sic manet. Alia die mittitur in furnum: cum coctus fuerit, perfunditur piper tritum. Condimentum aprinum: Mel, liquamen, carenum & passum. Aliter in aprum: Aqua marina cum ramulis lauri aprum elixas quousq; madescat, (id est mollescat, tenerescat, & coquatur:) corium ei tolles: cum sale, sinape, aceto inferes. Aliter in apro: Teres piper, ligusticum, origanum, baccas myrtæ exenteratas, coriandrum, cepas: suffundes mel, uinum, liquamen, oleum modicè: calefacies, amylo obligas, aprum in furno coctum perfundes. Hoc & in omne genus carnis ferinæ facies. In aprum assum iura feruentia facies sic: Piper, cuminum frictū, apij semen, mentham, thymum, satureiam, cnici (aliās anethi) flores, nucleos tostos, amygdala tosta: mel, uinum, liquamen, acetum, oleum modicè. Aliter in aprum assum iura feruentia: Piper, ligusticum, apij semen, mentham, thymum, nucleos tostos: uinum, acetum, liquamen, oleum modicè. Cum ius simplex bullierit, tunc trituræ globum mittes: & agitas cepa & rutæ fasciculo. Si uolueris pingue ius facere, obligas ius albo ouorum liquido, moues paulatim, aspergis piper tritum, & inferes. Ius in aprum elixum: Piper, ligusticum, cuminum, silphium, origanum, nucleos, carenum: mel, sinape, acetum, liquamen & oleum. Ius frigidum in aprum elixum: Piper, carenum, ligusticum, coriandri semen frictum, anethi semen, apij semen, thymum, origanum, cepullam, mel, acetum, sinape, liquamen, oleum. Aliter ius frigidum in aprum elixum: Piper, ligusticum, cuminum, anethi semen, thymum, origanum, silphium modicum, erucæ semē plusculum: suffundes merū: condimenta uiridia modica, cepam, pontica, uel amygdala fricta, dactylum, mel, acetum, merum modicum: coloras defruto: liquamen, oleum. Aliter in apro: Teres piper, ligusticum, origanum, apij semen, laseris radicem, cuminum, fœniculi semen, rutam: liquamē, uinum, passum: facies ut ferueat cum ferbuerit, amylo obligas intro foras, & inferes. Perna aprina ita impletur recens: Per articulum pernæ palum mittes, ita ut cutem à carne separes, ut possit cōdimentum accipere per cornulum, ut uniuersa impleatur. Teres piper, baccam lauri, rutam: si uolueris, laser adijcias, liquamen optimū, carænum, & olei uiridis guttas. Cum impleta fuerit, constringitur illa pars quæ impleta est ex lino: & mittitur in zymam, elixatur in aqua marina cum lauri turionibus & anetho, Hucusq; Apicius 8. 1. & rursus 7. 4. Ofellæ aprugneæ (inquit) ex oleo, liquamine coquantur, & mittitur eis condimentum. Cum coctæ fuerint, superadijcitur his, cum in foco sunt, conditura. Piper tritum: condimentum, mel, liquamen, amyllum: & denuo bulliunt: cum iam bullierunt, sine liquamine & oleo, elixas & sic cas, pipere asperso inferes.

¶ Antequam piper reperiretur myrti bacca illam obtinebat uicem, quodam etiam generosi obsonij nomine inde tracto, quod etiam nunc myrtatum uocatur: Eademq; origine aprorum sapor commendatur, plerumq; ad intinctus additis myrtis, Plinius. Helioabalus exhibuit sumina aprugna per dies decem tricena quotidie cum suis bulbis, Lampridius. Placere & ferī sues. Iam Catonis censoris orationes aprinum exprobrant callum, in tres tamen partes diuiso, media ponebatur lumbus aprugnus appellata. Solidum aprum Romanorum primus in epulis apposuit P. Seruius Rullus, pater eius Rulli, qui Ciceronis consulu legem agrariam promulgauit. Tam propinqua origo nunc quotidianæ rei est. Et hoc annales notarunt, horum scilicet ad emendationem morum: quibus notata quidem cœna, sed in principio, bini terniq; pariter mandantur (aliās, mandebantur) aprī, Plinius. Callum aprugnum & porcus Troianus sumptuaria lege prohibebantur, Volaterranus ex Macro-

Macrobio. Magis calleo quàm aprugnum callum callet, festiuè quidam apud Plautum ludens homonymia huius dictionis calleo, quæ & scire, & callosum esse significat. Quo die Lentulus flamen Martialis inauguratus est, in cœna fuerunt lumbi aprugni, sumina, sinciput aprugnum, Macrobius. Eubulus ἐν Λακωνίῳ apud Athenæum ἡντὶ κατὰ nominat inter cæteros delicatiores cibos.

G.

- Millia remedium ex capra demonstrantur: amplior potētia feris eiusdem generis, Plinius. Eadem ratio circa remedia ex sue mansuero & fero fuerit, nec non alijs omnibus mansuetis & feris: uidelicet ut iidem aut similes utrorumq; effectus sint, secundum magis & minus tantum differentes. quoniam animantium ferarum partes eadem minus humidæ minusq; frigidæ, iidem ex mansuetis animantibus sunt. Apro & sui cicuri cōmunia remedia in aliquot eorum partibus, nempe sanguine, cerebro, maxillis, pulmone, iecore, felle, talis, ungulis, fimo & urina, in Sue iam recitata nō est quod hic repetamus. ¶ Apri cerebrum contra serpentes laudatur cum sanguine, Plinius. Et alibi, Verendorum carbunculis cerebrum apri sanguisq; succurrit. Vide in sanguine suis G. Axungia præstantior est in apris, ut in Sue G. ex Plinio retuli. Lardum apri elixum atq; circumligatum mira celeritate solidat fracta, Plinius ut citat Obscurus quidam. Adeps apri cum melle resinaq; cōtra serpentes laudatur, Plinius. Cum adipe pulmo aprinus impositus, si pedes subtriti sint contusiue offensione, prodest, Idem. Apri & equi adipēs quomodo curentur in Tauro dixi ex Dioscoride: quanquam eius interpretes horum animalium nomina omittunt. Epinyctidas adipe aprino cum rosaceo inungi prodest, Plinius. ¶ Apri cerebrum cōtra serpentes laudatur cum sanguine, Plinius.
- 10° Apri cerebrum ad serpentium morsum ualet, Sextus. Verendorum carbunculis cerebrum apri sanguisq; succurrit, Plinius. Ad carbunculos & dolores ueretri: Apri cerebrū coctum contritum ex melle, & impositum, mirè sanat, Sextus. Cerebrum apri coctum & potatum cum uino, omnes dolores sedat, Idem. Plura de remedijs ex cerebro, in Sue dicta sunt. ¶ Cinis maxillarum apri sanat ulcera quæ serpunt: Idem quoq; confert fractis, Plinius. Vide in Sue. ¶ Dentis sume scobes, diram pleuritida soluent, Nec quatiet pectus tussis anhele tuum, Io. Vrsinus. Potus in pleuritida de expertus: Exhibeatur semilibra, si grauior morbus est: sin minus, uncia duntaxat una aut altera olei lini puri, calidi, cum scobe dentis aprini, quanta super Marcellinum numum exaggerari potest, Io. Kufnerus. ¶ Hoedi, agni, dorcī, apri, cerui, &c. coagula similes naturas sortiuntur, cōtra aconiti potum in uino, & concretum lac in aceto, conuenienter assumuntur, Dioscorides. ¶ Apri
- 5° pulmonem cum melle commixtum, ut malagma superpone pedibus à calciamentis laxis & exulceratis, sanabuntur, Sextus. Dioscorides alios quoq; pulmones, suillum, agninum, ursinum ad idem remedium commendat, nempe quod impositis eis excitandæ in pedibus calceorum attritu inflammationes arceantur. Cum adipe pulmo apri impositus, si pedes subtriti sint contusiue offensione (uel etiam ad perniones, ut alij citant,) prodest, Plinius. Ebrietatem arcet, Vide in Sue. ¶ Iecur apri (κατὰ) recens si arefactum teratur, ex uino potum, contra serpētium canumq; (κατὰ τῶν κυνῶν, lego κυνῶν) morsus auxilio est, Dioscor. Apri iecur inueteratum cum ruta potum ex uino, cōtra serpentes laudatur, Plinius. Iecoris apri fibra, illa potissimum quæ prope fel & iecoris portas est, ex aceto uel potius uino pota contra serpentes auxiliatur, Nicander. Lethargicos excitat iecur aprinum: itaq; & ueternosis datur, Plinius. Apri iecur auribus purulentis instillatū proficit, Sextus. Aluum sistit
- 4° iecur aprinum ex uino potum citra salem, recensq; Plinius: recens ex uino potatū, uentris fluxum mirè restringit, Sextus. In iecore apri inueniuntur lapilli, sicuti in uulgari sue, aut duritie lapillis similes, candidi, quibus contritis & in uino potis, calculos pellī aiunt, Plinius. Plura de remedijs ex iecore apri leges in Sue. ¶ Strumas discutit fel aprinum uel bubulum tepidum illitum, Plinius. sed Marcellus empiricus pro aprino caprinum legit, his uerbis: Fel bubulum uel caprinum ad incipientes strumas optimè facere experimenta docuerunt. nam penitus crescere non sinentur, si eo adfiduè tangantur. Vlcera quæ serpunt sanat fel aprinum cum resina & cerusa, Plinius. Fel aprugnum & oleum amygdalinum parī mensura permisce, tepidumq; laboranti auriculæ instilla, Marcellus. Lienē quoq; sedat potum, ut quidam ex Plinio citant. Coitus stimulat fel aprinum illitum, Plinius. Fel apri cum seuo quolibet positum, optimè placat podagram in præsens, Marcellus. In
- 3° Sue etiam nōnulla de remedijs ex felle apri diximus. ¶ Comitiali morbo testes urinos edisse prodest, uel aprinos bibisse ex lacte equino, aut ex aqua. dantur & suū testiculi, inueterati triticiq; ex suis lacte præcedente uini abstinentia, & sequente continuis diebus, Plinius. Ad caducos: Testiculos apri ex uino uel aqua potato, & curaberis, Sextus. ¶ Remedia ex uestica requirēs inferius in lorio. ¶ Remedia ex talis apri, uide in Sue. ¶ Vngularum aprugnarum exustarū cinis potioni inspersus, plurimum urinæ difficultates iuuat, Marcellus. Vngues aprugni exusti triticiq; in potione sumpti, efficaciter submeiulis prosunt, Idem. Ad inuoluntarium urinæ exitum in stratis: Apri (uel suis, Plin.) ungulas uistas ex uino potui dato, Galenus Euporist. 3. 257. Vide plura in Sue. ¶ Fimum suis syluestris aridum, in aqua aut uino potum, reiectiones sanguinis sistit, uetustum lateris dolorem mulcet, ad rupta & conuulsa ex aceto bibitur, luxatis cum cerato rosaceo medetur, Dioscorides: ex
- 6° quo partem etiam Auicenna transcripsit. Fimi aprini uim ad membra spasmo uel percussu uitata, aut quadrigis agēdis rotæue uulnerata, foris illiti, tum in potu sumpti ad ruptos, uulneratos & euersos, exposui in Sue G. Fimus apri recens, & calidus, præcipuum est remedium contra fluxum san-

guinis è naribus, Liber de nat. rerum. Stercus aprugnum ex uino subactum, & emplastri more impositum, quicquid inhaerit corpori celeriter extrahit & sanat, Marcellus. Et alibi, Tufum cribratumq; & cum melle deteriore coctum & subactum, articulis impositum medetur. Vlcera cætera (præterquam in tibijs cruribusq;) expleantur & purgantur fimo aprino, Plinius. Aprī sterces aridum contritum & potioni inspersum dolores lateris sanat mira potentia, Marcellus. Et alibi, Siccū contritum ex uino potui datum, pulchrè non solum splenis, sed & renum dolori medetur. Lumborum dolores & quæcunq; alia mollire opus sit, cinerem aprini fimi inueterati aspergi potione uini conuenit, Plinius. Luxatis recens fimum aprī, illinitur, Idem. Stercus agrestis aprī & sulphur colatum, & (ex) hemina uini picati potata, coxendices emendat, Sextus. Fimus aprugnus uino remissus tepefactus colatusq; & duorum cyathorum mensura potui datus, ischiadicis saluberrimè medetur, Marcellus. In aceto decoctus, & cum melle subactus, impositusq; plantis uel talis, mitigat eorum dolores, Idem. Aprini fimi cinis inspersus potioni tepidi uini dysentericis medetur, Plinius ut quidam citant. Reliqua de remedijs ex fimo aprī, quæres in Sue.

¶ Remedia ex uesica & lotio aprī, tum simul, tum seorsim. Ad caducos; Lotium aprī cum oxymelite bibat, & remedium capiet, Plinius. Comitiali morbo prodest aprinam urinam bibisse ex aceto mulso, efficacius quæ inaruerit in uesica sua, Plinius. (Idem alibi de fibri urina scribit, adseruari eam optimè in uesica sua.) Aurium dolori & uitjs medetur urina aprī in uitro seruata, Plin. Ad aures minus audiētes: Aprī lotium in uitreo repositum tepefactum auribus instillatum perfectè medetur, Sextus. Urina aprī seruatur in uitro, sed melius in uesica ipsius, quo (quæ) modo ei sublata fuerit, hæc tepens infusa auribus (dolentibus puto & purulentis) unicè prodest, Marcellus. Aprī lotium infusum auriculæ ualde medetur: quod quia uetustum magis prodest, collectum seruari debet in uase uitreo, ut sit ad remedia præparatum, Idem. Et alibi, Aprī lotium in fumo siccatur, & melle liquefactum auri infunditur, & remediatur surdiginem uel dolorem. Porri sectiui succum, & lotium aprī, & oleum cyprinum pari pondere coniunges, & tepefactum auribus instillabis, Marcellus. Aprina urina uiribus eisdem prædita est (proximè autem dixerat taurinam cum myrrha instillatam aurium dolores lenire) priuatim comminuit uesicæ calculos, & potu expellit, Dioscorides. Urinæ incontinentiam cohibet uesica aprina, si assa mandatur, Plinius & Sextus. Vesicam assam (addiderim aprī; aut uerris, nam & uerris uesicæ eandem uim tribuit Marcellus) esui dato per triduum mingentibus in stragulis, Galenus Euporiston 3. 276. Qui urinam tenere non poterit capræ uesicam comburat, & cinerem eius ex aqua cum uini potione bibat, Marcellus; ego non capræ, sed aprī legem rim, quoniam cæteri etiam auctores aprī urinæ hanc facultatem attribuunt, caprinæ nullus quod sciam. Vesicæ calculorumq; cruciatibus auxiliatur urina aprī, & ipsa uesica pro cibo sumpta: Efficacius, si prius fumo maceratur utrunq;. Vesicam elixam mandī oportet, & à muliere foemina suis, Plinius. Vesica aprī rectè aduersum uesicæ dolores in cibo sumitur, ita ut mulier foemina, uir masculi sumat, Marcellus. Ad stranguriam & uesicæ dolorem: Vesica aprī cum lotio infuso si suspensa & passa fuerit donec aquaticus humor effluat, & discortiam dederis māducare his qui patiuntur, mirè sanantur, Sextus. Verris syluatici lotium cum sua uesica in fumo suspensum & adseruat, stranguriosis cum potione mixtum potui datum, efficacissimè prodest, Marcellus. Hydropicis auxiliatur aprī urina, uel etiam uesica, paulatim in potu data, Plinius ut quidam citant. Vide etiam in Sue de remedijs ex urina aprī.

¶ Ad uomitum & somnum: Spuma aprī cum adipe in heminis tribus ad tertias excocta & data sanabit, Sextus.

¶ Quandoquidem uerò & in uenationibus à syluestribus suis læduntur quidam, operæpretium est & de his facere mentionem. Vulnere itaq; ab ipsis incussa grauiora sunt, propterea quod non solum profunda, sed & magna existant. Adglutinatorio autem medicationis ductu ea curare impossibile est. Nam unā cum contusione labia uulnere discindunt, & adurunt. Mutuo enim dentium inter se attritu, ac ueluti ad cotem affricu utuntur, ad uindictam eorum qui eis obueniunt currētes. Adustra itaq; corpora crustam quandam iuxta uulnere labia inducunt. Quare suppuratorium & non adglutinatorium curationis modum in eis adhibere oportet, Aëtius 13. 4. Vlcerebus rheumaticis, id est fluidis non calida sed frigida tam æstate quam hyeme adhiberi debet. Facile enim interueniendū equus ab apro interno poplitis sinu, aut interiori crure uulnus accipit, quod in ulcus rheumaticum degenerat, ac tumor sequitur. huic frigida adhibenda est, & curatio instituenda inungendo medicamentum quod atramento sutorio constat, diachalcanthes uocant. Aut canis caput exempta lingua crematur, & redactum in puluerem superinducitur cataplasmatibus instar, (καταπλάσσειν, nisi leas gas καταπλάσσειν, quod inspergere sonat,) Absyrus in Hippiat. cap. III.

H.

a. Aper dicitur quod in asperis locis, senticetis & montibus insonis uersatur, ut refert Varro libro quarto de lingua Lat. nisi à Græcis quod hi κᾶπροι. Sed forte à dentium etiam aut animi asperitate sic dici potuit. Apris maribus, inquit Plinius, in coitu asperitas plurima. Ego tamen à Græca uoce capros potius per aphæresin primæ literæ sic dictum reor. Aper à ferocitate uocatus est: ab-lata s. litera & p. subrogata, unde & apud Græcos fragros (lego, syagros) id est ferus, dicitur. omne enim quod ferum est & immite, abusive agreste uocamus, Isidorus. Setiger epitheton, à Martiali pro

pro apro absolutè ponitur. *Κάπριος* pro *κάπριος* propter carmen, apud Homerum *Iliad.* μ. *Κάπριος* καὶ *κάπριος*, ὁ πῶς θήλειαν συνδιασελόμενός. Recentiores syagron dicunt, ut onagron, Varinus in *Ἀγροποιον*. *Σύαγρος* non dicendum est, nam ueteres duobus uocabulis semper σὺν ἄγριον proferunt, ut & Homerus, Varinus, Plura uide supra in A. *Ἐν οἷς ἦν καὶ σὺς ἄγριος μέγα λάχρος*, id est magna portio apri, Suidas ex innominato. *Σὺς ἄγριος, σνάγρος*, Hesych. *Σύαγρος*, ὅς ἄγριος, Varin. *Ἀγροτέρη* σὺς, apud ποέτας. *Ἀγροτέρη* πύας, Orpheus in *Argonauticis*. *Σὺς ἄγροκωλός*, Oppianus. *Σὺς καὶ ὄς, ὁ χοῖρος*. *Κάπριος* ἢ καὶ *χλόνος*, καὶ *χαυλιόδης*, ὁ ἄγριος, Varinus: quasi *χοῖρος* semper de mansueto dicatur, quod etsi ut plurimum sit, non tamen perpetuum est. nam Hipponax *ἄγριον χοῖρον* dixit. *Λιθόπριος*, ὁ ἄγριος *χοῖρος*, Varinus. *Λιθόπριος* σὺς quidem pro mansueta segetes depascente à poëta usurpatur, ut pluribus dixi in Sue E. Agriophiros (lego agriochiros), id est porcus sylvestris, Syluaticus. Sic & delphax cum plerumq; & propriè de sue mansueto dicatur, Anaxilas tamen poëta de sylvestri dixit, his uerbis: *τὸς Ἰθρενὸς ὕμῳ ποιήσας δ' ἑλφακας ἀλβιάτας, τὸς δὲ πάνθηρας*, ut Athenæus citat. Apros & leonès per excellentiam antiqui uocabant *θῆρας*, Varinus. Aprum à quo Adonis occisus est, Theocritus *Idyl.* 19. τ' *ἔρ* & *θῆρα* nominat. *μονιός*, sus ferus, qui solitarius est, & non degit gregatim, Diuus Cyrillus in prophetam Oseam scribens, asinum interpretatur, aliqui magnam feram, quæ propter ferociam (*ἰσὶ ἀπὸ νοικῶν*) solitaria pascatur, Hesych. & Varinus. Sunt qui monolycum interpretantur, &c. Cælius: uide supra in A. *μονιός, ἄγριος ὄς, μινονωμλός*, ἢ ὁ *μόνολυκος*, Suidas. *μονοψαδής, μονιός, ἀλμαγέλας*, Hesych. *Ἀχέδωρος*, aper apud Italos, Hes. Varin. *Ἐδ' ὃς ἐς ἄντρον ἀχέδωρος ὄς*, Aeschylus. Et Sciras Comicus Tarentinus, *ἔνθ' ὅτε ποιμὴν ἄξιοι νέμειν βοῖα, οὐτ' ἀχέδωρος νεμόμενος καπρωτέτ*. Nihil mirum autem quòd Aeschylus qui in Sicilia moratus est, multas uoces Siculas usurpauit, Athenæus lib. 9. *κέλεκρος*, *σύναγρος*, Varinus: Suidas addit, καὶ ὁ *πῆς*. *Σύμβρος*, *κάπρος*, Hes. Suem Germani uoce communi *schwyn* appellant; & suem ferum, *ein wild schwyn*: priuatim tamen aliquando feminam ita nominant; ut aprum, *ein wilden äber*, id est uerrem syluaticum. Cæterum qui lautè & uenatoriè loquuntur propria quædam uocabula usurpant. Porcellum enim sylvestrem uocitant *ein frischling*. (Heluetij quidam ueruecem ita nominant.) iam bimum, *ein becker*, adultum aut uetulum, *ein howernd schwyn*, hoc est suem secantem, quòd grandes gerat dentium sicas ad secandum aptas. Scrophæ syluestrem, sive porcorum syluestrium matrem, *ein leen oder bach*.

¶ Epitheta, quorum ea quæ sine authoris nomine sunt, apud Textorem inuenimus. Acer, Vergil. *Aeg.* 10. Agrestis. Arcas. Arcadius. Atalantæus. Conturbator, Martialis. Cruentus, Claudianus. Dentatus. Durus, Propert. lib. 2. Erymanthæus uel Erymanthius. Ferox. Feruidus. Ferus. Fortis. Friendens, Ouid. 1. de Arte. Fulmineus, Statius 2. Achil. Fulmineo spumantis apri sum dente perempta, Martialis de cane Lydia. Fuluius, Horatius 2. de Arte. Furens. Glandilegus. Thuscæ glandis aper populator, & illic multa Impiger, Aetolæ fama secunda fera, Martial. Hirsutus. Hirtus, Ouidius 1. de Arte. Horridus. Hispidus, Seneca in Agam. Maximalius. Marfus. Meleagræus. Minax. Nemoriagus, Catullus in Atty. Quadrupes. Dentescens Sabellicus exacuit sus, Verg. in Ge. Sæulens. Sæuus, Verg. 3. Georg. Sanguineus. Qui Diomedeis metuendus setiger agris, Martialis. Vulnura fecissent, nisi setiger inter opacas Nec iaculis isset, nec equo loca peruia syluas, Ouid. 8. Metamorph. Setosus, Vergil. 7. Aegl. Spumans Vergil. 1. Aeneid. Martial. lib. 14. Fulmineo spumantis apri sum dente perempta, Martial. Spumeus. Spumiger. Strictus. Syluius. Sordidus. Tegeæus Terribilis. Thuscus, Martialis. Et alibi, Thuscæ glandis aper populator. Timendus dente, Ouidius 4. epist. Toruus, Ouid. 2. de Arte. Truculentus. Trux, Ouid. 11. Metamor. Vastator, 9. Metam. Violentus, 8. Metam. Umber, Horatius. Vulnificus, Ouid. 8. Metam. ¶ *Ἀργιόδης*, Homero, uide supra in Sue a. inter Epitheta. *Σύας ἀδουκίῃρας*, id est apros impetuosos, Oppianus. *τὸς Ἰθρενὸς ὕμῳ ποιήσας δ' ἑλφακας ἀλβιάτας, τὸς ἢ πάνθηρας*, Anaxilas apud Athenæum. *Κάπριος ἡνύαλιος δὲ μέγ' ἔφορος ἐν θύρεσσιν*, Oppianus. *χαναχίωτος*, aper syluestris Gaza interprete, Quidam in Lexico Græcolat. *ὄντι σὺς κάπριος ὁλοόφρονος*, Homerus *Iliad.* 9. *δεικνύτω ὄος*, Pindarus. id est, suis in montibus nutriti à uerbo *κίσσαι* quod est nutrire. *εἴρ σιπφάγος*, Homero. *Σύας ὄβρισιῃρας*, Oppianus. *ἢ σὺν χαυλιόδοντα*, Oppianus. *Καυλιόδων, ὁ κεχαλασμένος ἔχων τὸς ὀδόντας, ἐξέχοντας* (extra alios dentes aut os, Hesych.) ἢ ὁ *χράσων* τὸς ὀδόντας, Varinus. aliqui *ἀμφόδοντα*, id est utrinq; dentatum interpretantur, Hesych. *κάπριος, καὶ χλόνος, καὶ χαυλιόδης, ὁ ἄγριος*, Varinus in *Σὺς*. *ἂν ῥοσὴν ὑπὸ χλόνῃ σὺν ἄγριον ἀργιόδοντα*, Homerus *Iliad.* 9. *ἔρ δὲ σὺν ἄγριον χλόνῃ ἔσεν*, Hesiodus in Aspidē. Et mox, *ἀμφόπριος χλόναι πύας, χαροποί τε λέοντες*. Plura epitheta Græca ex Polluce adferam in d. & e.

¶ Aprinus, adiectiuum, sic dici debet secundum analogiam, ut à caper uel capra caprinus, anti qui tamen, ut apparet ex uetustis codicibus, per quintā uocalem in secunda, & per g. in tertia scribunt aprugnus: quo utitur Plinius, callum aprugnum & lumbum aprugnum dicendo. Quæ dixi ut nunciāres, satī ea tenes? s o. Magis calleo quā aprugnum callum callet, Plautus *Perf.* Festiuē sic respondet, ludens homonymia huius dictionis calleo, quæ & scire & callosum esse significat. ¶ *Συθῆραι*, qui apros uenantur, Varinus in *Σὺς*. *Συθῆραι*, fabula Stesichori. Syagros, morbus quidā apicularum, Varinus. Syagria leguntur apud Lynceum, Cælius: (ex Athenæi nono. *σνάγρια*, intel lige *κρέα*.) ¶ *Κάπρος*, pudendum uirile, Suidas. *Χοῖρος* uerò muliebre, ut dictū est in Sue a. *Καπρωταί*, carnes quædam prominentes in natura cameli quas excidunt, Suidas, uide in Camelo E. In suisbus

foeminis pars quæ excinditur uulvæ adhærens, apria nominatur. *λαῖς, κάπρος, λάγνος*, Varinus. Ie-
go, *λαῖσκάπρος*, una dictione, uidetur enim *λαῖς* in compositione augere, ut *λα* & *λαῖς*. *λαῖσσοις, βόπαις*,
Leucadijs, Hefychius, ut *λαῖσκάπρος* forte à capri, id est membri genitalis magnitudine dicatur, ut *λά-
σκυρ* etiam. *λαῖπος, κίναυδος, λάσκυρ*, Hefychius: nimirum à *λαῖ* particula augente, & *πίος*. quan-
quam & *λαῖσιος* apud eundem exponitur *κίναυδος, πόρνη*. *λαῖσκάπραν, λαμυράν*, Idem. Est autem *λα-
μυρός*, elegans, iucundus, facetus, temerarius, loquax: quæ scilicet amatori & libidinoso conueniunt.
Κάπρας, ἀνολασίας, Varinus. *Κάπρανα, ἡ κατωφερὴς ἀπὸ τῆς κάπρας*, Idem. *ὡς σὺν τῇ πόρνη, καὶ κάπρανα*,
Hermippus apud Pollucem 8. 30. *ὡς κάπρανα, καὶ περιπολε, καὶ θρομάς*, Ibidem. *Καπρᾶν*, Venerem ap-
petere, uide supra in c. *Καπελα*, genus saltationis in armis, Varinus. *Καπρῶδες* uerbum legitur
apud Sciram Comicum, his uersibus: *ὔνθ' ὅτε ποιμὴν ἀξιοὶ νέμειν βοτὰ, οὐτ' ἀρχέδωρ νεμόμενος κα-
πρῶζεται*, Athenæo citante. Capridij callopatira apud Athenæum legisse uidemur, est autem capri-
dium, à capro deminutum, quo nomine aprum intelligimus, Cælius.

¶ Icones. Aquilam Romanis legionibus C. Marius in secundo consulatu suo propriè dicauit.
Erat & antea prima cum quatuor alijs: lupi, Minotauri, equi, apriq; singulos ordines anteibant. Pau-
cis ante annis sola in aciem portari cœpta erat, reliqua in castris relinquebantur. Marius in totum ea
abdicauit, Plinius. Festus non aprum, sed porcum simpliciter fuisse scribit, his uerbis: Porci effigies
inter militaria signa quintum locum obtinebat, quia confecto bello, inter quos pax fieret, caesa porca
fœdus firmare solebant. Vulcanus in scuto Herculis uarias expressit imagines, *ἐν ᾧ συνὼν ἀγέλας
χλάνων ἔσται, καὶ δὲ λεόντων ἐς σφέας δερκομύλων, καὶ πύργων τ' ἐμύλων τε*, &c. Hesiodus in Aspide. Aper au-
reus ore humano, uide infra in h. ex Plutarcho.

¶ Plantæ. Chlunion, eryngiū, ut legitur inter nomenclaturas Dioscoridi adscriptas: forte quod
apri radicibus eius utpote dulcibus delectentur. Est enim genus eryngij, quod frequens in Gallia
Narbonensis littoreprehendimus, dulci & odorata radice, odore saporeq; pastinacæ. In meri-
diano orbe præcipuam obtinent nobilitatem palmæ syagri, proximamq; margarides. Vna earum ar-
bor in Chora esse traditur, una & syagrorum. mirum de ea accepimus, cum Phœnice aue, quæ pa-
tatur ex huius palmæ argumento nomen accepisse, iterum mori ac renasci ex seipsa: eratq; cum hac
proderem fertilis. Ipsum pomum grande, durum, horridum, & à cæteris generibus distans sapore le-
rino, quem fermè in apris nouimus, euidentissimeq; causa est nominis, Plinius.

¶ Animalia. Est & piscis capros, id est aper, & capricus: uide in Sue a. Capron aliqui phagrū
piscem nominant, Varinus: nimirum quod spinæ in dorso ei ut setæ fuillæ rigeant, nam & *καπρὸν* Nu-
menius cognominat. Syagrides, pisces quidam Epicharmo, Athenæus.

¶ Propria. Diocletiani dictum fertur, Ego apros occido, sed pulpamento alter uescitur. quod
inde est natum, Agenti in Gallia Diocletiano dicebat Dryas (Dryas mulier uetula, Pomponius Læ-
tus: uidetur autem Dryas de foemina sacerdote uel saga dici, ut Druida de uiro:) Nimum Diocletia-
ne auarus, nimum parcus es. Cui per iocum is, Tunc ero largus, quum imperator fuero. At Dryas:
Noli Diocletiane iocari: nam imperator eris, quum aprum occideris. Ex eo uenationibus deditus a-
pros forte oblatos enixius occidebat, dicti euentum expectans: quo est frustratus, donec præfectum
prætorij Aprum (Arium Aprum) peremit, Cælius. Est & Syagros uiri nomen, ut *ἐῖαγρ*.
Σύαγρ (ut habet Athenæi codex impressus, legendum *Σύαγρ*) Herodoto libro 7. nomen est cuius-
dam Laconis, qui ad Gelonem Syracusanum legatus uenit, ut auxilium ab eo contra Medos pete-
ret. Fuit item Syagros Aetolorum dux. Syagros apud Sophoclem in Amatoribus Achillis, nomē
est canis, sic dicti quod uenaretur apros, Athenæus li. 9. ¶ Aprus, *Ἄπρ*, ἡ, urbs Thraciæ, Steph.
Scythia (Europæa) præter municipia urbibus nitet duabus, Apris & Perintho, quam Heracleam po-
steritas dixit. Rhodopa huic annexa, &c. Marcellinus libro 27. Apros colonia à Philippis abest
clxxxviii. M. pass. Plinius 4. 11. in Thraciæ descriptione. Vallis quædam in Liguria uulgò Por-
cifera dicitur, nimirum ab apris seu porcis feris. Syagra regio Ciliciæ prope Adum & Laërtem,
gẽtile *Συαγρὸς*, Stephanus. Syagros, promontorium totius orbis maximum, in Arabia thurifera,
Arrianus. Messenij & Lacedæmonij tertiam pugnam ad Apri sepulchrum instituunt. Locus hic
(Apri simulachrum) ad Stenyclerum Messeniæ situs est. Herculem enim ibi ad dissectum aprum li-
beris Nelei iusiurandum dedisse, & accepisse ab eis perhibent, Pausanias in Messenicis. Capretæ
populi, ubi Apamia condita est à Seleuco rege, interierunt, Isidoro teste apud Plinium. Capretæ,
uel Capriæ, uel Capriene, *Καπρινή*, insula Italiæ, ultra Surrentum Campaniæ urbem circiter octo mil-
lia passuum, proxima Neapoli, Tiberij principis arce nobilis, & coturnicum multitudine. Caper
fluuius Laodiceam Cariæ urbem cum Lyco & Asopo amnis alluit, Strabo lib. 12. & Plinius 5. 29.
In ora octauæ regionis Italiæ, Ariminum colonia, cum amnibus Arimino & Aprusa, Plinius 3. 15.
Capria, lacus ingens in Pamphylia, ut meminit Strabo lib. 14.

¶ b. *ῥάγρις* mons Atticus aprorum & urforum uenationum præbet, Pausanias. Hippopotam-
is & apris dentes exertos inferior maxilla profert, Pausanias. Hippopotamo cauda & dentes a-
prorum, adunci, sed minus noxij, Plinius. Apri Calydonij dentium exertorum alter longitudine
dimidia ulnæ spectatur, Pausanias. *ὡς μὲν θηροδόντι ἔλασεν οὗς λαοκῶ δολόντι*, Odyss. τ. de Ulyssæ. Eale 60
Aethiopica fera, maxillas habet apri, Idem. Monocerotem Indi uenatur, cauda apro similem, Idem
& Aelianus. ¶ Aprorum pernas nostri uocant, *leuff oder hammen*.

¶ c. Apro-

¶ e. Aprorum lustra, Budæus Græcè φύλοχοι. Ex thynnīs piscibus maximi, similiter ut sues foli & separatim natant: alij more luporum bini proficiscuntur, alij ut capræ gregatim, Aelianus. De robore & iracundia apri ad pugnam, adferam nonnulla mox in d. & e. Εἴ ποτε δ' ἐν ποδὶ σὺνός, βαδύνει τῶν ῥύχχ' τῆν γλῶ, κείρ' τὰ λήϊα, κ' ἡδ' (τοῖς ὀδύσιν) τὰ δ' ἐνδρα, δίγει τὸς ὀδύντας, ἔφειξε τὴν λεωλῆν, λευγροῖς παρέβλεψε τοῖς ὀμμασι, πυρρῶδες ὑποβλέπει, πῦρ ἐκ τ' ὀφθαλμῶν ἀφίησι, τοῖς ὀδύσιν ἀνυπαταγῆ, τῷ πῶς ἀλλήλους κῶμῳ τῶν ὀδύντων ἀρελῆ, κ' ἡδ' τοῖς ὀδύσιν, ἀνοίγων, ἀναρρήγνυς, ἀφρὸς αὐτῷ τοῖς χαυλιδόσι ποδὶ ζῆ, Pollux. Κάσδ' ἐπεσ' ἐν κόνισσι μακῶν, Odyss. τ. de apro.

¶ d. Ἰδμελμένος δ' ἀρ' ἐνὶ προμάχοις σὺν ἑκείνῳ ἀλκήν, Homerus, intolerabilem apri ad pugnam impetum denotans, Varinus in παρὰβολῇ. οὐτ' ἐν πύρ' ἀλῆσ' πόσον μὲν, ὅτε λεοντ', οὐτε σὺνός κ' ἀπρὸς ὀδύσιν, οὐτε μέγισ' οὐμός ἐνὶ σίνεσι μέγα διένει βλεμάνῳ, (ἐνδοσιωδῶς βλέπει,) Homerus Iliad. ε. quantum Panthi filij suis uiribus nimium freti superbiunt. Ὑπέρβυμ', ἀν' ὀργῇ, ἔμπυρος, ὑπέρτατον, Pollux de apro. Plura leges in e.

¶ e. Spumantem aprum ex equo laceffere, irruentemq; ultro eundem mucrone conficere, Budæus. Aut spumantis apri cursum clamore prementem, Verg. 1. Aen. Thuscæ glandis aper populiator, & ilice multa Impiger, Aetolæ fama secunda feræ, Quem meus intrauit splendenti cuspidē culter, Præda iaces nostris inuidiosa focis, Martialis lib. 7. Fulmineo spumantis apri sum dente perempta, Quantus erat Calydon, aut Erymanthe tuus. Idem libro 11. in epitaphio canis Lydiae, Site delectant animosa pericula, Thuscis (Tutior est uirtus) insidiemur apris, Idem libro 12. ad Priscum in leporum uenatu equo nimis præcipite periclitantem. Nanc; sagacius unus odoror, Polypus an grauis hirsutis cubet hircus in alis, Quam canis acer ubi lateat sus, Horatius 12. Epodon. Sæpe uolutabris pulfos syluestribus apros Latratu turbabis agens, Vergilius in Georg. Ceruus, aprum, ursum dimissos, canis Indicus Alexandro donatus tanquam se indignos contempsit in solū uerò leonem insurrexit, ut in Cane robusto dixi ex Aeliano. Actus aper setis iram denunciat hirtis: Et ruit oppositi nitens in uulnera ferri, Pressus & emissio moritur per uiscera telo, Ouid. in Halieut. Lepolemus quidā (ut scribit Apuleius lib. 8. de asino aureo) cum uenaretur assumpto Thra syllo cuius uxorem amabat, ut in uenatione eum occideret, & à fera occisum mentiretur: ad feruidos diffonosq; canum latratus, aper immanis atq; inusitatus exurgit, toris callosæ cutis obesus, pilis inhorrentibus, corio squalidus, setis insurgentibus spinæ hispida, dentibus attritu sonanti spumeus: oculis flammeus, aspectu minaci, impetu sæuo, feruentis oris, totus fulmineus: & primum quidem canum procaciores, qui comminus cōtulerant uestigium, genis hac illac iactatis, confectos interfecit, deinde calcata retiola, qua primos impetus reduxerat, transiit, &c. Et mox, Bestia genuini uigoris non oblita, retorquet impetum, & incendio feritatis ardescens, dentium cōpulsu, quem primum insiliat contabunda rimatur, &c. Thra syllo aper furens inuadit iacentem: ac primo lacinias eius, mox ipsum resurgentem multo dente laniauit, &c. Συδῆραι, qui uenantur apros, Varinus in Σύς, Συοδῆραι fabula est Stefichori. Pollux de apro, Τραχὺς δὲ πῶς ὀργῇ, ἀκρότερος τ' θυμῷ, δύσμαχος, δύσσταλτος, δύσχαρής, πτωδῶν, πτωρῶν, ἑμπίπλων, ἀνατρεπών, ῥύμη ὑπὸν, ῥόβος συμπεροχωρῶν, βίαιος τ' ὀργῇ, δύσκινητος, δύσκαταγώνιος: καὶ τὰς ἀρκύς δακνύειν ἄρ, καὶ τὰς σάλικας ἀνατρεῖν, καὶ τὰ δένδρα προρῆκε ἐκτρέφειν, Hæc ille. Et alibi, Σὺν καὶ κέπερ συνέρηνυδαν εἰποις ἄρ. Achilles adhuc puer, λέοντα ποσσὶν ἀεροτότοις ἐπρασσε φόνον, κέπερ τ' ἔναρε, Pindarus. Et alibi, Ὑφ' ἄρμασιν ἵππων, ἐν δ' ἀρότρον βῆς, παρὰ ναῦν δ' ἰδύνει τάχιστα δελφίς, κέπερ δὲ βελάνοντα φόνον κύνα δὲ τλάθυμον ἐξόρῃ: ut citat Erasmus in prouerbio, Equus in quadrigis, in aratro bos. Hercules uenando sagittis petit, ἢ σῦας, ἢ πῶρην κεραῖν, Orpheus in Argon.

Ἰθυσαν δὲ κύνας ἐποῖτο, οἱ τ' αὐτὸν κέπερ Βλημάνῳ αἴψωσι πῶς κέρω θυρητῶν. Ἔως μὲν γὰρ τεθεοσι δαῖράσσαι μεμαώτες, Ἀλλ' ὅτε δὴ ῥ' ἐν τοῖσι ἐλίξετο ἄλλ' ὑπεποιδῶς, Ἀψ' ἀνεχώρησαν, δὴ τ' ἐπρεσαν ἄλλουδ' ἄλλ', Homerus Iliad. ε. ὡς δ' ὅταν ἐν τε κύνοισι καὶ ἀνδράσι θυροῦσι, Κάπερ' ἢ λέων σφίρειτ' διένει βλεμάνῳ, (&c. ut in Leone e. recitauī,) Idē Iliad. μ. Apud eundem Odyssæ τ. Autolycus cum filiis & Vlyssæ ex filia nepote in Parnasso mōte uenatur, οἱ δ' ἐς βῆσσαν (pedem montis) ἱκάνον ἐπακτῆρες, πῶς δ' ἀρ' αὐτῶν ἵχνη ἐρδυνῶντες κύνας ἵκταν, sequebantur Autolyci filij, cum quibus Vlysses ἦεν ἄγχι κυνῶν, κραδῶν δολιχόσκιον ἔγχος. Ἐνθα δ' ἀρ' ἐν λόχῳ πυκνῇ κατέκειτο μέγας σὺς, τῆν μ' ἀρ' ὅτ' ἀνέμων δίαει μὲν ὕψρον ἀγνῶν, οὐτ' ὀμβρ' περάσκει δαίμωνες, ὡς ἀρ' πυκνῇ, ἦεν, ἀτὰρ φύλων ῥῆν χύσις ἡλιδά πολλή, τὸν δ' ἀνδρῶν τε κυνῶν τε ποδὶ κῆρυτ' ἡλθε πῶδοιρ, εἰς ἐπάρχοντες ἐπῶσαν, ὅ δ' ἀντί' ἐκ φύλοχοιο, φείδας ἐς (aliās εὔ) λεωλῆν, πῦρ δ' ὀφθαλμοῖσι δεδηκῶς, Σπῖρ' αὐτῶν χερσὶν, ὅ δ' ἀρ' ἐπῶσαν ὀδύσιν, ἔσονται ἀναρχομένη δολιχὴν δέν χερὶ παχύν, οὐτάμηναι μεμαῶς, ὅ δ' ἐμν φθάρμην ἔλασιν σὺς, γανὸς ὑπὲρ, πολλὸν δὲ δειφύσει σαρκὸς ὀδύν, Δικεῖφας αἴψας, ὅ δ' ὅσον ἵκετο φῶτος, τὸν δ' ὀδύσιν ὅττις, τυχῶν ἡδ' ἐξιδὼν ὁμοῖν, Ἀνέκρ' ὅ δ' ἡλθε φαεινὸς δ' ἀρὸς ἀκκῆν, Κάσδ' ἐπεσ' ἐν κόνισσι μακῶν, ἀπὸ δ' ἐπῶτο θυμός,

Carmon quidam dum uenaretur in Tmolo monte, ab apro percussus, ὑπὸ κέπερ πληγῆς, obiit, Plutarchus de fluuijs in Pactolo. Apri quidem, ut Plinius scribit, percutiunt, foemina mordent. Sed plures quos apri occiderunt, in h. memorabimus. ¶ Προβόλιον, uenabulum: genus hastæ quo utuntur ad uenationem aprorum, Suidas & Varin. Hesychius interpretatur σβύννη (malim cum n. simplici) ἔχον μετὰ τῷ ἀκμῇ πρὸς βολῆς, hoc est, uenabulum quod post aciem lanceæ, eminentia habet obstacula,

quæ supra in E. *κνώδοντες* ex Xenophonte nominauimus. *λόχαις συοφόντοι*, Lucillius in Anthologia 2. 28. Sibinam (melius, Sibynam) appellant Illyrii telum uenabuli simile. Ennius, Illyrii restant siccis sibynisq; fodentes, Festus. *Φέρε τὴν συβύνην* (lego *σιβύνην*) καὶ *πλατύλεγχον*, Alexis apud Pollucem 10. 31. *Συμβύνη*, (sed ipse literarum ordo *συβύνη* scribendum requirit. ego malim *σιβύνη*, per iōta in prima syllaba, & ypsilon in secunda) καὶ *βόλιον*, ἐμβόλιον, Hesychius. *Σιβύνη*, ὅπλον δόρατι παρὰ πλοῖον, Varinus: ἀκόντιον ῥωμαϊκόν, Suidas. *Συβύνη* uerò, ἡ δερματίνη αὐλοθήκη, ἡ φαρέτρα, Varinus. *Ἐρυμάνθοι* ἔσθ' ὄντι σύγχροι καὶ πινάκων τετραγώνων χρυσομήτρων σκύναις (lego *σιβύναις*) ἀργυραῖς διαπεπερομένοις περιεφέροντο ἐκείων, Athenæus in conuiuio Carani Macedonis, libr. 4. *Διπνόλοφ*. *Σίγυνη* & *σίγυνος*, paruum scutum. item hasta ē ferro solida, *δένυ δλοσίδ' ἡρόν*, qualis olim fiebat ad suum uenationem, propter nimium feruorem & robur huius feræ. unde & *σίγυνος* dictus uidetur quasi *σύνικαιος*, ὁ τὸ σὺς κύνων δινεῖ κρυτῶν. Cyprii uerò *σίγυνος* uocant δόρατα id est hastas, Varinus. *Σίγυνον*, ἐμβόλιον δλοσίδ' ἡρόν, Idem. *Σίγυνος*, καὶ *σίγυνος*, τὰ δόρατα παρὰ Μακεδόσι. Τόνδε παρ' Ἡρακλεῖ θῆκε με τὸν σίγυνον ἐκ πολλῶ πλειόνῳ, Ἐρ' ἐπηράματι. καὶ ἀλλαχῶ, Τὸν κύνα, τὸν πήραν τε, καὶ ἀγκυλόγοντα σίγυνον, Suidas: unde apparet penultimam modo corripi, modo produci. *Σίγγυνοι* (melius *σίγγυνοι*, requirente etiam literarum ordine) τὰ ξυστὰ δόρατα, ἢ αὖ δλοσίδ' ἡρόν ἀκόντες, Hesychius. *Ζιβύνη*, δλοσίδ' ἡρόν ἀκόντιον, ἢ λόχη, ἢ σάβη, ἢ μάχαιρα, Idem & Varinus. *Ζιβύνναια*, λογχίδα μικρά, Idem. *Ζιβύνη*, δλοσίδ' ἡρόν ἀκόντιον, ἢ σάβη, τὸ ψελλῶ, Varinus. *Σίσυνον*, δένυ, Hesychius. Varinus per *v*. simplex habet. Ferunt difficiles paratus statim solui, cum quis tectum, in quo sit grauida, transmiserit lapide, uel missili ex his, quæ tria animalia singulis ictibus interfecerint, hominem, aprum, ursam, Plinius. Galli quod ex capto apro et mactato canibus obijcitur pascendis, ceu merces laboris, uernacula lingua uocāt la fouaille dung 10 sanglier, (quod fiat sur le fœu, id est ad ignem,) quidam Latine uiscerationem interpretantur. eandem si de ceruo fiat, curee nuncupant. Taifalorum gentem turpem ac obscœnæ uitæ flagitijs ita accipimus mersam, ut apud eos nefandi concubitus lædere copulentur maribus puberes. Horum si qui iam adultus aprum exceperit solus, uel interemerit ursum immanē, colluuione liberatur incesti, Marcellinus libro 31.

¶ Adrastus oraculo iussus filias coniungere apro & leoni: cum uenirent ad eum Tydeus apri, & Polynices leonis pelle induti, illis elocauit, Varinus in *Ἰδιῶτες*. ¶ Apud Calphurnium Aegl. 6. ceruus quidam monile gerit, in quo pendulus apri Dens sedet. Nostri etiam hos dentes argento clausos puerorum collis appendunt, ut & ossa palmularum, ut dentium emissio iuuetur, dum istis mandendis exercentur gingiua.

¶ f. In niue Lucana dormis ocreatus, ut aprum Cœnem ego, Horatius Serm. 2. 3. Vmber & signa nutritus glande rotundas Curuet aper lances, carnem uitantis inertē, Idem 2. Serm. Quamuis Putet aper, rhombusq; recens, mala copia quando Aegrum sollicitat stomachum, Ibidem 2. 2. Sumine cum magno lepus, atq; aper, atq; pygargus, Iuuenalis Sat. 11. Quanta est gula quæ sibi totos Ponit apros, animal propter conuiuia natum, Idem. Pinguescant madidi læto nidore penates, Flagret & exciso festa culina iugo. Sed coquus ingentem piperis consumet aceruum, Addet & arcano mista Falerna garo. Ad dominum redeas, noster te non capit ignis, Conturbator aper: uilius esurio, Martialis de apro à se occiso. *Κρέει χυδὴν πρὸς οὐκὴ συνῶν, ἐλάφων τε ταχέων*, Orpheus in Argonaut. Sus ferus nihilo minor celebri illo Calydonio sue Dipnosophilistis apponitur apud Athenæum. *Ἰνα 40 τὰ μὲν αἰνεῖται τοῖς παλαιῖς, τὰ δὲ συνάγρια μετὰ τῷ Θίλωρ αὐτὸς ἔχεις*, Lynceus Samius apud Athenæum. *Ἐρυμάνθοι* ἔσθ' ὄντι σύγχροι καὶ πινάκων τετραγώνων χρυσομήτρων σκύναις (lego *σιβύναις*) ἀργυραῖς διαπεπερομένοις περιεφέροντο ἐκείων, Athenæus lib. 4. in descriptione conuiuij Carani.

¶ h. In portentis numerantur tres apri: Erymantheus, Calydonius, & tertius in Olympo Mysia, Grapaldus, nos de singulis ordine dicemus. ¶ Erymanthus mons est Arcadiæ, in quo aprū agrorum uastatorem Hercules domuit, uiuumq; super humeros ad Eurystheum detulit: quo conspecto Eurystheus in æreo uase se abscondit. Aut Erymanthi Placārit syluam, & Lernam tremefecerit arcu, Vergil. Est & sylua & fluuius hoc nomine in Alpheum defluens, ut ostendit Plinius libro 4. Beluam Erymanthiam uastificam legimus apud Ciceronem libro 2. Tusc. Arcades habitant sub Erymantho monte, in quo multi sunt apri, Eustathius in Dionysium Afrum. Dryopes gentem improbam circa Pythonem Hercules eiecit, (*μετῶκισε*;) quod ei uictum petenti cum Erymanthium aprum gestaret, non dedissent, Suidas in *Κάπρος Ἐρυμάνθιος*. Potest & *Ἐρυμάνθιος* scribi per *d*. in penultima. Poëtæ eundem Arcadium, Mænalium & Tegeæum nominant. Fulmineo spumatis apri sum dente preempta, Quantus erat Calydon, aut Erymanthe tuus, Martialis de cane Lydia. ¶ Meleagri & Calydonij apri historiam multis prosequitur Homerus Iliados nono. nos Scholiastæ uerba, qui rem paucis complectitur, conuersa apponemus. Oeneus (inquit) Aetoliæ princeps, cum primitijs anni fructuum dijs immolaret, solam Dianam neglexit. Quamobrem irata illa, aprū immanem Aetolis immisit, qui tum regionem tum incolas perdebat. Aduersus hunc in uenationem prodierunt Calydonij & Pleuronij: primus autem feram uulnerauit Meleager Oenei filius, & pellem eius cum capite, quod uirtutis præmium acceperat, Atalantæ uirgini Arcadi filia Iasi uenationis sociæ, cuius 60 amore captus erat, donauit, quod ægre ferentes filij Thestij, qui auunculi erant Meleagri, hoc est fra tres Althææ matris eius, insidiabantur ei: (& ut alij scribunt, donum illud Atalantæ abstulerunt.)

Ipse

Ipse re cognita alios interfecit, alios fugauit. Quam ob causam Pleuronij Calydonijs bellum intulerunt in cuius initio Meleager matri iratus, patriæ opem non tulit. Cum uero ciuitas iam uastaretur, à Cleopatra uxore persuasus, in pugnam progressus, hostes partim occidit, partim fugatos in præcipitia egit. Cæterum Althæa filio succensens, datam sibi à Parcis tædam (titionem, id est stipitem semistum) concremat, hac enim exusta fatalis erat mors Meleagro, quo defuncto, pœnitudine ducta mater seipsam interemit, (uel, ut quidam scribunt, in rogum filij se iniecit, Varinus in *Μελέαγρος*.) Plura uide in Onomastico nostro in Atalanta & Meleagri nominibus, & apud Quidium Metamor. 8. Sus Calydonius primo circa Oetam fuit, (quare à Lycophrone *ὀϊτάϊος σὺνυξ* nominatur,) deinde in Aetoliam à Diana immissus est, perijt autem in eius uenatione Ancæus Agapenoris pater, Scholiastes Lycophronis. Ancæus Lycurgi Arcadis filius, cum Iasone ad Colchos nauigauit, & postea ab apro Calydonio occisus est, Pausanias in Arcadicis. Dentes habuit plus quàm cubitales, meminerunt eius Homerus, Soterichus (in Calydonijs, ut Scholiastes Lycoph. scribit) & alij innumeri, Io. Tzetzes 7. 102. Eadem ferè quæ Homeri Scholiastes, Varinus quoq; scribit in dictione *Μελέαγρος*; & addit quædam super allegoria titionis quæ Meleagri uitam conseruabat. Quod autem, inquit, Aetoli & Calydonij propter apri caput pugnarint, ut Homerus canit, mirum non est, cum hodieq; multis in locis, & maxime in Lycia, uenatori qui primus ceruum, capram aut aprum attigerit, quamuis inutili etiam ictu, feræ caput pro præmio offeratur. Cæterum Geographus scribit, quod uerisimile sit Curætas & Aetolos pro parte aliqua regionis pugnasse, &c. Varinus. Crommyon terræ quidem nunc est Corinthiæ, antea uero Megarensis, ubi Crommyoniam uersatam fuisse suam, refertur in fabulis, ex qua Calydonium natum fuisse aprum memorant; interq; præclara Thesei certamina unum illud prodiderunt, hanc illius manibus occisam, Strabo lib. 8. Sus Calydonius albo colore & fœmina fuit, ut Cleomenes Rheginus prodidit, Athenæus lib. 9. Feræ olim hominibus multò magis (quàm nostro sæculo) metuendæ fuerunt, ut Nemeæus & Parnasius leo, & Calydonius ac Erymanthius sus, & (alius) in Crommyone terræ Corinthiæ: ita ut diceretur, alias è terra prognatas, alias dijs sacras fuisse, alias in ultionem hominum immissas, Pausanias in Atticis. Qui Diomedeis metuendus setiger agris, Aetola cecidit cuspide, talis erat, Martialis in Xenij sub lemmate, Aper. Et rursus sub lemmate, Porcellus lactens: Lacte mero pastum pigræ mihi matris alumnum Ponat, & Aetolo de sue diues edat. Poëtæ hunc aprum Meleagreum & Atalanteum cognominant. Atalanta canis Aura nomine fuit, quam cum Calydonia peremisset, bruto sepulchrum indigenæ struxere, Cælius. Aristophôn pinxit Ancæum uulneratum ab apro, cum socia doloris Astypale, Plinius. His adscribam quæ in Pausaniæ Arcadicis de hoc apro leguntur. Ancæus (inquit) Lycurgi filius Calydonium aprum sustinuit, licet uulneratus. Et paulò post: Atalanta prima in aprum incidit, & sagittis eum petijt. Harum rerum gratia caput ei & pellis apræ, præmia fortitudinis sunt data. Et mox, In aquilis (id est pinnis templi Tegeatarum) parte priori uenatio apri Calydonij est expressa. In medio potissimum apri hi sunt depicti, una parte Atalanta, Meleager, Theseus, Telamon, Peleus, Pollux, & Iolaus Herculis ærumnarum maxima ex parte socius, Theseij item filij, fratres autem Althææ Prothus & Cometes. Altera parte apri Ancæum uulneratum iam & uenabulum (*πέλεκυ*, securim) emittentem sustinet Epochus. Iuxta eum Castor & Amphiarus Oiclei filius, post hos Hippothus Cercyonis F. Agamedis F. Stymphele F. Postremus Pirithous est. Cæterum dentes apri Calydonij Romanorum imperator Augustus abstulit, postquam Antonium bello superauit. Et paulò post, Alterum autem ex dentibus apri retineri aiunt rerum mirabilium (illic) custodes, reliquos in hortis imperatoris in Bacchi templo est suspensus, lōgitudine dimidiam omnino uenam adæquans, (*τὴν περὶ μέτρον ἢ μίκτος ποιεῖν μένουσιν ἡμῖν μαλιστα ὀργυῖας*.) Et mox, In templo Tegeatarum donaria præstantissima sunt, pellis apri Calydonij, quæ temporis diuturnitate computruit, & pilis omnino est nudata, &c. Hæc omnia Pausanias.

¶ Adrastus natione Phryx, regij generis, quum fratrem imprudens interemisset, Sardis ad Crœsum confugit, & expiatus cum eo habitauit. Per hoc idem tempus apud Olympum Mysiæ, aper eximiae magnitudinis (*σὺν δὲ μέγα γῆμα*) extitit, qui ex hoc monte progressus Mysorum rura peruastabat. Ad hunc conficiendum incolæ à Crœso petunt ut Atyn filium cum uenatoribus aliquot mittat, ille quod in somnis uidisset filium ferrea cuspide periturum, metuens ei mittere noluit, sed alios uenatores absq; eo. Persuasus tamen, mittit: & salutem eius Adrasto commendat. Vbi igitur ad feram peruentum est, Adrastus uibrato in aprum iaculo, non illum, sed Crœsi filium uulneratum imprudens occidit. qua re tantum indoluit, ut quamuis re cognita ignosceret ei Crœsus, sese super bustum filij eius transfoderit, ut copiose scribit Herodotus lib. 1. Scribitur autem *Ἄγρος* per *γ*. simplex, nam alius fuit *Ἄγρος* Phryx ab apro occisus, ut inferius referam. ¶ *Βυζόνιον* nomen est ciuitatis, nam cum apud Noricos populos aper diuinitus immissus regionem uastaret, & omnes eum perempturi nihil proficerent, unus quidam suum inuersum in humeros assumpsit, ut poëtæ etiam de Calydonia sue fabulantur. (nempe quod à Diana immissus agros uastauerit, nō quod aliquis eum in humeros assumpserit.) Quod uidentes Norici acclamarunt uernacula lingua, *Βυζόνιος*, (Vir unus, Latine uoces sunt, non Noricæ, id est Germanicæ,) unde ciuitati nomen impositum *Βυζόνιον*, Suidas. ¶ Suem alatum Clazomenis exortum fuisse auditum est, qui Clazomenios agros uastaret. Quod quidem ipsum in Clazomeniorum finibus Artemon confirmauit accidisse: unde illic locus decantatus, Sus alatus no-

minatur. Id quod si cuiuslibet fabula uideatur, & ego hoc idem non ignorem, tamē de animali dictum facile patior, Aelianus. Inter Casareæ discrimina sæua Dianæ, Fixisset grauidam cum leuis hasta suem, Exiliit partus miseræ de uulnere matris. O Lucina ferox, hoc peperisse fuit: Marialis in libro Spectaculorum.

¶ Ancæus Agapenoris pater ab apro Calydonio interfectus est, ut supra in huius apri mēione retuli. Carmon quidam cum in Tmolo monte uenaretur, ab apro percussus interiit, Plutarchus de fluuijs in Pactolo. Attæ duo fuerunt, alter Syrus, alter Arcas, quorum uterq; ab apro interemptus traditur, Plutarchus ab initio uitæ Sertorij. Attes (Ἀττης) quidam Phryx cum pasceret pecora, & matrem deorum siue Rheam hymnis celebraret, amatus est ab ea, & in honore habitus cum frequenter ei appareret. Quod ægre ferens Iupiter, Atten interfecit, non palam ob reuerentiam matris, sed apro immisso, Rhea post luctum, cadauer sepelijt, & Phryges eundem quotannis uerno tempore lugent, Scholiastes Nicandri. Plura de hoc Atte in Achaicis scribit Pausanias. Idmonem Argonautam aper occidit, Orpheus. Sus Veneri inuisus est propter Adonin ab apro occisum: uide in Sue h. in sacrificio Veneris ex sue. Aper ob Adonidis cædem uinctus ab Amoribus Veneri adducitur apud Theocritum Idyllio 29. Macrobius libro 1. Saturnaliorum Adonin non alium quàm Solem esse docens, Ab apro autem (inquit) tradunt interemptum Adonin, hyemis imaginem in hoc animali fingentes: quod aper hispidus & asper gaudet locis humidis & lutosis, pruinaq; cōtectis, proprieq; hyemali fructu pascitur glande. Ergo hyems ueluti uulnus est Solis, quæ & lucem eius nobis minuit & calorem, quod utrunq; animantibus accidit morte.

¶ Caico Mysiæ fluuius mons Teuthras adiacet, à Teuthrante Myforum rege dictus. Hic cum aliquando uenationis gratia Thrasyllum montem conscendisset, aprum ingentem repertum cum satellitibus persecutus est. Aper ceu supplex in Orthosiæ Dianæ templum confugit. Et cum uenatores quoq; ingrederentur, alta & humana uoce exclamauit, Parce ô rex pecudi deæ, sed Teuthras nihil commotus, eum interemit. Hanc regis improbitatem dea inique ferens, apro uitā restituit: & regem impetigine atq; insania affecit, cuius ille mali pudore in montium iugis remansit. Hac re cognita Lysippe mater, in syluā ad ipsum progressa est cum Polydo uate Cyrani filio, à quo instructa deam boni sacrificijs (Βιβουλίας) placauit. unde cum filium sanæ menti restitutum recepisset, Dianæ Orthosiæ fanum construxit: & aureum aprum ore humano insignem (προπομῆν ἀνθρώπου ἡσκημῆλον) conflare curauit, Plutarchus in libro de fluuijs. ¶ Aprum etiam in malum augurium retulit Melampus. destructionem enim eorum, quæ agenda instituit aliquis iter faciens, cum obuius fuerit, præfagit, Niphus.

¶ Olympiæ in curia simulachrum est Iouis Horcij, à iuramento sic dicti. Is utraq; manu fulmen tenet. Apud hūc moris est athletas, & patres eorum & fratres, gymnastas item, per aprum dissectum iurare (ἐπὶ κάρῃ καὶ τῷ μυνδοῦ πυμῶν) nullo se in Olympiorum certamine usuros esse dolo malo, &c. Caterum in quem usum post athletarum iuramentum conuertant aprum, non in mentem uenit interrogare. Quoniam antiquioribus seculis usitatum fuit in sacrificijs, ut quæcunq; in iureiurando adhibuerant homines, eorum prorsus esu abstinerent. Id quod Homerus uel potissimum significat: Aprum certè, per cuius dissectas carnes Agamemnon iurauit, rem se cum Briseide non habuisse, per præconem scripsit in mare abiectum: ἡ καὶ ἀπὸ σφαγῶν καὶ πρὸν τάμει νηλεὲς χαλκῶ. Τὸν μὲν Ταλθύβιθ' πολὺς ἄλδος ἐς μέγα λαῦμα ῥίψ' ἐπιδνήσας, Βόσιν ἰχθύσι, Pausanias Eliacorum primo. Idem in Messenicis scribit, locum in Messenia esse qui Apri sepulchrum nominetur, quod Hercules illic ad dissectum aprum liberis Nelei iusiurandum dedisse, & accepisse ab eis perhibeatur. Galatæ qui Pefinūntem incolunt aprorum contactu abstinent, nimirum quod Attes, quem colunt, ab apro occisus feratur: quanquam ipsi aliam de eo fabulam narrent, Pausanias in Achaicis. Καπρὸς ὄρν, περὶ μεσσηνίας. Varinus. Σπονδὴ π καὶ ἀλάλχοισιν ἀχρίας χοίρε, Hipponax apud Athenæum. Parrhasij in Arcadia Apollini Epicurio, id est auxiliari, aprum sacrificabant, Gyrardus. Diana in Samo καπρὸς ἀγῶ cognominabatur, Varinus: nimirum quod apri ei immolarentur. Τερπομένη καὶ πρὸς καὶ ὠκεῖς ἐλάφοισιν, Homerus Odysseæ tertio de Diana, propter studium eius circa uenationem. Laphriæ Dianæ apud Patrēles magno in ara igne excitato, apros, ceruos, & alias feras uiuas inijciūt, Pausan. in Achaicis.

P R O V E R B I A.

In saltu uno duos apros capere, est eadem in re duos pariter deprehendere. Plautus in Casina, Iam ego uno in saltu lepidè apros capiam duos, Erasmus. Dubium non est, (inquit idem Chiliadis tertie centuriæ sexta,) quin ad prouerborum classem pertineat quod est apud Maronem in carmine Bucolico: Eheu quid uolui misero mihi, floribus austrum Perditus, & liquidis immisi fontibus apros: Vbi quis optat nocitura, nam uentus floribus inimicissimus, præcipue auster, ob uiolentiam. Et rursus Chiliadis quartæ centuriæ 2, idem repetens, in eum quadrare ait, qui sibi accersit optatue perniciem allatura. Siquidem apri (inquit) non tantum bibunt è fonte impressis pedibus, uerum etiam uolutant sese. Suem iritat, ὅν δὲ λυγρὸν, in audum rixarum dicebatur. Sus enim agrestis prouocatus rectà petit eum, à quo prouocatus est. Sic enim narrant uenandi periti: si quis suæ lancea protensa prouocaret, etiam si iam ille sequebatur alium quempiam, ilico uertere cursum, & in prouocatorem tendere, ne cuspide quidem uitata, Erasmus. Sus agrestis ubi pepererit non pluet: Vide supra circa fil. 60 nem capitis quinti. Delphinum syluis appingit, fluctibus aprum, Qui uariare cupit rem prodigialiter unam, Horatius de Arte.

¶ Emble.

¶ Emblema Alciati, quod inscripsit, Ex damno alterius, alterius utilitas.
 Dum sæuis ruerent in mutua uulnera telis, Vngue leæna ferox, dente timendus aper.
 Accurrit uultur spectatum, & prandia captat. Gloria uictoris, præda futura sua est.

DE TALPA.

A.

- T**ALPAM aliqui murium generi adnumerant, quod ipse non probo. neque enim aliud muribus simile habet præter magnitudinem. quæ & ipsa tamen in muribus uariat. Murium sanè genus omne, anteriores binos dentes oblongos & curuos habet, talpæ non item. Albertus talpam aliter murem terrenum uel cæcum appellari scribit. Sed mures terreni, qui fruges & herbarum radices in aruis & hortis populantur, alij diuerforum sunt generum, ut homonymia cauendæ causa, idem nomen talpis communicari non placeat. Cæcus uerò mus, idem qui araneus propriè cognominatur, ut suo loco diximus. תושמת, tinschemet, uocem Hebraicam Deuter. 14. alij aliter interpretantur: Dauid Kimhi auem, quæ ceteras suo conspectu obstupesciat, R. Salomon ciuetam, ut Galli uocant, id est noctuam. Leuitici undecimo Chaldaus transfert ברתא, baueta, uel bota, id est cygnum. Arabs شاهين, schahin. Persa nomen Hebraicum retinuit. Septuaginta & Hieronymus ibjn. Et Deuteronomij 14. porphyryonem. R. Salomon auem similem muri, Gallicè dictam chaulue fouris, id est uespertilionem. Et rursus Leuitici 11. (ubi legitur: Stellio, lacerta & talpa, hæc omnia immunda, Munstero interprete,) Dauid Kimhi reptile interpretatur, R. Salomon טלפא, talpam. Chaldaus אשחוטא, aschuta. Arabs زامبراز, zambaraz. Persa گورباہ دداح, an gurbah dedach. Septuaginta aspalacè, Hieronymus talpam. In die illa proijciat homo aureos & argenteos deos, in fossuras talparum & uespertilionum, Esaiæ 2. Munstero interprete. Hieronymus uertit, Proijciat homo idola, usque ut adoraret talpas & uespertiliones. Septuaginta, πρὸς κοινῇ τοῖς ματαίοις καὶ τοῖς νυκτερίαις, Verba Hebraica sunt לחפר פרות ולעטלפים, lachepor perot uelaatalephim. Aliqui priores duas uoces coniungunt & pro una legunt lacheporperot, ceu compositam dictionem. Dauid Kimhi in libro Radicum & in Cōmentarijs quoque, docet quosdam existimare sic dici auem quæ fodiat פירוה, phiroth, id est foueas: quosdam reptile à fodiendo dictum. Ipse uoces duas esse putat, & interpretatur, ad fodiendum fossas, ut in Thalmud aliquando פירה pro פירה. Abraham Esra unam dictionem facit, cheporperot, qua significetur auis noctu uolans, interdum se occultans, ut uespertilio. uel, ut alij dicunt, auis quæ noctua uocatur. Chaldaus transfert abominationes aut idola, (secutus nimirum Septuaginta, ut sæpe facit, qui ἀπολλῶν uerterunt:) unde Iudæi quidam suspicantur idola forma illarum auium aut reptilium eos adorauisse. Symmachus infructuosa, Aquila ὄρνις, (quam uocem uidetur pro fossis accipere, nam uerbum ὀρύσσειν fodere est.) Theodotion Hebraicam reliquit. Docti hodie omnino talpas esse putant, à fodiendo sic dictas. Syluaticus barbaras uoces irbea & lagocecos, pro talpa interpretatur, ut guzden Vetus glossographus Auicennæ. Animal uocatum habenium foueas in campis habet, & pugnando uenatur animal dictum pelagoz, quod Auicenna uidetur uocare murrem cæcum, quem nos talpam nominamus. Vtrumlibet uicerit, deuorat alterum, Albertus in Aristotelem 9. 1. ubi nihil omnino tale apud Aristotelem reperio. ¶ Talpa Græce ἀσπίλας uocatur: aut etiam ἀσπλάς, sed rarius. Recentiores quidam, Volaterranus & alij, Græce blactam ἀσπιδάκη, id est à nocendo dici, stultè suspicantur. Blatta enim non blacta scribendum: quæ dictio Latina, non Græca, insecti quoddam genus, non talpam significat. Ex eodem errore natum puto quod scribit Volaterranus, talpas frumentum in area populari, quod blatta ac gurguliones, insectorum scarabeorumque genera faciunt. Ineptissime etiam Albertus talpam Græce colty, uel (ut alibi legitur) koky appellari scribit, quam uocem eum ab Auicenna sumpsisse puto, ut forte Persica sit. Talpa apud Italos

nomen Latinum retinuit. Hispanicè, tópo, qua uoce Itali murem nuncupāt. Gallicè, taulpe. Germanicè *mulwerf*, uel ut Saxones scribunt *molwurff*, quod terram rostro fodiat & reiciat. Heluetij frequentius uocant *schär* uel *schärmus*, ut excitatum ab eis terræ cumulum *schärhusen*. à uerbo *scharren*, quod manibus aut pedibus radere & fodere significat, unde & agrestes mures qui terram fodiunt ut radices deuorent, *schorrmüß* appellantur. Flandri & Hollandi talpam uocant *mol* uel *molmuß*: Angli molle, prima syllaba tantum Germanicæ uocis *mulwerf* uel *molwurff*, ut uidetur, usurpata. Sed Angli etiam want appellant. Illyrij *krticze*.

B.

Terræ Bœotiæ in Orchomenio agro talpæ habentur multæ: at in Lebadico uicino (in Coronea, ut legimus in Mirabilibus Aristot.) nullæ sunt, neq; si aliunde portatæ eò fuerint, uolunt infodere, Aristoteles & Aelianus. quanquam huius interpres Gillius sic uertit, Bœotiæ terræ solum talpis caret, &c. In Bœotiæ Lebadia illatæ solum ipsum fugiunt, quæ iuxta in Orchomeno tota arua subruunt talpæ, Plinius. ¶ Talpæ coloris sunt nigri, (cinerei, Cardanus) pilis mollis, breuis & densi, Albertus. Pilos habent nigrore splendido insignes, qui catulis earum sunt albi, Georg. Agricola.

¶ Aegyptij ut hominem cæcum significant, talpam pingunt, hæc enim neq; oculos habet, neque aliter uidet, Orus. Aut oculis capti fodere cubilia talpæ, Vergil. i. Georg. ubi Seruius, Oculis capti, id est oculis debiles. quum enim cæcæ nascentur, quomodo capti oculis? Quid talpam, num desyderare lumen putas? Cicero 4. Acad. Talpa priuata est uisu, (Hesychius oculis), Suidas. Oculos non habet, lidem in *τυφλόπερ*. Talpa cæcior, *τυφλόπερ ἀπὸ ἀλλαν*, prouerbium in eos qui supra modum cæcutiunt, aut qui minimè iudicant. Nam iocundior fiet metaphora, si quidem ad animum transferatur, Erasmus. Meminerunt prouerbij Suidas & Hesychius. Stesimbrotus ait eas à Terra excacatas esse quoniam fruges perdant, Suidas. Talpam modo quædam oculos habere dixerim, cum tamen omnino habere negem. quippe cum omnino quidem nec uideat, nec perspicuos habeat oculos. Verum si quis prætentam membranam detrahit, locus oculorum apparet, & pars nigra eorundem: situs deniq; & descriptio eadem, quam legitimam conspicui oculi obtinent, utpote cum obducta cute oculi pressi, confusi, oblasiq; essent, dum crearentur, Aristoteles. Et alibi, Generi talparum uisus deest, non enim oculos in aperto id habet: cute tamen detracta, quæ crassiuscula obtenta sedem luminum opacat, oculi intus lacessiti imperfectiq; uisuntur, sed ita, ut partes easdem habeant omnes, quibus oculi integri constant. Habent enim nigricantem illum orbiculum, & quod intra eum continetur, quam uocant pupillam, atq; etiam portionis albidæ ambitionem: sed non tam liquidò, quàm oculi conspecti & eminentes. nec in partem exteriorem apparere hæc possunt, propter cutis obductæ corpulentiam, utpote cum natura inter generandum lædatur, atq; ita opus inchoatum relinquitur. pertinent enim à cerebro, qua cum nervo coniungitur, meatus duo nervosi ualidi ad ipsas oculorum sedes, qui in dentes superiores finiunt, Hæc Aristoteles. Quadrupedum talpis uisus non est. Oculorum effigies inest, si quis prætentam detrahat membranam, Plinius. Talpa dicta est, eò quod perpetua cæcitate tenebris damnata sit, est enim absq; oculis, Isidorus. Talpa loca oculorum habet, non oculos. nam pellem in loco oculorum non habet pilosam, Albertus. Et rursus 1. 2. 3. Talpa (inquit) priuata est oculis, ut uidetur, nihil enim omnino uidet, & errat incedens quum de terra egreditur. sed hoc experimēto cognoui, quod pellis in loco oculorum plana est, & tenuis, alba, sine pilis, & prorsus solida, ut ne uestigium quidem diuisionis appareat. hanc cum cautè incidissem, nihil omnino inueni nigredinis aut materiæ oculorum, sed carnem deprehendi illic humidiorē quàm alibi, erat autem recens capta talpa, & adhuc palpitabat. Sed nil mirum talpam oculis carere, quum extra terram nec uictum quærere nec aliter uersari soleat. uenatur enim in terra lumbricos, ubi oculi ei forent inutiles. Pellem uerò oculorum loco, tenuem, planam & glabram obtinet, ut tenui ad eam luminis reflexione facta, hoc saltem percipiat sub terræ an supra eam sit. Nam supra terrā nisi ad unam alteramue ad summum horam uiuere nequit, Hæc ille. Mihi quidem aliquoties inspicienti, talparum ocelli liquidò apparuerunt, prominent enim extra cutim ueluti puncta nigra, magnitudine seminis milij uel papaueris, nervo affixa. Hæc cum digito chartæ apprimerem, nigro humore eam infecerunt. Quin & eruditus quidam amicus noster, in talpa grauida dissecta foetus aliorum se reperisse mihi narrauit, maiusculis capitibus, in quibus iam etiam oculi apparerent. ¶ Auriculis caret, Albertus. Rostrium habet *ὄσπερ γαλῆς*, id est tanquam mustelæ, Suidas & Hesychius in *τυφλόπερ*: lego, *ὡς μυγαλῆς*, id est tanquam muris aranei. omnino enim simile est; aut, si mauis, suillo rostro, ut magnis parua conferantur. Dentes etiam non ut cæteri mures, sed muris aranei dentibus ferè similes habet, præsertim inferiores, binos enim antèrius coniunctos & oblongos non habet, sed ut canes uel mustelæ utrinq; ad latera singulos habet eminentes, non in utraq; tamen ut illi, sed superiore tantum maxilla. posteriores siue interiores multis cuspidibus ut in mure araneo exasperatos: ut merito *μικροτάτης*, id est pessimos & ualde noxios eam dentes habere Suidas & Hesychius in uoce *τυφλόπερ* scripserint. *Χαυλιδόντα* sunt, quæ dentes habent extra os prominentes, *ὑπερφρεῖς*, ut elephas, sus, talpa, Varinus in *καρχαρόδοντα*. sed sui ab inferiore mandibula fursum tendunt, elephanto & talpæ à superiore deorsum. Lingua est tanta, quantam inferior oris meatus capere potest. Collum inter crura anteriora breuissimum, & propè nullum. Pulmones multæ sunt fibræ separatæ, quæ nullo communi inter se principio coherent. Sicut sunt illi cum corde quod amplectuntur,

Etuntur, multò inferius quàm quis putaret, uentrem uersus. Fel est subflauum. Pedes ursinis simili-
les, Hesych. & Suid. Digiti eius quibus terram fodit, omnino acutis unguiculis amantur, Ge. A-
gricola. Crura ei breuissima & ungues acuti: digiti quinque ante, & quatuor posterius, Albertus: sed
falsus est, nam in posterioribus quoque pedibus digiti quinque sunt, quorum minimus ita spectat intror-
sum, ut negligentius inspicientem lateat. Vola seu palma anteriorum pedum bene lata est, & ma-
num refert, cauo etiam per medium relicto si modice cōprimatur. Ungues in eisdem robusti, & ma-
iores longiores latioresque quàm in ulla animante pro sui corporis modo. Hoc etiam eisdem cruribus
peculiare, quod anteriorem duntaxat partem habeant, ossibus constantē geminis, quæ statim in ar-
mum siue os humeri inferuntur, sic enim fortius fodit. (ad quod illud etiam facit, quod pedes eorūque
10 digiti non deorsum sed ad latera spectant.) Posteriora uero crura, utranque partem, ut murium crura
habent, sed pars quæ infra genu est, osse uno constat, quod paulò infra genu bifurcatur. Cauda bre-
uis & hirsuta est.

C.

De cæcitate talpæ, præcedenti capite diximus. ¶ Liquidius (quàm homo) audiunt talpæ obrui-
tæ terra, tam denso atque surdo naturæ elemento. Præterea uoce omnium in sublime tendente, sermo-
nem exaudiunt: & si de his loquere, intelligere etiam dicuntur, & profugere, Plinius. Auditus eis
acrior sub terra, quàm supra, Mich. Herus. Talpa acri auditu est. & ideo longè in terra trahentes (se-
mouentes) uermes audit. Verum hoc non ex auditus præstantia contingit, sed potius ex commotæ
terræ continuitate. Nam si oblongus meatus sub terra excauetur, in quem aliquis uocem emittat, aut
20 loquatur, longè auditur: sicut & ille qui loquens per hastas & ligna caua quàmuis longa atiditur. Et
hanc ob causam talpa undique circa se oblongos meatus fodit. ¶ Homo nullius iudicij, sed tamen
impendio uerbosus, loquax talpa dictus est populari conuitio. Quod primum dictum est in Iulianū
Capellam, posteaquam uenerat in publicū odium. Nam talpæ nostri ut cæci sunt, ita sunt æque muti.
Rerfert Ammianus libro 17. Erasmus. ¶ Crura habet breuia, quare tardè graditur. Cum iniu-
riam sibi in dorso fieri sentit, mox se resupinat, & pedibus rostroque defendit. Terrā in aruis, magis
uero in pratis & hortis passim egerit, Ge. Agricola. Talpa domicilium sibi parat, Aristot. Terram
pedibus effodere, rostro reijcere uidetur, unde nomen Germanicum *mulwerff*. Adeo autem hoc
opus celeriter & amplè explet, ut qui uiderint primò defossam (a) talpa humū, multum admirentur,
Cardanus. Nullum animal sanguinè præditum (& uiuiparum,) sub terra perpetuò uiuens præter
30 talpam est inuentum, Cardanus. Audio talpas omnes mense Iunio apud nos latibulis suis aliquan-
do egredi, ideoque facilius eo mense capi. ¶ Vita talpæ super (extra) terram, non durat nisi fortè ad
unam aut alteram ad summū horam, Albertus. Theophrastus tradit in Paphlagonia effodi pīces
gratissimos cibis, &c. quicquid est, hoc certe minis admirabile talparum facit uita subterranei ani-
malis, Plinius. Talpæ cum terram per cauernulas subeant, sub terra spirandi facultas eis nō adimi-
tur: Et forsan cuniculorum suorum aditus terra obrutos, idcirco rursus aperiunt, ne respiratio neces-
saria eis intercipiatur, quanquā aliquando in secundum aut tertium diem id facere differunt. ¶ In
cibo lumbricos appetunt, quomobrem amant loca stercorata, & sterquilinijs horum torumque areis pro-
xima. Agunt autem cuniculos suos multò altius quàm subterranei mures. Lumbrici cum talpas sibi
imminere senserint, ad soli superficiem fugiunt. Vermibus uiuunt, in fame etiam terra, Auctor li-
40 bri de nat. rerum. Albertus lumbricis eas uesci scribit, & in fame radicibus herbarū, præcipue frus-
gum. Oppianus talpam *πιοφάγου*, id est herbiuoram uocat, & *λάβρογ ἐδωδής*, id est uoracem. Sema-
per terram fodit, & humum egerit, & radices subter frugibus comedit, Isidorus. Expertus sum (in-
quit Albert.) quod talpa delectatur bufonibus & ranis in cibo. Et aliquando deprehendi bufonē ma-
gnum, quem talpa sub terra pede mordicis apprehensum retinebat: & bufo fugiens iam toto corpo-
re extra cuniculum educto, altam uocem ædebat propter morsum talpæ. Sed ranas etiam bufonesque
talpam mortuam edere expertus sum. ¶ Creatur talpa ex terra simul ac pluuia, Rodolphus qui-
dam: de terra pluujs madida & putrescente, Albertus. Hinc puto Oppianus talparum *αὐτοχθοναί*
φύλα dixit.

D.

50 Mustela in agris & pratis mures & talpas capit: quas in cuniculos etiam persequitur, & celeriter
conficit. Feles quoque capiunt quidem talpas & perimunt, sed non edunt, ut audio. Vocē omnium
in sublime tendente, talpæ tamen sub terra sermonē exaudiunt: & si de his loquere, intelligere etiam
dicuntur & profugere, Plinius. Cum talpa quædam in uas incidisset, è quo euadere non poterat,
altera terram iniiciendo ei opem tulit, ut referam sequenti capite, uerbis Gillij.

E.

Talpæ omnes mense Iunio latibulis suis aliquando egredi dicuntur, ideoque facilius eo mense ca-
pi. Qui dubitant talpa ne an mus subterraneus cuniculos foderit, terra eos obruiunt, quod si sta-
tim rursus aperti inueniantur, murem esse intelligunt, quamuis enim talpa quoque eos rursus aperiat,
aliquando tamen in secundum aut tertium diem differt. Vtriq; similiter capiuntur, obseruatur enim
60 quando ad aperiendum accedant, deprehensique ligone statim post ipsos in terram adacto efficiuntur.
Sunt qui decipulas quasdam similiter ad utrosque parent; machinis quibusdam, quorum ferrei mucro-
nes sunt oblongi, per transuersum in tabulam ligneam deinceps infixi, ferè quini, lapide ponderoso
ut

oneratis, ita instructis, ut cum mus ad aperiendum cuniculum accesserit, & impositum illic paruum lignum attigerit, machina ruens dentibus suis talpam perforet. aliqui filum ferreum mucronatum baculo infigunt, quem terræ insertum flectunt, & ita instruunt, ut cum talpa in aditum sui caui uenerit, filo feriente traiciatur. Talpas Græci hoc genere persequuntur: Nucem perforari iubent, uel aliquod pomi genus soliditatis eiusdem. Ibi paleas, & ceram (cedriam, Paxamus) cum sulfure sufficienter includi. Tunc omnes paruulos aditus, & reliqua spiramenta talparum diligenter obstrui, unum foramen, quod amplum sit reſeruari, in cuius aditu nucem intus incensam, sic poni, ut ab una parte flatus possit accipere, quos ab alia parte diffundat, sic impletis fumo cuniculis talpas uel fugere protinus, uel necari, Palladius. Eadem omnino Græce leguntur in Geoponicis, auctore Paxamo. In foratam nucem, *ἐς κερύινον*, (inquit) aut in aliud simile uas angustum, paleas sulfurq; & ex cedri¹⁰ lachryma quantum satis est inserto, &c. ut ita fumus omnis illapsus talpam sufficet. In hunc modum talparum omnium aditus, (*φωλεῖς, πυγμαλίας*,) circumueniens atq; idem faciens, omnes exterminabis. Aliud eiusdem Paxami, Veratrum album & corticem cynocrambes trita & cribrata, cum farina & ouis ex lacte subigens, in offas (*μάζας*) rediges, quas cuniculis talparum impones. Multi & formicas & talpas amurca necant, Plinius. Cum ad comprehendendas talpas fictile uas angustis faucibus in scrobem de industria factum demississem, earumq; una in hoc ipsum incidisset, & exitus non ei pateret, quod sursum uersus propter decliuitatem adrepere non posset, altera ei opem et salutem tulit, terrāq; effossam in uas tandiu cōiecit, quoad exaggeratione facta, altera exire potuerit, Gill.

¶ Pellibus talparum cubicularia uidimus stragula, adeo ne religio quidem à portentis summo, uet delicias, Plinius. Ex earum pellibus etiam pileolos fieri Ge. Agricola scribit. Ego crumenas alio²⁰ quando ex eisdem consutas uidi, oblectat enim densa pilorum mollicies, & color ex atro splendens, quo sericum uillosum refertur. ¶ Cumulos à talpis excitatos in pratis hortisq; discere oportet, idq; potissimum descendente Luna, à cancro scilicet ad capricornum, præsertim cum in aliquo signo sicco fuerit. Sunt qui eò utilius hoc fieri putant, quò minor Luna fuerit, non pluuio, sed sicco coelo, Obscurus. Superstitiosum: Si falcem, qua scenum secatur, in natali Domini in prato acuas, talpæ omnes quotquot sonum audierint, è prato diffugient, Obscurus. ¶ M. Varro auctor est, à cuniculis suffossum in Hispania oppidum, à talpis in Thessalia, Plinius.

G.

Magi de talpis multa uana prodiderunt: nec quicquā probabilius inuenietur quàm muris aranei moribus aduersari eas, quoniam et terra, ut diximus, orbitis depressa aduersatur, Plinius. Mor sui muris aranei talpa discerpta imponitur, Plinius Valerianus. Sorices magni, id est talpæ, si imponantur icui scorpioni, sanant, Hali. Talpam super glandulas ligato, destruit, Sextus. Pilulas ex talpis cum melle subactas, (diebus nouem deuoratas,) Arnoldus à bocio & scrophulis liberare putat, Oliuarius. Ut pili defluant, nec renascantur: Talpam in aqua tandiu macerari relinques donec pilis nudetur: hac aqua locum pilosum illines: (& postea ablues lixiuio, & linteo perfricabis. & si pili redituri uideantur, bis aut ter repetas.) hoc aliqui se expertos scribunt, Andr. Furnerius. Ut pili in equis renascantur: Talpa coquatur in oleo donec dissoluatur & consumatur caro. hoc oleo locum pluries inunges, bis saltem die, Rufius. Ut pili equorum nigri mutantur in albos: Talpam in aqua falsa uel lixiuio per triduum coques: & cum aqua uel lixiuium consumptum fuerit, nouam aquam uel lixiuium addes: quo facto, aqua illa aliquantulum calida locum madefacito. Pili nigri mox defluunt, & subnascentur albi, Rufius. Aliter, Talpam in olla noua discoques diutissimè, & supernatante pinguedine collecta locum in equo illines, Obscurus. Aliter, Talpam in aqua coques donec dissoluatur: & sic triduo relinques. deinde illines locum, in quo pilos albos nasci uolueris, prius deraſum, Obscurus. Nugantur quidam, si quis talpam manu dextra teneat donec expiret, singularem in illa manu facultatem futuram sedandis mammarum muliebrium doloribus. ¶ Talpæ uſte cinis cum albumine oui loco leproso illitus, plurimum ualere dicitur, Albertus & alius obscurus. Talpæ cinis ex oleo uel melle illitus, cutim leproſam emendat, Iacobus Oliuarius. Strumis talpæ cinerem ex melle illinire suadent, Plinius & Marcellus. Fertur etiam quod cinis talpæ contra fistulam ualeat, nempe ad eius putredinem consumendam, Obscurus apud Vincentium. Ad dentes mobiles: Talpæ cinerem mixtum cum melle superfricato, dentes confirmat, Sextus. ¶ Sanguis talpæ¹⁰ oreſcæ capiti glabro illitus, pilos restituit, Albertus & alius quidam obscurus. Ad paronychiam: Talpæ sanguinem chartæ instillatum superilligato, Innominatus. Magi tradunt lymphatos sanguinis talpæ aspersu resipiscere, Plinius. ¶ Ad strumas: Aliqui talpæ caput præcisum, & cum terra à talpis excitata tulum digerunt in pastillos pyxide stannea, & utuntur ad omnia quæ intumescent, & quæ apostemata uocant, quæq; in ceruice sunt, uesciq; suilla tunc uetant, Plinius. Talparum capita recisa cum terra sua contunduntur, & pro emplastro adponuntur strumis, utiliter profunt, ob id quod pastilli inde facti in pyxide stannea reponi debent, ut præsto sint cum opus est, Marcellus. ¶ Dente talpæ uiuæ exempto, sanari dentium dolores adalligato magi affirmant, Plinius. ¶ Arnoldus putat cor talpæ nouem dies comestum, liberare à bocio & scrophulis, Iacobus Oliuarius. ¶ Ad strumas: Aliqui iecur talpæ contritum inter manus illinunt, & triduo non abiit, 60 Plinius. Iecur eius inter manus tritum adpositum, plurimum prodest, Marcellus. ¶ Dextrum quoque pedem eius remedio esse strumis affirmant, Plinius.

Talpæ

H.

a. Talpæ oculis capti, Vergil. 1. Georg. ubi Seruius, Mutauit (inquit) genus. nam hæc talpa dicitur. sicut & de damis fecit. Fiunt & circa genus figuræ in nominibus. nam & oculis capti talpæ, & timidi damæ dicuntur à Virgilio. sed subest ratio. quia sexus uterq; altero significatur. tam enim mares esse talpas damasq; quam fœminas, certum est, Quintilianus 9. 3. Talpa dicta est, eò quod perpetua cæcitate tenebris damnata sit; quam Græci afflata (lege, aspalaca) uocant, Isidorus. Aspalis, (lego, aspalax,) id est talpa, Syluaticus. Scribitur & asphalax, nimirum Atticè. *παρά το σπῶ, γίνεται ασπῶλαξ*, unde asphalax, abundante alpha, & tenui in oppositam sibi densam conuersa, Varinus. Aristophanes in Acharnensibus Boeotos ceu rudes admodum homines notans, Boeotum quendam inducit in foro uendentem lepores, uulpes, scalopes, *σκαλοπας*, (Scholiastes mures interpretatur qui alio nomine spalaces dicantur, id est talpas,) quasi Boeoti hæc animalia in cibo non aspernentur. *Σκαλοπας* pro *ασπῶλαξ* Atticum est, Nicocles. *λατ, ασπῶλαξ, μὲς τυφλὸς ὁ πλὴν γῆνι τρυπῶν*, Helych. quidam Latine etiam murem araneum, murem cæcum appellant. *ἰνδύρεθ*, talpa, Helych. Varin. *Σιφνιὺς*, talpam ni fallor significat Lycophroni, Varinus. *Σίφνον* terram interpretantur, & *Σιφνιὺς* euacuare: ut talpa *σιφνιὺς* dicatur, tanquam subterraneum animal, uel quod terram fodiendo uacuet. Irliocho, id est talpa, Syluaticus. Orthoponticos, id est, talpa, Idem. ¶ Epitheta: Oculis captus, obrutus, captus lumine, apud Textorem. *ροιοφάγος, λάβρος, ἐδωδῆς, ἀλαός, αὐτόχθων*, Oppiano. *Σπαλακία*, morbus, cæcitas, *ἢ πῶδι τὸς ὀφθαλμοὺς πύρωσις*, Varinus. ¶ Manardus in epistolis inter recentiora morborum nomina, testudinem & talpam (tumores, nimirum ab horum animalium crasso, lato & informi corpore sic dictos) ponit. Testudinem (inquit) uocant tumorem mollem, uel non ualde durum, satis autem magnum, in quo pinguis materia, tunica quadam obiecta continetur, quæ caluariæ ita hæret, ut ipsam plerumq; uitiet. Hanc non est dubium de numero esse abscessuum, & sub meliceride uel atheromate contineri. uidetur autem meliceris potius quam atharoma. Cæterum talpæ ab istis non magnopere distant, nisi quod quum albā materiam contineant, ad atharomata potius quam melicerides referuntur, Hæc Manardus. Sed uidetur etiam author libri tertij de Parabilibus, (qui Galeno adscribitur,) capite 163. per *ασφαλακίας*, interpretes talpas reddit, abscessuum genus intelligere, diuersum tamen à superiore, & ad fistulas referendum propter foramina. Elues eas (inquit) primum mulso, deinde fel bubulum iniecto, & leporis simum, aut quod ex sapone confectum est: aut rutæ succum in foramina instillato, aut aristolochiam tritam cum aceto subigens, in foramina infarcito. ¶ Est & herba spalax, uel ut Gaza reddit aspalax: de qua Theophrastus 1. 11. historię plantarum, Herbaceorum etiam (inquit) pleraq; radices habent grandes & carnosas, ut aspalax (*ασπῶλαξ*) crocum, perdicium. Sed nec ipse alibi, nec alius quisquam quod sciam huius herbe meminit. Astragalus herba crassos carnososq; aliquot nodos in radicibus habet, & querendum an ita melius quam aspalax legatur.

¶ c. Formicæ Indicæ, quemadmodum talpæ, sic ad cauernarum fauces terram exaggerant, Aelianus.

¶ e. *τί δὴτα πῶδι τῷ ασπῶλάκων λέξαμεν; φοβερόν γὰρ ἔστι γεωργῶν τὸ κενὸν, καὶ συκενταγόνιστον τὸ πολέμιον*, Rusticus quidam in epistolis Simocati. ¶ Armo talpæ contacta semina uberiora esse quidam putant, Plinius.

¶ h. Phineum excæcatum & in talpam mutatum, Oppianus canit circa finem lib. 2. de uenatione. Quidius tamen in Metamorphosi ipsam & socios in saxa conuersos scribit. Talparum è pellibus cubicularia uidimus stragula, adeo ne religio quidem à portentis summouet delicias. Nam religionis capax dicitur animal, Plinius. Et alibi, Peculiare uanitatis Magorum sit argumentum, quod animalium cunctorum talpas maxime mirantur, tot modis à rerum natura damnatas cæcitatibus perpetuæ, tenebris etiamnum alijs defossas, sepultisq; similes. Nullis æquè credunt extis. Nullum religionis capacius iudicant animal: ut si quis cor eius recens palpitansq; deuorârît, diuinationis & rerum efficiendarum euentus promittant. Veteribus monumentis traditur, gallinaceorum fibras maxime dijs gratas uideri, sicut talparum (uiscera) Magi uerissima dicunt, illisq; haud secus quam solenni uictima pulcherrime litari, hæc enim sunt exta argutissima, in quibus diuina mens inesse creditur, Alexander ab Alex. 5. 25. Et paulò post, Apud Magos talparum exta & ranarum, euentus fortunatos, nonnunquam magnos casus prædicere crediderunt. Neptuno multis in locis *ασφαλάκως*, lego *ασφαλάκως*, id est talpas sacrificant, & Phurnutus scribit: ratione nominis duntaxat, ut uidetur, quod ipse *ασφαλὼς*, id est tutò & firmiter terræ fundamenta & ædificia consistere faciat, unde & Asphalius cognominatus est, Gyraldus. Franciscus Alunnus talpam Furijs infernalibus sacram esse scribit: authorem uerò non adfert.

¶ Prouerbia, Talpa cæcior, & Talpa loquax, explicata sunt supra capite tertio.

A.

TIGRIS uocabulum est linguae Armeniae. nam ibi & sagitta, & quod uehementissimum flumen, dicitur Tigris, Varro de ling. Lat. Tigris uocata est propter uolucrum fugam. sic enim nominant Persae & Indi sagittam, Isidorus. Medi tigrin sagittam appellant, Perotus, & Eustathius in Dionysium. Munsterus in Dictionario suo trilingui uocem תיגר, & girera, sagittam interpretatur. In eodem opere hanc feram Hebraicis literis eiusdem soni, quibus Latina & Graeca est, scribit, טיגר, tigros, item אלאי, alai. sic enim legendum puto. ipse puncta uocalia non adiecit. ליש, laisch, lob quarto. Septuaginta uertunt μυσμηλέων (uidetur legendum μυσμηλέων.) Hieronymus tigris. Sed leonem magnum & prouectae aetatis hac uoce significari, docuimus in Leone A. A Iudaeis φορδολδ uocatur animal, quod tigris à Graecis, Hesychius, Varinus, Hoc animal quia Europae peregrinum est, omnes in ea populi tum barbari, tum Latini Graeci, uno & eodem nomine peregrino utuntur. Ab Italis tigre uel tigma in recto singulari scribitur. A Galilis masculino genere ung tigre, à nobis neutro, tigerthier, hoc est, tigris animal. Tigres uulgo dictas non uere tigres, sed thòas maiores esse aliqui putant, ut dicam in B. ex Arriano. Mantichoram Pausanias in Boeoticis, tigrin esse coniicit: ego leucrocutam potius, ut inter animalia hyanae congenera declarauit.

B.

Leones & tigrides in regionibus ad Orientem & Austrum nascuntur, quod maiorem caloris copiam hac animalia desyderent, Caelius. Tigres in India sunt & iuxta rubrum mare, Philostratus. Asangae Indiae populi (ultra Gangem) tigris fera scatent, Plinius. Ptolemæus Besingos Perimuleis ultra Gangem uicinos tigribus infestari plurimis scribit. Megasthenes in Prasijis tigres gigni leonibus fere duplò maiores tradit, Strabo. In Taprobane tigrides & elephantum capiuntur, Solinus. Inter tigrum epitheta apud poetas, Armenias & Hyrcanas legimus. Tigrin Hyrcani & Indi ferunt, Plinius. Tigrum millia multa apud Hyrcanos cernuntur, Ammianus Marcellinus. Hyrcania foeta est tigribus, Solinus. Apollonius (inquit Philostratus libr. 3.) dextra quidem Gangem, sinistra uero Hyphasin fluuium habens, ad mare descendit cum socijs. Descendentibus autem multae ferae, & inter ceteras tigres occurrerunt. In parte Syriae contermina reperiuntur leones & pardales, & qui Babylonij uocantur tigres, Diodorus. Post Barygazam continens ad Austrum pertingens Dachinabades uocatur: quae supra hanc est mediterranea regio ad Orientem, montes magnos continet, & omnigena ferarum genera, pardales, tigres, &c. Arrianus in Periplo rubri maris. Colonus Hispanus ex Hispania soluens ab Oriente in Occidentem diebus 26, Hispaniolam insulam

Iam attigit, inde Occidentem rectâ secutus in Guanassam insulam peruenit: unde pergens, ad miliaria decem Ciambam regionem inuenit, quæ leones & tigrides nutrit, Petrus Martyr.

- ¶ Indi tigrim elephanto robustiorem multo existimant. huius feræ pellem se uidisse Nearchus scribit, animal uerò ipsum nō uidisse; Indos uerò referre, tigrim esse maximi equi magnitudine, uelocitate & uiribus bestias omnes superare; elephantum etiā, insilientem in caput eius, facile suffocare. Illas uero quas nos uidemus & tigres uocamus, thoas uarios esse, & maiores quàm ceteri thoas sint, Arrianus in Indicis. Strabo lib. 15. testatur Megasthenem scribere, tigres in India apud Prasios populos, magnitudine duplos ferè ad leonem, adeò ualentes esse, ut unus ex mansuetis à quatuor hominibus ductus simulum posteriore pede apprehenderit, ad se trahat. Tigris ad magnitudinem leporarij canis, (Anglici, Obscurus, Hyrcani, Arnoldus de Villanoua) & amplius excrescit, Albertus. Tigris est ut leo, Varro. Similis est leonæ, pelle tantum uaria excepta: *νότος μόνον ῥινόιο, ἢ ἀλό-
γοι ἐρεφάνωται. Λαίδιαλα πορφύροντα, καὶ αὐθεσι μαρμαίροντα.* Tales ei (ut leonæ) oculi igneo splendore micant, & reliquum corpus simile est, nempe ualidum & bene carnosum, (*ἐνλαργον,*) & cauda similiter proluxa. Tale os, facies, ac similis in ima fronte laxa pellis (episcynion, de qua uoce plura dixi in Leone B.) nutat, & similiter frendent dentes, Oppianus. Et rursus, *Τίγριδι δ' αὖ μετέπειτα κλυτὸν δέμας
ἀείδωμεν, τῆς δ' ὀρπύγιορον φύσεως ὥπασε πηχέος αὖ ὀφθαλμοῖσιν ἰδέειν.* Tantum autem præstat pulchritudine tigris inter alias feras, quantum inter uolucres pauo. Idem libro primo de uenatione, in mentione equorum quos orynges uocat. horum alijs, inquit, floridis decorantur maculis multis (*δολιχῶσιν ἐπ' ἡπτομα τουνίησι*) siue tænijs oblongis tigrum instar, alijs uerò rotundis ut pantheræ. Mæsis ex cedro præcipua dos in uena crispis, uel in uertice uarijs, illud oblongo euenit discursu, ideoq; tigrinæ appellantur: hoc intorto, & ideo tales pantherinæ uocantur, (plura super hoc loco dixi in Panthera a. inter deriuata,) Plinius. Panthera & tigris macularum uarietate propè solæ bestiarum spectantur, cæteris unus ac suus cuiusq; generis color est, Plinius. Tigres bestias insignes maculis notæ & pernitas memorabiles reddiderunt, fuluo nitent. hoc fuluum nigrantibus segmentis interundatum, uarietate apprime decet, Solinus. Albertus Solini uerba non rectè inuertit, nigri coloris esse scribens, fuluis uirgulis quasi undatim intercepti. Tibi dant uariæ pectora tigres, Seneca in Hippolyto. Tigris atra, Vergilio 4. Georg. Maculosa, Ouidio 11. Metamor. Ungues habet aduncos, dentes acutos, pedem multifidum, Albertus. Omnia fermè animalia sæua feli similia sunt, pantheræ, lynces, pardī, & forsan etiā tigrides, commune enim est unguium magnitudo & robur, pel-
lis distincta, uersicolor ac pulchra, caput rotundū, facies breuis, (hæc duo tigridi non conueniunt;) cauda proluxa, agilitas corporis, feritas, & cibus qui uenatione acquiritur, Cardanus. Natura leonibus, sicut & ursis & tigribus angustiora (breuiora intelligo) creauit colla, quia in terra ceruicem & ora non desiciunt pascendi gratia, sed aut ceruum inuadunt, aut bouem ouemq; discerpunt, Ambrosius. Falsò creditur omne genus tigrum foemineum esse, nec coire cum ullo mare, sed ex uento concipere, capitur enim nonnunquam mas, etsi rarius, Oppianus.

C.

- Tigrides indomitæ rancant, rugiuntq; leones, Author Philomelæ. Si uenatores raptis eius catulis nauibus abeant, mœsta in littore tigris ululat, *ἀρύνται*, Philostratus in uita Apollonij. Qui tigridis catulum rapuit, appropinquante fremitu, (ipsa tigride fremente,) abiicit unum ex catulis, Plinius. Oppianus tigrin & cætera leonæ similia habere scribit, si pellem maculosam excipias, & similiter inquit eius *λαλαγῶσιν ὀδόντες*. ¶ Tigrin Hyrcani & Indi ferunt, animal uelocitatis tremendæ, & maximè cognitæ dum capitur, Plinius. Vide inferius in E. Tigres bestias macularum notæ & pernitas, memorabiles reddiderunt, Solinus. Et rursus, Pedum tigridis motum nescio an uelocitas an peruicacia magis adiuuet, nihil tam longum est quod non breui penetret, nihil adeò antecedit, quod non illico assequatur. Cætera (præter pellem uariam) similis est leonæ: sed multò celerior tum hac, tum quibusuis uelocibus feris, cursu enim similis est Zephyro genitori, nam à uento eas concipere falsò creditur, Oppianus. Huic fabulæ forsan nimia earum uelocitas occasionem dedit, ut & equos quosdā uelocissimos è uentis prognatos ueteres fabulati sunt, ut equos Dardani ex Borea. In Lusitania etiā equas ex uento concipere, in Equo C. ex Varrone retuli. Præter tigridem nullum animal fermè rapax, pernix est, Cardanus. Ocyor & cœli flammis & tigride, Lucanus lib. 5. ¶ Indi tigrim elephanto robustiorem multo existimant. aiunt autem eam maximi equi magnitudine esse, uelocitate & uiribus tantis, ut nullum ei animal conferri possit. nam si quando cum elephanto pugnat, insilire in eius caput, & facile suffocare. Quas uerò nos uidemus & appellamus tigres, Nearchus scribit thōas uarios & maiores esse, Arrianus in Indicis. Megasthenes prodidit, in Prasij tigris gigni leonibus duplò ferè ad leonem, adeò ualentes esse, ut unus à quatuor hominibus ductus, muli posteriorem pedem (*τῷ ὀπίθῳ ποδὶ δ' ἀρξάμενον ἡμάνου*; potest & aliter uerti, ubi mulum posteriore pede [suo posteriore pede, muli pedē] apprehenderit, cōprehenderit, ad se trahat, Gilius ex Strabone. De tigride cicure quæ ferum leonem lacerauit, Martialis carmen extat in libro Speculorum, epigrammate 18. ¶ Tigres in Hyrcania urgente inedia Oxum & Maxeram amnes alta quoties naratu superantes, improuisæ finitima populantur, Am. Marcellinus. ¶ Cibi causa omne animalium genus, quadrupedes præsertim maiusculas, inuadit, Elephantum ab ea facile superari, & mulum uel pede apprehensum trahi, (à maiore scilicet & propriè dicta tigrī,) paulò iante recitauit.

Cervos, boues & oves inuadit, Ambrosius. Tigris cicur obiecto hœdo, quo cum familiariter diu uersata erat, biduum totum abstinuit; tertio die cum esuriens aliud postularet, felem datum discerpit, Plutarchus in libro Vtra animalium, &c. ¶ Per syluas tum (tempore libidinis) sæuus aper, tum pessima tigris, Heu malè tum Libya solis erratur in agris, Vergil. in Georg. Coitus auersus elephantis, camelis, tigribus, &c. quibus auersa genitalia, Plinius & Solinus. Tigris multos parit catulos, Albertus. Tigris cursu est similis Zephyro genitori; etsi fabulosum uideatur feris uentum misceri, falsò enim creditur omne tigrium genus foemineum esse, nec coire cum ullo mare, capitatur enim nonnunquam mas, etsi rarius, ut qui uisis uenatoribus catulos deserere, & fuga sibi consilere soleat, manente cum eis matre, Oppianus. Ex tigride & cane Indicos canes gigni confirmant: uerum non statim, sed tertio coitu, primo enim belluinos adhuc catulos procreari aiunt, alligantur canes locis desertis, & nisi bellua incensa libidine sit, sæpe lacerantur, Aristoteles. Idem alibi canes Indicos generari scribit ex cane & fera quadam simili, *ἐκ θυγέως τινὸς κυνῶδος*, nomine non expresso, Plinius Hyrcanos canes ex tigribus nasci scribit, ut dixi in Canibus robustis.

D.

Tigris bellua est aspera, sæua, indomita, rabida, his enim epithetis eam poëta cognominant. Tigris leonesq; nunquam feritatem exuunt, aliquando submittunt, & cum minimè expectaueris, exasperatur toruitas mitigata, Seneca in epistolis. Leonibus manus magister inserit, osculatur tigrem suus custos, Ibidem citante Crinito. Indi ad suum regem afferunt tigres domitos, cicures pantheras, &c. Aelianus. Plutarchus (in libro Vtra animalium &c.) scribit hœdum quo cum tigridi uiuendi consuetudo fuisset, cum deuorandum huic quidam obiecissent, eiusmodi feram, quamuis altè rarius cibi nulla facultas esset, ab edendo non modò se sustinuisse toto biduo, uerò etiam ut aliò cibum petere intelligeretur, caueam (galeagram) qua contineretur, distraxisse, & dirupisse. Eandem historià de pardali, quæ hœdum secum nutritum attingere noluerit, ex Aeliano retuli in Panthera D. Tigris animal est sæuissimum, & incomparabili rabie sæuiens, præcipuè quando raptis catulis insequitur uenatores, Physiologus. Leones, pantheræ & tigrides, foetus suos uehementer amant, & pro ipsis contra uenatores pugnando, quæuis tela & mortem quoq; contemnunt, Oppianus libr. 3. de uenatione. De iisdem & lyncibus ibidem scribit, quod cum ad latibula sua reuerfæ catulos sibi ablatis non reperiunt, magno & miserabili eos ululatu plangant. Tigris mas raro capitur, nam uisis uenatoribus relictis catulis in fugam se coniecit, foemina uerò cum catulis manet, & animo mœsta à latis uenatoribus irretita capitur, Oppianus. Plura adferemus mox sequenti capite. Tigris etiam (si milia proximè de elephanto dixerat) feris cæteris truculenta, atq; ipsa elephanti quoq; spernens uestigia, homine uiso transferre dicitur protinus catulos, Plinius. ¶ Quæ animalia tigris inuadat, laniet, aut suffocet, præcedenti capite dixi. uidetur enim cibi duntaxat gratia, quæcunq; consequi potest, interimere. ¶ Tigrem dicunt si tympanorum sono obstrepat, insanire atq; furere, seseq; discerpere & lacerare, Aelianus.

E.

Tigris uiuus capi adhuc non potuit, Varro de lingua Lat. Iuxta Gangen Indiæ fluuium buglossa similis herba nascitur, cuius succum expressum Indi seruant, & intempesta nocte latibulis tigrium aspergunt, unde illæ sic afficiuntur, ut cum progredi nequeant, immoriàtur, (*αἱ δὲ τῆς δυνάμει τῆς ἐκχυθείσης πρᾶσις, προχωρεῖσαι μὴ δύνασθαι, θνήσκουσιν,*) ut Callisthenes prodit tertio de uenatione, 4. Plutarchus in libro de fluuijs. Tigrin Hyrcani & Indi ferunt, animal uelocitatis tremendæ, & maxime cognite dum capitur. Totus enim foetus, qui semper numerosus est, ab insidiante rapitur equo quàm maxime pernici, atq; in recentem subinde transfertur. At ubi uacuum cubile reperit foeta (maribus enim cura non est sobolis) fertur præceps, odore uestigans. Raptor appropinquante fremitur, abijcit unum ex catulis. Tollit illa morsu, & pondere etiam ocyor acta remeat, iterumq; consequitur & subinde, donec in nauem egresso irrita feritas sæuit in littore, Plinius. Tigrium potentia (uelocitas) maximè probatur, cum maternis curis incitantur, cum catulorum insistant raptoribus. Succedant sibi equites licet, & astu quantolibet amoliri prædam uelint, nisi in præsidio maria fuerint, frustra est ausum omne. Notantur frequentissimè, si quando latrones (uenatores) suis asportatis catulis renauigantes uident, in littore irrita rabie se dare præcipites, uelut propriam tarditatē uoluntaria castigantes ruina; quanquam de foetu uniuerso uix unus queat subtrahi, Solinus. Ad naues usque procedere tigrem ferunt catulorum repetundorum gratia, illisq; receptis cum gaudio abire, quod si ablatis catulis abeuntes naues aspiciat, mœstam in littore ululare, (uide etiam supra in D.) quandoq; etiam ob doloris magnitudinem mori, Philostrat. lib. 2. de uita Apollonij. Mas raro capitur, nam uenatoribus conspectis, catulos deserit & fugit. foemina uerò cum eis manens, irretita à uenatoribus capitur, Oppianus. Venatores quidam sphæras uitreas catulorum quos rapuerint insequentibus maribus obijciunt, quas illæ intuentes, imagine quam ipsæ reddunt decipiuntur, ut catulos subesse putent, idq; eo magis, quod sphæra moueatur, ceu uiuum in se animal continens. Sed cum tigris sphæram pedibus confringit, ut catulo potiatur, delusam se uidens pergit insequi. Illi alias subinde sphæras obijciunt, deluduntq; donec ad ciuitates uel naues euadant, Albertus. ¶ Darienem insulam noui Orbis in Oceano Occidentali, quæ octo ferè dierum nauigatione ab Hispaniola distat, infestatam anno superiore (circa annum Domini 1514.) aiunt, ita ut integro semestri tempore, nox nulla indamnata

- demnis abierit, quin uel iuuenca aut equa, canis aut porcus, intra uici ipsius uias interimeretur. Armenta gregesq; iam assequuntur. imò & minime tuto referunt, domo exisse quenquam eo tempore, quando præcipue catulos alebat. tunc nanq; adoriebatur & homines, fame urgente catulorum, si homines prius occurrissent quam brutum animal. Necessitate cogente tandem ars inuenta est, qua tanti sanguinis pœnas lueret, exploratis angustijs semitarum, quibus è cauernarum latebris ad prædam noctu prodire solebat, iter scissum est. Excavatam scrobem cratibus & egesta terra, parte superuacua dispersa, strauerunt. Veniens incautus, mas quidem erat, tigris decidit in foueam, & sudibus acutis in scrobis fundo fixis inhæsit. Rancatu suo uniuersam obtundebat uiciniam, & montes illo stridore reboabant. Saxi ingentibus è fossæ supercilijs in eum sudibus infixum deiectis, peremptus est.
- 10 In mille assulas & mille frustula, fixa dextra, directas hastas & ab alto iaculatas dirumpebat. Sémia nimis & exanguis formidine replebat intuentes. Ioannes quidam Ledesma Hispalensis, de tigride illo se comedisse fassus est, bouina carne nihilò deteriore esse mihi retulit. Vnde tigridem esse dicat interrogati, qui nunquam tigridem uiderunt; respōdent, à maculis, à feritate, à dexteritate, à signisq; alijs ab authoribus datis tigrim arbitrari. Cum & pardos & pantheras maculatos ex ipsis plariq; se uidisse prædicent. Tigride mare perempto, montes uersus uestigia illius secuti, à matris indigos auferunt. Mutato consilio, quo grandiusculus effectos in Hispaniam post hæc mitteret, ferreis catenis diligenter in colla compositis, ad maternum antrum paruulos reportant lactandos. Post paucos inde dies regressi ad speluncam, catenis nil suo loco mutatis, uacuum reperere speluncam. Putant à matre in
- 20 frustra præ rabie dilaceratos, ablatosq; ne quisquam eis frueretur. Asseuerant nanq; solui è catenis nullo pacto potuisse uiuos. Pellis perempti tigridis ad Hispaniolam, siccis herbis & culmo facta, missa est ad Almirantum & primores. Qui à tigride incommoda passi sunt, & qui pellem eius tractarūt, hæc mihi differuerunt, quæ dant accipimus, Petrus Martyr Oceanæ Decadis 3. libro 2. ¶ Diuus Augustus Q. Tuberone, Fabio Maximo coss. quarto nonas Mañ, theatri Marcelli dedicatiōe, tigrin primus omnium Romæ ostendit in cauea mansuefactam: diuus uerò Claudius simul quatuor, Plinius. Inter munera Augusto missa ab Indis, tigres Romæ uisæ fuere primo, ut author est Dion, Cælius. Fuerunt sub Gordiano Romæ tigres decem, leones mansueti sexaginta, &c. Iul. Capitolinus. Heliogabalus portentosi ingenij imperator, leones & tigres ad currum iunxit, Cybelem se & Liberū patrem uocitans, Textor ex Lampridio. Meminit etiam Crinitus 16. 10. Picto quòd iuga delicata
- 30 collo Pardus sustinet, improbæq; tigres Indulgent patientiam flagello, Martialis in libro Spectaculorum epigrammate 148. Romæ in triumpho Aureliani fuerunt tigrides quatuor, camelopardali, alces, Vopiscus. Edita munera in quibus præter alia diuersa ex toto orbe terrarum, tigrides exhibuit, Capitolinus in Antonino Pio.

F.

Mensæ apud Indos imponuntur leones, apri, & tigrum clunes. Cæteris enim animalis huius partibus uesci Indi prohibentur, Philostratus lib. 2. de uita Apollon. Qui in Dariene insula tigrinam carnem gustauit, bubula nihilò deteriore esse retulit, ut præcedenti capite recitauit.

H. a.

- a. Tigris ab alijs aliter scribitur, inflexione etiā & genere non iisdem utuntur authores. Τίγρις, cum animal significat: τίγρις uerò, cum fluuium, Suidas, sed hanc distinctionem non uideo obseruari. Τίγρις τίγριος φέρου, Dionysius Afer de fluuiis. Τίγρις iōta habet in ultima (inquit Eustathius Dionysij Scholiastes,) quod inflexio indicat. genitiuus enim Τίγριος est apud Aristotelem & Dionysium: ut ὄφις, ὄφις, ut genitiuus Atticus inde fiat τίγρις. Arrianus tamen per d. inflectit, Τίγριδος, ut etiā author fabulæ Susannæ, Damascenus ut inscriptio præ se fert. Sic & à uocabulo Apis gignendi casum alijs Ἀπίος faciunt, alijs Ἀπίως. Sunt qui scribant τίγρις, τίγριος, ut nomina in ἡσ λυβικά. Apud Iulianum quidem & Arrianū de gestis Alexandri, reperitur etiā τίγρις, de fluuiis, per p. ab initio. Est & Paphlagoniæ fluuius Tigris, τίγρις, τίγριος Xenophonti, Hæc Eustathius: Possunt autem omnia sic accipi, ut tam de animali quàm de fluuiis intelligantur. τίγρις tantum per p. ad fluuium proprie pertinere uidetur. Ego in Arriani Indicis inuenio τίγρις, τίγριος, τίγρις, de animali. Græci authores, quos ego uiderim, omnes sine delta inflectunt: Latini uerò aliquot cum delta, præsertim recitantes. Tigridum enim legimus apud Solinum, Capitolinum, & authorem Philomelæ: Tigridum, apud Am. Marcellinum: Tigridibus, apud Capitolinum. Ocyor tigride, Lucanus lib. 5. Tigrin, tigrim, & tigram, apud ueteres Latinos reperio, omnia in accusandi casu. Legimus & in plurali numero apud classicos authores, Plinium, Senecā, &c. tigres, tigrum, tigribus. Tu (alloquitur testudinem instrumentum musicum) potes tigreis, comitesq; syluas Ducere, Horatius Carminum 3. 11. Idem in libro de Arte, primam huius uocis corripuit, Dictus ob hoc lenire tigres, rapidosq; leones, de Orpheo. Tigris qui est ut leo, qui uiuus capi adhuc non potuit, Varro genere masculino. Plinius & alijs Latini omnes, ni fallor, fœminino genere efferunt. Græci uerò pleriq; in masculino, Pausanias, Oppianus, Strabo: qui τίγρις μεγίστος dixit. Plutarchus uero in libro Vtra animalium, &c. fœmininum fecit. ¶ Alsebhā Arabicè est nomen commune ad omnia quadrupedum genera, quæ dentibus & unguibus suis aggrediuntur homines mordendo & lacerando, & quandoq; mortem inferendo, ut leo, lupus, tigris, & similia, Bellunensis. Vetus Auicennæ interpretes lupos uertere solet. A
- 60

fluuiū dicor, fluuius uel dicitur ex me, Iuncta quæ sum uento, uento uelocior ipso, Et mihi dat uentus natos, nec quæro maritos, Camerarius in Exercitijs rhetoricis, est autem ænigma de tigris.

¶ Epitheta. Armeniæ tigres, Vergilius 5. Aegloga. Atqui non ego te tigris ut aspera, Gellius uel leo frangere persequor, Horatius 1. Carm. Atra, Vergil. 4. Georg. Hyrcanæ quæ admodum ubera tigres, Idem 4. Aeneid, in sæuum & crudelem. Improbæ, Martialis. Indomitæ, Author Philomelæ. Maculosa, Ouidius 11. Metamorphoseos. At rabidæ tigres absunt, & sæua leonum Semina, Vergilius de Italia. Quis scit an hæc sæuas insula tigres habet? Ouidius episto. 10. Tibi dant uariæ pectora tigres, Seneca in Hippolyto. Virgatæ, Ibidem. Et præterea apud Teutorem, Tigres acerbæ, Afræ, asperæ, auidæ, capistratæ, Caspiæ, carchesiæ, Caucasæ, concitæ, dentatæ, efferæ, feræ, furibundæ, Gangeticæ, immanes, Indæ, Martiæ, Parthiæ, pedestrenuæ, rabiosæ, 10 rapidæ, rigidæ, sæuæ, truces, spumantes, ualidæ, uiolentiæ. ¶ Τίγρεις ἀολώνωσι, Oppianus. Τίγρεις δὲα τοῖς κραπινῶ ζεφύροιο γενέθλη, Idem. Et alibi, Διὸς γὰρ κερῖν ἰδοῖς πολυανθεῖα καλὸν ἀντίτην, de tigris mare.

¶ Tigrinus, adiectiuum. Mensæ tigrinæ Plinio dicuntur, ut supra retuli: quæ oblongo uenarum discursu sunt, tales apud nos ex acere & fraxino fiunt, & ut resplendeant fluo pigmento (uernicem uulgos uocat) illinuntur. ¶ Tigris nomen est nauis Massici apud Vergilium libro decimo Aeneidos. ¶ Hippotigrin animal celebratum inuenias in Antonino Caracalla ex Dionis Nici historiam, Cælius.

¶ Tigris uiri nomen in epigrammate quod Suidas citat in dictione Βολίς: Τίγρεις ἢ πᾶνοῖσιμ ἐφείς Βόλον. ἐν δὲ ἄλλοις κλίπεθ, ἐν θυροῖς δάμης ἐρημονόμοις. Tigris Ouidio inter canes Alcæonis numeratur. 20 Nominibus canes non longissimis appellandi sunt, quo celerius quisque uocatus exaudiat, nec tamen breuioribus quàm quæ duabus syllabis enuncientur, ut sunt Scylax, Ferox; aut foemina, Lupa, Cerua, Tigris, Varro. Tigranes rex fuit Armeniæ maioris, quem primò Lucullus, deinde Pompeius Magnus uicit. Est & fluuii nomen. ¶ Tigris appellatur ingens fluuius, propter uelocitatem, qui instar bestię nimia pernicitate decurrit. Hic de paradiso exiens, iuxta Scripture fidem, pergensque contra Assyrios, post multos circuitus (Iosepho teste) in mare rubrum defluit. Plura leges in Onomastico. De descriptione & inflexione huius uocabuli attuli quædam superius ab initio huius capitis. Quæque caput rapido tollit cum Tigride magnus Euphrates, Lucanus. Τίγρης, fluuius Persarum, & fluuii sonitus, ῥοῖζος, Hesychius. Tigris rapidissimus fluuiorum est, ut nullus ei pernicitate conferri possit: quamobrem Tigris uocatur, quod iaculum uel sagittam uelocitate æquet. 30 Medi enim sagittam tigrin uocant. Sic & Acis Siciliæ fluuius apud Theocritum dictus uidetur, quod ἀκίδη, id est spiculo uel telo celeritas eius comparetur. Aliqui tamen malunt à tigris fera nominatum hunc fluuium. Fabulantur enim quod cum Syllax (Σύλλαξ, apud Plutarchum de fluuijs) hic amnis uocaretur, hoc est κατωφερης, (nimirum à præcipiti & prono lapsu, quo in Araxem & Arfacidem paludem deuoluitur,) postea tigris appellatus sit, hanc ob causam. Bacchus ab irata Iunone ad insaniam redactus cum passim temere uagaretur ad hoc flumen peruenit, & cum de traiectu anxius hæreret, miseratus eum pater Iupiter, tigrin feram mittit, qua uectus ille traiecit, unde fluuii nomen impositum. Sed etiam citra fabulam à feræ huius summa & incomparabili pernicitate nomen ei aptè imponi potuit. Hic fluuius intelligitur etiam in dolo illo oraculo quod Iuliano redditum est, promittens insignia quædam facinora ædenda παρὰ θεῷ ποταμῷ, ἢ γὰρ παρὰ τῷ θεῷ ὀνομάζω Τίγρη, Eustathius in 40 Dionysium Afrum scribens. Addit & Arriani ex opere de gestis Alexandri uerba: Euphrates & Tigris, (Τίγρης, aliàs Τίγρης) fluuij, mediam inter se Asyriam includunt. Vnde & Mesopotamia ab incolis Tigris uocatur (ipsa potius regio sic uocatur, ut & Dionysius poëta canit,) & humilior est Euphrate. Sed aliam cur Tigris sic dictus sit fabulam Hermesianæ assert: Dionysius (inquit) ad amorem suum nec donis nec precibus pellicere posset, in tigrin feram mutatus, metu consternatus per fluuium transiit, & Medum filium ex ea genuit, qui iam adules in rei memoriam fluuium appellauit Tigrin, Plutarchus in libro de fluuijs. Tigrin aiunt prope hostia quibus in mare se exonerat, Pasitigrin uocari, quasi non amplius simplicem sed παντοῖον Τίγριν, propter multos in se receptos amnes, Eustathius in Dionysium. Defle Arabicè est fluuius in Mesopotamia, iuxta quem erat ciuitas Ninive, & apud Latinos Tigris nominatur, & c. Bellunenensis in glossis in Auicennam. Tigris 50 minor & Delas fluuij, Apameam Mesenorum ciuitatem circundant, Stephanus. Tigris Xenophon in Paphlagoniæ fluuius est triplethros, hoc est trium iugerum latitudine. Herodotus etiam scribit non unum solum esse tigrin, sed alterum etiam & tertium, qui nec idem sint, nec ex eodem fluunt, sed nomen tantum commune habeant, Eustathius. Tigrana Ptolemæo 2. 6. oppidum est Mediæ in mediterraneis. Τίγρανόκερτα, τὰ apud Stephanum & Strabonem, urbs est iuxta Armeniam, quasi Tigraniciuitas, nam Parthis certa ciuitas est. Inhabitaui autem eam Tigranes Armeniæ rex.

¶ b. In rubri maris insula esse fruticem baculis tantum idoneæ crassitudinis, uarium tigrum maculis, ponderosum, & cum in spissiora decidit uitri modo fragilem, Alexandri Magni comites prodiderunt, Plinius.

¶ c. Cum Maximinus omnia in uiribus suis ita poneret, quasi non posset occidi, quidam in 60 theatro præsentem illo dicitur uersus Græcos dixisse, quorum hæc erat Latina sententia: Qui ab uno non potest occidi, à multis occiditur. Tigris fortis est & occiditur, & c. Iulius Capitolinus. Turrigeros elephan-

elephantorū miramur humeros, tigrum rapinas, &c. Plinius. Tigris ut auditis diuersa ualle duorum Extimulata fame mugitibus armentorū, Nescit utro potius ruat, & ruere ardet utroq. Sic dubius Perseus dextra laeuāue feratur, Ouidius 5. Metam.

¶ d. Hoc ego si patiar, tum me de tigride natam, Tum ferrum & scopulos gestare in corde fatebor, Medea apud Ouidium 7. Metam. Syluestres homines Cædibus & uictu lædo deterruit Orpheus, Dictus ob hoc lenire tigres, rapidosq. leones, Horatius de Arte.

¶ h. Bacchus in curru, quem summum texerat uitis, Tigris adiunctis aurea lora dabat, Ouidius 1. de Arte. Hac (uirtute) te merentem Bacche pater tuæ Vexere tigres, indocili iugum Collo trahentes, Horatius Carm. 3. 3. Sed de tigris alijsq. feris maculosis Baccho sacris, plura dixi in Panthera h. Heliogabalus tigres iunxit, Liberum se uocans, Lampridius. ¶ Poëtis quidē omnia licent, sed cum aliqua uerisimilitudine, non ut Serpentes aubus geminentur, tigris agni, Horatius de Arte. ¶ Protei conformatio in diuersa corpora, imaginum falsarum rationem continet quibus deludimur. Est qui expleffe iram, crudelitatis cōceptaculum, inter optata maxime opinatur, tunc in tigridem demutatio recognoscitur, &c. Cælius.

DE VRSO.

A.

50. **V**RSVS Hebræis est דוב, dob, cōmunis generis, plurale דובים, dubim, Primo Regū cap. 17. Arabice legitur dubbe, (quo nomine Saracenos etiam hodie uti quidā prodidit,) Chaldaice דובה, duba. Aldub ursus est, Bellunensis. Δελγυ ursus Chaldaicis, Hesych. Varin. Auicennæ uetus interpres alicubi adib, id est, lupum cum aldub, id est urso confundit: Vi de in Lupo A. Adraces, id est testiculi urfi, Syluaticus. Marahtis, id est fel urfi, Idem, uidetur autem nomen ineptè compositum, ex diuersis linguis. nempe à marah quod fel Hebræis, & arctos, αρκτος, quod Græcis ursum sonat. ¶ Itali hoc animal uocant orso; Galli, ours. Hispani similiter Italis orso; alij tamen sine r, oso uel osso proferunt. Germani bär, uel (ut alij scribunt) beer. Angli similiter beer uel beare. Illyrica lingua uariat, nam Bohemini wedwed appellant; Poloni wewer, per anadiplosin (ut apparet) Germanici uocabuli.

B.

60. Vrsos multos regiones frigida gignunt, & quidem fuscis aut nigris, quorum duo sunt generat magni & parui, hi facilius arbores scandunt, & in tantam magnitudinem, in quantam illi nunquam crescunt, Ge. Agricola. Paruum urforum genus audio ab Heluetijs nostris uocari stembären, id

est saxatiles aut saxorum incolas urfos, Maiores, in quibusdam Germaniæ locis, *hauptbären*, quasi capitales urfos. Vrsus alius uulgò notus est, & alius aquaticus colore albo, qui sub aqua uenatur ut lutra & castor, Albertus. Sunt quædam genera urforum alborum & canum & luporum, & similitum quorundam animalium amphibia, quæ tam in aqua quàm in terra uersantur, Idem. In Oceani insulis ad Septentrionem, diuersis locis, Islandiæ præcipue, magni & sæui urfi albi repertuntur, qui manibus suis glaciem frangunt, & e foraminibus extractos pisces deuorant, ut Olaus Magnus annotauit. Sed de urfis albis plura adferam paulò post. Abundant urfi in alpinis Heluetiæ regionibus, magni, ualidi, & præ cæteris animosi, ita ut robustos etiam equos & boues lanient, quam obrem ab incolis magno studio capiuntur, Stumpfius. ¶ Formicæ nimium abundant in occidentalis Indiæ partibus nonnullis, ibi gignitur animal quod uocant *VRSVM FORMICARIVM*, quod lingua eas rapiat depascaturq. atq. sic regionis iacturæ prouisum est, cum ad nullum alium usum hoc animal paratum uideatur, neq. enim ferum est, nec mordax: dictumq. potius ursus à similitudine corporis, quàm à robore uel feritate, hoc linguæ humore discutit ac dilijcit solidissimas formicarum domos. inde etiam his disiectis linguæ hærentes ad se trahit ac deuorat, Cardanus.

¶ Elephanti si à Libya dicti essent Lucæ boues fortasse, pantheræ quoq. & leones non Africanæ bestiæ dicerentur, sed Lucæ. Sin ab Lucanis, urfi cur potius Lucani quàm Luci dicti? Varro de lingua Latina. Et rursum, Vrsi Lucana origo, uel unde illi nostri ab ipsius uoce: (sed locus mihi corruptus uidetur.) Vrsi Persici ultra omnem rabiem sæuiunt, Marcellinus libr. 24. Quod freno Libyci domantur urfi, Martialis. Numidici urfi forma cæteris præstant, rabie duntaxat, & uillis profundioribus, Solinus. Seruatum est (inquit Crinitus) in Romanis Annalibus relatum, urfos Numidicos in Circo Romano ab ædilibus æditos M. Pisone & M. Messala coss. quam rem C. Plinius mirari se plurimum refert, quod etiam Numidicos additum sit, cum in ipsa (ut inquit) Africa minime urfi gignantur. Ego etsi à Plinij autoritate non censeam penitus dissidendum, non tamen prætermittam quo minus ea de urfis Numidicis ascribam, quæ cum publica Annalium autoritate conueniant. Post hæc recitatis Solini uerbis, tum illis quæ nos iam attulimus: tum illis quibus Annalium uerba continentur, ut apud Plinium quoq. addit: Herodotus quoq. Halicarnasseus idem sensit de urfis Libycis: ut poetæ nostros mittamus qui aperte probant fuisse Numidas urfos maximè celeres, nam & Numidas & Libycos passim appellant, cuiusmodi illud, Profuit ergo nihil misero, quod comminus urfos Figebat Numidas Albana nudus arena, Hæc ille. Mirabile in Africa, nec apros, nec ceruos, nec urfos esse, Plinius 8.36. Atqui Herodotus lib. 4. certum & aprum duntaxat in Africa reperiri negat, & Aristot. de hist. anim. 8.28. certum, aprum, & capram syluestrem, uel, ut Plinius transfert, capream: ursum uerò de suo addit, lapsus, ut putò, memoria, cum Cretæ non Africæ urfos deesse dicere debuisset, nam proximè ante Cretæ meminerat, his uerbis, Mirabile in Cretæ certus, præterquam in Cydoniatarum regione, non esse: item apros & attagenas, herinaceos. Vrsos uerò Cretam non alere hoc loco non meminit, quod tamen alibi asserit: In Olympo (inquiens) Macedoniæ monte non sunt lupi, nec in Creta insula, ibi quidem non uulpes ursiue. Et Aristoteles in Mirabilibus, In Creta (inquit) lupos, urfos, uiperas, & his similes feras nasci negant, eò quod Iupiter in ea natus sit, Angliam quoq. urfis carere audio. In extrema Arabiæ regione à Dira usq. ad Austri cornu circa ultimum promontorium, urfi reperiuntur carniuori, qui nostros & magnitudine & celeritate longè exuperant, colore fului, (*πυρροί*, ruffi,) Strabo lib. 16. Apud Roxolanos & Lituanos ingentes bos die uenantur urfos, qui regibus illis sunt etiam in delicijs mansuefacti, Volaterranus. In Mysia aiunt genus esse urforum alborum, qui cum à uenatoribus urgentur, talem halitum ædant, qui canum carnes putrefaciat, & aliorum quoq. animalium cibo ineptas efficiat. Quod si quis instet & propius accedat, phlegma copiosum ore emittunt, quo canum ora afflat, & similiter hominum, ita ut uel suffocet uel excæcet, Aristoteles in Mirabilibus. Mysia albos urfos gignit, qui pisces ut lutra & fiber capiunt, Ge. Agricola, sed quærendum an Mysij illi urfi albi, quorum Aristoteles meminit, terrestres tantum non amphibij sint. Pausanias in Arcadicis meminit uidisse se apros albos, & urfos Thracios albos, quos homines priuati possederint. Aethiopiæ rex in epistola quam Hebraicè ad Pontificem Romanum scripsit, camelos & urfos albos in regno suo reperiri testatur. Iam perdix uisa est alba, & coruus, & passer, & ursa, Aristoteles in libello de coloribus, Ruellio interprete, uide in Ceruo b. 50 quamuis in codicibus uulgatis habetur, *καὶ μέλας δὴ ποτε πικρὴν καὶ ἰλαφὸς καὶ ἀγκυρὸς*, &c. Ruellius nō μέλας, sed *λοῦκός* legit, quod probò.

¶ Vrsus animal est humidum ualde & informe, Albertus. Vergilius urfos informes, Ouidius turpes dixit. Quid nisi pòdus iners, stolidæq. ferocia mētis? Ouidius in Halieut. de urso. Corpus ei crassum & uix mobile, Albertus. Vrsos multos regiones frigida gignunt, & quidem fuscus aut nigrus, Ge. Agricola. Sunt qui ursum semper crescere affirmant: & sanè inueniuntur aliquando urfi longitudine quindecim (quinq.) cubitorum. Sunt autem apud nos nigri, fusci, & albi, Albertus. Forte pellem ursinam dum hæc commentabar, Viennæ uidi ex Lituania allatam, longitudinis cubitorum quinq., latitudinis tātæ ut quodlibet uel bouis tergus uinceret: quæ Cæsari Maximiliano tum in Thermis Badensibus lauanti oblata, summæ admirationi fuit, Vadianus in Melam. Vrsi pellis spissa & uillosa est, Albertus. Numidicis urfis uilli profundiores, Solinus. Illis qui ad dissectionem partiū humani corporis preparari uolunt, si desint simiæ aut similes eis animantes: alias deligent quibus

quibus artuum extrema in digitos quinque discreta sint, &c. & nisi commodior alia contigerit, ursum & leonem, & omnia quæ serratis dentibus sunt, Galenus de anatomicis admin. Credit Theophrastus per id tempus (cum latitant hyeme) coctas quoque urforum carnes, si afferuentur, crescere, Plinius & Albertus. Vide paulo mox in Adipe. Eodem tempore (cum latitant) sanguinis exiguas circa cor tantum guttas, reliquo corpori nihil inesse Theophrastus credit, Idem. Vrsis nulla est medulla, Plinius. Axungia & laridum sunt in animalibus non cornigeris, quorum quatuor dentes ut plurimum prominent, ut sunt, porcus, glis, felis, canis, ursus, &c. Monachi in Mesuen. Valde mirabile est quod circa adipem urfi contingit, qui eo tempore quo latitant urfi, in uasis attollitur & replet ea, Theophrastus in libro de odoribus. (Idem paulo ante de carnibus urfi ex Plinio diximus, Theophrastum citante.) In Mirabilibus etiam Aristotelis legimus urfinum adipem latente hoc animali augeri in uasis eaque excedere. His adiciam Oppiani uersus de urfi corpore & aliquot eius partibus:

Λάχνην ἢ πυκνὴν συσπαιπταλὸν ἀμυγδαλέαν,
Κάχερον, ἐλόμλον, παναὶὸν σῆμα, κυανὴν ρίε,
Χεῖρες χερσὶ βροτῶν ἵκελαι, πόδες ἡδὲ πόδεσσι.

μορφὴν δ' ἐκ ἀγανῆν παναμειδῆσαι πρὸς ὁμοίους,
ὅμμα δόρυ, σφυρὸν ὠκύπερον, δέμας θυεγκέρον.

Inualidissimum urso caput, quod leoni fortissimum, ideo urgente uel precipitatur se ex aliqua rupe, manibus eo operto iaciuntur, ac sæpe in harena colapho infracto exanimantur, Plinius. Inualidum ursis caput, Solinus: sed præcipue synciput, Albertus. Capitis ossa infirmissima esse ursis, durissima psittacis, suo diximus loco, Plinius. Os siue rostrum urfi oblongum est, instar fermæ suilli, Mich. Herus. Os longum urso, Gillius ex Oppiano. Vtrinque dentatus est. Dentibus exertis armatus, Gillius ex Oppiano: qui tamē non χαυλιόδοντα, hoc est dentibus exertis ursum esse scribit: sed os eius κάχερον esse, hoc est serratis dentibus, ut canes sunt. Vrsus idcirco dentibus retia non lacerat, quod ijs bene penitus reconditis, ea ipsa propter laborum crassitudinem assequi non possit, Gillius (ex Plutarcho de causis naturalibus.) Natura leonibus, sicut & ursis & tigribus angustiora (breuiora) creauit colla, quia in terra ceruicem & ora non desiciunt pascendi gratia: sed aut ceruum inuadunt, aut bouem ouemque discerpunt, Ambrosius. Vrsus uentriculus est amplus, Aristot. Venter ei unus, ac post uentrem intestinum, sicut & lupo. est autem in aliquibus animalibus uenter maior, ut in porco & urso, ut quidam obscuri ex Aristotele citant, Vrsæ mammas habent quaternas, Aristot. & Plinius. Genitale urfi, simul ut expirauerit, cornescere aiunt, Plinius. Homini genua & cubita contraria: item ursis & simiarum generi, ob id minime pernicipibus, Plinius. Vrsæ pedes habet manibus similes, Aristoteles. Extrema similia habet homini, Albertus. Manus earum similes humanis manibus, & pedes pedibus, Oppianus. Vrsis uis maxima in brachijs & lumbis: unde interdum posticis pedibus insistant, Solinus. Cameli pes imus uestigio carnosus est, ut urfi. qua de causa in longiore itinere fatiscunt, Plinius. Nostri manus, id est anteriores pedes urfi uocant *darzen* uel *taapen*. Armati unguibus urfi, Ouidius 10. Metam. Vrsis natura caudam diminuit, quod reliquum corpus admodum pilosum sit, Aristot. Caudæ parue sunt uillosis animalibus, ut ursis, Plinius.

C.

Vrsus animal est humidum ualde & informe, Albertus. Valde frigidum & pituitosum, ut constat ex corpore eius quod admodum crassum & uix mobile est, pedes lati, pellis densa, Idem. Ex eo quod hyeme latitant urfi, & absque cibo multum temporis degunt, pituitoso eos temperamento esse conijcio. ¶ Antonino Getæ familiare fuit has quæstiones grammaticis proponere, ut dicerent singula animalia quomodo uocem emitterent, uelut, agni balant, urfi sæuiunt, &c. ut refert Ael. Spartianus. Atque in præsepibus urfi sæuire, Vergilius de uocibus animalium auditis in domo Circes. Vespertinus circungemit ursus ouile, Horatius Epodo. Vrsus ferus uncat, Author Philomelæ. Βρυχέσθαι uerbum non modo de leone dicitur: sed etiam urso & pardali & panthere, (quæ uocabulū proprium suæ uocis non habent, Varinus,) Pollux. Σμερδαλέην βρυχή, Oppianus de urso: Gillius uertit rugitum infestum. Venatores nostri de urfi irati uoce utuntur uerbo *brommen* uel *brumment* aliqui etiam *hülen*. Vrsus latitans cum murmure quodam pedes fugit, Alexander. ¶ Ingrediantur urfi & bipedes, Plinius. Ingredi uel duobus innitens pedibus erectus aliquandiu potest, Aristot. sed non diu, Albertus. Inter ingrediendum pedes primum anterieus leuiter in terram ponit, deinde posteriorem quoque partem submitunt: unde & equos similiter ingredientiē *bårnhen* quidam uocari uolunt. Arborem auersi derempunt, Plinius. hoc est, non proni, sed posterioribus primum pedibus, anterioribus interim molem corporis sustentantes, ne ruant: & in hoc quoque hominem imitantur præter morem quadrupedum. Vrsi parui, (quibus nostri à saxis nomen posuerunt,) facilius arbores scandunt, Georg. Agricola. Homini genua & cubita contraria: item ursis & simiarum generi, ob id minime pernicipibus, Plinius. At Oppianus, ὅμμα δόρυ, σφυρὸν ὠκύπερον. Vrsi corpus ualde crassum & uix mobile est, Albertus. Vrsus uis maxima in brachijs & lumbis: unde interdum posticis pedibus insistant, Solinus. Brachijs quidem & manibus tantum ualent, ut retia ijs potius quam dentibus discerpant. Vrsus brachijs ad multa opera utitur. his aliquando ligna forte inuenta in canes proijcit, & frangit oliueta & aluearia apum, & in sublime scandit, Albertus. ¶ Vrsus animal uorax est, Erasmus. Vrsus animal omniuorum est: quippe qui & fructus arborum quas conscendit corpore lubrico edat, & legumina, & apes perfringens alueos, & cancos, & formicas. carne etiam uescitur, uiribus enim suis confidens, inuadit quadrupedes di-

uersas, (ut in D. referam,) Aristoteles. Carnes omnes pramaceratas, & propemodum putres comedit, Idem. Quibus uerbis Mich. Ephesius asserit Aristotelem intellexisse, ursum non uerare carnes alicuius animalis, nisi penè putridas: cuius contrarium docet obseruatio. nam deuictis sue & tatro, statim uorat, unde constat eum recentes carnes uorare. Melius igitur exponas, ut dictum est, quod ursus uoret etiam cadauera quorumcunque animalium quæ uincit ac in pugna superat, Niphus. Vrsi & fruge, fronde, uindemia, pomis uiuunt: & apibus, cancris etiam & formicis, Plinius. Vrsus alius est aquaticus albus, qui uenatur sub aqua, ut lutra & castor: alius terrestris tantum, qui comedit carnes, herbas, mel, & fructus arborum, Albertus. Virique comedunt carnes, mel, fructus arborum, herbas, Ge. Agricola. Vespertinus circungemit ursus ouile, Horatius Epodo. Insidiantur aluearibus apum, maximè fauos appetunt, nec auidius aliud quàm mella captant, Solinus. Huius gratia arbores scandunt, ubi examen apum syluestrium animaduenterint: & clauæ mucronatæ à ramo dependentis, & aditum examinis obtegentis, dum manibus indignantes reijciunt, subinde reciprocis ictibus intereunt, ut pluribus dicitur capite quinto. Aliquando in mellarias foueas illapsi, in eis suffocantur. Oculi eorum hebetantur crebro: quæ maximè causa fauos expetunt, ut conuulneratum ab apibus os leuet sanguine grauedinem illam, Plinius. Vrsi cum extra latibula sua pascuntur, circa arbores fructiferas ferè capiuntur, Pollux. Herbarum cum comedere solent cum primum è latibulo egrediuntur, ut intestinum laxetur & hiet, Aristoteles. (Vide etiam inferius ubi de latitatione eius dicitur.) Matthæolus Senensis arbutum quoddam spinosum, (quod Galli, ut mihi uidetur, spinam albā uocant, nostri *mālbeere*) folijs ferè ut apij diuisis, flore albo, baccis rubentibus, &c. in montibus circa Tridentum panem ursi uulgò uocari auctor est. Ego hanc Plinij spinam appendi cem esse conijcio: ipse Græcorum oxyacantham facit, & diuersam ab ea uuam crispinam Italorum siue berberim uulgarem. Idem alibi scribit ursos delectari specie illa rubi, quæ mora fert odorata & rubicunda, nostri quod hinnulis ceruorum grata sint *hindbeere* appellitant. Galenus libro 7. cap. 4. de compos. secundū locos, plantæ cuiusdā meminit, quæ uua ursi nominetur, folijs arbuti, &c. hanc quidam ribes nostrum uulgò dictum esse conijciunt, sed falluntur, cum non arbuti sed opuli ferè folia habeat. Cætera animalia sana quæ carnibus uiuunt, herbas non comedunt, præter hominem & ursum, Albertus.

¶ Vrsi bibendo nec lambunt nec sorbent, ut cæteræ animantes, sed aquam quoque morsu uorant, Plinius & Aristoteles. ¶ Cum degustauere mandragoræ mala, formicas lambunt, Plinius. Cum gustauere mandragoræ mala, moriuntur, sed eunt obuiam, ne malum in perniciem coualescat, & formicas deuorant ad recuperandam sanitatem, Solinus. Constat ursos agros deuoratis formicis sanari, Plinius. (Vide nonnihil etiam infra, circa finem eorum quæ de latitatione ursi afferuntur.) Vrsus cum nausea laborat, myrmeciam adit, assidensq; linguam humore dulci fluentem exerta leuiter tandiu tenet, dum scatere formicis uideat, eas deglutit postea, & plurimum iuuatur, Plutarchus in libro Vra animalium, &c. Saturitati occurrit uomitione, quam sibi excitat commaducatis formicis, Textor sine auctore. Vrsus uulneratus herbis sicci temperamentii uulnera sanare tentat, Albertus. Oculi eorum hebetantur crebro: quæ maximè causa fauos expetunt, ut conuulneratum ab apibus os leuet sanguine grauedinem illam, Plinius. A latitatione egressæ in diem liberum ursæ, tantam patiuntur insolentiam lucis, ut putes obsitas cæcitate, Solinus. ¶ Dicunt aliqui ursum semper crescere, Albertus. ¶ Animæ leonis uirus graue, ursi pestilens. contacta halitu eius attingit nulla fera, citiusq; putrescunt afflata reliquis, Plinius. Vide in Leone c. In Mysia aiunt genus esse urforum alborum, qui cum à uenatoribus urgentur, talem halitum ædant, qui canum carnes putrefaciat, &c. ut in B. retuli. ¶ Vrsæ Veneris libidine flagrant, & noctes diesq; ad coitum inflammatis maritos appetunt. Et quoniam seræ grauidæ maribus non miscuntur, præter lyncem & leporem, ursæ ne diutius maritis careant, ut ad Venerem maturius redire possint, priusquam certum pariendi tempus uenerit, uentrem elidunt, & partum uiolenter edunt: ac mox à recenti partu simul & alendæ proli, & explendæ libidini, (ut cuniculi quoq;) dant operam, Oppianus: ex quo Gillius perperam transtulit ursas etiam grauidas coire. Tempore non alio (quàm libidinis) catulorum oblita leæna Sæuior errauit campis: nec funera uulgò Tam multa informes ursi stragemq; dedere, Vergilius. Vrsi, lupi, leones acrius libidinis tempore in eos qui accesserint, sæuiunt, inter se tamen minus hæc dimicant. uidelicet ob eam rem, quia nullum ex ijs gregale est, Aristoteles. De Philippo Cossæo Constantiensium sacris præfecto, ingenuarum artium perstudioso, qui hoc ipsum se ex bono auctore cognitum habere, mihi ualde affirmauit: ursum accepit ex mōtibus Allobrogum puellam in speluncam rapuisse, eandemq; uenereo complexu & osculatione profecutum fuisse: atq; ex pomis agrestibus, quæ permulta quotidie in speluncam inferret maturiora, studiose delegisse, eandemq; edenda amatorie dedisse, ac nimirum cum ad cibi inquisitionem proficisceretur, ingenti saxo speluncam, ne puella exire posset, occlusisse. Cum autem post longam inquisitionem parentes ursi num latibulum præterirent, suam peradolescens animaduertisse, saxoq; ægre depulso, eam recepisse, Gillius. Vrsorum coitus hyemis initio, Plinius. Desyderium Veneris hyems suscitatur, Solinus. Coit ursæ mense Februario, parit eo tempore quo latet, Aristot. Vrsi coeunt, non superuenientes, sed humi strati, Aristot. Coeunt non itidem (eodem modo) quo quadrupedes, sed apti amplexibus mutuis, uelut humanis coniugationibus copulantur, Solinus: ambo cubantes complexiq; Plinius

Plinius: & alibi, humanitus strati. Quadrupedum urfæ demissis cruribus, quemadmodum cetera, quæ pedibus innitendo exercent Venerem, ad mota parte maris supina ad dorsum foemina coeunt, Aristot. Coeunt urfi ut homines, sicut & simia, Albertus. Secreti honore reuerentur mares grauidas, Solinus. Grauidam capi urfam difficile est, Aristot. grauida enim (ut mox dicitur) latent. Fert uterum dies triginta, Aristoteles & Solinus. Volaterranus non recte transtulit ex Aeliano urfam post mensem tertium parere, neque enim tandiu uterum gestat: sed tanto tempore exactio, è latibulo in quo peperit plerumque prodire solet, ut inferius quoque dicitur. Coeunt hyemis initio, deinde secedunt in specus ubi pariunt tricesimo die, Plin. Parit tum unum, tum etiam duos, sed plurimum quinque, Aristot. Cæcos parit catulos, Idem, quod & uenatores nostri affirmant. Pariunt plurimum quaternos, Plinius: Idem alibi ut plurimum quinos eas parere ait. Quædam catulos inartiatulatos propemodum pariunt, ut uulpes, urfa, leæna, & alia nonnulla: sed omnia ferè cæcos, Aristot. Quadrupedum plerumque perfectos addunt partus, pauca inchoatos, ut leæna, urfa & uulpes. In forma etiam magis quam supradicta urfæ pariunt, rarumque est uidere parientes. Postea lambendo calefaciunt foetus omnia ea & figurant, Plinius. Vrsa foetum minimum pro sui corporis magnitudine addit: quippe quæ minorem catto, maiorem mure parere soleat, nudum item, & cæcum, & cruribus propemodum membrisque alijs plurimis indiscretum & rudem, coit mense Februario, parit eo tempore quo latet, Aristot. Lucinae illis perperatius tempus est, quippe uterum trigessimus dies liberat: unde euenit, ut præcipitata fecunditas, informes creet partus. Carnes parvillulas addit, quibus color candidus, oculi nulli, nulli pili, & de festina immaturitate tantum rudis sanies, exceptis unguium lineamentis. Has lambendo sensim figurant, & interdum ad pectora fouent, ut assiduo incubatu calfactæ animalem trahant spiritum, Solinus & Plinius. Vrsæ partum ab initio prorsus informem esse, ut ne agnosci quidem possit, deinde à matre lingua fingi, & sinu gremioque foueri, Aelianus quoque anno tauit. Nec catulus partu quem reddidit urfa recenti, Sed malè uiua caro est, lambendo mater in artus Fingit, & in formam, quantam capit ipsa, reducit, Ouidius ultimo Metam. Carnem parit ἄσχημον, ἀναρδρον, Oppianus. hanc lingua ceu manu utens figurat, Galenus ad Pisonem. ἡ ἀρσὶν τικτεῖ τὰ σπέρματα, πλάττει δὲ καὶ ἀρδρὸς τὸ γέννημα τῶν σπέρματι, καὶ πῶς εἰσὶν ὅσα τὰ μέλη τυποῖ, Pollux. Aegyptij hominem primo deformem natum, qui postea formosior euaserit, significare uolentes, urfam prægnantem pingunt, hæc namque sanguinem primum condensatum & concretum parit, hunc postea proprijs fouens femoribus efformat, linguaque lambens perficit, Orus. Vrsus dicitur quasi orsus, scilicet in uentre, & extra completus, quoniam præmaturum partum mater lingendo informat, Liber de nat. rerum. Non quicquam rarius homines quam parientem uidere urfam, Plin. Foetuum urfæ membra uidentur imperfecta propter immodicum humorem: quamobrem urfa eos diu lambit & fouet, Albertus. Idem de animalib. 7. 3. 3. Animalia quædam (inquit) in antris circa finem quietis suæ pariunt: propter quod etiam ignoratur locus partus urforum. Concipiens enim urfa ex coitu, propter frigiditatem temperamenti, & pituitosi humoris copiam, non posset semen in utero formare perfecte, nisi expectaret abstinentiæ tempus: præcipue cum eadem frigiditate & humoris copia, adeo cōstringantur meatus per quos parere debet, quod illo tempore uix posset, itaque tempore latibuli sui emittit, (parit,) quum recens expergiscitur. Et quanquam hoc tempus expectarit, adhuc tamen informem ferè partum addit, ita ut aliqui poetarum putauerint, nihil quam carnis frustum ab ea pari, idque postea spiritu & lingua eius formari in animalis figuram, quod tamen minime uerum est, Hæc Albertus. Vrsæ à suis catulis uehementer ferociunt, ut canes à catellis, Aristot. ¶ Hystrix hybernus se mensibus condit, quæ natura multis, & ante omnia urfis, Plinius & Aristot. sed utrum propter frigus an alia de causa condantur, ambigitur, Aristot. Hyeme tempore frigido & humido latet urfa, & tunc parit propter caloris in ea augmentum, Albertus. Hyberno tempore (inquit Aelianus) parit, cum peperit, latibulis se tegit, nam frigoris uim reformidat, & ueris aduentum manet, nec ante treis menses catulos in lucem profert. Cum autem se habitu corporis opimo sentit, (hoc enim ipsum morbi loco ducit,) latibulum, quod Græci φωλὴν appellant, expetit. (Vnde affectus quo latendi tenetur desiderio, φωλία Græce nominatur.) In antrum non recto motu sui corporis, sed supina ingreditur, & dorsi sui tractu repit, uenatoribus ut uestigia sua obliteret: Ibique postquam est ingressa, se quieti dans, habitum corporis extenuat per quadraginta dies: è quibus quidem quatuordecim immobilis manet, reliquis alijs mouetur: tantum solo lingendo dextero pede se sustentat, eique intestinum eatenus adducitur, ut propemodum cohæreat. Quod quidem ipsum ea sentiens, aron herbam agrestem edit, (ut pluribus dicam paulò post,) Hæc Aelianus: Cuius ex hoc loco uerba Græca recitat Cælius 25. 27. Apud Theocritum φωλάδες ἀρκτοί, urfæ dicuntur ἐμφωλῶσθαι, id est in latibula se condentes, Cælius. Vrsus ueterno quem uocant appetente, priusquam planè torpet grauisque & stupidus iacet, locum reipurgat antea: ac subiturus specum, per reliqua quidem gressu quantum id fieri potest suspensio maxime & leui, summis tantum nixus uestigijs incedit: postremo per terga uolutatus promouet corpus agitque in lustrum, Plutarchus in libro Vita animalium, &c. Mares (inquit Plinius) quadragenis diebus latent, foemina quaternis mensibus. Specus si non habuere, ramorum fruticumque congeries ædificant, impenetrabiles imbribus, mollisque fronde cōstratos. Primis diebus bis septenis tam graui somno premuntur, ut ne uulneribus quidem excitari queant, (quod & Solinus ex Plinio repetit.) Tunc mirum in modum ueterno pinguescunt, illi sunt adipēs medicaminibus apti, cōtraque defluuium

capilli tenaces. Ab ijs diebus residunt, ac priorum pedum sucu uiuunt. Fœtus rigētes apprimendo pectori fouent, non alio incubitu quā oua uolucres. Mirum dictu, credit Theophrastus per id tempus coctas quoq; urforū carnes, si asseruentur, increscere; cibi tunc nulla argumenta, nec nihil moris minimū in aluo inueniri: sanguinis exiguas circa corda tantū guttas, reliquo corpori nihil inesse. Procedunt uere, sed mares prępingues: cuius rei causa non prompta est: quippe nec somno quidem saginatis pręter quatuordecim dies, ut diximus, Hęc Plinius. Cum conditi sunt, pinguescunt urfi per id tempus, tum mares, tum fœminę uehementer, (hoc & alibi ab eo repetitur,) ut mouere sese facile nequeant. parit etiam fœmina eo tempore, et tandiu latet quoad tempus sit ut suos catulos in apertum producat, quod uerno tempore mense à bruma tertio facit. Sed quod minimū, dies circiter quadraginta latet: ex quibus bis septem ita sopitur, ut se nihilo moueat: reliquis postea pluribus latet quidem, sed mouetur, & surgit, Aristoteles. Et alibi, Cum prolem enutrierit, exit à mense iam ueris tertio: hoc est, (inquit Albertus,) post initium Maij, qui est tertius mensis ueris. Ex latibulis rursus prodeunt uere, mares ualde pingues, fœminę non item, quod pepererint eo tempore, Ge. Agricola. Secreti honore reuerentur mares grauidas, & in ijsdem licet foueis, partitis tamē per scrobes secubationibus diuiduntur, Solinus. Et rursus, Interea cibus nullus. Timent hyemem & frigus urfi utcunq; hirsuti, & abdunt se in satis amplum specum: nec ullo interea cibo utentes, manus pedesq; lambunt ac ueluti sugunt, ut per hyemem sub scopulis latitantes polypi suos cirros arrodit, Oppianus lib. 2. de piscat. Vrsus non sine murmure pedes sugit, tanquam alimenti quippiam inde percipiat, Alexander. Vrsi quidem manum in cibo etiam homini suauissimam esse, dicemus infra capite sexto. Enixę quaternis latent mensibus, mox egressę in diem liberum, tantam patiuntur insolentiam lucis, ut putes obsitas cęcitare, Solinus. Fœtu grauida urfa, uel à nemine, uel à paucissimis capta est, tempore sui latibuli hoc animal nihil edere certum est: quippe quod neq; exeat, & captum uentre intestinoq; inani uideatur. Narrant eius intestinum per inediam ita conniuiere, ut adductum propē cohæreat. Itaq; ursum latebram egressum primum herbā arum dictā degustare, ut intestinum laxetur & hiet, Aristoteles. Exeuntes herbam quandam aron nomine laxandis intestinis alioquin concretis deuorant, circa surculos cum dentiunt prædomantes ora, Plin. Solent aron herbam comedere cum ē latibulo egrediuntur, ut dictum est: ligna etiam manducant, quasi dentiant, Aristoteles. Albertus hunc locum inepte transtulit, his uerbis: Cum agrotant, herbas edunt, præcipuē dracontium ad acuendos dentes. Ari herbę natura uentosa intestinum urforū diducit & dilatat, eidemq; facultatem receptandi affert. Cum autem cibus sese rursus refecerit, formicas exedens facile exinanitur, Aelianus. Vrsus post incubatum diutinum lustro exiens, syluestri aro uescitur, aluū cōstrictam hæcenus acrimonia eius ciente. Idem, cum cœpit nausea, myrmeciam adiens, assidensq; linguam humore dulci fluentem exerta leuiter tandiu tenet, dum scatere formicis uideat, eas deglutit postea, uehementerq; iuuatur, Plutarchus. Vide superius inter morbos urfi. Cum animalia de antris, ubi latuerant, egrediuntur, præcipuē requirunt ad cibum ea, quę aliquam habent acredinem, ut appetitum cibi excitent, qualis est herba cuculi quam quidam alleluia uocant, & allus & tarus pes, (aron, quę uulgō pes uituli.) has enim herbas egrediens comedit urfus, Albertus 7. 3. 2. Est autem herba quam primo loco nominat, oxys Plinij, ternis folijs, sapore acido: altera, dracunculus, calidissima & acerrima planta: & eiusdem omnino facultatis tertiā, nempe aron. In alpebus Helueticis aiunt quendam uaccarium, (siue lactarium appellare mauis, qui in alpebus estate uaccas mulget, & opera lactaria conficit,) à monte descendente, & amplam cucumam, (in qua lac ad caseos decoquunt,) gestantem, eminus uidisse ursum, qui radicem quandam sua manu effossam edebat: Et cum eius discessum expectasset, adijisse locum & ipsum etiam de radice illa gustasse, atque inde tanto somni desiderio affectum, ut continere se non potuerit quin ibidem in uia cubans somno frueretur, capite cucuma intacto ut esset tutior à frigore. erat enim initium hyemis. atq; ita totam hyemem dormiendo exegisse illū, proximo demum uere experrectum. Hoc & si fabulosum, ut apparet, quoniam tamen uulgō fertur, omittere nolui.

D.

Oppianus urforū appellat *σολερόν κίαρ, αἰόλον ἄνθρωπον*. Gillius urfos astutos, cædis auidos, perniciosos, perfidos & fraudulentos esse scribit. Maligni certe natura sunt adeo, ut ne longo quidem tempore mansuefactis credendum sit, ut paulo inferius dicetur. *ἄρκτος ἀμόρφων, σολία, σκαία*, hoc est, Vrsus natura saurus, astutus & improbus est, Adamantius. Feritate cæteras belluas superant, Philostratus. Quamobrem tyranni morte mulctatos homines urfis, ut pantheris & leonibus dilandis obijciunt, ut in E. referemus. Poëtę urfos sauos & truces cognominant. In certaminibus spectaculorum urfi mappa proritantur, ut Seneca refert in libro de ira. Vrsi Persici ultra omnem rabiem sauiunt, Ammianus Marcellinus. Numidici urfi forma cæteris præstant, rabie duntaxat, & uillis profundioribus, Solinus. Quid nisi pondus iners, stolidaq; ferocia mentis? Ouidius in Haliëut. de urso. Fœminę omnes in uniuerso animantium genere minus quā mares sunt animosę, excepta panthera & urfa, Aristoteles. Quā cautē in latibulum, suspensis primum uestigijs accedens, resupinata irrepit, ut fallat uenatores, præcedenti capite dixi. Vrsi cadauera sui generis sepeliunt, Tzerzes. ¶ Apud Rhoxolanos inueniuntur pleriq; mansuefacti, Textor. Quod freno Libyci domantur urfi, Martialis. Capti aliquando mansuescunt, & uarijs ludis ac gesticulationibus

tionibus se exercent. sed facile concitantur, & commoti sauiunt ac perimunt homines. Aliquando circumeundo uoluunt rotas, & sic aquas è puteis trahunt, aut saxa per trochleas supra altos muros, quod sæpe obseruatum à nobis est, Albertus. Dum ludis indulgent, mirificos adunt gestus, & interdum pedes manibus apprehendunt supini, atq; ita alternis in latera se morant, ut nutrices solent infantes in cunis. Prouerbij speciem habet illud apud Martialem, Rabido nec perditus ore Fumantem nasum usui tentaueris ursi. Sit placidus licet, & lambat digitosq; manusq;: Si dolor & bilis, si iusta coegerit ira, Vrsus erit, uacua dentes in pelle fatiges. Admonet (inquit Erasmus) nō esse tentandos qui possint nocere. Consimili modo Synesius in Encomio caluitij scripsit, Canem naribus prendere: pro eo quod est prouocare mordacem & nociturum. Hac parte (naso) corporis icta potissimum uros iritari docent bestiarij. Vrsus utcumq; mansuetus, quod ualde malignum & fraudulentum sit animal, & subinde ad ingenij redeat, minimè credendum esse, miserabiles sæpe casus ostenderunt. Insidiosam certè & malignam huius bestiae naturam etiam ipse expertus sum aliquando, nam cum Bernæ, quæ Heluetiæ ciuitas est, iuxta caueam in qua publicè uros alere solent, astarem, & manum in clatris tenerem, nihil suspicans, quod ursus, quem contemplabar, uideretur profundiore esse loco quàm ut facile læderet: ille subito erectus manū suā clatris iniecit ita ut quàm minimū abesset quin meam apprehenderet. Apud Britannos complures alunt greges urforū ad saltationem, animal uorax & maleficum, Erasmus Rot. Suidrigal (Sindrigal, Volaterranus) Lituaniæ princeps ursam nutriuit, quæ sueta ex manibus eius panem accipere sæpe in syluas uagabatur. Reuerti, usq; ad thalamum principis, ostia quæq; patebant. Ibi confricare ac pulsare pedibus ostium, cum fames urgebat, consuevit, cui princeps aperiens cibum præbuit. Conspirauere nobiles aliquot adolescentes aduersus principem, atq; ursæ modū secuti, sumptis armis cubiculi principalis ianuam confricauere. Credit Suidrigal ursam adesse, ostiumq; aperuit, ibiq; mox ab insidiantibus confossus interiit, Aeneas Syluius, & Volaterranus lib. 7. Geographiæ. Sed Mathias à Michou de Sarmatia Europ. 2. 2. hunc principem sic occisum nominat Sigismundum de Starodup. De uerso qui per libidinem puellam rapuit, & lustro suo obuoluto saxo inclusam amatoriè tractauit, allatis ei subinde pomis, &c. superiori capite dictum est. De ursæ quam Pythagoras è fera mitem reddidit, & dimissurus ne quod animal deinceps læderet obstrinxit, dicā infra in h. Vrsæ cum fugiunt, suos catulos propellunt, susceptosq; portant, cum ab insectante iam occupantur, arbores scandunt, Aristot. Vide plura sequenti capite, ubi de uenatione urforū agitur. Vrsi cum feritate cæteras belluas superent, pro catulis tamen omnia faciunt, Apollonius apud Philostratum. Occurrā eis quasi uersus (dob, Hebraice, ארס, Lxx.) orbatus, Osee 13. Vrsus nuper Bernæ, ut audio, ubi publicè ursi aluntur, foetum coniugis enixæ statim occidit.

¶ Vrsus in animalia quæ impugnat, insilit: & si sint cornuta, cornuta eorum manibus apprehendit, & prostermit ea. Cum hominē uero non facile præliatur: à quo uulneratus, frequēter quasi frendens ungues lambit, Albertus. Vrsus uiribus suis confidens inuadit non solum ceruos, sed etiam feras, si clam repenteq; potuerit agere. taurum apertō Marte aggreditur, conserta iam pugna, sternit se re supinū, dumq; taurus ferire conatur, ipse suis brachijs amplectitur cornua, ore morsum armis defigit, prostermitq; aduersarium, Aristot. Tauros, ex ore cornibusq; eorum pedibus omnibus suis spensi, pondere fatigant, nec alteri animalū in maleficio stultitia soleriores, Plinius. Si quando tauros adoriuntur, sciunt quibus potissimum partibus immorentur, nec aliud quàm cornua aut nares petunt, cornua, ut pondere defatigent: nares, ut acrior dolor sit in loco teneriore, Solinus. Vrsus famelicus incidens in taurum non apertō Marte pugnam committit, sed obliquo impetu, palearia inuadit, premendoq; lancinat, donec conficiat, Volaterranus & Gillius ex Aelianō. Pugnant lupo, (Albertus hoc loco non recte uersum reddit,) asinus, taurus, Aristot. 9. 1. Si calcauerit equus uestigium lupi, (interpretis non recte transtulit uersū: uidē in Equo D.) torpore eius pedes corripuntur, Aesculapius. Rhinoceros uersum in Circo Romano cornu exceptum reiecit, ut inter spectacula à Martiali descripta legimus. Vrsæ quæ leonum catulos in latibulo cum parentes abessent discerpserat, & cum ab ijs reuersis fugaretur in arborem confugerat: quomodo fabro materiario è sylua per leonē adducto, qui arborem succideret, leona interim iuxta arborem expectante, pœnas eis dederit, historiam mirabilem ex Aelianō recitatū in Leonē capite quarto. Ibidem ex eodem authore legēs historiam leonis ulci canem contubernalem suum, quem uersa itidem contubernalis inter colludendum irritata laniarat. Equo animali obsequijs hominum nato, capitale dissidium est cum uerso hominī noxia bestia. Agnoscit hostem nunquā uisum, ac protinus se parat ad pugnam: in quā arte potius quàm uiribus utitur. Transilit enim uersum, & ipso saltu posteriores calces impingit in caput. Atq; uersus inter unguibus scalpit equini uentris mollia, Erasmus in dialogo de amicitia. Phocam etiam in terra metuunt uersi, & si ad pugnam congregiantur, uincuntur, Oppianus. Mortuos edisse existimantur: quamobrem hominēs prostratos, ore ad terram uerso, retentoq; spiritu, illæsos relinquūt, ut pluribus dicetur sequenti capite.

E.

60 Leones, pardi, uersi, & aliæ eiusmodi feræ quomodo capiuntur, partim in montibus ueneno propter asperitatem regionis, partim in planitie noctu equis & armis introclusi, partim foueis circumsepti, supra quarum medium capra sub noctem suspensa sit, ex Xenophonte recitaui in Leone B.

*** 2

Qui circa Tigrin & Armeniam habitant, (ut canit Oppianus lib. 4. de uenatione,) urfos hoc modo uenantur: Frequentes exeunt ad sylvas cum canibus: & cum tandem cubile urfi deprehensum fuerit, canis sagacis ductu, mox canis à loro procurrare gestiens, latrat, sed reprimens eum uenator ad socios redit. Tum mox retia per longurios extendunt, & sagenas (*ἀγένας*) circumdant, ad utrunque retis terminum singulos retium custodes locant, deinde ab uno latere à reti oblongum tendunt funem tænijs uersicoloribus & pennis autum splendidis, ut uulturum, cygnorum, ciconiarum repletum, quæ uento flante micant, uibrantur, & strepitum adunt. (De pennis retibus affigendis, diximus nonnihil etiam in ceruorum uenatione,) extendunt autem ea altitudine supra terram, ut ad hominis umbilicum perueniat. Ad alterum uero latus quatuor è uiridibus frondibus tuguria contexunt, in quibus uiri totidem latitēt, in singulis singuli, frondibus toto corpore uestiti. Sic omnibus instructis, tuba inflatur, cuius uehementi sonitu excitatus ursus è cubili sæuiens & igneum tuens progreditur. Tum iuuenes frequentes utrinque ad ursum festinant; ille rectā qua amplam & patentem uiderit planiciem fugit, sed fune cum pennis & tænijs (à retium custodibus) concussio, agitantibus etiam uentis & sibilum mouentibus, & simul clamore, tuba, sonitu, & uiris territus & anxius & inops consilij, in retia fertur. Tum subito retium custodes aliud supra ipsum rete expandunt, & pluribus intricatum retibus implicant. Quod si nimium sæuientes, ut solent irretiti, retia dentibus & manibus dilanient, (sic enim aliquādo euadunt;) robustus aliquis uenator dexteram eius manum iniecto uinculo impledit, & ad aliquem truncum alligat. Hucusque Oppianus: ex quo Belisarius etiam transtulit in libro de uenatione, sed plerumque ineptè. Ursi capiuntur hoc modo: Homo armatus ferreis armis, capite ac undique coopertus, cum solo cultello acuto ad latus: ad ursum, ubicunque fuerit, accedit. Urfus erigitur & hominem amplectitur. qui statim euaginato gladio locum cordis urfi perforat, & sic eum occidit, Crescentiensis. Ursi in pugna dicuntur *συμπλεκιδου*, (quod manibus hominem complectantur, colluctantium instar,) Pollux. Urfæ cum fugiunt, suos catulos propellunt, susceptosque portant, cum ab insectante iam occupantur, arbores scandunt, Aristoteles. Urfæ si insequentibus urgetur, eatenus suos quoad potest catulos propellit: cum autem se iam intelligit lassitudine deficere, & ut comprehendatur uicinam esse, tum alterum dorso, alterum ore gestans, in arborem ascendit, eorum alter unguibus ad dorsum urfæ adhærescit, alter dentibus eiusdem retinetur, Aelianus. (Simiam quoque fugientem similiter ferè suos gestare catulos, dictum est in historia eius.) Urfus cum homine non facile pugnat: à quo uulneratus quasi frendens unguis lambit, Albertus. Urfæ postea quam uenatores, qui non humi modo se sternunt, sed & os ad terram abijciunt, & spiritum continent, odorati fuerint, tanquam mortuos relinquunt, eiusmodi enim animalium genus existimatur mortuos odisse, Aelianus. hinc est forte quod mortuos etiam urfos urfi sepeliunt, si uerum est quod Tzetzes scribit. Fortem & robustum admodum, qui se urso opponat, uenatorem esse oportet, inquit Blondus, nam nisi ualidis retibus impediatur, aggredi solet uenantem, et si potest strictis amplexibus colluctari; quo genere pugne plerumque uincit, rarissime uincitur. Nos quidem uidimus hominem ex hac lucta fracta referentem crura, atque idem nisi subito ex prærupta rupe se deiecisset, nequaquam euassisset uiuus. Porro cum quis insidias molitur urso, post retia cautius latitabit: & cum in retia à canibus agitatam inuolutamque uiderit belluam, acuto uenabulo impetet, ictu maxime per os & gulam adacto: id quod fortiter & magno animo faciendum est, Hæc ille. Germani circa ursum & eius uenationem propria quedam uocabula usurpant, qualia sunt: *Ser bår brompt/gehet/frist/wirdt gejagt/ertrückt vnd frist vil bünd:wirdt gestochen.* hoc est, Urfus sæuit, (de uoce eius:) procedit, uorat, agitur, comprimit & deuorat multos canes: uenabulo figitur. Quamobrem ursus retia minus quam ceteræ feræ, ut lupi & uulpes, dentibus laniet, inquit Plutarchus in libro de causis naturalibus: Forte, inquit, hoc non facit, quia cum dentes interius sitos habeat, magnis & crassis labris impredientibus, retia eis attingere satis non potest. aut potius quod plurimum ualeat manibus, retia his iniectis lacerat, aut pariter manibus & ore utitur: illis, ad laniandum rete: hoc, ut à uenatoribus se defendat. Ceterum ut euadat, plurimum sæpe uolutionibus adiuuatur, itaque dum per caput se uoluuit, quod magis facere studet, quam retia laniare, sæpe elabitur, *ἐκκυβισζ*. Mastini à recentioribus dicti canes, ex Alanorum genere, & à quibusdam Alani ueltres uel ueltri, (Alans uautrez, Gallicè,) magnis leporarijs similes, sed capite & auriculis magnis, labijs crassis, in urfos & apros immittuntur, Rob. Stephanus. Nouimus circa Romanos agros, inque syluis suburbanis, insidiatores iaculis aut machina ferrea igni crepitante capreas, ceruos, urfos atque apros figere, noctu scilicet ad lumen Lunæ, Blondus. Capitur ursus laqueis & falcibus, Platina. Audiuimus nuper à Sigismundi Poloniae regis legato, Sarmatas quodam uenandi genere ad urfos uiuos capiendos uti. Nam tribus aut quatuor hominum millibus nemus (ubi urfos residere compertum est) circumdatur, ita ut non maioribus quam cubiti distent intervalis. Quo peracto, à uenatorum magistris eodem temporis momento, ubi cornua tubæque cecinere, arboribus ac lignis eodem impetu statim securibus incisis atque ita dispositis raptimque contextis, ut quasi murus eleuatus circum esse uideatur, uenatores reliqui qui furcas quasdam manibus detinent, cum urfis appropinquare inuentis, alij caput, alij brachia, alij pedes urfi furcillis ipsis impediunt: adeo ut ligari os, manus, ursusque totus tutissime possit, quem ad regem ut canibus armisque homines interficiant, ligatum deferunt, uel si deferre nequiuerint, trahunt, Belisarius. Tale uenationis genus per furcas ligneas depictum dedit nuper author Geographicæ tabulæ

tabulæ Moschouïæ in eadem tabula. Rhæti decipulas quasdam ad lupos & urfos capiendos
 firuunt, quas magnis trabibus consertis erigunt, & trabem delapsuram ut obruat feram, cum
 escam fune dependentem attigerit, ualde onerant, est quando ursus pede tantum oppresso, re-
 licto eo tandem euadit. Ad alias atque alias feras equi etiam colore diuersi requiruntur. Oppia-
 nus in uenatione urforum probat glaucos: aprorum, fuluos uel ignei coloris, &c. In Heluē-
 ticis circa alpes regionibus, sicubi ursum animaduenerint incolæ, frequentissimi ad eius uenatio-
 nem conueniunt, ut pecoribus suis, quæ per æstatem sub dio absque pastoribus (præter eos qui ma-
 ne & uesperis mulgenda cogunt) dies noctesq; relinquunt, periculum auertant. Quod si quis per
 se ursum uel bombardam uel aliter occiderit, quibusdam in locis magna pecunia donatur. Vrso capto
 detractam pellem, stramento faciunt, ita ut uiuentis urfi effigiem reddat, & loco aliquo publico sus-
 pendunt, Stumpfius. Vrſi in Sarmatiæ syluis arbores scandunt ut fauos deuorent, perimuntur
 autem clauæ oblongæ mucronatæ reperiuntur, cuius pars crassior foraminis aditum operit. hanc ur-
 sus manu repellit, & reperiuntur iratus maiore ui reijcit. illa quò ualidius repellitur, eò uehemen-
 tius ursum reuerberat: donec saucius tandē in palos acutos sub arbore fixos decidit. Quod si nulla
 arbor apum aut uesperum examen habuerit eo in loco ubi ursus moratur, uenatores aliquod in ar-
 bore foramen inuentum, aut recens ab eis excisum, interius melle perlinunt: sic breui examen ali-
 quod illic colligitur, ad quod ursus ascēdens, perimitur ut dictum est. In Noruegiā pali multi acui
 ti circa arborem figuntur, in qua nimirum sit fauus aut aliud quod appetit ursus: arbor ipsa superius
 ferra secatur, ita ut parum adhuc hæreat. eò cum peruenit ursus, unā cum parte resecta in palos de-
 lapsus capitur. Sunt qui in trabe aliqua uel trunco arboris foramen excauent, ad magnitudinem
 urnæ, quā aqua ē puteis hauritur, in huius fundo mel ponunt, adduntur aliquot unci ferrei, qui urſi
 caput inserendum ut mel deuoret, facile admittunt: retrahi uero & eximi non pariuntur. Alligatur
 autem truncus arbori. Sic retentus ursus, & plurimum dum caput extrahere nititur defessus, facile
 occiditur, quod si etiam euadere ipsum contingat, innoxius tamen est obuijs, utpote captus oculis,
 & dentibus laxis in contentione illa capitis extrahendi, Mich. Herus. Capitur ursus retibus, & pu-
 gna, & foueis quibusdam, quas uenatores sub arboribus fructiferis fodiunt, & fragilibus lignis stipit-
 lisq; insternunt, ingesta insuper terra immota, (hoc est non effossa, sed alibi ē superficie sumpta:) &
 herbis iniectis, (quales pro lupis etiam fiunt.) Vrſus igitur cum ad arbore festinat, ut ad fructus sur-
 sum replet, *αὐτὸς ἑαυτοῦ τοῦ ὄρεος*, lignis contractis in foueam illabitur, Pollux. Aconitō pereunt uulpes, lu-
 pi, urſi, canes, & quodcūq; animal cæcum nascitur, ut Rhæti alpini affirmant. Primum aconiti ge-
 nus cyclamini folio, toram hodie Valdenses & alij alpium incolæ nominant, ut pluribus differui in
 Lupo. Hic quæ super eadem herba, & occiso sagitta inde infecta urſo amicus quidam nuper ad me
 scripsit, adijciam, his uerbis: Valdensis quidam mihi affirmauit toram herbam quandam à suis uoca-
 ri, ex cuius radice aliquandiu seruata loco humido & contusa succus exprimitur, quò sagittæ tingun-
 tur. Quam uerò promptum & præsens uenenum herbæ illi insit, ex eo cognosces quod mihi narra-
 uit. Quum (inquit) aliquando auunculus meus procul sagitta huiusmodi succo infecta leuiter ur-
 sum eumq; uastum attigisset, coepit urſus magno impetu per syluam ferri, & huc illuc discurrere, ita
 ut auunculum meum ualde perterrefaceret. Itaq; locum æditum conscendit, ad quem urſo non pa-
 tebat uia. hinc quum illum spectaret, uidit tandem longis decursis spatijs concidentem & uitam ex-
 halantem. quum nimirum uenenum illud pertulisset cor, quod ita esse occiso iam urſo deprehendit.
 Faba lupina seu marcillium datum in adipe necat canes, lupos, uulpes & urſos, Arnoldus de Villa
 noua. uidetur autem translatus hic locus ex Dioscoridē, qui apocynon scribit in adipe occidere ca-
 nes, lupos, uulpes & pantheras. Sed marcillium non aliud quam cōsiliginem esse putō, quam hodie
 Sabaudi marſieure uocant: quæ longē alia quā apocynon est, cui Dioscorides folia hederæ tribuit,
 &c. Pisces quidam nigri uenenati in Armenia reperiuntur: horum farina ficus conspergunt, quas
 ea in loca quæ maxime abundant feris disseminant, bestię primum ut eas attingerint, statim moriun-
 tur, atq; ea fraude apri, cerui, urſi, &c. necantur, Aelianus.

¶ Spectacula. Annalibus notatum est M. Pifone, (M. Pifonis nomen Solinus omittit, Messala
 tantum cos. hoc factum memorans) M. Messala coss. ad 14. Calend. Octob. Domitium Aenobarbū
 ædilem curulem urſos Numidicos centum, & totidem uenatores Aethiopas in Circo dēdisse, Plin.
 miratur autem adiectum Numidicos fuisse, cum in Africa (inquit) urſos non gigni constet. quia de re
 plura scripsi supra in B. Nuper inuentum urſorum in harena & leonum ora aspergere chalcanti-
 tho, tantaq; est uis in astringendo, ut non queant mordere, Plinius. Taurum color rubicundus ex-
 citat, urſos leonesq; mappa proritat, Seneca lib. 3. de ira.

Præceps sanguinea dum se rotat urſus arena Implicitam uisco perdidit ille fugam.
 Splendida iam tectis cessent uenabula ferro, Nec uolet excussa lancea torta manu.
 Deprendat uacuo uenator in aere prædam, Si captare feras aucupis arte placet, Martialis
 in libro Spectaculorum. Canis Indicus Alexandro donatus, ceruū, aptum & urſum dimissos, ta-
 quam se indignos contempsit: in solum uero leonem insurrexit, ut in Cane robusto dixi ex Aelianō.
 Inualidissimum urſo caput: ideo sæpe in harena colapho inflicto exanimantur, Plinius. Cassiodo-
 rus Variarum libro 5. edita circa belluas spectacula describens: Primus (inquit) fragili ligno confusus
 currit ad ora belluarum, & illud quod cupit euadere, magno impetu uidetur oppetere, (appetere,)

pariſq; ſe curſu feſtinat prædator & præda: nec aliter tutus eſſe poteſt, niſi huic quam uitate cupit occurrerit. Tunc in aëre ſaltu corporis eleuato, quaſi ueſtes leuiſſimæ, ſupinata membra ſaciuntur, & quidam arcus corporeus ſupra belluam libratus, dum moras diſcedendi facit, ſub ipſo uelocitas ferina diſcedit. Sic accidit, ut ille magis poſſit mitior uideri, qui probatur illud. Aler anguis in quadridaria mundi diſtributione compoſitis, rotabili uelocitate præſumens, non diſcedendo fugit, non te longius faciendo diſcedit, ſequitur inſequentem, poplitibus ſe reddens proximum, ut ora uitet urſorum, &c. ut citat Gul. Philander Viruuium illuſtrans. ¶ Aproſ & urſos in uiuario quodã prope Celiſphonem in Aſia fuiſſe, quos milites Romani uenatoriſ lanceis & miſſilium multitudine confoderint, Ammianus Marcellinus ſcribit. ¶ Valentinianus imperator cū duas haberet urſas hominum ambeſtrices, Micam auream & Innocentiam, cura agebat enixa ut earum caueas prope cubiculum ſuum locaret, cuſtodeſq; adderet fidos uiſuros ſollicitè ne quo ea ſuperarum debetur (locus eſt obſcurus, deprauatus ut conſicio) luſtificus calor. Innocentiam deniq; poſt multos quas eius laniatu cadauerum uiderat ſepulchras, ut bene meritam in ſyluas abire dimiſit in noxiã, Am. Marcellin. lib. 29. ¶ Volucra (uoluoxx) animal teneros adhuc pampinos prærodit & uuas: quod ne fiat, falces, quibus uineam putaueris, peracta puratone ſanguine urſino linito, Columella libro de arboribus, & ſimiliter Plinius. Contra grandinem multa dicuntur: Noctua pennis patentibus extenſa ſuffigitur: uel ferramenta ſepo unguntur urſino. Aliqui urſi adipem cum oleo ruſum reſeruant, & falces hoc, cum putaturi ſunt, ungunt. Sed hoc in occulto debet eſſe remedium, ut nullus putator intelligat, cuius uis tanta eſſe perhibetur, ut neq; gelu, neq; nebula, neq; alio malo poſſit noceri. Inter eſt etiam ut res profanata non ualeat, Palladius. Si ſanguis uel pinguedo urſi in ſcrobe uel uaſe ſub lecto ponatur, conueniunt eò pulices & moriuntur, Arnoldus de Villan. ¶ Ἀρκτὴ Polluci, pellis urſi. Herodorus Megarenſis tubicen, cubabat in pelle urſina, καὶ λεοντὴν ἐπεβέβλητο. Lappones populi ad ultimum Septentrionem, hyeme ueſtiuntur pellibus integris phocarum ſiue urſorum artiſcioſè elaboratis, eaſq; aſtringunt ſupra caput, ſoliqui oculi patent, corpore reliquo toti connecti ſunt, & quaſi in cuteum inſuti. hinc fortaiſſis creditum quod ſint corpore hi ſuto brutorum inſtar, Munſterus. Maurorum pedites leonum & pardalium & urſorum pelles induunt, & dormientes ſubſternunt, Strabo.

F.

Sunt qui & urſis, & iſs adhuc deterioribus, leonibus ac pardis ueſcantur, ſemel aut bis elixantes, Galenus de alim. fac. 3. 1. Caro urſi frigida eſt, mucoſa, difficilis concoctu, illaudata, Rafis. Iſaac perquam uiſcoſam eſſe ſcribit, concoctu difficilem, peſſimi nutrimenti: medicina magis quam nutritioni aptam. Tardè concoquitur, ſpleni atq; hepati obest; multa recrementa generat, appetentiam tollit ac faſtidio edentes afficit, Platina. Sunt qui urſinam carnem ex paſillo comedant, Idem. Caro urſi cocta, tempore quo latitant urſi, in uaiſ ubi aſſeruatur creſcit, ut Theophraſius credit, Plinius. uide ſupra in B. in mentione adipis urſi. Urſi manus, id eſt pedes anteriores inter eſtandum eſſe prædulces inſigniq; ſua uitate traditur: quoniam (ut Plutarcho placet) partes bene concoquentes, carnem reddant ſuauiorem. concoquit autem præcipuè omne quod diſſat, id uerò eſt quod mouetur, quodq; exercetur: ſicuti urſus partem hanc agitatur plurimum, tum inceſſus ratione, tum apprehenſionis, Cælius ex Plutarcho de cauſis nat. quaſtione 22. Urſina quanquam inſalubris, hodie tamen apud Germanos in pretio habetur: ſed manus præcipuè, quas uel principes uiui appetunt, Mich. Herus. Urſi pedes anteriores ſalſos & in camino ſiccatos qui ederunt, optimum & ſuauiſſimum eſſe cibum mihi retulerunt, nec amplius ſe mirari quod eos per hyemem inter latendum fugant.

G.

Panos & apoſtemata in quacunq; parte ſanguis urſinus diſcutit Plinius. Galeni ſententiam de caprini, hircini, & urſini ſanguinis ad abſceſſus concoquendos curioſo uſu, in taurino ſupra recitauimus. Sanguis urſi prodeſt pilis qui in oculis naſcuntur, cum loco depilato illinitur, Rafis.

¶ Urſus cum per hyemem latet ualde pingueſcit. illi ſunt adipēs apti med caminibus, Plinius. Conditum in uaſa hunc adipem, eodem tempore quo latitant urſi, creſcere, ſupra in B. retuli. Pro adipe uulpiſ, adipe urſi utemur, ut legimus in Succidaneis Aeginetæ adſcriptis. Adeps urſinus quomodo curetur ex Dioſcoride recitauimus in Sue G. quamuis Græcus euulgatus codex noſter Dioſcoridis, non ἀρκέου, id eſt urſinum, ſed ἀγνέου, id eſt agninum habet, quod non placet. nam & Ruelius urſinum uertit: & paulò poſt eodem in libro apud Dioſcoridē in fine capitis de adipe odoribus imbuendo, codex noſter ἀρκέου, id eſt urſinum habet, ſimiliter mentionem eius cum ſuillo coniungēs ut & ſupra. Adde quòd eo in loco de adipe agnino curando Dioſcoridē agere non opus ſit, cum ſequenti mox capite de ouillo agat, ſub quo agninus continetur. Leoninus adeps calidiſſimus & ſicciſſimus eſt, &c. Pardinus ei proximus, pardino urſinus, taurinus urſino uicinus, Iacob. Syuius. Recentiores quidam medici, urſi adipem alijs quibuſdam miſcent medicamentis, ad inungendum loca conuulſa uel reſoluta. Miſcetur & acopo ex uulpe in oleo decocta apud Nicolaum. Urſi adeps liuores & maculas eximit, Marcellus. Ambuſtis prodeſt urſinus adeps cum liſij radicibus, Plinius. Idem alibi, Aduſtis, uel combuſtis aqua feruenti (inquit) adipe urſi cum cera utendum putant. Obſcurus quidam ſcriptor hoc adipe duros tumores molliri, & ad ſuppuratorem quæ opus eſt duci, putat. Lumborum dolores, & quæcunq; alia mollire opus ſit, urſino adipe perfricari conue-

- conuenit, Plinius. Igni ſacro illinitur urſi adeps, maxime qui eſt ad renes, Plinius. Vrſinus maxima aut uulpinus adeps, uel ſi iſti haberi non poſſint, taurinus cum ſarmētio cinere emollicitus, et cum lixiūo coctus probe attenuat eminentes tumores. hoc enim modo etiam ſapo preparatur, quem in uſum conuertere oportet, ſi urſinus aut uulpinus adeps non adſit, Archigenes apud Aëtium in curatione elephantis. Vlcerā ſanat in tibijs cruribusq; adeps urſinus admixta rubrica, Plinius. Sed aliter Marcellus empiricus: Vlceribus crurum & tibiārum medetur adeps urſi cum herba rubricata tuſa. cum hac ergo in unum corpus ſubacta coierint, impoſita uelut emplaſtrum, conligantur ut diu maneant. Vlceribus omnibus pedum in qualibet parte, adeps urſina addito alumine medetur, Idem. Perniones urſi adeps, rimasq; pedum omnes ſarcit, efficacius alumine addito, Plinius. Dioſcorides quoque pernionibus eum ſubuenire ſcribit. Splenis aſinini leiſſimus puluis cum ſeuo urſino & oleo ad mellis craſſitudinem reductus & illitus, ſupercilijs pilos reſtituit, Raſis. Vrſinum adipem conſtat raptos uitio alopeciae capillos reſtituere, Dioſcor. & Auicenna. Hunc adipem alopecijs congruere quidam ante nos uerē ſcripſerunt: ſed nos alia magis probata pharmaca contra hunc affectum habemus, Galenus. Leporis exuſtum caput & cum adipe urſino aut aceto illitum, alopeciarum inanitatibus medetur, Dioſcorides & Auicenna. Galenus lib. 11. de ſimpl. medicum quendam innominatum eodem hoc pharmaco uſum ſcribit. Murem uſtum & tritum, cum adipe urſino & melle ſubiges, & alopecias inunges, Galenus Euporiſt. 2. 86. Et paulo mox, Cum folijs ficus frica diligenter, deinde unge cum adipe urſino. Apud Galenum ſecundum loc. Cleopatrac quaedam compoſitio eſt laudatiſſima, aduerſus alopecias & profluuium capillorum, cui adeps urſinus additur: Item alia Heraclidae. Herinaceorum marinorum cinerem, ut ibidem docetur, alij aqua excipiunt, alij, quod melius eſt, adipe urſino ad eundem affectum. Vide ſupra in Echino G. Vrſi adeps & ſel cum modico pipere alopecijs illita, pilos inducunt, Raſis. Roboris pilulae, (quae gallas ſimulant,) cum adipe urſino trita, alopecias emendant & capillo replent, Plinius, Marcellus, & Samonicus. Roſa ſylueſtris cum adipe urſino alopecias mirifice emendat, Plinius. Calami radices uſtas cum adipe urſi, excipe atq; impone, Crito apud Galenum. Vitium capitis in quo ſunt alopeciae, prius raditur, poſt illic capā acerrima perfricatur. deinde hordeum combuſtum & in puluerem reductum cum urſina adipe permixtum, ſuperimponitur, Marcellus. Adeps urſina cum fungis qui in lychno lucernae cōcreſcunt ſubacta, (uide mox ex Plinio,) & alopecijs perunctione impoſita, priſtino decori caput reuocato crine reſtituit, Idem. Vrſinus adeps cum ladano & uino uetere mixtus, capillos fluentes continet & cōſpiſſat, Sextus. Ad capillos decedentes confirmandos, adipem urſi cum ladano miſcebis, & caput, uel loca deſluentium capillorum perunges, Marcellus. Capilli deſluuia urſi, adeps, admixto ladano & adianto continet, alopeciasq; emendat, & raritatem ſuperciliorum cum fungis lucernarum, (uide paulo ante ex Marcello,) ac ſuligine quae eſt in roſtris earū, porrigini cum uino prodeſt, Plin. Lacertae ut docuimus combuſtae, cum radice recentis harundinis minutatim ſiſſa: ita myrteo oleo permixto cineres capillorum deſluuia cōtinent. Efficacius uirides lacertae omnia eadem praſtant, etiamnum utiliſſe admixto ſale, & adipe urſino & cepa tuſa, Plinius. Miſcetur & alijs medicamentis quae uel continere capillos, uel locis etiam caluis reſtituere pollicentur, ut illi quod ex leporum uentrib. &c. Andromachus compoſuit, apud Galenum de comp. ſec. locos, lib. 1. in fine capitis 2. Adeps urſi, pari pondere cum ſeuo taurino & cera permixta atq; adpoſita, parotidibus mirum remedium eſt, Marcellus: comprimit parotidas, ſed addunt quidam hypocithidem, Plinius. Ad faucium dolorem: Præterea fauces extrinſecus ungere prodeſt Vrſino & tauri ſeuo, cerisq; remiſſis. Omnia quae geminis æquabis lanicibus ante, Serenus. Ceruicū dolores butyro aut (& Marcel.) adipe urſino perfricantur, Plinius. Vrſi adeps commendatur contra ſtatus quos phlegma crudum excitat, & in dorſi dolore, (ad lumborum dolores, Plinius,) Raſis. Gladioli radix contuſa cum ſulfure uiuo & adipe urſi, lumbis dolentibus impoſita plurimum prodeſt, Marcellus. Articularibus morbis & podagricis plurimi cum oleo uetere urtica ſemina, aut folia, cum urſino adipe trita imponunt, Plinius. Adeps urſi cum ſeuo taurino & cera pari pondere decoquuntur, eoq; ceroto podagra contacta lenitur, Marcellus, addunt quidam hypocithidē & gallam, Plinius.
- ¶ Heraclides apud Galenum pilos urſi combuſtos, & adipem urſi alijs quibuſdam ad inueteratas alopecias medicamentis miſcet. Eſt & Sorani medicamentum apud eundem ad alopecias, huiusmodi, Foliorū ac radicis calami uſtorum, pilorum urſi, (addendum uidetur, uſtorum) adiantū, adipis urſini, picis liquidae, pilorū caprarū uſtorum, cedriae, omnium octo par pondus accipe, liquidaq; cum aridis cōmitte, & praefriciſ adhibe. ¶ Vrſi pellis utiliter ſubſternitur morſis à canē rabido, ut & phocae, Aëtius. ¶ Vrſorum cerebro ueneficium eſſe Hispaniae credunt, occiſorumq; in ſpectaculis capita cremant, teſtato, quoniam potum in urſinam rabiem agat, Plinius. Raſis quidem & Albertus cerebrum leonis intra corpus ſumptum amentiam inducere tradiderunt. Catī cerebrum ſimiliter uenenoſum eſſe, ſcripſi in Cato G. ¶ Oculis urſi dexter ſiccatus & appenſus pueris, amolitur ab eis timores quibus in ſomnis uexantur, Raſis. Oculos urſi erutos ſi ſiniſtro hominis adiutorio (brachio) alligariſ, febrim eiſ quartanam mitigabiſ, Aesculapius. ¶ Suillus & agninus urſinusq; pulmo impoſitus, attritus à calciamentis contractos ab inflammatione tueritur, Dioſcorides; ſanare creditur, Galenus lib. 11. de ſimpl. Sed Galenus ſuilli tantum & agnini pulmonis

mentionem facit, ursini nullam, quamobrem conijcio apud Dioscoridem quoque illā superfluum esse. potuit autem in textum irrepere uerbum *ἄρκιος*, id est ursinus, quod aliquis forte in margine tanquā diuersam lectionem notauerat. facillimē enim pro *ἄρκιος* legitur *ἄρκιος*, uel contra, ut supra quoque diximus in principio medicaminum ex adipe urfi. Et sanē ridiculum foret pro pede quem calceus lāssisset, tam longē remedium quærere, ab urso inquam, agninus uerō & suillus pulmo, quoties libere haberi possunt.

¶ Fel ursinum cum uesica sua ab hepate separatū, suspendi & siccari debet, per duos annos seruatur, Physiologus. Dioscorides ursino taurinum præfert, eadem enim sed inefficacius præstat. Caprino felli consimile ferē est ursinum & bubulum, efficacius eis taurinum, Galenus. Si frigore ita occupetur corpus, ut uix medicamenti cedat, fel ursinum tepesacta dilue lymphā, Proderit hoc potu, Serenus. Fellis urfi mystra duo cum aquæ cyathis duobus, morsus à cane rabido quidam per triduum ieiunis offerunt, & in magna admiratione habent, Damocrates apud Galenum de antidotis libro 2. Fel ursinum siue uerrinum panos & apostemata in quacunque parte discutit, Plinius. Carcinomatis quæ serpunt circa ulcera fel ursinum bene adponitur, Marcellus: Sed aliter Plinius, Carcinomata (inquit) curat coagulum leporis, &c. gangrænas ursinum fel penna illitū. Fel ursinum leprosos admodum sanat, si eo assidue perlinantur, Marcellus. Sepum & fel urfi cum modico pipere, si alopecie illinantur, pilos restituunt, Rasis. Articulorum uitij (doloribus, Marcellus) fel ursinum utilissimum esse tradunt, Plinius. Priuatim in eclegmate comitiales adiuuat, Dioscorides. Fel ursinum cum aqua calida sumptum caducos sanat, Sextus. Ab Arnoldo de Villan, etiam ad epilepsiam commendatur. Calidum est & siccum, contra epilepsiam & paralytim utile, Physiologus. Felle ursino circumlini suffusiones prodest, Plinius. Fel ursinum atque hyenæ cum melle optimo mixtum & diu coagitatum, caligines eximit, si assidue inde oculi suffundantur aut superlinantur, Marcellus. Ad exesos dentes: Fel urfi impositum illico dolorem leuat: curat autem etiam quoquo modo illinatur, Galenus Euporist. 2. 12. Omnem oculorum obscuritatem, incipientemque suffusionem curat fel ursinum cum aquæ duplo, Idem Euporist. 1. 44. Ad suspiriosos sanandos fel ursinum aqua (calida, Sextus) dilutum bibendum optimè datur, intra paucos enim dies potenter medetur, Marcellus. Fel ursinum in aqua laxat meatus spirandi, Plinius. Fel urfi potum pondere sex granorum danic cum melle & aqua calida, ualet contra asthma, Rasis. Tussim sanat ursinum fel admixto melle, Plinius. Antidotus ex felle ursino ad induratas hepatis affectiones, describitur apud Galenum de compos. sec. locos 8. 8. Ad morbum regium: Ursini fellis quantum Græcam fabam æquat exhibeto, deinde aquam superbibito, Galenus Euporist. 2. 29. Pessus ad conceptum promouendum: Leonis aut urfi aut hyenæ, uel saltem taurini fellis uesicam euacuato: & ibidem unguenti nardini, irini, rosacei, mellis, partes æquas inscito, cumque omnia simul super calido cinere uniuersis, seruato & utere post mensium purgationem ante concubitum, Aëtius 16. 34. Qui ligarit fel urfi super femur dextrum, coibit quoties uoluerit, & non nocebit ei, Rasis. Sedis uitij præclare prodest fel ursinum cum adipe: quidam adijciunt spumam argenti ac thus, Plinius. Fel urfi potum pondere sex granorum danic cum melle & aqua calida, asthma & hæmorrhoides remouet, Rasis.

¶ Comitiali morbo testes ursinos edisse prodest, Plinius. Suffimentum ad epilepticos expertum, recipit hirci & urfi & lupi testium, sanguinis hirundinis, & lapidis in eius uentriculo reperti, asterij in mari inuenti, (stellam marinam intelligo), anethi, ana 3. ij. aliorum purgatorum, cornu ceruini & caprini, ana 3. i. &c. Est autem ordine secundum inter suffimenta apud Nicolaū Myrepsum. ¶ Dolor aurium sedatur canino lacte & ursino, si recens instilletur, Marcellus.

¶ De moribus leonum, pantherarum & ursorum, eorumque remedijs, Aëtij uerba recitauimus supra in Leone G.

H.

a. Vrsus dicitur quasi orsus, scilicet in uentre, & extra completus, &c. Isidorus, ut in c. recitauimus. Vrsulus, diminutiuum, ut grammatici annotant. item ursellus, Obscurus. *ἄρκιος*, παρὰ τὸ ἄρκος τὸ ἐπαρκῶ, ἄρκος: καὶ πλεονάζοντι τὸ τ. ἄρκος, τὸ ἐπαρκῶ ἐαυτῷ ζῶον. aiunt enim ursum hyemem sine ullo externo alimento transigere, Etymologus. *ἄρκος*, βοήθεια, καὶ τὸ ζῶον, Hesychius & Varinus. Osee 13. 30. lxx. interpretes pro Hebraica uoce *dob*, conuerterunt *ἄρκος*, hinc & *ἄρκιον*, ursinum. Sed apud ueteres Græcos semper τ. adiectum reperio, Theophrastus, Pausanias, Plutarchus & Pollux in foemina genere proferunt, non solum de foemina loquētes, sed de urso simpliciter: & haud scio an quisquam idoneus author masculinum fecerit. *κνωπύς*, uel ut alij proferunt *κνωπύς*, ἄρκος, Hesychius, Varinus. *κινῶπις*, ἄρκος, Macedonibus, Idem. *Δαυλίς*, ἄρκος, Etymologus: ursus sic dictus à uilulosa hirsutie. *Δαυλίδης*, αἰ δαυεῖαι, Varinus. Sigismundus Gelenius in Lexico suo symphono, Græcam, Germanicam, & Polonicam uoces, *βερὸς*, *ber*, *wewer*, tanquam eiusdem significationis coniungit. Varinus *βερὸν* interpretatur *δασύ*, id est hirsutum, substantiuè quidem pro urso positum nusquam reperio. *μονίς*, ursus solitarius, Etymologus: alij *μονίον* aprum, alij lupum solitarium interpretantur, alij asinum, ut dixi in Asino a. *Δαυροῦπις*, ursa parua, Varinus: de sydere intelligo.

¶ Valentinianus imperator duas habebat urfas, Micam auream, & Innocentiam, ut supra in E. retuli.

¶ Epi

¶ Epitheta. Tu licet Aemonios includas sentibus urfos, Gratius. Armati unguibus urfi, Ovidius 10. Metam. Fœdus Lucanis prouoluitur urfus ab antris, Ouid. in Halieut. Informes, Verg. 3. Georg. Sæuis inter se conuenit urfis, Iuuenalis Sat. 15. Truces, Valerius 2. Argon. Turpes, Ouid. 3. Trist. Statius 6. Theb. Vespertinus circumgemit urfus ouile, Horat. Epodo. Villosæ catus in summis montibus ursæ, Ouid. 13. Metam. Sunt & alia apud Textorem, nempe: Atrox, auisus, Calydonius, crudus, deformis, Erymanthius, ferox, grauis, Libycus, (uide in B.) minax, Numida, Numidicus, Ossæus, præceps, rabidus, rigidus, rapax, terribilis, tristis, trux. ¶ Ἀρκῆς δ' ἀρκιάδες, φόνιον γένος, αἰολόδετον, Oppianus. Ἀρκῆς χαιτίεσσα, Idem. Ἡ κρυερῶν ἀρκῶν ἐλδὸν θύεσθαι, Idem. Ἀρκῆς Ἀλοσυρά, πολύμαχος, θύε πικρή, Oppianus. Ἐλ λύνει, ὡ θῶες, ὡ αὐ' ὤρεα φολάδες ἀρκῆς, Theocritus Idyl. 1.

10 Ἀρκῆς ὁμόφρων, δολία, σκαία, Adamantius

¶ Vrsa uocatur sydus cœleste, figura & situ stellarum septem plausiro simile. quatuor enim ex eis rotarum, tres equorum loco sunt, unde antiqui Græcorum hámamaxan, hoc est plaustrum dixerunt, ut & Germani hodie. Latini Septentriones appellant, à septem stellis à quibus quasi iuncti triones, hoc est boues, figurantur. Sunt autem duæ ursæ, maior & minor, quas Græci ἀρκῆς nominant. Vrsam maiorem (inquit Higinus) Hesiodus ait esse Calisto (melius per duplex lambda, ut Græci scribunt, Καλλιστώ,) nomine, Lycaonis filiam, eius qui in Arcadia regnauit: eamq; studio uenationis indurctam ad Dianam se applicuisse: à qua non mediocriter esse dilectam, propter utriusq; consimilem naturam: Postea autem ab Ioue compressam, ueritam Dianæ suum dicere euentum, quod diutius cœlare non potuit. Nam iam utero ingrauescente, prope diem partus in flumine corpus exercitatione defessum cum recrearet, à Diana cognita est non obseruasse uirginitatem: quamobrem à dea in ursæ speciem conuersa est. In ea figura corporis Arcada procreauit. Sed ut ait Amphiscædæarum scriptor, Iupiter simulatus effigiem Dianæ, cum uirginem uenantem ut adiutans persequeretur, amotam à conspectu cæterarum compressit: quæ rogata à Diana quid ei accidisset quod tam grandis utero uideretur, id illius peccato euenisse dixit. Itaq; propter eius responsum in ursam eam Diana conuertit. Quæ cum in sylua ut fera uagaretur, à quibusdam Aetolorum capta, ad Lycaonem pro munere in Arcadiam cum filio est deducta. Ibi igitur inscia legis in Iouis Lycæi templum se coniecit: quā confestim est filius secutus. Itaq; cum eos Arcades inscuti interficere conarentur, Iupiter memor peccati, ereptam Calisto cum filio inter sidera collocauit, eamq; Arctum, filium autem Arctophylacem nominauit. Nonnulli etiam dixerunt, (ut Scholiastes Homeri etiam refert Iliad. sigma ex Callimacho) cum Calisto ab Ioue esset compressa, Iunonem indignatam in ursam eam conuertisse: quam Dianæ uenanti obuiam factam, ab ea intersectam, & postea cognitam inter sidera locatam, &c. Hæc Higinus. Hanc Callistûs metamorphosin in ursam Ouid. lib. 2. Metam. describit. Callisto Lycaonis filia fuit, quam (ut Græci referunt) Iupiter compressit. Iuno deprehensam mutauit in ursam: & Diana in Iunonis gratiam sagittis confecit. Iupiter uero missio Mercurio filium quem utero gestabat Callisto seruari sibi iussit. Ipsam uero Callisto in sydus, quod Vrsa maior uocatur, conuertit: cuius etiam Homerus Odys. e. meminit ubi Vlysses à nymphea Calypso soluente facit: τῆς ἀρκῆς τὸ ἐξορῶντα, καὶ ὅτε δούρεα βόωνται, Ἀρκῆς δ' ἢ, ἢ καὶ ἄμαξαν ἐπὶ κλησὶν καλέουσι. (Eisdem uersus legimus Iliad. ε. & præterea, ἢ τ' αὐτοῦ σπέρφεται, καὶ τ' ὀλέονα δούκει, οἷον δ' ἀμμορός ὅδε λεπτὸν ἀκαιοῖο.) Sed fieri potest ut sydus illud hoc nomen in honorem tantum Callistûs acceperit: nam sepulchrum eius Arcades ostendunt, Pausanias in Arcadicis. Arcas (ut Istrus inquit) natus est ex Ioue & Themiste (lego, Callisto,) sic dictus propter matris mutationem in arcton, id est ursam, quo tempore etiam sydus cœleste, quod Hámamaxa prius dicebatur, Vrsa dici cœpit, Stephanus in Arcas. est autem locus corruptus. Sed de Lycaonis filia Callisto in ursam conuersa, plura scripsi in Lupo a. inter propria uirorum. Fabulam de Callistûs mutatione Palæphatus inde natam conijcit, quod hæc montes habitans ab ura forte in uenatione consumpta sit: & qui in uenatione cum ea erant, non illam amplius ex ursæ cubili egredientem, sed solâ ursam uidentes, quod Callisto puella ura facta esset dicitarint. Est & alterum sydus superiori proximum, figura consimile, Vrsam minorem uocant: de qua plura leges apud Higinum, ubi etiam de maiore Vrsa, quomodo ab alijs plausiri nomen acceperit à septem stellis, ab alijs Vrsæ pluribus stellis ad unam effigiem computatis, copiosius scribit, &c. Item de Arctophylace siue

50 Boote apud eundem. Nos de Cynosura, id est, minore Vrsa nonnihil attulimus in Cane a. Helicæ (sic quoque maiorem Vrsam uocant) & Cynosura, in cœlo dicuntur geminæ Vrsæ: quarum alteram (Cynosuram) Iouis nutricem fuisse perhibent, alijs ambas. Sunt qui Cynosuram eius nutricem, Helicen uero amorem eius faciant, Pollux. Cynosura, id est Vrsa minor, sic nominatur, quod caudam instar canis reflexam habeat: cuius Homerus non meminit utpote posterius inuentæ à Thalete Milesio, Scholiastes Homeri. Nicander in Alexipharmacis arcton omphalóessan uocauit: interpretes τροφῶν exponit, ueluti dicas nutritiam. sunt qui Creticam exponant. nam Omphalòs Cretæ locus est, Cælius. Sed forte sic dicitur quod eo situ in cœlo sit Vrsa sydus, quo umbilicus in animante, uide licet medio. Arctos cœlestes scribit Theon appellari, διονεῖς ἀρκῆς καὶ κεφαλῆς τ' ὡς σμουν; quia summæ sint, ac cœli uelut capita. Peculiaris autē Cynosuræ dici ex caudæ imagine, quoniam canis caudam

60 habeat. Helicen uero δὲ τὸ ἐλίσσεται, quia inuoluta sit cauda: uel per exochen quandam quod à cœlo trahatur, Cælius. Ἀσκηράς, ura parua, Hes. Var. Arctûrus uocatur splendida quædā stella, in zona Arctophylacis, quod iuxta caudam ursæ sita sit sic appellata. unde integrum etiam sydus Bootes

eodem nomine appellatur, Suidas & Varinus. Ἀρκτός τόπος, locus Septentrionalis, in quo septem stellæ uisuntur, Varinus. Hinc & circulus Arcticus dicitur, & qui ab ea cœli plaga exoritur uentus ἀρκτικός, Pollux. Varinus tamen in uoce ἄρκτος hunc uentum sine τ. euphoniæ gratia aparcian dici ait, & ἄρκιον πνοήν, citatis istis senarijs : καὶ μὴν πειλάζῃ καὶ κατὰ τὴν ὕψος ἄρκιος (ἄρκιος potius) ὡς ναύτησιν ἀσκήδους μοδάρι.

¶ Ursinus, adiectiuum. ¶ Ἄρκιος κεφαλὴ, caput ursi; & ἄρκιον κρέας, ursina caro, cum diphthongo, ἄρκιον uerò per iôta, sufficiens, utile, Suidas & Varinus. Ἀρκτῆ, pellis ursi, Varinus : apud Hefychium acuitur ultima. ¶ Virgines ἀρκτοόνοισι (decimari interpretatur Gyraldus) Atheniensis populus dicebat, Pollux. Id uerbum signat, (inquit Cælius,) Dianæ prius quàm tempus appetat nuptiarum, uirgines consecrari initiariue. Quod Lysias scribit in oratione pro Phrynichi filia, si tamen ex eius illa prodijt officina. Decreto namq; sancitum Atheniensium erat, ne qua uiro puella traderetur, εἰ μὴ ἀρκτοόνοισι τῇ θεῷ, id est nisi sacra obijisset Dianæ: quod mense Ianuatio fieri consueisse indicat Libanius in oratione quam de Dianæ laudibus dixit. Induebantur autem ueste quam crocotam nominant, nec decimo gratis anno grandiores, nec quinto inferiores, lis autem placari credebatur Diana, quæ causa eiusmodi indignationem concepissee uidebatur. Ferunt quandoq; ursam feram in Attica (ἐν τῇ δ' ἡμῶν φλαυίδωρ) ita cicurem factam, ut homines nihil auersaretur omnino, sed compasceretur, multaq; licentia huc illuc, nemine impedimentum inferente, peruagaretur. Contigit puellam quandam lasciuiusculè cum bellua colludere: quæ iritata, puellam facto impetu proscidit. At fratres rem intuiti, ac commoti acrius, ursam iaculis impetitam necarunt. Ex qua causa pestilens morbus latius per regionem grassari cœpit. Consultis oraculis, respondit deus, mali non defuturum finem, si uirginum nonnullas compellerent (ἀντὶ uel ὑπὲρ addendum uidetur) τ' τελευτησάσας ἄρκτε ἀρκτοόνοι, id est ursæ peremptæ honori Dianæ dicari. (Gyraldus exponit, si uirgines aliquas Dianæ macarent pro ursæ.) Nā & puellæ sic uocabantur arcti, id est ursæ, quod perspicuè docuit Euripides in fabula Hypsipyle; & in Lemnijs Aristophanes ac Lysistrate, Hucusq; Cælius. Ἀρκτοόσαι, τὸ καθιερωθῆναι πρὸς γάμον (πρὸ γάμων) τὰς παρθένους τῇ Ἀρτέμιδι τῇ Μουνυχίᾳ, ἢ τῇ Φαυρωνίᾳ (lego, Βραυρωνίᾳ,) Suidas & Varinus. Ἀρκτεία, ἢ τ' ἀρκτυομνίων παρθένων τελετὴ, Hefychius, Varinus. Ἐν Βραυρωνίῳ ἀρκτυομνίαι γυναικες, τῇ Ἀρτέμιδι ἑορτὴν ἐτέλουν, &c. Suidas, nam quæ sequuntur apud illum, iam proxime interprete Celio recitauimus, quamquam is authorem non citat. Ἄρκος, ἱερεῖα (lego ἱερεῖα, hoc est mulier sacerdos) τ' Ἀρτέμιδος, Hefychius. Ἐναρκτοόει, (si rectè legitur) φονεύς, κτείνω, Hefychius, Varinus. Athenienses cum in Dianæ Munychiæ templo ursam deæ sacram interfecissent, fames facta est, qua tum demum eos liberatum iri prædixit oraculum, cum eorum quispiam deæ filiam sacrificasset, id quod Embarus ea conditione pollicitus est, si sacerdotium in sua familia perpetuò permanisset, & gentilitium fieret, quod cum annuissent, exornatam filiam immolauit: qua ex re factum in eos est prouerbiū, qui insani ac uecordes sunt, ἔμβαρος εἶμι, id est, Embarus sum, plura in prouerbijs Erasmus. Ab hoc facto, scribit Harpocration, mos inoleuit, ut inde uirgines Dianæ Munychiæ & Braurontæ consecrarentur ante nuptias, ἄρκτοι, id est ursæ uocata, à quibus & uerbum quoq; deductum ἀρκτεόσαι, quod δεκατεόει, id est decimare significat. Plura de hac ursæ in templo Dianæ interempta, deq; Embaro, uide supra in Capra h. ubi de sacrificijs, ex Varino in Σόφισμα Θεολογικῷ. ¶ Piscatores nostri instrumentis quibusdam utuntur, retibus in coli formam contextis, ligneo circulo superius ambiente os apertum: quæ nescio qua de causa urfos appellant, **bären**. sunt autem diuersa, alia **storbären**, quibus turbatos in ripis pisciculos aut cancos excipiunt: alia nassis uimineis similia in profundum demittuntur, **seßbären**, **seßgarn**.

¶ Berna Heluetiæ clarissima ciuitas urfos publice alit, eosdem pro insignio habet, quatuor pedibus insistentes, & nomen quoq; ciuitatis ab urso factum uidetur etymo Germanico. Cæterum Sangallenses & Abbatiscellenses Heluetiæ populi urso erecto pro insigni utuntur.

¶ Est & syluestre allium, quod ursinum uocant, odore molli, capite prætenui, folijs grandibus, Plinius. Arcūrus, genus herbæ, Hefychius, Varinus. Arcion uel arcūrus herba memoratur à Plinio 27. 5. & à Dioscoride, creditur autem esse quæ uulgò lappa minor (quamuis xanthion etiam à quibusdam lappa minor exponitur) uocatur. Maior uerò lappa siue bardana uulgò dicta, arcion siue prosopion, id est personata Dioscoridis existimatur: Plinius (ut ipse deprehendi) lappam boariam nuncupat. Arcophthalmus, chrysogonum: arcopus, catanance: arcu dendron, sambucus, ut inter nomenclaturas apud Dioscoridem legimus. De pane ursi, & uua ursi, scriptum est supra in c. Branca ursina uulgò appellata apud Gallos & Italos, (de qua lege Syluaticum cap. 87.) uietèrū acanthus est. Ea uerò quam Germani quidam medici, Fuchsius & alij, brancā ursinam uocant, omnino sphondylion fuerit. Alia est etiam quam Germani uulgo brancham ursinā uocitant **bärenapen**, uel **bärlap**, (aliqui **bärenbrüch** : alij **wyngrün**, quod uino pendulo silici circumuoluta iniecta, maderi credatur. sed uinum cum fecibus prius perturbandum est, & baculo fisso, ut fieri solet, agitant) quod hirsutiem ursinam quodammodo referat, aut etiam pedis digitorum figuram extremis ramulis ferè ternis, repit circa saxa, quibus minimis fibris adheret, folijs ferè abietis teneris, cōferctis, &c. uide Hieronymum Tragum Tomo 2. cap. 189.

¶ Nascitur apud Lucanos animal quoddam medium inter ursum & suem, Galenus : uide supra in Mele A. Ἀρκτομοῦς, animal D. Hieronymo memoratum, quasi murem ursinum dicas : de quo pluribus

ribus scripsi in Criceto mure. Aldabha (id est hyæna) est animal notum in Syria, colore tursi, Andr. Bellunen. Dalac, fera similis urso, Syluaticus. Est & ursa marina, cancrorum generis, sine chelis, a magno & informi corpore dicta, Aristoteli & Athenæo.

¶ Vrfulus nomen proprium uiri apud Am. Marcellinum lib. 16. & Vrsicinus apud eundem lib. 15. Vrsus quidam ceu uir sanctus apud Heluetios Solodorense colitur. Vrsinus monachus scripsit opus insigne de non rebaptizandis hæreticis, &c. Gennadius. In sanctorum catalogis legimus etiam Vrsicini cuiusdam, & Vrsatii confessoris nomen. Nobilis quædam familia apud Gallos originem suam a nescio quo Vrsone deriuat, quem in solitudine ursa quædam annis aliquot nutruerit.

Vrso quidam scriptor obscurus de somnijs & de urinis quædam ædidiisse fertur. Vrsula, nomen sanctæ cuiusdam uirginis. Atheniensis quidam è Melite uico (tribus Oeneidis) *κῆπος* uel *ὄσς*, id est sus, & arctos, id est ursus cognominabatur, propter corporis hirsutiem, Hes. Var. in *Μελιτιῖς*. Arcesiades, *Ἀρκεσιάδης*, Laertes Arcesij filius. Nam mihi Laertes pater est, Arcesius illi, Iupiter huic, &c. Vlysses apud Ouidium contra Aiace loquens. Dictus est autem Arcesius quod ab arco siue arcto, id est, ursa lactatus sit, ut fabulantur. Vera autem historia refert, Cephalū Deionei uel Deionis filium ex Arcto uxore Arcesium genuisse, Varinus. Cephalo de liberis quærenti, deus responsum reddidisse fertur, ut cuiuscunque primum obuiam factus esset, ei misceretur. Illum uero cum in Arcon mulierem incidisset, filium ex ea sustulisse, qui deriuato a matre nomine Arcesius dictus sit, Heraclides in Politijs. Est autem impressi codicis locus corruptus, ut suspicor, huiusmodi, *τὸν δὲ πόδι τυχὲν ἄρκω, καὶ πλάσσειν αὐτὴν γεννῆσαι γυναικα, ὃς ἦν ὁ Ἀρκείσιον φερωνύμως ἀνομαδιῖναι λέγεσθαι*, Ipse quomodo legerim, ex translatione apparet. Arcinus Milesius poëta, discipulus Homerij, &c. Suidas. Habent & Germani uiri proprium nomen ab urso sumptum, Bernhart, ac si Arctosthenem dicas. ¶ Arcurus, fluuius Scythiæ Phasis postea dictus, Plutarchus in libro de fluuijs. Vrsa, fluuius apud Heluetios, uulgo die ruis. *Ἀρκίωρ ὄρεθ*, id est Vrsarum mons, Cyzico imminet, sic dictus a Iouis nutricibus, (Helice & Cynosura puto, quas illic in ursas migrasse tradunt, Stephanus (ni fallor) alicubi. Vrsarum mons nominatus est, a nutricibus Bacchi illic in ursas cōuersis: Vel quod locus uenationi aptas feras contineat, ab ursa fera: Vel propter altitudinem, quod uertice suo ad Arctos sydera appropinquare uideatur, habitabant autem in eo agrestes quidam gigantes, *ἄρκιοι τῶες γιγάντες*, Varinus (ex Scholijs in primum Argonauticorum Apollonijs ad numerum 35. ubi additur hunc montem situm esse iuxta Cherronnesum in Propontide, legitur autem *ἄρκιον* per *ο*, paruum, apud Varinum, Apollonium & Scholiasten, perperam apud omnes. In Propontide est insula Cyzicus cum urbe, cuius pars iacet in planicie, pars secus montem, qui Vrsarum mons (*ἄρκιον ὄρεθ*) appellatur, Strabo lib. 12. *Ἀρκίου ὄρος τὸ Ἀρκίωρ ἐπὶ ὀνυμον*, Pollux. hoc est, Arctous mons ab urso dictus est. Arctanes, gens Epitrotica, Stephanus. Arconesus, *Ἀρκόνισθ*, insula Carix, Stephanus; Meminit etiam Strabo. Plinius insulam unam ex desertis circa Cherronnesum esse scribit. Cæterum Cyzicus olim *Ἀρκίωρ νῆσθ* & *Ἀρκιόνισθος* dicebatur, Stephanus. Vrsa Baluia, Picenorum urbs Ptolemæo 3. 1. hodie Vrbfa.

¶ b. Parnes mons Atticus aprorum & urforum uenationem præbet, Pausan. Apud Aratores Afros ad Occidentem reperiuntur leones, ursi, elephantes, Herodotus lib. 2. ¶ Cepus faciem habet satyro similem, cætera inter canem atque ursum, Strabo. Tarando uillus magnitudine urforum, Plinius & Aelian. *Σκύλον*, pellis ursina, uel ouilla, aut alterius animalis, Hesych. & Varin. Harpyiæ in Thracia habent aures ursinas, uulurū corpora, Varinus in Scylla. Os ursi, *σῶμα* & *χάσμα* uocat Plutarchus, & pedes anteriores *χέραι*, id est manus. Talpa pedes habet ursi, Suidas & Hes. Bestia alia similis urso, Danielis 7. ¶ Galli caput ursi & aliarum mordacium ferarum hure nominant; & urse mamillas, poupes uel tettes; ursinum finum, ut apri quoque & lupi, laiffes, Rob. Stephanus. ¶ Pellem ursi, qui propriè apud nos loquuntur uocant *ein hur*: & eandem excoriari dicunt, *geschunden werden*.

¶ c. Vrsa suos foetus lambit, donec perfici & uocem ædere incipiuur, *ἔισόκε κινυζήμοισιν ἀναείδῃαι τὸν δρόσον*, Oppianus. Cum tubam uenatorum exaudierit ursa, è cubili prodians, *ὄρεν λέλκε δαρεῖα*, καὶ ὄρεν δὲ δὲ δὲ λακῶσε, Idem. Vociferamur (Rugiemus, Hieronymus) nos omnes quasi ursi, & meditamur quasi columbæ, Esaiæ 59. hoc est, ululamus & gemimus. ¶ Nequitia mulieris immutat faciem eius, & obcæcauit uultum suum tanquam ursus, Ecclesiastici 25. Vrsis quidem oculos hebetari, cum recens è latibulo prodierint, in c. retuli. ¶ Patinas cœnabat omasi Vilis & agnini, tribus ursis quod satis esset, Horatius 1. epist. ¶ Vrsa pragnans a Gallis peculiari & uenatoria locutione dicitur une ourse prain. *Ἀρκύλοι* dicuntur catuli urforum, Pollux, apud Varinum *ἄρκιλοι* legitur, quod minus placet. Cyclops apud Theocritum Galatææ se nutrire canit *ῥῖδε καὶ νεβρῶς, καὶ σκύμα νῶς τίοςταρας ἄρκων*. Inueni geminos, qui tecum ludere possunt, Inter se similes, uix ut dignoscere possis, Villosæ catulos in fummis montibus urse, Polyphemus Galatææ canens Ouidij Metam. 13.

¶ d. Occurram eis quasi ursus orbatus, & lacerabo obstinatum cor eorum, Osèe 13. Præstat occurrere urso orbato (raptis catulis) quàm fatuo (obstinato) in stultitia sua, Prouerb. 17. Tu nosti patrem tuum & uiros qui cum eo sunt fortissimos & amaro animo, ueluti si ursa raptis oculis in salutem sauiat, 2. Regum 17. Sunt autem uerba Chusafad Absalonem de Dauide.

¶ e. Ferunt difficiles partus statim solui, cum quis tectum, in quo sit grauida, transmiserit lapide: uel missili ex his, quæ tria animalia singulis ictibus interfecerint, hominem, aprum, ursam,

Plinius. Taifalorum gentem turpem ac obscenæ uitæ flagitijs ita accepimus merfam, ut apud eos nefandî concubitus fœdere copulentur maribus puberes. Horum si quis iam adultus aprum exceperit solus, uel interemerit ursum immanem, colluione liberatur incesti, Marcellinus libro tricesimo primo. ¶ Certè furit, ac uelut ursus Obiectos cauea ualuit si frangere clathros, Horatius de Arte ad finem. Heliogabalus ebrios amicos plerumq; claudebat, & subito nocte leones, & leopardos, & ursos, exarmatos immittebat, ita ut expergefati in cubiculo eodem, leones, ursos, pardos cum luce, uel quod est grauius nocte inuenirent, ex quo pleriq; exanimati sunt, Lampridius. Vitoldus Lituaniæ princeps subditis suis adeo metuendus fuit, ut iussi laqueo se suspendere, parere potius quàm in eius indignationem incidere uoluerint, detrectantes imperium, insutos ursina pelle uiuentibus uris (quos eam ob causam nutriebat) dilaniandos obiectauit, crudelibusq; alijs affectis supplicijs, Aeneas Syluius. ¶ Mauri leonum, pardorum & urforum tergoribus uelantur, & dormientes substernunt, Strabo. Ancæus Arcas humeris nunquam circumiecit chlamam, Ἀνὴρ Ἀρκίου λάσιον σέρουσι ἀμύχανο δ' ἔγχεα, Orpheus in Argonauticis.

¶ g. Si urfi seu liquefactio inungatur facies hominis, intelliget & discernet quicquid audit ac legit, Rafis.

¶ h. Heliogabalus inter diuerfas sortes habuit & ursos decem, & decem gryllos, Lampridius. Perseus rex capream & ursum amabat, Tzetzes. Demetrius Moschouitarum legatus Roman missus, multo auditorum risu, ut erat ingenio comi & faceto, proximis annis uicinia suæ agricolam, retulit, quærendi mellis causa in prægrandem cauam arborem supernè desilisse, eumq; profundo mellis gurgite pectore tenuis fuisse haustum, ac biduo uitam solo melle sustinuisse: quum uox opem implorantis in ea sylvarum solitudine ad uiatorum aures penetrare nequiuisset, ad extremum uerò desperata salute mirabili casu, ingentis ursæ beneficio inde extractum euasisse, quum forte eius belluæ, ad edenda mella more humano se demittentis, renes manibus comprehendisset, & eam subito timore exterritam ad exiliendum tum tractatu ipso, tum multo clamore concitasset, Paulus Iouius. Pascebam (inquit Dauid 1. Regum 17.) patris mei gregem, & ueniebat leo uel ursus, & tollebat arietem de medio gregis, & persequer eos, & percutiebam eruebamq; ab ore eorum, & interficiebam ipsos. Dauid cum leonibus lusit quasicum agnis, & ursos similiter ut agnos tractauit, Ecclesiastici 47. Cum Helisæus propheta ascenderet in Bethel, parui pueri de ciuitate egressi, illudebant ei, dicentes: Ascende calue, ascende calue. Is uerò maledixit eis in nomine Domini: egressiq; sunt duo urfi de saltu, & lacerauerunt ex eis quadragintaduos pueros, Regum 4. 2. Non enim non poterat omnipotens manus tua immittere illis multitudinem urforum, aut audaces leones, aut noui generis ira plenas & ignotas bestias, Sapientia 11. Sanctus Florentius ursum habuit, Textor. Legimus fuisse ursam quampiam feritate cōspiciuam, magnitudine inusitata, quæ uisentibus modo horrorem incuteret. Eam uerò uir hic (Pythagoras) accersitam demulctamq; apud se aluit. Mox dimissurus, ueluti conceptis uerbis, iureiurando (ut sic dicam) adiecit, nulli animantium cunctarum damno oblatione futuram. Abiens illa in sylvas se coniecit suas, summaq; fide, quod inter homines quoque perrarum est, in quod adiurata recesserat, præstitit, Cælius. Paris infans expositus ab ursæ lactatus fertur, Varinus, sic & Arcesius Laertis pater, ut scripsi supra inter nomina uirorum ab urso sumpta. Et ecce de proximo specu uastum attollens caput funesta proserpit urfa, quam simul conspexi, pauidus & repentina facie contreritus, totum corporis pondus in postremos poplites recollo, arduaq; ceruice sublimiter eleuata, lorum quo tenebar rumpo, meq; protinus pernicipi fugæ committo, summo studio fugiens immanem ursam, Apuleius sub persona asini aurei. ¶ De Callistûs filia Lycaonis in ursam mutatione, lege supra in a. ubi de Ursæ sydere dictum est. Iphigeniam immolandam in ceruam, alij in taurum, alij in ursum mutatam ferunt, Varinus in Νεοπτόλεμος, ut pluribus in Tauro retuli. Arcton oros, id est Ursarum mons, Cyzico imminet, sic dictus à Iouis nutricibus (Helice & Cynosura puto) quas illic in ursas migrasse tradunt. Periclymenus Nelei fuit filius, frater Nestoris: cui à Neptuno auo concessum ut posset in quas uellet se transformare figuras, ut in ursum, formicam, apem, &c. uide Onomasticon nostrum. ¶ Ursos qui sacri, ut lupos quoque, Aegyptij eo loci sepeliunt, ubi iacentes inueniunt, Herodotus libro secundo. De interfecta ursæ Dianæ Munychiæ sacra, plura dixi in a. inter deriuata, in uerbo Ἀρκτοβύδην. Laphriæ Dianæ apud Patrenses magno in ara igne excitato, apros, ceruos, dorcades, aliqui luporum aut urforum catulos, uiuentes iniiciunt, Pausanias in Achaicis.

¶ PROVERBIA. Ursus cum adsit uestigia quæris, Ἀρκτου παρῶν τὰ ἵχνη ζητεῖς, de ijs dicitur, qui timiditate præsens negotiū declināt, atq; ad alias nugas dilabuntur. Translatū à formidolosis uenatoribus qui se dissimulāt sensisse ursum, & uestigia persequi fingūt quo absint à periculo, Eras. Meminit Suidas, et interpretatur, ἐπὶ τῇ τὰ παρόντα ζητεῖν πρὸς ποικίλων, Fumantē nasum urfi ne tenta ueris: uide supra in d. ¶ Ex sacris, Leo rugiens & ursus (ad prædam) excurrēs, est princeps impius populo pauperi, Prouer. 18. Habitat lupus cū agno, & pardus cū hædo accubabit: Vitulus & ursus pascēt, simul requiescēt catuli eorū, Esa. 11. Factus est mihi ursus insidiās, et leo in latibulis, Hier. Thren. 3. Quomodo si fugiat uir à facie leonis, & occurrat ei ursus, Amos 5. ¶ Germani si quæ de paupertate, aut auaritia et paritate notauerint, manū ab eo fugi dicūt sicut ab urso: Ἐρ fugt den taa pē wie ein bär. ¶ Ἄρκτος ὁ λέων ἀνθρώπων ἐκτόπως ἦν χηρ, ἐπὶ ὕστερον ἐκείνῳ ὡς ὅτι ὁ πρῶτος βύδας, ἀντὶ τῷ ἀποκρύφῳ. Suidas.

VULPES Hebraice שְׁחָלִים schual nominatur, Chaldaice שְׁחָלִים theal. Nam Psalmo 63. pro schualim; id est uulpes numero multitudinis, Chaldaeus reddit thealata. Arabs شَحْلٍ, thaleb, Lxx. ἀλώπηξ. Hieronymus uulpium. Thaleb, id est uulpes, Auicenna lib. 2. & Syluaticus cap. 673. Idem alibi chabel & calcail uulpem interpretatur, corruptis, ut uidetur, uocibus pro thaleb. Chos alcalip, (lego althaleb) id est testiculi uulpis, satyrion, Idem. Galcis, id est uulpes, Syluaticus: uoce, ut conicio depratiata à γαλν: quam Albertus aliquoties uulpem interpretatur, cum omnino mustelam significet. Apud Græcos ueteres ἀλώπηξ dicitur, hodie ἀλώπη. Italice, uolpe. Gallice, regnard, cuius diminutiuum regnardeau. Hispanice, raposa; à rapiendo nimirum. Germanice, fuchs. Flandrice, uos. Anglice, foxe. Illyricè, liska.

B.

Alpinæ regiones Helueticorum plurimas habent uulpes: ubi mercatores coemptas earum pelles in alias regiones diuendunt, Stumpfius. Amyntas in Mansionibus, quas sic inscripsit, eam ait Caspiarum uulpiū esse multitudinē, ut nō modo agrestia stabula adeant, sed urbes quodq; ingrediantur.

YY

nihil tamen nocentes, neq; rapientes, sed ita ciscures Caspijs tanquam caniculæ adulantur, Aelianus. Vulpes in Sardinia noxiæ sunt, occidunt enim arietem etiam fortissimum, capram, & vitulum adhuc tenerum, Munsterus. Lupos, uulpes, aliæq; quadrupedum noxiæ, Creticus ager nusquam educat, Solinus & Plinius. Bassara, Βασάρα, genus uulpis, Varinus, alij uulpem simpliciter interpretantur: uide in Philologia a. Vulpes in Aegypto minores quàm in Græcia fiunt, Aristoteles. Vulpi magnitudo eadem quæ cani mediocri domus custodi, Albertus. Villos habet uberes & albos, Isidorus. Qui corporis colore admodum ruffo sunt, (πυρροὶ ὄντες,) astuti (πανδύοι) iudicantur, à similitudine uulpium, Aristoteles in physiognom. Vulpi color sæpe rutilus, priori tamen parte canescens, Ge. Agricola & Albertus: rarò candidus, rarius niger, Agricola. Vulpes audio in Hispania omnino albas reperiri, & à mercatoribus Francfordiam ad nundinas uehi. Vulpes nigra & alba in Moschouia habetur: item in quibusdam Scandinauia locis, ut Olauus Magnus annotauit. Germani uulpes quasdam uillo densiore & nigricante, à colore brandfuchs nominant, (ut ceruorum etiam genus densioris ac nigrioris pili, brandbirgen,) nostri Felerle: sunt autem minoris pretij, & magnitudine etiam ut plurimum minores. Circa montana Heluetia, ut audio, uulpes externis maiores ac meliores habentur. ¶ Serpentes, simia & uulpeculæ, & quæcunq; mala machinantur, exilibus (angustis) sunt oculis, λεπτὸν ἐκδιδόκεν: oues autem & boues, & huiusmodi simplicis ingenij, aspectu amplo, Adamantius. Teutones cum bonum & generosum equum depingunt, diuersorum animantium uirtutes in eo coniungunt, & ex alijs quidem animalibus alias ei attribuunt, ex uulpe uerò aures breues, caudam longam, gressum lenem, alij, bonos oculos, & caudam pilosam. ¶ Vulpi (mari) genitale osseum est, Aristoteles, Plinius, Albertus. Cauda magna & uillosa, Albertus. Boum caudis longissimus caulis, &c. uulpibus & lupis uillosus, Plin.

C.

Vulpes animal est calidum, nam & mortui pellis calefacit, Albertus. Mihi quidem dubium non est, quin calidi temperamenti hoc animal sit, cum canum & mustelarum maiorum naturam referat, & odorem grauem exhalet. adipem etiam eius calfacere constat, & oleum in quo uulpes tota decocta fuerit. ¶ Gannire propriè de uoce uulpium dicitur, authore Donato: sed transfertur etiam ad homines, & usurpatur pro eo quod est obstrepere, & ueluti uapulantis uocem emittere. Quid ille gannit? quid uult? Terentius Adel. Hinc gannitus, Nanq; hæc (Nereis) in eodem spectata littore est, cuius morientis etiam gannitum tristem accolæ audiuere longè: Gannit (Gannuit, codices impressi) odiosus omni toti familiæ, Plautus ut citat Varro de lingua Lat. Fallax uulpecula gannit, Author Philomelæ. Putes ululare lupos, gannire sagaces Vulpeculas, Mantuanus. Latrando & ululando uulpes canem imitatur, cum irascitur aut dolet, aliàs uerò gannit, & immurmurat blandè, ut cum petit aliquid, si domi alatur. Latrat ut canes, (ut catuli canum, secundum alios) & gannit in fame, Albertus. In fame præ angustia latratus canum imitari dicitur, Constantinus. De minoribus feris, ut sunt uulpes, thodes & lupi, ὑλακτεῖν & ὠρυέσθαι, id est latrare & ululare dicitur, Polylux. Varinus tamen ὠρυέσθαι de lupis, canibus & leonibus in fame ululantibus, dici scribit: & de alijs quæ proprium suæ uocis uocabulum non habent. Nostri etiam uulpem latrare dicunt, der fuchs billt/traht/rayer. Ceruum aiunt sibi timere à gannitu uulpium, Albertus. ¶ Vulpes animal solerti auditu, in Thracia amnes gelatos lacusq; non nisi ad pastus itura redituraq; transit, obseruatum eam aure ad glaciem apposita coniectare crassitudinem gelu, Plinius. Nugantur quidam è uulgò tam acutè audire uulpem, ut nescio quam herbam crescentem percipiat. ¶ Vulpes, lutra, melis subeunt cauernas: sed egrediuntur ad pastum capeffendum, etiam hyberno tempore, Ge. Agricola. Cauernarum suarum, Oppiano teste, plura facit foramina & multifores aditus, ἐξαρπύλας οὐκ ἔστι δόμους, τροπὴς τε καὶ λῆγες Τηλόβ' ἀπ' ἀλλήλων, ut minus facile à uenatoribus illaqueari possit. Melis foueam occupat, aluo in eam exonerata, ut dicam in D. Aristomenes Messenius à Lacedæmonijs captus, per cauernam latomiarum euasit, angustos uulpium aditus secutus, Plinius. Ego cum domi aliquando uulpem alerem, sæpius obseruauit iacentem in uentre pedibus posterioribus rectà retro extensis, ac si homo in uentre iaceret, quod & cuniculi faciunt: facile autem est conijcere eas huic extensioni apta crura ideo à natura accepisse, ut facilius per angustos & oblongos terræ meatus penetrare eis liceat. ¶ Lepores & uulpes per æstatem noctu progrediuntur, Tardius. Vulpes & capreoli etiam nocte cibum quærunt, Cardanus. ¶ Vulpes animal ferè omnium uocum est. Syluestres mures uenatur, Aristoteles: Sunt qui mures è cauis spiritu à uulpibus extrahi & deuorari affirmant. Vulpes edit carnes, & muribus sicut catus insidiatur: cuniculos etiam & lepores capit, rapitq; gallinas, Albertus. Nec uulpes nec aliud animal gallinas continget, si gallinis sub ala ruta syluestris suspendatur: & multò magis si uulpis aut felis fel cibo admixtum exhibueris, ut etiam Democritus confirmat, Cornarius in Geopon. libr. 14. Andreas à Lacuna in Græco codice excuso, & suo manuscripto, hæc legi negat: Inferius tamen capite de turturibus eadem ponit, ὀρνίθας eo in loco non gallinas, sed aues simpliciter exponens. Gallinaceos aiunt non attingi à uulpibus, qui iecur uulpis aridum ederint: uel si pellicula ex eo collo inducta, galli inierint: similia in felle mustelæ legimus, Plinius. Per hyemem efuriens, si uuas in uitibus non inueniat, aues & catulos leporum astutè capit, Oppianus. Vide plura mox in D. qua astutia animalia quædam capiat. Pauonibus una cura debetur, ut incubantes per agrum foeminas, quæ hoc passim faciunt, à uulpe custodias, Palladius. In Asia multis

multis locis uinum sine iugo ministrat uinea, quæ sæpe uulpibus & hominibus fit communis, Varro. Apud Theocritum Idyllio primo puer quidam uineam custodit, *Ἀμφὶ δ' ἐμυ δὴ ἀλώπεκες, ἃ δ' αὖ ὄρχος φοιτᾷ, συνομιλῶν τὸν τροφίμον, ἃ δ' αὖ πῆραν πάντα δόλον τέχνεισιν.* Tam facile uinces quàm uulpes pyrum comest, Plautus in Mustellaria. de re factu procliui, quod nihil negotij sit uulpi dentatissimæ pyrum edere, Erasmus. Vulpes necant amygdalæ amaræ, item apocynon: Vide plura in E.

¶ Animal est foetidum, & etiam à posteriori parte imminente mortis periculo, Liber de nat. rerum. Ore & ano foetet, Albertus. Hic olidam clamoribus ages in retia uulpem, Martialis. ¶ Vulpes superueniens coit, Aristoteles. Atqui recentiores aliqui obscuri authores ex Aristotele citant hæc uerba, Vulpes coit ad terram proiecta, (in quibus uerbis uulpem eos pro fele seu cato posuisse conijcio.) Vulpes coeunt in latera proiecta, maremq; foemina amplexa, Plinius.

¶ Quadrupedes (uiuiparæ) pleræq; perfectos ædunt partus, paucae inchoatos: in quo sunt genere leonæ, ursæ, & uulpes, Plinius. Multifidæ quæ pariunt imperfecta, omnes multiparæ sunt, quo fit ut partum adhuc recentem alere possint, auctum iam adeptumq; magnitudinē nequeant, quædam enim ex ijs catulos inarticulatos propemodum pariunt, ut uulpes, ursa, leona, & alia nonnulla, sed omnia ferè cæcos: ut ea quæ modo dixi, atq; etiam canis, lupus, thos, Aristot. Et alibi, Vulpes, inquit, parit cæcos, ut ursa, atq; etiam infirmiores, parturiens ita secedit, ut raro grauida capiatur. Cum partum ædiderit, lingua lambendo refouet & concoquit. parit cum plurimos quatuor. De leonis partu singulari, uulpis multiplici, apologum Aesopi in Leone c. recitauit ex Cælio. Vulpium catulos sæpe rapiunt milui, uultures, aquilæ, Mich. Herus.

¶ Coeunt animalia etiam, quorum genus diuersum quidem, sed natura non multum distat, si modo par magnitudo sit, & tempora æquent grauiditatis. rarè id fit, sed tamen fieri & in canibus, & in uulpibus, & in lupis certum est, Aristot. Ex uulpe & cane Laconici canes gignuntur, Idem. Et alibi, Ex uulpe & cane primi foetus cõmuni generis utriusq; specie generantur: sed tempore procedente diuersi ex diuersis prouenientes, demum forma foeminae (scilicet primæ genitricis suæ) instituti euadent. Laconicos canes è uulpibus & canibus primum natos & alopecidas dictos aiunt, Pollux. Vide in Canibus mixtis. Eosdem aliqui cynalopeccas uocant. *ἑβῆνοι, ἀλωπεκίδες*, Hesych. Varin. Papio (id est, hyæna) animal uidetur ex lupo & uulpe compositum, Albertus.

¶ Vulpes ægra resinam pineam uorat, unde & ualetudinem recuperat, & uita fruitur longiore, Albertus & Liber de nat. rerum. Vulpes & mustelas rabiem incurare dicunt, Auicenna. Cætera (præter canem) animalia, ut lupi, uulpes, &c. rabie afficiuntur æstate potius quàm hyeme, Ponzettus.

Vulpes rabiens eadem incõmoda infert quæ canis rabidus, Albertus. Quemadmodum quædam plantæ humoris proprii penuriâ tabescunt, quædam alieno suffocantur: ita & capilli succorum paucitate corrumpi solent: ac humidi quidem paucitate caluities, prauitate uerò alopeciae & ophiases generantur, ægritudines nihil specie, sed figura tantum ac nomine differentes. ophiasis enim in parte quam obsidet capitis, formam serpentis describit, alopeciae autem sic appellantur, quod id morbi genus in uulpibus frequentissimum esse tradatur, Aëtius. Alopecia, uitiū est quo capitis & barbæ pili defluunt, per metaphoram à uulpe, quæ ubi minxerit, locum sterilem facit, ita ut herba illic nasci non possit, & si quæ nata erat illam exiccat, Varin. *Ἀλωπεκία*, (lego *Ἀλωπεκία*), morbus capitis: scribitur etiam per diphthongum (scilicet in penultima), Varinus. *Ἀλωπεκία* (malim iōta uel ε. in penultima) *ψίλωσις τριχῶν ἀποφάσις*, *μάλας πόδι κεφαλῶν*, Pol.

¶ Eundem morbum inuenio alopeciasin dici, Cælius. Alopecia uulpinus ferè morbus est, quoties in humano capite areas & glabreta capillus deciduus facit, Hermolaus. Vulpi caput (iecur, Mich. Herus) aliquando nimium incalcescit, præsertim æstate, & curatur sanguine ad superficiem fluente & ulcerante pellem: quare pili tum temporis defluunt, Albertus: & pelles captarum æstate inutiles habentur, Mich. Herus. Alfesases est animal generis ceccarum (id est ricinorum) quod canibus, bobus & uulpibus adhærens sanguinem ab eis exugit, Andr. Belluneñ. ¶ Vulpes satis iustam ætatem consequitur, Stumpfius.

D.

Vulpes astutæ, malitiosæ & callidæ sunt, Aristot. Homines colore admodum ruffo maligni (*παρῶν*) iudicantur, argumento uulpium, Idem in Physiognom. Adamantius uulpis ingenium dolum & insidiosum esse inquit. Animal est odio dignum propter rapinam, despectum propter infirmitatem, incautum suæ salutis dum insidiatur alienæ, Ambrosius in Hexaëmeron. Mihi quidem eodem ferme ingenio uidentur præditæ uulpes, & mustelæ, præsertim maiores, ut martes, icctis, &c. Prouerbia aliquot à uulpis calliditate nata, Vulpe pellace benignior, Vulpes annosa haud capitur laqueo, Vulpes non iterum capitur laqueo, Vulpinari cum uulpe, Vulpina pellis assuenda si leonina non sufficit, referā in h. inter prouerbia. *ὄρχαυς ἑστὶν ἀλωπεκῶν ἱκετοί*, Pindarus in Pythijs. hoc est, Vulpium planè moribus similes. Est & marina uulpes, piscis sic dictus quod similiter ut terrena fraudulentum & solers sit animal. Vulpinus, id est astutus animus ne quid molietur mali, Plautus. Fraus quasi uulpeculæ, uis leonis uidetur, Cicero i. de Nat. Complures apologi ex uulpis calliditate conficti, Aesopi & aliorum nomine leguntur. ¶ Astutam uapido seruas sub pectore uulpem, Persius Sat. 5. ¶ Vulpes Caspiæ tam numerosæ sunt, ut non modo agrestia stabula adeant, sed urbes quoq; ingrediantur: nihil tamen nocentes, neq; rapientes, sed ita cicures Caspijs tanquam caniculæ adulantur, Amyntas apud Aelianum. ¶ Intimas cauernas, quæ multos habeant exitus

(επιπύλας δόμους) procul inter se distantes incolit, ne circum exitum unum positis uenatorum insidijs comprehendatur, Gillius ex Oppiano. ¶ Habitat in foueis, quas ipsa tamen non parat, sed à taxo, id est mele effossas dolo occupat. Illo enim absente, aditum suo excremento inquinat. Reuersus ille, foedi odoris impatiens, foueam suam deserit, quam mox uulpes inhabitat, Isidorus. Sape in me-
lium cavernis uulpes effossa comprehenditur, Alber. ¶ Lupus contactu scillae conuellitur, unde etiam uulpes propter lupos latebris suis scillas apponunt, Zoroastres in Geopon. lib. 15. Gillius aliter uertit, nempe uulpes in luporū cubilia folia squillae imponere, quod non probo. non enim tam studiosa lupo nocendi, quam suos tuendi catulos uulpes est, & cum à lupo occidatur, non est uerisimile eam sponte ad cubile eius accedere. Turtur in nido suo ponit folia squillae, ne lupo pullos eius incurset, Ambrosius turturi hoc adscribens, quod Zoroastres uulpi, non recte ut uidetur, lupum enim uulpibus insidiari constat, turturi aut ceteris auibus non item.

¶ Vulpes pulicibus infestata, stipulam (manipulum) foeni quod inuenerit mollissimum, aut pilos ore continens, paulatim à posteriori parte in aquam se mergit: cauda primum immissa, deinde reliquo corpore, ut pulices aquam fugientes ad caput ascendant, quod & ipsum postremo paulatim immergit, ita ut pulices in stipulam aut uillum quem ore tenet, colligantur: quo tandem in aquam proiecto fugit, Albertus authorem citans Iorach. In Thracia locis rigentibus & uulpes, animal alioquin solerti auditu, amnes gelatos lacusque non nisi ad passus iturae redituraeque transeunt. Obseruatum, eam aure ad glaciem apposita, coniectare crassitudinem gelu, Plinius. Thraces congelatum flumen molientes transmittere, uulpem, Plutarchi (in libro Vtra animalium &c.) testimonio, pramittunt, glaciei indicem, quantum firmitatis habeat, ea enim pedetentim & moderate gradiens, aurem admouet: ac si ex strepitu confluentem non multo infra ferri sentit, statim coniectura assequitur, frigore fluuium non bene penitus congelasse, sed tenuem & infirmam glaciem existere, itaque regreditur: sin subterlabens aqua non admurmurationem facit, confidenter transit. Quod quidem ipsum non acrem bestiae sensum dicimus esse: sed ex sensu ratiocinatione. Sic enim uulpes colligit, ipsum strepere motu praeditum est, quod autem motum habet non gelu constringitur. Itemque: Quod aquae non glaciatur liquidum est, quod autem liquidum, facile concedit, Gillius. Eadem alibi Aelianus scribit, ut Gillius uertit. Aure prius ad ripam humi adposita, serenitatem itineris explorat, Volaterranus ex eodem. ¶ Vulpes in omnes hostes suos infestissima est: neque modo contra canes, sed & cum feris robustioribus, & cum uenatoribus (canibus uenaticis, Oppianus) molitur pugnare. Neque solis bestiis terrenis, sed etiam aquatilibus, & uolatilibus mille insidias comparat. ¶ Vulpem bestiam improbam poetae & fraudulentam appellare solent. Sedet improbus erinaceus terrestribus & insidiosus, nam ut uulpem is uel audiuerit, uel uiderit, os contrahit, pedesque comprimit, & se totum in globosam formam concludit: illa autem cum hunc sic in arcum constrictum comprehendere non quit, in eius os urinam reddit: hic uel ex contractione, uel ex uulpis fraude spiritu intercluso suffocatur, Aelianus. Et alibi, Vulpes fraudulentum animal, insidias hoc pacto in erinaceos terrenos molitur, ut cum eos rectos, quod à morsu uulpinum impetu spinis prohibent, expugnare non queat, ipsos summa cautione oris leniter & caute primum euertens, supinos constituat, deinde & laceret, & qui antea essent formidabiles, exedat, conficiatque. Vide plura supra in Echino h. in prouerbio, Multa nouit uulpes, sed echinus unum magnum. ¶ Vulpes cum dolosa sit, aliquando cum lepore (uel cuniculo, Ge. Agricola) se uelle ludere simulat, & (incautum) apprehensum deuorat. quamobrem uulpem conspectam non minus quam canem fugiunt, Albertus. Quemadmodum à uulpibus lepores noctu continua persecutione defatigati, & subinde à quiete, quam ubi aliquantisper cursu praeuenire appetunt, exturbati, tandem capiuntur, ex Aeliano recitauimus in Lepore D. Lepores frequentiores sunt in insulis, quod ibi ut plurimum nec uulpes sunt, à quibus ipsi cum catulis occiduntur: nec aquilae, quae montes magnos saepius quam paruos frequentant, nam parui plerumque in insulis sunt, Xenophon. ¶ Mures etiam in aruis & pratis à uulpibus astute capiuntur. ¶ Cum autem greges subuolantes uidet, humi strata iacet, simul & oculos claudit, & rostrum in terram deponit, & animam continet, & prorsus uel dormientis, uel potius extinctae speciem similitudinemque gerit. Cum autem eam sic ad terram abiectam aues despiciunt, mortuam arbitantes, gregatim delabuntur, in eaque sessitantes tanquam illudunt: at uulpes eas ad rostrum appropinquantes ore hian-
te atque imminente, deuorat, Gillius ex Oppiani de piscibus libr. 2. ubi ille ranam quoque piscatricem simili fere astu pisciculos captare dixerat. In fame aliquando insidiosè mortuam se simulans supina iacet, spiritu compresso exertaque lingua: quo uiso aues tanquam ad cadauer accedunt, & incautae corripuntur, (sic & pardus simias mortuum se fingens, captat) Albertus, Constantinus, Ge. Agricola. Eadem scribit Mich. Herus, sed addit uulpem priusquam ita se resupinet, in argilla rubra uolutari inquinarique, ut uulnerata & sanguine cruenta appareat, & quod ubi ita iacentem uiderint corui, cornices, et aliae aues praesertim rapaces, gaudentes tanquam de hoste mortuo, aduolantes comprehenduntur, una saltem ex eis. Mustela aues iugulat ut lupos oues, & pugnat cum serpente, illo praecipue qui mures uenatur, Aristot. de hist. anim. 9. 6. Albertus imperite eo in loco galen interpretatur uulpem, & eadem de uulpe scribit. Et rursus alibi de mustelae syluestris genere, quod uulgo putorium, nostri illissimum uocant, scribens: Non comedit (inquit) de gallinis, nisi prius omnes aut multas iugulauerit, cuius ingenij etiam uulpes est, & animal quod dicitur feyton, (id est mustela,) Vulpes communis est

est hostis pauonum, columbarum, & omnium ferè auium, Stumpfius. In eo maxime nocet hominibus, quod rapit anseres, anates, gallinas, in quo tamen eam parcere dicunt domui uiciniori iuxta quam uersatur, Idem. Gallinas noctu clam ingressa in casae,prehendit & asportat, Ge. Agricola. In Ponto sic otidas uenatur, ut & sese auertens, & in terram abiciens, tanquam auis collum, sic caudam extendat, ea autem hac insidiarum instructione seducta, ad illam, tanquam ad suam gregalem accedunt, illa uero se uertens nullo negotio capit, Aelianus interprete Gillio. Sed aliter ex eodem Volaterranus transulit, non recte ut conijcio, adscribam tamen, Otides (inquit) in fluminibus (*ποταμοῖς* legit pro *πόταμῳ*) decipit, sese uni ex eis sessa adsimilans, illa superuolant, uulpes conuersa statim inuolat. Tum uero secundum fluuiorum ripas gradiens, paruulos pisciculos callide exceprat, nam caudam in aquam deijcit, in quam ij innantes densis pilis comprehenduntur, quod quidem ipsum uulpes sentiens, caudam ex aqua remouet, & repente se in aridum subducens eam excutit, pisciculi excidunt, atq; ab ea deuorantur, Aelianus interprete Gillio & Volaterrano. Vulpes in exuperantiam infinitae tum malitiae, tum fraudis progreditur, nihil ut non & malitiose, & dolose agat; Cum enim uesparium refertum esse animaduuerit, retrorsum eo accedit, atque tota a uesperto auersa, ab aculeorum sane uulneribus declinans, in cellas uesparias immissa hirsuta cauda, eademq; bene prolixa, uespas concutit. Cum autem uesprium circumuestitam spissis pilis caudam impetentiu referta est, tum eam ipsam uel ad arborem, uel ad parietem ad maceriemue allidit; Itaque multa caudae attritione his extinctis, in reliquas inuadit, perindeq; eas ut primas interimit; lamq; reliquas ceteras ab aculeis intelligens inopes esse, os in uesprium abiciens, id ipsum uorat, Aelianus interprete Gillio. Transulit eadem aliter Volaterranus his uerbis: Vesprium quandoq; multitudine uexata, sese in cauum condit, extante cauda, circa quam ut illas certatim occupatas, uilloq; denso implicitas animaduertit, egreditur, atq; ad murum siue arborem perficando obterit, extinctasq; depascitur. ¶ Quibus uero astutis utatur cum in uenatione urgetur a canibus, sequenti capite explicabimus.

¶ Iustae magnitudinis accipitres & integrae aetatis, cum uulpibus pugnaciter certare audio, Gilius. Vulpem inuadit circus accipiter, quia carne uiuit, Aristotel. Vulpes hostis est circi, Philes. Vulpi inimicus est asalo, ferit enim pilosq; eius euellit, occiditq; catulos, uncis namq; unguibus est. Vulpi amicus coruus est, pugnat enim cum asalone; unde fit, ut huic cum ab illo percutitur, auxilietur, Aristoteles & Aelianus. Aesalon uocatur parua auis, oua corui frangens, cuius pulli infestantur a uulpibus. Inuicem haec catulos eius ipsamq; uellit, quod ubi uiderint corui, contra auxiliantur, uelut aduersus communem hostem, Plinius. Quamuis autem diximus coruum esse amicum uulpis, & commorari eos, tamen haec non est uera amicitia, nam uulpes (aliquando) insidiatur praedae coruorum; unde fabula illa Apuleij celebratur de uulpe blandiente coruo, & ad cantum intuitante, illo uero canente, offam carnis ab ore eius elapsam uulpes rapuit. Auicenna etiam scribit, se uidisse a rege Esceny de regione quae uocatur Vla, coruum & uulpem in unam caueam coniunctos fortiter pugnasse; ita ut a uulpe morsum corui caput sanguinem emisit; & coruus unguibus labia uulpis adeo constrinxerit, ut hincere nequiret, ualide eam interim rostro feriens, Albertus. ¶ *Τόλμα γὰρ εἰκὼς* *συμὸν ἐρεβενέων θηρῶν λέοντων* *ἐν πόνῳ, μὴ δ' ἀλώπηξ*, *ἀντ' αὐτ' ἀναπινυμένη πόμβον ἔχουσα*, Pindarus in Pythijs Carmine 4. de laudibus Melissi, quem laudat tanquam hominem leoni fortitudine similem, calliditate uulpi; quae aquila etiam aduersus se impetum & strepitum astute se resupinans sapius irritum fecit. Vel sic, Audacia Melissum leoni, uasricie uulpi comparat: quae irruentem in se aquilam supina excipit, pedibus tum se defendens tum illam qua potest lanians. Videtur autem innuere hominis in lucta scientiam, qui iacens etiam & supinus, uoluntatione & agilitate aduersarium uicerit, Scholia. In regionibus quibusda ad Septentrionem remotis aquila parit & incubat in pelle quam uulpi aut lepori detraxerit, ut scribit Olaus Magnus. ¶ Vulpes ardeolam nocte inuadit, Aristot. Amici pauones & columbae, turtures & psittaci, merulae & turdi, cornix & ardeola, contra uulpius genus communibus inimicijs, Plinius. ¶ Vultur quoq; uulpem deprehendit, Obscurus quidam Aristotelem citans. ¶ Vulpes inimici sunt miluis, Textor, forte quia utriq; rapiunt gallinas, Stumpfius. ¶ Vulpes & Nili angues dissident, Plinius. ¶ Vulpes lupus inuadit, nutritur enim carnis, Aristot. ¶ Vulpes etiam cum serpente amice uiuit, ambo enim cauernis gaudent, Aristot.

¶ Quid faciendum ut gallinae a uulpibus non attingantur, in c. iam dictum est.

E.

Canes non assuescant agitare uulpes, id enim non mediocriter uitium fuerit, & cum oportet, nunquam praesto adfunt, sed in diuersos saltus educito, ut & canes uenandi, & ipse regionis peritus euadas, Xenophon. iudicat autem leporum capturam uenatico studio quam uulpium digniore. ¶ Hic olidam clamoribus ages in retia uulpem, Martialis. Lepus & uulpes canum metu exhorrescunt, atq; interdum uel sola canis latrantis denunciatione ex loco undiq; septo, uepribus & dumetis uestito excitantur, Aelianus. Vulpes usq; adeo uersuta est, ut nullis dolis, laqueis, aut retibus facile capiatur. Sura enim astutia tum alias euadere, tum retia & laqueos morsu abscindere solet. Quamobrem canes in eam multi pariter immittendi sunt: quamuis ne illi quidem eam absq; sanguine, utcumq; ualidi, domare possint, Oppianus. Velocibus canibus capiunt uulpes utcumq; in fuga sagaces, Crescentianus. Animaduertendum est si uulpes a canibus agitentur, ut uentus a uenatoribus inspicatur: quum uento (contrario) quasi impelli ad cursum uulpes uideantur, quo fiet ut nec calliditate

assidue, nec pernecitate evadere à canum moribus quin capiantur discerpanturq; possint. Si vero capreae cervicis fuerint, ad venti (secundi) flatum canes collocandi sunt, Belisarius. Canem insectantem vulpes cauda hac & illac per ipsius rictum ducta, eludit, Albertus & Ge. Agricola. Hinc verbum *κεκρωπικεν* ductum quidam putant, pro eo quod est illudere, adulando decipere, ut pluribus dixi in Simia a. Vrgentibus à tergo canibus caudas suas lotio perfundunt, hisq; insectantium propius canum ora diuerberant: qua molestia affecti canes insequi desistunt, Textor. Oppianus vulpem ceu bestiam bene dentatam, contra feras se maiores & canes uenaticos etiam pugnare scribit. Lucundum aliquando sui spectaculum præbet in procera arbore deprehensa. In ea enim (inquit Blondus) tanquam in arce oppugnari solet, cum neq; ignem timeat, nisi pars proxima ardeat: plerunque etiam acutas cuspides non fugiat, & perfodi potius sustineat quam in turbam canum descendere. Tandem uero descendere coacta, impetu quodam instar fulguris deijci solet in numerosam canum cohortem, ut sagacissimos laniet, & à præstantioribus dilaceretur, Hæc ille. Circa uulpium uenationem suis ac proprijs locutionibus uenatores nostri utuntur, quales sunt: *Ein garn wirdt gestellt/ Der fuchs wirdt von dem strick mit den hunden gebezgt/ in das garn gebezgt/erschlagen oder von den hunden erwürgt.* Canes quidam exigui apud nos *lochhiindle* uocantur, id est cauernarum caniculæ. subeunt enim uulpium ac melium cauernas, & moribus ad exitum cogunt. Canis uulpem in locum subterraneum secuta, in Orchomenis Boeotia, cum latrando ingentem sonitum excitasset, uenatores aditu effracto ingressi, locum quandam per foramina illustrari, & nescio quæ intus latentia uiderunt, ac in urbem regressi magistratui nunciarunt, Aristoteles in Mirabilibus. Lupi & uulpes dentibus lacerant castes, ursi non item, Plutarchus de causis naturalibus 28. ¶ Et laqueo uulpes, & decipe caste foinas, Calentius. Laqueis capiuntur uulpes & lepores cum per aliqua foramina introire solent in loca clausa, quod duobus fit modis. Vno, cum laqueus annexitur ad aliquam perticam plicatam, & adeo ualidam ut feram collo captam in altum eleuet ac suspendat. Altero, cum prope laqueum est fortis canolus stringens laqueum feræ, caput impediens etiã ne ipsa laqueum rodere possit, Crescentiensis 10. 31. Vulpes cauernæ suæ complures facit aditus inter se distantes, *μη μὴ θυρίδες αὐδρες ἀμφὶ θυρὰ λαχόντες τὸν θροχιδασίῳ ἀγαντα*, Oppianus. Pedicæ siue laquei genus quo lupi uulpes & meles capiuntur, Galli hauseped nominant. Audio quasdam pedicis captas, crus ireritum aut ui extrahere, aut morfu sibi amputare, & ita tripedes euadere. Reti quod arolum uulgò uocant, capiuntur uulpes, si gallina noctu ponatur in medio, debet autem ualidius fieri pro uulpibus & aquilis, quàm alijs auibus, Crescentiensis 10. 22. Sagaciores oportet esse uenatores in decipiendis uulpibus quàm cæteris animalibus, quoniam facillimè propriuntur, & cursu præstant canibus uenaticis. Occulta itaq; conficiuntur uincula in sapibus & dumetis, quæ transgredi solent uulpes, præcipue dum pullos gallinaceos requirunt, his enim detinentur: sed ipsæ se extricant, nisi uelox custos adfuerit, ut primum aliquam comprehensam animaduertit, Blondus. Parantur & decipulæ quædam aut machinæ, aut inter cæteras genus quoddam arcus quod Germani appellant *fuchsbogen* oder *selbsgeschöß*, hoc est arcum automaton: qui à fera contactus, sagittam ei immittit. Decipulis aut foueis capta, spiritum continet, & mortuam se simulat, si forte sic minus curata effugere possit, Mich. Herus. Vulpes & lupi præcipue capiuntur quadam taiola ferrea, quæ circa se multos habet rampiones acutos: & ipsi habent circa se annulū prope se ubi annexi uoluuntur, ad quem annexitur frustum carnis, &c. Crescentiensis 10. 32. ut recitauī in Lupo E. Et rursus 10. 35. Vulpes (inquit) in caueis (foueis) suis capiuntur hoc modo. Venator habeat aluere apum, sed longius & angustius, quod ab uno capite paucis filis ferreis claudatur, ab altero habeat hostiolum internum ex parte superiori præparatum, ut possit intus eleuari superius ita ne foras exeat, hostiolum hoc descendens superius eleuatum, permanet cum uirgula parua. Hoc instrumentum ponitur in fouea uulpis, cum præcitur ipsam in ea esse. Ponitur autem hostioli pars in parte intrinseca foueæ, cæteriç aditus foueæ, qui plures esse solent, diligenter clauduntur. Itaq; uulpes exitura, in aluere intrat, non metuens filis exilibus se impediendam: sicq; uirgulam secum trahit, & hostiolum cadens eam concludit: quæ retro cedens magis claudit ac firmat. Venator autem quandocunq; ueniens, (quo potest modo uel interficit sic captam uulpem;) uel si libuerit cum aluere supra puteum aut uas aliquod profundum portans, aperto hostiolo immittit, Hæc ille. Pro lupis, uulpibus, leporibus, & cæteris feris ac canibus, & porcis intransantibus & uasantibus uineas, fouea quomodo fiat pluribus describit Crescentiensis 10. 33. Lepores & uulpes quomodo Indi ueniuntur, lege in Aquila E. ex Aeliano. Quomodo lupi & uulpes alliciantur à uenatore catum mortuum post se trahente, &c. cum comite uenationis qui feram si quæ iam intra teli iactum accesserit, feriat, dixi in Cato E. item in Lupo. ¶ Vulpes aiunt si ederint amygdalas amaras, nec contingat e uicino aquam lambere, mori, Plinius. Vulpes si cum aliquo (cibo) amygdalas am. ederint, enecantur, Dioscorides & Auicenna, & Serapio. Marcellus Vergilius historiam scribit felis, quæ post aliquot amygdalas am. deuoratas, intra horam perierit. De muribus etiam fertur, post arsenicum & alia quædam uenena, nisi superbiberint, certius morituras, alij negant: uide in Mure E. Apocynon in adipe canes, lupos, uulpes & pantheras necat, Dioscorides. Vide plura in Cane C. Faba lupina seu marcillium datum in adipe, necat canes, lupos, uulpes & ursos, Arnoldus. apparet autem eum Dioscoridis de apocyno uerba mutuatum, (ut dixi in urso E.) quamuis marcillium uidetur ea esse

esse herba, quæ à Sabaudis hodie marcieure nominatur, quæ ueterum consiligo est, alia quam apocynon, ipsa quoque uenenata. de qua pluribus egi in Boue c. Huius herbae semina aliquando uulpis, quam domi alebam, cum carne & caseo mixta dedi, quæ cum post horam ferè uomitu reiecisset, illaesa mansit. Aconitum luparium, quod nostri radicem lupi nuncupant, omne animal occidit, ut multis docui in Lupo a, uel, ut Rhætus quidam mihi asseruit, feras illas peculiariter, quæ cæcæ nascuntur, ut uulpes, lupos, urfos, canes. De catapotijs siue pilulis uenenatis, quibus lupi & uulpes interimuntur, copiose scripsi in Lupo a, aconiti lycoctoni occasione.

¶ Nec uulpes nec aliud animal gallinas cōtinget, si sub ala ruta syluestris eis appendatur; & multo magis, si uulpis aut felis fel cibo ammixtū exhibueris, ut Democritus confirmat, Geoponica Græca lib. 14.

10° ¶ Vulpina pellis, ἀλωπεκῆ Polluci, uox circumflexa; Suidæ oxytona, in Ἀρ ἢ λεοντῆ, &c. Venatores uulpem expetunt propter pellem, non propter carnes quæ sunt inutiles, Isidorus. Animal est calidum; nam & mortuæ pellis calefacit, Albertus. Calidior est aliorum animalium pellibus uulpina, Blondus (ex Auicenna.) pilis enim munitur densis, mollibus, & oblongis. Præferri audio & maioris esse pretij, ex catulis uulpium in Gallia: quod an uerum sit dubito. apud nos enim catuli & omnes minores nati uulpes, ut & æstate captæ, ideo contemnuntur, quod pili è pellibus earum facilius desiliant. Sunt enim eis pelles tenuiores, ita ut radices pilorum ab interiori parte appareant, (quod uerbum nostri uocant *durchhårig*,) unde pili facile excidunt. Dorsum quidem suos tenacius retinet. Xenophon Anabases septimo Thracas scribit, hyeme sauiore alopecidibus, id est pellibus uulpinis caput præmunire ac aures, Cælius, hinc est forte quod Grammaticis quibusdam alopecia (malum alopecis) pericephalæa, id est pileus exponitur. Fiunt autem ex his pellibus pilei etiam apud nostrates, & quandoque ex discissis secundum longitudinem uulpium caudis, rursusque confutis. Ventris etiam & laterum pelles duplo maioris pretij ferè habentur quàm è dorso, quod & colore magis placeant, & molliores leuiioresque sint, & si minus temporis durent. Vulpes per æstatem frequenter morbo ab eis nominato alopecia laborant, hoc est pilorum desiliuio, quamobrem pelles eo tempore captarum non solum inutiles, sed etiam noxiæ aliquando sunt. Bissari (fibri) pelles multum calefaciunt, sed uulpinae magis, Elluchasem in Tacuinis. Viles existimantur arthritidi frigida, podagra, & frigidis fluxionibus, quamobrem aliqui etiam tibialia siue caligas inde parari curant podagricis, Mich. Herus. Scythiæ magna pars tergoribus uulpium & murium operiti incedunt, Alexander ab Alex. Ad podagrā: Phocæ, leonis, lupi aut uulpis corium si quis elaboret, & calceos gestet, pedes non dolebit, Galenus Euporist. 3. 248. uide in G.

F.

40° Vulpem insequuntur uenatores propter pellem; non propter carnes, quæ sunt inutiles, Isidorus. Sarmatis, Vandalis, ac innumeris alijs equorum & uulpium carnes solatio sunt, Cælius. Canum & uulpium carnem nunquam equidem gustauimus, nec sanè gustare unquam fui adactus, neque in Asia, neque in Græcia, neque in Italia; aiunt tamen hanc quoque manducare, coniectare autem possum uim ei inesse carni leporum similem. Nam canis & uulpes, ut summam dicam, temperamento sunt sicco, Galenus de attenuante uictu. Vulpium carnes autumnæ tempore etiam qui apud nos sunt uenatores edunt, tum enim ex uuis pinguescunt, Idem lib. 3. de alim. facult. καὶ μὲν φέροντες, λεγόντες, ἀλωπεκας, Boetius quidam apud Aristophanem in Acharnensibus. uidetur autem poeta irridere Boeotos tanquam admodum rudes homines, qui uulpes non minus quàm lepores & anseres in delicijs haberent. Mnesimachus apud Athenæum lib. 9. nominat carnes esculentas diuersorum animalium, anseris, porci, bouis, agni, &c. picæ, perdicis, ἀλωπεκίου, id est uulpeculæ, nam si edendæ sint uulpes, ætate minores, ceu teneriores & minus graue olentes, præferuntur. Caro uulpis calida est, uiscosa, difficilis concoctum, prauum succum; melior tamen est autumnæ, (hoc est minus mala, quod tum fructus arborum diuersos & uvas comedunt, unde pinguior redduntur,) Rasis. Aëtius scribit carnes uulpinas, leporinas, & ericij, naturæ humanæ esse dissimiles, & alimenta efficere pessima: cuius argumentum sit odor foedus, ut lo. Agricola Ammonius citat: Atqui Antonius Gazius in Corona florida uerba hæc de nutrimento leporinæ & uulpinæ carnis ex Isaaco citat.

G.

50° Podagræ magnificent uulpem decoctam uiuam, donec ossa tantum restent, Plinius. Vulpem ex aqua coquito donec mollescat, & ex aqua percolata pedes assidue foueto, quo facto doloribus facile careri hoc remedio quidam frequenter experti sunt, Marcellus. Ad morbum articulorum: Vulpis uiua in amplo uase decocta donec ossa relinquat, mirè sanat, si sæpius in aquam in uase quis descenderit, Idem præstat oleum ubi decocta fuerit. Si quis hoc aut illo modo uult, utatur, Sextus. Cæterum de uulpibus (inquit Galenus de simplicibus 11. 47.) quæ totæ in oleo coquuntur, (nam sic quidam curant arthriticos, partim uiuas uulpes in lebetè ingentem iniicientes, partim etiam mortuas,) fusius dicere mihi necesse est, quandoquidem plerisque uisæ sunt principio planè morbo hoc liberaffe, uerum post multum temporis non ita profuisse. Si quidem illos malum reperiit, quanquam non ita uehemens quam antea. Sanè oleum in quo cocta uulpes est, non est potentioris in digerendo facultatis, quam in quo hyæria: quæ si similiter in oleo lixetur, redditur oleum longè potentissimæ in digerendo facultatis. Porro frequenter dictum est, talibus medicamentis inesse potentiam eorum quæ in alto continet

tur corpore, in extimam cutem extrahendi, ac eo nomine quandoq; sedandi dolores, non enim perpetuò hoc ad ea sequitur, cum ij duntaxat dolores ab eiusmodi medicamentis sedentur, quorum causa est humor in alto contentus, dolorem ciens aut substantiæ crassitie, aut refrigeratione, aut uehementi acrimonia, aut etiam spiritus flatuosus exitum non habens. Itaq; qui usi sunt uulpibus, & ipsi oleum digestorium efficiebant; atque inde impletis eo alueolis totos arthriticos in eos imponebant, multo ibi tempore immorari præcipientes, unde fiebat ut non tantum qui circa articulos sunt tumores euacuarentur, sed etiam uniuersum corpus. Itaque cum corpus illis antea plenitudine affectum fuisset, mirum non erat per euacuationem consecutum commodum, nempe cum & nihil amplius in affectas partes influeret, corpore uniuerso iam euacuato, & qui continebantur humores discuterentur. Ceterum quemadmodum antea cum corpus noxa uacaret, praua uictus ratio morbum inuexit; eundem in modum, aut etiam amplius, à simili diæta par est rursus illos similiter afficiendos in articulis quibus iam laborauerunt, Hucusq; Galenus, ex quo Aëtius quoq; repetijt 12. 44. Si uulpes coquantur in aqua, hoc decocto utilissimè embrochantur (fouentur immissi) articuli dolentes. Similiter iuuat oleum, in quo uiua (aut etiam decollata) discoquitur, quod & efficacius est. Est autem aliquandiu immorandum, potissimum post euacuationem siue purgationem; ne forte facultate sua attrahendi resoluendiq; humores ad articulos attrahat. & quando euacuatur corpus post illud, nihil attrahitur ad articulos: quod si redeat morbus, erit leuis, Auicenna. Oleum uulpis discocta, utile est nodis & tumoribus arthriticis, Haly. Podagricis & neruis patientibus ob nimiam humiditatem prodest, Rasis. Infusum folio arthritidem recentem insidentis & balneantis in eo pellit, ueterem leuat & mitigat, Idem. Vulpes decollata tota decoquatur in cacabo æreo cum corio suo non fissa, donec dissoluatur, huic decocto insideat cui nerui dolent aut artus ex pituita, Idem. Vulpi integræ exenteratæ in cucuma affunde aquæ fontanæ & aquæ marinæ, utriusq; sextarios duos (atqui non potest præscribi certa mensura: plus minus enim addetur, ut uulpes magna uel parua fuerit, annosa etiam cum diutius coquenda sit antequam dissoluatur, plus aquæ subinde affundi postulat;) olei antiqui clari sextarios duos (aliàs libras tres, uncias nouem.) Decoque lento igne cum salis uncijis tribus, donec aquæ consumantur. Deinde pone in uase; & adijce herbæ anethi & alhasech (thymum exponunt) ana libram 1. & affunde aquam dulcem, in qua decoctæ sint iam dictæ herbæ, utriusque manipulus. Decoque sicut prius, usq; ad aquæ consumptionem, & administra, est enim mirabile. Aliquando etiam præter oleum discoquitur (donec artus omnes laxentur & dissoluantur) uulpes in aqua fontana & aqua salsa, utraq; copiosa, adiectis eisdem herbis, ad usum balnei: quod et ipsum efficacius est, Mesue. Vulpes cum pelle, exenterata, in aliquot partes concidi potest, ut melius in uase ad decoquendum aptetur, & antequam immittatur oleum, si immittendum erit, diligenter prius auferenda est spuma, Monachi in Mesueni: Recentiores non ut Mesue scribere uidetur, duas decoctiones faciunt, sed unam tantum, in prima statim anethi & thymi ana librâ. 1. adijcientes; & cum satis decocta fuerit uulpes, colant & fortiter exprimunt, uel aliàs, uel cum prælo. Leporis decoctum podagricis & arthriticis, similiter prodesse ut uulpis, author est Auicenna. Quin & herinacæ terrestres uiui oleo incocti, ipsum discussorium reddunt, Aëtius post mentionem olei in qua uulpes discocta est. Vulpem exenteratam & excoriatam fractis ossibus, in aquæ mensura quæ sufficiat coquito donec caro ab ossibus separetur, hoc decocto embrochetur nucha & membrum paralyticum, hoc enim prodesse medici omnes comprobant, Leonellus Fauentinus.

¶ Unguentum admodum bonum ad neruorū incontinen-tiam, podagricos, arthriticos, omnemq; neruorum affectum & eorundem siccitatem: Accipe uulpem uiuam, & coniice cum ipsa in lebetem olei libras triginti, & adijce seminis anethi, ammeos, stichadis, carnabadij, foenigraci, & apij, singulorum uncias duas. Hæc decoque in oleo cum uiua uulpe, donec uniuersa eius caro fuerit dissoluta, dein colato oleum, inq; aliud uas traicito, & de eo accipe libras quatuor, atq; in lebetem coniice, additis, cinnamomi uncia semis, spicæ exagijis duobus, & iterum probè seruefacito, ac oleum quod relictum fuerit colato iterum, inq; lebetem coniicito; & cum eo olei nardini & laurini, singulorum uncias duas. Adipis leonini, struthiocameli, asbi, (uide ne taxum, id est melem intelligat,) anatis, anseris, tauri, ursi, suis, gallinæ, singulorum sesquunciam, Butyri ueteris uncias tres, Terebinthinæ, sesquunciam, Medullæ ceruinæ, drachmam unam, Galbani, uncias duas. Opopanacis, castorij, ammoniæ 30 ci, styracis calamitis, bdellij, singulorum unciam, Calami odorati, uncias duas, Myrrhæ, exagia tria. Sagapeni, medullæ ossis asinini, nepos, (νέπος; uox Fuchsio interpreti obscura; ego legerim σάπης uel πμελῆς, alioqui enim quid de cato accipiendum sit, non constat, est autem adeps cati præsertim syluestris, in usu ad prædictas affectiones,) cati, singulorum sesquunciam, Dilytææ, (lutræ fortassis,) uncias tres, & alios adipis quos inueneris, singulorum unciam. Hi omnes cū prædicto oleo seruefiant, donec dissoluantur, dein amoue ab igne, & iusta (integra) hora quoad refrigerentur commoueto, ac repone in uase; atq; ubi usus exigit, inunge tepidum neruis incontinentibus, Nicolaus Myrepsus.

¶ Pellis uulpina membris pro uestitu adposita quos iuuat affectus, dixi iam supra in E. Calidior est cæteris, utilis humectatis (nimio humore aut fluxione laborantibus membris,) sua resoluedi (discutiendi) facultate, Auicenna. De uulpina pelle interior pars calciamentorum fiat, & podagrici utantur, leuiorem incessum habebunt, Sextus. Aliqui hodie martium & uulpium pelles podagræ noxias putant: quod intellexerim non de quauis sed calida podagra, si horum animalium pelles cum

cum suis pilis applicentur. (Sed ut alias inutiles sint, pedibus tamen subiectæ præcipue uulping, molliorem gressum efficient, propter densam pilorum molliciem.) Ad podagram: Phocæ, leonis, lupi aut uulpis corium si quis elaborer et calceos gestet, (nimirum ex pellibus sine pilis,) pedes non dolebit, Galenus Euporist. 3. 248. ¶ Cinis carniū uulpis cū uino potus asthmaticis conferre dicitur, Albert.

¶ Sanguinem uulpinum calidum ē uena secta potum, calculum frangere audio, Syluius. Remedium nephriticum: Accipe uulpem uiuam, & macta, confestimq; præbeto sanguinem laboranti bibendum feruidum, & colem eius ac pudendum sanguine illo inunge, Nicolaus Myrepsus antidoto 199. Item antidoto 59, quæ inscribitur Antidotus nobilis ad calculosos: Accipe (inquit) uulpem uiuam, eamq; mactato, atq; de recenti eius sanguine quantum dimidium exigui poculi capere potest bibendum præbeto, efficiet autem, ut æger eadem hora per urinam lapidem eiciat. Vulp. sanguis aridus tritus cum saccharo ex uino bibitur contra calculum, Obscurus. Equo lethargico per nares infundatur oxycrati non acris cotyla, & sanguine uulpino recenti caput illinatur, Absyrtus in Hipokrat. 101. ¶ Vulpini adipis facultas inter taurinum & suillum est, Syluius. Aliquando plus attrahit quàm resoluat, Auicenna. Pro adipe uulpis substitui potest adeps ursi, ut legitur in Succida neis cum Aegineta excusis. Et rursus, pro adipe suillo, adeps uulpinus, Ibidem. Pinguedine uulpina & lupina nonnulli ad spasmus utuntur. Adeps uulp. membrīs tremulis & spasmicis prodest, & nervorum dolores mitigat, Mich. Herus. Ursinus maximè aut uulpinus adeps, uel si hi haberi non possint, taurinus, cum sarmetio cinere emollitus, & cum lixiuo coctus probè attenuat eminentes tumores, hoc enim modo etiā sapo præparatur, quem in usum conuertere oportet, si ursinus aut uulpinus adeps non adsit, Aëtius 13. 123. de cura elephantiasis ex Archigene. Adeps uulp. alopecias sanat, Syluius & Mich. Herus. Capitis ulceribus laudatur uulpium adeps: sed præcipue fel & finum cum sinapi, pari modo, illitum, Plin. 1. Adeps uulpis exulcerationibus uuluarum impositus prodest, Idem. Uilis est aurium doloribus, Dioscor. lib. 2. cap. 67. & cap. 36. instillatus aurium dolores finit. debet autem prius remitti siue liquari ad ignem, & tepidus instillari. Idem scribunt, Sextus, Auicenna, & Albertus. Rasis recentem adipem in hunc usum præfert, quanquam etiā salsus (in ueteratum intelligo, inquit, multū prodest. Medici quidā scribunt adipem uulp. curare aurium dolores, nec exprimunt quales nam illi dolores sint, quamobrem tanquam ignorantes morborum discrimina non sunt audiendi, Galenus de simpl. 11. 4. Ad acerbos dolores aurium: Subactam oleo adipem, (animantis nomen deest,) infundito, & spongia locum ocludito: bene facit & ad nervorum morbos uulpino adipe atq; suillo aqua portione permixtus, Galenus Euporist. 2. 4. Ad aurium nocumenta ex aqua: Confert adeps tum anserinus, tum uulpinus, tum gallinaceus, Galen. Eupor. 1. 16. Ad sonitus aurium intra seipsas & acres dolores: Vulpis adeps eliquata infundatur, Ibid. 2. 4. Adeps uulp. cum oleo sisami (interpres aut aliū inepit addidit, id est ireos, nisi sisami legendū non est) liquefactus, aurium dentiumq; medetur doloribus, Haly. Auribus fractis glutinum ē naturis uitulorum factum, in aqua liquatū medetur: alijs uitijs adeps uulpium, Plinius. Botum morbis commendatur sulphur uiuum, allium syluestre, ouum coctum, omnia hæc trita in uino danda, aut uulpis adipem, Plinius. Si pili corrumpantur in extrema equi cauda, urina eam abstergere oportet, & fures uino oleoq; diligenter ablueri. aliqui loco adipem canis aut uulpis (aut suis, postquam abstergerint, Hierocles,) illinunt, quod utilissimum est, & pilos restituit, Absyrtus & Theomnestus. ¶ In alopecia, ubi iam ulcera ad cicatricem uenerint, caput uulpeculæ urito, & alcyonium, anchusæq; nigra folia omnia contrita super inunctioni inducito, ut caput pilis contegatur, Aegineta. ¶ Cerebrum uulpis infantibus sæpe datum, facit ut nunquam sint caduci, Sextus. ¶ Vulpinam linguam habentes in armilla lippituros negant, Plinius. Albugini oculorum detergendi efficax remedium: Vulpem uiuam capies, eiq; linguam præcides, ipsamq; uiuam dimittes; linguam autem eius arefactam, phœnicio ligabis, & collo eius qui albuginē patietur, suspendes, Marcellus. Vulpis linguam quidam mihi retulit spicula extrahere, si imponatur: aridam etiā, si prius maceretur (nimirum ex uino calido) impositam idem facere; idq; tam potenter, ut si mucro linguæ impositæ infra aut supra spiculi foramen in cute ponatur, id uel per integram carnem ad se trahat. ¶ Vulpinus pulmo si arefactus bibatur, suspiciosos adiuuat, Dioscor. & Galenus. Iecur uulpinum aut pulmo ē uino nigro laxat meatus spirandi, Plinius lib. 18. Vide nonnihil mox in iecore, ē Celso. Profuīt multis ad suspirium uel dyspnoeam depellendam pulmo uulpis, uel iecur in olla fictili exustum, atq; ad cinerem redactum, & datum ad diem ieiuno, mensura cochleariorū trium, cum aquæ cyathis tribus, si febricitabit; si syncerus erit, ex uino uetere, Marcellus. Pulmonis uulpis aridi drachma pota utilis est asthmaticis, Paulus & Auicenna: quidam citant ex Auicenna corpus prius purgandum esse. In cinere assus & tritus ex uino nigro datus, suspirium mirè sanat, Sextus & Galenus Euporist. 2. 23. qui tamen non in cinere, sed simpliciter siccatum requirit. Rasis aridum tritum cribratumq; drachmæ pondere cum aqua uuarū passerū, aut aqua frigida difficulter respirantibus propinat. Pulmo uulpis lauatur à sanguine, clibano siccatur, reponitur, teritur, cum alijs miscetur utendi tempore, Syluius. Aliqui uino abluunt & in olla siccant in furno, mox sacchare cōdiunt, sic parato amicus quidam noster medicus egregius, in agri cuiusdam inueterata tussi annorum (ut aiebat) uiginti, feliciter usus est, propinabat autem quotidie cochlearia duo ē uino. Pulmonem uulpis recentem, extractis ab eo arterijs asperis, laubis uino odorato calido, & mox ollæ impositū in furno tepido, siccabis, locū

sicco repones, & absinthio, ne putrescat, inuolues, Euricius Cordus. Quidam in umbra tantum siccat iubet, quod non placet, nisi umbra illa sit sub dio estate feruida. Aliqui recentiores aridi tritum pollinem linteo includunt, quod asthmaticorum poculis iniiciunt. Loch, id est eclegma de pulmone uulpis, medicamentum compositum, uulgò ad usus medicorum in pharmacopolijs paratur. Rasis & Albertus lupinum quoque pulmonem è lacte cum pipere bibi iubent à suspiriosis, Galeni auctoritate freti, apud quem ego hoc medicamentum legere non memini. Pulmonem uulpis phthisicis maximè prodesse ob totius substantiæ familiaritatem, omnes propè practici inculcant, Syluius. Lien sedando pulmo uulpium prodest, cinere siccatus, atq; in aqua potus, Plinius & Sextus.

¶ Archigenes apud Galenum de compos. sec. locos lib. 9. splenicis iecur uulpis aridum ex oxymelite imperat: similiter potum Marcellus lienosis mirè mederi ait. Sextus assatum & tritum ipsdem simpliciter bibendum consulit, iecur quoque uulpinum, aut pulmo, in uino nigro laxat meatus spirandi, Plinius. Item Celsus libro 4. Est etiam non uana opinio, uulpium iecur ubi siccum & aridum factum est, contundi oportere, polentamq; ex eo potioni aspergi: uel eiusdem pulmonem quam recentissimum assum sed sine ferro coctum edendum esse. Iecur uulpinum aut pulmo è uino nigro laxat meatus spirandi, Plinius. Iecoris uulpini cinerem potum suspiriosis prodesse, ex Marcello retuli paulo ante in remedijs ex pulmone. ¶ Vulpium adeps capitis ulceribus laudatur, sed præcipue fel, & simum cum sinapi pari modo illitum, Plinius. Ad aurium dolorem: Fel uulpis si in aurem cum oleo stillatur, sanat, Sextus. Cum melle Attico commixtum & oculis inunctum, caliginem oculorum mirabiliter tollit, Idem. Fel sumptum pondere drachmæ misceatur, & portet in uulua mulier continuè in lana triduo, deinde quarta die uiro cum ea coeunte, concipiet masculum, Rasis: 2. Verbum, misceatur, sententiæ non quadrat: pro quo legi poterit, formetur in pessum, nisi quis & intra corpus sumendum, & simul pessum inde faciendum malit.

¶ Vulpis lienis super locum (tumentem & durum) alligatus, lienosos morbo liberat, Galenus Euporist. 2. 40. ¶ Tonsillis priuatim renes uulpium aridi cum melle triti illitiq; profunt, Plinius. Ad faucium tumorem: Rene uulpis in melle sapius fauces tumentes confrica, Sextus. ¶ Vulpis masculæ genitale circumligatum capiti, si credimus, dolores eius sedat, Plinius & Sextus. Genitalia ossæ sunt lupis, uulpibus, mustelis, uiuerris: unde etiam calculo humano remedia præcipua, Plinius. Ad mulierum suffocationem à locis: Articuli membri uulpis in oleo ueteri unà cum bitumine cocti & pro pecto suppositi, sanant, Sextus. Simili modo ut supra, illinito capiti, alopecias sanat, Idem. Ut supra instillato in aures, dolorem tollit mirificè, Idem. ¶ Ad parotides profunt & uulpium testes, Plinius. Testiculo uulpis sapius parotidas confricato, dissoluit eas, Sextus. Strumas discutiunt testes uulpini, Plinius. Testiculo uulpis si sapius inguina confricaueris, cito sanat, Sextus. Ad erectionem pudendi: Testiculi uulpis sicci bibe cochlear unum, Galenus Euporist. 2. 142. Bartolemeus Montagnana testiculos uulpis miscet in electuarium quoddam ad coitum in uiro, & conceptum in muliere excitandum. Sed herbam quoque satyrion recentiores quidam medici testiculum uulpis appellant: cuius facultates ad Venerem excitandam & aduersus tetanum, obscuri quidam auctores uulpis quadrupedis testiculo imperitè adscribunt. Mulier quæ binos uulpis testiculos tritos sumpserit, concipiet, Rasis. ¶ Vulpis caudam summā ad brachium suspensam, irritamentum esse ad concubitum dicimus, Sextus. ¶ Vulpis stercus cum aceto tere, & perunge lepram, cito subuenies, Marcellus. Capitis ulceribus laudatur uulpium adeps, sed præcipue fel, & simum cum sinapi, pari modo illitum, Plinius. Stercore uulpis trito cum oleo rosarum si inungatur uirga, coeundi uim auget, Rasis. Ad conceptum: Vulpinum stercus in pecto apponatur, & loci muliebres subliniantur, atq; ita Venere utatur, Galenus Euporist. 2. 33. Aliud: Vulpis stercus cum seuo bubulo misce, & mulieris uiricq; genitalia inunge, Galenus Euporist. 3. 134.

H.

a. Vulpes, apud grammaticos etiam uolpes scribitur: sic dicta, ut Aelius dicebat quod uolat pedibus, Varro. quasi uolipes, Albertus. Est & uulpis per i. in ultima, apud recentiores quosdam, quod non probo. Vulpecula, Cicero, Marcellus & alij. Huius uocis antepenultimā ueteres producunt. Forte per angustam tenuis uulpecula rimam, Horatius 2. epist. Fallax uulpecula gannit, Author Philomelæ. Mantuanus corripuit, Gannire sagaces Vulpeculas, grunnire fues. ¶ Vemeriatim, id est uulpis foemina parua cum est in fouea, Syluaticus. ¶ Nomina apud Græcos complura inuenio, quæ ordine literarum subnectam. Ἀλώπηξ foemininum est, sed reperitur etiam masculinum, Varinus. Ἀλώπηξ, παρὰ τὸ ἄλω, τὸ πλυνῶ, καὶ τὸ ὠψ-ῶπος, καὶ τὸ πάλω, ut quidam scribit, ex Etymologo nimirum. Ἀλώπηξ, uulpes, Hesychius, & Varinus, hinc ἄλωπος & ἄλωπόχως, cum deriuatis dicenda. Bassarus, bassaris, bassarium, uulpem Græcis nescio qua dialecto significat. Herodotus libro 4. hyenas & bassaria apud pastorales Afros gigni scribit: Varinus uulpes interpretatur, quanquam βάσας ab Herodoto scribi idem & Suidas annotant, quod ego non reperio. Βασάρεα, τὰ ἄλωπέκησιν λίβυες λέγουσι, Βασάρεα, genus uulpis, Idem. Βασαρεῖς, ἄλωπηξ, καὶ βασάρεα apud Cyrenenses, Hesychius. Ὑναι, ἄλωπικες, βασαρεῖδες, & carnes circa lumbos, Idem. uide plura inter deriuata infra. Βατταρίδην, μόλις λαλεῖν, ἀπὸ βάττου θεοῦ ἐχνοφάνου ὄντος, Varinus, quasi battus animal quoddam sit: sed legendum βατάριον, quod nomen gentile est. Battus enim homo quidam uocis admodum exilis fuit, ut Suidas & Hesychius docent, Erasmus nō rectè legit Βατίον, Thebanum interpretatus: apud quem

quem plura, si libet, leges, in prouerbio *Βατταλίζω*: ubi hæc etiam eius uerba sunt, *Βατταλίζω* dicebatur uulgo qui balbutirent, quibusq; hæsitans esset & impedita lingua, &c. Mihi magis apparet dictum fuisse *Βατταλίζω* pro dolo malo agere, quod apud Cyrenæos uulpes dicatur βάτταρος teste Herodoto, ut Latini quoq; dicunt uulpinari. Battarus enim dux fuit deducendæ in Cyrenæ Colonia, Hæc Eras- mus. *Θάμις*, uulpes, Hesych. Varin. *Κατάρη*, αλώπηξ, lidem. *Κερδών*, uulpes, lidem, nomine facto ab astutia, quam Græci *κέρδος* & *κερδοσύνη* uocant. *Δολίαν κερδὼ πολυίδιον*, Aristoph. in Equitibus. *Κερδαλέος*, prudens, à uulpe quam Græci *κερδὼ* uocant, Scholia in Iliad. κ. Gale (id est mustela) à quibusdam *κερδὼ* uocatur, Varinus & Suidas. Habent quidem uulpes & mustelarum genera non dissimile ingenium, cum aliàs tum præcipuè circa furta & rapinas astutiam parem, ut non immerito commune nomen *κερδὼ* eis tribuatur. Genere tamen differunt, & imperite Albertus galè pro uulpe interpretatur. *Κερδάλκ*, uulpes, Hes. Varin. *Κερδαίον*, αλώπηξ, lidem. *Κερδέα*, πανουργία, κερδαλέος φρων, astutus, dolosus instar uulpis. *Κηλᾶς*, uulpes, Suidas & Varinus, nimirum *παρὰ τὸ κηλέω*, quod est *θέλω*, *προαίνω*, quod cauda eius ad demulcendum apta sit. Sed apud Varinum etiam *κηλᾶς* scribitur, his uerbis: *κηλᾶς*, τὸ λοιδορεῖν, ὃ οὐ κηλασμός, ἢ λοιδορία. καὶ κηλᾶς, ὃ λοιδορεῖται, καὶ κηλᾶς, ἢ αλώπηξ, ἢ κακὰ κηλᾶ καὶ κακὸν γένος, καὶ πονηρὸν. Rursus apud eundem in *κυφών*, habetur *κηλᾶς αλώπηξ*. *Κίναδος*, uulpes, ἢ τὸ πτόριον *κίναδος* ὃ ζήνρι μὲν ὄπρι; (Ajax de Vlyssæ, apud Sophoclem puto in Aiace,) Suidas. Et rursus, *Κίναδος*, genus animantis feri, cuius Demosthenes meminit in oratione de corona, *τοῦτο δὲ καὶ φύσει κίναδος τὰνδεῶν πόρι ὄρι*. Sunt qui bestiam omnē sic appellari putēt, peculiariter uerò uulpē: & Siculos priuatim uulpē *κίναδον* appellare, (quod & Harpocration scribit.) *κίναδος* etiam adiectiuè dicitur, uulpis instar dolosus, Suidas & Varinus. *Κίναδος*, inquit Theocriti interpres, uulpes nuncupatur à Siculis, *πρὸς τὸ κινεῖσθαι ἀναίστως*, id est ab impudenti motu: uel quia dolosè motetur, meminit pro Ctesiphonte Demosthenes, sed & Aristoteles. Ex nostris martem dici Latine opinantur nonnulli. Sunt qui eo nomine intelligant paruum animal genitalia nunc proferens, nunc retrudens: quod Aristophanii interpretes adnotarunt, (& ex eis Varinus,) Cælius. In Auibus Aristophanis cum Chorus interrogasset, *ἔνισσόν τι φέρει*; Epops responderet, *κυκνὸς τὰνδε, κίναδος*, *σόωσιμα, κύριμα, τριμύμα, πταπύμα* λικμὲν δλον, ubi Scholiastes, Cínados (inquit) uulpes est, & accipitur pro ualde callido. *καὶ πῶς ὦ κίναδος εἴ τι πέδον γ' ἔσεται*, Theocritus Id. γ. *κίναδος*, θνητόν, ὄφις, Hes. Cínadus masculinum, ὃ πόριον. *κίναδος* uerò neutrum, ὃ πανουργός, Varin. *Κινανδρία*, uulpes, Hes. Varin. *Κινάφου* ἢ *κινάφου*, uulpes, lidem posterius etiam adiectiuè usurpatur pro uersuto & doloso, quem aliter *κινάφιον* uocant, unde & *κινάφονος* uerbum, τὸ πανουργεῖν, Hes. Varin. Apud eosdem scribitur etiam *κινδάρου* cum ν, pro uulpe, & *κινδάριος*, ὃ πανουργός. *Κίρα*, uulpes Laconice, Hes. Varin. *κίραφος*, uulpes, lidem. *Κοδῆς*, uulpem, lidem. *Κοιδῆς*, uulpes, Varin. *Κοροῖς*, uulpes, Hes. Varin. *Λάμπρις*, (proparoxyt.) uulpes, Hes. & Varinus in *Ἰππείσι*. *Λάμπρις*, (oxytonum,) genus uulpis caudā albam habentis, Varinus. Lampurus nomen canis est apud Theocritum, sic dicti, ut quidam exponunt, quoniam uulpi sit assimilis, quam lampuron uocant, Cælius. *λαμπουρίς*, animalculum è ligno (ἐκ φρυγανῶν) nascens, (insecti genus, cicindela,) item uulpes, Hes. Varin. *Σκαφώρη*, uulpes, lidem. *Φούαι*, *ψύαι*, uide infra in deriuatis. *Φύλεις*, uulpes, Hes. Varin. *Θυανῶν*, Phrygibus uulpē significat, uide Azani infra inter propria. Goupil aut renard Gallicè, uulpes quæ in cubili iacet, Rob. Stephanus.

¶ Epitheta. Astuta ingenium uulpes imitata leonē, Horatius Serm. 1.3. Astutam uapido feruas sub pectore uulpem, Persius Sat. γ. Cauta, Horatius Lepist. Vulpē captare dolosam, Gratius. Fallax uulpecula gannit, Author Philomelæ. Foeta, Horat. 3. Carm. Hic olidam clamoribus ages in retia uulpem, Martialis. Sagaces uulpeculas, Mantuanus. Et apud Textorem, Insignis dolis, caudata, bellax, scelerosa, hirsuta.

¶ *Αἶδων αλώπηξ*, Pindarus in Olympiis. Aethon uerò nuncupatur uulpes, ut uasfragmentis ignita: uel quia dicatur lampuris quoq; Cælius. *Αλιτρή*, Simonidi. *καὶ μὴν αἰολόβολος* ἐπ' ἀγραυλοῖσι μάστιγι *Ουκρί* πέλει *κερδὼ*, μάλ' ἀρίσιος ὅν προπύλοισι, καὶ πινυτή, Oppianus. *Δολίαν κερδὼ πολυίδιον*, Aristoph. in Equitibus. *μισῶ τὰς διασύκην* αλώπεκας, Theoc. Idyl. γ.

¶ Vulpinus, adiectiuum. Hominem uasfrum nostrates uulpionem uocant, & in Apologetico Apuleius, Cælius. Vulpinari cum uulpe, uide infra inter prouerbia. Vulpinaris nomen adiectiuum pro astuto, Scoppa sine auctore.

¶ *Αλώπηξ* etiam genus saltationis est, Hes. Var. Quod uerò apud eosdem sequitur, καὶ αλώπηξ καὶ μύμιον, ὡς Σοφοκλῆς. ὅπρις ὄριον ὅν σάμαλιν πέδον γένοντο, obscurum & deprauatum est, ut apparet: quamuis posteriora uerba de alopecia capitis morbo dicta uideantur. Græci alopecis uocabulo in medicina quandoq; intelligunt carūculas musculares eas, quæ utrinq; lumbos animalis quasi uersunt, quas Hippocrates psyas, Aristoteles pro lumbis ipsis psoas & psoas: Hieronymus psyas pro renibus accepit, aliῇ neurometras uocant, Hermolaus. Nonus & decimus musculus (inquit Vesalius 2. 38. de musculis dorsum mouentibus) in illorum musculorum habentur numero, qui ψόαι & υδρομήτραι & αλώπεκες Græcis dicuntur, quanquā Clearchus exteriores quoq; quos (undecimū & duodecimū & duos sequētes) in sermonis progressu numerabo, sic appellauerit, &c. Athenæus libro 9. de carnibus siue musculis lumborum auctores aliquot citat, quorū uerba subiiciam. *Θοφύος* αἰ ἐν πλαγίῳ σάρκος ἐπανεσκηναί, ψύαι, Simaristius. *Σάρκεις μὴ ὠτοὶ καὶ ἐκ τερῶν μέρος*, αἰ δὲ ψύας, αἰ δὲ αλώπεκας, αἰ δὲ υδρομήτραις καλῶσι, Clearchus. Meminit & Hippocrates τὴν ψύαν, quæ ita dictæ sunt διὰ τὸ εἶναι ὅτις ἀπ' αὐτῶν, οἷον τις εἶναι ἀπ' αὐτῶν σάρξ, καὶ ἀπὸ πολλῶν τοῖς ὀστέοις ἐπαρχεῖται, Hæc Athenæus. *Φούαι*, αλώπηξ.

αις, Hesychius & Varinus. quo nomine non animalia, sed lumborum tantum musculos intelligo, *υῦναι ἀλωπεκες, βασσαρίδες, καὶ αἱ κατὰ τὴν ὀσφυρᾶς*, lidem. Ego bassaridas, uulpeculas quadrupes des semper intellexerim, *υῦναι* uero semper lumborum musculos, ipsi confundere uidentur. *υῦναι, ἀλωπεκες, υῦφοι*, lidem. ¶ *Ἀλωπεκέδης*, uaser, astutus, Varinus: ut uulpio apud Latinos. sed apud Hesychium penultima per ω. (quod magis placet, quamuis Caelius etiam alopecades scripserit) non per α. legitur, his uerbis: *Ἀλωπὸς, ἀλωπεκέδης, πανόργος, Σοφοκλῆς οὐκ ἐστὶ καὶ ἰάχων, (ἰνέχων.) οἱ ἡ ἀφανὴς καὶ ἡ τὴν πρόσφυ, posteriora uerba ad ἀλωπὸς tantum pertinent.* *Ἀλωπεκὴ*, pellis uulpina, alij circumflectunt. *Ἀλωπεκίαι*, uulpium foueae, Hesychius, Varinus. *Ἀλωπεκίαν* aliqui interpretantur *τὴν περικεφαλαίαν*, id est pileum, Suidas & Varinus. Vide in ε. De Alopecia morbo scripsimus supra in c. *Ἀλωπεκίαν*, uulpinari, decipere, adulari, uide infra inter proueria. Alopecides canes me-¹⁰ morauī supra in c. Caelius ex Xenophontis Anabaseos septimo alopecides interpretatur pelles uulpinas. *Ἀλωπόργος, ὁ πολὺς*, Suidas. *Ἀλωπέκος*, & Atticē *ἀλωπέκος*, uulpinus. Apud Aristotelem lib. 5. cap. 11. de gener. animalium *νυκταλώπες* & *νυκταλώπηξ* leguntur pro usitatis *nyctalops* & *nyctalopes* uocabulis, nescio quā rectē. Gaza uertit lusciositatem.

¶ Alopecūros herba Plinio, spicam habet mollem & lanuginem densam, non dissimilem uulpium caudis, unde ei & nomen. Spicosa sunt, oculus caninus, cauda uulpina, plantago, cui quodammodo similis bibinella (*βυβλῖς*, lego *βυνάλλῖς*,) est. Verum hæc simplicia & quodammodo uniformia creantur, & spicam nec acutam nec aristatam gerunt, cauda uero uulpina hirsutior & lanuginosior est, quam obrem similis uulpium caudis cernitur, unde & nomen accepit. huius plantago similis constat, nisi quod florem non quemadmodum illa particulatim adit, sed per totam spicam tritici modo, ²⁰ ambabus tamen flosculus lanugineus exit, sicut etiam frumento. similis tota specie tritico est, uerum folio latiori, Theophrastus de historia plantarum 7. 10. Cauda uulpis uulgō a quibusdam dicitur *polygonos*, id est sanguinaria fœmina, Monachi in Mesuen. Denaphia calcail, id est cauda uulpis, herba quæ aliās centumnodia fœmina dicitur, Syluaticus. Idem scribit cap. 218. ex Serapione, centumnodiam fœminam, scapo nodoso, folijs pini &c. uulgō caudam uulpis nominari. Arabicē *harasirbai*, quod nomen ibidem dipsaco quoq; attribuit. Luparia (aconiti genus) iuxta Tridentum herba uulpis uocatur, quod eas occidat, Matthæolus. Arbor uulpis, id est liquiritia, Syluaticus. Chosahaltaleb, id est testiculus uulpis; *satyrion* est, Vetus glossographus Auicennæ: qui & sucution & scutudans, nomina corrupta, ut uidetur, a satyrio, testiculum uulpis interpretatur. Plura leges in Satyrorum historia inter simias. Testiculus uulpis, id est buzeidem, *satyrion* est, Idem. sed alibi pro buzeidem, bacidem scribit, Syluaticus biziden. Vua uulpina, id est solanum, Bellunensis & uetus glossographus Auicennæ. Auicennæ interpretil lib. 4. fen 6. &c. utra uulpis omnino dorycnion est, quod Matthæolus etiam uidit: adnumerant autem dorycnion quoq; aliqui solani generibus, furiosum cognominantes. Inter uuas damnantur, uisui cinerea, & rabuscula, & asinifca, minus tamen caudas uulpium imitata alopecis, Plinius. Huius & Columellam alicubi meminisse puto. *Ἀλωπέκος* (malim *ἀλωπέκος*, uel *ἀλωπέκος* proparoxytonū, Atticē) inter uuas a Polluce nominatur. *Ἀλωπέκος, ἀμπλος ὕψος καλαμίνη, καὶ ὁ ἀπ' αὐτῆς οἶνος*, Hesychius, Varinus.

¶ Animal quod priore sui parte uulpem, posteriore simiam refert, quod simiuulpam uocauimus, supra inter simias descriptum est. *Χυναλώπηξ*, hoc est uulpanser, auis dicta ex uulpis & anseris forma, Volaterrantis. Cynalopeces, canes Laconicæ ex cane & uulpe natae, quæ & alopecides dicuntur, ut in c. retuli. Aristophanes cynalopecem uocat hominem impudentem simul & astutum. Vulpem Græcè lampurim & alopeca uocant. est & uolucres animal (auis) & piscis hoc nomine, Her-⁴⁰ molatus. Vulpes piscis mustelorum generis, *γαλέος ὁ ἀλωπέκος*, similis est gustu uulpi terrenæ, unde nomen ei impositum, Athenæus lib. 8. Aelianus similiter fraudulentam & dolosam esse scribit marinam uulpem, ut quadrupes est. Genetha bestia est paulo maior (minor) uulpecula, Isidorus. Rosomaca siue gulo fera magnitudine canis est, facie cati, corpore & cauda uulpis. Eckutabne bestiola in superficie aquæ, &c. dicitur esse uulpis ab amatti, Syluaticus, tipulam intelligo.

¶ *Ἀλώπηξ*, nomen proprium, Suidas. Apud Græcos legimus, Limnæum locum esse Orthiæ facrum Dianæ, eius simulachrum id esse memorant, quod ex Taurica est ab Oreste & Iphigenia tralatum. Hoc qui primi compererunt Astrabacus & Alopecus, mox dilapsi in amentiam sunt, &c. Cæ-⁵⁰ lius (ex Pausaniæ Laconicis.) *Ἀλωπεκί*, (Stephanō *Ἀλωπέκη*, paroxyt.) uicus Antiochidis tribus, unde gentile *Ἀλωπεκεύς*, (*Ἀλωπεκιανός*, Suidas,) & loci aduerbium *Ἀλωπεκίθεν*, unde uerō dicti sint Philochorus explicat libro tertio, Suidas, Hesychius, Varinus. Archippa uxor Themistoclis ex tribu Alopecia, Plutarchus. Extat in Alopecis Atticæ bustum Anchimolij, iuxta Herculis templum quod est in Cynofargi, Herodotus libro quinto. Azani urbs Phrygiæ est, quam Hermogenes *Ἐξανάγων* (aliās *Ἐξαγάνος*) uocandam afferit. nam cum eo in loco olim fame laborarent homines, pastores conuenerunt, & pro impetranda fertilitate sacrum fecerunt. Sed cum dii non exaudirent Euphorbum ferunt *εὐνῶν*, id est uulpem, & *ἐξιν*, id est echinum dæmonibus immolasse, unde placatis dijs & secuta fertilitate, incolæ Euphorbum sacerdotem & principem creauerunt, & urbi nomen ab eo posuerunt *Ἐξαγάνος* (aliās *Ἐξανάγων*) quod Græcis sonat *ἐχναλώπηξ*, Stephanus in Azani: ex quo Eras-⁶⁰ mus etiam transfudit in prouerbio Azanæ mala. Iuxta Smyrnam sunt insule, Peristerides, Alopece, Plinius 5. 31. Et 4. 12. Bosphorus Cimmerius insulam habet Alopecen. Ptolemæus, Poma-
ponius,

De Vulpe. H. a. b. c. d. e. f. h. Lib. I. 1093

ponius, Strabo & alij, insulam hanc non Alopecen, sed Alopeciā, & Tanain quoq; uocant, Venetorum olim coloniam. nunc Turcæ potiuntur, ut alio quoq; omni Ponto, Hermolaus in Plinij locū iam citatum scribens. Ante Emporium urbem sic dictam ad Tanaim fl. & lacum, insula iacet nomine Alopecia, Migadorum hominum domicilium, Strabo lib. II. Alopecia insula *καλαρ* olim uocabatur *καλάρ βασιλίας*, [Stephanus. Alopeconesus, (melius per n. duplex, [ut Suidas habet] ut Peloponnesus & similia, quod probat Eustathius Dionysij Afri interpretēs,) *αλωπεκόνησος*, urbs Chersonesi in Hellesponto, condita ex oraculo, quod urbem illic condendam (Atheniensibus) iusserat, ubi catuli uulpis conspecti fuissent. Sunt qui uulpem dum urbs conderetur, catulum aliunde allatū (aliās, catulos allatos) illuc depo suisse scribāt, [Stephanus in Alopeconeso & in Calaro. Aliqui Alopeconesum insulæ nomen faciunt, Cælius. *αλωπεκόνησος, πόλις μία τῇ ἐν Χερσονήσῳ, ὅτε ἄνθρωποι πόλις ὄντι τὸ ὄρεα κῆς, ἢ ἑλληνες τὰ πρῶτα αλωπεκόνησος κατέκριναν, ὅτερον ἢ ἐκ Μιτυλήνης καὶ Κύμης ἐπηγάγοντο ἐποίκους*, Suidas. Alopeconesus haud procul à Cælo Cherronnesei portu, Plinius 4. 12. Tuberā Asia nobilissima, circa Lampfacum & Alopeconesum, Idem 19. 3.

¶ b. Canes non latrantes, uulpino rostro, alicubi in Nouo orbe reperiuntur. ¶ Qui apud nos doctius loquūtur, uulpis pedes uocant *Flawen/vnd nit fuis*: pellem ein balg/vnd nit ein hut. de eadem cum uulpi detrahitur, *sy wirt gestreiff/vnd nit geschunden*.

¶ c. Super montem Sion qui desolatus est ambulauerunt uulpes, Threni Hieremiæ 5. Vulpes foueas habent, & uolucres cæli nidos, at filius hominis non habet ubi caput reclinet, Matthæi 8. & Lucæ 9.

¶ *Γενῶντα κερδὼν κερδὶν ἢ νεβρίην Δολφὶ πεισῶν ἀρπάζοντα λαθραίως*, Babrius ut Suidas citat. *μισῶ τὰς ἀποσύνεργους ἀλώπεκας, αἱ τὰ Μίκων* Aiei φοιτῶσαι τὰ ποδῶντα γὰρ ἰκόντι, Theocritus Idyl. 5. Apprehendite uobis uulpes, uulpes paruas, quæ corrumpunt uineas: uineæ enim nostræ sunt in flore, Canticorum 2. Deiciant eos in aciem gladij, uersiant pars uulpium, Psalmo 63. Prædicit autem illorum casum (inquit Munsterus) quod per hostes adigendi sint in gladiū, & cadauera eorum per uulpes laceranda.

¶ Fiente, id est simum, Gallicè, non de quibuslibet feris, sed propriè de fortentibus dicitur, ut uulpe, mele. ¶ Vulpium catuli, Plinius. *σκύμνοι ἢ σκύλακες ἀλώπεκ*, Stephanus in Alopeconeso. Dicuntur & proprio uocabulo *αλωπεκίδες*, Pollux. Galli cheaux uocant catulos luporum, uulpium, melium, lutrarum.

¶ Simonides apud Stobæum in uituperatione mulierum, alias ex alijs animalibus, (sue, cane, asino, equo, mustela, &c.) pro ingeniorum diuersitate natas comminiscens, Aliam uerò (inquit) Deus fecit ex maligna uulpe, (*ὅς ἀνθρώπου ἀλώπεκ*), mulierem omnisciā, quam neq; mali, neq; boni quicquam latet: & sibi inconstans nunc bona nunc mala est, alias alijs prædita moribus.

¶ d. De uulpis astutia plura in præcedentibus dicta sunt sparsim, cum alibi, tum in a. inter nomina uulpis, *κερδὼν*, &c. item in epithetis. Nunquam te fallant animi sub uulpe latentes, Horatius de Arte. Solonis uersus quosdam in Athenienses astutos quidem, sed qui blanditijs decipi se patebantur, cum Pisistrati tyrannis inciperet, Plutarchus in Parallelis refert huiusmodi: *Ἔς γὰρ γλώσσῃν ὄρεα πρὸς εἰς ἐπὶ αἰνὸν ἀνδρῶν. Ὑμῶν δ' εἰς μὲν ἕκαστος ἀλώπεκ ἔχουσι βάνει. Σύμπασιν δ' ὑμῶν χάριν ἔνισι νόος*, ex diuersis (ut apparet) locis Elegiarum Solonis. Versutum & uafrum hominem Latini uulpionem uocant: Græci *αλωπεκόνη* uel *αλωπεκόνη* potius: uersute & dolo agere, *αλωπεκίζω*, uulpinari. Astutum simul & impudentem *κυναλώπεκ* Aristophanes dixit. *αλωπεκία*, decipio, Quidam in

Lexico sine auctore. Lyfander Lacedæmonius, cum ei uitio uerteretur à nonnullis, quod fraude subinde agere uideretur, Quod (inquit) leonis peruenire pellis non potest, uulpinam assuisse haud decuerit. Prouerbiū uulpes non garrīt, de ijs qui diligentissimè cauent ne quid temere loquantur, Cælius Calcagninus commemorat. Dominus noster Christus in Euangelio Lucæ cap. 13. Heroden appellat uulpem.

¶ e. *Ἐλόν ὄψι ποτὶ τὴν κακίστην ἀλώπεκα: καὶ λαβὼν ποικίλοις δεσμοῖς ποδὶ φορῶν τὴν πύμληρον, καὶ ἄξω ὑπὸ λεωφόρου τὸς ἀρροίκους συγκρατῆσαι μὲν ἅπαντας, καὶ τὴν πολυμίαν θείαμβόλον, καὶ δημοσίᾳ δίνης πρὸς ἐπὶ αὐτῇ πολλῶν ἀδικημάτων μίαν ὑφ' ἑσέα κόλασιν*, Seutliōn rusticus in epistolis Simocati. ¶ Mala medicamenta inferri negant posse, aut certe nocere, stella marina uulpino sanguine illita, & affixa limini superioriori, aut clauo æreo ianux, Plinius.

¶ Bassareus Bacchus dicitur, & Bassarides Baccha, siue à genere uestis talaris, quam Thraces bassaram uocant, siue à uulpibus, quarū pellibus Baccha succingebantur, ut & lyncum pantherarumq; pellibus, uulpes inde Thraces bassares dicūt, Gyraldus. In pelle quam lepori aut uulpi detraxerit genus quoddam aquilæ in locis quibusdam Scandinaviæ ad Septentrionem remotis, oua incubat.

¶ f. Alexandrum Alopēs & Priami filium à uulpe nutritum, in Varijs Aeliani legimus: quod ex eo Cælius etiam repetit.

¶ h. Samson iratus Philistæis acceperat trecentas uulpes & caudas earum inter se iunxit, & faeces in medio ligauit, quas igne succendens discurrere permisit. Illæ uerò statim segetes Philistæorum ingressæ sunt: quibus succensis & comportatæ iam fruges, & adhuc stantes in stipula concrematae sunt, adeo ut uineas quoq; & oliueta flamma consumeret, ut legimus Iudicum 15. ¶ Aristomenes

Messenius à Lacedæmonijs captus, per cauernam latōmiarum euasit, angustos uulpium aditus secutus, Plinius. Sed latius in Messenicis prosequitur Pausanias. Lacedæmonij (inquit) Aristomenem in prælio captum cum alijs quinquaginta ex militibus eius in Ceadā abijciunt, Præcipitant eo

quos ob maxima flagitia plectunt. Alij itaq; ex Messenijs deieci continuo perierunt: Aristomeni uero quidam aiunt aquilam a uem uolatu se submisisse, alisq; eum sustinuisse donec ad finem deferretur illæsus. Hic tertio die strepitu percepto, uulpem cadauera arrodere animaduertit, & currentem secutus, cum in loca esset uentum transitu ualde difficilia, ab ea est auulsus. serò autem cauernam quandam deprehendit, uulpeculæ ad suffugiendum aptam, & per eam luminis splendorem uidit, ac uia manibus latiore reddita euasit. Hanc historiam paulò aliter Polyænus describit Strategematum lib. 2. ¶ Procridis siue Cephalæ canis, fuit eius naturæ, ut uitari non posset, ubi insequeretur: sicuti Teumesia uulpes fuisse narratur incomprehensibilis. Quæ ratio (ne inuitabilem canem uulpes effugeret, aut uulpem incomprehensibilem canis caperet) utrunq; deformauit in lapidem: Lege plura in Canis celeris historia circa finem. Vulpeculam Teumesiæ, ut damnum inferret Thebanis, à Baccho ex indignatione esse educatâ narranti: & capiendâ cum iam esset à cane, quem Procridi Erechthei filiæ Diana dono dederat, in lapidem unâ cum cane transmutatam, Pausanias in Bœoticis.

¶ Vulpes foeta occurrens in uia infortunatum iter prælagit, Alexander ab Alex. Impios parre recinentis omen Ducat, & prægnans canis, aut ab agro Raura decurrens lupa Lanuuiño, Foetæq; uulpes, Horatius Carm. 3. 27. ¶ Equitia singulis annis duodecimo (decimo quarto, Gyradius) calend. Maias in Circo maximo celebrant, qui dies Cerealibus incurrebat, in quibus post equos, uulpes stipulis alligatæ, accensa flamma, cursitabant, Alexander ab Alex. Ouidius quarto Fastorum die quarto post Idus Aprilis Hyades oriri scribit, & tertio post Hyades remotas die Equitia celebrari, & eodem die uulpis pellem aduri: fabulam addit, fuisse in rure Peligno pauperis coloni filium annorum duodecim, qui uulpem ceperit quæ multas gallinas abstulerat: Captiuam stipula foenocæpi inuoluit, & ignes Admouet, urentes effugit illa manus. Qua fugit, incendit uersitos messibus agros, Damno sis uires ignibus aura dabat. Factum abiit, monumenta manent. nam dicere certam Nunc quoq; lex uulpem Carseolana uetat. Vtq; luat pœnas genus hoc Cerealibus ardet, Quoq; modo segetes perdidit, illa perit. ¶ Quod si animantium cruore afficiuntur superi, cur non mactatis illis mulos, canes, uulpes, &c. Arnobius contra gentes.

P R O V E R B I A.

Archilochi uulpes, de ualde astuto & malitiam suam egregie dissimulante, ut sunt Qui Curios simulant, & Bacchanalia uiuunt, prouerbialiter dici posse uidetur. Nam apud Platonem libro de republica secundo in persona Glauconis sic legimus: Ea quæ dicta sunt (de iniustitiæ apud homines commodis, & facili peccatorum apud deos expiatione) mihi quidem, si iustus sim, non tamen appaream, nihil prodesse dicunt, labores autem & pœnas certas esse: Iniusto uero opinionem iustitiæ assequuto, uita diuina adesse dicitur. Nonne igitur postquam existimatio hæc iustitiæ, ut sapientes tradunt, ueritatem cogit ac uiolat, & ad beatitudinem est præcipua, (hoc est beatiore efficit apud homines, quàm uera iustitia quæ non appareat) ad eam omnino tendendum est: Induere itaq; imaginem oportet iustitiæ, & quandam præ se ferre uirtutis adumbrationem, à tergo uero illam sapientis Archilochi uulpem astutam ac uariam trahere, (Γρόβυρα ἢ καὶ γήμια κύκλω πόδι ἐκωτῶν, σκιαγραφεῖαν ἀρετῆς ποιεῖν, πτόν, τὴν δὲ πρὸ σοφωπάτου Ἀρχιλόχου ἀλώπειν, ἐλκτικὸν ἐξοπτιδερν κερδ' ἀλῆαν καὶ ποικίλιν.) Sensus est, Virtutis speciem diuiti & felici futuro præ se ferendam esse, astutiam uero & improbitatem posterius occultandam, Erasmus in prouerbio, Benignior pellace uulpe, Platonis uerba imperitè couertit, nos Marfilij translationem posuimus. Archilochi uulpeculam commemorat & diuus Basilius, cum aliis, tum in libello ad nepotes suos, & Philostratus in Imaginibus. Multi sunt apologi de uulpis astutia, ex his quis sit Archilochi non satis liquet, Erasmus. Huc certe facit apologus ille, quem nostri pictores aliquando repræsentant, de uulpe hominis religiosi habitus sumpto concionante, & collectos ad concionem anseres gallinasq; inuadente. ¶ Benignior pellace uulpe, ὡς πλεον ἴλαος αἰμύλης ἀλώπεινος: de eo qui commodi sui causa simulat beneuolentiam, Erasmus. Vulpes bouem agit, Ἀλώπειν τ' βῶν ἐλάυνει: cum res absurdè geritur, nihil enim uulpi cum agricolatione, ueluti si quis poëta de rebus sacris concionetur, aut leno tractet rempublicam. Licebit & ad eum torquere, qui non ex animo, sed aliò spectans, fingit sese quippiam uelle facere, Erasmus. Suidas interpretatur ἐπὶ τ' μὴ ἦν λόγος ἀποβαινόντων.

¶ In canis podicem ac trinum uulpiū inspicere, ἐς κυνὸς πυγὴν ὀρεῖν καὶ τριῶν ἀλωπέκων: in cæcutientes aut lippientes: uel de rebus paruis atq; angustis inutiliter anxios & sollicitos: Vide in prouerbij à cane sumptis. Annosa uulpes haud capitur laqueo, Γέρων ἀλώπειν ἔχ' ἀλίσκεται πάγν: senarius prouerbialis dicendus in eum, qui longa ætate multa rerum experientia callidior est, quàm ut arte dolisq; capi queat, Erasmus. Suidas interpretatur similiter, ἐπὶ τ' ὅλ' χρόνον πλεόν ἑμπείρων καὶ δυσπλάτων, (ὄν' ἀμαρτανόντων, Apostolus.) Vulpes non iterum capitur laqueo: Ἀλ' ἐν αὐτῷ ἀλώπειν πάγας, id est, At non iterum uulpes laqueis, subaudiendum capitur. Qui sapit, δ' ὁ δὲ πῶς τ' αὐτὸν πῶς κρεῖε λίθον, id est, non iterum ad eundem offendit lapidem. Stupidi est hominis, in malum gustatum iterum incidere. In Plutarchi collectaneis effertur hunc ad modum, Ἀλώπειν ὁρῶν πῶς, αὐτῷ ἔχ' ἀλίσκεται, Erasmus. Eadem sententia est Germanicorum, Er ist wol mehr vor dem garn gewesen. Er hat das garn gerochen. Vulpes haud corrumpitur muneribus. Suidas huius adagij Cratinum citat autorem. De callidis ac uersutis, quos haud facile sit obiecto munusculo, aut assentatiuncula, pollicitisue fallere. Larus enim & alia quædam aues esca capiuntur, uulpes non item, Erasmus. Locutus Suidæ corruptus uidetur, ὅμων εἰς μερὶ κεῖσος ἀλώπειν δ' ὁρῶν σκεῖται, ex Cratino. hexametrum erit si tollas

tollas negationem. Carmen quidem Solonis, ὕμνῳ εἰς τὴν ἑκάστην ἀλώπεκος ἔχουσι βάνη, recitavi supra in d. Cauda de uulpe testatur, ἡ κέρως τῆς ἀλώπεκος μαρτυρεῖ; in eos dici solitum, qui pusilla in re cuiusmodi sint declarant. Est autem uulpi cauda pro corpore maior ac pilosior, ut non sit facile celare; alioqui canis uideri possit. Vnde quadrabit de exitu declarante cuiusmodi fuerint reliqua. Quidam primo aggressu agni, in euentu uulpes comperiuntur, Erasmus. Vbi quem, admissa noxa mulctari leuius animaduertimus, uulpis cauda correptum fuisse dicere consueuimus, Cælius. Est & Germanis eadem locutio usitata. Κυναλώπηξ Aristophani, impudens simul & astutus, canina impudentia, & uulpina astutia coniunctis, ut in Cane alicubi diximus. ¶ Vulpi esurienti somnus obrepit, Πενώ-
 10 σαυ ἀλώπεκα ὕπνῳ ἐπείρεται; ubi quis inopia cibi dormit. Neque perperam dicitur & in illos qui dissimulant, conuiuentē ad quædam, ut per occasionem aliquid commodi ferant, siquidem uulpes urgente fame somnum adsimulat, ut illecebras aues capiat deuoret. Fit autem hoc physica quadam ratione, ut famem ac sitim extinguat somnus. Adagium recensuit Diogenianus, Erasmus. ¶ De prudentibus etiam dici solet illud, Ἀλώπηξ ἔλατ; id est, Vulpes non garrīt, prudentes enim diligentissime cauēt, ne quid præter rem aut parum commodum loquantur, Cælius Calcagninus. ¶ Lum-
 gere uulpes, ζῶν ἡνὶ τῆς ἀλώπεκος; de re palam absurda. Qui Bauium non odit, amet tua carmina Mæui. Atque idem iungat uulpes, & mulgeat hircos, Vergilius in Palæmone. Est enim uulpes animal ab aratro uehementer alienum, Erasmus.

¶ Congregare cum leonibus uulpes, apud Martialem, est res impares dissimilesque permiscere. Vulpes dolis nititur, leo uiribus fidit, Erasmus. Vbi leonis pellis deficit, uulpina insuenda est, Sueto-
 20 nius. Lyfander Lacedæmonius cum ei uitio uerteretur à nonnullis, quod fraude subinde agere uideretur; Quod (inquit) leonis peruenire pellis non potest, uulpinam assuisse haud dedecuerit, Cælius (ex Lyfandro Plutarchi.) Vide in Leone e. Ἀντὶ τοῦ λέοντος μὴ ἐξίκεται, τὴν ἀλώπεκον πρόσφατον, (malim πρόσφατον, secundum Suidam & Apostolium,) Zenodotus. Huius affine est (inquit Erasmus) quod apud Plutarchum in uita Syllæ Carbo dixisse memoratur; Quum enim Sylla non solū aperto Marte, sed dolis bellum gereret, ait ὅς ἀλώπεκι καὶ λέοντι πολέμων ὅν τῷ Σύλλῃ ψυχὴ καίτοι καὶ σὺν, ὅτῳ τῷ ἀλώπεκος ἀνίστατο μάλλον. id est, quod bellum gerens cum uulpe ac leone, quorum utrumque habitaret in animo Sylla, à uulpe uehementius angeretur. ¶ Multa nouit uulpes, sed echinus unum magnum, πολλὸν οἶδ' ἀλώπηξ, ἀλλ' ἔχιν' ἐμὲ γάρ; Vide supra in prouerbijs ab Echino quadrupede sumptis. ¶ Tam facile uinces quam uulpes pyrum comest, Plautus in Mustellaria; de re factū procliui. quod nihil negotij sit uulpi dentatissima pyrum edere, Erasmus. Domi leones, in pugna uulpes: Apud Aristophanem in Pace Chori hæc uerba sunt, πολλὰ γὰρ οἷα μὲν ἰδὲ ἵκεται ὄντες οἰκοὶ μὲν λέοντες, ἐν μέσῳ δ' ἀλώπεκες. Est autem scomma in Lacones. Scholiastes monet parcemiam esse, contortam primum in Lacones re male gesta in Asia his uerbis, οἰκοὶ λέοντες, ὅν ἐφ' ὧν δὲ Λακωνες, Plutarchus in comparatione Syllæ & Lyfandri, refert hanc sententiam tanquam uulgò iactatam in principes, ἄλλ' εἰ δὲ τις ἄλλ' ἐκπεφυγὼς τοῦ πειράσθαι, οἰκοὶ λέοντες, ὅν ἐπαίδρω δ' ἀλώπεκες, id est, Imò si quis illud effugerat illud quod uulgò circumfertur, Domi leones, sed foris uulpeculæ. Conueniet in eos qui præposterè se gerunt: ibi feroces, ubi nihil erat opus; ibi fugaces, ubi res poscebat uirum, aut qui in suos sæui, non itidem audent aduersus inimicos; quod Ciceroni obiicit Salustius, uidelicet quod cōtumeliosus in amicos, supplex inimicis. Aut in illos, qui simulata mansuetudine perueniunt ad tyrannidem, Erasmus. Pulchrè fal-
 40 lit uulpem, πάλιν καλὸς τὴν ἀλώπεκα. Suidas recenset duntaxat, nec explicat. Apparet dictum in eum qui dolis captaret astutum, cuius frustra tenduntur insidiæ, nam πάλιν est arte illecebre. Vnde & columbæ exoculatæ, quas aucupes in reti ponunt, quod subsultantes, reliquas deceptas alliciāt, παλὺν τριαι dicuntur. Et qui feris tendunt casses, παλὺν τριαι uocantur. At uulpem dolo circumuenire difficile est, Erasmus. ¶ Vulpinari cum uulpe, ἀλωπεκίζω πρὸς ἐπείραν ἀλώπεκα; senarij, puerbialis, cum astutis astutis agito. οὐκ ἔστιν ἀλωπεκίζω, Aristophanes in Vespis, οὐδ' ἀμφοτέρω γίγνεται φίλον. (Scholiastes exponit πανουργίαν, ἡλακδύειν,) Erasmus. Apostolius interpretatur de ijs qui sui similes decipere conantur. Vulpinari, mēdacijs ac fraudibus uera peruertere siue effugere. Tractum ab intorto uulpiū cursu. Varro Mysterijs, Vulpinare modò, & concursa, qualibet erras, Ex Nonio. Varro quidem ita pro ἀλωπεκίζω uulpinari dixit, ut Horatius iuuenari pro νῆανίζω, Erasmus. ἀλωπεκίζω, ἀπα-
 50 τῶν, Hefych. ὡς τὸ βλάπτειν ἐν χειρὶ ὄντων, Suidas. Eundem sensum habet Germanicum illud, Wan-
 müss fuchs mit fuchs fahen. hoc est, Vulpes uulpe capienda est. κερδοὶ σιωπῶντε κερδοσίωνη προσδύει, id est, Si cum uulpe uerferis, fraudes & mores uulpinos expecta, Suidas in Ἀλώπηξ τὸν βδύ.

¶ Germanis peculiaria quædam à uulpe adagia usurpantur, qualia sunt: Su müß fuchs vnd baas syri: Vulpem simul ac leporem esse oportet, hoc est pro re nata mutandum ingenium, Polypum mentem obtine. Ser fuchs fan sine tücē nit lassen, hoc est, Vulpes dolos suos relinquere non potest, Natuios mores occultare difficile.

¶ Quasi uulpes in desertis (bacharaboth) fuerunt prophetæ tui o Israel, Ezechielis 13. Vbi Munsteris, Comparantur (inquit) falsi prophetæ uulpibus subdolis, quæ per laceratas sapēs intrant in uineas aut agros, ut uinas & segetes depascant, & intelliguntur hic per charaboth, loca sapium distructa, per quæ bestiis patet locus intrandi. Si ascenderit uulpes, transiliet murum eorum lapideum, Neemia 4. de iudæis moenia Hierosolymorum reparantibus.

¶ Forte per angustiam tenuis uulpecula rimā Repserat in cameram frumenti, pastaque rursum

Ire foras pleno tendebat corpore frustra. Cui mustella procul, Si uis (ait) effugere isthinc,
 Macra cauum repetes arcum, quē macra subisti, Horatiū epist. 1. 7. Apologum de uulpe detre-
 cante ad leonem, qui morbum simulabat, in specum ingredi, recitauī in Leone h. ex Philostrato &
 Horatio. Item aliū de leonīs, asini & uulpis societate, in eodem in prouerbio Leonina societas. Et
 rursus aliū de uulpe multiplicem partum iactante, cui leona respondit, Se unum quidem parere
 sed leonem, (quod in prouerbiū abiit,) in Leone c. ex Cælio. De Archilochi uulpe, & de uulpe
 concionante apologum, superius inter prouerbia ab initio scripsi. De astutia uulpis apologum ex
 Plutarcho, inter uulpem, et pardū, recitauī in Panthera h. Est & aliū inter uulpem & felem, apud
 Erasmus in prouerbio, Multa nouit uulpes. Κερόλι πύθηκα φησιν, ἢν ὄρεσς εἴλῃ, ἔμοι πάτρωα τ' ἔδῃ,
 καὶ π πᾶσι πᾶσι, Babrius apud Suidam.

¶ Mentem, non formam plus pollere. Ingressa uulpes in Choragi pergulam, Fabrē expo-
 litum inuenit humanum caput, Sic eleganter fabricatum, ut spiritus Solū deesset, ceteris
 uiuisceret. Id illa cum sumpsisset in manus, ait: Hoc quale caput est, sed cerebrum non habet,
 Alciatus in Emblematis.

FINIS.

PARALIPOMENA.

ALCES figuram nuper doctissimus uir Seb. Munsterus ad nos misit, ad uiuum (ut ait) pictam, quæ à nostra nihil differt, nisi quod iubata nō est: & sanè puto non rectè huic quadrupedi iubam addi. Eadem cornuta est geminis cornibus, (talibus quale nos unum separatim dedimus,) tergum uersus reclinatis, ita ut pars in mucrones diuisa frontem spectet, opposita tergum. ¶ Borussia (inquit Erasmus Stella) gignit & alces, quos falsò syluestres asinos quidam autumant, quum hos Asia tantum & Africa procreet: specie media inter ceruinam & iumentum, nisi quantum aurum proceritas ipsarū ceruicū distinguit, magnitudine inter camelum & ceruum. Maribus in supercilijs cornua nascuntur, quæ quotannis amittunt, latiora quàm ceruinis, ramosa tamen, & per totum concreta ac solida, Ungula bifida coloreq; ceruum imitatur. Venatorem è longinquo sentit, animal certe simplex, & quod plus latebris quàm fugæ fidat, Si uicini canum urgetur, magis in canes se calce quàm cornibus tuetur. In locis palustribus sese plurimum condit, illic & partus adit suos. Formidinis eius argumentum esse aiunt, quòd rarenter solitarium, in armento multum appareat. Ungulis eius comitalem morbum etià spumantem abigi creditum est, si cute attingitur. Hallucinati sunt qui hanc feram nullo suffraginum flexu dixerunt, Hæc ille. ¶ Nuper etià à peregrino quodam accepi, alcen à uenatoribus agitatā ad aquas confugere, atq; in ijs stantē, aquam ore haustam in canes feruidam eructare.

V R I quoq; effigiem ante paucos dies, ad uiuū expressam Seb. Munsterus nobis cōmunicauit à nostra (quam ex tabula Moscouiæ Antonij Vuied mutuati sumus) nonnihil diuersam. Corpus urī, quem pictura illa repræsentat, perquàm crassum est, tergo summo ferè gibbofo, lōgītudo ei à capite ad caudam breuior quàm proceritas & uentris laterumq; & dorsi crassitudo postulet. Cornua densa, nigra, breuia, oculi uersus exteriorem cantum rubicundi, os latum, crassus & simus nasus. Crassum & amplum caput, facies (ut sic uocem) lata. Tempora uillosa, mentum barbatum, sed breuib; uillis, nigris. Color ferè niger, maxime in temporibus, mento, collo &c. in facie, lateribus, cruribus, cauda, ad puniceum uergit. ¶ Qui se uenatione uorum exercent, si plurimos interfecere, relatis in publicum cornibus, quæ testimonio sunt, magnam laudem adipiscuntur. Soliti erant antiquitus caueis ad hoc ex opera (soueis ad hoc in terra) facis eos capere, captosq; iugulare: fortè quòd ea tempestate ferro caruere (Borussi.) Posterioribus uerò, lectis ad hoc præcipuæ uirtutis & audaciæ iuuenibus, canibus eos insequi placuit, uenabilisq; cominus ac e minus petere, arboribus sese robustioribus semper condendo, ne à fera impetantur, quæ cornibus arbori insertis, uindictæ auida inhæret, donec insequentium telis saucia concidat. Sub mento uillos longiusculos habet in arunci speciem, cæteris tauro persimilis, Erasmus Stella.

DE CAPRIS INDICIS.

Indianisch geissen.

CAPRAM Indicam, aut Mambrinam aut Syriacam potius, ante annos aliquot Ferraria in Italia uidi, ex qua urbe figuram etiā maiorem clarissimus illustrissimī principis Herculis Estensis medicus Antonius Musa Brasauolus ad nos misit, minorem, quæ geminas habet capras, ex Germanico quodā libro descriptionis Terræ sanctæ olim mutuatus sum. Pluribus autem de hoc caprarum genere scripsi in Capra B.

CAPREOLI maris figura, quam cum historia ipsius nimis angustam dederamus, Fœmina quidem cornibus caret.
Reech.

CAPRICORNI uel potius ibicis maris figura, quam similiter
cum eius historia angustiore posueramus.
Steinbock.

D A M A E siue capreae platycerotis figura, in historia eius,
inter capras sylvestres, omissa.
Sambirz/dämle.

Paralipomena.

IIOI

DE TRAGELAPHO, id est Hircoceruo,
Brandhirz.

FIGURAM hanc ad uivum expressam uir undequaq; doctissimus & egregius poëta Georgius Fabricius nobis transmisit ex Misenæ Germaniæ, una cum literis, quibus hæc continentur: De ceruorum generibus, (inquit,) quæ ex uenatoribus didici, quamuis infirma auctoritate, uulgi scilicet nituntur, tamen ut tuæ uoluntati uidear satisfecisse, adscribam. Tria igitur dicunt esse ceruorum genera, non singulari quidem naturæ discrimine, sed aliquo tamen nominis, formæ, uirium. Primum illud notum omnibus, quod diligenter Aristoteles & Plinius descripserunt. Alterum ignotius, quod Græco nomine tragelaphus dicitur, priore maius, pinguius, tum pilo densius, & colore nigrius: unde Germanis, à semiusti ligni colore, **Brandhirz** nominatur. Hoc in Torantinis & Königstenianis Misenæ saltibus, Boëmie uicinis capitur. Vulgus uenatorum ait nomē reperisse à locis, in quibus carbonēs fiunt, quod ea frequenter, et herbis ibidē renascentibus, libet pascatur. Hoc uerū sit, an ex errore ac opinione propter nomen fabella nata, in medio relinquo: certē uulpes etiam uilli densioris & nigricantis, à colore eodem modo **Brandfuchse** nominantur, quos in arcis illis carbonarijs uersari non est uerosimile. Tertium genus, quod reliquorum ceruorum more non amittit cornua, hoc castratis accidere ait Plinius: sed & uicio accidere affirmant, qui feras apud nos consecrantur. Ceruo enim fuga sitiq; fesso, & flumini se committenti, in ipsoq; anhelitu auscius bibenti, pinguedinem qua abundat resolui & diffundi aiunt: ex eoq; aut mori eum, aut superstes si sit, cornua ei nunquam decidere. idq; fieri eo maxime tempore, cum ardentissime foeminam appetit. Hoc genus cerui proprio nomine, ein **Rummerer** appellant. Hæc Ge. Fabricius, qui simul etiam præstantissimi & eruditissimi uiri Georgij Agricolæ Kempnicij cōsulis literas ad me misit, quibus ille suam de tragelapho sententiam, quam meo nomine Fabricius petierat, hisce uerbis exponit. Tragelaphus ex hircō & ceruo nomen inuenit, nam hirci quidem instar uidetur esse barbatus, quod ei uilli nigri sint in gutture & in armis longi: cerui uero ge: it speciem, eo tamen multo est crassior & robustior, ceruinus

etiam ipsi color insidet, sed non nihil nigrescens; unde nomen Germanicum traxit, ueruntamen suprema dorsi pars cinerea est, uentris subnigra, non ut cerui candida, atq; illius uilli circa genitalia nigerrimi sunt. ceteris non differunt, uterq; est in nostris syluis: quanquā plures tragelaphi in his quæ finitimæ sunt Boëmicis quàm in alijs reperiuntur. quare Plinius haud rectè scripsit tragelaphum nō alibi quàm iuxta Phasim amnem nasci, Hæc Agricola. Ego huius animantis cornua, quæ ciuis quidam nostræ ciuitatis tanquam ualde rara asseruat, diligenter inspexi, cum de Ceruo scriberē, ubi in Philologia capite secundo, descriptionem eorum apposui his uerbis: Obseruaui etiam in consummati cerui (nam quod genus cerui hoc esset adhuc ignorabam) cornibus mucrones siue ramulos superpremos, qui bini alioqui plerumq; aut terni spectantur, septenos: & eodem in loco stipitis latitudinē sex digitorum. inferius autem erant & alij bini rami, & adminicula. Inquirent studiosi an hoc ceruorum genus à specie cornuum, quæ in suprema sui parte tanquam palmæ in digitos finduntur, palmatum Latine dici rectè possit. nā ceruos palmatos Capitolinus memorat: Vide in Ceruo B. In Anglia ceruos nigricantes reperiri audio, qui an ejdē sint cum illo cuius effigiem hic posuimus, non sum adhuc certus. Aristoteles in libro de coloribus ceruum aliquando nigrum (albū legit Ruellius, quod probo) esse captum scribit, ut ursum quoq; non tamen generis differentiam facit, sed propter aliquē corporis affectum id accidere putat, quod tragelapho nostro non conuenit. ¶ Tragelaphus (inquit Plinius) eadem est qua ceruus specie, barba tantum et armorum uillo distans, non alibi quàm iuxta Phasim amnem nascens.

GENETHAE pellis, qualis apud pellifices spectatur, Genethæaz.
Scripsimus autem de hoc animali, statim
post Equum.

LYNCIS figura quam dedimus uera esset, si caput &
facies (ut sic appellem) catum referrent: &
ungues angustiores essent.

MELIS seu Taxi delineatio.

Tach.

DE MONOCEROTE.

C V M monocerotis historiā exararem, ab incomparabili doctrina & uirtute uiro Nicolao Gerbelio, quem equidem patris ac præceptoris loco & amo & ueneror, per literas petij, ut descriptionē aliquam cornu illius, quod pro monocerotis cornu Argentorati in summæ ecclesiæ thesauro seruari audieram, ad me daret. Sed cum responsum eius serò mihi redditum esset, malui inter Paralipomena collocare, quàm prorsus omittere. Cornu igitur (inquit) quod inter archana summi templi habent heroes illi, sepiissime uidi, manibusq; meis atrectaui. Ea est longitudine hominis proceri, si quidem aciem illi addideris, fuit enim inter illos impius quidam, qui à nescio quo didicerat aciem seu cacumen illius cornu contra uenena contraq; pestem remedium esse præsentissimum. Quam ob rem quadrisur ille superiorem partem ad tres aut quatuor transuersos digitos à reliquo corpore auulsit. Ob quod facinus, & ipse eiectus è cōsortio illo, et ne quisquā unquam postea huius familiæ in hoc sodalitiū recipiatur, grauiter & maturè sancitum. Hæc cacuminis auulsio, notabilem deformitatem pulcherrimo muneri attulit. Totū cornu ab ea parte qua fronti animalis adhæret, usq; ad summam aciem solidum est; nullis punctis, rimis, aut scissuris hians. Paulò ampliorem crassitiem quàm lateris ferè nostri. Sæpius enim manu dextra complexus cornu, propè totum comprehendit. A radice usque ad cacumen, paruis lineolis, ut solent S. Blasij candelæ incuruari, elegantissime fastigiatur discriminaturq;. Pondus cornu, supraquàm quis credere ausit, insolitum: ut sæpe multos mirari uiderim à tantillo animali tantum onus, tamq; longam molem gestari posse. Nullum ego prorsus odorem animaduerti. Color similis inueterato ebori, medius inter album & croceum. Verum nusquam melius hunc deprehendes, quàm ex segmentis quæ in myropolijs uæneunt. Illis enim nostri cornu color similis est. A quo uero huic templo donatum sit, incompertum mihi, Hucusq; Gerbelius. Alius quidam amicus meus uir fide dignus, asseruit mihi se Luteriæ apud Cancellarium D. à Prato uidisse monocerotis cornu partem cubitalem, spiris contortam, crassitudine baculi (mediocris, cuius diameter circiter sesquidigitum extendatur) luteo colore intus forisq;, substantia solida; cuius fragmenta in uino ebullierint, quamuis usta non essent, odore nullo.

DE MURE agrestimaioze. *Mûlmus.*

ALIUS & minor hoc est agrestis mus subrubeus, quem in agris frumentarijs alioquando abundare, terræ scilicet putredine in mures conuersa, existimo: non illum cuius hic effigiem damus.

FINIS.

ALIAE ADDITIONES ET

CASTIGATIONES, PLERAEQUE OMNES CIRCA PHI-
lologiam tantū, cuius fines tam latè patent, ut nunquam non aliquid adijci possit.
sed hæc omnia præterire potest, cui Philologia cordi non est, cum ad ipsam ani-
malium historiam & naturam necessitas eorum nulla sit. Prior numerus
paginam, posterior uersum indicat. Annotauimus autem
sæpius nō quid deprauatum, aut omissum sit, sed
simpliciter quomodo legendum.

RAGINA 2. uersu 8. distinguat, (quo-
niam aures & ceruicem breuiores ha-
bet alce quàm iumentum,) iumento si-
milem.

3. 17. bouinam) bubulam.
3. 37. bufonem) glirem.
9. 33. detractam cutem, Plin. & Marcellus.
12. 33. Asinastra Macrobio inter ficorum ge-
13. 29. dicatur. (nera.
13. 45. ἑλὶν αὖτο πῶδες, Iliad. λ.
13. 57. mulum ferè semper.
18. 58. uentre, Varro.
18. 61. Varro.) abundat hæc uox.
19. 20. posthumos (μετὰ χοῖρα) uocant.
19. 50. Septuaginta, Iosephus, & Hieronym.
20. 22. satis amplum, altum, latum.
23. 41. catos marinos, id est cercopithecus.
23. 55. גמלון, gamaleon, uocetur. (sed cha-
maleon quadrupes est ouipara, non auis ut som-
niant Iudæi. hunc Plinius etiam aëre uiscitare
putauit.) Quidam deniq, &c.
26. 20. aut bos in genere) abundant hæc uerba.
26. 21. Anglice oxe.
27. 48. cornua (id est ipsas ungulas. sed Pli-
nius homonymia fortè deceptus non ita accepit
se uidetur. uide infra in H. b.)
28. 20. Aelianus & Oppianus.
28. 22. Aelianus & Oppianus.
28. 30. Armenijs duo cornua.
28. 31. Aelianus: item Oppianus, qui cum uni-
co cornu Aonios descripsisset, subdit de Arme-
njs, gemina eis esse cornua. Circa Bæotia ur-
bem Pæmandriam, &c.
28. 37. in Scythicis.) Cyprios boues stercore
humano uesci ut medeantur torminibus, apud
Pliniū legimus: Vide inter proueria ex boue.
In Bæotia etiam Aristophanis interpretes πρὸς φῶ-
γους boues esse scribit.
29. 5. tricornes, Solinus.
29. 28. solus (atqui Aristoteles etiam meminit
de partibus anim. 2. 16.) opinor, &c.
29. 44. rubro colore & flammeo (ξανθοὶ καὶ φλα-
γοὶ τε, Oppianus,) altaq, &c.
29. 54. Aelian. & Oppianus, qui & Pellæos
hos uocat: apud quem uide plura.
23. 14. nemo tradidit. Similis error est Pliniū
circa gran etiam, id est lolium, & festucam, de qui-
bus 18. 17. hæc eius uerba sunt: Triticum, æra:
hordeum, festuca quæ uocatur ægilops, circum-
ligando se & complexu necat.
34. 56. author est. Sed uidetur ille perperam

de melega, quā nos forgi uocamus, intellexisse,
ut etiam Hermolaus. Alaffest, &c.

37. 54. formagines obolæ (τροφαλίδες ὀβολιαῖαι,
id est, casei obolares, uel quorū singuli obolo uæ-
nirent) unde uiginti, &c.

38. 16. Aelianus ex Horo Apolline: qui ad-
dit, hanc ob causam Aegyptios ut auditum de-
signent tauri auriculam pingere.

42. 22. tam simplicia.

44. 12. mortifera. Theophrastus aconitū (se-
cundum Dioscoridis) frumēto comparat, quod
ad genicula scilicet, propter caules geniculatos:
sicut & primū gramini. Hieronym. Tragus, &c.

44. 60. In aruis (ut scribit Sotio in Geopo-
nicis 2. 40.) non prodibit.

45. 23. in radice tantum haberi, Ruellius ex
Theophrasto, qui tamen non aconitum, sed scor-
pium hanc stirpem uocat. est autem primum aco-
nitū Dioscoridis. Boues, oues, iumenta, omnēq,
quadrupedem necat, eodem die, si genitalibus ra-
dicula uel folium imponatur, Theophrastus de
aconito simpliciter. est autem alterum genus aco-
niti apud Dioscoridem, recentiores confundunt.
Ego in montibus, &c.

47. 34. De æstro quo boues, &c. usq, ad tra-
ctabimus:) hæc tanquā nō huius loci delectantur.

49. 43. Veget. sed summa cutis cultello prius
recidenda est, Pelagonius) resecare, &c.

49. 45. creta figulari (gypso, Pelagonius) cir-
cundari.

55. 49. eiusdem nominis, (Angli uocant sal-
uiam Hierosolymitanam,) folijs, &c.

56. 56. si pulmones costis adhæserint, (quod
suis etiam accidere fertur, uulgo uocant ang-
heffr,) uel omentum, &c.

58. 20. sibi mederi ferunt, Plin. ut inter prouer-
bia etiam dicemus.

60. 45. cū opus erit illines. Aliqui lauant eos
decocto sabinæ, cui alumen etiam inspergunt.

¶ Si quid noxi, &c.

61. 33. mansuescet, Rasis. Aelianus taurū man-
suescere scribit, si dextrum ipsius genu fasciā de-
ligetur.

64. 54. stanneis. Quæ eo in loco de uitulis ca-
strandis scribuntur, melius omnia referretur ad
Vitulum E.

65. 17. Machid, aliàs mathid, uaccinum, &c.

67. 16. percoquunt, Plin. Quinetiam ipsos bo-
ues & tauros caprifico alligatos māsuēscere, tum
Plinius alibi, tum alij authores scribunt.

71. 28. applicetur, & præterea panni calidi;

Additiones &

Mox lac caprinum prius feruefactum in uesticā bubulam infundes, (uel spongia excipies, & paropside lignea operies ne distillet;) & umbili-

72. 53. Dorice & poetice. (co & c.

75. 46. ἡ μάχη καὶ ἀνδρία, id est contentio & molestia, Hesychius nimirum ἀπὸ τοῦ σφόδρα τένεσθαι.

76. ab initio uersus decimū b. litera signetur, & eadem deleatur initio uersus decimū quintū.

77. 33. Sichæo.

78. 13. quæ hic & deinceps de fimo bouis scribuntur, debuerāt ad c. referri, & quæ de Boeotia, ad propria à boue deriuata, quæ in h. reperies, alibi semper tamen propria in ultima parte a. collocauit.

79. 41. epistolam 15. Vide in Tauro etiam in B. ex Horo.

80. 2. mugientes, cum Perseum persequerentur, caput Gorgonis eo in loco reuocarint: Vide Mycale & Mycalesus apud Etymologum.

81. 24. Progredi. Sed de nomine ἄμπερον, & uerbo ἄμπερὸν, plura dicemus in Equo h. e. & Mullo h. d. Item de uocabulis ἄμπυξ, ὄπληξ, μύων, (de quibus eodem in loco illic in boue agitur,) plura similiter in Equo h. e.

82. 21. Gergittius per t. duplex.

82. 27. βοοσκόος uel βοοσῶος.

83. 62. continere scribit: Vide infra in Bonaso.

84. 12. censione) cassione.

86. 19. ἡ γένις ἡρυγεν.

86. 45. (ὅς μέλας, id est aries niger.)

90. 58. summoto listorum) Vetus lectio & Gyraldus addunt, strepitu, fieri potest ut Plinius aut ante eum alius è Græco transfulerit, & pro δ'ήμα, id est populi, legerit δ'ημίωμ, id est listorum.

97. 62. Melapodion: Plura uide in Capra h. h.

100. 50. in prouerbio βῆς ἐφ' ἐαυτῷ κενεῖται, Eras mus uerbum κενεῖται exponit, festinandi studio ciere puluerē, ego ex Plinio & Plutarcho potius reddiderim, puluere & arena se conspergere, ut athletæ ante luctam solent, & sic forte alius, quā qui ab Erasmo affertur, prouerbijs sensus fuerit.

¶ 104. 53. Aethiopici tauri Pausaniæ, rhinoceroses sunt.

105. 24. caudam (ὄρεον, accipitur autem hoc loco pro genitali) ceruinam & c.

106. 23. dextrorsum. His similia, uel eadem potius, de equis etiam scribunt authores, quantum attinet inquam ad curandum ut mas uel foemina procreetur, uel uter sexus conceptus sit discernatur, ut in Equo referemus cap. 3.

109. 9. sed tremulos. sed recte legi potest torminosos. nam & uaccarum & uitulorū medulla dyfentericos sanat, Rasis ad neruorum contractio nes ea utitur, & c.

114. 36. uulgo filz, de qua dicā etiā in Oue E.

116. 5. Πιεινα (inquit) Hippocrates uocat τὴν πεινῶν.

121. 52. constabat ex uerre, (quē Græci capron uocant,) ariete & tauro.

121. 60. Gyraldus: Plura uide in Ariete.

123. 22. ἡ γὰρ σε ταυροπόλα Διὸς Ἀρτεμὶς ὀφθαλμοῖς πάντ' ἄμους ἐπὶ βῆς ἀγλάϊας.

131. 27. Marcellus. Idem locus apud Plinium sic legitur, Maculas in facie, œsypum cum melle Corsico, quod asperrimum habetur, extenuat: itē scobem cutis in facie cum rosaceo impositū uel lere, Quidam & butyrum addunt. Si uerò uutiligines sint (hic uituli fimum Marcellus habet) fel caninum prius acu compunctas.

131. 33. (uitulinum forte, quod & c.

131. 35. legitur, sed malim de caprino accipere, quod Plinius alibi etiā cum aceto ulcera serpentina curare scribit, ut in capra dicam: prodesse & c.

140. 29. Kutz cohī: aut potius buz cohī, sic enim etiam Deuter. 14. Persica translatio habet, pro dischon Hebraica uoce, quam pygargum interpretantur.)

140. 47. Africanum.

140. 49. Aristophanes grammaticus (inquit Varinus in τράγῳ) scribit ab Aeschilo dici λεοντοχέρταρ βῆβαλιμ, eodem modo, declinandi scilicet & accentus ratione, quo δ'ἀμαλιμ dicimus, nam alioqui cōmunior uox est βῆβαλις, oxytona, in accusatiuo βῆβαλῖδα; & à Sophocle γηγενῆ βῆβαλιμ. Ego γηγενῆ potius legerim, quanquam enim γηγενῆ uocem nusquam reperiam in Lexicis, dici tamen posse existimo (ut poetæ multa huiusmodi uocabula presertim composita & epitheta fingūt) pro γηγενῆ, ut etiam γηγῆτορ eodem sensu. Mea hæc coniectura est, qui aliter cur γηγενῆς, id est ter rigena dicatur bubalis, nō uideo: nisi forte quod ex terra & herbis alatur, quod nimis latè patet. In Etymologico in dictione βῆβαρες, legitur βῆβαλον, & c. usq; ad ταῖς πλῆγαις. Hæc sic emendata commodius referentur ad philologiam de bubalo dorcadum, id est caprearum generis.

145. 24. capreis) rupicapris.

147. 22. Cum ista scriberem, nondum inueneram quantam mensuram Aristoteles per κλῖνιν intelligeret: & dum inquirerem apud authores, quæcunq; obiter de clines, triclinij, & similium uocū usu & significatione & discumbendi more ueterum se offerebant, annotabam. Postea uero deprehendi in Mechanicis Aristotelis problema te 25. clines, id est lecti longitudinem esse pedum sex, & paulo plus: latitudinem uero pedum triū, unde ἐπὶ κλῖνιν spaciū tantū intelligo, quantū septem lectis inter se contiguis occupatur. quomodo uerò inter se coniungendi sint lecti, non facile dixerim, nam si omnes uno ordine ponas, maior quā deceat lōgitudo, latitudo angustior erit. Hoc saltem constat, quoniam lectus, ut dixi, pedes sex longus, tres latus est, unius lecti superficiem totā octodecim pedes cōtinere. qui septies repetiti pedes constituūt centū uiginti sex, ex quibus quot longitudini, quot item latitudini tribuas, cōficiendum est ex proportionē longitudinis ad latitudinem corij de boue uulgarī.

152. 27. cum hæc nomina potius ad tarandum pertineant, de quo paulo post agemus.) hæc uerba obelisco induci debent.

161. 18. à quibusdam.

161. 33. interprete Pogio. sed Græcum exemplar inspiciendum est, Quod ad caudam, & c.

Castigationes.

161. 37. Camelopardalis.
 166. 48. & Plinio: Vide etiā in Equo D.
 166. 57. equorum uelocitati, quamuis Pollux scribit Bacirijs camelos esse equis uelociore) sed sua cuiq; &c.
 167. 3. Cælius. Strabo libro 15. de elephantis, Ἀγεῖται δὲ ὑπὸ ὑγῶν καὶ καμήλας, (lego ὑπὸ ὑγῶν ὡς καμήλας.) Thus collectum &c.
 168. 24. foetarum ambulantium, aliās Arabiarum quod magis placet) prodest &c.
 170. 10. & pileum latum contra imbrē. ¶ Icon. Romę in domo Ioānis Zampolini iuxta plateam Iudæorum est imago cameli, hanc habens inscriptionem, Salus Augustus Fœlix Leonides; ut legimus in antiquis inscriptionibus à Petro Apiano & Bart. Amantio collectis, ubi etiā imago expressa est.
 174. 38. Aristoteles de partib. anim. 4. 12. unde Plinius etiā transulit 11. 43. sed locus Plinij corruptus est, ut docebo in Lupo B. Rapacibus unci &c.
 180. 7. salem amarum, (forte ammoniacum,) & mel.
 180. 56. aëre, &c. Vide etiā in Mulo H. c.
 185. 37. Qui paruam & planam habent frontem, &c.
 185. 51. diuersa ratione. Cætera ad physiognomoniam à cane sumpta, uide infra in H. d. ¶ Glaucom &c.
 185. 53. Aelianus, ex quo Cælius descripsit 12. Atqui Plinius non à cane, sed ab anserē amotam scribit Glaucen Ptolemę regi cithara canentem; quam eodem tēpore, inquit, & aries amasse proditur; Item ab anserē amatum Argis puerum Olenum, facile quidem κυνός pro χηνός scriptum est, uel contra. uide in Ariete d.
 186. 8. Plutarchus in lib. Vtra animalium &c. scribit.
 186. 16. excitandi) surgendi.
 189. 38. Aesculap. Fel herinacei psilothrum est, utiq; mixto cerebro uespertilionis & lacte capriano, (lege canino,) Plin. De lacte can. &c.
 190. 22. linguam in boue occupat.
 192. 33. Adianton, Author obscurus: sed Aggregator ex Auicenna citat, etiā ad rabidi canis morsum imponi.
 194. 8. λυγρῶ.
 198. 58. mox inter medicamenta intra corpus sumenda; licet hoc etiā foris alligetur, teste Plinio.
 200. 61. Trito allio defricto rabiosæ canis uel lupi morsus in boue curatur, Columella.
 201. 19. Auicenna: sed bibendam potius intelligere uidetur, licet non exprimatur.
 202. 9. secundum Galenum apud Serapionem (meminit Galenus de simpl. 9. 2.) illita ex acri aceto (& pota ex uino diluto) superpositis aliquibus folijs: quorum præcipua sunt scordij folia, post centaurij minoris, &c.
 202. 36. licio) forte lineo brachiali, ut proxime antè argenteo brachiali dixit nisi legas, ac uel licio, (i. filo, uestis ita infectæ) brachiali inserto,

202. 50. Post titulum statim qui incipit, Antidoti, &c. hic uersus subiiciatur: Potiones omnes quas contra uiperarum morsus scripsi, Damocrates apud Galenum lib. 2. de antid.
 203. 58. lacerum pannū ex sella, (ἀπὸ ἀφελῶς, apud Galenum. Dioscorides in capite de lepore, & in capite de coagulatis ἀφελῶς pro puerperio accipit. Potest autem, &c.
 206. 31. Alysson folio (flore potius, nā Aërius ἄνθος παραφυρῖνον Alyssō tribuit, ut paulo supra dixi) suppurpureo, &c.
 208. 26. Plinius) hæc uox abundat.
 209. 25. in hist. plant. 9. 9. Atqui non possunt flocci illi in oculos inuolare, cum in uasculo suo semper inclusi maneant, etiā arido, si tamen ingrederentur oculos, (quod uasculo per hominem aperto fieri posset à uento) omnino laderent. Verū nec ipse Theophrastus simpliciter hoc approbat; sed ab herbarijs dici aut fieri scribit quædam huiusmodi, partim forsitan recte, partim quo rem suam ostentent ac prædicent.
 210. 35. mihi uidetur. Eadem ferè Plinius de cacto, & caulem pternicē uocari ait, sed pro ascaleron habet ascalia.
 210. 42. & Varinus, hoc nimirū fuerit genus illud lilij montanum apud nos, quod recentiores nonnulli nō recte asphodeli genus faciunt, flore roseo, cuius folia reflexa maculis asperguntur, quales & hyacintho tribuuntur. nostri à radicis colore radicem auream uocāt. Itali martagon, forte corrupta à uulgo uoce pro cynorhodon.
 212. 19. Ἀναλάνθις, παχὴ καὶ κύων, ὀνομαστικῶς, καὶ ὄρνεον μικρόν, Helych.) hæc uerba referantur ad initium paginæ 218. ubi propria canum nomina recēsentur. ὀνομαστικῶς interpretor, nomine proprio.
 212. 46. Odorisequus, in hymno Liuji An.
 213. 10. Κυνώπης, (dronici.
 217. 11. ni fallor (& eadem forsitan Dioscoridis delphinium fuerit, uide in Lupo H. a.) Aut hæc, &c.
 217. 19. Idem. Aconitum etiā secundū, alii qui cynoctonon cognominant, uide in Lupo H. a. Cynoglossus, &c.
 218. Aglaodos. Hylax in limine latrat, Vergilius, Hyleus, &c.
 218. 31. Arcas, O. Orthus Geryonis. Pampagus, &c.
 219. 41. promiscutus sit, Grammaticus quidā, sed inepte, nam Plinius 5. 1. ita scribit: Qui proximos (Nigro Africa fluuio ultra Atlantem montem) inhabitent saltus refertos elephantorum ferarumq; & serpentum omni genere; Canarios appellari, Suetonius Paulinus prodidit. Quippe uictum (id est cibū) eius animalis pmiscuum his esse, & diuidua ferarū uiscera. Hemicynes, &c.
 219. 56. Gellū. Solinus cynocephalos in Aethiopia esse scribit, uiolentos ad saltum, inorsu ferros: sed feras ita dictas simiarum generis, non homines intelligens. Vide in Cynocephalo H. inter simias. Meminit etiā, &c.
 221. 39. Catulire) Ab hoc uerbo initium est tertiæ partis Philologiæ, nempe c, quod apponi de-

Additiones &

buerat, & initium fieri à nouo uersu.

223. 1. πρὸς εἰς δ, (uel, & δ) ἀπομακρύνονται, &c.

23. 35. dicam in Canibus diuersis cap. primo.

242. 56. ζῶντες ἔχοντες) malim ζῶντες ὄντες.

247. 49. Syagrus uiri nomen apud Herodotum lib. 7. legitur.

249. 14. & fera quadam simili (ἐκ θεοῦ πινὸς κυνῶντος) non exp. &c.

149. 49. maluisset: Indus uidens, &c.

250. 54. εἰφω.

251. 10. idem hos canes plaudos appellat, ex Festo scilicet qui plaudos canes flaccidis & latis auribus interpretatur. Nostrates, &c.

251. 25. μεταθεῖναι) sic habent codices Pollucis uulgati, lege μεταθεῖν.

254. 8. retuli: & dicam etiam inferius in Cane uelocē. ¶ Britannici, &c.

259. 15. Blondus. Pausania de his uerba referam in Vulpe h.

259. 45. bigeneri (bigeneres, bigenæ, infititij) canes.

268. 24. custodibus: (quanquam de custode priuatarum ædiū inferius etiam simul cum Inutili cane quædam afferemus.) Et primum, &c.

272. 12. Idem. Capræ sanguinem non coagulari, in Plinio alicubi malè legitur pro capræ.

272. Versus 35. totus abundat.

278. 4. Caprino sanguine maculæ contactæ abluuntur, Marcell.) hæc uerba hoc loco abundant, obelisco nducenda.

279. 49. petiuit, Plura de melota, uide in Oue H. c.

280. 12. fuerit. (Vide πέρ in Suida.) Sicyonij, &c.

268. 9. capræ (apri potius, uide in Apro G.) uesciam &c.

286. 26. caprino, (legendum, canino:) item

293. 34. quæ abundat. (per se, &c.

294. 46. ἀγρίκερα pro ἀγρόκερας, & τιλίς, &c.

294. 33. depasci aiunt, sed ut uideo κύναρα legi debet apud Hesychium. cynarā enim Athenæus cynosbatum esse coniicit, ut in Cane dixi. Philiream, &c.

196. 33. διόμυλος. Vide in Equo H. c. Μικκί, &c.

300. 25. nam ad id accommodat Erasmus) hæc uerba parenthesi inclusa, abundant.

¶ 301. 47. τεῖα snia, & similiter uersu 55.

301. 49. issim. Persæ pro sheir ponunt kahale (aliàs kalahei) pro issim uerò busan.

301. 55. interpretantur, (quod non placet.)

301. 58. adbehan) lege pharbehan, ut in Ariete scripsi.

304. 3. pellibus hircinis, (Strabo idem fieri scribit cum tragopogone, de qua agemus infra in a. inter plantas,) suffiuntq; &c.

309. 18. eluxuriāt. Vide ἐπιπομαυεῖν in Equo H. a.

311. 52. quæ quidem mihi hæcenus ignota est.) hæc uerba inducantur. nam effigiem simul & historiam tragelaphi in Paralipomenis damus.

312. 53. de equo. Vide in Equo H. c. Ἐνά, &c.

314. 55. kahale (aliàs calahei) busan, ponunt autem Persæ kahale pro sheir Hebraico, & busan

pro issim. bus quidem capram eis significat. Septuaginta &c.

316. 61. imposita. Idem serè Aëtius. uide in Agno G. ¶ Alioqui &c.

318. 37. ad unum extuata (lego, ad imum extenuata, ut in luparia nostra cœrulea. uide in Lupo a. ubi de acorito;) habetq; &c.

320. 23. Varinus. Eustathius in quartum Iliados ἰσάλη reperiri ait ultima circumflexa, de pelle caprina, πτελεντῆ de leonina, in Lexico quodam rhetorico.

322. 61. Cæterum ab hac facultate dictamno etiam nomen inditum est, & τὸ διντεν, quod est βάλλειν; unde & διντεν, id est etia dicuntur.

324. 15. Capræ in plurimas similitudines transfigurantur: sunt capræ, sunt rupicapræ, &c. Plinius, scribens mansueta omnia etiam fera reperiri, quasi in illa transfigurentur.

327. 11. Strabo. ¶ Capræ sanguinem non coagulari apud Plinium non rectè legi pro capræ, uel inde constat, quod medici hœdino sanguini bibendo, antequam coaguletur, acetum misceri iubent ne coagulari possit. Post hæc sequitur c. id est caput tertium.

334. 14. ibici feræ accommodari possunt: quam ueteres omnes, quod sciam, de tydere tantum protulerint.

335. 26. Nostra uerò dama etiam in Europa capitur, cum alibi, tum circa Oceanum Germanicum, ut audio, Germani uulgò uocant dam, &c.

336. 10. ut apud Syluancum legimus. sed decepit illum nominis uicinitas. nam canis ponticus, castor est: canis potamios uerò lutra, ut in Lutrahistoria demonstrabo. Italis, &c.

336. 43. interpretatur: (& in libro 22. eadem, ut apparet, uoce deceptus, lamiæ quædam attribuit, quæ omnino castoris sunt: sed lamyak: pro latate habet Auicennæ translatio, pro castiore autem fastoz. Castoreum testiculus est &c.

338. 49. ab insectantibus,

341. 38. silphium.

342. 16. eliminat.

342. 33. mouent castorum testes.

346. 59. furiorum, (aliàs furonum. uide in Furone, inquit, &c.

347. 34. Hanc autem uolupt.

350. 44. Felis aurea, Plin. 6 29.

350. 62. apud Suidam: addit autem Suidas, καὶ τοῦ φροῖν, ἡτοι &c.

351. 1. domesticam intelligit: non quidem spatalem dicens esse felem, ut aliquis putaret, cum τροφήν, id est cibum paulò ante interpretatus sit: sed insinuans, ut uidetur, hæc uerba pertinere ad apologum quendam de muribus & fele confictum. Catum marem &c.

351. 28. Porro cati non unguib.

352. 5. exponitur: Idem rursus Heluros scribit cum aspir.

353. 32. saltant cibo tuo arrepto, Author innominatus apud Suidam in Spatale: tanquam in apologo aliquis ita ad felem de muribus dixerit. Videtur sanè &c.

Castigationes.

354. 18. fugere legitur apud Auicennam.
 355. 20. iam apparent: & subulones non ante biennij ætatem dicuntur, cum tubera ista anniculis se promant.
 355. Post uersum 35. spatium uacare debet, cui B. litera secundi capitis nota inscribatur.
 356. 21. palmata toga grammaticis.
 357. 52. ramorum numero. Ceruum binum nostri uocant *spißbirz*, trimum *gabler*, quadrimum simpliciter ceruum, *birz*. Pro ætate, &c.
 358. 10. habeant: sed quærendum an ea ranigeri sint, non cerui.
 359. 3. tradidit, proinde legendum suspicor elephantos, quos id facere constat, non elaphos, id est ceruos.
 363. 50. meretur, nam & qui ceruorum uiuaria apud nos curant, omnino mares hinnulis nihil nocere aiunt, nec oculi à matrib. Ceruæ, &c.
 372. 21. coniecerit. Arsenicum quidam Hebraicæ originis uox uidetur. similes enim uoces pro ueneno simpliciter in Lexico Munsteri trilingui inuenio. Misy xenicon apud Aeginetam & Galenum de comp. sec. locos, interpretes aliquando relinquunt, aliquando peregrinum uertunt.
 372. 40. putrefaciendi uel exedendi, omnib. &c.
 381. 49. ex oleo.
 382. 48. libuerit, non cum illæ molliri leniriq; opus habebunt ut in dentitione, Aëtius, &c.
 383. 31. nota sextarii sic erat pingenda, 8. id est S. litera maiuscula, principio eius & sine obliqua linea coniunctis.
 386. 52. cicuta (aconiti potius, ex Dioscor.) & fungorum.
 390. 22. existimatur, (ut recentiores quidam grammatici in Dictionarijs annotant; sed à nullo idoneo auctore id proditum memini. ego à colore potius aut maculis dictum putarim ceruarii, aut quod ceruos infestet,) de quo, &c.
 391. 12. Obseruauit etiam, &c.) hæc cornua non uulgaris sunt cerui, sed illius quem Germani uocitant *brandbirz*. quem Ge. Agricola tragelaphum facit, de quo in Paralipomenis.
 394. 51. *Formuerle* uel *hamster*. Chæros, &c.
 395. 33.prehendisse, quod & ipse postea obseruauit. Hieronymus, &c.
 395. 42. reddit *תפס*, thapsa. Psalmo quoque 104. pro sephanim, &c.
 396. 1. hoc est ad.
 396. 46. & aui (propter pedes totos plumis indutos) de qua, &c.
 397. 34. pariunt non cæcos, (hoc falsum esse paulo post declarabo, quare legerim, pariunt autem cæcos,) Plinius, &c.
 399. 7. fidentes, (sindetes potius,) Festus, &c.
 401. 16. uiuerra, (quod non placet. in nulla enim lingua hodie uulgare id nomen est.) Septuaginta, &c.
 401. 27. à Græcis hystricem uocari scribit, ex Suida. *Ἰνδων*, &c.
 402. 54. uerisimile sit; de uulpe uero, quam echini hostem esse constat, hoc dici non foret absurdum. Vulpes quibus dolis conglobatum

echinum tractet, ut explicatorem se deuoret, Lege in uulpe D. & mox in puerbio, Multa nouit uulpes, sed echinus unum magnum.
 406. obsidet; Cuius uitij Columella in ouium morbis meminit, subluuiem uel intertriginem uel tuberculum in ipso discrimine ungulæ nasci scribens.
 407. 53. annis singulos singulis ædiderat.
 408. 7. negligentem. *ἀνέφρονος, ἐχέοντος*, Hesych. & Varin. Ceras, &c.
 408. 9. factum nomen. Quanquam herbam quandam suis uenenosam Germani uulgo che-nopodem, id est, anseris pedem, *genßfuß* uocitant.
 408. 36. PROVERBIA. *Ἐχινάλωπης*, uide in uulpe. Echino, &c.
 409. 10. scribit, (uide in Vulpe D.) uulpem, &c.
 411. 43. in ea insula) abundant hæc uerba.
 417. 62. dicuntur, & Plinius foetus eorum uittulos uocat) metu, &c.
 423. 52. quam mas sit; Et, &c. Numerus paginæ 424. male notatur 428.
 428. 1. describens) abundat.
 431. 2. sed eorum qui.
 433. 37. Palibotræ.
 435. 23. pallecant, Ebur etiam uerum, cum in terram cadit, facilius frangitur, cætera ossa tenaciora sunt, Ex arbore, &c.
 438. 44. De burneo Pelopis humero, uide Leoniceum in Varijs, &c.) hæc abundant hoc loco.
 446. 35. moluntur. Vide infra capite tertio in Cosmeticis.
 447. 17. & 18. ni fallor) abundat.
 447. 36. subterspatulas (forte subterspondylos, ut & paulo ante spatule pro spondylis leguntur) trigintaduas.
 447. 59. Vegetius 4. 7. Sanguinem mitte de uena organica equi quæ est in collo, Rufius. Recentiores, &c.
 448. 8. *fyselader*, (uel potius *fesselader*, loco sic dicto, ut conijcio, quod iumentis illic numellæ iniiciantur, id quod nos *feslen* dicimus.
 448. 22. Grammatici nostri (ut Seruius) glaucos, &c.
 449. 5. Hierocles. Vide in H. a. ubi de imaginibus equorum.
 449. 49. Ruellius pro coccyge catagrapho, uertit prominentiam litura distinctam, &c. Absyrus quidem expresse dicit coccygem esse, &c.
 449. 57. capite 26. *Τρυάμ δει πρὸ τῷ ἑλνυσι* (malim *ἐκφυσι* ut Ruellius: nam Absyrus *φύσι* habet) *εἰς τὴν κορυφάν*, uerba sunt Hieroclis, & similia Absyrti. Ruellius uertit, Iuxta exortum armii in mediam prominentiam perforare tergus oportet.
 449. 60. *κενέων*. Eadem ex Xenophonte mutuatus est Pollux.
 450. 2. *τοῦ ἵππου*. Eadem Pollux, cuius & hæc sunt, *ὅτι αὐτὸ καὶ γὰρ καὶ ἐστὶν. μέλαινα δὲ τὸ μέγιστον γὰρ καὶ, ὅτι ἐστὶν, ὅτι ἐν γὰρ δυνάμει ὁ ἀνθρώπος*, ubi apparet eum eandem partem *ἐστὶν* & *γὰρ* uocare: præcipue uero *ἐστὶν* dici mediam spinæ partem,

Additiones &

cui insidet eques: ut forte legendum sit, μάλιστ' ὃ μέσον τ' ῥάχως λέγεται ἑδρα, ὦ &c.

454. 6. τὸ ὃ αὐτὸ καὶ ῥάχως καὶ ἑδρα (quod uertim, & similiter reliqua spina, & quæ inter clunes est;) maxime uerò illa spinæ pars cui insidetur,) hæc omnia obelisco notentur.

454. 11. musculofo. sed Absyrtus quoq; probat μηδὲς μινυαμένως, quare rē in medio relinquo.

454. 15. omnia. Crura seu femora posteriora διαβεβηκότα, Absyrtus etiam in asino admissario probat: quod sic futurus sit ἑδραότις ἐν τῇ ἐπιβάσει. Femur &c.

454. 57. μινυαμένως, (Pollux ἰνώδεις, &c. ut paulo superius monui;) αὐτὰρ &c.

455. 1. dicitur. Quod acrior equus est, eò amplius in bibēdo nares mergit, Plin. ¶ Emptio &c.

455. 6. Varro. Quales sint eligendæ equæ ex quibus muli procreetur, in Asino scripsimus. Forma &c.

457. 25. ἰχνός, καὶ παχὺς, λεπτοκέρως.

457. 27. Xenophontem. Censores P. Scipio Nasica, & M. Pompilius cum equitum censum agerēt equum nimis strigosum & male habitum, sed equitem eius uberrimum & habitissimum uiderunt: Verba sunt Masurij citante Nonio, & Gellio 4. 20.

457. 30. uitij causa. Vide infra in c. de morbis toti corpori communibus, initio statim.

457. 34. ὑποπῆς, (ὑπόπῆς potius, ut in Hippia tricus legitur,) δυσωπόμενος, &c.

461. 39. dependet, Strabo. Oppiani &c.

463. 48. nato equo. Admeti equæ præstantissimæ apud Homerum Iliad. B. Theffalicæ fuerunt. Acarnanum &c.

463. 58. Ἀρεθούσις, aliàs ἱερὰς Ἀρεθούσις. Meminit rursus Eustathius in Dionysium Afrum scribēs, & Arethusam, cuius hic mentio, Eubœæ fontem facit.

466. 19. & Varinus. Calpe in Olympijs cur sus erat cum equa foemina, Pausa. Καλπᾶν &c.

466. 39. anhelę (anheli potius) Prouoluūt, &c.

467. 40. Ego celetem equum non iunctum, & cursui idoneum dixerim, siue stratus is, siue in stratus sit.) abundant.

467. 47. unicum semper & singularem significet &c.

468. 8. equitibus. De celeribus equis dicemus etiam in b. & h. e. inter certamina.

468. 31. cap. 24. sed ἀολόπων, non equi ipsi dicuntur, uerū qui possidēt equos: Vide in h. b.

470. 28. Tarentinorū (siue pedites, siue equites potius, ut ex sequentibus Herodoti & Suidæ uerbis inter se collatis colligitur) δι' ἐκ διαδ'.

473. 15. uetera (ueterina) animalia

473. 43. templa. Vineæ quæ pedaminibus.

474. 53. Idem in Mirabilibus, & quæ sequuntur usq; ad, Alpes.) abundant.

477. 33. & nos forte referemus in ὕμνους.) abundant.

481. 52. springhengst, Vide etiam in h. a. & h. c.

483. 48. uel masculus.

485. 54. qua impulsī minores natu, qui foeminas salierint, persequuti castrant.

487. 20. totidem pariunt quot.

488. 44. manucalci, (corrupta puto uoce, pro uulgari illa, marescalci,) mulomedici &c.

489. 36. forte) abundat.

498. 21. infantis, cum aliqua &c.

499. 10. locis deprehendi, Opus est &c.

¶ 504. 6. ἐλκόμνος: & morbus ab Alberto frenes dictus, de quo leges infra in morbis renum & lumborum.

508. 3. De ueratro & agolethro in cibo.

518. 4. οὗ πόδας κατεργασμένως, (malim κατεργασμένως.) Idem & Hesychius, Vide plura in Suea, inter deriuata.

519. 36. dulcedines uocāt. glycea ulcera etiam apud Galenum legimus) habentq; &c.

520. 1. discedit a seipso, ita ut spacium in medio cauum & inane relinquatur, (præsertim &c.

521. 24. equarum. & in Mulo c. ubi de asino admissario. Equi &c.

532. 4. sessio (uel potius tāquam in sella, nam δίψα & bigam & sellam significat,) sed &c.

532. 41. (ἀντιτύπος, lapidosos intelligo,) angustos.

535. 4. Calabrum legi, qui &c.

540. 62. abunde; quod scilicet affatim pascatur ex præsepi: uel semper redundans aliquid ex præsepi, dum iumentū pascitur, delabatur. Apud Varinum &c.

542. 3. Omnes) Vtriq;.

542. 47. Podagrus, (Podargus, in Scholijs, quæ ex his duo tantum propria faciunt,) & Xanthus, &c.

542. 14. ibidem, (Vide nonnihil etiam infra in c. post mentionem stimulorum.) Coppa &c.

543. 33. Pauor, (sic Valerius lib. 3. Argon, interpretatur,) Martis &c.

543. 47. ὕλλα aliàs ὕλλα καὶ ἄρπιννα.

543. 57. Eripha. Pauor, uide Dīmos. Pedasus, &c.

544. 36. Brigliadorum (hoc est freno aureo insignem) & Vegiantinum.

545. 11. Epist. uide etiā paulò inferius: & rursus in e. ubi de centris. ¶ Equum &c.

545. 21. sibi (sui) copiam.

546. 42. ἀπφειμον, Varinus. ἱπποφόρβιον: uide paulò post: item in e. ἱππόγονον, &c.

547. 51. Hermol. Atqui Scholiasta in Aues. Aristoph. ἀπαγωγὴν exponitur σιδ' ἡδὲ π' οἶον π' ἡνιδοῦ, ὥ ἐχρᾶντο οἱ κωνιατοὶ, hoc est trulla, instrumentū camentarij pro illinendo muris tectorio, & inducendo gypso: unde uerbū trullifare ein pflasterfellen. ab alijs uero, inquit, ὀργαλεῖον ἀκροδμηκόν, ὥ ἀποδύνουσι τὰς πλίνθας πρὸς ἀλλήλας, quod aliqui παράχυστον nominant. ein murhamer. Ὑπαγωγὴν, ὥ παρέρειον, Pollux. Ab hisce duobus diuersum est instrumentum quo lapides expoliuntur & cōplanantur, τῦκος dictum (a quo τῦκος alibi ἡ σφυρὰ τ' λατόμων exponitur) unde uerbum τυκίειν in A. uibus Aristoph. σιδ' ἡδὲ π' οἶον π' ἡνιδοῦ, ein steinmegysen, sunt autem ea diuersa, ein spizysen/ein zwei spizysen.

Castigationes.

spiz/ein schlagysen/ein steinay.

550. 37. sine squamis uel spinis. Citat, &c.
553. 20. Xenophon. Cimon (κίμων) Athenien-
sis, &c. scripsit hipposcopicum librum mirabilē,
Suid. in κ. litera. Ibidem uersu 21. dele hæc uer-
ba, (lego Simonis.)

553. 36. Ab equo uidentur, hæc uerba in-
choent nouum uersum, cum lemmate: Propria.

555. 18. ἥρωος. Vide infra in prouerbio, Hippo-
mene iniustior.

558. 23. Triton (Tritoni) propinquior.

560. 39. de equis, Hesiodus in Aspidē. ἱπ-
πείων, &c.

562. 25. Theb. Vide plura infra in c. ubi de
uoce Equi.

566. 26. οὐσασι uox uidet corrupta, malim
ἰδίου ἰδῶ. & uersu 27. κενόητες lege.

567. 11. frementes. Plura super hoc uerbo le-
ges superius in b. ubi de equo animoso.

567. 62. dixeris. Χνόαι, φουήματα καὶ φουάγ-
ματα ἱππικά, Cælius. Est & pars rotæ, modiolī,
χροῖον, &c.

569. 43. συνεχῆ π. fortē συγγενῆ π. melius.

569. 31. Plin. & Solinus.

570. 58. constabit. quanquam & apud Pollu-
cem sic legitur, οἱ τῶ ἱππίαδαι πλεόντες, ἐκ τοῦ δ' ὕ-
νασθαι τριφῶ ἱππας κεκλήσθαι δοῦναι, sed hinc nihil
certi, unusne plures an singulos equos aluerit.)

571. 34. interpretes de suo addit.

572. 60. suspicemur, sed μανδύας potius cor-
ruptum fuerit. κἀνδύς, &c.

573. 35. utuntur. Erant & anabata, equis
maribus ad cursum utentes in Olympiis, à quī-
bus prope finē curriculi desiliebat, & apprehen-
sis frenis simul cum equis pedibus currebant,
quod in calpe etiam fiebat, sed calpe equam fœ-
minam habebat, & alios terminos curriculi.
¶ Olympia, &c.

574. 1. ubi plura de curribus dicuntur, p his
uerbis substitue, post carcerū & metæ mentionē.

574. 2. iungebat, (ex Commentariis in Py-
thia Pindari.)

574. 50. Ἀῖον ἱππόδρομον (apud Homerum
Iliad. φ.) λέγουσι.

575. 47. Ego, ut res clarior fiat, Græca app.

576. 45. uide an melius καγγέλων.) delenda hæc
uerba.

576. 46. ὁ καμπῆς, (malim καμπῆς.) ὁ σπόρ, etc.

576. 54. ὁ σπῆξ. (Atqui à πλῆξω fit, unde &
βασπῆξ, eiusdem significationis pro stimulo, sine
γ.) ὁ δέ, &c.

577. 49. ἐγχεφδύτω, (aliàs ἐγχεμφδύτω.) V =
surp. &c.

578. 2. nescio quā propriē,) dele hæc uerba.

578. 32. uetus inuentum est.

588. 55. uel contrā, apud Varinum, ut paulò
ante citauī, pro ἱππίτας, ἱππώτας) interpretes, &c.

589. 11. interpretatur. ego equitariū potius
dixerim, quinque syllabis, qui equitio præest uel cu-
rat, ut & Cælius habet.

589. 49. τ πῆ (ὁ πῆ) τ φάτνης τ ὑποζυγίω
φῆρῶν (φῆρων) αὐτοῖς.

592. 9. solet. Vide in Lupo H. a. Tempore,
&c.

593. 42. exponi. (Aut pro utroq; forsan re-
ctē accipi potest, cum acetabuli nomen latē pa-
teat, ita ut coxæ etiam acetabulum, sed Latine,
Græcē cotyla, dicatur.) Mutuatis, &c.

594. 52. γυνέας, (malim oxytonum, γυνῆας, ut
μαχαλῆς & μαχαλῆσις,) Poll.

596. 18. masculinum apud ueteres fuisse di-
xi,) &c.

600. 32. (hanc uocem sine sigma in Græcis
Lexicis non reperi,) delenda hæc uerba.

600. 60. Pollux. sed per excellentiam de mī-
lis dicitur absolute, & ζῶον τροφῆν similiter.

¶ 603. 52. H. e. & in Mulo H. d. & Ἀμπρ. &c.

607. 61. scribunt, (ego tamen Cimonis ma-
lim,) ut dict. &c.

608. 25. ὅθεν πανήγυριν, &c. & uersu 26. γεγενῆ-
σθαι φασί, Varinus.

618. 37. uastauerunt, Varinus ex auctore in-
nominato: apud Dictyn quidem & Daretem ni-
hil tale inuenio.

619. 6. præstantis in pugna & alacris con-
fert, &c.

619. 18. Albert. & rectē) uulpecula, &c.

620. 12. interpretantur, quod & ipse probō, lī-
cet nonnulli pro glīre accipiant. Hieronymus Lē-
uitici 11. murem uertit: item Esaiæ 66. quem nos
(inquit) glīrem uocamus, &c. Et uersu 14. pīr
uel phīr.

621. 48. sczurek, (quidam rattum uulgò dī-
ctum, Polonicè scurcz interpretatur,) quæ, &c.

623. Initium Philologiæ hoc sit: Glīris pro glīs
in nominandi casu apud Marcellū Empiricū;
item apud Plinium si rectē legitur. ¶ Epithe-
ta, &c.

626. 11. Plinius, hoc Aelianus etiam de lupo
scribit, Hyænæ, &c.

629. 35. eum, Plinius. ¶ Super, &c.

629. 48. cæteris Rasis. Tali, &c.

629. 52. Idem: Super quibus uerbis senten-
tiam meam explicabo in Lupo a. in mentione
aconiti.

630. 3. lupū. (Sed chaus omnino idem est qui
lupus ceruarius, ein luchs.) De, &c.

631. Versus quartus hic sit: L V P V S Catus,
uel L V P V S Indicus: uide in fine Operis in Ca-
stigationibus super pagina 770.

638. 19. & 20. pro cicadarum, cicadam, cica-
dæ, repone locustarum, locustam, locustæ.

640. 40. legimus. ego pro altera uoce μορμολύ-
κειον legerim) pro, &c.

646. 22. Cælium 13. 8. nos etiam de colore
charopo & rauo plura afferemus infra in b.

650. 22. Gellius. (Idem ferè aliqui de panthea-
ra ferunt, uide in historia eius cap. 3.) Quod, &c.

672. 49. Venetus. De tigride cicure quæ
ferum leonem lacerauit, Martialis in lib. Specta-
culorum epigrammate 18.

274. 48. Vide plura inter prouerbia ex mu-
stela.

274. 55. Apostol. plura leges in Vulpe G.

Additiones &

677. 17. ex Achille desumpseris, qui &c.
678. 34. adorant) abundat.
683. 13. Lepores albi rarò Romam perferuntur, Hermolaus,) abundat.

693. 52. fundum (Nam in fundo quem) in Thusc.

696. 11. Equitibus, Σχελίδης δολόνημοι πακέρω πατω, Pherecrates de sue.

¶ 705. 15. epimedio, (Theophrastus epime- tron uocat,) quod &c.

709. 57. quidam: Homerus forte. nam idem alicubi πῶτα λαγῶν dixit.

717. 36. Phocicis, & Munsterus.

717. 38. Mirabilibus. Atqui Lycastum Cretæ urbem Stephanus dictam ait à Luporum multitudine, quæ ibi esse crederetur.

717. 44. nī fallor. Nulli in Angliā hodie lupi reperiuntur, Munsterus. ¶ Sunt &c.

723. 21. Μονοπείρας. Hesychius interpretatur τὸς μὴ ἀθρόους, ἀλλὰ καὶ ἓνα πειρατέοντας. Lupū &c.

726. 62. scribunt, & aliqui hodie huius quo, que corticem lupariæ radici admiscunt in globulos, quibus deuoratis lupi moriuntur, ut dicam in aconito infra in a.) ac inter &c.

742. 32. etiam habet ἐκ τῶς. Et uersu 54. Staphisagria sanè non.

742. 4. placent: & uideo deceptum Eustathium quod cicuta attribuentū erat, frigido ueneno ut constat, (hanc enim cum uīno potam irremediabilem esse Plinius scribit,) aconito adscripsisse.

742. 21. Paternianum. Celsus uīm exedenti corpora cicutæ tribuit, quæ certè non huius sed aconiti est. Miscetur &c. sed forte ruta legendum, ut & inter ea quæ rodunt paulò ante apud eundem nō cicutæ sed rutæ semen, id enim inter anastomotica prius numerauerat.

742. 22. dixerim. Sed fieri potest, ut cicutæ uires aconito Dioscorides adscripserit, miscetur enim illa collyrijs, & oculorum medicamentis ad epiphoras, & dolores sedandos refrigerando & accersendo somnum, ut apud Plinium & Dioscoridem legimus. Confundunt enim aconiti & cicutæ uires inter se, præcipuè Latini aliquot & Arabes, sed & Græci ut Aëtius.

743. 27. Auicenna: à qua plurimum differt Græcorum thapsia, quæ tamen & ipsa, & gummi eius à recentioribus quibusdā (Arnoldo & alijs) inter uenena numeratur, & succus eius à Dioscoride, Albis, &c.

247. 13. non probat. alnemer enim non lynx est, sed panthera uel leopardus maior:)

750. 51. præbet. De imagine ærea eiusdem uide infra in d.

755. Varinus. Argiurorum numus lupi imagine insignis fuit, quod Apollini sacrum creditur id animal, Scholia in Electram Sophoclis.

768. 7. referendū quidam existimat. ὁὤς, &c.

768. 42. nudi. Thos corpore longior & cauda porrectior est, (quàm lupus, ut Plinius accipit Aristotelis uerba. ego canī potius thōem ab eo cōferri puto. nam de cane propius dixerat, lupos

etiam et pantheres ei comparans:) sed proceritate breuior. celeritate æquè præstat, quamuis crura habeat breuiora, mollis enim & agilis est, proflireq; longius ob eam rem potest, Aristot. 6. 35. de hist. anim. Græcè legitur, ἔσι ἡ τὴν ἰδίαν ἐπὶ ὅρων μὲν μακρός, τὸ ὅ ὕψος μακρότερον. hoc est, Oblongus est à capite ad caudam uel extremum corpus, altitudine uerò breuior, nā & Plinius ita ferè transiit, nulla caudæ mentione facta. Idem proceritatem de longitudine à capite uersus caudam accepit, non ut Gaza pro altitudine crurum & reliqui corporis. Sic inter uocabula rei militaris μεταβολὴν ἀπ' ἑαῦς legimus, & ἐπ' ὅρων. hoc est, militū conuersionē ab extremo agmine, uel contra. Lupi ceruarij certè nostri cauda perbreuis est, quod meminisse debuerat Gaza, cum pro thōe lupum ceruarium uerteret. Thos interno, &c.

768. 49. Varinus & Aristot. ut recitauī in B. Quadrupedum &c.

770. 56. Alunno teste. Ego ante annos octo Tridenti in arce episcopi feram quandam uidi quam Italicè uocabant, loup chatt, id est lupum catum. catum enim seu felem quodammodo facie refert, & unguibus similiter acutis & maleficis prædita est, hanc tum temporis luchsam nostram id est lupum ceruarium esse putabam: sed postea cum pelles luchsæ nostræ inspicerem, (nondum enim uiuam uidere contigit,) deceptum me animaduerti: & lupum catum illum hyænam esse suspicari cœpi, colore enim si rectè memini, nigricans & maculosa erat, & à nonnullis etiam lupus Indicus nominabatur. Talem autem esse hyænā, etiam amicus quidam uir doctus in Gallia sibi uisam mihi affirmauit, cum ab agyrta quodam, & hyænæ quidem nomine circunduceretur. Sed hæc alieno hic loco. in hyæna enim scribi debuerant. Lupos ceruarios in quibusdam Heluetiæ locis, & circa Sedunum, &c.

771. 12. Textor: atqui hoc sphingum non lyncum est.

778. 21. amphibium iuxta Istrum, Varinus.

785. 21. signum esse aiunt, cum &c.

788. 40. uel suos animæ aut &c.

792. 27. sed infirmiore, ut &c.

824. 23. Myūnta condidit, Strabo.

826. 22. sementem fecissent, infructuosas reddidissent: cumq; Delphicus deus de hac re consultus esset, respondisse: Oportere sacrificare Sminthio Apollini. Eos quibus datum esset oraculum, responsum secutos, ab hoc murium impetu liberatos fuisse, & frumentū eis ad solitas messes peruenisse. Strabo uerò &c.

826. 29. utensilium (clypeorum lora & arcuum neruos Aelian,) ex corio &c. Et eodem loco, appellasse (& Sminthio Apollini templum excitasse, Aelian,) Heraclides &c.

728. 51. hic uersus cum dimidio sequente, nō hic sed infra ponendus est, sub Titulo, De muribus secundum regiones, ubi de Aegyptijs.

831. 26. in fine B. adijciantur hæc: Amicus quidam noster medicus perquàm eruditus, complures ex putredine natos in aruis mures disse-

cuit,

Castigationes.

cuit, ac in omnibus intestinum unicum rectum & simplex, non ut aliorum conuolutum se deprehendisse mihi narrauit: sumpterat autem occasio nem ex Bassiani Landi lib. 2. de humana historia, ubi ille muribus ex putri materia genitis intesti-
na recta esse scribit.

¶ 837. 10. propter nomē Germanicum à mu-
re ei facium (yselmuß,) delenda hæc.

844. 48. sed graciliore, & (ut Aëtius scribit)
breuiore: nec eadem, &c.

847. 29. potus, appensus, ut in sequent. &c.

850. 38. conuenire. ¶ Ne mus araneus ani-
mal mordeat, ipsum animal (ipse mus ar.) uiuum
de creta circumdabitur, quæ cum induruerit, su-
spenditur in collum, & non contingetur à mor-
su, certissimum est, Vegetius.

853. 45. Tartesus (ego semper potius s, dupli-
ci scripserim) urbs, &c.

860. 2. gylanchena (sed utrobique præstiterit
tertiā syllabam per au. diphthongum scribi) le-
gunt, &c.

863. 34. experrectæ.

864. 52. adferunt. ¶ Μορφή δὲ ἰχθυόεντων κινω-
πῆτες, οἷον ἀμυδρῆς ἰκτερίδος, ἢ τ' ὀρνίσι καὶ τοικιδίῃσι
ὀλεθροῦ Μαίετος, ubi Scholia, ἀμυδρῆς, ἢ τοὶ μικρῆς,
ἢ τ' αἰετῆς καὶ ὀρνίθων. ¶ ἰκτερίδος, &c.

873. 37. hœdis: uide in Agno A. Ibidem
uersu 53. Π, ouis uel capra, uide in Agno A.)
abundant. Ibid. 61. Erythiam (aliqui insulā Ga-
dibus proximā faciunt, freto unius stadij di-
scernente) uidetur, &c. Et 62. multam.

874. 3. lib. 3. & Eustathius in Dionysium A-
frum.

875. 31. sequuntur: ut copiosius referā infra
statim post Simias.

880. 54. Plin. Ac si res exigit ut plurimi ma-
res progenerandi sint, Aristoteles, &c.

893. 37. lanam (nimirum ouis à lupo laniata,
ut alibi diximus,) pexerit, &c. Ibid. 42. (agno-
rum potius) dele. Ibid. 49. idonea sunt. ¶ De
usu uentriculi ouis aut ueruecis contra erucas,
scribemus in Veruece. ¶ Vrina, &c.

896. 45. Pecudum pulmones (calidi recentes,
Marcell.) podagras leniunt, Plin. ¶ Iecur, &c.

900. 18. εἰς ω, διαπύτη, Varinus.

¶ 903. 27. sic lego non ὄυς) dele hæc uerba.

904. 3. Μελιαιδμός, (melius μελιαιδμός, uide in-
fra in e.) ouile, &c.

906. 52. Μαλός τοῦ ἔλαιου, Hesych.

910. 45. Victimæ antiquis frequentes fuere,
ouis, sus, bos, &c. Gyraldus.) abundant.

914. 1. Erythræis (erythris, id est rutilis, ut
ipse exponit 7. 2.) Et ibid. lanæ (discolor lana
potius, uel discoloris lanæ,) multoq, &c.

915. 14. ac si res exigit, ut plurimi marēs pro-
generandi sint,) abundant hæc uerba.

917. 55. ab initio uersus legendum, ὅς apud
ueteres in masculino genere, uide mox inter Epi-
theta. Aries, &c.

927. 19. Ἀρνίον.

932. 2. quod frequenter exiliat.

937. 14. lonza (quod nomen fortassis à lynce
factum fuerit: & inde per aphæresim, uncia, ab
imperitis) scribitur.

944. 10. quæ leopardo aduersetur.

955. 52. author obscurus. Ipsa quidem compo-
sitio uocabuli perabsurda est, quasi nasus pro ca-
pite ulli sit animantium. ego hoc animal simile au-
thori qui de eo prodidit esse puto, hoc est omni-
bus obscurum & ignotum, quod in rerum natu-
ra non extet.

957. 30. Simiæ (Simus, potius) nomen, &c.

968. 11. Apparet autem eum de cerc.

985. 22. Cælius: Vbi notandū quod frequen-
tius animalia quibus huiusmodi dentes sunt χε-
υλιόδοντες nominantur: aliquando tamen, sed raro,
etiam dentes ipsi adiectiue sic dicuntur, nam He-
rodotus crocodilum habere scribit ὀδόντας μεγάλους
καὶ χευλιόδοντες, Cælius tamē de dentibus substan-
tiue posuit. Aper dentes habet, &c.

990. 27. Sunt & alia eiusdem terminationis
uerba, quæ desyderiū significant, ut φονῆς,) abun-
dant.

991. 21. existimandum est,) abundat.

997. 11. ubera fugit, & deinceps, &c.

997. 34. ut Aggregator citat. Vide infra in
H. d. Nigidius, &c.

1002. 13. quod tanta non sint superfluitate
præditi.

¶ 1007. 7. mentione. Idem alibi tucetum, to-
macellam interpretatur. ego apud Arnobium tu-
cetum lego, lib. 7. contra gentes, ubi ille: Tucetū
(inquit) in exiguas aruina est miculas, & illa mi-
nutim insecta de more.

1022. 25. præbeat. Plinius porcæ, porcule-
ta, porculæ, porcellæ, lib. 18. cap. 18. utraq, editio-
ne, (Veneta & Romana,) Campani, &c.

1034. 6. (fortē, porcus,) Festus. Hecatome-
be, &c.

1051. 6. ἀπαλῆ.

1054. 12. Pausanias. Hunc tamē Catullus non
Atten, sed Atyn uocat, prima breui, & in secun-
da per ypsilon.

1057. 21. fodit, Albertus. ¶ Homo, &c.

1064. 44. Dionysius (inquit) cum ad Alphe-
sibœam nympham ad amorem suum, &c.

FINIS.

ἙΡΡΙΚΟΥ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΤΡΙΜΕΤΡΟΙ

εἰς τὸ τοῦ Κορράδου Γεσνήρου Ζωήου.

Σὺ τοῦ Πλάτωνος, ὡς δοκεῖ, ἀκήνους,
Ὅτι πρὸς ἡμῶν γῆς ἐπὶ πλανωμένης
Τὸ τοῖς γονεῦσι, καὶ φίλοις, καὶ πατρίδι
Τέτρω ἐπὶ δὴν εἵνεκεν πεφύκαμεν.
Ὁ κείνος ἀνὴρ ἡ γνώφ, μαθὼν ἔχθρ,
Τυχὴν πρὸς ἡμῶν πάντοτε κλέους θέοι.
Γῶς αὖ ἀνένοιμεν ποίεον οἷς ἡδέετα.
Ἐναργὲς εἴσι σοὶ πόνοι τεκμήριον,
Καὶ οἷς τῆς γῆς οὐ μόνοις οἰκήτορας,
Γάντας δὲ ὅσους τ' σφῶν μέλει λόγων.
Τοῖς σοῖς διήκους γῆνυχον συντάγμασιν.
Τὴν ἄρα λείπει τῶν κῶπων ὑπερβολῶν,
Ὅσα τρεῖς οἱσι χθῶν, ἀνὴρ, θάλασσά τε,
Ἰν' ὧν, μογήσας πολλὰ, αὐτόπῃς γένον,
Γάντας δὴ δύναντο ἐμμελῆαι θεάμονες,
Ἐν οἷς ἀπασιν ἡδίκως ἀγασθὲς εἶ,
Ἀλλ' ἐν σὺ μόνον θυμαρτάνεις φίλε
Τῶν τοῦ Πλάτωνος ῥημάτων ἀμνημονῶν,
Αὐτῶν ἕκαστον πρῶτα μὲν πεφυκέναι,
Σὺ δ' ὡς ἐμοί γε πρὸς φιλέσταιν ἡέρα,
Ὡς μόνον ἄλλοις, ὅσοι μὲν στυγῶν γὰρ.

Ὅστις παραινέει πᾶσιν ἀνθρώποις νοεῖν,
Τούτου γε νυκτὸς ἐσχατὰ χ' ἡμέρας,
Γράψῃ τὰ συμφέροντα καὶ λέγειν αἶ,
Εἴτα Πλάτωνος τῶν σφωτέρων πᾶρα,
Ὡς εἰνός ἐστι τὸν πορὸνδ' ἡμῶν βίον,
Καὶ δ' αὖ σφωτέρως τυγχάνειν ἡμᾶς αἶ,
Ταυταῖσι γνώμας ὡς ἐπεὶ οἱ Γεσνήρει,
Οἱ καὶ ἔασι πρὸς φιλέσταιν θεῶν,
Φίλους τε καὶ σὺς ὠφελῆς γεννήτορας,
Καὶ εἰς αὐτὸς ἀντρεῖ τούτοις φθόνον,
Ὅπως γὰρ ἄλλα σὺ εἶω πονήματα,
Τὸ τὰς τε μορφᾶς καὶ φύσεις ζώων ὅλων,
Μιᾶ σε δ' ἔλθω συλλαβεῖν, ὦ φίλτατε,
Ἡ καὶ παρ' ἄλλων οἱ θεώρησαν, λάβεις,
Ὅτι γὰρ ὡς χθῶν οἱ ἀποστρίψαι.
Ἀνθ' ὧν χρεῖν σοὶ πάντας εἰδέναι χρεῶν.
(Καὶ γὰρ τί κἀνθεῖν εἰ θέμις φίλῳ φίλῳ)
Ἐν οἷς ἔφη, μοὶ δοκεῖν, σφαιρίσται,
Ἐπειτα δ' ἄλλοις, ἀλλ' ἔαυτῷ εἰ μόνον.
Εἰώθας ἄλλων εἵνεκεν μοχθεῖν μόνον,

LAVS ET GLORIA OMNIS DEBETVR DEO OPT.
max. ex quo, ut phisicus Empedocles scripsit,

Γὰνδ', ὅλα τ' ἤμ', ὅλα τ' ὄντιν, ἰδ' ὅσα γέσται ὀπίσω,
Δῖν' ὅσα τ' ἐβλάσῃσι, καὶ ἄνδρες, ἡδὲ γυναῖκες,
Θῆρες τ', οἰωνοὶ τε, καὶ ὑδ' κ' ἐθρέμμενες ἐχθύς.

#27938

39088000709543